LEXICON IURIDICUM: HOC EST, IURIS CIUILIS ET CANONICI IN...

Valenti Gonzaga

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
19 B
13

M

XIV. 13. 11.
Y.10.

13-14-6-33

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

LEXICON IVRIDICVM:

Hoc eſt,

IVRIS CIVILIS ET CANONICI IN SCHOLA ATQVE foro vſitatarum vocum Penus.

Ex antiquis & recentioribus Iuriſconſultis ac Lexicographis; præcipuè ex BRISSONII, HOTMANI, *&* PRATEII LEXICIS, *Item ex* CVIACII OBSERVATIONIBVS *&* COMMENTARIIS *ita conſtructum: Vt nihil ei demi, nihil addi, quod ſit neceſſarium, poſſe videatur.*

Acceſſit Legum populi Romani copioſus Index.

FONS ET ORIGO

VERBORVM IVRIS.

Ex libris Ioannis B...

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

GENEVÆ,
Ex Typographia IACOBI STOER.
M DCXI.

petitum, vt ex præcipuorum Iuriſperitorum obſeruationibus nomina loquendique genera, quæ ad hanc doctrinæ partem faciunt, collecta in ſeparato volumine repræſententur: dedimus operam vt ex noſtro typographeio tale quid, & quàm vberrimè, & quàm minima (vt loquuntur) forma, cùm facilioris geſtationis, tùm minoris impenſæ gratiâ, prodiret. Sed (ne vos diutius detineam) quid in hoc opere præſtitutum ſit, ſequens Epiſtola fuſiùs & clariùs docebit.

Ad

Ad Lectorem.

QVANTVM vtilitatis adferat bonorum auctorum, doctiſſimorúmque interpretum diligens & accurata lectio, & pridem omnes, qui humanioribus literis operam dant, & nos etiam nunc quotidie experimur. Paucos enim videas, eorum præſertim, qui ſibi laudem aliquam eximiæ doctrinæ comparare cupiunt, alios ſibi legendos ſeligere: nihílque aliud, à pleriſque eorum attentiùs obſeruari, quibus optimè inſtituendorum puerorum cura incumbit. hæc namque recta diſcendi via eſt, nullíſque ambagibus impedita, quam qui inſtat, nuſquam profectò aberrarit. Sed (bone Deus) quàm exigua illorum turba eſt quámque anguſtiſſimè continetur, ſi quis immenſam recentiorum Doctorum multitudinem conſideraret: imò verò (quod peius eſt, & maximè deplorandum) quaſi parum vtiles noxiíque Reip. ita à pleriſque relegantur, vt id temporis quod iis euoluendis inſumunt, periiſſe ſibi prorſus exiſtiment. Peſſimum verò genus hominum, ſuppliciòq; digniſſimum, quibus horrenda turpiſſimáque barbaries gratior venuſtiórque fuit, quàm ij, quibus caſtè integréque amata eſt puritas & elegantia lucri ſcilicet cupidiores, quibúſque nihil fuit σὺν κέρδει καλόν. ſed

Digitized by Google

quanto cum literarũ detrimẽto,& ſentiunt iam, quibus id vehemẽter diſplicet: & agnoſcent tandem, quibus id non dolet. Nec hæc peſtis Iuriſconſultos tãtùm, etſi periculoſius: ſed etiam ſanctiſſimæ Theologiæ, puriſſimæque Philoſophiæ fines inuaſit. Quotuſquiſque eſt enim, qui in his rectè diſertéque explicandis verſetur, quíque ſibi priſcos illos imitandos proponat? pauciſſimis exceptis, omnibus hoc innatum eſt, vt pulchri ſibi ac beati videantur, ſi eam conſequantur facultatẽ, vt de rebus propoſitis verba fundere, animíque ſui ſenſus qualicunq; orationis genere ad alios perferre poſſint. Sed (dicet aliquis) vaniſſimum iſtorum ſtudium cur tãtopere vituperandum, acerbiſſiméque reprehendendum cenſes: cùm non id tibi ſolùm imitari contigerit, ſed etiam expeditiſſimum iter aperias, quibus alioqui aut animus non fuerat eiuſmodi auctoribus legendis ſe dedere, aut certè non his, quẽ his tuis explicationibus illis confirmas? Id verò eſt, quod iam dudum queror, mecúmque expoſtulo. iam enim hoc malum ſenſim ita ſerpſit, vt non modò hi accuratè euoluendi nobis, ſed diligentiſſimè explicandi ſint. Etenim Bartoli, Panormitani, Baldi, Iaſonis, & cæterorum ita paſſim obtinuere libri, vt his ſine ſolidæ doctrinæ parũ nos conſequi, veterúmq. Iuriſconſultorum mõs & ſententia, huius noſtri ſeculi negotiis aptari non poſſe credatur. Quilibet itaque mirari deſinat, ſi quando in his libris harum inciderit mentio, viderítque

que nos non minori diligentia in iſtis elucidandis vti, quàm aliis grauiorib. auctoribus: hæc ſcilicet eiuſmodi eſſe tempora reputans, in quibus ſcenæ ſeruiendum ſit, nec ad vnguem quæque ſuperflua reſcindenda. Multa itaque cùm in prima huius Lexici editione eiuſmodi fuerint intermixta, diligentia Pardulphi Prateij Iuriſcōſulti, ne ſperes in hac poſtrema pauciora, ne dicā plura. addidimus enim pleniſſimam feudalium verborū expoſitionem, ex Iacobo Cuiacio, & Franciſco Hotmano, Iuriſconſultis huius ſeculi facilè principibus, itémque alia quàm plurima infinita eiuſdem generis prius omiſſa: in quibus tamen omnibus hoc obſeruari velim, cùm Cuiacij alia ſit Feudalium librorum diuiſio, alia Hotmani, qui ferè vulgatam ſequitur, in iis, quæ ab illis ſumpta ſunt, diſtinguendum eſſe, atque in inueſtigandis locis vtriuſque ordinem ſequendum. Prætereà etiam adiunximus ex iure Canonico multa, eáque quæ prętermiſſa prius, deeſſe videbantur, aut obſcurius alioqui eſſe explicata. Diligentię tamē noſtræ neruos in iis potiſſimùm intēdimus enodandis, quæ à veteribus illis Iuriſconſultis deſumpta ſunt: vt enim vnicuique illorū veſtigiis quam maximè inſiſtendum eſt, híſque recentioribus ſunt potiores, maioríque in pretio habendi: ſic id ſtudij quod illis impendimus, non ingratum (vt ſpero) antiqui iuris ſtudioſiſſimis iniucundúmque fuerit. Horum autem maximam partem ſuppeditauere nobis idem Fr. Hotomanus, & Bart.

Digitized by Google

Briſſonius, in quibus tamen iudicio vtentes noſtro, nõnulla ſecus ab illis collocata, noſtra conſuetudine ſuo loco repoſuimus: quædam immutauimus, in omnibus ferè Iac. Cuiacium auctorem ſecuti, vt qui puriſſimè, ita doctiſſimè, Doctorum omnium iudicio, in Iuriſconſultorum libris caſtigandis verſatus ſit. Multa enim ex illius Obſeruationum libris, itémque aliis eius Commẽtariis huc inſeruimus, nuſquam ab aliis annotata: ita tamen neceſſaria, vt his demptis, prorſus mutilus, ornatúque ſuo priuatus hic liber dici debeat. Quid verò Adrianus Turnebus? nihílne illius aduerſariorum libri profuere? imò quamplurimum: nam licet iuris peritus non fuerit, multa tamen inibi diſſeminauit doctè, prout omnia, ingenioséque in Iuriſconſultorum libris obſeruata. Adiuuit etiam nos in hac editione P. Victorius, in variis Lectionibus, Muretus item, Sigonius in libris de antiquo iure ciuium Romanorum, Ioſephus Scaliger, doctiſſimi illius Iulij Scaligeri doctiſſima ſoboles, in ſuis in Varronẽ Coniectaneis, & in Feſtum Pompeium caſtigationibus: tum & Antonius Goueanus in Variarum Lectionum libris, itémque Antonius Contius, nec non Gloſſæ illæ veteres non ita pridem ab Henrico Stephano editæ, infinitique alij, quos infrà recenſebimus, nec enim quenquam laborum ſuorũ præmio defraudare conſilij eſt noſtri, aut cuiquam quod ſuum eſt ſuffurari, vt à pleriſque fieri ſolet. ita namque ingenuè hæc præſtitimus,

mus,vt iniuriam ſibi factam nullus queri poſſit. In Magiſtratibus autem Romanis deſcribendis, I.C. vitis & veterum recentiorum explicandis, Franc.Hotman. ſecuti ſumus, niſi quod in magiſtratuum deſcriptione multa ex noſtro quoque addidimus,ab illo non animaduerſa,quædã corrupta emendauimus,nonnulla etiam vt ſuperuacanea reſcidimus illáque non ad calcem libri reiecimus, vt nec Iuriſconſultorum vitas,quod ferè reliqui omnes,ſed ſingula ſuis quæque locis repoſuimus:eos in his ſecuti, qui ſummam laudem in hoc ſcribendi genere cõſecuti ſunt.quid enim attinet membrum à corpore ipſo diuidere?quódque aliàs vtiliſſimum eſt, & periucundum, tum ad legum veram cognitionem valde conducibile,ab ipſarum verbis ſecludere? In legum autem indice conficiendo , multum vſi ſumus Pauli Manutij opera , Iac.Cuiacij , & Ioannis Vlrici Zaſij,præcipuè tamen Franciſci Hotmani,qui in illarum deſcriptione accuratiſſimè verſatus eſt. nos autem quàm ſedulo , quámque diligenter tuum erit,Lector candide,iudicium.Nec verò in dictionibus horum librorum componendis eum ordinem obſeruauimus , quem hactenus ferè omnes , quos quidem videre contigit , ſed eum, quem olim Robertus Stephanus, nunquam ſatis laudatus typographus,in ſuo illo Linguæ Latinę Theſauro , aliíſque ab eo editis Lexicis , qui & mihi peroptimus videtur, miniméque confuſus. nam dum illi ordinem literarum poſteriorum re-

ligioſè ſequi adnixi ſunt, tam multa confusè perturbatéque ediderunt, vt κυκεὼν quidam potiùs, nihílque minus quàm ſeries alphabetica prodierit: in quibus tamen, ſi quid à nobis prętermiſſum videris, & id operarum ignorantiæ & peruicacitati, ipſiúſque operis difficultati tribuas velim: in quo ita pleraque erant deprauata, ita indigeſtè conſtructa, vt dum illorum reſtitutioni ſtuderemus, ex his etiam nonnulla inuitis nobis effugerint. Nec ſanè mirum, ſi quis priorem editionem, aut aliorum quorũlibet cum iſta conferat, quantúmque cæteris in rebus à nobis elaboratum ſit, accuratè introſpiciat. Quòd ſi qui ſunt tamen quibus non omnino ſatisfeciſſe videbimur, meminerint huius quod admonet Varro, QVI DE VERBIS MVLTA DIXERIT COMMODE, POTIVS BONI CONSVLENDVM, QVAM SI QVID NEQVIVERIT REPREHENDENDVM. Exegiſſe itaque opus videmur, laborioſum illud quidem, & magnis vigiliis, ſudoribus, frigoribúſque & animi curis paratum: vtinam tamen tam tibi acceptum gratúmque, quàm non graue moleſtúmque nobis fuit, id tui cauſſa ſuſcepiſſe. Id ſi feceris, & ad grauiora quædam, nec minus vtilia, quæ ſunt in manibus, perficienda animum addideris. Bene vale.

CATA-

Digitized by Google

CATALOGVS AVCTORVM,

PRÆTER EOS QVOS IN EPISTOLÆ ad Lectorem recenſuimus, ex quorum libris hoc Lexicon Iuris Ciuilis Canonici conſtructum eſt.

LEXICOGRAPHI GRÆCI.

Iulius Pollux.
Suidas.
Lexic. Bud. R. Conſtantini.

LATINI.

Albericus Roſatius.
B. Briſſonius.
F. Hotmanus.
I. Spiegelius.
I. Oldendorpius.

IVRIS AVCTORES GRÆCI.

Solon.
Modeſtinus, de excuſat.
Iuſtiniani Nouel. & Edicta.
Leonis & Iuſtini Conſtit.
ΤΑ ΒΑΣΙΛΙΚΑ.

LATINI.

XII. Tabul.
Vlpiani tituli.
I. Pauli ſententiæ.
Gaij Inſtitutiones.
Voluſius Mætianus.
Q. Septimius Tertullianus.
Pandectæ I C.
Codices Grego. Hermo. Theod. & Iuſtiniani.
Inſtitut. Iuſtiniani.

INTERPRETES GRÆCI.

Baſilici.
Theophilus.
C. Harmenopulus.
Euſtathius C. P. anteceſſor.

LATINI.

Iulianus Patricius.
I. Frontinus.
Agg. Vrbicus.
Hygenus.
Anianus.
F. Martinus.
Azo.
Accurſius.
I. Beluiſius.
Speculator.
Cinus.
Dinus.
Bartolus. Baldus.
P. Caſtrenſis.
Ang. Aretinus.
P. Decius.
Iaſon.
F. Ripa.
A. Alciatus.
F. Duarenus.
Io. Coraſius.
I. Cuiacius.
G. Budæus.

I.Baiſius.
A.Auguſtinus.
Simon Schardius ad leges Rho. nauales & militares.
Petrus Faber.
Berengarius Fernandus.

EX IVRE PONTIFICIO.

Decretales.
Sext.Decret.
Gratiani Decreta.

INTERPRETES.

Bernardus.
Abb.Panormit.
I. Andræas.
Felinus Sandeus.
Ang.Clauaſius.
G.Benedictus.

ALII LEXICOGRAPHI.

T.Varro.
Feſtus Pompeius.
N.Marcellus.

EX MEDICIS.

Hippocrates.
Galenus.

EX ALIIS CLASSICIS *Scriptoribus.*

Homerus.
Plato.
Xenophon.
Demoſthenes.
Ariſtoteles.
D.Halycarnaſſæus.
Diodorus Siculus.
Dio.
Iulius Firmicus.
Symmachus.
Heſychius.
Moſchopulus.
M.Cicero.
C.Tacitus.
T.Liuius.
Suet.Tranquil.
Aſc.Pedianus.
M. Fabius Quintilianus.
Sid. Apollin.
Caſſiodorus.
Vegetius.
Iſidori Etymol.
A.Gellius.
Li.qui Cæſarum vitæ inſcribitur. Et alios præterea citauimus, quos recenſere infiniti eſſet operis.

D E

igitized by Googl

DE ORDINE IVRIS ET DISPOSITIONE.

DISPOSITIO & ordo iuris ſcripti, pro more & arbitrio eorum, qui conſarcinarunt, iuriſconſultorum reſponſa, & conſtitutionum capita variant. Arguunt plures illorum methodum: alij, vt nimium truncatam: alij, vt malè cohærentem: alij, alijs de cauſis. Meum autem non eſt, tantas inter grauiſſimos interpretes, componere lites: libera eſt in ſingulis ſententia. Et quilibet ſuis poteſt hærere rationibus: & aliorum de iure tradendo hoc erit iudicium, & num ordo Iuſtiniani, qui in proœmio Pandectarum adijcitur, probandus ſit. Quid autem ego illis contribuam, qui de hac ſcripsêre, re ipſa ſuis locis comperient. Cæterùm cùm in iſto primo libro, de arte iuris vniuerſi, in vniuerſum & generaliter ſit inſtituta tractatio, de methodo & ordine iuris æqui bonique colligendi: quæ maximè mihi conducere videntur, aperiam. Quæ non tantùm ad iudicia decernenda, & reddendum cuique, quod ſuum eſt: verum tamen & ad optimè ſanciendam legem, pertinere mihi videntur.

1 Ergo in omni negotio ſanciendo, inſpiciemus primùm materiam, de qua agitur: dehinc ſtatum controuerſiæ.

2 Pro materia totius iuris generaliter, res ſunt, perſonæ, negotia, ſeu actiones. Hic actionis nomen accipito, non prout Accurſius, alij, pro forenſibus tantùm petitionibus: ſed pro omni negotio, quod verſatur circa perſonas, vel res.

3 Porrò res præponimus perſonis, ordinem creationis ſequuti: primò enim res omnes creatæ, poſtremus homo, vt compendium totius vniuerſi, & princeps: & ſic eo ordine materiæ iuris tractationem diſpoſuimus.

4 In rebus inſpiciemus cuius generis ſint, an corporales, in-

corporales, priuata, publica, vniuerſitatis, nullius, &c. In perſonis pari modo, quæ & quales ſint, num maſculus, fœmina, Eccleſiaſticus, laicus, vxoratus, cælebs, viduus, ſui iuris, alienæ poteſtatis, ſeruus, liber, & ſic de ſimilibus. In negotijs quoque, num agatur de contractibus, de delictis, de vltimis voluntatibus, de iudicijs, & de quo contractu, delicto, teſtamento, iudicio. In ſtatu cauſæ perpendimus generaliter & materiam ipſam: in rebus, num agatur de dignotione earum, de acquirendis, de conſeruandis, de amittendis, aut transferendis; quæ etiam alijs ſubiectis iuris conuenire poſſunt. At vltra in negotijs, & num ſimplicia, aut compoſita inſpice: nam aliquando ſimplex eſt quæſtio, aliquando plures concurrunt. Et rurſum, num legitima ſint: forma quoque à iure, vel ratione præſcripta, conſideranda eſt cum materia, & quod in controuerſiam venit, tantùm ſeriò proſequendum & eliciendum. Hócque erit ſtatus cauſæ, circa quem, velut circa ſuos cardines, omnis ratiocinationis concluſio debet moueri & tractari. Ibi & res, & perſonæ quoque conſideranda. Promo quædam exempla, de contractibus primùm, ex l. bona fides, depoſiti in Π. Reus capitalis iudicij, depoſuit apud te centum, is deportatus eſt, bona eius publicata ſunt: vtrum ne ipſi ea reddenda, an in publicum deferenda ſunt? Hæc quæſtio duplicem habet negotij materiam, nempe contractuum, quia agitur de depoſito: & iudiciorum, quia agitur de condemnato. Duplex item circa res quæſtio, de amittendis, ſeu transferendis, aut conſeruandis rebus: item concurrunt, publica & priuata cauſa. Status cauſæ ille, num res quam depoſuit damnatus & bonis exutus, ei, aut Reipublicæ reddi debeat. In hoc ſtatu cauſæ, duo probanda eliciuntur: depoſitum, num reſtituendum: aliud, num bonorum ademptio eò pertineat, vt depoſitum etiam veniat.

5 *Ergo de primo, conſidero quid depoſitum, inuenio cuſtodiæ cauſa dici poſitum. Quæro quale, inuenio eius ſubſtantiam, vt deponenti reſtituatur. Accedo ad ſecundam quæſtionem, in materia iudiciorum: quæro, quid iuriſdictio. Inuenio poteſtatem depu-*

Digitized by Google

de publico introductam cum neceſsitate iuriſdicendi.

6 *Inuenio eius naturalem ſubſtantiam, intereſſe Reipublicæ ſententias ſortiri effectum, & cogi etiam manu militari inuitum poſſe. Deinceps ad hoc iudicium damnationis, deportationis me transfero, quid & quale ſit inquiro, inuenio ademptionem bonorum omnium. Iungo nunc duo axiomata, vt ex collatione intelligam quid hic æquum. Primum eſt depoſitum eſſe reddendum danti. Secundum, ſed iudicia eſſe exequenda. Et in iudicio hoc priuari bonis damnatum, & in eius locum fiſcum ſuccedere. Concludo igitur priuari debere depoſito. Igitur & reddenda eſſe depoſita, non illi, ſed ei, qui in eius locum ſucceſſit, fiſco. Potes pro ſingulis axiomatibus, alias coniungere rationes: ſed ſufficit nobis tibi primas lineas duxiſſe. Aliud in delictis cape exemplum, quæritur an puniendus ſit qui furem nocturnum occiderit: crimen & negotium controuerſiæ eſt, homicidium. Circunſtantia ex perſona, quòd occiſus fur, alia ex rebus, quia noctu. De homicidio, conſtituo generale eſſe axioma, non licere occidere præcepto, non occides, & lege Cornelia de Sicarijs: ibi nulla diſtinctio furis, vel temporis, vnde ſine vlla diſtinctione dicam homicidium non permittit. Verùm in noctu & tempore, ſic inuenio diſtinctum: niſi quis teſtificatus ſit furem adeſſe, quem occidit, & ſi parcere ei ſine ſuo periculo non poſſit: quia dubium eſt, num noctu fur potius ad occidendum, quàm furandum veniat, & vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones. Et vnicuique ſe defendere licet.*

7 *Et melius, & inexcuſabile ducitur, præuenire in tempore vel occurrere, quàm præueniri. Ergo colligam cum diſtinctione duo axiomata. Primum non licet occidere: aliud ſe defendere & vim propulſare licet. Ergo furem nocturnum, quem ſine periculo, vel præſuppoſito, vel aperto vitare non poſſumus, occidere poſſumus. In ſumma, in negotijs terminandis, ſi dubia ſint, & contrariæ occurrant rationes, ſeparandæ ſunt hoc modo: vt primùm, regula generalis fiat: de hinc contraria ſi poſſint conuenire aliqua ratione, iungantur. Sin minus, per exceptionem,*

Digitized by Google

aliqua æquiori ratione ſingulari, ſuſtineantur.

8 Quod ſi etiam quis ſtatuat de iure eo ordine, quod debent ſtatuere iudices in priuatorum controuerſiis iudicandis, non aberrabit. Hoc modo iudex audit petitionem, exceptiones, replicationes, triplicationes: poſteà apud ſe iudicat, ſed prius ſingula ad probationes reducit: Veluti, petit actor ſibi dari à creditore centum quos debet aureos, reus interdum vel negat ſe debere, vel non adhuc tempus ſolutionis ceſsiſſe, vel non tantùm debere, vel ſe ſoluiſſe aſſerit. Hæc omnia exigunt probationes. Ad formam argumenti omnia reducet iudex, hoc modo: Qui debet, ſoluere tenetur eo modo, quo debet. At hic reus dicit ſe non debere, quia ſoluit, quia nondum tempus aduenit, quia non contraxit, &c. Sed hæc ſunt, in controuerſia. Et ſi reus probet, tunc concludit eum abſoluendum: ſi non probet, oportet etiam actorem probare, aliter abſoluitur reus. Sed probata petitione, reum damnandum concluditur. At quæ ſint, qualéſve debeant eſſe probationes, artificiales, vel inartificiales, Deo fauente doceberis in tractatione iudiciorum, propriis locis de probationibus.

LEXICON

Digitized by Google

LEXICON IVRIS TAM CIVILIS, QVAM CANONICI.

NOVISSIME EX OPTIMIS QVIBVSQVE lexicographis Iuris adauctum, vt ei nihil demi, quod ſit neceſſarium, poſſe videatur.

DE LITERA A.

VErborum, quæ ad ius pertinent, interpretationem à particula, A, ordiar.

A, ſalutaris litera *à Cicerone pro Milon.* rectè dicitur. Nam apud veteres Romanos abſolutionis nota fuit, *vt docet Bu. in l. 2. ff. de orig. iur. ex Aſconio in Oratio. pro Milone.* ¶ Fuit etiam nota in ſuffragiis, & comitiis legum, qua ſe ciues repudiare rogationem ſignificabant. Nam duæ tabulæ dari ſolebant: quarum in altera V.R, id eſt, Vti rogas, ſcriptum erat: in altera A. id eſt, Antiquo, antiqua ſequor, noua non placent. ¶ Erat, & vt aliæ permultæ, prænominis nota, *vt ex Valerio Probo. Epigrammatiſque Vrb. Veteris liquidò conſtat.* Sed & A. Auguſtum ſignificat in inſcriptionibus & ſubſcriptionibus conſtitutionum C. Theodoſ. & Iuſtiniani, & Nouel. ¶ Erat & A. litera nota prænominis, & puncto poſtpoſito, Aulum ſignificat: hoc modo, A. Ofilius.

A, quoque præpoſitio eſt, quæ pro donec, *teſte Alciato lib. 7. Pareg. ca. 21.* accipi debet apud Terentium Clementem, *l. ſed ſi hoc. 63. §. fin. ff. de cond. & demonſt. ibi,* ſi à liberis non nupſerit: id eſt, donec vel quamdiu filios habuerit, eos non deſeruerit. ¶ Sumitur quandoque pro, Poſt, *apud Pomponium. l. 2. §. 8. & 13. ff. de orig. iur.* A regibus, à cæde: id eſt, poſt reges, poſt cædem. ¶ Aliquando ponitur pro, Per: *teſte Alberico, vt in Antonini conſtitutione. l. 1. C. ad leg. Fab. de plag. ibi,* A quo: id eſt per quem. ¶ Separationem quoque ſignificat *apud Pompon. l. 3. §. fin. ibi.* A Brundeſio, *ff. de action. empt.* ¶ Priuandi quoque vim habet, & ſignificationem verbi, cui iuncta eſt, immutat, vt in dictione ἀπόλιδες, qua vſus eſt *Vlpian. in l. 1. §. hi quib. ff. de leg. 3.* quáque extorres ſignificantur. ¶ Cauſatiuè quoque accipitur *can. coniunx. 27. qu. 2.* ¶ Sumitur etiam pro Ex, *apud Gaium, l. adeò. 7. §. quòd ſi vno, ff. de acq. re. dom.* ¶ A & AB dictiones, ſuapte natura ſunt excluſiuæ & ſeparatiuæ: *vt voluit gloſſ. in l. ratio. aliàs l. datio. 3. § ſi per vend. Et vt annotant Bart. Bald. & alij.* Nec interim prætermittam, quoſdam eſſe, qui inter huiuſmodi dictiones A & AB diſcrimen faciunt, quantum ad vim excludendi vel includendi. *Alberic.*

in l.1.§.æſtatem.ff. de aqua quoti. & æſtiua. Tiraquellus in tractatu, du retraict lighagier. §. 1.*glo.* 11. ¶Eſt item A vel AB dictio ſignificatiua termini, A quo, ſicut dictio Vſque termini Ad quem. Hic autem terminus A quo, ſignificat Excluſiuè *de quo Bart. in l. patronus.* §.1. *in fin. ff. de leg.* 3. *Oldend.*

A CAPITE ducere, id eſt, Ab origine. *Vide infrà,* Caput. ¶A CAPITE rationem reddendam, vt intelligi debeat, oſtendit *Paulus I. C. in l. & qui natura (aliàs l. at quin natura)* 19. §. 1. *ff. neg. geſt.*

A CERTO hærede legare: eſt certo hæredi, vt legatum aliquod præſtet, mandare, ſic vt ab illo debeatur ſol[illegible], *Cic. in Top. & in ora. pro Cluent. Item Marcellus l.* 2. *D. de auro & arg.* Seia ab hærede P. Mæuio ita legauit. ¶ A Commentariis, qui præſunt commentariis: id eſt, qui in commentarium cuſtodias referunt, & veluti diarium cuſtodiarum conficiunt. Hos *Aſconius*, vt & *Iuriſconſultus,* vocat Commentarienſes, non à commentario, carceris loco, vt *Accurſio* diuinare libuit, *quemadmodum à Budæo in l. abeſſe.* 32. *ff. ex quibus cauſ. maior, rectè notatur.* Spieg.

A CVBICVLO, pro eo qui Principali cubiculo miniſter adſcriptus eſt, vſurpari video etiam à non vulgariter eruditis. *vt atteſtatur Epigraphe, quæ extat apud Ciceronianorum principem, Petrum Bembum, li. Epiſt.* 11. *quas ipſe Leonis x. Pont. Max. nomine ſcripſit.* Spieg. ¶A cunabulis, id eſt, à pueritia, ſiue primis vitæ rudimentis. Vide infrà Cunabula.

A DEO facti. Qui vehemente ad aliquid natura compoſiti ſunt, hos prouerbiali ſermone, ad hoc natos, factos, ſculptóſque dicimus. *Huc alluſiſſe videtur Imp. in Auth. vt hi qui obl. ſe res hab. perh. min. in prin.* Sp.

A DVVMVIRO: pro imperio vel permiſſu Duumuiri: A Duumuiro dimitti intelligendus eſt, qui iuſſu, permiſſu, mandatúue Duumuiri dimittitur. *Vlpian. l. ſi quis.* 52. §. *ſi fugitiuum. ff. de furt.*

A FILIO legare, id eſt, ita legare, vt legatum non niſi à filio ſi quis natus eſſet, accipi poſſit, à ſubſtituto non item: vt ſcilicet legatario curæ ſit ſalus filij cum in ea emolumentum poſitum intelligat. Nam legatâ non valent, ſi is à quo nominatim teſtamento reiecta eſſent, hæres eſſe non potuiſſet. *Spieg.*

A LIBELLIS vocantur, qui principi in libellorum, hoc eſt vt vulgò Supplicationem dicimus, negocio ſubſeruiunt. *Triphonius in l. reſcriptum. ff. de diſtract. pign.* Spieg. ¶A liberis: pro quamdiu liberos habebit. *Terentius l. ſed ſi.* 62. §. 2. *ff. de condit. & demonſt.* Quum vir vxori, ſi à liberis non nupſerit, in annos ſingulos aliquid legauit, quid iuris ſit? Iulianus reſpondit, poſſe mulierem nubere, & legatum capere. Quòd ſi ita ſcriptum eſſet, Si à liberis impuberibus non nupſerit, legem locum non habere: quia magis cura liberorum, quàm viduitas iniungeretur: id eſt, Quamdiu liberi erunt impuberes. Sic Papinianus & Paulus.

¶ A Manu ſeruus, & à manibus ſcriba, citius manu ad literas ſcribendas Principes vti ſolent. Barbari Ingroſſiſtas nominant. *Tranquillus in Cæſare.* Philomenem à manu ſeruum, qui necem ſuam per venenum inimicis promiſerat, non grauius quàm ſimplici morte puniuit. *Idem*, Scribas à manu, *in Nerone tum alibi*, peculiari verbo vocat Amanuenſes. Propriè autem ad verbum eſt dictorũ exceptor. *Spieg.* ¶ A me vi poſsidet, qui vi me deiecit, *apud Vlp. l.* 1. §. *qui à me.* 19. *ff. de vi & vi arm.* Prat. ¶A me poſſidet, qui poſſeſsionẽm meam iniuſtè nactus eſt, *Vlpian. l.* 3. *in princ. ff. uti poſſid.* Prat. Sic denique ab aliquo fundũ pro hærede poſsidere accipimus, *in l.* 21. *D. de vſucap.* ¶ A millibus paſſuum circiter duobus: hoc eſt interuallo duorum millium paſſuum. *Spieg.*

A PVNCTIS, qui præerat redditui aquariorum. Corn. Lancilot. citat. Frontin. libr. 11. de Aquæductibus. Spiegelius. ¶A rationibus ratiociniis præfecti:

præfecti: qui vulgò magiſtri computorum dicuntur, quo nomine cenſendos puto, qui nunc apud Auſtriacos Principes *Kamerrher* appellantur, *Spieg.* ¶ A Secretis ſunt, qui ab ore Principis imperia accipiunt diplomatum ſubſcribendorum. edictorúmque, quæ in conſilio ſelecto ſecerni ſolent, Secretarij, veluti ſcribarum vice funguntur, in reſcriptis ſubſignandis quæ iure & æquitate nituntur: quæq; ie ex bono & æquo poſtulantibus conceduntur ſine ſcientia Principis. Secretarij vocem, qua nunc ſignificatione vtimur, ceu nuperum, quidam deuitandum putarunt. Eam *Beroald.* neutro genere pro repoſitorio rerum ſecretarum. Latinam agnoſcit, & à Latinis ſcriptoribus vſurpatam oſtendit, *Comment. 3. in Suetonium.* Conſtabit in vtraque etiam ſignificatione, ab Eccleſiaſticis frequentatam, ſi quis diligenter Actiones euoluerit Chalcedonenſis concilij. Mox enim haud longè à principio, *fol. 402. facie. 2. ad finem.* ſic reperies: Quibus in Græcia interpretatis per Beronicianum, virum deuotiſſ. & Secretarium ſacri conſiſtorij, glorioſiſſimi Iudices & ampliſſimus Senatus dixerunt. *Item fol. ſeq. eadem facie*, Conſtantinus deuotiſſimus à ſecretis ſacri Conſiſtorij, dixit, Habentur ſacræ literæ ſæpius directæ, &c. *Spieg.*

¶ A ſtudiis, cuius opera Princeps in ſtudiis literarum vtitur, vtpote viri eruditiſſimi. *Spieg.* ¶ A ſubiecta materia, nihil aliud eſt quàm (vt dici ſolet) *Vtere foro*: Attempera te circunſtãtiis negotiorũ, & refer ſemper verba ad rationem boni & æqui. *Oldend.*

¶ A Titio perſoluere, de Titij numis perſoluere. *Cic. ad Attic. lib. 5.* Homines non modò non recuſare, ſed etiam hoc dicere, ſe à me ſoluere, quod enim Prætori dare conſueſſent, quod ego non acceperam, ſe à me quodammodo date: id eſt, de mea pecunia. *Idem in Planciana, in fin.* Sinite quod vobis fretus huic ſæpe promiſi, id à vobis ei perſoluere. *Plautus Menæhm.* Da ſodes à te: poſt reddidero tibi. M. E. Imò cedo abs te. Hinc natæ illæ ſunt Prætorum formulæ. *Hotom.*

A. T. M. D. O. Aio te mihi dare oportere, *vt Valerius Probus teſtatur*: quæ perſonalis actionis fuit formula, quia perſona rei nominatim in agendo, notabatur, & ſtricti iudicij, quia ſimpliciter *ait Cicero*, aſperè & directo, Oportere, de certa definitáque ſumma dicebatur. Aio verò, antiqui pro affirmo & contendo dicebant, *auctore Nonio*: vnde Aientia Cicero appellat, quæ Græci forenſi & litigioſo verbo κατηγορικά. ¶ A vinea in ius vocare. *Caius in l. ſed etiam. de in ius voc.* Spieg.

AB.

AB, aliquando accipitur pro Contra. *Citant Albe. & Oldend. l. 14. ff. de publi. & vect.* ſed ibi Ad, non Ab, legitur in P. Flo. & vulgar. vbi Ad, pro Contra, accipit Accurſius. *Prateius.* ¶ Ab, præpoſitio verbis adiuncta, quę auferendi vim habent, mirum quantum auget, vt Abiicere, Abhorrere, plus aliquanto ſignificant, quàm ea à quibus deſcendunt verba. *Connanus lib. 4. cap. 4. nu. 1.* ¶ Ab, etiam pro Ob, ſumitur in conſtitu. Theod. Arc. & Honorij, *l. vnica. C. ſi quis Impe. maledix.* Equidem pro, Ex illic accipi debere putem: vt indicio eſt verbum, Proceſſerit, ibidem poſitum. ¶ Quandóque verò ſumitur pro, Per: *vt in c. ab eo in princ. de appell. lib. 6.* Interdum ſeparationem ſonat, *Accurſio. l. ſi ex duob. in princ. ff. de duob. reis.* Solet in hanc rem citari, *l. neminem ex iis.* ibi, ab initio *de decur. lib.* 10. C. Accurſius tamen ibi pro, Poſt, accipi exiſtimat, Tu textum expende. Sæpe etiam ponitur, pro Sine, in conſti. Iuſtiniani. *l. ſi quis ſeruo. in fin. ibi, Ab re. C. de furt.* ¶ Ab etiam præpoſitio cognationum gradus promouet. Nam proaui paterni vel materni, patrem, matrem, abauum, abauiámque adpellamus in linea adſcendentium: in linea verò deſcendentium proneptis filium, filiam, abnepotem, abneptem, *apud Gaium. l. 1. §. 1. ff. de gradib. & ad fin* Prat.

Digitized by Google

¶ Ab, particula in compoſitione complet nonnunquam ſignificationem dictionis cum qua componitur, vt Abſoluo, Abnumero: hoc eſt, omnino abſoluo: numero. Notum eſt, à, ab, abs, eiuſdem eſſe ſignificationis, quod & Bartol. vult *in l. ſi ex duob. ff. de duob. reis:* differre autem in orationis contextu, *de quo vide Linacrum Grammat. & Albericum*, qui hos è Ticino ſumptos refert verſiculos: *Quod facit A, facit Ab, ſed in hoc differre videntur. A cum vocali reliquis vult aſſociari.* Vide Priſcia. in primi Vergiliani carminis examine, *Spiegel.* Et ſanè hæc particula, obſeruatione dignam in aliquot orationibus ſignificationem habet: vt ecce.

AB ACTIS, quibuſdam ætatis noſtræ eruditis, ſunt ij, qui ad tribunal nomine partium producta vel excipiunt vel tranſcribunt in acta. *Spieg.* ¶ Item ab aliquo poſſidere: itinere, actu, Ab aliquo vti: Ab aliquo aquam ducere: quæ ſæpe in edictis Prætorum, aliiſque librorum noſtrorum locis occurrunt, non hoc ſignificant, quod prima fronte videri cui poſſit, ab aliquo poſſidendi, eundi, agendi, ducendi, ius cauſámque habere, vel etiam eius voluntate, conceſſione, permiſſu poſſidere, vti, ducere: ſed potius alicuius poſſeſſionem tenere, per alicuius fundum ire agere, ex eius prædio aquam ducere. *Exempla ſunt in l. 1. ff. de aqua quotid. l. 1. Vti poſſidet. l. 1. ff. de riuis. l. 1. ff. de fonte. l. 1. ff. de itin. actúque pri.* Vi ergo à me poſſidet, qui me vi deiecit, mihíque poſſeſſionem abſtulit. *l. 1. §. ſi à me. ff. de vi & vi arm. l. 2. ff. vti poſſidet. l. 4. §. ſi tu me vi. ff. de vſucap.* Similique modo clàm à me poſſidet, qui meam poſſeſſionem clàm & furtiuè ingreſſus eſt. Ædificatum etiam ab aliquo habet (*quo genere dicendi African. in l. 45. ff. de dam. infect. vſus eſt*) qui in alicuius, licet non conſentientis ſolo ædificium poſuit. Sic denique ab aliquo fundum pro herede poſſidere, accipimus *in l. 21. ff. de vſucapionib.*

AB HINC centum annis, Vetus locutio, quæ (pace quorundam dixerim) non hoc ſignificat quod vulgari lingua dicere ſolemus, De poſt centum annos: hoc eſt, vt Latini dicunt, poſt centum annos, vt, Poſt homines natos: ſed Centeſimo ab hinc anno: vel, Annus nunc agitur centeſimus, *Alfenus l. proponebatur. 76. ff. de iudi.* Populum eundem hoc tempore putari, qui ab hinc centum annis fuiſſet. *Item:* Nos ipſi non iidem eſſemus qui ab hinc anno fuiſſemus. *Cicero Verr. 4.* Horum pater ab hinc duos & viginti annos eſt mortuus. *Et paulò pòſt:* Ipſos viginti annos hæreditas ab his petita non eſt: *Et rurſus:* Offendit illum menſem comitialem fuiſſe, comitiis ab hinc triginta diebus habitis, id eſt, trigeſimo ante die. Huc etiam illud *Chariſii* pertinet, qui libro primo ſic ſcribit: Ante annos ab hinc decem natus, veteres dixerunt, quod eſt, ante annos decem natus. *Hotom.* De hac dictione vide *Tiraquell.* in tract. *dure traiect lignagier. §. 1. gloſſ. 11.* Schardi. ¶ Ab hoc, id eſt, poſthac. *l. 2. §. ab hoc. ff. de origi. iur.* Neb. ¶ Ab reo, pro, defenſor, & patronus rei. *Ad Herenn. lib. 2.* Hotō.

ABACVS, *Alciato lib. 4. cap. 2. Parergōn, & Budæo l. quod ſi ſeruus. §. ſed ſi ff. de in rem verſo.* tabula calculatorum, ſiue logiſtarum, eſt & coquorum: *quod & Iulius Pollux indicat lib. 10. cap. 24. & lib. 6. cap. 13.* Eſt etiam ſcrinij genus, ſuper quo vaſa argentea reponi ſolebant: de hoc ſenſiſſe mihi videtur *Varro lib. 8. de ling. Lat.* Porrò, non, abaces, *vt falsò autumnant, Accurſ. Nebricenſ. & Spiege. in Lexi. Iuris ciu.* (quamuis vulgati codices ita habeant) ſed ἄβακες, *vt in P. Flor.* legendum res ipſa docet, *apud Iauo. l. hæres meus. 109. §. fin. ff. de leg. 3.* Prateius.

ABACTI greges, qui aut furto, aut per vim abducti ſunt: &, Abacti magiſtratu, qui coacti depoſuerunt magiſtratum, vel imperium. *Ex Feſto lib. 1.* Spiegelius.

ABACTORES, pecuariorum animalium fures, quos *Vlpian.* Abigeos vocat. *Iulio Paulo* verò Abactores ſunt,

Digitized by Google

ſunt, qui vnum equum, duas equas totidémque boues, vel capras decem porcos quinque abegerunt. *Cæter. vide libro centuriarum eius 5. titul. 2*. Spieg.

ABALIENARE intelligitur. & qui alienam rem vendiderit, *vt ait Paul. l. ex hoc edicto. ff. de alienat. iudi. mut. cauſ.* Propriè eſt, cùm quod noſtrum erat, alienum facimus, *vt apud Scæuolam in l. cùm pater. §. pater filiis. ff. de legat.* 3. Spieg. ¶ Abalienare, vetus verbum eſt ciuilis iuris, hoc eſt, ciuium Rom. proprium, peregrinis hominibus non commune: quo perfecta rei alicuius alienatio ſignificabatur. Itaque *Vlpian. l. alienatum. 67. ff. de verbor. ſignificat.* Abalienatum, inquit, non propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet: venditum tamẽ rectè dicitur. ¶ Abalienatio verò eſt, eius rei quæ mancipi eſt aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili fieri poſſunt: *vti ſcribit Cicero in Topic.* Quo ex loco tria notanda & obſeruanda ſunt: primùm, cùm ſex ſint acquirendarum rerum modi, quos *Vlpianus* in Inſtitutiunculis enumerat, emancipatio, traditio, vſucapio, in iure ceſſio, adiudicatio, lex: duos tantũ ſolos eſſe, quibus res à dominio noſtro in alienum traducantur, mancipationem ſcilicet, & in iure ceſſionem. Quod tamen Paulus, homo Græcus, litigioſus, natura controuerſus, & hoſtis antiquis Iuriſconſultis additus, ſuo more cauillatur *in l. ab alienationis. 28. ff. de verbor. ſignificat.* Abalienationis verbum inquit, etiam vſucapionem continet: vix enim eſt vt non videatur alienare qui patitur vſucapi. Quaſi verò quis ſciens prudens rem ſuam vſucapi patiatur; aut ſi fortè quis eo animo ſit, res ex maiore parte iudicandæ ſint; aut ſi iudicandæ non ſint, qui patitur vſucapi, non pro derelicto rem ſuam habeat, ac proinde alienare non dicatur, quia verbum hoc certam & alienantis: & eius in quem alienatio fit perſonam complectatur, *l. omnib. 15. ff. de obligat. act.* Tametſi vſucapionem tertium eſſe modum quo res perfectæ abalienantur, *conſtet ex eodem Vlpian. cap. 1. &* 19. Secundò ex hac definitione intelligitur, abalienationem earum tantùm rerum dici, quæ mancipi ſunt, non etiam earum quæ ſunt nec mancipi. Sed cùm *Vlpianus* in Inſtitutiũculis traditionem dicat propriam eſſe rerum nec mancipi, quid eſt quod Cicero ait, alienationem traditione fieri? Subdifficilis nodus hic videtur, quem tamen explicare conabimur. Nam Cicero non ſimpliciter traditionem dixit, ſed traditionem nexu: quo verbo mancipationem ſignificari Boetius, non apertè ille quidem ac nominatim, ſed tamen ita ſignificat, vt ſatis intelligatur. Cùm enim nexus formulam ritúmque ex Caio iuriſconſulto deſcribit, indicat nexum ad mancipationem pertinere. Ex quo intelligitur, abalienationem mancipatione & in iure ceſſione fieri: traditione autem nuda, hoc eſt ſine nexu & libra, fieri non potuiſſe. Poſtremò ex eo loco conſtat, Abalienationem propriam ciuium Rom. fuiſſe, non etiam peregrinorum. *Hotom.* ¶ Abalienatus dicitur, quem quis à ſe remouit: Alienatus, qui alienus eſt factus. Feſtus lib. primo *Hotoman.*

ABAMITA, inquit Caius eſt abaui ſoror. *l. 3. ff. de gradibus*. ab aliis autem ferè Amita maxima dicitur. *Hotoman.*

ABANNATIO, annuum exilium dici poteſt, *Bud. autore in annot. l. aut facta. 16. §. euentus. ff. de pœnis.* Vide Banniti *Spieg.*

ABAVVNCVLVS, frater eſt abauiæ. *ſecundum Iſidorum.* Spieg.

ABAVVS, eſt pater proaui, vel proauiæ: ſicut proauus eſt pater aui, vel auiæ: ſic abauia, mater eſt proaui, vel proauiæ: ſicut proauia, mater eſt aui, vel auiæ *ff. de grad. l. iuriſcõſult. §. quarto gradu. & §. tertio gradu.* Spieg.

ABBAS, Syra vox, patrem ſignificat. *Alciat. l. 1. C. de in ius vocan.* idem

etiam ἀρχιμανδρίτης dicitur, *in Nouell. Iuſtinian. ſæpè, & l. reddentes. C. de ſum. Trinit.* Monachis & cœnobiis præeſt, vnde & Cœnobiarchia meritò appellatur *Alciato in d. l. 1.* Porrò Abbatis officium explicatur *in cano. nullam. 18. quæſt. 2. & in Nouell. Iuſtin. Conſt. 5.* à Budæo Heteriarchus dictus eſt in forenſ. *Prat.* ¶ ABBAS continetur appellatione monachorum. *c. vlt. extr. de Simon.* ¶ ABBATES dicuntur etiam ante benedictionem quod eſt notandum. *extr. de ætat. & qual. cap. 1. de ſupp. neg. præl. ca. 1. d. c. meminimus. de accuſ.* ¶ Abbates dicuntur etiam ante benedictionem, quod eſt notandum *ext. de ætat. & qual. cap. 1. de ſupp. neg. præl. ca. 1. d. c. meminimus de accuſ.* ¶ Abbas ante benedictionem an dicatur potius electus quàm Abbas, & de pluribus aliis, & de Benedictione b batum, *vide Felin. in c. inter monaſterium de re iud. in 1. col. & Alber. in ſuo dictionario.*

ABBATISSA dicitur aſcetriarum ſiue monialium antiſtes, quæ à Iuſti. in Nouell. 132. ἡγεμένη adpellatur. Præfici autem non debet, niſi ſit ſexagenaria & virgo, *c. iuuenculas. 22. q. 1.* Hanc *Bald.* æquiparat Abbati in bonorum adminiſtratione, *c. 1. qui feud. dar. poſſ.* Spieg.

ABBREVIATVRA (ſic enim legendum apud *Bar.*) inſtrumẽtum, eſt Notarij non extenſum, *in l. chirographu. ff. de adminiſt tutor.* Tametſi à verbo ducatur hæc vox, cuius exemplum apud idoneum autorem reperiri negant. *Spieg.*

ABDICARE, *inquit Nonius,* eſt familia abiicere. Itidem & *Feſtus:* quaſi nõ dicere, id eſt negare filium: quo modo eſt apud *Pacuuium,* Conſanguineã abdicant, id eſt, negant. Sumptum autem à Græcis videtur, qui patrem ἀπειπεῖν, filium autem ἀποκηρύττειν dicebant. Itaque *Quintil. lib. 3. cap. 6.* Abdicatum interpretatur, quia à familia patris abalienatus eſt: Græci quoque Abdicare, ἀποκηρύττειν dicunt, q. d. Per præconem pronuntiare alienum, Apud illos enim id per præconem fiebat, vt etiam indicat *Plato. lib. 11. de leg.* Hinc,

ABDICATIO: *de qua Imp. l. 6. C. de pat. poteſt. ſic ſcribit:* Abdicatio, quæ Græco more ad alienandos libros vſurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, Romanis legibus non comprobatur, *vide l. 2. §. & cùm placuiſſet. ff. de orig. iur. l. liber homo. ff. de ſtat. hom. l. pen. ff. de offic. præf. Fabius. lib. 7. cap. 4.* ¶ Abdicationum formæ ſunt duæ: altera criminis perfecti, vt ſic abdicetur raptor, adulter: altera imperfecti velut pendentis, & adhuc in conditione poſiti: quales ſunt in quibus abdicatur filius qui non pareat patri. Videtur autem hæc abdicatio in iure apud Magiſtratum fieri ſolita, qua parentes teſtificabantur ſe iis de cauſis quas proferebant, ſuos liberos à ſua familia remouere, neque deinceps in liberorum loco numerare velle. Atque abdicatum filium pater educare non tenebatur. imò egenum, veſtibus ſpoliatum dimittebat, qui & defuncto patri in hæreditatem non ſuccedebat. Totáque hæc ratio Græcorum fuit: nam Romani emancipatione vtebantur. Quintilianus autem exemplo puerilium exercitationum ex Græcorum fontibus proferre conſueuit. *Hotoma.* Vide autem & *Connanum lib. 2. Comment. iuris ciuilis cap. 13. de patria poteſtate. 5. Et Tiraq. in tra. du retraict lignagier. § 4. gl. 9.*

¶ Abdicatio opponitur adoptioni, ſicut in ea re teſtis eſt *Plin. lib. 7. cap. 45.* de Agrippa poſthumo loquens: & transfertur etiam ad alia. Generum abdicat, qui repudiat ſponſum. Abdicationi contraria eſt & dedicatio, ſiue dicatio: Dicat, qui alteri proprium aliquid facit: Abdicat qui alienat. *Prat.* ¶ Abdicamus filios viui, hoc eſt, priuamus omni iure filij: exhæredamus, hoc eſt, ſubmouemus tantum ab hæreditate, poſt mortem. Itaque quiſquis abdicatus eſt, idem eſt exhæredatus non contrà: abdicamus ſine lege, exhæredamus lege. *Prat.* Differt ergo abdicatio ab exhæredatione, quòd illa in vita fieri ſo-

Digitized by Google

ri ſolebat, nimirum cùm quis familia eiiciebatur. *Alciat. lib. 2. Diſpunct. ca. 28.* Hæc verò in teſtamento, Vimque ſuam poſt mortem habere ſolent. *Schard.* Vide infrà in voce ἀποκήρυξις. ¶ Abdicare ſe magiſtratu, eſt ante tempus magiſtratum deponere. *Pomp. l. 2. §. 13. de orig. iur.* Et quum placuiſſet leges quoque ferri, latum eſt ad populum, vti omnes magiſtratu ſe abdicarent. Moris etiam erat, vt quibus imperium certa de cauſa abrogandum erat, ij dignitati & exiſtimationi ſuæ conſulentes per ſe quaſi ſua ſponte magiſtratum deponerent, ſeſéque priuatos redderent quod in P. Lentulo Prætore factum videmus in tertia Catilinaria, de quo Senatus cenſuit, vt cùm ſe Prętura abdicaſſet, tum in cuſtodiam traderetur. Sed deponere magiſtratum dicebantur, qui eum confecto tempore populo Romano reddebant. Abrogare autem ſuo loco explicabitur. ¶ Abdicare conſulatu, deponere Conſulatum *Cic. de nat. Deor. 2.* Augures rem ad Senatum, Senatùs vt abdicarent. Conſules abdicauerunt. *Et paulo pòſt*: Conſules ſummum imperium ſtatim deponere, quàm id tenere punctum temporis contrà religionem. ¶ Abdicare ſe tutela. *Cic. ad Attic.* Itaque tutela me abdicare cogito. Quod *Vlpianus in Epitome* ſic interpretatur, Eſt dicere ſe nolle eſſe tutorem. *Prat.*

ABDICERE decreto recuſarę, ac denegare. *Pompo. l. 2. §. 13. initium fuiſſe de orig. iur.* Qui cum animaduerteret, Appium Clodium contra ius vindicias filiæ ſuæ à ſe abdixiſſe, & ſecundum eum qui in ſeruitutem ab eo ſuppoſitus petierat, dixiſſe: id eſt, decreto recuſaſſe, ac denegaſſe. Nam cùm tribus verbis in decretis vterentur, Do, dico, abdico: cùm ſecundum aliquem vindiciæ dicerentur, ab altero abdici dicebantur. Hinc aues in auguriis abdicere regionem dicuntur, quam improbant, ac ſequi teneiique vetant. *Cic. lib. de Diuin. 1.* Cùmque in quatuor partes vineam diuiſiſſet, treiſque partes aues abdixiſſent, quartam partem, quæ erat reliqua, in regiones diſtribuit. Quemadmodum ergo Dicere, dare, decernere vindicias ſecundùm aliquem à *Pomponio & Liuio* dicitur Magiſtratus, qui cuipiam litis vindiciarum victoriam decernit: ſic Abdicere vindicias ab aliquo *Pomponius* dixit, pro abnegare & recuſare: quod ipſum, Abdicare quoque ſignificat. *Nonius* enim de vocabulis impropriis. Abdicare, *inquit*, non ſolum de patris facto poteſt dici, quod eſt familia abiicere, ſed rem quamlibet negare. *Pacuuius Atalanta*: Mortem oſtentant, regno expellunt, conſanguineam eſſe abdicant. *Hotomanus.* ¶ Abdicere eſt abiudicare, apud *Pompon. l. 2. §. 13. ff. de origin. iur.* Sanè in veteribus libris legitur, Abiudicaſſe: quam lectionem probat *Zoſimus* P. tamen Flor. habent Abdixiſſe: cui opponitur, Dicere *dict. §. 13.*

ABDVCERE, ita de hominibus dicimus, quemadmodum de pecoribus Abigere. Paul. *in l. Imperator. ff. quòd ſine manu. ad liber. perue.* Nihil, inquit, intereſt, ipſe abducas & proſtituas, an patiaris proſtitutam eſſe precio accepto, cùm poſſis eximere. Abducimus autem ſine vi & per vim. *Spieg.* ¶ Abducere comitem mulieri, *Labeo* ſic interpretatur, non modò manu à mulieris comitatu detrahere ac remouere: verùm quoquo modo efficere, vt eam deſerat. *Vlpian. l. item apud, 15. §. abducere. ff. de iniur.* Abduxiſſe videtur, vt Labeo ait, non qui abducere comitem cœpit, ſed qui perfecit, vt comes cum eo non eſſet. Abduxiſſe autem non tantùm is videtur, qui per vim abduxit, verùm is quoque qui perſuaſit comiti vt eam deſereret. Iniuria autem in comite abducendo duplex eſt, primùm quia pudicitia attentatur: deinde quia abduci tantùm res dicuntur à ſtultis & ſtupidis: *vt in Eunuchum Donatus annotauit*, Multæ ſunt cauſæ quamobrem cupio abducere. Etiam, inquit, hoc verbo gratificatur Phædria,

quum dicit , Abducere à Thraſone: tanquam à ſtulto, & mentis experte. ¶ Abduci mulier dicitur à marito, cùm diuortium fit. *Donatus in illud Terent. Hecyr.* Et filiam abduxit ſuam: Abduxit, *inquit*, propriè. Accerſi enim dicitur ad maritum: Abduci à marito ad diuortium. Sic Virgilius: *Et gremiis abducere pactas.*

ABESSE , Abſens , Abſentia, variè pro re ſubiecta accipiuntur. Abeſt, qui non eſt eo loco , in quo locopetitur , dummodo extra continentia vrbis ſit. Vſque ad continentia enim abeſſe non videtur , niſi latitet. *l. 73. in fin. l. 199. ff. de verb ſignific.* Ideo præſens habetur, qui in continentibus ædificiis hortiſq; vrbi iūctis eſt. *l. 5. l 6. ff. de procuratorib.* In illis planè edicti de damno inf. &. verbis , DVM EI QVI ABERIT , PRIVS DOMVM DENVNCIARI IVBEAM, *Vlpianus* videri eum abeſſe interpretatur, qui in iure non eſt, *l. 4. §. prætor ait. ff. de damno infecto.* Similiter in S.C. Damaſiano. Abeſſe is intelligitur, qui à tribunali abeſt. *l. 51. §. Senatuſconſulto. ff. de fideicom. libert.* At cùm de ſtipulatione cōtrahēda agitur, præſentes accipiuntur , qui exaudire ſe poſſunt. *l. 1. §. 1. de verbor. obligat.* Cùm verò de vſucapione, in qua alia inter præſentes, alia inter abſentes tempora ſeruantur, abſens eſt, qui in eadem prouincia non eſt: præſens contrà qui in eadem prouincia habitat, *l. vltim. C. de præſcript. long. temp. Inſtitut. de vſuca. in princip.* Abſens etiam habetur , qui etſi corpore præſens ſit , animo tamen abeſt. Poteſt enim quis corpore adeſſe, vt tamen mente abſit. *l. 26. nihil. ff. de captiuis.* Itaque furioſus abſentis loco eſt. *l. 2. §. penult. ff. de iure codicil. l. 124. ff. de diuerſ. regul. l. 17. §. filiofamiliàs. ff. de iniur.* Nec tamen ab eo conſtitutus procurator quaſi ab abſente datus intelligetur, cùm intellectu careat *l. 2. ff. de procuratoribus.* Pupillus etiam qui tutorem non habebat , quod ad poſſeſſionem bonorum attinet, pro abſente habetur. *l. 10. ff. ex quibus cauſ. in poſſeſ. eat.* Sed nec tutor præſens fuiſſe videtur pupillo contrahente , ſi ſomno aut morbo occupatus tacuerit. *l. 1. in fin. ff. de auct. tutor.* Hotom. *Tract.* ¶ Abeſſe non videtur, qui ab hoſtibus captus eſt, ſed qui à latronibus detinetur. *l. 199. in fin. de verbor. ſignif.* Et ideo in edicto. *Ex quibus cauſ. maior.* ab abſente ſeparatur, licet eodem loco habeatur in ſpecie. *l. 6. ff. quibus ex cauſis in poſſeſ. eat. l. vltim. ff. de rebus auctor. iudi.* Hot. ¶ Abeſſe Reipub. cauſa, *in l. Iulia & Papia, alibi*, accipimus eos, qui non ſui commodi cauſa, ſed coacti abſunt. *l. 36. ff. ex quibus cauſ. maior.* quique publici alicuius muneris , vel officij cui præſunt , cauſa ab vrbe profecti , vt puta proconſules , præſides , procuratores Cæſaris , præfecti , legati , & eorum comites , in ærarium vel commentarium Principis relati. *l. 32 l. 35. l. 38. §. 1. ex quibus cauſ. maior. l. 41. §. 1. ff. de excuſa. tuto.* Miſſi item , vt milites ducant vel reducant , vel malos homines compeſcant : milites quoque dum in caſtra eunt vel redeunt , & qui extra patriam ſuam publicæ vtilitatis cauſa proficiſcuntur , vel militum medici : & hi quoque, qui in vrbe militant, Reipubl. cauſa abeſſe intelliguntur. *l. 7. l. 35. ff. eodem.* Aliter atque de magiſtratibus, qui Rom. Rei. operam dant, ſtatuendum : *& d. l. 7. & Conſtantin. lib. 1 Epiſt titul. 3. docent.* Enimverò in cap. 7. legis Iuliæ de adulteriis , quo eorum demum abſentia excuſatur , qui in alia prouincia Reipub. cauſa abſunt , quàm in ea, in qua deferuntur vrbani milites, licet aliàs vice abſentium habeantur , abeſſe tamen Reipubl. cauſa non intelliguntur , & deferri , vt præſentes poſſunt, *l. 15. §. 1. ff. de adulter.* Aliàs etiam , tum demum milites Reipubl. cauſa abeſſe intelliguntur , cum in expeditione verſantur. Non item ſi in commeatu agunt. *l. 1. D. de re milit.* Sed nec qui pro ciuitate legatione funguntur.

Reipu.

Digitized by Google

Reipu. cauſa abeſſe dicuntur. *l. 26. §. vltim. D. ex quibus cauſ. maior.* Publici enim appellatio ad Popu. Rom. propriè pertinet. Nauicularij verò, item negociatores dum annonæ vrbis ſeruiunt, Reipubl. cauſa abeſſe non malè dicuntur. *l. 5. §. negociatores D. de iure immunit.* At qui libera legatione abeſt, non videtur Reipu. cauſſa abeſſe, cùm non publici, ſed ſui commodi cauſſa abſit, *l. 15. D. de legat.* Serui item Reipu. cauſa abeſſe non poſſunt. *l. vltim. D. de regu. iur.* Sed nec qui appellationis perſequendæ cauſa peregrinantur, Reipubl. cauſa abſunt. *l. 1. & 2. D. eum qui appellauerit.* Omnino enim Reipubl. cauſa abeſſe hi demum intelliguntur, qui ob publicam cauſam abſunt, non qui in priuatum compendium peregrinantur: *vt apparet ex l. penultim. ff. de excuſat. tutor.* Plenius in Senatuſconſultis circa fideicommiſſarias libertates factis ex iuſta cauſa abeſſe definimus eos, qui non habent iniuſtam cauſam abſentiæ: cùm ſufficiat, quod non in fraudem libertatis abſint, quò magis videantur ex iuſta cauſa abeſſe. Cæterùm non eſt neceſſe vt Reipubl. cauſſa abſint, *l. 1. l. 19. l. 20. l. 28. §. vltim. l. 29. l. 30. l. 36. ff. de fideicommiſſ. libert.* Quinetiam aliàs qui probabili quacunque ex cauſa, ſtudiorum puta, abſunt, iuſta & cauſa abeſſe intelliguntur. *l. 7. §. vltim. ff. de minoribus. l. 28. ff. ex quibus cauſis maior.* Sunt & aliæ abſentiarum differentiæ, ſeu mauis, adiuncta: vt abeſſe bona fide. *l. 30 ff. de noxalibus. l. 19. ff. de damno infect.* id eſt, ſine dolo malo & fraude. *l. 1. & l. 4. ff. ex quibus cauſis maior. l. 4. C. de reſtitut. milit.* cui opponitur, Dolo malo, vel fraudis cauſa, vel data opera abeſſe. *l. 34. ff de rebus auctor. iudic. l. 5. ff. ex quib. cauſ. maior.*

¶ Hæc de perſonis: nunc de rebus videamus. Abeſſe res videntur etiam hæ, quarum corpus manet, forma mutata eſt. Et ideo ſi corruptæ redditæ ſunt, vel transfiguratæ, videntur abeſſe: quoniam plerunque pluris eſt manu pretium & ars, quàm materia. *l. 13. §. 1. l. 14. ff. de verb. ſignific.* Abeſt & ea res, quæ in rebus humanis non eſt. *dict. l. 13. in fin.* Abeſt proculdubio ſeruus qui in fuga eſt: quamquam *in l. Fabia* de plagiariis aliud ſit abeſſe, aliud in fuga eſſe. *l. 2. ff. ad leg. Fa.* Abeſſe furto res dicuntur, quæ nobis ſubreptæ & ſubtractæ ſunt. *l. 14. ff. de verbor. ſignifi. l. 47. de furt.* *Martialis*: Sed lis eſt mihi de tribus capellis: Vicini queror has abeſſe furto. *Quintilia. declamatio. 13.* Age ſi mihi aluei furto abeſſent, vtrum nulla daretur actio? Sæpe legitur in id quod abeſt, actionem dari. quod qualem intellectum habeat, explicandum eſt. Abeſſe certè nobis videtur non tantùm quod expendimus, ſed & id quo obligati ſumus. *l. 29. ff. de negot. geſt.* Abeſſe intelligitur pecunia fideiuſſori, etiam ſi debitor ab eo creditori delegatus ſit, licet is ſoluendo non fuerit. *l. 26. §. abeſſe. ff. mandat.* Item ſi fideiuſſori marito ab vxore creditrice doti data ſit pecunia, quam ex cauſa fideiuſſionis debebat, abeſſe ei ea intelligitur, eo quòd opera matrimonij ſuſtineat. *l. 47. ff. mand.* Non abeſſe ex diuerſo ei qui nihil de ſuo impendit, deminuitue. *l. 25. ff. de admin. tutor. l. 14. quod metu. cau. l. 4. §. ſiue autem. ff. de manumiſſ.* Briſſ. ¶ Abeſſe videri poteſt, qui exaudiri nequit. *Vlpia. l. 1. ff. de verbo. oblig.* ¶ Abeſſe mihi res hactenus videtur, quatenus ſum præſtaturus: *apud Vlpia. l. planè. 34. §. quod ſi rem. ff. de leg. 1.*

¶ Abeſſe deſinit res, cùm ſic redit in poteſtatem, vt amitti eius poſſeſſio non poſſit. *l. mulieres. 13. ff. de verb. ſignific.* Prat.

¶ Abeſſe pecunia dicitur, quæ ſoluta eſt, vel ſoluta fingitur. *l. inter*

Digitized by Google

*cauſſa.ff.mand.*Spieg.

ABFVTVRVM, verbum pleniſſimum eſt, & ad omne tempus refertur, *Venuleius in l.nouiſſima D. de Prætor ſtipul.*

ABHORRERE, pro alienum eſſe, *apud Vlpianum in l.ſi tibi rem. §.ſi tibi area. aliâs incipit. §. Iulianus. D. de praſcript.ver.*Spieg.

ABIGEI qui & Abactores à Paulo *lib. 5. Senten. titul.* 10. *& ab Imp.in l. 8. Cod. de repud. & à Firmico lib. 6. matheſica.* 31. à Græcis verò Ἀπελάται appellantur. propriè hi habentur, qui pecora ex paſcuis, vel ex armentis, vel ſtabulis ſubtrahunt, & quodammodo deprædãtur, abigendíque ſtudium, quaſi artem exercent, equos de gregibus vel boues de armentis abducentes, *l. 1. §. 1. D. de abigeis. Iuſtinian. Nou.* 22. Abigeos autem à furibus quantitate diſcerni traditum eſt. Nam qui ouem vnam, ſuem vnum, ſubripuerit, vt fur coercetur: qui gregem, vt abigeus. *l.* 16. *§. quantitas. D. de pœnis.* Idcirco *Calliſtratus*, oues ait pro numero abactorum, aut furem aut abigeum facere. Nam qui decem oues vel capras, vel porcos quinque aut quatuor: equum vnum, duas equas, totidémque boues abegerit. Abigeus eſt. *d. l. vltim. D. de abigeis.* Non tamen ſola quantitate, ſed ex animo & ſtudio atque arte abigendi hoc diſcernitur, *vt Cuiac. obſeruat.* 1. *cap.* 20. *oſtendit.* Nam qui ſtudioſè vnum equum aut bouem abduxerit, abigeus eſt: qui caſu fur. *l* 1. *D. de abige.* Et ideo rectè Iuſtin. *in Nouell. de nupt.* τῶν ἀπελατῶν eos appellatione contineri ait, οἵτινες φορβὰς ἀλλοτρίας ἢ φορβὸν ὑποζυγίοις ἢ βοσκήματι καὶ ταῦτα μαθητῶν ἐπέρασι. Cæterùm vt fures, tenentur actione ciuili in duplum vel quadruplum, quo caſu ſine inſcriptione agitur: ſic abactores, ceſſante actione ciuili extra ordinem accuſantur: quo caſu neceſſaria eſt inſcriptio. *Cuiac. Briſſ. Prat.*

Spieg. Hotom. Hinc

ABIGEATVS crimen ipſum deſcendit, *de quo in l.2. D. de abigeis. l. 5. §. qui deſertionis. D. de re milit.* quo olim nobilitatos Iberos fuiſſe *Seruius in 3.Georg.* ſcribit.

ABIGERE eſt à ſe expellere, vel crimen abigeatus exercere. Nebr.

¶ Abigere etiam partum venenis & medicamentis, expellere & enecare ſignificat. *l.* 4. *D. de extraord. criminis. l. 8. D. ad l. Corne. de ſicariis. & l. 38. D. de pœnis. & apud Cic. in Cluentiana & apud alios.* Vnde, Abactum ventrem dixit. *Paulus lib. 5. Sent. tit.* 9. fœtum venenis & medicamentis eiectum. Nec longè ab hac ſignificatione eſt, quod Imper. venenis viſcera hominis extinguere appellat in *l. 3. C. de quaſtio.* Cuiuſmodi criminis à Iuuenale Sat. 6. & Minutio Felice (cuius liber pro octauo Arnobij hodie circumfertur) fit mentio. Briſſ. Hotoman. Prat.

ABIICERE eſt ſpernere, *vt in Authen. quib. modis nat. eff. leg. §. ſit igitur.* Hinc,

¶ Abiecta Perſona pro contempta, humili & vili. *l. ſed etſi vnius. §. interdum. ver.* vtputa ſi patris perſona vilis abiectáque ſit. ¶ Abiicere quodammodo contrarium verbo Adiicere, quod eſt adiectionem non recipere. *l. Sabinus. D. de in diem adiectione. Cuiac. ad Afric. tract. 3. fol.* 34. Significat & proiicere & repellere. *l. qui leuanda ad l. Rhod. de iactu.* vbi primò dicit. Proiicit, poſtea Abiicit. *Rebuſ.* Hinc, Abiecta dicuntur quæ incendij cauſa ſub dium emittuntur. *vide l. falſus. §. qui alienum. D. de fur.* Spie. ¶ Abiicere haſtam dicitur qui cauſæ diffiſus animum abiicit ac deſinit contrà conari. Spieg. ¶ Abiicere rem videtur qui exiguo pretio vendere cogitur. *l. ita vt in omnes ſummas. D. manda.* Spiegel. ¶ Abiicitur vxor quum mittitur renunciatio,

Digitized by Google

rio. CONDITIONE TVA NON VTAR. Dimittere vxorem an dicatur Latinè, *vide Rhod. cap.16.lib.18.* Spiegel.

ABIRE diſcedere eſt Rebuf. Hinc,

¶ Abire ab emptione, id eſt, ab emptione diſcedere, *l. iuriſgent. §.adeo.D.de pact*, vel mutare emptionem & ab ea recedere. *d. l. Iuriſgent.* vbi prius dicit, Abiri ab emptione: poſtea mutari & recedere. *In l. 1. D. quando liceat ab emptione diſcedere*, dicitur, Abeatur ab emptione. *Spieg. Rebuf.* ¶ Abire à Societate, eſt diſcedere, & ſocietati renuntiare. *l. ſi conuenerit. D. pro ſocio.* vbi prius ponit verbum abeatur, poſtea Renuntietur. *Rebuf.*

¶ Abire in creditum, non omnino idem eſt, quod Creditum: ſed tantùm eas res credere quæ accipientis fiunt: hoc eſt quæ functionem non in ſpecie, ſed in genere recipiunt. *Vlpia. l. procuratoris. 5. §.8. D. de tribu. actio. l. 3. §. 1. D. ad Macedo.* vide Credere. *Hotom. Prat.* ¶ Abire dominium à nobis. *in l. non ideo.* Non ideo minùs rectè quid noſtrum eſſe vindicamus, quòd abire à nobis dominium ſperatur, ſi conditio libertatis vel legati extiterit. *D. de rei vind.* pro Recedere & auferri: *Spie. Rebuf.* ¶ Abire magiſtratu eodem ſenſu dicitur quo abdicare ſe magiſtratu, deponere, dimittere magiſtratum, vel adminiſtrationem. *l. nec magiſtratibus* ibi, expectandum eſt, quod magiſtratu abeat. *D. de iniuriis.* Prat. Rebuff. Oldend. ¶ Abire in deſuetudinem, aboleſcere eſt. Abit lex in deſuetudinem, quando eſt abolita per contrarium vſum vel conſuetudinem. *Iuriſconſult. in l. 3. §. 1. de interr. action.* ¶ Abire rem longè, pro eo quod eſt, infinitatem reſpicere, pulchro loquendi modo à Iuriſc. vſurpatum. *in l. à diuo. §. ſed ſi emptor. de re iudic.*

Abiudicare rē, eſt per iudicium auferre, & alienare ea forma qua dicimus abiudicare. *Bud. in l. poſtrem. de Orig. iur.* Abiudicare & Adiudicare contraria.

ABIVRARE verbum iudiciarium eſt, &, *vt Seruius in 8. Æneid. deſcribit*, rem creditam periurio negare ſignificat. Id quod Plauti verſu ex Prologo Rudentis comprobat. *Qui falſas lites falſis teſtimoniis petunt, quique in iure abiurant pecuniam.* Quanquam ille auctor pro Rudente μνημονικῷ ἁμαρτήματι Curculionem citet. *Sic & Cic. 1. Epiſt. ad Attic.* Me ſponſorem appellat. Mihi tamen abiurare ſatius eſt, quàm dependere, Quo loco abiurare Cic. dixit, pro, ſponſionem factam iureiurando abnegare. *Symmach. in Epiſt.* Cui poſt venditionem Hiſpanienſis prædij ſui, partem proteruus emptor abiurat. Inde,

Abiuratio, rei creditæ abnegatio, *interprete Iſid. lib. 5. Etym. c. 26.* Briſ. Hot. Prat. Spieg. ¶ Abiurare etiam eſt iuramento renuntiare. *c. audita de reſtit. ſpol. in antiq.* ¶ Abiurare hæreſin quid ſit, *diſces, ex c. ad abolendam. extra. de haret.*

ABLATIVVS Caſus aliquando reſoluitur in Accuſatiuum & præpoſitionem propter: vt mandato, id eſt propter mandatum. *l. ſi mandato. ff. mandati. l. cotem ferro. §. eam rem. ff. de publ.* Aliquando in Accuſatiuum & præpoſitionem IN, Vt, Quiete, id eſt in quietem. *l. 1. C. de primice. lib. 12.* Nebr. ¶ Ablatiui abſoluti ea natura eſt, vt conditionem inducat. *Notant. Dd. & præſertim Alciatus, in l. cum quærebatur. 240. ff. de verb. ſign.* In quo articulo ſciendum eſt: ablatiuos quandoque in Vim ſeptimi caſus, *vt Diomedes & Seruius docuerunt*, enunciari. túncque dubium non eſt, ad conditionem non referri. Inducitur autem huius caſus vis ſimpliciter, in Nominibus: vt cùm dicimus, Te autore didici, arbitratu Seij ædificaui, ſaluo conſenſu domini alienaui, & ſi quæ ſimilia. Quandoque per Participium proferuntur. & tunc naturam adiūcti participij debemus inſpicere: præſentis, præteriti, an futuri

ſit temporis. Quod præſentis eſt temporis conditionem non inducit. Vt ſi dixerim, Raro manente pacto, pœna ſoluatur. Item, Filio præcedente, patri permittitur quemlibet in locum nepotis adoptare: hic enim non videtur ſubeſſe conditio. Quod tamen non procedit cùm participium ipſum, licet præſentis temporis, futuros tamen caſus reſpicit: vt ſi conſtitutum ſit: ſtantibus maſculis fœminas à ſucceſſione excludi. Illa enim verba, Stantibus maſculis, quoniam ab eo prolata cenſentur, qui ius de ea re ſtatuendi habet, & conditionem inducunt & diſpoſitionem: quia non ſolùm fœminas ſub conditione excludunt, ſed ipſos maſculos admittũt. *Bart. in l.2.§.ſi ff. ad Tertull.* Cùm participium Præteriti eſt temporis, obſcurior eſt quæſtio: quoniam ex adiectione verbi ad omnia tempora poterit referri. *l. verbum erit 123. & ibi Alci. ff. de verb ſignif.* Vnde hæc verba, Soluto matrimonio, generaliter accipi ex materia ſubiecta paterunt, ſiue retrò ſolutum ſit, ſiue in futurum ſoluetur reſpectu futuri, conditio eſt; non autem reſpectu præſentis præteritiuè. Nam & cum ſermo Latinus præſens à paſſiuo verbo nullum habeat, ſoliti ſunt Veteres in eum ſenſum præterito vti. *Vt apud Ver.* Vinque addere victis: id eſt, qui vincebantur. *& in Georg.* Quàm quibus in patriam ventoſa per æquora vectis, id eſt qui vehantur. *Sic in l. 3. §. deinde §. de incend. ru.* dum in eum, qui rate naue expugnata, quid rapuiſſe dicetur, actio conceditur, illa verba. Naue expugnata, exponuntur, id eſt dũ expugnatur, & præſens quoque tempus reſpiciunt. Sumuntur quandoque & huiuſmodi participia ferè in vim nominis, vt cùm dicimus, velo leuato iudicauit: reſeruato domini conſenſu alienauit: penum excepto vino legauit: quo caſu dubium non eſt, diſpoſitionem inferri, non conditionem. Cum futuri temporis participium eſt, tempus potius quàm conditio inducitur, *vt in illo Lucani:* Venturo Cæſare Romam, ignauæ liquere manus: id eſt cum eſſet venturus. Vnde, licet *Bart. in l.2. quæſtio. 7. de cond. & demonſtr.* eas conditiones quæ ab ablatiuis abſolutis inducuntur, expreſſas appellet: tamen videtur huiuſmodi ablatiuos principalius ad tẽpus, quàm ad conditionem referre. Nam & illud in confeſſo eſt, magis diſpoſitioni eos accedere, quàm conditio expreſſa faciat. *ſecundum Iaſ. in rubr. ff. ſoluto matrimo. Alciat. in l. cum quærebatur. 240. ff. de verb. ſignific. & plura de natura horum Ablatiuorum. in l.1. Cod. de iur. empt. l. ab emptione 58. ff. de pact. in l.2. & ibi Bartol. & Bald. Et alibi.*

ABLEGARE, pro longè mittere. *Spieg.*

ABLOCARE, eſt denuò locare fundum tertio locatum, *Zaſ. in §. Item Seruiana. Inſtit. de action.* Spieg. Prat.

Abmatertera, eſt abauiæ ſoror. *l. 6. gra. 3. ff. de gradi.* Spieg.

ABNEGAMVS (*Abſchlagen*) quod à nobis aut dono, aut commodato petitur. Item, *Verneynen*, quod nobis creditum eſt, vt depoſitum. Sed & quod promiſimus, *Entpfallen. Spieg.*

ABNEPOS, abneptis, hi ſunt, *ait Paulus*, pronepotis, proneptis filius, filia. *l. 10. §. 15. ff. de grad.* Hotoman. Prat.

ABNOCTARE, integram noctem abeſſe, foris pernoctare. *Martiã. l. 15. ff. de efficio præſid.* Ne qui prouinciam regit, fines eius excedat, niſi voti ſoluendi cauſa: dum tamen abnoctare ei non liceat. *Hotom.*

ABNVTARE, ſæpè abnuere. *Feſtus lib. 1.* Abnuit autem, qui ſigno capitis aliquid negat, quiue recuſat, aut prohibet, apud Claſſicos autores. *Hinc,*

ABNVTIVVM pro negatiuo & inficiali, *in l. 83. in princ. verſic. & qui ſpondet. ff. de verbor. obligation.* Qui ſpondet, *inquit Paulus*, Dolum malum abeſſe, abfuturúmve eſſe, non ſimplex

Digitized by Google

ſimplex Abnutiuum ſpondet: ſed curaturũ ſe vt dolus malus abſit. Quod verbum inuentu rarum eſt. *Vſum eo Caprum in lib. de Orthogr. reperio.* Confeſſiua vox, *ait*, fit ex duplici voce abnutiua, vt, Non nolo. *Feſtus* etiam Abnuitionis vocem vſurpat *lib.*9. In, non ſemper abnuitionem ſignificat, ſed interdum etiam pro additamento ponitur. Sic enim hæc poſtrema verba lego: quibus ſignificat vocem, In, plerumque incrementum addere verbis quibus præponitur, vt ex his quæ illic adfert, exemplis patet. Briſſ.

Abolere, eſt in deſuetudinem abire, *Iſidoro c. fuerũt. §. paullatim. 7. diſtin.* ¶ Abolere eſt tollere, & infirmare, & delere, *conſtitut. Iuſtinian. l.* 1. *in princi. Cod. comm. de legat.* ¶ Aboleri accuſatio, Aboleri item nomen Rei dicitur, cùm accuſatio criménque perimitur, Reíque nomen de reis eximitur. *l.*3. *§.*1. *de accuſat. l. hi tamen.* 11. *§. vltim. eod. l.* 1 *§. accuſationem ff. ad Senatuſconſul. Turpill.* Sic aboleri nomen ſuum petere, idem quod ſe à iudicio abſolui petere. *d.l.*3. *§. vltim. ff. accuſat.*

ABOLITIO, criminis extinctio, aut qua reorum numero reus eximitur, & aboletur accuſationis memoria, *l.*4. *§.*1 *ff. ad Turpillia. qua delatoribus reiſque datur. Et alibi.* Vel *vt Oldendorp. tradit.* Abolitio eſt accuſationis inſtitutæ peremptio, vel abſolutio, qua quis nomen alicuius accuſauit, cùm omni inſcriptione iam facta, in totum aboletur, remiſſa neceſſitate accuſandi. Et debet impetrari à Principe, vel Iudice, ab illo ſcilicet, qui aliquam accuſationem inſtituerat: & in ea ſe inſcripſerat: talis enim citrà infamiam deſiſtere non poteſt, niſi abſolutionem impetrauerit. Sed quãdo talis impetrat, quòd deſiſtat, & quod illud quod per accuſationem inchoatum erat, deleatur, ritè fit. Ea fit triplici modo. Primo publicè (hanc etiam generalem vocant abolitionem. *in titul. de gener. abolit. Cod.*) ob diem inſignem, aut publicam gratulationem, vel ob rem proſperè geſtam, vel ob lætitiam aliquam, vel honorem domus diuinæ, *l.* 7. 8. 9. *&* 12. *ff. ad Senatuſconſult. Turpillia. l.*14. *§.*1. *ff. de bon. lib.* quam Conſtant. *lib.*1. ἐγκλημάτων δημοσίαν ἀπόλυσιν, criminum publicam abſolutionem) appellat. Eáque vel Senatuſconſulto, vel à Principe dabatur *d.l.*13. *ff. ad Senatuſconſul. Turpill. l.* 2. *Cod. de general. abol.* quemadmodum à Conſtantino, ob natiuitatem filij Criſpini, factum legitur. Ex hoc caſu durantibus accuſationes omnium criminum, paucis exceptis, *de quibus in l. antepen. & pen. ff. ad Senatuſconſult. Turpillian.* abolentur, ne quiſquam tempore lætitiæ in ſordibus ſit & luctu. Sed feriis finitis, intra 30. dies vtiles accuſatio repeti poteſt. *l.* 1. *l. aut priuatim.* 10. *l.*12. *&* 15. *§. fin. ff. ad Senatuſconſult. Turpill. Paul. lib.* 5. *titul.* 17. Secundò fit abolitio lege, mortuo ſcilicet reo vel accuſatore, vel iuſta cauſa, morbo ſcilicet, impedito quo minus accuſare poſſit, *d. l.*10. *&* 15. *§ ſi propter. l.* 3. *in final. D. accuſat.* Tertiò fit priuatim actore vel reo poſtulante, *d.l.*10. *l.* 2. *C. abo.* Eſt autem poſtulãda ab ipſiſmet præſidibus: & quidem pro tribunali, non de plano, ſed cauſſa cognita concedi debet. *d.l.*1. *§. abolitio. ad Turpill.* In cauſæ autem cognitione verſatur, an reus adſentiatur abolitioni, an non calumnioſè inſtituta ſit actio: nam neque aduerſario inuito, neque calumniantibus hoc eſt indulgendum, *l. fin. D. ad SC. Turpillian. vbi VVeſemb. in paratit. l.*2. *&* 3. *C. de abol.* Porro impetrata abolitione, is qui deſiſtit, accuſare amplius nequit, niſi ex indulgentia principis, *l.* 1. 2. *D. eod.* Cuiac. *ad Iul. Paul. recep. ſenten. lib.*5. *tit.*17. duplicem facit tantùm abolitionem, Publicam, & priuatam. Publica fit nullo poſtulante, auctore Principe vel Senatu, ob lætitiam aliquam. Priuata fit, aut poſtulante reo ex certis cauſis, aut poſtulante accuſatore: Br*ſſ. Hotom. Spieg. Prat. Nebris.* ¶ Abolitio diſtat ab Amneſtia

quod derogare. *Iuriſconſultus tamen de verb.ſign.* inter vtrumque verbum, nonnihil diſtare facit. Derogatur, inquit, legi: cū pars detrahitur: abrogagatur, quum prorſus tollitur. Adde tu, quod abrogatur, quum, vt dixi, prioris legis infirmandæ cauſa promulgatur altera. Sermonis Latini ignari, vulgari voce decepti, pro eo, quòd eſſe debet abrogare, ſiue derogare legem, ipſi reuocare dicunt. quum ſit reuocare, *vt autor eſt Varro de lingua Latina*, rurſus in cor vocare, hoc eſt: renouare. *Nebr.* ¶ Abrogare, Derogare, Exrogare, Obrogare, diuerſam habent ſignificationem ſeparatámque in antiquorum auctorum libris. *Cic. lib. 3. Epiſto. ad Atticum.* Octo noſtri Tribun. pl. caput poſuerunt hoc; Si quid in hac rogatione ſcriptū eſt, quod per leges plebiſve ſcita, hoc eſt, quod per legem Clodiam promulgare, abrogare, derogare, obrogare ſine fraude ſua non liceat. Abrogatur verò legi, *Interprete Modeſtino in l. de rogatur. 102. D. de verb. ſign.* cùm lex prorſus tollitur. Derogatur cùm pars detrahitur. *Vlpian. in Inſtitu. tit. 1.* Lex aut rogatur, id eſt, fertur, aut derogatur, id eſt pars prima tollitur, aut ſubrogatur, id eſt adiicitur aliquid primæ legi, aut abrogatur, id eſt, mutatur aliquid ex prima lege. *Feſtus autem*, Derogare ait eſſe detrahere: Exrogare, ex lege vetere aliquid eximere per legem nouam: Obrogare, legis prioris infirmandæ cauſa legem nouam ferre. Quemadmodum, *apud Suetonium*, Claudius capiti Papiæ Popææ legis obrogaſſe edicto dicitur. *Quintil. Declam.* Quotiens de iure populi agitur, apud Populum cui mutare, cui obrogare, cui ferre quas velit rogationes licet, *Briſſ.* ¶ Abrogationis variæ ſunt cauſæ. I, conſuetudo contraria, *in l. de quibus. D. de legib. can. in iſtis. §. leges. 4. diſtinct.* II, Conſtitutio contraria. *exempla reperies in multis. Inſt. Nou.* III. Cauſæ ceſſatio. *c. Neophytus. & ibi gl. in verb. cauſa 61. 1. diſtinct. l. adigere. §. quanti. 17. de iur. patr.* IIII, loci varietas. *c. final. 31. diſt.* V. Tempus. *c. non debet. de conſang. & aff.* VI. Rigor. *gl. in c. fraternitatis. 34. diſtin.* VII, In ſpecie. *c. legi. 16. quaeſt. 1.* VIII, Maius malum inde ſequens, *c. verum hoc. 14. diſtin.* Prat. *Et fuſius de his cauſis Rebuffus ad d. l. derogatur. 102. Item enumerantur in capit. §. hac eiſi legib. 4. diſt.* ¶ Abrogare non nunquam ad magiſtratum, imperium & alia refertur: capitúrque pro adimere, abdicare, abolere, irritum facere, extinguere. *l. nec mandato. §. 1. D. de tutor. & curat. dat.* vbi dicit, quod furor non abrogat magiſtratum. Sic abrogare magiſtratum alicui dicitur, qui legem fert ad populum, vt is magiſtratu ſuo ſpolietur. apud Ciceronem *in Cornel.* Nec vehementius eſt oſtendere ſe laturum inuito collegæ quàm ipſi collegæ magiſtratum abrogare. *In l. ſi quis fundum in fi. dicitur*, bonis omnibus abrogatis. *C. ad l. Iul. de vi publ.* Hoto. Rebuff. ¶ Abrogatas leges, conſtitutionéſve, recitari, aut oſtendi, aut citari vetuit. *Iuſti. in l. C. de vet. iur. enuc.* Earum tamen neceſſaria videtur notitia. *Iſido. c. fuerunt. 7. diſtin. Prat.* ¶ Abrogare per Saturam, forma eſt loquendi in ſanctionibus legum adſcribi ſolita, *autore Feſto.* Hoc modo. Néve per ſaturam abrogato aut derogato. Id eſt (*vt Cuiac. obſ. 14. cap. 7. explicat.*) ne commiſtis rebus plurimis abrogato, ne confusè, ſed ſpecialiter, explicatè, disertè.

ABRVPTVM lucrum, *cuius meminit Vlp. l. 1. §. 3. D. quar. rer. act. non det.* interpretatur *Accurſ. ibid.* ſubreptum. cuius ſententiam probaſſe videntur *Alberic. & Oldendorp. in Lexic.* explicantes abruptum, id eſt, turpiter acquiſitum. Sunt qui interpretantur præceps, & præter ſpem obiectum. Tu vide Græcos interpretes in eum Vlpiani locum. Budæus tamen abſciſſum, & præciſum καὶ ἀπότομον videtur interpretari *l. 4. §. 8. D. de re milit.*

ABRVPTA, dura, præciſa, abſciſſa, *c. de viro. 12. q. 2. Prat.*

ABS

ABS præpoſitio ablatiua, idem quod à vel ab. à Græco ἀψ, ſignificat autem retractationem in partem poſteriorem. Eadem M. Cicer. temporibus in accepti tantùm tabulis vſurpabatur, cùm eius nomen perſcribebatur: vnde accepta pecunia in codicem referebatur: hoc modo, Abs T. Pomponio accepi H. S. decim. Calend. Maij. Q. Hort. Q. Metell. COSS. *Cic. in Orat.* vna præpoſitio eſt ABS, eáque nunc tantùm in accepti tabulis manet: nec his quidem omnium: in reliquo ſermone mutata eſt. *Pomponius* tamen in facti ſtipulatione vſus ea eſt, *in l. ſi ita ſtipulatus. 14. D. de verbor. obli.* & in nominis emptione, *Saluius Iulia l mul-tum.19. D. de hær. vel act. ven.* Prat. Hot. Sp.

ABSQVE, & Sine, habent ſimilem ſignificationem, quæ eſt negatiua, vt Abſque iniuria *l. omni nouatione. C. de ſacroſanct. eccleſ.* Eſt vbi pro præter, & excluſiuè ponitur. *Exempla habes apud Albericum Spieg.*

ABSCEDERE eſt recedere *in l. vnic. de colon. Palæſt. lib.* 11. *C.* ¶ Abſcedentem vſumfructum hoc eſt κεχωρισμένον id eſt ſeiunctum: & detractum interpretatur *Theo. §. ne autem. Inſtit. de vſuf.* Prat.

ABSCISE vel Abſciſè pro eo quod eſt, fixè & determinatè, *in l. ſemper. 5. §. 2 ff. de iure immun.* Demonſtratur variè, *inquit Calliſt.* nec Abſciſè, numerum liberorum, ad excuſationem municipalium munerum prodeſſe, ex reſcriptis D. Ælij Pertinacis. Id eſt non præciſè & fixè: quia non eſt numerus ſtatus, qui immunitatem præbeat. *vid. Bud. in l. qui cum auo. §. non omnis. D. de re milit.* Idem valet, quod Græcum ἀποτόμως. Igitur non Abſciſè, id eſt, non exactè, præciſè, imperfectè, non plenè, non certa & conſtanti definitione, nec ad vnguem. Vſurpat hoc verbum ſæpiſſimè Valer. Max. pro ſeuerè, & rigidè: metaphora à rupib. & aliis locis præfractis ducta. *Spieg. Briſſ. Prat. Hot. Hold.*

ABSECTA & coniuncta contraria ſunt: *l. eu quid em. qui milit. non poſſunt. lib. 12. C.*

ABSENS, vide ABESSE, ſuprà.

ABSENTIARVM genera quinque conſtituit Accurſ. *l. V. tim. D. de in integ. r. ſt.* Prima eſt probabilis, & neceſſaria, vt in milite, qui Reipub. cauſa abeſt. Secunda eſt probabilis tantùm, vt ſtudiorum. Tertia neceſſaria tantũ, vt in relegato. Quarta voluntaria, ſine contumacia. Quinta, vt per contumaciam. Budæus tamen tria tantum genera referre videtur in *Forenſ.* Iuſtam & cauſariam probabilem & liberam. *Prat.*

ABSISTERE *Budæo in forenſib.* eſt ſuperſedere: quo ſignificatu videtur etiam *T. Liuius. lib. 8. ab vrb. cond.* accepiſſe. *Prat.*

ABSOLVERE forenſe verbum, ſignificat iudicio ſe liberare, *apud Iulianum. l. ſi extr. duob. 14. §. 1. D. iud. ſolo & Paul. in l. ſi in re. in fin. princ. D. de noxal. act.* ¶ Abſoluere iudicio, & Abſoluere ſe iudicio ab aliquo, pro liberare, non vexare moleſtia iudiciali. Sic Abſolui ab aliquo, liberari ab ea controuerſia, quam ab aliquo patiebatur, *l. 14. D. Iud. ſolus. Iauol. ſullo. 90. D. de fur. in l. ſi in re 19 D. de noxal. act.* ¶ Abſoluere creditorem, pro pecunia ſoluta dimittere eleganter dixit. *Iul. Paulus in l. & in contraria. 37. D. de vſur.* Et in contraria, *inquit*, negociorum geſtorum actione vſuræ veniunt, ſi mutuatus ſum pecuniam, vt creditorem tuum abſoluam. Vulgò expedire dicunt. Eodem ſenſu vſus eſt quoque *Terent. in Adelp. act. 2. ſcen. 4.* Æſch. Ego ad forum ibo vt hunc abſoluam. Sumptum è Græcorum conſuetudine videtur, qui διαλύειν, & ἀπαλλάττειν, dicunt. Itaque Abſolui dicitur creditor cum ſibi æs creditum ſoluitur ære. *Hotto. Prat. Sp. Oldend.* ¶ Abſoluere pro Abſolutum oſtendere & declarare, exponit *gl. in c. ex diligenti ext. de ſimonia. c. 2. de iureiur.*

Digitized by Google

Sureiur. c. audiuimus. 24.*q.*1. Prat. Olden. ¶ Abſoluere pignus, *apud Paulum lib.*2.*recept ſent ent. cap.* 5. accipitur pro eo quod eſt, luere pignus. Creditor, *inquit*, ſi ſimpliciter ſibi pignus depoſitum diſtrahere velit: ter antè debitori ſuo denunciare debet, vt pignus abſoluat, ne à ſe diſtrahatur. Sunt tamen qui ibidem luat, legant. *Hot. Prat.* ¶ Abſoluere pro Reconciliare, *ſumitur in c.ad menſam.* §. *penult.*11.*q.*3. Oldend.

ABSOLVTA, completa, ad finem perducta. Item. ¶ Abſoluta, dicuntur lecta, & à partibus approbata. Vel abſoluta, ſubſcripta. *Sic exponitur Inſt. de contrah. empt.* §. 1. *Aſtipulatur Imp. Iuſtin. in l. contractus. C. de fid. inſtr.* Spieg.

ABSOLVTE accipitur, pro eo quod eſt in vniuerſum, in totum, *vt in c. beneficium, extr. de reg. iur. in* 6. Item abſolutè, id eſt, præciſè. *c. contra Chriſtianos. ext. de hæret. lib.* 6. Aliquando exponitur abſolutè, id eſt, liberè, *vt in Authen. de mand. prin.* §. *ſed neque.* Prat. Old. Spieg.

ABSOLVTIO ad crimen relatum, pro liberatione à crimine. *Spieg.*

ABSOLVTORIA eſſe omnia iudicia Iuſtinianus ſcribit. §. *fin. in fin. Inſti. de perpet. & temporalib. actio.* quod ita ibidem explicuit Theophilus, τουτέστιν ἔξεστι τῷ δικαστῇ πρὸ καταδίκης συγγνωμονοῦντα τὸν ῥέον ἀφεῖναι ἀγωγῆς. *Prat.*

ABSQVE, Vide poſt ABS, ſuprà.

ABSTENTI voce (quam noſtra memoria *Ritius Neapolitanus*, qui regum aliquot vitas epitomauit, vt ante eum diuus *Cyprianus*, pro excommunicato vſurpauit) Iuriſconſulti, Vlpianus & Africanus vſi ſunt, pro eo, qui ſe bonis paternis ſeu hæreditate abſtinuit, *Vlpia. in l. fi. D. ſi quis caut.* Et interea, *inquit*, pupillus adoleuerit, aut mortem obierit, aut etiam abſtentus ſit hæreditate. ¶ Abſtentus, qui tutoris auctoritate ab adeunda hæreditate reuocatus eſt. *Scæuola l. penult. D. de auct. tut.* An ſecundum hæc acta adoleſcens à bonis patris abſtentus ſit: reſpondit, proponi abſtentum, *Sic Vlpia. & Papinian.* Hotom.

ABSTINENTIA opponitur rapacitati. Abſtinemus enim ab alienis, cùm nulli vim inferimus. Eſt igitur abſtinentia in viro innocente. Continentia in temperante. Notum *Ouidij* carmen, Eſt virtus placitis abſtinuiſſe bonis. *citat Scholiaſtes in Clement. ad noſtram. de hæret.* Spieg.

ABSTINERE generaliter dicitur, quando aliquis ſe ab aliqua re cohibet, quaſi ſe tenens ab illa re. *l. de pupillo.* §. *qui nunciat. D. de noui oper. nunt.* ibi, Interim abſtinendum eſt. Sic relegati, ſiue in inſulam deportati, locis interdictis abſtinere debēt. *l. relegati. D. de pœnis.* Item & is qui honoribus ſecundum ſententiam vti prohibitus eſt, ſi appellauerit, abſtinere interim à petitione debet, *l. reus in fin. D. de munerib. l.* 2. *in fin. D. de regu. iu.* Ad alia quoque pertinet hæc vox, *vt exempla ſunt in l. vnic. D. nihil innouand. appe. interpoſita.* ¶ Abſtinere dicuntur ſui vel neceſſarij hæredes, *Vlpi. l.*3. §. *ſcio. D. de mi. l.*38. *D. de acq. hær.* Abſtinere etiam dicitur emancipatus. *idem. l.*2. §. 6. *D. ad Terty.* Sed & extraneus, putà vxor. *l. Lucius.*14. *D. de fideicom. lib.* Porrò abſtinere ſe hæreditate, & retinere hæreditatem ſunt contraria, & (vt diximus) propriè dicuntur de ſuis & neceſſariis hæredibus (*vt docet Iuſtinian. ſub titulo de hæred. qual. & differ. lib. Inſtit.* 2.) At extranei vel adire vel repudiare dicuntur. *vnde tit. lib. C.* 6. *de repudianda vel abſtinenda hæreditate.* Dicuntur tutores abſtinere pupillum, hoc eſt, ſi eis auctoribus pupillus ſe abſtineat hæreditate. *Papin. l. cùm tutor.*18. *D. de tut. & rat. diſtra. Scæuol. l. pen. D. de auct. tut. & l.* 44. *D. de re iudic.* Hotom. Prat.

ABSTRAHERE in ſeruitutem, quod & abripere in ſeruitutem dicitur. Spieg.

ABSTVLISSE dicitur, quod

etiam quis iudice autore recipit, *l. venditor ex hæreditate. D. de hære. vel act. vend.* Spieg.

ABSVMPTIO, pro conſumptione ſumitur ab *Vlpian.* Videndum eſt, *inquit*, finito vſufructu, an pecunia quæ data ſit, vel cæteræ res, quæ in abſumptione ſunt, condici poſſint. *l. hoc ſenatuſconſultum. D. de vſufruct. earum rerum quæ vſu con.* Spieg.

ABSVRDVM, quod omnium mentes aſpernentur ac reſpuant: Græcè ἄτοπον, & ἄλογον. *l. nam abſurdum. D. de bon. lib.* Spieg.

ABVNDARE ad ea pertinet, quæ fruſtra adiecta ſunt, aut ſuperflua. *l. 95. D. de diuerſ. reg. iur.* Prat. Sic autem *Spiegelius*, Abundat, *inquit*, non quod ſuperfluum eſt, ſed quod eſt copioſum & cumulatum. Redundat, quod ſuperuacaneum eſt.

EX ABVNDANTI pro fruſtrà & ſuperuacuò, *Papiniano familiaris & propria locutio l. 9. D. de ſupel. leg. l. 20. D. de manumiſſio l. 12. §. ſi quis fundũ. D. de inſtr. vel inſtr.* Briſſ.

ABVNDE patrimonium relinquere, *apud Scæuol. in l. vlt. §. qui diuiſam. D. de leg. 2.*

ABVSIO pro corruptela morum. Latinè non dicitur, niſi adiuncto verbo: vti, abuſio morum, abuſio legum, & ſic de ſimilibus. *Spieg. ex Inſulano.* ¶ Per abuſionem, idem quod Abuſiuè *in l. fideiuſſor. obligari. §. fideiuſſor. D. de fideiuſ.* Vide infrà ABVTI.

ABVSIVE, id eſt, minus propriè. Græcè, καταχρηστικῶς & κατάχρησις abuſio, & καταχρηστικὸν abuſiuum. *facit l. 2. §.* teſtamentum autem propriè illud dicitur, quod iure perfectum eſt: ſed abuſiuè quoque ea teſtamenta appellamus, quæ falſa ſunt, vel iniuſta, vel irrita, vel rupta. *D. quemadm. teſt. aper. l. non aliter. in fin. D. de leg. 3.* Item imaginaria venditio abuſiua dicitur, & ficta, *l. imaginaria. D. de regul. iur.*

ABVTI propriè eſt ad alium vſum re vti, quàm in quem ea comparata eſt. *l. 19. & l. 34. §. 1. D. de vſufr.* Abuti etiam vtendo conſumere ſignificat. *Non. Marc.* Abuſa *ait*, dicuntur vtendo conſumpta. *Plaut.* vbi iſthæc quæ dedi ante? Abuſa ſunt. Et inde Abuſus conſumptionem per vſum ſignificat. *l. 2. §. item ſi iurauero. D. de iureiur.* Qua de cauſa ab vſu ſeparari ſolet, qui earum rerum eſt quarum ſubſtantia poſt vſum ſalua manet: cùm abuſus contrà in iis ponatur quæ vtendo abſumuntur ac pereunt. Itaque, quæ res in conſumptione ſunt, vſuque tolluntur vel minuuntur, eæ in abuſu conſiſtere *ab Vlpian. dicuntur. in l. 1. & l. 5. §. 1. & §. vltim. D. de vſufructu earum rerum.* Quo in numero ſunt, vinum, oleum, frumentum, veſtimenta, pecunia etiam numerata, quæ ipſo vſu aſſidua permutatione quodam modo extinguitur. *§. conſtituitur. Inſtitut. de vſufruct.* Planè in *l. 12. §. 1. D. de vſu. & habit.* Vſus & abuſus opponuntur alia ratione, quòd Vſus ad neceſſitatem referatur. Abuſus largiorem licentiam contineat. Abutitur enim qui perdit & dilapidat. *l. 15. §. conſuluit. D. de petitio. hæred.* Briſſ. ¶ Abuti verbo, eſt Impropriè loqui, *l. nec ſeruus. D. de pecul.* ibi, ſed cùm eo verbo abutimur, factum magis demonſtramus, quàm ad ius ciuile referimus obligationem.

ABVSVM nonnunquam ſumi in bonam partem, affirmat *Archid. in c. priuilegium. 11. quæſt. 3. quem glo. ſequitur in extrauag.* ad conditorem in verbo, vel abuſum. *de verb. ſigni. in extrauag. Ioan. 22.* Ideo Ius Canon. adiicit aliquid, non ſimpliciter dicens, abuti: vt abuti nequiter. *in c. ſedes de reſcript.* Pernicioſus abuſus, *c. pernicioſius. de celebr. miſſar.* vel deteſtabilis abuſus: *c. ſi canonici. in fin. de off. ordin. in 6.* Simpliciter tamen prolatum regulariter ſumitur in malam partem. *P. Rebuf.*

A C

AC, copulatiuè accipitur, pro atque, καὶ. *Vlpiano in l. ſi quis 4. D. de cuſto. reor. l. nullus. C. de ſum. trinitat.* Aliquando ponitur pro, id eſt. *l. decernimus in princ. C. de ſacroſanct. eccleſ.* Aliquando

Digitized by Google

liquando ponitur pro, vt, §. *Itaque. verſicul. ex hoc inſtitu. quibus non eſt per miſſ. fac. teſtamen.* ibi, quanquam Iure Ciuili, omnium qui in poteſtate parentum ſunt, peculia perinde in bonis parentum computentur, ac ſeruorum peculia in bonis dominorum numerentur. *Prat. Alber.* ¶ Academia, *Suida*, locus eſt nemoroſus (vbi Plato natus, docebat magna laude,) mille ab Athenis paſſibus diſtans. Aliud quoque gymnaſium erat non ita procul ab illo, in quo Ariſtotelici diſputabant, Lycæum dictum. Inde etiam nunc appellamus Academias, Gymnaſia, ſeu Scholas inſigniores, in quibus maiorum diſciplinarum ſtudia exercentur. Academiam etiam pro philoſophorum ſchola poni *ſcribit Budæus in prioribus.* ¶ Academiæ inſtitutionem docent Imperatores. *l. vnic. C. de ſtud. libr. vrb. Ro. libr. 11. & l. 1. C. Theod. eodem titul.* quales, & qui deligendi ſint profeſſores, *Iulianus Imper. l. magiſtros. 7. C. de profeſſ. & medic. lib. 11.*

ACAPNA ligna dicuntur quæ ſunt in furno, aut ad ſolem exiccata, ita vt cum focis admoueantur, non fumigent dicta ab à particula priuatiua, & capnos, quod interpretatur fumus, quaſi ſine fumo.

ACCEDERE ſignificat adire, Inde acceſſus, aditus: & Increſcere ſiue augeri atque adiungi. *vt in. §. penult. titul. vltim. libro 3. Inſtitut.* Inde Acceſſio, pro incremento. Item pro cõſentire ponitur, cum dicimus Accedere ad pactionem, vel conductionem, pro conſentire. *Spieg.* ¶ Accedere rei emptæ videtur id, ſine quo res empta foret inutilis, *l. fiſtulas. D. de contrahen. empti.* Alber. Spieg.

ACCENSI dicebantur, qui in locum mortuorum militum ſurrogabantur, & ad cenſum legionum eſſent adſcripti, *Feſto lib. 1. At Varro,* miniſtratores magiſtratuum, *ait*, ab acciendo dictos, id eſt, vocando: Nam accenſus inſtar præconis acciebat iuſſu Conſulis Quirites ad concionem: quod munus nemini niſi libertis deferebatur, *teſte Cice. ad Quin. Fr. vide Bud. l. fin. D. de iur. immu.* ¶ Accenſus, & Præco in hoc conueniunt, quòd ambo Conſulis, alteriúſve magiſtratus dicto, ad imperium, nutúmque præſto eſſent: at ille, vt ad concionem, hic, vt ad comitia Quirites aduocaret, *Alexand. ab Alexan. Gen. dier. lib. 2. cap. 27.*

ACCEPTARE eſt frequenter accipere vel per acceptilationem liberare. *D. de pactis. l. tale. §. poſt diuiſionem.* Spieg. Hinc,

ACCEPTA Sententia dicitur, quæ rata habita eſt. Spieg.

ACCEPTILATIO, eſt imaginaria ſolutio: fit enim per interrogationem, & reſponſionem: vt, habéſne acceptum, quod per ſtipulationem tibi promiſi, vel debui? Et tu reſpondeas, habeo. acceptúmq; fero. Iã acceptilatio facta eſt, ac ſi dixiſſes, perinde habeo, ac ſi accepiſſem abs te per verã ſolutionẽ. Itaque non minùs per acceptilationem, quàm per veram ſolutionem, tollitur obligatio. Eſt autem de iure ciuili introducta, etiã authore Alciato. Sed propter pactum, quod in ſe habet: de iure gentium eſſe dicitur, *vt ait Vlpianus.* Valet etiam acceptilatio vt pactum. *Iulianus Iuriſconſultus*, acceptilatio *(inquit)* non ſua natura, ſed poteſtate conuentionis valet. ¶ Acceptilatio, & Apocha hoc differunt, quòd acceptilatione omnimodo liberatio contingit, licet pecunia ſoluta non ſit. Apocha non aliàs, quàm ſi pecunia ſoluta ſit, *Vlpia. l. ſi accepto. 19. D. de acceptilatio.* Vide plura in ſequenti vocabulo,

ACCEPTO liberari, hoc eſt, ſic liberari, vt creditor confiteatur, à debitore accepiſſe, *Vlpia. in l. metum autem præſentem. §. fi. D. quod metus cauſa.* ¶ Accepto rogare etiam ad debitorem pertinet *apud Vlpianum. l. 6. D. de acceptilat. l. 8. §. 1. D. eodem.* Prat. ¶ Accepto ferri, id eſt approbari. l. ſecuritatis. *C. de ſuſcept. & arcar. lib. 10.* ¶ Acceptum abſolutè dicitur, quicquid ab aliis accipimus, ſeu dono, ſeu mutuo, ſeu alio quouis

Digitized by Google

modo. *Spieg.* ¶ Acceptum facere hoc eſt confiteri, quod à me acceperis: vel acceptum habere *Vlpian. l. 7. D. de acceptil.* ¶ Accepto facere, liberare. *l. 9. §. 7. D. quod met. cau.* Prat. ¶ Acceptum ferre, emancipare, hæreditatem adire, & ſimilia, præſentis actus verba ſignificatiua ſunt, quibus tempus, vel conditio aduerſatur. *l. actus de reg. iur.* Spieg. ¶ Acceptum ferre, ſcribere ſe ab aliquo accepiſſe. Ad hoc eſt pulcher text. *in l. tutor. 56. D. de admi. tut. in verb.* (pretium idem rationib. pupilli accepto tulit) q. d. intulit in rationes pretium idem quod ſibi ab emptoribus ſoluendum erat, ac ſi accepiſſet: ſcripſit & contulit in rationes ac ſi accepiſſet quod non acceperat, ſed de ſuo intulerat. Ita verba illa obſcura explicanda ibi ſunt, *Scæuola l. 89. D. de ſolut.* Titius Mæuius dico me accepiſſe, & habere, & accepto tuliſſe à Caio Titio reliquum omne, &c. *Alfenus l. 6. D. de manumiſſ.* Sed ſi interea dum eum manumitteret, acceptum ſeruo retuliſſet. *Iulianus l. 48. §. 1. D. de iure dot.* Hanc pecuniam generum petere debere: exactam, acceptam legatis referri. *Floren. in l. 35. D. de pignor. acti.* Primùm vſuris quas iam tunc deberi conſtat: deinde ſi quid ſupereſt, ſorti accepto ferendum eſt. Patet igitur trib. de cauſis accepto ferri ſolitum. Primùm, ſi pecunia ſic accepta eſſet vt ei à quo accepta eſſet, deberetur. *Cic. Ver. 3.* Propter quod minus Dolabella Verri acceptum retulit, quàm Verres illi expenſum tulit. Deinde, ſi non deberetur pecunia ſed tantùm qua de cauſa accepta eſſet, referretur, vt cùm ex legato, vendito, locato accepta ferebatur. Poſtremò, cùm id quod debitum erat recipiebatur, vt cùm à creditore vel vſura, vel pars ſortis receptæ, accepto ferebatur. Locus enim Florentini. aliique complures id oſtendunt. Ex quo intelligi debet moris fuiſſe in tabulis, vt qui ſuum reciperent, primùm debitoris nomen, cui expenſum tulerant, expungerent: deinde in alteram paginam acceptum ferrent. Plaut. Ciſtella. *Nunc quod reliquum reſtat volo perſoluere. Vt expungatur nomen, ne quid debeam.* Hinc, Acceptilatio, quæ generali nomine ſignificat in tabulas acceptæ pecuniæ relationem: ſpeciali verò & proprio à Iuriſconſultis bifariam intelligitur. aut enim Vulgaris eſt, aut Aquiliana. Vulgaris eſt, quæ vna ſtipulatione conſtat: cùm is qui verbis obligatus eſt, à ſuo creditore ſtipulatur ſic, Quod tibi debeo, habéſne acceptum? *l. an. inutilis, 8. §. 2. D. de accepti.* Cùm enim creditor & illius nomen expunxiſſet. & æs acceptum ei retuliſſet, reſpondebat. Habeo acceptúmque tuli. neque ad aliam, quàm verborum obligationem adhiberi hæc ſtipulatione poterat: quam ineptum eſt ab Aquilio proditam exiſtimare. Aquiliana enim acceptilatio mutua & reciproca ſtipulatione conſtat, & ad omnes omnium generum obligationes extinguendas excogitata eſt. eáque ſola definitur *à Modeſtino in l. 1. D. eodem.* liberatio per mutuam interrogationem, qua vtriuſque contingit ab eodem nexu abſolutio. quod ex formula ipſius planius intelligitur *apud Florenti. in l. & vno. 18. D. eodem.* Hotomann. & Connanus in com. iuris ciuilis libr. 4. cap. 3.

Cæterum hac definitione nexi liberationem, & ſtipulationis diſſolutionem, atque ipſam quoque Aquilianam formulam ſimul complecti exiſtimat. Renardus *l. Nihil tam naturale 39. D. de reg. iuris.* Cùm enim Modeſtinus ait acceptilationem eſſe liberationem, certè & illud quoque dicere videtur verborum obligationem, cui acceptilatio directò contraria eſt, ipſo iure per acceptilationem eo modo tolli, quo per ſtipulationem ipſo iure ſtipulatio tollitur. *d. §. 2*, & cùm addit per mutuam interrogationem vtriuſque contingere abſolutionem, Aquilianam ſtipulationem etiam acceptilationis verbo contineri, euidenter indicat. & denique his verbis, Ab eod m neau,

nexu, quis eſt quæſo mortalium, qui non dicat ad nexi liberationẽ per æs & libram acceptilationem quoque à Modeſtino referri? Idque eò veriſimilius eſt, quòd res nexas, hoc eſt, per æs & libram obligatas, non verbis nudis, non ſola debitæ pecuniæ numeratione, aut acceptilatione nuda, ſed etiam per æs & libram diſſolui conſueuiſſe præter Ælium Gallum euidenter teſtatus ſit Liuius libro ſexto ſic de Marco Manlio ſcribens: Inde rem creditori palam populo ſoluit, libráque & ære liberatum emittit. Nec alio ſenſu in acceptilationis definitione nexum videtur Modeſtinus accepiſſe. *d.c.* 1. Atque ita quidem accipiendum eſt quod Vlpianus ait regula, eo genere quidque diſſolui, quo colligatum eſt. *Nihil tam naturale & ibi Renard. D. de reg. iur.*

ACCESSIO dicitur quod rei ſiue perſonæ adiungitur, *l.* 1. *§.* 4. *D. depoſ.* ¶ Acceſſio etiam appellatur fideiuſſor. *Paulo l. ſi ſeruum.* 91. *§. nunc videamus. D. de verborum obligationib.* ¶ Acceſſio fit aut perſonæ aut rei. Perſonæ, cùm mihi aut Titio ſtipulor: rei, cùm mihi decem, aut Titio hominem. *ídque idem Paulus refert. l. obligationum ferè. §. acceſſion. D. de obligat. & act.* ¶ Acceſſionis cauſam, *apud Vlpianum. l. generaliter.* 5. *in princi. D. de fideiuſſorib.* accipere debemus fideiuſſoriam. ¶ Acceſſionis locum obtinere eas res ex Paulo diſcimus quæ non principaliter per ſe conſiſtunt, ſed aliis adplicantur. *l. nam quod* 4. *D de penu. leg. l.* 19. *§. perueniamus. D. de aur. argentóque leg.* ¶ Acceſſionis loco promittere eum dicimus, qui fideiubet *apud Paulum l. hi, qui acceſſionis. D. de fideiuſſoribus.* ¶ Acceſſio, pro adiectione apud Iuſtinianum *in §. fideiuſſores Inſtitu. de fideiuſſ.* quum ait: Nec plus in acceſſione poteſt eſſe, quàm in principali re. Acceſſionem naturalẽ, quæ à natura proficiſcitur, vt alluuio: & Ciuilem, vt vſuræ. Quæ hoc iure doctores oſtendunt, *Spieg.* ¶ Acceſſio dicitur aliquid adiacens alteri, vel omne id, quod eſt acceſſoriũ & neceſſarium principali: vt capiſtrum equo, vel veſtis ſeruo, *vt D. depoſ. l.* 1. *§. quæ depoſ.* Si enim ſeruum emeris, veſtem in qua traditur, acquiris, etſi de ea mentio non ſit facta. Et acceſſiones ciuiles, vt vſuræ, non veniunt in contractum ſtricti iuris, etiam poſt litĕcõteſt. *C. de condict. indeb. l.* 1. *in gl. D. de vſur. l. mora. in gl. in ver. difficilius, & in c. cùm venerabilis de except.*

ACCESSORIVM idem eſt quod acceſſio: & ſequitur naturam ſui principalis. *Inſtitu. de rer. diu. §. quòd ſi partim. D. ſi quis cau. l. ſi eum. §. qui iniuriarum. & in regula Acceſſorium. de reg. iur. li.* 6. Et quando acceſſorium venit officio iudicis mercenario: tunc ſublato principali tollitur & acceſſorium. *C. depo. l.* 4. Secus quando acceſſorium venit officio iudicis nobili. *D. de cond. ind. l. fin. §. Lucius in gl.* aliàs regulariter non tenet acceſſorium, vbi non tenet principale, cùm ſaltem non accedat principali, *vt in c. ſi diligenti de for. compe.* Fallit tamen in caſib. Primò in c. debito. de iureiur. vbi acceſſorium ſcilicet iuramentum de ſoluendis vſuris factum tenet: principale tamen non: ſcilicet obligatione debitoris ad vſuras ſublata, quia ad vſuras ſoluendas nulla eſt obligatio de iure canonico & ciuili: & tamen iuramentum factum de his ſoluendis eſt ſeruandum. Sed regulare contrarium intelligitur, quando acceſſorium & principale regulantur eadem ratione, eodem tempore, non mutato reſpectu perſonæ. Sed illa non ſeruantur in promiſſione & iuramento, quia promiſſio fit parti, ſed iuramentum Deo, & dixit Lud. de Roma ſe conſuluiſſe, quòd acceſſorium etiam precioſius principali ſibi tamen accedit. *D. de aur. & argen. lega. l. & ſi non ſunt. §. perueniamus, & l. Cùm aurum §. fin. eod. tit.* Et facit ad quæſtionem. Si lego mulieri veſtes, quas ipſi feci: quòd etiam in legato veniunt ornamenta aurea vel argentea veſtium. *Olden.*

ACCIDENS nihil eſt aliud,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quàm circumſtantia.Iuriſconſul. *in l. aut facta. de Pœnis.* enumerat ſeptem. *Spieg.* ¶ Accidens appellatur, quod adeſſe & abeſſe poteſt præter ſubiecti corruptionem, vt homini adeſt & ineſt albedo & nigredo: dos matrimonio poteſt adeſſe & abeſſe præter ſubiecti corruptionem. i. matrimonij. *l. cùm multa.C. de don.ante nupt.*

ACCIDERE præcisè Veteres ominis cauſſa dicebant, cùm mortem nominare nollent. *Iulianus in l. quidam 25. D.ad Trebellian.* A te hæres peto, vt filio meo prima quaque die, aut ſi prius quid ei acciderit, matri eius des,&c.Hinc *Pomponius l.in vulgari.162. §.1. D. de verbor. ſignifi.* Si quis,*inquit*, ita in teſtamento ſcripſerit.Si quid filio meo acciderit,Damas ſeruus meus liber eſto: mortuo filio, Damas liber erit. licet enim accidant & viuis, ſed vulgi ſermone etiam mors ſignificatur. *Cicero lib. de inuent.2.* Cuius hæres non illo in teſtamento quiſquam ſcriptus erat, ſi quid pupillo accidiſſet.*Idem in Antonium,* Si quid mihi humanitùs accidiſſet: multa autem impendere videbantur præter naturam,prætérque fatum.*Idem in Pompeiana.* Qui cum ex vobis quæreret, ſi in vno Pompeio omnia poneretis, ſi quid eo factum eſſet,in quo ſpem eſſetis habituri? Græci dicunt εἴ τι πάθοι. *Hotom.*

ACCIPERE & Capere propriè differunt. Nam Capere, cum effectu accipitur. Accipere, & ſi quis non ſic accipit,vt habeat *l. 7. D. de verb.ſig.* Proinde accepiſſe teſtamento & eos *Vlpia.in l.1. §.dolo. D.ſi quis om. cau. teſt.* dicit.qui tamen his, quæ ſibi relicta ſunt,careant. Sic *in l. 15.ff.de his quæ vt indig.* acceptum codicillis Papinian. dicit, cuius tamen actio denegatur. Accepiſſe etiam fideicommiſſum in ſecundis tabulis & ab altero ex hæredibus,*in l.11.§.1. & l.52. §.vltim.D.ad Trebellia.* dicitur, cui fideicommiſſum in pupillaribus tabulis datur, & ab altero ex hæredibus per fideicommiſſum hæreditas relicta eſt. Accepiſſe quoque libertatem ſeruus dicitur, cui libertas in diem teſtamento adſcripta eſt. *l. 67. §.vltim. de legat. 2.* Ac ita accipere legatum libertatémque interpretandum eſt *in l.13.D.de cond.inſt.l.vlt.D. de vulg.& pup. l.pen. §.pater.D.de Caſtr. pec.* Pecuniam accepiſſe dicitur etiam, qui aliquid pro pecunia acceperit,vel obligatione qua liberatus ſit,vel cui gratuita pecunia vtenda data ſit,aut minoris locata res vênditáve *l.1.§.vlti.l.2.D.de calumniatoribus.* Quò referenda,vt ex inſcriptione apparet,eſt *l.115.D.diuer.reg.iur.* in qua hoc præterea additur, non poſſe videri accepiſſe eum, qui ſtipulatus poſſit exceptio non ſubmoueri. Accipere etiam actionem,pro excipere, vel ſuſcipere,*in l.vlt.* D.*ſi vſufr.petat.* Briſſ. ¶ Accipere item per ſe videtur, qui per alium accipit, *in fin. l.hac ratio. C. de donat. inter vir. & vxor.* Spieg. ¶ Accipere iudicium eſt pati à Prætore dari in eam rem iudices, de qua mouetur controuerſia, *Paulo l.2. §.1.* D.*ſi ex nox cauſ. ag. Præteri apud Vlpianum l.filiusfamil.8. §. pro curatorem.3.*D.*de procurat.& alibi ſæpiſſimè.* Porrò iudicium accipere actiuè & paſſiuè ſumi, hoc eſt, ad eum, qui agit, & eum, qui conuenitur referri Vlpiano placuit.*l.redhibere.21. §. idē Pompon.* D.*de ædil.edict.* ¶ Accipimus de manu alterius, noſtra verò auctoritate capimus. *Cætera Alciat.in l.aliud.de verb.ſig.*Spiegel. ¶ Accipio,mutuor interdum ſignificat, *Spieg.* ¶ Accipit beneficium qui nihil prius contulit:recipit qui iam contulerat. *Vide Senec.de beneſi.*Spiegel.

ACCOLA non eſt,vt exiſtimauit Accurſius, qui aliquo in loco domicilium conſtituit, ſed qui propè aliquem locum ſimpliciter habitat. Et propriè iuxta flumina ſunt accolæ. Vergil.in 7.

— amniſque vadoſi
Accola Vulturni.

Hi & accolentes Vlpiano, *in l. 1. §. ſunt qui putent.* D. *ne quid in flum.pub.* vbi *Accurſius* legit accolarum, *in P. Flor.*

Digitized by Google

*Flor.*accolentium. *Alciat.in l.*239.D. *de verbor. ſig.* Accola eſt qui prope aliquem locum ſimpliciter habitat. *Prat.*

ACOLVTHI corruptè clericis adiunguntur *l, C. de epiſc. & cler.* nam illo loco veteres libri non habent,& acoluthos. Solebant autem acoluthi cereos & funalia deferre, vt Nouell.59.indicat, dum vetat acoluthos cerarium exigere ab hæredibus defunctorum.*Cuia. in expoſit.No. Iuſt.* 3.*de cler.Conſtan.*

ACCOMMODARI dicitur quod ab eo cui propriè conuenit,cuiúſque gratia comparatū eſt,ad aliud transfertur : hócque verbo Iuriſconſulti vtuntur cùm quid benignè ex æquo & bono contra ſummi iuris regulas conceſſum ſignificant : Itaque accommodari dicitur quod ex ſententia & mēte legis per interpretationem tribuitur *l.* 48. D *de ritu nupt. l.* 30.*§.*1.*in fin.*D. *de fideicommiſſ.libert.* Sic accommodari actiones vel exceptiones dicuntur, quæ ex bono & æquo dantur. *l.* 2. *§.ſi quis tamen in fi.* D.*ſi quis cautio.l. vlti.* D. *de tranſact.l.* 2.D.*vt leg.ſeu fideicom. §. rurſus, in fi. & §. item ſi quis iurauerit. Inſti. de actión.* Et vt plurimum ad actiones vtiles,eáſque quas Prætor ſupplendarum legitimarum cauſa dat, hoc verbum pertinet.*l.*24.D.*de pignor. actio. l.* 22. D. *de aqua & aqua pluuia. l.* 55. *in fin.* D.*de donation. int. vir.l.* 11. D, *de præſcript.ver.l.*31.*§.ſi quid ita.* D. *de ædil. edict.l.*3. *C.de donationib.quæ ſub modo. l.*7. *C.de pactis conuent.l.*1. *C.de inoffic. teſtamen.* Accommodare etiam ſignificat interponere & adhibere. *vt in conſti Gord. Imp, in l.ſi qua* 7. *C. fam. hercisc.*veluti nomen ſuum accōmodare.*l.*4.*§.ſiue autē.* D. *de manumiſſi.l.*5. *C.ſi quis alteri vel ſibi.*Et fidē ſuā accōmodare.*in l.penul.* D.*ſi quid in fraud. pat.* Et operam ſuam accommodare,*in l.*3. D.*de obſequiis à parentib.* In fraudem itaque fiſci vel legis fidem ſuam accommodare dicitur, qui tacitè in fidem ſuam recipit, clámque & tacitè promittit ſe non capienti reſtiturum hæreditatem *l.* 10.D. *de his quæ vt indig.l.*3.*& l.penul.l.*40.*in fi.* D. *de iure fiſci.*Briſſo. Sic Iuſti. in procemio Inſtit. robur accommodare dixit : pro dare,tribuere,& impartiri.*Aldobrandin.ibid.*Schard.¶ Accommodare nomen : eſt nomen alterius ſui loco apponere, & velut nomen commodato acceptum contractui inſerere, *in conſtitutione Impp.l.cùm propria.*5.*C.ſi quis alt.vel ſibi.*Prat.

ACCOMMODE id eſt, multum commodè.*c.vbi periculum,de electi.li.*6.Nebr,

ACCRESCERE dicitur alicui res,cùm ei qui iam partem habet, accedit atque adiungitur, veluti cùm inſula fundo accreſcere dicitur, *in l. inſula.*56.*& l.ergo.*3. D. *de acq.rer.domin.*aut cùm ei qui ſolus hæres, ſed ex parte tantùm inſtitutus eſt, reliqua pars accedit *l.interdum,* 13. *§.* D. *de hæredib.inſtitu.§.hæreditas. Inſtitut. eodem.* Hinc ius accreſcendi apud Iuriſconſultos celebratur, cùm hæreditatis,reíve legatæ pars, quæ in quopiam de hæredibus legatariiſve deficit,alteri attribuitur, *l.ſi ex pluribus,* 9.D.*de ſuis & legit.l.ſi duobus* 13. D.*de bon.poſſ.cont.tab.*Hinc ti.lib. Pand. 7. De vſufructu accreſcendo.*Hot.* ¶ Accreſcere, pro diminui, in iure accipi interdum,Alber.citatis locis indicat. *Spieg.*

ACCVMBERE aliud eſt quàm ſedere.Nam qui accumbit,nequeſtat, neque ſedet,neque ambulat, ſed medium quiddam facit.*l.*124.D.*de verb. ſignifi.*Itaque meritò *Cicero.li.*1.*de natur.deor.* accubationem & ſeſſionem ſeparat: ingreſſus,ait, curſus,accubatio, inclinatio, ſeſſio, comprehenſio, ad extremum etiam ſermo & oratio. Veteres autē accumbentes cœnabant mulieribus exceptis, quas ſedere ſolitas accepimus.*Valer.Max.lib.*2. *cap.* 1.fœminę cum viris cubantibus cœnitabant, *Iſidorus lib.* 20. *Etymolog.cap.* 2.Apud veteres Romanos vſus non erat accumbendi : vnde & conſidere dicebantur.Poſtea, *vt Varro ait de vita popul.Romani* , viri diſcumbere

Digitized by Google

cœperunt, mulieres ſedere: quia turpis viſus eſt in muliere accubitus. Briſſ. ¶ Accumbere pro iacere. *l. hac verba. §. diſiunctiuorum. D. de verb. ſig.* Nebriſ.

ACCVMVLATIO, eſt plurium actionum iudicialis adiunctio, vt ſi ex vna cauſa, plures actiones naſcantur contra diuerſos, vel ex pluribus actionibus ex diuerſa cauſa contra eundem. *Vide Alciat. in l. edita. C. de edend.*

ACCVSARE etſi generaliter ſignificat aliquem ad cauſam dicendam vrgere. *Alciat. in l. qui accuſare. C. de edend.* vnde accuſationis nomine & ciuilis actio & perſecutio venit, *l. iudiciorum. in fin. ff. de accuſ. & inſcri. l. vero. D. ſolut. matrim.* ſicuti contra actio pro accuſatione ponitur. *l. 1. D. de crimine ſtellio. tot. titul. C. quando ciuil. act. praiud. crim.* tamen obtinuit vt propriè accuſare & accuſatio ad criminationes & delationes delictorum referantur: *quemadmodum in tit. D. & C. de accuſ. & inſcript. ſumuntur.* Weſemb. ¶ Accuſare, *inquit Seruius*, & incuſare hoc differunt: Incuſare, propriè eſt ſuperiorem arguere: *vt in Terentio pater ad filium*, Quid me incuſas Clitipho? Accuſare verò, vel parem & inferiorem: vt in eodem ad maritum vxor, Me miſeram, quę nunc quam ob cauſam accuſer neſcio. Et hoc proprietatis eſt: licet vſus iſta malè corrumpat. *Hac Seruius. Æneid. 1. Hot.* ¶ Accuſare, non à Cudo, & Cuſo, *vt Priſcianus putat*, ſed à Cauſa deductum coniugata verbi oſtendunt Recuſo, Excuſo, Incuſo. fictum enim eſt inſtar Græci αἰτιάομαι, & ad publica iudicia tantummodo accommodatum eſt. ¶ Accuſare iure mariti, eſt in accuſando habere certa ſpecialia, *de quibus tractatur in l. iure mariti & l. quamuis C. ad leg. Iul. de adult.* Spieg. ¶ Accuſare maiores. Aliud eſt accuſare maiores, ſeu eos quibus reuerentia debetur: aliud verò expoſtulare, ac verecundè exponere ſæuitiam eorum intolerabilem. *Vlpian. in l. 1. §. quod autem dictum eſt. C. de offic. praefect. vrb.* Spieg. ¶ Accuſaſſe eum dicimus, qui crimina obiecit, & cauſam peiorari vſque ad ſententiam effecit, cæterùm ſi antè quieuit, non accuſauit. *Vlpian. l. qui eum. §. accuſaſſe. ff. de bonis libert.*

ACCVSATIO aliud eſt, & aliud actio. Accuſatio propriè eſt, ex qua imponitur pœna mortis, vel corporis coercitio, vel pecuniaria fiſco applicanda. Actio eſt ius perſequendi in iudicio, quod ſibi debetur. *Ang. in rubric. Inſtit. de public. iudi. Bartol. in l. Prator ait 3. D. de ſepulc. viola.* Prat. ¶ Accuſatio eſt eius criminis cuius quis reus legitimè factus eſt, apud iudicem, cuius de ea re notio eſt, expoſitio dixit, criminis, non delicti, quod illo nomine fraudes ex quibus Reſpublica læditur, intelliguntur: delicti verò priuatæ noxię, Dixi, legitimè, quod & Paulus ſcribit, *l. 3. §. 2. D. de accuſat.* Si libelli inſcriptionum legitimè ordinati non fuerint, rei nomen aboletur, & Vlpian. l. 7. ante accuſationem, ſubſcriptionem eſſe neceſſariam. Itémque vt perſonas quibus reum facere non licet exciperemus. *vt l. 1. & 2. eod.* Dixi cuius notio eſt, vt ordinem iudiciorum notaremus. *de quo ſcribit Vlpia. l. 7. §. vlt. & Papin. l. vlt. D. eod.* Dixi, expoſitio, non delatio, quod deferendi verbum ad id tempus pertineat cùm reus fit & libellus inſcriptionis datur. *vt in Verrinas expoſuimus, & Paulus ſignificat d. l. 3. de accuſ.* Hoc enim inquit lege Iulia publicorum cauetur & generaliter præcipitur omnibus qui reum aliquem deferunt. Hotom. ¶ Accuſatio, *definitore Azone in rubr. C. de his qui accuſa. non poſſ.* eſt aliquem reum criminis per libellum deferre, ad vindictam & pœnam *l. cum rationes 16. l. 1. l. non ignora. l. ſi quis C. de his accuſ. non poſ. l. libellorum in verb. reum deferre. D. de accuſat. & inſcript. l. fin. de priuil. debit. l. 2. §. ſi publico D. de adult.* Vveſen. Aliam definitionem tradit Franciſcus Duarenus. *l. 1. diſp. anniuerſ. 1. ca. 38.* nimirum quòd ſit maleficij alicuius apud iudicem-

Digitized by Google

dicem delatio ad vindictam publicam ſolenniter facta de quo latius ibi per eum. ¶ Accuſatio à maledicentia quid differat, oſtendit Cicero in ea pro Cælio, his verbis: Aliud eſt, inquit, maledicere, aliud accuſare. accuſatio crimen deſiderat, hominẽ vt notet, argumento probet, teſte confirmet: maledictio autem nihil habet propoſiti præter contumeliam: quæ, ſi petulantius iactatur, conuicium: ſi facetius, vrbanitas nominatur. ¶ Accuſatio capitis. Labeo exiſtimabat capitis accuſationem eã eſſe, cuius pœna mors, aut exilium eſſet, *l. cum patronum, D. de iure patr.* Schard.

¶ Accuſatio internecini quid ſit explicat. *Cuiac. obſer. cap. 2.* Internecini, *inquit,* iudicium in eum dabatur qui falſum teſtamentum fecerat, & ob id hominem occiderat, & accuſatorem eius, bonorum poſſeſſ. ſequebatur.

ACCVSATIVVS demonſtrat loquentem & intelligitur in infinitiuo ex parte eius. *l. inde Neratius. § fi. D. ad leg. Aquil.* quia extranea perſona nunquam intelligitur. *l. ita ſtipulatus. § . Chryſogonus. D. de verb. obl* quod facit ad formam iuramenti de qua loquitur, *c. vt circa de elect. lib. 6. Alber.* Accuſatiuus quandoque caret regimine, *l. filiusfam. §. diui. de leg. 1.* ibi eos, id eſt, eorum. ¶ Accuſatiuus inducit obligationem, ablatiuus non. *per text. & not. in l. 1. § . 1. D. de pactis.*

ACCVSATORVM temeritas tribus modis detegitur, etiam tribus pœnis ſubiicitur: aut enim calumniantur, aut præuaricantur: aut tergiuerſantur, calumniari eſt falſa crimina intendere: præuaricari, eſt vera crimina abſcondere: tergiuerſari, eſt in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere. *Hæc Martinianus ad S. C. Turpillianum* Maffeus. ¶ Accuſator, is dicitur, qui aliquem coram iudice accuſat, & criminalem ei quæſtionem mouet. Hinc interdum præmium debetur. Vt cùm famoſi libelli auctorem iudicauerit. *l. lex Cornelia in fin. de iniur.* reúmve impietatis, hoc eſt, hæreſeos arguerit. *ſecun. Alb. in l. 1. C. ex quib. cauſ. pro pre. lib. accip.* Sp. Olden.

ACEDIA græcis eſt ἀκηδία qua deſidia, pigritia, incuria, ſignificatur. *vt annotauit Tiraq. in commen. leg. connub. l. 9. num. 25.*

ACEPHALITÆ hæretici dicti ſunt, hoc eſt ſine capite, nullus enim erroris eorum reperitur auctor, ex quo orti ſint. Hi capita aliquot concilij Calcedonenſis impugnabant, duarum in Chriſto ſubſtantiarum proprietatem negantes. *Iſidoro Etymolog. 8. ca. 5. quem refert Gratianus. c. quidam autem. 24. q. 3.* Prat.

ACEO, acorẽ ſapio. Inde acor & acidus, atque aceſco. Huius præterito vſus eſt Vlp. *de peric. & commod. rei vend.* quũ ait in prin. Si vinum venditum acuerit, vel quid aliud vitij ſuſtinuerit, id eſt factum fuerit acidum, acorem contraxerit. *Spieg.*

ACERBÆ nuptiæ. *Auth.* quæ intra luctus tempus factæ, ſubiacent pœnæ. Sic Plautus venuſtè, acerbam amationem dixit, pro dura & toleratu difficili. *Spieg.*

ACERRA *Feſto* eſt Ara, quę ante mortuum poni ſolebat, in qua odores incendebantur. *Schard.*

ACERRIMA condemnatio, pro grauiſſima. *C. de his qui latron. vel al. crim. reos occult. l. 2. circa medium.* Spiegel. ¶ Acerrima indago, id eſt, diligentiſſima. *l. vbi. C. de falſis.* Spieg.

ACERVVS, propriè minutarum congeries eſt rerum, vt frumenti, leguminis, ſalis. *Caius*: Qui ædes, inquit: aceruúmve frumenti combuſſerit, vinctus, verberatus, igni necari iubetur: ſi modò ſciens, prudénſque commiſerit. *Venuleius* vult, Aceruum appellatione ſoli non contineri. *l. qui aceruus. D. Quod vi, aut clam.* Spieg.

ACETI appellatione non continetur Acetum, quod vini numero paterfamilias habuerit *l. 9. §. Si ace-*

tum. *D. de tritico. vino.* Embamma planè aceti nomine continetur. *d. §. ſi acetum.* Acetum autem procul dubio legato cedet, ſiue eſui potuíque ſit, ſiue extinguendi incendij cauſa paratum ſit. cuius cauſa id in ædibus haberi ſolitum indicant, *l.12.§. Acetum D. de inſtructo vel inſtrumento, & l. 7.§.pen. D. de penu leg. Macrob. lib. Satur.7.*

ACHAIA regio Græciæ ampliſſima, Sicyoniæ & Elidis media, duodecim olim vrbibus habitabatur, quas Polybius commemorat. Fuit autem proconſularis prouincia, *arg.l. meminiſſe de offi. proconſ.* Quæ & Pelopon dicitur: nunc vulgò Morea. Spieg.

ACIES, *Vegetio auctore, li.3. cap. 14.* exercitus eſt inſtructus. Aliquando tamen accipitur pro prælio ipſo & dimicatione, *vt Inſtit. de excuſat. tut.§. filij.* qui in acie amittuntur, id eſt, prælio.

ACINACIVM vinum quod ex vuarum folliculis atque acinis, expreſſo muſto, additáque aqua maceratis conficitur: Græcè δευτέριον, id eſt, ſecundarium. Latini loram, vel loream appellant. *Vlpian. de vin. & trit.leg.l. ſi quis.* vinum, inquit, acinacium, planè vino continebitur. ¶ Accurſ. acinaticium pro acinacio legit: interpretatúrque eſſe vinum ad vſum comparatum. Quid verò per tale vinum ipſe intelligat, ego non video. Nam ſi vinum, quod eſt ad vſum comparatum, vinum eſt, quid ineptius dici poteſt quàm appellatione vini vinū cõtineri? Atqui Iuriſconſultus aliud proſpiciebat, quod poterat in dubitationem venire, An ſcilicet lora, ſiue lorea, hoc eſt, vinum illud ſecundarium, quod ex vuarum acinis expreſſo muſto, atque addita aqua maceratis conficitur, appellatione vini contineatur, quum præſertim maior pars aquæ ſit in eo permixta. *Nebriſſ. Vide & Forcatulum in penu Iuris ciuilis cap. 8. circa finem.* Alciat. prædulce eſſe ait, *lib. 1. præterm.*

ACITANI, *teſte Macrobio 1. Saturn.* Hiſpana gens, ſeparat autē Plinius Acitanos à Lacetanis, quos alij confundunt, cum his perperam. *Cuia. libr.11. obſeruat. cap.35.*

ACOLYTHI græcè, dicuntur ceroferarij vel accendentes Latinè, à deportandis cereis, quando legendum eſt Euangelium, aut ſacrificium offerendum. *vt inquit text. in c. cleros. ad fin. 21. diſt.* Nebriſ.

ACONITVM, veneni genus celebratiſſimum, dictum ab ἀκόνη, quod interpretatur cos. quoniam, *vt inquit Ouid. 7. Metam.* ea herba ex cautibus colligitur, ait enim, Quæ quia naſcuntur dura viuacia caute, Agreſtes aconita vocant. A Græcis παρδαλιάγχες vocatur, id eſt, pardi animalis ſtrangulator. Sed quod ferè ignoratur quæ ſit ea herba, aconitum vulgò pro quocunque veneno accipitur. *Marcel. ad l. Corn. de ſic. l. eiuſdem,* Si quis, inquit, temerè cicutam & ſalamandram, & aconitum, pityocampas & bupreſtim dederit. *Nebriſ.*

ACOR, & mucor. *Vlpianus in l. 4. de peric. rei vend.* Vtrum, ait, præteritum duntaxat periculum acoris & mucoris, venditor præſtare debeat. proprium autem eſt, inter reliquos liquores vino immiſcere, aut in acetum verti, *vt ait Plin. lib.10. cap. 20.* Spieg.

ACQVIRERE, hoc eſt, dominium rerum nanciſci poteſt homo, donec viuit. *l. ſi creditores. in fin. D. de ſeparat. l. fi. in princ. D. de eo per quem factum erit.* ¶ Acquiri dicitur ei, ad quem commodum pertinet. *l. extraneus. in fin. D. de iur. dot.* ¶ Acquiſita res dicitur Hoſtienſi, vel empta, vel quouis titulo lucratiuo habita. *Spieg.* ¶ Acquirere eum dicit Accurſius qui acquirere nititur, *in gloſſ. fi. l. ſi per impreſſionem. C. de ijs, quæ vi met. geſt. ſunt* cuius ſententiam probat Albericus. ¶ Acquirere etiam eum cēſuit Accurſius, qui acquirere velit. *l.1. D. de auct. tut.* ¶ Acquirendi ſpeciem eſſe, liberare quem obligatione, *Paulo l. ſpecies, 2. D. de accept.*

AKPI

ΑΚΡΙΒΟΔΙΚΑΙΟΙ dicebantur Ariſtoteli lib.5. Ethic. qui ius ad literarum anguſtias reuocabant, ſummo iure nitentes. *Bud.l.1. D. de iuſt. & iur.* Hoc verò qui faciunt, & tanquam machina aliqua ſcriptum legis contorquent ad ſeueritatem & duritiam, merito ἀκριβοδίκαιοι appellantur, id eſt, acerbi & maligni iuris interpretes, quòd nimis callida & malitioſa iuris interpretatione vtantur, vt ait Tullius. *Connanus cap. 11. de æquitate lib. 11.*

ACRIMONIA eſt propriè acerbitas, ſed ſecundum legiſtas eſt pœna quæ infligitur ſacrilegis, ſicut incarceratio, exilium, vel relegatio. *l. placet. C. de ſacroſ. eccle. quæ eſt canonizata. 16. quæſtione prima, cap. placet. §. ſub nouarum*, vbi de hac dicitur. Olden.

ΑΚΡΟΔΡΥΑ, Gaius *in l. qui venenum. 236. D. de verb. ſignific.* ſcribit apud Græcos omnes arborum ſpecies continere, quo tamen loco haud ſcio an non BACCARVM potius, aut FRVCTVVM legendum ſit, cùm inter omnes conſtet, ἀκρόδρυα dici (vt Suidas teſtatur) πάντας τοὺς τῶν δένδρων καρπούς. *Hotoman. Anton. Auguſt. libro 4. emend. capite 4.*

ACTA, libri, ſeu tabulæ erant in quibus ſcribebantur res geſtæ principis aut populi, aut etiam leges, *idque ex Cicerone 1. & 2. Philipp. & Plinio lib. 5. diſces. & l. 2. de delat. lib. 10. C.* ¶ Acta Iuriſconſ. & Imperatoribus libri erant forenſium, ſiue iudicialium ſcribarum in quibus iudicum pronuntiata ſcribebantur, *apud Paulum l. acta 45. D. de re iudic. Hermogenianum l. actorum. 46. D. eod. Seuerum & Antoninum l. is apud. C. de edend. & alibi ſæpiſſimè.* Galli reieſta, vocant quaſi re geſta. malè & ineptè efflant regiſtres etiam ipſi pragmatici, & fori rabulæ. ¶ Actorum genera duo conſtituiſſe videtur M. Cicero Philip. 2. publica & priuata publicis leges & ſimilia, quæ à principe gererentur, continebantur: priuatis teſtamenta, aliáve priuatorum geſta. ¶ Acta etiam plerumque locum, vbi ius dici ſolet, ſignificat. *l. 2. C. de cuſtod. reo. & l. 1. C. de ſati.* Hinc, apud acta, dicitur factũ coram iudice, & in loco iudicij, vel coram notario aut tabellione publico, in caſibus ad eum pertinentibus. *l. cum pro quo D. de in ius vocan. l. 1. & 2. D. de offic. prætor. l. 2. D. de offic. proconſ. l. de iure. D. ad municip. l. neque ſeruus. D. de vſucap.* ¶ Acta ſunt, quæ autoritate iudiciali, ad indubitatam memoriam deſcribũtur apud magiſtratum. *l. acta, & l. actorum. D. de re iudicat.* Et in hoc diſcernuntur à commentariis, qui priuatam rerum geſtarum memoriam continent, auctore Cicerone. Ita nunc vtimur regulariter actorum ſignificatione, cùm dicimus, apud acta, in actis, acta talis cauſæ, actis interuenientibus. *Oldendor.* ¶ Acta à geſtis vt diſtent, Iaſon diſſerit *in l. 2. C. de edend.* Quanquam geſta elegantius dicuntur res geſtæ: Interdum tamen, Roterod. teſte, actus pro geſtis legimus. *Oldendorp.* Laurentius Valla. inter acta & geſta hoc differentiæ aſſignat, quòd geſta ſint in adminiſtratione magiſtratus, & in rebus maioribus, & ad rempub. vel ad plurimos ſpectantibus, vt geſta Alexandri, geſta Cæſaris & ſimilia. acta verò rerum priuatarum. ſed hæc differentia confunditur à Iureconſultis. Quapropter Alciatus *in l. Labeo 19. D. de verborum ſignificat.* rectè cenſuit geſtum ex ſubiecto argumento, ſiue ex contractu, ſiue aliter quid actũ ſit accipi. Rebuff. ¶ Acta circumducere, id eſt, antiquare, & delere. *Paul. de re iud.* Acta apud ſe habita, ſi partes conſentiant, iudex poteſt ea die iubere circumduci, niſi vel negotium, vel lis terminata ſit. *Olden.*

¶ Acta diurna, quæ per ſingulos dies fiunt & ſcribuntur. *Oldend.*

ACTA & actitata formularij appellant ſua ſcriptorum volumina. De his eſt textus in clem. ſæpe §. ſententiam de verbor. ſignificat. *Oldend.*

Digitized by Google

ACTIO cùm ab agendo dicta ſit, generali ſignificatione quicquid omnino agi ſolet, complectitur. Itaque & hiſtrionum & oratorum & fabrorum actionem dicere ſolemus. Verùm in Iuriſconſultorum ſcriptis facile eſt intelligi, ad eas actiones contractam hanc eſſe ſignificationem quæ ad ius pertinerent: hoc eſt, ad eos ritus qui à Iuriſconſultis excogitati ſunt: veluti nexum, emancipationem, manumiſſionem per vindictam, ceſſionem in iure, teſtamentum per æs & libram: & ſi qui ſunt generis eiuſdem, Porrò cùm illa omnia certa verborum conceptione fierent, tandem conſuetudine loquendi res eò perducta eſt, vt actio vulgò pro formula & conceptione verborum diceretur. Et cùm ea præcipua videretur, qualis aduerſus eum intenditur, inde factum eſt, vt Actio plerunque pro querela in iudicio aduerſus aliquem propoſita vſurpetur. Tum enim ab agere quod queri ſignificat deducitur. niſi fortè queri aliquanto plus ſit, quàm agere, *vt in Orat. pro Cælio*: A quo quæram ſi prodierit, primùm cur ſtatim nihil egerit: deinde, ſi id quæri quã agere maluerit, cur productus à vobis potius, quàm ipſe per ſe? Agere autem pro queri, aut poſtulare, *Cicero* multis locis, *vt pro Cæcinna*: Si te hodie domum tuam redeuntem armati homines aditu prohibuerint, quæro quid acturus ſis? *Item*: Quid ergo eſt? impunè feci: nam quid agas mecum ex iure ciuili ac prætorio non habes. *Item*: Quid negligentius maioribus noſtris, qui tantæ rei prætermiſerint actionem? *Hotom.* ¶ Actio: huius verbi ſignificatio latiſſime patet, comprehendens generaliter omnem viuentis operationem, quæ paſſioni opponitur, adeò vt ipſam quoque vitam agere dicamur. Vnde illud dici ſolet, Actiones humanæ infinitis rerum circumſtantiis variantur. Qua ſignificatione frequenter vtuntur Iuriſconſulti, *teſte Oldendorpio*. Proinde ne quis ampliſſima huius verbi Actionis ſignificatione hæreat, *Celſus in definienda ea, in l. nihil aliud ff. de actionib. & obligat.* prudẽter adiecit hanc clauſulam (nihil aliud eſt) Verùm actionis ſignificatio reſtringitur, ad vſum forenſem, quas enim Græci dicas vocabant, eas Romani Latine actiones, cauſas, ſeu iudicia dixerunt. *Vide Oldendorp. in prin. ſp. locor. commun. actionum Iur. Ciuil. verè inſignium, & Budæum in Annot. priorib. in ff.* Cæterùm actionis cognitio in his verſatur, videlicet: quo auctore ſit introducta, ex qua cauſa, cui detur, & aduerſus quem: an porrigatur ad hæredes, quid in ea veniat, quamdiu cõcedatur, quis ſit exitus, quid ſpectandum ſit iudici, quid litigatoribus: an ne ſint adfinia remedia, quibus vti poſſimus, hæc qui ignorat, non feliciter acturus eſt cauſam. Scire autem nemo poteſt, niſi qui ſingulariter actionũ circumſtantias rectè tenet, quoniam per omnes actiones variãtur. Cõſequitur ergo ſtupidiſſimum eſſe actorem ſeu cauſidicum, qui ſincera actionis cognitione cauſam perducit ad iudicẽ: tametſi fortaſſis apparatus non deſit verborum, adeóque multarum legum allegatio. quæ tamen non magis ad rem accedunt quàm cupreſſus ad naufragium, apud Horatiũ. *Specg.* ¶ Actio pro actus. *Vlpian. l. 3. §. vlt. ff. de donat. inter vir.* Nã celeritate coniungendarum inter ſe actionum vnam actionem occultari. *Hotom.* ¶ Actio apud veteres nihil aliud quàm formulam ſignificabat: quaſi quis dicat, rerum priuatim agendarum modus, & forma, iuriſconſultorũ & pragmaticorum ingeniis excogitata. itaque vulgò legis actiones vocabantur, quoniam earum rerum de quibus lex 12. ſcripta erat, agendarum formã, ritúmque præſcribebant. *Pompon. l. 2. de orig. iur.* Ex his, inquit, legibus eodem tempore ferè actiones compoſitę ſunt, quibus homines inter ſe diſceptarent, quas actiones ne populus prout vellet inſtitueret, certas ſollennéſque eſſe voluerunt, & appellatur hæc para

pars iuris, legis actiones, Quibus ex verbis apparet, legis actiones olim id fuiſſe, quod nunc vulgus Formulā practicè appellat. in eam enim ſent n tiam à Varrone, Cicerone, & aliis Manilianæ, & Hoſtilianæ actiones nominantur. patétque ex Varrone rerum acquirendarum, ſtipulationúmque formulas etiam in ruſticanorum hominū manibus verſatas fuiſſe, à Manilio & Hoſtilio Iuriſconſ. compoſitas: citantúrque in Pandectis Valentis, & Venuleij libri De actionibus, illius ſeptem, huius decem, quos conſtat eodem argumento ſcriptos eſſe, quo Pauli librum ſingularem de conceptione formularum. *Varro lib. de re ruſtic.* 2. Paulo verboſius hæc, qui Manilij actiones ſequuntur Lanij, qui ad cultrum bouem emunt. Loquitur de ſtipulationibus. *Cicero pro Murana.* Gloria militaris veſtris formulis atque actionibus anteponenda eſt. *Idem ad Attic. lib.6.* Nec verò pauci ſunt auctores, Cn. Flauium ſcribam faſtos protuliſſe, actionéſq; cōpoſuiſſe. *Et libro de Orat.* 1. Expoſitis à Cn. Flauio primùm actionibus nulli fuerunt, qui illa artificioſè digeſta generatim componerent. *Item in eod.* Et credo, in illa militis cauſſa, ſi tu aut hæredem aut militem defendiſſes, ad Hoſtilianas te actiones, non ad tuam vim & oratoriam facultatem contuliſſes. *Varro lib. de ling.* 5. Itaque quibus res erat in controuerſia, ea vocabatur lis. Ideo in actionibus videmus dici. Quam rem ſiue litem dicere oportet. *Cicero Philipp.* 11. Neque conſtituere litiū actiones malebat, quàm controuerſias tollere. *Hotom.* ¶ Actio, id eſt tractatus, vel aſſenſus. *cap.* 1. *de maior. & obed. & ib. not. l.* 1. *ff. ſi pars hæred. pet.* ¶ Actio etiam dicitur totum illud quod agebatur vna die in ſynodo vel concilio. *c.* 1. *actione* 16. *quaſt.* 3. ¶ Actio pia. i. pius actus auth. hoc ius porrectum. *C. de ſacroſ. eccleſ. Alber.* ¶ Actio, petitio, perſecutio, diſtinguuntur in Aquilianæ acceptilationis formula, *in l.* 18. *§.* 1. *ff. de acceptil.* Hotom. ¶ Actio, pro accuſatio. *Papinian. l.* 1. *ff. de crim. ſtellion.* Actio ſtellionatus neque publicis iudiciis, neque priuatis actionibus continetur, hoc eſt, Hæc accuſatio non è legibus publicorum iudiciorum eſt, ſed extraordinaria. *Vide l.* 1. *§ pen. ſup. verb. actionem de Epiſcop. & cler. l. presbyteri. ff. de ſepulchro viol. l.* 1. *§. poſthum. & quæ ibi not. ff. de inoff. teſtam. Alber.* Similiter titulus eſt. *lib. C.* 9. Quando actio ciuilis criminali præiudicet. *Hotom.* ¶ Actio, eſt ius perſequēdi, hoc eſt, legitima facultas, vel autoritas permittens perſequi in iudicio id quod ſibi debetur. Vel, eſt ius quod planum eſt. eſt enim res incorporea. *Zaſ. in proœm. tit. Inſtit. de acti.* ¶ Actio eſt libellus, item ſcriptura, ſeu formula quæ reo porrigitur, ſiue ſolenni intentione, ſiue quali petitione, concepta ſit. *Alciat. in l. edita. Cod. de edend.* ¶ Actio eſt item executio obligationis, vt probat *Vlpian. in l. executione. ff. de verb. oblig.* Spieg. ¶ Actio, nonnunquam natura aliter accipimus pro eo quod facimus. *l. hæredes palàm. §. fi. ff. de teſtament.* vno contextu actionis (*inquit Vlpian.*) teſtari oportet. ¶ Actio danda eſt. Obſeruandum quòd nunquā lex actionem concedit, niſi ex iuſta cauſa vel conſenſus vel æquitatis producatur. *l. ſi me & Titium. ff. ſi cert. pet.* Spieg. ¶ Actio an à cauſa diſerepet ſæpe quæri ſolet: *glo. in verbo action. item ibi nota. Inſtit. de acti.* Et Placentinus nihil omnino differre exiſtimauit. *tit. de def. actio. circa finem.* Neque enim, *vt ipſe inquit*, quæcunque petitio vel intentio actio eſt, ſed quæ ſubiicitur petitioni fundandæ intentionis cauſa ratio, vt ſi quis dicat, Vēdico domum quia dominus ſum, hæc ratio ſubiecta eſt actio. Sed ab hac ſententia communiter ferè receſſum eſt. *Dd. d. rub. de act.* Inualuítque Azonis opinio exiſtimantis cauſam omnino ab actione ſecernendam eſſe, *gloſſ. in d. verb. item nota*, Cuius rei rationes multæ ab Accurſio recenſentur. vtraque tamen opinio ſic conciliari poteſt, ſi Placentini pronuncia-

Digitized by Google

tum ad ipſius actionis exercitium referamus. at ſi efficientem actionis cauſam reſpicias, tunc Azonis ſententi omnes ſuffragantur. *Plateanus d. rub. de act.* ¶ Actio, quatenus ad ſpecialem nomenclaturæ rationem pertinet, in perſonam, dicitur: in rem, petitio: in rem vel perſonam, perſecutio. *l. acti ff. de act. & obl.* Spieg. ¶ Actio peti pœnam habet perſecutionem pœnæ *l. ſi pro furto. §. furti actio. & l. condictio. ff. de condict furt.* ¶ Actione expertus. *Venuleius. in l. ſi hæres vnus. ff. familiæ erciſc.* actione, *inquit*, expertus vicerit. deinde conditio hæredis extiterit, &c. *Spieg.* ¶ Actionē dare, eſt actorem ad intendendam actionē admittere. *Vide Bud. in l. 2. de orig. iur. Spieg. Corraſ. lib. Miſcel. 3. cap. 18.* ¶ Actionem diuidit Vlpianus, *in l. pecuniæ verbum de verbor. ſignific.* in petitionem & actionem in ſpecie: vt ſit petitio in rem, actio in perſonam. Apellus, Actionem, *inquit*, partimur in medium concludendi, narrationē, & petitionem: ſiue in propoſitionem minorem, & concluſionem. diuidimus verò in realem & perſonalem. Ex quibus omnibus conſequitur, Iuriſconſ. *in l. ſi pater de vſucap. pro ſuo*, primùm locutum propriè, deinde impropriè, bona námque hereditaria partimur, non diuidimus. *Spieg.* ¶ Actionem hæredi alienius concedi, & hæreditariam eſſe, differunt: Actio enim reuocatoria, quæ patrono datur. non eſt hæreditaria, id eſt, ex bonis liberti: ſed propria patroni. *l. 1. §. hæc actio. ff ſi quid in frau. patron.* ¶ Actionem intendere, actionem inſtruere, actionem dictare, vel formulam actionum inſtituere, ad partes refertur. ¶ Actionem remittere, eſt querelam intermittere. In ciuili tamen quandoque remiſſa actione, obligatio manet ſalua: in criminali autem ſecus eſt, cenſetur enim accuſatione remiſſa, etiam obligatio & tota remitti. *l. 1. §. vſque adeo ff. de iniur. & ibi* Bartol. Aliud eſt ergo remitti actionem ciuilem, aliud criminalem. Quod non contemnendum monet Oldendorp. *Spiege. Trat.* ¶ Actiones, orationes apud populum iudicéſue habitæ. *Cicer. lib. de art. Rhetor. 2* Quod ſi nunc id agant, velle ſe ſcire, qui labor ſit, qui ſint accepturi, ſe actiones videre & diſſuadere velle. *Aſconius in Cornelianæ argumen.* Cicero ipſe ſignificat, quatriduo Cornelium defendiſſe, quas actiones contuliſſe cum in duas orationes apparet. Sic Verrinæ actiones fortaſſe non incommodè numerari ſeptem poſſent, pro Orationes ad Verris cauſſam pertinentes. Sed ne actionum ſignificatio conturbetur, quæ duæ tantùm fuerunt, nunquam, quòd ſciam, ab antiquis ita nominatæ ſunt. *Hot.* ¶ Actionis acerbitas interdum verbis temperanda eſt propter reuerentiam perſonarum. quanquam res eadem maneat. *Vlpianus in l. non debet ff de dol. mal.* ¶ Actionum, *inquit Vlpianus*, genera ſunt duo: in rem, quæ dicitur Vindicatio: & in perſonam, quæ condictio appellatur. In rem actio eſt, per quam rem noſtram, quæ ab alio poſſidetur, petimus: & ſemper aduerſus eum eſt, qui rem poſſidet. In perſonam actio eſt, qua cum eo agimus, qui obligatus eſt nobis ad faciendum aliquid vel dandum, & ſemper aduerſus eundem locum habet. *l. 25 ff. de oblig. & act.* Adde hic ex eodem Vlpiani loco, quod quædam actiones ex contractu, quædam ex facto, quædam in factum ſunt: Ex contractu actio eſt quotiens quis ſui lucri cauſa cum aliquo contrahit, veluti emendo, vendendo, locando, conducendo, & cæteris ſimilibus. Ex facto actio eſt, quotiens ex eo teneri quis incipit, quod ipſe admiſit: Veluti ſi furtum vel iniuriam commiſit, vel damnum dedit. In factum actio dicitur qualis eſt exempli gratia, quæ datur patrono aduerſus libertum, à quo contra edictum prætoris in ius vocatus eſt. Omnes autem actiones, aut ciuiles dicuntur, aut honorariæ, &c. *Maffeus.* ¶ Actionum ſpecies quæ propter immenſam

Digitized by Google

henſam negotiorum diuerſitatem variantur, commodis diuiſionibus ex quatuor rerum cauſis, vid. licet efficiente, materiali formali & finali productis ſummatim explicantur. *Inſtit. de action. per totum.* Prat. ¶ Actio ad exhibendum eſt actio in perſonam per quam qui in rem qualicunque actione acturus eſt, eius rei ſibi in publico poteſtatem vt experiatur, fieri poſtulat. *l. 2. & 3. ff. ad exhib.* Hotom. Et ſi verò ſunt, qui eam in rem ſcriptam eſſe exiſtiment, tamen hi falluntur, cum eius actionis verba in rem concepta non legamus: qui eam merè perſonalem aduerſus ſcriptores omnes ex Vlpiano dicimus. *l. 3. §. eſt autem perſonalis. ff. ad exhi.* non quòd ex quaſi contractu, *vt Accurſius & reliqui crediderunt*, enaſcatur, ſed potius quia ex quaſi delicto. Cùm enim ad exhibendum actio non detur, niſi ei cuius intereſt exhiberi. *l. 3. §. ſciendum. & l. ſi liber homo. D. ad exhib.* doloſè feciſſe videtur, qui admonitus rẽ noluit ei, cuius intererat exhibere, de quo dolo coercendo cùm agatur, ea actione merito quicunque ad quem commodum peruenerit, conuenietur, *l. 3. §. fi. D. ad exhib. Corraſius lib. 1. Miſcell. cap. 22* ¶ Actiones adiectitiæ vulgo vocantur, quibus non vno certóque agendi modo, ſed variis ex cauſis experiri poſſumus. quales ſunt actio de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu: ſic dictæ quod ſint adiectiones ſeu clauſulæ agendi ex quibus libet negotiis geſtis, cum iis qui ſunt in poteſtate alterius. Neque enim credendum eſt, actionem de peculio, ſpeciem eſſe actionis à cæteris diſtinctam: ſed adiectitiam duntaxat qualitatem aliarum actionum. Ideóque Vlpianus mandati, depoſitíque nomine patrem vel dominum de peculio tantùm conueniri dixit, *l. 3. §. cui congruit l. depoſiti in princ. D. de pecul.* Nam alioqui non permitteretur creditori perſecutio. *l. pen. C. quod cum eo*: cùm neque pater, neque dominus ex contractu filij vel ſerui teneantur. *l. 1. C. ne filius pro patre, niſi quatenus eſt in peculio. l. 1. ff. de pecul. Corraſius in §. actiones autem. Inſtit. de action.* ¶ Actio ad ſupplementum vulgò dicitur, qua liberi id quod minus legitima ipſis in teſtamento relictum erat, perſequuntur, vt id legis repletione ſuppleatur. *l. omnimodo C. de inoffi. teſtam.* introducta à Iuſtiniano indignum exiſtimante parentum iudicia per querelam inofficioſi facilè reſcindi. *Auth. nouiſſima. C. eod.* eáque actio non minore quàm 30. annorum ſpatio tollitur. *Decius in l. certi cõdictio ff ſi cert. pet. Bald. Iaſon & alij in l. ſi quis filium. C. de lib. præt.* neque à teſtatore vllo pacto prohiberi poteſt. *l ſi quando. §. vltim. C. de inoffi. teſt.* Item & non præparata tranſmittitur. *d. §. d. vltim.* neque propterea expirat quod aliquis agnouerit quod ſibi teſtamento relictum eſt. *d. §. vlt.* ¶ Actio edilitia competit multis modis, & primò, ſi res vendita ſit redhibita propter vitium, ſiue morbum, nec tamen à venditore reſtituitur pretium emptori cum actionibus, & aliis quæ ædiles inhibent, & in hoc caſu eſt perpetua. *de hac habetur ff. de ædilitio edict. l. Ædiles. in princ. §. 1. & fi. & l. illud. 2. reſpon. & l. redhibitoria. eod. tit. & l. fin. C de ædil. act.* Secundò competit, quando conuenit, vt ſi res vendita non placet, intra præfinitum tempus redhibeatur: ea conuentio rata habetur: ſi de tempore nihil conuenerit, in factum actio intra 60. dies accommodatur emptori, *ita Vlpianus l. quod ſi 31. §. 19. ff. eod. & vide l. cum autem, 23. ff. eodem.* Tertiò competit, ſi venditor non vult tradere ſeruũ, vel mancipiũ, vel iumentum cum ornamento, cum quo oſtenderat tempore venditionis, pro ipſo ornamento, vel vt fiat redhibitio rei principalis propter acceſſoria, & tũc competit etiam vſque ad 60. dies. *ff. eod. titul. l. Ædiles. in prin. & §. vendend.* Quartò verò competit, quando eo loco, quà iter eſt vulgò, habet quis canem, lupum, vrſum aprum, verrem, pantheram, leonem, &c.

vel animal aliquod quod nocere poſſet, ſiue ſit ligatum, ſiue ſolutum. *ff. eod. titul. l. hi enim. & l. ſeq.* & ſi homo liber ab illis damnum patiatur, ſeu perierit, ſolidi ducenti præſtabũtur. *vt l. quæ vulgo. ff. eo. tit. ſed plenius vide de his Guill. in ſpec. tract. libell. de empt. & vend. §. nunc dicendum eſt.* Prat. ¶ Actio æſtimatoria ſiue de æſtimato eſt actio in perſonam, per quam qui rem aliquam vendendam recepit, vel ipſam incorruptam reddere cogitur, vel ipſius æſtimationẽ. *l. 1. ff. de æſtimat.* Hotom. de hac olim vehementer dubitatum fuit, an ad nominatos, vel ad innominatos contractus redigi deberet. Vtrum ex vendito actio eſſet propter æſtimationem: an ex locato: quia rem vendendam locaſſe videretur: an ex conducto, quaſi vendentis operas dominus rei conduxiſſet: an mãdati? Melius itaque viſum eſt, ex hoc contractu, de cuius nomine ambigebatur quidem, conueniebat tamen aliquam actionem dari. æſtimatoriam dandam præſcriptis verbis actionem. *l. 1. ff. de æſtimat.* Olden. Cùm autem negotiũ ciuile, hic bona fide geratur, omnia quæ de bonæ fidei iudiciis dicuntur, in hoc præſcriptis verbis æſtimatoria, locum habere Vlpianus ſcribit, *l. 1. §. ſi. ff. de æſtimat. act.* &c. ¶ Actio albi prætorij, datur in eum, eóſve, qui album vi corruperunt, aut ſuſtulerunt. ſicut autem olim edicta proponebantur in albo prætoris, ita hodie affiguntur ſchedæ citationis publicæ, quæ & edicta nominamus, & alia quæ proſcribi, id eſt procul ſcribi debent, pro foribus eccleſiæ, vel collegij, vel curiæ ſenatoriæ. *Zaſius in §. pœnales. Inſtit. de act.* ¶ Actio ambulatoria. Vide Ambulatoria voluntas. ¶ Actio arbitraria eſt, in qua officium iudicis exercetur mercenarium, actioni inſeruiens propter aliquod extrinſecum præter naturam actionis, vt cum iudex arbiter procedit contra reum contumacem. *Zaſ. in §. præterea. Inſtitu. de act. Bart. in l. hoc edicto in prin. de public. Faber. Aretinus, Iaſon & alij in §. præterea. Inſt. de act.* Cæterùm eorum ſententia iampridem exploſa eſt à recentioribus: *vt Duareno de in litem iurando numer. 42. Corraſio lib. Miſcell. 4. ca. 14. & alijs in d. §. præterea.* Nam arbitrariam actionem, Iuſtinianus dici putat, quæ ex arbitrio & poteſtate iudicantis pendet: *d. §. præterea*: vt ſi iudex æſtimauerit ſemel ſuo arbitrio (quod ſecus Placen. *in ſumma tit. de acti.* interlocutorium appellauit) rem reſtituendam, aut alio modo ſatisfaciendum actori, obtemperétque reus, abſoluatur: ſin contra, minimè pareat, damnetur, veluti in actione quod met. cauſ. *l. ſi cum exceptione. §. 1. & §. in hac ff. quod met. cauſ.* In actione de dolo. *l. arbitrio. ff. de dolo.* In actione ad exhibendum. *l. 3. §. ibidem. l. tigni. §. ſi. & l. Iulian. §. fin. ad exhib.* In actione rerum amotarum. *l. ſi cum dos. §. fin ff. rer. amota.* In actione in factum de publicanis *l. 1. in prin. & l. hoc edicto ff. de public.* In rei vindicatione *l. qui reſtituere ff. de rei vendic.* In confeſſoria & negatoria *l. harum. D. ſi ſerui. vendic.* In Publiciano, Seruiana, quaſi Seruiana & cæteris omnibus, quæ cum his ſimilitudinem habent. *d. §. præterea.* in quibus priuſquam Iudex negotium diffiniat, benignè ante arbitratur, interloquendo: cui arbitrio, ſi paritum non ſit, pronuntiat diffiniendo. In aliis namque actionibus, bonæ fidei præſertim, nullum ante diffinitiuam interponitur arbitrium, ſed mox cum de cauſa liquet, fert diffinitiuam Iudex. *Acc. Bart. & cæteri in l. 1. ff. de act. empt.* Itaque vt verus ſit omniũ, & planus ſenſus. Actionum quædam bonæ fidei ſunt, in quibus permittitur iudici ex bono & æquo æſtimare: quemadmodum actori ſatisfieri debeat, *§. in bonæ fidei de act.* Quædam ſtricti iuris ſunt: in quibus videlicet, iudex eam libertatem non habet, *l. quicquid. D. de verb. obl. §. actionum.* & quædã arbitrariæ in quibus quemadmodum actori ſatisfieri oporteat, non ex ſola actionis natura pendet,

Digitized by Google

ſed ex iudicis arbitrio. nec tamen libero, qualis eſt illa in bonæ fidei iudiciis libera poteſtas:ſed quaſi conditione quadam coarctato: niſi is, cum quo agitur, ad iuſſum, & iudicis interlocutionem, actori ſatisfaciat: veluti rem reſtituat, exhibeat, ſoluat, vel ex noxali cauſa ſeruum dedat. *d. §. præterea de action. in Inſtit.* Ex quibus iam duo colligere licet, primò errare commentatores, qui in rem actiones & alias eiuſdem generis ideo arbitrarias dici volunt, quòd iuriſiurandi delatio, ac taxatio quantitatis ex iudicis arbitrio pendeat. Nam arbitrium de quo *in d. §. præterea*, eſt interlocutio, quam Theophilus μεσίτευσιν appellat, non illa libera deferendi, aut non deferendi facultas, quæ in ipſa condemnatione iudici conceditur: neque enim ab ea iuriſiurandi delatione, arbitrariæ actiones denominantur. Secunda patet ex his quantum arbitraria iudicia à ſtrictis & bonæ fidei differant. Nam in ſtrictis, cùm iudicis poteſtas formulis adſtricta. & tanquam incluſa ſit, liberum ei non eſt ante ſententiam quicquam clemētiùs arbitrari, quàm formula ipſa præſcribat. In his verò quæ bonæ fidei ſunt, quia latiſſima iudicis poteſtas eſt, & minimè formulis alligata, poteſt & neglecto arbitrio, ſi ita viſum fuerit, protinus ſententiam ferre. *Duarenus de in litem iurando num.* 48.

¶ Actiones beneficiarias ſcitè appellat Oldendorpius, quas Dd. vocāt conditiones ex lege non ſcripta, vel ex moribus, maximè autem clientelarias conſuetudines: cui adſtipulatur. Bart. *in l.1.D. de condict. ex lege.* Spieg. ¶ Actiones bonæ fidei conciſa locutione dicuntur, in quarum formulis Prætor adiiciebat EX BONA FIDE. *Cic. in Topic.* In omnibus igitur iudiciis, in quibus EX FIDE BONA eſt additum, primus earum vſus eſt. Item lib.1. *De offic.*3. Q. Scæuola ſummam vim eſſe dicebat in omnibus in arbitriis, in quibus adderetur. EX FIDE BONA. *Ibidem*, Quid ſibi dare facere oporteat ex fide bona. Nam in quibus hoc additum non erat. iudici dato formulam & ſummam ſibi à Prætore præſcriptam ac definitam egredi non licebat. At in bonæ fidei iudiciis (*ait Imper. §.29. de actionib.*) libera poteſtas permitti videtur iudici ex bono & æquo æſtimandi, quantum actori reſtitui oporteat. Ac quidem iuris auctores certa tantum iudicia bonæ fidei eſſe voluerunt: non quidem quod Fab. *§. actionum, de act.* putauit ob eorum frequentiam & vtilitatem: ſeu neceſſitatem. Siquidem eorum contractuum adeo neceſſarius eſt vſus, vt ſine his humana ſocietas conſiſtere non poſſit, ad cuius conſeruationem referenda ſunt omnia, quæcunque tot tantiſque iuris voluminibus continentur. *Duarenus de in litem iurando num.*14. Harum extraordinaria poſita *in §. actionum Inſti. de act.* his verſiculis comprehenduntur.

Empti, hereiſcundæ, mandati, depoſitique
Pignora, conducti, commmi, pro ſocioque.
Dotis, & hæredes, tutela, commoda, geſtor.
Præſcriptis verbis, permutat & æſtimat. Iſtas
Dico bonæ fidei, ſtricti ſunt cætera iuris.

Actiones ſtricti iudicij dicuntur, in quibus præfractè iudicium à Prætore definitur, & quaſi ad viuum reſecatur, vt iudici à verbis formulæ ne tantillum quidem recedere liceat. *Cicero de iis loquens in Orat. pro Q. Roſcio.* Quid eſt in iudicio directum, aſperū, ſimplex. SI PATERET TANTAM PECVNIAM DARI OPORTERE. Hic niſi planum faciat tantam pecuniam ad libellam ſibi deberi, cauſam perdit. Iudices enim (quippe priuati homines) poteſtatem iudicandi nullam, niſi quam à magiſtratu, & qua de re acceperant, habebant. Veluti, L. Caſſius iudex eſto. Si apparet aureos viginti

Digitized by Google

Næuio dare oportere Sempronium, eum tantæ pecuniæ condẽnato, Poterat L. Caſſius de aureis x x. iudicium ſtatuere: de vno minus aut amplius, non poterat, nõ accepta ſcilicet à Prætore poteſtate. Nã poteſtates, & imperia ſunt penes magiſtratus: Iudices autem priuati (vt diximus) homines erant. itaque ſi maximè vnde viginti deberentur, quia tamen viginti petita ſunt, petitorem iudex damnabit. Vnde illud vulgatũ, vt qui plus peteret, cauſa caderet. Officiũ ergo iudicis eſt, conſtituere ſimpliciter debeantúrne viginti aurei: an non debeantur: non autem de aureorum numero arbitrari, *Tranquillus Claudio*: Nam & iis qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidiſſent, reſtituit actiones. De ſtrictis iudiciis loquitur, in quibus ſi petitor aſſe vno plus poſtulaſſet, condemnabitur. *Hotom.*

¶ Actio κακώσεως apud Athenienſes erat, quæ dabatur parentibus aduerſus contumaces filios aut ingratos. Vt ex Philipp. 4. Demoſthenis colligitur: quæ doctiſſimo viro Franc. Connano videtur latinè appellari poſſe malæ tractationis. Κάκωσις enim afflictionem & vexationem ſignificat. *Connanus lib. 8. cap. 12.* ¶ Actio Caluiſiana eſt actio in perſonam, qua patroni vtuntur ad ea reuocanda, quæ in ipſorum fraudem liberti alienarunt. *l. 1. §. ſi pluri. l. 1. §. ſi inteſtatus, & l. vlti. D. ſi quid in fraud. patron. l. 2. D. ſi à patron. quis manumit.* Hotoman. Cum hac eadem ferè eſt, quæ Fauiana appellatur, patrono etiam competens ad reuocanda, quæ in fraudem eius à liberto geſta ſunt. *l. 1. ſi quid in frau. pat. l. videamus. §. in Fauiana. D. de vſur.* Aduertendum verò & ad hoc quod doctores omnes concludunt *in §. item ſi quis in fraudem. Inſtitut. de action.* dari aliam ſpeciẽ Caluiſianæ quæ dicitur vtilis quæ competit filio arrogato contra recipientem à patre alienante in fraudem ſuæ partis debitæ à iure, *vt in l. fi. D. ſi quid in fraudem patroni. Gomeſ. d. §. Item ſi quis in fraudem num. 45.*

¶ Actio calumniæ, quam vſus vel certè abuſus, *Oldend. teſte*, ſicut pleraque alia præclara legum ſancita ſuſtulit, occurrebat actoris malitiæ. *Noue. de litig. §. ad excludendũ* quoniam neque decernebatur citatio, neque ad executionem perducebatur, niſi cautione ab actore data, quod intra duos menſes litem conteſtaturus, vel omne damnum ei qui conueniretur reſtiturus eſſet in duplum: cautione tamen non tranſcendente 36. aureos. Probatur *l. 1. C. de lit. conteſt. Nouel. de execut. §. primo.* Et hæc quidem cautio initium litis reſpiciebat. Hodie vix longo tempore peruenitur ad conteſtationem litis, adeò in præparationibus calumniantur omnes. *Spieg.*

¶ Actio cautionis iudicio ſiſti conductitia, competit ei qui ſtipulatus eſt iudicio ſiſti aduerſus reum ipſum, vel fideiuſſorem eius qui promiſit. *l. 2. qui ſatiſd. cog.* Hæc aliàs pœnam perſequitur, ſi eſt in promiſſione, aliàs rem ipſam, hoc eſt, id quod intereſt, *l. 2. §. vltim. & l. ſeq. D. qui ſatiſd. cog.* Actio verò cautionis iudicio ſiſti in factum prætoria, ſemper eſt pœnæ perſecutoria. *Vide Olden. claſſ. 1. actio. 6.* Spi. Cæterum ſi quis non eſt admiſſus ad cauendum ſicuti iure tenebatur, ideóq; tractus in cuſtodiam: huic actio in factum conceditur, aduerſus eum qui recuſauit accipere legitimam cautionem, *l. 1. & l. 3. D. in ius vocati vt eant. l. ſi verò. §. 1. l. ſi ab arbitro. D. qui ſatiſd. cog.* ¶ Actio cautionis vſufructuariæ tam multa habet ſingularia, vt non ſufficiat actorem remittere ad ordinem ſtipulationem communem: nec eſt ſuperflua, ſicut Dd. in obſcuram diſputationem torquent: imò eſt valde neceſſaria, teſte Oldend. & obſtat futuræ leuitati vſufructuariorum. *Spieg.* Coguntur enim domino proprietatis cauere, ſe boni viri arbitratu vſuros, & reſtituturos ſe quidquid fructuum extabit finito vſufructu: & ſi fortè hanc cautionem recuſauerint, non tradetur eis res, neque concedetur actio priuſquam ſatiſdederint. *l. ſi cuius*

rei,

Digitized by Google

rei, in prin. D. de vſufruct. ¶ Actio centumuiralis. Quære Centumuirale iudicium. ¶ Actio certi eſt, quæ ex certa & nominata contractus forma nata, non ſecundum verba contrahentium, ſed ſecundum iuris ordinationem intenditur, *vt apparet ex l. cum mota. C. de tranſact.* Prat. ¶ Actio Chirographaria, *ſecundum Oldend.* proprie promiſſio eſt, debitoris manu vel ſcripta, vel ſubſcripta. *l. chirographu. D. de action. tutor. Vide eundem. Act. 30. Claſſ. 4.* Spieg. ¶ Actionis circularis, ſiue circuli, quem Saltabellum vocãt formularij. *in l. 1. §. cùm prædium pignori. D. de pig. Et in l. vſucapio. C. eod. tit.* falſa eſt imaginatio, *ſicut Bart. quoque animaduertit in iam citata l. vſucapio, teſte Oldend. in Copia ſua.* Spieg. ¶ Actio ciuilis eſt quando quis ciuiliter, & non ad pœnam & vindictam agit. Criminalis verò, quãdo quis de crimine ad pœnam & vindictam in iudicio experitur. Sic pro iniuria & ciuiliter & criminaliter agere licet. Ciuiliter quidem, quando iniuriæ æſtimatio habetur, quam is qui iniuriam accepit irrogari ſibi poſtulat. *§ pœna, Inſtitut. de iniur.* Criminaliter verò, quia extraordinaria pœna imponi petitur, eáque vel ad mortem vſque protendi poterit, vt plerique omnes voluerunt *gloſſ. in verbo extraord. §. in ſumma. Inſtit. eod. Can. in c. ex literis, de conſti.* Illud verò in vniuerſum ſciendum eſt, Ciuilẽ actionem, in qua de re familiari agitur, non conſumere criminalem actionem, nec econtrà, *l. vnica. C. quando ciuilis act. crim.* Vnde qui in factum actione, propter ſuppreſſum teſtamentum, cum ſua intereſſet, egit, poterit poſtea, imo & quiuis alius, cùm publicum ſit iudicium, de falſo criminaliter accuſare. Nec intereſt vtrum ciuilis actio, an accuſatio prius proponatur. *d. l. vnica.* ſed vtraque eodẽ iudicio proponi non poteſt, & vbi criminale iudicium publicum eſt, præiudicium ei fit per priuatam, vt ſcilicet prius cognoſcatur de priuata ciuilíque actione. Sic accipiendum eſt quod reſpondit Paulus. *l. interdum de publ. iud.* interdum euenire vt præiudicium publico iudicio fiat ſicut in actione legis Aquiliæ, & furti, & vi bonorum raptorũ, & interdicto vnde vi, & de tabulis teſtamenti exhibẽdis: nam in his de re familiari agitur: *Balduin. ad tit. de leg. Aquil.* ¶ Actio commodati eſt triplex: directa, vtilis, & cõtraria Directa competit ei qui rem aliquam commodauit contra cõmodatarium ad repetendum ipſam rem, vt ei res & eius acceſſiones reſtituantur, facto & expleto vſu, propter quem commodata eſt. *ff. commoda. l. 1. l. 17. §. ſicut.* ¶ Actio cõmodati contraria eſt competit qui commodatum accepit in eum qui commodauit, & impenſas in rem commodatã factas reperit, idque ſecundum diſtinctionem Gaij. *l. in rebus 18. §. poſſunt ff. commò.* Quòd autem contraria competat, Paulus docet. *l. in commod. 17. §. 1 ff. eod.* ¶ Actio commodati vtilis competit, vbi non eſt verè commodatum, ſed interpretatiuè. Aut ſi is commodauit, qui commodare, aut commodato accipere non poteſt. Exempla patent apud Vlpianum & Paulum. *Prat.* ¶ Actio communi diuidundo dicitur quæ datur iis, qui res quas vel voluntate, vel fortuna inter ſe communes habẽt per arbitrium diuidi, & ſi quid alter alteri debeat, præſtari poſtulant. *Paul. l. 1. D. comm. diuid.* Hoc iudicium ideo neceſſarium fuit, quòd actio pro Socio magis ad perſonales inuicem præſtationes pertinet, quàm ad communium rerum diuiſionem. *Hotom.* Hæc actio de communi diuidundo: vt & familiæ herciſcundæ miſtam cauſam habet. quod realium exemplo ratione dominij intendatur. *l. per hoc iudicium. ff. commun. diuid.* quod pro parte apud vnum eſt, & ſequatur quemlibet rei poſſeſſorem, licet titulo ſingulari poſſidentẽ. *l. 1. C. com. diuid.* Cum actionibus verò in perſonam participat: quòd ex quaſi contractu naſcatur hæc obligatio. *§. Item ſi inter Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi cont.* & quod perſonales habeat

præſtationes. Ratione quippe fructuum perceptorum, & neceſſariarum impenſarum hæc actio competit, *l.3.D.com.diuid.* Differt autem ab actione famil. herciſc. quod hæc pro vniuerſalibus dari ſolet. *l. 1. D.famil. herciſ. iuncta l.hæredi as.D. de reg.iur.* Communi verò diuidundo, pro ſingularibus rebus. *d.§. Item ſi inter aliquos.* Deinde familiæ herciſcundæ datur inter plures cohæredes: quò inter eos res hæreditariæ diſtribuantur. *l.1.D.famil.herciſc.* Communi diuidundo non ſolum inter cohæredes: ſed & alios, vt ſi duobus eadem res donata eſt. *l.2.C. comm. diuid.* vel ſi inter quos ſocietas coita eſt. nam ſi ea interuenerit, hoc quoque iudicium nedum pro loco datur. *l.pro ſocio §. vlt.ff. pro ſoc. & l.2.ff.comm.diuid.* ¶ Actio condictitia, actio perſonalis, in qua condicimus. *Imper.§.quibus mod.re.cont.* Datúrq; argenti contra eum propter repetitionem Condictitia actio. nam perinde ei condici poteſt. SI APPARET eum dare oportere, ac ſi mutuum accepiſſet, *Vlpian.l.ſi quis 24.D.ſi cert. peta.* Sed illa condictitia actione id perſequi debet, per quam certum petitur. *item in l.ſi duo.13.§.2.D.de iureiu. & l. vxor. 55. de donat. int. vir.* Hoto. Vide infrà condictitia lex. ¶ Actio conducti, ſiue ex conducto, eſt actio in perſonam, per quam is qui vel rem vtendam, vel opus faciendum conduxit, ſiue recepit, vt vel re ſarta recta vtatur, vel operis perfecti mercedem conſequatur, poſtulat. *Hoto.* Competit autem ipſi conductori ex his cauſis ferè, vt putà ſi re quam conduxit frui ei non liceat, forte quia poſſeſſio ei aut totius agri, aut partis non præſtatur, aut villa non reficitur, vel ſtabulum, vel vbi greges eius ſtare oporteat, vel ſi quod in lege conductionis, conuenit ſi hoc nō præſtatur, ex conducto agetur: Hoc tamen intelligendum eſt ita, vt ſi culpa locatoris id accidat, quanti intereſt conductoris, ſoluat, ſin caſu, cui non poteſt reſiſtere, mercedem pro impedimenti ratione remittat. *Alphenus l. 10. Tryph. l.8. Vlp. l. ſed addes ff. locati, Connan. lib.7. cap. 11. num.16 & 17.* Actio confeſſoria eſt, cum actor aſſerit ſibi, vel prædio ſuo ſeruitutem deberi. Sic viciſſim Negatoria, quando actor aſſerit & contendit prædium, vel domum ſuam eſſe liberam ab aduerſario, & petit aduerſarium moleſtantem compelli, & condemnari, vt deſiſtat: & declarari, quòd ei nulla ſeruitus ad fundum meum debeatur. *in §. aquè. Inſtitut. de action.* Itaque actionem Confeſſoriam intendens, ſibi ſeruitutem deberi: Negatoriam proponens, ſibi libertatem aſſerit. Et hæc actio confeſſoria duplex eſt: directa: illis competens, qui directum habent dominium earum rerum, quibus debetur ſeruitus, aduerſus illos, qui pariter eius rei, quæ ſeruitutem ſuſtinet, directò domini ſunt: & vtilis illi prodita, qui in prædio dominante, vtile dominium habet, aut ſaltem eius aliquod in re, verbi gratia, creditori, qui rem pignoris iure poſſidet. *l.cred. D. de noui op. nunc. fructuario. l.1. D ſi vſuſ. petatur. ſuperficiar. l.1.§ fi.D. de ſuperficieb.* eadémque ratione emphyteutæ. vaſſallo, & aliis id genus. Confeſſoriam autem actionem Vlp. aliter accipit *in l. proinde.§.1 ff. ad leg. Aquil.* pro ipſa ſcilicet legis Aquil. perſecutione. vel, vt *Balduin. tradit ad d.§. æquè.* pro ea actione quæ interrogatoria vocari ſolet, nempe quæ eius, qui interrogatus eſt reſponſione ſiue confeſſione dabatur. *l.23. §. vltim. & l. 25. §. 1. ad l. Aquil. l.vlti. de interrog. actio.* Porrò notant Dd. exempla in quibus confeſſoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis. *c. cum eccleſia Sutrina de cauſ. poſſeſ. & propriet. vbi bona glo. de his extr. de iud. in c. examinata. & in d. l.2. D ſi ſerui. vend.* Prat. ¶ Actio conſtitutoria ſiue de conſtituta pecunia, ſeu de conſtituto, eſt, qua cum eo agitur, qui vel pro ſe, vel pro alio ſoluturum ſe ſine vlla ſtipulatione conſtituerit, *vti docet Imp. §. 8. & §. 9. de action.*

itémque

itémque toto tit. de conſt. pecun. ff. Hotom. Vide Taboetium in ſuo topico militiæ for. & leg. l. diſcip. vbi eadem illa refert. Eſt autem aliquanto fortior quàm nudum pactum, & aliquantò fragilior ſtipulatione. *Spie*

¶ Actio damni iniuria, aduerſus eum competit, qui damnum iniuria dederit: vt quanti plurimi res vel anno proximo, vel triginta diebus proximis fuerit, tanti damnetur, pro caſibus qui ex lege Aquilia cognoſcuntur. *tit. de lege Aquil. in Inſt. & Pandect.* Dicitur autē Actio damni iniuria, præciſè: pro damni iniuria dati. itaque apud Ciceronem legitur in Orat. pro Q. Roſcio. quum in libris noſtris frequenter INIVRIÆ in ſecundo caſu legatur. *Hot.* Vide & infrà, Actio leg. Aquil.

¶ Actio datiua, Actio natiua. differentia hæc datiuæ, natiuæ que actionis, *teſte Alciato*, nuſquam in iure noſtro legitur, ſed promiſcuè Iuriſconſ. dari naſcive actionem dicunt: ex qua forma loquendi, hæc differentia communiter à Dd. tradita originem ſumpſit quam explicare operæpretium eſt. Datiuæ ſunt, *inquit Bart. in l. 1. D. de act.* quæ immediatè à lege conceduntur ſine matre, *vt l. iuriſgentiū. §. de pact.* Natiuæ ſunt, quæ ſine matre habent obligationem. *l. licet §. ea obligatio. D. de procur.* vt ecce, inquit, Adam fuit homo datiuus ſine patre & matre à Deo datus, cæteri natiui ſunt. Profectò hæc differentia ſiue Bartoli primum fuit, ſiue cuiuſquā, datiua eſt, hoc eſt, nullo iuriſconſulto authore edita, ſed ab ipſo excogitata, vel potius ex ipſius capite nata, vt Pallas ex Iouis capite. Siquidem nullum eſt diſcrimen datiuæ & natiuæ actionis, ſed omnes dantur & naſcuntur promiſcuè. argumento eſt, quòd prætor ibi dicit, iudicium dabo, vbi iure ciuili actiones proditæ ſunt. Et ex iure gentium obligatio fulta maxima æquitate, *vt l. 1. ff. commod. l. 1. ff. de ſer. corr. & l. 1. ff. de vi & vi arm.* Nam prolixū eſſet dicere, natam iure ciuili declarabo. *Probatur in l. 1. ff. de æſtimat. action.* Vbi datur ea præſcriptis verbis actio, vbi æquum eſt dari. Igitur datiua actio habet præuiam æquitatem, quæ obligat, & quoties lex aut prætor dat actionem, quæ antea non dabatur, præferri ſolet, ſe propter æquitatem facere, non temerè & ad nutum hominis. *l. ſi quis argentū. §. fin. C. de donat. l. an vſusfructus. ff. de vſufruct.* & verius, dare eſt accommodare. *l. quia. ff. de præſcript. verb.* Malè igitur datiuam à prætore dari ſine origine volunt doctores: quorum alij eam fingunt αὐτοπάτορα καὶ αὐτομήτορα. id eſt, ipſam ſui patrem, & ipſam ſui matrem, vt dicebat Hermes de Deo: quod neque lex, neque prætor facere poteſt, quia vbicunque actionē dant, ſaltem eſt obligatio ex lege. *l. 1. ff. de condit. ex lege. l. legitima. D. de pact.* Inducunt. l. iuriſgentium. ff. de pact. Vbi actio præſcriptis verbis naſci dicitur. At actio in factum danda eſt: ſic hæc datiua eſt, illa natiua. Reſpondeo vtranque & datiuam & natiuam eſſe, voces vt volueris: nimirum actio præſcriptis verbis mille locis etiam danda dicitur. *l. 1. D. de præſcript. verb.* & datur ex robuſtiſſima obligatione. *l. 1. D. de æſtim. act. l. ſi tibi area. D. de præſcrip. verb.* Num putemus curæ fuiſſe Iuriſconſulto, vtrum verbo do vteretur, an naſcor, dummodo ortum actionis oſtenderet: cùm nuſquam ſint verba, quæ magis variè accipi poſſint? nā dantur, quæ traduntur. *l. quicquid. D. de act. empt.* & ſolem quotidie naſci dicimus, cùm nemo illi obſtetricetur. naſcitur eodem modo actio. *l. ſed etſi alia in fin. D. de bon. damn.* homo verò non naſcitur aliquid cùm datur, id eſt, conceditur, moritur, cùm adimitur. *l. peculium naſcitur. D. de pecul.* Cum prætor glorietur ſe dare actionē, in cauſa eſt, quod olim annuo eius officio, quo corā eo acturi erāt, non omnem indiſcretam petitionem proponebant, niſi ritè & certa formula conceptam, cuius nimia ſubtilitas exibilata eſt. *l. 1. & 2. C. de formulis.* ſed mediocris quidam agendi modus

obſeruatus fuit, & ſeruabitur in poſterum. *Forcatulus in Necyon. dialogo* 97. ¶Actio natiua, *teſte Zaſio,in princ. Inſtit. de act.nu.*8.9.10. eſt, quæ præiacentem habet materiam, eámque ſufficientem & efficacem, vt inde actio deriuetur, ſicut ſunt contractus & conuentiones legitimæ. ¶Actio datiua eſt, quæ materiam quidem præexiſtentem habet, ſed non idoneam ad producẽdam actionem perfectam, niſi nominatim adiuuetur lege, Prætore, conſuetudine. *Zaſ. pluribus.d.loco.& l.2.ſing. reſp. c.* 5.¶Actio de arboribus ſuccisis, ex 12. Tab. eſt actio in perſonam, per quam qui alienas arbores cæciderit æris 25. damnatur. hanc enim conſtitutam pœnam fuiſſe. Plin.lib.17. cap. 1. teſtatur. *Paulus l.* 28. §. 6.*D. de iureiur.* Colonus cum quo propter ſuccisas fortè arbores agebatur ex locato, ſi iurauerit ſe non ſuccidiſſe, ſiue è lege 12. Tabu. de arboribus ſuccisis, ſiue, &c Hinc titu. Arborum furtim cæſarum, *lib. Pand.* 46. & actio arborum furtim cæſarum. Quam quidem pecuniariam eſſe ex l.12. Tabu. Prat. & ſimiliter affirmat. *Cuia. Obſerua.li.* 9.*cap.*12. *in princ.* ſed addit (vt Gaius ad eam legem annotauit) quòd coerceantur etiam tanquam latrones qui arbores & maximè vites, cæciderint:quod & Seruius confirmat in illum Virgilij locum: Atque mala vites incidere falce nouellas. Fuerat (inquit) capitale ſupplicium alienas arbores incidere. Actio legitima eſt in eos, qui cædunt, cingunt, ſecant. His enim tribus verbis lex vſa eſt. *Cuiac.ſupr.alleg.loco.* Et appellatione arborum etiam vitem, ederam, arundines, ſalicta & ſtirpes contineri. Vlp. ſcribit *in l.3.eod.D.* Porrò ſi furtim arbores cæſæ ſint, & ex l. Aquilia, & ex l.12. Tab. dandam actionem Labeo putat. Sed Trebatius ita vtranque dãdam ait, vt iudex in poſteriorem deducat id, quod ex prima conſequutus ſit, & ex reliquo reum condemnet. *l.*1.*D.eod.Cuia.Hotom.Vveſ.Prat.* ¶Actio dementiæ nihil aliud eſt, quàm petitio curatoris dandi, furioſo patri, aut mente capto. *Cuia. Obſeru.*9.*c.*13. quo loco etiam indicat alia in ſcholis. alia in foro actionibus nomina dari. vt inſcripti maleficij in ſchola, ſtellionatus eſt in foro, malæ tractationis in ſchola, rei vxoriæ vel de moribus in foro: talionis, in ſchola, iniuriarũ in foro, abdicationis in ſchola, exhęredationis in foro, &c. *Cuiac.d.loco.* ¶Actio de dote, eſt actio in perſonam quæ diuortio facto mulieri ad dotem exigendam aduerſus maritum datur, & maritum in id tantum quod facere poteſt, damnat. *l. maritum* 12.13.14. *D. ſolu. matri.* ¶Actio de dolo, maioribus hoc præſtat, quòd minoribus reſtitutio in integrum. Et plerunque datur, vbi ex dicto vel facto alia non naſcitur actio. *Vlp. in l. quod venditor.D. de dol. mal.* Spieg. ¶Actio de dolo competit mihi quando damnum dolo malo à quouis eſt mihi datum: vel ſi quis aduerſus me verſetur doloſè conſuetudo, vel malitioſè negotia mea adminiſtrando, nec ſupereſt, aliqua ciuilis actio, qua poſſim experiri: tam directa quàm vtilis ſeu in factum actio: nulla item directa prætoria. *Conn.lib.*7. *cap.*15.*num.*15. Sed non datur, niſi duos aureos excedat. Hæc autẽ non datur liberis contra parentes, ratio quia odioſa eſt, & in ea condẽnatus, infamis efficitur. nec datur libertis cõtrà patronos, nec humili aduerſus eum qui dignitate excellit, nec plebeio aduerſus conſularem receptæ autoritatis, nec luxurioſo aduerſus hominẽ vitæ emendatioris. Datur tamẽ hæc actio in factum contra prædictos, vt fiat mentio bonæ fidei: & verbis ſit temperatis, in conditione libelli, in qua nulla eſt facienda mentio doli. *Hæc probantur.D. de dolo. l ſi oleum.* §. *fin. cum l.ſequent.* Oldend. Prat. ¶Actio de dolo & furto eorum qui ſunt in miniſterio cauponum, ſtabulariorum, vel nauem exercent: datur aduerſus caupones, ſtabularios & nautas, in duplum, obligatione ex quaſi maleficio deſcendente, illa ſcilicet ratione

Digitized by Google

tione, quòd in culpa ſint qui huiuſmodi ſeruorum colluuiem in ſuum contubernium aſciuerint. *iuxta notata Alciati in l. ſeruus. C. de pact.* Si quod tamen eius rei nomine præſtiterint, ab eo qui quaſi deliquit, recuperandi facultatem habent. *argumento.l.ſi verò.§.cum autē. ff. de his qui deiec. vel eff.* Eſt & alia in factū actio quæ ex iuriſdictione prætoris deſcendit, contra eoſdem prodita, & de recepto nuncupari conſueuit.*l.1.ff.nautæ caup. ſtab.* ob id ſcilicet quòd res ſuſceperint vel receperint: ſiue ipſi ſiue eius familiares, aut alius quantùlibet extraneus rem ſurripuerit, aut aliàs quoquò modo læſerit. *d.l.1.§.vltim.& ll.ſeqq.* eáque & rationem hābet, ne id genus hominibus cum furibus coëundi anſa præbeatur. *d. l. 1. poſt principium.* Hęc autem ab ea priore multis modis diſcrepat. Etenim in hac ad ſimplum tantum condemnatio redigitur, hæcque omnium factum emendari vult, ſiue hi familiares, ſiue extranei fuerint. *dict. §. vltim. modo allegato.* Superior verò in duplum datur. *l.vlt.§.hac actio. D.eo. tit.* & eorum tantum quos in noſtro contubernio habemus factum præſtādum eſſe voluit. *Vide etiam Petr. Peckium in tit. nautæ caupo. ſtabular. l. ex hoc edicto.num.2. vbi etiam nonnulla cū hiſce notatu cohærentia ab eo traduntur.* Olden. ¶Actio de effuſo, deiecto, ſuſpenſo, eſt actio in perſonam, quæ aduerſus eos intenditur, qui eum in locum quà vulgò iter fit, aliquid effuderint, deiecerint, ſuſpenderint, cuius caſus alicui nocuerit, nocerève ſuſpenſum potuerit. *l. 1. & 5. ff. de his qui deiec. vel effud.* Deiectum verò & effuſum, intelligitur, quod pēdens decidit, vel effuſum eſt, etiamſi nemo deiecerit vel effuderit, non tantum in ciuitatibus & vicis, ſed etiam ruri in quibuſcunque viis per quas vulgo iter fit. *l. 1. §. quòd ſi cùm ſuſpenderetur. l. penult. ff. eod. tit.* Quinimo, & ſi non nocuit, quum tamen ſic poſitum fuerit, vt veriſimiliter nocere poſſit, huc pertinere quaſi ceciderit, intelligitur ſecundum verba edict. *l. ſi verò plures §. prætor ait. ff. eod. tit.* ¶Actio de in ius vocato vi ex empto, eſt qua cū eo agitur, qui in ius vocatum exemit, dolóve eximendum curauit, vt quanti ea res ab actore æſtimabitur, damnetur. *l. 1. & 4. ff. ne quis eum qui in ius vocand.* Hotoman. ¶Actio de in rem verſo, eſt actio in perſonam, per quam pater dominúſve, cuius filius ſeruúſve cum aliquo ſine ipſius voluntate contraxit, ſiue quid in rem ipſius verſum erit, totum præſtare cogitur, aut ſi quid non ſit verſum, quatenus peculium patietur. *vti docet Imp. §. 4. Quod cum eo qui in al.* Hotom. ¶Actio de iureiurando, eſt per quam is qui aduerſarij poſtulatur, deberi ſibi pecuniā iurauit, ita eum damnari poſtulat, ſi planum faciat ſe illius poſtulatu iuraſſe. *vti docet Impe. §. 12. de action.* Hotoman. Hanc & iudicati actionem appellant. *l. miles. §. iudicatū. ff. de re iudic.* ſiue, vt vulgus doctorum, voluit in factum actionem ex iudicato deſcendentem. *Dd. in l. actori. C. eod.* in eum autem datur actio ex iuramento deſcendens qui iuſiurandum detulit. *l. non erit. §. dato. ff. de iureiur. eiúſque heredem. l. quia non debet. ff. eod:* ſiue quis vtili perſonali experiatur, ſiue reali, quando ab eo qui dominus erat per ſuum ſacramentum rem auocauerit. *l. ſed etſi poſſeſſori ff. eod.* &c. ¶Actio de paſtu pecoris ex lege duodecim Tabul. inſtituta eſt, cùm in eo fundo pecus tuum depaſtum eſt. nec enim de pauperie noxalis actio ſufficiebat: quia paſtus pecoris, nec pauperies, nec damnum eſt. *qui ſeruandarum, 14. §. vltim. ff. de præſcr. verb. l. 2. §. in beſtiis. ff. ſi quadr. pauper.* Hot. Conceditur autem ei cuius glās depaſcitur ab alieno pecore immiſſo, ſiue id fiat in proprio fundo, ſiue alieno, aduerſus eum qui pecus ſuum immiſit ad depaſcendum. Nam hæc eſt prima ratio huius actionis introducendæ quod ſæpe immitti ſoleat pecus in alienum fundum non ſine damno. Cúmque nihil

Digitized by Google

tum ad ipſius actionis exercitium re feramus. at ſi efficientem actionis cauſam reſpicias, tunc Azonis ſententi omnes ſuffragantur. *Plateanus d. rub. de act.* ¶ Actio, quatenus ad ſpecialem nomenclaturæ rationem pertinet, in perſonam, dicitur: in rem, petitio: in rem vel perſonam, perſecutio. *l. acti ff. de act. & obl.* Spieg. ¶ Actio pœnam habet perſecutionem pœnæ *l. ſi pro furto. §. furti actio. & l. condictio. ff. de condict. furt.* ¶ Actione expertus. *Venuleius. in l. ſi hæres vnus. ff. famil. erciſc.* actione, *inquit*, expertus vicerit. deinde conditio hæredis extiterit, &c. *Spieg.* ¶ Actionē dare, eſt actorem ad intendendam actionē admittere. *Vide Bud. in l. 2. de orig. iur. Spieg. Corraſ. lib. Miſcel. 3. cap. 18.* ¶ Actionem diuidit Vlpianus, *in l. pecunia verbum de verbor. ſignific.* in petitionem & actionem in ſpecie: vt ſit petitio in rem, actio in perſonam. Apellus, Actionem, *inquit*, partimur in medium concludendi, narrationē, & petitionem: ſiue in propoſitionem minorem, & concluſionem. diuidimus verò in realem & perſonalem. Ex quibus omnibus conſequitur, Iuriſconſ. *in l. ſi pater de vſucap. pro ſuo*, primùm locutum propriè, deinde impropriè, bona namque hereditaria partimur, non diuidimus. *Spieg.* ¶ Actionem hæredi alicuius concedi, & hæreditariam eſſe, differunt: Actio enim reuocatoria, quæ patrono datur. non eſt hæreditaria, id eſt, ex bonis liberti: ſed propria patroni. *l. 1. §. hac actio. ff ſi quid in fraud. patron.* ¶ Actionem intendere, actionem inſtruere, actionem dictare, vel formulam actionum inſtituere, ad partes refertur. ¶ Actionem remittere, eſt querelam intermittere. In ciuili tamen quandoque remiſſa actione, obligatio manet ſalua: in criminali autem ſecus eſt, cenſetur enim accuſatione remiſſa, etiam obligatio & tota remitti. *l. 1. §. vſque adeo ff. de iniur. & ibi* Bartol. Aliud eſt ergo remitti actionem ciuilem, aliud criminalem. Quod non contemnendum monet Oldend. *Spiege. Prat.* ¶ Actiones, orationes apud populum iudicéſue habitæ. *Cicer. lib. de art. Rhetor. 2* Quod ſi tunc id agant, velle ſe ſcire, qui labor ſit, qui ſint accepturi, ſe actiones videre & diſſuadere velle. *Aſconius in Cornelianæ argumen.* Cicero ipſe ſignificat, quatriduo Cornelium defeniſſe, quas actiones contuliſſe cum in duas orationes apparet. Sic Verrinæ actiones fortaſſe non incommodè numerari ſeptem poſſent, pro Orationes ad Verris cauſſam pertinentes. Sed ne actionum ſignificatio conturbetur, quæ duæ tantùm fuerunt, nunquam, quòd ſciam, ab antiquis ita nóminatæ ſunt. *Hot.* ¶ Actionis acerbitas interdum verbis temperanda eſt propter reuerentiam perſonarum. quanquam res eadem maneat. *Vlpianus in l. non debet ff de dol. mal.* ¶ Actionum, *inquit Vlpianus*, genera ſunt duo: in rem, quæ dicitur Vindicatio: & in perſonam, quæ condictio appellatur. In rem actio eſt, per quam rem noſtram, quæ ab alio poſſidetur, petimus: & ſemper aduerſus eum eſt, qui rem poſſidet. In perſonam actio eſt, qua cum eo agimus, qui obligatus eſt nobis ad faciendum aliquid vel dandum, & ſemper aduerſus eundem locum habet. *l. 25 ff. de oblig. & act.* Adde hic ex eodem Vlpiani loco, quod quædam actiones ex contractu, quædam ex facto, quædam in factum ſunt: Ex contractu actio eſt quotiens quis ſui lucri cauſa cum aliquo contrahit, veluti emendo, vendendo, locando, conducendo. & cæteris ſimilibus. Ex facto actio eſt, quotiens ex eo teneri quis incipit, quod ipſe admiſit: Veluti ſi furtum vel iniuriam commiſit, vel damnum dedit. In factum actio dicitur qualis eſt exempli gratia, quæ datur patrono aduerſus libertum, à quo contra edictum prætoris in ius vocatus eſt. Omnes autem actiones, aut ciuiles dicuntur, aut honorariæ, &c. *Maffeus.* ¶ Actionum ſpecies quæ propter immenſam

Digitized by Google

henſam negotiorum diuerſitatem variantur, commodis diuiſionibus ex quatuor rerum cauſis, vid. licet efficiente, materiali formali & finali productis ſummatim explicantur. *Inſtit. de action. per totum.* Prat. ¶ Actio ad exhibendum eſt actio in perſonam per quam qui in rem qualicunque actione acturus eſt, eius rei ſibi in publico poteſtatem vt experiatur, fieri poſtulat. *l. 2. & 3. ff. ad exhib.* Hotom. Et ſi verò ſunt, qui eam in rem ſcriptam eſſe exiſtiment, tamen hi falluntur, cum eius actionis verba in rem concepta non legamus: qui eam merè perſonalem aduerſus ſcriptores omnes ex Vlpiano dicimus. *l. 3. §. eſt autem perſonalis. ff. ad exhi.* non quòd ex quaſi contractu, *vt Accurſius & reliqui crediderunt*, enaſcatur, ſed potius quia ex quaſi delicto. Cùm enim ad exhibendum actio non detur, niſi ei cuius intereſt exhiberi. *l. 3. §. ſciendum. & l. ſi liber homo. D. ad exhib.* doloſè feciſſe videtur, qui admonitus rẽ noluit ei, cuius intererat exhibere, de quo dolo coercendo cùm agatur, ea actione merito quicunque ad quem commodum peruenerit, conuenietur, *l. 3. §. fi. D. ad exhib. Corraſius lib. 1. Miſcell. cap. 22* ¶ Actiones adiectitiæ vulgo vocantur, quibus non vno certóque agendi modo, ſed variis ex cauſis experiri poſſumus. quales ſunt actio de peculio, de in rem verſo, & quod iuſſu: ſic dictæ quod ſint adiectiones ſeu clauſulæ agendi ex quibus libet negotiis geſtis, cum iis qui ſunt in poteſtate alterius. Neque enim credendum eſt, actionem de peculio, ſpeciem eſſe actionis à cæteris diſtinctam: ſed adiectitiam duntaxat qualitatem aliarum actionum. Ideóque Vlpianus mandati, depoſitíque nomine patrem vel dominum de peculio tantùm conueniri dixit, *l. 3. §. cui congruit l. depoſiti in princ. D. de pecul.* Nam alioqui non permitteretur creditori perſecutio. *l. pen. C. quod cum eo*: cùm neque pater, neque dominus ex contractu filij vel ſerui teneantur. *l. 1. C. ne filius pro patre, niſi quatenus eſt in peculio. l. 1. ff. de pecul. Corraſius in §. actiones autem. Inſtit. de action.* ¶ Actio ad ſupplementum vulgò dicitur, qua liberi id quod minus legitima ipſis in teſtamento relictum erat, perſequuntur, vt id legis repletione ſuppleatur. *l. omnimodo C. de inoffi. teſtam.* introducta à Iuſtiniano indignum exiſtimante parentum iudicia per querelam inofficioſi facilè reſcindi. *Auth. nouiſſima. C. eod.* eáque actio non minore quàm 30. annorum ſpatio tollitur. *Decius in l. certi cõdictio ff ſi cert. pet.* Bald. *Iaſon & alij in l. ſi quis filium. C. de lib. præt.* neque à teſtatore vllo pacto prohiberi poteſt. *l ſi quando. §. vltim. C. de inoffi. teſt.* Item & non præparata tranſmittitur. *d. §. d. vltim.* neque propterea expirat quod aliquis agnouerit quod ſibi teſtamento relictum eſt. *d. §. vlt.* ¶ Actio edilitia competit multis modis, & primò, ſi res vendita ſit redhibita propter vitium, ſiue morbum, nec tamen à venditore reſtituitur pretium emptori cum actionibus, & aliis quæ ædiles inhibent, & in hoc caſu eſt perpetua. *de hac habetur ff. de ædilitio edict. l. Ædiles. in princ. §. 1. & fi. & l. illud. 2. reſpon. & l. redhibitoria. eod. tit. & l. fin. C de ædil. act.* Secundò competit, quando conuenit, vt ſi res vendita non placet, intra præfinitum tempus redhibeatur: ea conuentio rata habetur: ſi de tempore nihil conuenerit, in factum actio intra 60. dies accommodatur emptori, *ita Vlpianus l. quod ſi 31. §. 19. ff. eod. & vide l. cum autem. 23. ff. eodem.* Tertiò competit, ſi venditor non vult tradere ſeruũ, vel mancipiũ, vel iumentum cum ornamento, cum quo oſtenderat tempore venditionis, pro ipſo ornamento, vel vt fiat redhibitio rei principalis propter acceſſoria, & tũc competit etiam vſque ad 60. dies. *ff. eod. titul. l. Ædiles. in prin. & §. vendend.* Quartò verò competit, quando eo loco, quà iter eſt vulgò, habet quis canem, lupum, vrſum aprum, verrem, pantheram, leonem, &c.

vel animal aliquod quod nocere poſſet, ſiue ſit ligatum, ſiue ſolutum. *ff. eod. titul. l. hi enim. & l. ſeq.* & ſi homo liber ab illis damnum patiatur, ſeu perierit, ſolidi ducenti præſtabũtur. *vt l. quæ vulgo. ff. eo. tit. ſed plenius vide de his Guill. in ſpec. tract. libell. de empt. & vend. §. nunc dicendum eſt.* Prat. ¶ Actio æſtimatoria ſiue de æſtimato eſt actio in perſonam, per quam qui rem aliquam vendendam recepit, vel ipſam incorruptam reddere cogitur, vel ipſius æſtimationẽ. *l. 1. ff. de æſtimat.* Hotom. de hac olim vehemẽter dubitatum fuit, an ad nominatos, vel ad innominatos contractus redigi deberet. Vtrum ex vendito actio eſſet propter æſtimationem: an ex locato: quia rem vendendam locaſſe videretur: an ex conducto, quaſi vendentis operas dominus rei conduxiſſet: an mãdati? Melius itaque viſum eſt, ex hoc contractu, de cuius nomine ambigebatur quidem, conueniebat tamen aliquam actionem dari. æſtimatoriam dandam præſcriptis verbis actionem. *l. 1. ff. de æſtimat.* Olden. Cùm autem negotiũ ciuile, hic bona fide geratur, omnia quæ de bonæ fidei iudiciis dicuntur, in hoc præſcriptis verbis æſtimatoria, locum habere Vlpianus ſcribit, *l. 1. §. fi. ff. de æſtimat. act.* &c. ¶ Actio albi prætorij, datur in eum, eóſve, qui album vi corruperunt, aut ſuſtulerunt. ſicut autem olim edicta proponebantur in albo prætoris, ita hodie affiguntur ſchedæ citationis publicæ, quæ & edicta nominamus, & alia quæ proſcribi, id eſt procul ſcribi debent, pro foribus eccleſiæ, vel collegij, vel curiæ ſenatoriæ. *Zaſius in §. pœnales. Inſtit. de act.* ¶ Actio ambulatoria. Vide Ambulatoria voluntas. ¶ Actio arbitraria eſt, in qua officium iudicis exercetur mercenarium, actioni inſeruiens propter aliquod extrinſecum præter naturam actionis, vt cum iudex arbiter procedit contra reum contumacem. *Zaſ. in §. præterea. Inſtitu. de act. Bart. in l. hoc edicto in prin. de public. Faber. Aretinus, Iaſon & alij in §. præterea. Inſt. de act.* Cæterùm eorum ſententia iampridem exploſa eſt à recentioribus: *vt Duareno de in litem iurando numer. 42. Corraſio lib. Miſcell. 4. ca. 14. & alijs in d. §. præterea.* Nam arbitrariam actionem, Iuſtinianus dici putat, quæ ex arbitrio & poteſtate iudicantis pendet: *d. §. præterea*: vt ſi iudex æſtimauerit ſemel ſuo arbitrio (quod ſecutè Placen. *in ſumma tit. de acti.* interlocutorium appellauit) rem reſtituendam, aut alio modo ſatisfaciendum actori, obtemperétque reus, abſoluatur: ſin contra, minimè pareat, damnetur, veluti in actione quod met. cauſ. *l. ſi cum exceptione. §. 1. & §. in hac ff. quod met. cauſ.* In actione de dolo. *l. arbitrio. ff. de dolo.* In actione ad exhibendum. *l. 3. §. ibidem. l. tigni. §. fi. & l. Iulian. §. fin. ad exhib.* In actione rerum amotarum. *l. ſi cum dos. §. fin ff. rer. amota.* In actione in factum de publicanis *l. 1. in pri. & l. hoc edicto ff. de public.* In rei vindicatione *l. qui reſtituere ff. de rei vendic.* In confeſſoria & negatoria *l. harum. D ſi ſerui. vendic.* In Publiciano, Seruiana, quaſi Seruiana & cæteris omnibus, quæ cum his ſimilitudinem habent. *d. §. præterea.* in quibus priuſquam Iudex negotium diffiniat, benignè ante arbitratur, interloquendo: cui arbitrio, ſi paritum non ſit, pronuntiat diffiniendo. In aliis namque actionibus, bonæ fidei præſertim, nullum ante diffinitiuam interponitur arbitrium, ſed mox cum de cauſa liquet, fert diffinitiuam Iudex. *Acc. Bart. & cæteri in l. 1. ff. de act. empt.* Itaque vt verus ſit omniũ, & planus ſenſus. Actionum quædam bonæ fidei ſunt, in quibus permittitur iudici ex bono & æquo æſtimare: quemadmodum actori ſatisfieri debeat, *§. in bonæ fidei de act.* Quædam ſtricti iuris ſunt: in quibus videlicet, iudex eam libertatem non habet, *l. quicquid. D. de verb. obl. §. actionum.* & quædã arbitrariæ in quibus quemadmodum actori ſatisfieri oporteat, non ex ſola actionis natura pendet,

ſed ex iudicis arbitrio. nec tamen libero, qualis eſt illa in bonæ fidei iudiciis libera poteſtas:ſed quaſi conditione quadam coarctato: niſi is, cum quo agitur, ad iuſſum, & iudicis interlocutionem, actori ſatisfaciat: veluti rem reſtituat, exhibeat, ſoluat, vel ex noxali cauſa ſeruum dedat. *d. §.praterea de action.in Inſtit.* Ex quibus iam duo colligere licet, primò errare commentatores, qui in rem actiones & alias eiuſdem generis ideo arbitrarias dici volunt, quòd iuriſiurandi delatio, ac taxatio quantitatis ex iudicis arbitrio pendeat. Nam arbitriū de quo *in d. §.praterea*, eſt interlocutio, quam Theophilus *μοίρεια* appellat, non illa libera deferendi, aut non deferendi facultas, quæ in ipſa condemnatione iudici conceditur: neque enim ab ea iuriſiurandi delatione, arbitrariæ actiones denominantur. Secunda patet ex his quantum arbitraria iudicia à ſtrictis & bonæ fidei differant. Nam in ſtrictis, cùm iudicis poteſtas formulis adſtricta, & tanquam incluſa ſit, liberum ei non eſt ante ſententiam quicquam clemētiùs arbitrari, quàm formula ipſa præſcribat. In his verò quæ bonæ fidei ſunt, quia latiſſima iudicis poteſtas eſt, & minimè formulis alligata, poteſt & neglecto arbitrio, ſi ita viſum fuerit, protinus ſententiam ferre. *Duarenus de in litem iurando num.* 48.

¶ Actiones beneficiarias ſcitè appellat Oldendorpius, quas Dd. vocāt condictiones ex lege non ſcripta, vel ex moribus, maximè autem clientelarias conſuetudines: cui adſtipulatur. Bart. *in l.1.D. de condict. ex lege.* Spieg. ¶Actiones bonæ fidei conciſa locutione dicuntur, in quarum formulis Prætor adiiciebat EX BONA FIDE. *Cic. in Topic.* In omnibus igitur iudiciis, in quibus EX FIDE BONA eſt additum, primus earum vſus eſt. Item lib.1. *De offic.3.* Q. Scæuola ſummam vim eſſe dicebat in omnibus in arbitriis, in quibus adderetur. EX FIDE BONA. *Ibidem*, Quid ſibi dare facere oporteat ex fide bona. Nam in quibus hoc additum non erat. iudici dato formulam & ſummam ſibi à Prætore præſcriptam ac definitam egredi non licebat. At in bonæ fidei iudiciis (*ait Imper.§.29. de actionib.*) libera poteſtas permitti videtur iudici ex bono & æquo æſtimandi, quantum actori reſtitui oporteat. Ac quidem iuris auctores certa tantum iudicia bonæ fidei eſſe voluerunt: non quidem quod Fab. *§. actionum, de act.* putauit ob eorum frequentiam & vtilitatem: ſeu neceſſitatem. Siquidem eorum contractuum adeo neceſſarius eſt vſus, vt ſine his humana ſocietas conſiſtere non poſſit, ad cuius conſeruationem referenda ſunt omnia, quæcunque tot tantiſque iuris voluminibus continentur. *Duarenus de in litem iurando num.*14. Harum extraordinaria poſita *in §. actionum Inſti.de act.* his verſiculis comprehenduntur.

Empti, hercifcundæ, mandati, depoſitique
Pignora, conducti, commmi, pro ſocioque.
Dotis, & hæredes, tutela, commoda, geſtor.
Præſcriptis verbis, permutat & aſtimat. Iſtas
Dico bona fidei, ſtricti ſunt cætera iuris.

Actiones ſtricti iudicij dicuntur, in quibus præfractè iudicium à Prætore definitur, & quaſi ad viuum reſecatur, vt iudici à verbis formulæ ne tantillum quidem recedere liceat. *Cicero de iis loquens in Orat.pro Q. Roſcio.* Quid eſt in iudicio directum, aſperū, ſimplex. SI PATERET TANTAM PECVNIAM DARI OPORTERE. Hic niſi planum faciat tantam pecuniam ad libellam ſibi deberi, cauſam perdit. Iudices enim (quippe priuati homines) poteſtatem iudicandi nullam, niſi quam à magiſtratu, & qua de re acceperant, habebant. Veluti, L. Caſſius iudex eſto. Si apparet aureos viginti

rei, in prin. D. de vſufruct. ¶ Actio centumuiralis. Quære Centumuirale iudicium. ¶ Actio certi eſt, quæ ex certa & nominata contractus forma nata, non ſecundum verba contrahentium, ſed ſecundum iuris ordinationem intenditur, *vt apparet ex l. cum mota. C. de tranſact.* Prat. ¶ Actio Chirographaria, *ſecundum Oldend.* proprie promiſſio eſt, debitoris manu vel ſcripta, vel ſubſcripta. *l. chirographus. D. de action. tutor. Vide eundem. Act. 30. Claſſ. 4.* Spieg. ¶ Actionis circularis, ſiue circuli, quem Saltabellum vocãt formularij. *in l. 1. §. cùm prædium pignori. D. de pig. Et in l. vſucapio. C. eod. tit.* falſa eſt imaginatio, *ſicut Bart. quoque animaduertit in iam citata l. vſucapio, teſte Oldend. in Copia ſua.* Spieg. ¶ Actio ciuilis eſt quando quis ciuiliter, & non ad pœnam & vindictam agit. Criminalis verò, quãdo quis de crimine ad pœnam & vindictam in iudicio experitur. Sic pro iniuria & ciuiliter & criminaliter agere licet. Ciuiliter quidem, quando iniuriæ æſtimatio habetur, quam is qui iniuriam accepit irrogari ſibi poſtulat. *§ pœna. Inſtitut. de iniur.* Criminaliter verò, quia extraordinaria pœna imponi petitur, eáque vel ad mortem vſque protendi poterit, vt plerique omnes voluerunt *gloſſ. in verbo extraord. §. in ſumma. Inſtit. eod. Can. in c. ex literis, de conſti.* Illud verò in vniuerſum ſciendum eſt, Ciuilẽ actionem, in qua de re familiari agitur, non conſumere criminalem actionem, nec econtrà, *l. vnica. C. quando ciuilis act. crim.* Vnde qui in factum actione, propter ſuppreſſum teſtamentum, cum ſua intereſſet, egit, poterit poſtea, imo & quiuis alius, cùm publicum ſit iudicium, de falſo criminaliter accuſare. Nec intereſt vtrum ciuilis actio, an accuſatio prius proponatur. *d. l. vnica.* ſed vtraque eodẽ iudicio proponi non poteſt, & vbi criminale iudicium publicum eſt, præiudicium ei fit per priuatam, vt ſcilicet prius cognoſcatur de priuata ciuilique actione. Sic accipiendum eſt quod reſpondit Paulus. *l. interdum de publ. iud.* interdum euenire vt præiudicium publico iudicio fiat ſicut in actione legis Aquiliæ, & furti, & vi bonorum raptorũ, & interdicto vnde vi, & de tabulis teſtamenti exhibẽdis: nam in his de re familiari agitur: *Baldui. ad tit. de leg. Aquil.* ¶ Actio commodati eſt triplex: directa, vtilis, & cõtraria Directa competit ei qui rem aliquam commodauit contra cõmodatarium ad repetendum ipſam rem, vt ei res & eius acceſſiones reſtituantur, facto & expleto vſu, propter quem commodata eſt. *ff. commoda. l. 1. l. 17. §. ſicut.* ¶ Actio cõmodati contraria eſt competit qui commodatum accepit in eum qui commodauit, & impenſas in rem commodatã factas reperit, ídque ſecundum diſtinctionem Gaij. *l. in rebus 18. §. poſſunt ff. commo.* Quòd autem contraria competat, Paulus docet. *l. in commod. 17. §. 1. ff. eod.* ¶ Actio commodati vtilis competit, vbi non eſt verè commodatum, ſed interpretatiuè. Aut ſi is commodauit, qui commodare, aut commodato accipere non poteſt. Exempla patent apud Vlpianum & Paulum. *Prat.* ¶ Actio communi diuidundo dicitur quæ datur his, qui res quas vel voluntate, vel fortuna inter ſe communes habẽt per arbitrium diuidi, & ſi quid alter alteri debeat, præſtari poſtulant. *Paul. l. 1. D. comm. diuid.* Hoc iudicium ideo neceſſarium fuit, quòd actio pro Socio magis ad perſonales inuicem præſtationes pertinet, quàm ad communium rerum diuiſionem. *Hotom.* Hæc actio de communi diuidundo: vt & familiæ herciſcundæ miſtam cauſam habet. quod realium exemplo ratione dominij intendatur. *l. per hoc iudicium. ff. commun. diuid.* quod pro parte apud vnum eſt, & ſequatur quemlibet rei poſſeſſorem, licet titulo ſingulari poſſidentẽ. *l. 1. C. com. diuid.* Cum actionibus verò in perſonam participat: quòd ex quaſi contractu naſcatur hæc obligatio. *§. Item ſi inter Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi cont.* & quod perſonales habeat

præſtationes. Ratione quippe fructuum perceptorum, & neceſſariarum impenſarum hæc actio competit, *l.3.D.com.diuid.* Differt autem ab actione famil. herciſc. quod hæc pro vniuerſalibus dari ſolet. *l. 1. D.famil. herciſ. iuncta l.hæredi as.D. de reg. iur.* Communi verò diuidundo, pro ſingularibus rebus. *d.§. Item ſi inter aliquos.* Deinde familiæ herciſcundæ datur inter plures cohæredes: quò inter eos res hæreditariæ diſtribuantur. *l.1.D.famil.herciſc.* Communi diuidundo non ſolum inter cohæredes: ſed & alios, vt ſi duobus eadem res donata eſt. *l.2.C. comm. diuid.* vel ſi inter quos ſocietas coita eſt. nam ſi ea interuenerit, hoc quoque iudicium nedum pro loco datur. *l.pro ſocio §. vlt.ff. pro ſoc. & l.2.ff.comm.diuid.* ¶ Actio condictitia, actio perſonalis, in qua condicimus. *Imper.§.quibus mod.re.cont.* Datúrq; argenti contra eum propter repetitionem Condictitia actio. nam perinde ei condici poteſt. SI APPARET eum dare oportere, ac ſi mutuum accepiſſet, *Vlpian.l.ſi quis 24.D.ſi cert. peta.* Sed illa condictitia actione id perſequi debet, per quam certum petitur. *item in l.ſi duo.13.§.2.D.de iureiu. & l. vxor. 55. de donat. int. vir.* Hoto. Vide infrà condictitia lex. ¶ Actio conducti, ſiue ex conducto, eſt actio in perſonam, per quam is qui vel rem vtendam, vel opus faciendum conduxit, ſiue recepit, vt vel re ſarta recta vtatur, vel operis perfecti mercedem conſequatur, poſtulat. *Hoto.* Competit autem ipſi conductori ex his cauſis ferè, vt putà ſi re quam conduxit frui ei non liceat, forte quia poſſeſſio ei aut totius agri, aut partis non præſtatur, aut villa non reficitur, vel ſtabulum, vel vbi greges eius ſtare oporteat, vel ſi quod in lege conductionis, conuenit ſi hoc nõ præſtatur, ex conducto agetur: Hoc tamen intelligendum eſt ita, vt ſi culpa locatoris id accidat, quanti intereſt conductoris, ſoluat, ſin caſu, cui non poteſt reſiſtere, mercedem pro impedimenti ratione remittat. *Alphenus l. 10. Tryph. l.8. Vlp. l. ſed addes ff. locati, Connan. lib.7. cap. 11. num.16 & 17.* Actio confeſſoria eſt, cum actor aſſerit ſibi, vel prædio ſuo ſeruitutem deberi. Sic viciſſim Negatoria quando actor aſſerit & contendit prædium, vel domum ſuam eſſe liberam ab aduerſario, & petit aduerſarium moleſtantem compelli, & condemnari, vt deſiſtat: & declarari, quòd ei nulla ſeruitus ad fundum meum debeatur. *in §.aquè. Inſtit. de action.* Itaque actionem Confeſſoriam intendens, ſibi ſeruitutem deberi: Negatoriam proponens, ſibi libertatem aſſeri. Et hæc actio confeſſoria duplex eſt: directa: illis competens, qui directum habent dominium earum rerum, quibus debetur ſeruitus, aduerſus illos, qui pariter eius rei, quæ ſeruitutem ſuſtinet, directò domini ſunt: & vtilis illi prodita, qui in prædio dominante, vtile dominium habet, aut ſaltem eius aliquod in re, verbi gratia, creditori, qui rem pignoris iure poſſidet. *l.cred. D. de noui op. nunc. fructuario. l.1. D ſi vſuſ. fr. petatur. ſuperficiar. l.1.§ fi.D. de ſuperfi.ieb.* eadémque ratione emphyteutæ. vaſſallo, & aliis id genus. Confeſſoriam autem actionem Vlp. aliter accipit *in l. proinde.§.1 ff. ad leg. Aquil.* pro ipſa ſcilicet legis Aquil. perſecutione. vel, vt *Balduin. tradit ad d.§. aquè* pro ea actione quæ interrogatoria vocari ſolet, nempe quæ eius, qui interrogatus eſt reſponſione ſiue confeſſione dabatur. *l.23. §. vltim. & l. 25. §. 1. ad l. Aquil. l.vlti. de interrog. actio.* Porrò notant Dd. exempla in quibus confeſſoria intentatur verbis negatiuis, & negatoria verbis affirmatiuis. *c. cum eccleſia Sutrina de cauſ. poſſeſ. & propriet. vbi bona glo. de his ext. de iud. in c. examinata. & in d. l.2. D ſi ſerui. vend.* Prat. ¶ Actio conſtitutoria ſiue de conſtituta pecunia, ſeu de conſtituto, eſt, qua cum eo agitur, qui vel pro ſe, vel pro alio ſoluturum ſe ſine vlla ſtipulatione conſtituerit, *vti docet Imp. §. 8. & §. 9. de action.* itémque

Digitized by Google

itemque toto tit. de conſt. pecun. ff. Hotom. Vide Taboetium in ſuo topico militiæ for. & leg. l. diſcip. vbi eadem illa refert. Eſt autem aliquantò fortior quàm nudum pactum, & aliquantò fragilior ſtipulatione. *Spie.*

¶ Actio damni iniuria, aduerſus eum competit, qui damnum iniuria dederit: vt quanti plurimi res vel anno proximo, vel triginta diebus proximis fuerit, tanti damnetur, pro caſibus qui ex lege Aquilia cognoſcuntur. *tit. de lege Aquil. in Inſt. & Pandect.* Dicitur autē Actio damni iniuria, præciſè: pro damni iniuria dati. itaque apud Ciceronem legitur in Orat. pro Q. Roſcio. quum in libris noſtris frequenter INIVRIÆ in ſecundo caſu legatur. *Hot.* Vide & infrà, Actio leg. Aquil.

¶ Actio datiua, Actio natiua. differentia hæc datiuæ, natiuæque actionis, *teſte Alciato*, nuſquam in iure noſtro legitur, ſed promiſcuè Iuriſconſ. dari naſcive actionem dicunt: ex qua forma loquendi, hæc differentia communiter à Dd. tradita originem ſumpſit quam explicare operæpretium eſt. Datiuæ ſunt, *inquit Bart. in l. 1. D. de act.* quæ immediatè à lege conceduntur ſine matre, *vt l. iuriſgentiū. §. de pact.* Natiuæ ſunt, quæ ſine matre habent obligationem. *l. licet §. ea obligatio. D. de procur.* vt ecce, inquit, Adam fuit homo datiuus ſine patre & matre à Deo datus, cæteri natiui ſunt. Profectò hæc differentia ſiue Bartoli primum fuit, ſiue cuiuſquā, datiua eſt, hoc eſt, nullo iuriſconſulto authore edita, ſed ab ipſo excogitata, vel potius ex ipſius capite nata, vt Pallas ex Iouis capite. Siquidem nullum eſt diſcrimen datiuæ & natiuæ actionis, ſed omnes dantur & naſcuntur promiſcuè. argumento eſt, quòd prætor ibi dicit, iudicium dabo, vbi iure ciuili actiones proditæ ſunt. Et ex iure gentium obligatio fulta maxima æquitate, *vt l. 1. ff. commod. l. 1. ff. de ſer. corr. & l. 1. ff. de vi & vi arm.* Nam prolixū eſſet dicere, natam iure ciuili declarabo. *Probatur in l. 1. ff. de æſtimat. action.* Vbi datur ea præſcriptis verbis actio, vbi æquum eſt dari. Igitur datiua actio habet primam æquitatem, quæ obligat, & quoties lex aut prætor dat actionem, quæ antea non dabatur, præferri ſolet, ſe propter æquitatem facere, non temerè & ad nutum hominis. *l. ſi quis argentū. §. fin. C. de donat. l. an vſusfructus. ff. de vſufruct.* & verius, dare eſt accommodare. *l. quia. ff. de præſcript. verb.* Malè igitur datiuam à prætore dari ſine origine volunt doctores: quorum alij eam fingunt αὐτοπάτορα καὶ αὐτομάτορα. id eſt, ipſam ſui patrem, & ipſam ſui matrem, vt dicebat Hermes de Deo: quod neque lex, neque prætor facere poteſt, quia vbicunque actionē dant, ſaltem eſt obligatio ex lege. *l. 1. ff. de condit. ex lege. l. legitima. D. de pact.* Inducunt. l. iuriſgentium. ff. de pact. Vbi actio præſcriptis verbis naſci dicitur. At actio in factum danda eſt: ſic hæc datiua eſt, illa natiua. Reſpondeo vtranque & datiuam & natiuam eſſe, voces vt volueris: nimirum actio præſcriptis verbis mille locis etiam danda dicitur. *l. 1. D. de præſcript. verb.* & datur ex robuſtiſſima obligatione. *l. 1. D. de æſtim. act. l. ſi tibi areæ. D. de præſcrip. verb.* Num putemus curæ fuiſſe Iuriſconſulto, vtrum verbo do vteretur, an naſcor, dummodo ortum actionis oſtenderet: cùm nuſquam ſint verba, quæ magis variè accipi poſſint? nā dantur, quæ traduntur. *l. quicquid. D. de act. empt.* & ſolem quotidie naſci dicimus, cùm nemo illi obſtetricetur. naſcitur eodem modo actio. *l. ſed etſi alia in fin. D. de bon. damn.* homo verò non naſcitur aliquid cùm datur, id eſt, conceditur, moritur, cùm adimitur. *l. peculium naſcitur. D. de pecul.* Cum prætor glorietur ſe dare actionē, in cauſa eſt, quod olim annuo eius officio, quo corā eo acturi erāt, non omnem indiſcretam petitionem proponebant, niſi ritè & certa formula conceptam, cuius nimia ſubtilitas exibilata eſt. *l. 1. & 2. C. de formulis.* ſed mediocris quidam agendi modus

tione, quòd in culpa ſint qui huiuſmodi ſeruorum colluuiem in ſuum contubernium aſciuerint. *iuxta notata Alciati in l. ſeruus. C. de pact.* Si quod tamen eius rei nomine præstiterint, ab eo qui quaſi deliquit, recuperandi facultatem habent. *argumento.l.ſi verò.§.cum autē. ff. de his qui deiec. vel eff.* Eſt & alia in factū actio quæ ex iuriſdictione prætoris deſcendit, contra eoſdem prodita, & de recepto nuncupari conſueuit. *l.1.ff.nautæ caup. ſtab.* ob id ſcilicet quòd res ſuſceperint vel receperint: ſiue ipſi ſiue eius familiares, aut alius quantūlibet extraneus rem ſurripuerit, aut aliàs quoquo modo læſerit. *d.l.1.§.vltim.& ll.ſeqq.* eáque & rationem hābet, ne id genus hominibus cum furibus coëundi anſa præbeatur. *d. l. 1. poſt principium.* Hęc autem ab ea priore multis modis diſcrepat. Etenim in hac ad ſimplum tantum condemnatio redigitur, hæcque omnium factum emendari vult, ſiue hi familiares, ſiue extranei fuerint. *dict. §. vltim.modo allegato.* Superior verò in duplum datur. *l.vlt.§.hac actio. D.eo. tit.* & eorum tantum quos in noſtro contubernio habemus factum præstādum eſſe voluit. *Vide etiam Petr.Peckium in tit. nautæ caupo. ſtabular.l. ex hoc edicto.num.2.vbi etiam nonnulla cū hiſce notatu cohærentia ab eo traduntur.* Olden. ¶Actio de effuſo, deiecto, ſuſpenſo, eſt actio in perſonam, quæ aduerſus eos intenditur, qui eum in locum quà vulgò iter fit, aliquid effuderint, deiecerint, ſuſpenderint, cuius caſus alicui nocuerit, nocerève ſuſpenſum potuerit. *l. 1. & 5. ff. de his qui deiec. vel effud.* Deiectum verò & effuſum, intelligitur, quod pēdens decidit, vel effuſum eſt, etiamſi nemo deiecerit vel effuderit, non tantum in ciuitatibus & vicis, ſed etiam ruri in quibuſcunque viis per quas vulgo iter fit. *l. 1. §. quòd ſi cùm ſuſpenderetur. l. penult.ff. eod. tit.* Quinimo, & ſi non nocuit, quum tamen ſic poſitum fuerit, vt veriſimiliter nocere poſſit, huc pertinere quaſi ceciderit, intelligitur ſecundum verba edict. *l. ſi verò plures §.prætor ait.ff.eod.tit.* ¶Actio de in ius vocato vi ex empto, eſt qua cū eo agitur, qui in ius vocatum exemit, dolóve eximendum curauit, vt quanti ea res ab actore æſtimabitur, damnetur. *l. 1. & 4. ff. ne quis eum qui in ius vocand.* Hotoman. ¶Actio de in rem verſo, eſt actio in perſonam, per quam pater dominúſve, cuius filius ſeruúſve cum aliquo ſine ipſius voluntate contraxit, ſiue quid in rem ipſius verſum erit, totum præſtare cogitur, aut ſi quid non ſit verſum, quatenus peculium patietur. *vti docet Imp.§. 4. Quod cum eo qui in al.* Hotom. ¶Actio de iureiurando, eſt per quam is qui aduerſarij poſtulatur, deberi ſibi pecuniā iurauit, ita eum damnari poſtulat, ſi planum faciat ſe illius poſtulatu iuraſſe. *vti docet Impe.§.12. de action.* Hotoman. Hanc & iudicati actionem appellant. *l. miles.§. iudicatū.ff.de re iudic.* ſiue, vt vulgus doctorum, voluit in factum actionem ex iudicato deſcendentem. *Dd.in l. actori. C.eod.* in eum autem datur actio ex iuramento deſcendens qui iuſiurandum detulit. *l. non erit.§. dato.ff. de iureiur.* eiúſque heredem. *l.quia non debet.ff.eod:* ſiue quis vtili perſonali experiatur, ſiue reali, quando ab eo qui dominus erat per ſuum ſacramentum rem auocauerit. *l.ſed eſt poſſeſſori ff. eod.* &c. ¶Actio de paſtu pecoris ex lege duodecim Tabul. inſtituta eſt, cùm in eo fundo pecus tuum depaſtum eſt. nec enim de pauperie noxalis actio ſufficiebat: quia paſtus pecoris, nec pauperies, nec damnum eſt. *qui ſeruandarum, 14. §.vltim.ff.de præſcr. verb.l.2.§. in beſtiis.ff. ſi quadr. pauper.* Hot. Conceditur autem ei cuius glās depaſcitur ab alieno pecore immiſſo, ſiue id fiat in proprio fundo, ſiue alieno, aduerſus eum qui pecus ſuum immiſit ad depaſcendum. Nam hæc eſt prima ratio huius actionis introducendæ quod ſæpe immitti ſoleat pecus in alienum fundum non ſine damno. Cúmque nihil

corruptum ſit, ceſſat directa Aquiliæ, & quia factum immittentis interuenit, non habet locum actio de pauperie. Hæc ergo introducta fuit perſecutio vnde cõſequitur, primum: quòd tametſi in alieno ſolo nihil corrumpatur, neque contra vſum ſolitum glans conſumpta ſit à pecore, quando tamen damnum adfertur, & nullo iure fit, vtilis actio Aquiliæ, cum hac concurrit. Deinde quòd ſi pecus ſuo motu vel laſciuia fundum alienum ingrediens glandem comederit, aut ſepes, aliúdve quid corruperit ſine vllo immittentis facto, & ſine culpa paſtoris, tunc exercenda eſt actio de pauperie. *l. vltim. C. ad l. Aquil.* Olden. ¶ Actio de patre patronóve in ius vocato, eſt per quam filius emancipatus aut libertus qui patrem patronúmve ſine Prætoris venia in ius vocauit, pœna quinquaginta aureorum damnatur. *l. penul. ff. de in ius voc.* Hotom. ¶ Actio de peculio, eſt per quam is qui cũ filiofam. ſeruóve contraxit, contra patrem dominúmve ita agit, vt quoad profectitium peculium ferre poſſit. ſoluere damnetur. *vti docet Imper. §. decimo. de action. & toto titul. de pecul. ff.* Eſt verò actio perpetua in patrem vel dominum: ſed mortuo vel manumiſſo alienatóve filio, vel ſeruo. incipit eſſe annalis, quod merito factum eſſe ait *Vlpian. l. 1. §. 2.* quando de pec. actio annalis eſt. Nam cùm morte vel alienatione extinguitur peculium, ſufficiebat vſque ad annum produci obligationem. Sciendum eſt autem, non certam quandam actionis ſpeciem hanc eſſe, quæ per ſe conſtet: ſed adiectionem qua principalis actio deſignatur. nam ſi depoſiti, commodati, mandati, filiusfam. obligatus ſit, datur aduerſus patrem actio depoſiti ex peculio, commodati ex peculio, mandati ex peculio. *l. 5. §. cui congruit. ff. de pecul. l. depoſiti. eo. l. 1. C. quod cum eo*, &c. Hotom. ¶ Actio depoſiti, datur contra depoſitarium, id eſt, eum apud quem res eſt depoſita, vt rem reſtituat in die. Contraria depoſiti actio, competit depoſitario ſimul & & hæredi eius, in eum qui depoſuit nomine impendiorum in rem depoſitam factorum. ¶ Actio depoſiti in duplum datur ei qui in quatuor caſibus aliquid depoſuit, ex imminente periculo: vt tumultus, ruinæ, naufragij, incendij. *Zaſ. eod. §. ſeq.* ¶ Actio depoſiti eſt duplex ſcilicet directa, & contraria. Actio depoſiti directa competit depoſitori ad repetendum depoſitum & acceſſiones eius, & competit in ſimplum, niſi fortè res ſint incendio, ruina, & naufragio depoſitæ. Hoc enim caſu qui depoſitũ ſic receperit, ſi inficietur, & de hoc conuincatur, in duplum condemnabitur. *Hac probantur. ff. depoſiti. l. 1. §. Prætor ait.* Sed actio depoſiti contraria competit ei, penes quem res depoſita eſt, ad petendum impenſas, ſi quas circa rem impenderit, & illas repetit, vel damnum datum per ſeruum depoſitum, *ſecundum Placenti.* De illa contraria actione habetur. *ff. depoſiti. l. actione.* Eſt & actio depoſiti ſequeſtraria in ſequeſtrem data. *l. ſi Aſia. 12. §. 2. ff. eod.* ¶ Actio de ſuperficie quaſi in rem, competit ei, qui ſuperficiem habet in alieno ſolo nomine conducti ad repetendum ſuperficiem, ſi poſſederat. *ff. de ſuperfic. l. 1. §. qui ſuperficiem in fin. & §. quod ait. verſic. & ſane.* Superficiem autem, vel ſuperficiarias ædes appellamus, quæ in conducto ſolo poſitæ ſunt, quarum proprietas, vel directum dominium & ciuili & naturali iure eius eſt cuius & ſolum, vtile verò ſuperficiarij *l. vltim. ff. de ſuperfic.* Porrò hæc extraordinaria eſt: quia interdictum adpellatur. *d. §. qui ſuperficiem iuncta rubric.* Prat. ¶ Actio de tigno iuncto dicitur, qua vtitur dominus tigni quod iniunctum eſſe prædiis vrbanis vel ruſticis aduerſus eum qui ipſius tignum ædibus vineíſve ſuis adiunxit: per quam non ipſum tignum, ſed duplum conſequitur. *vt docet Vlpian. l. 1. ff. de tign. iuncto.* Hotom. Non autem ſolum datur, aduerſus

eum

Digitized by Google

eum qui iniunxit, ſed & qui iniunctum habet, *vt notat. gloſ. in l. in rem actio §. tignum. ff. de rei vindi. & l. 1. §. vlt. ff. de fluminibus.* ¶ Actio directa (quum actioni contrariæ opponitur) ea formula eſt, quæ quum certam ob cauſam inuenta atque inſtituta ſit, ad eandem ipſam cauſam accommodatur. veluti lex duodecim tabul. pro ſocio actionem inſtituit, aut ex ea lege ſcilicet inſtituta eſt, quoniam vtriuſque ſocij cauſa inſtituta hæc actio eſt, directa vtrinque nominatur. at in tutela, mandato, & depoſito inuenta primum eſt actio tantum pupillo in tutorem, mandatori in mandatarium, & deponenti in depoſitarium, quare quæ in his cauſis dantur actiones, quia illæ ipſæ ſunt maximè quæ primùm inſtitutæ ſunt, directæ nominantur. Et quoniam vſu rerum poſtulante intellectum eſt, viciſſim quoque dandas eſſe tutori in pupillum, mandatario in mandatorem, depoſitario in deponentem, certis de cauſis, actiones: conceſſæ quoque ſunt eædem ipſæ antiquitus inſtitutæ, conceptæque formulæ quas directas, cùm ad ſua negotia referantur, nominamus: ſed quia non ad ſuam cauſam propriè accommodantur, contrariæ nominantur quaſi dicas, eædem ipſæ actiones, ſed ad contrariam partem accommodata. *Hotoman.* In hac materia, quomodo directæ actiones à contrariis ſecernantur. Accurſius & cæteri *in l. conſenſu. D. de action. & obligat. in §. fin. pro ſoc.* tres caſus conſiderant. Cæterum breuiore certioréque doctrina à contrariis directas actiones diſcerni putat *Corraſius libr. 6. miſcell. cap. 6.* hoc modo: directas his dari qui domini ſunt, aut quorum principaliter intereſſe poteſt, contractus origine, & prima ipſius radice ſpectata. contraria verò his, quorum per accidens, tantum intereſt, quæ ideo non ex ipſo contractu, rectâ dantur, ſed ex quadam æquitate per legis extenſionē. Vnde directæ actiones ipſius ſententia, reſpectu contrariarum appellatæ, quòd rectè & immediatè ex ipſo contractu veniant, contrariæ verò, quia contra primam contractus naturam concedantur, quas propterea ex nullo propriè contractu naſci Iuſti. dixit. *§. igitur, & §. tutores, de obliga. quæ quaſi ex contractu.* Et hanc ſententiam veram eſſe non dubitat, ſi omnes ad vnum actiones contrarias ſingulatim percurras, quas ſex numero tradiderunt nobis Iuriſconſulti, iā iam à nobis memoratas, commodati, mandati, depoſiti, tutelæ, negotij geſti, & pignoraticia. Quibus alias adiicere neceſſe non eſt, neque enim ſunt aliquæ contrariæ, præter expreſſas à lege. *Accurſ. in l. omnino. ff. de impenſ. in reb. dot. & in §. præiudiciales. de actio. in Inſt. Bald. in c. 1. in fin. Quid praced. deb. inueſtit. in feud. Corraſ. d. loco.* Actio directa interdum opponitur vtili. Et tunc directę actiones dicuntur tam quę ex verbis, quàm quæ ex ſententia iuris ciuilis, vel prętorij per interpretationem conſtitutæ ſunt. *Vlpian. l. nominu. §. 1. D. de verbor. ſignific.* Verbum, inquit, ex legib. ſic accipiendum eſt, tam ex legum ſententia quàm ex verbis, Vtiles autem ſeu indirectæ cenſentur, quæ non ex verbis legum proficiſcuntur, neque ex manifeſta ſententia, ſed additiтia quadam interpretatione propter ſimilem rationem receptæ ſunt in forum. Nam, vt ait Pedius: quoties lege aliquid vnum, vel alterum introductum eſt, bona occaſio eſt, & cætera quædam ad eandem vtilitatem vel interpretatione, vel certa iuriſdictione ſuppleri, *referente Vlpiano. l. nam vt ait. ff. de legib.* Et propterea multum impertinenter allegari. titul. Inſtitut. de legit. patr. tutel. ad probandum actionis vtilis formulam: quia textus ille oſtendit magis directæ actionis exemplum, cùm dicit: Ac ſi verbis legis introducta eſſet. Iuſtus ergo & directus ſummi iuris ſenſus ex lege, facit actiones cenſeri directas. additítius autem, & per æquitatem mediante interpretatione, hoc eſt, per conſequentias receptus, efficit

vtiles,ſiue ad cauſam efficientem reſpicias, vt dictum eſt, ſiue ad cauſam materialem ſpectes. *Oldendorp.* Diſcrepant tamen hæ duæ in pleriſque. directa nobilior eſt vtili, & illa præſente hæc muſſitat, nec audet ſeſe exhibere. *l. ſi hæres inſtitutus D. ad Trebellian.* Item minore probatione contenta eſt directa, quam vtilis: in illa probamus Titium nobis obligatum, in hac Titium obligatū Seio, qui nobis ceſſit. *Hoc vult Bartol. in l. 1. de action. Et facit l. ſi in ſolutum. C. de actio.* Sed debuit diſtinguere inter directam mandatam & eam quæ mandata non eſt: nam mandata totidem requirit probationes, quot vtilis *l. qui ſtipēdia C. de procurat.* Item, *inquit Bartol.* directa infamat, vtilis non eſt, quod ipſe non reſpuo, cum interpretatione odia, & pœnæ anguſtanda ſint *l. penultim. D. de pœn. Adde ad arg. l. furti. §. fin. D. de iis qui not. infam.* Item directa morte mandantis extinguitur, non vtilis, *l. 1. C. de actio.* In eo autem conueniunt directa & vtilis, quòd morte mandatarij neutra perimitur *l. illum. C. de donat.* & alicubi eundem habent effectum, *vt l. fin. ff. de magiſt. conuenien. & l. 1. C. eodem. Forcatulus in ſua Necyomantia Dialogo 65. numer. 2.* Vide Hotoman. *Inſtitution. de actio. §. 1. & rurſus §. actionum autem. inſtitu. eodem*, vbi tradit, vtilem actionem dici, nimirum quoniam vtilitatis cauſa introduceretur, quemadmodum Iuriſconſult. ſcribit *in l. quia actionum. ff. de præſcriptis verbis*: quo caſu obliquè agi ſignificare videtur Teophilus *§ ſi quis vna Inſtitut. de fideicomm. ff. hæredit.* Idque verum eſſe apparet ex *§. cæterum de leg. Aquil. Inſtitutio.* Adde Curtium, *εἰκαστικῶν. libro ſecundo. capit. decimo, in tomo ſecundo.*

¶ Actio emphyteutica. Aperti iuris eſt, *inquit Oldendorp.* Emphyteuſim cenſeri formulam proprij nominatim contractus, quidquid rixentur ocioſi homines. Vnde propriam habet actionem, quam quid vetat. Emphyteuticam dici, ſicut ex aliis contractibus actionem empti, locati, commodati, *teſte Bartol. in l. 1. de condict. ex lege.* Eſt autem contractus planè colonarius, & (vt craſſè dicam) ruſticus: ideóque frequentior, quàm ipſi perpendunt & iuris periti, qui mutua de illo ſcribunt. *Spiegell.*

¶ Actio Empti ſiue ex empto, eſt actio in perſonam, per quam qui rem quampiam emit, venditorem & quæ lingua nuncupata ſunt, præſtare, & ſi nominatim nihil conuenit, rem tradere, eámque vel emptoris facere, vel euictionis nomine obligari cogit. *vti docet Vlpian. l. vndecima. ff. de action. empt* Hotoman. Alexander. Imp. *in l. ex conuentione. C. de pact.* & Dioclet. & Max. *in l. vnica. C. ſi ſeruus exterо ſe emp. mand.* actionem empti vocant eam quæ datur venditori ad conſequendum precium. Frequentius tamen totus contractus emptio nuncupatur, quia ſi diligenter attendamus, vtriuſque contrahentis voluntas in eo eſt, vt emat id eſt acquirat, & accipiat, hic rem, illi precium, non vt alienet, nec enim rem ſuam quiſquam alien. ex quo verius fuit totius negotij appellationem deſumere. *Connan. lib. 7. c. 6. nu. 2.* ¶ Actio ex conſtituto dicitur ea, cùm quis ſine ſtipulatione debitum ſe ſoluturum, conſtituit pro ſe, vel pro alio. Et eſt aliquanto fortior quàm nudum pactum, & aliquanto fragilior ſtipulatione. Hanc cōuentionem frequentiſſimam vidimus inter mercatores, vbi quotidie mittuntur epiſtolæ, nuncij, chirographa quæ in fidem fundantur, & nihil aliud ſunt quàm conſtitutum. ¶ Actiones ex contractu naſcuntur ex pacto conuentionéve, ſiue obligatio ex re naſcatur, vt condictio certi, de numerata pecunia, condictio ob cauſam dati, actio commodati, depoſiti, pignoratitia, de quibus omnibus ſuo loco dicemus: ſiue etiam oriatur obligatio ex verbis, ſicut in actione ex ſtipulatu, quando res certa in ſtipulationem deducta eſt ſiue etiam oriatur obligatio ex literis, de quibus condictio odio deſi-

dit

Digitized by Google

dix datur in eum, qui cum ſpe futuræ numerationis ſcribit ſe debere quod ei non eſt numeratum, numeratione autem non ſecuta poſt biennium non reperit chirographum, *l. in contractibus. C. de non numer. pecu.* ſiue etiam oriatur obligatio ex conſenſu, veluti empti, venditi, locati conducti, pro ſocio, mandati, præſcriptis verbis, & actio conſtitutæ pecuniæ nec non actio in factum de iureiurando. Et de his actionibus in propriis locis ſecundum ordinem patebit. Et iſtæ ſunt ſpecies actionum in perſonam, quæ oriuntur ex contractu, ſiue re, verbis, literis, aut conſenſu obligatio oriatur. *de quibus vide ff. de act. & oblig. l. 1. & 2. & inſtit. de oblig. §. 1. cum §§. & tit. ſeqq. vſque ad tit. de oblig. quæ ex quaſi contractu naſ.* Prat. ¶ Actio exempta, *Vlpianus*, ſic erit, *inquit*, accipienda, ſi deſiit agere poſſe. Quibus id modis eueniat idem explanat, *in l. ſed etſi per prætorem. Ex quibus cauſis maior.* Spieg. ex Oldendorp. ¶ Actio exercitoria dicitur, quando dominus nauis, quem patronum nominant, præponit ſeruum, vel filium, vel alium quempiam naui vehendæ: quicquid à vectoribus, id eſt, qui vehuntur contrahitur cum præpoſito nauis: eius rei datur actio exercitoria in dominum, qui nominatur exercitor. *Zaſ. §. actio. Inſtit. de act.* Exercitorem autem inquit Vlpianus eum dicimus, ad quem obuentiones, & reditus omnes perueniunt, ſiue is dominus nauis ſit, ſiue à domino nauem per auerſionem conduxit, vel ad tempus vel in perpetuum, & parui refert qui exercet maſculus ſit an mulier, paterfamilias, an ſeruus, ſed ſi pupillus nauem exerceat, exigemus tutoris authoritatem *l. 1. §. exercitorem. ff. de exerci. act.* Differt autem exercitoria, ab ea quod iuſſu, quia vt plerique exiſtimant, in exercitoria tacita, in ea verò quod iuſſu, expreſſa voluntas, requiritur. *Alberic. l. 1. §. ſi is qui nauem. ff. de exercit. act.*

¶ Actio ex lege condictitia ei competit, qui damnum paſſus eſt ex grauamine ſportularum aduerſus actorem, qui per fraudem plus complexus fuit in libello, in triplum, & aduerſus executores, qui exigunt aliquid vltra debitas ſportulas, in quadruplum, *§. tripli. Inſtit. de act.*

¶ Actio ex ſponſo apud antiquos intendebatur interdum contra improbè aliquid negantes, ſicque aut ſuſcipere ſponſionem, aut fateri cogebantur, vt antiquitus ſi quis vxorem ſibi ſpopondiſſet, & pater forte ſponſo nuncium remiſiſſet ſponſalibus diſſolutis, iure veteri Latinorum dabatur hac de cauſa ex ſponſo actio: quod poſtea lege ciuili Romanorum eſt abrogatum, vt libera eſſent matrimonia, quod Gellius docet ex Sulpitio: *Connanus libro octauo capite ſecundo, num. quarto.* Fiebat autem ſponſio plerumque in interdictis, *qua de re vide Quintilianum libro ſeptimo.* Extat formula ſponſionis apud Ciceronem in Ora. pro P. Quintio & exempla etiam apud eundem, & Liuium quoque. Budæus admonet, ſi quis Ciceronem pro Cæcinna totam legerit, & intellexerit, ſatis intelliget quid ſit ſponſio. Eſt & alterius generis ſponſio. *cuius meminit Iuriſconſult. in l. rebus de aleæ luſu. & ego infra in ſua claſſe.* Spiegellius.

¶ Actio ex ſtipulatu, eſt actio quæ ei competit, qui ſibi aliquid incerti dari fieríve ſtipulatus eſt, veluti quicquid vini hoc anno ex vineis tuis colligetur. *Vt patet ex titul. Inſtitutio. de verborum obligat. in princip.* Hotomann.

¶ Actio ex ſtipulatu doti exigendæ, eſt actio in perſonam, per quam vxor dotem ſuam ſoluto matrimonio à marito condicit. *l. penul. C. de iure dot. & l. vnic. C. de rei vxor. act.* Hotomann. Hæc olim annua, bima, trima die dabatur, hodie verò Iuſtiniani conſtitutione ad immobilia ſtatim, ad mobilia verò non ipſi poſt annum dari ſolet *l. d. vnica. §. cùm autem verſicul. exactio.*

Digitized by Google

¶ Actio ex teſtamento competit ei cui aliquid relictum eſt in teſtamento per legatum, vel per fideicommiſſum, aduerſus eum à quo legatum, vel fideicommiſſum eſt, id eſt, qui dare debet iuſſu teſtatoris, ſiue hæres, ſiue legatarius, ſiue fideicommiſſarius. Nam & illos, nedum hæres grauare poteſt teſtator in vltima voluntate, vt alij dent, vel reſtituant. *l. 2. §. & hac diſpoſuimus. C. commu. de legatis.* Hac autem actio ex quaſi contractu oritur, Hæres enim adeundo hæreditatem quaſi contrahere videtur. *l. apud Iulianum. & l. ſeq. quibus ex cauſis in poſſ. ff. eatur.* Et licet magno neceſſitudinis vinculo cum bonæ fidei actionibus coniuncta ſit. *l. in minorum, vbi Bartol. notat. C. in quibus cauſis in integr. reſtitut. non eſt neceſſ. l. Titia Seio §. vſuras ff. de leg. 2. Meuius fundo. vbi Bart. not ff. eod.* tamen ſtricti iuris eſt: *Iaſon. in §. actionum in 2. notab. Corraſ. libro Miſcell. 2. cap. 7. num. 6. Duarenus de in litem iurando num. 55.* ¶ Actio Fauiana, quæ & Fabiana: de qua ſuprà in Caluiſiana, datur patrono ad reuocandum alienata per libertum: *Paulus libro 3. Sentent. titul. 3. ex quo & libr. 9. titul. 14. C. Theodoſ.* Fabiana non Fauiana lege: in hac veniunt fructus tam antè, quàm poſt litem conteſtatam percepti, *l. videamus §. in Fabiana ff. de vſuris.* Illud autem plurimum refert, vtrum inter viuos, an donatione cauſa mortis alienauerit libertus in fraudem patroni. Nam priore caſu non præſumitur dolus, niſi probatur, puta ſi vendiderit, locauerit: poſteriore verò, non requirimus (*ait Vlpianus*) vtrum dolo malo facta ſit, an non ſit, ſcilicet alienatio. ſufficit enim docere mortis cauſa factam nec immerito. mortis enim cauſa donationes comparantur legatis: & ſicut in legatis non quærimus dolo malo factum ſit, an non ſit, ita nec in mortis cauſa donationibus. *Oldendorp.* Porrò Cuiac. tractat. 1. ad Africa dicit, actionem Fabianam patrono competere, liberto teſtato, Caluiſiana liberto inteſtato. *l. 3. §. ſi inteſtatus ff. ſi quid in fraud. patron. l. 2. C. eod.* & addit, quòd vtraque detur patrono aduerſus eos, quibus libertus bona ſua alienauit dolo malo in necem patroni, etiamſi fraudis conſcij non ſint, vel aduerſus eos, quibus mortis cauſa donauit libertus, aut legauit ſupra ſemiſſem bonorum, etiamſi non hoc dolo fecerit malo libertus. nam vt legata ac donationes etiam cauſa mortis ex conſtitutione Seueri non poſſunt hæredem inſtitutum fraudare Falcidia, ita nec patronum debita portione. *Cuiacius in ſuprà dicto loco.*

¶ Actio familiæ herciſcundæ, dicitur, quæ datur cohæredibus poſtulantibus vt & hæreditas diuidatur, & ſi quid alter alteri debeat, præſtetur. Nam herciſcere familiam, hæreditatem diuidere ſignificat. familiæ quippe verbo ad res relato ſignificatur hæreditas, *l. pronunciatio. §. 1. ff. de verb. ſign. l. vlt. in fin. C. famil. herciſc.* Herciſcere autem priſco loquendi modo idem quod diuidere ſignificat. *l. 1 ff. famil. herciſc.* eius autem formula in rem eſt: vis & natura, qualis eſt actionis in perſonam. *Vlpian. l. 22. §. 2. ff. fam. herciſc.* Quare mixta dicitur actio. *§. quædam. Inſtit. de act.* Etenim cùm hæredes dominum pro parte hæreditatis habeant, in rem agere videntur. *l. actionum genera ff. de acti. & obligat.* qui hanc actionem proponit, vt qui rem ſuam petat, quod ipſius vendicationis proprium eſt: *l. in rem. ff. de rei vēd.* at perſonalis eſt cùm ex quaſi contractu deſcendat. *§. item ſi inter aliquos Inſtitu. de obligat. quæ ex qu. contract.* Nam adeundo hæreditatem videntur hæredes contrahere. *l. apud Iulia. §. vlti. quib. ex cauſis in poſſeſſ. eat.* Præterea habet præſtationes, quæ (*inquit Labeo*) perſonales actiones ſunt *l. item Labeo ff. fam. herc.* Etenim ſi ſumptus (verbi gratia) bona fide fecerit cohæres, hac actione cum vſuris ex die moræ, poteſt eos à cohæredib. petere *l. his conſequenter. §.* ſum-

ſumptuum.ff. hoc tit. Et ſi ſolus hæreditarij fundi fructus perceperit, aut rem hæreditariam corruperit, conſumpſeritve, eo nomine condemnabitur. *§.ſi fam.de off.iudic. Corraſ in d. §.quadam. numer.* 3. ¶ Actio finium regundorum competit finibus ad diſtinguendum vel ad iudicandum. *ff. eod.titu.l.2.§.iudici.& l.ſeq.* & inter eos agitur, qui agros confines habent, vel prædia. *Inſtit. de actio. §.item finium regundorum:* vbi verba textus bene ponderanda ſunt. Nam initio illic regere idem eſt quod diſcernere, diſterminare: & quaſi, in rectitudinem & modum agere, vt ſic intelligamus ad diſcernendos conſtituendóſque agrorum fines, quoties de illis inter confines controuerſia eſſet, hanc actionem bono publico proditam: *l. 2. [illegible] finium regundorum.* Deinde hac actione inter eos agi dicit qui confines agros habent non vicinos, quia hoc pertinet ad vrbana prædia, à vicis. *l. 4.finium regundorum.* vnde & finalis quæſtio & finale iurgium. *l. 3. ſi conſtituerit, C. finium regundorum.* Quare hæc actio habet locum in ruſticis prædiis tantum, *ff. eo. tit.l.2.* & non in vrbanis, quia vrbana prædia non ſunt confinia, ſed vicina, quia parietib. diſtingui conſueuere: ſed confinia dicimus quæ adeo ſunt proxima, vt nullus paries in medio interponatur. *ff.eod.titul. l.ſed & loci. §. in iudicio.* cum ibi not. Vrbana prædia dicuntur omnia prædia, quæ habent ædificia, etiam ſi ſint in villa, quia vrbanum prædium non facit locus, ſed materia habitandi cauſa facta. Vnde ſi in vrbe ædificium, cauſa non habitandi, ſed gratia reponendorum fructuum fiat, dicebatur prædium ruſticum. Sed & horti in ædificiis conſtituti, niſi plurimum ſint reditus, vinarij fortè, vel etiam olitorij, continentur appellatione vrbanorum prædiorum. *ff. de verbor. ſignificat. l. vrbana.* Ruſtica autem prædia vocantur agri non habentes ædificia. Etſi inter te & me, contra quem ago finium regundorum, via publica vel publicum iter venit, non habet locum hæc actio quia confinium non intelligitur, ſecus ſi riuus priuatus interuenerit, quia finium regundorum agi poteſt contra dominum riui *ff.eod. tit.l. ſed & loci §.fin. cum l. ſequ.* & ibi notat. Eſt autem hæc actio duplex ſiue vtrinque directa, quia in ea vterque eſt actor, & vterque reus. *Ex ra de probatio. ex literis.ff.eod.tit.l.iudicium communi diuidundo.familiæ herciſcundæ.& l. inter cohæredes.§.ſi familiæ.ff.famil. herciſcundæ* Item eſt mixta, quia eſt in rem & in perſonam. *Inſtitut.de action. §. quadam actiones. & §. item finium regundorum.* nam in perſonam cum primis eſt. *l. 1.ff.finium regundorum,* cum ex tuo plerumque meum fiat, hoc eſt quod tuum erat mihi adiudicetur. *l. 3. ff. illo titul.* & perſonales habeat præſtationes. *l.ſed & loci. §.illo titul.* ex eo quod forte impendit in partem agri, vel in agri menſorem quem adhibuit, quaſique ex contractu, aut ſi mauis ex maleficio oriatur, *item ſi inter. de obligatio. quæ ex qu. delict.* cum actionibus autem in rem id habet commune quia ex dominio actoris proficiſcitur hæc actio. *l.ſed & loci.§.1.* per quam recipit quod ſuum eſt *l. ſi irruptione. in princip. ff. finium regundorum.* vnde & proprietatis controuerſiæ eam cohærere Conſtantinus reſcripſit. *l. 3. C. illo titulo:* item perpetua eſt. *vt C.eod.l. vltim. & ff. eodem. l. iudicium communi diuidund. & Inſtitut. de action. §. quadam.* Quod tamen non ſic intelligitur, vt ſi vicinus meus ampliores fines ei, cui vendiderat, oſtenderit, non poſſit ille, qui emit, longo tempore præſcribere. Hoc enim falſum eſt, *vt ff. pro empto. l. 2. §. ſed etſi fundum. & l. qui fundum. §. ſi fundum.* Sed ſic oportet intelligi, *ſecundum Azonem,* vt etiam poſt decem vel viginti annos locum habeat hæc actio pro finibus terminandis, quamuis de meis finibus aliquid præſcripſeris. Nam etſi ab initio ſine aliqua præſcriptione hoc conſtaret eſſe tuum, agere

Digitized by Google

poſſem vt commodius termini imponantur agris, vt ita rixarum perimatur occaſio, &c. Si quæras quando incipiat currere præſcriptio huic actioni. Reſpondetur, ab eo tempore, quo incepit, poſſe hæc actio intentari. Et incipit poſſe intentari, cùm fines cœperunt turbari, & ex eo naſcitur hæc actio, *ſecundum Azon. in ſumm. C. eodem titul.* Oldendorp.

¶ Actiones forenſes dictæ ab eo, quòd inſolentes ac temerarios debitores, ad iudicia agamus: quoniam ſine cauſa recuſent ſolutionem, aut ſatisfactionem. Obſeruandum autem, quòd actiones non niſi coram iudicibus & arbitris inſtitui ſolent, non autem coram arbitratoribus, *Zaſ. in §. omnium Inſtitu. de actio.* Spieg.

¶ Actio funeraria, qua perſequimur, vt ſoluantur ſumptus funeris, hoc eſt, quidquid corporis cauſa, antequam ſepeliretur conſumptum eſt. *l. funeris in princip. ff. de ſumpt. fun.* Et eſt priuilegiaria, quoniam omnibus creditoribus præfertur negocium defuncti vel hæredis gerens, impenſam faciendo eo animo, vt reciperet: vtputa ſi quid impenſum eſt in illatione mortui, vel in locum in quem infertur parandum, vel in corpus cuſtodiendum, *l. at ſi quis. § funeris. cauſ. §. hac act. §. ſed interdum. ff. de reli. & ſumpt. funer.* Quia funus aliquanto generalius eſt, quàm exequiæ. Nam funus tota pompa eſt ſepeliendi. Exequiæ tantum viarum eſt ſolennitas, dum funus procedit. Rectè ergo actio iſta funeraria dicitur, quoniam totam ſepulturæ rationem complectitur, non exequiarum duntaxat. *Oldendorp.* ¶ Actio furti, iure ſcripto eſt pecuniaria, duplo, aut quadruplo, iuxta differentias furti compenſanda, *Idem in §. ex maleficiis. eo.* ¶ Actio furti concepti dicitur, quæ in eum intenditur, apud quem teſtibus præſentibus furtiua res quæſita & inuenta eſt: quamuis ipſe fur non ſit. *apud Imp. §. 4. de obligat. quæ ex delict. Paul. lib. 2. Sent. titul. 31.*

¶ Actio furti manifeſti, *ſecundum Azonem*, locum habet, quando fur rem tenens, viſus vel deprehenſus fuerit, ſiue in publico ſiue in priuato, vel à domino, vel alio, antequam perueniat ad locum, quò perferre rem deſtinauit. Si talis deprehendatur, vel cum re videatur, & ad eum deprehendendum occurriſti ei, licet abiecto furto aut fugerit, furti manifeſti tenetur. *l. ſi quis. 1. §. ſed Celſus. ff. de furt.* niſi ſubripientis mutetur ſtatus, vt ſi ibi ſubripuiſti in ſeruitute, manumiſſus in furto deprehenderis cum re furtiua. vel ſi tu pertuleris quò deſtinabas, teneris furti non manifeſti. cùm enim deprehenderis cum re furtiua, priuſquam eò loci pertuleris, quò deſtinaueras illo die manere cum furto, tunc fur es manifeſtus. *hæc omnia dicuntur. ff. de furt. & de pæn. d. 1. c. vulgarum.* Vtrum qui partem acerui frumenti furatur, totius acerui furtum faciat, & datur actio furti manifeſti in quadruplum. *Inſt. de oblig. quæ ex delict. § pœna manifeſt.* Oldendorp. ¶ Actio furti non manifeſti competit quandocunque prædictis modis furtum non manifeſtum probatur. *ff. eod. titu. l. manifeſtum. & inſtitu. de obligation. quæ ex delicto naſcuntur. §. nec manifeſtum.* Et etiam ſi vidiſti furtum fieri, te tamen abſcondiſti, cùm furtum faceret, ne te occideret, non eſt manifeſtum. *ff. eodem titu. l. ſi quis in ſeruitute. §. cæterùm.* Et datur hæc actio in duplum. *Inſtit. de obligation. quæ ex delicto naſcuntur. §. pœna prædicta.* Oldendorp. dicitur autem nec manifeſtum ad imitationem legis 12. Tabularum. olim enim nec pro non dicebatur. Et quod manifeſtum non eſt, hoc ſcilicet nec manifeſtum eſt. *auctore Caio in l. nec manifeſtum. ff. eodem titulo.*

¶ Actio furtim cæſarum arborum habet condemnationem aduerſum eum, qui arbores furtim cædit, inſcio & inuito domino. Et competit contra ipſum damnum dantem, ad duplum damni dati. In quo caſu etiam competit huic actio legis Aquiliæ: ita tamen, vt deducere poſſit in condemnatione

natione, quod actor conſecutus eſt altera actione. *vt ſi arborum furtim caſar.l.1.* Et appellatione arborum etiam vites continentur. *ff. de arbor. caden.l.1.§.arboris.* Item continetur hedera, quæ impropriè dicitur arbor ex interpretatione, & plerunque arboribus hæret. *ff. arborum furtim caſarum. l. vitem. & in gloſſ. etiam.* & arundo non malè dicetur arbor, & idem de ſalicto, quando iam radices immiſit, *vt eadem. l. vitem iuncta gloſ.* Oldend. Quod autem nondum concepit radices, arbor non eſt, at bene arbor manet, cuius etiam radices viuere deſierunt, modò adhuc terrà contineatur. Sed & ea adhuc arbor dicitur, quæ ſubuerſa radicitus etiam nunc reponi poteſt. Sunt & ſtirpes, oleæ, arbores: *Iuſtinian. in legib. ruſticis.*

¶ Actio furti non exhibiti aduerſus eum datur, qui furtiuam rem apud ſe quæſitam & inuentam non exhibuit. *ait Imper. §. 4. de obligat. quæ ex delict.* Oldendorp. ¶ Actio furti oblati, competit ei cui res furtiua oblata eſt, vt apud eum potius, quàm eum qui obtulit, conciperetur: *ait Imperator. §. 4. de obligat. quæ ex delict.* Oldendorp. ¶ Actio furti prohibiti aduerſus eum eſt, qui furtum quærere teſtibus præſentibus volentem prohibuerit. *§. 4. de obligation. quæ ex delicto.* Oldendorp. Verùm omnes iſtæ actionum ſpecies in deſuetudinem abierunt, cum & prædurum & magna ſubripiendi occaſio eſſet huiuſmodi requiſitio rei furtiuæ in aliena domo: ideóque prohibita: niſi cum matura cauſæ cognitione, ſi fortè per famam conſtaret, rem furtiuam apud aliquem eſſe. *§. conceptum. Inſtitut. eodem titulo.* Tunc enim permittendum eſt ex cauſa præſertim ſi periculum eſſet, rem furtiuam apud poſſeſſorem perituram, aut ſuſpectum de fuga. *l.1.§. hoc autem ff. de ſer. fug. l. 2. C. eodem titulo.* ¶ Actio furti ope conſilióque facti aduerſus eum datur, cuius ope conſilióque furtum factum eſt. *ait Imperator. §. 9. de obligationibus quæ ex delict.* eius formulam Cic. libr. De nat. 3. hanc fuiſſe ſcribit, ope conſilióque tuum furtum alio factum eſſe. *Hotom.* ¶ Actiones generales. Vide Generales actiones. ¶ Actiones hæreditariæ vocantur, quæ ad hæredes, vel contra hæredes propagantur & intentantur. Item, quæ ab hæredibus, vel contra hæredes initium ſumunt. ¶ Actio honoraria à Modeſtino, *l. 25. ff. ad S. C. Velleian.* prætoria actio appellatur. *Connanus libro ſexto, capite octauo.* Hîc verò ſciendum quòd quædam actiones conceduntur hæredibus, & in hæredes: quædam verò hæredibus, ſed non in hæredes: quædam denique neque hæredibus, neque in hæredes conceduntur. *§. non autem omnes Inſti. de perpet. & temp. actio.* Et colligitur paſſim ex libris Pandectarum hæc diuiſio. Hæredibus, & in hæredes competunt actiones, ex contractibus, vel quaſi contractibus, ciuiles, prætoriæ in rem & in perſonam. Modò tamen ſciamus hæredem teneri in rem actione, non tam quòd hæres, ſed quòd poſſeſſori rei litigioſæ, *Paulus l. ſi in rem. ff. de rei vend.* Si in rem (inquit) actum ſit, quamuis hæres poſſeſſoris, ſi non poſſideat, abſoluatur: tamen ſi quid ex perſona defuncti commiſſum ſit, omnimodo in condemnationem veniet. Id quod eſt valde notandum propter formam libelli & poſitionum, ſicut appellamus. nam qui ab hærede peteret rem, nec faceret mentionem poſſeſſionis eius, non rectè videretur petere. Hæredibus, & non aduerſus hæredes conceduntur actiones, ex maleficiis, vel quaſi maleficiis, priuatis, aut publicis. Item ex contractibus, in quibus teſtator doloſè verſatus eſt, cùm nihil inde ad hæredem peruenerit. *d. §. non autem omnes.* Eſt enim (inquit) certiſſima iuris regula, ex maleficiis pœnales actiones, in hæredem rei non competere. Exempli gratia, furtum paſſus, habet actionem furti aduerſus furem, quam hæres eius in eundem furem rectè poteſt aut exercere, aut cœptam proſequi, ſed mor-

tuo fure, hæredem illius, neque dominus rei furtiuæ, neque ſucceſſor conuenire poteſt, niſi aliquid ex furto perceperit, vel dolo malo fecerit, quo minus perciperet. Nam eſt conſtitutum *(inquit Vlpianus)* turpia lucra ab hæredibus quoque extorqueri, licet crimina extinguantur. *l. in hæredem. in princip. ff. de calumniat.* Hæredis autem appellatio, non ad proximum duntaxat, ſed etiam ad vlteriores hæredes, omnéſque ſucceſſores pertinet. *Vlpian. l. hæredis Paulus. l. ſciendum. ff. de verb. ſig.* Oldendor. ¶ Actio hypothecaria, quæ & quaſi Seruiana, & vtilis Seruiana, interdum Seruiana, & Pigneratitia vocatur, eſt actio in rem, per quam creditores quibus res aliqua ſiue mobilis, ſiue immobilis oppignorata eſt, rem illam ſi fortè in alterius poſſeſſionem inciderit, ſibi vindicant. *vti docet. Imp. §. 7. de actio.* Hot. Cæterum cum creditor poſſeſſori permittit vt vendat, extinguitur illa actio, quia intendere eam non poteſt contra poſſeſſorem cui remiſit, obſtaret enim exceptio: nec contra debitorem cùm rem non poſſideat. Non videtur autem conſenſiſſe, *inquit Marcellus lib. 8. §. 10. quibus modis pig. vel hypoth.* creditor: ſi ſciente eo debitor vendiderit, cum ideo paſſus eſt venire, quòd ſciebat vbique pignus ſibi durare, ſed ſi ſubſcripſerit tabulis emptionis, conſenſiſſe videbitur, niſi manifeſtè appareat, eum deceptum eſſe. quod obſeruari oportet, ſi tamen admonitus non contradicat, aliud dicendum eſt. *l. 6. C. de remiſſ. pign. Conaan. lib. 4. cap. 19. num.* 4. ¶ Actionem impertinentem proponere dicuntur, qui ſine certa facti & iuris, ſeu actionis inueſtigatione, illotis (quod dicitur) manibus ad tractandas cauſas proſiliunt. Cauſam tam pernicioſi erroris Oldend. diſertè indicat, ſicut ex communi voto tenentur omnes. *iuxta l. eum qui nocentem ff. de iniur.* Spig. ¶ Actio in calumniatores, datur contra eos, qui vt aliis falſo in iudiciis negotium faciant: vel ſi aliquod eſt, id non faciant pecunia, vel alia re induci non veretur. *Ferr. in tit. de act.* ¶ Actio incerti in iure dicitur, non quod ipſa in ſeſe complectatur incertos articulos, ſed propter disiunctiuã petitionem, & incerti facti perſecutionem, videlicet vt reus aut præſtet promiſſa, aut cõdemnetur in id quod intereſt. *l. ob eam cauſam. ff. de præſcrip. verb. l. fin. C. de rer. permutat.* Prat. ¶ Actio in factum dicitur, qua ſimpliciter ſpectatur id quod quilibet fecit, ſine certa negocij forma. Vnde & plures æquè tenet, *Vlpian. in l. pen. §. vlt. ff. ne quis eum qui in ius voc. vi exim.* Hæc actio nihil medij habet concludendi, quàm ipſum factum: vt quia hoc factum eſt, quia tu hoc feciſti, &c. *Vide Zaſ. in §. item ſi quis poſtulante. Inſtitut. de actio.* Hanc actionem in factum Forcatulus dialogo 97. numer. 14. in Necyom. dictam putat quòd ſecundum factum propoſitum concederetur, eámque generaliorem eſſe quàm actionem præſcriptis verbis quæ ſolum pro conuentionibus competat. *gl. in rub. ff. de præſcriptis verbis.* Actio in factum ex variis figuris cauſarum oritur. *l. ſancimus. C. de ſacroſ. eccl.* & pro maleficiis datur *l. quia. ff. de præſc. verb. §. fin. Inſtit. ad l. Aquil.* Speculator in titu. de actio. & petit. triplicem dicit eſſe actionem in factum generaliſſimam, generalem, & ſpecialem. At Iaſ. in l. certi condict. ff. ſi cert. petat. tenet quòd ſi quadruplex. ¶ Actio in factum ex iuramento, datur, vbi informiter iuratum eſt. *Zaſ. in tit. Inſtitu. de act.* ¶ Actio ingrati, id eſt, eius qui contemnit eum à quo beneficiis adfectus eſt. *teſte Oldend.* ciuili, atque ſummo omnium legiſlatorum conſenſu propoſita eſt, cuius fit mentio in *l. pen. C. de lib. & eor. lib.* dum dicit: quibus ingrati actio, ſicut ipſis manumiſſoribus deferetur. Naſcitur autem ex delicto ingrati, bifariam tamen. Aut enim conceditur ob reuocandum liberalitatis beneficium. & tunc quoniam perſonæ ſtatum reſpicit, velut præiudicialis, cenſetur

Digitized by Google

cenſetur in rem actio. Aut datur ad reuocandas res donatas, quibus ſe accipiens indignum fecit: tunc eſt in perſonam conditio ex lege, *ſicut tractatur in tit. C. de reuoc. don.* Spieg.

¶ Actio iniuriarum; non ius poſſeſſionis aſſequitur, ſed dolorem imminutæ libertatis, iudicio pœnáque mitigat. *auctor. Cicero pro A. Cecin.* Spieg.

¶ Actio inofficioſi teſtamenti, quæ interdum etiam Accuſatio, interdum Querela nominatur, dicitur ea quæ liberis exhæredatis datur, vt teſtamenta parentum reſcindant, & à iudicibus poſtulent, vt ſi notatum officium cognoſcant, reſciſſo teſtamento hæreditatem iis quibus naturæ iure debetur, adiudicent. *l. 1. & paſſ. ff. de inoff. teſtam.* ¶ Actio in rem, quam vendicationem dicimus, eſt per quam rem noſtram, quæ ab alio poſſidetur, petimus *l. 1. ff. de rei vindic.* Et ſemper aduerſus eum eſt, qui rem poſſidet. *§. 1. Inſtitut. de act.* Et harum actionum alia eſt directa in rem actio, vt rei vendicatio: actio confeſſoria, & negatoria. Alia eſt actio in rem vtilis, quæ ſunt actiones de domino non directæ, ſed vtiles, quæ ex æquitate dantur: quandoque non dominis, vt ſunt Publicianæ, quæ ex diuerſis cauſis competunt, *d. §. ſed iſta.* Et actio per quam quæritur, an actor iurauit: & actio in rem de ſuperficie, & actio Fabiana, & Pauliana, & Caluiſiana: & actio in rem, quæ competit inter dominum tabulæ, & pictorem. Sunt & aliæ in rem actiones, in quibus non de dominio, ſed de pignore agitur, ſicut Seruiana, & quaſi Seruiana, de quibus vide loco ſuo. Cæterùm in rem actio, ſicuti legiſlator vtrobique explicat, eſt per quam rem noſtram petimus, quæ ab alio poſſidetur: debet quippe dominus eſſe qui hac actione experitur. *l. in rem. ff. de rei vend.* ſaltem vtilis, veluti emphyteuta, vaſallus, aut ſuperficiarius. *l. 1. § ſi age. vectig.* cùm autem adfinia ſint dominij, quaſi dominium (quod bonæ fidei poſſeſſor habet: quodque Bartolo placuit, inter ſpecies dominij collocare. *in l. minor. § fin. ff. de euic.*) & ius in re ſpecificum, (quod creditor habet, cui res pignoris nomine obligata eſt: aut is cuius prædio debetur ſeruitus) bonæ fidei quoque poſſeſſori, & creditori ius in re habenti, datur in rem actio. *l. 1. ff. de publicia. § æquè. § namque ſi cui. & §. item Seruiana. I. de actio.* Debet item eſſe poſſeſſor, is contra quem agitur. *d. l. actionũ, l. 1. C. de alie. iud. mut. cauſſ. fac. c. examinata de iud.* Aut dolo deſiiſſe poſſidere. *l. ſin autem. §. ſed & is & l. is qui dolo ff. de rei vend.* Habetur namque dolus pro poſſeſſione, *l. qui dolo. ff. de reg. iur.* Quod probatur, quem videlicet dolo deſiiſſe poſſidere, eo ipſo, quod poſt oblatum libellum, non poſſidet. Aut poſt denunciationem litis factæ alienauit. *Bartol. in l. qui petitorio ff. de rei vend.* poſſeſſoríſque verbum non coarctamus, ſed extentè accipimus, vt non tantum naturalem aut ciuilem poſſeſſorem, verum etiam tum, qui detinet colonum puta, commodatarium, conductorem, & ſi qui ſimiles ſunt, comprehendat. *l. officium. ff. de rei vend.* & hæc ſunt duo actionis in rem extrema, dominium videlicet, ex parte agentis, & poſſeſſio ex perſona rei conuenti. Habet quoque, vt dici ſolet, hæc actio duas cauſas, propinquam, vt dominium, vel quaſi, aut ius in re: & remoram, hoc eſt, titulum dominij veluti ſi dicat actor, ſum dominus, quia emi, quia res mihi donata, teſtamento relicta, aut in dotem data eſt. Actio verò in perſonam, eſt, qua cum eo agimus, qui obligatus eſt nobis ad faciendum aliquid, vel dandum, obligati perſonam non egrediens. *d. l. actionum. & d. § dominium.* deſcendítque ex contractu, vel quaſi maleficio vel quaſi. *l. 1. ff. de actio. & obligat.* Nam ex contractu fuit obligatio. *l. ex placito. C. de rer. permu.* ex qua immediatè naſcitur actio. *l. licet. § ea obligatio ff. de procurat.* Dicitur autem in perſonam, quia obligati perſonam perpetuò ſequitur. *l. fin. §. fin. ff. de contrah. empt. l. 1. § ſi hæres. ff. ad Treb.*

Digitized by Google

bel. à cuius oſſibus euelli nunquam, aut ſeparari poteſt, l. quis ergo caſu, vbi Accurſ. ff. de pecul. Hincque patet, actionem in perſonam, duas quoque cauſas habere, propinquam & remotam. Propinqua eſt obligatio, quæ mox, vt diximus, parit actionem. d. §. ea oblig. Remota eſt contractus, ſiue maleficium, ex quibus licet actio deſcendat, l. 1. ff. de act. & oblig. non tamen, vt vocant, immediatè, ſed alio mediante, nempe obligat. d. l. ex placito. Accurſ. in l. 2. in princ. ff. manda. Has autem cauſas, propinquas & remotiores, Accurſ. & cæteri belliſſimè tractant. in l. 1. ff. de eden. & in l. & an eandem. ff. de except. rei iud. Corraſ. lib. Miſcell. 6. ca. 5. ¶ Actiones in rem ſcriptæ dicuntur, quæ vi ipſa in perſonam quidem ſunt, ſimpliciter tamen & abſolutè ſine vllius perſonæ notatione ſcriptæ & conceptæ ſunt. Veluti in actione quod metus cauſa geſtum erit, ratum non habebo. l. 1. ff. quod met. cauſ. vox ſanè diuina, quam Deus Opt. Max. poſuit in ore prætoris. Bald. in Rub. de controuer. inueſtit. Et hanc noſtram rationem colligimus ex Vlpiani reſponſo in d. §. cum autem. Cum autem, inquit, hæc actio ſit in rem ſcripta, nec perſonam vim facientis coerceat: ſed aduerſus omnes reſtitui velit, &c. Sic omnia interdicta, præter Vnde vi, in rem ſcripta dicimus: cum dixerit Vlpianus. l. 1. §. fin. ff. de interdict. Interdicta omnia, licet in rem concepta videantur, vi tamen perſonalia ſunt. Excepit autem Iuriſconſultus, Vnde vi interdictum, quod eius verba ſcripta, aut concepta in rem non ſint: ſed ad perſonam ſpectent & referantur. Nam dixit Prætor, l. 1. ff. de vi & vi arma. Vnde vi tu eum deiecisti, aut familia tua deiecit, de eo quod tunc ibi ille habuit, tantummodo intra annum, poſt autem verò de eo quod ad illum qui vi deiecit peruenerit, iudicium dabo. Neque abſimile eſt, quod Vlpianus dixit, l. iuriſgentium, §. pactorum. ff. de pact. Pactorum quædam in rem, quædam in perſonam eſſe: in rem ſunt, quoties generaliter paciſcor, ne rem petam: in perſonam, quoties ne à perſona, veluti ne à Lucio Titio petam. Sed deſit auctoritas, deſint ciuiles rationes: ſatis ipſum hoc veriſſimum eſſe, vel ex verbis ipſis euincitur, &c. Corraſ. lib. 1. Miſcell. cap. 22. Nam in rem, vetus locutio eſt, quæ vt ſuo loco docebimus, nihil aliud ſignificat, quàm generaliter, infinitè, & ſine certæ alicuius perſonæ deſignatione. Itaque perſonales actiones ſemper aduerſus eundem, hoc eſt eum qui in iis nominatus eſt, dantur: at hæ aduerſus quemuis. ¶ Actio inſtitoria dicitur, qua dominus inſtitorem conuenit, vel per inſtitorem conuenitur. Eadem item competit, cùm dominus filium, vel ſeruum, vel alium liberum hominem præponit certæ negotiationi quæſtuariæ: puta emendis & vendendis libris: quia iſte qui præponitur nominatur Inſtitor: atque ideo quod contrahitur ſecum, datur actio inſtitoria, Zaſ. in 5. act. Inſtitut. de action. Ideo autem Inſtitoria appellatur, quia qui negotiationibus præponuntur, Inſtitores vocat. §. eadem ratione Inſtitut. Quod cum eo, &c. Præpoſitus autem certæ rei gratia, durat, donec remoueatur, etiam poſt mortem eius qui præpoſuit. Quinimo ſi pupillus hæres ei extiterit qui præpoſuerat: obligabitur quam diu præpoſitus manet. Remouendus enim fuit à tutoribus ſi nollent opera eius vti. l. ſed & ſi pupillus, de inſtitut. actio. & hoc eſſe receptum propter vtilitatem promiſcui vſus teſtatur Paulus l. ſi quis mancipiis. §. ſi impubes. ff. illo titul. Adde Taboetium in topico militiæ for. & legal. diſcip. ¶ Actiones interrogatoriæ olim introductæ erant, quibus alter ab altero ad reſpondendi neceſſitatem compelleretur. Sed hodie, ad hoc officium iudicis viſum eſt ſufficere. l. vbicunque. ff. de interro. acti. Spieg. ¶ Actio iudicij mutandi cauſa facta continet damnum, quod propter duriorem cauſam ſuppoſiti

Digitized by Google

ſuppoſiti aduerſarij paſſi ſumus. *Spiegell.* ¶ Actio iudicati. Quære, Iudicati actio. ¶ Actio iuriſiurandi eſt, qua auctor petit reum ad præſtandum illud condemnari, quod delato per eum ſacramento, & per iudicem comprobato, ſibi deberi iurauit. ¶ Actio legis tum propriè dicebatur, cùm executio facienda erat, quæ in inuitos iuſſu legis fiebat. ſi quidem vſque ad ſententiam non tam legis iuſſu agi videbatur, quàm ipſorum litigantium ſponte. Porrò legis actionem apud eum dici Alciatus exiſtimat, qui merum & mixtum imperium habet, ſeu ius exequendi. Siquidem lege agere, apud idoneos auctores, quos idem citat, eſt capitalem ſententiam exequi. *capite ſecundo libro tertio Parerg.* ¶ Actiones legis, id eſt legitimæ actiones, appellatæ, quòd in certas formas redactæ, quibus homines inter ſe diſceptarent. *Spiegell.* Apud eum dicitur eſſe legis actio, cui lex nominatim tribuit eius rei cognitionem. velut ſi ita lex loquatur. Apud conſulem, proconſulem, præſidem, adoptare liceat, id etiam iſti poterant facere in aliena prouincia & in cauſa ſua. *Connan. libro primo capite decimoquinto.* ¶ Actio legis Aquiliæ a'ìàs damni iniuriæ dicta. Nam de damnis tractat culpa datis, etiam ab eo, qui nocere voluit, vt iniuriam accipiamus non quemadmodum circa iniuriarum actionem, contumeliam quandam: ſed quod non iure factum eſt, hoc eſt contra ius: putà, ſi culpa quis occiderit, vel aliud damnum dederit: Porro dicta Aquilia ab Aquilio Tribuno plebis qui eam à plebe rogauit: *l.1. ff. ad l. Aquil.* Eſtque directa & vtilis: directa quæ datur domino aduerſus eum qui corpore ſuo immediatè, &, *vt Vlpianus dicit,* ſuis manibus damnum dedit, vt ſi quis hominem vel pecus quouis telo læſerit, aut occiderit, aduerſus eum qui præcipuè damnum dedit. vtilis verò in eum, qui aliquo medio cauſam damni præſtitit, vt ſi quis aut impulit corrumpentem, aut pecus fame necauit, aut exagitauit in puteum perniciosum. *l. item ſi obſtetrix. ff. ad l. Aquil. Inſt. §. vlt. eod. tit.* Quod ſi tam remota fuerit damni dati cauſa, vt quis ſuo corpore non videatur nocuiſſe, tunc quia de tali ſpecie non tractat lex Aquil. datur actio in factum, quam ea ratione ſubſidiariam vocant: cuius meminit Paulus *in l. ſi ſeruum meum. in fin. ff. eod. tit. Pomponius in l. quia actionum. ff. de præſcri. verb.* Oldend. ¶ Actio legis Agrariæ in eum datur qui terminum eiecerit, locóve mouerit ad pœnam quinquaginta aureorum ex lege agraria, quam Caius Cæſar tulit. *ff. de ter. moto.* licet olim Numa pœnam capitalem conſtituerit in eum qui lapides finibus mouiſſet. impunè enim occidi poterat, quare ſacros id eſt, inuiolabiles eſſe voluit: *Mynſing. §. quædam. Inſtitut. de act.* ¶ Actio liberalis inter præiudiciales numeratur. S. C. introducta, cuius meminit Vlpian. *in l. cognitio. ff. de liber. cauſ.* tametſi Prætor tam multa adiecit, vt propemodum diſputabile videatur, vtrum Senatui, an verò Prætori tribuenda ſit hæc actio. Quare Iuſtinianus *in §. præiudiciales Inſtitut. de act.* Ex quibus *(inquit)* ferè vna illarum legitimam cauſam habet, per quam quæritur, an aliquis liber ſit. cæteræ verò ex ipſius Prætoris iuriſdictione ſubſtantiam capiunt. Quod Accurſ. non percipiens, rem planam, *vt atteſtatur* Old. inuoluit. Sp. ¶ Actio locati, ſiue ex locato, eſt actio in perſonam, per quam qui quempiam vel in prædio colendo, vel in opere faciendo locauit, ea quæ in contrahendo conuenerunt, illum ex æquo & bono præſtare cogit. *l. 2. & 17. C. locat. l. ſi merces 25. ff. eod.* Hotom. ¶ Actio malè iudicati. Hac, *teſte Old.* meritò iudicantium temeritas reprimenda fuit, quo modo nullum in republica genus hominum pernicioſius nocere poteſt, quàm iudices, ſi concredita ſibi poteſtate abutantur. Itaq; fuit introdu-

Digitized by Google

generis naturam induunt, ídque duplici reſpectu fit. Nam quędam mixtę ſunt, quibus rem ſimul & pœnam, ex quibuſdam maleficiis perſequimur, vt in actione vi bonorum raptorum, Aquiliæ legis, & quæ datur contra eos qui relicta ſacroſanctis Eccleſiis legati vel fideicōmiſſi nomine, dare diſtulerint. *§. ex maleficijs. Inſt. de act.* Quædam verò mixtæ dicuntur, quod in ſe & actionis in rem & actionis perſonalis naturam habeant, ac in iis vterque & actor & reus ſit. *l. act. verò. §. vlt. ff. de oblig. & act.* tales ſunt actio familiæ herciſcundæ: communi diuidundo & finium regundorum: quæ etiam duplicia iudicia dicuntur: quia vterque in his Iudiciis duplex ius habet tam actoris quàm rei, *l. iudicium communi diuidundo. ff. fi. regun. l. 2. circa finem. ff. com. diuid.* Eſt & petitio hæreditatis mixta, *vt Accurſius voluit,* ſed ea potius realis eſt. *l. ſin autem. §. ſed & u ff. de rei vend. l. ſed etſi lege. §. petitio. ff. de petit. hære.* licet propter perſonales præſtationes mixtarum actionum naturam quodammodo obtineat. *Bart. in d. §. petitio.* Sed id tamen intereſt inter petitionem hæreditatis & alia iudicia. Quia tria hæc iudicia duplicia ſunt: id eſt, vtérque in iis eſt actor & reus petitio hæreditatis, eſt ſimplex id eſt, vnus eſt qui agit, alter qui cum agitur. *l. regulariter ff. de petit. hæredit.* Sunt & aliquot aliæ actiones, quas plerique mixtas crediderunt, aut anomalas, vt quæ ſine certa lege ferrentur. Sed verius eſt eas perſonales eſſe, in rem tamen ſcriptas quod ex illarum actionum natura ſatis apparere poteſt. ¶ Actio Natiua. Vide ſuprà, Actio Datiua. ¶ Actionis naturalis debitores, licet minus propriè debere dicantur: per abuſionem tamen intelligi poſſunt debitores, & qui ab his pecuniam recipiunt debitum ſibi recepiſſe. *auctor. Vlp. in l. fideiuſſ. §. fideiuſſor accipi poteſt. ff. de fideiuſſoribus. Sp.* ¶ Actio negatoria, quæ & contraria eleganter vocatur ab Vlpia. *in l. ſicuti. in prin. ff. ſi ſerui vind.* Iuſtinia. tractat, eam in §. contra quoque. Inſtitut. de act. vide ſup. Actio confeſſoria. ¶ Actio negotiorum geſtorum datur ex quaſi contractu, vt ſi tu geſſiſti negocia mea ſine mandato meo, cum eſſem abſens, coluiſti fortè vineam meam: iam nullus interceſſit contractus inter te & me, nihilominus teneor tibi actione neg. geſt. ſi aliquid expendiſti, ſumptus feciſti. Et dicitur quaſi contractus *Zaſon. §. omnium. de actio.* Hinc itaque facilè patet quomodo mandata actio ab actione negociorum geſtorum diſcernatur, quia actio mandati competit ei qui iuſſu alicuius negotia adminiſtrauit: negotiorum verò geſtorum, ei qui non iuſſus eadem adminiſtrauit bona fide. *l. 58. in princ. ff. mandati.* Duplex verò eſt negociorum geſtorum actio, directa ſcilicet & contraria: Directa hic deſcripta eſt, Contraria verò datur negotiorū geſtori aduerſus dominum, ſi res vtiliter geſta ſit, vt præſtetur, id quod impendit neceſſario vel vtiliter non etiam voluptatis cauſa. *l. ex duobus, in princ. l. quæ vtiliter. in princip. ff. de neg. geſtis.* item vt liberetur ab obligatione pro domino negociorum ſuſcepta, & generaliter vt præſtetur ei indemnitas rerum geſtarum. *l. ſi mandatum ff. de neg. geſt. l. 2. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. pref.* ¶ Actio noxalis eſt actio in perſonam, per quam is, cuius ſeruus noxam aliquam commiſit, aut litis æſtimationem ſufferre, aut ipſum hominem noxæ dedere cogitur: *vti docet Imp. ti. de nox. act. in pr.* Actio noxalis de pauperie, eſt actio in perſonā, per quam is, cuius quadrupes, quæ cicurum numero ſit, alicui damnum dederit, aut litis æſtimationem præſtare, aut ipſam quadrupedem noxæ dedere cogitur, *l. 1. ff. ſi quadrup.* vbi obſcurius Vlpianus eſt locutus, quum ait hanc actionem locum habere, quum feritate commota nocuit quadrupes: *& paulò pòſt*, Quum contra naturam fera mota, pauperiem dedit. Significat autem eas, vt dixi, quæ cicures ſunt, vt equum, bouem, mulum, quæ nonnunquam feritate com-

Digitized by Google

mota:id eſt, laſciuia quadam ferociunt, vt ſi mulam equus olfecerit: & tamen contra naturam, id eſt præter naturalem manſuetudinem. cicures enim natura ſunt manſuetæ. Verùm aliud eſt in iis quæ cicures non ſunt, ſed beſtiæ appellantur eodem loco ab Vlpiano, veluti vrſi, leones, pantheræ. In his enim ceſſat hæc actio. *Hotoman.* Notanda itaque hîc eſt differentia inter l. Aquiliam, noxalem, & de pauperie, nam ſi damnum à nobis ipſis detur locum habet lex Aquilia, ſi à noſtris ſeruis, noxalis: ſi à noſtris quadrupedibus prodita eſt leg. 12. Tabul. actio pauperiei: cuius ſimile iudicium apud Iſraelitas olim fuiſſe palàm eſt. *Exod. cap.* 21. Et apud Athenienſes nota fuit illa ex lege Solonis βλάβης δίκη τῶν τετραπόδων quam Vlpianus *l.* 1. *§.* 1 *ff. ſi quad. paup. feci. dic.* eſſe definit damnum ſine iniuria facientis datum. Illud etiam porrò hic ſciendum eſt pauperiei propriè competere, cùm quadrupes contra naturam damnum dedit, alioqui enim ſi ex conſuetudine naturali (vt ſi fortè bos depaſcatur omnia gramina vel porcos glandes) nulla prodita eſt actio, niſi ſit, quod iure ipſi domino imputes. tum enim ipſe merito ſuo facto teneretur: & ſiquidem in tuo tuæ quadrupedes mihi damnum dederint, vt quia glandes ex arbore mea in tuum fundum deciderant, & tu ante triduum, quod mihi datur ad glandem colligendam (*l.* 1. *ff. de gland. leg.*) dolo immiſiſti tuas quadrupedes, vt glandem meam depaſcerentur, teneberis mihi vtî lege Aquilia. *l. vlt. C. ad l. Aquil.* Aut ſi aliter immiſſæ id fecerint, in factum competit actio, quatenus tu ex eo paſtu locupletior es. *l. qui ſeruandarum. §. fi. ff. de preſcrip. verb.* Quod in meo damnum mihi dederint tuæ quadrupedes vel tua, vel tui paſtoris culpa immiſſæ, prodita eſt act. de paſtu pecoris, in qua locus non eſt deditioni noxæ, quia magis ex delicto domini, quàm ipſius quadrupedis agitur. ¶ Actio oneris auerſi. Ab eo ita eſt oneris auerſi nomenclatura, re tamen ipſa manente: videlicet vt quicquid de caſibus fortuitis conueniſſet, id per actionem ex locato & conducto exigeretur: *vt probat Bartol. in vulg. l. in naue Saupheij. & l. ſi quis fundum. in pr. ff. locat. & cond. l. licet. C. eod. tit.* Vide infr. Auerſione vel per auerſionem emere. *Spiegell.* Cæterùm dicitur onus auerſum quod ad ſe aduertit, aut à domino auertit, conductor eius vehendi, qua ex cauſa modò furti datur, modò oneris auerſi actio, vtraque ad eundem finem, *& vt Connanus arbitratur*, eiuſdem pœnæ, vt ſatis futura eſſet actio furti, niſi iuris ſubtilitas refragaretur, quo nemo in re ſua furtum committere poteſt, itaque in hac conductionis ſpecie, nouo & alieno nomine oneris auerſi introducta eſt actio, eiuſdem cuius furti poteſtatis. *Connanus lib.* 7. *cap.* 11. ¶ Actio oratoris dicitur pronunciatio cum geſtuum ac vocis moderatione. Vnde hiſtriones, fabularum actores dicuntur, non geſtores. teſte Roterod. *Spiegelius.*

¶ Actio Pauliana à prætore Paulo inſtituta eſt, qua creditores quorum in fraudem bona ſua debitor alienauit, bonorum poſſeſſione à Prætore impetrata, ea bona perinde ac ſi nunquam à debitore tradita fuiſſent, vindicare poſſunt, nam, *vt ait Paulus l.* 38. *§.* 3. *ff. de vſu.* per actionem Paulianam quæ in fraudem creditorum alienata ſunt, reuocatur. nam prætor id agit vt perinde ſint omnia, atque ſi nihil alienatum eſſet, cum itaque ex maleficio ſit, quod per fraudationem admittitur, non eſt dubitandum quin exemplo actionis Fabianæ in perſonam ſit, *l.* 1. *§. hac actio. ff. ſi quid in fraudem pat. l. ſi qui à debitore. §. quæ in fraud. credi.* Et quod Imperator, *in §. item ſi quis. Inſti. de act. in rem*, actiones enumerans, hanc tractat, non ideo id fecit, quod eam in rem eſſe duxit, ſed quia cum de reſciſſoriis perſecutionibus incidiſſet tractatio, noluit hanc præterire, quò magis omnium huiuſcemodi remediorum catalogum

talogum in vno loco haberemus. *Oldendor.* ¶ Actiones perpetuæ dicuntur, quæ olim nullo temporis ſpacio terminabantur: cuiuſmodi erant omnes ciuiles actiones, id eſt, quæ ex legibus S. C. aut conſtitutionibus naſcuntur. nunc autem in rem actiones decem aut viginti terminantur annis, perſonales verò triginta. *§. 1. de perpet. & temp. act. l. 3. C. de præſcript. 30. ann.* Hot. ¶ Actio, per quam quæritur, an actor iurauerit, ſecundum quoſdam datur ei: qui cum peteret rem ſuam, delato ſibi iureiurando ab aduerſario, eam ſuam eſſe iurauit. ab eo enim rem ſuam. petit actione in factum qui iurauit ſuam eſſe. *ff. de iureiurand. l. nam poſtea. §. 1. & §. fin.* Si verò rem ſuam ſibi traditam poſtea amiſit, & ille qui detulit iuramentum eam nactus ſit, aduerſus eam Publiciana competit actio. *ff. de Publiciana actione. l. eum qui. §. ſi petenti.* Vbi dicitur, ſi mihi petenti rem, iuramentum detuleris, iuraueróque rem meam eſſe, competit mihi Publiciana aduerſus te. tamen quoquomodo hoc debeat intelligi, ibi notatur plenè, & ſolet iuſiurandum referri ei qui detulit. *C. de re cred. l. generaliter. §. omne igitur. & §. ſed iuramento.* Olden. ¶ Actio perſonalis competit ad dandum, hoc eſt ad transferendum dominium. *Zaſ. in §. ſic itaque diſcretis. Inſtit. de actio.* Eſtque propriè qua in perſonam agimus vt quis nobis det, faciat, reſtituátve aliquid, ſic appellata, quòd obligati perſonam ſemper ſpectet, nec aduerſus alium locum habeat. *l. actionem, verſ. in perſonam. ff. de act. & oblig.* ſed obligatæ perſonæ viſceribus perpetuò adhæreat. *l. 1. §. ſi hæres. ff. ad Trebel. l. vlti. ff. de contrah. empt.* ¶ Actio pignoratitia contraria datur creditori contra debitorem, & datur ad multa. Si enim decipiatur à debitore, vel ipſa re, vel eius propoſito, quia obligauit ei rem alienam, vel alij pignoratam tenebitur ei debitor pignoratitia contraria. *ff. de pign. act. l. tutor. §. contrariam. iuncta. l. ſi quis in pignore. §. fina.* & ſi debitor malitioſè verſatus ſit obligando æs, vel ſtannum pro auro vel argento. *ff. d. titul. l. 1. §. ſi quis in pignore 2. reſponſo.* Vt ſi obligauit ſeruum per quem damnum datum eſt, puta furtum, vel aliud huiuſmodi, & hoc ſi ſciuit, tenetur in ſolidum id eſt, in totum, ſecus ſi ignorauit, quia tunc liberabitur noxæ deditione, ſcilicet dando ſeruum pro noxà. In his competit hæc actio ſecundum Azonem & alios. *hæc probantur. ff. eodem titul. l. ſi ſeruus pignori.* Item ſi creditor in pignore vel hypotheca fecerit impenſas neceſſarias, hoc eſt ſine quibus res aut omnino peritura, aut deterior futura erat. Sed & retentione pignoris vti poteſt. *l. ſi neceſſaria. ff. de pigno. actio.* Hinc, *ſecundum Azonem*, agit creditor actione pignoratitia, Si ſeruos pignoratos artificiis inſtruxit: ſi cœperant imbui antequam ſibi pignorarentur, vel debitoris voluntate creditor eos inſtruxit. ſed ſi nihil horum interceſſit, ſiquidem artificiis neceſſariis eos inſtruxit, *ſecundum Azonem*, erit actio contraria. *ff. eod. tit. l. ſi ſeruus.* Quinetiam ſi debitor precario rogauerit, aut conduxerit vſum pignoris à creditore, tunc conceditur hæc contraria actio creditori aduerſus debitorem, vt æquè bonum pignus reſtituat, vel det id quod intereſt creditoris ſine corruptione fuiſſe reſtitutum. *l. ſi pignore. §. ſi poſſe diſtractum. ff. de pignor. action.* Olden. ¶ Actio pignoratitia directa competit debitori poſt ſolutionem totius debiti contra creditorem, qua poſtulat ſibi reddi pignus. *l. ſi rem alienam. §. omnis. ff. de pign. act. Inſtitut. quibus modis re contrah. oblig. §. final.* vel contra eius tutorem vel curatorem, ſi pignora acceperunt. *ff. eod. titul. l. ſolutum. §. fin.* & habet locum non modò ſoluto debito, ſed & aliter ſatisfacto, quemadmodum voluit creditor, licet non ſit ſolutum, vt ſi pignora alia data ſunt creditori, vt à primis recedat, vel fideiuſſores, ſiue res aliæ vel precium, vel etiam nuda conuentio ſine precio vel pacto.

igitized by Googl

Quotiens enim vult creditor recedere à pignore, videtur ſatisfactum. ſi vt ipſe velit vel voluit cautum eſt, licet in hoc deceptus ſit ſui facilitate, ſecundum Azonem. *vt d. l. ſi rem. §. omnis. & l. neceſſarias. §. ſi vnius.* Neque verò ſolùm competit aduerſus creditorem ſine legitima cauſſa pignus retinentem, ſed & aduerſus eum qui accepto pignore non numerauit pecuniam, & eum qui dolo vel culpa quacunque damnum dedit in pignore vtcunque reſtituto. *l. ſi cum venderet. §. vltim. ff. de pign. act.* Item aduerſus creditorem, qui pluris vendidit pignus quàm debitum eſt. *l. eleganter. §. ſi vendiderit ff. de pig. acti. l. pignoris. C. eodem titulo.* Oldendorp. Porrò verò hanc facile colligere eſt differentiam inter pignoratitiam & hypothecariam. Nam prima pignoratitia propriè datur debitori vt ſoluto debito pignus recipiat. *l. ſi rem. §. omnis. §. fin.* At hypothecaria creditor pignus contra quẽcunque poſſeſſorem perſequitur, vt id videlicet teneat, donec ei ſit ſatisfactum. *l. fundus. §. in vendicatione. ff. de pign.* 2. pignoratitia in perſonam eſt. *l. vlt. de diſtract. pign.* Hypothecaria verò in rem. *l. ſi cum venditor. ff. de euict. l. pignore. ff. de pigno.* Atque ita perpetuo rem comitatur etiam ſi per mille manus obambulet, *l. actionum. ff. de act. & oblig l. 1. C. vbi in rem actio.* nec poſſit debitor rem obligatam niſi cum ſua cauſa in alium transferre. *l. ſi conuenerit. 2. §. ſi fundus. ff. de pign. acti.* Habet tamen poſſeſſor contra quem agitur hypothecaria ius retinendi rem, oblata pecunia creditori. *l. Paulus §. fin. quibus modis pign. ſol.* 3. Pignoratitia eſt bonæ fidei. *l. §. actionum. Inſtitu. de actio.* Hypothecaria eſt ſtricti iuris. *d. §. actionum.* 4. Pignoratitia durat triginta annis, *l. ſicut. C. de praeſcript. 30. ann.* Hypothecaria non adeo certum & definitum tempus habet. Quandoquidem tertius poſſeſſor bonæ fidei, titulo ſubnixus, ei decem annis præſcribit, *l. 1. C. ſi aduerſ. credit.* Et ſi vel titulo careat, vel bona fide triginta. *l. cum notiſſimi. in prin. C. de praeſcr. 30. ann.* debitor verò, & eius hæres, non niſi 40. annorum ſpatio *d. l. cum notiſſimi.* 5. Porro refert plurimum an agatur Hypothecaria contra debitorem poſſidentem, vel eius hæredem, an aduerſus alium rei obligatæ poſſeſſorem. Illo quippe caſu, ſatis eſt probare rem nomine pignoris obligatam. Neque enim poteſt debitor obiicere, ſe dominum non fuiſſe. *l. rem alienam, ff. de pign. act.* Hoc verò, cum aduerſus tertium poſſidentem creditor experitur, rem præterea probare debet, tempore contracti temporis, in bonis debitoris fuiſſe. *l. ſi ſuperatus l. & quæ nondum. §. 1. ff. de pign.* ¶ Actio autem pignoratitia vtilis ſecundum Pla. datur ei, qui impignorauit rem alienam, ſine conſenſu domini, & poſtea dominus pignoris eſt. *ff. eod. tit. l. ſi rem alienam. & ff. de pign. l. 1. §. 1. & l. ſi Titio. cum ſequ.* & tam directa, quàm illa dantur principal. & ſuis hæredibus, & contra hæredes creditoris vt poteſt probari. *Inſtit. de perpet. & temp. act. §. non autem. & ff. de acti. & oblig. l. 1. §. creditor. & Inſtitut. quibus modu re contrah. oblig. §. fin.* Oldendorp. ¶ Actiones pœnæ perſequendæ gratia introductæ ſunt ex maleficiis vel quaſi maleficiis, cùm præter id quod nobis adeſt, exigimus aliquid, vindictæ, vel affectionis cauſa, nam quicquid ex bonis noſtris non eſt, pœna ſit oportet, *Papinian. l. ſeruus. ff. de ſer. expor.* Oldendorp. ¶ Actiones pœnariæ dicuntur à Fabio, quæ à noſtris vulgo pœnales, quibus pœnam commiſſam perſequimur. Vt furti, rapinæ, legis Aquiliæ. *Fab. lib. 7. cap. 4.* Sed etiam in formulis, cum pœnariæ ſunt actiones, nos ita cauſam partimur an commiſſa ſit pœna, an exigi debeat. *Hotoman.* ¶ Actiones populares dicimus, quæ ſuum ius populo tuentur: *inquit Paulus in l. 1. ff. de pop. act.* Inter priuatas autem, publicas & populares hoc intereſt, quòd Priuatæ actiones ſunt quæ rei priuatæ ſunt, & ei ſoli

cura

cuius intereſt, conceduntur. Populares verò non quod priuatim alicuius, ſed quòd publicè intereſt perſequuntur: ac proinde cuiuis de populo conceduntur. veluti de albo prætoris corrupto, de ſepulchro violato. Publicæ verò accuſationes ſunt, quæ lege aliqua certa publicorum iudiciorum conſtitutæ ſunt: vt eius criminis de quo lex lata eſt, à certo Prætore quæſtio exerceatur, illæ à Prætore vrbano, hæ à Quæſtore certo exercebantur. *l. non diſtinguemus.* 32. *§. de liberali. ff. de recept. arb.* vbi Paulus ait populares actiones, maiores iudices habere debere. illæ pecuniariam, hæ capitis pœnam imponebant: illæ infamiam non pariunt, hæ pariunt omnino. Popularium autem aliæ Rempublicam directò, propriè, ac per ſe: aliæ coniunctim ſpectant, propriè, vt actio de albo corrupto. *l. ſi quis id quod 7. ff. de iuriſd.* itaque ſi plures petant, prætor magis idoneum deliget. *l. ſi plures 2. ff. de pop. act.* ac proinde nemo eam in bonis ius habere dicitur. *l. penultim. eod. l. ſi quis pro eo. 56. §. vltim.* de fideiuſſ. coniunctim, vt ſepulchri violati. in quibus, is cuius maximè intereſt, præfertur, ac propterea conſtituere procuratorem poteſt. *l. 3. eod. l. 3. de ſepul. viol.* Hotom. ¶Actiones poſſeſſoriæ, quæ ex bonorum poſſeſſione conceſſa proficiſcuntur: ſicut dicimus hæreditarias actiones *l. penult. §. ſed nunquid. ff. de bon. libert.* Spieg. ¶Actiones præiudiciales dicuntur, quæ veniunt ex præiudicato, id eſt, ante iudicato: ſic dictæ, quòd maiores & digniores cauſæ faciunt ſilere, & præeunt, id eſt, præiudicant minoribus. His agit pater erga filium, dominus contra ſeruum, patronus contra libertum, & ediuerſo ſuper dominio, aut libertate. *Zaſius in §. præiudiciales.* Præiudicium vt *docet Fabius libr. 5. cap. 2.* aliquando ſignificat defenſionem non modò ex ſententia prius data, ſed & in futurum danda: vt cùm petentem patris hæreditatem, nego eſſe filium; ſicque præiudicia accipi poſſe pro cauſis de quibus prius iudicandum eſt cenſet Balduinus, *in §. præiudiciales. Inſtit. de act.* quòd earum definitio, vel finem allatura ſit negotio, vel certam datura formam. Alij præiudiciales dictas exiſtimant, vel quod in iis magnum pręiudicium vertatur, vel quòd aliis aptæ ſint præiudicare cauſis, vel quòd per illas impediri videatur, ne præiudicium feratur. Verùm illorum ſomniis exploſis Reuard. *cap. 12. de præiudicijs*, Præiudiciales inde potius dictas putat, quòd prius ad quas pertinent, cauſis per iudicem datum expediantur. Vide eum dicto loco, & I. in verbo præiudicium. *Hotom. Schard.* ¶Actiones poſſeſſionis ius exequuntur regulariter ex interdictis, quibus aut adipiſci volumus poſſeſſionem antea non habitam, aut retinere, quam aduerſarius impugnat, aut retinere, quam contra ius amiſſam intendimus. *§. ſequent. Inſtitution. de interdict.* Oldendor. ¶ Actio præſcriptis verbis, quæ ex conuentionibus innominatis datur, tum videlicet, cum cauſa ſubeſt (nam ex ſimplici nudáque conuentione, actionem non naſci conſtat. *l. iuriſgentium. in princi. & §. 1. ff. de pact. l. ſolent. ff. de præſcri. verb.*) præſcriptis verbis, & nonnunquam in factum dicitur. Etenim prætor, à quo olim actiones impetrabantur, *vt Cicero pro Cecinna*, certas actionum formulas, ad quas priuatæ lites accommodarentur, de iis tantum cauſis expreſſerat, quæ ad tuendam communis vitæ ſocietatem præ cæteris neceſſariæ videbantur, *Cicero pro Roſcio Comœdo.* de reliquis certam agendi formulam, non conſcripſerat, nec ſanè de omnibus poterat, ob variam, & emergentem quotidie, de nouo negotiorum multitudinem. *l. 4. l. quia actio. ff. de præſcript. verb.* Vnde (cum de contractus nomine ambigeretur, actionem tamen dari, ex geſto negotio æquum erat) generalem actionem ex præſcriptis verbis, & negotio geſto, lex ciuilis inſtituit. *l. 1. ff. de*

Digitized by Google

æſtimato. actio. l. 1. 2. 3. & 4. & l. quoties. ff. de præſcript. verbis. extra ordinem, ſic contrahentibus vtilitatis cauſa ſubueniens. l. quæ religioſis. ff. de rei vend. quam ideo præſcriptis verbis vocauit, & in factum (l. ſi tibi polienda in fin. ff. de præſcrip. verb.) quòd, demonſtrato per ſimplicem rei geſtæ narrationem facto, perinde vtiliter ageretur, ac ſi proprium & ſpeciale actionis nomen propoſitum fuiſſet, l. non debet. in fin. ff. de dol. l. Titius. in fi. ff. de præſcript. verb. l. cum mota. in fin. C. de tranſact. d. l. ſi tibi in fine. Quoniam verò, à iure ciuili inſtituta fuit, ciuilis paſſim appellatur. Vbi tamen nouus aliquis caſus emergit, quo nullam actionem, nec quidem incertam, ciuilis lex prodidit, & tamen actionem dari æquum eſt, Prætor (qui ius ciuile, vt Papinianus ait, ſubſequitur. l. ſcio ff. de teſtib.) ſupplens in eo, quod legi deeſt, actionem in factum, vtilem tribuit. l. quia actionum. & l. quoties. ff. de præſcript. verb. eadémque æquitate, prodita fuit in factum exceptio, quoties videlicet, alia deficeret: & nihilominus æquum eſſet, actionem ab actore propoſitam impugnari. l. apud Celſum §. aduerſus. ff. de except. dol. §. 1. de except. Et ideò Theophilus, hæc exceptio, inquit, in factum dicitur, quia διηγηματικῶς, id eſt, narratiuè opponitur, Theophilus in d. §. 1. de excep. Præſcriptis autem verbis actio, nunc incerti, nunc incerta vocatur (l. iuriſgentium, verſicul. & ideò. ff. de pact. l. rebus C. de rer. permut. l. vt inter. C. de inutil. ſtipul. l. legem. l. cùm res. C. de dona.) ideò, quòd nec certum habeat nomen, nec ex certa, definitáque conuentione, deſcendat: nec item, certa ſit ei à prætore data formula, ſed narratiuè tantùm proponatur. d. §. 1. de except. Sanè & hæc exceptio à Prætore accommodatur, vbi ciuilis in factum deficit, ſicuti de actione iam diximus. d. l. quoties. Corraſius in §. actionum. Inſtit. de action. Vt tamen actionem præſcriptis verbis & in factũ minimè cõfundas, ſcire oportet, quòd actiones in factum generaliſſima appellatione ſumantur pro perſecutione ex quantum libet variis cauſarum tam ciuilium, quàm criminalium figuris. Actiones verò præſcriptis verbis aliquanto arctius referuntur, ad varias duntaxat negociorum ciuilium figuras, quæ cum ita nominatæ ſint, habent tamen nonnihil cognationis & ſimilitudinis cum nominatis contractibus. Vbicunque ergo in delictis, vel quaſi delictis dubitatur, quænam competat actio, ibi ſemper in factum agitur, non præſcriptis verbis: vbi verò de alicuius contractus actione ambigitur, & æquitas ſuadet actionem dari tum vel præſcriptis verbis, vel in factum agi poteſt. Sunt ergo actiones præſcriptis verbis ex contractibus innominatis perſecutiones, vt is, cum quo contraximus, fidem ſuam liberet, ſicut verba quibus conuentio inita eſt, exigunt. Præſcribere enim hoc loco ſignificat ſtatuere, ordinare variis pactionibus, quod fieri placuerit contrahentibus, cum non eſt alia huiuſmodi conuentionum forma, ac exitus, niſi vt ſeruentur ſecundum tenorem, & præſcriptum verborum. Mynſ. §. actionum. Inſtitut. de act. ¶ Actio præteritarum operarum, eſt quæ datur patrono vel heredi extraneo, exigenti æſtimationem operarum ſeu fabrilium ſeu officialium operarum. l. 4. ff. de operis lib. Cæterum non habetur præteriti temporis vlla ratio, niſi poſt moram liberti. Mora verò deprehenditur ſi interpellatus à patrono recuſet. l. 22. ff. eod. tit. vide Connanum lib. 2. cap. 8. num. 12. ¶ Actiones prætorias, qui dici putant omnes quas prætor daret, lapſi ſunt. Prætor enim, cuius auctoritas, quantum ad conſtituenda iudicia attinebat, ad ſummum perducta eſt faſtigium, ſcilicet ante ſuſceptam Imperatorum monarchiam, & ciuiles & ſuas actiones dabat, vel negabat, Vide infrà, Iudicia ordinaria, & Prætoriæ actiones. Spieg. Actio prima, actio ſecunda, rectè dicitur pro inſtantia prima, inſtantia ſecunda.

Digitized by Google

ſecundæ. *Vide Oldendorpium in Copia.* ¶Actiones priuatas, reliquas omnes intelligimus, exceptis popularibus & publicis. *Oldendor.* ¶Actio protutelæ introducta eſt à Prætore in fauorem adulti, qui ſub tutela quidem non fuit, eſſe tamen potuiſſet, quo tempore adminiſtrarentur negocia eius à protutore. *l. 1. §. ſi quis quaſi tutor. ff. de eo qui pro tutor.* aduerſus eum qui ſubiit officium tutoris, falſo putans ſe tutorem cùm non eſſet, aut contrà ignorans ſe tutorem, cùm reuera eſſet. *d.l.1. §. quæro.* pro tutore autem negocia gerit, qui munere tutoris fungitur in re impuberis ſiue ſe putet tutorem, ſiue ſciat non eſſe, fingat tamen. *l. 1. in princip. & §. 1. ff. de eo qui pro tutor. vel curat. negot. geſt.* Hæc verò duplex eſt directa: de qua iam dictum eſt: & contraria: quæ perſecutio eſt, de impenſis in rem pupilli vel adoleſcentis vtiliter & ex officio boni viri factis, *l.1. ff. de contrar. tutel. & vtili action. de quo infrà in actione tutelæ: Adde Taboetium in ſuo topico militiæ for. & legal. diſcip.* Schard. ¶Actiones proprietatis cauſam continent, quæcunque ad rem familiarem exigendam ſeu vindicandam iure dominij accommodantur, ſiue in rem, ſiue in perſonam. Item, quæ propter reſpublicas inſtitui ſolent. *Oldendor.* ¶ Actiones quaſi proprietatis cauſam complectuntur, quæ de rebus ſacris vel religioſis proponuntur, ſcilicet gratiâ prohibendi aut reſtituendi. harum enim proprietas nullius eſt. *§. nullius. Inſt. de rerum diuiſio. l. 2. §. quadam. ff. eod. tit.* Olden. ¶Acto pro ſocio, quæ ex vtraque parte directa eſt, cōpetit ab vſufructu, quē ſolus alter ſociorum percipit, vel ſi dolum commiſit in rebus communibus. Nam locum habet, quando duo ineunt contractum ſocietatis, ita vt tam lucrum, quàm damnum inter eos commune ſit. Et ſi aliquis ſociorum malè & doloſè verſetur, tunc alteri contra eum datur hæc actio. ¶Actio publiciana, *vt ſingulariter monuit Oldendorpius*, duritiem & ſummum ius vendicationis attemperat: adeóque vt abſque huius beneficio, illa inutilis ſit. Proinde non mediocriter errant, qui Publicianam longo interuallo ſeparant à rei vendicatione. *Spieg.* Eſt autem actio Publiciana dicta à Publicio prætore, qui primus eam introduxit. *§. ſed iſte quidem. Inſtiun. de acti.* Eſtque duplex, & altera alteri ex aduerſo reſpondet. Prior ei conceditur: qui cùm rem alienam iuſta ex cauſa, bonáque fide aliquandiu poſſediſſet, poſtea illam caſu amiſit, nam ſi is qui nunc poſſidet, dominus non eſt, Prætor æquius eſſe cenſet, eum qui iuſta ex cauſa illam acquiſiuit, quàm eum qui caſu eam nactus eſt, obtinere. Itaque permittit ei rem illam ita petere, quaſi iam vſucepiſſet, ſeu cœptam vſucapionem compleuiſſet. Etenim dicet actor, Aio hanc rem ex iure Quiritium meam eſſe, quaſi à me vſucaptam. Nam ſi de tempore poſſeſſor opponat, iuuabitur actor, qui ex iuſta cauſa, rem à non domino bona fide accepit. *l. eum qui. §. fi. ff. de pub.* Vt non minus bona fides quàm verum dominium actori quodammodo præſtare credatur. *l. bona fides. ff. de regul. iur.* Poſterior autem aduerſo caſu datur cùm quis aut Republic. cauſa abſens, aut apud hoſtes per ſubiectas ſibi perſonas rem alienam vſucepit: & is cuius res vſucapta eſt, neminem in ciuitate nanciſci potuit abſentis defenſorem, aduerſus quem agendo vſucapionem interrumperet. nam Prætor ei promittit, ita rem ſuam petere, quaſi vſucapta non fuiſſet *§. namque. & §. ſequ. de actionibus l. 1. & paſſ. ff. de publicia. in rem acti. & l. 1. & paſſ. D. ex quib. cauſ. maior.* Hotom. Et hæc quidem in rem, vulgo reſciſſoria dicitur. Quam abſens reuerſus vſucapione prætoris aditi auxilio reſciſſa, rem vindicabit tanquam ſuam, & perinde ac ſi nunquam vſucapta fuiſſet. *l. 1. l. nec non. §. penultim. D. ex quibus cauſ. maior.* Hæc etiam vtilis dicitur. *3. C. de reſtit.*

mil. l. vltim. C. quibus ex cauſis maior. Nam reuera res amiſſa eſt per vſucapionem, & ideo directa non competit, quæ ſolis dominis datur. Cæterùm beneficio prætoris, hi in quorum abſentia res vſucapta eſt, pro dominis habentur. Siquidem nemo videtur re excluſus, quem prætor in integrum reſtituturum ſe pollicetur. *l. nemo videtur. D. de reſtit. in integ.* Schard ¶ Actio Quanto minoris eſt qua emptor petit vt venditor ſoluat id, quanto minoris res valuerit, cùm emeret eam, *l. 2. C. de ædilit. acti.* Eius interpretes duas ſpecies fecere, alteram quanto minoris res eſſet empta: ciuilem, alteram detractatione vltimæ dictionis quanto minoris eſſet, prætoriam appellantes earúmque quatuor differentias conſtituentes. Accurſius, Bartol. Caſtr. Salic. & alij ferè omnes *in l. Iulianus in princip. D. de action. empti.* Sed Cynus *d. l. 2.* & Fulgoſius *dict. l. Iulianus* aliíque numero quidem pauciores, rationibus non tamen inferiores, rectè exiſtimarunt hoc diſcrimen duplicis generis actionum, quanto minoris non eſſe recipiendum, non enim putant hæc re ipſa differre. Quanti res eſt, & quanto minoris empturus quis eſſet nemo. Nemo enim pluris emit, quàm re vera valere exiſtimat, quia non præſumitur quiſquam ſuum iactare. *l. cum de indebito de probat.* Et inter hæc verba Quanti ea res erit, & quanto minoris eam rem eſſe apparet, nihil intereſt, ſed in vtraque clauſula æſtimationem rei veram fieri placuit. *l. Inter hæc verba de verb. & rer. ſignif.* & æſtimatoria hæc actio paſſim vocatur. *l. ſi quid venditor. l. bouem. §. aliquando. l. ſi hominem de ad. edict.* & multum vrget aduerſus diſtinctionem illam duplicis generis quod ipſi Iuriſconſulti his verbis. Quanti res eſt, & quanti venierit promiſcuè aliquando vno loco & in vna facti ſpecie vtantur. *l. ſi is qui hæres. §. eſt in poteſtate. de exception. rei indic.* de qua re latiùs Budæus *d. l. Iulian. in princip.* vbi calidiſſimè ab ipſo diſtinctio illa duplicis generis actionum, Quanto minoris, expugnatur. *Adde Taboetium in ſuo topico militiæ for. & legal. diſcip.* Schard. ¶ Actio querelæ inofficioſi, de qua voce pluribus infrà in ſuo ordine, locum habet duntaxat, cùm nullum aliud fuerit remedium, quo liberi ad bona defuncti parentis venire poſſint. *§. iam autem. inſtitut. de inoffic. teſtament.* vnde vocatur vltimum adiutorium. *l. maximum vitium. C. de liber. præter.* & vulgo querelam ſubſidiariam dicunt: *in l. Papinianus. §. quis impubes D. de inoffic. teſtam.* Rectè autem definitur iudicium eſſe reſciſſorium, quia reſcindit obſtaculum (*vt Oldendor. ait*) exercendæ petitionis hæreditatis. *Spieg.* ¶ Actio quod iuſſu dicitur, quæ aduerſus eum datur, cuius ſeruus ipſius iuſſu cum aliquo contraxit, vt ipſe in ſolidum quanti ea res eſt damnetur. nam qui cum ſeruo iuſſu domini contrahit, non ſerui, ſed ipſius domini fidem ſequi videtur. *l. 1. & paſſim. D. quod iuſſu.* Hotoman. iuſſus ergo longè alia ratio eſt quàm mandati, nec enim is niſi in ſeruum cadit: ſic non ſeruus à creditore mandato domini, ſed ipſe dominus per ſeruum accipere exiſtimatur: ſecus eſt in mandato, quòd eorum ſit cauſa, qui non ſunt in noſtra poteſtate. *Connan. lib. 6. cap. 8. ad Senatuſconſult. Vell.* Actio, quod metus cauſa datur ei, qui probabili vel iuſto metu coactus, rem ſuam vendidit, tradidit, vel promiſit, aduerſus eum, qui metum intulit, & in eum ad quem res peruenit: ſed intra annum erit quadrupli propter contumaciam nolentis rem reſtituere iuſſu iudicis ante lit. conteſtat. poſt annum verò ſimpli. *l. 1. & ſequentibus & l. item ſi cum exceptione. 1. reſponſ. & §. poſt annum. & §. Pedius. D. quod met. cauſ.* Eius natura tacitè continetur, vt qui iudicis iuſſu ipſam rem reſtituat actori, abſoluatur, *Imper. Inſtitut. de actionib. §. item actiones.* Prat. Oportet au-

Digitized by Google

tem metum iuſtum fuiſſe, *l. 2. ff. quod metus cauſa*: vt quia minimè vanus ſit, ſed qui vel conſtantiſſimum hominem percellere poteſt, cùm vel mortis vel corporis cruciatum contineat. *l. interpoſitas. C. de tranſact.* Et ideo præceptum principis, vel iudicis, qui alioqui ſæuire ſolitus eſt, iuſtum metum inducit *l. 2. C. de his qui per met. iud. non appell.* facta autem per metum, actionis iure reſcinduntur. Nonnunquam metus, officio iudicis retractari ſolet, quod contingit quando vxor mariti, vel filius patris ſui minas metuens, aliquid præter ſuam voluntatem fecerit. *Bartol. l. 1. §. qua oneranda ff. quarum rerum actio non detur.* Neque enim ſola patris vel mariti præſentia ſufficit: ſed minas acceſſiſſe neceſſarium eſt. *Iaſ. in §. quadrupli num. 61. de act.* ¶ Actio rationibus diſtrahendis competit pupillo vel adoleſcenti: aduerſus quondam tutorem, qui ex bonis pupilli aliquid abſtulit dolo, vel etiam ſine dolo, nec id retulit in rationes. Nec enim ſufficere arbitrati ſunt legum latores, introductam eſſe actionem tutelæ, vt à tutoribus redderetur ratio, ni quoque liceret adulto impugnare, rationem editam, & repetere res ablatas. Diſtrahere namque rationes in hoc iudicio dicitur pro eo, quod eſt accuſare fraudem vel culpam tutoris, qui rem ex bonis pupilli abſtulit, nec proinde retulit in rationes. Vlpianus diſpunctionem vocat ipſam rationis cancellaturam, *in l. complures. ff. de bon. auth. iudic. poſſ.* meminit huius iudicij Quintilian. libro ſeptimo capit. 4. *Schard.*

¶ Actio realis, eſt ex dominio, quaſi dominio, vel iure in re ſpecifico: perſonalis, ex obligatione. *Spieg.* ¶ Actio receptitia, eleganti quadam loquendi forma dicta eſt, à recipiendo, hoc eſt accipiendo: qua olim tenebantur argentarij, aut alij quiuis debitores, qui ſe pecuniam, licet non antè debitam, ſoluturos conſtituerant. *l. 2. C. de conſtitut. pecun.* ſic dicta quòd omnem omnino obligationem, in ſe reus ſic conſtituens acciperet. *Corraſ. §. in perſonam. inſtitut. de actio.* In eam actionem (quòd ampla fuit & latè patuit) venerat, quicquid promittebatur deliberatius & circa ſtipulationem rerum ſiue fungibilium, ſiue non fungibilium. *Zaſ. in §. perſonam. Inſtit. de actio.* Hæc actio, & rei vxoriæ, omnino ſunt ablatæ. *Vide l. 1. cap. de recept. act. & l. vnica, in princ. C. de rei vxo. act.* Spieg. Cæterùm, cùm hæc actio alio modo conſtringeretur, hoc eſt, tantum in iis rebus, quarum mutuum eſſe poteſt, locum haberet, & plerunque anno vno fineretur: & dubitaretur, an quod in diem, vel ſub conditione debetur, rectè conſtitueretur: Iuſtinianus ſtatuit, conſtitutum, ad exemplum ſtipulationis, & in omni rerum genere locum habere poſſe, & perpetuam actionem parere, & omnino purè conſtitui poſſe, quod in diem, vel ſub conditione debitum eſt. *Balduinus.* ¶ Actio redhibitoria. Lege, Redhibitoria actio, hæc ſemeſtris eſt, quòd mancipiorum vitia ſi quæ ſint, tanto tempore cognoſci poſſunt, & in curia emptorum augeri, vt poſtea nequeant ſine magna venditoris fraude redhiberi. *Connanus li. 3. ca. 11. numer. 8.* ¶ Actiones rei perſecutoriæ ſunt, quibus id petimus, quod ex patrimonio nobis adeſt, *Paul. in l. honorario. ff. de act. & obligat. §. ſequent. Inſtitut. de action.* Prat. ¶ Actio rei vxoriæ, erat olim actio in rem, per quam vxor dotem ſuam ſoluto matrimonio repetebat. Dos enim (*vt ſcribit Boetius*) licet matrimonio conſtante in bonis viri ſit, eſt tamen in vxoris iure & poſt diuortium velut res vxoria peti poteſt. Et Imp. *l. penu. C. de iur. dot.* dos & ab initio vxoris fuit, & naturaliter in eius permanet dominio, non enim quòd legum ſubtilitate trãſitus earum in patrimonium mariti videatur fieri, ideo rei veritas deleta vel confuſa eſt. *hæc ille.* Dabatur autem hæc rei vxoriæ actio, non ſo-

ſolum vxori, ſed & marito ad exactionem dotis quem ſemel præſtari placuit, qualiacunque verba fuerint, ſiue ſcripta, ſiue non, etiamſi in pollicitatione rerum dotalium ſtipulatio minimè fuerit ſubſecuta: dotis enim promiſſio ſpeciem eius contractus gerit, qui dicitur do. vt facias, do dotem vt contrahas matrimonium. igitur ſubſecuto matrimonio poteſt ad dotem maritus agere, etiam nudo pacto promiſſum, quandoquidem ex parte ſua cauſam impleuit pactionis, & hæc actio dicebatur rei vxoriæ. Sed poſtea Iuſtinianus ſanciuit, vt in huiuſmodi dotis conſtitutione intelligeretur ſtipulatio adiecta, ſiue ea interueniſſet, ſiue nulla, aut inutilis, *vt patet ex l. vnic. C. de rei vxor. action.* Credo, vt etiam ante matrimonium contractum non eſſet pœnitentiæ locus, neque reuocari aut imminui poſſet ſemel dicta dos, vt ſi promiſiſſem tibi decem pro dote Caiæ, non liceat mihi diſcedere à conuentis, ſi modo eam duxeris in vxorem. *Connanus lib. 5. capit. 3. numer. 1.* ¶Actio rerum amotarum propter honorem matrimonij introducta eſt, quum lex atrocem & turpem actionem furti concedi nollet. *l. 1. & 2. ff. de actio. rer. amot. & l. vlt. & §. vlt. Cod. eod.* ¶Actio reſciſſoria, eſt in rem actio quam Prætor ei, cuius rem aduerſarius dum ex iuſta cauſa abeſſet, vſucepit, reſciſſa pro imperio, & pro nihilo habita vſucapione, concedit: vt eam rem nihilominus quàm ſi vſucapta non eſſet, vindicet. *Vt docet Imper. §. 5. de action.* Vnde intelligitur finem huic actioni non hunc eſſe propoſitum, vt vſucapionem reſcindat: ipſum enim Prætorem id pro imperio cauſa cognita facere: ſed vt res à poſſeſſore vindicetur. *Vt patet ex l. 21 & l. 22. ff. ex quibus cauſ. maior.* Hoto. *Adde Taboetium in topico ſuo militia for. & legal. diſcip.* ¶Actio reſtitutoria dicitur, quæ, in veterem debitorem, pro quo mulier interceſſerat, ea muliere liberata reſtituitur *l. quamuis 8. §. 6. & 7. ff. ad Velleian. l. 8. C. eod.* Hoto. Non enim creditorum odio, ſed mulierum gratia introductum eſt ſenatuſconſultū Velleianum. *l. 14. ff. ad SC. Velleianum.* Et cùm mulieris perſona ſubtrahàtur creditori propter Senatuſconſultum, integra cauſa priſtina reſtituenda eſt. *aliquando. l. quamuis. ff. hoc titul.* de quo latius Connanus lib. 6. cap. 8. num. 10. *Schard.* ¶Actio reuocandæ donationis dicitur, quia vtitur is qui rem quampiam donauit, aduerſus eum cui donauit, ſi eum ingratum probauerit. rem enim donatam per hanc actionem recuperat. *l. vlti. C. de reuoc. donat. & §. 2. de donat.* Hotom. Fit autem ingratæ actionis mentio. *l. penultim. C. de libertis & eorum lib.* Cond ctio autem tractatur *in l. vltim. C. de reuoc. don.* Schard. ¶Actio reuocatoria contra eos competit, in quos res & bona debitoris alienata ſunt titulo oneroſo, ſi iſti poſſeſſores fraudem debitoris ſciuerunt, id eſt, participes fraudis fuerunt. *Zaſ. in §. item ſi quis. Inſtitut. de action.* Sunt autem tres actiones reuocatoriæ, tribus authoribus introductæ. Pauliana, quàm nonnulli rectius Paulinam dici putant, Fauiana, quam malunt Fabianam appellari, & Caluiſiana. Errant enim qui actionem in factum addunt pro quarta ſpecie rerum incorporalium: quandoquidem iſtæ actiones tam corporales, quàm incorporales res complectuntur. Verùm, quia propriè ex facto alienantis in fraudem dici non poſſunt, cùm propter hoc factum etiam dentur aduerſus alios: iuxta l. actionum genera. §. actionum autem. ff. de obligat. & acti. ideo rectè generali iſta appellatione actiones in factum vocantur ſæpe à Iureconſultis. *Oldendorp.* Vt autem Reuocatoria competat, tria concurrere neceſſe eſt, primo vt res alienata ſit, ſecundo vt in fraudem creditorum, tertio vt bonis à creditoribus poſſeſſis res alienatæ ſint.

Digitized by Google

ſtit. *l. Fulcinius. ff. ex quibus cauſ. in poſſeſſ.* Schard. ¶Actio ſequeſtraria à ſequeſtro vocatur *apud Pomponium in l. ſi in Aſia. §. cum in ſequeſtro. ff. depoſit. item Vlpian. in l. ſi quis adfirmauerit. §. Labeo. ff. de dol. malo.* ¶Spieg. ¶Actionem Seruianam plerique à ſeruando dictam putant, *inter quos & Zaſius eſt §. item Seruian. Inſtit. de act.* Sed non à ſeruando, alioqui ſeruatoria diceretur: ſed à Seruio prætore, qui primum eum edicto ſuo propoſuit, alij rectius appellatam exiſtimarunt. *Corraſ. d. §. item Seruiana*: & datur pro rebus coloni, vel inquilini tacitè obligatis, ei qui ædes, vel horreum, vel diuerſorium, vel aream, in ciuitate, aut prædium ruſticum extra ciuitatem locauerit. *l. 2. & l. 3. ff. in quib. cauſ. pignor. vel hypot. tac. cont. d. §. item Seruiana*: porro inter Seruianam & Saluianam interdictum hoc intereſt, quia iudicium Seruianæ actionis in rem eſt, ita petitorium, *l. ſi cum venditor. ff. de euict.* vtpote quod aduerſus poſſeſſores rerum inuectarum competat. *l. 1. Cod. de prec. & Sal. interd.* licet enim creditor nudam poſſeſſionem auocet, *d. l. ſi cum venditor*: quæſtio tamen proprietatis etiam vertitur, ſiquidem oporteat illum non modò rem ſibi obligatam probare, ſed præterea eam in bonis debitoris fuiſſe tempore obligationis contractæ *l. & quæ nondum. §. 1. ff. de pignor.* Interdictum verò Saluianum poſſeſſorium eſt. *§. ſequent. in fine de interdict.* videlicet adipiſcendæ poſſeſſionis, rerum coloni, dominis rei locatæ tacitè obligatarum. *l. 1. & 2. ff. de Sal. interdict.* cùm ſcilicet inter creditorem & debitorem de pignoris poſſeſſione certatur. *l. 1. C. de precario.* quum tamen Seruiana aduerſus alios quoque poſſeſſores detur. Quaſi Seruiana: quæ datur creditoribus ad pignorum perſecutionem. *d. §. item Seruiana.* hæc eadem eſt cum hypothecaria, & in nihilo differt ab illa, *vt declarat Bartol. in l. ſi. ff. de Sal. interd.* rectè dicens ibi gloſſam eſſe corruptam, in quantum dicit, quod aliud eſt in Hypothecaria & aliud in quaſi Seruiana. non enim debebat dicere in quaſi Seruiana, ſed in Seruiana, Quaſi autem Seruiana dicta eſt: primum ad differentiam Seruianæ, deinde quia hypothecaria actio, propter expreſſam conuentionem & conſenſum inter debitorem & creditorem, magis ex iure ciuili, conſtare videtur, quàm ex authoritate prætoris. Verumtamen, quia Seruius prætor ei formam dedit, & primus edicto ſuo in forum produxit: ideo illi nũcupata fuit hoc temperamento quaſi Seruiana. *Oldendor.* Nonnunquam tamen & Iuriſconſulti Seruianam appellant hypothecariam. *l. 3. §. 1. ff. ad exhib. l. ſi debitor. ff. de pignor. action. l. 1. §. cum prædium. l. ſi ſuperatus. l. ſi ab eo. ff. de pignor.* ¶Actio ſerui corrupti, competit domino in duplum ſuper damno illi facto, ſiue rerum ablatarum, ſiue contumaciæ in dominum, ſiue diminutione exiſtimationis, qua minoris eximatur dominus propter ſeruum nequam. *Zaſ. in §. omnes, Inſtitut. de action.* Refertur autem hæc actio ad tempus ſerui corrupti, vel recepti non ad præſens: venítque in hoc iudicium æſtimatio rerum quas ſecum abſtulit, quia omnino damnum multiplicatur. *l. in hoc iudicium. ff. de ſeru. corrupto.* Differt autem ab actione legis Aquiliæ, quia etiam hæc aduerſus confitentem in duplo eſt, Aquilia autem inficiantem duntaxat coercet. ¶Actio ſeruitutis confeſſoria, & negatoria. Vide, Actio Confeſſoria. ¶Actiones ſtricti iuris ſic appellatæ ſunt, quia in iis nihil videt, nec quicquam iudex poteſt, niſi quatenus nominatim à partibus conuentum eſt, tametſi id iudex fortè æquum ſtatuit. Quodcunque enim palam verbis expreſſum non eſt, omiſſum intelligi debet. *l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. ff. de verbor. obligation.* Hoc enim ius perquam durum, exactum, ac ſtrictum eſt, vt vocibus tãtum ac lite-

Digitized by Google

ris ſuperſtitioſè ſpectatis maximè ab æquitate diſcedatur. *Corraſ. lib. Miſcell.2. cap.8. num.13.* ¶ Actio ſubſidiaria dicitur ea, quæ contra magiſtratus inſtituta eſt, qui aut omnino à tutoribus vel curatoribus ſatiſdari non curau runt, aut non idoneè paſſi ſunt caueri. *§. ſciendum. de ſatiſdatio.tut. l.1. & 4. ff. de magiſtr. conuen. l.1. §.7. ff. de tut. & rat. diſt.* Continet itaque hæc actio vltimum præſidium, quia tunc demum exercetur, vbi non eſt indemnitati pupilli ſatisfactum excuſſis bonis tutoris, itémque fideiuſſoris eius, nec non collegarum, qui etiam periculum propter conſortium adminiſtrationis ſubeunt, vt reſcripſit Gordian. *l. aduerſus, C. de magiſtrat. conuen.* Nomen autem ex eo reperit. nam quemadmodum ſubſidiarij propriè dicebantur triarij, qui dum primus & ſecundus ordo pugnabant, vt ait Feſtus, ſubſidebant: eodem modo primo loco tutores, tum eorum fideiuſſores poſtremò quaſi res ad triarios pupillo redierit, magiſtratus conueniuntur. *Hotomann.* Adde quòd ſubſidiaria non ſaltem dicitur ea, quæ pupillis contra magiſtratus datur, ſed & his qui nulla actione ordinaria cum aduerſario in iudicio experiri poſſunt. Ita ergo propriiſſimè in factum actio ſubſidiaria dicitur, quæ aliis actionibus deficientibus, tanquam poſtremus comes aliis ſuccedens, per leges ſurrogatur. *Peckius l.3. §. ex hoc edicto nu. 5. naut. cau. ſtab.* Actio enim ſubſidiaria à ſubſidio nomen habet, quòd ſcilicet, his qui nulla actione ordinaria experiri cum aduerſario in iudicio poſſunt ſubueniat: ſicque etiam actio de dolo ſubſidiaria dicitur, quia tunc demum competit vbi nullum aliud auxilium ſupereſt. ¶ Actio tributoria, eſt actio in perſonam, quæ in dominum datur, quo ſciente vnà cum ſeruo in merce peculiari cōtractum eſt, niſi res æquabiliter inter creditores partitus ſit: nimirum vt alia tributio fiat. *l.1. & paſſ. ff. de tribut. act.* Hotomann. Cæterum duo neceſſaria eſſe videntur ad actionem tributoriam, primum mercem eſſe, vt ſit negociatio: nam non niſi eius peculij ſit contributio in quo ſeruus eſt negociatus. Et oportet quidem mercem eſſe peculiarem, nam ſi propriè domini eſſet, magis competeret inſtitoria. *l.1 ff. de tribut. act.* ¶ Actio vectigalis, eſt actio in rem, qua vtitur is qui vectigalem fundum conduxit, aduerſus poſſeſſorem & eos à quibus eius fundum conduxit *l.1. ff. ſi ager vectigal. Vlpianus l.15. §.13. ff. de damno infect.* Si de vectigalibus ædibus non caueatur, decernendum eſt, vt eodem iure eſſet, quo foret is qui non cauerat, poſt quod decretum vectigali actione vti poterit. *Hotom.* ¶ Actio venditi, ſiue ex vendito, eſt actio in perſonam, per quam qui rem vendidit, precium, eiúſque poſt rei traditionem, quamuis precariam, vſuras, itémque ſumptus in rem factos, & quod inter contrahendum pactum ſit, poſtulat. *vti docet Vlpia. l.13. §.17. ff. de act. empt.* Hotoman. Veniunt ergo in hoc iudicium cum primis quatuor: pretium nimirum quanti res venit: vſuræ quoque tardius illati pretij. *l. Iulianus. §. ex vendito. ff. de actio. empt.* pœna conuenta ſi ad diem pecunia ſoluta nō eſſet. *d. l. Iulianus §. idem Papinianus* vel non ſit factum, quod ab emptore venditori fieri conuenit. *l. prædia. ff. eod. titul.* ac denique ſumptus qui à venditore in re diſtracta facti ſunt. *d. l. Iulianus, §. præterea. ff. eod.* ¶ Actio tutelæ directa eſt quæ competit adulto, qui ſub adminiſtratione tutoris impuberem ætatem tranſegit, aduerſus quondam tutorem cuiuſlibet generis. *l.3. §.1. ff. de adminiſtrat. & peric. tutor.* vt adminiſtrationis ſuæ, omniúmque rerum geſtarum rationem reddat ex eo die, quo per denuntiationem, vel quomodocunque cognouerit ſe tutorem eſſe. *l. quidam decedens, §. vl. im. & l. ſeq. ff. de admin. tut.* Schard. ¶ Actio tutelæ contraria eſt quæ non ſolum tutori, verùm etiam ei qui pro tutore

tore

tore negotia geſſit, competit aduerſus quōdam pupillum, nunc adultum, vel adoleſcentem legitimæ ætatis factum, cuius tutelam vel curam adminiſtrauit: etiamſi ipſi, quorum tutela eſt adminiſtrata, noluerint tutores vel curatores conuenire, putà cùm nihil eis abſit. *l.1. §. vlt. l.1. ff. de c. ntra. & vtil. tut. act.* Hæc verò actio contra pupillos ideo introducta eſt. nam ſi nullam haberent tutores de adminiſtratione actionem contra pupillum, eſſent ad tutelam cogendi homines pignoribus aut vinculis: & ideo vt facilius ad adminiſtrationem eorum accedant, & promptius aliquid de ſuo pro pupillis impendant: dum ſciunt ſe id omne ſuis actionibus recepturos, datur illis iudicium tutelæ contrarium, de quo tractatus extat, de contraria tutelæ & vtili actione, vtilis autem hæc appellatur, quia vt Imperator inquit, vtilitatis cauſa huiuſcemodi actiones inuentæ ſunt. De his *Cicero lib.3. offic.* vbi de bonæ fidei conuentionibus agit. In his, inquit, magni iudicis eſſe, ſtatuere, præſertim cùm in pleriſque eſſent iudicia contraria quid quemque cuique præſtare oporteret. *Fenelus ad titul. de obl. quæ ex quaſ. del. naſc.* ¶ Actio viæ reiectæ dicitur cùm vicinus ſub prætextu refectionis vel ſine ædificatione, temere ac citra vllam neceſſitatem efficit, vt per agrum vicini eundum & iumentis agendum ſit publicè contra morem & vſum veterem, tantum fundi ſui dilatandi gratia, reiicere enim hic eſt, *vmbvverffen*, vt cum dirigitur via in alterius agrum. *Oldendorp.* ¶ Actio vi bonorum raptorum eſt, per quam ab eo qui rem eripuit, quadruplum intra annum exigitur, in quo ſimplum ineſt: poſt annum, ſimplum duntaxat. *ait Imperator, ſub titulo, Vi bon. rap. in princip.* Hotoman. ¶ Actio vtilis dicitur, quæ non incipit currere creditoribus, niſi quādo eis eſt experiūdi poteſtas: hoc eſt, niſi poſtquam bona debitoris non alienata, vendita ſunt, & debitores necdum ſoluti, *Vide Ferr. in §. item quis eod. titul.* ¶ Actio vtilis ex contractu, datur iuranti: in qua medium concludendi eſt contractus. *Zaſ. in §. item ſi quis poſt eod. ti.* Sciendum item, quòd Actio vtilis, quę opponitur directæ actioni, dicitur ea, quæ nec verbis legis, nec ex mente legis competit, imò legiſlator non cogitauit de eis, ſed poſteriores Iureconſulti moti æquitate, & rationis pietate, extendunt etiam ad cauſas non nominatas in lege. *Idem in §. Præiudiciales eo.* Eſt tamen vbi vtilis tollit directam actionem, *vt in l. in cauſa in fin. ff. de procur.* Spieg.

ACTOR in cauſis forenſibus, generaſi vocabulo is eſt qui agit, & vocat alium in ius (*der cleger*) quippiam ab ipſo petens in iudicio *ff. de iudic. l. in tribus & ff. fin. regund. l. iudicium.* Hinc Actio officium ipſum ius perſequendi. ¶ Dicitur & fabularum actor: vt & Actio fabulæ, hoc eſt, ipſa per geſtus repræſentatio. ¶ Actor item pro eo, quem vulgus vocat directorem, ſiue ſuperintendentem, *apud Paul. in l. vltim. de offic. præſid. Vlp. ad fin. l.1. ff. de ſeru. corr.* ¶ Actorem quoque appellant Iuriſc. petitorem: Reum verò poſſeſſorem. *vt in l. Carbonianum. §. ibidem Iulianus. ff. de Carbon. edict.* Obſeruauit & Oldendorp. ciuitatis Procuratorem apud Vlpianum pro Actore poni, *in l. nec ciuitatis. ff. de procurat.* ¶ Item Actorem & Syndicum promiſcuè accipi. *l.1. ff. quod cuiuſque vniuerſ. nom. l. cum aliquando. ff. neg. geſt.* ¶ Actor ſeruus dicitur idem qui diſpenſator, nimirum qui pecuniæ domini, tum exigendæ, tum diſpenſandæ præeſt. *l.5. §.3. ff. de doli except. l. Sticho. 40. §. 3. ff. de ſtatu. lib.* Hinc apud Vlpianum. Actor, pro ſeruo præſtantiſſimo & optimo, *in l. legato 37. ff. de leg. & ad: lib. 3.* Legato generaliter relicto, veluti hominis, nec optimus, nec peſſimus accipitur. Itaque homine legato, actorem non poſſe eligi. Vide Diſpenſator, Plautus Atrienſ.

Digitized by Google

ſes appellat. *Hotom.* Hi actores nunc à faciendo factores nuncupantur.

¶ Actor in tribus mixtis iudiciis dicitur, qui ad iudicium prouocauit, *l. 13. ff. de iudic.* Hotomann. ¶ Actor dicitur is, quem tutor vel curator ad agendum quaſi procuratorem auctore Prætore conſtituit. *l. vnica. C. de act. à tut. vel cur. l. tutor. 6. ff. quand. ex fact. l. ſi actor. 10. C. de appellat.* Ergo Curator ad patrimonij totius: Actor ad litium tantum adminiſtrationem inſtituitur, ille à magiſtratu deligitur: hic à tutore vel curatore proditur, à magiſtratu confirmatur. Tutor curatoris adiuncti ſibi periculum non præſtat, actoris verò præſtat. *§. vltim. de curat.* Hotomann. Actorem autem *Theophil. §. interdum Inſtitut. de curatoribus.* dictum putat quòd per acta conſtituatur. Alii verò ab agendo dictum putant, quòd quaſi tutoris perſonam agat: ſicut actores comœdiarum dicimus & Atellanarum actores dixit *Liuius libr. 7. Valla libr. 4.* Aldobrandinus *d. §. interdum*: Sunt qui dicant Actorem ad litium pupillarium adminiſtrationem tantùm inſtitui: cùm tamen vbi diffuſa ſunt negotia, aut vbi tutoris ætas, dignitas, poſtulat & actor conſtitui poſſit, atque ideo ad extraiudicialia, quod Paulus docet. *l. decreto. ff. de admin. tut. & Impp. d. l. vnic.* Eſt & Actor qui à procuratore ſiue in rem ſuam ſiue non, conſtitutus eſt. *l. ſi actor. & ſequentib. ff. de procurator.* Prat.

ACTVARIOLVM erat quod decem remis agebatur, *Ciceroni lib. 16. ad Atticum.* Prat.

ACTVS generale verbum eſt, ait Vlpianus, ſiue verbis, ſiue re quid agatur: vt in ſtipulatione, vel numeratione, Contractus autem vltrò citròque obligatio, quod Græci συνάλλαγμα vocant, veluti emptio, locatio, conductio, ſocietas. Geſtus rem ſignificat ſine verbis factam. *l. 19. ff. de verb. ſign.* Hotom. Actum inquit text. *in l. Labeo. 19. de verb. ſign.* generale eſſe verbum: quo loco Verbum non vt grammatici vſurpare ſolent ſumitur: ſed pro nomine. Siue enim ſit nomen ſiue pronomen ſiue altera pars orationis, Iurecconſulti Verbum ſolent dicere, atque ita Verbum pro quacunque voce quæ aliquid ſignificat, intelligunt: *vt in tit. de verb. ſign. eſt videre.* Et actus generaliter intelligitur pro omni eo quod agitur, ſiue verbis agatur, vt ſtipulatio. *§. 1. Inſtitu. de verb. oblig. l. 1. ff. eod.* Vnde in ſtipulationibus, cùm quæritur quid actum ſit, verba ſtipulationis ſpectanda ſunt, quæ ſi obſcura vel ambigua ſint, contra ſtipulatorem ſunt interpretanda. *l. ſtipulatio iſta. §. in ſtipulationib. iuncta l. cum qui calendis. & l. ſequitur. in fin. ff. de verb. oblig.* Siue ſecundò, re agatur, vt in numeratione. *§. 1. Inſtitu. quib. mod. re contra. oblig.* Et generaliter etiam accipimus actum, cum dicitur, quòd Actus agentium non operentur vltrà illorum intentionem, *l. non omnis. ff. de reb. credit.* & ita accipitur *in l. cum actum. & l. 2. ibid.* Et ſanè ſicut æquum eſt actus ſui rationem reddere. *ff. de neg. geſt.* licet ibi glo. ſtrictè accipiat pro redditione rationis: quam gloſſ. ſequitur Bal. in ſua margarita in verbo Actus, poteſt tamen eo loco etiam generaliter ſumi, vt ſeruus non teneatur reddere rationem cuiuſcunque actus ſiue re ſiue verbis quem in ſeruitute geſſit, *facit l. quæ vtiliter §. 1. & ibi & l. obſeruare verſ. rectè ff. de off. procon.* vbi ingreſſus Proconſulis incerti & inopinati turbant prouinciales & actus eorum: quod intelligendum de quocunque actu: quamuis glo. ibi interpretetur actus pro actionibus, & negotiationibus, quæ expoſitio legi illi non conuenit. Itidem accipitur. *in l. Thais. §. Stichus. de fideicom. lib. l. ſi. ff. com. præd.* ibi: neque enim ſicut viuentium, ita defunctorum actus ſuſpendi debent. ¶ Actus interdum pro facto accipitur. *vt l. Paulus. alibi. non tantum ff. rem ratam haberi.* Paulus reſpondit non tantum verbis ratum haberi poſſe, ſed

etiam

etiam actu. ¶ Actus ab agendo dictus eſt: éſtque ſeruitus prædialis, quæ ius armentum gregémve per prædium alienum agendi complectitur. A via autem & itinere hoc differt, quòd iter eſt proprium hominum, actus pecudum, via vehiculorum. vnde ſequitur, vt itinere actus, actu via latior atque amplior ſit: homo enim tranſire per anguſtiorem aditum, quàm grex aut armentum poteſt. & rurſus grex per ſpaciũ anguſtius quàm vehiculum. Quare qui actum habet, habet & iter: qui viam, actum & iter. at hoc non reciprocatur: tametſi quoniam is qui vehem ducit, iumentum agit: frequenter agendi verbo via quoque continetur, veluti ſi quis eundi agendi ſeruitutem promittat. hæc enim formula & pecoris coniuncti vehicularis actum complectitur. Itaque illud Seruij in quartum Æneidos, intelligendum eſt: Via inquit, eſt actus dimidius. quà poteſt ire vehiculum. nam Actus duo carpenta capit propter euntium & redeuntium occurſum, Atqui Varro in libris de ling. Lat. Viam octo pedes latam eſſe dicit, Actum verò quatuor duntaxat. quod Caius confirmat *in l. 8. de ſeruit. ruſt.* Præterea Iuſtini. *ſub. tit. de ſeruit. præd.* Et iter, inquit, & actum in ſe via continet. Vſum ergo & loquendi conſuetudinem Seruius reſpexit: ſed in definitionibus ac differentiis proprietas verborum explicanda eſt. *Hot. & Iacob. Rauard. ad leges 12. tabul. cap. 14. Duaren. lib. 1. anniuerſ. diſp. cap. 31.* Actum agere, id eſt, rem adminiſtrare. *l. Thais. 41. §. ab hæredib. ff. de fideicom. lib.* quod & áctum gerere dixit Vlpian. *l. notionem. 99. in fin. ff. de verb. ſign. l. vlt. in princ. ff. de publica. & vectig.* Prat. ¶ Actus, in agris ſpatium eſt. *Senec. li. 5. Epi. 28.* Horum quidam ſunt minimi, alij duplicati, alij quadrati, *auctore Boet. li. 2. Geomet.* Actus minimus quatuor pedibus latitudine, & 120. longitudine protenditur. *Boet. Epiſt. 38. Varroni lib. 4. ling. Lat. Sic accipiendus eſt Feſtus lib. 1.* Duplicatus ducentos quadraginta pedes explicat Boetio. Quadratus ex omni latere 120. pedibus concluditur, *eodem auctore & Anton. Auguſt. lib. 2. Emendat. cap. vltim.* Prat.

ACTVARIVS. Actuarius dicitur, qui acta, actionéſque calamo præpropero deſcribit, & deſcripta recitat. *Seneca*, Multum viua vox facit, non quidem hæc, quæ alienis verbis commodatur, & actuarij vice fungitur. Itaque actuarius tanquam notarius eſt. Quinimo Oldendorpius (*vt refert Spiegelius*) actuarius ſcribas eſſe ait, quos notarios contractuum dicimus: hi verò erant ſerui publici quibus ea de cauſa, ſcribarum & notariorum munus mandabatur, non quòd exiſtimarent illud libero homine indignum eſſe, ſed quòd Romanorum iure non licuit per liberas perſonas acquirere, ſed per eos tantum qui ſunt in noſtra poteſtate, ſic tamen vt nec filijfamilias aliis quàm patribus, nec ſerui niſi dominis ſuis poſſent acquirere. *Schard. ex Connani commen. lib. 2. cap. 2.* Dicuntur autem actuarij vt & actores ab actis, quibus ſcribendis dabant operam. Serui autem publici dicuntur *l. 2. ff. rem pupilli ſal. fore. & l. 18. ff. de adop.* Cæterùm hoc munere ſeruis interdixit Arcadius *l. generali C. de tab. lib. 10.*

¶ Actuarij limites, *de quibus Hygin. lib. 1. limit. conſtit.* Actuarius (inquit) limes qui primus actus ab eo quintus quiſque, quem ſi numeres, à primo erit ſextus: quoniam quinque centurias ſex limites cludunt, *& paulò poſt*, Actuarij extra maximos latitudinem habent pedum 12. *Prat.* ¶ Actuariæ naues, id eſt, quæ remis aguntur non modò velis. *Marcel. l. 2. de c. Vlpia. item:* Quædam, inquit, naues onerariæ: quædam, vt ipſi dicunt, emphractæ ſunt. id eſt vndique clauſæ: inſulſo reiecto ſcholio. Bayſius tamen in de Re nauali, hunc locum aliter legi poſſe indicat. *Spieg.*

ACVISSE vinum dicitur & coacuiſſe, quod in acetum verſum eſt, *Vlpiano l. in venditionibus. 9. ff. de*

Digitized by Google

contrahen. empt. l. 1. ff. de peric. & com. rei vend. & Pomponio. l. nuper 65. ff. de leg. 3. Hinc ducitur.

ACOR, vitium illud *Vlpiano l. ſi quis 4. §. pen. ff.* de periculo & commodo rei vendi. & ſæpè apud Columellam. *Prat.*

ACVLEOS tranſlatè, pro ſeueritate pœnæ ſumi, in Conſtitutionibus ab Alberico indicatur. *& habetur. l. 1. §. poteſtas. C. vt intra cert. temp. quæſt. termi. l. 1. C. de ſumptin. ibi,* aculeos noſtræ indignationis. *l. manichæos. C. de hæret.* aliquando aculeos, id eſt, motus primos. *cap ſi Paulus 35. quæſtion. in princip.* Spiegelius. Alberic.

ACVS varia Feſto lib. 1. ſignificat. Apud Vlpianum eſt inſtrumentum quo crines diſtinguuntur ornatus gratia, atque ideo inter ornamenta recenſet. Hinc illud Martial.

Figat acus tortas, ſuſtineátque comas.

Et Tertullianus de pœnit. Cedo acum crinibus diſtinguendis, & puluerem dentibus elimandis. *Hotoman.* De hac dictione vide latius Tiraquellum, *in l. connub. l. 3. glo. 1. parte 3. num. 27.*

ACICVLA capitis, *lege 1. C. Theod. de repub.* eodem ſenſu accipitur. *Prat.*

A D

A.D. apud priſcos notæ erant, ante diem ſignificantes. quod imperiti ſcriptores cùm ignorarent, pro a. d. ſcripſerunt ad. Rectè igitur illud eſſe animaduertendũ, monuit Paulus Manutius, quod vbi apud Ciceron. in impreſſis libris legitur, ad 4. Kalend. ad 6. Id. ad 3. Non. & ſimilia, in vetuſtioribus libris legi. A D. *Prat.*

A D præpoſitio compoſita cum dictionibus à conſonante incipientibus, mutat d. in conſonantem quæ ſequitur, id quod omnes, qui de orthographia ſcribunt, annotauere: vt accurro, quod ex ad, & curro componitur: affligo, ex ad & fligo. In Pãdectis tamen, quas Florentini ex præda Piſana in archiuo adſeruant, ſemper reperiuntur præpoſitiones integræ, quod & antiquos obſeruaſſe, ex numiſmatis, & monumentis literarum marmoribus incuſis, etiam hodie videmus. Itaque in codicibus illis archetypis non legitur ex orthographorum ratione, accreſco, affero, affinis, agnatus, appono, arrogo, aſſcribo, aſſentio, aſſiduus, aſtringo, & huiuſmodi, ſed adſcreſco, adfero, adfinis, adnatus, adpono, adrogo, adſcribo, adſideo, adſiduus, adſtringo, hoc eſt, ad, præpoſitione integra. Hæc namque omnia & ſimilia tametſi non mutant ſenſum, retinenda eſt tamen antiquorum librorum maieſtas, in libris maximè legum: qui quo ſunt vetuſtiores, eo habentur maioris autoritatis. ¶ Ad præpoſitio locũ & perſonam ſonat Feſto *libro* 1. Eandem intentionis notam eſſe ex Cæcilio docet Gellius, *noctium Attic. libro 7. cap. 7.* Proximitatem quandoque ſonat Proculo *l. quidam Hyberus. 13 ff. de ſeruit.* Ad parietem, id eſt, iuxta parietem. Interdum pro aduerſus, vel contra accipitur, *l. commiſſa. ff. de public. & vectigal. ibi. Ad hæredem. Authentic. de non alienand. §. vt autem.* interdum ſignificat poſt. *apud Iulianum in l. qui duos §. 1. ff. de manumiſſ. teſtament. Sic apud Paulum in l. militi. ff. de teſtamento militari,* vbi Accurſius id annotat, licet Bartolus ibidem ſumi pro iuxta, cenſuerit, niſi dicat ibi fortè, pro ante ſumi. vt ſæpe apud M. Ciceronem. *Briſſon.* Conditionis quoque nota eſt, *l. quibus diebus. §. final. ff. de condi tionibus & demonſtrationib.* Bartolus tamen & Bald. ibidem modum ſignificare aiunt, & ex recentioribus quidam. *vide Alberic. ibidem. facit ad hæc l. ſi vir. ff. locati, l. inſulam §. ſi ff. de iur. & fact. ignoran. l. diuin. ff. ſi cui plus quam per legem Falcid.* Nonnunquam includit. *l. final. ff. de Senat. l. final. ff. de aduocat. diuerſ. iudic. l. poſt duos. ff. de condit. & demonſtrat. & l. nõ putabam. & ibi Alberic. eodem titul. l. ad veterani. ff. ad legem Falcid.* Nonnunquam Ad excludit. *l. rem ff. de actio.*

empt.

Digitized by Google

empt. §. *per venditionẽ. Auth. quamuis. C. de procurat. & ibi Alberic. & Cyn. in l. à caligato. ff. de nuptiis.* Interdum ponitur pro propter. *l. quam vtiliter. & ibi gloſſ. in verbo ad honores ff. de nego. geſt. l.* 1. *C. de ſuperind. lib.* 10. ibi ad ſolas literas, id eſt, propter ſolas literas. Aliquando pro ab, vt, ad hæredes, pro, ab hæredibus, *ſecundum vnam lecturam. in authentic. de defenſ. ciuit.* §. 1. Ponitur etiam pro præter, *c. cupientes.* §. *ad hæc de elect. lib.* 7. *& ibid. Archid.* Aliquando pro ſuper ponitur. *c. habet.* 2. *quæ.* 5. Interdum etiam ſonat pro, *vt Iauoleno in l. cum hi.* 12. *de muneribus & honoribus. & Scæuola l.* 3. *ff. de vac. & excuſ. muner. & Cicerone Verrin.* 5. Qui, *inquit*, ad ſtatuam pecuniam contulerunt. Eſt in procœmio decretalium, §. *ſanè.* ibi ad communem vtilitatem, id eſt, pro communi vtilitate. Interdum pro apud ſumi liquet in libro Digeſtorum *l. ſed ſi hoc.* §. 1. ibi ad eum ſubſideret. *ff. de condit. & demonſtrat. l. vxorem.* §. *ſorori*, ibi, ad hæredes, *ff. de legat.* 3. *l. vnic. in fin. ff. apud eum à quo.* Cicer. ad Atticum, Cùm, *inquit*, ad me bene mane Dionyſius fuit. *Liuius lib.* 10. Cæterùm non plus annorum ad hoſtes erat. Hanc quoque ſignificationem adnotauit Seruius in Donati grammaticen. Aliquando pro vſque ſumitur. *l. mariti.* §. *quinquennium ff. de adult.* ad eum diem, id eſt, vſque ad eum diem. Ad, item impletionis & abſolutionis nota eſt apud Marcellum *l. non putabam. & ibi Bartol. fin. de condit. & demonſtrat.* Sumitur etiam pro ob, *l. nulli. C. de ſacroſanct. eccleſ.* ibi ad viciſſitudinem, id eſt, ob viciſſitudinem. Aliquando deſignat animum *l. fratris*, aliàs *firmo*, aliàs *Firmio. ff. quand. dies leg. ced.* Denotat & nonnunquam adhærentiam, *l. meminiſſe. ff. de offic. proconſ. & legat.* ibi, vſque ad euentum ſucceſſoris *Prat.* ¶ Ad delectum non reſpondere, id eſt, detrectare munus militiæ: *de qua phraſi eleganter Duarenus lib.* 1. *diſputation. cap.* 4. ¶ Ad manum pro in promptu. *Africanus in l. tutor.* 19. §. *cum haberes. ff. ad Velleian. Prat.* ¶ Ad modum exilij pro ad ſidem exilij dixit I.C. *in l. quia neceſſitas, de liberali cauſa.* Duar. lib. 1. Diſp. c. 12. ¶ Ad vrbem magiſtratus dicebantur, qui cum poteſtate prouinciali, aut nuper è prouincia reuertiſſent, aut nondum in prouinciam profecti eſſent, ſed extra vrbem manerent. *F. Hotoman. in* 3. *Verrinam.*

¶ Ad agnatos & gentiles, prouerbium eſt è iure ſumptum, cùm aliquem mente captum eſſe ſignificamus, propter leg. 12. tabul. Si furioſus exiſtet, agnatorum gentiliúmque in eo pecuniáque eius poteſtas eſto. *Vide Hotom. in Comm. verb. iuris & Bud. in l. diuus Marcus D. de offic. præſid.* ¶ Ad beſtias dari, bifariam vſurpamus, primum de damnatis, qui lacerandi beſtiis obiiciuntur. *l. quod ad ſtatum* 12. *ff. de pœn. l.* 3. *ff. de veter. l.* 8. *ff. de falſis.* Itaque ad beſtias damnati, crebro dicuntur, *vt in l. ad beſtias.* 31. *ff. de pœn. l.* 8. *ff. de falſ. l. eius qui.* 8. *in fin. ff. de teſtament.* Tum præterea de iis qui operas ſuas vt cum beſtiis pugnent, locare conſueuerant: quos Cicero in Sextiana Beſtiarios appellat. *Sic accipienda lex* 1. *ff. de ædil. edi. l.* 3. §. *lege Iulia. ff. de teſtib. l.* 4 *ff. de accuſ. l.* 1. §. *qui operas ff. ad Tertull.* ¶ Ad Sabinum, ad Ferocem, ad Scæuolam, hæc verba, & ſi qua talia non dedicationem operis, quod M. Tull. in lib. Epiſtolarum ad Atticum, Græcè προσφωνεῖν, & alij προσοιπεῖν vocant: ſed rerum ab aliis iam captarum retractationem promittunt. Duplicem autem ſignificationem habent, aliàs enim his verbis notæ ſignificantur, quæ breues ac ſuccinctæ quædam ſunt animaduerſiones, non ſine priorum reprehenſione: vnde & nomen. Sic Ser. Sulpitius notas ad Qu. Mutium ſcripſit: Claudius Thryphoninus ad Seruidum Scæuolam: Paulus, Vlpianus & Marcellus, ad Papinianum, quas conſtat per Cæſares quoſdam ſublatas eſſe. Significantur autem & lectiones, ſi-

Digitized by Google

ne longiores commentarij, quod genus videntur libri Sext. Pomponij fuiſſe, ad Q. Mutium, Saluij Iuliani ad Vrſeium Ferocem & Minucium Saturninum, Pauli, Vlpiani, & Pomponij, ad Sabinum & Plautium: & aliorum ad alios, quos latè Politianus lib. 5. Epiſtolarum ad Modeſtum ſcribens recenſet. ¶Ad ferrum damnari dicebantur qui gladio plecti, quique capite truncari debebant. *l. eius. ff. de teſta.* vbi tamen Cuiacius hoc de ludo gladiatorio intelligit. Ferrum pro gladio ſæpè dixere M. Cicero & Virgil. idque tranſlatitiè, *vt ait M. Fabius lib. 8. cap. 6.* Sic ad gladium dixit *Paulus lib. 5. Sentent. tit.* 18. Prat. ¶Adæquatio, eſt æquabilis diuiſio hæreditatis inter fratres, ante quam diuiſionem leges vetabant quicquam alienari, niſi poſt annos quadraginta: & ei qui ſe læſum contendebat, ſuccurrebatur. *Lombard. lib. 2. tit.* 29. Sic tamen vt omni tempore ſortes ſtare debeant, & adæquatio percurrat. *item leg. Longobard. tit.* 48. *de quadraginta annis poſſ. fiat.*

¶Adærare, ab ære deductum eſt, quare ſine aſpiratione ſcribi debet, *in l. ſeptem. C. de erog. milit. anno. lib.* 12. *vt legitur in editione Haloandrina.* Eſt autem Adærare, ære æſtimare. Ac vt Taurellus de militiis ex caſu exponit, ad precium ſpecies ac annonas militares redigere. *Angeltsvvert angeſclagen.* Eſt autem huius l. ſenſus, exponente Budæo, ſpecies quæ militibus ſtellaturæ cauſa penduntur à Prouincialibus, ſi pecunia permutentur, æſtimari tanti debere, quantum eſt fori precium. Accurſius hic Adæratas ſpecies perperam intelligit, quique ſequuntur eum, ad ærarium delatas, pro ære æſtimatas. Simili modo *in l. vnic. C. de collat. don. lib.* 10. adærationem interpretatur æris præſtationem. *Olden.*

¶Adærata prædia ab eo dicta ſunt, quòd à frumentaria, aut vinaria, ſpeciariáque præſtatione ad ærariam redacta ſunt. Sic & adæratas poſſeſſiones, & adærationem legimus apud Cæſares: & ærarias annonas ab ære, vt ærarios milites dictos. *Taurell. præal. loc.* ¶Adcreſcere dicitur portio: quæ alteri perſonæ, vel rei accedit. *l. ſi Titio. §. fin. ff. de vſufruct. l. ſeruus* 67. *ff. de acquir. hæred. l. & Proculo.* 20. *ff. de leg.* 2. *cum ſimilib. innumeris lib. Digeſt. & apud Imper. l. vnic. § in his itaque. C. de cad. tol.* Propriè autem adcreſcere dicimus quod per alluuionem accedit. *l. inſula. l. ergo ff. de acquir. rer. dominio.* Itaque alluuioni comparatur ius adcreſcendi. *l. ſi Titio. de vſufr.* Neque id abs re: nam vt alluuio tacitum latenſque eſt augmentum, ita adcreſcendi iure, portio deficientis alteri ipſo iure adcreſcit. *d. l. vnic. §. in his itaque. l.* 1. *in fi. l.* 3. *l.* 8. *l.* 1. *ff. de vſuf. adcreſc.* Huic quando locus ſit, diſces ex *l. re coniuncti. D. de leg.* 3. & *l. triplici. D. de ver. ſig. & vtrobique Alb. Bart. Iaſon. Alciat. d. l. re coniuncti. Azo in Sum. C. de teſt. mili. & vide F. Ripam in d. l. re coniuncti.* Prat. & Goueanus de iure decreſcendi.

ADDICERE eſt auctionem facere, hoc eſt, bona ſua proſcribere, & licitantibus obiicere, & rem venalem ei, qui plus cæteris obtulerit, tradere. Quod ἀπόρτιον προγράφειν, ἀποκηρύττειν τὰ πατρῷα, κηρύττειν τὰ ὄντα Græcè dicitur. Plinius, Tabulas inde omnes, ex publico propter æs alienum ciuitatis addictas. Scauri ædilitas Romam tranſtulit, addictas, hoc eſt, publicè venditas. Item Quintilianus, Omnes facultates in pretia collegi, rus, ſeruulos, & omnia vtiliora properanti feſtinatione parentis addixi. Porrò, addicere pro deſtinare, deuouereque ponitur. Virgilius,

— huic me quacunque fuiſſet,
Addixi —

Vnde addictus morti, hoc eſt, deſtinatus, deuotus, obnoxius, & condemnatus. Cicero de duobus Pythagoricis loquens. Cùm is (inquit) qui morti addictus eſſet, paucos dies commendandorum ſuorum gratia poſtulaſſet. Addicti etiam vocati ſunt homines

Digitized by Google

mines obærati & nexi, qui lege 12. tabul. ob æs alienum creditoribus in temporariam ſeruitutem addicebantur. Hos autem ἀγωγίμους & κατακεδικασμένους Græci dixerunt, eóſque creditori ducere domum, & in eos & vitæ, & necis habere poteſtatem, cùm ſoluendo non eſſent, à Prætore permittebatur, cuius quidem hæc erant verba, do, dico, addico. Verùm cùm tandem addictorum lex ipſa duriſſima videretur, eam mos publicus repudiauit, & à Diocletiano ſublata eſt poſtea condita ſanctione, *vt teſtatur l. ob æs alienum in C. Iuſtiniani, ſub titulo de actionibus & obligationibus.* Item addicere in publicum pro publicato. Addicere opus aliquod, pro locare faciendum. Addicere ſententiam, pro vendere. Et de reliquis. Quas ſignificationes & loquendi formulas verbi addicere, legendis bonis authoribus venabere. *Anchor.*

¶ Addicere bona, meo iudicio, Prætor tum dicitur, cùm aut ſecundo decreto bonorum poſſeſſionem largitur, hoc eſt, poſſidere iubet: aut cùm eius bona qui iudicatum facere non poteſt, petitori attribuit. *Hotom.*

¶ Addicere dementem & inſanum rationibus neceſſariis, Cicero in Paradoxis translatè dixit, conſuetudinem Prætoris exprimens, qui legis duodecim tabul. imperio furioſos & dementes eorúmque familiam, id eſt, fortunas omnes agnatas gentilibúſque addicebat. Ego verò (inquit, de Clodio amico ſuo ſentiens) te non ſtultum, vt ſæpe, non improbum, vt ſemper, ſed dementem & inſanum rationibus addicam neceſſariis.

¶ Addicere litem, in 12. tabul. pro ſecundum aliquem iudicare. *Gell. lib. 17. capit. 2.* Poſt meridiem præſenti litem addicito.

¶ Addicere proprium eſt Prætoris, rem alicui vt eius fiat pro poteſtate attribuentis. Traductum poſtea verbum in magiſtros auctionum: à quibus eos qui rem, niſi precium intra diem certum augeatur, emptori attribuunt, poſtea deriuatum eſt. Hinc titul. libr. Pandectar. 18. De in diem addictione: quum venditor ea conditione rem emptori addicit, ſi intra certum tempus nulla ad precium fiat adiectio. vt enim in auctionibus publicis primo emptori venditur quidem res, deinde ſi nullus ſuperuenerit, qui precium augeat, addicitur, aut ſecundo ſi non acceſſerit tertius, ſic nulla allata conditione meliore res eſt primi emptoris cui addicta eſt: Ad eam Plautus alludit in Captiuis.

Age ſis roga emptum: niſi quis meliorem afferet,
Quæ tibi atque amicis placeat conditio magis.
Quaſi fundum vendam, meis me addicam legibus.

Alloquitur Ægio Paraſitum, cui cœnam promittit, ſed parcam: quare illum monet, vt ſi melior offeratur, arripiat. *Hotom.*

¶ Addicere nummo, prouerbiale eſt, quod vulgo dicunt, Fragmento panis vendere quod donationis eſt inſtar cum obtentu venditionis rem donantes, inuidiam donationis vitamus, aut pudori accipienti conſulimus, vt Budæus atteſtatur. Sed & Eraſmus noſter indicauit prouerbiale eſſe. Nummo addicere, pro eo quod eſt, minimo vendere. Eſt autem fucus quo legibus imponitur, prohibentibus donationes. *l. ſi quis conduxit. D. locati. l. ſi quis autem conduxit ad fin. de acquir. poſſeſſ.* Spieg.

¶ Addici bona libertatis cauſa in iure legimus multis locis. *vlt. C. de teſtam. manum. l. 2. & 4. D. de fideicom. li. & apud Imp. De eo cui libert.* Hoc autem ſic intelligendum eſt, vt cui hæres non extat, eius bona cuiuis, qui ſe æs alienum ſoluturum caueat, libertatum conſeruandarum cauſa attribuantur: vt etiam ſeruorum manumittendorũ, ſi conſentiant, patronus efficiatur. Quod ſi fiſcus vacantẽ hæreditatem occupet, libertates præ-

ſtet, quod ius à D. Marco inſtitutum traditur *l.6.& vl.C.de teſt.man.*Hot.

¶ Addici iudex pro dari à Prætore & certę controuerſiæ diſceptandæ attribui apud Papinianum. *l. cum furioſus 30.Paul. in l. iudex.46.& Pompon. l.ſi in iudiciis 80. D.de iudic.*

ADDICTI dicebantur apud veteres qui pecuniæ damnati, quòd iudicatum facere non poſſent, nexi in ſeruitutem creditoribus addicebantur. Vt ille Veturius de quo ſcribit Val. Max. lib.6. cap.1. *Quintilia. lib.5.* Quod autem proprium non erit, differens erit, vt aliud eſt ſeruum eſſe, aliud ſeruire, qualis eſſe in addictis quæſtio ſolet. Qui ſeruus eſt ſi manumittatur: fit libertinus: non item addictus. *Et lib.7.* Seruus cum manumittitur fit libertinus. Addictus, recepta libertate, eſt ingenuus. Seruus inuito domino libertatem non conſequetur: Addictus ſoluendo citra domini voluntatem, conſequetur. Ad ſeruum nulla lex pertinet: addictus legem habet. Propria liberi, quæ nemo habet niſi liber, prænomen, nomen, cognomen, tribum: habet hæc addictus. *Cicero pro Flacco*, Iſte cum iudicatum non faceret, addictus Hermippo, & ab hoc ductus eſt.

ADDICTIO in diem, vide ſuprà addicere proprium.

ADDITAMENTVM eſt, quod priſtinis bonis poſtea acceſſit. *l. quoties.§.conſtat.D. de admin. tut. cum ſimilib. locis quos Alberic. citat.* Spieg. Eſt etiam lucrum nuptiale. *l. inter ſocerum.§.cum inter.D.de pact. dot.* Canoniſtæ dotalitium vocant. *c.ex parte de for.comp.* Tholoſates Agenſamentum vocant. *Corraſ.lib.1. Miſcell. c.1. num.5.*Schard.

ADDITIO, pro adiectione, non facit perpetuo rem nouam: ſicut nec detractio. *Qua de re præ cæteris videndus Iaſon in enarratione. l.ius ciuile.*

ADDITIONALES, vulgò vocant nouos articulos prioribus addendos. *Vide Speculat. de depoſit. §. 4.*

ADDITVS. pro datus, *in l. cum furioſus. Item l.Iudex datus.D. vbi quis ager.* Spieg.

ADDVCI, declaratur interdum per verbum venire, vt, res in crimen adducta eſt, hoc eſt, in crimen, ſiue criminationem venit. Interdum per verbum redigere. vt in anguſtiam res adducta eſt. ¶ Adduci in iudicium apud Ciceronem pro Cluentio. *Spiegell.*

ADEMPTIO legatorum dicitur, cùm teſtator ea legata quæ alicui attribuerat, adimit: vel his verbis, non do, non lego: vel aliis, mutuatam teſtatoris voluntatem ſignificantibus. *l.1.& paſſ.D.de adim. & transf. leg.* Hotom.

ADEPTVS non videtur poſſeſſionem is, qui ita nactus eſt, vt eam retinere non poſſit, adeptus quidem es, ſed quum reſtituere debeas, non videris adeptus eſſe, *inquit Iabolenus l. 72. D. de acquirend. poſſeſſ.*

ADEO Feſto libro 1. duas habet ſignificationes, nam cùm prima acuta effertur, idem ſignificat quod accedo. & in hoc ſignificatu varius eius verbi vſus eſt, vide inferiùs paulò Adire. Cùm autem ſecunda acuitur, idem eſt, quod vſque eò Feſto libro primo. quo ſignificatu accipitur *apud Vlpianum l. iuriſgentium. §. adeò. ff. de pact. l. adeò ff. de iuriſdict.* Accipitur etiam pro non ſolum, *vt in §. ſi Titius. Inſtitut. de rer. diuiſ.* Prat.

ADESSE ea non videri, quæ caſu adſunt. rectè ex Pauli ſententia colligit Bart. *l. quæſitũ, 78.§.ſi ff. de legat.3.* Prat. ¶ Adeſſe pro, præeſſe, quidam accipi exiſtimant *in l.2.C.de ſtat. & imag.* Prat. ¶ Adeſſe nolle, S.C. verba, non vtique exigunt vt latitet, ſed & ſi contemnat venire: hoc eſt non ſolùm latitans, ſed & venire contemnens adeſſe nolle dicitur. *l. ſi eum 28.§. 1. ff. de fideicom.lib.* Prat.

¶ Adeſſe trifariam accipitur. Adeſt, qui preſens eſt: cui contrariũ Abeſſe. Secun-

Digitized by Google

Secundò adeſt, qui auxilio eſt, fauétque, ſic adſunt propriè aduocati, patroni & amici, *teſte Donato in Phorm.* Tertiò ſignificat aduenire. Huc ades ô formoſe puer: id eſt, huc veni. *Spieg.*

ADFECTARE eſt pronum animum ad faciendum habere Feſto lib. 1. *Prat.*

ADFECTATAS tutelas eas dici putat Anto. Aug. lib. ſing. a. Modeſti. quæ in numerum earum, propter quas quis excuſatur, non veniunt. *C. qui num. tut. l. 15. §. nonnunquam ff. de excuſ. tut. &c.*

ADFINES in agris ſunt vicini, qui confines agros poſſident. *l. pen. ff. fin. regun.* Quod Feſt. lib. 1. notat. Adfines etiam ſunt viro vxoris cognati, & vxori cognati viri: dicti ab eo, quòd duæ cognationes quæ diuerſæ ſunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit: quorum nomina ferè hæc ſunt, Socer, Socrus, Gener, Nurus, Nouerca, Priuignus: & alij vlteriores, quib. Pro, præpoſitio ſolet accedere. *l. 4. §. adfines. ff. de gradib. & adfi. l. 3. §. vlti. ff. de poſtul. l. 22. ff. de procurator. l. 19. C. de nupt. §. adfinitatis. Inſtitut. eo tit.* Adfinitatis itaque contrahendæ cauſa fit ex nuptiis: quanquam & ſponſalibus contrahatur, *l. quod Seruius 8. D. de condic. cauſ. da.* Quinimo & ex ſeruilibus contuberniis contingit. *l. 14. §. 1. in fin. ff. de ritu. nupt.* Adfinitas καταχρηστικῶς *in d. l. quod Seruius 8.* ſumitur pro quadam neceſſitudine, *l. non ideo. D. de hæred. inſtit.* Reliqua vide infra in verba Affinis, Affinitas. *Briſ.*

ADFIRMATORES appellantur, qui idoneos eſſe tutores in iure adfirmant, quos fideiuſſorum vicem ſuſtinere ait. *l. 4. in fin. ff. de fideiuſſo. tutor.* His ſimiles ſunt, quos vulgo Certificatores vocamus. *Briſſ.*

ADGNATI, *auctore Caio,* ſunt, qui per virilis ſexus perſonas cognatione iuncti ſunt, quaſi à patre cognati: veluti frater eodem patre natus: fratris filius, nepóſue ex eo: item patruus, patrui filius, nepóſve ex eo. *l. 7. D. de legit. tutor.* Quæ lex & ſi ex Caij lib. 1. Inſti. tranſcripta, inſcriptione id ipſum teſtante, dicatur: in eo tamen inſtitut. Caij libr. qui hodie circumfertur, ſub tit. de inteſtator. hæreditatib. paulo aliis verbis. Adgnati definiuntur eſſe per virilem ſexum defuncto propinquitate coniuncti: Quales eſſe ibidem ait conſanguineos fratres ſiue ex eadem matre ſiue ex diuerſis genitos. Item patruū, id eſt fratrem patris, & fratros patrueles. i. de ſingulis germanis natos: Inter fœminas verò ſolam ſororem conſanguineam adgnatam, & germano ſuo defuncto ab inteſtato ei adgnationis iure ſuccedere: Reliquas verò fœminas, hoc eſt, amitam, patris ſororem, vel fratris filiam, maſculis propinquis adgnationis iure non ſuccedere. Paulus Adgnatos definit, Cognatos per patrem ex eadem familia, & inter adgnatos & cognatos hoc intereſſe tradit, quod inter genus & ſpeciem. Nam qui eſt adgnatus, & cognatus eſt: non vtique autem qui cognatus eſt, & adgnatus eſt: alterum enim ciuile, alterum naturale nomen eſt. *l. vlt. §. 1. ff. de gradib. & adfi.* Quod etiam à Modeſtino traditur in *l. pen. ff. vnde legit.* qui ipſe adgnationem ciuilem eſſe cognationem ait, quæ per mares contingat. *l. 4. §. cognationis. ff. de gradib. & adfin.* Vlpian. *in l. 2. ff. de ſuis & legit.* Adgnatos definit, cognatos virilis ſexus ab eodem ortos. Idem, *In inſt. fragmentis, tit. 11.* Adgnatos ait eſſe à patre cognatos, virilis ſexus, per virilem ſexum deſcendentes, eiuſdem familiæ. *Briſſ.* Alciat. lib. 3. patergon. c. pen. agnatos putat dici quaſi adnatos, & ſic iuxta nos natos ſicuti Plinius adnata membra dixit, quæ prope alia ſuboriuntur vt in ſedigitis videmus. Filius igitur patri ſuo non adnatus, ſed natus eſt: quòd ſi filiorum, non contemplatione patris, ſed inter ſe mentio eſt, tunc adnati ſunt: quia omnes iuxta ac prope eodémque gradu geniti ſunt: vnde lex ait proximiores ex agnatis ſui dicun-

Digitized by Google

tur *l. Iuriſconſultus.* §. 1. *D. de gradib.* Agnati verò Ræuardo lib. Var. 5. cap. 1. inde nomen habere videntur, quòd iure ciuili non in domo nati ſint patrisfamiliàs (in ea enim liberi, qui ſunt in poteſtate duntaxat naſcuntur) ſed quòd familiæ adnaſcantur: ſicut agrum exiſtimauit inde appellatum, Varro lib. 4. de ling. lat. quod pecori ouillo agnatus eſſet. Et eſt quidem agnationis nomen ciuile, vt familiæ, gentis & generis: cognationis autem ſanguinis nomen eſt, & naturale, quod interdum in nomen agnationis tranſit. Cognati dicuntur quaſi ſimul nati, quaſi ex vno nati, quaſi commune naſcendi initium habentes. *l. in prin. vnde cognati.* Et idcirco agnati, *inquit Modeſtinus*, & cognati in hoc differunt, vt in cognatis etiam agnati contineantur, in agnatis non vtique & cognati. Verbi gratia: patris frater. i. patruus, agnatus eſt, & cognatus, matris frater. i. auunculus, cognatus eſt, agnatus non eſt. *l. 5. vnde legit.* Ideo patruus cognatus eſt, & agnatus: quia non ſanguinis ſolum, ſed etiam generis ratione, inter fratris ſui, hoc eſt, mei patris familiares mecum numeratur. Auunculus autem non agnatus eſt, ſed cognatus duntaxat: quia mihi non generis, ſed ſanguinis tantum ratione coniunctus eſt. Et hoc inde potiſſimũ, quòd fœminæ, conſideratione quadam generis gentíſque ciuili, propriam nullam ducant familiam, per in manus enim conuentionem vna cum marito familia, vna domo concluduntur. Nunc ſupereſt, vt de obſcura quadam agnatorum differentia diſſeramus. Agnati dicuntur, vel natiuitate, vel adoptione. Nam qui adoptabatur, iiſdem fiebat agnatus, quibus pater eius adoptiuus fuerat, & legitimam eorum hęreditatem habebat, vel ipſi eius. *l. 2. §. 2. de ſuis & legit.* Natiuitate verò agnati fiunt duobus modis: vno, qui per virilis ſexus cognationem viuo patrifamiliàs coniunguntur: altero, qui patremortuo nati ſunt, quos appellant communi nomine poſthumos ſuos. Filius, qui viuo patre natus eſt, agnati dici non poteſt, in recta enim linea verſatur, cum agnati ex latere domum duntaxat attingant. *l. 7. ſi tabu. teſt.* Ideóque gnatus vel filius dicebatur, non agnatus. At poſthumus ſuus filius dici non poteſt, nullus enim eſt filius ſine patre, vt nec pater ſine filio. Quia tamen patrefamiliàs mortuo, eius familia omnino non extinguitur, ideo qui filius eſſe non poterat, agnatus efficitur *l. 3. de iniuſt. rupt. & irrito teſt.* & patri (hoc eſt, paternæ familiæ) agnaſci dicitur. Illud igitur quæſitum eſt, an hic agnatus appellari proximus, & cum ſuis hæredibus numerari poſſit. Et poſſe quidem reſpondit Pomponius his verbis: Filius patri agnatus, proximus eſt *l. 12. de ſuis & leg.* Et hoc nimirũ illud eſt, quod hunc in modum Cicero ſcribit de Oratore lib. 1. Num quis eo teſtamento, quod paterfamiliàs ante fecit, quàm ei filius natus eſt, hæreditatem petit? Nemo, quia conſtat agnaſcendo rumpi teſtamentum. Recentiores quidam cùm hæc non conſiderarent, addere huic Pomponij reſponſo negationem contra omnium exemplarium fidem, non dubitarunt, non rectè. vult enim Pomponius filium patri agnatum, hoc eſt, poſt patris mortem natum teſtamentum rumpere, & hæredem patris proximum eſſe. Et ſic non Pomponius ſolùm, ſed etiam pro Cecinna Cicero poſthumum ſuum appellet: Cui, inquit, filius agnatus ſit, eius teſtamentum eſſe ruptum iudica. Ecce non agnatum ſolum, ſed agnatum patri cum Pomponius poſthumum appellat Cicero. Nec alio ſenſu proximiores ex agnatis ſui dicuntur. *l. 10. ff. de gradib.* ſui hæredes agnaſcuntur. *l. 3. §. fin. de lib. agnoſc.* Siquidem ex agnatis omnibus nulli ſunt iis agnati proximiores qui patri agnaſci dicuntur, hoc eſt, poſthumis ſuis. Nec eſt, quod quis obiiciat, quam vt liberi repudiant bonorum poſſeſſionem ſui hæredes, eandem illos quaſi legitimos habere incipere, & per conſequens rectè inter

agnatos

Digitized by Google

agnatos, etiam ſuos hæredes poſſe numerari. ídque Vlpianum ſibi voluiſſe. *l.2.in prin vnde legit.* Illius enim reſponſi ſententia eſt, liberos duplici iure ad parentum inteſtatorum hæreditates admitti, nimirum vel ſuo & legitimo iure ſimul, vel legitimo ſolo. Proinde ſi à ſuo iure receſſerint, quòd fieri repudiando ſolet, ſupereſt illic ius legitimum: quo iure præferri rurſus cæteris legitimis, hoc eſt, agnatis, in repudiata ſucceſſione conſueuerunt, non ſuo quidem, hoc eſt, proprio, ſiue innato iure, ſed iure legitimo. *l.vlt.in prin.de bon.dam.* Liberi igitur ſui hæredes ſunt, & legitimi ſimul non agnati, agnati autem legitimi ſunt, non ſui, iis exceptis, qui patri agnaſci dicuntur. Siue enim aut naſcuntur aut agnaſcuntur. *l. 1. §. 8.in fin.l.3. §. fin. de liber. agnoſcend. l.8.de iniuſt.rupt.& irrito teſt.* De his omnibus malè diſſerunt, & ſentiunt alij. Adde infra verbum Agnata. ¶ Adgnati cùm de furioſis agitur, curatorum loco multotiens ponuntur *l.12. ff.de cur .fur.l.2.C.eo tit.l.vlt. D.de noua.l.5.ff.de tutel. l.14.ff.de manumiſſio. l.65.D. de ſolutio.l. 10.ff. de alien. iud. mut.* Briſſ. ¶ Adgnatio igitur eſt ſuorum *l. 1 . l.8.l.poſthumorum ff.de iniuſt. rupt.teſta.l.ex facto.D.de vulg & pupil. l.pen.ff.de iur. codic.* Adgnata etiam dicunt ea, quæ ex mancipiis, vel pecoribus naſcuntur, vel gregi, vel ſeruitio accedunt. *l.Paul.§.1.D.de pig.l. vxorem.§.ſorori.ff.de leg.3. l.eum qui, §.non ſolùm.ff. de furt.*

ADGNOSCERE, præter vulgare ſignificatum, eſt admittere, recipere, teneri, præſtare. Hinc adgnoſcere onera apud Vlpianum, *l.hactenus qui alias.§.eſt i.vſufr.§.1. D. de vſufr.* eſt de oneribus teneri, eáque præſtare. Agnoſcere vſurarum onus Paulus dixit *l.quæro.ff.loca.* pro, vſuras in ſe recipere, & earum nomine teneri, & periculum agnoſcere, *apud Papinianum l.quid ergo 13. D. ad municip.* eſt de periculo teneri. Sic vectigali agnoſcere. Vlpianus dixit. *l. 2. §.ſequitur. D.de hæredi.vel actio. vendi.* hoc eſt in ſe recipere, & præſtare, & alibi. Agnoſcere hæreditatem, bonorúmve poſſeſſionem paſſim in libro Digeſtorum legitur pro admittere, & acceptare. Sic & adgnoſcere bona, eodem ſenſu. *l.recuſare.6. §. 2. D. ad Treb.* Prat. ¶ Adgnoſcere bonam fidem Vlpianus *l.quoties. 9. §. denique. ff.de admin.tuto.* pro bona fide, & iuſtam litem inſtituere, & in bona fide verſari, dixit Prateius. ¶ Adgnoſcere legatum *Modeſtino l.nihil.12. D. eod.* eſt illud accipere probando defuncti iudicium. *Prat.* ¶ Adgnoſcere tutelam dicitur, qui adminiſtrationem ſuſcipit, pupilliíque negotia gerit ſiue etiam conſenſit, ſiue attigit. *l. ſi filiusfamiliàs. D.de tutela.* Agnoſcere videtur, & qui conuentus excipit, vel aliàs voluntatem ſuam oſtendit, *l.45.D.de fide lib.* Prat. ¶ Adgnoſcere tutelam filio delatam pater videtur, ſiue geſſit, ſiue gerenti filio conſenſit, ſiue omnino tutelam attigit, non etiam ſi monuit ſolùm. *l.7. D. de tutel.* Briſſ. ¶ Agnoſci etiam liberi dicuntur, quos pro noſtris admittimus. tit. de liberis adgnoſcend. Sueto. in Auguſto cap.65. Ex nepte Iulia, ait, poſt damnationem editum infantem adgnoſci alíque vetuit. *Briſſ.*

AGNITI natales in S.C. intelliguntur de ingenuis. *l.3.ſi ingen. eſſe dic.* Prat.

ADGRESSORES dicuntur Prædones Vlpiano. *l. quo naufragium. §.non tantum. D. de incen. ruin. & nauf.& l.ſi ſcienti. D. de leg. Pomp.de parric.* Prat.

ADGRESSVRA eſt prædonum, latronúmve impetus. Alexand. Imp. qui eam caſibus fortuitis connumerat *l.quæ fortuitis C.de pign.* & Philippo A. *l. damnum.C.loca.* & Vlpian. *l.3.§.3.D.ad S.C.Syllan.* eodem verbo vſus eſt & Apuleius lib. 7. Aſini aur. *Prat.*

ADGRESSVS prædonum impetus, inſultus, rapina, & prædatio, adgreſſura eidem Vlpiano *l. ex fact. 17. §.ſi quis autẽ. D.ad S.C.Treb.* Prat.

ADHIBERE, hoc eſt præſtare,

dare, apponere, adiungere. *facit l. qui venenum.* ibi, quia eo nomine omne continetur quod adhibitum eius cui adhibitum eſſet, naturam mutet. *D. de verb. ſign.* Sic adhibere diligentiam. *l. ſocius ſocio. D pro ſocio l. 3. & l. ſi vendita. de per. & com. rei vendi.* Adhibere moram. *l. illud. D. de per. & com.* Adhibere procuratorem debet minor, ſi conueniat debitorem vt ei ſoluatur pecunia: id eſt, afferre, adducere, adiungere. *l. ait prætor. §. 1. D. de minorib.* Rebuff. ¶ Adhibere pro accipere, admittere, *l. fin. §. hac actione. D. na. caup. ſtab.* ibi culpæ ſcilicet ſuæ imputaturus, qui tales adhibuerit. *Reb.* ¶ Adhibere metum, facere: inferre, *l. ſi cum exceptione. §. aliquando. & § ergo. & §. fin. D. quod met. cauſ.* Rebuff. ¶ Adhibere, pro conuocare, citaréve, Vlpianus. *l nam ita de adopt.* Adhibitis etiam qui contradicent, id eſt, qui læderentur confirmatione adoptionis. *Spiegell.* ¶ Adhibere vim, eſt vim afferre, ſiue cogere. Adhibere dolum, fraudem, calumniam, eſt vti in negotiis agendis dolo, fraude, calumnia, ſiquidem huius verbi ſignificatio ferè per verbum Vtor declarari poteſt. *Spieg.*

¶ Adhibere ad actum aliquem, ſiue in ius vocare *Vlpia. l. nam ita diuus. ff. de adop.* quo ſenſu vtitur ſæpe M. Cice. *Prat.* ¶ Adhibere ad ſatiſdandum eſt fideiuſſorem dare *Paulo l. de die. §. 1. ff. qui ſatiſd. cog.* Prat. ¶ Adhibere, reiterare interpretatus eſt Damaſus pontifex *c. per illicitam. 1. q. 7.* atque ita accipi debet *in c. ventum. 1. q. 1.* Prat. ¶ Adhibere etiam teſtes dicitur qui adſumit, admittitve apud Arcadium *l. 1. §. 1. ff. de teſtib.* quod Græci dicunt παραλαμβάνειν. vt in Euangel. Matth. 18. παράλαβε μετὰ σοῦ ἕνα ἢ δύο, ἵνα ἐπὶ στόματος δύο μαρτύρων, &c. Prat. ¶ Adhibere poſtulantem, eſt aduocatum cauſæ ſuæ præficere *Vlpiano. l. obſeruare 9. §. 4. ff. de off. proconſ.*

ADHÆC, pro Præter hæc, *c. verum. ¶. adhæc. 36. dict. c. cupientes. §. adhæc de elect. lib. 6.* Aliquando exponitur pro Circa hæc, *vt per Archidiaconum: c. vno. circa fin. de relig. domib. lib. 6.* Aliquando aduerbialiter & continuatiuè ponitur. *l. 1. §. adhæc. C. de annal. excep. §. adhæc. de pace iuramen. fir. in feu.* Alb.

ADHVC, id eſt, vſque in præſentem diem, vel hucuſque. *l. poſt rem. ff. de tranſact.* ibi, quia adhuc lis ſubeſſe poſſit, tranſactio fieri poteſt. Vnde ſi quis donet ea quæ adhuc habet, non cenſetur donaſſe ea quæ iam alienauit, per illud verbum *Rebuff.*

ADITVS domus anterior pars ſiue introitus *l. ſi cuius §. ſed ſi aditum. ff. de vſuſr.* Rebuff.

ADIACENTIA poſſeſſionum quæ ſint, vide not. *C. de bon. vacant. l. 2. lib. 10. l. pertinorum. §. chartis. ff. de leg. 3.* Interdum adhærentiam ſignificat. *vt atteſtatur Alberic.* ¶ Adiacentia quæ alicui rei mobili puta fundo domuíve cohærent. Sic adiacens prædium quaſi iuxta iacens & adhærens. *l. 1. §. ex incendio* ibi. proinde ſi ex adiacentibus prædiis. *ff. de inc. ru. & naufr. l ſi finita. §. ſed etſi plures. ff. de dam. infect.*

ADIECTIO bonorum, vbi propriè non eſt hæreditas, ſed ſola principis autoritate quis pro hærede habetur. *§. 1. & in rubric. de eo cui liber. cauſa bona addic.* Sic. ¶ Adiectio pignorum in cauſam iudicati captorum, cùm domini conſenſu, non expectato iudicis præcepto venduntur. *l. à diuo Pio. §. ſi pignora. ff. de re iud. Corraſ. l. ſeruitute. 4. nu. 16. ff. de ſeruit.* ¶ Adiectio, melior conditio, cùm quis rei venditæ intra præſtitutam diem precium, vel pecuniã, vel qua alia ratione adauget. *Vlpian. l. 4. ff. de in diem addict.* Vide Adiicere infra. ¶ Adiectiones Iuſtinianus *Inſtit. §. fi. de ſucceſſ. libert.* accipere videtur pro modis Rom. ciuitatis, familiarúmque Romanarum ius aſſequendi, ſi Alciato credimus: qui tamen non negat, eo in loco Accurſij interpretationem probabilem eſſe. *Vide capite 17. lib. 1. Parerg.* Spiegel.

ADIE-

ed by Google

ADIECTIVVM appoſitum inter duo ſubſtantiua quid importet, vide Bartol. *in l. cum filio. in fin. ff. de leg.* 1. Et ſi duo adiectiua adiciantur vni ſubſtantiuo an requiratur vtriuſque concurſus. *Bart. in l. qui concubinam. in prin.* D. *de leg.* 3. Nebr. Rebuff.

ADIECTVS fundus intelligitur, quando melior allata eſt conditio. *l. quod autem Sabinus. D. de in diem addictione.*

ADIGERE iureiurando, ſiue ad iuſiurandum, *vt Vlpian. dixit in §. ſi. l. adoptiuum. de in ius voc.* dicitur is, qui conceptis verbis alium iurare coegit, hoc eſt, qui verbis arbitrio ſuo dictatis, iureiurando eum aſtringit, quod nonnulli, *Budæo teſte*, Adiurare dicunt. Qui autem ſic aſtrictus eſt, dicitur iureiurando adactus in verba eius qui adegit. Verba Vlpiani ſic habent: Sed ſi ad iuſiurandum adegit, ne vxorem ducat, ne nubat, impunè in ius vocabor. *Prat.* ¶ Adigi in verba, dicuntur qui in fidem principis adſumuntur. *Plinio in Panegyr. Budæo in l. iuſiurandum. D. de iureiur.* Prat. ¶ Adigere arbitrium, vetus locutio, pro Agere ad arbitrium. Vtrunque autem dicimus, Arbitrium adigere, & Arbitrum adigere. & eſt ſimilis ſignificatio quæ illius, Agere in iudicium, vel ad iudicium. *Cicer. pro Q. Roſcio.* Quæ quum ita ſint, cur non arbitrium pro ſocio adegeris Q. Roſcium, quæro. *Idem lib. de offic.* 3. Itaque Calpurnius quum demolitus eſſet, cognouiſſétque Clodium ædes poſtea proſcripſiſſe quam eſſet ab Auguribus demoliri iuſſus, arbitrum illum adegit, Quicquid ſibi dare facere oporteret ex fide bona. *Hotom.*

ADIICERE eſt quaſi iuxta addere, verbum enim adiicio idem eſt quod adiungo, addo. *l. impenſæ in fin.* ibi, inſulæ dotali adiectum. *D. de verbor. ſign.* ¶ Adiicere interdum valet addere aliquid ad pretium pluríſve licitati. *l.* 7. D. *de in diem addictio.* Inde Adiectiones pro incrementis & additamentis pretij, licitationibúſque quibus aliquid ad prius pretium adicitur. *l.* 4. *l.* 1. *l.* 11. *§. penu. l. vlt.* 15. *D. de in diem addictio. l.* 26. D. *de minor. l. vltim. D. de iure fiſc. l.* 41. *D. de rei vind. l.* 1. *de vendend. reb. ciuitat. li.* 11 *C.* Sic adiectiones admittere *in l.* 21. *in fi. D. ad municip.* quas vulgò dicimus Encheras recipere: *Notauit Anto. Auguſt. lib.* 2. *Emend. cap.* 3. ¶ Adiectus dicitur qui obligationi ſolutionis gratia adiicitur. *l.* 59. *D. de ſolutio.* veluti ſi ſibi aut Titio dari quis ſtipuletur: Nam Titij perſona in hoc tantùm comprehenditur, vt ei rectè ſoluatur. *l.* 56. *§. qui ſibi. D. de verbo. obligat.* ¶ Adiici etiam dicitur, qui alicui cohæres adiungitur. *l.* 7. *D. fam. erciſcun. l.* 8. *D. de hæredib. inſti.* Vnde Adiectus hæres pro cohærede *in l.* 7. *& l.* 32. *D. de vulg. & pup. l.* 78. *in fin. l.* 85. *D. de hæred. inſtit.* in eundémque ſenſum adiungendi & adhibendi verbis I.C. vtuntur. *l.* 6. *l.* 85. *& l.* 14. *in fin. D. de iure codic.* Briſſ. Adde Cuia. tract. tertio ad Africa. fol. 30. ¶ Adiicere in diem, eſt rem penes emptorem collocare, hac lege, niſi quis intra diem certum meliorem conditionem attulerit. *Cuiac. de tract.* 3. *ad African. fol. eod.*

ADIMENDI verba & modos vide in tractatu de adimen. leg. Quando lex adimit libertatem pro non ſcripta habenda eſt. *Terentio Clementi l. vnic. D. de adempt. libert.* Spiegel.

ADIMPLERE verbum rariſſimum quo Imp. vſus eſt. *Inſti. de contrahend. emption. §. ita tamen.* videtúrque idem eſſe quod impleo. *Spieg.*

ADIRE hæreditatem & pro hærede, id eſt, pro domino, eſt ipſam hæreditatem ſubire. *§. fin. Inſtit. de hæred. qual. & differ. l. ſi nemo D. de diuerſis reg. iur. antiq.* Adire bona, idem ferè. *l.* 1. *C. de teſta. milit.* Adeunt extranei, immiſcent ſe ſui, & neceſſarij *d. §. fi. & §. extraneus. Inſtit. illo tit. de hære. qual. & diff.* Porrò & qui adit, & qui ſe miſcet obligatur. *l.* 3. *in fin. & l.* 4. *ff. quibus ex cauſis in poſſ. eat.*

Prat. Cæterùm aditionem à geſtione pro hærede à parte diſtinguit. I. C. *in l. ſi qui mihi. §. ſed quid. D. de acqui. hære. in l. eum qui. D. eod. tit. vt annotat Goueanus lib. 1. var. lect. c. 25.* ¶ Adire hæreditatem, & bonorum poſſeſſionem petere. *Paul. æquiparat. l. is qui. de l. præſta.* tametſi Aditio hæreditatis, quia illi è ciuili iure origo, perpetua eſt. *l. licet. C. de iure delib.* Bonorum verò poſſeſſio, quia à prætore cauſam habet, temporaria eſt. Nam prætoris officium anguſtiore clauditur tempore. Hinc filius ſine patris iuſſu poteſt agnoſcere bonorum poſſeſſionem: adire autem hæreditatem non poteſt, niſi ſcrutatâ patris voluntate, quum facilè peti poſſit, non excluſa ſpatio temporis. Hæc eſt germana ratio diuerſitatis inter aditionem hæreditatis, & bonorum poſſeſſionem, quam Pyrrho Anglebermæo debemus, qui veritus non eſt ab Accurſio, & Bartolo diſcedere. *Prat.*

ADIVDICARE & abiudicare contraria ſunt. Cicero contra Rullum adquirit. Volet eſſe popularis, pop. Rom. Adiudicabit non ſumet ſibi tantum, non appetet: iudicabit Alexandriam regis eſſe, à populo Romano abiudicabit. *Hotoman. Prat.*

¶ Adiudicare apud Scæuolam. *l. 21. §. 3. D. de ann. leg.* vbi Præſes prouinciæ ex nominibus hæreditariorum debitorum elegit idonea nomina, & in cauſam legati Reipub. adiudicat, poſt cuius ſententiam Reſpub. à pleriſque adiudicatis ſibi pecunias percipit. Adiudicat, id eſt, iudicio attribuit, aſſignat, proprium eſſe decernit. *Hotoman.* ¶ Adiudicare cauſam alicui, ſecundum aliquem iudicare. *Cic. de Orato. 2.* ¶ Adiudicare eſt rei dominium iudicio attribuere, id quod in actionibus mixtam cauſam habentibus iudicibus permittitur. *§. ſi familia. Inſtit. de off. in l. ſi idem. D. de iuriſ.* Prat.

ADIVDICATIO, id eſt condemnatio *l. licet. §. ſi plures, vbi gl. ff. de procur.* Io. Fr. Dec. ¶ Adiudicatio propriè habet locum in iudiciis diuiſoriis. *l. ſi quid putatis. §. ſi quis fundum. & §. offic. ff. comm. diuidund. cum ſimul per Alberic. citatis. Vlpian. l. 2. ff. fin. regund.* Iudici inquit, finium regundorum permittitur, vt vbi non poſſit dirimere fines, adiudicatione controuerſiam dirimat. *Spieg.*

ADIVTOR idem eſt quod actor. *§. fin. Inſtitut. de curat. l. ſolet. ff. de tutelis, l. præſes & ibi glo. C. quomod. & quan. iud.* Alber. ¶ Adiutor pro ſcriniario ponitur. *l. nulli. C. de num. & act. lib. 12.* ¶ Adiutor tutelæ dicitur quem (vt ſcribit Pomponius) ſolet Prætor permittere tutoribus conſtituere, qui non poſſunt ſufficere adminiſtrationi tutelæ: ita tamen vt ſuo periculo eum conſtituant. *l. ſolet. 13. D. de tut. Hot.* Prat. ¶ Adiutorium quis præſtare dicatur Canoniſtæ pulchrè indic...nt *in c. vltim. ext. de homic.* Vocabulum extat & apud alios receptos authores. *Spieg.* ¶ Adiutor Cornulariorum, vacationem munerum gradium habet. *l. vltim. D. de iure immunit.* Cornularij qui ſunt, vide infrà ſuo loco. erant & adiutores Quæſtoris. ¶ Adiutores officiis leuandi laboris cauſa dabantur, qui his vel ægritudine præpeditis, vel multitudine negotiorum obrutis opem ferrent. *l. 1. C. de num. lib. 12. l. 13. C. de diuerſ. offic. libr. 12. & in Notitia Imperij Rom. perſæpè.* Sic adiutores Quæſtoris *in l. vltim. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12.* Adiutores ſacrę memorię. *l. 15. l. 24. eo. ti.* Adiutores magiſtri officiorū, *l. 5. C. de princip. agen. in reb. lib. 12.* Adiutor vrbani officij apud Symmach. *lib. 1. epiſtol. 22.* & Adiutor primicerij tribunorum notariorum in Notitia, quę ſubiecta eſt Non [illegible] 8. Appellantur verbo Græco Boethi *in l. vlt. C. de tabular ſcr. lib. 1*[illegible]. Briſſ.

ADIVTRICIS primæ legionis meminere Impp. *in l. vlt. C. de apparitoribus præfect. prat. & l. vltim. C. de caſtr. pecul. lib. 12.* in qua Adiutrice noſtræ Reipubl. pro Adiutrice noſtra vulgò perperam legitur.

ADIVVÆ qui erant diſces ex Notitia Imperij Roma.

ADIVVARE, pro adminiculari apud

apud Paul. in l. legitima. de pac. In vſib. feud. denotat opem ferre, & auxiliari.

ADLECTI, vide infra allecti.

ADLECTOS etiam dici putat Varro lib. 5. de lin. Lat. qui in collegarum locum ſuppoſiti ſunt. *Prat.*

ADMINICVLVM, adiumentum. *Vlpian. l. 1. D. ſi vſufru. pet. §. 1.* Vſusfructus legatus, ait, adminiculis eget, ſine quibus vti frui quis non poteſt. Propriè dicitur ſuſtentaculum ſiue fulcimentum rei alicuius, vel ſine quo res non ſubſiſtit. *l. inſtrumenta. C. de prob. Spi.* Prat.

ADMINISTER, id eſt magnus & præcipuus miniſter, vox Ciceroni familiaris. Ad enim habet vim intendendi. Adminiſtrationis appellatione, apud Canoniſtas continentur tantum eccleſiaſtica officia, nimirum exemplo tutoris, qui adminiſtrator in iure noſtro appellatur, dicitúrque habere officium. *l. alienam. C. de procurat.* Notum eſt & apud Cęſarem, idoneum latinitatis autorē, adminiſtrare pro gubernare accipi. *Spiegel.*

ADMINISTRARE dicitur quicquid alij reſtituit. *l. ſi pars. 10. in fin. D. de inoffi. teſtament. l. 3. D. ad leg. Falcid.* Hinc.

ADMINISTRATIO libera quæ ſit, *vide in l. filiusfamil. D. de don. Vlpian. in l. eum actum. D. de negot. geſt.* caſum indicat, quo ex ſuperioris temporis adminiſtratione nihil amplius in iudicium deduci poteſt. Cæterum adminiſtrationem rerum liberam, qualem dominus habet, procuratori commiſſam, Barbari altam & baſſam vocant. Ex Oldendorp. *Spiegel.*

ADMINISTRATOR, is eſt qui rerum publicarum, ſeu temporalium curam gerit: at Magiſtratus, qui iuriſdictionem exercet. *Azo. cod. de administ. reipubl. lib. 10. in rub.* ¶ Adminiſtratores in iure noſtro dicuntur maiores Magiſtratus: quòd illi ſolam meri imperij adminiſtrationem habeant, quæ vox eum comprehendit, qui alieno nomine, non proprio agit, *vt atteſtatur Accurſ. in rubric. de Adminiſtrat. Reipub.* C. 11. Quod & iuramenti formula probatur, qua iurant, Magiſtratus, occaſione traditæ adminiſtrationis fidem ſe Cæſari ſeruaturos. *In Aut. Iuſiur. quod præſt.* Vides, quo titulo te vendis, qui ais te liberum eſſe: nihil ad te ius meri imperij pertinet, quod ſolius Imperatoris eſt: tantum exercitum ſibi competit. *Spiegell.* ¶ Adminiſtratores ciuitatis, curatores dicuntur. *l. præſes. C. de tranſact. per l. 3. D. de adminiſtrat. rer. ad ciuitat. pertin.* Hi ſunt qui ciuitatis negotia gerunt, & adminiſtrant, quorum officium explicatur. *D. de admi. rer. ad ciuit. & C. eodem titul. li. 11.* Prat.

ADMISSIO pro permiſſu: quemadmodum admittere, pro fieri ſinere, nonnunquam vſurpatur. Notum admittere homicidium pro committere, & vt vulgò dicitur perpetrare *apud Iuriſconſ. in l. 1. §. penul. de ſicar.* & pro delinquere ſimpliciter *in l. ſpurij, in princ. ff. de decurion.* Spieg.

¶ Admiſſionum officium *in l. 2. Cod. de priuileg. eorum qui in ſacr. pal. lib. 12. C.* quod ſub diſpoſitione Magiſtri officiorum ponitur in Notitia Imperij Rom. Ab eo Admiſſionales, qui principem adoraturos admittebant *in l. vltim. C. de diuerſ. offic. libr. 12. Lamprid. in Alexan.* Salutabatur verò quaſi vnus de Senatoribus patente velo, admiſſionalibus remotis, aut ſolis his qui miniſtri ad fores fuerant: cùm antea ſalutare principem non liceret, hodie Camerarij vocantur. Admiſſionum etiam magiſtrum legimus apud Vopiſcum in Aureliano. *Briſſ.*

ADMITTERE, eſt miſſum in poſſeſſionem recipere. *Vlpianus l. 3. in prin. D. ne vis fi. ei eidem in l. is cui 5. §. miſſus. D. vt in poſſ. leg.* Prat.

¶ Admitttere ſcelus dicitur, qui id perpetrat, & committit in diuorum Marci, & Commodi reſcripto. *l. diuus. D. de offi. præſid.*

¶ Admittere præter notas acceptio-

nes, eſt marem fœminæ, aut mari fœminam admouere ad initum, apud *Vlpia. in l. ſi quis vxori. §. ſi quis. D. de furt.* Vide hoc loco Budæum. *Sp.*

¶ Admittere bonorum poſſeſſionem pro agnoſcere & accipere *in l. 7. C. de iure delib. & alias ſæpius.* Briſſ.

ADMODVM, id eſt, valdè penultima correpta, *l. 1. in princip. D. quod cuiuſque uniuerſ. l. vnica. C. ne quis in ſua cauſ. iudic.* Aliquando profertur accentu acuto, & tunc exponitur ad modum id eſt neceſſitatem *l. item ſi fundum, in fi. D. de vſuf.* Alber.

ADMONERE, verbum notæ ſignificationis eſt. Plerúmque caſtigare & corripere, & percutere ſonat. Corripere quidem ſignificat in Imp. Commodi Conſtitutione apud Modeſtinum *l. alimõt. §. 1. D. de agnoſ. lib. iuncta l. 1. D. de iure patro.* telo admonere. *Vergil. libr.* 10. & flagello *Columella lib. 2. cap.* 2. dixere quod & Nonius adnotauit. Hoc ita Græci exprimunt, νεθετεῖν, vt apud Platonem in lib. νόμων. νεθετεῖν πληγαῖς. Hinc.

ADMONITIO fuſtium *Calliſtrato l. veluti D. de pœn.* Græcis νεθέτημα. Prat.

ADMOVERE probationi, *apud Vlpianum l. 1. in princip. D. de quæſtio.* eſt reum argumentis compellere. *Prat.*

ADMOTA, id eſt, adhibita, *l. damni infecti. D. de damn. infect.* Alber.

ADNEPOS, Adneptis, Græci διοέγγονον, διοεγγόνην dicunt. Hi ſunt abnepotis, vel abneptis filius filia, pronepotis vel proneptis, nepos, neptis, *l. 1. §. 5. & l. vlt. §. Adnepos. D. de gradib. & adfin.* Sic in inſcriptione antiqua, L. Aurelius Verus Antoninus Neruæ adnepos appellatur. A Nerua enim Traianum, à Traiano Hadrianum, ab Hadriano Antoninum Pium, à Pio Verum adoptatum, ex hiſtoriis notum eſt. *Briſſ.*

ADNOTARI dicitur, qui abſens in reos refertur, nam in grauioribus criminibus Magiſtratus qui abſentem in reos recipiebat, edicta proponebat, quibus illi denunciabat fore, vt niſi intra annum adeſſet, eius bona confiſcarentur. *vti Martianus docet l. 1. & 2. D. de req. vel abſent.* Hotoman. ¶ Adnotare quoque eſt cùm præſes notat qua quemque damnatum pœna dignum cenſeat, ídque ad Imperatorem reſcribit. *l. 1. D. quando appell. l. 6. §. præſides. D. de interd. & releg. l. 1. §. 1. D nihil innouand.* Plin. lib. epiſt. 10. Fuerunt ſimilis amentiæ, quos quia Romani ciues erant, adnotauit in vrbem remittendos, *Hotom. Prat.* ¶ Adnotare aliquando accipitur pro reprehendere, *vt apud Paul. l. debitor. 82. §. ſeruo. D. de leg. 2.* Aliquando ponitur pro notare. *l. cum mater. D. de inoffic. teſtam.* Prat. Neb.

ADNOTATIO, illa in reos ratio, *l. 1. D. eod. tit.* eſt &, ¶ Adnotatio quæ fit proprio motu principis vt notatur *in l. non aliter. C. de pat. ſacr. larg. lib.* 12. Vel Adnotatio eſt reſcriptum principis paucis adhibitis factum. *l. iubemus C. de ſacr. eccle.* Quandóque dicitur Adnotatio actus qui ſine teſtibus expeditur. *l. inſtrum. & ibi gloſ. 1. C. de proba.* Aliquando adnotatio eſt ſcriptura facta propria manu principis. *l. 1. C. de precibus Imp. offer.* Briſſ. Spieg. Alber.

ADNOTATVS cenſibus *in l. quiſquis. 16. C. de epiſc. & cleric.* idem qui Aſcriptitius.

ADOLESCO, à verbo Græco ἀδολέσχω veniens Feſto libro 1. eſt ætate progredi & creſcere Nonio, quo ſenſu vſus eſt Vlpianus *l. 3. §. ſi duo impuberes. de Carbonia. edict.* D. Prat.

ADOLESCENS dicitur, qui pubertatem egreſſus eſt. *l. Aurel. §. 1. D. de lib. leg.* Adoleſcens ſæpe legitur in Pand. Floren. ¶ Adoleſcentes, qui moribus, & ſolertia præditi ſunt, tametſi legitimam ætatem nondum expleuerint, anno tamen vigeſimo poſſunt impetrare veniam adminiſtrandarum rerum. *l. 2. in princip. C. de his qui ven. ætat. impet.* Alioqui prætor opem pollicetur eis, ceu minoribus, annis

annis 25. Et ideo in hanc vſque ætatem adoleſcentes curatorum auxilio reguntur: nec ante rei ſuæ adminiſtratio eis committi debebit, quanquam bene rem ſuam gubernantib. *teſte Vlpian. l. 1. de minorib.*

ADOLESCENTIAM, quæ pubertas eſt, I. C. placuit à quartodecimo anno ſumere initium, vigeſimo-quinto perfici *l. non aliter. §. 1. ff. de leg. 3. cum ſimi.* ¶ Adoleſcens à noſtris dicitur, qui inter annum decimumquartum & viceſimum quintum ætatem agit. nam ante decimumquartum pupillus appellatur. Hinc titulus Rem pupilli vel adoleſcentis ſaluam fore. *libr. Dig.* 46. vide ætatis gradus. *Hotom.*

ADOLESCENS & iuuenis, *Caio idem, l. patri. D. de minorib.* Spiegel.

ADOLESCENS & pupillus æquiparantur furioſo, quia non rectè intelligunt. *l. diem proferre. §. coram. D. de recept.* Sp.

ADOLESCENS luxurioſus, *apud Vlpian. in l. ſi verò non remunerandi cauſa.* Quære infrà Luxurioſus. Spiegell.

ADOPTARE, eſt quem in filium adſciſcere. Sed & ad alios pertinet, qui adſciſcuntur. vnde adoptare adminiſtros dixit. Varro *lib. 4. de ling. Latina.* Prat.

ADOPTIO, ita à Theophilo *Inſtitut. de adoption. in principio.* νομίμη πρᾶξις μιμουμένη τὴν φύσιν πρὸς παίδων παραμυθίαν ἐπινενοημένη. quæ verba ita vertimus: Eſt actus legitimus naturam imitans ad liberorum ſolatium inductus. Rectè adiecit μιμουμένη τὴν φύσιν. Nam *vt ait Iauolenus l. adopt. 16. de adoptio.* Adoptio in his perſonis locum habet in quibus natura locum poteſt habere. Definitio autem hæc ſumpta videri poteſt ex *§. minorum. Inſtitutio. & l. actus. D. de reg. iur.* Prat.

ADOPTIONIS origo antiquiſſima eſt. Non ſolum enim apud veteres Romanos in vſu erat, *vt ex A. Gellio. libr. 5. cap.* 19. liquidò conſtat, ſed & apud Græcos, vt ex Plutarcho, in Theſeo liquet, quo loco Theſeum ab Ægeo in filium acceptum refert. Quam rem, inquit, Athenienſes θέσιν adpellabant. Apud Iudæos eam fuiſſe proditum eſt. Adoptionis cauſam eſſe tradunt Impp. *in l. 3. C. de adoptionibus*, liberorum orbitatem, id eſt, (inquiunt) quod liberos non haberes. *Prat. Viglius in §. adoptiui liberi. Inſtit. de exhared. lib.*

ADOPTATITIVS, ex filio adoptato natus, *Feſto lib. 1.*

ADOPTIONIS ſolennitas hodie apud nos abolita eſt. Nec quenquam mouere debet, quòd imaginem quandam adoptionis obſeruamus in iis, quos loco filiorum alimus, atque etiam affectu quodam proſequimur, & filios appellamus. Nam Romani quoque idem faciebant, non tamen ea reputabatur ſolennis adoptio, *vt apparet ex l. quidam cùm filium. D. de verb. oblig.* Prat.

ADOPTATI ex tribus manibus. Sic enim legendum, vt rectè cenſet alibi Alciatus *in l. penult. §. quæ autem de aliis. C. de adopt.* quòd de patris naturalis manu in fiduciarij manum traderentur: qui deinde in manum & poteſtatem adoptiui parentis dabit. Vnde *in l. ſequen. per* tres mancipationes adoptionem fieri leginus, qua Imper. Iuſtinianus antiquauit. Spiegel. Cæterùm Alciati ſententiam refellit omnium codicum fides. & veterem lectionem retinendam eſſe, legendúmque ex tribus maribus cenſet *Connan. li. 2. c. 15. num. 3.* licet qui ex tribus maribus adoptari dicantur certi nihil adferre poſſit. *Schar.*

ADOPTATIO idem quod adoptio, ſed in vſu rariſſimum. *Spiegell.*

ADORARE antiquis ſignificabat agere, vnde & legati adoratores dicuntur: qui mandata populi agebant. *Feſtus libro primo.* ¶ Adorare principem, eiúſve purpuram, eſt

venerari, ſalutare, ad principis genua accidere, & genua flectere, *l. vnic. de Comit. & Trib. ſchol. lib. 12. C. l. fin. qui milit. poſ. eo. li. l. ſancimus 4. de conſulibus eodem libro. Ammia. lib. 21.* Sic adorare principis æternitatem *l. de fabric. lib. 11. C.* quo ſenſu accipitur προσκυνεῖν Græcis vt Gen. cap. 33. καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν ἑπτάκις. Quod autem, adorare pro venerari accipiatur, liquet ex. *C. de adparit. præfect. vrbi.* Adorare verbum vetus in 12. Tabul. Si furto adorat, nec manifeſtum erit: *Feſtus. Prat.*

ADPLVMBATVM appellatur quod plumbo vinctum & alij iunctum connexúmque eſt *l. 23. §. item quæcunque. D. de rei vindic. l. 17. 1. caſtella. D. d. actio empt. l. 2. D. de ſepul. viol.* Contrarium huic verbum, Replumbatum legitur *in l. 19. & l. 32. §. 1. D. de auro argent.* Briſſ.

ADPLVMBATVRA & Ferruminatio ſic differunt, quòd hæc per eandem materiam facit confuſionem: illa non idem efficit, ſed coniungit & connectit tantum: *ait Paulus in l. in rem 23. §. 4. D. de rei vindic.* Hotom.

ADPROBATVS fideiuſſor, *apud Caium. in l. ſi verò. D. qui ſatiſdar. cogant.* Spieg.

ADPROMISSOR eſt, qui quod ſuo nomine promiſit, idem pro altero quoque promittit: *inquit Feſt.* quo tamen loco haud ſcio an vox Alter deſideretur: vt locus ſic legatur: Qui quod alter ſuo nomine promiſit. nam Pomponius *in l. 5. §. 2. de verb. obligat.* Satis-acceptio, inquit, eſt ſtipulatio, quæ ita obligat promiſſorem, vt adpromiſſores quoque ab eo accipiantur: id eſt, qui idem promittant. *Item Vlpianus in l. omnibus 43. ff. de ſolut.* In omnibus ſpeciebus ſtipulationum etiam acceſſiones liberantur: puta adpromiſſores, hypothecæ, pignora. Quibus ex locis conſtat, Adpromiſſorem eundem eſſe qui & fideiuſſor dicitur, *l. ſi verò ff. ſoluto matrimonio.* Hotoman. Spieg. Sed & dubium non eſſe quin adpromiſſor pro fideiuſſore accipiatur affirmat Duarenus *l. 5. §. ſatiſacceptis ff. de verborum obligat.* Idque non tantum apud I. C. ſed etiam apud veteres Latinos auctores. Inter quos Cicero eum qui pro alio ſe obligat, nuſquam fideiuſſorem, ſed ſponſorem potius aut adpromiſſorem vocat, vt in oratione pro Roſc. Amer.

AD reſponſum, *apud Impp. in l. ſcriniis. in notitia de palat. ſacr. larg. lib. 12. C. & in Nouella Iuſtiniani. Imp. 8. §. πάντα τοίνυν & in Edict. 8. eiuſdem.* dicitur, qui deputatus eſt à magiſtro militum, vt quid opus ſit à competenti iudice in milites fieri reſponſum, id eſt, miniſterium ei exhibeat, & ſolet iſte deputari à magiſtro militum eo, ſub quo prouincia illa eſt, *auctore nominato interprete ad Iulianum Patritium conſtitut. 17. capite. 62.* Prat.

ADROGATIO Vide Adoptio, & Cuiac. Obſeruat. lib. 9. capite 37.

ADSCRIBERE ſibi in teſtamento dicuntur, qui alieno in teſtamento ſibi aliquid quaſi à teſtatore attributum vel ſua vel eorum qui in ſua parte ſunt manu adſcribunt, vnde tit. De his qui ſibi in teſtam. adſcrib. *Hot.*

¶ Adſcribere ſibi in teſtamento, eſt ſua manu eiuſve qui in poteſtate eſt aliquid in rem ſuam alieno in teſtamento ſcribere. *titul. de his qui ſibi in teſtamen. adſcrib. l. 15. ff. ad l. Corn. de falſ.*

ADSCRIPTVM ſeruum pro adſignato dixit Paulus *in l. 54. §. vltim. ff. locati. iuncta l. 32. ff. de pignor.* Adſcripti etiam Feſto auctore dicebantur qui nomina in colonias dediſſent: quomodo adſcriptos colonos interpretor apud Liuium libro quarto. Et ad eorum ſimilitudinem ab Impp. Adſcriptitij appellantur colonis addicti atque adſignati, ſicut inde ſe mouere non poſſint, & poſſeſſionibus ipſis accedant, omniaq; bona dominis prædiorum acquirant. *l. 6. l. 20. & l. 22. & l. vltim. C. de agrico. & cenſit.*

Digitized by Google

greenſ. li. II. *l.* 20. *& l.* 34. *C. de epiſc. & cleric.* quorum conditio Adſcriptitia dicitur *l. vlt. C. de tranſact. l.* II. *C. com. vtri. iudi.* Iuſtinianus adſcriptitium ἐναπόγραφον vocat *Novell. Conſti.* 23.

ADSCRIPTITII autem glebæ qui à I.C. appellantur, cum agro vnâ ſeruiebant domino, & cum fundis mancipabantur alienabanturque, *vt tradit poſt alios Tur. li. aduerſ.* 15. *ca.* 16. *Connan. lib.* 2. *cap.* 10.

ADSECTARI dicitur, qui tacitus frequenter ſequitur. Aſſidua enim frequentia quaſi præbet nonnullam infamiam, *Vlp. l. item apud.* 13. *§. alind.* 17. *ff. de iniu.* Et ad iniuriam referri poteſt: quod accipiendum eſt, ſi contra bonos mores hoc fiat. *d. l. item apud. §. meminiſſe.* Vnde non inepte Feſtus dicit adſectata fœmina, vel in bonam partem dicitur, velut honorata, vel in malam, quaſi ad extremum periculum adducta. *Prat.*

ADSERERE in libertatem pro vindicare, *in l.* II. *in fi. ff. de iniur.* vt adſerere ſe in ingenuitatem, *in l.* 2. *§.* I. *ff. ſi ingen. eſſe dicet.* ¶ Adſerere arbores. *l.* 7. *§. vlt. ff. de vſufr.* Græcis eſt κεντρίζειν, id eſt forare medullam arboris ſterilis, & in eam fœcundæ calamum immittere, inſitionis ſpecies pro genere. Qua forma adſerere prolem Papi. dixit pro adoptare, ſicut ſcilicet in foratione ſurculum truncus adoptat, *Cuiac. obſer. lib.* II. *cap.* 36. *in fin.*

¶ Adſerere manu, eſt admouere quid, ea quoque quæ in terram dimittuntur, ſera dicuntur *Feſto libro* I. quo ſenſu, arbores adſerere dixit *Vlp. l. vſufructu,* 7. *§. Caſtus ff. de vſufructu.*

ADSERTOR, libertatis vindex. *Paul. lib.* 5. *ſen. tit.* I. *&* 13. *in fin.* Et eodem ſenſu.

ADSERTIO & Adſertoriæ lites *l.* I. *C. de adſert. toll. & apud M. Fabium lib.* 5. *cap.* 2. de ſecunda adſertione verba facientem.

ADSESSORES ſunt qui à magiſtratib. præſidibúſve in conſilium adhibebantur, ab eo dicti, quòd iure dicundo adſiderent. *l.* I. *& penu. ff. de offic. adſeſſ. l.* I. *C. de adſeſſ. & dom. l. in conſiliarius.* 10. *C. eo. & alibi ſæpe.* iidem comites dici cœpti ſunt. *l. diem functo. ff. eo.* Omne acceſſorum officium his ferè cauſis conſiſtere Paulus ſcribit *l.* I. *ff. eo.* in cognitionibus, poſtulationibus, libellis, edictis, decretis, epiſtolis. Adſeſſorem συγκάθεδρον appellat Modeſtinus *l.* ὁ μόνον. *ff. de excuſ.* Old. & Prat. Dicuntur & conſiliarij, quod principi à conſiliis eſſent. *l. pen. ff. de off. aſſeſſ.*

ADSESSORIA, libri erant, hi à Puteolano ſcripti, *l. nam & nocere* 12. *ff. de pact.* eodẽ ſenſu accipitur adſeſſorium in *l. lex.* 5. *§. hac lege. ff. de iniur.* Prat.

ADSESSVRA adſeſſoris munus & functio. *l. ſi. ff. de Proxenet.* Prat.

ADSIGNARE, pro Obſignare tabulas aut cum alio ſubſcribere *in l.* 127. *§. Chryſogonus ff. de verb. obligat. & l.* 92. *ff. de legat.* I. *l.* 20. *ff. de auct. tut. l.* I. *C. de ſolut. & liber. debit. ciuit. lib.* II. Adſignatas res, anulo ſignatas accipere poſſumus in *l.* I. *§. vlt. ff. nautæ, caup.* Adſignare libertum eſt teſtificari cuius ex liberis libertum eum eſſe velit. *l.* 107. *ff. de verb. ſign. l. vlt. ff. de oper. libert. l.* 48. *§. vlt. ff. de ritu nupt. l.* I. *in fin. ff. de legit. tutor. tit. de aſſignandi libert. & l.* 22. *§. qui libert. i. ff. ad l. Corn. de falſ.* Briſſ.

ADSIGNATA pecunia attributa. *Varroni lib.* 4. *de lingua lat.*

ADSIGNATI agri vocabantur, qui veteranis pro præmio adſignabantur, & inter eos centuriis actis diuidebantur *l.* 15. *§.* I. *ff. de rei vind. li.* II. *ff. de euictio.* Briſſ.

ADSISTERE, quod Cic. adeſſe patrocinari, aduocatum eſſe, *Vlp. l.* 54. *ff. de rei vend.* Nec propterea qui ſi poſtea cognouerit rem ad ſe pertinere, quod alij eam vindicandi ſuam eſſe adſiſtebat, dominium amiſit. *Hotoman.*

ADSTIPVLARI dicitur ſtipulanti ſtipulari, vt ſi petenti ſibi decem à Mæuio, ego eadem ſtipulor ti-

Digitized by Google

bi dari, in quo quia mens eſt vtriuſque noſtrum eadem, & idem quod tu tibi cupio & volo, ideo factum eſſe arbitror, vt adſtipulari pro adſentire dicamus. *Cic. in Academicis.* Falſum eſſe dicunt Stoici, & eorum adſtipulator Antiochus. Sic enim eum locum Feſtus Pomponius interpretatur.

ADSTIPVLATOR, qui ſtipulatori accedit, & idem ſtipulatur eodem modo quo adpromiſſor: vt Pacta & conuenta ſint firmiora, magíſque cauta & rata. Erãt verò in foro Romano circum argentarias habentes qui adſtipulandi quæſtum exercebant, præſtóque erant ſtipulatoribus & paciſcentibus. aſtipulator in antiquo lexico προσεπερωτητὴς exponitur, id eſt, qui præter ſtipulatorem interrogat atque ſtipulatur, *ita doctiſſ. Turneb. lib. 16. aduerſ. capite 8.*

ADSVMPTIO eſt Profeſſio, & adſeueratio, & conteſtatio quædam. *l. adſumptio. 6. ff. ad municip.* vt ſit ſenſus: Is qui conteſtatur ſe eſſe ciuem, cùm reuera non ſit. *Olden.*

ADTESTATIONES Pontificiis ſunt teſtium depoſitiones, & dicta. *c. ex tenore de teſtib. in antiq.* Porrò qui concipiantur, diſces ex *c.* cùm cauſam, ext. eo.

ADTENTARE imperium, adgredi, & quid aduerſus id moliri. *Varro lib. 4. de ling. lat.* Prat.

ADTENTARE pudicitiam eſt id facere, vt quæ pudica eſt, impudica fiat. *Paul. l. attentari. 10. ff. de iniur.*

ADTENTARE annonam, eſt vexare, & quid in eam moliri, quale ſolent dardanarij, *Vlp. l. annonam. 6. ff. de extraordi. crim.* Prat.

ADTENTARI ſententia dicitur, à qua appellatur Vlpiano.

ADTINGERE hæreditatem, eſt adire *Vlpiano. l. ſed & ſi. §. ſi quis. ff. de peti. hæred.* & eidem adtingere bona. *l. 1. §. fin. ff. de ſepar.* Prat.

ADVENA. *Seruius.* Omnes terræ habitatores, aut indigenę sũt, aut aduenæ, aut cõuenæ. Indigenæ, ſunt, inde geniti: Aduenæ, de vno loco venientes: Conuenæ, de diuerſis. Interpretes aduenam eum accipiunt, qui alicubi temporaneam moram agit. *l. hæres abſens. §. 1. ff. de iudic. Vide l. omnes peregrini & aduenæ. C. cum de ſucceſſ.* Quod quidam exiſtimant, aduenam eundem eſſe, qui & incola dicitur, non ſubſiſtit. *Spieg.*

ADVENA eſt quem Græci ἀποικον vocant. *Pomp. l. pupillus. 239. §. aduena ff. de verb. ſign.* dictus quaſi aliunde adueniens. *Iſid. lib. 10. Etymolog.* qui ſedem, domicilium, non conſtituit: & qui in aliena ciuitate moratur. d. l. hæres abſens. Gallis dicitur *Aduolé.*

ADVENTITIA bona ſunt, quæ non recta ſucceſſione, puta patris & aui, ſed ex legatis, aut aliter caſu aliquo nobis adueniunt: Id eſt, quæ non iure agnationis, ſed ab extraneis, & inſperatò accedunt, in quibus pater vſumfructum, & liberalem adminiſtrationem habet. *Spiegelius.*

¶ Aduentitia neceſſitas intelligitur vbicunque repentè aduenit aliquid peragendum, quod ad publicam vtilitatem ſpectat. *Vide Alciat. enarrantem. l. placet C. de ſacroſ. eccl.* Spieg. ¶ Aduentitia pecunia petitur ab eo, cui ſua non redditur. *Hotom.* ¶ Aduentitiam dotem appellant eam, quæ aliunde quàm à patre profecta eſt. *Hotom.*

ADVERSARIA dicuntur tabulæ ad quotidianum vſum paratæ, in quibus curſim & negligenter ea ſcribimus, quæ poſt accuratiùs in certas & perpetuò manſuras tabulas ordine ac diſpoſitè perſcribimus: deductáque ex eo appellatio videtur, quòd ibi ſtatui ſoleant, vbi nobis aſſiduè obuerſentur: quaſi aduerſus nos poſita, vnde etiam aduerſarij dicti, quaſi in quos perpetuò incurramus, vel qui ſe nobis aſſiduè opponant, hoc enim propriè aduerſari ſignificat. *Cicero pro Q. Roſcio*: Non habere ſe hoc nomen in codicem accepti & expenſi relatum confitetur, ſed in aduerſariis patere

Digitized by Google

patere contendit. *Hotoman.* Demoſthenes videtur appellare ὑπομνήματα, quaſi memorialia ne res aliqua excideret, *vt Turnebus annotauit lib.2. aduerſar.cap.11.Duaren lib.1. diſputat. cap.13.Budæus in l.talis ſocer. ff de iure dotium. Alciat.libro 2.diſpunctio. c. 29.*

ADVERSVS, *inquit Feſtus*, aut contrarium ſignificat, aut idem quod Erga. *Et Chariſius.* Aduerſus, inquit, ad animi motum refertur: vt, aduerſus illum facio. Interdum autem promiſcuè accipitur. Hinc

ADVERSVS, pro ſecundum. *Vlpian.tit.*20. Qui dedititiorum numero eſt, nec quaſi peregrinus teſtari poteſt: quoniam nullius certæ ciuitatis ſit, vt aduerſus leges ciuitatis ſuæ teſtetur. *Item titul.* 28. Bonorum poſſeſſio datur, aut contra tabulas teſtamenti, aut aduerſus tabulas inteſtati, quod paulo pòſt interpretatur ſecundùm tabulas, *& Caius.l.5. D.de vſurpat.& vſucap.* Naturaliter interrumpitur poſſeſſio, quum quis de poſſeſſione vi deiicitur, vel alicui res eripitur, quo caſu non aduerſus eum tantum qui eripit interrumpitur poſſeſſio: ſed aduerſus omnes, id eſt, ipſius commodo, ſed omnium *Hotom. & Cuiac.tit. 20. fragmentorum Vlpiani*, quorum exinde ſententiam comprobauit Gilbertus Regius, *capite 20. libr.Enantiophanῶn*: & Prateius *in ſuo lexic.* ſed id gloſſema Ioanni Roberto *lib.2. Receptarum lectionum iuris ciuilis, cap.* 23. omnino abſonum videtur, miniméque illis quos citant locis conueniens: cùm hanc particulam aduerſus, conſtet propria etiam vſitatáq; ſignificatione idem ſignificare quod Erga.

ADVERSATIVA particula ſeruans naturam ſuam aduerſatur in iure & in facto. *l.hoc amplius.§. de his D.de dam.infect.*Sp.

ADVERSARIVS propriè dicitur, qui aduerſus nos litigat in iudicio: alio nomine dicitur pars aduerſa: ſed hoc eſt generalius, quia & de fœmina, & de multis dici poteſt. *Spieg.*

ADVERSARIVM producere quid ſit apud Vlpianum *l. 1. D.de edict.* explicat Alciat. *libro ſecundo diſpun.& rurſus libr.8.cap.7.Parerg.* ſed Duarenus *lib.1. diſput.cap.13.* eius ſententia refutata oſtendit aduerſarium intelligi eum vnde petitur, id eſt, reum, quem qui ducit ad album prætoris, in quo ſcilicet actionum deſcriptæ ſunt formulæ, eíque demonſtrat, quam actionem dictaturus ſit edere intelligitur.

ADVERSA valetudo: contrarium eſt, bona, ſecunda, proſpera. §. fin.Inſtitu. de cura. §. item propter. de excuſat.tutor.

ADVLTER, & adultera dicuntur, quia & ille ad alteram, & hæc ad alterum ſe conferunt. *Feſtus libr.*1. Adulterum definit Tryphonius. *l.fugitiuus.2. D. de verb. ſignific.* eum qui alienam matremfamiliâs corrumpit, quod non ſola animi propoſitione, ſed cum aliquo acto, eodem ſenſu vſa eſt Penelope Ouidiana lib. 1. Epiſt.

Obrutus inſanis eſſet adulter aquis.
Prat.

¶ Adulter manifeſtus dicitur is qui inter amplexus repertus eſt, *vt definit alicubi Bartolus allegatus à Budæo in §. furtorum autem. Inſtitu. de obligat. quæ ex delict.naſc.*

ADVLTERARE, omne omnino quod ſincerum eſt, corrumpere ſignificat. Itaque non tantùm mulierem adulterare, ſed & rationes, & monetam adulterare in iure legimus. *l.5.D.ad legem Pomp.de parricid.l.1.in fin.D.de ſeruo corrupt.* Inde adulteratores monetæ, *l.16.§.vlt.D.de pœn.* Adulterinæ ſtateræ. *l. 6. §.vltim. D.de extraord.criminibus.* Adulterinum teſtamentum. *l.6.D.ad leg.Corn. de falſ.* Adulterium enim in nuptam committitur, propter partum ex altero conceptum, compoſito nomine. Stuprum verò in virginem vel viduam committitur. Sed his verbis lex Iulia de adulteriis promiſcuè vtebatur. *l. 101. D.de verb.ſignif.l.6.§.1.l. 34. D.ad leg.Iuliam de adult.*Briſſon.

ADVLTERIVM, eſt acceſſus ad alterius thorum. Dictum adulterium quaſi ad alterium, compoſito nomine ex ad & alter, ſeu altera, quòd ille ad alteram, vel hæc ad alterum ſe conferat, vel quòd ex adulterio conceptus, ab vno ad alterius hæreditatem naſcatur. Dicitur autem per abuſionem, virginis & viduæ corruptio. Verùm, propriè (*ut Papinianus ſcribit & Valla*) cum nupta committitur, quamuis transferatur ad alia, vt quando dicimus adulteria naturæ, pro operibus non verè naturalibus: adulteria mercis pro fraude: adulteria arborum, pro inſitionibus.

¶ Adulterium inter & ſtuprum talem differentiam memoriæ commodauit Modeſtinus *in l. inter. ſtuprum. D. de verb. ſignif.* quod adulterium in nuptam, ſtuprum in puerum, in viduam & in virginem committitur.

ADVLTERINA res dicitur, quæ non eſt legitima, ſed ſuppoſititia, vnde filij adulterini dicti ex adulterio concepti. Hinc adulterinæ literæ *apud Apuleium libro 4. de aſino aureo*: & adulterinæ claues *apud Saluſtium*: & adulterina ſigna vocat *Feſtus Pomp.* quæ ſunt alienis annulis facta. Ipſe quoque annulus, quo ſigna imprimuntur, adulterinus dici poteſt. *ut lib. 48. d. tit. ad legem Corneliam de falſis legibus l. Cornelia.* vbi Modeſtinus ait, Qui ſignum adulterinum fecerit, vel exculpſerit.

ADVOCARE generaliter, ſignificat conuocare, propriè autem ad ius pertinet: & ſignificat, homines vel patrocinij, vel conſilij, vel teſtimonij cauſa conuocare. Hinc *Aſconius Verri. 1.* Aduocatum in iudicio dicit eum eſſe, qui vel ius ſuggerit vel præſentiam ſuam amico commodat. etenim moris erat in iudiciis tum priuatis, tum publicis, amicos omnes aduocare, quorum auctoritate moueri poſſe iudices putabantur.

ADVOCAT etiam apud Pomponium, *l. ſi procurat. 18. D. rem. rat. hab.* accipi putat Accurſius pro, aduocatis miniſtrat. Alij pro teſte de vi moribus facienda deducendo intelligi exiſtimant. Accurſius ibi auocat. ſcilicet, à ſuis negotiis, legi poſſe cenſet. vtraque lectio, & ſenſus ferri poteſt. Pandectæ tamen Florentinæ, vulgatique codices habent aduocat: quod de conuocatione aduocatorum: teſtium & ſimilium victoriæ cauſa intelligendum putem. *Prat.*

ADVOCATIONEM præſtare, idem eſt quod poſtulare. *Vlpianus in l. puto autem. §. 1. D. de poſtulando.* Allegare. *Vlpianus in l. 1. §. hi igitur perſonis, ibidem.* Agere cauſam. *Paulus in l. pen. Tryphon. in l. vlt. eo. tit. D.* quæ omnia idem ſonant. *Prat.* ¶ Aduocatione & foro interdicere, prohibere eſt ab officio aduocandi: quod genus pœnæ eſt. Foro tamen plus eſt quam aduocationibus interdicere. Siquidem huic omnino forenſibus negotijs accommodare ſe, non permittitur, *Vlpian. in l. moris. de pœn.* Papinianus auctor eſt, Imperatorem Titum Antoninum reſcripſiſſe, Eum cui aduocationibus in quinquennium interdictum eſſet, poſt quinquennium, pro omnibus poſtulare non prohiberi *l. Imperator. D. de poſtulan.* Prat.

¶ Aduocationem præbere, eſt cauſam agere, *l. 1. D. de inoff. teſtam.* Prat.

¶ Aduocatio, ipſa aduocati actio, poſtulatio, & patrocinium. *Prat.*

¶ Aduocatio paſſim in iure pro ipſis aduocatis accipitur, *l. de quæſtione tali. 30. C. de tranſact. & alibi*: Plerunque pro ordine ipſo aduocatorum. *l. cum aduocatio. & l. iubemus C. de aduocat. diuerſ. iudic. & alibi paſſim.* ¶ Aduocationes poſtulare, eſt aduocatos à prætore petere. *l. ait prætor. 23. D. ex quib. cauſ. maior.* Prætor enim aduocatos dare ſolebat, *l. 1. D. poſtulan.* Prat.

¶ Aduocatione litem inſtruere apud Hermogenianum *l. falſi 20. de fal. & l. 1. D. eod.* eſt falſam litem intendere, ad hoc inſtructos aduocatos inſtruere. *Prat.* ¶ Aduocationes infidæ quæ litis clientiſve ſecreta pandunt, *l. aut facta 16. D. de pœn.* Prat.

ADVO-

ADVOCATI Cæſarienſes in iure noſtro ſunt celebres: nam ad eos Iuſtinianus conſultus multas ſcripſit conſtitutiones, inter quas eſt illa, qua ſtatuit ſobolem ex muliere quinquagenaria ſuſceptam, nihilominus haberi legitimam, *l. ſi maior. C. de legit. hære,* Item illa, qua reprobabit pactum de hæreditate viuentis initum ſine eius conſenſu, de cuius ſucceſſione agebatur. *l. vltim. C. de pact.* Poſtremò & illa, qua cauit, ſcripturas, quæ teſtantur, in ſtipulationibus aliquos fuiſſe præſentes, omnino ſequendas, niſi aliunde conſtet fuiſſe abſentes toto eo die, quo inſtrumentum eſt confectum. *§. item verborum Inſt. de inutil. ſtipul.* Fuit autem Cæſarea Metropolis Cappadociæ, quæ Archelao pulſo hoc nomen ſortita eſt à Tyberio, vel certè ab Auguſto. Prius autem appellabatur Mazace. Atque vt magis intelligamus ſedem olim illic quoque fuiſſe clariſſimorum Iuriſperitorum, *Strabo lib.* 12. narrat Mazacenos, ſiue Cæſarienſes, Charundæ primum legibus vſos fuiſſe; earúmque doctiſſimos habuiſſe interpretes, ſicuti habebant Romani ſuos Iuriſconſultos. Atque eos quidem à Tygrane Cappadociam vaſtante aliquando in Meſopotamiam abductos fuiſſe: ſed paulo poſt magna cum gloria reuerſos eſſe. Iulianus huius vrbis odio, quod eſſet Chriſtiana, tentauit nomẽ mutare: ſed fruſtrà. Alia autem fuit Cæſarea in Palæſtina, quam bellis euerſam Herodes, Antipatri filius reſtituit, primúſque in gratiam Auguſti dixit Cæſaream. In hac fuit celebris Eccleſia, quæ à domo Cornelij Centurionis ſumpſit initium, habuítque Euſebium Epiſcopum. Tertia fuit Cæſarea Philippi in Iudæa, reſtituta à Philippo Herodis Tetrarchæ fratre. *ex Bud. ad Inſtitut. titul. quibus alien. licet, vel non.*

¶ De Aduocatis diuerſorum iudiciorum, hoc eſt, de priuilegiis, munere & mercede aduocatorum qui in diuerſis iudiciis ſuis operam ſuam hominibus nauant, *tit. C.* vide per totum. Atque tu (bone Lector) in hoc titulo cum primis obſerua *l. aduocati.* Vbi imperator dignitatem iuxta commoditatem aduocatorum egregiè oſtendit. *Hoc ſumpſimus ſcholium ex Hegendorphino.*

¶ De aduocatis diuerſorum iudicum Gloſſa ſuper hac Rubrica dicit inter hunc titulum & præcedentem hoc diſcriminis eſſe, quòd in titulo præcedenti diſſeratur de priuilegiis aduocatorum, qui adhuc aduocationis munere fungantur: iſtum verò titulum verba facere, de priuilegiis aduocatorum, qui iam munus illud abdicauerunt. Sed hoc omnino ἄχυρον καὶ ἀπεριέργαλον videtur. *(vt rectiſſimè admonet Hegendorphinus hic.)* Præterea fruſtra ſeſe torquere videtur Accurſius in connexione huius tituli cum præcedente, quandoquidem ille non habebatur in C. Norẽb. ſed illius ipſius conſtitutiones legantur ſub titulo ipſo præcedenti, nec malè, meo iuditio. Quod ſi tamen id fieri non debeat, & aliqua ſit horum ad inuicem differentia, hæc potiſſima videtur (quemadmodum cõſulit Hegendorphinus ipſe) iuuenes ſtudioſi legum petitiones obſeruent, in qua Imperator ſeriò edicit, ne quis aduocationis munus prius ſubeat, quàm per ſtatuta tempora legum eruditioni noſcatur inhæſiſſe. Statuta verò tempora, quinque anni ſunt. *Anch.*

¶ Aduocatus fiſci dictus eſt, qui ab Imperatore delectus pro eo poſtulaturus eſt, quotieſcũque de fiſci intereſſe agetur. Quæ autem ſint eius officia, ac quibus potiatur priuilegiis, ſub titulo C. de aduocato fiſci demonſtratur. ¶ Aduocatus monaſteriorum, Teuton. *Kaſtenvogt,* vt Zaſio videtur. Qui inutilis foro extitiſſet aduocatus, vulgò Cauſidicus appellabatur, Quintilianus autor eſt. *Spicgelius*

ADVOCATIA negocij alicuius publici procuratio, à ſuperiore mandata, *vt libro Feud. 2. titu. 27. §.* 15. Quicunque aduocatiam ſuſc-

Digitized by Google

vel aliquod aliud beneficium inordinatè tractauerit. Videtur Aduocatus idem fuiſſe, qui à pragmaticis noſtris Commiſſarius vocatur: cui præfectura & munus aliquod, ac præſertim cauſſarum diſceptandarum publicè mandatum eſt. Hinc *libr. legis Franc.* 3. *cap.* 11. De aduocatis & vicedominis. *Et libro quarto capite* 100. Vt tales eligantur, qui ſciant & velint iuſtitiæ cauſſam diſcernere, & determinare. Aduocatitia etiam dicitur tutela & defenſio ſacerdotalis alicuius Collegij, veluti Abbatiæ & Monachorum, quibus prædia & vectigalia quædam attributa ſunt: quorum potentem aliquem, vel Comitem, vel alium nobilem ſibi defenſorem & patronum cooptabant: vt in diplomate donationis, quam Carolus Magnus Monachis Vlmenſibus fecit: apud Naucletum: Adelbertum cognatum noſtrum aduocatum ac defenſorem conſtituimus, &c. Item, vt Abbas & monachi ex his quos inter potentes nouerint, & inuenerint meliores ſeculi & æquitatis amatores, eligant huic loco aduocatos & defenſores. Item, ſtatuimus, vt ſi aduocatus placitare voluerit, quando vel qualiter aut quoties hoc fiat, in Abbatis arbitrio pendeat, & ab eo diſponatur: vt non cum pluribus quàm triginta equis ad placitandum veniat: & quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte ſibi retenta duas Abbati reddat. Ioannes Tritemius. Conſtituit autem Archiepiſcopus aduocatum Hiſaugienſis monaſterij ipſum comitem Erlafridum, ſub ea conditione vt mortuo patre filius in Aduocatiam non ſuccedat: niſi fuerit ad eam per Abbatem & monachos aſſumptus. Verebatur enim, ne poſt mortem ſuam per filium, ſiue nepotes iniuriam aut violentiam aliquam pateretur, ſi aduocatia hæreditario iure deuolueretur ad poſteros. Abbas Vrſperg. in Philippi vita Aduocatiæ beneficium his exponit verbis: Imperatores nihil iuris ſibi vendicarunt, præterquam illud quod pertinet ad dominum totius terræ vt ſub protectione ſua eas ſuſciperent: & priuilegiis ſuis munirent, & fideliter defenderent. Et paulò poſt: Et de voluntate fratrum in prædiis eorum ſtatueret extra Abbatiam annuum, quod ſibi pro aduocatia & defenſione ſolueretur. Vide infrà MAMBVRGVS.

Æ

Æ ſyllabam antiqui Græca conſuetudine per A I ſcribebant, vt muſai, aulai, *Feſto lib.* 1. quale ſæpe viſitur in decretis antiquis veter. vrb.

ÆDES in vſu vrbana ædificia Florentinus adpellat. *l. fundi.* 211. *de verbor. ſignificatione* ab aditu dictas putat Varro *lib.* 4. *ling. Lat.* quòd plano pede adibant. Feſtus verò dici exiſtimat, quia ſint vnius aditus, ſiue quia in eis æuum degatur: definítque domicilium eſſe in aditu poſitum. Conſtat autem area, ſiue ſolo, & ſuperficie, *l. ſolum.* 49. *ff. de rei vendicatio. l. tum, qui* 23. D. *de vſurpat. & vſucapio.* Ædium adpellatione omnes ædificij ſpecies contineri Gaius ſcribit, *l. qui ædes.* 9. *D. de incend.* Ædium appellatione etiam ruſticas contineri Vlpiano, *l. certæ.* §. *ſed ſi quis. D. de leg.* 1. Nec pugnat cum Florentino *d. l. fundi*, hic de vſu, ille de appellatione intelligit. ¶ Ædium ſunt, quæ perpetui vſus cauſſa ſunt, paratáve ſunt, quæ paſſim in iure reperies, *d. l. cætera in fin.* Prothyrum quoque ædium eſt, *l. penult. ff. de verb. ſignificat.* Ædium pars ſunt in iis connexa, iuncta, vincta fixáque, *dict. l. cætera.* §. *fin. l. liberorum.* §. *ſed ſi. D. de leg.* 3. *& alibi.*

ÆDICVLA, non eſt parua domus vt vulgò accipiunt, ſed modò cellulam in ædibus ſignificat, modò ſacellum, id eſt, ædis ſacræ appendicem, particulámve, *vt apud Paulum, l. ſacrilegi.* 9. *D. ad leg. Iul. pecul.*

ÆDIFICII appellatio, aut ſuperficiem ſignificat, aut ſolum quoque cui ædificium ſuperpoſitum eſt, *Iuliano, l. ſi fundum.* §. *qui fundum. de legat.* 1.

ÆDIFI-

ÆDIFICARE autem non ſolùm qui nouum opus molitur, intelligendus eſt, verùm is quoque, qui vetera vult reficere, *Vlpian.l.1.D. de mor. inſect.& ſepulchr ædific.*

ÆDILIS à Varrone is dicitur, qui ædes ſacras, & priuatas procurat: quod & Feſtus probat *libro* 1. adiiciens hoc nomen ad magiſtratus tranſlatum. A Papiniano *ἀστυνομικὸς.l.1.de via publica.* à Theophilo *§.pretorũ. Inſt. de iure natu.* &. à Dione, *ἀγορανόμος* dicitur. Theophilus & Varro conuenire videntur. Initio duo ex plebe creari cœpti ſunt, qui aditui præeſſent, in quibus omnia ſcita ſua plebs deferebatur, qui etiam ædiles adpellati ſunt, *l.2.§. iiſdem temporibus* 11. D. *de origin. iur.* Interueniebant & arcendis incendiis, lege prima, D. *de offic. præfect. vigil.* Vide Liui. *libr. 3. ab vrb. cond.* Conſtitui deinde ex patrum numero & creari cœperunt duo, vt aliquo pluris patres haberentur: ita facti ſunt ædiles Curules. Horum edictum de rerum venditionibus extat, *l.1. D. de ædilit. edict. & per totum*, de quo & Gellius *lib.4.cap.ſecundo.* Ad eandem cauſſam pertinent & ædilitiæ ſtipulationes, *l. Stipulationum. 5. verſic. pratoria.* D. *de verbo. obligat.* Duo itaque erant ædilium ordines: alter in quo ipſi ædiles in iure dicẽdo ſellis incuruos pedes habentibus vtebantur, & hic nomen magiſtratus retinebat: alterum plebeium magiſtratum adpellabant.

¶ Ædiles Curules eò dicti sũt, quòd ſellis curulibus ſederent, *vt ex Liuio lib.7. diſces.* Idem & Feneſtella docet cap.11. Cæſar tandem alios duos Ædiles conſtituit, qui frumẽto præeſſent, & à Cerere Cereales dicti ſunt Pomponio. 2. *§.deinde. Gaius* D. *de origin. iur. Feneſtell. dict. capit.* 13. *Dio lib.* 43. *in fin.* & ità ſex Ædiles ſunt conſtituti Dioni, & Pomponio: duo ſcilicet patricij, qui Cereris Ædiles dicerentur, quatuor plebeij. Erant & Ædiles in municipiis *l. qui inſulam. §. 1. D. loca.* Hi merum imperium habebant, ita vt flagris cæderent, *l.* 12. D. *de decur.* Atque hi interdum quinquennales fuiſſe videntur, quibus nempe luſtralis is honos eſſet. Nam vt colonis agros ſuos in luſtrum locabant, ſic & interdum in luſtrum continuabant magiſtratum. Id indicant antiquæ municipiorum inſcriptiones: in vna enim ita habetur ædil. Q.IIII.*vir*.I.D. Sed & alimentarij fuiſſe videntur ædiles in mancipiis, qui alimenta prouidebant (vt ſuſpicatur Tur. ad lib. 11. cap. 10) alimentariis pueris: vt in hoc titul. *Aedil. Q. alim.*

ÆDILITAS dicebatur eadem dignitas, ſicut pontificatus, magiſtratus, *Feſto lib.1.*

Ædilitas, curiæ dignitas dici, & definiri videtur à Conſtantino Imper. *l.2. ſi ſeru. aut lib. decur. adſpira. libr.* 10. *C.*

ÆDILITIÆ actiones, vide ſuprà Actiones ædilitiæ.

¶ Ædilitiæ ſtipulationes, vide infrà, ſtipulatio.

ÆDVLITAS *in l.17.* D. *de compenſat.* ſumitur pro ædilitate: promiſcuè enim ſic veteres ſcripſiſſe inueniuntur. *Tertul. in Apolog.* Philoſophi tyrannidem affectant: Chriſtianis verò nec ædulitatem: ſic enim habent libri veteres. *Cuiac. in obſeru. lib.*14.

ÆDITIMVS, ædis intimus. *Feſt. lib.1. Vide Gellium lib.12.cap.10.*

ÆDITVVS eodẽ auctore, dicitur ædis ſacræ tuitor, id, eſt curam agens. Huius definitionẽ probat Theophilus. *§.tutores. Inſtit. de tutel.* his verbis *ὥσπερ* æditui *λέγονται οἱ ἱερεῖς* qui ædes tuentur, *τουτέστι οἵτινες τοὺς ναοὺς ἀσφαλίζονται.* Sic ædituus apud Vlpianum *l.3. §. fin. tabul. ff. de tabul. exhib.* ibi tabularum cuſtodiam ædituus ſuſcepit, nam res controuerſæ in æde ſacra deponi ſolebant, *l.1. § ſi pecunia. & §. ſequ. D. depoſ.* Hodie obſignatio, & depoſitio fit apud acta, & cauſarum tabularios, quos Galli Grefarios vocant, *ídque per d. §. ſi tabula.* Sic vt ſuperius intelligi debet *apud Paulum l.* 1. *D. de*

Digitized by Google

tutel. & §. tutores. Inſtit. eod. apud *Iuſtinianum*, quamuis generaliter loquantur.

ÆGRAM mulierem apud *Papinianum l. 3. ff. ſi quis cautionibus* pro triſti & difficili, atque irata accipere debemus.

Αἰνίγματα *apud Imp. Iuſtinia. conſt. nouell. 95. πϛ ad fin.* interpretatur Accurſius Speculum, Alciatus ex Gellio pro quæſtione obſcura, & inuoluta accipi putat *lib. 4. Parerg. c. 19.* quod & verum eſt.

ÆLIANVM ius Sextus Ælius alijs actiones compoſuit, & librum populo dedit, qui appellatur ius Ælianum. *Pompo. l. Neceſſarium. §. augeſcente. ff. de ori. iur.*

ÆLIA Sentia Lex, vide infrà Lex Ælia.

Ἀειναῦται, quaſi dicas, ſemper nautæ, Magiſtratus quidam apud Mileſios, inquit Heſychius. *Plutarch. in qq. Græcanicis* ait apud Mileſios ita vocatos fuiſſe quoſdam ex potentioribus, qui conſcenſis nauibus conſilia de maximis rebus agitabant procul à terra; deinde cùm ratam habuiſſent aliquam ſententiam, reuertebantur.

AENVM. *Paulo l. cùm de lanionis 18. §. aſinam. D. de inſtru. vel inſtru. leg.* vas quod ſupra focum pendet, in quo aqua ad potandum calefit: idem miliarium ab Vlpiano dicitur: *l. cùm aurum 19. §. ſi, cui ſi ſit aur. argent. legat.* de quo & Athenæus lib. 3. cap. 30. De vaſculis calefactoriis Iulius Pollux libro 10. cap. 19. edifferit.

ÆQVABILE ius apud *M. Ciceronem, lib. 2. Offic.* non quòd omnes æquet, ſed quòd iuſtitiam inter homines, & æquitatem proportionabilem conſtituit, id eſt, quòd pariter tuetur potentes & tenues: vocatum ab Ariſtotele, κατὰ λόγον, ἢ κατ' ἀναλογίαν ἴσον.

ÆQVA LANCE prouerbiali dicendi genere dixere Modeſtinus *l. non ideo minus 13. D. de re iudic.* & Iuſtinianus Impe. *l. cùm quidam 30. C. de nat. lib. & l. maximum vitium. C. de libe. præt.* pro pariter, æquabiliterve, vt apud Græcos ἴσως ἀθμῷ.

ÆQVILIBITAS, id eſt, ἰσονομία, *Cic. in lib. de Natu. Deor.* cùm de atomis illis Democriti agit, Confugis (inquit) ad æquilibritatem, tametſi in quibuſdam vulgaris codicibus æqualitatem, perperam ſcriptum ſit. Vnde & Sext. Cæcilius pœnam talionis ad æquilibrium factam expoſuit, id eſt, πρὸς τινὶ ἰσονομίαν, habita iniuriarum ratione, vt ipſam videlicet talionem quaſi ad amuſſim & libellam æquiparent atque expendant. *Crinit. lib. 4. de hon. diſci. cap. 9.*

ÆQVITAS varijs in iure modis ſignificatur. Apellatur enim ſæpiſſimè æquum & bonum, legibus ſuperius adductis, aliquando δίκαιον φυσικόν. *l. vid. ſed. §. καὶ λόγοι.* quod vetus interpres naturalem iuſtitiam vertit. A. Auguſtinus verò naturale ius, Liuium ſequutus. hic enim libr. 5. ius naturale humanum vocat. A M. Cicerone adpellatur, verum ius, & germana iuſtitia, *l. 3. Offic.* Plerùmque ſimplicitas legum. *§. & hicc Inſtit. de leg. agnoſc. ſucceſſ.* quandoque æqua lance. *d. l. maximum l. & aliis legibus citatis in verb.* Æqua lance. Dicitur & humanitatis ratio. *l. ſi cui 38. in fin. D. ex quibus. cauſ. maior.* Aliquando dicitur benignitas. *vt colligitur ex l. 1. in princ. D. vt in poſſ. leg.* Hinc benignius leges interpretari oportere Celſus ſcribit. *l. 18. C. de legi.* A Iuſtiniano in Nouel. 98. in prin. ἐπιείκεια τις σοφία. Interdum adpellatur, Viri boni arbitratus, interdum religio, ſæpè anguſti iuris remiſſio. Vnde à Salonio *in tit. ff. de iuſtit. & iure.* rectè definita eſt: Æquitas, inquit, eſt perfecta ratio quæ leges & omne ſcriptum, dictúmque interpretatur, & emendat: ex qua ius manat, quod bonum & æquum dicitur, nullo ſcripto comprehenſum, ſed ſola vera ratione conſiſtens. Hæc definitio collecta videtur ex *l. 1. C. de legib. & l. placuit. C. de iud.* vbi ſuperfluit vox, ſcriptæ, vt vetera

vetera fideliſſimáque exemplaria docent. Porrò eam ante oculos habere debet iudex, *teſte Vlpiano l. quod ſi 4. ff. de eo quod certo loco*. vt ipſa exigente, à ſolennibus verbiſque recedere poſſit. *l. pen. ff. de integ. reſtit.*

¶ Æquitatis genera duo ſunt, quædam eſt naturalis, de qua Vlpianus. *l. 1. ff. de poſt. Paul. l. poſtliminium 19. in princ. ff. de capt. & poſtl. idem Vlpianus l. 1. ff. de min.* Et eam adpellant, quæ ex naturali ratione mentib. hominum infixa eſt: vt, Deum colere, neminem lædere: ſuum cuique tribuere, fidem alteri datam ſeruare. Ciuilis altera, cuius commeminit idem Vlpianus, *l. 1. in prin. ff. ſi is qui teſta. li.* de vtroque genere loquens, eſtque probabilis quædam ratio, non omnibus hominibus naturaliter cognita, ſed paucis tantum, qui prudentia, vſu, doctrina præditi didicerunt, quæ ad ſocietatis humanæ conſeruationem ſunt neceſſaria. De priori genere loquitur M. Cicero lib. 1. de legib. de legis origine loquens.

¶ Æquitas, quã aliàs æquum & bonum, aliàs æquum & iuſtum, aliàs æquum bonum ſine copula dicimus, *l. 1. & penul. ff. de iuſti. & iur. l. ſi & me ff. ſi cert. petat.* Ariſtoteles τὸ ἐπιεικὲς adpellati ſunt: & qui τὴν ἐπιείκειαν vocent. eſt autem mitigatio legis ſcriptæ in aliqua circumſtantia, tempore rerum, perſonarum, ac temporum. Ius eſt, *inquit Donatus*, quod omnia recta & inflexibilia exigit: Æquitas eſt, quæ ex iure multum remittit. Exempla ſunt prætorum edicta. Quid enim aliud eſt reſtituere in integrum (vt ex multis vnum videamus) quàm laxare ſcripti iuris rigorem? Dicitur & humanior, & benignior iuris interpretatio.

¶ Æquitas nihil aliud eſt, quàm voluntas ſyncera, ſeu arbitratus boni viri, mitibus æque accipiens, ſic tribuens vnicuique ſuum, vt interim nemo lædatur: ſicut eſt locus omnium elegantiſſimus ex *l. bona fides. ſi ſeruus ff. depoſiti.*

¶ Æquitas duplex eſt, ſcripta & non ſcripta. Poteſt enim æquitas, tum in ſcholis, tum in foro duplici modo exerceri: Altero, vt diligenter conſideremus, quo ordine Iureconſulti & Imperatores Romani obſeruauerint æquitatem in deſcribendis, ponendiſque legibus, & præiudiciis humanorum negociorum: & ſi quando caſus eueniat, qui per omnia ſit ſimilis, nec habeat vllas differentes circunſtantias, quæ mutationem iuris deſiderent: vt tunc ſecundum illas iudicemus, certi quòd æquitatis cenſura dudum ſit adhibita. Altero modo exercetur æquitas in his facti ſpeciebus, quæ nunc eueniunt, nec habent præiudicium in legibus ſcriptis, ex omni parte reſpondens; vt nos ſecundum circunſtantias earum applicatis axiomatibus ſummi iuris iudicemus quid diffiniri oporteat. Enimuerò hic propriè eſt vſus æquitatis, omnium maximè neceſſariis Reipubl. Quamobrem meritò non ſcriptam æquitatem vocare poſſumus: non quaſi liceat ſine ſcripti iuris obſeruatione illam æſtimare, ſed quòd aliquanto longius à ſcriptis theſibus recedit: ſicut ius Ciuile à iure naturali diſtinguitur. *in l. ius ciuile eſt. de iuſti. & iur.* Vnde Ariſtoteles ſic æquitatem definit, τὸ γεγραμμένου νόμου ἐλλειπές, τὸ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον. Atque ita à conſuetudine differt, quòd æquitas ſit ius natum & naturale: conſuetudo, ius conſtitutum & receptum.

¶ Æquitatis cauſa efficiens eſt Deus, qui naturam humani generis ſic condidit, vt quamuis omnia de futuris negotiis certò præſcribere non valeat, tamen notitiam quandam habeat inſculptam, qua poſſit certas aliquas honeſtatis formulas præſcribere generaliter, ad quas omnes factorum ſpecies, quandocunque incidentes, exigantur arte: quadam boni & æqui, hoc eſt, perpenſis atque collatis certa ratione circunſtantiis.

¶ Æquitatis cauſſa materialis eſt, ius naturæ, ius Ciuile, boni mores. Nam ex his fit pulchra quædam ac Reipub. ſalutaris mixtura, per iudiciũ

animi incorruptum. Materia verò circa quam exercenda eſt æquitas, ſunt infinita hominum negocia, ſcilicet cùm incidunt. Tunc enim pro re nata ius rectè applicabitur, ſecundum circumſtantias, quæ ad cauſam pertinebunt.

¶ Æquitatis cauſſa formalis eſt vt conferantur diligenter facta iam incidentia cum circumſtantiis ſuis. pertinentibus, inquam, ad formulas iuris: non aliter quàm ædificia probari ſolent adhibita principalioribus eorum partibus norma. Non poteſt autem elegantius tradi forma cum exemplis ſuis, quàm apud Tryphonium in l. bona fides. D. depoſ. vel contra. ¶ Æquitatis cauſſa finalis, ſeu effectus eſt, vt ſeruetur æqualitas humanarum rerum, quæ maximè inter ſe ſunt diſſimiles; vtque conſeruetur Reipublicæ ſalus, quæ in rectis iudiciis vt plurimùm conſiſtit: & ſic tranſigatur iſtud ærumnoſum, huius vitæ monumentum ad gloriam Chriſti & æternæ vitæ.

¶ Æquitati opponitur ſummum ius, de quo ſuo loco.

¶ Æquitas iuris & morum norma. Sicut enim per normam iudicantur ſtructuræ vitia: ſic æquitas de iure ſcripto, & omnibus humanis functionibus ac moribus rectè diiudicat. Itaque Magiſtratus attemperabit cognitiones ſuas bono & æquo, hoc eſt, diuinis, & naturalibus legibus: contra quas quicquid iudicatur, non poteſt non iniquum eſſe.

¶ Æquum bonum impetrare dixit *Cic. Philip.* 2. pro eo quod lingua vernacula dicimus, habere rationem ab aliquo, id eſt, ius ſuum obtinere, rem ſuam recipere. Is igitur à quo viuo nec præſens nec abſens quicquam æqui boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus.

ÆRAMEN, ſpecies quædam ex ære confecta. *l. nemo. 12. C. de oper. pub.* ſic enim legendum, & codex Theodoſianus, & res ipſa docet, non ornamenta, *qua lex extat lib. 15. tit. 1. l. 37. C. Th.*

ÆRARIVM, populus Romanus in æde Saturni habebat, *Feſto lib. 1.* vide Plut. Publicolam. Ærarium, locus erat vbi poplicæ, id eſt publicæ pecuniæ reponebantur. Marciano Iuriſc. pro principis fiſco accipitur, vt ex ipſius verbis conticere licet, *l. 1. §. ex illa. D. de leg. Cornel. de falſ. & l. edicto. D. de iur. fiſci.* Apud Athenienſes autem cella erat poſt ædem Mineruæ, ob id ὀπισθόδομος dictum, vt apud Demoſthenem περὶ συντάξεως.

¶ Ærarium duplex principes habuiſſe liquet *ex l. vnic. de quaſt. & mag. off. lib. 12. C. & Nouel Valent. de 30. ann. praſcr. l. vnic. §. eandem.* Ærarium quidem priuatum, ſcilicet rerum priuatarum principis: quod curæ erat omiti rerum priuatarum. *vt ex 6. Baſilic. & Theodorito lib. 3. cap. 12. liquet. de quibus. l. fin. C. de palat. ſac. larg. lib. 12.* Eſt & ærarium ſacrum, ſiue ſacrarum largitionum, id eſt, theſaurum, *d. l. vnic. C. de quaſt.*

¶ Ærarium ſanctius antiquis dicebatur prorſus intactum, vnde pecuniam promi non liceret, *Cic. lib. 7. ad Attic. Epiſt.* 19. Adtulit mandata ad Conſules, vt Romam venirent, pecuniam de ſanctiore ærario proferrent. & *Liuio lib. 7. belli Punici.*

¶ Ærarij Tribuni, à tribuendo ære adpellati ſunt. *Feſt. lib. 1.* Vide Bud. in prioribus.

¶ Ærarij milites ab ære dicti ſunt, quòd ſtipendia facerent, *Varroni lib. 4. ling. Lat.* Vnde & æs militare pecunia, quæ Tribunis ærariis attribuebatur, vt militi redderent.

¶ Aerarij, *vt ex M. Fabio lib. 2. c. vlt. liquet* ſunt monetæ excuſores. At ærarij nomine Græcis ὀφλόντες & ἐζημιωμένοι, qui & in ærarios relati dicebantur, vt Athenis, ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει.

¶ Aerarij Queſtores mulctarum receptores dici ex Tacito *lib. 13.* conſtat, Cenſuit, inquit, Piſo deſignatus conſul. ne mulctam à Tribunis dictam Quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menſes referrent.

¶ Aer

¶Aes, vt notiſſimum ſignificatum omittam, pro aſſibus accipi antiquis ait *Var. lib.8. ling. Lat.* Vnde & mille æris legaſſe, ait, dicebant. quo ſenſu accipiendum verbum, æs, putem in *lege Aquil. 1. & 3. ca. apud Gaium. l.2. D. ad leg. Aquil. & Vlp. ſi ſeruus. §. huius legis. D. eo*, aut pro pecunia, aut nummis. Aſſes qui ſint, vide infrà As.

¶Æs etiam nummos aureos Vlpianus cenſet *l. etiam 159. D. de verb. ſig.*

¶Aeris tandem appellatione omne nummorum, pecuniæque genus ſignificari liquidò conſtat. Quod hinc manaſſe ex Plinio *lib. 18. c. 3. & lib. 36. c. 3.* didicimus, quòd veteres æreis nummis, ouium, boúmque effigie à Seruio Tullio ſignatis vterētur.

¶Aes alienum eſt quod nos aliis debemus: æs ſuum eſt, quod alij nobis debent, *Vlpianus l. cedere 213. §. æs alienum. D. de verb. ſign. l. ſubſignatum. § bona. D. eod.*

¶Aes circumforaneum, eſt pecunia, ad vſuram accepta, id eſt æs fœneratitium. *Cic. ad Attic.* Tuſculanum & Pompeianum valde me delectant, niſi quòd me illum ipſum vindicem æris alieni ære non Corinthio, ſed hoc circumforaneo obruerunt.

¶Aere dirutum, *inquit Feſtus*, militem dicebant, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non eſt datum, quòd æs diruebatur in fiſcum, non in militis ſacculum. Hoc verbo facetiſſimè vſus eſt *Cicer. in Verr. act. 6.* Aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur, in quibus cum frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt.

¶Ærata porta Varroni eò dicta, quòd ære tecta fuiſſet, *lib. 4. ling. Lat.*

¶Æraria ratio quid ſit in Quintiana, vide apud Turneb. *Aduerſ. lib. 8. cap. 14.*

¶Æratum etiam, dic, obæratum, ære alieno obrutum, vt eſt apud Mar. Cicer. *lib. 1. Epiſt. 1. ad Attic. Epiſt. incip. Quæris.* Tribuni, inquit, non tam ærarij, vt appellantur, quam ærati.

¶Ærosa pecunia, dicitur ſubærata quæ aurea & argentea videtur, & habet in ſe æris plurimum *l. creditor 102. de ſolut.* Græcis χαλκίνοας, ſic ærosum lapidem. *Plin. lib. 34. ca. 1.* & aurum ærosum, *lib. 33. ca. 5. dixit*, cui ineſſet æris vena, malè igitur Alciatus ad d. l. creditor, pro ærosa, ἔρανος poſuit, *lib. 2. Diſpunc. c. 25.* Vnde Cyprum inſulam ærosam adpellaſſe Veteres, *Feſtus lib. 1.* ſcribit, quòd in ea plurimum æris naſcatur.

ÆRVSCARE, eſt æra vndique, id eſt pecunias colligere, *Feſtus lib. 1.*

ÆSTATEM, *inquit Vlpianus*, ſic incipere peritiores tradiderunt ab æquinoctio verno, & finiri æquinoctio autumnali: & ita ſenis menſibus æſtas atque hiems diuiduntur *l. 1. §. 23. D. de aq. quot. & æſt.*

¶Æſtas prior in Prætoris edicto, auctore eodem, ex comparatione duarum æſtatum accipitur.

ÆSTIMARE eſt ære taxare, & adpretiare: vnde & vendere quandoque ſonat, *vt liquet ex l. plerunque. D. de iure Dot. & ex Varro lib. 5.* Vnde Æſtimare litem eſt tanti reum damnare, quanti intereſt *l. ſi inter. §. ſi res. D. de pign. & apud Cic. in Cluentiana.*

¶Æſtimata pœna antiquis dicta fuit ab ære, qui eum æſtimauerunt, ouem decuſſis, bouem centuſſis, hoc eſt, decem vel centum aſſibus, *Feſto lib. 1.*

¶Æſtimas, æſtimationes dixere antiqui.

¶Æſtimatoria actio duplicem habet intellectum. Interdum enim hoc nomine ea actio ſignificatur, quæ de æſtimato proponitur, ídque dubitationis tollendæ cauſſa, veluti cùm res æſtimata vendenda alicui datur, quam ſi non poſſit vendere, vt eandem ipſam rē reſtituat, ſed poſſit nec vendere, nec reſtituere, nempe ſibi retinere, vt æſtimationem ſoluat *Vlp. l. 1. D. de æſtima. & §. actionum, & ibi Theoph. & Angel. Inſtit. de actio.* Interdum æſtimatoria accipitur, quanto minoris, *vt explicant Gaius l. ſiquid. 18. & Paulus l. bouem. § aliquando. D. de ædil. edicto.*

ÆTAS generale nomen eſt, non ſolùm ad perſonas, ſed ad res temporáque pertinens; vt ex ſubiectis adpa-

Digitized by Google

rebit. Ætas enim in perſonis ea eſt, quæ infantiam, pueritiam, pubertatem, iuuentutem, ſenectutem continet. Ætas etiam ſignificat amplitudinem. *l. domus.* 58. *D. de leg.* 1. vbi falsò in vulgatis codicibus legitur, quantitatib. Si ætas pro longo tempore accipitur, *in l. ſi quando. C. de operib. pub.*

¶ Ætas quoque ſyluarum & arborum apud Aggenum Vrbicum in comment. ad l. Frontin. cap. de controuerſ. Sic & ætas virorum apud Plinium, & alios reperitur. Ætatem etiam temporis dixit *Vlpianus. l. ſi non ſortem.* 26. *§. libertus. D. de cond. indeb.* pro opportunitate; quæ Gallis dicitur, *ſaiſon de temps.*

¶ Ætatum gradus, quod ad perſonas attinet, varij varios conſtituerunt. Seruius Tullius pop. Rom. Rex. *vt refert Gellius lib.* 10. *c.* 28. ætatem in tres gradus diuiſit, pueritiam, iuuentutem, & ſenectutem. Pueros minores annis 17. exiſtimauit, atque inde anno 17. quos idoneos iam eſſe reip. arbitraretur, militiæ adſcripſit, eóſque ad annum 46. iuniores, ſupra eum annum ſeniores appellauit. Seruij Tullij diuiſionem ſequitur Vlpia. noſter. *l. cum q* 8. *§. modus D. de tranſact.* Xenophon autem in quatuor diſtribui: alios enim adpellat παῖδας, alios ἐφήβους, alios, τελείους, alios, τοὺς ὑπὲρ τὰ ςρατεύσιμα τὰ πεντήκοντα γεγονότας.

¶ Ætatem verò in plures gradus diſtributam fuiſſe, ex Iuriſc. reſponſis, & Impp. conſtitutionibus diſcimus. Infantis igitur ætas, cuius comminit Pompon. *l. ſi infantis.* 55. *D. de vſufruct.* in ſeptimum vſque annum porrigitur. *l. ſi infanti. C. de iur. delib. l.* 1. *§. ſufficit. D. de admin. tut.* Inde pupillaris ætas in 12. annum in fœminis, in 14. in maribus producitur. *l. Æmilius. D. de min. l. an diuti. D. de iur. fiſc. l.* 1. *C. qui legit. perſ. & alibi ſæpe.* Finita ætate, pupillari, incipit pubes. *l.* 1. *C. quand. tut. vel cur. eſſe deſt. l. cohæredi. §. cum filia. D. de vulg.* In puberem ætatem incurrit prætextati ætas. cuius comminit Vlpianus *l. deinde. § fi. D. de lib. exhib. & Gellius l.* 1. *c.* 23. *in fi. c.* 2. *in fi.* Nam vſque ad 17. annum pueri ingenui prætexta induebantur, poſt quod in virilem mutabant. Puberem ætatem excipit iuſta ætas, quæ 25. anno inchoatur. *l.* 2. *in prin. D. de vac. muner.* & hæc modò appellatur iuſta. *d. l.* 2. (tametſi ſciam iuſtam ætatem plerunque pro pubere accipi, in ſpecie apud Neratium ex Seruio relata. *l. quod Seruius. D. de cond. cauſ. dat.*) modò legitima. *l. fin. C. de iis qui ven. ætat. l. quæro in fin. D. de teſtam. tut. & alibi ſæpè.* modo perfecta. *l. ſi reliquero. D. de leg. tutel. l. minor.* 32. *D. de mino. & paſſim.* E diuerſo ætas minor dicitur imperfecta. *l. fi. C. in quib. cauſ. in integ. reſt.* modò robuſta. *l. ſi maritus.* 15. *§. lex. D. de adult.* ex contrario infirma quæ puerorum ſenúmque eſt *l. ciuitatibus* 122. *D. de leg.* 1. anno 25. virilem vigorem impleri Vlpi. tradit. *l.* 1. *D. de minorib.* & Iulium Pollucem lib. 2. Onomaſtici ſeptem ætates ex Hippocrate connumeraſſe.

Ætatis venia impetrata dicitur, cùm à principe ætatis gratia fit, adoleſcenti ad conſequendam rerum ſuarum adminiſtrationem. *l.* 10. *C. de appell. & toto tit. C. de iis qui ven. æt. imp.* Ætatis veniæ poſtulationē ſic deſcribit C. Harmenopulus li. 1. ti. 17. *εἰσὶ τινὲς οἱ βασιλέα αἰτοῦσι ἀπαλλαγῆναι τῆς κουρατωρείας αὐτῶν, ὡς αὐτοὶ μόνοι τὴν ἰδίαν πραγμάτων ποιεῖσθαι φροντίδα δυνάμενοι.* Ætatis igitur veniam impetrare, eſt ius curatores depellendi, & res ſuas adminiſtrandi poteſtatem obtinere.

ÆTERNA auctoritas, vide infrà Auctoritas.

Æternus paries, vide infrà Paries.

Æterna lex, vide infrà Lex.

ÆVITAS in XII. Tab. ſenium ſonat. *Gell. interprete libr.* 20. *cap.* 1. cum ſcilicet iam prouectiores homines ſunt, & quaſi capulares, *vt inquit Plautus.* Verba legis XII. hæc ſunt. Si in ius vocat, ſi morbus, æuitaſve vitium eſcit, qui in ius vocabit, iumentum dato: ſi nollet, arceram ne ſternito. Vnde æuiternus, *æuitas*, ſempiternus

piternus. *Apuleius de Deo Socratis*; Quos deos Plato exiſtimat veros, incorporales animales, neque ſine vllo fine, neque exordio, ſed prorſus ac retrò æuiternos.

A F

AFFATVS, principum decreta adloquendo, cognoſcendoque conceſſa *l. res reddentes C. de ſumm. trin. & l. ſacri C. de epiſc. aud.* Non poſſunt autem ita adpellari aut definiri tardè conceſſa reſcripta, vt quidam autumant, nec hoc probat *d. l. 3. ibi tardiores.* Nam eius conſtitutionis is eſt ſenſus, vt non expectata principis iuſſione, aut reſcripto non cunctetur iudex in inſtantius perſequendis raptoribus virginũ, ſacrilegis, homicidis, non expectatis affatibus, quæ fortaſſis tardius adferrentur, & interea illi effugerent, non ſine magno reip. incommodo. Alioquin definitũ eſſet generali definitione. Nam & *in d. l. nos reddentes*, plenos affatos legimus.

AFFECTVM beneficium appellant Pontificij id, ad quod ex præſentatione ius habemus, *gloſſ. in verb. affectum in ca. ſi capitulo de conceſſ. præbend. lib. 6.*

Affectus, præter notas ſignificationes accipitur pro liberis. *l. cunctos. 26. de decurio. li. 12. C. Th.* Capitolinus in Cordianis, Affectus ſuos, inquit, vnicè dilexit, filium & nepotem vltra morem. Quandoque pro vxore & aliis dilectis. Vulc. Gallica. Nec tamen, ait, Antonius grauiter eſt iratus, nec in eius liberos, aut affectus ſæuit.

AFFIDATI non propriè Vaſſalli ſunt, ſed quaſi vaſſalli, ſic enim dicuntur qui in alicuius fidem & tutelam recepti ſunt. *Neapol. conſt. li. 3. tit. 7.* Vt in terris, inquit, demanij noſtri nulli omnino liceat affidatos vel recomendatos habere, *Item.* Quòd ſi affidatos ſuſceperit, vel etiam commendatos, bona ſua omnia publicentur. *Et conſt. ſeq.* Duo ſunt neceſſaria, vt homines affidatorum vel recommendatorũ iure teneantur: videlicet, quod prædeceſſorũ noſtrorũ temporib. homines illos ipſi, vel anteceſſores ſui tenuerint: & quod in eiſdem temporibus vel ab ipſis, vel à prædeceſſoribus ſuis de feudo vel hæreditario ſuo tenuerint aliquid, propter quod homines ipſorum meritò cenſeantur.

AFFIRMATOR, *Vlpian. l. li. 27. tit. 7. lib. 4.* Eadem cauſa videtur affirmatorum: quia ſcilicet cum idoneos eſſe tutores affirmauerint, fideiuſſorum vicem ſuſtinent.

AFFIXA, dicuntur *Paul. l. 18. §. fi. & Pomp. nio l. 2. de fundo instruct. vel inſtr. leg.* quæcunque infixa ædibus inædificatáque ſunt, quæ *l. 26.* illigata ædibus dixit Iauolenus. De his meminit & Vlpian. *l. fundi, de actio. empt.*

AFFLVERE exercitũ in Impp. conſtitutione *l. 1. C. de metal. & metal. lib. 12.* eſt inſeri corpori metallariorum, quod res ipſa docet, & verb. Confluxerint.

Ἀφῆλιξ, cuius comminit Modeſtinus *l. ἀφίενται, cap. 2. D. de excuſ.* eſt, Theophilo definitore, ὁ τὴν ἥβην μὲν ὑπερβαλὼν, ἥττων δὲ τῶν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν, ὃν περιΐστανται οἱ κουράτωρες, Eſt pubes minor tamẽ 25. annor.

Ἀφίεσις, ſiue ἄφεσις, vacationem vertit Antonius Auguſt. *ad l. ἀφίενται. D. de excuſ.*

Ἀφοπλισμὸς, *in Græca conſt. l. fin. C. de metat. & epide. lib. 12. C.* exarmatio, ſiue armorum detractio. Vetatur ea conſtitutione præſes prouinciæ occaſione prætextúque ἀφοπλισμοῦ aurum exigere.

Ἀφοπλισταὶ *in nouella Iuſtiniani conſt. 8.* ſunt interprete Iuliano Patritio, qui priuatis hominibus arma habere non concedunt.

Ἀφοσιώσεως χάριν *apud Modeſtinum l. εἰ δὲ ἔτι. 13. §. ἐὰν ἀφοσιώσεως. D. de excuſ.* eſt dicis cauſſa, id eſt defunctoriè, aut perfunctoriè, *vt rectè admonuit ad eum locum Antonius Augu. li. 2. Emend. c. 2.* De hac formula vide amplius aliquid in Dicis cauſſa.

AFRICVM frumentum *apud Celſum l. ſi is qui. 50. §. 1. D. manda.* pro optimo accipi quidam putant. Equidem pro cariore, quàm deberetur, ſu-

ne actor eſt, *Vlp. l.* 1. *D. de exce. præſ. & praui.*

Agi de capite, in capitis diſcrimen venire. Agi de bonis, vel bona alicuius aguntur.

Agere denique verbum generaliſſimum eſſe denotant *Accurſ. & Viglius in §. ſed neq. Inſt. de teſt.* cuius verbi diuerſas ſignificationes hoc tetraſticho expreſſit Martial.

Semper agis cauſas, & res agis, Attale ſemper.
Eſt, non eſt, quod agas, Attale ſemper agis.
Si res, & cauſa deſint, agis, Attale mulas.
Attale, ne quod agas deſit, agas animã

Agens libellos, nõ pro magiſtro libellorum ſupplicum, ſed pro præfecto præto io accipiendum putem, *apud Thryphonium l. reſcriptum. in princ.* 12. *D. de diſtract. pign.* Nam temporibus Alexandri Seueri, de quo d. l. reſcriptum loquitur, Papinianus erat Præfectus prætorio. *Auctor eſt Spartianus in Alexand.*

AGENTES IN REBVS, de quibus extat *tit. li.* 12. *C.* (vt explicat Turnebus Adu. lib. 13. cap. 10.) erant in militia palatina, & velut armata, id eſt, in rebus & actu reip. quòd per prouincias ſpeciebus annonariis, quæ fiſco aut vrbibus præſtabantur ex canone aut indictione, conuehendis importandíſque præeſſent, vt canoni Romano, canoni Alexandrino, frumento militari, atque eorum etiam officiorum annonis, quæ in palatino erant comitatu. Itaque diuus Hieronymus eos interpretatur πυρoφόρυς, frumentarios & veredarios. Hoc enim, (inquit) quod LXX. tranſtulerunt πυρoφόρoν, nos frumentarium vertimus, iuxta antiqui ſermonis eloquium. Eos enim quos nunc agentes in rebus, vel veredarios appellant, veteres frumentarios appellabant. Etſi autem erant in Palatinis officiis, (vt indicat diuus Ambroſius *in epi. ad Marcell.* his verbis: Palatina omnia officia hoc eſt, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuerſorum comitum) tamen munus eorum etiam in prouinciis erat, cùm & in Imperatoris aula frumentationibus & annonis præeſſent, &. in prouincia eandem rem curarent. Quin & à Palatinis in Th. C. diſtinguuntur his verbis: Quicunque igitur inter agentes in rebus, vel inter palatinos militiæ ſacramenta ſortiti ſunt. Qui de his plura cognoſcere cupit, legat Cuiac. Commentarium in C. tit. de agent. in reb. In perueteri Lexico agentes in rebus legitur exponi μαγιστριανὸς, rectè, quia ſcilicet magiſtro officiorum attribuebantur executores ex ſchola agentium in rebus, vt teſtatur Marianus Scotus: hoc vocabulum Suidas explicat καστρήσιος, id eſt, caſtrenſes. Agentium in rebus genera hæc ſiue gradus ſub illa rub. memorantur, vt alij ſint tribuni ſcholarum, alij primicerij, ſenatores, ducenarij, biarchi, circitores, equites, & tyrones, &c. Atque hi poſt continuæ militiæ tempus veluti pro præmio laboris exacti, fiunt principes agentium in rebus *de quib. extat ti. lib.* 12. *C. Caſsiodorus li.* 12. Cur agentium, inquit, in rebus miles officij poſt tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, in crebris actionib. excubãdo, ideo principis nomen habere promeruit, quia militiæ ſacramentis cæteros antecellit.

AGITARE, agere, litigare, *l. fi. D. de fideiuſſo.* Agitare etiam quærere ſignificat. *l.* 1. *§. veteres. ff. de acq. poſſeſſ. l. quod pariter ff. de reb. dub.*

Agitare, tractare, *l. iidque.* 45. *ff. de act. empt.*

Agitare, eſt incitare ad currẽdũ, *l.* 1. *C. de curſ. publ. li.* 12. ſic & accipiẽdũ putem *in l. eos qui de ſpectat lib.* 11. *C.* ſiue currum equis adhibitis ducere.

Agitatores, aurigæ ſũt, qui in ludis Circenſibus curuli certamine ſe exercebant, *Alc. in l.* 1. *in l.* 1. *C. de ſpect. lib.* 11. *adde Budæum elucidantem. l. athletas. de infami. in princip. annot. & vide l. fi. C. de mal. & math.*

AGGERES ſunt lapidum, terræque coaceruatio fixis palis, vndis cohibendis oppoſitæ, *apud Vlp. l. pen. ff. de ex-*

Digitized by Google

de extrao. cri.l.1. in fi.ff. de aq. & aq. plu.l. impenſa.14.ff.de impẽſ.in reb.dat. Hi valla adpellantur ab Honor. & Theodo,Impp. *l.vnic.C. de Nili agge. non rump.* Significare etiam aggerem viam lapidibus ſtratam Iſidorus ſcribit *li.15.Etym. c. vlt.* Seruius autem. *lib.12.Æn.* putat pro muris accipi. Equidem in eo Virg. loco pro munimentis murorum ſumi putem: Virgilij verba hæc ſunt.

Qui intra portas, atque ipſis prælia miſcent.

Aggeribus murorum.

Nec mouet quod ait Varro, quòd multis continerentur. Nam quæ cohærent, eodem iure cenſenda ſunt. *l. quæ religioſis.ff. de rei vendic.*

AGMEN vt notos ſignificatus prætermittam, ſignificat numerum præfinitum in Iuſtini (niſi nos fallat inſcriptio) cõſtitutione, *l.pen.C.de adu.diuer.iudicum.* Agmẽ aquæ in Claudij Impp.conſtitutione pro multitudine aquæ. *l.præſes 6.de ſer.& aqua.*

AGNATI, Agnatio, Agnaſci, vide ſuprà, Adgnati.

AGNI ſunt minores anniculis, *Alſeno. l. cum quæreretur. 60. D. de leg.3.* Agnorum autem quandiu loco ſint, ex cuiuſque loci accipiendũ putat Marcian. *l.legatis. 65. D. eo.* Nam in quibuſdam locis ouium numero videntur, cùm ad tonſuram venerint.

Ἀγνὸς, fruticis genus apibus gratiſſimum, à Gaza redditur vitex, *apud Ariſtotelem. li.2. animal.* Hinc ἀγνοφόρον, *apud Modeſtinũ.l.Titia. 34.§.1. D. de leg.2.* ferens agnos: ſic enim legendum dudum admonui *ad d.§. in Pand. Rouilianis.& lib.3.cap.4. Iuriſprud. Med.* non ἀγνοφόρος.*vt in vulg. codic. nec* ἀγωνοφόρον,*vt in P.Flo.*

Agna, Ruſticis Beticæ prouinciæ menſuræ genus, aliis auctum, auctores ſunt Theodoſius & Neuterius, & hũc duplicatum putem ex Columella lib. 5.capit.16.

AGRIPPA, *Scæuola. l. pater de lega.3.* Iulius Agrippa primipilaris teſtamento ſuo cauit.

AGRIPPINENSIS Colonia, ciuitas eſt Germaniæ inferioris, ſiue Galliæ Belgicæ. *Celſ.in l. fin. de cenſib.* In Germania inferiori, inquit, Agrippinenſes Italici iuris ſunt.

Ἀγωνοθέται, *Iulio Polluci lib.3.cap.30.* ſunt ἀγώνων διαθέται, id eſt, certaminum præfecti, certaminum præſides, & conſtitutores: quo ſignificatu accipiuntur apud A.Chareſium.*l.vlt. §. maſtigophori.D.de mun. & hono.* & apud Hono. & Theod. *l.fi. C. Th. de expen. Iud. Suidas.* ἀγωνοθέτης ὁ ἐν τοῖς σκηνικοῖς. ἀθλοθέτης δὲ, ἐν τοῖς γυμνικοῖς. Hinc,

Ἀγωνοθετεῖν certaminibus, ludiſque præeſſe, ea conſtituere, & deſignare, *apud Modeſtinum.l.Septitia.10. Dig. de polli.*

Ἀγωνοθεσία munus deſignandi, cõſtituendique certaminis, *apud Vlpianum ex Neratio.l.ſi filia.20.§.Neratius. D. famil.ercisc.*

Agonothetici fundi *in l. fin. C. de fund patrim.lib.11.* qui ſumptibus certaminum ſacrorum deputati erant, *vt C. de diuer.præd.l.pe.* Agonophori vocantur *l.Titia 1. §. D. de legat. 2. vt vult Cuiac.in l. vlt.C. de fund. patrim.*

Ἀγγαρικὰ, *in Græca conſt.l.4. de diſcuſſor.li.10. C.* ſiue Ἀγγαρεῖαι *in Nouell. 128.* dicebantur quæ agebantur, ducebantur ad principem: qui ſignificationi indicio eſt verbum παραπομπικὰ vtrobique poſitum, quo tranſmiſſilia ſignificantur.

A H

AHENEVM *Paul. in l. cùm de lanionis.§.aſinum.ff.de inſtru.* Nec multum refert. ait, inter cacabos, & aheneum, quod ſupra focum pendet. His aqua ad potandum calefit: in illis pulmẽtarium coquitur, quòd ſi aheneum inſtrumento continetur, vrcei quoque quibus aqua in aheneum funditur adiectiuum pro æreo poeticũ eſt.

A I

AIO verbum veteris iuris erat, quo actiones perſonales intendebantur, ſignificat dedico, adfirmo, *Nonio.* Hinc nata illa forenſis formula, A.T. M.D. O. id eſt, Aio te modò mihi dare oportere, *vt Valerius Probus ſcribit.*

Digitized by Google

tutel. & §. tutores. Inſtit. eod. apud Iuſtinianum, quamuis generaliter loquantur.

ÆGRAM mulierem *apud Papinianum l. 3. ff. ſi quis aliquid teſt.* pro triſti & difficili, atque irata accipere debemus.

Αἰνίγματα *apud Imp. Iuſtinia. conſt. nouell. 95. in §. ad fin.* interpretatur Accurſius Speculum, Alciatus ex Gellio pro quæſtione obſcura, & inuoluta accipi putat, *lib. 4. Parerg. c. 19.* quod & verum eſt.

ÆLIANVM ius Sextus Ælius aliis actiones compoſuit, & librum populo dedit, qui appellatur ius Ælianum. *Pompo. l. Neceſſarium, §. augeſcente. ff. de ori. iur.*

ÆLIA Sentia Lex, vide infrà Lex Ælia.

Ἀειναῦται, quaſi dicas, ſemper nautæ, Magiſtratus quidam apud Mileſios, inquit Heſychius. *Plutarch. in qq. Græcanicis* ait apud Mileſios ita vocatos fuiſſe quoſdam, ex potentioribus, qui conſcenſis nauibus conſilia de maximis rebus agitabant procul à terra, deinde cùm ratam habuiſſent aliquam ſententiam, reuertebantur.

AENVM, *Paulo l. cùm de lanionis 18. §. aſinam. D. de inſtr. vel inſtru. ſup. legat.* vas quod ſupra focum pendet, in quo aqua ad peraſilum calent: idem miliarium ab Vlpiano dicitur: *l. cùm aurum 19. §. ſi. ff. de aur. argent. legat.* de quo & Athenæus lib. 3. cap. 30. De vaſculis calefactoriis Iulius Pollux libro 10. cap. 19. edisserit.

ÆQVABILE ius *apud M. Ciceronem, lib. 2. Offic.* non quòd omnes æquet, ſed quòd iuſtitiam inter homines, & æquitatem proportionabilem conſeruet, id eſt, quòd pariter tueatur potentes & tenues: vocatur ab Ariſtotele, κατὰ ἀναλογίαν, ἢ κατ' ἀναλογίαν ἴσον.

ÆQVA LANCE prouerbiali dicendi genere dixere Modeſtinus *l. non tantum 10. D. de re iudic.* & Iuſtinianus Imper. *l. cùm quis 10. C. de nat. lib. & l. maximum vitium. C. de libe. præt.* pro pariter, æquabiliter, vt apud Græcos ἴσοις σταθμοῖς.

ÆQVILIBITAS, id eſt, ἰσονομία, *Cic. in lib. de Natu. Deor.* cùm de atomis illis Democriti agit, Confugis (inquit) ad æquilibritatem, tametſi in quibuſdam vulgaris codicibus, æqualitatem, perperam ſcriptum ſit. Vnde & Sext. Cæcilius pœnam talionis ad æquilibrium factam expoſuit, id eſt; πρὸς τὴν ἰσονομίαν, habita iniuriarum ratione, vt ipſam videlicet talionem quaſi ad amuſſim & libellam æquiparent atque expendant. *Crinit. lib. 4. de hon. diſc. cap. 9.*

ÆQVITAS variis in iure modis ſignificatur. Apellatur enim ſæpiſſimè æquum & bonum, legibus ſuperius adductis, aliquando ὁ ἔγγραφος φυσικὸς. *l. ſi idem. §. καὶ λέγει*, quod vetus interpres naturalem iuſtitiam vertit. A. Auguſtinus verò naturale ius, Liuium ſequutus. hic enim libr. 5. ius naturale humanum vocat. A M. Cicerone adpellatur, verum ius, & germana iuſtitia, *l. 3. Offic.* Plerumque ſimplicitas legum. *§. & hic Inſtit. de leg. agnoſc. ſucceſſ.* quandoque æqua lanx. *d. l. maximum, & aliis legibus citatis in verb.* Æqua lance. Dicitur & humanitatis ratio. *l. ſi cui 38. in fin. D. ex quibus cauſ. maior.* Aliquando dicitur benignitas *vt colligitur ex l. 1. in princ. D. vt in poſſ. leg.* Hinc benignius leges interpretari oportere Celſus ſcribit. *l. 18. C. de legi.* A Iuſtiniano in Nouel. 98. in prin. ἐπιεικὴς σοφία. Interdum adpellatur, Viri boni arbitratus, interdum religio, ſæpè anguſti iuris remiſſio. Vnde à Salonio *in l. 1. ff. de iuſtit. & iure* rectè definita eſt: Æquitas, inquit, eſt perfecta ratio quæ leges & omne ſcriptum, dictúmque interpretatur, & emendat: ex qua ius manat, quod bonum & æquum dicitur, nullo ſcripto comprehenſum, ſed ſola vera ratione conſiſtens. Hæc definitio collecta videtur ex *l. 1. C. de legib. & l. placuit. C. de iud.* vbi ſuperfluit vox, ſcripta, vt vetera

Digitized by Google

Vetera fideliſſimáque exemplaria docent. Porrò eam ante oculos habere debet iudex, *teſte Vlpiano l. quod ſi 4. ff. de eo quod certo loco*, vt ipſa exigente, à ſolennibus verbiſque recedere poſſit. *l. pen. ff. de integ. reſtit.*

¶ Æquitatis genera duo ſunt, vt quædam eſt naturalis, de qua Vlpianus. *l. 1. ff. de poſt. Paul. l. poſtliminium. 19. in princ. ff. de capt. & poſtli. idem Vlpianus l. 1. ff. de min.* Et eam adpellant, quæ ex naturali ratione mentib. hominum infixa eſt: vt, Deum colere, neminem lædere, ſuum cuique tribuere, fidem alteri datam ſeruare. Ciuilis altera, cuius comminit idem Vlpianus, *l. 1. in prin. ff. ſi is qui teſta. li.* de vtroque genere loquens, eſtque probabilis quædam ratio, non omnibus hominibus naturaliter cognita, ſed paucis tantùm, qui prudentia, vſu, doctrina prædicti didicerunt, quæ ad ſocietatis humanæ conſeruationem ſunt neceſſaria. De priori genere loquitur M. Cicero lib. 1. de legib. de legis origine loquens.

¶ Æquitas, quã aliàs æquum & bonum, aliàs æquum & iuſtum, aliàs æquum bonum ſine copulã dicimus, *l. 1. & penul. ff. de iuſti. & iur. l. ſi & me. ff. ſi cert. petat.* Ariſtoteles τὰ ἐπιεικῆ adpellati ſunt: & qui τὴν ἐπιείκειαν vocent: eſt autem mitigatio legis ſcriptæ in aliqua circumſtãtia, tepore rerum, perſonarum, ac temporum. Ius eſt, *inquit Donatus*, quod omnia recta & inflexibilia exigit: Æquitas eſt, quæ ex iure multum remittit. Exempla ſunt prætorum edicta. Quid enim aliud eſt reſtituere in integrum (vt ex multis vnum videamus) quàm laxare ſcripti iuris rigorem? Dicitur & humanior, & benignior iuris interpretatio.

¶ Æquitas nihil aliud eſt, quàm voluntas ſyncera, ſeu arbitratus boni viri, tribuens vnicuique ſuum, vt interim nemo lædatur: *ſicut eſt locus omnium elegantiſſimus in l. bona fides. ſi ſuis per vit ff. depoſiti.*

¶ Æquitas duplex eſt, ſcripta & nõ ſcripta. Poteſt enim æquitas, tum in ſcholis, tum in foro duplici modo exerceri. Altero, vt diligenter conſideremus, quo ordine Iureconſulti & Imperatores Romani obſeruauerint æquitatem in deſcribendis, ponendiſque legibus, & præiudiciis humanorum negociorum: & ſi quando caſus eueniat, qui per omnia ſit ſimilis, nec habeat vllas differentes circunſtantias, quæ mutationem iuris deſiderent: vt tunc ſecundum illas iudicemus, certi quòd æquitatis cenſura dudum ſit adhibita. Altero modo exercetur æquitas in his facti ſpeciebus, quæ nunc eueniunt, nec habent præiudicium in legibus ſcriptis, ex omni parte reſpondens; vt nos ſecundum circunſtantias earum applicatis axiomatibus ſummi iuris iudicemus quid diffiniri oporteat. Enimuerò hic propriè eſt vſus æquitatis, omnium maximè neceſſitatis Reipubl. Quamobrem meritò non ſcriptam æquitatem vocare poſſumus. non quaſi liceat ſine ſcripti iuris obſeruatione illam æſtimare, ſed quòd aliquanto longius à ſcriptis theſibus recedit: ſicut ius Ciuile à iure naturali diſtinguitur *in l. ius ciuile eſt. de iuſti. & iur.* Vnde Ariſtoteles ſic æquitatem definit, τὸ γεγραμμένου ἰσμὲ ἐλλείπου, τὸ παρὰ τὸν γεγραμμένον νόμον δίκαιον. Atque ita à conſuetudine differt, quòd æquitas ſit ius natum & naturale: conſuetudo, ius conſtitutum & receptum.

¶ Æquitatis cauſa efficiẽs eſt Deus, qui naturam humani generis ſic condidit, vt quamuis nobis de futuris negotiis certò præſcribere non valeas, tamen notitiam quandam habeat inſculptam, qua poſſit certas aliquas honeſtatis formulas præſcribere generaliter, ad quas omnes factorum ſpecies, quandocunque incidentes exigantur arte quadam boni & æqui, hoc eſt, perpenſis atque collatis certa ratione circunſtantiis.

¶ Æquitatis cauſſa materialis eſt, ius naturæ, ius Ciuile, boni mores. Nam ex his fit pulchra quædam ac Reipub. ſalutaris mixtura, per iudiciũ

animi incorruptum. Materia verò circa quam exercenda eſt æquitas, ſunt infinita hominum negocia, ſcilicet cùm incidunt. Tunc enim pro re nata ius rectè applicabitur, ſecundum circumſtantias, quæ ad cauſam pertinebunt.

¶ Æquitatis cauſſa formalis eſt vt conferantur diligenter facta iam incidentia cum circumſtantiis ſuis, pertinentibus, inquam, ad formulas iuris: non aliter quàm ædificia probari ſolent adhibita principalioribus eorum partibus norma. Non poteſt autem elegantius tradi forma cum exemplis ſuis, quàm apud Tryphonium in l. bona fides. D. depoſ. vel contra. ¶ Æquitatis cauſſa finalis, ſeu effectus eſt, vt ſeruetur æqualitas humanarum rerum, quæ maximè inter ſe ſunt diſſimiles; vtque conſeruetur Reipublicæ ſalus, quæ in rectis iudiciis vt plurimùm conſiſtit: & ſic tranſigatur iſtud ærumnoſum, huius vitæ monumentum ad gloriam Chriſti & æternæ vitæ.

¶ Æquitati opponitur ſummum ius, de quo ſuo loco.

¶ Æquitas iuris & morum norma. Sicut enim per normam iudicantur ſtructuræ vitia: ſic æquitas de iure ſcripto, & omnibus humanis functionibus ac moribus rectè diiudicat. Itaque Magiſtratus adtemperabit cognitiones ſuas bono & æquo, hoc eſt, diuinis, & naturalibus legibus: contra quas quicquid iudicatur, non poteſt non iniquum eſſe.

¶ Æquum bonum impetrare dixit *Cic. Philip.* 2. pro eo quod lingua vernacula dicimus, habere rationem ab aliquo, id eſt, ius ſuum obtinere, rem ſuam recipere. Is igitur à quo viuo nec præſens nec abſens quicquam æqui boni impetrauit, apud mortuum factus eſt gratioſus.

ÆRAMEN, ſpecies quædam ex ære confecta. *l. nemo.* 12. *C. de oper. pub.* ſic enim legendum, & codex Theodoſianus, & res ipſa docet, non ornamenta, *qua lex extat lib.* 15. *tit.* 1. *l.* 37. *C. Th.*

ÆRARIVM, populus Romanus in æde Saturni habebat, *Feſto lib.* 1. vide Plut. Publicolam. Ærarium, locus erat vbi poplicæ, id eſt publicæ pecuniæ reponebantur. Marciano Iuriſc. pro principis fiſco accipitur, vt ex ipſius verbis conicere licet, *l.* 1. *§. ex illa. D. de leg. Cornel. de falſ. & l. edicto. D. de iur. fiſci.* Apud Athenienſes autem cella erat poſt ædem Mineruæ, ob id ὀπισθόδομος dictum, vt apud Demoſthenem περὶ συντάξεως.

¶ Ærarium duplex principes habuiſſe liquet *ex l. vnic. de quaſt. & mag. off. lib.* 12. *C. & Nouel. Valent. de* 30. *ann. præſcr. l. vnic. §. eandem.* Ærarium quidem priuatum, ſcilicet rerum priuatarum principis: quod curæ erat comiti rerum priuatarum. *vt ex* 6. *Baſilic. & Theodorito lib.* 3. *cap.* 12. *liquet. de quibus. l. fin. C. de palat. ſac. larg. lib.* 12. Eſt & ærarium ſacrum, ſiue ſacrarum largitionum, id eſt, theſaurum, *d. l. vnic. C. de quaſt.*

¶ Ærarium ſanctius antiquis dicebatur prorſus intactum, vnde pecuniam promi non liceret, *Cic. lib.* 7. *ad Attic. Epiſt.* 19. Adtulit mandata ad Conſules, vt Romam venirent, pecuniam de ſanctiore ærario proferrent, & *Liuio lib.* 7. *belli Punici.*

¶ Ærarij Tribuni, à tribuendo ære adpellati ſunt. *Feſt. lib.* 1. Vide Bud. in prioribus.

¶ Ærarij milites ab ære dicti ſunt, quòd ſtipendia facerent, *Varroni lib.* 4. *ling. Lat.* Vnde & æs militare pecunia, quæ Tribunis ærariis attribuebatur, vt militi redderent.

¶ Aerarij, *vt ex M. Fabio lib.* 2. *c. vlt. liquet* ſunt monetæ excuſores. Ac ærarij nomine Græcis ὀφλόντες & ἐζημιωμένοι, qui & in ærarios relati dicebantur, vt Athenis, ἐγγεγραμμένοι ἐν ἀκροπόλει.

¶ Aerarij Quęſtores mulctarum receptores dici ex Tacito *lib.* 13. conſtat, Cenſuit, inquit, Piſo deſignatus conſul. ne mulctam à Tribunis dictam Quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menſes referrent.

¶ Aer

Digitized by Google

¶Aes, vt notiſſimum ſignificatum omittam, pro aſſibus accipi antiquis *aut Var. lib.8. ling. Lat.* Vnde & mille æris legaſſe,ait, dicebant. quo ſenſu accipiendum verbum, æs,putem in *lege Aquil. 1.& 3.ca.apud Gaium.l.2.D. ad leg. Aquil. & Vlp. ſi ſeruus. §. huius legis.D. eo*, aut pro pecunia, aut nummis. Aſſes qui ſint,vide infrà As.

¶Æs etiam nummos aureos Vlpianus cenſet *l. etiam 159. D. de verb.ſig.*

¶Aeris tandem appellatione omne nummorum, pecuniæque genus ſignificari liquidò conſtat. Quod hinc manaſſe ex Plinio *lib. 18. c. 3. & lib. 36. c. 3.* didicimus, quòd veteres æreis nummis, ouium, boúmque effigie à Seruio Tullio ſignatis vterétur.

¶Aes alienum eſt quod nos aliis debemus: æs ſuum eſt, quod alij nobis debent, *Vlpianus l. cedere 213. §. æs alienum. D. de verb.ſign. l. ſubſignatum.§ bona.D. eod.*

¶Aes circumforaneum,eſt pecunia, ad vſuram accepta,id eſt æs fœneratitium. *Cic. ad Attic.* Tuſculanum & Pompeianum valde me delectant,niſi quòd me illum ipſum vindicem æris alieni ære non Corinthio, ſed hoc circumforaneo obruerunt.

¶Aere dirutum,*inquit Feſtus*, militem dicebant, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non eſt datum, quod æs diruebatur in fiſcum, non in militis ſacculum. Hoc verbo facetiſſimè vſus eſt *Cicer. in Verr. act. 6.* Aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur,in quibus cum frequens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt.

¶Ærata porta Varroni eò dicta, quòd ære tecta fuiſſet,*lib.4. ling. Lat.*

¶Æraria ratio quid ſit in Quintiana,vide apud Turneb. *Aduerſ.lib. 8. cap.14.*

¶Æratum etiam,dic,obæratum, ære alieno obrutum, vt eſt apud Mar. Cicer. *lib. 1. Epiſt. 1. ad Attic. Epiſt. incip. Quæris,* Tribuni,inquit,non tam ærarij,vt appellantur,quam ærati.

¶Ærosa pecunia, dicitur ſubærata quæ aurea & argentea videtur,& habet in ſe æris plurimum *l. creditor 102. de ſolut.* Græcis χαλκίχρας,ſic ærosum lapidem. *Plin. lib.34.ca. 1.* & aurum ærosum, *lib.33.ca.5. dixit*, cui ineſſet æris vena,malè igitur Alciatus ad d. l. creditor, pro ærosa, ἱερὰς poſuit, *lib. 2.Diſpunc.c.25.* Vnde Cyprum inſulam æroſam adpellaſſe Veteres, *Feſtus lib.1.*ſcribit,quòd in ea plurimum æris naſcatur.

ÆRVSCARE,eſt æra vndique, id eſt.pecunias colligere,*Feſtus lib. 1.*

ÆSTATEM.*inquit Vlpianus*, ſic incipere peritiores tradiderunt ab æquinoctio verno, & finiri æquinoctio autumnali: & ita ſenis menſibus æſtas atque hiems diuiduntur *l.1. §. 23.D. de aq.quot.& æſt.*

¶Æſtas prior in Prætoris edicto,auctore eodem, ex comparatione duarum æſtatum accipitur.

ÆSTIMARE eſt ære taxare, & adpretiare: vnde & vendere quandoque ſonat, *vt liquet ex l.plerunque.D. de iure Dot. & ex Varro lib. 5.* Vnde Æſtimare litem eſt tanti reum damnare,quanti intereſt *l.ſi inter.§. ſi res. D. de pign.& apud Cic. in Cluentiana.*

¶Æſtimata pœna antiquis dicta fuit ab ære,qui eam æſtimauerunt, ouem decuſſis,bouem centuſſis,hoc eſt, decem vel centum aſſibus,*Feſto lib.1.*

¶Æſtimas,æſtimationes dixere antiqui.

¶Æſtimatoria actio duplicem habet intellectum. Interdum enim hoc nomine ea actio ſignificatur, quæ de æſtimato proponitur, idque dubitationis tollendæ cauſſa, veluti cùm res æſtimata vendenda alicui datur, quam ſi non poſſit vendere, vt eandem ipſam rē reſtituat, ſed poſſit nec vendere, nec reſtituere, nempe ſibi retinere,vt æſtimationem ſoluat *Vlp. l.1. D.de æſtima.& §.actionum, & ibi Theoph.& Angel.Inſtit.de actio.*Interdum æſtimatoria accipitur, quanto minoris, *vt explicant Gaius l. ſi quid. 18.& Paulus.l. bouem. §.aliquando.D. de ædil. edicto.*

ÆTAS generale nomen eſt, non ſolùm ad perſonas, ſed ad res temporáque pertinens;vt ex ſubiectis adpa-

Digitized by Google

rebit. Ætas enim in perſonis ea eſt, quæ infātiam, pueritiam, pubertatem, iuuentutem, ſenectutem continet. Ætas etiam ſignificat amplitudinem. *l. domus.* 58. D. *de leg.* 1. vbi falsò in vulgatis codicibus legitur, quantitatib. Si ætas pro longo tempore accipitur, *in l. ſi quando. C. de operib. pub.*

§ Ætas quoque ſyluarum & arborum apud Aggenum Vrbicum in comment. ad l. Frontin. cap. de controuerſ. Sic & ætas virorum apud Plinium, & alios reperitur. Ætatem etiam temporis dixit *Vlpianus. l. ſi non ſortem.* 26. *§. libertus. D. de cond. indeb.* pro opportunitate, quæ Gallis dicitur, *ſaiſon de temps.*

§ Ætatum gradus, quod ad perſonas adtinet, varij varios conſtituerunt. Seruius Tullius pop. Rom. Rex. *vt refert Gellius lib.* 10. *c.* 28. ætatem in tres gradus diuiſit, pueritiam, iuuentutem, & ſenectutem. Pueros minores annis 17. exiſtimauit, atque inde anno 17. quos idoneos iam eſſe reip. arbitraretur, militiæ adſcripſit, eóſque ad annum 46. iuniores, ſupra eum annum ſeniores appellauit. Seruij Tullij diuiſionem ſequitur Vlpia. noſter. *l. cum* 8. *§. modus D. de transact.* Xenophon autem in quatuor diſtribuit: alios enim adpellat παῖδας, alios ἐφήβους, alios, τελείους, alios, τοὺς ὑπὲρ τὰ στρατεύσιμα ἤδη γεγονότας.

§ Ætatem verò in plures gradus diſtributam fuiſſe, ex Iuriſc. reſponſis, & Impp. conſtitutionibus diſcemus. Infantis igitur ætas, cuius commeminit Pompon. *l. ſi infantis.* 55. *D. de vſufruct.* in ſeptimum vſque annum porrigitur. *l. ſi infanti. C. de iur. delib. l.* 1. *§. ſufficit. D. de admin. tut.* Inde pupillaris ætas in 12. annum in fœminis, in 14. in maribus producitur. *l. Æmilius. D. de min. l. an diuus. D. de iur. fiſc. l.* 1. *C. qui legit. perſ. & alibi ſæpe.* Finita ætate, pupillari, incipit pubes. *l.* 1. *C. quand. tut. vel curat. eſſe deſi. l. cohæredi. §. cum filia. D. de vulg.* In puberem ætatem incurrit prætextati ætas. cuius commeminit Vlpianus *l. deinde. § ſi. D. de lib. exhib. & Gellius l.* 1. *c.* 23. *in fi. c.* 2[illegible] *in fi.* Nam vſque ad 17. annum pueri ingenui prætexta induebantur, poſt quod in virilem mutabant. Puberem ætatem excipit iuſta ætas, quæ 25. anno inchoatur. *l.* 2. *in prin. D. de vac. muner.* & hæc modò appellatur iuſta. *d. l.* 2. (tametſi ſciam iuſtam ætatem plerunque pro pubere accipi, in ſpecie apud Neratium ex Seruio relata. *l. quod Seruius. D. de cond. cauſ. dat.*) modò legitima. *l. fin. C. de iis qui ven. ætat. l. quæro in fin. D. de teſtam. tut. & alibi ſæpe.* modo perfecta. *l. ſi reliquero. D. de leg. tutel. l. minor.* 32. *D. de mino. & paſſim.* E diuerſo ætas minor dicitur imperfecta. *l. ſi. C. in quib. cauſ. in integ. reſt.* modò robuſta. *l. ſi maritus.* 15. *§. lex D. de adult.* ex contrario infirma quæ puerorum ſenúmque eſt *l. ciuitatibus* 122. *D. de leg.* 1. anno 25. virilem vigorem impleri Vlpi. tradit. *l.* 1. *D. de minorib.* & Iulium Pollucem lib. 2. Onomaſtici ſeptem ætates ex Hippocrate connumeraſſe.

Ætatis venia impetrata dicitur, cùm à principe ætatis gratia fit, adoleſcenti ad conſequendam rerum ſuarum adminiſtrationem. *l.* 10. *C. de appell. & toto tit. C. de iis qui ven. æt. imp.* Ætatis veniæ poſtulationē ſic deſcribit C. Harmenopulus li. 1. ti. 1? [illegible]

Ætatis igitur veniam impetrare, eſt ius curatores depellendi, & res ſuas adminiſtrandi poteſtatem obtinere.

ÆTERNA auctoritas, vide infrà Auctoritas.

Æternus paries, vide infrà Paries.

Æterna lex, vide infrà Lex.

ÆVITAS in XII. Tab. ſenium ſonat. *Gell. interprete libr.* 20. *cap.* 1. cum ſcilicet iam prouectiores homines ſunt, & quaſi capulares, *vt inquit Plautus.* Verba legis XII. hæc ſunt. Si in ius vocat, ſi morbus, æuitaſve vitium extitit, qui in ius vocabit, iumentum dato: ſi nollet, arceram ne ſternito. Vnde æuiternus, *æuiternus*, ſempiternus

piternus. *Apuleius de Deo Socratis;* Quos deos Plato exiſtimat veros, incorporales animales, neque ſine vllo fine, neque exordio, ſed prorſus ac retrò æuiternos.

A F

AFFATVS, principum decreta adloquendo, cognoſcendoque conceſſa *l. res reddentes C. de ſumm. trin. & l. ſacri 6. C. de epiſc. aud.* Non poſſunt autem ita adpellari aut definiri tardè conceſſa reſcripta, vt quidam autumant, nec hoc probat *d. l. 3. ibi tardiores.* Nam eius conſtitutionis is eſt ſenſus, vt non expectata principis iuſſione, aut reſcripto non cunctetur iudex in inſtantius perſequendis raptoribus virginũ, ſacrilegis, homicidis, non expectatis affatibus, quæ fortaſſis tardius adferrentur, & interea illi effugerent, non ſine magno reip. incommodo. Alioquin definitũ eſſet generali definitione. Nam & *in d. l. nos reddentes,* plenos affatos legimus.

AFFECTVM beneficium appellant Pontificij id, ad quod ex præſentatione ius habemus, *gloſſ. in verb. affectum in ca. ſi capitulo de conceſſ. prębend. lib. 6.*

Affectus, præter notas ſignificationes accipitur pro liberis. *l. cunctos. 26. de decurio. li. 12. C. Th.* Capitolinus in Gordianis, Affectus ſuos, inquit, vnicè dilexit, filium & nepotem vltra morem. Quandoque pro vxore & aliis dilectis. Vulc. Gallica. Nec tamen, ait, Antonius grauiter eſt iratus, nec in eius liberos, aut affectus ſæuit.

AFFIDATI non propriè Vaſſalli ſunt, ſed quaſi vaſſalli, ſic enim dicuntur qui in alicuius fidem & tutelam recepti ſunt. *Neapol. conſt. li. 3. titu. 7.* Vt in terris, inquit, demanij noſtri nulli omnino liceat affidatos vel recomendatos habere. *Item.* Quòd ſi affidatos ſuſceperit, vel etiam commendatos, bona ſua omnia publicentur. *Et conſt. ſeq.* Duo ſunt neceſſaria, vt homines affidatorum vel recommendatorũ iure teneantur: videlicet, quod prædeceſſorũ noſtrorũ temporib. homines illos ipſi, vel anteceſſores ſui tenuerint: & quod in eiſdem temporibus vel ab ipſis, vel à prædeceſſoribus ſuis de feudo vel hæreditario ſuo tenuerint aliquid, propter quod homines ipſorum meritò cenſeantur.

AFFIRMATOR, *Vlpian. D. li. 27. tit. 7. lib. 4.* Eadem cauſa videtur affirmatorum: quia ſcilicet cum idoneos eſſe tutores affirmauerint, fideiuſſorum vicem ſuſtinent.

AFFIXA, dicuntur *Paul. l. 18. §. fi. & Pomp. nio l. 2. de fundo inſtruct. vel inſtr. leg.* quæcunque infixa ædib. inædificataque ſunt, quæ *l. 26.* illigata ædibus dixit Iauolenus. De his meminit & Vlpian. *l. fundi, de actio. empt.*

AFFLVERE exercitiũ in Impp. conſtitutione *l. 1. C. de metal. & meta. lib. 12.* eſt inſeri corpori metallariorum, quod res ipſa docet, & verb. Confluxerint.

Ἀφῆλιξ, cuius commeminit Modeſtinus *l. ἀφίενται. cap. 2. D. de excuſ.* eſt, Theophilo definitore, ὁ τὴν ἥβην μὲν ὑπερβεβηκὼς, ἥττων δὲ τῶν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν, ᾧ περιΐστανται οἱ κουράτωρες. Eſt pubes minor tamẽ 25. annor.

Ἄφεσιν, ſiue ἀφέσιν, vacationem vertit Antonius Auguſt. *ad l. ἀφίενται. D. de excuſ.*

Ἀφοπλισμὸς *in Græca conſt. l. vnd. eiſ de metat. & epide. lib. 12. C.* exarmatio, ſiue armorum detractio. Vetatur ea conſtitutione præſes prouinciæ occaſione prætextuque ἀφοπλισμοῦ aurum exigere.

Ἀφοπλιςαὶ *in nouella Iuſtiniani conſt. 8.* ſunt interprete Iuliano Patritio, qui priuatis hominibus arma habere non concedunt.

Ἀφοσιώσεως χάριν *apud Modeſtinum l. εἰ δέ τις 13. §. ἐὰν ἀφοσιώσεως. D. de excuſ.* eſt dicis cauſſa, id eſt defunctoriè, aut perfunctoriè, *vt rectè admonuit ad eum locum Antonius Augu. li. 2. Emend. c. 2.* De hac formula vide amplius aliquid in, Dicis cauſſa.

AFRICVM frumentum *apud Celſum l. ſi is qui. 50. §. 1. D. manda.* pro optimo accipi quidam putant. Equidem pro cariore, quàm deberetur, ſu-

ſumi exiſtimem, idque vecturæ ratione, cuius rei cauſſa mandati illic agit fideiuſſor.

A G

AGAPES, pauperum conuiuia, *Gratiano in c. ſi quis deſpicit. 42. diſtinct.* qua voce etiam Chriſtianorum conuiuia ſignificari apud Tertullianum, & Cyprianum refert Alciatus *lib. 1. Prætermiſſ.* ἀπὸ τοῦ ἀγαπᾶν, quod libentiſſimè recipere ſignificat, *apud Plutarchū in Numa, & Æſchinem*, & nutrire, *apud Ariſtotelem lib. 2. Oecon.* hinc ἀγάπη, caritas, conuiuia quę pauperibus dari ſolebant: quo ſignificatu vſus eſt in eum ſenſum Iudas Apoſtolus, *in epi. ſua* οὗτοί εἰσιν ἐν ταῖς ἀγάπαις ὑμῶν, *& in libris ſacrorum concil.* τὰς ἀγάπας ποιεῖσθαι, id eſt, conuiuia facere. Vnde illum canonem decerpſit Gratianus, vbi fortè ἀγάπης neutro genere legit, malim tamen illic legi ἀγάπας, vt & Apoſtolus Iudas indicat.

AGASONES, dicuntur equos agentes, id eſt minantes. *Feſto lib. 1.* vel etiam qui iumenta curant, *inquit Acron.* quo ſignificatu vſus eſt *Alfenus l. fi. D. ſi quad. paup. fec. & l. cùm quæreretur. 60. §. 1. D. de leg. 3.* vbi Accurſius eodem modo interpretatur. ſ. qui equos ducit.

AGER eſt locus, qui ſine villa eſt. *Vlpiano. l. Ager. D. de verb. ſigni.* Locus verò ſine ædificio, in vrbe, area, ruri autem Ager appellatur, idémque ager cum ædificio fundus dicitur, *Florentino. l. fundi. D. eod. tit.* Ager, *inquit Varro lib. 4. ling. Lat.* dictus eſt, in quam terram quid agebant, & vnde quid agebant fructus cauſſa, id Græci dicunt ἀγρὸν, vt ager quod agi poterat *M. Fabius lib. 1. Inſtit. orat. c. 6.* hanc ἐτυμολογίαν reprehendit, aitque, ager, vocem ex Græco duci.

Ager purus opponitur monumento. *l. 9. C. de relig. & ſumpt. fun.* vt in veteri iudicis ſententia, Neceſſariam fuiſſe inſpectionem ædificiorum & locis de quibus apud me actum eſt, re ipſa manifeſtatur. Quum igitur ædificia ſolo puro poſita deprehenderim, neque vllo ſepulchro ſuperpoſita vel coniuncta, apparet venditionem eorum iure factam, &c. *Cuiac. Obſ. lib. 10. c. 37.*

Ager adſignatus, vide ſuprà Adſignatus, & apud Aggenum Vrbicum *in comment. ad I. Frontinum de agrorum qualitate*: idem & Antianus dicebatur.

Ager Adrianus, qui limitibus maritimis Gallicis finitur.

Ager Arcifinius *Frontino in li. de agror. qualit. & Aggeno Vrbico in Comment.* ab arcendis hoſtibus adpellatus. Alij dictum putant: quòd certis linearum menſuris non continentur, ſed arcentur fines eius obiectu fluminum, montium, arborum.

Ager Aſculanus, variis limitibus intereiſiuis adſignatus.

Ager Auximalis limitibus Gracchanis per centurias adſignatus, Anconitanus, eadem lege continetur Albenſis idem vt Aſculanus. Reliqua agrorū nomina & ſignificatus petenda cenſeo ex lib. de agrorum conditionibus variorum auctorum: quibus connumeratur ſubſequens. Quædam etiam recenſet. *Var. lib. 4. de ling. Lat.*

Ager farrarius, qui fruges producit. Nam far apud veteres de omnibus frugibus dicebatur. *l. defunct. §. pen ff. de vſufr.*

Ager limitatus. *Feſto lib. 10.* in centurias dimenſus. Is enim decumanis, & cardinibus dabatur: *vt ait Front. lib. de agrorum qualitate*, & ita accipiendus eſt apud Florentinum *l. in agris. 16. D. de acq. rer. doml. & Vlpianum li. 1. §. ſimili 4. D. de fluminibus.*

Ager occupatorius *Siculo Flacco* dicitur, qui & arficinalis, ſeu arficinius, ſic dictus quòd in tempore occupatus ſit à victore populo, territis exinde fugatiſque hoſtibus, quia non ſolùm tātum occupabat vnuſquiſque quantum colere præſenti tempore poterat, ſed quantum in ſpe colendi habuerat, ambiebat.

Ager reſtibilis, qui reſtituitur ac reſeritur quotannis, *Varroni lib. 4. de ling. Lat.*

AGRI

AGRIMENSORES qui fines regunt, limites dirigant, *vt liquet ex Constitutione Theod. & Valen. Impp. l. præcipimus.de ſepul. & Imp. Conſtan.l. l.3.C.fi. reg.* hi menſores Vlpiano dicuntur: *l. ſi irruptione.D.eod.* Hi etiam agrorum modum præſtituunt.

AGERE, verbum latiſſimè patet. Tritiſſima ſignificatione, facere, & gerere: inter hæc tamen ſubtilis quędam eſt differentia. Actum enim generaliter dicitur, ſiue verbis, vt ſtipulatione, ſiue re, vt numeratione: geſtum, rem ſine verbis factam ſignificat, *Vlp. ex Labeone l. Labeo 19.D. de verb. ſign.* Interdum hæc tria in eadem oratione ponuntur, *vt apud eundem Vlpianum. l.1.D.de curat. bo. dand. l. 1.D. de offi. procurat.Cæſ.* Agere etiam eſt iudicio experiri, & iudicio perſequi: exempla ſæpius fiunt obuia: ideò non referenda.

Agere eſt ducere, *Vlpiano l. 1. §. 1. D.de riuis.* Vnde, ait, primùm aqua ex flumine agi poſſit: & eodem ſenſu, Agere ratem dixit Prætor *in l. vnic.* D. *vt in flu.pu.na.lic.* & agere iumenta. *l. 7.D. de ſerui.ruſt.l.235.de verb.ſig.*

Agere etiam tractare ſonat, *apud Calliſtratum l. non intelligitur.§.1.verſ. quando autem l.1.§.1. ibi* agunt *D. de pact.* id eſt, tractant.

Agere etiam dicitur, qui excipit, *auctore Vlp.l.1.D.de except.*

Agere *apud Celſum l. ſi plures. D. de cur. bo.dan.* adminiſtrare ſonat, *& apud Theodoſium Imp. l. pro biennio. de proxi.ſac.ſcrin.lib.12.C.*

Agere dicitur, qui & alicubi degit, aut moratur, *l. cum filius.D.fami.erciſ. l.ſolent.D. de cuſt.reo.*

Agere accipitur pro præeſſe, *apud Vlpianum l. 2.D.de offic. Iuridic. Alex.*

Agere actionum, *apud Vlpianum l. non ſolum.39.§.1.*eſt in iudicio proponere: ſic apud eundem, & alibi ſæpe.

Agere cauſſam dicuntur oratores *apud Varronem lib.3.de ling. Latin.* id eſt, iudicio contendere. Sed & litigatores ipſi, quorum res eſt. *l.1.C.de iuris & facti igno.*

Agere rempublicam, eſt adminiſtrare. *l. qui mittuntur. 33. D. ex quibus cauſ.maio.*

Agere ex ſponſu apud Ciceronem pro Quintio, in interdicto de vi, ex illa ſponſione, quæ apud iudices fiebat, liticulam intendere. Agere etiam ex ſponſu dicitur is qui vicit, de re aliqua pignore certans: quo in genere actionem præſcriptis verbis dari Vlpianus ſcribit. *l. ſi grauitatem l. ſi quis. D. de præſcr. verb.* ludi tamen cauſſa ſponſionem facere licere Marciano placuit, *l. pen. D.de aleato.* ergo eo nomine ex ſponſo agi poſſe conſtat. Planè ſi quid iocandi cauſſa dictum ſit, ex ſponſu agi non poſſe *Var. lib.5.* ſcripſit.

Agere lege, *apud Vlp.l. Barbarius. D.de offi.Præto.* eſt ius, quod luge aliqua proditum, conſtitutúmve eſt, perſequi.

Agere autẽ eſt ipſam rẽ perſequi, *Venuleio l.vlt.D.quod vi, aut clàm.*

Agere animam, agerę diem extremũ vitæ, hoc eſt, morti iam operam dare, ad exitum huius vitæ agonem inire, ſeu certamen. Oppoſitum, Agere in humanis rebus, agere vitam, agere ætatem.

Agere pœnitentiam dicitur, quem facti pœnitet, *Paulus in l. ſi in lege. §. colonus: D.de locat.*

Agere ſummo iure, eſt præfracto, ſtrictóque iure in iudicio contendere, *Cic.pro Cæcinna.*

Agere menſuram, *apud l. Frontinum & Vlpianum*, ad menſuram reducere.

Agere cum populo, eſt rogare aliquid populum, quod ſuffragio ſuo vel iubeat, vel vetet, *ex M. Cicerone lib.3.de legib.* vnde rogatio, pro lege dicitur. Comitia habere idem eſt. Agere ad populum, hoc eſt, concionem habere. Agere cum patribus, eſt ad Senatum referre. *Bud. l. 1. D. de ambit.*

Agere forum, eſt iura reddere & cauſſas audire.

Agere reũ, accuſare: peragere reum, condemnare.

Agere etiam is videtur, qui exceptione vtitur. Nam reus in exceptio-

Digitized by Google

ne actor eſt, *Vlp. l. 1. D. de exce. præſ. & praui.*

Agi de capite, in capitis diſcrimen venire. Agi de bonis, vel bona alicuius aguntur.

Agere denique verbum generaliſſimum eſſe denotant *Accurſ. & Viglius in §. ſed neq. Inſt. de teſt.* cuius verbi diuerſas ſignificationes hoc tetraſticho expreſſit Martial.

Semper agis cauſas, & res agis, Attale ſemper.
Eſt, non eſt, quod agas, Attale ſemper agis.
Si res & cauſa deſunt, agis, Attale mulas.
Attale, ne quod agas deſit, agas animā.

Agens libellos, nō pro magiſtro libellorum ſupplicum, ſed pro præfecto prætorio accipiendum putem, *apud Thryphonium l. reſcriptum. in princ. 12. D. de diſtract. pign.* Nam temporibus Alexandri Seueri, de quo d. l. reſcriptum loquitur, Papinianus erat Præfectus prætorio. *Auctor eſt Spartianus in Alexand.*

AGENTES IN REBVS, de quibus extat *tit. li. 12. C.* (vt explicat Turnebus Adu. lib. 13. cap. 10.) erant in militia palatina, & velut armata, id eſt, in rebus & actu reip. quòd per prouincias ſpeciebus annonariis, quæ fiſco aut vrbibus præſtabantur ex canone aut indictione, conuehendis importandiſque præeſſent, vt canoni Romano, canoni Alexandrino, frumento militari, atque eorum etiam officiorum annonis, quæ in palatino erant comitatu. Itaque diuus Hieronymus eos interpretatur πυρεφόρυς, frumentarios & veredarios. Hoc enim, (inquit) quod LXX. tranſtulerunt πυρεφόρον, nos frumentarium vertimus, iuxta antiqui ſermonis eloquium. Eos enim quos nunc agentes in rebus, vel veredarios appellant, veteres frumentarios appellabant. Etſi autem erant in Palatinis officiis, (vt indicat diuus Ambroſius *in epi. ad Marcell.* his verbis: Palatina omnia officia hoc eſt, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuerſorum comitum) tamen munus eorum etiam in prouinciis erat, cùm & in Imperatoris aula frumentationibus & annonis præeſſent, & in prouincia eandem rem curarent. Quin & à Palatinis in Th. C. diſtinguuntur his verbis: Quicunque igitur inter agentes in rebus, vel inter palatinos militiæ ſacramenta ſortiti ſunt. Qui de his plura cognoſcere cupit, legat Cuiac. Commentarium in C. tit. de agent. in reb. In peruetcri Lexico agentes in rebus legitur exponi μαγιςριανὸς, rectè, quia ſcilicet magiſtro officiorum attribuebantur executores ex ſchola agentium in rebus, vt teſtatur Marianus Scotus: hoc vocabulum Suidas explicat καςρισίυς, id eſt, caſtrenſes. Agentium in rebus genera hæc ſiue gradus ſub illa rub. memorantur, vt alij ſint tribuni ſcholarum, alij primicerij, ſenatores, ducenarij, biarchi, circitores, equites, & tyrones, &c. Atque hi poſt continuæ militiæ tempus veluti pro præmio laboris exacti, fiunt principes agentium in rebus *de quib. extat ti. lib. 12. C. Caſſiodorus li. 12.* Cur agentium, inquit, in rebus miles officij poſt tot laboris incerta aliquid patiatur ambiguum, in crebris actionib. excubādo, ideo principis nomen habere promeruit, quia militiæ ſacramentis cæteros antecellit.

AGITARE, agere, litigare, *l. fi. D. de fideiuſſo.* Agitare etiam quærere ſignificat. *l. 1. §. veteres ff. de acq. poſſeſſ. l. quod pariter ff. de reb. dub.*

Agitare, tractare, *l. idque. 45. ff. de act. empt.*

Agitare, eſt incitare ad currēdū, *l. 1. C. de curſ. publ. li. 12.* ſic & accipiēdū putem *in l. eos qui de ſpectat lib. 11. C.* ſiue currum equis adhibitis ducere.

Agitatores, aurigæ sūt, qui in ludis Circenſibus curuli certamine ſe exercebant, *Alc. in l. 1. in l. 1. C. de ſpect. lib. 11. adde Budæum elucidantem l. athletas. de infami. in princip. annot. & vide l. fi. C. de mal. & math.*

AGGERES ſunt lapidum, terræque coaceruatio fixis palis, vndis cohibendis oppoſitæ, *apud Vlp. l. pen. ff. de ex-*

Digitized by Google

de extrao. cri.l.1. in fi.ff. de aq. & aq. plu.l. impenſa.14.ff.de impẽſ.in reb.dat. Hi valla adpellantur ab Honor. & Theodo,Impp. *l.vnic.C. de Nili agge. non rump.* Significare etiam aggerem viam lapidibus ſtratam Iſidorus ſcribit *li.15.Etym. c. vlt.* Seruius autem. *lib.12.Æn.* putat pro muris accipi. Equidem in eo Virg. loco pro munimentis murorum ſumi putem : Virgilij verba hæc ſunt.

Qui intra portas, atque ipſis prælia miſcent.
Aggeribus murorum.

Nec mouet quod ait Varro, quòd multis continerentur. Nam quæ cohærent, eodem iure cenſenda ſunt. *l. quæ religioſis.ff. de rei vendic.*

AGMEN vt notos ſignificatus prætermittam, ſignificat numerum præfinitum in Iuſtini (niſi nos fallat inſcriptio) cõſtitutione, *l.pen.C.de adu.diuer.iudicum.* Agmẽ aquæ in Claudij Impp.conſtitutione pro multitudine aquæ. *l.præſes* 6.*de ſer.& aqua.*

AGNATI, Agnatio, Agnaſci, vide ſuprà, Adgnati.

AGNI ſunt minores anniculis, *Alſeno. l. cum quæreretur.* 60. D. *de leg.*3. Agnorum autem quandiu loco ſint, ex cuiuſque loci accipiendũ putat Marcian. *l.legatis.* 65. *D. eo.* Nam in quibuſdam locis ouium numero videntur, cùm ad tonſuram venerint.

Ἀγνὸς, fruticis genus apibus gratiſſimum, à Gaza redditur vitex, *apud Ariſtotelem. li.2. animal.* Hinc *ἀγνοφόρον, apud Modeſtinũ.l.Titia.* 34.§.1. D. *de leg.*2.ferens agnos : ſic enim legendum dudum admonui *ad d.§. in Pand. Rouilianis. & lib.3.cap.4. Iuriſprud. Med.*non *ἀγνοφόρος.vt in vulg. codic. nec ἀγωνοφόρον,vt in P.Flo.*

Agna, Ruſticis Beticæ prouinciæ menſuræ genus, aliis auctum, auctores ſunt Theodoſius & Neuterius, & hũc duplicatum putem ex Columella lib. 5.capit.16.

AGRIPPA, *Scæuola. l. pater de lega.*3. Iulius Agrippa primipilaris teſtamento ſuo cauit.

AGRIPPINENSIS Colonia, ciuitas eſt Germaniæ inferioris, ſiue Galliæ Belgicæ. *Celſ.in l. fin. de cenſib.* In Germania inferiori, inquit, Agrippinenſes Italici iuris ſunt.

Ἀγωνοθέται, *Iulio Polluci lib.3.cap.* 30. ſunt *ἀγώνων διαθέται,* id eſt, certaminum præfecti, certaminum præſides, & conſtitutores: quo ſignificatu accipiuntur apud A.Chareſium. *l.vlt. §. maſtigophori.*D.*de mun. & hono.* & apud Hono. & Theod. *l.ſi. C. Th. de expen. lud. Suidas. ἀγωνοθέτης ὁ ἐν τοῖς σκηνικοῖς. ἀθλοθέτης δὲ, ἐν τοῖς γυμνικοῖς.* Hinc,

Ἀγωνοθετεῖν certaminibus, ludiſque præeſſe, ea conſtituere, & deſignare, *apud Modeſtinum. l.Septitia.*10. *Digeſ. de polli.*

Ἀγωνοθεσία munus deſignandi, cõſtituendique certaminis, *apud Vlpianum ex Neratio. l.ſi filia.*20.§.*Neratius.* D. *famil.erciſc.*

Agonothetici fundi *in l. fin.* C. *de fund. patrim.lib.*11.qui ſumptibus certaminum ſacrorum deputati erant, *vt* C. *de diuer.præd.l.pe.* Agonophori vocantur *l.Titia* 1. §. D. *de legat.* 2. *vt vult Cuiac.in l. vlt.*C. *de fund. patrim.*

Ἀγωγικὰ, *in Græca conſt.l.4. de diſcuſſor.li.*10. C. ſiue Ἀγωγαὶ *in Nouell.* 128. dicebantur quæ agebantur, ducebantur ad principem: qui ſignificationi indicio eſt verbum *παραπομπικὰ* vtrobique poſitum, quo tranſmiſſilia ſignificantur.

A H

AHENEVM *Paul. in l. cùm de lanionis. §. aſinum.ff.de inſtru.* Nec multum refert. ait, inter cacabos, & aheneum, quod ſupra focum pendet. His aqua ad potandum calefit: in illis pulmẽtarium coquitur, quòd ſi aheneum inſtrumento continetur, vrcei quoque quibus aqua in aheneum funditur adiectiuum pro æreo poeticũ eſt.

A I

AIO verbum veteris iuris erat, quo actiones perſonales intendebantur, ſignificat dedico, adfirmo, *Nonio.* Hinc nata illa forenſis formula, A.T. M.D. O. id eſt, Aio te modò mihi dare oportere, *vt Valerius Probus ſcribit.*

Digitized by Google

Αἰτία, accuſatio, criminatio, apud Claſſicos rerum Græcarum ſcriptores: ἐν αἰτίᾳ γίνομαι dixit Plutarch. in Camillo, quod & I. Pollux lib. 8. oſtendit ex Platone, aitque eſſe verbum iudiciale, ſiue forenſe.

Αἰτήματα Geometris ſunt petitiones, in lib. de generib. lineamentorum. *Bud. in l. 1. ff. de inſtit. & iur.*

A L

ALÆ præter notiſſimos ſignificatus ſunt militum aut equitum ordines, *Gell. libro 16. capit. 4.* ſic accipiendæ ſunt apud Vlpian. *l. 2. ff. de iis qui no. infam.*

Ἀλαβαρχία, eſt munus cuius meminit conſtitutio Impp. in l. vſurpationem. 9. *C. de vectig. & commiſſ.* ſic enim ibi legendum quidam admonuit, cùm ibi Arabarchia vulgò legatur. vide infrà Arabarches.

ALABASTER, vas vnguentarium Baifio, *l. argumento. 25. §. mundus ff. de aur. arg. mund.* vbi ſic legendum putat: pro quo in Pand. Flor. eſt Lauatio, riſcus, vt ex ipſomet refert. Vide Lauatio.

ALANICVS dictus eſt Iuſtinianus ab Alanis populis deuictis. Hos Ptolemæus in parte Scythiæ collocare videtur, Capitolinus in parte Daciæ. Ioſephus inter Tanaim & Mæotidem, Plinius & Marcellinus in Sarmatia Europæa.

ALBANI, quos Græci κονιᾶτας vocant, in Conſtantini Imp. ad Maximum conſtitutione. *l. 1. C. de excuſ. artific. libr. 10.* ſunt albarij, qui albario muros illiniunt.

ALBARIVM, calx liquefacta qua muri exalbantur, *Alciat. ex Plin. ad d. l. 1.* Vnde albarium opus apud Vitruuium, id eſt, tectorium, quod ex calce pura fit.

ALBVM, tabula dealbata, vel, *vt ait Theophilus. §. pœnales. Inſtitut. de action.* ἄλβον λέγεται, ἐν ᾧ τὸ ἔδικτον λευκοῖς γέγραπται γράμμασι: in quo Prætores edicta, actiones, interdictáque proponebant, quò omnibus innoteſcerent. *l. 1. C. de interdict. §. pœnales. Inſtit. de action.* Nec tamen exiſtimandum eſt literas albas fuiſſe, *vt vult Theophilus loco præcitato*, ſed tabulas ipſas, vt quiuis facilè intelliget ex his Cicer. verbis *lib. 2. de Orat.* Res omnes ſingulorum annorum mandabat literis Pontifex Maximus, efferebátque (malim referebat) in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi. Item & ex Plauto, Si id fiat, ne iſti faxim nuſquam appareant, Qui hic albo pariete aliena occupant bona. Hic autem ſignificatus ad tabellas: quæ iudicum pronunciata continent, producitur, *quod conſtat ex l. ſi quis. 7. & l. ſi familia. 9.* D. *de iuriſd. & ex Paulo lib. 1. Senten. titu. 13. & lib. 5. tit. 25. & l. 1.* D. *de edend.* Albas autem ſententias Aſinius Pollio apud Senecam Græco more, dixit apertas, faciles, non obſcuras, non tenebricoſas. Euſebius enim λευκότατον pro clariſſimo & faciliſſimo vſurpat.

Albi etiam adpellatio ad alias transfertur: ſignificat enim matriculam *l. Herennius 10.* D. *de decurio. & l. fi. §. Camelaſia.* D. *de mun. & ho. l. 1. & 2. de albo ſcri. l. in albo 9. §. nominationum de Decurio. l. 10.* C. & iſtud λεύκωμα τῶν βουλευόντων adpellat Dion. lib. 55. Erat & Album iudicium *Tranquillo in Claud. c. 16.* quod ſumitur pro tabellis, in quibus eorum nomina deſcripta erant, qui earum erant decuriarum, quæ vnoquoque tempore iudicabant, quæ & λεξιαρχικὸν γραμματεῖον dicitur. Hinc illud Plinianum in Præfatione per metaphoram dictum. Cùm hanc operam condicerem, non eras in hoc albo. Erat & λεύκωμα τῶν πολιτῶν. *I. Polluci libro 8.*

ALEA, taxillus quo fortunæ periculo ludimus. *ſic enim accipitur in edicto prætoris l. 1. in prin.* D. *de aleato.*

Aleam ludere, pro ludere taxillis, vel alio fortunæ ludo, dixit Paulus. *l. 26.* D. *de iniuriis.*

Aleæ luſus legibus vetitus fuit, quod & Horatius docet lib. 3. Carminum, his verbis.

-neſcit

—neſciu equo rudis
Hærere ingenuus puer,
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco iubeas trocho,
Siue malis, vetita legibus alea.

Alea cùm pro ludo accipiatur, *l. fi. §. 1. D. quar. rer. actio non det.* fit vt ad fortunam, & periculi cuiuſuis dubitationem ſignificandam porrigatur, vt iacere aleam, dicatur is, qui ſe periculo exponit, emere item aleam, qui incertæ rei futuræ ſpem emit, veluti captum piſcium, vel auium. *Paulus in l. cùm hæreditatem. D. de hæred. actio. vend. l. 8. D. de contrahen. empt. & alibi.*

ALEATORES ſunt, qui ſeſe quocunque ludendi genere varietati fortunæ committunt, & pecunias, & tempus, aliquando etiam vitam amittentes. Hos rectè coerceri vult lex in republica: quia nulla eſt maior occaſio deprauandi animi, quàm ludus paſſim immodicus, ad perniciem omnium rerum, *l. fi. C. de relig.* Horum ſuſceptor in Baſilic. lib. 60. ταβλοδόχος dicitur. Eſt enim ταβλίζειν alea ludere. Suidas, Πεττοὶ, τὰ βόλια ἐν οἷς ταβλίζουσι.

ALIAS, aduerbium variè prò re accipi apud Iuriſconſ. Plerunque enim ſignificat, id eſt, aliò vel potiùs in alium locum, *l. adeò. §. quod ſi. D. de acq. rer. dom.* Sumitur etiam pro aliquando, *l. qualem 19. §. vnde videndum. D. de recept. arbit.* Significat etiam alioquin. *apud Scæuolam. l. diuortio in princip. D. de neg. geſt.* nam conditionis ibi nota non eſt, quod quidam crediderunt. Aliàs exceptionis notam eſſe liquet. *l. qui teſtamento. §. mulier. D. de teſtament.* nam ibi aliàs: id eſt in aliis actibus. Sumitur & pro aliter, extra eos caſus. *l. aliàs D. de iureiur.* Sonat etiam modò ſi geminatè aut tripliciter, aut quadrupliciter efferatur, aut ſcribatur: *vt videre eſt apud Calliſtratum. l. 3. § eiuſdem. D. de teſtib.* Cic. in Verrem. Aliàs reuocabat, aliàs diſcernebat. Eſt vbi geminetur tripleturve, accipitur tamen pro aliter. *l. cùm hi. §. modus. D. de tranſact.* Aliàs temporis, puta præteriti, ſignificatiua eſt, vel ſignificat aliquando, vel antea *l. pen. §. fin. ff. de inoff. teſta. & l. diuus 6. ff. de cuſto. reo.* Scio Bartol. *in l. 1. verſ. 5. quæro de dictione. ff. de cond. & demon.* quinque ſignificationum huius aduerbij genera collegiſſe, quæ apud eum videas velim, atque expendas.

ALIVS. vide infrà ſuo loco.

ALICVLAS, veſtimenta eſſe puerilia Vlpia. ſcribit *l. veſtu. 23. ff. ff. aut arg. mund, leg.* quidam tamen ibi legendum putant caligulæ. Hotomannus putat legendum, Aliculæ, vt manicatæ tunicæ intelligantur, quæ pueris decoræ, grandioribus autem minus honeſtæ apud Romanos erant, *vt patet ex Gell. lib. 7. cap. 12.* nam, vt ait Heſychius, Ἄλλιξ, χιτὼν χειρίδωτος, Allix, inquit, tunica chirodota, id eſt, manicata. Cuiacius verò Aliculas, togas breues interpretatur, & has pueriles, ex Martiali:

Brumæ diebus mittebat imber aliculā.

Quod ita alibi. *(brumæ.*

Breuis gelida miſſa eſt toga tempora

ALIENARE mediæ nouæque Iuriſprudentiæ verbum eſt, quo iuris dominiique à nobis tranſlationem ſignificamus: qui ſignificatus ita notiſſimus eſt, vt exemplis minimè egeat. Alienare etiam minuere, amittere, pro eod. *l. 1. §. quid ſi in lite. ff. ſi quid in fraud. patro.* & puto (ait Vlpian.) hunc deminuiſſe de patrimonio: ſic minuere pro alienare. *Vlpian. l. fi. ff. de legibus* oppoſitum adquirere, *A. l. fi.* Hinc alienatio generali ſignificatione complectitur omnem prorſus tranſlationem rerum, videlicet manumiſſionem, vſusfructus dationem, hypothecam, pignoris nexum, ſeruitutis impoſitionem, emphyteuſis contractum ex Iuſt. conſtitutione. *l. fi. C. de reb. alien. non alien.* His addit idem Imp. *Nouel. 7. §.* τὸ δὲ, τὴν πρᾶξιν, δωρεὰν καὶ ἀμείψιν, id eſt venditionem, donationem, & permutationem. His quoque addici poteſt & tranſactio, ex ſententia Impp. *l. non ſolùm C. de præd. mino.*

Digitized by Google

Alienandi verbo propriè venditionem ſignificari, ait Cuiac. *in lib.3. Inſtit. de locat. & cond.* vbi pro venditione, Zenonem ſcribit alienationem dixiſſe.

Alienare licet res ſacras propter redemptionem captiuorum. Nam animæ hominum præferendę ſunt inanimatis. *Nouell. de non alienand. aut permutand. §. iiſdem pœnis conſtitut. 6. ex Haloandri verſione.*

Alienare eum intelligi Paulus ſcribit. *l. ex hoc autem. 8. §. alienare. ff de alien. iudic. mut. cauſ. fact.* qui rem alienam vendidit. Qui autem occaſione acquirendi non vtitur, non item, eidem Paulo. *l. alienationis 28. ff. de verb. ſign.* Porrò iam quæſitum repudians, alienat, *l. 5. §. 4. ff. de reb. eor. qui ſub.*

ALIENATVM non propriè dicitur, quod adhuc in dominio venditoris manet, venditum tamen rectè dicitur, *Vlpian. l. alienatum, de verb. ſignif. D.*

Alienatus Feſto libr. 1. dicitur qui alienus factus eſt.

ALIENATIONEM, rei ſuæ, iuríſque ſui in alium tranſlationem definit. An. Senec. *lib. 5. de benefic. cap. 10.*

Alienatio ſæpè manet in pendenti, pòſt futuris committenda fortunæ caſibus. *Nouell. de iis qui nupt. iter. §. quoniam verò alienationes conſt. 22. eo interpret.*

Alienatio voluntaria, quæ conuentione fit: neceſſaria, quam ius infert. *Paul. l. 1. ff. de fund. dotal. l. 3. §. 3. de reb. eor. qui ſub.*

Alienationis verbum etiam vſucapionem continet. Vix eſt enim, vt non videatur alienare, qui patitur vſucapi. Eum quoque alienare dicimus, qui non vtẽdo amiſit ſeruitutes. Qui occaſione adquirẽdi non vtitur, non intelligitur alienare: veluti qui hæreditatem omittit, aut optionem intra certum tempus datam non amplectitur. *Paulo l. alienationis. ff. de verb. ſignif.*

ALIENVM non eſt, ſcilicet ab vſu forenſi, & vtilitate humanæ ſocietatis. Opponitur ei clauſulæ in legibus frequentiſſimæ, HOC IVRE VTIMVR.

Alienus poſthumus, qui non eſt teſtatori futurus ſuus hæres. *Inſtit. de legat. §. Poſthumo quoque.*

ALIMENTORVM nomine cibaria, veſtitus, & habitatio continentur. *l. legatis. 6. ff. de alim. & cib. leg.* Sanè ſi quis de alimentis tranſigat, neque de veſtimentis, neque de habitatione tranſegiſſe videtur. *l. cum hi. 8. §. qui tranſigit. ff. de tranſ.* Vnde colligi poteſt, alimenta à cibariis differre: nam illorum nomine ea omnia continentur: ſine quibus ali corpus non poteſt: horum verò tantùm quæ ad cibum pertinent.

ALIMENTARII dicuntur quibus alimenta legata ſunt, *l. pen. §. 1. D. ad leg. Falc. l. 8. §. 3. D. de tranſ.* eadem ratione qua donatarij, aut legatarij.

ALIMODI, pro alius modi, *Feſto lib. 1.*

ALIORSVM aduerbio vſus eſt Cato apud Feſtum: ſignificat autem verſus alium locum. Apud Terentium in Eunucho, act. 1. ſcen. 2. Aliorſum ſumitur, pro in aliam partem.

ALIQVO SEQVIVS, vel Aliquo ſecius, *apud Vlpian. in lib. de offic. proconſ.* gloſſæ veteres exponunt, ποσῶς τυχαίως ἔτερον, quod eſt aliquantum tardiuſculè.

ALIVS excluſionis nota, *l. ſi fundum. 81. §. ſi libertus. D. de leg. 1. Alciatus reſponſo. 566.* Aliquando pro quidam accipitur, & hoc ſi geminetur, quale eſt in Iuſtiniani conſtitu. *l. aliis, in princi. C. de curator. furio.* aliis, id eſt, quibuſdam. Quandoque ſumitur pro diuerſo à ſuperioribus, *vt in l. vni. C. vt actio. & ab hæred. & cont. hær.* & ſic excludit: cuius vocis ea vis eſt, *l. illud. C. de ſacroſan. eccle. l. defenſores 2. C. de defenſ. ciuit. l. reſcripto. D. de muner. & hono.* Eſt caſus vbi includere videtur: nempe in decreto Pontificum, *quod eſt in cap. 1. de præbend. & di-*

ed by Google

& dignit.libr.6.

ALIVTA (inquit Feſtus li.1.) antiqui dicebant pro aliter, ex Græco ἄλλη vel ἄλλως transferentes. Hinc eſt illud in legibus Numæ Pompilij. SI QVIS ALIVTA FAXIT, IPSVS IOVI SACER ESTO.

ALLAVDIVM, vide ALODE.

ALLEGARE eſt adſerere & proclamare, vt apud Vlpianum, *l. diui fratres 27. §. quod. ſi. D. de libe. cauſ.* allegare ſe in ingenuitatem, id eſt, adſerere & adfirmare ſe ingenuum.

Allegare eſt poſtulare, & ius ſuum apud iudicem exponere, *l. 1. §. remouet. D. de poſtula.* Vnde allegatio eſt iurium productio, id eſt, δικαιολογία, *Paulo l. mino. 36. D. de mino.* Sumitur & apud Marcianum, *l. 60. D. de ritu nupt.* pro excuſatione quæſita quidpiam citando, aut allegando, Falſis, inquit, allegationibus ſe à tutela excuſare.

ALLEGERE eſt in ordinem adſumere, & cooptare, *Vlpian. l. 3. §. ſpurios. D. de decurio. Suetonio in Tiberio ca. 51.* Allectos autem antiquus gloſſematorum ſcriptor interpretatur λογογράφους, *quod congruit cum l. 12. & 13. C. Th. de ſuſcep. præ. & arc.* eos nempe ſignificans, qui ſuſcipiendis tributis fiſcalibus, allegerentur. Inde *l. 11. eod.* Allegationis officium. Vide ſuprà Adlecti.

Ἀλληγορία quæ tropis connumerata, à M. Fabio lib. 8. c. 6. inuerſio adpellatur: aliud verbis, aliud ſenſu oſtendit, eadem vſus eſt Vlp. *l. imperium. D. de iuriſd.* ibi, gladij. quod verbum illic pro puniendi iure accipitur.

Ἀλληλέγγυοι duo ſunt rei, qui vice mutua fideiuſſerint. Hinc Baſilius Porphyrogenneta, cùm pro his qui lapſi eſſent facultatibus tributorum nomine locuplex conueniri iuſſiſſet, nouam illam exactionē ἀλληλέγγυον vocauit, auctore Zonara & Cedreno.

ALLIGARE pecuniam dicitur, qui ſtipulatur & reſtipulatur. *Varr. lib. 4. ling. Latin.* vel potiùs qui obligat.

Alligatus ſponſu, apud eundem lib. 5. dicitur, qui ſponſione obſtrictus eſt, idque tranſlatitiè, nam alligare propriè eſt ad aliquid ligare, *vt apud Vlp. l. 1. §. 1. verſic. & ſi machinam. D. de mort. inſer.*

ALLVVIO eſt latens incrementum, id eſt, ita lentè progrediens, vt non appareat, *vt definit Iuſtinian. Imper. §. præterea. Inſtitut. de rer. diuiſ.* Porrò per alluuionem id adiici videtur quod ita paulatim adiicitur, vt intelligere non poſſimus, quantum quoquo momēto temporis adiicitur, *l. adeò 7. §. 1. D. de acquir. rer. domi.* & vide quæ in hanc rem ſcripſit C. Harmenop. *lib. 2. tit. 1.* περὶ ποταμῶν. Vide Hoto. in Commen. verborum iuris. Illam enim ſuprà poſitā Iuſtin. definitionem, vt parum aptam, & à verborum proprietate alienam, ab exemplis reprehendit.

Alluuione fit incerta poſſeſſio. Nam quod adiectum eſt, quandoque ad priorem dominum redit, *vt ſcribit I. Frontinus, lib. de Limitib. agrorum, ex Impp. conſtitutione.*

ALLVVIVS ager, quem paulatim fluuius in agrum reddit, *vt eſt in lib. de limit. qui ſubiicitur Aggeno Vrbico.*

ALMA, *Feſto li. 1.* ſancta ſiue pulchra vel alens, ab alendo ſcilicet: pro pulchra aut clara, & inclyta accipi putem *in l. vnic. negociat. ne milit. lib. 12. C.*

ALODE, vel Alodum, Alodium, vel allodium, dicitur proprium cuiuſque liberi hominis patrimonium: quod Romano more dicebant, Prædium cenſui cenſendo: vel Prædium mancipi: vel quod iure Quiritium, aut quod mancipio & nexu tenebatur. *Cicero de aruſp. reſpo.* Multæ ſunt domus in hac vrbe, atque haud ſcio, aut penè cunctæ, iure optimo, ſed tamen iure priuato, iure hæreditario, iure auctoritatis, iure mancipij, iure nexi. *Feudiſta libro 2. titul. 26. §. 2.* Agnatis feudum, filia verò allodium eſſe aſſerentibus. *Item libr. 2. titul. 17. §. 2.* Per filiam debere reco-

Digitized by Google

gnoſcere, cùm de paterno allodio eſſet hoc feudum. *in l. Baioar. vbi titulus eſt*: Vt nullus Baioarius allodem, aut vitem ſine capitali crimine perdat: mox hæc ſubſequuntur: In Ducis poteſtate ſit vita ipſius, & omnes res eius & patrimonium. *Sic legit Salic. tit. 62. de allodiis. Item, Ripuaria 68. & Baioar. cap. 24. de his, qui propriam allodem vendiderint.* Et apud Radouicum *lib. 2. cap.* 30. vbi Imperator Fridericus, loquens de Adriano Papa: Nuncios noſtros non eſſe recipiēdos, In Palatiis Epiſcoporum aſſerit. Concedo ſi fortè aliquis Epiſcoporū habet in ſuo proprio ſolo, & non in noſtro palatium. Si autem in noſtro ſolo & allodio ſunt palatia Epiſcoporū, cùm profectò omne quod inædificatur, ſolo cedat, noſtra ſunt & palatia. *Item ca. Baioariæ legis* 24. Vēditam allodem euincenti dicitur: Cur inuadere conaris territorium, quod ego iuſtè iure hæreditatis donaui? Tum alter: Nō ita, ſed mei anteceſſores illud tenuerunt, & mihi alodem reliquerunt, & veſtita eſt illius manu cui tradidi. *Item legis Anglorum tit. 17. de alodibus.* Hæreditatem defuncti filius, non filia ſuſcipiat poſt quintam tamen generationem filia in hæreditatem ſuccedat. & tunc demum hæreditas ad fuſum à lancea tranſeat. *Item leg. Franc. lib. cap.* 51. Audiuimus, quòd aliqui reddant beneficium noſtrum in alios homines in proprietatem: & in ipſo placito dato precio comparant ipſas res iterum ſibi in alodem. Sic apud Adonem in Chron. ætat. VI. Baptiſatis Saxonibus, & ingenuitate & alodo firmitas fidei roborata, ſi amplius amiſſa Chriſtianitate in perfidiam relaberentur: id eſt, ſub pœna libertatis & patrimonij amittendi. Rerum igitur duo genera Barbarici Scriptores conſtituerunt: Allodia, quæ pleno patrimonij iure ſic tenebantur, vt eo nomine nulla neque gratia, neque merces, neque opera, deberetur: & Feuda, quæ beneficio alterius ſic tenebantur, vt eorum nomine gratia & opera quædam deberetur. *Helmoldus in hiſtor. Sclau. libr. 12. cap. 6.* Nobile illud caſtrum cum omni attinentia ſua obtinuit. Allodij inſigne exemplum extat apud Hectorem Boetium, *hiſtor. Scot. lib.* 16. Inter reliquam prædam, inquit, diploma donati à Regé agri inuentum eſt, his verbis exaratum: Ego Rex Adelſtanus dono tibi Pauline Oldan & Roldan prædia tam bona, támque immunita, atque ipſe ea poſſedi. Verbi autem illius notionem demonſtrare in tanta caligine perdifficile eſſe arbitror. Veriſimile tamen videtur, primam verbi originem ex eo manaſſe, quòd nationis bello ſubactæ prædia bipartitò diuiderentur: & melior pars militibus fruenda in beneficij loco attribueretur: altera pars plebeiis ac reliquæ multitudini: quod etiam nunc Germani dicunt, A L S L E V D, quaſi quis dicat vniuerſæ plebi. Nam Leudes & Leudi paſſim apud Germanicos & Francogallicos hiſtoricos dicuntur, qui vulgò Subiecti appellantur. *vt apud Gregor. Turn. lib. 9. in pactione Childeberti & Gruntchranni*: Conuenit, vt Leudes illi, qui Domino Gruntchranno ſacramenta præbuerunt, ſi poſtea conuincuntur, ſe in parte alia tradidiſſe, vt debeant remoueri. *Et paulò poſt*: Similiter conuenit, vt nullus alterius Leudes nec ſollicitet, nec venientes excipiat. *Item alio loco*: Conuenit vt Leudes, qui Domino Gruntchranno ſacramenta primitùs præbuerunt, &c. Atque in hanc ſententiam primùm me Gallorum noſtrorum ſermo & conſuetudo induxit, qui prædia huiuſmodi nominant Alleud: eáque longiſſimo interuallo ab iis, quæ in his libris Allodia vel Allodes appellantur, ſéparant. Nam illo nomine eos demùm fundos appellant, pro quibus cenſus, ſiue penſiuncula ſoluitur. vnde fundi liberi allodij, *fiefz de franc alloudz*: quorum nemo donator agnoſcitur: pro quibus nemini gratia debetur, & qui eo nomine immunes ſunt:

quos

quos more Romano dicebant, Optimo iure poſſideri. Verùm hæc quidẽ hactenus. Nam omnis hæc poſita in diuinatione diſputatio eſt aliquanto tamen concinniore fortaſſe, quàm quod Guil. Budæus in annotat. in Pandect. ſcribit. Alaudia à laudandi, hoc eſt, nominandi auctoris verbo profecta: quod qui prædia eo iure habeant, laudare auctorem ſuum nemini nem teneatur, vt qui nullum ſoli dominum agnoſcant, nec patronum: id eſt, qui in nullius fide ſit. quaſi Budæus Alaudia coniunctum verbum putaret ex, à, particula priuatiua, & laudare: quippe quorum nomine Laudatio non debeatur. Neque fortaſſe probabilius videatur, ſi Alodem ex A eadem particula priuatiua. & Lodes fictum vocabulum dicamus: quaſi ſine lode, id eſt, vaſallo: vt cùm Amens dicitur, quaſi ſine mente. nam neque A particula illam apud Germanos priuandi vim habet, & Lodes præciſe Vaſallum non ſignificat: ſed quamuis (vt antè dixi) principis ditionis ſubiectum ſiue is miles ſit, ſiue non ſit: & ſiue feudum alterius beneficio teneat, ſiue non teneat, Doctores autẽ vulgò Alaudiũ definiũt proprietatẽ, quæ à nullo recognoſcitur: quod non abſurdè dicitur, ſed quòd feuda quædam allodij liberi finxerunt, quæ Galli FRANC ALLEVD appellarunt, totum eſt (vt iam antè diximus) ab inſtitutis Germanicis alieniſſimum. Sed ecce rurſus alteram huius vocabuli notionem Beatus Rhen. *Rerum Germanicarum lib. 2.* Allodia (inquit) proprij iuris erant, fortaſſe Germanico vocabulo ſic dicta, quod familiæ velut coagmentata ſint, & coniuncta, hoc eſt, inſeparabilia à familia: EIN ANLOD, vnde plerunque negligebantur beneficia regia: Alodia curabantur.

ALTERCATIO, iurgatio *Feſt. li. 1.* quæ non ſolum inter veteres prudentes erat, cùm de re aliqua controuerterent, *vt eſt in l. cùm quidam. C. de neceſ.* ſed etiam inter cauſidicos, & aduocatos. *de quibus Quintil. li. 6. ca 5.* Altercatio igitur verbum iuris eſt, & ſignificat M. Fabio diſputationem, quæ in foro fit à cauſidicis.

ALTERNATIO propriè eſt per vices ſucceſſio, *Feſto libr. 1. ſic accipi putem in l. 2. §. Scæuola. D. de eo, quod cert. locat.* Accipitur aliquando pro diſiunctione. *l. Prætor. 7. §. quod autem. D. de iniuriis.* Vſurpatur etiam impropriè pro complexione, & amborum rerum coniunctione, *Vlpianus l. ſi quis. 7. D. de ſeruo corrupt.*

ALTERO TANTO pro tantundem dixerunt Paulus, *l. locatio 9. §. quod illicitè. D. de public. & Calliſtratus, l. 3. §. fin. D. de iud. fiſc.* Eodem ſenſu, non autem alternatim ea formula vſus eſt Hermogenianus, *l. aufertur. 47. §. 1. D. de iur. fiſc. & Vlpian. l. ſi poſtulauerit. in princip. D. de adult.* Altero tanto eodem ſenſu dixit M. Cicero in Oratore: Pes (inquit) qui adhibetur ad numeros, partitur in tria, vt neceſſe ſit partem pedis aut æqualem eſſe parti, non altero tanto, aut ſeſquimaiorem eſſe. Et tantum aliud eodem ſenſu dixit Conſtantinus Imp. *in l. defenſionis 7. de iure fiſc. libr. 10. C.* Plautus etiam tribus tantis dixit *in Trinummo,* Frumenti quando albi meſſis maxima eſt, Tribus tantis illi maius reddit quàm obſeueris.

de ALTERVTRO edictum, vide Edictum de Alterutro.

ALTIVS tollere, ſeruitus eſt prædiis inhærens. *§. prædiorum Inſtitut. de ſeruitut.* quæ tam vrbanorum, quàm ruſticorum prædiorum eſt, *l. 1. & l. ſi domus. 21. D. de ſeruit. vrb. præd. & l. 2. D. de ſeruit. præd. ruſtic. & alibi ſæpiſſimè.*

ALVEVS fluminis vallis, ſiue locus, per quem aqua fluit, *l. adeò. 7. §. quid ſi. D. de acqui. rerum domi. & l. vnica. de naut. Tiber. libro 11. C.* Alueus etiam pro receptaculo apum, in quo mellificant, *apud Gaium. l. naturalem. §. examen. 4. D. de acquiren. rerum domin.* Eſt & Alueus tabula, in qua teſſeris, ſiue taxilis luditur, vt apud Plinium. M. Meſſalla, inquit, prid. Kalend. Octobr. diem natalis ſui egit,

Digitized by Google

tranſtulit alueum cum teſſeris luſorium, quo ſenſu Alueolum pro tabula luſoria dixit Feſtus lib. 1.

ALVMNVS, & alumna, dicuntur, qui quæve ab aliquo alitur, *l. codicillis. §. qui Semproniam. D. de vſu & vſufructu leg. §. eadem leg. Inſtitu. quibus ex cau. mon. non licet. & l. 1. C. quæ res pigner. oblig.* vbi Accurſio non conſtat ſatis, quo ſenſu accipi illic debeat, an de eo qui alitus eſt, aut de eo qui alit, (quo etiam ſignificatu accipi putat Nonius, à L. Valla reprehenſus) aut de filio concubinæ. Equidem putem alumnos eo ſenſu ſumi, *in d. l. 2. quo in d. §. qui Semproniam.* Neminem tamen adhuc legi, qui ſignificatum proprium alumni in ſpecie, *d. l. 1. & d. §. qui Semproniam,* aperiat. Nam cùm alumni ſpecialiter pignori dari poſſint, argum. à contrario ſenſu in iure fortiſſimo, *dict. l. 1. C. quæ res pigno. oblig.* ius igitur in eos habebatur. Seruorum igitur genus quoddam erat: ſed affirmare non auſim: attamen penè liberorum loco erant, ideóque in generalem obligationem non cadebant. Sanè per tranſlationem eos accipimus, quos victu, diſciplina, aut moribus alimus. Exempla lectori ſæpius ſiunt obuia, quàm vt referri debeant.

ἀλυτάρχης, Alytarcha, *vt ait Etymo.* ὁ τῆς ἐν τῷ ὀλυμπικῷ ἀγῶνι εὐκοσμίας ἄρχων, ſiue Phauorino auctore, ſacerdos Antiochiæ in Syria: ſic dictus, quod ludis τοῖς ἀλυτικοῖς, id eſt, maſtigophoris, præeſſet. *Huius mentio fit in l. 2. in fin. C. Theod. de expenſ. ludor. l. fi. C. de cupreſ. lib.* 11. Hinc Alytarchia ſacerdotium illud, & munus ad ludorum editionem pertinens, *de qua in l. vnic. C. de officio Comit. Orient.* Quod autem ſacerdotium adpelletur, argumento erit Conſtantini conſtitutio. *l. 3. in princip. C. de nat. lib.* Fuit autem olim Alytarchæ permiſſu ex luco Daphnenſi, qui eſt in ſuburbiis Antiochenæ vrbis cupreſſis denſiſſimus, vnam cupreſſum excindere, plures plantare, *l. & more C. Th. de iur. fiſci:* quod nominatim abrogatur *in l. 1. C. de cupreſſu.* Siquidem in ea ſic legendum eſt, Sed nec Alytarcha vnam cupreſſum aliis plantatis excindere ſibi licere contendat. *Cuiac. Obſ. lib. 2. cap. 13.* Hinc,

ALVTARCHIA ſacerdotium ipſum, ea forma dictum, quaſi Aſiarchia, Bithyniarchia, Cappadocarchia. &c. quæ dictio reſtituenda eſt *in l. Vnic. C. de offic. com. or.*

AM

AM. *Feſto. lib.* loquelaris propoſitio, ſignificat circum.

AMANVENSIS, vide ad manum.

AMATA, dicitur omnis virgo, quæ à Pontifice Maximo capitur, vt Veſtalis fiat, quoniam quæ primùm capta eſt, hoc nomine fuiſſe refert A. Gellius *lib. 1. capit. 12.*

AMATORIVM poculum *apud Paulum. l. ſi quis. 38. §. qui abortionis. ff. de pœ. (quæ ex eius ſententiis decerpta fuit, lib. 5. tit. 23.)* eſt venenum pharmacúmve, ad adiiciendum amorem accommodatum, Græcis φίλτρον adpellatum, *vt docet C. Harmenop. lib. vlt.* plerunque poculum, ſupprimitur, & nullo adiuncto profertur. *vt apud Marcianum. l. eiuſdem. §. 1. C. de ſicar. & D. Fabium, lib. 7. cap. 4. & 9.*

AMATOR, qui meretricibus ſeſe deuouit, venereóſque amplexus amat, qui adulteriis, ſtupríſque gaudet. *ſic accipitur in l. 1. §. is quoque ff. de ſer. corru.* Hinc Cic. lib. 3. Tuſc. Aliud eſt, inquit, amatorem eſſe, aliud amotorem.

AMBACTVS ſeruus, id eſt, circumactus. *Feſto lib.* 1. hic & mercenarius vocatur. Ambacti autem, de quibus Cæſ. Com. ſexto, erant apud Gallos, qui ſe nobilibus in ſeruitutem dicarant, quod circum illos acti eſſent. Turnebus teſtatur inueniri in Lexico quodam, Ambactus, δοῦλος μισθωτός, ὡς ἔννιος. Ita ab Ennio hoc vocabulum Cæſar mutuo ſumpſit.

AMBAGE ablatiuum à verbo ambio profectum, *Varroni lib. 6. de*

lingua

Digitized by Google

lingua Lati.Plin. abſque tamen veterum exemplo, pro multiplici errore & ambiguitate vſurpat. Nam apud veteres has duas voces tantùm legi, Ambages,& ambagibus,ſunt qui annotauerunt. Ambages voce vſus eſt Iuſtinianus,*in fin.§. tales itaque C. de furt.& Impp.aly. ita nobis. C. de adult.*

AMBIGVITAS, quæ M.Fabio li.13. Inſti. Oratoriarum ἀμφιβολία dicitur,eſt res dubia & incerta,quando dubitamus,vtrum eo, vel illo ſenſu accipi debeat, *vt colligitur ex l. vbi est.21.D.de reb.dub.* Et hæc verborũ eſt,*d.l.vbi Varro li.8.ling.Lat.* verbis ita ſit,Centum Carthagini dare ſpondes? Nam cùm ſint duæ Carthagines, incertum dubiúmve eſt, in qua dari ſtipulatur.Scio M. Fab. *lib.7.ca.10.* ambiguitatum ſpecies innumeras recenſere, quas huc tranſcribere vaniſſimi eſſet operis.

AMBIGVVM dicitur *Feſto lib.* 1.quod in ambas agi partes poteſt.

AMBIGVO in ſermone non vtrumque dicimus, ſed id duntaxat quod volumus,*l.3.D.de reb.dub.*

Ambigua oratio quoties in actionibus aut in exceptionibus occurrit, commodiſſimum eſt id accipi, quo res de qua agitur,magis valeat, quàm pereat,*l.quoties.12.D.de reb.dub.*

AMBITIO eſt ipſa ambientis actio, *Feſto li.* Eſt autem ambire, vt notam ſignificationem præteruolitem,honores & magiſtratum quærere: qui enim eos Romæ quærebant, populum ambire,id eſt,circumire ſolebant candidati,*vt Varro lib.4. ling. Lat.ſcribit.* Porrò *in l.ordo.C.de execut. rei iud.* accipitur pro fauore & gratia.

AMBITIOSA decreta, Iuriſconſultis, per gratiam fauorémque expreſſa,& elicita & conceſſa,*Vlpi.l. ambitioſa.4.de decret.ab ord.facien.& l.3.D.de minor.4.l.ſeruo.§.cùm Prætor. D.ad Trebell.*

Ambitioſa diligentia, pro nimis anxia,& inuſitata,&in nullo remiſſa, *Vlpia.l.ſi bene collocata. D.de vſuris.*

Ambitioſè iubere apud Marcianum, id eſt,gratioſè & fauorabiliter. *l.ſeruos.§.cùm Prætor.D.ad S. C.Trebell.*& eodem ſenſu ambitioſè factam tranſactionem dixere Impp.

AMBITVS,propriè eſt inter vicinorum ædificia locus duorum pedum, & ſemipedis, ad circumeundi facultatem relictus:quod proximè accedit quod ait Cic.in Topicis: Scæuola id ſolum eſſe ambitus ædium dixit, quoad parietis communis tegendi cauſſa tectum proiiceretur, ex quo in eius ædes qui protexiſſet, aqua deflueret. Sic enim hunc locum legi vult Hotomanus Obſ. li.1. cap. 26.Eſt igitur(inquit Feſtus) circuitus ædificiorum, patens in latitudinem pedes duos & ſemiſſem,in longitudinem idem quod ædificium. Quod & *Varro lib.4.*probat his verbis: Ambitus circuitus: ab eo duodecim tabularum interpretes, ambitum parietis circuitum eſſe deſcribũt:& hinc Ambitus honoris dici cœptus eſt, à circumeundo, ſupplicandóque. Sed & eodem vocabulo crimen auaritiæ,vel adfectati honoris adpellatur. Cuius rei cohibendæ cauſſa lata eſt lex Iulia ambitus à C.Cæſare Octauiano,vt Suetonius refert: quam in vrbe ceſſare ſcribit Modeſtinus,*l.1.de ambit.*

AMBRICES, regulæ ſiue (vt quidam legunt) regulæ ſunt, quæ tranſuerſæ,aſſeribus, & tegulis interponuntur.*Feſto.*

AMBVLACRA, *Feſto* ſunt ambulationes.

AMBVLARE aliud eſt quàm ire. Ambulat enim qui ſpacia facit, & in ſua veſtigia reflectit.It, qui porrò & vlteriùs pergit, Quo fit, vt in definitione itineris hæc ſeparentur, *l. 1. D.de ſeruit.ruſt.præd.* Transfertur & ad ea, quæ in iure conſiſtunt. Nam ambulat bonorum poſſeſſio apud Vlpianum,*l.2.§.fin.D.de bonor. poſſeſ.ſecun.tabul.*id eſt,comes eſt: & ambulare dicuntur actiones apud Paulum, *l.tutelas ff. de capit. minu.* & poſſeſſio ambulare dicitur apud Vlpianum, *l. ſed ſi. 28. §. perinde.ff. de hære-*

Digitized by Google

ditat. pot. id eſt, tranſire in aliquos. Ambulare quoque dicitur ſtipulatio eidem, *l. ſed & ſi. §. ſi operas. ff. de vſufruct.* & ambulat emptio, id eſt, tranſit, *l. ſed vbi 15. ff. de vino.* Ambulare igitur à corporis progreſſu ad animum porrigitur, accipitúrque à Iuriſconſultis, pro non vno in ſtatu permanere, & mutari. Vnde dici ſolet ambulatoria teſtatoris voluntas vſque ad mortem, quæ ſubinde in varias progreditur ſententias, & mutatur, *l. 4. ff. de adim. lega.*

AMBVLATORIA actio, hoc eſt, variabilis à perſona in perſonam, *Iuſtiniano l. fin. in princ.*

Ambulatoria poteſtas. Erit ergo poteſtas legis ambulatoria, hoc eſt, mutabilis ad permittendam alienationem, *Paul. l. erit ergo. D. de fund. dot.* alij ſub alternatione concepta explicant. Sic obligationes cum capite ambulare, *l. tutelae. 7. §. 1. D. de cap. minu.*

Ambulatoriam conditionem Papinianus appellat, *in l. ſeruus, 34. D. de ſtatu lib.* cùm eam ſignificaret, quæ non in vnius tantùm, ſed etiam in plurium hæredum perſona rectè impleri poſſit.

AMBVSTVS, *Feſto lib. 1.* id eſt, circumuſtus.

AMETHYSTVS, *apud Vlpianum, l. cum aurum. 19. §. pertinentibus. D. de auro, argen. leg.* gemma eſt, quæ ex eo nomen inuenit, quòd vſque ad vini colorem accedens, priuſquàm eum deguſtet, in violam deſinat: fulgórque quidam in illa purpuræ non ex toto igneus, ſed in vini colorem deficiens, *vt ſcribit Plinius, libro 37. cap. 9.*

AMFITAPA, *apud Vlpianum. l. veſtis 23. §. veſtimenta. D. de aur. arg. leg.* veſtes ſunt villoſæ, vtrinque habentes villos: nam, vt ait Hſychius. ἀμφιτάπους χιτῶν ἐκατέρωθεν ἔχων μαλλούς. Idem tradit Nonius, tit. de genere veſtimen. quod & Baifius probat *in li. de re veſt. ca. 14.* aitque id genus veſtis eſſe vtrinque villoſum. Iſidorus tapeta ex vtraque parte villoſa interpretatur, *lib. 19. cap. 26.* idque etiam ſentit I. Pollux, *lib. 10. cap. 9. Onomaſti.* qui ea ἀμφιτάπητας & ἀμφιτάποντα vocat.

AMFRACTVM, *auctore Varrone, lib. 6. ling. Lat.* ab origine flexum duplici: dictum ab ambitu, & frangendo ab eo iubent leges in directo pedum octo eſſe, in anfracto ſedecim, id eſt, in flexu. Quod ait leges XII. Tab. intelligit legem eam, quam refert & explicat Gaius, *l. via. 8. D. de ſerui. ruſti. præd.* eandē declaraui lib. 4. Iuriſp. ad XII. Tab. cap. 12. Celſus Gaij ſententiam probat, *l. viam ſatis. in fi. D. quemadmo. ſer. amit.*

AMICA, concubina, pellex idem ſignificant, Maſſuria apud Paulum, *l. 144. D. de verb. ſignif.* ſignificant autem eam, quæ cùm vxor non ſit, cum aliquo viuit. Hanc Græci ἑταίραν appellant.

AMICOS *inquit Paulus, l. latum §. amicos. D. de verb. ſignif.* accipere debemus non leui amicitia coniunctos, ſed quibus fuerint iura cum patrefamilias, honeſtis familiaritatis quæſita rationibus. quo ſenſu accipi putem *in l. 3. in princ. D. de teſtib. & l. ſciendum. D. de legat.* Generalius accipi videtur in Diocletiani, & Maximiani conſtitutione, *l. tutori, C. de nego. geſt.*

AMINEVM vinum Macrobio *lib. 5. c. vlti.* eſt Falernum, huius meminit Proculus *l. fin. §. 1. D. de vino, trit. oleóque lega.* Porrò Falernum eſt, vbi Amineum erat Macrobio. Accipitur verò pro vino optimo. Seruius autem in illud Georg. 2. *Sunt etiam Aminea vites firmiſſima vina.* Amineum, inquit, vinum dictum eſt, quaſi ſine minio, nam album eſt.

AMITA, patris mei ſoror, quia ſimiliter tertia à me ſit; atque auia. Videri poteſt dicta ex eo, quod ab antiquioribus Auita ſit vocitata. Sino Amita dicta eſt, qui à patre meo amata eſt: nam plus ſorores à fratribus, quàm fratres diligi ſolent: videlicet propter diſſimilitudinem perſonarum, quæ ideò minus habent diſſenſionis,

Digitized by Google

honis, quo minus æmulationis. Ex Sexto Pompeio. Ergo Amita eſt patris ſoror, *ait Paulus l.* 1○. §. 7. *D. de grad. adfin.*

Amita magna, eſt aut ſoror. *ait Paulus d. l.* 10. §. *D. de gradibus.*

Amita maior, *ait Paulus*, eſt proaui ſoror, patris vel matris amita magna. *d. l.* 10. §. 8. *D. de gradib. adf.*

Amita maxima eſt, *ait Paulus*, abaui ſoror, patris vel matris amita maior, *l.* 10. §. 10. *D. de grad.*

AMITINI, amitinæ, qui quæve ex fratre ſororéve propagantur, *Caiol.* 1. §. 1. *D. de gra.* quod & Nonius probat his verbis, Amitini, inquit, fratrum matris & fœminæ filij: horum etiam meminit Paulus *libr.* 4. *Sent. tit.* 11. Poſſunt tamen & his conſulis appellationibus inter ſe conſobrini appellari. Igitur non malè Don. in Terenc. Cùm, inquit, de fratre natus eſt alter, & alter ex ſorore, conſobrini: cùm ex fratribus, patrueles dicuntur.

AMISISSE dicimur, quod conſequi non potuimus, aut quod erogare cogimur, *l. ſi ſeruũ.* 33. *in fin. D. ad leg. Aq.* Amiſiſſe etiam rem videtur, qui aduerſus nullum eius rei perſequendæ actionem habet. *l. Labeo.* 14. *D. de verb. ſign.* Amittere rem non videntur, quibus propria non fuit, *l. non videntur.* 83. *ff. de diuerſis regul. iur.*

AMISSA dicuntur, quæ corrupta alicui relinquuntur, ſciſſa fortè vel fracta *Vlpian. l. prætor* 4. §. *amiſſa. ff. vi bon. rapt.*

Admiſſum non poteſt dici, quod ablatum non eſt, *Papiniano. l. nec vtilem. D. ex quib. cau. maiores.*

AMISSIONE ciuitatis, fit capitis diminutio, vt in aquæ & ignis interdictione. *Paulus in l. amiſſione, de capite minutis. D.*

AMOMVM *in l. fi. D. de public.* genus eſt fruticis odorati in Syria & Arabia, naſcentis flore albo, Dioſcoridi, *lib.* 1. *cap.* 14. *Vide Plinium lib.* 12. *cap.* 12.

AMOVERE, *inquit Donatus*, propriè eſt ſaxum de loco amouere: denique eſt non auferre, ſed remouere. Itaque Iuriſconſulti quibus in perſonis notare furti infamiam noluerunt, in iis hoc verbum vſurparunt, triſtitiam rei leniente verbi mitigante: velut ſuis hæredibus, quaſi non ex familia rem auferant. *l. ſi ſeruum.* §. *prætor. D. de acquir. hæreditat.* Amouere etiam eſt contrectare, furto ſubtrahere, *Marcello l. reſcriptum.* 6. *D. de iis quæ vt indignis. & Caio. l. & ancillarum* 27. §. *conſtat. ff. de prec. l. ſi in obſcuro. ff. de lib. cau.* Eſt tamen verbum lenius minúſque, quàm furari, *vt colligitur ex l. & ideò.* §. *ſi filiaſa m. ff. rerum amo.* Hinc nata eſt Amotarum rerum actio, quæ ὑφαιρέσεως conditio eſt, explicatur *D. & C. de re. amot. actio.* Porrò amouere non videtur, qui non callido animo, nec maligno rem repoſuit, ne is quidem, qui in re errauit, dum putat rem non eſſe hæreditariam, *l. ſi ſeruum.* 71. §. 5. *ff. de acq. hære.* Amouere aliud eſt, quàm rapere. Nam amoueri aliquid etiam ſine vi poteſt: rapi autem ſine vi non poteſt. *Inſt. l. quo naufragium.* 3. §. *non ſolùm. ff. de incendio, ruina, naufragio.*

AMOTAS res dicimus non ſolùm eas, quas mulier amouit, cùm diuortij conſilium iniſſet, ſed etiam eas, quas mulier nupta amouerit, ſi cùm diſcederet, eas celauerit, *Vlpianus l. ſi concubina.* §. 1. *ff. rerum amotarum.*

Amotarum rerum actio. Vide Actio rerum amotarum.

AMPHORA Græcis dicitur id, quod Latini Quadrantal appellant, *Feſto lib.* 15. Eſt autem vas cuiuſvis materiæ, duarum vrnarum capax, figura cubi, rei cuiuis continendæ. *Itaque Iulian. l.* 206. *de verb ſig.* Eandem, inquit, cauſſam amphorarum eſſe, vt cùm vinum habeant, tum in vaſis vinariis: cum inanes ſint, tum extra numerum vinariorum ſint, quia aliud in his abdi poſſit. Huius fit mentio *apud vlpian. l.* 15. §. 4. *ff. de vſufr. apud Pompon Iulian.* Procul. pro vaſe vinario, *l.* 2. 5. *&* 6. *de triti. vin. & l. vlt. in fi. ff. de leg. Rhod.* Quantũ autẽ capiat vi-

Digitized by Google

ni, docet his verbis Voluſius Martianus, iuris auctor: Quadrantal, quod nunc plerique amphoram vocant, habet vrnas duas, modios tres, ſemodios ſex, congios octo, ſextarios quadraginta octo, heminas 96. quartarios 192. cyathos 570. in eo, quod ait vrnas duas, conuenit cum Columella li. 20. c. 12. in eo, quòd ſcribit ſextarios 48. conſentit cum Feſto.

AMPHORARIVM vinum dicitur, quod à dolio in amphoras diffuſum eſt. *Procul. l. fin. §. 1. ff. de trit. vino, olcóque le.*

AMPHOTEROPLON, fœnus nauticum eſt, cùm fœnerator & commeatus & remeatus periculum ſuſcepit. *Huius meminit Modeſtinus in l. 3. ff. de nautico fænore.* Heteroplon verò, quum commeatus tantum. *Bud. in Ann. ad l. nihil intereſt de nautico fæn.*

AMPLIARE verbum forenſe, ſignificat interloqui, cùm de re aliqua non liquet, cuius quidem ſententiæ nota hæc erat, N. L. id eſt, non liquet. verbum ampliare in Pandectis non extat: at formulæ non liquet, reliquiæ extant apud Vlp. *l. Pomponius. 13. §. arbiter. in fi. ff. de recept. arbit. & apud A. Gellium. li. 14. ca. 3. Noct. Attic.*

Ampliare ætatem, *apud Scæuol. l. 16. ff. de don. inter vir. & vxo.* ita, vt ex vſuris aleretur, prout ætatem ampliauerit.

Ampliare hominem, & primus cœtus, pro ampliare cauſſam, & prima actio, *auctor Rhet. ad Heren. lib. 4.* Aut iſtam, nefarium hominem ampliaueritis? *Et paulò pòſt*, Hinc vos veriti eſtis, ſi primo cœtu condemnaſſetis, ne crudeles exiſtimaremini.

Ampliati rei dicebantur Budæo, quorum damnatio differtur, aut quia coram ſiſtendi ſunt teſtes, & cùm illis committendi: aut quia nondum planè liquet de crimine, aut pœnæ modo.

AMPLIATIO ſententia illa interlocutoria: differt autem à comperendinatione, quia illa libera, & in iudicum poteſtate poſita eſt, hæc neceſſaria & legis vi atque imperio inſtituta, illa ſæpius fieri poterat, hæc ſemel: illa in id tempus quod iudicib. placebat alteram actionem differebat, hæc in perendinum diem duntaxat. Prima differentia patet ex tertia Verrina, exempla illic obuia ſunt: ſecunda ex Ciceronis lib. de claris Oratoribus: tertia ex Cicerone in Bruto. Vide de his tribus differentiis fuſiſſimè Fran. Hoto. in Com. verb. iuris. Sunt tamen: quibus hac in re Aſconij expoſitio non ſatisfaciat, & huc labuntur vt putent ampliationem fuiſſe in iudiciis, cùm parum iudicibus liquebat: comperendinationem lege Seruilia in iudicium repetundarum introductam, vt etiamſi prima actione iudici liqueret reum damnandum eſſe, tamen ei condemnare non liceret. *Vide Turn. aduerſ. lib. 1. cap. 3.*

AMPLISSIMVS ordo, Senatorius intelligitur, vt pote omnium ſummus atque digniſſimus, *l. 2. §. 1. l. ſi decipiendi. ff. ad S. C. Velleian. & alibi ſæpè in Pand. & C.*

Ampliſſimi ordinis decreta, & cõſulta legimus. *l. aufertur ff. de iis. qui vt indi. l. decreto. 25. C. ex quibus cauſ. infam. irrog. l. ampliſſimi. C. de excuſ. tut. Paul. li. 4. recep. ſent. tit. 13.*

Ampliſſimorum titulo Cõſules cohoneſtabantur. *l. ſi cui. 50. D. de cond. & demonſt. & l. 1. § pen. D. de appel.*

Ampliſſimã poteſtatẽ in cõſtitutionibus legimus, *l. addict. C. de appell.* & ampliſſimos iudices, *l. 3. C. quãdo prouoc. non eſt neceſ.* quo elogio ornabantur Præfecti prætorio, *vt quidam putant ex l. fin. § pen. 6. de tempo. appel.* Tu expende illum textum.

AMPLIVS, vocis vis tractatur *in l. ſi ſeruus 108. §. ſi ita. 5. D. de leg. 1.* Amplius repetitionis nota eſt, *l. ſi purè. 54. D. de leg. 3.*

Amplius non peti, cautio eſt vetuſtè ſic appellata, pro Non petitum iri: ſic dari, fieri, pro datum & factum iri &c. Plenè autem ita cautio illa concipitur, Non petiturum eum cuius de ea re actio, petitio, perſecutio eſſet: & ratum habituros omnes, ad quos ea

res

Digitized by Google

res pertineret, *l. procurator. 23. D. rem ratam hab.* Cic. eleganter in Bruto ea eſt vſus: At verò tibi ego Brute, non ſoluam, niſi prius cauero amplius eo nomine, neminem cuius petitio ſit, petiturum, Huius etiam meminit Labeo apud Paulum, *l. amplius. 15. ff. rem rat. hab.*

Amplius etiam ſumitur pro expreſſius, in S. C. Macedoniano. *l. 1. D. de S.C. Mace.* Eſt etiam temporis nota, & ſignificat longiori tempore, *in l. ſi quando C. de teſtib.*

Amplius verbum ad eum quoque pertinet, cui nihil debetur: ſicuti ex contrario minus ſolutum videtur, etiamſi nihil eſſet exactum, *Paul. l. verbum. 82. de verb ſignif.*

Amplius verbum inſinuare ſolet digreſſionem ad ſimiles negociorum circumſtantias, *l. qui balneum. §. 1. ff. qui potio. in pig. hab.*

AMVRCA, ſanies, ſiue ſuccus eſt ille aqueus, atque niger, qui ex oliua ſimul cum oleo exprimitur, atque ſubſidit. Quod verò poſt oleum in dolia conditum, quaſi ſecundum eſt purgamentum, fæces adpellantur. *Huius meminit Vlp. in l. qui penum.* D. *de pen. leg.* In quibuſdam codicibus amurca legitur: in Pand. Flo. eſt muria. genus eſt liquaminis ex thymio piſce confecti.

A N

ANSI apud Paulum, *l. 58. ff. de ædilit. edict.* Quæro an ſi ſeruus apud emptorem fugit, &c. *Ouid. in Epiſt.*

An ſi quis rapiat ſtabulis armenta recluſis, &c.

Ἀνάκαμψις, propriè eſt renouatio, id eſt, redemptio & reſtauratio feudi, pro qua eo anno, quo ſe hæres vaſalli in fidem & clienteiam domini commendauit, reditum integrum dominus fert, vel certa ei pecunia numeratur, *Cuiac. in præf. li. 1. Feud.* Gallis, *relief, ou rachat.* Ea autem quæ præſtantur, vt dictum eſt, εἰς δίκην, à Leone in Nouellis dicuntur quòd quaſi præſtentur noui poſſeſſoris admittendi & ſuſcipiendi cauſa.

ANACEPHALÆOSIS rerum repetitio, vulgò recapitulatio, vel, *Vt vertit M. Fabius. li. 6. c. 1.* enumeratio. Hac vtuntur cauſſarum actores, & aduocati in perorationibus. Hac videtur vſus M. Antoninus, li. 12.

Ἀναχωρηταὶ qui ſint, docet Iuſtinianus Nouell. conſtitu. 5. §. σκεπτέον. εἰ μή τινες αὐτῶν τὸν ἐν θεωρίᾳ τε καὶ τελειότητι διαζῶντες βίον ἰδιάζον ἔχοιεν οἰκητήριον, οὓς δὴ καλεῖν ἀναχωρητάς τε καὶ ἡσυχαστὰς εἰώθασιν, id eſt, iuxta veterem interpretem. Niſi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes vitam, remotum habeant hoſpitium, quos. &c. Hi ſunt, qui in ſolitudinem ſecedunt, quos hodie Eremitas vocamus. De his concilio Chalcedonenſi ita decretum fuiſſe, refert Gratianus, *ca. qui verè 16. q. 1.* Qui verè, puréque ſolitariam vitam eligunt, digni ſunt conuenienti honore.

Ἀνάκρισις, *apud Marcianum, l. diuus. 6. ff. de custo. reo. & in actis Apoſt. c. 25. in fi.* veritatis indagatio, teſtium interrogatio, & quæſtio de aliquo facto habita, id eſt, facta informatio, præſertim ſi tormentis quæratur: Lucæ & Marcia. loci ſe inuicem declarant. *Apud. Iuſtinia. Nouell.* 142. περὶ τῶν εὐνουχιζόντων. verſ. ἀλλὰ μηδὲ ἀνακρίσεως, inquirendi ſtatus cognitio eſt, interprete Haloan. cuius verſionem videntur probare Agylæus, & Alcia. libro primo παρερ. c. 9. *vide Bud. in l. diuus.* Ἀνακρίνειν verò id prorſus eſt quod Latini quærere, & quæſtionem habere, quod etiam inquirere dicunt. Corruptè Alcia. *lib. 2. Prætor in d. l. diuus* pro ἀνάκρισιν, repoſuit διαγραφήν.

ANADEMATA recenſentur inter capitum ornamenta mulicbria à Paulo, *l. quamuis. 26. D. de aur. argen. mun.* Alciatus *lib. 2. Prætermiſſ.* legit ἀναδέσματα. Pandectarum Flor. textum confirmant Heſychius, & Iulius Pollux, li. 5. c. 6. ille enim ſcribit ἀναδήματα eſſe, εἶδος κόσμου ὄντι κεφαλῆς. Hic ſic, ἀναδήματα καὶ κάλαμος, καὶ καλαμίς, καὶ ὅστροπον χρυσᾶ, καὶ ἐπίχρυσα πάντα. Vnde putem ἀναδήματα, antea capitis ornamenta fuiſſe.

Digitized by Google

Ἀνάδεσμα, auctore eodem Polluce eodem loco, corona ſiue redimiculum eſt, ἀπὸ τοῦ ἀναδεσμεύειν, quod religare ſonat: ἀνάδημα τὸ ἀπὸ ἀναδεῖν, quod Alciatus non animaduertit, qui veram lectionem mutauit.

Ἀναδέσμους autem titulos antiquitùs vocabant, *de quibus Varro. lib. 6. de ling. Lat. & Sext. Pompeius.*

Ἀναγραφὴ *apud Vlpianum. l. cùm plures. 15. D. de reb. auct. iu. poſſid.* ſignificat inuentarium, ſiue repertorium, *Anto. Auguſtin. lib. 4. Emend. cap. 3.*

Ἀνάθεμα verbum Iudæis proprium docuit D. Hieronymus; quo extremam det ſtationem ſignificabant. Nihil aliud eſt anathema, quàm ſeparatio à Deo. *cap. certum. 24. qu. 2.* Vnde Ἀναθεματίζω deteſtor, deuoueo, à Deo ſeparo, *vt in Nouell. 131. §. θεματίζομεν. & conſt. 132.* Ἀναθήματα verò ſunt donaria, hoc eſt, quæ dicata diis ſuſpenduntur in parietibus & columnis templi. *Dehis vide Pollucē. li. 1.*

ANATOCISMVS ſingulorum annorum fœnoris renouatio, vt vſuræ vſurarum debeantur, *quod Iuſtinus vetuit l. fi. C. de vſu. & l. fi. C. de vſur. rei iud. Ant. Au. li. 2. Emend. cap. 11 Budæum ſequutus in l. nihil. de naut. fœno.* Galli. *Renouuellement d'vſures, quand on conuertit les arrerages en ſort principal.*

ANCEPS periurium, *Vlpianus eleganter dixit,* pro incerto & periculoſo, *in l. 4. D. de in lit. iur.*

ANCHORA, Græcis ἄγκυρα, ἀπὸ τοῦ ἀγκύλου ἐχεῖν, dicta potiſſimùm nauis præſidium eſt. Vnde nautę maximam & validiſſimam anchoram, ſacram vocant, quam non mittunt, niſi cùm extremo periculo laborant. Vnde natum eſt Prouerbium: Sacram ſoluere anchoram, pro eo quod eſt, ad vltimum confugere præſidium. Falsò autem in vulg. codic. *in l. 1. §. 1. de exercit. act.* legitur anchora, cùm in Pand. Flo. legatur cura, rectè.

ANCILLA. Serui aut naſcuntur, aut fiunt. Naſcuntur ex ancillis noſtris, hoc eſt, mulieribus ſeruis. *Iuſtin. Inſtit. de iure perſon. §. ſerui.*

ANCONES. *apud Paulum. l. ſi taberna. 13. fi. de inſtru. leg.* ſunt calices non rotundi, ſed in cubitum flexi, & angulum habentes, vnde & illis nomen tributum. Alij vaſa cubitalia explicant. Quidam Ambones, id eſt, ἄμβωνες, eo in loco legi debere contendit, vt illud ſint calicis genus.

Ἀνδροληψία in lege Draconis recitata à Demoſthene contra Ariſtocr. eſt hominis homicidæ prehenſio, & ἀνδρολήψιον ius prehendendi, *apud l. Pollucem. li. 8. c. περὶ δικαστηρίων ὀνομάτων.* quod ius etiam creditori conceſſum quidam putant.

Ἀνεκλόγιστος, *apud Iulianum, l. ita autem, 5. alias incipit. quidam decedens ff. de admi. tut.* dicitur, qui rationibus reddendis liber ac ſolutus eſt. Sic ibi legendum cenſet Alciatus, *lib. 2. Parerg. c. 25. vt eſt & in Pand. Flo.* tametſi, *l. 1. C. de frum. Alex.* Alogiſtes, & Alogos legendum crediderit. Pro eodem.

Ἀνεξέταστος apud Scæuolam, *l. dominus. 23. §. ſeruus. ff. de pecul. legat.* dicitur, qui reddendis rationibus, ſiue ſubducendis ſolutus eſt. Alibi ἀνυπεύθυνος vocatur.

ANFRACTVS, vide ſuprà Amfractus.

ANGARIA, ἀγγαρεία, ſunt equorum præſtationes ad curſum publicum, *Ant. Auguſtino li. ſing. ad Modeſt. Pyrrhum ſequuto.* Eſt autem nomen Perſicum. Vnde Herodotus in octauo, Apud Perſas erat ἀγγαρήιον δρόμημα curſus perniciſſimus equitum. Sic & Heſychius, ἄγγαρος σημαίνει τοὺς ἐκ διαδοχῆς βασιλικοὺς γραμματοφόρους, Hoc ſenſu acipitur in l. 1. de quib. mu. vel præſta. lib. 10. C. *Græci interpretes ita definiunt lib. 56. βασιλικῶν:* καὶ ἔστιν ἀγγαρεία ἡ παρέοδος ἡ διὰ τοῦ δημοσίας ὁδοῦ τοῦ καὶ δρόμου ἐχούσης, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ τί ἔργον. Apud Gallos, Poſtæ adpeliantur, quaſi poſitæ curſorum ſtationes, *Budæa in l. cos. ff. de falſis.* quod optimè cum Baſilicis conuenit, Suidas autem definit hoc modo ἀγγαρείαν ἀνάγκην ἀκούσιον, καὶ ἐκβίας γινομένην ὑπηρεσίαν. Vera quidem eſt

Suidæ

Digitized by Google

quidæ definitio,ſed generalior. Vnde Angaria,operæ publicę ob negocium aliquod obortum, cui celeriter prouidendum eſt,impoſitæ. *Imp.l.2.C.de ſacroſanct. eccleſ.* Angariam autem explicant quidam, qua curſus publicus eſt:Parangariam in obliquum, id eſt,aliò verſum.*ſic enim libro* 56. *Baſil.* *παραγγαρεία δὲ ἡ διὰ τῆς ἐκ πλαγίας ὁδοῦ, ὡς τυχὸν ἐντεῦθεν ἐπὶ ἡλιούπολιν.* *Vide Hotoman. in Com. verb. iuris.*

Angariarum præſtatio, ſcilicet equorum ſiue iumentorum,*l.ab iis* 10. *& l. ſunt* 11 *ff. de vacat. mun.iunctis, l. comperimus.*19. *& l.nemo.*20.*de curſ. publ.& angar.li.*12.*C.*

Angariarum & parangariarum præſtatio inter vectigalia, quæ Regalia dicuntur,recenſentur.*libr. Feud.* 2.*titul.* 56. quòd ea Regis aut Imperatoris iura propria ſint: cum olim eo nomine ſignificarentur munera onerum vehendorum prouincialibus impoſita. Vnde Angariari naues dici ſolebant, quibus onerum tranſmittendorum neceſſitas iniungebatur. *l. pen ff. de veteran.*

ANGIPORTVS, *cuius meminit Vlpianus,l.portus.*59.*ff.de verb.ſign.* eſt iter compendiarium in oppido,eò quòd ſit anguſtus portus, id eſt, aditus in portum,*Feſto libr.*1. quam etymologiam videtur probare Varro lib. 4.Ling.Lat.

ANGVILLARIVS lacus, *apud Proculum* pro anguillarum alumno, *in l. Rutilia Polla. de contrahend. empt.*

ANGVLARIVS, pro Angularis legitur,*in l.Rutilia.*69.*ff.de contrahend.empt.* Accurſius interpretatur, qui multos habet angulos. Sunt qui quadratum, vel triangulum ſignificari eo putent; eiicienda eſt alia lectio Anguillarum habens, vel auctore Accurſio.Equidem angularium lacum dici eum, qui ex lapidibus quadratis circundatur, putem. Lapides autem quadrati ſunt, quos Galli adpellant, *Pierres de taille.* cæſos vulgò vocamus, & ad normam reſpõdentes.

ANGVSTVS locus, *auctore Pomponio,in l ſi tam anguſti.de ſeruitut.* iter magis, quàm viam aut actum recipit. Apud eundem *in l. pen. ff.de vſu & habit.* legimus anguſtum legatarium, pro eo, cui non totius rei, ſed arctus vſus relictus eſt:

ANGVSTICLAVIVS,vide CLAVVS.

ANIMA, præter notiſſimã ſignificationem, pro vita accipitur apud Iuſtinianum.*§.ſunt præterea. Inſtitut. de actio.*ibi,animæ amiſſionem.

ANIMADVERTERE, pro cogitare,conſiderare,colligere, *apud Vlpia.in l.*1.*de his,qui ſui vel alien.iur.* D.Quamuis propriè intelligimus aliquid argumentis, animaduertimus ſenſibus præſenti animo vtentib. Id Aſc.monuit.Significat punire,*l.imperium ff.de iuriſd. & l.ſi quis.*10.*C.de epiſc.& in l.item apud.*15. *§.* 20.*ff. de iniu.* Animaduerſio,pro pœna. *Vlpianus.ff. de furt. l. meminiſſe.* Extraordinaria,inquit,animaduerſione coercendum. Sunt qui dicant obſeruandam differentiam inter punire, & animaduertere. Punire, eſt quorumcunque,ſiue iure,ſiue iniuria:animaduertere eius eſt,quam in alterum habet poteſtatem ordine ac ritè puniendi,*l.*3.*ff de iuriſd.om.iu.C.de epiſc. & cler.l ſi quis in hoc genus.*

ANIMADVERSIO grauior, item maior, pro punitione & caſtigatione infamiæ, *vt ex Vlpian. verbis patet,in §.ſolent.l.*1.*de offi.præf.vrb.& Venuleij,l ſi quod.de offi.Proconſ.* & animaduerſio ſeueriſſima:*l.nemo. C. de ſum.Trinit.*mortem ſignificat, & vltimum ſupplicium, *vt ibidem explicant Accurſius,& Alciatus.* Animaduerſio etiam ſumitur pro cenſura eccleſiaſtica,*Archidiac.in c.ſi.de except.lib.*6.*& alibi.*

ANIMADVERSVS, *apud Paul.l.fin.de cad.pun.* pro eo,qui ſupplicio affectus eſt. Corpora animaduerſorum quibuſlibet petentibus, ad ſepulturam danda ſunt. Sunt tamen, qui annotarunt id videri dictum licèter,*l.corpora ff.de caduc. pun.* quæ lex

Digitized by Google

ſumpta videtur, ex Deuter. c. 21. ὐκ ἐπικοιμήσεται τὸ σῶμα αὐτῦ ἐπὶ τῦ ξύλυ, ἀλλὰ ταφῇ θάψετε, &c.

ANIMAL eſt quod ſe mouet, *Celſo l. mouentium. 93. ff. de verb. ſignif.* Vnde optima ratione quærebat Galenus εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαςρός, id eſt, an animal ſit quod in vtero eſt: quod legibus Solonis, & Lycurgi legibus comprobat, edito, eam rem libello hac inſcriptione, εἰ ζῶον τὸ κατὰ γαςρός.

ANIMVS adfectionem, voluntatem & mentem ſignificat, *l. 1. §. vlt. 3. §. Neratius. & §. amittenda ff. de acqui. poſſ.* quibus probatur poſſeſſionem etiam animi eſſe, licet & facti ſit.

Animus, id eſt, quod in animo eſſe, nec adparet, declaratur variis modis: conſuetudine teſtatoris & regionis. ex præmiſſis & ſequentibus: tum exquirenda eſt dihnitas legatarils, charitas, ſiue dilectio, neceſſitudo. Hæc collegi ex *l. ſi ſeruus plurium. §. fin. ff. de leg. 1.* quibus addit ibidem Accurſius ſcripturæ vicinitatem: & vide Albericum *in l. qui iure familiaritatis. ff. ad q. poſſ.*

ANIMOSE liceri *apud Paulum l. ſi pignori. ff. famil. erciſc.* opponitur adiudicationi, quæ ipſa neceſſaria eſt: de eo igitur accipi debet qui volens citra adiudicationis neceſſitatem emit.

ANIMOSIOR emptor, *apud Iauolenum in .. ita vt 36. §. 1. ff. mand.* qui cupiditate rei habendæ plus pretij offert, quàm res ſit.

ANNARIA lex, vide infrà, Lex annaria.

ANNIVERSARIA conditio percipiendi reditus, id eſt, ſingulis annis reuertens; *apud Scæuolam. l. liberto. 21. §. pater. 1. de ann. leg.*

ANNICVLVS amittitur: qui extremo anni die moritur, *Paulus l. anniculus. 132. ff. de verb. ſign.*

Anniculus non ſtatim vt natus eſt, ſed trecenteſimo ſexageſimoquinto die dicitur: incipiente planè non exacto die, quia damnum ciuiliter, non ad momenta temporum, ſed ad dies numeramus, *l. l. anniculus. 134. ff. de verb. ſigni.*

ANNONA propriè rei frumentariæ, ſed promiſcuè pro quouis alimentorum genere vſurpatur, *vt diſces ex l. 3. ff. de leg. Iulia. de anno.* Minimè, ait eo loco Papirius Iuſtus, æquum eſt, decuriones ciuibus ſuis frumentum viliùs quàm annona exigit, vendere. Vſurpatur etiam annona, pro eo quod in annum prouiſum eſt ad alimoniam. Inde annona ciuilis *in l. iubemus 34. C. de ſacroſanct. eccl. & alibi.* panis ciuilis eſt *in l. vlt. §. præterea. C. de iure dot.*

Annonæ præterea dicebantur, quas prædiorum prouincialium domini, conductoréſque, tuendi exercitus cauſſa, quotannis præbebant: *uti patet ex tit. C. de anno. & trib.* Vnde intelligitur, annonas in ſpeciebus conſtitiſſe, hoc eſt, pane, carne, frumento, vino, fœno, palea, &c. Tributa verò in corporibus, hoc eſt, equis, iumentis, veſtibus, pecunia.

Annona arctior, *in l. ideo. 17. ff. de compen.* victus ſtrictus, qualis eſt tempore caritatis: cum ſcilicet eſt incendium annonæ, vt vtar verbis Quintiliani, id eſt, cùm ingraueſcit caritas.

ANNONARIA collatio, id eſt, annonæ præſtatio. *l. 1. C. de præſcr. 30. anno.*

ANNONARIVS titulus quid ſit, *diſces ex l. pen. C. de fid. inſtruc. & iure haſt. fiſcal. lib. 10.*

ANNOTARE, Annotatio, vide ſuprà Adnotare.

ANNVLVS, vide ANVLVS.

ANNVS dicitur tempus à bruma ad brumam, dum ſol redit. Feſtus putat à Græco annum venire, quem illi ἔνον dicunt. Vnde & τρίενον Triennium dicunt. Varro. libro 5. de ling. Latin. ab anulo dici vult, & melius, veteribus enim vnico n. inſcribebatur. deinde circuitum ſignificat, vnde anulus diminutiuum, & anus podex: eodem modo quo Græcis δακτύλιος vtrunque ſignificat, & podicem & anulum. Quin & lingua Syriaca quod anulum ſignificat, idipſum & pro parte pudenda ſumitur.

Annus

igitized by Google

Annus conſtat trecentis ſexaginta-quinque diebus, *l. cum hæres. §. Stichus 5. ff. de ſtatu. libr. & l. ita vulneratus. ff. ad leg. Aquil.*

Annus in iure duplex eſt, continuus & vtilis. Annus vtilis adpellatur qui 365. diebus conſtat, quibus experiendi quidve aliud agendi poteſtas fuit. *l. 1. ff. quando de pecul. act. l. interdum 19. ff. de minorib. & l. fi. C. de temp. in integr. reſtit. pet.* continuus verò qui perpetuò excurrit. *d. l. fin. & d. §. Stichus.*

ANNVS etiam alius naturaliter numeratur, alius ciuiliter: Naturaliter, cùm à momento ad momentum ratio ducitur. *l. anniculus. 132. ff. de verbo. ſignifi.* & hic in nuptiis exigitur, *Nouell. 74. &* 100. in pupillis & minoribus. *l. vlt. C. quando tut. deſin. l. 3. §. minorem. ff. de minor.* in præſcriptionibus temporalium actionum. *l. 6. de Oblig. & act.* in Carboniana poſſeſſione. *l. 1. C. de Carbon. edicto.* Ciuiliter verò, cum à die ad diem: ſic vt qui ad extremum anni diem peruenerit, annum abſoluiſſe videatur. *l. 34. ff. de verbor. ſignifi.* atque hic exigitur in teſtamenti factione. *l. 5. ff. de teſta.* in manumiſſione, *ex l. Ælia. Sentia. l. 1. ff. de manu.* in vſucapione. *l. 5. & l. 7. ff. de vſurpat.* in lege Papia. *l. anniculus. 134 ff. de verb. ſign.* Annus verò litium quid ſit, vide Seruium in illud 11. Æneid. *Si omnes vno ordine habetis Achiuos.* Annorum 14. erit, pro impleuerit, accipit Vlpianus. *l. ſi cui 49. in princip. ff. de legat.* 1. At hæc verba POST ANNOS, biennium ſignificant Iuliano. *l. libertas. 17. §. fin. D. de manum. teſt.*

Anno duodecimo liber eſto, formula hæc anni duodecimi principium ſignificat, *Pomponio. l. ſi ita. 41. de manu teſt.*

Annus biſſextilis, cui dies intercalatur, *vt colligitur ex l. cùm biſſextum, & ibi Alciat. D. de verb. ſig.*

Annus cœptus non habetur regulariter pro completo. *l. 3. §. minorem. D. de minor. & l. non putabam. 48. D. de cond. & demon. l. ex his. C. quand. di. le. ced.* Sanè ex cauſis pro completo haberi in multis articulis conſtat. *l. ad Rempublicam. D. de munerib. & honorib. l. qui filium 74. §. Fabius. D. ad S. C. Trebellianum. & alibi ſæpè.*

ANNVVM adpellatur quod alimentorum cauſſa in ſingulos annos præſtatur, *l. quidam. 22. D. de pact. dotalib. l. ex anno. 15. l. ſi id. 29. §. pen. & l. fi. D. de don. int. vir. & vxor. l. 1. C. quando dies leg. ced. & tot. tit. de annuis legat.* Suetonius in Tiberio, Peculio, inquit, conceſſo à patre, præbitíſque annuis fraudauit.

Annua, bima, trima die, vetere locutione quid deberi ſignificamus, anno, biennio, & triennio exoluendum: id quod ſignificantiùs explicat Vlpianus *in l. 3. de ann. leg.* his verbis, Si legatum in relictum annua, bima, trima die, triginta fortè, dena per ſingulos debentur annos. Sic etiam accipi debet in *l. legata. 19. & l. ſi cui 49. D. de leg. 1. & alibi ſæpe.* Sic cùm dos dicebatur olim præſtanda annua bima, trima die, id eſt, tribus penſionibus. nam & tertiæ penſionis dotis Cic. meminit lib. 11. ad Attic.

Annua; bina præſtare, eſt annuatim duplex quid præſtare & pendere. *l. cùm quis 37. D. de leg. 3.*

Annua die, id eſt in annum, vel ab illinc anno *l. talis. 30. D. de leg. 1. & l. 1. D. dot. præleg.*

ANNVERE, quo ſæpius I. C. vtuntur eſt quum nutu, hoc eſt capitis ſigno aliquid affirmamus. Vnde & annuere pro concedere vſurpatum. Virgil. lib. 10.

Annuit his Iuno, & mentem lætata retorſit.

Ἀνοβατεύτως in Iuſtiniani conſtitutione. *l. ſine. C. de nouat.* id eſt, ſine nouatione. Sic enim ibi legendum, non ἄνευ χαρότητος, ex veter. lib.

ANQVIRERE Feſto eſt circum quærere. Amquirere ſcribendum eo ſignificatu putem.

Anquirere veteris iuris verbum quærere & informationem facere ſignificat, *Liuio 4. belli Punici:* Seu legibus, ſeu moribus mallet, anquireret.

Digitized by Google

Anquirere pecunia, capite, ſiue capitis, vetus formula ſignificabat mulctam irrogare, vel ad populum ferre de mulcta vel capite alicuius, vt eam populus aut iubeat, aut antiquet. *Liuius lib.*9. Capite, *inquit*, anquiſitum ob rem male geſtam, &c.

ANSA, eſt qua quippiam prehenditur ac tenetur. *Paul. in l. in rem actio. §. 2. de rei vendi.*

Ἀντάλλαγμα, accipitur pro permutatione. Significat etiam rem, quæ more veterum in permutationem datur. *Alciatus in l. Labeo.* 19. *D. de verborum ſignific.*

Ἀντανάκλασις apud Vlpianum. l. ſi arborem. 17. *de ſeru. vrb. præd. ff.* reſractio luminis. A. Auguſtino *li.* 4. *Emen. c.* 16. ſignificat reuerberationem.

ANTAPOCHA eſt ſcriptum, quo teſtatur debitor ſe reditum illius anni domino perſoluiſſe. *l. plures. C. de fid. inſtr.* Vide Apocha.

ANTE, particulam ad initium referri ſcribit Alciatus *l. annicuius* 132. *§. ante, D. de verb. ſign.* Ante etiam excluſiuè ſignificat. *l. qui ante.* 13. *D. de verb. oblig.*

Ante, incluſionis nota eſt Vlpiano *d. l. qui ante. cùm ſtipulatus,* 113. *D. de verb. obli.*

Ante diem decimum Kalendarum. formula, decimus dies ſignificatur. *Antonio Auguſtino. lib.* 4. *Emend. cap.* 6. *Iac. Cuiacio acutiſſimi ingenij viro in l. qui ante.* 13. *D. de verb. obli.* Ante diem enim apud veteres idem ſignificabat quod ipſo die: quaſi dicerent ante diei exitum: nam in die præſtituenda, tota dies continetur. *Cæſar. iii. j. de bel. ciuil.* Polliceri ſe in prouinciam iterum, neque ante quem diem iturus ſit, definire. Id eſt, quo die, vel ante cuius diei exitum.

Ante iudicium acceptum, eſt, ante litem conteſtatam, ex verbis & ſententia Pauli. *l. ampliùs.* 15. *D. rem rat. hab.* eodem ſenſu accipitur apud Labeonem, *in l. qui concubinam.* 29. *§.* 3. *D. de legat.* 3. idque per Conſtantini conſtitutionem *l. ſecunda. ibi ſtatim. C. vbi in rem actio.* Non igitur ante iudicium acceptum, *in d. §.* 3. *in princip. ſi hæres* ſumitur pro ſententia, *vt autumnat Accurſius ibidem*: & ante ſententiam: *vt credidit Albericus.* Nec moueor Pomponij reſponſo, *l. ſi rem quam. § ſi. D. de euicti.* Nam hic quocunque tempore, vt cauſſæ adſit, denuntiari poteſt: illic vt iudicium in ſe ſuſciperet. Vel apud Labeonem res euicta erat, apud Pomponium nondum. Scio Bartolum *in d. §. ſi hæres,* hanc *ἀντινομίαν* diluiſſe, vt apud Pomponium ſit titulus onerosus, puta emptionis, apud Labeonem titulus lucratiuus. Tu rem expende.

Ante Kalendas ſtipulatus, ſimilis ei eſt qui Kalendis ſtipulatur, *qui* 13. *ff. de verb. obli. Bart. & Alciat. in l.* 2. *§. creditum. ff. ſi cert. pet.* multa varia de hac voce ante dixere, quorum verba huc non tranſcribo: ab iis pete.

Ante omnia, id eſt, ante quàm ad alia procedatur. *l. ante* 23. *ff. de probat. & l. pen. ff. de alim. & cibar. legat. Azo in Summa. Codic. quand. ciuil. action. crimin. præiud.*

ANTECESSORES, ſunt iuris doctores, magiſtri, & profeſſores & *ἐξηγηταὶ*: quod & Heſychius his verbis docet: *ἀντικήνσωρ, ὁ τοὺς νόμους μαθητικός*: vbi tamen corruptè Anticenſores vocat: nam vox hæc Latinis hominibus inſolens atque inaudita eſt. *Horum fit mentio in conſtitutionem in proœm. Pandect.* vbi & profeſſores legitimæ ſcientiæ dicuntur. *& l.* 2. *§. quæ omnia. de vete. iur. enuc.* Hoc titulo cohoneſtati fuere Theophilus Inſtitutionum Iuſtiniani paraphraſtes, & Iulanius patritius Nouellarum Græcarum eiuſdem principis fidus interpres. Poteſt & hoc nomen extendi ad peritos legum & iuris, etiam ſi profeſſores non ſint, ab honore, quòd aliis qui ius non didicere, antecedant. Sic Apoſt. principes Tertullianus anteceſſores vocat libro 1. Tunc primum cum anteceſſoribus Apoſtolis conferebat. Anteceſſor etiam accipitur pro iudice præcedenti & priore, *apud Paulum l. edictum.* 55. *ff. de iudiciis.*

Anteceſ-

Digitized by Google

Anteceſſores etiam Tranquillo in Vitellio dicuntur præcurſores: vt & apud Mauricium, quorum eſſe dicit ante agmen ire, loca caſtris metandis idonea deligere, & vias, qua duci commodè exercitus poſſit, videre. Vſurpatur & hoc verbum aliquoties ab A. Hirtio in libro de bello Africo. Gallis *Auant coureurs.*

ANTEFERRI, clauſulæ, cuius mentio fit *in c. quodam. de preben. in 6. & c. auctoritate de conceſſ. preb. eo. li.* vim explicat Felin. *in c. cauſam quæ. & c. capitu de reſcript. in antiq.* cuius verba huc transferre nimis longum eſſet.

ANTESTARI, eſt dicere, tu mihi in ea cauſſa teſtis eris, vel teſte vti, id eſt, vnum aliquem ex his qui adſunt, prehenſa auricula, teſtem citare. Quòd ſi reſpondiſſet. Licet: tum iniecta manu aduerſarium in ius trahebat: aliàs niſi ſic anteſtatus, iniuriarum poterat accuſari. Acroni, & Porphyrioni in Sermo. Hotom. 2, Satyr. 9.

—— & quo tu turpiſſime? magna
Exclamat voce; & licet anteſtari?

Verbum vetus leg. XII. Tabul. quanquam deprauata ſit: ſic enim eam legit Lambinus SI VIS VOCATIONI FVAT, AVT SI TE IN IVS VOCANTEM NON SEQVATVR, ANTESTATVS EM CAPITO, ſeu IN IVS EM RAPITO. Turneb. ſic reſtituendam putat, SI IN IVS VOCAT, NI IT ANTESTATVS, MANVM INIICITO, AVREM ANTESTATI CAPITO. Lambinus vult verbum componi ab am, id eſt, circum & teſtari. Priſcianus tamen ſcribit Græco illi *προσδιαμαρτυρηθῆναι* reſpondere: Bud. Græco *κλητεύειν*, id eſt, denunciare teſtimonium. Sunt qui ita explicent anteſtari, id eſt, teſtato conuenire.

Anteſtatus is erat, qui teſtato, id eſt, teſtibus adhibitis conueniebatur ſicut Denunciatus dicitur: cui fit denunciatio. *l. venditor. ff. de re iudic.* Eadem ratione apud Gaium *lib. 1. Inſt. tit. 6.* pater fiduciarius Anteſtatus dictus eſt olim. Nec verò Anteſtati dicuntur ſuperſtites ſiue teſtes, & Anteſtatorum non attrectatur auris, ſed teſtium. Lex Baiuuaria, Teſtis, inquit, per aurem trahi debet. *Et apud Plautum in Perſa*, Satur. Age, ambula in ius leno. Quin me in ius vocas? S. illic dicam apud Prætorem, Sed ego in ius voco. D. Nónne anteſtaris? S. tuan' ego cauſſa carnifex. Cuiquam mortali libero aures atteram. Qui hîc commercaris ciues homines liberos? Itaq; lex XII. Tab. ſic fortè reſtituenda: SI IN IVS VOCAT, NI EAT MANVM INCITO, EN CAPITO ANTESTARI. En capito autem pro incipito. Vt ſit hic ſenſus, Qui reum in ius vocat, non euntem ducat manu iniecta, & anteſtetur. nec enim iure ducitur quis, niſi anteſtatus. Alij aliter eam legunt, vt oſtendimus, in verbo ANTESTARI. Huic opponitur, Inteſtatus, id eſt, teſtato non conuentus. *apud Plautum in Curcul.* 15. Hoccine pacto indemnatum atque inteſtatum me arripi?

Α'ντιάδες ſunt tonſillæ, id eſt, faucium inflammationes cum tumore. *ſic accipitur in l. quæritur. 14. §. ſi quis. ff. de ædil. edict.* Antias autem nomen eſt tam morbo quàm particulæ accommodatum: *unde Plin.* Tonſillæ in homine, in ſue glandulæ. Ab Ariſtotele *in 1. de hiſt. ani.* *παρίσθμια* vocatur.

Α'ντίδωρον, remunerationem ſignificat. *Vlpia. in l. ſed ſi 25. §. conſulit. ff. de pet. heredit.*

ANTIDOTVM, medicamentum, quò nos aduerſus venenum præmunimus: contra venenum adpellamus, *l. 5. ff. de pen. leg.* adpellatur à Gaio medicamentum ſalubre. *l. quod ſæpe 35. ff. de contrah. empt.*

Α'ντίχρησις, eſt ſpecies pignoris ita dati vt donec pecunia ſoluatur, pignore creditor vtatur, fruatur in vicem vſurarum. *l. ſi is. 11. §. 1. ff. de pignor. l. ſi pecuniam. 22. ff. de pigno. act. Exempla huius ſunt in l. ſi ea. 14. & l. ſi ea lege. 17. C. de vſur. & de ea vide Conſtant. tit. περὶ ἀντιχρησίας, & Cuiac. obſer. li. 3. c. 35.*

ANTICIPATVR res lite, cuius cauſſa intruditur actio ante quàm

Præſcriptioni locus ſit. *exemplum eſt in l.2.C.de vect.& commiſſ.*

ANTICVS Iuſtinianus dictus, ab Antis populis deuictis. Sunt autem populi Iſtri fluminis accolæ, congeneres Sclauinis, quos in Romanas prouincias incurrentes Iuſtinianus per Childibium ducem repulit, & poſt aliquot annos duce Germano ſororis ſuæ filio, ad internecionem ferè deleuit.

Ἀντινομία, *Fabio lib.3. cap.6.* legum contrarietas, quam vllam in libris Digeſtorum relictam pernegat Iuſtinianus *l.1.§.nulla.de vete.iur.enucl.ſiue de confirmat. Digeſt.* Contrà putat Budæus *ad l. fin. §.ſeruus.D. de ædil. edict.* Leges ſequentes contrarias cenſet: *Lex per ſeruum.§.denique.ff. de vſu & hab.cum l.5. §. 1.ff.de vſufruct. quemad.cau.l.ſi pœna.ff.de cond.indeb. & l.repetitio.ff. eo.l. quid tamen, & l. cùm ab eo.ff. de contrah. empt. l. cùm quidam.& l.in fraudem.ff. de iure fiſci. l.hoc iure & l.inſulam, & l.ſtipulationis ff.de verb. oblig. l.ſi filiusfa.ff. de iudic. & l.ſi.ff.de extraord. cog.* Has ἀντινομίας conciliant eruditiſſimus Zaſius, edito in eam rem libello, parte 1. & nouiſſimè I.Cuiacius in libris Obſeruationum.

Antipelargia, ἀντιπελαργία, gratiarum relatio, à ciconia, quæ πέλαργος dicitur. Tradunt enim ciconiam naturali quadam inclinatione parentes ſenio confectos alere, humeríſque geſtare in volatu. Vnde iuſtitiæ ſymbolum dicunt. Et pelargicas, ſeu ciconiarias leges ex Ariſtophane rectè adpellauerimus æquas, ſiue naturales, quibus iubentur liberi parentes inopes alere. *Hæc Budæus in l.11.ff.de iuſt. & iur.*

Antipherna, ſunt donationes quas maritus facit vxori, propter nuptias, quibus proxima ſunt θεώρετρα: & ὑπόβολα, *de quibus Conſtan. Harmenopulus ſcribit lib.4.tit.10.* Antiphernorum fit mentio. *l.fin.C.de donat.ante nupt.* verbum iunctum ex ἀντὶ & φερνή. Hæc in dotem rediguntur. *l.generaliter.§. hoc obſeruari. C. de ſec.nupt.* Vide infrà ὑπόβολον.

ANTIQVARE Feſto eſt morem priſtinum reducere. Antiquare legem eſt ipſam abrogare, improbare, tollere. *Cicero 3. de legibus.* Vos item, vt audio, legem antiquaſtis ſiue tabellas. *& l.15.C.de ſacroſ.eccleſ.& l. fin. C.de ed.diu.Had.tol.* Moris enim erat Romæ, cùm rogatam legem improbarent, & repudiarent, in tabula ſcribere, A. qua notula ſignificabatur, Antiquo.

ANTIQVARIVS, qui verbis ab vſu remotis vtitur, quíve vetuſtiſſimos auctores ſcrutatur, *Sueto in Aug. cap.68.* Iuuenal. Satyra.6.

Ignotóſque mihi tenet antiquaria verſus.

Antiquarij etiam erant qui bibliothecæ codices componebant, vel pro vetuſtate reparabant, *vt docent Impp. Conſtitutio.l.2.in princ.C.Th.de ſtud. li. vrb.Rom.lib.14.C.T.* quo etiam ſenſu accipiuntur *in l.hac parte.10.C. de prox.ſacr.ſcrin.* Vnde etiam ἀρχαιογράφοι, & καλλιγράφοι vocabantur, ad differentiam aliorum, qui εἰς τάχος ſcribebant.

Antiquior dicitur carior, & potior *Paulo l.poſtliminium.19.§. transfuga in fin.D.de cap. & poſtlim.* quo etiam ſenſu ſæpiſſimè inuenitur apud claſſicos rerum ſcriptores. Cicero, Antiquiorem (inquit) Deiotaro fuiſſe laudem & gloriam, quàm regnum & poſſeſſiones ſuas.

ANTIQVVM ius apud iuris auctores variè accipi, ſpectaríque liquet ex ſubiectis. Nàm interdum pro iure gentium, quod cum humano genere natura prodidit, *Gaio l. 1. D.de adq.rer.dom.§.ſingulorum. Inſtitut.de rer.diuiſ.* Antiquum ius etiam dicitur, quod ex legibus XII.Tab. deſcendit. *l.in rem.24.§.tignum.D. de rei vindi.* quæ antiquæ leges adpellantur, ſiue antiqua lex, *Vlpiano.l.2.§.1.D. de noxal. & diuo Antonino Imp. l.1. C.de except.* Dicitur & antiqua prudentia. *l.pen.in fin.C.de conſtit. pecun.* At *in l. Gallus.29.§.ſi eius. D. de liber.& poſt.* anti-

Digitized by Google

Antiquum ius accipitur pro eo, quod legem Velleiam præceſſit: id quod de iure à Gallo inducto accipit Accurſius ad Gallum, *quod & Bartol. & Bald. & Iaſ. probant.* Idem videtur ſenſiſſe Alciatus ibidem, & res ipſa docet. Apud Vlpianum verò *in l.1.§. ſi nemo.& l.2.§.ſi mater. D. ad S. C. Tertyl.* accipitur pro eo iure, quod Senatuſconſulta Tertyllianum & Orphicianum præceſſit. Sed an hoc de XII. Tab. intelligendum eſt? an de poſteriore? & de XII. Tabulis accipiendum putem, cum Accurſio *ad d. §. ſi nemo.* Apud Celſum *in l.pater.29. in fi. D.de leg. 2.* ius antiquum ſumitur pro legibus XII. Tab. Accurſio interprete. Sunt qui putent accipiendum pro eo iure quod eſt ante legem Iuliam & Papiam: quo etiam modo ſumendum aiunt in Epitome Vlpiani. *tit. 17.& 18.* In Papiani reſponſo *l.Seia. §. fi.ff. de don. cauſ.mo.* ſignificat id ius, quod Seueri conſtitutionem præceſſit, *In l. 1.in fin.ff.ſi quis à par.man.ſit.* iuris antiqui nomine querelam inofficioſi ſignificari aiunt Accurſ. ius alimentorum interpretatur. Sic etiam: Antiquum ius *in l.liberos.C.de collat.* quod anteceſſit conſtitutionem Anaſtaſij. Antiquum ius *in l.vnic.C.vnd.vir & vxor.* intelligitur *Accurſio interprete* d.l.vnic.D.eo. Equidem de lege Romuli accipiendum putem. Hic enim ita lege cauit: FILIA VTI PATRI ITA DEFVNCTO VIRO, HAERES ESTO. Halicar.lib.2.

ANTIQVITATIS nihil ignorandum eſt, *Inſti.de teſtam.§.1.* cum hoc pugnat quod ait Imperator, veteris iuris prolixitatem ſcire, non eſt neceſſarium. *l. vnica.§. & hoc locum.C.de caduc.tollend.* Conciliatio: vt quod vel tollitur, vel reformatur, non ſit incognitum, oportet ea in parte antiquitatem noſſe. *d.l.vnic. §. & cum triplici.* Ad declarationem vel confirmationem iuris antiquitas vtiliter inueſtigatur. *l. ideò quia. & l. ſeq.ff. de legib.* alioquin ad definitionem cauſſarum, antiquitas iuris abrogati nullo modo eſt allegenda. *l.vnica.in princi.de Lat.lib.tol.*

ex Antiquitate temporis, cuius initium non apparet, introducitur conſuerudo, quæ habet vim legis, & iuris conſtituti. *l.1.§.fin. & l.2. in princip.D.de aqu.plu.arcen.l. hoc iure. §. ductus.D.de aqu.quotid.& æſti.* Talis antiquitatis non minorem habet vim in genere, quàm iuſſus Imperatoris, *vt ait And. de Iſernia.ti. quæ ſint regal. in vſib feud.*

Antiquitas vltra hominum memoriam comparatur ſeruituti conſtitutæ. *l.1. C. de ſeruitut.* poſt tempus quod memoriam excedit, non eſt opus allegare titulum. *c. de præſcri. lib. vbi gl.in verb.nihil.* Ex vſu & poſſeſſione triginta annorum præſumitur bona fides, ſi allegata fuerit. *l. poſſideri autem §.ſi ſeruus.D. de adqui.poſſeſſ.* ibi. Sed hoc ita verum eſt ſi diu in libertate moratus ſit, *Bart. in l.vlt. in fin.verſ. illud enim.C. vnde vi.* quo caſu ſtatutum priuilegium, vel pactio impedit præſcriptionem 30. vel 40. annorum: eo tamen præſcriptio tanti temporis, cuius initium non extet in memoria hominum, non excluditur. *Nouel.vt de cæter. commuta. Eccleſ.§.de cætero. iuncta gloſſa. verb. præſcript.*

ANTISTES, à Iuſtiniano *in §. nos autem,Inſtit.de Attil. tutore*, dicitur epiſcopus, quòd primus illius diœceſis ſacerdos ſit. Sunt enim apud antiquos Antiſtites primarij cuiuſque templi ſacerdotes. *Et ita accipiendi ſunt in l.ſi quenquam & in l. decernimus.C.de epiſcop & cleric.* Alibi autem ſacræ legis antiſtitem appellarunt Arcadius & Honorius Impp. ſacræ legis primarium doctorem, ſicuti Diocletianus liberalium ſtudiorum antiſtites appellauit *in l.1. C. de decret. decur.lib.10.§. nos autem.*

ANVLI, ſiue vt κατ' ἐτυμολογίαν ſcribit Varro, annulli, circuli ſunt parui, quorũ quidam ſignandi cauſſa habebantur, *l. ſignatorius.74.ff.de ver. ſign.l.argumento. §. ornamenta. ff. de aur.& ar.leg.* De his intelligitur *l. ad teſtiũ.§.ſi ab ipſo,& §.ſignũ.ff. de teſta.*

Digitized by Google

l.ſi vnus.12. C. eod. & alibi. Hinc & Trogus Pompeius. *li. 43. apud Iuſtin.* patrem ſuum ſcribit ſub C. Cæſare, anuli curam habuiſſe, & Horatius *lib. 2. Serm. ſatyr.* 2. Mœcenatem ſub Auguſto. nam principes habebant annulum quo epiſtolæ, reſcriptáque eorum obſignabantur. Alij ornatus gratia. *d. §. ornamenta, & alibi ſæpe.*

Annuli leues Vlpiano dicti ſunt, qui non excedunt rem quinque aureorum. *l. diuus. 6. ff. de bon. damn.*

Anulos aureos ferre ſolis ingenuis licuiſſe ſcribit Iſidorus *lib.* 20. Proinde liberti ius anulorum aureorum impetrabant à principe, vt ingenuitatis munia conſequerentur. *l. ſed ſi 10. §. patronum ff. de in ius voc. l. cum ex orat. 44. ff. de excuſat. l. 1. & tot. tit. ff. de iu. au. an. & l. 1. & 2. C. eo.* Hoc ius Modeſtinus *l. 14. ff. de excuſ.* δίκαιον χρυσῶν δακτυλίων appellauit. Vide Bud. *l. fin. ff. de ſenat.* Porrò veteres Græcos anulum habuiſſe in digito manus ſiniſtræ, qui minimo proximus eſt, Gellius *libro* 10. *capite* 10. ſcriptum reliquit.

A P

APERIRE tabulas ille videtur *apud Vlpianum. l ſi quis. 3. §. aperiri. ff. de S. C. Silan.* qui naturaliter aperit, ſiue ligatæ ſint, ſiue non. Aperire accipere debemus prohibitos, vel palàm, vel publicè, vel ſecretò. Aperire viam, eſt ad veterem altitudinem, latitudinémque reſtituere, *Vlpian. l. 1. in princip. ff. de via public. & it. public.* Aperire parietem dicitur, qui feneſtram, vel ianuam in eo facit, *Paulo & Scæuola. l. pen. & vlt. §. fi. ff. de ſeruit. vrb. præd.* Sic aperire partem cœnaculi, eodem ſenſu dixit Alfenus. *l. habitatores, locat.* Aperire refugia, *in l. ſi cuius 13. §. ſed ſi adium. ff. de vſufruct.* Aperire puteum, *l. fluminum. 24. §. fin. ff. de dam. infect.* eſt fodere puteum. Aperire ſulcum. *l. qui duo. 29. ff. de ſeruit. ruſtic. præd.*

APERIRI feudum alicui dicitur, cùm ei lege defertur: veluti Domino, cùm ei ob Vaſſalli mortem, aut culpam committitur: id eſt ad eum reuertitur, *lib. 1. tit. 18. §. 2. li. 2. tit. 15. tit. 26. §. 4.* Committi enim, &, In commiſſum cadere veteres dixerunt, quæ propter delictum aliquod amittuntur: *vt in Comment. verb. iur. docuimus.* Aperiri etiam agnato feudum dicitur, cùm ob Vaſſalli crimen in non Dominum commiſſum agnato lege defertur. *lib. 2. tit. 31.*

APERTVRA eſt apertio, ſiue ipſe aperiendi actus, *l. 1. §. aperire. ff. de S. C. Silla. l. 3. §. filia. ff. de hæred. inſtitut. & alibi ſæpe.*

APICES iuris, hoc eſt, ſubtilitates, ſummum ius, ſtricta iuris ratio, in qua æqui & boni ratio nõ habetur, ſed res ad viuum reſecatur: quæ bona fide agenti non conueniunt, vt eximius æquitatis cultor Vlp. dixit, *in §. quædam. l ſi fid eiuſſor. ff. mand.* Hinc dubio procul emanauit vulgatum illud, diſputantem in re liquida non eſſe audiendum: *de quo latius differit Bart. in l. confeſſus. ff. de cuſtod. reorum.*

APISCI Nonio, eſt inuenire & adipiſci: eodem verbo vſi ſunt ſæpiſſimè Iuriſcoſſ. *Vlpi. l. quod adipiſcendæ. ff. de donat. inter vir. & vxor.* Quod adipiſcendæ dignitatis gratia ab vxore in maritum collatum eſt, &c. *& l. ſed ſi. §. de eod. ff. de hær. pet.* Quod ſi ab initio quidem iuſtam cauſſam habuit apiſcendæ poſſeſſionis, *Paulus li. 1. ff. de acquir. poſſ. & alij in Pandectis.* Eodem verbo vtitur etiam ſæpè Cor. Tacitus.

Ἀποκήρυξις, abdicatio, *l. abdicat. C. de pat. pot.* vide ſuprà Abdicatio.

APOCHA, cautio ſolutæ, datæve pecuniæ, qua ſcilicet creditor ſe à debitore pecuniam accepiſſe teſtatur. *tot. titul. de apoch. pu. & l. plures. C. de fid. inſt. & l. fi. §. Titius. ff. de cond. ind.* Apocha autem differt ab acceptilatione, quòd acceptilatione omnino contingit liberatio, licet pecunia ſoluta non ſit: Apocha non aliàs, quàm pecunia ſoluta, *Vlpiano. l. ſi acceptil. 19. §. fin. de accep.* Huic opponitur, Antapocha, cautio, qua debitor apocham recipiens, teſtatur credito-

ri ſe perſoluiſſe. Vide Antapocha.

A'ποκρισιαρίης, Ad reſponſum interpretatur Iuſtinianus *Nouel.* 25. Vide Ad reſponſum. Interdum hoc nomine appellantur qui in aula Imperatoris eccleſiarum cuiuſque diœceſis negocia gerebant, quaſi eorum legati, *vt Nouel.* 6. §. *κελεύομεν*. Apocriſiarius etiam dici videtur, qui monialium negocia procurat, *vt Nouel.* 123. §. *κατ' ἄλλα*. item qui monachorum. Hoc verbo etiam vtitur ſummus Pontifex. *cap. ſignificaſti. de elect.* vbi interpretes pro nuncio accipiunt.

A'πόκρυφος, occultus, arcanus. Porrò qui libri ſint Apocryphi, vide 15. & 16. diſt. per totum.

A'πόδειξις *in Nouell. Baſil.* Eſt apocha, cuius commeminit Euſtathius περὶ χρονικῶν διαστημάτων. *ti.* περὶ λ. ἡμερῶν. M. Fabius ἀπόδειξιν definit li. 5. c. 10. euidentem probationem.

A'ποδυτήριον, pars eſt balnei vbi conſtituebantur capſarij. *Cuiac. lib.* 5. *cap.* 8.

APOLIDES, item inſularij dicuntur à I.C. viles ſerui, ac peſſimi, ſine ciuitate, & in inſulas deportati, & in publicum opus, aut in metallum dati. *Mart. in l. ſunt quidam. ff. de pæn.* Quidam, inquit, apolides ſunt, id eſt ſine ciuitate.

APOGRAPHA, ἀπογραφή, eſt annotatio bonorum, indéxque eorum quæ reperta ſunt. Iuriſc. Inuentarium vocant, & Repertorium, *vt in Comm. linguæ Græcæ Budæus teſtatur.*

A'πόφασις, *in diui Pij conſtit. l.* 1. §. 1. *ff. de appell.* reſcriptum, ſententia: quo ſenſu reperitur apud Demoſthenem, & Plutarchum in Publicola. Apud Dialecticos plerunque pro negatione ſumitur.

A'πορον, id eſt, perplexum, *Gellius lib.* 9. *c.* 15. vertit inexplicabile: & alibi αἰτησιρέοντα, huiuſmodi argumenta vocauit. *Fabius lib.* 3. *cap.* 8. dubium, & de quo non liquet. Eſt igitur controuerſia parum conſiſtens. Huius exemplum extat apud Marcianum. *l. ſi ita.* 19. *ff. de condit. inſtit. l. qui quadringenta ad leg. Falcid.* apud Africanum, vbi hoc verbo vtitur: Dixi τῶν ἀπόρων hanc quæſtionem eſſe, qui tractatus apud dialecticos τοῦ ψευδομένου dicatur. *Vide A. Aug. lib.* 4. *Emend. c.* 16.

A'ποστασία, à fide religionéque defectio, fidei ſanctæ proditio, *vt ex Impp. conſtitutione elicitur, l. hi qui.* 3. *de apoſtat.* Apoſtatarum autem nomen eſt ſacrilegum, *l.* 4. *C. eod.*

A'ποστάσιον, repudium interpretatur Euſtathius in eo qui περὶ χρονικῶν διαστημάτων inſcribitur lib. ti. περὶ πενταετίας. Cuius rei exemplum extare ſcribit *in Nouell.* 22. *cap.* 2.

APOSTOLI vulgò ſunt dimiſſoriæ literæ, ἀπὸ τοῦ ἀποστέλλειν, quod mittere ſignificat. *l. Dimiſſoria. ff. de verbor. ſignificat. l. vnic. ff. de libell. dimiſſ. l. Lucius.* 9. *ff. de iure fiſc. Paul. lib.* 5. *Sentent. titu.* 34. *l. eos.* 6. §. *fin. C. de app.* Apoſtolorum formam tradit Marcianus *d. l. vnica.*

A'ποθήκη, repoſitorium, reconditorium, id eſt, locus rebus quibuſuis ad tempus condendis idoneus: quæ & librorum erat. *l. ſi quæſitum.* D. §. *inſtructo.* 17. *ff. de fund. inſtruct.* & χρημάτων, καὶ σκηνῶν. *Iulio Polluci libr.* 10. *cap.* 1. *Onomaſtic.* eſt & cella vinaria. *l. videamus.* §. *qui vinum. ff. loc. l. vulgaris.* 21. §. *certè. ff. loc. l.* 1. *Cod. de verb. ſign. Plin. lib.* 14. *c.* 14. Olei quoque erat. *Columell. lib.* 1. *cap.* 6. *Rei ruſtic. l.* 1. *C. de verb. ſign.*

APPANAGIVM, Francicum vocabulum. Sumi ſolet pro ea bonorum parte quæ Regis Franciæ liberis natu minoribus ſolet concedi, poſtquam natu maximus mortuo patre regnum adeptus. Eius autem ius & conditio hæc eſt, vt directum dominium Rex ea in parte retineat: & ſi poſteri virilis ſexus deficiant: ad regem redeant. Dictum autem eſt quaſi Abannagium, B. in P. mutato, quaſi quis partem excluſoriam dicat: non à pane quotidiano, vt volunt pragmatici.

APPARERE, *Budæo in forenſib.* exhibendi officij, & obſequij exhi-

Digitized by Google

bendi gratia præſtò eſſe: quod & antè docuit *ad Virgilij verſ. lib. 12. Æneid.* Seruius.

Hæ Iouis ad ſolium, ſæuique in limine regis.
Apparent, acuúntque metum mortalibus ægris.

Cicero pro Cluent. Quid ſibi autem illi ſcribæ, quid lictores, quid cæteri quos apparere video, volunt? *Feſtus lib.13.* Naualis, inquit, ſcriba, qui in naue apparebat. Apparere etiam, probatum eſſe, & liquere probationibus ſonat. *§. ſic itaque diſcretis. Inſt. de actio.* Si apparet eum dare oportere, quem locum ita vertit Theophilus, εἰ φάνηται τὸν αἰτίδικον τόδε πρᾶγμα χρεωστεῖν. Apparet igitur non pro intendere ibidem accipi, vt malè Oldendorpius explicuit.

APPARITIO, officium, actus apparendi: quandoque ſumitur pro ipſis apparitoribus, *Vlpianus l. fin. §. fin. ff. quod met. cauſ.* quo etiam ſenſu accipitur *in l.1. C. de loca. prædi. ciuil. lib.11.* vbi ſubaudiendum, interueniente, *ex d. §. fin. D. quod met. cauſſa.* Idque etiam rectè ſentit Odofredus *ad l.1.* qui eam optimè omnium explicat. Apparitio igitur ibi pro apparitoribus ſumitur, non pro iudice, vt Accurſius & Iohannes de Platea ibidem, aut pro diſcuſſione, vt Oldendorpius, falsò putarunt. Apparitio etiam ſumitur pro officio, ſiue ordine, *l.7. C. de appar. procoſ.*

APPARITORES ſunt magiſtratuum miniſtri, qui eorum iuſſa exequuntur, *vt colliges ex l. 1. ad inſcriptionem & ἐπιγραφὴν relata de exec. & exact. li.12. C.* Apparitorum numero ſcribas, viatores, lictores & præcones contineri, ex eo quem ex M. Ciceronis Cluentiana ſuperiùs adduximus loco edocemur. Porrò eos varios fuiſſe conſtat ex lib. 12. C. tit. 52. 53. 54. 55. 56. 58. 59. 60.

APPARITVRA autem ipſum miniſterium & officium, *vt Tranquillus ſcribit in lib. de Grammaticis.* Vide Old. in claſſe 1. actio. 4. in princ.

APPELLARE generale verbum eſt: Appellare Magiſtratum, eſt ipſum adire agendi cauſſa in edicto Prætoris. *l. 1. ff. ex quib. cauſ. maio.* Hoc, inquit Accurſius, non fuit expoſitum ab Vlpiano: quod tamen ab eo factum putem, ſed à Triboniano omiſſum, vt & alia multa. Appellare item eſt ab inferiore iudice ſuperiorem prouocare. *l.1. ff. de appell. & tot. tit. C. & ff. eod.* Appellare etiam eſt iudicio conuenire. *l. qui appellat. 29. ff. de iud. & l. fid eiuſſor. 16. §. fin. de fideiuſſ.* Appellare debitorem, eleganter & propriè, pro eo quod crebrius dicitur interpellare, id eſt, ab eo id quod debet repoſcere, *Iulian. 16. in fi. ff. de fideiuſſ.* Veriſimile eſt id actum, vt cùm appellatus reus non ſoluiſſet, fideiuſſor teneretur, ſed etſi reus, antequam appellaretur deceſſiſſet, fideiuſſor obligatus non erit. In eandem ſententiam illud eſt. Columell. lib.1. cap.7. Vel optima nomina non appellando, fieri mala, fœnerator Alfius dixiſſe fertur. Vulgus, non ſolicitando, Appellare eſt auxilij gratia quempiam implorare. *Cicero*: Vos, vos appello fortiſſimi viri. Appellare ex aduerſo, hoc eſt, nomina per antiphraſin imponere, vt bellum, quòd minimè bellum vel bonum ſit. Appellare item eſt, blanda oratione alterius pudicitiam attentare. Hoc enim non eſt conuicium facere, ſed aduerſus bonos mores attentare. *Vlpianus in l. item apud Labconem. 15. §. appellare. ff. de iniuriis.*

APPELLATIO eſt triplex, videlicet quædam à ſententia diffinitiua, *de qua tractatur ff. & C. de appellatio.* quædam ab interlocutoria ſententia, *quam require in l.2. ff. de appell. recip. vel non.* quædam denique ab actibus extraiudicialibus, *cuius fit mentio in l.1. §. ſolent. ff. quan. appellan. ſit.* Sunt qui duo tantùm genera conſtituant, iudicialem putà, & extraiudicialem: quibus accedo. Sunt etiam qui eam in duo genera diſtribuant: in expreſſam, & tacitam. Expreſſam intelligentes, quæ voce aut ſcriptis fit, *l. 1. & 2. ff. de appell.* tacitam, quæ

quæ neque voce, neque ſcriptis fit, ſed facto, *cuius meminit tex. in cap. dilecti filij de appell. in antiq.* Eſt & alia diuiſio. Nam quædam appellatur generalis: *& hæc reiicitur ca. 2. extr. eod. & ſpecialis glo. in d. ca. 2.* Appellatio autem fuit inuenta ad præſidium innocentiæ: non autem vt defenderetur malitia appellantis. *c. ſuggeſtum, & ca. ad noſtram. de appell.* & ad imperitiam & iniquitatem iudicis detegendam, *l. 1. de appell.* Appellationem non oportet ad compares iudices referri, ſed à minori iudicio in maius tribunal aſcendere. *Nouell. de appell. §. illo videlicet obſeruando. Conſt. 23. cuius Epitome tantùm in Græca editione Scrimgeri extat.* Appellatio, definitore Hermogeniano, *l. præfecti. 17. ff. de mino.* eſt iniquitatis ſententiæ querela. Hæc definitio, vt breuis, ita vera eſt. Bartolus verò ita definit, *in l. 1. ff. de appell.* vt ſit ius quo interim prima ſententia extinguitur, & interim cauſſæ cognitio ad ſuperiorem iudicem deuoluitur. Hanc rectiùs quàm Bart. definiiſſe viſus pleriſque fuit Iulius Pontifex *in ca. placuit. 12. q. 6.* vt ſit à minore iudice ad ſuperiorem prouocatio. Hermogeniani & Iulij definitiones vt rectè aptæque ſunt, ita omnibus probatæ.

FORMVLAE APPELLATIONVM.

Appellationem recipere & admittere, quæ duo idem ſonant, *l. ei cuius 5. ff. de appell. l. ſi quis. 6. §. hi autem. 6. ff. de iniuſt.* ſignificant autem pontificis appellationi deferri. *c. an ſit. de appell. in antiq.* Huic contrarium eſt repudiare. *l. appellatione. 3. C. eo.*

Appellationis cauſſas reddere & agere. *l. 1. & 2. D. an per alium cauſ. l. 1. §. pen. ſi appell. & alibi ſæpe in titul.* D. *de appell.* eſt placitare cauſſas appellationis. Proſequi appellationem, & prouocationem exercere, pro eodem dicuntur. *l. 2. §. legatis. D. de iudic. l. 3. de appell. & re.* Ex appellatione cognoſci, & pronunciari dicitur, quando appellationis cauſſa cognoſcitur & pronunciatur. *l. non ob. 25. §. pro ſoc. l. creditor. 102. §. 1. ff. de ſolu. l. licet. C. loc.* Sic ex appellatione ſententiam dicere. *l. minor. 18. §. idem Imp. D. de min.* Et ad appellationem iudicare, *l. non putabam. D. de cond. & demonſt.*

Appellatio iniuſta pronunciatur, cùm dicitur malè & temerè appellatum. *l. negotiorum. D. de appell.* porrò ſuperiori iudici ſatis eſt, pronunciare iuſtam, vel iniuſtam prouocationem, *ex Dioclet. & Maxim. conſtitut. l. eos in fin. princip. C. de appell.*

Appellationum tempora, *l. qui ſuſpectam, 20. D. de appell.* cum ſimilibus ſunt, quæ ad appellationem interponendam, exercendam & explicandam conſtitúta legibus moribúſve ſunt. Sunt autem quatuor, vt à quodam Anteceſſore Toloſæ accepi. Primum intra quod appellare oporteat: & intra decem dies adpellãdum Iuſtinianus conſtituit, *Nouell. 23. §. 1.* idque à recitatione ſententiæ. Secundum tempus, intra quod petendi ſunt Apoſtoli, *de quo l. iudicib. C. de appell.* Tertium eſt tempus inducendæ, & vt pragmatici Galli loquuntur, releuandæ appellationis, *cuius meminit l. 2. & 3. de temp. & repar. appell.* Quartum tempus terminandæ. *§. ſancimus. de appell. conſtit. 93.*

Appellatio Tribunorum, *apud M. Cic. in Cluentiana.* Videtúrne interceſſiſſe appellatio Tribunorum, non more, ſed auxilij cauſſa. Appellantur autem Tribuni more & inſtituto, cùm eorum interceſſio poſtulatur, ſi quid iniquè à Prætore verbi gratia, decernatur: aut cum auxilij cauſſa appellantur, id verò non fit more in cauſſis, quia qui id facit, de ſua cauſſa cognoſci non vult. Qui auxilij cauſſa tribunos appellabat in litibus, is ſe æquo iudicio certare non poſſe clamabat.

APPELLERE propriè nauigia dicuntur ad litus, ripam, portum, Græcis κατάγειν *l. riparum ff. de rer. diuiſ.* Sed & pecora ad aquam appellere dicũtur, *l. vnic. §. ſi. D. vt in flu. pub. l. 1. §. Trebat. D. de aq. quot. & æſti. l. 2. D. de*

riuus. Ex quo pecoris ad aquam appulſus.

APPENDERE in dotem, *Vlp. D.lib.23. tit.4.l.34.*

APPENDICIVS, ab alio pendens, *Vlpian. de acquir. hær. l.ſi quis,* Sunt, ait, appendiciæ præcedentis inſtitutionis.

Appius Claudius Appiam viam ſtrauit, & aquam Claudiam induxit: vel, vt quidam legunt, inuertit. R, literam inuenit, vt pro Valeſiis. Valerij eſſent, *Pomponio l.2.§.iteru.18.ff. de orig. iur.*

Applicitum, pro iuncto *apud Scæuolam* accipitur, quum ait. Domum meam cum horto applicito. *l.vxorem. §.1.de leg.3.vt apud Plinium lib.2.epiſt.* Applicitum eſt cubiculo hypocauſtum perexiguum.

APPLICATIONIS ius ab Athenienſibus ortum eſſe retur Turn. *Adu.lib.3. c. 32.* apud quos peregrini ſe alicui opulento ciui in clientelam dabant, dicabántque: quod in palliata comœdia imitatus eſt Terentius, cùm in Eunucho ſcripſit.

— vna eſt domus. Thais patri
Se commendauit in clientelam & fidem:
Nobis dedit ſe.

Id Athenienſes appellabant *νόμον προστάτου*. Qui autem ad patronum ſe non applicarat, in iudicium vocabatur, quod dicebatur. *ἀπροστασίου δίκη.* Horum autem ſi quis inteſtatò mortuus eſſet, patronum volebant (qui tamen non propriè patronus erat, ſed tanquam patronus) dimidiæ partis bonorum poſſeſſionem accipere. Ex Ciceronis tamen in Verrem verbis, vbi C Sulpitij Olympi meminit, colligi poteſt, ſextæ partis bonorum petitionem his patronis conceſſam. Horum aliam explicationem vide apud Hotoman. in Comm. verb. iuris.

APPLVMBARE argẽtum, eſt plumbo addito curare vt argentum argento vel maſſa maſſæ cohæreat. *cuius fit mentio in l. in rem actio. de rei vend.*

APPREHENDERE, pro capere perſonam, *apud Vlp. D. ad l. Aquil. l. ſed & ſi. §.* ſin autem ait, cum poſſet apprehendere, maluit occidere, magis eſt vt iniuriam feciſſe videatur.

Apprehenſio, id eſt, captura perſonæ, non eſt paſſim concedenda, propter magnam iacturam nominis & famæ, *iuxta l.in 3. §. tutores. D. de ſuſpect. tut.*

APPVLSVS pecoris inter ſeruitutes ius ad aquam expellendi, *Vlp. l.5. de ſeruit. præd. ruſt.*

APPENDICES inſtitutionis, ſunt ſubſtitutionis tabulæ, *l. ſi quis hæres.35. D. de acq. hæred.*

APRARIVS, adiectiuum ab aper: vt retia apraria, *Paulus lib.23.tit. 5.l.22.*

APSIDES verbum *πολύσημον* eſt, quo vſus eſt Paulus *l. pediculis. 32. §.1. D. de aur. & arg. mund.* Sunt autem lances rotundæ, in quibus eſca ponebaturi ſunt & tabulæ in lancium genere magis latæ & planæ, *vt apud Hora. epiſt. lib.1. epiſt.15.* tabulas cœnabat omaſi, vilis & agninæ. Vbi tamen alij Patinas legunt.

APTVS *Feſto lib. 1.* cùm propria ſignificatione intelligatur, poni tamen ſolet pro adeptus, ſicut apiſci, pro adipiſci.

APPROBARE dicitur, qui non improbat.

APVD, mutuam loci & perſonæ coniunctionem ſignificat: vt cùm dicimus, cœno apud amicum. Apud & penes in hoc differunt: alterum perſonam cum loco ſignificat, alterum perſonam, & dominium, ac poteſtatem: quo proximè accedit, quod Vlpia. *l. penes, 63. D. de verbor. ſignificat.* dicit, penes amplius eſſe quàm apud. Ridicula eſt igitur L. Vallæ reprehenſio. Sed hæc differentia plerunque confunditur, *l. 3. §. ſi penes. D. de tab. exhi. l. & habe. §. pen. D. de preca. l. cum qui. ad fin. D. de vſucap.*

Apud aliquem obligari, pro alicui obligari, *dixit Iul. l. 16. D. de fideiuſſ.*

AQVA

Digitized by Google

A Q

AQVA diurna, quæ die tantùm, nocturna quæ noctu tantùm ducitur, *l ſi ſic.7.D.quemad.ſer.amitt. l.ſi prius. D.de aq.& aq.plu.*

Aqua æſtiua, qua æſtate ſola vti expedit: ſicut dicimus veſtimenta æſtiua, ſaltus æſtiuos, caſtra æſtiua, quibus interdum etiam hyeme, plerunque autem æſtate vtimur *l.1.§. æſtiua. D. de aq.quoti.& æſti.*

Aqua quotidiana eſt, quæ duci aſſiduè poteſt, tam æſtiuo, quàm hyberno tempore, etiam ſi quotidie non ducatur. Naturam enim aquę, ac conſuetudinem reſpicimus.

Aquæ caput illud eſt, vnde aqua naſcitur. *l. 1. §. caput. D. de aqua quot.& æſti.*

Aqua & igni interdictum. Hi quibus aqua & igni interdictum eſt, id eſt, deportati. *Vlpia. l.1.D.de leg.3.*

Aqua & igni accipere, id eſt, nuptias celebrare. *l. penult.D.de don. inter vir.& vxor.* Varr. apud Seruium: Mariti aqua & igni vxores accipiebant. Eodem reſpicit verſus ille Valerij Flacci lib.8.

——ignem Pollux vndámque iugalem
Prætulit: & communis ille verſus:
Vota viri captant quæ iam captanda putabant:
Quos faciat iuſtos ignis & vnda viros.

Viue Igni & aqua accipere.

Aquam pluuiam definit Vlpianus *l.j.§.j.D.de aq. & aq.plu.* quæ de cælo cadit, atque imbre excreſcit. ſiue per ſe hæc aqua cœleſtis noceat, ſiue cum alia miſta ſit. De aquæ pluuiæ tranſitu (*ait Frontinus de limitibus agrorum*) controuerſia, ſi collectus pluuiæ aquæ tranſuerſum ſecans finem alterius flumen influit, & diſconuenit, ad ius ordinarium pertinebit.

Aquæ calidæ & frigidæ meminit Vlpianus *l.1.§. idem Labeo D.de aqu. quoti.& æſti.*

Aqua perennis, quæ perpetuò fluit, neque vnquam areſcit. *l.1. §. loquitur.D.eod.*

Aqua profluens ſeparatur à flumine. *§.& quidem. de rerum diuiſ.* videtúrque tantum à flumine differre, quantum pars à toto.

AQVAGIVM, Feſto, quaſi aquæ agium, *l. hoc iure. §. pen. D. de aqu.quot. & l. aqua.9.D. quemad.ſer. amit.*

AQVARII ſulci fiebant in agris aquæ eliciendæ cauſſa. Græcis ἐλικες dicti. *l.1. §. ſed & ſi quis. & §. ſeq.& ſeq.D.de aq.plu.l.vicinus.24. D. eod.Feſt.lib.5.*

AQVARII, aquarum cuſtodes, ὑδροφύλακες. *l. pen. de aquæduct. lib. 2.C. Aquarij*, qui aquam domum lauandi potandíque cauſſa, importabant. *l.quæſitum 12. §. idem reſpondit. 22.D.de inſtr.vel inſt.leg.*

Aquarij autem Feſto ſunt impudicarum mulierum ſordidi aſſeclæ. Quam ſignificationem hinc puto manaſſe, quòd quum eorum miniſterio ſæpius mulieres ad balneum vterentur: vnde apud Plautum, *Aggerundáque aqua ſunt viri duo defeſſi*: hac occaſione amorum internuntiis ſolebant eis vti. Hinc Iuuen. *veniet conductus aquarius.* Aquarioli autem per diminutionem ad contemptum, vt in viliſſimis & omnium viliſſimi ipſi dicuntur. Turn. macarios, m, addito inde deduci vult, & teſtatur in Lexico Latino grȩco Aquarium, ὑδροφόρον eſſe, & aquariolum βαλανέα. ſed & bacarionem πορνοδιάκονον. malim tamen macarij nomen à bacarione deduci, b, in m, mutato. Baccario enim à baccare vaſis genere deducitur ad portandam aquam apto, vt in vet. gloſſ.

AQVÆDVCTVS eſt ius aquæ ducendæ per fundum alienum. *l.j.D.de ſeruit.ruſt.præd.*

AQVÆHAVSTVS, eſt, ius aquam hauriendi *d.l.j.*

AQVÆLICIVM dicitur, cùm aqua pluuia remediis quibuſdam elicitur. *Feſto lib.1. & Tertul.lib.3.aduer. Marcio.* Vnde Aquilices, qui aquæ eliciendæ ſunt artifices, *apud Tarruntenum l.vlt.D.de iure imm.* de quibus

Digitized by Google

vide Vitru.lib.8. cap.1.& Plin.lib.26. cap.6.

AQVILEX dicitur N. Marcello aquam colligens, & Paterno. *l.ſi. de iure imm.D.* ſcilicet artifices inuenien dorũ fontium,aquarúmque colligendarum ad aquæ ductus, iidem ferè cum iis qui libratores vocantur *in tractat.de excuſ.artif.*

AQVILIANA ſtipulatio à Gallo Aquilio expoſita eſt,vt Florentin. ſcribit *l.& vna 17.§.eius rei D.de accept.& §.item per Inſtit. quib. mod. toll. oblig.* huius formulam referens, cuius eam eſſe vim ait Vlp. *Aquiliana D.de tranſact.* vt omnes omnino præcedentes obligationes nouet, & perimat,de quibus erit cogitatum, ipſáque perimatur per acceptilationem: & referente Papiniano. *l. cum Aquiliana. D. ex eo conſenſu redditur.*

AQVIMINALIA, vaſa aquaria.*l.3. de ſupel. lega. Paulo lt.3.Senten. recept. in tit. 6.* Cuiacius tamen Obſer.lib.10.c. 13. Aquimiralia legi mauult, & explicat χερνιβόξεστα: teſtatúrque in veteribus gloſſis inueniri, Aquimanile, χερνιβεῖον, vel quòd ex eis aqua manet & effundatur in pelues, vel quod aquam poſcere ſolerent ante cibum his verbis: Aquam manibus. *Plaut.Trucul.* Date aquam manibus.

AQVIMINARIVM dicitur vas eſcarium, & propter aquam paratum, *l. cùm aurum.* 19. *§.ſi cui. D. de aur.arg.leg.* Cuiac. Obſe. lib. 10. c. 17. legi mauult Aquimanarium, ea forma, quæ Non. Aquæmanalem dixit.

AR

ARABARCHES erat Alexandriæ magiſtratus, qui Iudæis præerat Alexandrinis,quem & quidam Alabarchen vocant, vnde in Epigram. 2. ſcribitur ἐξ ἀλαβαρχεῖς γραμματικῶ γέγονεν. De hoc meminit Ioſeph. *li. 22.c.5.belli Iudaici.* his verbis: Primi inter Alexandrinos Iudæos, tam opibus, quàm genere, & tum Alabarchiæ magiſtratum gerens. Alio loco, *videlicet lib.19.ca.4.* Etnaicham appellat. Ergo eiuſdem gentis princeps fuit Alabarches, Arabarches, & Ethnaicha, & credibile eſt Alexandrinorum quodam idiomate, r, literam, in l. emollitum. *Vide Turneb. Aduerſ. lib.27.c.25.*

ARATRVM inducere, moris fuit Romanis, quum vrbem aliquam euertiſſent,vt eam funditùs delerent. Hinc probare & colligere ſolent Iuriſconſ. tùm demùm vrbem aliquam eſſe deſiiſſe, atque interiiſſe, cùm in ea aratrum circunductum eſt, *Modeſtin. l. 21. D. quibus mod. vſufruct.* Hinc Cic. Philip. 1. Vt vexillum tolleres, & aratrum circumduceres. Et Horat.

(Ira) altis vrbibus vltima
Stetere cauſa cur perirent
Funditus, imprimerétque muris
Hoſtile aratrum exercitus inſolens.

ARBITER vetuſtè dicebatur pro teſte. Vnde illud, Remotis arbitris, pro ſine teſte, & in ſolitudine. Interdum datum iudicem, addictúmque ſignificat, *l. Lucius. 24. D. depoſ.* quod & Feſtus probat li. 1. his verbis: Arbiter dicitur iudex,quòd totius rei habeat arbitrium, & facultatem. Eſt igitur arbiter iudex compromiſſarius, id eſt ciuis Rom. ex compromiſſo à litigatoribus ſumptus, cuius Prætor diſceptandæ arbitrio ſuo controuerſiæ poteſtatem dedit. *l. Pomponius.ff. de arbit.& l.4.& l.pen. C. eod.* Arbiter etiam quandoque à magiſtratibus dari ſolet, *l. 2. C. de ſent. & interlo.* Separatur tamen, & differt à iudice, *l. lex.7.D.ad leg. Iul. repet. §.1. Inſtit. de act.* Porrò hanc differentiam tradit Ariſtoteles, libr. 1. Rhetoric. ὁ διαιτητὴς τὸ ἐπιεικὲς ὁρᾷ, ὁ δὲ δικαστὴς τὸν νόμον, καὶ τούτου ἕνεκα διαιτητὴς ηὑρέθη, ὅπως τὸ ἐπιεικὲς ἰσχύῃ. quod & Senec.lib.3. cap. 7. probat: ex quo adiicias: Iudicem formula includit. & certos, quos non excedit, terminos ponit: arbiter liberam & nullis aſtrictam vinculis religionem habet, & adiicere & detrahere quid poteſt. Hinc obſeruare poſſumus arbitros in iis potiſſimum iudi-

ciis

ciis nominari qui ex bona fide deſcendunt.

Arbiter familiæ erciſcundæ apud Vlpianum, *l.1. in fi.ff. de collat. do. l. Næuius.§. arbiter.D. famil. erciſc. l.in ipſius. & l.ſi diuiſionem C. eod. & alibi ſæpiſſimè.* Idem arbiter diuidendæ hæreditatis vocatur, *l.filia. C.eo.* & arbiter diuidendis bonis datus, *l. 3. C. comm.diui.* vbi eius officium explicatur.

Arbiter communi diuidundo, *l. is qui 31.ff.comm.diui.& apud Paulum.li. 1.Sent.tit.18. De arbitro famil. erciſc. Cicero in Orat.pro Cecinna.*

Arbiter pro ſocio. *l. pro ſocio. 38.ff. pro ſoci.& apud Cic. in Orat. pro Roſc. Comœdo.*

Arbiter tutelæ, *l.fi. §. fi.ff. de appell. & l.2.& 3.C.arbit. tut.* vbi iudex appellatur.

Arbiter dotis recuperandæ, *l.Titia. de ſolut.ff. & de dote cognoſcen. l.1.ff.de pact.*

Arbiter aquæ pluuiæ arcendæ, apud Alfenum. *l. vicinus 24.ff.de aq.& aq.pluu.Cic.in Topic. in loco à ſimilitudine.*

Arbiter actionis quod metus cauſſa, *l.item ſi cum. 14. §. hæc autem. ff. quod met.cauſ.*

Arbiter & in his cauſis datur, quæ arbitratu boni viri æſtimandæ, definiendæque ſunt, *l. Stichus.12. de leg.3.* veluti ad determinandam viam, latitudinémque actus, vel itineris ſtatuendã, *l.certo.ff.de ſeruit.ruſt.* Item ſi inter vicinos de altitudine ædificiorum ſit controuerſia, *l. qui luminibus D.de ſeruit.vrb.* Ad fideiuſſores probandos, *l.arbitrio.ff.qui ſatiſda. cog.*

Arbiter Falcidiæ is eſt, quid ad defuncti bonorum quantitatem æſtimandam & conſtituendam datur, *ſi debito.ff.ad le.Fal. l.1. §. cùm dicitur. ff.ſi cui pluſquàm & alibi.*

Arbiter à Prætore de rationib. excutiendis inter hæredem & ſeruum datur. *l.ſi quis.5.ff. manu.* Nihil autem aliud ſignificat, quàm virum bonum à Prætore delectum, cuius arbitrio rationes computentur, *l.ſi pater.47. §. Sticho.ff.de fideicom.libert.* quæ ſignificatio ad omnia arbitrorum genera producitur.

Arbiter de alimentis, datur, æſtimaturus quantum in facultatibus ſit, *l.ſi quis.5.§. fi.ff.de agnoſc. li.* nec non inter dominum & fructuarium, de refectione ædium. *l. vſufructu. 7. §. quoniam.ff. de vſufruct.* Arbiter datur à prætore, cuius interuentu merces peculiares tribuantur, *l. illud.in fin. princ.ff.de tribut.*

Arbiter etiam datur ad definiendum, quantum deminui oporteat. *l. 1. §.pen.ff.de vent. in poſſ.* & ad diſtrahendum. *l.ſi magiſtratus.27.ff.de rebus auct.iud.poſſ.* & ad fideicommiſſi reſtitutionem. *l. pen.ff. de confeſſ.* & in reuocatoria actione, *l.ex his. 8.ff. quæ in fraud.cred.* & in modo agrorum, & finibus regundis, *l.de modo.ff.fin. reg.* hinc Terentius in Heautont. act. 3. Scen.1.

Vicini noſtri ambigunt de finibus,
Me cepere arbitrum.

Arbitri igitur vel à Prætore dantur, de quibus ſuperius, vel ex compromiſſo accipiuntur, & conuentione adeuntur, *l.ſocietatem. §.ſi pro ſoc. l. arbiter.33.ff.de recep. arb.* qui arbit. & recepti dicuntur, quòd arbitria recipiant, vel *vt Iuſtinianus ait, l. rem non 12.de iudi.* quòd ex recepto, id eſt, compromiſſo, cauſas dirimendas ſuſcipiant.

Arbitrorum autem duo genera conſtituit Proculus *d. l.ſocietatem. §. fi.* vnum eiuſmodi, vt ſiue æquum, ſiue iniquum ſit, parere debeamus: quod obſeruatur, cùm ex compromiſſo ad arbitrium itum eſt: alterum eiuſmodi vt ad boni viri arbitrium redigi debeat, & ſi nominatim perſona ſit comprehenſa, cuius arbitratu fiat. Ad hoc genus pertinent ij, quos in bonæ fidei iudiciis dari ſuprà diximus. Scio Accurſium varios arbitri ſignificatus referre *in l. pen. ff. de arbitr.* & aliquot ſignificata recenſet Angel.& Iaſon, *in §. 1. Inſtit. de act.*

Arbiter non cogetur ſentẽtiam dicere de liberali cauſſa, *l. non diſtinguimus* §. *de liberali.ff.de arbi.* nec ſacerdotio obueniente, *ibid.* §. *ſacerdotio.* neque de cauſſis publicis: cui rei argumento erit, quòd de iis, quæ ad ſolutionem pecuniæ, & operarum præbitionem pertinent, ſententiam dicere debet, *Iauoleno. l. non ex omnibus.*D. eo.

Arbiter olim tum maximè dabatur, cùm non niſi re litigioſa oculis ſubiecta, lis explicari poſſet. *l. certo generi.in fi.ff.de ſeruit.ruſt.præd.*

Arbiter ex eadem cauſa facit litem ſuam, qua iudex, *l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact.*

Arbitri eſſe non poſſunt, pupillus, furioſus, ſurdus, aut mutus, *l. ſed ſi in ſeruum. in princip.* D. *de receptis.* Nec iudex poteſt recipere arbitrium eiuſdem rei, de qua iudex eſt, *d.l.ſed ſi in ſeruum.* §. *ſi quis iudex.* Benè diuerſum ius eſt in ſpecie. §. εἰ δὲ σύμβῃ τινὰ. *Nouell.*86. cuius verba non refero: cuilibet enim ſunt obuia.

Arbiter, cuius ſordes aut turpitudo manifeſta eſt, poteſt recuſari, *l. ſed ſi in ſeruum.* §. *ſi.ff.eo.tit.*

Arbiter excuſatur à cognitione, ſi eum infamarunt litigatores: ſi ad iudicium, vel ad alium arbitrum ierint, *dicto* §. *fin. & l. ſequu. & ſeq.* Non cogetur arbiter ſententiam dicere, ſi pœna commiſſa ſit. *l.non diſtinguemus.* §. 1. D. *eodem tit.* Si dies fuerint, quibus iudex non cogetur ſententiam dicere: ſi iuret ſibi de cauſa nondum liquere, *l. Pomponius ait.* §. *ſi.*D. *eod.* ſi inimicitiæ capitales inter arbitrum & litigatores interceſſerint: ſi ætas, aut valetudo contingat: ſi occupatio negociorum propriorum, vel profectio vrgens, aut munus aliquod Reipubl. cauſa, vel alia incommoditas incidat: ſi iudicij ſui nomine, quod publicum, vel priuatum habet, impediatur, *l. licet autem prætor. & l.ſeq.de recept. arbit.* ſi vnus ex litigatoribus bonis ſuis cedat, *l.item ſi vnus.in prin.* D. *eod.titul.* Arbiter denique non eſt cogendus, ſi de negotio tranſactum eſt, §. *item non eſt. l. non diſtinguemus* D. *de recept.arbitr.*

Arbiter à magiſtratu non cogitur, vt hanc vel illam dicat ſententiam, ſed arbiter ſtatuet, & dicet quod ſibi videbitur, *l. qualem autem in princip.* D. *de recept. arbi.* arbitrium enim non valet, in quo libera pronunciandi facultas futura non eſt, *l.item ſi vnus.* §. *item ſi plures.*D. *eod.*

Arbiter, cùm per eum ſtat, quò minus intra diem compromiſſi pronuncietur: tunc poteſt cogi denuò recipere arbitrium, *l. quid tamen.* §. *Tapinianus ait.ff. eod.tit.*

Arbitri ſententia aduerſus minorem 25. annis. non habetur rata, nec pœnæ datur petitio. *l.* 3. *in prin.*D. *de recept.arb.* ſententiam autem dicit, qui ea mente pronunciat, vt ſecundum id diſcedere eos à tota controuerſia velit, *l. qualem.* §. 1. D. *eod. titul.*

Arbiter ſententiam interlocutoriam poteſt mutare: definitiuam verò non poteſt, *ibi.* §. *unde videndum. & l. ſeq.*

Arbiter de pluribus controuerſiis nihil ſibi communibus ita ſumptus, vt de omnibus ſimul dicat ſententiam: ſi de vna pronunciet, poteſt mutare ſententiam: quod ſi vt ſeparatim dicat ſententiam, non poteſt mutare, *l. quid tamen. in princ.* D. *de recept. arb.*

Arbiter ſolutioni diem poteſt ſtatuere. *ibi.* §. *ſolutioni.*

Arbitri ſententia incerta, nihil valet, vtputà, QVANTVM EI DEBES, REDDE: DIVISIONI VESTRAE STARI PLACET: PRO EA PARTE, QVAM CREDITORIBVS TVIS SOLVISTI, ACCIPE. *ibi* §. *Pomponius ait.*

Arbiter non poteſt pronunciare de pœna compromiſſa. *ibid.* §. *item ſi arbitr.*

Arbitri pronunciatio, quæ diem ſtatuit: duo habet præcepta: alterum, pecuniam dari: alterum, intra diem dari, *l.Celſus ait.* §. 1. D. *eod. tit.* qui non committit in pœnam, quòd ſtatuto

ſtatuto die non dedit, is tamen in eam committit, quòd poſtea non dat. Ibi. Si arbiter me tibi certa die pecuniam dare iuſſerit, tu accipere noluiſti, ipſo iure pœna non cōmittitur: niſi poſtea parato accipere, non dem, *l. Celſ. ait. §. fin. & l. ſeq. D. de recept. arbitr.* cùm dies in pronunciatione expreſſus eſt, tunc poſt diem ſtatim committetur pœna. Qui verò oblatum acceperit, is pœnam petere non poteſt, aut doli exceptione remouetur, *l. Celſus ait. in princip. D. de recept. arbit.* Quando autem in pronunciatione non exprimitur dies, tunc ineſt quoddam modicum tempus: quod vbi præterierit, pœna committitur, vt tamen vſque ad litem conteſtatam offerri poſſit, & mora prorogari *l. quid tamen. §. fin.* D. *eo. titul.*

Arbiter pronuncians, nihil deberi actori, abſoluit reum conuentum, etiamſi id non addat, *l. quid tamen. §. ſi a bit. eod. tit.*

Arbitri ſententiæ ſtare, nihil aliud eſt, quàm id agere, quantum in ipſo ſit, vt arbitri ſententiæ pareatur, *l. Celſus ait §. ſi.* D. *eod. titul.* Stari autem debet ſententiæ arbitri propter pœnam, ſiue æqua, ſiue iniqua ſit, & ſibi imputet, qui compromiſit. *l. diem proferri. §. ſtari autem.* D. *eod. titul.* Sed ſi contra ius conſtitutum expreſſum, vel ſine ſolennitate neceſſaria, vel dolo malo dicta ſit, tum ei poteſt impunè non ſtari, *l. ſi expreſſum. D. de appellationibus. l. prolatam. C. de ſenten. & interloc. om. iud. ita demum.* D. *de recept. arbitr.*

ARBITERIVM in Pand. Flor. pro arbitrium, reperias, *l. arbitro.* 9. D. *qui ſatiſd. cog. l. 3. §. 1. l. Pedius.* 7. *de arbi. & alibi ſæpè.* Eſt autem

Arbitrium, *Feſto lib.* 1. ſententia, quę ab arbitro ſtatuitur, *l. qualem. D. eodem.* Quemadmodum autem arbitri & iudices, ita arbitria & iudicia differunt. Arbitria enim in bonum & æquum concipi, & ex bona fide reddi ſolebant. Sic

Arbitrium familiæ erciſcundæ, & communi diuidundo, *l. in iudicio* 47. D. *famil. erciſc.* & pro ſocio, *ſæpè apud Ciceronem in orationibus exempla patent,* & aquæ pluuiæ arcendæ. *l. quod principiu.* 23. *D. de aqu. & aq. plu.* & rei vxoriæ, *Ciceroni* 3. *Officiorum.*

Arbitrium etiam arbitri officium, circa ea, quæ in iudicio verſantur, formuláque non continentur, *ſignificat, l. ſi conſtante. §. penul. & vlt.* D. *ſolut. matr. l. ſi vendidero. in fin.* D. *de furt. & alibi,* cùm habet verbum iudicis adiectum. Hinc arbitrariæ actiones, quæ ex arbitrio iudicis pendent. *§. præterea. Inſt. de act.* hoc eſt illa facultate ſtatuendi legibus minimè adſtricta.

Arbitrium etiam arbitratum ſignificat. Sed enim arbitrium aliud eſt liberum & ſolutum, quod in mera voluntate poſitum eſt, & arbitrium plenum voluntatis dicitur, *l. vtrum. §.* 1. *D. de reb. dub. l. liberum.* D. *de adopt.* Aliud eſt arbitrium viri boni; quod his verbis exprimi intelligitur. Si arbitratus fueris, Si comprobaueris, Si tibi videbitur, ἐὰν δοκιμάσῃς, ſi volueris, *l. fideicommiſſa.* D. *de fideicomm. lib.* Vbicunque autem in iudicis, vel alterius arbitrium quid confertur, pro arbitrio viri boni hoc habendum, & quaſi bono viro commiſſum accipiendum eſt. *l.* 1. D. *de lega.* 2. *l. ſed ſi.* 17. *§. ait prætor.* D. *de iniuriis. l. ſi libertus* 30. D. *de ope. lib. l. ſi ſocietatem* 6. D. *pro ſocio. & alibi.* idque in conditionibus, & bonæ fidei iudiciis locum maximè habent, *l. in perſonam.* D. *de diuerſ. reg. iur. l. veluti. & l. ſeq. & ſeq.* D. *pro ſocio.*

Arbitrium iudicis, arbitrium boni viri, religio iudicantis. *Papinianus in l. quæſitum.* D. *de teſtib.* Omnia enim iſta ex conſtante illa, & perpetua voluntate boni, & æqui, velut ex vno fonte procedunt, & eodem tendunt, ſcilicet ad dirimendas celeriter controuerſias litigantium, ex bono & æquo.

Arbitrium, & iudicium duabus potiſſimùm rebus eſſentialiter diſtāt, prior eſt, quia arbitrium incipit à

conſenſu partium, & dat notionem quandam, *l. diem proferre.* §. *ſtari autem.* & *l. non diſtinguemus.* 5. *de officio. D. de recept. l. inter ſtipulantem.* §. *ſi Stichum D. de verb. oblig.* Altera, qua diſcernas arbitrium, à iudicio eſt, quia arbitrium exigit pœnam, *l. litigatores.* §. *arbitrium.* & §. *ſi. D. de receptis. l.* 1. *C. eod. tit.* iudicium autem non æquè, quoniam habet iuris dicendi auctoritatem ordinariam, vel mandatum cum poteſtate coercendi, *l.* 1. 2. & 3. *D. de iuriſdict.*

Arbitrium recipere dicitur is, qui quaſi bonus vir receptus, admitti ſolicitudinem, & curam finiendæ controuerſiæ priuatim in ſe transfert, cùm alioqui non teneretur. Nemo enim cogitur arbitrium recipere: vbi tamen ſemel quis in ſe receperit, officio perfungi cogendus eſt, *l.* 3. §. *tametſi neminem. D. de recep. arbi.* Itaque eleganter & ipſe receptus, & recipere arbitrium dicitur: ſuſcipere officium arbitrandi, recipere arbitrium.

Arbitrio, vel arbitratu boni viri, aliàs iudice, *vt in l. quæſitum eſt.* D. *de de teſtibus.* Aliàs de arbitris omnibus, aliàs de cauſſarum actoribus, aduocatis, procuratoribúſve, *vt in l. pen.* & *vlt. D. de procurat.* dici ſolet, ſemper enim denotat, debere abeſſe calumniam, & agi rem ſyncerè ex æquo & bono.

Arbitrium ſeruus olim recipere non poterat, neque ſolus, neque cum alio, *l. Pedius. D. de receptis.* planè ſi liber factus ſententiam dicat, valet, partibus conſentientibus, *l. ſed ſi. D. eod.*

Arbitrium ſoluitur morte alterutrius litigatoris, vel etiam arbitri, ſcilicet, quantum ad inſtantiam pertinet, etiam ſi concluſum fuerit in cauſa. Niſi hæredum, vel ſucceſſorum ſit facta mentio in compromiſſo vtrinque, *l. diem proferre.* §. 1. *l. ſed ſi interpellatur,* §. *fin. D. de recept. arbit.*

Arbitrium præter communem ſignificationem videtur vſurpari ſolitum in funeribus, pro mercede libitinariorum, veſpillonum, pollinctorum, eorum denique omnium, qui funera curabant. *Cicero in Piſoniana:* Eodem & loci veſtigio & temporis, arbitria non mei ſolum, ſed patriæ funeris abſtulit. *Et poſt reditum in Senatu:* Nondum palàm factum erat concidiſſe Rempub. cùm tibi arbitraria funeris ſoluebantur.

ARBITRARIÆ actiones, §. *præterea Inſt. de act.* id eſt, ex arbitrio iudicis pendentes, vel ex quibus condemnatio ſit officio arbitrióque iudicis. Vel in quibus iudex antequam definiat negocium, arbitratur quomodo actori ſatisfaciendum ſit. Vide ſuprà, in tractatu actionum.

ARBITRATVS idem quod arbitrium. *l. ſi in leg. D. loc. l. æſtimatu.* 50. *D. ſol. mat. l. reſtituere. D. de rei ven. l. illud D. quod met. cauſ.* Arbitratu Lucij Titij fieri, verba, ius ſignificare, & in ſeruum non cadere. *Vlpianus ſcribit, l. illa verba.* 68. *D. de verb. ſign.* Exempla patent *in l. ſi quis arbitratu.* 43. *ff. de verb. ſign.*

ARBITRARI, eſt ſtatuere, & arbitrium pronunciare, id eſt, νομίζειν & δοκεῖν, *l. diem.* §. *ſi quis. D. de recept. arb.* Quid autem arbitrum pronunciantem obſeruare oporteat, docet Paulus *in l. non diſtinguemus.* §. *de offic. arbit. D. eo.* Vnde apud Plautum Merc. Arbitrati inſcitum, id eſt, pronunciare inſcitum, atque imperitum. Arbitrari, patiendi ſignificatu pro æſtimari vſus eſt Vlpianus, *in l. ſi quis.* 12. §. *ſumptus.* 3. *de relig.*

ARBITRARIVM, cùm adhuc res apud arbitrum geritur, *Feſto.* Proinde incerta eſt, & dubia, controuerſíque iuris, & in voluntate, poteſtatéque & arbitrio alterius: quo factum eſt, vt Plautus certum arbitrario opponeret: Hoc quidem profectò certum eſt, non arbitrarium.

ARBORES cæduæ, ſicut ſylua cædua, quæ ſucciſa rurſus ex ſtirpibus aut radicibus renaſcatur, *l. fructus.* §. *ſi fundum viro. D ſoluto matrim. l. ſylua. D. de verb. ſign.*

Arbores

Arbores furtim cæſę videntur, quæ ignorante domino, celandíque eius cauſa cæduntur, licèt earum arborum furtum non fiat, *l. furtum. 7. D. de arb. furt. caſ.*

Arbor vento deiecta, non iam arboris nomen, ſed ligni magis obtinet, *l. ligni. de legat.* 3. Arborem autem partimus in radicem, truncum, & ramos: diuidimus verò in laurum, cedrum, quercum, &c.

Arbores gremiales in editione Flor. *in l. fructus § ſi fundum. D. de ſolut. matrimon.* accipit Amb. Aug. libro 3. cap. 7. tenues, ex Columell. lib. 12. de re ruſtic. tametſi cremiales legendum quidam cenſeant: quam lectionem & Accurſius ibidem agnouit.

Arborum appellatione & in XII. Tab. & in edictis Prætoriis, & lege Aquilia, vites, hederæ, arundines & ſalicta continentur. *l. 3. D. de arb. furt. caſ. l. 1. D. de arb. cæd.* Stirpes quoque oleæ arbores eſſe magis eſt, *d. l. 3. § ſi.* Arbores frugiferæ, *apud Vlpianum, l. ſi cuius. § fructuarius. D de vſufruct. & Paulum, lib. 5. Senten. tit. 20.* fructiferæ, notiſſimæ ſunt ſignificationis. Sunt enim arbores non frugiferæ, *quarum meminit Paulus l. competit. D. quod vi aut clàm. & arbores pomiferæ, l. in fraudem. § pen. D. de iur. fiſc.*

Arbores terminales *apud Paul. lib. 5. titul. 22. Senten.* quæ & Finales Siculo Flacco, libr. de condit. agrorum dicuntur, cuius verba huc non transfero.

Arbor pro malo nauis ponitur, *apud Papinianum & Iulianum, l. 3. & l. nauis. D. de leg. Rho: de iact. & Paulum, lib. 2. Sentent. tit. 7.* Arbores autem in torculario Catonis vult eſſe tura. quas vulgò gemellas poſteriores ſolemus dicere, vt ſtipites anteriores gemellas.

ARCA camerata, id eſt, arcuata & confirmata, *Vlpia. in l. ſed addes. § inquilinus. D. locati.* Vide in hunc locum Bud. quam inde dictam ait Varro, *lib. 4. Ling. lat.* quòd arceantur fures ab ea clauſa, quod & Feſtus probat. lib. 1. Arcæ etiam mentio fit *in l. ſecuritates. C. de ſuſcep. præpoſ. & arca.*

Arcarum varia eſſe genera ex ſubiectis liquidò conſtat.

Arca lapidea, in qua mortuus condebatur. *l. ſi qui § ſi. D de relig.*

Arca ærata, *in § ſi inquilinus, l. ſed addes. D. loc.*

Arca frumentaria, & olearia, *l. j. ff. de mun. & hono. l. 2. de curat. Kalen. li. 12. C. Th.*

Arca vinaria, *in l. ſecuritates. C. de ſuſcep præpoſ. & arc. lib. & apud Symmach. lib. 1. 28. & 33.*

Arca quæſtoria, apud eundem. *Epiſt. li 1. epiſt. 19.*

Arca fiſcalis, *l. in prouinciis. de mun. lib. 12. C.* in quam tributa inferebantur, *vt ſignificat Iuſtinianus in Nouell. 128. in princ.* καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν ἀρκὰν εἰσφέρεσθαι. Porrò arcas argenteas primus habuiſſe fertur Heliogabalus, ſi quid Lampridio credimus. Sed & notandum eſt, eos, qui bene numati erant, habere arcam dictos: contrà non habere, quibus nihil erat nummorum: Catull. *Cui neque ſeruus neque arca.*

ARCARIVS ſeruus apud Scæuolam, *l. Thais. § fin. ff. de fid. libert.* dicitur, qui arcæ, in qua domini pecunia condita eſt, præpoſitus eſt: idem qui actor, aut diſpenſator: at Arcarij præfectorum dicuntur, *ſub rub. C. de ſuſce. & arcariis*, quibus eorum, quæ in arcam præfecti prætorio inferuntur, recipiendorum cura commiſſa eſt. nam in prouinciis alia in fiſci rationes, alia in arcam præfecti præt. inferebantur: eorúmque ita ſeparata & diſcreta erat procuratio, vt nihil inter ſe commune haberent, *l. duos tabellarios. 13. C. eod. l. 3. C. de can. largit. tit.*

ARCERE in XII. Tabulis apud Gellium, lib. 20. ca. 1. eſt plauſtrū vndique tectum, & munitum, quaſi arca quædam magna veſtimentis inſtrata, qua nimis ægri, aut ſenes

Digitized by Google

cubantes portari ſolebant : quam definitionem probat N. Marcellus. hanc ex tabulis factam ſcribit T. Varro, li. 4. lin. Latin. verba legis ſunt ſuprà in verbo, Æuitas.

ARCERE aquã eſt curare ne influat. *Paulo l. 2. §. idem Labeo 9. ff. de aqu. & aqua plu. arcen.*

ARCERE, *inquit Feſtus lib. 1.* eſt continere, vnde Arcus.

ARCESCERE, pro accerſere, id eſt, euocare, dixere veteres, *l. Pamphilo §. propoſitum. ff. de lega. 3. & l. dominicij. C. vbi cauſ. fiſc. & Cicero pro A. Cluentio.* Arceiuit ſine cauſa puerum. Neque in hoc Grammaticos ſequimur, qui aliter diſtinguunt.

ARCHEION propriè domus Principis. Hinc factum, vt archeĩa dicantur tabularia publica, & (vt Suidas exponit) τὸ οἱ δημόσιοι χάρται ἀπόκεινται καὶ χαρτοφυλακία in his publica inſtrumenta deponuntur, & adſeruantur. *l. moris. §. nonnunquam ff. de pœn. & apud Iuſtin. Nouell. 15. §.* περιπράξεις, ibi, καὶ εἶναί τι παρ' αὐτοῖς ἀρχεῖον Iulianus ibi vertit ſcrinium. *Sic & Nouell. 74* ἀποτίθεσθαι χάρτην ἐν τῆς ἐκκλησίας ἀρχείοις, τουτέστιν ἐν τῷ ἁγίῳ κειμηλιοφυλακίῳ. Hinc Archiuum publicum.

ARCHEIOTÆ, Archiorum cuſtodes apud Arcadium Chareſium, *l. fin. §. hic quoque ff. de munerib. & honoribus.*

ARCHIATRI ſunt, qui in comitatu principis medendi cura funguntur. *l. 2. iuncta inſcriptione. C. quib. non obiic. lon. tem. præſcr. Exempla extant in l. medicos & l. Archiatri, & l. ſeq. C. de profeſ. & medic. lib. 10.*

ARCHIDIACONVS, eſt poſt Epiſcopum vicarius, ad quem in omnibus in clero omnis cura pertinet, *c. 1. de offic. Archid.* cuius officium, *c. 1. eo. tit.* explicatur.

ARCHIEPISCOPORVM appellatione, vt notiſſimam ſignificationem prætermittam, continentur Patriarchæ alij præter priuilegiatos, Alberico. Nam Archiepiſcopus intelligitur Patriarcha, *l. iubemus 14. C. de ſacroſan. eccl. & in Nouell. 131. in prin.* vbi de archiepiſcopo Conſtantinopolitano loquitur.

ARCHIGERONTES, *in Conſt. Arcadij, & Honorij, l. 6. C. de epiſco. aud. & in l. 1. C. Th. de Alex. pleb.* ij putat Alciatus, *lib. 3. Parer. cap. 8.* dici ſeniorum principes, ſummos ſenes, qui procurant negotia aulæ principalis, qui annonam, & quæ ad victum principis pertinent, emunt : quæ interpretatio non conuenit, ob id, quod in ea conſtit. ſequitur, ergaſiotarum. Quidam putant, eos eſſe principes opificum, & operariorum, ἀπὸ τοῦ ἀρχηγετεύειν, id eſt, principatũ tenere, & regi volunt, Archigetones, leuiſſima mutatione adhibita. In vtroque tamen Codice Inſt. & Th. legitur archigerontes.

ARCHIGVBERNVS, *apud Iauolenum l. Seius. 46. in prin.* D. *ad S. C. Treb.* claſſis præfectum ſonat, gubernatorum claſſis primum. Alij principem gubernatorum explicant, & omnium gubernatorum primum, ab ἀρχὸς κυβερνήτης. nomine deducto.

ARCHIMANDRITÆ *in l. nos reddentes. C. de ſum. Trin.* ſunt cœnobiorum præfecti. vide ſuprà Abbas.

ARCHIMIMVS apud Iulia. *l. patronus 25. de oper. lib.* mimorum primarius. Eſt autem mimus, qui facta, mores, & naturas geſticulatim imitatur.

ARCHIFINIVS ager, vide ſuprà agrorum genera.

ARCHITECTVS, eſt ſtructorum princeps, qui ædificiorum rationem comminiſci, & inſtruere didicit, ac graphicè, hoc eſt, lineamentorum ductu, & vmbratili pictura eas formas deſcribere. *l. fin.* D. *de iur. imm.* In omni enim opere magnifico tres perſonæ conſiderantur : dominus, qui liberaliter impendit : ſtructor ſeu officinator, qui fabrili ſubtilitate conſarcinauit : architectus qui venuſtam proportionem inuenit.

ARCHIVA, grammatophylacia, ſiue charthophylacia, quæ latinè tabularia ac tablina dicuntur.

Vlp.

Digitized by Google

Vlpianus de pœnis l. moris. Quo loco, inquit, publicè inſtrumenta deponantur, archiuo fortè vel grammatophylacio.

ARCHONTES *in l. pars literarum. 48. D. de iudic.* Haloander prætores, *Alciatus, lib. 4. diſpunct. cap. 6* ſummos Athenienſium magiſtratus vertit. Hi verò annui erant, quorum etiam ex nominibus, item vt Romæ ex conſulum, anni numerabantur. Græcum nomen retinet Cic. lib. de Fato: Morietur Epicurus, cùm duo & ſeptuaginta annos vixerit, archonte Pitharato. *Plin. lib. 33.* magiſtratum dicit: Nonaginta annis antè Praxibulum Athenienſium magiſtratum. Anton. verò Auguſtinus *ad Modeſtinum, l. εἰδέναι 21. D. de tuto. & curato. dat.* de magiſtratibus accipi rectè putat. Sanè, apud Paulum, *d. l. pars.* annuum fuiſſe magiſtratum liquet ex verbis literarum, quæ ibidem referuntur.

Arculæ in Pauli reſponſo. *l. argento 53. D. de legat. 3.* diminutiuum arcæ, Feſto & Varroni, de qua ſuprà.

Arcus Nonio ſuſpenſus appellatur fornix. Arcus aquæ ducendæ cauſſa fiebant, *l. ſuprà iter. 11. D. de aqu. & aqu. plu.* Iul. quoque Frontinus, lib. II. de aquæductibus vrb. Rom. aquas per multa paſſuum millia duci tradit. Eiuſmodi arcus non longè à Lugduno adhuc manent: quos ducendæ aquæ cauſſa factos fuiſſe creditur.

Arcuarius, τοξοποιὸς, legunt quidam, *l. 6. d. D. de iure immu.* id eſt, qui arcus facit.

AREA, locus in vrbe ſine ædificio. Florentino, *l. fundi 211. §. locus. D. de verb. ſign.* Feſto locus vacuus, quaſi exaruerit & non poſſit quidquam generare, Varro autem aream vocat, vbi frumenta ſecta terantur, & areſcant. Græcis πλατεῖα, Gall. *place* dicitur. Area etiam Iuriſcoſſ. ſignificat ſolum, cui ædificium imponitur, & quod, depoſitis ædibus, manet, vnde & ædificij pars eſt. *Paulo l. ſeruitutes 20. §. ſi ſublatum. D. ſeru. vrb. & l. res. 98. §. aream. D. de ſolut. l. domo. D. de pign. act. & alibi ſæpè.*

Aream quoque appellabant, in quam collecta omni ex tecto pluuia deſcendebat: quo etiam modo accipitur *in l. 2. & l. ſi ſeruitutes. §. ſeruitus. & §. qui in area. D. de ſeruit. vrb. & §. prædiorum. Inſtit. de ſeruitut. præd. ruſt. & vrb.* In ruſticis verò prædiis locus erat terendis frugibus & leguminibus aptus, *l. Mela. §. fin. D. de alim. leg. & l. ſi. §. fin. C. de ſeruit. & aqu.* quo etiam ſenſu accipitur apud Varronem loco ſuperius adducto.

ARENA locus erat, vbi certamina præbebantur, qui arena ſpargi ſolebat, *l. 4. D. de accuſ. & al. hi ſæpè.* Inde.

Arenarius, qui in arenam pugnandi cauſſa deſcendit, ibique publicè pugnauit, *l. hæ demum. D. de oper. libert. & l. ob carmen. §. ſi ea. D. de teſtib.* ij etiam cum feris beſtiis pugnabant, vnde & beſtiarij quibuſdam dicti ſunt. *l. 1. D. de ædilit. edict.*

ARESCVSA in editione Pandect. Flor. Ancillæ nomen, *l. Areſcuſa. D. de ſtat. homi. l. Titius & l. idque 45. §. vlt. D. de act. empt.* Attamen alibi in eadem editione.

Arethuſa, ſcribitur. *l. vbi 77. §. illud, D. de verb. obl.*

ARESTA, vox Græca ἀρεστὰ, à Gallico ſenatu vſurpata, qua ſententiæ curiæ ſupremæ ſignificantur, *Budæo l. fin. D. de ſenato.*

ARGENTARII, ſeu argentariæ menſæ exercitores, erant ciues Romani. qui tum Romæ, tum in prouinciis rei nummariæ negotiationem exercebant, vnde & Nummularij & Menſarij nominabantur. Erant autem in foro ſtantes, ibique tabernas, & menſas ſuas poſitas habentes, apud quos etiam fœnebres pecuniæ deponebantur, quas per partes erogabant, & collocabant: quarum probatio, ſcripturis, probationibúſque continebatur. *l. 4. in princ. l. quædam. & l. argentarius. ff. de eden. l. ſi res ff. de admin. tut. l. procurator ff. de liber. legat. l. à di-*

uo. §. penultim. ff. de re iudic. l. ſi ventri. §. in bonis. ff. de rebus auct. iudic. Ad Argentarias autem duabus de cauſſis pecuniæ deferebantur, aut enim credebantur ſub vſuris ipſis, quas deinde fœnori collocabant. Hinc Argentariorum rationem Donatus Terencij interpres ſignificans: Tunc, inquit, in foro, & de menſæ ſcriptura magis, quàm ex arca, domóque, vel iſta pecunia numerabatur. De qua conſuetudine dicemus in dictione Syngrapha. Aut deponebatur ſine fœnore, *vt ex d. l. ſi ventri conſtat*, propter fidem publicam duntaxat id eſt, vt tutiore loco, quàm priuatis in ædibus aſſeruarentur. Atque hæ pecuniæ in æde Caſtoris recondebantur. Plautus in Curcul. *Sub veteribus ibi ſunt, qui dant, quique recipiunt fœnore. Pone Caſtoris ibi ſunt, quibus credas male.*

Argentarij res in foro publicè vendebant, *Vlpian. l. item videndum. ff. de hæred. pet. Scæuola. l. ſi filia ff. de ſolut.* apud eos igitur auctiones factas fuiſſe liquet, Senecæ teſtimonio, quod & M. Fabius in lib. Inſtit. de probat. Vnde & meritò eorum officium, & miniſterium publicam habere cauſſam Gaius ſcripſit, *d. l. argentarius.* Fiebant & apud eos contractus, *de quibus Nouella Iuſtiniani* 136. *& in* 9. *Edicto eiuſdem principis.* Singulorum rationes conficiebant Argentarij, & in Codices referebant, quas & edere cogebantur edicto Prætoris, *l. Prætor.* 4. *in princip. l. ſi quis ff. de edend. & aliis legum capitibus eiuſdem tituli, quarum verba huc non refero.*

Argentariis autem varia indita fuêre nomina. Vocantur enim à Iuſtiniano *Nouella* 136. *& Edicto* 9. Ἀργυροπρᾶται, vel ἀργυροπρατικοί, *vt vult. Bu.* à Suida. ἀργυράμοιβοι & Collectarij, *ab eodem, & in l. quiſquis. C. ſi cert. peta.* & Argenti diſtractores, *à Iuſtiniano l. fin. C. de pigno. & l. pen. in fi. C. de conſt. pecu. & Iuliano Patritio ad Nouell.* 4. *§. ſin autem.* & Argenti venditores, *à Theodoſio & Valenti. l. ſi cohortalis.* 12. *de cohort. lib.* 12. *C.* & ab eiſdem Trapezitæ vocantur ibidem: & Argentariæ menſæ exercitores in edicto Prætoris, *l.* 4. *ff. eodem.* Appellantur & menſarij & menſularij, *l. emptor. §. Lucius. ff. de pact.* & κολλυβισταί, *à Iulio Polluce, libr.* 7. *cap.* 3. & alibi certamiſtæ: & coarctores, *à Scæuola. l. Sticho.* 40. *§. fin. ff. de ſtatu lib.* Ab eodem numularij, *d. l. emptor. §. Lucius. ff. de actio. empt.* Collectarij autem, *inquit Cuiac. Obſer. lib.* 10. *cap.* 14. coactores & numularij, minores argentarij ſunt, aut maiorum miniſtri & mercenarij. Per eos namque pecunias cogunt, *auctore Donato & Acrone*: & quas coegere, erogant per partes, permutatione, fœnore, vel qua alia ratione. Partes dixi cum Paulo, quæ Græci κέρματα.

Argentarij officium, *l. pe. ff. de eden.* Argentaria ſocietas, *l. cùm duobus.* 52. *§. cùm duo* 4. *ff. pro ſoc.*

Argentariam facere, id eſt, argentarij munus exercere, & obire, *l.* 4. *ff. de edend. & apud Plin. in lib. de viris illuſtrib.*

Argentarium, argenteæ ſuppellectilis inſtrumentum, ἀργυροθήκη. *l.* 19. *ff. de aur. arg. leg.* Vt in iunctura argentea ſcio me dixiſſe, quod non in argentario paterfamiliàs reponebat.

ARGENTI tria genera Vlpianus videtur conſtituere, *in l. in actio.* 19. *ff. de fur.* factum, putà, infectum, & ſignatum. Factum, eſt vnde artifex opus aliquod, veluti lancem aut pateram effecit: infectum, quod rude adhuc, & in maſſa eſt, Græcis ἄσημον: ſignatũ, quod ſigno publico notatum, numi, atque pecuniæ appellationem recipit. Porrò,

Argenti appellatione tam factum, quàm infectum contineri Paulus ſcribit, *l. quæſitum.* 78. *§. illud. ff. de leg.* 3. Argento igitur legato, infectum, & factum, puta vaſa, deberi ait Vlpia. *l. l. cùm aurum.* 19. *in princip. & §. fin. & l. Quintus. ff. de aur. & arg.* Planè pecuniam, aut numos non deberi, eidem ibidem

Digitized by Google

ibidem rectè placuit. M. tamen Cicero in Topi. ad Trebat. pecuniam numeratam, & numos contineri videtur ſentire, his verbis: Non, ſi vir vxori legauit omne argentum, quod ſuum eſſet, idcircò, quæ in nominibus ſunt, legata ſunt. Hanc Ciceronis ratiocinationem improbant plerique, & rectè.

Argentum factum, vas argēteum videri ait Mutius, *l. Quintus. ff. de aur. & arg. leg.* id autem argentum factum rectè ita definiri Vlpianus cenſet, *d.l. Quintus. in fin. ff. eod.* quod neque in maſſa, neque in lamina, neque in ſignato, neque in ſuppellectili, neque in mundo, neque in ornamentis inſit. Factum igitur à ſignato ſeparatur. Seneca lib. de Benefic. cap. 11. Libentius, inquit, donabo argentum factum, quàm ſignatum.

Argenti autem facti multæ ſunt ſpecies. Eſcarium, quod & eſcale, & potorium. *l. cùm quidam.* 8. *D. de ſupp. leg. l. cum aurum. §. ſi cui ff. de aur. & arg. leg.* eſt & balneare, & viatorium, quo quis in itinere, & in via vtitur, *l. fin. in princ. & §. eo.* Eſt etiam argentum menſale, de quo Vopiſcus in Claudio. Argentum igitur factum eſt, quo commodè vti poſſumus, *dicta leg. Quintus. §. cui legatum. D. eod. titul.*

Argenti infecti appellatio rudem materiam continet, vt diximus, id eſt, non factam, *l. cùm aurum,* 19. *§. infecti. D. eod.* hoc in maſſa conſtitutum vocat Iuſtinianus, *l. fi. C. de poſſ.*

Argenti quoque aliud genus eſt, putà ſignatum, quod aliqua forma expreſſum eſt, veluti quæ Philippi ſunt, itémque numiſmata, & ſimilia, *d.l. Quintus. §. cui legatum.* Tria hæc argenti genera, Liuius lib. 34. his verbis cumulat; Secundo, ait, die, aurum argentúmque factum infectúmque, & ſignatum. Infecti argenti fuit pondo 18. millia Facti, vaſa multa omnis generis. Signati argenti 84. millia fuēre Atticorum.

Argēti appellatione ſuppellex argentea non venit; niſi argenti numero à teſtatore habita ſit, *d. l. cùm aurum. §. idem Celſus.*

Argentum id omne accipimus, quod ita ex argento eſt, vt neque ſuppellectilis inſtrumento cedat, neque proprio alicui, & ſpeciali generi adſcribi poſſit, *l. 2. D. de leg. 2. l. 1. & 3. D. de ſup. leg.*

Argentum purum putum Alfenus Iuriſconſultus *lib.* 34. Dig. ſcribit eſſe valde purum, ſicut nouum nouitium dicimus & proprium propitium, augere atque intendere volentes noui & proprij ſignificationem. Hoc tamen Gell. lib. 6. ca. 5. reprehendit, & ait putum eſſe à putando dictum, & ob eam cauſam prima breui ſyllaba pronunciari. Putum autem argentum eſſe, quaſi exputatum excoctúmque, omníque aliena materiâ carens, omnibúſque ex eo vitiis detractis, emaculatum & candefactum.

Argentum puſulatum apud Alfenum, *l. in nauem.* 31. *D. locat.* dicitur hoc ideo, quia merum in puſulas adſurgeret. Puſularum meminit *Feſtus lib. 7. in verbo,* Hetra, Vide Puſulatum.

ARGVERE, eſt reum poſtulare, accuſare: & conuincere, *l. indicaſſe.* 197. *ff. de verb. ſignific. l. filiusfam. ff. de adult. & alibi ſæpe.* Arguere de inofficioſo, eſt accuſare, *l. penult. §. ſi hæres ff. de inoffic. teſta.* quo ſenſu, arguere falſum teſtamentum dixit Modeſtinus, *l. cum Titia, ff. de accuſat.*

ARGVMENTVM definit M. Cicero, in Partitio. Orat. probabile inuentum ad faciendam fidem: in Topicis verò, rationem, quæ dubiæ rei facit fidem.

Argumentum *in proœmio Inſtit. §. cúmque* vertit, Theophilus ἔλεγχον, id eſt, euidentem demonſtrationem, & euidentiam.

Argumentum pro indicio accipitur apud Vlpianum, *l. 1. §. iidem Cornelio. ff. de quæſtion.* Porrò exquiſita non debent eſſe argumenta, indiciáve. *Marciano, l. diuus.* 6. *ad finem. D. de*

Digitized by Google

cuſtod.& exhib. reo. Ex variis cauſſis colliguntur. *Bald. l.conuenticula.C.de ſac.ſanct. eccle.*

ARGVTO PECTINE dixit Theodoſius Impe. *l. temperent. C. de veſtib.holoberis.lib.* II. imitatione Virgil. qui ita dixit libro primo Georgic.

Arguto coniunx percurrit pectine telas.

& Apuleius *libr. 2. Aſin.aur.* Et pectinis arguti dente tenui diſcriminantur.

Ἀργυρῖται, qui pro coronis, præmióve argenteo vicerant, *l.commodis. ff.de re iudic. & apud Plutarch.* Vnde ἀργυρίτης ἀγὼν, illa concertatio. Apud Suidam tamen ἀργυρῖται ſunt οἱ ἀργυρίου εὐποροῦντες, id eſt, quibus abundè eſt pecunia.

ARCVS, & Arga, *l.1.Lang.D. de comitiis*, ignauum & inertem ſignificat, à Græco ἀργὸς. *Paul. Diaconus lib. 6 cap.8.* Memineris vt me inertem & inutilem dixeris, & vulgari verbo Arga vocaueris.

ARIDI fructus *in Nouell. Iuſtin. 32. §. σιτίζουσιν*, qui & ξηροὶ dicuntur, ſunt velut frumentum & hordeum, *Accurſ. aut ad hæc de vſur.C.*

ARMA, quod ad interdictum de vi attinet, ſunt omnia tela, hoc eſt, fuſtes, & lapides, non ſolùm gladij, haſtæ, frameæ, id eſt, rhomphææ, *Vlpian. l.3.§.armis.ff. de vi & vi armat.* His addit Gaius, *l. armorum 41. ff. de verbor.ſignif.* ſcuta & galeas. Adiicit & Paulus, *in l. qui commeatus §. arma ff. de verbor. ſignific.* loricam. M. Cicero pro Cecinna, glebas, Sunt autem rhomphææ apud Vlpian.ex Gellio teli genus, Thracæ nationis armis etiam connumerat Feſtus lib. 1. pugionem, & ſicam. Hinc Armatos accipere debemus non tantùm eos, qui tela habuerunt, ſed etiam quid aliud, quod nocere poteſt, *Paulo l. armatos 9. ff. de vi publ.* Armatos eos appellat M. Cicero pro A. Cecinna, ſcutis, telis, glebis, ſaxis, & fuſtibus paratos, ornatóſve.

Armorum appellatione quid contineatur, explicatur in Nouel. Imp.Iuſti. 85. περὶ τῶν ὅπλων.

Armorum cuſtos is erat, qui militibus arma committebat, *d.l. qui commeatus.§.fin.* Habebat autem vacationem munerum grauium, *l.ſi in fi.ff. de iure immun.*

ARMARI nauis dicitur, quæ armamentis neceſſariis inſtruitur, *Marciano l. quod quis. 34. ff. de rebus auct. iud.poſsid. & Vlpiano, l. interdum.5.ff. qui pot. in pign. hab.* cui contrarium eſt exarmare, eſt enim armamentis ſpoliare, *apud Paulum, l. 2.§.1. ff. ad leg. Rhod. de act.* vt ibi Budæus docuit.

Armari dicuntur leges, & iura, quæ gladio vltore facinoroſos puniri iubent, *in Conſtantij & Conſtantis reſcripto, l. cùm vir 31. C. de adult. & in Proœmio Inſtit.in princ.* Sed ea figura dictum accipe, qua quod vni rei proprium eſt, alteri tribuimus: cuius vſus eſt, maximus apud Latinos Poëtas li.6.Æneidos.

Vngere tela manu, ferrúmque armare veneno.

Armatos milites, lex Caligatos adpellat, *in authent. quibus modis nat. effic. legit. l.à Caligato. C. de nupt.* Imperitum vulgus armigerum adpellat: quum hoc vocabulum denotet eum, qui in prædio gerit tela domini ſui, vt ſcutum, vt arcum, lanceam, & cætera huiuſmodi, Valla & hoc monuit.

ARMAMENTA, ſunt nauium inſtrumenta, veluti funes, vela, &c. *l.3.§.1.ff. de rei vendi. & l.nauis. 6.ff. ad leg. Rhod. de iact.* Dicuntur & de aliarum rerum inſtrumentis, *l. 3. de ſuppell. leg.ff.*

ARMARIA *in d.l.3.ff.de ſuppell. leg.* locus vbi libri, & ſimilia reconduntur, *l.3.§.effractura.ff. de offic.præfect. vigil.* & venalium reconditoriolum. *l. hæres. §. proinde.ff. de iudic.*

ARMENTVM, *Feſto lib.* 1. pecoris genus eſt ad opus armorum idoneum. Et,

Armento legato boues contineri, non etiam ouiu, & caprarum greges. Modeſti-

Modeſtinus ſcribit. *l.ſeruis. in fin.ff.de lega.* 3.quod & Pomponius probat, *l. boues.89.ff. de verb.ſign.* In his verb. Boues magis armentorum, quàm iumentorum generis adpellantur.

ARMILLAS, *Feſtus ait, lib.*1.ex auro, quas viri militares ab Imperatoribus donati gerunt, & dictas exiſtimat, ab armo deducto nomine, Apud Vlpianum verò *in l. argumento.* 25.*§. ornamenta ff.de auro. & arg. leg.* pro eo ornamento accipi putem, quo brachia ornantur. Galli appellant, *mancherons, & bracellets.* Ornamentis igitur legatis armillæ debentur.

AROMATVM appellatione apud Vlpianum, *l.pen. ff.de vſufru. ear. rer. quæ vſu conſu.* arborum quarundam fructus intelliguntur, odoris, ſaporiſque grati, cuiuſmodi ſunt zinziber, piper, & cætera id genus: vulgus, ſpecies vocat.

ARRA, ſiue arrhabo dicitur, quod precij numerandi quaſi pignus datur. Arræ autem inſtitutæ videntur in auctionibus, cùm æris aliquantulum daretur, quòd plauſtra grauis æris eò vehi incommodum fuiſſet. nam quod arræ nomine datur, argumentum eſt contractæ emptionis, & venditionis, *Inſtitut.de empt.& vend.* qua euidentius probatur conuentum fuiſſe de precio, *Gaio l. quod ſæpe. in princ. ff. de vulg.* Exempla frequentiora ſunt in iure, quàm vt referri debeant. Dicuntur autem à re pro qua dantur, *Iſid.lib.* 19. *c.vlt.* vel à Græco ἄῤῥαγὴς, qua firmum & integrum ſignificatur. Eam veteres Arrhabonem dixiſſe, *ait Varro. libr.* 5.*ling. Lat.* dicens eſſe pecuniam ſic datam, vt reliquum reddatur, à verbo Græco ἀῤῥαβῶν. Diuus autem Hieronymus inter pignus, quod Græci ὑποθήκην vocant, & arrhabonem, hoc intereſſe vult vt illud ſit in mutuo, hæc in cõtractu emptionis & venditionis, quò firma ſit obligatio.

Arræ proxeneticæ, vide Proxeneta.

Arræ etiam ſponſaliorum ſunt argumentum *l.ſi quis.*38.*ff. de rit. nupt. l.* 3.*C. de ſponſal. libr.*5. vnde arræ ſponſalitiæ dici cœptæ ſunt munuſcula, quæ ſponſis quaſi coemptionis futuræ prærogatiua dabantur: quæ tùm reſtituebantur, cùm ſine culpa eius, qui eas dediſſet, nuptiæ impediebantur. Is enim qui dederat, ſi nolebat matrimonium contrahere, amittebat, qui acceperat, duplum. atque adeò, ſi tantùm in ſtipulationem deductum eſſet, quadruplum reddere cogebatur. Eadem etiam pignora dicuntur, *l.vni.Cod.ſi rect.prou.*

Arrarum nomine amplos plerumque datos conſtat ex l.ex empto. §.is qui vina.D.de act. empt.l.cuique.§. antepen.D.de inſtitut.

Arrhabo, pro obſide veteribus accipiebatur, vt ex M. Catonis verbis conſtat, apud A.Gellium lib.17.c.2.& ſic apud Terent. in Heautontim. act. 3.ſcen.3.

--reliquit filiam adoleſcentulam:
Ea relicta huic arrhabont eſt pro illo argento.

Ἀῤῥωςία, *apud Paulum, l. & quantum.ff.de ædil.edict,* vitium eſt, aduerſam valetudinem ſignificans, & ęgrotationem.

ARROGARE, Arrogatio, vide Adoptio, item & Adrogatio.

Arrogare aliàs eſt aſcribere ſibi, & vindicare. Vnde dicitur arrogans, quaſi omnia ſibi adſcribens. Inde arrogantia, id eſt temeritas & impudentia, ſuperbia, *de qua* 46. *diſt. in prin.* Differunt tamen, quia ſuperbia eſt inanis gloria de eo quod quis habet, vt ſunt Philoſophi, Legiſtæ, & alij ſufficientes in arte ſua. Sed arrogantia, eſt inanis gloria de eo quod quis non habet, vt cùm quis credit ea ſe ſcire, quæ tamen neſcit. Arrogantiam opprimi iubet, Zeno imp. *l. vnic. C.de prin.nar.*

ARTEM eſſe earum rerum, quæ ſciuntur, *ait M.Fabius li.*2.*c.*17.aliam ex Cleanthe definitionem ſubiiciens. vt ſit poteſtas viam & ordinem efficiens.

Artibus liberalibus olim ſolitum

Digitized by Google

fuit & mulieres inſtituere. *l. qui filium, in prin. vbi pupil. educ. deb. D.*

Ars liberalis, *apud Vlpianum. l. 4. ff. de decr. ab ord. facien.* quæ ſolius ingenij, non manuum miniſterio peragitur. Liberalia ſtudia quę accipiantur, docet Vlpianus. *l. 1. ff. de extraor. cognit.*

Artes ludicras interpretatur Seneca li. 31. Epiſt. quæ ad voluptatem oculorum & aurium tendunt: vt ſunt ludionum, id eſt, hiſtrionum, & comœdorum artes. *Macer. lib. 14. ff. de pœn.*

Artem igitur ludicram facere intelliguntur ſaltatores, geſticulatores, mimi, pantomimi, hiſtriones, & alij id genus. *l. 1. 3. & 4. ff. de iis qui not. in fa. l. quædam. ff. de pœn. & alibi ſæpè.*

Arte fabrica præditum, pro fabricandi perito, dixit Paulus, *l. ſi mancipia. ff. inſtr. leg.*

Artem, operámve pollicitus, *apud Vlpianum. l. cum duobus. 52. §. ſi in coeunda. ff. pro ſocio.* Si in coeundæ ſocietate, inquit, artem, operámve pollicitus eſt alter; veluti cùm pecus in commune paſcendum, aut agrum politori damus, in commune quærendis fructibus, nimirum ibi etiam culpa præſtanda eſt.

ARTIFICES *Feſto lib. 1. dicti,* quòd per artus ſcientiam ſuam exercent ſiue quòd aptè opera inter ſe artent: qua ex cauſſa etiam artes adpellatæ ſunt.

Artifices ſerui, qui aliquod artificium callent. *l. ſi ff. de oper. ſeru. l. quod ſi de rei vendi. & alibi ſæp.* His opponuntur ſerui mediaſtini *in d. l. vlt.* qui nullam artem exercent.

Artifices ſunt, qui rem in aliam formam à ſe elaboratam vendunt. *ca. eiiciens. 88. diſtin. Alciat. l. mercis. 207. ff. de verb. ſignifi.*

ARTIFICIVM in ſeruis ab officio ſeparatur, *l. ſi ex legatis. §. 1. ff. de leg. 3. & alibi.* Sic operæ quæ in artificio ſunt, ab iis quæ in officio diſtant. *l. ſi non ſortem. §. libertus. ff. de condict. indeb.*

Artificium quidam *in l. textoribus & l. legatis ff. de lega. 3.* accipi putant pro ſcientia cuiuſque artis. Equidem pro partis exercitio accipiendum putem.

ARTEMO, ὁ ἀρτέμων, magis adiectamentum, quàm pars nauis eſt, *Iauoleno, l. malum. 22. ff. de verb. ſign. &c.* quem Alciatus explicans, ait artemonem velum eſſe adſcititium, quo nauis dirigitur.

ARTICVLVS non tantùm pro particula, id eſt, præpoſitione, coniunctionéve ponitur, ſed & pro verbo quolibet. Sic verbum, Eſt, articulus vocatur, apud Pomponium, *l. ſcribit. §. item ſcribit. D. de aur. arg. lega.* &, Quiſquis apud eundem, *l. hoc articulo. D. de hæred. inſtit.* &, Tunc, *in l. ſi is. 4. D. de condi. & demonſt.* Quin etiam pro clauſula & oratione ſumitur à Iuliano, *l. ita tamen. §. qui ſuſpectam. D. ad Trebell.*

Articulus etiam accipitur pro eo, quod punctum appellamus, *l. ſi cùm dotem. §. tranſgrediamur. D. ſol. mat. & l. naturalis. in fine princip. D. de præſcript. verb. & l. in multis. D. de ſtatu hom.* Equidem non pro puncto, ſed pro particula & membro periodi totius alicuius propoſiti, in illis legibus accipiendum putem, *vt in l. 6. §. ſub hac. C. de bo. quæ lib.* quo ſenſu etiam eam vocem accipiunt pragmatici Galli, dum probanda legibus, moribus, inſtrumentis in articulos digerunt: *&, hoc ſenſu accipitur in ca. præſentiam. §. teſtes. de teſtibus, in 6. & ca. veniens. 2. eod. tit. in antiq.* & vtrobique gloſſema pro membro illo probando accipit, & propoſitione probanda. & in hoc ſignificatu.

Articulorum quidam ſunt impertinentes, qui nihil ad rem faciunt, probati non releuant *gl. c. fin. de confeſ. li. 6.* alij ſunt captioſi, quos ſiue neges, ſiue confitearis, tuum detegunt periurium, atque ita te decipunt, & captant. *l. in duobus. 38. & l. qui iuraſſe. §. ſi pater ff. de iureiur.* Alij ſunt multiplices, alij ſunt iuris, alij impoſſibiles, alij ſuper crimine: quibus omnibus reum non eſſe cogendum reſpondere

gloſſem

gloſſem. *in d.c.fi.* ſcribit. per illum textum, & alios, quos citat.

Articulus etiam ſumitur in Arcadij & Honorij conſtitutione fin. 6. *comi. rer. priuat.* (alius eſt ſub tit. comit. ſacri pal.) pro ſtatim, in ipſo temporis momento: vt rectè ibidem interpretatus eſt Accurſius. Sic etiam accipitur apud Terentium In Adelph. *Vide vt in ipſo articulo compreſſit eam.*

Articulus quoque ſumitur pro themate, factíque ſpecie propoſita. caſum vulgò adpellant, *in l. non poſſunt. 12. D. de legibus.*

Articulum interpretatur Accurſius *in l. ab executione C. quor. appel. non recip.* ſententiam definitiuam, cuius interpretationem probat Albericus. Bartol. accipit pro interlocutoria. Equidem illic pro capite, & membro ſententiæ ſumi adfirmare auſim. Nam ab vno ſententiæ articulo, & capite appellari poteſt. *Bartol. & Alber. in l. appellanti. D. de appell. per illum text. Guil. Pap. deciſ.* 436. *q.* 66. Iac. Cuiacius interpretatur, præiudicium ſiue interlocutionem iudicis, *l.* 1. 2. 23. *C. Th. quorũ app. non rec.* Vnde Græci ab articulo κτ̃ διαλαλιᾶς explicant, *l. vlt. C. quib. ad lib. procl. non lic.*

ARVALES fratres, vide Fratres Aruales.

ARVSPICES intelligendi ſunt, qui à victimis in ara inſpiciendis, vt futura prædicerent, nuncupabantur. Horum pœna, mors, igne, aut gladio, *l.* 3. *& l. nemo. C. de malef. & mathem.* Sunt enim diuinatores. Sunt qui cum h, ſcribendum putent.

A S

AS, variè accipitur: in diuiſione ſolidum ſignificat, *idque Voluſius Matianus ſcribit in libell. de Aſſe.* As etiam æris numus eſt. Nam ab ęre as ducitur, *Varro lib.* 4. *ling. Latinæ.*

As principium, & vnum ſonat, *Varroni lib.* 8. *eiuſdem lib.* Vnde rectè ait aſſem ſimplicem eſſe.

As libræ pondus erat, *Varroni lib.* 4. Aſſis porrò diſtributionem & in hæredum inſtitutione & in aliis multis neceſſariam eſſe Mætianus ait, *de quo vide Anto. Aug. li.* 2. *c.* 8. As autem diuiditur in 12. partes: duodecima vocantur ſingulæ vnciæ, *vt Marcianus refert.* Has aſſis appellatione contineri Vlpianus ſcribit. *l. ſeruum. §. fin. D. de hære. inſtit.* Habent & hæ partes propria nomina ab vncia vſque ad aſſem, puta hæc: ſextans, quadrans, triens, quincunx, ſemis, ſextuns, bes, dodrans, dextans, deunx, as Vlpiano, & Mætiano: quorũ diſtributionem probat Iuſtinianus *in §. hæreditas. Inſtit. de hæred. inſtit.* Singulas has partes ſuis locis explicabimus. Aſſis nota hæc — De his plenius vide Iac. Cuiac. *ad l.* 3. *ff. de hære. inſtit.*

As & Aſſarius idem Chariſio & Clement. Alex. in 5. ζύγα, κ̀ ἀσσαρία. Varro *lib.* 7. *ling. Lat.*

Aſſis appellatione ſolida hæreditas venit, *l. aſſe toto. ff. de hæred. inſti.* & omne patrimonium, & omne ſolidum, *l. ſocietatem. in princ. ff. pro ſocio.*

ASSIS FORMVLAE.

Ex aſſe hæredem relinquere, cui vniuerſa hæreditas relicta eſt, *Martialis lib.* 7. *Epigram.* Ex aſſe, aut pro parte poſſidere, *l. pen. D. qui ſatiſdar. cog.* id eſt, in ſolidum. In aſſem ſatiſdare. *l. is cui. §. miſſi. D. vt in poſſ. leg.* In Aſſem vindicare. *l. poſt emancipationem.* 40. *D. de leg.* 3. In aſſem vendere. *l. Titius. D. quib. mod. pign. vel hyp. ſol.* Ex Aſſe dèbere, *l.* 1. *§. ſi cui ita. D. vt leg. no. cau.* In Aſſem impendium reddere *Plin. li.* 15. *Epiſt.* In Aſſem dari inſtituíque actio dicitur, id eſt, in ſolidum, *apud Scæuolam, l. fin. ff. de donat. & Vlpian. l. de ætate* 11. *§.* 1. *ff. de incerto. Actionibus* ex Aſſe auferri hæreditas dicitur Martiano, *l. aufertur. D. de iis quæ vt indig.* quæ vniuerſa aufertur.

Aſſis partibus veteres fundum diuidebant, *l. minor.* 39. *§. ſi à me beſſem. D. de euict. l. Pompo.* 8. *de rei vind.*

Aſſis etiam partibus diſtinguebantur vſuræ. vide infrà, Vſuræ.

As pro ſolido accipitur cùm de diuiſione hæreditatis, fundíve agitur: cùm de pondere, etiam ſolidum ſignificat, id eſt, libram & pondo: cùm de pecunia numerata, æris numus eſt.

Digitized by Google

Ἀσαφῶς apud Vlpianum, *l. mutum. D. de ædilit. edict.* id eſt, obtuſè, obſcurè, incertò, & dubiè.

ASCENDENTES apud Iuriſconſultos, ſunt, parentes, maioréſque noſtri, à quibus geniti, procreatíque ſumus: ſicut contrà deſcendentes ij, qui ex nobis prognati ſunt. *l. ſi quis inceſti. C. de inceſtis nupt.*

ASCETRIA, ἀσκητήρια, loca ſunt meditationis, & ſolitaria, in quibus Theologiæ ſtudioſi animo vacuo ac libero olim ſe exercebant, Baſilio: accipiuntur pro cœnobio, *in l. omnia. 33. C. de epiſc. & cleric.* Dicuntur ab ἀσκέω, quod eſt, exerceo, vnde ἀσκητὴς, exercitator. Ea tamen à monaſteriis diſtinguere videtur Gregorius ad Baſilium, ἀσκητήρια (inquit) καὶ μοναστήρια δυνάστῶς ἐμῶ, καὶ πόρρω δὲ τῆς κοινωνικῶν, καὶ μιγάδων, *& Iuſtinianus Nouell. 1.* ὅσα ἱερὰ τοι. Hinc

Ἀσκητοὶ, Monachi. *Damaſc.* περὶ τῆς τῶν ἁγίων τιμῆς, τοὺς ὁσίους πατέρας ἡμῶν, τοὺς θεοφόρους ἀσκητὰς, &c. *Baſil. de vita ſolita.* Ἀλλ' ὑπὲρ τοῖς ἄλλοις ὁ ὅρθρος ἐστὶ, τοῖς ἀσκηταῖς, &c. Et

Ἀσκήτριαι, puellæ Deo dicatæ, *vt in Nouell. 123,* περὶ δὲ. Sunt qui dicant Aſcetrias pſallere.

ASCIA in XII. Tabulis, & in antiquiſſimis epitaphiis, quæ vidi in lapidibus vetuſtiſſimis, erat dolandi inſtrumentum: cuius formam Lugduni in eiſdem lapidibus vidi. Græcis Ἀξίνη dicebatur. Verba Legis XII. Tabularum hæc ſunt: SVMPTVOSA FVNERA NE FACITO: ROGVM ASCIA NE POLITO. Hanc explicui lib. Veteris Iuriſpru. 4.

ASCODROGITÆ *in l. 10. & 11. C. de heret.* Hæretici fuêre, qui vtrem inflatum in ſua eccleſia poſitum ac coopertum veneratione proſequebantur, & circa eum laſcinientes more bacchantium diſcurrebant. vide Philaſtrium Epiſc. Brix. in catal. hæreſ.

Ἀσημῶς *in l. mutum. D. de ædil. edict.* id eſt, ſine ſignificatione.

Ἀσέλγεια eo ſenſu apud Græcos accipitur, quo laſciuia apud Vlpianum, *l. lege. 4. § 1. D. ad leg. Cornel. de ſicar.* pro quadam proteruitate ludicra, aut ioculari: de qua vide in voce LASCIVIA.

ASIARCHES, Ἀσιάρχης, Aſiæ ſacerdos & præſes: de ſacerdote iuris accipiendus eſt.

ASIARCHIAM, *apud Modeſtinum. l. 1. ἐὰν δὲ ὑο. D. de excuſ.* interpretatur Anto. Ang. lib. ad eundem ſingul. de Aſiæ ſacerdotio. quod & videtur dicere ibidem Modeſtinus. De hoc ſacerdotio Aſiæ loquitur & Papinianus, *l. in honoribus. D. de vaca. & excuſ. mun.*

Ἄσωτος *Theophilo. § furioſi. Inſt. de cura. & § item prodigus Inſtit. quib. non eſt per. fac. teſt.* eſt prodigus. Hinc ἀσώτως ζῆν. luxurioſè viuere, non malè vertiſſe eum in §. in duplum. Inſtit. de actio. ſcribit Aug. lib. 3. c. 11.

ASPARGO, *apud Calliſtratum. l. noxis. 4. § cùm autem. D. de leg. Rho. de iac.* ſignificat vitium ex pluuia, vndáve contractum. Græcis ῥεῖκλυσμα. Alij libri legunt Aſpergine. In vetuſtis autem pleriſque Conſpargo, & Aſpargo legitur.

Ἀσφάλεια *in l. ſancimus. C. de verb. ſign.* nudam promiſſionem ſignificat, vt & cautio: vt dicit ibidem Imperator: idque per tranſlationem. Ἀσφαλειῶν in proprio ſignificatu genera recenſet. Iul. Pollux. lib. 1. c. 8. Significat & ſecuritatem.

ASSASINI, homicidæ, qui pecuniæ nomine homines iugulant & necant. *c. 1. de homicid. lib. 6.*

ASSCRIBERE, & quæ hinc der. vide in ADSCR.

ASSEQVI donatiuum in conſtitutione Arcadij & Honorij, *l. nec emere. 16. C. de iur. delib.* eſt illud adipiſci, capere, & adquirere.

ASSESSORES, vide ſuprà Adſeſſores.

ASSERES dicti, quòd aſſideant parieti, lapidibúſve, *Feſto, lib. 1.*

ASSIDVVS pro locuplete & facilè munus faciente accipitur. dictus ab aſſibus, id eſt, ære dando, cùm tempora Reipublicæ exigerent: aut ab aſſiduitate

ſidultate muneris publici, quòd non niſi diuites ſubire poſſunt, *vt Gellius tractat. li. 16. c. 10.* In priore ſignificatu accipitur in XII. Tab. Gellio, & Cicerone in Topicis teſtibus verba legis hæc ſunt: ASSIDVO VINDEX ASSIDVVS ESTO: id eſt, vt vult Cicer. in Topi. locuples locupleti. Quidam per d. ſcribunt, Adſiduus, quaſi ſi à ſedendo figuratum: ſed errant. nam cùm à Seruio Tullio populus in quinque claſſes eſſet diuiſus, vt tributum, prout quiſque poſſideret, inferret, ditiores, qui aſſes dabant, Aſſidui dicti ſunt: & quoniam ſoli negotiis publicis frequenter aderant, eos qui frequentes aſſunt, aſſiduos ab aſſibus dixerunt: *Hæc Chariſ. lib. 1.*

ASSIGNARE, vide ſuprà Adſignare.

ASSILIRE, pro vim afferre, adoriri, oppugnare, *lib. feud. titul. 5. §. 1. & eod. libr. tit. 17.* Si ſcienter ſeniores aſſilierint.

ASSISII, *c. pen. extra. de cler. non reſid.* dicuntur beneficiarij, qui canonici non ſunt, ſeruiunt tamen eccleſiæ, nec vocantur ad communes tractatus cum canonicis. Sic autem dicuntur, quaſi aſſidui, *vt vult Bernardus ad d. c. pen.* qui & manſionarios vocari adnotat. Vide ibi Ioann. Andream. Hi, vt credo, ſunt, quos vulgò *preſtres perpetués* vocamus.

ASSOLET, id eſt, conſuetum eſt, *apud Macrum l. diuus. 14. D. de offic. præſid.* Liuius lib. 1 vrb. condit. Vbi illuxit, paratis omnibus (vt aſſolet) vocari ad concionem vtrunque exercitum iubet.

ASSVLTVS, ob quem quis feudo priuatur, *c. vnic. §. ſimiliter. quib. mod. feud. amit. in vſib. feud.* eſt impetus in perſonam, vel locum, ſiue hoc pedibus fiat, vel equo, aut machinis, vel alia quacunque re aſſiliatur. *Vide Baronem à Tautemberg. in tit. 5. lib. 1. Feudorum.*

ASTALIVM, vide ASTV.

ASTIPVLATOR, vide ADSTIPVLATOR.

ASTV apud poetas, *Feſto lib. 1.* aſtutiam ſignificat: cuius origo ex Græco ab oppido ἄστυ ducitur, in quo qui conuerſati aſſiduè ſunt, cauti atque acuti eſſe videbantur. Eodem verbo in eundem ſenſum vſus eſt vetus interpres *in authent. de teſti. §. ſi verò aſtu.* vbi Accurſius interpretatur dolum, vel malitiam, pro quo in Græcis eſt ἐξεπιτηδές. Adiectiuè vſurpauit Plautus in Pœnulo: *Mea ſoror iſta ſtupida eſt ſine animo aſto*, id eſt, doloſo & callido: *itaque vſurpatur l. 4. de furt. l. 15. qual. qui ſi dot. deb. l. 3. de hom. lib. bo. l. 1. de damn. iniur. Lang.* Hinc

ASTVTVS, *in Iuſtiniani conſtitutione l. fin. in fin. C. mand.* pro doloſo, callido, cauto accipitur. Inde

Aſtutè, *in reſcripto. Impp. l. 2. C. de legibus.* id eſt. doloſè & malitioſè.

ASTALIVM ab aſtu, idem quod felonia. Hinc Aſtalium facere, id eſt, fruſtrari & decipere *in l. 6. Lan. de malef. & pub. crim.*

Ἀστυνομικοὶ, Ædiles *apud Papinianum. l. 1. οἱ ἀστυνομικοὶ. D. de via publ. & ſi quid in ea fac.* vbi explicatur eorum officium.

Ἀσυνάπτως adverbium, quo quid diſiunctum ſignificamus, falsò repoſuit Alciatus *l. 9. Parerg. c. 8.* in Scæuolæ reſponſo. *l. ſi ſic. 133. D. de verb. oblig.* Deridétque ridiculos doctores, qui pro illo verbo Græco legunt ibidem. Si actum eſt, quibus connumeratur Accurſ. cum tamen in Florentina editione, eáque fideliore, rectiore, atque receptiore ita legatur, quod & Ant. Aug. lib. 1. cap. vlt. Emen. probat, ait igitur Scæuola: Aut ſi ſic volumus factam eſſe ſtipulationem. NEQ. PER TE, NEQ. PER HAEREDEM TVVM FIERI? vt ad vnam vim primam teneat: ſi vim fecerit, amplius exhæredis committi non poterit, ergo ſi actum ſit, &c. *Ita legunt ibidem Bart. Iacob. Butrig. Alber. Iacob. de Arena. & alij.* rectè. Alciatus in ſuum errorem traxit Oldendorpium, & Spiegel.

Ἀσύστατος, *Alciato. lib. 1. Parerg. ca. 8.* dicitur ſtatus non conſiſtens: aitque pleróſque ita legere in Africani

reſponſo *l. qui quadringenta. 88. ad leg. Falcid.* alios verò, τῶ ψευδωνύμω. Subiicit vtramque lectionem poſſe defendi. Equidem à Flor. lectione diſcedere non auſim, quæ τῶ ψευδωνύμω habet. Florentinam ſequitur & probat Ant. *lib. 4. Emend. ca. 16.*

ASYLVM in lege Romuli *apud Halicar. lib. 2. & Vlpianum ex Labeone. l. ſi quid ſit 17. §. apud Labeonem. D. de ædilit. edict.* lucus ſacer erat, quò perfugij, libertatíſve (Galli vocant *Franchiſe*) cauſſa ius erat confugere: quod & Virgilius oſtendere videtur *lib. 8. Æneid.*

Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer aſylum.
Rettulit, & gelida monſtrat ſub rupe Lupercal.

Aſyli ius ad ſtatuas principum productum eſt. *d. §. apud Labeonem.*

A T

AT, Feſto differentiam rerum ſignificat, vt cùm dicimus Scipio eſt bellator, at M. Cato Orator. & eodem etiam ſenſu accipitur *in §. manet. Inſti. de ſociet. & l. 1. de adpa. proconſ. & lega. lib. 12. C.* licet ibi quidam putent pro, poſtquam accipi, cùm potius ſit ibi aduerſandi nota.

ATAVIA, abaui, vel abauiæ mater. *l. Iuriſconſultus. §. quinto gradu. D. de gradi.*

ATAVVS, eſt abaui, vel abauiæ pater, proaui vel proauiæ auus, aui auiæque proauus, matris vel patris abauus, *Paul. d. §. quinto gradu.*

Ἀτέλεια, ſiue ἀτελία. tributorum immunitas, vacatio munerum.

Ἀτελὴς, immunis, à quo nihil exigitur, *vt docet Pollux. lib. 9.* περὶ τῶν διαλάττων μερῶν. id & de hominibus, & de portu dicitur, auctore eo. *Exempla extant tit. de vaca. muner. D. & C. lib. 10.*

ATHLETÆ *I. Polluci li. 3. cap. 1.* propriè dicuntur gymnici, & Aſcetæ & Agoniſtæ. Hi artem ludicram non faciunt: virtutis enim gratia hoc faciunt, *vt Vlp. ſcribit. l. 4. de iis qui not. infa.* Athletæ autem quibus ludis exercentur docet *Paulus l. 2. ff. de aleato.* cuius rei commeminit & Simonides, cuius verba vertit Alciatus.

Iſthmia Philonis, Diophon & Pythia vicit.
Et curſu, & iaculo, ſaltibus, orbe, palo.

Sacris certaminibus coronati, excuſationem à tutela habent. *l. ἐὰν δ' ὦ. §. Vlpianus. D. de excuſat.* ciuilium munerum vacationem. *l. vnic. D. de athletis.*

ATORNATI dicuntur procuratores apud acta conſtituti, *in c. vnico de ſta. regula. lib. 6. §. porrò. vbi glo.*

ATQVE, ſimilitudinis nota eſt *apud Tryphonium. l. ſi pater. 76. D. de iuridot.* quo ſignificatu ſubaud. vox, perinde, & alibi ſæpe, *vt l. 4. D. de pact.* Atque, etiam pro deinde, ſubinde, accipitur *in l. filio. 20. C. de inoffic. teſta.* niſi malis pro ſtatim ibidem poni, vt apud Virgilium.

Atque illum in præceps prono rapit alueus amni.

Atque, explicandi notam eſſe apud Vlpianum *l. 1. de adm. tut. in princip.* quidam autumant: quod Accurſius & Albericus docent. illic auxeſim quandam potius ſignificare putem, vt ſæpe apud M. Ciceronem viſitur, cùm verbo leuiori grauius, expreſſius, & ſignificantius addimus. Atque ſumitur pro, quàm, *apud Pomponium l. qui re 76. de furt.* vt apud Perſium.

— qui tu impunitior exis.
Atque hic.

& Suetonius in Iulio Cæſare, Velut (inquit) grauius atque ipſe ſenſiſſet.

ATQVE ITA, formula ſignificat quod vulgò dicitur, & per conſequens. *apud Modeſtinum. l. cùm alicui 26. D. de neg. geſt. & alibi ſæpe.*

Atque, ſiue, *vt in Pand. Flo.* atquin, & adquin, accipitur pro ſed enim *apud Vlpianum l. & eleganter. 7. §. ſeruus pactionis. D. de dol. ma.* ſiue pro, ſed certè *in l. Barbarius. D. de offi. Prato. l. atquin. D. de nego. geſt. & alibi ſæpiſſimè.* Exempla enim recenſere nolo.

ATRIDÆ Atreij filij, Agamemnon & Menelaus, *Vlp. l. ſi vxor. 13. §. 1. D. ad leg. Iul. de adul.*

ATRIA

Digitized by Google

ATRIARIOS, ſiue Atrienſes, mediaſtini opera fungi *Vlpianus ait l.1.§.Caupones.de nau.caup.ſtab.* Horum meminere Alfenus *l. in lege.* 203. *D.de verb.ſign.* & Vlpianus *l. ſed ſi* 15. *D.de vſufr.* & alij Alciatus autem & Oldendorp. putant eum ſeruum dici, qui aliis præpoſitus eſt, qui negotia procuraret, vænalia diſtraheret, debita exigeret, aliis ſeruis alimenta diſtribueret.

ATROX vis dicitur, qua quis de fundo vi deiicitur, *Vlpiano l. 1.§.1. verſi. ad ſolam.D. de vi & vi armata.* Atrocem autem iniuriam, quaſi contumelioſiorem, & maiorem accipimus. *l.2. & 3.D.de ſeriis. & l. prætor. & l.ſequ. & ſequ. D. de iniur.* Quot modis illa fiat, quive æſtimanda ſit, à Iuſtiniano petendum eſt. *§. atrox iniuria. Inſt. eodem.* Æſtimatur enim à facto loco, & perſona. *d. §. atrox,* addas & tempore. *d.l.prætor.*

Atrox perſona, quæ vel maiora flagitia habet, vel famoſior eſt, vel quæ ſeruitiam præ ſe fert. *apud Paulum in l.3.§.1.de offic.præf.Vigil.D.*

ATTÆ appellantur, *vt Feſtus ait lib.1.* qui propter vitium crurum, aut pedum plantis inſiſtunt, & attingunt magis terram quàm ambulent.

ATTENTARE, vide ſuprà, Adtentare.

ATTESTARI, eſt abſenti denuntiare. *Paul.l.ſi ſubſignatum.D. de verb.ſig.* in Pand. tamen Flo. legitur deteſtari rectius.

ATTINGERE hæreditatem, vide ſuprà Adtingere.

ATTRIBVTA, vel, vt ali j ſcribũt, adtributa pecunia, veterib. dicebatur adſignata, Varro in lib.4. ling. Latin. quas nunc adſignationes adpellamus, vt adnotat Budæus in priorib.

Atypus, *apud Vlpianum l. idem Offilius.10.§.ſi.ff.de ædil.edict. & Gellium. in eundem ſenſum.li.4.c.2.* dicitur, qui non ſatis expedito plectro linguæ vtitur, quaſi aerem non feriens, vel quaſi non ſatis verba exprimens, conformánſque. nam τύπος formam ſignificat quæ imprimitur: vt ἄτυπος dicatur, cum ea forma male imprimitur.

AVARVS, quaſi æris auidus, iunctúmque eſſe vocabulum, *Gellius lib.10.c.5.refert.*

Auariſſimus, apud Vlpia. *l.ſolent.ff. de off.præf.*

AVARITIAM, πάσης πονηρίας προοίμιόν τε, καὶ πέρας εἶναι docet *Imp. Iuſtinianus Nouell.8.§.ἔννοια. & Apoſt. 1.ad Timoth. 6.* πάντων τῶν κακῶν ῥίζαν appellat.

AVC. apud Valerium Probum, notam eſſe auctoris, auctoritatíſve ſcribit Alciatus. *lib.2.c.9.Parerg.*

AVCETA, *Feſto.libr.1.* ſæpe aucta.

AVCTIO, ab augendi, adiiciendíque negocio appellatur, *Aug. l.Emend. c.* 3. éſtque pretij in ſubhaſtationibus adiectio, quam Galli *enchere,* vocant, ſic accipitur *in l.ſi tempora.* 5. *& l.ſeq.de fide inſtru. & iur. haſt. fiſc. lib.10.C.*

Auctionis formulas varias recitat G. Budæus in forenſibus, puta has: Auctio bonorum proſcripta, id eſt, ſubhaſtatio. Auctionis clauſula, id eſt, decreto adiudicatio. Auctionis inſtitor, ſubhaſtationum perſecutor. Auctionis diem denuntiare, dici putat Budæus pro ad diem decreti citare. Addictioni decretali diem præſtituere, dicendum veriùs & propriè magis putem. *l.ſi tempora. & l. ſeq. de fide inſtr. & iur. haſt. fiſc. libr. 10.C.*

AVCTIONALIA, *apud Vlpianum l.1.§.officio.ff.de tut.& rat.diſt.* tabulæ & inſtrumenta ſunt actionis, vt ex M. Cicerone in Cantilenam liquet. Baſilica interpretantur πρατηριακὰς λόγους.

AVCTIONARIOS intercеſſores, opponentes ſe ſubhaſtationi, dici idem putat. Tu rem expende.

AVCTORES dicuntur, à quibus ius in nos tranſit, vnde venditorem, auctorem rectè appellabimus. *Cic.Verr.7.* Tum illi intellexerũt, ſed

id quod à malo auctore emiſſent, diutius obtinere non poſſe: id eſt ab eo qui vehendi auctoritatem nullam habebat. *Vide l. ſi ſeruum. §. fi. ff. de act. empt. l. creditor. §. fin. D. eo l. ſed ſi. l. ſi per imprudentiam. ff. de euict. l. ſed vbi. D. de minoribus.* Porrò quemadmodum verbum vendendi ad omnium alienationem pertinet in XII. Tabulis, *vt ſcribit Pomponius l. ſtatuliberi. 29. ff. de ſtatulib.* ita auctor dicitur omnis, à quo ius in nos tranſit. *l. an vitium. ff. de diuer. temp. præſcript.*

Hi primi auctores ſunt.

Auctores ſecundi dicebantur, qui pro euictione fideiubebāt *l. illud. 4. ff. de euict.* hi à Iuſti. in Nou. 4. βεβαιωταὶ, à Iuliano Patritio venditionis confirmatores appellantur. *Vide Ant. Auguſt. lib. 3. cap. 6.*

Auctorem laudare, eſt nominare, & (vt Galli dicunt garendum appellare, *l. tenetur. §. ſi tibi. D. de act. empt. l. 2. C. de in lit. iur. tu. l. Herennius. §. Gaio. ff. de euict. l. auctore. C. eo.*

Auctor dicitur fieri tutor, cùm probat quod actum eſt, *l. etiamſi. 3. ff. de auct. tut.* Hinc Auctor in rem ſuam. *§. ſi inter Inſti. de auctor. tut.*

Auctores etiam pro pendentibus, & conſultis, & iuris præceptoribus ponuntur, *l. apud Celſum. §. Labeo. 13. D. de dol. except. l. 2. §. poſt originem ff. de orig. iur. l. 1. §. ſed in vſufru. ff. de vſufruct. adcreſc. l. cum auctoritas. C. de vſufr.* Cicero in 1. de Orat. Atque, inquit, illum cum diſſerendo par eſſe non poſſet, ad auctores confugiſſe, &

Auctores iuris *l. quæro ff. de act. empt. l. 2. C. de verb. ſig. & apud Aul. Gell. li. 2. cap. 10. in princ. & Aggen. Vrbic. ad I. Frontin.* vbi de Caſſio Longino loquitur, dicebantur iuriſconſulti, quibus permiſſum erat (vt ait Imperator) iura condere.

Auctor ſeditionis *in l. eiuſdem. §. itemque auctor. ff. de ſica. l. ſi quis. 38. §. auctores. ff. de pœn.* dicitur, qui ſeditionem primus ciet, inducit, & perſuadet.

Auctor legis dicebatur, qui cùm ea dignitate præditus eſſet, vt eius oratione commoueri populus poſſet, ab iis qui leges ferebant, diligebatur, qui eas ſuaderet. Ita Pomponius eius legis quam tulit Lentulus de Cicerone reuocando, frequenter à Cicer. auctor appellatur in ea quam poſt reditum habuit oratione.

AVCTORAMENTVM nō ſignificat ipſam auctoratione, actúmve auctorandi, ſed ipſam obligationem. *M. Cicero. 1. offic.* Illiberales autem, & ſordidi quæſtus mercenariorum omnium, quorum opera, non quorum artes emuntur. Eſt enim in illis ipſa merces, auctoramentum ſeruitutis. Eodem ſenſu accipitur *apud Suetonium in Tiberio c. 7.* auctoramentum centenum millium, pro mercede dici conſtat.

AVCTORARE, eſt obligare, ſacramento adigere, quod de militibus ſæpè apud Liuium, claſſicóſque rerum ſcriptores dictum animaduerti: cui contrarium eſt Exauctorare, de quo infrà ſuo loco.

AVCTORARI verò Iuriſconſ. dicitur, pro auctorem eſſe: vel auctoritatem ſuam interponere, *apud Pomponium l. & ſi 4. ff. de auct. tut. & Vlpianum. l. huius. 9. ff. quod falſ. tut. aucto.*

AVCTORITAS, probatio, voluntatis interpoſitio, & accommodatio, actus, adprobatio, *tot. tit. de auctoritate tut. ff. & C. de auct. præſtan. & Inſt. eo tit.* quam Theophilus αὐθεντίαν appellat & αὐθεντεῖν, auctorare. In cuius præſtatione præſentiam non ſufficere, ſed liberum animum adeſſe oportere Vlpianus ſcribit *l. 1. §. fin. D. eod.* & nullam eſſe differentiam, eam non interuenire aut perperam fuiſſe adhibitam, idem tradit *l. 2. D. eod.*

Auctoritatem etiam interpretatur Venuleius *l. fin. ff. de euict.* actionem pro euictione: quo ſenſu accipitur apud Iulium Paulum lib. 2. Sent. recept. tit. 17. Hoc actionis genus *βεβαιώσεως δίκην* appellat I. Pollux lib. 8. Onomaſtic. Seneca: Poſidonius, inquit,

quit, tibi auctoritatem promittet. Eodem ſenſu accipitur Auctoritatis inſtrumentum *apud Scæuolam. l. fi. in princip ff. de pignorat.* hoc eſt, id inſtrumentum, quo de euictione promiſſum eſt: *Alciat. lib. 2. Pareg. c. 9.* ibi poni exiſtimat pro eo iure, quod ab auctore, id eſt venditore conſecutus eſt emptor: hoc eſt, vt vulgò dicitur, tituli ſui & acquiſitionis literas: quod eodem pertinet, nam venditionis inſtrumento promiſſio de euictione continetur. Eo tamen ſenſu accipiendum putem quo apud Venuleium & Paulum, vbi ſuprà, vt facti ſpecies argumento eſt.

Auctoritas etiam pro iudicis edicto, & literis ſumitur, *in l. 1. C. Th. ſi cert. pet. chirograph.* ibi, auctoritatémque poſtibus debitoris adfigere *in l. diligenter 9. C. de aquaduct. lib. 10.*

Auctoritas etiam pro mandato, & iuſſu iudicis ponitur in nouel. *Valentin. tit. 7. de indul. reli.* quo ſenſu accipitur auctor apud Paulū, *l. iuſte ff. de adq. poſſe.* Iuſtè poſſidet, qui auctore prætore poſſidet, id eſt (vt Accurſius interpretatur) decreto rite interpoſito.

Auctoritas iuris, *apud Vlpianum l. videamus. 4. §. j. ff. de in lit. iur. & Modeſtin. l. ſi ſeruo. 20. ff. qui & à quibus. & Papinianum. l. in tabul. 36. ff. de ſtatu lib.* vis, & poteſtas legum, & præminentia, & pondus: ſicut eo ſenſu ſæpiſſimè accipiunt M. Cicero & T. Liuius, exempla ita obuia ſunt, vt tranſcribi hîc non debeant.

Auctoritas Senatus, quid ſit docet Dio. lib. 55. ἀλλὰ, inquit, αὐκτώριτας ἐγίγνετο ὅπως φανερὸν τὸ βούλημα αὐτῶν ᾖ. Porrò βούλημα τοῦτο perſcribi ſolitum M. Cicero libr. 5. de Orat. ad Q. Fratrem docet: Et eundem, inquit, (id quod in auctoritatibus perſcriptis extat) ſcribendo adfuiſſe. Sic accipitur apud eundem Tullium, auctoritas ordinis. 6. de Orato. in initio.

Auctoritatem legis, pro ipſius beneficio accipere debemus, *apud Vlp. l. fi. §. ait l. in fin. ff. de diuort.* vt patet ex §. ſeq. ibid. cuius initium eſt illud.

Auctoritas in XII. Tabulis, & in lege Attinia accipitur pro vſucapione: quo ſignificatu vſus eſt & Scæuola, *l. vlt. ff. de aqua & aqu. pluuia.* qua in re fallitur Bart. *ad d. §. vlt.* qui auctoritatem, iuriſdictionem interpretari videtur. Verba legis XII. Tabular. hæc ſunt. VSVS ET AVCTORITAS FVNDI BIENNIVM ESTO ex M. Cicerone in Topicis, & pro A. Cecinna. Item alio cap. ADVERSVS HOSTEM AETERNA AVCTORITAS ESTO. ex Cicer. libr. j. Offic. & alio cap. REI FVRTIVAE AETERNA AVCTORITAS ESTO. *ex §. furtiua. Inſt. de vſu.* Attiniæ legis verba refert A. Gellius lib. 17. cap. 7. In lege vtraque Iuſtinianus, *d. §. furtiua, auctoritatem,* vſucapionem interpretatur. Recipienda igitur non eſt eorum interpretatio, qui in Scæuolæ reſponſo auctoritatem, firmamentum, robur, firmitatem, validitatem interpretantur. Alij veræ interpretationi, ſignificationíve propius accedunt, auctoritatem apud Scæuolam pro iure dominij accipientes, cùm tamen iunctis legum capitulis, *puta. l. j. §. fi. & l. fi. ff. de aq. & aqua plu.* auctoritas pro vſucapione accipiatur: quod & Budæus rectè adnotauit *ad l. Herennius ff. de euict.* ex M. Cicerone de Haruſp. reſponſ.

AVCVPATIO (vt notiſſimam ſignificationem prætermittam) in reſcripto Conſtant. *in l. 1. C. de formul. & impet.* eſt verborum iuxta literæ rigorem (vt vulgò loquuntur) expoſitio. vnde & M. Cicero verborum aucupium rectè dixit. Sic Varro. lib. 4. ling. Lat. Scientiam ad opinionem aucupari dixit: vt noſtris temporibus vidimus.

AVDACIAM, ab auidè, id eſt, cupidè agendo, dictam ait Feſtus lib. j. qua quis facinus nullo periculi aut pudoris metu perterritus molitur. *c. 2. de cenſi. l. 5.*

Audaciam pro audacibus in Iuliani Conſtitutione *l. pen. C. de ſepult.* vt ſcelus pro ſcelerato, apud Plautum, & Terentium.

Digitized by Google

AVDENTER, pro temerè impudenter & liberius quàm par ſit, *Vlpian.l.1.§. fi. ff. ſi pars hæredi.pet.*

AVDIENTIAM epiſcopalem, Epiſcopi forum, & iudicium appello, *l.epiſcopale.9.C.de epiſc.audient.* Iuriſdictionem epiſcopi interpretatur Accurſius.*C.eo.* cuius ſententiam probat Azo.*in Summ.C.eo.*

AVDITOR in variis Ciuilis & Pontificij iuris articulis ſumitur variè. Quandoque pro diſcipulis, qui ius Ciuile diſcunt, & præceptores audiunt.*l.2.§.poſt hunc verſ. ſed plurimùm à ſuis.ff. de reg.iur.* Auditorem pro lectore accipi apud M. Ter. Varronem libro 5. linguæ Latinæ ipſo ſtatim initio rectè quidam putant. Auditor etiam dicitur cui articulus cauſſæ committitur *c.ſuper queſtionum. §. porrò ad fi. de offi.de leg. in vol. Oreg.* Sed & is cui cauſſæ terminus, definitio, & deciſio delegatur, *clem.auditor deſcript.*

Auditor Contradictoriarum: eius officium eſt circa reſcripta iuſtitiæ, dandóſque iudices.

Auditores in curia Romana, vocantur auditores ſacri palatij. Auditores ſacri palatij referunt inter ſe & pronuntiant. *Innoc.c. quoniam de probat. in ant.* Cardinales verò auditores Papæ referunt: niſi eis commiſſa fuerit definitio. Auditores an ſint ordinarij, vel delegati, *tradit Spec.tit.de auditore.*

AVDITORIVM locus eſt, vbi artium miniſtræ philoſophia legéſque docentur.*l.vnic.C.de ſtud. lib. vrb.Ro.lib. 11.* quidam vocant ludum literarium Auditorium, locus in quo cauſſæ aguntur, cognoſcuntur, & finiuntur, *Vlpiano.l.1 ff. an per alium cauſſ.l.4.in fin.ff.de lib.cauſ. & l. 1. §. fin.in fin.ff.ne de ſtat.def.* Atque etiam de ſcholis publicis intelligi poteſt, & illo ſenſu accipitur *in l.contra.54 ff.de re iud.l.pen.de offic. adſeſ.* Auditorium quoque principis appellatur, vbi princeps quid cognoſcit, definit, decernit, reijcit, *l.minor. 18. ff. de min. & l. mulier.ad princ.ff.ad Treb.& l.ſi quando.36.ad fi.C.de appel.* vbi ſacrum vocatur. Alibi conſiſtorium dicitur *l. fin. §. in his autem. C. de temp.appel.* quod ſoli Imperatori aut Regi habere licet. Auditorium etiam præfecti Prætorio dicitur, *l. lecta. in princ. ff ſi cert.pet.* Auditorium iudicum, magiſtratuum *de quo ſ. pr. §. auditorium 2.* cuius meminit Tryphoninus, *l.cum in fundo.§.pen.ff.de iur.dot.& l.penul.de offic.adſeſſ.* vbi cauſſæ audiuntur, & explicantur.

AVE, ſiue, Haue, vel Habe (b, pro, v, vt ſæpe P. Flor. vt eſt literarum mutua ἐναλλαγὴ, vel Fabio auctore) KNB id eſt, aut chariſſime nobis, ſalutandi formula qua vtebantur Imperatores ἐν ταῖς ἐπιγραφαῖς, & inſcriptionibus ſuarum conſti. qualem videmus in inſcriptione *l.falſa. 8. C. Theo.de falſ mon.& alibi ſæpè* & in Codice Iuſtiniano eiuſmodi ſalutares inſcriptiones viſuntur: quæ quidam deprauarunt, & corruperunt.

AVERSA charta, id eſt, opiſthographo.*l.charta. D. de bo.poſ.ſecun tab.* Eſt enim ὀπισθόγραφος à tergo ſcriptus, *Plinio li.3.Epiſt.5.* Theo. Hermopolites *ad l.notionem. D.de verb.ſignifi.* ὀπισθόγραφον λύσιν appellat apocham à tergo ſcriptam.

AVERSIONE, vel per auerſionem emere, locutio eſt à Iuriſconſultis vſurpari ſolita: quum res multæ ſimul atque acceruatim vno pretio venduntur, Aſconius hac in re vocem Semel, vſurpat, Sectores, inquit, ſpem lucri ſui ſecuti, bona condemnatorum ſemel auctionabantur: ac poſtea ſingulas quaſque res populo venditabant. Hotoman. ab auertendo ſcribit deductum vocabulum, quaſi cum omnia ſimul & vniuersè tanquam per euerriculum auertuntur: vnde vniuerſa dicuntur propriè, quæ vnum in locum ſunt conuerſa. Alij ab auertendo deducunt, quod ſcilicet quaſi auerſi negotium ita contrahamus, re omni neque perſpecta, neque explorata bene. Quid verò interſit inter Aduerſionem & Auerſionem, cúrve illa emptori & conductori, hæc venditori & loca-

locatori conueniant, vide apud Hotom. in Comm. verb. iuris.

Auerſione locare, *apud Africanum. l. & hac 35. in princ. D. loca.* vel per auerſionem conducere, *apud Vlpian. in l. 1. §. exercitorem. ff. de exercitoria.* ἐν ὁμάδι, id eſt, in vniuerſum locare aut conducere.

Auerſione vænire, *Vlpian. l. 4. §. ſi auerſione. D. de peric. & comm. rei ven.* Si auerſione vinum vænit, cuſtodia tantum præſtanda eſt, *& §. ſeq.* Vino autem per auerſionem vendito, finis cuſtodiæ eſt auehendi tempus. Dicitur autem cum pretium aut numerus, aut menſura aut pondus non dicitur. *Aug. lib. 3. Emen. cap. 6.* Græci ἐν κότῳ. Valentinianus *Non de releuat. poſſeſsio.* in aggere. Galli adpellant in groſſo, *& en bloc.* Plutarchus in Iſocrate, ἀθρόα τὰ φορτία πεπρᾶσθαι.

Auerſione opus locari, *apud Florentinum l. opus 31. D. loca.* ait Aug. vbi ſuprà, cùm totum vnum pretio, non in pedes ſingulos, menſuráſue locatum eſt, quod colligi poteſt ex his Flor. verbis vbi ſuprà. Opus quod auerſione locatum eſt, donec adprobetur, conductoris periculum eſt: quod verò ita conductum ſit, vt in pedes menſuráſve præſtetur, &c.

AVERSI oneris actio, *apud Alfenum, l. in nauem. 31. D. loca.* id eſt, interuerſi & ſubrepti. Eſt enim

AVERTERE, ſubripere, *l. illud. 7. §. pen. D. de trib.* & amouere, intercipere, aliò transferre. *l. 1. §. præterea. D. ſi is qui teſta. lib. eſſe iuſſ. fuer. l. 3 ſed & ſi quis. D. de crim. ſtellion.*

AVERTA, *in l. quoniam. de curſ. pub. lib. 12. C.* quid ſit ex Græc. interprete Bud. in l. eos. D. de falſis docet: Ἡ δ' ἀϐέρτα, τουτέστι, τὸ ὑπομάχαλον ὅπερ ἐπιφέρονται οἱ τοῦ δρόμου, ἔσω καὶ αὐτὸ ἑξήκοντα λιτρῶν. καλεῖται δὲ ἀϐέρτα ἐκ τοῦ ἀποστρέφεσθαι. Auerta ex eo, quòd auerſa ſit: ὑπομάσχαλον, id eſt (vt ait Budæus) lora latiora, quæ per terga equi iugalis excurrunt, ſub alis eius ſuccincta.

AVFERRE eſt quid amouere, ſed id ſine vi fieri poſſe Vlp. ſcribit, *l. quo naufragium. §. non ſolùm autem. D. de incen. ruin. & naufr.* Auferre, *toto tit. D. & C. de iis quæ vt indig. & in l. aufertur. D. de iur. fiſc.* eſt, vindicare, *idque per l. portiones. 21. D. de iis quæ vt indig. auf.* Auferendi cauſſas pete ex dictis tractatibus, latiſſimam enim tractationem exigunt.

AVGERE ſpectat ad quantitatē.

Ampliare ad pretium *C. de ſacſan. Eccl. l. iubemus nulli de iur. fiſc. ..non intelligitur. §. diui.* Augere hæreditatem, gregum & pecorum partus, *in fi. l. ſed etſi. D. de pet. hære. l. ancillarum. D. eo.*

AVGMENTA dicuntur, quæ rei accedunt, *l. item veniunt. §. item non ſolùm. ff. de hæred. pet.*

AVGVRES ab auiū garritu dicti ſunt. Porrò trifariā augurari auibus ac futura prædicere ſolebāt: Primū volatu, deinde cātu, tertiò guſtatu obſeruato.

Augures, maleficiorum appellatione contineri ſanxit Conſtant. eos conſuli prohibēs *l. nemo. S. C. de maleſ. & mach.* idque ſublata Romuli lege, iubentis, Neque inauguratò fieret.

AVGVSTI cognomentum vnde deſcenderit, quáve de cauſſa Cæſari inditum fuerit, ex Dione lib. 43. diſces, cuius verba ex G. Xylandri verſione hæc ſunt, Sed poſtea quàm ea quæ pollicitus fuit, re ipſa perfecit, ibi demum Auguſtus à Senatu, populóque appellatus eſt. Etenim cùm ſtatuiſſent peculiari quodam cognomen eo inſignire, ac alij alia referrent ac probarent: Cæſar. quamuis Romuli nomen vehementer adpetebat, tamen cum ſentiret hinc ſe ſuſpectum adſectati regni fieri, eo omiſſo, Auguſtus quaſi hominis natura amplior ipſe cognominatus eſt. Auguſta enim ea, quę honore digniſſima ac ſanctiſſima ſunt, dicuntur, ideóque σεϐαστὸν Græci Auguſtum interpretati ſunt, quaſi venerandum dicas.

Auguſti & Cæſares (qui his notis in plurimis inſcriptionibus, & ſubſcriptionibus C. Th. & Iuſtiniani conſtitutionum, AA. & CC. reperiuntur) hoc differunt. Nam Auguſti hi dicuntur, qui nunc regnant, & à Sena-

Digitized by Google

tu Imperatoris nomine honeſtati ſunt: ac Cæſares dicuntur, qui ab ipſo Auguſto electi ſunt, ad regendam prouinciam aliquam cum Cæſaris honore tantùm, donec Auguſtus vixerit, poſt eius mortem ſucceſſuri in imperio. *Hac Alciatus in l. 2. de excuſ. artifi. lib. 10. C. ex Ammiano Marcellino.*

Auguſti quando primùm regnarint, docet I. Capitolinus in M. Antonino philoſopho, Marcum, ſcilicet philoſophum, & Verum Commodum fratrem. Tres etiam poſtea ſimul regnaſſe ſcribit Ammianus Marcellinus. In hoc tamen inquit: negocio Valentinianus morem antiquitus inſtitutum ſupergreſſus, non Cæſares, ſed Auguſtos, germanum nuncupauit, & filium: beneuolè ſatis.

Auguſta, Auguſti vxor, *l. princ. 31. D. de legib. l. fi. Auguſtæ: D. de leg. 2. l. fiſcus in fi. D. de iure fiſc. l. cùm hæredes. C. qui teſta. fa. poſſ.* & alibi ſæpiſſimè. Auguſta etiam Auguſti ſoror, *l. fi. C. Theo. de luſtr. collat.*

Auguſta domus, domus eſt principis priuata, ad eius rem priuatam pertinens, *vt conijcere eſt ex inſcript. & titu. de priuile. dom. Aug. lib. 11. C. eadem diuina dicitur, in l. alſit. C. eodem.*

Auguſtam fortunam, Auguſtum ipſum interpretari poſſumus, *l. vlti in princ. C. de indic.*

AVGVSTALIA, Auguſti feriæ ſunt.

AVGVSTALES variò accipi conſtat. Nam quidam erat præfectus Auguſtalis, qui Ægypti præfectus erat, cui præfectura, & imperium ad ſimilitudinem Proconſulis conceſſa erant. *l. vnic. D. de offi. præfect. Auguſt.* Quando, & à quo ſit conſtitutus, Strabo lib. 7. quáve de cauſſa Tacitus lib. 2. Annalium docent. *Huius meminit Anthemius, l. 3. C. de cano. lar. titul.*

Auguſtales nuncupatos fuiſſe ſcribit Vegetius li. 2. rei milit. qui primos ordines in bello ducebant: quòd ab Auguſto ad id tantum adlecti eſſent. Auguſtalis etiam ſextumuir, iudex municipalis erat à Decurionibus factus, *vt ex l. quinque. 57. & l. ſi quos 59. de Decu. l. 13. C.* iunctis epitaphiis, quę Mediolani extant, FAVSTVS VI. VIR AVGVSTALIS, QVI INTER PRIMOS AVGVSTALES A DECVRIONIB. AVGVSTALIS FACTVS EST.

AVIA mater eſt patris matríſve, ſicut auus pater patris, matríſve, *l. 1. D. de gradibus lib.* Auia negocia nepotis adminiſtrat. *Vide l. Neſennius. D. de negotiis geſtis.*

Auia mea, ſocrus magna vxoris meę eſt. *Modeſtinus l. non facile. §. gradus. de grad. & adfin. D.*

AVIARIA apud Paulum, *l. auibus. D. de legat. 3. cauea, quibus aues concludimus.*

AVIATICVS, nepos, *lib. Feud. 3. tit. 1. §. 3.* Si verò filios non habuerit, & auiaticum ex filio maſculo reliquerit. Fictum nomen ab Auus, vel auius, quo nomine in legibus barbaricis ſæpè pro auus vtuntur. Nepotem verò feudiſtæ interdum fratris filium appellant, *vt li. l. ait. 5. §. 1.* quam conſuetudinem in Francogallia lingua retinuimus.

AVIBVS legatis, anſeres, phaſiani, gallinæ, & auiaria debebantur, non autem phaſiarij, & paſtores anſerum, voluntatis quæſtio eſt. *Hæc. Iul. Paulus, libro 3. Sent. tit. de legat. vnde exſcripta eſt dict. l. auibus. a Triboniano immutata.*

AVLÆVM, *Vlpia. l. ſed & ſi quid. 15. §. & fi. de vſufructu:* Velut aulæi, inquit, vel alterius apparatus. Sed & apud Ciceronem pro Cœlio, in ſingulari legitur. nam vſitatius in plurali, & neutro genere, Aulæa legitur. Sunt autem tapeta, quibus parietes, & aulæ, ornatus cauſa teguntur. Seruius verò ſtragula verſicoloria eſſe putat, explicans hunc Virgilij locum:

Aulæis iam ſe regina ſuperbis.
Aurea compoſuit ſponda.

Sic dicta, quòd in aula Attali Regis primò inuenta ſint. Nonius verò genus

ſius veſtis peregrinæ eſſe cenſuit, eſſéque ait, tanquam paludamentum habitus militaris.

AVOCARE alicui, pro, ab aliquo. *Vlpia.l.36.D. de noxa. act.* Nec oberit, quod Seruiana poteſt ei homo auocari. *Sc.l.vlt.D. de hu, quæ in teſt. delent.* Auocatur ſcriptis hæreditas, id eſt, à ſcriptis hæredibus, hoc eſt, ſcripti hæredes ab hæreditate repelluntur.

Auocare autem concionem, *inquit, Turn.adu.lib.16.ca.* 21. eſt concionem à magiſtratu, qui eam aduocauit, abducere: quod, vt apud Gellium eſt, ius erat aliquibus magiſtratibus facere. A tribuno auocare concionem Liuius ſcribit nefas fuiſſe.

AVRES propitiæ opponuntur hebetibus, quas habere dicuntur, qui non curant, quæ audienda ſunt, audire, *Vlpia.in l.ſi extraneus de iur.dot.* Sic ibi legendum putat Budæus refragantibus exemplaribus, in Floren. tamen Pand. propriis legitur. Tu lib. Βασιλικῶν conſule.

Aurem tangens, totum corpus tetigiſſe videtur, *Trebat. l. vulgaris D. de furt.*

AVRELIA Lex, vide infrà Lex.

AVRELIVS. Antoninus Imperator, is eſt, qui virtute & eruditione inſignis, Philoſophi cognomentum tulit. Bella geſſit in Germania contra Marcomannos.

AVREVS, ſeſtertiûm mille æſtimabatur, *iunctis Gaij, in lege* §. *vlt. D. de S.C. Silan.* & *Paul. lib. ſent. capitibus*, quod & Anto. Aug. lib. 2. Emend.c.9. probat vbi veterem & nouam aureorum æſtimationem explicat. At Hotomanus in Com. verb. iuris, aureum continere tantùm centum ſeſtertios contendit, idque ex Dionis verbis, libro 55. quæ ſic vertit: Cum Auguſti domus in Palatio conflagraſſet, multíque multa illi conferrent, nihil accepit, niſi tantum à populis aureum, à priuatis verò drachmam. Aureum enim ego quoque nummum, qui drachmas viginti quinque valet, more noſtro appello: & Græcorum quidam, quorum libros, quòd Attico dicendi genere ſcripſerunt legimus, ſic ipſum vocarunt. *Hæc Dio.* Cùm igitur drachma denario Romano apertiſſimè à Plutarcho in Camilli vita æſtimetur, apparet Dionem, aureum pro centum ſeſtertiis vſurpaſſe; cùm ſcilicet in viginti quinque denariis tot ſint ſeſtertij. Locum autem illum *Iuſtiniani. in* §. 3. *Inſtit. de ſucceſſ. libert.* qui huic opinioni refragatur, ſic exiſtimat poſſe reſtitui. Si quidem libertus & liberta minores centenariis ſint, id eſt, minus mille aureis habeant ſubſtantiam (ſic enim legis Papiæ ſummam interpretati ſumus, vt pro centum ſeſtertiis vnus aureus computetur) nullum locum habeat patronus, &c. Reliqua huc pertinentia vide apud eundem Hot. loco præcitato. Sed & obiter notandum, æſtimationem aurei Romani cognoſci poſſe ex comparatione locorum duorum Suetonij & Taciti: Nam de Othone ſcribit Suetonius: Quoties cœna acciperet principem, aureos excubanti cohorti viritim dabat. *Tacitus*, Cohorti excubias agenti viritim centenos numos diuidebat. Aureus igitur Romanus centum numis taxatur. *Hæc ex Hoto. vide tamen Anto. Aug. lib.2.c.7.*

Aureorum anulorum ius, vide ſuprà Anulus.

Aureorum genera duo Budæus conſtituit *lib. 5. de Aſſe*: totidem Alciatus *lib. 2. Diſpunct.ca.9.* quorum verba hîc non refero.

Aureus dicitur, ſolidus, §. *fi. Inſti. de pœn. tem. litig. iunct. l. fi. D. de in ius vocand.*

Aureis quinis valet argenti libra, *l. vnic. de argent. pro lib.* 10. *C.*

Aurei numi, etiam æs dicuntur, *Vlpiano l. etiam* 159. *D. de verborum ſignificatione.*

Aureos tot, interpretatur Iulianus, *quidam 96. D. de legat.* 1. quadringentos ex præcedentibus. Ex quo obſeruandum incertum numerum, nondúmque præfinitum, ex præcedenti-

bus,aut ſubſequentibus æſtimandum.

AVRICHALCVM, vel orichalcum, quidam (vt ait Feſtus) putant compoſitum ex ære & auro, ſiue quòd colorem habeat aureum. Orichalcum ſanè dicitur, quod in montuoſis locis inuenitur. mons etenim Græcis ὄρος appellatur. Qui vas aurichalcum pro auro vendidit ignorans, teneri aurum, quod vendidit præſtare Marciano placuit. *l. Labeo. 45. ff. de contrahend. em.* De Orichalco notatu digna, vide apud Seruium *in l. 12. Æn.* Orichalcum autem fuiſſe precioſum, etiam Plautus docet, qui ait in Milite glorioſo: Ego iſtos milites orichalco contra comparem.

AVRI fodina *apud Gaium. l. D. quod cuiuſque vniuerſ. no.* locus vbi aurum foditur. ſicut Argenti fodina, vbi argentum.

AVRVM Feſto lib. 1. dictum, quia præcipuè cuſtoditur: Græcè enim ὠρεῖν cuſtodire dicitur. Vnde & Theſaurum. Hippocrates medicus de nomine inuentoris id dictum putat, quem vocitatum ait Aurum, ſiue (vt alij legunt) Aurium. Quidam à ſimilitudine auroræ coloris nomen traxiſſe exiſtimant. Nonnulli, quia mentes hominum auertat: alij à Sabinis tranſlatum putant, quod illi Auſum dicebant.

Auri appellatione anulos aureos contineri, aurea emblemata, inaurata non item, *Vlpianus ſcribit, l. cùm aurum. §. idem Celſus D. de aur. argento leg.*

Auri facti, infectíque appellatione, quid contineatur, docent *Vlpianus, & Paulus, in l. Quintus & l. Pediculis. & l. cùm aurum. D. de aur. arg. qua leg.* quorum verba huc non refero. Vide ſuprà, ARGENTVM factum.

Auri ſui appellatione, non contineri quod in credito eſt, argumento eſt, quod de argento Vlpianus ſcribit, *d. l. Quintus §. argento.*

Auri ſacram famem imitatione Virgilij dixere Leo & Anthemius Impp. *l. ſi quendam 29. C. de epiſ. & cleri.* pro execranda, ſic enim Poeta li. 3. Æneid.

— & auro
Vi potitur quid non mortalia pectora cogis
Auri ſacra fames?

Aurum coronarium, definitore Gellio, lib. 5. capit. 6. coronæ aureæ, quæ Imperatoribus ob honorem triumphi mittuntur. hæ antiquitùs ex lauro erant, pòſt fieri ex auro cœptæ, Baptiſt. verò Egnatius in adnot. ad Capit. ſcribit eſſe, quod ciuitates, & oppida nouis Imperatoribus offerebant, ſub coronarum ſpecie. Equidem ab Imperatorum definitione diſcedere non auſim. Aiunt igitur, aurum coronarium eſſe id, quod offertur à curiarum ordinibus, vel amore proprio, vel indulgentiarum lætitia, vel rebus proſperè geſtis, *l. qua diuerſarum. C. Theo. de auro coronat.* Hoc autem non, niſi ab admonitis, & ex conſuetudine præſtabatur, *d. l. qua diuerſarum. & l. ſeq. C. Theod.* Hanc ſolam Iuſtinianus in Codicem ſui nominis tranſcribi iuſſit, *qua extat lib. 10. C. eo. tit.* Aurum Coronarium voluntatis, munus voluntarium diuus Iulianus reſcripſit.

Huius etiam meminit *lex pen. C. de Iudæis.* & ibi vide Græcos interpretes. Notandum autem obiter illud aurum coronarium, de quo fit mentio *apud Seruium, in lib. 8. Æneid.* aliud fuiſſe atque illud de quo extat rubr. *lib. C.* 10. nam illo intelligi adnotat aurum, quod à victis gentibus dabatur, propter conceſſam vitam.

Aurum glebale, quod pro poſſeſſionibus penditur: *huius fit mentio in l. 1. C. de prætor. & hon. præt. libro 12. C.*

Aurum luſtrale, quod quarto quoque anno pendebatur, vt ait *Zonaras:* onus negociatorum, & mercatorum erat, ob idque aurum negociatorium appellatur à Lampridio in Alexand. Huius fit mentio, *C. de luſtralis auri collatione,* vbi ſunt duæ tantùm leges Græcæ, à quibus χρυσαργύριον appellatur. fit etiam mentio in variis legibus C. Th. de luſtra, conlat. Appellatur quoque functio auraria. *in l.*

ſinguli

Digitized by Google

ſinguli C.Th. eod. à negociatoribus (vt iam dixi)pendebatur, *vt ait l. à negociatoribus.C.Theod.eo.& l.ſeq.*

Aurum oblatitium, quod non canonis, vel indictionis, ſed oblationis genere quodam à ſenatoribus pendebatur:vt ex Symmachi, & Syneſij epiſtolis didici.

Aurum publicum,quod ærario publico infertur: huius commeminere Honorius, & Theodoſius Impp. *in l. vnic.de aur.public.perſecut.lib.*10.*C.*

Aurum puſulatum, vide ſuprà Argentum puſulatum.

Auri maſſam 72.ſolidis, ſiue aureis æſtimat, *l.quotieſcunque.C.de ſuſc.præp.& arc.lib.*10.*ὥσπερ* (inquit Zonaras) *τοῖς νῦν αἱ λίτραι ἑβδομήκοντα ἀριθμοῦνται.*&c.

AVRARIVS ſuſceptor *in l.* 1. *C.de apochis publ.* qui aurum collatum ſuſcipit,vide infrà Suſceptor.

Aurarium Canonem,*in l.priuatis.C. de excuſ.mun.lib.*10.interpretatur Accurſius ſuſceptorem aurarium : cùm pro penſitatione & functione in auro facta,accipi oportere, contextus ipſe conſtitutionis doceat.

Auraria penſitatio,idem:*de qua in l.*2.*de fund.patrim.lib.* 11. *C.* & Auraria præſtatio,*in l.vnic.C.Theod. qui à præb.tiron. & equi.excom.* & Auraria functio.*l.ſinguli.& l.omnes. C. Theod. de luſtr. conat.* & Auraria penſio *apud Caſſiodo.lib.*11. *Epipha. Varia.ad Fauſtum.*

AVRIFEX, qui ex auro quid facit,*l.ſcribit.D.de aur.arg.lega. & l.* 2. *C.Th. de excuſ. artif.* Hinc Aurifices ſpecierum & ſolidorum, *in l. ſcriniis. C.de palat.ſacr.larg.lib.*12.in breui, ſiue(ſi malis)in notitia.

AVSPICIVM appellatum eſt, ab auium volantium ſpectatione, quaſi auis ſpecium : ſicut Augurium, à garritu auium, tam in bonam, quàm in malam partem.

Auſpicia cognitionum *in l. ſi. C.de incer.* non inter augurium, & euentum litis,vt quidam putat, ſed initia cognitioni cauſſæ, vel potiùs litis (quod & Accurſius ibidem probat) interpretanda ſunt. Auſpicia pro authoritate, iuſſu & mandato in Forenſibus accipit G.Budæus.Auſpicia maiora, maiores honores & magiſtratus ſignificant. Nullus enim magiſtratus inauſpicatò creabatur.

AVT non ſolùm diſiunctiuæ, ſed & ſubdiſiunctiuæ orationis eſt, *l. hæc verba.* 124. *D. de verborum ſignificatio.* Huius ea vis eſt, vt alterum fieri ſatis ſit,*l.ſi is.qui* 13.*§.vtrùm. D. de rebus dub.*Sæpe etiam diſiunctam, aut pro coniuncta accipi Paulus ſcribit,*l.ſæpè.* 53.*D.de verb.ſign.*cùm dico: Quod dedi,aut donaui: quod & Iuſtinia. probat,*l.penult.*6.*eod.tit. vt in interdicto.* Quod vi,aut clàm,Hinc qui ſibi, aut filio, aut cuilibet extraneo ſtipulatur,manifeſtè filij, extraneiue perſonam complectitur, *vt Iulianus ait, l. qui* 56.*§.qui ſibi.de verbor.obligat.* Ita comprehenſum, adiectum interpretantur Bartolus,Baldus, Alexand.Alciatus.*ad d.§.qui ſibi.& rectè.*

Aut etiam ponitur pro ſiue, in forma diui Pij,apud Calliſtratum,*l. debitoribus.*31.*D.de re iudic.*tametſi Accurſius, & eum ſequutus Albericus, pro ſicut, ibi accipiendum exiſtiment: eodem ſenſu accipi poteſt, ſcilicet pro ſiue,*in l.penultim.§.final. D.de actionib.empti.*non pro,id eſt, *vt credit Albericus.*& in Pandect. Flor.vitium eſt interpunctionis. nam interpungi debes poſt verbum Habitatoribus.& reliqua minuſculis literis ſcribenda, hoc modo:Et ſi receperis, habitatoribus, AVT QVAM QVISQ. DIEM,&c.*vt ex initio illius §. liquidò conſt.* Eodem quoque ſenſu accipitur,idque diſiunctim, *in l. quia abſente.C.de procura.* & tum plerumque geminatim reperitur,*l.exigendi.C.eo. tit.de procurat. & in l.ſi cùm venderet. ff.de pigno.act.*

Aut, negandi vim habet etiam geminatam, *in l. dies Feſtos. C. de feriis ibi*, aut Circenſe certamen, &c.

AVTEM, præter nouiſſimam ſignificationem,ponitur pro,enim,*in l. intra. §. quadriennium. verſi. quatuor*

by Google

autem. D. de diuer. & temp. præſ. Aliquando ponitur pro igitur. *l. legatis. § pecoribus. verſicul. & ſues autem. De legat.* 2.

Autem quoque ſonat etiam, *& ſic iungit, l. 2. §. hoc etiam. verſicul. litem autem alterius. Cod. de iureiur. prop. calumn. dan.* vt in illo Plauti: Abite, tu domum, & tu autem domum.

Autem particula ſubiecta, & elegantiam, & ornatum habet, *l. cogit.* 16. *§. & generaliter autem. D. ad S.C. Trebellian. & l. ſi quis. 5. § tutela verbor. & hoc autem. D. de obligat. & actio.*

AVTHENTICVM, Αὐθεντικὸν, eſt, quod vulgò originale dicimus, *Paulo libr. 5. Sentent. tit. 12. quæ in Pandect. lib. 22. titul. 4. l. 2. de fide inſtrumentor.* à Iuris ciuilis compoſitoribus relata fuit. Eodem ſenſu accipitur apud Vlpianum, *l. fin. D. de teſtam. quemadm. aper.* ἀπὸ τῶν αὐθεντικῶν. Exemplum teſtamenti ab authentico diſtinguitur: nam quod inde deſcribitur, dicitur exemplum, *d. l. 2. & d. l. fi.* Galli Pragmatici Copiam appellant. Hinc

Authenticæ rationes eadem ſignificatione, *Vlpiano l. Pomponius. 8. ff. famil. erciſc.* & Authenticæ tabulæ, *l. cætera. in fi. ff. eodem.* Heredem enim exemplum debere dare: tabulas verò authenticas ipſum retinere, aut in æde reponere. Quod autem Authenticum, ſit ipſum originale, *docet l. ſancimus. C. de diuerſ. reſcript.* vbi vox atque, explicationis nota eſt.

Authentica vulgus interpretum, & Pragmaticorũ vocat quæ τὰς ΝΕΑΡΑΣ, & Nouellas conſtitutiones, & ipſe Iuſtinianus, eiuſque interpres Iulianus Patritius, & interpretes Græci veteres, appellant. Vnde autem eam appellationem traxerint, *docere nititur Alciatus lib. 2. Parerg. c. 46.*

Αὐτόματα dicuntur, quæ per ſe mouentur, quæve fortuitò eueniunt, vt horologia. Αὐτόματα etiam ſunt opera, quæ ita fabricant mechanici, vt ſua ſponte quicquam efficere videantur. Hinc

Automataria fictum verbum *apud Vlpianum. l. cætera. 4. § pen. D. de legi.* 1. quæ Alciatus *lib. 1. parer. ca.* 20. interpretatur mechanica opera, quæ ſponte ſua mouentur, qualia ſunt horologia. Heron in Pneumaticis, aquã ait in ſublime automaton, id eſt, ſpontalem ex ſphæra concaua. *Tranquillus in Claud.* Si automaton, inquit, aut pegma, vel tale aliud ceſſiſſet.

Author, Authorari, Authoritas, vide ſuprà Auctor. Nam ideò ibi interieci, quòd ita ſcribi, & ex monumentis antiquis, & peritorum conſenſu conſtet.

Αὐτοφυὴς, *apud Vlpianum, l. ſi cui 70. ff. de legat.* 3. appellari Ang. Aug. lib. 4. cap. 16. ſcribit quod ita per ſenatum eſt, vt nulla arte fucatum ſit. Si cui, inquit, lana legetur, id legatum videtur, quod tinctum non eſt, ſed αὐτοφυὴς.

Αὐτοφώρους Græci vocant non ſolùm fures manifeſtos, ſed etiam omnes qui in aliquo crimine deprehenduntur. *Horum fit mentio. l. 3. ff. de furt. Inſtit. de obligat. quæ ex delict. naſc. §. furtorum.*

AVVNCVLVS matris meæ frater eſt, *vt ait Paulus, l. Iuriſconſ. §. tertio gradu. ff. de gradibus. quod & Modeſti. in l. inter 5. ff. vnde legit. & Feſtus lib. 1. probant.* Traxit autem appellationem ab eo, quòd æque tertius à me, vt auus eſt, ſed non eiuſdem iuris: ideóque vocabuli facta deminutio: ſiue auunculus appellatur, quòd aui locum obtineat, & proximitate tueatur ſororis filium.

Auunculus maximus, is eſt abauiæ frater, patris vel matris auunculus maior. Auunculus maior, is eſt proauiæ frater, patris vel matris auunculus magnus. Auunculus magnus hic eſt auiæ frater, *Paul. Iuriſconſultus.* 9. *ff. de gra. & adfin.*

AVVS, patris vel matris pater, *l. fin. § ſecundo gradu. ff. de gradib.* dictus à Græca voce πάππος, mutatis aliquot literis. Alij auum dictum putant, quia ad duos adtineat, quaſi ad duum.

Auus meus, vxoris meæ ſocer magnus eſt, illa illi pronurus. *Modeſtin.*

l. non

l. non facile. ff. eo. tit.

AVXARIA, ſecreta nemoris dicta ſunt, eò quòd ibi frequentant aues, ſecundùm Iſidorum 17. etymol. c. 6. inde venit impenſatio auxaria. *C. de fun. patr. l. 2. lib. 11.*

AVXILIVM ferimus, manu, clamoribus, obiectu corporis, plorando. *Vlpian. auctor eſt l. 1. de S.C. Sil. §. hoc autem Senatuſconſultum.* Notum eſt, auxilio nouo indigere, quæ de nouo emergunt. *l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de interrog. action.*

Auxilium iuris eſt ſuffragium, & beneficium iuris, prout dicitur: Contra hæc prodita ſunt iuris auxilia. vide de hoc. D. ad Syl. l. cùm dominus. Fruſtrà auxilium legis inuocat, qui committit in legem. *ff. de minorib. l. auxilium de vſu. l. quia fruſtrà. l. filio. ff. de rit. nupt.*

Auxilia appellantur, ex fœderatis, amicíſque populis in exercitu conſcriptæ cohortes, *l. 2. §. exercitum. ff. de iis, qui not. infam.*

AVXILIA, olla paruula, *Feſto.*

AVXIMALIS ager, limitibus Gracchanis per centurias eſt adſignatus, *titul. de limit.* Varro auctor poſt Hygenum.

AXARE, veterib. nominare ſonat, *Feſto lib. 1.*

AZO, Bononienſis Iuriſconſul. varias leges interpretatus eſt: cuius interpretamenta pleraque ab Accurſio in gloſſemata ſua tranſcripta fuiſſe liquet: Scripſit & in Codicem Iuſtinianum Summam, ídque paratitlatim, Vlpiani & Pauli more, ex perſonis, rebus, cauſſis, & effectibus leges explicans, vt in epiſtola eiuſdem Summæ præfixa docui. Scripſit & in Inſtitutiones, & Pandectas & Nouellas. Iura publicè profeſſus eſt. Æmulorum inuidia Montem-Peſſulanum profectus, ibi docuit, deinde Bononiam rediit. Diem tandem functus eſt anno à CHRISTO nato 1200. Huius & in ſcholis, & foro maxima eſt auctoritas.

B

B LITERA Græcorum, Latinorúmque ſecunda eſt. Huius neque vocem, neque ſonum eſſe, Plato in Thæteto ſcribit M. Fabius lib. 1. Inſt. Orato. cap. 4. in aliarum locum data: hinc ex duello bellum factum ait B & V mutua eſt enallage in Pand. Floren. vt Fauius pro Fabius, & in aliis vocibus.

BABYLONICA, ſtragulæ genus, quod equis inſterni ſolet, *apud Vlpian. l. argumento 25. §. 1. de aur. & arg. legat.* à quibuſdam ψιλὴ πολύμιτὸς dicuntur veſtes ea non eſſe Vlpianus ibidem putat. Hinc dicta vult. Plin. lib. 8. ca. 48. quòd colores diuerſos picturæ intexere, Babylon maximè celebrauit, vnde & nomen impoſuit.

Babylonicæ pelles *apud Marcianum in l. §. ſpecies ff. de publicanis,* quæ è Babylone aduehuntur, aut illic parantur.

BACCÆ ſunt fructus minutiores diuerſarum arborum, vt lauri, oliuæ, myrti, & ſimilium.

BACCALAVREOS magiſtrorum nomine contineri ait Alciatus, *l. cui præcipua. 57. ff. de verb. ſig.* ex ſententia Pauli Iuriſconſ. qui illius legis auctor eſt. A bacca laurea nomen ſumpſiſſe videntur. Hi à Iuſtinia. lytæ vocantur.

BACCHARI Nonio eſt furere, quo ſenſu accipitur apud Vlpian. *l. 1. §. idem Viuianus ff. de ædil. edict. §. fi. Inſtit. de ſucceſſ. ſublat.* de muliere ſeruili amore bacchata: amatrix enim rectè furere dicitur, *vt ait Imper. Nouell. quib. mod. nat. effi. legi. §. nouimus.* furore, inquit, amoris vehementius nihil eſt.

BAIVLARE, *vt ait Nonius*, eſt ferre: ſed id ſuo corpore accipiendum

Digitized by Google

eſt, vt ex Plauti Aſinaria didici: Ego baiulabo, tu, vt decet dominum, ante me ito inanis, eodem ſenſu accipit Gaius, *l. ferri. ff. de verb. ſign.*

BAIVLOS dicebant antiqui, quos nunc dicimus operarios, vnde adhuc baiulari dicitur. Feſto. Sed baiulos propriùs appellat Gellius, lib. 5. cap. 3. qui mercedes corpore ferunt, quos Græci βαστάζοντας. *Portefaix* Galli vocant.

Balani, *apud Vlpianum, l. carbonum. 167. ff. de verb. ſignific.* palmarum fructus, qui dactylus dicitur. Palmæ fœminæ fructus βάλανοι dicuntur *l. Polluci lib. 1. cap.* 12. ex Xenophonte & Herodoto. Hi non veniunt appellatione lignorum, *d. l. carbonum.* Latiſſimam eſſe τῦ βαλάνε ſignificationem quidam aiunt. Marcello longiores fructus ſignificant: fructum quercus Epigrammatis Plinio pomum. Theophraſto lib. 1. hiſtoriæ Planta. cap. 8. arbuſculam. Pro balanis *in d. l. carbonum*, quidam legunt bellariis, ſed falsò. In P. Florent. eſt balanis, quam lectionem probat. And. Alciatus.

BALBVS, Græci ψελλός dictus, qui pronunciando literam, aut ſyllabam eximit, aut prætermittit, vt ex Ariſtotele docet Budæus ad Vlpianum, *l. idem Ofilius §. ff. de ædilit. edict.* Eum quoque, qui obſcurè loquitur, eo nomine contineri putem, ex Non. Marcel. qui balbè interpretatur, obſcurè.

BALDVS Iuriſconſ. Peruſi natus, patre nobili, & medico, vir acerrimi, & promptiſſimi ingenij, Angeli Peruſini frater, Bartoli diſcipulus fuit, vſque adeò Iuri, & Ciuili, & Pontificio operam dedit, vt acutiſſimè docendo ſcribendóque in vtrunque, immortalem ſibi laudē pepererit. Bononiæ & Papiæ docuit. Galliam profectus, poſtliminio poſtea ad vrbem rediit Ticini, vbi profitebatur, deceſſit anno Salutis 1412. alij 1400. demorſus in labio inferiori à rabioſa canicula, quam habebat in deliciis, vt quidam referunt.

BALINEVM, *vt ait Varro, lib.* 4. Lati. linguæ, veteribus erat locus, vbi vrnæ poni ſolebant.

BALIVI, *vt ait gloſſema ad cap. 1. §. poteſtas verò, de pœn. in clem. vulgare prouincialium, c. dilecto de ſent. excomm. in* 6. in Francia dicuntur Præpoſiti. Hi de cauſis capitalibus, & ciuilibus cognoſcunt, vt apud Gallos notiſſimum eſt. Albericus ſcribit, vulgare eſſe verbum apud Gallos, hócque nomine iuſticiarios, & locorum rectores, iudices temporales, & ſeculares contineri: *quod optimè probat cap. quoniam. de immun. eccleſ. libr. 6.*

BALLISTRARII, Græco more, pro, Balliſtarij, *apud Tarruntenum Paternum, in l. vlt. de iure immu.* pro balliſtarum artificibus. In quodam enim Lexico legitur Balliſtra, & vertitur σφενδόνη μάγγανον, *In Nouell. tamen* 85. *§. αὐτὸ δὲ τῦτο*, legitur, βαλλιςαρίων τάγματα, id eſt, Balliſtariorum ordines. ſicque reddidit Iulianus Patritius.

BALLVCA, aurum quod nuper effoſſum eſt è terra, *in l. 1. C. de metall. lib. 11. & l. 4. C. The. eod.* χρύσαμμος Triboniano. *Plin. lib. 13. c. 4.* Ballux aurum minutum in puteis inuentum: éſtque quod modò ex aurifodina erutúm eſt, cuius libra vnciis conſtat quaternis denis, *dicta lege ſecunda Cod. eod.* Pollux χρυσῖτιν ψάμμον vocat.

BALNEVM veteres dixerunt, ſiue balineum: nihil enim differt publicum à priuatis, in publicis autem fœminini generis, & quidē numero ſemper plurali, frequenter balneas & balineas, nec immeritò, nam parſimoniæ cauſa vno igni duplex balneum calefaciebant, pariete interiecto, vt pudor viris mulieribúſque conſtaret. *Hæc Chariſius lib.* 1. Sic Varro lib. de ling. Lat. 8. bina eſſe dixit coniuncta ædificia, lauandi cauſſa, vnum vbi viri, alterum vbi mulieres lauarentur.

Balineum autem & Balineę ſic differunt, quòd illud priuatum, hæ publicæ. *Varro de ling. Lat. lib.* 8. Itaque

que videntur vſurpari, balineum *in l.ſi cuius* 13.*in fi.ff. de vſufru.l. vlt.* §.1. *de aur.& arg.* Balineæ autem, *in l.patronus* 35.§.3.*& l pradiis*.91.§. 4.*ff. de leg.lib*.3. Balnea autem,& Balneas, vt cæteri Latini autores,ita & Iuriſconſ. promiſcuè dixerunt.

BALNEATOR, balnearum præfectus,aut qui balneas præbet, *l.* 4. §. *ait Prætor.ff. de in*, *qui not.infa. l.qui inſulam.*§.*adiles.ff. de locat.* & *alibi ſæpè.*

BALNEARII fures,qui ex balneo quid ſubripiunt.& furantur, *l.*1. *ff. de furibus balnear.*Et

Balnearium furtum, *l.fin.ff.eo.& apud Tertull.lib.de idolola.*Balnearij autem fures cur acerbius cæteris punirentur explicat Ariſtoteles in Problem.c.29.

Balnearium inſtrumentum, quo etiam balneatorem contineri Marcianus ſcribit, *l.item pictoris* 17.§.*inſtrumentum.ff. de inſtrument. inſtrumentóque lega.*

Balneare argentum, quo qui in balneo lauabant etiam diebus vti feſtis conſueuerant, *Scauol.l. medico.ff. de aur.argen.mundo leg.*

Balnearia in eodem ſignificatu appellauit Proculus,*l.quidam.* 13.*in prin. ff.de ſeru.vrb.præd.* quo & Seneca *lib.* 3. *Nat.Quaſt.& lib. de tranquil. vita.* A Græcis βαλανεῖον dicitur, *l. Polluci lib.*10.*ca.* 17. *Onomaſt.*

BALTEVS in Leonis conſtitutione,*l.vnic.C.nulli licere in fre. lib.*11. ſiue balteum cingulum, è corio bullatum, Varroni libr. 4. ling. Lat. & militare erat. in eóque omnes conſentiunt. μεταφορικῶς accipitur, *in c. qui ſanctus. de pœnit. diſt.* 1. Balteum non veſtimentorum, ſed armorum appellatione contineri, L. Baifius libr. de re veſtiar. ſcripſit, Taciti libro 17. & Plutarchi in Camillo auctoritate à Græcis Ζωςὴρ appellatur.

BANNALIS mola, noua & barbara ſeruitutis ſpecies, qua hodie paſſim ruſtici coguntur vna mola quam bannalem vocamus, vnóque furno vti ad quæſtum domini, qui forte is præeſt iuriſdictioni eius pagi. *Balduinus ad titul. de ſeruit. Inſt. ſimiliter,&c.*

BANNALIA flumina, quæ iuris eruditi præſcripta vocant, ſunt quæ dominis beneficiariis confinium prædiorum aut permiſſione principis, aut longi temporis præſcriptione, aut conſuetudine, aut alio iuſto titulo quæſita ſunt.

BANNIRE Gallico verbo vtuntur hodie,qui in exilium mittunt: quod & Pontificio iure receptum eſt. Significat etiam capere, prehendere, &(vt pragmatici Galli dicunt) arreſtare *in clemen.*1.*in prin.de pœn.* quod & ad perſonas refertur. d. clement. Hinc

BANNIMENTVM, ſaiſina, captio,prehenſio, & arreſtatio. Et

BANNVS, ſiue BANNVM, duo ſignificat:Edictum, qua die Vaſſalli equis armiſque inſtructi, ad comitatum adeſſe debeant: & ſanctionem, hoc eſt, mulctam edicto non parentis. *Capitul. Carol.* Si hoc non impleuerit, beneficium perdat: & qui beneficium non habuerit, bannum ſoluat.*Et alibi*: Qui hoc fecerit, tantas vices bannum ſoluat, quanta mancipia vendit.& ſi non habet precium,ſemetipſum donet,vſquedum ipſos bannos ſoluat. *Gregorius Turon. lib.*5.*cap.*26. Bannos iuſſit exigi pro eo,quòd in exercitum non ambulaſſent. Vnde Heribannum duo quoque ſignificat: generaliter multam omnem, quæ domino debetur,quaſi ab HER, & BANNVS: ſpecialiter eam, quæ pro militiæ deſertione penditur: quaſi ab HOERE, quod exercitum ſignificat. *Legis Franc. lib.* 4. *cap.*71. Quicunque liber homo in hoſtem bannitus fuerit, & venire contempſerit, plenum heribannum, id eſt, ſolidos 60.perſoluat: aut ſi non habuerit, vnde illam ſummam perſoluat, ſemetipſum pro vadio in ſeruitium principis tradat, donec per tempora bannus ſit perſolutus. Et qui propter heribannum ſe in

Digitized by Google

ſeruitium tradidit, ſi moriatur, hæredes eius de ipſo banno obnoxij non fiant. Hinc

BANNITVS, interdum euocatus, *leg. Franc. 3. cap. 64.* Quicunque noſtros habens honores, in hoſtem bannitus fuerit, & ad condictum placitum non venerit, &c. *Legis Franc. lib. 4. c. 72.* Vt non per aliquam occaſionem, neque pro Vuadia, nec de ſcara, nec de Vuarida, nec pro Heriberigare, nec pro alio banno heribannum apponet ei ſuam tertiam partem. Item: Ipſe heribannus non exactetur, neque in terris, neque in mancipiis, ſed in auro atque argento, &c. Vnde nonnulli Francogallicum verbum corruptum putant ARRIERE-BAN. Vſurpatur etiam pro pœna non reſpondentis ad exercitum, ab HOERE, vel HEERE, quod exercitum ſignificat, & BANNVS, multa vnde HERISLITIVM, pœna deſertæ ſiue detractatæ militiæ. *Leg. Franc. lib. 4. c. 72.* Quicunque abſque licentia vel permiſſione Principis de hoſte reuerſus fuerit: quod factum Franci & Alemanni HERISLITZ dicunt, volumus, vt antiqua conſtitutio, id eſt, capitalis ſententia erga illum cuſtodiatur. *Item in capitulari Caroli, & in Lombarda. lib. 1. tit. 15.* ſi quis dimiſſo exercitu, abſque licentia Regis domum reuertatur, & quod nos Theudiſca lingua dicimus, ERISLIZ fecerit. *Item*: Ex ea die ſit bannum reſciſſum, quod Theudiſca lingua ERISLITZ: id eſt, armorum depoſitio vocatur: vbi Depoſitio, pro deſertio poſitum. *Beatus tamen Rhen. lib. German. 2.* Deſeruiſſe: *inquit*, exercitum inter capitalia numerabatur. Id flagitium Franci vocabant Heriſchiltz: quaſi dicas exercitus ſciſſionem.

BANNITVS, interdum exilio damnatus, *lib. Feud. 4. ti. 27.* dominum, excommunicatum, vel à Rege bannitum, non eſt obligatus Vaſſallus ad adiuuandum.

Βαφεῖς, in Conſtantini reſcripto, *l. 2. C. de murilegu. lib. 11.* infectores, ἀπὸ τοῦ βάπτειν, tingere, inficere.

ΒΑΦΕΙΟΝ. officinæ, vbi panni infici ſolent: *ſic legendum quidam putat in dicta lege ſecunda, & leg. vlti. C. de veſtibus holober. libro 11. C.* huic præponebatur procuratores, *d. l. 2. & vide Notit. Imp. Roman.* Βαφὴ infectura, tinctura, *de qua I. Pollux. libr. 1. cap. 4. & lib. 7. ca. 30.*

Baptiſma & Baptiſmus, à D. *Auguſtino: in Euang. D. Ioannis, & tranſlatitiè in cap. neceſſarium, de conſecr. diſtinct. 4.* definiri videtur viſibile ſacramentum, aquæ, ad ablutionem viſibilis corporis. Sunt qui ita definiant, vt ſit exterior hominum ablutio, cum certa verborum forma. Baptiſmi autem forma duo copulatè exigit: verbum, & elementum, quod docet Auguſt. Homi. 80. quod & probatur iunctis Euangeliorum locis, Ioann. 3. Matth. cap. vlt.

Baptiſmi geminationem vetuerunt Impp. *l. 12. & 3. C. ne ſanct. baptiſm. reiter.*

BARATHRVM apud Feſtum lib. 2. appellant Græci locum præcipitem, vnde emergi non poſſit: dictum ab eo, quod eſt Βαθύς.

BARBARI Feſto lib. 2. dicebantur antiquitus omnes gentes, exceptis Græcis: quod & Paulus Apoſtolus probat. Rom. c. 1. ἕλλησί τε, καὶ βαρβάροις, σοφοῖς καὶ ἀνοήτοις ὀφειλέτης εἰμί. Barbaros verò in Imperatorum conſtitutionibus accipimus, quicunque Romano imperio non parebant, quod & Alciatus docuit, *ad l. ſcriniis de pala. ſac. lar. lib. 12. C. Sic accipi debent in l. nulli 28. C. de epiſcop. & cleric. & apud Vlpian. l. pen. ad fi. ff. de bon. dam.*

BARBARICARII Donato in 11. Æneid. dicuntur, qui ex auro coloratis filis exprimunt hominum formas, & animalium, & aliarum ſpecierum mutatam ſubtilitate veritatem: *ſic accipiendi ſunt in l. vnica de excuſ. artifi. lib. 10. C. & l. ſcriniis in fi. C. de pala. ſacr. larg. lib. 12. ſic vtrobique accipiendos cenſet eruditus Alciatus.* Iidem etiam caſſides & bucculas auro, ar-

ro, argento, ære tegebant, vt docent Impp. *l. 1. C. Th. de Fabricenſ.* Obſeruatum autem eſt, Barbaricas veſtes dici pro Phrygiis hoc eſt, pro iis, quas Phrygiones acu pingere ſolebant: & quia Barbarum pro Phryge dicebant aliqui, inde Barbaricariorum nomen, pro Phrygiorum.

Barbaricum, *Feſto, lib. 2.* appellatur clamor exercitus, videlicet, quòd eo genere barbari vterentur. Apud Imperatores verò *in l. 2. C. de commerc. & mercat.* ſumitur pro barbarorum ſolo, loco, & terra. Sic & apud Ammianum Marcellinum, lib. 18. Viſus in barbarico miles, per Hortarij regna tranſibat intacta.

Barbarica lex appellatur Romana, *Alciato lib. 16. Parer. c. 12.* ex Plauto: & Barbaricus ritus, eidem, Romanus.

BARBARIVS Philippus, cùm ſeruus fugitiuus eſſet. Romæ Præturam petiit, & Prætor deſignatus eſt, *Vlpian. in l. 3. ff. de offic. Præto.* Vide Suidam & Turneb. Aduerſ. lib. 7. cap. 7.

BARCAM *Iſidorus lib. 19.* appellat, quam quidam ab oneribus gerendis dictam putant. Βάλλιω ϗ κουντελάδα vocari ſcribit Harmenopulus *lib. 2. titul. 10.* περὶ ναυτικῶν *à Paulo libro 2. Sent. tit. 7. §. leuanda.* ſcapha nominatur.

BARISELLOS, *ex Baldo appellari ſcribit Zaſius ad l. 2. §. conſtitui. ff. de orig. iur.* executores, qui Triumuirorum capitalium imaginem principum beneficio obtinent.

BARO in libris quidem Feudiſticis non nominatur, ſed apud alios Scriptores barbaricos eo nomine appellatur, qui inter nobiles opibus & potentia antecellit: quem Satrapen Perſæ appellabant. Denique Barones & Optimates pro iiſdem vſurpantur. *In Append. Aymonij. lib. 5. cap. 52.* Archiepiſcopos, Epiſcopos, Abbates quoque plures etiam Optimates & Barones ſui regni congregari fecit. *Et capite ſequ.* Quidam quoque ſuffraganei ipſorum, nec non Optimatum & Baronum Regni Franciæ non minima pars. *Et cap. 51.* Quæ pernicioſa factio zelo & diuerſitate Baronum, Comitum, atque Optimatum Regni, tantâ terram calamitate extinxit, &c. *Otto Friſing. lib. 7. c. 25.* Leopoldus Marchio, ſuſcepto à Rege ducatu Norico omnibus penè Baronibus ad eum pertinentibus, amoréque ſeu terrore ad eum confluentibus, ſedem Ducatus Ratiſbonam ditioni ſuę ſubiecit. Vnde autem nominis huius origo fluxerit, nemo adhuc, quod ſciam, expoſuit. Apud veteres quidem Latinos authores notum eſt, pro bardo & ſtupido vſurpari: ſed in legibus Barbaricis.

BARO paſſim pro mare, ſiue viro vſurpatur: *vt legis Salicæ, titulo trigeſimoquarto*: Si quis Baronem de via hortauerit, aut impinxerit, &c. Si verò mulierem hortauerit, &c. *Item in Lombarda libro primo, titulo nono*: Si quis homicidium perpetrauerit in Barone libero, vel ſeruo vel ancilla, &c. Quare non abſurdè fortaſſe diſputari poſſet, cùm Barbarici ſcriptores, vulgò pro Vaſſallis homines nominent: quemadmodum poſterius in voce Homo exponetur: factum vt Barones dicerentur iidem, qui alibi Vaſſi dominici: & Homines ſiue Vaſſalli Regij: quo nomine Regni Capitanei, ſiue Proceres omnes, hoc eſt, Duces, Comites, Marchiones continentur. *Sigebertus in Chronicis anni M. C. L X.* Capitales Barones ſuos cum paucis ſecum duxit: ſolidarios verò milites innumeros. *Flauius Blondus libro quinto, Decade ſecunda*: Nam primarij vrbis, quos nunc Barones, tunc Capitaneos appellabant, Imperatori obſequentes, &c. De Friderico Barbaroſſa loquitur. *Sic Lombard. lib. 1. tit. 14.* Si quis ex Baronibus noſtris ad nos venire voluerit, ſecurus veniat, & illæſus ad ſuos reuertatur. *Sic apud Ottonem Friſing.* Marchio in Baronum numerum refertur, *libro Fride. ſecundo, capite duodecimo*, inter quos Wilhelmus, Marchio de Montferrato, vir nobilis & magnus, & qui penè ſolus ex Italiæ Baronibus

Digitized by Google

ciuitatum effugere potuit imperium. grauem conqueſtionem fecit. *Item capite decimo ſexto*: Vicinorum Baronum: quorum vnus Marchio Opitius, præſidiis munita. Iure autem Gallico Baro dicitur, qui in ſuo territorio ſummæ, mediæ, & infimæ coercitionis, atque etiam nundinarum ius habet: veluti, virgis cædendi, ſuſpendi, exilio multandi, ceruicis amputandæ, cremandi, notæ inurendæ. Itaque patibuli quatuor tignis erigendi poteſtatem habet: *vt eſt apud Ioan. Buillerium, in ſumm. Rurali*. Apud Scotos autem Barones vetuſtis temporibus iidem qui apud Germanos dicebantur: nimirum vaſſi Regij, *Hector. Boet. Hiſtor. Scot. lib.* 11. Conuenienti eò nobilitati condicto die, regno in partes, quas Baronias vocant: diuiſo, cunctas opes, agróſque regios meritorum habita ratione diuiſit. Barones verò (ita illius temporis equites noſtrorum annalium monumenta appellant) ne non ſuppútarent ad regiam maieſtatem facultates, vt cuiuſcunque agri domino excedente ex humanis, hæres ſiue mas, ſiue fœmina, vſque ad alterum ſupra viceſimum ætatis annum Regis eſſet ſub tutela.

BARTHOLOMÆVS Salicetus I.C. Bononiæ natus, Patauij primùm, dein Bononiæ Ius ciuile interpretatus eſt, publicéque docuit. Ab Alberto Ferrariæ principe accerſitus fuit, vt in ea ciuitate nouam ſcholam auſpicaretur, Multis tandem in Ius Ciuile ſcriptis libris, ſenio confectus vita exceſſit, anno 1480.

BARTHOLOMÆVS SOCINVS Senenſis, Mariani F. clarus fuit temporibus Maximiliani Cæſaris, magno honorario Paduæ profeſſus: Fallentias, ſiue reſtrictiones ſcripſit. Vide Volaterranum & Tritenhemium.

BARTOLVS I.C. nobilis, in Saxo-ferrato Piceni oppido, quod nunc Marchia vocatur, natus anno à Chriſto nato 1309. Iuri ciuili operá an num agens decimũquartum, dare cœpit. Raynerium Foroliuienſem, & Cynum, Iuris ciuilis præceptores audiuit. Vſque adeò autem Iuri Ciuili ſeſe applicuit, vt anno ætatis ſuæ vigeſimo, publicè de Iure reſponderit, annóque inſequenti pater Lacernatus & (vt nunc loquuntur) Doctor creatus ſit, annum agens 21. Piſas, & pòſt aliquantò Peruſium euocatus, Ius Ciuile interpretatus eſt: in cuius volumina omnia commentarios, reſponſorum (conſilia vocant) libros duos ſcripſit: cuius rei nomine eam ſibi laudem peperit, vt iuris Lucerna, & ſaccus Legum nuncupetur, Iuriſperitorum omnium conſenſu. Nam iure interpretando, explicandóve nulli ſecundus, ita id illuſtrauit, vt de eo ita cenſuerit Alciatus lib. 2. Parerg c. 42.

In iure primas comparatus cæteris
Partes habebit Bartolus.

BASES ſunt pedamenta, ſuſtentacula, & imæ cuiuſque rei partes, *Alciato lib. 4. Parerg. c. 2. & l. ſtatua. D. de verbor. ſign.* quo ſenſu accipi debet apud Iauolenum, *l. hæres* 100. *§. fin. D. de legat.* 3. Tranſlatitiè ad homines verbi Dei prædicatores refertur: *eodem tamen ſenſu vſurpatur in cap. fundamenta. in princip. extra de electio. lib. 6. & ibi Ioan. And.*

BASILICAM, ἀπὸ τοῦ βασιλέως dici putat *Feſtus libr.* 2. vnde & propriè regia dicitur: ſed & regiarum ſimilitudine, quæ loca ampla & ſpacioſa erant, Baſilicæ nominata ſunt, quibus Romanum forum ornatum fuiſſe nemo ignorat. Loca igitur ampla, & publicis vſibus accommodata, Baſilicæ nominantur, *in l. inter ſtipulantem. 82. §. ſacram. & l. continuus. 137. §. cùm quis. D. de verbor. obligat.* Itaque iudicia in eis exerceri ſolita, patet ex illo Fab. lib. 12. Trachali oratoris vocem, cùm in baſilica Iulia diceret, auditam laudatámque fuiſſe ex quatuor tribunalibus. Item ex illo Plin. in epiſtol. Deſcenderam in baſilicam Iuliam, auditurus quibus proximi comperendinatione reſpondere

ſpondere debebam. Quin & venalitiarios in iiſdem habuiſſe tabernas, *patet ex l.32.§. D. de auro arg.* in qua fit mentio argenti cuiuſdam,quod teſtatrix negociatrix venale in baſilica propoſitum habebat. Aſconius in Miloniana teſtatur, in curia librorum quoque tabernas fuiſſe.

BASILICA etiam libri ſunt, quibus continentur leges ab Imperatoribus promulgatæ, vel compoſitæ, qui libri hodie extant Græcè ſcripti, ex quorum lectione lucem magnam iuri noſtro ciuili adferri conſtat. Horum auctor eſt Leo Philoſophus, *vt Harmenopulus & Theodorus Balſamo teſtantur; qua de re 1. Cuiac. l.6. Obſ. cap.9.*

Βασιλικαὶ, viæ publicæ ſunt, quas alij prætorias, alij conſulares appellant. *Vlpian.l.2.§. viarum.D. ne quid in loc.pub.*

Baſilicas Romæ plures fuiſſe ſcribit Onufrius: Baſilica Pauli Æmilij, Iulia, Vlpian. aliàs Traiani, Porcia, Sempronia, Argentaria, Opimij, *De quibus Plin.lib.de vir.illuſt.& lib.5. epiſt.Sueto. Victor.Varro lib.4.ling.Lat.*

Βασιλεία eo ſenſu dicitur, quo Auguſta, quæ Regis Imperatoríſve vxorem ſignificat.

BASILINDA. *apud Iul.Pollucem lib.9. Onomaſt.* luſus eſt, cùm ducta ſorte aliquis fit rex, & is aliquid laborioſum miniſtro, qui ſorte pariter obtigerit, imperat. quod Germanis adhuc,vulgò, her ich dienet euch gern, *vt annotat Lalius Comment. lib. 10. cap.* 9. Huius dictionis & luſus fit mentio à Iuſtin. *l. fin. C. de relig. & ſumpt. fun.* ſub corrupto quidem vocabulo, Regindalia, quod in eum locum irrepſit pro Baſilinda, *vt annotauit Alcia. Prætermiſ.lib.2. in verb. Luſum aleæ.*

BASILISCVS *Feſto li.2.* ſerpentis genus, vel quòd in capite album habeat inſtar diadematis, vel quod reliquarum ſerpentum genera vim eius fugiant. Quæ de hoc plurima narrantur, fabuloſa quidam exiſtimant.

BASILISCVS etiam tyrannus fuit ſub Imperatore Zenone: *de quo accipiendum putant l. decernimus 15. C. de ſac. ſan. eccleſ.* Huius meminit Suidas, & vide de eo Nicephorum, Procopium, & Zonaram.

BASTAGA corruptum ex βάσταγμα, ferculum portandis rebus fiſcalibus accommodatum, *vti patet in Valenti. & Valentis ad Feſtum conſtit. l.3. de cohortal.lib.lib.12. C. & in Leonis Imp.lib.de bellico adpar.* Baſtagam autem priuatam ſub diſpoſitione Comitis priuatarum ſacrarum diuinæ domus: Præpoſitos verò baſtagarum ſub diſpoſitione Comitis ſacrarum largitionum Notitia collocat.

BASTAGARII, quibus id oneris incumbit. *l.4. & 8. de murileg. lib.* 11. C. Hi vecturæ rerum ad ærarium pertinentium ſeruiunt, quam iumentis faciunt. Baſtagarios etiam dici putat Alciat. *rub.de murileg. lib. 11. C.* qui neceſſaria militibus portabant. Opinatur idem fuiſſe eos qui veſtes ad tincturam ferebant referebántque.

BASTERNÆ in Zenonis quadam Conſtitutione, tranſennæ ſunt ſeu protecta, quæ habentur in ædibus tranſeundi vel ſpatiandi gratia: πάροδοι, ἢ τοι σαβάσεις, Græcè dicta, Aliàs Baſternæ vehicula ſunt ſiue lecticæ, vel (vt eſt in gloſſis veterum) eſſeda. *Cuiac.Obſ.lib.13. c.30.*

BASTIOLA, vaſis genus Nonio, qua voce vſum Plautum ſcribit: ex quo didici eam auream fuiſſe.

BAVCALIVM *Alciato lib. 1. prætermiſſ.* vas vinarium.

BAVCALIS eſt, quo vtimur æſtate refrigerandis in aqua cyathis. *Alciat.lib.prætermiſſ.1.*

B E

BEARE Vlpiano eſt prodeſſe *l. bonorum 49. D. de verb.ſign.* Significat etiam beatum facere, eidem ibidem. Hinc.

BEATVS *Varroni libr. 4. ling. Lat.* qui bona multa poſſidet. rectè igitur pro diuite ab Alciato *in d.l. bonorum* accipitur: quia cæteris prodeſſe

& poteſt, & debet. Eo nomine felices appellauit. Vir. lib. 1. Ænei. his verbis.

ô terque quatérque beati.

Beatiſſimos patriarchas, & Epiſcopos in conſtitutionibus ſæpiſſimè vocat Iuſtinianus, idque vetuſto exemplo.

BEATITVDO, iuuamen immunitatis, *in conſtitut. Conſtantini. l. 1. de vetera. lib. 12. C.*

BELLARIA, *ait Feſtus lib. 2.* res aptas bellis appellabant. Hinc puto.

Bellaria à G. Budæo in Forenſi dici, quę vulgò Species dicuntur, i. ſportulæ iudiciales, Gallis *eſpices*, Græcis δωρεςικὸν ex Ariſtot. Polit. 6. Eſt & alia bellariorum notiſſima ſignificatio, ſuntque cibi melle & ſaccharo conditi, quæ menſæ ſecundæ appellantur Alciato, *quod & antè Gellius docuerat lib. 13. c. 11.*

BELLE, id eſt, eleganter & prudenter, Nonio ex Plauto, & M. Ciceroni: ſic in variis Digeſtorum locis legendum cenſet Aug. *lib. Emen. 1. cap.* 9. Locos eos referam. Primus eſt apud Vlpianum *in l. ſi debitor 4. §. final.* ibi bellè quæritur. D. *quibus mod. pign. vel hyp. ſol.* Secundus eſt apud eundem *in l. cæterùm in princip. ibi*, non bellè inquilinum. D. *de vſu & habit.* Tertius eſt apud eundemmet *in l. de pupillo. §. 9. in ipſo ſtatim initio. D. de oper. nou. nunt.* Quartus *in l. 2. §. vnde.* D. *de ſuis & leg. ibi*, vnde bellè. Quintus *in l. 2. §. tractari. in ipſo principio. D. ad S. C. Tertyll.* In quibus locis falsò legitur in vulgatis Codicibus pro belle, velle: cùm in P. Florent. legatur bellè.

BELLVM, à duello factum *Varro lib. 16. ling. Latin.* exiſtimat: quòd & Alberico probatur. A beluis duci *Feſtus libr. 1.* putat: quòd perpetua ſit diſſenſio beluarum. vtrunque etymon verum eſſe poteſt. Bellum definire videtur N. Marcellus. vt ſit pugna: hócque differre ait à prælio, quòd pręlia ſint partes: bellum verò eſt ipſa congreſſio, ſiue pugna. Virgil.

Infantem fugiens media inter prælia belli.

Bellum iuſtum definit Iſidorus *lib. 20. Etymol. tranſlatitiè c. iuſtum. 23. q. 2.* quod ex edicto geritur de rebus repetundis, aut propulſandorum hoſtium cauſſa. Auguſt. *lib. 2. Quæſtionum. c. dominus. eâd. cauſ.* ita definiri ait, quòd vlciſcitur iniurias.

Bellum iniuſtum quinque modis geri conſtat, perſona, re, cauſſa, animo, iniuſſu principis, *gloß. in ſumma 23. quæſt. 1.*

Bellum etiam dicitur tempus illud, quo à pugna conflictionéque ceſſatur. Nam, *Gellio auctore. lib. 1. c. 25.* induciarum tempore bellum manet, tametſi pugna ceſſet.

Bellum adfectum *Ciceronis in Oratione, quam habuit de prouinc. conſula.* id eſt, penè confectum. Bellum, inquit adfectum videmus, & verè (vt ita dicam) pene confectum, *quod A. Gellius libr. 15. cap. 5. Noct. Attic. probat.*

Bellum quoddam eſt recuperatorium, quod res ab hoſtibus occupatas repetimus: Defenſiuum, quo res noſtras tuemur.

Bellum ciuile. *l. 1.* D. *de cenſib.* intelligitur bellum Peſcennij Nigri, à quo ſtetit Byſantium, & Antiochia, quas etiam Victor Seuerus malè multauit: & auctore Herodiano, Perinthiis, qui à ſe ſteterant, adiudicauit Byſantios partis aduerſæ, & eadem ratione Laodicenis Antiochenas: quibus prętereà eum ademiſſe multa Spartianus ſcribit, priuilegia ſci. omnia, vt Byſantius.

BELLICÆ captiuitatis ea vis fuit, vt ſeruitutem induceret, *quod Florentinus, & Marcianus aiunt, l. 4. & 5. D. de ſtat. hom. & Iuſtinianus probat. Inſtit. de iure perſ. § ſerui.* Bellicæ huius captiuitatis ſuperſunt reliquiæ quædam. Nam bello captus capientis homo fit: & eo iure hodie vtimur: hócque exactiſſimè obſeruant tempeſtatis noſtræ milites.

Bellicarum coronarum genera hęc ſunt, *Gellio & Plinio auctoribus:* qualis

lis,naualis,muralis, obſidionalis, caſtrenſis,ciuilis,triumphalis. Vide Corona.

BELLONARIOS, *apud Vlp. de offic. Proconſ.* gloſſæ veteres interpretantur θεοφορούμενοι, erátque religionis ſecta quædam. Martialis hos vocat, Bellonæ turbam entheatam li. 12.& de eiſdem li.11.

Alba nimis ſæuis lacerantur brachia cultris.

Cùm furit ad Phrygios enthea turba modos:

Acron in 2.Satyr.Horat: Bellonarij, inquit, humeros lacertóſque concidunt.

Βέλος, telum,quo nomine ſignificatur non ſolùm quod arcu mittitur, ſed & omne quod manu, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι, *vt ait Gaius.l.ſi caluitur.* 213.D. *de verb.ſign.ex Xenophonte lib.5. Expeditionis Cyri*, cuius hæc ſunt verba, καὶ τὰ βέλη ἡμᾶς ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι: id eſt, Et tela ſimul ferebantur, haſtæ,ſagittæ,fundæ, tum plurimi lapides.

BENE,*in l.1.ſi D.ſi cer.pe.*accipi putat Albericus pro decens eſt, ita habent vulgati Codices:in Pand. tamen Floren.aptius legitur è re.

BENE GERERE rationes, eſt ita rectè, vt nulli querelæ poſteà locus relictus ſit, *ita ſe explicat Scæuola in l. teſtamento.* 18. *D. de fideicom. libert.*

BENE PROSPEXIT, *apud Iuſtinianum §.conſtitutio.Inſtit.de vſucap.* id eſt,rectè,prudentérque.

BENE FIT, quod bona fide fit, *Accurſio l. eum,qui iurauit. §.* [illegible] *in popularib.D. de iureiur.*

BENE NATVM, *apud veterem Nouellarum interpretem in conſt.* 22. §. *quod autem prius.* interpretatur Accurſius ingenuum: & rectè: pro eo in Græco eſt, εὐγενής.

BENE AGIER inter bonos, vetere Iuriſconſultorum formula M. Ciceroni frequentiſſima, ſignificari quidam aiunt,bonos ex fide præſtare quæ apertè lingua nuncupata non ſunt: *quò propendet Pauli reſponſum l. quia tantundem. D. de neg. geſt.*

BENE DICERE, eſt laudare & gratias agere,bene precari,quod in dandi, accuſandíque caſu effertur: Significat etiam in ordinem cooptare, & probare, & conſecrare, & ordinare, *cap.1. de ſupplend: neg. prælat.* Huius benedictionis effectum tradit Panormitanus *in d. cap.1. verſicul. quæro an alium,& verſicul. præceden.* Accipitur etiam pro conſecratione, & confirmatione nuptiarum, *de qua in can.ſeriatim 32.diſtin.* Qua in re ita cauit Leo Imper.*Nouell.89.* ὥστε δὴ καὶ τὰ συνοικέσια τῇ μαρτυρίᾳ τῆς ἱερᾶς εὐλογίας ἐρρῶσθαι κελεύομεν.

BENEDICTIONIS quoque appellatione hæredis inſtitutio continebatur veteri Teſtamento: cuius rei exemplum eſt in capit. 27. Geneſis, & in Iacobi benedictione. *quod & adnotauit Baldus in proœmio Decretalium.*

BENEFICENTIA, *Victoria in M. Ciceronem*, eſt animi virtus, & quædam bonitas naturæ, qua opibus ſuis alios iuuare, & beneficia in homines conferre, homines delectantur. Alij eam definiunt,vt ſit exterior charitatis,ſiue amicitiæ actus. Quidam hoc modo: Eſt liberalitas, ſeu cognatio iuſtitiæ, quæ communicat res non debitas iure præſertim ciuili, quas tamen aliquo modo iure naturæ communicare debemus. Hæ omnes definitiones eodem pertinent: poſtrema tamen cæteris explicatior: ad quem referenda eſt vulgatiſſima iuris regula, Quod tibi non nocet, & alteri prodeſt, benignè præſtandum eſt, *l.2. in princ. D. ſolut. matrim.* quæ tamen cum Bartoli *ad d. l. 2.* diſtinctione recipienda eſt: & vide ibidem Iaſonem 4. notab. qui ἀπορίαν diluit. Eandem regulam caſibus interpretatur A. Alciatus *ad d. l.2. verſic. niſi hoc ei,&c.*

BENEFICIVM in iure ciuili pro priuilegio ferè dicimus: hoc eſt, pro iure præcipuo, quod certæ alicui perſonæ, vel ætati,vel ſexui, vel

L

Digitized by Google

conditioni propriè attributum eſt. Perſonæ, *vt in l.3.D.de conſt.princ.* Beneficium imperatoris, quòd à diuina ſcilicet eius indulgentia proficiſcitur, quam pleniſſime interpretari debemus. Ætati, vt beneficium reſtitutionis in integrum quod minoribus annis 25. conficitur ſexui, vt beneficium S.C. Velleiani, quod mulierib. quæ pro aliis interceſſerint, datur: quod vſquequò porrigatur, vide apud Cuiac. *Tractat.4.ad Afr. §. cum haberet.* Certæ conditioni, vt beneficium epiſtolæ D. Adriani, quòd fideiuſſoribus datur: vt ſi vnus in ſolidum conueniatur, de ſua virili parte excipiat, *l.inter.26. & l.ſeq.D. de fideiuſ.* Item Beneficium, ne quis pluris quàm facere poſſint damnentur: *de quibus cognoſce ex l.ſunt qui 16. & multis ſeq. D.de re iudic.* Item Beneficium ceſſionis, vt iis qui magno ære alieno oppreſſi ſunt, ſi ſoluendo non fuerint. Bonis aliud magiſtratum cedere liceat. *l.1.C qui bon.ceder. poſſ.* Sumitur etiam beneficium pro largitione aliqua ex ærario, quæ ciuibus Rom. duntaxat, quorum egregia opera in Bello extitiſſet, commendatione Imperatoris, Tribuniue ſui deferebatur, vt ex orat. pro Archia poeta M. Ciceronis liquidò conſtat. Et in beneficiis, inquit, ad ærarium delatus eſt. Vnde & Beneficiarij *Veg. l.2.* quòd promouerentur beneficio Tribunorum.

Beneficium pro opera, & (vt vulgò dicunt Galli) medio alicuius, dixit Vlpian. *l.ex damni.40.§.1.D. de dam. infect.* Accipitur etiam pro facto, & occaſione. *l.communi.7. §.ſi debitor* ibi, quia hæc pars beneficio alterius *D.commu.diuid.*

Beneficium, officium, & vt vulgo dicitur gratioſitas, & liberalitas quædam gratuita, *apud Paulum, l. in commodati.§.ſicut.D.comm.* quo ſenſu vſus eſt Terentius, & alij claſſici auctores.

Beneficium in vſibus feudorum accipitur pro feudo, *cap. 1. §. ſciendum, de mil. vaſ. qui contu.eſt in vſibus.feud.* atque eo ſenſu ita definitur à Seneca *lib.de Benefic. cap. 6.* Beneuola datio tribuens gaudium capientibus, capiénſque tribuendo, in id quod facit pronè, & ſponte ſua parata. Hæc definitio refertur & probatur *in vſib.feud. cap.1.§.imprimis. in quib.cauſſ. feud. amitt.* vbi pro, datio, legitur actio. Ex quo textu elicitur, beneficium vnum eſſe quod genus eſt, quale eſt in definitione à Seneca tradita: aliud, huius ſpeciem *d.c.1.§.imprimis,* quod vt clarius liqueat, huius §. verba ſubiiciam: Huius autem generis ſpecies eſt quædam beneficium illud: quod ex beneuolentia ita datur alicui, vt proprietas quidem rei immobilis beneficiatæ penes dantem remaneat: vſusfructus verò illius rei ad accipientem tranſeat, &c. Rectè adiecit immobilis. Nam feudum, ſiue beneficium non niſi in rebus ſoli, aut ſolo cohærentibus, aut in iis quæ inter immobilia connumerantur, conſiſtit. Hinc, Beneficiare, pro infeudare, vel feudum alicui tribuere *Sigeb. in Chron. anni* 1[illegible]7. Poſtea Imperator ſeditione ſuorum coactus, Valentianas Balduino Comiti beneficiauit; vt ſibi contra motus ſuorum auxilio eſſet. Hinc etiam: Beneficiatus, pro beneficiarius, qui feudi beneficio affectus eſt, *lib. feud.2.tit.55.§.1.* Beneficiarij eorum feuda, quæ ab iis tenebant, obligauerant, vendiderant.

Beneficium eccleſiaſticum, id eſt, canonicatus, vel præbenda, *c. ex multis.§ conſtituimus.1.q.3. & alibi ſæpiſſime.* Beneficij quoque appellatione dignitates contineri ſcribit Iohannes Andreas *in c. ſi. propter tua de reſcrip. li.6.per illum text.*

EX

EX SVMMA ANGELICA
§. BENEFICIVM.

Beneficium eccleſiaſticū aliud:
- *religioſum.*
  - *ſimplex, vt canonicatus regularis.*
  - *duplex.*
    - *abbatia.*
    - *prioratus.*
    - *habens iuriſdictionem.*
- *ſeculare.*
  - *ſummum papatus.*
  - *maius epiſcopatus.*
  - *minus, ſeu ſimplex.*
    - *canonicatus.*
    - *capellania.*
    - *aduocatoria.*

Beneficium eccleſiaſticum non poteſt licitè ſine inſtitutione Canonica obtineri, *cap. 1. de reg. iur. lib. 6. extra c. ſi quis deinceps,* 16. *q.* 7. *Vide* Dinum *ad d.c.1.* Atque hæc beneficia feuda propriè non ſunt. *Vide Cuiac. in titu. 1. lib. 3. feudor.* Beneficij ceſſionis bonorum, de quo ſuprà iam meminimus, ea vis eſt, vt qui bonis ceſſerit, iudicatus in carcerem non trahatur: *atque ita Alexander Imp. reſcripſit. l. 1. C. qui bo. ced. poſſunt.* Habet aliud beneficium, quia in id quod facere poteſt tantùm, condemnatus eſt. *l. §. fi. Inſt. de actionibus. vbi vide Fabrum & Ang. & eſt textus in l. 4. de ceſſio. bonorum.*

Beneficio Nouellæ 4. De fideiuſſoribus priùs conueniendus eſt debitor, ſiue reus principalis, quàm fideiuſſor, idque Iuſtinian. conceſſit. *Nouell. Conſt. 4. §. 1.* Vetere enim iure poteſtatē fuiſſe creditori reo relicto, eligendi fideiuſſores. Antoninus Imp. reſcripſit, *l. iure noſtro 5. C. de fideiuſ.* Eſt & aliud.

Beneficium Nouellæ Iuſtiniani 9. περὶ ἀλληλεγγύων inductū: quo, ſi qui rei promittendi fuerint, vt alter pro altero inuicem fideiubeat, ſi quidem additum non fuerit, vt vnuſquiſque ex his inſolidum teneatur, pro portione ſua tantùm, obligatus eſt, atque pro ea tantum excutiendus. Sed an hoc verè beneficium, ſeu priuilegium dici poſſit, alibi dicemus.

Beneficium hypothecarum mulieribus conceſſum: primùm dotibus inſunt hypothecæ beneficio, *l. vnic. §. & vt plenius. C. de rei vxo. act.* Secundò dotis nomine creditoribus, etiam anterioribus, præfertur mulier, *l. fi. C. qui pot. in pign. hab.*

Beneficio legis præfertur poſterior creditor, cuius pecunia prędium comparatum eſt, *l. licet. C. eod.*

Beneficium S.C. Macedoniani actionem denegat ei, qui filiofamilias mutuam pecuniam dediſſet, etiam poſt mortem patris *l. 1. ff. ad S.C. Maced.*

Beneficium reſtitutionis in duo capita quidam diſtribuunt: quorum primum explicatur ex capite minoris ætatis. *ff. & C. de mino. 25. anno.* alterū ex abſentia, *de quo tit. D. ex quib. cauſſ. maio.* His poteſt addi metus cauſſa: cuius rei nomine reuocatoriam competere. Accurſius rectè ſcripſit *ad Vlp. l. 1. §. qua oneranda. ff. qua. rer. act. non det.* cuius ſententiam probat ibidem Bart. noſter.

Beneficio ob liberorum numerum excuſatur quis à tutela, curáve, *apud Modeſtinum l. 2. §. 1. D. de excuſ. & reſcripto Seueri & Anton. l. j. C. qui nu.*

Digitized by Google

lib. A muneribus ciuilibus excuſationem præſtat, *Vlpiano l. 2. §. 1. ff. de vaca. mun. & Conſtant. in eandem rem cōſtituit l fi. C. de iis qui nu. lib. li. 10.* Iis quoque, qui multos liberos procreaſſent, à Cæſare præmia multa propoſita fuiſſe ſcribit Dio. lib. 43.

Beneficium cedendarum actionum eſt, per quod poſtulare poſſunt fideiuſſores, & alij, qui obligati ſunt in vna obligatione, ſibi cedi in alia contra fideiuſſores, & alios quibus ſunt obligati: alioquin, niſi cedatur eis, poſſunt recuſare ſolutionem *D. de ſolut. l. Stichum aut Pamphilum §. pen. vbi Bart. hoc notat.* De hoc vide in *Spe. tit. de remu. §. finitis. verſ. poſtremò dicendum.* De beneficiis & aliis require ibidem. *§. parum autem. ver. & nota.* Cedendarum autem actionum beneficio, *de quo in l. fideiuſſoribus vbi Paul. Caſtr. D. de fideiuſſ.* petimus vt creditor ſuas nobis cedat actiones, eóque cogendus eſt.

Beneficium epiſtolæ diui Adriani, *de quo ſuprà meminimus in beneficiorum diuiſione, & fit mentio in § ſi plures. Inſtit. de fideiuſſ. etiam in l. inter fideiuſſores. D. eod. tit.* eſt, ſi vnus è multis fideiuſſoribus de toto debito conueniatur, rectè excipiet pro rata parte duntaxat ſoluendo, quod excipiendum eſt, ſi cęteri litis conteſtatæ tempore ſoluendo ſint. *d. §. ſi plures.* non igitur fit debiti diuiſio ipſo iure, ſed epiſtolæ diui Adriani beneficio, *d. l. inter.*

Beneficium à Principe conceſſum decet eſſe manſurum, *Noueli. 81.* Ἐπμ. ἐκεῖνο δὲ. adeò vt non ceſſet, etiam ſi quædam cauſſæ concedendi priuilegij ceſſent, *vt l. 2. §. vlt. & l. ſeq. D. de donatio. l. vnius facinoris §. ſeruus in caput. D. de quæſtio. l. vlt. D. de decurioni. l. 2. & l. 3. D. de rerum amotarum.* Aliter eſt, ſi cauſſa finalis ceſſauerit. *l. qui cum herede. D. de obligatio. & actio. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. D. de inoffic. teſta.*

Beneficium, ſeu priuilegium perſonale, perſonam ſequitur, & extinguitur cum perſona, *c. priuilegium vbi gl. Din. & Alber. de reg. iur. lib. 6. l. priuilegia quadam. & l. in omnibus cauſſis 68. eo. tit.*

Beneficium à iure indultum non eſt alicui auferendum, *c. indultion. de reg. iur. lib. 6. Exemplum in l. 4. §. ſi quis condemnatus ff. de re iudicata.* Intelligi autem oportet. Non auferendum ſine legitima cauſſa, & cognitione, vt appellandi vſus ex cauſſa poteſt negari, *iuxta tit. C. Ne liceat in vna eadémque cauſſa. l. 2. ff. de re iud.* alias limitationes pete à Dino *ad d. c. indultum.*

Beneficium, quod alicui gratiosè conceditur, trahi non debet aliis in exemplum *c. quod alicui vbi Dinus & Alber. de reg. iur. lib. 6. l. 1. in fin. de conſtitu. princ. l. quoniam ff. de epiſc. & cler.*

BENEFICIVM, Latinè noſtri appellant, quod ſua lingua Feudum. Sic *lib. feudorum 2. tit. 1. §. 2.* Sciendum eſt, feudum ſiue beneficium non niſi in rebus ſoli, &c. conſiſtere. *Item li. feud. tit. 52. §. 3.* Comperimus milites ſua beneficia paſſim diſtrahere. *Item*, Milites ſuos omnibus beneficiis exutos. *Item*: Nemini licere beneficia, quæ à ſuis Senioribus habent, ſine ipſorum permiſſione diſtrahere. Et ab hac conſuetudine non abhorret, quod Cæſar lib. de bell. ciuil 2. ſic ſcribit: Cæſar & ſi multis neceſſariiſque rebus in Italiam reuocabatur, tamen conſtituerat, nullam partem belli in Hiſpaniis relinquere, quòd magna eſſe Pompeij beneficia, & magnas clientelas in citeriore prouincia ſciebat. Sic cùm populus Romanus ſtante Repub. honores & & magiſtratus mandabat, eíque ſoli accepti ferebantur: beneficia dicebantur. *Cic. Philip.* XIIII. Eſt ille quidem Conſul. ſed alterum nomen beneficij eſt populi Roman. alterum, &c. *Et Agraria 2.* Et vnuſquiſque ſtudio & ſuffragio ſuo viam ſibi ad beneficium impetrandum munire poſſit. *Et pro Murana.* Vt eiuſdem hominis voce & declaratus Conſul, & defenſus, beneficium populi Roman.

cum

Digitized by Google

cum veſtra atque omnium ciuium ſalute tueatur. Sed præter locos auctorum quos illo capite protulimus, non alienum erit, hunc inſignem ex Abbate Tritenio deſcribere: Eodem tempore (inquit) inter Papam Adrianum, & Imperatorem Fridericum, grauiſſimæ contentiones oriri cœperunt. Innocentius Papa ſecundus Romæ quondam in muro imaginem ſuam depingi fecerat, quaſi in ſede Pontificiali reſidentem Imperatorem Lotharium complicatis manibus coram ſe inclinatum, coronam Imperij ſuſcipientem. Quod Fridericus Imperator videns, cùm eſſet Romæ à ſuis incitatus, ægrè tulit. Acceſſit huic ſi (dici fas eſt) contumeliæ aliud quiddam perſimile, quod nouæ commotionis & diſſenſionis magnum ſeminatorium fuit. Imperatore cum primoribus Regni in ciuitate Biſontina Burgundiæ curiæ celebrante, duo Cardinales literas Adriani Papæ perferentes adfuerunt, in quibus inter alia ſic continebatur. Beneficium coronæ tibi contulimus, neque pœnitentia moueremur, ſi excellentia tua maiora à nobis beneficia accepiſſet. Quod verbum, ſcilicet Beneficium, hi qui circa Imperatorem erant, vſualiter interpretantes, & in contumeliam ipſius poſitum aſſerentes, animum eius in iram concitauerunt. Cardinales iniuriis affectos, à conſpectu ſuo eiecit, dicens: Quod à ſolo Deo habemus (coronam videlicet Imperij) non Romano Pontifici, ſed ſoli Deo attribuimus, primam vocem Regiæ electionis Archiepiſcopi Moguntini recognoſcimus: Regalem conſecrationem Archiepiſcopo Colonienſi permittimus. Imperialem conſecrationem Romano Pontifici aſſignamus. Deleantur ergo picturæ, ſcripturæ corrigantur. alioquin inter Regnum & Sacerdotium concordia & pax ſtare non poterunt. At Romani indignationem & iram Imperatoris metuentes, aliam interpretationem huius nominis protulerunt: Beneficium, quaſi benefactum intelligi debere dicentes. *Hactenus Monachus Abbas Tritemius.* Memorabile autem eſt, quod de Romanis beneficiis ſcribit Flauius Blondus *libro Inſtaurationis Romæ* III. Dictatorem nunc perpetuum (inquit) Pontificem ſummum, Principes orbis adorant & colunt. Senatum præſentis Romæ Cardinales Eccleſiæ, poſt Pontificem, orbis veneratur. Quid? quod maiora, vel certè paria priſcorum temporum vectigalibus Europa penè omnis tributa. Romam mittit, dum ſingulæ ciuitates à Romano Pontifice beneficia accipiunt. *Et libro* XI. *Romæ triumphantis.* Petri Baſilica, eſt prætorium: Conſul, eſt Pontifex: Magiſter militum, eſt Cæſar, Imperatoris nomen retinens, Legati, Quæſtores, Tribuni, & Centuriones, ſunt Reges, Principes & Duces. *Hæc Blondus.* ex quibus intelligi poteſt antitheſis eius, qui tam perſpicuè pronuntiabat, Regnum ſuum non eſſe in hoc mundo: & cum à multitudine de Regis nomine & honore recipiendo importunius vrgeretur, fuga ſe ſubduxit *Iohan.* 8. *&* *Matth.* 20. ac diſcipulis ſuis præceptum hoc dedit: Reges gentibus ſuis dominantur. Vos autem non ſic. Beneficium igitur, idem quod feudum. vnde Beneficiare pro Infeudare, vel feudum alicui tribuere. *Sigeb. in Chron. anni* 1007. Poſtea Imperator ſeditione ſuorum coactus, Valentianas Balduino Comiti beneficiauit: vt ſibi contra motus ſuorum auxilio eſſet. Vide Feudum.

Beneficium autem & hæreditas ſic opponuntur, vt feudum & allodium. nam illo nomine appellantur, quæ beneficio alicuius adepta ſunt: hoc verò quæ legitimis hæreditatibus, vt in teſtamento Caroli Magni apud Hanclerum & Matium: Præcipimus vt poſt noſtrum diſceſſum vnuſquiſque accipiat beneficia in regno domini ſui, & non alterius, &c. Hæreditatem autem ſuam habeat vnuſquiſque illorum hominum abſque

contradictione, in quocunque regno hoc eum habere contigerit.

Beneficij poſſeſſor conuentus, ſi negauerit, rem prorſus domini eſſe, & conuictus probatione voluerit titulum feudi obiicere, non auditur: imò poſſeſſio ad dominum transfertur, propter mendacium. *Nouell. conſtit.* 18. §. *χαλεπῷ δὲ*. & *l. fin. D. de rei vindic.*

BENEFICIALIS cauſſa dicitur, ſiue agatur de dignitate, vel perſonatu, officio, præbenda, vel beneficio, *Arch. in c. ſi gratioſè*, & *c. ſi propter. de electio. lib.* 6. Beneficium hîc accipe ſpirituale.

BENEFICIARIVS fundus, & beneficiarium prædium dicuntur Budæo in Forenſibus eodem ſenſu.

Beneficiarius, qui beneficium accipit. Vnde & à veteribus beneficiarij dicti ſunt illi, quos Imperator ſuo beneficio promouiſſet in militia. *Cæſar Comm. de bell. ciuil. lib.* 1. Petreius verò non deſerit ſeſe, armat familiam: cum hac & Prætoria cohorte cetratorum, barbaríſque equitibus paucis ſuis beneficiariis, quos ſuæ cuſtodiæ cauſſa habere conſueuerat, improuiſò ad vallum aduolat.

Beneficiarij olim milites opponebantur municipibus. Nam municipes dicebantur, *auctore Feſt. lib.* 2. qui non vacabant, ſed munus Reip. faciebant. contrà, beneficiarij appellabãtur, qui vacabant muneris officio. *In Nouella autem* 13. Beneficiarios intelligi vult Cuiacius, exploratores & indices, quas pro huius miniſterij præmio habebant præter plebis immunes. *Tertullianus de fuga in perſecutione*, in matricibus, *inquit*, beneficiariorum & curioſorum, inter tabernarios, & lanios & fures balnearum & aleones continentur. At poſtquam liberalitate quadam concedi cœperunt bona, quæ feuda dicimus, tranſlatum eſt hoc vocabulum ad huiuſmodi conceſſiones, aliquantò commodius, quàm barbara vox Feudatarius, aut Vaſſallus, aut Vaſſus. Et

Beneficiarius hic habet duplex remedium aduerſus dominum, qui nolit compellere partes curiæ, vt inter ſe & beneficiarium cognoſcant & iudicent: vel qui recuſauerit cogere teſtes, vt veritatem in controuerſia dicant, remiſſo illis iureiurando fidelitatis, quãtum ad eam cognitionem, vel depoſitionem pertinet. Vnum remedium eſt. nam poteſt ad ſuperiorem magiſtratum confugere, vt is compellat partes curiæ, vel teſtes, *arg. eorum quæ tractantur in l. nimis graue. C. de teſtibus. cap.* 1. *in fin. princip. in vſib. feud. quid ſit inueſtitura.* In princ. dum dicit. Tunc domino cogente iurent. *iunct. gloſſ. in verb. domino cogente.* Et apertè probatur *titul. Si de inueſti. inter domin. & vaſallum oriat. ca.* 1. *in princip.* Alterum verò remedium eſt: poteſt enim dominum beneficiarius ob denegatam iuſtitiam iudicialiter conuenire, ac petere vt priuetur proprietate beneficij adiudicanda ipſi beneficiario, *vt tradit glo. communiter probata*, *titul. quid ſit inueſtitura. cap.* 1. *ver prin. in compellat.* & *tit. Quæ fuit prin. cauſ. benefic. amittend.* §. *illud tamen non lateat. ver. Iuſtiniani*, & *c.* 1. §. *fin. de mil. vaſ. qui contu. eſt.* Et probatur *tit. Quali. domi. propri. feud. priue.* A correlatiuis. Qua ratione enim beneficiarius, ob denegatam iuſtitiam, vel inſignem perfidiam, vtili dominio priuatur, eandem dominus proprietatem amittit per ſententiam. *Quod & Aluarotto ibidem rectè placet. Accedit titul. de for. fidelitat. cap.* 1. *in fin.*

Beneficiarius defunctus cùm eſt in poſſeſſione beneficij tempore mortis: non debet vllo modo deſtituere agnatos eius commodo poſſeſſionis. *cap.* 1. *in princ.* & *ibi Iacob. Beluiſ. ſi de feud. conten. ſit inter domi.* & *adgna. vaſal. in princ. l. fi. C. de edict. diui. Adrian. tollend.* Eſt enim quædam naturalis continuatio inter defunctum beneficiarium, & adgnatos eius ſuccedentes, *l. cùm miles. in princ. D. ex quibus cauſ. maio. l. in ſuis. D. de lib.* & *poſthum.*

Beneficiarius à domino in poſſeſſione feudi grauatus, ad curiam pa-

rium

Digitized by Google

rium ſupplicatione confugiet. Quos ſi admonentes non audierit, etiam ſine appellatione ſuperior magiſtratus adiri poteſt. *tit. de milit. vaſſal. qu contumax. § ſi verò vaſallus. Nouell. de Quæſtore §. ſi verò cùm ſæpenumerò. Conſtit.* 80. *l. à diuo Pio in princip. D. de re iud. l. epiſcopale. C. de Epiſc. audien.* Pares verò, qui cognoſcant inter dominum & clientem ſeu beneficiarium, communi vtriuſque conſenſu eligendi ſunt, *c.* 1. *de contro. feud apud par. terminan.* Propter inopiam probationum, recurritur ad ſubſidium Iuramenti. *c.* 1. *in princ. Si de inueſt. inter domi. & vaſallū oriat. in princ. tit. Quid ſit inueſtitu. § ſi verò vaſallus*, Aluarottus allegat rationes, 1. quia melior eſt conditio poſſidentis, quàm petentis. *l. ſi debitor. D. de pignorib.* 2. Actore non probante, reus abſoluitur, *l. qui accuſare, C. de edend.* 3. Nam rei ſunt fauorabiliores actoribus, *l. fauorabiliores. D. de reg. iur.* 4. Quia proniores rectè ſumus ad abſoluendum, quàm ad condemnandum, *l. Arianus. D. de obli. & actionib.*

Beneficiarius qui triginta annis poſſedit rem titulo feudi, & ſeruitium domino exhibuerit, poteſt ſe exceptione præſcriptionis tueri, & præſumitur inueſtitus, etiamſi dominus, vel hæres eius oſtendat titulum pignoris. *titul. de vſu Mediolan. Et tit. fin. de feud. defunct. content. ſit inter domin. & adgnat. vaſal. §. ſi quis per* 30. *annos.*

Beneficiariæ actiones ſunt quas condictiones ex lege interpretes adpellant: *de quibus latiſſimè Bart. in l.* 1. *ff. de condict. ex leg.*

BENEFICIATVS, pro Beneficiarius, qui feudi beneficio affectus eſt, *libr. feud.* 2. *tit.* 55. §. 1. Beneficiati eorum feuda quæ ab iis tenebant, obligauerant, vendiderant. *Otto Friſing. lib. Frid. c.* 12. Singuli ſingulos beneficiatos ſuos per præcones expoſcunt. *Item*: Sicque omnes omnium beneficia, qui ſine bona voluntate dominorum ſuorum domi remanſerunt, a feudis condemnentur. *Cæſar lib. de bell. ciuil.* 1. Petreius verò non deſerit ſeſe, armat familiam, cùm hac & Prætoria cohorte cetratorum, barbariſque equitibus paucis, beneficiariis ſuis, quos ſuæ cuſtodiæ cauſa habere conſueuerat, ad vallum aduolat. *Idem lib.* 3. Euocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiariis ſuperiorum exercituum ad eum conuenerant, quæ tota acie diſperſerat.

BENEVOLENTIA, dicitur ſtudium, fauor, amor: ſic accipitur in conſtitutione Iuſtiniani, *l. Imperialis in princ. C. de imper. & §. ſciendum. Inſtit. de hæred. qual. & dif.*

BENIGNITAS, vt notiſſimam ſignificationem omittam, æquitatis epitheton inhumanitatis rigori contrarium eſt. *Modeſtino l. nulla* 25. *D. de legibus.*

BENIGNVM, æquum bonum ſignificat, *apud Vlpianum l. ſi fuerit.* 5. *ff. de legat.* 3. *quod & Accurſ. adnotauit ibi.*

BENIGNE *apud Clementem V. Pontific.* accipitur pro humanè. *cap. Romani. §. & quòd eccleſia. de iureiur. in Cle.*

BERGENÆ, ſeu Bargenæ, veteribus vocabantur barbari funerum elatores. Gloſſæ veteres, Barginna, νεκροφόρος βάρβαρος, ϖροσφώνησις Σαρ-Cabx. *Cuiac. in Nouell.* 43.

BERONES *Budæo in l. in naue.* 31. *D. loca. in prioribus annot.* dicuntur ſacci, quaſi perones, à pera dicti. Sic putat legendum apud Alfenum *d. l. in naue.* cùm in Pandectis Florentinis legatur *herones.* Vide infrà Erones.

BERVS, honeſtiorum & palatinorum veſtis fuit Cericea: Σήρας enim interpretantur Zonaras & Balſamon σηρικὰ ὑφάσματα. In concilio Gangrenſi, κατα ψηφίσαιτο τῶν τὰς Σήρας φερόντων. Et Euagrius Σήρας τι γαμικὰς ἐξάπτοντας. Inde fortaſſis illud noſtrū, *Verous*, ſeu *velours*, corruptè. Huius veſtium generis fit mentio à Vopiſco in Carino: Donari, inquit, ab Atrebaticis beri (corruptè enim in vulg. cod.

berri) petiti : donati beri canuſini. Hinc Holoberæ veſtes, de quibus ſuo loco à nobis eſt dictum.

BERYLLVS, ſiue (*vt in editione Floren. eſt vbi V, pro B, more veterùm ſæpè ponitur*) Veryllus, gemma eſt in India naſcens, quę à gentis ſuæ lingua nomen habet, viriditate ſimilis ſmaragdo, ſed cum pallore, atque in ſexangulas formas atteritur, vt hebetem coloris lenitatem angulorum repercuſſu excitet ad vigorem, *inquit Solinus. Huius meminit Marcianus, l. interdum 16. §. ſpecies.* D. *de publican. De hac Pli. li. 37. ca. 5. Iſidor. l. 16. Etymolog. c. 7.*

BERYTVS, vrbs Phœnicis in iure noſtro Ciuili celebratiſſima, hodie, vulgò Barutum appellata. Hanc ciuitatem pulcherrimam, & legum nutricem appellat Iuſtinianus: quin & metropolitano nomine, & dignitate exornata fuit à Theodoſ. & Valentiniano: *l. vnica de metrop. Beryto. li. 11. C.* Beneficiis Auguſti gratioſam dixit Vlpianus *l. 1. D. de cenſibus.* à Plinio lib. 5. cap. 20. felix Iulia appellatur.

BES, veteribus Des, *Varroni lib. 5. ling. Lat.* dempto triente. *Feſto lib. 2.* quòd bis triens ſit. Beſſis vnciæ octo ſunt. Aſſis partem eſſe Voluſius Mæcianus libr. de diſtributi. aſſis docet, notam eius indicans.

Beſſem pretij pro octaua pretij parte dixit Vlpianus, *l. ſi verò 12. §. contrario. D. manda.* Veteres enim Romani omne totum in vncias 12. diuidebant. Hinc & ex Beſſe ſocium eleganter dixit Proculus, *l. ſocietatem. 76. D. pro ſocio.*

Beſſium vſurarum mẽtio fit *in l. eo. 26. §. ſuper vſurarum. C. de vſuris.* Sunt autem vſuræ beſſes, cum acceptis centum, poſt annum octo præſtantur, aut menſtrui denarij ſinguli, ſi ſors 150. ſit *vt rectè ſcribit Ant. Auguſtinus lib. 2. c. 10. Emend.*

Βήσαλον, *Theophraſt. in tit. de rer. diuiſ.* regni appellatione contineri ait: id peſulum quidam interpretantur: ſed male, *inquit Cuiac. Obſer. libro 9. cap. 26.* Teſtam enim ſignificare vult *l. 1. D. de tign. iunct.* ſiue laterem: vnde in Baſilicis *ad l. fiſtulam. D. de ſer. vrb. præd.* ex figlino opere, ἀπὸ βησάλων. *& in gloſſis.* Laterculum *βήσαλον κ̀ στρωτά: & apud Chariſium* Beſalia.

BESTIÆ dicuntur, quæ natura feræ ſunt, *Vlpiano l. 1. §. in beſtiis. ff. ſi quadrup. paup. fec. di.* veluti vrſi, leones, pantheræ. *Gaio. l. 2. ff. ad leg. Aquil.* Beſtias, inquit Vlpianus, *l. 1. §. beſtias. ff. de poſtul.* accipere debemus ex feritate magis, quàm ex animalis genere. Beſtiarum numero elephantos, & camelos contineri, ideóque nec mancipi eſſe, *idem ait in Epit. tit. 19. in prin.* Cicero autem beſtias vocauit, quas Græci θηρία vocant, quo nomine veniunt venenata animalia: Mirari licet, inquit, quæ ſint animaduerſa à medicis herbarum genera, quæ radicum ad morſus beſtiarum. Μεταφορικῶς beſtia dicitur homo, qui non facit quæ hominem rationalem creaturam decent, *vt adnotat Accurſ. ad Nouell. 5.* περὶ μοναστηρίων, *ex Boetio. in lib. de Conſolat.*

ad Beſtias damnari dicebantur, qui in hoc damnabantur, vt beſtiis tandem ſubiicerentur, *Vlpiano l. ſacrilegij. 6. ff. ad leg. Iul. pecul. Gaio. l. eius. 8. de teſtam. eidem Vlpiano l ſi quis. 25. §. ſi quis plane. ff. de acquir. hæred. Modeſtino, l. ad beſtias. 31. ff. de pœn. & apud Tertull. lib. ad Scapul.* Scribit Sophronius B. Ignatium B. Ioannis Euangeliſtæ diſcipulum, Antiochenſem Epiſcopum: θηριομαχῆσαι κελευσθέντα, quod ad beſtias damnatum interpretor. Hoc autem ſupplicium Prudentius ſic explicat.

Sanguinis humani ſpectanda publicus edit.
Confeſſus, legéſque iubent venale parari
Supplicium quo membra hominum diſcerpta cruentis
Morſibus, oblectent hilarem de funere plebem.

Beſtiis obiici *apud Modeſtinum l. pen. ff. ad leg. Pompei. de parric.* durius, ſeueriúſque eſt. Qui enim beſtiis obii-

Digitized by Google

obiiciebantur, ad ſtipitem adligabantur *vt ex Flor. Vopiſco in Aureliano liquidò conſtat.* Mneſteus (inquit) poſteà ſurrectus ad ſtipitem beſtiis obiectus eſt. Beſtiis ſubiici dixit Marcianus *l.3.§.pen.ff.ad leg.Cornel. de ſicar.* eodem ferè ſenſu. Hæc legis Corneliæ de ſicariis,& veneficiis pœna erat,auctore eodem.

ad Beſtias datum pœnæ, ſeruum fieri cenſuit Macro *l. quod ad ſtatum. 12.ff. de pœn.* hac pœna puniebatur qui numos aureos cuſerat. *Vlpian. l. quicunque. 8.ff. de fal.* De hoc pœnæ genere meminit *Gellius lib. 5. cap. 14.* Dio ita damnatos, τοὺς τοῖς θηρίοις ἐκ καταδίκης δεδομένους, dicit lib.58.

ad Beſtias etiam dari dicebantur, qui citra damnationem cum beſtiis depugnandi cauſſa in arenam intromittebantur, *Modeſtino l.circuncidere 11.§. 1. & §.fi.ff. de ſicar. Vlpian.l. 4.ff.de accuſ.* Erant & qui operas ſuas, vt cum beſtiis pugnarent, locabant, *Vlpian.l.1.§.qui operas.ff.ad S. C.Tertyllian.* hos ad matris hæreditatem non admitti idem ſcribit ibidem. Hinc

BESTIARII dicebantur, qui ludis publicis in amphithearro cum beſtiis pugnabant, *Ciceroni pro Sextio, & in Vatinium, & Senecæ lib.2.de benefic.c.19.& Epiſt.1. lib.10. & Tertul. in Apologet.c.42.*

B I

BIARCHI *in Leonis Imp.conſtitutione l.3. C. de agent.in rebus. & l. vlt.C.de offi.præfect.prætor.Afric.* officiales victui præfecti,qui in rebus militant. *Horum meminit Hieronym. ad Pamachium aduerſ. Ioan. Hieroſolymis.* Erant ex ſchola agentium in rebus.vide Alciat.*ad d. l. 3. & ſuprà,* Agentes in rebus.

BIARCHIA,eorum munus, *in Conſtantini.Imp.reſcripto l. 1.C.de offi. mag.offic.*

BIBLIOTHECÆ,appellatione & armaria,& locum.quo libri collocati ſunt, & ipſos libros ſignificari Nerua apud Vlpianum ſcribit,*l.librorum.52.§. ſed ſi bibliothecam. ff. de leg.* 3. ídque pro rei conceptione accipiendum idem Nerua ait. Eius ſententiam probat *Feſtus libr.* 2. adiiciens: id & Græcis & Latinis receptum.Ex Neruæ ſententia bibliothecam pro libris, eorúmve numero apud Labeonem,*l.Labeo.50.ff. de contrah.empt.* accipiendam putem.Apud Vlpianum verò *l.quæſitum.§.inſtructo. ff.de inſtr.inſtrum.leg.* armaria ſignificat.

Bibliothecarius dicitur, qui librorum curam gerit,quíque bibliothecę præeſt. ſic accipiendum exiſtimem *in c.Adrianus,63.diſt.* tametſi gloſſema ibidem & Albericus Archidiaconum ſequutus. Cancellarium interpretentur.

Biceſſis à duobus decuſſibus dicitur.*Varro.lib.4.ling. Lat.*

BICIPITEM, quod incomparatum eſt,poſſe dici,Varro apud Nonium aperuit. In ſpem (inquit) adducebat non plus ſoluturos, quam vellem: iniquus equeſtri ordini iudicia tradidit, ac bicipitem ciuitatem fecit diſcordiarum ciuilium fontem.

BICLINIVM, locus vbi duo lecti erant. Plaut.in Bacchidib.

In Biclinio cum amica ſua vterque accubitum eatis.

Verbum iunctum eſſe ſcribit Fabius lib.1.cap.5.

BIDELLI,*Alciato. lib.7. Parerg. ca.22.* ſunt gymnaſiorum cuſtodes, *ex Lucilio.*

BIDENS,*apud Vlpianum.l.in inſtrumento.ff.de inſtruct.inſtru. leg.* inſtrumentum foſſorium ruſticum, Græcis σμινύη *Polluci libr.1.Onomaſtic, cap.12.* περὶ ἐργαλείων γεωργικῶν ὀνομάτων. Bidentes oues, Higynus *apud Gellium lib.16.cap.6.* vt alias ἐτυμολογίας omittam.hinc dictas putat quòd duos dentes altiores haberent.

BIDENTAL, *Feſt.libro 2.* dicitur quoddam templum, quòd in eo bidentibus hoſtiis ſacrificaretur.

BIDVVM quandoque pro die

Digitized by Google

vno, quandoque pro duobus interpretari ſolet. *Vlp.l.3.§.minorem.ff. de minor.*

Biduum hac formula, ILLVD FACITO IN DIEBVS, intelligi Iauolenus ſcribit *l.inter 217.§.1.ff.de verbor.ſignific.* Ex quo textu collegi, dies numero multitudinis non adiecto, biduum ſignificare. Reliqua de Biduo pete ab Euſtathio li. περὶ χρονικῶν διαστημάτων. tit. περὶ δύο ἡμέρων & ex Cuiacio, *de diuerſ. temp. præſcr. capitul.4.*

BIFVRCIVM terminum appellant Sarmatæ, qui tres petras circa ſe habens, trifinium demonſtrat, *in li. de limi. auctor. varior.* Illius nota eſt B.

BIGAMVS dicitur qui diuerſis temporibus, & ſucceſſiuè duas legitimas habuit vxores, *Hoſtien cap. aperiat per illum text. 31.quæſt.1.ſi quis &c. cognoſcamus 34. diſtinct.* interpretatione, qui corruptam, vel viduam duxit, *can.ſeriatim 32. diſtinct.* vel qui pollicitam virginitatem violauit. *ca. quotquot 27.quæſtion.1.* vbi etiam proprius, & primus ſignificatus apertè declaratur. De Bigamis extat *tit. lib.1. Decretalium tit. 21. vbi vide Pan. & Fel. & alios pontificios.* Hinc

BIGAMIA, quæ variè contrahitur. Primò, quando quis duas habuit vxores, quas cognouit: ſecundo, quando diuerſis temporibus habuit duas, vel plures, vnam de facto, aliam de iure: tertiò, quando plures habuit eodem tempore, & eas cognouit: quartò, quando contrahit cum vidua ab alio viro cognita: ſecus ſi virgo manſiſſet: quintò, quando contrahit cum corrupta à quocunque ſiue ſcienter, ſiue ignoranter, & eam cognoſcit: ſextò, quando cognouit vxorem ſcienter vel ignoranter, poſtquam ab alio corrupta eſt: ſeptimò, quando quis in ſacro ordine conſtitutus vel poſt factam profeſſionem regionis, de facto contrahit cum corrupta.

BIGENERA animalia, ex diuerſo genere nata, vt leopardus. *Feſto lib.2.*

BIGATOS nummos, à notis bigarum dictos putat Zaſius *in cata.leg. antiq.* vt quadrigatos, à notis quadrigatum. *Pli.lib. 3.ca.33.* Nota argenti fuere bigæ atque quadrigæ.

BIMA DIE, id eſt, duobus annis. *Vlpia.l.3.ff.de an lega.* Eodem ſenſu bimam æſtimationem, id eſt, in biennium ſiue pro biennio: Pomponius dixit *l.ſi vſusfructus.6. ff. de vſufruct.legat.*

BIMVS dicitur, qui annorum duorum ætatem habet. Hinc nuces bimas Cato *c. 17. Rei ruſtic.* dixit. Hinc

BIMATVS, ætas annorum duorum, pro quo Græcis διετία dicitur.

BINA ſponſalia conſtituere, *in edict. Prætoris l.1.in fin.ff. de his qui not. infam.* eſt vnam duobus ſpondere, vt vtriuſque ſit vxor, & ſic, quòd vulgò dici ſolet, pro vna filia duos generos facere. *§.ſi quis alieno. l. quid ergo ſi non ff.eod.*

BINOMIVS *Feſto lib.2.* cui geminum eſt nomen, vt Numa Pompilius.

BINVBVM rectè appellat vetus interpres, *§. quia verò hactenus de nuptiis, in Nouell.* qui ad ſecundas nuptias conuolauit.

BIS de duobus actibus dicitur, *l. ſeruos.C.ad leg.Iul. de vi.* idque in legibus, teſtamentis, pactis & ſtipulationibus, Eodem ſenſu ponitur apud Paulum, *l.velut.in fin.ff.de edend.* & *Vlpianum l. cum plures in fi.ff. de reb. auct.iudic.poſſid.*

BIS ACTIO EADEM DE RE NE SIT. Hoc, inquit, Fabius lib.7.cap.7. ex iure obſcuro eſt: quæri enim ſolet quo referatur hoc BIS, an ad actorem, an ad actionem. Ad hanc legem pertinet vulgatiſſima antiqui iuris regula, *cuius meminit Gaius. l.57. ff. de diuerſ. reg. iur. antiq.* Bona fides non patitur, vt bis idem exigatur.

Bis credere quid ſit explicat Marcianus *l.creditor 12.§.3. ff. qui pot. in pig.* his verbis: Si idem bis, id eſt: ante ſecundum, & poſt eum crediderit, in prio-

Digitized by Google

priore pecunia potior eſt ſecundo, in poſteriore tertius eſt.

BISPELLIO, idem, *vt vult Hotomanus*, qui verſipellis, id eſt, veterator, planus, πολύτροπος. *Marc. l. 72. §. 4. ff. de ſolutionibus.* Num ergo & ſi biſpellionem, aut aliàs turpem dederit hominem idem ſit. *Vlpianus l. 31. ff. de euict.* Si ita quis ſtipulanti ſpondeat, inſanum non eſſe, furem non eſſe, biſpellionem non eſſe, &c. inutilis ſtipulatio quibuſdam videtur. Vbi tamen VISPELLIONEM, errore in Florentinis libris peruulgato legitur, item vt apud Mætianum, *in l. 7. ad S.C. Trebell.* Atque hoc nomine hominem duarum pellium ſignificari conſtat. Eius autem appellationis origo in Arcadum fabula poſita eſt, quam *Plin. lib. 8. ca. 22.* exponit: Ii certos homines ex gente Antæi cuiuſdam ſtagnum quoddam tranſmiſſos, in lupos transfigurari tradunt, & poſt annos nouem in eo habitu confectos, ſi homines abſtinuerint, idem ſtagnum remeantes, priſtinum habitum recipere: vnde Verſipelles dicti & vet. glo. λυκάνθρωποι & apud Fabiũ, tandem recipere veſtem. Vnde *Perſius Satyr. 5.* his verſibus:

Sin tu cum fueris noſtræ paulo antè farinæ,
Pelliculam veterem retinens, & fronte politus,
Aſtutam rapido ſeruas ſub pectore vulpem:
Quæ dederas ſupra repeto, funémque reduco.

Biſpellionem igitur ſeruum eundem dici putat Hoto. qui & Verſipellis, id eſt, perfidioſus, fallax, fraudulentus dicitur. Alij tamen Veſpillonem, alij Veſpertillionem, alij etiam alio modo legi volunt. Vide Viſpellio.

BISSEXTVS, ſiue Biſextus, *in l. cùm biſſextum. ff. de ver. ſignif. & 3. §. minorem. ff. de minorib.* diem ſignificat, qui quarto quoque anno intercalatur. Biſſextus: *inquit Iſidorus lib. 6. cap. 17.* eſt poſt quatuor annos vnus dies adiectus, Creſcit enim per ſingulos menſes quarta pars aſſis: at vbi quarto anno aſſem compleuerit, biſſextilem annum facit. Id biduum pro vno die haberi, poſterioremque diem calendarum intercalari, *Vlpianus ſcribit. d. §. minorem*, quod & Pontifex probat, *cap. quæſiuit. §. 1. de verb. ſig. vide Alciat ad l. cùm Biſſextum.* quo in genere quæ ſubſequuntur, non ineptè ex Oldendorpio adieci: Biſſextus quaſi bis ſextus dicitur, quia duobus continuis diebus bis dicimus, 6. Calend. Martias, duos dies pro vno computantes, *d. §. minorem* Romani enim ex diſtributione Numæ Pompilij, ad Lunæ curſum, ſicut Græci, annum computabant: intercalantes totum menſem, more Græcorum, *teſte Macrobio li. 1. Saturnalium cap. 14.* Hinc Cato & Quin. Mutius Iuriſconſulti: rectè appellarunt addititium menſem. *d. l. cùm biſſextum*, quoniam intercalabant eum, hoc eſt, vocato populo Pontifices interponebant, vt annus ad curſum Lunæ quadraret. Deinde verò, confuſis intercalationibus vitio Pontificum, qui aliàs ſuperſtitione aliàs gratia, quò magis proferrent vel imminuerent publicanis annorũ dies, adeò turbabantur tempora, vt neque meſſium feriæ æſtati, neque vindemiarum autumno competerent. *Tranquillus in Iulio Cæſare, cap. 40.* Quapropter Iulius Cæſar conuerſus ad ordinandũ Reip. ſtatum, non iam ex curſu Lunæ, quæ paulò minus menſe in Zodiaci circuitione conſumit: ſed ad rationem Solis, qui 365. diebus & quadrante curſum ſuum conficiens, ad ſignũ, à quo digreſſus fuit, reuertitur, totidem diebus annum conſtare voluit. *Vide Dionem, lib. 43. de hoc differentem.* Et ne quadrans deficiens errorem ſupputandi temporis ingereret, ſtatuit, vt quarto quoque anno Pontifices vnum diem intercalarent: eodem tempore, quo antea menſis intercalari ſolebat, hoc eſt ante quinque vltimos dies Februarij: ídque Biſſextum appellauit, quia intercalato die, bis ſexto Kalendas Martij dicitur. *Hæc Oldendorpius ex G. Budæo, ad d. l. cùm biſſextum 98. quem conſule.* Ea.

Digitized by Google

dem ferè *apud Amm. Marcel. lib.* 26. his verbis: Anni interuallum trecentis & ſexagintaquinque diebus & noctibus concluditur, & horis ſex, ad vſque meridiem plenam, anníque ſequentis erit poſt horam ſextam initium, porrectum ad veſperam: tertius à prima vigilia ſumens exordium, ad horam noctis extenditur ſextam: quartus à medio noctis vſque ad claram lucem. Ne igitur hæc computatio, variantibus annorum principiis, & quodam poſt horam ſextam diei, alio poſt ſextam excurſo nocturnam, ſcientiam omnem confundat, & autumnalis menſis inueniatur, quandoque vernalis, placuit ſenas illas horas, quæ quadriennio 24. colliguntur in vnius diei noctíſque adiectæ tranſire menſuram.

BISSELLIVM, vbi duo ſedent, appellat F. Marius.

Βιθυνιαρχία, apud Modeſtinum, ἐκ δύο. §. ἔθνος. ff. de excuſ. Bithyniæ ſacerdotium, ſiue præfectura dicitur, *Antonio Auguſtino interprete lib. ſing. ad eundem.* Eſt autem Bithynia prouincia Aſiæ minoris, Solino, & Seruio. Hanc memorant Honorius, & Theodoſius, *leg. 2. C. de immu. ne. conced. lib.* 10. C.

Βιοκωλύται, apud Iuſtinianum, Nouell. 8. *§. τὸ δὲ ἐν τοῖς. & Nouel.* 145. dicuntur, *Iuliano Patritio in Ep. to. interprete* qui vim, impreſſionem, & deprædationes arcent.

BL

BLADVM Accurſio *in l. triticum.* 94 *ff. de verb. oblig.* generale nomen eſt ad omne, quod in area teritur, cuius ſententiam probat Barto. *in l. 1. §. de eo opere. ff. de aqu. plu. arcen.* Hac voce vſus eſt Romanus Pontifex, *in c. multiplici. de decimis in antiq.* legumina hac voce non contineri liquido conſtat. Vnde ſi lege municipali vetatur blada prouincia exportari, legumina exportans, non multabitur, neque tenetur. Sanè in eo genere regionis conſuetudo loquendi inſpicienda eſt, & ſtatuentium mens. Hoc autem vocabulum ex genere dici poteſt eorum, quæ corruptè nimiũ ex Italica lingua ſunt deſumpta habentúrque vulgò pro Latinis.

BLÆSVS, *apud Vlpian. l. idem Oſilius. §. fin. de ædil. edicto.* qui linguam habet impeditam, aut qui inter pronũciandum, literam aut excludit, aut malè profert: vt Demoſthenes, qui r, literam eloqui nequibat. Græcis βλαισὸς, τραυλός.

BLANDIRI pro decipere, fallere poſuit *Vlpia. l. 3. § ſi parens in fin. ff. de adminiſt. tut.* eodem ſenſu Alexander. *l. blandum. 12. C. de fideiuſſo.*

BLANDITIAS potentum, & poteſtatem æquiparat Accurſius, *l. vnic. C. ſi rector prouinc. in gloſſ. in ver. pig.*

BLASPHEMARE, Βλασφημεῖν eſt conuiciis inceſſere, obtrectare, impiè de Deo loqui: & creaturæ adſcribere quod Deo conuenit: vel ab eo emouere, quod illi conuenit, *vt Ambroſi. au.* Verbum eſt Demoſtheni & Platoni familiare. Vnde βλασφημεῖν dicuntur, qui per caput Dei, aliáve membra iurant. *Nouell. conſtit.* 68. *ἐπειδὴ δέ τινες, &c. ſi quis per capillum. 22. q. 1.* vbi de pœna blaſphemiæ agitur. Blaſphematur autem verbum Domini, vel cùm contemnitur Dei prima ſententia, & pro nihilo ducitur, vel cùm Chriſti infamatur Euangelium, *Hier. in Epiſt. Pauli ad Titum, &c. cùm caput.* 33. *q.* 5. Blaſphemare ad homines quoque referri poſſe exiſtimat Bartolus, *in l. item apud §. ait Prætor ff. de iniur.* quo ſignificatu ait optare malum in futuro.

Βλασφημία eiuſmodi infamatio. Porrò quæ blaſphemia deuitanda ſit, docet his verbis Tertullianus *in lib. de idololatria*: Si quis noſtrûm ad iuſtam blaſphemiam ethnicum deducat, aut fraude, aut iniuria, aut contumelia, aliáve materia digna querelæ, in qua nomen meritò percutitur, vt meritò iraſcatur & Dominus.

BLATTA purpuræ genus, quæ in lana eſt: *l. C. quæ res vend. non poſſunt: & apud Caßiod. lib. 1. Variarum Epiſt.*

Digitized by Google

Epiſt. Cùm blatta, quam ſingulis annis noſtro cubiculo dare conſueuiſti. *Lampridius in Heliogabalo*: Parauerat (*inquit*) igitur funes, blatta, & ſerico, & cocco intortos. Quo loco Baptiſta Egnatius adnotat, blattam eſſe purpuram ex Indico conchylio factam. Hinc

BLATTASERICA, *in Conſtitutione Theodoſii & Valentiniani, l. vlt. C. Th. de murileg.* de veſte intelligi debet. Nam & Vopiſcus *in Aureliano* pallium Blattoſericum dixit.

BO

BODONES ſiue botones *apud l. Paulum lib. 5. Sentent. titu.* 22. vicem præſtant terminorum, aut ipſi termini, éſtque vox menſorum, vel eorum, qui de agrorum & limitum conditionibus ſcripſerunt. Atque hos qui conuulſerit, ſiquidem ſeruus eſt, in metallum damnatur, humiliores, in opus publicum: honeſtiores, in inſulam relegantur, amiſſa tertia parte bonorum.

BOETHI *in l. boethes.* 4. *C. de tabul. lib.* 10. dicuntur adiutores, *Iuliano Patritio Anteceſſore interprete in Nouel.* 35. *quam Latinam eſſe aiunt quidam.* Dicuntur autem ἀπὸ τοῦ βοηθεῖν, ſunt quæ qui officialibus, vel morbo, vel negociorum magnitudine impeditis additi laborem illorum ſubleuabant. Horum varia genera eſſe conſtat. Quidam enim erant adiuuæ Logiſtarum, *d. l. Boethos in princ. & in Baſilicis lib.* 54. Alij erant adiuuæ Quæſtoris, de quibus ediſſeritur *in d. Nouell.* 35. Erant & officiorum, & Palatinorum, *l. 3. C. de diuerſ. offic. lib.* 12. Quidam erant adiutores Numerariorum, *in Zenonis conſtitutione, l. nulli* 10. *C. de num. lib.* 12.

BOMBYCINA veſtimenta, *quorum meminere Paulus lib. 3. Sent. titul. 6. & Vlpian. l. veſtis* 23. *§. 1. ff. de aur. arg. mun.* Bombycina autem dicta à bombycibus vermiculis conſtat, qui, *vt ait Plinius lib.* 11. *cap.* 22. telas aranearum more texunt, ad veſtem luxúmque fœminarum, quæ Bombycina appellantur. Bombycum telam primam retorquere, rurſúſque retexere inuenit in C. mulier Pamphila, *vt ait Plin. lib. 11. c.* 23.

BONI VIRI appellatione iudicem contineri ex Venuleio liquet, *l. continuus. §. cùm ita ff. de verb. obl.* ex eodem *l. vir bonus ff. iud. ſol. & l. 58. §. 1. ff. locat.* Bonum etiam virum interpretamur eum, qui alteri facit, quod ſibi fieri vellet, *ex ſent. Vlpian. l. 1. in med. ff. de ſolut.* quod & lex diuina iubet. Matth. 7. πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς· οὗτος γάρ ἐστιν ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται. Boni viri igitur appellatio in iure noſtro emphaſin habet. Nam is bonus vir dicitur, qui nullius fraudis conſcius, verum honeſtatis iudicium in qualibet re ſequitur. Vnde iudex breuius definiri non poteſt, quàm vt bonum virum eſſe dicas.

Boni viri arbitratu veteres dicebant, cum neutrius eorum, quorum res agebatur, ſed eius, cuius nihil in ea re intererat, probatio erat. Vnde bonus, & arbitratus boni viri, in Iure Ciuili & πολιτικῶς ſic intelligendus eſt: nam Bonus vir eſt, qui ductu naturæ, infallibile iudicium conſcientię ſequitur, ſemotis affectibus alterutrius partis. Arbitratus ergo boni viri vtique definiendus eſt, vt deſeruiat foro, hoc eſt, reſpectu controuerſiæ, quam benè ac rectè diiudicare debet. Alioquin, ſi bonum virum definias abſolutè, ſcilicet qui honeſtè viuat, alterum non lædat, ius ſuum cuique tribuat, bona quidem, ſed generalior, & ab vſu forenſi remotior erit definitio. Boni viri mentionem facit Labeo, ſecundùm ſuprà dictam rationem, *in l. inſulam vno precio §. 1. ff. de locat.* Et Iuſtinianus ipſe tali modo definit arbitratum iudicis qui certè bonus vir & dici & eſſe debet. *Nouell.* 17. *Mandata principis §. 1. etc. &c.* Boni ergo viri arbitratu, eſt recto animi iudicio, abſque prauis affectibus, ex bono & æquo aliquid decernere, obſeruata ratione ne quis lædatur, *l. ſi libertus ita iurauerit ff. de*

Digitized by Google

oper.lib.l.ſi quis arbitratu ff. de verbor. oblig.l.non cogendum. in prin.ff. de procur.

Boni viri arbitratu alimenta relicta pro modo legatæ dotis intelligi, ſcribit Papinianus, *l.cùm vnus. §.fin. D.de ali.& cib.leg.*

Boni Viri arbitrio legatum accipi, quod in alterius arbitrium collatum eſt, Vlpianus ſcribit, *l.1.D.de leg.2.*

Boni viri arbitratum propoſitione patrimonij accipiendum idem ait Vlpian.*l.3.ff.de ann.leg.* Boni etiam viri arbitratum ad æquitatem reducendum, & ex æquo & bono regulandum conſtat, *l.ſi libertus ita iurauerit. ff.de oper.lib.*& ita accipi debet *in l.vnic.D.de rep.muni.*

Boni viri verbo continetur etiam quiuis vir iuſtus, æquus, innocens, prudens, conſideratúſque paterfamiliâs,*l.3.§. tametſi.D. de arbit. & alibi ſæpe.*

BONORVM appellatio generalis eſt. Nam eo verbo, prædia ruſtica,& vrbana,mancipia, ſuppellex, & Kalendarium contineri Scæuola ſcripſit,*l.vxori.37.D.de vſu, & vſufr.leg.* Porrò autem.

Bonorum appellatio naturalis eſt, aut ciuilis,*idque Vlpianus ait, l. bonorum.49. de verb.ſig.* Naturaliter bona dicuntur, quæ reuera & effectu bona ſunt,quia*(vt Vlpian.ait)*beant, hoc eſt, beatos faciunt: Vnde rectè colligit Iauolenus, *l.propriè.83.ff.eo.* propriè bona dici non poſſe,quę,plus incommodi,quàm commodi habent, & hoc ſignificatu bona intelliguntur, quæ deducto ære alieno ſuperſunt.*l.39.bona.§.ff.eod.* Eáque ratione bona ab hæreditate ſeparantur, *l. cogi.ff.ad S.C.Treb.* ciuiliter bona dicuntur,quæ cùm reuera bona nõ ſint, loquendi tamen conſuetudine ſic appellantur:tantùm, quòd ius patriſfa. vniuerſum contineant.Itaque ſucceſſio in ius vniuerſum alicuius,quamuis damnoſa ſit, bonorum tamen poſſeſſio appellatur,*l.3.ff.de bon.poſſ. l. nam quod 14.cum l.ſeq.ff. ad Treb.* Hinc Africanus, *in l. bonorum. 208.ff. de verſig.*Bonorum,*inquit*, appellatio, ſicut hæreditatis, vniuerſitatem quandam, ac ius ſucceſſionis. & non ſingulares res demonſtrat.Et hoc forſan, quia ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον res æſtimantur ac denominantur.

Bonorum poſſeſſionis alia eſt diuiſio.Nam quædam eſt edictalis,quæ ex edicto defertur, & quocunque die peti, & de plano dari poteſt, *l. cùm quidam §.1.ff.de acqu.hæred. & l.1.§.1.ff ſi tabul. nul. extab.* Quædam eſt, quæ decreto petitur,& hæc cognitionem pro tribunali deſiderat, *l. 2. §. dies.& §.ſi q.ff. quis ordo in bo.poſ.ſeru. & l.2.§.ſi quis ex liberis.ff.ad S.C.Tertull.*Et hæc Decretalis dicitur, *l. 1. §. decret.ff. de ſucceſſ.edict.*Quo in genere ita ſcribit Græcus interpres lib. 45. Βασιλικῶν,*titu.2.* Quędam enim ſunt decretales,quædam etiam ordinariæ, ceu edictales,*& poſt paulò*: Ex his enim licet cognoſcere,quòd ſunt quędam bonorum poſſeſſiones decretales,& opus habent magna cauſſæ cognitione;quę ius hęredi non tribuũt, ſed mittunt in poſſeſſionem, vt quæ datur ventris nomine,& Carboniana, & quæ datur furioſo. Ordinariæ, ſeu edictales ſunt,hoc eſt,ex edicto competentes, ſeu legiſlatione Prætoris, quæ tribuunt ius hæreditatis, & non habent opus cauſſæ cognitione, ſeu varia inquiſitione. A quo magiſtratu autem detur bonorum poſſeſſio, *vide apud Cuiac.Obſ.lib.4.& 15.*

In Bonis noſtris computari ſciendum eſt non ſolum quæ dominij noſtri ſunt, ſed & ſi bona fide à nobis poſſideantur, vel ſi ſuperficiaria ſunt. Æquè bonis adnumerabitur, etiamſi quid eſt in actionibus, petitionibus, perſecutionibus. Nam hæc omnia in bonis eſſe videntur, *Vlpiano. l. bonorum.ff de verb.ſig.* His addit Modeſtinus exceptionem, *l.rem in bonis. ff. de acq.rer.domi.*

In Bonis noſtris dicitur eſſe quod in patrimonio noſtro aliqua ratione eſt,*l.1.ff.de rer.diuiſ.l.fin.§. non ſolum. ff.quæ in fraud. cred.*

In Bo-

Digitized by Google

in bonis vim paſſi dicitur eſſe res, quæ vi alienata fuit, *l. metum, 9. §. licet ff. quod met. cauſ.*

in bonis venditoris res vendita eſt, antequam venditori tradita ſit, *l. ſicut. §. ſi debitor. ff. quib. mod. pignor. vel hypo. ſol.*

in bonis eſt, qui in poſſeſſionem eorum miſſus eſt, *l. pen. ff. vt in poſſ. leg.*

Bona rapta ſic accipiemus, etiamſi vna res ex bonis rapta ſit, *Vlpian. l. Prætor. 2. §. bona rapta. ff. vi bonor. rapt. & de turba.*

BONORVM POSSESSIONEM definit Vlpianus, *l. 3. §. bonorum ff. de bon. poſſeſſ.* ius perſequendi retinendíque patrimonij, ſiue rei, quæ cuiuſque cùm moreretur, fuit. Alciatus hanc definitionem explicat *in Rub. C. qui admitt.* A. C. Harmen. op. *lib. 1. titul.* διακατοχῆ *Cuiac. ſic*: Bonorum poſſeſſio ius eſt ſucceſſionis prætoriæ, in vniuerſa defuncti bona. Vel hæreditas poſſeſſione retento.

Bonorum poſſeſſionis beneficium multiplex eſſe Paulus ſcribit, *l. ſed cum. 6. 1. ff. de bonor. poſſeſſ.* Nam quædam bonorum poſſeſſio contra voluntatem competit, *d. l. §. 1.* Hæc contra tabulas appellatur, *l. quod vulgò ff. de bono. poſſ. contra tabulas.* Græcis ἐναντίωσις κτ̀ διαθήκης. Hæc quibus competat, quæve ſit eius vis, explicatur, *infrà, & tot. titul. ff. & C. de bon. poſſ. contra tab. & in Epito. Vlpian. titul. 28. §. 1. & l. 1. ff. de leg. præſtan. & l. 1. ff. de collat.* Quædam eſt, quæ datur ſecundum defuncti voluntatem *dict. l. ſed cum. §. 1.* & hæc ſecundum tabulas vocatur, *Vlpiano d. titul. 28.* quibus autē detur, quíſve eius ſit effectus declaratur. *ff. & C. eo. & d. ti. 28. §. ſunt autem. Inſtitut. de bon. poſſ.* Eſt & alia bonorum poſſeſſionis diuiſio: nam quædam eſt ordinaria, quædam extraordinaria: ordinaria, quæ ad differentiam extraordinariæ, vt eſt bonorum poſſeſſio, Vnde liberi. *l. 3. §. miſſum. ff. de Carbon. edict.* Extraordinaria eſt, quæ in Carboniano edicto datur, *de qua eſt titulus ff. de Carbon. edict. & lib. 3. Sentent. Paul. titul. 1.* Eſt enim aliud bonorum poſſeſſionis genus, quod inteſtati bonorum poſſeſſio Vlpiano nominatur, *d. titul. 28.* quam per 7. gradus dari ibidem ſcribit, ſcilicet primò liberis, ſecundò legitimis hæredibus: tertiò proximis cognatis: quartò, familiæ: quintò, patrono, patronæ, liberíſve patroni, patronæve: ſextò, viro, vxori: ſeptimo, cognatis manumiſſoris, &c.

Bonorum poſſeſſio CONTRA TABVLAS locum habet, cùm paterfamiliàs l. teſtamentum quidem fecit, ſed in eos liberos emancipatos, qui ſi in poteſtate manſiſſent, ſui futuri erant, præteriit: hoc eſt, neque nominatim inſtituit: neque nominatim exhæredes fecit: indéque dicitur à Triphonino, Contra lignum dari, *l. quod vulgò 19. ff. de bonor. poſſeſſ. contra tabul.* Filiis tamen familiâs etiam hæc bonorum poſſeſſio conceditur.

Bonorum poſſeſſio SECVNDVM TABVLAS, eſt ea, quam prætor teſtamenti tabulas, ac ſcripturam ſequens, eíque obtemperans, inſtitutis hæredibus largitur, *l. 1. & paſſ. ff. de bon. poſſ. ſecund. tab.*

Bonorum poſſeſſioni VNDE LEGITIMI, dicitur, quæ agnatis ab inteſtato defertur: ídque ex lege XII. Tabularum. Præterea autem quotieſcunque vel lex, vel ſenatus defert hæreditatem, ex hac parte eam peti oportet, *l. 1. 2. 3. & 5. ff. vnde leg.*

Bonorum poſſeſſio. VNDE DECEM PERSONAE, dicitur, quæ decem quæ manumiſſori extraneo præferuntur, conceditur, *l. ſi ad partem 10. ff. de ſuis & legitim.* Decem autem perſonas intelligimus infrà ſcriptas, filium, filiam, nepotem, neptem, fratrem, ſororem, patrem, matrem, auum, auiam.

Bonorum poſſeſſio VNDE COGNATI, dicitur, quæ cognatis proximis ab inteſtato defertur: in quib. agnati emancipati, quibus Vnde legitimi non competit, continentur, *l. 1. & paſſ. ff. vnde cognat.*

Digitized by Google

de Bo. qua lib. per illum text. Strictiùs igitur accepit Alciatus, *ad d. l. quod dicitur.* 130. *D. de ver. ſign.* exiſtimans illud aduentitium dici, quod filius propter merita ſua acquiſiuit. Ea verò ineptiſſimè ita definiebat quidam: Quæ acceſſione quadam, & præter ſpem nobis contingunt. Quæ definitio etiam profectitiis congruit. Vide infrà Peculium.

Bona ciuitatis abuſiuè publica dicta fuiſſe ſcribit Vlpianus, *l. bona* 15. *& l. ſeq. & ſeq. de verb. ſign.*

Bona caduca in iure dicuntur, quæ deficiente eo, cui iure ciuili debebantur, in alium ceciderunt: veluti cùm lex ei dotem adimit, qui contra eius interdictum vxorem in prouincia ſua ducit, eamque fiſco attribuit: caduca dos dicitur à Paulo, *l. ſi quis* 38. *D. de rit. nupt.* quemadmodum caduca glãs, *in l. XII. Tabular.* dicebatur, quæ deficiente eo, qui legat, ex arbore decidit, *l. ſylua* 30. *D. de verbor. ſignific.* Hinc ille Craſſi locus, *in lib. de Orat.* 3. Noſtra eſt, inquam omnis iſta prudentiæ doctrinæque poſſeſſio, in quam homines quaſi caducam atque vacuam, abundantes ocio, nobis occupatis, inuolauerunt. *Et Philip.* 10. caducas hæreditates vocat, iacentes, quæ ipſi Antonio relictæ, nec dum ab eo aditæ atque acquiſitæ erant. facetè autem locutus eſt, non propriè. nam Caducum, *auctore Vlpiano* propriè dicitur, quod quis ſibi teſtamento relictum, ita, vt iure ciuili capere poſſit, aliqua ex cauſſa non ceperit, quaſi ab eo ceciderit: veluti, ſi legatarius poſt mortem teſtatoris, ante tabulas apertas deceſſerit, *Hac ille, c. Inſtit.* 17. Tres autem modos, quibus ea, quæ teſtamento relicta ſunt, deficiunt, *vide apud Iuſtin. l. vnic. C. de cad. toll.* Alias caduca omnia dicuntur, quæ illius excidunt, quibus Iure ciuili debebantur. Vnde illud Iuue. de vxore, quæ marito liberos ex adulterio pariebat: *Iura parentis habes propter me, ſcriberis hæres, Legatum omne capis, nec non & dulce caducum.* Bona autem vacantia, *de quibus l. 1. C. de bon. vacan.* dicebantur eorum bona, quibus poſt mortem ſucceſſor nullus exiſtit: hæc fiſco caducis legibus deferuntur, *vt annotat Cuiacius in frag. Vlpia. titul.* 28. Hæc Græcis ἀκληρονόμητα vocantur.

Bona de eccleſiæ menſa tunc facta dicuntur, quando per officiales ad hoc poteſtatem habentes, ſunt deſcripta in li. aliarum poſſeſſionum de menſa, vel ſunt declarata eſſe de menſa: *ita Bartolus in l. fi. C. de bon. vacan. libro* 10. *cuius ſententiam probant Ioannes de Platea, & Angelus, ad d. l. fin.* Sed & de menſa ſunt, quæ Archiepiſcopus, vel alius Prælatus, ad manus ſuas tenuit, & in proprium vſum excepit, vel expendit, nec aliis infeudauit, idque Pontifex Celeſtinus decreuit, *cap. vt ſuper de rebus eccleſ. ali.*

Bona deficere dici quidam autumant, non ſolùm cùm nulla extant, ſed etiamſi aliqua extarent, quæ in remotis eſſent collocata.

Bonum publicum, vtilitas publica omnium *Accurſio l. 1. D. de vſur. & vſucapi.*

Bona paterna, quæ à patre profecta ſunt. Ea communia inter fratres præſumuntur: *l. ſiue poſſidetis. C. de probat.*

Bonorum poſſeſſio, & poſſeſſio bonorum longè diſtant, inquiunt nonnulli. Nam illa ſonat ſignificátque ius, vt ex definitione ipſius liquidò conſtat, quam inferius paulo ſubiiciam: hæc verò facti eſt. *ita Bald. & Angel. Inſtitut. de bonorum poſſeſſio. in prin.* Addaunt pro hac *l. 1. §. adipiſcimur. & §. ſi vir. D. de acquir. poſſeſſ.* Eſt & alia differentia, quòd illa ad bonorum vniuerſitatem, id eſt, vniuerſi iuris ſucceſſionem pertinet, atque in perpetuum decernitur, vt infrà patet. Hæc cauſa rei ſeruandæ, atque ita ad tempus conſtituitur, *vt apparet ex verbis Calliſtrati. l. quamuis* 13. *D. vt in poſſeſſ. leg.* veluti cùm venter, aut creditor, aut legatarius in bonorum poſſeſſionem mittitur. Conuerſo tamen ordine poſſeſſionem bo-

Digitized by Google

norum (quæ iuris eſt) dixit Macer, *l. 4. D. de offic. eius, cui mand. eſt iuriſdictio.* Subtilem hunc verborum ordinem, & ſtructuram non obſeruauit Paulus, *l. in honorariis. 35. D. de obligation. & actio.* Illæ, inquit, rei perſecutionem continent, quibus perſequimur, quod ex patrimonio nobis abeſt, vt cùm agimus cum bonorum poſſeſſore debitoris noſtri. Bonorum autem poſſeſſio, quæ C. Harmenopulo διακατοχὴ dicitur, à Iuriſconſultis ſimpliciter nonnunquam poſſeſſio appellatur, *l. ſcriptus. D. de Carbonian. edict. & l. cum pater. §. Titio. D. de lega. 2.* In Macri tamen reſponſo *d. l. 4. de offic. eius cui mand. a.* de ea quæ facti eſt, accipiendum putem. Nam eam facto ipſo decernit iudex, vt eam accipiat hæres. Alciatus igitur differentiam huius ordinis improbat, *l. 1. in fin. C. qui admitti & Parerg. lib. 3. cap. 3.* Et ſane à veritate abeſt.

Bonorum poſſeſſionem vt ex legibus vel vt ex conſtitutionibus, *de qua §. 7. Inſti. de bono. poſſeſſ.* quæ à Græcis, Tum cui ex legibus, vel ex conſtitutionibus, appellatur, eadem forma, qua Vnde legitimi, Tum quem hæredem, Iaco. Cuiacius, *Obſer. libro* 10. *cap.* 14. explicat de conſtitutione diui Adriani, ex qua militis capite damnati ex militari flagitio hæreditas & bonorum poſſeſſ. defertur cognatis vſque ad quintum gradum: qui tamen aliàs lege non vocabantur, propter capitis deminutionem militis, *l. 2. D. de vet. & mil. ſuc.* &c. Reliqua vide in loco ſuprà citato.

Bonorum poſſeſſio nomine ventris datur mulieri prægnanti in bonis mariti, in quibus ſecundum dignitatem ſuam ſibi & familiæ ſuæ alimenta conſtituuntur, *l. 1. D. de ventr. in poſſeſſ. mittend.*

Bonorum poſſeſſio ex titul. de edict. diui Adriani tollendo, datur alicui volenti ſuccedere in bonis alicuius ex teſtamento, in quo inſtitutus, vel inſcriptus eſt, ex eo, quòd oſtendit teſtamentum non cancellatum, nec abolitum, nec in aliqua parte ſui abraſum, *l. fin. C. de edict. di. Adrian. tollen.* Et datur volenti ſuccedere ab inteſtato, ſecundum Roſ. quod probat ſecunda pars Rubric. quæ dicit, quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur, ſed ratio Roſ. dicit contra in ſum. Hoc tamen notandum ſecundum Specul. de bonorum poſſeſſione, quòd bonorum poſſeſſiones olim fuerunt vtiles, ſed hodie ſunt inutiles, præterquàm in quinque caſibus. Primus, quando viuo teſtatore poſthumus præteritus deceſſit, quaſi videatur teſtamentum ruptum iuris ſcrupuloſitate, nimiáque ſubtilitate, cùm nihilominus hæres ſcriptus ex iſto teſtamento petit bonorum poſſeſſionem, *vt in l. poſthumus. D. de iniuſt. rupt. & irrit. teſtament.* ſecundus eſt *in l. filios eod. titul.* tertius, *Inſtit. quib. mod. teſt. infirm. §. 2.* quartus *in l. vt ſcriptus hæres. D. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul.* quintus *in l. æquiſſimum. §. 2. eod. titul. & l. filiis. C. de inoffic. teſta.*

Bonorum poſſeſſionis introducendæ cauſa fuit, vt Ius ciuile percipiendarum hæreditatum anguſtiſſimis finibus per legem XII. Tabularum conſtitutum, Prætor ex æquo & bono dilataret, ſcilicet hoc agens, ne quis ſine ſucceſſore moreretur, qui ſaltem hæredis loco eſſet bonorum poſſeſſor, *§. adhuc autem. Inſtit. de bono. poſſeſſ. §. 1. Inſtitut. quibus ex cauſ. manu. non licet. l. quia. D. de interrogat. in iur. facien.* quæ ratio dilatandæ ſucceſſionis tantum apud veteres valuit, vt Prætor non ſolùm emendandi, ac ſupplendi, verumetiam confirmandi ſeu adiuuandi iuris ciuilis gratia, concederet bonorum poſſeſſionem etiam illis, qui vel ex teſtamento, vel ab inteſtato legitimè ſuccedere poterant: cœpitque paulatim decretum ſucceſſionis apud iudicem, à quibuslibet hæred. peti, ſicut & hodie in multis locis obſeruari videmus. *Inſtit. de bono. poſſeſſ.*

poſſeſſ.in princip. l.vlt. C. qui admitti ad bonorum poſſeſſ. vbi vide Alciatum.

Bonorum poſſeſſio hoc tempore appellari poteſt cæremonia illa, quam ex ſtatutis adhibent ſuccedentes ab inteſtato, vel ex teſtamento, dum teſtamenta poſt mortem recitantur publicè apud magiſtratum, dum bona immobilia adſignantur hæredi, & deſcribuntur in publicis monumentis, *vide Bart.l.2.C.de teſta.* ad bonorum poſſeſſionem item pertinent ordinationes ſtatuariæ, ſcilicet, ne quis hæres admittatur, niſi probatione prius, ſaltem per duos teſtes, audita, de gradu cognationis proximo, & ſi quæ ſunt ſimiles.

BONA FIDES variè accipitur, Interdum enim bonam fidem in animi ſcientia, ponimus, cùm videlicet quis rem, quam poſſidet, ſuam eſſe exiſtimat, quíque ignorat alienam, *ita explicuit Marcianus, l.3. D. ad l.Fab.de plag.* Hinc Bonæ fidei poſſeſſor: cui contrarius malæ fidei poſſeſſor. Porrò & Bona fide poſſeſſorem, vt & bonæ fidei dicunt Iuriſcoſſ. *l.qua ratione.§.ſed non vti. D. de acquir.rer.do min.& alibi ſæpiſſimè.* Sed &

Bona fide emptorem dixit Vlpianus *l. ſed & ſi. D. de publicia. in rem act.* Vnde & bonæ fidei emptorem, apud Modeſtinum, *l. bonæ fidei.* 109. *D. de verborum ſignificatione* qui ignorauit eam rem alienam eſſe aut putauit eum qui vendidit, ius vendendi habere: putà procuratorem, aut tutorem eſſe. Ergo malæ fidei emptor, qui ſcit rem alienam eſſe, aut eum qui vendit, ius vendendi non habere: & vt breue id faciam, quiſquis contra legum interdicta mercatur.

Bona quoque fide dominus reperitur apud eundem, *l.igitur,112.in fin. D. de lib.cauſ.*

Bona fides etiam dicitur, cùm promiſſum præſtatur, quod *ex Suetonio in Aug.* liquet: Eidem, inquit, populo promiſſum quidem congiarium repoſcenti, bonæ fidei eſſe reſpondit: *& Vlpiano noſtro, l. ex empto. in princip. D. de action. empt. ex Iauoleno, l.cùm venderem. D.loca. alijs Iuriſcoſſ.*

Bona fides, ſimplex & ſyncera conſcientia, ſic accipi debet *in l. 2. D. de ſeparat. & in l.bona fides. D. de diuerſ. reg.iur.antiq.*

Bona fides: æquum & bonum, ſiue (ſi malis) æquitatem ſignificat, Græcis ἐπιείκεια *l.ſi domum.§.1.D.loca. & alibi ſæpiſſimè.* Hinc

Bonæ fidei contractus, & iudicia, *l. in bona* 16. *D.de pecul. Paul.lib.2.Senten.tit.17.l.1.§.1. D. de actio. empt. & alibi ſæpè.* Et

Bonæ fidei actiones, *quas recenſet Iuſtin.§.actionum. Inſtit.de actio.* quas ideò ita appellari conſtat, quia in bonum & æquum conceptæ ſunt, *l. 2.& l.ſi quis* 5. *D. de obligat. & action.* In his etiam libera poteſtas permittitur iudici ex æquo & bono æſtimandi, quantum actori reſtitui debeat. *§. in bona fidei. Inſtit. de act.* Hæc poteſtas deſcendit ex Formula Prætoris, Ex FIDE BONA, vel QVANTVM AEQVIVS, MELIVS. *apud Cicer.libro 3.Officior.& alibi.* Hac ratione fidei bonæ actionem temperandam dixit Vlpianus, *l.non debet.*11. *D.de dol.mal.* Sic accipi debet apud Paulum, *l.quæro.in fin.princip. D. loca. & alibi ſæpè.*

Bona fides contraria eſt fraudi, & dolo, *ita Paul.l.3.in fin.D. pro ſocio.* & malæ fidei in Gordiani conſtitutione, *l.1. C.de reſcinden.vendi.* Hoc ſenſu bona fides in omnibus contractibus exigitur, *l. bonam fidem. C.de obligat. & actio.*

Bonam fidem agnoſcere, *apud Vlpianum, l.quoties 9.§ ſicut in fi.ff.de ad min.tu.* eſt ſincerè, & ex animi integritate negocia tractare.

Bonam fidem præſtare, *in l.Proculus* 1°. *D. de neg.geſt.* eſt ſine dolo & fraude verſari.

BONA GRATIA diſſolui matrimonium, formula iuris antiqui,

Digitized by Google

cùm alter ab altero non propter vllam culpam, animorúmve offenſionem, ſed vel ſua ſponte, vel legitima aliqua de cauſa diſcedebat, *vt Vlpiani verba oſtendunt, l. cùm hic. 32. §. ſi diuortium. D. de don. inter vir. & vxorem. l. ſed ſi 14. D. qui, & à quibus. & Nouell. Iuſtin. imper. 2. §. τὸ ὑϕ' οἷ...* Huius ſolutionis cauſſas recenſet *Hermogen. l. vitricus. D. de donat. inter vir. & vxor. Gaius l. vel ſenectutem. D. eodem & Iuſtin. Nou. 22. §. διαλύονται.*

BONVM pro commodo accipitur, ſiue pro gratia. Hinc illud Caſſiani Iuriſcoſ. CVI BONO: quod Priſcianus interpretatur, cuius gratia, cuius commodo. *Caſſij ſententiam refert M. Cicero pro Milone, & 2. Philippic. in M. Anton.*

quod Bonum, pro quæ vtilitas eſt, locutio Iuriſcoſ. familiaris, *Paulo l. aliquando. D. ad S. C. Vellcian. Vlpian. l. ſi poſt. 10. §. liberi. D. de bonor. poſſeſſ. contra tabul.*

BONVM & ÆQVVM, *Budæo l. 1. D. de iuſti. & iure*, eſt legitimi iuris emendatio, quod ibi latiſſimè declarat. Porrò in libris iuris Ciuilis coniungi ſolent, *l. 1. & l. penult. D. eod. l. qui ſeruum. D. de obligat. & actio. & alibi ſæpè.*

Bonum ac æquum impetrare, Budæo eſt ius ſuum obtinere, rémque ſuam conſequi.

Boni & æqui ars, eſt collectio politicorum præceptorum, ad diiudicandas incidentium negociorum circunſtantias, vt iuſtum in his ab iniuſto rectè diſcernatur, *l. 1. in princip. D. de iuſt. & iur.* Horum autem præceptorum capita ſunt hæc: Honeſtè viuere, alterum non lædere, ius ſuum cuique tribuere, *Vlpiano l. inſtitut. §. 1. D. eod. tit.*

Bonum & æquum non magis ſeparari poſſunt, quàm honeſtum & vtile, *d. l. 1. §. 1.* Neque diuerſum probatur, *in l. hac lege decernimus. C. de pact. conuent.* tam ſuper dote. bonum ibi accipitur pro æquo, vt conſtat ex verbo æquitatis ibidem poſito.

Boni æqui notitia Iuriſconſultum ſignificat verum & vtilem, *l. 1. princip. de iuſt. & iure D.*

Bonum pro æquitate poſuit Saluſtius *in Catilina*, his verbis: Ius bonúmque apud eos non legibus magis, quàm natura valebat.

BONVM NOMEN facere apud Paulum, *l. inter 26. §. abeſſe D. mandat.* eſt idoneum, & ſoluendo reputare eum, quem delegatum admiſit. Bonum nomen, à quo facilè exigi poteſt: & apud Columel. *lib. 3. cap. 7.* Bona nomina non appellando fieri mala.

BONI CONSVLERE, *apud Vlpianum, l. 3. C. de decurio.* eſt, *Budæo interprete*, bonum iudicare. Boni conſulere debeat humanitatis ſententiæ, nec decurionatum recipiat.

Bonis cedere, eſt facultates ſuas creditoribus inſtantibus poſſidendas, diſtrahendáſve dimittere, & deſerere, *vt ex Summa Azonis collegi, C. qui bonis ced. poſſunt.*

Bonis qui, & vbi cedendum docet Marcianus, *l. fin. D. eo.* Bonis cedi non tantùm in iure, ſed & extra ius poteſt. Sufficit & per nuncium, vel per epiſtolam id declarari.

Bonis hoc modo per Prætorem interdici ſolitum fuiſſe ſcribit Paulus. *lib. 3. Sent. titu. 4.* Quando tua bona, paterna, auitáque tua nequitia diſperdis, liberóſque tuos ad egeſtatem perducis, ob eam rem, ea re, commercióque interdico. Eſt autem bonis interdicere, prohibere, ne bona adminiſtret, aut quoquo modo alienet.

BONARIOS ficto verbo appellat Theoph. *Inſt. de libertinis. §. libertinorum.* naturali iure dominos, item vt eius contrarium, Quiritarios, ſcilicet quibus iure quiritum dominium competit. Cauſam autem harum appellationum vide apud Vlp. in Inſtit.

BONITAS apud Pomponium. *l. cùm quid D. ſi certum pet.* ſignificat Alciat. ibidem qualitatem quandam, quæ

quæ rem non mutat: vnde à ſubſtantia eam parum differre ait. Sunt qui pro valore ibidem accipiendam putent. Accurſius qualitatem ſaporis interpretatur, ibid. Cuius ſententia vera eſt.

Bonitatis genera duo conſtituit Bartolus, *in d.l. cum quid*, quędam, ait, eſt intrinſeca, vt quòd vinum ſit talis ſaporis, & coloris: quædam eſt extrinſeca, vt quod tanti valeat: Valor, inquit, venit extrinſecus.

BORBORIANI, ſiue, vt aliis placet, Borboritæ, *in l. Arriani. & l. cognouimus, & l. pen. C. de hære.* ſunt hæretici, qui (*vt ait Philaſtrius in catalogo hæreticorum*) vitiis implicati ſeculi, & malis concupiſcentiis ſeruientes, iudicium non ſperarunt futurum, ſed potius carnalem ſeculi concupiſcentiam fundarunt.

BOSTREA, *in Leonis conſtitut. l. 4. C. de nat. lib.* (ſic enim ibidem Boſtræ, non noſtræ legendum) ciuitas Arabiæ, Marcellino li. 14. & de ea vide Strabonem, lib. 16.

BOTONTINI ſunt, *Fauſto & Valerio auctoribus. in li. de limitib.* Monticelli de terra, quorum etiam meminit Higynus, *lib. de limitib. conſtit.*

BOTRVS Græca vox. Nam & Græcis Βότρυς dicitur, ſignificátque vuam, racemum: *quo ſenſu accipitur in can. cùm omne. §. illud verò de conſecrat. diſt. 2.* Botrus expreſſus ſignificat vuarum grana, *d. §. illud verò. eo. tit.*

BOVES magis armentorum, quàm iumentorum genere appellantur. *Pompon. l. boues 88. D. de verbo. ſignif. quod & Vlpianus probat. l. ædiles. 38. §. iumentorum. D. de ædilit. edicto.*

Boues aratorij, quibus vtimur ad agrorum culturam. Hos mactari & immolari vetuit Solon, *vt docuit l. 2. vet. Iuriſp. ad ll. Solon.* Hos pignori capi vetuit Conſtantinus, *l. executores. C. quæ res pig. oblig. poſſ.* Sanxit & Conſtantinus, ne boues aratorij etiam deficientib. iis, qui curſui publico deſtinati ſunt ab eis, qui iter faciunt, abſtrahantur, *l. 1. C. Theo. de curſu publico*: quod & ad vecturam bellicorum impedimentorum, & tormentorum æneorum produci poteſt. Boues aratorios inſtrumenta fundi eſſe, *F. Aretinus reſpondit conſi. 158. inci. longa eſt num. 18.*

Bos cornupetens, vitioſus, *l. bouem. D. de ædil. edict.*

Βουλή, *Polluce lib. 8. Onomaſt. auctore*, locus vbi congregantur conſiliarij. Porrò vſu peritorum effectum fuit, vt pro Senatu acciperetur: *idque Antoninus li. ſing. ad Modeſtinum adnotauit.* Hinc

Βουλευταὶ *apud Modeſtinum, l. καὶ οἱ μὴ. 22. D. tutor. & cura. dat. ab.* ſunt decuriones. *Anto. Aug. ibidem interprete: cuius verſionem probant I. Cuiacius. ad l. 1. D. de excu. & G. Bud. ad l. ſolent. D. de offic. Proconſ. & leg.*

Βραβευταὶ, *apud Vlpia. l. 4. D. de his qui not. infam.* Deſignatores autem quos Græci Βραβευτὰς appellant, artem ludicram non facere Celſus probat, quia miniſterium, non artem ludicram exerceant: & ſanè locus iſte à principe non pro modico beneficio datur. Iul. Pollux: Τοῖς μὲν μουσικοῖς κριταὶ καὶ ἀθλωταὶ τοῖς δὲ γυμνικοῖς ἐφεστῶτες βραβευταὶ, καὶ μαστιγονόμοι, καὶ ῥαβδοῦχοι. Dicuntur autem βραβευταὶ, quod victoribus βραβεῖον, id eſt, præmium conſtituant & deſignent. Vnde Moſcopulus in catalogo vocabul. At οἱ βραβεῖς καὶ βραβευταὶ, οἱ διοικηταὶ τοῦ ἀγῶνος, οἱ τὰ ἆθλα, διδόντες, ἀφ' οὗ βραβεῖον τὸ ἆθλον. Quin & Gallicam vocem *braue*, hinc deductam labor vt exiſtimem: ſolent enim qui præmium aliquod reportant inſoleſcere.

BRACARII, *in l. vnica. de excuſ. artif. lib. 10.* C. artificum genus in Baſilicis βρακάριοι dicuntur. Accurſius dictos putat à longis brachiis Teutonicorum, vel Turculariorum: quæ interpretatio non congruit, vt ex ſerie conſtitutionis liquet.

BRACTEARII, *in d. l. vnic. C. de exc. arti. lib. 10.* qui Græcis πετα-

Digitized by Google

χρυσοὶ dicũtur, (πέταλον enim bractea eſt, ſeu folium) qui aureum malleis tuſum, & ad quamuis tenuitatem ductile rebus inaurandis inducunt: idque Budæus *in priori in Pand.* adnotat Iulius Firmicus eos bracteatores *lib. 8. c.* 19. appellat.

Βρεντήσιον, Brentiſium, pro Brunduſio poni apud Scæuolam, *l. qui Roma. §. Callimachus, D. de verb. ſign. Alciat. & I. Cuiacius aiunt.* Porrò Brunduſium. *Stephano*, vrbs Calabriæ ad mare Adriaticum ſita. Brunduſium quidam Poetæ breuitatis cauſſà Brendam dixerunt, *Feſto lib.* 2.

Βρεφοτροφεῖον *in l. illud.* 19. *& l. ſancimus.* 18. *C. de ſac. ſan. eccl.* locus, domúſve, vbi infantes, recentéſque partus expoſiti, aut egentibus parentibus nati alebantur. Βρέφος enim infantem, fœtúmque recens editum ſignificat.

BREVE tempus, *in l. cùm antiquitas. verſi. ſi tamen C. de teſta.* horam, vel etiam minus, accipere debemus, pro rei neceſſitate. Aliquando triginta dies ſonat *in l. in contractib. §.* 1. *iuncto §.* 2. *D. de non nu. pecu. & ibi hoc adnotat Accurſius.* Quandoque ponitur pro paucis diebus *c. cum Bertholdus de ſen. & re iud.* Interdum accipitur pro anno, *glo. in c. præterea. extra de ætate. & qualit.* Breue tempus etiam pro vita hominis accipitur, *gl. in d. c. quid ergo* 11. *q.* 3. Nam & homo breui tempore viuit.

BREVIS Breues, & Breuia, paſſim in iure noſtro reperias, quæ ita definiuntur à Zonara in concilio Carthaginenſi, Βρέβιοι ἡ ἐπιτομὴ λέγεται, ἡ σύντομος γραφὴ, id eſt, compendiaria ſcriptura. *Ananias Alex.* 6. βρέβια ταῦτα ἡ συνήθεια εἴωθε καλεῖν ἐν οἷς ἀναγράφονται τὰ ἐν ἑκάστῳ τιμώμενα ἀναλώματα, Eo ſenſu accipiuntur *in l. inter* 5. *C. de conuent. fiſco debit. li.* 19. *& l. excellentia. C. de erog. mil. ann.* Budæus ad *tit. de offic. præfect. prætorio*, interpretari commentariolos ſummam rerum continentes, & à Gallis adpellari *Borderelles*, annotat. Breuium meminit Conſtantinus Imp. *l.* 1. *C. de exact. trib. lib.* 20. Lampridius in Alex. Notarium in falſum cauſſæ breuem in conſilio Imperatorem retuliſſet, &c.

Breues quadrimenſtrui *in l.* 1. *C. de apoch. pub. li.* 10. *& l. pen. C. de cano. ſaclar. titul. eodem li.* qui de ſingulis penſionibus à Chartulariis conficiebantur. *Caſſiodorus epiſto. lib.* 12. Expenſarum fidelem notitiam quaternis menſibus comprehenſam ad ſcrinia noſtra dirigere maturabis, vt totius erroris caligine deterſa, rationibus publicis veritas eluceſcat.

Breui manu, vide, Manu longa.

Breues cauſſæ, *Baldo in auth. niſi breues. C. de ſent. ex breuic. recit.* dicuntur, quæ inter homines paruæ conditionis agitari ſolent.

Breuis numero vnius dixit vetus interpres. *in Nouella de nupt. §. ſecundum occaſionem*, pro libello vt rectè interpretatur Aldricus ibidem apud Accurſ. pro quo in Nouella Græca eſt βρέχτια.

Breue TESTATVM, quod Latini modò teſtationem, modò teſtificationem appellant *lib. feud.* 2. *titul.* 32. Etiam ſi probari poſſit per breue teſtat um. *Et lib.* 1. *tit.* 2. Niſi per patres curtis vel breue teſtatum probare poterit. *Cicero Verr.* 7. Iſte in tabellas refert, obſignat ſignis amicorum prouidens homo, vt contra hoc crimen hac teſtificatione vteretur.

Breuiſſimi loculi, repoſitoria in quibus monilia magnum patrimonium æquantia ſeruantur, annotauit Rhenan. *in libr. Tertull. de habitu muliebri.*

BREVIARIVM opus conciſum, Græcè fœminino genere ἐπιτομή; tum etiam libellum eum non elegant r accipimus, quem ærarij Principis ſtatum generalem appellant. quo princeps ſtatuit: quam ſummam miniſterio omni aulico expenſam ferri placeat.

BREVIARIÆ rationes, *apud Scæuolam. l. vlt. D. de pecul. lega.* dicuntur in epitomen & compendium contractę. *Vlpian. in l* 3. *§.* 6. *D. de pen. leg.* logarium videtur hoc appellare. Suetonius *in Galba. c.* 12. breuiarium rationum dixit.

BREVIA-

BREVIATORES *in Nouell.* 105. περὶ τῶν ὑπάτων. §. τοὺς αὐτούς, dicuntur breuium ſcriptores. Aldricus apud Accurſium ibidem interpretatur, rectè qui breuiatores ſcribunt. Breuiatores etiam ſunt officiales in curia Romana, qui reſcripta eiuſdem curiæ & ſcribunt, & dictant.

Breuiloqua ſubſtitutio, vide Subſtitutio breuiloqua.

BREVICVLVM, paruum breue ſignificat. & hoc verbo vſi ſunt recentiores auctores, & Sex. Rufus, & alij. *Iſidor. lib. j. Etymol.* In breuiculis, *inquit*, militum nomina ſcribebantur. Inde quidam viri docti, *vt Budæus ad l. fi. ff. de Senator. & Contius ad tit.* 44. *C. libr.* 7. legendum cenſent eo loco, pro periculo, breuiculo, Breuiculum accipientes pro eo quod Gallicè dicimus, *dicton ou breuet.* Alciat. tamen lib. j. Diſpunct. c. 12. vulg. retinet lectionem. Vide Periculum.

BROCARDICA materia dicitur, quæ eſt contrariarum opinionũ rationibus inuoluta, *vnde Alciat. l. quidquid. ff. de verb. oblig.*

BRVCHVS βρύχος, genus vermis è locuſtarum genere, herbas, & arborum frondes erodens. Huius meminit Hieronymus in Malach. c. 3. &c. reuertimini, 16. q. j.

BRVTIANI dicebantur Brutij, atque hi coacti fuerunt ſeruilia exhibere, quòd primi bello ſecundo Punico poſt cladem Cannenſem ad Hannibalem defeciſſent, *Feſt. lib.* 2. *Gell. libr.* 10. *c.* 3. *Alex. ab Alex. Genial. dier. lib.* 2. *cap.* 17. vbi tamen Brutiarios eos vocat.

BRVTVM dicitur non ſentiens, & quod longiſſimè à ſenſu abſit. Hinc apud Lucretium, obbruteſcere, An contracta ſuis è partibus obbruteſcat: id eſt, ſenſum amittat & vitam, & intereat. Brutum hoc ſenſu paſſim in iure Ciuili & Pontificio reperitur. Brutum, obtuſum & hebetem ſignificat Marcello. Brutum etiam grauem antiqui dixere: *Feſto lib.* 2.

BVBALINA pro Babylonica. falsò ab Oldendorpio & Spiegelio legitur *in l. argumento ſunt* 25. *ff. de aur. & arg. leg.* Babylonica in Pand. Floren. legitur: quam lectionem confirmat ibidem Bayfius. Babylonicarum pellium meminit Marcianus *l. fin.* §. *ſpecies. D. de publicanis & vectigalib.*

BVBVLCVS, *Varroni lib.* 4. *ling. Lat.* eſt quaſi temo inter boues. Bubulcum accipi poſſe rectè ſcribit Paulus, *l. cùm de lanionis.* 18. §. *de bubulco. ff. de inſtru. inſtr. lega.* pro eo qui bobus arat, & qui boues aratores paſcit.

BVCCELLARII in conſtitutione Leonis & Anthemij Impp. *l. fin. C. ad leg. Iul. de vi pub.* ſunt (inquit Turn. Adu. lib. 24. cap. 16. citans Mauricium quendam Græcum auctorem) equites armati zabis (id eſt, armatura loricarum propè talarium) & contati quidam & ſagittarij. In magno autem honore hos fuiſſe ex eo apparet, quòd in agmine ante Imperatorem exercitus equitabant, & pòſt ſequebantur. Hinc Mauricius, χρὴ τοῦ ὑπερ-πατοῦντος τοῦ στρατοῦ ἡγεῖσθαι τὸν τοῦ παντὸς στρατηγὸν, προπορευομένων αὐτοῦ τινων ἔνεκα τῶν ἐπιτημίων, καὶ ἰδικῶν αὐτοῦ ἀνθρώπων μετὰ τῶν αὐτοῦ στρατῶν καὶ βουκελλαρικῶν βάνδων. ὄπισθεν δὲ αὐτοῦ εὐθὺς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ μετ' αὐτοὺς τοὺς βουκελλαρίους. Erant autem, vt opinatur idem, equites illi Gallogræci. Nam à Suida ſcribitur, βουκελλάριοι οἱ ἑλληνογαλάται ὀνομάζονται. καὶ ἡ τῶν βουκελλαρίων χώρα, γαλλογραικία. Sunt & Alciato *libro.* 2. *Diſpunctorum. c.* 2. equites in exercitu Romano, quibus magiſter militum per Orientem præerat: aliíque iuniores, alij ſeniores erant. Atque etiam ſcribit, his militibus, poſtquam miſſionem accepiſſent, latrocinari, & rapto viuere licuiſſe. Sed fortaſſe gentis vitium hoc fuit. Vnde eos latrones interpretatur Albericus.

BVCCELLAS dixit Tertullianus Iuriſcoſſ. li. de monogamia, pro panibus quos miniſtri eccleſiæ mulieribus dabant domum perferendos. Hinc

BVCCELLATVM, genus panis bis coctì *in l.* 1. *C. de erog. milit. ann.*

Digitized by Google

*lib.*12. Ammianus Marcellinus lib.18. frumentum ad vſus diuturnitatem excoctum ita appellari ſcribit, quo milites paſci in caſtris ſolebant. *Spartianus in Peſcennino*: Idem piſtores ſequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes contentos eſſe. *Paulinus & Theraſ. in epiſt. aug.*36. De buccellato Chriſtianæ expeditionis, in cuius procinctu quotidie ad frugalitatis annonam militamus, panes quinque tibi miſimus. Vnde non ineptè Buccellatum, expeditionalem Annonam interpretatur, A Græcis δίπυρος καὶ ξηρὸς ἄρτος, & παξαμάδιον dicitur.

BVCCINAM, *Feſto lib.* 2. quam nos appellamus, Græci buchianon (al. βυκανιστήριον) à ſimilitudine ſoni dicunt: eſt cornu recuruum, quod more tubæ inflatur. Ouidius:

—cauæ buccina ſumitur illi
Tortilis in latum, Hinc

BVCCINATOR apud Taruntenum Paternum, *l. fi. D. de iure immun.* qui buccina canit in exercitu, aut præconiis publicis, aut cùm in militem animaduertitur, *vt ex Vegetio lib.2. c.22. liquet.*

BVCCINVM, conchæ genus, purpuris conficiendis idoneum, *l. ſi cui. §. fin. ff. de leg.* 3. pro quo in Pandect. Flor. eſt Fucinum.

BVCVLÆ, quarum ſtructores Paternus vacationem munerum habere ſcribit *in l. vlt. ff. de iur. imm.* ſunt (inquit Hotom.) inſtrumentum illud, *cuius meminit Vitruuius li.* 10. *c.* 15. in quo ſuccula inditur, catapultis exercendis parata. At Tur. Adu. lib. 9. c. 16. Bucularios legit, atque eos eſſe interpretatur, qui galeas faciunt, ex ea galearum parte quæ buccula dicitur impoſito nomine. Opinionem harum quænam habenda ſit potior, vide apud Hotom. in Com. verb. iuris.

BVFO, rana terreſtris, venenata Virgilius 1. Georgic.

Inuentuſque cauis bufo, & quæ plurima terræ.
Monſtra ferunt, &c.

Bufones *in c. vnico, de vita & honeſt. cler.* interpretatur Ioannes Andreas hiſtriones, vulgaréque Tuſcorum eſſe ait.

BVLEVTA, BVLÆ, vide ſuprà Βουλή.

BVLGÆ, dicuntur apud Gallos ſacculi ſcortei, *auctore Feſto.*

BVLGARVS Iuriſcon. in Italia floruit circiter ann. M. CXC. Is gloſſemata in Ius Ciuile ſcripſit, ex quibus Accurſius multa accepit, eum ſæpiſſimè citans.

BVLLA aurea, *Feſto*, inſigne erat puerorum prætextatorum, quæ dependebat eis à pectore, vt ſignificaret eam ætatem alterius conſilio regendam. Dicta tamen à Græco ſermone βουλή, quod conſilium dicitur Latinè: vel quia eam corporis partem contingat, id eſt, pectus, in qua naturale manet conſilium. Hæc ille. Quod autem eſſet inſigne puerorum, Plutarchi teſtimonio in Romulo probatur, φορεῖν δὲ, inquit, καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν τὴν καλουμένην βοῦλλαν ἀπὸ τοῦ σχήματος. Bullæ aureæ commeminere alio ſenſu Pontifices, *clem. vnic. in fi. de iureiur. & c. præſentium. §. teſtes. de teſtibus libro* 6.

BVLLARE, *apud Accurſium in l. ſi quis me tallum. C. de pœn.* eſt in fronte imprimere pœnæ genus: etſi vetitum d. l. ſi quis in metallum. vſu tamen in Gallia receptiſſimum.

BVPRESTIS, ſiue, *vt in Pand. Flo.* eſt, Bubroſtis corruptè tamen *apud Marcianum l.3. §. alio Senatuſconſulto. ff. ad legem Cornel. de ſica.* animal venenatum, rarum in Italia, ſcarabeo longipedi ſimillimum, bouem inter herbas fallit maximè. Nomen habet παρὰ τὸ πρήθειν τοὺς βοῦς. *Paulus Ægineta lib.5. ex Dioſcoride libr.* 2. *Plinius li.* 30. *c.* 4.

BVRDO, *apud Vlpianum l. legato.* 49. *in princ. D. de leg.* 3. hinnulus eſt, id eſt, animal ex equo & aſina genitum, *Iſidoro lib.* 12. *Etymo. & Laur. Val. lib. Eleg.* 4.

BVRGI, *in l.* 2. *§. in Sardinia. C. de of-*

de offic. Præf. præto. Afr. & l. pen. C. de fund. rei pri. lib. 11. vulgò vocantur, vt ait Paulus Diaconus in Valentiniano, crebra per limitem habitacula conſtituta, à quo Burgundiones dictos Paulus monachus, Luitprandus diaconus, Iſidorus epiſcopus tradiderant: de quibus diximus in voce CLAVSVLAE. *Vegetius lib.* 4. Caſtellum paruum burgum vocant. *C. Luitprandus lib.* 3. *de Reb. per Europam geſt. c.* 12. Et quoniam, ait, ipſi domorum congregationem quæ muro non clauditur, Burgum vocant. C. Luitprandi interpretatione Gallorum vſus probauit, & retinuit. Domorum enim multitudinem appellant *Bourg* Ducitur, vt volunt quidam, à Græca voce πύργος, π in β mutata. Nam & mutua eſt harum literarum enallage: quanquam hæc dictio pro vrbe nonnunquam ſumitur. Hinc Æſchini νόμιμα πύργινα, leges vrbanæ. Hinc

BVRGARII, de quibus libr. 7. C. Theod. nondum tipis excuſo, à burgis.

BVRGRAVII, vide GRAVIO.

BVRGVNDIONES, quòd burgis eſſent expulſi, à Romanis appellati ſunt.

BVSTVM, in XII. Tab. Græcis τύμβον, monumentum & ſepulchrum videtur interpretari *Cic. lib.* 2. *de legib.* cui videtur conſentire *Feſtus Pompeius lib.* 2. Buſtum *ait*: propriè dicitur locus, in quo mortuus eſt combuſtus, & ſepultus: dicitúrque buſtum, quaſi bene vſtum. Vbi verò combuſtus quis tantummodo, alibi verò eſt ſepultus, is locus ab vrendo Vſtrina vocatur: ſedmodò buſtum, eò quòd ſepelitur, ſepulchra vocamus. *Hæc Feſtus.* Verba legis XII. Tabul. hæc ſunt: HEROVM BVSTVMVE NE VSVCAPITO. hanc ex Solonis legibus accepiſſe, Decemuiros, *conſtat. ex M. Cic. lib.* 2. *de legi.* Lex Solonis hæc eſt: ΗΡΩΟΝ Η ΤΥΜΒΟΝ ΜΗΧΡΗ ΣΕΙ Α ΑΜΒΑΝΕΙΝ. Porrò autem Græcam vocem τύμβος vſu retinuere Galli, Nam & ſepulchri operculum Tumbam vocant: ſepulchrum ipſum, *Tombeau.* Eo ſenſu, quod apud M. Ciceronem, 2. *de legibus*, ſumit. Imp. Iulianus, *l. pergit.* 5. *C. de ſepul. viol.* Quidã etiam legunt, *in l.* 2. *in fin. D. de in ius vocan.* In Pand. tamen Florentinis eſt iuſta, rectius.

B Y

BYRRHVS, veſtis genus eſt, *vt vult Pithæus lib.* 1. *Aduerſ. cap.* 16. aliquantum vilioris, & pilis hirſutæ, qualem etiam endromidem Martialis deſcribit. *Mart. Capella. lib.* 4. Veſtis vniuocum eſt. nam & byrrhus & tunica nomen veſtis habent. Suidas, Βίρρον ἱμάτιον ῥωμαϊκόν. Perſij vetus interpres, lacernam byrrhum interpretatur, & adiicit pallium eſſe fimbriatum, quo ſoli quondam milites vtebantur. Hac dictione vtuntur Impp. *in l.* 1. *C. Th. de habit. quo vti oportet int. vrb. lib.* 14. vbi omnibus, præterquam militum ſeruis, byrrhis vti permittitur, & cucullis: milites enim domini byrrhis paſſim vtebantur. Sedæ Vopiſcus in Carino, ſed corruptè, ibi birri pro beri. Burrhæ appellationem nos hodiéque aliqua ex parte videmur retinere huiuſmodi enim veſtis genus, vocamus *Bureau.*

BYSSVM lini genus eſſe apud Indos candidiſſimi, & molliſſimi. *Iſidor. lib.* 19. *Etymolo. c.* 27. *& Iulius Pollux li.* 7. *cap.* 17. *ſcribunt.* Alij tamen byſſum eſſe volunt linum tenue, rufum, colorémque auri imitans, & ſplendorem atque fulgorem. Reperitur & in pinna marina molliſſimæ lanuginis, tenuiſſimæque & delicatiſſimæ. Byſſum etiam legitur pro colore purpureo & byſſinum, pro hyſginum. Heſychius, βυσσὸς χρῶμα ἀπὸ τῆς ὑσγινῆς παραλαμβανόμενον.

Byſſinam veſtem Iudæis ſacerdotibus familiarem fuiſſe Ioſeph. *li.* 6. *belli Iudaici* oſtendit. Huius meminit Apuleius *li.* 11. *Aſini Aurei.*

Byſſicum opus, *apud Marcia. l. fin. §. ſpecies. D. de publican.* pro aliquo ex byſſo confecto, tametſi per v

(quod y nota eſt in Græcorum libris) ſcribatur.

C

CONDEMNATIONIS nota erat, quæ in publicis iudiciis dabatur à prætore in tabella ſcripta, *idque Aſconius in 3. Verrin. ſignificat:* ideóque rectè triſtem eam appellauit M. Cicero pro Milone: Quod niſi vidiſſet poſſe abſolui eũ qui fateretur, neque quæri vnquam iuſſiſſet, nec nobis tam ſalutarem hanc in iudicando literam, quàm illam triſtem dediſſet.

C litera nota erat prænominum, vt Caij, quæ inuerſa mulierem declarat, *vt ſcribit. M. Fabius lib. 1. c. 7.* Atque hæc etiam apud Mætianum Voluſium in libello de aſſis diſtributione, erat nota ſicilici. Nonnunquam autem C, ſcripta, G, pronunciatur, vt in Gneo videre licet.

C, in G, mutatur: *Fabio teſte lib. 1. c. 19.* vt & docui in Conſuetud. Marchiæ tit. *des donations. & dots. §. 301.* Marchiani enim dicunt *logres*, quod vetus interpres Nouel. appellat lucra nuptialia. Nam C. & G. Mutua eſt enallage, & O, pro V, ſæpè veteres pronuntiaſſe conſtat. C, in G, mutari ſignificauit *Varro lib. 4. in verbo*, Cladius qui à clade ducitur.

C, pro Q. in antiquis libris ſcribi cœptum refert Petrus Victorius in primam Epiſt. ad Atticum: docétque earum literarum vſum ſæpe confundi: vnde ex ſterculino, ſterquilinium factum eſt: veterum tamen orthographiam Pandect. Florentinæ retinuerunt *in l. quando 17. §. final. D. ſi ſeruit. vindicat. & l. fundi. §. fundo. D. de act. empt.* quo ſcribendi genere vſos fuiſſe M. Catonem & Terentium Petr. Victorius admonuit.

CCCIↃↃↃ ∞ centum millium notam eſſe idem docet.

GABALOS pro equis dixit Põpouius. *l. ſi ita 15. D. de inſtruct. qua leg.* quo etiam ſenſu vſus eſt & Lucilius li. 2. apud N. Marcellum.

Succuſſatori retri, tardíque caballi.

CABALLARII, *Iulio Firmico auctore*, dicuntur, qui ſub equi cœleſtis ſidere naſcuntur.

CABVS, frumentaria menſura. Hinc

Cabæſi dicuntur, qui expleri nequeunt.

CACABVS, vas in quo pulmentarium coquitur, *vt Paulus definit l. cùm de lanionis. §. aſinam.* D. *de inſtrum. inſtru. leg.* quo etiam ſignificatu vſus eſt collega eiuſdem Vlpian. *l. cùm aurum. 19. §. ſi cui eſcarium. D. de aur. argentóque leg.* Varro lib. 4. Ling. dicit cacabum vas fuiſſe in quo cibus coquebatur, quem à cibo ductum ait Pauli definitio, vt ſpecialior, ita verior ſemper mihi viſa fuit. *κάκκαβον* inter vaſa coquinaria connumerat I. Pollux *lib. 10. cap. 24. Onomaſtic.*

Κακία, *in l. 2. D. qui per. tut.* vitium, non malitiam ſignificat, *vt ſcribit Cicero li. 3. de finibus, & 4. Tuſt. quæſt.*

CACVLA, *Feſto lib. 3.* ſeruus militis, ἀπὸ τῶν κάλων dictus, quòd fuſtibus clauíſque ligueis ad tutelam dominorum armari ſolitus eſſet. *Plautus*: Video caculam militarem me futurum. Hinc

CACVLATVM, id eſt, ſeruitium.

Κακοήθεια, *apud Paulum l. & quantum. D. de ædil. edict.* vitium eſt, malignitatem & malam conſuetudinem ſignificans. vlcera mammarum Dioſcoridi li. 3. cap. 16. & ad animum transferri poteſt.

CADAVER, vide in proximo vocabulo CADO.

CADO verbum, variè μεταφορικῶς accipitur.

Cadere pro republica, hoc eſt, occidi, mori, *§. filij autem Inſt. de excuſ. tut.* Hinc Cadauer. Nam à cadendo ductum

ſtum rectè putat Tertullianus *l. de reſurr. carnis*. De cadaueribus extat titulus *lib*.48.*Digeſto*.*D. de cadaueribus punitorum*, quæ ab Vlpiano,Marciano & Paulo Iuriſcoſſ. appellantur corpora,*D. eod.l.* 1. 2. *&* 3. Ergo Cadere dicimus corpus in terram per mortem, *vt ſcribit Tertullianus li.*5. *aduerſus Marcionem.*

Cadere commodè, pro contingere, euenire.

Cadere in commiſſum, *apud Marcianum l.fi.in prin.ff.de publican.*dicitur cuius dominium fiſco acquiritur ob crimen. *l.commiſſa.ff. eo.* Porrò quando de crimine accipere debeas, *diſces ex d.l fi. & l. cotem.ff.eod.*

CADERE CAVSSA,antiquis dicebatur pro eo quod nunc dicimus, cauſſam, litémve perdere, *apud Papinianum l. Stichum* 96. *§.pen.D.de ſolut. & l. Titio centum. §. fin. D.de cond.& demonſtr.& Paulum. l.in fraudem.* 45. *§. neque inſtrumenta D. de iur. fiſc.* Ita explicat Iuſtinianus Imp. *in §.ſi quis agens. Inſtit. de actionib.* Si quis agens intentione ſua plus complexus fuerit, quàm ad eum pertineat,cauſſa cadebat, id eſt,rem amittebat. Porrò modos quibus cauſſa cadimus, recenſet & declarat idem Imperator *d. §.ſi quis. verſi. plus autem.* hoc ſcilicet,res,tempus,locus, cauſſa: Et Paulus *lib.*1. *Senten.recep. tit.*10. vbi pro re,ſummam, pro cauſſa qualitatem dixit. Vide Cauſſa cadere. Sic eodem ſenſu, diuerſo tamen modo.

Cadere formula, dixere veteres: quod eueniebat,cũ quis non vt oportuerat, actionem inſtituiſſet. In omnibus ferè cauſſis, (ait Fabius)in quibus cecidiſſe quis formula dicitur, hæ ſunt quæſtiones, an huic, an cum hoc,an hac lege, an apud hunc, an hoc tempore agere liceat. Porrò tametſi iuris formulas amputari iuſſerit Conſtantinus Imperator *l. vnic.C. de formul. & impetr. ſubl.* quotidianus tamen forenſis vſus in exceptionibus renocaſſe videtur, non formulas quidem, ſed hæc excipiendi genera,an huic,an apud hunc:& dicuntur, *Fines non recipiendi à practicis.* Cadere autem formula, in ſtricti tantùm iudicij actionibus videtur vſurpari ſolitum. Cauſſa cadere, in omnibus. *Sueton. in Claudio*:Nec ſemper præſcripta legum ſecutus, duritiam lenitatémque multarum ex bono & æquo moderatus eſt: nam & iis qui apud priuatos iudices formula excidiſſent, reſtituit actiones.

Cadat verbum,in legibus,conſtitutionibus, edictis, ſententiis intelligitur non ipſo iure. *ita rectè explicat Accurſius in l. 2. §. quòd ſi actor. C. de iureiu.pro calum. don. quod probat Nouell.*124. *§.* εἰ δὲ ἀπεῖναι κατὰ ψῆφον αὐτὸς ὁ μὲν ἐνάγων τὴν ἐκ πλεόνων τῆς ἀγωγῆς. ὁ δὲ ἐναγόμενος κατὰ δίκην ὑποφέρων. Accurſij etiam ſententiam probat Bernardus *c.fi.§.pœna. extra. de iuramen. cal. Vide tamen Felinum in c.ex tenore. extra de reſcript.*

Cadere in ſuſpicionem, in deliberationem,pro incidere,venire.*Cic.*

Cadere animos, vultus,verba: pro frangi,perire,debilitari.

Cadere in poteſtatem, pro redigi, *vt Inſtitutio. quibus mod.ius patr. poteſt. ſol.§.* 1.

Cadere in caſum,*in Conſtantini Imper. conſtitutione l. pen.C. de declaratoribus li.*10. dicuntur bona alicuius ob delictum, quando quis ſine hærede deceſſit.

Cadens de cœlo aqua, pluuia appellatur, *Vlpiano l.*1.*§.* 1.*D. de aqu.& aqua plu.*

Καδίσκος,ſiue καδδίσκος,ſuffragiorum vrna, ſeu amphora. Fuerunt autẽ duo apud veteres cadiſci,in quos calculos mittebant iudices: alterum θανάτου,ſiue καταδικαζόντων:& hunc appellabant κύριον, in quem condemnationis,alterum ἄκυρον,in quem abſolutionis calculos proiiciebant. Hæc καδίσκος ἐλέου,id eſt,miſericordiæ,vocabantur, in quem εἰσιόντες mittebantur: altera θανάτου, hoc eſt mortis erat. priore loco ſita. *Vide Pollux.li.*8. *Onomaſt.* περὶ σκευῶν δικῶν, *& Bud. in comment.ling.Græcæ.*

Digitized by Google

CADVCA bona, quæ ex aliqua cauſſa in fiſcum cadunt, *l. proximè. 3. D. de his qui in teſta. d. l. cum fiſco. 9. D. ad S. C. Silan. l. 30. C. Theod. de pet. & vlt. dat.* Vnde in Lexico Latinogræco, quod extat in æde beati Germani ad Pariſios, Caducum definitur, τὸ χηρεῦον εἰς τὸν φίσκον. Vide ſuprà, Bona caduca,

Caducum legatum erat, relictum ſub conditione: qua deficiente, vel viuo, vel mortuo teſtatore, cadebat, & redibat vel ad teſtatorem viuum, vel ad ſubſtitutum aut coniunctum eo mortuo. *Vnde titulus eſt in C. Inſt. de tol. caducis.*

Caduca auſpicia, *Feſto lib. 3.* dicebant veteres, cùm aliquid in templo excidit, veluti virga è manu.

Caduca hæreditas, eadem ratione dicitur, qua caducum legatum, quod ad fiſcum veterum tempore deferebatur, quod tamen à Iuſtiniano correctum, apud eos à quibus derelicta erat, manebat niſi vel ſubſtitutum, vel coniunctus eos anteceſſiſſet. Vide, Bona caduca.

Caduca aqua *l. Frontinus lib. 2. de aquaduct.* quæ vel ex lacu abundat, aut ex caſtellis effluit, aut ex manationibus fiſtularum.

Caduca glans, vide Bona caduca.

Caduca oliua, quæ ex arbore cecidit, *apud Columellam libr. 12. cap. 49.*

CADVCARIA lex *apud Vlpian. tit. 28. Epitom.* vide infrà, Lex Caducaria.

CADVCEOS Græci Cerycia dicunt. *apud Marcia. l. ſanctum. D. de rer. diuiſ.* Eſt autem κηρύκειον, *vt Pollux auctor eſt lib. 8.* τὸ τῶν πρεσβέων φόρημα τῶν πρεσβέων. Porrò Caduceum ſignum pacis erat, *Gellio lib. 10. cap. 27.* Vide Suidam in verb. κηρύκειον.

CADVCEATORES, *Feſt. lib. 3.* dicuntur legati pacem petentes, à caduceo quem manu geſtabant: vtuntur hodie ſpintere, quæ armilla dicitur, *vt ait Budæus l. ſanctum. D. de rer. diuiſ.*

CADVS apud Vlpianum *l. ſed ſi 15. §. proprietatis. D. de vſufr. & Proculum l. pen. D. de vino. tritic.* & vas vinariarum Polluci lib. 10. cap. 10. vrnas tres capit. Palæmon apud A. Auguſt. *lib. 2. Emend. cap. 11.* amphoram Atticam appellari ſcribit. *Alciat. lib. 4. Diſpun. cap. 21.* dicit cadum congiorum decem capacem, *ex Dioſcoride lib. 5.*

CÆCVM definire videtur, *Vlpianus lib. 1. §. ſecundo loco. verſ. caſum, D. de poſtul.* vtriſque luminibus orbatum. Cæcum etiam pro improuido veteres dixiſſe Nonius ait. Cæcus autem tametſi à poſtulando repellatur, *d. verſ. caſum* iudicandi tamen officio fungi cum idem Vlpianus credit, *l. 6. D. de iudic.* Sed hoc accipiendũ putat Bart. ſi poſtquam iudex erat, cæcitas ſuperuenerit. Teſtamentum tamen facere non poteſt. *§. cæcus Inſtit. quibus non eſt permiſſ fac. teſtam.*

Cæcus μεταφορικῶς eſt, qui ſupernæ contemplationis lucem ignorat, qui præſentis vitæ tenebris preſſus, dum lucem venturam nequaquam diligendo conſpicit quò greſſus operis dirigat, neſcit. *c. hinc etenim. 49. diſtinct.*

CÆCAM DIEM, & CÆCA TESTIMONIA vocant Iuriſconſulti, quæ ſcripto perhibentur abſentibus. *cuius rei exempla pete ex l. ad perſonas. D. de iureiur. & alibi.* Nam cæca ſunt non tantum quæ non vident, ſed & quæ non videntur, & abſunt. Vide Eraſmum exponentem parœmiam. Cæca dies.

Cæca veſtigia, *vt refert Nonius*, pro inſidioſo & latenti, & occulto malo. Virgilius Æn. lib. 6.

Cæca regens filo veſtigia.

Cæcus paries, qui feneſtras non habet: *cuius meminit Paulus in l. eos. 4. D. de ſeruit.* ſi lectionem C. Harmenopuli ſequamur, qui pro pariete communi, vt eſt in Pand. Flor. legit, τυφλὸν τοῖχον. Sed Florentinam lectionem probo: quod & ipſa res docet. Non tamen eo inficias, parietem, qui feneſtras non habet, cæcum dici: quo ſenſu ita ſcribit Virgil. lib. 5. Æneid.

vt

Digitized by Google

Vt quondam Creta fertur labyrinthus in alta.
Parietibus textum cæcis iter, ancipitémque
Mille viis habuiſſe dolum, &c.

Sic Cæcum cubiculum, quod feneſtram non habet, dixit Varro *lib. 8. ling. Lat.*

Cæcum vallum, *Feſto lib.3.* dicitur in quo præacuti pali terræ adfixi, herbis vel frondibus occuluntur: qua analogia cæca teſtimonia, id eſt, occulta dici putem.

CÆCITAS, morbus eſt partis corporis. *Vlp. l.1. §. ſed ſciendum. D. de ædil. edict.*

Cædere eſt non ſolùm ſuccidere, quod eſt ſecuri vel aſcia totam arborem crebris ictibus excidere, ſed etiam ferire aut vulnerare, aut cædere ex parte, *Paulus in l.cædere. D. arbor. furt.caſ.* Hinc

CÆDVÆ arbores, *in l. ſi fructus. §. ſi fundum D ſol.mat.*

Cædua ſilua, *vt inquit Gaius l. ſilua. D. de verbor.ſign.* eſt, quæ in hoc habetur, vt cædatur. Seruius eam eſſe, quæ ſuccisa rurſus ex ſtirpibus, aut radicibus renaſcitur, ait. Seruij definitio communi Gallorum loquendi conſuetudine probatur: vide infrà Sylua.

CÆDITITIÆ tabernæ in via Appia, à domini nomine vocari cœptæ ſunt.

CÆLARE, vel *vt in Flor. Pand.* Cælare ſine diphthongo, ſignificat inſculpere. *l.cùm aurum. 19. §. infecti. D.de aur. & arg.legat.*

CÆLATI verbo contineri, quod cælari cœpit, *d. §. infecti* quod ad multa produci poſſe variis Iuris Ciuilis articulis conſtat.

CÆLATVRA, ſculptura, ſculpturæ opificium, *Paulo l.ex argento ff. de condict.furt.*

CÆLEBS, *Feſto lib.3.* dictus, quòd dignam cælo vitam agat: cui adſtipulatur Iſidori etymon Cælebs, *inquit, hic,* quaſi cælo beatus: quod & diuus Hieronymus probat. Cælebs eſt, qui vxorem non habet, quod etiam ad fœminas refertur, quæ virum non habent. *Vnde Fabius lib.1. cap. 6.* Cælibes quaſi cælites dictos vult, quod munere grauiſſimo vacent.

CÆLIBATVS, vita ſine viro aut vxore, ἀγαμία. Huius pœna legibus Papia & Poppæa inductæ infirmantur ab Impp. *l.1. & 1.C.de infir. pœn.cælibat.*

CÆLVM variè accipi conſtat. Quandoque ſignificat Dei domicilium, N. Marcello ex Virgilio: & ita definiſſe videtur CHRISTVS Saluator noſter apud Euangeliſtam Matthæum ca.5. His verbis: μὴ ὀμόσαι ὅλως. μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ ὅτι θρόνος ἐστὶ τοῦ θεοῦ. Cælos igitur loca ſupera meritò appellat Varro lib. 4. Analogiarum. Cælum etiam pro aere dixerunt veteres, *vt refert N. Marcellus, & Iuriſ.l.2.ff.de acq.rer.domi.l.fin. §. pen.ff. quod vi. aut clam.l.ſi apes.ff.de furt.l.1. ff.de ſerui.vrb præd.l.ſi cuius.13. §.ſi tamen.ff.de vſufruct.*

CÆLESTIA auguria vocant antiqui, *vt refert Feſtus lib.3.* cùm fulminat, aut tonat.

Cæleſte oraculum *in l. iubemus nullam.10. C. de ſacr.ſanct. eccl.* ſumitur pro indulgentia principis viua voce conceſſa, *Alciato ibidem.* Ideò autem cæleſte dixêre Impp. quaſi è cœlo dimanent principis mandata, *vt innuit Iuſtinianus in Nouellis ſæpiſſimè.*

Cæleſtis aqua pluuia dicitur. *l.1.§. 1.ff. de aq. plu. cadit enim de cælo.*

CÆLICOLÆ dici cœpti ſunt, qui cælum quaſi Deum colunt, *vt ſcribit Azo in Summ. C. de Iudæis. de his l. 2. & cælicolarum.C. eod.& l. 75. C.Th.eo.*

CÆLITVS impetrare, *in l.2. C. de caſtrenſ.& miniſtr.lib. 12.* id eſt, à principe, *vt rectè interpretatur Accurſius*: cuius ſententiam probat Io. Platæus, & nouiſſimè Iacob. Cuiacius ibidem.

CÆLESTVS SALINENSIS, *apud Vlp.in Epito.titul. 22.* Africæ Deus: *vt refert Tertullian.aduerſus gentes*: quod & Capitolinus in Pertinace probat.

Digitized by Google

CÆMENTA, vel, *vt in Pand. Florent.* Crementa, *apud Vlpianum, l. redemptores ff. de rei vindic.* ſunt lapides rudes & informes, quibus vtuntur ad farturas operum, *Buda. l. ſicuti. §. competit. ff. ſi ſeruit. vindicet. & l. qui domum. ff. loca.* Vide Vitruuium lib. 2. c. 8. Hinc

CÆMENTITIA fundamenta dixit Iauolenus *l. qui domum. ff. locat.* quæ cæmentis interciuntur. & cæmentarius riuus, *apud Vlpianum, ex Seruio & Labeone, l. 3. §. Seruius. ff. de riuis.*

CÆREMONIÆ ſunt externi in ſacris ritus, moréſque, *cap. non eſt. §. ii itaque. & ibi gloſſ. 6. diſt. & 16. quæſt. 7. cap. in noua. & Exodi 12. cap. 45. diſt. cap. qui ſyncera.* Cæremoniarum cauſſam, & vnde dictæ ſint, docet Feſtus lib. 3.

CÆRITES tabulæ quæ eſſent, ex ſubiectis Agellij verbis libr. 16. cap. 13. diſces. Primos autem municipes ſine ſuffragij iure cærites eſſe factos accepimus, conceſſúmque illis, vt ciuitatis Romanæ honorem caperent, ſed negotiis tamen atque oneribus vacarent, pro ſacris bello Gallico receptis cuſtoditiſque. Hinc cærites tabulæ adpellatæ vice verſa, in quas cenſores referri iubebant, quos notę cauſſa ſuffragiis priuabant. *Pædianus in Diuinat.* Qui plebeius erat, in cæritum tabulas referebatur, & ærarius fiebat, at per hoc non erat in albo centuriæ ſuæ: ſcilicet ad hoc vt ciuis eſſet, ſed tantummodo vt pro capite ſuo tributi nomine æra penderet.

CÆSALIS lapis finalis erat, & Tiburtinus dicebatur, *vt aiebat Dolabella lib. de limitib.*

CÆSA definit Vlpianus arbores cæſas, & carbones, & ſimilia *l. fundi. §. ruta. ff. de act. empt.* In rutis cæſis eſſe ea, quæ terra non tenentur, quęque opere ſtructili, tectorióve non continentur, ſcribit Quintus Mutius *l. in rutis. 241. ff. de verb ſign.* Verba in lege venditionis dicit refert Varro *libr. 8. ling. Lat.*

CÆSARIS nomen qui primus adeptus eſt, à cæſarie illi eſt impoſitum, *vt ait Feſtus*, quòd ſcilicet cum cæſarie natus ſit. Alij ab elephanto (qui lingua Maurorum cæſa dicitur) in prælio cæſo: vel quia mortua matre ventre cæſo natus ſit: vel quòd oculis cæſiis & vltra humanum morem viguerit, *vt refert Spart. in Ælio Vero.* Fuit autem hoc Iuliorum familiæ cognomen, & Xiphilinus in principio Veſpaſiani, id comprobat, vbi Veſpaſianum à Senatu imperatorem conſtitutum: deſignatos autem Cæſares Titum & Domitianum, hi omnes cæſares in vniuerſum appellati ſunt. Hoc tamen nomen Imperatoribus deſignatis & futuris imperij ſucceſſoribus tribui ſolebat. Vnde ab Auguſto cæſare ſeparatur à Conſtātino A. Imp. *in l. & ſi excepta.* ibi, In comitatu meo vel cæſaris. *C. de malefic. & mathem. & apud Spartianum, Capitol. & Lampridium, & ſæpè in inſcriptionibus conſtat. C. Sic poteſt accipi in l. fiſcus. §. fi. ff. de iure fiſci.*

Cæſares autem ideo diuos appellatos credidit antiquitas, quòd poſt mortem inter diuos referrentur. Alciatus verò *in l. ad inſtructiones. C. de ſacr. ſanct. eccleſ.* diuos ideò dici, quòd imperium à Deo ſit conſtitutum: cuius ſententia vera eſt: οὐ γὰρ (*ait Apoſt. Rom. 13.*) ἔστιν ἐξουσία, εἰ μὴ ἀπὸ τοῦ θεοῦ, *quod & Iuſtinianus fatetur Nouell. 6. in princ.* Μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεοῦ παρὰ τῆς ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας, ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία.

CÆSARIANI, & Cæſarienſes dicuntur miniſtri ſeu officiales procuratoris Cæſaris, qui & catholiciani dicuntur. *l. prohibitum. & l. defenſionis. C. de iure fiſc. lib. 10. & l. pen. §. fin. C. de bonis proſcript.* cæſarianos in actu duntaxat conſtitutos Conſtantinus Imp. reſcripſit, *l. 1. C. Th. de Cæſarianis. lib. 10.* Vnde eos executores nuncios fiſcales interpretatur Alciat. *l. fin. C. de pact.* Vox autem Gallica *Sergens*, ex hac cæſarianorum appellatione deducta eſt, *vt vult Cuiacius ad l. 7. C. de iur. fiſc.*

CÆSA-

CÆSARIENSIS ADVOCATIO, *in d. l. fi.* aduocati ſunt ipſius ſcilicet Cæſaris, *Accurſio interprete.* Alciatus verò ibidem aduocatos Cæſareæ ciuitatis, quæ Cappadociæ metropolis eſt, interpretatur, rectè.

CÆSARIANA prædia dixit Calliſtratus *l. vlt. ff. de offic. procu. Cæſ.* quæ ad Cæſarem pertinerent.

CÆSONES adpellantur exſecti ex matris vtero, *Feſto lib. 3.* & huiuſmodi matrem etiam cùm moreretur filium habere ſcribit Vlpian. *l. etiam. ea. 141. ff. de verb. ſign.* Vide tamen ibidem Alciatum.

Καιρικαὶ horæ, *Alciato l. 2. §. cuiuſque. ff. de verb. ſign.* dicuntur temporales & vulgares.

CAINANOS hæreticos dictos putat *Iſidorus lib. 8. c. 5. Etymolo.* quòd Cain fratricidam adoraſſent, *& c. quidam. 23 qu. 3.* quod & antè dixerat Tertullianus Iuriſconſ. in lib. de præſcrip. aduerſus hæreticos. Magnificant enim ait, Cain, quaſi ex quadam potenti virtute conceptum, quæ in ipſo operata ſit.

CAIVS, CAIA, nomina in matrimoniis quæ per coemptionem fierent, vſitata, VBI TV CAIVS ET EGO CAIA, quibus verbis, *vt Plutarchus,* quaſi paciſcitur ſibi commune cum viro dominium, & per imperium domi: ac ſi diceret, Vbi tu es familiæ princeps ac dominus, ecce ego adſum familiæ princeps ac domina. Quod Cicero facetè exagitans *in Mureniana*: Quia, inquit, in alicuius libris, exempli cauſſa id nomen inuenerunt, putarunt omnes mulieres, quæ coemptionem facerent, Caias vocari. *Val. Max.* Cæterum, *inquit,* Caia vſu ſuper omnes celebrata eſt, fertur enim caiam cæciliam, Tarquinij Priſci Regis vxorem, optimam lanificam fuiſſe, & ideo inſtitutum fuit, vt nouæ nuptæ ante ianuam mariti interrogatæ, quænam vocarentur, Caiam eſſe ſe dicerent.

CALAMISTRI, *Varroni lib. 4. ling. Lat.* quòd his calefactis in cinere capillus ornatur: pertinere poteſt ad ea, quæ recenſet Vlpianus, *l. argumento. §. ornamentorum. ff. de arg. mund.*

CALAMITAS, grando, quòd calamos comminuat, Donato interprete, *Budæus l. ex conduct. §. 1. ff. loca.* Hinc calamitoſa tempeſtas apud Vlpianum *d. l. ex conducto. §. 1. eodem ſenſu.*

Calamitas etiam damnum ſignificat, μεταφορικῶς *apud Pomponium l. fi. ff. de adminiſt. tut. & Paulum l. ſi ab arbitro. ff. qui ſatiſd. cogant.* Calamitatem fortuitam dixit Vlpian. *l. 2. §. pen. ff. ſi quis caut. in iud. ſiſt.*

Calamitas, ſtatus mutatio, *§. è contrario. Inſtit.* de ingenuis. Hinc

CALAMITOSI, *apud Calliſtratum l. obſeruandum. ff. de offic. præſid.* rei delati, ærumnoſi, malis calamitatibus prægrauati, *Nonio.*

CALAMVS in Zenonis conſtitutione *l. fin. C. de diuerſ. præd. lib. 11.* eo ſenſu accipitur apud Plin. *lib. 12. cap. 23.* qui & odoratus dicitur. Is arundini ſimilis eſt, multis geniculatus nodis, caſſiæ ſapore. Prouenit in Arabia, India, & Syria. Vide Dioſcoridem.

CALARI, *Agell. lib. 15. c. 27.* eſt conuocari, ἀπὸ τοῦ καλεῖν. Hinc Calendæ, *vt ſcribit Macrob. lib. Sat. 1. c. 15.*

CALATA Comitia. *L. Feneſt. li. 2. c. 7.* dicta, quòd per lictorem curiatim calari, id eſt: vocari ſolerent. calata ergo comitia apud antiquos eſſe ait Labeo, *apud Agellium lib. 15. c. 27.* quæ pro collegio, aut regis ſacrorum, aut Flaminum inaugurandorum cauſſa fierent. Erat & olim teſtamenti genus, quod Calatis comitiis adpellabatur, *vt ſcribit Iuſtinianus Imp. Inſtitut. de teſtam. ord. in princ.* Hoc quî fieret, docet Græcus interpres Theophilus, cuius verba huc non tranſcribo: ſtudioſiſſimo enim cuique obuia ſunt.

Calaſſis, *Feſto lib. 3.* tunicæ genus, quod Græci χαλάσιριν vocant. Alij dicunt nodum eſſe tunicæ muliebris, quæ connexa circa ceruicem tunicæ ſubmittitur.

CALATIO, *Varroni lib. 4. de* curia Calabra loquenti.

CALATORES, *Feſto lib. 3.* quòd ſemper vocari poſſent ob neceſſitatem ſeruitutis.

CALENDÆ, Calendarum, &c. vide Kalendæ.

Κάλαθοι, Græcum eſſe verbum, *Feſtus libr. 3. & Seruilius in ecloga 3. Virgilij annotant:* pro quo Latini qualos, & quaſillos dixerunt. Qualos autem inſtrumentum fundi cogendi cauſſa paratum Vlpianus ſcribit *l. in inſtrumento. 8. §. cogendi ff. de inſtru. & inſtr.* vbi eos eſſe vindemiatorios ait. Vas eſt vimineum apud Porphyrionem: quod Ouidius libr. 4. Faſtorum probat:

Hac impleo calathos lento de vimine nexos.

Calathos Gynæciis vaſis connumerat, *Iulius Pollux lib. 10. c. 29.* Si quis horum formam videre velit. Marcellinum conſulat.

CALAVTICA (ſic enim in Pand. Flor. legitur) inter capitis ornamenta muliebria recenſet Vlpianus, *argumento 25. §. ornamenta ff. de aur. & argen. legat.* tegmen muliebre, quod capiti innectitur, *ait Nonius ex M. Cicerone.* Seruius Honoratus, Mitræ, inquit, fœminarum ſunt, quas Calauticas dicunt. Et Auſonius calauticam vocat, quod Homerus κρήδεμνον. Inde Decalauticare Lucilio, id eſt, calauticam detrahere, apud Nonium in verbo depeculaſſere. Lexicum quod extat in æde beati Germani ad Lutetiam, definit εἶδος ζώνης, in aliis exemplaribus legitur Calantica.

CALBEOS, armillas dicebant antiqui, quibus triumphantes vtebantur. quibus ob virtutem milites donabantur.

CALCARIA, *apud Vlpianum l. aut damnum. §. in calcarium. ff. de pœnis.* locus, vbi calx conficitur. In calcariam damnatos. qui ad coquendos lapides, ex quibus calx fit, addicti erant accipere debemus.

CALCEARIVM, ſiue, *vt in Pandect. Florent. eſt*, calciarium, *apud Vlpianum l. cùm hi. §. qui tranſigit ff. de tranſact.* De calciario quoque arbitrio Prætoris tranſigendum eſt, *& l. diariis. ff. de alim. & cibar. leg.* Diariis & cibariis relictis neque habitionem, neque veſtiarium, neque calciarium deberi palàm eſt. Nec verò calceum vnum, ſed quantum calceorum vſui ſatis eſt, ſignificat: id quod pro perſonæ conditione accipi debet. *Suetonius in Veſpaſiano:* Claſſiarios qui ab Oſtia & Puteolis Romam pedibus commeant, petentes conſtitui aliquid ſibi calciarij nomine, quaſi parum eſſet ſine reſponſo abegiſſe, iuſſit poſthac excalciatos curſitare.

CALCEATVS, vel Calciatus *apud Paulum, l. 3. §. ſciendum. ff. de offic. præfecti vigil.* id eſt, calceis indutus: ſic enim Flo. legitur, & in vulga. Cod. & apud Feneſtel. nec alia ratione præfectum vigilum calceatũ oberraſſe dicit Cuiac. *libr. Obſeru. 13. cap. 30.* quàm vt noctu ſecurius ambularet per medios etiam ignes, ſi neceſſe fuiſſet: qua ratione etiam in armatura Chriſtianorum D. Paulus inſerit, vt ſint calceati pedes.

CALCEM, pro fine, terminóque alicuius officij, dixere Honorius & Theodoſius, *l. palatinos. C. de palat. ſacr. larg. lib. 2.*

CALCES, Feſto libr. 3. Ampullæ plumbeæ.

CALCES eiicere, *apud Alfenum ff. libr. 9. titul. 1. l. 5.* idem quod Silio calces elidere, λακτίζειν, calcitrare, vt equi calcitroſi ſolent. Agaſo, inquit, cùm in tabernam equum deduceret, mulam equus olfecit, mula calcem eiecit, & crus Agaſoni fregit.

CALCITRO, *ait Agel lib. 4. c. 2. ex Labeone*, dicitur vitioſus equus, qui calce percutit, aut petit, Vlpiano interprete, *in l. 1. §. 1. & 2. ff. ſi quad. pau. feciſſ. dic.* Calcitroſus eodem ſenſu dixit Vlpian. *d. l. 1. §. 1.*

CALCVLVS variè pro re accipi in iure noſtro ſolet: quandoque pro calculis: & computatione, *l. vnic. C. de*

Digitized by Google

C.de erro. calcul.l.ſi ſponſus.§ ſi quis rogatus in fi.ff.de don. int. vir.& vx. & l.quod priuilegium ff.depoſ. ita explicat & Macer.l.1.§.1.ff.quæ ſent.ſine appell. Azo in ſumm. C. de erro. calcul. Hinc calculos publicos, publicas rationes, & fiſcum interpretamur, *in Zenonis conſti.l. vnic. C. vt omne iud. tam ciuil.* calculum verò pro re pecuniaria accipi quidam putant, *in l.Sabinus ff. de dolo.* Equidem pro computatione accipiendum putem, cuius rei nomine defunctus calculator tenebatur, quia doloſè computaſſet, vt lex titulo ſuo congruat. calculus etiam tranſlatitiè pro tabella iudicis, & ſententia accipitur, *l. ſi actor. C. de appell l.4.C.de auct.præſ.l. rem non nouam. in prin. C. de iud. & c.per tuas, ext. de appell.* ψῆφος eodem ſenſu Græcis dicitur, *l. εἰδέναι χρὴ. ff.de exc.* calculis enim olim iudices ferebant ſententias, albis abſoluebant, nigris condemnabant. *Azo in ſum de error. calcul.C.* dicit accipi *in d. l. rem non.* pro cognitione cauſſæ, quod plerique probant. ſed hic ſequi malim Ant. Aug. qui pro ſententia ſumi vult, Hinc calculos æquare dixit Bud. pro diſtribuere ſentẽtias in numerum parem:& calculum addere:ſic &, calculum reducere, hoc eſt, mutare ſententiam.

calculum proponere, ſeu porrigere, hoc eſt, cenſendi poteſtatem facere, & in conſilium mittere, cùm proceſſus, in eo ſtatu eſt, vt iudicari poſſit, *Bud.l.2.C.de orig. iur.*

calculum pro puncto poſuit G. Budæus in Forenſibus. Hinc ponere calculum, id eſt, ad punctum aduertere. quo ſignificatu accipitur, *l. fori in fi ff.de iis, qui not.inf.* vt res ipſa docet, non pro computatione, *vt Accurſius autumat.* calculum etiam pro expenſarum articulo, G. Bud.in Forenſib. dixit.

CALCVLATORES, à calculis, id eſt, minutis lapillis dictos putat Iſidorus, qui rationibus conficiendis adhiberentur. *Anton. Auguſt. l. ἀπάδοντα, ff. de excuſ. quo ſenſu accipiuntur in l.vt iuriſiurandi. §. dabitur. ff. de oper.liber.& l. oratione 6. de profeſſ. & medic. li.10.* à Græcis διαψηφισταὶ. *d. l. ἀπάδοντα.*

CALDARIA cella, *Vitruuio li. 5.c.10.* locus ſub hypocauſto, *Bud. l. ſi quis mihi.ff. manda.* Et

caldarium, ahenum, ex quo aqua calida hauritur, iiſdem auctoribus.

CALENDÆ, & calendarium, vide in litera K.

CALIGA, militare calciamentum, ex qua C. cæſar Germanici filius cognomen puer induit, *vti Tacitus lib.1. & Suetonius ſcribunt, & vide Sabel. ad Sueton. in Caligula.* Erat autem gregariorum militum calciamentum, *vt Anto. Augu. lib.ſing.ad Modeſtinum, l. οὐ μόνον, in princ.ff. de excuſ. ſcribit.* Hinc

CALIGATA militia *in d. l. οὐ μόνον.* Et

CALIGATI milites, viliores, manipulares & gregarij ſunt, quod & ex ſerie contextus *Vlpian. l.2. in prin. ff. de iis, qui not.infa.& l. à caligato. C. de nup.* liquidò conſtat. Porrò *in d.l. à caliga.* pro protectoris, legendum adfirmare auſim, præfecti cohortis, per ſeriem, *d.l.2.* caligatos, *Nouell.quimo.nat.effi. legi.§. quiſquis,* interpretatur, ἀτελεστέρους καὶ ἀφανεστέρους. *Sic accipi poteſt in l. omne. 6. §. exploratores. ff. de re milit. & l. de militibus.9.ff.de cuſto.& exhib.reo.*

CALIX diatretus, *apud Vlpianum, l.ſi ſeruus.27.§ ſi calcem. ff.ad leg. Aquil.* tornatilis, & pertuſus, torno factus: Budæus, vas eſt, quo bibimus: quod & Iulij Pollucis teſtimonio probatur, *lib.6. cap. 6. & Varro lib. 4. ling.* Huius hæc verba ſunt: calix à caldo, quòd in eo calida puls adponebatur, & caldum in eo bibebant. *Quod & Feſt.probat li.3.* calicem non tantùm pro vaſe, ſed & pro ea tantùm vaſis parte, quæ humoris capax eſt, probatiſſimos auctores dixiſſe refert Baifius, *in libell.de Vaſculis.* calix etiam μετωνυμικῶς, pro potu ſacro ſanctiſſimi ſanguinis CHRISTI Seruatoris noſtri accipitur, *Tertull.lib. de Co-*

rona militis. Calicis, aut panis etiam noſtri aliquid decuti in terrã, anxiè patimur. *& Cyprian. in Epi. ad Cæciliũ fratrem, c. ſcriptura, de conſecr. diſt.* 2.

CALLAINVS, pro lapide precioſo, *apud Marcianum. l. interdum, §. ſpecies. D. de publ. in Pand. Flor.* Tu Baſilica cõſule. Nam ibi quidam Callinum legunt.

CALLIDVS. *in Inſt. l. cùm antiquitas in fin. C. de teſtam.* dicitur cuius vſu animus concaluit. *M. Cicer.* vafer, aſtutus Callidum commentum hoc ſenſu dixit *Papini. l. ob hac.* 20. *D. de iis, qui not. infam.* Callidum conſilium *Vlp. l. ſed & , vt in Pand. Flor. aliàs l. eum, qui. vt in vulg. cod. §. prætor ait.* Hinc

CALLIDITAS, *in l.* 1. *§. dolum. D. de dolo malo.* fallacia, & machinatio: quam iuſtitiæ contrariam M. C. ſcribit *lib.* 1. *Offic.* Aſtutiam excogitatam videtur appellare Zeno, *l. vnic. C. vt om. iud. tam ciui. quàm crimi.* Eodem ſenſu videtur accepiſſe *Vlpian. l.* 1. *in princip. D. ſi quis omiſ. cauſ. teſta.* Eam tacendo fieri ſcribit Accurſ. *in d. §. dolum.* Equidem etiam facto verba ſubſecuto committi putem *l.* 1. *&* 6. *& l. fin. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.*

CALONES, *Feſto lib.* 3. calcei ex ligno facti, quo genere vtuntur Marchiani noſtri, & Pictones. Calones etiam ſunt militum ſerui dicti, quia ligneas clauas gerebant, quæ Græci κᾶλα vocant.

CALOR irati animi impetu, & quemlibet efferueſcentem motum, inconſultámque mentis commotionem ſignificat, *apud Paulum, l.* 3. *D. de diuor. l. quicquid. D. de diuer. reg. iur. antiq. Marcian. l.* 1. *§. quæri. D. ad leg. Turpill. l. lex. §. ſi. ad l. Iul. repet. l.* 2. *C. de abol. & alibi ſæpiſſimè.*

CALVISIANA actio, vide actio Caluiſiana.

CALVITVR, *inquit Marcellus*, eſt fruſtratur: tractũm à caluis inimicis, quòd ſint omnibus fruſtratui. *Plautus in Caſina*: Nam vbi domui ſola ſum, ſopor manus caluitur. Complura Nonius exempla protulit, ex quibus Caij reſponſum facilè intelligatur, *in l.* 233. *D. de verb. ſign.* Si caluitur, & moretur, & fruſtretur: vt SI CALVITVR, verba ſunt legis XII. Tab. quam interpretatur: cætera ſita, id eſt, gloſſæ & interpretationis. Erat autem in lege, vt vult Hotom. SI CALVITVR, PEDEMVE STRAVIT, MANVM ENDO IACITO.

CALVMNIA eſt malitioſa, & mendax infamatio, *Nonio: eáque eſt Marciani ſententia, l.* 1. *§.* 1. *D. ad S. C. Turpill.* Eſt & callida, & malitioſa iuris interpretatio, *auctore M. Cicer. lib.* 1. *Offic.* cuiuſmodi interpretes pleroſque noſtra tempeſtate vidimus. Calumnia eſt etiam, cùm quis ex certa ſcientia & dolo iniuſtè agit, aut excipit, *Azo in Summa C. de iura. propt. calum. dand. Sic accipitur in l.* 1. *§. per calumniã. D ſi mulier vent. nom. in poſſeſſ. calumn. & l.* 2. *in princip. C. de iureiur. propt. calum. dan.* Iurare enim ea conſtitutione iubentur & actor & reus, ne calumniandi animo litem aut intendant, aut excipiant. Significat & calumnia calliditatem, id eſt, σόφισμα, *apud M. Tullium, li.* 2. *de Republica, vt Marcellus refert:* Vt Carneadi reſpondeatis, qui ſæpè optimas cauſſas ingenij calumnia ludificari ſolet. Calumnia etiam pro accuſatione accipi videtur in Arcadij, & Honorij conſtitutione, *l. ſancimus. C. de pœn.* ſed quæ calumnioſè inſtituta eſſet, *vt ibidem Accurſius docuit.* Nam præſumitur calumnioſè quis propinquum accuſare, qui cum dicit in propinquum deliquiſſe, *d. l. ſancimus ex verbis & ſenten.* Sic accipiendam calumniam putem *in l.* 2. *C. de cenſib. & cenſito lib.* 11. quamuis quidam autument pro pœna ibidem accipi. Calumnia quoque pro delicto accipitur, hoc eſt, pro eo actu, quem calumniandi cauſſa quis facit, *l. auxilium. D. de mino. & c. calumniam. ext. de pœnu.* vt Albericus exiſtimat. Ego verò pro iniuſtè inſtituta actione, vel obiecta exceptione accipiendam ibi calumniã putem: quod verba temerè litigantium ibidem poſita indicant.

Calum-

Digitized by Google

Calumniæ ſpe cies tractat eleganter Marcell. *in l.1. in princip. D. ad Senatuſconſ. Turp.*

Calumniæ pœnam, & aduerſus calumniatores procedendi modos explicat Bart. *l.1. C. de calumniat. & l. 1. D. ad S.C. Turp.*

Calumniam ferre, *apud Cic. in Caly epiſtola:* Scito Sempronium Rufum, mel ac delicias tuas calumniam maximo plauſu tuliſſe. Eſt autem Calumniam ferre, calumnioſum quiddam & aſtutum, doloſúmque excogitare & afferre, & obtinere fortaſſe: quod tum fecit Rufus, qui accuſatorem ſuum poſtulauit lege Plotia, vt hoc extraordinario reo cauſam non diceret.

per Calumniam petere dicitur, qui vexandi alicuius gratia petit, *l. poſtquam. 43. D. de hæred. pet.* Sic etiam per Calumniam ſatis petere, vel per calũniam deſiderare, vt cautio interponatur, dicitur, qui nullo iure, ſed vexandi aduerſarij cauſſa cautionem poſtulat, *l.3. §.1. D. vt in poſſ. leg. l.1. §. fina. & l. Paulus. 8. D. de prætor. ſtipul.*

de Calumnia iurare, eſt iureiurando promittere, ſe non vexandi animo aliquid facere, *l. qui bona. 13. §. qui damni D. de dam. infect. l.3. C. quemad. teſtam. ape. l. cùm plures.* D. *de reb. auct. iud. poſſ. & alibi ſæpè. & C. de iureiur. propter calumn. dand.*

Calumniari, quod eſt falſa crimina intendere, *l.1. §. calumniari. D. ad S. C. Turpill.* à verbo, Caluor, de quo ſuprà.

CALVMNIATOR, qui ſciens prudénſque per fraudem litem aut controuerſiam facit alteri, vt vexet eum, vel vt ei aliquid extorqueat, in titu. de calumniatoribus. Et de calumniatoribus, id eſt, de his, qui pecuniam vt negotium facerent, aut non facerent, accepiſſe dicentur, *l. pen. eod. titul.* Calumniator etiam in priuata re eſt, qui non debitum petit, *l. penult. D. ne quis eum, qui in ius voc.* & qui temerè controuerſiam mouet, *l. cui neceſſitas. 39. §.1. D. de libe. cauſ.* Sic calumnia *in dict. cap. calumniam.* de pœnis accipienda eſt. Hinc Calumniæ illa actio antiqua, de qua ſcribit Imperator, *§. hac autem. Inſtit. de pœn. tem. litig.* quæ in partem litis decimam actores multabat: & poſt ſententiam pronunciatam, victori aduerſus eum qui damnatus erat, dabatur. Sed hæc in deſuetudinem abiit.

Calumniator ita demùm notatur, ſi fuerit calumniæ cauſa damnatus. Neque enim ſufficit calumniatum, *Vlp. in l. Athletas. D. de his, qui not. infam.*

CALVMNIOSVS eſt, qui ſciens, prudénſque negocium alicui comparat, *Paulus libro primo recept. Sentent. titulo quinto*, is pro qualitate admiſſi puniendus eſt, *Paulo ibidem.*

CAMERA, & Camuri boues, à curuatione, ex Græco καμαρὰ Camara dicitur fornix, arcus, teſtudo, *Budæo li. ſed addes D. loca.* Camaræ quoque nauium ſunt nomina apud Arrianum & Strabonem.

CAMBIO, elegans & antiquum verbum, quod Alciatus annotauit *lib. 1. Parer. c.45.* id ferè ſignificat quod permuto. Vnde Campſor Latinè dictus. Noſtri verò vocem cambij inde dedecunt, quæ, eodem admonente. Latina non eſt. Id autem ea voce intelligunt, quod per κόλλυβον Græci, id eſt, *vt Pollux lib.7. Onomaſt. cap. 30. ait.* ἀργυρίου ἀλλαγὴν. Vnde Lagium alij dicunt, deductionem videlicet quandam, quam ſibi Trapezitæ retinent, vel ob mercedem ſuam, vel quia ſua tantùm interſit, pecuniam, quam permutationis vice exhibent, potiùs retinere, ob monetæ varietatem. Hinc eodem ſignificatu.

CAMBIVM, & Cambij literæ, pro quibus ita præſumitur, vt executio concedi poſſit. *Alciato reſpon. 333.* Harum vſus frequens eſt inter Lugdunenſes negociatores.

Cambium etiam aliud permutationis genus eſt, ſcilicet rei ad rem, *vt e. ſi*

quis fecerit quoten po. mil. inueſt. in vſib. feude. verbum Iuriſcoſ. veteribus incognitum, ſed interpretum, & vulgi vſu receptiſſimum *& vide P. Rebuffium in tracta. de chirograph. recognitione, & Hotom. in lib. de verbis feud.*

Καμηλασία *apud Hermogenianum l. 1. D. de muneribus & hon. & Charſium. l. fi. §. Camelaſia. ff. eo.* perſonale munus eſt, alendorum ſcilicet camelorum. *lib. 17. apud Amm. Marcellinum,* camelaſium reperitur, *vt refert Ludouicus Reuſſardus.* Sic nec camelaria, nec vt legit Bud. legendum eſt: vt autem ab ἵππος, ἱππάζειν, ἱππασία: ſic à κάμηλος, καμηλάζειν, καμηλασία, camelaſium verè eſt tributum eo nomine indictum.

CAMELORVM naturam quaſi miſtam eſſe, ideóque iumentorum, & beſtiarum numero contineri Gaius ſcribit, *l. 3. §. 1. D. ad leg. Aq.* Eos, *vt ait Plinius li. 8. cap. 18.* inter armenta paſcit Oriens. Horum genera duo conſtituit. Omnes iumentorum vice dorſo fungi, *idem Plinius refert.*

CAMELLÆ virgines, *apud Feſtum,* ſunt, mutatione c, in g, γαμήλοι θεαί.

CAMERA, pro conclaui, in quo pecunia ſeruatur, vnde Feudum de camera. *lib. 2. tit. 1. §. 2. & tit. 2. §. 2. pro ſtipendio,* quod Vaſſallo datur à domino. Sic in teſtamento caroli Magni apud Eguinarthum, Incipit deſcriptio atque diuiſio, quam perfecit de theſauris ſuis, atque pecunia, quæ illa die in camera eius inuenta eſt. *Antoninus Florentin. parte Hiſt. 2. in extremo:* Anno M.CC.IIII. Petrus Arragonienſis Rex obtulit regnum ſuum Innocentio Papæ: illúdque ſibi ac ſucceſſoribus ſuis conſtituit cenſuale, vt annuatim de camera ipſius Regis CC. & L. naſſemuntinæ Apoſtolicæ ſedi redderentur. Feudum de camera & Soldatam eſſe arbitror *ex libr. Feud. 2. tit. 10. in fin. Petrus de Vineis lib. Epiſtolarum ſecundo, cap. 38.* Nec non feudorum noſtrorum, & de cameris feudatariorum in ipſa collecta ubſidiis computatis.

CAMERARIVS, *cl. 2. §. eo tamen prouiſo de elect.* vide card. Zabarell.

CAMERATA area, arcuata, & conformicata: vehiculum tectum, qualia ſunt hodie corio tecta, *ait Bud.* quibus matronæ geſtari ſolent, & valetudinarij. *Vlpian. in l. ſed. §. ſi inquilinus. 5. D. loca.* Pand. tamen Floren. pro camerata habent ærata, quod rectius putem, & menti Vlpiani conſentaneum magis.

CAMILLVS, *Feſto lib. 3.* propriè appellatur puer ingenuus. *Turn. autem Adu. 10. cap. 20.* fuiſſe ſcribit ſacerdotum miniſtros. Camillæ autem nomen vnde ſit deductum, *vide apud Turn. lib. 14. c. 13.*

CAMINVS, vide infrà Heliocaminus.

CAMPANI, qui campaniam Italiæ regionem habitant, ſic dictam, quòd campeſtris ſit. *Vlpian. in l. metum autem. quod met. cauſ. § ſed ex facta.* cùm campani, ait, metu cuidam illato, extorſiſſent cautionem pollicitationis, &c. *de his idem Vlpianus, l. 1. D. ad municip.* qui campaniam non regionem, ſed ciuitatem appellaſſe videtur: *de qua Plinius lib. 3. capit. 5.* & campani vini meminit idem *Vlp. vbi 75. D. de verbor. obligat.* quod bonum eſſe dicit, *vt & Gaius l. praecedenti:* cùm tamen Theoph. §. huic autem. Inſtitu. de act. χείριστον οἶνον vocet & campanus ager, qui circa capuam eſt, *Hygeno lib. de limit. conſtit.*

CAMPIO, *in lib. feud.* certator pro alio datus in duello: à campo dictus, qui circus erat decertantibus definitus, *vt docet Hot. Diſput. vlt. Sic lege Langob. tit. 112.* Nullus campio præſumat, quando ad pugnandum contra alium vadit, herbas, quæ ad maleficium pertinent, ſuper ſe habere.

CAMVM potionis genus, ex quo conficiatur nondum compertum habeo, *huius commeminit Vlpian. l. ſi quis. 9. D. de trit. vin. & ole. lega.* negans illud vini appellatione contineri: quam vocem non intelligentes quidem,

Digitized by Google

quidem, hanc lectionem immutarunt. quibus connumeratur Haloander, qui Curmi, legit. alij Cannium *Cuiac. Obſer. lib. 11. cap.* 30. loram eſſe vult, ſecutus Cœlium Apicium, lib. 3 qui hæc ſcribit: Camum vel defrutum immittatur, quod Romani loram vocant. Quin & coniicit Curmi Dioſcoridis eſſe, cùm zytho proximè iungatur.

Κανα, *Feſto lib.* 3. Græcis idem eſt quod Latini Caniſtra dicunt: quid ſit vide ſuprà Calathi.

CANABIS herba, ex cuius cortice funes intorquentur, *vt ex Plinio diſcet li. 19. c. 9.* quo etiam ſenſu accipitur apud Vlpianum, *l. 1. §. non autem 5. verſi. igitur. D. de exercit.* In Pand. Flor. appellatur Cannaba. Agellius cannabum dixit, *lib. 17. cap. 3.*

CANABVLA, *apud Hygenum, in li. de limit. conſt.* termini genus eſt cuius formam eleganter expreſſit.

CANALIS apud Vlpianum, *l. funes, 15. D. de act. emp.* eſt lignum cauatum, ad cannæ, vnde ducitur, n, dempta, ſimilitudinem, quo aqua confluit in viis.

Canales inſtrumento contineri, & ad aquas ſalientes neceſſarios Vlpianus ſcribit, *l. quæſitum. §. canales. & §. fiſtula. D. de fun. inſtr. & inſtru. leg.*

CANALICOLÆ forenſes, homines pauperes, dicti, quòd circa canales fori conſiſterent, *Feſtus auctor eſt lib. 3.*

CANCELLARE, eſt ſcripta veluti ductis cancellatim lineis expungere, & delere, *l. 2. D. de iis. quæ in teſta. delen. l. emptor. 47. §. Lucius.* D. *de pact.* Porrò quid diſtent cancellare, inducere, & circumducere, docet Accurſius *in l. ſi quis libertatem. D. de hæred. pet.* quam differentiam probat. *Bar. l. 1. §. 1.* D. *de iis, quæ in teſt. delen. & vide infrà ſuis locis*: & cancellare omnẽ teſtamenti ſcripturam dixit Marcellus, *l. 3. D. eo.* Hinc

CANCELLARIVS, *in l. 3. & l. nemo. C. de aſſeſſ. & domeſtic.* actuarius & ſcriba: inde ducto nomine, quòd eius officium, id eſt, cellula, in qua ſcribere conſueuit, cancellis munita ſit, vt ex inſcriptione marmori inſculpta, quæ Romæ extat, T. Aproniani V.C. vrbi præfecti, coniicere poſſum. Eum notarium rectè interpretatus eſt Accurſius, *in d. l. 3.* In Gallia autem eo celſitudinis, ac dignitatis euectum tranſlatúmve eſſe conſtat, vt Præfecti Prætorio inſtar ſit, & Nomophylax cenſeatur, *vt ſcribit Budæus, in Priorib. ad Pand. adnot. alius eius dignitatis originem repetens.* At apud Vopiſcum in carino, cancellarios explicat Tur. qui preces ſupplicéſque libellos, omniáque ſcripta, quibus Princeps ſubſcribere nolebat, cancellabant, fortaſſe è Notariorum numero. Cui opinioni refragatur Hoto. *in Comm. ver. iuris.* vbi huius verbi vim & proprietatem fuſiſſimè declarat: & hoc in Vopiſci loco, Præfect. vrbi vnum ex cancellariis ſuis fecit: quo fœdius nec cogitari potuit aliquando, nec dici, pro cancellariis, Ancillariis legi vult: quo nomine ipſe idem vtitur, lenocinij ac libidinis miniſtros ſignificans.

cancellarij partes hæ ſunt: & munus, Videat (inquit Budæus) vt nulla principis conſtitutio, nulla ſanctio, nullum diploma, nullum reſcriptum, nulli codicilli Regij, non è Republic. atque etiam è dignitate Reipublicæ principalíque exeant: cuius cenſuræ, aut ſtylo acta ſua exigi nunquam voluit principum maieſtas, is Principis præſentis vicarius, &, eo peregrè profecto, Interrex quodam modo cenſendus eſt. Hunc igitur rerum omnium cognitione, omni doctrinarum, virtutúmque genere inſtructiſſimum, & ornatiſſimum, &, vt vno verbo dicam, ἐγκυκλοπαιδίαν abſoluiſſe, ingenióque ad omnia verſatili, omnia in numerato habere oportere, neceſſariò fatendum eſt: quid, quod res ipſa docet, id Reſpublica exigit.

CANCELLARIA quid ſit, pluribus docet Budæus in Forenſibus, officinam, & conuentum appellans,

Digitized by Google

& iuris æquitatíſque promptuarium, & oraculum, & Iuſtitiam ipſam, ſummi iuris emendatricem. Porrò à cancello ducitur.

CANCELLVM numero vnius dixit *Vlpia. l. nam & ſi.9. D. quod vi aut clàm.* Petronius etiam arbiter eodem numero ea voce vſus eſt, exiſtimans cancellum murum eſſe cœnaculorum, ſeu quorumlibet ædificiorum ora, ab iniuria lapſus ibi incidentis defendens.

CANCELLI, ligna ſunt, inter ſe modicis interuallis in tranſuerſum connexa, quibus tribunalia, ſcenæ, & feneſtræ muniri conſueuerunt. Huiuſmodi quoque feneſtræ clatratæ dicuntur. *Vlpia. de leg.* 1. *l. cætera* 41. §. 1. *item hoc, item de fun. inſtr. l. quæſitum.* Cancellos quoque inſtrumento contineri puto. Cancellos per tranſlationem appellat G. Budæus in Forenſib. locum vbi aduocati ſtantes cauſſas agunt. Galli vocant, *le barreau.* Stantes dixi. Nam dum cauſſas agunt, ſtare debent, iudex verò ſedere: idque Valentinianus & Valens conſtituerunt. *l. quiſquis.6. in fin. C. de poſtul.*

CANDELABRA, ſuppellectili legata, deberi Paulus ſcribit *l. 3. in princip D. de ſupellect. leg.* dicta autem ſunt Feſto, li.3. quòd in eis candelæ figantur.

Candelabro ſigillum inclusum vindicari non poſſe, ſed vt excludatur, ad exhibendum agi, *idem Paulus ait, l. 3. gemma. D. ad exhib.* Sed & candelabro vendito, ſigillum ei incluſum ſeruandum non eſſe putem ex ſententia Solonianæ legis, quam explicui libr.2. Iuriſprud. veteris. Legis verba hæc ſunt apud Diogenem Laertium: δακτυλιογλύφῳ μὴ ἐξεῖναι σφραγῖδα φυλάττειν τὴν πραθέντος δακτυλίου. Hoc ad candelabrum produci poſſe argumento eſt, quòd Paulus idem ius conſtituat in vtroque, nempe anulo, & candelabro, *dict. leg. Gemma.*

CANDELA accenſa vtuntur in auctionibus, vt tandiu liceri, pretiúmque augere poſſis, quandiu durat, & donec vnà cum lumine conſumpta fuerit: & tunc meliorem conditionem adferenti addicitur res: argumento ab electione petito, cuius formæ & ſolemnitatis commeminit Pontifex in Decretali Epiſtola, *ea, cum veteri de electione in antiq.*

CANDIDATI Romę dicebantur, qui conſulatum, *vt ait l. Feneſtella. li.2. c.7.* vel alium magiſtratum, vt aliis placet, petebant: dicti, quòd veſtibus candidis induti eſſent: & tranſlatitiè aliarum rerum petitores dici cœpti ſunt. Hinc candidatos reſtitutionis dixit Tertullianus, *lib. 2. aduerſus Marcionem.*

CANDIDATOS principis appellat Vlpianus, *l. vnic. ff. de offic. Quæſtoris,* qui libris ſolis, hoc eſt, epiſtolis ſiue orationibus Principis in Senatu legendis vacabant. Hi & Quæſtores candidati vocabantur, *Lampridius in Alexandro*: Quæſtores candidatos ex ſua pecunia iuſſit munera populo dare, ſed vt poſt Quæſturam Præturam acciperent, & inde prouincias regerent. Quibus ex verbis candidatos ſuſpicatur dictos Hotom. ea re, quod hic ingreſſus erat, & quaſi primordium gerendorum bonorum, & ſententiæ in Senatu dicendæ. *vt & Vlpian. eodem loco ſcribit. Diod. lib.54.* Συναγαγὼν δὲ ἐκ τούτου τὸ βουλευτήριον, αὐτὸς μὲν οὐδὲν εἶπεν ὑποβράγχου, τὸ δὲ δὴ βιβλίον τῷ ταμίᾳ ἀναγνῶναι δοὺς, τότε πεπεραγμένα οἱ κατηγορηθησόσατο.

CANIS pecudum numero non continetur, *Gaio l. D. ad leg. Aqu.* ſed nec inter feras beſtias eſt, *vt ex Gaio colligere potes.* Canis impudicus dicitur Epiſcopus, qui nec regiminis in ſe rationem habuit, nec ſua delicta detersit, nec filiorum crimen correxit, *vt dixit Auguſtinus, c. qui nec regiminis.* 1. *q.* 7.

CANON Gr. regula Lat. *c. Canon. Diſt.3.* Canonibus ſoluere, Legibus ſoluere, Gratiam canonis facere, Gratiam legis facere, pro diſpenſare, *Bud. l. princeps. D. de legi.*

Canon etiam dicitur omnis eccle-

ſiaſtica

Digitized by Google

ſiaſtica conſtitutio, *Panorm. & aly Pontificij, in c.1. de conſtit.in antiq.* ſic accipi debet, *in l.priuilegia.C. de ſac. ſanct.eccleſ.* & ibi vide Bartol.& Bal. diſputantes, legibus, an canonibus ſtandum.

Canon publicus, in Conſtitutionibus Imperatoris anniuerſariam penſitationem, collationem, & præſtationem ſignificat, quæ à prouincialibus quotannis populo vel Romano. vel Conſtantinopol.vel Alexandrino, gratis, ac ſine precio vllo mittebatur:qui ſpeciebus his ſtabat, frumento,vino,carne oleo, &c. *vt patet ex tit.Co.li.19. & C. Theo. de canone frumen.vrb.Rom.De fru. vrb. Conſtan. De frument. Alexan.*

Canon varij generis eſt, idque ex ſubiectis liquido conſtabit. Erat igitur canon aurarius, *l.priuata.10.C.de excuſ.mun.lib.10.* Et canon delegationis, *dict.l. priuata.* canon emphyteuticus, *l. fin. §. neceſſitatem C. de iur. emphyt.*

Canon frumentarius vrbis Romæ, *Rubr.C. de cano.fru. vrb.Rom.lib. 11.Lampri.in Heliogabal.* Iuſſerat, inquit, & canonem pop. Rom. vnius anni meretricibus, lenonibus, & exoletis intra muratis dari, extra muratis alio promiſſo, cùm eo tempore iuxta prouiſionem Seueri & Traiani ſeptem annorum frumentarius eſſet.

Canon telonei,quod ratione menſæ publicanorum penditur: *cuius meminit Caſſiodorus.li.5. Variar. ad Ampelium:* Teloni quin etiam canonem nulla faciatis vſurpatione confundi.

Canon glebæ, *apud Sidonium Apollinarem,li.6.Epiſt.ad Papam Cenſoriũ,* qui ratione glebæ præſtatur, Quem ſi domeſticis fidei deputata humanitate foueatis, id eſt, vt debitum glebæ canonem non petatis, tantùm lucelli præſtitum ſibi,&c.

Canon largitionalium titulorum, 4.*Rub.C.de canon. larg.ti.li.10.*eſt qui ex more infertur theſauris, vel ærario priuato Principis,*l.1.C.eod,*

Canon metallicus, *l.2. C. de metall. lib.12.*

Canon veſtium,*l.1.C.de milit.veſte, lib.12.*

Canon vrbanus, *l. nauiculario. C. Th. de nauicula,* eſt & vrbicarius,*l.2. C.de can. fru.vrb.Rom. lib.11.*Eſt & alius in edicto 13.Iuſtiniani.

Canonum quidam ſunt latæ ſententiæ,quidam ferendæ:ille verbo,innodatus: hic futuro,innodetur.*glo. in verb.innodetur.in c. quicunque.§. inhibemus.de haret.lib.6.*

CANONIA,*vt Panormi.definit. c.cùm M.Ferrarienſ. extr.de conſti. in antiq.* eſt ius ſpirituale, proueniens eo ipſo, quòd aliquis recipitur in canonicum, quid diſtet à præbenda, *vide infr. præbenda.* canonia eſt nomen tituli,& iuris *& vide Innoc. in d. c.cùm M.Ferrarienſ.*

CANONICÆ, *Nouella 69.*ſunt monachæ,*vt conſtat ex 2.Nicena,c.20. & Epi.Baſi ij.* πρὸς θεοῦ ὁρᾶν κανονικὴν ἀεὶ βίω κανονικῶς.

CANONICA PENSITATIO,*l.2.C.de luc.aduo.li.12.*

Canonica illatio, cuius meminere Imperatores Hono.& Theod.*in l.placet.C.de ſacr.ſanct.eccleſ.* eſt ordinarium munus quod habet certam præſtationem lege impoſitam, ad cuius ſolutionem etiam eccleſia tenetur.

Canonici equi, *l.3.C.Th. de quorum con.lat.*diſces qui ſint *ex l.1.& 2.5.eo. titul.C.Th.*

Canonica inſtitutio,*in c.beneficium. de reg.iuris.li. 6.* eſt legitima collatio beneficij, ſecundum eccleſiaſticorum decretorum regulas, *vt ex gloſſ. Dino & Alberico liquet.*Eodem ſenſu.

Canonica præſcriptio, & canonicè procedere, dicimus paſſim in iure Pontificio.

Canonica monitio, quando citatio interuenit cum tribus monitionibus, vel vna pro omnibus peremptoria, *cap.conſtitutionem,de ſent.excom. lib.6.*

Canonica portio eſt,quæ à Canone deputatur eccleſiæ parochiali, de

Digitized by Google

relictis à parochiano, *vide text. & & Doct. in c. in noſtra ext. de ſepult.*

CANONICARII, *in conſtit. Anaſtaſij, quæ Græca eſt, l. fin. C. de exact. tri. l. 10. & Iuſtin. Nouell. 30. §. περὶ τούτων. & alibi*, ſunt Palatini qui mittuntur in prouincias ex ſcrinio canonum, ad exigendos canones, id eſt, ſolennes titulos fiſcales, & mittũtur vel à comite domorum, aut Præpoſito ſacri cubiculi, vel à comite priuatarum: vt eſt in formula comitiuæ priuatarum caſſiodori, canonicarios dirigis. Hi pares ſunt vindices Anaſtaſiani, *de quibus vide ſuo loco.*

CANTABRARII, *l. 2. C. Th. de collegiatis*, à cantabris vexillorum genere, cuius Tertullianus, *in Apologetico* meminit, his verbis: Sypara vexillorum & cantabrorum. *ſic enim legunt libri veter. vide Turn. Aduerſ. lib. 15. ca. 16.*

CANTHARIDES, inter venenata animalia enumerantur à Marciano, *l. 3. §. alio S. C. D. ad l. Cornel.* vnde & cantharidis venena dixit Tertullianus *in li. aduerſ. Marcionem.* Vtriuſque ſententiam probat Plinius *li. 29. c. 4. ad fin. his verbis*: cantharidas diximus. ſed & in his magna quæſtio: quoniam ipſæ venena ſunt potæ veſicæ cum cruciatu præcipuo. Sunt autem cantharides vermes terreni virides, auri colore ſuperlucentes, in ſummitate ramorum fraxini, aut oliuæ naſcentes. Tranſlatitiè pro venenata potione ex cantharidib. confecta ſumitur, *in d. §. alio. SC. & à M. Cicerone. li. 9. epiſt.* Caius carbo, accuſante L. Craſſo, cantharidas ſumpſiſſe dicitur.

CANTHARI apud Vlpianum, *l. cætera. 41. §. item hoc. D. de legat. 1.* ſunt ludicræ quædam effigies & figuræ, per quas aquæ ſaliunt, fortaſſe ad cantharorum animalium, aut verò ad canthari vaſis, quo potari Liber pater ſolebat, ſimilitudinem efficta. *Auſon. in epiſt. Edilij 16.* Harum verticularum variis coagmentis, ſimulantur ſpecies mille formarum: Elephantus bellua, aut aper beſtia, aut anſer volans, & mirmillo in armis ſubſidens, venator & latrans canis; quin & turris, & cantharus, & alia huiuſmodi innumerabilium figurarum, quę alij alio ſcientius variegant. Hinc optima ratione cantharos, perſonas, ex quarum roſtris aqua ſalire ſolet, appellat idem Vlp. *l. fundi. §. caſtella. D. de act. empt.* Iulius verò Pollux *li. 6. Onomaſt. c. 19.* Poculi ſpeciem κάνθαρον eſſe ſcribit.

CANTHERIVS, *Feſto li. 3.* equus cui teſticuli amputantur.

CAPAX, vt notam vulgò ſignificationem præteruolitem, habilem ſignificat, vt apertè colligitur ex Vlpi. *l. 1. §. non autem, in fi. D. de exerci.* Huius verba hæc ſunt: Vt ecce ſunt naues, quæ Brunduſium à Caſſiopa, vel à Dyrrhachio vectores traiiciunt, ad onera inhabiles. *Adiicit*: Item quædam fluuij capaces, ad mare non ſufficientes. Sed ea ſignificatio ad factum refertur. Sed & habilitas illa ad ius pertinet. Nam capax dicitur ille, cui relinqui iure poteſt, quicúmve teſtamenti factio (vt loquuntur interpretes) paſſiua eſt, quive capere quid poteſt.

CAPEDO, vas vinarium, *L. Baiſio, ad l. cùm aurum. 19. §. argento. D. de aur. & ar. leg.* vide apud eundem Baiſium, qui Plutarchum citat.

CAPELLÆ, *Bernardo iuris Pontificij gloſſulario, concedimus. de conſec. diſt. 1.* dicuntur Oratoria non conſecrata, Papias dictum putat Capellam, quaſi capientem λαὸν, id eſt, populũ, vel laudem. De capellis vide *d. c. concedimus, & 16. q. 2. per totum. & ca. peruenit, & ſeq. ead. cauſ. q. 1. & ext. de capell. monach. & ibi Docto.*

CAPERLATA poſſeſſio, cuiuſdam fundi poſſeſſioniſve nomen eſſe Accurſius interpretatur, *in l. Aurelio, D. de lib. leg. quod & A. Aug. lib. 3. Emend. cap. 7. probat.* Alciatus *lib. 6. ca. 23.* Parerg. cum prolatis repoſuit, alii caprelatum, alij capellatum Accurſij lectio & explicatio veriſſima eſt.

CAPE-

Digitized by Google

CAPERE, *vt Vlpianus ſcribit.l. aliud.71.D.de verb.ſign.* eſt cum effectu: accipere verò, etiamſi quis non accepit, vt habeat, *quod & Accurſius docet, l.cum ei.42.D. de legat.2.* Effectum autem acquiſitionis duraturæ accipi oportere, rectè putat A. Alciatus. Hinc optimè colligit Vlpianus, *in d.l.aliud.in hac verba:* ideò non videtur quis capere, quod erit reſtiturus. Quib.ex verbis colligitur, capere eſſe iuris, Accipere verò facti, vt cùm dicimus: capere ex teſtamento, capere hæreditatem, legatum, fideicommiſſum: idem enim valet, quod iure ſibi acquirere vt cùm ita ſcribitur: Lucius Titius cùm capere potuerit, hæres eſto, *l.in tempus.62. D. de hære. inſti.* vnde ſolidum capere non poſſe dicuntur, quibus id acquirendi ius non eſt, *l.ſi quis.72.l.qui non militabat. 78.in fi.de hæred. inſtit.* Sed reclamat Iauolenus ſuperiori dicto Vlpian. *in d.l.aliud.l.cùm ei.D.de leg.1.* Cùm ei, ait, qui partem capiebat, legatum eſſet, vt alij reſtitueret, placuit ſolidum capere poſſe. Accurſius *in l. cùm ei.* hanc *αἰτινομίαν* diluens ſcribit, *in d.l.cùm ei.* impropriè accipi. Nam qui tantum erogat, quantum accepit, capere quid non videtur Paulo, *l. ciuitatibus.122.in fi.D.de leg.1.* *καταχρηστικῶς* etiam accipitur apud Pomponium *l.1.D.de fideiuſſ.tuto.* vbi Accurſ. interpretatur, accipit, vel aufert: cuius interpretationem probat Alciat. *in d.l.aliud.* ibi fortè legi poteſt, *rapit.* nam Iuriſcoſ. ſtatim ſubiicit:

Non quidem crimine caret.

Capere etiam accipitur pro capi facere, & iubere, *in c.cùm Epiſcopus.de offi. ord. li. 6.* & ita explicat ibi Ioan. And. Nam vt idem ait, Epiſcopus ipſe non debet aliquem tenere, aut prehendere. Sunt qui dicant, capere, poni, pro auctoritate propria capere: quorum ſententiam probat And. Alciat. *ad l.aliud.*

Cepiſſe etiam is intelligendus eſt, quamuis alij acquiſiuit, *Paulus auctor. in l.cepiſſe.D.de ver.ſign.*

Capere ex teſtamento non poſſe, *apud Vlpianum l.cùm autem. 23. §. fin. D.de ædil.edict.* is dicitur, cui teſtamenti factio paſſiua (vt Doctores loquuntur) non eſt, & cui aliquid relinqui non poteſt, vt ſibi quærat. Eodem ſenſu accipitur *in l. final. D. de leg.1. & l.in fraudem.10.D. de iis quæ vt indignis. & l.in tempus. D. de hæred.inſt. & l.ſi Titio.D.de leg.2.* capere, id eſt, capacem & habilem eſſe ad quærendum, *l.ſi is qui 11.D.de vulga.l. qui non militabat.§.fin.ff.de hæred.inſtit. l.3.ff. de iure fiſci.*

Capere ſolidum non poſſe dicuntur, *apud Terentium Clementem. l.ſi is, qui 6. D.de vulga.* qui totius hæreditatis acquirendæ inhabiles ſunt, & incapaces. Eodem ferè ſenſu capere ad certum modum dixit C. Scæuola, *l.qui teſtamentum,27. de probat.* Hinc capiendi ius apud calliſtratum, *l.2.§.item diui.D.de iure fiſci.*

Cepiſſe non videtur, qui per exceptionem à petitione remouetur, *l.non videtur 13.D.de diu.reg. iur. antiq.* P. tamen Decius legiſſe videtur cœpiſſe, cum diphthongo, atque pro inchoaſſe ibi poni, improbata Accurſij interpretatione. Subiicit, cœpiſſe poni ibidem pro acquiſiiſſe, *per gl.in l.ſi quis obligatione.§.ſi.D.eod.* & hæc vltima vt verior, ita probabilior, receptiórque ſemper mihi viſa fuit lectio.

Cepiſſe videtur Paulo *l.2. D.de calumn.* qui obligatione liberatus ſit. *Repetitur in l.ſi quis 115. D. de diuerſ. regul.iur. antiq. Idem cenſuit in l. Neſennius. 22. §.fin. D. ad legem Falcid. & l.Iulianus in l. mortis 18. §. 1. D. de mor.cauſ.dona.*

Capere etiam vſu adquirere ſignificat. *l.nunquam.§.2. & l.eum, qui D. de vſucap.l.2. §. cum Stichum. D. pro empt.* Eodem ſenſu.

Capere dominium dixit Vlpianus. *l.ſi finita.§.Iulianus.D.de damn.infect.* & in ſumma dominium capere, *Paulus l.Prætoris.5.D.eod tit.* Et

Capere tempore, *Vlpianus l.ſi aliena.§.1.D.de vſucap. & l.bona.48. D. de acquir.rer.domi.* Et

Digitized by Google

Capere poſſeſſione, *Paulus in l.pignori.§.ſi mandauero.ff.de vſucap.* & *l.3.§.fin.D.de acquiren.poſſeſſ.*

Capi interdum etiam ſignificat fraudari & decipi, *l.3.§. ergo.* & *l.verùm.§.ſciendum. D. de minor.* & alibi paſſim in iure noſtro. Exempla tibi frequens lectio ſuppeditabit. Eodem verbo in eundem ſenſum vſus eſt & Virgilius, li.2.Æneid.

Talibus inſidiis, periuríque arte Sinonis

Credita res, captíque dolis, lacrymíſque coactis, &c.

Capi etiam dicebantur virgines Veſtales, flamines Diales, Pontifices, Augures, qui ſacerdotes creabantur. capi autem virgo propterea dicebatur, quòd Pontificis Max. manu prehenſa, ab eo parente, in cuius poteſtate eſt, velut bello capta dicitur, *hæc Agellius lib. 1. cap.2.* captas in poteſtate parentum eſſe deſinere ſcribit Vlpianus, *Epitom.tit.10.*

Capi dicebatur arbiter, in quem litigatores conuenerant. Terentius in Heauton. act.3.Scen.1.

— Simus & Crito

Vicini noſtri hic ambigunt de finibus.

Me cepere arbitrum.

CAPESCERE honorem *l. 1. C.ſi ſeru.vel liber.ad dign.aſpir.lib.10.* pro ire ad capiendum, vel aſpirare ad honorem Plautus dixit in Bacchid. & alibi ſæpè. Virgil. pro perferre accipit. Plautus pro immittere, & recipere.

CAPIO dominij, *apud Paulum, l. damna.18.in prin.D.de damn.infect.* & VSVCAPIO, vide infrà Vſucapio, & mortis cauſſa capio, *de qua in l. mortis cauſſa capimus.18.* & *l.mortis cauſſa capitur.31.D.de mort.cauſ.capi.* & *pignoris capi.in l.à diuo Pio. §. ſi rerum. (aliàs in vulg.Cod. incipit, ſi ſuper.) D. de re iud.* & *l.fin.C.Th.de diſtrah. pigno.* Capio autem in his vſurpatur, *vt ſcribit Gellius lib. 7. cap. 10.* quaſi dicas, captio, id eſt ſumptio.

Captus luminibus, *in l. vnic. C. qui morbo.* dicitur oculo vtroq; orbatus.

CAPTIO, deceptio, fraudatio, fallacia, *l.1.ff.de in integ. reſti.l. 1.ff. de minor.* & damnum, *l. ob id 43.ff. ad leg. Aqui.* & *l.pe.ff. de vacat. mun.* Hinc

CAPTIOSA ignorantia, quæ damnum infert: contraria eſt lucroſa, *l.quod aut em. 6.§ ſi quid cum pupillo.D.quæ in fraud.cred.* Et

Captioſi articuli, vide ſuprà Articulus.

Captioſum damnoſum, *l.ſi rem 41. D.de vſucap.* & in eundem ſenſum dicitur Captioſus metus, *l.item ſi. 14.§. aliquando.ff.quod metus cauſſa.*

CAPTARE à capio ductum conſtat. Captare aliquem hi à veteribus dicebantur: qui ſimulato obſequio, munuſculiſve eius ſuprema iudicia aucupabantur. Martialis lib.6. Epigram.

Scis te captari, ſcis hunc, qui captat, auarum:

Et ſcis qui captat, quid, Mariane, velit. Et eodem ſenſu.

Captare teſtamentum dixere *Senec. lib.6.de Benefic.* An. vt Arnutium, & Aterium, & cæteros, qui captandorum teſtamentorum artem profeſſi ſunt, & *Plinius lib.20.c.14.* Et paulò, *ait*, ante Iulium Vindicem adſertorē illum à Nerone libertatis captatione teſtamenti lenocinatum. Erant autem Romæ, qui ſenes orbos, & valetudinarios locupletes demereri ſtudebant, vt ex eorum teſtamentis quid ferrent. Eiuſmodi captatores plerosque videas, qui ex Iro inopibus magis ad diuitiarum faſtigium euehuntur. Cuiuſmodi captatoria officia ridet Lucianus in dialogis mortuorum.

Captare etiam hæreditatem in eundem ſenſum dixit Vlpianus noſter, *l.1.ff.ſi quis aliq.teſta.prohib.* & *Impp.l. maiores.C.de tranſact.* & *§. manet autem.Inſt.de ſocietate.* Hinc

CAPTATORIÆ inſtitutiones, *Alciat.lib.2.Parerg.c.32.* quæ ex hac cauſſa fiunt, vt ab aliquo inſtituatur quis, vel legatum, aut lucrum conſequantur. Vel quum, *vt ait Papinian.in l. captatorias. de hæred. inſtit.* condi-

conditio confertur ad ſecretum alienæ voluntatis. id eſt, quæ ſub ea conditione fiunt, quæ ex alterius teſtamento pendet. Alciati ſententiam probat *Ant. Auguſt. lib. 4. Emendationum, c. 15.* vbi huius inſtitutionis hanc tradit formulam: Titius, qua ex parte me hæredem inſtituerit, ex ea parte hæres mihi eſto, Hæ improbatæ ſunt per S. C. Libonianum, illáſque nullius eſſe momenti diuus Philippus reſcripſit, *l. captatorias 11. C. de teſtam. milit.* quod & in captioſis ſcripturis Gaius reſpondit, *l. captatoria. 64. ff. de leg. 1.* Quæ & ad eas inſtitutiones, legata, & huiuſmodi cæteras liberalitates ſubdoloſorum blanditiis expreſſas, eadem æquitatis ratione produci poteſt. Planè, quæ ex mutuis adfectionibus dimanarunt iudicia, non improbauit Senatus, *d. l. captatoria. & l. ſeq. & l. Clemens. ff. de hæredib. inſtituen. & Nouell. Valen. ti. 4. de Leonio.* Sed & in piis cauſſis captatoriæ inſtitutioni locum eſſe. Bartolus tradit, *l. captatorias ff. de hæredib. inſtituen.* adfert Decretalem Pontificis epiſtolam, *c. cùm tibi ext. de teſtam.* Qui extremam voluntatem in alterius diſpoſitionem conuertit, non videtur diſcedere inteſtatus, vbi de captatoria nullum verbum, ſed de voluntate in alterius diſpoſitione commiſſa: quod legitimo modo intelligendum eſt. *Tu vide ibi Bernar. gloſſularium & alios interpretes.* Conſtant. Harmenop. lib. 5. c. 8. hanc captatoriam inſtitutionem, χάειν ἀμειϐομένην vocat.

Captari verba dicuntur apud Paulum, *in l. pen. ff. ad exhibendum.* cùm torquentur in aliam ſignificationem, quàm intellexerit is, qui ea pronunciauit, *vt ait Auguſtinus li. 4. Emendationum, c. 5.*

CAPTIVVS à capio dictus, ſignificat eum, qui bello captus eſt, *l. 4. iuncta l. 5. §. captiuus. ff. de captiuis & poſtliminio reuerſ. & §. ſerui Inſtit. de iure perſonarum.* quo ſenſu accipitur apud Agellium, li. 7. c. 18. & Virgilium lib. 9. Æneid.

Præterea bis ſex genitor lectiſſima matrum
Corpora, captiuóſque dabit, ſuáque omnibus arma.

Sic quoque ſumitur in diuorum Seueri, & Antonini reſcripto, *l. 1. C. de poſtliminio reuerſ.* Hinc in eundem ſenſum Captiuitas, *l. fin. C. eod. & d. §. ſerui.*

CAPSA, ciſta, quòd in ſe res repoſitas, reconditáſve capiat. Hinc

CAPSARII, qui mercede ſeruanda in balneis veſtimenta ſuſcipiunt: *ita definit Paul. l. 3. § fi ff. de offi. præf. vig.* quam definitionem probat Epiphan. li. 12. Panat. Pars autem ea balnei, in qua conſtituebantur capſarij, ἀποδυτήριον dicebatur. Capſarij etiam dicuntur Vlpiano, qui pueris euntib. in ſcholam libros portant, *l. ſi collectaneus. 23. ff. de manu. vindi.* quo ſenſu accipitur apud Sueton. *in Nerone. c. 36.* Conſtat, ait quoſdam cum pædagogis, & capſariis, vno prandio pariter necatos.

Capſarij autem, in qua ſignificatione accipi debeant apud Taruntenum Paternum, *l. fin. D. de iure immun.* nondum planè conſtat: ſuperioribus duabus non continentur. neque enim his tributa cenſenda eſt munerum grauiorum vacatio: neque pro capſarum artificibus accipi idem poteſt, vt quidam Lexicographi autumant. Nam illic non ſubieciſſet Iuriſcoſ. & artificibus. Tu conſule Baſilica in cum Paterni locum.

CAPTATORIÆ inſtitutiones vide Captare in verbo, Capio.

CAPVT ex Græco ductum, *vt Feſtus lib. 3.* ſcriptum reliquit: quod illi interdum κάϐα dicunt, ídque per apocopen, pro κάϐαλον. Varia & multiplex eſt huius verbi acceptio. Primùm quidem caput, quia principale hominis membrum, & rationis ſedes eſt, à Platone in Timæo diuiniſſimum appellatur: ideóque κεφαλικῶς pro toto homine ponitur: & ſic pro perſona apud Paulum *l. 2. ff. de*

Public.iud.l.3.D.de cap.minut.l.7.verſi.ex nouis in fi.D. eod. & Papinianum l.pen.§.teſtamento. D. de bono.poſſeſſio. ſecundum tabulas. Eodem ſenſu κεφάλαιον à Græcis, vt apud Lucianum ὅ,τι τὸ κεφάλαιον τῶν κάτωθεν ἤγαγες, quodnam caput ex inferis deduxiſti. Sic etiam caput dicitur quodcunque in recenſione numerum efficit, à Dialecticis indiuiduum appellatum. Hinc in gregibus & armentis tot capita numerantur, quot beſtiæ ſunt. *l. 1. §. vlt. & l.3.D.de rei vindic. l. 13. de pig.* Vnde in locum demortuorum alia ſubſtituere, *apud Vlp.l.8.& l.70.ff.de vſufruct.* quo eodem modo *Vlp. in l. pronuntiatum. 195.ff.de verb.ſign.* ita ſcripſit: & cum paterfamilias moritur, quotquot capita ei ſubiecta fuerint, ſingulas familias incipiunt habere. Hinc Tributum capitis dicitur à Iuriſconſ. quod in ſingulas perſonas imperatur, *l. 3. & vlt.ff. de cenſi.* Hinc cenſa dicuntur ciuium capita, cùm à cenſoribus in luſtris condendis eorum nomina in tabulas publicas relata ſunt. Hinc apud Papinianum *l. 11.§.D.de bon.poſ.* qui ſe arrogandum dat, cum capite fortunas quoque ſuas in aliam domum ac familiam transferre dicitur: id eſt, cùm ſua perſona, vt vulgus loquitur. Hinc diuiſio in capita, id eſt, in viriles, *Vl.l.2.§.1.ff.de ſuis.& le.§. noſtra autem.de Inſti. hære. quæ ab inteſtato defertur.* quod Iuſt. κατὰ τῶν προσώπων ἀριθμὸν interpretatur, ſcilicet, vt æquales partes quiſque ferat: cui opponitur ea quæ in ſtirpes dicitur. Hinc cum ordinis alicuius quoddam ius eſt proprium ac præcipuum, ſi quis ex illo ordine moueatur, in quo caput ſiue numerum obtinebat, capite minutus dicitur, id eſt, iure illo, quod illius ordinis erat, proprium, priuatus ac deminutus. Hinc capitis deminutio apud Iuriſconſultos. Nam in eo tractatu, Caput ſine dubio ius ſignificat, ex eo alicui quæſitum, quòd caput ſiue locum in ordine aliquo, cuius erat illud ius, obtinet. Qua de cauſſa, Paulus, *in l.3. in fi.D. de ca.min.* ſeruum capite minui negat: quia nullum, inquit, ius habet. Exempli cauſſa, liberis hominibus, qui nondum tamen tributum obtinent, facultas eſt (quæ & libertas appellatur) quidlibet faciendi. Quare, qui in eum ordinem (ſic enim Cicero loquitur) cooptatur, caput iam habere dicitur, vnde ſeruus, qui pro libertate pretium perſoluit, pretium pro capite ſoluere dicitur, apud Plautum & Iuriſconſultos frequentiſſimè, id eſt, vt liceat illi caput in ordine libertorum obtinere: qui ſi poſtea libertate multetur, capite, id eſt iure libertorum minutus dicetur, *l.vlt.ff.de cap.minut.*

CAPVT liberum, pro homine libero veteres dicebant. Hinc illa definitio Seruij *in l.1.D. de tut.* Tutela eſt vis ac poteſtas in capite libero, *vt apud Agellium lib.5.ca.19.* Tutoribus in pupillos tantam eſſe auctoritatem fas non eſt, vt caput liberum fidei ſuæ commiſſum, alienæ ditioni ſubiiciant. Hinc

Caput liberum facere, pro manumittere, *apud Plautum in Mercat.* Liberum caput tibi faciam paucos menſes. Hinc

pro Capite pecuniam ſoluere, id eſt, pro libertate. *Plautus in Perſa,* Vt des mihi nummos ſexcentos, quos pro capite pendam. Hinc in eandem ſignificationem, in Caput alicuius interrogari, Arcadius *l.de minore.§.poteſt.D.de quæſtionib.torqueri.* Vlpianus *l.1.§.ſeruum.D.eod.* aiunt, & teſtimonium dicere idem dixit, *l. 1. §. qui cum.14.§.is demum ff.de bo. li.* pro in perſonam.

Caput etiam ſtatum ſignificat. Sic capite minuti dicuntur, qui ſtatum mutant. *in edicto Prætoris, l. 2.§.1.ff.de cap.minut.* vnde Capitis minutionem ſtatus mutationem definit Gaius *l. 1. D. de cap.minut.* id eſt, ademptionem iuris eius quod quis vel ex libertate, vel ex ciuitate, vel ex agnatione proprium habebat. Hinc

CAPITE DEMINVTVS dicitur. qui mutatus eſt ciuitate, &

ex aſſi

Digitized by Google

ex alia familia in aliam adoptatus: & qui liber alteri mancipio datus eſt: & qui in hoſtium poteſtatem venit: & cui aqua & igni interdictum eſt. *Feſt.* Hinc

Capitis deminutio, quam in tria genera diſtribuit Paulus *l. fi. D. eod.* in maximam, mediam, minimam. Tria enim ſunt, inquit, quæ habemus: libertatem, ciuitatem, familiam. Igitur cùm omnia hæc amittimus, hoc eſt, libertatem, ciuitatem & familiam, maximam eſſe capitis deminutionem. Cùm verò amittimus ciuitatem, libertatem retinemus, mediam eſſe capitis deminutionem. Cùm & libertas, & ciuitas retinetur, familia tantùm mutatur, minimam eſſe capitis deminutionem conſtat. Quam Pauli diuiſionem & probat, & explicat Iuſtinianus *Inſtitut. de capit. deminut.* Vlpianus tamen genera duo conſtituiſſe tantùm viſus eſt, magnam & minorem. *l. 1. §. ſi filius. D. de ſuis & legit. hered.* Minorem, mediam interpretatur illic Accurſius, quod probatur *in §. minor. inſtit. de cap. deminut.* Hanc velut ἀντινομίαν ita conciliandam putem, vt minore etiam minima contineatur. *Hoc probatur iunctis §§. ſi filius. & minor.* Sed enim magna Capitis deminutione etiam mediam comprehendunt plerunque Iuriſconſulti *l. 1. §. capitis. D. ad Senatuſconſultum Tertyllianum.* quod & Seuerino Boethio probatur, qui deplorationem maximam capitis deminutionem appellauit.

CAPITA deminuta, capiuntur pro capitatione, pro tributo videlicet, quod pro ſingulo quoque capite exigebatur. *Pacatus in Panegyr.* Quid memorem capita deminuta, & vitam ære taxatam? *Alciat. l. vnic. C. de colonis Tracen. libro 11.*

Caput quoque initium ſignificat, in ea formula, à Capite rationem reddere, id eſt, ab ipſo actus geſti initio, *l. atquin 19. §. 1. D. de neg. geſt.* Originem aquæ primam ſonat, *l. aquam. 16. D. quemadm. ſeruit. amitt. l. ſeruitus. 9. D. de ſeruit. ruſtic.* quod & Vlpianus his verbis *l. 1. §. caput. D. de aqua quotidiana & æſti. explicat*: Caput aquæ illud eſt, vnde aqua naſcitur. *Vitruuius li. 7. ca. 1.* Tum deprimendus eſt puteus in eo loco, & ſi erit caput aquæ inuentum, plures ſunt circà fodiendi.

Caput rationum, eam ſolam partem, quæ ad inſtruendum aliquem pertinet, ſignificat, velut ſumma, *l. argentarius §. 1. D. de edendo*: Accurſius ibi à capite, id eſt, cum die & conſule, quæ ſunt in capite, interpretatur: quod ineptum eſt Bartol. appellat particulam illam ſeiunctam, quæ ad rem pertinet, & qua de agitur, quod & veriſſimum eſt, vulgò Capitulum vocatur: quo ſenſu ſæpè κεφάλαιον apud Græcos reperias. Sic eodem ſenſu caput mandatorum dixit Martianus *l. diuus. 6. D. de cuſtod. reor. & caput Edicti Varro lib. 5. lingua Latina.*

Caput anni, pro initio accipi adnotat Accurſius *l. 1. C. quando dies legat. ced.* Caput montis appellat Bart. *in tract. de inſula. §. quod frequenter. numero 5. per l. 1. C. quando dies leg. ced.* quod ſupra partem ſuperiorem eleuatum eſt. Caput rei etiam vocat, per quam in illam rem ingredimur. Caput prouinciæ dicitur ciuitas honorabilior: *Bart. d. §. quod frequenter accidit per l. inter claras. in princ. C. de ſumma Trinit.* caput contubernij, *apud Vegetium lib. 2. cap. 8.* denis militibus præpoſitos ſignificat.

CAPITA pro fœno, paleis, & iumentorum pabulis poni ſolebat, *l. 1. quæ Græca eſt. C. de ann. & trib. libr. 10. & in titul. de annonis & capitu. & alibi ſæpè* Marcellinus libr. 22. Pabula, inquit, iumentorum quæ vulgò dictitant capita. *Caſſiodorus lib. 7. Epiſt. Varr.* Ad equos capitum definitum. capitu. autem in d. titul. cùm effertur, quidam mendoſum exiſtimant, & capitibus, alij capitatione reponunt: nec animaduertunt ea forma dictum qua ſignificatu,

quarta nominum declinatione &ſcribatu *l.1.D.de mun. & honor.* tametſi, capitibus,ſuſtineri poteſt.

Capita officij, primates officij ſonant, *l. 2. C. de proximis ſacr. ſcrin. vt colligitur ex l.fin.de offic. diuerſ.lib.1.C.* Vtriuſque legis eadem eſt ſpecies, & ſic geminantur, vt annotaui libr. 1. Mediæ Iuriſprudentiæ. Capita ſcholarum, dicuntur milites in ordine caſtrenſi, *Marcellino lib.25.*

Capitis etiam appellatione ſors principalis continetur *l.vnic.in fin.C. Theodo.de vſucap.res iudic.* Sed capitis, ait, quidem duplæ, vſurarum verò ſimplæ. *Ambroſius cap.5.de Tobia.* Offertur, inquit, pecunia creditori, vix exoluis vſuram, caput debes. Sic Græcis κεφάλαιον, ſicut in ea re teſtis Æſchines clariſſimus apud eos Orator, ἕως τὸ κεφάλαιον ἀπέδοσαν, quo ad ſummam ſoluerunt & ſortem.

Capita nundinatitia appellat Tertullianus *in lib. de velandis virginibus* petulantiam, impudentiam oſtentatitiæ virginitatis.

Caput noxa ſequitur, prouerbium apud Iuriſconſ. *l.1.§.14. D.depoſ.& l. qui ex pluribus 20.& l.vlt. D. de nox. action.* in quo vox caput pro perſona quæ caput habeat, & cum qua lege agi poſſit, poſitum eſt; veluti, quandiu Parmeno meus eſt ſeruus, eius ſum caput.

capitis accuſare, *apud Vlpianum.l. qui cùm maior. 14. §. is demum. D. de bon. libert.* videtur qui tali iudicio adpetit, cuius pœna aut ſupplicium habuit, aut exilium, quod ſit vice deportationis, vbi ciuitas amittitur: quod probat Terentius clemens, *l. cum patronum 10.D. de iur.patro. Sic accipitur in l.ſi filius.§.pen.D. de fideicomm.libert.*

capitis anquirere, *apud Liuium lib. 26.* capitaliter accuſare. capite litem æſtimare. *apud M.Ciceronem in Cluentiana,* eſt capitales concluſiones concipere: Vt lis hæc, ait, capitis æſtimaretur.

capite cauere, *Budæo in forenſibus,* eſt ſub vita, & honore promittere, *ex M.Cicerone.*

capite, & fortunis cauere, *eidem ex Plinio*, eſt obligare perſonam; & bona.

capite cenſi, *Agellio libr. 17.capit. 10.* qui nullo, aut paruo ære cenſebantur. Extremus autem cenſus capite cenſorum fuit æris 375.

capitis iudicium facere, *apud Marcum l.lex 7.D de leg. Iul. repet.* accuſare.

Capite ſancire, *Budæo in forenſibus*, defendere ſub pœna ſuſpendij.

CAPITAL à capite ducitur, *vt ait Varro lib.4.ling.Lat.* eſtque, vt idem ſcribit, texta faſciola, qua capillum in capite colligarent, quod ſacerdotulæ in capite etiam nunc ſolent habere. *A.Feſtus libr.3.* Linteum fuiſſe quoddam, quo in ſacrificiis vterentur, tradit. capital alia ſignificatione eſt capitis periculum, crimen capite vindicandum, *vt explicat Nonius*, quod capitis pœna luitur, *vt Feſtus eodem libr.* Sic accipitur apud Arrium Menandrum. *l. omne 6. §. 4. D.de re milit.* Si quis commilitonem vulnerauit, ſiquidem lapide, militia reiicitur: ſi gladio, capital admittit, & Calliſtratum *in l.fin.D.de termin. mot.* Cic. de Leg. lib. 2. Quique non paruerit, capital eſto.

CAPITALIA iudicia ea dicuntur, ex quibus pœna mors, aut exilium eſt, hoc eſt, aquæ & ignis interdictio: per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate, *ita definit Paulus l.2.D. de public. iudic.* De iiſdem loquitur collega eius Vlpianus *l. ſeruum 33.§.publicè.D.de procuratoribus.* Non capitalia autem ſunt, ex quibus aut in corpus aliqua coercitio pœna eſt *d.l.2.*

Capitalis omnis cauſſa, licet Latinè loquentibus exiſtimationis eſſe videatur, tamen appellationem capitalem mortis, vel amiſſionis ciuitatis intelligendam eſſe ſcribit Modeſtinus *l.licet.103.D.de verb.ſignif.* in quem videndos relinquo Bartol. Alberic. & Alciat. & M. Ciceronem in Orat. pro P.Quin-

Digitized by Google

P. Quinctio. Quod ait Modeſtinus, Omnis, etiam ad ciuiles cauſſas pertinet, quæ infamant.

Capitale CRIMEN dicitur, *Bartolo interprete in l. 2. D. de public. iudic.* ſiue ſit mors naturalis, ſiue ciuilis. Quærit deinde vtrum in dubio crimen capitale ſit, ſi pro crimine duæ imponantur pœnę alternatiuæ. Reſpondet, capitale.

Capitalis homo dicitur qui facinus capite vindicandum admiſit, *vt colligitur ex Pauli ſententia l. 2. D. de public. iudic.*

Capitales inimicitiæ, *apud Iuſtinianum. §. inimicitia. Inſtit. de excuſatione tut.* ſiue (*vt Modeſtinus l. ἐάν δύο. 6. §. ἀφίεται. D. eo.*) *κεφαλικὴ ἔχθρα*, ob capitalem accuſationem ortæ. *A. Auguſt. lib. ſingul. ad d. l. 6* quam definitionem probat Cuiacius anteceſſor *ad d. l. 6. per Nouel. 6. §. εἰ μέντοι τις.* Sic etiam accipi debent inimicitiæ *in Decretali Pontific. Epiſtola. cap. quamuis. de ſent. excomm. & c. De cetero. extrà, eod.*

capitales quæ pœnæ ſint, diſces ex Calliſtrato, pœnarum capitalium gradus diſtribuente *l. capitalium. D. de pœn.* Primus eſt mors, cui variè addicuntur rei, *d. l. capitalium.* Secundus, metalli coercitio: tertius deportatio. *d. l. capitalium. vbi vide Alber. Roſatinum, & Felin. c. qualiter, & quando l. 2. extrà, de accuſationibus.*

capitalis rei damnatum intelligere debemus ex Africano *l. edicto. 13. D. de bonorum poſſeſſ.* cui pœna mors aut aquæ & ignis interdictio ſit. Vlpiano illi non diſſentiente. *l. 2. D. de pœn.* qui ait eſſe, ex qua cauſſa mors, vel etiam ciuitatis amiſſio, vel ſeruitus contingit. Eodem quo & ſuperiora ſenſu accipienda eſt.

capitalis ſententia, *apud Hermogenianũ l. ſi quis 22. § miles. D. de legat. 3.*

capitalem diem dicere reo.

capitalem fraudem admittere, in edicto Ædilium Curulium *l. 1. D. de ædil. edict.* eſt tale aliquid delinquere, propter quod delinquens capite puniendus ſit. *l. cùm autem. §. excipitur. de ædil. edict. D.* veteres enim fraudem pro pœna ponere ſolitos fuiſſe refert ibidem Vlpian.

CAPITALES TRIVMVIRI Romæ erant, ad quos capitalium cauſſarum animaduerſio ſpectabat, carceriſque cuſtodia vt cùm animaduerti oporteret, interuentu eorum fieret, *auctor Pomp. l. 2. §. deinde cùm eſſet. D. de origin. iur.* Quæ verò ratio fuerit olim in facinoroſos animaduertendi, Budæus refert in prioribus adnot.

CAPITATIO, tributi ſpecies, *apud Arcadium Cariſium l fina l. §. penult. D. de muner. & honor. l. ſacroſancta. 8. C. de ſacroſanctu eccleſ. in l. eccleſiis. & l. quiſquis. C. de epiſc. & cler. l. 1. & 2. C. Theod. de immun. conceſ. & alibi.* quæ perſonalis erat, & capiti ſiue perſonæ mágis, quàm rebus aut facultatibus imponebatur, & ab iis etiam qui nullum cenſum haberent, nulláque prædia poſſiderent, exigebatur, ſicuti olim Romæ capite cenſi fuerant. *Sicque ſumitur etiam in l. vnic. C. de capita. ciui. cenſi. lib. 11. & alibi ſæpè.* Eodem quo *in d. l. vnica.* ſenſu dicuntur Capita releuata, *in l. 6. C. Th. de cõlat. don.* vbi etiam de capitatione humana fit mentio. Capitatio etiam annonariam pro menſura agrorum functionem, indictámque poſſeſſionibus pro iugorum & capitum quibus coluntur & arantur, numero collationem deſignat. *l. ſi minor. C. de actio. empt. l. fin. C. Theod. ſine cenſ. vel reliq.* Huius autem appellationis ratio hæc reddi poteſt quòd iumenta capita vocarentur apud A. Marcellinum, quorum iugo vno quantum arari poterat, id ſubiugationis appellatione in deſcriptionem veniebat, tributariæque functioni ſubiiciebatur. inde Capita & iuga, & capitationem & iugationem in eadem oratione, tanquam parem vim habeant, poni videas. *l. immunitates de agr. & cenſ. li. 11. C.* Dicitur & iunctim iugorum capitatio, *l. 1. C. Theod. de immunit. conceſſ.* & *ζυγοκέφαλον Nouell. 17. §. ἀναγκάσεις.*

Digitized by Google

quod Iulianus Patritius vertit, *iugera*. vel (vt alij legunt) *iuga*. Eam conlationem pro numero iugorum, & captum, quæ quiſque poſſidebat, factam dilucidè oſtendit *l. ſi. C. de immu. nem. conced.* Vide Carol. Molin. in Conſ. Pariſ. titul. *des droits ſeigneuriaux* in proœm. n. 9.

CAPITIA Nonius interpretatur, capitum tegmina: tamen Varro capitium dictum putat ab eo, quòd capit pectus, id eſt, vt antiqui dicebant, indutu comprehendit. Vlpianus autem inter muliebres veſtes recenſet, *l. 23. §. 1. D. de aur. & arg.*

CAPITVLVM non ſolùm paruum caput ſonat, *vt eſt apud Terentium: quod & notat Panorm. in c. capitulum. extrà de reſcript.* ſed & ponitur vt diſtinguat vnam materiam ab alia, & ſic dicuntur capitula Decretalium. Nam quælibet Decretalis per ſe Capitulum dicitur, *quo ſenſu accipitur in c. quod in dubiis &c. inter alia. de ſentent. excommun.* Quandoque ponitur CAPITVLVM pro loco vbi canonici cõgregantur: quia ſignificatione accipi ait Panermitanus *in c. in cauſis de electionib.* Sed verius eſt & rei magis congruum, vt accipitur pro ipſo canonicorum collegio, & pro ipſis canonicis congregatis: ſic accipitur in d. can. capitulum.

Capitulum interdum ſignificat temonariam functionem. *l. 15. & l. 18. Cod. Theod. de extraordinar. ſiue ſordid. mun. Sic accipi & regi debet in l. maximarum. 12. C. de excuſatione muner.* Eadem functio Capitularia appellatur, *l. 14. C. Theod. de extraord. ſiue ſord. mun.* Vide TEMONARII.

CAPITVLVM *Feſto libr. 3.* veſtimenti genus quo caput tegebatur.

CAPITVLARES à capite ducutnur: ſunt autem libri ſtatutorum, eorum capitula continentes *gloſſ. in auth. caſſa. C. de ſacroſanctis eccleſiis.*

CAPITVLARII, capitum exactores, Symmacho *11. epiſt.* qui & Cephalcotæ dici cœpti ſunt, *l. ſi. C. Theo. de patro. vicor.* qui & liturgi *d. l. fin. & de capitulariis l. 2. C. de priu. cor. qui in ſac. palat. milit.*

Capitularij horreorum, & tabernariorum, *apud Caſſiod. in lib. variarum.*

CAPITANEI dicuntur, qui Latini ſunt Principes, aut Proceres: quod tanquam caput reliquo corpori, ſic illi reliquis ciuibus præſunt. Horum duæ ſpecies numerantur: nam & alij ſunt Capitanei Regni: quo verbo Duces, Comites, Marchiones intelliguntur: ac propriè Capitanei nominantur *lib. Feud. 1. ti. 3. §. 1. & titul. 7.* Alij verò impropriè, qui vrbium præfecti ſunt, quibus plebs ab aliquo ſuperiorum gubernanda commiſſa eſt: qui & valvaſores Regij, aut maiores appellantur, *lib. feud. 1. tit. 1. §. 1. & tit. 7. & tit. 17.*

CAPITOLIVM ex eo dictum ait D. Halicarnaſſæus, quòd caput illic inuentum eſt, ideóque caput Italiæ eſt: ibi varia fuiſſe auditoria conſtituta docentium conſtat, *l. vnic. C. de ſtudi. liber. vrb. Rom. lib. 11.* Templum erat Iouis in cliuo Tarpeio aſcenſu (vt puta) difficile. Hinc conditiones conceptæ quæ in faciendo conſiſtunt, vel non faciendo, *l. ſi tam. 11. & l. Mutiana. 7. D. de conditione & demonſtratione.* Antea tempore Legum Decemuiralium Arx Tarpeia appellabatur. Ait lex, QVI FALSVM TESTIMONIVM DIXERIT, SAXO TARPEIO DEIICITOR. Quod pœnæ genus iure optimo abrogatum eſt, imò & vetitum, *l. ſi diuino. §. ſi. D. de pœn.*

CAPITVLENSES, *apud Paulum l. ſi. D. de cenſibus* populi ſunt Italiæ, à capitulo oppido, cuius commeminit Plin. *lib. 3. cap. 5.* Illis tributum capitis remiſſum fuit *d. l. fin.*

Capſoldum, *Saliceto, & Alciato l. priuilegia, C. de Sacroſanctis eccleſiis*, quòd de ſolido, id eſt, integro carpatur: Collybus κόλλυβος rectius appellatur, detrimentúmque pecuniæ ſignificat. Ariſtophanis interpres εἶδος ὀβολοῦ νομίσματος eſſe ait, alij dicunt pecu-

pecuniam eſſe, quæ Numulario datur pro pecunia commutanda.

CARBONVM appellatione ligna ad cibos coquendos conficiendóſque non contineri, *Vlpianus ait. l. ligno* 55. *§. ſi lignum ff. de legatis*. 3. *repetita in l. carbonum* 167. *ff. de verbor. ſignificatione*. Sed nec titiones, & alia ligna cocta, nec fumum faciant, carbonibus adnumeranda ibidem ſcribit idem. Quid igitur eſt Carbo? tum dicitur cum pruna extincta eſt. Græcis ἄνθραξ. *Huius meminere Papinianus l.* 4. *§. modum. de ſeruit. titul. gen. & Vlpianus l. fundi* 17. *§. ſi ruta. ff. de actio empt.* Carbonis autem inlatio ſordidis, extraordinariiſque muneribus connumeratur, *l.* 15. *& l.* 18. *C. Th. de extraord. ſiue ſordidis muner.*

CARBONIANA bonorum poſſeſſio, vide ſuprà Bonorum poſſeſſio. Dicitur autem à Carboniano inuentore, vel auctore. Et datur ſolo nato, & non naſcituro: in quo differt ab edicto de ventre in poſſeſſionem mittendo, quod ſubuenit naſcituro. *Vide tot. tit. de Carbo. edicto. ff.*

CARCER, *ait Seruius lib.* 1. *&* 5. *Æneidos*, eſt vndecunque exire prohibemur: ſic dictus ſecundum Varronem, quaſi arcer, ab arcendo: *quod Vlpianus probat l. aut damnum.* 8. *§. ſolent. ff. de pœn.* carcer, ait, ad continendos homines, non ad puniendos haberi debet. carcerem etiam pro palæſtra interpretari ſic ait Tertullian. *lib. ad Martyres*. Bartol. tamen *in tract. de Carceribus*: carcer, *ait*, eſt locus ſecurus & horribilis, repertus non ad pœnam, ſed ad delinquentium vel debitorum cuſtodiam. At Ciceronis tempore, hoc eſt, ſtante Reipub. quoniam in carcerem damnati coniiciebantur, ibíque de iis ſupplicium ſumebatur, idcirco in catilinaria II. ipſe ſic loquitur; Sentiet in hac vrbe eſſe conſules vigilantes, eſſe egregios magiſtratus, eſſe fortem ſenatum, eſſe arma, eſſe carcerem, quem vindicem nefariorum ac manifeſtorum ſcelerum maiores noſtri voluerunt. carcer verò bifariam intelligitur: publicus & priuatus. Publicus carcer eſt, quem magiſtratus habet ad continendos homines, non ad puniendos: & in hunc ſenſum accipitur *in l.* 1. *& tot. titul. C. de cuſtodia reor.* Priuatus carcer eſt, quem habent nulla poteſtate legitima præditi, vim illicitam exercentes priuãtim: & talis ſub pœna vltimi ſupplicij interdictus eſt omnibus, *in l.* 1. *C. de priuat. carceribus. & l. ſuccurritur. ff. ex quibus cauſis maiores.* Porrò qui videantur incidere *in l. vnic. ff. de priua. carcer.* docet eleganti diſtinctione Bart. *l. cap.* 3. *ff. de adulter.* quem omnino vide. Verum eſſe, eum qui in carcere clauſus eſt, non videri neque vinctum, neque in vinculis eſſe, niſi corpori eius vincula ſint adhibita, *dixit Vlpianus in l. verum eſt.* 216. *ff. de verborum ſignificatione.* carceris quoque alia diuiſio eſt. Nam quidam eſt ad cuſtodiam, alius ad pœnam. De primo agitur. *C. toto titu. de cuſtod. reor. & dicto. §. ſolent.* De ſecundo quidam textum eſſe aiunt *in l.* 2. *C. de exactione tributorum lib.* 10. Equidem de loco cuſtodiæ cauſſa facto accipiendum putem, quod & docemur *eadem l. ſecunda*, ibi, & in vſu hominum inſtituta cuſtodia. Nec moueor ex eo textu dicere, carcer pœnalium. carcer eſt hominum noxiorum, ad eos, ſcilicet cuſtodiendos. Pontificiis tamen, carcerem pœnæ eſſe liquet, *ca. quamuis. de pœnis lib.* 6. *& Clementina* 1. *§. duro de hæreticis.*

CARCERATICVM, merces, quæ datur carceris cuſtodibus. *l. diuus. §. panniculariа.* ibi, vt putà carceraticum, *ff. de bonis damnatorum.* quam lectionem improbat Haloander, & pro eo, Chariſticum repoſuit. Vtranque lectionem reiicit Pandect. Floren. editio, & pro eo legi chartiaticum, ídque rectiſſimè: vide infrà chartiaticum.

CARDAMOMVM, *apud Marcianum l. fi. §. ſpecies. ff. de publica. & vectigal.* fruticis genus amomo ſimile, ſemine oblongo, *Plinio libro* 12. *capite* 13. *qui huius genera recenſet*, *&*

O

Digitized by Google

vide Iſidorum libr. 16.*cap.*9. *& Dioſcor. libr.*1.

CARDINEM vocat Hygenus *lib. de limitibus conſtit.* limitem à meridiano ad Septentrionem.

CARDINALES à cardine dicti ſunt, quia ſicut cardine regitur oſtium, ita eccleſia bono eorum conſilio, *not. in c. ſacroſancta. ad fin.* 21. *diſtinctio & Archidia. in c. vbi periculum.* §. *hoc ſacro de elect. lib.* 6. vbi explicat eorum officium. Cardinalem pro epiſcopo interpretatur: *glo. in c. relatio* 21. *q.* 1. Maiorem autem dignitatem non habent, quàm epiſcopus, *Bartol. l.* 1. *ſi quis. verſic. ſimile videmus ff. de appellat.* cardinales etiam olim conſiliarij adpellabantur. Romano in ſermone poſt conſilia. *cap. eccleſiaſticis.* 12. *q.* 2.

CARDINALATVS, quo iure inductus, & de eorum præſtantia, A. Barbatius *tractatu de Cardinalium præſtantia* docet.

CAREAT VIRIBVS FORMVLA, vim latæ ſententiæ habet, quod probat decretalis epiſtola, *c. penult. de deſpon. impub. & ca. ad hac de reſcriptis in antiq. Vide Fel. Sandaum. c. ex tenore & c. Rodolphus eod. tit.*

CARERE IMPETRATIS, *in l. pen. C. ſi contrarius.* id eſt, non frui beneficio literarum à principe obtentarum: quod pragmatici Galli dicunt, *Eſtre debouté de l'effet des lettres Royaux obtenues.* eodem ſenſu accipitur *in cap.* 1. *de ſchiſmatic.*

carere crimine falſi, in diui Antonini reſcripto, *l. vnic. C. ne tut. vel cura. vectig. conduc.* eſt immunis eſſe falſitatis, & vacare eo ſcelere.

Carere lanam, *apud Varronem*, pro purgare ac ita deducere, vt careat ſpurcitia.

CARENA, aliàs carentena, dicitur à carentia hominum vel cibariorum. Nam per quadraginta dies ieiunant in pane & aqua, & includũtur in aliquo ſecreto loco iuxta Eccleſiam, vbi non habent conſortium hominum: *vt no. Bernard. in c. accepiſti. de ſponſa duor.* & eſt vulgare Italicorum. *adde cap. c. uſaſti de accuſ. & ſimile not. gloſſ in c.* 2. *de ſponſ.*

CARICÆ, apud Proculum in er dulcia numerantur. *l. ſi* §. *cui dulcia. ff. de trit. vin. & oleo leg.* & ficus ſiccas ſignificat *vt ait Plinius.* Harum ſingularum nucibus, viginti foliis rutæ, granis aliquot iuniperi, aceto & grano ſalis miſtarum ea vis eſt, vt peſtem auertant.

CAREVM, *apud Paulum, l. non omne.* 5. *ff. de pen. legat.* frutex peregrinus, *Plinio lib.* 19. *cap.* 8. Peregrinum, *ait*, & careum, gentis ſuæ nomine appellatum, culinis principale. In quacunque terra ſeri vult, ratione eadem, quo oluſatrum. Laudatiſſimum tamen in caria, proximum in Phrygia.

CARINA, *in l. Mucius ff. de rei vind.* pars ea nauis eſt, quam aluum, aut ventrem adpellant. *Sic accipitur in l. quod in rerum.* §. *fi. ff. de leg.* 1. Hinc

CARINANTES, *Feſto lib.* 3. probra obiectantes, à carina dicti, quę infima pars nauis eſt: ſic illi ſortis infimæ.

CARNIFEX pop. Rom. non modò ciuis Romanus non erat, ſed ne in vrbe quidem domicilium ei habere licebat. *Cic. pro C. Rabirio perduell.* Sed moreretur prius acerbiſſima morte millies Gracchus, quàm in eius concione carnifex conſiſteret, quem non modò foro, ſed etiam cælo hoc ac ſpiritu cenſoriæ leges, ac vrbis domicilio carere voluerunt, carnificis autem, *vt ait Feſtus*, loco habebatur, qui ſe, vt moreretur, vulneraſſet.

CARPENTARII, *in l. fin. ff. de iure immunitatis & l. vnic. C. de excuſ. artif. in Baſilic.* σαγματοποιοί, qui σάγματα τ῀ ἡμιόνων faciunt, id eſt, clitellas, quæ Latinè Carpenta dici poſſunt. Carpentarius ſpeciale nomen eſſe Iſidorus ſcribit libro 10. cap. 19. Carpentum autem genus erat vehiculi, vt ex lib. 1. Faſtorum Ouidij colliges.

Nam prius Auſonias matres carpenta vehebant.

CAR-

CARPASVM, *apud Martianum l.fin.§ ſpecies. de vi public.* planta eſt, ex qua ſuccus medicamentis vtilis exprimitur, *cuius commeminit Galenus lib.1.de Compoſ.* & ἐπόνυχρᾶται τοῦ *Dioſcorid.libr.6.cap.14.vocat.* Paulus Ægineta, Carpeſiam.

CARPOCRATIANI, *l.Arrianis, C. de hæreticis*, hæretici dicti à Carpocrate, qui dixit, Chriſtum hominem fuiſſe tantùm, & de vtroque ſexu progenitum *c. quidam autem 24. q.3.* vide Philaſtrium Brixienſem Epiſcopum in hæreſeon catalogo.

CARPVSCVLVM. ſiue (vt alij legunt) carpiſculum, *definitore Fl. Vopiſco in Aureliano*, calciamenti genus eſt. Hanc etiam vocem reperi in epigrammate lapidi antiquiſſimo inſculpto, quod Viennæ Allobrogum, ad diui Mauricij ædem extat.

CARRVCA, *in l.ſi cuius. in fin. ff.de vſufr. & apud Paulum lib. 1. Sent. tit.6.§.pen. & l.in commodato. §. pen. ff.commod.* vehiculi genus duas habens rotas, quod & ciſium appellatur. Ad carrucas autem iungi mulæ ſolebant, *l.ædiles. §. quæſitum. ff.de ædil.edicto.Plin. lib.33.cap.11.* At nos, ait, carrucas ex argento cælare inuenimus Carruca dormitoria, *in l.vxori. ff.de auro & arg.legatis.* Hinc

CARRVCARIVS, *in l. item quæritur in prin.ff.loca.* qui & ciſiarius dicitur, qui carrucam agit.

CARRVLI, *l.cum duobus 52.§.ſi quis ex ſociis.ff. pro ſocio.* qui quid vehunt, vt ex eo textu liquet.

CASA, à cauatione ducta, *vt vult Feſtus lib.3.* quæ lectum paſtorale Statio appellatur. Virg.in Alexide,

Atque humiles habitare caſas, & figere ceruos.

& apud Scæuolam *l.vxorem.41. §.feliciſſimo ff.de leg.* Pro domuncula videntur poſuiſſe. *Inſtl.§.litorum. Inſtitution. de rerum diuiſ. & Pomponius l. penult.ff.de vſufru.* Caſæ literarum quæ fuerint, ex li. Variorum auctorum de limitibus, dices, & quid caſales, & Caſa: quorum verba huc tranſcribere nimis longum eſſet.

CASARIA, *apud Feſtum*, quæ caſam cuſtodit.

CASELLÆ, ſunt granaria, in quib. fructus componuntur, *ſic accipi poteſt in c.caſellas.12.q.2.*

CASCVM, *Feſto libr.3.* id eſt, antiquum & vetus: quod Varro probat *lib r.6.linguæ Latinæ.* ex Ennio: *Quam primum Caſci populi genuere Latini.* Manibus: *Caſcum caſcam duxiſſe non mirabile eſt, Quoniam canoras ſanciebant nuptias*: vt legit Ioſeph. Scaliger, *in ſuis Collect.in Varronem.*

CASEARIAM tabernam, ſiue, *vt in Pand.Florent.* eſt, Caſiariam, i, pro e, vt ſæpe poſito, dixit Ariſto apud Vlpianum, *l. ſicut. §. Ariſto.ff.ſi ſeruitus vindicetur*: in qua caſei fumigari ſolent, *vt d.§.Ariſto. lectio indicat, & ex Columella lib.7.cap.8.liquidò conſtat.* ſed & Plinius *lib.11.ca.42.* vbi de caſeorum diuerſitate loquitur. At caprarum, ait, gregibus ſua laus eſt in recenti maximè, augente gratiam fumo, qualis in ipſa vrbe conficitur cunctis præferendus.

Moris enim fuit in pleriſque Italiæ locis, colorandi, ſiccandíque caſei gratia, fumum aut ex culmis, aut ex malignis viridibúſque lignis facere, quod gratioris & ſuauioris guſtus eſſe caſei fumo infuſcati crederentur. Falsò igitur Haloander, roſarium vtrobique repoſuit *in d. §. Ariſto.* Non tamen reiicienda eſt Accurſij interpretatio, Caſeariam, in qua ſunt caſei, appellantis: tametſi ad Ariſtonis locum minimè pertineat. Sed & Caſeariam tabernam, locum vbi Caſei væneunt, rectè quis appellet.

CASITO, vel Caſſito, Frequentatiuum à Caſo, frequentatiuo verbi Cado. *Paulus de ſeruit.vrb. prædior. l. ſeruitutes.§.* Si ſeruitus ſtillicidij impoſita ſit, non licet domino ſeruientis areæ ibi ædificare, vt caſſitare cœpit ſtillicidium. *Feſto*, Caſabundus, crebrò cadens eſt.

CASSARI dicitur ſententia, quæ tenet gl. in c.accedens *le premier. in verbo, caſſanimus.* text. vt lit. non

conteſt. caſſamus, verbum etiam caſſatum denuntiamus. *quo ſenſu accipi ait Bernardus gloſſularius in d. c. accedens.* 1. ſed ineptè, alioquin fruſtra ibidem ſtatim ſubiecisſet pontifex, imò caſſas denuntiauimus. Non tamen nego, quin & caſſare caſſum denuntiare ſignificet, *in c. cum dilectus ad fin. & ibi gl. extra de elect. & clem. poteſt.* Quòd autem ea quæ ipſo iure nulla ſunt, infirmari debeant, & caſſari, liquidò conſtat *ex Nouell. 7. §.* ἐπειδὴ δὲ, ibi δῆλα καὶ τὸ γινόμενον ἄκυρον, &c. *& adnotat Accurſius in l. & eleganter. in verſi. ſi in hoc ipſo ff. de dolo.*

CASSATIO, aliquando ad factionem fertur, *in cap. propoſuit. extra de conceſ. praben. & an. ad actum nullum, Felin. c. ex parte de teſtibus.*

CASSIANI, vel qui ex ſchola C. caſſij, vel qui eius ſectæ erant, & qui C. caſſij opiniones ſectabantur: eo modo quo Sabiniani & Proculiani: *vt docet A. Auguſtin. libr. 1. Emend. cap. 5. & libr. 3. c. 4. De iis Pomponius l. 2. ad fin. ff. de origine iur.*

CASSIA VIA, à caſſio ſtrata, *apud Feſtum lib. 3.* & vide infrà, Via.

CASTALDIA, gubernatio dicitur, qua domini res gubernantur. caſtaldi, gubernatores, vel vice domini. *Zaſ. de feud. degenerant.* Itaque erat caſtaldio non abſimilis procuratori, & actori poſſeſſionum domini, *cuius ſit mentio in l. vlt. C. quod cum eo qui in aliena poteſt.* Secundum Aluarot. & gl. erat velut œconomus quidam, cui res dominica gubernanda committebatur, inſtar œconomi Eccleſiaſtici: *arg. l. iubemus nulli. C. de ſacroſ. eccleſ.*

CASTALDVM, *in leg. Lombard. l. 1. de acqui. acto. re. glo. in c. vnic. §. ſi verò. de feud. guar. in vſib. feud.* interpretatur eum, cui res domini committuntur: quam interpretationem probat *Iacob. Beluiſius, ibidem.* Eo etiam nomine procuratores continentur liquet, *indicante Alberico. Eodem ſenſu ſumitur Caſtaldio, vt ſcribit Beluiſius d. §. ſi verò.*

CASTELLVM, vt notiſſimam ſignificationem prætermittam, accipere debemus, aquæ receptaculum, quod aquam publicam ſuſcipit, *Vlpiano l. 1. §. ait prætor. ff. de aqua quotid. & æſti. & Labeoni. l. fiſtulas. 78. ff. de contrahenda emptione.* Id veteribus diuidiculum appellabatur. *vt ſcribit Feſtus libr. 4.* Quod nunc, *inquit*, caſtellum eſt, ex quo à riuo communi aquam quiſque ducit. Heſychius, κάστελλος, ait, ὄνομα τόπου ἐν ᾧ καὶ κάτω φέρονται, καὶ μερίζονται τὸ ὕδωρ. Sic accipi debet apud Paulum, *l. fiſtulam. 19. ff. de ſeruit. vrb. prædiorum. & Vlpianum l. 2. commu. præd. & l. cætera. §. item hoc prohibetur ff. de leg. 1. & l. 3. de aquæductu lib. 11. C.* De Caſtellis hæc I. Frontin. libr. de aquæductu: Eſt ferè nunc in vſu, cum plures quinariæ impetratæ fuerint, ne in viis ſæpius conuulneretur vna fiſtula, excipiatur in caſtellum: ex quo ſinguli ſuum modum recipiant. De his etiam Vitruuius *lib. 8. cap. 7. item & lib. 10. capit. 9.* Quod rota extulerit, inquit, in caſtellum infundi. Agrippa, *ait Plinius lib. 36. ca. 15. ad fi.* caſtella 130. fecit. Porrò caſtella, vt plurimùm plumbea erant, *vt videre eſt ex l. ſi venditor. 38. §. firmus. & l. fundi. §. caſtella. ff. de actio. empt.* Hæc conceptacula appellant Impp. *in l. 2. C. Theod. de aquæductu.*

CASTELLANI, qui caſtellis præerant, vt patet ex inſcriptionibus antiquis. Andreas Iſernius eoſdem eſſe ſcribit qui antea caſtaldi dicebantur, idque ex conſuetudine vtentium & in vſu loquentium. Planè aliter accipiuntur *in l. 2. C. de fund. limitroph. lib. 11.* Nam caſtellani ibi dicuntur, qui vicis paruis muris circundatis, quæ caſtella dicebantur, præerant. Sic Caſtellum apud M. Ciceronem in Oratione pro cecinna accipi conſtat. cùm id, inquit, partim mirarentur, partim non crederent. ecce ipſe Ebutius in caſtellum venit, denũtiat cecinnæ ſe armatos habere. Quod nomen in eodem ſignificatu adhuc retinet Lugdunenſis prouincia. Habent

[h]abent enim caſtella, quibus qui præ-ſunt, *Iuges des Chaſteaux* Gallico verbo nuncupantur, & *Chaſtellains*, caſtellani. quo ſenſu accipitur *in d. l. 2. C. de fund. limitroph.* Ineptiſſima eſt igitur Oldendorpij, & Spiegelij reprehenſio, aientium caſtellanos non eſſe arcium præfectos: neque enim vim verbi Caſtelli expenderunt.

CASTE VIVERE mulier dicitur, quæ legitimè nubit, *Nouell. 2. §.* ὑπολοίπῳ. quod & Bart. noſter rectè docuit. *l. fi. verſi. ſed quia. C. de iud. vid. tol. ait Imp. d. §.* ὑπολοίπου, ὥστε δεῖ τὴν σωφρονοῦσαν γάμων, εἰ καὶ δεύτεροι καθεστήκασιν. Hoc ad eum tractatum pertinet quo differitur, An legatum mulieri, ſi caſtè vixerit, præſtari debeat. *quod Bartol. placet, d. l. fin.* Paulo caſtrenſi diſplicuit. Tu expende §. ὑπολοίπῳ.

CASTIGARE, eſt non ſolum fuſtibus punire, & emendare, *l. 3. §. 2. ff. de officio præfect. vig. & l. ſi duo. §. fi. ff. de iureiur.* ſed & flagellis. *per l. ſed ſi cut. ff. de vſufruct.* Sed & ad alia pœnarum genera pertinet, *vt diſces ex c. quia plerique de officio ordin. lib. 6. & cap. ſi clericos. de ſen. excommuni. eod. lib. & vtrobique gloſſ. & Doctores.*

CASTIGATIO leuis quæ accipienda ſit apud Vlpianum, *l. ſed & ſi quemcunque §. fi. ff. ad leg. Aquil. repetita in l. item quæritur. §. item Iulianus. ff. locat.* Bald. docere nititur *ad dict. §. fin.* appellátque moderatam: quod latè explicat, caſtigationem modicam apud Vlpianum, *in l. magiſtratibus. ff. de iuriſdict.* varij variè interpretantur. Accurſius ibidem adpellat coercitionem, ſine qua iuriſdictio eſſe non poteſt: quod Bart. improbat, dicítque eam expediri officio iudicis nobili: eſſéque meri. Bald. autem ſcribit ibidem, eam habere locum in leuibus delictis, vt corpus non tangat. *Alciatus in l. imperium, numer. 154. ff. de iuriſdictio.* Modica, inquit, caſtigatio debet intelligi de ea, quæ venit acceſſoriè ad iuriſdictionem, & quæ iuriſdictionis eſt: vel ait, debet intelligi de aliqua coercitione, quæ corpus non lædat: & hæc cum Baldo conſentit.

CASTRARE apud Martianum, *l. 3. §. item qui auctor. D. ad leg. Cor. de ſicar.* eſt virilia ſeu genitalia amputare & exſcindere, caſtrare etiam ad animum refertur.

CASTRATI dicuntur, quibus virilia exciſa ſunt. Horum meminit Vlpia. *l. ſed eſt quæſitum. D. de lib. & poſthumu. l. ſi ſerua. 39. §. fin. D. de iur. dot.* Atque horum vel ſunt Ectomiæ, qui exſecti: vel Thlibiæ, qui colliſi: vel Thlaſiæ, qui attriti. *d. l. ſpadonum. & l. 4. de ſica.* Vide infrà verbum Spado. Solebant autem mangones pueros caſtrare, quo pretioſiores facerent, *l. ſi ſeruus. 27. §. & ſi puerum. D. ad leg. Aquil.* qud & M. Fabius libro 5. cap. 12. Inſtit. Orato. apertiſſimè indicat his verbis: Mancipiorum negociatores formæ puerorum, virilitate exciſa, lenocinantur. Porrò homines caſtrari S. C. & diui Hadriani edicto vetitum eſt, *l. lege. 4. §. vlt. & l. is qui ſeruum. D. ad leg. Cornel. de ſicar.*

CASTRVM, numero vnius, notiſſimæ eſt ſignificationis. Caſtra verò numero multitudinis, locum ſignificant, vbi milites tentoria figunt: quo ſenſu accipitur apud Modeſtinum, *l. 3. §. emenſor. D. de milit.* Porrò horum genera multa erant: quædam erant prætoria, de quibus Tacitus *lib. 1. Annalium* de Tiberio loquens: Diſperſas per vrbem cohortes in vna caſtra conduxit Tiberius. Alia erant vrbana, *l. ſi maritus. 15. §. legis. D. ad legem Iuliam. de adul.* Alia vigilum, ſiue vigilium, *d. §. legis.*

caſtrenſis ordo is veteribus erat, vt miles centurionis, centurio Tribuni, Tribunus legati, Legatus conſulis, Magiſter equitum Dictatoris pareret imperio. *Budæus d. l. 2. de orig. iur. ex T. Liuio lib. 8.*

caſtrenſe iugerum quadratum habet perticas. cclxxxviij. pedes autem quadratos xxviij. dccc. id eſt per latus vnum perticas xviij. quæ in quatuor latera faciunt perticas lxxij. *ex Feſto & Valerio. lib. de limitibus.*

O 3

Digitized by Google

Caſtrenſis peculij, Caſtrenſiúmque bonorum eſſe intelligitur, quidquid in militia quæſitum, vel occaſione militiæ obuenit. Caſtrenſe peculium: *vt Macer definit l.caſtrẽſe 11.D.de caſtrenſ.pecul.* quod à parentibus, vel cognatis in militia agenti donatum eſt, vel quod ipſe filiusfamilias in militia adquiſiuit, quod niſi militaret, adquiſiturus non eſſet. Macri ſententiam probat Paulus *libro 3. Sentent. titul.4.* niſi quòd pro agenti, Paulus poſuit, *proficiſcenti*: quod tamen ſecundum Alexandri Imp. diſtinctionem accipiendum eſt, *l.4. C. fam. erciſc. & vide Bart. l.1. §. nec caſtrenſe. D. de collat.* Caſtrenſis quoque peculij eſſe dicitur, quod à palatinis conſcio principe, & in eius propè conſpectu quæritur, *vt diuus Conſtantinus reſcripſit, l.vnic.C.de caſt. om.pala. pecul.* Vide Peculium caſtrenſe.

Caſtrenſe æs alienum, in caſtris contractum ex quo & Caſtrenſes creditores, *l.1. §. filijfamilias. D. de ſeparat.* & vide infrà Peculium.

CASTRENSIS, ſacri palatij officium habuit; ſub diſpoſitione ſua habebat pædagogia, miniſteriales quoque dominicos, & curam palatinorum. Huius meminere Honorius & Theodo. *l.vnic. qui à præbit. tyro. exc. C.Th. & l.38.C.Th.de decurio.*

Caſtrenſi corona donabatur, qui primus hoſtium caſtra propugnando introiſſet, cui inſigne erat ex auro vallum, *Feſtus lib. 3. & Agellius lib. 5. cap. 6.*

CASTRENSIANI ſunt miniſteriani aulici, *vt colligitur ex rub. de Caſt. & miniſt. li.12. C. qui ſacro Imperatoru miniſterio deputati ſunt, l. 4. C. eod.* veluti prægustatores, pincernæ, veſtitores, piſtores, pædagogia, ſeu pædagogiani pueri, *vt Marcellinus lib. 26. deſcribit*, tunica auro diſtincta induti à calce in pubem, purpureis operti tegminibus pedum, quos & *li. 30.* refert in venatione diſponi ad canes retinendos: Gallicè, *Paiges*. Caſtrẽſes miniſtri appellantur à Lampridio in Alexandro. *De his Tertull. lib. de corona militis*: Eſt etiam, inquit, alia militia regiarum familiarum. nam & Caſtrenſes appellantur. Hi erant ſub diſpoſitione viri ſpectabilis caſtrenſis ſacri palatij: *vt refert Cuiac. in tit.5. lib.12.*

CASVS in iure variè accipitur. Quandoque facti ſpecies propoſita, quódque in diſputationem incidit: ſic accipitur apud Iulianum *l. neque leges. D. de legibus.* quódve caſu accidit. Cauſſam Cicero appellat: *vt Verrina 3.* Tantùm quòd hominem non nominat: cauſſam quidem totam perſcribit. Hinc Seneca in prologo Declamat. Declamabat autem Cicero. nõ quales controuerſias dicimus, nec tales quidem, quales ante Ciceronem dicebantur, quas Theſes vocabant. Controuerſias nos dicimus: Cicero Cauſſas vocabat. Caſum, id eſt, negligentiam explicuit Gaius, *l. qui ædes. D. de incen. ruin. & naufrag.* Caſus, quòd inopinatò euenit, aut contingit, *§. theſauros. Inſtit. de rer. diuiſ.* vbi Accurſius ita definit: caſus, inquit, eſt inopinatus rei euentus, ex diuerſis cauſſis proueniens ob aliud.

Caſum fortuitum diffiniſſe videtur Vlpianus, quem nullum conſilium humanum præuidere poteſt, *l. 2. §. ſi eo tempore. D. de admi. re. ad ciuit. pertin.* & cui humana infirmitate reſiſti non poſſe idem ait *l.1. §. is quoque. D. de obligat. & actio.* quod diuorum principum reſcripto iuuatur, *l. in iudicio. 38. C. loca.* eius generis ſunt mors, latronum hoſtiúmve incurſus, piratarum inſidiæ, naufragium, incendium, fugæ ſeruorum: *ait Gaius l. in rebus. 18. D. de commo.* rem explicans. His adiicias vim aquarum, inſolitam ventorum vehementiam, ruinam, labem, effracturam, rapinam, tumultus, *l. contractus. 24. D. de diuerſ. regul. iur. antiq. & alibi ſæpè*: & hi adpellantur Caſus maiores. Adpellantur & huiuſmodi caſus vis maior, vide infra Vis maior. Exempla ſæpius in iure Ciuili reperias, quàm quod tranſcribi debeant. caſum & fortunam pro iiſdem vſurpat Vlpianus *l. 1. §. ſi magi-*

Digitized by Google

ſi magiſtratus. D. de magiſtratibus conueniend. Vnde rectè caſum dixit Feſtus libro 3. quod fortuitò hominibus accidit. Diuerſa eſt Caſus acceptio apud Marcellum. l. quia in eum. 16. D. ad legem Aquiliam. Quia in eum (ait) caſum res deuenit, à quo incipere non poteſt, & apud Scæuolam l. Gallus. §. ille caſus. D. de libe. & poſthum.

Caſum, pro amiſſione dixit vetus interpres. Nouell. 22. §. miticris. quæ etenim amittuntur, cadere dicuntur, pro quo Iuſtinianus ipſe, διδομένον ἐκπτωσιν dixerat.

CASVS MILITIÆ, Nouella 35. & 53. eſt id, quod mortuo milite, qui in aliqua ſchola inter ſtatutos relatus eſt, hæredes eius, vel liberi, aut vxor ex communi ſcholæ placito à Principe capiunt, vt indicat l. vltim. C. de pign. vbi & ſcholæ placitum dicitur, & l. omnimodo. §. vlt. de inoffic. teſtament. in illo loco, vel mortuo militante certa pecunia ad hæredes eius perueniat. Nec enim ad hæredes militia tranſit, quæ perſonæ cohæret, ſed caſus militiæ. Igitur & in Nouella 97. caſus militiæ fieri dicitur mortuo milite. Vide Iulian. Anteceſſorem. ſub titu. De caſu militis. Fruſtra ergo diſputat Lælius Taurellus, quæ ſint militiæ ex caſu, ex dicta Nouella 53. cùm nullæ vnquam militiæ talem appellationem habuerint, & Iuſtin. in ea Nouella non dicat, τὰς ἐκ τοῦ χάους κεκλημένας στρατείας, ſed τὰς ἐκ τοῦ κεκλημένου χάους στρατείας. Qui de his plura videre volet, conſulat Iaco. Cuiac. expoſitionem in Nouellas.

Caſu etiam vocabulorum formas ſignificari ſcribit Feſtus lib. 3. quia in aliam atque aliam cadunt effigiem: & hoc ſenſu ſæpè caſus pro caſu ponitur, vt adnotat Bernardus gloſſematarius Iuris Pontif. in c. 1. de iud.

Κατὰ πόδα, ſignificat iiſdem veſtigiis inſiſtere, & pedetentim ſubſequi, & ad pedem, vt docet Alcia. lib. 11. Parerg. ca. 6. Iuſtin. de compoſit. D. §. 27. Niſi tantùm, ſi velit eas in Græcam vocem transformare, ſub eodem ordine, eáque conſequentia, ſub qua & voces Romanæ poſitæ ſunt: hoc, quod Græci κατὰ πόδα dicunt. Hæc ille.

Καταβολὴ, conſtitutio, & ſolutio, & præſtatio, verbum iuris eſt. Hinc καταβολαὶ τῶν προσόδων, redituum præſtationes dicuntur. Ariſtot. 2. Oeconom. & ſæpè in Nouell. Iuſtin. 128. εἰ ποτ. & aliis. §§.

CATABOLENSES, in Rub. C. Theodoſ. de Piſt. & Catabol. lib. 14. tit. 4. & eod. tit. l. 9. quo ſenſu accipi debeat, nondum planè ſatis conſtat: niſi dicamus eos fuiſſe, qui panes exercitui præſtarent, ἀπὸ τοῦ καταβάλλεσθαι, vel καταβάλλειν, id eſt, ſoluere, vt ait Budæus in poſte. adnot. Catabolenſes alio ſenſu accepiſſe Caſſiodorum, ſubiecta eius verba, lib. 3. Variarum epiſt. ad Feſtum V I. Patritium, declarant. Atque ideò magnitudini tuæ præſenti admonitione declaramus, vt marmora, quæ de domo Pinciana conſtat eſſe depoſita, ad Rauennatem Vrbem per Catabolenſes veſtra ordinatione dirigantur. Eodem ſenſu accipiendi ſunt apud eundem li. 4. Variarum, ad Godiſcaleum Saionem. vbi pro Catabulnenſis, legendum. Catabolenſis, rectè cenſuit B. Briſſonius.

CATADROMVS, apud Labeonem, in l. ſi ſeruus. 54. D. de actio. empt. quibuſdam ſignificat deſcenſum ex grue machina. Verior ſemper mihi viſa eſt explicatio eorum qui funem extentum ex edito loco in inferiorem demiſſum exiſtimant: quod & Labeonis verba ſignificant. Veriſſima igitur eſt huius loci lectio, vel inuito G. Budæo in eum Labeonis locum: tametſi non ſim neſcius catadromum locum ſignificare, in quo decurri ſoleat, apud Suetonium in Nerone capit. 11. idem quod Gallis, Licia.

CATAPHRYGES, apud Iſidorum 8. etymolog. libr. hæreticorum genus, quibus nomen à Phrygia prouincia inditum ait. Hi adſerebant, aduentum Spiritus ſancti non in

Digitized by Google

Apoſtolos, ſed in ſe traditum.

Κατάπλους, portus ad quem plurimùm appelli ſolet. *Vlpia. l. 4. §. 4. D. de offic. proconſ.*

CATASTA, locus vbi ſerui venales exponebantur. Erat & cataſta machina lignea longa, & magna compedis forma, qua ſerui vincti tenebantur, *vt refert Plinius, lib. Nat. Hiſtor. 35. cap. 18.*

CATASTRVM, quod Extimum eſt, barbaris Iuriſperitis appellatur. *ea voce vtitur Andr. Alciat. reg. 1. praeſum.* 10. Et cataſtrum videtur appellare Bart. *in l. forma. §. ſi cùm ego. D. de cenſib.* librum, quo tributa, & cenſus æſtimari ſolent, *in §. ſi cùm veniam. d. l. forma.* ipſam æſtimationem Alciat. *reg. 1. praeſum.* 10. *& l. in ſuis. D. de lib. & poſthum.* æſtimum vocat: Vlpian. *d. §. ſi cùm ego.* profeſſionem. *in §. ſi cùm veniam.* cauſam addictam.

Κατηχέω. & Κατηχίζω *apud Paulum Apoſtol. ad Galat. 6. & cap. ante baptiſmum de conſecr. diſt.* 4. ſignificant inſtituere, erudire, initiari. cathechiſare verbo Latine vtitur Tertullianus, *lib. de Corona militis.*

κατηχούμενος, Cathecumenus. *quo vſi ſunt Paul. Apoſtol. ad Rom. capit. 2.* Κατηχούμενος ἐκ τοῦ νόμου *& Auguſt. ad Fortunatum, in cap. Catechumenum. de conſec. diſtin.* 4. Audientem, & auditorem ſæpè vertit Tertullian. Hinc

CATECHISMVS, inſtitutio, *Nicolao Pontifici Maximo, cap. Catechiſmi. de conſecra. diſtinct.* 4. vbi Archidiac. rudimentum rectè vertas, vt & Pontifex quidam, d. cap. ante baptiſmum. Catechiſmos autem à ſacerdotibus vniuſcuiuſque eccleſiæ fieri poſſe decretum eſt, *d. c. Catechiſmi.*

CATENA, vinculum ferreum, *in conſtitut. Gratiani & Val. & Theod. l. fi. C. de abolit.* ad incorporea tamen referri conſtat, vnde Legum catenas dixit M. Cicero in Sextiana, *in d. tamen. l. fin.* ad omne vinculorum genus catenæ verbum pertinere, eorundem Impp. ſententia ſignificatur. Notandum tamen obiter, Catenas ſingularias, *apud Plautum in Truculento*, vocari, quæ ſunt ſingularum librarum: vt balliſtas centenarias, quæ ſaxa centum pondo iaciebant: talentarias, quæ talenti pondo. Lucillius: *Quid ſic balliſtas iactas centenarias?* Siſenna, *Balliſtas quatuor talentarias.*

Καθαίρεσις eſt regradatio, ſine ordine motio, quæ epiſcoporum & clericorum eſt propria, vt ἀφορισμὸς plebeiorum & monachorum: *vt videre eſt Nouella 42.*

CATHEDRA notioris ſignificationis eſt, quàm quòd huc referri debeat.

Cathedram collocare, *in c. luminoſo 18. quaeſt. 2.* eſt iudicia exercere: vt ibi explicare videtur gloſſa, vel (vt ait Albericus Roſatius) iuriſdictionem exercere, & explicare, quod ibi ſignificare viſus eſt Pontifex, ſi, vel, particula explicationis nota ſit.

CATHEDRATICI appellatione, *in ea conquerente. de offic. ordin. in antiq.* continetur, quod clerici epiſcopo ſuo annuatim cathedralis honoris cauſſa pendunt: quod & ſynodaticum quibuſdam appellatur. Eius autem nomine duos ſolidos pendi, eadem decretali expreſſum eſt, *d. c. conquerente.* quod & decretum fuiſſe. Gratianus refert, *c. placuit* 10. *q.* 3. Eſtque ſubiectionis, vel obedientiæ ſymbolum. Verti autem debet in templi reſtitutionem, vel (vt cum aliis loquar) in eccleſiæ reparationem, *d. c. placuit.*

CATHETVS, *apud Gaium, & Theodoſium, in libr. de limitibus*, Græcum verbum, quo normalis linea Cenſorino apud Budæum in prioribus ſignificatur.

CATHOLICVM appellabant, Cæſaris procuratorem, id eſt, qui totius prouinciæ fiſcalem procurationem gerebat; *vt ex multis Baſilic. locis liquidò conſtat*: idem & λογοθέτης dici cœpit, *C. Harmenopulo.*

CATHO-

Digitized by Google

CATHOLICIANI, *in conſtit. Arcad. & Honor. l. pen. §. fina. C. de bon. proſcript*, qui & Cæſariani, dicebantur. officiales catholici, & τα-ξεῶται ratiociniorum: *indicio eſt d. §. vltim.* procuratores cæſaris, *in l. prohibitum.5. de iur. fiſci. libr. 10. C. Paratitlarius, l. 4. C. de Epiſc. & Cler.*

CATILLVS, *Paulo l. cùm de lanionis. 18. §. cùm de villico. C. de fund. inſtru.* dicitur ſuperior pars molæ. F. Marius Grapaldus inferiorem eſſe autumat, auctorem nullum, aut rationem adducens. A Paulo igitur, à quo nec quiſquam alius diſſentit, facilè non diſcedas.

CATINVM à capiendo dictum, vas in menſa eſcaria, vbi pultem, vel iurulenti quid ponebant, appellari ſolitum, *Varro lib. 4. ling. Latin. ſcribit.* Siculóſque dixiſſe κάτινον, vbi oſſa ponebant.

Κατοχὴν Græcis. Latinis poſſeſſionem dictam ait Paulus, *l. 1. D. de acq. poſſeſ.* quæ quid ſit, vide infrà Poſſeſſio. Cur autem ita Græcis appellata ſit, *docet A. Alciat. lib. 11. cap. 1. Parerg.* Ductum verbum illud putat, *ad Paulum. d. l. 1.* ἀπὸ τοῦ κατέχειν, id eſt, à detinendo, & tenendo.

CATONIANA regula, eſt ſententia, ſiue axioma M. Catonis, obſeruatum atque notatum ex plurium legum mente: QVOD inutile foret, id eſt, cuius dies inutiliter cederet, ſi teſtamenti facti tempore mortuus fuiſſet teſtator, id legatum, quandocunque deceſſerit, ex pòſt facto non conualeſcere, *l. 1. & paſſ. D. de reg. Cat.* cuius hæc ratio atque æquitas videtur eſſe, *vt refert Hotom. Obſ. lib. 2. cap. 3.* quia cùm teſtatoris certam mentem atque voluntatem eſſe oporteat, eum præſentis temporis conditionem ſpectaſſe: déque ea ſtatuiſſe iudicamus: non autem incerto futuri temporis euentui rem commiſiſſe: quippe cùm alioqui teſtamenta non ex teſtatorum mente, quæ in iis dominari debet, ſed ex fortuna & caſu penderent. Hæc autem regula antiqui iuris eſt, nec pertinet ad leges nouas, id eſt, leges Iulias & Papias, ex quibus legata cedunt ab apertis tabulis: ſed ad leges XII. Tab. ex quibus ea cedunt à morte teſtatoris, vt doctiſſimè annotauit Iac. Cuiac. *in Notis ad titul. Inſtitut. de legat.* Ad quæ autem pertineat hæc regula, vide apud eundem, *Obſer. lib. 4. cap. 4.*

CAVDECÆ, vel caudetæ, *Feſto libr. 3.* dicebantur ciſtellæ ex iunco, ad ſimilitudinem caudæ equinæ factæ.

CAVDEX antiquis dici ſolebat (*vt ait A. Seneca, libr. de breuitate vitæ*) plurium tabularum contextus. Hinc Codices, vide infrà Codex.

CAVDICÆ, eidem Senecæ ibidem, vel Caudicariæ, *Feſto li. 3.* naues erant ex tabulis craſſioribus factæ: harum etiam commeminit Agellius *lib. 10. cap. 25. Noct. Attic.*

CAVDICARII, *in l. 2. C. Th. de piſtoribus & catabol. & l. 1 C. Th. de can. frum. vrb. Rom. & l. 9. C. Th. de ſuar pecua. & ſuſce.* frumentariorum vrbis Romæ genus erat, quorum ea functio erat, vt piſtoribus frumentum venundare cogerentur, *vt Valerianus, & Valens Impp. conſtituerunt. d. l. 1.* Hi corpus habebant, *d. l. 2.* & patronos, *D. l. 1.* De iis etiam accipiendum putem. *l. 1. in fine. de condi. in publi. horr. lib. 10. C.*

CAVEA, Varroni à cauo ducta, *apud Vlpianum, l. iniuriarum. 13. § ſi quis me. D. de iniur.* ſignificat aream in medio theatri, in qua equitum ſubſellia conſtituta erant: dicta, quòd velis tecta caueæ ſimilitudinem haberet. quo ſenſu accipitur *in Amphitrione*: Vt conquiſitores (ait) ſinguli in ſubſellia eant per totam caueam ſpectatoribus. Meritò Græcis θεωρητήριον. Ea publica erat, adeò, vt ſi quis aliquem in ea ſedere prohibeat, iniuriarum in eum agi poſſit, *vt Vlpianus ſcribit. § ſi quis me.*

CAVENA, vel (*vt eſt apud Ardizonem*) Caneua, pro cella. Vnde feudum decauena. *in li. 2. titul. 1. §. 2. & tit. 2. §. 2.* erogatio annua vini, fru-

Digitized by Google

menti,alteriúſve annonæ, quæ militi tribuitur. Itaque veriſimilius eſt pro cella,ſiue cellario dictam, *lib. feud.* 2. *tit.*10.*in fi.* Feudum ſoldatæ ſignificatur eſſe feudum de camera vel cauena:quia plerumque,inquit, in ſolidorum donatione conſiſtit, quandoque autem in vino & annona. Doctores, duce *Aluarotto*, definiunt, Cauenam eſſe locum, in quo frumentum, vinum,oleum, & huiuſmodi cætera ſeruantur.

CAVERE, Iuris ciuilis verbum eſt præcipuum ac proprium, ídque generale: in varias enim, & multiplices acceptiones fertur, & formulas: ſingula excutiemus. Primò proſpicere, & conſulere ſonat, *apud Scæuolam*, *l.* 3.*ff. de transactionibus.* & *Labeonem*, *l. ſi mercedem. in fin.* D. *de action. empt.* Sic cauere ſibi cenſetur creditor, qui curat ſub pignus dari, *apud Paulum*, *l.ſi conuenerit.*18. §. *ſi quis. ff. de pign.* Generaliter definitum eſt, nec paſciſcendo, nec legum dicendo, nec ſtipulando quenquam alteri cauere, id eſt,proſpicere, & promittere poſſ: Q. Mutius ait, *l. quo tutela.* 73. *D.de diuerſ. regu. iuris.* Cauet etiam, qui conſilium dat, quo ſenſu accipitur apud M. Cicer. in Topicis, cuius hæc verba ſunt: Etenim cùm tu mihi, meóſque multa ſæpè cauiſſe, &c. atque ita accipi debere iudicio ſunt, quæ ibidem præcedunt. Aliâs cauere dicebantur,cûm ne ab aduerſario caperentur, certis adhibitis formulis prouidebant: vnde illud Ouid. lib. 1. de Arte amandi:

Ille ſæpe loco capitur conſultus amore.
Quique aliis cauet,non cauet ipſe ſibi.

In eo autem genere rectè eum cauere Plautus exiſtimat *in Epidico*, qui iura & leges tenet. *Cicero in Epiſt.lib.*7, *ep.* 6. *ad Trebatium*: Tu qui cæteris cauere didiciſti, in Britannia ne ab eſſedario decipiaris, caueto, Hanc tamen cauendi formam ſibi præripiunt atro circulo notati, exleges & auritæ beluæ.

Cauere boni viri arbitratu præceptum iri vſumfructum, hoc eſt, non deteriorem vſusfructus cauſam promittere facere,& non aliter vti, quàm bonus vir arbitrabitur, *l.* 1. *vſufructuarius quemadmod. caueat. d.*§. *cauere.*

Cauere capite, eſt capitis periculo ſe obſtringere,& alium ſibi eodem vinculo obligare. *Budæus in poſterioribus adnot.in l.ſi ſciente.ff.ad leg. Pomp. de parricid.ex Plinio lib.*34. *c.* 7. Capitéſque tutelarios cauere pro eo inſtituti publici fuit.

Cauere dotem, pro promittere. Lege *tit.de dote cauta.C.lib.*5.

Cauere cautionem dixit Hermogenianus,*l.tutores* 6.*ff.* rem ratam haberi,pro quo Terentius Varro, cauere cautione, *li. ling. Lat.*4. atque ita apud Hermogenianum, *dict. l.*6. legi poſſet:ſed cauere cautionem figuratè dixit:nam hoc loco cauere, promittere per ſtipulationem ſonat.

Cauere dupla, *in l. quod ſi nolit.* §. *quia aſſidua.ff.de ædilit. act.* vide infrà Dupla.

Cauere idoneè,dicimur ſatiſdatio, aut pignoribus, ſed & ſi promittendi fides nobis habeatur, ſine ſatiſdatione: *ita explicat Vlpianus noſter*, *l.* 4. §.*addici.D. de fideicommiſſ. libert.* pro quo Modeſtinus,*in l. Septitia* 10.D.*de pollicit.* ἀσφαλίζουσιν ἀξιόχρεως dixit, ἀσφαλίζεσθαι enim cauere, & tutum facere ſonat. Sic accipi debet *in l. ſed & hæ.* §. *defendere.ff.de procu.* & *l. fideicommiſſa.* §.*ſi hæres.D.de leg.*3.

Cauere lege, *apud Papin. l.ſi venditor.*6.§.*ſi quid emptor.* D. *de ſeruis exportandis*,eſt pacto nominatim aliquid exprimere & promittere.

CAVERE etiam, eſt ſibi proſpicere, & ſe contra fraudis ac perfidiæ periculum munire,vt ex exemplis ſubſequentibus liquebit. Hinc Cautio, pro tabulis,in quibus contractum negocium perſcriptum eſt. *Paul. in l.lecta.*40.*D.ſi cert.pet.* Lecta eſt in auditorio Papiniani cautio huiuſmodi:Titius Lucius, &c.

CAVERE obſidibus, *apud Cæſarem.lib.*7,*de bello Gallico, non procul ab initio*

initio. Et quoniam (*inquit*) in præſentia obſidibus cauere inter ſe non poſſent: ne res efferretur, vt iureiurando ac fide ſanciatur, petunt. Qua formula obſides & dare & exigere ſignificari, ſed ſub diuerſa ſignificatione, Gulielmus Budæus exiſtimat, *d. l. ſi ſciente*. Sic

Cauere prædibus & prædiis, formula vetere dixit Vlpianus, *in l. ſi quis putant. 6. §. ſi damni. D. commun. diuidundo*, Pro cauere fideiuſſoribus, & pignoribus, Cauebatur tamen prædibus & prædiis populo, vt T. Liuij teſtimonio liquet: Si quibus (ait) argentum in præſentia deeſſet, dandam ex ærario pecuniam mutuam, prædibúſque ac prædiis cauendum populo conſerent. *Hæc Liuius lib. 22.*

Cauere rectè dicimus, per ſatiſdationem, aut pignoribus datis, *Pomponio apud Vlpianum explicante. l. 1. §. iubet autem*. Sic

Cauere ſatiſdato apud Pōponium, *l. is qui* 31. D. *ad leg. Falc.* id eſt, cum ſatiſdatione, *vt explicare videtur diuus Antoninus. l. 2. C. de vſur. legat. & Vlpianus l. niſi* 11. *D. de rei vend.*

Cauere, eſt etiam cautionem extorquere, *in l. cùm poſtulaſſem. 44. §. fi. D. de dam. infect.* Sic apud Cice. in Bruto, in hæc verba: At verò (inquam) tibi ego, Brute, non ſoluam, niſi prius à te cauero, amplius eo nomine neminem, cuius petitio ſit, petiturum.

Cauere etiam dicitur, qui fideiubet, ac pro ſe alterū dat, *vt ex Pauli verbis liquet: l. cū pro quo. ff. de in ius vo. & l. Lucius. 46. §. Paulus. 4. ff. de admini. tut. & apud Terent. Varron. lib. ling. Lat. 5.*

Cauere etiam dicimur per ſtipulationem, ſi inter præſentes actum eſt, *Paul. l. Titia.* 134. *§. pen. D. de verbor. obligat. & l. 1. C. de contrah. ſtip.* quo ſenſu accipi debet apud Celſum. *l. tres fratres. D. de pact.* Quo in loco Accurſius interpretatur, cauerunt, hoc eſt, promiſerunt: quòd per ſtipulationem intelligendum eſt, *dict. §. penultim.* Cauet igitur qui interrogatus promittit. *dict. l. 1. & dict. §. penult.*

Cauere tamen nudè promittere ſignificat, nec fideiuſſionis dationem eo verbo contineri Iuſtinianus conſtituit, *l. 3. C. de verb. ſignif.* Sanè ſi lex vel teſtator, contrahénſve ſatiſdationem aut fideiuſſionem adiecerit, tum aut dandum ſatis aut fideiuſſores adhibendos liquet. cauere igitur nuda promiſſione accipi debere ait Mela. *apud Vlpianum. l. 2. §. ſed ſi dubitetur ff. de iudi.* Atque cauere & ſatiſdare ſic diſtinguunt Iuriſconſulti, vt qui datis fideiuſſoribus ac ſponſoribus promittit. ſatiſdare dicatur: qui verò ſine fideiuſſoribus, cauere. *Vlpian. l. 2. §. 6. D. de iudi.*

Cauet quoque qui confitetur, *Accurſius. l. maritus. 52. D. ſol. matr.* cuius explicationem probat Alberic. Quod ſi ſecundum tractat. *C. de dot. non numerat.* (vt par eſt) accipias, eſt ſcripto non acceptam dotem promittere, *l. 1. C. eo.*

Cauere, eſt nominatim exprimere, vel expreſſim quid ſtatuere, *vt apud Paulum, l. 1. D. de leg. Rhod. de iact. & alibi ſæpè.* Sunt qui putent verbum

Cauere apud Vlpianum, *l. ſi vt certò, §. quinimò* D. *commo. & apud Paulum, l. in commodato. 17. §. 3.* D. *eod.* ſignificare chirographo ſe obligare. Quod verum affirmare auſim, cùm literis obligemur, *vt inſtit. de lit. oblig. & alib.* Hinc

Cauere ab aliquo. *apud Vlpianum. l. ſi ſciente. D. ad leg. Pompe. de parricid.* Ab ſeſe cauere, *apud M. Cicer. in 3. Verrin.* Epicratem conueniunt, demonſtrant id, quod ille ſciebat, ſe ſeſtertia octoginta dediſſe, rogant eum, vt id, quod ab ipſis abiſſet pecuniæ, curet: ab ſeſe caueat quemadmodum velit de illa hæreditate cum Epicrate neminem eſſe acturum. Id eſt, *Budæo interprete in poſter.* arbitrio ſuo ab ſe cautionem exigat.

CAVTIONIS verbi varia multiplexque eſt ſignificatio. Cautio-

Digitized by Google

nis nomine, vel ἀσφαλείας, non eſſe fideiuſſoris dationem interpretandam: niſi hoc, ſpecialiter, vel in Græcis, vel in Latinis verbis ſcriptum fuerit. Niſi enim vel generaliter de ſatiſdatione, vel fideiuſſione ſpecialiter, ſit nominatum, cautione, vel ἀσφαλεία, minimè fideiuſſionem, ſed nudam promiſſionem ſignificari. *Hæc Iuſtinianus. l. ſancimus. C. de verbo. ſignifi.* cui addas, niſi aliud res tulerit, exegeritve: quod & Baldus Peruſinus rectiſſimè animaduertit, *d. l. 3.* Cautionis tamen verbo promiſſionem contineri putat Alciatus, *l. qui pecuniam num. 34. D. ſi cert. pet.* Eo etiam verbo ſimplicem confeſſionem ſignificari idem ibidem ſcribit: quod & Albericus docet, *citans l. Lucius. D. de manumi. teſt.* Equidem putem pro promiſſione rem pupilli ſaluam fore, accipi. Cautio etiam *in l. ita autem. §. Iulianus* (aliàs 'lex' in vulg. cod. in c. quidam decedens.) *de adminiſt. tut.* ſignificat formulam & verborum conceptionem, *Gulielm. Budæo interprete, in l. ſi ſciente. D. ad leg. Pomp. de parricid.* vel iuſſum teſtatoris. Cautio autem quæ Græcis ἀσφάλεια, dicitur vulgò ſecuritas, *quo ſenſu accipitur apud Pomponium, l. plus cautionis. 25. ff. de diuerſ. reg. iur. antiq.* Plus (ait) cautionis eſt in re, quàm in perſona. vti Accurſius, & Petrus Decius interpretantur *Nouella conſtit. 17. §.* οὔτε δὲ ἀσφάλειαν. vetus interpres vertit cautelam. Hoc verbo vſi ſunt Vlpianus. *l. ſi defunctus. 15. in fine. ff. de procura. & l. ſi debitori. ff. de iudic. Gaius l. ſi plures. 14. ff. depoſiti. & Pomponius, l. quamuis. 6. ff. de pignor. act.* Verum cautelam pro cautione à Triboniano, & collegis repoſitam quidam exiſtimat, quod & mihi veriſimile ſemper viſum eſt. Veterum enim iuris auctorum ſcripta immutaſſe, & truncaſſe eos conſtat, vt docuit Prateus in libris Mediæ Iuriſprudentiæ. Quin & Cautionem pro Cautela *à Marc. Cic. libr. 2. de Orat.* dici refert Nonius Marcellus. Neque mihi illa cautio & timiditas in cauſſis propter præſtantem prudentiam Craſſi negligenda eſt: & *à Terentio in And.* Puerum autem ne reſciſcat mihi eſſe ex illa cautio eſt.

Cautionis item verbo inſtrumenta, tabulas (vt ſupra dictum) ſyngraphas, & chirographa contineri ſubiecta legum capita demonſtrant, *l. ſi quæ ſunt. 5. D. famil. erciſcund. l. lecta. 40. D. ſi certum petatur. l. penultim. §. fin. D. ad leg. Falcid. l. Lucius. 27. D. depoſit. l. cùm conuenit.* D. *de pignor. & alibi ſæpiſſimè, vt in l. emptor. 47. §. Lucius.* Sic γράμμα Lucæ 16. Chartulam liberationis, ineptis Quinctātiam, ſonat. Eraſmus vertit Cautionem Cautionis appellatione inſtrumentum ſignificari. *apud Scæuolā in d. l. emptor. in prin. cenſuit ibid. Accurſius.* Equidem pro nuda promiſſione accipiendum putem, vt latè docuit Prateus libr. 1. Enucleationem πειθανῶν ca. 1. Cautionem apud Marcellum, *l. Titius, 24. D. de pecu. conſtit.* epiſtolam ſignificare liquet.

Cautione actionem intelligi quidā putant, *in l. 1. § ſi quis purganti. D. de cloacis.* Tu verúmne ſit quod dicunt, expēde. Cautionem pro dilatione accipit Accurſius *in §. ſi verò cauſam, in authent. de liti. conſtitu.* 112. ſed ineptè inciderat Accurſius in deprauata exemplaria, & *cautione*, pro *vocatione* legerat. Nam in ea conſtitutione Græcè à Iuſtin. ſcripta ita legitur, μιᾶς ἐνδεούσης κλήσεως, &c.

Cautio in Conſtitutione Honorij, & Arcadij, *in l. quoniam. 13. C. Theod. de fide teſt. tranſcripta in l. quoniam liberi. 10. Cod. de teſtibus.* accipitur pro prouidentia, vel prouiſione, *vt interpretatur ibidem Accurſius. & id rectè.*

Cautionem retorqueri, *apud Vlpianum in l. idem ſi cum exceptione. §. pro eo autem. ff. quod met. cauſ.* eſt compelli à iudice, vt caueatur ſatiſdatio, aut pignoribus. vide ibi interpretes.

CAVTIONVM GENERA.

Cautio debita, *in l. 1. C. de tut. illuſtr. perſo.*

Digitized by Google

Cautio dotalis. *l. ſi filiæ ff. de leg.* 2.

Cautio de dolo, locum habebat: cùm petita iudicio res eſſet, verere-túrque petitor, ne quid dolo malo poſſeſſor interea committeret. Itaque apud iudicem poſtulabat ab eo, vt ſibi repromitteret, ſe nihil in ea re dolo malo facturum, hoc modo: Spondes ab ea re, qua de agitur, dolum malum abeſſe, abfuturum eſſe? Hinc euerticulum malitiarum omnium appellat M. Cicero. Huius cautionis meminit Pomponius, *l.* 5. *in princip. ff. de verborum obligationibus*, & *l. nouiſſima. ff. de iud. c. ſolui.* Diuus Ambroſ. *li.* 3. *c.* 10. *diu. offic.* honeſtatis formulam vocat.

Cautio fœneratitia apud Iuſtinianum *in l. ſancimus* 25. *C. de admin.* qua fœnus aliquod promittitur. Textum illum expende.

cautio Falcidiæ legis, *de qua in l.* 1. 1. *ff. ſi cui pluſquàm per legem, &c.*

Cautio indemnitatis, quæ pro indemnitate præſtatur apud Papinianum, *l. liberto.* 31. *§.* 1. *de negociis geſtis & alibi.*

Cautio iudicialis, quæ à mero iudicis officio proficiſcitur: *ita eam diffinit Pomponius, l.* 5. *ff. de verbor. obligat.* Alciatus ibidem videtur aliter diffiniſſe, vt ſit, quæ coram magiſtratibus interponitur.

Cautionem iuratoriam (cuius forenſis vſus frequētiſſimus eſt) diffinit Iuſtinianus, *§. ſed hodie. Inſt. de ſatiſ.* promiſſionem ſine fideiuſſoribus, ſolo interpoſito iureiurando, fore, vt reus in iudicio aduſque litis exitum permaneat. Græcis appellatur *ἐξομοσία*, vt refert Theophilus, vel (vt ex Iuſtiniano liquet, Nou. 63. §. εἰ δὲ καὶ τινες) διωμοσία. ait enim, εἰ δὲ καὶ τινες διωμόσαιντο, &c. quod ita vertit Iulianus Patricius: Si qui iurati promiſerint. Iuratoriæ cautionis meminit Leo Imp. *l. vnic. C. vt omnes iud. & Zeno. l. pen. de dignit. lib.* 12. *C.* qua quis ſuæ fidei committitur, vt idem ait, qui *in l. fi. C. de princ. ag. in reb. lib.* 12. adiuratoriam cautionem appellat. De cautione iuratoria accipienda eſt, *l. l. pen. C. de teſtib.* iubens ſacramento committi.

Cautionem moratoriam apud Papinianum, *l. cum poſſeſſor.* 5. *§. ff. de cenſib.* eo ſenſu accipienda putem, quo moratoria præſcriptio apud Diocletianum, & Maxim. *in l.* 2. *C. de precibus Imper. offer.* Galli literas Quinquennales vocant, aut anni dilationem: quas in tributis & cenſibus admitti petat. *d. §. fi.* De his Quinquennalibus vide Cynum, Baldum, & alios, *in d. l.* 2. *in ci. quoties. Guid. Pap. in quæſt.* 97. & 109.

Cautio Mutiana eſt, qua is, cui quid ſub conditione non faciendi legatum eſt, id promittit, & cauet, ſe nunquam facturum: eius enim vtilitas in conditionibus, quæ in non faciendo conceptæ ſunt, conſiſtit: ídque Vlpianus ait. *l. Mutiana. ff. de conditionib. & demonſtrat.* Quando ei locus non ſit, docet Papinianus, *l. auia.* 77. *§.* 1. *ff. eo. De hac Iuſtinianus, in Nouell.* 22. *§.* τὸ δὲ ἐφεξῆς. & alibi ſæpè. Tu de hac cautione vide Bar. & alias, *in d. l. Mutiana.* A. Q. autem Mutio Iuriſconſulto fuit inſtituta. Atque huius ea vis eſt, vt ſtipulatione commiſſa, qui contrà fecerit, vel rem cum fructibus, vel quanti ea res eſt, reſtituat, *l. cùm ſub hac,* 67. *l. hæres.* 79. *§.* 2. *D. de condi. & demonſt.*

Cautio non numeratæ pecuniæ dicitur chirographum debitoris, quo ſibi creditam pecuniam ſcribit, quæ tamen numerata non fuit, *l.* 1. *de cautio. & non numer. pecun. C. Gregor. & l.* 1. 3. 4. & 8. *C. de non num. pecun. huc pertinet titulus, C. de dot. cauſ. & non num. pecu.* Et huius quidem cautionis vſus in Galliæ curiis exoleuit.

Cautionem nudam accipere debemus, *l.* 1. *§. ſed ſi dubitetur ff. de iudic.* ſimplicem promiſſionem *per l. ſancimus. C. de verb. ſig.* quæve ſine ſatiſdatione fit, *d. §. ſed ſi dubitetur.* Quando autem huic locus ſit *gl. in l. penulti. ff. de hæred. pet. & Alciat. in l. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum. in fi. ff. de verbor. oblig.* docent.

Digitized by Google

Cautio nudo pacto, cùm quis tantùm fidei de me habet, vt nuda promiſſione ſit contentus.

Cautio ſolita, *apud Vlpianum, l. dictus Pius. 5. ff. de pet. hæred.* eſt cùm petita hæreditate, aut ſatiſdare debet poſſeſſor de ea re conſeruanda, aut eo non ſatiſdante, in petitorem ſatiſdantem transfertur poſſeſſio, vt alteri probandi onus incumbat: neutro ſatiſdante, potior eſt poſſeſſor: *quòd optimè confirmat. l. de bonis. §. vltim. ff. de Carb. edict.*

Cautionum genera alia recenſet Speculat. variis in locis, quos in Indice reperies, in verbo, Cautio.

CAVTVM, (*vt refert Paulus, l. habere. 188. de verb. ſig.*) intelligitur, ſiue perſonis, ſiue rebus cautum ſit, hoc eſt, fideiuſſoribus vel pignoribus datis. Sed hoc reſponſum pugnare videtur *cum l. ſancimus C. eod.* Hanc *ἀντινομίαν* non ſatis conciliat A. Alciatus, *in d. l. habere. §. cautum.* Tu rem exactius perſpice.

CAVTIONALES ſtipulationes, inſtar actionum habere dixit Vlpian. *l. 1. ff. de præt. ſtipul.* intercedunt autem, vt ſit noua actio.

CAVILLARI, variè accipi ex ſubiectis liquet. Tertulliano, *in lib. de Corona militis,* pro cauere, à quo ducitur. Aut (inquit) omnibus modis cauillandum, ne quid aduerſus Deum committatur. Cauillari etiam (*vt Vlp. ex Iuliano refert. l. natura, 177. D. de verbo. ſignif.*) eſt ab euidenter veris per breuiſſimas mutationes diſputationem ad ea, quæ euidenter falſa ſunt, perducere. Alios huius verbi ſignificatus recenſet. A. Alciatus, *in d. l. natura.* quandoque enim ſignificat calumnioſè agere, Cauillari eſt irridere. *vt ex Feſto lib. 3. conſtat.* Cauillari etiam dicitur, qui falſa, vt ſuam ſententiam tueatur, prodit ſciens, Cauillari Alciato, *l. ſi caluitur. D. de verborum ſignificationib.* ſonat decipere, Cauillari *in l. 1. D. de re. Catonia.* ſumitur pro ſcienter falſum dicere ita Accurſius *in d. l. explicat.* Cauillari etiam fraudare, & fruſtrari ſonat. *l. ſi caluitur. D. de verborum ſignif. ſic accipi debet in l. 2. §. tractare. D. ad S. C. Tertyl.* Hinc

CAVILLATIO, quam ex Iuliano diffinit Vlpianus, *in d. l. natura.* his verbis: Natura cauillationis, quam Græci *σωρείτην* appellant, hæc eſt, vt ab euidenter veris per breuiſſimas mutationes diſputatio ad ea, quę euidenter falſa ſunt, perducatur. *Repetitur in l. ea eſt natura. D. de diuerſ. regul. iur. antiqu.* Vnde autem dicta ſit cauillatio, ex Gaio diſces, *dict. l. ſi caluitur, 232. D. de verborum ſignificationibus,* cuius hæc verba ſunt: Si caluitur, & moretur, & fruſtretur. Inde & calumniatores appellati ſunt, quia per fraudem & fruſtrationem alios vexarent litibus: inde & cauillatio dicta eſt: Sic accipi poteſt *in l. Titia 85. D. de conditione & demonſtrat.* Cauillatio Feſto libr. 3. eſt iocoſa calumniatio. Cauillatio in Decretali Pontificis Honorij Epiſtola, cap. pen. de iud. in antiq. ſignificat fraudem, & fruſtrationem, & id, quod Galli vocant *Surprinſe*: qua ſæpiſſimè vtuntur pragmatici vafri, & impoſtores.

CAVPO, is accipiendus eſt apud Vlpian. *l. 1. §. caupones. D. naut. caupo. ſtab.* qui cauponam exercet. Græcis *κάπηλος*, eduliorum & vini venditor. Et viatores in caupona manere patitur Gaius, *l. nauta. 5. D. eo. tit.* Sed & eius inſtitorem ea appellatione contineri, idem Vlpian. ait, *d. §. caupones.* Hoc ſpeciali ſignificatu accepiſſe viſus eſt Martialis hoc pentametro.

Non potes, vt cuperes, vendere caupo merum.

CAVPONA, locus vbi vinum & edulia venduntur: vulgò Taberna. *ſic accipitur in l. nauta. 5. ſuprà citata.* Eam veteribus coponam, à copiis dictam. *Feſtus lib. 3. putat.* Quædam exemplaria habent à cupis: quæ lectio verior videtur. Cupæ enim vaſa vinaria ſunt, *apud Vlpianum, l. 3. D. de trit. vino.*

CAVPONIA, taberna apud Paulum,

Paulum, *l.13. D.de inſtr.vel inſtru. leg.* Vide infrà Taberna.

CAVSSA, (ſic enim, non cauſa, ſcribendum cenſet M. Fabius, *lib. 1. cap. 7.* adiiciens M. Ciceronem, & Virgilium ita ſcripſiſſe) verbum πολυώνυμον eſt. Primùm enim ſignificare negocium, contractum & obligationem, *l.certi condiction. 9. in prin. D. ſi cert.peta. l.obligari. §. pupillus. D. de aucto.tut. l. & vno.18. D.de acceptil. & l.9.§.1.D.de tribut.* Pro contractu ſumitur *in §. vnde in iis cauſſis. Inſti. de auct.tut.* Nec ad contractus tantùm, ſed & ad omnes obligationes, etiam ex delicto deſcendentes, pertinet. Sic accipitur apud Gaium, *l. creditorum. D. de verbor. ſignific.* ergo & ad quaſi contractus, *vt ibidem notat. A. Alciat.* Hotom. tamen in his omnibus locis planè & Latinè cauſſæ nomen vſurpari vult.

Cauſſæ etiam verbo lis ſignificatur Paulo, *libr. 1.Sent.tit. 10.* quod & Iuſtinianus, *tit.§.ſi quis agens, Inſt.de act.* expreſſit explicans, cauſſa cadere, hoc eſt, rem amittere. Sic ſumitur *in l.1.C. de rebus credit.* quam tamen Græcam eſſe quidam referunt. eodem verbo in eadem ſignificatione vtuntur Pragmatici Galli. Hanc appellant Græci δίκην: quo verbo in eum ſignificatum vtitur ſæpiſſimè M. Cicero, & Seneca in Prologo 31. Declama. Cauſſam verò à lite ſeparaſſe, diſtinxiſſéve videntur. *Impp. in l. cauſſas.16. C. de tranſact. & Pontifices in c. foris. ext. de verb.ſign.in antiq.* de quo Albericus, *in d.l. cariſſ.* Cauſſam à lite etiam ſeparat Arcadius *l.1.§.adhiberi.D.de teſti.* ex quo putem cauſſam à lite ita diſtingui, vt illa generale verbum ſit, quo & capitalia & ciuilia contineantur: litis verò appellatione ciuiles tantùm actiones comprehendantur. Cui rei etiam indicio eſt *l.litis de verb.ſign.* Hinc diſputatur, an cauſſa, & actio eadem ſint, ab Accurſio, *in §.1.Inſtit.de act.* & ibidem ab Angel. & Iaſ. & aliis cauſſam generale verbum eſſe tradit Bar. *d.l. cauſſas.* Cauſſa tamẽ *in d.l. cauſſas,* ſumitur pro hypotheſi, vel negocio, ex quo lis nata eſt.

cauſſam pro re ponit Vlpianus, *in l. iuriſgentium. §. ſed & ſi in alium. & §. ſed cum nulla.D. de pact.* quod autem dicimus rem, accipe dandam, tradendam, faciendámve, *per d. §. ſed & ſi in alium. Sic accipitur in titul. D. de condict. cauſ. dat. & C.eod. & titul. de condict.ob turp. cauſ. & tit. de condi.ſine cauſa.*

Cauſſa etiam ſumi ſolet pro titulo debiti actionis, dominij, poſſeſſionis, *l.priuilegia,16.D.de priuil. cred. l. 3. §. ex plurimis.D.de acq. poſſ.* Hinc cauſſas onerofas, & lucratiuas dicimus, de quibus infrà ſuo loco in cauſſarum generibus.

Cauſſam pro titulo poſuit Vlpianus, *l.ſi ego.§. partus. D. de publicia. in rem act.*

Cauſſa ſignificat conditionem, iúſque rei cuiuſlibet, *l.ſi conuenerit.18.§. ſi fundus.D. de pigno. act. l. alienatio. 67.D.de contra.empt. l.ſi debitor. 12. C. de diſtract.pign. & in conſt. Seueri, & Antonini.l. vni.C. rem alie.ger.* & ſic explicare videtur cauſam. Paulus, eam conditionem appellans, *in l.via.23.§. ſi fundus. D. de ſerui. ruſt.* Hinc dixit Vlpianus cum ſua cauſſa, ſuíſque vitiis, *Pomponius.13. §. 1. D. de acquir. poſſeſſion.* Sic Cauſſam pro conditione poſuit. M. Cic. de lege Agr. Soluta, ait, in meliore cauſſa ſunt quàm obligata.

Cauſſæ fauorabiles ſunt quatuor, ſcilicet, de libertate, matrimonio, dote & teſtamento, *c. duobus. de re iud. & de cauſſa notat. Pand. in cle. dudum de ſepul.ſuper verbo.cauſſis, & Io. And. in c.cum d.lecti de accuſ.*

Cauſſæ autem omnium rerum ſunt quatuor: efficiens, à qua fit: materia, ex qua fit: forma, per quam eſt: finis, propter quem fit.

Cauſſæ verbum plerunque per ἔλλειψιν ſupprimi ſcribit *A. Aug. lib. 2. Emen.c.1. apud Alfenum, l. cùm quæreretur.§. vlt.ff.de leg.3.verſ. topiarium enim.* exempla reliqua ſæpius fient obuia, quàm vt dici ſcribíque debeant.

Cauſſæ appellatione comprehenditur omne commodum, omníſque vtilitas quæ ex re percipi poteſt, ita videtur explicare Vlpianus, *in l. Iulianus.9. §.pen. & fi.ff.ad exhib. & l. 5.ff.ſi vſufr.pet.* eo itaque verbo partum contineri ait. *Sic accipitur in tit. ff.de vſufr.& fructib.& cauſis.* Gaius igitur rectè exponit cauſſa, id eſt, omne quod habiturus eſſet actor, ſi quo tempore iudicium accipiebatur, res reſtituta fuiſſet, *l.præterea 20.ff. de rei vendica.* quam expoſitionem probat Paulus, ad condictionem producens, *in l.cùm fundus.31.ff.ſi cert.pet.* Pro fœtu, & partu cauſſam etiã vſurpat, Papin.*l.equis.ff.de vſur.* Cauſſa autem à fructibus ſeparatur à Iuſtiniano, *§.ſi ad exhibendum Inſti. de offic.iud.*& antè ab Vlpiano, *l.Iulianus, 17. §. idem ff. de rei vendic.* ſed & ab vſuris ſeparatur.

Cauſſæ appellatione apud Paulum. *l.obligationem 44.ff.de oblig. & actio.* formam quandam & ſpeciem contineri aiunt quidam, *vt & in l. in executione.85.ff. de verb.oblig.*vt obligatio in diem,ſub conditione,modo, & acceſſione.

Cauſſa etiam,*vt M. Cicero, lib. de Fato*, diffinit, eſt quæ id efficit, cuius eſt cauſſa: vt vulnus mortis, cruditas morbi, &c. Sic accipienda eſt apud Vlpianum, *l.1. in princip. ff.depoſit.* Incendium,tumultus, ruina, naufragiũ, cauſſæ ſunt deponẽdi. Hinc cauſſa efficiens,formalis,&finalis, de quib. infrà. Vnde non immeritò Donatus in 2.Æneid. cauſſam eſſe dicit, propter quam quid fit. Sic accipi debet *in l. cùm antiquitas.28.C.de teſtam.μεταφορικῶς* pro dilatione ſumi poteſt. Nam cauſſæ ibi enumeratæ dilationem pariunt. De cauſſa verò, propter quam quid fit, ſic Fortunatius Iuriſconſ. in Rhet. Cauſſa aut eſt impulſiua, ὁρμητικὴ, vt ita, odium: aut ratiocinatiua. λογικὴ: vt lucrum, hæreditas. Harum vtraque eſt aut efficiens, vt cùm dicimus: Illa ratione prouocatus eſt, quod ποιητικὸν αἴτιον Græci vocant: aut adiuuans, vt cùm dicimus: Etiam illa cauſſa acceſſit: quod ὑπηρετικὸν αἴτιον Græci appellant: aut prohibens: vt, imò habui cauſſam non faciendi, ne ad inimicum meum hæreditas perueniret: quod κωλυτικὸν αἴτιον Græci nuncupant.

Cauſſam pro ratione ſumi interpretantur. *Alberic.& Decius, apud Paulum,l.1.ff.de diuerſ.reg.iur.* legentes ibi, coniunctionem,cum Pand.Floren. habeant coniectionem. *Alciatus lib.5. Parerg. c.1.* poni ibidem cenſet pro maxima propoſitione, vnde ducitur argumentum. Coniectionem cauſſæ, controuerſiæ argumentum, & ſummam interpretari videtur F. Duarenus,*lib.Diſpu. 1.cap. 46.* Coniicere enim, eſt ſummatim exponere, quod placet.

Cauſſam pro querela poni,*apud Iuſtinianum,l.ſi quis filium. 34. C.de inoffi. teſtam.*quidam aiunt,quod & Accurſius ibidem putat. Cauſſam tamen à querela ſeparare videtur Imperator. Sed de hoc alibi.

Cauſſæ appellatione quæſtionem contineri putant quidam apud Marcellum,*l.penult.§. Priſcianus. ff.de iis, quæ in teſtam. delent.* Nec fortè ineptè. Nam ibi dubitabatur,num inductis hæredum nominibus, libertates, & legata deberentur. Hac de re quærebatur, & controuerſum erat inter quoſdam aduocatos apud Imperatorem.

Cauſſam,*apud Marcellũ, in l. rerum 30.in fi.ff.de vſurp.& vſuc.Bart.* qualitatem, alij naturam interpretantur: conditionem dicerem. quæ omnia eodem pertinent.

Cauſſam, pro gratia, & fauore, dixiſſe videtur Martianus,*l.qui exceptionem.40.ff.de condict.indeb.* quod verba ibidem ſubiecta oſtendunt. Cauſſam,id eſt,hæreditatem explicat Imperator,*in §.igitur in pupillari.Inſt. de pupill.ſubſtit.*

Cauſſam in libris Decretorum accipit Gratianus pro eo, quod ὑπόθεσιν Græci Latini argumentum, & ex quo eliciuntur quæſtiones, vnde de rebus diſputatur. ὑπόθεσιν, quam cauſſam vocat

vocat, prætexuit, hinc quæſtiones diſcutiendas eliciens: *vt colligi poteſt ex diſtinctione 101. & princip. prima cauſſa quæſt.1.*

CAVSSARVM GENERA.

Cauſſa bona, *in l.petitor. in fin.ff. de libe.lega.* qua litigando aduerſarium iuſtè & legitimè vincimus. Huic contraria eſt mala cauſſa. *d.l.petitor.*

Cauſſam bonorum, vtilitatem interpretatur *Vlpian.in l.1.§.hæc actiõ. verb.plenius.ff.ſi quis teſtam. lib. & ſic accipitur apud eundem Vlpianum, in l. in conuentionalib.52.§.fin.ff.de verb.obligat.*

Cauſſa caduci, *apud Iuſtinianum in l. vnic.C.de caduc.tollen.* dicitur, cùm quid ſub conditione relictum erat, quæ deficiebat, vel is, cui relictum erat, viuo teſtatore moriebatur. Vide ſuprà CADVCVM.

Cauſſa condictionis, *apud Papinianum,l.pupilli.96.§.fi.ff. de ſolut.* eſt ipſum indebitum, ob quod condictioni, id eſt, repetitioni, locus foret.

Cauſſam dotis *apud Pomponium, l. 1.ff.de ſolut.matri.* variè interpretatur Accurſ. nempe, actionem, dotem, conditionem, habitudinémve, titulum, contractúmve iudicium, vel inſtantiam, & matrimonium, ſingulas acceptiones probat Bar. Et Alciat. exponit cauſſam, hoc eſt, ſubiectum & materiam, quaſdam expoſitiones Accurſij ſequi viſus, & ante eum Bal. Briſſonius ſecundum explicationem ſequitur. Equidem ſingulas poſſe ferri ego putem. *Idem dicas in l.1.ff.de iure dotium.*

Cauſſam edicti, edictum ipſum ſonat apud Vlp. *l.ſi pater.5.ff.vnde lib.* Equidem Cauſſam ibidem accipiendam putẽ pro eo, quod impulit Prætorem ad ita edicendum.

Cauſſa facti, *in l. tutor. ff.de tuto. & cura. dat. ab iis.* non factum ipſum ſignificat, vt quidam autumant, ſed id, cuius cauſſa quid ſit. Cauſſa dati tutoris in locum alterius erat abſentia: factum ipſum, datio tutoris in ſpecie, d. l.tutor.

Cauſſa fideicommiſſi, *in Papiniani reſponſis.l.3.§.nonnunquam.ff. de vſur.* ſignificat quibuſdam fideicommiſſum. Equidem pro conditione, & iure fideicommiſſi accipi debere putem. Tibi hoc ipſum cogitandum relinquo.

Cauſſam vſusfructus, *apud Paulũ, in l.ſi ſerui.ff.10.vſufr.* quemadmodum caue. pro lite, quæ huius nomine mota eſt, accipi putem: quod & ſubiecta ibi verba oſtendunt.

Cauſſa minima, *apud Accurſium in §.illud etiam in gloſſ. in verbo. minimis. in auth. de appell. & int. qua tem.* dicitur. quæ minor eſt decem librarum auri. Dicerem, quæ non excedit decem aureos. Cauſſa etiam minima appellatur aureorum quinquaginta, centum aureorum, *Accurſio in §.ſi tibi de mand.princ.in auth.* At Cauſſæ maiores, *in c.1.de tranſlatione Epiſcop.* dicuntur quæ reſeruatæ ſunt ſedi Apoſtolicæ: ſuntque meri imperij, *Panor. in d.c.1.no.4.*

Cauſſarum quædam eſt cauſſa cauſſans, quædam cauſſa cauſſata, *Baldus l.1.C. per quas perſonas.* Tu eum videto. Item quædam eſt remota, quædam propinqua, *vide gl.in l.poſſidere.§.veteres.ff. de acquir. poſſeſſio.* Item quædam eſt impulſiua, quædam finalis, *Barto.in extrauag.ad reprimendum.* Item quædam ciuilis, quædam criminalis, quædam mixta, *ca. tuas extra de procu.* Cauſſarum verò, inquit M. Iulius ex Chryſippo, in libro de Fato, aliæ ſunt perfectæ, & principales, aliæ adiuuantes, & proximæ. Cauſſarum etiam quædam publica, quædam priuata: ita diſtribuit Homerus, Odyſſ. 2. quod ad ius noſtrum pertinet.

Πρῆξις δ' ἥδ' ἰδίη, οὐ δήμιος, &c.

Cauſſa perpetua apud Paulum, *in l. foramen.28.ff. de ſeruitut.vrban.* in ſeruitutibus dicitur, qua continenter vti poſſes, vt aqua quæ cælo decidit quod accipe aptitudine, *per l. 1. §. quod autem.ff. de aqua quotid. & æſtiu.* Cauſſa perpetua naturalis etiam dicitur, in d.l.foramen.

Digitized by Google

CAVSSARVM FORMVLAE.

Cauſſa cadere, in XII. Tab. eſt rem amittere, *Iuſtin. in §. ſi quis agens. Inſtitut. de actionibus.* Cadendi autem cauſſa modos recenſet, & explicat *Paul. lib. 1. Sent. tit. 15.* Rei autem appellatione apud Iuſtinianum lis ſignificatur: vide infrà Res. Apud Cicer. tamen, *libr. 1. de Orat.* abuſiuè Cauſſa cadere, etiã plus petere eſt. Cùm Hypſeus, inquit, maxima voce pluribus verbis à M. Craſſo Prætore contenderet, vt ei quem defendebat, cauſſa cadere liceret, Id eſt, vt plus ei liceret petere ʒ actione tutelæ quàm in duod. Tabu. lege permiſſum erat. Rurſum, Cn. autem Octauius, homo Conſularis, non minus longa oratione recuſaret, ne aduerſarius cauſa caderet, id eſt, ne aduerſario plus petere liceret, quàm quod eſſet in actione tutelæ, duplum ſcilicet, *vt l. tres tutores. ff. de adminiſtr. tut.* His patronis notare erat lex XII. Tab. non tamen illa iuris definitio, qua cauetur formula excidere eum, qui intentione ſua plus complexus fuerit, quàm ei debeatur. *d. §. ſi quis agens.* Hypſeus enim pro pupillo à M. Craſſo Prætore poſtulabat, vt ſibi liceret in triplum agere. Octauius pro tutore non niſi in duplum actionem dari oportere contendebat: neque intelligebat, ſi in triplum actionem impetrari ſciuiſſet, hoc ſolo ſe tutelæ actione liberatum iri. Itaque cauſſa cadere, eſt cauſſam perdere. Sed interdum etiam ſine cauſſæ amiſſione ſimpliciter plus petere eſt. *Cicero in Muræniana:* Nam ſi tibi neceſſe putas etiam aduerſariis amicorum tuorum de iure conſulentibus reſpondere, & ſi turpe exiſtimas te aduocato illum ipſum, quem contra veneris, cauſſa cadere. Id eſt, plus petere, idque obtinere.

Cauſſam cognoſcere, & cauſſæ cognitio. Vide infrà, cognoſcere, & Cognitio.

in cauſſa ius poſitum dixit Alfenus, *in l. ſi ex plagis. 52. §. in cliuo. ff. ad leg. Aq.* pro eo, quod vulgus factum ipſum interpretatur. *Accurſ. ibidem:* Ius, ait, in cauſſa poſitum, hoc eſt, vt is teneatur, qui cauſſam mortis præbuit.

Cauſſam dicere, eſt litigare. cauſſam agere dicitur orator & aduocatus, *Varroni lib. 4. ling. Lat.* At Budæo *in prioribus* cauſſam dicere, eſt iudicium ſubire, & culpas fraudeſque iudiciorum ſuorum, actorúmq; re præſtare, Græci κρίνεσθαι, καὶ εὐθύνεσθαι dicunt.

Cauſſam in vinculis dicere, *apud Papinianum l. 2. ff. de cuſtod. reo.* ſignificat, vt carceratus ſuas defenſiones proponat, dum criminis quæſtio peragitur.

in eadem cauſſa eſſe, formula frequens Iuriſconſ. qua ſignificatur, idem iuris eſſe in vtraque ſpecie: vtriuſque eandem eſſe conditionem.

Cauſſarum figuræ, *in l. 1. in princ. ff. de oblig. & act.* variè explicantur ab Accurſio, *in d. l. 1.* Bartolus obligationes ex quaſi contractu interpretatur: cuius ſententiam quidam ex nouiſſimis Lexicographis probare videtur. Alij pro negocio quouis accipiunt.

Cauſſa iuris, apud Papinianum, *l. cùm pater. 77. §. fidei tuæ ff. de leg. 2.* vt quibuſdam placet, ſignificat diſpoſitionem, & voluntatem iuris, & teſtatoris. Equidem cauſſam à voluntate ſeparari putem, & cauſſam ibidem ſumi pro occaſione ad ita fidei committendum.

Cauſſa legati, *apud Iulianum in l. quaſi um. 9. §. duobus ff. de leg. 1.* ius ipſum legati ſignificat.

Cauſſa nouationis, *in l. 4. in fi. ff. de vſur.* ſignificat ius, conditionem & naturam nouationis.

Cauſſæ vocabulum, *vt dictum ſuprà eſt. Hotoman. in l. 11. ff. de verb. ſignificat. & l. 9. ff. ſi cert. peta.* ac ſimilibus, ridiculum eſt vſurpari pro contractu aut obligatione. nam illis locis & ſexcentis ſimilibus planè & Latinæ cauſſæ verbum poſitum eſt.

Cauſſa ordinis, *in l. ex conſenſu. §. fi. ff. de appell.* pro ipſomet ordine ponitur, vt quibuſdam placet.

Cauſſa

Digitized by Google

Cauſſa iuſta, ſæpiſſimè iure ciuili, & Pontificio, quæ iuris auctores, iudicésve mouet: vel quæ ius tribuit, quáve dominium acquiritur. Ad primam referuntur, bellum, litigium, peregrinatio, paupertas, temporis qualitas: ad aliam emptio, permutatio, donatio. Vtrunque ſignificatum negocia & res aperient, pro ſecundo eſt text. *l. nunquam nuda. ff. de acquir. rer. dom.*

Cauſſa poſſeſſionis. *in l.* 1. *C.* per quas perſonas nobis acquir. in varias ſignificationes tulere varij. Accurſius ibidem ſignificare ait dominium, vel vſucapiendi conditionem: quod & Bald. refert. Bartol. *ad d. l.* 1. pro poſſeſſione ipſa accepiſſe viſus eſt: quæ acceptio iuuari videtur Pauli reſponſo, *l.* 1. *§. per procuratorem. ff. de acquirenda poſſeſſion.* Hanc expoſitionem probant quidam ex recentioribus: Baldus tamen eam reiicit, ſubiiciens. Nicolaum Maturellum, pro re ipſa, quæ poſſideri poteſt, ſumere. Bartol. ſententia iuuatur etiam ex diui Seueri conſtitutione, *l.* 1. C. *de acquir. poſſeſſ.* quæ explicatur à Iuſtiniano *in §. ex his itaque. Inſtit. per quas perſon.* vnde elicere poteris explicationem, *l.* 1. *C. per quas perſo.* Cauſſam tamen poſſeſſionis emptionem eſſe didici ex Iuliano, *l. non ſolum* 33. *§. quòd vulgò ff. de vſurpa. & vſucap.* Titus (vt ſic loquar) eſt poſſeſſionis cauſſa. Vide infrà poſſeſſionis cauſſa. Poſſeſſionis igitur cauſam pro re, & negocio interpretabimus. At cauſſa poſſeſſionis, *in cap.* 1. *& tot. titul. extra de cauſſa poſſeſſio. & proprieta.* eſt ipſa lis, quæ de poſſeſſione ventilatur coram iudice: eodem ſenſu accipitur ibidem cauſſa proprietatis.

Cauſſam propriam eam eſſe Vlpianus ait, *l.* 1. *§. in propria ff. quando appellan. ſit.* cuius emolumentum, vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertinet.

Cauſſam teſtamenti, codicillos appellari videtur Vlpianus, *l.* 1. *§. hoc interdictum ff. de tab. exhib.* Apud Papinianum, *in l. tutores* 39. *§. hæres. ff. de adminiſtr. tutor.* pro iure, condicione, & ſpecie teſtamenti accipiendum id verbum putem: *vt & in l.* 1. *in princip. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſtam.* licet ibi accipi poſſet de his, quæ teſtamento cauta ſunt: *& ibidem paulò pòſt,* Cauſſa pro conditione accipi debet.

Cauſſa alia lucratiua eſt, alia oneroſa. Lucratiua eſt, ex qua accipienti nihil abeſt, veluti in legato, & donato, *l.* 5. *ff. de vſucap.* Oneroſa, propter quam quid accipienti abeſt, vt in empto, vendito, locato, conducto, permutato, & ſimilibus.

Cauſſa indicta damnati dicuntur, qui cauſſa non cognita condemnati ſunt, *Budæo in l.* 2. *ff. de cuſtod. reor.* Hinc cauſſa inaudita damnari, quod & æquitas & Senatus *apud Tacitum lib.* 18. & Pontifex maximus, *cap.* 1. *extra de cauſſ. poſſeſſio. & proprieta.* vetant.

Cauſſam ſubſcribere, in M. Ciceronis cluentiana, ſignificat ſententiæ cauſſam adſignare, *vt vult Budæus ad l. ſi. ff. de priua. deli.* Video igitur iudices (ait) animaduertiſſe cenſores in iudices quoſdam illius conſilij Iuniani, cùm iſtam ipſam cauſſam ſubſcriberent.

In cauſſam deſcendere, apud M. Ciceronem lib. 8. Epiſto. ad Attic. epiſto. 1. eſt, *Budæo interprete,* liti ſe adiungere: Quo minus mirere inuitus ſi in eam cauſſam deſcendo, in qua neque pacis, neque victoriæ ratio quæſita ſit vnquam.

CAVSSARI N. Marcello eſt dicere & defendere. Cauſſari tempeſtatem dixit Vlpianus noſter, pro eo quod dicimus excuſationem ob tempeſtatis obicem adferre, *l.* 2. *ff. ſi quis cautio. Sic & l. generaliter.* 24. *§. planè ſi fortè ff. de fideicomm. libert. eodem ſenſu accipitur.*

CAVSSARIA miſſio, vide infrà miſſio.

CAVSSARII, dicuntur, qui propter valetudinem aut ſenectutem dimiſſi ſunt. Cauſſa enim Latinis viſum eſt, Græcis αἰτία dicta. Sic

cauſſariæ animi partes, id eſt, vitioſę.

CAVSSIDICI, *in conſtitut. Valentiniani & Valentis, l. quiſquis. 6. C. de poſtuland.* ſunt iudices, ſeu aduocati, & cauſſarum patroni, qui in foro cauſſas dicunt: qui & Togati dicuntur: ideóque & inſtituendi & ſedendi ibidem dicuntur habere.

CAVSSIDICINA, cauſſidicorum munus, *apud Marcellinum lib. 30. vt refert Cuiac. lib. 4. Obſer.*

CAVTIO, vide ſuprà poſt verbum cauere, ſuo loco.

Cauteria, *apud Marcianum, l. item pictoris. 17. ff. de inſtru. inſtrument. legat.* dicta ſunt pictoris inſtrumenta, quibus bituminationes & fortiores quæque conglutinationes concoquuntur, maximè in ea pictura quæ ἐγκαυστικὴ adpellatur, ἐγκαυστικὴ enim pingendi ratio eſt, quæ inuſtaria dicitur: *de qua Martialis*: Encauſtus Phaeton tabula tibi pictus in hac eſt.

C E

CEDERE, verbi latiſſima ſignificatio eſt. cedere abire, è loco.

Cedere pro ſoluere, *Vlpian. dictum putant quidam in l. non ſolùm. 33. §. ſi mihi. ff. de vſurp. & vſuca.* Equidem pro ius poſſeſſionis transferre apud eundem accipi crediderim.

Cedere etiam eſt conſtituere, *apud Paulum, l. fi. ff. comm. præd. in princ. de ſeruitute loquentem.*

Cedere quoque renuntiare ſignificat, *in clement. vnic. de renunciat.* quod verum videri poteſt, ſi vera ſit regula vulgò prodita, Leges debent intelligi ſecundum titulos, ſub quibus poſitæ conlocatæve ſunt. *quæ regula colligitur ex l. Imperato. in fin. ff. de in diem addicti.* Eodem etiam ſenſu ſumitur cedere *in ca. quàm periculoſum. 7. q. 1.* niſi dicas ibi pro ius ſuum transferre accipi. cedere autem, ſiue pro conſtituere, ſiue renuntiare accipias, μεταφορικῶς intelligas oportet. qui enim ſeruitutem conſtituunt, rebúſve ſuis renuntiant, eáſve abdicant, iure ſuo abire creduntur.

FORMVLAE.

Cedere actionibus, pro præſtare, *dixere Gaius l. patri. 27. §. 1. D. de minoribus. Paulus l. vt tantùm. 14. § penult. D. de ſeruit. Vlpianus in l. quod ſi. 3. §. idem Labeo. in fin. ff. de in rem verſ. & paſſim & alibi.* in quibus locis pro actionibus vulgata exemplaria habent actiones. Sed lectio Florentina vt rei aptior, ita venuſtior ſemper viſa fuit.

inter Cedere actiones, & mandare differentiam quandam ſubeſſe refert Accurſius, *l. 1. C. de obligat. & actio.* Barto. ibidem exiſtimauit (quod ad cedentem, vel mandantem attinet) nullam eſſe: ſed reſpectu eius cui ceditur, eſſe. Equidem hoc diſcriminis ſubeſſe putē: Ceſſione actiones transferri (*idque Iuſtinianus conſtituit, l. fin. in princip. C. de iur. dot.*) mandato non item, *vt probatur per l. 3. C. de nouat.*

Cedere bonis, eſt profiteri voluntate ſe deſerere bona ſua creditoribus: *hoc colligitur ex l. in omni 6. & l. 1. & tot. tit. C. qui bonis cedere poſſunt.* Profeſſionem diffinitioni Azonis in Summa, *C. eod. tit.* addidi. eam enim ſolam ſufficere Theodoſius dixit. *d. l. in omni.* Hoc autem beneficium conceſſit lex Iulia: *quod tit. 18. li. 4. C. Th. edocemur, & Diocletiani & Maximiani conſtitutione. l. 4. Cod. qui bonis cedere poſſunt.*

Cedere diem, *Vlpianus ait l. cedere 213. D. de verb. oblig.* & ſignificat incipere deberi pecuniam. Eſt autem cùm certi temporis pars effluit: veluti, cùm quis Kalend. Ianuarij die ſtipulatus eſt, ſibi proximis Kalendis dari: vel cùm in locatione dies operi faciundo præſtituta eſt Kalend. Febr. triduo quatriduóve exacto, rectè tres quatuórve dies ceſſiſſe dicentur. *Sic accipi debet in l. deducta. 58. §. qui poſt tempus. D. ad S. C. Trebellian. & l. cùm quærebatur. D. iudi. ſol.* Hinc

Cedere dies legatorum dicitur, cùm pars aliqua legitimi temporis, quo illa legatariis quæſita ſunt, effluxit. *ſub tit. D. quan. di. leg. ced. Sic accipitur*

d by Google

pitur *in l.pen. & fi.C.eo.tit.quod ita explicat Theophilus in §.peculium.Inſti. de leg.* προχωρεῖ δὲ τὰ λήγατα, ἐπειδὰν κατενεχθῇ εἰς ἡμᾶς. καταφορὰ δὲ ἐστὶν ἡ τῆς ἀγωγῆς ἁρμόσεις. ἁρμόζει δὲ ἐπὶ μὲν τῶν πύρων, à morte teſtatoris, ἤγουν μετὰ θάνατον τοῦ διαθεμένου. ἐπὶ δὲ τῶν αἱρετικῶν, μετὰ τὴν ἔκβασιν τῆς αἱρέσεως. Sic etiam cedere dies bonorum poſſeſſionis dicitur, cùm præſcriptione eius temporis excludimur à commodo & petitione bonorum poſſeſ. *l.2.D.quis ordo in poſſ.ſeruet.*

Cedere foro *apud Vlpianum.l.ſi hominem.7.§.quoties.D.de poſ.* Dicebantur argentarij, *vt ibidem refert Budæus in prioribus*, cùm tabernis id eſt, menſis ſuis cedentes, quæ in foro Romano erant, aliò habitatum migrabant. Vulgus id vocat facere Banquam ruptam.

Ceſſionem fori ad alios debitores Iulianus, *l.fi. D. de curat. bonis dand.* produxiſſe videtur.

Cedere in iure dicebantur, qui dominium rei ſuæ in alium transferebant, à quo ipſi abibant *: ex Epitome Vlp. tit.19. cuius hæc verba ſunt.* In iure ceſſio fit per tres perſonas, in iure cedentis, vindicantis, & addicentis. In iure cedit dominus, vindicat is cui ceditur, addicit Prætor. Hoc inter acquirendi modos recenſuit idem Vlpianus: cuius rei formam explicat Boetius *in Topica M. Ciceronis* his verbis: Apud Magiſtratum is cui res in iure cedebatur, eam tenens ita vindicabat, HVNC ego hominem ex iure Quiritium meum eſſe aio. Deinde poſtquam hic vindicarat, Prætor interrogabat eum qui cedebat, an contra vindicaret: negante eo, aut tacente, tunc ei qui vindicarat, rem addicebat. *Hæc ille* Hotom. opinatur ſumptum hoc fuiſſe ex vindiciarum conſuetudine, in quibus alter virgula quaſi haſta pellebat, alter verò cedebat. Hinc cedere etiam dicimus in rebus incorporalibus, cum earum ius in alium transferimus, veluti, cùm Actiones aut Seruitutes cedi paſſim in iure noſtro legimus: ſic vſusfructus, & hereditas, & tutela legitima, & libertas, *vt ſcribit Vlpian. c.ſuprad.*

Cedere hauſtum, & cedere iter dixit Vlpianus, *l.3.ff.de ſeruit.ruſtic.* pro conſtituere, & transferre ius aquæ hauriendæ, & eundi, *vt l. per fundum, in prin. ff. eod.* & ſeruitutem cedere eodem ſenſu dixit Paulus, *l. nemo 39. D.de ſeruit.vrb.& ſæpius,l.fi.D.comm. præd.*

Cedere legibus, *apud M. Ciceronem in Miloniana*, eſt parere condemnationi pœnæ ſecundum leges inlatæ. Verba Ciceronis hæc ſunt, Siue Milo morte patriam liberare voluiſſet non dubitaturum fortem virum, quin cum ſuo periculo ſalutem Reipub. adtuliſſet, cederet æquo animo legibus, Id quod ad cauſſas ciuiles produxit, & iudicatum facere interpretatus eſt Oldendorpius.

Cedere nomina, eſt debita trãſferre *ex l.Iulianus.D.de pet.hæred.*

Cedere operæ, eadem ſignificatione dicuntur, qua cedere legata: quod plenè ſic poteſt efferri. Cedere dies, quibus operæ aut legata debebantur. Hinc illud Vlpiani, *l.ſi quis 13. D.de oper.liber.* Iudicium de operis tunc locum habet, cum operæ præterierint: præterire autem non poſſunt, antequam incipiant cedere: & incipiunt, poſtquam fuerint indictæ. *Sic accipitur in l.hæ. operæ. 23. & interdum. 34. D. eod.* Diuerſum eſt in operis in ſtipulationem deductis, *l. quoties 24.D. eod.*

Cedere interceſſioni, *apud Budæum in l.2.de orig.iur.* eſt admittere oppoſitionem: nec procedere vltra. Vnde ſublata interceſſione, quod nunc dicimus. Non obſtante oppoſitione.

Cedere tempora dicuntur, *apud Paulum.l.1.D. de iur. & fact. igno. & Gaium in l. annus. 6. D. de calum. & Vlpianum.l.4.ff.de adulteriis.* quæ currunt & computantur.

Cedere teſtibus, teſtibus conuinci.

Cedere vita, eſt ſibi mortem conſciſcere. *Budæus in adno.*

Digitized by Google

CEDENS cenſetur extranei loco, *l. ſi cum emptore, in princ. ff. de pact. l. 2. §. cum quis debitori. ff. de hæred. vel action. vendit.*

Cedere tutela, *in Inſtit. Vlpian. tit.* 11. abire à tutela, & ipſam deponere apud acta, & in alium eius adminiſtrationem transferre. Porrò illud legitimis licere, teſtamento datis tutoribus non item *idem Vlpianus ait.* Hinc

CESSICVS tutor, cui in iure tutela ceſſa eſt, *idem Vlpiano in Epitome.* Etſi hoc in loco, Ceſſicium legi vult Turneb. Aduerſ. lib. 1. ca. 21. Hinc

CESSICIA tutela, quę ita in iure ceſſa eſt, & tranſlata. Et libertas ceſſica, quæ vindicta datur.

CESSIO in iure, cuius etiam commeminit *Cicer. in Topic.* eſt communis alienatio & mancipi rerum, & nec mancipi, quæ fit per tres perſonas, in iure cedentes, vindicantes, addicentes.

Ceſſio nominum, *l. Iulianus. 30. ff. de pet. hæred.* Vide, cedere nomina.

Ceſſio ſeruitutum, *l. ſed quæ. 22. ff. de ſeruit. ruſtic.*

CESSIM IRE, *in l. ſi ex plagis. §. in cliuo. ff. ad leg. Aquil.* eſt retrò redire, ex interpretatione Alpheni, eius legis auctoris: quod & Accurſius rectè intellexit. Eo dicendi genere vſus eſt Iuſtinus lib. 2. Aut ſi hoc parum tritum extat, vos commiſſo prælio, ite ceſſim, inhibete remos, & à bello diſcedite.

Κειμήλια, Theophilus *in §. ſacras. Inſtit. de rer. diuiſ.* interpretatur res ſacras, & donaria ritè ad miniſterium Dei dedicata: cuiuſmodi ſunt vaſa, veſtes, & ſimilia pretio magno habita, *vt eſt in l. ſancimus. C. de ſacroſanct. eccl.* Sunt qui putent κειμήλιον numero vnius munus, multitudinis verò mobilia pretioſa ſignificare.

CEIMELIARCHÆ, *vel κειμηλιάρχοι. in l. ſi. C. de bon. auct. iud. poſ.* qui Ceimeliis curandis præſunt.

CEIMELIARCHION, ædem ſacram interpretatur Iuſtinianus, *l. litibus, C. de agricol. & cenſit. lib.* 11. vel potius locum in eccleſia, vbi κειμήλια reponuntur. *per d. l. ſi.* Huius meminit *Alciatus lib. 9. Parer. c. 7.*

CELARE, pro abſcondere notæ ſignificationis eſt: falſi ſpeciem eſſe, & ad legem corneliam de falſis pertinere Paulus ait, *l. qui teſtament. 2. D. de falſ. & l. inſtrumentorum §. Paulus. D. eo.* vbi Bart. hoc annotat, rectè quidem, celare dicitur etiam is, qui res amouit, *vt colligitur ex l. ſi concubina. §. res amotas D. rer. amot.*

Celare fugitiuum, *in l. 1. D. de fugit. & deſinit. Accurſ.* eſt quòd velis ignorare eum, ad quem ea res pertinet alicuius commodi ſui cauſſa. Sed addes dolo malo, *per l. doli in princ. ff. de ſeru. corrupt.*

Celare venditorem ſic accipiendum rectè putat Vlpianus, *l. 1. §. 1. D. de ſeru. corrupt.* non ſolum ſi quis non admonuit, ſed & ſi negauit ſeruitutem deberi.

CELATIM, pro occultè & abſconditè poſuit Siſenna in hiſtoriis, *referente Agellio libro duodecimo capite* 15.

Κηλώεια inter vaſa, quæ dulcedines, & confectiones, & ſapores ad comedendum continent, poſuit I. Pollux *lib. 6. Onomaſt. c. 12.*

CELEBRIS ciuitatis adpellatione, *apud Vlpianum in l. ſi in aliam, (ſic incipit in Pandect. Florent. in vulg. ſi in aliquam.) D. de officio Proconſ.* continetur ea, quæ ab hominibus frequentatur.

Celeberrimus apud Hermogenianum, *l. ſi res pupillaris. 50. D. de admin. tut.* dicitur populi iudicio & teſtimonio diuitiis clariſſimus, & famigeratiſſimus.

CELEBRARE diuiſionem, *in l. vnic. de iis, qui ſe def. lib. 10. C.* eſt in populi frequentia rem diuidere.

celebrare venditionem, eſt vendere, *l. 1. C. de comm. rer. alien.*

CELERES, quorum commeminit Pomponius, *l. 2. §. quod ad Magiſtratus. & §. populo. ff. de orig. iur.* dicebantur equites veteribus. *d. §. quod ad Magi-*

Magiſtratus. quod & Feſtus lib. 3. & L. Feneſtella lib. 2. ca. 2. probant. Eos Romuli comites videtur adpellaſſe Plutarchus in eius vita. Delecti enim erant ad eius corporis cuſtodiam, vt idem & D. Halicarnaſſæus referunt, à celeritate & velocitate dicti, vt iidem & Feneſtella ſcripſerunt: in quorum ſententiam pedibus iuit Zaſius, *in d. §. quod ad magiſtratus.* Tametſi à celere Remi interfectore ductos putet Feſtus lib. 3. quod & Ouidium confirmaſſe in lib. Faſtorum ſcribit Feneſtella. Trecentos eos fuiſſe Halicarnaſſæus & Feſtus prodiderunt. Vnde Galli celeres vocare poſſunt. quos adpellant, *Le corps de garde du Roy.* Græcis Σωματοφύλακες dicti. Veteribus Græcis etiam λειτουργοὶ dicebantur, & δημόσιοι ὑπηρέται, qui ferè erant Scythæ, vt apud nos Heluetij vel Germani. Hinc

CELERITAS, id eſt, velocitas actionum, id eſt, actorum, *apud Vlpia. l. 3. §. ſed ſi debitorem. ff. de donat. inter virum & vxorem.* in eum ſenſum, vt vnum ſtatim ſequatur aliud. celeritatem tamen deſiderare *apud eundem in l. 1. ff. de damn. infect.* ſignificat negocium diebus omnibus, etiam feſtis, abſque vlla dilatione excutere. Eſt igitur celeritas dilationi contraria, *d. l. 1.* Hinc

CELERITER, pro ſtatim, illico. & ſine vlla dilatione, *in l. ne quis ff. de cuſt. reo.* Et eodem ſenſu.

Celerrimè in Iuſtiniani conſtitutione, *l ſi quis. C. depoſit.* Quod tamen dicunt leges celeriter, arbitrio iudicis relinqui, ínque eius eſſe poteſtate, ſententia Vlpiani exprimitur, *l. 1. in fin. ff. de iure deliber.* Ex eo verbo, Celerrimè, colligit Bartol. depoſiti cauſſam ſummariam eſſe, *in dict. l. ſi quis.* Et

Celerrimus finis, hoc eſt non mora totius, & abſque vlla dilatione, *in l. 1. §. fi. C. de veter. iur. enucl.*

Κελευστὴς, qui ſociis naualibus imperat, *I. Polluce interprete*, qui à Plauto hortator dicitur, Hinc

Κέλευσμα, hortamentum, exhortatio nautica, *Budæo in l. 1. §. qui ſunt. ff. de naut. caup. ſtabu.*

CELLA, à celando ducta, locum ſignificat vbi quid condebatur, repoſitorium, Græcis ἀποθήκη, in qua res eſculentæ & poculentæ reponi ſolent. Ex epithetis, & adpoſitis, ſiue (ſi malis) adiectiuis ſignificationem ſumit. Vnde cellam oleariam & vinariam dixit Vlpianus. *l. ſi habitatio. §. fi. ff. de vſu. & hab.* Et cellam penuariam idem dixit, *l. 3. §. ſiue autem. ff. de penu lega.* pro repoſitorio eorum, quæ eſui potuíque ſunt. Caper, tamen, *inquit Cuiac. Obſer. lib. 10. capit. 26.* Cella, inquit, penaria, non penuaria dicendum. Et veteres gloſſæ, Penaria cella, & promptuarium. ταμεῖον.

Cellas promas, pro ſepulchris poſuit Tertullianus *in lib. de reſurrectione carnis.* Nam, ait, cùm legimus, Populus meus introire in cellas promas quantulum, donec ira mea prætereat. Sepulchra erunt cellæ promæ, in quibus pauliſper requieſcere habebunt, qui in finibus ſeculi ſub vltima ira per Antichriſti vim exceſſerint.

Cella etiam ad alias res pertinet, ſumitúrque pro loco, in quo reponimus, quæ occulta eſſe volumus, *vt l. 3. ff. de offic. præfect. vigil. & l. ſi quis ſit fugitiuus. §. apud Cælium. ff. de ædil. edict.*

Cella etiam, *interprete Pontifice Maximo. in c. priuilegium. de verbor. ſignificat. libr. 6.* dicuntur loca ſecreta & ſolitaria quæ ab hominum ſeparata conuictu ſunt, ad contemplandum, & Deo vacandum: de his accipi debere *cap. qui verè. 16. qu. 1.* rectè *putat gl. in d. c. priuilegium.* Hinc.

CELLVLA, *18. q. 2. c. cellulas, &c. ſeq.*

CELLARIVS, qui cellæ penuariæ præpoſitus eſt. ſic accipi debet *in l. nominatim. 24. ff. de manum. teſt.* Sic fortè accipitur *in l. hac ſanctione. fin. de diuerſ. offic. lib. 12. C.* Ab iis autem præberi ſolebat cibus & potio, Eodem ſenſu CELLARARIVM

videtur, interpretari Vlp. *l. quaſitum.* 12. §. *ſi aliqua ff. de inſtruct. inſtrument. leg.* vbi vulgaria exemplaria habent Cellarium: quam lectionem veriorem putant quidam anteceſſores noſtræ tempeſtatis. Equidem à Florentina diſcedere non auſim, cùm Cellarij vox Cuiacio probetur, *in d. l. fin. de diuerſ. offi. li.* 12. *C. & apud Paulũ li.* 3. *Sẽ. ti.* 6. ac cellarios & cellararios pro eodem ſumat, & hos fuiſſe dicat qui præbere ſolerent cibum & potionem. Hotom. tamen cellarium hoc in loco legi mauult, & interpretatur ſeruum qui præpoſitus erat, vt cellæ rationes ſaluæ eſſent: *quod & annotat Cælius Rhodigin. lib.* 14. *cap.* 8.

CELLARARIVS, *in c. dilectos de praben. de antiqu.* (*tametſi Albericus* Cellarium *legi malit*) adminiſtrator quidam rerum eccleſiaſticarum. Vide & proximè præcedentem dictionem.

CELLARIVM, *apud Scæuolam in l. vxorem.* 41. §. 1. *D. de legat.* 3. pro loco ſumitur qui diætæ iungebatur. quid ſit diæta, vide infrà ſuo loco.

Cellaria numero multitudinis aliter ſumi videntur *in l. fi.* 6. *C. Theod. de offic. omn. iudic.* nam illo loco annonis comparantur. Eodem ſenſu ſumitur hoc verbum *apud Sulpitium Seuer. lib.* 2. *hiſt. ſacra.* Quadraginti (inquit) & aliquantò amplius Occidentales Epiſcopi Ariminum conuenere: quibus omnibus annonas, & cellaria dare Imperator præcepit. Vnde &

CELLARIENSES ſpecies *in l. pen. C.* Theodoſ. *de indulg. debito.*

Cellaritas, *apud Caſsiodorum in lib. Var. epiſt.*

CELSVS, *vt ait Feſtus*, ex Græco κέλης deducitur: quo vocabulo denotatur, qui ſingulari equo vehitur. Celſos etiam iudices dixit Marcellinus lib. 28. *Et iudicibus celſis, iisdémque minoribus.* Hinc illud, *Celſi prætereunt auſtera poemate Rhamnes:* ſic dicti, quòd aliis fuerint ditiores & potẽtiores. Significat autẽ ὑπερέχοντας, ſublimem, excellentémve. Hinc

CELSIORES, doctores legum dicti ſunt, *in l.* 2. *C. de offic. diuerſ. iud.* vt ibi interpretatur Accurſius: alibi honoratos appellat conſtitutio. *l.* 3. *C. eod.* Eorum enim iudicio iudices prouehuntur, *d. l.* 2. Iuris igitur peritorum iudicio & examine iudices futuri probandi ſunt. Illi meritò patres adpellantur, cùm à iudicibus fratres vocati vetentur, *d. l.* 2.

CELSI duo Iuriſcoſſ. recitantur à Pomponio. *l.* 2. §. D. *fin. de origine iuris.* Celſo patri ſuo ceſſit Celſus filius in iuris Ciuilis profeſſione, *d.* §. *final.* De altero Spartianus in Adriano ita ſcribit: Cùm iudicaret, in conſilio habuit non amicos ſuos, aut comites ſolùm, ſed Iuriſconſultos, & præcipuè Iulium Celſum, Saluium Iulianum, &c. Celſum aiunt filium Conſulem fuiſſe, *Pomponius d. l.* 2. §. *fi. & Vlpianus. l.* 20. *D. de pet. hare.* Celſi patris reſponſum extat. *l. pater.* 29. D. *de lega.* 2. Celſi filij *in l.* 1. D. *de reſcind. vendit.* extant & alia vtriuſque reſponſa paſſim in lib. Digeſtorum.

CENOTAPHION, *vt Florentinus diffinit, l. monumentum.* 42. D. *de relig.* eſt monumentum memoriæ cauſſa factum, in quod neque corpus, neque reliquiæ illatæ ſunt: quam diffinitionem probat Suidas his verbis: Κενοτάφια, inquit, τινὰ ἤγουν ἐλλειπόμενα ὡς τινὸς νεκροῦ μὴ ἔχοντα νεκρόν. adeò vt tumulum inanem rectè adpellauerit. lib. 3. Æneid. Virgilius:

Solennes tum fortè dapes & triſtia dona
Libabat cineri Andromache, maneſque vocabat.
Hectoreum ad tumulum, viridi quem ceſpite inanem.
Et geminas, cauſſam lacrymis, ſacrauerat aras.

Suetonius *in Claudio cap.* 1. honorarium tumulum vocauit. Differentiam ſubeſſe inter ſepulchrum, & cenotaphium idem Florentinus ſcribit

ſcribit, *d. l. monumentum.* In ſepulchrum corpus, aut reliquiæ illatæ ſunt: in cenotaphium non item; quod & Lampridius in Alexandro ſignificauit, Cenotaphium (inquit) in Gallia, Romæ ſepulchrum ampliſſimum meruit. Cenotaphium autem religioſum eſſe Virgilij teſtimonio Marciano placuit, *l. in tantum. §. fina.* D. *de rer. diu.* Virgilij locum ſuprà retulimus. Sed diuos fratres contrà reſcripſiſſe Vlpianus refert. *l. ſed contrà. D. de rer. diuiſ.*

CENSERE, in varias ferri ſignificationes Feſtus libr. 3. ſcribit. Quandoque (inquit) ſignificat putare. quod & Nonius probat, ídque exemplis. *Caßius hiſt lib.* 6. Cenſuit ſeſe Regem Porſennam occidere, Nunc (*ait idem Feſtus*) ſuadere: nunc decernere. Cenſere Iauoleno, *l. cenſeri* 111. (ſic enim incipit in editione Florentina, in qua I, pro E, vt & alibi paſſim ponitur.) *ff. de verbor. ſignif.* eſt conſtituere, & præripere. Vnde etiam dicere ſolemus, Cenſeo hoc facias, & Senatum aliquid cenſuiſſe, atque inde Cenſoris nomen videtur eſſe tractum. Cenſere etiam pro conſulere, opinari, ψῆφον ἐπαγαγεῖν, in ſenatuſconſulto, quod Imperatoris Hadriani eſt, *l. item.* 20. *§. pridie. D. de pet. hæredit.* poſitum, ait, interpretatúrque Vlpianus, *l. ſed & ſi. §. conſuluit. D. eodem.* cenſeri etiam pro in precio haberi, & auctoritate valere, *dixit Papinianus l. vltim. D. de ſuis & legit.* Priuatorum cautionum legum auctoritate non cenſeri: id eſt, propriè non dignari, vel non dignans duci, quæ parem cum legibus auctoritatem habeant. cenſeri iſtius iuris peritia, *in l.* 1. *D. de iuſtitia & iure. & Inſtit. de iure nat. gent.* Theophilus ibidem vertit, κἀγγράφεσθαι ἐν τοῖς τηρῶσι τὸν νόμον τοῦτον. id eſt, adſcribi iis, qui ius naturale obſeruant. cenſeri priuilegio, *dixit Vlpianus l.* 1. *§. qui ex duobus. D. ad municip.* pro munerum functione eximi. non ineptè tamen interpretaberis priuilegio dignari, & decorari. cenſere Marcello ſignificat ſuccenſere, *Varro in captiuo prælio*, Ne vobis cenſeam, ſi ad me referretis. cenſere etiam apud Vlpianum, *l. ætatem* 3. *ff. de cenſi.* eſt capita, id eſt, perſonas, & iugera, & bona deſcribere, quo ſenſu accipi debet in *l. omne territorium. de cenſi. tu. libr.* 11. *C.* quæ explicatio ex Luca Euangeliographo ſumitur, capit. 2. ἐγένετο δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ἐξῆλθε δόγμα παρὰ καίσαρος αὐγούστου, ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην. Qua in re diligenter perſonæ & res diſcutiendæ & inſpiciendæ ſunt, ne prægrauentur, *per l.* 11. *C. de cenſitoribus. in C. Theod.* cenſendi hoc ſenſu formam expreſſit *d. l. omne territorium.*

CENSI, *Alciato libro* 1. *Parerg. capit.* 14. dicuntur, qui ſpeciali priuilegio in fœderatis, vel Latinæ conditionis populis ciues Romani erant.

CENSITI Agricolæ *ſub rubric. C. de agric. & cenſ.* dicti ſunt, qui agrorum quos colebant dominis ſic addicti erant, vt ne ſuum quidem peculium in poteſtate haberent, capitis cenſum dominis penſitarent, actionem cum iis nullam, niſi ex ſuperexactionis cauſſa haberent, vendi denique cum ipſis agris poſſent. Qua de cauſa etſi non omnino ſerui, at certè quaſi ſerui, numerabantur, dicebantúrque Aſcriptitij, quaſi agris illis adſcripti & obnoxij. Iidem Tributarij dicuntur *in l. ſeruos.* 6. *C. eodem. & l.* 2. *C. ſi vag. mancip. pet.* Dicuntur & capite cenſiti *à Iuliano Patritio in Nouell.*

CENSIO, *inquit Feſtus lib.* 3. æſtimatio, ſiue (ſi malis) deſcriptio æſtimatoria. cenſio haſtaria, auctore eodem dicebatur, cùm militi multæ nomine ob delictum militare indicebatur, quòd haſtas daret.

cenſionem facere dicebatur cenſor, cùm multam equiti irrogabat. At cenſionem bubulam Plautus feſtiuè vocauit verbera lori bubuli, cuius cenſura in ſeruos animaduertitur.

Digitized by Google

CENSITIONEM, pro cenſu dixit Ælius Spartianus, in Peſcennio Nigro: Vos(ait) terras veſtras leuari cenſitione vultis, ego verò etiam aerem veſtrum cenſere vellem. Vbi cenſere pro cenſum ex aere exigere, & aeri imponere accipi putem.

CENSITOR eſt, qui cenſum agit & percipit præſtationem tributorum coloni, & pignoris iure vendit prædium, ſi cenſus non ſoluitur, *vt D. de cenſ. l. forma, §. illa. & l. cum poſſeſſor. §. cum pro pecunia. D. eodem. ſic accipitur in rubric. C. de cenſui. & cenſito. libro 11. Hinc illud. l. ergo. §. alluuio. D. de acqui. rer. dom.* Flumina cenſitorum vice funguntur, vt ex priuato in publicum addicant, & ex publico in priuatum.

CENSORES dicuntur, *vt vult Varro libr. de lingua Latina* 4. ad quorum cenſionem, id eſt, arbitrium cenſeretur populus. At, *vt Feſtus libr.* 3. quod quiſque rem ſuam tanti æſtimare ſolitus ſit, quantum illi cenſuerint. A Liuio verò *libr.* 4. dicti quòd cenſui præeſſent. Atque duo primùm creati ſunt, Papirius & Sempronius, anno cccx. *vt ſcribit Liuius libr.* 10. & 55. Hæc de iis refert Cicero *libr. 3. de legibus.* cenſores populi ciuitates, ſoboles, familias, pecuniaſque cenſento. Vrbis templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia tuentor. populíque partes in tribus diſtribuunto, exin pecunias, ciuitates, ordines partiuntor. Equitum, peditúmque prolem deſcribunto. cœlibes eſſe prohibento: mores populi regunto: bini ſunto: magiſtratum quinquennem habento: eáque poteſtas ſemper eſto. *Pedianus in Diuinat. Cicer.* Regendis moribus ciuitatis, cenſores quinto quoque anno creari ſolebant. Hi prorſus ciues ſic notabant, vt qui Senator eſſet, eiiceretur Senatu: qui eques Romanus, equum publicum perderet: qui plebeius, in cæritum tabulas referretur, & ærarius fieret, ac per hoc non eſſet in albo centuriæ ſuæ, ſed ad hoc eſſet ciuis tantùm, vt pro capite ſuo tributi nomine æra penderet. Iidem completo quinquennio vrbem luſtrabant, & Suouetaurilia ſacrificia de ſue, oue, tauro, faciebant. Eorum notam ſucceſſores plerunque ſoluebant. *Zonaras libr.* 2. creatos propterea vult cenſores, quia conſules rebus omnibus propter earum multitudinem ſufficere non poterant. conſules enim omnem illam, quæ tum cenſoribus attributa eſt, præfecturam ad illud vſque tempus geſſerant. Eorum autem officium erat, *vt ſcribit Liuius libr.* 40. legere Senatum, recenſere equites, agere cenſum, luſtrum condere. In omnibus precationibus hæc verba nuncupabant: Vt ea res mihi collegæque meo bene & feliciter eueniat. cenſori autem defuncto nunquam aliquis ſufficitur, *auctor idem Liuius libr.* 4. 5. 6. 9. & *Plutarch. in Vitu. Liuius item libr.* 4. & 9. cenſuram primò quinquennium fuiſſe ſcribit: deinde Man. Æmilium Dictatorem legem tuliſſe, vt cenſura, quæ antea quinquennalis fuerat, annua & ſemeſtris eſſet. *Idem libr.* 29. curam publicarum tabularum, cenſorum propriam fuiſſe ſcribit, & ius ſartorum tectorum exigendorum. *quod idem Pedianus in Ver. 3. confirmat.* Et de nota cenſoria *vide Valer. Maxim. & Cicer. in Cluentiana.* cenſores etiam *apud Liuium lib.* 39. pro iis ſumuntur, qui per prouincias à cenſoribus dimiſſi, ciuium Romanorum in exercitibus, quantus vbique eſſet, referrent numerum.

CENSORIÆ animaduerſiones. *apud M. Tullium in Cluentiana.* & cenſoriæ notæ paſſim, & cenſoria ſeueritas, *apud Gellium lib. 4. capit.* 20. & cenſoria ſubſcriptio, *apud Ciceronem in Cluentiana*, & cenſoria iudicia *paſſim apud M. Ciceronem*, cenſoria virgula *apud M. Fabium lib. 1. c. 2*

CENSORIÆ TABVLÆ. Harum fuſiſſimè meminit *Varro libr. 5. de ling. Lat.* De iis autem & earum cuſtodia non ſunt prætereunda quæ ſcribit

ſcribit Dionyſ. Δηλοῦται δὲ καὶ ἐξ ἄλλων πολλῶν καὶ τῶν καλουμένων τιμητικῶν ὑπομνημάτων, ἃ διαδέχεται παῖς παρὰ πατρὸς, καὶ περὶ πολλοῦ ποιεῖται τοῖς μεθ' ἑαυτὸν ἐσομένοις, ὥσπερ ἱερὰ πατρῷα παραδιδόναι. πολλοὶ δέ εἰσιν ἀπὸ τιμητικῶν οἴκων ἄνδρες ἐπιφανεῖς οἱ διαφυλάττοντες αὐτά.

CENSVRA, cenſoris munus, & dignitas, *Gellio d. capit. 20. ſic accipitur apud Plinium lib. 14. cap. 4.* catonum ait, ille primus triumpho, & cenſura ſuper cætera inſignis, &c. *& Liuium lib. 4.* V. C. alios magiſtratus annuos eſſe quinquennalem cenſuram grauem eſſe. Sumitur pro ſeueritate, correctione, & decreto, & lege. *Plin. in Panegyrico.* Nam vita principis, cenſura eſt, eáque perpetua: ad eam dirigimur, ad hanc conuertimur. Pro decreto accipitur in Decretali Pontificis Maximi, *Epiſtola cap. 1. in fin. extra qui cleric. vel vouentes. & in c. de cætero. de teſtibus. in antiq.* cenſuræ etiam appellatione continetur excommunicatio, *capit. 2. de exceptio. libr. 6.* ſed & interdictum, & ſuſpenſio, *vt explicat Pontifex Maximus, capit. quærenti. extra de verb. ſignifica.* cuius rei cauſſam gloſſematarius ibidem adnotat, cenſuram generale nomen eſſe, vbi explicatur quid ſit cenſura eccleſiaſtica.

CENSVS eſt perſonarũ, rerúmque deſcriptio: ſic ſumitur apud Pomponium *l. 2. § poſt deinde. D. de origine iuris.* Perſonarum quidem, cùm ciues ſinguli in ſua tribu, claſſe, centuria, nomina ſua, vxorum, libertorum, ſeruorúmque ſuorum, item cuiuſque ætatem, & quam vrbis regionem habitarent, profiterentur. Bonorum verò, cum iidem patresfamiliâs prædia ſua, cùm vrbana, tum ruſtica, ſeruorum, pecudúmque numerum, fundorum inſtrumenta, ſuppellectilem, pecuniæ denique numerum profitebantur. *quod Dionyſius Halicarnaſſæus libr. 4. & Titus Liuius libr. j. 7. & 39. ſcribunt.* cenſus quoque nomine, ſubſtantia, bona, fortunæque comprehenduntur. *Cicero in Oratione pro Q. Roſcio.* Quem tu, ait, ſi ex cenſu ſpectas, ciuis Romanus eſt. *Vlpian. l. cogi. 16. in princip. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum.* Hoc idem & ſi patrimonium fuerit rogatus reſtituere, & ſi facultates. & ſi quid habeo, & ſi cenſum meum, & ſi fortunas meas, & ſi ſubſtantiam meam. Hinc cenſu manumitti dicebantur ſerui, qui luſtrati cenſu Romæ iuſſu dominorum inter ciues Romanos cenſum profitebantur, *ait Vlp. ca. Inſti. 1.*

cenſum pro pecunia diſtracta accipit *glo. in ca. 1. de in integrum reſtitut.* pro penſione tamen, quæ prouentibus ſoluitur, accipi ibidem verius putem. quod & Angelus clauaſius in Summa, in verb. cenſus ait: Sicque accipi debere ſcribit *in cap quæſitum. j. quæſt. 3.* Sic ſumi ſolet toto titul. extra de cenſib. vnde nec immeritò, ſed μεταφορικῶς, reditum, ſiue prouentum appellant interpretes cenſum, tametſi à Doctoribus malè vſurpatum putet Oldendorpius.

cenſum ita diffinit Theophilus *in § fina. Inſtit. de libertinis:* κένσος ἦν σανίς, ἤτοι χάρτης, ἔνθα ῥωμαῖοι ἀπεγράφοντο τὰς οἰκείας περιουσίας, ὅτι τὸ ἐν καιρῷ πολέμου κατὰ τὸ μέτρον τῆς ἰδίας ὑποστάσεως ἕκαστον εἰσφέρειν. Eſt igitur cenſus tabula, ſiue charta, in qua Romani ſcribebant ſuas facultates. quo ſenſu accipitur apud Q. M. Scæuolam. *l. quæ quiſque. 74. D. de acquir. rer. domin. Marcellum l. cenſus. 10. D. de probationib. & alibi ſæpè. & Caſsiodorum lib. 3. variar. Epiſtol. l. penult.* cuius hæc verba ſunt. Auguſti ſiquidem temporibus orbis Romanus agris diuiſus, cenſúque deſcriptus eſt.

cenſus crimen, *apud Hermogenianum in l. vix certis. D. de iudiciis.* accipere debemus fraudati cenſus crimen, *per l. j. C. de quæſtionibus. atque ita explicat Accurſius in dicta l. vix certis.*

cenſus luſtralis, *apud Varronem in Inſti.* appellatur, quo luſtrabantur ciues quinto quoque anno acto cenſu, ad diſcrimen ſenſus equeſtris, ſenatorij, aut eius cenſus qui in prouinciis agebatur: ſic dictus à luſtri ſpatio,

Digitized by Google

vt ſi quinquennalis cenſus diceretur.

cenſus nouus dici poteſt, qui in fundatione ipſius eccleſiæ impoſitus non eſt, *gloſſ. in cap. ſignificauit. de cenſib. in antiqu.*

cenſus paſſiuus, *apud Tertullianum in lib. de Monogamia*, ſignificat infinitum, vagum, & liberum cenſum, vt apud eum interpretatur B. Rhenanus.

cenſui cenſendo agri propriè adpellantur, qui & emi, & venire iure ciuili poſſunt, *vt ſcribit Feſtus lib.* 3. cuius rei exemplum extat apud M. Ciceronem in Oratione pro L. Flacco: Illud, quæro, ſíntne iſta prædia cenſui cenſendo? habeant ius ciuile? ſint, néc ne ſint mancipi? ſubſignari apud ærarium, apud cenſorem poſſint? in qua tribu denique iſta prædia cenſuiſti?

cenſui cenſendo legem dicere apud Liuium explicat Turne. *Adu. lib.* 26. *cap.* 21. pro cenſu agendo, æſtimandíſque ciuium fortunis & facultatibus: Legem cenſui cenſendo dicturos eſſe, vt præter commune omnium ciuium iuſiurandum hæc adiurarent. Id eſt, hæc iurarent, aut præterea iurarent. Hinc

cenſus dictus eſt. tributum quod prædiis prouincialibus imponebatur, & fiſco pendebatur, *Conſtant. l. 2. C. ſine cenſ. vel reliqu.* Qui comparat, cenſum rei comparatæ agnoſcat, neque liceat alicui rem ſine cenſu vel comparare, vel vendere.

cenſum agere, peculiare verbum eſt hiſtoricis, pro recenſere, vel capita vel patrimonia profiteri, *vt adnotat Zaſius l. 2. §. poſt deinde. D. de origin. iur.* T. Liuius libro 4. ſcribit, Papyrium & Sempronium cenſui agendo à populo præfectos. Itaque Cenſum agere, eſt deſcribere & æſtimare ſubditos profitentes & capita, & patrimonia ſua iuratò.

cenſu manumitti olim dicebantur qui luſtrali cenſu Romę iuſſu dominorum inter ciues Romanos cenſum profitebantur, *vt auctor eſt Vlpianus noſter in Epito. titul.* 1. Sic etiam legendum adfirmare auſim *apud Gaiũ libro* 1. *Inſtitutionum, titul. cuius hæc verba ſunt*: ciues Romani ſunt, qui his tribus modis id eſt, teſtamento, aut cenſu, aut ante Conſulem fuerint manumiſſi. vbi pro Cenſu legitur in quibuſdam exemplaribus in Eccleſia.

CENSVARII à cenſu ducuntur, *Horum fit mentio in l. ſi quis intra* 7. *C. de bonis proſcript.* Sunt hi qui cenſum pendere debent, quíque cenſibus obnoxij ſunt: pro qua voce *in C. Theod. eod. titul.* legitur Caſarij. quo fit vt in quibuſdam exemplaribus manuſcriptis C. Iuſtinianæ ſic legatur: atque vox Caſarij omnibus ferè probatur.

CENSVALES, ij ſunt qui dicuntur Tabelliones, & ſcribæ, & librarij cenſualis miniſterij: id eſt, qui operam ſuam accommodant magiſtro cenſus in vrbe, & acta Senatus conficiunt. *Sic accipi debent in l. 2. & 4. C. de prin. ag. in reb. libr. 12. & in rubr. de tab. ſcribis, logographis & cenſualibus, lib. 11, C.* Sic & apud Capitolinum in Gordianis: Senatuſconſultum tacitum (inquit) fieret, ita vt non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent. *Et apud Symmachum in Epiſtolis*: Argenti (ait) publici ratio, quòd cenſualibus editores munerum contulerunt. *Et in Nouell.* 17. Cenſualis adparitio, pro magiſtri cenſus adparitoribus, qui elogia intimant, ſic ſumitur in Iuſtini conſtitutione. *l. conſulta. C. de teſtam.* Hi cenſuales etiam vocantur legati ad Cenſus accipiendos, apud Hermogenianum, *l. j. D. de mun. & honoribus.* (vbi in editione Florentina lege ſcribatus, pro ſcribitus.) de quibus etiam meminit *Nouell.* 17. *el ñ ж*, vbi *ἀλωγόγραφοι* eos adpellat Iuſtinianus. Iulianus & vetus interpres verterunt Cenſuales: *vide Accurſium in §. coget. in auth. de mand. princip.* Hi etiam Prętores & Quæſtores nominantur, *vt ex C. Theod. ſexto colligi poteſt, & l. j. C. eo. de priuil. dom. Aug.* His etiam iunguntur

Digitized by Google

guntur ſubſcribendarij, actuarij: diurnarij, regendarij, *l.* 8. *C. Theod. de cohor. princ. & alij in l. vlt. C. de tab. ſcrib. leg.*

Cenſualis contractus eſt, cùm quis ius, quod in re habet, ſiue directum, ſiue vtile dominium, alienat prorſus in alium, pro certa pecunia, puta pro centum, & præterea conſtituto annuo cenſu. Sed per emphyteuticarium contractum non transfertur omne ius in emphyteutam, *l.* 1. *C. de iur. emphyteut.* vbi vide Doctores.

Cenſualium equorum fit mentio *in l. comperimus.* 19. *C. de curſu publi. lib.* 12. ſed verius eſt vt ibidem legas *Curſualium*, hoc eſt, curſui deſtinatorum, vt & docet ἐπιγραφὴ, & rub. illius tractatus: cui rei etiam indicio eſt, quod his verbis ſcribit Caſſiodorus libr. 5. Variarum epiſt. ad Mammillam. Qui ſuprà (inquit) euictionum numerum curſuales equos vſurpare præſumunt.

Cenſualis forma quæ ſit, *adparet ex l.* 4. *& paſſ. D. de cenſibus*, vt agri nomen, ciuitatis, & pagi referatur in cenſum. Cenſualia munera, *l.* 2. *C. de priuileg. eorum qui in ſac. palat. milit. lib.* 12. Cenſuale officium, *in l. teſtamenta.* 18. *C. de teſt.* exponit Alexander Imolenſis ibid. Cenſuum magiſtrum: cuius expoſitio iuuatur noua Iuſtiniani conſtitutione 44. §. ἵνα δὲ ὕμως.

Cenſualis profeſſio, *in l. cenſualis.* 7. *C. de donat. & l. omnes.* 3. *ſine cenſ. vel reliq. C. Theod.* Cenſuales paginæ, *l. fin. C. Th. ſine cenſ. vel reliq.* Cenſuales libri ac tabulæ, *l.* 4. *de agricol. & cenſit. lib.* 11. C. qui ſint, ex eo loco diſces apertè.

CENTENA, ordo eſt: & dignitas, & gradus promotionis in ſchola agentium in rebus, *l.* 1. *de Cæſarianis C. Th. & l.* 1. *C. Theod. de murilegul. l.* 5. *C. Theod. de decurionibus, & alibi paſſim in eodem C.* Hinc

CENTENARII dicebantur, qui eum gradum in ſchola agentium in rebus tenebant, *l.* 1. *C. de lucris aduocat. libr.* 12. *l.* 4. *C. de ag. in reb. eodem lib. & l.* 1. *de exact. tribut. lib.* 1[illegible]. *C. & alibi paſſim.* Porrò qui Centuriones veteribus dicebantur, eos ſuis temporibus Centenarios dici ſolitos refert Vegetius lib. 2. cap. 13.

CENTENARII liberti in lege Papia dicebantur qui centum millium ſeſtertiorum rem habebant, *l. ſi libertus. D. de iur. patro. & §. poſtea. Inſti. de ſucceſſ. libert.* Hi (vt ſcribit Aſconius) Cenſi dicebantur, veterum more. Quod autem *apud Imp. §. ſeq.* legitur, Centum millia ſeſtertium centenis aureis comprehendi, falſum eſſe annotat Hotoman. Non enim (inquit) centeni, ſed milleni aurei ſiue ſolidi centum ſeſtertiûm millia conficiunt. Quapropter aut hallucinatum Tribonianum fuiſſe, aut locum corruptum, in Inſtit. comment. docet. Vide Aureus.

CENTESIMA vſura, vide infrà Vſura centeſima.

CENTESIMA *apud Catonem, in capite de oleæ pendentis lege*, centeſimæ eſt acceſſio, quam in redigenda pecunia coactores exigunt. Hæc ſunt verba Catonis: Qui oleam emerit amplius quàm quanti emerit, omnis pecuniæ centeſima accedit. *Cic. pro Rabirio.* Vtrum acceſſionem decimæ, vt facere noſtri coactores ſolent centeſima, an deceſſionem de ſumma fecerit.

CENTESIMVS lapis, pro milliario accipitur *in l. propter litem.* 21. *§. licet. D. de excuſat. & §. qui autem excuſare. Inſtit. eod. tit.* atque ita videtur explicare *Vlpianus, l.* 1. *§.* 1. *D. de offic. præfect. vrb. & Theophil. ad §. qui autem excuſare.*

Centeſimæ Kalendæ, *apud Paulum in l. centeſimis.* 46. *D. de verb. oblig.* dicuntur centeſimus menſis, *And. Alciato & Iac. Cuiac. interpretibus in d. l. centeſimis.* quidam centum annos interpretabantur, quos reprehendit idem Alciatus *lib.* 2. *Parerg. c.* 23.

CENTESIMARE, *apud Iulium Capitolinum in Opil. Macrino*, militare verbum eſſe ait Egnatius ad illum. Milites enim vbi quid grauius admi-

Digitized by Google

ſiſſent.ſæpe decimus quiſque, interdum centeſimus extremo ſupplicio adficiebatur. Verbum hoc centeſimare Macrini proprium ſcribit fuiſſe Capitolinus, cùm ſe clementem diceret, quando eos centeſimaret, qui digni eſſent decumatione aut viceſimatione.

CENTIENS, pro centies in Pandectis Florentinis ſæpè reperimus. Quo in genere ſcire oportere admonuit Auguſtinus *libr.c.6.Emend.* veteres inter F, & S. poſuiſſe N. vt mollius proferrent. Hinc ſæpe in P. Fl. thenſaurum, & vicenſimum, &c. legimus, Caper tamen, *vt annotat Cuiacius*, hanc ſcripturam non probat, & vnà cum Donato Theſaurum Græco more veteres pronuntiaſſe ſcribit.

CENTIES aureorum, *in l. propemodum in Pand. Flor. incipit tantum* 88. *D. de verb. ſig.* compendiario dicendi genere ſignificantur centies centena millia aureorum, G. Haloandro interprete, cuius interpretationem probat A. Auguſtinus libr. 2. c. Sic decies ſeſtertium. pro decies centena millia ſeſtertium.

CENTGRAVII, vide GRAVIO.

CENTONES, vela ſunt ex pilis caprarum, ſiue panni craſſiores ex lana diuerſorum colorum conſuti. Meminit eorum Vlpianus, *l. quæſitum.* 12. *§. ſi domus. ff. de fund. inſtr.* Alexan. Neapolit. lib. Geneal. dierum. Dixêre autem, inquit, centones ex villis groſſioribus ſagula intexta vilioribus pannis, quibus domorum tecta, tabulata, aut ligneæ machinæ militares, aduerſus incendia, ſi ignis maior vis ingruat, muniuntur. *Vide in Chiliad. Eraſmicis* Farcire centones.

CENTONARII, *de quibus in l. j. & 2. C. Theodo. de centenariis & dendrophoris.*

CENTVM anni, finis vitæ longæui hominis, *l. an vſuſfructus. D. de vſufru.* Sic & centeſimus annus, *vt ait Caius, l.* 56. *D. de vſufr.* Vide infrà, Vita.

Centum, quæ in arca habeo, *apud Vlpianum. l. 1. §. adeò. D. de dot. præleg.* ad rei veritatem pertinent, eámque ſpectant: atque ideò ſi nihil ſit, debebitur.

CENTVMVIRI, iudices quidam erant, vel Ouidio teſte lib. 3. de Ponto:

Vtque fui ſolitus, ſediſſem forſitan vnus
De centum iudex in tua verba viris.

non autem magiſtratus. *De quibus ità Feſtus lib.* 3. Centumuiralium iudicia, à centumuiris ſunt dicta. Nam cùm eſſent Romæ triginta & quinque tribus, quæ & curiæ dictæ ſunt, terni ex ſingulis tribubus ſunt electi ad iudicandum, qui Centumuiri adpellati ſunt: & licet quinque ampliùs quàm centum fuerint, tamen quò facilius nominarentur, centum viri ſunt dicti. *Cicer. lib. de Orat.* 1. Nam volitare in foro, hęrere in iure, ac Prætorum tribunalibus iudicia magna obire, in quibus ſæpè non de facto, ſed de æquitate & iure certetur: iactare ſe in cauſſis Centumuiralibus, in quibus vſucapionem, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuionum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, ſtillicidiorum, teſtamentorum ruptorum, aut ratorum, cæterarúmque rerum innumerabilium iura verſentur, &c. Poſterioribus autem temporibus eorum iuriſdictio multum creuit: *vt ex Fab. lib.* 4. *capit.* 1. *videre licet: item li.* 5. *capit.* 2. *& li.* 11. *cap.* 1. Auctus autem eſt poſteà Centumuirorum numerus, ſcilicet ad centum octoginta, manente tamen ſemper nomine, diuiſúſque in quatuor conſilia pari iudicum numero, *vt teſtatur Plinius lib.* 6. *Epiſt.* quibus omnibus præerat Prætor, *vt idem libro* 5 *ſignificauit his verbis*: Hoc facto Nepotis commotus Prætor, qui Centumuiralibus præſidet, &c. Erant autem Centumuirorum conſilia quatuor vſque adeò proxima inter ſe, vt actiones vnius Tribunalis ab alio exaudiri poſſent, *vt ex eodem Plinio libr.*

libr.2.intelligimus, *& Quintiliano lib.* 12. vbi meminit Trachalli. Hinc *idem Plinius* 4. Centumuirale iudicium vocat, Quadruplex: Proximi (inquit) cùm apud Centumuiros dixiſſem, ſubiit recordatio, egiſſe me iuuenem æquè in quadruplici iudicio: proceſſit animus, vt ſolet, longius, cœpi reputare quos hoc in iudicio, quos in illo ſocios habuiſſem.

CENTVMVIRALES cauſſas ſupra memoraui: *de his loquitur Plin. lib. 2. Epiſt. 14. ad Maximum.* Eas in duas haſtas diuiſas docet M. Fabius, *libr.5.C.de praiudiciis.*

Centumuiralis haſta, quæ in foro centumuirorum erigebatur, vt sciret populus iudicandi tempus. Idque noſtro quoque ſeculo pleriſque in locis receptum videmus, vt iudicij auctoritas ſolenni baculo ſignificetur: *vt ſcribit Bud. l. 2. D. de origin. iur.* Centumuiralis autem haſtæ meminit Suetonius in *Augusto, capit. 39. in hæc verba*: Auctor & aliarum rerum fuit, in queis ne acta Senatus publicarentur, &c. vt cura ærarij à Quæſtoribus vrbanis ad Prætorios prætoréſve tranſiret: vt centumuiralem haſtam, quem Quæſtura functi conſueuerant cogere, Decemuiri cogerent.

Centumuirale iudicium, pro inofficioſi teſtamenti querela accipitur *in l.Titia.13.ff.de inoffic.teſta. & in l.prætor 30. de lib.leg. & l.fin.C.de pet.hæredita.* Vſucapiones quoque, tutelæ, gentilitates, &c. quæ ſuprà ex Cice. annotauimus. A Valerio Maximo haſtæ iudicium vocatur: centumuiros enim haſta in foro poſito, iudicaſſe conſtat.

CENTVRIA, *inquit Feſtus lib. 3.* in auris ſignificat ducenta iugera: *de qua ita Varro lib.4 ling.Lat.* Centuria prima à centum iugeribus dicta, pòſt duplicata nomen retinuit: vt tribus multiplicatæ idem nomen tenent. Huius etiam idem in libro de re ruſtica meminit: Bina iugera, quòd à Romulo primum diuiſa dicebantur, viritimque quòd hæredem ſequerentur, hæredium appellarunt: hæc poſtea à centum, centuria dicta. Quo ſanè loco non dicit initio centum iugerum, vt hìc fuiſſe: nec ſibi vtrobique conſtare videtur, *Siculus Flaccus in li. de condi. agr.* Centuriis (ait) quarum mentionem nunc facimus, vocabulum datum eſt ex eo: cùm antiqui Romanorum agrum ex hoſte captum, victori populo per bina iugera partiti ſunt, centenis hominibus ducenta iugera dederunt, & ex hoc facto centuria iuſtè appellata eſt. *Sic ſumitur in l.omnes.10.C.Th.de anno. & tributis. & in Nouell. Iuſtin. 128. in princ.* In hoc ſignificatu Centuriatum modum docet Hygenus. *li. de limitib. conſtit.* earundem inſcriptores Siculus Flaccus, *lib.de condi.agrorum.* Hinc eodem ſenſu.

CENTVRIATIO, *apud Sic. Flaccum*, diuiſionis forma.

CENTVRIA verò in re militari, *auctore Feſto li. 3.* centum homines ſignificat. Hinc *Varro lib.4. ling. Lat.* Centuriæ, quæ ſub vno Centurione ſunt: quorum centenarius iuſtus numerus.

CENTVRIO apud Macrum, *l. milites agrum.§. irreuerens. D. de re mil. & in rub.C. Theo. de Centur.* qui centum militibus præerat. Centurionum autem inſigne erat vitis, quam manu geſtabant, *vt ait Pli. li. 14.c.1.* Vites in caſtris ſummam rerum imperiúmque obtinent. Centurionum in manu viis, & optimo præmio tardos ordines, ad lentas ducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. *Cuius rei & commeminit Alex. ab Alex. Genialium dier. lib. 6. ca.8. & Macer, d.§. irreuerens.* ibi, qui vitem tenuit, id eſt, Centurionis munere functus ſit. Habebant & corpus, quod deſerere non licebat, *l.vnic. C. Theo. de Centurio.* Centurionem verò pro Centurione poſuit editio Florentina, *in l.inter ſocerum.§.conuenit.D.de pact. dot. & l.Centyrio.D. de vulga.* idque more veterū, qui y, pro v, vſi ſunt. Sed & ὑψηλόν, hac figura.u, vidimus ſæpè in Diogene Laertio, in li. Decr. quæ eſt:

forma, u, Latinorum: nam veteres Syllam, & Sullam dixerunt. Centurio primipili dicitur, qui & primipilarius, *Ant. Auguſt. ad Modeſtin. D. de excuſat. tut.* Hi Tacito ſunt Centuriones primorum ordinum, primus princeps, primus haſtatus.

CENTVRIATA Comitia, *Feſto li. 3.* quia pop. Rom. per centum turmas (quidam pro turmis Centurias legunt) diuiſus erat. Aſconius, centuriata comitia dicuntur, cùm ab omni ſexu & ætate fertur ſuffragium quòd per centenas turmas diuiſus erat populus Romanus. Et

Centuriata lex, vide infrà Lex.

Centuriatus ager, in ducena iugera definitus. *Feſto li. 3.* quia Romulus centenis ciuibus ducena iugera tribuit. Centuriatum etiam exercitum dixit *Varro lib. 5. ling. Lat.*

CENTVSSIS, id eſt, centum aſſes. As enim libræ erat pondus, *vt ſcribit Varro lib. 4. ling. Latin.* hinc vnum pondus aſſipondium dicebatur: deinde ab numero reliquum dictum vſque ad centuſſem. *Idem Varro apud Gellium libr. 15. c. 18.* Nunc qui illum norunt, volunt emere millibus centum, te, qui nouit nemo, centuſſis: id eſt, centum aſſibus, & poſitum eſt pro centuſſe. Budæus *in Forenſibus* hoc verbo etiam centum aſſes ſignificari ſcribit.

CERA notiſſimo ſignificatu (ſignificat enim quod, melle ex fauis expreſſo, ſupereſt) ſumitur *in c. vni. de offi. cuſtod. in antiq.* Cera etiam pro epiſtolis & pupillaribus ſæpiſſimè veteribus accipitur. Iuuenalis,

Nónne libet medio ceras implere capaces?

Hinc profectæ formulæ Cera prima, ſecunda, ima. *Suetonius in Cæſare*: Q. Prædium (inquit) ex quadrante hæredem inſtituit, reliquos in ima cera, hoc eſt, in extrema parte teſtamenti: Hinc Cera prima eſt teſtamenti inſtitutio, *vt ſcribit Alciat. lib. 4. Parerg. c. 6.* Nam veteribus inſtitutio hæredis, caput & fundamentum teſtamenti erat. Sed hoc emendaſſe ſe Iuſtinianus ait, *d. §. an hæredis.* Hinc

CERATÆ tabulæ, pro codicillis, & pugillaribus ponuntur, *vt adnotat Viglius, in §. nihil autem. Inſti. de teſta. ordin.* Veteres enim ceratis tabulis vſos, ſcribit *Anton. Auguſt. lib. ſing. ad Modeſt. l. ſi dum. §. ſi verò. D. de excuſ.* Hinc & Cereæ tabellæ, id eſt, cera illitæ, *vt ait Alex. ab Alexandri. 2. c. 30. Gen. dier.* in quibus monumenta literis nonnunquam mandabantur: aliquando duplices, plerunque triplices aut quintuplices, colore diuerſæ. Et paulò poſt: In triplicibus epiſtolas, in quintuplicibus honores & magiſtratus, in duplicibus, ſi quid eſſet arcanum, & ſubticendum, interioréſque animi notas magis adnotabant.

CERAMIVM, amphora Attica, *Ant. Aug. lib. 2. c. 11.* capit autem vrnas tres.

CERÆTES, in ponderibus, oboli pars media eſt, habens ſiliquam, & ſemis: ſicut in ea re teſtis eſt Iſidorus, *li. 16. ca. 24. Etymol.*

Κεράτιον numi genus, quod ſex obolos, ſeu folles valebat, *cuius mentio fit in Nouell. Iuſtin. conſti. 59. §. δ' ἰδόθεν.* Iulianus Patritius vertit ſiliquas, & Leonis Nouel. 83. *in fi.* Harmenopulus in legibus agrariis: παρεχέτω ὑπὲρ ἑκάστου ἡμερησίου κεράτιον ἕν, ἤγουν φόλλεις δώδεκα.

Κερατισμὸν adpellant Græci, quod Caſſiodorus *lib. 4.* Siliquaticum. Eſt autem id, quod in nundinis exigitur, ob venditionem proponendam.

CERAVNIVM, *in l. fin. §. ſpecies. D. de public. & vectiga.* gemmæ genus, ab eo nomen habens, quòd non alibi, quàm in loco, ictui fulminis proximo inueniatur. Fœminino genere dixit Plinius, *li. 37. c. 9. idque* candidum eſſe ait. *Lampridius in Heliogabalo*: Parauerat (inquit) & in ceraunniis, & in hyacinthis, & in ſmaragdis venena, quib. ſe interimeret, ſi quid grauius immineret. Ceraunia coruſcare dixit *Tertull. li. de habitu mulieb. l.* non procul ab initio: habet enim intus ſtellam coruſcantem, vt ait Zeno.

CERDO

Digitized by Google

CERDO, qui & Lucrio dicitur. Eſt enim artifex ſordidus, qui artes illiberales quæſtus gratia exercet: quales ſunt veteramenti (*vt Sueton. appellat*) conſutores.

CEREBROSI boues, contumaces, vt homines, à peruerſo cerebro, qui toti ſuo conſilio hærent, & iracundiæ obtemperant, & à nemine perſuaderi poſſunt. *Columella lib.* 2. cerebroſum quidam interpretantur ὀξύθυμον, & ὀξύχολον.

CERNO, à creo dictum putat Varro, *lib.* 5. *ling. Latin.* ab eo, quòd cùm quid creatum eſt, tunc denique videri, ait. Libri tamen veteres ſic habent, referente Scaligero, *Dictum Cerno à Cereo: Cereo enim à creo.* A quo in Saliari carmine cerus manus, id eſt, creator bonus. Atque hinc ceres dicta, *vt vult Feſtus*, quòd omnia creet: non à gerendo, *vt Varro & Cicero* cernere in varios ferri ſignificatus ſcribit Nonius: pro videre accipitur apud Publ. Virgilium lib. 3. Æneid.

Cernimus adſtantes nequicquam lumine toruo.

Sic ſumitur *in capit. niſi cum. verſ. nec putes. extra de renuncia. in anti.* cernere, iterum diſponere. Lucillius Satyr. lib. 5.

Poſtquam præſidium caſtris educere creuit.

Cernere, dimittere, vnde vitam cernere dixit *Varro in Didaſcalo.* cernere eſt iudicare. *Pacuuius in armorum iudicio:* Et æquum, inquit, & rectum eſt, quod poſtulas iurati cernant. Cernere ſonat etiam, *eodem auctore* audire. Cernere etiam *Varroni lib. 6. ling. Lat.* ſignificat conſtituere. Vnde dicebant veteres cernere hæreditatem, id eſt, ſe hæredem conſtituere: & CERNITO in teſtamento, id eſt, facito videant te eſſe hæredem: vt Varro interpretatur. *quo ſenſu accipitur in l.* I. *C. Gregoria. de patria poteſta.* Hinc

CRETIO, quam ita diffinit Vlpianus *eod. tit.* Cretio, ait, eſt certorum dierum ſpacium, quod datur inſtituto hæredi ad deliberandum, vtrùm expediat ei adire hæreditatem, quam Vlpiani diffinitionem probat *Iſidorus libr.* 5. *Etymolog. capit.* 24. *his verbis:* Cretio, inquit, eſt certus dierum numerus, in quo inſtitutus hæres aut adit hæreditatem, aut finito tempore cretionis excluditur, nec liberum eſt vltra hæreditatis ius capiendæ. Cretionum ſolennitatis meminit cõſtitutio. *l. vnic. C. Theod. de cretione & bonorum poſſeſſion. & l.* 2. *C. Theo. de mater. bonis.* Cretionibus, pro curationibus, *in ca. ius Quiritum,* I. *diſtinct.* reponendum putem. quod & res & verba indicant, quæ *ex Iſidoro libr.* 5. *Etymolog.* tranſcripta à Gratiano fuere. Cretionum ſolennitates ſuſtulerunt Impp. conſtitutiones. *l.* I. *C. Theod. de mater. bon. l. cretionum. C. de iure delibe.* Cretionum genera duo conſtituit idem Vlpia. *d. tit.* 22. *§. cretio, autem.* vulgarem, & continuam. Ac vulgarem quidem, in qua adiiciuntur hæc verba: Quibus ſcieris poteriſque Continuam, in qua non adiiciuntur.

Cretio libera, vide Legatio libera.

CERNERE, & pro hærede ſe gerere hoc differunt, quòd qui cernit, verba cretionis pronunciat, *quæ retulit Vlpian. capit. Inſt.* XXII. CVM ME MAEVIVS HAEREDEM INSTITVERIT EAM HAEREDITATEM ADEO CERNOQVE, Qui ſe pro hærede gerit, re tantùm ipſa hæredem ſe eſſe declarat: vt ſi auctionem faciat, ſeruis cibaria mandet. Itaque Paulus *in l.* 9. *D. de acquir. hære.* Pupillus, inquit, ſi fari poſſit, cum tutoris auctoritate poteſt hæreditatem acquirere. Si fari poſſit, id eſt, ſi verba cretionis pronunciare poſſit. Cernere autem hæreditatem, Græcis dicitur, προσποιεῖσθαι τῆς κληρονομίας, vt in Lexico, quod eſt in æde B. Germani ad Lucretiam Pariſiorum legitur.

Cernere, *in l. fi. in fin. C. de Iudæis,* ponitur pro intelligere & ſcire μεταφορικῶς: Et qui ſynagogæ fabricam cooperit, non ſtudio reparandi, cùm damno quinquaginta librarum auri fraudetur auſibus ſuis, cernat præterea

bona ſua proſcripta, mox pœnæ ſanguinis deſtinandus. Quorum verborum frequens eſt vſus in eandem rem, in pœnis ſcilicet irrogandis.

CEROFERARII, ſunt quos Græci Acolythos vocant. *horum ſit mentio ca. cleros, non procul à fine, 21. diſtinct. & c. ſi quid poſt. §. deſeruientes. 33. diſtinct.* vtrobique eorum officium explicatur.

CERTARE *in l. quod certatum. C. de poſth. hæredib. inſtitu. & l. cum quidam. C. de legat.* eſt inter ſe contendere, & controuertere, & inuicẽ de re aliqua diſputare. Sic ſumitur apud Virgilium, Ecloga 5.

Montibus in noſtris ſolus tibi certet Amyntas.

Certare autem cum vſuris fructibus prædiorum dicuntur, quorum vectigalia vix aut ne vix quidem vſuris ſoluendus paria eſſe poſſunt, *Cic. in Oratione 2. in l. Catilinam.*

certare multam, Vide Multa.

CERTAMEN, *de quo infrà in l. liberto. §. Lucius D. de annu. legat.* ſignificat ludos & ſpectacula, & conflictus. *ſic ſumitur in l. 3. C. de ſpectacul. libr. 11.* Certamen etiam μεταφορικῶς ſumitur, pro iudicio contradicto, in quo confligunt litigatores. *in § ſi verò altera. in Authentic. d. nupt. conſtitut. 22.* ita vertit ibi vetus interpres, pro quo Iuſtinianus dixerat τῶν ἀγώνων. certaminũ autem genera quatuor fuiſſe apud Græcos (quibus ἀγῶνες dicebantur) ſcribit Bud. in prioribus adnot. in Pand. Olympia, Phrygia, Nemæa, Iſthmia, quæ & ſacra certamina adpellabantur, eod. aucto. *Hæc exponit Alex. ab Alexan. lib. 5. capit. 8. ad cognitionem multarum legum Digeſt. & Co. De iis etiam loquitur Pollux lib. 3. capit. 30. & Cælius Rhodig. libr. 3. cap. 30.* Extat autem libro 1. Epigram. tetraſtichon Archiæ, de his quatuor certaminibus his verbis.

Τέσσαρές εἰσιν ἀγῶνες ἀν' Ἑλλάδα τέσσαρες ἱεροί.
Οἱ δύο μὲν, θνητῶν οἱ δύο, δ' ἀθανάτων.
Ζηνὸς, Λητοΐδαο, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο.
Ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

certamen chryſantianum, ab aureo flore præmio victoris nuncupatum, ἀπὸ τοῦ χρυσοῦ, id eſt ab auro. καὶ ἄνθος flore. *Huius ludi meminit Iuriſc. in l. penult. ff. de ann. leg.* Certamen publicum apud Vlpian. *l. qua actione. §. ſi quis in colluctatione. ff. ad l. Aqu.* dicitur, *Accurſio interprete*, quòd publicæ lætitiæ gratia fieret, vel quòd populo exhiberetur. certamen circenſe, *in l. eos qui de ſpectacul. lib. 11. C.* accipiunt Græci interpretes pro equeſtri conflictu, vide infrà in verbo circenſes.

CERTATIONEM, pro cognitione extrema accipi putant quidam in legibus, quas refert M. Cicer. libro 3. de legib. MVLTAE POENAE CERTATIO ESTO.

CERTIORARE, pro certiorem facere, non ſemel dixit Vlpianus, *l. ſi fideiuſſor 29. ff. mandati. & l. 1. ff. de action. empt. l. 1. in fine. ff. de eo, qui pro tutor*, ſed id verbum à Triboniano pro venuſtiori alio repoſitum putem, tametſi ſciam, Alciatum exiſtimaſſe. certiorare eadem ratione dictum, qua Melioraſcere, apud L. Columellam.

CERTVM in iure dicitur id, cuius qualitas & quantitas apparet, *l. ſtipulationum. 74. ff. de verbo. oblig.* vbi Caius ſcribit, certum eſſe in Stipulationum tractatu, quod ex ipſa pronunciatione apparet quid, quale, quantúmque ſit, veluti aurei 10. fundus Tuſculanus, homo Stichus. certum in actione, Si certum peteretur, pro certa pecunia numerata accipitur. De ea enim actionem hanc comparatam eſſe ſcribit Vlpianus, *l. 1. ff. de condict. tritic.* Inde, certæ pecuniæ actio, *apud Senecam libr. 3. Benefic. cap. 7.* Et

certa pecunia credita, *M. Fabio lib. 4. cap. 2.* Satis, ait, eſt dixiſſe, certam pecuniam peto ex ſtipulatione. *& Scæuola. l. fin. §. Lucius in princ. ff.* de

Digitized by Google

de condict. indebiti. certa pecunia igitur, dicitur cujus qualitas cum quantitate expreſſa eſt. veluti H-S. Decem millia, aut pecunia, quæ in illa arca eſt. Idem enim valet, ac ſi diceret, qualis quantaque in illa arca eſt, *l. 7. §. pen. & l. vlt. ff. de contr. emp.* Incerta vero, cuius ait qualitas, aut quantitas expreſſa non eſt, veluti aureos dare ſpondes? vel, Numorum decem millia dabis, &c.

certum etiam dicitur, quod clarum, manifeſtúmque eſt, *Alcia. in d. l. certum. Sic accipitur in c. de capitulis. 10. distinct.* Quandoque accipitur pro eo, quod dicimus verum conſtet, *l. filius. ff. de ritu. nup.*. Sunt tamen, qui certum ibidem, pro veriſimili accipiant.

certum eſt (quod ad certi conditionem attinet) cuius ſpecies vel quantitas, quæ in obligatione verſatur, aut nomine ſuo, aut ea demonſtratione, quæ nominis vice fungatur, qualis, quantáque ſit, citra omnem ambiguitatem oſtenditur. Nam & Pedius *libr. 1. de ſtipulationibus*, nihil referre ait, proprio nomine res adpelletur, an digito oſtendatur, an vocabulis quibuſdam demonſtre, quatenus mutua vice res fungantur, quæ tantundem præſtant. *l. certum. ff. ſi certum petat. & certi condict.*

certum etiam Alciato, *d. l. certum.* id propria ſignificatione ſonat, quod liquidò adparet, & oculato ſenſu deprehenditur, à cernendo ducto verbo.

certum etiam illud dicitur, quod tempore ſtipulationis in aliquo certo loco eſt, veluti VINVM, OLEVM, TRITICVM, QVOD IN HORREO EST, DARE SPONDES? Incertum ergo eſt, quod nondum natum eſt *l. vbi autem. 75. §. illud dubitationem. ff. de verborum obligat.*

certi condictio, vide infrà Condictio.

certum contractum, *in l. certi. 9. in princip. ff. ſi cert. peta.* appellant Accurſius Bartolus, & Baldus, qui certum continet: quorum ſententia iuuatur Iuſtiniani conſtitutione, *l. vnic. C. de Senten.* quæ pro eo, quod intereſt, profer. Quidam interpretatur certos contractus, qui certum nomen habent incertos, qui incertum: quæ interpretatio etiam ferri iuuaríque poteſt, *d. l. vnic.*

Certi anni, in conſtitutione Impp. *l. ſi certis annis. C. de pactis.* dicuntur. Accurſio ibidem pauciores tribus. Bartolus & Baldus longum tempus interpretantur. Alciatus in Bartoli & Bald. ſententiā pedibus it, tametſi alioquin pro triennio accipi cedat. Accurſij ſententia iuuari videtur. *l. 1. C. de fideicommiſſ. & cap. 1. de praeſcrip. in antiq.* Ni dicas vtrobique iure ſpeciali triennium præſtitutum: quod magis eſt. *Nam in l. 1. C. de fideicommiſſ. alimentorum. in d. capitul. 1. de praeſcriptionibus* fidei Chriſtianæ fauor verſatur.

certiorem confeſſionem falſæ videtur oppoſuiſſe *Vlpian. l. 1. §. quis vltrò. ff. de quaeſt.* licèt quidam putent ibidem pro veriſimili accipiendam: verius tamen eſt, vt pro veris argumentis confirmata ſumatur.

Certum corpus *in l. ſed & ſi 10. ff. de accepti.* & alibi propriè Iuriſconſulti appellant, quod Dialectici indiuiduum. Incertum verò, quod illi genus. Qua de cauſſa inter ſe opponuntur *in l. 1. §. non ſolùm. ff. ad leg. Falc.*

Certus homo, cuius qualitas definita eſt nam de quantitate non laboratur: qualitas autem aut nomine oſtenditur, aut demonſtratione, aut natione: nomine, vt Pamphilus, Stichus: Dama: demonſtratione, vt ſi digito nominemus: veluti cùm dicimus: Hunc hominem meum eſſe aio, natione, vt Syrus, Phryx: & ſic dicitur ad differentiam hominis in genere, *l. Neratius. ff. de condict. inde.* Huic opponitur homo incertus, *l. hæredes. 25. §. ſi incerto. ff. famil. erciſc.*

Certum ius, *in conſtitutione Alexan. Imp. l. 2. C. de ſolut.* ſumitur pro claro & aperto. certum ius, hoc eſt, expreſſa & aperta lege cautum. Cer-

tum ius verò apud Pomponium, *l. 2. in princip. de orig. iur.* dicitur ſcriptum, *vt colligitur ex §. exactis d. l. 2.* Sic Certa lex, in ſcriptis redacta & lata, perſcriptáve, *d. l. 2.*

Certus locus, *in l. locus. ff. de acquir. poſſ. & l. 4. ff. pro empt.* dicitur, qui pro diuiſo poſſidetur, quæ interpretatio comprobatur *l. 1. ff. de euict. & l. Pomponius. 8. ff. de rei vendi.* Alciatus *ad d. l. locus.* certum locum ita diffinit, qui certis finibus ſit comprehenſus, quæ diffinitio iuuatur *d. l. Pomponius* 8. Incertus autem, cuius qualitas aut quantitas non apparet. *l. cùm poſt. 69. §. gener. ff. de iure dot.* veluti qui pro indiuiſo dicitur. In eundem ſenſum dicitur.

Certa pars, ſcilicet, quæ pro diuiſo poſſidetur, opponitur enim ei, quæ pro indiuiſo eſt, *l. 1. §. hoc interdictum. ff. vti poſſid.* Alciat. autem, *in d. l. locus.* ait ex Bartolo, Oldrado, Iacobo Ram. Alberico, certam partem pro indiuiſo poſſideri, cùm tertiam putà, partem huius fundi habeo, etſi neſciam, quantus ſit totius fundi modus. Verius tamen eſt partem, quæ pro indiuiſo poſſidetur, incertam eſſe: cùm magis intellectu, quàm corpore partes habeat, nec oculis demonſtrari poſſit, *l. ſeruus communis. ff. commod.* Aliter certam, & incertam partem accipimus in eo, quòd dicimus partem incertam poſſideri non poſſe. *l. 3. §. incertam. ff. de acquir. poſſ.* ſed id ſubtilitate mera dictum eſt, *l. ſi fur. §. fi. ff. de acq. poſſ.*

Certa onera dicuntur alimenta aliquo certo loco præſtanda, vel tributum, *l. ſi fideicommiſſum. ff. de iudic.*

Certo certius, prouerbialis, ὑπερβολῇ, qua veriſſimum ſignificauit Vlpianus, *l. ait Prætor. §. ſi cùm mulier. ff. quæ in fraud. cred.*

Certus dicitur is, qui ab integræ fidei aliquo admonitus eſt, *l. ſi quis ita. 16. ff. de teſta. tutel.*

Certa dies, cui numerus adiectus eſt, veluti Kalendis Ianuariis centeſimis, *l. ſi dies 21. ff. quando dies leg. ced.* & tunc dies ſtatim cedit. Huic opponitur incerta dies: veluti cùm pubes erit, cùm nupſerit, *d. l. ſi dies.* & hæc conditionem facit, *l. dies incertus. ff. de condit. & demonſtratio.*

Certæ & ſolennes actiones certis formulis comprehenſæ, adſtrictæque, *l. 2. §. deinde ex his. ff. de orig. iur.* Sic in eundem ſenſum.

Certa verba, *in §. procurator. Inſtitut. de iis per quos agere poſſ.* id eſt, præſcripta, concepta, & ſolennia, & vt Theophilus ibidem vertit τυπικὰ hoc eſt, formalia, & certa forma concepta. Certa verba dixit M. Cic. *libr. 2. de nat. Deorum,* pro ſolitis & ſolennibus, *Varro libr. 5. ling. Latin.* Hinc faſti dies, quibus certa verba legitima ſine piaculo prætoribus licet fari.

CERVICALIA veſtis nomine contineri putat Vlpianus *l. argumento 25. §. 1. ff. de aur. & argen.* Quòd ſi ad mundum muliebrem ea pertinent, ſignificari putat hoc nomine Hotom. quæ Græci περιτραχήλια nominant, quæque Iul. Pollux in mundo muliebri recenſet: ſin virilia ſunt, ea quæ frigoris vitandi cauſſa ceruici circundantur.

CERVICES erigere, eſt, *Imper. Conſtantio,* in eum, cui gratitudo debetur, irreuerentem eſſe, *l. 2. C. de libertis & liber. eorum.* Notum, duræ ceruicis hominem dici, quaſi indomabilem, more ferocium boum, quíque ceruice affecta, & rigida, contumaciam quandam præ ſe ferat, tanquam nemini ceruicem inclinare volens, *cap. niſi cùm pridem. §. propter malitiam. de renunc.*

CERVISIAM vini adpellatione contineri negat *Vlpian. l. ſi quis vinum. 9. ff. de tritic. vino, oleóque lega.* rectè. confici enim eam ex frugibus Plinius lib. 22. c. 25. ſcribit.

CERYCIA erant, quæ legati ferre ſolebant, ne quis eos violaret. *Sic ſumitur in l. ſanctum. ff. de rer. diui.* quod & Iul. Pollux, libr. 8. Onomaſt. his verbis docet: κηρύκειον φόρημα τῶν πρέσβεων, Apud Suidam, κηρυκεῖον, ξύλον ἔχον ἑκατέρωθεν δύο ὄφεις περι-πλε

πλιγμένους καὶ ἀπιπρεσεύπης ἀλλήλοις κειμένους Non igitur ornamento tantùm erant, *vt putat Alexan. Genial. dierum libr.* 4. ſed & tuitioni, *d. l. ſanctum.*

CESSARE, pro in mora eſſe, accepiſſe videtur H. Modeſtinus. *l. tutor. §. Lucius. ff. de vſur. & alibi.* Sed & pro fruſtrari ſumitur, *in l.* 5. *§. Imperator. ff. vt in poſſ. leg.*

Ceſſare partem dixit Iauolenus, *l. Mauio* 41. *ff. de leg.* 2. pro deficere, & ceſſantium, id eſt, deficientium partes, eodem ſenſu Paulus, *l. diuus* 7. *ff. ſi cui plus quàm per legem Falcid.* Sic Romanus Pontifex, Ceſſante cauſſa ceſſat effectus, id eſt, deficiente, & ſublata, *c. cùm ceſſante, extra de appel.* & vide A. Tiraquell. tracta. Ceſſante cauſſa, ceſſantem quoque demonſtrationem apud Papinianum accipere debemus, pro deficiente probatione, *l. cùm ex pluribus* 97. *ff. de ſolut.*

Ceſſare edictum dixit Vlpianus, *l. quòd ſi* 3. *ff. ne quis eum qui in ius vocat.* pro eo, quod eſt locum non habere, & ad eum cauſam non pertinere.

Ceſſare libertatem, Et,

Ceſſare addictionem, *apud Vlpian. l. ergo.* 4. *§. ſi in fraudem. & §. ſi bona. ff. de fideicommiſſ. libert.* accipi oportet, hoc eſt, non valere, & ei actui locum non eſſe.

CESSIO, vide ſuprà in verb. Cedere.

CESSIONARIVS dicitur ille, in quem transfuſa eſt obligatio, vel nomen, & debet certiorare debitorem, quòd nomen eius in ipſum transfuſum ſit, ipſum notificando, vel oſtendendo inſtrumentum, & legendo, & copiam, ſi velit habere dando, *vt l. nomen. quæ reſpignor. obligat. po. C.* aliàs alteri ſoluere poſſet debitum, non credens ſe obligatum ceſſionario. *C. de obligat. & action. per Bartolum.*

CESSVM dare, *l. bouem.* 43. *in princip. ff. de ædil. ed. ſt.* mulæ dicantur: quod quid ſit, variè exponitur. Mihi locus corruptus eſſe videtur, & legendum ſeſſum, vt de iis dicatur mulis, quæ homines vehunt, quæ & magis calcitroſæ ſunt aliis. Seſſus autem pro ſede ponatur. Haloander, Ceſſim dant, legit, alij peſſundant.

CETEROQVIN, pro alioquin poni apud Vlpian. *l. eius qui* 29 *ff. de iure fiſc.* Sed enim hæc pœna magis eſt, vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redemit: ceteroquin aduerſus hæredem eius transſire non debet, *Et apud eundem, l. ex facto.* 35. *§. rerum. ff. de hæred. inſtitut.* putat A. Auguſtinus in Emend.

CETERORVM, & reliquorum adpellatione omnes ſcribit contineri *M. Terent. Clement. in l. cùm optio.* 17. *ff. de opt. leg. & Marcellus apud Vlpia. l. cæterorum ff. de verborum ſignificatione.* ideóque incluſionis notam eſſe conſtat. Excludit etiam plerunque, *veluti apud Vlpianum, l. non ſolùm. §. quæritur. ff. de procurat.* Singulari quoque numero apud eundem, *l.* 2. *ff. de iis, quæ in teſtament. delent.* excludit. Compendioſè in tabellionum tabulis, inſtrumentiſve interiecta his notis, &c. hæc vox, comprehendit omnia, quæ ſunt de natura contractus, vel rei ſuper qua adponitur. *Bar. in l. Gal. §. idem credendum. ff. de liber. & poſthu.* Huius locutionis vim latiſſimè explicat Iaſon, & Alciatus ibidem.

CETERA COGNITIONIS, dixit Scæuol. *l. intra vtile.* 39. *ff. de minoribus.* pro omnibus, quæ ad cauſſæ reſtitutionis in integrum cognitionem pertinerent. Sic eodem ſenſu dixit idem, Cetera negotij, Sic,

Cetera venditionis dixit Vlpian. *l. magis puto.* 5. *§. ſi pupillus. ff. de rebus eorum.* pro omnibus, quæ venditorem facere, & præſtare oportet: & omnia iudicij, *l. in cauſſa. ff. de procurat.*

CETERVM abſurdi nota eſt, & ſignificat alioquin, *l. ait prætor.* 7. *§.* 1. *ff. de minorib.* Et ideò ſi minor conueniat debitorem, adhibere debet curatores, vt ei ſoluatur pecunia: ceterum non ei compelletur ſoluere. *Et l.* 4. *§. ſi quis autem. ff. de alien. iudic.*

Digitized by Google

muo. cauſ. fact. & alibi ſæpè in libris Digeſt. quod res ipſa ſatis indicabit. Sic ſumitur apud Tertullianum, *lib.* 2. *aduerſ. Marcionem*: Ceterùm non eſſet in anima, &c. *& in l. iam tamen. in princip. ff. iudic. ſolui, & l. in cauſſa. ff. de procur.* Ceterùm aduerſandi nota eſt, & accipitur pro ſed, *in Conſtitut. Alexand. Imp. l.* 1. *C. ſi aduerſ. rem iudi.*

CH

CHALDÆI in Conſtantij Imp. reſcripto, *l. nemo* 5. *C. de maleſi. & mathema.* ſecundùm interpretationem B. Hieronymi, *in capit.* 2. *Daniel* dicuntur γενεθλιαλόγοι, qui futura ex natiuitatibus prædicunt: quo ſenſu accipi debet *apud Spartianum*, cuius hæc verba ſunt, Vel vates, vel Chaldæos conſuluiſſet. *quod & Plutarchus in Galba adnotauit.*

Χαμόθεν, *apud Modeſtinum, l. εἰδέναι. §. χρὴ δὲ μία. ff. de excuſat.* Anto. Auguſt. libr. ſingulari ad Modeſtin. ſuppliciter. Iaco. Cuiacius de plano, vertit A. Auguſtini ſententia potior viſa eſt. Nec moneor Græcorum interpretatione, qui interpretantur χαμόθεν, ἐξ ἐπιπέδου, hoc eſt, de plano.

Χαμαιδικασταὶ, pedanei iudices, quorum commeminit Iuſtinianus, *conſtitut.* 60. *§. κἀκεῖνο. & vide Alciat. li.* 1. *Parerg. ca.* 41.

CHARONIANVS libertus à Charonte dicitur, ea forma, qua horcinus, *Vlp. Inſtit. tit.* 2. ab horco, id eſt, nullius, niſi Charontis, Plutonis, horci.

CHARACTER, figura, vel ſignum, vel forma expreſſa, ex litera præcipuè. *Vlpia. de teſt. l. ad teſtium.* Dum tamen (inquit) habuerit χαρακτῆρα.

CHARTA, eſt pagina ſcriptioni apta. Differt à papyro. Papyrus enim eſt materia, vnde chartæ præparantur; vbi verò expolita eſt chartæ nomen accipit. Viglius *in* 8. *nihil autem Inſtitut. de teſtam. ordin.* quæ diſtinctio iuuatur, reſponſo Vlpiani, *l. librorum. §. chartis. ff. de leg.* 3. Chartæ adpellatio & ad nouam, & ad deletitiam refertur, *l.* 4. *ff. de bon. poſſ. ſecund. tab.* Chartis autem legatis, neque libri iam facti, neque cœpti ſcribi, neque membranæ, neque cæteræ ad ſcribendum materiæ debentur, *l. librorum,* 52. *§.* 4. *& l. chartis.* 76. *ff. de lega.* 3. Chartas autem epiſtolares penoris eſſe ait Seruius *apud Vlpianum, l.* 3. *§. penult. ff. de penu. legat.* & his continentur chartæ ad ratiunculam paratæ, *d. §. pen.* At chartarum genera, & quo fierent modo, *explicant Plinius, lib.* 13. *cap.* 121. *& Iſidorus, lib.* 6. *cap.* 10.

Chartam delititiam, *cuius meminit d. l.* 4. Græci vocant παλίμψηστον. *Cic. lib.* 7. *Epiſto. Epiſt.* 18. Nam, quod in palimpſeſto, laudo equidem parſimoniam, ſed miror, quid in illa chartula fuerit, quod delere malueris, quàm hæc ſcribere. huius & commeminit Martialis.

Eſſe puta ceras, quamuis membrana vocetur,
Delebis quoties ſcripta nouare voles.

CHARTIATICVM *in l. diuus. ff. de bonis damnat.* quod quaſi pro charta officialibus præſtabatur. Sic enim legitur in Pand. Floren. ſic & emendati vulgati Codices habent. *Alcia. lib.* 1. *Par.* variè hoc vocabulum conatur reſtituere. ſed parum ad rem, Florentinam lectionem confirmant Zonaræ verba in Nicephoro: ἐπιόντας προβάλλετο ἐπιχήτιτον ἐπαύξειν σφᾶς τὰ δημόσια, ἀπαιτεῖσθαι δὲ καὶ ὑπὲρ χαρτιατικοῦ ἐπὶ τῷ νομίσματι δύο κεράτια. Eodem autem modo dictum videtur, quo Cerarium, *Verrina* 5. quod quaſi pro cera pendebatur: ſicut & pulueraticum & pulueratium, quod vide ſuo loco.

χαρτοπρᾶται, Chartopratæ, *in titul. de colleg. & chartopra. & Numul. lib.* 11. *C.* ſunt Chartarum, quæ ex prouinciis in vrbem tranſmittuntur, ſuſceptores & venditores. In Baſilicis eo. tit. περὶ συστημάτων καὶ κολλεγιατῶν, repone χαρτοπρατῶν.

Χαρτοπρατεία, Chartarum venditio, *l. vnica. C. de colleg. & chartopratis. lib.* 11.

Χαρτο-

Digitized by Google

Χαρτοφύλακες, magiſtri dicuntur ſcriniorum. Hinc

Χαρτοφυλάκιον, *in c.1.ext.de prob.* dicitur ſcrinium, vbi chartæ reponuntur. vide Suidam.

CHARTVLARII, *in rub. de num.act.char.lib.12.C. & l.nulli.10.in fin.C.cod.& l.3.de cano.larg. titul. lib. 10.C.* dicuntur, qui de cohortalibus officis vniuſcuiuſque prouinciæ largitionales titulos retractabant, id eſt, qui chartas & codices tractabant earum expenſionum, quæ priuato principis ærario illatæ magna ex parte in largitione inſumebantur. De iis accipi debet, *l.1. §. illi quoque.de præpoſ.ag.in reb.lib.12. C.* Hos Commentarienſes dictos ſcribit auctor Etymologici. Chartulariorum frequens mentio fit in notitia Nouel. 8. Porrò Zonaras poſterioribus temporibus, Chartularium τὸν τῶν βασιλικῶν ἱπποκόμων ἐπιστατοῦντα appellatum, Tomo 3. Annalium in Leone Iſauro ſcribit: atque eum, qui hunc muneri præficiebatur, πρωτοστάτορα vocatum.

Chartularius cubiculi, quem Græci τὸν ἐπὶ χαρτικλείου vocabant, conſtitutiones ſubſcribebat, *vt not. Conſtitut. Manuelis, cuius commeminit Iacob. Cuiac.l.2.C.de pet.bon.ſubl.Lib.10.*

CHASMA, Χάσμα, terræ hiatum ſignificat: eo verbo vſus eſt Vlpian. *l.cùm res 47. §.fin. ff. de leg. 1. & alij Iuriſcoſſ.in Pand. ſæpè.* χασματίαν appellat Ariſtoteles, lib. 2. de Mundo. τῶν δὲ σεισμῶν οἱ μὲν στυιζόντες ποιοῦντες, εἰς τὰ κοῖλα, χασματίαι λέγονται. De hoc terræ hiatu loquitur Plinius. *lib.2.cap.82. Seneca lib.1. Natur. Quæſt.* Chaſma vocat, cùm aliquod cœli ſpacium deſedit, & flammam dehiſcens. velut in abdito oſtentat.

CHELYNIAS, *in l.fin.§.ſpecies D.de publica.& vectig.* gemmam eſſe Indicam, teſtudinis oculo ſimilem putem, *ex Plinio lib.37.c.10.*

Κερέμβολον, *in l. §. & ſunt quidam. D.naut.caup.ſtab.* eſt ſignum à magiſtro nauis, in prora reſidentis, manu datum, quo nautis imperat, vt aliquid faciant, ſeu aliquem recipiant, vel non recipiant, *Alcia.lib.1.Parerg. cap.44.interprete.*

Χιλίαρχον, mille militum ducem, Vlpian. *l.1. D. de teſtib. milit. rectè appellas.*

CHIROGRAPHVM, χειρόγραφον, ſcripturam priuatam manu cuiuſque ſubſcriptam, ſubſignatámque ſignificat, *apud H. Modeſt. l.ſi chirographum. D.de probat.* Eodem ſignificatu alibi ſæpè reperias. Itaque generale nomen eſt, ad omnes huiuſmodi cautiones pertinens, *l.pen. D.de teſta.* & ſæpè apud Cicer. & alios veteres, fecit autem conſuetudo, vt chirographum propriè appelletur συμβόλαιον, γραμματεῖον, *vt ait Heſychius:* id eſt, cautio ad contractus pertinens, & propriè libellus, quo quis pecuniam ſe debere ſcripſit. Itaque Aſconius in Verrin. III. Inter ſyngraphas, inquit, & cætera chirographa hoc intereſt, quòd in cæteris tantùm quæ geſta ſunt, ſcribi ſolent: in ſyngraphis, etiam contra fidem veritatis pactio venit, & non numerata pecunia, aut non integrè numerata, pro temporaria voluntate hominum ſcribi ſolet, more inſtitutóque Græcorum: & cæteræ tabulæ ab vna parte ſeruari ſolent: ſyngraphæ ſignatæ vtriuſque manu, vtrique parti ſeruandæ traduntur. *Hæc ille.* Hoc etiam ἰδιόχειρον vocat Leo, *l. ſcripturas 11. C.qui pot.in pign.* pro ſigno ipſo teſtis accipitur, *Paulo l. penult.D.de teſtament.*

Chirographo legato venditóve, non ſolùm tabulas, ſed & debitum, & nomen, legata venditáve intelligi rectè ſcribit Vlpianus *l. ſeruum filij.§. eum, qui chirographum. D. de leg.1.*

Chirographum inane appellat Vlpianus, cùm debitum eſt inſolidum ſolutum, *l.18.D.de ſolut.* Solutione chirographo inani facto & pignorib. liberatis, nihilominùs creditor, vt inſtrumenta ad eum contractum pertinentia, ab alio quàm debitore exhibeantur, agere poteſt. Inane etiam dici poteſt, quod ſine cauſſa factũ eſt,

Digitized by Google

CHIROGRAPHARIVS creditor, qui ex ſolo chirographo nititur,& ſibi cauit, *in l.pro debito. C.de bon.auct.iu.poſſi.* quod & expreſſius oſtendit Paulus *lib.5.Sent.tit.26. §. fin. Idem l.38.§.1.D.de priuil.cred.* Reſpublica creditrix omnibus chirographariis creditoribus præfertur. Opponuntur autem iis, qui Hypothecarij dicuntur, *l. cùm tibi 10. C. qui pot.in pignor. & l.4.& 6.Cod.de priuileg.cred.* Hinc

Chirographarius debitor, qui chirographo, & cautione promiſit, ſéque obligauit, *l.ſi ſoluere.C.de nouat. & l. vnic. C. etiam ob chir. pec. pign. ten.*

Chirographaria pecunia, quæ ſine pignore ſolo chirographo comprehenſa eſt. *rubric. C. etiam ob chirogra. pec.* Et

Chirographaria inſtrumenta, *l. fin. C.ſi cert.pet.* tabulæ quibus continentur huiuſmodi cautiones.

Chirographaria actio dicitur, quæ ex chirographo naſcitur.

CHLAMYS, inter puerilia veſtimenta recenſentur ab Vlpiano, *in vulgatiſſima l.veſtiu. D. de auro & argent.legat.* Suidas author eſt, Numam primum Romanorum Regem, clamyde vſum eſſe, cùm legationem Iſaurorum excepiſſet, rationémque eorum habitus percepiſſet, *Vide Baifium, in d.l.veſtiu, latè diſputantem.*

CHOENIX, quæ & maior libra apud Athenienſes vocabatur, fuit menſura tritici, quantum quiſque vno die comederet, ſextarium Gaza vertit: pendebat earum drachmas 150. hoc eſt, 7.& 20. vncias Græcas: noſtra autem menſura ſeſquilibram. Eius chœnicis dimidium. drachmarum 75. libra, ſeu libella dicebatur, *cuius fit mentio in l.iudice.C. de epiſc. aud.* qua iubent Imperatores Hono. & Theodoſi. duas libellas, id eſt, chœnicem victualis ſubſtantiæ, cuſtoditis præſtari, quod etiam olim fieri ſolitum oſtendit Pythagoræ ſymbolum. Chœnici ne inſideas. Cuius explicationem pete ex Chiliad. Eraſmi, &c. 17. lib.1. Parerg. Alcia. hac voce libra, ſeu libella Paulus vtitur *in l. ſeruis vrbanis de legat. 3.* quum, ait, Quod maximæ ex libellis familiæ, item cibariis deprehendi poterit. Accurſius pro albis panibus inſcitè exponit.

CHOMATA, χώματα, quid ſint, interpretatur Vlpianus, *D.de extraord.crim.l.ſaccularij.* Chomata, inquit, ſunt aggeres, qui ſolent aquam Niliacam continere. χῶμα autem Græcè dicitur agger, terra aggeſta, cumulus terræ, vel lapidum.

CHORAGROS, Græcum eſt verbum, *Theodoſio & Neuterio auctoribus in li.de limitib.* quo vlla ſignificatur. ἀπὸ τῆς χώρας. & ἀγρῶ.

Χωρεπισκοπος in Græca conſtitut. C.de epiſc.& cler. & cap. Chorepiſcopi 78.diſtinct. dicitur, qui ab vrbis epiſcopo certo vico, vel pago præficitur, vnde à Papia regionarius vocatur. Fuêre huiuſmodi multi, eccleſia naſcente: poſtea ſublati: idque Damaſus Pontifex ſignificauit, *in Epiſtolu. d.ca. Chorepiſcopi* ſic enim ibidem ſcribendum, non correpiſcopi.

CHORVM, apud Africanum, *l. cum eiuſdem 34. D.de ædil. edict. & Celſ.l.ſi chorus 79.D.de leg.3.* & in comœdiis Ariſtophanis, maximè in Pluto, accipere debemus cœtum, ſiue multitudinem canentium. Nam multorum vocibus, & conceptu conſtat. Sic eodem ſenſu Chorum clericorum pſallentium dicimus. Chorus μετωνυμικῶς locum ſignificat, qui pſallentes continet, in Decretalibus Pontificum Epiſtolis *capit. dilectus, ext. de præben. & dignit. in antiq.*

Χρημάτων appellatione Iuriſconſultis, tam mobilia, ſéque mouentia, quàm immobilia continentur: pro rebus hæreditariis accepiſſe viſus eſt Solon apud Demoſthenem, in ea quæ κατὰ Στεφάνου ψευδομαρτυρ. β. eſt oratione κρατεῖν τῶν χρημάτων. Huius quidem verbi ſignificatio ita eſt latiſſima, vt pecuniæ Latinis, *vt docent paſſim Iuriſconſulti, potiſſimùm D. de verb. ſign. l. 158. & l.222. περὶ τῶν χρημάτων. I. Pollux. li.3.ca.10. & li.9.*

Χρημα-

Digitized by Google

Χρηματισμὸν prænomen interpretatur Theophilus, *in §. ſi quis in nomine Inſtit. de legat.* qua de re conſule Anton. Aug. lib. 3. Emend. cap. 8. Aliàs χρηματισμὸς pro reſponſo Iudicum ius reddentium. *Athenæus de Dionyſ.* τοὺς δὲ χρηματισμοὺς ἐποιεῖτο τοῖς βουλομένοις, προτιθέμενος καὶ, ζωτὴν τῷ σώματος. Poſtulationibus adeuntium reſpondebat, arca intermedia.

Χρῆσις, id eſt, vſus, Vlpian. ſed ſi χρῆσις, ait, ſit relicta, an vſus ſit, videndum, *l. ſi habitatio. §. 1. D. de vſu & habit.*

Χρῖσμα vnctionem ſignificat, quæ conficitur ex oleo & balſamo, *cap. vnic. §. ad exhibendum autem, extr. de ſacra vnctio.* quo verbo vſus eſt B. Ioannes epiſt. 1. c. 2. καὶ ὑμεῖς χρῖσμα ἔχετε, &c.

CHRISTIANORVM appellatione Epiſcopos contineri, *in l. Chriſtianos. C. de epiſc. aud. & l. fin. C. de poſtli. reuer. Azo & Accurſius, in dict. l. Chriſtianos* ſcripſere. Niſi dicas pro cœtu Chriſti fidelium accipi, quibus pro captiuorum redemptione hoc officium pietatis incumbit. Prior tamen interpretatio potior viſa eſt: *innuatur Nouella Iuſtiniani conſtit.* 131. §. εἰ δὲ καὶ τις, Chriſtianus autem rectè vtitur ad perſequendum ius ſuum ſcriptis legibus, quia lex eſt creatura & ordinatio Dei, id eſt, conſeruatio ciuilis iuſtitiæ. Nam pollicitus ſtatus eſt Dei opus, etiamſi perſonæ ſint impiæ, & abutantur tali ordinatione. *Paul. Roma.* 13. Non eſt poteſtas, niſi à Deo. Et *Pſal.* 81. Ego dixi, Dij eſtis, hoc eſt, gerentes officia diuina: quæ ſunt, conſeruare iuſtitiam & iudicia, defendere innocentes, punire delicta, militiam legitimam exercere, ad defendendum bonos. Chriſtiani autem dicuntur à CHRISTO, *l. 1. C. de ſumma Trinit.* Sic & Chriſtianos actiones ſibi competentes, velut inſtrumenta exigendi debiti, exercere poteſt ſecundum iuris præſcriptum, modò ſemper ambiat concordiam bona fide.

Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι ἐννεαβοίων, Id eſt, aurea pro aureis, & centum bubus emenda pro nouem iuuencis redimendis. Hoc Carmine Homeri lib. 6. Iliad. παροιμιακῶς vſus eſt Iuſtinianus, *in Proœmio Digeſt. incip. omnem in fin.* quo permutationem inæqualem ſignificat. quod & M. Cicero *lib. 6. Epiſtol. ad Atticum. Epiſt. 1.* indicat his verbis: Habes ad omnia, non vt poſtulaſti χρύσεα χαλκείων. ſed paria paribus reſpondemus, & Gellius *lib. 2. cap. 23.* ſatis apertè oſtendit diſparitatem notans. Aliàs effertur, Diomedis & Glauci permutatio. Vide Eraſm. in Chiliad.

CHRYSOLITHI, inter gemmas perlucidas recenſentur ab Vlpiano, *l. cùm aurum. §. perueniamus. D. de aur. & argen. lega.* eam eſſe colore aureo tranſlucidam ait Plinius, *lib.* 37. *cap.* 9. Hanc commemorat Iſidorus, *li.* 16. *Etymol. c.* 14.

Χρύσαμμος vide ſuprà in verbo Balluca.

CHRYSVLCA, aqua vulgò Aqua fortis vocitata, cuius vi aurũ à quocunque metallo deduci ſcribit. *Alciat. lib. 3. Parergων, cap.* 11. cuiuſmodi ars Vlpiani temporibus inuenta non erat, vt ex eiuſdem reſponſo colligit idem Alciatus, *quod extat l. idem Pomponius. 5. §. 1. ver. ſed ſi deduci, D. de rei vend.*

C I

CIBARIORVM appellatione neque habitationem, neque calciarium, neque veſtiarium contineri Vlpianus rectè ſcribit *l. diariis. 21. D. de alim. & cib.* ideóque de cibo tantùm accipienda putat. & vide infrà, Cibus. Eam quoque ſignificationem videtur indicaſſe Varro, *libr. 4. ling. Latin.*

CIBILLAM, à cibo duci rectè cenſet Varro. *lib. 4. ling. Lat.* eámque eſcariam menſam dici; prius erat quadrata, poſtea rotunda facta: quæ omnia confirmant Vlpiani interpretationem, *d. l. diariis.* vt non immeritò

cibaria à veſtiariis ſepararint, Scæuola *l. Gaio. 13. D. de alim. & cib. leg.* & Paulus *l. Lucius. 12. D. eod.* In alimentis diuerſum Modeſtino placuit, *l. 4. D. eod.* At libri veteres apud Varronem, *vt refert Turn. in ſuis, in Varr. comment.* Cillibam legunt. Hinc *Feſtus*, Cillibæ erant menſæ rotundæ: atque dictas à cibo per traiectionem literarum aut ſyllabarum, vt fieri poſſe alibi Varro dixit. Putat tamen Turnebus non à cibo ſic deductas, ſed à Græco κιλλίβας. quo ſignificatur menſas tripes.

CICATRICEM in notæ ad pellatione contineri ait Vlpianus. *l. 1. §. fin. D. de fugit.* quod & videtur obſeruaſſe Baldus (cuius loco Bartolum citant lexicographi) *in l. ſi quis metallum. C. de pœn.* eam igitur euidentem rectè appellat idem Vlpianus, *l. quæritur. §. fi. D. de ædil. edict.* remanet enim vulnere ſanato.

CIERE dicitur, qui nominat.

CILICIA vela, *Caßius apud Vlpianum, l. quæſitum. 12. §. ſi domus. D. de fund. inſtruct.* texta de pilis, in caſtrorum, nautarúmque vſum, ſcribit Aſconius: *ſic & accipienda ſunt in l. fundi. §. quæ tabulæ. D. de actio. empt.* Sic dicta, quod in Cilicia (*ſic autem legendum, vt & Flor. Pand. l. 1. in fi De cenſibus.*) eorum vſus ortus eſſet, vel potiùs à ciliis, ex his coacta veſtimenta vulgò Feltra vocamus: nempe τὰ ἐκ τριχῶν συμπιλήματα. Hinc Conciliare verbum Fullonum. *Varro lib. 5. de Ling. Latin.* apud Fullonem veſtimentum cùm cogitur, conciliari dicitur. De his accipiendum Virgilij verſum lib. 3. Georg. Seruius admonuit:

Nec minus interea barbas incanáque menta.
Cyniphij tondent hirci, ſetáſque comantis
Vſum in caſtrorum & miſeris velamina nautis.

In vſum, inquit, caſtrorũ, ideò dixit, & quia de ciliciis poliuntur loricæ, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis poſſit adhærere.

CILICII termini à Cilicio Saturnino Centurione legionis 27. dicti *in lib. de Limitibus variorum auct.* fit mentio.

CILICIVM, veſtimentum pilis hircorum & caprarum textum, *cap. qui ſanctus. de pœnit. diſt. 1. & de pœn. diſtinct. 3. cap. Achab Rex.* *quod pœnitentium erat dd. cc.* Sic autem vertit B. Hierouymus, *vt refert Gratianus*, Idem B. Hieronymus in Eſaiam. Cilicina tunica habitus fuit prophetantis populi delicta plangentis, pro quo 70. interpretes σάκκων ex Hebræo dixere.

CINCIA lex, vide infrà Lex.

CINGERE arborem, vetuſtè pro illam in orbem deglabrare, ſeu delibrare. *Paulo arbo. furt. cæſ. l. cædere.* Cingere, ait, arborem, eſt illam deglabrare. *Vlpia. l. furtim. D. eod. & & Alphen. locati. l. in lege locationis*, Néve quem cingere, cædere, vrere ſinito. Cingere præterea notiſſimæ ſignificationis eſt, à quo ſignificatu dicitur participale nomen.

CINCTVS, a, um, *apud Marcellum in l. Titius. 25. D. de milit. teſt.* quòd quidam de eo milite accipiendum putant, qui tribunatui, aut muneri alicui præficitur. Titus priuſquam Tribunus legionis factus eſſet, teſtamentũ fecit, & poſtea cinctus, manẽte eodẽ teſtamento deceſſit, *Paulus l. quod dicitur. §. 1. D. eo.* Miles teſtamẽtũ fecerat: deinde non ignominiæ cauſſa miſſus rurſus cinctus eſt in alia militia. Sed & ad alios poteſt referri qui alicui alij adminiſtratioui præſunt, veluti in conſtitutione Theodoſij & Valentiniani Impp. *l. 2. C. vt dignit. ord. ſeru. libr. 12.* quo loco pro cunctis legendum Cinctis, vt & res ipſa docet, & vetera exemplaria admonent. Poteſt tamen dici *in dict. locis Marcell. & Paul.* de eo qui ad militiam conſcriptus, miles factus eſt. Moris enim fuit antiquis, vt togati ciues eſſent in militia: ſed prælium inituri, præcingerentur. Inde teſtamenta in procinctu, quemadmodum Plutarchus in Coriolano teſtatur.

Digitized by Google

tur. Sed eo more ſublato, cingulum manſit perpetuo: vnde qui ab Imperatore ignominia afficiebantur, plerumque diſcingebantur. qua pœna vſum Marcellum Liuius lib.6.teſtatur: Auguſtum verò, Suetonius.

CINGVLVM, tranſlatitiè ſumi pro adminiſtratione in iure ne quiſquam omnium addubitat, quin & pro dignitate ipſa, *l.2. C. vt dignitat. ord. ſeru. libr.12. & l. omnes. C. de meta. & epide. eod. lib.* Sed & pro dignitatis titulo accipi ſolet, *l.fin. C. de præpoſ. ſacr.cubic.lib.* 12. Cingulum autem depoſitum, adminiſtrationem poſitam & finitam interpretari oportet, *in l. 2. C. vbi de ratiocin. agi oportet.* Cinguli præſcriptionem, exceptionem fori declinatoriam ob priuilegium accipere debemus, *l. final. de adpar. mag. milit. libro* 12. *C.*

CINCTVM LIMVM adpellari ait Hygenus lib. de limitib. agr. purpuram tranſuerſam.

CINNAMOMVM, *cuius commeminit Marcianus, l.fin.§. ſpecies. D. de publicanis.* fruticis in Æthiopia naſcentis genus: cuius vis in cortice eſt, *de quo Plinius lib.12.c.20. & Dioſcorides libr.* 1. Rariſſimum etiam ſuo tempore fuiſſe hoc fruticis genus ſcribit Galenus, nec alibi conditum quàm in ſcriniis Imperatorum. Sunt tamen qui exiſtiment aliud nihil eſſe, quàm quod nobis, *fine canelle.* Vide Garchiam ab Orto.

CIPPVS columna dicitur, quæ cum inſcriptione ad conſeruandam alicuius rei memoriam erigi ſolet, Gręcis ϛήλη cuiuſmodi etiam in defunctorum monumentis erigi conſueuere. de quo accipiendus eſt Horatius lib. 1. Sermon. Satyr. 8.

Mille pedes in fronte trecentos cippus in agrum
Hic dabat: hæredes monumentum ne ſequerentur.

Pontificiis verò truncum ſignificat, aut lignum ignoratum, perforatum in modum capſæ: in quo pecuniæ oblatæ, donatæve eccleſiis reponebantur: *Clem. exiui §. quocirca quæſtus. de verb. ſign. vbi gloſſa.*

CIRCA ad locum referri putant Iſidorus, quod & Proculi teſtimonio comprobatur, *in l. Rutilia Polla. D. de contrah. empt.*

CIRCENSES, quaſi circuenſes dictos putat *Caſſiodorus l. 3. variarum ad Fauſtum*, propterea quòd apud Antiquitatem rudem, quæ necdum ſpectacula in ornatum deduxerat fabricatum, inter enſes, & flumina locis virentibus agerentur. Certaminis Curulis genus erat, *quod commemorat Alexand. Neapol. lib.5. Geneal. Dier. cap.* 8. Hinc

Circenſes equi apud Hermogenianum, *l.1. D. de muner. & honor.* & circenſes ludi, *in l. ciuitatibus. D. de leg.1.*

CIRCITORES circuitores, antiquis (vnde & circites apud Feſtum, circuli ex ære facti) *Vlpiano in l. quicunque. 5. in princ. D. de inſtito.* dicuntur quibus lintearij, vel veſtiarij dant veſtem circumferendam & diſtrahendam: quas & inſtitores dici poſſe refert. In re verò militari adpellantur, *Vegetio libr.3. capit.8. de re milit.* qui vigilias circumibant, & ſi qua emerſiſſet culpa, renuntiabant. Tribuni, inquit, eligunt, qui vigilias circumeunt, vt renuntient, ſi qua emerſerit culpa, quos circitores adpellant: nunc militiæ factus eſt gradus.

CIRCVLATORES, *Paulo. & l. vlt. D. de extraord. crimin:* qui ſerpentes proponunt, & circunferunt. Hoc verbo vtuntur M. Cicero in Epiſto. & Senec. lib. Beneficiorum: illos Græci vocant ἀγύρτας, καὶ ὀχλαγωγὰς καὶ ἀπατεῶνας.

CIRCVMCIDERE, *apud Modeſtinum l. circumcidere. D. ad leg. Corn. de ſicar. & apud Paul. lib.5. Senten. ti.* 22. ſignificat per circulum incidere & amputare: quod & ſummus Nomotheta DEVS æternus iuſſerat Geneſ. capite 17. formam ibidem docens, καὶ περιτμηθήσεσθε τὴν σάρκα τῆς ἀκροβυστίας ὑμῶν, *Quam rem Paulus*

Digitized by Google

Apoſtolus Galat. 5. *Lucas actor.* 15. *Tertullianus lib. aduerſus Iudaeos. & lib.* 5. *aduerſus Marcionem explicant. extra de Baptiſ. & eius effe. cap.* 1. Ciues autem Romani ſi ſe aut ſeruos ſuos circumcidi paterentur, relegabantur, ademptis bonis: atque hi qui circumcidebant, capite puniebantur, perinde ac ſi caſtraſſent.

CIRCVMDVCERE, eſt fraude obrepere, & obtegere, *Tertulliano li. de pœn. in med.* Circumducere etiam eſt inducere, tollere, delere, & ad nihilum ponere. Hinc Circumduci cauſſa dicitur. *l. ſi praeſes. C. quomodo & quand. iud.* cùm ob id, quia deſerta eſt, eius nomen ex cauſarum albo eximitur. *Paulus l.* 45. *D. de re iud.* Acta apud ſe habita, ſi partes conſentiant, & iudex hoc permiſerit, poteſt iubere ea die circumduci. Sic edictum circunducere. *Vlpian. l.* 7. 3. *§.* 1. *ff. de re iudic.* Tum circumducendum erit edictum peremptorium, neque cauſſa cognoſcetur. Quod pragmatici dicunt, *le defendeur a congé auec deſpens.* quod fit non comparente actore in die dicta & aſſignata. Bud. in Forenſ. aliter expoſuit, ſed meo iudicio, malè.

Circumduci cognitionem, *apud Vlpianum, l. diui fratres.* 27. *§.* 1. *ff. de liber. cauſſ.* cancellari interpretatur Accurſius. rectè Galli pragmatici dicunt *mettre à neant.*

CIRCVMFORANEOS medicos, qui ad fora properarent vertit Antonius. Auguſtinus *lib. ſingulari ad H. Modeſtinum, l. ἐὰν δ' ὑο. ibi. περιοδευταί. D. de excuſa.* M. Ciceronem in Cluentiana imitatus. Pharmacopola ait, circumforaneus qui properaret, cui fora multa reſtarent. &c. περιοδευταὶ Circuitores verterat interpres vetus: cuius ſententiam probat Iac. Cuiac. ad dict. *l. ἐὰν δ' ὑο.* atque Circunforaneorum appellatione vilitatem ſignificari. Circumforaneos dictos putat Iſidorus, quòd in modum rotae circumferantur.

Circumfluens amnis inſulam facit, *l. ergo. ff. de acq. rer. domin.*

CIRCVMLVVIO, *Feſto lib.* 3. eſt ius praediorum. (Hotom. praediatorium legi vult) id eſt, cùm parte aliqua diuiſum flumen, agrum alicuius ita ambit, vt inferius vnitum, illum in inſulae formam redigat, *l. adeò.* 7. *§. quòd ſi. ff. de acqui. rer. dom.*

CIRCVMSCRIBERE Senatum dixit Tullius, pro priuare auctoritate, *vt eleganter adnotauit Beatus Rhenanus ad Tertullianum in lib. de Patientia.* circumſcribere etiam abrogare, & obliterare, frequens hoc ſignificatu verbum Iuriſconſultis & claſſicis auctoribus. *Cicero in lib. de finibus*: circumſcriptis igitur iis ſententiis, quas modo poſui, &c. Circumſcribere etiam fallere ſignificat, vt apud Graecos παραγράφειν. *Paulus l. exceptiones.* 7. *§.* 1. *D. de except.* Si quis fideiuſſerit pro minori viginti quinque annis circumſcripto. Plerunque autem in minoribus hoc verbum vſurpatur. *Cicer. lib. Offic.* 3. circumſcriptio adoleſcentium lege Laetoria vindicata eſt. *Pro Cluentio*: cùm omnis ab his fraus, omnes inſidiae, circumſcriptionéſque adoleſcentium naſcerentur. Hinc

CIRCVMSCRIPTVS dicitur, qui dolo alterius decipitur, *l. item exigit* 16. *D. de dolo mal. l. ſi ex cauſſa.* 9. *§.* 1. *D. de minor.* Porro autem is circumſcriptus non videtur, qui iure communi eſt vſus, *idque Zeno Imperator conſtituit. l. ſi. C. de in integ. reſtit.* Hinc eodem ſenſu.

CIRCVMSCRIPTIO, Graecis κατασοφισμὸς eſt, cum quis ſcripto quidem legis paret & ſatisfacit, ſed non etiam menti, *cuius duo exempla exponit Cuiac. obſeru. lib.* 13. *cap.* 24.

circumſcriptorem colubrum, hoc eſt, deceptorem adpellat Tertullianus.

CIRCVMVENIRE eodem ſenſu quo circumſcribere, hoc eſt, accipere, accipitur, *l. in cauſſa.* 16. *§. pen. D. de mino. idque l.* 1. *§. dolum. D. de dolo mal.* Sunt etiam qui putent circumuenire quem poſſe ſine dolo.

CIR-

Digitized by Google

CIRCVMSTANTIA alicuius loci, intelligitur per 30. pedes, vt dicit Bartol. *in l. item apud Labeonem. §. conuitium. D. de iniur.* Circumſtantiæ autem, quæ in iure variant omnia, vt æquitas inde colligatur, ſeptem ſunt: Cauſſa, quare aliquid factum ſit, perſona, quis, & cum quo fecerit: locus, vbi factum ſit, tempus, quando factum ſit: quantitas, magnum an exile ſit: qualitas, quomodo factum ſit: euentus, an metu, vi, errore, dolo, culpa, caſu fortuito factum ſit. *Claudius Saturninus in l. aut facta. D. de pœnis.* Secundum iſtas enim circumſtantiarum ſpecies, æquitas iubet ius ſummum vel intendi, vel remitti. circumſtantias dictas quidam putant, quæ in vnaquaque controuerſia quæri ſolent, & quaſi quæſtionem circunſtant. Has diligenter attendendas ſuadet I. Chryſoſtom. *Hom. 10. in Matth. & 23. qu. 8. occidit.* circumſtantiam videtur definire Angelus clauaſius in dictione circumſtantia, quæ circumſtat actum quaſi extrinſecus extra actus ſubſtantiam conſideratum. Oldendorpius verò ſic definit: circumſtantiæ ſunt notæ rerum, & perſonarum communes & externæ, ex quibus æſtimatur iuris definitio, non ſolum in pœnis delictorum, verùm etiam in omnibus contractibus & humanarum functionum negotiis.

CIRCVS, propriè ſignificat omnem in gyrum ambitum, vt vult Seruius *Apud Macrum l. 3. D. de operib. public.* locus eſt muris ſeptus. in quo curulia certamina peragebantur. Virg. lib. 5. Æneid.

-mediáque in valle theatri
Circus erat.

Fuerunt autem tres circi Romæ: circus maximus inter Palatium & Auentinum, circus Flaminius, qui & Apollinaris: & circus Neronis, in Vaticano.

CISIVM, vehiculi genus eſt biroti, *inquit Nonius.* quo nunc etiam Hungari vtuntur. *Cicero pro Sex. Roſcio:* Decem horis nocturnis ſex & quinquaginta millia paſſuum ciſiis peruolauit. Hinc

CISIARIVS, ipſius ciſij auriga & moderator. Vlpianus caruchariũ adpellat, *l. item quæritur. 13. D. loca.* Item quæritur ſi ciſiarius, id eſt, carucharius dum cæteros tranſire contendit, ciſium euertit, & ſeruum quaſſauit.

CISTA, hoc eſt, capſa, Græcum verbum, éſtque vaſis genus ad veſtes reponendas, & id Vlpianus expreſſit. *l. 1. §. ſi ciſta. D. depoſiti.* quod & Iulij Pollucis teſtimonio comprobatur *lib. 7. c. 19. & lib. 10. cap. 6.* Notandum autem obiter, ciſtas, in illa phraſi Cicer. ciſtas deiicere. ſumi pro vaſis, in quæ populus per pontes tranſiens, tabellas ſui ſuffragij mittebat. At ciſtiphoros, numos Aſianorum fuiſſe, ſic appellatos, quòd in eis ciſtiferi eſſent ſculpti, qui ſacrorum myſticorum ciſtis incluſorum arcana ferebant, vt in Cybeles myſteriis, Bacchi orgiis, cereris initiis. calebant autem paulo minus ſemidenario. Cicero huius meminit in epiſtol. ad Atticum. ciſtigeros verò Martialis eos homines appellat, qui & pro contemptiſſimis & deſpicatiſſimis habebantur.

-Dum non vis niſi lato Gellia clauo
Nubere, nupſiſti Gellia ciſtigero.

CISTERNA inde dicitur *Feſto libr. 3.* quod ſit cis, id eſt, infra terram. Nam ciſterna non habet perpetuam cauſſam, nec viuam aquam, ſed locus eſt ad colligendum aquam pluuiam aptus, imbribúſque concipitur, *l. 1. §. hoc interdictum. D. de font.* Ciſternam quoque aquæ, & vini dixit Vlpian. *l. vulgaris 2. §. ſed ſi de nau. D. de furt.* pro loco effoſſo ad vini aquæve cuſtodiam.

CITARE, eſt per præconem vocare in ius, *l. diuus. 7. D. de in integ. reſt. & l. poſt edictum. 73. D. de iudic.* Et poſt edictum peremptorium impetratum, cùm dies eius ſuperuenerit, tunc abſens citari debet & ſiue reſponderit, ſiue non reſponderit, agetur cauſſa

Digitized by Google

& pronuntiabitur. *Cicer. pro Flacco:* Citat præco magna voce legatos Æmonenſes. Hoc enim fiebat, cùm pro tribunali ſtans & vociferans, in iudicium euocaret. Et citare id teſtimonium *Venuleio. l. in teſtimonium* 20. *D. de teſtib.* pro vocare ad iudicem ad dicendum ferendúmque teſtimonium. Citare autem pæana, & minutitionem, *vt legit Turneb. apud Ciceron. in libr. de Oratore*, Græcis ſunt *παιανίζειν* & *μινυρίζειν*, vt illud ſit contentionis vocis, hoc remiſſionis. *Vide Turn. Aduerſ. libr.* 1. *cap.* 12.

CITATVS reus apud Papinianum, *l. inter* 10. *D. de public. iudic.* Liuius lib. 1. Patres, ait, in Curiam per præconem citari iuſſit M. Fabius, In publicis (inquit) certè iudiciis vox illa præconis, præter patronos, ipſum qui egerit citat. Hoc verbum retinuerunt pragmatici eccleſiaſtici apud Gallos curiæ (quas vocant) ſeculares pro hoc dicuntur *adiourner*, quaſi dicas ad diem in ius vocare.

CITATIO, ita definiri videtur ab A. Alciato rubr. *C. de in ius voc.* vt ſit actionum inſtituendarum principium. quæ diffinitio comprobatur. *§. omnium, Inſtit. de pœn. temer. litig.* Sed & aliter diffiniri poteſt, vt ſit in ius vocatio, *per l.* 1. *D. de in ius vocand.* Nam cùm quis de aliquo conqueritur, & querimonia ſua coram iudice eſt depoſita, iudex emiſſo citationis edicto, ad eius inſtantiam vocat, vel inuitat illum ad ſe, in quem agere deſiderat qui conqueſtus eſt. Sed enim ſi in edicto iudex vel prætor adiiciat hanc clauſulam: Si in die præſcripto non veneris, quaſi contumax condemnaberis, vel reputaberis: tunc edictum olim dicebatur peremptorium. Hodie autem ſufficit: quòd dicatur: Citamus talem peremptoriè. Et eſt quadruplex modus citandi, *ſecundùm Guil. de Mont. Lau.* Primus, per nuncium literis citatoriis: ſecundus per præconem: tertius per edictum valuis eccleſiæ adfixum, vel per compita, *Clem.* 1. *de iudic.* Quartus fit ex iuris diſpoſitione. Item quædam citatio fit ad monitionem iudicis, *cap. conſuluit de offic. deleg.* Item citationis ſunt tres actus: primus eſt præceptum de in ius vocando cùm iudex iubet nuntio vt citetur reus: ſecundus denuntiatio, cùm nũ ius denuntiat citato, vt veniat: tertius relatio, cùm nuntius refert iudici ſe talem in tali loco citaſſe: Additur etiam quartus, ſcilicet comparitio citati: & quando citatus teneatur comparere, & ſi non comparet, mulctetur, *not. per doctor. in cap. de præterea de dila. & ac illis actibus vide cap. fin. de feriis.* Et nota quòd citatio eſt de iure naturali, *vt videre eſt in Clement. paſtoralis. de re iudic.* Citatus ad locum morboſum, ſeu vbi aër eſt peſtilens, vel corruptus, non tenetur ire, cùm ſalutis hominum ſit ratio habenda, *l. recuſare. §. ſi quis alio. D. ad Treb. & ibi per Barto. & docto.* nec citatus peremptoriè poteſt dici contumax ante libelli oblationem, *l. ſi finita. §. ſi plures. D. de damn. infecto.* Porrò citationis ſcopus hic eſt, vt citatum iudicio ſiſtat, íſque in iudicium veniat. *Alciato in rubr. C. de in ius vocand.*

Citationum genera duo excogitarunt interpretes: quædam enim verbalis eſt, qua præco vel voce, vel edicto quem vocat in ius: Realis, quæ fit, cùm perſona prehenditur, & in ius ducitur, trahitúrve, & in carceres coniicitur: quæ perſonæ prehenſio, & captio, Græcis *ἀνδρολήψιον* adpellatur, Pollux lib. 8. c. *περὶ δικαστικῶν ὀνομάτων.* Vtriuſque generis commeminere Accurſius & Bart. & alij *in l. conſentaneum. C. quomod. & quando iudex.* Sanè ſpecies quaſdam commemorat Bart. *in tract. in quib. caſib. citatio non valet.* Citationum alia genera conſtituit Io. Imbertus in lib. forenſium inſtitutionum. Vnùm priuatum, quod perſonæ, domicilióve fieri ſolet: alterum quod publicè fit per compita ſono tubæ, quod *ἀνακεκλῆσθαι τῇ σάλπιγγι* adpellauit Plutarchus

tarchus in Gracchi vita: vel edictis compitatim, vel Eccleſiæ valuis adfixis. *Clem.1.de iudic.5.*

CITO, in veteri interpretatione Nouell. *Mandata princ. §. ſed & ſuſcipientes.* exponit Accurſius, hoc eſt, triginta dies. Cicero in Bruto, pro fortaſſe vſurpaſſe videtur. Sed neque verbis aptiorem citò alium dixerim. τάχα etiam, quòd citò eſt Græcis plerunque fortaſſe valet.

CITA HÆREDITAS in libris legum Romanarum dicebatur diuiſa, *vt ex Feſto lib.5. & Seruio Grammatico liquet.* vide infrà Erectum.

CITATIOR aqua *apud Vlpia. l.1.§.2.D.de aq. & aqua plu.arc.* vehementiori æquiparatur. In vulgaribus exemplaribus eſt citior, quam rapidiorem interpretantur Albericus, Oldend.& Spieg.

CITHARA cum pſalterio malè concordat, prouerbium, *cuius fit mentio c. diuerſi.fallaciis. extra de cler. coniug.* quo ſignificatur, vitam actiuam ſeu laicalem malè concordare cum vita clericali ſeu contemplatiua. Cithara enim cùm ſit inſtrumentum habens plures chordas, & valde clamoſum, vitam denotat multis motibus & occupationibus deditam: Pſalteriũ verò, vitam clericalem ſeu contemplatiuam, quia ſonum tenuem vel exilem habet. *Vide in Abbatem Panor.n.5.*

CITRA in varios ferri ſignificatus ſubiecta demonſtrant. Accipitur aliquando pro fine, *l. fin. D. de pub. iud. & l.vt ſit.31. D. pro ſocio. & alibi ſæpe eadem ſignificatione.* Citra, exceptionis reſtrictioniſve notam eſſe cenſent. *Accurſio duce, Bartol.Bald. & alij in l.transfigere.C. de tranſact. & Alciatus lib.5. Paradox. c.* 9. Idem tamen Alciatus *in d.l. tranſigere*, eam vocem citra, pro fine, accipiendam putat: cuius expoſitionem, Tacito auctore, probat B. Briſſonius lib.3.de verb. ſignific. Sumitur etiam pro præter, *l. vlt.D.de calum.* ibi, & citra pretij æſtimationem. Quandoque ſumitur quibuſdam priuatiuè, ſeu negatiuè, *l.ſi filia.§.Papinian.* (aliàs eſt lex incipiens *ſi vni.) D. famil. erciſc.* Ponitur etiam aduerſatiuè, & accipitur pro contrà, *l. ſeruus*, D. *de nouat.* Verius tamen eſt, vt ibidem ſumatur pro fine.

CITREÆ menſæ, ex citri materia elaboratæ, olim celebrabantur. *Paulus D.de actio.empt. & vendit. l.ſi ſterilis.§.quamuis.* Veluti menſas quaſi citreas emat, quæ non ſint. Huiuſmodi menſarum meminit Petronius Arbiter.

> *-Afris eruta terris*
> *Citrea menſa*, &c.

CIVIS dictus eſt, quòd in vnum coëat cœtum, & ſub legibus viuat politicis, *vt ex M. Cicerone conſtat.* Ciuium quoque adpellatione continentur ij qui vtuntur priuilegiis, & ſimilibus actibus ciuitatis, & ſuburbiorum incolæ, *Alciato l. vrbis. 2.ff. verb. ſig. & ante eum Alexandro Imolæo rubric.ff. de ſol. matr.* Ciues autem originem, manumiſſione, adiectione & adoptione fieri, diui Principes reſcripſerunt, *l. ciues. C. de incolis. libr.* 10. Atque Ciues Romani ſunt Vlpiano *in Epitom.tit.* 1. liberti, qui vindicta, cenſu, aut teſtamento, nullo iure impediente manumiſſi ſint. quod & Iuſtinianus probat *Inſtit. de libertinis. §. fin.* In genere Ciues Romanos eos adpellat Vlpianus. *l. in orbe. D. de ſtatu. homi.* qui in orbe Romano ſunt: idque diuus Antoninus conſtituit. *Vide Alciatum lib. 2. Diſpunctionum. cap.21.*

CIVILIS actio, hoc eſt, præſcriptis verbis, *Vlpianus l.ſolent.ff. de præſcript. verb.* Ciuiles etiam actiones ex legitimis & ciuilibus cauſſis deſcendentes, ad differentiam earum, quas prætor ex ſua iuriſdictione comparatas habet, *§. ſed iſta, Inſtit.de actionibus l.vltim. D. de conſtit. pecun.*

Ciuilis dies, incipit à media nocte, in ſequentémque mediam noctem finit, *l.de more de fer.* D. & vide infrà Dies.

Ciuilia iudicia, vide infrà iudicia.

Ciuile ius, vide infrà Ius.

Digitized by Google

Ciuile negotium, hoc eſt, legitimum & iure ciuili receptum, & ex quo Ciuilis actio oritur, *l.*1. *D. de æſtimat.*

Ciuilis obligatio, vide infrà Obligatio.

Ciuilis poſſeſſio, vide infrà Poſſeſſio.

Ciuiles res, in Theodoſij & Valentiniani conſtitution. *l.*2. *C. de petition. bonor. ſubla. lib.*10. hoc eſt, ad publicum pertinentes, vel etiam ad ciuitatem & Rempublicam: cuiuſmodi ſunt opera publica, *l. ſi quando. C. de operib. public.*

Ciuilia verba, vide infrà verba.

CIVILE pro iuſto, æquo, legitimo accipi ſolet, *l. ciuile. C. de furt. & l. cum in fundo.*78. *§. ſed & ſi non ſi. D. de iur. dot.* Ediuerſo Inciuile, inhoneſtum, illicitum, iniquum, & contra iuris ordinem, *l. inciuile. C. de rei vend. & alibi ſæpe.*

CIVILITER interdum ſignificat, ciuili iure, vt cum dicimus ciuiliter quem obligari, *l.*1. *§. hac actio. D. ſi menſ. falſ. mod. dix. l.*1. *§. ſi quis ita, D. de verb. oblig.* Exempla frequentiora ſunt, quàm vt referri debeat. Aliquando ſonat rectè, legitimè, & ex iuris ciuilis regulis, *l. filius.* 28. *§. ſi quis eo. in fi. D. de lib. & poſth. & l.*2. *in fi. D. de acq. poſſeſſ.* Quandoque ſignificat, ſecundum iuris ciuilis rationem, *l. anniculus.*134. *ff. de verb. ſign.* quam interpretationem probat Alciatus, & ante eum Albericus Roſatius ibidem. Non tamen improbandum putem expoſitionem Accurſij, *d. l.* 134. explicantis ciuiliter, id eſt, ſecundum conſuetudinem ciuium, & loquelam, *per l. anniculus.*132. *ff. eod. tit.* Interdum ciuiliter ſignificat eo modo, eáque formula, quam Iuriſconſulti excogitarunt & tradiderunt. Hinc Pomponius *in l. penul. ff. de ſolut.* ſcribit verborum obligationem ciuiliter per acceptilationem tolli, non rei naturam ac ſubſtantiam: id eſt, conſenſum & pactum ſpectans, ſed modum ac formam aduentitiam: cùm Vlpian. *in l.* 8. *in fin. ff. de accepti.* apertè dicat, Acceptilationem eſſe iuriſgentium: quatenus ſcilicet pactum conuentum, id eſt, ſubſtantiam ipſius actus conſideramus: vt acceptilationis materia ſit iuriſgentiũ, forma verò iuris ciuilis. Hinc ciuiliter acquiri dicuntur, quæ iuris miniſterio verbis, ſine aliquo corporali facto acquiruntur, *l. ea quæ* 53. *D. de acqui. rer. domin.*

Ciuiliter agit, quod qui ſua priuatim intereſt, perſequitur: Criminaliter qui publicum, *l. vnic. C. quando ciu. act. crim. præiud. & l. fin. C. de falſ.* Ciuiliter criminali perſecutioni opponitur *l. fi. ff. de furt. & l. conſtitutionibus.*27. *ff. de iniuriis.*

CIVICVM munus, pro ciuili accipitur *in l.*4. *C. de fabricenſ. lib.*11. vbi falsò legitur ciui commanere pro ciuico muneri.

CIVITAS, eſt multitudo ſeu vnitas ciuium, in hoc collecta, vt iure ſocietatis viuat optimo, *ca. ſi ciuitas. de ſent. excomm. lib. C. Zaſius l.*2 *ff. de orig. iur.* cicero in Somn. Scipionis. In ciuitate, & vbiuis locorum, neceſſariò requiritur in primis verbum Dei, deinde magiſtratus, qui adminiſtret rempublicam: id quod gentes quoque, quanuis chriſtum Seruatorem noſtrum ignorarent, lumine tamen naturali aliquo modo cognouerunt. Ideóque intra exempla iuris publici referuntur ſacerdotes, & magiſtratus, *in l.*1. *§.*1. *ff. de iuſtit. & iur.* Hac ratione ciuitas adpellari ſæpe ſolet ἐκκλησία, hoc eſt, cœtus, vel congregatio non qualiſcunque, ſed conciliata in vnam ſocietatem communionémque fidei, & ſacramentorum: vnde Apoſtolus *ad Cor.* Eccleſia Dei, inquit, quę eſt corinthi. Et *Coloſſ.* 1. pro corpore ipſius, ait, quod eſt Eccleſia. Ciuitatis adpellatio aliàs accipitur pro iure ciuium ac libertate, qua ciues vtuntur. Vnde dicebantur olim ciuitate Romana donari: quorum exempla commemorat multa *Cicero pro L. Cornelio Balbo.* Item comprehenduntur horti. *arg. D. de procur. l. præſens.* Item ciuitatis nomine

Digitized by Google

mine non comprehenduntur diœceſes, nec è contrario. *c. Rodulphus, & ibi gl. extra de reſcript.* vocatur autem propriè ciuitas, quæ habet epiſcopum, *vt 80. diſt. in illis, & c. ſeq.* Ciuitas quoque poteſt adpellari etiam, quæ epiſcopum non habet, *Alciato cap. pernicioſam. de offic. iud. ordin.* ciuitas etiam ſolet vſurpari pro mœniis duntaxat, & ædificiis. Sicut etiam Eccleſiæ ſignificatio ad paucos ordines redigitur, adeóque ad templum materiale, *in tit. C. de ſacroſanct. eccl. & de his qui ad eccleſ. confug. in rubr.* Ciuitas autem augenda, magno adhibito delectu. Nam admittere paſſim omnes, populoſam quidem, non autem magnam ciuitatem facit. Et Socrates lege cauit, ne parua ſit ciuitas, nec magna, ſed vna, & ſufficiens, *vt refert Zaſius l. 2. in princip. D. de orig. iur. ex Ariſtotele lib. 1.* ἠθικῶν. Quamobrem *Cicero in Orat. pro L. Flacco*, eleganter aduentitiam illam ocioſorum hominum multitudinem, adpellat fæcem ciuitatis, vt quæ nulli proſit, multos autem oneret.

C L

CLABVLA, vehiculi genus eſt, Hinc.

CLABVLARIS curſus, in Leonis conſtitutione, *l. curſum. 22. de curſu public. l. 12. C. vt curſus vehicularis.* Vide CLAVVLARIS CVRSVS.

CLADEM quidam à calamis com minuendis dictam exiſtimant: atque ideo pro calamitate accipitur, *in l. 1. C. de iur. emphyt.* quaſi clàm data ſit, vt Papias ſcribit. Hinc Gladium deduci vult *Varro lib. 4. ling. Lat.*

CLAM à clauibus deduci putat Feſtus lib. 3. quòd his, quæ celare volumus, claudimus.

CLAM FACERE videtur Caſſio *apud Vlpianum, l. 3. §. ſin. ff. quod vi, aut clàm.* qui celauit aduerſarium, neque ei denuntiauit: ſi modò timeat eius controuerſiam, aut debuit timere. Et Ariſto. *apud eundem ibidem*, clàm quoque facere eum putat, qui facit celandi animo eum quem prohibiturum intelligeret, aut exiſtimat, aut exiſtimare debet ſe prohibitum iri. Seruius etiam, *apud Venuleium, l. 4. ff. eod. tit.* putat eum clàm facere, qui exiſtimare debet ſibi controuerſiam futuram: aut etiam (*vt Vlpianus ait, l. 5. D. eod.*) qui aliter fecit, quàm denuntiauit: vel qui decepto facit eo, ad quem pertinuit non facere: vel conſultò tum denuntiat aduerſario cùm eum ſcit non poſſe prohibere: vel tam ſerò pronuntiat, vt abire (*in Pandect. Florent.* Vbi te) prohibiturus priùs, quàm fiat, non poſſit. Clàm quoque feciſſe videtur, qui poſt denuntiationem incertum diem, & horam, fecit, *d. l. 5. §. 1.*

CLAM POSSIDERE eum qui Vlpianus. *l. clàm poſſidere. 6. ff. de acq. poſſ.* qui furtiuè ingreſſus eſt poſſeſſionem, eo ignorante, quem ſibi controuerſiam facturum ſuſpicabatur, & ne faceret, timebat. Clàm etiam poſſideri videri Paulus ait *lib. 5. Sent. tit. 6.* hæredem eius qui precariam poſſeſſionem tenebat, ſi in ea manſerit. Ita clàm ab aliquo poſſidere accipimus in interdicto Vti poſſidetis, *l. 1. D. vti poſſid. & l. pen. D. pro ſuo.*, Eodem modo.

Clàm ab aliquo ducere aquam, *dixit Vlpianus l. 1. D. de aqua quotidiana & æſtiua.*

CLAM VTI eum diffinit Vlpianus, *l. 3. in prin. & §. 1. D. de itinere actúque priuato.* qui prohibitus vtitur, vel qui, prohibito eo, cui id ius vtendo conſeruabat, vtitur.

Clàm, etiam pro in obſcuro poni videtur, *in l. 1. in princip. D. de furtis.*

CLANDESTINAM lectionem adpellat Bernardus *in c. quia propter §. fi. in gl. fi. de electionibus in antiq.* quæ ſingulariter fit & occultè per occulta conuenticula. Clandeſtinum factum, vitio magis perſonali, quàm reali adſcribi putat obſcuratè Albericus Roſatius *in l. quare.* (in Pandect. Florent. incipit, *quem rem*) *D. de vſurpat. & vſucapio.* Clandeſtina deſ-

ponſatio, clandeſtinum coniugium, & clandeſtinum matrimonium quæ occultò contrahuntur, *per c. 2. extrà de clandeſt. deſponſ.* Clandeſtinam poſſeſſionem interpretari debemus *in l. ſi eo. §. vlt. D. de acquir. poſſeſſ.* iniuſtam, *per l. 7. §. inter prædones. D. com. diuid.* & à quibus cauſſis non poſſit ſeparari, docet Sal. Iulianus *d. l. ſi. de eo. §. fin.*

CLARA perſona in libris iuris ciuilis intelligitur Senatoris, vel vxoris eius: ita explicat Gaius, *l. curator. 5. ff. de curat. furioſ.* clariſſimi igitur viri, Senatores accipiendi ſunt, vel Senatorio honore donati, *l. deferre. D. de adulteriis. l. ſpecioſus. ff. de verb. ſignificat. & Nouella 52. & alibi ſæpiſſimè.* At eorum filiæ, niſi quæ viros clariſſim. ſortitæ ſunt, fœminarum clariſſimarum nomine non habentur: atque tandiu clariſſima fœmina erit, quandiu Senatori nupta erit, vel clariſſimo: aut ſeparata ab eo, alij inferioris dignitatis non nupſerit. *l. 8. D. de ſenat. l. 22. §. primo. ad municip.* Proconſules etiam clariſſimi viri adpellantur, *l. 1. C. ſi ex ſal. inſtrumen.* Prouinciarum quoque præſides & rectores, *l. raptores. C. de epiſcopis & cleric.* & magiſtri ſenſus, *l. fin. C. de iure emphytheos.* & aduocati. *l. 1. C. de aduoca. diuerſ. iudic.* quod de rabulis minimè accipiendum eſt. Clara quoque dignitas ſic accipienda eſt, *l. fin. C. quod met. cauſ.* Clariſſimi autem viri his notis VV.CC. ſignificabantur.

CLARISSIMOS autem à Spectabilibus diſtinguit, *l. vnica. C. de annonis, &c.* itémque ab Illuſtribus, *l. 1. vbi Senat. vel clariſſ.* Hinc

CLARISSIMATVS, dignitatis vocabulum, *de quo Alciatus c. 4. lib. Diſpunctio. 3.* Porrò quibus Clariſſimatus dignitas collata erat, conſidendi, ingrediendíque ſecretarium licentia contribuebatur, *l. peculariȳ. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12. C.* Quid autem differat à Spectabilitate, vide DIGNITATVM GENERA.

CLARIGATIO Græcis eſt, *vt vult Hermolaus.* ἀνδρολήψιον, quod erat auctore Polluce, ὅταν τις τοὺς ἀνδροφόνους καταφυγόντας ὥς τινας, ἀπαιτῶν μὴ λαμβάνων ἐξὸν ἐκ τῶν οὐκ ἐκδιδόντων ἄχρι τριῶν ἀπαγαγεῖν. Moris enim fuit antiquiſſimi, vt qui cædem perpetraſſent, ſi cum in externam vrbem profugiſſent, ad pœnam expoſiti non dederentur iis ad quos facinus admiſſum pertinebat: ipſis vt permitterentur iniuriam paſſis pignerandi poteſtas, quam Androlepſiam, & neutro genere androlepſium Græci vocant. Verba legis à Demoſthene tranſcripta ſunt in orat. κατ᾽ ἀριστοκράτους, in hanc fermè ſententiam: Si quis violenta morte obierit, pro hoc gentilibus & cognatis androlepſiæ ſunto. quoad iudicium cædis, pœnáſque ſubierint, vel necis auctores dediderint. *Hac lib. Decreta. epiſt. 6. ſub tit. de iniur. & auth. ſed omnino. c. ne vxor. pro mar.* pignetatio vocatur: barbaries tamen interpretum repreſſalias maluit dicere. Alias vet. glo. ἐνεχυριασμὸς dicitur, vt & Nou. 52. & ὑμηρος, & ἁρπαγὴ Galli *Ius Marqua* quæ vocant, quia in limitibus potiſſimùm exercetur, *vt vult Cuiac. ad l. vnic. C. vt nullus ex vica. pro alien. vic. deb. teneatur.* T. Liuius lib. 8. clarigatione hoc ſenſu videtur vſus: Viliterni, inquit, iuſſi trans Tiberim habitare: vt eius qui cis Tiberim deprehenſus eſſet, vſque ad mille pondo clarigatio eſſet, nec prius quam ære perſoluto is qui cepiſſet, extra vincula captum haberet. Aliàs clarigatio erat: cum feciales res repetitum mittebantur. Hinc enim Plin. lib. 22. cap. 2. clarigatum exponit, id eſt, res raptas clarè repetitum.

CLASSICI, *in l. vnica. C. de claſſic. lib. 11. & C. Theod. eodem l. vnica.* milites ſunt deputati nauibus amnicis, purgandorum fluminum, & aliarum neceſſitatum gratia. Hinc claſſis Seleucono Orontis, *dict. l. vnic.*

Claſſici teſtes dicebantur *Feſto li. 3.* qui ſignandis teſtamentis adhibebantur, hoc eſt, primæ claſſis homines, quaſi primæ auctoritatis, & idonei verita-

Digitized by Google

veritatis ſponſores. *Bud. in l. vlt. ff. de pignerat. action.*

CLAVDIA lex, vide infrà, lex Claudia.

CLAVDIANVM Senatuſconſultum, vide infrà Senatuſconſultum claudianum.

CLADVS à caio inter morboſos numeratur. *l. item Claudus. in Pan. Flo. clodus. 6. de ædil. edict.* De claudio quare ſit ſalacior cæteris, cauſſam reddit Ariſtoteles in Proble. Atque obiter notandum, veteres claudo & claudeo pro claudico dixiſſe, vt annotat accuratè Priſcianus. Quin & vult quidam illud Terentianum in Eunucho: *nuncubi meam Benignitatem ſenſiſti in te claudier?* ſic legi, *nuncubi meam Benignitatem ſenſiſti in te claudêre?* Id eſt, deficere & claudicare: ea forma qua Cæcilianum illud in Epiclero: *An vbi vos ſitis ibi conſilium claudeat?* & illud Salluſtij in oratione Marci tribuni pleb. Itaque verborum ſatis dictum eſt. neque enim ignorantia res claudit, ſed occupauit neſcio quæ vos torpedo. Malim tamen eo in Terentij loco legi claudier, vt ſit deponens verbi claudo, pro claudico.

CLAVICARII, ſiue Clauicularij, *in l. vnic. C. de excuſ. artif. lib.* 10. ſunt clauium artifices, Gallis dicuntur *Serruriers*, clauicularij etiam dicuntur ianitores carceribus præpoſiti, à clauibus gerendis, ſiue etiam Clauicarij. Græci interpretes, *ad l. carceri. ff. de cuſtodia. reo.* ὁ δεσμοφύλαξ ἐν λέγεται τῶν κλαβικαρίων. Huius commeminit Iul. Firmicus *l.* 3. *Matheſeos cap.* 6.

CLAVSOS, Vlpianus pro vinctis accepit: ſi modò ita vincti ſint, vt omnimodo erumpere non poſſint, *l. ſi quis in graui. §. ſubuenitur.* D. *ad Silan.*

CLAVSTRI adpellatione ſignificatur id quo quid clauditur, *l. fundo.* D. *de actio. empt. l. librorum in fi. D. de actio. emp.* Sic portarum Clauſtra rectè dixit Virgilius libr. 7. Æneid.

CLAVSVLAS adpellant Conſulti iuris Ciuilis & Pontificij, edictorum, ſtipulationum, teſtamentorum, reſcriptorúmque particulas, *l. quadam. 9. D. de edend. l. 3. D. quod met. cauſ. l. iudicatum. 6. & l. cum quærebatur. 13. D. iudicatum ſol. l. ſed etiam. 31. D. de legatis. 1. &c. cauſſam, qua de re ſcript.*

CLAVSVLARVM GENERA ET FORMVLÆ.

EX IVRE CIVILI.

Clauſulam de dolo, *& in l. per iuſiurandum, §. eum qui.* D. *de acceptilationib. l. doli. 119. D. de verb. oblig.* adpellant eam ſtipulationis partem, qua dolum malum abeſſe, abfuturúmque eſſe, vel ſi quid in ea re dolo malo factum ſit, comprehenditur, vel ita, Cui rei dolus malus aberit, *l. ex ea parte.* 121. 9. *de verb. obli. l. hac verba,* 69. *ff. de verb. ſign.*

Clauſula, ob rem non defenſam, dicitur, qua in iudicatum ſolui ſtipulatione, re non defenſa, quanti ea res erit, promittitur, *l. 3. §. fin. ff. iudic. ſolui.* Eadem, De re defendenda, vocatur, *l. iudicatum. 6. ff. iud. ſol.* Vbi etiam ponitur Clauſula, De re iudicata. Scio interpretes, alia ferè innumera clauſularum genera efformaſſe, inque eam rem libros edidiſſe qui extant.

Clauſula codicillaris dicitur, quæ in teſtamentaria ſcriptura ſubiungitur, vt ſi minus teſtamenti, ſaltem codicillorum vim atque auctoritatem obtineat. Atque eius dum formæ fuerunt: prior hæc, vt ſi iure teſtamenti non valeat, iure codicilli valeat, *l. vlt. C. de codicil. l. ſi iure. 11. C. de teſtam. manu. l. cohæredi. 41. §. 2. de vulg. ſubſtit.* Altera ſic, ἐπὶ παντὶ τρόπῳ, quacunque ratione poterit, quoquomodo poterit, *l. ex ea ſcriptura. 26. ff. de teſtam. l. 3. 4. de mil. teſtam. l. Lucius. 89. §. vlt. ff. de legat. 2.* Quin & Rogatio legitimorũ hæredũ, ſine vlla ſcriptura,

Digitized by Google

pro clauſula codicillari valet, *l. ex teſtamento. C. de fideicom. l. generaliter. 24. §. ex teſtamento. ff. de fideicom. libert.* Vide infrà Codicilli.

Clauſula derogatoria, vide Derogatoria clauſula.

Clauſulas alias efformarunt notarij, de quibus ſatis diſputatum fuit à Prateo in Theoria Notariorum Gallica.

EX IVRE PONTIFICIO.

Clauſula, Ante ferri, quid operetur, collige, *ex c. tibi qui de reſcri. li. 6. & c. quamuis. eod. tit.*

Clauſulam, Quidam alij, ad plures, quam tres, aut quatuor, trahi non poſſe, Decretali Epiſtola cautum eſt, *c. cum in multis. de reſcr. li. 6. & ibi vide Ioan. Andr.*

Clauſula, Niſi pro alio ſcripſerimus, quî accipienda ſit in reſcriptis ad beneficia, *docet glo. in c. duobus ſuper. eod. tit. lib. 6. vbi vide Doctores.* Clauſulas autem varias commemorat Speculator *tit. de reſcript. præſent. §. ratione formulæ.*

Clauſulæ PRÆGNANTES iuris interpretibus hæc ſunt, Plenitudo poteſtatis, Motus proprius, Certa ſciẽtia, de quibus ſuis locis. Earum ea vis eſt, vt in contrarium nemo audiatur, quòd ſemper præſumatur iuſtitia, excludatur omnis ignorantia, & error, & defectus ſolennitatum in reſcriptis. Obſeruandum, has clauſulas principum ſententiis interiici non debere: quòd hic iuſtitia nulli cedat, vt quæ in principum ſententiis prælucere debeat, *l. ſi. C. de legibus. & l. omnium. C. de teſtam.*

CLAVVS & claui quibuſdam ſunt retinacula in veſtibus, gemmæ vitreæ inſtar habentia, quibus tanquã clauis pars veſtis alteri parti coniuncta retinetur, quos ſimilitudine gemmarum Boutons Galli appellant. *Vlp. l. 19. §. 1. ff. de aur. arg.* Quemadmodum claui aurei & purpuræ, pars ſunt veſtimentorum. At potius exiſtimem, *ſecutus hoc Cuiacium obſ. lib. 12. c. 39.* ornamenta quædam fuiſſe veſtium purpurea, clauorum ſpeciem præbentia: quorum tamen alij, vt inſtitæ, conſuebantur veſtimento: hinc illud Varronis *libr. 8. de ling. Lat.* Nam ſi quis tunicam in vſu ita conſuit, vt altera plagula ſit anguſtis clauis, altera latis: vtraque pars in ſuo genere caret analogia. Alij verò non conſuebantur, & indiſtinctè veſtimento continebantur, quaſi pars, *l. 19. §. planè. l. 23. §. 1. ff. de aur. & arg. leg.* Sanè quibus honoris cauſa vtebantur Senatores, vel tribuni, vel equites, non erant conſuti veſti, ſed ſupra eam demiſſi in pectus vſque, alij arctius, alij latius: vt rectè Horatius dixerit Satyr. lib. 1. Satyr. 6.

Latum demiſit pectore clauum

& Acro in illum locum,

Prætextam & latum clauum, prunaque batyllum,

Latum clauum, inquit purpuram dicit, quæ in pectore extenditur Senatorum: Græci τὸν κολόβιωνα vocant. Hinc Latus clauus, Græcis πλατύσημος, de quo videtur illud Horatij Satyr. li. 1. Satyr. 6.

Sumere depoſitum clauum, fierique tribunum.

& Laticlauij, qui latum clauum geſtabant: qui ferè erant Senatores, vel tribuni militum quidam maioris dignitatis. Et anguſtus clauus, Græcis στενόσημος, à quo Auguſti clauij equites dicebantur, à claui quo vtebantur qualitate, vt & Tribuni quidam minoris dignitatis. Patrem enim ſuum tribunum anguſticlauium (non auguſticlauium, *vt habent vulg. cod.*) fuiſſe Othoniano bello Suetonius ſcribit in Othone Syluio. De hoc etiam illud Papinij Syluarum lib. 4. ex caſtigatione Turnebi.

Hic paruus inter pignora curiæ
Contentus arcto lumine purpuræ
Creſcis.

Neque verò videtur prætermittendũ quod ſcribit Feſtus in voce Picta, tunicam palmatam à latitudine clauorum eſſe dictam, quæ nunc (inquit ille) à genere picturæ appellatur. Quibus

Digitized by Google

bus verbis ſignificat, clauos illos in tunicis acu fuiſſe depictos. Hinc

CLAVATÆ veſtes, de quibus ſentire videtur Vlpianus *in l. cùm aurum, §.1.verſ.idem Pompon. ff. de aur. arg. leg.* Et quæ his acceſſionis vice cedunt, quæ ſunt inſitæ picturæ, clauíq; qui veſtibus inſuuntur. De his Baptiſtæ Egnatij ſcholium in Vopiſci Aurelianum, & Baifius. Vide Veſtis.

CLAVARIVS, officij nomen eſt, quo adpellatus eſt Suetonij pater, ab eo quòd præfectus fuerit donatiuo Imperatorio inter milites diſtribuendo, *Tacitus*. Seditioſæ, ait, militum voces, Clauarium terrebant.

CLAVVS morbi genus eſt in ſimilitudinem tuberculi, coloris albi, rotunda ſpecie, fitque vt plurimum in plantis, digitiſque pedum maximè. *Vlp. de ædil. edict. l. qui clauum.* 12. Qui clauũ itaque habet, morboſus eſt. de hoc Celſus li.5. à Græcis ἧλος dicitur.

CLAVVLARIS curſus, *in l. pen. de curſu publ. lib.* 12 *C. vide Turn. Aduerſ. li.26.c.34.* legitur in ſcriptis exemplaribus, erat, *vt refert Turn. Aduerſ. lib.6.c.34.* quoddam curſus publici genus, quod fuiſſe putat cùm curſus publicus militibus caligatis concedebatur, caligæ enim eorum erant clauulis confixæ. Huius meminit Marcel. lib.20. Cum familiis eos ad Orientem proficiſci præcepit clauularis curſus facultate permiſſa, quædam habent Ambularem, alia Clabularem, vide ſuprà Clabula.

CLERI appellatione ſignificatur hæreditas in legib. Solonis, quas Prateus explicuit lib. 2. Veteris Iuriſprudentiæ, κλῆρον etiam ſortem accipere debemus, c. cleros. 21. diſt. In Nouella tamen Martiani, *qua extat in C. Iuſtin. l. generali. 13. de ſacroſ. eccle.* ſumitur pro collegio, & corpore clericorum Sic etiam accipiendum putem in d. can. cleros. Hinc

CLERICI, quo generali verbo ſignificantur omnes, qui diuino cultui miniſteria religionis impendunt, *vt Conſtantinus Imp. l.2. C. Theod. de epiſc. & cler. diffinit*, cuius diffinitionem probat Iſidorus *lib.7. Etymol. c.* 12. *& d. can. cleros.* aiens, Clericos nuncupari omnes, qui in eccleſia CHRISTI deſeruiunt: eorum ordines gradatim recenſet Oſtiarius. Pſalmiſta, lector, exorciſta, acolythus, ſubdiaconus, diaconus, archidiaconus, presbyter. Porrò hæc Clericorum genera conſtituta fuiſſe initio naſcentis eccleſiæ ex Epiſtola S. Ignatij ad Antiochenſes liquet. *Hieron. in epiſt. ad Nepotianum*: Igitur Clericus qui Chriſto ſeruit Eccleſiæ, interpretatur primò vocabulũ ſuum, &c. Si enim κλῆρος Græcè, ſors Latinè appellatur, propterea vocantur clerici, vel quia de ſorte Dominĩ ſunt, vel quia ipſe Dominus ſors, id eſt, pars clericorum eſt. Separantur autem ab epiſcopis, *lib. feud. 2. tit. 35. & in tit. C. de epiſc. & cler.* At Clerumenœ apud Plautum in prologo Caſinę, non Clerumene, ſunt ſortientes: niſi quis malit Clarumenœ, Doricè.

CLIBANVS, thoracem, quo pectus tegitur, ſignificat. Leo Imperator *in lib. de bellico apparatu. lib. 6.* Armabant autem, inquit, Ioan. checo interprete, cataphractum equitẽ vndique, tum ipſum, tum equum, etiam loricis, id eſt galeis, clibanis, id eſt, thoracibus, parameriis, id eſt, machæris, & alibi paſſim apud claſſicos auctores reperitur hoc verbum. A quo

CLIBANARII equites cataphracti qui tota ſpecie ferrea ſic contegebantur, vt tanquam panis, ſic ipſi clibano vndique obtecti obductíque videbantur. Hos commemorãt Impp. *in l. annon. 9. C. Th. de annon. ciuit. & Notitia Imperij, & Veget. libr. 3. cap. 6. & Lamprid. in Alexand.* cataphractarios, quos illi clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus. *Horum meminit Marcell. lib.16.*

CLIENTES paſſim in libris Digeſtorum, & codicis Iuſtiniani liberĩ homines dicebãtur, qui ſe in alicuius potentioris ductum applicarent, vt eius patrocinio defenderetur in capite & fortunis, viciſſimque ipſi patronos ſuos omni obſeruantia colerent, atque obſequio. *Hæc comprobantur ex l. non*

Google

dubito.ff.de capt.& poſtlim. & *Plutarcho in Romulo.* vt meritò Suſcepti dici cœperint. Seruio in 6. Æneid. *Saluianus lib.5.de gubernat. Dei.* Quærunt auxilia & patrocinia maiorum: nihil ſuſceptis tribuunt, ſed ſibi. clientes autem liberis comparaſſe videtur Vlpia. *l.ſi verò.5.§.1.ff.de iis qui deiec. vel effud.* At clientium originem ex Romuli legibus deſcendiſſe docet *D.Halicarn.lib.* 1. Etenim Romulus plebeij ordinis hominibus à patribus diſcretis, ne qua inter eos diſſenſionum materia relinqueretur, vnicuique ex plebe permiſit, quemcunque ex patribus vellent, patronum cooptare. Atq; hæc inter eos iura conſtituit. Patroni quidē, vt quę clientes iura & legitima ignorarēt, eos docerent, quod videtur ſignificaſſe Horatius Epi.lib.2.epi.1.

Romæ dulce diu fuit, & ſolēne, recluſa
Mane domo vigilare, clienti promere iura.

Eorum abſentium æquè ac præſentium, neque ſecus quàm parentes liberorum, curam gererent: cauſſas & priuatæ & publicæ rei ſuſciperent: denique tum priuatim, tum publicè eorum commodis & rationibus conſulerent. Viciſſim autem vt clientes ad collocandas patronorum filias, dotē, ſi opus eſſet, conferrent patronos, aut ipſorum liberes ab hoſtibus captos redimerent: multas, ſi quæ deberentur, eorum nomine perſoluerent: ſi qui ſumptus publicè faciendi ſint, partem contribuerunt. Vtriſque autem hanc legem impoſuit, vt neque inter ſe accuſare, neque aut teſtimonio, aut ſuffragio lædere, inimicitiáſve exercere iis liceret. *Hæc ferè ex Halicarnaſſ. Vide etiam Gellium lib.* 15.*cap.* 13. clientes autem duorum erant generum: alij namque fuerunt, quorum ſuprà meminimus: alij homines prouinciales: qui ſe Imp. pop.Rom. dediderant ac propter ea parte aliqua ſuorum agrorum donati fuerant; quorum conditio proximè ad Vaſallorum ſimilitudinem accedit. *Vide Hoto.c.Diſput.* 2.*atque de his intelligi poteſt l. non dubito.* 7. *ff.de cap.& poſtlim.* Hanc in feudiſticis libris Clientes clientuli ſeu interdū dicuntur, qui paſſim vaſalli, aut milites, aut feudatarij appellantur, *vt li.*1.*tit.*13. ſed tamen impropriè.

CLIENTELA, eſt obſequium ipſum, quod homagium vocant, & ſeruitium pro beneficio præſtandum. Moris enim fuit antiquos (vt dictum eſt) vt prouinciales, & ſocij populi Romani, in clientelam ſeſe darent, vel toti Senatui, vel certis proceribus Romanis, quos patronos ſibi adoptabāt priuatim: *vt docet Gul. Budæus, in prioribus adnota. ad Pandect.* Quæ neceſſitudo id ferebat, vt clientes perpetua patronorum protectione defenderentur, ac ipſi viciſſim eos omni obſequio colerent. Ex his cogitationibus tutandæ vitæ, ac fortunarum omnium, veluti ſcintillis quibuſdam cœpit initium beneficiariæ conſuetudinis, quæ aucta eſt multum propter continuam bellorum moleſtiam. Accipitur etiam pro patrocinio, & protectione. *l.1.C.vt nomen ad ſuum patro. li.*11. Baſil.li. vocatur ὑπόχεσις, *l.* 2. *C. eod.*

CLIVIA, *vt ait Feſtus lib.* 3. auſpicia dicebant, quæ aliquid fieri prohibebant. omnia enim difficilia cliuia vocabant. Vnde

CLIVI, loca ardua, eidem. Sic ſumitur apud Alfenum, *l.ſi ex plagis.§.in cliuo.ff.ad leg.Aquil.& l. ſeruitutes.§. ſi domo. ff. de ſeruit. vrb.* capitolinus cliuus, *in d.§.in cliuo, vt Alexander ab Alexand.lib.*2.*cap.*18. *Genial.dierū ſcribit.* ex quo ad æqua vrbis ex Capitolio deſcenſus patuit. cliui igitur ſumuntur pro loco celſo & ſublimi, *vt colligitur ex d.§.ſi domo.* nō autem pro foſſis terræ, *vt falsò autumarunt Albericus, & Olden.* Hinc

CLIVOSA dicuntur loca, in ſublime ſurgentia, & opponuntur planis, *l.* 2.*§.deteriorem.ff. ne quid in loc. public.* Vnde decliuis, ex monte deſcendens: Accliuis, ad montem aſcendens. *Vlp.l.prætor.ff. ne quid in loco. §.* 18. Vt cùm plana fuerit, cliuoſa fiat, &c. de viis loquens.

CLOACAS à conluendo dictas Feſtus

Feſtus putat.li. 3. cloacam autem diffinit Vlpianus, *l.3. §.1. de cloacis*, locum cauum, per quem colluuies quædam fluat. Sed & tubum & fiſtulam ea appellatione contineri ait idem. De cloacis vrbis Romæ ita Caſſiodorus, *lib.3. Var. ad Argolicum*: Proinde (inquit) illuſtris ſublimitas tua ſpectabilem virum Ioannem nos direxiſſe cognoſcat, propter ſplendidas Romanæ ciuitatis cloacas. Romanas etiam cloacas commemorat Alexander ab Alexandro, *lib.3. cap. 14. Genial. dierum*. Cloacarum autem genera duo fuiſſe, publicam & priuatam, *ſcribit Vlpian. l.1. §. idem Labeo. ff. de cloacis.* Hinc

Cloacam ducere, *l.1. §: hoc amplius. ff. de cloac.*

Cloacam facere, & immittere, *d. §. hoc amplius. & § ſeq.*

CLOACALE flumen, dixit Cato *apud Feſtum, lib.* 3. pro cloacarum omnium colluuie.

CLOACARIVM tributum, quod cloacarum purgandarum cauſſa inferebatur, *l. ſi pendentes. 27. § ſi quid cloacarij. ff. de vſufruct.* Si quid cloacarij nomine debeatur, vel ſi quid ob formam aquæductus, &c. *& l. cùm ſeruus. 39. § hæres. ff. de lega.1.*

CLOACINA dea, *apud Tertullianum*, In adyta cloacinarum detuliſſet: quod eſt pro in cloacas miſiſſet. Hæc enim cloacis præerat: & eam in cloaca repertam conſecrat Tatius. Hanc tamen alij Cluacinam dictam volunt, quaſi colluacinam. Cluere enim veteribus, tanquam colluere & purgare erat: & de Venere dici volũt.

CLVDERE, pro claudere, & cluſum pro clauſum, *in Pand. Florent.* ſæpius reperies, quàm vt loca præcidi debeant, *quod & Bar. Briſſonius, lib. ſing. Parerg. indicat.* Cludere verbo vſus eſt Nigidius, *apud Gellium, li. 12. c. 14.* Verbum vetus eſſe A. Aug. *li. 1. Emen. c. 2.* admonuit quo & vſus eſt Vlpian. *l. taberna. ff. de verbor. ſignific.* & Hygenus. *lib. de limit. conſtitut.* Anguli centurias cludunt. Hinc

CLVSARES anguli, eidem in eodem loco.

CLVSARIVM latus, ipſe explicat quid ſit.

CLVSVRÆ, *in l. 2. §. in Sardinia. C. de offic. præfect. prætor. Afric. & l. curæ. C. de offic. mag. officiorum.* (ſic enim vtrobique, non, clauſuræ legendum videtur) ſiue, vt vult Suidas, Cleiſuræ, ſunt τὰ ὀχυρώματα τῆς διαβάσεως. Id pridem ab Hadriano inſtitutum videtur, *de quo Ælius Spar. ſic ſcribit*: Per ea tẽpora, & aliàs frequenter, in plurimis locis, in quibus Barbari non fluminibus, ſed limitibus diuiduntur, ſtirpitibus magnis in modum muralis ſepis funditùs iactis, atque connexis, Barbaros ſeparauit. Hæ cluſuræ propugnaculis quibuſdam munitæ fuerunt, quæ caſtra & caſtella dicuntur: vnde & Caſtellanus miles alibi nuncupatur. *Herodianus lib. 6.* στρατόπεδα, καὶ τὰ φρούρια, appellat: *Et paulò antè*: τὰ ἐπιτείχισμα στρατόπεδα ταῖς ὄχθαις τῶν ποταμῶν. Clauſulas tamen dixit Caſſiod. *libr. 2. Varia ad Fauſtum præfectum præto.* Procopius de ædificiis Iuſtin. lib. 3. ποταμὼς ἀποργάζονται δύο ἀγχιστάτη ἀλλήλοιν ὄντα, ὥσπερ νενομίκασι κλεισούρας καλεῖν. Poſteriorum temporum ſcriptores, *vt Luitprandus, Ado Sigebertus, cæterique eius ferè ordinis.* Clauſas, cluſas, & interpoſitiones vocant. Dicuntur & Burgi, à quibus olim Burgundiones dicti. Vide BVRGI.

CLYPEI appellatione continetur & ſcutum, & eius imago, *l. ſi verò. 5 §. ſi id, quod poſitum. ff. de iis, qui deiec. vel effu.* Nam & cùm pater in pergula clypeum vel tabulam expoſitam habuiſſet, &c. *Plin. lib. 35. cap. 3.* clypeos ἀπὸ τοῦ γλύφειν, hoc eſt, cælando, vel ſculpendo, dictos vult. Scutis (inquit) qualibus pugnatum eſt apud Troiam, continebantur imagines. Vnde & nomen habuerunt clypeorum, non vt peruerſa Grammaticorum ſubtilitas voluit, à cluendo. Cornelius Fronto hoc differre vult clupeum per u à clipeo per i, vt illud

ſit imaginis, hoc verè armorum: idem dicit Pomponius dubij ſermonis, lib. 1. At Labienus clypeum neutro genere imaginem ſignificare ait, virili verò inter arma poni: id tamen improbat Chariſius, qui clypeus per y, & clipeus per i, non alia ratione dici aſſeuerat, quàm maximus, & maxumus: & optimus, & optumus, propter communionem i, & u, literarum. Clypeos tamen à ſcutis videtur diſtinxiſſe Liuius, lib. 8. Clypeis antea Romani vſi ſunt: deinde poſtquam facti ſunt ſtipendiarij, ſcuta pro clypeis facere. Quin & lib. 1. primæ claſſi imperatum eſſe dicit clypeum cum galea, ocreis, lorica: ſecundæ pro clypeo ſcutum, & præter loricam eadem omnia: vbi D. Halicarn. pro clypeo ἀσπίδα Græcè ſcribit, pro ſcuto θυρεόν. Igitur clypeus rotundus erat, idque Virg. auctor. lib. 3. Æneid. in comparatione oculi cyclopis.

Arglici clypei, aut Phœbaæ lampadis inſtar.

Scutum formæ oblongæ maiúſque clypeo: atque ideò pro clypeo ſecundæ claſſi datum, quòd ſine lorica eſſent: hinc Grecis θυρεὸν dictum, à forium ſimilitudine, quæ longiores quàm latiores ſolent eſſe.

Κλυςὴρ ſiue cluſter, propter affinitatem v, antiqua figura *υ*, ita ſcribi ſolitum *u*, ſæpè apud Laertium, lauamen ſonat. Apud Vlpian. tamen. *l. item ſi obſtetrix. §. 1. ff. ad leg. Aquil.* accipitur pro inſtrumento, quo ad proluenda ventris incrementa ſedi inſeritur, quoque inteſtinorum lauamentum aluo iniicitur. In Pandect. tamen Florent. legitur clyſtere.

CO

COACTA voluntas, ſtricta iuris ratione eſt voluntas, *l. ſi mulier. §. pen. quod met. cauſ.* Coacti homines qualiter accipi debeant, exponit Vlpian. *in l. 2. §. homines. Vi bon. rapt. Vbi vide.*

COACTIO ipſum colligẽdi munus, *Sueto. de Veſpaſiani patre*, coactiones (ait) argentarias factitauit. Sumitur etiam pro compulſione, quæ voluntati cõtraria eſt. Huius genera duo ſunt.

Coactio abſoluta, cui reſiſti non poſſit, vt cùm quis vi trahitur, compellitúrve vt quid faciat: quo caſu omni modo excuſatur, *de hoc accipiendum eſt can. presbyteros. 50. diſtinct. c. conſtat. 1. q. 1.* Et

Coactio conditionalis, quæ metum cruciatus, vel aliquid grave minatur: quæ ſi excuſat à tanto, non tamen à toto. c. ſacris, &c. cùm dilectus, extr. quod metus cauſa.

COACTOR argentarius apud Scæuolam, *l. Sticho 40. §. vlti. ff. de ſtatu lib.*

Argentarius coactor, cùm penè totam fortunam in nominibus haberet, ſeruis actoribus libertatem ita dedit. Hi autem in auctionibus olim dicebantur quaſi quæſtores quidam, qui ab iis quibus ſingulæ res in auctione attributæ fuerant precium exigebant: quaſi collectores, quia pecunias cogebant, id eſt, colligebant. Acron. in illud Horat. Satyr. 1.

Nec timuit ſibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco paruas, aut fuit ipſe coactor,
Mercede ſequerer. De hoc etiam meminit *Cic. in Cluentiana.* Atque varia erant argentariorum genera & munia, vt rectè admonuit Iaco. Cuiac. Iuriſconſ. *ad l ſi vnus. D. de pactis.* Idê, collectarius appellatus eſt à Theodoſio, & Honorio Impp. *l. pen. C. ſi cert. peta.* Ineptè igitur argentarium, & coactorem ſeiunxit A. Alciat. *lib. 1. Parer. c. 24.* Hinc

COACTILIA, *apud Vlp. l. argumento. 25. §. Ariſto. ff. de aur. & arg. leg.* veſti cedũt, & erant ex villis craſſioribus & ex coactis facta veſtimenta, vel tegmenta. Gallis dicuntur Feltra. *Plin. lib. 8. cap. 48.* Lanæ (inquit) & per ſe coactam veſtẽ faciunt, *ſic enim legi vult Cuia.* Ex hoc genere ſunt petaſi, & καυμασίαι & Galbinæ, vel molliora alia quædam, quæ ex lanis xylinis, caprinis, ouillis conficiuntur, cuiuſmodi ſunt Thoracomachi, qui tunicis ſuperinducuntur. Quod & libelli de reb. bellic. ad The. teſtimonio iuuatur. Hoc enim veſtimen-

Digitized by Google

menti genus, quod de coactili ad menſuram,& tutelam pectoris humani conficitur, de mollibus lanis timoris ſolicitudo, ſolertiæ magiſtra compoſuit. Falſa igitur eſt B. Egnatij interpretatio in Spartianum, in Pertinace, exiſtimantis dici pelles, ſeu lora, quibus alligantur veſtimenta,in quem errorem prolapſi ſunt Oldendorpius,& Spiegellius. cuius quidem nos præmonuerat Lazarus Baifius,*ad d.§. Ariſto.* Neque coactilitiam, vel coactiliariam, ſed coctilitiam legendum putat apud Spartianum,in Pertinace.teſtimonio Vlpiani fretus,*l.ligni in fi.ff.de leg.*3.de ligno cocto diſputantis.

COADVNARE, coniungere, vnum è pluribus facere, *Vlp.l.* 9. *in fi. ff. de pact.* Nam in hunc caſum ſpectabimus cauſas plures, quia illæ excedunt in vnam ſummam coadunatæ.

COÆSTIMARE, eſt ſimul, & cum aliqua alia cauſſa æſtimare,vt cum variis ex cauſſis mea intereſt, quid factum eſſe, vel non factum. Huius ſignificationis exemplum ponit celſus. *l. inficiando* 67. §. 1.*ff. de furt.*

COALESCERE dicuntur arbores,plantæ, cruſtáve agri, & vites, quæ in fundum radices immittunt, & quaſi vnitatem cum terra faciunt.*l.idem Pomponius*.5.§.*pen.ff.de rei ven.l. qua ratione*,9.*ff.de acq.rer.domi. l. hoc amplius.*§.*Alfenus.ff.de dam. infect.l. fin.ff.quod vi.aut clam.*Sic ſemina cum terra coaleſcere dixit Varro, *libr.* 4. *ling.Lat.* concham coaleſcere dixit Vlpianus, *l. cum aurum.* §. *final.* *D. de auro argento legat.* pro concreſcere.

COALLVERE*(vt eſt in vulg. Codic.)in l.ergo* 30.*D.de acq.rer.dom.* ſignificat per alluuionem aliquid augere. Nebriſſenſi:quem probant Oldendorpius & Spiegelius, quo tamen loco Accurſius pro coaluendo, legit Alluuio. In Pand. tamen Flor. legitur colluendo,rectius: quo verbo vtuntur & claſſici rerum ſcriptores.

COCCVM purpuræ appellatione non contineri ſcribit Vlpian. *l. ſi cui lana.*§.*purpura.D.de lega.*3. ſignificat autem id quod vulgò vocamus granum,*vt rectè putat l.Baifius, in lib. de coloribus c.*6.*de quo & Plinius libro* 21. *capit.* 8. coccum proprio nomine appellatum, quin verſicoloribus cederet, dubitaſſe neminem Paulus ait.*l.quæſitum.*§.*coccum.D.de leg.*3.

COCCINA veſtimenta dicuntur ea,quæ infecta ſunt cocco, id eſt, frutice illo fullonio, cui adhærent grana, quib. fit color ille lanarum præcipuus, cuius copia ſumma eſt in ea parte Hiſpaniæ, quæ Tudertania appellatur.*Vide Strabonem lib.*3.Sunt, *vt Baifius,l.veſtu. D. de au. & argen. teſtatur*, qui putant cocco abundare Germaniam, eſſéque id quod carmoſinum vulgò dicimus. Vlpiano, *in l.ſi cui lana.de. leg.* 2. non placet coccum contineri purpuræ appellatione.Quid verò debeat promittens optimum, *explicat Iuriſc.in l.ſi quid venditor.*§.1. *D.de ædil.edict.*

COCINATORIVM inſtrumentum, pro coquinario ſumi conſtat,*in leg.cui aurum.* 19. §.*ſi cui eſcarium.D.de aur.& arg.lega.* Nam C. & Q.ſæpè profundi liquet ex P. Victorij explicationibus ad M. Ciceronem. *Plin.lib.*31. *capit.* 11. vaſa coquinaria dixit,à verbo coquinari, quo vſus eſt Plautus. Sic eodem ſenſu cocitatoria: *in l.pen.D.de penu.leg.*F. Hotomanus mauult, Coquitatoria, c, in q.& t, in n, verſa.

CODICES,*vt Varro lib.*3. *de vita Pop.Rom.apud Nonium ſcribit*, antiqui plures tabulas coniectas dicebant. *Seneca lib.de breuit.vitæ.*Hoc quoque, ait, quærentibus remittamus, quis Romanis primus perſuaſit nauem conſcendere Claudius is fuit, Caudex ob hoc ipſum appellatus, quia plurium tabularum contextus caudex apud antiquos vocabatur. Vnde publicæ tabulæ Codices dicuntur. *Sic ſumuntur in l.*3.§.1.*D. de tabul.exhib. & l.librorum* 52.*D.de legat.* Codices etiam pro teſtamentaria ſcriptura di-

Digitized by Google

xêre Iuſtinianus §. 3. *ſed & vnum. Inſtit. de teſt. ordin.* & Iuuenalis:

Nam codice ſæuo
Hæredes vetat eſſe ſuos.

codices item appellat Leo Imperator, *l. 3. de argent. in reb. lib. 12. C.* tabulas continentes notitiam dignitatum & adminiſtrationum ciuilium, vel militarium, & mandatorum principalium, & promotionum, & conſuetudinum, quod & Marinus docet. Erant & codices argentariorum, ſcripturæ, quibus eorum rationes continerentur, *l. quadam. §. penultim. D. de eden.* Erant & numulariorum. Fiebant autem ex membranis, chartis, ebore, aliáve materia, *vt conſtat ex d. l. librorum.* Hinc conſtitutionum Imperatoriarum volumina codices appellati ſunt. Porrò ante Iuſtinianum tres erant: Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus: quos commemorat Iuſtinianus, *l. vnic. C. de no. C. fac. & l. vnic. C. de Iuſtin. in Cod. confir. & Iſidorus libr. 5. Etymol.* Gregoriani codicis commeminit B. Auguſt. lib. 2. de adulter. coniug. Hinc

CODICILLI, *κατὰ μείωσιν*, qui cerati erant, *d. l. librorum.* in eundem ſenſum, ſed multo quàm illi breuioribus & paucioribus conficiebantur: ob eam cauſſam, vt facilè, quò cuique commodum eſſet, circumferri, & in ſinu geſtari poſſent. In iure tamen noſtro frequentius accipiuntur, vt à Theophilo diffiniuntur, *κωδικέλλος δὲ ἐστιν ἐλλιποῦς ἐν διαθήκῃ γνώμης τεστάτωρος ἀναπλήρωσις.* ſcilicet pro ſcriptura, qua defunctus leuiter, ac ſine vlla ſolennitate voluntatem ſuam teſtatus eſt, de eo, quod poſt mortem ſuam fieri cupit. Vel ſic: Codicilli ſunt teſtati, vel inteſtati voluntas minus ſolennis. Eorum alij ſunt fideicommiſſarij: alij directi. Fideicommiſſarij ſunt in quib. ſcriptor verbis vtens precariis ſuam de rebus omnibus, quæ teſtamentis comprehendi ſolent, hæredi ſuo petitionem expoſuit. Directi, in quib. directis ciuilibúſve verbis ſcriptoris voluntas de legatis duntaxat alicui relinquendis expoſita eſt. Hoc ſenſu accipiuntur D. C. & Inſtit. de codicillis. Theophili diffinitionem probat Harmenopulus *libr. 5. capit. 7.* codicilli ergo accipiuntur pro ſententia voluntatis vltimæ, quam ſine iuſta teſtamenti ſolennitate permiſſum eſt, ob impedimenti neceſſitatem, ſcribere. Semper enim leges, quoad poſſunt, volunt accommodari vſibus hominum, & præſertim vltimis voluntatibus latiſſimè propagandis, impensè fauent, vt vnuſquiſque pro re nata habeat occaſionem non admodum difficilem teſtandæ voluntatis nunquam rediturę. Codicillorum autem vſum primus introduxit L. Lentulus, *Inſtit. de codicill.* Codicilli aliàs accipiuntur pro diplomate, ſeu literis principalibus, *vt in l. adminiſtrantes. in prin. D. de excuſ. tut. l. iudices. C. de dignita. lib. 12. Suet. in Claud. c. 29.* Aliàs pro paruis literis, à priuato ad amicum ſcriptis. *Sul. ad Cicer.* Puer Acidini mihi obuiam venit cum codicillis.

Codicillos, & ſcriptis, & ſine ſcriptis fieri conſtat, *ex l. vlt. C. de bonis li.* Codicillorum verò vtilitas non eſt obſcura. Nam ſi quis oblitus fuerit, neſcio cuius rei, in teſtamento non deſcriptæ, vel ſi vereatur, ne per obliuionem aliquid prætereat, is poteſt ante vel poſt teſtamentum ſcribere codicillos. Idque eſt, quod Paulus, *in l. conficiuntur, in prin. C. de iur. codic.* tradit, codicillos confici quatuor modis, quos ibidem declarat. Aut enim in futurum confirmantur, aut in præteritum, aut per fideicommiſſum teſtamento facto, aut ſine teſtamento. Codicillos confirmatos teſtamento accipere debemus. *in l. ſed etiam. 31. D. de legat. 1. l. vxorem. 41. §. codicillis. D. de leg. 3.* Sic etiam intelligendi ſunt codicilli ad teſtamentum facti, *l. cùm hi 8. §. hæc oratio. D. de tranſact. & l. poſt legatum. §. principale. C. de his, quæ vt indign.* & Codicilli ad teſtamentum pertinentes, *in Alexandri conſtitutione, l. 1. C. de codicill.* Codicilli autem, & teſtamenta diuerſa ſunt, *l. ſi idem. C. de codicill.* Ideóque codicillis

Digitized by Google

lis factis, non autem teſtamento, inteſtatò quis deceſſiſſe dici meritò poterit, *l.4.C.eodem.*

codicilli ſemper pluratiuo numero proferuntur: ſicut pugillares, & liberi: *vt ſcribit Caius in l. non eſt. 148. D.de verbor.ſignificat.* In ſingulari tamen codicillus ponitur à Diocletiano, *l.non codicillum. 14. & à Iuſtinian. l.cum antiquitas. 28. C. de teſt. item l. vlt.C.fam.erciſc.*

CODICILLARIS clauſula, quid ſit, vide clauſula codicillaris.

codicillaris clauſulæ, vi legata conſeruari, rupto præteritione poſthumi teſtamento conſtat. *l ſi quis eum. §.ſed & ſi.D.de iur.codic.Bart.poſt Diuum, in l.1.D.eo.verſ.quinto quæro.* atque ita reſpondit P.Aretinus, *conſi.95.* Codicillaris quoque clauſula in ducit nouam conditionem ſimilem reſpectu venientium ab inteſtato, *Alciat.l.3. D.de legat.* 1. ergo ſi venientes iure inteſtati reſtituere debent, *gloſſ. in l. eam quam. C. de fideicommiſ.* igitur & vi clauſulæ codicillaris conſeruantur fideicommiſſa, d. *§.ſed & ſi.* G. *Bened.in c.Raynutius verb.in eodem teſtamento relinquens num.* 242. *de teſtamen.quæ ſententia vera eſt, tametſi quidam aduocati contra cenſuerint.*

COEMPTIO, ſolennis matrimoniorum contrahendorum ritus. *Boetius in Topi.Cic.* coemptio, ait, certis ſolennitatibus peragebatur: & ſeſe in coemendo inuicem interrogabant. Vir ita, An ſibi mulier materf. eſſe vellet, illa reſpondebat, velle. Item hæc virum interrogabat, An vir ſibi paterfa.eſſe vellet: ille reſpondebat, velle: ſicque mulier viri conueniebat in manum: vocabantur hæ nuptiæ per coemptionem. *Hæc ille*: cuius ſententiam probat Seruius: explicans hunc Virgilij verſum, libr. 4. Æneid.

Reppulit, & dominum Æneam in regno recepit.

Sed & hunc ex lib.1.Georg.verſum.

Téque ſibi generum Thetis emat omnibus vndis.

Sed videtur Boetius in ſupradictis omiſiſſe, quod erat præcipuum, nempe virum vxori nummum vnum tradidiſſe adhibitis teſtibus, & libripende, & ſimiliter vxorem viro: nam olim nulla alienatio abſque nexu, & æra, & libra per XII. Tabul. fieri poterat, nec ſine precio potuit vocari coempto. Coemptionis meminit M.Cic.lib.1.de Orat.ad Quin. Fratr. Coemptio etiam ad adoptiones pertinebat. *vt colligitur ex Epi. Vlpiani. tit.11.§.qui libe. um. Vide Briſſonium, libro de ritu nupt. & Anton.Cont.in diſput.lib.1.c.12.ſub fin.* Hinc.

Coemptio ſenum, & ſenes coemptionales.

COEMPTOR pater, qui pater naturalis dictus eſt, *d.§.qui liberũ.*

COENACVLA, *Varro de ling. La.lib.4.* Vbi cubabant, cubiculum: vbi cœnabant, cœnaculum vocitabant, poſtea quam in ſuperiori parte cœnitare cœperunt, ſuperior domus vniuerſa, Cœnacula dicta. Romæ enim, vt teſtatur Vitruuius, *lib.2.cap.8.* olim ædificia contignâtiones erant vnius. At hæc conducebantur ab inquilinis, & tenuioribus. Hinc Iuuenal. Satyr.10.

Rarus venit in cœnacula miles.

Rectè autem pars ſuperior Cœnaculum dici cœpit, ad quam ſcalis aſcendentes, ibi vt plurimùm cœnabant. *Huius meminit Paul.l.3. §.fi. D. de offic..præfect.vigilum.l. 1. §.ſi filius fam. D.de iis qui deiec.vel effud.Vnde.*

COENACVLARIVS dicitur, In cœnaculo habitans, *l.ſolutum. §.ſolutam in fin. D. de pign. action.* & Cœnaculariam exercere dicitur, qui domos totas conductas per ſingula cœnacula inquilinis locat, quæſtum inde faciens, pluris in ſummam locando, *l.ſi verò, §. ſed ſi quis.D.de his qui deiecer.vel effud.* Nam etſi quis cœnaculariam exercens, ipſe maximam partem cœnaculi habebat, ſolus tenebitur.

COENATIO verò potentiorum, Budæ. eſt cœnandi locus, cùm ad cœnaculum ſcalis aſcẽderetur, vel co-

chleis, *Vitruuius lib.* 6. cum enim au-ĉto, inquit, mirum in modum Romano populo, neceſſe fuiſſet in cœnaculis habitari. (nam antea, cùm per vrbis laxitatem licebat, vnius tantùm contignationis erant ædificia) ad ædificiorum altitudines deuentum, & ædium frequentiam. *Bud. l. ſi enim. D. de vſufr.* De cœnatione Iuuenalis:

—& algentem rapiat cœnatio ſolem.

COENOBIA, κοινόβια vnde dicantur & quemadmodum monaſteria ſic appellantur. *Iuſtin. oſtendit Nouell. 123. de eccleſ. diuerſ. cap.* ſ. ἐν πᾶσι
56 Ἐν πᾶσι, inquit, τοῖς μοναστηρίοις, ἅπερ κοινόβια καλοῦνται. κελεύομεν ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας οἰκεῖν καὶ κοινῶς τρέφεσθαι. καὶ ἐν ἑνὶ οἴκῳ πάντας κεχωρισμένως καθεύδειν. In omnibus monaſteriis, quæ cœnobia dicuntur, iubemus in vna domo omnes habitare, & ſimul ali, & vna domo omnes ſeorſim dormire. Eſt etiam vitæ fortunarúmque communitas, ſiue ſocietas, verbúmque eſſe Romanum. Aulus Gellius ſcriptum reliquit.

COEPISSE dicitur quis, ſi fundamenta iecit vel locum purgauit, ſed & ſi locus illi petenti deſtinatus eſt, *l. 1. §. cœpiſſe. D. de pollicit.*

COERCERE aquam, eſt continere ſic, ne defluat, nec dilabatur, *l. 1. §. pen D. de fonte.* coercere arbores, eſt ramos conſtringere, & circumcidere, ne eorum vmbra vicino prædio noceat, *l. 1. §. deinde. D. de arbor. ceden.* Aliis coercere tùm de pecuniaria, tùm de corporali pœna vſurpatur: nam & coercere pignoribus. *dicitur in l. 4. §. 1. D. de damn. infect. & lib. de Orat.* Pignoribus ablatis Craſſum inſtituit coercere. At *in lib. de leg.* 3. Magiſtratus ciuem nec obedientem multa, vinculis, verberibus coercento. *S. c in l. 6. D. de pœn. l. nemo 7. D. de regul. iur.* Hinc

COERCITIO, animaduerſio pecuniaria, ſiue in corpus, punitio & caſtigatio. Huius varia genera ſunt: quædam enim capitalis, *l. hac ſtipulatio 200. D. de verb. ſigni.* quæ ad corporis punitionem pertinet, & habet publicam coercitionem. Quædam vera eſt modica, *apud Paul. l. fin. D. de offi.* eius cui mandat. ad miſtum imperium pertinent, quæ & ipſa pecuniaria eſt, pignoris capione iudicibus conceſſa, ne iuriſdictio inutilis eſſet. Eſt & leuis coercitio *apud Vlpian. l. Prætor. 3. §. præterea D. de iniur. & l. non ſolùm. §. quanquam. D. eo.* qua ſignificatur leuis pulſatio, & emendatio, *vt ipſe Vlpian. interpretatur. in d. §. præterea.*

COERRARE calciatus dicitur præfectus Vigilum, *apud Paul. l. 3. §. ſciendum. D. de offi. præfe. vigi.* cùm huc illuc vicatim diuagatur, ídque cum aliquo comitatu & noctu. Florentina lectio quæ, calciatum, habet, defendi poteſt aduerſus Hotom. coniecturam legentis Falciatum, *ex M. Cic. lib. 1. de Natu. Deo.* cum pelle caprina, cum haſta, cum ſcutulo, cum calceolis. calcei indumentum pedum erant, quos noctu induebant diligentius citiúſve coerrandi cauſſa.

COETVS, *in lege* XII. *Tab. & apud Martia. l. qui cœtum, D. de ſicar.* accipitur pro hominum conuentu; & congregatione, à coeundo, *Iſido. libr. 6. ca. 13. Etymol. auctore,* Vlpianus turbæ cōparans *l. Prætor. 4. §. 1. D. vi bono. rapt.* hominum multitudinem diffinit, adiiciens, decem aut quindecim homines cœtum, vt & turbam facere, *& vide Bart. d. §. 1.*

COGERE in ordinem, id eſt, vt vulgò loquimur, *inquit Budæus ad l. diuus. D. de offic. præſid.* cogere ſuo ſtatu & conditione ſe continere. Huic opponitur, Eximere numero. *Budæo.*

COGNATI appellati ſunt, quaſi ex vno nati, aut (*vt Labeo ait*) quaſi commune naſcendi initium habuerint, *vt ſcribit Vlpia. l. 1. in princip. D. vnde cognat.* quam verbi notationem probat Modeſtinus, *l. 4. §. cognati. D.* Cognationis autem nomen, *vt ait Paulus l. 10. §. 1. ff. de gradib. adfinit.* à Græca voce deductum videtur: συγγενεῖς

Digitized by Google

nıs enim illi vocant, quos nos cognatos appellamus. Agnati ſunt per patrem cognati ex eadem familia: qui autem per fœminas coniunguntur, cognati tantùm nominantur. Inter agnatos igitur, & cognatos hoc intereſt, quod inter genus & ſpeciem. nam qui eſt agnatus, & cognatus eſt: non vtique autem qui cognatus eſt, & agnatus eſt. alterum enim ciuile, alterum naturale nomen eſt. *Idem li. 4. Sent. tit. 8. tradidit.*

cognatos in conſuetudine etiam nepotes eorum, poſt quorum mortem concepti ſunt, appellari non propriè, ſed per abuſionem, vel potiùs ἀναφορικῶς, id eſt, relatione ad aui vitam facta, vt explicat Hotom. accidere ſcribit Iulianus. *l. item Prætor. 8. ff. de ſuis & legit. hære.*

COGNATIO eſt ius quoddam inter certas perſonas: quæ natura vel legis fictione inter ſe cognatæ ſunt, inſtitutum: cuius duas ſpecies apud Romanos intelligi tradit Modeſtinus, *l. non facilè. §. cognationis. ff. de gradib. adfin.* Quædam enim iure ciuili, quædam naturali connectuntur. Nonnunquam vtroque iure concurrente, & ciuili & naturali, copulatur cognatio. Naturalis cognatio eſt, communio ſanguinis, quam habent ij inter ſe, qui ex eodem progenitore orti, quaſi riuuli ex eodem fonte deducti dimanarunt. ciuilis autem, quæ per adoptionem contrahitur, non ſanguinis, ſed iuris communio eſt, *d. l. non facile. §. cognationis. ff. de grad. adfin.* Ad ciuilem cognationem pertinet & ſpiritualis, *de qua extat titulus, De cognatione ſpirituali. in Antiq. & 6. Decretalium.* quibus locis explicatur eius vis, eiúſque contrahendæ genera. cognatio autem, quæ ciuilis, ſiue legitima. Modeſtino dicta eſt legalis Pontifici Maximo dicitur. *c. vnic. de cogna. leg. in Antiq.* cognationem etiam inter vulgò quæſitos conſiſtere ait Gaius. *l. 2. ff. vnde cogna.* Sed & inter ſeruos, quæ Seruilis dicitur. *l. adoptiuus. ff. de ritu nup. & Inſti. de ſeru. cogn.*

cognationi legatum, cognatis deberi ſcribit Vlpianus, *l. ſi cognatis 19. de reb. dubiis.*

cognatio ſpiritualis, eſt propinquitas vel attinentia perſonarum, quæ prouenit ex ſacramenti donatione, vel ad illud tentione. *Angelo Clauaſio in ver. matrimonium imped. 7.* Vnde ex cognatione ſpirituali, quæ in baptiſmo contrahitur. nouem propinquitates naſcuntur: Prima, filiatio inter ſacerdotem baptizantem & baptizatum: Secunda, compaternitas inter ſacerdotem & patrem baptizati: Tertia, commaternitas inter eundem, & matrem baptizati: Quarta inter filios ſacerdotis, & baptizatum, ſcilicet fraternitas. *30. q. 1. omnes & q. 3. ita diligere.* Quinta filiatio inter baptizatum, & ſuſcipientem de baptiſmo: Sexta filiatio inter eundem & vxorem ſuſcipientis: Septima fraternitas inter baptizatum, & filios ſuſcipientis: Octaua compaternitas inter ſuſcipientem, & patrem ſuſcepti: Nona, commaternitas inter eundem, & matrem pueri. *30. q. 3. per totum.*

COGNOSCERE inſtrumenta, *apud Vlpia. in l. cognoſcere. 56. ff. de verbor. ſignific.* eſt ipſa relegere, & recognoſcere. cognoſcere ſimpliciter dicitur iudex, qui de cauſſa quærit, & diſceptat. litigatoréſque audit, idque pro tribunali. *l. 1. ff. de conſtit. princip. l. quod ſi Epheſi. §. interdum. ff. de eo, quod certo loco* Sueton. in Claud. Cognoſcens quondam in Auguſti foro, victúſque nidore prandij, quod in Maxima æde Martis Saliis apparabatur, deſerto tribunali aſcendit ad Sacerdotes. cognoſcere ex interdicto, *in reſcripto Valeriani, & Gallieni, l. 2. C. de interdict.* eſt quærere de cauſſa, & examinare eam in cauſſa interdicti. cognoſcere quoque tutelæ apud Vlpian. *l. 2. ff. vbi pupil. educ. deb.* pro eo accipitur, quod eſt de actione tutelæ diſceptare, & in ea actione litigantes audire. cognoſcere igitur ad iuriſdictionem pertinet, ſignificátque negocium excutere, & examinare, & de eo ius dicere, *l. 3. §. cognoſcit. ff. de*

Digitized by Google

offi. præfect. vigil. l. 2. ff. de re iudicata. Cognoſcere videtur poſuiſſe vetus interpres *in §. interdicimus, in Authentic. de non aliena.* pro recipere. pro quo Iuſtinianus Imper. γινώσκειν dixerat: quæ interpretatio recipi poſſe videtur ex iis, quæ in eodem §. dicuntur. Cognoſcere dicitur etiam, qui ſtuprat aut comprimit mulierem. *Sic ſumitur toto titu. de eo, qui cognou. conſang. vxor. extra. quo ſenſu eodem verbo vſus eſt Papinianus, l. mulierem. 14. de iis, quæ vt indig.* Ex hoc verbo ducitur verbale.

COGNITIO, quod in diuerſas ſignificationes ferri peritorum vſu acceptum eſt. Paſſim in libris Cod. pro negocij examine, diſcuſſione, & quæſtione, *vt & l. 1. de officio aſſeſſ. l. cognitio. 4. ff. de officio eius, cui mandata eſt iuriſdict. & alibi ſæpè.* Cognitionũ autẽ genera paſſim hæc in iure reperias: Prætoria. *l. 1. per hãc. ff. de rei vendicat.* Extraordinaria. *ff. de extraordinaria cognit. quæ recenſentur in l. 1. ff. eod.* Et & alia cognitionum diuiſio à Calliſtrato tradita. *l. pen. ff. eo.* de honoribus, ſiue muneribus, de re pecuniaria, aut de exiſtimatione, aut de capitali crimine. Porrò, vbi cauſſæ cognitio eſt, ibi Prætor, ibi tribunal deſideratur, *l. 2. §. dies ff. quis ordo in bonor. poſſ. & l. vbicunque D. de diuerſ. reg. iur. P. Faber, idque Decius, & nouiſſimè quam explicat P. eruditiſſimè.*

Cognitio Prætoria, Religio iudicis. Officium iudicis, *l. 1. ff. de rei vendi. l. D. ſi vſus fruct. peta.* Vbi requiritur cognitio, ibi de modo, de cauſa, & de perſona quærendum, vt intelligas quid reuera ſit cognitio, & quantum abſint à cognitione, qui ſcripta tantùm legunt, *l. cum hi quibus. §. vult igitur oratio. ff. de tranſact.*

Cognitio, pro inſtantia (vt nunc vocant) accipitur apud Papin. *l. pen. ff. de ſuſpect. tut. vt Bart. docet.* Cognitionem pro accuſatione poni putat. Alber. *in l. ſi ea, quæ. C. qui accuſa. non poſſ.* Equidem pro negotij examine, diſcuſſione, & quæſtione accipi putem. Cognitio etiam ſumitur pro ſuſceptione cauſſæ alienæ, & defenſione, *l. nemo. 6. C. de cognit. & procura.* Hinc

COGNITIONALITER, hoc eſt, vtraque parte præſente, & audita, *in l. fin. C. de legib.* Græcis, κατὰ διάγνωσιν μονομερῶς, vna tantùm parte præſente.

COGNITOR, *vt ait Feſtus lib. 3.* qui litem alterius ſuſcipit, coram eo, cui datus eſt: quod probat Anianus C. Theodo. interpres tit. de cogni. & procurat. his verbis. Cognitor is eſt, cui ſine mandato cauſſam agendam præſens, præſente iudice, litigator iniungit. Hunc à procuratore ſeparat Paulus. *li. 1. Sent. tit. 2. & 3. & tit. C. Theo. de cognit. & procurat.* tametſi vtrunque litis miniſtrum appellent diui Principes, *l. vltimi. C. Theod. eod.* Cognitorem apud Prudentium accipere debemus pro Iudice, qui de negocio, cauſſave diſceptat, eámve cognoſcit: Hic tum cognitor pronunciauit, Claudatur infans carcere, Eodem ſenſu accipitur cognoſcens in *l. 1. §. calumniatorib. D. ad S. C. Turp.* Vide Aduocatus & Procurator.

COGNOMEN dicitur, quod nomini additur, vt refert A. Auguſtinus. *lib. 3. capit. 8. ſic accipi debet l. ſi quis in nomine C. de teſta. & §. ſi quis in nomine. Inſtit. de leg.* Porrò Cognominum genera duo conſtituit idem Auguſti. *ibidem ex M. Varrone, libr. 2. de re ruſtic.* vnum familiæ, Vt Annij, Tauri, Statilij & adſignificant. Alterũ cognominis genus eſt, quod ob aliquam rem additur, & hoc, *(vt ait Theoph. ad d. §. ſi quis in nomine)* ἀπὸ τοῦ γένους, ἢ ἀπὸ ἐπαίνου λαμβάνεται, vt in Pompeio, Magni cognomen, in T. Manlio, Torquati.

COGNOMINES *(Feſtò lib. 3.)* qui eiuſdem ſunt nominis.

COHAERES, qui ſimul hæres inſtitutus eſt, vel etiam, qui cum aliquo ſuccedit inteſtato, *l. 1. §. ſi ego. D. de hær. inſtit.* Cohæredis quoque appellatione fideicommiſſarium contineri conſtat, *l. pater filium. §. fi. de leg. 3. Lucius. 93. §. fi. ff. eodem tit.*

CO-

Digitized by Google

COHORS, *Varr. libr. 4. ling. Lat.* quòd vt in villa ex pluribus tectis coniungitur, ac quiddam fit vnum: ſic hæc ex manipulis pluribus copulatur cohors: quæ in villa dicta, quod circa eum locum pecus coerceretur. Tametſi cohortem in vlla Hypſicrates dicit eſſe Græcè χόρτον apud Poetas dictum. Et in illo ſignificatu quot millibus conſtet apud Romanos & Græcos, *docet Alexand. ab Alexandr. libr. 6. cap. 13. Genial. dier.* recenſens cohortium genera. *& vide eundem libr. 1. capit. 5. & alibi. De cohortibus vide Iaco. Cuiac. in libr. Obſeruationum.*

COHORTALES, *in lib. 3. C. de hæred. dec. & l. 3. C. de can. larg. titul. libr. 10. & de cohortal. l. 12. C.* ſunt apparitores & officiales perpetui præſidum prouinciarum, quibus manſionum equorum cura plerunque mandabatur: vt Patricius definit. *Thalelæus libr. 45. Baſilicῶn.* Ὁ δὲ μαγκιπέτης πατερικίος τοὺς χαρτουλαρίους καλεῖ ὑμᾶς. Beneficiarios: λέγει δὲ φροντίζειν αὐτοὺς τῶν δημοσίων ἀγωγῶν τῶν ἵππων. Græci ταξεῶτας appellant. Hinc cohortalium conditio, *l. 2. C. de aduoc. diuer. iudicum.* cohortalium corpus, *l. 2. C. de defenſ. ciuit.*

Κοινὸν, *in l. fi. de vi. 37. de iudic. D. & l. qui cœtu 5. D. de vi public. & l. 1. D. de appel. & l. ἐὰν δ' ἐαν, 6. D. de excuſ.* interpretatur Ant. Auguſt. *ad dict. l. 6.* commune & vniuerſitatem. Gallis appellatur *vne communauté*: à quibus retinetur nomen illud *Commune*: vt commune apud ciceronem perſæpè.

Κοινωνία, forenſe verbum eſt, *Iul. Polluce lib. 9. Onomaſtic.* ſocietas & communio.

Κοινοπραξία, *apud Iuſtinian. Inſtitutio. de action. in princip.* (ſic enim veteres lib. & Theophilus ibidem legunt, tametſi & verbo κοινωνίας vtatur idem Theophilus) Latinè ſocietas dicitur. κοινωνίαν appellat c. Harmenopulus, *libro 3. capit. 10. & 11.*

COIRE, verbum μέσον eſt, & in bonam (vt nunc loquimur) & malam partem accipi, ex inferiùs ſcriptis liquet, Nam dicimus: coire in matrimonium, hoc eſt, conuenire, & conſentire, *l. in teſtamento. 31. D. de condition. & demonſtrat.* Et coire ſocietatem, *l. 1. & 4. D. pro ſocio.* Et coire negociationem, *l. cum duobus. 52. §. quidam ff. pro ſocio.* coire in alienam litem dicuntur, qui de commodo litis communicando paciſcuntur ſic, vt quicquid ex condemnatione in rem vnius ceciderit, inter eos communicetur, *l. ex Senatuſconſulto. 6. ff. de vi priuat.* coire in accuſationem innocentum, *l. vltim. ff. de concuſſ.* coire aduerſus aliquem, pro conſpirare, *l. 1. ff. nau. caup. ſtab.*

COLERE fundum, & ornare, & tueri & cuſtodire diuerſa & ſeparatæ ſunt, *l. cùm quæreretur. 6. §. prædiu. ff. de leg. 3.* Colere fundam numis, *in l ſi apes ff. de furt.*

COLLARE, eſt vinculi, ſiue tormenti genus hodie frequens, quod collo reorum iniicitur ignominiæ, autpœnæ cauſa, *idque ſignificatur l. 7. ff. ad l. Iul. de vi pub. his verbis:* Aut quid in collum iniecerit, vt torqueatur. Pœna eſt ſeruilis, vel (vt ita dixerim) canina. nam hoc genere canes vnciri ſolent. Vide CANIS.

COLLATERALES dicuntur, qui ſe attingunt, vel ſibi attinent tranſuerſaliter per lineam collateralem, non per lineam rectam adſcendentem, vel deſcendentem, vt conſanguinei, vel conſimiles, hoc verbo ſæpe vſus eſt I. Andreas, in declaratione arboris affinit. Gaius ex tranſuerſo, ſiue à latere vocat, *l. 1. de gradib. affin.* Dicuntur etiam collaterales generaliter, omnes æqualiter, quaſi lateribus conſidentes.

COLLATIO bonorum (de qua tractatus duo ſunt in libris noſtris) eſt contributio certæ partis bonorum inter fratres, propter paternæ ſucceſſionis rationem à Prætore inſtituta. Nam cùm Prætor ad ſucceſſionem paternam admittat emancipatos cum iis, qui in poteſtate ſunt, æquitas, & ratio ſuadet, vt quæque bona in medium conferant, ſcilicet, vt

Digitized by Google

emancipati volentes ad participandam patris hæreditatem accedere, tantam partem è ſuis bonis conferrent, quantam ex hæreditate auferrent: non ſinguli, ſed omnes ſimul, quippe cùm omnes emancipati vnius locum obtineant. Itaque ſi duo ſint ſui, duo emancipati, quamuis emancipati ſinguli ex hæreditate quadrantem auferant, tamen ex ſuis bonis non ſinguli, ſed ambo quadrantem conferent. conferuntur autem antiquo iure aduentitia: & profectitia: hodie ex Iuſtinian. conſtitutione profectitia tantùm, *l. vltim. C. de collat.* Vide Duaren. annotation. in illos titu. Porrò emancipati inter ſe nihil conferunt. nam cùm alter alteri nihil auferat, non ipſorum cauſſa ſimpliciter, ſed propter ſuorum rationem & reſpectum. Prætor collationem inſtituit, *C. eo. l. 1. & paſſ. ff. eod.* collationem vocabulum aliter vſurpaſſe videtur Suetonius in Nerone.

COLLECTA, *Vide Turn. aduerſ. lib. 3. cap. 6.*

COLLECTARIVS, *in conſtitutione Honorij & Theo. l. penult. C. ſi cert. pet. & apud M. Cicer. in lib. de Orat.* accipiendus eſt Suidæ, ἀργυραμοιβὸς, ἤτοι κέρμα ἀντὶ ἀργύρου ἀλλασσόμενος & τραπεζίτης. *Alciat. lib. 4. Diſpunct. capit. 22.* vertit argentarium, nummularium, & campſorem: rectè. Reiicienda igitur eſt Accurſ. & Alberic. interpretatio, exiſtimantium collectarium eum dici, qui eundem mecum petit honorem: ſed nec ita in locis ab eis citatis legitur, vt putant.

COLLEGATARII dicuntur, quibus eadem res coniunctim legata fuit, *l. interdum. 10. ff. de vſufru. accreſc. & alibi ſæpiſſimè.*

COLLEGAS hinc dictos putat M. Varro lib. 5. ling. Latin. quod collecti eſſent. Eorum appellatione contineri putat Vlpian. *l. collegarum. 173. ff. de verb. ſigni.* eos, qui ſunt eiuſdem poteſtatis, & officij, *Alexander Imp. l. 3. C. de proba.* & contutores, & concuratores, *Paulus l. etiam 14. ff. de admin. tut.* & qui eadem legatione funguntur, *l. 2. ff. de legatio. lib. 10.* Quinimò & qui eiuſdem hæreditatis ſunt participes, id eſt, cohæredes. *l. Paulus 121. ff. de ſolution.* & eos, qui ex eodem ſunt collegio. *Hermogenianus & Paulus, l. adminiſtrantes. 41. §. fin. & l. ſequenti. ff. de adminiſt.* Sed & hos

COLLEGIATOS appellarunt diui Principes, *l. penul. C. de commer. & mercat. & l. vnic. de colleg. lib. 11. C.* hos fuiſſe ex corporatis, adnotat Iaco. Cuiacius, *d. l. vni.* Erant certis ciuitatum collegiis adſcripti, *& vide C. Th. tit. 7. li. 14.* Vide Corporati.

collegiata Eccleſia, vide infrà Eccleſia.

COLLEGIVM, cœtus, & coitio, ſiue ſodalitates dicuntur conuentus certorum hominum artem aliquã certam factitantium, vt piſtorum, nauiculariorum, item eorum, qui vectigalia, aurifodinas, argentifodinas, cæteráve huiuſmodi munia exercent, *l. 1. ff. quod cuiuſque vniuerſ. & paſſim. ff. de collegiat. & corp.* Innocen. 1. *de Elect.* Ea collegia à Rege Numa inſtituta eſſe, *ſcribit Plutarchus in eius vita, Valerius libr. 1. & Plinius libr. 34. capit. 1. déque iis Cicero in ea pro domo, & in Sextiana mentionem facit.* Collegium tres facere. *Marcellus & Neratius putant, l. Neratius 85. ff. de verborum ſignificatione.* Horum quædam licita ſunt, quædam illicita: Licita Collegia, quibus coeundi ius erat, lege S.C. conſtitut. Illicita, quæ ſine lege conſtituta fuerant: *& de variis collegiis vide Cuiac. lib. 7. Obſer. capit. 30.* Erat autem ordo quidam, & dignitas etiam collegiorum, ac quoddam magnum dicebatur, vt apparet in inſcriptione, *Viatori collegij magni.*

COLLACTANEVS, qui ſimul mammam ſuxit, *l. alumnæ. 30. §. Titia. D. de adim. leg.* Græcis dicitur σύντροφος.

COLLIBERTVS, ſiue conlibertus, ab eodem patrono libertate donatus, qui cum alio eſt libertus, *l. cùm pater. §. volo. ff. de leg. 2. & l. vlt. ff. vt lega. no. cau. & alibi ſæpiſſimè.*

COLLI-

COLLISVM argentum facto non contineri, ſed infecto, & fracto comparari Vlpian. rectè putat. *ff. de aur. & arg. leg. l. Quintius. 2. §. cui aurum.*

COLLOCARE, ſiue (*vt ſæpè in Floren. P. & claſsicis ſcriptoribus reperias*) conlocare, eſt addicere ei, qui licitatione vicerit, *l. quod autem. 11. ff. de in diem addict.* Tu de huius verbi ſignificatione propria, *vide Varronem libr. 4. ling. Lat.* vbi de verbo, Locare, agit. Collocare nominibus, dixit Proculus. *l. ſi ita 86. ff. de leg. 3.* pro deponere penes aliquem velut mutuò, qui huius pecuniæ cauſſa obligabitur, ſortíſque reddendæ fœnus, vſuráſve penſurus. *l. vxori. 24. ff. de vſu. & vſufruct. le.* eodem ſenſu dicunt Iuriſcoſſ. Collocare in nomina, & Collocare, ἀπλῶς. quam ſignificationem probaſſe videtur Traianus. *Plinio ſcribens libr. 10.* Non aliud remedium diſpicio, quàm vt quantitas vſurarum minuatur, quò faciliùs pecuniæ publicæ collocentur. De genere collocandarum pecuniarum loquitur *M. Cicero libr. 3. offic.* Collocare nuptias propriè dixit Imp. Gord. *l. 1. C. de indic. vide to. ex not. M. Var. l. 4. ling. Lat.* Collocare etiam ſumitur Pontificiis pro inſtituere, & beneficium conferre, ca. ad decorem, ext. de inſt. & vide infrà Inſtitutio.

COLLOCATVM beneficium, vide Coloratum.

COLLYBVS, verbum Græcum Polluci lib. 3. capit. 9. interpretanti ἀργυρίου ἀλλαγήν. *Budæus ad l. vl. ff. de pign. act.* ſignificantius vim verbi exprimit his verbis: Collybus eſt id detrimentum pecuniæ, quod in ratiociniis emptionem auri appellans, & vulgò Cambium dicitur, cùm pecunia ad exteras nationes exportanda eſt, & apud numularios aliis numis commutanda, vt ſi argentea moneta aurea mutetur, aut genera quædam pecuniç abrogata, & antiquata, aut quouis modo repudiabilia in vna prouincia, alio quo genere permutanda ſint rata, receptóque & promulgato in ea prouincia. Id enim, quod ex ſumma apud numularium decedit, & veluti deperit, Collybus appellatur. *Hac ille.* Cicero in Verrem action. 5. Ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſtis, certis nominibus deductiones fieri ſolebant, primùm pro ſpectatione & collybo, deinde pro neſcio quo cerario. Hæc omnia, Iudices, non rerum certarum, ſed furtorum improbiſſimorum ſunt vocabula. nam collybus eſſe qui poteſt, cùm vtantur omnes vno genere numorum. Hinc

COLLYBISTÆ dicti ſunt numularij.

Colluctatio, *in l. qua actione §. ſi quis. ff. ad l. Aqu.* vide infrà Pancratium.

COLLVDERE dicuntur, qui quod in ſpeciem ex animo facere videntur, id ſimulatè & fictè agunt inter ſe, aliorum ſenſibus illudentes: hinc qui luſoriè, non ex animo cauſam agunt, & translatitiè accuſandi munere defunguntur, alij ſpontè lite cedentes, colludere dicuntur, & præuaricari, *l. & eleganter. 7. §. ſi dolo ff. de dolo ma. l. niſi 3. ff. de adul. l. 1. §. præuaricatorem ff. ad S. C. Turpi.* Colludere etiam ex aliis cauſſis dicimus, atque ideò ad ciuiles cauſſas pertinet hoc verbum, *l. ſed addes ff. 19. loc.* Colluſoriè agere etiam eodem ſenſu dixit Vlpian. *l. ſi ſeruus 50. §. 1. de legat. 1.* vbi tamen Pandectæ Floren. habent luſoriè.

COLLVSIO, ſiue conluſio, eſt ſub ſpecie litis luſus, veluti quidam inter duos litigatores, id agentes ex compacto, vt vnus ſinat ſe vinci ab altero. Græcè συνδυασμός. *ſic ſumitur, l. 1. & 2. & tot. ti. ff. de colluſ. deteg. l. ſi ſuſpecta. ff. de inoffic. teſtam. & alibi ſæpiſsimè.* & ſecundùm Azonem in Summa. *C. de collu. deteg.* fit per procuratorem & aduocatum cauſſarum, qui ſe in lite ſuperari patiuntur. Sed & per principales perſonas in ſimilibus, tam in ciuili cauſſa, quàm in ſpirituali *capit. audiuimus, extra. de collu. detegend.* In ciuilibus autem ſecun-

Digitized by Google

dum Azonem ſit impunè, niſi in hoc caſu, puta ſi me agente cum alio, tanquam ipſe eſſet ſeruus meus, vel libertus, paſſus ſum eum pronunciari ingenuum, vel liberum, confitendo, contra me in iudicio eum liberum & ingenuum eſſe: & hoc ideò, ne per tales ita degeneres, inquinaretur ampliſſimus ordo Senatorum, *vt dicit l. 1. ff. de collu. dete. qua de re & totus titulus accipiendus eſt, vt & Cod.*

COLLYRIVM eſt medicamentum ad oculos, παρὰ τὸ κωλύειν ϗ ῥέειν, id eſt, quod fluxum impediat & ſiſtat. *Inſtit. de re. diui. §. cùm ex aliena. & ff. de acqui. rer. dom. l. adeò. §. cùm quis.* Id in inſtrumento medici eſſe, vt & emplaſtra, ſcribit Caſſius apud Paulum, *l. cùm de lanionis. §. inſtrumento. D. de fun. inſtr. Vide Celſum libr. 6. capit. 6. & Columell. li. 6. c. 6.*

colobia, *in l. 1. C. Th. de habit. quo vti opor.* veſtimenti genus: dicta putat Iſidorus *lib. Etymol. 19. c. 22.* quòd oblonga eſſent, & ſine manicis. *Cuiacius Obſer. libr. 12.* colobia hoc in loco interpretatur latos clauos ſuperiectos interiori veſti.

COLONVS propriè is eſt, qui agrum certa mercede conductum colit: atque hoc differt ab inquilino, hic enim in vrbe dicitur, *l. res pignoris. 37. ff. de acq. poſſeſſ. l. vlt. D. vnde vi & vi arm.* Appian. lib. 1. bel. ciuil. ἐγκεκλιμένον τῷ ῥήματι καλοῦντες ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. Olim generaliter dicebantur coloni omnes vſquequaque habitantes: hinc illud Virg. Æneid. 1.

—Tyrij tenuêre coloni.

Interdum coloni ſunt, qui ſuis numis colunt, quique pecunia numerata conducunt, *l. ſi apes. ff. de fur. & d. §. vis maior.* coloni etiam pro conductoribus prædiorum ad fiſcum pertinentium accipiuntur, *in conſtitut. Alex. l. coloni. 8. C. de excu. tut.* Iidem coloni cæſaris adpellantur, *l. fin. ff. de offi. proc. Cæſ.* Et coloni prædiorum fiſci, *l. vlt. §. 1. ff. ad municip.* coloni etiam dicebantur, qui in colonias deducebantur. Vnde colonus à municipe, & colonia à municipio ſeparatur, *l. libertus. §. error. ff. ad munici p. l. eius qui 27. §. 1. ff. eo. Paul. lib. 4. Sent. tit. 6.* & huius differentiæ commeminere Gellius *lib. 16. cap. 13.* & Alexan. ab Alexand. *lib. 4. ca. 10.*

COLONI, *de quibus extat Rub. C. de agric. cenſ. & col.* liberi homines erant, qui ea conditione agros colebant, vt & certam eorum nomine penſionem præſtarent, nequevnquam ab illis diſcederent, adeò vt terra ipſorum quodammodo domina videretur, quin etiam triginta annorum poſſeſſione ius illud ab agrorum dominis acquirebatur. *quod ex tit. D. & C. de agric. & præſertim ex l. 19. intelligitur.* Ioannes autem ſimpliciter colonum eſſe vult, qui ſub certa annua mercede in pecunia numerata prædia colenda accipit. Horum varia genera conſtituit Azo. Sed ea verius dignoſces ex lib. 11. codicis. Horum igitur alij vocantur coloni conditionales, alij coloni inquilini, alij originarij, alij partiarij, alij coloni ſimpliciter nuncupati.

Coloni CONDITIONALES dicuntur, quaſi ex ſua conditione prædium, vel agrum colere debentes, & ſecundùm Ioann. de Plat. ſic conſtituuntur, quòd primò in ſcriptis, vel ſine ſcriptis perpetuo iure colonos ſe eſſe in fundo promittunt, vt poſtea per viginti annos in fundo permaneant. Et licet quidam putent hos eſſe adſcriptitios conditionales, tamen ſecundum Ioannem malè putant: quia colonus temporis tranſcurſu poteſt liberari, adſcriptitius verò minimè, *vt 6. de agri. & cenſi. l. cùm ſcimus. libr. 11.* require ſuprà ADSCRIPTITIVS.

Coloni DOMINICI dicebantur, qui colebant agros Imperatoris, *vt C. de prædi. & omnibus re. lib. 11.*

Coloni ILLYRICI, aliàs Illyriciani, de Illyrico, id eſt, Sclauonia, dicuntur, *& habentur in l. cùm quæreb atur: C. vnde vi.* vbi dicitur, inter Illyricinam

Digitized by Google

ticinam aduocationem *glo.j.inter aduocatos de Illyrico.C.de colo.Illyrici lib. 11.l.vnica.*

Colonus ORIGINARIVS, ſecundum Iohannem dicitur coloni conditionalis filius, ex eo quòd originaliter conditioni colonariæ ſubiectus eſt, nec refert, ſecundum Ioannem, ſiue in ſolo fuerit natus, ſiue extra ſolum, quia tanquàm originarius ad terram illam reducendus eſt, quam pater ſuſcepit colendam. *vide l.originarios. C.de agri.& cenſit.lib.*11.

coloni PALÆSTINI ſunt liberi: tamen terram dimittere non poſſunt.

Coloni PARTIARII, à partiendo dicti, ſecundum quoſdam dicuntur illi, qui terram colunt, non pacta pecunia, ſed pro parte dimidia, vel tertia, ſecundum ſterilitatem terrarum: & ſecundum Ioannem nullum ius habent. ſtatim fructibus à ſolo ſeparatis. Et ille dicitur propriè partiarius, qui conducit rem ruſticam pro communi damno & commodo, & competit contra eum actio pro ſocio. colonus partiarius fructus cum domino diuidit, *l.ſi merces.* 25. *§.vis maior.D.loca.* μοιρίτης Iuſtiniano dicitur, *in lib. legum ruſticarum. tit.* 2. quem libellum epitomæ ſuæ ſubiicit C. Harmenopulus.

Colonus SVPERFICIARIVS eſt, qui aream conducit ea conditione, vt ſibi liceat in ea ædificare, & domum tollere, cùm voluerit.

COLONIA dicta eſt, *vt putat Siculus Flac.in lib.de cond.agro.* quòd in municipia miſerint colonos, quod & Aggenus probat, aítque adpellatam ab agrorum noua dedicatione culturæ. Erat autem Colonia, vel cùm coloni aliquem in locum deducebantur, aut veteribus incolis adſcribebantur, vel veteribus colonis noui addebantur. Atque hæ duorum erant generum, quædam Latinæ, quædam Italicæ: Latinis ius erat ciuitatis & ſuffragij, & magiſtratus capiendi, ſi in ſua colonia magiſtratum geſſiſſent. Idem ius coloniis tranſpadanis dedit, quamuis colonos in iis non collocaſſet, Pompeius Strabo. Proinde ſcribit ad Atticum Cicero: Quoniam videtur in ſuffragiis multum poſſe Gallia. Italicis autem coloniis ius ciuitatis & ſuffragij nullum erat, ſed qui in colonias illas deducebantur, ius ciuitatis omnino quidem amittebant, immunes tamen erant, & leuationem cenſitionis obtinebant. Tandem tamen paulò ante Strabonis ætatem, tota Italia ciuitate donata eſt: & denique Antonini Imperatoris tempore, quicunque ex orbe Romano eſſent, vt ſcribunt Iuriſconſulti. *Hæc Turn. Aduerſ.lib.*1.*cap.*11.*Iac.Cuiac. Obſer. lib.* 11.*cap.*35.*ex tit.D.de cenſibus.* Colonias alias dicit fuiſſe Italicas, alias prouinciales, Italicas quidem, quæ vulgò immunes eſſe exiſtimantur, non prouinciales, niſi donatę ſint iure Italico. Ius autem Italicum immunitatem eſſe negat tributorum. cùm & quædam ſint coloniæ, ius Italicum non habentes, quæ tamen immunes ſunt, ſed cenſitionis tantùm leuationem. Et ita rectè Plin.*lib.*3.*c.*3. & 21. ciuitates aut colonias immunes ſeparat ab iis quæ ius Italicum habent. Plus autem eſt eſſe immunem ciuitatem, aut coloniam, quàm habere ius Italicum. Vide ius Italicum.

Coloniam prò prædio, quod ſub colono poſſideatur, ab eóve colatur, dixere Iuriſconſ. *Paulus in l.ſi in lege.§. colonus.D.loca.Scæuola in l.Seia,* 20.*§. prædia.D.de inſtru.inſtrumentóque lega.*

COLONAM pro loco agricolationis accipi apud Paulũ, *l.quæro.§.vl.D. loca.* falsò putat Oldendorp. cùm pro perſona ſumi liquidò conſtet ex ipſo contextu, ídque Bart. ſentit, rectè, falſiſſimè igitur ibidem legit coloniam I. Spiegellius pro loco agricolationis.

COLONARIVM ius *(vertere interprete diffinitore in §.lex itaque.in auth. de nõ alie.aut permut.conſt.*7.*)* eſt veluti ſi domũ valentẽ centũ ſolid. & pręſtantẽ penſionẽ ſolidos decẽ, accipiat quis ab eccleſia, & det pro ea ſolidos centũ, ſeu amplius aut etiam minus, & quaſi iam de proprio aggrauet ſe

Digitized by Google

dare ſingulis annis quaſi penſionis nomina ſolidos tres.

COLOR, prætextum, & titulum ſignificat, *l.2.D.de inoffic.teſta.& §.1. Inſt.eo.l. Sulpitius. 49.ff.de dona. inter vir. l.item ſi filiusfa.ff.de S.C. Maced.*

COLORATVM beneficium, *l. iubemus.2. §.ſcientes. C.de ſacroſanct. eccl.* dicitur quod colore & prætextu aliquo defenditur, veluti officio, aut ſtudio aliquo, & ἐπ' αἰτιά ἀρῶ, id eſt, remunerandi gratia, *vt Nou.*120. Perperam autem in vulgatis Collocati legitur, pro Colorati.

COLVM NIVARIVM, *apud Pomponium, l.in argento.* 21. *ff. de aur. & arg.leg.* vas in vſu veteribus ad percolandum vinum, ſiue aquam ex niuibus, tum vt frigidius & altius biberent, tum vt liquidius: huius commeminit Mart.lib. 14. in Apophoret. in Colo Niuario:

Setinos, moneo, noſtra niue frange trientes,
Pauperiore mero tingere lina potes.

qua de re Alciatus *libr.8. Parerg. capit.*4. Interea obiter notandum in d. l. 21. paulò pòſt colum legi pro coſtum. Vide Coſtum.

COLVMNAS inde dici ſcribit *Feſtus libr.*3. quòd culmina ſuſtineāt, ſic accipit eas Vlpianus *l.ſicut* 8.*§.j.ff. ſi ſeru.vind.* Vitruuius autem, quòd columen, id eſt, ſummum faſtigij percurrens, tignum ſuſtineant. lib. 4.*c.*2.

COLVMNARII, *apud Cœlium in Epiſt.* Nolo, inquit, te putare Fauonium à columnariis præteritum eſſe, optimus quique eum non fecit. Sunt autem, *vt vult Turn.* homines viliſſimi, obærati & decoctores, qui ſæpè ad columnam Mæniam in ius vocabantur, quam intelligit Cicer. pro Sextio ſcribens: Aëris alieni in freto ad columnam adhæreſceret. *Vide Cuiac.ob. lib.j.cap.*13.*& lib.*11.*ca.*8.

COMAGENAM, *in l.argento.* 21.*§.1.D.de aur.& arg.leg.* vnguentis val udinis cauſſa comparatis connumerat Pomponius. *Plinius libr.* 10. *c.* 22.*ad fin.* Comagenum tamen vocans, adnotat ſic nominatum anſerum adipem in vaſe æreo cum cinnamomo niue multa obrutum, ac rigore gelido maceratum, ad vſum præclari medicaminis, à Comagene Syriæ parte.

COMBINÆ, dicuntur duplomata ſiue codicilli, aut tractoriæ, aut συνθήματα, quæ dantur curſu publico vtentibus, *vt l.Cuiac.ſcribit l. continuus.§.cum ita ff.de verb.oblig.*

COMBINATIONIS verbo alio ſenſu vſus eſt, Barto. *in l. naturaliter.§.nihil commune ff. de acq. poſſeſſ.* nempe pro actionum concurſu, & coniunctione petitorij, & poſſeſſorij, non, vt Alciatus putat, αἰτιῶ τ ἀξιωμάτων.

Bartolus coniunctionem duorum combinationem adpellauit. Porrò petitorij & poſſeſſorij combinationes ſeptem recenſuit, & explicat Bar. quo in genere videndos Berengarij Fernandi & Ioan. coraſij commentarios *in d.§.nihil commune relinquo.*

COMEDERE beneficia, per tranſlationem, eſt beneficiorum obliuiſci.

COMITES, apud veteres auctores ij dicebantur, qui cum poteſtate erant, id eſt, quibus imperij pars man data erat. *Cic.in Lælio*: De Scipione dicam libentius: quanta illi fuerit grauitas, quanta in oratione maieſtas: vt facile ducem pop.Rom. non comitem diceres. At Comitem (*ait Vlpianus l. item apud Labeonem* 15. *§. comitem D.de iniuriis.*) accipere debemus eum, qui comitetur & ſequatur. Labeo *apud Vlpianum* ita diffinit, eum qui frequentandi cuiuſque cauſſa vt ſequeretur deſtinatus in publico, priuatóve abductus fuerit. Pædagogus inter comites eſſe idem Labeo ait, *apud Vlpianum.d.§.comitem.* Vnde in libris Pandect. ſeu Digeſtorum.

COMITES adpellari cœpti ſunt, qui Proconſules, Præſides, Procuratores in prouincias euntes comitabantur, vel Senatus, vel ipſorum magiſtratuum voluntate ac iudicio, publicorum negotiorum, adiutores atque

que

Digitized by Google

que adminiſtri: quales erant quæſtores, legati, ſcribæ, ac cenſi. Poſtea comitum nomine, Iuriſperiti prouincialium magiſtratuum adſeſſores adpellati ſunt: quos magiſtratus arbitratu ſuo delectos, ſecum abducebant, *l. ἐ μόνον. 10. §. ἐ περιμένοντ. D. de excuſat. Paul. l. 12. §. 1. D. de vacat. & immun.* Comites præſidum & proconſulum, procuratorúmve Cæſaris, à muneribus, vel honoribus & tutelis vacant. *Sic l. Senatuſconſulto. ff. de offic. præſid. l. adminiſtrantes. D. de excuſat. tut. l. diem functo 4. D. de offic. adſeſ.* Suetonius in Iulio Cæſ. cap. 42. Sanxit, (ait) ne quis Senatoris filius, niſi contubernalis aut comes magiſtratus peregre proficiſceretur. Comitibus connumerat. *Cicer. actione 4. in Verrem*, etiam præcones, & medicos. Iuſtinianus verò *ſub tit. de offi. adſeſ.* Conſiliarios, & adſeſſores legatorum, & proconſulum. *Plin. lib. 9. cap. 30.* de Comite Proconſulis loquitur.

Comitum autem in conſtitutionibus Imp. recentiorum varia pro adminiſtratione nomina inueniuntur.

Comes ARCHIATRORVM, qui medicis aulicis præerat, *l. vnic. qui à præbit. tyro. C. Theo.* de quorum dignitate ſcribit Caſſiodorus *libr. 6. Varia.* eam, illiúſque munus, & officium explicans.

Comites AVRI, Comites formarum, riparum & aluei Tyberis, portum: *quos omnes recenſet Caſſiodorus, & extant varij tituli lib. 11. & 12. C.*

Comes COMMERCIORVM, *l. vni. de ann. & c. C. l. 2. C. quæ res vend. non poſ.* qui negociationes curabat, commerciiſve præerat, cuive licebat comparare ſericum à barbaris, *d. l. 2.*

Comes DOMESTICORVM, *in l. reſtituenda. 6. C. de aduo. diuerſ. iudi. l. neminem. 64. C. de decurio. lib. 10. l. vnic. C. Theo. qui à prabi. tyro.* duos ponit Notitia Imp. vnum equitum, *d. l. neminem.* alium peditum, *Vide Ammia. Marcellinum lib. 20. & 31.* à Sozomeno, ἡγεμὼν τῶν ἱππέων δομεστικῶν dicitur.

Comes DOMORVM olim dicebatur is, ſub cuius iuriſdictione erant præcipuè plurimi coloni æquè ac inquilini domorum ac poſſeſſionum multarum, quæ in Pontica diœceſi & Cappadocia propriæ erant patrimonij Principis, homines purà Tamiaci, poſſeſſionéſque Tamiacæ, item ſerui & equitia eiuſdem iuris, conditionis, nominis. *l. vlt. C. vbi cauſſ. fiſc.* At Nouel. 30. ſublato Comite domorum transfundit hanc rerum Tamiacarum & βασιλικῶν iuriſdictionem omnem in proconſulem Cappadociæ, ſimulac cohortem omnem comitianam: ita tamen vt ſeorſim id fiat.

Comes DISPOSITIONVM, *in l. vnic. C. de ſuſcep. lib. 10.*

Comes EXCVBITORVM, apud eundem in Iuſtino Curopat.

comes FOEDERATORVM, *apud Zonaram tom. 3. Annalium in Tiberio.*

Comes HORREORVM, *cuius & mentio eſt in l. vni. C. de piſtoribus libr. 11.* priſtini Principis curator fuit, habuítque mancipia quædam purgandis horreis aſcripta, coquendóque pani Principis.

Comes METALLORVM, *in inſcriptione, l. 1. C. de metallariis.* ſub quo erant procuratores metallorum, *de quibus l. 4. C. eo.* atque eum fuiſſe in Illyrico conſtat ex Notitia imperij, quoniam ſibi frequens erat metallorum commercium, *vt indicant l. 7. & 8. C. Th. eo.*

Comes MILITVM, *in l. 1. C. de offic. vicarij. & l. nemo 6. C. de adſeſſo.* Porrò comites rei militaris, in partibus Orientis duo erant: per Ægyptum vnus, per Iſauriam alter.

Comes PALATINVS dicitur, cui cura præcipuè incumbebat remiſſorum notariorum & iudicum negligentiam arguere: à Prouincialibus tributa exigere, & conſueta depoſcere, Comes Palatinus ſpurios legitimat. Alciatus poſt alios *in Rub. ff. de lib. & poſthu.* ſed & arrogationi auctoritatem interponere eum poſſe docet Viglius, *§. adoptiui Inſt. de exhæred. lib.*

Digitized by Google

comes patrimonij Italiæ:huius fi: mentio Nouell. 104. Aliàs, comes largitionum Italicarum dicitur.

Comes RERVM PRIVATARVM aut largitionum, *in l.3. C. de bonis vac. lib.10. & l. vltim. C. de pet. bo. ſubl. eo. li. & Nouel. 7. Valen.* gubernator erat priuatæ ſubſtantiæ principis, ídque per curam Rationalium. ita videtur diffiniſſe Caſſiodorus lib. 6. in formulis. Interpretes Græci, lib. 6. τῶν βασιλικῶν ita diffiniunt τὸν κόμητα τῆς ἰδικῆς περιουσίας, τουτέστι τὸν φροντίζοντα τῶν πραγμάτων τῶν ἀφορισμένων εἰς τὰς ἰδίας χρείας τοῦ βασιλέως.

Comes SACRI CONSISTORII, qui intimo principis conſilio aſſiſtebat, *in §.1. C. de nou. C. ſac. & l. 4. C. de aduoc. diuer. iud.* vbi inter ſpectabiles ponitur idem & Conſiſtorianus dicitur *l. 2. C. de comitib. conſiſtor. lib.* 12. eum pro conſulibus æquant Anthemius, & Honorius, *l. j. C. eod.* idem primi ordinis dicebantur, *vt ex Caſſio. colligitur lib. 6. Varia.* Non ſum tamen neſcius quin & comitiua primi ordinis magiſtro ſcrinij deputata fuerit, *vt idem Caſſiodorus ibidem ſcribit*: ſed & aliis, *vt ex variis tit. lib. 12. C. patet.* Vnde & Comitiua conſiſtoriana, *in l. quicunque C. de procu.* Quid ſit comitiua, quidve ſit Conſiſtorium, vide infrà ſuis locis.

Comes SACRARVM LARGITIONVM, cuius frequens mentio fit in inſcriptionibus variarum conſtitutionum. *C. Iuſti. & Theo.* is erat, qui theſauris ſacris, id eſt, imperatoriis & auguſtalibus pecuniis præerat, vel qui liberalitatis & donorum curam gerebat, *vt docet Caſſiodorus libr. 6. de Comitiua ſacrarum largitionum.* Hic etiam Comes ſacri ærarij dicebatur.

comitem SACRI PATRIMONII, *in tit. de officio Comit. ſac. patrimo. C.* accipere debemus eum, qui patrimonium ſacrum principis curat, cuíque id ideo creditum erat, pro ſubleuandis patrimoniorum fortunis, *vt Caſſiodorus lib. 6. in Formulis ſcribit.*

Comes SACRI PALATII, *l. vnic. C. de offic. com. ſac. pal. & l. vnic. C. de comit. & arch. ſacr. pal. lib.* 12. Sed & illum & hunc tit. de hoc Comite non eſſe accipiendum cenſet Cuiac. & nullum eiuſmodi Comitem fuiſſe: ideóque priorem illum tit. lib. 1. C. perperam conſtitui: hunc autem libr. 12. ſic eſſe accipiendum, quaſi dictum eſſet de archiatris comitiuæ primi ordinis honore præditis, *quod & teſtatur Caſſiodorus libr. 6. Varia. in Formula Archiatrorum.*

Comes SACRI STABVLI, dicitur equorum præfectus & rector, qui & equorum præſtationi præerat, *l. 29. C. Theod. de ann. & trib. l. 3. de equo coll. C. Theo.* qui canonici equi dicebantur. *Aimon. Monachus libr. de geſt. Franc. 3. cap. 43.* Theſaurius Clodouei à Cupanio ſtabuli comite de Biturico retractus. Hunc Gallis dici *Eſcuier*, putat Iac. Cuiacius, *in commentario ad l. vnic. de comitib. & trib. ſcholar. libr. 12. C.* negátque eam appellationem ad Conneſtabilem pertinere, aitque eſſe vocem merè Francicam, atque in Notitia officiorum Conſtantinopol. definiri, κεφαλὴν τῶν ῥογατόρων φαράγγων. Contrà videtur ſenſiſſe B. Briſſonius *lib. 3. de verbor. ſignific.* ex eodem Aimonio Monach. eiuſdem libri cap. 70. cuius hæc verba ſunt: Lendeſigilus regalium: præpoſitus equorum, quem vulgò Coneſtabilem vocant. *Rhegino monachus lib. 2. Annalium.* Eodem anno Burchardum Comitem ſtabuli ſui (quod corruptè Conſtabulum adpellamus) cum claſſe miſit corſicam. Eam dignitatem fuiſſe in pretio ex A. Marcellino liquet de Valentiniano loquente, lib. 36. qui Valentem fratrem ſtabulo cum tribunatus dignitate præfecit.

Comes SACRÆ VESTIS, *in l. vnic. C. Theod. qui à præbit. tyronum.* Comes veſtiarij in Notitia adpellatur. Sacra autem veſtis quid ſit, *vide apud Caſſiodorum lib. 1. Variar. epiſt. 12.*

Comes SCHOLARVM *in l. 3. C. de offic. mag. offi. extat & titulus, de comit. & tribunis ſcholar. li. 12. C.* ij ſunt, ad

Digitized by Google

ad quos ſcholarum agentium in rebus gubernatio pertinet, & ſunt ornati comitiua primi ordinis. Atque hic titulus honorarius eſt, inuentus à conſtantino Imperatore, dum ſingulos quoſque honore aliquo cumulare cupiebat maximè, ſecundi etiam ordinis & tertij comitibus creatis *Euſebius 4.de Conſtantini vita*. Hac verò dignitate,*vt idem eod.lib.tradit*.ornati præpoſiti & tribuni ſcholarum hæc beneficia habent,vt interſint Imperatoris epulis,& vt adorent purpuram eius, quod pro ſummo beneficio habetur.

comes SILIQVARIORVM *apud Caßio.lib.2.variar.* qui ponderibus ſpecierum inlatarum præerat: ſed & menſuris, ne quid culpæ admitteretur.

Comes etiam in Mauricij cuiuſdam hiſtoriis, *cuius meminit Turneb. Aduerſ.lib. 4. cap.16.* eſt qui legioni aut numero præfectus eſt,idémque tribunus militum.

Κωμῆται,in Nouell.38.χωμῖνο,vertit Haloander comitianos: quam verſionem reprobat *I.Cuiac. in l.vni.non licere habi.metroco.lib.11.C.* mauúltque vertere vicanos quod rectius putem. Nam ducitur ἀπὸ τῆς κώμης, qui vicus eſt.

COMITIANI dicuntur comitum officiales,*vt idem Cuiacius ſcripſit ad d.l.vnicam.*

COMITATIVA, comitum dignitas adpellatur,*l.per ſingulas.30. C. de diſcu.lib.10.& l.curiales.47. de Decurio.eo.lib.& paßim apud Caßiod. lib. 6.& 7. Varia.* comitatiuarū gradus, primi ordinis comitatiuam commemorat,*l.6.C.de princ. ag.in reb. lib.12.* alios caſſiodorus in lib.Variarum.

COMITATENSES largitiones,*l.ſcriniis.7.C.de Palat.ſac. larg. li. 12.* Et Comitatenſes milites,*l. vlt.§. pro militaneis.C. de offic. præfect. præto. Afri.* quo comitatui conceſſi ſunt, *vt aiunt Arcadius & Honorius, l. nemo miles de re milit. lib. 12. C.* Comitatēſes legiones,vide infrà,Legiones.

COMITATVS ſacer,*l. milites. 13.§.ignominioſa.ff. de re milit.* vbi eſt Imperator.Comitatus*(vt ſcribit Andr. Alciat.l. pupillus.239.§. territorium.ff. de verb.ſigni.)* propriè de Imperatoria aula dicitur: ſed quia tempore Caroli Magni, regnantibúſque Berengariis & Othonibus, ad ſingulas ciuitates regendas aliquis comes mittebatur, cœpit iuriſdictio territorium & diſtrictus(quoniam illi comes præerat) Comitatus dici.

COMITES in libris Feudiſticis,dicuntur iudices ordinarij, qui in pace & otio ius reddunt, itemque præfecti vrbiū.Itaque *li.Feud.2.ti.27. §.2*,qui iudex dictus eſt, idem continuò pòſt Comes adpellatur. Comes eandem hæreditatem regiæ ditioni aſſignet.& §.4. Si comes hæreditatem regiæ poteſtati conſignet. Sic *legis Franc.lib.11.de aduocatione. ad Comites,c.6.*Monemus veſtram fidelitatem,vt memores ſitis fidei nobis promiſſæ, in pace & iuſtitia facienda, &c. Conſueuerunt autem ſinguli ſingula territoria ex hac comminandi, id eſt,in ius vocandi, poteſtate, Comitatus ſuos appellare. Dicuntur etiam comites, alicuius regionis præfecti. *Greg.Turon.lib.4.* Nam ſemper Britanni ſub Francorum poteſtate poſt obitum Regis Clodouei fuerunt & Comites,non reges appellati ſunt. *Albert.Krantz.in Vandalia li. 1. c.28.* Equidem arbitror, qui cùm Senatus Rempub. adminiſtraret, rexere prouincias, Proconſules & ſub Auguſtis inde imperatoribus, prouinciarum præſides inde dicerentur, aut præfecti prætorij: hi poſtea ſub Imperatoribus iam imperio declinante,Comites dicerentur:Erat(inquit)comitatus Imperatoris Mediolani. Quid vult inſinuare aliud,niſi quia publicum imperatoris conſilium ibi quieuerat. Comites ergo in prouinciis habebantur,qui in quaque prouincia publicū fouebāt conſiliū.Ætate autem noſtra longè aliud præfert comitis nomen: inferiorē ſcilicet nobilitatisgradū,ſub duce,ſupra Barones, *Hæc ille*.Comites præterea duodecim circa Caroli

Digitized by Google

Magni tempora ſub vno Duce fuerunt, de quibus vide in verbo, Duces: quod tamen neque vbique neque perpetuò obſeruatum eſt.

COMITER, *vt vult Varro libr. 6. de ling. Lat.* hilarè ac lubenter, cuius origo Græcè κῶμος: inde Latinè, comiſſatio dicta, & à Græcis, vt quidam volunt, comœdia. At comiter conſeruare maieſtatem, hoc fœderibus comprehendi ſolebat, vt intelligeretur is populus ſuperior, cuius maieſtas comiter ſeruari iubebatur, *l. non dubito. 7. ff. de capti. & poſt. reuer.* vbi falsò in vulgat. libr. legitur communiter.

COMITIVM, *Viglio in §. ſed vt nihil Inſtitut. de teſtam. ordin.* Romanis ſignificari ait locum, in quem populus ſuffragiorum cauſſa conueniebat, quam ſententiam deprompſiſſe videtur *ex Feſto libr. 3.* adiiciens, comitium pro actu accipitur multitudinis numero. *Comitiorum autem genera Gellius libr. 5. capit. 27. & Alexan. ab Alexand. in libr. Genial. dier. variis locis poſuere. & Varro de ling. Latina.*

COMITIALES dies, *Feſto li. 3.* adpellabant, cùm in comitio conueniebant, à coeundo, id eſt, ſimul veniendo.

COMITIALIS morbus, *apud Iauolenum, l. qui tertiana. ff. de adil. edict. & Vlpianum l. 1. ff. de auct. tut.* dicebatur ἐπιληψία, καὶ ἐπιληπτικὴ νόσος. *Ariſtoteli in Problem.* Qui cum totius corporis conuulſione principes cerebri operationes tollit, toto cerebro, vel duobus eius ventriculis adfectis.

COMMATA, *apud Vlpian. l. in Ægypto 10. ff. de extraordin. criminib.* ſunt inciſa, ſiue meatus aperti, per quos ex chomatibus aqua Nili poſſit in agros remotiores ſegetibus deſtinatos influere: commata etiam & diacopi, qui in aggeribus fiunt. Neque enim hîc Comata legendum eſt, *vt habetur in Pandect. Flor.* Chomata enim ſunt aggeres, & humus aggeſta: *vt & Vlpianus d. l. in Ægypto. in prin. explicat, his verbis*; In Ægypto qui chomata rumpit, vel diſſoluit, hi ſunt aggeres, qui quidem ſolent aquam Niloticam continere, æquè plectitur, &c. Honorius & Theodo. Impp. verterant in eandem rem vallum, *l. vni. C. Theod. de Nili aggeribus non rumpend. & l. vnic. C. eod.* ſed & aggeres *vt in rubric. C. eod.* Eſt autem χῶμα deductum à χωννύω, quod aggero ſignificat: hinc & pro ſepulchro dicitur. Sunt tamen, qui ſuperiore loco, Chomata legi malint, propter repetitionem vocabulorum duorum idem ſignificantium.

COMMEARE, eſt animo redeundi abire, *Vlpiano l. 1. in fin. princip. ff. de iu. qui deiec. vel effud.* Publicè enim vtile eſt, ait, ſine metu & periculo per itinera commeari.

COMMEATVS variè pro re accipitur, vt conſtat ex ſubiectis. Significat interdum licentiam ad tempus datam militi, quo ire & redire poſſit, *l. 1. 6. de re milit. & alibi ſæpè, vt l. 2. §. fi. ff. ad munic. & apud claſsicos auctores. Sic accipitur apud Paul. l. qui commeatus. ff. de re milit. quemadmodum & in Imp. Leonis Conſt. l. 9. ff. de proxim. ſac. ſcr. & in Conſtantini conſti. l. 1. C. de commea. lib. 12.* Atque huius licentiæ hæc extat formula apud Liuium lib. 30. SI QVIS VESTRVM SVOS INVISERE VVLT, COMMEATVM DO: PRIMO VERE ADSITIS EDICO. Nec dabatur commeatus, niſi iuſtiſſimis cauſſis approbatis, *vt ait Vegetius.* Certè expeditionis tempore imminentibus hoſtibus non datur, ne vnquam amplius quam 30. *l. 16. de erog. mil. ann.* qui Commeatales dicuntur. Datur autem commeatus à tribunis cohortium, aut præpoſitis militum, aut vicariis, vel domeſticis eorum, vel à principe, Nazianzenus γράμματα τῆς ἀφέσεως, vocat commeatum. Hinc Commeatum petere, apud Varronem *lib. 5. ling. Latin.* Et Commeatum accipere eodem ſenſu quibuſdam, *l. miles. 34. ff. ex quib. cauſ. ma.* Et Commeatum dare. Et commeatum impetrare, hoc eſt, licen-

licentiam morandi, vbi voluerit quis, *l. ſilij. 22. pen. ff. ad municip.* Commeatus etiam accipitur pro ſpatio ad eundum, & agendum in via publica, *l. 2. §. deinde. ff. ne quid in loc. publ.* At *in §. hoc interdictum. 14. d. l. 2.* ſumitur pro ipſo iure eundi, agendíve.

Commeatum & remeatum dixit Marcianus. *l. relegati. 4. ff. de pœn.*

COMMEATALES milites dicuntur, qui vnà commeatum accipiunt, vel qui in ſtipendij partem accipiunt alimenta ex commeatu, id eſt, ex alimento publico, C. *de offic. præfect. præt. Aphrican. l. in nomine. 2.* Nullum audeant duces, vel tribuni commeatalem de ipſis dimittere, ne dum ſibi lucrum ſtudent conficere, incuſtoditas noſtras relinquant prouincias. Suidas Commeatalem intellexit, dum interpretatur, χωμιάτων ἐξάρχοντι λαμβάνοντα τῇ ἀφεθῆναι.

COMMENDAM, diffinit glo. *verb. Commendare. in c. nemo deinceps. de elect. libr. 6.* eccleſiæ cuſtodiam alicui commiſſam. cui diffinitioni neceſſariò adiiciendum putem hæc, In tempus, gratia euidentis neceſſitatis & vtilitatis. ídque docuit textus *in dict. cap. nemo deinceps.* vbi ſcribit Ioan. Andreas, Commendarum genera duo eſſe: nam (ait) quædam eſt in titulum, quædam in cuſtodiam. Commendam, titulum eſſe canonicum, ſcribit eadem gloſſ.

COMMENDARE (vt Papinianus ait) nihil aliud eſt, quam deponere, *l. Lucius. 24. ff. depoſit.* quod Vlp. probat, *commendare. 186. ff. de verb. ſig.* Sic accipitur apud Paulum, *l. Publia. in princip. 26. ff. depoſiti.* & alibi ſæpè Vnde.

COMMENDARE CORPVS, dicit *Vlpian. l. & ſi quis §. impenſa. ff. de relig. & ſumpt. fun.* pro temporis cauſſa deponere, donec iuſtæ ſepulturæ corpus tradatur. Paulus enim, *l. ſi quis enim, eod. tit. ff.* oſtendit plerunque corpora temporis cauſſa deponi. Quod & nos docuit vetus libellus Seuero Imp. datus. Oppreſſus neceſſitate corpora eorum fictili ſarcophago commendauerim, donec is locus, quem emeram, ædificaretur. Reiicienda igitur eſt F. Duareni lectio. exiſtimantis *in d. §. impenſa.* legi poſſe condendum, pro commendandum, Commendare etiam cenſendus eſt & Roman. Pont. Sacerdotia, cùm adminiſtratorem generalem alicuius opulenti templi aliquem conſtituit: cenſetúrque is liberam habere procurationem, modo nimirum reperto, quo (*teſte Alciato l. commendare ff. de verb. ſign.*) citra ius irreuocabilis tituli, ex ſacrorum fructibus ἐλλιπόπτωλοι luxurientur. Sed & commendat etiam, qui cuſtodiam mandat, vt idem aduotauit, *enarrans d. l. commendare.* Commendandi verbo, relinqui libertatem non videri Diocletianus, & Maximianus reſcripſerunt, *l. ex verbo. C. de fideicom. liber.* Commendare etiam ad homines refertur, *apud Vlpianum, l. ſi verò non. 2. §. cum quidam ff. manda.* ſignificátque quaſi eorum committere fidei: vt & apud Terent. in Eunuch. Act. 4. Sce. 2.

C. Ego me tua commendo, & committo fidei.

Atque hoc ſenſu ſe commendare dicebantur vaſalli, cùm ſe in fidem & clientelam patroni dicabant: more (vt videtur) ab antiquis, & Romanorum & Athenienſium inſtitutis tracto, vt diximus ſuprà explicantes ius applicationis. Commendati tamen & recommendati dicebantur, non iidem qui vaſalli, ſed tantùm qui ſe in alicuius potentioris fidem & tutelam receperant: qui & Affidati dicuntur. *Neapol. conſt. lib. 3. tit. 7.* vt in terris, inquit, demanij noſtri nulli omnino liceat affidatos vel recommendatos habere.

COMMENDATITIÆ literæ, *l. pen. ff. de acq. rer. do. & apud Macro. li. 2. c. 4.* Accipe, ait, commendatitias: quia illic neminem noſti. Sunt etiam commendatitiæ literæ, dimiſſoriæ, & quibus clericus dimittitur

Digitized by Google

& abſoluitur à poteſtate ſui Epiſcopi: in quibus perhibetur de vita, & ordinibus illius teſtimonium.

COMMENDATARIVS dicitur nudus miniſter, *l. Lucius* 24. D. *depoſit.*

COMMENTARIVS principis, ſiue commentarium, *apud Modeſt. in l. abeſſe.* 32. *ff. de quib. cauſ. maio.* accipitur, *vt vult Hoto.* pro libro, & ephemeride principis, in quo eorum omnium nomina perſcribit, quibus aliqua Reip. procuratio commiſſa eſt. Budæus *in d. l. abeſſe*, videtur accepiſſe pro diario ſeu pro libro quem ſibi Principes priuatim facere conſueuerant, quaſi quoddam promptuarium eorum, quæ agebant, id eſt, ephemeridem actionum ſuarum: atque inde commentarios Cæſaris dictos, in quibus res eius in Gallia & bello ciuili geſtæ, non latè & plenè enarrantur, ſed veluti perſtringuntur. Sic apud Suetonium in caligula: commentarios ad matris fratrúmque ſuorum cauſſas pertinentes, connectos in forum, concremauit.

COMMENTARIENSIS adpellatur carcerum cuſtos ac præfectus, ab eo, quòd in commentarios eorum, qui carcere concludebantur, nomina referebat. *ſic accipitur in l. de cuſtod. reor.* Ad commentarienſem receptarum perſonarum cuſtodia obſeruatióque pertineat. His priſcis temporibus Stratores dicebantur & Curatores. *Vide Strator.*

COMMENTARIENSES etiam adpellantur, quorum manu acta ſubnotantur, quoties apud fiſcum agitur, l. *in fraudem* 45. §. *quoties ff. de iure fiſc.* Quoties apud fiſcum agitur, actorum poteſtas poſtulanda eſt, vt meri ò iis vti liceat: eáque manu commentarienſis adnotanda ſunt. Erant & in legionibus commentarienſes, vt ex Imperij notitia adparet.

COMMERCIVM eſt promiſcuus mercandi inuicem vſus: vel (*vt deffinit Vlpianus in Epito. tit.* 19.) eſt vendendi emendíque inuicem ius: hoc ius *Theophil. in* §. 1. *Inſtit. de inutil. ſtipul.* ἐξουσίας adpellat, τῶ δ' ὠνᾶσθαι πιπράσκειν, ἢ ἀγοράζειν. Sic apud Hermogenianum, *l. ex hoc iure. ff. de iuſt. & iur.* putat Accurſius pro permutatione accipi. quod & Baldus probat. Alciatus ſentit, eo verbo omnes contractus etiam innominatos contineri. Accurſius autem *d. l. ex hoc iure. ff. de iuſti. & iure*, refert Commercium generale verbum eſſe omnium contractuum: cuius ſententia iuuatur, *l. quòd ſi minor.* 24. §. 1. *ff. de mino.* Sic accipitur Rubr. *C. de commer. & mercato.* Liuius libr. 34. Mutuum vſum vocat. Commercio Græcorum, inquit, Hiſpani gaudebant. Huius mutui vſus deſiderium vt Hiſpana vrbs Græcis pateret faciebat. Et libr. 38. id oppidum multarum gentium fines contingit, quarum commercium & in eum maximè locum mutui vſus contraxere.

Commercium earum rerum non eſſe dicitur, quæ vſibus hominum, dominióque ſubiici, & in obligationem deduci, alienari, & adquiri non poſſunt, *l. cum ſeruus.* 39. §. *fin. ff. de leg.* 1. *& l. ſi in emptione.* §. *omnium ff. de contrah. empt. & alibi ſæpiſſimè*, commercium non habere alicuius rei is dicitur, qui eius habendæ capax non eſt, vel quam acquirere non poteſt, alius poteſt. *l. multùm.* 34 *ff. de verb. obli.* Commercio redimi, eſt pretio dato hoſtibus vendentibus, *l. ſicut. & l. ſi liberum. C. de poſtlim. reuerſ.*

COMMILITIVM, *apud Thrypho. l. de hæreditate* 19. *ff. de caſtr. pecul.* interpretatur Alciatus *lib.* 4. *Diſſpunct. cap.* 17. militum commercium & facultatem ipſam, ceu ius, quo vnà militant. F. Hotomannus in commentariis Iuris, ſocietatem interpretatur militiæ, quam inter ſe milites habent. *Hæc ſunt verba Thryphonini*: De hæreditate ab agnato commilitone data, Scæuola noſter dubitabat: quia potuit & ante notius & amicus dare; potuit & non

dare

Digitized by Google

dare, niſi commilitium auxiſſet. Nobis ita videtur, ſi ante commilitium factum ſit teſtamentum, non eſſe peculij caſtrenſis eam hæreditatem.

COMMINATIONES ſunt minæ iudicis, quæ vim rei iudicatæ non habent, *vt patet per titulum, C. commina. epiſt.*

COMMINISCI *ait Varro*, dictum à con, & mente, cum finguntur in mente, quæ non ſunt. Sic accipi debet, *l.1. in fi. prin. ff. de eo per quem fa ct. erit.* Hinc

COMMENTVM dicitur fictio in mente rei quæ non eſt, *Varroni lib. 5. ling. Lat. Sic accipiendum putem in l. ob hac verba ff. de iis qui not. infa. & l. 2. C. de reb. alien. non alien. & alibi ſæpè.* Vnde non ineptè commentum pro fraude poſuit Pontifex Maximus, *c. peruenit. j. iuncta ibi gl. extra de teſtib. cogen.* Hinc

COMMENTITIVM ius apud Paulum *in l. ſi pœna. 20. ff. de pæn.* interpretatur G. Budæus ibidem, quod figmento, non reipſa ſubſiſtit: id eſt, fictitium, nouum & recens excogitatum, vel non tranſlatitium, non aliunde ſumptum, *ex Sueton. in Claud. cap. 11.*

Commentitiam venditionem *in l. 2. C. ſi aduerſ. vendit.* interpretatur Accurſius commentitiè compoſitam, cum pupillum lædunt, hoc eſt (vt ſignificantiùs rem apertam) fictè coloréque quæſito.

COMMINVS, *in Honorij & Theo. conſt. l. 3. C. de fruct. & libr. exp.* accipi debet pro in præſentia, vbi comminus pro tota die falsò interpretatur Accurſius. Quo verò ſignificatu accipere iidem Impp. eodem accepit & Iuſtin. *l. ſi imperialis. C. de nupt.* Comminus, pro è propinquo ſumitur apud Tertullianum de carne Chriſti. Accedant, ait comminus ad congreſſum. Vnde & pro ſtatim vel ad manus, accipitur, vel præſenti pecunia, *l. ſi quaſi. ff. de pigner. action.* Si quaſi accepturus à debitore tuo comminus pecuniam, reddidiſti ei pignus.

COMMITTERE, *ait Feſtus lib. 3.* propriè eſt ſimul mittere. Nunc eo vtimur & pro facere, aut pro relinquere, aut pro incipere. committere in legem ſtipulationem teſtamentum dicuntur, qui aduerſus legem, ſtipulationem & teſtamentum quid faciunt, *l. non ſolùm §. illud. ff. de lib. leg.* Veteres etiam lege committere dicebant, *M. Fabio. lib. 7. cap. 2.* Lege de ſicariis commiſit L. Varenus. Committere in legem venditionis. eſt quid facere, quo contraueniatur pacto venditioni adiecto: *ſic accipias in l. fi. ff. de leg. commiſſ.* Eodem ferè ſenſu committere in *Pro ſocio* actione, *apud Paulum l. actione §. Labeo. ff. pro ſocio.* committere etiam edictum dicitur ei qui locum facit. *Sic accipitur in l. 3. §. ſi quis ex liberis. ff. de bonor poſſeſſ. contr. tabul. & alibi ſæpiſſimè.* Eodem ſenſu committere ſtipulationem dixit Papinianus, *l. Stichum. 95. ff. de ſolut. ſic l. in cauſæ. ff. de proc.*

Committere quoque animalia dicuntur, quoties inter ſe confligunt, *l. 1. §. cum arietes. ff. ſi quadr. paup. fec. dic.* cùm arietes vel boues commiſiſſent, & alter alterum occidit, &c.

committi etiam ſtipulationem intelligimus, cum id quod per eam promiſſum eſt debetur, toto tit. *ff. de verb. obl.* ſicut pœnam committi, cum incurritur & debetur, *l. 3. ff. eo.* Hinc & commiſſa obligatio, *l. 1. §. vlt. de ſtipul. ſer.* Commiſſa deuotio capitis, *apud Cic. in ea pro Domo*, cum ſe voti reum fateretur, & caput deuotum debere. Eodem ſenſu.

Committere pro delinquere, *l. 1. §. cùm vrbem. ff. de offic. præfect. vrb.*

Committi fiſco ea dicuntur, quæ ob aliquas cauſas fiſco acquiruntur, *vnde tit. D. lib. 39. & C. lib. 4. de vectigal. & commiſſ.* Hinc

COMMISSA dicuntur, *inquit Aſconius*, quæ contra teſtatoris voluntatem facta, aut non facta ab hærede, mulcta aliqua pœnáque ple-

Digitized by Google

ctuntur. Et commiſſa hæreditas, in qua ſupple id cōmiſſum eſt, quamobrem alteri ea debeatur. Atque hinc in Commiſſum res cadere dicuntur, pro quibus vectigal ſolutum non eſt, niſi fortè id publicanus permiſerit, *l. vlt. §. ſi quis. D. de vectig. & commiſſ.* aut res improfeſſæ, id eſt, non inſinuatæ apud publicanos, *l. vlt. §. quoties. D. eod.* Aut denique cauſſa commiſſi eſt, cùm quis hoſtibus aut barbaris arma vendit, ferrum, cotem, *l. cotem. D. eod. l. 1. C. de commerc. & merc.* tum ſi quis aliquid contra præſcriptam legem vendiderit, etiam ſi non hoſtibus, *l. ſi quis. C. de vectig.* Commiſſum autem Græcis dicitur τὸ κλιαποτελώνημα.

Commiſſæ hypothecæ dicuntur Marc. Cicer. in epiſt. ad Fam. quæ creditoris factæ ſunt.

commiſſum factum, pro homicidio poſuiſſe videntur Imperatores, *l. is qui cum telo. C. ad l. Cor. de ſica.*

COMMISSORIA lex, eſt pactio, quæ in venditionibus & oppignorationibus vſurpatur: qua id agitur in venditionibus, vt ſi intra diem ſtatutum emptor pretium non ſoluerit, & venditor rem veniſſe nolit, res nec vendita, nec alienata ſit, *l. 2. & tot. tit. D. de leg. commiſſoria*: in oppignerationibus verò, vt niſi definito tempore ſoluatur debitum, pignus fiat creditoris, *de qua tot. tit. C. de pact. pignorum.* Dicitur autem hæc pactio commiſſoria, quòd qui in eam committit in venditionibus, in vniuerſam venditionem committat, ſiquidem velit venditor totam venditionem haberi pro infecta, *l. 3. & 6. D. de leg. commiſſ.* in pignoribus verò, quod pignus ipſum non ſoluto debito committatur, & liceat illud creditori vendere. Hanc conuentionem quidam volunt ab antiquis dictam fiduciam, *de qua Paul. Sentent. libr. c. tit. de leg. commiſſ. & in his Cuiac. in Parat. Pand.* Hotom. verò *ad tit. Feud. de feudo dato in vic. leg. commiſſ. reprob.* multiplex inter illas eſſe diſcrimē, & fiduciam aliud nihil eſſe, quàm venditionem, quam vulgò cum redimendi facultate factam appellamus. Vide in dictione Fiducia. Vtramque autem legem Conſtant. ſuſtulerat, *l. vnic. C. Theod. de commiſſ. reſcind.* ſed cùm Iuſtinianus eam in venditionibus retinuiſſet, & Conſtantini Conſtitutionem referret, *in l. vltim. C. de pact. pign.* vocem, Pignorum, interpoſuit. In pignoribus certè ob eam cauſſam prohibita videtur. ne quod Principis auctoritate fieri debebat, *l. 1. & paſſ. C. de iur. domin. impetr.* priuatorum pactionibus permiſſum videatur.

COMMODARE in edicto Prætoris, *in l. 1. D. commod. iuncta l. 2. D. ſi cert. pet.* eſt rem vtendam dare vt eadem reſtituatur, finito vſu, in quem data fuit. commodare pro mutuò dare poſuiſſe videntur Impp. *in l. 2. C. de iis, qui ex pub. ratio. mut. pec. lib. 10.* niſi accipientem dicas eandem ſpeciem, idémve aurum redditurum. Potior viſa eſt prior interpretatio, *vt primus articulus illius l. 2. & rubr. docent.* commodare etiam dixerunt Valentinianus & Valens Impp. *l. fund. 4. de fund. patrimon. lib. 11. C.* pro ἐμφυτευτικῶς cedere, iuréque dominij tradere.

COMMODATVM, contractus eſt, quo rem aliquam ita gratis concedimus, vt de ea reſtituenda is qui acceperit teneatur, *l. 1. §. 1. D. de oblig. & act.* Inter commodatum autem & vtendum datum, Labeo quidem ait tantum intereſſe, quantum inter genus & ſpeciem, commodari enim rem mobilem, non etiam ſolis vtendam dari etiam ſoli, ſed (inquit Vlpianus) vt apparet, propriè commodata res dicitur, & quæ ſoli eſt: *idque & Caſſius exiſtimat.* Viuianus etiam habitationem commodari poſſe ait, *l. 1. D. commod.*

commodati natura eſt, vt gratuitò detur vſus rei: alioqui mercede interueniente, locatio erit, vel contractus innominatus, *l. ſi vt certò. §. nunc videndum, D. commodati. §. item is cui. Inſtit. quib. mod. re contrah. oblig.*

COM-

Digitized by Google

COMMODVM notiſſimæ ſignificationis fertur. commodum bonorum poſſeſſionis, *in l. ſed & ſi 5. D. de bon. poſſ. cont. tabul.* dixit Iulianus, quod Paulus adpellauit beneficium, *l. 4. §. fin. D. eod. tit.* Hæc verba, CVM COMMODVM ERIT. ita interpretatur Sulpitius apud Labeonem, *l. auus. 79. D. de iur. dot.* cùm primùm ſine turpitudine & infamia dari poterit. Proculus, cùm ſine incommodo poterit, *l. nepos. 225. D. de verbor. ſignifi.* Apud Paulum, *l. ſi dies 21. D. quando dies legat. ced.* ſignificare videtur Accurſio vtilitatem: B. Briſſonio voluntatem, id eſt, ſi voluerit. Equidem accipi eo ſenſu putem, quo commodè apud Varronem *lib. 6. ling. Lat.* cuius hæc verba ſunt: Igitur de originibus verborum multa qui dixerit commodè, potius boni conſulendum, quàm qui aliquid nequiuerit, negligendum, &c. pro aptè, rectè, & legitimè, legibus moribúſve conſentientibus. Sulpitij ſanè & Proculi interpretationes tametſi diuerſæ, recipiendę tamen ſunt. Verba enim pro re accipienda inter omnes conuenit. Commodum Falcidiæ, quartæ loco eſt apud Hermogenianum, *l. ſi hæres. 9. D. ad leg. Falcid.* Sic Commodum Senatuſconſulti apud Vlpianum, *l. 5. §. ſi quis rogatus. ad fin. D. de donat. inter vir. & vxor.* Commoda præmiorum, pro pecunia, quæ propter coronas præſtari ſolet: idque athletis: qui victores fuerunt in ſacris certaminibus, *l. commodis, 41. D. de re iudic.* Commoda ex tribu, pro liberalitatibus & emolumentis, quæ à tribu obueniunt, *l. patronus. D. de leg. 3.* Cõmoda primipili *in l. pater 23. D. de adim. leg.* & Cõmoda primipilatus, *in l. 1. C. de primipil. li. 12.* dicũtur ſalaria, quę primipilo pręſtantur. Gręcis dicuntur, τὰ λόγῳ παραμυθίας περισχόμενα. Eodem ſenſu Commoda veteranorum dixit Suetonius, *in Nerone cap. 32.*

COMMONITORIVM, *in l. 2. C. Theo. ſi cert. pet. de ſuffrag. l. vnic. C. de ſuffra.* ſignificat adnotationem & ſcripturam ipſam conuentionis. *Nouell. 8.* σύμβολον vocatur. Sunt qui putant ſine ſcriptura fieri eam conuentionem: verius tamen eſt vt ſcriptio fiat. Nam & Κομμονιτόριον, Suidæ ſignificat, ἐπιστολὴν προστακτικὴν ἀποστελλομένην εἰς χώρας, qua quis officij ſuſcepti implendi commonetur. Commonitorij autem formulam poſuit Caſſiodorus *lib. 7. Varia.* Et ita apud B. Auguſtinum *epiſt. 129. & 158.* hoc verbum accipiendum eſt. Symmachus etiam monitorium pro eodem vſurpauit.

COMMORIENTES, *in l. cùm hic ſtatus. § ſi ambo de don. int. vir. & vx.* qui ſimul vel pariter moriuntur.

COMMOVERE limites & terminos, *in l. Manilia, quam refert Arcadius Auguſt. in lib. de limitibus*, eſt loco mouere: quo verbo vſus eſt Tertullian. in libr. de præſcriptione aduerſus hæreticos Qua poteſtate, Apelles, limites meos commoues?

COMMOTIO, pro excitatione principis, cùm quis aduerſus mandata facit, *apud Caſſiodorum lib. 7. Varia. in formula commonitorij.*

COMMVNE dicitur, quod omnes legat: inde lex. Hinc & communis res, quæ eſt vel cum ſocietate, vel ſine ſocietate. Cum ſocietate, veluti inter eos qui eandem rem emerunt: ſine ſocietate, veluti inter eos quibus eadem res teſtamento legata eſt, *l. 2. D. commun. diuid.* Hinc & Commune præceptum adpellatur Papiniano, *l. 1. D. de leg.* Hinc etiam commune ius, quod dupliciter accipitur, aut reſpectu proprij iuris, quod quæque ciuitas ſibi conſtituit, cuiuſmodi ſunt conſuetudines ſingularum ciuitatum, *de quibus loquitur, cap. 1. de conſtitut. libr.* 6. Aut reſpectu iuris gentium, quo omnes populi vtuntur, *l. 1. §. fin. l. omnes populi. 9. D. de iuſtit. & iur.* quod & idcirco κοινὸν νόμιμον appellatur Ariſtoteli. Communi autem iuri priuilegium opponitur, *Papiniano, l. Centurio. 15. D. de vulg. & pupill.* Sícque commune ius, militare, & proprium aduerſa ſunt, *l. conficiuntur. 8. §. ſi miles. D. de iur. codic. Paul. lib. 3. Senten.*

c. ept. titu. 4. §. filiusfamilias. Communi, & reditoris iure vendere ſeparantur, *l. ſi mandat.* 59. *§. creditor. D. de manda.* At propriè communia omnium eſſe dicuntur, quæ naturali iure omnibus parent, vt aër, aqua, &c. *l.* 2. *&* 3. *de rer. diuiſ.* communia prædia accipere debemus, ait Vlpianus, *l. magis puto. §. fin. D. de rebus eor.* ſi pro indiuiſo communia ſint.

Communia quædam naturali iure ſunt omnium, quædam vniuerſitatis, quædam nullius, pleraque ſingulorum, quæ variis ex cauſſis cuique adquiruntur, *l. quædam D. de diuiſ. rerum.*

Communia veſtimenta ſunt, quib. promiſcuè vtitur mulier cum viro, *Vlpian. l. veſtis.* 23. *§. communia. D. de aur. & arg. leg.*

Communes ſunt ſtipulationes, veluti Rem ſaluam fore pupillo, *Pomponius, l. ſtipulationem. §. communes. D. de verb. oblig.*

COMMVNI DIVIDVNDO actio miſtam cauſſam habens, quæ inter eos redditur, inter quos aliquid commune eſt, vt id diuidatur. *§. quædam Inſti. de act.* nec ſolùm redditur in rebus communibus iure ſocietatis, id eſt, inter eos, qui pariter eandem rem emerunt: ſed & ſine ſocietate, veluti inter eos, quibus eadem res teſtamento legata eſt, *l.* 2. D. *commun. diuid.* Atque in hoc iudicium nihil peruenit vltra diuiſionem ipſarum rerum, quæ communes ſint: & ſi quid in his damni datum factúmve eſt; ſiue quid eo nomine, aut abeſt alicui ſociorum aut ad eum peruenit ex re communi, *l.* 3. D. *eod.*

COMMVNITER geſtum, à ſocietate longè remotum eſt & ſine ſocietate fit, *l. nam cum tractatu.* 32. *& l. ſeq. & ſeq.* D. *pro ſoc.*

COMMVNIO alia eſt publica, & naturalis, cuius fit mentio in *l.* 2. *D. de rer. diuiſ. & in §. & quidem. Inſtit. eo. tit.* Vbi quædam naturali iure communia ſunt omnium. Talis publica & naturalis communio, in paucis admodum rebus vix poteſt retineri, nec admittit iudicium diuiſionis, quia in ſimplicitate naturali manet. communio alia eſt priuata & ciuilis, vmbram quandam referens naturalis illius communionis. Hæc admittit diuiſionem de rebus priuatis, & dominio noſtro ſubiectis, etiam vniuerſitatis. Imò requirit neceſſariò iudicium diuiſorium, quoniam communio etiam inter paucos parit diſcordiam, *l. in re commu.* D. *de ſeru. vrb. præd. l. cùm pater. §. dulciſſimis. D. de leg.* 2. Vnde ſatis admonemur, quàm non fuerat poſſibile abſolutam illam, & ſimplicem retinere communionem omnium rerum, vt nonnulli phanatici ſomniant. communionem autem rerum omnium pugnare cum naturali diuinóque iure, Exodi capit. ΟΥ ΚΛΕΙΨΕΙΣ, hoc eſt FVRTVM NON FACIES, nobis oſtenditur. Nam ſi omnes res nobis ſecundum naturam eſſent communes, hoc eſt, ita vnius ſicut alterius, non poſſet committi furtum contra naturam, quia concederentur iure occupanti: vt etiam nunc habemus quaſdam res communes, quæ furtum non admittunt, quoniam furtum committitur duntaxat in rebus alienis, vel alieni iuris, clam domino, *l.* 1. *D. de furt.* Statuitur igitur legitima rerum & dominiorum diuiſio, idque iure gentium, *l. ex hoc iure. D. de iuſt. & iur.* vt vnuſquiſque ſuum habeat, ſitque ſua ſorte contentus: quod Ariſtoteles eleganter ac omnes Romani Iureconſulti probant. reiecta Platonis falſiſſima opinione.

COMPACTVM in conſtitutione diuorum Seueri & Antonini, *l.* 3. *de execut. rei iudic.* ſtructam collatoin vnum conſilio machinationem ſonat. *Liuius lib. 6. vrb. condit.* Vt multò (ait) veriſimilius ſit compacto eam rem, & communi fraude patritiorum actam. Compactum, à cum, & paciſci, éſtque conuentio, vt quis fraudetur.

COMPARATIONIS verbo coemptio ſignificatur, *in l.* 1. *C. vt nemi.*

nemin.lic.in coempt.libr. 10. *& l.* 1. *& fin. C. de quibus mun. cod. l.*57. βασιλικῶν appellatur *συνωνὴ*, *l.*2.*C.vt nemi. lic. in coempt.* Comparationem etiam, *in l.*1.D. *de priuil. cred.* vel (vt eſt in Pand.Florent.) *l. cùm bona.* 16. *D. de rebus auct. iudic. poſ.* accipere debemus æquiparationem. Sed & Comparationem pro præparatione & formatione poſitam, adnotat B.Rhenanus à Tertull. *in li. aduer.Valentin.*

COMPARATIVVM. & ſuperlatiuum, haud perpetuò naturam ſuam ſeruare demonſtrant Doctores, *in l.cùm pater.§. libertis.§.rogo.de leg.* 2. *Alber.*citatis locis indicat, & comparatiuum aſſumere vim poſitiui, & viciſſim hunc naturam cõparatiui, *l. quod Nerua. vide Zaſius. D. depoſit.* vt apud Virg.

Triſtior, & lacrymis oculos ſuffuſa nitentes.

Nec immeritò: nam comparatiuo ſignificationem poſitiui ineſſe adnotat Alciatus, *l. vbi autem in princip. D.de verb.oblig.*

COMPASCVVS ager, in quo vicinis ius eſt communiter compaſcendi. *Cicero in Topic.* Si compaſcuus ager eſt, licet compaſcere. Sic & Feſtus hoc in genere ſcripſit, cõpaſcuus ager, relictus ad paſcendum communiter vicinus *Iſidorus libro* 15. *Etymolog. cap.* 13. Compaſcuus ager, qui à diuiſoribus agrorum relictus eſt ad paſcendum communiter vicinis, *Scæuol.l.penult. D. ſi ſeru. vind.* Plures ſaltum communem, vt ius compaſcendi haberent, mercati ſunt. *Et paulò pòſt.* An pars illorum fundorum aliquid iuris ſecum huius compaſcui traxerit.

COMPASCVA, *Siculo Flacco, in lib. de condit.agror.* genus ſunt quaſi ſubſeciuorum, ſiue loca in quibus proximi quique vicini, id eſt, qui ea contingunt paſcua, ius Paſcendi habent.

COMPEDES vinculum eſt, quo pedes irretiri ſolent. Dicitur COMPEDITVS homo, & Compeditus abſolutè. *§. ſed pœna. Inſtit. de iniur.* Compeditum appellat Theophilus eum, qui in vinculis eſt, & viliſſimo comparatur.

COMPENDIVM eſt breue, & vtile. *Hoſtien. in cap. ſi. text. de dol. & contum. in antiq.* Compendium temporis, *l. debere.§.fin.* D. *de caſt. pecul.* Et compendium itineris dixit Modeſtinus, *l. eundem.*16. *D. de legat.* Et compendium edictorum, pro peremptorio edicto poſuit Vlpianus, *l. nonnunquam. in fin. D. de iudic.* Compendij etiam verbo lucrum ſignificari exiſtimant interpretes, *l. duo ſocietatem.*71.*§. duo.*D. *pro ſocio. l.* 3. *D. de calumniat. l. Iulianus. D. ſi quis omiſſa cauſ. teſt. & alibi ſæpè in Pandect. l. iudices. C. de anno. & tribu. libr.* 10. *l. cùm virum.*16. *C. de fideicommiſſ.* In cita. §§. duob. Iuriſconſ. lucrum à compendio ſeparat: atque id videtur intelligendum, quod querimus parſimonia. In aliis autem locis, μεταφορικῶς pro lucro accipi putem. Quod verbum, à vetere æris penſandi ritu deriuant *Feſtus lib.* 4. *& Varro lib.*4.*ling. Lat.* Huic opponitur Diſpendium, *l. actione.*65. *§. item qui D. pro ſocio.*

COMPENDIARIA, pro breui itinere ponitur, *in l.*4.D. *de itin. actúque priua.* vbi via eleganter ſupprimitur: vt & poſuit apud Nonium Varro: Hoc (inquit) dico compendiaria ſine vlla ſollicitudine, ac moleſtia dicendi poſſe peruenire ad eandem voluptatem.

COMPENDIOSA ſubſtitutio, vide infrà ſubſtitutio.

COMPENSARE eſt, cùm debitum & creditum inter ſe contrahentes contribuunt, *tot.tit.de compenſ.* D. Hinc

COMPENSATIO eſt debiti & crediti inter ſe contributio, id eſt, per æris ſui computationem, ab ære alieno liberatio. *l.*1.*D.de compenſatio.* Compenſatio quandoque etiam ſumitur pro deductione, & retentione, *l. in reſtituenda. C. de hær.pet. l. fructus.* 7. *§. ob dominationes, & l. res iudicata, §.*1. *D. de ſol.matrim.* Hanc tentionem

appellant Vlpianus, *in Inſtit. tit. 6. de dotib. & Iuſtinianus, l. vnic. §. taceat. C. de rei vxo. actio.*

COMPERENDINATIO, eſt vtriſque litigatoribus inuicem ſibi denuntiatio in perendinum diem *Budæus in d. l. fin. ex Aſconio.* Comperendatio diffinitur in quodam lexico τελήμερος ὑπέρθεσις, id eſt, trium dierum dilatio, vnde non immeritò comperendinatam rem, iudicium in tertium diem conſtitutum, Feſtus lib. 6. diffinierit. At quid differat comperendinatio ab ampliatione, vide Ampliatio.

COMPERENDINATI rei dicuntur, qui in criminalibus è cuſtodia dimiſſi, ſuæ ipſius cuſtodiæ commiſſi ſunt, vt aut vrbem carceris loco iuſti habeant, aut aliquam priuatam domum: vt interdum fit ex perſonarum dignitate, & genere cauſſarum. *Bud. in l. poſt e. de orig. iur. D.*

COMPELLERE, notiſſimæ ſignificationis eſt. Hinc

COMPVLSOR, *in l. 3. de luc. ad uoc. li. 12. C. Græcis* ἐξπελεύτης dictus, in Conſtitutione Græca Anaſtaſij Imperatoris, *l. fi. C. de exact. tribut. libr.* 10. qui prouinciales cogebat ad penſitationes ſoluendas: *vt colligitur ex d. l. 3. & fin. Caſſiodorus lib. 1. Var. epiſt. 2.* Quia non iam compulſorem ad te mittimus, ſed vltorem, ſi aliqua credideris ludificatione tardandam.

COMPETERE, verbum Iuriſc. frequens, & familiare, pro aptum & idoneum eſſe. Inde competere libertates dicuntur, quæ ex teſtamento, aliáve cauſſa contingunt, *l. Papinianus. in fin. ff. de inoffic. teſta.* Et competit actio, quæ lege data eſt, & alicui conuenit, vel ex contractu deſcendit, Sic competere certi condictionem dicimus, *l. certi condictio. D. ſi cert. peta.*

COMPETENS iudex dicitur, cuius de re controuerſa iuriſdictio eſt, iuriſve dicendi poteſtas, *l. penult. ff. de iuriſdict. om. iudic.* Competens cautela, *in l. ſi debitori. ff. de iudic.* id eſt, idonea. Competens pœna, congrua, & ſecundum delictum inflicta, *l. 3. C. de lucr. aduocat.* competens tribunal, apud quos ius fuit de re cognoſci, *l. ſed & hæ. §. 1. D. de procurat.* Eodem ſenſu competens forum. *ex Rubr. de foro competenti.* competentes vſuræ. *in l. 1. C. ſi maior. fact. alienati.* congruæ & legitimæ, legéque definitæ.

COMPETENTER, pro eo quod id. idoneè, *c. grauis de reſtit ſpol. in antiq. ſic accipitur. apud Vlp. ſolut. matr. l ſi cum dotem. §. eo autem tempore.* Quatenus, inquit, & filio & patri competenter conſulatur.

COMPETITOR, *apud Vlp. l. generaliter. §. ſpurios, D. de decurion.* is, qui cum aliquo eundem magiſtrum, officium & honorem petit.

COMPILARE, *Feſto aucto. lib. 3.* eſt cogere, & in vnum condere. Compilare iura, & leges, eſt in volumen redigere: quod fecere Tribonianus & collegæ, Compilare etiam ſignificat, vndique ſubripere, & omnia furtim legere, *l. ſacrilegi. D. ad leg. Iul. pecu.* Atque deductum videtur, *vt vult Turneb.* ab Æolico verbo πιλητὴς, id eſt, fur, qui φιλητὴς. Heſiod. dicitur, Hinc

COMPILATOREM eum appellat Iſidorus, *lib. 10.* qui aliena dicta ſuis permiſcet.

COMPINGERE, *apud Vlpianum l. qui res. §. arcam. ff. de ſolut.* eſt componere, & coniungere: quo ſenſu accipitur & apud Virgilium, in Bucol.

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula.

COMPITA, loca quæ ſimul petuntur, hoc eſt, adeuntur per diuerſas vias eodem tendentes, vt ſunt triuia, & quadriuia, in quæ plures coëunt viæ, *ex Varrone lib. 5. ling. Latin. & Seruio in 2. Georgicôn. Sic accipitur in Can. de viro. 12. q. 2.* Larum autem ſedes in compitis erat. Nec in vrbe ſolùm compita fuerunt, verumetiam in lucis. vbi colebantur. Dij. Papinius: *Idcircò acreis molimur cõpita lucis.* Sed & in agris. *Cicer. 2. de legib.* Lucos in agris

in agris habento, & larum ſedes.

COMPLEXVS, *in l. triplici. ff. de verb.ſign.* eſt comprehenſio, cùm vna clauſula complectitur, veluti & nomina & res: qua de re vide infrà, coniunctio.

COMPLVRIVM appellatione quatuor compluréſve contineri liquet, *ex l.ii. qui complures. D. de leg. 2. Vide item Bar. in l. Cod. ſi rector prouinciæ.*

COMPLVRIENS, pro ſæpè, apud catonem poni ſcribit Feſtus. *lib.6.*

COMPLVVIVM, *vt ait Feſtus lib.9.* quò de diuerſis tectis aqua pluuia in eundem locum confluit. *Varro lib.4. de ling. Lat.* Impluuium, quò impluebat: Compluuium, quà compluebat, vtrunque à pluuia; vt illud ſit ſuperior pars, hoc inferior. Compluuium tamen in Vitruuio ea pars eſt tecti in cauædio, quæ pluuiam deiicit. vt, Cum, iiſdem rationibus trabes & compluuia collocantur. Id enim dicit de excurrente parte tecti, & aſſeribus longius proiectis.

COMPONERE, eſt multas res apta quadam cohærentia. & velut harmonia ſimul ponere, cõiungere. & de rebus ſuis diſponere, *in l.12. C. de exhib. reis.* Sic dicimus componi carmina, leges, ædificia, orationes. Vnde pulchra admodum metaphora, componere cenſemur lites, id eſt, concordare, ad bonas conditiones paciſci: quo ſenſu accipitur compoſito *C. de teſtib. li.6.* Compoſitò, aduerbialiter, hoc eſt, ex pacto: cuius oppoſitum eſt. Non ex compoſito. componere etiam ſignificat inſtituere, *vt in l.2. §. poſtea ne diutius. D. de orig. iur.* quo loco compoſitas actiones, pro inſtitutis quibuſdam agendi formis accipere debemus.

COMPOSITOR anni, *apud Cic. lib.2. de Legib.* Feriarum feſtorúmque dierum ratio in liberis, requietẽ habet litium & iurgiorum: in ſeruis operum & laborum: quas compoſito (non compoſitio, vt in vulgatis) anni conferre debet perfectionem operum ruſticorum. Eſt autem Compoſitor, qui componit annum, & ſtatuit, qui dies ſacri & profani ſint. *Victorinus Var. lect. c.6.*

COMPOS mentis, qui ſani animi eſt, *l.3. C. de curat. furioſi.* Terent. in Adelphis:

Vix ſum compos animi. ita ardeo iracundia.

COMPRÆDES, *Feſto lib.3.* eiuſdem rei populo ſponſores.

COMPROMITTERE in arbitrum dicuntur, qui arbitri ſententiæ ſtaturos ſe hinc inde ſub pœna promittunt. *l. ſed ſi.9. D. de arbit.*

COMPROMISSVM, eſt conuentio, qua arbitri ſententiæ ſe obtemperaturos inuicem ſub pœna vterque litigator promittit. *l.1. & 2. C. de arbit.*

Compromiſſum PLENVM. *in l. quod tamen §. plenum. D. de arbitr.* appellatur, quod de rebus controuerſiſque compoſitum eſt, quod & habet doli mentionem, *l. ita tamen. in fin. ff. eod.* Compromiſſum autem ad ſimilitudinem iudiciorum redigitur & ad finiendas lites pertinet *l.1. D. de recept. arbitr.* Vocantur enim litigatores in ius, offertur libellus, dantur dilationes, recipiuntur teſtes, inſtrumenta, dicitur ſententia in compromiſſo, ſicut in iudicio: quod de iis accipi oportet, quando ex compromiſſo ad arbitrum itum eſt, *l. ſocietatem. §. arbitrorum. D. pro ſocio:* Compromitti verò poteſt in duos, vel plures, vt alterutrius, vel cuiuſlibet ſententia valeat, *l. ſed ſi ita compromiſſum. l. non diſtinguemus. §. cùm in plures. D. de recep. arbitr.* Compromitti in plures poteſt, vt vnus ex eius eligatur, qui pronunciet, *l. item ſi vnus. §. item ſi plures ſunt. D. eodem titu.* Compromitti in duos non poteſt ſic, vt ſi diſſentirent, tertium adſumant: niſi nominetur, *d. l. item ſi vnus. §. ſi in duos.* In numero impari rectius compromittitur, quia ſi diſſentiant, maior pars inuenitur, cuius iudicio ſtabitur. *Ibidem §. principaliter tamen.* Vſitatum eſt in duos compromitti, & ſi-

ed by Google

diſſentiant, magiſtratus cogit eos tertiam perſonam eligere, cuius autoritati pareatur, etiam ſi neutri accedat in pronunciatione. *Ibidem.* Si in plures fuerit compromiſſum, ſufficit maioris partis conſenſus, modò ſi omnes adſint. *Ibidem.* §. *fina.* nam ex pluribus arbitris non poteſt vnus ſententiam dicere abſentibus aliis, *l. item ſi vnus.* §. *item ſi plures D. eod. tit.* Quod de arbitris dictum eſt, idem dicendum de pluribus iudicibus datis, *l ſicuti tribu. D. eod. titul.* Compromitti autem de crimine poteſt ciuiliter, *l. quid ergo* §. *ex compromiſſo ff. de his, qui notantur infam.* De famoſo aut publico delicto criminaliter ad arbitrum iri non poteſt, *l. non diſtinguemus.* §. *Iulianus. ff. de recept. arbitr.* At verò Compromiſſum ſoluitur, ſi ex pluribus actoribus, vel reis conuentis, vnus ante ſententiam moriatur, ſi cauſa eſt indiuidua: ſin autem diuidua, recurrendum eſt ad diſtinctionem, *l. quid tamen. in princip. D. eodem titul. gloſſ. & Bartol. in l. diem proferre.* §. 1. *D. eodem.* Nec Compromiſſi generalitas pertinet ad ea, de quibus actum, ſed de quibus diſceptatum eſt *dicto* §. *plenum.*

intra Compromiſſi diem vocatus, qui non adeſt legitima impeditus cauſſa, valetudinis, vel abſentiæ Reipublicæ cauſſa aduerſus pœnæ petitionem tutus eſt, ſi admittat denuò compromitti, *dict. l. quid tamen.* §. *ſi quis ex litigatoribus.* In eum locum iubendi ſunt litigatores adeſſe, de quo actum, vel vbi compromiſſum eſt. *Ibi.* §. *ſi arbiter iuſſerit.* Vocatus in aliquem locum inhoneſtum, non tenetur comparere. *Ibi.* §. *ſed & ſi in aliquem.*

in Compromiſſo dies ſolet conſenſu partium exprimi, intra quem cauſſa definiatur, *l. Pomponius ait.* §. *final. ff. de recept. arbitr.* Quod ſi compromiſſum ſine die confectum eſt, neceſſe eſt arbitrio diem ſtatuere partibus conſentientibus, & ita cauſam diſceptare, *l. ſed ſi compromiſſum. D. eod. tit.*

COMPROMISSI DIEM PROFERRE. Hæc clauſula nullam aliam dat arbitrio facultatem, quàm diem prorogandi. Et ideò conditionem primi compromiſſi, neque minuere, neque mutare poteſt, *l. Labeo ait.* §. *hac autem clauſula. D. eod. titul.* Diem autem arbiter proferre, vel præſens, vel per nuncium, vel per epiſtolam poteſt. *l. diem proferre, in princip.* D. *eod. titul.* Prolato die, cautio primi compromiſſi non abſimilis iterum præſtanda eſt, *d. l. Labeo ait.* §. *fin. & l. ſequ.* Arbiter ita ſumptus ex compromiſſo, vt & Diem referre, in Pande. Flor. proferre poſſit, (hoc eſt, retrò ferre breuiorem ſtatuendo, ad diſceptationem finiendam) hoc quidem facere poteſt inuitis ſeu contradicentibus litigatoribus: referre autem non poteſt, niſi conſentiant, *l. arbiter ita. ff. de recept. arbitr.* Licèt non valeat ſententia arbitri, poteſt tamen prolatio diei valere, *l. Labeo in prin. D. eo. tit.* prorogatio diei non fit conuentione partium in compromiſſo, niſi ſequatur ius arbitri. *l. non diſtinguemus.* §. *dies compromiſſi. ff. eodem titul.*

ex Compromiſſo non naſcitur exceptio ſed pœnæ petitio, *l. 2. ff. de rece. arbitr.* Si in compromiſſo fuerit adiecta pœna, non eſt opus ſtipulatione, aut fideiuſſoribus. Si ſtipulatio, vel cautio fideiuſſoria interuenerit, non eſt neceſſaria pœna ad producendam actionem. *Bartol. in l. diem proferre.* §. *fin. ff. eod. tit.* Ex compromiſſo per pactum nudum confecto, adiecta pœna, competit certi condictio, ſiue certa ſit ſumma, ſiue incerta, in id quod intereſt, *arg. l. fin. ſi quis in ius vocatus non ierit.* Ex compromiſſo per ſtipulationem confecto cum pœna, naſcitur actio ex ſtipulatu, ſi incerta fuerit ſumma: vel certi condictio, ſi certa fuerit. *Inſtitut. de verb. oblig. in princip. &* §. *final.* vbi ſine pœna ſimpliciter ſententia ſtari per ſtipulationem promiſſum eſt, vbi competit incerti actio, hoc eſt, ex ſti-

ſtipulatu. Cùm in compromiſſo neque pœna, neque ſtipulatio fuerit ſubiecta, tunc ſi litigatores ſubſcripſerint ſententiæ, hoc eſt, expreſſè in eam conſenſerint, vel tacitè, id eſt, intra decem dies non contradixerint: & actio in factum naſcitur, & exceptio pacti, *l. ne in arbitru. §. ſi quis autem, & leg. penultima Cod. de recept. arbit.*

in Compromiſſis pœna, vtrùm ſit certa, an incerta, vt putà, quanti ea res erit, nihil intereſt, *l. non autem. ff. eod. tit.* non diſtinguitur, item minor an maior ſit pœna, quàm res de qua agitur, *l. non diſtinguemus. in princi. D. eod. tit.* pœna compromiſſa accipitur non ſolùm numaria, verùm etiam alia res, vice pœnæ promiſſa, *l. litigatores ierunt. §. 1. D. eod. tit.* Item ſi res apud arbitrum depoſitæ ſunt, vel quantitas certa, eo pacto, vt ei daret qui viciſſet, vel vt eam daret, ſi non pareretur ſententiæ. Item, ſi ambo debitores paciſcantur, ne petat, quod ſibi debetur, qui ſententiæ non paruerit. *l. litigatores ierunt §. quid ergo. & §. interdum. ff. eod. tit.*

in compromiſſis ſtipulatio ſub hac conditione tacita committitur: Si ſine dolo malo ſtipulantis factum ſit, *l. ita demum. in princ. D. de recept. arbitr. iunct. l. conditiones extrinſecus. D. de condit. & demonſt.*

in compromiſſo ſi adiiciatur, SI QVID DOLO IN EA RE PACTVM SIT: ex ſtipulatu conueniri, qui dolo fecit, poteſt. Quòd ſi huiuſmodi clauſula adſcripta non eſt, tunc de dolo actio, vel exceptio locum habebit, *d. l. ita demum*.

ſi compromittat mulier alieno nomine, non erit pœna compromiſſa propter interceſſionem, *l. non diſtinguemus. §. ſi mulier. D. de recept. arbitr.*

COMPROMISSARIVS Iudex ex compromiſſo ſumptus, *l. cum leg. D. de arbitr. l. penul. C. de pact. l. fin. C. de teſtibus per l. penult. D. de iudic.* vel ad quem ex compromiſſo itum eſt, *dict. l. ſocietatem l. 76.* vel (vt Suidas diffinit) *ἐκ συναιρέσεως δύο μερῶν μεταξὺ ληφθεὶς διαιτητής.*

COMPVLSOR, vide ſuprà compellere.

COMPVLSORIALES literæ dicuntur, à compellendo, iudex enim appellationis, quoniam ſuperior eſt, compellere ſolet ad hoc inferiorem iudicem, à quo appellatum eſt, vt acta edat cum refutatoriis, *l. à proconſulib. C. de appell. l. vnic. D. de libell. dimiſſ.*

COMPVTARE, *in §. item tria. in fin. Inſtit. de excuſ. tut.* pro ἐι) accipit ibidem Theophilus, quaſi dicas accipitur, intelligitur, cenſenda eſt: Tutela plurium liberorum vna exiſtimanda eſt, *ἐπειδὴ (vt ait Theophil.) καὶ μία νοεῖται*, non tamen inficias eo, quin pro connumerari accipi poſſit.

COMPVTATIO, *in Gordiani Imper. conſtitutione. l. inſtar. C. de iur. fiſc. lib.* 10. Accurſ. pro rationum traditione poni credit: vbi Albericus pro traditione, legit redditione, Bart. Platæus, & Odofredus ibidem pro rationum ſubductione, & ad calculum reuocatione accipiunt. & verius, quam Galli vocant *Compte:* & verbum, Computatio, non ad eum, qui eas ſubducit, & (vt vulgò loquimur) Computum facit, referri debere res ipſa docet.

CONATVM accipere debemus, ad quid faciendum tentationẽ, & periculum, niſum, & experientiam, Græcis πεῖραν, Gallis, *effort a faire quelque choſe.* qui tamen effectum non habuit. *Sic accipi debet in l. 1. in fin. D. quod quique iur.* Diſputatum eſt varíis iuris articulis, an puniendus eſſet conatus, Regulariter definitur non puniri. Ex cauſſis diuerſum ius receptum ſcio, quo in genere librum ſcripſit Felinus Sandæus, quem ſubiecit Titulo de appellat.

CONCAMERATIO, vel (*vt in Pandect. Floren.*) concamaratio, *in l. ſi cui ades. 31. ff. de leg. 3.* ſtructuræ genus, arcuato opere conſtans, *Budæ*

Google

ex Vitruuio libr.6.capit.vltim.

CONCEDERE, generale verbum eſſe, vimque ſecundùm naturam contractus, cui adiungitur, accipere ſcribit Bald. *ad l.non ambiguitur. in fin. ff.de legib.* cui rei conteſtem habet. concedere. pro dare, accipi debet apud Scæuolam. *l. vxor. §.1.ff. de leg.3.* itaque ab eodem apertiſſimè explicatur ibidem, & à Baldo. *d.l.non ambigitur.* quo verbo dominij tranſlatio ſignificatur, ex ſententia eiuſdem Baldi, exiſtimantis hoc ita, ſi cauſa ſubeſſet: vt in legato domus. cauſſa enim (ait) apta erat ad dominij tranſlationem: alioquin committere ſignificat. Eo quoque verbo dominij tranſlatio non ſignificatur, cùm vſufructuarius rem, in qua vtendi fruendi ius habet, alteri fruendam concedit, *l. arboribus §. vſuſfructuarius ff.de vſufr.* At concedere pro remittere dixerunt Impp. *l.omnium. C. de vectig. & commiſſ.* concedere in fatum, pro mori, *accipitur in l.3.C.de iur.delibe.*

concedere, pro permittere, temporarium eſt: cedere, perpetuum, *gl. in verb. portionibus, l.ad eum ff.de donationibus.*

CONCESSVM dicitur, ſicut datum, legatum, donatum, quod deductis omnibus expenſis reliquum eſt, *l.non amplius ff.de leg.1.*

CONCESSIONE generali non continentur ea, quæ quis non eſſet veriſimiliter conceſſurus, *ca. in generali de regul.iur.lib.6. vbi vide gl. & Dynum.*

CONCHA apud Vlpianum, *l. cùm aurum.19. §.penult.ff. de auro & argen. legat.* non eſt margaritæ ſpecies, vt putat ibidem Accurſius, ſed belluæ marinæ genus, quæ margaritas parit, *vt docet Plin. lib. 9. cap. 35.* quàm celerrimè creſcere ait, *eo. lib. c. 36.* Concha etiam aliud ſignificat Marciano, *l.item pictoris. ff. de fun. inſt.* accipitur enim ibidem pro vaſculo pictorio. & teſta conchæ.

CONCHILIVM, *in l. ſacri.6. C.de diuerſ.reſcrip. & l.ſi quis. C.de muſileg. lib.11. & l. 4. C.de veſtibus. holober. eod. libr.* piſcis genus, ex cuius mortui ſucco inficiebantur veſtimenta regia. *Vide Caſſ. lib.1.Var. epiſt. 2.* huius proprietatem fuſiſſimè explicantem, & qua occaſione vſus eius ad artes ſit ductus. conchylia autem à murice ſeparat, *l.ſi quis. C. de murileg.* Sunt tamen, qui dicunt muricem, & conchylium idem eſſe, ſed muricem Latinum κογχύλιον Græcum eſſe: atque ſic videtur vſurpaſſe Caſſiodorus loco præcitato. Hinc

CONCHYLIATVS, conchyliis tinctus. Inter conchyliata autem, & purpurea hoc intereſt, quòd purpureum inficitur purpuræ flore, & buccini ſucco, certo quodam temperamento: in conchyliatis non miſcebatur buccinum, *vt Plinius ſcribit.* In conchyliata veſte cætera eadem ſine buccino, prætereáque eius temperatura, & quæ pro indiuiſo humani potus excremento remedia & medicamina adduntur. ſic enim legi vult Turn.

CONCHYLEGVLOS, qui conchylia legũt, paſſim reperias, quos κογχυλευτὰς *Iuſtinian. in Nouellis* vocat. De his loquitur Caſſio. loco iam citato: Quid enim agunt tot artifices, tot nautarum cateruæ, tot familię ruſticorum?

CONCILIARI ſignificat amore coniungi, amore nuptias, matrimonium contrahere. *in oratione Antonini, l.3.D.de dona.int. vir. & vxor.* Sed & contractis nuptiis, ſi diſſenſerint vir & vxor, & poſtea in mutuam gratiam redierint, conciliari veterib. dicebantur: ídque mulierum plerunque opera fiebat. Vnde

CONCILIATRIX, *Feſto lib.* 3. dicebatur, quæ viris conciliat vxores, & viros vxoribus.

CONCILIVM, *Feſto auctore lib.*3. dicitur à populi conſenſu, ſiue à concalando, id eſt, vocando. Concilium enim veteres dicebant de plebis parte aliqua quæ in foro ad concionem conueniebat. Hinc concilium edicere intelligitur, qui non vniuerſum populum, ſed partem aliquam adeſſe

Digitized by Google

deſſe iubet, *vt ait Lælius Felix apu Gellium, lib. 15. c. 27.* concilium autem aduocare, ſeu conuocare dicitur Tribun. pleb. qui concionem ad plebem habiturus eſſet, *Cic. in Vatin.* Num quando tibi moram attulerit, quò minus concilium aduocares, legémque ferres, quòd eo die ſcires de cœlo eſſe ſeruatum. Hinc concilij nomen pro ſynodo, quod tractum eſſe Gratianus ſcribit, *c. 15. diſtinct.* ex more Romano. tempore enim, quo agebantur cauſſæ, conueniebant omnes in vnum, & communi intentione tractabant, &c. *vt eſt apud Iſid. li. 6. Etymol. c.* 18. Quo autem tempore cœperint concilia, quæve, & quanta ſit eorum auctoritas, *docetur c. 1. & 2. diſtinct.* 15. Eorum cautiones pro legibus haberi Iuſtinianus iuſſit, *Nouell.* 131.

CONCILIABVLVM, à municipio, colonia, oppido, præfectura, vico, caſtellóque ſeparatur, *Paul. lib. 14. Sent. tit.* 6. quid ſit, diſces ex I. Frontino, libr. de limitibus agr. de controuerſia territorij loquente. conciliabulum interpretatur Feſtus, *libro* 3. locum vbi in concilium conuenitur, quo verbo vſus eſt C. Gracchus *apud Gellium libro 1. cap. 7.* Per conciliabula autem, & fora, Liuius intellexiſſe videtur omnia, quæ extra vrbem erant maiora & minora oppida, caſtella, loca, in quibus eſſent conuentus aliqui iuridici, In genere tamen conciliabula loca fuerunt, in quibus ius diceretur, quæ foris erant inferiora.

CONCINNARE, *vt ait Feſtus*, eſt aptè componere. Quandoque veteres vſurpabant pro facere. Plautus in captiu. *Qui me inſanum dictis concinnat ſuis.* Aliquando etiam concinnare is dicitur, qui rem effictis mendaciis, omnibus lenociniis perpolit: à vocabulo cinnus, ducta metaphora, qui apud veteres, vt refert Nonius, potionis genus ex multis liquoribus confectum dici ſolebat. Hinc

CONCINNATORES cauſſarum vt habent vulg. exemplaria, *in l. ne quicquam. §. circa aduocatos. ff. de offic. proconſ.* quam etiam lectionem agnoſcere videtur Alexand. ab Alex. *lib. 4. Gen. dier. cap.* 15. ij ſunt, vt idem ait, qui nouas lites ſimulatis captionibus, & cauillis improbis in longum ducere moliebantur, cùm ſibi agere iure non liceret.

CONCIPERE, eſt ad certam formulam exprimere, *Budæo l. iuſiurandum. 34. ff. d. iureiur.* ſicque accipiendum putat, *in l. quicquid. ff. de verbor. oblig.* Equidem verbum concipere, ſignificare ibidem putem, aliquid animo adprehendere, tum mente concepta exprimere, & certis verbis comprehendere. Vnde concipere libellos appellatorios, *l. 1. in fin. ff. de appel.* & Concipere iuſiurandum, pro certam iuſiurandi formulam præſcribere, *l. 34. §. fi. de qualit. & §. pen. ff. de iureiur.* Cic. de Offic. 3. Quod ex animi tui ſententia iuraueris, ſicut verbis concipitur iure noſtro, id non facere, periurium eſt. Hinc Concipere ſtipulationem *apud Vlpia. l. 61. 71. & 115. ff. de verb. obl. & l. 99.* ſtipulatori liberum fuit, verba latè concipere. Et concipere vadimonium. *apud Cice. l. 2. ad Q. fratrem.* Negat enim in tanta multitudine eorum, qui vnà eſſent, quenquam eſſe, qui vadimonium concipere poſſet.

Conceptis verbis iurare, id eſt, dictatio à deferente iuramentum. *Bud. dict. l. iuſiurandum.* Idem adpellatur, præire verba iuriſiurandi. Conceptis verbis peierare, eſt inexpiabili periurio, ſeſe contaminare. *Bud. in l. iuſiurandum, & ad pecunias, D. eod.*

CONCEPTIO dicitur formula apud Paulum, *l. libellorum in princip. D. de accuſat. & Ciceronem lib. 2. de inuentione.* Et omnis conceptio priuatorum iudiciorum concipitur. Sic Stipulatio dicitur conceptio verborum, *l. ſtipulationum. 5. §. 1. ff. de verbor. obligat.* Conceptio iuriſiurandi *apud Vlpianum, l. iuſiurandum. 34. §. ſi de qualitate. ff. de iureiurand.* Con-

Digitized by Google

ceptionem autem à formulis ſeparat Paulus noſter, *in li. Sentent. l. actio. 47. ff. de neg. geſt.* & pro inſtitutione, & compoſitione, & expreſſione poſuiſſe videtur.

CONCEPTÆ in bonum & æquum, actiones, *apud Gaium*, *l. eas.* 8. *D. de cap. min.* ſunt quæ ex bona fide deſcendunt, quæve bonæ ſunt fidei, cuiuſmodi eſt actio de dote. conceptæ in rem ſtipulationes, *l.* 5. *D. de vſufru. quemadmodum caueat.* Concepta pœnæ nomine actio, quæ ex delicto naſcitur, *l. præter.* 9. *§. fin. ff. de reb. auct. iudi. poſſid.* Concepta in dolum actio, dicitur in factum, *l. huius actionis* 9. *ff. quod falſ. tut. auct.* Eodem ſenſu accipitur *apud Iul. Paul. lib.* 5. *Sent. tit.* 27. Conceptum furtum, *(vt Iuſtinianus diffinit, in §. conceptum. Inſtit. de oblig. quæ ex delict. naſcunt.)* cùm apud aliquem, teſtibus præſentibus, furtiua res quæſita & inuenta ſit quam diffinitionem ſumpſit ex libr. 2. Sent. Paul. tit. 31. cui adiecit: Teſtibus præſentibus. ſic ſumitur hoc verbum in his verbis legis XII. Tab. Tignum iunctum ædibus, vineáque concaptum, ne ſoluito. Concaptum enim vetuſtè pro conceptum. vide Tignum. Conceptæ feriæ. *Varro libr.* 5. *ling.* indictæ, & lege, aut à principe præſcriptæ. Et conceptiuus dies ibidem.

CONCLAVE in edicto Prætoris, *l.* 1. *D. de vent. inſpic. & l. quod conclaue. D. de damn. infect.* locus ſecretior domus. Terentius in Eunuch.

Dum apparatur virgo in conclaui ſedet.

Conclauia eodem ſenſu dixere Varro, & Feſtus.

CONCRATITIVS paries, idem qui intergerinus, id eſt, paries cratitius, ſiue ex aſſeribus in modum cratis textus, inter duos communis. *Papi. in l. ſi fratres. §. item Mela pro ſocio.* Si vicini ſemipedes inter ſe contulerunt, vt ibi concratitium parietem inter ſe ædificarent, ad onera vtriuſque ſuſtinenda. Alij cratitium legunt, ſed malè. Vide intergerinus.

CONCVBINA, eſt mulier, quæ conſuetudinis, non matrimonij cauſſa retinetur, *arg. l.* 34. *D. de adul.* Vel dicebatur ea, quam quis non mariti animo, ſed concubitus tantùm cauſſa, ſine ſtupri tamen crimine, flagitióve domi habebat. Huius autem diffinitionis particulas & rationes fuſiſſimè explicat Hotoman. in Comment. iuris. A Græcis παλλακὴ dicitur. Atque de hac extant duo tit. D. & C. de concub. Labeo apud Paulum *l.* 44. D. *de verb. ſignific.* vero nomine Amicam appellari ait. In veteribus inſcriptionibus, Viceconiux appellatur: vxorem enim imitatur. Eam ab vxore ſolo delicto ſeparari placuit Paulo, *lib.* 2. *Sentent. tit.* 20. quo loco quædam exemplaria habent delectione, alia derelicto, alia delicto, alia delectu: & hanc poſteriorem probant Iac. Cuiacius, & F. Hotomanus, moti Pauli reſponſo, *l. pen. D. de concubinis,* quæ lectio etſi probari poſſit, ea tamen, quæ delicto habet, reiicienda non eſt, *ex Sententia Pauli, libro* 2. *tit.* 20. Cum vxore enim concubinam habendam non eſſe ſcribit. Harum autem aliæ libertæ fuerunt aliæ ingenuæ, aliæ ſeruæ. *de quib. vide in d. titu.* In quibus autem vxor à concubina differat: vide apud Hoto. loco præcitato, ſex earum differentias explicantem. vide Pellex.

CONCVBINATVS, ea coniunctio ſine matrimonio dici cœpit, *l. ſi prædia.* D. *de donat. inter vir. & vx. & l. fin. D. de diuort. l.* 3. D. *de concub.*

CONCVRATORES, qui ſimul eandem curam adminiſtrant, *l. actus.* 19. *D. de admin. tuto. l.* 3. *§. quæri D. de ſuſpe. tut.*

CONCVRRERE dicuntur collegatarij, cùm eadem res iis in ſolidum legata fuit, *l.* 1. *§. interdum in ſi.* Cùm primùm itaque non inueniet alter eum, qui ſibi concurrat, ſolus vtetur in totum.

CONCVRRENS quantitas, *in l.*

Digitized by Google

in l.cùm alter. D.de compenſa. dicitur quæ vtrinque æqua eſt, *vt probari poteſt ex l.12.D. eo.*

CONCVRSV partes habere dicuntur in legatis, quibus eadem res, vel ſint duo vel plures, in ſolidum legata fuit, *l.1.§. interdum.D. de vſuſr. adcreſ.l. planè. §. ſi coniunctim* D.*de leg.*1. Atque hi legatarij re coniuncti dicuntur: alij, quorum partes ab initio factæ ſunt, verbis coniuncti *l.re coniuncti.*89.D.*de l.*3.*l. triplici. D. de verbor. ſignific.* Vide infrà, coniunctio.

CONCVTERE, eſt terrore poteſtatis aliquid ab aliquo extorquere. *ſic accipitur in l.illicita.*5.*§.illicita ff. de offic. præſid. & l.*4.*C.ad l.Iul. repet. Cic. Tuſc.* 4. Terror definitur metus concutiens. Hinc

CONCVSSIONIS crimen contrahitur, quoties aliquid terrore poteſtatis illicitè extorquetur, & auffertur, *l.1. & 2. de concuſſ. l. 3. C.de cond. ob turp. cauſſ.* Sed & quod per euidentem calumniam ſpecie tranſactionis extorquetur, in concuſſionis crimen cadit, *l. 1. §. penult.ff. de calumn.* Concuſſionis rei ſunt, pœnáque legis Corneliæ teneri iubentur, qui in accuſationem innocentium coierint, &c.*l.2.de concuſſ.D.*

CONDEMNARE, pro condemnationem aduerſus aliquem obtinere, & (vt Iuriſconſ. loquuntur) iudicatum debitorem facere, *l. 2. D. de admin.tut.* Si tutor condemnauit, ſiue ipſe condemnatus eſt. *Sic l.furti 6.§. mandati.* D. *de iis, qui not. infam.* Cicero pro Roſcio Com. hunc per iudicem condemnabis. Eodem ſenſu Condemnationem facere dixit Gordianus.*l. quamuis.*8. *C. de pigno.* Condemnari ſummæ, pro, in ſummam, accipere debemus apud Pomponium, *leg.ſed hoc ita. 22.ff. de re iudic.* & pecuniæ dixit Paulus, *l.ſi ita 35.ff. de oper.libert.* condemnare ſponſionis apud M. Ciceronem in Ora. pro Cæcinna, pro eo, quod dicimus, ob ſponſionem factam. condemnare reliquo, *l.1.D.arbo furt.caſa.* Sed Trebatius ita vtramque dandam, vt iudex in poſteriore deducat id, quod ex prima conſecutus ſit & reliquo condemnet. Sunt tamen qui ibi legant, ex reliquo.

CONDEMNATVM accipere debemus eum, qui ritè condemnatus eſt, vt ſententia valeat. cæterùm, ſi aliqua ratione ſententia nullius momenti ſit, dicendum eſt, condemnationis verbum non tenere, *Vlpian.l.* 4.*§.condemnatum.ff.de re iud.* Sic damnatus ille cenſendus eſt, ſi ſententia teneat, *l.2.§.fin.ff. de pœn.*

Condemnatus certam quantitatem, *l.fideiuſſor.*45.D.*de fideiuſſ.* certam pecuniam, *l.poſt mortem.* 5.D.*quand.ex fact.tut.* quibus locis eleganter per ἔκλειψιν ſupprimitur præpoſitio in, vel ad quas vulgatis codicibus interiecerunt, qui elegans hoc dicendi genus non norunt. Vocum autem multarum ἐκλείψεις videas in Pandectarum ſeu Digeſtorum libris.

CONDICERE, *Feſto lib.*3. eſt dicendo denunciare: hinc Impe.*§.appellamus Inſt.de act.* Condiſcere priſca lingua, eſt denunciare: nunc verò abuſiuè diximus. Condictionem, actionem in perſonam eſſe, qua actor intendit, dari ſibi oportere. nulla enim hoc tempore eo nomine denuntiatio fit. Condicere etiam eſt ſimul dicere vt fit in pactionibus. *Pompon.l.66.D. de contrah. empt.* In vendendo fundo, quædam, etiamſi non condicantur, præſtanda ſunt. Hinc condictum *Feſtus lib.5.* interpretatur ſimul dictum. condicere igitur eſt, diem locúmque communi conſenſu conſtituere, quo quid fiat. Sic *Cicero* condicere alicui cœnam, pro indicere cœnam, & denuntiare ſe affuturum, non vt vulgo placet, pro inuitare ad cœnam: Craſſus (inquit ille, in epiſtol. ad Lentulum) vt quaſi teſtata pop. Roman. eſſet noſtra gratia penè à meis laribus in prouinciam eſt profectus. Nam cùm mihi condixiſſet, cœnauit apud me, in mei generi Craſſipedis hortis. *Suet. etiam in Tiber.* eo ſignificatu vſurpauit: Clau-

Digitized by Google

dio libidinoſo ac prodigo ſeni cœnam ea lege condixit, ne quid ex conſuetudine immutaret: aut demeret. Sed & in libris Iuriſconſultorum CONDICTIO (*vt ibidem Feſtus ſcribit*) in diem certum eius rei, qua de agitur, denunciatio. Moris enim fuiſſe, vt iudicio à Prætore conſtituto, diem ex ſuo commodo litigatores ſumerent. quo in iudicium venirent, vetera illa demonſtrant *apud Plautum in Curculione, & Gellium libr.* 16. *ca.* 3. Si ſtatus condictúſve dies cum hoſte. Itaque Condicere aliud ferè nihil eſt, quàm denunciare, *vt liquet ex Cice. loco in Orat. pro Commodo.* Quod temerè commiſiſſes in iudicium, vt denunciares, rogaſti vt ignoſceret, te adfuturum negaſti. *Hinc Aſconius Verrina* 3. Comperendinatio eſt, ab vtriſque litigatoribus inuicem ſibi denunciatio in perendinum diem. namque cùm in rem aliquam agerent litigatores, & pœna ſe ſacramenti peterent, poſcebant iudicem, qui dabatur poſt tertium diem: (ſic enim legendum, non triceſimum) quo dato, deinde inter ſe in perendinum diem, vt ad iudicium venirent, renunciabant. Eodem pertinent illæ notæ apud Valerium Probum, I. D. T. S. P. In diem tertium ſiue perendinum.

CONDICTIO in perſonam actio eſt, hócq; verbo ſignificatur omnis formula, qua intendimus dari, aut fieri oportere, *Inſtitu. de action.* §. *appellamus. & ibi Theophil.* ea tamen, qua ex mutui cauſſa intendimus dari oportere, hoc proprio ſignata nomine eſt, *vt refertur ibid. ſtatim initio tit. quib. mod. re. contr. obl.* & Græci definiunt condictionem, τὸν ἀπαιτητικὸν λόγον τῷ οἰκείῳ δανείῳ. Et huius plerunque hæc in iure formula eſt. Si paret dare oportere.

Condictio ſemper eſt dicta actio in perſonam, *l. actionum.* 25. D. *de oblig. & act.* ſicut & nunc eam ſignificationem retinet. Hoc tantùm intereſt, quod ſolennis olim obſeruabatur, quæ noſtris quoque temporibus eſt conuenientiſſima, *per l. quidam.* D. *de ſeru. vrb. Theoph. in* §. *appellamus. Inſtitut. de exception.* demptis verborum formulis: vt, cùm quis perſonaliter eſſet obligatus, tum is ſolebat admoneri, denunciato die, quo aut ſoluendum, aut in iudicio ſiſtendum illi eſſet. Commeminere huius rei etiam Accurſ. Angel. & Iaſ. *d.* §. *appellamus.* Notandum autem id factum adhibito ſaltem vno teſte, ſecundum formam prædictam.

Condictio quædam eſt certi, quædem incerti. Condictioné certi appellat. Vlp. *l. certi condict. D. ſi cert. pet.* quæ competit ex omni cauſſa, ex omni obligatione, ex qua certum petitur, ſiue ex certo contractu, ſiue ex incerto. Certi condictionem in generalem, & ſpecialem quidam deducunt, *vt ſcribit Accurſ. libr.* I. *D. ſi cert. petat.* quam diuiſionem probat Bartol. *dict. l. certi.* aliis vnam tantùm eſſe aientibus, vtri verius dixerint, ipſe diſpice. Condictio incerti, per quam incertum petitur, quam commemorat Paulus, *l. ſi tibi.* 8. *ff. de action. empt.* vt ſeruitus imponatur, quæ debebatur, vel vt condicatur liberatio *l. ſi hæres.* 5. D. *eo.* Atque illius quidem hæc formula eſt, SI PATERET Aurelium Licinio ſtipulanti, centum ſpopondiſſe, tum Aurelius centum Licinio dare damnas eſto. Huius verò hæc: SI PATERET Æmilium Cornelio ſtipulanti hominem ſpopondiſſe, tum quantum ex eo ſtipulatu Cornelio Æmilium dare facere oportebit, tanti Æmilius damnetur.

Condictiones in iure noſtro variæ memorantur. Quædam enim appellatur Condictio, ex lege, quæ aliàs Condictitia EX LEGE nominatur. §. *tripli. &* §. *ſeq. Inſtit. de act.* locum habet quoties ex noua lege deſcendit obligatio, nec in eadem lege cautum eſt, quo genere actionum experiatur, quæ pro varietate cauſſarum, nunc ex contractu, nunc ex delicto naſcitur, & ſic non ſtatuitur vel cauetur, qua actione agatur. *vide l.* I. *D. de cond. ex lege. Hinc condictio ex l. Iulia*

l. de

l.dotalem.l.ſi verò. & ſequen. D. ſolut. matrimo. condictio ex lege Cincia, *l. 21.D.de donat.*

condictio FVRTIVA competit domino rei contra furem, eiúſque ſucceſſores.ad ipſam rem perſequendam,vel æſtimationem eius, quanti plurimi fuerit, poſtquam ablata fuit, eò,quòd fur ſemper eſt,& fuit in mora. *Vide tit.D.de condict.furt.*

condictio INDEBITI competit ei,qui per errorem indebitam pecuniam ſoluit alicui, credens ei teneri,cùm non teneatur, vel cùm à procuratore ſuo ſoluta eſſet, ipſo ignorante:*vt liquet. D.de iur. & fact.ignora.l.iuris ignorantia.Vide etiam tot.titu.l.de condict.indebit.C.& D.*

condictio LIBERATIONIS competit ei, qui quod omninò non debuit,promiſit.

condictio CAVSSA DATI, cauſſa non ſecuta, actio eſt in perſonam, per quam repetuntur ſcilicet cauſſa data, id eſt, ſub cauſſà, *vt eſt ſcriptum. l. penul.hoc tit.* quod Græci, ὅτι τῆ συνθήκῃ,ſi ea cauſſa ſecuta non ſit, cauſſa do, quod do, vt Romam eas. cauſſa non ſequitur, ſi non Romam eas. Eadem dicitur,Condictio ob cauſſam,vel condictio ob rem dati,re non ſecuta, ſimilis condictioni ex mutuo,vel potiùs condictio ex pro mutuo. Quid enim aliud eſt quod ob rem datur, quàm prorogatio ſiue datio in anteceſſum? Omnis autem prorogatio promutuum. Condictio verò ob cauſſam datorum, *vt vult Azo. eo. titul.* locum habet. vbicunque duo contractus innominati interueniunt, ſcilicet,do vt des, facio vt facias. In illo autem contractu innominato,ſcilicet do vt des, datur actio de dolo. Et prout alij dicunt, tunc competit ad rem petendam. quæ ob cauſſam honeſtam, vt potè in cauſſam futuram vel præteritam, data eſt, cauſſa non ſecuta.Poteſt enim condici cauſſa non ſecuta, ſi pœnituerit dantem re integra. Si verò dediſti decem,vt Bononiam item. & aliquid. quod erogaui ad profectionem, exprimam, habes condictionem, ita tamen, vt præſtetur mihi indemnitas.Quia autem ex obligatione, quæ re contrahitur,& non conſenſu,perficitur hæc condictio,minima eſt, quia res ad aliquem profecta ſine conſenſu vtriuſque,contra eundem aſſenſum petitur & repetitur.

condictio OB TVRPEM CAVSSAM, eſt, per quam repetimus ea, quæ dedimus alteri, cauſſa etiam ſecuta,ob quam data ſunt, ſi turpitudo tantùm ex parte accipientis verſetur. Alioquin,ſi ex parte dantis,vel ſi vtriuſque,repeti non poteſt, quia in pari cauſſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis,*ca.in pari.de reg. iur.libr.6.& ſecundum Azonem.eod.ti.* ponitur exemplum:Ego dedi tibi, vt ſacrilegium non faceres: ab hoc enim debuiſti abſtinere, nullo tibi dato. Et ideò etiam cauſſa ſecuta poſſum petere quod tibi dedi. Eſt & de condictione ob iniuſtam cauſſam. In hac cauſſa pro principio accipitur, vt ſi quid detur ex ſtipulatione per vim extorta:in illa pro fine, vt ſi quid detur, vt contingat aliquid quod ſit contra bonos mores: *vide D.de cond. ob turp.vel iniuſt.cauſ.*

Condictio SINE CAVSSA competit, quando aliquid primò ex iuſta cauſſa eſt apud alterum.ſed poſtea per aliquem effectum eſſe non debet. Verbi gratia: Mutuaſti mihi centum, feci tibi inſtrumentum, in quo confeſſus me tibi teneri, ſoluo tibi: modò inſtrumentum obligatorium eſt apud te ſine cauſſa: per quã repetam ipſum. Competit ergo condictio ſine cauſſa,finita cauſſa,ex qua res ad aliquem peruenit ex contractu,qui iam finitus eſt, vnde videtur deſcendére,nec inde, quòd expirauit, adhuc cauſſam ſubſiſtendi habere. Item, ſi ſine cauſſa penes te res eſt, quam non habes per contractum, & ita nec ex contractu,nec ex maleficio es obligatus mihi. Etiam locum habet,vbicunq; ſine cauſſa aliquid,quod apud te eſt, mea intereſt me habere: *qua de re extat ti.de condict.ſine cau.D.*

Digitized by Google

Condictio TRITICIARIA, ſiue Triticiana, arbitraria eſt, quia æſtimat in ea iudex rem arbitrio ſuo quæ petitur, habita ratione loci & temporis. Datur ergo eius rei quæ petitur æſtimandæ cauſſa. Porrò æſtimationem recipiunt res omnes, præter pecuniam numeratam. nam æſtimat ipſa res cæteras, non æſtimatur, aut ſaltem non indiget æſtimatore, cùm ſit eius æſtimatio conſtans & certa: ea re pecunia numerata in condictionem triticariam non cadit: cæteræ res omnes cadunt, quæ pondere vel menſura conſtant, mobiles, vel immobiles, corporales, vel incorporales, & fundi, ſiue proprietas debeatur fortè ex teſtamento, vel ex ſtipulatione, ſiue emphyteuſis, & res etiam ſua, ex cauſis quibus rem ſuam dominus condicere poteſt: quod ita enumeratis variis generibus rerum Vlpianus exequitur, *l. 1. ff. eo.* propterea quòd dubitari poterat, an tot res complecteretur condictio quæ nomen à tritico habet. Sed inditum eſt nomen tale caſu quodam, *vt adnotat Cuiacius in Paratit. l. ex Stephano*, quia in antiqua formula huiuſce condictionis, quoties ſcilicet ſua cuique actioni conſtituta erat formula, tritici fiebat mentio: propterea quòd qui hanc actionem ſibi dari priùs poſtulauerat, fortè ei res erat de æſtimando tritico. Quoniam autem notatu hoc dignum eſt nec à quoquam adhuc adnotatum, apponam ipſa Græcorum verba: *ἰστέον δ' ὥς φησιν ὁ Στέφανος ἐν ταῖς παραγραφαῖς, οὕτω λέγεται τριτικιάριος, ἐπειδὴ ἐν τῷ κατὰ τὸ πάλαι πολιτευομένῳ αὐτῇ φόρμουλα, τριτίκου ἐνέκειτο μνήμη, ὅδε λέγει τοιοῦτον ὅτι ἐν τῇ παλαιᾷ φόρμουλα καὶ τῷ τύπῳ αὐτῇ, ἡνίκα τὴν ἀρχὴν ἐτυπώθη παρὰ τῶν νομικῶν, μνεία γέγονε τριτίκου ἤγουν σίτου, τυχὸν ἀνάγοντος τινὸς σῖτον αὐτῷ διαφέροντα κατέχειν τινὰ παρὰ τὸν νόμον καὶ πρὸς τὸ τοιοῦτον φάκτον τυπωθέντος τῆς τριτικιαρίας κονδικτικίου.* Triticariæ autem condictionis & condictionis certi, longè alia ratio eſt, licet deſcendat vtraque ex eadem cauſſa: nam per illam omnes res certæ vel incertæ petuntur: per hanc condictionem certi, id eſt, ſi certum petetur. non, non res incorporales ſiue incertæ: hæc enim actio eſt ſtricta, id eſt, ſeruis in ea iudex ſcripturæ contractus, & petitioni actoris, ſui arbitrij impos.

Condictio EX SCRIPTVRA. *Inſtit. de liter. oblig. & l. 24. C. de non numer. pecun.* actio in perſonam, per quam is, qui ſe pecuniam alicui debere ſcripſit, ſiue ea numerata ſit, ſiue non ſit, ſoluere cogitur: dum tamen ſi data pecunia, actio poſt biennium intendatur. nam anteà non numeratæ pecuniæ exceptione excluditur.

Condictionis actionem dixit Antoninus *l. 1. C. de condictio. indeb.* Et condictionis ius idem, *l. 1. C. de cond. ob cauſ.*

CONDICTITIA actio, qua quid repetitur, *l. qui ſe. 7. de condict. cauſ. dat. cauſ. non ſequ. & alibi ſæpè.* Condictitia ſimpliciter, *l. ſi duo. 13. §. Iulianus. ff. de iureiur.* Atque nihil aliud eſt, quàm condictio.

CONDICTITIA ex lege, pro condictio ex lege, *§. tripli. Inſtit. de action.* Ex qua proculdubio eſt ex lege condictitiam emanare, *& §. ſeq.* Item ex lege condictitia ex noſtra conſtitutione oritur, quadrupli condemnationem imponens. ſic enim vtrobique legendum, *auctoribus vet. libr.*

CONDITIO, ſiue (*vt in Pandect. Floren.*) Condicio, variè à variis diffinitur. conditio, *ait Accurſius rubr. ff. de condict. & demonſtr.* eſt ſuſpenſio, cuius de futuro defectus, vel confirmatio pendet. quam diffinitionem Azo *in Summ. C. de condit. infert.* probat, apud quem conſummatio, pro confirmatio legitur. *Bartol. l. 1. ff. de cond. & demonſt.* reiicit eam diffinitionem, dátque aliam in hæc verba: Conditio eſt quidam futurus euentus, in quem diſpoſitio ſuſpenditur. *Alciatus l. debitori. C. de pact.* ait eſſe qualitatem qua quid condi, id eſt, fieri actum eſt. *Hotomanus*, Conditio, *inquit*, eſt lex negotio adpoſita, vnde ipſius euentus

Digitized by Google

euentus pendet. Equidem Bartoli diſfinitionem veram putem, *l. vnic. §. ſin autem aliquid. ſub condi. C. de cadu. toll. iuncta l. cùm ad præſens 37. ff. ſi cert. pet.* Euentui ſubiicit *d. §. ſin autem aliquid.* & poteſtatiuas, & fortuitas & mixtas. Lex verò, in facto, *ff. de cond. & demonſt.* in euentu ponit, quæ obtingunt, id eſt, fortuitæ ſunt. Ideóque ita diffinire tentabam. conditio eſt lex adpoſita hominum actibus, eos ſuſpendens.

conditionum variæ ſunt diuiſiones. Iuſtinianus *d. l. vnic. §. ſin autem. aliquid.* deducit in poteſtatiuas, caſuales & mixtas. Ac poteſtatiuas quidem, quæ *in l. 11. ff. de cond. & demonſt.* promiſcuè appellantur, quòd poteſtatiuarum nulla ferè ſit quæ & non poſſit eſſe non poteſtatiua, *l. 4. §. puta. ff. de hære. inſtru.* Caſuales verò non promiſcuas: nam caſualis quæ eſt, non poteſt eſſe poteſtatiua: veluti, Si fulſerit cras, ſi tonuerit. At miſtas, non eas quas vulgò malè accipiunt pro promiſcuis, ſed eas potiùs cuius euentus pendet ex caſu: veluti, Si Titio reuerſo ab hoſtibus 10. dederit. Communis igitur, non promiſcua. *Hac Cuiac. Obſer. li. 4.*

conditionum (*ait Paulus li. 3. Sentent. tit. 4.*) duo ſunt genera: aut enim poſſibilis eſt, aut impoſſibilis. Poſſibilis eſt, quæ per rerum naturam admitti poteſt: impoſſibilis quæ non poteſt. Quarum altera ex euentu expectatur. altera ſubmouetur. *& vide Viglium. §. impoſſibilis. Inſtit. de hæred. inſtit.*

conditio alia certa eſt, alia incerta. certa conditio eſt, quæ omni modo extatura eſt: veluti, Si intra Kalendas digito cælum non tetigero, *l. in illa ſtipulatione. ff. de verb. oblig.* Item, ſiue nauis ex Aſia venerit, ſiue non venerit, *l. neceſſariò. 8. §. 2. ff. de peric. & commod.* Incerta conditio eſt, quæ an impleatur incertum eſt: vt, Si nauis ex Aſia venerit. Dubium eſt enim, vtrum ventura ſit nauis, an non.

Conditiones vel in præſens, vel in præteritum, vel in futurum conferuntur. Sed eæ demum poteſtatem conditionum obtinent, id eſt, in euentum aliquem negotium ſuſpendunt, quæ in futurum conferuntur, *l. cùm ad præſens. & l. itaque. ff. de reb. cred.* Quæ conferuntur in futurum, aliæ in caſum & euentum incertum, aliæ in arbitrium conferuntur. Illas caſuales, has poteſtatiuas adpellauit Iuſtinianus: *d. § ſin autem aliquid.* Quæ in arbitrio noſtro ſitæ ſunt, promiſcuas vocat *Paulus. l. ſi tam facta. §. 1. ff. de cond. & demonſt.* conditiones prætereà facti eſſe dicuntur, quæ in facto conſiſtunt, & in faciendo verſantur, ad differentiam earum quæ in dando conſiſtunt, *l. ſi cui purè. §. 1. ff. ad Trebel. l. ſi ſeruus. ff. de ſolutio.* Quædam verò conditiones iuris ſunt, id eſt, ex iure veniunt, *de quib. l. multùm. 21. ff. de cond. & demonſt.*

conditiones dicuntur iniici, *l. ſi quis. 12. ff. de manu. teſta.* Adſcribi, variis iuris locis Dari, *l. ſi quis. 35. §. ff. de acq. hæred.* Pendére, ſuſpendi, exiſtere, impleri, euenire. Et è contrario deficere, & extingui.

Conditiones agrorum ſunt qualitates, *l. 1. §. denique. ff. de aqua & aqu. plu. arcend.* quas explicat Siculus Flaccus lib. de conditio. agror. Conditio quoque ſponſaliorum, nuptiarúmque coniunctionem ſignificat, quod Galli vocant *party. l. c. 19. in vulg. incip. qui liberos ff. de ritu nupt.* Seneca lib. controuerſ. Conditionem nuptiarum illi inuentam cùm alio nullo modo poſſet. Conuenta Conditio (*inquit Feſtus libr. 3.*) dicebatur, cùm primus ſermo de nuptiis, & earum conditione habebatur: ſic accipitur *in l. vlt. ff. de ſponſ.* Itaque in renunciatione ſponſaliũ hæc verba probata ſcribit Caius, *l. 2. de diuort.* Conditione tua nõ vtor.

Conditio hæc, SI IN CAPITOLIVM ASCENDERIT, ſic recipiẽda eſt. cùm primùm potuerit Capitolium aſcendere. *l. hæc conditio. ff. de cond. & demõ.*

Conditio à demonſtratione hoc differt. quòd demonſtratio plerunque factam rem oſtendit, conditio futuram, *l. ſi nominatim. ff. eod.*

Conditio libertatis leuiſſima ea in-

telligenda eſt, quæ ad libertatem perducit. quamuis natura grauior & durior ſit, *l. leuiſſima ff. eod. tit.*

conditiones extrinſecus, non ex teſtamento venientes, id eſt, quæ tacitè ineſſe videantur, non faciunt legata conditionalia, *l. conditiones extrinſecus. D. eod. tit.*

Conditio qualis poſita fuerit, multum intereſt. Nam aut in præteritum concipitur veluti, SI Titius conſul fuit. Aut in præſens, vt SI Titius conſul eſt. Aut in futurum, veluti, SI Titius conſul erit, *l. cùm in ſecundo. D. de iniuſt. rupt. irri. fact. teſtam.* conditionum autem quæ in futurum conferuntur triplicem naturam deſcribit Marcianus *l. 91. D. eod.* Quaſdam enim pertinere ait ad id tempus quo teſtator viuat, vt, TITIAE, ſi mihi nupſerit. quaſdam ad id quod poſt mortem futurum ſit, vt, SI AD exequias funeris mei venerit. quaſdam ad alterutrum, vt, Si filio meo nupſerit.

conditionem ponere, concipere, Adſcribere in tempus, vel ad tempus. *Ibidem.*

conditio pro impleta habetur, ſi ita hæres inſtitutus ſim, SI decem dedero, & Accipere nolit cui dare iuſſus ſum. *ff. de cond. inſtit. l. ſi ita hæres. 3.*

ſub Conditione impoſſibili, vel alio modo (*in Pand. Flor.* pro modo legitur mendo) factam inſtitutionem. placet non vitiari, *l. 1. ff. eod. tit.* Quæ ſub conditione iuriſiurandi relinquuntur, à prætore reprobantur, *l. quæ ſub conditione. ff. eod.* Non videtur enim defectus conditione, ſi parere conditioni non poſſit. Implenda eſt enim voluntas, ſi poteſt. *l. quæ ſub conditione. §. quoties hæred. ff. de cond. inſtru.*

Conditiones contra edicta Imperatorum, aut contra leges, aut quæ legis vicem obtinent, ſcriptæ, vel quæ contra bonos mores, vel deriſoriæ ſunt, aut huiuſmodi, quas Prætores improbauerunt, pro non ſcriptis habentur, *l. conditiones contra ff. eo. Paul. lib. 3. Sentent. titul. 4.* contra bonos mores, veluti, Si ab hoſtibus patrem ſuū non redemerit: & Si parentibus ſuis patroníſve alimenta non præſtiterit, *l. conditiones. quæ ff. de condit. inſtit.* Nam quæ factæ lædunt pietatem, exiſtimationem, verecundiam noſtram, & (vt generaliter dixerim) contra bonos mores fiunt, nec facere nos poſſe credendum eſt, *l. filius qui. ff. eod. titul.*

conditio hæc, Si vxorem duxerit. Si dederit, Si fecerit, ita accipi plerunque debet, quòd per eum non ſtet, quò minus ducat, det, aut faciat, *l. vter ex fratribus ff. eod.*

Conditio hæc, Si ALEXANDRIAM PERVENERIT, poteſt & non eſſe in arbitrio, per hyemis conditionem: poteſt & eſſe, ſi ei, qui à primo miliario Alexandriæ agat, fuit impoſita, *l. ſuus quoque §. puto rectè ff. de hæred. inſtit.*

Conditionem deferri, hoc eſt, electionem dare emptori, vtrum malit rem emptam habere iuſto pretio, an verò à re diſcedere, pretio recepto, *l. 1. § ſi quis in fraudem ff. ſi quod in fraud. patron.*

Conditionis etiam verbo, pactio & conuentio retinetur, *l. ea conditione. C. de reſcin. vend.* Cicero in Topic. Si quæratur, à naturáne ſit ius, an ab alia quaſi conditione & pactione hominum? Græcis συνθήκη appellatur, *l. 2. ff. de leg. ex Demoſthene.* conditiones etiam ſunt teſtium dicta, quaſi condictiones. *Iſidorus lib. 5. Etymolog. c. 24. ſcribit.*

Conditio aliquando accipitur pro qualitate, & ſtatu perſonarum, *l. hæres. & l. ſed & ſi. ff. de acquir. hæredit.* Vnde

CONDITIONALE inſtrumentum: pro inſtrumento ſtatus & adſcriptitiæ conditionis, *l. cùm ſcimus. C. de ag. & cenſ.* Et

CONDITIONALES, vocantur tabularij, *l. ſcripturas. C. qui pot. in pig. hab.* inde deducto nomine quod conditioni addicti ſunt, nimirum quod ea conditione munus illud adepti

depti ſint, ne ad vllum aliud aſpirent. Vel etiam (vt alij volunt) quia depoſitiones teſtium ſolerent excipere. conditiones enim ſunt dicta ſiue depoſitiones teſtium, *vt ſcribit Iſidor. li. 5. Etymolog. c. 24.* Conditionales ſerui, *in l. defenſionis. de iur. fiſc. libr. 10. Cod.* Qua forma adſcriptitij etiam coloni, & capite cenſiti, & alij quilibet certæ conditioni addicti, conditionales dici poſſunt. Tertullianus alio ſenſu ſumpſit conditionalis nomen: Opera, inquit, & conditionalis eram.

CONDITIONALES creditores dicuntur hi, quibus nondum competit actio, eſt autem competitura: vel qui ſpem habent, vt competat. *Vlpia. in l. conditionales. ff. de verb. ſign.*

CONDITIONARII, *in c. confidat. 50. diſtin.* cenſiti, & adſcriptitij dicuntur: ſed & familiares, *apud Ivonem Carnotenſem in Epiſt. ad Paſcalem Papam.*

CONDITIONALITER, pro ſub conditione, *l. quæ res. ff. de verbor. oblig. & paſſ. alibi apud Iuriſc.*

CONDITA adpellabant ſpecies & copias publicas in horreis ſeruandi cauſſa poſitas, & reconditas, *l. ſicut 4. C. de erog. mil. ann. libr. 12. l. de condit. in public. hor. lib. 10. C.* Capitolinus in Gordian. Nulla erat, inquit, ciuitas limitanea potior, quæ totius anni in aceto, frumento, larido, atque hordeo & paleis condita non haberet. *Symmach. libr. 1. Epiſt. 19.* Vt eius argentum publicis conditis reddere ntur.

CONDITVRA, quod ferculis aliiſque eſculentis condiendi gratia adhibetur, *Vlpia. de trit. & vino leg. l. ſi quis.* At conditionem vocat Varro *li. 4. ling. Lat.* Elixum eſt è liquore aquæ deductum: & ex iure, quod iucundum magis conditione eſt.

CONDVCERE dicitur is, qui pretium accipit pro re aliqua facienda: quod Redimere etiam dicitur: Vlpianus, Si quis ſeruum docendum conduxerit, *l. item quæritur. 3. §. ſi quis ſeruum. ff. de loca. & alibi ſæpiſſimè. Sic & apud alios Iuriſconſultos reperies. ſic accipitur in l. 2. ff. ad leg. Rhod. de iac.*

Conducit qui dat, ſed qui locat accipit illud.

Vide locare.

Conducere numo vno, donationis inſtar eſt, *ait Vlpianus l. ſi quis 46. ff. locati.* Eſt autem prouerbiale ſecundum veteres: ſicut nunc dicimus, *Donner ou vendre pour vn morceau de pain*, ſignificantes, donationem potius eſſe, quàm alium contractum.

CONDVCIT, aliquando in tertia perſona, pro vtile eſt, accipi, notius eſt quàm quod exemplis probari debeat.

CONDVCTIO eſt procurationis ſpecies, *Nou. Theod. ne cui alt. præd.* Vide Locatio.

CONDVCTOR is eſt: qui vel rei alienæ vſum, vel alieni operis perfectionem certa mercede pacta recepit. Hinc Conductor operis, pro redemptore. *Iauol. l. 44. ff. de fideicom.* Et quia opus effectum non erat, alij locaſti: & cùm poſterior conductor ſatis non daret, ipſe opus feciſti. Atque is tenetur de dolo & culpa, *l. contractus. ff. de diuerſ. reg. iur.* ſed non de caſu fortuito *P. Decius in d. l. contractus. in fi.* niſi eum quoque nominatim receperit. In menſura æquali conſiſtere debent, tam quæ à dominis ad conductores, quàm è conductoribus ad dominos perueniunt. Et ita de cæteris contractibus *Nouell. de hortulanis. §. his igitur de cauſis. Conſtitut. 64.* Per improbitatem & inexplebilem auaritiam conductorum, dominis ſuis poſſeſſiones non debent fieri inutiles. *Ibidem.*

CONFARREATIO, ſacrificij ſolennis genus erat, quo vtebantur veteres Romani in coniunctione viri & vxoris, cuius commeminiſſe videtur Vlpianus *in Epitome titul. 9.* Farre (ait) conuenitur in manum certis verbis, & teſtibus 10. præſentibus. Eã ſolis Pontificibus conueniſſe ſcribit *Boethius in Topic. in loco à genere: qua de re adeundi ſunt Alexand. ab Ale-*

Digitized by Google

xan. lib. 2. Genial. & Bar. Briſſonius lib. ſing. de ritu nupt. Confarreationem Romæ omiſſam ſcribit *Tacitus libr.* 4. *Annalium.*

CONFERRE, à con & fero. quaſi ſimul portare, multa ſignificat, propter varias cõferendi cauſas. Quare ex eo quod adiũgitur, ſolet vis huius verbi lectoribus apparere. Conferre manus, conferre ſigna. Conferre pedem, antiqui eleganti Metaphora dicebant pro eo quod eſt propius accedere ad cauſſam: cuius oppoſitum eſt, Fugere ſcopum controuerſiæ, ſicut nunc ferè litigatores faciunt in iudiciis. *Cicero pro Plancio*: Non poſſum pedem conferre, vt aiunt, aut propius accedere. Commentatores venire ad punctum cauſſæ dicunt. Conferre in arbitrium alicuius, *l. 1. ff. de leg.* 2. Conferre in aliquod tempus, hoc eſt, differre, *l. quæſitum ff. de ſponſal.* Conferre, comparare, *l. vbi falſi. ff. de falſ.* Dicimus enim, confero te illi, aut cum illo *Hieronymus in proœm. Taralip.* Quendam, ait, auctorem, qui apud Hebræos in admirationibus habebatur, aſſumpſi, & contuli cum eo à vertice (vt aiunt) vſque ad extremum vnguem, & ſic confirmatus, auſus ſum facere, quod iubebatis. Conferre in pauca, accipimus pro concludere breuiter, quæ diffuſius ſunt dicta. *Plaut.* Nunc verba in pauca conferam.

Conferre autem Pontificios canones legibus Romanis ſic oportet: Primùm, retinenda ſemper eſt breuitas, ne quid mediocritatem excedat, deinde, in locis ex iure collatis perpendio oportet auctorem, & illius conſilium hoc eſt, quis ob quam cauſſam, cui, qua de re, & quando ſtatuerit tale ius. In his enim conſiſtunt & aperiuntur tibi ſtatim circunſtantiæ negotiorum: quæ cùm diuerſæ ſint, nihil eſt mirandum, ſi de quibuſdam ſpeciebus varient ius ciuile & canonicum. Tum ex collatione ſic facta, apparebit tibi lux quædam mirabilis, ad inueſtigandam ſimilium negotiorum æquitatem, ſiue in ſcholis, ſiue in iudiciis, ſiue in conſultationibus verſeris. Porrò, hæc eſt, exercitatio, quâ inculcare oportet ſtudioſæ iuuentuti non ad altercationem fori: ſed ad conciliandа iuris præcepta, quæ eodem pertinent tandem. Nam ſi benè circumſpicias, multò certè rarior inter ius ciuile & canonicum eſt *ἀντινομία.* quam vociferantur quotidie in tribunalibus. Differentias tamen permultas inter ius ciuile & Pontificium conſtituit Bart. tractatu in eam rem edito.

Conferre *apud Venuleium. l ſi vtr. C. D. ad l. Falcid.* pro impendere poſitum aiunt Accurſ. & Albericus: equidem prò contribuere accipi putem. Conferre apud Pontificios ſignificat concedere, *c. eam te. extrà de reſcript.* ibi, præbendam ſibi conferre deberent. Conferre, transferre ſignificat, *l. confeſſionib. D. de interro. act.* Conferre pacta, *in l. fin. C. de feriis.* eſt de paciſcendo colloqui.

Conferre, in commune & medium redigere ſignificat, *toto tit. D. & C. de colla. bon. & D. de dot. collat.* Vnde

COLLATIO bonorum & dotis, *vide* Collatio bonorum ſuprà.

Collatio tributorum & vectigalium, aliarúmque functionum, hoc eſt, præbitio, *l. vlt. §. patrimoniorum in fin. de muneribus & honor. Sic accipitur in l. honoribus. §. qui muneris. D. de vacat. mu. Eodem ſenſu accipitur in rub. C. de collat. fund. patr. li. 11. & C. de collat. fund. fiſc. eod. lib.* Et

COLLATORES *in Nou.* 128. *interpretibus Iuliano Patricio & Irnerio, quos* ὑποτελεῖς Græco vocabulo adpellauit Iuſtinianus *in d. Nou.*

CONFESSI, *vt ait Varro libr.* 5. *ling. Lat.* qui fati id quod ab eis quæſitum eſt. Confeſſus Iuriſconſulto videtur, qui monitus tacet, *l. de ætate. §. nihil intereſt. & §. qui tacuit. D. de inter. act.* Confeſſa res, pro clara, manifeſta, & extra controuerſiam poſita.

CONFESSIONEM Quintilianus *Declam.* 314. accipiendam ait qualemcunque contra ſe pronunciationem ſuam. Pronuntiantis ſententiam

tiam

etiam diffinire videtur Paulus *l. 1. D. de confeſſis.* Confeſſio non nocet abſentibus nec vocatis, *l. certum. §. ſi quis abſente. D. de confeſſ.* quod declara, *vt per Bart. d. §. ſi quis abſ.* & reſtringe vt per Barthol. Socinum in Tract. Fallen. reg. 63. Confeſſio teſtatoris vel ægrotantis eò facta: vt quis bonorum relictorum capax exiſtimetur, valde ſuſpecta, & in fraudem adiecta præſumitur, *l. qui teſtam. D. de probatio. l. legaui Titio. D. de liberatio. legat.* Confeſſio erronea nullius eſt momenti, *l. 1. C. de fal. cauſ. adiect. legat. l. ſi obligatũ. C. de ſolutionib. l. error. C. de iuris & facti ignorantia.* Confeſſio teſtatoris ſimplex, & ſine iuramento, non facit plenam fidem, *l. cùm quis decedens. §. codicil. ita ſcripſit. D. de le. 3. l. Titiæ cum teſtamento. §. Gaius Seius. l. cum pater filios. §. pater qui filio. D de le. 2.* ὥστ' οὖν ἄν τις ὑπὲρ ἑαυτοῦ φάσκοι, ἢ γράψειε ταῦτα μηδὲν αὐτὸν ὀφείλειν, μηδὲ τοῖς δανεισταῖς προσκρίνειν, *vt ait Iuſtinianus conſtit. 48.* θεμ ἀλλὰ ταῦτα. Confeſſio facta in vno iudicio, fidem facit in alio, inter eaſdem perſonas. *Ioan. And. & alij in c. per inquiſitionem. De electione. Et in c. 2. de ord. cognitio. Anton. de Butri. in c. cùm dilectus. De capell. Monach. Bald. Alciat. & alij in l. 2. C. de edend. per leges quas citant.* Confeſſio coram notario facta, habetur pro ſcriptura in fideiuſſione, iudicio ſiſti, *l. pen. C. de fideiuſſ.*

CONFESSORIA actio, cui opponitur Negatoria, dicitur, quaſi adſertoria iuris & ſeruitutis: Cuius vindicandæ gratia confitemur interdimus apud iudicem. Habet enim hîc verbum iſtud, CONFITERI, emphaſin, & vehementiorem pro ſubiecta materia ſignificationem, quàm alibi. Datúrque ei qui ſeruitutem ſibi deberi intendit, *l. 2. §. 1. D. ſi ſer. vind.* concipitur autem verbis adfirmatiuis. Plerunque tamen negatiuis, *l. 4. §. fin.* quod tamen negat Hotoman. in comm. Inſt. affirmans hanc actionem nunquam, niſi aientibus verbis concipi. Confeſſoria actio etiam datur in lege Aquilia de damno dato, aduerſus confitentem reum, id eſt, ex confeſſione rei, *l. inde Neratius. 23. §. fin. & l. proinde. §. 1. D. ad leg. Aquil.* Sic quoque appellatur ea actio, quæ ex alicuius ad interrogata reſponſione competit. *l. fin. D. de interro. actio.*

CONFESTIM variè pro re, hoc eſt, ſubiecta materia, accipitur. Aliquando, vbi primùm potuit, hoc eſt, Prætoris copiam habuit, *Vlpian. l. 2. §. confeſtim. D. ad S. C. Orfic.* Aliquando ſumitur interpretatio ex teſtatoris voluntate, vt ſignificet ſtatim à morte inſtituti, *l. cum pater. §. ab inſtituto. D. de leg. 2.* Interdum pro decem dierum ſpacio, *l. promiſſor. §. 1. D. de conſtit. pec.* Plerumque pro modico interuallo temporis, ſcilicet pro tanto, quanto iudex pro tribunali ſederit, *l. diuus. D. de in integr. reſtit.* Quandoque ſine vllo temporis interuallo, *l. ita vulneratus. D. ad leg. Aqui.* ſic accipitur. interprete Vlpiano, *in l. 3. §. cùm igitur. D. de vi & vi arm.* Confeſtim, hoc eſt, intra quatuor menſes. Sic interpretatur Bartol. *in l. presbyteros, C. de Epiſcopis & clericis.*

CONFICERE rationes, *apud Vlpianum l. 1. §. officio. D. de tutel. & rat. diſtrah.* eſt in libro ſcribere rationes actus, & adminiſtrationis. Et Conficere profeſſionem apud Cicer. eſt profiteri rem ſuam eſſe, & edere numerum eius, vel modum, vel æſtimationem apud magiſtratum. vt in cenſu: quod vicaria etiam alterius opera fieri interdum, auctoritatem dum præſtaret, poterat.

CONFIDEIVSSOR, qui ſimul fideiubet, *l. ſi dubitet. 10. D. de fideiuſſ.*

CONFINES agri dicuntur, qui iiſdem ſe finibus attingunt. *l. 4. §. non ſolum. D. fin. reg.* Eodem ſenſu confinia prædia dixit Paulus, *l. qui duo 29. D. de ſerui. ruſt. præd.* ſed ita tamen, vt linea intelligantur diſtincta.

CONFINII appellatione ſignificatur, quo ſe poſſeſſores adtingunt, *l. 2. §. 1. verſ. præterea. D. de aqua &*

Digitized by Google

aqu.plu.arc.l.patronus.§.1. D. de leg.3. Confinium porrò non intelligitur, ſi via publica interuenit, *l.4.§.fin. D. fin.reg.* Confines à vicinis ſeparat *Paulus d.l.4.* quòd illi de ruſticis, hi de vrbanis prædiis dicuntur. Vicini enim ſunt quorum prædia parietibus diſterminata ſunt. Trifinium etiam veteres adpellabant eum locum, in quem tres poſſeſſores adtingebant: *ſicut in ea re teſtis eſt Siculus Flaccus lib. de conditio. agr.*

CONFIRMARE, *apud Calliſtratum, l.3.D. de teſtib.* non adſeuerare, *vt putat Oldendorpius*, ſed pro ſimul probare accipitur. (falsò apud Oldendorpium in Lexico legitur, confirmare, vt & apud Spiegelium) Confirmare apud Paulum *l. & quia.D. de origi. iur.* ſignificat approbare, & validius, & perfectius efficere *vt explicat ibidem Bart.* Confirmare etiam eſt alicui juri, vel facto firmitatem præſtare. Hinc

CONFIRMATIO, quæ eſt iuris priùs habiti corroboratio, *c. inter dilectos.de fid.inſtr.* Confirmatio dicitur etiam quando ſuperior confirmat factum inferioris, & de infirmo firmũ facit. Qui enim confirmat aliquid, is non cenſetur dare *l. & quia D. de iuriſdict. Paulus l.ſi donata.§.ſi ſponſus.D. de donat.inter vir.& uxor.* Quia, inquit, tunc factam donationem confirmare videtur, non inchoare nouam. Ex innouatione priuilegij nouum ius non adquiritur, ſed antiquũ (ſi quod habet) conſeruatur. *c. cùm dilecta.§.nuper autem, de confirm.vtil. vel inut.& dict.12.c.præceptis.* Qui declarat, nihil dat, ſed datum ſignificat, *l.hæredes palam.§.ſi quid poſt. in fin.D. de teſtam.Sic accipi debet toto tit.de confir.vtil.vel inutil.* Confirmatio etiam manuum impoſitionem ſignificat. *c. 1.iuncto.c.Spiritus ſanctus.de pœnit. diſtin.* 5. vbi docetur quænam ſit eius vis.

CONFISCARI, eſt fiſco, id eſt, Principis ærario, applicari, vel in fiſcum cogi, *l.fin. D. de bon. eor. qui ſibi mort.l.4.C.de re mil.* Suetonius in Domit. Confiſcabantur, ait, alieniſſimæ hæreditates, vel exiſtente vno, qui diceret audiſſe ſe, &c. Vnde fiſcus eſt regius ſaccus, in quem reducuntur bona damnatorum, & proſcriptorum. Vnde dicitur. Facta eſt omnium bonorum confiſcatio, Et caſus in quibus poſſunt bona alicuius confiſcari poſt mortem ſuam, *vide gloſ. in l.fin. D.ad legem Iuliam maieſtatis.* Et qualiter formabitur ſententia, *eſt gloſſ. Inſtit. de hær.quæ ab inteſt.§.per contrarium.* Caſus autem in quibus poſſit quis incarcerari, *notat Bart. in l.1.de cuſt. & exhib.reo. C.* Confiſcari etiam ad perſonas refertur. *l.ſi tutor. §.pen. D. de tut.* vbi tamen, confiſcatus accipi debet pro eo, cuius bona confiſcata ſunt, & in ærarium Principis coacta. *Sueton. in Caligula*: Prætereuntes (inquit) duos equites locupletes ſine mora corripi, confiſcaríque iuſſit.

CONFLAGES, *Feſto li.3.* loca dicuntur, in quæ vndique confluunt venti.

CONFLARE æs alienum, tranſlatitiè pro contrahere debitum, faceréque ſe debitorem alienæ pecuniæ. Conflare argentum dixit Gaius, *l.adeò. §. cùm ex aliena. D. de acqui.rer.dom.* pro liquefacere & ſignare.

CONFLATVM vas, id eſt, compoſitum, *§.cùm ex aliena.Inſtitut. de rer.diuiſ.*

CONFVNDI id dicimus, quod alij ita commiſcetur, vt ſeparari, & diduci non poſſit, aut certè difficilis ſit eius ſeparatio, *l.3. §.fin. & l.ſeq.ff. de re.vindic. §.ſi duorum. Inſtitut. de rer.diuiſ.* Hinc Confundi iura dicuntur, quæ in eandem vel rem vel perſonam inciderunt. Veluti Confundi obligatio dicitur, quoties in eandem perſonam & creditoris & debitoris ius deuenit, id eſt, cùm vel debitor creditori, vel creditor debitori hæres exiſtit, *l.debitori 50. de fideiuſſ. l. licet. C.ad l.Fal.& alibi ſæpiſſimè.* Fit etiam debiti confuſio, quando aliter correorum debendi alteri hæres eſt. *l.ſi duo 93.ff.de ſolut.* Confunduntur ſeruitutes,

Digitized by Google

tutes, quando vtriuſque prædij, & quod ſeruit, & cui ſeruitus debetur, idem dominus ſit, *l.1. D. quemad.ſeruit.amit.* Confundi etiam eas totiens dixit Iauole. *l. cum ſeruitus.15.D.eod.* quotiens vtili, is ad quem pertinent, non poteſt : vt in propoſita ibidem ſpecie oſtenditur, Confundi dicitur vſus fructus, cum fructuarius proprietatem adſecutus eſt, *l.4.D.de vſufruct. quemad.cau.l. ſi fructuarium. 6. de manu.vind.* Sic & Confundi actiones dicuntur, quæ miſcentur inter ſe, *l. qui ſeruum.34.§.fin. D. de oblig. & actionib.* Accurſius tamen ibidem explicat confundi, & miſceri, hoc eſt tolli.

CONFVGAM interpretamur eum, qui ad aſylum, & eccleſiam confugit, *l.præſenti.5.C.de iis qui ad eccleſ. confug.l.ſi qua 22.C.de epiſc. & cle.*

CONGIARIA inter cauponiæ tabernæ inſtrumenta recenſet Paulus, *l.tabernæ.ff.de inſtr.inſtru.leg.* Græcis χοῦς *Polluci libr.10. cap. 20.* inter vaſa vinaria connumeranti. Congiarium autem eſt vas congij vnius, hoc eſt, ſextariorum ſenum capax; menſuræ igitur genus eſt *Fabio lib. 6. capit. 4. & vide Anton. Auguſt. lib. 2. capit. 11.* Congiarij quoque verbo continetur munus, quod Imperator populo dabat. *Alex.ab Alexand.libr.5. c.24.* vnde rectè dixit M.Fabius: Nam congiarium, inquit, cùm ſit commune liberalitatis, atque menſuræ, à menſura ducta eſt imminutio rerum. Gloſſæ veteres Congiaria appellant ἐπίδοσιν ἐπὶ τῶν ὑπὸ δημοσίων. *In l. patronus ff. de leg. 3.* principales liberalitates vocantur.

CONIICERE cauſſam, forenſe verbum eſt, *vt ſcribit Duaren. Diſp.lib. 1.capit.46.* nec aliud ſignificat, quàm cauſæ argumētum iudici, apud quem agenda eſt, ſummatim exponere. *Afranius apud Non. Marcell.* cauſſam coniicere apud te volo: ambo adeſtis: profuturos arbitror. Hinc

CONIECTIO cauſſæ, *interprete Aſconio*, cauſſæ ſuæ per iudicem, in breue coactio. *Paul. l.1.ff.de diu. reg. iur.ant.* Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, & (vt ait Sabinus) quaſi cauſſæ coniectio. *Harmenopulus libr. 6.* συνδεσμος legit. *Ioann. Placentinus.* Coniunctio, *vt & alij.* Coniectio etiam apud Apuleium in nuptialibus pactis, pro pacto ſumitur: Præter hæc, inquit, conditione factam coniectionem, ſi nullis ex me ſuſceptis liberis vita demigraſſet.

CONIVGATA, *vt ſcribit M. Cicero in Topic.* dicuntur quæ ſunt ex verbis eiuſdem generis, id eſt, quæ ab vno orta, variè commutantur, hoc eſt, in diuerſas vocabulorum ſpecies inflectuntur: vt iuſtitia, iuſtus, iuſtè, iuſtum, iuſtitiarius. Hæc verborum coniugatio Græcis συζυγία dicitur, ex qua huiuſmodi eſt argumentum, *auctore M.Tullio*: Si compaſcuus ager eſt: ius eſt compaſcere. Hæc res ſuccedit in vniuerſum ius defuncti, *l.cùm hæres.D.de diuerſ.& tempo. præſcrip.* Itaque hæreditas eſt ſucceſſio in vniuerſum ius, quod defunctus habuit. *l. hæreditas.D.de reg.iur.* Sed hoc argumentum probatione indigere ſcribit M.Fabius *lib.5.Inſtit.Orat.capit.10.*

CONIVGES *Iſidoro lib.9.Etymolog.cap. 7.* verius adpellantur à prima deſponſationum fide, quamuis adhuc ignoretur inter eos coniugales concubitus: quam explicationem refert diuus Auguſtinus *lib. de bono coniug. & vide C.coniuges c.coniunx. & c.priuſquàm 27. q.2.* Coniunctio igitur animorum non corporum ſpectatur. Nuptias enim non concubitu ſed conſenſu fieri Vlpianus ait, *l.nuptias.D. de diuerſ.reg.iur.* Sed & coniuges adpellantur, qui non liberorum procreandorum, ſed continentiæ cauſſa conueniuntur, *c.ult. 32.q. 2.* Vbi pro incontinentiæ, legendum continentiæ, vt & Albericus rectè legerat.

CONIVNCTÆ tabernæ adpellatione contineri putant Albericus eas quarum vna ſuperior, alia inferior eſt: non putem tamen ſignificationem latiſſimam à S.Iuliano, *l.1. D.de ſeruit.leg.* perſtrictam. Coniunctas itaque tabernas ita accipiendas

exiſtimarim, quæ ſimul iunctæ ſint, quæve vna contignatione coniungantur.

CONIVNCTIO in hæreditatibus & legatis triplex oſtenditur. coniuncti re videntur hæredes vel legatarij, vel vſufructuarij, cùm duobus eadem res ſeparatim relicta eſt idque re ipſa non verbis appareat eos iungi ad communicandum, partibúſque ex concurſu æſtimandis: veluti, Titio fundum talem do, lego. Sempronio eundem fundum relinquo, *l. coniunctim & l. coniuncti. ff. de leg. 3.* iiſdem etiam diſiuncti vocantur, *l. vnic. §. ſin autem diſiunctim. C. de cadu. tol. Bartol. d. l. re coniuncti. 4. oppoſ.* At coniuncti verbis, non etiam re cenſentur, cùm pluribus res eadem partibus definitis legata eſt: vt, Titio & Seio æquis partibus fundum Titianum do, lego, *d. l. re coniuncti.* coniuncti re & verbis ſunt, quos & nominum & rei complexus iungi: vt, Lucio & Seio fundum Sempronianum do, lego, *l. triplici modo. ff. de verb. ſignific.*

CONIVNCTIONVM AVT, VEL, SIVE, VE, ac ſimilium, certum eſt eam cenſeri poteſtatem, vt ſenſum orationis diſiungant. Quemadmodum coniunctiones, Et, Ac, Quoque, At, Que, Atque, regulariter copulant. Et eam quidem ſignificationem verborum naturalis ratio ſuppeditat, quia ad hoc ſunt inuentæ coniunctiones, vt aliquid copuletur cum alio, aut deſiungatur ab alio, *Inſtitut. de leg. §. ſi eadem res.* Verùm in iure talis verborum ſignificatio nonnunquam inuertitur ex re: ídque mens proferentis, vel rerum qualitas, vel alia ratio extrinſecus vergens ſuadet. Id tractat eleganter Paulus. *l. 53. ff. de verbor. ſignificat.* Sæpè ita comparatum eſt, inquit, vt coniuncta pro diſiunctis accipiatur, & diſiuncta pro coniunctis, interdum ſoluta pro ſeparatis. Nam cùm dicitur apud veteres, Adgnatorum gentiliúmque: pro ſeparatione accipitur. At cùm dicitur. Super pecuniæ tutelæve ſuæ: tutor ſeparatim ſine pecunia dari non poteſt. Et cùm dicimus. Quod dedi aut donaui: vtraque continemus. cùm verò dicimus, Quod eum dare faceréve oportet: quoduis eorum ſufficit probare. Cùm verò dixit prætor, Si donum, munus, operas redemerit: ſi omnia impoſita ſunt, certum eſt omnia redimenda eſſe. Ex re ergo pro coniunctis habentur. Et ſi quædam impoſita ſunt, cætera non deſiderabuntur. Verba item, Ope, conſilio, aliàs ex ſententia: coniungentium, aliàs ſeparantium accipienda ſunt: ſed verius eſt ſeparatim accipienda. Rationem ibidem adfert Paulus, *& vide l. qui ſeruo. D. de furt. & l. proinde. D. de cond. furt.*

coniunctionem nonnunquam pro diſiunctione accipi Labeo ait, vt in illa ſtipulatione. Mihi hæredíque meo, te hæredémque tuum, *Paul. in l. Coniunctionem. D. de ver. ſignifi.*

coniunctionis diſiunctiuæ effectus variè intelligitur & dignoſcitur: vt ex ſubiectis apparebit, alias ex adiectis intelligitur clauſulis, *l. plerunque intereſt. §. fina. D. de iur. do.* Siquidem fuerit adiectum, vtrum mulier velit, ipſa eliget. Aliàs verò ex ipſo contextu orationibus effectum ſeparandi non difficulter intelligimus, ſcilicet perpendentis quid diſiungat. Alias diſiungit, vt relinquatur arbitrium eligendi, *l. 1. §. explicatores ff. de effractoribus.* In opus publicum vel perpetuum, vel temporarium, *l. quicunque. C. de ſeru. fugit.* Eundem cum alio pari vel viginti ſolidis reddat. Aliàs coniunctio diſiunctiua non ſeparat, ſed coniungit, *l. Lucius. 85. D. de hæredibus inſtituendis*: aut (quod abominor) prius moriatur, quàm meam hæreditatem adierit, aut filium filiámve ex ſe natum. *Paulus l. ſi quid. D. de aur. argent. mund.* Si quis, inquit, ita legauerit. Vxori meæ mundum, ornamenta, ſeu quæ eius cauſſa, paraui, do, lego: placet omnia deberi. ſicuti cùm ita legatur, Titio vina quę in vrbe habeo, ſeu in portu, do, lego. Hoc enim verbum, ſcilicet, SEV, ampliandi legati gratia poſitum eſt, *l. Quintus*

Mutius

Digitized by Google

.*Mutius D.eod. tit.* Planè ſi ita legatũm fuerit, Vaſa, aut veſtimenta, aut quæ vxoris cauſſa parata ſunt, tunc æquè erit vera Quintij Mutij ſententia, *l.generaliter.C.de inſtitu. & ſubſtitut.* Si filius vel filia inteſtatus vel inteſtata, vel etiam ſine liberis, vel ſine nuptiis deceſſerit.

coniunctio diſiunctiua aliàs diſiungit actionem, obligationem, conditionem, vel ſolutionem, *l.plerunque intereſt.§.fina. D. de iur dot.* Verum conuenerit, vt aut æſtimatio, aut res præſtentur, *l.ſi quis ita ſtipulatus fuerit ff.de verbor.obliga.* At ſi ſic, Dabis, ſi nauis venerit, aut Titius conſul factus ſit? ſufficit vnum factum. Et contrà, Dabis. Si nauis non venerit, aut Titius conſul factus non ſit? ſufficit vnum factum non eſſe, *l. cùm illud aut illud legatur.* Enumeratio plurimùm rerum deſiunctiuo modo comprehenſa, plura legata non facit, *D.de verbo. obligat.* Siue Nauis ex Aſia venerit, ſiue Titius conſul factus fuerit, vtra prius conditio extiterit, ſtipulatio committitur, Aliàs diſiungit vt vnicuique ius proprium diſpertiat, diuerſis caſibus, *l.vbicunque reus.ff.de fideiuſſ.* Aut iure, aut exceptione liberandum, *l.ſed & ſi deceſſerit.D.de bon. poſſ.contra tab.* Secundum tabulas, vel contra tabulas, *l.3.C.de condict.ob cau.* Vel vt donatori, vel eius hæredi. Alias diſiungit, vt in vnoquòque idem ius locum habeat, licet diuerſa ſint. *Nouell.de Eccleſiaſt.diuerſ.c.§. Si quis cum diuina Conſtit.123.* Legis vigorem vel tranſgreſſus fuerit, vel non vindicauerit, *l.1.D.ad l. Pomp. de parricid.* Patronam occiderit: eiúſve dolo malo id factum erit, *l.1.in prin. D.ad leg. Cornel.de falſis.* Acceperit, pactúſve fuerit. Aliàs neque diſiungit, neque coniungit, propter aliquam extrinſecam accedentem rationem, *l. ſi.ff. de verbor. obligat.* Cùm mihi aut Titio ſtipulor, dicitur aliam quidem rem in perſonam meam, aliam in Titij deſignari non poſſe, veluti, mihi decem, aut Titio hominem, *l.ſi ita ſtipulatus. D.eod.tit.* ſi ita ſtipulatus fuero, decem aut quindecim dabis: decem debentur. Itẽ ſi ita, poſt annum aut biennium dabis: poſt biennium debentur.

CONIVNCTIM hæredes inſtitui, aut coniunctim legari, hoc eſt, totam hæreditatem, & tota legata eſſe ſingulis data, partes autem concurſu fieri. *l.coniunctim.D.de legat.3.*

coniunctiim plures conditiones hęredi datæ ſi ſint: omnibus parendum eſt, quia vnius loco habentur. Sed ſi diſiunctim ſint, cuilibet, *l. ſi hæredes plures.ff.de cond.inſtitutio.*

CONLVCARE, *Feſto libr.3.* dicebant, cùm profanæ ſyluæ rami deciderentur officientes lumini. *Lib.verò 16.* ſcribit, conlucare, eſt ſucciſis arboribus locum implere luce. Comparatum olim fuit edictum, De conlucandis arboribus extat in eam rem Prætoris edictum, *l.1.in princip. ff.arbo.cad.* Sublucare verò dicebant, eodem Feſto auctore, ramos ſupputare, & velut ſubtus lucem mittere, *quo verbo vſus eſt Paulus libr.5. Senten.tit.* 6.quò pertinere videtur alterum Prętoris edictum, *quod extat l.1.§.deinde.* 4. Veteres dixerunt. De ſublucandis arboribus.

CONNIVENTIA, eſt patientia accommodantium, ac videre ſe diſſimulantium. Pro conſenſu accipi *in l.quiſquis.C.de poſtul.putant Alberic. Spieg. & Oldendorp. poſt Accurſium in d.l.quiſquis.* Equidem priore ſignificatione accipiendum exiſtimarim, quod & ipſa indicant verba.

CONNIVENTIBVS OCVLIS dixit Vlpianus. *l.4.ff.de manumiſſ.titu gene.* hoc eſt per diſſimulationem: quod prouerbialibus ſermonibus connumerat Alciatus, *libr.4.de verb.ſigniſi.*

CONNVBIVM, *inquit Vlpian. in Epitome tit.5.* eſt vxoris iure ducendæ facultas, vbi inter quot ius eſſet. docet. Hoc etiam explicat alibi Briſſonius. *Seruius autem,* Connubium, *inquit,* eſt ius legitimi matrimonij.

CONQVIRERE variè in iure noſtro pro re accipi ſolet, Apud Vlpiã. *l.congruit.ff.de offi. præſid.* ſigni-

Digitized by Google

ficat diligenter quærere & inueſtigare. Sic eodem ſenſu apud M. Ciceronem *in 5. Verrina*: Quum vndique homines nequiſſimos conquiſiſſet. Significat etiam coercere Feſto. Theodoſius verò, & Valentinianus Impp. *l. 8. C. Th. de legit. hæred.* poſuerunt pro acquirere, *ſic que in C. Iuſtinianea, l. mater. C. ad Senatuſ. Tertull. ex C. Th. ex ſcripta legendum, vt & manuſcripti Codices habent.*

CONREVS, qui vnà reus, ſeu obligatus eſt, *l. 3. §. nunc de effectu. D. de lib. lega.* alij legunt correus. *Hinc tit. ff. & c. de correis debendi.*

CONSANARE pro ſanum effici, dixit *Vlpianus l. idem Oſilius. 10. ff. de ædil. edict.* Si homini digitus ſit abſciſſus, membrive quid laceratum, quamuis conſanauerit, ſi tamen ob eam rem dominus vti non poſſit, non videri ſanum eſſe. In quibuſdam exemplaribus legitur conſolidauerit: conſanandi tamen verbo vſus eſt Columella *lib. 4. c. 14.* Vide num conſanuerit, legendum.

CONSANGVINEI propriè dicuntur ſoli fratres ſororéſve ex eodem patre prognati, prognatæve, qui capite minores non ſunt, *l. 3. C. de leg. tut. §. §. cæterum. Inſtit. de leg. agna. ſuc.* & etiam ſi eo progeniti nō ſint, vt puta quæſiti per adoptionem, vel vnus adoptiuus alter naturalis: eadémque ratione mulier quæ in viri manum conuenit, quia in eiuſdem patris familias poteſtate eſt, & ſui hæredis ac filiæ loco, liberis ſuis ex eo matrimonio progenitis conſanguinea eſt. Conſanguineos eos etiam accipere debemus, quos lex diuina & ciuilis conſanguineos appellauit, *c. coniunctiones. in fi. 5. q. 2. & 3.*

CONSANGVINITAS, attinentia perſonarum eſt: ex eo proueniens, quòd vna deſcendit ab alia, vel ambæ ab eadem. Eſt enim vinculum perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium, carnali compage factum, quaſi ſanguinis vnitas. *ita diffinit Hoſtien. in Sum. de conſangui. & affinit.* conſanguinitas tamen propriè fraternitas eſt, itáque hoc verbum vſurpauit Vlpian. *l. 4. D. vnde cogna. & l. lex non epiſtolu. C. de probat.* conſanguinitatis iura à patre oriuntur: Proximitatis à matre, à fratre. *Vlpian. l. ſi ſpurius D. vnde cogn.* Ac proinde longè aliud eſt conſanguinitatis, aliud ſanguis. conſanguinitas enim ſpecies eſt agnationis. *§. vulgo. Inſtit. de ſucceſſ. cognat.* atque ſic vſurparunt Græci Sophocles in Aiace, τοῦ μανέντος ξυναίμον, Aiacis furioſi fratrem Teucrum. vt & Latini poetæ. Virgil. Statiúſque,

Conſanguineum lethi ſoporem,

quem Homerus κασίγνητον. Sanguis verò, cognatio eſt naturalis, *l. 2. D. vnde cogn. l. vel ſi ſanguine. ff. de manu. vind. qui in adoptionem. ff. de adopt. & ſæpius alibi.* Sumitur tamen & vno loco conſanguinitas pro cognatione, *l. vnic. C. de imp. luc. deſc.* Eſtque ex diuerſo, ſi poſteriores ad maiores prædicta ſibi conſanguinitate deuinctos. Id eſt, patrem, auum, proauum.

CONSCIENTIA eſt tacitum animi, infallibiléque facti noſtri iudicium, à communi iuſtitiæ formula, quam Deus inſculpſit omnibus hominibus, productum, per quod aut accuſatur res mala, aut defenditur bona. Itaque conſcientia res eſt ſimpliciſſima, quæ diuidi non poteſt in vno atque eodem homine: vt rectiſſimè ſit dictum *in capi. liberas. de reſtit. ſpol.* Qui facit contra conſcientiam, ædificat ad gehennam. Item, conſcientia mille teſtes. Conſcientiam autem ſinceram niſi adhibeat iudex, non poteſt cauſſam ſecundum æquitatem definire, etiamſi mille teſtes, totidémque videat ob oculos inſtrumenta. Conſcientia enim certa eſt, non fallitur. At in probationibus ſæpè vel error, vel dolus verſatur, ſicut experientia nos docet. conſcientiam diffinit Papias cognitionem cordis ſui ipſius. At conſcientia, *inquit Apoſtolus.* eſt in gentibus factum accuſans vel defendens. Eſt igitur lex: quaſi dicat, Conſcientia cuilibet indicat, num bene, an

Digitized by Google

an malè fecerit, etiam homini planè agreſti & indocto. Sed tale iudicium non poteſt fieri in conſcientia ſine aliqua formula legis, quæ indicet in corde hominis eſſe iuſtum, aut iniquum id quod fecit. Ergo eſt in homine lex, quam etſi nuſquam ex ſcripto legit, habet tamen à Deo inſculptam ad formandos mores.

CONSCIVS ab eo, qui ſimpliciter ſciuit, eò differt, quòd ille & conſilij particeps ſit, *l. vtrum. iuncta l. 2. ff. ad leg. Pomp. de parric.*

CONSCRIBERE dotem, *l. vnic. §. ſed & ſi quis. C. de Lat. lib. toll.* id eſt. ſcribere: vel dotale inſtrumentum conficere, vt poſtea exponit.

CONSCRIPTI patres, vide infrà Patres conſcripti.

CONSCRIPTIONEM. Pro inuentario accipi ait *Archid. in capit. ſicubi. 12. q. 5.* ex quo textu obſeruandum, inuentarium breue eſſe debere.

CONSECRARE. *in l. ſi quando 3. C. de bon. vac.* eſt mancipare, & addicere: quod ad res refertur. Significat etiam Deo dicare, & ad perſonas refertur. 24. *q.* 1. *capit. pudenda.* quo verbo vſus eſt & Iulianus Patritius *in verſione Nouella* 6. cuius loco verbo χειροτονεῖσθαι vſus erat Iuſtinianus, quo manuum impoſitionem ſignificauit. Hoc enim modo Epiſcopos conſecrari cœptos fuiſſe docet nos liber, qui ΠΡΑΞΕΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ inſcriptus eſt. conſecratæ etiam *μεταφορικῶς* dicuntur ædes quæ Imperatori dicantur; quæ palatium dicuntur, *l. vni. C. de pala. & domib. domin. lib. 11.*

CONSENTIRE in iudicem intelliguntur, qui ſcienter ſe eius iuriſdictioni ſubiectos non eſſe, ei ſe ſubiiciunt, *l. 1. D. de iudi.* quod ſi putent eius eſſe iuriſdictionem, & ſe ſubiecerint, conſentire intelligendi non ſunt, cùm errantis nullus ſit conſenſus. *d. l. 2. & l. ſi per errorem. D. de iuriſd. om. iud.* Quando autem dicantur collitigatores conſentire, *diſp. Bart. & cæteri in leg. ſi conuenerit.* D. *de iuriſd. omnium iud.* ac poſt longam diſputationem omnes ferè in hoc conueniunt, in iudicem conſentire bifariam, partim litem conteſtando, partim proponendo exceptiones declinatoris, ſic enim *apud Bar. in d. l. ſi conuenerit.* legendum eſt, non, dilatorias. in verſi. & ſic duobus, vt ex ipſomet liquet: ſícque legiſſe videtur apud eum Bald. *in d. l. ſi conuenerit.* Quod ad litis conteſtationem adtinet, rationem adferebat Rob. Irlandus Scotus præceptor meus, quia partium conſenſus poſt litis conteſtationem tranſit in contractum, *l. 3. §. idem ſcribit. D. de pecul.* conſenſiſſe nonnunquam & is accipiendus eſt, quí expreſſis verbis & nominatim id teſtatus eſt. In eadem cauſſa eſt & is, qui non contradicit, *l. 2. §. voluntatem ff. ſol. mat.* conſenſiſſe etiam intelligendus is eſt, qui euidenter diſſentit, *l. in ſponſalibus. §. 1. D. de ſponſal.* conſentire etiam eſt in vnam ſententiam occurrere, *l. 1. §. conuentionis. D. de pactis. Sic accipitur in l. conſenſu. D. de actio. & oblig.*

CONSENTIENTES in aliquam rem, ex conſenſu obligari neceſſariò ex voluntate noſtra videmur, *l. obligamur. ff. de actionib. & oblig.*

CONSENSVS liber non eſt, qui alieno pendet ab arbitrio. *c. ſuper eo. de condit. appoſ.* conſenſus autem eſt quadruplex, ſcilicet negligentiæ, conſilij, cooperationis, & auctoritatis, ſeu defenſionis. Et primò & ſecundò conſentiens minus punitur, quàm faciens, tertiò æqualiter, quartò verò plus. Vnde

Conſenſus ſpernit, ſuadet, iubet atque tuetur,
Hic minus, ille minus luit, hic æqualiter, hic plus.

De hoc glo. optima in c. 1. de offic. dele. ſuper vet. Pari pœna.

conſenſum metiri oportet in delictis ex ope & conſilio, vt nemo ope videatur feciſſe, niſi & conſilium malignum habuerit: nec conſilium habuiſſe noceat, niſi & factum ſecutum fuerit, *§. ope & conſilio. Inſtit. de oblig.*

V 3

Digitized by Google

quæ ex delict. naſc. l. qui ſeruo. D. de furt. & l. ſæpè ita computatum. §. fin. D. de verb. ſign.

CONSEQVI propriè eſt, quod barbari dicunt à propè ſequi. *Vlp. in l. 2. de ſeparat.* conſequuturi, pro adeptu ri, vt alij, vſurpat. Conſequi & amittere contraria ſunt. conſequi enim adipiſci ſignificat, *l. ſi ſeruum. 33. D. ad L. Aquil.* Conſequi tamen apud Salluſtium ſcriptorem antiquarium videtur ſumptum pro perdiſcere, percipere, quod Græcè παρακολουθεῖν dici ſolet: Hæc ſi vt cõquiſitè conſcripſimus, ita tu diligenter fueris conſecutus.

CONSEQVENS dicimus, quod ex aliquo ſequitur illatiuè, & argumentando. *ita ſumitur in l. ſi verò plures. §. hoc edictum. D. de iis, qui deiec. vel effud.* Nam ex toto partem concludimus, qui ex loco deiicere vetat, ergo & ex partibus loci.

Conſequens *in l. eos qui. 4. in fin. D. de capti.* quidam putant pro conueniens, & rationi & æquitati conſentaneum accipi. Equidem pro eo, quod ex aliquo infertur, accipi debere arbitror, quod magis ſubtili iure, quàm æquitate receptum eſt, propoſitio eſt: Hoſtibus deditus, reuerſus à nobis receptus non eſt. Ergo ciuitatem adipiſci non poteſt, hoc eſt conſequens & concluſio. *Sic accipi poteſt in l. ſanè. D. de iur. dot.*

Conſequens apud Iulianum, *l. de quibus. D. de legib.* quidam interpretantur, hoc eſt, ſimile & conforme, vt & accipi aiunt *in §. eſt & aliud. verſ. ſed nos. Inſtit. de dona.* Quod ad verſ. *ſed nos,* attinet, conſequens ibi pro conſonum & conforme accipi putem, pro quo Theophilus ibi vertit τὰ πρόσφορα. In reſponſo verò Iuliani conſequẽs accipiendum exiſtimarim, quod interpretatione ex conſuetudine inferri poſſet, & argumentando: *quo ſenſu accipitur in l. ſi verò plures.* tametſi non negauerim pro conueniens, & rationi conſentaneum poni. Eodem ſenſu.

CONSEQVENTIAS hæreditatum dixit *Vlp. l. 3. in pri. D. de leg. hæred.* hoc modo, Huius hæres es. Sequitur igitur, vt eiuſdem tutor ſit iure quodam naturæ, vt eum ſequantur onera, qui commoda habiturus eſt.

Conſequentiam verborum dixit Iuſtin. *l. fin. C. de hæred. inſtit.* pro gradatim, & ordine, veluti Plotius mihi hæres eſto, Sempronius Plotij hęres eſto. Nam Sempronius in totum, partémque Plotij vocatus intelligitur.

CONSERERE manum, Iuriſconſultorum eſt formula, *vt ſcribit Gellius li. 20. c. 9.* éſtque de qua re diſceptabatur in re præſenti, ſiue ager, ſiue quid aliud eſt, cùm aduerſarium ſimul manu prehenderet, in ea re omnibus verbis vindicare: id eſt, vindicia correpta manu in re atque in loco præſenti. Apud Prætorem ex duodecim tabulis fiebat, in quibus ita potuit eſſe ſcriptum: SI QVI in iure manum conſerunt, vtique ſuperſtitibus præſentibus, vindicias ſumunto. *Cicer. lib. 1. de Orat.* Multíſque præeſſem, qui te ex iure manu conſertum vocarent, *Hotoman. in Comment. in Oration. pro Cæcinna:* conſerere manus, inquit, dicebantur in vindiciis, qui vim moribus, feſtucas inter ſe, quaſi haſtas, dicis cauſſa committentes, faciebant. Atque illud Manu conſertũ Turnebus vult ex formula ſine caſus mutatione dici, vt apud Cicer. condemnari arbitrium pro ſocio. Manu conſertum autem antiquè dictum, pro manu, eliſos, eo more, de quo Cicero in Orat. diſputat. Ennius verò octauo annali hoc genus loquendi tranſtulit ad bella,

Miſcent inter ſeſe inimicitias agitantes.
Non ex iure manu conſertum, ſed mage ferro
Rem petunt.

CONSERVATOR, eſt iudex datus ad defendendum aliquos à manifeſtis iniuriis, iudiciali ordine non vtens. hanc diffinitionem tradit Ioã. And. *in c. fin. verb. notandum de offic. deleg. libr. 6. & probatur extra eod. tit. lib. 1. cap. 1.* qualis eſt Lutetiæ Pariſiorum conſeruator, priuilegiorum,

Digitized by Google

ſcholarium, & Lugduni, conſeruator priuilegiorum nundinarum. Apud eum ſyngrapharum agnitiones, & literæ cambij verſantur. Huius commeminit Bart. *in l. ſi fideiuſſor. §. quadam. D. mand.* ex quo obſeruantiſſimè colligit, in curia mercatorum debere iudicari ex bono & æquo.

CONSIGNARE, *in l. creditor. 20. C. de pign. titul. genere. & l. acceptam. C. de vſuris* ſignificat obſignare, & deponere in manibus: quod verbum in eundem ſenſum retinuere Pragmatici Galli. dicunt enim, *Conſigner l'argent ou autre choſe, & mettre entre les mains du Greffier, ou d'vn tiers.* At Conſignatæ tabulæ, inſtrumentáque dicuntur, quæ anuli impreſſione ſignantur, *l. vltim. D. de dot. præleg. l. pen. D. de donat. inter vir. & vxor.* Cicero pro Quintio, Tabulæ, inquit, maximè ſigna hominum nobilium conſignantur. Conſignare verò non videtur, qui conſignatum reaſſumit, *gloſ. in d. l. acceptam. C. de vſur. Boetius libr. 1. quaſt. q. 23.* Hinc Conſignatio tabularum, & inſtrumentorum dicitur, *l. 1. §. 1. D. de falſ. & l. inſtrumentorum. §. 1. D. eod.*

Conſignare legem, eſt pactionem ſcripto redigere. *l. Iulianus. §. idem Iulianus. D. de actio. empt. & vend.*

Conſignare teſtationes, pro ſubſignare dixit Vlpianus, *l. moris. §. 1. D. de pœn.*

CONSIGNATIONES, ſunt perſcriptiones, & tabulæ, teſtificandi gratia factæ & obſignatæ. Fabius: Litigator omnia, teſtem, populum, paratiſſimas conſignationes. Tranquillus de his intelligens: Cùm quid per iocum, ait teſtandi gratia ſignarent. Alibi teſtationes vocat Fabius Quint. vide Teſtationes.

CONSILIVM dictum videtur vel à conſulendo, vel quod in vnam ſententiam plurium mentes conſiliăt, & tandem expenſis rationibus conueniant, ad ſtatuendum id quod rectum eſt. ſed à ſilendo credibilius dictum putatur: quod maximè probatur Feſto lib. 3. Eſtque propriè Conſilium conſenſus eorum, qui cauſſam vel publicam vel priuatam, cum Prætore aut iudice cognoſcunt, vnde illud. Cauſſa cum conſilio cognita. Atque hoc Theophilus ita diffinit: Κονσίλιον ἐστὶν συνέδριον φανερῶν ἀνδρῶν κατὰ ῥητὸν τοῦ ἐνιαυτοῦ χρόνον συνισταμένων, ὁ γίνεται δὲ τοῦτο τὸ κονσίλιον οὐ μόνον ἐν ῥώμῃ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Pro conuentu iudicum ſumitur, *l. ſi minor. 19. ff. de manumiſſ. vin. & alibi ſæpè.*

Conſilium accipitur plerunque pro quadam congregatione ad aliquid cum deliberatione tractandum deputata. *Cic. pro Roſc.* Qui ex ciuitate in Senatum propter dignitatem: ex Senatu in hoc conſilium delecti eſtis, propter ſecuritatem. Hinc etiam conſilium apud Salluſtium in bello Iugurthino illud intelligi videtur, quod more maiorum Imperatori rem militarem adminiſtranti ſolebat adeſſe. Ita more maiorum (de Metello Imperatore ſcribens) ex conſilij decreto per legatos Iugurthæ imperat argenti pondo ducenta millia.

Conſilium præbere, exercereque dicitur Prætor, vel Conſul, qui conſilium cogit, *l. 1. D. de officio Conſul. & l. 1. D. de officio eius, cui manda. eſt iuriſdict. & alibi ſæpè.* (*Eodem ſenſu accipitur apud Vlpianum, in Epitome, tit. 1. §. eadem lege.*) Qui verò aduocantur in conſilium adhiberi, in conſilio eſſe, in conſilio adſidere dicuntur. *Plinius lib. 6. Epiſto. ad Maximum:* Adhibitus, ait, in conſilium à Præfecto vrbi audiui ex diuerſo agentes ſummæ ſpei adoleſcente. In Conſilio eſſe Celſus, *l. pater. 29. ff. de leg. 2.* In conſilium adſidere, *Papinianus l. ſi. ff. de offic. aſſeſ.* dixere.

Conſilium ante factum inire oportet, non autem poſtea cauſſari ignorantiam, niſi præter opinionem quid emergat fortuitò *Nou. de hære. & Falcid. §. ſed neque illis. Conſt. 1.* Nam nemo redargui poteſt, quòd futurum non præuiderit. *Nouel. de his. qui nuptæ ite. §. duo igitur huic. Conſti. 22.* Benè autem vniuerſa geruntur, & competenter, ſi principium fiat decens, & a-

Digitized by Google

mabile Deo. *Nou. Quomodo oport. epiſcop. §. ſancimus igitur Conſtit. 6.*

conſilij plenioris effectus, eſt correctio errorum, & reſtitutio in melius. *Nouel. de his, qui nupt. ite. §. vetuſt. planè. Conſt. 22.* Multa autem, quæ videntur iuſta, ſi pleniore conſilio perluſtrentur, erunt corrigenda, *d. §. vetuſtas.* Euentu enim temporis edocemur, *ibi. §. per cauſſam verò neceſſariam.* Rerum experientia docet certò quid ſit damnoſum, quid vtile. *Nouel. de appe. in prin. Conſtit. 13.* Infinitatem rei eiicere, medicina eſt optima *Nouel. vt determi. ſit nume. Cleri. 5. ex omni. igitur.* Etiam magnus ille Papinianus aliquando non ſatis definiuit medendi rationem in negociis *Nou. Vt credi primùm aggredi. §. Cæterùm ſi fideiuſſor. Conſti. 4.*

Conſilium & iudicium non ita multum differunt. Nam venerandæ antiquitati conſulere fuit iudicare, hoc eſt, de vtili & honeſto decernere. Vnde Senatuſconſultum nomen traxit. Et nunc quoque ſi quid intereſt, hoc fuerit, quòd in iudiciis contentioſa, in conſiliis verò voluntaria iuriſdictio exercetur, *l. 1 ff. de offic. proconſ.* Iudicia item apertè tractantur, conſilia autem plerunque ſemotis arbitris. Alioqui effectus vtrorumque eodem tendit. Vnde adſeſſores quoque iudiciorum, dicuntur Conſiliarij, *l. Conſiliaris. & l. vlt. ff. de adſeſſ.* Quid autem iudex poteſt conſulere vtilius, atque honeſtius, quàm vt diſſentientes redeant in concordiam, quã Deus amat? Sæpe enim progreſſu litis, & controuertentes ipſi, & eorum cognatio ac perpetua rapiuntur odia, quæ interdum & vitę & bonorum diſpendio exercentur.

conſilium verò, & Mandatum hoc differunt, quòd mandatum ſpecies quædam eſt Imperij quod pro ſocietate generis humani receptum eſt, vt quod cuique negocium datum eſt, id mandatoris periculo conficiatur. Conſilium autem ab imperio prorſus alienum eſt, nec vllam voluntatis eius, qui conſilium dat, ſignificationẽ habet. Itaque rem conſultoris arbitrio permittit, nec vtrum fiat, necne, laborat. Itaque ex conſilio nulla naſcitur obligatio: at ex mandato naſcitur. *Hoc ex l. 2. in fin. & l. 2. ff. mand. & l. conſilij. ff de reg. iur.*

de Conſilij ſententia pronunciatum dicebatur, quod ex eorum, qui in conſilium adhibebantur, ſententia ſtatuebatur, *vt apud Ciceronem ſæpè & Apuleium, Apolog. 1.* Quæ verba his notis, D. S. C. ſcribi ſolita, Valerius Probus eſt auctor. Si cauſſa cum conſilio cognita, eodẽ ſenſu dicebant veteres.

Conſilium. *in Rub. C. de vind. & apud conſilium manum.* ſumitur pro conuentu: tametſi Azo *in Summa eod. tit.* videatur accepiſſe pro loco illo, in quo celebratur, vel exercetur iuriſdictio voluntaria, cuius ſententiam probat Albericus, at Accurſius, *l. 1. C. eo.* dicit poni pro præſidentib. in cõſilio.

conſilium pro deliberatione poſuiſſe videtur Alexander *Imp. l. 1. C. qui, & aduerſ. quos in integ.* & pro aliquid faciendi, vel non, excogitata ratione. *Cic. 1. de Inuent.* Conſilium etiã pro corpore & collegio accipitur. *l. fi. C. de naufrag. lib. 11.*

Conſilium etiam ſæpiſſimè in libris I.C. ſumi ſolet, pro ſuaſione & hortatu. *§. tua tantùm Inſtit. mandat. l. conſilij. de diuerſ. reg. iur. l. ſæpè. 53. ff. de verbor. ſignifi.* & alibi ſæpiſſimè.

CONSILIARII ſunt iudicum comites, & adſeſſores, qui iudicibus adſident, *l. pen. D. de offi. adſeſ. & l. Conſiliarios. C. eod.* Hos Græci συμπόνους, παρέδρους, συνέδρους, συγκαθέδρους. Hinc

CONSILIATOR, quo nomine Chriſtum vocat Lactantius, poſt Sibyllam, quæ σύμβουλον appellarat, *Plin. 4. Epiſt.* in gerendis honoribus conſiliator & rector. Vnde Horatius, *Conſiliantibus diuis, vt in l. 12. C. Th. de leg. à conſiliantibus.*

CONSISTERE nonnunquam eſt in iudicio ſtare aduerſus aliquem, *l. 1. C. qui pet. tut. l. vix certis. 53. ff. de iud. & alibi ſæpè. D. & C.*

CONSISTORIVM, cuius menti-

meminere Impp. *l.fin. D. de offic. diuerſ. & l. 1. de comit. conſiſt.* diffinit Suidas *συνέδριον, καὶ τὸ σύστημα, ἔνθα περὶ τῶν ἐφευγόντων βουλεύονται*, in quo legatos, & quoſcunque ſe adeuntes princeps admittit & audit, & de cauſſis cognoſcit, inquirentibus & deſpicientibus conſiſtorianis, *vt ait Ammianus Marcellinus*, *lib.*15. Ex quibus locis apparet conſiſtorium ad Principis *συνέδριον* referri: *quod & colligitur ex Nouell.*23.*§.ad hoc ſancimus.* Sed & ad Iudices, ad cóſve, quibus iuris dicendi poteſtas eſt, referri poteſt. *c.Romana de appell. lib.*6. Quibus igitur nulla iuris dicendi poteſtas à lege, vel principe conceſſa eſt, quive principes non ſunt, Conſiſtorium habere non dicuntur.

CONSISTORIANI, vide ſuprà Comites.

CONSOBRINI conſobrinæque dicũtur. *Gaio l.*1.8. 4.*D.de grad.* qui quæve ex duabus ſororibus naſcuntur, quaſi conſororini, *& Paulo, l.fi.§.eod.ff.eod.& lib.*4.*Sent, tit.* 11.*§.* 4. *gradu.* Obtinuit & patrueles quoque, id eſt, è fratribus natos: & amitinos, id eſt, ex fratre & ſorore genitos, communi conſobrinorum nomine appellari, *d.l.fi. §.eod.§.*1.*Inſtit.de leg. ag. ſucceſſ.* quod *καταχρηστικῶς* fieri ibidem Theophilus admonuit. Conſobrini *ἐξάδελφοι*, & *πρωτεξάδελφοι* Græcis dicuntur. Sunt & Conſobrini quidam in ſexto gradu, hi ſunt patruelium, conſobrinorum, amitinorum filij. Et hoc eſt quod Paul. ait, *in l.I. C.* locorum fratrúmque meorum nepotes, neptéſve, item mei inter ſe conſobrini ſunt, *& lib.* 4. *Sent.* Propioris (inquit) ſobrini filius filia, qui conſobrini appellantur. & pauló poſt in VII. gradu conſtituit conſobrini filios. filiáſque, id eſt, ſobrino, natos natáſque. Hi ab Theophilo, *tit. de gradib.cogn. μείζονες κονσόβρινοι* vocantur, & ſimpliciter conſobrini, *§. vlt. Inſt.de ſucceſſ.cog.* Propriè autem ſobrini dicuntur, & ſobrinæ, *l.*3.*D.de gradib.adfin.* quæ appellatio à pleriſque etiam matruelibus tribuitur. *Spartianus in Adriano*, Traianum, conſobrinum patris Adriani, ipſius quoque Adriani conſobrinum vocat: quem nos propius ſobrinum, ſobrinam.

CONSOCERI dicuntur, ait Theophil. quorum alterius filia alterius filio nupſiſſet, *§.*9.*de nupt. Vtitur Vlpia.l.*32.*§. proinde.D.de donat. inter vir.& vxor.*

CONSOLIDARI dicitur vſusfructus, qui proprietati coniungitur, *l.*1.*D.de vſuſfr. adcreſc.* Hinc apud Iauolen. *l. à liberto* 35. *D. de bon. libert.* ſolida proprietas dicitur, in qua vſusfructus ineſt, itémque apud Paulum, *l.Sempronius.* 26.*§.*1. *D.de vſufru.leg.*

CONSOLIDATIO appellatur, quando vſufructuarius adquiſiuit proprietatem: tunc enim confunditur & finitur vſusfructus. *§.finitur.Inſtit. de vſufru.*

CONSORS, eiuſdem ſortis & conditionis eſt, *vt ait Varro lib.*5.*ling. Latin. & eum ſecutus Bald. in l. dudum. C.de contrah. empt.* & ſignificat dominij participem. *vide Alciat. l. proximi.D. de verb.ſig.* Sed pro ſubiecta materia aliter atque aliter *μεταφορικῶς* accipitur. *In d.l.dudum.* ſumitur pro dominij participibus. ij etiam, quibus talis communis eſt res, conſortes appellantur. *Tit. Notus eſt in Iuſtiniani Codice, de conſort. eiuſdem lit.* Conſortes in libris Feudiſticis dicuntur dominus & vaſallus, quaſi *σύμμαχοι*, eiuſdem militiæ ſocij, eiuſdémque fortunæ participes, *lib.Feud.*3.*tit.* 3. Si contigerit feudum neglectu fidelis conſortibus applicari, id eſt, dominis committi & aperiri. Alibi Coniuges appellantur, quaſi coniugales, eodem iugo alligati, *libr.* 2. *tit.*58.*§.* 1. nonnunquam etiam Pares. Vide Pares.

CONSORTIO, communio, *l.* 96. *§.*3.*ff. de ſolut.* Nec in arbitrio eius electio erit, cùm debitor pretium pignoris conſortioni ſubiecerit: id eſt, promiſcuè vtrique debito pignus ſubiecerit.

d

Digitized by Google

CONSPIRATIO eſt quædam fraudulenta confœderatio, facta in præiudicium alicuius perſonæ, vel dignitatis. Hanc, quia ferè nunquam non doloſa cenſetur, ideò ſeuerè lex iubet vindicari. Sed & Imper. Adrian. priuatim quoque ſtatuit vindicari ſcelus aduerſariorum, quibus opprimitur litigantis innocentia. l. viuus. D. de re iudic.

CONSPONSORES à Cicerone dicuntur, qui à Iureconſultis correi debendi: id eſt, qui eiuſdem obligationis ſunt debitores. *Cic. ad Attic. libr.* 12. Tamen velim des operam, vt inueſtiges ex conſponſorum tabulis, ſitne ita. *Idem Lept.*: De tuo negocio, quòd ſponſores pro Pompeio, ſi Galba conſponſor tuus redierit.

CONSPONSOS antiqui dicebant fide mutua obligatos. *Feſtus*, vt & ſponſos obligatos: vel, *vt ait Varro libr. 6. lingu. Latin.* contra ſponſum rogatos, id eſt, ad ſpondendum.

CONSTARE dicitur teſtamentum quod infirmari non poteſt. Cum dandi caſu ſæpè iungitur, & eſt conſtantem eſſe, & perſeuerantem. Significat & manifeſtum eſſe, & clarum: vt conſtat de eius innocentia, id eſt, manifeſta eſt: & apud Vlpian. conſtat alimenta cum vita finiri. *l. cùm hi. §. modus. de tranſact. cum ſimil.* Item, conſtat inter omnes, id eſt, nemo negat. Conſtat, id eſt, manifeſtum eſt, vel nemine in ſpeciem admonente. Quando enim Iuriſconſulti dicunt, Conſtat, tunc ſemper habent aliquam regulam naturæ præ oculis.

CONSTITVERE, aliàs conuenire ſignificat, & conueniendo obligare ſe ad id, quod iam debitum eſt. *Theophilus*, *ἀντιφωνεῖν* dixit, & Græci ἀντίφωνον conſtitutum. Latius autem patet, quàm fideiubere: primùm, quod permiſſum ſit, vt aliud pro debito conſtituatur, *l. 1. §. an poteſt. D. de conſtit. pecu.* cùm ſit diuerſum in fideiuſſione, *l. ſi ita. D. de fideiuſſ.* Deinde, quòd non ſolùm pro alio, ſed pro ſeipſo quis rectè conſtituat. *ff. de conſtituta. Inſtit. de act.* Fideiuſſor verò non niſi pro alio intercedit, *Inſtit. de fideiuſſ. in prin.* Denique, conſtitutum nudo duntaxat pacto fit nulla ſtipulatione interpoſita. *d. §. de conſtituta.* ſecus eſt in fideiuſſione, conſtituere aliàs eſt formare, & bonam diſpoſitionem adhibere. Et ſic conſtituta iudicia rectiùs dicũtur, quàm proceſſus iuris. conſtituere eſt cõſiſtere, & conſtare, *l. 39. D. de excuſ. tuto.* Conſtituere, cum parte ſtatuere, & deliberare. *Alciat. l. bona. C. de pact.* conſtituere diſceptationem, id ſonat, quod vulgus dicit, Accordare ſcripturas.

Conſtituere iudicium vel quæſtionem, in publicis duntaxat iudiciis, dicitur. Quæſitor, qui iudicium reiectione vtrinque facta, certos conſtituit iudices, qui ſibi iurati in conſilio adſint, & ſecum cognoſcant: in priuatis verò iudiciis, cùm Prætor vrbanus iudici ac recuperatoribus à litigatoribus acceptis, poteſtatem de cauſſa cognoſcendi & iudicandi facit. *Cic. pro Cecinna*, qui igitur conuenit, quæ cauſſa fuerit ad conſtituendum iudicium eandem moram eſſe ad iudicandum. Vel ſic. Conſtituere iudicium Prætor in priuatis cauſſis dicitur, cùm agendi poteſtatem litigatoribus, iudicandi verò iudicibus ſumptis permittebat.

Conſtituere ſeruitutem, nõ eſt ſimpliciter cedere, ſed re ipſa imponere: Conſtituuntur enim ſeruitutes per patientiam vel traditionem. *l. 13. §. 1. D. de pub.* id eſt, ſi indicatur quis in prædium, vel eum, is qui cedit, ſeruitute vti patiatur, *l. 3. D. de vſufr.* 1. *in fi. D. de ſeruit. ruſt.* Patientia autem illa pro traditione habetur, *vt colligunt interpretes ex l. pen.* D. *de ſeruit.* qui enim ſeruitutem debet, pati debet. *l. quoties. 15. D. eod. tit.* quæ quidem patientia eſt de natura ſeruitutis, *d. l. quoties.* ergo patientia habetur pro conſtitutione, *d. l. quoties.*

Conſtituere ſponſalia nuptiáſve. *l. 13. §. 1. D. de public. in rem actio.*

CON-

Digitized by Google

CONSTITVTVS vſusfructus tunc dicitur, cùm iam quis vti, frui poteſt, *l. vnic.* §. *dies. D. quando dies legati cedit.* Igitur conſtitutus non dicitur ante aditam hæreditatem, vel antequam dies ceſſerit. Cæteroquin Conſtituere ſeruitutes dicuntur, quæ pactionibus, ſtipulationibus, legatíſve iam impoſitæ ſunt, *l.* 10. *D. ſi ſeru. vind.*

CONSTITVTVM, *vide Cuiac. in Parat. à tit. de conſt. pecu.*

Conſtitutum, quod ab Impp. reſcriptum, ſtatutúmve eſt, *l.* 11. *Cod. de neg. geſt. & alibi ſæpè.*

Conſtitutum tempus, pro anno. *l.* 63. §. *fi. ff. de acqu. rerum domin.* pro biennio. *l.* 4. *pro ſoc. ff. l.* 2. *de diuerſ. & tempo. præſcript.* quod petendæ reſtitutionis cauſſa cōceditur. *l.* 95. §. *quòd vulgò ff. de ſolut.* Hodie eſt quadriennium continuum, *l. vlt. C. de temp. in integ. reſt. pet.* Conſtitutum tempus ætatis, *in l.* 62. *in fi ff. de rit. nupt. interprete ex l.* 66. *ff. eod. l.* 6. *C. de interdicto matri.* Et conſtituta tempora, *in l.* 5. *in fi. ff. de appe. interprete ex l.* 1. §. *biduũ. &* §. *quod in ſententiis ff. quan. appell. ſit.* At in §. qui autem. *Inſtit. de excuſ. tut.* ſunt quinquaginta dies.

Conſtitutam partem, *in l.* 3. *ff. ſi à parent. quis mand.* interpretatur quidam, quæ patronis lege Papia præſtituta eſt, Conſtituti dies, *l.* 7. *ff. de re iudicat.* quos iudicatis conceſſit lex.

Conſtitutum ius, *l.* 25. *ff. de donatio. inter vir. & vxo. l.* 1. §. *item cùm ff quæ ſent. ſine appell. reſcind. & Gellio, lib.* 2. *cap.* 13.

Conſtitutum etiam veteribus pro condicto, & adſignato die ad ius experiendum. *Cicero pro Cæcinna*: Qui ad conſtitutum iuris experiundi cauſſa veniſſent. *Varro libro* 2. *de re Ruſtic.* Cùm alius eum ſalutaſſet, alius conuitiatus eſſet, qui tam ſerò veniſſet ad conſtitutum.

CONSTITVTIO IVDICII, controuerſia quædam eſt ante litem conteſtatam, præcedens iudicium: vulgò dicunt exceptiones dilatorias impedientes proceſſum. *Cicero in Partitionibus*: Atque etiam (inquit) ante iudicium de conſtituendo ipſo iudicio ſolet eſſe contentio: cùm aut, ſitne actio illi qui agit, aut iámne ſit, aut num iam eſſe deſierit, aut illáne lege, illis verbis ſit actio, quæritur.

CONSTITVTIONES dicuntur, quæcunque Imperatores per epiſtolam & ſubſcriptionem ſtatuũt, vt ſunt reſcripta, decreta, edicta, *l.* 1. *ff. de conſtit. princip.* Atque harum duo ſunt genera: aliæ enim ſunt generales, aliç perſonales, *l.* 1. *D. de conſt. princip.* Generales quidem quæ ad omnes pertinent, perſonales, in quibus propter certæ perſonæ rationem à iure communi receſſum eſt: quæ & Priuilegia appellantur.

Conſtitutionum ſunt quatuor virtutes, *l. legis virtus. D. de Legib.* Vnde

Quatuor ex verbis virtutes collige Legis,
Permittit, punit, imperat, atque vetat.

Nam permittit, vt vir fortis petat præmium: Punit ſcelera & delicta: Imperat & præcipit, vt ſtatuta Canonica ſeruentur, vt Clerici regulare propoſitum, & honeſtum habitum deferentes, continenter & caſtè ſtudeant viuere: Prohibet clericos ſecularibus immiſceri negotiis. Et conſtitutio conſulit: quæ virtus poteſt comprehendi ſub prima: nam qui conſulit, ſatis permittit.

CONSTITVTIONES DIVALES, hoc eſt, Imperatoriæ. Cenſentur enim Imperatores diui, non quidem apud nos falſa diuinitatis opinione, ſicut apud gentes olim, ſed quia omnes magiſtratus ſunt ordinatio Dei, & Imperator eſt ſummus magiſtratus.

CONSTITVTOR dicitur, qui pro ſe, vel pro alio ſe ſoluturum promittit, vel aliqua facturum, & alterius in ſe transfert, vt ſuſcipit obligationem. Conſtituere enim, id eſt, Græci καταστῆσαι dicunt. Hinc

CONSTITVTORIA, ſiue

Digitized by Google

conſtitutitia actio, quæ in eum, qui ſe ſoluturum conſtituerit, datur, his ferè verbis: Si appareat Mæuium Titio pecuniam conſtituiſſe, eámque pecuniam cùm conſtituebatur debitam fuiſſe, neque Mæuius aut ſoluat, aut faciat id, quod conſtituit: ac per actorem non ſteterit, quominus fieret, quod conſtitutum eſt, tùm Mæuius damnetur. *l.6.16.17. & 18. D. de conſtit.pec.*

CONSTRINGERE ſe pactis. *l.vnic.C.de monopo.*

CONSVETVM fieri, præſumitur factum. *Bald. in l. incendium C. ſi cert.pet.per l.quòd ſi nolit.§.qui aſsidua. D.de ædilit edict.Ex Duar.c.7.Com. in 1.part.Pand.*

CONSVETVDO, ius eſt non ſcriptum, quod in morem vetuſtas vulgi approbatione perduxit.

Conſuetudo, quæ iuris pars eſt, Ius moribus, id eſt, aſſiduis actibus introductum, *c.conſuetudo 1.diſtinct.* Voluntas populi rebus ipſis & factis declarat. Tacitus conſenſus omnium, *l.de quibus D.de legibus.* Ius ex non ſcrippto deſcendens, Tacita ciuium conuentio, Ius ſcripto non comprehenſum, *l.ſed & ea. & l. ſequ.D. d. titul.* conſuetudinis autem appellatio, eſt referenda ad eam, quæ legitimè introducta eſt, *c.Cuman. de electionibus iuncta glo.* Atque conſuetudini ſecundus poſt ſcriptam legem locus tribuendus ideò eſt, quia conſuetudo fit longo tempore. longum autem tempus adfert experientiam multarum rerum: cùm ſæpè lex ſcripta ferri ſoleat ſubita quadam cogitatione quæ nonnunquam fallitur, nec ſatis expendit ſingulas circũſtantias. conſuetudinis verò officium eſt, primùm, vt confirmet: deinde, vt interpretetur ſcriptam legem, ſi obſcura aut varia ſit. *Paulus in l. minimè. Calliſtratus, in l.ſi de interpretatione. ff. de legib.* Optima enim, inquit eſt legum interpres conſuetudo, Conſuetudo ſeruanda eſt, *l.minimè, & l. de quib. ff. de legibus. l. ſemper in ſtipula. ff. de regul. iur. l. 1. Cod. quæ ſit long. conſuetudo.gl.in l.fi.C.de iur. domi. impetr.c.licet ex ſuſcepto. de foro comp.Cle dudum.§.verùm de ſepultur.*

conſuetudo generalis facit ius commune, & nonnunquam ſpecialis, *Clement.ſi de ætate & qualit.* Conſuetudo tanti temporis, cuius initium non tenetur in hominum memoria, habet vim priuilegij Imperialis, *l.2.§. ductus aquæ ff. de aqua quoti.& æſti. gl. in c.ſuper quibuſdã.§.præterea.de verb. ſignif.* Talis conſuetudo habet vim conſtitutionis, *l.1.§.denique ff.de aqua plu.arcen.& ibi Bart.*

Conſuetudo ad vnguem ſeruanda eſt, cùm actus cenſeatur practicus, *vt Bal.dicit in l.quicunque C.de ſeruis fug. & in c.1.qui feud.dar.poſſ.*

Conſuetudo dicitur ius commune eius loci, in quo eſt. *ca. cùm veniſſent, de eo.qui mittit.in poſſ.Alex.in l. de quibus .ff. de legibus.*

Conſuetudo ligat fiſcum, ſicut priuatos, *l.venditor.§.ſi conſtat.ff. commu. præd.*

conſuetudo laicorum rationabilis, adſtringit etiam Eccleſias. *Nota.in ca. cùm cauſa de re iud. Vide cap. Eccleſia ſancta Mariæ. de conſtit.*

Conſuetudo, quòd hæres extraneus ſuccedat in emphyteuſin Eccleſiaſticam, valet. *Bartol. in l. qui rem. in fin. C. de ſacroſanct. Eccl. Paul. Caſtr. conſil.134.*

Conſuetudo teſtatoris & loci, interpretatur materiam ſucceſſionis, *l.ſi ſeruus.§.fi.ff.de leg.*

Conſuetudo loci ligat clericos. *Bal. in l. neque. C. de hæredit. inſtit. Per cap. conſtitutus. de in integr. reſtitu. Bartol. in l. 1. C. quæ ſit longa conſuetudo cap. cùm veniſſent. de eo qui mittit. in poſſeſſ.*

Conſuetudo facit legem, & rurſus abolet. Sicut pleraque iura de ſeruis, atque de libertinis, moribus, non legibus introducta ſunt: ita moribus abolentur ſine legibus, *l. ſi libertinus ff.de rit.nupt. l. de quib. in fi. ff.de legib.*

CONSVLES, poſt exactos reges duo creari cœpere anno ab vrbe condita 245. L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius

nius Collatinus. *vt Liuius tradit ſub finem lib. 1. & lib. 2.* Omnia iura (inquit) omnia inſignia regiæ poteſtatis Conſules retinuere: id modò cautum eſt, ne ſi ambo faſces haberent, duplicatus terror videretur. *Varro lib. 4. ling. Latin.* Conſul nominatus, quòd conſulere populum & Senatum debet, (id eſt, in concione ſententiam rogare) niſi illinc potiùs vnde, Accius ait in Bruto: Qui rectè conſulat, Conſul fiat. Idem Varro, *lib. de vita populi Roman. apud Non.* hoc Accij videtur ſecutus, his verbis: Quia iidem dicebantur conſules & Prætores: quòd præirēt populo, Prætores: quòd conſulerent Senatui, Conſules. *Florus* vocatos conſules dicit, quòd meminiſſe deberent. Conſulere ſe ciuibus: hos πρέσβυλας interpretatur Dionyſius. *Fabius*: Sítne Conſul à conſulendo, an à iudicando. nam & hoc conſulere veteres vocauerunt: Atque obiter notandum, quòd qui hæc duntaxat ſecundum verbi, & non potiùs ſecundum rei ſignificationem accipiunt, ij toto errant cœlo. Non enim à conſulendo nominatus eſt Conſul, quia deriuetur à verbo conſulo: ſed quòd ab ipſo Conſule exerceatur conſulatio, hoc eſt, res, quam ſignificat verbum, quod ab ipſo deriuatur Conſule, conſulo, Siquidem prius homo is exigitur, qui conſilio ſit pręditus, poſſitque conſulere, quàm fiat actus conſulendi. Quod diligentiſſimè obſerua. Nam deſeruit tibi, vt rectiùs intelligas, quòd ius deſcendat à Iuſtitia. *Cicero de Legibus. 3.* Regio imperio duo ſunto, iique præeundo, iudicando, conſulendo. Prætores, Iudices, conſules appellantur, militiæ ſummum ius habento, nemini parento. Ollis ſalus popul. ſuprema lex eſto. Ius autem conſules dixiſſe, vel ex 2. Liuij intelligi poteſt, vbi ſcribit, Appium conſulem quàm aſperrimè ius de creditis pecuniis dixiſſe. *Pomponius l. 2. §. octauo de orig. iur.* Conſules ab eo dicti ſunt: quod plurimum Reipubl. conſulerent. Lege lata ſummum ius eis delatum eſt, prouocatio ab eis popul. conceſſa, prohibitum eiſdem ne poſſent in caput ciuis Roman. animaduertere iniuſſu populi, ſolùm relictum eſt illis, vt coercere poſſent, & in vincula publica duci iuberent. *Polybius libro ſexto hiſtoriar.* Conſules, antequam legiones educant ex vrbe, omnium publicarum rerum actiones penes ſe habent, reliqui enim omnes Principes ſubiiciuntur illis, atque obſequuntur, exceptis tribunis plebis: atque in Senatum legiones deducunt: quæ celeriter ſtatuenda ſunt, ipſi decernunt: ipſorum verò officium eſt, quæ Senatuſconſulto decreta ſunt, ea vt perficiantur. quinimò & quæ per populum de republ. perficienda & tranſigenda ſunt, eorum eſt perpendere, ac diligenter curare: concionem quoties opus eſt aduocare, ad populum ſenatus decreta referre, quicquid maior pars iuſſerit, exequi. Adhæc in his, quæ ad belli apparatum, & caſtrenſem diſciplinam pertinent, quaſi regiam habent poteſtatem. His etenim ius eſt, ſociis quicquid libuerit imperare, Tribunos militum creare, delectum habere, ac de iis, qui ſub imperium eorum ſunt, in caſtris arbitratu ſuo ſupplicium ſumere. His præterea licet: eos comitante Quæſtore, ac ſedulo imperata faciente, publici æris, quantum res ipſa tulerit, impendere. *Hæc Polyb.* conſtat autem *ex Cic. Phil. 5.* legitimum conſulatus annum fuiſſe 43. *Ex Muraniana, & li. Epiſt. 7. & Liuij lib. 1.* centuriatis comitiis eos creari conſueuiſſe. *Ex Pediano in Verrin. 2.* diem comitiorum conſularium fuiſſe 6. Cal. Sextil. *Ex Philip. 2. & Plutarcho in Cic.* Conſules captis pignoribus Senatores, qui non aderant, & quibus cauſſa non erat, coercuiſſe. *Ex Liuij lib. 4. 2.* cùm ad bellum proficiſcerentur, votis in capitolio nuncupatis, paludatos ex vrbe exiſſe, omnibus ordinibus eos concomitantibus. *ex Verrina 3.* deſignatos in Comitiis Conſules domum à multitudine deduci ſolitos. *Ex Gellio lib. 17. c. 21.* niſi ex patriciis genti-

Digitized by Google

bus, Conſules fieri ius non erat: poſtea tamen Licinij Stolonis lege Coſſ. etiam ex plebe creari cœpti, breui pôſt tempore, quàm apud Leuctra Thebani Lacedæmonios duce Epaminonda ſuperauerunt. Ex locis innumeris, eoſdem Kalend. Ianu. magiſtratum iniſſe. pompámque inſignem adhibitam fuiſſe, *cuius meminit etiam Ouid. de Ponto. lib.* 4. Elegia autem 10. eiuſdem libri de extraordinaria Conſulis poteſtate non nulla ſcribit, quæ quia nuſquam alibi me legiſſe memini, ſubiiciam:

Aut reges ille ſuos dicendi iura Quirites,
Conſpicuum ſignis cùm premet altus ebur
Aut populi reditus poſitam componet ad haſtam,
Et minui magnæ non ſine turbâ opes.
Aut vt erunt patres in Iulia templa vocati.
De tanto dignis Conſulere rebus ager.
Aut feret Auguſto ſolitam, natóque ſalutem,
Déque parum noto conſulet officio.

Idem ferè retulit Elegia ſequenti.

Hac modò te populo reddentem iura videbit,
Et ſe ſecretis finget adeſſe tuis:
Nunc longi reditus haſtæ ſupponere luſtri
Credet, & exacta cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba Senatu,
Publica quærentum quid putat vtilitas.
Nunc pro Cæſaribus ſuperis decernere grates,
Albáve opimorum colla ferire boum.

De Conſulatu autem Caſſiodorus *lib. 6, variarum* ſic ſcribit: Priſcorum iudicio qualis ſit Conſulatus, huic omninò datur intelligi, quando inter mundi dignitates eximias, ſolus meruit habere palmatas veſtes, quas felicitas dabat præmia vincentium, nomen annorum, compenſatio ſola, cui debebantur omnia. Statum Reip. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium, ac liberos huius conſilia vindicabant, & tot magnis debitis ſola erat retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inuenta ad generale gaudium. Per illam nimirum ſtatus Imperij iugiter creuit. illam ſemper felix Roma ſuſcepit. meritò quidem genus habebatur Imperij: meritò ſupra omnes ciueis poterat, qui ab hoſte patriam vindicabat: vtilitates publicas ſub æquitate diſponens, ius dicebat etiam capiti. ſed tutò illi commiſſa eſt poteſtas necis, qui fuerat auctor ſalutis. Hinc eſt, quòd etiam faſces atque ſecures tantę poteſtati præceptæ ſunt illigari: vt cùm tardius ſoluerentur, moram deliberationis acciperent, ſi de cæde aut nece hominis aliquid cenſuiſſent, ita, vt cùm omnia eius traderentur arbitrio, ne inſoleſceret animo. Conſul dictus eſt, à conſulendo. Hinc tanta largitas profluebat, vt illa dextra, quæ ſanguinem copioſè fuderat hoſtium, vitæ auxilium ciuibus manaret irriguum. Sic quos fœlices per bella fecerat, ſtudio largitatis explebat. In argumentum etiam publicæ gloriæ ſoluebat famulos iugo ſeruili, qui libertatem tantæ dederat ciuitati. *Hactenus Caſſiodorus*. De Conſulibus verò prolixius tractauimus, cùm vt id ſemel ſit dictum, tum verò maximè, quòd hæc ſint plurimis Cod. & Digeſt. titulis lucem allatura. Apud Carthaginenſes verò, velut Conſulare imperium erant Suffetes, *vt ſcribit Liuius lib.* 40.

Conſul pomeridianus quis ſit, *vide apud Turn. Aduerſ. lib. 18. cap.* 13.

CONSVLARIS vir, qui Conſulatum geſſit. Hinc Conſulares fœminas intelligimus Conſularium vxores, *l. 1. ff. de ſenat. l. 3. §. vltim. ff. de arbitr.* Conſulares viæ, publicæ, & Prætoriæ, & βασιλικαὶ, *l. 2. §. viarum. ff. ne quid in loc. publ.*

Conſulares quidam prouinciarum Rectores. *l. vnic. vt omnes iud. l. vni. de officio Comit. ſac. pal.* qui in Orientis partibus 15. erant. ita accipere debemus τὰς ἀρχὰς κατουλαρίας, *Nouell.* 7.

& Con-

Digitized by Google

& Conſulares Campania. l. 12. de pœn. C.Theod.

CONSVLATVS ordinarius, *apud Suetonium in Domitiano:* In ſex Conſularibus nonniſi vnum ordinarium geſſit, *explicatur à Turn. Aduerſ. lib.5. cap.* 10. ex cuius nomine anni ſupputatio ordinabatur, id eſt, cuius nomen in literis & inſtrumentis, & in faſtis ſcribebatur, qui denique Kalend. Januar. honorem inibat. Nam ætate Imperatorum annus in multos diuidebatur Conſules: ſed ſoli qui anni initio inibant honorem, ordinarij cenſebantur, honoratioréſque erant. *Seneca*, Conſulem me fecit, ſed non ordinarium. *Vide Dionem libro* 43. Alij tamen Conſulem ordinarium dici volunt ad ſuffectorum differentiam, *ex his Lamprid. in Alexandro verbis:* Conſules, ait ille, quoſcunque vel ordinarios, vel ſuffectos creauit, ex Senatus ſententia nominauit.

CONSVLI res dicitur, de qua ad Senatum relatum eſt: vti patet ex lege operis faciundi, de qua vide, Duumuiri, At Conſuli populus dicebatur, Romæ, cùm lex rogabatur. nam *Feſtus*, Rogatio eſt (inquit) cùm populus conſulitur. *Cic. de legib.* 3. Qui agent, non plus quàm de ſingulis rebus conſulunto, *Et in ea pro Domo*: Si popul. de iſta re conſultus eſſet. Conſulendi autem mos olim & frequens & optimus fuit. Sic Ariſto magna laude conſultus fuit à Celſo iuris peritiſſimo, *l. iuris gentium. §. ſed & ſi ff. de pact.* Quemadmodum Seruius Q. Mutium conſuluit, *in l.2. §. Seruius autem. ff. de orig. iur.*

CONSVLTVS, adiectiuum, ſignificat ſcientem, & peritum, à quo iure conſilium petas, *Liuius* 1. *ab Vrbe condita libro:* Conſultiſſimus iuris: vt illa quiſquam ætate eſſe poterat. Significat etiam interrogatus, *l. denique. §. ſi quis. ff. de minor.*

CONSVLTVM, *lib. Feud. 2. tit. 8. §. 3.* Nam nec pignus, quod conſultum dicitur, fieri poteſt ex feudo.

CONSVLTARE, eſt frequenti opera conſilium inire.

in Conſultandis rebus oportet ad plenum proſpicere: non autem partem abſoluere, partem erroribus implicitam relinquere, quæ difficilioribus adhuc controuerſiis materiam præbitura ſit. *Nouell. vt ſi plures filij non ſint. §. quod ſi minus agat. Conſtit.* 18.

CONSVLTATIO, hoc eſt, cum cauſſa varias partes expenditur, vt quod optimum eſt, appareat, ſuccurritur noſtræ cæcitati & inconſtantiæ. Quandoquidem rectiſſimè dictum eſt, Hominem inconſtantiſſimum animal eſſe. *Rom. 4. Epheſ. 2. Geneſ. 6. Pſal.* 115. Omnis homo mendax *l.2. C. de veter. iur. enucl.* Hoc verbo vſi ſunt iuris auctores, *in l.11. §. ex facto. ff. de minori l.1. §.1. ff. de appel. l.2. C. de legib.* Græcis συμβουλευσις dicitur. Fit verò conuocato Senatu. Atque in Conſultationibus non tantùm Imperij proceres, & ſummi magiſtratus, ſed etiam totus Senatus conuenito. Proponuntur quoque in medio ſancta Euangelia. Et quæ ordinis Decreto placuerunt, referuntur ad maieſtatem Imperatoriam. *Nouell. de Conſultationibus. Conſtitut.* 62.

CONSVMMARE eſt inchoatum perficere, *l. ſi in aliquam. ff. de offic. Proconſ.*

CONSVMI actiones dicuntur, quæ tolluntur, pereunt, extinguuntur, *l.28. §. exception. ff. de iureiur. & alibi ſæpiſſimè.*

CONSVMPTI nummi videntur, qui aliis permutati, vel ita mixti ſunt, vt diſcerni non poſſint, vel aliàs ſunt expenſi, *l.13. l.19. §. vlti. ff. ſi cert. petat.*

CONTEMNERE, & deſpicere, in eo diſtant: quòd deſpicere eſt grauius, quàm contemnere. Paratus ſoluere, etiamſi non offerat, contemnere non cenſetur. *Vide Archid. & Ioannem Andr. in c.1. extra de ſenten. excomm. lib.* 6.

CONTESTARI ſignificat teſtibus adhibitis aliquid declarare, &

Digitized by Google

profiteri, *l.1.ff. quod iuſſu, & l.2. de filiisfamiliâs, & quemadm.pat.pro his ten. C.lib.10.* Potueras enim nominato filio tantùm conteſtari, & non conſentire oneri ei delato. *Feſtus*, Conteſtari eſt, cùm vterque reus dicit: Teſtes eſtote. Hinc conteſtari litem dicebantur duo aut plures aduerſarij, quòd ordinato iudicio vtraque pars dicere ſoleret, Teſtes eſtote. hoc autem proprium erat actoris cum reo, non contrà, *l. ſi à me fuerit. ff. de iudic.* Vnde Conteſtatio, pro teſtatione *l.20. §.vlt. ff. de teſt. Paul. lib.2. Sent. tit.14.*

CONTESTATIO litis, eſt eius rei, de qua controuerſia eſt apud iudicem ex vtraque parte facta narratio teſtibus præſentibus. Hoc genere res in iudicium deducitur, & litis nomẽ accipit, nec enim lis eſt, antequam conteſtetur, ſed controuerſia, *l.25. §. ſi ante ff. de petit. hær.* Προκάταρξις à Græcis dicitur, quòd initium iudicio dat. Et

CONTESTATA LIS tunc dicitur cũ iudex per narrationẽ negotij, cauſſam audire cœperit, *l. vnic. C. de litis conteſta.* Non tamen per poſitiones & reſponſiones ad eas, ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem ſecutam, conteſtatio litis fieri dignoſcitur. *cap. vnic. circa finem. extra eod. tit. & cap. cùm cauſam. extrà de iurament. calumn.* Gloſſæ veteres conteſtatas lites exponunt, αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δικαςηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντιπαραςάσεων.

CONTESTATIO teſtibus adhibitis: aduerbium, *l. 1. §. Iulianus. ff. de libe. agnoſc.* Si neque conteſtatè dixerit, eam ex ſe prægnantem non eſſe.

CONTEXTVS teſtamenti, *l. 75. ff. de leg. 1.* Contextu vno teſtamentum fieri debere dicitur, hoc eſt, nullo alieno actu intermixto, *l.21. §. ſin ff. de teſta.*

Contextu ædificiorum vnita domus, *l.15. §. ex hoc edicto. ff. de damn. infect.*

Contextus rationum, *l. 120. ff. de conditionibus & demonſtrationibus.*

CONTEXTVM etiam appellatur, quod in tela eſt nondum prætextum, vel detextũ, *l.22. ff. de aur. & arg. legat.* Sic Contextu qui accipere debemus, *in l.70. §. verſicoloribus ff. de lega.3. docet ibi textus.*

CONTIGNATIO (*in l. 36. ff. de ſeruit. vrb. Vitruuius libr. 2. cap.9. Plinius lib.35. cap.13.*) dicitur vel lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen. Vnde duæ ædes dicuntur eſſe ſub vna contignatione, hoc eſt, ſub vno & eodem tegmine.

CONTINENTES prouincias accipere debemus, quę Italiæ coniunctæ ſunt, vt Galliam & Prouinciam, *l. 199. ff. de verb. ſign.*

CONTINENTIA vrbi, pro ſuburbiis accipiuntur, quòd cum ipſa vrbe ſe teneant, contiguáque ſint, *l. 2.139. & 154. ff. de verborum ſignificationibus.* Notandum, Qui extra continentia vrbis eſt: abeſſe: Cæterùm vſque ad continentia, non abeſſe videbitur. Inter continentia vrbis vicos vult intelligi Vlpia. *in l. collegarum. ff. de verbor. ſignific.*

CONTINVA poſſeſſio dicitur, non ſolùm quæ penes vnum, atque eundem ſemper eſt, verùm etiam quæ ab vno ad alium legitimè tranſlata fuerit.

Continui DIES vtilibus opponuntur, *l.1. §. dies. ff. de libe. agnoſ.* Vide Dies.

Continuum TEMPVS, quod nulla eorum dierum, quibus experiundi poteſtas non fuit, ſubductione facta, currit, & ignorantibus quoque cedit, *l.8. ff. de iis, qui not. infa. l.31. ff. de adult. 2. qui excuſare. Inſtit. de excuſ. tut.*

Continua PRAEDIA, id eſt, contigua, & vicina, ſéque inuicem contingentia, *l.31. ff. de ſeruit. ruſt. l.7. in fin. ff. commu. prædi.*

Continuus ANNVS, *vide* Annus.

Continuus ACTVS, *l.137. ff. de verb. oblig.* ſine aliquo longo interuallo, & aliquo actu contrario obligationi.

CON-

CONTRA, pro ex diuerſo, *Paul. in l. hæredes eius.* §. *contra ſi promiſſor. D. fam. erciſcun. Vlpia. in l. Celſus ait, in prin.* D. *de recep.* contrà ait, ibi duntaxat dari iuſſit. Contra, id eſt, in conſpectu, *l. vendit. D. communia prædiorum.*

CONTRA IVS PARTIVM pronunciare, dicitur, cùm in ſententia non exprimitur aliquid contra leges, ſed tamen ſi ad factum & cauſſam exigatur, tum apparet iniquitas.

CONTRA BONOS MORES, frequens in iure formula, qua publicam honeſtatem lædi ſignificamus.

CONTRA LEGEM facit, qui id facit, quod lex prohibet, *l. 29. D. de verb. ſign.* Contra edictum facit, qui prætore vetante facit, *l. 103. D. de reg. iur.* Contra conſtitutiones iudicatur, cùm de iure conſtitutionis, non de iure litigatoris pronũciatur, *l. 1.* §. *item cùm contra.* D. *quæ ſentent. ſine appell.*

CONTRARIVM, ſeu *ἀντινομίαι*, hoc eſt, Legum repugnantium, nullum putat Iuſtinian. in Pandectarum libris inueniri, ſi quis ſubtili animo diuerſitatis rationem excutiat. Nam ſemper eſt aliquid, ſecundùm quod liceat diſſonantiam conciliare. Contrarium autem Budæus contrà nititur probare. quæ ſoluit Zaſius.

Contrarium iudicium tutelæ, quòd directò opponitur, quod tutori datur, quando ei ſunt ſumptus & expenſæ, quas in res minoris fecit reficiendæ. *Vlpianus l. furti, de his qui not. infam.* Contrario iudicio damnatus. ait, non erit infamis. Vide Contractus.

Contrariorum eadem eſt diſciplina, *l. 1. D. de iis qui ſunt ſui.* Sed, quandoquidem plurimi refert, quomodo diſciplinam accipias, ſic diſtingue: Aut intelligimus contrariorum eandem eſſe diſciplinam, id eſt, cognitionem: & erit vera propoſitio. Nam cognito vno ex contrariis, cognoſcimus & aliud contrarium, *l. ex duobus in princip. & l. ſeq. in fin. de vulg. ſubſtit. l. 1. in princip. D. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur.* Aut referimus eam propoſitionem ad iuris ſanctiones, vt ſit contrariorum eadem ſanctio, vel ordinatio. Et tunc, cùm in vtroque eſt eadem ratio, erit eadem iuris definitio. cùm autem apparet diuerſa ratio, erit quoque diuerſa diffinitio. Ibi autem plerumque par ratio eſt, vbi ambo contraria ſeſe mutuò reſpiciunt, & ex ſeſe naſcuntur ſub corruptionis modo, hoc eſt, vt cùm alterum contrariorum naſcitur, alterum perimatur, veluti retinere, & amittere: obligare & liberare: contrahere, & diſtrahere: teſtamentum facere, & teſtamentum reuocare: nunciare nouum opus, & remittere. In his enim & ſimilibus eadem eſt iuris diſpoſitio, vt quod in vno ſtatuitur, cenſeatur etiam in alio ſtatutum. Vt ecce: In obligatione diſpoſitum eſt: eam tempore produci non poſſe, *l. ſi certis annis. C. de pactis.* Ergo non tempus perimere poteſt obligationẽ, *l. obligationum ferè.* §. *placet. D. de obligat. & action.* Sic quando contractus fit bonæ fidei, eius quoque reſolutio erit bonæ fidei *l. ab emptione. D. de pact. l. nihil tam naturale. D. de diuerſ. reg. iur.*

ex CONTRARIO, §. *relegati. Inſt. quib. mod. ius patr.* ſumitur non pro è contra, ſed pro ſimiliter, relatione tamen filij ad patrem. Relegati patres in inſulam, in poteſtate liberos retinent: & ex contrario liberi relegati, in poteſtate parentum remanent.

CONTRARIETAS iuris eſt, quoties ex eodem in ſpecie facto repugnantes ſunt definitiones præceptorum, quarum alteram in ſpecta ratione boni & æqui oportet eſſe falſam. Talis contrarietas, quia valde nocet humanæ ſocietati, ſemper fugienda eſt, D. 3. §. *contrarium.*

CONTRADICERE, eſt allegare iuſtam læſionem contra id quod agitur, *Vlpianus in l. nam*

X

Digitized by Google

ſuit:veluti emptio, locatio: alij ferè innominati: Do vt des, Do vt facias, Facio vt des, Facio vt facias, ſic nominati, quòd Latinæ linguæ vſus nullum iis nomen impoſuerit, *l.* 1. *& paſſ.D.de præſcrip.verb.* Quidam contractum incertum, *in l.Certi condictio. ff.ſi cert. peta.* interpretantur contractum innominatum:

Contractus NVLLVS dicitur, qui in re, forma, vel materia peccat.

Contractus BONAE FIDEI dicuntur, ex quibus ſimplici quadam ratione boni, & æqui, abſque vlla ſubtili diſputatione, præſtanda ſunt etiam ea, quæ non fuerant inter contrahentes dicta. Stricti verò iuris, anguſtis finibus concluſi, nihil admittunt, quàm ea, *quorum mentio facta eſt.§.in bonæ.Inſtit.de actio.& l.conſenſu.D.de obl.& act.*

Contractus SIMVLATVS dicitur, cùm fœnerator, quod pignoris cauſſa acceptum eſt, emiſſe videri vult, *cap. ad noſtram.de empt.in antiq. & l.* 3. *C. plus valere quod agit.*

CONTRADICTVM iudiciũ, *l. cùm de conſuetudine.* D.*de legib.* dicitur, cùm aliquid ſtatuitur, altero ex litigatoribus contendente, & aliquid non eſſe tale contradicente. Primum, inquit Vlpian. illud explorandum arbitror, an etiam contradicto aliquando iudicio conſuetudo firmata ſit.

CONTRARIVS, vide contra.

CONTRECTARE, eſt loco mouere; atque ita in quæſtione de furtis verbum Contrectationis accipiendum oſtendit, *l.*3.*§.ſi rem. D. de acqu.poſſ. & alibi ſæpè.* vt autem furtum contrectatione committitur, ita purgatur, ſi res reponatur. *l.*40.*D.ſtatu.lib.*

CONTRIBVERE. Hinc CONTRIBVTVS, id eſt, commixtus, *l.*2.*§. cæterum.D. vi bon.rapt.* cæterum neque furti actio, neque legis Aquiliæ contributæ ſunt in hoc edicto: licet interdum communes ſint cum edict.

CONTRIBVTIO eſt collatio, vt fit mercium pro iactu. *l.*1.*D.ad leg.Rhod.de iactu.* Perſæpè etiam ſumitur pro coniunctione & cumulatione variarum ſummarum: velut in legis Falcidiæ ratione ineunda, cum varia legata cumulantur, vt appareat de dodrantis quantitate, dicitur fieri contributio. *l.*1.*§. interdum omni modo. l.in ratione.*11. *§.quod vulgo.D. ad leg.Falcid.& l.*1. *in princ.*D.*ſi cui plus quàm per leg.*

CONTROVERSIA eſt certarum perſonarum de re propria contentio, & dicitur ante litem conteſtatam, *l.ſed & ſi lege. D. de petit. hæredit.*

Controuerſiam poſſeſſionis facere is videtur, qui prohibet aliquem vti poſſeſſione ſua naturali, *l. ſi duo. §. hoc inter dictum,ſufficit. D. vti poſſidetis.*

Controuerſia aquæ, *in l. fluminum. §. item Seruius.ff. de damno infect.* dicitur vis & impetus.

CONTVBERNALES, ſunt ſeruorum coniuges, & nati, qui inſtructo fundo continentur *l.quæſitum. §.ſi inſtructum.D.de fund.inſtru. & l. vxorem.§.concubinæ. D. de leg.* 3. *& l. liberorum. §. ſed & Papinius.* D.*de verb ſignific.*

CONTVBERNALES in re militari dicuntur commilitones qui in iiſdem tabernaculis, ſeu tentoriis militant, *l.rem.§.*1.*ff.commo.*Sic dicti, *vt vult Feſtus*, à tabernis, quæ fiebant ex tabulis, vnde tabernacula ſunt dicta, licet ex tentoriis & pellibus fiant. *African.loco præcitato:* In exercitu contubernalibus vaſa vtenda communi periculo dedi. Vide Tabernæ.

Contubernalis ſeruus, pro domeſtico, *l.vltim.de aur.& arg.leg.*

CONTVBERNIVM, primùm militum dicitur, à tabernaculis militaribus, *l.*5.*§.à barbaris ff de re mil. & apud Sueton. in Iulio Cæſare, cap.* 2. Contubernium etiam ſeruile connubium ſignificat. *Paul.lib.*2.*Sentent. tit.* 20.*l.*14.*§.ſeruiles ff.ritu nupt. l.*49. *de manumiſſ.*

Digitized by Google

manumiſſ. teſtam. Generalius autem accipitur *in §. quibus connumerari. Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt.*

CONTVMAX, eſt *ait Hermogenianus*, qui tribus edictis propoſitis, vel vno pro tribus, quod vulgò Peremptorium adpellatur, literis euocatus, vel denunciationibus conuentus, præſentiam ſui facere contemnit, *l. contumacia de re iud.* Cæterùm, qui ad maius tribunal euocatus eſt, ſi litem inchoatam deſeruit, contumax non videtur, *l. 54. ff. de re iud.* Contumax item dicitur, qui vocanti in ius non obtemperauit. Contumaces autem non videntur, niſi qui cùm obedire deberent, non obſequuntur: id eſt, qui ad iuriſdictionem eius, cui negant obſequi, pertinent, *d. l. contumacia.* Cæterùm Contumacem per annum ius ſuum amittere. Doctores tradiderunt, ídque in ſimplicis contumaciæ pœnam: *contra mentem §. vlt. in noua Iuſtiniani Conſtitut. C. de aſſert. tol. Vt latius declarat Alciat. ca. 17. lib. 3. Parerg.* Obſeruandum tamen, Contumacem eſſe citationi, & non obtemperare ius dicenti, diuerſa eſſe. Contumax etiam eſt, qui omnino non reſpondit in iure interrogatus. *l. de ætate. §. qui tacuit. D. de interrog. actio.*

CONTVMACIA euidens, quæ & manifeſta dicitur, contrahitur, ſi reus dicat, ſe non compariturum, aut obtemperaturum. & Contumacia præſumpta, eadémque & dubia, cùm reus ad domum citatus, vel in valuis eccleſiæ, non comparet. Eadem & Contumacia, inobedientiam ſignificat, & propriè contemptum potiorum: & eſt delictum perſonale, perſonam ſequens inobedientis. Vnde fit, quòd procuratores, tutores, vel curatores, ſi non obtemperauerint iudici, ipſi tenentur, nec dominus, pupillus, vel adoleſcens, *l. 1. §. ſi procurator, ff. ſi quis ius dicend. non obtemper.*

CONTVMELIA, à contemnendo dicitur, *Vlpian. l. 1. de iniur. & famoſ. libell.* quod & Seneca probat. libr. de Tranquill. vitæ. 11. Contumelia, inquit, à contemptu dicta eſt: quia nemo niſi quem contempſit, afficit tali iniuria, &c.

CONTVRBARE, vocabulum eſt, ad rationes pertinens, & de iis dicitur, qui non ſunt ſoluendo, neque ſe extricare nominibus poſſunt, & ære alieno, *Cicer. pro Plancio*: Verùm fac me multis debere, & in his Plancio. Vtrum igitur me conturbare oportet, an cæteris, cum cuiuſque dies venerit, hoc nomen quod vrget, nec cum petitur diſſoluere. *Vlpian. l. 5. §. 2. ff. de inſtit. act. de ſeruulo piſtoris loquens.* Si pecunia accepta præſente, vt per dies ſingulos panem cui præſtaret, conturbauerit: id eſt, ſi eis, à quibus panum precium acceperat, non ſatisfecerit, *Alfen. lib. 16. de in rem verſ.* Seruius boues vendiderat, alios redemerat, nummos venditori non ſoluerat, poſtea conturbauerat: id eſt, pecuniam diſſiparat. Plena autem locutio eſt, conturbare rationes, *vt in Eunucho Terentij*: Ita conturbaſti mihi rationes omnes. Sic ſumitur apud Martial. libr. Epigrammat. 9.

Conturbauit Atlas, & non erit vncia tota.

Decidat tecum, qua pater ipſe Deum.

Huius autem contrariam dicendi formam explicat Plautus in Amphitryone: *Et vt res rationéſque veſtrorum omnium bene expedire vultis*: Sic in epigrammate de Catone Grammatico:

Omnes ſoluere poſſe quæſtiones,

Vnum non facile expedire nomen.

CONVENÆ dicuntur, qui è diuerſis mixti nationibus, in vnam coaluerunt ciuitatem, qualis eſt origo Venetorum.

CONVENIRE in manum dicebatur materfamilias, quæ in matrimonium, certis ſolennitatibus adhibitis, coibat. *Cicero in Topic. Vlpianus in Epitom. tit. 9.*

Conuenire, eſt in ius vocare, *l. 29. D. de procurat.* Si actor malit dominum potius conuenire, quàm eum qui

Digitized by Google

conſtitutitia actio, quæ in eum, qui ſe ſoluturum conſtituerit, datur, his ferè verbis:Si appareat Mæuium Titio pecuniam conſtituiſſe, eámque pecuniam cùm conſtituebatur debitam fuiſſe, neque Mæuius aut ſoluat, aut faciat id, quod conſtituit: ac per actorem non ſteterit, quominus fieret, quod conſtitutum eſt, tùm Mæuius damnetur. *l.6.16.17. & 18. D. de conſtit.pec.*

CONSTRINGERE ſe pactis. *l.vnic.C.de monopo.*

CONSVETVM fieri, præſumitur factum. *Bald. in l. incendium C. ſi cert.pet.per l.quòd ſi nolit.§.qui aſsidua. D.de ædilit edict.Ex Duar.c.7.Com. in 1.part.Pand.*

CONSVETVDO, ius eſt non ſcriptum, quod in morem vetuſtas vulgi approbatione perduxit.

Conſuetudo, quæ iuris pars eſt, Ius moribus, id eſt, aſſiduis actibus introductum, *c.conſuetudo 1.diſtinct.* Voluntas populi rebus ipſis & factis declarat. Tacitus conſenſus omnium, *l.de quibus D.de legibus.* Ius ex non ſcripto deſcendens, Tacita ciuium conuentio, Ius ſcripto non comprehenſum, *l.ſed & ea. & l. ſequ.D. d. titul.* conſuetudinis autem appellatio, eſt referenda ad eam, quæ legitimè introducta eſt, *c. Cuman. de electionibus iuncta glo.* Atque conſuetudini ſecundus poſt ſcriptam legem locus tribuendus ideò eſt, quia conſuetudo fit longo tempore. longum autem tempus adfert experientiam multarum rerum: cùm ſæpè lex ſcripta ferri ſoleat ſubita quadam cogitatione quæ nonnunquam fallitur, nec ſatis expendit ſingulas circũſtantias. conſuetudinis verò officium eſt, primùm, vt confirmet: deinde, vt interpretetur ſcriptam legem, ſi obſcura aut varia ſit. *Paulus in l. minimè. Calliſtratus, in l.ſi de interpretatione. ff. de legib.* Optima enim, inquit eſt legum interpres conſuetudo, Conſuetudo ſeruanda eſt, *l.minimè, & l. de quib. ff. de legibus. l. ſemper in ſtipula. ff. de regul. iur. l. 1. Cod. quæ ſit long. conſuetudo.gl.in l. fi.C.de iur. domi. impetr.c.licet ex ſuſcepto. de foro comp.Cle. dudum.§.verùm de ſepultur.*

conſuetudo generalis facit ius commune, & nonnunquam ſpecialis, *Clement.ſi de ætate & qualit.* Conſuetudo tanti temporis, cuius initium non tenetur in hominum memoria, habet vim priuilegij Imperialis, *l.2.§. ductus aquæ ff. de aqua quoti. & æſti. gl. in c.ſuper quibuſdã.§.præterea.de verb. ſignif.* Talis conſuetudo habet vim conſtitutionis, *l.1.§.denique ff.de aqua plu.arcen.& ibi Bart.*

Conſuetudo ad vnguem ſeruanda eſt, cùm actus cenſeatur practicus, *vt Bal.dicit in l.quicunque C.de ſeruis fug. & in c.1.qui feud.dar.poſſ.*

Conſuetudo dicitur ius commune eius loci, in quo eſt. *ca. cùm veniſſent, de eo.qui mittit.in poſſ.Alex.in l.de quibus .ff. de legibus.*

Conſuetudo ligat fiſcum, ſicut priuatos, *l.venditor.§.ſi conſtat.ff. commu. præd.*

conſuetudo laicorum rationabilis, adſtringit etiam Eccleſias. *Nota.in ca. cùm cauſa de re iud. Vide cap. Eccleſia ſanctæ Mariæ. de conſtit.*

Conſuetudo, quòd hæres extraneus ſuccedat in emphyteuſin Eccleſiaſticam, valet. *Bartol. in l. qui rem. in fin. C. de ſacroſanct. Eccl. Paul. Caſtr. conſil.134.*

Conſuetudo teſtatoris & loci, interpretatur materiam ſucceſſionis, *l.ſi ſeruus.§.fi.ff.de leg.*

Conſuetudo loci ligat clericos. *Bal. in l. neque. C. de hæredit. inſtit. Per cap. conſtitutus. de in integr. reſtitu. Bartol. in l. 1. C. quæ ſit longa conſuetudo cap. cùm veniſſent. de eo qui mittit. in poſſeſſ.*

Conſuetudo facit legem, & rurſus abolet. Sicut pleraque iura de ſeruis, atque de libertinis, moribus, non legibus introducta ſunt: ita moribus abolentur ſine legibus, *l. ſi libertinus ff.de rit.nupt. l. de quib. in fi.ff.de legib.*

CONSVLES, poſt exactos reges duo creari cœpere anno ab vrbe condita 245. L. Iunius Brutus, & L. Tarquinius

nius

nius Collatinus, *vt Liuius tradit ſub finem lib. 1. & lib.* 2. Omnia iura (inquit), omnia inſignia regiæ poteſtatis Conſules retinuere: id modò cautum eſt, ne ſi ambo faſces haberent, duplicatus terror videretur. *Varro lib. 4. ling. Latin.* Conſul nominatus, quòd conſulere populum & Senatum debet, (id eſt, in concione ſententiam rogare) niſi illinc potiùs vnde, Accius ait in Bruto: Qui rectè conſulat, Conſul fiat. Idem Varro, *lib. de vita populi Roman. apud Non.* hoc Accij videtur ſecutus, his verbis: Quia iidem dicebantur conſules & Prætores: quòd præiret populo, Prætores: quòd conſulerent Senatui, Conſules. *Florus* vocatos conſules dicit, quòd meminiſſe deberent. Conſulere ſe ciuibus: hos πρέσβυλας interpretatur Dionyſius. *Fabius*: Sítne Conſul à conſulendo, an à iudicando. nam & hoc conſulere veteres vocauerunt: Atque obiter notandum, quòd qui hæc duntaxat ſecundum verbi, & non potiùs ſecundum rei ſignificationem accipiunt, ij toto errant cœlo. Non enim à conſulendo nominatus eſt Conſul, quia deriuetur à verbo conſulo: ſed quòd ab ipſo Conſule exerceatur conſulatio, hoc eſt, res, quam ſignificat verbum, quod ab ipſo deriuatur Conſule, conſulo. Siquidem prius homo is exigitur, qui conſilio ſit pręditus, poſſitque conſulere, quàm fiat actus conſulendi. Quod diligentiſſimè obſerua. Nam deſeruit tibi, vt rectiùs intelligas, quòd ius deſcendat à Iuſtitia. *Cicero de Legibus. 3.* Regio imperio duo ſunto, iique præeundo, iudicando, conſulendo. Prætores, Iudices, conſules appellantur, militiæ ſummum ius habento, nemini parento. Ollis ſalus popul. ſuprema lex eſto. Ius autem conſules dixiſſe, vel ex 2. Liuij intelligi poteſt, vbi ſcribit, Appium conſulem quàm aſperrimè ius de creditis pecuniis dixiſſe. *Pomponius l. 2. §. octauo de orig. iur.* Conſules ab eo dicti ſunt: quod plurimum Reipubl. conſulerent. Lege lata ſummum ius eis delatum eſt, prouocatio ab eis popul. conceſſa, prohibitum eiſdem ne poſſent in caput ciuis Roman. animaduertere iniuſſu populi, ſolùm relictum eſt illis, vt coercere poſſent, & in vincula publica duci iuberent. *Polybius libro ſexto hiſtoriar.* Conſules, antequam legiones educant ex vrbe, omnium publicarum rerum actiones penes ſe habent, reliqui enim omnes Principes ſubiiciuntur illis, atque obſequuntur, exceptis tribunis plebis: atque in Senatum legiones deducunt: quæ celeriter ſtatuenda ſunt, ipſi decernunt: ipſorum verò officium eſt, quæ Senatuſconſulto decreta ſunt, ea vt perficiantur. quinimò & quæ per populum de republ. perficienda & tranſigenda ſunt, eorum eſt perpendere, ac diligenter curare: concionem quoties opus eſt aduocare, ad populum ſenatus decreta referre, quicquid maior pars iuſſerit, exequi. Adhæc in his, quæ ad belli apparatum, & caſtrenſem diſciplinam pertinent, quaſi regiam habent poteſtatem. His etenim ius eſt, ſociis quicquid libuerit imperare, Tribunos militum creare, delectum habere, ac de iis, qui ſub imperium eorum ſunt, in caſtris arbitratu ſuo ſupplicium ſumere. His præterea licet: eos comitante Quæſtore, ac ſedulo imperata faciente, publici æris, quantum res ipſa tulerit, impendere. *Hac Polyb.* conſtat autem *ex Cic. Phil. 5.* legitimum conſulatus annum fuiſſe 43. *Ex Muraniana, & li. Epiſt. 7. & Liuij lib. 1.* centuriatis comitiis eos creari conſueuiſſe. *Ex Pediano in Verrin. 2.* diem comitiorum conſularium fuiſſe 6. Cal. Sextil. *Ex Philip. 2. & Plutarcho in Cic.* Conſules captis pignoribus Senatores, qui nec aderant, & quibus cauſſa non erat, coercuiſſe. *Ex Liuij lib. 4. 2.* cùm ad bellum proficiſcerentur, votis in capitolio nuncupatis, paludatos ex vrbe exiſſe, omnibus ordinibus eos concomitantibus. *ex Verrina 3.* deſignatos in Comitiis Conſules domum à multitudine deduci ſolitos. *Ex Gellio lib. 17. c. 21.* niſi ex patritiis genti-

Digitized by Google

bus, Conſules fieri ius non erat: poſtea tamen Licinij Stolonis lege Coſſ. etiam ex plebe creari cœpti, breui pòſt tempore, quàm apud Leuctra Thebani Lacedæmonios duce Epaminonda ſuperauerunt. Ex locis innumeris, eoſdem Kalend. Ianu. magiſtratum iniſſe. pompámque inſignem adhibitam fuiſſe, *cuius meminit etiam Ouid. de Ponto. lib.* 4. Elegia autem 10. eiuſdem libri de extraordinaria Conſulis poteſtate non nulla ſcribit, quæ quia nuſquam alibi me legiſſe memini, ſubiiciam:

Aut reges ille ſuos dicendi iura Quirites,
Conſpicuum ſignis cùm premet altus ebur
Aut populi reditus poſitam componet ad haſtam,
Et minui magna non ſine turba opes.
Aut vt erunt patres in Iulia templa vocati.
De tanto dignis Conſulere rebus ager.
Aut feret Auguſto ſolitam, natóque ſalutem,
Déque parum noto conſulet officio.

Idem ferè retulit Elegia ſequenti.

Hæc modò te populo reddentem iura videbit,
Et ſe ſecretis finget adeſſe tuis:
Nunc longi reditus haſta ſupponere luſtri
Credet, & exacta cuncta locare fide.
Nunc facere in medio facundum verba Senatu,
Publica quærentum quid putat vtilitas.
Nunc pro Cæſaribus ſuperis decernere grates,
Albáve opimorum colla ferire boum.

De Conſulatu autem Caſſiodorus *lib. 6, variarum* ſic ſcribit: Priſcorum iudicio qualis ſit Conſulatus, huic omninò datur intelligi, quando inter mundi dignitates eximias, ſolus meruit habere palmatas veſtes, quas felicitas dabat præmia vincentium, nomen annorum, compenſatio ſola, cui debebantur omnia. Statum Reip. Romanæ viri fortis dextera tuebatur, fortunas omnium, ac liberos huius conſilia vindicabant, & tot magnis debitis ſola erat retributio dignitatis, reperta in libertatis ornatum, inuenta ad generale gaudium. Per illam nimirum ſtatus Imperij iugiter creuit. illam ſemper felix Roma ſuſcepit. meritò quidem genus habebatur Imperij: meritò ſupra omnes ciueis poterat, qui ab hoſte patriam vindicabat: vtilitates publicas ſub æquitate diſponens, ius dicebat etiam capiti. ſed tutò illi commiſſa eſt poteſtas necis, qui fuerat auctor ſalutis. Hinc eſt, quòd etiam faſces atque ſecures tantæ poteſtati præceptæ ſunt illigari: vt cùm tardius ſoluerentur, moram deliberationis acciperent, ſi de cæde aut nece hominis aliquid cenſuiſſent, ita, vt cùm omnia eius traderentur arbitrio, ne inſoleſceret animo. Conſul dictus eſt, à conſulendo. Hinc tanta largitas profluebat, vt illa dextra, quæ ſanguinem copioſè fuderat hoſtium, vitæ auxilium ciuibus manaret irriguum. Sic quos fœlices per bella fecerat, ſtudio largitatis explebat. In argumentum etiam publicæ gloriæ ſoluebat famulos iugo ſeruili, qui libertatem tantæ dederat ciuitati. *Hactenus Caſſiodorus.* De Conſulibus verò prolixius tractauimus, cùm vt id ſemel ſit dictum, tum verò maximè, quòd hæc ſint plurimis Cod. & Digeſt. titulis lucem allatura. Apud Carthaginenſes verò, velut Conſulare imperium erant Suffetes, *vt ſcribit Liuius lib.* 40.

Conſul pomeridianus quis ſit, *vide apud Turn. Aduerſ. lib. 18. cap. 13.*

CONSVLARIS vir, qui Conſulatum geſſit. Hinc Conſulares fœminas intelligimus Conſularium vxores, *l. 1. ff. de ſenat. l. 3. §. vltim. ff. de arbitr.* Conſulares viæ, publicæ, & Prætoriæ, & βασιλικαί, *l. 2. §. viarum. ff. ne quid in loc. publ.*

Conſulares quidam prouinciarum Rectores. *l. vnic. vt omnes iud. l. vni. de officio Comit. ſac. pal.* qui in Orientis partibus 15. erant. ita accipere debemus τοὺς ἀρχὰς κονσουλαρίας, *Nouell. 7.*

& Con-

& Conſulares Campaniæ. l. 12. de pœn. C.Theod.

CONSVLATVS ordinarius, *apud Suetonium in Domitiano:* In ſex Conſularibus nonniſi vnum ordinarium geſſit, *explicatur à Turn. Aduerſ. lib.5. cap. 10.* ex cuius nomine anni ſupputatio ordinabatur, id eſt, cuius nomen in literis & inſtrumentis, & in faſtis ſcribebatur, qui denique Kalend. Ianuar. honorem inibat. Nam ætate Imperatorum annus in multos diuidebatur Conſules: ſed ſoli qui anni initio inibant honorem, ordinarij cenſebantur, honoratioreſque erant. *Seneca,* Conſulem me fecit, ſed non ordinarium. *Vide Dionem libro 43.* Alij tamen Conſulem ordinarium dici volunt ad ſuffectorum differentiam, *ex his Lamprid. in Alexandro verbis:* Conſules, ait ille, quoſcunque vel ordinarios, vel ſuffectos creauit, ex Senatus ſententia nominauit.

CONSVLI res dicitur, de qua ad Senatum relatum eſt: vti patet ex lege operis faciundi, de qua vide, Duumuiri, At Conſuli populus dicebatur, Romæ, cùm lex rogabatur. nam *Feſtus*, Rogatio eſt (inquit) cùm populus conſulitur. *Cic. de legib. 3.* Qui agent, non plus quàm de ſingulis rebus conſulunto, *Et in ea pro Domo*: Si popul. de iſta re conſultus eſſet. Conſulendi autem mos olim & frequens & optimus fuit. Sic Ariſto magna laude conſultus fuit à Celſo iuris peritiſſimo, *l. iuris gentium. §. ſed & ſi ff. de pact.* Quemadmodum Seruius Q. Mutium conſuluit, *in l.2. §. Seruius autem. ff. de orig. iur.*

CONSVLTVS, adiectiuum, ſignificat ſcientem, & peritum, à quo iure conſilium petas, *Liuius 1. ab Vrbe condita libro*: Conſultiſſimus iuris: vt illa quiſquam ætate eſſe poterat. Significat etiam interrogatus, *l. denique. §. ſi quis. ff. de minor.*

CONSVLTVM, *lib. Feud. 2. tit. 8. §. 3.* Nam nec pignus, quod conſultum dicitur, fieri poteſt ex feudo.

CONSVLTARE, eſt frequenti opera conſilium inire.

in Conſultandis rebus oportet ad plenum proſpicere: non autem partem abſoluere, partem erroribus implicitam relinquere, quæ difficilioribus adhuc controuerſiis materiam præbitura ſit. *Nouell. vt ſi plures filij non ſint. §. quod ſi minus agat. Conſtit. 18.*

CONSVLTATIO, hoc eſt, cum cauſſa varias partes expenditur, vt quod optimum eſt, appareat, ſuccurritur noſtræ cæcitati & inconſtantiæ. Quandoquidem rectiſſimè dictum eſt, Hominem inconſtantiſſimum animal eſſe. *Rom. 4. Epheſ. 2. Geneſ. 6. Pſal. 115.* Omnis homo mendax. *l.2. C. de veter. iur. enucl.* Hoc verbo vſi ſunt iuris auctores, *in l.11. §. ex facto. ff. de minori l.1. §.1. ff. de appel. l.2. C. de legib.* Græcis συνέλευσις dicitur. Fit verò conuocato Senatu. Atque in Conſultationibus non tantùm Imperij proceres, & ſummi magiſtratus, ſed etiam totus Senatus conuenito. Proponuntur quoque in medio ſancta Euangelia. Et quæ ordinis Decreto placuerunt, referuntur ad maieſtatem Imperatoriam. *Nouell. de Conſultationibus. Conſtitut. 62.*

CONSVMMARE eſt inchoatum perficere, *l. ſi in aliquam. ff. de offic. Proconſ.*

CONSVMI actiones dicuntur, quæ tolluntur, pereunt, extinguuntur, *l.28. §. exception. ff. de iureiur. & alibi ſæpiſſimè.*

CONSVMPTI nummi videntur, qui aliis permutati, vel ita mixti ſunt, vt diſcerni non poſſint, vel aliis ſunt expenſi, *l.13. l.19. §. vlt. ff. ſi cert. petat.*

CONTEMNERE, & deſpicere, in eo diſtant: quòd deſpicere eſt grauius, quàm contemnere. Paratus ſoluere, etiamſi non offerat, contemnere non cenſetur. *Vide Archid. & Ioannem Andr. in c.1. extra de ſenten. excomm. lib. 6.*

CONTESTARI ſignificat teſtibus adhibitis aliquid declarare, &

Digitized by Google

profiteri, *l.1.ff. quod iuſſu, & l.2. de filiisfamilias, & quemadm. pat. pro his ten. C. lib.10.* Potueras enim nominato filio tantùm conteſtari, & non conſentire oneri ei delato. *Feſtus*, Conteſtari eſt, cùm vterque reus dicit: Teſtes eſtote. Hinc conteſtari litem dicebantur duo aut plures aduerſarij, quòd ordinato iudicio vtraque pars dicere ſoleret, Teſtes eſtote. hoc autem proprium erat actoris cum reo, non contrà, *l. ſi à me fuerit. ff. de iudic.* Vnde Conteſtatio, pro teſtatione *l.20. §. vlt. ff. de teſt. Paul. lib.2. Sent. tit.14.*

CONTESTATIO litis, eſt eius rei, de qua controuerſia eſt apud iudicem ex vtraque parte facta narratio teſtibus præſentibus. Hoc genere res in iudicium deducitur, & litis nomẽ accipit, nec enim lis eſt, antequam conteſtetur, ſed controuerſia, *l.25. §. ſi ante ff. de petit. hær.* Προκάταρξις à Græcis dicitur, quòd initium iudicio dat. Et

CONTESTATA LIS tunc dicitur cũ iudex per narrationẽ negotij, cauſſam audire cœperit, *l. vnic. C. de litis conteſta.* Non tamen per poſitiones & reſponſiones ad eas, ſed per petitionem in iure propoſitam, & reſponſionem ſecutam, conteſtatio litis fieri dignoſcitur. *cap. vnic. circa finem. extra eod. tit. & cap. cùm cauſam. extrà de iurament. calumn.* Gloſſæ veteres conteſtatas lites exponunt, *αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντιπαραστάσεων.*

CONTESTATIO teſtibus adhibitis: aduerbium, *l. 1. §. Iulianus. ff. de libe. agnoſc.* Si neque conteſtatò dixerit, eam ex ſe prægnantem non eſſe.

CONTEXTVS teſtamenti, *l. 75. ff. de leg. 1.* Contextu vno teſtamentum fieri debere dicitur, hoc eſt, nullo alieno actu intermixto, *l.21. §. fin ff. de teſta.*

Contextu ædificiorum vnita domus, *l.15. §. ex hoc edicto. ff. de damn. infect.*

Contextus rationum, *l. 110. ff. de conditionibus & demonſtrationibus.*

CONTEXTVM etiam appellatur, quod in tela eſt nondum prætextum, vel detextũ, *l.22. ff. de aur. & arg. legat.* Sic Contextu qui accipere debemus, *in l.70. §. verſicoloribus. ff. de lega.3. docet ibi textus.*

CONTIGNATIO (*in l. 36. ff. de ſeruit. vrb. Vitruuius libr. 2. cap.9. Plinius lib.35. cap.13.*) dicitur vel lignorum, vel tignorum, vel aliarum rerum coniunctio. Et quandoque dicitur tegmen. Vnde duæ ædes dicuntur eſſe ſub vna contignatione, hoc eſt, ſub vno & eodem tegmine.

CONTINENTES prouincias accipere debemus, quę Italiæ coniunctæ ſunt, vt Galliam & Prouinciam, *l. 199. ff. de verb. ſign.*

CONTINENTIA vrbi, pro ſuburbiis accipiuntur, quòd cum ipſa vrbe ſe teneant, contiguáque ſint, *l. 2. 139. & 154. ff. de verborum ſignificationibus.* Notandum, Qui extra continentia vrbis eſt: abeſſe: Cæterùm vſque ad continentia, non abeſſe videbitur. Inter continentia vrbis vicos vult intelligi Vlpia. *in l. collegarum ff. de verbor. ſignific.*

CONTINVA poſſeſſio dicitur, non ſolùm quæ penes vnum, atque eundem ſemper eſt, verùm etiam quæ ab vno ad alium legitimè tranſlata fuerit.

Continui DIES vtilibus opponuntur, *l.1. §. dies. ff. de libe. agnoſ.* Vide Dies.

Continuum TEMPVS, quod nulla eorum dierum, quibus experiundi poteſtas non fuit, ſubductione facta, currit, & ignorantibus quoque cedit, *l.8. ff. de iis, qui not. infa. l.31. ff. de adult. 2. qui excuſare. Inſtit. de excuſ. tut.*

Continua PRAEDIA, id eſt, contigua, & vicina, ſéque inuicem contingentia, *l.31. ff. de ſeruit. ruſt. l.7. in fin. ff. commu. prædi.*

Continuus ANNVS, *vide* Annus.

Continuus ACTVS, *l.137. ff. de verb. oblig.* ſine aliquo longo interuallo, & aliquo actu contrario obligationi.

CON-

Digitized by Google

CONTRA, pro ex diuerſo, *Paul. in l. hæredes eius. §. contra ſi promiſſor. D. fam. erciſcun. Vlpia. in l. Celſus ait, in prin.* D. *de recep.* contrà ait, ibi duntaxat dari iuſſit. Contra, id eſt, in conſpectu, *l. vendit. D. communia prædiorum.*

CONTRA IVS PARTIVM pronunciare, dicitur, cùm in ſententia non exprimitur aliquid contra leges, ſed tamen ſi ad factum & cauſſam exigatur, tum apparet iniquitas.

CONTRA BONOS MORES, frequens in iure formula, qua publicam honeſtatem lædi ſignificamus.

CONTRA LEGEM facit, qui id facit, quod lex prohibet, *l. 29. D. de verb. ſign.* Contra edictum facit, qui prætore vetante facit, *l. 103. D. de reg. iur.* Contra conſtitutiones iudicatur, cùm de iure conſtitutionis, non de iure litigatoris pronũciatur, *l. 1. §. item cùm contra.* D. *quæ ſentent. ſine appell.*

CONTRARIVM, ſeu *ἀντινομίαν*, hoc eſt, Legum repugnantium, nullum putat Iuſtinian. in Pandectarum libris inueniri, ſi quis ſubtili animo diuerſitatis rationem excutiat. Nam ſemper eſt aliquid, ſecundùm quod liceat diſſonantiam conciliare. Contrarium autem Budæus contrà nititur probare. quæ ſoluit Zaſius.

Contrarium iudicium tutelæ, quòd directò opponitur, quod tutori datur, quando ei ſunt ſumptus & expenſæ, quas in res minoris fecit reficiendæ. *Vlpianus l. furti, de his qui not. infam.* Contrario iudicio damnatus. ait, non erit infamis. Vide Contractus.

Contrariorum eadem eſt diſciplina, *l. 1. D. de iis qui ſunt ſui.* Sed, quandoquidem plurimi refert, quomodo diſciplinam accipias, ſic diſtingue: Aut intelligimus contrariorum eandem eſſe diſciplinam, id eſt, cognitionem: & erit vera propoſitio. Nam cognito vno ex contrariis, cognoſcimus & aliud contrarium, *l. ex duobus in princip. & l. ſeq. in fin. de vulg. ſubſtit. l. 1. in princip. D. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur.* Aut referimus eam propoſitionem ad iuris ſanctiones, vt ſit contrariorum eadem ſanctio, vel ordinatio. Et tunc, cùm in vtroque eſt eadem ratio, erit eadem iuris definitio. cùm autem apparet diuerſa ratio, erit quoque diuerſa diffinitio. Ibi autem plerumque par ratio eſt, vbi ambo contraria ſeſe mutuò reſpiciunt, & ex ſeſe naſcuntur ſub corruptionis modo, hoc eſt, vt cùm alterum contrariòrum naſcitur, alterum perimatur, veluti retinere, & amittere: obligare & liberare: contrahere, & diſtrahere: teſtamentum facere, & teſtamentum reuocare: nunciare nouum opus, & remittere. In his enim & ſimilibus eadem eſt iuris diſpoſitio, vt quod in vno ſtatuitur, cenſeatur etiam in alio ſtatutum. Vt ecce: In obligatione diſpoſitum eſt: eam tempore produci non poſſe, *l. ſi certis annis. C. de pactis.* Ergo non tempus perimere poteſt obligationẽ, *l. obligationum ferè. §. placet. D. de obligat. & action.* Sic quando contractus ſit bonæ fidei, eius quoque reſolutio erit bonæ fidei *l. ab emptione. D. de pact. l. nihil tam naturale. D. de diuerſ. reg. iur.*

ex CONTRARIO, *§. relegati. Inſt. quib. mod. ius patr.* ſumitur non pro è contra, ſed pro ſimiliter, relatione tamen filij ad patrem. Relegati patres in inſulam, in poteſtate liberos retinent: & ex contrario liberi relegati, in poteſtate parentum remanent.

CONTRARIETAS iuris eſt, quoties ex eodem in ſpecie facto repugnantes ſunt definitiones præceptorum, quarum alteram inſpecta ratione boni & æqui oportet eſſe falſam. Talis contrarietas, quia valde nocet humanæ ſocietati, ſemper fugienda eſt, D. 3. §. *contrarium.*

CONTRADICERE, eſt allegare iuſtam læſionem contra id quod agitur, *Vlpianus in l. nam*

Digitized by Google

ita diuus. D. de adoptionibus.

CONTRAHERE apud Iuriſconſultos dicitur, cùm vltrò citróque aliquid dabatur, ſcilicet cùm vnus accipiebat, alter dabat. *Liuius li. 22.* Iam inde inde haud ſecus, quàm in pace res inter ſe contrahere, vendendo, emendo, mutuum dando, argentum, creditúmque ſoluendo auderent. Contrahere autem, dicimus negotium, obligationem, ſtipulationem, venditionem, *l. 2. & l. 33. de condiction. indeb. l. 5. & l. 133. de reg. iur. l. 57. D. de oblig. & act.* Huic contrarium eſt diſtrahere, *l. 4. §. is quoque. D. de oblig. & action.* Contrahentibus autem licere inuicem ſe circumuenire, dixêre Vlpianus, *l. in cauſſa. 16. D. de minor. & Paulus l. item ſi. §. fin. D. locati.* quod accipiendum putat ille Bartol. ſi dolus abſit, nec vltra dimidiũ iuſti pretij factum ſit, vt notatur infrà Panormitanus, *in c. nauiganti. de vſuris in antiq.* hoc clariùs explicat, vt tum demum circumuenire liceat, cùm circumſcriptio re ipſa interuenit: ex propoſito diuerſum eſſe, quæ ſententia vera eſt. Accurſius tamen *in l. ſemper in conuentionibus. D. de diuerſ. regul. iur. antiqu.* hoc non congruere viro bono ſcribit. Philippus Decius inter ſcientes hoc conceſſit, *in d. l. ſemper.* Tu rem expende, & vide eundem *P. Decium in l. pen. C. de pactis. & Salicet. in auth. ad hæc. C. de vſuris. & Ioannem Imol. ca. 1. de empt. & vendit.* Notandum igitur, contrahentium deceptionem iure ciuili tolerari, vſque ad dimidium iuſti pretij, *l. in cauſſæ. §. idem Pomponius. D. de minorib.* Erant autem olim periti rerum æſtimandarum inter contrahentes, quos Summarios adpellabant. *Nouell. de hortulanis. §. ipſam verò olerum æſtimationem. Conſtitut. 64.*

Contrahimus crimen, *l. 15. D. de donat. & l. 2. D. de condi.* ob turpem cauſſam, cùm ſubimus. Contrahere fraudem, *l. 8. D. de publican.* & ita accipe ex malo contractu, *l. 52. D. de re ind.*

Contrahere etiam videtur, qui adit hæreditatem, *l. 3. in fin. & l. ſeq. D. quibus ex cauſſ. in poſſ. ea.*

CONTRACTVS, Græcis ſignificantius συνάλλαγμα vocatur, continétque omne pactum. Qua voce Ariſtoteles vtitur, *Ethic. lib. 5.* Quo reſpiciens Labeo, adſerit, contractum eſſe vltro citróque inter duos pluréſve obligationem, *in l. Labeo. D. de verb. ſign.* Vel Contractus eſt negotium, ex quo mutua obligatio, mutuáque actio naſcitur, & ea quidem actio vel vtrinque directa eſt, vel hinc directa, illinc contrario, Directa id eſt, principalis: contraria, id eſt, quæ principalis non eſt, ſed ex contrario in eum datur, cui principalis actio competit. Aut igitur vno tantùm ex latere principalis eſt actio: aut vltrò citróque, Contraria actio principalis non eſt, quia ea indemnitati duntaxat conſulitur: quam ob rem nec famoſa eſt, nec in ea iuratur in litem, *l. ei apud quem D. depoſ.* Contractus autem cauſſa efficiens eſt ius gentium, hoc eſt, naturale ſeu diuinum. Naturæ enim præceptum eſt, diligendum eſſe proximum, quia Deus nos dilexit. Ergo benefaciendum eſt maximè, nocendum minimè fratri, *§. iuris præcepta, Inſtit. de iuſtit. & iur. l. vt vim. D. eod. titul.* Non poſſumus autem commodiùs alteri benefacere, quàm ſi communicemus ei aliquid rerum noſtrarum, vel officiorum. Rurſus communicatio, niſi haberet modum iure præſcriptum, nonnunquam expleret adfectus hominum inſatiabiles. Quare modos adhibere oportuit, & ordines quoſdam in transferendis rebus, vt mutua quædam ſeruaretur vtilitatis ratio, ne alter ab altero nimis grauaretur. Et hæ ſunt contractuum formulæ, per quas exercemus mutuæ charitatis officia, in pace & tranquillitate. Item eſt alia regula naturæ: Omnes res ſunt à Deo gratia hominum creatæ. Omnia, *inquit David.* ſubiecisti ſub pedibus eius. Iam cùm diſtincta ſint rerum dominia,

nia,ſit vt id quod noſtrum eſt, inuitis nobis auferri non liceat. *leg. id quod noſtrum*: D. *de reg. iur.* Opus ergo fuit aliis quibuſdam mediis, ad introducendam mutuam omnium rerum & operarum communicationem, ſine vllo grauamine. Tales autem ſunt contractus nominati & innominati, ac quaſi contractus. Viden' quomodo contractus ſint ex iure gentium? Quæ gens enim non probet huiuſmodi naturæ beneficia lumine naturali rationis? At contractus cauſſa materialis, ſunt res humanæ, & functiones tam variæ, vt plura ſint negotia, quàm vocabula. *l. natura enim.* D. *de præſc. ver.* Circa hanc enim cauſſam perpendendum illud eſt, non potuiſſe conſeruari pacem in hac vita, confuſis tot rerum ſine diſtinctione commerciis. Et rurſus, diſtinctionem fuiſſe perniciosiſſimam ſine formulis communicandarum rerum futuram. Vis videre quàm hoc ſit verum? Circumſpice quoquò verſus, & videbis, ne nunc quidem ſatis conuenire inter homines vtcunque rebus diligentiſſimè diſtributis. Quid igitur erat futurum, non introductis contractibus obligatoriis? Certè beluino more nos inuicem dilaniaremus, niſi eſſent contractus. Quinimò Contractus cauſſam formalem ſi rectè inſpicias, oblectabit te maiorum prudentia. Mirum enim dicta eſt, quàm pulchra ſit obſeruata contractuum ratio, ac veluti harmonia vſui noſtro omnibus modis deſeruiens per gradus. Ea enim eſt vera philoſophia, *cuius meminit l. 1. D. de iuſt. & iur.* I. Ecce ſi rebus indigeas, & habueris pecuniam numeratam: propoſita eſt formula emendi, & vendendi, præſtans omnium facilè rerum communionem. II. Si careas pecunia, locuples aliarum rerum tunc vti potes priſca illa permutandi obſeruatione, de qua l. 1. de contrah. empt. quæ etiam frequentantur hodie. III. Si non ita multum habeas pecuniarum, nec rerum: aut ſi dominus nolit alienare rem, qua indiges, tunc proximum eſt, vt vſum eius conſequaris, ſaltem ad tempus certum. Quo pertinet locatio, & conductio, exhibens etiam nobis commutationem operarum perſonalium. Item commodati contractus, & mutui, eodem ſpectant. IIII. Vbi nihil eorum poſſis conſequi pecunia: tunc expoſitas habes liberalitatis formulas: vt ſunt, precarium, donatio tam inter viuos, quàm cauſſa mortis. Sæpè enim largimur rogati, & ſine obligationis vinculo, id quod alioquin non concederemus pecunia. Eſt ne hæc elegans forma in gradibus contractuum obſeruata? Tu collige ita de reliquis omnibus, videlicet, quomodo abſentibus nobis deſeruiant contractus mandati negotiorum geſtorum. Contractus denique cauſſa finalis eſt, vt vtamur, fruamur rebus à Deo donatis, honeſtè ac commodè: ne alter ab altero grauetur: vt æqualitas commutatiua pacem conſeruet, pax Rempublicam, in qua, velut eadem naui, ſumus omnes. Item, vt exerceamus charitatem, & communicemus res noſtras indigentibus, vtque certò conſtet in commerciis rerum, quid, vbi, cuique tribuendum ſit. Et in ſumma, omnes contractus pertinent ad finem benefaciendi proximo. Nam in hoc conſiſtit verus eorum vſus: errántque tota via, qui contractus ad vilem quæſtum referunt principaliter: quanquam honeſtum lucrum non repudiant inter contrahentes. Contractus autem ex conuentione legem accipere dignoſcuntur, *de regul. iur. libr. 6. ex l. contractus.* D. *eodem titul.* In alternatiuis, debitoris eſt electio: & ſufficit alterum adimpleri *ibidem ex l. in eo quod plus. §. vbi verba.* D. *eod. titul.* Contractus impugnandi cauſſa iuſta non eſt, quòd paulò minore vel maiore precio res ſit alienata, *l. ſi voluntate, & l. quiſquis mihi. C. de reſcindend. venditio.*

Contractuum duo ſumma genera ſunt. nam alij nominati dicuntur, quibus certum nomen conſuetudo impo-

ſuit: veluti emptio, locatio: alij ferè innominati: Do vt des, Do vt facias, Facio vt des, Facio vt facias, ſic nominati, quòd Latinæ linguæ vſus nullum iis nomen impoſuerit, *l.1. & paſſ. D. de præſcrip. verb.* Quidam contractum incertum, *in l. Certi condictio. ff. ſi cert. peta.* interpretantur contractum innominatum:

Contractus NVLLVS dicitur, qui in re, forma, vel materia peccat.

Contractus BONAE FIDEI dicuntur, ex quibus ſimplici quadam ratione boni, & æqui, abſque vlla ſubtili diſputatione, præſtanda ſunt etiam ea, quæ non fuerant inter contrahentes dicta. Stricti verò iuris, anguſtis finibus concluſi, nihil admittunt, quàm ea, *quorum mentio facta eſt. §. in bonæ. Inſtit. de actio. & l. conſenſu. D. de obl. & act.*

Contractus SIMVLATVS dicitur, cùm fœnerator, quod pignoris cauſſa acceptum eſt, emiſſe videri vult, *cap. ad noſtram. de empt. in antiq. & l. 3. C. plus valere quod agit.*

CONTRADICTVM iudiciũ, *l. cùm de conſuetudine. D. de legib.* dicitur, cùm aliquid ſtatuitur, altero ex litigatoribus contendente, & aliquid non eſſe tale contradicente. Primum, inquit Vlpian. illud explorandum arbitror, an etiam contradicto aliquando iudicio conſuetudo firmata ſit.

CONTRARIVS, vide contra.

CONTRECTARE. eſt loco mouere; atque ita in quæſtione de furtis verbum Contrectationis accipiendum oſtendit, *l. 3. §. ſi rem. D. de acqu. poſſ. & alibi ſæpè.* vt autem furtum contrectatione committitur, ita purgatur, ſi res reponatur. *l. 40. D. ſtatu. lib.*

CONTRIBVERE. Hinc CONTRIBVTVS, id eſt, commixtus, *l. 2. §. cæterum. D. vi bon. rapt.* cæterum neque furti actio, neque legis Aquiliæ contributæ ſunt in hoc edicto: licet interdum communes ſint cum edict.

CONTRIBVTIO eſt c[...] tio, vt fit mercium pro iactu. *l. 1. D[...] leg. Rhod. de iactu.* Perſæpè etiam ſ[...] tur pro coniunctione & cumul[...] ne variarum ſummarum: velut i[...] gis Falcidiæ ratione ineunda, cum[...] ria legata cumulantur, vt appare[...] dodrantis quantitate, dicitur [...] contributio. *l. 1. §. interdum omn[...] do. l. in ratione. 11. §. quod vulgo. T[...] leg. Falcid. & l. 1. in princ. D. ſi cu[...] quàm per leg.*

CONTROVERSIA eſt [...] tarum perſonarum de re pr[...] contentio, & dicitur ante litem [...] teſtatam, *l. ſed & ſi lege. D. de [...] heredit.*

Controuerſiam poſſeſſionis f[...] is videtur, qui prohibet alic[...] vti poſſeſſione ſua naturali, *l. ſi [...] §. hoc inter dictum, ſufficit. D. v[...] ſidetis.*

Controuerſia aquæ, *in l. flum[...] §. item Seruius. ff. de damno infect[...]* citur vis & impetus.

CONTVBERNALES, [...] ſeruorum coniuges, & nati, qu[...] ſtructo fundo continentur *l. quaſ[...] §. ſi inſtructum. D. de fund. inſtru. [...] vxorem. §. concubinæ. D. de leg. 3. [...] liberorum. §. ſed & Papinius. [...] verb ſignific.*

CONTVBERNALES [...] militari dicuntur commilitone[...] in iiſdem tabernaculis, ſeu tent[...] militant, *l. rem. §. 1. ff. commo.* Sic [...] *vt vult Feſtus,* à tabernis, quæ fie[...] ex tabulis, vnde tabernacula ſun[...] cta, licet ex tentoriis & pel[...] fiant. *African. loco præcitato:* I[...] ercitu contubernalibus vaſa v[...] communi periculo dedi. Vid[...] bernæ.

Contubernalis ſeruus, pro dom[...] co, *l. vltim. de aur. & arg. leg.*

CONTVBERNIVM, pri[...] militum dicitur, à tabernaculis [...] taribus, *l. 5. §. à barbaris ff de re m[...] apud Sueton. in Iulio Cæſare, ca[...]* Contubernium etiam ſeruile co[...] bium ſignificat. *Paul. lib. 2. Sent[...] 20. l. 14. §. ſeruiles ff. ritu nupt. l. 4[...] man[...]*

Digitized by Google

manumiſſ. teſtam. Generalius autem accipitur *in §. quibus connumerari. Inſtit. de hæred. quæ ab inteſt.*

CONTVMAX, eſt *ait Hermogenianus*, qui tribus edictis propoſitis, vel vno pro tribus, quod vulgò Peremptorium adpellatur, literis euocatus, vel denunciationibus conuentus, præſentiam ſui facere contemnit, *l. contumacia de re iud.* Cæterùm, qui ad maius tribunal euocatus eſt, ſi litem inchoatam deſeruit, contumax non videtur, *l. 54. ff. de re iud.* Contumax item dicitur, qui vocanti in ius non obtemperauit. Contumaces autem non videntur, niſi qui cùm obedire deberent, non obſequuntur: id eſt, qui ad iuriſdictionem eius, cui negant obſequi, pertinent, *d. l. contumacia.* Cæterùm Contumacem per annum ius ſuum amittere. Doctores tradiderunt, ídque in ſimplicis contumaciæ pœnam: *contra mentem §. vlt. in noua Iuſtiniani Conſtitut. C. de aſſert. tol. Vt latius declarat Alciat. ca. 17. lib. 3. Parerg.* Obſeruandum tamen, Contumacem eſſe citationi, & non obtemperare ius dicenti, diuerſa eſſe. Contumax etiam eſt, qui omnino non reſpondit in iure interrogatus. *l. de ætate. §. qui tacuit. D. de interrog. actio.*

CONTVMACIA euidens, quæ & manifeſta dicitur, contrahitur, ſi reus dicat, ſe non compariturum, aut obtemperaturum. & Contumacia præſumpta, eadémque & dubia, cùm reus ad domum citatus, vel in valuis eccleſiæ, non comparet. Eadem & Contumacia, inobedientiam ſignificat, & propriè contemptum potiorum: & eſt delictum perſonale, perſonam ſequens inobedientis. Vnde fit, quòd procuratores, tutores, vel curatores, ſi non obtemperauerint iudici, ipſi tenentur, nec dominus, pupillus, vel adoleſcens, *l. 1. §. ſi procurator, ff. ſi quis ius dicend. non obtemper.*

CONTVMELIA, à contemnendo dicitur, *Vlpian. l. 1. de iniur. & famoſ. libell.* quod & Seneca probat. libr. de Tranquill. vitæ. 11. Contumelia, inquit, à contemptu dicta eſt: quia nemo, niſi quem contemnit, afficit tali iniuria, &c.

CONTVRBARE, vocabulum eſt, ad rationes pertinens, & de iis dicitur, qui non ſunt ſoluendo, neque ſe extricare nominibus poſſunt, & ære alieno, *Cicer. pro Plancio*: Verùm fac me multis debere, & in his Plancio. Vtrum igitur me conturbare oportet, an cæteris, cum cuiuſque dies venerit, hoc nomen quod vrget, nec cum petitur diſſoluere. *Vlpian. l. 5. §. 2. ff. de inſtit. act. de ſeruulo piſtoris loquens.* Si pecunia accepta præſente, vt per dies ſingulos panem cui præſtaret, conturbauerit: id eſt, ſi eis, à quibus panum precium acceperat, non ſatisfecerit, *Alfen. lib. 16. de in rem verſ.* Seruius boues vendiderat, alios redemerat, nummos venditori non ſoluerat, poſtea conturbauerat: id eſt, pecuniam diſſiparat. Plena autem locutio eſt, conturbare rationes, *vt in Eunucho Terentij*: Ita conturbaſti mihi rationes omnes. Sic ſumitur apud Martial. libr. Epigrammat. 9.

Conturbauit Atlas, & non erit vncia tota.

Decidat tecum, qua pater ipſe Deum.

Huius autem contrariam dicendi formam explicat Plautus in Amphitryone: *Et vt res rationéſque veſtrorum omnium bene expedire vultis*: Sic in epigrammate de Catone Grammatico:

Omnes ſoluere poſſe quæſtiones,
Vnum non facile expedire nomen.

CONVENÆ dicuntur, qui è diuerſis mixti nationibus, in vnam coaluerunt ciuitatem, qualis eſt origo Venetorum.

CONVENIRE in manum dicebatur materfamilias, quæ in matrimonium, certis ſolennitatibus adhibitis, coibat. *Cicero in Topic. Vlpianus in Epitom. tit. 9.*

Conuenire, eſt in ius vocare, *l. 29. D. de procurat.* Si actor malit dominum potius conuenire, quàm eum qui

Digitized by Google

in rem ſuam procurator eſt. hinc eodem ſenſu conuentio, *l.*453. D. *de rei vindic.l.*7. *C.de præſcript.* 30. *vel* 40. *ann.* Conuenire etiam eſt debitorem appellare: Sicque vſurpauit Caius *l.* 41.*D.de hær. pet.* Si quo tempore conueniebatur poſſeſſor hæreditatis, pauciores res poſſidebat, &c.

Conuenire teſtato, *l.* 10. *§. ſi quis particeps.D. quæ in fraud. credit.* Conueniri interdicto, nihil eſt aliud, quàm quòd, comparente iam aduerſario, poſtulatorem petere, vt ſummatim cognoſcatur, tunc mandatum iudicis exequendum eſſe. Conuenire etiam dicuntur qui ex diuerſis locis in vnum colliguntur, & veniunt: ita qui ex diuerſis animi motibus in vnum conſentiunt, id eſt, in vnam ſententiam decurrunt. *Vlp. l.* 1. *D.de pact.*

Conuenit, abſolutè, hoc eſt, pacto firmatum eſt.

CONVENTIONIS autem nomen adeò generale eſt, vt eleganter dicat Pedius, nullum eſſe contractum, nullam obligationem, quæ non habeat in ſe conuentionem; ſiue re, ſiue verbis fiat. Pertinet enim conuentionis verbum ad omnia, de quibus negotij contrahendi tranſigendíque cauſſa conſentiunt, qui inter ſe agunt, *l.*1.*§.*1.*D. de pact.* Conuentionum autem tres ſunt ſpecies, Aut enim ex publica cauſſa fiunt, aut priuata, aut iuriſgentium. Conuentio publica eſt, quæ fit per principem aut pacem, quoties ſcilicet inter ſe duces belli quædam paciſcuntur. *l. conuentionum.D.de pact.* Conuentio legitima eſt, quæ aliqua lege confirmatur. Et ideò interdum ex pacto actio naſcitur, vel tollitur, quoties lege, vel Senatuſconſulto adiuuatur, *l. legitima, D.eod.ti.* Conuentiones Iuriſgentium, quædam actiones pariunt, quædam exceptiones. Quæ pariunt actiones, in ſuo nomine non ſtant, ſed tranſeunt in proprium nomen contractus, vt emptio, venditio, locatio, conductio, ſocietas, commodatum, depoſitum, & cæteri ſimiles contractus. Sed & ſi in alium contractum res non tran[ſeat] ſubſit tamen cauſſa: eleganter A[riſto] Celſo reſpondit eſſe obligatio[nem] vtputà, dedi tibi rem, vt mihi [ali]dares, dedi, vt aliquid faceres: & [con]tractum eſſe, & hinc naſci ciu[ilem] actionem, *l. iuris gentium. ff.* [*de pac*]*tis*.

CONVENTIONALES [sti]pulationes ſunt, quæ ex conue[ntio]ne reorum fiunt, quarum tot [ferè] ſunt genera, quot (pene dixe[rim]) rerum contrahendarum. Nam [ob] ipſam verborum obligationem f[iunt] & pendent ex negotio contr[acto], *l.ſtipulationum alia. ff. de verbor[um ob]ligat.*

CONVENTVS quatuor [mo]dis intelligitur *Feſto lib.* 3. P[rimò] quemlibet hominem ab aliquo [con]uentum eſſe dicimus; ſecundò, [cùm] ſignificatur multitudo ex comp[luri]bus generibus hominum cont[racta] in vnum locum: tertiò, cùm aliq[uis] in locum frequentiæ hominum, [ſup]plicationis, aut gratulationis c[auſſa] populus colligitur: quartò, cù[m à] magiſtratibus iudicij cauſſa po[pulus] congregatur. Atque id in præf[ectu]ris Italiæ potiſſimùm fiebat, [at] etiam in prouinciis. *Cicero in Se[x]*[*tia*]*na*: Qua de cauſſa & tum conue[ntus] ille Capuæ P. Sextio gratias egit [...] prouinciis autem vrbes certè, ac [po]tiſſimum metropoles, conſtitue[ban]tur, ad quas è locis vicinis v[adi]monia promittebantur, vt Re[cupe]res cum aliquot equitum Ro[m.] conſilio ius de controuerſiis dicer[ent]. *Cæſar de bello Gallico li.* 5. Quieta [Gal]lia in Italiam ad conuentus perag[en]dos proficiſcitur. Atque hoc n[ati]rum illud eſt, quod Veteres Forum dicere, & forum agere dicebant. [Ita]que Theophilus, *§. eodem. Inſtit.* [*qui ex cauſ. manumitt. non licet.*] diffi[nit] ῥητὸν χρόνον πρὸς κατάλυσιν δικῶν νενομισμένον, ἐν ᾧ οἵ τε δικασταὶ. καὶ οἱ δι[κα]ζόμενοι συνίενται ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. [Vi]de infrà Forum.

Conuentus aliquando ſigni[ficat] ius Epiſcopale, *c. ſicut.*16. *qu.*3. &c.

nota.Conuentus etiam pro monachorum collegio ſumitur, *c.edoceri.de reſcript. Clem.2. eod. titul.* Conuentus amicabilis,id eſt,compromiſſum.

CONVENTVALE, eſt congregatio ſubditorum ſine conſenſu prælati,*cap.17. de ſeru. & cap.multis*.

CONVERSATIO æqualis pro conſuetudine familiari, *l. obſeruandum ff. de offic. præſid. Apud Vlpianum.l.12.§.1.D. de relig. & ſumpt.* Conuerſatio pro habitatione ſumitur:Senatuſconſulto cauetur, ne vſus ſepulchrorum permutationibus polluatur: id eſt, ne ſepulchrum alius conuerſationis vſum accipiat:hoc eſt, ne quis aliam ob cauſſam quàm ſepulchri & religionis ibi habitet, aut verſetur, *vt inde colligi poteſt,& l.3.D. de ſepulch. violat.*

CONVERSVS dicitur, qui à communi hominum conſuetudine ad monachalem vitam abductus,depoſito virili habitu veſtitum cucullarem induit,*lib.feud.2.tit.* 30. Hic primus eſt ad monachiſmum gradus: alter eſt eorum, qui poſt conuerſionem profitentur ſe ab hominum conſortio abſcedere, & Profeſſi appellantur:poſtremus monachorum.Conuerſio non ſpoliat matrimonio; Profeſſio ſpoliat, cùm hæc formula pronunciata eſt:Do me & mea huic eccleſiæ,*gl.in c. vt lex continentia. cauſ.* 27.q.1. quod totum ex antiqua gentium conſuetudine videtur profectum, vt ex illo Verrinæ 1. intelligi poteſt:Dixit & ſe & omnia ſua Veneris eſſe:Si pateret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe.

CONVIVIVM M. Ciceroni, quod vitæ coniunctionem habeat, *l. ſi.D.de aleato.* multò elegantius quàm Græcis *συμποσία* nomen, à ſimul bibendo.

CONVOTI, iiſdem votis obligati.

CONVICIVM, iniuria verbis facta, *l.1.D. de iniur.* Dicitúrque, *vt vult Vlpian.* vel à concitatione (non à vitio, vt vult Laurent. Vall.) vel à cõuentu,hoc eſt,à collatione vocum. Cùm enim in vnum complures voces conferuntur, conuicium appellatur, quaſi conuocium, *l. item apud §. conuicium.D.de iniur. & famoſ. libell.*Veter.gloſſ. *καταβόησις*, *ὀχλαγωγία*. Itáque bifariam intelligendum erit conuicium, cum ſcilicet aut plurium hominum voces, aut etiam vnius hominis plures & repetitæ voces in vnum hominem conferuntur.

COPIÆ pro commeatu, & annona quæ publicè præbetur, *l. 20. D. de compenſ. & Caſſiod.libr.6. Varia.in formu.præfecturæ annonæ.Valer.lib.5. c.* 1. Obuiam illi P. Corn. Scipionem Quæſtorem Capuam miſit,cenſuítque vt ei domus Romæ quàm optima conduceretur:& copiæ non ſolùm ipſi,ſed etiam comitibus eius publicè præberentur.Vnde

COPIARI verbum caſtrenſe, *de quo Gellius & Nonius,Briſſonius lib. 2.Solutionum,*Duarenus *lib.1.Diſputa.c.* 26. Atque hinc Copiarij, qui copias præbent, qui & Parochi dicuntur. *ἀπὸ τοῦ παρέχειν*.Porphyrio in Horat.

Copias pro materiis ad ædificãdum idoneis dixit Vitruuius lib.6.c.vlt.

COPIATÆ *in Nouell. Inſtit.* 59. *νεκροθάπται, καὶ περὶ τὴν λειψάνων ἐκφορὰν κάμνοντες*, vocantur. Sic enim Lexicon beati Germani hoc verbum interpretatur. Nos libitinarios, vel pollinctores, vel veſpillones reddere poſſemus.

COQVINATORIVM, vel, *vt Haloander legit*, coquinarium inſtrumentum, *l. & ſi non ſunt. §. infecti.ff. de aur.& arg.leg.*

CORACINVM colorem iuriſconſul.nominat. *in l.quæſitum. §. coccum.D.de leg.*3. nec Crocinum legendum,quod habet Nor. editio. Alciat. nigrum interpretatur in Parerg. quo loco colores explicat:& dicitur *παρὰ τοῦ κόρακος, Sic Strabo lib.*12. *τὴν κοραξὴν χρόαν* intelligit nigerrimum colorem, de Laodicenſium pecoribus loquens.

CORAM factum, ex natura rei plerunque illud non videtur, cui intelligentia non acceſſerit: cùm qui

Digitized by Google

animo non adeſt, abeſſe videtur, *l. diem. §. coram ff. de arbit. Vide Alciatum in l. coram Titio de verborum ſignificat.*

CORBIS, *in l. in inſtrumento. D. de fund. inſtru.* inſtrumenti genus cogendorum fructuum cauſſa comparatum, viminibus factum, *Varro lib. 1. de re ruſt. At lib. 4. de ling. Latin.* Corbes, *inquit*, ab eo dictæ, quòd ſpicas aliúdve quid conruebant. Hinc, per corbem vini menſuram facere, *apud Vlpianum in l. 1. §. 4. D. de peric. & commod.* id eſt, per cribrum, cùm ſcilicet vinum è doliis venditor effunderet, qui non intra tempus conſtitutum dolium exinaniret: vt ſic ſciatur, vino ad menſuram vendito, quantum emptori perierit, qui pro eo quod admenſum fuerit, pretium debet.

CORNELIA lex, vide infrà Lex.

CORNICVLVM, muneris quædam ſpecies, *cuius mentio fit l. 1. C. de appa. præfect. præt. lib. 12.* Hinc

CORNICVLARII, adiutores Principis cuſtodiæ, vel officialis vocabantur. *Accurſ.* Accenſi, *inquit*, dicebantur attributi decurionibus, hoc eſt, miniſtri eorum, quaſi ad cenſum additi. Quos nunc Commentarienſes, & cornicularios adpellant. Dicitur autem cornicularius in bello Accenſus decurionis. In Palatina militia cornicularij accipiuntur pro Accenſis Primiſcriniorum, vel Principis proximorum. *Alciat. in l. 2. corniculario. C. de proxi. ſac. ſcri. lib. 12.* Caſſiodorus tamen ſcribit lib. 11. Varia. cornicularios dici officiales, qui præſunt cornibus ſecretarij: hoc eſt, qui in conſilio Præfecti prætorio armati ſtabant, à Græcis ὑπασπισταὶ dicti. cornicularium *Turn. Aduerſ. lib. 5. cap. 10.* in hoc loco Valerij, Libidinoſi centurionis ſupplicium M. Lectorij Mergi Trib. militaris æquè ſimilis fœdus exitus ſequitur: cui cominius Tribun. pleb. diem ad pop. dixit, quòd cornicularium ſuum ſtupri cauſſa adpellaſſet, accipit pro eo, qui corniculo præerat. V nim in exercitu & acie cornu d tur, ita in Tribun. militum coho bus corniculum, & fortaſſe in o nibus centurionum. *Sic Suetoniu Domit.* Ac repugnantem adorti c dianus cornicularius & maxim Itaque corniculum videtur ſum dum *apud Suetonium in libr. de cl. Gram. de Orbilio, item & apud P in libr. de viris illuſtr.* de M. Æmi loquitur. Apud Liuium autem 10. *ſub fin.* videtur pro ornamen quodam ſumi. Equites omnes, inqu ob inſignem multis in locis nauat operam, corniculis armilliſque genteis donat.

CORNICVM oculos confi re, prouerbium eſt, de iis dici ſolitu qui perſpicaciſſimis oculatiſſimiſc viſum adimant, offundántque te bras. Hinc ille Cn. Flauius ſcriba, *ius meminit Cic. in Orat. pro Mura* quòd ab ipſis Iuriſconſultis eorum pientiam compilarit, cornicum o los confixiſſe dicitur.

CORNVARII, *in l. fi. D. de re immunitat.* vel qui cornua con ciunt, vel cornicines, qui cornu nunt, quos Æneatores à priſcis dict Feſtus ſcribit *lib. 1.* Paternus à tuba eos ſeparat, vt & cornicines à tubi nibus, *Veget. lib. 2. cap. 22.*

CORONARVM genera, differentias perſequitur *Tertull. lib. Corona milit. Gell. libr. 5. cap. 6.* coro menſarum, *lib. 19. § peruenıamus ff. aur. & argent. leg.* quas conuiuiis a hiberi ſolitas antiquorum teſtimon liquet. coronæ ſacræ, quæ athletis certaminibus ſacris præſtantur, *l. 4 ff. de re iudic.*

CORONARIVM aurum *Rub. de auro Coron. C. & l. 15. C. The de leg. Seruius li. 8. Æneidos* ita appe latum tradit, quod à victis gentib dabatur, quódque propter conceſſa vitam illis impoſitum erat, *Lampr dius in Alex. & Ammia. Marcellin lib. 25. huius meminêre.* Vide Auru coronarium.

CORPVS pro collegiis & vniver ſitati

ſitatibus à Iuriſcoſſ. accipitur, *vt Calliſtratus de excuſat. l. non tantùm. Item Pompon. de vſucap. l. rerum.* corporum, inquit, tria genera ſunt: vnum, quod continetur vno ſpiritu, & Græcè ἡνωμένον συμφυὲς vocatur, vt homo, tignum, lapis: alterum, quod ex contingentibus ſe, hoc eſt, ex pluribus inter ſe cohærentibus conſtat, quod συνημμένον vocatur, vt ædificium nauis, armarium: tertium, quod ex diſtantibus capitibus conſtat, vt corpora plura non ſoluta, ſed vni nomini ſubiecta, veluti populus, legio: grex, *idem Paulus l. 23. §. item. ff. de rei vindic. & vide Senecam lib. 17. epiſt. & Plutar. in præceptis connub.*

corpus menſorum frumenti, *l. 10. §. 1. ff. de vacat. mun.* Sic corpus Fabrorum, *l. pen. §. quibuſdam. ff. de iure immun.* corpus nauiculariorum, *l. 2. §. licet. ff. eodem.* corpus patrimonij, *l. 2. §. quod autem. ff. de petit. hæredit.*

CORPVS POSITVM, pro, ſepultum, *apud Scæuolam. in §. cibaria. l. fina. ff. de alimen. & cib. legat.* Huius vocabuli vſus latè patet, variéque, quem fideliter tradit Robert. Stephanus.

CORPORALES res ſunt, quæ tangi poſſunt, veluti fundus hic, homo hic, veſtis hæc: incorporales ſunt, quæ tangi non poſſunt, qualia ſunt ea, quæ in iure conſiſtunt: ſicut hæreditas, vſusfruct. *Inſt. de reb. corp. & incor. Gaius l. 1. §. hæ autem. ff. de rerum diuiſi.*

corporalis poſſeſſio, quæ corpore tenetur. corporaliter autem poſſidet, qui poſſeſſioni incumbit, *l. 24. & l. 25. §. fin. D. de acq. poſſ. ff. l. 40. §. fin. D. de pignor. actio.* corporalia pignora, ad differentiam nominum captorum, *l. 15. §. ſic quoque. D. de re iud.* Sic

CORPORALITER acceptum pignus dixit *Iul. Patritius in Epitom. Nouel. tit. 20.*

corporaliter præſtitum iuſiurandum, *l. 1. C. ſi aduer. ven. l. pen. l. fin. C. ſi min. ſe mai. dix.* i. e. vt interpretantur Doctores, tactis ſacroſanctis Euangeliis, & teſtibus præſentibus, *vt videre eſt in auth. iuſiuran. quod præſt. ab his, &c. in collat. 2. in prin.* Sed id intelligendum videtur de iis, qui Chriſtiani erant. Aliàs enim, quoties de ethnicis id effertur, de iis eſt explicandum, qui aras in iurando tenebant: *vt de Annibale refert Liuius libr. 21.* qui altaribus admotus, tactis ſacris, iureiurando à patre adactus eſt, ſe, cùm primùm poſſet, hoſtem fore pop. Rom. Huic opponitur iuſiurandum, quod verbo tenus præſtabatur, *de quo l. 3. C. ſi minor. ſe maior. dix.* Si tamen, inquit, inſtrumento per ſacramenti religionem maiorem te eſſe adſeueraſti: iunctis iis, quæ ſequuntur.

CORPORATI, qui ſunt ex corpore collegij, vel ciuitatis, *l. fin. C. de nauic. lib. 11. l. vnica. C. de priuil. corpo. vrb. Ro. l. vnica. C. de Alexan. primat.* veluti piſtores, ſuarij, boarij, pecuarij, caupones, lignorum, frumenti, olei, portitores, calcis coctores, populi Rom. vſibus & neceſſitatibus deſtinati: quibus adde collegiatos, id eſt, συστηματικοὺς, qui incendiorum caſibus ſolebant ſubuenire. *Vide Symmachum Epiſt. lib. 3. Epiſt. 13.*

CORRADERE, eſt cum difficultate ſummam aliquam ex venditione redigere. *l. 5. D. de admin. & peric. tut.* Ita autem diſpoſitioni pecuniarum locus eſt, ſi ea ſumma corradi, id eſt, colligi poſſit, vt comparari ager poſſit.

CORRECTORES prouinciarum, pro rectoribus & gubernatoribus, id eſt, quibus pars aliqua prouinciæ regenda tradita eſt, *apud Hermogenianum in l. de omnibus. D. de offic. præſid. l. vni. C. vt omn. iud. Anianus Nouell. 3. Vide tit. 3. Caſſi. libr. 3. Variar.*

CORRIVARE, *l. 1. §. ſed & foſſas, & l. 3. D. de aqua, & aqua plu. arc.* pro deriuare ſumitur. Sed & foſſas, *inquit priore loco Vlpian.* agrorum ſiccandorum cauſſa factas, Mucius ait fundi colendi cauſſa fieri, non tamen oportere corriuandæ aquæ cauſſa fieri. *Et alio loco.* Si tamen aquam

corriuet, vel ſi ſpurcam quis immittat,&c.

CORRVMPERE, latè patet, & ad animum & corpus, aliáſve res refertur, Corrupiſſe *(quod ad leg. Aquil. attinet)* videtur, qui vinum ſpurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit, *l.27.§. inquit lex. cum §.ſeq.D.ad legem Aquil.* Item, ſi frumento arenam, aut quid aliud immiſcuit, cuius difficilis ſeparatio ſit, quaſi de corrupto agetur, *d.l.27.§.ſi quis veſtimenta.* corrupiſſe etiam intelligitur tabulas, qui eas interleuerit, *l.42.ff. ad leg. Aquil.ff.de dolo malo.* Corrũpere ſeruum (quod ad tit. de ſer. corrupto pertinet) videtur, qui eum deteriorem facit. Quod quo ſit accipiendum modo exponitur, *l.1.§.fin. D.de ſeruo corrupt.* Sic etiam corrumpere, pro vitium adferre & violare. *l.5.§. de quæſtion. l.38.§. qui nondum. D. de pœn.* corrumpi etiam dicuntur ſtipulationes, legata, libertates, quæ aliqua ratione vitiantur, & intercidunt, *l.11. ff.de ſeruit.l.30.§.diuus.ff.de fideicomm. liber.*

CORRVPTORES teſtamentorum, aut aliarum ſcripturarum pœna falſi tenentur, non ſolùm ſi corruperint, verumetiam ſi reſignauerint, & legerint per iniuriam, vel ſi aduerſario legendas prodiderint, *l.1.§.ſi is qui.ff. depo. l. qui teſtamentum. & l. Paulus reſpondit.ff.ad leg.Cor.de falſ.l. eum qui.C.eod tit.*

CORRVPTELA, eſt peruerſa conſuetudo ſacris canonibus inimica. *c. cum venerabilis. de conſuet. in vol. Greg.c.ad dedecorem de vit. & honeſt. cler.*

CORRIGI dicuntur quæ praua & dura ſunt, cùm in meliùs emendantur, reformantur, aut interpretatione molliuntur, *l.7.ff. de iuſt.& iur. l.79.ff. pro ſocio.* Græci ἐπανορθοῦν dicunt.

CORRECTIO legum, id eſt, emendatio, vel mutatio, effugienda eſt. CP. nota eſt in extremo præfat. Inſtit. conſtantinopolin ſignificans. D.C.P. hoc eſt, datum Conſtantinopoli, & alibi ſæpiſſimè.

COSTVM, ſeu Coſtus, *l.fin ſpecies.D.de publicanis.* Radix eſt h bæ in India, Arabia, & Syria naſc tis, iucundi odoris. *Dioſcorid.libr.1. 15.Plin.lib.12.cap.12.Iſidor.lib.17.c Plinius etiam lib. 22. c. 24.* Odor cauſſa vnguentorúmque & delicia ſi placet, etiam ſuperſtitionis gra emantur, quoniam thure ſuplicar & coſto. Igitur non aberrauit, o nor, qui *in l.21.§.1.ff.de aur.arg.* colum, legerit coſtum, vbi odor vnguentorúmque Pomponius me nit.

COTORIA, vena eſt, vnde tes exciduntur. *Alfen. in l.Cæſar publica.* cùm inſulæ cretæ cotor locaret, legem dixerat.

CRABATTVS, Κραβάττιος ctulus meridiando idoneus, *l.20.§ ff.de fund.inſtru.*

CRATITIVS paries, qui ar ctis aſſeribus tum aliis tranſuerſi modum cratis illos preſsè circump cantibus conſtat, *l.ſi fratres. ff. pro cio.* quanquam Bud. hîc concratit legat, & ita videtur legendum. V concratitius. De cratitio pariete, *truuius lib. 2.cap.8.* cratitij verò lim quidem ne inuenti eſſent, qu tum enim celeritate & loci laxam to proſunt, tanto maiori & commu ſunt calamitati, quòd ad incendia, faces, ſunt parati.

CREDERE propriè is dicit qui ita rem alienat, vt domini transferat: qui enim dominium re net, fidem alterius non ſequitur, hi que in creditum ire dicitur, non rem ſuam, ſeu certam ſpeciem ven eat, ſed in perſonam agit, vt ſibi ſa fiat. Vnde & per prolepſin, in cre tum ire ſimpliciter pro credere ac pi plerunque conſtat, *l.2. mutui d. ff.de reb.cred. & alibi.* Credendi a pellatio, *quemadmodum Celſus ait* neralis eſt. Nam cuicunque rei adſ tiamur, alienam fidem ſecuti, mox cepturi quid ex hoc contractu, dere dicimur, *auctore Vlpia.l.1.de cred.* Hotom. in commentariis v

I

Iuris hanc obſeruat differentiam inter credere, & in creditum ire, vt illud conſiſtat extra eas res quæ pondere, numero, menſura continentur: hoc verò minimè, vt idem ſit quod mutuum dare. Mutui enim dationem his etiam in rebus conſiſtere vult Paulus *l.2.de reb. cred.* Mutui igitur datio, & in creditum itio, duæ erunt ſpecies quæ ſubiiciuntur credendi verbo, ita tamen vt generis ſui nomen retineat. Creditum igitur à mutuo ita differt, vt genus à ſpecie. Nam creditum, vt diximus, conſiſtit extra eas res, quæ pondere, numero, menſura, continentur: ſicut ſi eandem rem recepturi ſumus, creditum eſt. Item mutuum non poteſt eſſe, niſi proficiſcatur pecunia: creditum autem ſit interdum, etiamſi nihil proficiſcatur: veluti ſi poſt nuptias dos promittatur, *Paul.l.mutuum.ff.ſi cert.pet.* Hinc in creditum pecuniam accipere, pro accipere mutuo, velut ſuam fœnerare. Opp. mandatu domini ſumere & fœnerare. *Vlpia.in l.ſi remunerandi.§.apud Iulianum.ff.mandat.* At verbum, in creditum ire tum demum vſurpant Iureconſulti, cùm res accipientis facta eſt. *Alfenus Iuriſconſultorum puriſſimus in l.31.ff.locat.* Rerum, inquit, locatarum duo ſunt genera: vt aut idem redderetur, ſicuti cùm veſtimenta fulloni curanda locarentur, aut eiuſdem generis redderetur, veluti cùm argentum puſulatum fabro daretur, vt vaſa fierent: aut aurum, vt anuli: ex ſuperiore cauſſa, rem domini manere: ex poſteriore in creditum ire ex cauſſa emptionis, vel alio ſimili contractu, id eſt, mutuum aut promutuum contrahere, nam promutuum contrahit, qui vice debitoris ſe reum creditori conſtituit, *l.3.§. is autem, ff. ad S.C. Maced.* Et in creditum poſſidere, eſt in crediti vicem, & locum poſſidere. *l.15.§.ſi pignora.ff.de re iud.* In credito eſſe argentum dicitur: quod in nominibus eſt, *l.27.§. argento. ff. de auro & arg.*

Credere & deponere diuerſa ſunt & ſeparata. *ventri. §. in bonis. ff. de priuileg. credit.*

CREDITI adpellatio eam tantùm pecuniam demonſtrat, quæ peti poteſt, non etiam eam, quæ petitionem quidem non habet, ſolutione autem facta, repeti nòn poteſt. *l.94.§.fi.ff.de ſolut.* Crediti quoque adpellatio ad mutuam tantùm pecuniam reſtringitur, putà in Macedoniano.

CREDITORES accipiendos eſſe conſtat eos, quibus debetur ex quacunque actione, vel perſecutione. vel iure ciuili, (ſine vlla exceptionis perpetuæ remotione) vel honorario, vel ordinario, vel extraordinario, ſiue purè, ſiue in diem, ſiue ſub conditione. Quòd ſi natura debeatur, nō ſunt loco creditorum. Sed & ſi non mutua pecunia, ſed contractus, creditores accipiuntur. *Vlp.l.cred.ff.de verborum ſignification.* creditorum adpellatione non hi tantùm accipiuntur, qui pecuniam crediderint, ſed omnes, quibus ex aliqua cauſſa debetur, *Gaius in l.creditorum. D. eod. tit.* creditor is eſt, *inquit Paulus*, qui exceptione perpetua ſummoueri non poteſt. Qui autem temporalem exceptionem timet, ſimilis eſt conditionali creditori, *l.creditor. D. de verb.ſign.* creditores adpellantur, quibus quacunque cauſſa actio cum fraudatore competat, *Paul.l.ſi cui.ff. de ſtatulibe. & Nou.vt credito.prim.aggred.§. creditorem autem.Conſt.*4. creditores ſecundùm vetuſtatem nunc quoq; cenſentur, quicunque actionem habent ex mutuo, vel alio quouis contractu.

Creditor vt quis dicatur, ſatis, quòd fidem alterius ſecutus ſit, vel verè, vel legis interpretatione, *l. qui in fraudem.§.ex omni.qui & à quib. manumitti.*

Creditores peculiares, qui in peculium credidiſſent, *Vlpianus in l. his conſequenter. §.ſi filiusfamil. D.famil. erciſc.*

Creditorem abſoluere, liberare creditorem, dimittere creditorem, Alciato, pro eo quod eſt, ſoluto debito dimittere creditorem, qui ſtante vltrò citróque obligatione quodammodo

ligatus videtur, *l. & in contraria. D. de vſur.*

CREDENTIA, eſt aſſertoria epiſtola, quam vulgò certificationem vocamus, cùm ſuperior Magiſtratus fidem facit pro ſubdito, vel etiam pro alio. Sumitur etiam pro arcano vaſalli fideicommiſſo *lib. feud. 1. tit. 17.* Vel ſi credentiam ad eorum damnum ſcienter manifeſtauerint.

CREDENTIARIVM nominant barbari eum, qui ſit à dapibus prægustandis: quem peculiari nomine Sueton. *in vita Claudij*, vocat prægustatorem. Qui ad principum menſas minutatim, ſuo more, edulia conſcindunt, qui mos apud Italos vbique eſt vulgaris. Structorum nomine vocari poſſe, cenſuit Inſulanus. Gallis *Eſcuyer trenchant.*

CREMIA, hoc eſt, ſurculi tenues ac aridi, ad cremandum præ cæteris apti, ſicut ex pinu fiunt, *apud Iuriſconſ. l. 55. §. 2. ff. de legat. & fig. lib. 32. & Columell. lib. 12. c. 19.* Græci hæc vocant φρύγανα. Hinc

CREMIALES arbores apud Vlpianum, *l. diuortio. §. ſi fundum. D. ſoluto matrim.* quæ ſurculos illos ſuppeditant, & vnde faſciculi componuntur. Alij Gremia legi volunt, *vt in Pand. Flor.* & Gremiales arbores: cenſéntque ſic dici, quòd à ruſticis ad comburendum gremio deferri ſoleant. Perperam autem qui Germina & germinales arbores ſcribi volunt.

CRETIO, *vide* cerno.

CRETIFODINÆ, *l. 9. §. ſed ſi. D. de vſufr. l. 13. §. inde eſt. D. eo. l. 77. D. de verb. ſignif.*

CRIMEN, generale verbum eſt, delicta comprehendens, *Bart. l. transſigere. C. de transact.* crimen pro criminatione & accuſatione ponitur, *Vlpianus l. 7. D. de accuſa.* Cauent itaque ſinguli, quod crimen obiiciant, & præterea perſeueraturos ſe in crimine vſque ad ſententiam. *Sic. l. 3. C. de calumniat. l. 21. D. ad S. C. Sylla. Inſtit. de ſuſpect. tut. in princ.* vbi quod Iuſtinianus crimen, Theophili. κατηγορίαν adpellat. Crimen autem à delicto ſiue maleficio ſic diſtinguunt I[...] conſulti, quòd illud capitalis [...] ſit, vt cædes, falſitas, &c. Delictu[m] [...] uata noxa eſt, *l. 17. §. 16. ff. de ædil.* [...] Hinc rubrica, De priuatis delicti[s] [...] D. 47. nonnunquam tamen id d[...] men confunditur, & crimen de [...] uatis delictis intelligitur, *vt apud* [...] *l. 1. §. 1. ff. de pœn.*

CRIMEN LÆSÆ MA[IES]TATIS eſt, vbicunque quis co[ntra] principem, vel vrbem aliquid m[olitur]: aut qui profugit ad hoſtes, v[el] [...] los iuuat qualicunque cauſſa, ſci[...] armis, conſilio, vel pecunia: ve[l] [...] ſubiectas prouincias nititur facer[e re]belles: vel ſeditiones aut bella m[...] in ciuitate: vel qui prælatum, m[agi]ſtratum, vel principem occidit [...] qui contra latus eius militat: ve[l ar]ma fert & occupat contra remp[ubli]cam. Et idem dicitur crimen per[duel]lionis, id eſt, hoſtile: nam perdu[elles] dicuntur hoſtes. Secus ſi comm[itti]tur hoc crimen nec contra remp[ubli]cam, quia tunc non dicitur per[duel]lionis, ſed ſimpliciter læſæ maieſt[atis]. Et nota: Non ſubditus crimen [læſæ] maieſtatis non committitur. *vt* [...] *rurſus in le. paſtoralis. de re iud.* vb[i] [...] Siciliæ Robertus, non eo n[...] ſubfuit Henrico Imperatori, vt [cri]men læſæ maieſtatis in eum co[mmi]ſerit.

Crimen maieſtatis eſt illud, [...] aduerſus populum Romanum, ve[l ad]uerſus ſecuritatem eius committ[itur], *l. 1. ad l. Iuliam maieſt.* Securitat[is ſi]gnificationem Accurſium non i[ntel]lexiſſe, admonuit Budæus, qui in[...] Securitas reipub. eſt ἀσφάλεια, [...] ſcilicet ſtatus reipub. ita compo[ſitus] eſt, vt nulla ex parte periculum [im]minere videatur, nec ſit metus [...] externi, aut inteſtini. Itaque h[...] co ſecuritatem ab Vlpiano Latin[...] cutionis libenter obſeruanti, [...] ptam eſſe.

Crimina legitima ſunt, quorum [iu]dicium lege aliqua iudiciòve e[ſt con]ſtitutum. *Vlpian. l. 3. §. 1. ff. de* [...] *ſtell.* Pœna autem ſtellionatus [...]

legitima eſt, cùm nec legitimum crimen ſit. ſolent autem ex hoc extra ordinem plecti.

CRIMINALIA iudicia, vide infrà Iudicia.

CRINA, *in l.21.§.1.ff. de aur. & arg. leg.* lilium rubens, cuius meminit Plin. lib.21.c.5. Moſcopulus περὶ χρόας τῶν Κρίνων παρεξύτερον, εἶδος φυτοῦ ὑώδους. εἰσὶ δὲ τὰ λευκά, τὰ δὲ μέλανα ὑάκινθα λέγονται. Falsò apud Vlpianum legit Oldendorpius, Crinalia. Crina autem videtur hic poſuiſſe Pomponius pro vnguento crinino: nam inter vnguenta quæ valetudinis cauſſa ſunt parata, enumerat.

CRITHOLOGIA, *l. C. de frum. Alexand.* cura frumenti ſuſcipiendi & excutiendi: κριθὴν enim hordeum eſt. Hinc κριθολόγος, cui id muneris imponebatur, qualem & apud Opuntios fuiſſe refert Plutarchus in Hellanicis.

CROCVPHANTIA, in ornamentis muliebribus referuntur. *l. 25. de aur. & arg. D.* planè in Lexico beati Germani reticulum γύργαθος, & κροκύφαντος vertitur. Turneb. hoc vocabulo intelligi vult ornamenta capitis, quæ tota è ſubtegmine ſine vllo ſtamine contexta ſint: vnde & adpellationem ſunt adepta. κροκύφαντον enim Grammatici Græci exponunt, quod διὰ κρόκης ὑφαίνεται, & ab Atticis κεκρύφαλον ſcribunt vocari. Ibidem reticula vocantur. Latinum enim Græco. Aliud ſentit Hotoman. accipiens Crocyphantia pro ornamentis capitis villoſis, quæ ſub reticulis contexta per eorum plagulas apparent.

CRVDÆ vuæ, maturis opponuntur, *l. ſi ſeruus ſeruum. §. oliuam. ff. ad le. Aquil.*

CVRVLES, quod Beroaldus Maior elegans vocabulum dicit, reponendum idem putat apud Vlpianũ *in l. argumento. de aur. & arg. leg.* nam pro eo vulgati Codices habent, Faſciæ crinales, falsò. in Pand. enim Flor. eſt, Crurales. Crurales autem, & Pedules Vlpianus adpellat, à cruribus ſcilicet & pedibus veſtiendis.

CRVSTÆ *Iſidoro lib. 19. Etymolog. cap. 13.* tabulæ ſunt marmoreæ. cruſtæ marmoreæ, *l.17. quæ tabula. D. de actio. empti. Caſſiodo. libr. 1. Variar.* cruſtæ aureæ, *l. 32. D. de aur. & arg.* Cruſta agri, *l.9. §. Alfenus D. de aur. & argen. leg.* Cruſtæ, *in l.11. C. Theod. de Scenicis.* ſunt quibus alio admiſtus colori puri rubor muricis inardeſcit. cruſtas autem & emblemata nominat Cic. vaſorum ornamenta: inter quæ videtur interfuiſſe, quòd cruſtæ tectoria quædam erant, & tanquam bracteæ quædam illitæ, & laminæ inductæ, inauratæque. Emblemata pretioſiora erant, & operis exquiſitioris, exemptiliáque erant, cùm illigata eſſent, vel adſixa. cruſtæ autem, etſi reuelli poterant, tamen firmius hærebant.

CRVSTVARII, à cruſtis, quarum mentio apud Paulum *in l. pediculis. de aur. & arg. leg.* dicti, quorum artificio vaſa cruſtis illigabantur, Huiuſcemodi cruſtarum meminit Iuuenalis, *Satyra* 5.

Κρυπταὶ, *apud Vlpia. l.3. §. 5. ff. uti poſſid.* Planè ſi cœnaculum ex publico aditum habeat. ait Labeo, videri non ab eo ædes poſſideri, qui κρυπτὰς poſſideret. ſed ab eo, cuius ædes ſuprà κρυπταῖς eſſent. Κρυπτὴ autem eſt locus abditus & concameratus. *Hinc Iuuenalis*: Et ſolitus mediæ cryptam penetrare ſaburræ. Ab Vlpiano verò ſumptum videtur pro crypto porticu, vt & à Vitruuio. In ædibus, inquit, cryptæ, horrea, apothecæ. Vocantur autem ab eodem Vlpiano refugia. *l. 13. §. ſed ſi re diui. D. de vſufructu.* Sed neque ei permittetur aditus, poſticáſve vertere, vel refugia aperire.

CVBICVLARIVS, *l.63. D. de leg.3. & l.203. D. de verb. ſignific.* ex genere erat ſeruorum, vt ex illis locis conſtat. At in plurimis codicis locis pro iis ſumitur, quos ſecretarios ſecretorum vulgò appellamus. cubiculo præpoſitum Xiphilinus πρόκοιτον vocat. cubicularij, id eſt ſecretarij, Ne-

nell.8.24.26. & 27.ſunt chartarij, vt ait Iuliani Patritij interpres. Hoc nomen vſurpa *Sueton.in Nerone*: Vt plerique conſulares cubicularios eius cum ſtupa tædáque in prædiis ſuis deprehenſos non attigerint. *Sic in Domitiano*: Saturius decurio cubiculariorum.

CVBITVS Nili, *in l.1.C.Theod.de Nili agger*. Incrementa enim exundantis Nili cubitis metiri ſolebant. *Plinius libr.5.cap.9.*

CVCVMA videtur eſſe genus ædificij tugurij pauperis, *Ambroſ. Sermo.90.* pro vaſe quodam æreo videtur poſuiſſe. Dij ærei, inquit, ex quibus cucumæ meliùs fiunt ad vſus hominum. Vnde Cucumellam inter vaſa poſuit Vlpianus, *tit. ſi ſeruitus vend.l.ſi quando.* Secus, inquit, ſi ſylvam ſeuiſſet, in qua labra & crateras, & cucumellas poſitas haberet. Sic ſumitur apud Martianum, *ad l. Cor. de ſic.l.3.§.2.* Si claui, inquit, percuſſerit, aut cucuma in rixa *Petronius Arbiter* pro fornace videtur poſuiſſe.

CVCVRBITARE dicitur vaſallus, qui domini vxorem adulterat, vel ad crimen iſtud ſaltem ſolicitat, turpiter tentat, affectat: item filiam, neptem, nurum, aut ſororem eius polluit. *Zaſius de feud.priua.* Barbarica autem videtur origo huius vocabuli, cùm in legibus Langobard. Corbita pro ſtupro vel infamia vſurpetur. Vnde cucurbitam dicebant, vxoris adulterio infamem, quam etiam Argam nuncupabant, *vt in Lombard.lib. tit.de conuit.* quod tamen à Cræco ἀργὸς deductum videtur, quòd qui eiuſmodi contumeliam patitur, ſit iners atque excors. Mariti cucurbitati ſolent duci Pariſiis per ciuitatem ab vxore retrogradi ſuper aſinum, præcone clamante: Qui ſic faciet, ſic accipiet, *Nauiſanus in Sylua Nupt.*

CVIVSLIBET CONDITIONIS: hæc addita verba in principis conſtitutione, edicto, decreto, lege, ſeu quauis alia diſpoſitione, digniſſimos quoſque regulariter comprehendit.

CVLCITÆ, *vt ait Varro li[b]. ling. Lat.* ab inculcando ſic d[icta,] quòd in iis ſagum, aut tomnen[tum,] aliúdve quid calcabant At gen[erali] nomine vocari poſſunt, omne [...] gulum, in quo aliquid quieſc[endi] gratia inculcatum ſit. *Paulus l. [...] ſupel.legat.* Culcitæ, toralia imp[...] vaſa aquaria, &c. ita enim legen[dum] eſt. Notandum tamen Paulum di[ſſen]tire ab Vlpiano in culcitarum e[xpli]catione, nec eas comprehender[e] ſtragulis, ſicut nec ceruicalia & t[...] lia, *tot.tit.de aur.arg.leg.*

CVLLEVS, vter eſt ex cori[o fa]ctus, *Iſidor.lib.5.c.27.Etymolog.* cap[iens] viginti amphoras, vel quadrag[inta] vrnas, *vt eſt apud Plinium, lib.24.[...] 4.& Columellam, li.3.ca.3.Vlp.de [...] inſtruct.l.quæſitum.* Cuppæ, inquit [...] cullei. Item Scæuola, *eod.lib. tit.d[...] nu.legat.l.legatum.* Vini, inquit, F[...] ni: quod domi naſceretur, quota[nnis] binos culleos. Eſt præterea Cul[leus] menſura frumentaria tantunden[...] piens. *Scæuola de pignor. act. l. v[...]* pecuniam ſub pignore culleorum [ac]cepit. *& vide Sueton.cap.21. Plin.[...] 18.cap.31.* Erat item Culleus, ſa[ccus] coriaceus, vel in lino aut cann[...] cui inſuebantur parricidæ, ſimul [im]miſſa vipera, ſimia, cane, & gallo [gal]linaceo: atque ita proiiciebantu[r in] profluentem. *§. alia deinde lex.I[...] de publ.iud.l.9.D.de lege Pomp.* Th[eo]phil. ἀσκὸν βόειον vocat. *Huius c[...] meminit Cicero pro Roſcio Amer[...] & l.4.C.Theod.quor. appell. non re[...]*

CVLINÆ (*vt ait Aggenus V[rbi]cus*) loca ſunt publica inopum fu[ne]ribus deſtinata.

CVLPA eſt læſio per imprud[en]tiam alteri illata, quæ alioquin hu[ma]nitùs euitari potuiſſet. Culpa, *in[quit] Donatus*, eſt eius, qui neſciens aliqu[em] læſit. Inſpiciamus hanc diffinition[em.] Culpa contingit bifariam, aliàs [fa]ciendo aliquid, quod noceat: & h[æc] retinet nomen culpæ: aliàs non [fa]ciendo, vel prætermittendo qu[...] quam, vnde damnum conſequit[ur.] Ea vocatur negligentia, *l. magna [ne]gligen.*

Digitized by Google

gligentia. *D. de verborum ſignificatio*. Simile videmus in adoptione, quæ dicitur adrogatio, *l. 2. D. de adoptio.* vnde lex ſæpè vocat latam negligentiam, pro lata culpa, *l. tutor. qui repertorium. §. competet. ff. de admini. tuto. & Gaius, in l. ſi fideiuſſ. in princip. ff. manda.* diſſoluta enim negligentia, inquit, prope dolum eſt. *l. magna. ff. de verb. ſigni.* Eleganter diſputat Paul. *in l. ſi ſeruum ſtipulatus. in princip. ff. de verbor. oblig.* ſic dicens. An culpa (quod ad ſtipulationem attinet) in faciendo accipienda ſit, an non faciendo. Itaque lex frequenter promiſcuè vtitur iſtis appellationibus culpæ ac negligentiæ. *Inſtit. quib. mod. re contrah. obligat. §. præterea. & is.* Culpæ autem nomine, *ait Iuſtin.* id eſt, deſidiæ, ac negligentiæ, *l. 1. §. is quoque ff. de act. & oblig.* Culpa ergo idem eſt quod negligentia, ſegnities, deſidia, *l. 72. ff. pro ſoc. l. 5. C. de pericul.* atque ita interpretatur *cap. 1. §. præterea. verſic. quod ſi. quæ fuit. princ. cauſ. beneſic. amit. in vſib. feud.* tametſi non eſſe negligentiam, ſed eius conſequens quidam putet. Culpa eſt læſio. Læſionem accipimus loco generis: nam & dolus malus, & omnia planè maleficia ad lædendum ſolent deſtinari, ideóque velut res nociuæ ab humana ſocietate reiiciuntur. Niſi enim ſequatur læſio, non conſideratur dolus, *l. ſi quis in pigno. in fin. ff. de pign. act.* ideò quoque læſionis appoſitiſſimè fit mentio in diffinitione, quia in cognitione doli, culpæ, periculi, diligentiæ, ſemper oportet obſeruare relationem quandam ad alium. Nam & iuſtitia virtus, & iniuſtitia vitium, in hoc maximè diſcernuntur, quòd ſemper ad alium referri volunt, *vt l. Iuſtitia eſt. ff. de iuſti. & iure.* Quare deuiatio vel declinatio non admodum huc pertinent. Additum eſt autem in diffinitione, per imprudentiam illata. Hinc apparet differentia inter culpam & dolum. Culpa enim eſt ex ſegnitie animi, vel ruſticitate, vel inertia, vel ſimplicitate, quæ ſemper habeat comitem imprudentiam, *l. 3. §. vlt. ff. de ſuſpect. tutoribus*. Dolus verò naſcitur ex malitioſa deſtinatione animi, contemnentis omnem honeſtatem atque imprudentiam, cum propoſito lædendi. Sequitur. Quæ alioquin humanitùs euitari potuiſſet. vt ſic diſternatur culpa à caſu fortuito. Culpa enim propter incurioſitatem reprehenſibilis eſt, & obligat lædentem: quia potuiſſet adhibita quadam diligentia prouidere, ne damnum contingeret. At caſus fortuiti ſupra omnem hominis prouidentiam plerunque incidunt, veluti, mors, fuga, hominis non cuſtoditi, rapina, tumultus, incendia, aquarum magnitudines, ruinæ, naufragia, impetus prædonum, *l. contractus. ff. de regul. iur. l. quæ fortuitis. C. de pign. act.* nihil enim hîc eſt, quod in homine reprehendatur, cùm ſuprà cuiuſlibet prudentiam ſint, & fato potiùs eueniant, *l. cùm duobus. §. damna. ff. pro ſocio.* Et propterea, ſi dolus vel culpa præcedens occaſionem det huiuſmodi nocumentis, non cenſentur caſus fortuiti, *l. capitalium, §. incendiarij. ff. de pœn. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi fornicarius. ff. ad l. Aqui. l. qui petitorio. §. 1. ff. de rei vendi. l. eum, qui. §. an pater. ff. d. furt. Inſtit. quib. mod. re contra oblig. §. item is, cui.*

Culpa eſt deuiatio à legis diſpoſitione, ſecundùm Pet. At ſecundùm Bart. *in l. quod Nerua. ff. depoſ.* Culpa eſt deuiatio ab eo quod bonũ eſt, quod per diligentiã hominis potuit prouideri.

Culpæ quinque ſpecies tractant interpretes. videlicet, latiſſimam, latiorem, latam, leuem, & leuiſſimam, *ſecundùm Bar. in l. quòd Nerua. ff. depoſi.* ſed certè ex huiuſmodi gradibus maioris aut minoris culpæ, non poſſunt conſtitui diuerſæ ſpecies, *iuxta l. ſi. ff. de inſtru. vel inſtru. leg. l. is cui. ff. quemadm. ſeru. amitta.* Sed nec quidem poſſunt omnes culpæ gradus certis definitionibus explicari, primùm, quia cenſendo magis, quàm diſputando percipiuntur: ideóque commodius viſum eſt Iurecoſ. omnes culpæ circumſtantias duobus tantùm capitibus cõplecti. vt aliâs culpa dicatur latior,

aliàs leuior, *l. cùm res. §. culpa. ff. d. l. 1.* Culpa latior, eſt læſio tàm reprehenſibilis & iniuſta, vt ſecundùm communem ſenſum non poſſit excuſari: vt ſi quis faciendo, aut prætermittendo non intelligat, quod omnes intelligunt, *l. cedere diem. §. ſi l. latà culpa. ff. de verbo ſignific.* aut ſi quis non ad eum modum curet res alienas, quo proprias ſolet, *l. quòd Nerua. ff. depo.* Hîc enim tanta eſt fraudis ſuſpicio, vt talis incurioſitas rectè cenſeatur dolo comparanda, vel proxima, vel etiam dolus ipſe. Nam hæ phraſes effectu iuris inſpecto non differunt, *l. 1. §. hæc actio ff ſi menſ. fa ſ. mod. dixe. l. mulier. §. ſed enim ſi quis ff. ad S. C. Trebell.* quare Vlpia. *in l. 1. §. non autem aliàs. ff. ſi is, qui teſt. lib. eſſe iuſſ. erit.* Sed culpa, inquit, dolo proxima dolum repræſentat. Quanquam enim ſecundùm rerum naturam ſimilia, non propriè ſint eadem res, ciuili tamen ratione nihil prohibet alterum prædicari de altero, propter eoſdem ferè iuris effectus. Appellatione enim doli mali regulariter lata culpa continetur, *l. 3. §. ex hoc edicto. ff. naut. caupo. ſtab.* Quia, *inquit Vlpia.* in locato & conducto culpa, in depoſito dolus duntaxat præſtatur, *l. 1. §. ſi quis ſeruum. ff. depoſiti.* Et hoc fefellit Bart. ſe fruſtrà torquentem *in l. quod Nerua. ff. eod. titul.* quemadmodum arbitri ſententia eſt pronunciatio. Ex his intelligi poteſt definitio Martiani, *l. in actione. ff. de in lit. iuran.* ſed in his omnibus inquientis, ob dolum ſolum in litem iuratur, non etiam ob culpam, ſcilicet leuiorem. Alioquin ob latiorem iurari, verius eſt, *iuxta l. 2. C. de in lit. iuran.* Vbi autem dolus pro ipſo facto accipitur, ibi lata culpa, pro dolo, per iuris interpretationem non intelligitur, *l. in lege Cornelia. ff. ad l. Corne. de ſica.* Pro facto autem accipi, eſt ipſum factum per ſeſe tàm turpe cenſeri, vt puniatur, vt propriè conueniat illius definitioni. Conſtat autem diſtare definitiones doli & culpæ. Culpæ latiori adnumerantur ignorantia iuris communis, niſi ob ætatem, ſexum, vel ruſticitatem excuſetur, *l. regula eſt in princ. & §. ſi quis ius ignorans. ff. de iuris & facti igno.* Sciant (inquit Paulus) ignorantiam facti, non iuris prodeſſe, nec ſtultis ſolere ſuccurri, ſed errantib. ſed tum appellatione doli non continetur, *l. ſed et ſi leg. §. ſcire autem. ff. de pet. hære.* Nihil his refragatur *l. à procurat. C. mand.* A procuratores dolum, & omnem culpam præſtari: quaſi vniuerſale. Omnem, de tribus ſaltem accipiendum ſit. *l. Neratius. ff. de verbor. ſignifi.* nam non ſolùm tres aut quinque, ſed infinitos culpæ gradus ſignificant Imperatores. Summatim de culpa teneri procuratorem, *Vlpia. dicit, in l. ſi procuratorem. §. proindè. ff. mandat.* At culpa leuior, eſt incurioſitas, vel negligentia, quam alij plerunque homines in rebus ſuis ſolent euitare. In eo enim peccatur duntaxat leui culpa, quòd non tam diligens is fuit, ſicut alius quiſpiam circumſpectior fuiſſet, *l. ſi cum venderit. in fin. & l. ſeq. ff. de pign. act. l. ſi putator. ff. ad leg. Aquil.* Culpam leuem eſſe, *ait Paulus*, cùm quod diligenter prouideri potuerat, non eſſet prouiſum: aut tum denunciatum eſſet, cùm periculum euitari non poſſet. Dicta eſt autem leuis, non quòd aliquando non grande damnum adferat, ſed quòd nulla planè coniectura colligi poteſt animus mali conſcius. Ideóque defectus ille, licèt non omninò ſemper excuſetur, leuior tamen exiſtimari ſolet, etiamſi magnũ ſit damnum, *arg. l. hi. ff. de calumniato.* Et quemadmodum in dolo & latiore culpa mens hominis inſpicitur: ita in culpa leuiore ſimplicitatis habetur ratio. Fraudis interpretatio *(inquit Papinianus)* ſemper in iure ciuili, non ex euentu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur. Simplicitatem autem appello generaliter omnem animi ſegnitiem, vel ruſticitatem, vel inertiam. *l. 3. §. fin. D. de ſuſpect. tut.* Proinde nullum certius eſt argumentum animi ſimplicis, ac minimè mali, vnde culpa proceſſit, quàm ſi in proprijs rebus nihilo ſoleat eſſe diligentior,

Digitized by Google

tior,ac fuerit in alienis, *l. mulier* §. *ſed ſi. D. ad. S.C. Trebel.* Sed ſi, *ait Vlpian.* cùm diſtrahere deberet, non fecit lata culpa, non leui, & rebus ſuis conſueta negligentia, huiuſmodi rei rationem reddet. Quo loco non diſtinguitur duplex lata culpa, vt quidam opinantur, ſed leuis culpa deſcribitur. Imperitia quoque leuiori culpæ adnumeratur, ſi modum non excedat, *l. imperitia. D. de reg. iur. l. idem iuris eſt. D. ad leg. Aquil. l. ſi quis id quod.* §. *doli mali. D. de iuriſ. l. 1.* §. *fin. D. de eden. l. 3.* §. *vlt. D. de ſuſpect. tut.* Illud & notandum eſt, quòd lex nonnunquam, aut hominum conuentio, vltra innocentiam à culpa, requirit etiam diligentiam, vel cuſtodiam alicuius. Et in hoc diſcerni ſolent huiuſmodi appellationes, vt alia cenſeatur diligentia, vel cuſtodia, quæ nominatim exigitur: alia quæ facit ad materiam culpæ leuioris, *l. 1.* §. *ſæpè euenit. D. depoſ. l. contractus. D. de reg. iur. l. cùm res.* §. *culpa. D. de leg. 1. l. ſi vt certo.* §. *nunc videndum eſt. &* §. *ſeq. D. commod. l. ſi cùm venderet.* §. *fin. D. de pign. act. l. nauta & caupo. D. naut. caup. ſtab. l. hæredes eius.* §. *non tantùm. D. fam. erciſc.* Ea enim diligentia vel cuſtodia, quæ ſeorſum & nominatim debetur, ad exactiſſimam boni patrisfamiliâs conſuetudinem exigitur, *vt apparet ex d.* §. *non tantùm. & euidentius ex l. ſi cùm venderet.* §. *fina. & l. ſequ. D. de pign. act.* Verba enim Vlpiani, *Venit, & cuſtodia,* Paulus ſic interpretatur, quæ diligens paterfamiliâs in ſuis rebus præſtare ſolet. Ex prædictis omnibus obſeruandum, cùm appellatione doli mali regulariter comprehendatur latior culpa, conſequens eſt, appellationem culpæ non ad latam, ſed ad leuem culpam pertinere. *l. ſi mora. ff. ſolut. matrim. l. in venditione.* §. *de tempore. ff. de rebus iudicis auctorit. poſſid.* culpâ enim qui ſimpliciter dicit, de leui loqui intelligendum eum P. Faber ſcribit, *in l. contractus ff. de diverſ. reg. iur.* quæ à Græcis ἀμέλεια appellatur. Eum conſule, de culpæ generibus eruditè differentem. His duobus culpæ capitibus additur Hotomannus tertium, leuiſſimam ſcilicet culpam, de eo, qui ſummam diligentiam deberet, nec eam præſtitit, ſed mediocrem tantùm.

CVM, vocula, licèt coniungat, accipitur tamen pro quamuis, *l. ſi ita. 3. C. quo quiſque cred. lib. 10. & l. 6. C. Th. de appel.* Atque ita coniungendi vim habet, vt tamen non ſemper indiuiduè ac neceſſariò coniungat. Itaque etſi cùm ita legatum eſt, Titio cum Seio do lego: vtriſque legatum intelligitur: ſicut vtrunque legatum eſt, cum fundus cum domo legatus eſt, *l. ſi quis. 112.* §. *1. ff. de leg. 1.* tamen poterit alter ſine altero admitti.

CVM IMPERIO eſſe, *vt ait Feſtus*, dicebatur apud antiquos, cui nominatim à pop. dabatur imperium. Cum poteſtate eſſe dicebatur, de eo, qui à pop. alicui negocio præficiebatur. Sícque hæc videntur diſtincta, *l. 7. & l. 10. ff. de vi publ.*

CVM OMNIBVS quæ domi ſunt, verba hæc qui accipienda ſint, explicat Iuriſcoſ. *in l. Seius. ff. de leg. 2.*

CVM MORERETVR PATER, hanc formulam exponit Vlp. *l. fideicommiſſa.* §. *ſi filio. ff. de leg. 3.*

CVM OMNI CAVSSA, his verbis vti ſolet Lex, quoties fructus, pertinentia, acceſſione, & reditus, veluti in vnum faſcem colligere vult: quaſi dicat, quicquid cauſſam duxerit proueniendi quouis modo ex reliqua. vide Inſti. de offic. iud.

CVM POPVLO AGERE (quæ verba ſunt legis XII. Tabul.) eſt rogare populum, quid ſuffragio ſuo vel iubet, vel vetet: vnde Rogatio, pro lege dicta. Concionem autem habere, eſt verba facere ad pop. ſine vlla rogatione, *Gell. lib. 13. c. 14.*

CVM PARTIBVS autem agere, eſt ad ſenatum referre. *Vide Bud. in Adnota. poſter. ad Pand.*

CVM SACCO AGERE, *apud Paulum, l. 105. ff. de ſolution.* Quod dicimus in eo hærede, qui fideiuſſori teſtatoris, id quod ante aditam hæ-

reditatem ab eo ſolutum eſt, debere ſtatim ſoluere, cum aliquo ſcilicet temperamento temporis intelligendum eſt, nec enim cum ſacco adire debet. Eſt autem, *vt vult Hotomann.* poſtulare, vt ſibi è veſtigio, atque eodem temporis puncto pecunia ſoluatur. Saccum autem Aſconius interpretatur manticam quandam, ad maioris ſummæ continendas pecunias. *Alciatus* Parerg. *lib.* 2. *capit.* 8. hæc verba ad hæredem refert. De eodem exiſtimo interpretandum, quod ſcribitur Luc. 22. Quando miſi vos ſine ſacculo?

CVMVLATIO, eſt ius perſequendi, multis actionibus in vno atque eodem iudicio editis. Quemadmodum enim cumulus debiti, vocatur coadunatio multarum ſummarum: ita cumulus actionum eſt editio plurium actionum, *l. maiorem. & l. ſequ. §. cumulum. ff. de pactis.* Eſt autem Cumulatio actionum, ſicut etiam reconuentio, cum præiudiciis, & toto iudiciorum proceſſu, introducta propter compendium litigandi, ſcilicet, vt apud eundem iudicem, eodémque tempore ſimul diſceptentur ea. quæ alioquin multiplicatis ſumptibus & moleſtiis ſeorſum expedienda forent. Et ideò commentatores rectè dicunt: Cumulationem permitti ſemper, niſi fuerit nominatim prohibita in Iure, *l. ſi idem cum eodem. ff. de iuriſdictio. omn.*

CVNCTI, *l. cunctos C. de ſumm. Trin. & fid. Cath.* verbum omnes quidem ſignificat: ſed de coniunctis, & congregatis: Omnes verò, etiam ſi in diuerſis locis ſunt.

CVNEI peditum ſunt globi, vt vexillationes equitum turmæ: atque hæc verba diſtinguenda ſunt *in l.* 1. *Cod. Theodoſ. de bonis milit. Vegetius libro* 3. *cap.* 19. Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie primò anguſtior deinde latior procedit, & aduerſariorum ordines rumpit.

CVNICVLVS, pro canali, *in l. Proculus. ff. de damn. infect. l. ſupra iter. de aqu. pluu. arc. Vlpian. in l. Seruius autem. de riuis*, Cuniculum vocat foramen ſub terra occultum. Feſtus protulit genere neutro, *lib.* 3.

CVPÆ ſunt vaſa vinaria, in quibus muſta coquuntur, & deferuntur, (quæ quibuſdam impropriè & ineptè Vegetes appellantur,) *l.* 15. *§.* 4. *ff. de vſufruct. l. Lucius. ff. de leg.* 3. Veteres gloſſæ, βύτιας μεγάλας exponunt.

CVPIDOS pro amantibus poſuit Iuriſconſultus, *lege prima. in fin. ff. de ædilit. edict.*

CVRA, à cultura, ſeparatur, *§. ſi quis à non domino. Inſtit. de rer. diuiſ.* Nam & oues, & pecorum fructus curari dicuntur, *l.* 60. *in fi. ff. de le.* 3. *l.* 7. *§. non ſolùm ff. ſolut. mat.* Item arbores, *l.* 3. *ff. de impen. in reb. dot.*

Cura epiſtolarum inter officia præf. vrb. ponitur, *& l. fin. C. eod. vbi corruptè perſonarum legitur.*

CVRARE, pro ægrotis mederi, *l.* 11. *§. pen. ff. ad exhib.* Curare negocia, pro gerere, *l.* 14. *§.* 1 *ff. comm. diui.*

Curare, pro incruſtare, *l.* 27. *§. vlt. ff. ad leg. Aqu.* Item ſi rectori locaueris lacum vino plenum curandum, & ille eum pertudit, vt vinum ſit effuſum. Græci exponunt partim ὥστε τὸ φιλοκολλῆσαι, aliis ὥστε τὸ αἰγχίσαι τὰς φλεβῶς αὐτοῦ: alij verbum de verbo, ὥστε τὸ φροντίσαι.

CVRATIO & Curatela, munus eſt eius bona adminiſtrandi, qui ſuis bonis non poteſt præeſſe, vel ob ætatem, vel mentis corporiſve vitium: atque hoc differt à tutela, quòd hæc ſit poteſtas in capite libero, id eſt, in perſona pupilli: Curatio verò, niſi illa furioſi ſit, rei & cauſſæ datur. Tutor inuito & ignoranti datur: Curator initio adoleſcenti non datur. Tutela anno, 14. finitur: Curatio anno 25. Hinc

Curationis iudicium, *l.* 11. *ff. de auct. tuto.* ſeu actio adminiſtratæ curæ, *l.* 4. *C. de tranſact.*

Curationem reſtituere eadem forma quæ & tutelam dixit Paulus, *l.* 32. *ff. de minorib.* id eſt, curæ adminiſtratæ rationem reddere. Hinc

CVRATORES, qui multiplicis generis in libris noſtris memorantur,

tantur. Sunt enim adoleſcentium, furioſorum, prodigorum, mutorum, ſurdorum, dementium, fatuorum, debiliúmque perſonarum, & eorum, qui rebus ſuis supereſſe non poſſunt. *ff. & C. de curat. furioſ. & Inſt. de curat. l. 1. §. vlt. & l. 2. 3. 4. & 5. ff. de poſtul.* Atque horum alius eſt legitimus, alius honorarius: legitimus ſcilicet, qui datur iis, quibus lex XII. Tabul. iubet, ſcilicet furioſis, & prodigis: honorarius, qui à Prætore datur puberibus, mutis & ſurdis.

Curator ventri datus, *l. 1. §. quoties, & §. ſequ. ff. de vent. in poſſ. mitten. & alibi ſæpiſſime.* Curator bonorum, qui ad diſtrahenda, vel gerenda bona abſentis commiſſus eſt, vel eius, cui hæres non extat, vel qui apud hoſtes eſt. *ff. de curat. bon.* Græcè curatores, ἐπιμεληταὶ vocantur. *l. 46. §. 1. ff. de admin. tuto.* Curatores operum, *l. 7. ff. de offi. proconſ. l. 2. §. 1. ff. de oper. publi.* quibus ſcilicet extruendorum reficiendorúmve ædificiorum cura mandatur, *l. 1. §. hi quoque. & l. vlti. ff. de muneribus & honorib.* Curatores corporum, *l. penultim. in fin. ff. de colleg.* Curator municipum, *l. 5. §. hac verba. ff. quod vi, aut clàm.*

Curator reipublicæ, *l. fin. C. de offic. adſeſſ. l. 37. ff. de pact.* Vlpianus librum ſingularem ſcripſit de offic. cur. reip. qui & curator ciuitatis dicitur, Græcè λογιστής, *vt eſt in l. 3. C. de mod. mult.* Erat autem magiſtratus municipalis ex decurionib. creatus (*l. vlt. ff. de adminiſt. rer.*) qui pecuniæ publicæ adminiſtrandæ, vectigalibus locandis, operibus locíſque publicis curandis præerat, *vt conſtat ex l. 2. §. 4. & l. 3. & l. vlt. ff. de adminiſtrat. rer. & l. vlt. §. qui annonam. ff. de mun. & hono. & l. 46. ff. de dam. infect. & l. 3. §. 3. ff. quod vi, aut clàm.* Curator Cæſaris, pro procuratore, *l. fin. ff. de offi. procura. Cæſ. l. 5. ff. de iure fiſc.* Curatores frumenti & olei emendi, quos σιτώνας, & ἐλαιώνας appellant, *l. fi. ff. de mun. & hon.* Curator Kalendarij *l. fi. §. item reſcripſerunt. ff. de admini. rer. ad ciuit. perti. l. 1. C. Theod. de curat. Kalend.* Curator diuinæ vel dominicæ domus, *l. fi. C. de quadr. præſcri. Nouell. Iuſtin. Conſtit.*

CVRAX, diligens & ſolicitus, *l. 18. ff. de ædil. edict.* Si conſtantem, aut laborioſum aut curacẽ, vigilacẽ eſſe, &c.

CVRAGENDARII, vide infrà Curioſi.

CVRCVMA, *in lib. 11. Cod. tit. nul. lic. in fren. & eq.* eſt (vt refert Cuiac. obſerua. lib. 11. ca. 20. ex Chaldaico lexico) ſandalium. Sed acquieſco, inquit, Heſychio magis, qui camum, quod genus eſt ornamenti equeſtris, vilius freno, freni tamen vel oreæ vice, Curcumam interpretatur, his verbis, ἐν κημῷ ἐν κυρκόμῳ.

CVRIA propriè & reſtrictè quid ſit, vide Curtis. At olim appellata eſt pars populi ex diuiſione Romuli, qui prius Romanum populum in triginta partes propterea diſtribuit, vt per eas commodè rogaret ſententias ſingulorum, ſicque reipublicæ curam talibus ſententiis expediret. Vnde vides, curam dediſſe honeſtiſſimam appellationem curiæ: quia partem populi dicentes ſententias de ſalute reipublicæ, appellabantur Curiæ, & inde Curiatæ leges, *l. 2. in princip. D. de origin. iur.* Nec verò ſine magna ratione Pomponius curias à cura dictas admonet. Siquidem cura, ſolicitudo eſt, & anxietas animi, quaſi cor edens: & profectò tali conatu atque diligentia rempublicam iuuare oportet: Curia autem, alias ſignificat ordines hominum, qui curant, *vt in d. l. 2.* aliâs locum, in quo curabantur res diuinæ, vel humanæ. Nam & curia ſacerdotium, & curia Senatus erat. ſicut Hoſtilia, Pompeia, Iulia, Inde Curiales, ſeu curiones, ad curiam pertinentes: Curiusmaximus, cuius auctoritate curiones regebautur. Curiata lex à curiatis comitis. Curionatus, ipſe magiſtratus. Iſta enim omnia ſignificantiſſimam habent deriuationem à cura ſcilicet, quæ ad publicam vtilitatem pertinet. Hoc tempore dicimus curiam Romani Pontificis, Imperatoris, aliorúmque Principum, quòd ibi frequentiam hominum verſari vi-

zed by Google

demus. Cæterùm vim & poteſtatem verbi, hoc eſt, rem ipſam quem ſignificat, nemo animaduertit: & propterea curiarum maieſtas in leuiſſimos vſus paulatim eſt perducta, *C. ſi curialis relicta ciuitate, rus habitare maluerit.* curia etiam in municipiis & coloniis ſumitur pro loco, in quo conſilium publicum habebatur, *l. 3. D. quod cuiuſque vniuerſ. l. communium. 9. C. de natis liber.*

CVRIALES, qui curiis adſcripti erant, qui etiam decuriones appellantur *l. pen. C. de exact. trib. lib. 10. l. 12. & 18. C. de epiſcop. & cleri.* De curialibus vrbis Romæ, vide in dictione Decuriales.

CVRIATÆ leges, hoc eſt, curiatim latæ. conuocato enim per triginta curias populo, ſingulíſque curiis, velut in ſepta ſegregatis (id enim commodius videbatur, ad euitandam multitudinis confuſionem) ſententiæ rogabantur, id probandas vel improbandas leges, quæ ferendæ fuiſſent. Eæ de imperio magiſtratus ferebantur, atque de aliis nonnullis rebus. Eodem modo curiata comitia nuncupabantur, à coeundo, quod omnes populi curiæ & partes coirent.

CVRIONES, ij erant, qui pro curiis ſacrificabant, qui & triginta erant, quot etiam ſunt curiæ. Dionyſius: Ἀπέδωκε δὲ μίαν ἱερουργιῶν διάταξιν ταῖς τριάκοντα κουρίαισιν, ἃς ἔφην τὰ κοινὰ θύειν ὑπὲρ τῆς φρατρίας ἱερά. Illis autem in ſacrificiis vnà epulabantur curiales magna cum hilaritate. Atque hinc fortaſſe *Cicero libro primo de Oratore*: Vt dies inter eos curiæ fuiſſe videretur, conuiuiũ Tuſculani, quo de die Senatus interpretantur. curiones ludis publicis epiſtolas hiſtrionum, comœdorum, tragœdorum legebant, cùm quid à populo, à principe, aut à ludorum domino petebant. Proinde ita ſcripſit *Martialis*: Video quare Tragœdi epiſtolam accipiant, quibus pro ſe loqui non licet. Epigrammata curione non egent, & contenta ſunt ſua, id eſt, maledica, lingua, &c. Hi etiam *à Varrone libr. 6. de lingua Latina.* cuſiones dicuntur.

CVRIOSI, qui & curagendarij appellantur, ſunt ex agentibus in rebus. *vt conſtat ex l. 1. C. de offic. mag. offic.* His committebantur curæ publici curſus, & quidem ſolæ, vt tamen & miſſi per regiones, prouincias, littora, portus commonitoriis & mandatis inſtructi à magiſtro officiorum, in eos, qui quid circa curſum publicum admiſerint, diligenter inquirunt, rem deferant ſine inſcriptione. Horum autem alij erant in comitatu, alij per diuerſas prouincias. *Vide titul. libr. 12. C. de curioſ.* Apud Suidam in vita diui Ioannis Chryſoſtomi fit mentio horum his verbis: εἱλκούσθη ὑπὸ τοῦ κουριώσου τῆς πόλεως ἐν μέσῃ τῇ πόλει.

CVRMI, ex maceratis & coactis hordei frugibus potus, *Vlpia. in l. ſi quis. D. de tritic. & vin. leg.* Igitur & acetum, ait, quod vini numero paterfamiliâs habuit, & zythum & curmi, & cætera, quæ pro hominum affectione æquè atque vſu numero vini habebuntur, zythum ab hoc differt tantùm in modo apparatus. Quinimò crediderim antiquis curmi aliud nihil fuiſſe, quàm Germanis, Polonis, Gallis ceruiſiam.

Κουροτροφεῖον, domus alendis pueris deſtinata, *l. illud. 16. C. de ſacr. ſanct. eccleſ.* κοῦρος enim puerum ſignificat. Differt à βρεφοτροφείῳ. In hoc enim infantes: recentéſque partus, aut expoſiti, aut parentibus egentibus natu alebantur: in illo pueri grandiuſculi, qui labore ſuo victum ſibi necdum parare poterant.

CVRSVS vehicularis, *l. 1. & vlt. D. de muner. & honor.* Curſus publicus, *l. 4. C. de offic. præſid.* δημοσίαν ὁδὸν Græci appellant, éſtque via, qua literæ Principis, tum alia ad eius vſus neceſſaria feruntur plerumque, & aguntur, *ſub Rub. C. de curſ. public.*

CVRSORES veredarij. Sunt etiam Curſores equitum apud Mauricium, qui ante agmen & aciem excurrunt,

ed by Google

currunt, hoſtéſque verſos in fugam perſequuntur.

CVRSVALES equi, *Caſſiod. li. 4. Varro Epiſtol. ad Godiſcalcum. l. 9. C. Theod. de legatis & dec. legib.* quibus ſcilicet in cauſſa Principis vtebantur.

CVRTIS, idem quod curia. Hin *lib. feud. 2. tit. 51. §. 1.* Quidam Capitaneus in quadam curte ſua beneficium dedit militibus, & poſtea eandem curiam vendidit. curia autem propriè ac reſtrictè eſt area, muro circundata, in qua ædificium inſulæ modo poſitum eſt: vt in diplomate Ludouici apud Ioannem Auentinum: Ludouicus diuina fauente gratia Rex Baioariorum, Gorabaldo perpetuo dono in villa Engolſtat duas eccleſias, curtim dominicatam cum ædificiis deſuper poſitis. Hinc curtis pro Prætorio, ſiue ampla & magnifica domo frequenter vſurpatur, quam Gallicè dicimus, *La maiſon Seigneuriale. Helmoldus in hiſt. Scla. libr. 2. cap. 32.* Miſſi ergo à Principibus venerunt ad Regem, qui tunc fortè conſiſtebat in curte Regia, &c. Latius tamen hoc nomen vſurpatur, pro territorio & finibus eius domini, cui vaſalli ſubſunt: vnde feuda in curte, & hinc Pares curiæ, & Pares curtis paſſim in libris Iuriſc. promiſcuè appelluntur. Differunt autem curtis, ſeu curia, & domus. Domus enim eſt ædificium, in quo dominus habitat, quod Iuriſconſultorum ſermone Prætorium appellatur. Curtis verò idem quod Romanis cohors. In villa *(inquit Varro)* cohors eſt, ex eo dicta, quod circa eum locum pecus coerceatur. Vnde cohortales aues, quæ in villatica cohorte aluntur, cuiuſmodi ſunt gallinæ: vt de vulpe in Faſt. Ouid.

Abſtulerat multas illa cohortis aues.

Lingua noſtra dicimus, *Baſſe court.* Veriſimile eſt autem, Patronos in cohorte locum habuiſſe iuriſdictioni, & cauſſis cognoſcendis deſignatum. Etſi autem curtis & domus ita differant, vt cohors & villa: tamen vt ſæpè ex potiore parte res appellantur, ſæpenumero curtis pro domus parte numeratur, *vt in legibus Baioar. tit.* 14. Si quis intra curtim ducis aliquid inuoauerit, quia domus Ducis publica eſt, &c. Hinc feudum in curte dicitur, & feudum extra curtem, *lib. feud. 1. tit. 5. §. 5. & lib. 2. tit. 51. §. 2.* Et pares curtis aut curiæ, aut domus pro iiſdem nuncupantur, *lib. 1. tit. 10.*

CVRVLES Aediles dicti à curuli ſella. Erat enim curule, vel curulis, ſedes ex ebore, qua maiores magiſtratus vtebantur in curru, quo honoris gratia in curiam vehi ſolebant. *De his ædilibus eſt tit. D. de ædil. edict.*

CVSTODES, obſeruatores, qui actiones notant, & animaduertunt, *l. 3. D. de admin. tut.* vt Iuriſconſult. de honorariis tutoribus loquitur. Cuſtodes enim propriè iuuenum erant. vt ex Cicer. Seruius notat, quibus in militiam euntibus cuſtos dabatur. Hoc enim verbo in eo ſignificatu vtitur Virgilius, lib. 5.

Cuſtodem ad ſeſe comitémque impubis Iuli,
Epytidem vocat. & fidam ſic fatur ad aurem.

CVSTOS Eccleſiæ dicitur is, cui ea, quæ eccleſiæ competũt, cuſtodienda traduntur & committuntur, *text. in c. 1. de offic. cuſto. vbi & in c. 2. extra eod.* exponitur qualénam ſit eius officium, & munus.

CVSTODES TABVLARVM, ij erant, qui dum tribus vel centuriæ ſuffragia ferebant, & dum ſuffragia dirimebantur. dum ſortitio fiebat, ne quid fraudis fieret, obſeruabant, quíque numerum ſuffragiorum & punctorum annotabant, qui & ad tabulam poni dicebantur *Cic. in Piſon.* Vos rogatores, vos diſtributores, vos cuſtodes fuiſſe tabellarum.

CVSTODIA, idem ſignificare videtur, quod vincula: prior tamen vox nonniſi publicam cuſtodiam complectitur, poſterior & publicam & priuatam, *l. vinculorum de verb. ſignific. l. Sic l. 9. D. quib. ex cauſ. maior. in*

l. ad commentarienſem. C. de cuſto. reo. Sed & cuſtodia non rarò pro ipſo in carcerem coniecto vſurpatur, *vt l. 12. D. de publ. iudic. & apud Tranquil. in Tiberio, & Tertullianum in Apologetic. cap. 44.* Hinc etiam Seneca: Quemadmodum eadem catena & cuſtodiam & militem copulat. Mirum igitur hæc cur ſcribat Seruius: Nam vt hi qui cuſtodiuntur, cuſtodia dicantur, vſurpatum eſt, vnde malè in vſu cuſtodiæ audiuntur. *Hæc ill.*. Sed cuſtodias à magiſtratu audiri, elegantiſſimè dici ex eo, quem citauimus Senecæ loco, eſt manifeſtum. Poteſt etiam Cuſtodia de militibus intelligi, qui in carcerem detruſos cuſtodiebant. *titul. D. de cuſtod. & exhib. reor.* ſic enim Suidas: Cuſtodia, τὸ τοῦ δεσμωτηρίου ἐπικείμενον στράτευμα.

CVSTODIRE diligenter, pro vincire accipiendum, *in lege prima, D. de fugit.* Porrò ad cuſtodiendi rationem, quam Doctores obſcurè tractant, pertinet rem conſeruare ſumtibus. *l. Iulianus. §. præterea. D. de actio. empt. l. domum. C. de rei vendicatio.*

Κυβιστητῆρες, Græcis vrinatores, hoc eſt, natantes ſub aquis ſunt. qui ſe ſub aquas capite mergunt, à κυβιστάω, quod in caput ferri, deuoluíque ſignificat.

CYMBIVM, poculi quoddam genus ad ſimilitudinem nauis cymbæ factum. *Paulus de auro & arg. leg. l. pediculis. vide Plinium lib. 37. c. 8.*

CYDONIVM, Latinis Cotoneum dictum, *vt ſcribit Plinius, & Macrobius, li. Satur. 7. c. 7. Vlp. l. 9. D. de trit. vino.* Cydonium vinum vocat ex malis cotoneis confectum. *huius Dioſcorides libr. 5. meminit.*

CYLINDRI, *in l. 34. §. fin. D. de aur. & arg. leg.* oblongi lapilli & teretes cylindrorum inſtar, ad ornatum mulierum pertinentes. *Horum meminit Tertul. libr. de habit. mulier. & Plin. libr. 37. cap 5.*

CYNVS I. C. Piſtorij natus, Diui Muxellani auditor. Floruit Bononiæ circiter annum 1320. elega[...] ius Ciuile Commentarios, [...] tiamnum extant, poſteritati tr[...] ſit.

D

D LITER[...] *fin. præfa.* [...] gnificat D[...] Sed & deci[...] *adnot. P. Vi[...] in Cicero.* & [...] co in antiq[...] ſcriptionibus, quæ in Lapidi[...] Lugduni viſuntur, S. A. D. ſub aſ[...] dicauit.

DACIÆ prouinciæ, quæ[...] Vualachia poſt Mœſias, fit men[...] *l. fin. ad fin. C. de diuerſ. offic. & a[...]* Hæc ſub Gallieno Imp. amiſſa [...] pòſt à Gothis Scandia dicta, & [...] manici Oceani remotiſſimis [...] egreſſis, occupata. Eſt autem [...] gè ab ea, quam non rectè hodie [...] ciam vocant, cùm ſit Dania a[...] landa; vulgò dicta *Dannemar[...]* Cimbricam Cherſoneſum. Imp. [...] diuidit in Mediterraneam & R[...] ſem, *in Auth. de eccleſ. tit. §. 1.* [...] autem prouinciæ quinque ref[...] tur, Dacia mediterranea, Daci[...] penſis, Mœſia prima, Dardania, [...] ualitana, & pars Macedoniæ Sa[...] ris.

DACTYLIOTHECA, a[...] rum cauſſa paratam thecam ſi[...] cat, *l. 67. de furt.* Porrò theca ca[...] eſt.

Δαὴρ Græcis eſt mariti frater, [...] nis Leuir: quod & Alciatus proba[...] mariti ſoror, Galos, & à nobis vt [...] diginus ait Glos dici poteſt. Item [...] ciatus, quin & alij, obſeruarunt, [...] rectè ab Accurſio, Læuirum v[...] fratrem, quaſi læuum virum, acce[...] cùm Leuir ſolùm ſit mariti frater [...] *Iuriſconſultus. & l. non facilè. D. de [...] di. & affin.*

DALMATICA eſt veſtis, [...]

modò vtuntur omnes diaconi ex conſuetudine in ſolennitatibus, *v170. diſt. de ieiunio.* Antiquitùs tamen ſine conceſſione Papæ, nec Epiſcopis, nec Diaconis licebat vti hac veſte, *diſtinct.* 23. *cap. omnis filius.*

DAMIVRGI, apud Liuium videntur eſſe, *auctore Heſychio*, qui publica negotia, réſque ciuitatis adminiſtrant: apud Dorienſes ſic dicti pro Demiurgi, qui iidem erant, qui ab Athenienſibus Demarchi vocantur, id eſt, tribuni.

DAMNO, præter notam ſignificationem, etiam eſt obligo. *de diuort. l. ſi filius.* Damnandum, inquit, eum quanti mulier litem iurauerit. *Item de lega. 1. l. cùm filio.* Hæredem, inquit, mihi dare damnauerit. Hinc damnatus pro obligatus legitur. Damnare autem, & reprobare differunt. Nam damnare, eſt rem ſine remedio ſubleuandi tormentis ſeu ignominiæ ſententialiter deputare: reprobare verò eſt rem rationibus euidentibus ream facere. Iſtam differentiam aſſignat *Pan. in cap. damnamus in 1. notab. de ſum. trin. & fid. catholl.*

Damnari indicta cauſa dicuntur, qui ad iudicem vocati non affuerunt, abſentéſque ſententiam paſſi ſunt. *Vide Budæum in annot. poſter.* Damnare multæ Budæo in Forenſibus, eſt condemnare ad multam.

DAMNATVS hæres dicitur, à quo ita per damnationis formulam legatum eſt, DAMNAS ESTO, *l. 7. §. 1. D. de annuis leg. Vlp. in Epito. titul. 24.*

Damnatum accipimus, qui non prouocauit: cæterum ſi prouocet, non dum damnatus videtur. Damnatus enim ille eſt, in quo damnatio tenuit, *l. 2. § fin. D. de pœnis.*

DAMNATIO, & damnum ab ademptione, & quaſi deminutione patrimonij dicta ſunt, *l. 3. D. de damn. infect.*

DAMNAS, apud Iuriſcoſſ. vox peculiaris. *Marcell. in l.* damnas eſto. *de vſuſr. leg.* id eſt, damnatus, per ſyncopen. Alij tamen damnes legunt, ea ratione, qua & cọpes dicitur copioſus. Sed Alciat. veterem lectionem magis probat, quæ & verior eſt, atque ita habent Pand. Flor. Huc non reſpiciens Nebriſ. monuit pro hac voce vbique reponendum, damnatus. Meminit & eius vocis (*vt atteſtatur Alcia. capit. 1. libr. Parer.*) Agretius Grãmaticus, Iuriſcoſ. verbum illud eſſe aſſerens. Ea voce vtebantur veteres, cùm quaſi pœnæ cauſſa quem damnabant, *vt in Senatuſconſulto, cuius commeminit I. Frontinus, li. 2. de aquæduc.* Si quis aduerſus ea commiſiſſet, in ſingula res in dena milia damnas eſſet. *Item in lege Manilia:* Reficere, reſtituere damnas eſto. *& vide M. Fabium, lib. 7. cap. pen.* Hinc Damnas eſto dicebat teſtator, cùm hæredem dare alicui damnabat quod legatum propterea damnationis appellatur ab Vlpiano, *c. Inſtit. 24. & Caio lib. Inſtit. 2. cap. 3. & paſſim. in Pand.*

DAMNVM, *inquit Varro lib. 4. de ling. Lat.* à demptione, cùm minùs re factum, quàm quanti conſtat.

Damnum propriè is accipit, cuius ædium luminibus officitur, *l. 25. D. de damn. infect.* Damnorum appellatione an veniant impenſæ, *vide Canon, & text. in ca. in noſtra. de iniur. extrà* Damnum pœnam ſignificat, *l. ſi pro fure. D. de condict. furt.* Damnum iniuria datum lege Aquilia dicitur, quod cum damno iniuriam attulerit, *l. 49. D. ad leg. Aquil.* vel *vt ait Iuſtinianus*, damnum culpa facientis datum, *Inſtit. de iniur.* &, *vt Theophilus interpretatur*, ζημίαν ἀδίκως γενομένην. Eodem ſenſu, Damnum iniuriæ, *l. 1. D. ad leg. Aquil.* Vnde Damni iniuriæ actio. Et, Damni iniuria agi, teneri. *paſſim in libr. Digeſto.* Damnum verò in ſocietate non intelligitur, niſi omni lucro deducto, *l. 30. pro ſocio.*

Damnum diuiditur in iniuriam & pauperiem, *l. j. ff. ſi quad. paup. fec. dic.* Hinc Damnum ſine iniuria facientis datũ, vocatur pauperies, *l. 1. in princip. ff. eod. tit.* Sic Damni ſpecies eſt in-

Digitized by Google

tertritura,&intertrimentum.Nam ea quæ trita ſunt inter ſe, deminui quoque ſolent, & minoris eſſe pretij, *l. vltim.D.de pign.act.* Damnum quod quis ſua culpa ſentit, ſibi debet non aliis imputari. *De regul.iur. libr. 6.l. quod quis ex ſua culpa. D. eodem titul.* Damnum videtur eſſe poſſeſſori, quòd ſibi non proſpexerit cautione, *l.quòd ſi poſſeſſor.D. de petitio. hæredit.*

Damnum infectum, eſt damnum nondum factum,quod tamen futurum veremur, *l.2.ff.de damno infecto*,vt cùm ædificium alicuius ruinam minatur ædificio vel prædio alterius vicini: tunc enim ædificij iſtius, vel prædij dominus à domino ædificij ruinam minantis petere poteſt,vt ſibi caueat nomine damni infecti:quæ ſtipulatio continebit totum intereſſe illius vicini.*D. eodem titu. l. ſtipulatione. & l. ſed etſi conditione. & l. damni infecti.* Et Damnum pateris, quando rebus tuis aliquid decreſcit,nō quando accreſcit.Quando autē lucrum amittis, damnum non pateris. Et iam quoddā damnum, ſiue intereſſe eſt circa rem, vt ſi ſubtraxiſti mihi inſtrumēta,quibus poſſeſſio firmatur, teneris mihi ad damnum, quod contingit propter ablationem inſtrumētorum.Et quoddam damnum eſt extra rem,*vide l.vnica.C.de ſenten.* quæ pro eo quod intereſt. Damna fatalia dicuntur, quæ imprudentibus accidunt,ad quæ præſtando non cogimur,*l.cum duobus.§. damna.D.pro ſocio.*

Damni infecti promittere, & mitti in ædes.his formulis ſubauditur cauſſa,*l.15.§.ſi damni.D.ex quib. cauſ.maior,& apud M.Ciceronem in Topic.* Eſt autem damni infecti promiſſio, quoties quis promittit, ſi quod damnum vitio ſuo contigerit, ſua reſtitutione eſſe penſandum: *vt ibidem annotat Boetius.*

ſine Damno, id eſt ſine deminutione, &, *uti Theophilus explicat, δίχα ζημίας ἐντελῶς, in §. at ex contrario. Inſtitut. quib. alien. licet.l. 25.de adminiſtra.tut.C. at in l.25.§.ſeruum.D. de fideicom.lib.* citra damnum voluntatis,id eſt,ſine offenſa voluntatis teſtatoris.

Damnum decidere, pro ſoluere, præſtare, ſarcire damnum, *l.ſi ſeruus communis.§.his etiam,& §.quod verò. ff.de furt.*

Damnum dediſſe videtur, qui cauſſam damni dandi præbuit, *l.4. §.pen. ff.vi.bon.rapt.*Damnum facere, dare *l. 151.ff.de diuerſ.reg.iur.*

Damnum is dat, qui iubet dare, *l. 169.ff.de diuerſ.regu.iur.* Damnum nemo facit,niſi qui id fecit, quod facere ius non habet.*ff.eod.tit.l.169.*

Δανείζεσθαι,l.34.§.1. D. pignoribus, id eſt, mutuò accipere, *δανεισάμενος παρά σου δηνάρια πεντακόσια, παρεκάλεσά σε*, &c.

Abs te quingentos denarios mutuatus.vocaui te.

DAPHNE, lucus ſuburbanus Antiochiæ cupreſſis obſitus, *Niceph. libr.10.Eccleſ.Hiſto.cap. 28. Sozomenus lib.5.cuius mentio fit in titu.de cupreſ.ex luco.Daphnenſ.lib.11.C. & apud Lamprid.in Alexand.*

DARDANARIVS, qui & Ceplaſiarius dicitur, à Græcis *παντοπώλης, παντοπωλεῖς, καπήλος*, annonæ & aliarum mercium acerbiſſimus venditor,& vexator, id eſt,qui annonam incendit, & excandefacit, *vt loquitur Varro.*vel,*vt Cicero ad Atticum, lib.5. capit.* 21. qui frumentum comprimit *Vlp.de extraord.crim.l.annonam.* Annonam vexare Dardanarij ſolent.*Item de pœnis. l.in Dardanarios.* Alciatus inter eas dictiones numerat, quæ aliis in auctoribus nuſquam eo ſenſu reperiuntur,*l.4.de verborum ſignifi.* Iul. Pollux *αἰσχροκερδεῖς* appellari ſcribit. Atque hoc genere hominum etſi nihil fraudulentius, nihil iniquius fuit,& ideò variis conſtitutionibus fraudes,calliditates, ſtellionatus eorum coercentur: non etiam genus omne improbatur negociationis huiuſmodi: nam & vrbe aliquando eiecti cùm fuiſſent, reuocati ſunt Nou.Valent.*De pantopol.ad vrb. Roma reuoc.* De iis Nazianzenus in

funebri

ſunebri orat. Baſilij Magni his verbis: τηρῦσι τὰς καιροὺς, κὴ καταπραγματεύονται τῆς ἐνδείας, καὶ γεωργῦσι τὰς συμφοράς. Dardanij autem contumelioſè dici videntur à Dardano, quem magnum fuiſſe conſtat ex Apuleio, qui eum inter inſignes magnos nominat. Creditum eſt enim maleficiis, & venenis magicis annonam auerti in eorum horrea, & in metiendo menſuram imminui, eiúſque modo ſubtrahi. Hinc Dardaniæ artes Columellæ, id eſt, magicæ:

At ſi nulla valet medicina repellere peſtem,
Dardaniæ veniant artes.

DARE propriè eſt, cùm dominium transfertur, *§. ſic itaque. Inſtit. de act. l. vbi autem. §. fi. ff. de verb. oblig.* Aliàs Dare, id eſt, credere, *l. vltim. ff. commun. præd. & l. ſi vnus. §. fin. ff. de ſeruit. ruſtic.* Dat qui permutat, vel compenſat, *l. dediſſe. ff. de verbor. ſignif.* Dare, pro damnare ad beſtias, in metallum, exilium, *l. 8. §. ſeruos. l. 17. 23. 28. & 34. ff. de pœn. & apud Firmic. lib. 3. Matheſ. cap. 5.* Dare, aſſignare, *l. quæ pater. ff fam. erciſc.* Dare, hoc eſt, ſoluere, *l. creditor. §. cùm de ſorte. D. de ſolu.* Dare nuptui, collocare in matrimonium, *Inſt. de leg. §. legari.* Dare, eſt delegare, *l. ſi ita. D. de offic. præſid.* Dare intelligendus eſt qui remittit, *l. generaliter. ff. de calumn.* Dare id eſt, dare velle, *l. ſtipulatus ſum. Damam. ff. de verb. oblig.*

DARE, FACERE, formula vetus actionis in perſonam, qua id quod debebatur, peti ſolebat, quod in dando, & faciendo conſiſtebat. *l. vlt. D. com.*

DARI, FIERI, *l. 13. D. de inoff. teſt. & aliàs.*

DARE, FACERE, PRÆSTARE, *l. 13. §. idem Iulianus. D. de actio. empt.*

DARE, PRÆSTARE, *l. 40. §. Pamphilo. de ſtatu lib.* quod, te mihi DARE, facere oportere, verba, licet coniuncta videantur, ſic tamen accipienda ſunt, vt quoduis eorũ probare ſufficiat, *l. 53. D. de verb. ſign.*

Dari etiam vacua poſſeſſio dicitur, *l. 32. D. de arbitr.*

Dare in arte notariatus dupliciter capitur, propriè ſcilicet, & impropriè. Propriè, quando res data tranſit in dominium accipientis, vt in inſtrumentis, in quibus agitur de rerum alienatione, & dominij tranſlatione, in quibus transfertur dominium, ſi tradens erat dominus: aliàs non. Aliter enim, non datur niſi ſic detur, vt in ipſum, cui datur, ſtatim dominium transfertur. Impropriè capitur in inſtrumentis emphyteuticis, & feudi, & locationis, vbi ille, qui locat, vel concedit, licet dare dicatur, non tamen dominium transfert. Et eſt differentia inter dare, & tradere. Nam tradere dicitur, qui ſolùm poſſeſſionem transfert, & non dominium, *De hoc not. 23. q. 6. §. vltim.*

Dare cum adiuncto variat ſignificationem: dare mutuo, dare hypothecæ, *l. & quæ nondum in princ. ff. de pign.* Dare impropriè dicitur, qui ſubrepta reſtituit, *l. ſtatuliberos. §. ſi quis ſeruum. de ſtatulib.* pro reſtituere autem interpretantur, in l. ſi ſeruus. de ædil. edict.

Dare actionem dicitur prætor, quãdo actorem ad intendendam actionem admittit, *Vlpianus in l. 1. in princip. de ſuperfic. & l. 1. §. vlt. de vent. inſpic.* ſic & prætor iudicium ſuſcipere cogit aduerſarium, *l. vir bonus. ff. iudic ſolui.* Obſeruandum autem, non rectè colligi, Prætor dicit ſe actionem daturum tali caſu, ergo eſt actio Prætoria: niſi nominatim aliquid addatur, quod denotet actionem ex eius iuriſdictione introductam eſſe. Nam omnibus iudiciis præerat, omnes actiones dabat. Et meritò, quia quaſi viua vox erat iuris Ciuilis, *vt Martianus dicit in l. nam & ipſum. de iuſtit. & iur.* Sic Dare Iudicium, ſignificat agendi facultatem præbere. *Vlpianus l. Prætor ait.* Quia deiecerint, vel effuderint in eum locum, qua vulgò iter fiet, quantum ex ea re damnum datum erit in eum, qui ibi habitauit, in duplum iudicium dabo.

Google

Dare DIEM *apud Cicer. in Epiſt. ad Attic. l. 9.* Tulliola tibi diem dat, ſponſorem non appellat.

Dare iuſiurandum dicitur etiam, qui vi, vel amens promittit, *§. ſicut ergo. inacta gl. in authentic. vt iud. ſine quo ſuffrag.* Sic Cæſar lib. 1. de bell. Gallic. Hac ratione adducti, inter ſe fidem, & iuſiurandum dant.

Dare nomen, eſt curare nomen inſcribendum. *Arrianus in l. 3. de re milit.* Qui poſt deſertionem, inquit, in aliam militiam nomen dederunt, legive ſe paſſi ſunt. Budæus interpretatur ad delectum ſeſe exhibere.

Dare VINDICIAS ſecundum ſeruitutem, Ab libertate in ſeruitutem. Contra libertatem, genera loquendi à veteribus vſurpata, quoties volebant ſignificare eum de quo agebatur tantiſper ſeruum eſſe. *Liuius lib. 3.* Iudicem te ab libertate in ſeruitutem vindicias non dediſſe. *Item,* Vindiciáſue ab libertate in ſeruitutem dederit. Atque huius contrarium locutio eſt, Dare vindicias ſecundum libertatem, vel à ſeruitute in libertatem.

DATVS iudex, id eſt, delegatus. Nam in iure ciuili, vt Zaſius ait, *in l. duo iudices, D. de re iudic.* rarò inuenies verbum ne legati pro iudice, ſed frequenter verbum Dati, vt Iudex datus, *in l. iudex. de iud. in l. à iudice. & l. apertiſſimi. C. eo. in l. 2.* ibi cui iuriſdictio data eſt, *in l. & quia. in princip. de iuriſd. omn. iud.* Propriè iudex datus dicitur, cui reſpectu vnius cauſſæ, vel articuli tantùm mandata cognitio eſt, & præter ea nihil habet. A recentioribus Cæſaribus Pedaneus adpellatur.

DATVM, ſubſtantiuum, *in tit. de condict. cauſ. dati qui vulgò citatur ſic:* De condictione ob cauſſam, confuſi loquendi phraſi ac proprietate, nec abſque ſtudioſorum detrimento. Præterea legendum de condictione cauſſa dati, cauſſa non ſecuta: non autem, Cauſſa data, nullo cohærente ſenſu. *Sic Celſus in l. vltima eod. tit. obligationem dati vocat.*

DATIVI tutores dicebantur, *auctore Vlpiano. Inſtitut., it. 11.* qui teſtamento dati erant. Datiuos tamen, & teſtamentarios tutores ſeparat Modeſtinus, *l. 7. D. rem. pupil. ſal. for.* Quemadmodum teſtamentariam tutelam à legitima, & datiua ſeparat Iuſtinianus, *l. 40. C. de epiſcop. & cleric.* Datiuóſque idem Imperator propriè vocat, qui à iudicibus dantur, *in l. fin. C. de leg. tut.*

DATV IRI pro datum iri, dixit vetuſtè Iuriſconſultus, *l. ſtipulatio iſta habere licere. §. ſi quis inſulam. D. de verb. oblig.* qua de re vide Ant. Auguſtinum lib. 2. Emend. c. 2.

DATVMAIANO Senatuſconſulto ſubuenitur his, qui iuſta ex cauſſa abeſſent: quo cautum eſt, vt ne libertas impediatur, nec libertas eripiatur his, qui fraude careant, *l. neque infantes. D. de fideicommiſſ. libert. Vide & l. non tantùm de his D. eod. tit.* & vide infrà Senatuſconſultum.

D E

DE, præpoſitio auget in depoſito, *l. 1. D. depoſ. Ant. Aug. lib. Emend. 3. c. 7.* Quandoque ſignificatè, vel ex, *l. ſta. D. ſi cert. pet.* Interdum pro vel propter.

DEALBATORES, item Deauratores, *l. vnic. de excuſ. artific. lib. 10. C. ab Impp.* inter artifices recenſentur, qui munerum immunitate donati ſunt.

DEAMBVLANDI ius, hoc eſt ſpaciandi, *l. plenum. §. 1. D. de vſu & habit.*

DEBERE, verbum, ad omnes omnino actiones referendum eſt, *l. pecuniæ. §. hoc verbum. de verbor. ſignific.* Atq; dicitur deberi quod vel natura, vel ciuili vel honorario iure poteſt, *l. 1. l. 3. D. de conſtit. pec.* Debere defunctus non dicitur, ſed debuiſſe. Interpretes citant textum ſingularem & vnicum, quo id colligunt, *l. qui Romæ. §. Augerius. D. de verb. oblig.* Deberi autem propriè id tantum intelligitur,

Digitized by Google

ligitur, quod peti, & ab inuito exigi poteſt, *l.108. D. de verb.ſignif. Martial.lib.2.* ἐπιγραμμάτων.

Debet enim ſi quis ſoluere iure poteſt.

M. tamen Cicero *in Paradoxis:* Quoniam (inquit) nihil quiſquam debet, niſi quod eſt turpe non reddere. Seruus nec debere, nec illi deberi intelligitur: *l.41.D.de pecu.*

DEBITA portio, quæ liberis ex paterna ſubſtantia debetur, *l. 8. ſ. vnde.D.de inoff. teſt.* quæ & debitum ſubſidium adpellatur, *l.2. & l.5. C. de inoffic.donat.* Græcis τὸ χρέος.

Debiti adpellatio plerumque ſolam naturalem obligationem continet, *l.40. ſ. dominus. ff. de cond. & demonſtr.*

Debiti facere gratiam, pro remittere.

Debiti inſtar habet id, quod officio iudicis adſequi poſſum ab inuito aduerſario, imò & ipſum officium à iudice debetur poſtulanti ſecundum ius: & ſi negauerit, tenetur iniuriarum, *l.1.ſ.permittitur autem. in fi. de aqu.quot.& aſt.D.*

Debitum. Perſonæ vel res alicuius non poſſunt detineri propter delictum alterius. Id autem Iuſtinianus adpellat ἐνεχυριασμὸν, vetus interpres vertit pignorationes: vulgus Repræſalia: *Nouell. ne perſona vel rei vel auri. Conſtitut.52. & Nouell.de vicariis, ſeu locum tenentibus.ſ.cùm verò contigeret. Conſtitut.* 134. mutuum dans agricolæ, terram eius tenere non poteſt ex quacunque conuentione. *Nouell.Ne quis mutuo dans agricolæ.Conſtitut.*32.33.34 quæ conſtitutiones ad diuerſos præſides ſunt promulgatæ.

DEBITORES propriè adpellamus, à quibus inuitis pecunia peti poteſt, *l.80.ff. de verb ſignific. l. 18.ſ. fideiuſſor.ff.de fideiuſſ.* Aliàs propriè is dicitur, cui nulla competit exceptio: ſtrictè autem, à quo inuito exigere poſſumus, hoc eſt, extorquere, *vt ibidem adnotauit Accurſ.* Obtinuit tamen, vt etiam natura deberi dicamus, licet eius petitio nulla ſit, *l.* ... *ſ. fin.ff.de conſtit. pecun.* adeò vt qui natura tantùm obligatus ſoluerit, debitum ſoluiſſe dicatur, *l.19.ſ. pen. ff. de ſolut.* Debitor tam ex contractu, quàm ex delicto dicitur. *l.24. & l.ſeq. ff. de priuil. credit.*

Debitor in primis, antè quàm conueniatur in iudicio, adeundus eſt, & ciuiliter interpellandus ſemel atque iterum, (ſi fieri poteſt) per creditorem ipſum. deinde per alios bonos viros, vt debitum præſtare velit, ſine moleſtia admonendus eſt, quanto diſpendio non ſolùm corporis, & pecuniarum, verum etiam animæ ſuſcepturus ſit iudicium contra conſcientiam, ſi recuſauerit dare aut facere id, quod ex bono & æquo debet. Et quamuis hæc admonitio quibuſdam videatur vrbanitas (vt vocant) ſi tamen rectè perpendatur, certum erit, quòd ex iure diuino, & humano omnibus modis obſeruanda ſit. Et propterea quibuſdam in locis optima ratione non audiri in iudicio creditorem, niſi ſic admonuerit debitorem. *Iuxta illud Euangelium Matt.* 18. ἐὰν δὲ ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ ὁ ἀδελφός σου, ὕπαγε, καὶ ἔλεγξον μεταξὺ σοῦ καὶ αὐτοῦ μόνου, &c. Item: Qua de re (inquit Proculus) volo vt cum Hybero loquaris, ne rem illicitam faciat, *l.quidam Hyberus. D. de ſeruit. vrba.prædio.*

Debitores ex obligatione ciuili, ſi non habeant in ære, nullo iure puniri poſſunt in corpus, ſed perpetui carceris pœna, *vt tractant Iaſ. in ſ. pœnales.Inſtit.de action.Innocentius & alij in c.Odoardus. de ſolut.* Verum eſt, quòd antequàm conſtet, vtrum bona habeant, an non habeant, poſſunt duci in ius, & cuſtodiri: Conſuetudine tamen multis in locis carcere ſeruantur debitores, donec ſoluant. Reſpiciunt haud dubiè, qui hoc obſeruant, ad frequentiam huiuſmodi impoſturæ, quam in contrahendo debito admittunt plurimi hoc ſeculo leuioris farinæ homines. Vide quid in eam rem ſcripſerit Prat.lib.2. veter. Iuriſprud. ad leges Solonias, l. 1. At Debitoribus indigentibus olim argen-

Digitized by Google

tariæ menſæ præpoſiti mutuo dabam pecuniam ſub vſuris ſine ſcripto. *Nouell. de argentariorum contractibus §. quia verò legem tulimus. Conſtit.* 136. Erant tempore Iuſtiniani mercenarij, quos Vindices adpellabant, qui haud dubiè accepta mercede conquirebant miſeris debitoribus pecuniam, *vt adparet Nouell. de decurionibus. §.1. conſt.* 38.

Debitor hæreditarius, qui ante aditam hæreditatem dedit damnum, vel aliquam rem de hæreditate ſubripuit, *auctoribus Paulo & Gaio. ff. de pet. hæred.*

Debitor putatiuus, qui putat ſe debitorem, vero debitori opponitur. *Vide qui ſe debere. de cond. cauſ. dat.* cuius intellectum nec interpretes, nec Bartol. ſatis aſſecuti ſunt, vt ex Zaſianis intellect. euidenter patet.

Debitores rerum publicarum accipere debemus, qui ex adminiſtratione reipublicæ relinquuntur, *l. reſcripto. ff. de muner. & honor.*

DEBILES perſonæ, qui propter infirmitatem, vel perpetuo aliquo morbo rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt, Inter eas fœminæ & pupilli connumerantur, *in l. nequicquam. §. obſeruare ff. de offic. proconſulis.* alibi Imperator miſerabiles nuncupat. *C. quando nupt. inter pup. lib.* 3.

DECANI, *in l.1. & 2. C. de decanis, li.*12. ex miniſterianis ſunt. Atque iidem ſunt qui & lecticarij, & copiatæ, ſiue veſpelliones dicuntur. Ab Epiphanio definiuntur circa finem libr. 3. ſiue tomi. 7. contra hæreſes, οἱ τὰ σώματα περιστέλλοντες τῶν κοιμωμένων. Sic etiam Decanos Conſtantinopoli humandorum cadauerum curam geſſiſſe liquet *ex Nou.*59. *ſic intelligendi & accipiendi ſunt in l.4. & l.9. C. de ſacr. ſanct. eccl.*

DECANVS *in ca.1. & 2. 60. diſt.* dignitas eſt eccleſiaſtica, quo ſignificantur Archipresbyteri, *c. in c.50. diſtin.* Ang. Clauoſius in Summ. pro Archidiaconis poni ait.

DECANICA, *in Nouell.*79. loca ſunt publica, quę tamen non ſunt carceres, licet in ea quandoque rei coniiciantur cuſtodiæ cauſſa, cum & haberi in eis conuentus ſoleant, & recondi res precioſæ. Dicuntur etiam Diaconica, *vt l.3. C. de hæret.*

DECEDERE, eſt propriè à mandata functione diſcedere, vt conſules ex prouincia decedere ſolebant, *l. pen. C. de priuileg. eo qui in ſacr. palat. milit.* Decedere iure ſuo, eſt non ſummo iure agere, aliquid ſui condonare comiter. Vulgò dicunt Præterire ius. Decedere officio, non eſt ab officio recedere, ſed eſt, contrà quàm decet, atque officioſum eſt, aliquid agere. Decedere pro mori, tanquam de gubernatione corporis cedere. Eo enim modo per ſe dicimus, Deceſſit, quo Defunctus eſt vt ſubintelligatur vita. Decedere poſſeſſione. Decedere iure ſuo. *Vlpianus in l. his conſequenter. §. ſed & cùm vnus ff. famil. erciſc.*

DECESSIO id eſt, diminutio, & detractio, *l.* 28. *ff. ſi quis omiſſ. cauſſ. teſtam. & apud M. Cicer. lib.* 3. *Offic.* Eorum neque acceſſione vitam meliorem fieri, neque deceſſione peiorem.

DECESSOR ab Vlpiano dicitur, qui magiſtratu in Prouincia defunctus de ea accedente ſucceſſore decedit, *l.4. §.3. ff. de offic. Proconſ.* Rectè autem & ordine faciet, ſi edictum deceſſori ſuo miſerit, ſignificétque qua die fines ſit ingreſſurus. *Idem in l. præſes prouinciæ. ff. de min. Spartia. in Peſcennino:* Nam, ait, & deceſſor tuus.

DECEM, aut quindecim hæres dato, *ſecundum Pompo.* pro eo eſt, ac ſi decem ſola legata ſunt, *in l. ſi ita relictum. §. fi. ff. de legat.* 2.

Decem & octo annos plenæ pubertati Modeſtinus adſeruit, *in l. arrogato. de adopt.*

DECEMPEDA, regula eſt ſeu pertica decem pedum, qua fabricæ menſura colligitur. *Bud. in priorib.*

DECEMPRIMI, qui & Δεκάπρωτοι dicuntur, erant Decemuiri ex Decurio-

Digitized by Google

Decurionum ordine conſtituti, qui pecuniam exigebant, quam ipſi fiſco demum numerabant. Quòd ſi morte alicuius reip. fuiſſet illatum damnũ. Decaproti de ſuo ipſi reſarciebant. *Cic. pro Roſcio*: Itaque decurionum ſtatim decretum ſit, vt decem primi proficiſcantur ad L. Syllam. Neque verò eorum adminiſtratio id Reipub. gubernatione, ciuitatéque regenda ac defendenda verſabatur, ſed potius in ſumptibus Reipub. cauſſa faciendis. Horum etiam fit mentio in *l. 2. ff. de domeſt. lib.* 12. Eadem autem forma dicitur Decemprimus, qua & viginti primus, & vigintiprimatus. Græcis εἰκοσάπρωτος, & εἰκοσαπρωτεία fortaſſe, *inquit Budæus*, qui à nobis XII. Pares Franciæ nunc dicuntur, Duodecim primi ab initio vocati ſunt.

DECEMPRIMATVS id eſt, Decemprimorum munus, Græcis δεκαπρωτεία, *l. final. de mun.* Patrimonij ſunt munera rei vehicularis, item nauicularis, decemprimatus.

DECEMVIRI Reip. adminiſtrandæ, *vt ait Liuius lib.* 1. primùm creati ſunt, mortuo Romulo. Patres enim centum à Romulo creati, decem decuriis factis, ſingulíſque in ſingulas decurias creati, qui ſummæ rerũ præeſſent, conſociarunt. Decem imperitabant, vnus cum inſignibus imperij & lictoribus erat, quinque dierum ſpacio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat. *At Dionyſ. lib.* 2. ducentos patres fuiſſe ſcribit, & imperium decuriis factis vni eodem modo commiſiſſe. Decemuiri Reip. adminiſtrandæ ſecundò creati ſunt ann. 302. Hac de cauſſa inquilini, plebs de nimio Conſulum imperio querebatur, qui ius non è certis legibus. ſed arbitrio ſuo dicerent. Petitis igitur à Græcia legibus, ſenatuſconſulto & plebiſcito confirmatum eſt, vt omnibus abrogatis magiſtratibus, Decemuiri cum ſummo imperio crearentur, qui decimo die ius populo ſingulis redderent, & eo die penes præfectum iuris faſces 12. eſſent: collegis nouem ſinguli accenſi appararent. *Hæc Dionyſ. li.* 10. *& Liuius li.* 3. Hi verò, cum iniurioſè poſtea vnum quemque tractarent, neque alios deinceps vellet ſufficere magiſtratus, vt ipſi & factio ſua occupatã Remp. perpetuò tenerent, ſenatuſconſulto iuſſi ſunt magiſtratu ſe abdicare, & denuo creati ſunt Conſules. *Liuius eod. lib. & Pompon. in l. 2. §. 13. ff. de origin. iur.* At Decemuiri litib. iudicandis, ij erant qui lites cauſſáſque priuatas iudicabant, in quibus de iure controuerſia erat. *Lucanus ad Piſonem:*

Seu trepidos ad iura decem citat haſta virorum,
Et firmare iubet centeno iudice cauſſas.

Pomponius *l. 2. §. 16. D. eod.* Deinde, cùm eſſet neceſſarius magiſtratus qui haſtæ præeſſet, Decemuiri ſtlitibus (vetuſtè pro litibus, vt ex Sexto Pompeio, & V. Probo liquet) iudicandis ſunt conſtituti. *Sueton. in Auguſto*: Auctor fuit, vt Centumuiralem haſtam, quam Quæſtura functi conſueuerant cogere Decemuiri cogerent. *Dio. lib. 54. ſcribit*, Decemuiros iis iudiciis quæ ad Centumuiros ſorte deferebantur, præfuiſſe: quin & eos CXXXVI. viris fuiſſe, ex quibus erant & Triumuiri capitales, & Triumuiri monetales, & Quatuoruiri viarum vrbis, de quibus etiam meminit Pomponius d. §. & Duumuiri qui viarum curam extra vrbem habebant, & Quatuoruiri, qui in Campaniam mittebantur. Erant & Decemuiri Sibyllini, qui ſacra multa Romæ faciebant, vt Diti patri, & Proſerpinæ in campo Martio ludis Terentinis. Sic etiam Cereri Græco ritu Decemuiri Sibyllini fuere, poſtea duodecim, poſtremò quindecim. Horatius:

Quindecim Diana preces virorum
Curet.

Harpocration in libro quo explicat voces Atticorum oratorum, Lacedæmonios tradit ſolitos fuiſſe δεκαδαρχίαν, id eſt, decemuiros, in oppidis

ac nationibus à ſe ſubactis creare.

DECERNERE, generale verbum ſignificat ſtatuere. Decernere actionem, id eſt, dare, Prætor dicitur. *l.2.§. interdum.D.de vulg.& pup.* Decernere quæſtionem, pro eo, quod nunc dicimus ordinare, vt fiat informatio, & vt contra delinquentes procedatur. Decernere etiam eſt cognitionaliter ſtatuere, *l. 1. D. de conſtit. pec.l.pen.D.de offic.Præto.l.1.ff. quod quiſque iur.* Hinc

DECRETVM, apud Iuriſcoſſ. propriè eſt deliberatio iudicis cum cauſſæ cognitione, admixtum imperium pertinens, *l. ne quicquam. §. vbi de offic. Proconſul.* Et eſt id, quod placitum alias Latinè dicitur: Græcè δόγμα, καὶ ψήφισμα, καὶ ἀρεστὸν dicitur. *auctore Budæo.* At propriè & ſpecialiùs dicitur, cùm iudices auctoritatem ſuam interponunt, & maximè in iuriſdictione voluntaria: vt in alienatione bonorum minoris, in transactione alimentorum, & in bonorum poſſeſſione. Decretum etiam ſignificat ſtatutum alicuius vrbis, *l. 1. D. decret. ab ordin. faciend.* Decreta quoque ſunt ſententiæ Pontificum.

Decreta ſenatus, à conſultis ſic diſtinguuntur ſecundum aliquos, quòd decretum dicant particulam quandam eſſe ſenatuſconſulti: vt cùm prouincia alicui decernitur, tanquam decreta ſint ſpecialia, conſulta generalia. *quod & obſeruauit Feſtus libr.*17. Nonnunquam tamen decreta pro ſenatuſconſultis ſumuntur, *vt l. 17. D. ad municip. & apud Cornel. Tacit. ſæpiſſimè.* At à ſententia diffinitiua decretū differt, quia hæc cōtinet condemnationem vel abſolutionem, *l.1.D. de re iudic. l. præſes.C.de ſent. & interloc.* II. Sententia non poteſt ferri ſine litis conteſt. *tot. titul. vt lit.non conteſt.* in decreto ſecus, *gl.in verb. per contumaciam,l.ſancimus. C. ad Senatuſc. Treb.* III. Sententia non poteſt ferri in abſentem. *l. de vno. D. de re iud.* in decreto ſecus, *l.recuſare.in princip.* D. *ad Trebell.*

Decretum, ſiue edictum primum, in contumacem ſolet expe[...] is tædio ductus, ſui copiam [...] dicio tandem faciat, ius ipſius [...] macis non perimens, *l.3. in fi.* [...] *poſſ.*

Decretum ſecundum co[...] eum bonorum poſſeſſorem, [...] primo decreto detinebat, in [...] hactenus contumacis iure. *vid.* [...] *extra de eo qui mitt.in poſſeſſ.* B[...] ctat materiam primi & ſecun[...] creti *in l. ſi finita. §. Iulianus.* [...] *da m. infect.* & vide Specul. d[...] & ſecundo decret. Nec verò id[...] cretum magiſtratus habet au[...] tem, quòd magiſtratus dixe[...] quod ſecundum ius & ratione[...] creuerit, *l. penult.* D. *de Iuſt.* [...] Decretum prætoris exaudir[...] poſſe, *apud Vlpianum in l. 1. ff* [...] *ſtulat.*

Decretum pro tribunali, n[...] plano interponi poteſt, *l.7.D.* [...] *tut.* Decretum principale, *l. 2.* [...] *offic.Aſſeſſ.* Exemplum, *l.13 D.* [...] *met.cauſ.* Decretum patrum p[...] natuſconſulto, *l. 17. D. ad m*[...] *& apud C.Tacitum ſæpiſſimè*: [...] uis Senatus decretum à Senat[...] ſulto ſeiungat Feſtus libr.17. [...] tum ordinis, *l.30.D.de neg. ge*[...] creta ambitioſa, *l.3. D. de offic* [...] *conſ.*

DECRETALIS bonoru[...] ſeſſio, quæ facti eſt, & extraord[...] vulgò vocatur: ideò dicta eſt, [...] potiſſimùm à decreta pendeat, [...] que ſubſtantiam accipiat.

DECIDERE, eſt cum ca[...] re ſuper debito tranſigere. *Scæ*[...] *adminiſt. & peric.tut. l.cùm hære*[...] Cum pleriſque, inquit, credito[...] Ita decidit, & infrà. Cum pler[...] creditoribus ita deciderunt. It[...] decidere, paciſci & tranſigere [...] ficat: *ſic l.44. D. de pact. l.46. D.* [...] *vend.* Ita res tranſactione deciſa [...] tur, *l.29. §. quamuis. D. de inoff.* [...] Decidere damnum pro fure, eſt d[...] to paciſci, *l.9. §.nunc videndum.* [...] *minor.* Decidere damnum. *l.61. §* [...] *de furt.* id eſt, emendare, *vt ait* [...]

ma[...]

malum tamen damnum decidere cum parte, ſumi pro decidendo & componendo litis æſtimationem præſtare. Decidere iureiurando *l. 22. in fin. D. de noxal.* Decidere verberib. *l. 2. in fi. de term. mot.*

DECISIO, tranſactio dicitur. In eo ſignificatu ſumitur à Paulo *ad leg. Falcidiam, l. ſi hæres*, Si hæres inquit, cum creditoribus deciderit, ne ſolidum ſolueret: & ob eam deciſionem fectum ſit vt aliquid retineat. Pro lege quoque Imperatoris accipitur *l. l. vetus. C. de contrahen. & committen. ſtip. & de emen. Iuſtin. C. in princ. ſuper verbo Deciſiones. & §. vnde quæſitum. Inſtit. de nupt.* Verùm ea Imperatoris lex intelligitur, qua partium altercationes diremptæ ſunt. Pragmatica verò ſanctio licet vulgò dicatur, quam Princeps extra corpus iuris ciuilis promulgarit, verius tamen priuilegium vocatur, non quòd priuatis hominibus, ſed quòd vel corpori alicuius vniuerſitatis, vel ei qui officio bene functus eſt, confertur, hoc eſt, quæ ob cauſſam publicam, aut communem negotiorum functionem, in ſpeciale quoddam priuilegium imper itur.

DECIES, præciſa locutione, pro decies centena millia. *Papin. l. 77. §. 2. D. de cond. & demonſtr.* Cùm vxori mandatum eſſet, vt moriens filiæ communi decies reſtitueret. Plutarch. in Antonio: Τῶν φίλων τινὶ μυριάδας ἐκέλευσε πέντε καὶ εἴκοσι δοθῆναι τοῦτο Ρωμαῖοι δέκιες καλοῦσι. Atque hoc iam inde ab vltima antiquitate. Credo quod tum ea pecunia videbatur ingens, cùm minor erat nummi copia. Hinc Iuuenalis. *-ritu decies centena dabuntur Antiquo.* pro immenſa dote.

DECIMA, ſeu Decuma, eſt omnium bonorum mobilium licitè quæſitorum pars decima, Deo data, diuina conſtitutione debito. *cap. 1. c. parochianos. c. non eſt. de Decimis.* Atque hoc olim à Moſe in Iſraelitica Repu. fuit inſtitutum. Earum autem tres ſunt ſpecies, *ſecundum Hoſtienſem in Summ.* ſcilicet quædam perſonales, quæ debentur ex opere perſonali, vt ex artificio, ſcientia, militia, negotiatione, &c. quædam prædiales, quæ proueniunt ex prædiis, vt vinum, bladum, fructus arborum, &c. Tales enim dandæ ſunt illi Eccleſiæ, in cuius Parochia ſita ſunt prædia. De decim. ad Apoſtolicæ. Etiam decimas prædiales tenentur ſoluere Iudæi, *ca. de terris, eod. tit.* Item debent ſolui de diuerſis ſeminibus vnius agri, non tantùm de vino, ſi fuerint ſucceſſiuè ſeminata, *cap. ex parte Canonicorum. eod. tit.* Etiam Ciſtertienſes & alij, qui nullo gaudent priuilegio, dare tenentur decimas de terris de nouo acquiſitis, licet eas propriis manibus excolant, *c. nuper eod. titul.* Quædam ſunt decimæ mixtæ, *ſecundum Hoſtien. ibidem.* Et poſſunt dici hæ, de quibus dubitaretur, vtrum ſint prædiales, vel perſonales, vt de agnis & fœtibus aliorum animalium quæ ſunt in paſcuis, & gregatim paſcuntur. *At Vlpianus in his verbis*, Si decimam qui bonorum vouit. *l. 2. D. de pollicitationibus.* etſi aliter exponant interpretes, tamen ad decimam bonorum partem, quæ olim votiuo epulo in Herculis honorem impendebatur, videtur reſpexiſſe. Hinc Plutarchi ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης τὴν δεκάτην τῷ Ἡρακλεῖ, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς. Plinius dixit Pollucere patrimonium Herculi, pro decimare. *Apud Tranquillum in hoc loco:* Scenicis ludis. inter plebem & equitem cauſſam diſcordiarum ferens, decimas maturius dabat, vt equeſtria ab infimo quoque occuparentur. Decimas credit eſſe Turnebus miſſilia & teſſeras quas ſpargebat ludis ſcenicis: atque ita velut quandam decimam popul. Rom. dabat. vt olim Herculi, & aliis diis. At Decumæ Imperatorum, ſunt decimæ imperatæ pecuniæ.

DECIPERE, generale verbum eſt. Nam decipit, qui imponit, qui fallit, qui defraudat, qui verba dat, qui in errorem inducit. *Vide §. 1. l. 1. ff. de dolo.*

DECLARARE, ad facta frequentiùs, quàm ad dicta pertinere, *Valla demonſtrat.lib.* 1. noſtri docent, eum, qui vel addit, vel diminuit quippiam, non declarare, ſed potius noui quid facere.

DECLINARE ſententiam, eſt paulatim illam infirmare: & ideò niſi ſententia declinetur, rebus iudicatis ſtabitur.

DECOLLATIO, deceptio *apud Paul.lib.* 5. *Sentent.titul.* 17. Nam decollo. *Diomed.lib.*1. ſignificat decipio. At aliter inuenitur apud L. Feneſtell. *libr.* 2. *Epitom.* Inuenitur & apud Senecam *libr.* 4. *controuerſiarum.*

DECOLORARI, pro infamia notari, per tranſlationem, *in l. eum qui probabilem. C. de Epiſcop. & Clericis.*

DECOQVERE, eſt vorato patrimonio, creditoribus fidem fallere. aut certè fidem ſuam per inopiam non liberare. *Vide Budæum in Annotat. ad l. ſi hominem §. quoties. D. depoſiti, & Alciat. in l. fin. aliquid. C. de ſuſcept. præpoſ. & Arcar. libr.*10. Hinc

DECOCTORES, χρεωκόποι, qui debitam pecuniam non ſoluunt, & auferunt, *l.*4. *C. de decur. lib.* 10. Græci ſic definiunt, ὁ χρεώστης ὢν τινὶ, καὶ διά τινος μηχανῆς παρασκευάσας ἀποπλῶσαι τὸ χρέος, καὶ μὴ καταβαλεῖν τῷ δανειστῇ.

DECRETVM, Vide Decernere.

DECVMANI, vide Mancipes.

DECVMANVS, limes, qui fit ab ortu Solis ad occaſum, *Feſto lib.*4. *Aggenus Vrbic. lib. de limitib. agro. & Hygen.*

D.S.C. De conſilij ſententia, his notis ſignificari Valerius Probus ait. Huius formulæ meminit M. Cicero 7. in Verrem.

DECVRIONES dicti ſunt, quòd initio cùm coloniæ deducerentur, decima pars eorum qui ducerentur, conſilij publici gratia conſcribi ſolita eſſet, *l.*259.*§.*5.*D. de verb. ſigni. l.*7.*§. ſolet. ff. de interd. & releg.* Decuriones autem Senatores erant coloniarum & municipiorum. Iuriſconſulti enim duos hoſce ordines in municipiis, quaſi contrarios numerant, Plebeios & Decuriones. Ex decurionum autem ordine, item vt ex Senatorum Romæ, magiſtratus creabantur, *Paul.l.*7.*§.* 2. D. *de decur. & Vlpian.l.* 2. *§.*1.D. *eod.* Decuriones quoque dicti ſunt in caſtris, qui decem equitibus præeſſent, *Feſto lib.*4. Nam Varro teſtatur, turmis equitum, id eſt, duobus & triginta equitibus præfuiſſe ternos decuriones, quorum quilibet decem agnoſceret. Decuriones generaliter adpellari cœperunt Principes, ſeu capita cuiuſlibet ordinis. Et ordo ipſe, Decuria vocabatur: vt Decuria iudicum, Decuria ſcribarum, Decuria cubiculariorum. *Varro lib.*4. *lingua Latin.* Primi ſingularum decuriarum Decuriones dicti. Inde Decurionatus.

DECVRIALES vrbis Romæ, *tit. C. lib.*11.

DECVRSORIVM eſt, quod vulgo Torneamentum dicitur.

D.E.R.I.C. Notæ Senatuſconſultorum, quibus ſignificabant veteres, De ea re ita cenſuerunt, ſcilicet patres, *Gell.lib.*4.*c.*6. *l.* 20. *§. præter.* 6. *ff. de pet. hær. l.*2. *ff. ad S.C. Velleian. & vide Gellium lib.*15.*c.*2.

DEDITITII, dicti ſunt quidam populi, qui cùm in Romanorum fidem conceſſiſſent, rebellibus animis ab eis deſciuerunt, quos deinde rurſus ſuperatos, adeò humanè Romani tractarunt, vt & vitam illis ſeruarent, & imaginariam quandam libertatem relinquerent: ſed tamen infamiæ labe aſperſam: lege lata, vt ad veram libertatem, Romanæque ciuitatis iura peruenire nunquàm poſſent. Dicebantur & dedititij ij, qui ſe permittebant alienæ voluntati: quod non niſi in extrema fit inopia conſilij & præſidij. Eorum autem alij libertini, alij peregrini dicuntur. *Vide Liuium lib.* 7. Dedititij ſerui ſunt, qui

Digitized by Google

qui ex obſidione ſe dediderāt in poteſtatem victoris: *de his in Inſtit. titul. de libert.* Dedititij ſunt etiam qui poſt admiſſa crimina ſuppliciis ſubditi, & publicè pro criminibus cæſi ſunt: aut in quorum facie, vel corpore quæcunque indicia, aut igne, aut ferro impreſſa ſunt; ita vt deleri non poſſint: hi ſi manumiſſi ſunt, Dedititij appellantur *Caio li. 1. Inſt. ti. 1.*

DEDVCERE, aliàs pro demere aliquid de ſumma pecuniarum, vel rerum, *l. pater ff. de iur. dot.* Inde dicimus, expenſas, vel æs alienum deduci, *l. ſi à domino. §. fin. & ſeq. D. de pet. hær. l. fundus qui. D. famil. erciſc. l. veniſſe. D. de verb. ſignific.* Deducere aliàs, pro redigere, *l. 1. D. de arb. furt. cæſar.* Deducere item, pro perducere: vt, controuerſiam ad exitum deducere, *l. ſi. D. de proeu.* Deducere ad agnatos.

DEDVCTIO, ſignificat nonnunquam abſolutè diſpendium, imminutionem rerum. Titius magnam patitur fortunarum deductionem. Deductio aliàs imminutio eſt, etiam iuſta cauſſa, fortè.

DEDVCTO ære alieno, non hoc ipſum ſolùm, hoc eſt, pecunia, ſed quæuis onera veniunt accipienda. *Vide Alciatum in l. veniſſe. de verb. ſignific.*

Deductarum expenſarum nomine comprehenduntur fructus, *l. ſi à domino. §. fi. & l. ſeq. D. de pet. hæred.* Hæ nullo caſu intercipiuntur, *l. fundus qui famil. erciſc.*

DEESSE ſignificat ad iudicium non adeſſe, *l. 55. D. de euict. & apud Suetonium in Caligula.* Inde Deeſſe per contumaciam, *l. 13. §. vnde tractari. D. de mino.* Et Deeſſe cognitioni, *l. 27. §. 1. D. de lib. cauſ.*

DEFENDERE, eſt id facere, quod dominus in litem faceret, & cauere idoneè. Nec debet durior conditio procuratoris fieri, quàm eſt domini præter quàm in ſatiſdando. *Vlp. in l. ſed & ea. D. de procurato.* Defendere rectè, id eſt, boni viri arbitratu, *l. 6. D. iudicat. ſolui.* Defendere videtur, qui ſatiſdat, *l. 5. §. nunc videamus. ff. iudic. ſolui.* Defendere etiam is videtur, qui iudicium accipit, *l. 55. ff. de procurato.* Vt & defendi videtur, qui propter abſentiam in nullo aduerſarij ſui cauſſam deteriorem facit, *l. 2. in princ. & §. pen. ff. quib. ex cau. in poſſ.* Defenditur rectè, qui ſui præſentiam facit, & ad ſuſcipiendum iudicium paratus eſt. Defendere Alberico aliquando ponitur pro obtinere, *l. ſi non ſortem. §. hæred. l. ff. de cond. indeb.* Defendere etiam ponitur pro vindicare, *l. ſi oleum. ff. de dolo malo:* Defendere, id eſt, petere. *c. quo iure 8. diſt.* Defendere inculpatè, quid ſit, pulchrè colligitur ex verbis *Bar. in l. vt vim. ff. de iuſt. & iur.* Salomonius. Adde quæ idem Bar. docet *in l. furem nocturnum. de ſica.*

DEFENSIO, eſt inſtantis, imminentiſve offenſionis propulſatio. Vbi hæc ceſſat, non eſt quod propulſari queat, ab offenſione enim omnis defenſionis pendet ratio. Vide M. Salomonium *in l. vlt. de iuſtit. & iure.* Quo verò iure defenſio nitatur, Bart. explicat *in eadem l. & quàm variè accipienda ſit, refert ipſe in l. de pupillo. §. 1. & fin. ff. de oper. nou. nunc.* Sicque Defendere ſumitur apud Cæſarem: Et quod bellum non intulerit, ſed defenderit: id eſt, repulerit.

Defenſio in libris feudiſticis duplex obſeruatur, Iuratoria & armata. Iuratoria eſt, cùm deficiente vtrinque probatione, iuſiurandum cum XII. ſacramentalibus defertur, *lib. feud. 2. tit. 58. §. 6.* Fauorabilior autem is eſt, cui defertur, *lib. feu. 2. tit. 58. §. 4.* Rurſus hæc iuratoria duplex eſt; vna quæ reo principali conceditur, vt iuret ſe feciſſe, vel non feciſſe: altera quæ ſucceſſori permittitur, vt iuret ſe neque ſcire, neque credere factum à deceſſore fuiſſe, *d. tit. 58. §. 6.* Armata defenſio eſt, quæ per duellum & ſingulare certamen inſtituitur, *vt li. 3. tit. 2. §.* Si quis ſuorum parium per pugnam eum fatigare voluerit, vt per pugnam ſe defendat edicimus, *& lib. 2. tit. 39. §. 3.*

Digitized by Google

Defenſio, pro excuſatione apud Iuriſconſultos, *in l. ſed & ſi reip. de vſur.* hæc & in capitalibus iudiciis danda eſt. *l. ſeruum quoque. §. publicè. ff. de procuratorib.* Item pro exceptione vſurpatur. *l. 1. C. de iur. & fac. igno. l. ſi quidem. de exceptionibus. C.* Defenſio quot modis ſumatur, vide Bartol. *in l. liberto. in fin. ff. de negot. geſt.* Quando aliquid dicatur fieri ad defenſionem, *vide eundem in l. 1. C. vnde vi.*

Defenſio ILLICITA dicitur, cum offenſio licita cenſetur. *Bal. pro qua text. ſingularis eſt in l. ſeruus. C. de iis qui ad Eccle. confug. l. ſi pignus. §. ſi furem. de furt.*

Defenſio PLENA accipietur, *vt ait Vlpianus in fin. l. item ait prætor. ff. quib. ex cau. in poſſ.* ſi & iudicium non detrectetur. & iudicatum ſolui ſatiſdetur.

DEFENSOR dicitur, qui abſque mandato, cum ſola ſatiſdatione pro reo in iudicio postulat, eúmque defendit, atque tuetur vt Proprætor, qui actorem, *in l. minor. cum duabus proximis ſequ. ff. de procur.* Vnde Defenſores, id eſt, tutores, vel curatores, *l. 1. qui pet. tut.*

Defenſor idoneus non eſt minor viginti quinque annis, in quibus cauſſis in integrum reſtitui poteſt, *l. minor. ff. de procur.* Vide Paulum ibidem, *l. neque fœmina.*

Defenſores CIVITATVM ſiue locorum, non ex decurionibus, ſed ex aliis municipibus ſeu ciuibus eligebantur olim tres, qui curarent, ne tenuiores & infimi à nobilibus læderentur, *l. 2. & 3. C. de defenſor. ciuit.* Atque hi videntur fuiſſe ſimiles tribunis plebis: ideo defenſores plebis appellantur, *l. 1. C. de offic. Iurid.* Ciuitatum vindices appellantur *in l. 1. Cod. Th. ſi quacum. prædit. poteſt.* Hi autem in Conſtitutionibus etiam magiſtratus vocantur. *tot. tit. C. de defenſ. ciuit. l. 2. C. de annal. excep.* A quibus autem crearentur, & quinam, & quouſque, *vide d. titul. de defenſor. ciuitat. item Nouell. 15.* Horum autem munus cùm olim fuiſſet quinquennale, Hac Nouell. fit biennale. Sunt &

Defenſores rerumpub. qui & Syndici dicuntur, *l. 1. §. tutores ff. quand. adpell. ſit.* ſunt delecti actores cauſſæ communis, *Lamprid. in Alex.* Corpora omnium conſtituit vinariorum, lupinariorum: caligariorum, & omnium omnino artium, hiſque ex ſeſe defenſores dedit.

Defenſor eccleſiæ, iudex vel aduocatus, *c. ſalutatori 1. q. 3.*

Defenſores apud Mauricium bilinguem, erant qui ex acie non exibant, neque excurrebant, ſed ordines ſemper ſeruabant.

DEFERRE aliquem, eſt eum accuſare. Sed deferre alicui, eſt grates & reuerentiam ei exhibere. *ff. de accuſ. l. libellorum.* Et ſic dicimus: Plus Deo deferendum eſt, quàm homini. *De ſent. exc. c. relatum. 11. q. 3. quiſquis metu, &c. Iulianus.* Differunt tamen Deferre & Accuſare in hoc, quia deferre fit reo abſente, ſed accuſare fit reo præſente.

Deferre ſe dicitur, qui quod ei tacitè, & in fraudem legis relictum eſt, capere ſe non poſſe profitetur, *l. 1. l. 3. fin. l. 15. l. 16. de iure fiſc.*

Deferre, pro in cenſum deferre, & deducere, *l. 4. §. in ſeruis. ff. de cenſibus. Senec. lib 1. de Benefic.* Nec illis fraudi eſt, ſi quid in cenſum detulerint.

Deferre APPELLATIONEM, in iure Pontificio, idem eſt, quod admittere appellationem. *Vide Archid. extra de appell. cum appellat. lib. 6. & c. an ſit. de except. eo. in anti.*

Deferre CAVSSAM ad patronum dicitur cliens, cum eum conſuluit, & ei controuerſiæ ordinem, argumentúmque exponit.

Deferri dicitur HAEREDITAS, quam adeundo conſequi poſſumus, *l. 151 ff. de verbor. ſignific.* Obuenit autem quæ ipſo iure & quaſi ſua ſponte ad aliquem hæreditas peruenit: nam defertur, quæ teſtatoris voluntate in alienos tranſlata eſt, quamuis id diſcrimen

crimen confundatur, *vt l. 130. ff. de verbor. ſignific.* Eodem modo Deferri bonorum poſſeſſio dicitur, quam agnoſcendo acquirere poſſumus, *l. 1. §. decretalu, ff. de ſucceſſ. edict. l. 8. ff. de collat. bon.* Sic Deferri legatum, cum eius agnoſcendi poteſtas eſt, hoc eſt, poſtea quàm adita eſt hæreditas. Et Deferri actionem dicimus, *l. 64. §. dubit. ff. ſolut. matrim.*

Deferre IVRAMENTVM, eſt aliquem arctare, vel adſtringere ad iurandum: & quandoque defertur à iure, quandoque à iudice, quandoque à parte, quandoque etiam delario à parte parti defertur. *De omnibus his nota. C. de iniur. l. 1. & tot tit.* Poteſt autem ipſum deferre maior 15. annis: minor etiam ipſum deferre non prohibetur, dum ſaltem conditio ſua peior non fiat. Nam ſi lædatur, reſtituetur. *De iureiur. l. nam poſtea. §. ſed ſi minor.* Etiam paterfamilias defert, filiusfa nilias non item. *C. de iniur. l. nec filius.* Item liber, non ſeruus. *ff. eod. tit. l. multò magis*, aliàs incipit, Quanto magis, in fine. Item compos mentis, non prodigus, nec conſimiles, *vt l. tutor §. prodigus ff. eo. tit.* & hoc in rebus quæ ad eos pertinent. Si autem adminiſtrationem adiit tanquam procurator, licet ei iuramentum deferre in tribus caſibus, ſcilicet, ſi ſpecialem habeat adminiſtrationem, ſi in rem ſuam ſit datus, & ſi generalem & liberam habeat adminiſtrationem: *vt ff. de iureiur. l. iuſiurandum. §. ſi tibi. & l. ſequenti.* Et Epiſcopus habet hanc adminiſtrationem, quo ad ea quæ alienari poſſunt. Cui autem deferatur, dicendum eſt ſecundùm Hoſtienſ. quod à parte parti defertur: quod vocatur, ſecundùm eundem, iuramentum voluntarium, vel extraiudiciale. Verùm aliud eſt neceſſarium & iudiciale, ſcilicet quando iudex parti defert, *vt C. de iureiur. l. 3. §. bona fidei. Vide de hac materia Hoſtien. in tit. de iureiur. ſub §. de iuramento aſſertorio quaſi per totum.*

Deferre in ærarium, item deferre in principis commentarium, *in l. abeſſe. ff. de minor.* eſt id quod Gallicè efferimus, *Enregiſtrer.* Atque idem eſt quod referre in ærarium, & commentarios.

Deferre nomen, propriè non eſt accuſare, ſed apud magiſtratum vel iudicem aliquo crimine ante accuſationem denunciare, & alium in capitis diſcrimen rapere, *l. 10. ff. de iur. patr.*

Deferendi nominis formula hæc fuit: L. TITIVS PROFESSVS EST, SE MAEVIAM LEGE IVLIA DE ADVLTERIIS REAM DEFERRE, QVOD DICAT EAM CVM C. SEIO ADVLTERIVM COMMISISSE, *l. 3. ff. de accuſ.*

Deferre reum, idem eſt, quod poſtulare, & vt cognitionem ſuſcipiat petere, *l. deferre de iur. fiſc.* quomodo autem id fiebat, docet Alciatus, *in l. indicaſſe.*

DELATA hæreditas, *vt explicatur à Terent. Clemente, l. delata. de verbor. ſign.* propriè ſic dici videtur, quando eam hæres adire poteſt, ita quòd nihil neque ex parte hæreditatis, neque ex parte hæredis impedit, quo minus eam conſequi poſſit. Aliud autem eſt hæreditas adquiſita. Adquiritur enim hæreditas agnitione, *l. ei qui ita. ff. de cond. inſtit.* non ipſo iure poſt aditam hæreditatem, licet agnitio retro agatur ad diem aditæ hæreditatis, *l. ſeruum filij §. 1. l. ſi tibi homo. §. cùm ſeruus. ff. de legat. lib. 1.* Deinde legatum delatum repudiari poteſt: adquiſitum non poteſt, *l. 1. §. decretalu. ff. de ſucceſſ. edem. Vide Cuiacium Obſeru. libro tertio capite vndecimo.*

DELATORES συκοφάνται ab Herodiano dicuntur. Qui enim ſuo nomine omiſſo, alieno ſubſcripto accuſationem inſtituit, Imperatores eum aiunt delatorum numero eſſe, *in l. noſtris. C. de calumn.* id eſt accuſatorum. Aliàs Delatores ſunt quales olim Quadruplatores ferè dicebantur, qui rem ad fiſcum pertinentem ei vltrò præmij cauſſa denuntiant, vt puta, qui crimina publica, bona caduca, e-

Digitized by Google

reptitia,vacantia,commiſſa,tacita fideicommiſſa, vaga mancipia, theſauri inuentionem nunciant, *de quibus ti. 11. lib. 10. C.* Erant & qui occultè cauſſam pecuniariam fiſco deferebant, nec probabant, *de quib. eſt ti. 13. libr. 5. Paul. ſen.* A Syneſio κοινοὶ ἀλάστορες τῆς χώρας dicuntur : ab Imperat. maximum humanæ vitæ malum. Ita autem turpe eſt delatoris nomen, vt iniuriarum teneatur, qui alium delatorem appellat, *l. 3. C. de iniur.*

DELATORIA curioſitas, pro maxima diligentia exponitur *Gl. in l. nec ſupina. ff. de iur. & fact. igno.*

DEFERVESCERE ſignificat ardorem animi, inuita ratione excitatũ amittere, ſéque (vt ait M. Cicero) colligere: ἀφίεσθαι, *vt dicit Plutar. in Alexan.* παρ' εἰκὸς. quod à Liuio deflagrare dicitur. Spes, inquit, interdum ſubibat, deflagrare iras veſtras, purgari ſuſpiciones poſſe.

DEFICERE dicuntur, qui ab his, quorum ſub imperio ſunt, deſiſtunt, & in hoſtium ſe numerum conferunt, *Paulus in l. amiſſione. ff. de capit. minut.*

Deficere etiam dicuntur, qui animam agunt, *l. 8. §. hoſtes ff. de pœnis. 32. §. ſi ambo. ff. de donat. int. vir.* Hinc

Defecta ætas, *l. 3. §. ignoſcitur. ff. de S.C. Silla.* Et

Defecta ſenectus, *l. 12. §. de illo. de vſuf. ff.* id eſt, exacta. Hinc Defectæ ſenectutis homo *apud Vlpian. l. 12. §. 3. ff. de vſufruct.* id eſt, ſenio confectus.

Deficiunt debitores, qui labuntur facultatibus, & efficiuntur non ſoluendo, *l. 3. §. multa. ff. de iur. fiſc.* Vnde defectus facultatibus. *l. 33. ff. de iur. dot.* Sic, Defici cautio dicitur, *l. 73. ff. de cond. & demonſt.* Sic Defecta nomina accipe *in l. 11. in fin. de vſur.* Defeciſſe quoque conditio dicitur, quæ non exiſtit: ita defectam conditionem, *l. 38. § ſi quis ſeruum. ff. de hæred. inſtitut.* Sic & Defici quem conditione dicimus, *l. 8. l. 74. ff. de condict. & demonſtr.*

Deficere & hi dicuntur, qui hære-ditatem omittunt, vel ante agni
aditámque eam decedunt, *l. 5. ff.*
vulg. l. 73. ff. ad leg. Falc. Ita Defic
tium partes interpretare, *l. 53. in fi*
de acqu. hæred. & l. vnica §. fin at
ad deficientis, C. de cad. toll. Defi
ipſa quoque pars dicitur, *l. 31. ff*
cond. & demonſt. quæ & aliàs ceſſ
& vacare dicitur.

DEFINIRE in iure ciuili, ge
raliter, & ſummatim quid ſtatuere
4. §. puto ff. de hæred. inſtitut. l. 5. §.
ceſſa. ff. de don. int. virum & vxo.

DEFINITIO, propriè accip
pro rei finitione, ſcilicet cùm r
genere ſuo vſque ad ſpecialem &
priam differentiam ſic demonſtra
vt quaſi finibus certis cognoſci
ſit. Sumitur etiam pro generali re
la & canone, *l omnis definitio. ff. d*
uerſ. reg. iur. quam legem, Omnis,
plicat eleganter Viglius. *Inſt t. a*
ſtam. ord. in prin. aitque à diffin
ne diſtingui literarum notis.
definitionem adpellat generalem
terminationem: diffinitionem,
rem quid ſit explicat, genere & d
rentiis confectam: quod impr
Antonius Auguſt. *lib. 3. Emend.*
aitque in Pandect. Florent. in v
que ſignificatu definiri, & defi
ſcribi. Definitionem genere & d
rentiis comprehenſam explicat
Fab. Quintil. in lib. Inſtit. orat. Ba
cæteri, l. 1. ff. de teſta. Itaque Defin
eſt oratio, qua quid ſit res, explic
non ambiguis, vel obſcuris, aut t
latis verbis.

Definitio duplex eſt, propria &
propria. Definitio propria eſt
ex genere & differentia conſtitu
Impropria, quæ & deſcriptio voc
eſt quælibet rei deſignatio, *quali*
l. 1. ff. de legib. Lex, inquit Papini
eſt commune præceptum. Cùm
priuilegia ſint leges, non tamen
munia præcepta.

DEFLORARE virginem
chid. c. vnico de deſponſ. & impub

DEFORMATI fructus, qu
lapſis floribus iam formati exiſt

DEFORMITAS *apud V*

ædificiis dicitur, quæ aliqua ſui parte deformata ſunt, *l.7. de offic. Præſ.* Et aduerſus detrectantem competenti remedio deformitati auxilium ferat.

DEFRVTVM, muſtum eſt, quod decoctum, & deſpumatum eſt, *Palladio, & Plinio lib.14. cap.9. Vlpian. l. quæſitum. de fund. inſtru.* Vas, inquit, æneum, in quo ſapa coqueretur, & defrutum fieret, *Item de vin. & trit. leg. l. qui vinum.* Mulſum, inquit, paſſum defrutum. Varro *apud Nonium*: Defrutum adpellabant muſtum quod ex duabus partibus ad tertiam redegerant deferueſaciendo. At Sapam, quod de muſto ad mediam partem decoxerant. Victorinus *lib. de Orthographia.* defructum ſcribendum putat, quod defuendo & decoquendo tale fiat, quòd defrudetur, id eſt, defraudetur coctura & minuatur.

DEFVNGI, eſt explicari aliquo negotio, & finem ei imponere. Vnde defungi moribus, defungi vita dicimus, *l. exempto. §. idem lib. 2. ff. de action. empt.* accipitur plerumque defunctus ſubſtantiuè pro mortuo. Opponitur perfungi hoc eſt, ad extremum obire munus ſuum, & ſtrenuè operam nauare. *Liuius lib. 6.* Romani conſules perfuncti, quod ad Capuam attinebat, cura, Gaio Neroni ex legionibus quas ad Capuam habuerant, ſex millia peditum, & trecentos equites decernunt.

DEFVNCTORIE, perfunctoriè, & tranſlatitiè, pro eodem accipiuntur, hoc eſt, frigidè, remiſſè, non ſatis bona fide, nec ex animo ſcilicet, aut coacti, vel quia debemus, *l.1. ff. ad S.C. Tertull. l. aut qui. ff. quod vi aut clàm.* Tranſlatiuè pro vulgari & non accurata diligentia. Oppoſit. Bona fide, Optima fide, hoc eſt, Citra omnem prorſus ſimulationem, *l.1. C. qui mune. tut. ſe excuſ.* Non defunctoriè, hoc eſt, non quæſito prætextu ad euitandum iuſtæ tutelæ munus. Accurſius ineptè accipit pro tranſitoriè. Vide infrà Dicis cauſſa.

DEGLABRARE, *Paul. in l. cædere. ff. arbor. fur. cæſa.* Cingere, eſt, inquit, deglabrare. Bud. hanc legem corruptam eſſe putat, indicátque ex compendio Græco, quo modo hic locus legendus ſit: mauult enim legi, deglubere. Haloander à veteri lectione non recedit, legítque deglabrare, quæ eſt Pandect. Flor. lectio pro corticem vndique eximere. *Turnebus verò Aduerſ. lib.23. c.19.* ex Deglabare, quæ eſt lectio veterum exemplarium, Declauare legendum cenſet, quod eſt vndique ramos & clauas amputare, ſolúmque relinquere truncum & ſtirpem, ídque loco Ouidij motus, qui pinus ſuccinctas dixit, quod eſt ſurſum & altè cinctas, quòd nullis à ſtirpe ramis ad ſummum cacumen obſideantur.

DEGENER dicitur, qui moribus non reſpondet, *vt colligitur ex textu & gloſſ. in auth. de non alienan. §. nunc ergo.*

DEIICERE, eſt ex eminĕtiore loco aliquid demittere, quod noceat, aut ſtatim, aut aliquo temporis interuallo. *Sic accipitur in ti. ff. de his qui deiecerint vel effud.*

Deiicitur in interdicto, Vnde vi, id eſt, expellitur is, qui poſſidet: ſiue naturaliter ſiue ciuiliter poſſideat: *Vlpian. in l. 1. ff. de vi & vi armata.* Refertur autem ad perſonam eius qui deiecit, nec pertinet ad eum, cuius familia deiecit. *Ibidem.* Atque Deieciſſe videtur, tam qui ſuis manibus expulit quàm qui mandauit, vel iuſſit, vt aliquis deiiceretur. *Ibidem.*

Deieciſſe locatorem colonus videtur, qui ei, cui locator poſſeſſionem vendidit, poſſeſſionem non tradidit, niſi probabili cauſſa ductus id fecerit, *l.12. ff. de vi & vi arma.*

DEIECTIO duplex eſt, armata & non armata. Qui armata deiicitur, quamuis non poſſideat, aut vitioſè poſſideat, reſtituitur, *l.14. ff. de vi & vi armat.* qui non armata, nequaquam, niſi poſſideat.

DELEGARE, eſt vice ſua alium reum creditori dare, vel cui iuſſerit, *l. 11. ff. de noua. & deleg. & tot. illo tit. &*

Digitized by Google

l. 45. ff. manda. quod præſupponit nouationem, *gl. ad l. 3. C. de noua.* Dicunt autem Iuriſcoſſ. Delegare debitorem, id eſt, alium pro ſe, qui ſoluat ſubſtituere, ſic delegare reum, nomen, *l. 9. ff. de præſcr. verbo. l. §. interdum. ff. ad S.C. Velleia. l. 48. in fin. ff. de pecul.* Hinc Seneca lib. 4. de Beneficiis: Debitores nobis deos delegat, precatúrque, vt illi pro ſe gratiam referant. non derogat, vt legitur in vulg. exemp. Vnde Delegatio nominum, id eſt, alterius debitoris in ſuum locum ſubſtitutio: veluti cùm debitorem meum creditori meo aſſigno *paſſ. ſub rub. de nouat. & deleg. Seneca lib. de Benefic. 5.* Quamuis non interuenerint nummi, ſed delegatione & verbis perfecta ſit ſolutio. Tranſlatè Cic. videtur ſumpſiſſe *in orat. pro Fonteio*: Quid ſi hoc crimen optimis nominibus delegare poſſumus, & ita, vt non culpam in alios transferamus. *Sic l. 11. C. de donat.* & ſic delegatio eſt accipienda, *in l. 17. ff. de condict. fur.*

Delegare etiam eſt mandare, & committere. *l. 3. 2. §. quæſtum. ff. de arbit.* Vnde iudex datus.

DELEGATVS appellatur, *l. 5. 11. & 14. C. de iudic. & extr. de offic. & poteſt. iudic. de leg. in antiq. per totum.* cui cauſſa committitur terminanda vel exequenda, vices delegantis repræſentans. & in iuriſdictione nihil proprium habens, *l. 1. D. de officio eius, cui mand. eſt iuriſdict.* quo verò differt à vicario, hoc eſt, interpretes barbarè dicunt, à viceregente, ſeu Locumtenente. *Bartol. indicat in l. 1. & ſequenti C. de his qui vicem alt. ger.* Atque delegati iuriſdictionem non ſuo iure, ſed alieno beneficio habent. Horum autem alij quidem à fortuna ſeu culmine imperiali dati, alij ſimplici appellatione Principis delegati, quidam ex ſacra iuſſione dati, quidam pedanei. *Vide Cantiuncu. capit. 2. de officio iudicis. libro ſecundo.*

Delegatam pecuniam Paulus dixit, pro decreta, conſtituta, ac aſſignata; *in l. 2. ad leg. Iul. pecul.* Et de le[g]
iuriſdictionis vocabulo vſus eſt P
nian. *in l. 1. de offic. eius, cui man*[d]
iuriſdictio.

DELEGATIONES indi[c]
nis tributariæ, *l. 3. C. de anno. & tr*
lib. 10. l. 1. & vlt. de indiction. eod
Nouella 218. διατυπώσεις vocat σ
νήσεις Suidas: ἐκ πεγὰς τῆς σιτοπομ
γὰ τοῖς αἰδίοιν μεταχομιδὰς, ſunt e
deſcriptiones, quibus exigendo
tributorum, & annonarum m
continetur, quæ & delegatoria
cuntur, quòd delegari mittíqu
prouincias ſolerent. Dicuntur &
μνήματα, & ἀπογραφαί.

DELEGATORES, *Nouell*
ij ſunt, quos Harmenopulus *Epi*
6. tit. 14. legatarios vocat, quoru
rat ſcilicet eos, qui annonæ per
inuectas ſpecies ſupprimebant, &
gellabant, præfectis prætorio d
re: atque iis pro ſalario 15. pars
piarum dabatur.

DELIACA ſuppellex Cice
appellata, in qua erant triclinia
lecti cum pedibus & fulcris, ex
Deliaco factis. *Hac Baïfius in lib*
vaſculii.

DELFICÆ, ſeu Delphicæ,
Paulum l. 3. D. de ſuppell. leg. qua
etiam in receptis ſententiis vtitu
baci ſunt, *vt ſcribit Iac. Cuiac.* è qu
vina miniſtrantur, non (vt in Ba
legitur) οἱ τὰς τραπέζας ἔχοντες δ
ας, licet & hi inter vaſa ponant
Plinio lib. 13. cap. 11. Atque eius
tentiæ adſtipulatur gloſſarum v
rum interpretatio, Abaci, delp
miniſterium, vt Iuuenalis: qua
videtur hic Iuuenalis locus ſig
cari:

Ornamentum abaci, nec non &
ulus infrà.
Cantharus, & retubans ſub e
marmore Chiron.

Marmoream enim delphicam
ſe Porphyrio ſcribit *Cic. 4. in Ver*
Menſas delphicas è marmore. Ma
lis:

— aurum non ſimplex delphica
tas.

A

Agretius, in delfica (inquit) comparia vaſa ſemper ſunt.

DELETA, *in l.1. D. de iis, quæ teſta. del.* id eſt, oblita maculis, quæ lituræ vocantur.

DELIBARE hæreditatem propriè dicuntur legata, quæ dodrantem non excedunt: vt onerare, cùm dodrantem excedunt: & exhaurire, cùm aſſem abſumunt.

DELIBATIO hæreditatis legatum eſſe dicitur, *l.116. D. de leg. lib.* 1. eſtque quod teſtator, ex eo, quòd vniuerſum heredis foret, deminuit, decerpit, & ſubducit. Ex aduerſo illibatus quadrans, *l.20. §. Papinianus.* D. *fam. erciſc.* pro integro, & legatis non imminuto poſuit Papinianus.

DELIBERARE, eſt factum diligenter tractare, & mente prouoluere, *l. Ariſto. D. de iure deliber.* ſiue conſilium aliquid faciendi, vel non faciendi capere. *Vide Buda. in prior. adnot. ad Pand.* dicitur à libella, qua quid perpenditur, *Feſto lib.*4. Deliberandi autem ius, quod à Prætore hæredi conceſſum eſt ad ſtatuendum, vtrùm hæres eſſe velit, an non, quod erat dierum centum, *vide tot. tit. D. de iure delib. libro* 26. *de contrahend. emption.*

DELIBERATIO eſt prouida cauſſæ circumſpectio, cùm quæ ratio totum agit, & furor qui nihil vendicat, *in q.* 3. *c. illa præpoſitorum.*

DELICATVS debitor eſt, quaſi luxui conſecratus, quod enim nunc dedicatum, prius delicatum dixere. *Vlpian. de pign. act. in fin. l. ſi ſeruus.* Igitur hæc, inquit, à iudice erunt diſpicienda, vt neque delicatus debitor, neque oneroſus creditor audiatur.

DELINQVERE minus eſt quàm peccare. hinc obligationes naſci dicuntur ex delictis priuatis: accuſationes ex criminibus.

Delinquere feudum, pro committere, vel committere culpam, quamobrem alteri debeatur, *lib. feud.* 2. *titu.* 31. Vaſalli feudum delinquentis, licèt ad agnatos quandoque pertineat, filius tamen ad id nullatenus aſpirabit.

DELICTVM generale verbum eſt, quo quid prætermiſſum ſignificatur, *ex Feſto lib.* 4. B. Auguſtinus definit declinationem à bono, quia bonum prætermittitur, & quid à crimine diſtet, *collige ex gloſſ. in Auth. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi oportet.* & vide ſuprà, Crimen.

Delictum pro ſtultitia poni ait Alberi. *in l. cum mancipium. D. de ædil. edict.*

DELINIMENTA nouercalia, *apud Iuriſc. in l.4. de inoff. teſt.* Interpres nouercales blanditias exponit. *Cic.* 1. *de Finib.* Qui blanditiis præſentium voluptatum deliniti, atque corrupti.

DELPHICÆ, vide ſuprà Delficæ.

DEMENTES ſunt mente capti, qui propriè loquendo à furioſis diuerſi ſunt: ideóque ab his ſeparantur, *l.2. ff. de inoff. teſt. l.27. §. coràm. D. de arbit.* Atque is propriè eſt: qui neſcit exprimere quod velit aut nolit, *c. paſtoralis de cler. agro. lib.* 6. *& ibi bonus textus & gloſſa.*

DEMENTIA à furore ſeparatur, *l.16. D. de curat. furioſ. l. fi. §.1. D. de admin. tut.* Demens enim eſt, cùm non vſquequaque, ſed ex parte tantùm errore mentis affectus eſt: quem & Cic. Tuſc. 3. ſtultũ vocat. Græci dementes ἀνόητες, furioſos μαινομένους vocant. Dementia *M. Ciceroni* 3. *Tuſc.* eſt adfectio lumine mentis carens, cùm non integra mens eſt, & ſana: tuetur tamen mediocritatem officiorum vitæque communem cultum, atque vſitatum. Hæc propria eſt verbi ſignificatio, quæ latiùs plerunque porrigitur, vt cum furore dementia confundatur. *Quintilianus* 48. *Declamat.* Dementia eſt ablatus rerum omnium intellectus.

DEMINVI VETABO. His verbis Prætor non tantùm alienationem impedit, verùm etiam actiones exerceri non patitur. *Vlpian. l. ait prætor. D. de iure delib.*

DEMINVTVS CAPITE,

qui ciuitate mutatus eſt,& ex alia familia in aliam adoptatus, & qui liber alteri mancipio datus eſt , & qui in hoſtium poteſtatem venit , & cui aqua & igni interdictum eſt. *Feſtus. vide Cap. deminut.*

DEMOGRAMMATEI, plebis ſcribæ, *l.4.C.de tab.ſcrib.& leg.* vbi corruptè Medogrammatei.

DEMOLIRI ſepulchra, crimen eſt læſæ religionis,& ſacrilegij, *l.1.& l. pen.C.de ſepul.violat.*

DEMOLITIO, Molitioni opponitur, *l. ſtipulatio. D. de oper. nou. nunc.* ſiquidem demoliri, eſt extructa diruere:Moliri ædificare eſt, *Vlpia.tit. de vſufr.l.hares.* Antequam vſufruct prohibuerit,demolierit. Et demolitus paſſiuè, *vt in tit. de vſucap.l.cum qui.*

DEMONSTRATIO eſt,quæ vice nominis fungitur, *l.34 D.de condit. & demonſtr. l. 6.D.ſi cert. petat.* At à cauſſa , & conditione multum diſſidet, *l.7 §. 1. & l. 96.D. de leg.1.* Demonſtratio plerumque rem factam oſtendit:Conditio futuram , *l. 34. in fin. D. de condit. & demonſtr.* id eſt, Demonſtratio in præſens vel præteritum : Conditio in futurum tempus confertur, *vt ex l.85.D. de leg. 3. patet Th.in §. huic proxima. Inſtit.de leg.hac duo ita diſtinguit : δημονςρατιὼν δὲ ἐπὶ ὑπάρχοντι πράγματος ὁ λεγατεύεται, κονδιτιον δὲ ἐπὶ ὑπάρξεως τῆς αἰτίας δι᾽ ἧς ἂν λεγατεύεται.*

DENA, decem, *l. ſi quis teſtamento.D.de leg.1.* Ant.Aug.*lib.3.ca.1.* ait, dena ſignificar ſingulis decem.

DENARIVS, *inquit Varro lib.4. ling.Lat.* ſic dictus , quòd denos æris valebat. Eſt autem nummus drachma & ſcrupulo conſtans. *Alex. ab Alex. lib.2.c.20. vide Ant. Aug. lib.2.cap.8. Emend.*

DENEGARI non debet ius iuſtè deprecantibus. *teſtè Vlpia. in l. 2. his qui ſui vel alieni iuris.*

DENOTARE pro infamare, ignominia notare. Pomponius eleganter vſurpauit, Turpia , inquiens legata , quæ denotandi magis legatarij gratia ſcribuntur,odio ſcribentis pro non ſcriptis habentur, *l. turpia. D. de leg.1.*

DENVNTIARE teſtimonium alicui,vetus locutio quæ ad teſtimonium dicendum vocare aliquem ſignificat, *l.4.& 19.D.de teſtib.l.6.D. ad leg.Iul.repet.* Sic in l. Manilia : Teſtibus publicè duntaxat in res ſingulas 10. denuntiandi poteſtatem facito. *& vide Quintilian.lib.5. capitul.de teſtibus.*

DENVNTIARE auctori , eſt eum ad rem defendendam conuenire, *l.29.§.fi.l. 53.in fi.55.& 56. §.ſi præſente.l.74.§.1. D. de euict.* Inde Denuntiatio pro euictione interpoſita, *l.63.D. de euict,* Eſt & Denunciatio, iudicium præcedens, *l.7.D. de inoffic. teſt.* Denuntiare domum , pro ad domum, *l. 1.§.1. D.de lib. agno.* Denuntiaſſe verò in leg.Iul.de adult. qualiter accipiatur, explicat. *Vlpian. l. 17. ff.de adu t.ſecundum quam l.2.& l. 39. §. duos.D.eo.ti.intelligenda ſunt.* Eodem modo Denuntiare crimen accipimus, *in l.6.C.de accuſat.*Hine

DENVNTIATVS, cui fit denuntiatio, *l.venditor.D.de iudic.*

DENVNTIATIO, criminis delatio, *l. 4.D.ad S.C.Turp.*

Denuntiatio ſpecialius anguſtiúſve nomen, quàm proteſtatio , *Alciat l. deteſtatio.nu.4.D.de verb.ſign.*

Denuntiatio , ciuilis interpellatio, ſiue admonitio olim obſeruabatur: quæ debitoribus in perſonam ſolemniter fiebat,antequam conuenirentur apud iudicem. Siquidem agens aduerſario huiuſcemodi denuntiabat, Tali die adſis mecum diſceptaturus. A qua denuntiatione licet hodie receſſum ſit, conditionis tamen nomen pro perſonali retentum eſt actione, *vt monuit Theoph. in §.appellamus. Inſti.de actio.*

Denuntiationes. *in l.5.D. de pæn.l. 7.& 9.C. quomodo & quando iud. & Paul.li.5. Sent.tit. 5.* accipiendæ ſunt interpellationes , quibus ad iudicem quis per officiales magiſtratus euocatur. *C. Harmenop.lib. 1.* ὑπομνήσεις *vocat.*

DE-

Google

DENVNTIATIO, canonicis eſt delatio criminis alicuius ad præſentiam: quæ triplex eſt, euangelica, iudicialis & canonica.

DENVO, rurſus, vel de integro, vel (*vt Alberic. placet.*) tertio loco, *l. cùm prio. & ibi glo. D. de diſtract. pig. l. 1. C. de erro. calc.*

DEPACTVS *Budæo in Forenſibus ex M. Cic.* qui ſe litib. explicauit. Depactus etiam dicitur turpiter pactus. *Vlpia. in l. 3. D. de calum.* Hinc depector, vel, vt aliis magis placet, depaciſcor, quod eſt pactione tranſigo: quod tamen honeſtè etiam dici poteſt. *Cic. lib. 2. de Inuentione:* Quidam Imperator, cùm ab hoſtibus circumſideretur, neque effugere vllo modo poſſet, depactus eſt cum eo, vt arma & impedimenta relinqueret, milites educeret. Scribitur etiam, depectus. *Conſtant. l. 1. C. Th. de rapt. virg.* Si quis nihil cum parentibus puellæ antè depectus inuitam eam rapuerit, &c. Hinc

DEPECTIO, pactum ſignificat. *l. 2. C. de abolit.* ſic enim ibi legendum quidam admonuerunt, nec ineptè.

DEPENDERE, eſt præſtare, ſoluere, *l. 3. §. in iis. D. de vſu.*

DEPERDITVM intelligitur, quod in rerum natura eſſe deſiit, deminutum verò, quod vſucaptum eſt, & ob id de hæreditate exit, *l. deperditum. D. de pe. itio. hæredi.*

Deperdita nomina, *l. 16. ff. de admin. tut.*

DE PLANO, id eſt, æquo loco, & non excelſo, veluti vnde magiſtratus in tribunal, quod editiore in loco poſitum erat, conſcendebat: Græci interpretes in Baſil. vertunt ἐξ ἐπιπέδου, *lib. 38.* Hinc illæ notæ V.D.P.L.P. hoc eſt, vnde de plano legi poſſit, *l. 1. D. de iis, quæ in teſta. delent.* De plano, id eſt, abſque cauſſæ cognitione, *d. l. 9. §. 3.* Atque de plano, & pro tribunali opponuntur. *l. 2. §. 6. D. de bon. poſſ.* Si cauſſa cognita bonorum poſſeſſio detur, non alibi dabitur, quàm pro tribunali: quia neque decretum de plano interponi, neque cauſſa cognita bonorum poſſeſſ. alibi quàm pro tribunali dari poteſt. *Item l. 2. §. 1. D. quis ord. in bo. poſ. l. 1. §. 4. D. ad S. C. Turpil. l. 18. de quæſt. l. 19. §. 3. ff. de off. proconſ. Senec. de Clem. lib. 1.* Hæc tamen, inquit, magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliúſque in tribunali, quàm in plano cognoſcitur.

De plano: ſine libello. *l. de ſubmerſis. C. de naufra. li. 11. De hoc vide Bart. in extrauag. ad reprimendum. in verb. de plano. & eundem in l. ne quicquam. ff. de offi. proconſ. & clem. ſæpè. de verb. ſigni.*

DEPONERE eſt demoliri, & ad aream redigere, & ſolo æquare, *l. 23. in fi. ff. de vſuca. l. 8. ff. ſi ſeruit. vind. l. 83. §. ſacra. ff. de ver. obl.* Hinc depoſitio ædificij demolitionem ſignificat, *l. 9. §. item Pomponius ff. quod met. cauſa.* Sic etiam deponere ædificium, deprimere ſignificat, *l. 9. D. ſi ſeruit. vind. l. 17. D. de ſeru. vrba. præd.*

Deponere eſt cuſtodiendam rem dare, *tot. tit. D. & C. depoſiti.*

DEPOSITIO vt diximus, demolitionem ædificij ſignificat. Eſt autem μετακόσμησις apud Pontificios, amotio facti ſine ſolennitate, *c. degradatio. de pœn. lib. 6.* & hæc dicitur ſimplex depoſitio, Abba. Quib. autem ex cauſſis fiat depoſitio, *docet glo. magna, in fine cap. 115. q. 8.*

DEPOSITVM eſt, quod cuſtodiendum alicui datum eſt: dictum ex eo, quid ponitur. vocula enim, de, auget, *l. 1. D. depoſiti.* & hoc conuentionale, vel ex conuentione dici poteſt. Eſt & depoſitum iudiciale, cùm res ea, de qua controuerſia eſt, apud officium, vel vbi iudex ſtatuerit, deponitur, *l. 36. in fi. D. dep. ſ. l. 7. §. fi. D. qui ſatiſ. cog. l. 7. depoſ. & alibi ſæpiſſimè.*

Depoſiti ad depoſitum non admittitur compenſatio. *l. ſi quis C. depoſiti.* Depoſitum debet reſtitui hæredi, non minus quàm defuncto. *l. 1. §. ſi pecuniam. l. ſi plures in princip. D. depoſiti.* Depoſitum eſt furi reſtituendum.

Bald. in titu. de depoſit. & vide ſuprà, Actio depoſiti.

DEPOSITARIVS eſt, apud quem res aliqua deponitur cuſtodienda: & ita ſumitur *in auth. Sed iam. C. depoſiti.* Et differt à ſequeſtro, quia depoſitarius ad hoc præcisè tenetur, vt depoſitori rem reſtituat, & tenetur maximam diligentiam adhibere: ſed ſequeſter neutri litigantium tenetur præcisè rem reſtituere, ſed indeterminatè illi qui vicerit. Depoſitarius autem non opponit compenſationem deponenti. *l. fina. C. de compenſ. l. ſi quis. C. depoſi. c. 2. eod. tit.* item Depoſitarius non poteſt opponere quæſtionem dominij. *Bart. in l. commodare. D. Commod. l. ſi quis. C. eod. titu.* Depoſitarius ſtatim debet cogi vt reſtituat, *l. ſi quis vel pecunias. C. depoſi.* Quinimò Depoſitarius ſi vtitur depoſito contra voluntatem domini, vel denegat illud, committit furtum, & condemnatus efficitur infamis, *Panor. in c. 1. in 1. not. de depoſi.*

DEPORTATI ij erant, quibus Princeps inſulas adnotabat, vel de quibus deportandis ſcribebat. Vide Exilium.

DEPORTATIO, ſpecies erat exilij atrociſſima, cum ſcilicet quis ita ciuitatem amittebat, vt neruo aut compedibus vinctus, in aliquam nauim imponeretur, & ſeruis publicis, vt cum in inſulam certam transferrent, traderetur. Hinc ἀπόλιδες & ad peregrinationem redigi dicebantur *l. 17. ff. de pœn. l. 10. §. ſed ſi per. ff. de in ius voc. l. 1. §. in quib. ff. de leg. li. 3.* Atque hoc inde natum eſſe videtur Turnebo, quòd Senatus cenſuit milites eos, qui ex Cannẽſi acie refugerãt, ex Italia in Siciliam eſſe deportandos, nec antè inde deportandos in Italiam, quam Pœnus Italia depulſus eſſet. Deportatio autem ſucceſſit in locum interdictionis ignis & aquæ, *l. 3. D. ad l. Iul. pec. l. 2. §. 1. de pœnis Nouell. de iis, qui nupt. ite. Conſt. 22.* Deportatio autem dicitur, quaſi portatio de eo iure, quod quis ciuitate habuit, ad exilium perpetuum: adnota a illi prouincia, vbi manendum ſit, *l. inter pœnas. D. de inter. l. & relegat.* Libertatem interim non adimebat: ideóque media cenſebatur capitis deminutio. *Inſtit. de ca. demin. §. minor. ſiue media. & l. vlt. D. eod. tit.* Nam quod refert Calliſtratus, *l. cognitionum de extraor. cognit.* libertatem deportatis ademptam, de iure Quiritium intelligere videtur voluiſſe, vtpotè quibus nec teſtamentum facere, nec ex alterius teſtamento quidquam capere licuerit: nec eorum omnium aliquid habuerint, quæ iuris ciuilis magis quàm gentium ſunt, *l. ſi quis filio. ff. de inuſt. rupt. l. 1. ff. de lega. 3. l. quidam. ff. de pœnis.* Etenim iure ciuili (*ait Boetius in top. Cic.*) fieri aliquid non inter alios, niſi inter ciues Romanos poteſt. Itaque ἀτιμίαν illam conciliant *Fr. Duaren. lib. 1. Diſp. c. 9. & Iac. Cuiac. ad illum Inſti. locum.*

Deportatio à relegatione ſic differebat: deportatio in perpetuum damnabat: relegatio, aliàs in perpetuum, aliàs ad tempus. Item deportatio adimebat ciuitatem Romanam: relegatio non æquè. Itémque deportatus amittebat bona: relegatus minimè. *l. relegatorum. §. hac eſt differentia & §. ſequenti. ff. de interdictis & relegatis.* Adde dam deportationem eſſe, cùm ei, qui damnatus eſt, certo ſpacio circumſcribitur pœnæ locus: relegationem, cum quis exire fines patriæ iubetur.

DEPRECATIO, de qua Tryphoninus, *l. tres tutores in prin. ff. de admin. tut. l. auxilium. ff. de mino.* eſt, vt definit M. Cicer. in qua non defenſio facti, ſed ignoſcendi poſtulatio continetur.

DEPRECIATVS, *in l. 27. §. cæterùm. ff. ad l. Aquil.* Sed & eius ratio haberi debet, quo cætera corpora depreciata facta ſunt. *& Tertull. lib. 4. aduerſus Marcionem*, id eſt, vilis factus, & nullo pretio dignus. Lexicon B. Germani ad Luteriam Pariſiorum vertit depreciatos ἐκπεπτωκότας, quaſi pretio imminutos dicas.

DEPRIMERE vitem *in l. ſi vitem. ff. quod vi aut clam.* dicitur, qui eam

ſam in terram deductam defodit, vt anno inſequenti renouetur. Si vitem meam, inquit Venuleius ex fundo meo in fundum tuum depreſſerit, eámque in fundo tuo coaluerit, vtile eſt interdictum Fl. Pand. deprehenderis legum, ſed corruptè, cum in manuſcri pto exemplari, Depreſſeris, exponatur. Propagaueris, *Cato de re ruſt. c. 13.* Arbores facito vbi benè maritæ ſint. viteſque vti ſatis multæ aſſerantur, & ſicubi opus erit, de arbore deiiciantur, & in terram deprimantur, &c.

DEPRESSA nauis, pro ſubmerſa, *l. ſi nauis aduerſa & l. cum depreſſa. ff. ad l. Rhod. de iactu.*

DEPREHENDERE aliquã, eſt quod barbari dicunt, capere in ipſo facto, ita, vt nec fugere, nec inficiari poſſit: vt deprehendi in adulterio, *l. palàm §. quæ in adulterio. ff. de ritu nupt.*

DEPROPERARE, *vt apud Plau.* pro valde properare, *in l. vnic. in fin. de oper. nou. nunci. & l. 2. §. ſed quia diuina de vet. iur. enucl.*

DEPVGNARE feram, quæ regioni nocet, *l. 1. & 5. ff. de poſtu.* pro interimere, vel expugnare. quamuis eo in loco ſunt, qui expugnare legant. *Ibi.* Depugnare cum feris vel beſtiis, pro pugnare. *item l. is, qui. ff. de accuſ.*

DEPVTATI, *in l. fin. C. de ſeruis fug.* à Iuliano patritio Noue. 85. ſtatuti numerorum, milites ſunt, annonas ferentes ex publico, qui numeri cuiuſque militum arma procurabant: aliâs fabri cenſes deputati dicuntur, ſicque in Notitia Rom. imperij leguntur. Deputati ſcholæ agentium in rebus. & deputati domeſticorum, & deputati equitum & peditum. Planè Leo Imp. *in libell. de bellico apparatu* ait. Qui antiquis temporibus δεποτάτοι, ſuis temporibus τριβοῦνοι dicebantur. Sic:

Deputati ſacræ veſtis, *l. 7. C. de palat. ſacr. larg.*

DERECTARII, qui in aliena cœnacula ſe dirigunt furandi animo, id eſt, qui malis artibus ſcandunt in aliena cœnacula, aperiunt feneſtras hamis, vncinis vel qua alia ratione (vnde etiam apertularij dicuntur) atque ita introeunt furandi animo. *Gloſſæ veteres*: Derectarius, εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἕνεκεν τοῦ κλέψαι εἰσερχόμενος οἰκίας. *Turne. aduerſ. li. 9. cap. 17.* Dixtarios etiam vocari ſcribit, quòd cœnaculum dixta etiam non malè vocari poſſit, cùm in dixta ſit, eorum enim eſt dixta. qui in cœnaculis habitant: ſed illud potiùs videri. His abſimiles non ſunt parietum aut forium effractores, *l. 1. & 2. ff. de effract.* qui & θυρεπανοίκται, & εἰσφωλεύοντες dicuntur in gloſſis, *de quib. Iul. Firmicus Matheſeos 6. Horum meminit l. 7. ff. de extraord. crim.* vbi e, pro i, vt olim apud veteres, ponitur. Directarios vocat *Paul. li. 5. Sent. tit. 4.*

pro Derelicto habetur, quod dominus ea mente abiicit, vt in numero rerum ſuarum eſſe nolit, &c. *l. 55. ff. de ſtip. ſeruo. §. pen. Inſt. de rer. diuiſ. quo loquendi genere & Cicer. li. 1. Ep. ſt. 8. ad Atticum vſus eſt Imp. Iuſtinianus Nouell. 22.*

Derelictum videri non poteſt. quod ſalutis cauſſa interim dimiſſum eſt, *l. 21. §. 2. ff. de acqu. poſſ.*

Derelinquere iniuriam, id eſt, abolere. *Inſt. de iniuriis. §. fina.* Et ideò ſi quis iniuriam dereliquerit, hoc eſt, ſtatim paſſus ad animum ſuum non reuocauerit, poſtea ex pœnitentia remiſſam iniuriam non poterit recolere.

DERELICTVM dicitur illud, quod caret poſſeſſore, vel quod in nullius eſt poſſeſſione, *vt Inſtitut. de rer. diui. §. hoc amplius. circa finem. & vide ff. pro derelicto. Et vide §. qua ratione. Inſtitut. de rer. diuiſ. Authent. de nupt. §. ſed multo C. de infant. expoſ. l. 2. & pro derelicto per totum.* Quo diſtet derelictum à deperdito, indicat Iauol. *in l. interdum. ff. de acquirend. poſſeſſ.*

DERIDERE ſententiam, pro improbare, ſeu opinionem confutare, *apud Vlpianum in l. ſed an vltrò de negot. geſt. ff.*

DERISORVM magis, quàm vtile legatum, *apud Vipian. in l.ſi domus.71.de lega.*1.quod deridendi magis, quàm vtilitatis gratia ſit legatum.

DEROGATVR legi,cùm pars detrahitur, *l.*101. *ff. de verbor.ſignific.* putà prima.*Vlpian.epitome.tit.*1.& vide infrà in tractu legum. derogare enim, *ait Feſtus*, detrahere eſt. Abrogatur verò, cùm prorſus tollitur.

DESCENDERE,pro naſci,oriri,*tum apud Vipia.tum cæteris.* Hinc à nobis nati deſcendentium nomine veniunt qui cum aſcendentibus rectam lineam conſtituunt:de qua vulgatum illud, Nullos aſcendentes inter ſe poſſe connubium contrahere, Quare ſi Adam hodie ſuperſtes eſſet, non poſſet ducere vxorem.*per gl.in l. nuptiæ.D.de ritu nupt.Inſtit.de nupt.§. inter eas.*

DESCRIPTIO fit adſcripto collatorum nomine, & collationis modo, *l.*1. *C. de apoch public. libr.* 10. A Græcis appellatur ἀπογραφή, Lucæ capit. 2. de CHRISTI natiuitate loquenti.

Deſcriptio honorum,quomodo licitè fiat, *Barto.pulchrè tradit,in l.mandatum.ff.de requi. reis. in l. defenſionis. C.de iur.fiſc.lib.*10.

Deſcriptio,ſubnotatio, adſcriptio, cognitio,diſpunctio rationum, inſtrumentorúmve,differunt. Deſcribimus ea, quorum exemplum accipimus. Subnotamus, cùm quaſi inuentarium conficimus,*l.ſina.C. de bon. autto.iud. poſſeſ.* Adſcribimúſque, quot corpora inſtrumentorum ſint, & de qua re. Cognoſcimus, cùm ea legimus, atque relegimus: qui enim rationes recognoſcit, verum eſt eum ipſa cognoſcere:ſicut qui reddit, dat:qui repetit, petit, *Bartol.in Rubric. ſolut. matrim.* Diſpungit rationes, qui data & accepta confert, excutítque & examinat. Vnde & diſpunctio, pro diligenti percontatione, & examinatione accipitur,*l.ſi ſtatu lib.pœna,in fi.D.de ſtatu liber.*

DESERERE propriè militum eſt,qui relinquunt locum in acie,aut ſine comitatu diſcedunt ex caſtris. Hinc, deſertor, & deſertio, *de quibus ſæpè in lib.ff. Bartol.*an idem Deſero & Derelinquo ſignificent excutit in *l. qui agros.C.de omni agro deſerto.* Deſerere accuſationem, actionémve dicitur, qui in totum ab accuſatione deſtitit, eámque relinquit, modò ſine fraude aduerſarij id fecerit.*l.*21.*D. de inoffic.teſtam.l.*10.*D.de iudi.l.*6.*§. qui iudicij.D.de decur.* Sic deſerere vadimonium dicitur, qui ſe ad vadimonium & condictum diem non ſiſtit. Vide VAS.

DESERTA promiſſio,contempta & non obſeruata.*l.*4.*§.*2.*D.ſi quis cautioni.* Quæſitum eſt, an poſſit conueniri, ne vlla exceptio in promiſſione deſerta iudici obſiſtendi cauſſa facta obiiciatur. Contemptam vocat Paulus,*l.ſi duo.D. eodem.*

Deſertam cauſſam Iureconſulti compoſita voce Eremodicium vocant,*l.& ſi ſine dolo. D.de minoribus.l. cùm quærebatur. D. iudicat.ſolui. item l.properandum.C.de iudic.* Dicitur autem deſerta cauſſa, cum altera parte abſente fertur ſententia. Hinc prouerbiali ſchemate. Vincere deſerta cauſſa, eſt vincere nullo contrà pugnante.

DESERTOR miles eſt (inquit Modeſtinus) qui per prolixum tempus vagatus, reducitur *l. deſertorem. §.*3.*& l.*4.*§.penult.& l.*5.*D.de re militar.* Ab effectu. *Quintilia.libr.*7.*caput.*7.

Deſertor accuſationis, in priuatis criminibus, punitur arbitrio iudicis, pro qualitate admiſſi,*l.ſi quis repetere. §.ſi ſtellionatus.& l. & in priuatis. D. ad S.C.Turpill.*

DESIDERO, præter notam ſignificationem, notat & deficere. In quo ſenſu accepit Iuriſconſ.*in titu. Si libert.ingenu.eſſe dic.l.quoties.* Siue officium,inquit,deſideretur, id eſt,deficiat in eo, qui debet obſequi & obtemperare.

Deſiderare eſt in iure aliquid poſtulare.

ſtulare, & (vt vulgò loquimur) requirere *l. §. ſolent. D. de tabul. exhib. l. 30. D. de procurat. l. 32. D. de adopt. & alibi ſæpiſſimè.* Deſiderare interdictum, id eſt, à Prætore petere, *l. 40. D. de procur.* Et, Deſiderare præiudicium, *l. vlt. D ſi libert. ingen. eſſe dica.* Et, Deſiderare per interdictum, *l. 1. §. 1. D. de ventr. inſpic.* Deſiderare actionem. *l. ſi verò plures. § hac actio. D. de in qui deiec. vel effud.* id eſt, poſtulare, & requirere, vt innuit verbum ibidem ſubiectum, quod fefellit Oldendorp. Hinc

DESIDERIA, pro libellis ſupplicibus poſtulationibus, & precibus, & (vt nunc pragmaticorum vulgus loquitur) Requeſtis, *l. 4. § ingreſſus & l. 9. § obſeruare. D. de offic. proconſ. l. 1. D. de poſtu. l. 15. de offic. præſid. l. 15. D. de in ius voc. Suet. in Auguſt. cap. 53.* Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem: tanta comitate adeuntium deſideria excipiens, vt quendam ioco corripuerit, quòd ſic ſibi libellum porrigere dubitare, quaſi elephanto ſtipem.

DESIDERATI milites, ſecundum conſuetudinem deperditi, vel qui perierunt: vel ſecundum rationem. *vt Valturius refert*, quòd abſentium rerum, nec dum inuentarum, ſit deſiderium.

DESIGNATORES, *l. athletas. ff. de his qui not. infam.* ſunt arbitri certaminum.

Deſignatores, *inquit Vlpian.* quos Græci *βραβευτὰς* appellant, artem ludicram non facere Celſus probat: quia miniſterium non artem ludicram exerceant. Et ſanè locus iſte hodie à principe non pro modico beneficio datur. Aliàs Deſignator ſumitur pro eo, qui præeſt ludis funebribus, deſignátque quid & quomodo, & quo ordine, quídque ſit agendum, quæque ornamenta ſint adhibenda. Hinc Horat. Epiſt. libr. 1. epiſt. 2.

—dum ficus prima calórque
Deſignatorem decorat lictoribus atris.

hi enim lictoribus atratis ſtipati incedebant.

DESIGNATVS, id eſt, electus, *l. Barbarius. ff. de of. prætor.*

DESINERE, abeſſe res tunc videtur, cùm ſic rediit in poteſtatem, ne amittere eius poſſeſſionem poſſimus ob hoc, quòd furto primùm ſubtracta eſt, *l. mulieris 13. D. de verbor. ſignif.*

Deſinere, perpetuam deſinentiam ſonat, *l. fin. §. quod inquit. ff. de adſig. lib.*

DESIISSE non videtur, quod nec incœpit, *l. 96.* de condi. & demonſt. Deſinere tamen pertinere vſumfructum, quod ad ſtipulationem, qua cauet fructuarius ſe reſtiturum rem, cùm vſusfructus ad eum pertinere deſinet accipimus, etiamſi nec cœperit pertinere, quamuis legatus eſſet, *l. 1. in prin. & l. 3. § 2. D. vſufruct. quemadmod. caue.*

Deſiit dolo poſſidere, quæ ſunt Prætoris verba, ſic accipere debemus, *inquit Vlpian.* deſiit habere facultatem reſtituendi, *l. 1. D. quod legator.*

DESISTERE à lite conteſtata is videtur, non qui diſtulit, ſed qui liti renunciauit in totum, *vt ait Vlpian. l. deſtitiſſe. D. de minorib.* Deſiſtere enim eſt de negocio abſtinere, quod calumniandi animo inſtituerat. Deſtitiſſe etiam in S.C. Turp. eum dicimus, qui in totum agendi, accuſandíue animum depoſuit, *l. 6. ad S.C. Turp.* Deſtitiſſe & is exiſtimatur, qui poſt intentatum crimen adulterij accuſatam duxit vxorem, *l. 40. in fi. D. de adult.*

DESPERATI homines, idoneis doctorib. ſunt, de quibus nulla eſt ſpes. Noſtri interpretes abſolutè vſurpant, pro conſciſcentibus ſibi mortem: de quorum bonis. C. & D. tractant vulgati tituli, Azo. in ſumma.

DESPERATIO, ægritudo ſine vlla rerum meliorum expectatione, *Cice. auct. 4. Tuſcul. Vide l. vnicą, D. de port. qua lib. dam. conced.*

DESPONDERE, & ſpondere,

hoc differunt: deſpondet, qui puellam petit: ſpondet à quo petitur, vt ait Donatus in Terentium, in Adelph.

— *M. Quin iam virginem*
Deſpondi, res compoſita eſt: fiunt nuptiæ.

& vide *l. 7. & l. mil. 11. §. 7. D. de adu.* Propriè ergo filiæ pater dicitur ſpondere: adoleſcentis verò deſpondere. *Cic. l. de Or. 1.* Cùm ædilitatem P. Craſſus peteret, Cùmque maior natu & iam Conſularis Sergius affectaretur, quòd Craſſi filiam C. filio ſuo deſpondiſſet. Aliter tamen videtur Var. lib. 5. Qui ſpoponderat filiam, inquit, deſpondiſſe dicebatur, quod de ſponte eius, id eſt, voluntate exierat: Sic quę vſurpaſſe videtur *Cicer. lib. 1. Epiſt. ad Attic. 190.* Bibliothecam tuam caue cuiquam deſpondeas, quamuis acrem amatorem inueneris. & *Terent. in Heaut. de Chremete loquens, act. 4. ſc. 4.* At illi ego nec do, nec deſpondeo. Et *paulò poſt*: Egone cui datutus non ſum, vel deſpondeam? Vide Sponſalia.

DESPONSATA, deſtinata, denominata, idem ſunt, *D. de adulter. l. qui pupillam iudicauit.*

DESPONSVM, pro deſtinato poſuit M. Cicero in reſponſis Aruſpi.

DISTINARE definire ſonat, *l. 94. D. de verb. ſign.* Alioquin ſi cùm deſtinare genus & modum vellet, non fecit: nihil ſtipulatus videtur. Aliàs eſt, quod petis attingere & prendere. *Cæſar de bello Gall. libr. 7.* Nam laqueis falces auertebant, quas cùm deſtinauerant, tormenta reducebant.

DESTINATA, vel parata ad rem aliquam, factum, vel rei qualitatem, non habentur pro abſolutis.

Deſtinatum habere, pro delibera re, *apud Tryphon. in fin. l. tres tutores. D. de adminiſtr. tutor.* Pro deputare & aſſignare Pomp. vſurpauit, *in l. quod in rerum. de leg. 1.* quam fundo Titiano deſtinaret, & *paulò poſt*: Cum noſtra deſtinatione fundorum nomina & domus, non natura conſtituantur. *Vlpianus vſurpauit* pro parare, & conſtruere, cùm ait: Aut ſi deſtinet domicilium transferre alter eorum, *in l. cum ni. §. cauſſa. ff. de tranſa. Idem in l. inde Neratius ad leg. Aquil.* De quo, inquit, quæſtionem habere deſtinaueram.

DESTITVERE dicitur, qui quod promiſit, non præſtat, vt qui promiſſam pecuniam non ſoluit. *Cic. in Philip.* Quid? eundem in ſeptemuiratu nonne deſtituiſti? &c. *Item in ea pro Quintio*: Deſtitutione ea percul ſus Quintius à Scapulis pauculos dies aufert.

DESTITVI dicitur teſtamentum, cum ex eo nullus hæres exiſtit, *l. in quantitate. 71 ff. ad l. Falc. §. 3. Inſt. eo.* quia non adita ex teſtamento hæreditate, nihil in teſtamento relictum valet, *l. eam quam. C. de teſtam.*

DESTITVTVS ſpoliatum ſignificat, *c. frequens. §. pen. in fin. ff. de reſtit ſpo. in 6. §. fin. de ſortilegiis.*

DESTRINGI in plures aduerſarios, *l. 28. §. ff. de pecu. ex quo delibata eſt l. 2 ff. de exercit.* pro diſtrahi. & *in l. 3. ff. de admin. leg.* tametſi codices varient. Hinc

DESTRICTE, *l. 15. ff. de arbit.* Licet autem prætor deſtrictè edicat ſententiam, ſe arbitrum dicere coactorum. *Sic l. 7. §. quæſitum. D. de minorib. & apud Tertullian. ſæpiſſimè.*

Deſtrictio, *l. 16. §. 1. ff. de arb. & apud Caſſiod. in li. Varia.* aliquotiens, Vide Diſtrictus.

DESVETVDO, & Conſuetudo differunt ſecundùm Bart. *in l. de quibus. ff. de leg.* ſuper verbo, deſuetudinem. Nam conſuetudo eſt, quando fit contra legem per ipſam conſuetudinem: ſed deſuetudo eſt, quando non vtimur aliqua lege in iure poſita. *De hoc no. in proœmio Inſtit. in fin. & in glo. præal.*

DESVLTOR, *in l. 20. §. de præſc. verb.* Si tibi equos venales experiendos dedero, vt ſi in triduo diſplicuiſſent, redderes, túque deſultor in his curreris, & viceris, &c. Deſultor autem

tem dictus eſt in ſacris certaminibus, *auctore Iſidoro lib. 18. c. 39.* qui cum ad finem curſus veniſſet, deſiliebat, & de equo in equum tranſiliebat. Hinc ſcitè Manilius tribus verſibus depingit:

Nec non alterno deſultor ſidere dorſo.
Quadrupedum & ſtabiles poterit defigere plantas
Per quos vadit equos: ludet per terga volantum.

DETEGERE, patefacere, *Paulus de condict. indebit. l. ſumma §. 1.* Sin autem euidens calumnia detegitur, & tranſactio imperfecta eſt, & repetitio dabitur. Hoc Pauli dictum meritò Baldus effert, memorique mente tenendum exclamat. Nam hoc, tametſi tranſactio ſtricti iuris habetur, mox aperto dolo corruit. Vnde Detecta fraus, Detecta coniuratio.

DETENTATIO, eſt inſiſtentia corporalis, non dominij cauſſa, ſed ratione alterius effectus vel iuris, quod ei debetur. Vnde plures fundum detinere poſſunt, ad conſequendum effectum eis debitum: & ſi ſpolientur, vel turbentur interdicta eis dantur, non tamen aliter, quàm ratione iuris quod habent, non ratione rei quæ detinetur. *Ita pulchrè declarat Zaſ. in l. poſſideri. §. ex contrario. D. de acquir. poſſeſſ.*

DETERMINARE, pro certò exprimere, definire, ſeu deſcribere, *accipitur in l. fi. ff. de iuſt. & iur.* Quem locum, *inquit Paulus*, determinare hoc modo poſſumus.

DETERIOR ſtatio, nauigationiſque iter deterius fieri dicitur, ſi vſus eius corrumpatur, vel quoquo modo impediatur, vt difficilior curſus, aut minor, aut rapacior fiat, aut in totum auferatur, *l. 1. §. 1. & §. deteriorem. ff. de fluminibus.*

Deteriorem viam fieri in interdicto de via publica accipimus, ſi vſus eius ad commeandum, id eſt, eundum agendum, corrumpatur, *l. 2. §. ait prætor & §. deteriorem. ff. ne quid in loc. publ.*

Deteriorem cauſam facit vſuarij proprietarius, etiam in meliorem ſtatum re commutata, *l. fi. ff. de vſu & habit.* Deteriorem ſeruum facit, qui fugam ſuaſerit, aut furtum, quiſque alios mores, corpúſue corruperit. *l. 1. §. fi. ff. de ſeruo corrup. Pau. lib. 1. Sen. tit. 13.* Deteriorius fieri dicuntur, quæ depretiantur. Deterius ius prædij fit, amiſſis non vtendo ſeruitutibus. *l. 6. & 7. ff. de fund. do.*

Deteriores etiam ſunt, qui detrahendo aliorum vitam corrumpunt, & ſubſtantias diſſipiunt. *c. deteriores. 16. q. 1.*

DETESTARI, eſt abſenti denunciare, teſtibus adhibitis, *ex l. ſubſignatum. § 2. ff. de verb. ſig. & l. ſeq.* Aliter autem deteſtari, eſt facta alicuius abrenunciare, ſpernere, vel abominari, ſeu non approbare: vel eſt exarare, vel deſcribere res aliquas, & eas, quæ, quales, & quantæ ſunt, ſcripto comprehendere, *vt D. l. præalle.* Hinc

DETESTATVM, teſtatione denunciatum, *l. 39. §. 2. D. de verb. ſignif.* Et

DETESTATIO, eſt denunciatio, facta cum teſtatione *vt ſcribit Vlp. in l. de teſtatio. ff. de verbor. ſignif.* Deteſtatio etiam, *auctore Feſto libr. 5.* dicebatur, cùm Deus teſtis in deteriorem partem vocabatur. Inuenitur & apud Gellium, Deteſtatio ſacrorum, *lib. 7. c. 27.*

DETEXTA lana dicitur, quum perfecta eſt, & à textrinis inſtrumentis detrahi poteſt. *Spiegel.*

DETINERE, pro occupare: atque etiam de eo dici volunt, qui poſſidet bona fide, *per text. l. apud antiquos. C. de furt.*

DETRAHERE legatis, eſt diminuere, *l. fi. D. ad l. Falc.*

DETRACTOR eſt non ſolùm qui detrahit, ſed & qui detrahẽtes audit, *c. ex merito. 6. q. 1. & c. non ſolum 11. q. 3.*

DETRECTARE, eſt deuitare, fugitare, auerſari, & ſubterfugere, *l. qui cum vno. D. de re milit.* Vnde dicitur cum detrectatione, vel ſine

detrectatione quiſpiam abeſſe, qui occaſionem quæſierit, vel non quæſierit, cauſſæ d.ctionis euitandæ. *in l ſi maritus. §. legis Iuliæ. ff ad legem Iuliam, de adult.* Ne quis inter eos referat eum, qui tum ſine detrectatione Reip. cauſſa abeſt.

DETRIMENTVM. à detritu, quòd ea quæ trita, minoris pretij, Intertrimentum ab eo, quòd duo, quæ inter ſe trita, & deminuta. *Varro libr. 4. ling. Lat. & in cap. 2. de conſtit.*

DETRVDERE. *l. 4. §. 16. ff. de vſucap.* pro vi depellere ſumitur: Nec de via quis, id eum, mero iure depellitur. Hoc verbo vtebantur Prætores in interdicto, Vnde vi *M. Cic. in Orat. pro A. Cecinna.* Eum igitur, detrudi intelligimus, cui manus afferantur. Neceſſe eſt, ait, ſi ad verbum rem volumus attingere, neminem ſtatui detruſum, qui non adhibita vi, manu demotus, & actus præceps intelligatur. At Deiectus eſt, qui in interiorem locum de ſuperiore præcipitatus vel motus eſt, vt idem eodem loco dicit.

Detrudi in monaſterium, *ſi quis Epiſcopus 50. diſtinct.*

DETRVSVM, Impp. *in l. quicunque reſidentibus. C. de Epiſc. & cler.* intelligunt, quem idonei auctores Exauctoratum, Canoniſtæ crebrius Depoſitum appellant: quibus & detrudi in monaſterium perpetuò illi includi eſt, pœnitentiæ, vt aiunt, agendæ cauſſa, ob perpetrata crimina, maximè publica, ſiue, vt ipſi loquuntur notoria, populúmque Dei offendentia.

DETVRBARE, eſt poſſeſſione deiicere.

DEVERTICVLVM fluminis, *l. 45. ff. de vſucap.* Vel ſi quis, quod in fluminis publici deuerticulo ſolus pluribus annis piſcatus ſit. Locus erat, in quem fluminis aqua diuertebatur. *Sic l. 7. ff. de diuerſ. & temp. præſcri. & apud I. Frontinum, libr. de aquæ ductib.*

DEVESTIRE feudalium placitorum conditoribus auferre poſſeſſionem eſt, ſiue ea prius infeudationis nomine tradita ſit, ſiue quo alio ciuili iure acquiſita. *in princip. tit. 7. de nat. feud.* Apuleius libr. 3. pro veſte exuere vſurpauit. Huius contrarium eſt inueſtire, *libr. feud. 1. tit. 7.* Si princeps inueſtierit capitaneos ſuos de aliquo feudo, non poſſit eos deueſtire ſine culpa, pro quantis poſſeſſionem adimere.

DEVIRGINATA ancilla, *l. fina. ff. de offic. præſid.* dicitur, cui vitio oblata virginitas erepta fuit. Eodem verbo vſus eſt Hieronymus, *in lib. de Monogam. Epiſt. 25.* Et Petronius Arbiter: Cur, ait, non deuirginatur Pannichidis noſtra.

DEVOLVI an ſit directum, vel obliquum, *diſces ex l. 2. & ibi glo. ff. de adi. leg. l. ſi infanti. C. de iur. delib. Bart. l. Centurio. D. de vulg. & pup. ſubſtit.*

DEVOLVTÆ res, *l. 1. C. de bon. matern.*

Deuolutum feudum, quaſi retrorſum deuolutum.

DEVOTI, qui profeſſi vulgò vocantur. Religioſus & deuotus olim in malam partem ſolùm, ſcilicet pro diro, & execrando, at hodie ſolùm in bonam, *Alc. in rub. de verb. ſign.* Deuoti apud Gallos quinam eſſent, & quæ eorum fuerit conditio, *vide apud Cæſ. ſub fin. libr. 3. Comm. de bell. Galli.*

Deuotæ gentes, quæ olim Romano populo parebant, *l. alligatis. C. de vectigal. & commiſſ.*

DEVS appellatur à Græcis ὁ θεὸς, eſt ἀκατάληπτος. ita nec eius virtutes, καὶ ὁ ... mente concipi, lingua ſcriptiſve exprimi poſſunt. Huius vocis tractationem Theologis relinquo. Deo & iuſtitia nihil maius eſt, ſine quibus nihil commodè geri poteſt. *Nouel. de hæredib. in princ. Conſtit. 164* quam Tiberij eſſe ibidem admonet Scrimgerus in Græco exemplari. Bene autem vniuerſa geruntur, & competenter, ſi rei principium fiat decens & amabile Deo. *Nouel. quom. oport. Epiſcop. § ſancimus igitur. Conſtit. 6.* Omnis

igitur

ſigitur ſunt ita ſancienda, ne Deo debitus honor detrahatur. *Nouell. vt ſine vllo impedimento. §. hac igitur Lex ad tuendam. Conſt.* 94. Omnes enim legis lationes bonæ ex Deo pendere, ac eò reſpicere debent: hoc eſt, Deus ſit earum principium ſimul, & medium, atque finis. *Nouell. de mulierib. fide haret. in prin. Conſti.* 109. Execrabilia verba, & iuramenta blaſphema in Deum vltimo ſupplicio ſunt punienda. *Nou. vt qui contra naturam luxuri. §. inſuper quia vltra Conſti.* 77. Sed enim omnes ſunt cohortandi, vt Dei timorem in animo concipiant, & eius implorent benignitatem. *Nouel. vt qui contra naturam luxuriant. in princip. Conſti.* 77. Deus ſolus, & ad imitationem eius Imperator, cum reliquis magiſtratibus, gubernare poteſt multas, & vndique perplexas humanarum rerum conditiones, *Nouell. vt omnes prouinc. Magiſtrat. §. hanc nos legem. Conſtit.* 68.

ΔΕΥΤΕΡΩΣΕΙΣ. *Nouel.* 146. ſunt vt Hierony. variis in locis interpretatur, traditiones & obſeruationes Phariſæorum, Iudaicæ fabulæ, illorum inuentiones: quas Iuſtin. dicta Nouel. damnat, itémque librum illorum, qui *δευτέρωσις*, id eſt, editio ſecunda, dicitur, in quo eiuſmodi traditiones continentur interdicit: qui quidem liber in libris Talmud inſeri ſolet.

DEVNX, *inquit Varro libr. 4. ling. Lat.* à duodecim dempta vncia. Sic duæ partes ex tribus cum quarta, hoc eſt vnciæ vndecim, *vt ait Theop. §. 8. Inſt. de hared. inſtit.*

DEXTANS, *inquit Varro loco ſuprà citato*, dempto ſextante. Sic duæ partes è tribus cum ſexta, vnciæ decem, *vt ſcribit Theoph. ibidem.*

DI

ΔΙΑΒΑΤΡΟΙ ſunt ſtationarij cohortales, & officiales præſidum, vel conſularium correctorum, *Iaco. Cuia. ad l. 1. C. de cohor. libr.* 12. Aliàs Diabatra muliebria ſunt calceamenta, quorum meminit Varro *libr. 6. de ling. Lat.*

DIACATOCHI, *in l. 1. C. Th. auctore Cuiacio, a l. 7. li. 11. C. de omni agr. deſ.* ſunt poſſeſſores, qui canonem debent fiſco. Hinc

DIACATOCHIA, *in l. quicunque. C. de omni agr. deſert. lib.* 11. hoc eſt poſſeſſionis ius, & titulus.

DIACONVS, id eſt, miniſter in eccleſia: & qui ſint diaconi, *not. in c. diacon. 93. diſtinct.*

DIACONISSÆ, *Nouell. 3. de cleric. Conſt.* viduæ anus erant quædam, quibus pauperum, & carcere vinctorum cura, & pleraque alia pietatis officia commendabantur: quod etiam facere conatus eſt vel Lucianus in Peregrino. Eorum verò ætas definitur *Nouel.* 6. circiter 50. annorum: cùm tamen poſtea *Nouell.* 123. ſufficere exiſtimauerit annos 40. At *l. nulla C. de Epiſco. & cler.* nulla niſi emenſis 50. annis, ſecundum præceptum Apoſtoli, ad diaconiſſarum conſortium transferebatur.

DIACONATVS eſt dignitas. *c. poſt acceptum. 51. diſt.*

DIACOPI, *παρὰ τὸ διακόπτειν*, inciſa, ſiue incilia, id eſt aditus in aggeribus Nili patefacti, per quos in arua influere aqua poſſit, *l. penult. D. de extraord. crim.* Commata etiam & diacopi, qui in aggeribus fiunt.

DIÆTA in ædibus, pro cœnaculis, *l. 13. §. ſed ſi ædium. D. de vſuf. & alibi ſæpè.* Eadem zeta vocatur. In hortis verò habitationem ſignificat, amœnitatis, & voluptatis cauſſa extructam, *l. 43. §. 1. D. de leg. 1. & l. 13. §. fin. ff. de vſufruct.* Vide Zeta.

Diætæ, hypocauſta, *l. 55. §. D. de leg. 3.*

DIÆTARII ſerui *l. 12. §. idem reſpondit. D. de inſtr. leg.* hi zetarij dicuntur, *apud Paulum lib. 3. Sent. tit. 6.* Vide zetarij. Vide Atrienſis, & ſeruus atrienſis.

Diætarij, qui in nauibus cuſtodiæ cauſſa præponuntur. *l. 1. §. & ſunt quidam. D. nau. cau. ſtab.* Aliàs *ναυφύλακες* dicuntur.

DIARIVM, quotidianus victus, *Vlpian. l. 21. D. de ſupel. lega.* Dia-

riis,inquit,vel cibariis relictis, neque habitationem , neque veſtiationem deberi palàm eſt.

DIASTOLEIS, *l.4.C.de tabu. ſcrib.& leg.* diſpunctores erant rationum ſiue inſtrumentorum, *διαςέλλειν* enim: & *διαςίζειν* diſpungere eſt, conferre ſcilicet accepta & expenſa quod & æra diſpungere dicitur, *apud Apuleium de Deo Socratis.*

DIATRETVS calix, genus videtur poculi cælati tornatilis, à verbo *διατρέω*, id eſt, torno laboro. *Iuriſconſ. ad l.Aquil.l.ſi ſeruus.* Si calicem, inquit, diatretum faciendum dediſti, ſi quidem imperitia fregerit, damni iniuria tenebitur. Effertur nonnunquam genere neutro, vt apud Mart. libr.11. Epigr.67.

O quantum diatreta valent.

DIATRETARII, qui tornata opera faciunt, *l.1. D. de excuſat. artific. libr.C.*10. Poſſunt etiam Diatrocharij dici, quòd rotas , piláſque ligneas faciunt, & carros. nam id ipſum ſignificat , τροχός , Inde τροχοποιΐα verbum. *Alcia. C. de excuſ. artifi. libr.* 10. Alij accipiunt eos qui ex margaritis & gemmis calices perforant : cuiuſmodi illud ex Verrina 6. Erat, inquit, vas vinarium , ex vna gemma pergrandi , trulla excauata cum manubrio aureo. *Vide Cal. Rhodig. lib.22. c.26.*

DIAVLVS, duorũ ſtadiorũ ſpatiũ. Stadiũ enim. *vt Hieronymo placet,* pedes in longitudinem ſexcentos habet , diaulus mille ducentos, milliarium ſtadia octo , dolichus ſtadia duodecim. *Vitruuius libr.5.* In palæſtris, inquit, periſtylia quadrata ſiue oblonga ita ſunt facienda , vti duorũ ſtadiorum habeant ambulationis circuitum, quam Græci vocant δίαυλον.

DICA, δίκη , iudiciorum dea & præſes : quandoque pro iure ſumitur, ſæpius pro actione. *Terent. in Phormione.* En vnquam iniuriarum audiſti mihi ſcriptam dicam. *M. Cic. Verrina* 4. Scribitur Heracleo dicam. Idem tamen δίκας abuſiuè pro δικαςὰς poſuit. In eadem oratione. Id ei poſtera die venit in mentem , è lege Rupilia ſortiri dicas oportere. *Vide Budæum in prioribus.*

DICIS CAVSSA, & DICIS imo , *Varro libr.5.ling.Lat.* antiquas eſſe locutiones ſcribit , deductas ab eadem origine qua verbum diço. Atque hinc coniicit Hotomanus DICIS caſum à recto DEX declinatum, vt ſit DEX dicis, à DICO, vt iudex iudicis à iudico, & index indicis , ab indico. Nam ſi iuncto verbo index , auctore Varrone, dicitur is, qui ius dicit: veriſimile eſt voce ſimplici ſimiliter eum, qui dicit dicem , appellatum. Quin cum manipuli Caſtrenſes eidem dicerentur dices, perſpicuum eſt dex fuiſſe ſingularis numeri, vt iudex, index, Soſipater dicis nomen indeclinabile eſſe vult: vt affatim, ſponte, nequam, ergo & huiuſmodi, Dicis cauſſa autem nihil aliud eſt , quàm leuiter, defunctoriè , & vtcunque Græcis *ἀφοσιώσεως χάριν, vt vſurpauit Modeſtin. l.13. D. de excuſ. tut. vel ἕσιν ἀφοσιώσασθαι*, tractúmque eſt, *vt vult Turnebus*, ab his, quæ vt religione defungamur, vtcunque facimus , cùm ſimulata olim in ea pro veris haberentur, & qualiacunque fere pro optimis dicarentur : vúltque dictum, tanquam dicationis cauſſa. Qui igitur ad dolum tegendum colore quæſito, magis quàm ex animo aliquid agit , quo ſe feciſſe dicere poſſit , quod factum nollet, quíque apud Iuriſconſ. luſoriè, perfuſoriè , tranſlatitiè , defunctoriè munere fungi , aut quid agere dicitur, is apud vetuſtiores, DICIS imo, & DICIS cauſſa facere dicebatur. Illius exempla non ſuppetunt , huius plurima. *Varro eod. libr.* DICIS cauſſa, fiebant quædam, neque item facta, neque dicta ſemper. *Cicer. in Orat. pro Muræna.* Sed anne tu , dicis cauſſa, vindicaueris? *Et in Verrem*, Artagatho imperat vt aliquid illis, quorum argentum fuerat, nummorum dicis cauſſa daret. *Sic. l.1. D. ad Syll. Vlpian.* Excuſantur ſerui qui auxilium tulerunt ſine dolo malo : nam ſi finxerit quis

auxilium

Digitized by Google

auxilium ferre, vel dicis gratia tulit, nihil hoc commentum illi proderit. Dicis gratia ibi exponit Hotoman. propter eum qui aderat, ac dicere poterat ſeruum conatum eſſe ſuum dominum defendere. *Sic Gaius l. 4. D. Commod. & Plin. li. 37. cap. 2.* In Lexico B. Germani ad vrb. vertitur, id eſt, vt iuris ſolemnitas obſeruetur, νόμου χάριν, λόγου χάριν.

DICERE ſignificat adfirmare, *l. 18. ff. de ædilitio edicto.* Cæterùm, quod venditor dicit, vt commendet, accipiendum eſt, quod ad præſtationem adtinet, quanti neque dictum, neque promiſſum, *l. 1. D. de dolo malo. Cicer. 3. Offic.* Sin autem dictum non omne præſtandum eſt, quod dictum non eſt. Dicere, pro ſuadere, vel conſulere, *c. iam nunc. 28. q. 1.*

Dicere dotem, in antiquorum libris, eſt certis verbis, nulla interrogatione vel ſtipulatione præcedente, polliceri dotem: cuiuſmodi dictione has duntaxat perſonas, mulierem videlicet debitorémque eius, parentem item virilis ſexus obligari olim potuiſſe ſcribunt Vlpianus. *tit 6. Gaius lib. 2. c. 9.* quibus ſolis dotis dictionem tribui animaduertere eſt *l. fin. C. Theodoſ. de inceſt. nupt. Terent. Heautonti. act. 5. ſcena. 1.* Hinc dictio dotis, quæ à promiſſione ſeparatur, *l. fin. C. Theo. de dotibus Vlp. Inſt. ti. 6. & 11.* Promittere enim dotem, cum ſtipulatione eſt.

Dicere inofficioſum teſtamentum, eſt arguere & accuſare & allegare, quare exhæredari, præteririve non debuerit, *l. 3. D. de inoffic. teſt.* Item docere ſe immerentem, & ideo indignè præteritum, vel etiam exhæredatione ſummotum, *l. 5. eod. tit.* Pro eodem, dicere de inofficioſo, *apud Scæuol. l. 2. ff. eo.* Qui de inofficioſo vult dicere, licet negetur filius, &c. *Sic & alibi ſæpiſſimè.* Eodem modo.

Dicere ruptum, irritum, falſum teſtamentum, *l. 8. § ſi quis. D. de inoff. teſt. l. 5. D. de pet. hæred.*

Dicere ius, eſt, cùm iudex de iure & æquo faciendo ſententiam fert ac promulgat. Hinc dicere ſententiam exiſtimatur arbiter, cùm ea mente quid pronuntiat, vt ſecundùm id diſcedere litigatores à tota controuerſia velit, *vt tradit Paulus l. qualem. D. de recept.*

Dicere legem eſt conditionem in contractu apponere: nam lex contractus appellatur pactum in principali negotio appoſitum. *Vlpia. in l. quo tutela. 73. ff. de reg. iur.* Nec paciſcendo, nec legem dicendo, nec ſtipulando quiſquam alij cauere poteſt. *Sic in l. legem. C. de pact. l. 1. C. de pactis conuent.*

Dicere multam pro infligere, & irrogare, *l. 10. D. de iud. l. 10. D. de cuſtod. reo.* vide Multam dicere.

Dicere vindicias, pro dare & adiudicare, *l. 2. § initium. D. de origin. iur. & apud Liuium libr. 3.* Inuidiæ proximus, quòd in vrbe fuerat, cum iniuſtæ vindiciæ dicerentur. At *in tit. D. ſi menſ. falſ. mod. dix.* renunciare dicitur.

DICTVM & promiſſum in venditione ſeparantur. Dictum quod verbo tenus pronuntiatum eſt, nudóque ſermone finitur: Promiſſum verò & ad nullam pollicitationem, & ad ſponſionem pertinet, *l. 8. l. 19. § 1. D. de edict.*

DICTA FACTA, eleganti combinatione dicimus, ſignificantes omnem prorſus rem geſtam inter aliquos.

DICTIO dotis, vide Dicere dotem. Et Dictio teſtimonij, id eſt, ius dicendi teſtimonij: vt factio teſtamenti, quod ſuo loco exponitur: Terentius in Phormione:

Seruum hominem cauſſam orare leges
non ſinunt.
Neque teſtimonij dictio eſt:

DICTARE actionem, *Paulus in l. non diſtinguemus. § illud in principio. D. de recep. arbit.* eodem ſenſu, quo Terentius Impingere dicam, dixit. Idem, *in l. ſi ſeruus depoſitus. in fin. ff. de nox. actiõ.* Iudiciũ dictare vocat. *Tranquill.* Intendere formulam dixit: vulgò nuncupamus, Inſtituere actio-

rem. *Vlpian. l. 1. D. de edend.* Qua quiſque actione agere volet, eam edere debet, vt proinde ſciat reus, vtrum cedere, aut contendere vltrà debeat. Edere etiam eſt deſcribendi copiam facere, vel in libello complecti, & dare vel dictare. Eum quoque edere, Labeo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album, & demonſtrat quod dictaturus eſt, vel id dicendo quo vti velit. Porro dictata dicuntur, quæ alio præeunte verba ſcribi conſueuere: (Barbari pronunciare ad pennam dicunt) ita & quæ natura nobis excipientibus ſuggerit, dictare dicitur. Teſtis eſt Catanæus, doctiſſimus Grammaticus, qui dictare apud Plinium libr. Epiſt. 2. exponit, componere, ſuggerere: indicatque ex libr. 5. Epiſt. Senecæ colligi poſſe, quo differat à dicere. Tum dictata ſunt, inquit, quæ ludimagiſter de aliquo auctore pueris tradit intemperamenta, vt perdiſcant, eadémque ipſi pòſt paululum ita reddant: vt tradita ſunt: quod & Catanæus Cice. teſtimonio probat. Obſeruanda autem pulchra metaphora *apud Pompon. in l. 2. ff. de orig. iur. §. nouiſſimè.* Nam ſicut dictari cenſentur ea, quæ non noſtro affectu, ſed alio præeunte, verba ſcribimus: ita & quæ viciſſitudo rerum, volente Deo, ſuggerit, ea excidimus, & volentes, nolentes ſequimur, quia natura dictat. Apud Barbaros dictare rationem, facere computum dicitur. Dictare etiam dicitur teſtator quæ teſtamentario excipiente legat, *l. 93. D. de leg. 3. l. 9. §. 1. D. de hæred. inſtit.* Vnde dictante teſtatore legatum ſcribi dicitur, *l. 15. §. item Senatus. ad fin. D. de falſ. l. 2. 3. C. de his qui ſibi teſt. adſcribit.*

DICTATOR, *vt inquit Varro li. 4. de ling. Latin.* ſic dictus eſt, quòd à Conſule dicebatur, cuius dicto audientes omnes eſſent non enim à populo in comitiis: *(vt teſtantur Dionyſ. libr. 5. Plutarch. in Marcel. & Liuius lib. 9. 22. & 3.)* vt cæteri Magiſtratus: ſed à Conſule captatis auſpiciis nocte ac ſilentio dicebatur. Is etiam apud veteres magiſter populi dicebatur, *auctore Cicerone in li. de Fin.* Rectius, inquit, Magiſter populi (is enim eſt dictator) quam Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum, luxuriæ, auaritiæ, crudelitatis, magiſter fuit. *Item Seneca libri Epiſtol. 19. Epiſt. 119.* Præterea notat eum, quem nos dictatorem dicimus, & in hiſtoriis ita nominari legimus, apud antiquos Magiſtrum populi vocatum: hodiéque id extat in auguralibus libris: teſtimonium eſt, quòd qui ab illo nominatur, Magiſter equitum eſt. *Plutarch.* Dictator non à populo, aut à patribus creari poteſt: ſed alter Conſulum, quem vult Dictatorem, dicit, vnde quia ita dictus ſit, Dictator appellatur. Dionyſius autem Senatuſconſultum factum ſcribit, vt Conſules qui tum erant, magiſtratúſque reliqui ſe abdicarent, vnuſque vir, quem Senatus nominaret, populus ſciſceret, haud amplius quàm per ſex menſium ſpacium ſine prouocatione, & maiore quàm conſules poteſtate, imperaret. Cauſſam creandi Cicero *libro de Legibus* 3. ſic explicat: Aſt quando duellum grauius, diſcordiæue ciuiura poſcunt. Dictator eſto, ne amplius ſex menſes, niſi ſenatus creuerit: idem iuris quod duo Conſules teneto. Iſque aue ſiniſtra dictus, populi Magiſter eſto. Dionyſius eius imperium libr. 5. ſic exponit: Οὗτος πρῶτος ἐν ῥώμῃ μόναρχος ἀπεδείχθη πολέμου τε καὶ εἰρήνης καὶ παντὸς ἄλλου πράγματος αὐτοκράτωρ ὄνομα δ' αὐτῷ τίθεται δικτάτωρα, εἴτε διὰ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κελεύειν καὶ διατάττειν ὅ, τι θέλει, τάτε δίκαια καὶ τὰ καλὰ τοῖς ἄλλοις, ὡς αὐτῷ δοκῇ, &c. *Pompon. l. 2. §. 10. D. de origine iuris.* Populo deinde aucto, cum crebra orirentur bella, & quædam acriora à finitimis inferrentur: interdum re exigere placuit maioris poteſtatis magiſtratum conſtitui. Itaque Dictatores proditi ſunt, à quibus nec prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis animaduerſio data eſt. Hunc magiſtratum, quoniam ſummam poteſtatem habebat, non erat fas vltra

ſextum

ſextum menſem retinere. Præter ſuperiores cauſſas quibus Dictator creabatur, nimirum rei gerendæ & ſeditionis ſedandæ: inuenitur etiam creatus fuiſſe claui in peſtilentia figendi cauſſa: de quo *Liuius libr.* 6. commemorat: item comitiorum habendorum, *eodem auctore lib.* 7. *&* 9. Quæſtionis exercendæ, *vt apud eundem libr.* 9. Ludorum faciendorum, Senatus agendi, feriarum Latinarum: vt paſſim apud eundem legimus. Tantum autem illius erat imperium, vt eo creato magiſtratus omnes, præter Trib. pleb. imperio ſe abdicarent, *auctore Plutarch. in Fabio*, *& Polyb. lib.* 3. vbi etiam eum in hoc à Conſule differre ſcribit, apud Conſulem duodecim tantùm ſecures præcederent, hunc verò viginti quatuor: præterea illos neceſſe eſt multa referre ad Senatum: at huius ſummum liberúmque imperium. Duo verò eſſe dictatores non poterant, ac ne Dictator quidem ſine magiſtro equitum: *auctor Dionyſ. libr.* 5. *& Lucio libr.* 23. niſi fortaſſis tunc cum Minutij magiſtri equitum imperium cum Fabij Dictatoris ſumma poteſtate æquatum eſt, *vt refert Polyb. libr.* 3. Neque extra Romanum agrum, hoc eſt, Italiam dici poterat, *vt Liuius libr.* 27. *ſcribit*. Nonnunquam & Senatus populum rogari decernebat, vt quem vellet Dictatorem iuberet, qui deinde à Conſule diceretur. *cuius rei exemplum extat apud Liuium eodem libr.* Quin & L. Cornelius Sylla, Dictator à L. Valerio Flacco interrege dictus eſt, *auctore Appiano libr.* 1. *de bello ciuili*. Caium autem Iulium Cæſarem Senatus Dictatorem creauit, *vt Plutarchus in eius vita ſcribit*. At olim de patriciis Dictator creabatur, & id lege erat ſancitum: nec priùs de patriciis creari deſiit, quàm creari duo conſules patricii deſierunt. C. verò Marcus Rutilius primus de plebe Dictator dictus eſt à M. Popilio Lænate conſule plebeio, anno ab vrbe condita 390. Eadem lege erat ſancitum (*vt refert Plutarch. in Fabio*) ne Dictator equo poſſet vti, ídque vel ob eam cauſſam, quòd cùm plus ineſſe roboris in pedeſtribus copiis putaretur, propterea in legione permanere, nec locum deſerere deberet imperator: vel quod cùm ad alia omnia dictatoris eſſet ſingularis poteſtas, in hoc vno voluerunt eum pop. inferiorem videri. Id tamen petenti Fabio Max. à ſenatu conceſſum, contra veterem conſuetudinem, datúmque id hominis virtuti ac tempori.

DICTATVRA, munus illud Dictatoris.

DICTVÆ, ſunt columnæ eccleſiæ, in quibus imagines patrum in ſuo catalogo ponuntur: vel ſunt tabulæ, in quibus quid ſcribitur, vel pingitur.

DIDRAGMA, valet duos denarios, *Archid. c. magnum* 11. *q.* 1. Vel duas dragmas, ac teſte Budæo, tantum quantum ſeptem ſolidi noſtri turonici.

DIDVCERE eſt diuidere, & diſtinguere, *Inſt. de oblig.* quo verbo vtitur etiam Cæſar: Dimittendæ plures manus diducendíque erant milites.

DIENSES, Macedoniæ populi: *l. fin. ff. de cenſibus. Vide Plin. lib.* 4. *c.* 10.

DIES, nomen habet à Ioue, quem Græci δία vocant. Tradit enim Macrob. *lib.* 1. *Saturn. cap.* 15. Iouem eſſe lucis auctorem, vnde & Lucretium Salij in carminibus canunt, & Cretenſes δία τὴν ἡμέραν vocant. Ipſi quoque Romani Dieſpitrem appellant, id eſt, diei patrem. Atque hinc, *vt vult Varro libr.* 4. *de ling. Lat.* Dei dicti, qui inde & Dies & Dius & Diuus. Vnde ſub dio, diuo. Dies autem apud varias gentes variè accipiebatur. Nam apud Romanos, à media nocte ad mediam noctem ſequentem, finiebatur, *vt in l. more. ff. de fer.* More Romano (inquit Paulus) dies à media nocte incipit, & ſequentis noctis media parte finitur, Ita quicquid in iis vigintiquatuor horis, id eſt, duabus dimidiatis noctibus, & luce

media actum eſt, perinde eſt, quaſi quauis hora lucis actũ eſſet. Apud Ægyptios ſimilimodo obſeruatur. Apud Athenienſes tantum id tempus, quod ab occaſu ad occaſum eſt, dies habebatur. Nunc ab ortu ad occaſum ſolis, vulgò nuncupamus diem, more vetuſtiſſimo, quo dies primùm in duodecim horas eſt diuiſus. Vnde Chriſtus Seruator noſter, *Ioa.*11. Nonne, inquit, duodecim ſunt horæ diei. *Et Geneſ.* 1. Et diuiſit lucem à tenebris, appellauítque lucem diem. & tenebras noctem. *Quò reſpexit Proculus in l. hac verba. ff. de verborum ſignificatione.* Diſiunctiuum eſt (inquit) veluti cùm dicimus. AVT DIES, AVT NOX EST: quorum poſito altero, neceſſe eſt tolli alterum: item ſublato altero, poni alterum. *Et Claudius Saturninus in l. aut facta. ff. de pœnis.* Tempus (ait) diſcernit emanſorem à fugitiuo: & effractorem vel furem diurnum à nocturno. Dies præterea accipitur pro tempore interminato, idque fœminino genere. vt, Longa dies nihil non in aliam transfert faciem, vnde eſt iſta locutio: Promittis annua, bima, trima die, hoc eſt, tempore vnius, duorum, trium, annorum, dare decem? *Vlpianus in l. 3. ff. de annu. lega.* Dies igitur in iure Ciuili intelligendus ſecundum ſubiectam materiam. Nam cùm aliquid tractatur, quod aliam rationem in luce, aliam in tenebris habet, antiquiſſima & vulgaris diei appellatio retinenda eſt. Sin autem quæratur de continuo temporis ſucceſſu, ſequi oportet Romanam inſtitutionem, vt in materia præſcriptionum. Nam tempus ita noctu procedit, ac die, ad complendam vſucapionem. *Vlpianus in l. in vſucapionibus. Et l. ſequen. ff. de vſucapion.* Ideóque, inquit, qui hora ſexta diei Kalendarum Ianuariarum poſſidere cœperit, hora ſexta noctis pridie Kalendas Ianuarias implet Vſucapionem. At dies, ob commoditatem, à nocte diſtinguitur in duodecim horas, quotieſcunque de his rebus tractatur. ad quas neceſſaria eſt lux: vt ſi quis operas diurnas promiſerit. Non enim noctu eas præſtare tenetur, & ne quidem poteſt ſine alterna requie. Quamobrem magno errore adpellant hunc diem artificialem, credo propter horologium arte factum: alioquin accedit non minus ad naturam, quàm dies naturalis. Dixit enim Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli. & diuidant diem & noctem, *Geneſ.*1.

Dies quidam ſunt naturales, quidam ciuiles. Dies naturalis eſt tempus ab exoriente ſole ad ſolis occaſum, cuius contrarium eſt nox ab occaſu ad ſolis ortum. Dies verò ciuilis, tempus quod fit vno cœli circumactu, quo dies verus & nox continetur: vt cùm dicimus aliquem dies triginta tantùm vixiſſe: relinquitur enim etiam noctes intelligi. Nox enim *teſte Seruio* pars eſt diei: ſed diem dicimus à parte quam conſtat eſſe meliorem. Sic accipitur, *in d. l. more Romano,* qua de re vide Cenſorinum libr. 19. de die natali. Plinius lib. 2. c. 76. totam hanc rem his verbis explicat: Ipſum diẽ, inquit, alij aliter obſeruaure. Babylonij inter duos ſolis exortus: Athenienſes inter duos occaſus: Vmbri à meridie in meridiem: vulgus omne à luce ad tenebras, Sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere ciuilem. item Ægyptij, & Hipparchus, à media nocte in mediam. *Vide Macro. lib.* 1. *c.* 3. *& Gell. li.* 3. *cap.* 2.

Dies aut feſti ſunt, aut profeſti, aut interciſi. Feſti diis dicati ſunt: Profeſti hominibus, ob adminiſtrandam rem priuatam publicámque conceſſi. Interciſi deorum hominúmque communes ſunt. Feſtis inſunt ſacrificia, epulæ, ludi, feriæ: Profeſtis faſti, comitiales, comperendini, ſtati, præliares. Interciſi, in ſe, non in alia diuiduntur. Illorum enim dierum quibuſdam horis fas eſt, quibuſdam fas non eſt ius dicere, vt cùm hoſtiæ cæderentur. Hinc Ouid. in Faſt.

Nec toto perſtare die ſua iura putarit:

Qui

Qui iam faſtus erit , manè nefaſtus erat.

Faſti dies ſunt , quibus licet fari Prætori tria verba, Do, dico,addico.his contrarij ſunt nefaſti. Comitiales ſunt, quibus cum populo agi licet, & faſtis quidem lege agi poteſt , cum populo non poteſt : comitialibus vtrunque poteſt. Comperendini,quibus vadimonium licet dicere. Stati, qui iudicij cauſſa cum peregrino inſtituuntur. Præliares, quibus fas eſt res repetere,vel hoſtem laceſſere. *Ex Macrob.Sat.1.cap.15.*

Dies ATRI,dicebantur, quibus legiones educere, aut acies cum hoſtibus committere , vel quicquam reipub.agere religio non ſinit,*Alex. ab Alexand.lib.2.Genia.die.cap.5.*

Dies alia CERTA , alia INCERTA, Certa, cuius tempus certum, ac definitum eſt, vt Kalend. Iulij. Incerta,(*vt ait Paulus,l.ſi dies.ff. quando dies leg.ced.*) cuius tempus incertum eſt , vt , Cùm in ſua familia nupſerit, Cùm magiſtratum inierit. Sic *l.1.& l.75.ff.de cond.& demonſt.*vnde intelligimus hunc diem habere vim conditionis.

Dies alij CONTINVI appellantur, alij VTILES.Vtiles dicuntur à Græcis εἰσαγώγιμοι , qui faſti olim dicebantur, hoc eſt , quibus experiundi iuris ſui poteſtas eſt,*l.1.ff.de diuerſ. temp. præſcri.l.miles.§.quadam ff.de adult.l. in re.C.eod.*Continui verò ſunt συνάπτοι καὶ διηνεκεῖς , hoc eſt , non interrupti, ſed connexi , cohærentes, tam vtiles, quàm(vt ſic loquar)inutiles, *l. 2.D. de colluſ.deteg.l.24.D.ad Velleia. l. 31. D.de adul.l. 8. D. de his qui not.infa.l. 38.D.de excuſ.tut.*

Dies CRASSI , *apud Perſium,* qui clara lucidáque luce carent,craſſúmque & concretum habent cælum.

Dies CRETIONIS,præfinitus dicitur dies à teſtatore ſcripto hæredi ad adeundum hæreditatem.

Dies CVRIAE,*apud Cice.1. de Orat.* Tantáque eſſet in homine iucunditas,& tantus in iocando lepos,vt dies inter eos curiæ fuiſſe videretur conuiuium Tuſculani.Sunt qui pro ſenatus die ſumant , propter ea quæ præcedunt.*Turneb.tamen Aduerſ.lib.12. ca. 13.* Diem curiæ eo in loco ſumit pro die quo curiales rem diuinam in curia ſua faciebant: hilaritérque epulabantur : mœſtus enim & triſtis ſermo inde exulabat,& inauſpicatus infauſtúſque habebatur , & à re diuina alienus. Nec commodè dies Senatus ſignificari poſſe videtur , cùm proximè antecedat lepos, & quæ ſequuntur,ad eum , non ad triſtitiam ſuperioris ſermonis referenda ſint. *De ſacris autem Curialium ſic Dionyſ. libr.2.* Σλων θυόντων τοῖς ἱερεῦσιν αἱ φράτραι εἰς τὰς ἀπομερισθείσας αὐτοῖς θυσίας , καὶ συνειστιῶντο κατὰ τὰς ἑορτὰς ἐπὶ τῆς φρατριακῆς ἑστίας.ἐς ἐν τόδε γὰρ ἦν κατεσκευασμένον ἑκάστῃ φράτρᾳ,&c.Erat quoque apud Græcos epulãdi in curiis cõſuetudo,vt ex Athenæo conſtat, qui θιάσους , & δεῖπνα φρατρικὰ nominat.

Dies FATALIS , dies propriè is erat , quo niſi introduceretur in iudicium cauſſa appellationis , interire ſolebat,*l.2. C. de temp.appel.l. vlt.C. vbi ſenat.*Vocatur & dies temporalis, *l.32. C. de appel.* nec enim illius legis verba mutanda ſunt, *vt annotat Iac. Cuiacius Obſer.lib.12.cap.4.*nam ſic etiam ſumitur,*l.2.C.de tempor. appel.l. 63.C.Theod.de appel.l.vlt. C. Theo. de repar.appel.* quod & confirmant Baſilica,quæ d.l.32.ſic reddunt,διηρέσθω κατὰ τὴν κυρίαν ἡμερῶν προθεσμίαν. Erat autem(vt idem ſcribit) longè alia ratio olim dierum fatalium , & reparationis dandæ,quàm ſit hodie, *ex l.2. & vlt.C.de temp.appel.* nam duobus vel ſex menſibus exactis pro locorum interuallo poſt appellationem interpoſitam , vltimus erat fatalis , poſt quem lapſo litigatori intra menſes quatuor extra ordinem dabatur reparationis beneficium : ita vt eſſet etiam hic exactis quatuor menſibus, dies fatalis vltimus , poſt quem nulla ſpe relicta ſecundæ reparationis ſententiæ latæ neceſſariò obtemperandum erat , perinde atque ſi non

Digitized by Google

fuiſſet appellatum. & huic Iuri locus erat non tantùm in appellationum cauſſis, ſed etiam in omnibus cauſſis quæ ex reſcripto principis inſtituebantur, datis certis temporibus ad denunciandum, edendámque reſcriptum, *l.1.C.Theo.de temp.curſ.&c. Plura de his Cuiac.loco ſupra citato.*

Dies FERIATVS, quo feriæ aguntur, hoc eſt: quo à forenſibus negotiis vacatio datur, *l.2.ff.ſi quis in ius vocat.*

Dies LEGITIMI, id eſt, dilationes ordinariæ, *Budæo in prioribus.* Dies etiam legitimi dicebantur Aſco. Pediano viginti, qui dabantur ad accuſandum.

Dies INTERCALARIS, biſſextilis, *l.cùm Biſſextus.ff. de verb.ſign.* Vide Biſſextus.

Dies IVSTI dicuntur tempus faciendi iudicati, quod erat menſis vnius ex XII. Tab.ſiue 30. dierum. Ex conſtitutionibus verò Impp.eſt duorum menſium, *vt oſtenditur in l.2.C.Th.de vſur.rei iud.*

Dies QVINQVENNII, *apud Proculum in l.Attilicinus.ff. de pactis dotalibus,* pro quinto anno.

Dies SESSIONVM, quibus ſedet iudex pro tribunali, qui continuis etiam ſunt aduerſi, non tamen ſemper ſunt vtiles. nam ſæpè fit vti de ſeſſionum experiundi quis poteſtatem non habeat: contrà dies vtiles plerunque ſunt, quamuis ſeſſionum non ſint, vt putà ſi talis ſit res quæ de plano & feriato die poſſit expediri. *De his agitur in l.2.§.1.ff.quis ord. in bon.poſ. ſeru.& l.is qui. §.ſatisfactionis. ff. vt in poſſ.leg.* Seſſionum enim hoc in loco, non poſſeſſionum, vt habetur in Pandect. Floren. legi vult *Duar. libr.2.Diſpunct.cap.16 l.Cuiac.obſ.libr.2.c.18.*

Diei cuiuſque maior pars eſt ſeptem horarum primarum diei, *l.2. vbi Alciat.ff.de verb.ſig.* Vergilius autem dixit Diei meliorem partem eſſe, quæ meridiem antecedit.

Diem abire, *l.1.§.quod ſi in lite.ff.ſi quis in fraud.patro.*

Diem edere, apud Iuriſconſultos, pro publicè proſcribere, & indicare diem. Hinc *apud Cicer. lib.1. in Verrem,* Iſte verò non procraſtinat, locare incipit, non proſcripta atque edita die. ſic enim legendum, non edicta, edicta tamen adiectiuo vtitur *Liuius libr.45.* Senatus in triduum ſupplicationes decreuit, vt Latinæ edictę ſunt à Conſule in ante IV. & III. & pridie Id. Nouemb. vt in vulg. aut prodicta, *vt Lamb.legit.Ita enim Varro lib.5.*Prodixit diem, id eſt, denuntiauit. *& Cic.Pro domo.* Nec niſi prodicta die quis accuſetur.

Dies actionis exire dicitur, cùm finitur tempus, quo actio durat, *l.4.ff.ne quis eum, qui l.1.& 21.ff.quib.ex cau.maior.*

Diem cedere, aliud eſt quàm venire, *l.cedere diem.ff.de verb.ſign.* Cedere enim diem ſignificat incipere deberi pecuniam: venire diem, eſt eum diem veniſſe, quo pecunia peti poteſt.

in Diem differri, ſub conditione contrahi dicitur negotium, *l.2.§.item mandatum.ff.mandat.*

Diem procedere, *l.ſi plures.ff.de bon.poſſeſſ.* Diem proferre, eſt diem prorogare, *Vlp.in l.Labeo ait:& l.arbiter ita ſumptus.ff.ibidem.* Diem referre & proferre, *Papinianus tit.ff.de recep. arbit.l.33.ſeparat.* Arbiter ita ſumptus ex compromiſſo, vt & diem referre poſſit: hoc quidem facere poteſt: proferre autem, contradicentibus litigatoribus, non poteſt.

ex Die promitti dicitur, cùm ex die incipit obligatio: ad Diem, vt die illo finiatur, *l.44.D.de oblig.& act.*

Dies REPETITA, id eſt, vt vulgò dicimus, antidata, *l.2.D.de fid.inſtr.* & vide infrà in verb.Repetere.

DIFFAMARI, medium verbum, in bonam aliquando partem accipitur, *Auguſtinus de ciuitate Dei, lib.3.* Romanum imperium tam longè latéque non potuiſſet augeri, & tam grandi gloria diffamari. In malã verò partem frequentiùs reperitur vſurpatum, pro eo ferè, quod eſt infama-

infamare, ſiue id iure, ſiue iniuria fiat. Iure, cùm dicimus, actionem & ſententiam infamare. Iniuria, cùm ſceleratus aliquis dilacerat famam proximi, ductus ad hoc prauo quodam affectu, *ſicut in l. diffamari. C. de ingen. manum.* Nam diffamare, eſt per diuerſas partes famam diuulgare, vitiorum facta commemoratione. *Hieronymus*: Si Originem, inquit, nunquam ſecutus ſum, fruſtra infamare me cupitis. *Tacitus*: A Nerone probroſo carmine diffamatus, contumelias vltum ibat.

DIFFAMATVS quis dicatur *explicat Bartol. noſter. l. turpia.* D. *de leg.* 1.

DIFFAMATOR iniuſtus, delinquit, occidit hominem, furatur nomen, improbo lædit teſtimonio.

DIFFICILIS quæſtio dicitur, quando res probari non poteſt, & probatu difficilis eſt, *l. cùm hic ſtatus. §. ſi ambo. D. de donat. inter vir. & vxor.*

DIFFICILE dicitur quandoque, quod nullo modo fit, 2. *quæſt.* 6. *biduum. verſ. ſed aduerſus & gl. fi. de teſti. c. præſentium.* exponit, non de facili, id eſt, nullo modo. Adde quòd difficile interdum exponitur, rarò, *vt D. de legat.* 3. *l. Seio. & l. hæres meus. §. vxori.* Aliquando difficile ponitur pro nunquam, 1. *quæſtion.* 1. *ſi quis neque*, *&c.* principatus, *& ibi not.* Aliquando difficile exponitur, id eſt, laborioſum, *in Authent. Vt hi qui ob. ſe ha. per res mi. §. quoniam autem.* Aliquando vix, 67. *diſtinct. c. quantum liber. & ibi not.* Item qualiter difficile & facile intelligitur, *vide de hæred. inſtit. l. ſeruus.* Difficile, hoc eſt, periculoſum *Hoſtien. c. requiſiuit de ſponſalib.* Difficile autem & impoſſibile propemodum non diſtant, *Vlpian. famil. ercíſcund.* Si familiæ erciſcundæ, inquit, vel communi diuidundo iudicium agatur, & diuiſio tam difficilis ſit, vt penè impoſſibilis eſſe videatur. *Felin. in cap. 1. eccleſia S. Mariæ. extra conſtit. verſ. ſecundum notab. eſt.*

DIFFICVLTER facere, eſt quaſi non facere, *c. qui obligationes.* 23. *qu.* 2.

DIFFICVLTAS pro incommodatione, *apud Paul. in l. 2. §. ex his D. de verb. oblig.* Sed non facit, inquit, inutilem ſtipulationem difficultas præſtationis. Difficultas magna, ferè fortuito caſui æquiparatur, *l. non dubium in fi. D. de leg.* 3. Publicas difficultates, probi auctores accipiunt pro penuria rei nummariæ.

DIFFIDARE, eſt feidam, hoc eſt, bellum indicere, hoſtem declarare, *vt in voce Feida exponitur. Frider. lib. Feud.* 2. *tit.* 59. *§.* 4. Perpetua damnamus infamia, diffidamus, atque bannimus. *Sic apud Petrum de vineis lib. epiſt.* 3. *c.* 85. Penitus deneges opportunitatem, quam tecum ſoliti ſunt habere, & diffides eos tanquam inimicos noſtros & imperij. Ponitur etiam pro priuatas inimicitias denunciare, quemadmodum docetur in voce Feida, Notandum autem, populi Rom. inſtituto amicitias enuntiatas fuiſſe, & domo interdictas. *Sueton. in Claudio*: At ne tunc quidem vltrà progreſſus, quàm vt amicitiam ei renuntiaret, mandarétque domeſticis vltionem, ſi quid ſibi accideret. *Tacitus lib.* 5. Sed Cæſar miſſis ad Senatum literis, diſſeruit morem fuiſſe maioribus, quoties dirimerent amicitias, interdicere domo, cúmque finem gratiæ imponere. At Conradus III. Imperator, *in aurea bulla, c.* 18. iubet diffidationes priuatas fieri per triduum palàm ac teſtatè. Non licere, inquit, prætextu diffidationis quempiam inuadi per incendia, ſpolia, vel rapinas, niſi diffidatio per tres dies naturales ipſi diffidando perſonaliter, vel in loco ſuo habitare conſueuit, publicè fuerit intimata: poſſitque de intimatione eiuſmodi per teſtes idoneos fieri plena fides. Hinc

DIFFIDATIONEM vulgus vocat denunciationem hoſtibus factam, antè quàm committatur bellum, quæ non minus quàm trium

dierum tempus complecti debeat. *Vnde eſt tit. de diffidat. in Longobard. legib.*

DIFFINDI dies in XII. Tabulis dicebatur, cùm differri, & alium diem reiici iubebatur, *l. 2. §. ſi quis. D ſi quis cautio.* Nec tamen propriè idem omnino eſt differre & diffindere, ſed ex diffiſione ſequitur dilatio: idcirco nihil refert dixeris morbo ſontico differri diem, *vt l. quæſitum. D. de re iud.* an diffindi, vt loco præcitato. quo loco etiam Græci diffiſum iudicium, dilatum interpretantur, his verbis: τὸ δικαςήριον ὑπερτίθεται ἕως τῆς δικαζουσῶν ἢ τοῦ δικαςοῦ νοσοῦντος. Propriè autē diffindere diem, eſt diuidere, infringere, interrumpere iudicij diem, ſiue tempus illud, quo iudex, aut alteruter ex litigatoribus morbo ſontico laborat, demere numero dierum, quibus iudicium fieri, iudicióve ſiſti oportet. Varro vno loco: Æſtate diem meridie diuidere: quod eſt partem ſolido demere de die, alio diffindere: Si non diffinderem, inquit, meo inſiticio ſomno meridie. Et in elegantiſſimo quoque illo Horatij ſermone & Trebatii Iuriſconſulti:

Nihil hinc diffindere poſſum.

Id eſt, nihil quidquam deducere ex tua ſententia poſſum. *Vide Acronem in illum locum.* Hinc

DIFFISVS dies, id eſt, prolatus. *in l. 27. & l. 53. D. de recept. qui arb. Sic apud Vlpian. l. 2. §. 2. D. ſi quis caut.* vbi tamen Bud. idem & Hotom. Diffuſum legi volunt, vt ea forma dicatur dies diffuſus, qua vinum diffuſum, quod ex dolio in aliud vas transfunditur. *Hinc apud Agellium lib. 14. c. 4.*

DIFFISIONES, id eſt, prorogationes, & dilationes.

DIFFVNDVNTVR vina propriè, quæ poſteaquàm defæcata ſunt, in doliis conduntur, tranſuaſantúrque. *Iulianus l. cùm quæritur de leg. 3.* Nam ſi vina diffudiſſet, habiturus vſui. *Item Proculus de Tritic. vin. leg.* Cùm vinum, inquit, quod in amphoris, aut cadis diffuſum eſt.

DIFFVSA, in diuerſis diuiſiſque locis ſita, & conſtituta, & poſita. *l. decreto. 24. D. de admin. tut.* Quotiéſque vel diffuſa negotia ſunt, aut dignitas, vel ætas, aut valetudo tutoris id poſtulet. *Sic l. teſtamento. C. de excuſ. tut.* Sed propter latè diffuſum patrimonium, an tibi adiungi aliquos curatores oporteat. Id eſt, in diuerſis locis conſtitutum.

DIGESTA, libros 50. quibus omne ius vetus collectum eſt, adpellat Iuſtinianus A. qui omnes diſputationes, & deciſiones legitimas in ſe habent, *l. 2. Cod. de vet. iur. enucl.* Ea autem in ſeptem partes digeſſit. Horum methodum confirmat I. Droſæus in Methodo iuris vniuerſi. Equidem à methodo Q. Mutij, de qua M. Cicero in libris de Oratore, diſcedere non auſim, atque ita tradendum ius, ídque faciliùs adfirmo. Porrò quibus notis Digeſtorum libri ſignificarentur ex Euſtathio Græco interprete, in libr.: περὶ χρονικῶν διαςημάτων diſces. Is enim in hunc modum Digeſtorum loca præcidit, ὡς β τγ τῶν διγ τ. γ. vnde nec immeritò Iuriſconſultiſſimi noſtri temporis maiuſculo elemento D. Digeſtorum libros ſignificant. Rectè. Vulgus interpretum geminis ff. notat. Vnde autem error ille ridiculus dimanarit, docere nituntur. And. Alciatus lib. 3. Diſpun. ca. 16. & Iacob. Corraſius præceptor in Miſcellaneis.

DIGITVS, *Apud Iuriſconſultum in l. Lucius de ſeruit. ruſtic. præd.* Do concedóque tibi digitum aquæ. Modulus eſt aquarius ſiue fiſtula digitaria, per quem aquæ fluxus diuiduntur, perinde ac parietum prominentię per pedes diuidi ſolent, *l. ſi quando. D. ſi ſeruit. vendic.* Nebriſſ. ait. Digitus aquæ, ſextadecima pars pedis, vncia verò duodecima. Eſt autem pars minima agreſtium menſurarum. Inde vncia habet digitos tres, *vt eſt in libr. variar. act.*

Digitum tollere, *apud Ciceron. lib. 1. in Verrem*: Iſte verò non procraſtinat,

ſtat. locare incipit. non proſcripta atque ædita die, alieniſſimo tempore, ludis ipſis Romanis, foro ornato. itaque renunciat Rabonius illam deciſionem tutoribus, accurrunt tamen ad tempus tutores. digitum tollit Iunius patruus: iſti color immutatus eſt: vultus, oratio, mens denique excidit. quid ageret cœpit cogitare. Si res abiret ab eo mancipe, &c. Signum eſt aſſentientis & acceptantis locationem, quæ proponeretur. Solebant enim veteres templa deûm, via vrbis, vectigalia certo pretio propoſito, cuilibet de populo, qui modò antè prædibus & prædiis cauiſſet, publicè elocare: idque vt ex Cicer. lib. de legibus iudicare eſt, per Cenſores fiebat, qui deinde præfinito tempore locationis exacto, diligenter perſpicere ſolerent & rationem exigere, an vel templa ſarta tecta eſſent, vel viæ, ita, vti conuenerat, munitæ: quam etiam curam, iis impeditis, vel non electis, Conſules aut Pretores habuiſſe videntur, Qui igitur auctorem ſe locationis eſſe profiteretur, & hanc vel illam ædem tuendam ſuſcipere vellet, digitum tollebat, eáque manus ſignificatione conducere ſe & redimere id opus oſtendebat.

Digitum proferre, prouerbialiter dictum, *apud Cicer. in Orat. pro Cæcinna.* pro aliquid velle dicere vel agere. Denique, inquit Cic. nimia iſta quæ dominatur in ciuitate potentia, in hoc ſolo genere quieſcit: quid agat, quomodo aggrediatur iudicem, qua denique digitum proferat, non habet. *Vide Eraſmum in Chiliad.*

DIGNVS eſſe fundus, vel ſeruus 15. verbi gratia aureis dicitur, qui tot aureos valet, *l. 28. §. ſi ex decem. l. 31. §. ſi duo. D. de donat. inter virum & vxor. l. 19. 65. & 88. D. ad legem Falcid.*

Dignum, *in §. diſponat. in auth. de nup.* hoc eſt ſecundum leges.

DIGNITAS, honor eſt alicui propter merita ſpecialiter Principis, vel legis beneficio, impenſus. *Bart. l. 1. de dignit. lib. 12. C. vbi latè.*

Dignitatum autem ſpecies, recentiorum Imperatorum ætas quatuor videtur feciſſe. Alij enim ſunt perfectiſſimi, Clariſſimi alij, ſuperiores Spectabiles, ſupremi Illuſtres appellantur. Perfectiſſimatus prima dignitas erat, ad quam cuiuis, niſi qui ſordida conditione eſſet, aditus patebat, *vt ex li. C. 12. titul. 33. intelligitur.* Clariſſimatus autem dignitatem inferiorem ſpectabilitate fuiſſe Theodoſius *l. 5. De proxi. ſacr. lib. C. 10. demonſtrat.* Ii quoque in quos hanc clariſſimatus conferimus dignitatem, cum ſpectabilibus etiam habere ſeſe reuerentiam recognoſcant. Itaque clariſſimi à Spectabilibus diſtinguuntur, *l. vnic. C. de annon.* &c. Item vt ab illuſtribus, *in l. 1. C. vbi Senat. vel clariſſ.* Quicunque non illuſtri, *inquit Conſtantinus*, ſed clariſſima tantum dignitate præditus, &c. *itémque Nouella Conſt. 71.* Spectabiles porrò magiſtratus erant, vt Proconſules, Auguſtales, Comites Orientis, *ſicuti conſtat ex l. 32. C. de appell. & Nouell. Conſtit. 7. & 20. extremu.* Illuſtribus autem eos inferiores fuiſſe, Impp. d. l. 23. demonſtrant: vbi appellari à Spectabilium ſententiis ad illuſtres perſonas iubent. *quod idem ex l. 36. eiuſ. tit. cognoſcitur.* Hæc illuſtris nota maior nulla eſt. nam etſi Conſulares & Patricij ſuperiores eſſent illuſtribus, nulla tamen iis nota dignitatis attribuebatur. Itaque Iuſtinianus eos hoc modo ſignificat. Qui ſupra illuſtres ſunt, *vti conſtat ex l. 26. C. de vſur. & l. 36. C. de appell. & §. 9. de iniur.* Illuſtres autem eos fuiſſe qui ſententiæ in Senatu dicendæ ius haberent, *in l. vlt. D. de ſenat.* non Vlp. vt vult Duaren. Hotom. ſed Tribonianus tradit, Vlpiani enim tempore, *vt ex Lamprid. in Seuero & Vlpian. l. 100. D. de verb ſign. conſtat.* clariſſimi, & ſpecioſi ſiue ſpectabiles iidem dicebantur: & clariſſimi nomen etiam ad Senatores referebatur, *Vt conſtat ex l. fœmina. D. de ſenat.*

Dignitatis appellatione beneficia ſimplicia continentur: *c. fortè. de elect.*

DIGRESSVS Græcis παρέκβασις, à propoſito diſceſſio, *Alciato l. in bonæ. C. de pact.*

DIIVDICARE, eſt concordare. & (vt Barbari dicunt) accordare, & appunctare, *l. ſi oleum. D. de dolo mal. & apud Ciceronem in Tuſculana.*

DILACERARE, tranſlatè ſignificat, dilapidare, diſperdere, quod prodigorum propriè eſt, *l. 1. D. de curat. fur.*

DILAPIDARE, propriè lapides auferre eſt Iuriſconſultis pro prodigere, diſperdere, & decoquere vſurpat *in §. pen. l. verum. D. de minor.* cùm ait: Melior eſt cauſſa, ſecundum Pomponium, eius, qui accepit & dilapidauit, vel perdidit, ſcilicet pecuniam. A lapide ductum vult Hotom. in quo præcones qui auctione vendebant, ſtabant. Vnde prouerbium apud Cic. de lapide emptus.

DILARGIRI, eſt diuerſis dare.

DILATIO, eſt tempus, quod indulgetur actori, vel reo ad faciendum aliquid in re iudiciaria: voluerunt enim optimi legiſlatores dilationes, neque ipſius iudicis arbitrio prorſus, neque partium affectibus relinquere, paret in rub. de feriis. Siquidem homines ſecundum naturam corruptam ſunt faciles ad litigandum, *l. ſi vnus. §. & principaliter. D. de recept. arbitr.* Nihil autem humanæ ſocietati perniciofius eſt, quàm lites nimiùm differri, *l. quidam exiſtimarunt. D. ſi cert. petat.* Hinc Paulus, *in l. more Romano. D. de feriis & dilatio.* tam curiosè deſcribit diem, à media nocte ad mediam noctem, ne quid temporis perdatur ad expediendas lites. Aliàs Dilatio, eſt temporis in cauſſa prorogatio. Hoſtienſis in ſumma, qui eius genera recenſet, Suſtineri iudicium, *l. diuus Pius. § fi. D. de pet. hæred.* Differre iudicium: Expectare iudicium: Moram fieri cauſſæ, *l. ſi quis libertatem. D. eod. titul.* Impediri cauſſam. In tempus extrahere negotium. Oppo. Iudicium ſtatim explicare, *l. de bonis in princ. & §. ita demum. ff. de Carbo. edict.* non pœnæ feſtinatione ſed præueniendi periculi cauſſa properare licet, *l. ſi quis filio. §. quid tamen. D. de iniuſt. rupt. irrit. facto teſtam.*

DILATORIA exceptio eſt, quæ differt actionem, *Vlp. l. 2. D. de except. & præſcript.*

DILEMMA, argumentum vtrinque aduerſarium capiens, M. Fabio Quintiliano.

DILIGENS iuris Ciuilis, *l. 17. ff. de iur. patronat. Quintilian. Declamat. 262.*

DILIGENTIA culpæ opponitur, *vt liquet ex l. 68. de contrah. empt.* vbi diligentiam præſtare Proculus interpretatur vt culpa abſit. Verùm ex adiuncto verbo augetur, & intenditur vel minuitur eius ſignificatio diligentiæ. Interdum exacta, interdum ea, quam ſuis rebus quis adhibet, *l. 24. § ſi maritus. D. ſol. matr.* Diligentiæ exactæ meminit Paul. *lib. 1. Senten. tit. 4. Hotom.* Diligentiam triplicem deſcribit. Aut enim, inquit, infima eſt, aut mediocris, aut ſumma. Infimæ è regione reſpondet lata culpa: mediocri culpa leuis: ſummæ culpa leuiſſima. Vide culpa.

Diligentiæ pars eſt cauere damni infecti ædium nomine, quarum cuſtodia debetur, *l. 38. D. de action. empt.*

DILIGENTER aduerbium accipi debet pro ſubiecta materia, apud Corſetum in ſingul. in litera D.

DIMIDIAM operam præſtitiſſe intelligendus non eſt, qui à meridie ad occaſum opus facit, *arg. l. 2. D. de verb. ſignific.*

DIMINVERE, vel, *vt in Pandect. Florent.* deminuere, aliquando mutare ſignificat, *D. & Inſtitut. de capit. deminut.*

DIMINVTVM intelligitur, quod vſu captum eſt, *l. deperditum. D. de pet. hæred.*

Dimitti anni dicuntur. *l. 2. D. de minorib. ex lege Iulia & Papia*, cùm beneficio liberorum minoribus viginti quin-

eſt quinque annis ad honores obtinendos dimittebantur. nam minores xxv. ann. ad honores non admittebantur: ideóque qui habebant quinque liberos, anno xx. admittebantur, qui tres anno xxii.

DIMITTO, pro relinquo, ad vltimas voluntates pertinet, *Auth. de Eccleſ. tit. §. ſi quis vni ſanctorum.* Dimittere verbi latiſſimè patet ſignificatio. Dimittere etiam dicitur creditores qui ſatisfecit, & eis ſoluit, *l. 16. qui pot. in pign. hab. l. 38. D. de leg. 3. Sic l. ait Prætor. 10. D. quæ in fraud. cre.* Cæterùm ſi creditores dimiſit, & alios ſortitus: ſiquidem dimiſſis prioribus, quos fraudare voluit. Dimittere eſt mittere, *l. vt agenti, C. de curſu publico. libr. 12.* Dimittere eſt omnino liberare, & vt Galli loquuntur quittare & delibrare, *l. creditor. 15. 7. D. de diuerſ. reg. iur. antiqu.* Vnde Dimiſſos adpelles omnino abſolutos.

DIMITTENDI FORMVLAE IVDICII.

DIXIT, cùm iam ſatis fluxiſſet verborum. hanc ſibi neceſſitatem finiendæ orationis imponebant veteres: quod etiam ab vtraque parte ôratione conſumpta, vt in conſilium dimitterentur, Præco ſoleret pronuntiare, DIXERVNT, *Aſconius in 2. Verrinam*, Aut etiam hoc pacto, ACTVM EST, ILICET, quod à præcone pronuntiabant. At formula dimittendi Senatus, hæc eſt: NIHIL VOS MORAMVR P.C. I. Capitolin. in M. Ant. Philoſopho.

DIMISSVM accipere debemus militem caligatum, vel ſi quis alius vſque ad centurionem, vel præfectum cohortis, vel alæ, vel legionis dimiſſus eſt, *l. quod ait, D. de iis qui not. infam.*

DIMISSORIÆ literæ dicuntur, quæ vulgò dicuntur Apoſtoli. Dimiſſoriæ autem dictæ, quòd per eas cauſſa ad eum, qui appellatus eſt dimittitur, *l. dimiſſoriæ. 106. de verb. ſign. l. vnic. D. de libel. dimiſſ.*

DINVMMIVM appellatur vectigal à præſtationis qualitate, & modo, *l. vnic. C. de Alexandrinæ primat.*

DINVS Mugellanus ius Ciuile Bononiæ profeſſus eſt circiter ann. 1300. varios in ius Ciuile & regulas iuris Pontificij commentarios edidit, in quibus doctrinæ puritatem cum primis ſecutus videtur.

Διοικητής, moderator, gubernator. Sic apud Ciceronem qui procurat ionem, & quaſi diſpenſationem regiam ſuſcepit. *Cicero pro Rabirio Poſthumo:* At Diœcetes fuit regius, & quidem in cuſtodia etiam fuit regia, & vita eius oblata pœnæ eſt. *Ibidem*: Id autem facere non poterat, niſi diœcetes: hoc enim nomine vtitur, qui à rege eſſet conſtitutus. Vnde

DIOECETÆ ergaſticorum, *in l. 5. C. de epiſcop. iud. qui operariis præſunt.*

DIOECESES accipimus pro adminiſtrationibus multarum ſimul prouinciarum, quæ in vnum coactæ per præfectos prætorios, & eorum vicarios regebantur, *l. vnic. C. vt omn. iudices. l. 3. C. Theodoſ. de collatio. equorum.* veluti ſub Præfectoria Prætoriana Africæ Orientis quinque erant Diœceſes: Oriens, Ægyptus, Aſiana, Pontica, & Thracia.

Diœceſis aliquando ſignificat territorium, quandoque ciuitatem, *cap. ſacrorum. 63. diſt.* plerunque patriarcharum, *§. illud etiam. in auth. quomod. oport. Epiſcop.* Interdum diſtrictũ, *in rubric. C. de offic. præfect. prætor. Afr.* ſæpè pro diſtrictu alicuius ciuitatis ponitur, *& de hoc vide Fel. cap. Rodulphus. verſic. prima concluſio de reſcr. in antiq.* Diœceſis quæque dicitur, vt eſt Epiſcopus, *cap. cum pro vtilitate. 16. q. 1.*

DIOECESANVS dicitur qui habet domicilium in diœceſi, *gloſſ. in c. ſtatutum. §. multu de reſcriptis libr. 6.* & vide Barto. in conſ. incip. ciuitati Camerini.

Diœceſani locorum, ſunt Epiſcopi,

& eorum ſuperiores, *cl. vnic. de ſuppl. negl. prælat.* Archiepiſcopus tamen non eſt diœceſanus, ſed epiſcopus, *c. in apib. 7. q. 1.*

DIPLOMATA aliàs ſunt, quas literas patentes appellamus, à principali ſigillo authenticas: quæ cùm aliis, tum plerunque curſoribus dabantur, vt liceret eis vti equis diſpoſitis, & vehiculis publicis, *l. continuus. §. cùm ita. ff. de verb. oblig. l. eos qui. §. vlt. D. ad leg. Cornel. de falſ.* Vel falſo diplomate, *inquit Modeſtinus.* vias commeauit. *Plutarch. in Galba. Tertullian. in apologetico. Plin. epiſt. pen. lib. 10.* A Plauto in Captiuis Syngraphum appellatur.

Diplomata aliàs appellantur chartulæ complicatæ, & lino traiectæ, obſignatæque, quales à Romano Pontifice datas, vulgò Bullas dicunt: Latinè codicillos vocamus. Dicuntur & literæ magiſtratuum, quibus alicunde exeundi poteſtas datur, *l. 27. §. 2. D. de falſ. Cicero ad Attic.* De diplomate admiraris, quaſi neſcio cuius te flagitij inſimularem. Ego autem, quia ſcripſeras te proficiſci cogitare (etenim audieram nemini aliter dicere) eo te habere cenſebam, & quia pueris diploma ſumpſeras. Id eſt, literas à magiſtratu aliquo, quibus tibi ac pueris M. & Q. Ciceronum filiis ex Italia diſcedendi poteſtas daretur. Ducitur autem diploma ἀπὸ τοῦ διπλῶσαι, id eſt, duplicari. Vnde codicillaris poteſtas quæ à principe confertur datis diplomatibus vel codicillis, *l. adminiſtrantes. in princ. D. de excuſ. tut.* Adminiſtrantes, inquit Hermogenianus, res principum, ex indulgentia eorum, licèt citra codicillos, à tutela, itémque cura tempore adminiſtrationis delata, excuſantur.

DIRECTVM variè accipitur: propriè tamen in iure, id eſt quod ſimplex eſt, atque ita per ſe conſtans, vt aliunde non adiuuetur: ſicque obliquo opponitur & ita directa verba, quæ & ciuilia, & imperatiua dicuntur, quibus recta hæreditas, legatum, libertas relinquitur, *l. 2. C. commu. de leg. l. 10. C. de manu. teſta.* His aduerſantur Verba precaria, quæ & inflexa dicuntur, & precatiuè, non imperatiuè concipiuntur. Hinc Directa inſtitutio, & precaria opponuntur. *l. 19. D. de milit. teſta.* Hinc &

Directum, & per fideicommiſſum aduerſa ſunt, *l. 16. C. de fideicommiſſ.* Directa (*inquit Impe. §. 3. de ſing. reb. per fid.*) libertas tunc dari videtur, cùm non ab alio ſeruum manumitti rogat, ſed velut ex ſuo teſtamento libertatem ei competere vult. Fideicommiſſaria enim deflexiſſe videtur, à teſtatore ad legatarium, & à legatario in libertum. *Sicque ſumuntur, l. 12. ff ſi quis omiſſ. cauſ. l. 40. D. de manum. teſt. & alibi.* Et, Directæ ſubſtitutiones *l. 5. C. de impub.*

Directa actio dicitur, quæ ex directo iure, & lege ipſa, qua comparatus eſt contractus, ex quo agitur, datur. Ciuilis autem accipitur, & Prætoriæ opponitur. *l. 26. §. item ſi ex pluribus & §. ſi is quem. D. de noxal.* Ergo Directæ actiones intelliguntur, quæ ex negocio principaliter competunt: vnde & principales appellantur, *l. 17. §. 1. D. commod.* quarum ſcilicet formulam is qui agit, directò ac ſimpliciter ex verbis legis vſurpare poteſt. Sic

Directò vindicare, *l. 55. C. de donat. inter virum.*

Directò actionem concipere, *l. 45. D. ſolu. matr.*

Directò agi cum eo, cum quo, vel cuius iuſſu negotium contractum eſt cum alio, id eſt, rectà, non de peculio, *l. 3. §. ſi filiofam. ff. commod. l. fi. D. pro ſocio.*

Directum iudicium, *l. 3. §. ibidem, & l. 27. D. ad exhib.* ratione præparatoriæ actionis dicitur, & ſignificat principale iudicium, veluti rei vindicationem, ad quam, re exhibita, gradus fieri ſolet.

Directa iudicia, ſeu recta, contrariis opponũtur, *l. 18. §. poſſunt. ff. comm.*

Directum dominium ſignificatur, cùm profertur abſolutè, *l. 1. §. primò ff. ſi*

ff. ſi ager vectig. vel emphy. cum ibidem not. l. ſi mater §. eadem. de except. rei iud. l. minor. §. 1. de euict.

DIRECTARII, vide ſuprà Derectarij.

DIRIMERE, propriè componere, eſt inter ſe concertantes. Iuriſcoſſ. pro diſſoluere., ſeparare, vſurpant. *Paul. de repud. l. 1.* Dirimitur matrimonium morte, diuortio, captiuitate.

DISCEDERE à perſona, id eſt, immutare perſonam. *Modeſtin. de vſufr. l. Titio.* Vſusfructus inutiliter legari intelligitur, in id tempus videlicet collatus, quo à perſona ſua diſcedere incipit.

Diſcedere in diuerſa, eſt in Senatu diuerſa cenſere.

Diſcedere à conſuetudine Ciceroni, in deſuetudinem abire Iuriſconſ.

DISCESSIO fiebat cùm duabus dictis ſententiis, is magiſtratus, qui Senatum coegerat, Patres conſcriptos iubebat ſurgere, & in hanc, aut in illam ſententiam tranſire, his verbis: Quæ hæc ſentitis, ite in hanc partem: qui alia omnia in illam. Hinc facere diſceſſionem apud Cicer. *lib. 1. Epiſt. ad Lentul.* Intendere cœpit antè ſe oportere diſceſſionem facere, quàm Conſules. *Sic Philip. 4. & 5. Suetonius in Tiberio, capit. 31.*

DISCEPTARE, frequẽtatiuum eſt à Diſcepio, is, ire. Siquidem actionum remediis, quibus homines inter ſe diſceptant apud iudicem, vnuſquiſque ius ſuum retinet, velut ſæpè ab aliquo diſtinctum. Inde ſeparari lites, pulchra metaphora dicuntur, hoc eſt, dirimi, tolli è medio, tribuendo vnicuique quod ſuum eſt, ex Iuſtitiæ præſcripto.

Diſceptare, idem re ipſa ſignificat quod diſputare, hoc eſt, agitare aliquam rem in omnem partem, quo magis tandem verum cognoſcatur, *l. cùm clericis. C. de epiſcop. & cleric.* Diſceptare etiam pro arbitrari, iudicare, *cap. forus. extr. de verbor. ſign.* Inde

DISCEPTATOR, qui litem & controuerſiam dirimit & componit, iudex vel arbiter. *Cicer. in Parti.* Nam aut auſculator eſt modò qui audit: aut diſceptator, id eſt, rei, ſententiæque moderator. *Vlpia. l. 3. §. 1. D. de arbitr.* Quoniam non deberent decipi, qui eum quaſi virum bonum diſceptatorem inter ſe elegerunt. Hinc

DISCEPTATIO, contentio, controuerſia, *l. Neſennius. D. de negot. geſt. & Cicer. 2. de diuin.* Cum quibus omnis ferè nobis diſceptatio, contentióque eſt.

DISCIDIVM, & Diſſidium pro diuortio, & repudio, *l. 8. ff. de cap. & poſtlim. l. 11. §. fin. D. de adult. & apud Martialem, lib. 10. Epigram.*

DISCIPLINA publica, *l. 1. D. de offic. præf. præto.* & Communis, *l. 8. D. de re milit. & militaris, l. penultim. D. de feriis.* & Caſtrorum, *l. 19. §. filius. D. de captiuis.* & Spectaculorum, *l. 1. §. quoties. D. de offic. præfect. vrb.* Diſciplinæ traditus ſeruus, *l. 78. D. de legat. 3.* qui datus eſt inſtituendus. Diſciplina Papiæ eſt rerum quarumcunque ſcientia, *Archidiac. 1. diſtinctio. cap. conſuetudo. in verbo, Diſciplina.*

DISCIPVLI quales ſunt in ſcholis inſtituti, tales ſunt poſtea magiſtratus, tales iudices, tales cauſſidici. Nunquam igitur rectè ius exercetur in foro, niſi rectè tradatur in ſcholis, id eſt, certa & compendioſa ratione.

DISCRETIO, differentia, *l. fin. in princ. C. de ſacroſan. eccle.*

DISCRETVM, diſtinctum, *l. diſcretis. C. qui teſta. fac. poſſ.*

DISCVS, orbis argenteus. Diſci duo apud Iuriſc. *tit. Depoſiti. l. 26. §. fi.* Iulius Pollux dicit eſſe vas latum ad portandas carnes aptum.

DISCVTERE matrimonium, *apud Paulum in l. 2. de dona. int. vir. & uxor.* pro diſturbare, diſſoluere.

DISCVSSO periculo, pro ſublato, *apud Papinian. in l. nihil D. de naut. fæn.*

DISCVSSORES ſunt veluti cognitores, & diſceptatores rationum fiſcalium ab aliis tractatarum, *rub. de diſcuſſ. lib. 10. C. vide Caſſiod. lib. 4. Variarum.* Diſcuſſor, inſpector, λογοθέτης. *in Nouell. Valentiniani. tit. de ind. reliq.* Hinc

DISCVSSIO, inſpectio, *l. 3. C. de diſcuſſ. & apud Firmicum, li. 4. Matheſ. cap. 13.*

DISSERTIONES, diuiſiones patrimoniorum inter conſortes, *Feſto libro 4.* ſed vide, num legendum potiùs Diſortione, vt conſortioni opponatur.

DISIVNCTI in iure Ciuili appellantur, qui re, non verbis coniuncti ſunt: id eſt, quibus ſeparatim res eadem legata eſt. Hinc

DISIVNCTIM legatum relictum, quod duobus ſeparatim & diuerſis rationibus relictum eſt, *§. ſi eadem res Inſtit. de legat. l. vnic. C. de cad. toll. l. 1. §. interdum. D. de iure accreſc.* veluti, Titio Dauum do lego: Mæuio Dauum do lego. Atque hoc reconiunctio vocatur, *l. 89. D. de legat. 3.* Qui enim re coniungit, verborum quidem & linguæ ſono disiungit: mente verò atque intelligentia coniungit, quoniam vnius eiuſdémque rei communionem inter illos inducit.

DISIVNCTIVO modo, ſeu diſiunctim relinqui dicitur, quod ſub alternatione relinquitur, *l. 25 ff. quando dies leg. ced.*

Diſiunctiua conditio, quæ ſub diſiunctione concipitur, *l. 63. D. de verb. ſignif.*

DISIVNCTIVVM eſt, veluti cùm dicimus: Aut dies eſt, aut nox: quorum poſito altero; neceſſe eſt tolli alterum: item ſublato altero, neceſſe eſt poni alterum, *l. 124. ff. de verb ſign.*

DISIVNCTIONEM appellabant veteres Iuriſcoll. quam interpretes noſtri alternatiuam, *l. coniunctionem. ff. de verb. ſign.*

DISIVNCTA, pro coniunctis ſæpè ponuntur, *l. 53. ff. de verb. ſign.*

DISORTIONES, *authore Feſto,* dicuntur diuiſiones patrimoniorum inter conſortes.

DISPENDIVM Varroni, quod in diſpendendo ſolet minus fieri.

DISPENSATOR ſeruus appellatur, qui familiæ rationes diſpenſat, peculiique adminiſtrationem habet, *l. 51. & 62. D. de ſolut. Nonius in verb. Æra. Quintil. lib. 6. cap. 4. Theophilus in §. recte. Inſtit. de mandat.* diſpenſatorem diffinit, οἰκέτην ὃς ἐγχειρίζεται τὰ δεσποτικὰ χρήματα. Diſpenſatores dictos, quibus pecuniarum adminiſtratio credita eſſet, ipſa nominis notatio arguit. quam ab antiquo pendendi æris modo, *Varro li. 4. ling. Lat. Pomp. & Iſidor. ducunt.* Ideóque qui principum pecunias curant, theſaurorúmque adminiſtrationem gerunt, *in Conſtitut.* Diſpenſatores appellantur, *l. 1. C. ſi aduerſ. fiſcum. & C. Theod. de his, qui cum diſpenſ. contrah.* Atque hinc deducuntur expenſa, ſiue diſpenſata, vel compenſata.

DISPENSATIO apud Pontificios (ſic à Specul. in tit. de Diſpenſationibus definitur) eſt iuris prouida relaxatio, ſeu neceſſitate penſata. Vel ſic: Eſt rigoris ius per eum, ad quem ſpectat, canonicè facta relaxatio, *cap. niſi rigor. 1. quæſt. 7.* καταχρηστικῶς plerunque accipitur pro iuris declaratione, *vt in cap. 1. Quinaualliſ extr. de iureiurand.* Io. Andr. ſignificare etiam ſcribit quandam communem menſurationem ad ſingula. *& vide Hoſtienſem in ſumma.*

DISPOSITIO eſt ordinatio, vulgatiſſimo ſignificatu, *c. licèt de præben. in 6.* Diſpoſitio aliàs elegantius, & verius accipitur in Conſtitutionibus, & in Notitia Imperij Romani, pro adminiſtratione, & cura, ni fallor. Diſpoſitionum ſcrinium, *l. 3. 4. & 11. C. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12.* Diſpoſitionum comes, *l. 8. C. eodem, in dicta l. 4.* emenda pro, primi, primam.

DISPVNGERE inſtrumenta

eſt, *inquit Vlp.* conferre data, & accepta, *l.56.ff. de verb.ſign. quæ ad quæſtionem l. 15. ff. de rebus auct.iud. poßid. pertinet.l.6. §.fi.D. de ſtatu. lib. Seneca lib.4. de Benefic.c.31.*

DISPVTARE, à dis, & puto, are, quaſi verborum agitatione prorſus purum facere. idem eſt propemodum, quod diſceptare. Diſputare rationem cum aliquo: quod & deputare rationem dicimus. *Plaut. in Aulul. dixit:* Æs petitur, putatur ratio cum argentario. Vbi diſputata eſt ratio cum argentario, etiam plus ipſius debet argentario. Diſputandum eſt ſobriè in vtramque partem, quaſi conferendo alicuius rei ſententias, *vt Marcellus in l.1. §. accuſationem. D. ad Senatuſconſult. Turpilian. Vlpian. in lib. 1. quæſitum eſt ff. quor. legato.*

DISPVTATIONEM fori accipit Pomponius, *in l.2.D.de orig. iur.* pro applicatione legum ad commoditatem reipublicæ, cuius negocia in foro tractari ſolent. Dicimus enim in foro diſputare, ſicut, Vti foro, Deſeruire foro. Diſputationes autem moderatè exercitij vice adhiberi debent, more veteris ſcholæ Socraticæ: Sic enim obſeruabatur, vt cùm alter dixiſſet quod vellet, alter contradiceret: modeſtè in hoc tantùm differentes, quo magis inueſtigaretur veritas & diuerſa ſimul collata, faciliùs intelligerentur. At Diſputatio Doctorum immodica quantum noceat, ex ipſo vſu forenſi colligere licet: cùm non ob aliam cauſſam lites ſiant immortales, quàm quòd quilibet cauſſidicus calumniæ ſuæ patrocinium facilè adſequitur ex repugnantibus eorum ſententiis. Vnde *Speculat. in titul. de excep. §. viſo quando except.* refert. Vbertum dicere ſolitum fuiſſe: Non eſt bonus aduocatus, qui patitur intra decem annos litem conteſtari cum tutore vel curatore. O impudens verbum!

DISQVISITIONEM vocabant antiqui iudicium per opiniones (vt nunc loquimur) cùm opinionem vel ſententiam omnes rogantur. *Buda. in l.poſter. de orig.iur.*

DISSIDIVM, vide ſuprà Diſcidium.

DISSIMVLARE, pro conniuere, *in l.diuus de offic. præſid.* aliter dixit Paulus, Diſſimulare de ſua conditione, *in l. 4. quibus ad libert. proclam.non lic.*

DISSIPARE ædificium, pro diſturbare & demoliri, *l.13. §.pen. D. de incen.ruina.*

DISSOLVTA negligentia, *l. 29.D.mand.* quæ aliàs ſupina, & lata, *Cicero* Diſſolutum hominem in re familiari vocat negligentem, & parùm circumſpectum, ſolicitúmque patremfamiliâs.

DISSOLVI nauis dicitur, cùm tabulæ refiguntur, & reſoluuntur, *l. 88.D.de leg. 3.l.83. §. ſacrum. D. de verbor. oblig.* Et Diſſolui ornamentum, *l.10. §.ſi maſſæ. D. quib. modis vſusfr.amit.*

DISSORS, diſſimilis ſortis, *Aug. in Grammat.*

DISTRAHERE, pro eo, quod eſt vendere, aut auctioni exponere, ſumitur ab Vlpian. *l.ſi vni. de transact.* Si vni, inquit, pluribúſve fundus fuerit diſtractus, *l ſi ita. D. de contrah. empt.* Origo vocabuli ex auctionibus nata eſt, in quibus res propriè diuendi & diſtrahi dicuntur, quia non vni addicuntur, ſed pluribus varia in loca res emptas aſportantibus, Hinc

Diſtrahere ſocietatem, *l. 63. D. pro ſocio. matrimonium, l.2.D. de diuort. negocium. l.4. §.is quoque. D. de oblig. & act.* pro diſſoluere, & tollere.

Diſtrahere controuerſias, hoc eſt, dirimere, & decidere. *Cicero pro Cæcinna:* Omnia iudicia, aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſſa reperta eſſe: Eodem verbo in eundem ſenſum vtitur. *Sueton. in Iulio, c.78.*

Diſtrahere rationes, id eſt, interuertere, conturbare, auertere. Hinc Actio diſtrahendis rationibus, quæ hæredibus dabatur ex lege XII. Tab.

Digitized by Google

contra tutores, finita tutela, in duplum, quiſin gerẽda tutela pecuniam pupillarem interceperant, vel quam aliam rem pupilli abſtulerant, auerterãt, ſubripuerant hac ferè formula: Quod ex rationibus tutelæ pupillo abeſt.

DISTRACTIO, interuerſio, conturbatio, cùm res pupilli auertitur, vel aufertur, *l. tutor. D. de liber. leg.* Ponitur & pro diuortio, *in Auth. de nupt. §. nuptias. & ibi in gl. D. de diuor. & repud. l. 2. & vide C. & D. de diſtr. pign. & C. de iure delib. l. 1.* vide ſuprà Deſtringere.

DISTRACTVS, apud Doctores, pro reſolutione cuiuſcunque contractus ponitur,

DISTRIBVERE, eſt ſuum cuique tribuere, *l. 1. D. famil. erciſc.*

DISTRIBVTIO quotidiana Pontificis ſignificat id, quod præſtatur his, qui horis incertis interſunt diuinis, *cap. 1. §. 1. de ætate & qual. in Clem. c. vnic. de cler. non reſid. lib. 6. & c. licèt vobis. de præb.*

DISTRIBVTIVA nomina, & eorum vim ponit Bart. *l. hoc articulo. ff. de hæred. inſt.*

DISTRICTVS, ſiue deſtrictio, coercendi poteſtas, ſiue iuriſdictio, quæ magiſtratui cum imperio mixto intra certæ regionis ac territorij fines conceditur. Siculus Flaccus: Regiones, inquit, dicimus, intra quarũ fines magiſtratibus ius dicendi coercendíque eſt libera poteſtas, *lib. feud. 1. tit. 5. §. 4.* Si quis feudum extra curtem detinuerit, & dominus diſtrictum habuerit, &c. *& lib. 2. tit. 54.* Qui allodium vendiderit, diſtrictum & iuriſdictionem Imperatoris vendere non præſumat. Fictum eſt nomen à diſtringendo, quod in Feudiſticis libris pro coërceo ſæpè ſumitur: *vt in capitul. Caroli Magni:* A miniſtris Reipub. diſtricti, ſex ſolidis componant. Interdum pro territorio vſurpatur. *Ant. Florent. hiſt. part. 3. tit. 20. cap. 8. §. 13.* Ciuitas Florentia triginta millia hominum in ſe continebat aptos ad arma, & diſtrictus eius ſeptuaginta millia.

DISCTRICTE pro prorſus, omninò, profectò, ſic ſe res habet, *l. 7. §. 5. ff. de minor.* aliquando ſignificat præcisè, præfractè, reſtrictè, religiosè, *l. 13. D. de procu.*

DITIO, à dito ducitur, ſignificat imperium, poteſtatem, *l. 2. §. capta. ff. de origine iuris.*

DIV ponitur pro biennio, *D. de re iud. l. fin. & D. locat. l. cùm domini.* Quandoque ponitur pro tribus menſib. *13. diſt. Lecta. in gl.* Aliquando pro decẽ. *Inſt. de lit. obl. § pen. & ff. qui & à qui. l. ſi cùm fideicommiſſarias. §. Ariſto.* Ponitur etiam aliis modis, vt ibi no. Aliquando pro triennio. *D. de vſuc. l. 1. & l. quamuis aduerſus.* Aliquando ponitur pro anno, *D. de ſucceſ. edicto. l. 1. §. largius. & §. quibus.* Aliquando momentum ſignificat. *C. de acqui. poſſ. l. 2.* Item quando diu fieri intelligatur, *vide extr. de elect. quia propter. & cap. offerri. de libell. obla.*

Diu Vlpianus interpretatur non minus decennio, *l. 16. §. Ariſto. D. de fideic. liber. l. 5. §. ſi ſeruus. D. de acq. poſſ.*

DIVTVRNVM tempus, & Diuturna poſſeſſio, ad decennium referuntur, idque vulgò obtinuit, *l. 1. D. de aqua, & aq. plu. arcen. l. 10. D. ſi ſeru. vend. Vide l. Diuturna. D. de leg. & Inſtit. de iure nat. §. ex non ſcripto.* Albericus hoc aliquanto contractius eſſe putat longo tempore tametſi videantur idem ſignificare tempus. *emanſor. l. 2. de re milit.*

DIVERSA illa dicuntur, quæ origine & corruptione ſunt diuerſa, *l. ſi mihi eodem tempore. de ſerui. ruſt. præd. l. ſi domus tua. de ſeruit. vrban. præd. Baldus in l. ex hoc iure. de iuſtit. & iur.*

DIVERSORIVM, à diuertendo, ſignificat ſtationem, in quam diuerſi generis merces adferuntur, *Accurſ. in l. 3. D. in quib. cauſ. pign. & recit.* Aliis locis accipitur pro hoſpitio mercenario, in quod nos recipimus, vi

vt ibi commoremur magis, quàm habitemus. *Cicero in Catone*: Commorandi enim natura diuerſorium, non habitandi dedit.

DIVERTERE, nuncium remittere, Dimittere matrimonium, Repudiare vxorem, Nuncium mittere, Matrimonium ſoluere, *l. ſi mulier*, *D. ſolu. matrimo.* Si mulier diuerteret, & iudicio de dote conteſtata reuerſa fuerit in matrimonium, &c. *Sic l. proſpexit*, D. *qui & à quib. manum.* Mulier quæ diuertit, omnes omninò ſeruos ſuos manumittere, vel alienare prohibetur. *& l. ſi cùm dotem. §. ſi maritus & §. ſeq. D. eo. tit.*

DIVORTISSE non videtur, quæ breui reuerſa eſt, *l. quicquid*, D. *de diuer. reg. iur.*

DIVORTIVM, diuerſitas mentium, vel quia in diuerſas partes itur, *l. inter diuortium. ff. de verb. ſignif. l. 2. ff. de diuort.* Eſt autem nomen generale, & de amicitia interrupta dicitur, & inter amantes diuortium eſt. denique animæ corporiſque diuortiũ Propriè tamen eſt, ſi vir & vxor ſeparentur. Repudium verò, ſi ſponſus à ſponſa dirimatur. Ergo in hoc, differunt, teſte Paulo, quòd repudiari etiam futurum matrimonium poteſt, non rectè autem ſponſa diuertiſſe dicitur. Confunduntur tamen hæc vocabula. Apud noſtros eſt duplex diuortium, aliud verum, aliud fictum, *l. vir mulieri ff. de donat. inter vir. & vxor.* Diuortium autem ſeu repudium, olim ex multis; atque non ita grauibus cauſſis fiebat, *vt eſt videre in l. conſenſu licit. C. de repud.* Hodie verò non niſi ex cauſſa adulterij diuortium permittitur, *Matthæi quinto. & capit. tertio, de adult. & ſtupro.* Quod & ſancti Epiſcopi, & iuſtiſſimi Cæſares intellexerunt etiam de caſibus criminum, quæ maiora ſunt, & habentur, minúſque tolerabilia maritis omnibus, quàm ſit omne adulterium, vt ſit homicida ſit, venefica, inſidiatrix vitæ mariti deprehenſa, furax, blaſphema in Deum, & perpetua irritatrix mariti, ac omninò implacabilis. Quemadmodum & inter alias cauſſas à Cæſaribus Chriſtianiſſimis enumerantur, præter adulterij crimen, homicidium, veneficium, falſarij crimen, ſepulchrorum effractura, ſacrilegium, latrocinium, plagiarij crimen, & huiuſmodi quædam alia, quæ adulterio vel æquiparantur, vel multùm excellunt in crimine. Verùm adulterij meminit Dominus exempli gratia, vt inde atrociora æſtimemus crimina. De quibus tamen Eccleſiæ iudicio ſtandum eſt magis, quàm proprio. Atque obiter notandum, primum diuortium factum fuiſſe, *vt ſcribit Tertull. in lib. de Monogamia*, ſexcentis ferè annis poſt vrbem conditam, à SP. quodam Caruilio, viro nobili, quia liberi ex vxore non gignerentur, corporis vitio: quod & retulit *Gellius lib. 4. c. 3.* quanquam pro ſexcentis, quingentis habeat corruptè.

DIVORTIA, *Iſidor. lib. 15. Etymo. ca. vltim.* ſunt flexus viarum, hoc eſt, viæ in diuerſa tendentes. Virg. lib. 9. Æneidos,

Obijciunt equites ſeſe ad diuortia nota.

id eſt, ad viarum flexus, *& Liuius l. 44.* Eadem diuerticula dici cœpta ſunt. Hinc Diuortia aquarum *apud Ciceron. libr. 2. Epiſt. ad Cælium.* Eſtque locus, vt ait Paulus, vnde aquæ duas in partes diuiſæ incipiunt defluere.

DIVES quis dicatur, ponit Bart. *in Auth. præterea. C. vnde vir. & vxor.* Diues non dicitur vxor propter dotem, *l. Lucius. §. idem reſpondit.* D. *ad municip.*

DIVIDERE ſententiam, *Aſconius*, Cùm aliquis in dicenda ſententia duas pluréſve res complectitur, ſi non omnes hæ res probantur: poſtulatur vt diuidat, id eſt, de ſingulis rebus referatur ſeorſum, quò pars vna, ſi viſum fuerit, repudietur, altera recepta. *Cic. pro Milone*: Diuiſa ſententia eſt, poſtulante neſcio quo (nihil enim neceſſe eſt, me omnium flagitia proferre) ſic reliqua auctoritas.

Digitized by Google

Senatus empta interceſſione ſublata eſt.

DIVIDVVM eſt, quod diuidi poteſt in partes aliquo effectu iuris ſeparatas. Indiuiduum eſt, quod diuidi non poteſt in partes, quolibet iuris effectu ſeparatas. Hæc deſcriptio deducitur à cauſſa finali, ſeu ab effectu diuiſionis. Nam verbum, Diuidere, in hac materia accipitur politicè & ciuiliter, vt negotiis hominum deſeruiat, ſcilicet, quoties occurrit quæſtio, vtrùm aliquid adquiri, vel retineri, vel alienari poſſit pro parte: an verò non niſi totius commercium admittat: ſiue quæratur de rebus corporalibus, ſiue de rebus incorporalibus, ſiue item de obligatione, vel actione, aut ſolutione diuidenda, vel non diuidenda. In his enim totum ius conſiſtit, & per conſequens totus effectus diuidui & indiuidui. *l. fina. ff. de leg. l. prima. D. de ſtatu hominum, iuncto tit. Inſtit. de reb. corporalib. & incorporalib. & vide l. ſtipulationes non diuiduntur. & l. 4 §. Cato. ff. de verb. oblig.* Diuiduum autem Romani legiſlatores ſignificare ſolent his aut ſimilibus verbis: Partium præſtationem accipere. *l. 2. in princ. ff. de ver. obl.* A ſingulis hæredibus diuiſim conſequi pro parte peti: admitti partis executione, *l. in executione. ff. eod. titul.* Pro parte adquiri: Pro parte retineri: Pro parte remitti, *l pro parte. ff. de ſeruitutibus. l. vnus ex ſociis. ff. de ſeru. præd. ruſt.* A communione decedere, ſcilicet rerum particularium, *vt in tit. ff. & C. communi diuid.* Familiam erciſcere, hoc eſt, hæreditatem diuidere, ſeu rerum vniuerſitatem, *vt in titulis, D. & C. famil erciſc.* Ad ſignificandum verò indiuiduum has appellationes accommodant Iuriſconſulti: Partium præſtationem non recipere: Niſi totum detur ſtipulationi ſatis non fieri: In ſolidum teneri, *l. 2. in princ. & §. 1. de verborum obliga.* Ab omnibus hæredibus committi pœnam: In ſolidum peccari, *vt in l. ead. §. Cat. D. eo. tit.* Diuiſum non præſtari: In ſolidum agi, Totum dari, *d. l. in executione.* Ex his, atque id genus aliis appellationibus intelligi poteſt, quomodo in hac materia ſit accipiendum diuiduum & indiuiduum: nempe quod diuidi poteſt, vel diuidi non poteſt in partes iuris effectus ſeparatas.

DIVISIO eſt vel totius in partes, vel generis in ſpecies fiſſio, vt res, cuius eſt quæſtio, faciliùs atque certiùs intelligatur. Diuiſionem, *ait Accurſius §. 1. Inſtit. de obliga.* eſſe innumerabilis materiæ breuem compoſitionem.

Diuiſio ſingulorum ciuium quî accipi debeat, *diſces ex l. ciuitatibus. 122. D. de legib. 1.*

DIVI IVRIS COSS. appellantur Imperatores, qui poſt obitum in deos relati erant, ea ἀποθεώσεως ſolennitate, quam *Herodianus libr. 3.* deſcribit: poſtquam & templa eis conſtrui, ac ſacerdotes & ſodales creari, & ludi fieri, omnéſque diui honores decerni ſolebant, *vt ex Tacito Sueton. Spartiano, Capitolino videri poteſt.* Papias verò ſcribit eò diuos vocari, quòd ſint quaſi cœleſtes: quam verbi notationem admittere, & pium, & Chriſtianum magis eſt. Nam qui iuſtitiam colunt, diui rectè appellantur.

DIVI FRATRES ſæpius memorati à Iuriſcoſſ. quàm huic referri debeat, dicuntur M. Anton. Philoſophus & Ælius Verus, primíque duo Auguſti appellati, & Feſtis conſularibus ſic inſcripti ſunt, *auctore Spartiano, in Ælio Vero & vide Anton. Auguſt. lib. ſing. de excuſ. ſuper § præterea.* Diuinos autem honores ſibi cùm vindicarent Imperatores, eò factum eſt, vt diuinæ domus & conſtitutiones, Cæſarum domus & conſtitutiones appellentur, vt & alia multa.

DIVINVM ius, quòd ad DEI cultum pertinet. Hinc nuptias diuini iuris, communicationem definit Modeſtinus, *l. 1. D. de ritu nupt.* quòd vir & vxor eorundem ſacrorum participes eſſent. *l. 4. C. de crimi. expil. hæred.* & Iuriſprudentia diuinarum rerum

rum ſcientia definitur, *l.* 10. *D. de iuſtit. & iure.* Diuini iuris etiam eſſe dicuntur res ſacræ & religioſæ, *l.* 1. *D. d. rerum diuiſio.* Sic Diuinas res interpretatur Vlpian. *l.* 1. *D. de interdict.* Qua definitio à Gotthis interpolata eſt *apud Gaium, lib. Inſtit.* 2. *tit.* 1.

DIVINATIO, iudicium eſt, quo duo pluréſve, qui ſe præponi in accuſando volunt: de accuſatione ſibi deferenda contendunt. Ex eo autem deductum nomen exiſtimat Hotomanus, quòd cùm in hoc iudicio iudices non de præterito, ſed de futuro ſtatuant, vter ſit rectius accuſaturus (quod totum opinabile eſt, coniecturáque nititur) diuinare dicantur, eorúmque iudicium, opinabilis diuinatio, *Vlpian. l.* 15. *D. de accuſat.* Atque hoc in publicis iudiciis: nam in popularibus Prætor eligebat idoneiorem, *vt loquitur Paulus in l.* 2. *ff. de popul. act. Vide Fab. lib* 3. *cap.* 10. *& lib.* 7. *c.* 4. *Gellium lib.* 2. *c.* 4.

DIXI. Moris fuit, *vt ait Aſconius*, cùm ſatis viſum eſſet fluxiſſe verborum, hanc ſibi neceſſitatem finiendæ orationis imponere, vt dicerent ad vltimum, DIXI. quod etiam ab vtraque parte, oratione conſumpta, vt in conſilium dimitterentur, præco ſoleret pronunciare, DIXERVNT. Sic legendum non prætor, ſed præco, *ex Fabio Quintiliano. lib.* 11. *Inſtitut. Orat.*

DO, DICO, ADDICO. His tribus verbis vniuerſa iuriſdictio Prętoris continebatur, quod & Ouidius lib. 2. Faſtorum expreſſit:

Ille nefaſtus erit per quem tria verba ſilentur.
Faſtus erit, per quem lege licebit agi.

Varro lib. 5. de ling. Lati. Dies Faſti, per quos Prætoribus omnia verba ſine piaculo licet fari: contrarij horum nefaſti: per quos dies nefas fari Prætorem, Do, dico, addico. itaque non poteſt agi: neceſſe eſt enim, aliquo eorũ vti verbo, cum lege quid peragitur. Dabat enim iudices, recuperatores, arbitros, iudicia, actiones, exceptiones, poſſeſſionem. Dicebat ius, multam viam in vindiciarum litibus. Addicebat in ceſſionibus, bonis controuerſis, in vindiciis, *vt rectè ex Hygeno. M. Cic. &* T. *Varrone collegit Hotomanus.*

DO, id eſt, datum pronuncio, *c. ſi.* 22. *q.* 5.

DO, LEGO, *in l.* 1. *ff. ad l. Falc. & l. Stichum. D. de ſtat. lib.* Nihil aliud ſignificant, quàm lego.

DOCTORES legum Magiſtros appellari ſcribit *A. Alciat. & de Doctoribus pulchra ſcitúque digna prodidit Ioan. Andr. in procem. lib.* 6. *Decret.*

DODRANS, duæ partes è tribus cum duodecima valet vncias nouem, *vt Theophilus ſcribit, §. hæredita. Inſti. de hæred. inſtit. Varro lib.* 4. *de ling. Lat.* Dodrans ab vncia dempto quadrante.

DOGAS, veteres gloſſæ exponunt [illegible]: quod quidem dogarum nomen à Græcis raptum videtur, quibus δόχαι, vel δοχεῖα, ſunt quæ capacitati alicui parata ſunt, & capacitates ipſæ, vel menſuræ: *vt in Aureliano Vopiſci*: Facta eſt ratio dogæ cuparum, nauium, & operum. Doga non vas, ſed capacitatem ſignificat, atque videtur eſſe vas, cui nomen ſimile lingua vernacula Butticulam habemus.

ΔΟΓΜΑ *in l.* 2. *ad D. SC. Velleian.* Decretum, & Senatuſconſultum ſignificat, pro quo Modeſtinus, in *l.* ἐὰν δ' ὑο. D. *de excuſ.* ψήφισμα dixit.

DOLABRVM, inſtrumentum, per quod ignis vel damma in tignis recepta quaſi dolando abraditur, ne progrediatur, *l.* 3. *ff. de offic. præfect. vigil.* Hinc præfectus vigilum cum dolabris errare dicebatur, ad diruendas & demoliendas domos, vt ruina aliquarum incendium reprimatur.

DOLARE, *in l. ferri, ff. de verb. ſign.* verbum fabrorum lignariorum, cùm ligna aſpera complanant.

DOLIVM, cuiuſuis materiæ vas, reíque cuiuſlibet capax, quod tandiu vaſis vinariis connumeratur, quandiu vinum habet. *l.* 206. *ff. de verb. ſignif.*

Idem l.26. ff. de inſtr. vel inſtru. Dolia fictilia, item plumbea, quibus terra adgeſta eſt, & in his viridiaria poſita, ædium eſſe Labeo & Trebatius putant. Et Procul. *l. 15. ff. de tritic. & vin.* dolia in vaſis vinariis non eſſe, ex Trebatij ſententia fatetur. *Vlp. l.3. ff. eod.* In doliis non puto verum, vt vino legato, & dolia debeantur, maximè ſi depreſſa in cella vinaria fuerint, aut ea ſint, quæ per magnitudinem difficile mouentur.

DOLARIVM, non locus vbi dolia, ſed vas ipſum ampliſſimum & capaciſſimum: *apud Gaium l.35. §. pen. ff. de contrah. empt.* Et

DOLIARE vinum, *l.1. §. fin. ff. de pericul. & commod. rei vendi.* quod adhuc in doliis eſt, & nouum eſt, ad diſcrimen vini diffuſi, *vt ſcribit Turneb. argu. l.15. ff. de tritic. vin. & ol.* Patet autem *ex l.3. §.1. & l. cui vinum.6. & l. vino.14. & d.l. 15. & l. ſeq. eius tractatus* conſeruari vina ſolita in doliis, quæ poſtea diffunderentur, hoc eſt, transfunderētur in amphoras, cados, vrnales. Vini Doliaris vendendi legem *Cato in lib. de Re ruſt. c.1.8.* exponit: Vinum de dolio appellat. *Cic. in Bruto:* Num igitur qui hoc ſentiat, ſi is potare velit, de dolio ſibi hauriendum putet? appellat & vinum de cupa, *vt in Piſonem:* Panis & vinum à propola, & de cupa. Notandum autem à Plauto vocari annum doliarem, id eſt, ſuffarcinatam & præpinguem, tumidámque & obeſam credo de ventre doliorum tumidiore.

DOLON, *in l. 53. §. 1. ff. ad leg. Aquil. vt à Beroaldo, & G. Budæo emendatum eſt,* flagellum ſignificat, *Seruio interprete,* intra cuius virgam latet pugio: aut ſecundum Varronem, ingens contus cum ferro breuiſſimo. Sic dictus ἀπὸ τοῦ δόλου, id eſt, à fallendo: quòd decipiat ferro, cùm ſpeciem habeat ligni. Vtitur etiam hac voce Vlpia. *l.1. ff. ſi quadr.* nec enim legendum, dolore, vt antehac, ſed dolone. *Sueton. in Claudio, cap. 13.* Reperti & equeſtri ordinis duo in publico, cum dolone, ac venatorio cultro. *Heſychius:* Δόλωνες, ait, ξιφίδια ἐν ξύλοις ἀποκεκρυμμένα.

DOLVS malus ratio eſt vafra, decipiens alium, alio nomine vacans. Dolum autem malum ex XII. Tabul. deſcendiſſe Ælius in Eunuch. admonuit. Gallus Aquilius *apud M. Ciceronem 3. Offic.* dolum ſic diffiniebat: Cùm aliud agitur, aliud ſimulatur. quam Galli definitionem Sulpitius probat, *vt apparet ex l.1. D. de dol. mal. & l.7. §. ſed ſi fraudandi. D. de pact. & Paul. lib.1. Senten.* Hæc tamen à Labeone reprehenditur, vt referunt Tribonianus, & collegæ *l. 1. D. de dolo.* Sed hanc Triboniani, non Labeonis reprehenſionem eſſe, quidam *in d.l.1.* obſeruarunt. Quod verum eſt. Nam Aquilij definitio Pauli temporibus obtinebat, *vt patet ex tit. 8. lib.1. Sentent.* Sed quia Triboniani definitio inter Doctores obtinet, ipſum audiamus: Dolus malus, eſt omnis calliditas, fallacia, machinatio, ad circumueniendum, fallendum, decipiendum alterum adhibita, *l.1. §. dolum malum. D. de dol. mal.* Quam definitionem excutiamus. Pro genere ponitur. Calliditas, ſicut & fallacia, & machinatio. Et aliquando ipſa res in ſe dolum habet, *l. ſi quis cùm aliter. D. de verb. obl.* Seruij definitio ob hoc duntaxat Triboniano non ſatisfecit, quia ſimulationem poſuit loco generis, cùm aliud ſimulatur, & aliud agitur: quæ porrò ſpecies eſt doli mali, non genus. Siquidem poteſt & ſine quauis ſimulatione id agi, vt quis circumueniatur, *d.l.1. §. dolum malum.* Ergo rectius per calliditatem, & fallaciam definiri putauit, *l. iuriſgentium §. dolo malo. D. de pact.* Sequitur in definitione. Ad decipiendum alterum, Atque hæc eſt differentia doli mali propriiſſima, per quam diſtat à culpa. Quoties enim ad hoc deſtinatur calliditas, vt alter deceptus lædatur contra ius, toties eſt dolus malus verè admiſſus. Ideóque ſcribit Vlpianus *in l. 1 in princip. ff. de dolo malo:* Qui aliis obfuerint calliditate quadam Imponitur autem alteri occultè, hoc eſt,

Digitized

eſt. ita vt non intelligat malitiam lædentis, & ne quidem aliquantò poſt acceptum damnum, duobus modis. Aliàs enim verborum adulationibus expeditur dolus, & tunc appellatur fallacia. Varroni à fundo: alias verò factorum technis, quam machinatioem vocant. Vtrumque procedit ex recondita corrupti animi malitia, aduerſus ſimpliciores, nihilque mali ſuſpicantes, lucri turpis gratia. Quo circa Vlpianus, Ne vel illis, ait militia ſua ſit lucroſa, vel iſtis ſimplicitas damnoſa. Experimur enim quotidie, hominem homini lupum eſſe. Quò igitur occultior eſt calliditas lædendi, hoc pernicioſior eſt dolus, nempe quòd nullum eſt execrabilius malum, quàm quod ſub aſpectu latet. Id enim cum prouideri non poſſit, facilem habet nocendi ſucceſſum. Et hinc apparet primum, quàm eleganter Lab. dixerit, Fallacia, machinatio: deinde quàm inutilis ſit Interpretis diſtinctio inter dolum verum, & dolum præſumptum. Nam omnis calliditas, ad lædendum alterum contra ius adhibibita, eſt verè dolus malus. Et omnis dolus malus eſt præſumptus, quia non niſi præſumptione & indiciis probari poteſt. *d. l. 1. §. dolum malum. l. dolum. C. de dolo malo.* Quamóbrem Iuriſconſulti promiſcuè vti ſolent his verbis. Dolo facere videtur. & Dolus eſt, *l. ſi procuratorem ff. mandati.* Dolo autem, *inquit Vlpianus,* facere videtur. *Et l. dolus eſt. ibidem,* Dolus eſt, ait, ſi quis nolit perſequi, quod perſequi poteſt. Simili leuitate diſputant, vtrùm dolus ſit crimen: cùm vtrinque non poſſint inficiari, dolum eſſe fontem omnium planè criminum: imò ſine quo crimen cenſeri non ſoleat, *l. 1. C. ad l. Corn. de ſicar.* Ideóque Iuriſconſ. dolum malum appellant crimen, *l. 1. ff. de fideiu. tut. l. item exigit. ff. de dol. mal. l. 1. §. planè ſi ex dolo. ff. de tutel. & rationib. diſtrah. l. omne crimen. in princ. ff. de re milit.*

Dolus malus, fallacia, & fraus coniungi ſolent, *l. 45. & 51. ff. pro ſocio. l. 48. D. de diuerſ. regu. iur.* Et Dolus callidum conſilium dicitur, *l. 7. §. prætor ait. ff. de publ. & machinatio. l. 36. de verb. obl.*

Dolus alius bonus, alius malus. Dolum bonum veteres pro ſolertia dicebant, maximè ſi aduerſus hoſtem, latronémve qui machinaretur. *l. 1. §. non fuit ff. de dolo.* Hinc illud Virgilij 2. Æneid.

Dolus an virtus, quis in hoſte requirat?

Auguſt. Epiſt. 29. Sic Baſilius in Prouerbia, quandam ait eſſe κερδαλέαν, καὶ ἐπαινετὴν πανουργίαν. Hinc Lucretius Poeta teſtatur dolum bonum eſſe, quo à medentibus falluntur ægri, non autem decipiuntur, Vnde & Feſtus: Doli inquit, vocabulo nunc tantùm in malis vtimur: apud antiquos autem in bonis vtebantur: hinc etiam dicimus. Sine dolo malo: nimirum quia ſoleat dici & bonus. Hinc & illud Sophoclis:

—τὰ γὰρ δόλῳ τοι μὴ δικαίῳ κτήματ᾽
οὐχ᾽ σώζεται.

DOLVS MALVS ABERIT, ABFVERIT, verba generaliter comprehendunt omnem dolum, quicuncunque in rem aliquam admiſſus eſt: *ita Vlpianus l. hæc verba. 69. ff. de verbo. ſignif.*

DOLI CLAVSVLA, pars ſtipulationis, qua dolum abeſſe comprehendimus, *l. 22. 53. 119. 121. ff. de verb. oblig.* Appellatur & illa, quæ actioni de peculio adiicitur. *l. 6. ff. de peculio.*

Dolus & fraus an differant, fruſtrà quæritur, cùm extent apertæ ſanctiones, *l. hæc verba, cui rei. ff. de verborum ſignif. l. fraudis interpretatio. ff. de regul. iur.* Quicquid enim non eſt ex bona fide, id neceſſariò venit ex mala fide. Mala autem fides eſt dolus & fraus, *l. ſi ex dolo. C. de reſcind. vend.* Sunt tamen qui hoc modo diſtinguant: Dolum fieri, alterum circumueniendi cauſſa: Fraudem propriè dici, etiamſi decipiendi conſilium nõ adfuerit: ſed is qui deceptus

eſt, à ſeipſo, vel ex euentu fraudatus ſit. Dolum item in faciendo, fraudem in verbis dicunt, à φράζειν, quod eſt loqui. *Alciat. de verb.ſign.* Dolum etiam clàm, fraudem palàm committi volunt. *§. dolo. l. iuriſgentium ff. de pactis.*

Doli mali ſpecies ſunt: Calumnia, Præuaricatio, Tergiuerſatio, Cauillatio. Calumniari, eſt falſa crimina intendere: Præuaricari, vera abſcondere. Tergiuerſari, in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere, *l. in princip. Et §. 1. ff. ad S.C. Turpillian. l. 1. ff. de præuaricato. l. ſi caluitur in princip. ff. de verbor. ſignificat.* Cauillari, eſt falſis diſputationibus imponere, Iulianus, Fa, inquit, eſt natura cauillationis, quam Græci σωρίτην appellant, vt ab euidenter veris, per breuiſſimas mutationes, diſputatio ad ea, quæ euidenter falſa ſunt, perducatur, *l. ea. eſt natura. ff. de reg. iur. Exemplum eſt in l. qui quadraginta, in prin. ff. ad l. Falc.*

Dolus malus ſæpè procedit ad aliquod maleficium nominatum, veluti furtum, homicidium, periurium, falſum. Aliquando producit factum criminoſum, quod tamen ſpeciali nomine non eſt ſignificatum: & ideò dicitur Stellionatus. Vt extant tit. de criminibus nominatis: & probatur *l. 1. de Stelliona.* Plerunque verò dolus affert læſionem, nullo tamen facto, quod criminaliter accuſari poſſit, ſicut in commerciis hominum, aliiſque modis fieri ſolet. Et tunc retinet doli appellationem, *vt in tit. ff. dol. mal. & de dol. mal. & met. exceptione.*

Doli mali effectus ſunt: I. Omnis dolus malus legitimis probatus indiciis, eſt famoſus, vel ſaltem quaſi infamiam apud bonos viros irrogat, *l. 1. ff. de his, qui notan. infam.* De dolo, ait Iulianus, & fraude ſuo nomine damnatus, pactúſve erit, *l. penultim. C. de interdict. matri. inter pupill. & tutor.* Et ſic accipienda eſt lex. 2. D. de crim. ſtelliona. II. Contractus bonæ fidei per dolum præcedentem, ipſo iure vitiatur, *l. & eleganter in prin. ff. de dolo mal. l. bona fides. ff. depoſit.* Stricti verò iuris per exceptionem reſcinditur, *l. penultim. C. de inutilibus.* III. Dolus malus facit ceſſare quodcunque priuilegium, *l. 2. §. verba itaque ff. ad S. C. Velleian.* Fraus enim nemini debet patrocinari, imò punienda eſt, *l. verum eſt. §. tempus autem. ff. pro ſocio l. transactione. C. de tranſact.* IIII. Nullum mali genus eſt, quod maiorem humanæ ſocietati peſtem inferat, quàm dolus malus. *Cicero lib. Officior.* 1. Semper autem, inquit, in fide, quid ſenſeris, non quid dixeris, cogitandum. *Et paulò poſt*: Cùm autem duob. modis, id eſt, aut vi, aut fraude fiat iniuria: fraus quaſi vulpeculæ, vis leonis videtur. Vtrunque alieniſſimum ab homine, ſed fraus odio digna maiore. Totius iniuſtitiæ nulla capitalior eſt, quàm eorum, qui tum, cùm maximè fallunt, id agunt, vt viri boni eſſe videantur.

Dolus præteritus, dolus ante litem conteſtatam admiſſus, *l. nec vllum. §. is autem. qui l. ſed etſi lege. §. etiamſi ante. ff. de petitio. hæredit.* Dolus compenſatur dolo, *l. ex hoc edicto. ff. de eo, per quem fact.* Hoc verum eſſe intellige, cùm in delicto neutra pars excedit. Sed tum verior eſt illa. Qui delinquit prior, maius delictum admittit.

DOLI CAPACES, Pontificio iure cenſentur ſeptenni maiores: noſtro iure, maſculi decem annos, ac ſex menſes nati: fœminæ, quibus ad nouem ætatis annos ſemeſtre acceſſit, *l. impub. ff. de fur. l. 1. & ibi per glo. ſi. C. de donat. l. pupill. ff. de nou. cum ſimi.*

DOMVS vnicuique æſtimari debet, vbi ſedes & tabulas habet, rerúmque ſuarum conſtitutionem fecit, *l. 203. ff. de verborum ſignification.* In domo autem aliàs domicilium habemus, aliàs habitationem ſine domicilio. Rurſus ſimplex habitatio, aliquando eſt momentanea, nonnunquam cum tractu temporis, *vt ſtudiorum cauſſa. l. lex Cornelia. §. domum. ff. de iniur.* ſic etiam ſumitur domus nomen, ſcilicet pro quouis loco, in

quo

quo quis habitat, ſiue proprio, ſiue alieno, *vt & l.8.in fin.l.22.ff. de adulte. l.1.§.domum. ff. de alea luſu.* Domus quandoque familia eſt, & agnatio, vt apud Paulum, tota domus, pro gente vna tota, *l.vltim. de offic. Præfil.* per *μετωνυμίας*, tanquam continens pro contento ponitur, vt accipiatur pro his, qui vnà habitant. *Alciat.de verb. ſignific.l.159.l.17.ff.de teſtibus.* Veruntamen Domum non dici, quæ adhuc contecta non ſit, plerique ſenſerunt, *l.1.§. deinde de dona. vt ſuprà dictum eſt.* Negat Cicero.in Orat. pro domo ſua, quicquam ſanctius, quicquam omni religione munitius, quàm ſit domus vniuſcuiuſque ciuium, & quæ ſequuntur. Paulum *in l. ſed & ſiu. de in ius voca.* arbitror ad hunc Ciceronis locum reſpexiſſe, vbi Tamen, inquit, de domo ſua nemo extrahi debet: quia, *vt Gaius eo.tit.dixit, in l.plerique.* domus tutiſſimum cuique refugium atque receptaculum ſit. Proinde qui domum alienam ingreditur inuito habitatore, vim inferre videtur.

Domo instructa, ſupellectilem legatam, non etiam vina accipimus, quia domus vinis instructa intelligi non poteſt: *auctor Pompon.l.ſi ita teſtamento. de fund.inſtru.*

Domo legata quid contineatur, *pete ex l.91.§.pen.& ſi.ff.de leg.3.*

DOMESTICI, *in rubri. & l.1. & 2.C.de demonſt. & protecto. libr.* 10 dicebantur, vt vult Suidas, *οἱ κατὰ Ρωμαίους οἰκειακοὶ στρατιῶται* qui domi, non in acie, protegendi lateris ſacri ſolicitudinem patiuntur: *& quod ait l.3.C.Th. de domeſt.* familiarius militant, & ſunt domeſtici procuratores. Sed fuere tamen ex iis alij pedites, alij equites, *l.vlt C. de demonſt. & procur.* De iis ſic Caſſiodorus in formulis: Inter protectores & domeſticos ſacrā purpurā adoraturus accedat. *quod & conſtituitur l.1.C.eod.* tum vt in ſalutādis etiam & oſculandis vicariis pr æf. prætorio, ac multò magis præſidibus admittebantur. At qui in acie protegere latus Principis ſolebant, Protectores dicebantur, de quibus ſuo loco.

Domeſticorum tum equitum, tum peditum ſchola erat, cui Comites præerant viri illuſtres, à quibus domeſtici regebantur. *Marcellino l. 21. & 26. Trebellius Pollio in Numeriano.*

Domeſticus ſcholarum, *Niceph. lib.7.hiſtor.eccleſ.cap. 18. Zonar. tomo 3.Annal.*

Δομέστικος μέγας, in aula Conſtantinopolitana. *vt docet Guliel. Tyrienſis Pontifex lib. belli ſacri, cap. 5.de Alexio loquen.* Hic à domino Nicephoro, qui tunc in ſceptris agens principabatur, plurimùm honoratus. & Megadomeſtici dignitate (quem nos maiorem Seneſchallum appellare conſueuimus) fungitur officio.

DOMESTICA furta vocantur, quæ ſerui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij his apud quos degunt, ſubripiunt, *l. reſpiciendum.ff. de pœnis.*

Domeſticus teſtis, vbi quis ipſe ſeſe laudat, quaſi domi teſtem habeat, non aliunde adductum. Huic autem teſtium generi quàm minima fides haberi ſolet, ac legibus ceu ſuſpecti reiiciuntur. De teſt. Paulus ait, teſtes, quos accuſator de domo produxerit, interrogari non placuit *Imp.l.2.eod. tit.* Etiam, inquiunt, iure ciuili domeſtici teſtimonij fides improbatur. *Eraſ. in Chiliadibus* indicat Ciceronem alibi domeſticos teſtes appellaſſe, propinqua cognatione iunctos, parentes, liberos, fratres, patruos, ſoceros, generos, &c. *l.2.C. de teſtibus, & l.4. ff.eod.*

Domeſticum funus, familiare, *l.2.ff. de in ius voca.l.4 ff.ſi quis caut.*

DOMICILIVM, eſt domus poſſeſſio in ea ciuitate, in qua ciuis cenſetur, & ſæpiùs commoratur, *ff. ad municip.per totum.* Atque Domicilium ibi quis habere intelligitur, vbi larem, rerúmque ac fortunarum ſummam quis conſtituit, vnde ruſſus non ſit diſceſſurus, ſi nihil auocet, & vnde dum profectus eſt, peregrinari videtur. *l.7.C. de incol. libr.10. Sic interpretabimur in l. 19. §. 1. & l. 50.*

Digitized by Google

ad finem.ff.de iudic. Planè ſola domus poſſeſſio, quæ in aliena ciuitate comparatur domicilium non facit, *l.* 17. *§.ſola.ff.ad municipalem.* Sed nec domicilium quis ibi habere intelligitur, vbi ſtudiorum cauſſa habitat, niſi, decem annis tranſactis, eo loco ſibi ſedes conſtituerit, *l.* 5. *§. domum.ff.de iniuriis.l.2.C.de incol.lib.*10. Ergo Alfenus, *l.*203*.ff.de verbo.ſignificatio.* ſcribit. Domum eam vnicuique noſtrûm debere exiſtimari, vbi quiſque ſedes & tabulas haberet, ſuarúmque rerum conſtitutionem feciſſet. *Item Cicero pro Archia* : At domicilium Romæ non habuit, is qui tot annis ante ciuitatem datam ſedem omnium rerum ac fortunarum ſuarum Romæ collocàuit. Iſque incola dicitur, à Græcis *πάροικος.*

Domicilium ibi videtur miles habere, vbi meret, ſi nihil in patria poſſideat. *l.23.in fin.ff.ad munic.*

Domicilium in vrbe retinent Senatores, etiamſi vbicunque morandi poteſtatem impetrauerint, *l.22.§.ſenatores ff.ad munic.*

Domicilium amiſſi mariti ſequitur vidua, quæ ſe aliis nuptiis non iunxit, *d.l.22.*

Domicilium & in domo propria, & conducta habere poſſumus, *l.* 5.*§. domum.ff.de iniur.*

Domicilium ferre, *d.l.22.§.municipes.* eſt conſtituere, & transferre. At non nuda conteſtatione, ſed re, & facto transfertur, *l.20.ff.ad municip.*

DOMINATIO, *in l. fin. C.de cenſoribus.& peræquat.lib.*11. pro dominio. Verùm ne ſub ſpecie litis dominationes ſemel conſtitutæ turbentur, ſex menſium ſpatium cenſemus debere ſeruari, intra quod is, qui putat rem ſibi probabili ratione competere, debitas exerceat actiones. *Sic l.* 78*.in fin.ff.de acqui.hæredi. Item apud Feſtum* : Regalia exta appellantur, quæ potentibus inſperatum honorem pollicentur: priuatis & humilibus hæreditates, filiofamiliæ donationem. De eo enim hoc vult intelligi, qui ius patriæ poteſtatis exit, ſuique dominij & iuris efficitur. Sumitur & pro patria poteſtate, 64.*ff.de cond. indeb.*

DOMINIVM, eſt ius de re corporali perfectè diſponendi, aut vindicandi pro arbitrio, niſi lex, vel conuentio prohibeat, Apello auctore. Ab effectu. Nam duo ſunt effectus dominij: videlicet diſponere, ac vendicaare, *l.in rem actio.ff.de rei vend. l.ſi quis vt.§.differentia ff.de acqu.poſſeſſ. Vide Alciatum. l. traditionibus. C. de pact.* Atque hoc vnum eſt quo differt vſusfructus à ſolido dominio: tametſi Cicero ludens ad Curium ſcribat, id cuiuſque eſſe proprium, quo quiſque vtitur ac fruitur. Vſus enim in vſufructu eſt, non abuſus. At verò vſusfructus pars eſt dominij, *vt ait Paulus l.* 3*.ff.de vſufr.*

Dominium diuiditur in directum & vtile, *l.1.in fin.ſi ager vectig. vel emphyt. pet.* item in proprietatem, & vſumfructum, *l.4.de vſufruct. l. qui vſumfruct. de verb.oblig.* Sed & aliàs in iure inueniri dominij ſpecies indicat Alciatus in Parergis. Quoddam enim dominium eſt κατ' ἐλπίδα, id eſt, in ſpe, vt cùm *in l.ſuis, de lib.& poſthu.* filiusfamiliàs rerum paternarum dominus vocatur: vnde & ſui hæredes dicuntur, tanquam ſibi ipſis ſuccedant: erant enim viuente quoque patre quodam modo domini. Aliud eſt dominium, quod κατὰ πρόληψιν, id eſt, per anticipationem dicere poſſumus: vt cùm mulier rei ſuæ in dotem traditæ domina dicitur, *l. in rebus.C. de iur.dot.* Aliud eſt dominium, quod vidua habet, quam maritus relictis liberis decedens, in teſtamento iuſſit eſſe dominam vſufructuariam adminiſtratricem (dominium enim illud εἰκονικὸν, id eſt, imaginarium eſt) eam ſolùm in domo præeminentiam conſecuta, quam viuente marito, habebat: ideóque ad alimenta tantùm contrahitur: eſt igitur & hoc dominium ἐσχηματισμένον. Aliud eſt, quod ſummum ſeu maius dominium vocãt: quædam ſcilicet maieſtas, cuius obſeruationem fœderati ſupremo Principi,

Digitized by Google

cipi, vel reip. debent, *l. non dubito. de capt. & poſtl. reu.* Effectus autem maioris dominij, qui non pauci referuntur, ab interpretibus petendi ſunt.

Dominium item diuiditur in naturale, quod iure gentium acquiritur, & in id quod iure ciuili. Prius autem ſine poſſeſſione acquiri non poteſt, poſterius poteſt maximè, *l. à Titio, in fin. de furt. l. cùm hærede. in prin. de acquir. poſſeſſ. l. facta ad S. C. Treb. l. 3. de bon. poſſ. §. 1. Inſt. de acquiſ. per adrog. & tit. proximè ſeq. cum ſimil.* Ac dominium quidem naturale, acquiritur occupatione, inuentione, alluuione, traditione, &c. Iure ciuili autem, vſucapione, præſcriptione, legato, aditione hæreditatis, arrogatione, in iure ceſſione, & non nullis aliis modis, quos recenſet *Vlpia. in Epit. tit.* 19. eóſque explicat.

Dominium, proprietas & vſusfructus, quæ duo ſunt partes dominij, & non minùs perfectiones quàm dominium ipſum, non ſunt ex pluribus cauſſis, *l. 3. §. ex pluribus. de acquir. poſſ. l. non vt ex pluribus. de reg. iur. §. ſic itaque diſcretis. Inſtit. de actionibus.* Quaſi dominium, Ius in re, & Obligatio. ſæpenumerò ſunt ex pluribus cauſſis, *l. & an eadem. §. pen. de except. rei iud. d. l.* non vt pluribus, cùm ſint quædam imperfectiores.

Dominium. Quaſi dominium & ius in re ſpecificum, adfinia ſunt inter ſe, & ſpecies diſtinctæ ipſius iuris in re generici. Directum verò & vtile, ſpecies ipſius dominij. Porrò dominij duo eſſe officia. *Barto. in l. 1. de acqu. poſſ.* explicando poſſeſſionis diffinitionem, tradit. Vnum diſponendi, alterum vendicandi, *per l. in rem actio. de rei vend. l. ſi quis vi. §. differentia. item dict. tit. de acqui rend. poſſeſſione.*

Dominium non modò corporalium, ſed & incorporalium rerum eſt: nam & vſusfructus dominium eſt *l. 3. ff. ſi vſufruct. pet.* & generaliter ſeruitutum, *l. ſemper 15. §. hoc interdicto. ff. quod vi aut clam.*

Dominij ius impetrare dicuntur creditores, qui à principe impetrant, vt pignora quorum nullus emptor repertus eſt, ſibi addicta, dominij iure poſſidere liceat, *l. 1. C. de iur. dom. impet. l. 63. §. fi. ff. de acq. rer. dom. l. 5. §. ſi fundus ff. de reb. eor.*

DOMINVS dicitur, quaſi qui domi præeſt, & domi imperat. Et dicitur is propriè qui domui præeſt, & qui domus imperium habet, cuíque omnis familiæ paret. *Terent. in Eunucho:* Apparet ſeruum hunc domini eſſe pauperis. At Dominorum loco ſunt qui vectigalem fundum in perpetuum conducunt, *l. 5. in fin. ff. arb. furt. caſ.* nam re vera ſunt conductores. Dominæ locum obtinet hæreditas non adita, *l. 13. pen. ff. ad leg. Aquil.* Dominus retrò intelligitur legatarius, agnito legato, *d. l. 5. §. fi.* Dominus fit is, cui traditur, ex cauſſa emptionis, donationis, dotis, mutui, legati, hæreditatis, ſolutionis, tranſactionis, ſententiæ, vel ſimilibus, *l. traditionibus. C. de pactis. l. nunquam nuda. de acquir. rer. domin.* Domini autem appellatio, à domo deducitur. [illegible] proprium Græci vocant. & à domo deriuant, *Vigl. in titul. Inſtit. de hæred. qual. & differ.* ad eóſque extenditur, qui rei alicuius proprietatem habent, etiamſi vſusfructus alienus ſit. *Vlpian.* Domini abuſiuè dicuntur filiifamiliàs, & cæteri liberi, qui in poteſtate ſunt, & vſufructuarij. Dominorum vice ſunt tutores vel curatores, *l. 56. §. qui tutelam. 8. de fur.* Domini loco habetur poſſeſſor hæreditatis qui ſatiſdedit, *l. 5. §. fi. D. de quæſtion.* Dominus litis *l. 1. C. de ſenten. & interloc. om. iud.* Pro Domino eſt procurator in rem ſuam, *l. 3. D. de pact.* & quilibet alius procurator poſt litem conteſtatam. *l. 4. §. fin. D. de appell.* & defenſor. qui ſatiſdedit, *l. 76. D. de procu.* vtrobique dominum litis intelligimus.

Domini nomine ſolebant veteres aliquem honoris gratia ſalutare, *vt in l. Neſennius in princip. D. ad leg. Fal.* Hinc vir & vxor teſtandi coniugij cauſſa ſeſe inuicē appellabant, Domi-

num & Dominam. *Iuſtin. Nouell.* 4. *καὶ παρίασι ναύκληρες ἀκινδύνως ψευδόμενοι καὶ ὅτι κυρίαν ἐκάλει τὴν συνοικοῦσαν ὁ ἀνήρ, κἀκείνη τοῦτον μείζως ὠνόμαζε.* Hinc illud teſtatoris *in l. vxori* 41. *D. de leg.* 3. Vxoris fidei commiſit hæc verba: Peto abs te domina vxor, ne ex fundo Titiano partem vendites. *Item in l. Titia.* 19. *§. qui marco. D. de annuis legat.* Domina ſanctiſſima ſcio te de amicis tuis curaturam. *Item in l. vltim. D. de aur. & argen. leg.* Vxori ſuæ teſtamento ita legatum eſt: Sempronię dominæ meæ hoc amplius argentum balneare. Martialis:

De palatinis domine quod ſerica prælis:

id eſt, auguſtæ.

DOMINVS paſſim in Feudiſticis libris appellatur is, qui feudum in re ſua alteri fruendum conſtituit: idcirco, vt vulgò creditur, quia rei in feudum datæ dominium: & proprietatem retinuit, ſolum vſumfructum feudi nomine conceſſit, *lib. feud. 2. tit.* 8. *§.* 3. Ergo dominus eodem modo dicitur, quo & ſignor, ſiue, Senior appellatur: quaſi vaſallus patronum ſuũ honoris cauſſa dominum appellaret: *vt in formula iuriſiurand. libr. feud. 2. ti.* 5. Ego iuro, quòd ero fidelis ei, vt vaſallus domino. Sic domina patroni vxor appellatur *libr. 2. tit.* 24. *§.* 3. Ex eodem genere illud eſt, quod vulgò in ſcholis dictitant, directum feudi dominium manere penes patronum, vtile verò in vaſallum tranſire.

DOMINICVM, patrimonium domini: hinc Dominicum Eccleſiæ. *libro feud. 2. tit.* 35. *§.* 1. Epiſcopi & Clerici, ea quæ in dominico habent, olim dederunt, & hodie dant. *Sic in Append. Aymonij libr. 5. c.* 25. Cum omnibus villis in eo conſiſtentibus tam dominicatis, quàm etiam vaſallorum. Hinc

DOMINICALIA, pro Regalibus feudis: *vt apud Radeuic. lib.* 2. *c.* 30. In capitulis pacificationis oblatis ab Adriano Papa Imperatori Friderico I. De dominicalibus Apoſtolici feudum non eſſe colligendum, niſi tempore ſuſcipiendæ coronæ.

DOMINICÆ res appellantur, res Cæſarum, *titu. C. ne domin. rei vel temp.* Et

Dominici coloni, *l. 7. C. vbi cauſ. fiſc.* nam Imperatores Domini adpellantur. *l. 3. D. de iis qua in teſta. delen. l. penul. D. de leg. Rhod.* hoc nomen primus ſibi vindicaſſe dicitur Caligula, vt eſt Sext. Aurelio traditum.

DONEC aduerbij varia eſt acceptio: quandoque conditionis nota eſt, *l. ſi oleum. 21. de dol. mal. c. cauſſam matrimonij. de pro.* Eſt & limitationis, *l. ſiue. §. 1 à lin. D. de condi. furt. De hac dictione vide Bar. l. 4. de ſeru. tit. gener.*

DONVM generale nomen eſt à donando, *l. inter donum. D. de ver. ſig.* quo ſignificatur id, quod nulla neceſſitate, iure officio, ſed ſponte præſtatur. *l. munus.* 214. *D. de ver ſign.* Atque hoc differt à munere: munus enim eius eſt ſpecies, tum donum maiorum eſt rerum, vt ſunt regna, regiones, oppida & prædia: munus minorum, quin & abſentes res donari rectè dicuntur: munera autem mitti, & præſentia auferri *l. 18. D. de ver. ſign. Vide Hotom. in Commen. verb. iur.*

DONARIA, id eſt, dona, *l. ſancimus. C. de ſacr. ſanct. eccleſ.* & pro donatiuis accipiuntur, *in l. qui excubias. D. de re milit.* Græcis dicuntur *ἀναθήματα*, Seruius tamen Honoratus: Donaria, inquit, propriè loca ſunt, in quibus dona reponuntur deorum. *Et alibi:* Donarium vbi ponuntur oblata. *Item Cornelius Fronto:* Donum quod iis dabatur: inde vbi dona ponuntur, Donarium appellatur.

DONARE videtur, *ait Papinianus*, quod nullo iure cogente, conceditur. *l. 29. D. de donat.*

Donare ad proceſſus, id eſt, vt eo donatarius vtatur in pompa, vel cùm in Principis eſt comitatu: id enim ſignificat proceſſus, *in l. nam & Imperator. D. de donat. inter vir. & vxor. teſte Alciat. libr. 3. de verb. ſig.* vnde & alibi dicitur, *l. 1. C. de ſent. paſſ.* cùm proceſſiſſet, Imperator ſalutatus eſt. Propriè nanque dicitur procedere, qui

qui pompa quadam procedit in publicum: veluti ſi ſponſus procedat aut ſponſa, quod Virgilius dicit, Tandem progreditur.

DONATIO, dicta eſt à dono, quaſi dono datum, rapta à Græco: nam hi dicunt δῶρον, καὶ δωρεῖσθαι. *l.35.§.1. de donat. cauſ. mort.* vbi tamen καὶ vacare vult Hotom. Senſus enim eſt: Donationem non dationem eſſe, ideóque rectè Seneca donationem creditum inſolubile vocat. *Ex quo Vitruuius libr.2.c.3. & Plinius lib. 35. c. 43.* palmam δῶρον appellari ſcribũt, quod munerum datio, quæ fit per munus, ita appelletur. Donationis porrò verbum ſimpliciter loquendo omnem donationem comprehendit, ſiue mortis cauſſa, ſiue non mortis cauſſa factam, *l.67.D.de verb.ſig.* neque creditor donare dicitur qui mutuo dat: vel debitor, qui ſoluto: vel ſocer, qui doti: ſed quoties aliquid dono datum eſt, tum hoc nomen vſurpatur. Videntúrque Latini veterem hanc locutionẽ, Dono aliquem dare, vel donare, à Græcis ſũpſiſſe, qui τινὶ δῶρον δωρεῖσθαι dicunt, cum ſolius liberalitatis & munificentiæ cauſſa, rem alicui traditam ſignificant. Atque Donatio propriè appellatur, cùm quis ea mente liberalitatis gratia quid dat, vt ſtatim accipientis fiat, neque vllo caſu ad ſe reuerti velit, *l.1.de donat.* eáque abſoluta & vera donatio dicitur, *l.15. §.1. & l.42.in fin. D. de mort.cauſſ.donat.* Nec verò Donatio abſenti aliter fit rectè, quàm ſi abſens rem ſibi miſſam acceperit, vel rem iam apud ſe conſtitutam, ſibi donatam ſcierit, eámque donantis liberalitatem agnouerit, *l.abſenti. D. de don.* Nec enim donatio eſt ſine acceptione, & rectè *l.8.de bon.lib.* Si patrono libertus donauit, ille accepit, & in illum locum Terentij: Dos Pamphile eſt decem talenta, Accipio. Niſi dixiſſet: Accipio, dos non eſſet, inquit Donatus. Datio enim ab acceptione confirmatur, nec poteſt videri datum id, quod non ſit acceptum. Et hodie quia exemplo emptionis & venditionis donatio ſolo conſenſu perficitur non re: vt olim etiam non videtur perfecta, antequam is, cui donator ſcierit ſibi dari, eámque donationem ratam & gratam habuerit. Et hoc eſt, quod Græci dicunt, donationem factam μονομερῶς, non valere: excepto caſu, *l.15. C de ſacr.ſanct.eccleſ.*

DONATIO CAVSSA MORTIS, cùm quis habere ſe mauult, quàm eum, cui donat, magíſque eum, cui donat, quàm hæredem ſuum: fitque propter manifeſtum aliquod mortis periculum: vel ſic, Donatio cauſſa mortis liberalitas eſt, quæ ita fit, vt non niſi morte donatoris confirmetur, *l.1.D. de donat.mort. cauſſ.* cuius tres ſpecies recenſentur, *l.23. & ſeq.D.eod.*

DONATIO INTER VIVOS proprio nomine dicitur, quæ neque mortis, neque nuptiarum, ſed à viuente in viuentem ſolius liberalitatis cauſſa fit, *l.1.de donat.tit.general.l.Senatus. D.de mort.cauſſ. donat.* ſoláque voluntatis teſtatione ſic perficitur, vt traditionis neceſſitatem adferat, publicis literis conſignari, niſi quingentos aureos ſuperet, non debeat: ab ingrato tamen repeti certis de cauſſis poſſit, *d.l.eod.l.35. & pen. C. eod. l. vlt.C.de reuoc.donat.*

DONATIO HONORIS CAVSSA, eſt quam vxor marito ad honorem ac dignitatem aliquam conſequendam facit. *Gaius l.42.D.de donatio. inter vir.* Nuper ex indulgentia principis Antonini recepta eſt alia cauſſa donationis, quam dicimus honoris cauſſa: vt ecce, ſi vxor viro Laticlauij petendi gratia donet, vel vt equeſtris ordinis fiat, vel ludorum gratia.

DONATIONES INOFFICIOSAE cenſentur, cùm parentes bona ſua ſic exhauriunt donationibus, dum viuunt, aliàs ſtultitia, aliàs malignitate, vt nihil ſit inde ad liberos peruenturum, *paſſim in tit.de inoffic. donat.C.*

Donatio ONEROSA dicitur, cùm donans reuocat donationem propter ingratitudinem, *Zaſi.§.item ſi quis. Inſti.de action.*

Digitized by Google

Donationis quæ fiebat per mancipationem hæc ſunt ſolemna verba in veteris inſcriptione vrbis Romæ:Hoc monumentum L. Titurius Sabinus ſe viuo donauit. L. Sanio Symphoro, mancipauitque ſeſtertio nummo vno.*Itaque l.vlt.C.de donat.*pro Seſtertij nummi vnius aſſium quatuor: ſic eſt emendandum, Seſtertio nummo vno, aſſium quatuor, vt in Baſilicis.

Donatio PROPTER NVPTIAS eſt, quam facit ſponſus, vel aliquis nomine eius ſponſæ, vel alteri nomine ſponſæ.Hæc vno verbo Græcis dicitur ἀντιφερνή,quaſi contra vel mutua donatio. Vulgò hanc donationem propter nuptias, dotem viri nuncupamus, cum æqualis ſint in iure doti mulieris. Donatio propter nuptias aut olim dicebatur propterea, quòd eo duntaxat tempore ſponſus exercebat liberalitatem in ſponſam: idque dupliciter:aliàs ſimplici, perpetua, & irreuocabili munificentia, non adiecta nuptiarum conditione, aliàs ea mente, ac non ſecutis nuptiis, res donata redderetur, *l.1.D.de donatio.* Sed ab eo iure primum diſceſſit Conſtantinus: vt omnes huiuſmodi donationes haberent in ſe conditionem, vt non ſequente matrimonio, reſtituerentur ſemper à viuo nolente contrahere:Mortuo autem eo,reſpiciendum eſſet, oſculóne, an ſine oſculo contigiſſet liberalitas, *l.cùm veterum. & l. ſequen.C.de donationibus ante nupt.*Deinde Iuſtinianus conſtituit, vt non ſolùm ante, ſed & poſt nuptias fieret donatio matrimonij gratia, ideóque propter nuptias eam appellauit, nomine rebus conſequente, *§.eſt & aliud Inſtitut.de donatio l.cùm multæ.in princip.C.de donat.ante nupt.* Sic & dos eſt donatio ob cauſſam nuptiarum,*l.1.D. de donat.* Quinimò Donatio propter nuptias accipitur pro libertate, quam vir confert ad onera matrimonij,ante vel poſt nuptias.*§.eſt & aliud.Inſtit. de donat.* Hanc Iuſtinianus vult eſſe ſpecialem contractum, ab aliis donationibus ſeparatum. *Nouell.vt ſponſal. larg.in princip.* Atque etiam Donatio propter nuptias adpellatur vulgò id quòd,ſoluto matrimonio apud coniugem manet ſuperſtitem ad vitam eius. Sic enim mariti futuri donare ſolent vxoribus, vel ex pacto concedere bona,quæ habeant dum viuunt, aut certam pro eis pecuniam, vt poſt mortem earum redeant ad hæredes donantis, idque inter nobiles eſt frequentiſſimum. Vxores quoque viciſſim ita ſolent ante matrimonium, vel parentes earum paciſcendo permittere, vt maritus ſuperſtes, quoad vixerit,aliquid habeat, videlicet in caſum ſoluti ſine liberis matrimonij. Et hoc apud pleroſque nuncupatur Dotalitium,voce domi eorum nata. Donatio propter nuptias intelligitur etiam pro omni lucro dotali quod coniunx ſuperſtes ſibi paſciſcitur in bonis primum morituri,ſiue ſit maritus: ſiue vxor. Quod quibus modis fiat,tractatur *D.& C.de pact. dotalib. & l.fœmina.C.de ſecund. nupt. Nouell. de nupt.§.ſi verò expectat.*Et huiuſmodi liberalitates quandoquidem vel ex mutua coniugum pactione, vel ex beneficio Legis proficiſcuntur, dicta propriè ſunt lucra dotalia vtrinque. Vſu autem uulgari confunduntur ſub appellatione donationis propter nuptias.Itaque Donatio propter nuptias in diuerſa nomina pro regionibus & prouinciis abiit, quorum nomenclaturam huc recenſere vaniſſimi eſſet operis. Hoc te interpretes & forenſis vſus docebunt.

Donatio perfecto & pura eſt ſpecies ddnationis ſimplicis, *l.1. D. de don.*

Donatio imperfecta,ſiue conditionalis,vel ſub modo, *Hoſtienſ.in Summa.eo. & vide C. de donation. quæ ſub modo.*

Donatio ſponſalitia,quæ fit à ſponſo ſponſæ vel contra: *Azon.in Summ. C.de don.ante nup.& vide infrà.Sponſalitia.*

DONATARIVS, cui quid dono datur,præſenti vel abſenti,*l.etiã. l.abſent.D. de donat. l. nec ambigi, C. eod.*

eod. titu. Obſeruandum autem, geri negotium cum donatorio obligatorum. Obligatur enim ad gratitudinem auctore omnium maximo, hoc eſt, natura ipſa & Deo.

DONATIVA, *in l. 10. D. de re milit.* ſunt largitiones ab Imperatoribus in milites collatæ: verbum frequens in Tacito, Capitolino, Lampridio, & aliis id genus auctoribus. Atque dabantur, vel ob victoriam, vel ob adoptionem, vel ob auſpicia imperij. Dabantur, vt apparet & auctoratis in ipſo tyrocinio, vt militaturis. Hieronym. Ecce donatiuum quod militaturus acceperas, hoſtilia caſtra ſuſpirant. Alio nomine dicuntur Auguſtatica, *apud Marcellinum Comitem in Chronico*, & clauaria *apud Cor. Tacit. lib.* 19. à clauis caligaribus.

DORMIRE cum aliqua, eſt adulterium cum ea committere, *capit. qui dormierit* 27. *q.* 2.

DORMIT præſcriptio, vel tempus non currit, ſed quieſcit, paſſim apud interpretes.

DORMIENTES pro ceſſatoribus, incurrus, & negligentius ſua agentibus. Iuxta vulgatum illud: Vigilanti & non dormienti ius ciuile ſcriptum eſt, *l. pupillus. in fin. D. quæ in fraud. cred. cum ſimilibus.* Vigilantes autem accipimus, qui ſuarum rerum ſatagunt.

DOS eſt patrimonium mulieris, *l. Pomponius Philadelphus. D. famil. erciſcund.* quod propterea marito datur à parente, vel ab extraneo, vt onera matrimonij ſuſtineat, *l. 1. de dotis. fructus, & l. res in dotem. D. de iur. dot.* quaſi mulieris theſaurus ad vitæ neceſſitatem conſeruandus. *Varro.* Dos pecunia nuptiarum cauſſa data, ſcilicet ea pecunia, quæ in marito nuptiarum cauſſa datur. Dos autem legitimè reſtituta mulieri aut patri, ſoluto matrimonio, non plus dicetur dos, ſed nominabitur patrimonium mulieris, ſicut hæreditas adita: poſtquam eſt adita non plus dicitur hæreditas, ſed patrimonium hæredis, *l. ſed ſi plures. §. filiæ. D. de vulg.* Dos autem nondum reſtituta, quamuis matrimoniū ſit ſolutū, rectè dicetur dos, *per tex. in l. vni. §. taceat. C. de rei vxor. act.*

Dos aut profectitia eſt, aut aduentitia, *Vlpia. in Epitome. tit. de dotib.* 6. Profectitia eſt quæ à principalibus perſonis, id eſt, à parente virilis ſexus profecta eſt de bonis vel facto eius *l. 5. D. de iur. dot. l. vnic. §. & vt plenius. C. de rei vxor. act. l. 4. C. de coll. l. 2. D. ſol. mat.* Aduentitia, quæ à quouis alio, vel ex ipſius mulieris bonis data eſt, *l. 5. §. ſi pater. D. de iur. dot.*

Dos caduca dicitur, quæ confiſcata eſt, *l. ſi quis* 38 *§. 1. D. de rit. nupt.* Dos communis, *l. 22. §. 1. D. ſolut. matr.* Dos per præceptionem legata, hoc eſt, ante captionem, *in l. fundus. D. famil. erciſc.*

Dos RECEPTITIA ſpecialiter dicitur, quam extraneus dans, vt ea ſibi redderetur ſtipulatus fuit. *Vlp. eod. Inſtit. 6. Caius l. 31. §. 2. D. de mort. cau. don.* Sed & dos quam quis in mortem mulieris à marito ſtipulatur, capitur ſanè mortis cauſſa, cuius generis dotes receptitiæ vocantur.

DOTI reſpondet donatio propter nuptias. Eadem enim cauſſa, vt vitam commodè tranſigant, vel maritus, vel illius nomine alius, eam confert. Vnde Græcis dicta eſt ἀντιφερνή, quaſi contra vel mutua donatio.

Dotium cauſſa, *l. 1. D. ſol. matr. quæ ſit vide Bart. Alciat. in d. l. 1.* & vide ſuprà Cauſſa.

DOTES prædiorum eæ videntur fuiſſe acceſſiones, quæ ex aliis prædiis ad vſum vnius fundi ſolebant venire: *vt in exemplo quod eſt apud Vlpianum. l. 9. §. 6. D. de vſufruct.* Nam etſi vſusfructus fundi fuerit legatus, & ſit age, vnde palo in fundum, cuius vſusfructus legatus eſt, ſolebat paterfamiliàs vti, vel ſalice, vel arundine, puto fructuarium hactenus vti poſſe, ne ex eo vendat. Dotes prædiorum Papinianus vocat inſtrumenta, quæ prædiis ſic attribuuntur, vt dotes nuptiis, Dotes prædiorum inquit, quæ Græco vocabulo ἐνθήκαι appellantur, cùm non inſtructa legan-

tur, legatario non præſtantur, *l.2.§.1. D.de inſt.vel inſt. Columel. libr.4.cap.30.* Pedaminum iugorúmque & viminum proſpiciendorum tradenda ratio eſt, hæc enim quaſi quædam dotes vineis ante præparantur. Vide Entheca.

DOTALIS FVNDVS intelligitur, ſiue quem mulieris nomine quis viro dederit, ſiue quem à viro ſibi debitum ipſa mulier doti promiſerit, &c. *l.14.§ ſi fundum. D. de fund.* Hinc dotale prædium conſtituitur, tradita eius poſſeſſione *l.5.D.ſol.mat. l.40. D. de vſucap.* Dotale prædium accipimus, cùm dominium marito quæſitum eſt, vt tunc demum eius alienatio impediatur, *l.13.§. dotale. D. de fund.dot.*

DOERIVM, vel doarium, eſt dotis augmentum, ex parte dotis, Guido Papæus *quæſt.* 524. pro eodem ponit Dotalitium & doerium, *& vide qu.*525. *&* 249. Ex quo collige, Pragmaticos Gallos plerunque hoc vocabulo abuti: pro dote enim accipiunt, & potiſſimùm Notarij imperiti.

DOTALITIVM, id eſt, donatio propter nuptias, vel res paraphernales, id eſt, vltra dotem datæ: vel vſusfructus partis bonorum mariti, quem vxori propter nuptias dat vt eo poſt matrem ſuam alatur: vulgus Doarium appellat: Harmenopulus *ὑπόβολον. Saxon.ſpe.lib. 3. art.74.* Diuortium ſi iure fuerit celebratum inter virum & vxorem, mulier dotalitium, id eſt, vitæ prouiſionem, ſibi in proprietate viri donatum continebit. *Sic c.ex parte de for.compet. c.nuper. de donat.int.vir. & vxo.* Id per adulterium perdit mulier, *l.plerunque.de don. inter vir.*

DOTARIVM, idem quod dotalitium. *Neapol.conſt.li. 3.tit.13. & tit. 15. & tit. 16.* Contra autem quod ab vxore confertur. Maritagium appellabant. Hinc Petrus de Vineis *epiſt. lib.5.ca.16.* Et ideo cùm pro maritagio filiæ noſtræ cariſſimæ, quam filio N.marchionis Miſnenſis decreuimus copulandam, &c.

DRACHMA vnciæ pars octaua, quæ ſex obolos pendebat dicta ἀπὸ τῆς δρακὸς, eo quòd ſex oboli manum, id eſt, τὴν δράκα implebant, *vt inquit Euſtathius.* Nec verò Drachma pondus denarij tantùm ſignificat, ſed etiam nummum eodem pondere percuſſum ab Athenienſibus, *Terent.in And.* Vix, inquit, drachmis obſonatus eſt decem.

DRACHMALIS vſura Græcis dicebatur, quæ Latinis centeſima, vt enim Romani ab aſſibus, & ita Græci à drachmis vſuras denominarunt. Vide Vſura centeſima & Bud.libr. de aſſe.

DROMONES, nauigia ſunt celerrima, quaſi curſoria dicas, *Horum meminit Iuſtin.in l.2.C.de offic. præfect. Præt.Afric.* Milites, inquit, conſtituas, qui poſſint & ipſum traiectum ſeruare, & omnia quæcunque in partibus Hiſpaniæ, vel Galliæ, ſiue Francorum aguntur, viro ſpectabili duci denuntiare: in quo traiecto etiam dromones quantos poteris ordinari facias. *Item Procopius libr.3.de bell. Goth.* Hotomanus eoſdem eſſe, quos Celoces Latinis dictos à celeritate vult. Caſſiodorus *libr.4.ad Venenatum*, horum mentionem facit, vt opportunorum ad rem frumentariam conuehendam & ab his

DROMONARIOS dictos huiuſmodi nauium exercitores.

D V

DVÆ res non ſunt fructus, & fundus, ſed vna, *l.fin.§.penultim. D.qua in fraud.credit. l.1.§.ſi duæ res quorum legatorum.*

DVBIVM eſt, de quo inter ſapientes dubitatur, *l. an mutilis. D. de acceptilatio. arg.l.vncia, & quidem per quam elegantis. Nihil innouan.appel. pend.* Dubia & incerta *libr.1. de Orat. apud Cic.* Hæc autem omnia quæ tractarentur ab Oratoribus, dubia eſſe & incerta. Dubium & controuerſum, *apud eundem lib.2.de diuinat.* Tantum ſat eſt intelligere, id ſumere iſtos pro

certo,

certo quod dubium controuerſúmque ſit, *Idem eodem libr.* Vidéſne igitur quæ dubia ſint, ea ſumi pro certis atque conceſſis.

Dubia cauſſa dicitur, quæ ſemiplenè probata eſt, *gloſſ. eſt celebris in l. admonendi. D. de iureiu.* Porrò, in dubiis interpretandis, ad mitiora deflectendum eſſe, Schola noſtra omnino recepit.

Dubius in fide, infidelis, *c. 1. de hæret.*

DVBITABILE eſt, quando argumenta pro, & contra congruunt, colligitur *ex L. Licinius D. de fideic. libert.*

DVCENA, vt & centena, gradus dignitatis, promotioniſve in ſchola agentium in rebus. *l. ſi. C. de agen. in reb. l. 1. C. de offic. mag. offi.* vbi ita legendum ducenam, non ducenariam. Hinc

DVCENARII, qui ducenam gerunt, & ducentis ſcholaribus præſunt. *l. 3. C. de agentibus in rebus. libr. 12. l. 9. C. Theod. de exact. Cypria. libr. 1. Epiſt. 4. Nicepho. lib. 6. hiſt. eccleſ. cap. 30. & vide Notit. Imp. Rom.* Cæterùm & in re militari.

DVCENARIVS, *interprete Vegetio lib. 2. c. 8.* qui duas centurias, id eſt, 200. homines ducebat in acie ſecunda.

DVCENARIORVM iudicum decuria. *Sueton in Augusto, c. 32.* Ad tres iudicum decurias quartam addidit ex inferiore cenſu, quæ Ducenariorum vocaretur, iudicarétque de leuioribus ſummis. Quam appellationem non à cauſſarum æſtimatione, ſed à cenſu potiùs ortam eſſe, opinantur nonnulli: vt fuerint ducenarij iudices, qui dimidium cenſus equeſtris poſſidebant. *Budæus.*

DVCERE, dominorum verbum proprium, qui mancipia abducunt. Itaque, DVCAS LICET, dici ſolebat in auctionibus, cùm licitatori mancipium addictum fuiſſet, Vnde illud *li. de Orat. 3.* quanti addictu? mille nummûm, nihil addo. Ducas licet. Hinc & Duci ſerui dicebantur, qui noxæ nomine dediti in aliorum dominium tranſibant *l. 2. D. ſi ex nox. cauſ. agat. l. quod ait. 3. D. de noxal.* atque hinc Duci in cauſis liberalibus dicebantur ſerui, contra quos vindiciæ in ſeruitutem datæ fuerant, *l. duobus 30. D. de lib. cauſ.* Vnde

DVCENDI de liberis, Prætoris interdictum, *l. 3. D. de lib. exhib. l. 1. D. vtrub.* Vtrubi hic homo quo de agitur, &c. quominus eum ducat, vim fieri veto. Hinc

Duci obærati dicebantur, qui addicti creditoribus in ſeruitutem fuerant, in XII. Tab. Aſt qui ei endo iure vim dicit, ſecum ducito. Hinc

Duci, producta verbi ſignificatione, dici conſuetum de iis, qui in ius ducerentur propterea quòd ad magiſtratum ita raperentur, ac vi abducerent, quaſi poteſtas ex lege in eos eſſet. vnde tit. in Edicto Prætoris, QVI NEQ. DVCANTVR, NEQ. SEQVANTVR.

Ducere aliquem, quòd decreto iudicis non obtemperauerit, hoc eſt, in carcerem trudere, *vt vulgò loquimur. l. iniuriarum actio. §. ſi quis quod. D. de iniur.*

Ducebantur olim & cuſtodiebantur illi, qui non defendebantur, *Paulus in l. 2. ſi noxali cauſ. agat.*

Ducere IN CARCEREM, quia manus in eos qui ducebantur iniectione, quaſi poteſtas quædam adepta eſt, *l. 2. D. de in ius voca. Cicero in 2. Agra.* Egone is Conſul qui timeam ne mihi in carcere habitandum ſit, ſi Trib. pleb. duci iuſſiſſet.

Ducere pugnum, cædere pugno, *l. 4. D. de iniuriis.* Si cum ſeruo meo pugnum ducere vellem, in proximo teſtantem inuitus percuſſerim, iniuriarum non tenear.

Ducere VXOREM, præcisè dictum, pro ducere vxorem domum. Veteribus enim mos fuit, nuptam è patris domo noctu tædis præfatis velatam in mariti domum deduci *Pomp. l. mulierem. D. de ritu nupt.* Mulierem quæ abeſſet deduci à marito non poſſe. Deductione enim opus eſſe in ma-

riti, non in vxoris domum, quaſi in domicilium matrimonij. Ducere autem vxorem propriè dicitur paterfamiliâs: ac filiusfamiliâs non tam ducit vxorem quam à patre accipit: quippe cùm patri committatur puella potius in eiuſmodi conditionibus, quàm marito. *Hæc Donat. in Terent.* & vide Nuptiæ.

Duci & ferri ſeparantur, *l. vnic. D. ſi quis in ius vocat. non ier. l. 57. D. de euict.* hoc ad ea quæ anima carent, illud ad ſe mouentia pertinet.

Ducere FVNVS, hoc eſt, facere. *l. 2. D. de in ius voc.*

Ducere MATERIAM, *l. pen. D. de commu. præd. & apud Vitruuium lib. 5. c. ſi.* Ducere murum.

Ducere EVERRICVLVM, *l. 11. §. ſi quis vxe. ff. de iniur.*

DVCTVS miſericordia, pro excitatus, *in l. & eleganter. § idem Labeo de dol.*

DVCATOR, *l. 28. § ſi nauis alienam. D. ad leg. Aquil.* quod verbum & in Lexico B. Germani ad Lutetiam notatum reperitur: Ducatores, ἀγοὶ, ἡγεμόνες, προηγούμενοι.

DVCES, ab antiquis ſemper quidem pro ductoribus exercituum dicebantur: ſed tamen tribus modis id nomen vſurpatur, nam interdum Duces appellabantur, qui ſummum in militia imperium obtinebant: qui ſi commiſſo prælio victoriam obtinuiſſent. Imperatores conclamatione militum appellabantur. *Liuius libr. 9.* Iamprimum, vt ordiar ab ducibus comparandis, haud equidem abnuo, egregium ducem fuiſſe Alexandrum. Interdum Dux appellatur, cui pars imperij ab altero ſuperiore mandata eſt, *Cic. Offic. 3.* M. Attilius Regulus, cùm Cõſul iterũ in Africa ex inſidiis captus eſſet. Duce Xanthippo Lacedæmonio, &c. *Sic in l. conuentionum. 5. D. de pact.* Publica conuentio eſt, quæ fit per pacem, quoties inter ſe Duces belli quędam paciſcuntur. Sic à Cæſare Duces perſæpè appellantur, qui legati ipſius erant, & Imperatore abſente ſummam poteſtatem habebant: *vt Labienus apud Cæſarem libr. 6. de bello Gall.* Præſtare eandem nobis Ducibus virtutẽ, quam ſæpenumerò imperatori pręſtitiſtis. Atque hi nonnunquam conſularibus inſignibus vtebantur & poterant dimitti ab Imper. ignominiæ cauſſa, *vt ſcribit Vlpi. l. 2. in princip. D. de his qui not. ir fam. Iuſtin. lib. 24.* Multis nobilibus regnum Macedoniæ affectantibus, Soſthenes ignobilis præponitur: & cùm Rex ab exercitu appellatus eſſet, ipſe non in Regis, ſed in Ducis nomen iurare milites coegit. *Idem lib. 9.* Cùm honoratum inſuper ducatu aduerſarium videret. *Et li. 3*: Agathocles Regis lateri iunctus ciuitatem regebat: tribunatus, præfecturas, & ducatus, mulieres ordinabat. *Tacitus de moribus Germ.* Reges ex nobilitate: Duces ex virtute ſumunt: nec Regibus infinita aut libera poteſtas: & Duces exemplo potiùs quàm imperio: ſi prompti, ſi conſpicui, ſi ante aciem agant, admiratione præſunt. Interdũ tamen Duces ij dicuntur, qui ſummũ quidem imperium obtinent: at ij, qui cum poteſtate ſunt, id eſt, quib. Imperij pars mandata eſt, Comites. *Cice. pro Marcello*: Bellicas laudes ſolent extenuare verbis, eáſque detrahere Ducibus, communicare cùm militibus, ne propriæ ſint Imperatorum. *Et aliquãto poſt*: Hæc enim res vnius eſt propria Cæſaris: cæteræ duce te geſtæ, magnæ illæ quidem, ſed tamen multo magnóque comitatu. Huius autem rei tu idem es & Dux & Comes. Poſtea verò Duces dicti ſunt, quibus rex aut populus regionis alicuius adminiſtrandæ poteſtatem dederat: *vt in l. Baioar. tit. 13. c. 11.* Si quis contra ducem ſuum, quem rex ordinauit in prouincia illa, aut populus elegit ducem, de morte eius conſiliatus fuerit, &c. *Specul. Saxon. li. 3. arti. 53.* Quælibet prouinciæ Teutonicæ terræ, ſuũ habet Palatinatũ: Saxonia, Bauaria, Franconia, & Sueuia: quæ antequam à Romanis ſuperabantur, regna fuerunt: à quibus ipſa in Ducatus nomina fuerunt permutata, &c. Animaduerſione autem dignum eſt, quòd circiter ætatem Caroli Magni

gni Duces dicebantur, cui Duodecim Comites ſuberant. Theodulphus ſub ann. 849. Taſſilonem in ducatu Baioariorum collocauit per ſuum beneficium: Grifonem verò partibus Neuſtriæ miſit, & dedit ei duodecim Comitatus. Eum locum imitatus eſt *Aimonius lib.4.c.61.* Taſſilonem (inquit) in ducatum reſtituit: Grifonem more ducum duodecim comitatibus donauit. Duces rurſus & comites apud ſcriptores Barbaricos ita diſtinguuntur, vt Duces ſint totius regionis præfecti: Comites vrbis tantùm, *Greg. Turon. li. 9. ca. 7.* Ennodius cùm ducatum vrbium Turonicæ atque Pictauæ adminiſtraret, adhuc & vici Iulienſis atque Benarnæ vrbium principatum accepit. Sed euntibus Comitibus Turonicæ atque Pictauæ vrbis ad regem Childebertum, obtinuerunt eum à ſe remoueri.

DVX Tripolitanæ & Byzacenæ prouinciæ, & Mauritaniæ, & Numidiæ. *l. fin. C. de offic. præfect. prætor.* Dux Rhætici, *apud Vopiſcum in Bonoſo.* Dux limitis Scythici, Illyriciani, Thracij, Orientalis, *apud eundem in Aureliano.*

DVCATVS, aliàs dicitur regio, cui dux dominatur: aliàs ipſa ducis dignitas, præfectura, & imperium militare. *Suet. in Tib. Cæſ. cap. 19.* Confidens (vt aiebat) oſtento ſibi ac maioribus ſuis in omni ducatu expertiſſimo. Id eſt, quoties pro imperio aliquid gerendum eſſet, vel quoties bellum ſuis auſpiciis gererent.

DVELLVM, dicitur bellum, *inquit Feſtus*, in quo à partibus de victoria contendentibus dimicatur. Hinc perduellis, qui pertinaciter bellum retinet. *Plautus Amphitr. 4. Cicer. in Orat.* Quid verò licentius, quàm quòd hominum etiam nomina contrahebant, quo eſſent aptiora? nam vt duellum bellum, & duis, bis: ſic Duellium, cum qui Pœnos claſſe deuicit, Bellum nominauerunt, cùm ſuperiores ſemper appellati eſſent Duellij. Vt autem ex duello bellum factum, ita quoque bellus duellus ab antiquis dicebatur: *Liuius apud Nonium*: lenti calidos duella rapula, rumice. Duella rupilas, id eſt, bella. Duellum autem aliàs inter plures fit, aliàs inter duos tantùm. Vnde monomachia dicitur. *c. monomachiam 2. q. 4.* Et monomachus, hoc eſt, qui ſolus cum ſolo pugnat. Tale olim certamen inter duos fieri conſueuit, ad probationẽ alicuius rei, aut ad purgationem obiecti criminis. *De quo in c. 2. de purgat. vulg. c. 1. de pact. ten. & c. 1. de cleri. pug. in duell.* Romani enim ad exercitandos iuuenum animos, huiuſmodi cruenta ſpectacula non abhorrebant: *vti apparet in l. qua actione. §. ſi colluctatione. ubi vide Bart. ff. ad leg. Aquil.* Frequentabatur adhuc duellum tempore Friderici I. Hodie duellum prohibetur cum omnibus id genus cruentis hominum ſpectaculis, *in l. 1. C. de gladiat. c. 1. de purga. vulg. & 2. q. 3. c. monomachiam.*

DVLCIVM appellatione continentur mulſum, paſſum, defrutum, & ſimiles potiones: item vuæ, caricæ, ficus, palmæ, *l. fin. ff. de vino trit.* & Murrina, id eſt, myrrhæ odore condita, *vt & Plinius probat, lib. 14. c. 13. & vide l. Paulum lib. 3. Sent. tit. 6.* Paulus in Pſeudulo: Quid ſi opus fiet, vt dulce promat indidem, ecquid habet? Rogas? Murrinam: paſſum, defrutum, melinam.

DVLCIARIVS, vt Dulciarius piſtor, qui panes & mellita concinnat edulia. *Lamprid. in Heliogab.* Dulciarios & lactarios tales habuit, vt quæcunque coqui de diuerſis edulibus exhibuiſſent, vel ſtructores, vel pomarij, illi modò de dulciariis, modò de lactariis exhiberent: & Iul. Firmicus *lib. 8. Matheſ. c. 11.* tradit dulciarios conditores, & his ſimiles viros naſci ſub ſidere ſpicæ, quæ in Virginis parte decima exoritur.

DVM NVPTA ERIT, His verbis propriè nuptiæ intelliguntur, *l. bonos. §. hoc ſermone. ff. de ver. ſig.*

Duodecim, loquendi compendio appellabantur Leges XII. Tabular. vt colligitur ex *Cic. libr. 2. de Orat.*

& lib.2.de Legib. Vide Tabulæ Duodecim.

DVPLVM ſtipulari, hoc eſt, vt precium emptori in duplo reddatur, ſi res fuerit euicta, *l.72.D.de contrahend. empt.l.31.§. quia aſſidua. D.de ædil.edict.* C.Harmenopul.vocat τίμημα εἰς τὸ διπλοῦν. Quæ ſtipulatio olim fuit frequentiſſima, ad reprimendam venditorum temeritatem, *l.4.§. ſi is qui.ff.de verb.obligat.* Sic & Vlpianus dicit duplari pœnam, *in l. qui tabulas.in princip.ff.de furt.* Hinc Dupla cautio apud Varronem lib.de re ruſt. 3. Si res mancipio non datur, dupla promitti ſolet: aut, ſi ita pacti, ſimpla. *Vlpian. in l. qui erat.49.ff fam. erciſc.* Hos demum venditores ad duplæ cautionem compelli ſcribit, qui ſponte ſua diſtrahunt: cæterùm qui officio diſtrahentis funguntur, non debere adſtringi. *Sic.l.48. & 56.ff.de euict.* V.de Euictio.

Duplum euictionis nomine exigi, *l. 7.ff.de pecul.*

Duplum ex cauſſa ſtipulationis, *l. 17.ff.de euict.*

Dupli appellatione: interdum quadruplum continetur, *l.inter eos.§.quod diximus.ff.de furt.*

Dupli fructus hi ſunt, qui dicuntur maiores fructus, *non tantùm in l.6. §.1.ff.mand. ſed etiam in l. reſcriptum. §.1.de diſtr.pign. Et ideo in l. 8.§.1.ff.de neg. geſt.* ampliores fructus quàm oporteat eum, qui fundum vindicauit conſecutum dicemus, qui ſupra duplum exegerit: quia ex XII.Tabul.dupli tantùm fructus debentur ex die accepti iudicij in rem, vel ad exhibendam. Et ad hanc legem XII.Tabul.reſpicit etiam Vlpian. *in l. Iulianus. §. quantum. ff. ad exhibendum.* dum ait in actionem ad exhibendum venire fructus ex die accepti iudicij, & ſecundùm legem æſtimari, intelligens per legem XII. Tab. Ergo ex priſcis iurisformulis, *vt ait l.1. C.Th. de vſur.rei iud.* id eſt, ex XII. Tabular. malæ fidei poſſeſſor in duplos fructus conueniebatur: qua ex re colligit & malæ fidei debitorem in duplum eſſe damnandum. Legis XII. Tabular. hæc ſunt verba ex caſtigatione Cuiacij: SI VINDICIAM FALSAM TVLIT, REI SIVE LITIS, ARBITROS TRES DATO FORVM ARBITRII FRVCTVS DVPLIONI DAMNVM DECIDITO.

DVPLEX ſubſtitutio, quæ duos caſus continet, *l.1.ff.de vulg.& pupill.*

Duplex teſtamentum, quod quis ſibi & filio impuberi fecit, *l. 1.ff. ſi cui plus quam.l. 79. ff.ad legem Falcidiam.*

DVPLICIA INTERDICTA vocantur, in quibus vterque actoris & rei partes ſuſtinet: veluti vti poſſid.& vtrubi. *l.1.§.1. ff.de interdict.§.penult.Inſtit.de interd.* Sic

Duplicia IVDICIA ſunt, familiæ erciſcundæ, Communi diuidundo, Finium regundorum: quia per vtriuſque litigatoris in his conditio eſt, nec quiſquam præcipuè reus, vel actor intelligitur, ſed vnuſquiſque tam rei, quàm actoris partes ſuſtinet, *Inſtitut.de iud.§.tertia diuiſio.in fin.* Aliàs Duplicia iudicia dicuntur, in quibus duo conſilia ad vnam cogebantur haſtam, vnúmque tribunal: vt quadruplicia, è quatuor iudicum conſiliis & decuriis, quæ in Baſilica Iulia ſedebant, cogebantur. *Fab.Inſtitut.lib.11.* Si apud alios iudices agatur, vt in ſecunda aſſertione, aut in centurialibus iudiciis duplicibus parte victa.

DVPLICATIO, eſt allegatio, quæ datur reo ad infirmandam replicationem actoris, *§.rurſum. Inſtitu. de replic.*

DVPLICARII milites dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria, vt darentur inſtitutum, *Varro de ling. Lat.li.4.* In vetuſto Lexico διμοιρῖται explicantur, Eadem forma armaturas duplares appellat Vegetius, quæ conſequebantur duplas annonas, ſimplares, quæ ſimplas.

DVPLIO, verbum XII. Tabula. quo duplex vel pecuniæ, vel capitis multa

multa iniungitur alicui: quemadmodum Talionis talis pœnæ dicebatur condemnatio, cuius aliquis alium affecerat. Verba legis hæc ſunt: Frugem aratro quæſitam furtim noctu ſi pauerit, ſecueritve, pubes ſuſpenſus Cereri necator: impubes verberator, noxiámque duplionem præſtato. Hanc explicuit Prat. lib. 4. Veteris Iuriſprudentiæ l. 72.

DVPLOMA, vide Diploma.

DVPONDIVM, ſeu Dupondius, *inquit Varr. de lin. Lat. li.* 4 à duobus ponderibus, quòd vnum pondus aſſipondium dicebatur: id ideò, quòd as erat libræ pondus. Dupondium ergo duos aſſes ſignificat, vel 24. vncias, aut 12. ſeſcuncias, *& ſic apud Vlpia. l. item ſi. 17. ff. de hæred. inſtit. & §. & conſtat. Inſtitut. de haredi. inſtit. Vide V. gl. in enarratione huius legis.* Etiam pro parua pecunia ſumitur. *Cicer. pro Quintio*: Si dupondius tuus augeretur Sex. Næui, ſi in parua re captionis aliquid verere. Hinc

DVPONDIOS iuuenes appellatos ſcribit olim Iuſtinianus in Præfat. Pandect. primo anno nouos auditores iuris: atque id ridiculè, quòd nõ eſſent magni pretij, ſed duorum aſſium, vt ſi triobolares, aut diobolares auditores diceres. *Sic Hieronymus aduerſus Heluidium*, Quis te oro dupondij ſupputabat? *Et in epiſt. Seneca*: Dupondio ſatur, id eſt, perexiguo ſumptu. Hos ipſe vult deinceps vocari Iuſtinianeos annos.

DVRARE, in tempus conſiſtere, *l. 1. D. de pœnis.*

DVRANTE matrimonio, id eſt, conſtante, ſæpè in conſtitutionibus.

Durante vita, vide infrà Verba, durante vita.

DVRA lex, immitis, quæ facilè non fertur.

DVRIOR conditio, pro difficilior, vt ſi quis deteriorem habeat patronum. *gl. §. fi. l. generaliter. ff. de fideicommiſ. liber.* Sic durior aduerſarius, *in l. 1. C. de alien. iud. mutan. cauſ. fac.*

DVRACINÆ vuæ, quæ durum habent acinum. *Plin. lib. 14. c. 1.* Vua non alibi gratior callo, vt inde poſſit inueniſſe nomen duracini, durus acinus. Niſi mauis legere, Duracinæ, vt ad vuam referatur. Sic Duracina perſica, quorum corpus ligno adhæret, auelli que nequit. *Pli. lib. 15. c. 1. Paulus de verbor. ſign. l. 205.* Qui fundum, inquit, vendit, pomúmque excepit, ficus, nuces, & vuas duracinas, & purpureas, & quæ eiuſdem generis eſſent, quas non vini cauſſa haberemus: quas Græci τρωξίμους appellant, id eſt, edules, cibariáſque.

DVVMVIRI capitales dicebantur, qui de perduellionis crimine iudicabant *Liuius libr. 1. de Tullo rege loquens*, Duumuiros, inquit, qui Horatio perduellionum indicent ſecundũ legem, facio. Lex horrendi carminis erat: Duumuiri perduellionem iudicent: ſi à Duumuiris prouocarit, prouocatione certato, ſi vincent, caput abnubito: infelici arbore teſte ſuſpendito: verberato vel intra pomœrium, vel extra pomœrium. *Idem libr. 6.* Sunt qui duumuiros, qui de perduellione anquirerent, creatos auctores ſint. Loquitur de M. Manlio: de quo & Plutarchus in Vitis. Durauit hic mox ſtante ſemper republ. Itaque C. Rabirius à Iulio Cæſare, & L. Cæſare Duumuiris perduellionis damnatus eſt, ſed ad populum prouocauit, *vt ex Cic. Oratione pro eo, & Suetonio & Dionis lib. 35. notum eſt omnibus.* Cicer. in Oratore: Planéque Duumuirorum iudicium, aut Triumuirorum capitalium, aut Decemuirorum litibus iudicandis dico nunquam.

Duumuiri CVRATORES viarum, quæ extra vrbem eſſent, nominantur à Dione lib. 4. in eorum XXVI. virorum numero, vnde alij quoque magiſtratus minores erant.

Duumuiri MVNICIPALES, magiſtratus erant annui (niſi ſi eſſent refugæ, tunc enim erant biennales, *l. 17. C. de decur. & fil. eor.*) in munici-

piis & colonis, qui ius dicebant: ideóque vocabantur Duumuiri iuri dicundo. Hi imperium non habebant, *l.ea quæ.ff.ad municip.* Iuriſdictionem habebant vſque ad certam quantitatem, quam tamen defendere pœnali iudicio non poterant, *l.1.D.ſi quis ius dice.non obtem.* Pignoris capionem, *l.29.§.magiſtratus, D.ad leg. Aquil.* Legis actionem, *vt in 2. Sentent. Pauli annot. Cuiac.* In ſeruos caſtigationem *l.12.ff. de iuriſd. l.ſi priuatus. D. qui,& à quib.man.* Tutoris & curatoris dationem, *l.3.ff. de tuto.& cur.da.* quin & ordo ipſe ipſum magiſtratum, id eſt, Duumuirum iure tutorem dabat, *l.decreto.ff. qui pet.tuto.* Præferebant faſces, ſiue bacillos, *vt in 2. Agraria.* Poteſtate ſua non vtebantur extra territorium, ſicut nec vrbani magiſtratus: Erant & in municipiis & alij Duumuiri, QVINQVENNALES cognominati, in integrum creati quinquennium, cenſus tributique cauſſa, vel potiùs quibus iuris dicendi cauſſa in quinquennium ob ſpectatam virtutem is honos mandabatur, cùm aliis annuus eſſet, quod verius puto: aut in quinquennium continuabatur, prorogabatúrque: vt in hac antiqua inſcriptione II. VIR. QVINQ. BIS OB MERITA. Aut etiam legibus & inſtitutis in quinquennium creari is magiſtratus ſolebat.

Duumuiri NAVALES, lege Decia, quam M. Decius Trib.pleb. tulit, creati ſunt, vt claſſis ornandæ reficiendæque curam haberent, *Liuius lib.9.*

DVVMVIRATVS, pro ipſo Duumuirorum magiſtratu, *l.1.ff.de alb.l.1.C.de temp.appell.*

DVVMVIRALIS, qui Duumuiratum geſſit, *d.l.1. de alb.ſcrib.* Hinc

DVVMVIRALITII, qui abierunt Duumuiratu. Auguſtinus de cura pro mortuis: Curialis pauper vix illius loci Duumuiralitius.

DVVMVIRILITAS, *l.1.C. de nat.lib.*

E

E, PRO i, veteribus ſæpè poſitum fuiſſe conſtat, *quod & M. Fabius lib.1.cap.4. docet:* vnde in Pand. Flor. intelleguntur, intellegi, pro, intelliguntur, intelligi, *vt & B. Briſſonius lib. Parerg. adnotat.* Pierius in ſuis in Virgil. Caſtigationib. idem admonet. in marmoribus antiquis e, pro i, legi, Verginius, Deana, IOVE OPTIM. MAX. pro Ioui.

E, vocula, plerunque excluſionis nota eſt, *ca.1.de renuncia.*

E contrario, pro viciſſim, vice verſa, *l.11.§.D.de duob.reis conſtit.*

EA MENTE, *apud Vlpian.de furt.* pro voluntate, & non (vt vulgus ſolet) pro intentione accipiendum eſt. Accurſius *in l. codic illis.de leg.2.* eadem verba in Scæuolæ reſponſo, haud ſimpliciter, hoc eſt, pro animo, aut ſententia, ſed pro pacto intellexit.

EADEM ſunt, quorum ſententia eſt eadem, *Bald.l. neque leges.D.de legibus.*

EA & EADEM aduerbia loci, id eſt, per eandem viam.

EATENVS tamdiu, vel vſque ad id: atque variè poni docet Bartol. *in princip.l.1. de oper.nou.nun.* Porrò eatenus dicitur quis poſſe facere, quatenus ex fructibus ſupereſt, deductis alimentis, *l. qui bonis.ff.de ceſſio.bon.l. Imperator.ad S.C.Treb.*

EBLANDITÆ preces, ſignificant teſtimonia blandis precibus impetrata, *apud Plin.in Panegyr.*

EBOR, vel EBVR, pro Elephanti dente, quaſi è barrho, id eſt, Elephante productum, *teſte Seruio*; quod tamen negat Pauſanias, è cornibus id produci contendens, quæ ex illius ore exeant: *vt annotat Mathiol.in Dioſcor.*

lib.

ſib.2. Sicut autem ab ebor, eboreæ: ita ab ebur, eburneæ dicuntur tabulæ. *Pompon. in l.2.D.de orig.iur.* Quas in tabulas eboreas perſcriptas, pro roſtris compoſuerunt, vt poſſent apertiùs percipi.

EBORARII, inter artifices qui à Principibus vacationem munerum obtinent, *numerantur in l. priore. C.de excuſat.artif.lib.10.*

EBRIVS, qualibet re expletus, *Nonio.* At ebriis quandoque venia dari ſolet delinquentibus, tanquam ſepultis & neſcientibus: ſcilicet in delictis non ita magnis, *l.reſpiciendum.§. delinquunt.ff.de pœn.*

Ἐκβιβαστὴς ἀπαιτητὴς, executor, *tit. de præſcri.quinquennij.*

ECBOLIA, medicamenta, quibus medici vtuntur abigendis infantibus in vtero enectis quæ & Phthoria dicuntur, tum & veneficia, quibus abortum faciunt mulieres: de quibus locus eſt Vlpiani, Si mulierem, inquit, viſceribus ſuis vim intuliſſe, quò partum abigeret conſtiterit: eam in exilium Præſes prouinciæ exiget. *ad leg. Corn.de ſica.* Quod tamen hodie apud nos capitale eſt.

Ἐκβολὴ, *in l.3.D.de incend. ruin. & nauf.* reponendum putat Spiegelius: cum in Pandect. Flor. legatur ἐξιβρασθῆ, id eſt, in vadum eiecta. Vide Ἐξιβρασθῆ.

ECCLESIA, Græca vox eſt, & ſignificat multitudinem, non qualemcunque, ſed conciliatam in vnam aliquam ſocietatem religionis. Eccleſiæ appellationem vulgò reſtringunt ad miniſtros eccleſiarum, & ipſa templa, *titu.C.de ſacroſanct.Eccleſ.* Eccleſiam pro loco aut templo duntaxat accipi prædurum eſſet, niſi imperatoris auctoritate donaretur.

Ἔκδικοι, & ἐκδιωκταὶ ſunt perſecutores, quorum munus eſt iudicio experiri contra eos, qui aurum vel argentum, vel pecuniam reip. debent. Vocantur & defenſores ciuitatum, *in l. vt perfectius.D.de ann. except.* Eſt etiam ἔκδικος vindex & aſſertor. Ecdici tamen *apud Cicer. lib.1. Epiſt. Fam.13. Epiſt.56.* videntur dici ij, quibus à ciuitatibus cura mandata erat, de his quæ deberent, cum priuatis tranſigendi. Milaſij & Alabandenſes pecuniam Cluuio debent: dixerat mihi Euthydemus, cùm Epheſi eſſem ſe curaturum, vt ecdici Milaſij Romam mitterentur, id factum non eſt: legatos audio miſſos eſſe: ſed malo ecdicos, vt aliquid confici poſſit: quare peto à te, vt eos & Alabandenſes iubeas ecdicos Romam mittere.

Ἐκταγὴ, delegatio, ſiue diſpoſitio Præfecti prætorio, *in l.fin. C. de exact. trib.lib.11.*

Ἐκτίνειν τὰς κηδεμονίας, curationis nomine ſatisfacere, rationes referre, reliqua ſoluere, *Modeſt.l.49.D.locat.* οἱ ἐπίτροποι γενόμενοι πρὶν ἐκτῖσαι τὰ τῆς κηδεμονίας, μισθωταὶ καίσαρος γενέσθαι κωλύονται. Tutores facti, priuſquàm procurationis ſuæ nomine ſatisfecerint, prohibentur aliquid à Cæſare conductum habere.

ECVLEVS eſt genus tormenti, ita dictum, vt quidam volunt, ab equi forma: *cuius fit mentio apud Cice. libr. 4. de Fin.* Nec ſi ille ſapiens ad tortoris eculeum à tyranno ire cogatur, ſimilem habeat vultum ac ſi ampullam perdidiſſet. *Sic C.de malef. & mathe.l.etſi excepta.in fi.de hoc 23. q. 1, c.1.per Archid.* Sunt tamen qui ſtipitem eſſe velint, cui velut equo rei imponebantur, ac variè torquebantur, cruciabantur: ídque auctore Prudentio in D. Ro. martyrio. Sed hoc ſignificatu per c, ſcribi volunt, alio per q.

Ἑκυρὸς, apud Græcos propriè viri pater vocatur: ἑκυρὰ, viri mater: vxoris autem pater πενθερὸς, & mater πενθερὰ vocatur, *l.non facilè.D.de gradib. & adfin.*

EDEATRÆ, qui præſunt regiis epulis.

Ἕδνα in libris Βασιλικῶν, quidam dotem, alij donationem propter nuptias interpretantur.

EDERE actionem, eſt copiam

deſcribendi facere:vel in libello complecti, & dare, vel dictare: vel aduerſarium noſtrum producere ad album Prætoris, & demonſtrare quid dicturi ſimus, vel dicendo id, quo vti velimus, aut denique quouis alio modo inſinuare ſummam actionis, *l.1.§.1.& in l.ſi quis ex argentariis. §.ſi initium.ff. de eden.*

Edere iudicium, eſt profiteri & enunciare, qua actione vſuri ſimus, *l.15.ff.de auct.tut.* Interdictum, *l.8.§.ex hoc.ff.de precar.* Formulam, *Pli.lib.9.ca.59.Quinti.Declam.13.* Patrimonium *l.1.§.ſi quis.ff.de offic.praef. vrb.* Cenſum, *Plin.lib.10.Epiſt.* Exemplum literarum, *l.pen.ff.de appel.recip.* Librũ, *l.46.§.tutor.ff.admin.tu.* Mandatorem *l.2.§.Diuus.ff.de itin.fiſ.* Crimina, *Paul.lib.5.Senten.tit.17.*

Edere operas dicitur libertus, pro dare, præbere, præſtare operas, *l.9.de ope.lib.* Proprietas eorum & in edentis perſona, & in eius cui eduntur, conſiſtit. *Ianolenus l.21. D.eod.* Operæ loco edi debent. vbi patronus moratur, ſumptu & vectura patroni. *Senec.libr.4.Epiſt.29.*

Edere NOMEN proferre, vel efferre nomen ſuum, vt deſcribatur, & veluti ſuum nomen profiteri in actis, quem manumiſſuri ſumus: id quod fiebat ante cognitionem conſulis, *Vlpi.l.1.D.de offi.Cenſ.* Conſules & ſeorſum & ſinguli manumittant. ſed non poteſt is, qui apud alterum nomina ediderit, apud alterum, manumittere. Quinetiam Edere nomina, hodie dicimus eos, qui prouocatores apud acta Curiæ præſentari dicuntur. Quod & nomen dare vocatur, vt dare nomen militiæ, *l.3.de re milit.*

Edere rationes longè aliud ſignificat, quàm reddere. Nec enim is, qui edere iuſſus eſt, reliquum reddere debet: nam & argentarius edere rationem videtur, etiamſi quod reliquum ſit, apud eum non ſoluat, *l.89.ff.de verb.ſign.* Edi autem ratio ita intelligitur, ſi à capite edatur. *l.ſi quis ff.de eden.*

Edere reo, pro contra reum. *Ci.in Ora.pro Planco.*

EDITA actio *l.edita C.de edendo, l.1.C.de lit.cont.*

EDITIO pro natiuitate, ortu, *l.2.§.1.ff.de decurionib.* Si conceptus ſit à plebeio, mox ante editionem pater eius decurionatum adeptus, ante editionem amiſerit, &c.

Editio actionis, propriè præparatoria eſt, *Bar.in l.inſulam. de verborum oblig.*

Editionem exigere ab officio iudicis, eſt iudicem inuocare. vt decernat, & mandet exhibitionem ſcripti, cauſſa ſummatim cognita, & delato iuramento exigenti, quod non calumniæ cauſſa poſtulet. *iuxta l.ſi quis ex argentariis.§.exigitur.D.de edan.*

EDITVS, us, ui, pro ſtercore ſeu excremento, quod ab armentis editur, ab edendo, ſeu extra mittendo dictus. *Iuriſconſul.titu.de legat.3.in l.ligni appellatione.55.§.3.* In quibuſdam prouinciis editu boum ad hanc rem vtuntur.

EDITITIVS iudex, quem vna pars eligit. *Seruius Eclog.3. Cicero pro Planco.* Neque enim quicquam aliud niſi edititios iudices es ſecutus.

EDICO. *Donatus in Hecyra. Terent.* Inter Edico & interdico hoc intereſt, quòd Edicimus, quod fieri iubemus. Interdicimus, quod fieri vetamus. Edicimus vni generi hominum. Interdicimus diuerſis. Itaque prætoris edicta, & inter edicta dicuntur. Quæ diſtinctio, *vt Alciatus ait*, non ſat vera eſt, cùm ſub Rubr.de interdictis quædam ſint, quæ fieri non prohibent, vt Reſtitutoria, Exhibitoria. Edicere verò aliàs eſt iubere, decernere, edicto vetare, & propriè eſt magiſtratuum. *Cic. ad Brutum, lib.11.6.* Cùm Tribuni plebis edixiſſent. Significat etiam denunciare, vt quid fiat, aut non fiat. *Terent. in Eunucho:* Dico, edico vobis noſtrum eſſe illum herilem filium. Hinc *Dionyſ. libr.5.* τὰ γδ ἐπιτάγματα ϗ τὰς διαγραφὰς τῶν δικαίων ϗ ἀδίκων ἔδωκαν ἐν [illegible] χαλκῶν. Atque huic verbo

videtur

videtur ineſſe vis prædicendi, atque in poſterum denunciandi: *vnde illud Cic. lib. 2. de Finib.* Eſt enim tibi Prætori edicendum, quæ ſis obſeruaturus in iure dicendo. Edicendum enim dixit pro denunciandum & diuulgandum. id quod fit à tabula, & libello palàm propoſito fiebat. Solebant enim creari Prætores, priuſquàm ius dicerent, vt cuique notum eſſet, quemadmodum anno ſuo ius dicturi eſſent, in albo edicta conſtituere, atque proponere: ídque inito magiſtratu, habita concione, & iurari in leges faciebant. Proconſules etiam, & præſides in prouinciis edicta einſmodi proſcribebant, quæ Prouincialia appellabantur, ad differentiam vrbanorum, *vt ex libr. 7. Epiſtol. M. Cicer. ad Attic. Epiſtol. 1. & ex Verrinu patet.* Ad edictum autem tam prouinciale, quàm vrbicum, Gaius Commentarios ſcripſit. Eáque cauſſa eſt, cur in Edictorum interpretatione Proconſulis ſæpè mentionem faciat, *l. 1. D. de alienat. mu. iudic.* & aliis locis, quos memorat A. Aug. *lib. 1. Emend. cap. 5.* Edicunt autem non Prætores aut Proconſules tantum, ſed & omnes magiſtratus. Edicit enim Conſul Gabianus, in Sextiana orat. vt L. Lamia eques R. ab vrbe abſit millia paſſuum ducenta. Edicunt Piſo & Gabinius Coſſ. vt Senatus, qui veſtem propter Cicero. mutat, ad veſtitum rediret. Edicunt Conſſ. *apud Gell. l. 15. c. 2.* ſibi Latinorum Rhetorum ſcholas non placere. Edicunt Tribun. pleb. *apud Cicer. Verr. 4.* ne quis Romæ eſſet, qui rei capitalis damnatus eſſet. Hinc

EDICTA tria, quibus abſens aduerſarios in iudicium vocatur, *l. ad peremptorium 68. & ſeq. D. de iudic. & l. cùm verò. 26. §. euocari ff. de fideicom. lib.* quæ Græci προγράμματα appellant. Hinc & Edictale programma, *apud Caßio. li. 1. Var. epiſt. ad popul. Rom. & lib. 2. epiſtol. ad Senat. vrbis R.* Hinc illud in Codic. libris toties legimus: Hac edictali lege ſancimus, &c.

EDICTA Romæ dicebantur, quæ Prætores, antequam ius redderent, ſolebant proponere, vt ſcirent ciues, quod ius de qua re quiſque dicturus eſſet, ſéque præmuniret, *l. 2. §. 5. D. de orig. iur.*

Edictum verò, aliud eſt perpetuum, aliud temporale. Perpetuum eſt, quod à Prætore iuriſdictionis perpetuæ cauſſa proponi dicitur, *in l. 7 ff. de iuriſdict.* nimirum quod Prætores inito magiſtratu proponebant, quo ciuibus denunciabant, quemadmodum anno ſuo ius dicturi eſſent. Temporale verò, quod etiam peculiare dicere poſſemus, eſt πρόγραμμα, quod certi negocij oborti cauſſa proponitur: vt illud Verris. vt Kalend. Decemb. adſit Sthenius Syracuſis. *Item.* Ne quis frumentum ex area tolleret, &c. Exoritur, *inquit Cicer.* peculiare edictum repentinum, &c. *Vlpian. l. 7. ff. de iuriſd.* Si quid id quod iuriſd. perpetuæ cauſſa non quod prout res incidit, in albo, vel in charta, vel in alia materia propoſitum erit, corruperit. *Cicero in Vatiniana:* Edixeritne C. Memmius prætor, ex ea lege, vt adeſſes die trigeſimo? Tum & illud, quo Prætor aduentum ſuum Prouincialibus ſignificabat, *l. 4. §. antequam ff. de offic. Procon.* De ſuperiore ſic loquitur Aſconius, *in Corneliana argumento.* Aliam, inquit, legem Cornelius, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis tamen inuitis tulit, vt Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent: quæ res tum gratiam ambitioſis Prætoribus, qui variè ius dicere aſſuerant, ſuſtulit. ſic enim locum interpretatur Hotom. non quòd in horas edicta ſua Prætores mutarent, ſed quòd edictis ſuis ius non dicerent. Cuius rei Verres à Cicer. quoque libr. Accuſ. 1. accuſatur. Edictum perpetuum etiam alia ſignificatione dicitur, quod vnum ac ſimplex in omnes annos, atque in perpetuum compoſitum eſt. Nam prætores olim arbitratu ſuo edicta, quæ leges erant annuæ, ſcribebant, ídque eorum honori tribuebatur, vt in annum ſuum

Digitized by Google

ius conſtituerent. Itaque quo edicto ſuperioris anni Prætor vſus erat, in ſequens ferè non vtebatur: alioqui eius edictum Tranſlatitium dicebatur. Sed poſtea diminuta cum illa popu. Rom. magiſtratuum quoque poteſtate, conſtitutum eſt, vt edictum vnum componeretur, ex quo edicto omnes in poſterum tempus Prætores perpetuò iusdicerent: quod idcircò Perpetuum eſt appellatum. Huius rei auctorem fuiſſe D. Adrian. Iuſtin. *in l. 1. C. de vet. iur. enucl.* teſtatur. Edicti verò ſcriptorem Cod. Saluium Iulianum. Cùm ipſe Iulianus, ait, legum & edicti perpetui ſubtiliſſimus conditor, &c. Idem tradit præterea *in l. 10. C. de cond. indeb. Eutropius lib. 9.* Poſt eum Saluius Iulianus Rempu. inuaſit, vir nobilis & peritiſſimus, nepos Saluij Iuliani, qui ſub Diuo Adriano perpetuum compoſuit edictum. Ex his igitur conſtat, edictum ſuperius perpetuum, in vniuerſum Præturæ vnius tempus valuiſſe: cùm temporaria in partem duntaxat, veluti menſem vnum, aut alterum vim habeant: hoc verò ad omnes omninò Prætorũ iuriſdictiones pertineat. Ac de hoc ipſo intelligendus Hermogen. *l. 2. ff. de ſtatu hom. item in l. vlt. in fi. ff. de appel. recip. l. 5. ff. de extraord. crimi. l. 21. ff. de lib. con.* Edicta autem hæc, quæ perpetua diximus, monitoria appellata quidam autumant, quòd his ciues admonerentur, qualiter ius dicturi eſſent magiſtratus. Ad quod Edictum Calliſtratus libros ſcripſit, vt ex indice Pand. Flo. præfixo intelligitur. Ad hanc ſpeciem pertinet Edictum Carbonianum, quod ſolum auctoris ſui nomen retinuit. Eiuſdem quoque generis eſt Edictum nouum, *de quo in l. 1. §. ſi pater. ff. de vent. in poſſeſſ. mit.*

Edicti perpetui cauſſa, & generaliter nihil vnquam propoſuit Prætor, quod non euidentem haberet vtilitatem in publicum, ſecundum naturalem æquitatem, quæ & hodie perdurat, & nunquam ceſſabit. Et hinc videmus, omnes propemodum mores ciuitatem, qui antiquitatẽ redolent, tractos eſſe ex iure Prætorio: ſi modò libeat vtriuſque ſeculi obſeruantia inuicem conferre.

Edicta PRINCIPVM ſunt generales leges, quæ omnes populos & prouincias tenent, *l. 2. C. de legib. Theophilus ſic definit: πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινηθεὶς ὁρίζει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων εὐταξίαν καὶ λυσιτέλειαν.* Atque iis non ad certam aliquam controuerſiam, de qua conſulti ſunt, reſpondent, ſed generaliter quaſi nouam aliquam legem conſtituunt, *vt l. hac edicta lib. 6. C. de inceſt. nupt.*

EDICTVM DIVI ADRIANI. *de quo vlt. Cod. de edict. diui Adr. toll.* vt intra annum hæredi ſcripto daretur aditus adipiſcendæ bonorum poſſeſſionis quo elapſo amplius non admittebatur. & hoc cum deminutione viceſimæ partis applicandæ fiſco. quò pertinuit & lex Iulia, de viceſim. hæreditatum, de qua in Iudice legum, & Alciat. libr. Diſput. 3. capit. 6.

Edictum PEREMPTORIVM inſtar trium obtinet, *l. contumacia. §. contumax. ff. de re iudic.* Quo autem ordine ad illud perueniatur, docent Iuriſcoſſ. *l. ad peremptorium. & ll. ſeq. ff. de iud.* Vide Peremptorium.

Edictum DOMITIANI, quo cautum eſt, abolitiones ex Senatuſconſulto factas, ad huiuſmodi ſeruos non pertinere. *Tapin. in l. ſi ſeruus. ff. de cuſt. & exhib. reo.*

Edictum de ALTERVTRO *cuius fit mentio. l. 1. §. ſciendum. C. de rei vxor. act. & l. vnic. C. Th. de teſtā.* eſt, quo cauetur, vt ſi quid maritus vxori aut hæreditatis, aut legati, aut fideicommiſſi titulo reliquerit, alterutro contenta ſit mulier, relicto vel dote: actione ex teſtamento, vel actione rei vxoriæ: nec pertinet hoc edictum, niſi ad actionem rei vxoriæ: ideóque penitùs hodie ſublatum eſt, cùm ſit hodie actio rei vxoriæ ſublata. *De quo vide Cuiac. Obſeru. libro tertio cap. 16.*

EDICTALES bonorum poſſeſſiones

ſiones ſunt, quas ordinarias vocamus, & quæ ius tribuunt, quæque ex edicto dantur, ſine cauſſæ cognitione, & de plano *l. 30. ff. de acqu. hæred.* Decretales verò, de quibus ſuprà, extraordinarias, quæ ſcilicet dantur cauſſa cum conſilio cognita, & pro tribunali, *l. 1. §. 1. ff ſi tab. teſt.*

EDVCARE, idem eſt, quod alimenta, & ad victum neceſſaria præſtare, *l. fi. de alim. & cib. leg.* vbi pupillus educari debeat, pulchrè Iuriſconſ. toto hoc titul. oſtendunt, & Impp. C. eo. *Plautus* diſtinguit inter alere & educare, *in Menach.* Hic homo conuiuas non alit, ſed educat.

EDVLIVM *inquit Valla*, eſt quid quid edimus, aut quicquid ad prandium, cœnámque, edendi gratia nobis adponitur, & ſumimus. Interpretantur hanc vocem, ſuo more, pro comeſtione, *apud Iuriſc. in l. ſolent in fi. de offic. Proconſ.* Et quod mandatis continetur, ne donum vel munus ipſe proconſul, vel qui in alio officio erit, accipiat, emátve quid, niſi victus quotidiani cauſſa, ad xeniola non pertinet, ſed ad ea, quæ edulium excedant vſum.

EDVLITAS, rerum edulium largitio, & donatio, quæ à Principe in populum, cùm magna eſſet annonæ caritas fieri ſolebat. Quo vocabulo vſus eſt Papinian. *l. 17. de compenſ.* Ideò, inquit, condemnatus, quod arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor non videtur, & ideo compenſationem habebit. Sunt qui in eo loco, ædilitatis, pro edulitatis, legant: ſed male mea quidem ſententia: quod & animaduertit Duar. *Diſp. libr. 11. cap. 26.* Hac dictione vſus etiam eſt *Lamprid. in Alexand.* Cùm edulitatem, *inquit*, L. Rab. eo peteret, interrogauit per Curionem, quam ſpeciem caram putarent, illi continuò exclamarunt, carnem bubulam & porcinam.

EFFECTV apud Iuriſconſ. ſignificat facto ipſo, reipſa, *l. 15. ff. de leg. præſtan.* Quia effectu fratris auferr partem dimidiam. *Sic l. 10. ff. de vſu & habit.* Effectus quandoque pro cauſſa ſumitur. Atque etiam effectus eſt, quod ex re ſequitur, *l. 3. ff. ex quib. cauſ. maio.*

EFFERRE, verbum eſt funeribus accommodatum, cum cadauer prouehitur, & extollitur, humeris ſcilicet ſuppoſitis. Feretrum verò efferre propinquioribus virilis ſexus, olim munus dabatur. Itaque filij parentes, fratres, ſorores, elatos funere deferebant: nonnunquam ſerui libertate donati. *Cic. pro Flacco*: Cùm efferretur magna frequentia. *Idem Attic. lib. 15.* Cn. Lucullus familiaris noſter matrem efferebat.

EFFERVESCERE ſignificat ardore animi excitari, vt cùm homo ira excandeſcit: contrarium eſt. Deferueſcere, *Vlp. in l. quis ſit fugitiuu. §. idem ait, ff. de adil. edict.* Si autem in hoc tantùm latuiſſet, quo ad iracundia dominorum efferueſceret. vbi tamen, Deferueſcere legendum videtur: nec enim illius ſignificatio huic loco quadrat.

EFFIGIARE verbo, vtitur nunc Cæſarea, Cancellaria in diplomatis, quæ à Principe ſuper natalium reſtitutione, hoc eſt, nobilitatione (vt *ait Bud. in pri. annot.*) imperantur. Hoc tamen verbum apud auctores claſſicos vix reperias: & ſi id non recipuit Prudentius, vt nec Gellius, qui fœtum ineffigiatum dixit. Pro eo tamẽ malim delineare, exprimere characteribus depingere.

EFFINGERE, vide Extergere.

EFFODERE, oſſa vel eruere, *l. 8. ff. de reli. l. vlt. ff. de ſepul. vio.*

Effodere terminos, id eſt, lapides finis cauſſa poſitos auferre & eiicere, *l. 1. C. de accuſ. & Paul. libr. 5. Sent. tit. 22.*

EFFRACTORES, qui vi fores, parietéſve [illegible] horreorúmve effringebant, inde quid ſubriperent *l. 3. [illegible] præfect. vigil. l. 16. § [illegible] apud Firmi. lib. [illegible] cap. 23. &* vertuntur in

Digitized by Google

antiquo Lexico, θυρεπανοιταί. Interdum etiam Effractores dicuntur, qui è carcere effugiunt, parietes eius perfodiunt, *vt ſub t tul. de effract. & expil.*

EFFRACTVRÆ crimen, *l.48. ff. de bon. lib. l.1. C. de loca.*

EFFVSORES, qui patrimonium, peculiúmve temerè & largè expendunt, diſſipántque. Verbum fuit admodum familiare diuo Cæſ. Imper. Auguſt. Frid. III.

EGESTAS ferè in mala re dicitur, quæ ſcilicet ad maleficium hominem impellit. Propriè tamen eſt, alicuius rei opus habere. *Tryphon. in l. bona fides. ff. depoſiti.* Cenſuit, nec iniquè, malè meritum, publicè vt aliis exemplo ad deterrenda maleficia ſit, etiam egeſtate laborare debere.

Εἰνατέρες (*ait Modeſtinus*) apud Græcos dicuntur duorum fratrum vxores: quod vno verſu, ait idem Modeſt. Homerus ſignificat:

Ἠὲ γαλόων ἢ εἰνατέρων ἐυπέπλων.

Siue alicubi inglorium, aut inaterum ſpecioſis peplis, *l. 4. §. 4. ff. de gradib. adfin.*

Εἰσδεκτικά, hominij ſiue homagij ſymbola, *Cuiac. libr. 8. Obſeru. c. 14.*

EIICERE. verbum eſt ad immaturum partum accommodatum. Vnde eiecti partus, pro abacti. Eiecti item, & eiectitij, pro abortiui, dicuntur. *Vlp. in l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi quis de manu. ad leg. Aqu.* Si mulier pugno, inquit, vel equa ictu à te percuſſa eiecerit. At Edere, eſt maturum parere. Illud Græci ἐκβάλλειν dicunt, & partus eiectionis, tum ἐκτρώματα, tum ἐξαμβλώματα dicunt.

EIECTA nauis, hoc eſt, quod Græci aiunt ἐξοκείλασα. id eſt, in vadum eiecta, illisáque *l. quo naufragio. ff. de incend. ruin. nauf.* quæ & Deiecta, *l. 7. de leg. Rhod.*

Εἰσιέναι δίκην, cauſſam agere, *Paul. l. 48. ff. de iud.* τοὺς ἄρχοντας ἐν ᾧ ἄρχουσιν ἐνιαυτῷ μήτε εἰσιέναι δίκην ἰδίαν, μήτε διωκόντων, μήτε φευγόντων. id eſt, Magiſtratus quo anno cum imperio ſunt, neque propriam agere cauſſam, ſiue agendo, ſiue defendendo.

EIVRARE bonam copiam, eſt iurare ſibi copiam non eſſe æris alieni exoluendi, *Cic. lib. 9. Epiſt. ad Patum.* Tu autem, quòd mihi bonam copiam eiures, nihil eſt, *& vide Feſtum lib. 5. in dict.* Eiuratio. Hoc eodem verbo vſus eſt Varro *lib. 6. de ling. Lat.* Et omnes qui bonam copiam eiurarent, ne eſſent nexus diſſoluti, id eſt, ſi iureiurando negarent ſibi facultatem dari eo ſe ære liberandi.

EIVS, pro eius, *in Pand. Flor. ſæpè reperitur.*

Ἐλαιώνης, curator oleo coëmendo, *Arcad. l. vlt. ff. de muner. & hono.* Cura quoque emendi frumenti, olei. nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt.

ELEMPORIA, ea cura, *d. l. fin.* vbi tamen Elæemporia legendum videtur, dicitur & ἐλαιωνία.

ELECTRI nomen duobus modis accipi. *Pauſan. lib.* Eliacωn ſcribit: τὸ δὲ ἤλεκτρον τοῦτο ait, ἐξ οὗ τῷ Αὐγούστῳ πεποίηνται τὴν εἰκόνα, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τῇ Ἠριδανοῦ ταῖς ψάμμοις εὑρίσκεται, σπανίζεται τὰ μάλιστα, καὶ ἀνθρώπῳ τίμιον πολλῶν ἐστιν ἕνεκα. τὸ δὲ ἄλλο ἤλεκτρον ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός. In hanc poſteriorem ſententiam electrum vſurpatur, *in l. 7. §. voluntas ff. de acq. rer. dom. l. 4. de leg. 1. Plinio lib. 33. cap. 4.* vbicunque quinta argenti portio eſt, electrum vocatur, *Seruius in 8. Æneid.* Tria ſunt, inquit, electri genera, vnum ex arboribus, quod Succinum dicitur: alind quod naturaliter inuenitur: tertium, quod fit de tribus partibus auri, & vna argenti: atque de hac ſpecie intelligenda ſunt Pand. loca ſuperiora, vt diximus. *Vide Iſido. lib. 15. Etym. c. 23.*

Electri nummi apud Lampr. in Alex. Eóque ſenſu electrina vaſa accipi poſſunt, *l. 32. § Neratius. ff. de aur. & arg. leg.*

ELEN-

ELENCHVS, lapillus eſt ex genere margaritarum. *Paul. de aur. & arg. leg. l. pediculis*. Item cùm in aures, in quibus duæ margaritæ, elenchi, & ſmaragdi duo, legaſſet, & poſtea elenchos iiſdem detraxiſſet, & quæreretur, an nihilominus detractis elenchis inaures deberentur, reſpondi deberi, ſi maneant inaures, quamuis margarita eis detracta ſit. *Plin. lib. 9. cap. 35.* Cylindri & elenchi in eo differunt, quòd elenchi ſunt faſtigiatæ longitudinis, alabaſtrorum figura, in pleniorem orbem deſinentes: atque hos digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria eſt: cylindri verò proceritatis æqualiter orbiculatæ ſunt.

ELICES ſulci ſunt aquarij, qui in ſegetibus fiunt, per quos aqua collecta educitur è liris, *Vlpia. l. 1. §. Labeo ff. de aqu. & aqu. plu. arcend.* Sulcos aquarios qui Elices appellantur, ſi quis faciat, aquæ pluuiæ arcendæ eum teneri. Haloander ſic habet: qui Græcis ὑδραυλακὶς appellantur: quemadmodum & Alciat. quandoque legendum exiſtimauit. Nunc in Parergis indicans nihil immutandum, idque auctoritate L. Columellæ, *cuius verba lib. 2. de re ruſtic. cap. 8. hæc ſunt*: Sed quamuis tempeſtiuè ſementis confecta erit, cauebitur tamen, vt parentes liras, crebróſque ſulcos aquarios, quos nonnulli Elices vocant, faciamus. *Sic lib. 11. cap. 2.* Arbitramur tamen Elices propriè dici, capita fontium, & ſcaturigines. Vnde Aquilices Calliſtrato, qui artem hanc exercent, ſciúntque quo modo aquæ elici poſſint. Alciatus rectè ſententiam mutauit: nam Pandect. Florent. habent Elices, quæ lectio retinenda eſt vel peritorum conſenſu. Bud. aliter ſentit, & Aquilices ab aquis legendis dictos vult. Vide Aquilex.

ELIDERE in ſpecie Pauli, *l. ſi vnus. §. pactus ne peteret ff. de pact.* non omninò tolli, ſed & inutile, & inefficax effici accipi debere, docuit Prat. Lib. 4. mediæ Iuriſpr. Sent. cap. 3. quod eiuſdem Pauli verba oſtendunt ibidem. Et quidem ipſo iure & replicatione exceptio non elidetur, quod & Iuſtin. A. probat. *§. præterea. Inſt. de action.* pacto conuento obligationes non omnino diſſoluuntur. Zaſius verò *libr. 1. Reſpon. cum 5.* & Fortunius Garſias *in repet. d. §. pactus ne peteret.* omninò contra ſenſerunt: ſed falsò cùm ex verbis l. Pauli contrarium ſit verius.

ELIGIMVS re ipſa, quod prius mente optauimus: quapropter promiſcuè optio, electióque aſſumitur, auctor Alciatus. Omnis autem electio, actus eſt voluntarius, *vt Ariſt. docuit 2. Ethic. colligitúrque ex l. Gallus. §. & quid ſi tantum.* Eſt autem electio de multis, *l. quod in hæredem. §. eligere. de tribu. l. plerunque. §. fi. de iure dot. vide Salomo. in l. Gallus ff. de liber. & poſthum.* Igitur.

ELECTIO ſecundùm Io. eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatem, vel fraternitatem, vel ſocietatem, ſeruata forma canonicè facta, vocatio. Et hoc modo electio ſumitur ſtrictè, quamuis eligere ad multa ſe habeat, vt etiam not. *Roffr. in ſum. eo. tit. §. 1. in princ.* Vnde ad electionem tria requiruntur, ſcilicet auctoritas, numerus, & zelus. Auctoritas conſideratur in dignitatibus & meritis vitæ. Zelus conſiſtit in animo, vt ſine carnali animo fiat, ſed ſecundum meritum perſonæ eligendæ, 8. *qu.* 1. Si ergo, licèt contrà iſtam conditionem ſæpius committatur electio de facto, non de iure. De numero patet. Debet igitur electio fieri ſecundùm iſta tria, habito reſpectu meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum. Si tamen ex vna parte ſit dignitas, & zelus melior, tam reſpectu eligentium, quàm electi, & ex alia parte numerus maior: certè præualebit dignitas cum zelo ipſi numero, vt extr. de elect. c. eccleſia veſtra. Item differunt electio, collatio, & præſentatio. Nam electio fit per collegium ad dignitates, & Papa confirmat: & quodlibet collegium debere

piis & colonis, qui ius dicebant: ideóque vocabantur Duumuiri iuri dicundo. Hi imperium non habebant, *l. ea qua. ff. ad municip.* Iuriſdictionem habebant vſque ad certam quantitatem, quam tamen defendere pœnali iudicio non poterant, *l. 1. D. ſi quis ius dice. non obtem.* Pignoris capionem, *l. 29. §. magiſtratus, D. ad leg. Aquil.* Legis actionem, *vt in 2. Sentent. Pauli annot. Cuiac.* In ſeruos caſtigationem *l. 12. ff. de iuriſd. l. ſi priuatus. D. qui, & à quib. man.* Tutoris & curatoris dationem, *l. 3. ff. de tuto. & cur. da.* quin & ordo ipſe ipſum magiſtratum, id eſt, Duumuirum iure tutorem dabat, *l. decreto. ff. qui pet. tuto.* Præferebant faſces, ſiue bacillos, *vt in 2. Agraria.* Poteſtate ſua non vtebantur extra territorium, ſicut nec vrbani magiſtratus: Erant & in municipiis & alij Duumuiri, QVINQVENNALES cognominati, in integrum creati quinquennium, cenſus tributique cauſſa, vel potiùs quibus iuris dicendi cauſſa in quinquennium ob ſpectatam virtutem is honos mandabatur, cùm aliis annuus eſſet, quod verius puto: aut in quinquennium continuabatur, prorogabatúrque: vt in hac antiqua inſcriptione II. VIR. QVINQ. BIS OB MERITA. Aut etiam legibus & inſtitutis in quinquennium creari is magiſtratus ſolebat.

Duumuiri NAVALES, lege Decia, quam M. Decius Trib. pleb. tulit, creati ſunt, vt claſſis ornandæ reficiendæque curam haberent, *Liuius lib. 9.*

DVVMVIRATVS, pro ipſo Duumuirorum magiſtratu, *l. 1. ff. de alb. l. 1. C. de temp. appell.*

DVVMVIRALIS, qui Duumuiratum geſſit, *d. l. 1. de alb. ſcrib.* Hinc

DVVMVIRALITII, qui abierunt Duumuiratu. Auguſtinus de cura pro mortuis: Curialis pauper vix illius loci Duumuiralitius.

DVVMVIRILITAS, *l. 1. C. de nat. lib.*

E

E, PRO i, veteribus ſæpè poſitum fuiſſe conſtat, *quod & M. Fabius lib. 1. cap. 4. docet:* vnde in Pand. Flor. intelleguntur, intellegi, pro, intelliguntur, intelligi, *vt & B. Briſſonius lib. Parerg. adnotat.* Pierius in ſuis in Virgil. Caſtigationib. idem admonet, in marmoribus antiquis e, pro i, legi, Verginius, Deana, IOVE OPTIM. MAX. pro Ioui.

E, vocula, plerunque excluſionis nota eſt, *ca. 1. de renuncia.*

E contrario, pro viciſſim, vice verſa, *l. 11. §. D. de duob. reis conſtit.*

EA MENTE, *apud Vlpian. de furt.* pro voluntate, & non (vt vulgus ſolet) pro intentione accipiendum eſt. Accurſius *in l. codic illu. de leg. 2.* eadem verba in Scæuolæ reſponſo, haud ſimpliciter, hoc eſt, pro animo, aut ſententia, ſed pro pacto intellexit.

EADEM ſunt, quorum ſententia eſt eadem, *Bald. l. neque leges. D. de legibus.*

EA & EADEM aduerbia loci, id eſt, per eandem viam.

EATENVS tamdiu, vel vſque ad id: atque variè poni docet Bartol. *in princip. l. 1. de oper. nou. nun.* Porrò eatenus dicitur quis poſſe facere, quatenus ex fructibus ſupereſt, deductis alimentis, *l. qui bonis. ff. de ceſſio. bon. l. Imperator. ad S. C. Treb.*

EBLANDITÆ preces, ſignificant teſtimonia blandis precibus impetrata, *apud Plin. in Panegyr.*

EBOR, vel EBVR, pro Elephanti dente, quaſi è barrho, id eſt, Elephante productum, *teſte Seruio*: quod tamen negat Pauſanias, è cornibus id produci contendens, quæ ex illius ore exeant: *vt annotat Mathiol. in Dioſcor.*

lib.2.Sicut autem ab ebor, eboreæ:ita ab ebur, eburneæ dicuntur tabulæ. *Pomponan l.2.D.de orig.iur.* Quas in tabulas eboreas perſcriptas, pro roſtris compoſuerunt, vt poſſent apertiùs percipi.

EBORARII, inter artifices qui à Principibus vacationem munerum obtinent, *numerantur in l. priore. C.de excuſat.artif.lib.*10.

EBRIVS, qualibet re expletus, *Nonio.* At ebriis quandoque venia dari ſolet delinquentibus, tanquam ſepultis & neſcientibus:ſcilicet in delictis non ita magnis, *l.reſpiciendum.§. delinquunt.ff.de pœn.*

Ἐκβιβαστὴς ἀπαιτητὴς, executor, *tit. de praſcri.quinquennij.*

ECBOLIA, medicamenta, quibus medici vtuntur abigendis infantibus in vtero enectis quæ & Phthoria dicuntur, tum & veneficia, quibus abortum faciunt mulieres: de quibus locus eſt Vlpiani, Si mulierem, inquit, viſceribus ſuis vim intuliſſe, quò partum abigeret conſtiterit: eam in exilium Præſes prouinciæ exiget. *ad leg. Corn.de ſica.* Quod tamen hodie apud nos capitale eſt.

Ἐκβολὴ, *in l.3.D.de incend. ruin. & nauf.* reponendum putat Spiegelius: cum in Pandect. Flor. legatur ἐξεβρασθῇ, id eſt, in vadum eiecta. Vide Ἐξεβρασθῇ.

ECCLESIA, Græca vox eſt, & ſignificat multitudinem, non qualemcunque, ſed conciliatam in vnam aliquam ſocietatem religionis. Eccleſiæ appellationem vulgò reſtringunt ad miniſtros eccleſiarum, & ipſa templa, *titu.C.de ſacroſanct.Eccleſ.* Eccleſiam pro loco aut templo duntaxat accipi prædurum eſſet, niſi imperatoris auctoritate donaretur.

Ἔκδικοι, & ὀνδικηταὶ ſunt perſecutores, quorum munus eſt iudicio experiri contra eos, qui aurum vel argentum, vel pecuniam reip. debent. Vocantur & defenſores ciuitatum, *in §.vt perfectius.D.de ann. except.* Eſt etiam ἔκδικος vindex & aſſertor. Ecdici tamen *apud Cicer. lib.1. Epiſt. Fam.13. Epiſt.56.* videntur dici ij, quibus à ciuitatibus cura mandata erat, de his quæ deberent, cùm priuatis tranſigendi. Milaſij & Alabandenſes pecuniam Cluuio debent:dixerat mihi Euthydemus, cùm Epheſi eſſem ſe curaturum, vt ecdici Milaſij Romam mitterentur, id factum non eſt: legatos audio miſſos eſſe: ſed malo ecdicos, vt aliquid confici poſſit: quare peto à te, vt eos & Alabandenſes iubeas ecdicos Romam mittere.

Ἐκταγὴ, delegatio, ſiue diſpoſitio Præfecti prætorio, *in l.fin. C. de exact. trib.lib.*11.

Ἐκτίνειν τῆς κηδεμονίας, curationis nomine ſatisfacere, rationes referre, reliqua ſoluere, *Modeſt.l.49.D. locat.* οἱ ἐπίτροποι γενόμενοι πρὶν ἐκτίσαι τὸ τῆς κηδεμονίας, μισθωταὶ καίσαρος γενέσθαι κωλύονται. Tutores facti, priuſquàm procurationis ſuæ nomine ſatisfecerint, prohibentur aliquid à Cæſare conductum habere.

ECVLEVS eſt genus tormenti, ita dictum, vt quidam volunt, ab equi forma: *cuius fit mentio apud Cice. libr. 4. de Fin.* Nec ſi ille ſapiens ad tortoris eculeum à tyranno ire cogatur, ſimilem habeat vultum ac ſi ampullam perdidiſſet. *Sic C.de mal. & mathe.l.etſi excepta.in fi.de hoc 23. q. 1. c.1.per Archid.* Sunt tamen qui ſtipitem eſſe velint, cui velut equo rei imponebantur, ac variè torquebantur, cruciabantur: idque auctore Prudentio.in D. Ro.martyrio. Sed hoc ſignificatu per c, ſcribi volunt, alio per q.

Ἑκυρὸς, apud Græcos propriè viri pater vocatur: ἑκυρὰ, viri mater: vxoris autem pater πενθερὸς, & mater πενθερὰ vocatur, *l.non facilè.D.de gradib. & adfin.*

EDEATRÆ, qui præſunt regiis epulis.

Ἕδνα in libris Βασιλικῶν, quidam dotem, alij donationem propter nuptias interpretantur.

EDERE actionem, eſt copiam

deſcribendi facere:vel in libello complecti, & dare,vel dictare : vel aduerſarium noſtrum producere ad album Prætoris,& demonſtrare quid dicturi ſimus, vel dicendo id, quo vti velimus, aut denique quouis alio modo inſinuare ſummam actionis,*l.1.§.1.& in l.ſi quis ex argentariis. §.ſi initium.ff. de eden.*

Edere iudicium, eſt profiteri & enunciare, qua actione vſuri ſimus, *l. 15.ff.de auct.tut.*Interdictum, *l. 8.§.ex hoc.ff.de precar.* Formulam,*Pli.lib.9. ca.59.Quinti.Declam.13.*Patrimonium *l.1.§.ſi quis.ff.de offic.præf. vrb.* Cenſum,*Plin.lib.10.Epiſt.* Exemplum literarum,*l.pen.ff.de appel.recip.* Librũ, *l.46.§.tutor.ff.admin.tu.*Mandatorem *l.2.§.Diuus.ff.de itin.ſiſ.*Crimina,*Paul. lib.5.Senten .tit.17.*

Edere operas dicitur libertus , pro dare,præbere,præſtare operas, *l. 9.de ope.lib.*Proprietas eorum & in edentis perſona,& in eius cui eduntur,conſiſtit.*Iauolenus l.21. D.eod.* Operæ loco edi debent. vbi patronus moratur, ſumptu & vectura patroni.*Senec.libr. 4.Epiſt.29.*

Edere N O M E N proferre, vel efferre nomen ſuum , vt deſcribatur,& veluti ſuum nomen profiteri in actis, quem manumiſſuri ſumus : id quod fiebat ante cognitionem conſulis,*Vlpi.l.1.D.de offi .Cenſ.*Conſules & ſeorſum & ſinguli manumittant. ſed non poteſt is , qui apud alterum nomina ediderit, apud alterum, manumittere. Quinetiam Edere nomina , hodie dicimus eos , qui prouocatores apud acta Curiæ præſentari dicuntur. Quod & nomen dare vocatur, vt dare nomen militiæ , *l.3.de re milit.*

Edere rationes longè aliud ſignificat,quàm reddere. Nec enim is,qui edere iuſſus eſt , reliquum reddere debet : nam & argentarius edere rationem videtur , etiamſi quod reliquum ſit,apud eum non ſoluat, *l.89. ff.de verb.ſign.* Edi autem ratio ita intelligitur,ſi à capite edatur.*l ſi quis ff. de eden.*

Edere reo,pro contra reum. *Ci. in Ora.pro Planco.*

E D I T A actio *l.edita C.de edendo, l.1.C.de lit.cont.*

E D I T I O pro natiuitate, ortu, *l. 2.§.1.ff.de decurionib.* Si conceptus ſit à plebeio, mox ante editionem pater eius decurionatum adeptus,ante editionem amiſerit,&c.

Editio actionis,propriè præparatoria eſt, *Bar.in l.inſulam. de verborum oblig.*

Editionem exigere ab officio iudicis,eſt iudicem inuocare. vt decernat, & mandet exhibitionem ſcripti, cauſſa ſummatim cognita , & delato iuramento exigenti, quod non calumniæ cauſſa poſtulet. *iuxta l.ſi quis ex argentariis.§.exigitur.D.de eden.*

E D I T V S, us,ui, pro ſtercore ſeu excremento , quod ab armentis editur,ab edendo,ſeu extra mittendo dictus.*Iuriſconſul.titu.de legat.3.in l.ligni appellatione.55.§.3.*In quibuſdam prouinciis editu boum ad hanc rem vtuntur.

E D I T I T I V S iudex, quem vna pars eligit.*Seruius Eclog.3. Cicero pro Planco.* Neque enim quicquam aliud niſi edititios iudices es ſecutus.

E D I C O.*Donatus in Hecyra. Terent.* Inter Edico & interdico hoc intereſt,quòd Edicimus , quod fieri iubemus.Interdicimus,quod fieri vetamus. Edicimus vni generi hominum. Interdicimus diuerſis. Itaque prætoris edicta , & inter edicta dicuntur. Quæ diſtinctio, *vt Alciatus ait* , non ſat vera eſt,cùm ſub Rubr.de interdictis quædam ſint, quæ fieri non prohibent, vt Reſtitutoria , Exhibitoria. Edicere verò aliàs eſt iubere , decernere,edicto vetare, & propriè eſt magiſtratuum. *Cic. ad Brutum,lib.11.6.* Cùm Tribuni plebis edixiſſent. Significat etiam denunciare , vt quid fiat,aut non fiat. *Terent. in Eunucho.* Dico , edico vobis noſtrum eſſe illum herilem filium. Hinc *Dionyſ. libr.5.* τὰ γὰρ ἐπιτάγματα καὶ τὰς διαγραφὰς τῶν δικαίων αἰδίκια ἔδικτα οἱ ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Atque huic verbo

videtur

videtur ineſſe vis prædicendi, atque in poſterum denunciandi: *vnde illud Cic. lib. 2. de Finib.* Eſt enim tibi Prætori edicendum, quæ ſis obſeruaturus in iure dicendo. Edicendum enim dixit pro denunciandum & diuulgandum. id quod fit à tabula, & libello palàm propoſito fiebat. Solebant enim creari Prætores, priuſquàm ius dicerent, vt cuique notum eſſet, quemadmodum anno ſuo ius dicturi eſſent, in albo edicta conſtituere, atque proponere: ídque inito magiſtratu, habita concione, & iurari in leges faciebant. Proconſules etiam, & præſides in prouinciis edicta eiuſmodi proſcribebant, quæ Prouincialia appellabantur, ad differentiam vrbanorum, *vt ex libr. 7. Epiſtol. M. Cicer. ad Attic. Epiſtol. 1. & ex Verrinis patet.* Ad edictum autem tam prouinciale, quàm vrbicum, Gaius Commentarios ſcripſit. Eáque cauſſa eſt, cur in Edictorum interpretatione Proconſulis ſæpè mentionem faciat, *l. 1. D. de alienat. mu. iudic.* & aliis locis, quos memorat A. Aug. *lib. 1. Emend. cap. 5.* Edicunt autem non Prætores aut Proconſules tantum, ſed & omnes magiſtratus. Edicit enim Conſul Gabianus, in Sextiana orat. vt L. Lamia eques R. ab vrbe abſit millia paſſuum ducenta. Edicunt Piſo & Gabinius Coſſ. vt Senatus, qui veſtem propter Cicero. mutat, ad veſtitum rediret. Edicunt Cenſſ. *apud Gell. l. 15. c. 2.* ſibi Latinorum Rhetorum ſcholas non placere. Edicunt Tribun. pleb. *apud Cicer. Verr. 4.* ne quis Romæ eſſet, qui rei capitalis damnatus eſſet. Hinc

EDICTA tria, quibus abſens aduerſarios in iudicium vocatur, *l. ad peremptorium 68. & ſeq. D. de iudic. & l. cùm verò. 26. §. euocari ff. de fideicom. lib.* quæ Græci προγράμματα appellant. Hinc & Edictale programma, *apud Caſſio. li. 1. Var. epiſt. ad popul. Rom. & lib. 2. epiſtol. ad Senat. vrbis R.* Hinc illud in Codic. libris toties legimus: Hac edictali lege ſancimus, &c.

EDICTA Romæ dicebantur, quæ Prætores, antequam ius redderent, ſolebant proponere, vt ſcirent ciues, quod ius de qua re quiſque dicturus eſſet, ſéque præmuniret, *l. 2. §. 5. D. de orig. iur.*

Edictum verò, aliud eſt perpetuum, aliud temporale. Perpetuum eſt, quod à Prætore iuriſdictionis perpetuæ cauſſa proponi dicitur, *in l. 7 ff. de iuriſdict.* nimirum quod Prætores inito magiſtratu proponebant, quo ciuibus denunciabant, quemadmodum anno ſuo ius dicturi eſſent. Temporale verò, quod etiam peculiare dicere poſſemus, eſt πρόγραμμα, quod certi negocij oborti cauſſa proponitur: vt illud Verris. vt Kalend. Decemb. adſit Sthenius Syracuſis. *Item.* Ne quis frumentum ex area tolleret, &c. Exoritur, *inquit Cicer.* peculiare edictum repentinum, &c. *Vlpian. l. 7. ff. de iuriſd.* Si quid id quod iuriſd. perpetuæ cauſſa non quod prout res incidit, in albo, vel in charta, vel in alia materia propoſitum erit, corruperit. *Cicero in Vatiniana:* Edixeritne C. Memmius prætor, ex ea lege, vt adeſſes die trigeſimo? Tum & illud, quo Prætor aduentum ſuum Prouincialibus ſignificabat, *l. 4. §. antequam. ff. de offic. Procon.* De ſuperiore ſic loquitur Aſconius, *in Corneliana argumento.* Aliam, inquit, legem Cornelius, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis tamen inuitis tulit, vt Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent: quæ res tum gratiam ambitioſis Prætoribus, qui variè ius dicere aſſuerant, ſuſtulit. ſic enim locum interpretatur Hotom. non quòd in horas edicta ſua Prætores mutarent, ſed quòd edictis ſuis ius non dicerent. Cuius rei Verres à Cicer. quoque libr. Accuſ. 1. accuſatur. Edictum perpetuum etiam alia ſignificatione dicitur, quod vnum ac ſimplex in omnes annos, atque in perpetuum compoſitum eſt. Nam prætores olim arbitratu ſuo edicta, quæ leges erant annuæ, ſcribebant, ídque eorum honori tribuebatur, vt in annum ſuum

Digitized by Google

ius conſtituerent. Itaque quo edicto ſuperioris anni Prætor vſus erat, in ſequens ferè non vtebatur: alioqui eius edictum Tranſlatitium dicebatur. Sed poſtea diminuta cum illa popu. Rom. magiſtratuum quoque poteſtate, conſtitutum eſt, vt edictum vnum componeretur, ex quo edicto omnes in poſterum tempus Prætores perpetuò iusdicerent: quod idcircò Perpetuum eſt appellatum. Huius rei auctorem fuiſſe D. Adrian. Iuſtin. *in l. 2. C. de vet. iur. enucl.* teſtatur. Edicti verò ſcriptorem Cod. Saluium Iulianum. Cùm ipſe Iulianus, ait, legum & edicti perpetui ſubtiliſſimus conditor, &c. Idem tradit præterea *in l. 10. C. de cond. indeb. Eutropius lib.* 9. Poſt eum Saluius Iulianus Rempu. inuaſit, vir nobilis & peritiſſimus, nepos Saluij Iuliani, qui ſub Diuo Adriano perpetuum compoſuit edictum. Ex his igitur conſtat, edictum ſuperius perpetuum, in vniuerſum Præturæ vnius tempus valuiſſe: cùm temporalia in partem duntaxat, veluti menſem vnum, aut alterum vim habeant: hoc verò ad omnes omnium Prætorũ iuriſdictiones pertineat. Ac de hoc ipſo intelligendus Hermogen. *l. 2. ff. de ſtatu hom. item in l. vlt. in fi. ff. de appel. recit. l. 5. ff. de extraord. crimi. l. 21. ff. de lib. con.* Edicta autem hæc, quæ perpetua diximus, monitoria appellata quidam autumant, quòd his ciues admonerentur, qualiter ius dicturi eſſent magiſtratus. Ad quod Edictum Calliſtratus libros ſcripſit, vt ex indice Pand. Flo. præfixo intelligitur. Ad hanc ſpeciem pertinet Edictum Carbonianum, quod ſolum auctoris ſui nomen retinuit. Eiuſdem quoque generis eſt Edictum nouum, *de quo in l. 1. §. ſi pater. ff. de vent. in poſſeſſ. mit.*

Edicti perpetui cauſſa, & generaliter nihil vnquam propoſuit Prætor, quod non euidentem haberet vtilitatem in publicum, ſecundum naturalem æquitatem, quæ & hodie perdùrat, & nunquam ceſſabit. Et hinc videmus, omnes propemodum mores ciuitatem, qui antiquitatẽ redolent, tractos eſſe ex iure Prætorio: ſi modò libeat vtriuſque ſeculi obſeruantia inuicem conferre.

Edicta PRINCIPVM ſunt generales leges, quæ omnes populos & prouincias tenent, *l. 2. C. de legib. Theophilus ſic definit:* πᾶν ὅπερ ἐξ οἰκείας φύσεως κινηθεὶς ὁρίζει ὁ βασιλεὺς πρὸς τὴν τῶν ὑπηκόων ὠφέλειαν καὶ λυσιτέλειαν. Atque iis non ad certam aliquam controuerſiam, de qua conſulti ſunt, reſpondent, ſed generaliter quaſi nouam aliquam legem conſtituunt, *vt l. hac edicta lib. 6. C. de inceſt. nupt.*

EDICTVM DIVI ADRIANI. *de quo vlt. Cod. de edict. diui Adr. toll.* vt intra annum hæredi ſcripto daretur aditus adipiſcendæ bonorum poſſeſſionis quo elapſo amplius non admittebatur. & hoc cum deminutione viceſimæ partis applicandæ fiſco. quo pertinuit & lex Iulia, de viceſim. hæreditatum, de qua in Iudice legum, & Alciat. libr. Diſput. 3. capit. 6.

Edictum PEREMPTORIVM inſtar trium obtinet, *l. contumacia. §. contumax. ff. de re iudic.* Quo autem ordine ad illud perueniatur, docent Iuriſcoſſ. *l. ad peremptorium. & ll. ſeq. ff. de iud.* Vide Peremptorium.

Edictum DOMITIANI, quo cautum eſt, abolitiones ex Senatuſconſulto factas, ad huiuſmodi ſeruos non pertinere. *Papin. in l. ſi ſeruus. ff. de cuſt. & exhib. reo.*

Edictum de ALTERVTRO *cuius fit mentio. l. 1. §. ſciendum. C. de rei vxor. act. & l. vnic. C. Th. de teſta.* eſt, quo cauetur, vt ſi quid maritus vxori aut hæreditatis, aut legati, aut fideicommiſſi titulo reliquerit, alterutro contenta ſit mulier, relicto vel dote: actione ex teſtamento, vel actione rei vxoriæ: nec pertinet hoc edictum, niſi ad actionem rei vxoriæ: ideóque penitùs hodie ſublatum eſt, cùm ſit hodie actio rei vxoriæ ſublata. *De quo vide Cuiac. Obſeru. libro tertio cap. 16.*

EDICTALES bonorum poſſeſſiones

ſiones ſunt, quas ordinarias vocamus, & quæ ius tribuunt, quæque ex edicto dantur, ſine cauſſæ cognitione, & de plano *l.30.ff.de acqu.hæred.* Decretales verò, de quibus ſuprà, extraordinarias, quæ ſcilicet dantur cauſſa cum conſilio cognita, & pro tribunali, *l.1.§.1.ff ſi tab.teſt.*

EDVCARE, idem eſt, quod alimenta, & ad victum neceſſaria præſtare, *l. fi. de alim.& cib. leg.* vbi pupillus educari debeat, pulchrè Iuriſcoſſ. toto hoc titul. oſtendunt, & Impp. C. eo. *Plautus* diſtinguit inter alere & educare, *in Menach.* Hic homo conuiuas non alit, ſed educat.

EDVLIVM *inquit Valla*, eſt quidquid edimus, aut quicquid ad prandium, cœnámque, edendi gratia nobis adponitur, & ſumimus. Interpretantur hanc vocem, ſuo more, pro comeſtione, *apud Iuriſc. in l. ſolent in fi. de offic. Proconſ.* Et quod mandatis continetur, ne donum vel munus ipſe proconſul, vel qui in alio officio erit, accipiat, ematve quid, niſi victus quotidiani cauſſa, ad xeniola non pertinet, ſed ad ea, quæ edulium excedant vſum,

EDVLITAS, rerum edulium largitio, & donatio, quæ à Principe in populum, cùm magna eſſet annonæ caritas fieri ſolebat. Quo vocabulo vſus eſt Papinian. *l. 17. de compenſ.* Ideò, inquit, condemnatus, quod arctiorem annonam edulitatis tempore præbuit, frumentariæ pecuniæ debitor non videtur, & ideo compenſationem habebit. Sunt qui in eo loco, ædilitatis, pro edulitatis, legant: ſed malè mea quidem ſententia quod & animaduertit Duar. *Diſp. libr. 11. cap.26.* Hac dictione vſus etiam eſt *Lamprid. in Alexand.* Cùm edulitatem, *inquit*, L.Rib. eo peteret, interrogauit per Curionem, quam ſpeciem caram putarent, illi continuò exclamarunt, carnem bubulam & porcinam.

EFFECTV apud Iuriſcoſſ. ſignificat facto ipſo, reipſa, *l. 15. ff. de leg. præſtan.* Quia effectu fratris auſert partem dimidiam. *Sic l. 10. ff. de vſu & habit.* Effectus quandoque pro cauſſa ſumitur. Atque etiam effectus eſt, quod ex re ſequitur, *l.3.ff.ex quib. cauſ.maio.*

EFFERRE, verbum eſt funeribus accommodatum, cum cadauer prouehitur, & extollitur, humeris ſcilicet ſuppoſitis. Feretrum verò efferre propinquioribus virilis ſexus, olim munus dabatur. Itaque filij parentes, fratres, ſorores, elatos funere deferebant: nonnunquam ſerui libertate donati. *Cic.pro Flacco*: Cùm efferretur magna frequentia. *Idem Attic. lib.15.* Cn. Lucullus familiaris noſter matrem efferebat.

EFFERVESCERE ſignificat ardore animi excitari, vt cùm homo ira excandeſcit: contrarium eſt. Deferueſcere, *Vlp. in l. quis ſit fugitiuus. §.idem ait.ff.de ædil.edict.* Si autem in hoc tantùm latuiſſet, quo ad iracundia dominorum efferueſceret. vbi tamen, Deferueſcere legendum videtur: nec enim illius ſignificatio huic loco quadrat.

EFFIGIARE verbo, vtitur nunc Cæſarea, Cancellaria in diplomatis, quæ à Principe ſuper natalium reſtitutione, hoc eſt, nobilitatione (vt *ait Bud. in pri. annot.*) imperrantur. Hoc tamen verbum apud auctores claſſicos vix reperias: & ſi id non reſpuit Prudentius, vt nec Gellius, qui fœtum ineffigiatum dixit. Pro eo tamẽ malim delineare, exprimere characteribus depingere.

EFFINGERE, vide Extergere.

EFFODERE, oſſa vel eruere, *l. 8.ff.de reli.l.vlt.ff.de ſepul.vio.*

Effodere terminos, id eſt, lapides finis cauſſa poſitos auferre & eiicere, *l.1. C. de accuſ. & Paul. libr.5. Sent. tit. 22.*

EFFRACTORES, qui vi fores, parietéſve infringerent, horreorúmve effringebant, vt inde quid ſubriperent *l.3.[illegible]* *præfect.vigil.l.16. § [illegible] apud Firmi.lib. [illegible]* & vertuntur in

antiquo Lexico, θυρεπανοιταί. Interdum etiam Effractores dicuntur, qui è carcere effugiunt, parietes eius perfodiunt, *vt ſub titul. de effract. & expil.*

EFFRACTVRÆ crimen, *l. 48. ff. de bon. lib. l. 1. C. de loca.*

EFFVSORES, qui patrimonium, peculiúmve temerè & largè expendunt, diſſipántque. Verbum fuit admodum familiare diuo Cæſ. Imper. Auguſt. Frid. III.

EGESTAS ferè in mala re dicitur, quæ ſcilicet ad maleficium hominem impellit. Propriè tamen eſt, alicuius rei opus habere. *Tryphon. in l. bona fides ff. depoſiti.* Cenſuit, nec iniquè, malè meritum, publicè vt aliis exemplo ad deterrenda maleficia ſit, etiam egeſtate laborare debere.

Εἰνάτερες (ait Modeſtinus) apud Græcos dicuntur duorum fratrum vxores: quod vno verſu, ait idem Modeſt. Homerus ſignificat:

Ἠὲ πῃ ἐς γαλόων, ἢ εἰνατέρων εὐπέπλων.

Siue alicubi inglorium, aut inaterum ſiue ciſ. ſis peplis, *l. 4. §. 4. ff. de gradib. adfin.*

Εἰσϐατικά, hominij ſiue homagij ſymbola, *Cuiac. libr. 8. Obſeru. c. 14.*

EIICERE, verbum eſt ad immaturum partum accommodatum. Vnde eiecti partus, pro abacti. Eiecti item, & eiectitij, pro abortiui, dicuntur. *Vlp. in l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi quis de manu. ad leg. Aqui.* Si mulier pugno, inquit, vel equa icta à te percuſſa eiecerit. At Edere, eſt maturum parere. Illud Græci ἐκϐάλλειν dicunt, & partus eiectionis, tum ἐκτρώματα, tum ἐξαμβλώματα dicunt.

EIECTA nauis, hoc eſt, quod Græci aiunt ἐξεβράσθη, id eſt, in vadum eiecta, illiſáque *l. quo naufragio. ff. de incend. ruin. nauf.* quæ & Deiecta, *l. 7. de leg. Rhod.*

Εἰσιέναι δίκην, cauſſam agere, *Paul. l. 48. ff. de iud.* τοὺς ἄρχοντας ἐν ᾧ ἄρχουσιν ἐνιαυτῷ μήτε εἰσιέναι δίκην ἰδίαν, μήτε διωκόντων, μήτε φευγόντων. id eſt, Magiſtratus quo anno cum imperio ſunt, neque propriam agere cauſſam, ſiue agendo, ſiue defendendo.

EIVRARE bonam copiam, eſt iurare ſibi copiam non eſſe æris alieni exoluendi, *Cic. lib. 9. Epiſt. ad Patum.* Tu autem, quòd mihi bonam copiam eiures, nihil eſt, *& vide Feſtum lib. 5. in dict.* Eiuratio. Hoc eodem verbo vſus eſt Varro *lib. 6. de ling. Lat.* Et omnes qui bonam copiam eiurarent, ne eſſent nexus diſſoluti, id eſt, ſi iureiurando negarent ſibi facultatem dari eo ſe ære liberandi.

EIVS, pro eiius, *in Pand. Flor. ſæpè reperitur.*

Ἐλαιώνης, curator oleo coëmendo, *Arcad. l. vlt. ff. de muner. & hono.* Cura quoque emendi frumenti, olei. nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt.

ELEMPORIA, ea cura, *d. l. fin.* vbi tamen Elæemporia legendum videtur, dicitur & ἐλαιωνία.

ELECTRI nomen duobus modis accipi. *Pauſan. lib.* Eliacωn ſcribit: τὸ δὲ ἤλεκτρον τοῦτο αἰτ, ἐξ οὗ τῷ Αὐγούστῳ πεποίηνται τὴν εἰκόνα, ὅσον μὲν αὐτόματον ἐν τῇ Ἠριδανοῦ ταῖς ψάμμοις εὑρίσκεται, σπανίζεται τὰ μάλιστα, καὶ ἀνθρώπῳ τίμιον πολλῶν ἐστὶν ἕνεκα. τὸ δὲ ἄλλο ἤλεκτρον ἀναμεμιγμένος ἐστὶν ἀργύρῳ χρυσός. In hanc poſteriorem ſententiam electrum vſurpatur, *in l. 7. §. voluntas ff. de acq. rer. dom. l. 4. de leg. 1. Plinio lib. 33. cap. 4.* Vbicunque quinta argenti portio eſt, electrum vocatur, *Seruius in 8. Æneid.* Tria ſunt, inquit, electri genera, vnum ex arboribus, quod Succinum dicitur: aliud quod naturaliter inuenitur: tertium, quod fit de tribus partibus auri, & vna argenti: atque de hac ſpecie intelligenda ſunt Pand. loca ſuperiora, vt diximus. *Vide Iſido. lib. 15. Etym. c. 23.*

Electri nummi apud Lampr. in Alex. Eóque ſenſu electrina vaſa accipi poſſunt, *l. 32. §. Neratius ff. de aur. & arg. leg.*

ELEN-

Digitized by Google

ELENCHVS, lapillus eſt ex generi margaritarum. *Paul. de aur. & arg. leg. l. pediculis*. Item cùm in aures, in quibus duæ margaritæ, elenchi, & ſmaragdi duo, legaſſet, & poſtea elenchos iiſdem detraxiſſet, & quæreretur, an nihilominus detractis elenchis inaures deberentur, reſpondi deberi, ſi maneant inaures, quamuis margarita eis detracta ſit. *Plin. lib. 9. cap. 35.* Cylindri & elenchi in eo differunt, quòd elenchi ſunt faſtigiatæ longitudinis, alabaſtrorum figura, in pleniorem orbem deſinentes: atque hos digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria eſt: cylindri verò proceritatis æqualiter orbiculatæ ſunt.

ELICES ſulci ſunt aquarij, qui in ſegetibus fiunt, per quos aqua collecta educitur è liris, *Vlpia. l. 1. §. Labeo ff. de aqu. & aqu. plu. arcend.* Sulcos aquarios qui Elices appellantur, ſi quis faciat, aquæ pluuiæ arcendæ eum teneri. Haloander ſic habet: qui Græcis ὑδραυλακὲς appellantur: quemadmodum & Alciat. quandoque legendum exiſtimauit. Nunc in Parergis indicans nihil immutandum, idque auctoritate L. Columellæ, *cuius verba lib. 2. de re ruſtic. cap. 8. hæc ſunt*: Sed quamuis tempeſtiuè ſementis confecta erit, cauebitur tamen, vt parentes liras, crebróſque ſulcos aquarios, quos nonnulli Elices vocant, faciamus. *Sic lib. 11. cap. 2.* Arbitramur tamen Elices propriè dici, capita fontium, & ſcaturigines. Vnde Aquilices Calliſtrato, qui artem hanc exercent, ſciúntque quo modo aquæ elici poſſint. Alciatus rectè ſententiam mutauit: nam Pandect. Florent. habent Elices, quæ lectio retinenda eſt vel peritorum conſenſu. Bud. aliter ſentit, & Aquilices ab aquis legendis dictos vult. Vide Aquilex.

ELIDERE in ſpecie Pauli, *l. ſi vnus. §. pactus ne peteret ff. de pact.* non omninò tolli, ſed & inutile, & inefficax effici accipi debere, docuit Prat. lib. 4. mediæ Iuriſpr. Sent. cap. 3. quod eiuſdem Pauli verba oſtendunt ibidem. Et quidem ipſo iure & replicatione exceptio non elidetur, quod & Iuſtin. A. probat. *§. præterea. Inſt. de action.* pacto conuento obligationes non omnino diſſoluuntur. Zaſius verò *libr. 1. Reſpon. cum 5.* & Fortunius Garſias *in repet. d. §. pactus ne peteret.* omninò contra ſenſerunt: ſed falsò cùm ex verbis I. Pauli contrarium ſit verius.

ELIGIMVS re ipſa, quod prius mente optauimus: quapropter promiſcuè optio, electióque aſſumitur, auctor Alciatus. Omnis autem electio, actus eſt voluntarius, *vt Ariſt. docuit 2. Ethic. colligitúrque ex l. Gallus. §. & quid ſi tantum.* Eſt autem electio de multis, *l. quod in hæredem. §. eligere. de tribu. l. plerunque. §. fi. de iure dot. vide Salomo. in l. Gallus ff. de liber. & poſthum.* Igitur.

ELECTIO ſecundùm Io. eſt alicuius perſonæ idoneæ ad dignitatem, vel fraternitatem, vel ſocietatem, ſeruata forma canonicè facta, vocatio. Et hoc modo electio ſumitur ſtrictè, quamuis eligere ad multa ſe habeat, vt etiam not. *Roſfre. in ſummo. tit. §. 1. in princ.* Vnde ad electionem tria requiruntur, ſcilicet auctoritas, numerus, & zelus. Auctoritas conſideratur in dignitatibus & meritis vitæ. Zelus conſiſtit in animo, vt ſine carnali animo fiat, ſed ſecundum meritum perſonæ eligendæ, 8. *qu.* 1. Si ergo, licèt contrà iſtam conditionem ſæpius committatur electio de facto, non de iure. De numero patet. Debet igitur electio fieri ſecundùm iſta tria, habito reſpectu meriti ad meritum, zeli ad zelum, numeri ad numerum. Si tamen ex vna parte ſit dignitas, & zelus melior, tam reſpectu eligentium, quàm electi, & ex alia parte numerus maior: certè præualebit dignitas cum zelo ipſi numero, vt extr. de elect. c. eccleſia veſtra. Item differunt electio, collatio, & præſentatio. Nam electio fit per collegium ad dignitates, & Papa confirmat: & quodlibet collegium debere

eligere prælatum ſuum, niſi aliud ſit de conſuetudine vel priuilegio, *vt extr. de elect. & elect. poteſtate, cap.* 1. Collatio fit ad beneficium ſimplex, & pertinet de iure communi ad epiſcopum per totam diœceſim, cum conſenſu capitali, niſi aliud haberet conſuetudo vel priuilegium: & dat plenum ius, nec indiget confirmatione. Sed præſentatio pertinet ad patronum, nec dat plenum ius præſentatio, ſed requiritur inſtitutio, & inueſtitura Epiſcopi: vt per totum tit. de iure patr.

Electio canonica quæ dicatur, exponit Ioan. And. *in c. non poteſt. ad præben. & dignit. lib.* 6.

ELIMATVM, id eſt, expolitum. Nam limare verbum, propriè pro polire ponitur. Et expolire nihil à poliendi ſignificatione differt: niſi fortè aliquid perfectionis artis habere velis. Sic verbum Elimatum, accipiendum *in* §. *ſed cùm perſpeximus*, *l.* 2. *Cod. de veteri iure enucle.*

ELOGIVM multi putant Græcum eſſe, priúſque dictum ἐκλόγιον: at verò ego contra putem, quemadmodum pleriſque nominibus Græcis Latini præpoſitiones ſuas anteponebant: ita etiam elogium ex Græca voce, & Latina præpoſitione conſtitutum. Eſt verò teſtificatio de certo homine, tam in bonam, quàm in malam partem. In malam, *Modeſtin. in l. deſertorem. D. de re milit.* Deſertorem auditum, ad ſuum Ducem cum elogio Præſes mittet. Aut eſt conuitium, vituperatio, ſeu notatio quædam (ſic enim notationes Cenſoriæ dicebantur) exhæredationis cauſſam perſtringens. *African. l.* 14. *c.* 2. Non enim videri quaſi filium exhæredatum eſſe, cùm elogium pater, cùm filium exhæredaret, propoſuiſſet, & adieciſſet propter eam cauſſam exheredare. *Sic Auguſtin. in ſermone de vit. & mor. cleric.* Ambos exhæredauit, illum cum laude, iſtum cum elogio, id eſt, cum vituperatione. *Sic in l.* 1. §. *idem ait. D. de Carbon. edict. l.* 9. *C. de ſuis & legitim. &* *apud Cicer. in Cluentiana.* In bonam partem Gloſſæ antiquorum notariam (ſcilicet breue ſcriptum) interpretantur, *vt l. Diuus. l. non dubium. D. de cuſtodia reor.* vbi Baſilica, Cum elogio, μετὰ τῆς ἐν αὐτῷ περιοχῆς. *Sic Vlpianus l.* 38. §. 2. *D. de ædilit. edict.* Idcirco elogium huic edicto ſubiectum eſt, &c. Id eſt, de induſtria, vt de pecore nominatim caueretur, hæc clauſula ſubiecta eſt. Itaque elogium in hoc ſignificatu, teſtificatio eſt de homine certo, vt vni propria, neque alteri conueniens, vt illud de Attilio Calatino: Vno ore, cui plurimæ conſentiunt gentes, populi primarium eſſe virum. Turn. aliud ſentit à ſuperioribus. *Aduerſ. lib.* 18. *c.* 5.

ELVGERE, luctum deponere, vel finem lugendi facere, *l.* 10. *D. de iis, qui not. infam.* Solet autem vir elugeri propter turbationem ſanguinis. Tum Pomponius eam, quæ intra legitimum tempus partum edidit, putat vel ſtatim poſſe ſe nuptum collocare, *d. l.* 10.

ELVSCARE, eſt aliquem altero oculo orbare. Nam Luſcus propriè eſt, qui altero oculo caret. *Vlpian. de condict. triti. l. in hac actione.* Si quis, *inquit*, poſt mortem ſeruum eluſcatum dedit. *Idem l. ſed & ſi* §. *ſi magiſter. ad legem Aquil.* Iulianus, *inquit*, ſcribit Aquilia teneri eum, qui eluſcauerit in diſciplina diſcipulum. Hinc Eluſcatio, actio ipſa priuandi altero oculo. *Vlpianus de ædilit. edict. l. item Ofilius.* Eluſcationem eam quidam putant, vbi homo lumine adhibito nihil videt. Qui id dixerint: non ſunt audiendi, quia nulla freti auctoritate id dicant, *in dict. l. item Ofilius in Pandect. Florent.* legunt quidam luſcitationem falsò: Haloander, Nuſcitationem.

EMANCIPARI, *Feſto lib.* 5. dicebantur, qui patris poteſtate exibant, vt paſſim in libris noſtris: & id propriè de liberis: vt manumittere de ſeruis, etiamſi hoc diſcrimen non

non vſquequaq; obſeruetur. *Cic. pro domo ſua ad Pontifices*: Id autem ſcire & videre omnes, non vt ille filius inſtituatur, ſed vt è patriciis exeat, vt Tribun. pleb. fieri poſſit, idcircò adoptari, neque id obſcurè: nam adoptatum emancipari ſtatim, ne ſit eius filius qui adoptauit. Emancipare autem veteres dicebant pro alienare, & vendere, *Plin. in Epiſt. lib. 7.* Nam pro quingentis millibus nummum, quæ in alimenta ingenuorum, ingenuarúmque promiſeram, agrum ex meis longè pluris actori publico emancipaui: eundémque vectigali impoſito recepi. *Sueton. in Othone*: Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti adhibitus arbiter totum agrum redemit emancipauítque. Id eſt, ſuum iam factum mancipio tradidit illi. *Apud Plautum.* Emancupo me tibi, id eſt, tuæ me poteſtati trado.

EMANCIPATI (*inquit Feſtus*) duobus modis intelliguntur: aut ij, qui ex patris iure exierunt, aut ij, qui aliorum fiunt dominij: quorum vtrunque fit emancipatione. Emancipatus apud Cic. id eſt, deditítius: Ita ſenectus nimis honeſta eſt, ſi ſeipſam defendit, ſi ius ſuum retinet, ſi nemini emancipatus eſt, ſi vſque ad extremum ſpiritum dominatur in ſuos. vet. glo. Emancipatus, χειρόφετος & Emancipare, χειροφετεῖν, Emancipatio χειροφεσία.

EMANCIPATIO eſt quædam imaginaria liberorum venditio, quæ ad ſimilitudinem eius excogitata eſt, quam olim Romulus inſtituerat. Nam is cauerat, vt ſi pater filium ter mancipaſſet, id eſt, vendidiſſet, filiam autem ſemel, ij ſui iuris efficerentur: poſtea verò ad ſpeciem atque vſurpationem vetuſtatis inſtitutum eſt, vt pater apud Prætorem alicui cuius fidem ſequebatur, & qui ob eam cauſſam Fiduciarius pater dicebatur, filium ſuum dicis cauſſa ter acceptis ab eo vno aut duobus nummis, filiam ſemel vendens, eos hac ratione de manu ac poteſtate ſua dimitteret: quos tamen nummis redditis, iterum pater recipiebat. *Reliqua vide apud Gaium, Inſtit. cap. 6.* Quid autem ab Abdicatione differat Emancipatio, vide in Abdicatio. Hæc autem ſolennitas relaxandæ poteſtatis patriæ, iure quidem Romano introducta eſt, ſed maximè ſecundum naturam. Nihil enim tam naturale, quàm vt aliquid ſoluatur eo modo, quo obligatum eſt.

Emancipationem veteres omnibus contractibus, qualeſcunque illi tandem fuerint adhibebant. Idque eam ob cauſſam, quia nulla res tantam facit controuerſiam, quam illæ alienationes. Vt igitur conſtaret de alienatione, illam ſolennitatem introduxerunt. Nos hodie illud negocium per arram conficimus.

EMANERE, eſt diutius extra caſtra vagari, *l. 3. §. ſi ad diem. D. de re milita.* Si ad diem commeatus quis non veniat, perinde in eum ſtatuendum eſt, ac ſi emanſiſſet, vel deſeruiſſet, pro numero temporis. *See l. 17. §. cæterum. D. de ædil. edict.* Emanere ſumitur, pro extra domum manere. Eum eſſe fugitiuum ab imprudentibus dici ſolet, qui nocte aliqua ſine voluntate domini emanſiſſet.

EMANSOR eſt, qui diu vagatus extra caſtra, tandem regreditur, *l. deſertorem. §. 2. D. de re milit.* idem & Remanſor. *l. 5. §. à barbaris. D. de re milit.* Tempus diſcernit emanſorem à fugitiuo, & effractorem vel furem diurnum, à nocturno, *l. aut facta: D. de pœnis.* Differunt autem Emanſores à deſertoribus, vt Errones à fugitiuis.

EMANSIO, ipſum delictum, *l. 4. D. de re mil.*

EMBAMMA, à Græco ἐμβάπτειν deducitur, quod eſt intingere: vnde intinctum à Plinio vocatur. Eſt autem condimentum ex aceto, quod ad condienda obſonia fit. *Colum. lib. 12. cap. 51.* Hoc ſinapi ad embammata non ſolùm idoneu, ſed etiam ſpecio-

ſo veteris. *Vlpianus l.9.§.1.de trit. vin.* Si acetum quis legauerit, embamma continebitur, quia aceti numero fuit.

Ἐμβαθμοὶ, ordinarij, *l. fi. C. de mod. mult.*

EMBATEVTICI iuris appellatione, ceu generali, cuius meminit Vlpianus, *in l. 3. §. fin. de reb. eorum, qui ſub tit.* Alciato tradente, id ius intelligi poteſt, quod & quandam detentationem recipicit, & rei poſſidendæ facultatem: tametſi proprietas vera ad alium pertineat. Quale eſt ius ſuperficiarij, vel eius, qui fundum vectigalem poſſideat; vel perpetuarij: ſic dictum ἀπὸ τοῦ ἐμβατεύειν, quod eſt ingredi, & intrò pedem ferre, *l. bonorum. de verb. ſig. l. fin. de ſuperfic. l. 1. ſi ager vectigalis.* Erunt fortè, quibus magis arridebit. Ius embateuticon intelligere, quòd vulgò Pedagium, quo alioqui ad regalia ſolet pertinere. Sed Alciatus eam interpretationem magis probat; quæ in Etymologico magno eſt, vbi ille Grammaticus. Ἐμβατεία, inquit, quæ nunc & ἐμβατεία, dicitur id ius, quod creditor in bonis debitoris ſibi pignoratis retinuit, propria auctoritate ea ingrediendi.

EMBLEMATA dicuntur, quæ ſcyphis, ſpeculis, apſidibúſve ornatus cauſſa adiiciuntur, exemptilia cum libitum erat: dicta ab ἐμβάλλω, quod eſt immitto ſeu interſero. *Vlp. de aur. & arg. leg. l. ſi gemma.* Emblemata rectè leguntur & ſeparantur, & præſtanda ſunt. *Et eadem Pompon. l. & ſi.* Ea quæ inaurata ſunt, non deberi, neque aurea emblemata. *Vlpian. item ad exhibendum. l. tigni.* Si anſam ſcypho iniunxeris, vel emblemata phialæ. His autem vaſa pura opponuntur, hoc eſt, non cælata. *quorum meminit Iuriſc. in l. ſi in rem D. de rei vind.* Vide cruſtæ.

EMBOLA, *l.10. C. de ſacroſ. eccle. l. fi. C. de nauib.* non excuſ. publicarum ſpecierum, copiarúmque ſeu annonarum tranſuectionem ſignificat, quæ quotannis ex Ægypto nauibus illatæ Conſtantinopolin deferebantur, ἀπὸ τοῦ ἐμβάλλεσθαι ταῖς ναυσὶ τὸν σῖτον. *vt Iuſtin. Edicto 13. indicat.* vbi & ἐμβολὴν σιτοπομπείας vocat. Hinc Embolicæ ſpecies, *apud Vopiſcum in Aureliano*, non ambolicæ quibus oneratæ naues Romam mittebantur.

Ἔμβολος, nauis velociſſima, *Æſchyl.* vide Annotationes in leges Rhodias.

Ἔμβρυον, in legibus Solonis, apud Galenum, ει ζῶόν τὸ κατὰ γαστρός. & in lib. περὶ φιλοσόφου ἱστορίας. ſignificat infantem in vtero. vide quæ ad leges Solonis ſcripſit Prat. in lib. Veteris Iuriſp. 2.

EMENDARE, eſt mendum, id eſt, errorem tollere, *l. actorum. D. de re md.* Emendare, corrigere, *titulis C. de emend. propinq. & emend. ſer.*

EMENDATIO, eſt mutatio, vel variatio libelli, *l. edita, Cod. de edend.*

EMENDA, verbum Gallicum, Latinis multa, vel mulcta, Græcis ζημία, dicitur. de verbo Gallico, *text. in cap. quamuis, de offic. ord. lib. 6. De latino tot. titul. C. de mod. mult. l. ſi qua. D. de verbor. ſign.* De Græco in legibus Solonis, *quæ extant apud Demoſth. orat. & Plutarch.* & *D. Laertium.*

EMENDICARE, more mendicantium aliquid petere, *C. de accuſ. l. ſinguli.* vbi Impp. Singuli, aiunt, vniuerſique iudices cognoſcant, in publicis criminibus non oportere emendicatis vti ſuffragiis decretorum, *Suet. in Cæſare*: In Hiſpania à Proconſule, & à ſociis pecunias accepit emendicatas in auxilium æris alieni.

EMERE, *ait Feſtus*, quod nunc eſt mercari, antiqui accipiebant pro ſumere. Sumebant & antiqui pro conducere, vide Redemptores.

EMPTVM, & paratum hoc differunt, quòd in empto paratum ineſt: in parato non continuò emptum continetur, *l.47. §. 1. D. de leg. 2.* Ergo emptum ſpeciei paratum generis nomen

men eſt, *l.* 45.46.47. & 40. *D. eod.*

EMPTIO, eſt contractus iuris gentium, de quantitate cum corpore commutanda, ſola inter ſe pactione contrahẽtes obligans, *l.* 2. *D. de obliga. & act.* & ita differt à mancipatione, quæ non eſt contractus, ſed actus, id eſt, legis actio: rurſus à locatione diſtinguitur, quia res conducta neque iure dominij, neque in perpetuum obtinetur. At lex duodecim tabularum hoc verbo omnem alienationem complecti videtur, *l. ſtatuliberi.* 29. *D. de ſtatu. liber.* Itaque animaduertere eſt, Varronem in libris de re Ruſtica, acquiſitionem omnem emptionis verbo comprehendere, nec intereſſe, quo genere quiſque dominus eius fieret.

Emptio ſpei eſt, cùm quaſi alea emittitur: quod fit, cùm captus piſcium, vel auium, vel miſſilium emitur.

Emptio & permutatio ſic differunt, I. In emptione res pro nummis datur: in permutatione res pro re, vel nummus pro nummo: vel, vt certius loquamur, pretium pro pretio: vt equus cum boue, vel nummus Gallicus cum Italico. II. In emptione ex ſola conuentione naſcitur obligatio: in permutatione ex rei traditione tantùm. III. In illa venditor tenetur tantùm ad poſſeſſionem præſtandam: in hac rei dominium transfertur. IIII. Illa rei alienæ traditione poteſt conſiſtere: hæc verò nequaquam. V. Ex illa venditor vna tenetur actione, nimirum eius quod intereſt: in hac qui rem accipit, duabus tenetur actionibus, aut condictione, aut petitione eius quod intereſt, *l.* 1. *D. de rer. permut.*

Emptionis, & venditionis verbis veteres promiſcuè vtebantur, *ait Gaius l.* 19. *D. de actio. empt.* id eſt, vt exponit I. Cuiacius, & in locatione & conductione, *vt eſt legendum in l. ſequent.* Nec enim emptionem pro venditione, vel emptorem pro venditore, nec è contrario vt acciperent, ita locuti ſunt, ſed locationem venditionem appellarunt ſæpè, & conductorem emptorem, ſiue redemptorem, vt mercedem ſiue penſionem, pretium: quia locatio & conductio proxima eſt emptioni & venditioni, eiſdémque regulis conſtat, Hygenus II. de limit. conſtit. Mancipibus ementibus, id eſt, conducentibus in annos ſingulos. *Feſtus.* Venditiones olim dicebantur Cenſorum locationes.

Emptionem *Inſti. de ſucceſſ. ſubl. quaſi. in princ.* exponit Accurſius venditionem.

EMPTOR, non ſolùm qui pretio emit, ſed etiamſi quis vel permutauit, vel compenſauit, accipiendus eſt, *l. ſciendum. §. penultim. §. D. Ædilit. edict. l. fi. ex quib. cauſ. in poſſ. eat.*

Emptor hæreditatis, qui bona fide alienam hæreditatem emit, non tenetur petitione hæreditatis, niſi non extaret venditor, aut medico vendidiſſet, *l. nec vllam cauſſam. §. quid ſi quis. D. de petit. hæredita.* Qui mala fide alienam hæreditatem emit, tenetur vtili petitione hæreditatis, *d. nec vllam cauſſam. §. ſed ſi quis ſciens, l. poſt motam. C. eodem titul.* Venditor hæreditatis haud dubiè conueniri poteſt petitione hæreditatis. *d. §. quid ſi quis.* Emptor ſingularum rerum hæreditariarum, non tenetur petitione hæreditatis, niſi titulus habeatur pro non titulo, *d. l. nec vllam cauſſam. §.* 1. rei vendicatione tamen conueniri poteſt, *l. ſed etſi lege. §. item ſi res diſtraxit. D. de pet. hæred. l. ſi poſt motam. C. eod. tit.* Venditor ſingularum rerum hæreditariarum tenetur petitione hæreditatis ad pretium, *l. item veniunt. §. bona fidei. l. ſed & ſi rem & pretium. D. de petitio. hæredit.*

Emptorem pro venditore, locatorem pro conductore, creditum pro debito quandoque poni, & quandoque vice verſa poni, obſeruatum eſt ab Accurſio, *l.* 2. *ad leg. Rhod.*

Emptoribus ſimiles perſonæ enumerantur, *l. ſin. D. quib. ex cauſſ. in poſſ. eat.*

Dd

EMERITI dicuntur, qui impletis ſtipendiis, labore militiæ ſoluuntur, *l.1.C. de excuſ.tut.l.fin.C. de iis, qui non implet.ſtip.* Hi ætatem militarem impleuerunt ab anno 17. ad 46. ex lege Seru.Tulli, & Gracchana.

EMERITVM, præmi[illegible]n, & commodum finitæ militiæ, *l.3.§.qui militiæ.ff.de re milit.* Qui militiæ tempus in deſertione impleuit, emerito priuatur. *Et paulò poſt*: Et ſi expleto militiæ tempore redeat, vt veteranus reſtituetur, & emerita accipiet.

EMIGRARE dicuntur, qui ante finitum conductionis tempus habitationem derelinquunt, *l.28.§.1.D. loca.& albi ſæpiſſimè.*

EMINENTISSIMVS titulus dignitatis, quæ præfectis prætorio tribuitur, & magiſtris militiæ, & patriciis, *l.2.C. de ſenten.ex pericul.recit.* Eminentiſſimæ præfecturæ, *l.6.C.de exact.tribut.lib.10.*

EMITTI inſtrumentum, *l.47. §. fin.D.de pact.* & Cautio, *l.1. C. de non num. pec.& l.ita legis in l. 1. C. ſi pignor.* & Satiſdatio, *l.3.* C. *de ſi ſpect. tut.* & Epiſtola, *l.24.D. de conſt. pec.* Hoc ſenſu

EMISSA manus, pro expoſita cautione, *l.15.D.de probat.* & Emiſſio chirographi, *Caſsiodorus lib.4.epiſto.ad Dudam.*

EMISSARII vocantur conciliatores, atque internuncij furtorum eorum, quæ à magiſtratibus committuntur: *auctor eſt Aſconius in Cicer. 5. in Verr.* In eundem Act.4. Petit Næuius Turpio quidam iſtius excurſor & emiſſarius, homo omnium ex illo conuentu quadruplatorum deterrimus. Ponitur & pro calumniatore & vexatore ſummiſſo & ſubornato ab inimicis. *Cic. Mario epiſt. lib. 42.* Perſuaſerátque nonnullis inuidis meis in ſe emiſſarium ſemper fore.

EMOLOGARE verbum, nec Latinitas, nec Græciſmus agnoſcit. Interpretes pro confirmare vel laudare vſurpant, Homologare, propius ad suam quæ Græca eſt, originem accedit. *Vide Bartol. in l.cùm antea. C. de arbo.*

EMOLVMENTVM nihil aliud propriè ſignificat, quàm fructus, vel fruges, & alia alimenta quæque, *l. imp. in. fi. ad Trib. l. 3. §. item ſi ipſe. l.vltim. Si cui plus quàm per leg. falc. l. dominus. de vſufru. & illo Cæſaris loco,* Sine magno commeatu & emolumento, *l.1. de bell. Gall.* ab eo fortè quòd fruges emolantur, vt in illo Perſij loco. *Granaria emole.*

Ἐμφανιστικὰ *Nouell. 65.* παρὰ τὸ ἐμφανίζειν, (quod eſt profiteri & publicare) dicuntur, quæ pro introitu maioris Eccleſiæ Conſtantinopolitanæ noui clerici dant veteribus. Sic in Rubric. Nouell. 66. ἐμφανίζειν διατάξεις, promulgationem conſtitutionum vocat. Vetus interpres inſinuationes, vſitato verbo vocat.

EMPHRACTÆ, *Vlpianus in l. 1.§.igitur de exercit.act.* hac dictione vſus eſt. Budæus indicat in quibuſdam embatæ legi, ſiue epibatæ. Nebriſſ. priorem lectionem ſequitur, interpretatúrque emphractas, nauigia tecta. Embatas vulgare verbum, aut nauticum eſſe, putat Budæus. Epibatas autem milites claſſiarios explicat, hoc eſt, milites in nauibus merentes, quos pro vectoribus apud Græcos accipi tradit. Reiicienda autem eſt & Nebriſſenſis (nam κατάφρακτας huiuſmodi nauigia Græci vocant) & Budæi diuinatoria lectio, retinendáque eſt Florentina, in qua eſt ἐπιβατηγοί, Sunt autem ἐπιβατηγοί, naues vectorum ductrices, ἀπὸ τοῦ ἄγειν τοὺς ἐπιβάτας. *Hæc ex Anton. Aug. libr.4. cap. 16.* Alij ἐπιβάδες legi volunt, aut certè ἐπιβατίδες, *vt Alciatus lib. 1.Parerg.*

EMPHYTEVSIS, Latinè inſitionem ſignificat, ſiue plantationem, à Græco verbo ἐμφυτεύω, quod eſt eſt inſero, vel conſero. hinc apud Iuriſc. Fundus in emphyteuſim dari dicitur, quem dominus in perpetuum, vel in plures annos tranſtulit in alium, ea lege, vt id melius cultiúſque redderet, conſtituta penſione

ne certa. Ab initio enim ſterilia tantùm & inculta hoc contractus genere concedebantur à culturæ ſubtiliore parte, inſitione, deducto nomine. Itaque Emphyteuſis contractus eſt à Zenone primùm nominatus, cùm ager ea lege fruendus datur, vt quamdiu merces ſoluatur nunquam ad dominum reuertatur, *l. 1. D. de iure emphyteut.* vbi Zeno ait, ius emphyteuticarium conductionis, neque alienationis eſſe titulis adiiciendum: ſed hoc ius tertium eſſe ab vtriuſque memoratorum contractuum ſocietate ſeparatum, conceptionémque ac definitionem habere propriam. Nec verò ad tempus, ſed in perpetuum, aut certè ad tempus longiſſimum illi agri locabantur, tum quòd impendium magnum in illorum culturam & conſitionem faciendum eſſet, tum etiam quòd huiuſmodi agri deſerti & inculti, non facilè colonum reperiebant. Alij ſic definiunt: Emphyteuſis eſt conceſſio quædam perpetua, ad vſum, vtilitatem, culturam rei, efficiens vtile dominium: ita vt domino proprietatis annua penſio perſoluatur, ſaluáque ſit rei ſubſtantia.

Emphyteuſis conceſſa duobus, vel patri & filiis, poteſt mutuò inter eos alienari, etiam domino non conſentiente, Bartol. *in l. 1. de impoſit. lucrat. deſcriptio & in l. ſi domus. §. fin. D. de legatis. 1.* Aliter in hæreditate prohibita alterari, *l. voluntas. C. de fideicommiſſ. l. pater filium. §. quindecim. D. de leg. 3. l. cùm hi. §. inter. D. de tranſactionibus.*

Emphyteuſis meliorata tranſit ad hæredes extraneos, nec finitur tertia generatione. *Bartol. in l. quicunque C. de omni agro deſert.* quanquam non adfirmat, ſummæ tamen æquitatis eſt.

Emphyteuſis pro ſe & Titio, adquiritur Titio ſine ceſſione vel traditione, *Bartol. in l. ſi quis vſumfructum. D. de vſu & vſufruct. legat. per l. fundum cùm mihi. D. de actionibus empt.*

Emphyteuſis eccleſiaſtica poteſt de conſuetudine, per ſtipulationem adquiri etiam hæredibus extraneis, *Bald. in l. 1. C. de iur. emphyteut. & in l. etiam. D. ſolut. matrim.* emphyteuſis Eccleſiaſtica tranſit ad vxorem, ſi hoc actum eſt nominatim. *Nouell. de non alienand. §. emphyteuſim, & de aliena. emphy. §. 1. gl. in l. etiam. D. ſolu. matrimo.*

Emphyteuſis perpetua non poteſt auferri, *Bald. in cap. cùm fundus. C. de ſolutionibus.* Emphyteuſis natura eſt, vt transferatur ad hæredes. *gloſſ. in l. debiti. §. fi. de cond. indeb.* Emphyteuſis vendi aut alienari iure proprietatis non poteſt, ſed donari permittitur, *Bart. in l. 1. C. de rei dominic. vel templorum. & in l. fi. C. de iure emphyt.* Emphyteuſis in bonis cẽſetur emphyteutæ. *Paul. de Caſtr. l. ſciendum. D. qui ſatiſd. cogan. & in l. 2.* D. *quod quiſque iuris.* Et propterea addit, Teſtem dicere falſum, qui adſerit, aliquem nihil habere in bonis, cùm habeat emphyteuſim.

EMPHYTEVTA, ſed Emphyteutes, is dicitur, qui fundum ea lege qua ſuperius dictum eſt, agrúmve à domino accipit, vt eum conſerat, meliorémque efficiat. Atque hic tenetur ad modicas, non autem ad ingentes expenſas, *vt in l. Senatus. §. Marcellus. D. de legat. 1. C. de iur. emphyt. & in l. hoc iure. §. ſi aquam. D. de aq. cotid. & æſti.* At verò Emphyteuta poteſt legare, ac vendere melioramenta ſua, *Bart. in l. quicunque. C. de omn. agr. deſer. gl. in auth. qui rem. C. de ſacroſ. eccle. Bart. in l. 1. D. de ſuperficieb. & in l. in conuentionalib. D. de verb. obli.* Quinimo non poteſt fundus melioratus ei auferri, vel canon augeri, *Bart. in l. 1. C. de iur. emphy. Probatur in l. qui fundos C. de omni agr. deſert.* Poteſt autem locare emphyteuticam rem, *Bald. in l. vſufruct. D. ſol. matr.* Tum & ius ſuum in dotem dare, *Ioan. Andr. in c. potuit. de loca. & conduct.*

Emphyteutæ poſſunt mutuò ſibi alienare, etiam emphyteuſim eccleſiaſticam. *Conſtit. Imperial. §. præterea de prohib. feud. aliena. per Frid. Bart.*

in l. cùm hi. § ſi vnic. D. de tranſact. & in l. ſi domus § fina. D. de leg. 3.

EMPHYTEVTICON ius, prædij eſt, & id perpetuarium: quinimò & temporarium eſſe poſſe quidam aiunt. *per l. ſi. D. ſi ag. vectigal.*

Emphyteuſicus contractus, quo ſterilia conceduntur, vt in meliorem ſtatum plantationibus reddantur. Vnde ius, quod emphytheuta adquirit, vocatur melioratio. Græcis emponema, *in l. vltim. C. de iur. emphyteut.* Tandem cùm paſſim & fertiles agri ſic darentur perpetuò colendi, manſit vtique nomen, vt contractus diceretur emphyteuticus.

EMPHYTEVTICARIVS. verbum, aliàs adiectiuè accipitur, *vt in tit. D. ſi ag. vectig. vel emphyteut.* aliàs ſubſtantiuè, pro eo, qui habet ius emphyteuticum: *vt in l. 1. C. de iur. emphyteut.*

EMPLASTRVM, παρὰ τὸ ἐμπλάττειν. *Cornel. Celſ. lib. 5. cap. 17.* definit medicamentum, quod liquati aliquid accipit, ita vt ex multis cõponatur, quę in vnum poſteà miſcentur. *Imp. § 22. de rer. diuiſ.* Aut ex ſuis & alienis medicamentis, emplaſtrum aut collyrium. *Sic Paulus l. 18. § 6. de inſtit. vel inſt.*

EMPONEMA Græcis eſt, quæ melioratio noſtris dicitur. Eſt ius, quod emphyteuta prædium colendo adquirit: vel expenſæ vtiles & neceſſariæ bona fide factæ. Extat vox apud Iuſtinianum, *in l. vlt. C. de iur. empoyt.*

E N

Ἐνέργῳ, *in l. quod ait. D. de adult.* id eſt, in opere, in actu, puta venereo. Ex lege Solonis apud Plutarch. pro quo falsò, ex Luciano in vulgaribus exemplaribus repoſitum fuit obſcœnum hoc αὐτὸ ἐρ ἐν αὐθεγισ ἔχοντας.

Ἐνόρκως, *l. omne verbum. C. comm. de leg.* idem eſt quòd dixit Papin. *l. cum pater. § filius, ad legat. 2.* cùm iuriſiurandi religione. Alij aliter legunt ſed ea mihi videtur non mutanda lectio.

Ἐν πλάτει, locutio eſt familiaris Iuriſc. idem ſignificans quod loco non anguſto neque preſſo: id eſt, cùm, paululum vltra præſcriptum ſignificant eſſe concedendum, præſertim in his, quæ ſunt humanitatis: quaſi dicas, cum quodam ſpatio, laxamento, & temperamento temporis, Nam (*vt ait Heſychius*) πλατέα τὸ ἐν πλάτει νεμόμενα μεγάλα, id eſt, πλατέα dicuntur paſcua longè latéque patentia. Denique idem videtur ſignificare quod παραστατικῶς, de quo ſuo loco. *Vlp. lib. 3. de condict. trit.* Si verò deſierit eſſe in rebus humanis mortis tempus, ſed ἐν πλάτει, ſecundum Celſum eſſe ſpectandum. *Labeo l. ſi arbiter. 28. de probat.* Sed num hoc aliquo modo probari poſſit, quando id opus factum ſit: & hoc ita quod Græci dicere ſolent, ἐν πλάτει. Vtitur & hac phraſi Iulian. *l. 13. de ſolut.* Sed hoc ἐν πλάτει, & cum quodam ſpacio temporis accipi debet.

ENCAVSTVM, *in l. 6. C. de diuerſ. reſcript. l. 4. de extraord. mun. C. Theo.* in quo verbo error eſt, *in l. 1. § C. de collegiat.* nam vbi vulgò incautis breuibus legitur, ſcripti Codices Encauſtis breuibus, dilucidè habent. Sed & *in l. 9. C. de agric. & cenſit. lib. 11.* vbi Encauteriis quidam habent, credit B. Briſſonius *lib. 5. hoc tit.* legendum encauſtis: tametſi alij legant Enacteriis. Encauſtum autem ſacrum ex muricis, ſeu conchylij liquore compoſitum, *d. l. 6. C. de diuerſ. reſcript.* docet: vnde in Epitome Chronicorn adpellatur. Sanguis conchylij quibus ſyngraphæ ſubſcribebantur. Vel ſic Encauſtum ſunt reſcripta Principis purpurea inſcriptione inſignita, hoc eſt, cocti muricis & triti conchylij cruore.

ENCÆNIA ferias ſignificant, quæ nouo operi facto dicandóque conſecratæ ſunt: ſic publicæ bibliothecæ dedicabantur ædes ſacræ, opera publica, etiam ſtatuæ. hinc ſcitè & venuſtè Quintilianus: Neminem non aliquando cœpiſſe peccare nec per

encænia

encænia ducendum ſcelus primum. Vnde feſtus dies dedicationis templi, *Ioan.5.Luca 4.cap.& can. ſolemnitates. de conſecrat. diſtinct. 5.' vbi Archidiaconus*.

ENCHIRIDIA Græcis, Latinis pugillares. *Alcia.lib.4.commen. de verb.ſignific.*

ENCOMIVM, carmen in victoriæ laudem. *Alexand. ab Alexan. Neapol.lib.1.Genial.die.c.22.*

ENCAVTE ſcripturę genus, vel picturæ, à quo monumenta ciuitatum encauta, & encautaria, *l.immunitates.8.C. de agr.& cenſit.li.* 11. vbi ita legit I. Cuiacius. *Plin.lib.35.ca.11.* Lyſippus quoque Æginæ picturæ ſuæ inſcripſit encautem: quòd profectò non feciſſet, niſi encauſtica inuenta, Alia exemplaria habent Encauſen.

Ἐνδογματικὰ, *in l.fi. de exacto.trib.li.10.C.* ſunt quæ dat collator exactori in hoc, vt aliquid de exigendi ſeueritate inſtantiáque remittat. *Iuſtin. in Edicto de Alexandrinis*: καὶ περὶ τῶν τῆς ἐπιθυμιῶν ἐκδίδοσθαι, καὶ τὰ κελεύσματα ἐνδογματικὰ κομίζεσθαι.

ENDOPROCINCTV, *Feſtus li.5.* interpretatur in procinctu. ſignificat autem cùm ex caſtris in prælium itum eſt. Procinctos autem quaſi præcinctos atque expeditos. nam apud antiquos togis incincti pugnaſſe dicuntur.

ENDOIACERE verbo vetere vſa eſt lex XII. Tab. *apud Feſtum li.18.* quo ſignificatur amputare. verba legis hæc ſunt, SI CALVITVR, PEDEMVE STRVIT, MANVM ENDO IACITO. Hanc legem explicat Prateus libr. 4. veteris Iuriſprud. l. 87.

ENDOPLORATO, *Feſto li. 3.* implorato, quod eſt, cum quæſtione inclamato.

Ἐνεχυρασμοὶ, ſunt repræſaliæ, *l. vnica. vt null. ex vican. lib. 11. C. nouella conſtitut.52.*

Ἐνεργούμενοι, *in c.omni die, de conſecrat.diſt.5.* à dæmonibus obſeſſi.

ENIXA, *in l.ter enixa. ff. de ver. ſig.* quæ partu leuata eſt, *No. Marcello.*

Enixæ preces, hoc eſt, diligentiores, quæ cum maiori ſtudio fieri ſolent. *Papin.in l. cùm pater filios. D. de legat. 2.in fi.§.filius matrem.* Nam, ait, enixæ voluntatis preces ad omnem ſucceſſionis ſpeciem porrectæ videbantur.

ENTHECA, ἐνθήκη, inſtrumenta, & ferramenta agri cauſſa repoſita, quæ tanquam eius dos ſunt. *Iſidorus*, Enthecam, Græco ſermone repoſitam rei copioſam ſubſtantiam appellamus. *Papinianus l.2.§.1.* Dotes prædiorum, quæ Græco vocabulo ἐνθῆκαι appellantur, cùm non inſtructa legantur, legatario non præſtantur. *Vlpian. l. teſtatorem. 65. §. 3. de leg. 3.* Prædiis cum his enthecis, quæ in ea poſſeſſione ſunt relictis, mancipia quoque prædiorum, cùm illic teſtamenti tempore fuerunt, cedent: ſed & quæ poſtea acceſſerunt, ſi modò hoc teſtator manifeſtè expreſſit. Paulus etiam repoſita videtur vocare, *l.ſi mihi Mauia.92. §.fin. de legat.3.* His verbis domibus legatis: fidei hæredum meorum committo. vti ſinant eum habere domus meas, in quibus habito, nullo omnino excepto, cum omni inſtrumento, & repoſitis omnibus. Libanius ſcribit, Atticos vocare ἐνθήκην, quicquid menſarij pecuniæ ſeponunt. Hinc illud Sidonij μεταφορικῶς, ſed affectatiſſimè, ne dicam ineptiſſimè, dictum: Quicquid Helicon vrbanibus horreis enthecarum poſſederat. In lege Rhodia, Entheca alio ſenſu ſumitur, videlicet pro onere naui impoſito. *Leontius in Ioanne Eleemone:* Nauclerus emit enthecam, id eſt, onerauit nauem mercibus. Sed & in Decretis Canonicis accipitur Entheca, pro apotheca & horreo, vel pro loco, gazæque repoſitorio.

ENTHRONISTICA, pro Introniſticis, ſupponendum apud Iuſtinia. *in Conſtitut.de ſanctiſſ. epiſc. §.ſi quis autem epiſcoporum.* Sũt autem Cathedralia, vt nũc vulgò dicũtur, Græca voce ἐνθρονίζειν, quod eſt in ſedem ponere Barbari dicunt inſtallare.

ENVCLEARE, tranſlatè pro declarare & explanare, *vt in tit. C. de vet. iur. enucl.*

ENVNCIATIO, pro oratione & clauſula, *l. hac enunciatio. ff. de verb. ſignific.*

ENVNCIATVM, eſt enunciatio eius, quod eſt vel non eſt, *l. & licet. ff. de conſt. pecun.*

EO AMPLIVS, Hæc verba & addunt, & repetunt, *vt interpretes demonſtrant, l. ſi ſeruus. §. ſi quis ita de leg. 1. & l. ſi ſit. eod. cum ſimil.*

Eὸ, id eſt, propterea, *l. id quod. ff. de con. pecun.*

EO IPSO, Verbo hoc Barbatius tradit denotari, canonem latæ ſententiæ: citátque *l. ſi. §. ſi. poſtquam. verb. eo ipſo, quòd inuentarium fecit. C. de iur. delib.*

EO POTIVS, pro eò ampliùs, vel ea maximè ratione. Sic colligitur *è l. item ait Prætor. §. hoc autem. ff. ex quib. cauſſ. maior.*

EOVSQVE, pro in tantum, *§. illud quæſitum. Inſtit. de rer. diuiſ.*

Ἐπαρχία, prouincia, *D. de excuſ. tut. l. 6.*

Ἐπαρχικὸς ἄνθρωπος, prouincialis homo, *l. 21. D. de tut. & cur. dat. ab his.*

EPARCHICA, libri, qui continent generales formas, ſiue dicta præfectorum prætorio, quæ legis vim habent. *l. 2. C. de offic. præfect. prætor. l. apertiſſimi. C. de iud. l. fin. C. de fideiuſſ.* Ex ἐπαρχικῶν libris multa deſumpſit C. Harmenopulus. *vide Cuiac. li. 6. Obſeru. c. 10.*

Ἐπαιωρούμενον, id eſt, imminens, *l. 1. §. quæ onerandæ. D. quarum rerum act. non det.*

EPHESVS, metropolis Aſiæ eſt, quæ propriè minor dicitur, ad quam Proconſuli neceſſitas impoſita erat per mare adpellere, *teſte Vlpiano in l. 4. ff. de offi. Proconſ.*

Ἐπὶ πάσης ἐξουσίας, vſurpatum eſt à Paulo *in l. 29. D. qui teſt. fac.* pro, quacunque ratione & modo fieri poterit. Scribit enim Paulus ſcripturam ad teſtamentum paratam vim teſtamenti non habere, niſi hæc ei verba defunctus ſubſcripſerit, Hoc teſtamentum quacunque ratione poterit, ratum eſſe volo.

Ἐπιβατηγοί, naues vectorum ductrices, *l. 1. D. de exercito.* quæ aliàs vectoriæ dicuntur, vide ſuprà Emphractæ.

Ἐπιβάται, *l. fin. D. naut. caupo. ſtab.* vectores, ſiue vehant, ſiue vehantur.

Ἐπιβολὴ, *inquit Conſtant. Harmenop.* eſt ἐπίδοσις ἀπόρου κλήσεως πρὸς κληρονόμους ἢ συντελεστάς. ἢ ὁμοχώρους καὶ ὁμοσκηνίους. corruptè pro ὁμοκήνσους, id eſt, cùm prædium aliquod ſterile ac detectum transfertur ad conſortes, hoc eſt, qui eiuſdem ſubſtantiæ poſſident bona, ad eos qui ſub eodem tit. vectigal pendunt, & eiuſdem territorij poſſeſſores, ad eos denique, qui ex eis bonis, quæ in cenſum ſimul relata inueniuntur, prædia poſſident: ne ſcilicet à ſterili poſſeſſione & à domino deſerta ac deſtituta, aliquid publico depereat. *De his autem vide toto tit. C. de omni agro deſ.*

Ἐπικίνδυνον, nauticum creditum, quod eſt periculo creditoris, *de quo in l. 122. §. Callimachus. D. de verbor. oblig.* Terreſtre autem eſt periculo debitoris, & hoc Græci ἀποκίνδυνον vocant.

Ἐπιδημίαι, viæ tritæ, per quas itur ad vrbem, ex δῆμος confictо nomine, quod populum ſignificat. *Vlpian. l. 4. §. 4. D. de offic. proconſ.* Ingreſſum etiam hoc eum obſeruare oportet, vt per eam partem prouinciæ ingrediatur, per quam ingredi moris eſt, & quas Græcia ἐπιδημίας appellat, ſiue κατάπλουν obſeruare.

Ἐπιδημητικὰ, *Cod. de metat. & epidemet.* ſunt pretia, quibus prouinciales ſe à metatoribus rediмunt onere hoſpitum ſuſcipiendorum. Solebant enim Prouinciales præbere ſuperuenientibus militibus vel aliis perſonis hoſpitia, quæ & Metata dicebantur. Alciatus vult, eam eſſe collationem pecuniæ, quam à ciuibus extorquebant

bant milites, ne in eorum domos diuerterentur, *vt & Iuſtin. videtur vſurpaſſe in Authent. vt nulli iud.* Hinc

EPIDEMETICI, ſunt hoſpitiorum metatores in vrbe. Dicti ab ἐπιδημία, in vrbem aduentu: qua voce vſus eſt *Vlpianus in l. obſeruare. D. de offic. procenſ.*

Ἐπιείκεια, hoc eſt, conuenientia, Latinis æquitas dicitur. Quare Ariſtoteles ſæpè vocat æqualitatem. Nomen enim factum eſt ab ἐπὶ, quod eſt iuxta, & εἰκὸς, conueniens, adſimilatum, ab εἴκω, adſimilor. Porrò æquitas ſeu æqualitas retinet in humana ſocietate proportionem rerum omnium iuſtam, hoc eſt, ſtatum aptum locis, temporibus, perſonis.

Ἐπιμεληταί, curatores, qua voce Paulus *in l. Lucius Titius. de adminiſtr. tutor.* vſus eſt, iuxta Haloandri editionem: generaliter ſignificat curatorem. Apud Athenienſes decem erant hoc nomine, qui emporiis præſiderent, curaréntque in vſum ciuitatis triticum deferri. *Vide Alciat. c. 29. lib. Parerg. 1.*

Ἐπιμετρον. *l. 15. C. Th. de ſuſcept. prapoſ.* id quod ſuſceptoribus debebatur, frumenti quinquageſima, hordei quadrageſima, vini & laridi viceſima, &c. Id & Mantiſam veteres vocaſſe videntur. *Vide Cuiac. obſer. lib. 7. c. 10.*

Ἐπιούκτοι, milites euocati, *l. 2. C. vt nem. lic.* à coempt. fortè melius aduenititij & externi: quos & extraordinarios, & ἐπηλύτας. vocant. *Dio. 55.* ξένοι δὲ ἱππεῖς ἐπίλεκτοι, Nam eodem ſenſu leges externas Dionyſius ſeruos barbaros Plutarchus in Gracchis, ἐπισσάκτ.

EPISCOPVS, ſpeculator. Hinc ad eos deducitur, qui rebus quibuſdam obſeruandis & cuſtodiendis præſunt, & ad quos ſumma negotij pertinet, *vt patet Cic. lib. 10. ad Attic. Epiſt. 7.* Latinè inſpectores dicere poſſis. *l. vlti. D. de muner. & honori.* Epiſcoporum nomen de iis vſurpatur, qui præerant pani, & cæteris venalibus rebus, quæ ciuitatum populis ad quotidianum victum vſui erant: quales ſunt apud nos, quos magiſtros opificiorum vocant.

Epiſcoporum verbo etiam patriarchæ, primates, & Archiepiſcopi continentur, *c. 1. 21. diſt.* Sed & presbyteri, *c. legimus. §. 1. 93. diſt. Specul. tit. de inſtr. edi. §. 14. verſi. de epiſcopo.* Epiſcopum, autem qualem eſſe oporteat docet Apoſtolus Paul. 1. *ad Tim. 3.* Quodnam ſit eius officium, exponitur, *c. ſi quis vult. 36. diſt.*

EPISTALMA, id eſt, commiſſio Principis, per mandati ſubſcriptionem facta. *Alciatus in pactum C. de pact.* Hoc verbo vtitur Iuſtin. *l. fin. §. qua omnia. C. de quad. praſc.*

Ἐπιστάθμια, munus recipiendi hoſpitis. *Bud. l. fin. D. de mun. & hon. Ant. Aug. lib. ſing. ad Modeſtinum.* Heſychius vocat ὑποδοχὴν ξένων.

EPISTOLA, pro cautione, *Scauola l. vltim. D. de pecun. conſt.* L. Titius Seio, tum debitor deceſſit: hi perſuaſerunt P. Mæuio, quòd hæreditas ad eum pertineret: & fecerunt, vt epiſtolam in eos exponat debitorem ſe eſſe, quaſi hæredem patrui ſui confitentem, qui & addidit epiſtolæ ſuæ, quod in rationes ſuas, &c. *Sic l. 34. ff. de pign. act. l. emptor. 47. D. de pact. l. vltim. D. de inſtit. l. 24. l. 26. l. 28. D. depoſ.*

Epiſtolæ, principum reſcripta, quibus ſcilicet illi vel ad poſtulata præſentium, vel ad magiſtratuum abſentium conſultationes reſpondebant, *l. 1. ff. de conſt. prin. Exempl. in l. ſed addes. 19. §. 8. ff. locat. l. Diui fratres. D. de iure patron. l. 3. D. de teſtibus.*

Epiſtola DIVI ADRIANI, erat de peculio diuidendo inter mandatores & fideiuſſores, *de qua ſit mentio. l. fi. C. de conſtit. pecun.* per quam etiam extenditur ad plures conſtituentes.

Epiſtola, teſtimoniale dimiſſionis veteranorum, *l. 2. C. de deſert. l. 1. C. de veteranis.*

EPISTOLARES principes, *l. 32. l. 35. C. de appell.* 7. Illi in ſacro audi-

torio acta excipiebant, *l.36.C.eod.tit.* Habebant enim Impp. ſcrinium ſacrarum epiſtolarum, *l.3. C. de temp. adpella.*

EPISTOMIA, non ſunt foramina per quæ aqua effluit, vt Alexandrinus neſcio quis putauit: nam ab ἐπιστομίζειν connictum vocabulum apparet, quod ſignificat os claudere, ſiue obturare: vnde ἐπιστόμια clauſtra ſunt ſiue obturamenta canalium. *Paul.lib.Senten.3. cap. 9.* Inſtrumento balneario legato, balneator ipſe & ſcamna, podia, fiſtulæ, miliaria, epiſtomia, rotæ aquariæ, continentur. quanquam hic Cuiac. epitonia legi vult ex auctoritate librorum ſcriptorum Dn. Ranconneti, & P. Victorio. Vide Epitonia.

EPITHESIS *Vlpia. l. Lex Cornelia. in fi. de iniu.* Eadem pœna ex S. C. tenetur is, qui epitheſin, aliúdve quid, ſiue ſcripturam in notam aliquorum produxerit. Eſt autem Epitheſis inſcriptio quædam appoſita, in contumeliam fraudémve alicuius facta.

EPITHECA Græcis eſt, quod dos Romanis. Vnde prædiorum epithecæ apud Iuriſprudentes, quas Papinianus impoſitiones interpretatur, quamuis pro epithecis, vitioſè legitur cotici, *vt & apud Vlpianum. Lege cap.13. lib.22. lection. antiq. Rhodig.*

EPITIMIA, pro mulcta, pœna & reprehenſione mordaci, & iurgatoria apud Modeſtinum, *in l. ſcire. de tut. & cura.* Sed & ſi quis à parentibus prohibitus fuerit tutor eſſe: neque creari hunc oportet. Et ſi creatus ſit, nec recuſauerit, prohiberi eum eſſe tutorem, manente epitimia. *Alciat. lib.2. Parer. c.29.* Accipitur ἐπιτιμία inter cætera, pro μὴ ἀτιμίᾳ. μὴ non, ἀτιμία, ignominia, infamia, dedecus. Voluit igitur Modeſt. filium quidem ſubmoueri, ſed tamen non ideo notari infamia aliqua, vel dedecore, quo ſuſpecti, remotíque tutores afficiuntur. Non enim talis fuit mens parentum, vt filio ſuo vellent vllam notam inurere. Remouebitur igitur, manente epitimia, id eſt, illabefacta nominis honoriſque fama. Idem.

EPITIMIVM, eſt enim ἐπιτίμιον. Heſychio, πρόστιμον καὶ τιμωρία: vet. glo. pœna & mulcta, *quod & notat Cælius Rhodigin. lib.30. cap.18.* Atque ita videtur ſumi hæc dictio, *cap. omnis. 21. q.4.* Igitur ſi inuenti fuerint deridentes eos, qui vilibus & religioſis veſtibus amicti ſunt, per epitimium corrigantur. Gl. hanc pœnam exponit ſuſpenſionem per hebdomadam: alij aliquod aliud ſupplicium.

EPITOGIVM, veſtis ſuperior clerici. *gl. Clem.2. de vita & hon. cler.* Sipontinus, genus pallij quod ſuper togam ferebatur.

EPITONIA, *l.17. §. caſtella. D. de actio. empt.* anteà epiſtomia perperam legebatur. Dicuntur inſtrumenta, quibus funes intenduntur, ἀπὸ τοῦ ἐπιτείνεσθαι, id eſt, intendi: qualia pleriſque in Germaniæ locis viſuntur, rota inſtructa & pluteis adplumbata, eo ordine vt terni & quaterni ſimul aquam eodem ex puteo haurire poſſint, funiculo per rotam demiſſo.

Ἐπίτροποι Curatores, *apud Dionem.* Sed & tutores paſſim *in libr. excuſatio. Modeſtin.* ſignificat.

Ἐποχαὶ, quarum fit mentio, *in Nouella Leonis 59.* ſunt retia in mare extenſa confixa palis. *Phauorinus*, ἐν ἰντυα ἀγρεύονται τοὺς ἰχθύας, quæ erant in prothyris maximè anguſto mári. *Vnde Leo. Nou.104.* ἐποχὰς τὴν πῆξιν dixit. *Plura de his Cuia. lib. obſ.14. c.1.*

Ἐπώνυμον, cognomen *apud Iuſtini. Nouell.78.* quo verbo vtitur & Plutar. *Vide Ant. Auguſt. lib.3. c.8.*

EPVLVM, conuiuium eſt numeroſis ciuibus exhibitum, vel in honorem deorum, vel oſtentationem magnificentiæ, aut in funere parentali. *Iuriſconſ. de lega. lib.30. l.22.* Vel epulum, inquit, relictum fuerit. *Sic l.17. §.5. D. de act. empt.*

EQVI appellatione non continetur pullus, *l. ſed addes. §. ſi quis mulierem. D. locati.*

EQVVLI, id eſt, parui equi, *in §.in pecudum fructu. Inſtit. de rer. diuiſ.* Sic equula apud Varro. Nemo eſt tam negligens, quin ſumma diligentia eligat aſinum, qui faciat equulam.

EQVITIVM, equorum armentum, *l.1.§.fin.D.de rei vind.l.12. §. equitij.ff. de vſu & habit.* EQVITIARII, equorum moderatores. Differt autem equitij legatum, à legato equorum, *l.equis.D.de vſur.§.ſi grex.Inſtit. de legat.l.plenum. §. equitij. D. de vſu & habit.*

EQVES, tria genera loquendi Scriptores vſurpant, eques, equeſtris ordinis equeſtri loco natus, quæ vtrum idem ſignificent, an vero differant, & quatenus differant, conſiderandum. Eques & equeſtris ordinis idem ſunt. nam & eques quicunque eſt, & dicitur, idem equeſtris ordinis & eſt, & dicitur: & contrà. quòd ſi eques patre natus eſt, qui nunquam ſenator fuerit, is equeſtri loco natus dicitur: ſin patre natus eſt ſenatore, eques quidem, ſed non equeſtri loco natus, qui porrò, cùm eques fuiſſet, in ſenatum eſt allectus, eques non ampliùs dicitur, ſed aſſumpto nobilioris ordinis nomine, ſenator: ornamenta tamen retinet equeſtria, annulum aureum, & equum publicum. Itaque M. Cicero cùm equite Romano natus eſſet, nunquam, poſteaquam in Senatum peruenit, eques appellatur, ſed ſenator. atque ipſe ſuis in ſcriptis, cùm de ordine ſenatorio loquitur noſtrum appellat, cùm de equeſtri, non item, is igitur non eques, neque equeſtris ordinis, ſed ſenator & ſenatorij ordinis iure dicebatur. Ac mihi venit in mentem, quod in quadam epiſtola ſcripſit M. Cælius ad Ciceronem. Noſtri, inquit, equites niſi acutiùs vidiſſent, noſtri ob eam cauſſam dixit, quia vterque patre equite Romano natus erat. Poteſt igitur eſſe eques equeſtri loco natus, & eques non equeſtri loco natus, itémque poteſt eſſe ſenator equeſtri loco natus, & ſenator non equeſtri loco natus. cuius verò pater eques fuit is, ſi ſenator factus eſt, deſinit appellari eques, & equeſtris ordinis: eadem tamen retinet inſignia, niſi ſi ea ignominiæ cauſſa notatus à Cenſſ. amiſit. *Ex obſeruationibus P. Manutij.*

EQVES AVRATVS nuncupatur, quòd Romæ olim aureis annulis à plebe diſtinguerentur equites, ſicut & nunc aureis calcaribus phaleríſque vtuntur. Erãt enim in Romana Republica tres ordines: Senatorius, Equeſtris & Plebeius.

EQVESTRIS dignitas. *Vide l.1.C.de equeſt.dign. lib.12.* Ea inter patres & plebem fuit. Seuerus imperator conſueuit equeſtrem ordinem adpellare, Senatorum Seminarium. Iudicandi ius aliquando habuit, vnde equites iudices adpellati. Deinde auctoritas nominis vario ſeditionum euentu ſubſtitit circa publicanos. Lege Roſcia ius ſedendi in quartodecimo gradu theatri habebant. Et quia gerendorum annulorum auctoritatem tenuerunt, illuſtres ab Hiſtoricis appellati, olim ſexcenti numero fuere. *Lege Catanæum in princi. Comment.5.*

Equeſtris facultas, cenſus equitum Romanorum, qui quadringentis millibus nummûm (nam idem id eſt) conſtabat. *Lege Catanæum. Commentar. 1. Bud.in l.vlt.ff.de ſenat.*

ERCISCEOR, verbum compoſitum à coercendo & ciendo. *Feſtus:* Erctum citúmque fit inter conſortes, vt in libris legum Romanarum legitur: dicitur autem ab ercendo, vnde erciſcundæ & erciſcitum. Citum autem eſt vocatum à ciendo. Hinc

ERCISCVNDÆ familiæ iudicium dicitur, quod fit in rei vel pecuniæ hæreditariæ diuiſione, non hæreditatis, nec nominum, inter cohæredes, ſimiléſve perſonas. Erciſcundæ igitur eſt diuidundæ, vt erciſcundi Stoici: *Seruio in 3. Æneidos.* mediæ ſententiæ auctores & quaſi diuiſores. Eãrundem poteſt ciendæ & erciſcundæ verbum: vt non aberret quis fortè ſi in erciſcundæ diuidat er, & ciſ-

ſundæ, vt Feſtus & Donatus erctum & citum erctum pro hæreditate, citum pro diuiſione: nam & gloſſis antiquis, Ciendæ διαμερισμένως. *Cicer. libr. 1. de Orat. ex caſtigatione Victorij*: Idcirco qui, quibus, verbis erctum cieri oporteat, neſciat, idem erciſcundæ familiæ cauſſam agere non poſſit. Et Eres vel Ereditas ſcribitur interdum. *in Pand. Flor.* vt erus *in titu. ad l. Aquil. & illo Turpilij loco*, Ignoſcere iſthic ſolent, ne eis minores noxias, erum ſi fortè quas galiolas vini tango.

ERGASTERIVM, taberna mercimoniis deputata, *C. de epiſcop. & cler. l. omnis.* Ex ergaſteriis, *inquit Imp.* & tabernis conquirere potuit. *Item libr. 12. de epidem. & metat. l. 2.* in quælibet ergaſteria, quę mercimoniis deputantur. *Papi. de via publ. l. Ædiles.* Vt ante ergaſteria nihil proiectũ ſit. Erant & ἐργαστήρια, officinę fabrorum, atque opificum.

ERGASTVLA dicuntur carceres, vel preſſiones. Sunt & loca in quibus deteriora mancipia in vinculis opus facere cogebantur. Hinc

ERGASTVLARII, ergaſtulorum cuſtodes, & ergaſtulo præfecti.

ERGOLABVS, ἐργολάβος, Operarius, manceps, operarum redemptor, ἐργολαβέω, opus faciendum conduco, operam loco, rem perficiendam ſuſcipio, redempturas facio, & inde lucrum facio: ἐργολαβία, merces ex labore, manualis operatio, redemptio operis, & conductio vel locatio. *in Cod. rub. de monopol. & conuentu ergolaborum*: Ædificiorum quoque artifices, vel ergolabi, aliorúmque diuerſorum operum profeſſores, &c. Ergolabi etiam ab oratoribus dicuntur ſycophantæ & quadruplatores, quæſtu delationes habentes, qui compendia ſua comparant ex alienis diſpendiis atque calamitatibus: interpretes etiã & ſequeſtres, qui iudiciis corrumpendis, aut eiuſmodi maleficiis ſuſcipiendis operam ſuam locant, à *Cicer.* ſequeſtres appellantur.

ERGO correptum, ſignificat idem quod Græcis οὖν: productum idem quod χάριν, gratia: cùm ſcilicet gratia intelligitur pro cauſſa, vt virtutis ergo. Hinc Virgilius lib. 6. Æneid.

Illius ergò
Venimus, & magnos Erebi tranauimus amnes.

Ergo ſecundo in ſignificatu vſa eſt lex XII. Tab. verba legis hæc ſunt. QVI CORONAM PARIT, PECVNIAVE EIVS VIRTVTIS ERGO IPSI MORTVO, PARENTIBVSQ. EIVS DVM INTVS POSITVS ESSET FORISVE FERRETVR SINE FRAVDE IMPOSITA ESTO. Hanc ex XII. Tab. eſſe legibus ait Plinius lib. 21. c. 3. eandem explicuit Prat. lib. 4. Veteris Iuriſpru. l. 4. 115.

EREMODICIVM, deſertio eſt litis conteſtatæ, ex qua ſequitur mors litis & abſentis condemnatio, videlicet ſi inſtante termino ciuilibus actionibus præſtituti temporis ea contigerit: quod ſolemus dicere, *defaut & congé.* Nec audiendus qui Eremodicium ſcribit incidere in actores, non reos, vt nec ille qui in reos non actores. Conſtat enim vel actore vel reo abſente contrahi eremodicium, *l. properãdum. §. ſin autem. §. cùm autem eremodicium. C. de iud. & in ſpecie. l. cùm quærebatur. D. iudic. ſol.* Qui interpoſuit cautionem iudicatum ſolui, incidit in eremodicium. is autem eſt reus: quoniam actor non cauet iudicatum ſolui. Malè etiam Haloander *Nouell.* 68. Eremodicium deſertionem vadimonij interpretatur. Vadimonium enim eſt ſatiſdatio iudicio ſiſtendi cauſſa. Tum ex eremodicio lis amittitur: ex deſerto vadimonio non item. Præterea deſerit vadimonium reus, non actor: contrahit eremodicium non reus tantùm, ſed etiam actor. Denique eremodicij reſtitutio præſtatur omnibus ætatis hominibus, ſi ſe docent ex iuſta cauſſa abfuiſſe, *l. ait Prætor. §. vltim. D. de minor.* deſerti vadimonij reſtitutio non præſtatur, ſed exceptio tantùm reo certis ex cauſſis datur, ſi deſertionis

pœna

pœna petatur ſtipulatione comprehenſa, *vt exponitur tit. D. ſi quis caut. in iud. ſiſt.* At eremodicij exemplum habes apud Paulum *in l. vlti. ff. ad S. C. Trebell.* vbi Polycrates, cùm eius aduerſarius Phœbus μονομερῶς egiſſet, victus eſt. Nam, vt ſcribit Heſychius. Ἐρήμη μονομερὴς δίκη, ὅταν μὴ ἀπαντήσας ὁ διωκόμενος ἐπὶ τὴν κρίσιν ἡττηθῇ, quanquam hoc poſtremum ad Iuriſconſ. eremodicium non pertinet, quod & à reo & ab actore, vt dictum eſt, contrahitur.

ERIPERE eſt de manibus per raptum auferre, *l. 4. D. ne quis eum qui in ius vocaui.*

Eripi in libertatem, vide, in Libertatem eripi.

Ἑρμηνευτικὸν, *apud Vlpia. l. vlt. de proxenet.* interpretitium & pararium æs, præmium ſcilicet quod nuptiarum, & amicitiæ, vel adſeſſuræ, vel cuius alterius huiuſmodi proxenetis, datur.

Ἐριόξυλον *l. 70. §. 2. D. de leg. 3.* Lanugo eſt, quæ ex pomo fruticis cuiuſdam apud Arabas, & eos qui ſub cynoſura ſunt, depectitur, qui inſtar barbatæ nucis, aut modici cotonei mali eſt: vnde & nonnulli Cotoneum vocant: veteres verò Goſſipium. Ἐριόξυλον autem dictum eſt, quaſi lanam ligno decerptam dicas. *Alex. lib. 6. Parerg.*

ERO, eronis. Hoc vocabulo vtitur Alfenus *l. 31. D. de locat.* Quòd ſi ſeparatim tabulis aut eronibus, aut in alia cuppa clauſum vniuſcuiuſque triticum fuiſſet. Eronibus autem Græci ad legem exponunt cophinis, *vt probat Cuiac. obſ. lib. 7. c. 30. Item Plinius lib. 36. cap. 14. & Vitruuius lib. 5. cap. 12.* Erones autem accipit Turnebus texta quædam ſtoriarum & tegetum more, in quibus interdum pauperes dormiebant, & fruges reponebantur: ſed & vaſa ſic viminea vocabantur, tegetibus ſimilia & cophinis: φορμοὶ à Græcis dicuntur. Ad hanc interpretationem obſignat teſtimonio Donati *in Phorm. Terentij*: Phormio, non à formula, ſed phormione dicitur ſparteo, quem nos eronem dicimus triuialiter, & pro conſuetudine. Vetus Criticus (vt idem refert) eronem interpretatur κόφινον. Budæus tamen Perones in locis ſupradictis legi debere contendit, pro eo, quod corruptè heronibus legebatur. Vide Pero.

EROGARE per partes, *in l. quadam. D. de edendo.* Apud Apuleium pro valdè rogare. Piis, inquit, precibus erogatus. Sed erogare, eſt ex lege veteri aliquid eximere per nouam legem, Feſto. Hinc

EROGATIONES, diſtributiones, largitiones, *l. fin. D. de hæred. pet. l. 54. D. ad S. C. Trebel.* Traianus Plinio: Modò ne quid ideò inſtibuāt, aut minùs illis in poſterum fiat ad erogationes neceſſarias. *Sic Papinianus in l. Seio. D. de annu. legat.* Ea videntur relicta, quæ certam formam erogationis annuæ, non incertam liberalitatis voluntatem habuerunt.

ERRARE, eſt aliud pro alio putare, *Azo. in Summa. C. de iuris & fact. igno.* vnde Errantis nullus eſt conſenſus. Errare etiam eum exiſtimat *P. Faber in l. id quod noſtrum. 11. D. de diuerſ. regul. iuris*, qui metuit, Quoniam ait, in metu ineſt ignorantia, *l. item ſi cum exceptione. §. in hac actione. D. quod met. cauſſ.* quod recipi poteſt propter ceſſantem voluntatem, quoniam metuentis nulla eſt voluntas. Sed mouet quod ſcribit Paul. *l. ſi mulier. 21. §. ſi metu. D. quod met. cau.* nempe coactum velle. Voluntas coacta, voluntas ſit, néc ne, docent Doctores *in d. §. ſi metu.*

ERRANS, dubitans, ignorans, titubans, quibus modis diſtent, *tradit Bart. in l. qui teſtamento. ff. de teſt.*

Errans circa cauſſam facti, in ipſo quoque facto, erraſſe videtur, *l. ſi poſthumus. in fi. D. de lib. & poſthu.*

ERRANDI facilitas cognata eſt hominibus propter corruptæ naturæ fragilitatem.

ERROR eſt exiſtimatio, qua adprobatur verum eſſe, quod falſum eſt, vel falſum eſſe, quod verum eſt

vel certum eſſe, quod incertum eſt: aut contrà.

Error & ignorantia promiſcuè accipiuntur in iure, & idem vitium in ſpeciem ſignificant, *l. iuris ignorantia non prodeſt. & l. ſeq. D. de iur. & fact. igno. l. error. facti. C. eod. ti.* Error tamen in hoc maximè diſcerni poteſt ab ignorantia, quia nunquam admittit veritatem, ſecutus duntaxat id, quod falſum eſt: Ignorantia autem & veri & falſi eſſe poteſt. Tum & error eſſe non poteſt abſque ignorantia: ſed ignorantia ſæpe eſt abſque errore. Nō enim qui neſcit, continuò errat: ſed qui ſe exiſtimat ſcire, quod neſcit. Error procedit ad actionem dicti vel facti falſam: Ignorantia poteſt etiam intra animum latere, nec progredi ad actionem externam. Et ex his collige, quomodo intelligendus ſit titulus. *ff. de iur. & fact. ignorant.* hoc eſt, politicè, vt ignorantia ſemper habeat comitem errorem.

Error ergo, cùm ſit vel facti, vel iuris, error iuris bifariam conſiderari poteſt. Aut enim erratur in iure conſtituto, cùm id quod certi & conſtitutionis iuris eſt ignoratur, *l. 1. l. 9. §. 3. ff. de iur. & fact. ignorant.* Aut erratur in iure, quod quis in ſuo habet negotio, *l. 1. ff. quæ ſenten. ſine adpe. reſcind.* Error facti, cùm aut quod factum eſt, factum neſcitur: aut quod non factum eſt, factum putatur: veluti ſi quis eū, cuius bonorum poſſeſſio ipſi deferebatur deceſſiſſe ignoret, aut alterum bonorum poſſeſſ. accepiſſe putat, *l. 1. ff. de iur. & fact. igno.* Et alias quidem eſt proprij, aliàs verò alieni. Vtriuſque permittitur excuſatio, ſed diſpar: quia facilius in alieno facto errans auditur, quàm in proprio, *l. plurimum intereſt. ff. de iur. & fact. igno.*

Error facti ſiue proprij, ſiue alieni, quandoque cenſetur iuſtus, nonnunquam culpabilis. Error iuſtus eſt, cui nulla poteſt obiici culpa, quòd errans non habuerit rem notam, ſed quia ignorauit poſt modum emergentia, *l. de ætate. §. interdum. & §. qui iuſto. ff. de interrog. in iur. fact.* Error culpabilis eſt, qui reprehendi poteſt propter culpam, ſeu negligentiam inquirendæ veritatis. *d. §. qui iuſto. l. nec ſupina. & l. pen. ff. de iur. & fact. igno.*

Error calculi dicitur, cùm in ratione ſubducenda per imprudentiam erratum eſt, ſic vt tranſactio falſa ſuper eo errore facta ſit, *l. vnic. vbi vide Bart. & repet. C. de error. calcul.*

Error pro vagatione ſumitur *in l. 1. in fin. ff. de ſeruo corrupto*: quem locum Accurſius non intellexit. Tu locum expende.

ERRONES, vagabundi ſerui & fugitiui: ſic enim interpretatur Vlpian. *tit. de ſeru. fugitiuo.* quanquam Arrianus *de re milita. l. qui eum.* velit erroris crimen in ſeruo leuius eſſe, quàm fugitiui. Inde Labeo puſillum fugitiuum erronem adpellat, vt ex diuerſo, magnum erronem. In ſumma, Erro eſt, qui non fugit, ſed frequenter ſine cauſſa vagatur, & temporibus in res nugatorias conſumptis, ſerius ad dominum redit, *§. erronem. l. quis ſit fugitiuus. ff. de ædil. edict.* Hinc Columella erronem apud ducem cenſet, detractis alis, velut quadam compede: domi retinendum.

ERVDERARE, eſt repurgare, rudúſque, hoc eſt, comminuta fragmenta dirutorum ædificiorum, auferre.

ERVERE, pro detegere poſuit Iuriſconſ. *l. inde Neratius. §. ſed ſi ſeruus. ff. ad leg. Aquil.*

ESCARIVM argentum, quod ad epulandum in miniſterio habetur, id eſt, ad eſum & potum, *l. cum aurum. ff. de auro. arg. mund.*

ESCALE argentum, pro eſcario apud Modeſtinum, *l. 8. ff. de ſup. legat.* ponitur.

ESSEDVM, vehiculi genus, Budæo in prior. Gallis *coche.*

ESSEDARIVS, qui eſſedum regit.

EST, non ſolùm præſens, ſed & præteritum tempus ſignificat, *l. 123. ff. de verb. ſignif.* aliquando tamen præſentis temporis demonſtrationem indicat,

dicat, *l.24.ff.de aur.& arg.* Eſt, id eſt, eſſe præſumitur, *l.ſi debitori ff.de iudic.*

ESTRATIONIS. Hic modus dicendi apud Iuriſc. frequens reperitur: *Martianus de hæred.Inſt.* Quæ rea fuerat eiuſdem criminis poſtulata, rationis eſt. Pariter de bonis eorum, qui ante ſententiam mortem ſibi conſciuerint. *Vlpi.* Quando dies legatorum, quæſtionis eſt, *& idem de fideicom.liber. Papinian.de Collat.dot. Paulus de aqu.plu.arc.dixit:* Conſuetudinis eſt. *& de verb.obligat.* Dubitationis eſt. *Modeſt.de donat.* Summæ æquitatis eſt.

ESSE cum genitiuo poſitum, ſignificat pertinere, vel alicuius officium, vel partes eſſe, *l.non ſolùm.§. hac verba.ff.de alien.mut. iud. cauſ.facta.* Eſſe pro venire, vel vendi apud Iuriſcoſſ. Eſſe ad veritatem refertur, *l. hac verba.de verb.ſign.ff.* Eſſe, pro eſſe fingi intelligendum. *Bald.l.qua fortuitu.C.de pign.actio.* Eſſe pro manere, *l.2. ff.de concubinis.*

Eſſe in poſſeſſione, & poſſidere, diuerſa ſunt, *l.ſi quis autem. §. 1. de acq. poſſ. l.prætor ait §. eum. de damn. infecto.*

Eſſe talem, & haberi pro tali, diuerſa ſunt, *l.mercis.& ibi gl.de verbor. ſignific. Bart.in l.maritus. 2.§. legis Iulia ff. de adul.* quod nota ad multos effectus.

Eſſe in controuerſiam eleganter dixit Petronius, Ciceroniſque modo, pro cõtrouerſum eſſe, vel litigioſum. Neque enim, inquit, res quæ viderentur in controuerſiam eſſe, ſed longè aliud quæri.

ESSENTIALIA rei dicuntur quæ ab ea ſeparari non poſſunt, *Marius Salomonius in l. Gallus ff.de liber. & poſthu.*

ET, pro, id eſt, *in §.ſed iſta.* cùm dicitur, & ſi quæ ſint ſimiles, *Inſtitut.de act.* Huius particulæ vis propria eſt, vt coniungat, *l.ea tamen actio.de legat.3.* tametſi hoc non ſit perpetuum. Eſt enim vbi ET, pro VEL, disiungit, *vt l. ſæpè.ff.de verbor.ſignificat.* & aliis modis accepta, cùm diſpoſitionem tum ſententiam variat, vt latiſſimè proſequitur Alber. *attigit Bartol.l.1.de pact. l.non ſolùm.ff. ſolut. mat.* Aliquando ordinis nota eſt, *l.Gallus. §.1.vbi Docto.ff.de liber.& poſthum.* Aliquando pro etiã, *vt l.1.C.de not.C.comp.* Quandoque ponitur pro quia, *l.ſi.C.de cura.fur.* Interdum ſubauditur, *l.ſi abrogator.§.1.ff.de adoptio.*

ET CÆTERA, Sunt qui plurimùm referre putent, extenſim hæc clauſula ſcripta ſit, an præſcriptis notis, &c. Quod Alciat. ridiculum arbitratur: qui & refert dictionem. Cætera, deductam à Græco καὶ ἕτερα, id eſt, & alia. Et ideo cùm abbreuiationis cauſſa apponitur, eius virtute cenſeri alia repetita, quæ ex natura & conſuetudine actus requirebantur. *vide Bart. in l.Gallus.ff.de lib.& poſthum.& Alciat.ibid.*

ETIAMNVM, pro adhuc, *Vlp. tit.arbor.furt.cæſar.l.vitem.§.Labeo.* Etiamnum reponi poteſt. Aliqua exemplaria etiam nunc habent, ſicut & Pandect. Floren. quod intelligitur pro vſque nunc, vſque ad iſtud tempus. Etiamnum ponitur etiam pro vſque tunc, vel vſque ad id tempus.

ETYMOLOGIA verborum explicatio, id eſt, qua de cauſſa quæque verba ita ſunt nominata, *vt ait Cicer.1. Acad.* Si propriè vocem Latinitate volueris donare, Veriloquium adpellabis *vt ait Cicer.in Topicis,* qui & nuncupat nominis vim, eam Ariſtoteles hoc idem ſymbolum & notationem, vocare dicit. At Etymologia, & alluſio vocabuli, longè differunt. Etymologia, non verbi ſolùm, ſed etiam rei, de qua quæritur veram interpretationem ſequitur: quamobrem ſpecies finitionis cenſenda eſt meritò. Alluſio ſolam verbi vocem, non etiam rei veritatem reſpicit.

EVACVATORIA in formulis Marculphi, ab euacuanda obligatione, ea forma qua Græci ἀκυρωσίαν: pro quo apocha, *l.plures.C.de fid.*

Digitized by Google

inſtru.& rubr.libr. 10. *C. de apoch. & ſecuritat.l.6.C.eod.in Nou.*103.Recauta. *Auguſt. lib. de Cura pro mort.* Vbi eſſet recautum, quo illa cautio vacuata fuerat, iudicauit. Vide Recautum.

EVANESCIT actio, id eſt, intercidit, *in §.1.l.cum fundus.ſi cert.pet.* item Euaneſcere actionem auctoritate Iuris, remitti actionem voluntate domini, *l. qui iniuria.§.ſi ſeruus.ff.de furt.*

εὐχαριστία, propriè gratiarum eſt actio. At panis & calicis ſacramentum interpretatur Gregorius, *1.q.1.ca.multi*, quod Tertulliani teſtimonio cõprobatur, *in libr.de Corona militis*: Euchariſtia, inquit, ſacramentum, & in tempore victus & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec aliorum manu, quàm præſidentium ſumimus, quod & Iuſtinus Martyr, *Apolog. 2.pro Chriſtian. ad Anton.Pium.* probat. idem in dialogo cum Tryphone, aduerſ. Iudæos, εὐχαριστίαν, ſacrificium appellauit, *& vide cap.omnibus.de pœniten.& remiſſio.*

EVCHETÆ, *l.5.C.de hæret.* Hæretici fuère quidam, quorum dogma nefarium in Syria propagatum fuit. Horum fuit hæreſis, poſſe humanam virtutem ac ſcientiam, non ad Dei modò ſimilitudinem peruenire, ſed perfectionem quoque, ac æqualitatem: adeò, vti ſit mox ἀναμάρτητος, id eſt, vt ſic dicam, impeccabilis, quoniã ne cogitatione quidem, aut inſcitia, vbi perfectionis faſtigium contigerit, queat delinquere. Atque ſic dictos volunt ἀπὸ τᾶς εὐχᾶς, id eſt, ab orationis aſſiduitate, quòd incredibiliter, *inquit Auguſtinus*, perpetuò facerent, *Vide Nicephorum lib.11. cap.14.hiſtoria Eccleſiaſt.*

EVCTERIA, loca in quibus orationes, actáque prouinciarum continentur, *Alciat.in l. immunitatis. C. de agri.& cenſ.lib.11.*

EVECTIONES, quo vocabulo Impp. vtuntur, *C.de curſu publ.libr.12.l.euectiones.3.l.4.6.9.penult. & vltima*, diploma, & literæ dicuntur, *&* *apertè indicat.d.l.3.* literæ inquam, ſiue codicilli, quibus curſu publico vtendi facultas datur, & ſine quibus non licebat curſu publico vti. Dicuntur & ſynthemata, & combinæ & tractoriæ. *& vide l.1.C.de numer.Auguſt. Epiſt.55.* Zenobius, ait, magiſter memoriæ factus eſt, miſit nobis euectionem cum annonis. *Symmachus lib. Epiſt.2.Epiſto.261.*

EVENIET, pro continget, *l.1.§.1.ff.de ſeruo corrupt. §.eſt & aliud. Inſtitution.de donationib.*

Euenit, imperſonale, pro ita cecidit.

EVENTVM Cicero in Rhetoricis, cuiuſcunque negotij finem definit, à quo ſæpenumerò res iudicantur, & ſic accipiendum putat *Albe.in c.ſi fortè.de elect.lib.6.* Euentus ſpectandus, *l.aut facta.§.euentus.ff.de pœnis.l.rem non nouam. C. de iudic.* Euentus declarat, *l.ordinata.C.de liber.cauſſ.*

ſi Euentum res habuerit, *l. aut Prætor.ff.quæ in fraud.cred.* id eſt, ſi fraude actum fuerit: nam (vt ait Lucretius)

Euentum dici poterit, quodcunque erit actum.

Euentus in iure noſtrò multa complectitur, metum, ſiue vim, errorem, dolum, culpam, & caſum fortuitum. *Vide Apellum.c.7. de circumſtantiis.*

Euentus mortalitatis, pro caſu mortis *apud Vlpian.de offic.præſi.l. illicitas.§.pen.* Catanæus enim in Commentario in Plinianas Epiſtolas, admonet Iuriſcoſſ. frequenter vſurpare mortalitatem pro morte.

EVERRERE, verrendo nitidum facere: hinc Euerrere ciſium, *l.13.ff.locati.* Nauem, *Cecero in Paradox.* Onus, *l.1.§.1.ff.ſi quad paup.fec.dic.*

EVERRIATOR dicitur, qui accepta hæreditate iure iuſta facere defuncto debet: quæ ſi non fecerit, ſeu quid in ea re turbauerit, ſuo capite luat. Nam euerræ ſunt purgationes quædam domus, ex qua mortuus ad ſepulturam ferendus eſt, quæ fit per-

Digitized by Google

per euerriatorem, certo genere ſcoparum adhibito, ab extra verrendo dictæ. *Feſto lib.5.*

EVERRICVLVM, Græcis *σαγήνην*, genus retis piſcatorij, à verrenda aqua ſic dictum. *Vlpian. l.13. §. ſi quis me. ff. de iniuriis*, Si quis me prohibeat in mari piſcari, vel euerriculum, quod Græci *σαγηνεύειν* dicunt, ducere. Ad alias transfertur. Hinc

Euerriculum malorum, actionem de dolo, *σαρωφορμᾶς* appellat M. Cic. *lib.3. de Natu. deor.*

EVERTERE patrimonium, eſt exhaurire, conſumere, & exinanire, *l. 1. ff. ſi famil. fur. feciſ. dic.* Ne cùm plures furtum admiſerint, euertant domini patrimonium, ſi omnes dedere, aut pro ſingulis æſtimationem litis offerre cogatur. *Sic apud Cic. pro Sext. Roſc.* Hunc funditùs bonis euertit, id eſt, ſpoliat. Hinc

EVERSORES prodigos rectè appellat Gaius, *lib.1. Inſtit.* quòd bona euerrant, diſſipent, & dilapident.

EVIDENS, propriè quod apertum eſt, & ſemper apparet, *l. ea quæ. ff. de contrahen. empt.* Vnde vulgatum illud, Quod in euidenti eſt, nulla poteſt tergiuerſatione celari, nec indiget, quod manifeſtum eſt, probatione, *l. eum. C. de appellat.* Plus enim quàm ridiculum eſt, dubitare de eo, quod euidenter apparet, *l. Domitius Labeo. ff. qui teſtam. facere poſſ.* Siquidem plus eſſe euidens, quam manifeſtum, traditum eſt Impp. *in l. quoniam ſororem. C. de iure delib.* Manifeſtum atque euidens eſt, inquiunt, ante quàm pro hærede gereret, vel bonorum poſſeſſionem admitteret. De euidenti, *vide ff. ad exhib. l.3. & de ædil. edict. l. quæritur. §. vlt.*

Euidens vtilitas, *apud Vlpian. l.2. de conſtit. Princip.* ſic intelligenda eſt, vt retineatur ius naturæ, quòd lex, aut conſuetudo, niſi corrigeretur, paulatim eſſet corruptura.

Euidentem voluntatem teſtatoris vocat *Vlp. in l. licèt. Imperator. de lega. 1.* quæ ex argumentis & interpretationibus verborum colligitur.

EVIDENTIA facti, inter ſpecies probandi verſatur, vt cùm quid ſenſu corporeo coràm percipitur, vel cùm quid eſt notorium, *cap. fin. de reſti. ſpol.* Si quis enim aſſerat, vulnus atrox eſſe, & mox indicet locum, certè hæc probatio non poteſt reuocari in dubium. *Paul. in l. vulneris. de iniur. & in l. ſi irruptione. ff. fi. regund.*

Euidentiam facti, & Notorium exæquant Canoniſtæ, *capit. vlt. extr. de reſti. ſpol. c. euidentia. de accuſat.*

EVINCERE, propriè idem eſt quod vincere: aliàs eſt, rem meam iure dominij ab aliquo, cuius non erat, alteri aut datam, aut venditam, repetere in iudicio, & ab emptore per iudicis ſententiam ad eam mihi reſtituendam condemnato, extorquere & abducere. *Vlpian. l.1. ff. de euict.* Siue tota res euincatur, ſiue pars, habet regreſſum emptor ad venditorem. *Sic tot. tit. ff. & C. de euict. & alibi ſæpiſſimè.* Euinci hæreditas dicitur per inofficioſi querelam, cùm ab hærede ſcripto auocatur, *l.21. §. fi. ff. de inoffi. teſta.* Sic euinci per bonorum poſſeſſionem, *l.6. in fi. ff. ſi pars hæred. pet.*

EVICTA res dicitur, quæ tradita non fuit, ita, quòd fiat accipientis, *l. iuris. ff. de iur. dot.*

EVICTIO eſt rei emptæ, aliáve cauſſa acceptæ, interpoſito iudicis decreto, ablatio, *l. euicta. ff. de euict. Azo. in Summ. C. eod.* Quod vt intelligamus, illud ſcire oportet, olim moris fuiſſe, vt ſi res non Quiritium, ſed gentium iure abalienaretur, is qui eam acquirebat, duplam aut ſimplam ſtipularetur ſibi ab auctore dari, ſi ea ſibi iudicio adnumeretur, *quemadmodum Varro, lib. de re ruſt. 2. cap. 10. ſignificat.* Cùm autem mancipio res venierat, tùm iudicij periculum præſtabat is, qui eam vendiderat, vt oſtendemus in voce Mancipium. Itaque Varronis locus intelligendus eſt, cùm ait: Si mancipio non datur: id eſt, ſi res non acquiritur per ius Quiritium, hoc

eſt , per mancipationem & nexum: nam ſi mancipio res erat data, aut vſucapta,aut in iure ceſſa,nunquam euinci poterat, id eſt,iudicio à poſſeſſore auferri.

Euictioni nomine , vel ex conſuetudine regionis,vel nomine,caueri oportet,*l.ſi fundus.7.ff. eod.* vel ſecundùm id , quod inter partes conuenerat,*l.4.& 37.ff.eo.* plerunque per ſtipulationem ſimplæ aut duplæ caueatur,hoc eſt , vt euicta re ſimplum vel duplum venditor emptori reſtituat,l. 6.*& 7.ff.eod.*

Εὐγγυῦν, definiunt Theoph.*lib.1.Inſtit.& C.Harmenop.lib.1.tit.6.* τὸν ἀμεμπτῶς πραχθῆναι ἐλεύθερον ἔννοια.

EVLABES, negotiorum ſuſceptorem ſignificat, *vt eſt apud Suidam, monuit Alciat.in tit. C. de præpoſit. labor.lib.12.*

EVLOGIÆ,ſunt collectiones pro eleemoſynis ſeu collationibus,*de quibus diſt.18.cap.de eulog. & Paul. 2. Epiſt.ad Corinth.cap.6.& 9.*

EVNOMIA,recta iuris, legúmque conſtitutio. Eſt autem Eunomia duplex : Vna quidem recta Iuris conſtitutio:altera verò,rectè Iuri conſtituto,obtemperatio.Neque enim ſatis eſt, bene inſtitutam poſitámque eſſe rationem reipub. niſi & hoc omnibus perſuaſum ſit, inſtitutioni tali omninò parendum eſſe. *Bud.in adnot. prior.*

EVNVCHVS,vide Spado. Interea notandum vbique *in Imper.conſtitutionibus* , eunuchos pro caſtratis accipi. Súntque qui eo nomine tegi putant iniuriam naturæ factam, & ſignificari cuſtodes lecti , quòd ad obſeruandam mulierum pudicitiam adhiberentur : *& inde in l. penult. C.de præp.ſacr.cub.* Eunuchum,inquit,ſacri cubiculi miniſteriis adhæſurum.*& in Nouell.113.* eunuchi præficiuntur puellis aſcetriis:tum & olim, *vt teſtatur in Eunucho Terentius*, iis ſolebant reginæ vti.Hinc & Leo *Nouel.98. de eunuchis:* καὶ τὰς εὐνῆς αὐτοπόλυς φύλακας εἶ) , τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις ἐγγυᾶται.*Epiphanius tamen l.2.contra hæreſes.* Eunuchos dici vult παρὰ τὸ εὐνοεῖν, quòd beneuoli eſſ . & fidem ſeruare maritis didicerint.*Phauorinus* παρὰ τὸ εὔνουν ἔχειν, quòd bonæ mentis compotes eſſe exiſtimentur , id eſt , quòd venereis abſtineant , quæ veteres εὐνὴν dixerunt.

EVOCARE, eſt in ius vocare, *l.cùm verò u.§. euocari.ff.de fideic.lib.* quod non ſolùm ciuili in cauſſa tantùm, ſed & capitali fieri dicitur, *M. Cic.actio.in Verrem* , loquenti de iis, qui populum concitant euocandis.

Euocare ſacra , eſt religionem ex loco quopiam eximere, *Vlpianus in l. ſacra.de rer.diuiſ.* Et ſolent,inquit,qui liberare eum locum religione volũt, ſacra inde euocare. Quæ res vt olim ſit fieri ſolita, *Macrobius lib.3.Sat.c.8. & Liuius libr. 5. tradunt.* Hinc illud Virgilij libr. 2. Æneid. de excidio Troiæ:

Exceſſere omnes,adytis arísque relictis,
Dij quibus imperium hoc ſteterat.

Aliter effertur Deum euocare , *Plin. libr. 28. capit.2.* Verrius Flaccus auctores ponit , quibus credat in oppugnationibus ante omnia ſolitum à Romanis ſacerdotibus euocari Deum , cuius in tutela id oppidum eſſet.

EVOCATI milites apud Cæſarem, & alibi, homines erant militia perfuncti, & emeritis ſtipendiis, qui tamen rurſus militatum euocabantur. Id declarat Dionyſ. ſic ſcribens: Ἐκ τούτων δὲ δὴ τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ τῶν ἠουοκάτων σύστημα (οὓς ἀνακλήτους οἱ Ἕλληνες, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατιᾶς ἐπ᾽ αὐτὴν αὖθις ἀνεκλήθησαν, ὀνομάζουσιν, ἐνομίσθη.id eſt, Ex his hominibus euocatorum numerus conſiſtit, quos ἀνακλήτους , id eſt, reuocatos, Græcè vocare poſſis , quod militia perfunctum ad eam rurſus reuocarentur. Euocatorum autem honeſtus erat ordo in re militari , & in multis inſcriptionibus : Euocatum Cæſaris aut Auguſti fuiſſe ambitioſè inciſum videmus , *Ex Turnebo Aduerſ.libr.1. capit.9.*

Εὕρετρα, à Græcis appellari dicit Vlpianus, *l.falſus. §. ſolent. D.de furt.* præmia quæ deſiderantur ab his, qui alienum quid ia ens forte fortuna inuenerunt,& domino reſtituerunt,aut reſtituere parati ſunt.

Eurematica Modeſtini conſilia & cautiones ſunt, à Modeſtino excogitatæ rei, iuriſque cuique intuendi cauſſa:quod ſermo is,quo lib. de Eurematicis loquitur, indicat: modò enim, ait, Conſulendum eſt, *l.58.ſol. mat.* modò, Suaſerim,*l.45.ad Treb.* modò,optimum factum eſt,*l.9. D. de ſuſp.tut.*

EVVLGARE, eſt palàm vulgo quid facere.

Εὐπλεεστάτη,*apud Theoph. in §. item tria. Inſtit.de excuſ.tutor.* alij tenuiſſimam, alij opulentam interpretantur. Tu expende rem ipſam

Ex,particula, vt variis verbis iungitur, ita & variæ eſt ſignificationis. Propriè autem innuit cauſam proximam.& immediatam *l.§.l. ex incendio de incend.ruin naufrag. Bartol.l.vnica.C.ſi ſeruus extern.*ſignificat item. Ex præpoſitio,cauſſam per ſe, & non per accidens,*l.eo tempore.§.fin. D.de proc..tdi.Bar.in l.Prætor.§.1.D.de bon. auto.iudic.poſſ ac pleriſque aliis locis* Albert.colligit etiã aliquot alias huius particulæ ſignificationes.Ex,pro propter,*l.2.§.2.D.de incend.ruin.naufrag.* pro ab,vel à,*l. 2. in fi. C.ſi in cauſ.iud. pig.ca.ſit.* pro &, & tunc excludit,*l.2. D.de itin.actúque priuat.* Aliquãdo ſignificat inter,*cap. dudum. c.34.q.6.* aliquando contra,*l.ex his. 33.q.1.* Aliquando incluſionis nota eſt, *l.quod dicitur. D. de impen. in reb.dotal.fact.* Quandoque excluſionis,*l.quæſitum.§. idem Celſus. D. de fund. inſtructo.* Ex. quandoque ſignificat ortum *l.ex hoc iure.D.de iuſtitia & iure.* Ex, quoque dictio, dignitatum magiſtratuúmque nominibus adiecta, functionem finitam,præteritámque ſignificat.Pro qua Græci ἀπὸ habent.*Ant.Augu.li. 3. Emend.cap.3.* Hinc

Ἐξηρημένα τῆς πόλεως vocantur,*l. ei-dêtas,D.ad municip.* præcipua ciuitatis, id eſt,forum,balnea,templa,ſpectacula.

EXARCHIATRI,*l.maxima. C.de excuſ.muner.lib.10.* qui archiatria abierunt. Sic Excomites,præfecti, expræpoſiti, expræſides, exconſules, exquæſtores,quę vide ſuis locis.

EX ABVNDANTI, pro abundanter poſuit Papinianus,*l. cauſſam.D.de manumiſſ.*

Ex aduerſo, pro è diuerſo, vel & contrà, *ca. audientiam. de proba.& c. dilecto.de præbend.*

Ex animi ſententia. Conceptio ſolennis erat iuriſiurandi,quæ idem valebat:quod ſine dolo,ſincerè, ex animo liquido. *Cicer. Acad. quæſt. 2.* Quam rationem etiam maiorum comprobat diligentia, qui primùm iurare ex animi ſui ſententia quemque voluerunt, deinde ita teneri, ſi ſciens falleret. *Liuius lib.22.* Ex animi mei ſententia iuro: vt ego Rempubl. non deſeram, neque alium ciuem deſerere patiar.*Cic.3.Offic.*Non enim falſum iurare peierare eſt:ſed quòd ex animi tui ſententia iuraris,ſicut verbis concipitur more noſtro, id non facere, periurium eſt.

Ex aſſe hæres, id eſt, in vniuerſum, *l.ex aſſe.D.de acq.hæred.*

Ex bono & æquo facere,elegantius, quàm quod vulgò dicitur,in bona fide & æquitate, *Iulianus de contractibus bonæ fidei loquens*: In iis, ait, alter alteri obligatur de eo, quòd alterum alteri ex bono & æquo præſtare oportet:id eſt,non de eo ſolùm quod cautum eſt:quod etiam ex bona fide dicitur alibi ab eodem.

Ex bonis,& in bonis differunt,nam in bonis eſſe propriè dicuntur ea quę ſitu & poſitione intra rem aliquam noſtram continentur: ex bonis verò, quæ ἔξωθεν.id eſt,naturaliter ſunt extra rem,ſed tamen ad eam pertinent: vt aliud eſt: annulum eſſe in dactyliotheca,aliud ex dactyliotheca. *Iuſtin. §.2.de vi bon rapt.* Sanè in hac actione non vtique expectatur, rem in bonis actoris eſſe, nam ſiue in bonis ſit, ſiue non,ſi tamen ex bonis ſit, locum

hæc actio habebit. Quæ igitur quaſi manu non tenentur, ſed conſequi per actionem poſſumus, ex ea bonis noſtris dicuntur: at quæ iam intra ditionem ac fines noſtros ſunt, in bonis. Vnde ſeruus iuſſu Prætoris abductus, in bonis noſtris eſſe dicitur, *l.2.in fin. D ſi ex nox.cauſ. & l. 26.in fi. de nox. act.* atque hæc, vti dictum, propria huius vocis ratio eſt. Impropriè verò in bonis noſtris omnia dicuntur eſſe, quæ in patrimonio noſtro ſunt, *l.1.de rer.diuiſ.*

Ex cauſſa hæreditaria, id eſt, propter hæreditatem, *l.qui abſenti. §.fi. D. de acqu.poſſeſſ.*

EXÆDIFICARE, ædificium abſoluere.

EXAGGERARE & deprimere opponuntur, *l.3.§.final. D. de itin. actúque priuato.*

EXAGOGICA, vectigalia, quæ reddebantur, mercibus ex agricolatione exportatis: ſicut Iſagogica alia dicebantur, cùm importabantur. *Horum meminit Cic. in Orat. pro lege Manilia. itém Cal.Rhodig.lib.10.ca.8.*

EXAGIVM trutinam ſignificat, & certæ ponderationis genus eſt, quod conteſtabat ſiliquis 24. *vt ſcribit I.Cuiac.in l.fi. C. de ſuariis, & ſuſcept.vini.*

EXAGONIA dicuntur, quæ ad cauſſam non pertinent; velut extra certamen.

EXAMEN, noua apum ſoboles, quam parentes ex ſuis aluearibus, ad nouas quærendas ſedes exire cogunt, quòd hæ ita vniantur, vt ſimul ligatæ appareant, *l. naturalem.§.examen. D. de acq. rer. domi.* Tranſlatè pro quacunque nouæ prolis multitudine inſtar apum accipitur. Metaphoricôs autem à noſtris interpretibus modò (nec abſurdè) pro iudicij inueſtigatione: modò pro ſcrutinio, & vt barbari dicunt, depoſitione teſtium.

EXAMINATIO ciuilis, pro iudicio priuato, & pecuniario, *l.1. §. 3.D.de abigeis.* Qui pecora, de quorum proprietate faciebat controuerſiam, abegit, ad examinationem ciuilem remittendus eſt.

EXARARE eſt delere, ductum ex more aratri ducendi, dirutis vrbibus, *l.4.§. 4. D.fi.regun.* Si dicantur termini deiecti, vel exarati, iudex, qui de crimine cognoſcit, etiam de finibus cognoſcere poteſt. *Cic. lib. de legib. 2.* cùm multa in eo loco ſepulcra fuiſſent, exarata ſunt.

EXAREO, vel exareſco, ſiccum eſſe, ſiue fieri. At in *Authen.de inoffic. dona. & C.eodem.l.ſi mater.& l.fin.* Exaruit patrimonium donationibus, ſumitur pro exhauſtum eſt.

EXARGENTARE, in pecuniam redigere ſignificat. *Ex Alciato.*

EXARMARE, *in l.2.ad leg.Rhodiam.de iact.§.1.* ea forma dicitur, qua excalceare, hoc eſt, armis nauim ſpoliare, vt malo, roſtro, antenna, carcheſia, clauo, pede, anchora, & reliquis. Si conſeruatis mercibus deterior facta ſit nauis, aut ſi quid exarmauerit, nulla facienda eſt collatio. Hac voce etiam vſus eſt *Cæſar in comment.* & metaphoricè Plinius Secundus exarmare dixit, pro debilitare, & infirmare.

Ἐξαρτείας appellatione nihil aliud contineri putat C. Harmenopulus, *lib.2. tit. 19.* quàm ἐξάρτυσιν, id eſt, σκευὴν, & κατασκευὴν, inſtrumenta ſcilicet ad tutelam & conſeruationẽ nauis neceſſaria, Latinis armamẽta, *l.3.armamenta.D.ad leg.Rhod.*

EXASPERARE, aſperius facere, *l.pen.D.de pœnis.*

EXAVCTORARE, inſignia militaria detrahere, *l. 2.§.ignominia. D.de iis qui not.infa.* Sed & ſi eum exauctorauerit, id eſt, inſignia militaria detraxerit, inter infames efficit, licèt non addidiſſet, ignominiæ cauſſa eum exauctoraſſe. Aliàs Exauctorari, eſt militia remoueri, *l.29. D. de liber. cauſſ.l.4.§.non omnis. & l.7. D. de re milit.* Atque de iis dicebatur, qui ſoluebantur ſtipendio, neque tamen dimittebantur: ſed habebantur ſub vexillo, non ſub aquila, aut ſignis legionis: neque iam legionarij erant: retinebantur

Digitized by Google

nebantur tamen, donec emerita ſoluerentur, aut agri aſſignarentur. Quibus autem miſſio dabatur, ij penitùs dimittebantur, *Tacitus*: Miſſionem dari vicena ſtipendia meritis: exauctorati qui ſena dena feciſſent.

EXCANDESCERE, non eſt fortiter acclamare, *vt indicat Scholiū, in l. obſeruandum. de offic. præfect.* ſed vehementius commoueri, & iraſci, quòd ira velut ignis animum incendat. Calliſt. loco iam citato, de ius reddente loquens: Sed & inquit, in cognoſcendo neque excandeſcere aduerſus eos, quos malos putat, neque precibus calamitoſorum illacrymari oportet.

EXCEDERE, propriè exire & egredi eſt. Sed *in l.3. de of. Præſid. gloſ.* accipit pro decedere, hoc eſt, ſe abdicare adminiſtratione.

EXCESSVS, vocabulum apud Marcellum, *in l. iam dubitari non poteſt. de hæred. inſtit.* non ſatis intellectum à noſtris Doctorib. Alciatus in Parergis monuit, veteres pro digreſſione quadam accipere: vel cùm quis altius rem petit, vel cùm capta occaſione obiter extra argumentū aliquid dicitur, Græcis παρέκβασις, παρεκβολὴ.

EXCESSVS nomine continetur iuriſdictio. *Inno. c. quoniam. §. ſunt & alij, vt lit. non conteſt.*

EXCIDERE aliquem numero ciuium, *apud Plin. lib. epiſt. 18. ad Rufinum.* id eſt, exigere. Excedere partum mulieri; *apud Marcellum l.2. D. de mort. infer.* Negat lex Regia mulierem, quæ prægnans mortua ſit, humari antè quàm partus ei excidatur.

EXCIPERE, pro ſuſcipere, *in §. hoc amplius. Inſtitu. de rer. diuiſ.* Cùm miſſilia iactant in vulgus, ignorant quòd eorum quiſque ſit excepturus. Huius verbi & varius, & elegans eſt vſus.

Excipere actionem Oppoſitum, Securum eſſe. Gaius *in l. non ſolùm. D. de noxal. act.* Nam abſurdum *inquit*, videretur, eos quidem, qui bona fide poſſiderent, excipere actionem: prædones verò ſecuros eſſe.

Excipere manus iniectionem, *l. ſed ſi hac. D. de in ius voca.* venditor dicitur qui retinet facultatem reprehendendæ rei alienatæ, id eſt, ſuapte poteſtate ſaiſire, vt noſtri loquuntur. *Bud.*

Excipere, pro accipere, *l.2. C. de prædiis, & omnibus rebus nauicul. lib. 11.* Excipere, excepta exponere, *l. & eleganter. D. de dol. mal.* Aliquando ſignificat deducere, *l. furioſi. D. de petitio. hæred.* Quandoque recipere, *l.3. D. de ſeruit. vrb. prædio.* Plerunque conuenire. *D. locat. ſed addes.*

Excipi nominatim, id eſt, poni ſeparatim, *l. ob quæ vitia. §. animi. D. de ædil. edict.* Sicque ſumitur pro nominatim cauere. *Cic. ad Qu. fratrem. lib. 1.* Nominatímque lex exciperet, vt ad templum, monimentúmque noſtrum capere liceret. *Varro de re Ruſti.* In emptionibus eo iure vtimur, quod lex præſcripſit: alij enim plura, alij pauciora excipiunt. Hinc Excepta *(inquit Budæus)* dicuntur quæ in fœderibus & in legibus cauta ſunt nominatim. Hinc

EXCEPTIO, cautio illa, ſeu pactio, *in l.3. de reſcind. vendi. l. pacta conuenta. 72. D. de contra. empt. l. iuriſgentium. 7. §. adeò. D. de paction.*

EXCEPTVM, quandoque accipitur pro acceptum, *in proœmio Digeſt. §. in ſecundo anni.*

Exceptæ perſonæ, *l.5. §. fi. & l.15. & 20. D. de leg. præſtand.* intelliguntur parentes, liberi, vxor, nurus, cui dotis nomine legatur, *l.1. D. eod. l.1. C. de contra tabul. apud Vlpianum in Epito. titu. 1.* Sic etiam Exceptas perſonas accipere debemus cognatos, quibus per legem Furiam plus mille aſſes capere licebat. *Vlpianus in eodem libr. tit. pen.* Hinc Exceptos *in l.7. D. ad leg. Iul. repe.* accipi oportet conſobrinos, propioríſve gradus cognatos.

EXCEPTIO, generale nomen eſt cuiuſcunque defenſionis, quoquo modo actioni obiectæ. Præſcriptio verò dicitur, quæ directè intentioni nō aduerſatur, ſed ſolùm de ea limitat. *Alciat. in tract. de quinque pedum*

*præſcript.*Hanc ſic definit Vlpian.*in l. 2.D.de except.* Exceptio dicta eſt quaſi quædam excluſio, quæ interponi actioni cuiuſque rei ſolet ad excludendum id, quod in intentionem condemnationémve deductum eſt. Excludendum autem dixit, pro eiiciendum & amputandum. Excipere proprie detrahere eſt: indéque dicta Exceptio eſt, quod partem aliquam de vniuerſo actoris iure detrahat. Hinc eius formula erat, Niſi ſi, vel Si non, vel Extra quam, quaſi defenſor aliqua ex parte veram eſſe actoris intentionem fateretur, ſed tamen cum exceptione. Hoc autem differt à replicatione, quòd hæc à parte actoris veniat: ita, vt exceptio actorem excludat. replicatio reum. *l.2.D de except.*

Exceptio eſt conditio, quæ modò eximit reum damnatione, modò minuit damnationem, *l. exceptio.22.D. eo.titu.*

Exceptio in genere propoſita, nihil prodeſt: perinde eſt enim, ac ſi nulla propoſita fuiſſet, *l.ſcire etiam. D.de excuſat.tut.c.paſtoralis.de except.*Nam exceptio generaliter propoſita, non poteſt poſtea declarari.*Clement. Conſtitut.§.cæterùm de elect.*

Exceptio obſcura nullius eſt momenti, *l.1.§.Labeo ſcribit.D. de fluminib.l.Titia textores.in princ. D.de leg.1. Bart.in l.1.D.de exceptio.* Obſcurè excipere, eſt nihil excipere, *argum. l. de ætate.§.nihil intereſt. C. de interrogat.* Exceptum non cenſetur in contractu id, quod non apparet, *l. in lege fundi. D de contrahend.emptio.*Conuẽtio, ne vlla exceptio obiiciatur, nihil prodeſt, niſi ſpecialiter exprimantur omnia *l.ſed & ſi quis.§.quæſitum. D ſi quis cautionibus l.ſi quis mihi bona fide. §. iuſſus eius. D.de acquir. hæredita.* Sub obtentu exceptionis non debet mora fieri, in detrimentũ alterius *l.ſi qui libertatem.§.cùm quidam. D.de petitio. hære'ita.* Sicut intendens incompetentem actionem ſuccumbit, *l. 1.§.ideò autem.L.ſi menſ.fal.mod.dixer.* Ita etiam, qui ineptam exceptionem opponit, *l.2.§.1.de dol.mal.& met.exce ept.l.1.§.Labeo ſcribit.D.de fluminib. Barto.in l.1.D.de except.* Exceptionem qui non probat, in litis ſumptus damnandus eſt, *capit.finem litibus. extra de dolo. & contumacia.*

Exceptione omni maiores teſtes, quorum fides nulla ex cauſſa legitima poteſt eleuari, & qui communi hominum opinione reputantur boni viri. Quibus verò ſuſpicionis exceptio rectè opponatur, tradunt Iuriſconſulti, *in l.2.& 3.de teſtibus.*

Exceptiones ANNALES, atque miſtas, quas Iuris Pontificij interpretes induxere, nos modò perpetuis, modo temporalibus accommodamus.

Exceptio ANNVA, *l.30.§.ſi annua.D.de pecul.*appellatur, quæ domino competit poſt annum à manumiſſione alienationéve ſerui, *l.1.in princi. D.quando actio de pecul.eſt annal.*

Exceptio ANOMALA eſt, quæ non ſequitur normam aliarum: quia poteſt opponi ante litis conteſtationem, & poſt, & in litis conteſtatione, vt exceptio excommunicationis, & aliæ: ſcilicet de quibus dubitatur, an ſint perpetuæ, an temporales: vt exceptio matrimonij & exceptio non numeratæ pecuniæ, & non numeratæ dotis, *vt not.Inſtit.de except. §. appellantur. & plures aliæ, ſecundum Hoſtienſem, & Speculatorem eodem titulo:* vt exceptio, quæ competit fideiuſſoribus, ex epiſtola diui Adriani contra creditores, *vt not.Inſtit.de fideiuſſ. §.ſi plures.*

Exceptio NON NVMERATÆ PECVNIÆ conceditur ei, qui quaſi ſtatim credito ſtipulanti ſpopondit, iuréque ciuili obligatus eſt: NISI non numeratam fuiſſe pecuniam appareat. Eſt autem inſtitutio Iuſtiniani biennis facta, *l. in contractibus.C.de non num.pecun.*Hanc C. Harmenop. *εἰσαγωγίας* vocat.

Exceptio IN FACTVM appellatur, quæ in factum datur, comparatúrque, & plerunque loco exceptionis doli, *l.14. §. eum qui. D.quod met. cauſ.*

cauſ. & alibi ſæpiſſimè. & Inſtitut. de except. in princip. vbi Theophilus ab eo in factum exceptionem appellari ſcribit, ὅτι διηγματικῶς αὐτὴ τίθεται: Conceditur autem ei, qui errore inductus ſtipulanti promiſerat, & iure ciuili contra æquum & bonum obligatus fuerat. EXTRA QVAM EVM IVSTO ERRORE inductum ſtipulanti ſpopondiſſe appareat: *vt Iulianus 7. D. de doli except.*

Exceptio INTENTIONIS, ex vi vocabuli nihil aliud eſt, quàm actionis excluſio: ſiue hoc directè fiat, vt in coniecturali: ſiue ex obliquo, vt in iuridiciali ſtatu. Sub hac includi omnes peremptorias exceptiones, docet Zaſ. noſter enarrans *l. qui ſe debere. de condict. cauſ. data cauſ. non ſecuta.*

Exceptiones PERPETVÆ dictæ, quòd vt ſemper locum habent, ita in nulla litis parte euitari poterunt: quęque ſemel obiectæ rem, de qua agitur, hoc eſt, cauſſam principalem periment: vnde etiam peremptoriæ appellantur: qualis eſt exceptio doli mali, rei iudicatæ, iuriſiurandi, pacti conuenti de non petendo perpetui, & id genus exceptiones agentibus nunquam non obſtantes.

Exceptio DOLI MALI conceditur ei, qui cum dolo malo inductus, ſtipulanti promiſiſſet, iure ciuili obligatus erat. Eius formula erat hæc: NISI DOLO MALO inductum eum ſtipulanti promiſiſſe appareat, *l. 1. & paſſ. D. de dol. & met. except.*

Exceptio IVRISIVRANDI permittitur ei, qui actore iuſiurandum deferente, iurauit ſe ei nihil debere: NISI APPAREAT eum deferente actore iuraſſe, ſe nihil debere, *l. 3. & 14. D. de iureiur.* Item ei datur, qui petitore deferente, ſuam eſſe rem, qua de in iure agebatur, iurauit, NISI APPAREAT eum petitore deferente rem ſuam eſſe iuraſſe, *l. ſed & ſi poſſeſſori. D. eod.*

Exceptio PACTI CONVENTI conceditur ei debitori, quo cum creditor de non petendo pactus erat, & qui tamen nihilominùs iure ciuili obligatus manebat, *l. iuriſgentium. ff. de pact.* NISI CREDITOREM de non petendo pactum fuiſſe appareat.

Exceptio REI IVDICATÆ conceditur ei, qui cum in iudicio eiuſdem rei, quæ nunc ab ſe iterum petitur, cauſſam obtinuerit, denuò tamen in ius vocatus eſt: NISI REM illam, de qua agitur, iudicatum eſſe appareat, *l. 1. & paſſ. D. de except. rei iud.*

Exceptio PRÆDESTINATIONIS dicitur, cùm quis ante tempus petit: quæ inter dilatorias connumeratur, Vnde mox à primo limite, id eſt, ante litem conteſtatam eſt obiicienda.

Exceptio PRÆPOSTERATIONIS, genus eſt præiudicialium actionum earum, quæ ita ſe contingunt, quòd ſequens iudicium premitur per ſententiam prioris iudicii, hoc eſt, iudicium quod ſequitur, eſt acceſſorium ad cauſſam, quæ primò eſt mota, ita, quòd vtræque cauſſæ ſeſe contingunt. Exempli gratia, ego peto à te, quòd diuidas hæreditatem: tu contra contendis, quòd non ſim hæres: quomodo ergo meam diuidas hæreditatem? Ecce hîc ſunt duo iudicia, ſcilicet diuiſorium hæreditatis, & an ſit hæres. Iſta duo iudicia ſeſe contingunt, quia non poteſt diuidi hæreditas, niſi cum hærede. Ergo prius eſt, quòd declaretur hoc iudicium, an ſim hæres, vel non: qua ſententia lata, tunc præiudicatur alteri petitioni: quia ſi ſum iudicatus hæres, meritò mecum diuides: ſi iudicatus ſum non eſſe hæres, rectè nihil diuides mecum. Extat hic caſus *in l. 2. famil. erciſcund.* & dicitur exceptio, vel præiudicium præpoſterationis: & primum eſt genus præiudicialium, ratione contingentiæ. *Vide Bartol. in l. fundum. D. de except. & præſcript.*

Exceptio, QVOD METVS cauſſa, datur ei, qui cùm metu adductus ſtipulanti promiſiſſet, iure quidem ciuili obligatus erat: prætori tamen

Digitized by Google

propter iniquitatem & aſperitatem iuris ciuilis, dignus hoc præſidio videtur, *l.1.& paſſ.D.de dol.mal.& met.* SI NON METV inductum ſtipulanti promiſiſſe appareat.

Exceptio REI VENDITÆ, & traditæ ei obiicitur, qui rem à ſe venditam, & traditam vendicat, atque petit, *toto titul.D.de except.rei vend.l.50.D.de act.empt.* Porrò apud Iuriſcoſ. frequens eſt hæc locutio. Exceptione poſita, 30. 48. *& 65.ff. de rei vendic a.& alibi ſæpè.*

Exceptiones TEMPORALES ſunt, quæ ad tempus ſolùm nocent: quare cùm actionem in tempus differre ſoleant, etiam dilatoriæ vocantur, apud Innocentium, tractatu de exceptio. vt eſt pacti conuenti temporalis, item iudicis incompetentis, & ea quæ aduerſus procuratorem competit: *ſicut Iuriſconſ. in l.exceptiones. de except.& poſt eum Iuſtinianum exponit.*

Exceptio PROCVRATORIA, *inquit Vlpianus*, eſt exceptio, qua reus dicit non licere procuratorio nomine agi, nec prorſus litem inficiatur, ſed perſonam euitat, *l. 2.§. D.de except.*

EXCEPTIONVM FORMVLAE.

EXTRA quàm ſi quid ita factum ſit, vti lege fieri licuit, *l.1.§.Labeo.D. de fluminib.*

Extrà quàm in reum capitis præiudicium fiat, *Cicer. lib.2.de Inuentio.*

Si non vi, non clàm, non precariò feceris, *l.ſi vitem. D. quod vi, aut clàm.*

Si in ea re nihil dolo malo actoris factum ſit, *l.2.D.de dol.ma. met.except.*

Si in ea re, qua de agitur, præiudicium hæreditati non fiat, *l.1. D.famil.erciſc.*

Si in ea re nihil metus cauſſa factum erit, *l. 4. §.vlti.D.de dol.except.*

Si non voluntate creditoris fundus venerat. *l.ſicut, D.quib. mod.pignus.*

EXCEPTOR, qui dictata excipit (qui & notarius vocatur, & ταχυγράφος, & ὀξυγράφος) *l. in ſacris.C.de prapo.ſac.ſcrin.l.19.§.cum quidam. D. locat.* vtitur & hoc verbo I. Firmicus, *li.3.Matheſ.c.6.& 12. & Auguſt.epiſt.* 152. Exceptores in ſcriniorum officiis ponuntur, *l.5. & 12. C. de proxi.ſacr. ſcrin. l.fi.C.de palat.ſacr.ſcrin.*

EXCLVDI tempore, eſt impediri, ne quis quid poſſit agere propter tempus *ff.ad S.C.Treb.l.ſi proponas.ff. de inoffi.teſta.*

EXCLVSIO, eſt exceptio, *l. 2. D.de except.*

EX COHORTE principis, prouerbium quo ſignificatur quem ad omnem nutum delegari.

EXCOMMVNICATOS nũc vocamus, quibus humanitatis ius, viciſſitudóque officiorum interdicitur. Et ſicut, quos maiore execratione multandos eſſe Eccleſiaſtica auctoritas cenſuit, anathema appellant, ex eo, quòd in cippis expoſita eſt eorum deteſtatio, & proſcripta: ſi rebelles imperatoriæ cenſuræ, denuò excommunicari ſolent Banno, vt vtar verbo vulgari, duplicato. Quam pœnam Romani olim interdictionem ignis & aquæ nuncupabant, mutuatam à Græcis, apud quos Draco Legiſlator, cùm de cædibus ferret legem Athenienſibus; ſtatuit hominem homicidam, aqua ablutoria, libationibus, crateribus, ſacris & foro arceri. Draconis lex extat apud Demoſthenem πρὸς λέπτιν. quam ideò tulit, quò magis terribile peſtilénſque ſcelus videretur, hominem alterum alterius interemptorem eſſe. Hæc pœna erat proxima capitis ſupplicio, cùm vſus ignis & aquæ interdiceretur, ſine qui bus nec ortus hominis, nec vitæ progreſſus, conſtare poſſit; quare & in nuptiis vtebantur, & Scæuola aquæ & ignis ſolennitatem pro nuptiis dixit, *in l.penul.D.de donat.inter vir.& vxo.*

EXCOMMVNICATIO, eſt extra communionem Eccleſiæ ſepara-

puratio. Vel cenſura eccleſiaſtica, excludens aliquem à communione fidelium, 11. *q.3.c.nihil.* Excommunicationum autem genera duo ſunt: Maior, & minor, *c.pen.de ſent. excomm.* Excommunicationis verbo vtraque continetur, *d.c. penul.* aliquando minor tantùm, c.cùm non ab homine. extrà de iudi. Excommunicatio verò minor, qui à maiore differat, docet Felin.Sand. *in c.2.de except.*

Excommunicatio eccleſiaſtica (quę certè contemnenda non eſt, ſi fuerit iuſta, quoniam Chriſto auctore conſtat) contumaciæ pœna eſt maxima. *Matth.18. Apoſtolus 2. Theſſal.3.& 1. Corinth.5.* Cum huiuſmodi, inquit, ne cibum quidem capiatis. Apud Hebræos olim apoſynagogi dicebantur, quaſi ſynagoga exacti, & extorres, propter contumaciam ſuam, vitandi ab omnibus, donec reſipiſcerent.

EX COMPOSITO, idem ſignificat, quod compoſitò: quaſi dicas, dedita opera, & vt conuenerat inter eos, vt ſubaudiri videatur alius datiuus, Negocio: nempe, ex compoſito negotio. Ex diſpoſito, in ſimilem vſum dixiſſe Macrobium, Inſulanus obſeruauit.

EXCONSVL, Conſularis, qui à conſulatu diſceſſit, vt Exquæſtor, qui Quæſtura functus eſt, Quęſtorius, apud Iuſtinianum. *l.2.§.nos itaque.C. de nouo iur.enucl.* Omne ſtudium Triboniano viro excelſo, magiſtro officiorum, exquæſtori noſtri ſacri palatij, & exconſuli credidimus, &c. & ſępè in eadem lege. Dicitur & Exquæſtore & Exconſule. *Imper.ad Anteceſſores:* Tum per Tribonianum virum magnificum, magiſtrum & exquæſtore ſacri palatij noſtri, & exconſule. *Idem epiſtol. 3. Pand. præfixa:* Quæ omnia per virum excelſum, nec non prudentiſſimum magiſtrum exquæſtore & exconſule Tribonianum, perfecta ſunt. Loquendi formula, *inquit Haloander*, ei ſeculo familiaris: pro Quæſtorio & conſulari viro: quo modo veteres Proconſules, & Salluſtius Pro milite, & Cicero Proquæſtore, vno verbo, per omnes caſus & numeros dixerunt. *Vide Crinit. de honeſt. diſciplin.li.10.cap.pen.& Alciat.lib.4. Diſpunct.cap.3.*

EX CONTINENTI, *in l.7.§. 1.D.de pact.* hoc eſt coniunctè, ac continuò, & vt alibi incontinenti. Solemus enim (*inquit Vlpianus*) dicere pacta conuenta ineſſe bonæ fidei iudiciis: ſed hoc ſic accipiendum eſt, vt ſiquidem ex continenti pacta ſubſecuta ſunt, etiam ex parte actoris inſint: ex interuallo non inerunt. *Sic l. 1.D.ſi is qui teſtam.lib.* Continere verò ſignificat intra ſe tenere. Id autem fit, cùm paciſcentes in eadem adhuc tractatione cōtrahendi perſiſtūt. nec ad aliud negocium proceſſerunt, *l.ſi ex duobus in princip. D. de duobus reis conſtitu.l.continuus.in princip.D. de verborum oblig.* aliquando his verbis, Excontinenti, triduum ſignificatur, vel, *vt ait Albericus*, prò intra triduum accipitur, *l.2.C.de erro. calculi.*

EX CONTRARIO, *apud Paulum:* Scimus, *ait*, qui præſtare venditor debeat, quídque ex contrario emptor.

EXCRESCERE, & decreſcere aqua dicitur, *l.1. D.de aqua pluuia.*

EXCVBICVLARIVS, qui cubicularij munere functus eſt. *Imp. l.13.D.de excuſ.liber.lib.10.C.* Maximarum culmina dignitatum, Conſiſtoriani quoque comites, notarij etiam noſtri, & cubicularij omnes, atque excubicularij, ab omnibus ſordidis muneribus vindicentur. *Item l. 15. C. Th. de extraord. mun.* Eodem ſenſu

EXCVRATOR. apud B. Auguſt. *in reſcripto Imp. Conſt.& Maximi.*

EXCVBIÆ, pro vigiliis rectè intelliguntur, *in l.1.de offic.præfe.Vig.* ſunt enim & diurnæ. Vnde opinor hanc vocem apud Paulum abſolutè poni, *in l.qui excubias.de re milit.* Vigiliæ enim tantummodò ſunt nocturnæ, ſi Vallæ credimus.

EXCVRIARE, Curia exclude-

re. *Varro Hippocyone*: Apollonium ideò excutiant, quia nihil habebat. Antiquum. Nonius. Hinc

EXCVRIATI, exterminatíque, *apud Varronem & M. Tullium*: pro iis, qui curia, terminiſque exacti ſunt.

EXCVRRERE id dicitur, quod ordinem, modúmve, id eſt, menſuram & numerum egreditur, *in l.26.§.fi.D. depoſ.* Item ex ratione patris veſtri decem & quod excurrit, id eſt, decem aureos, & aliquot denarios, vel ſeſtertios. Summa enim excurrens Latinè dicitur, quam lingua vulgaris ruptam appellat. Sic Voluſius Mætianus: Ingenuoſiſſimè, inquit, cùm ad denariorum ratio conficeretur, excurrentis æris nota inuenta eſt. *Vide Budæum in Annot. in Pand. & Cuiac. Obſeru. li. 1. c. vlt.*

EXCVSARE, propriè eſt obiectum crimen diluere. Tranſlatè tamen, in iure noſtro, eſt cauſſam afferre, per quam ſtetit, quò minus factum eſt, quod fieri, vel agi, præſtaríve debuit, veluti ſi latrones, aut flumina impedimento fuerunt, ne ad diem à iudice dictum adeſſe poſſem. Excuſare item propriè dicitur, qui excuſat eum, qui ipſe nec in ius venire, nec alium mittere poteſt, in c. dilecti. de dolo & contu. Id quod fermè contingit in iudiciis criminalibus, vbi procurator nonnunquam admittitur, nō vt verè interueniat, *l. gen. D. de public. iud.* ſed magis, vt reum pro innocentia atque abſentia ſua excuſet, *l. ſeruũ. § publicè. D. de procur. & Bart. in Conſtit. ad reprimendum. quomod. in crim. læſ. maieſt.*

Excuſat à legationibus numerus trium liberorum, *l.1. C. de legat.* A cæteris muneribus perſonalibus numerus quinque: ab omnibus muneribus 16. *l. ſemper. D. de iur. immu. ſic legendum in l. ſi quis decurio. C. de decur.* atque in hunc modum Conſtantinus: ὁ ἔχων δέκα ἓξ παῖδας πάντων λειτουργημάτων ἀπηλλάττεται.

EXCVTERE aliquem, eſt facultates eius diſcutere, & inquirere, vt ſciatur, an ſit ſoluendo, nécne, *l. 2. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſta. l.1. §. ſi inter. D. de magiſtr. conue. l.1. C. de reuoc. iis, quæ in fraud. cred.* Annæus Seneca lib. 1. de Beneficiis dicit, Inquirere in fortunas alicuius. At *l.42. D. manda.* excutere vires alicuius, effertur.

Excutere impenſam, id eſt, ſupputare: quanti ſint impenſæ, *l. 60. §. mandaui. D. loca.*

Excutere, id eſt, exigere, *l. cùm plures. § mandaui. D. locat. Albericus.* Tu rem expende.

EXCVSATVS pro excuſſus dixit Paulus, *l.46. D. de adminiſt. tut.*

EXCVSSIONIS beneficium, quod eſt Nouæ conſtitutionis Imp. Iuſtiniani, dicitur ideò, & quidem meritò, quòd bona debitoris, ad quem ea res principaliter pertinet, principiò ſint excutienda: experiundúmque an ſpes ſit conſequendi ab eo debiti.

Ἐξεβράσθη. Vlpianus *l.3.§.5. D. de incend. ruin. naufrag.* dici ſcribit de naue eiecta, à verbo ἐκβράζειν, quod eiicere, & expellere ſignificat. Hinc Heſychius, ἐξεβράσθειν, ait, ἐκβληθεῖν, ἀπορριφεῖν. Hinc θαλάσσης ἐκβράσματα, maris eiectamenta. Alij aliter legunt. *Vide Anton. Auguſt. Emend. l. 4. c. 16.*

EXECRARI lites, pro abhorrere à iudiciali ſtrepitu, *in l. item ſi res D. de alien. iud. mut. cauſ.* Hæc enim, inquit Vlp. verecundia, & cogitatio eius, qui lites execratur, non eſt vituperanda.

EXECRANDAM prædam dicit Iuriſconſultus, *l. ne piſcatores. D. de incen. ruin. nauf.*

EXECRABILE eſt deteſtandum, abominandum, *l. mouetur. C. de ſeruis export.*

EXECRABILIS, odioſa, *l. ex varia. C. de delato.*

EXHEDRA, cella eſt, in qua conſidetur ad colloquendum, aut meridiandum, id eſt, meridie dormiendum. *Vlpian. l. ſi vero. § interdum. D. de iis qui deiec. vel effud.* In eum oportet prætorem dare actionem, ex cuius

cuius cubiculo vel exhedra deiectum eſt. *Cic.lib.5. de Fin.* pro conclaui vbi Philoſophi diſputantes ſedebant, vſurpat. *Et lib.3. de Orat.* Craſſum in lectulo in exhedra poſitum, dormientem facit. Non rectè igitur Accurſius in dicto Vlpia. loco feneſtram interpretatur. Hodie etiam Exhedræ dici poſſunt, *vt refert Buda. loco ſuprà citato*, loca, quæ in periſtyliis, ſodalium canonicorum, aut monachorum, id eſt, clauſtris, vulgò Capitula dicuntur.

EXEMPLVM Cicero vocat, quod ad ſimilitudinem alterius verbotenus deſcriptum eſt: ex literis, inquiens, quarum ad me exemplum miſiſti. *Epiſt. lib. 3. Vlpianus in l. cæteræ. D. famil. erciſcund.* Hæredem enim, inquit, exemplum debere dare: tabulas verò authenticas ipſum tenere, aut in ædem deponere, *l. 2. & l. 11. D. de edend.* Barbari Copiam appellant. Exemplum item ſolet dici, quod ſequamur, aut vitemus. Exemplar, ex quo ſimile faciamus, *auctore Feſto. lib. 5.* Sed ſæpe confunduntur, vt pertineat vtrumque ad factum, quo doceamur. *Cicero pro Murena.* Domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandum. *Et rurſus*: Ad imitandum verò tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, quàm tibi. Bartol. etiam *in l. Sempronius. D. de legat. 2.* aliam differentiam conſtituebat, quòd exemplar eſt ſcriptura principalis, exemplum ſcriptura inde ſumpta. Quod autem ad exemplar attinet, probatur ex Feſto. Exemplum verò pro vulgate copia ſumitur. *l. 2. ff. de eden. l. fin. D. quando appe. & alibi ſæpiſſimè.* Exemplum quoque appellat Cicero id, quod rem venditurus oſtendit emptori.

Exemplum prætcrea accipitur pro pœna grauiore. quæ cæteris ſit documento ad emendationem. *Claudius Saturninus. in l. aut facta. D. de pœnis.* Nonnunquam, ait, euenit, vt aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur: quoties nimiùm multis perſonis graſſantibus, exemplo opus ſit. Hinc, exemplum in aliquem fieri.

Exemplum denique accipitur, non autem exemplar, pro ſpecie argumentationis: cùm probatur aliquid ex ſimili facto, cum citatione auctoris, *ſicut tractat l. non poſſunt. D. de legibus.* Vnde prohibita ſunt exempla iudiciorum priuatorum. *l. nemo iudex C. de ſent. & interloc. om. iud.* Cùm non exemplis, inquit Iuſtinianus, ſed legibus iudicandum eſt. Hanc tamen reſtringit Barto. Socin. in tract. Fallentiarum tribus limitationibus, quas tibi perluſtrandas relinquo.

Exemplum pro conſequentiis ponitur, *in l. 1. D. de conſtitut. princip. l. 14. ff. de legibus.* Exemplo pernicioſiſſimum, peſſimúmve. Et Exempli iniqui res, *l. 14. ff. de leg. 2. l. 47. ff. de iud.* Sic Exemplo malo, & peſſimo. *l. 1. ad SC. Maced. 33. ff. de re iud.* & his verbis.

Exemplo, & ad exemplum vtilis actio ſignificatur, *l. 13. §. ſi procurator ff. de action. empt. l. 16. & l. pen. ff. de inſtitor.* aliàs nudam ſimilitudinem ſignificant illa verba, *l. 27. in fin. ff. de donat. l. 7. ff. de inſtito. l. 6. C. de inoſ. donat.*

EXEMPLARIS ſubſtitutio, vide infrà Subſtitutio.

EXEMPLARIVM, ij, pro exemplo reperitur, *teſte Valla li. 6. Vlp. in l. 3. in fi. ff. quemadm. teſt. aperiant.* Si in duobus exemplariis ſcriptum ſit teſtamentum. *Sic habent Haloand & Pand. Flor.*

EX EMPTO verba aliquando pro contractu emptionis accipiuntur, *l. ædiles aiunt. D. de ædilit. edict.* Quandoque pro actione illa ciuili, *l. iuſtiſſimè. §. proponitur. D. illo titul.*

EX EO VINO formula, quid ſignificet, docet Iuriſc *ff. de vino, tritic. & oleo lega. l. ex eo.*

EXEQVI propriè perficere & abſoluere ſonat. Plaut. Truculent. 10. *nullam rem oportet aggredi: doloſè niſi aſtutè accuratéque exequare.* Aliàs ſignificat declarare. *Cicero Varroni.*

Occultiora habeo, quæ vix verbis exequi poſſum. Aliàs accipitur pro agere iudicati, formula in factum, vel officio iudicis, *l. intra. & l. fin. D. de re iud.* Nonnunquam paſſiuè vſurpatur, *vt l. 2. ff. de re iud.* Sed perraró intra ſtatutum tempus ſententiæ exequentur.

Exequi, punire, & vlciſci, *§. fi. Inſtit. de iis qui ſui, vel al. iur. ſunt.* & tunc ad magiſtratus, cognitoriſque perſonam refertur, *l. 2. ff. de iis qui ſunt ſui. l. pen. ff. de extraor. criminib. Tranquill. in Cæſare. c. 67.*

Exequi, pro conſequi, poni, *in l. 2. C. famil. erciſc.* putat Albericus.

Exequi tranſlatitiè, eſt transferre pœnam in leuiorem communémque modum, qui ad illud delicti genus non multùm pertineat, *Vlpianus in l. 1. D. de iur. patro.* Patronorum querelas, ait aduerſus libertos, Præſides audire, & non tranſlatitiè exequi debent, hoc eſt, non promiſcuè, non vulgariter, non indifferenter, ſed pœna facto appoſita ſeu conuenienti.

EXECVTIO, id eſt, nuntiandi poteſtas, *l. de pupillo. in princ. ff. de op. nou. nunc.* Executio, defenſio, *c. defenſionis. 87. diſtinct.* Executio quandoque ponitur pro ſolutione, *l. centum Capua. ff. de eo, quod cert. loc.* Executio plus eſt, quàm cognitio, Alberico, *l. à diuo Pio ff. de re iudic.*

Executio, id eſt, actio iudicati, quam tertius (quod mirari poſſis) impedire poteſt, ratione intereſſe quod prætendit. Et dicitur vulgò iſte caſus contractionis qui & cauſſa emergens adpellatur, *vt Zaſ. indicauit.*

Executio ſententiæ, nunc officio iudicis, nunc actione in factum fieri dicitur, *l. intra de re iud. vbi Bart.* Quandoque & vtili actione, *l. ſi eod.* Eſt mixti imperij, *l. iubere caueri. D. de iuriſd.* De ſententiæ executione fuſiſſimè Barto. *l. ſi miles. D. eod. tit.*

Executionem publicam habere dicuntur crimina, quæ publicè coërceri ſolent, & quorum nomine publica iudicia conſtituta ſunt, *vt apparet ex collatione l. 200. D. de verbor. ſignifi. cum l. 11. in fi. ff. de euict. & l. 7. §. atqui; de iniur.* Hinc Executores pœnarum. *l. 37. D. de minorib.*

EXECVTOR eſt, qui poſt ſententiam, inter partes audita omni, & diſcuſſa lite, prolatæ rei iudicatæ vigorem ad effectum perducit, *l. pen. C. de exec. rei iud. l. 5. §. ſi executor. D. de neg. geſt. l. 4. D. de appellat.*

Executores publici, iudicum miniſtri, quorum officium eſt, vt mandata & ſententias ad effectum perducant, *l. executorem. C. de execut. rei iud.*

Executores teſtamentarij, *in c. 2. de teſtam. lib. 6.* ſunt, quos teſtatores ipſi deputarunt ad exequendam voluntatis ſuæ poſtremam ordinationem. Et horum alij vniuerſales, alij verò particulares, vulgò dicuntur. Vniuerſales quidem executores ſunt, quando teſtator nullos ſcripſit hæredes in ſpeciem, ſed pauperes Chriſti inſtituit hæredes generaliter, vel aliquem locum pium: vel ſi vniuerſa bona ſua iuſſit per tales teſtamentarios executores diſtribui pauperibus, non inſtituendo hæredes. Et huiuſmodi executores habent nomen hæredum, & cenſentur omnib. modis hæredes, *l. id quod pauperibus. & l. ſi quis ad declinandam. C. de epiſc. & cler.* Particulares verò executores ſunt, qui ſimul cum aliis hæredibus in teſtamento ſcribuntur. frequenter enim fieri ſolet, vt teſtatores, inſtitutis hæredibus, deputent nihilominus aliquos ad executionem rerum ſuarum, quas in varias cauſſas relinquunt: forte dubitantes de fide hæredis, *vt in l. alio hærede. de alim. & ciba. leg.* dicuntur & Executores vltimarum voluntatum legitimi, quibus ſcilicet à lege tribuitur poteſtas vltimæ voluntatis defendendæ, quo minùs interuertatur Atque hi eadem ratione, qua publici iudicum miniſtri dicti ſunt, quoniam iuſſa teſtatorum ad amuſſim exequuntur. Sæpè adpellantur fideicommiſſarij *apud Bart.* Item diſtributores, diſpẽſatores, *apud Speculatorem.*

Quæ

Quæ omnia tendũt eodẽ. Modò tamẽ memineris, longam eſſe differentiam inter fideicommiſſarios, *de quibus tractatur in tit. D. & C. de fideicom.* ac illos quorum munus nunc frequentatur in Germania. Vſus autem introduxit, vt compendio quodam loquendi dicamus iſtos executores vltimarum voluntatum, vno verbo, Teſtamentarios. Quæ phraſis perperam recepta eſt.

Executor dicitur & is, qui de certo articulo cognoſcit, *c. ſuper quæſtionum. Extra. de offi. delegati.*

Executoris adpellatione continetur delegatus, *cap. ſi quis contra. de for. competent.*

EXERCERE, varias pro adiuncto verbo recipit ſignificationes. Dicimus enim Exercere argentariam. Inde Exercitores argentariæ menſæ, *l. 4. D. de edend.* Exercere nauem, *l. 1. §. fi. & l. 4. ff. de exercito.* Exercere pecunias, *l. 35. in fin. ff. de hered. inſtit.* Et Exercere fœnus, *l. 49. D. de adminiſtr. tutor.* Exercere vectigalia. *l. 6. §. decurio. D. de Decurio. l. fi. D. de vi publi.* Cicero pro lege Manil. Quo, ait, tandem animo exiſtimatis, aut eos, qui vobis vectigalia penſitant, aut eos, qui exercent atque exigunt. Cauponam, ſtabulum, *l. 5. in fin. D. de oblig. & actio. l. 1. §. caupones, D. naut. caup. ſtab.* Feras, id eſt, agitare, *l. 62. §. 1. D. de vſufruct.* Poſſeſſiones, *l. 12. D. de inſtruct. inſtrum. leg. & Varro lib. 1. de re Ruſtic. c. 2.* Exerceri etiam dicitur poſſeſſio, id eſt, coli fundus: quo ſenſu ſumitur apud Virgilium in lib. Georgic. Exercere figlinas, harenarias & argentifodinas, *l. 15. §. inde quæſitum. D. de vſufruct.* Piſtrinum, *D. de excuſ. tut.* Litem, id eſt, perſequi, *l. 32. §. item ſi. D. de arbit. 4. C. de reb. cred.* Inde, Fideiuſſor de exercenda lite, *l. 8. §. poſt litem. D. de fideiuſſor.* Sic Exercere prouocationem, *l. 2. ei quoque. D. de iudiciis.* Actionem, *l. 1. C. de magiſtr. conuen.* Cauſſas adpellationis, *l. 4. C. manda.* Excuſationis, *l. penul. ff. de excuſ. tut.* Exercet cognitionem, qui eam perſequitur, *l. 1. D. ſi liber. ingen.*

Exercere, eſt lucrum facere, *vt in ti. D. de exercito. actio.* Et profectò in omni re, etiam literaria, nulla eſt ad lucrum commodior via, quàm exercendi, & frequenter tractandi.

Exercere, punire, *non omnis. 5. qu. 5.*

Exercere, petere, *l. vt verborum. C. qui admitt.* vel aperire viam petenti.

Exercere quæſtionem, pro torquere, & tortura afficere.

EXERCITOR eſt, qui tam nauim quàm cauponam, aut ſtabulum exercet. Hunc definit Imp. *§. 1. quod cum eo.* hoc modo: Exercitor is appellatur, ad quem quotidianus nauis quæſtus pertinet. Alij ſic:

Exercitorem dicimus, eum ad quem obuentiones & reditus nauis omnes perueniunt, ſiue is dominus nauis ſit, ſiue à domino nauim per auerſionem, recepto in ſe omni lucro & damno, conduxerit vel ad tempus, vel in perpetuum, *l. 1. §. exercitorem. D. de exercitor.* Nec refert, qui exercet, maſculus ſit, an mulier, paterfamiliâs, an filiusfamiliâs, an ſeruus. Sed ſi pupillus nauem exercet, exigitur tutoris auctoritas.

EXERCITVS, *Vlpianus*: Exercitum dicimus, non vnam cohortem, neque vnam alam, ſed numeros multos militum. &c. *l. 2. de his qui notan. infam.* exercitus autem nomen ab exercitatione traxit, *l. 2. D. de milit. teſt.*

EXERCITALIS, idem qui miles vaſallus, feudatarius. *Lombard. li. 1. tit. 15.* Si quis de exercitalibus ducem ſuum contempſerit: ad iuſtitiam faciendam, x x. ſol. duci ſuo & Regi componat.

EXERCITIO quæſtionum publicarum, *l. 1. ff. de offic. eius cui mand. l. 200. ff. de verbor. ſign. Sueton. in Iulio, c. 11.* Et

Exercitio iudicij, *l. 15. D. vt legati ſeu fideicommiſſi nomine caueatur.*

EXFESTVCARE, verbum ad feuda pertinet, ſignificat enim idem quod deueſtire: hoc eſt,

honorem alteri abrogare, aut ipſum abdicare. *Otto Friſing. Chron. li. 7. c. 34.* At Eugenius Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit, vt patritiatus dignitatem exfeſtucarent, & Præfectum in priſtinam dignitatem reciperent. Fictum ex feſtuca videtur, quo verbo veteres Latini virgam, ſurculum, vindictam ſignificabant: eáque in ſeruorum manumiſſionibus vtebantur. Cum igitur inueſtitura, feſtuca aut ſcipione tradendo fieret, Infeſtucare dictum eſt, pro inueſtire, & Exfeſtucare pro deueſtire. *Otto libr. Frid. cap.* 8. Conditio pacis fuit, vt Bertolfus ducatum exfeſtucaret.

EXHAVSTA pars, legatis abſumpta. *l. 6. §. patronus. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. & tot. tit. ad leg. Falc. D.*

EXHÆDRA, vide ſuprà ἐξέδρα.

EXHÆREDARE, eſt eum, qui futurus hæres eſſet, & ſuos hæreditate, ſuccedendi iure priuare. Itaque verbum hoc in ſuis tantùm hæredibus vſurpatur: in extraneis res inepta eſt, *inquit Paulus in l. quidam. 132. ff. de verbor. oblig.* Fit autem exhæredatio omnis in teſtamento, vímque ſuam duntaxat poſt mortem teſtatoris habet. Abdicare verò, eſt familia eiicere: vt abdicatio nihil aliud ſit, quàm ignominioſa quædam emancipatio. Annotat tamen Hotoman. impropriè & abuſiuè verbum hoc etiam ad eos transferri qui præteriti ſunt: non tantùm filios, verùm etiam agnatos. *Cic. in Cluentiana*: P. Ælij teſtamento propinquus exhæredatus cùm eſſet, hæres hic alienior inſtitutus eſt. *Sic Cornificius lib. ad Herennium* 4. Hæreditas aliqua obuenit? non poteſt dici, ſed etiam à neceſſariis omnibus exhæredatus eſt.

EXHÆREDATVS, hæreditate ritè priuatus. Non enim quæuis exhæredatio ſummouet filium à contra tabulas poſſeſſione, ſed quæ ritè facta: *vt apud Vlpian. de bon. poſſ.* Vnde filiis querela ſæpe eſt de inofficioſo teſtam. Atque Exhæredatus filius videtur, non tantùm, ſi ita dixerit pater, FILIVS EXHAERES ESTO: ſed & ſi ita, ILLE FILIVS MEVS ALIENVS MEAE SVBSTANTIAE ESTO. *l. 3. C. de liber. præter.* Quinetiam à matre, militéve præteriti pro exheredatis habentur, *l. 47. §. fin. D. de bon. lib.*

Exhæredatum facere, *l. 24. C. de legat. l. 22. & l. 2. C. de inoffi. teſta.*

EXHÆREDATIO, legis implet voluntatem: Præteritio ſecùs. Illa ſolidat teſtamentũ, iſta infirmat. Illa lege permittitur, iſta prohibetur, *Salom. in l. Gallus. D. de liber. & poſthu.*

Exhæredationis formula duplex eſt, aut nominatim, aut inter cæteros, *Inſtit. de exhere. lib. & ff. de lib. & poſthu.* Vide Nominatim, & inter cæteros.

Exhæredatio autem quædam notæ & iniuriæ cauſſa fit: quædam non notæ, ſed bono conſilio, *l. 18. ff. de liber. & poſt. l. 12. §. ſi quis. & l. 47. D. de bon. lib.* Inde

Exhæredationis nota, *l. pen. ff. de bon poſſ. cont. tab.*

EXHÆRES, hæreditate priuatus, *Cicero li. de Orato. 1.* Res delata eſt ad Centumuiros, cùm miles domum reueniſſet, egiſſétque lege in hæreditatem paternam teſtamento exhæres filius, id eſt, præteritus.

EXHÆREDEM ſcribere, *l. 4. D. vnd. lib.*

EXHIBERE, eſt facere in publico apud magiſtratum poteſtatem videndæ & adprehendendæ rei, vt actor copiam eius habens, poſſit exequi actione, quod deſtinauit, *l. 2. D. ad exhib. & Gaius in l. plus eſt, D. de verb. ſign.* Exhibere, inquit, eſt præſentiam corporis præbere, *l. 22. de verb. ſign.* atque ita differt à Reſtituere, *vt idem Gaius refert.* Reſtituere enim eſt poſſeſſorem facere, fructúſque reddere. *Sic l. 246. ff. eod.* Exhibet, *inquit Labeo*, qui præſtat eius de quo agitur præſentiam. nam etiam qui ſiſtit, præſtat eius de quo agitur, præſentiam, nec tamen eum exhibet. &c.

Exhi-

Digitized by Google

Exhibere propriè eſt, extra ſecretum habere, *l.3. §. ait Prætor. ff. de bon.lib.exhib.* Sicque ſumitur in hoc interdicto pro in publicum producere, & videndi tangendíque hominis facultatem præbere. Vſus autem exhibitionis latiſſimè patet. Et id propriè ad res mobiles pertinet. Träſfertur tamen & ad res incorporales: vt, exhibere negotium, hoc eſt, moleſtiam. Exhibere amicitiam: Exhibere doctrinam.

Exhibere actionem, mandare actionem, cedere actionem alicui, *l. qui iniuria. §. qui alienis. ff. de furt.* Dicimus etiam cedere actioni, transferre actionem ad aliquem. *Gaius in l. quod ſæpe. § ſi res vendita. D. de contrah. empt.*

Exhiberi, pro, per gratiam relaxari, *in l. ad beſtias. ff. de pœnis.* nec rectè interpretari, nec inde colligi poſſe alleuiationem pœnæ, *oſtendit Alciat. cap.28. ſecundi Parerg.*

Exhibere diligentiam, *l.2. ff. de peric. & commo. rei vend.* Negligentiam, *l.10. ff. de compenſa.* Fidem, *l.23. C. famil. erciſc. l.6. C. commu. vtr. iud.* Exhiberi culpa, id eſt, præſtari, *l. 3. §. nunc videndum. ff. commodati.*

Exhibere, pro probare, *l.1. C. de ædil. act.*

Exhibere, eſt alere & educare, *l. 1. ff. de offic. præf. vrb. l.5. D. de lib. agno. l. fi. ff. de in rem verſo.* Sine quibus aut ſe tueri, aut ſeruos paternos exhibere non potuiſſet. Sic *l. ſi pro patre. §. ſi domini D. eod.* exhibere familiam, Scæuola *in l. creditor. §. ſi inter maritum. D. mandat.* Vt onus exhibendæ vxoris ad maritum rediret. Hinc

Exhibere cibum & potum, *l.1. §.1. ff. de muner. & honor.* Vtitur hoc verbo in hanc ſententiam Tertull. lib. de idolol. Hinc

EXHIBITIO ponitur pro nutritione & alimentis, *l.26. § fin. ff. quando dies leg. l.1. § non autem. ff. de exercito.* Sic *l. cùm poſt diuortium. §. in domum abſentis. ff. de iu. dot.* ad exhibitionem vxoris promiſſas vſuras, reuerſus vir improbè petit.

EXHIBENS tardiùs, non cenſetur non exhibere, *l. Iulianus ſcribit. §. vlt. ff. ad exhibend.*

EXHIBENDVS, id eſt, procurandus, *c. cum amplius. extra de teſtibus.*

EXHIBITIO, pro deguſtatione, *apud Vlpian. in l.3. de opt. vel elect. leg.*

Exhibitionis & deductionis onus, *l.3. & l.5. C. de aduocat. diuerſ. iud.* Fortè exhibendarum angariarum munus ſignificatur, *l. vnic. Cod. ſumptus iniunct. muneris ad om. colleg. pertinere.*

EXHIBITORIVS, adiectiuum *Vlpian. in l. deinde. ff. de lib. exhib.* Superiora interdicta exhibitoria ſunt, id eſt, pertinentia ad exhibitionem liberorum, cæterorúmque, de quibus ſuprà diximus.

EXIGERE, ab ex & ago, pro eiicere, expellere. Exigere aliàs eſt debitum petere, vt exigere pecuniam. Et exactores, qui exigunt. *C. de exact. tributor.* aliàs & propriiſſimè is exegiſſe dicitur, qui id recepit, quod inſtituta actione petebat: vnde ab inuito accipitur, *l. fideicommiſſa. §. ſi rem. ff. de legat. 3.* quandoque à ſponte ſoluente, *l. falſus. C. de furtis. Vide Alciat. l. verbum exacta. D. de verb. ſign.*

EXACTA pecunia intelligitur, quæ perſoluta eſt, ſiue enim volens, ſiue inuitus debitor dederit, ſoluiſſe dicitur. *Alciato.* Atque exactæ pecuniæ verbum, non ſolùm ad ſolutionem referri, ſed ad delegationem, *l. verbum. 187. D. de verbor. ſignific.*

Exacta, finita, *l. 2. C. de teſta. militari.*

Exacta, id eſt, tranſacta, *l. ſi quis tutor. ff. de rit. nupt.*

EXACTIO, ab inuito extortio. Quandoque pro vindicatione, *aſſiſtere. C. de anno. & trib.* Pro probatione, *l. procurator. C. de edendo.*

Exactionem, quæ paſſim imponitur, Barbari nominãt talias, collectas,

dicitur, quando mora amplius dilui non poteſt.

Exiſtere hæredes ad ſuos pertinet, quòd adparreant, & naſcantur, non fiant, *l. 4. ff. de ſuis, & legit. & alibi ſæpiſſimè.*

Exiſtere, operari eſt, & efficere: qui eſt ſignatus modus loquendi elegantiæ Iuriſconſultorum dignus, *vt dixit Zaſius in gl. nouiſ. in l. in ratione. ff. ad l. Falcidiam.*

EXISTIMATIO, eſt dignitatis illæſæ ſtatus, legibus ac moribus comprobatus: quæ ex delicto noſtro auctoritate Legum, aut minuitur, aut conſumitur, *auctore Calliſt. l. cognitionum de extraord. cogn.* Exiſtimatio etiam pro fama accipitur: quia, ſcilicet, fama ex vulgò iudicio, & exiſtimatione naſcitur, *l. teſtium. ff. de teſtibus.*

Exiſtimatio, aliàs eſt iudicium, & arbitratus. Nam exiſtimatio ab Æſtimatione proficiſcitur: cum rebus æſtimatis, hoc eſt, perpenſis, & excuſſis, poſtea iudicamus, & arbitramur.

Exiſtimationis cauſſa (ſic enim legi debet, *in l. ſi in duabus. 104. ff. de diuerſ. reg. iur.* non vt in vulgaribus, æſtimationis) quæ ad famam pertinet, quæve infamiæ notam inurit. P. Decio, & Pet. Fabio, interpretibus.

Exiſtimationem lædere & notare, *l. 2. ff. de iis qui notan. infam.*

Exiſtimatione integra, & illæſa, *l. 25. de procur. ff.* quod H. Modeſtino dicitur, ἀνέπαφος τῆς ἐπιτιμίας, *l. 21. ff. de tutor. dat.*

EXMAGISTER, *l. 1. C. Th. de ann. & tribut. & in ti. C. de nouo C. fac.* eadem forma qua Exconſul.

EXNATIS gregem ſupplere, id eſt, in locum capitum defunctorum, vel inutilium alia ſubmittere, *vt dicunt Vlpian. & Pomponius l. vetus. & ſeq. ff. de vſufr.*

EXNVNC verbum & includit & excludit *c. frequens. de reſt. ſpol. in 6.* Si hæc verba adponantur in ſententia excommunicationis, non eſt neceſſe diicere, prout extunc, *Clement. in eſ. pulſ.* nam trahitur ad diem conditionis. *Innoc. cap. præterea. de appellat.*

Exnunc prout extunc, & Extunc prout exnunc, frequens Pragmaticis formula, qua ſignificatur extremitatem temporis trahi ad initium & finem trahi ad extremitatem. *Accurſio. l. 1. C. de edendo. Bart. l. ita ſtipulatus. La grande. de verb. oblig. Bart. l. de pupillo. §. ſi plurium ff. de nou. oper. nunciat.*

EX NON SCRIPTO, ſine libello interpretatur Albericus *in §. ſi tibi ſtudium de mandat. princ. in Authentic.* Aliter ſumitur, *in §. ex non ſcripto. Inſtitut. de iure natu. gent. & ciuili.*

EXOLERE, pro deficere, ac vetuſtate quadam euaneſcere, *l. 2. exacto. ff. de orig. iur.*

EXORBITANTIA, Zaſius interpretatur, quæ ſunt extralimitanea, quæ ſunt irregularia, quæue ſunt enormata, & propemodum abſurda. De his valde notabilis doctrina per Angel. iactatur *in l. quinque. §. parentes. ff. de in ius vocat.* Quod quantumcunque ſint exorbitantia aliqua, tamen propter honeſtatis rationem fit extenſio etiam ad caſum improprium. Sanè egregia limitatio ad id, quod per manus traditur, in exorbitātibus non fieri extenſionem.

EXORCIZARE dicuntur, qui per diuinum ſpiritum immundum expellunt. *vide Aug. in libr. de beatæ vita.* hoc Græci ἐξορκίζειν dicunt, Latini adiurare, quod & Albericus indicat (apud quem pro adiurare legitur adiuuare) *de quo ver. c. ſanè paruuli. de conſecr. diſt. 4. & 79. diſt. c. fin.* Cui muneri in eccleſia qui præerant, Exorciſtæ vocabantur, *l. 6. C. de epiſc. & cleric. l. 121. C. Th. de decurio. Iſidor. lib. 8. Etymolog. c. 12.* Hoc verbo vtitur etiam Vlpian. *l. 1. ff. de extraord. cognit.* Non tamen ſi incantauit, ſi imprecatus eſt, ſi (vt vulgari verbo impoſtorum vtar) exorciſauit. non ſunt iſta medicinæ genera, tametſi ſint qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione affirment. Talium autem imprecatores

precationum, quibus morbi expelli credebantur, meminit Plin. lib.28. cap.2.

EXORCISTÆ ex Græco in Latinum, adiurantes. Inuocant enim ſuper cathecumenos, vel ſuper eos qui habent ſpiritum immundum, nomen domini IESV, adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis, *cap. 1. 25. diſt. c. exorciſta. 23. diſt.* Horum aut ſimilium meminit Lucas in Act. Apoſt. cap.19.

Ἐξῶσται, *in l. meniana. C. de ædific. priuat.* ſunt proiectiones, ſeu Meniana. quod nomen trahitur ἀπὸ τοῦ ἐξωθεῖσθαι, id eſt, expellere & proiicere. Hanc dictionem ſic reſtituit Cuiacius, cum alij *κρόσσους*, alij τειχιοσταὶ, alij *σκῶτας*, alij *ἐρυθρὰς*, alij ἐρθας legant.

EXPATRITIVS, *l. 3. C. vbi ſenatus vel clariſſ.* eadem forma qua Exconſul.

EXPEDIO, is, ire, propriè eſt, *inquit Donatus*, pedem retentum liberare. At expediri *in §. item pretium. Inſtit. de empt. & vendit.* Accurſius exponit, id eſt, cognoſci. Verius tamen eſt, vt pro explicari, exerceri, celebrari accipiatur.

EXPEDIRE rationes, vide Conturbare rationes.

EXPEDIAT, id eſt, conueniat, vel oporteat, *cap. cum expediat. de electione. lib.6.*

EXPEDITVM, *Vlpianus in l. contra. §. ſi filius ff. de pactis.* venuſtè accipit, pro certo, explanato, declarato, deciſo. Quod & ipſum non eſt expeditum. *Idem in l.2. rem pupil. ſal. fore.* non expeditam emptionem, pro difficili, & ea quæ citò fieri non poteſt. Sic expeditiſſimum, pro certiſſimo & indubitato, Gaius dixit *in l. in venditione, §. fin. ed bon. auct. iud. poſſ.*

EXPEDITIO, propriè profectio cum expeditis militibus. *Salluſt. in Iugurtha*: Marius interea exercitu in tabernaculis compoſito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus proficiſcitur in loca ſola. *Et paulò pòſt, de eodem loquens*: Pauidi ſine decore ad Syllam profugiunt, quem Conſul in expeditionem proficiſcēs, Proprætorem reliquerat. Imperat. tamen pro caſtris poſuit *in princip. tit. de milit. teſtam.* vbi teſtamentorum leges non exigit ab his, qui in expeditionibus occupati ſunt nam *in §.* Quatenus, inquit, militant, & in caſtris degunt.

EXPELLERE & Repellere, non debet intelligi de armis priuatis, & de facto, ſed de publica executione, & de iure, teſte Iuſtiniano *in proœm. Inſt.* qui ait, Sed etiam per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat. Et hinc docto. quidam falsò tradunt, in certis ſpeciebus permitti priuatim expellendi facultatem.

EXPENSÆ dictæ ſunt, *inquit Plin. lib. 33. cap. 3.* ab antiquo adpendendarum pecuniarum more, ſumptus ſunt voluntarij: & non neceſſarij. Impenſæ verò ſunt vtiles, & neceſſariæ. Expenſæ autem debentur variis ex cauſſis: aliàs ex victoria totius cauſſæ, *de quibus tractatur in l. properandum §. ſin autem alterutra. C. de iud. & in cap. calumniam. de pœnis.* Aliàs ex contumacia aduerſarij: *quarum fit mentio in l. ſancimus. C. de iudic. & in cap. dilecti. de dolo & contum.* Aliàs ex culpa aduerſarij, qui proceſſum cauſſæ differt, *vt eſt conſtitutum in l. non ignoretis. C. de fruct. & liti. expenſ. & in cap. finem litibus. de dol. & contuma.* Aliàs ex temeritate eius, qui alium ſine actione in ius traxerit, *vt in l. eum qui temerè in princ. de iud. & c. 1. de dol. & contum. lib.6.*

Expenſæ. Nemo qui vltra ſubſtantiæ ſuæ modum ſumptus facit, æquo animo ferendus. *Nouell. Vt determinatus ſit numer. cler. §. ex omni igitur. Conſtit. 3.* non oportet vndique ad ſumptus poſſeſſiones conquirere, (nam id inſatiabili cuidam auaritiæ ſimul, & impietati proximum eſt) ſed ex moderatis facultatibus ſumptum temperare. *Ibid.*

EXPENSARE, expenſum ferre

in conficiendis rationibus. Legitur hoc verbum apud Scæuolam, *l. Thau. 41. §. libertatem. ff. de ſi leic. lib.* Poſt mortem teſtatoris tutores Cupito exactiorem commiſerunt, iſque nummos redactos expenſ[illegible]uit eiſdem tutoribus.

EXPENSVM ferre, eſt ſcribere ſe pecuniam dediſſe, *inquit Aſconius*, vt cum per ſingula expenſi nomina ſummam quandam expenſam aſcribimus. *Vlpia. ad SC. Trebellia. l. mulier.* Dicendum eſt potiùs, fructibus hoc expenſum ferendum, quàm fideicommiſſo. Obſeruandum autem, quòd non ſolùm de pecunia, ſed etiam de aliis operibus dicitur. *Marcell. ad leg. Iul. repetun. l. lex Iuliæ.* Illud quoque cauetur, ne expenſum ferat opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, appendendum (*ſic enim legi vult Turn.*) ſarta tecta tuenda, ante quàm perfecta, probata, præſtita lege erunt. *Iauol. de ſupel. leg. l. qui viſtem omnẽ*. & res plurimum generũ ſupellectili expẽſo ferre ſolitus erat, Scæuola, *quæ in fraud. l. pupillus.* Creditores negligentiæ expenſum ferre debent. *Sic Plin. lib. 2. cap. 7.* Fortunæ omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium ſola vtranque paginam facit, id eſt, Quicquid lucri aut damni, quaſi expenſi aut accepti, mortales faciunt, omnia fortunæ adſcribunt.

EXPERIRI, vel experiri ius, eſt actionem intendere in iudicio. *Paul. l. 1. de in ius voc.* In ius, ait, vocare, eſt iuris experiundi cauſſa vocare. Idem alibi citans verba edicti prætorij in eum, qui vi rapuit: Primò, inquit, anno quo experiundi poteſtas fuit in duplum, poſt annum in ſimplum actionem dabo. Atque huius ſignificatio inde ſumpta videtur, quòd qui rem aliquam iudicio petunt, ij quod iuris ſe habere ad eam rem petendam arbitrantur, id ad iudices tentandi & experiundi cauſſa, exponunt. *Liuius lib. 50.* Prætor, *inquit*, L. Petilio dixit, ſeſe eos libros in ignem coniecturum eſſe, priuſquam id faceret, ſi ei permitteret, vti, ſi quod ſeu ius, ſeu auxilium ſe habere ad eos libros repetendos exiſtimaret, experiretur: id integra ſua gratia facturum.

Experiri intra parietes Ciceroni, eſt permittere rem diſceptandam inter amicos extra iudicium, & cancellos forenſes: vulgus amicabiliter componere dicit.

Experiri pro defendere ponitur *in c. 1. de iudicus. in antiquis. & ibi hoc adnotat Bernardus.* Actionem tamen intendere ſonat, *c. paſtoralis, c. de cauſ. poſſ. & propriè.*

EXPERIENS pro experto, *l. ex aula. C. de priuil. cor. qui in ſacr. palat. milit.*

EXPERTVS, experientia doctus. *cap. vt conſtitueretur. 50. diſtinct.*

EXPERS, immunis, *l. 1. C. de ſecund. nupt.*

EXPERTES, qui nullam experientiam habent, *C. de tut. & cur. illuſt. verſo. l. 1.*

EXPETERE, petere, *l. damus. C. de fal ſis.* Expetere ius alicuius, curare, vt alicui fiat ius.

EXPILARE, furtiuè fraudare. Inde apud iuriſcoll. titulus eſt, De crimine expilatæ hæreditatis. Et qui alienam hæreditatem expilauerit, extraordinariè ſolet coërceri. Quidam autem dictum volunt à pilis Romanorum telis: alij à Græco πιλῶ, quaſi ὑπιλῶ, id eſt, complano: quòd qui aut è facie pilos, aut è domo ſupellectilem detrahunt, æquare ac complanare omnia videantur.

EXPILATORES, qui ſunt atrociores fures, hoc eſt, λωποδύται, & qui *vt inquit Aſconius*, ne pilum quidem in ſpoliatorum corporibus relinquunt, *de quibus Vlpia. l. ff. de effractoribus & expilatoribus.*

EXPIRARE, pro perire poſuit Iuriſ. *l. 1. §. ſi. ff. de reg. reu:* μεταφορικῶς pro decidit, & transfluit.

EXPLANARE, interpretari. Hinc

EXPLANATORES Ciceroni, qui rem exponunt.

EXPLICARE pecuniam, quod Græci πορίσασθαι, Latini curare. *Calliſtratus, l. 31. ff. de re iud.* Si qui tamen per contumaciam, magis quàm quia non poſſunt explicare pecuniam, differant ſolutionem, id eſt, in promptu non habeant.

EXPLICARI, id eſt, decidi res non poteſt citra adiudicationes & condemnationes, *auctor Paul. de procur. l. licet. §. ſi plures.*

EXPLICATIO, eſt allegatio infirmans ſupplicationem. Et eſt pro actore contra reum. Replicatio, allegatio eſt, contra exceptionem. Supplicatio verò allegatio eſt, quæ replicationem infirmat, & reum adiuuat.

EXPLICITE, non eſt diſtinctè & apertè, vt Canoniſtæ vſurpant (nec enim explicatè ſignificat) ſed expeditiùs & celeriùs denotat.

Explicitè, id eſt, abſolutè, *l. 1. in princ. ff. ad SC. Trebell.*

EXPLORATA fides, pro perſpecta & certò cognita, *l. vnic. de offic. præfect. Prætor.*

EXPLORATORES, qui ſecreta nunciant hoſtibus, *l. 6. §. exploratores ff. de re milit. l. 58. ff. de pœnis.* Vide Suidam in verbo Ἐξπλοράτωρ.

EXPOLIATI Zaſio eleganti figura dicuntur, qui ſunt priuati, qui iacturam in bonis paſſi ſunt. Ita Iuriſc. *in l. 1. ff. de don. inter vi. & vxo.* dicit donationem eſſe prohibitam inter coniuges, ne ſe mutuo amore ſpoliarent. Sic *in l. 2. de bon. damn.* is qui detruditur in carcerem propter crimen, non debet ſpoliari bonis antè, quàm feratur ſententia Spoliari, id eſt priuari. Et quod Iuſtin. *in. §. compenſationes. Inſtit. de act.* dicit Expoliatum, bonis, Iuriſc. *in l. fin. de his quæ in fraud.* dicit, Exutum bonis: vt paria ſint, Exui bonis, & expoliari bonis, id eſt, iacturam bonorum pati. Vnde interpretes dicti §. compenſationes, verbi Expoliatus elegantiam non intelligentes, alienum, ridiculum, & planè impium ſenſum inuexerunt.

EXPONERE cautionem, epiſtolámque dicimus, pro cauere & emittere epiſtolam, *l. 25. ad fin. D. de probat. l. fina. D. de conſtit. pec.*

Exponi dicuntur infantes, ſerui, liberti, & languidi, ſi ſine cura dimittuntur, vel eis alimenta negantur à parentibus, à dominis, vel à patronis: aut à prætereuntibus ſuſciperentur, aut inediâ perirent. Vnde Donatus: Exponere, inquit, eſt morti tradere, & obiicere. Terentius in Heautontim. 4. 1.

—cum exponendam do illi, de digito annulum Detraho.

Huius contrarium eſt tollere. Terentius ibid. 5. 0.

Meminiſtin' me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli?

Hinc tit. C. de infant. expoſit. & Nou. 153. περὶ τῶν χαμαιρριπτῶν βρεφῶν id eſt, de infantibus humi repertis: vbi ſtatuit, vt omnes liberi conditionis ſint.

Exponere filium, *l. 29. D. de manu. teſt.*

EXPOSITVS filius, *l. 1. D. de iur. & fact. igno.*

EXPORTARE, Martian. Exportandus ab Italia, ſi venerit, in prouincia morari poteſt, *l. 2. de export.*

EXPOSCERE, & depoſcere, eſt ad dedendum aliquem ad pœnam petere.

EXPOSTVLARE, *inquit Donat.* Conqueri eſt, ſeu querelam apud eum ipſum deponere, qui fecit iniuriam. Aliàs Expoſtulare ſumitur pro vehementer poſtulare.

Expoſtulare verecundè, *apud Vlp. in l. 1. §. quod autem. D. de offic. præfect. vrb.* de ſeruis contra dominos loquens: Sed ſi verecundè expoſtulent: ſi ſæuitiam, ſi duritiam, ſi famem, qua eos comprimant: ſi obſcœnitatem, in qua eos compulerint vel compellant: apud præfectum vrbis exponant.

EXPOSTVLATIO eſt aduerſus eum, quem accuſamus.

Expoſtulationem facere, cum que-

re. *Varro Hippocyone*: Apollonium ideò excutiant, quia nihil habebat. Antiquum. Nonius. Hinc

EXCVRIATI, exterminatíque, *apud Varronem & M. Tullium*: pro iis, qui curia, terminíſque exacti ſunt.

EXCVRRERE id dicitur, quod ordinem, modúmve, id eſt, menſuram & numerum egreditur, *in l.26.§.fi.D. depoſ.* Item ex ratione patris veſtri decem & quod excurrit, id eſt, decem aureos, & aliquot denarios, vel ſeſtertios. Summa enim excurrens Latinè dicitur, quam lingua vulgaris ruptam appellat. Sic Voluſius Mætianus: Ingenuoſiſſimè, inquit, cùm ad denarium ratio conficeretur, excurrentis æris nota inuenta eſt. *Vide Budæum in Annot. in Pand. & Cuiac. Obſeru. li. 1. c. vlt.*

EXCVSARE, propriè eſt obiectum crimen diluere. Tranſlatè tamen, in iure noſtro, eſt cauſſam afferre, per quam ſtetit, quò minus factum eſt, quod fieri, vel agi, præſtarive debuit, veluti ſi latrones, aut flumina impedimento fuerunt, ne ad diem à iudice dictum adeſſe poſſem. Excuſare item propriè dicitur, qui excuſat eum, qui ipſe nec in ius venire, nec alium mittere poteſt, in c. dilecti. de dolo & contu. Id quod fermè contingit in iudiciis criminalibus, vbi procurator nonnunquam admittitur, nō vt verè interueniat, *l. gen. D. de public. iud.* ſed magis, vt reum pro innocentia atque abſentia ſua excuſet, *l. ſeruũ. § publicè. D. de procur. & Bart. in Conſtit. ad reprimendum. quomod. in crim. læſ. maieſt.*

Excuſat à legationibus numerus trium liberorum, *l. 1. C. de legat.* A cæteris muneribus perſonalibus numerus quinque: ab omnibus muneribus x6 *l. ſemper. D. de iur. immu. ſic legendum in l. ſi quis decurio. C. de decur.* atque in hunc modum Conſtantinus: οἱ ἔχοντες ... παῖδας ... λειτουργημάτων ...

EXCVTERE aliquem, eſt facultates eius diſcutere, & inquirere, vt ſciatur, an ſit ſoluendo, nécne, *l. 2. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſta. l. 1. §. ſi inter. D. de magiſtr. conue. l. 1. C. de reuoc. iis quæ in fraud. cred.* Annæus Seneca lib. 1. de Beneficiis dicit, Inquirere in fortunas alicuius. At *l. 42. D. manda.* excutere vires alicuius, effertur.

Excutere impenſam, id eſt, ſupputare: quanti ſint impenſæ, *l. 60. §. mandaui. D. loca.*

Excutere, id eſt, exigere, *l. cùm plures. §. mandaui. D. locat. Alberic.* Tu rem expende.

EXCVSATVS pro excuſſus dixit Paulus, *l. 46. D. de adminiſt. tut.*

EXCVSSIONIS beneficium, quod eſt Nouæ conſtitutionis Imp. Iuſtiniani, dicitur ideò, & quidem meritò, quòd bona debitoris, ad quem ea res principaliter pertinet, principiò ſint excutienda: experiundúmque an ſpes ſit conſequendi ab eo debiti.

Ἐξεβρασθῆ. Vlpianus *l. 3. §. 5. D. de incend. ruin. naufrag.* dici ſcribit de naue eiecta, à verbo ἐκβράζειν, quod eiicere, & expellere ſignificat. Hinc Heſychius, ἐξεβράσθειν, ait, ἐκβληθεῖν, ἀπορριφθεῖν. Hinc θαλάσσης ἐκβράσματα, maris eiectamenta. Alij aliter legunt. *Vide Anton. Auguſt. Emend. l. 4. c. 16.*

EXECRARI lites, pro abhorrere à iudiciali ſtrepitu, *in l. item ſi rei. D. de alien. iud. mut. cauſ.* Hæc enim, inquit Vlp., verecundia, & cogitatio eius, qui lites execratur, non eſt vituperanda.

EXECRANDAM prædam dicit Iuriſconſultus, *l. ne piſcatores. D. de inc. ru. ruin. naufr.*

EXECRABILE eſt deteſtandum, abominandum, *l. mouetur. C. de ſeruis export.*

EXECRABILIS, odioſa, *l. ex varia. C. de delato.*

EXHEDRA, cella eſt, in qua conſidetur ad colloquendum, aut meridiandum, id eſt, meridie dormiendum. *Vlpian. l. ſi verò. § interdum. D. de iis qui deiec. vel effud.* In eum oportet prætorem dare actionem, ex cuius

ſuius cubiculo vel exhedra deiectum eſt. *Cic.lib.5. de Fin.* pro conclaui vbi Philoſophi diſputantes ſedent, vſurpat. *Et lib.3. de Orat.* Craſſum in lectulo in exhedra poſitum, dormientem facit. Non rectè igitur Accurſius in dicto Vlpia. loco feneſtram interpretatur. Hodie etiam Exhedræ dici poſſunt, *vt refert Buda. loco ſuprà citato*, loca, quæ in periſtyliis, ſodalium canonicorum, aut monachorum, id eſt, clauſtris, vulgò Capitula dicuntur.

EXEMPLVM Cicero vocat, quod ad ſimilitudinem alterius verbotenus deſcriptum eſt: ex literis, inquiens, quarum ad me exemplum miſiſti, *Epiſt. lib. 3. Vlpianus in l. cæteræ. D. famil. erciſcund.* Hæredem enim, inquit, exemplum debere dare: tabulas verò authenticas ipſum tenere, aut in ædem deponere, *l. 2. & l. 11. D. de edend.* Barbari Copiam appellant. Exemplum item ſolet dici, quod ſequamur, aut vitemus. Exemplar, ex quo ſimile faciamus, *auctore Feſto, lib. 5.* Sed ſæpe confunduntur, vt pertineat vtrumque ad factum, quo doceamur. *Cicero pro Murena.* Domeſticum te habere dixiſti exemplum ad imitandum. *Et rurſus*: Ad imitandum verò tam mihi propoſitum exemplar illud eſt, quàm tibi. Bartol. etiam *in l. Sempronius. D. de legat. 2.* aliam differentiam conſtituebat, quòd exemplar eſt ſcriptura principalis, exemplum ſcriptura inde ſumpta. Quod autem ad exemplar attinet, probatur ex Feſto. Exemplum verò pro vulgari copia ſumitur. *l. 2. ff. de eden. l. fin. D. quando appe. & alibi ſæpiſſimè.* Exemplum quoque appellat Cicero id, quod rem venditurus oſtendit emptori.

Exemplum præterea accipitur pro pœna grauiore, quæ cæteris ſit documento ad emendationem. *Claudius Saturninus, in l. aut facta. D. de pœnis.* Nonnunquam, ait, euenit, vt aliquorum maleficiorum ſupplicia exacerbentur: quoties nimiùm multis perſonis graſſantibus, exemplo opus ſit. Hinc, exemplum in aliquem fieri.

Exemplum denique accipitur, non autem exemplar, pro ſpecie argumentationis: cùm probatur aliquid ex ſimili facto, cum citatione auctoris, *ſicut tractat l. non poſſunt. D. de legibus.* Vnde prohibita ſunt exempla iudiciorum priuatorum. *l. nemo iudex C. de ſent. & interloc. om. iud.* Cùm non exemplis, inquit Iuſtinianus, ſed legibus iudicandum eſt. Hanc tamen reſtringit Barto. Socin. in tract. Fallentiarum tribus limitationibus, quas tibi perluſtrandas relinquo.

Exemplum pro conſequentiis ponitur, *in l. 1. D. de conſtitut. princip. l. 14. ff. de legibus.* Exemplo pernicioſiſſimum, peſſimúmve. Et Exempli iniqui res, *l. 14. ff. de leg. 2. l. 47. ff. de iud.* Sic exemplo malo, & peſſimo, *l. 1. ad SC. Maced. 33. ff. de re iud.* & his verbis.

Exemplo, & ad exemplum vtilis actio ſignificatur, *l. 13. §. ſi procurator ff. de action. empt. l. 16. & l. pen. ff. de inſtitor.* aliàs nudam ſimilitudinem ſignificant illa verba, *l. 27. in fin. ff. de donat. l. 7. ff. de inſtito. l. 6. C. de inoſ. donat.*

EXEMPLARIS ſubſtitutio, vide infrà Subſtitutio.

EXEMPLARIVM, ij, pro exemplo reperitur, *teſte Valla ti. 6. Vlp. in l. 3. in fi. ff. quemadm. teſt. aperiant.* Si in duobus exemplariis ſcriptum ſit teſtamentum. *Sic habent Haloand. & Pand. Flor.*

EX EMPTO verba aliquando pro contractu emptionis accipiuntur, *l. ædiles aiunt. D. de ædilit. edict.* Quandoque pro actione illa ciuili, *l. iuſtiſſimè. §. proponitur. D. illo titul.*

EX EO VINO formula, quid ſignificet, docet Iuriſc. *ff. de vino, tritic. & oleo lega. l. ex eo.*

EXEQVI propriè perficere & abſoluere ſonat. Plaut. Truculent. 10. *nullam rem oportet aggredi doloſè niſi aſtutè accuratéque exequare.* Aliàs ſignificat declarare. *Cicero Varroni.*

Occultiora habeo, quæ vix verbis exequi poſſum. Aliàs accipitur pro agere iudicati, formula in factum, vel officio iudicis, *l. intra. & l. fin. D. de re iud.* Nonnunquam paſſiuè vſurpatur, *vt l. 2. ff. de re iud.* Sed perrarò intra ſtatutum tempus ſententiæ exequentur.

Exequi, punire, & vlciſci, *§. fi. Inſtit. de iis qui ſui, vel al. iur. ſunt.* & tunc ad magiſtratus, cognitoriſque perſonam refertur, *l. 2. ff. de iis qui ſunt ſui. l. pen. ff. de extraor. criminib. Tranquill. in Cæſare. c. 67.*

Exequi, pro conſequi, poni, *in l. 2. C. famil. ercisc.* putat Albericus.

Exequi tranſlatitiè, eſt transferre pœnam in leuiorem communémque modum, qui ad illud delicti genus non multùm pertineat, *Vlpianus in l. 3. D. de iur. patro.* Patronorum querelas, ait aduerſus libertos, Præſides audire, & non tranſlatitiè exequi debent, hoc eſt, non promiſcuè, non vulgariter, non indifferenter, ſed pœna facto appoſita ſeu conuenienti.

EXECVTIO, id eſt, nuntiandi poteſtas, *l. de pupillo. in princ. ff. de op. nou. nunc.* Executio, defenſio, *c. defenſionis. 87. diſtinct.* Executio quandoque ponitur pro ſolutione, *l. centum Capuæ. ff. de eo, quod cert. loc.* Executio plus eſt, quàm cognitio, Alberico, *l. à diuo Pio ff. de re iudic.*

Executio, id eſt, actio iudicati, quam tertius (quod mirari poſſis) impedire poteſt, ratione intereſſe quod prætendit. Et dicitur vulgò iſte caſus contractionis, qui & cauſa emergens adpellatur, *vt Zaſ. indicauit.*

Executio ſententiæ, nunc officio iudicis, nunc actione in factum fieri dicitur, *l. intra de re iud. vbi Bart.* Quandoque & vtili actione, *l. ſi eod.* Eſt mixti imperij, *l. iubere caueri. D. de iuriſd.* De ſententiæ executione fuſiſſimè Barto. *l. ſi miles. D. eod. tit.*

Executionem publicam habere dicuntur crimina, quæ publicè coërceri ſolent, & quorum nomine publica iudicia conſtituta ſunt, *vt apparet ex collatione l. 200. D. de verbor. ſignifi. cum l. 11. in fi. ff. de euict. & l. 7. §. atqui. de iniur.* Hinc executores pœnarum. *l. 37. D. de minorib.*

EXECVTOR eſt, qui poſt ſententiam, inter partes audita omni, & diſcuſſa lite, prolatæ rei iudicatæ vigorem ad effectum perducit, *l. pen. C. de exec. rei iud. l. 5. §. ſi executor. D. de neg. geſt. l. 4. D. de appellat.*

Executores publici, iudicum miniſtri, quorum officium eſt, vt mandata & ſententias ad effectum ſperducant, *l. executorem. C. de execut. rei iud.*

Executores teſtamentarij, *in c. 2. de teſtam. lib. 6.* ſunt, quos teſtatores ipſi deputarunt ad exequendam voluntatis ſuæ poſtremam ordinationem. Et horum alij vniuerſales, alij verò particulares, vulgò dicuntur. Vniuerſales quidem executores ſunt, quando teſtator nullos ſcripſit hæredes in ſpeciem, ſed pauperes Chriſti inſtituit hæredes generaliter, vel aliquem locum pium: vel ſi vniuerſa bona ſua iuſſit per tales teſtamentarios executores diſtribui pauperibus, non inſtituendo hæredes. Et huiuſmodi executores habent nomen hæredum, & cenſentur omnib. modis hæredes, *l. id quod pauperibus. & l. ſi quis ad declinandam. C. de epiſc. & cler.* Particulares verò executores ſunt, qui ſimul cum aliis hæredibus in teſtamento ſcribuntur. frequenter enim fieri ſolet, vt teſtatores, inſtitutis hæredibus, deputent nihilominus aliquos ad executionem rerum ſuarum, quas in varias cauſſas relinquunt: forte dubitantes de fide hæredis, *vt in l. alio hærede. de alim. & ciba. leg.* dicuntur & executores vltimarum voluntatum legitimi, quibus ſcilicet à lege tributur poteſtas vltimæ voluntatis defendendæ, quo minùs interuertatur Atque hi eadem ratione, qua publici iudicum miniſtri dicti ſunt, quoniam iuſſa teſtatorum ad amuſſim exequuntur. Sæpè adpellantur fideicommiſſarij *apud Bart.* Item diſtributores, diſpẽſatores, *apud Speculatorem.*

Qu&

Quæ omnia tendũt eodẽ. Modò tamẽ memineris, longam eſſe differentiam inter fideicommiſſarios, *de quibus tractatur in tit. D. & C. de fideicom.* ac illos quorum munus nunc frequentatur in Germania. Vſus autem introduxit, vt compendio quodam loquendi dicamus iſtos executores vltimarum voluntatum, vno verbo, Teſtamentarios. Quæ phraſis perperam receptaeſt.

Executor dicitur & is, qui de certo articulo cognoſcit, *c. ſuper quaſtionum. Extra. de offi. delegati.*

Executoris adpellatione continetur delegatus, *cap. ſi quis contra. de for. competent.*

EXERCERE, varias pro adiuncto verbo recipit ſignificationes. Dicimus enim Exercere argentariam. Inde Exercitores argentariæ menſæ, *l. 4. D. de edend.* Exercere nauem, *l. 1. §. fi. & l. 4. ff. de exercito.* Exercere pecunias, *l. 35. in fin. ff. de hered. inſtit.* Et Exercere fœnus, *l. 49. D. de adminiſtr. tutor.* Exercere vectigalia. *l. 6. §. decurio. D. de Decurio. l. fi. D. de vi publi.* Cicero pro lege Manil. Quo, ait, tandem animo exiſtimatis, aut eos, qui vobis vectigalia penſitant, aut eos, qui exercent atque exigunt. Cauponam, ſtabulum, *l. 5. in fin. D. de oblig. & actio. l. 1. §. caupones, D. naut. caup. ſtab.* Feras, id eſt, agitare, *l. 62. §. 1. D. de vſufruct.* Poſſeſſiones, *l. 12. D. de inſtruct. inſtrum. leg. & Varro lib. 1. de re Ruſtic. c. 2.* Exerceri etiam dicitur poſſeſſio, id eſt, coli fundus: quo ſenſu ſumitur apud Virgilium in lib. Georgic. Exercere figlinas, harenarias & argentifodinas, *l. 13. §. inde quaſitum. D. de vſufruct.* Piſtrinum, *D. de excuſ. tut.* Litem, id eſt, perſequi, *l. 32. §. item ſi. D. de arbit. 4. C. de reb. cred.* Inde, Fideiuſſor de exercenda lite, *l. 8. §. poſt litem. D. de fideiuſſor.* Sic Exercere prouocationem, *l. 2. ei quoque. D. de iudiciis.* Actionem, *l. 1. C. de magiſtr. conuen.* Cauſſas adpellationis, *l. 4. C. manda.* Excuſationis, *l. penul. ff. de excuſ. tut.* Exercet cognitionem, qui eam perſequitur, *l. 1. D. ſi liber. ingen.*

Exercere, eſt lucrum facere, *vt in ti. D. de exercito. actio.* Et profectò in omni re, etiam literaria, nulla eſt ad lucrum commodior via, quàm exercendi, & frequenter tractandi.

Exercere, punire, *non omnis. 5. qu. 5.*

Exercere, petere, *l. vt verborum. C. qui admitt.* vel aperire viam petenti.

Exercere quæſtionem, pro torquere, & tortura afficere.

EXERCITOR eſt, qui tam nauim quàm cauponam, aut ſtabulum exercet. Hunc definit Imp. *§. 1. quod cum eo.* hoc modo: Exercitor is appellatur, ad quem quotidianus nauis quæſtus pertinet. Alij ſic:

Exercitorem dicimus, eum ad quem obuentiones & reditus nauis omnes perueniunt, ſiue is dominus nauis ſit, ſiue à domino nauim per auerſionem, recepto in ſe omni lucro & damno, conduxerit vel ad tempus, vel in perpetuum, *l. 1. §. exercitorem. D. de exercitor.* Nec refert, qui exercet, maſculus ſit, an mulier, paterfamiliàs, an filiusfamiliàs, an ſeruus. Sed ſi pupillus nauem exercet, exigitur tutoris auctoritas.

EXERCITVS, *Vlpianus*: Exercitum dicimus, non vnam cohortem, neque vnam alam, ſed numeros multos militum. &c. *l. 2. de his qui notan. infam.* exercitus autem nomen ab exercitatione traxit, *l. 2. D. de milit. teſt.*

EXERCITALIS, idem qui miles vaſallus, feudatarius. *Lombard. li. 1. tit. 15.* Si quis de exercitalibus ducem ſuum contempſerit: ad iuſtitiam faciendam, xx. ſol. duci ſuo & Regi componat.

EXERCITIO quæſtionum publicarum, *l. 1. ff. de offic. eius cui mand. l. 200. ff. de verbor. ſign. Sueton. in Iulio, c. 11.* Et

Exercitio iudicij, *l. 15. D. vt legati ſeu fideicommiſſi nomine caueatur.*

EXFESTVCARE, verbum ad feuda pertinet, ſignificat enim idem quod deueſtire: hoc eſt,

honorem alteri abrogara, aut ipſum abdicare. *Otto Friſing. Chron. li. 7. c. 34.* At Eugenius Papa cum Romanis hoc tempore pacem fecit, vt patritiatus dignitatem ex feſtucarent, & Præfectum in priſtinam dignitatem reciperent. Fictum ex feſtuca videtur, quo verbo veteres Latini virgam, furculum, vindictam ſignificabant: eáque in ſeruorum manumiſſionibus vtebantur. Cùm igitur inueſtitura, feſtuca aut ſcipione tradendo fieret, Infeſtucare dictum eſt, pro inueſtire, & Exfeſtucare pro deueſtire. *Otto libr. Frid. cap.* 8. Conditio pacis fuit, vt Bertolfus ducatum exfeſtucaret.

EXHAVSTA pars, legatis abſumpta, *l.* 6. *§. patronus. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. & tot. tit. ad leg. Falc. D.*

EXHÆDRA, vide ſuprà Ἐξέδρα.

EXHÆREDARE, eſt eum, qui futurus hæres eſſet, & ſuos hæreditate, ſuccedendi iure priuare. Itaque verbum hoc in ſuis tantùm hæredibus vſurpatur: in extraneis res inepta eſt, *inquit Paulus in l. quidam.* 132 *ff. de verbor. oblig.* Fit autem exhæredatio omnis in teſtamento, vímque ſuam duntaxat poſt mortem teſtatoris habet. Abdicare verò, eſt familia eiicere: vt abdicatio nihil aliud ſit, quàm ignominioſa quædam emancipatio. Annotat tamen Hotoman. impropriè & abuſiuè verbum hoc etiam ad eos transferri qui præteriti ſunt: non tantùm filios, verùm etiam agnatos. *Cic. in Cluentiana*: P. Ælij teſtamento propinquus exhæredatus cùm eſſet, hæres hic alienior inſtitutus eſt. *Sic Cornificius lib. ad Herennium* 4. Hæreditas aliqua obuenit? non poteſt dici, ſed etiam à neceſſariis omnibus exhæredatus eſt.

EXHÆREDATVS, hæreditate ritè priuatus. Non enim quæuis exhæredatio ſummouet filium à contra tabulas poſſeſſione, ſed quæ ritè facta: *vt apud Vlpian. de bon. poſſ.* Vnde filiis querela ſæpe eſt de inoffic. teſtam. Atque exhæredatus filius videtur, non tantùm, ſi ita dixerit pater, FILIVS EXHÆRES ESTO: ſed & ſi ita, ILLE FILIVS MEVS ALIENVS MEAE SVBSTANTIAE ESTO. *l.* 3. C. *de liber. præter.* Quinetiam à matre, militéve præteriti pro exheredatis habentur, *l.* 47. *§. fin. D. de bon. lib.*

Exhæredatum facere, *l.* 24. C. *de legat. l.* 22. *& l.* 2 C. *de inoffi. teſta.*

EXHÆREDATIO, legis implet volun[illegible] Præteritio ſecùs. Illa ſolidat [illegible]entũ, iſta infirmat. Illa lege p[illegible]itur, iſta prohibetur, *Salom. in l. Gallus. D. de liber. & poſthu.*

Exhæredationis formula duplex eſt, aut nominatim, aut inter cæteros, *Inſtit. de exhære. lib. & ff. de lib. & poſthu.* Vide Nominatim, & inter cæteros.

Exhæredatio autem quædam notæ & iniuriæ cauſſa fit: quædam non notæ, ſed bono conſilio, *l.* 18 *ff. de liber. & poſt. l.* 12. *§. ſi quis. & l.* 47. *D. de bon. lib.* Inde

Exhæredationis nota, *l. pen. ff. de bon poſſ. cont. tab.*

EXHÆRES, hæreditate priuatus, *Cicero li. de Orato.* 1. Res delata eſt ad Centumuiros, cùm miles domum reueniſſet, egiſſétque lege in hæreditatem paternam teſtamento exhæres filius: id eſt, præteritus.

EXHÆREDEM ſcribere, *l.* 4. D. *vnd. lib.*

EXHIBERE, eſt facere in publico apud magiſtratum poteſtatem videndæ & adprehendendæ rei, vt actor copiam eius habens, poſſit exequi actione, quod deſtinauit, *l.* 2. *D. ad exhib. & Gaius in l. plus eſt*, D. *de verb. ſign.* Exhibere, inquit, eſt præſentiam corporis præbere, *l.* 22. *de verb. ſign.* atque ita differt à Reſtituere, *vt idem Gaius refert.* Reſtituere enim eſt poſſeſſorem facere, fructúſque reddere. *Sic l.* 246. *ff. eod.* Exhibet, *inquit Labeo*, qui præſtat eius de quo agitur præſentiam. nam etiam qui ſiſtit, præſtat eius de quo agitur, præſentiam, nec tamen eum exhibet. &c.

Digitized by Google

Exhibere propriè eſt, extra ſecretum habere, *l.3. §. ait Prætor. ff. de bon. lib. exhib.* Sícque ſumitur in hoc interdicto pro in publicum producere, & videndi tangendíque hominis facultatem præbere. Vſus autem exhibitionis latiſſimè patet. Et id propriè ad res mobiles pertinet. Trãſfertur tamen & ad res incorporales: vt, exhibere negotium, hoc eſt, moleſtiam. Exhibere amicitiam: exhibere doctrinam.

Exhibere actionem, mandare actionem, cedere actionem alicui, *l. qui iniuria. §. qui alienis. ff. de furt.* Dicimus etiam cedere actioni, transferre actionem ad aliquem. *Gaius in l. quod ſupe. § ſi res vendita. D. de contrah. empt.*

Exhiberi, pro, per gratiam relaxari, *in l. ad beſtias. ff. de pœnis.* nec rectè interpretari, nec inde colligi poſſe alleuiationem pœnæ, *oſtendit Alciat. cap. 28. ſecundi Parerg.*

Exhibere diligentiam, *l. 2. ff. de peric. & commo. rei vend.* Negligentiam, *l. 10. ff. de compenſa.* Fidem, *l. 23. C. famil. erciſc. l. 6. C. commu. vtr. iud.* Exhiberi culpa, id eſt, præſtari, *l. 3. §. nunc videndum. ff. commodati.*

Exhibere, pro probare, *l. 1. C. de adil. act.*

Exhibere, eſt alere & educare, *l. 1. ff. de offic. præf. vrb. l. 5. D. de lib. agno. l. ſi. ff. de in rem verſo.* Sine quibus aut ſe tueri, aut ſeruos paternos exhibere non potuiſſet. Sic *l. ſi pro patre. §. ſi domini D. eod.* exhibere familiam, Scæuola *in l. creditor. §. ſi inter maritum. D. mandat.* Vt onus exhibendæ vxoris ad maritum rediret. Hinc

Exhibere cibum & potum, *l. 1. § 1. ff. de muner. & honor.* Vtitur hoc verbo in hanc ſententiam Tertull. lib. de idolol. Hinc

EXHIBITIO ponitur pro nutritione & alimentis, *l. 26. § fin. ff. quando dies leg. l. 1. § non autem. ff. de exercito.* Sic *l. cùm poſt diuortium. §. in domum abſentis. ff. de iu. dot.* ad exhibitionem vxoris promiſſas vſuras, reuerſus vir improbè petit.

EXHIBENS tardiùs, non cenſetur non exhibere, *l. Iulianus ſcribit. §. vlt. ff. ad exhibend.*

EXHIBENDVS, id eſt, procurandus, *c. cum ampliùs. extra de teſtibus.*

EXHIBITIO, pro deguſtatione, *apud Vlpian. in l. 3. de opt. vel elect. leg.*

Exhibitionis & deductionis onus, *l. 3. & l. 5. C. de aduocat. diuerſ. iud.* Fortè exhibendarum angariarum munus ſignificatur, *l. vnic. Cod. ſumptus iniunct. muneris ad om. colleg. pertinere.*

EXHIBITORIVS, adiectiuum *Vlpian. in l. deinde. ff. de lib. exhib.* Superiora interdicta exhibitoria ſunt, id eſt, pertinentia ad exhibitionem liberorum, cæterorúmque, de quibus ſuprà diximus.

EXIGERE, ab ex & ago, pro eiicere, expellere. Exigere aliàs eſt debitum petere, vt exigete pecuniam. Et exactores, qui exigunt. *C. de exacto. tributor.* aliàs & propriiſſimè is exegiſſe dicitur, qui id recepit, quod inſtituta actione petebat: vnde ab inuito accipitur, *l. fideicommiſſa. §. ſi rem. ff. de legat. 3.* quandoque à ſponte ſoluente, *l. falſus. C. de furtis. Vide Alciat. l. verbum exacta. D. de verb. ſign.*

EXACTA pecunia intelligitur, quæ perſoluta eſt, ſiue enim volens, ſiue inuitus debitor dederit, ſoluiſſe dicitur. *Alciato.* Atque exactæ pecuniæ verbum, non ſolùm ad ſolutionem referri, ſed ad delegationem, *l. verbum. 187. D. de verbor. ſignific.*

Exacta, finita, *l. 2. C. de teſta. militari.*

Exacta, id eſt, tranſacta, *l. ſi quis tutor. ff. de rit. nupt.*

EXACTIO, ab inuito extortio. Quandoque pro vindicatione, *aſſiſtere. C. de anno. & trib.* Pro probatione, *l. procurator. C. de edendo.*

Exactionem, quæ paſſim imponitur, Barbari nominãt talias, collectas,

procurationes,præſtantias: Tributum autem vno nomine debet adpellari, vt exemplis Inſulan. inobſerua. oſtendit. Quod verò à Iuriſcoſſ. Exactio, etiam nominatur Angaria, Græca hæc vox eſt ſignificans exactionem ſiue coactionem.

EXACTOR, Græcis *ἀπαιτῶν*, tributorum petitor, *l.2.C.de exact.tribut.*

EXIGVIORES nummi, *l.nummis.D.de leg.3. diſces ex d. l. 3.* id eſt, minores.

EXILIVM ab ex, & ſolum factū verbum ſignificant Feſtus, Nonius, & Seruius, quaſi extra ſolū. Hinc exules dicuntur, ſolo patriæ pulſi: vel quaſi extra ſolum: vel tanquam extra ſolum miſſi, aut extra ſolum vagi. Quicunque ergo ſine ſua ſponte, ſiue pœnæ, ignominiæve cauſſa extra ſolum ſuum habitant, Exules dicuntur, quorum tria geuera reperiuntur: Interdicti ſcilicet: alij Relegati, alij Deportati. quæ vide ſuis locis. Notandum tamen Exilij verbúm plerumque confundi & permiſceri. Cùm enim generale ſit, tamen ad deportationis ſpeciem plerunque & quaſi propriè reuocatur, & à relegatione remouetur, *vt in l.2.ff. de pœn.* Capitalia, inquit, iudicia ſunt, in quibus pœna mors aut exilium eſt, hoc eſt, aquæ & ignis interdictio. per has enim pœnas eximitur capút de ciuitate. nam cætera, non exilia, ſed relegationes propriè dicuntur, tunc enim ciuitas retinetur. Itá etiam diſtinxit Ouid. libr. Triſtium 2. item 5,

Ipſe relegati, non exulis vtitur in me nomine.

Nomen igitur exilij, quod generale eſt, plerunque ad ſpeciem deportationis ita contrahitur, vt de ea ſola intelligatur. Marcianus autem *in 5. de interd.* ad ſolam interdictionem & relegationem contraxit. Vbi cùm dixiſſet, exilium eſſe triplex, tamen duplex dantaxat ponit, ſpeciémque pro genere conſtituit. Scire autem oportet, diſſimillimam fuiſſe ſtante Repub. rationem exilij, quàm poſtremis temporibus fuerit. Nam (*vt Cic. ſcribit in orat.pro Cæcinna*) exilium non ſupplicium erat. ſed perfugium portúſque ſupplicij. nam qui volebant pœnam aliquam ſubterfugere, aut calamitatem, ſolum vertebant: hoc eſt, ſedem ac locum mutabant. Itaque nulla, inquit, in lege noſtra reperietur, vt apud cæteras ciuitates, maleficium vllum exilio eſſe multatum. ſed cum homines vincula, ignominiáſque vitant, quæ ſunt legibus conſtitutæ, confugiunt quaſi ad aram, in exilium: qui ſi in ciuitate legis vim ſubire vellent. non prius ciuitatem quàm vitam amitterent. qui nolunt: non adimitur his ciuitas, ſed ab his relinquitur atque deponitur. nam cùm ex noſtro iure duarum ciuitatum eſſe nemo poſſit, tum amittitur hæc ciuitas, denique, cùm is qui pr fugit, receptus eſt in exilium, hoc eſt, in aliam ciuitatem. *Sic Cæſar. in Orat. de coniuratis apud Salluſt.* Eodem illo tempore maiores noſtri Græciæ morem imitati verberibus animaduertebant in ciues: de condemnatis ſummum ſupplicium fumebant. Poſt autem lex Porcia, aliæque l ges pa:atæ ſunt, quibus legibus exilium damnatis permiſſum eſt. *Polyb. in eandem ſententiam lib.6. & Cic. in Orat.pro domo ſua*: Scire autem illud oportet, moris tum fuiſſe, vt quibus ciuitas lege adimeretur, iis non exilium no:inatim irrogaretur, ſed aqua & igni interdiceretur, *vt docet Hotom. in Comment. orationis pro Cæcinna*: vt dubitare nemo debeat, cùm exilio damnatum aliquē per id tempus legimus, quin de aquæ & ignis interdictione intelligendum id ſit, de exilio, itémque eius duobus generibus, legitimo ſcilicet & voluntario, & eorum ſpeciebus, vide fuſiſſimè diſputantem Manutium in libro de legibus Romanis.

Exilium triplex exponit Marcellus, aut certi loci, aut latæ fugæ, aut inſularis vinculi, *l.5.de inter. & releg.* tametſi, Budæi iudicio, locum illū corruptum

ptum eſſe cenſentis, illa diſtinctio elici non poſſit. Vide Interdicti. Sic etiam Exilium triplex ponit Archid. *c. cùm beatus.45.diſt.*

Exilium voluntarium, quòd quis ſua voluntate adſumit, *l. aut facta. vbi Bud. ff. de pœnis.* Exilium aut temporarium, aut perpetuum eſt, *l. ſi ff. de iniur. l.13. ff. quib. ex cauſſ. in poſſ. eat.*

EXVL, ſolo patrio expulſus, *Quintil.* Declamat.366. *Feſt. li.5.*

EX ILLO DOLIO amphoras decem, formula quid ſignificet, docet Iuriſconſ. *l. ſi quis ſeruum. ff. de leg.2.*

EX IVRE MANV CONSERTVM vocari priſci Iuriſconſ. dicebant aliquẽ, cui lis intendebatur. Metaphora ſumpta à bellis, in quibus manus conſerere dicuntur, qui comminus confligunt. *Terent. Varroni libro de ling. Lat.* 5. Vide Conſerere manus.

EXIMERE, differt ab eripere: hoc enim eſt de manibus auferre raptum: illud quodam modo auferre, vel alia ratione impedire, & moram facere, quo minùs in ius vocatus veniat, & ſe iudicio ſiſtat, *l. ſed eximendi. ff. ne quis eum, qui in ius vocab. vi exim.*

Eximere diem, eſt prolongare: vt Cato diem dicendo eximebat, id eſt, præ longa oratione cenſendi tempus conſumebat de induſtria. Sic eximere actionem dixit Vlpianus, cùm per dilationem effectum eſt, vt iam agi lege non poſſet.

EXIMI de reis dicitur, cuius nomen, cùm ipſe in reos relatus eſſet, delatum eſt *l.11. ff. de accuſ.* Cicero Verrina 4. ſignificat accuſatore abſente id etiam fieri: Quo tempore, inquit, omnis illa mea feſtinatio fuit cum periculo capitis, ob eam cauſſam, ne eam reis eximerere, ſi ego ad diem non affuiſſem.

EXIMENDÆ cretæ, lapidis ius, *l. 5. & 6. ff. de ſeruit. ruſt.* Eximere ſaxum, *l.6. C. de donat.*

EXEMPTA actio dicitur, quæ intendi poſſe deſiit, *l. ſed & ſi. §. actio. ff. ex quib. cauſſ. maio.*

EXEMPTIO apud Pontificios eſt, vbi aliqua conuentualis eccleſia canonicorum ſecularium, vel regularium monachorum, vel monialium immediatè ſubeſt Papæ. Huius genera duo ſunt: vniuerſalis, quæ cum vniuerſitate iuris ad Papam ſpectat, ita vt nec metropolitano, vel diœceſano iuris quidquam maneat in eadem. Particularis, quæ pro parte certis caſibus ab eorum iuriſdictione eximitur: vide c. cùm perſonæ. vbi interpretes. de priuileg. lib.6.

EXEMPTILE, dicitur, quod eximi poteſt, *l. argumento. §. pen. ff. de aur. & arg. leg.*

EXINANIRE, ab ex & inanire: eleganter accipitur, pro attenuare, ſeu minoris efficere. Exinanire legatis, donationibus, hoc eſt, euacuare, attenuare, & ad nihilum patrimonium redigere, *l. 1. & 3. C. de inoffi. donat.*

Exinaniri feudum dicitur, *li. Feud. 1. ti.15. §.2.* quod deſeritur, & euaneſcit, & cuius conſtitutio irrita & inanis eſt.

EXINANITIO, euacuatio, *c. ad apoſtolicam. de re iud. lib.6. vbi Archidia.*

EX INTEGRO, id eſt, deintegro.

Ἐξισωταὶ vide Peræquatores.

EXISSE è poteſtate dicuntur, *apud Cicer.* inſani, furioſi, iracundi, qui à mente excidiſſent, & qui ſpreta ratione, cupiditatum arbitrio præcipites ferebantur. Formula ſermonis detorta videtur à Iuriſconſultis: apud quos filij ex iuſtis nuptiis procreati, dicuntur eſſe in poteſtate parentum: niſi emancipentur, aut niſi pater moriatur. Qui verò furioſi erant, agnatorum & gentilium poteſtati permittebantur, & domini rerum ſuarum eſſe vetabantur: itaque exierant è poteſtate ſua. Rurſus emancipati dicuntur exiſſe de poteſtate parentum.

Exiſſe actionis dies dicuntur, *l. 1. ff. ex quib. cauſ. maior.* quoties agendi poteſtas eximitur.

EXISTERE conditio propriè

Digitized by Google

dicitur, quando mora amplius dilui non poteſt.

Exiſtere hæredes ad ſuos pertinet, quòd adpareant, & naſcantur, non fiant, *l. 4. ff. de ſuis, & legit. & alibi ſæpiſſimè.*

Exiſtere, operari eſt, & efficere: qui eſt ſignatus modus loquendi elegantiæ Iuriſconſultorum dignus, *vt dixit Zaſius in gl. nouam in l. in ratione. ff. ad l. Falcidiam.*

EXISTIMATIO, eſt dignitatis illaſæ ſtatus, legibus ac moribus comprobatus: quæ ex delicto noſtro auctoritate Legum, aut minuitur, aut conſumitur, *auctore Calliſt. l. cognitionum de extraord. cogn.* Exiſtimatio etiam pro fama accipitur: quia, ſcilicet, fama ex vulgò iudicio, & exiſtimatione naſcitur, *l. teſtium. ff. de teſtibus.*

Exiſtimatio, aliàs eſt iudicium, & arbitratus. Nam exiſtimatio ab Æſtimatione proficiſcitur: cùm rebus æſtimatis, hoc eſt, perpenſis, & excuſſis, poſtea iudicamus, & arbitramur.

Exiſtimationis cauſſa, (ſic enim legi debet, *in l ſi in duabus. 104 ff. de diuerſ. reg. iur.* non vt in vulgaribus, æſtimationis) quæ ad famam pertinet, quæve infamiæ notam inurit. P. Decio, & Pet. Fabio, interpretibus.

Exiſtimationem lædere & notare, *l. 2. ff. de iis qui notan. infam.*

Exiſtimatione integra, & illæſa, *l. 25. de procur. ff. quod* H. Modeſtino dicitur, *ἐψυκότας τῆς ἐπιτιμίας, l. 21. ff. de tutor. dat.*

EXMAGISTER, *l. 1. C. Theo. de ann. & tribut. & in ti. C. de nouo C. fac.* eadem forma qua Exconſul.

EX NATIS gregem ſupplere, id eſt, in locum capitum defunctorum, vel inutilium alia ſubmittere, *vt dicunt Vlpian. & Pomponius l. vetus. & ſeq. ff. de vſufr.*

EXNVNC verbum & includit & excludit *c. frequent. de reſt. ſpol. in 6.* Si hæc verba adponantur in ſententia excommunicationis, non eſt neceſſe dicere, prout extunc, *Glement. in eſ pult.* nam trahitur ad diem conditionis. *Innoc. cap. præterea. de appellat.*

Exnunc prout extunc, & Extunc prout exnunc, frequens Pragmaticis formula, qua ſignificatur extremitatem temporis trahi ad initium & finem trahi ad extremitatem. *Accurſio. l. 1. C. de edendo. Bart. l. ita ſtipulatus.* La grande. *de verb. oblig. Bart. l. de pupillo. §. ſi plurium ff. de nou. oper. nunciat.*

EX NON SCRIPTO, ſine libello interpretatur Albericus *in §. ſi tibi ſtudium de mandat. princ. in Authentic.* Aliter ſumitur, *in §. ex non ſcripto. Inſtitut. de iure natu. gent. & ciuili.*

EXOLERE, pro deficere, ac vetuſtate quadam euaneſcere, *l. 2. exactis. ff. de orig. iur.*

EXORBITANTIA, Zaſius interpretatur, quæ ſunt extralimitanea, quæ ſunt irregularia, quæue ſunt enormata, & propemodum abſurda. De his valde notabilis doctrina per Angel. iactatur *in l. quinque. §. parentes. ff. de in ius vocat.* Quod quantumcunque ſint exorbitantia aliqua, tamen propter honeſtatis rationem fit extenſio etiam ad caſum improprium. Sanè egregia limitatio ad id, quod per manus traditur, in exorbitatibus non fieri extenſionem.

EXORCIZARE dicuntur, qui per diuinum ſpiritum immundum expellunt. *vide Aug. in libr. de beatæ vita.* hoc Græci ἐξορκίζειν dicunt, Latini adiurare, quod & Albericus indicat (apud quem pro adiurare legitur adiuuare) *de quo ver. c. ſanè paruuli. de conſecr. diſt. 4. & 79. diſt. c. fin.* Cui muneri in eccleſia qui præerant, Exorciſtæ vocabantur, *l. 6. C. de epiſc. & cleric. l. 121. C. Th. de decurio. Iſidor. lib. 8. Etymolog. c. 12.* Hoc verbo vtitur etiam Vlpian. *l. 1. ff. de extraord. cognit.* Non tamen ſi incantauit, ſi imprecatus eſt, ſi (vt vulgari verbo impoſtorum vtar) exorciſauit. non ſunt iſta medicinæ genera, tametſi ſint qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione affirment. Talium autem im-

preca-

precationum, quibus morbi expelli credebantur, meminit Plin. lib. 28. cap. 2.

EXORCISTÆ ex Græco in Latinum, adiurantes. Inuocant enim ſuper cathecumenos, vel ſuper eos qui habent ſpiritum immundum, nomen domini IESV, adiurantes per eum, vt egrediatur ab eis, *cap. 1. 25. diſt. c. exorciſta. 23. diſt.* Horum aut ſimilium meminit Lucas in Act. Apoſt. cap. 19.

Ἐξῶσται, *in l. meniana. C. de ædific. priuat.* ſunt proiectiones, ſeu Meniana. quod nomen trahitur ἀπὸ τοῦ ἐξωθεῖσθαι, id eſt, expellere & proiicere. Hanc dictionem ſic reſtituit Cuiacius, cum alij κρόσσοις, alij τειχίοσας, alij σκιώτας, alij ἐρποθίεχε, alij ἔρθας legant.

EXPATRITIVS, *l. 3. C. vbi ſenatus vel clariſſ.* eadem forma qua Exconſul.

EXPEDIO, is, ire, propriè eſt, *inquit Donatus*, pedem retentum liberare. At expediri *in §. item pretium. Inſtit. de empt. & vendit.* Accurſius exponit, id eſt, cognoſci. Verius tamen eſt, vt pro explicari, exerceri, celebrari accipiatur.

EXPEDIRE rationes. vide Conturbare rationes.

EXPEDIAT, id eſt, conueniat, vel oporteat, *cap. cùm expediat. de electio. lib. 6.*

EXPEDITVM, *Vlpianus in l. contra. § ſi filius ff. de pactis.* venuſtè accipit, pro certo, explanato, declarato, deciſo. Quod & ipſum non eſt expeditum. *Idem in l. 2. rem pupil. ſal. fore.* non expeditam emptionem, pro difficili, & ea quæ citò fieri non poteſt. Sic expeditiſſimum, pro certiſſimo & indubitato, Gaius dixit *in l. in venditione, §. fin. ad bon. auct. iud. poſſ.*

EXPEDITIO, propriè profectio cum expeditis militibus. *Salluſt. in Iugurtha*: Marius interea exercitu in tabernaculis compoſito, cum expeditis cohortibus, & parte equitatus proficiſcitur in loca ſola. *Et paulò poſt, de eodem loquens*: Pauidi ſine decore ad Syllam profugiunt, quem Conſul in expeditionem proficiſcẽs, Proprætorem reliquerat. Imperat. tamen pro caſtris poſuit *in princip. tit. de milit. teſtam.* vbi teſtamentorum leges non exigit ab his, qui in expeditionibus occupati ſunt nam *in §.* Quatenus, inquit, militant, & in caſtris degunt.

EXPELLERE & Repellere, non debet intelligi de armis priuatis, & de facto, ſed de publica executione, & de iure, teſte Iuſtiniano *in proœm. Inſt.* qui ait, Sed etiam per legitimos tramites calumniantium iniquitates expellat. Et hinc docto. quidam falsò tradunt, in certis ſpeciebus permitti priuatim expellendi facultatem.

EXPENSÆ dictæ ſunt, *inquit Plin. lib. 33. cap. 3.* ab antiquo adpendendarum pecuniarum more, ſumptus ſunt voluntarij: & non neceſſarij. Impenſæ verò ſunt vtiles, & neceſſariæ. Expenſæ autem debentur variis ex cauſſis: aliàs ex victoria totius cauſſæ, *de quibus tractatur in l. properandum §. ſin autem alterutra. C. de iud. & in cap. calumniam. de pœnis.* Aliàs ex contumacia aduerſarij: *quarum fit mentio in l. ſancimus. C. de iudic. & in cap. delecti. de dolo & contum.* Aliàs ex culpa aduerſarij, qui proceſſum cauſſæ differt, *vt eſt conſtitutum in l. non ignoretis. C. de fruct. & liti. expenſ. & in cap. finem litibus. de dol. & contuma.* Aliàs ex temeritate eius, qui alium ſine actione in lis traxerit, *vt in l. eum quē temerè in princ. de iud. & c. 1. de dol. & contum. lib. 6.*

Expenſæ. Nemo qui vltra ſubſtantiæ ſuæ modum ſumptus facit, æquo animo ferendus. *Nouell. Vt determi. ſit numer. cler. §. ex omni igitur. Conſtit.* 3. non oportet vndique ad ſumptus poſſeſſiones conquirere, (nam id inſatiabili cuidam auaritię ſimul, & impietati proximum eſt) ſed ex moderatis facultatibus ſumptum temperare. *Ibid.*

EXPENSARE, expenſum ferre

in conficiendis rationibus. Legitur hoc verbum apud Scæuolam, *l. Thau. 41. §. libertatem. ff. de fideic. lib.* Poſt mortem teſtatoris tutores Cupito exactiorem commiſerunt, iſque nummos redactos expenſauit eiſdem tutoribus.

EXPENSVM ferre, eſt ſcribere ſe pecuniam dediſſe, *inquit Aſconius*, vt cùm per ſingula expenſi nomina ſummam quandam expenſam aſcribimus. *Vlpia. ad SC. Trebellia. l. mulier.* Dicendum eſt potiùs, fructibus hoc expenſum ferendum, quàm fideicommiſſo. Obſeruandum autem, quòd non ſolùm de pecunia, ſed etiam de aliis operibus dicitur. *Marcell. ad leg. Iul. repetun. l. lex Iulia.* Illud quoque cauetur, ne expenſum ferat opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, appendendum (*ſic enim legi vult Turn.*) ſarta tecta tuenda, antè quàm perfecta, probata, præſtita lege erunt. *Iauol. de ſupel. leg. l. qui viſtem omnē*, & res plurimum generū ſupellectili expēſo ferre ſolitus erat, Scæuola, *qua in fraud. l. pupillus.* Creditores negligentiæ expenſum ferre debent. *Sic Plin. lib. 2. cap. 7.* Fortunæ omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta: & in tota ratione mortalium ſola vtranque paginam facit, id eſt, Quicquid lucri aut damni, quaſi expenſi aut accepti, mortales faciunt, omnia fortunæ adſcribunt.

EXPERIRI, vel Experiri ius, eſt actionem intendere in iudicio. *Paul. l. 1. de in ius voc.* In ius, ait, vocare, eſt iuris experiundi cauſſa vocare. Idem alibi citans verba edicti prætorij in eum, qui vi rapuit: Primò, inquit, anno quo experiundi poteſtas fuit in duplum, poſt annum in ſimplum actionem dabo. Atque huius ſignificatio inde ſumpta videtur, quòd qui rem aliquam iudicio petunt, ij quod iuris ſe habere ad eam rem petendam arbitrantur, id ad iudices tentandi & experiundi cauſſa, exponunt. *Liuius lib. 50.* Prætor, *inquit*, L. Petilio dixit, ſeſe eos libros in ignem coniecturum eſſe, priuſquam id faceret, ſi ei permitteret, vti, ſi quod ſeu ius, ſeu auxilium ſe habere ad eos libros repetendos exiſtimaret, experiretur: id integra ſua gratia facturum.

Experiri intra parietes Ciceroni, eſt permittere rem diſceptandam inter amicos extra iudicium, & cancellos forenſes: vulgus amicabiliter componere dicit.

Experiri pro defendere ponitur *in c. 1. de iudiciis. in antiquis. & ibi hoc adnotat Bernardus.* Actionem tamen intendere ſonat, *c. paſtoralis, c. de cauſ. poſſ. & propriè.*

EXPERIENS pro experto, *l. ex aula. C. de priuil. eor. qui in ſacr. palat. milit.*

EXPERTVS, experientia doctus, *cap. vt conſtitueretur. 50. diſtinct.*

EXPERS, immunis, *l. 1. C. de ſecund. nupt.*

EXPERTES, qui nullam experientiam habent, *C. de tut. & cur. illuſt. perſo. l. 1.*

EXPETERE, petere, *l. damnu. C. de fa'ſis.* Expetere ius alicuius, curare, vt alicui fiat ius.

EXPILARE, furtiuè fraudare. Inde apud iuriſcoſſ. titulus eſt, De crimine expilatæ hæreditatis. Et qui alienam hæreditatem expilauerit, extraordinariè ſolet coërceri. Quidam autem dictum volunt à pilis Romanorum telis: alij à Græco πιλῶ, quaſi ὑπιλῶ, id eſt, complano: quòd qui aut è facie pilos, aut è domo ſupellectilem detrahunt, aquare ac complanare omnia videantur.

EXPILATORES, qui ſunt atrociores fures, hoc eſt, λωποδύται, & qui *vt inquit Aſconius*, ne pilum quidem in ſpoliatorum corporibus relinquunt, *de quibus Vlpia. l. ff. de effractoribus & expilatoribus.*

EXPIRARE, pro perire poſuit Iuriſ. *l. 1. §. fi. ff. de reg. reu:* μεταφορικῶς pro decidit, & transfluit.

EXPLANARE, interpretari. Hinc

EXPLANATORES Ciceroni, qui rem exponunt.

EXPLICARE pecuniam, quod Græci πορίζεσθαι, Latini curare. *Calliſtratus, l. 31. ff. de re iud.* Si qui tamen per contumaciam, mágis quàm quia non poſſunt explicare pecuniam, differant ſolutionem, id eſt, in promptu non habeant.

EXPLICARI, id eſt, decidi res non poteſt citra adiudicationes & condemnationes, *auctor Paul. de procur. l. licet. §. ſi plures.*

EXPLICATIO, eſt allegatio infirmans ſupplicationem. Et eſt pro actore contra reum. Replicatio, allegatio eſt, contra exceptionem. Supplicatio verò allegatio eſt, quæ replicationem infirmat, & reum adiuuat.

EXPLICITE, non eſt diſtinctè & apertè, vt Canoniſtæ vſurpant (hoc enim explicatè ſignificat) ſed expeditiùs & celeriùs denotat.

Explicitè, id eſt, abſolutè, *l. 1. in princ. ff. ad SC. Trebell.*

EXPLORATA fides, pro perſpecta & certò cognita, *l. vnic. de offic. præfect. Prætor.*

EXPLORATORES, qui ſecreta nuntiant hoſtibus, *l. 6. §. exploratores ff. de re milit. l. 58. ff. de pœnis.* Vide Suidam in verbo Ἐξπλωρατώρ.

EXPOLIATI Zaſio eleganti figura dicuntur, qui ſunt priuati, qui iacturam in bonis paſſi ſunt. Ita Iuriſc. *in l. 1. ff. de don. inter vi. & vxo.* dicit donationem eſſe prohibitam inter coniuges, ne ſe mutuo amore ſpoliarent. Sic *in l. 2. de bon. damn.* is qui detruditur in carcerem propter crimen, non debet ſpoliari bonis antè, quàm feratur ſententia Spoliari, id eſt priuari. Et quod Iuſtin. *in. §. compenſationes. Inſtit. de act.* dicit Expoliatum, bonis, Iuriſc. *in l. fin. de his quæ in fraud.* dicit, Exutum bonis: vt paria ſint, Exui bonis, & expoliari bonis, id eſt, iacturam bonorum pati. Vnde interpretes dicti §. compenſationes, verbi Expoliatus elegantiam non intelligentes, alienum, ridiculum, & planè impium ſenſum inuexerunt.

EXPONERE cautionem, epiſtolámque dicimus, pro cauere & emittere epiſtolam, *l. 25. ad fin. D. de probat. l. fina. D. de conſtit. pec.*

Exponi dicuntur infantes, ſerui, liberti, & languidi, ſi ſine cura dimittuntur, vel eis alimenta negantur à parentibus, à dominis, vel à patronis: aut à prætereuntibus ſuſciperentur, aut inediâ perirent. Vnde Donatus: Exponere, inquit, eſt morti tradere, & obiicere. Terentius in Heautontim. 4. 1.

cum exponendam do illi, de digito
annulum Detraho.

Huius contrarium eſt tollere. Terentius ibid. 5. 0.

Meminiſtin' me eſſe grauidam, & mihi te magnopere interminatum,
Si puellam parerem, nolle tolli?

Hinc tit. C. de infant. expoſit. & Nou. 153. περὶ τῶν χαμαιρριπτουμένων βρεφῶν: id eſt, de infantibus humi repertis: vbi ſtatuit, vt omnes liberi conditionis ſint.

Exponere filium, *l. 29. D. de manu. teſt.*

EXPOSITVS filius, *l. 1. D. de iur. & fact. igno.*

EXPORTARE, Martian. Exportandus ab Italia, ſi venerit, in prouincia morari poteſt, *l. 2. de export.*

EXPOSCERE, & depoſcere, eſt ad dedendum aliquem ad pœnam petere.

EXPOSTVLARE, *inquit Donat.* Conqueri eſt, ſeu querelam apud eum ipſum deponere, qui fecit iniuriam. Aliâs Expoſtulare ſumitur pro vehementer poſtulare.

Expoſtulare verecundè, *apud Vlp. in l. 1. §. quod autem. D. de offic. præfect. vrb.* de ſeruis contra dominos loquens: Sed ſi verecundè expoſtulent: ſi ſæuitiam, ſi duritiam, ſi famem, qua eos comprimant: ſi obſcœnitatem, in qua eos compulerint vel compellant: apud præfectum vrbis exponant.

EXPOSTVLATIO eſt aduerſus eum, quem accuſamus.

Expoſtulationem facere, cum que-

rela apud amicos requirere, & quaſi officium amicitiæ in alio deſiderare: quia ab eo violatum ſit.

EXPRÆFECTI, *l.2. C. de præfect. præt.* qui præfectura abierunt, vt exconſules, exuicarij, excubicularij, &c. Auctores de limitibus agrorum, Squalidus ager, quaſi excolidus, quòd iam à cultura exierit.

EXPRÆPARATO vice aduerbij pro dedita opera.

EXPRESBYTER, presbyteratu deiectus & depoſitus, *cap. accedens. 50. diſtinct.*

EX PRÆSCRIPTO agere, id eſt, vt vulgus loquitur, iuxta inſtrumentum.

EXPRESSA nocent, non expreſſa non nocent, *l. expreſſ.* 195. D. *de diuerſ. reg. iur.* ſententia hæc eſt apophthegmatica, plus in receſſu habens, quàm verba ipſa in fronte præ ſe ferant. Obſeruandum tamen, quòd & ea, quæ ad aliud expreſſum referuntur, aut ex neceſſaria conſequentia veniunt, tanquam expreſſa iudicantur, *l. ait Prætor. §. 1. l. in ſumma in prin. de re iud. l. aſſe toto. D. de hæred. inſtit. cum ſimil.* Hanc elegantem iuris doctrinam accuratè & latè proſequitur, *Iaſ. in l. Prætor ait. D. de oper. nou. nunc. & Abbas in c. olim. Extra de cenſi.* alioqui expreſſum, facit ceſſare tacitum, *l. cùm ex filio. §. filio.* D. *de vulg. & pup. ſubſtit.* & plerunque fit latior interpretatio in caſu expreſſo, quàm tacito. Quemadmodum (vt ſuperius diximus) expreſſa nocent, ita è diuerſo, expreſſa proſunt, & non expreſſa non proſunt, *vt rectè colligit P. Faber in d. l. 185. per l. ſi mater. 11. §. denique & Celſus. & §. ſi quis autem petit. D. de except. rei iud.* Quæri autem ſolet, an expreſſo vitiato, tacitum vitietur. Hoc obſeruant interpretes in Rub. *D. de vulg. & pup.* vbi colligunt regulam cum extenſionibus, & reſtrictionibus, quas limitationes & fallētias vocant. Sed & illud quæri ſolet, an quod ex mente & ſententia legis eſt, expreſſum dicatur, quod fuſè diſputat Bart. noſter. *in l. Prætor ait. in princ. D. de oper. nou. nunc.*

Expreſſum, id eſt, repetitum, *l. item. qui. in fin. D. de pact.*

EXPRESSIM, diſertè, nominatim, *l. 98. §. 3. D. de ſolut. auth. teſtam. C. de collat.*

EXPROMITTERE, eſt nouandi animo pro alio promittere, *l. ſi. D. ad Maced. & alibi ſæpè.*

EXPROMISSOR adpellatur, qui alienam in ſe obligationem, vel fideiuſſione, vel nouatione ſuſcipit, *l. 10. D. de pign. action.* Aliquoties reus adpellatur, *vt l. 7. §. ſeruus. D. de dolo. & alibi ſæpiſſimè.* Expromiſſorem planè alium à fideiuſſore accipiendum eſſe oſtendunt, *l. 37. in fin. D. de operis lib. l. 53. D. de contrah. empt. §. vendita. Inſtitut. de rerum diuiſione.* Fideiuſſor enim obligatur cum alio, expromiſſor ſolus obligatur, quaſi reus principalis: tum fideiuſſorem, qui dat, non liberatur, expromiſſorem qui dat, liberatur. Expromiſſione fit nouatio, non fideiuſſione. Expromiſſor tum quaſi fideiuſſor dicitur, *l. in perſona. §. 1. D. de pact.* & in SC. Velleiano, fideiuſſionis verbo continetur expromiſſio, & *l. 10. D. de in rem verſ.* paria hæc ſunt, fideiubere, Iudicium pro alio ſuſcipere, expromittere, & apertius, *l. vlt. D. quod cum eo.* Quaſi fideiuſſionem eſſe videri (*ſic enim Cuiac. obſ. lib. 13. cap. 35. legit.*) cùm quis pro alio debitum ſuſcipit, id eſt, cùm expromittit.

EXPVGNATVR nauis, cùm ſpoliatur, aut mergitur, aut diſſoluitur, aut pertunditur, aut vela conciduntur, aut anchoræ inuoluuntur mari, *Calliſtrato, D. de incend. ruin. nauf.*

EXPVNGERE Budæo punctis circunducere, & tollere, rem quaſi confectam è codice eximere, *D. de diuerſ. & temporalib. præſcriptionibus. & l. pen. D. de re milit.*

EX PRINCIPE dignitas, *l. 4. C. de prin. agen. in reb.* Ex magiſtro officiorum, *l. 1. C. de ſilentiar. Marcellinus li. 22.* Eadem forma qua exconſul. Sic

EXPRO-

EXPROXIMVS, *l. vnic. C. de magiſt. ſac. ſcr.* qui proximi dignitat functus eſt Sic.

EXPROXIMO libellorum *Marcellino lib.* 22. apud quem reperi: ſimilia nomina. *eod. lib.*

EXQVÆSTOR, Vide ex conſul.

EXROGARE, ex lege vetere quid exigere per legem nouam, *Feſto lib.* 5.

EXSEMINARIO, id eſt, ſtirpitus. *Sic Vlp. interpretatur in l. vitem. §. quòd ſi quis. D. arb. furt. caſ.*

EXSOLVTIO, integra ſolutio, & plena *Scæuola. D. li.* 20. *tit.* 1. *l.* 31. Si cum in exſolutione vectigalis tam debitor quam creditor ceſſaſſent. *Et tit.* 3. *l.* 4. ad vniuerſæ quantitatis exſolutionem.

EXTENDERE, legem eſt eam ampliare ad non expreſſa, *c. fin. §. ſi. ne cleric. vel mona.* Vnde vulgata doctrina eſt, in fauorabilibus extentionem fieri oportere, ſi ſit idoneitas rationis, *l. illud. C. de ſacroſ. eccl.*

EXTENTIO quando fieri poſſit, docet doce A. Alciatus *in*, *l. de ver. ſig.* 3.

EXTERHÆRES, pro eo qui non ſic domeſticus, & ex familia & nomine teſtatoris non eſt, *Papinianus poſuit in l. peto. Luci. §.* 1. *de leg.* 2.

EXTERGERE ſpongia, *apud Vlpian. in l. quaſitum. §. item pertica.* D. *de inſtru. & inſtr. leg.* vbi tamen alij effingere legi voluut, *vt apud Cic. pro. Seſt.o.* Spongiis ſanguinem effingi. & Catonem, fiſcinas ſpongia effingens *Apuleius.* 1. Vulnus ſpongia effingens, *Sic Martialis:* Hinc oleo corpus fingo, non frico.

EXTIMERE *apud Iul. l. non ſolum. §. ſi dominus de vſucap.* pro formidare: Si dominus fundi homines armatos venientes eximuerit. Corruptè enim in. q. C. legitur exiſtimauerit, quia timorem notare hîc vult Iulianus, non ſuſpicionem, ex qua nulla datur reſtitutio, *l. metum* 3. *in prin. D. quod met. cauſ.*

EXTORRES, exules ſunt, quaſi extra terram eiecti, *Alc. in c. ne* *ro clericus. C. de ſum. Trin. & fid-* *ath.*

EXTRA, pro præter, *l. diximus. D. de excuſat tut* aliquando pro poſt, *l.* 3. *§. ſed ſi extra. D. ad exhib.* Apud Plautum Amphitr. 8.

Extra te vnum & Teren. in Phorm. 1. 12.

Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,

Quiſquam aderat, pro præter.

EXTRAHERE iudicium, eſt prorogare, proferre, & producere, *l.* 10. D. *ad exhib.* Si optione intra certum tempus data, iudicium in id tempus extractum eſt, quo fruſtra exhib. tur, &c.

Extrahere ſe rebus humanis dixit Vlpian. *in l. cùm autem. §. capitalem. D. de adi. edict.* pro mortem ſibi conſciſcere. Excipitur, inquit, & ille, qui mortis conſciſcendæ cauſſa quid fecerit. Malus enim ſeruus creditus eſt, qui aliquid faciat, quo magis ſe rebus humanis extrahat: vt puta, ſi laqueum torſit, ſi medicamentum pro veneno bibit, præcipitémque ſe ex alto miſit, &c.

EXTRANEI hæredes intelliguntur, qui ſubiecti non ſunt teſtatori. Gaius *lib.* 2. *Inſtitut. tit.* 3. definit extraneos hæredes, qui nullo propinquitatis gradu teſtatori iunguntur, ſed eos quiſque pro ſuo arbitrio ſcribit hæredes. Appellantur & extrarij, *l.* 36. D. *de bonis liber.* Imp. tamen. *§.* 3. *De hæred. quali.* Liberos quoque noſtros, qui in poteſtate noſtra non ſunt, hæredes à nobis inſtitutos extraneos nobis hæredes videri ſcribit. Dicuntur autem hi etiam Voluntarij: nam cùm teſtatoris iuri ſubiecti non ſint, arbitrio adeūdi repudiandíve poteſtas permittitur. Atque in hoc numeroſum, patribus quidē emancipati liberi: matribus verò quilibet: patronis autem ſerui poſt inſtitutionem manumiſſi, *§. cæteri. Inſti. eod.*

Extraneus poſthumus, *apud Iuſtinianum. Inſtit. de lega.* & alienus, idem valent extraneus accipitur, qui ſuus

teſtatori hæres nõ eſt: & ita Theoph. *tit. de bon. poſſ.* ἀλλότελος, ait, ποςοῦμος, τυτέςι ὁ μηπικτόμϑος μοι σοῦς. *An in l. 6. D. de ven. in poſſeſſ. mitten.* extraneus paulò generalius accipitur, qui nullo teſtatori vinculo coniunctus eſt. Vide Poſthumus.

Extraneum in quæſtione dotium intelligimus omnem, citra parentem virilis ſexus in poteſtate dotandam perſonam non habentem, *l. vnica. §. extraneum. C. de rei vxor. act.*

Extraneæ mulieres ſunt, quæ *cap. 3. Concilij Nicæni* συνεισάκτοι dicuntur, *vt exponit Rufinus Aquileienſis.*

EXTRARIVS, inquit Feſtus, qui extra focum, ſacramentum iúſque eſt, Hinc Extraria vis, *l. 31. §. fi. D. loca.* & Defenſio extraria, *auctori ad Heren. lib. 2.*

EXTRA ORDINEM fit, quod contra legitimum, & conſuetum iudiciorum morem, & ordinem fit. Extra ordinem itaque ius dicitur, prætore præſidéque cognoſcente, *l. 1. §. medicorum, D. de var. & extraor. cog. l. 2. D. ex quib. cauſ. maior.* Extra ordinem, hoc eſt, extra aliquam ſolemnitatem. *§. fi. Inſtitut. de interdict.* Extra ordinem, id eſt, officio iudicis, *l. 1. D. de ſeparatio. bonorum.*

Extra ordinem damnari eos traditur, qui per calumniam actionem iniuriarum inſtituerint, *l. 43. D. de iniur.* Nam iure legitimo calumnia, in publicis duntaxat iudiciis vindicatur, *l. 1. §. calumniatores. D. ad SC. Turpill.* Extra ordinem de priuatis iudiciis agitur, cùm accuſatio criminaliter contrà, quàm iure ordinario fiat, intenditur. Extra ordinem, *in l. ſi. §. fi. D. quod met. cauſſa,* fieri dicitur, quod per apparitoris iuſſionem, cognitione non habita, extorquetur. Nam rectè atque ordine per iudicem id fit. Extra ordinem exequi decreta ſua dicuntur Prætores, cùm apparitorum miniſtrorúmque ſuorum, vel, ſi res poſtulat, militum manu exequuntur, *l. 1. D. ſi vent. no. mul. l. 3. D. ne vis fiat ei.* quod ciuiliter & ordine per arbitros, iudicéſque expeditur. *l. 15. cum ſuis §§. D. de re iudic.* Extra ordinem cogi quis dicitur, pignoribus captis, vel mulctæ dictione, *l. 1. D. de admi. tuto.*

Extra ordinem ius dicebant, qui magiſtratus non erant: ſed vtilitatis cauſſa extra ordinem conſtituebantur, *l. 7. D. de offic. Proconſ.*

Extra ordinem indictæ feriæ, quæ ſtatæ non ſunt, neque ſolennes, ſed repentè indicebantur, *l. 26. §. ſi feriæ. D. quibus ex cauſ. maio.*

EXTRAORDINARIVM dici non debet, quod ſolẽne eſt, *l. omnes omnino. C. de anno, & tribut. libro 10.*

Extraordinaria ACTIO, *l. 52. §. inter. de actio. empt.* quæ de militia datur, vel de ſalario, *l. 56. §. fin.* D. *de mand.* ita etiam appellabantur eæ actiones vtiles, quæ ex cauſſa interdicti hodie redduntur, *§. fin. Inſtitut. de interdict.* Qua de cauſſa rubrica, De interdictis, in Pandectis ita concepta fuit de interdictis, ſiue extraord. actio, quæ pro his compet. Hinc

Extraordinaria POENA, *in §. in ſumma. 9. de iniur.* cuius arbitrium officio iudicis permittitur, *l. vlti. C. eod. l. qui iniuriarum. 43. l. vlt.* D *eod.*

Extraordinarium AVXILIVM eſt in integrũ reſtitutio. *l. 16.* D. *de minor.* quòd tota ex Prætoris cognitione penderet, neque vlla certa actione peteretur, *l. 24. in fi.* D. *eod. tit.*

Extraordinariæ COGNITIONES dicebantur, quas prætores præſidéſque præter vſitatam officij ſui conſuetudinem ſuſcipiebant, *l. 1. & paſſ.* D. *de extraord. cogn. l. 2.* D. *ex quibus cauſ. maio. l. 1. §. eſt autem* D. *de exer. act. l. ſi quis ſepulchrum.* D. *de relig. & ſump. l. quod ſi §. vlt.* D. *de mino.*

* Extraordinarium commodum. *l.* -, *§. munus.* D. *de verb. ſignifi.* Extraordinaria munera. *l. vnic. de vaca. publicor. mun. li. 10.*

Extraordinaria CRIMINA appellantur, de quibus quæſtio lege nulla conſtituta eſt, proinde nec pœna certa vindicantur, ſed arbitrio iudicis coercẽtur; qualia ſunt abigeatꝰ

ſepulch

ſepulchri violati, ſtellionatus, crimen expil.hæred. & alia crimina, *de quibus lib.47.Pand. agitur. l.3. D. ad Turp. l.1.C.vbi de cri.agi.* Sed & omnia admiſſa, quæ nullam legitimam habent definitionem, coercitionémve, extra ordinẽ coercentur, pro æſtimatione iudicis pœna impoſita, *l.8.§. ſi in locum. D. de religio. & alibi ſæpiſſimè.* His annumeratur nobilis illa in Milonem quæſtio, de qua Hotom. pleniſſimè in Comment. verb. iuris. Itaque Extraordinem de criminibus cognoſci dicitur, cùm extra antiquum ordinem, & formam, moribus legibúſque publicorum iudiciorum præſcriptum cognoſcitur, *l.15.D. de pœnis.*

Extraordinariæ INDICTIONES, *l.fi.C.de mu.patri.lib.10.* quæ extra ordinem imperantur, *l.6. D. de vac.mun.* quæ non à lege S.C.vel conſtitutione principum, ſed ex improuiſo per magiſtratus iniunguntur, *l.8. §.qui muneris.D.de vac.mune.*

Extraordinaria IVDICIA, in quibus cõceptiones formularum non obſeruantur, *l. 47. D. de neg. geſt.* Et hæc ſola hodie in vſus eſſe, ſublatis ordinariis. Iuſtinianus tradit, *tit. de ſucceſſ.quæ per bono. vendi.fiebat.in Inſtit.& de interdict.§.fi.Inſtit.*

Extraordinarium REMEDIVM, *l.12.D.vt in poſſeſſ.leg.* quod non ex edicto prætoris, ſed proprio, ac ſpeciali decreto eius proficiſcitur, *l.12 ff. vt leg.no.caueat.*

EXTRAVAGANTES, aliquot ſanctiones Principum ſunt, ſic dictæ, quod ſint extra librorum iuris ciuilis contextum frequentatæ: qualis eſt conſtitutio Lotharij Saxonis, de feud. non alie. & diui Friderici de pace tenenda, & de Sacramen. puber. ſponte factis non retract. Item de priuilegiis Eccleſiæ, Friderici Imper. eius nominis ſecundi. Item de Maieſtate læſa: déque Rebellibus edictum Henrici ſeptimi: & rurſus de pace Conſtantiæ, diuorum Friderici Impe. & Henrici Romanorum Regis ſexti, cum nonnullis aliis principum ſanctionibus publicis, iuris liberis necdum adiunctis, ſed quæ in archiuis Imperij in reipublicæ vſum conſeruantur.

EXTREMITAS Aggeno Vrbico eſt finitima linea, quæ interuenit, aut per iter publicum, quod tranſcendi non poteſt, ſecundum legem colonicam: quia omnis limes itineri publico ſeruire debet: aut per limites ſiue terminos, aliáque ſigna, quibus territoria finiuntur: aut vbi inſoluta loca remanſerunt, &c.

EXTREMVM iuriſdictionis, *in l.vnica.ff.ſi quis ius dicenti non obtemp.* varij variè explicant. Tu rem expende, & vide τὰ βασιλικά.

EXTRICARE, propriè ex tricis eximere. Extricatæ margaritæ μεταφορικῶς perpurgatæ & mundatæ, & expolitæ, *l.27. §.19.ff. ad l. Aquil.* Si cùm maritus vxori margaritas extricatas dediſſet, eáque inuito marito perforaſſet, &c. Huic contrarium Intricare.

EXTRINSECVS, id eſt, extra naturam rei, *l.fluminum.§. initium. ff. de dam.infect.* Aliter ſumitur, *C.de bonis quæ lib.l.cùm oportet.*

EXTVNC, ex illa hora & temporis momento, quæ dictio extremum tempus ſignificat, *Io.Andr.c.quàm ſit, de elect. lib.6.* Extunc, id eſt, intra vnius menſis ſpacium, *c. quamuis. § ſin autem. extrà de offic. ordi.* Extunc, id eſt, elapſo anno, *c.cùm contumacia. de hæred.lib.6.* Extunc quandoque elapſo termino ad reuocationem grauaminis præfixo, *c. ſi à iudice de appell. lib. 6.* Quandoque ſonat, elapſo decennio, *c.1.de ſepulturis.lib.6.*

EXVEHERE, idem quod vehere: quo vtitur Vlpian. *in l. 5. in princ. ff.ad exhiben.* Si quis, inquit, merces quas exuehendas conduxit, in horreo poſuit.

EX VICINI, pro ex fundo vicini: figura nota Grammaticis, & è Græcis fontibus deriuata. *Vlpia.l.1.§. 10. ff.de aqua, & aqua.* Aquam ſuperficientem ex vicini in ſuum deriuare.

EX VIRILI SEXV, ſeu per

Digitized by Google

virilem ſexum, & per lineam virilem deſcendentes differunt. Nam primo caſu etiam fœmina ex filio, vel nepote nata continebitur: ſecundo non continebitur. Non enim per lineam deſcendit, niſi qui in linea eſt. *Recentiores interpretes in l. Gallus.ff. de liberis & poſthum.*

F

F LITERA ſolo adiecta punctulo non ſolùm filium, ſed & fratrem ſignificat, *Cicer. in Bruto.* Feſtiuitate, ait, igitur & facetiis, inquam. C. Iulius L.F. vbi F. litera fratrem denotat. Nam, *teſte Pedaio, in Oratio. pro Scauro*, Is C. Iulius habuit fratrem L. Iulium. Alio Cicer. loco, F. filium ſignificare obſeruauit P. Victorius. Q.F. tibi Sal. dic. Hac litera nonnunquam vtebantur veteres pro aſpirationis nota, Forreum dicentes, traſo, veſo, fircus, & alia id genus, pro horreum, traho, veho, hircus. Ea inuerſa etiam reperitur filiā denotare.

F.C. Fideicommiſſum denotat, vel Fiduciæ cauſſa, vel Fraude creditoris, vel Faciundum curauit. F.D. Fides data, vel Fide data. F. E. Fides eius FiF. Filiusfamiliâs, vel Fidem fecit. F. F. F. Ferro, flamma, fame, vel Flauius filius fecit, vel Fortior fortuna fato, vel Fortius fortuna fatum. F. I. Fieri iuſſit. F. M.I. Fati numus impleuit. F.N.C. Fidei noſtræ commiſit.

FABRI generale nomen eſt. Dicimus enim Fabrum lignarium, *vt apud Paulum li.3. Sent. tit.6.* Fabrum argentarium, *lib.39.ff. de arg. leg.* Fabrū vaſcularium, *l. 31. D. loca.* Ferrarium, *apud Plautum in Rubr. Plinium, li.14. c.4.* Ærarium, *apud Plinium, lib.34. c.8.*

FABER TIGNARVS dicitur non tantùm, qui tigna dolat, ſed & omnes qui ædificant. *l. ferri. 235. in fin. D. de verb. ſignif.* vbi quidam ligna legunt.

FABRILES operæ, operoſæ ſunt, & libertorum propriè dicuntur, & artificialium verbo continentur, *l. fabriles.6. D. de oper. lib. l. penult. D. de praſcr. verb.*

FABRICA, pars eſt architecturæ, à Vitruuio ſic definita, Fabrica, ait, eſt continuata, ac trita vſus meditatio, quæ manibus perficitur. Latinis ſonat quorumcunque Fabrorum officium. In conſtitutionibus pro armorum factione accipitur, idque ſpecialius, *Authent. de armis.* Fabricæ autem in Imperio Romano præcipuè 19. erant. videlicet in Illyrico 6. in Italia 5. in Gallis 8. eràntque ſub diſpoſitione magiſtri Officiorum, quemadmodum Notitia Imperij teſtatur.

Fabrica apud Pontificios pro ſtructura. *ſic ſumitur 12. qu. 1. cap. futuram.* quem citat Alber. in Lexico, apud quem falsò legitur ſtatura pro ſtructura.

FABRICENSES in Impp. conſtitut. appellantur, qui in ſacris Fabricis arma cudebant, *l. 1. & toto tit. C. de fabricenſ. lib.11. & Nouell.85. & l. Fabricenſes. C. de decur. lib.10.*

FABIANA lex, vide infrà Lex.

FABIANA formula, à Fabio dictata, ad eorum reuocationem pertinens, quæ in fraudem patroni alienata ſunt, *toto tit. D. ſi quis in frau. patron.*

FABVLA, res paſſim vulgata, etſi vera ſit, à fando dicta, commentitia traditio, *l. antiqui. D. ſi pars hæred. petat. & in proœm. Inſtit.*

FACERE, verbum generale eſt, quod omnem omninò faciendi cauſſam complectitur, dandi, ſoluendi, numerandi, iudicandi, ambulandi, *l. verbum facere. ff. de verb. oblig.* item reddendi, *l. 75. eod. tit.* Hinc Facere poſſe, vel non poſſe, paſſim in iure ciuili, pro ſoluendo eſſe, vel non eſſe, *§. penult. de act. l.3. de conſtit. pec. l.24. §. & paſſ. D. de re iudic. l. 21. §.1. ff. rer. amo.* hoc dixit C. Harmenop. μέχρι εὐπορίας, niſi fortè præcisè ſic dicatur, cùm plena locutio ſit.

Facere

Facere iudicatum poſſe.

Facere poſſe etiam dicimus illud, quod honeſtè & commodè facere poſſumus, atque ita L. Romanus reſpondit, *conſil.364.num.6.per l.nepos ff. de verbo.ſign.* Tum etiam facere poſſe videtur, & qui dolo fecit, quo minus poſſideret. *l.63.§. tempus. D. pro ſocio.*

Facere non poſſe dicimur ea, quæ negat natura, vel lex, vel pietas, vel exiſtimatio, vel verecundia, vel honeſtas publica, *l. filius qui, & l.ſi quis inſtitutus ff.de conditio.inſtitu.*

Facere oportere ſignificat, vt quis abſtineat ab eo facto, quod contra conuentionem fieret, & curare ne fiat, *l.189.ff.de verbo.ſignifi.*

Facere, plus eſt quàm pronunciare, *l.ſi tamen,§.ei qui ſeruum.ff.de ædil. edict.*

Facere, aliud eſt quàm reficere, *l.3.§.pen.ff.de itin.actúque priu.l.1.§.1. de via publica reficienda.* Interpretes tamen apud Iuriſcoſ. hoc verbum pro reficere accipiunt. *vt in l.ſi ſeruus ſeruum.§.ſi calicem ad legem Aqui. l. Mucius de rei vind.l.1. de mortuo inferendo.*

Facere iuſſus, vt centum habeam, centum dare cogendus eſt: hoc enim illis verbis ſignificari creditur, *l.73. . de leg.1.*

Facere pro creare, *l.cùm ſatis. C.de agr. & cenſ. lib.11.* & ſolicitare: vt, Ne facias furem, id eſt, ne ſolicites, vt fur fiat. & ſoluere, *l.ſi. C.de reb. cred.*

Facere, pro dare etiam interpretamur, *in l.ſi hæres.D.de legat.1.*

Facere ſic eſſe, eſt fingere factum, &(vt vulgò dicunt) ponere caſum.

Facere mecum, pro ſentire mecum: Hinc Doctores dicunt, Illa lex, vel textus facit ad hoc: quo ſignificatu etiam aduocati Galli vtuntur. dicunt enim ſæpiſſimè, *Tel texte faict pour,* &c.

Feci, quia prætor vel iudex iuſſit: hæc excuſatio quamuis generalis, modò probata ſit, adeo ſufficit, vt ſi fuerit replicatum, Iniuſtè iuſſit: rectè duplicabitur, Non fuit meum velut priuati hominis hoc diſputare, ſufficit mihi eſſe iuſſum, *l.mulier. D. de lega. commiſſ.* Obſeruandum tamen hic ſufficere iuſſum iudicis ad excuſationem doli, & ad euitandum damnum, etiam ſi iniuſtus ſit, non autem ad lucrum, ne in hoc fallaris.

Feciſſe dolo quis dicatur, docet Iuriſcoſ. *l.1. D. de eo,per quem fact.erit.*

Feciſſe fideliter videtur, qui, cùm portionem reſtituere potuiſſet, totum reſtituit, *l.libertatem. D. quæ in fraud. cred.*

Facere damnum, eſt periclitari: & incommodum accipere ex re aliqua, *l.Proculum.D.de damn.infect.*

Facere exemplum in Danum, punire vt exemplo ſit, *l. Proculus. D. de damn.infect.*

Facit hæredem, qui moritur, vſitatiùs pro relinquere hæredem.

Facere iudicatum, hoc eſt, ſoluere id, quod ſententia continet, obtemperando ei. Verbum eſt XII. Tabu. Ni iudicatum faxit, ſecum ducito, *Cel.l.42.ff.ſi cer.peta.* At ſi iudicatum fecerit Titius, nihil vltra Seius tenebitur. *Scæuola. l.45.ff. de fideiuſſ.* An cum hærede venditoris ante diem, quo iudicatum facere compelleretur, agere poſſit.

Facere IVSTITIAM, pro ſiſtere ſe in iudicio, *lib. Feud.2.tit.22.* Si dominus ei iuſtitiam facere noluerit, poterit eum deprædare, *Et lib.2.tit.24.§.4.* Si ſuo domino iuſtitiam facere noluerit, feudo ſpoliandus eſt. Sic enim locum intelligi vult Hoto. *vt in legib. Baioar. c.16.titu.2.* Siquis liber alteri libero, qui eum mallat (in ius vocat) dedignabitur iuſtitiam facere. Interdum tamen Facere iuſtitiam, eſt legibus vendicare: *vt libr. feud.2 titu.27.§.7.* Dominus, cui caſtrum id eſſe cognoſcitur, ad faciendam iuſtitiam illum producat. Interdum ius reddere, vel iuriſdictionem exercere. *Ado.in Chron.* Legatos regios, qui tunc ad iuſtitias faciendas cum eis verſabantur, comprehen-

Digitized by Google

dunt. *& alibi ſæpiſſimè.*

Facere litem ſuam, *apud Vlpian. tit. de iudiciis*, dicitur iudex, cùm dolo malo in fraudem legis ſententiam dixerit: atque tunc, vt idem inquit, veram litis æſtimationem præſtare cogitur. Videtur tamen etiam litem ſuam feciſſe, qui ad conſtitutum tempus in comitium non venerat, cùm iudex eſſet datus, aut ſumptus. Id ex oratione C. Cintij cognoſcitur. Inde, inquit, ad comitium vadunt, ne litem ſuam faciant: dum eunt, nulla eſt in angiporto amphora, quam non impleant.

Facere medicinam, exercere, *l. 26. D. de ope. lib.* & Factitare, *apud F. Quintilia. lib. 5. c. 2.*

Facere nomen, eſt in tabulas referre aliquid alicui deberi: vel æs alienum contrahere, & ſe debitorem conſtituere. *Vlpia. lib. 2. D. de proxenet.* Si proxeneta interuenerit faciendi nominis, quaſi mandator non tenetur: quia hic monſtrat magis nomen, quàm mandat, tametſi laudet nomen. *Seneca in prin. lib. 1.* Non eligimus dignos, quibus tribuamus: ſed nomina facturi, diligenter in patrimonium, & vaſa debitoria inquirimus. *Idem lib. 2.* Quidam volunt nomina ſecum fieri, nec interponi pararios, nec ſignatores aduocari, nec chirographum dari. *At apud Columellam. lib. 3. c. 3.* Facere nomen cum vineis, eſt facere ſupputationem reditus vinearum.

Facere paria, non eſt verbum Hiſpanicum, *vt Accurſius dixit*, ſed vſitatum Latinis auctoribus, quos citat Budæus. Scæuola *de ſtatu lib. l. fi. §. argentarius.* Paria facere, interpretatur, reddere iuſtas rationes, & totum debitum ſoluere, vt expenſa paria ſint acceptis, *Ant. Aug. li. 5. c. 12.* Calliſtratus *in l. ſemper. §. conductores. de iur. immu.* accipit Paria fiſco feciſſe, pro ſatis feciſſe, & ſatis dediſſe. Alciatus in lib. rationum ait, Ab vna pagina acceptum deſcribitur, ab alia expenſum: vnde paria facere dicitur, qui tantum accepit, quantum expendit. *Vide Bud. in l. 65. D. de iure immun.*

Facere partem coniuncto, id eſt, efficere vt partiarius remaneat, nec totum accipiat. E diuerſo, collega tũc alteri coniuncto partem non facit, quando eo à parte ſua excluſo, legatum ex vtriuſque partibus recepit. Et hoc eſt, quod vulgò ex regula affirmatiua dicitur: Qui ad partem admittitur, partem coniuncto facit: id eſt, id efficit, vt coniunctus non plus parte ſua recipiat. Sic ex regula negatiua: Qui ad partem non admittitur, partem alteri non facit, id eſt, non impedit eum, quin totum accipiat. Quando verò coniuncti partem collegæ faciant, quando non faciant, leges mirificè variant, quas tamen doctè Zaſius in Intellectibus ſuis explicat.

Facere poteſtatem iudicandi, *Alciatus rubr. C. de in ius voca.* Promiſſionem, remiſſionem, *l. 1. D. quando appell. lit.* Rapinam, *l. penultim. §. matre. D. de leg. 2.* ſuſpectum tutorem delegare, & approbare, *l. 2. C. de vſur. pup.*

Facere reum, idem eſt, quod accuſare, & Indicare, *l. ſi veris. C. de fid. inſtrum.*

Facere ſponſionem dicimus, cùm alius alium fore victorem affirmat. *Martianus l. 3. de aleat.* Quibus ſponſionem facere licet.

Facere ſyngraphas, eſt vulgò obligationes, ſchedulas, & ſigna dare.

Facere totum, pro vim omnem habere, *Vlp. l. 35. §. 3. D. de hæred. inſtit.* Rerum autem Italicarum vel prouincialium ſignificatione, quæ res accipiendæ ſint, videndum eſt, & facit quidem totum voluntas defuncti, nam quid ſenſerit ſpectandum eſt.

FACTVM ſubſtantiuè, res geſta, *l ſi famil. D. de iuriſdict. omn. iud.* Factũ, & geſtum κατὰ τὸ χρηστικῶς nihil diſtant, *l. licet. D. de verb ſign.* Vide Gerere.

Factum *in §. ſi res legata. Inſt. de lega.* interpretatur ibidem Accurſius, moram. Theophilus dolum. Credere etiam pro culpa accipi poſſe.

Factum idem noſtris, quod caſus, ſpecies, ſine cuius recta notitia impoſſibile

ſibile fuerit, certam iuris & actionis rationem colligere: quippe quòd in caſu, & facto ius eſſet poſitum, Iulian. reſpondit, & exemplo declarat, *in l. ſi ex plagis. §. in cliuo ad l. Aquil. & Vlpianus in l. cum duobus. in princip. Pro ſocio.* Quomodo autem factum rectè diſcernas, inuenies apud Oldendorp. *in tract. de formu. inueſtig. actio.* vbi ille admonet, vt cognita facti ſpecie, quid ius de eo ſtatuat, conſulamus Iuriſconſultos & Imperatores, non repertoria.

Factum vel ſimplex, vel multiplex eſt: veniúntque in eius conſideratione circumſtãtiæ rerum, perſonarum, temporis: vnde non vnam aut alteram eius partem, ſed totum expendere oportet *l. bona fides. D. depoſiti.*

Factum item dicitur, quod eſt redditum. *Pomp.* Faciendi verbo, reddendi cauſſa etiam continetur, & quod non factum comprehendit, *l. 2. §. item ſi in facto. & in l. vbi autem. §. qui id, quod in faciendo. D. de verb. oblig.*

Factum, quod non durat, factum non intelligitur, *l. ſi pro patre. §. verſum. & ibi gloſſ. cum multis concord. D. de in rem verſ.*

Factum in pactis verſatur, in ſtipulationibus ius continetur, *auctor Paulus. in l. ſi vnus ex argentariis. §. pactus. D. de pactis.*

Facti eſſe cenſentur, quæ alterius tantùm partis voluntati innituntur, *gl. §. ex conditionali, de ver. obli.* Hinc eſt, quòd animi declaratio, ex regula ad hæredes non pertinet, *l. inter. §. Stichum. ff. de verb. obligationibus.*

Factum iuri opponi ſolet, *l. 38. §. hi qui ſunt. ff. de verb. ſign. l. 41. D. de pecul.*

Facti igitur quæſtio iuris quæſtioni aduerſatur. Facti quæſtio, quæ in facto verſatur, & conſiſtit, *l. 25. ff. de nego. geſt. l. 16. ff. de ſtatu hom.* Atque nimirum hoc illud eſt, quod ait Paul. *l. 1. §. 2. ff. de acqu. poſſeſſ.* res facti infirmari iure non poſſe. quemadmodum enim ex eo iure non conſtant, ſic nec ab eo euerti, neque reſtitui poſſunt. Voluntatis quæſtio facti eſt, *l. 3. ff. de au. & arg. l. 41. & 94. ff. de ver. obl. l. 122. de verbo. ſi.* Facti ergo eſſe dicuntur, quæ in facto conſiſtunt, *l. 1. §. ſi vſuſfructus. D. ad Fal.* Quatenus etiam cuiuſque interſit, in facto vel iure conſiſtit, *l. 25. ff. de diuerſis reg. iur.* Atque facti ſunt ſolutio, venditio, traditio, *l. 7. in fin. D. de curat. fur.* Sic habitatio dicitur eſſe facti, *in l. penult. ff. de cap. min.*

in Factum actio, dicitur à verbis in id quod factum eſt, conceptis, vide ſuprà Actio in factum.

Factum notare, pro pœna infamiæ notare, *teſte Bald. in l. quid ergo. §. cùm autem factum. D. de infamib.*

FACTIONIS ſignificatio aliàs honeſta eſt, vt factio teſtamenti, id eſt, ius faciendi teſtamenti. *Papin. l. 3. D. de teſta.* Teſtamenti factio, non priuati, ſed publici iuris eſt. *Cicero in Topic.* Si ſtatuiſſemus ex edicto Prætoris ſecundum eas tabulas poſſeſſionem dari, quas is inſtituiſſet, cui teſtamenti factio nulla eſſet, id eſt, teſtandi facultas. Pòſt autem loquendi conſuetudo inualuit, vt Factio teſtamenti diceretur vltrò citróque, hoc eſt, & à teſtatore, & ab eo, cui quid relinquitur, *l. filiusfa. D. de teſta. Vlpo ca. Inſtit. 32.* Hæredes inſtitui poſſunt, qui teſtamenti factionem cum teſtatore habent. Aliàs inhoneſta, *vt in l. 2. §. & cùm placuiſſet. D. de origi. iur.* accipitur enim pro diuiſione, ſeu conſpiratione in diuerſa ſtudia, cùm aliqui ſe principes in ciuitate faciunt, quos alij ſequuntur. Vnde factioſi ſunt dicti, quoniam amant factionem, hoc eſt, diſcordiam & ſeditionem.

Factiones publicanorum, *l. 12. D. de public.* Factio latronum, *l. 11. §. penulti. D. de pœn.*

Factiones agitatorum, ſeu aurigarias, in contrarias partes diuiſos greges accipe, *l. 1. C. Th. de equis Curulib. Feſt. lib. 6.* Erant hæ quatuor, pannorum coloribus diſtinctæ, Praſina, Veneta, Albata Ruſſata, vel Roſea, de quibus fuſiſſimè Sid. Apollinaris. in Narbonenſis vrbis laudibus, His duas addidit Domitianus, alteram auratã,

Digitized by Google

alteram purpurei panni, *vt refert Suetonius in Domit. c. 7.*

FACTIONARII, *l. fi. C. Theo. de equis curul.* domini Factionum, *Sueton. in Nerone c. 5.* Quærentibus, ait, dominis factionum, &c. de his Lamprid. in Commo. in Antiquo Lex. Factione reus eſt, ὁ τάγματος ἡγεμὼν.

FACTORES, qui ſcelus ipſi admittunt, *l. 6. §. qui præpoſitum. ff. de re mil. & l. ſolent. D. de cuſtod. & exhib. reo.* Solent, *inquit Macer*, Præſides prouinciarum, in quibus delictum eſt, ſcribere ad collegas ſuos, vbi factores agere dicuntur, & deſiderare, vt cum proſecutoribus ad ſe remittantur.

FACIES, μεταφορικῶς, & operis, & ædificij, & locorum, & patrimonij, *l. 12. §. item reſpondit. l. 55. §. quod autem. D. de admi. tut. l. 1. §. opus. D. de no. ope. nunc. l. 9. §. ſi inquilinus.* D. *loca. l. final.* D. *de termi. mo.*

FACVLTAS eſt perſonæ commodum, incommodúmque, non rerum, quæ promittuntur. *Venule. in l. continuus. 137. §. 4.* D. *de verb. oblig.* Sumitur pro facili poteſtate, *l. ſi quis poſthumus. ff. de lib. & poſth.* Pro diuitiis, *vt apud Vlpian. l. 1. §. ſi inter magiſtratus. ff. de magiſtr. conuen. excuſſis facultatibus. Sic apud eundem, l. 1. §. ſi magiſtratus ab initio.* D. *eo.* Labi facultatibus, *Paul. in l. cùm pluris. §. vlt.* D. *de admi. tut. in ſingulari vſurpauit*: Non quas minimas poterit. ſed pro facultate patrimonij. Niſi malis accipere, pro copia patrimonij. Facultatem reſtituendi habere, idem eſt ferè quod poſſidere, *l. 1. §. quod ait Prætor.* D. *quo lega.*

FÆCEM ciuitatis eleganter appellat Cicero, aduentitiam illam otioſorum hominum multitudinem, vt quæ nulli proſit, multos autem oneret.

FÆNVS, Fænerare, Fænerator, vide Fænus.

FAIDA, vel feida, idem quod alibi Guerra: ex Germanico *Feed*, quod modò bellum, modò capitales inimicitias ſignificat. *leg. Langobar. tit. 30.* Vt Feida (quod eſt inimicitia) poſt acceptam compoſitionem poſtponatur. *Et tit. 58.* Propter faidam deponendam, id eſt, inimicitiam pacificandam. *B. Rhen. Germ. rer. li. 2.* Faidam vocabant Franci ſimultatem apertam, qua vnus aliquis, vel plurib. bellum denunciat. Ab huc Gall. ſcribæ Faidoſum appellant, qui faidam exercet. Germanis notum minus vocabulum eſt.

FAIDOSVS ergo, qui alibi diffidatus, cui inimicitiæ denuntiatæ ſunt, *vt in legib. Friſ.* Homo faidoſus pacem habeat in Eccleſia, in domo ſua, ad Eccleſiam eundo, &c. *Et in legib. Baioar.* Si quis hominem per iuſſionem Regis occiderit, non requiratur ei, nec faidoſus ſit, vide Diffidere.

FALCES quædam meſſoriæ, quædam putatoriæ, & fœnariæ, *apud Iuriſc. D. ſub tit. de inſtruct. & inſtrum. leg.*

FALCARII qui falcatis enſibus vtuntur, *apud Cic. 1. Catil.* Falcati autem ſunt enſes curui, quos Græci Harpas vocant, qualem tribuunt Perſeo poetæ, qui etiam Falces vocantur. Sunt tamen qui ſumant pro iis, qui falces faciunt. Nam illud Cic. Venire inter Falcarios: Priſcia. exponit, Venire in locum, vbi erant falcarij. Attico ſcilicet more, vt apud Iſoc. ἐν αὐλητρίῳ. pro in loco, vbi habitabant tibicinæ.

FALCIDIA lex, plebis ſcitum eſt, cùm eam P. Falc. Trib. pleb. Auguſti temporibus, ſcilicet ann. ab vrbe condita, DCCXIIII. tulerit. Hæc modum legatorum conſtituit: hac enim ſancitum, *vt ſcribit Dio. lib. 48.* Vt hæres quartam partem bonorum ſibi relictorum, ſi grauiter oneratus ſit legatis, accipiat, cætera legatariis relinquant. Itaque Falcid. ſæpè pro quadrante hæreditario paſſim ponitur, qui ab hærede, à quo ſupra dodrantem legatum fuit, retinetur. *Vide indicem legum Rom. Paul. l. 1. D. ad l. Falcid. & Euſebium in Chronicis.* Eſtque hæc propria verbi ſignificatio. Sed & pro

Digitized by Google

pro ea portione verbum hoc vſurpatur, quam hæreditatem reſtituere rogatus hæres ex Senatuſcon. Treb. retinet, *l.1.§.inde Neratius.l.58.§.omnes.* D. *ad S.C.Treb.* Ideóque & Falcidiæ commodum ea portio appellatur, *l.2. in fi. ff. ſi quis aliquem teſtari prohib.* Quarta. quæ per legem Falc. retinetur, *l.55.§.1.ff ad S.C.Treb.* Quinetiā portio liberis debita in bonis patris appellatur, *l.1.§.vnde.* D. *de inoffi.teſt. l.21.C.eo.*

FALLA veteribus vſurpatur pro fallacia. *Noni.* Me non vocauit, ob eam rem hanc fecit fallam. Falla autem propriè turris eſt lignea: atque ea ratione in ſuperiori ſignificatu ſumitur, qua machina & fabrica & ſutella. Vnde fortaſſis barbari Feloniam, quaſi Falloniam aut Felloniam appellant.

FALLERE fidem, *in l.1.ff. de conſt. pec.* eſt contrà, quàm dictum conuentúmve ſit, facere. Fallere promiſſum, eſt illud non adimplere.

FALSVM accipitur tribus modis, I. Quicquid non eſt verum, poteſt dici falſum, etiamſi non procedat ex mendacio alicuius, vel fraude, *l.ſi is qui ducenta.§.vtrum.ff. de reb.dub.l.ſi quid perfectum. ff.de ſolut.* II. Falſum accipitur pro immutatione veri fraudulenta: quo modo omnia mendacia rectè vocantur falſa: *vt Nouel. de inſtrum. & fid. in princ.* III. Eſt crimen graue, quod appellatur falſum: quoties animi dolum ſequitur facti executio ad peruertendam veritatem, & ſimulandum id quod non eſt, *vt deſcribit l.quid ſit falſum.ff. ad l. Corn. de falſ.* Vnde Falsò aduerbium, quod verè contrarium eſt. *Imp. Philippus, in l. 3.C.qui dar.tutor.poſ.* Luminibus, inquit, captum curatorem habere debere, falsò tibi perſuaſum eſt. Falſum vocatur etiam id quod ſuſpectum eſt, *in l.iubemus.C.de falſis.l.Paulus reſpondit. ff.de verb.ſignif.*

Falſum, non eſt iniuriæ verbum, ſi ad Ius referatur, non ad factum. ſic la[illegible] ſententiam Labeonis, quaſi iniuſtam reiiciens. Quod falſum, inquit, puto, *in l.pe.ff. de iniu.*

Falſum committitur, quod ad leg. Iul. attinet, ſi quis chirographum, aut libellum, vel rationes intercidat, vel deſcribat, non etiamſi aliàs in computatione, vel ratione mentiatur, *l. 23. D. de falſ.* Falſum autem ea lege coërcetur, quod in teſtamentis admittitur. Eadem tamen pœna etiam vindicantur cætera falſa ex Senatuſconſultis, Principúmque conſtitutionibus. Nam & qui in rationibus, tabulis, cereiſve inſtrumentis, vel aliqua re, ſiue conſignatione falſum fecerint, perinde atque falſarij puniuntur: & hoc quaſi falſum dicitur, *l.fi.§.fi.ff. de falſ.*

Falſus procurator, vide Procurator falſus.

Falſus rumor non ſolet obeſſe, *l.fin.* D. *de hæred.inſtit.*

Falſa ſententia, vide Sententia falſa.

Falſum teſtamentum eſt, quod teſtamentum non eſt, *l.221.D.de verbo. ſignificat.* Falſum, *Africanus ait*, teſtamentum ita demū rectè dicitur, quod ſi adulterinum non eſſet, verum teſtamentum rectè diceretur, *l.6.D.de falſ.*

Falſus tutor eſt, qui tutor non eſt, ſiue habenti tutor datus eſt, ſiue non, *l.221.ff.de verb. ſign. l. 1. D. quod falſ.tut.*

Falſi, vel quaſi pœna, deportatio eſt & omnium bonorum publicatio.

FALSITAS verbis, an facto committatur, nihil refert: vtrobique enim dolus eſt, proximum lædens contra veritatem. Quod diligenter nota. *l.ſi ſeruus non ſit vnius.D.de interrog.in iure faciend.*

FALSITATI adeſſe tria requiruntur ſcilicet mutatio veritatis, dolus, & quòd alteri ſit nocitum. Quorum ſi alterum deficit, falſitas non eſt punibilis, *iuxta not. per Hoſt. Azo. & Traner. in ſuis Summis: & per text. in l.quid ſit falſum. D. ad leg. Corn. de fal. & l.nec exemplum eo.ti.C. & l.da-*

mus. C. de Tet. de Anch. conſ. 23. & *Paul. de Caſt. conſ.* 49.

FALLACIA à fando dicta, vt & fallo, *vt vult Varro lib.* 5. *de ling. Lat.* quod propriè fit, cùm quis fando alium decipit, ac contra quàm dixit, facit. Itaque ſi quis refallit, in hoc nō proprio nomine fallacia, ſed translatione. Eſt autem ſimulationi adnexa: calliditas ad ingenium refertur: machinatio ex præcogitata aliqua inuentione, manúque & arte conficitur: impoſtura ab impoſtoribus, id eſt, deceptoribus, quos & Planos vocat Alcia. de ver. ſig. Fallacia etiam pro cauillatione, ſiue pro ſophiſticó argumento accipitur.

FAMA, *inquit Bart.* eſt communis opinio, voce manifeſtata, ex ſuſpicione proueniens. Rumorem verò communem non eſſe opinionem, ſed variam quandā ſuſurrationem, minùs ipſa fama efficacem, ferè apud noſtrates receptius eſt. Sed veteres non ideò multùm differre famam à rumore exiſtimarunt. *Arch.* 35. *q.* 6. *ſi duo.* Sunt autem idem, propter quā quòd alterū Latinum eſt, alterum è Græco tractū, teſte Valla. *Calliſt. in l.* 3. *de teſt.* Aliàs, *inquit*, numerus teſtium, aliàs dignitas & auctoritas, aliàs veluti conſentiens fama confirmat rei, de quā quæritur, fidem. Itaque inconſtans fama, improbíſque, vel etiam ignotis auctoribus exorta, nullam adiicit fidem, quantumuis inuulgata: quamuis coniecturam facit, quia fallax eſt rumor. *Paul. in l. fin. de hær. inſtit.* Quia falſus rumor non ſolet obeſſe. Noſtri famam inter ſpecies non plenæ probationis retulerunt. Plura de eo commentatus eſt Bart. *in l. de minore.* §. & *plurium. ff. de qu.* Sed & fama pro exiſtimatione vſurpatur, & nomine. Sic incolumi eum fama dicimus, cui integrum eſt nomen, & illæſa exiſtimatio: quam qui negligit, Decreta Pontificia crudelem pronuntiant, 12. *q.* 1. *c. nolo.* Sunt autem qui Famam diſtinguant à rumore: quia rumor fit ab incerto, fama autem à certo procedat auctore. Item quòd fama procedat à maiori parte vicinæ, rumor à minori. *no. Io. An. cap. noſtra. verſic. ad gradum. de coha. cleri.* & plus eſt: fama, quā clamor: quia plurimorum eſt fama, clamor paucorum. *no. Fel. in c. qualiter & quando.* 2. *in princ. de accuſ.*

FAMOSVS, adiectiuum, medium eſt vocabulum: in malam tamen partem frequentiùs ſumitur. Imp. cum laude vtitur. *in* §. *iura quoq; Auth. iuſiur. quod præſt. ab his qui admi. ſuſc.* Secus Iuriſc. Nam apud eos legimus famoſos fures, latrones, mulieres pro infamibus improbioribus, impudicis, *l.* 3. §. 1. *de offic. præf. vig. l. neque famiſi. Ad l. Iul. mateſt. l. capitalium.* §. *famoſos. & l. fi. de pæn. Vide Albe. in l. ſacrilegi pœnā. l. fi.* peculatus item, famoſum crimen dicitur.

Famoſæ actiones dicuntur, quæ iuſtam ignominiam irrogant iuſtè condemnatis, ſunt hæ: furti, bonorum raptorum, iniuriarū, de dolo malo: item tutelæ, mandati: depoſiti, ſcilicet Directa, non contraria. Item pro ſocio, quæ cùm vtrinque directa ſit, vltrò citróq; damnatū infamia notat. Et generaliter omniū publicorū iudiciorū accuſationes, §. *ex quibuſdam. Inſtit. de pœnis tem. litig. l.* 1. *de his, qui not. infam.* Famoſum carmen, quod in alterius iniuria conſcribitur, proponitur, cantatur, *l.* 21. *ff. de teſtib. l.* 15. §. *generaliter. D. de iniur.* Famoſa cauſſa, *l.* 7. *D. de ſol.*

Famoſi homines dicuntur, infamia notati, *l.* 2. §. *fi. D. de iis, qui not. infam.* Famoſa iudicia, quæ infamiam irrogant damnatis, *l.* 7. *ff. de iniur. l.* 1. & 12. *ff. de dolo.*

Famoſi libelli, qui alicuius famam ſugillant, honorémque vellicant maledictis, libri ad infamiam pertinentes, *l.* 16. *ff. de pœnis.* §. 1. *Inſtit. de iniur. Paul. lib.* 5. *Sent. tit.* 4. & imponitur ei pœna capitis, qui famoſum libellum inuentum non corrupit, ſed alij manifeſtauit. Et qui eum dictauerit, ſi nō probauerit de calumnia, capitaliter punietur, *ſecundùm Azo. C. eo. tit.* hæc & plura ibi vide. Et hoc eſt verū, ſi rei conuicto capitalis pœna eſſet impo-

ſita

ſita, aliter non: *Vt no. in l. vnica. C. eo tit.*

FAMILIA, *inquit Feſtus*, in liberis hominibus dicebatur, quorum Dux & Princeps generis vocabatur pater & mater familiæ. Vnde familiæ nobilium Pompiliorum, Valeriorum, Corneliorum: & Familiares ex eadem familia. At familiæ appellatio cum rebus ipſis, & perſonarum circumſtantia tandem variata eſt. Primùm enim ſerui tantùm ſignificabantur per familiam, nempe à famulando, i, cum u, litera mutata. Quò reſpexiſſe nonnihil videtur Vlp. *in l. 1. ff. de vi & vi arma.* Deinde liberi quoque, vxor, & omnes, qui ſub vnius poteſtate in eadem domo, natura vel iure viuunt, comprehendi cœperunt. Vnde paterfamiliàs dictus eſt, *l. deteſtatio. §. familiæ. ff. de verb. ſigni.* Tandem tranſlata eſt familiæ ſignificatio, vel porrecta ad totam cognationem ſanguinis. Et quoniam adgnatis tantùm priſco iure debebatur hæreditas: Lex XII. Tabul. proprietati deſeruiens, familiam pro hæreditate, id eſt, re vel pecunia hæreditaria, accepit: *ſicut etiam in tit. ff. fami. erciſc. intelligenda eſt.* Paulus eleganter id declarat *in l. pronuntiatio. ff. de verb. ſign.* Familiæ igitur appellatio, & perſonas, & res continet. Hinc Familiæ emptor, *Vlp. in inſt. ti. 29. §. teſtam. genera. Quintil. declā. 308.* Hinc patresfam. & matresfam. Quod autem ad perſonas attinet, *vide l. 25. §. 1. & l. 31. ff. de adil. edict.*

Familię nomen in edicto, vi bonorum raptorum, eos qui in miniſterio ſunt, continere dicitur], etiamſi liberi eſſe proponantur, vel alieni bona fide nobis ſeruientes, *l. 2. §. familia. ff. vi bono. rapt. l. 1. §. familia. ff. de vi. & vi arma.* vbi etiam familiæ appellatione ſeruos duos contineri, *Paulus lib. 5. Sent. tit. 7. ſcribit.*

Familia à gente differt ſignificatione, quoniam Gens latius accipitur, vt comprehendat omnes eiuſdem ſtipitis & nominis, etiam milleſimo gradu diſiunctos: Familia magis ad agnationem refertur, diducitúrque in res, & in perſonas: In res, vt in XII. Tabul. *Agnatus proximus familiam habeto*, id eſt, hæreditatem, In perſonas autem, aut natura, id eſt, æquitate naturali: vt vxor marito, gener nurúſque ſocero: denique quilibet familiaris domino: aut iure naturæ ſub vnius poteſtate ſubiectas, vti filios & nepotes, cæteróſque deinceps, qui in poteſtate ſunt, *l. in ſuis. ff. de lib. & poſthu.*

Familia legata, ſinguli homines continentur, *auctor Iuriſconſ. in l. ſi chærus. ff. de leg. 3.* item familiæ appellatione continentur etiam, qui à teſtatore non ſunt nominati *iuxta Bari.* Extat elegans thema apud eundem Iuriſc. *in l. u qui. D. de leg. 3.*

Familia deiecit, & ſi vnus ſeruus deiecit, *l. 1. ff. de vi, & vi arma.* atqui hoc nomine ſeruus vnus contineri negatur: ac ne duo quidem familiam faciunt, *l. 40. §. fi. ff. de verb. ſign.* Quæ ἀντινομία ita conciliabitur. Vt Latini ſermonis verum eſt, familiam de vno ſeruo non dici: ita enim *Cic. in Orat. pro Cæcinna*: Quid enim facilius eſt, quàm probari iis, qui Latinè ſciant, in vno ſeruulo Familiæ nomen non valere. *Et paulò poſt*: Neque dubiū eſt, quin ſi ad rem iudicandam verbo ducimur, non re, familiam intelligamus, quæ conſtat ex ſeruis plurib. cūm vnus homo familia non ſit. Sed ſi rationem iuris, interdictiq; vim, & Prætorū volunt, inſpiciamus, ſi vnus ſeruus deiecit, tota fam. deieciſſe intelligēda eſt.

Familia in edicto de Publicanis, corpus quoddam ſignificat vectigalis cauſſa paratum, *l. 195. ff. de verbor. ſignificat.* nec ad ſeruos modò publicanorum pertinet, verum etiam ad quoſcunque, qui publicanis in eo vectigali miniſtrant, *l. 1. §. familia i. 12. D. de publica.*

Familiam ſeruilem accipimus, *in titu. ff. ſi fami. furt. feciſ. dicat. l. 9. ff. de iuriſdict. & alibi ſæpiſſimè.* Familiam publicam, *in l. 1. ff. de offic. præfe. vigil.* interpretamur ſeruos publicos, qui præſtò ædibus aderant. Familiā in vrbanā, & ruſticam diuidimus, *l. 3. ff. de pen.*

Digitized by Google

leg.l.67.ff.de leg.3.l. 166. ff. de verb.ſi-gnif.

Familiæ appellatione, & ipſe princeps familiæ continetur. Fœminarum liberos in familia earum non eſſe, palàm eſt: quia qui naſcuntur, patris, nõ matris familiam ſequuntur, *l.* 196.D. *de verb.ſign.*

Familiam communi iure dicimus omnium agnatorum, qui ex eadem domo, & gente proditi ſunt, *l.* 395. *ff. de verbor.ſigni.* vt eiuſdem familiæ rectè dicantur, qui eiuſdem nominis ſunt. Ac proinde patroni & liberti, & omnes propinqui, ad fideicommiſſum, quod familiæ relinquitur, inuitati intelliguntur.

Familiam ducere, pro præcipuum eſſe aliquid, & principem in re aliqua obtinere locum. *Cic.ad Trebatium*: Accedit etiam quod familiam ducit, in iure ciuili ſingularis memoria, ſumma ſcientia: quibus ſignificat hanc primam eſſe Trebatij laudem, & veluti propriam. *Item lib.3.de Finibus.* Sententia quæ familiam ducit.

FAMILIARE funus, domeſticum interpretatur quidam, *l.2.in fi.ff. de in ius voc. l.4.ff ſi quis cau.* Familiaria ſepulchra, quæ quis ſibi, familiæque conſtituit, *l.5.ff. de reliq. & ſumptibus funerum.*

FAMILIARES in conſtitutionib. principum ſeruilia miniſteria præſtantes intelliguntur, *l. vltim. ad fi.C.de in, qui ad eccleſ.confug. l.pen.C. qui accuſ.poſ.*

Familiaris res publicæ opponitur, *leg.7.§.ſi paciſcar.ff. de pact. & alibi.* Priuatam enim, & familiarem pro eodem dici liquidò conſtat, *d.§ ſi paciſcar.cum l.77.§.pacta.ff.eod.*

FAMILIARICA veſtimenta, quæ ad veſtiendam familiam parata ſunt, *l.23.ff.de aur.& arg.lega.* Sic Familiaricas ſellas dixit *Varro li.1. de re ruſt.c.13.*

FAMILIARITAS, amicitia, vel domeſticitas, *l.qui iure familiaritatis.ff.de acqu.poſſ.* Quandoque accipitur pro ſimilitudine. *§.adeò Inſt.de loca.& l.2.locati.ff.*

FAMVLVS à familia deducitur, *vt vult Feſtus*, i, in u, litera permutata. Atque à ſeruo hoc diſtat, quòd hic in domino noſtro eſt, ille verò minimè, *& vide Archid. c.patrem.22. q.3.* Famulus aliquando pro ſeruo accipitur, *l.1.C.de com.ſer.man. & de hoc verbo vide Bart.l.iubemus.C.de præpoſ. ſi.ſacr.cub.*

FANATICI olim dicti ſunt homines numine afflati, qui verbo Græco ἔνθεοι dicuntur, & θεοφορούμενοι, quòd non ſua ſponte, ſed diuino numine ferantur: à fanis ſcilicet, quòd circa fana, hoc eſt, templa bacchарentur, & caput iactantes per furorem, vaticinarentur. Hodie dæmoniacos dicere poſſumus. Quos enim deos gentes putabant, dæmones erant. Huiuſmodi à Virgilio Sybilla deſcribitur Æneid.6.

—*cui talia fanti*
Ante fores ſubitò non vultus non color vnus, &c.

Liu.li.39.de Bacchanalib. loquens: Viros velut mente captos cum iactatione fanatica corporis vaticinari. *Quintil.li. 2. ca. 3.* Frequens etiam capitis nutus non caret vitio: adeò caput iactare, & comas excutientem rotare, fanaticum eſt. Ex quo qui atræ bilis abundantia caput iactant, Fanatici quoque appellantur ab Vlpia.*l.1.§.5.* D.*de ædil. edict.* Si ſeruus, *inquit*, inter fanaticos non ſemper caput iactaret, & aliqua profatus eſſet, an nihilominus ſanus videretur. Quod paulò pòſt appellat Circa fana bacchari.

FAR, *apud Vlp.in Inſt.tit.9.* ſignificat frumenti genus, *vt admonuit Seruius apud Virgilium, li.1.Georg.*

FARI nihil aliud eſt, quàm ferre, id eſt, loqui. *Vlp.l.2.D. rem. pup.ſal. for.* Et tamen propriè de pueris hoc verbum intelligi vult Var. de ling. lat.li.5. Fatur enim is, *inquit*, qui primùm homo ſignificabilem ore emittit vocem.

FARRAGO propriè eſt, *inquit Feſt.* id quod ex multis ſatis, vt hordeo, vicia, & leguminibus fit, pabuli cauſſa:

cauſſa: μεταφορικῶς, pro quacunque commixtione ſumitur Iuuenal. Satyr. 1.

Quicquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas.
Gaudia, diſcurſus, noſtri eſt farrago libelli.

FASCES numero plurali per tranſlationem ſignificant inſignia magiſtratus. Nam lictores cum faſcibus, hoc eſt, congerie virgarum, cui ſecuris erat adligata, præcedere ſolebant Conſules, ac alios magiſtratus maiores, ad terrorem malorum. Sicut nunc Imperatori gladius præfertur ſupremæ poteſtatis ſymbolum, *Bud. in l. proconſules. D. de offic. proconſ.*

FASCIÆ crurales, pedulésque *l. 27. in fi. ff. de aur. & arg. leg.* inter ornamenta muliebria ponuntur, vbi probanda eſt lectio Florentina, *& vide Pli. l. 6. c. 2. & Quint. li. 2. c. 3.* Quinetiã faſciis puellarum, matronarúmque pectus tegi, papillásque comprimi conſueuiſſe, *Iſidorus li. 20. c. 32. ſcribit.*

FAS ad Deum, iuſtum ad hominem referri voluit Maro, li. 1. Geor. *Fas & iura ſinũt* id eſt, diuina & humana iura permittunt.

FASTI dies, vide ſuprà Dies.

FASTIGIVM attollere, eſt augere nomen, exiſtimationémque gentis ſuæ: vulgus Statum appellat. *§. vnic. C. de nou. Cod. compo.*

FATVM Græcis εἱμαρμένη, à fando dictum vult Varro, *li. 5. de ling. Lat.* ab eo ſcilicet tempore, quod Parcæ pueris conſtituant fando. Quid ſit notum eſt. Sumitur autem pro caſu, *l. 2. D. de condit. & demonſt.* & pro fine cauſſæ, *l. properandum. C. de iudic.*

Fatum diuinationis genus, *c. non obſeruetis. 27. q. ſi.*

FATALE damnum, quod imprudentibus accidit: pro fortuito, & maiore caſu, *l. 3. §. 1. D. naut. caup. ſtab.* Damna quæ imprudentib. accidunt, hoc eſt, damna fatalia, ſocij non coguntur præſtare, *Sic l. 5. D. de inſtr. vel inſtr. l. 2. C. de condict. furt. l. 5. §. quod verò D. commod.*

Fatales dies, *vide Azo. in Sum. C. de tem. appell.* Vide item Dies Fatalis.

FATALITAS, *in l. 1. C. de iur. emphy.* pro fortuito caſu.

FATALITER, *l. 135. de verbor. ſign. Paul. lib. 3. Sent. tit. 7. in l. 21. de euict.* factum in Pand. Piſanis contra quàm in cæteris legitur, *& in l. 16. ff. de rei vind.*

FATIDICI à fato & dico, vt dicuntur: Ita à fando quoque Vates appellati ſunt, quaſi Fates. nam vtrique decreta deorum exponebant, quæ rurſus ſacerdotes enarrare conſueuerant craſſius, vt rectè intelligerentur, pro re nata, cùm Senatus faciendum aliquid, aut intermittendum decreuiſſet.

FATVVS, ſimplex, inſipiens, *l. 2. ff. de poſtul.* Tractum à ſapore ciborũ, qui cùm non ſapiunt, fatui dicuntur. Quidam ab inſulſo diſtinguunt, vt illud ſit verbis & dictis, hoc corde, & animo inſipientem eſſe.

FATVITAS, id eſt, ſimplicitas, ſtoliditas, *cap. pen. extra quodmet. cauſſa. Cic. lib. 11. ad Attic.* Ego huius miſerrima fatuitate conflictor.

FATVARII, qui inſpirati futura ariolantur, *vt Iuſtinus ſcribit:* ſic dicta à Fatua Fauni vxore, quæ furore correpta futura præcinebat mulieribus, vt Faunus viris, *vt refert Lactantius libr. 1. c. 22.*

FAVERE, eſt bene precari, *l. ſi poſt mortem. § liberi. ff. de bon. poſſ. contra tab.* Sic Terent. Eunuch. 5. 3.

Bene edepol, narras: nam illi faueo virgini.

Hinc fauere linguis, quod non ſolùm eſt tacere, quod & paſcere linguam dicebatur, verùm etiam εὐφημεῖν, id eſt, fauſta loqui. Quare Fauere faucibus cantu, pro canere. Ennius de gallis gallinaceis dixit. Qui ſilentio, inquit, noctis fauent faucibus ruſſis cantu, plauſuque premunt alas.

FAVORIS quoties mentionem facit lex, non oportet accipere vagum aliquem atque procliuem hominis affectum qui ſæpè ſolet errare in delectu honeſti: ſed intelligenda eſt vtilitas quædam adeò coniuncta iu-

Digitized by Google

ſtitiæ, vt fauor nihil aliud cenſeri poſſit, quàm ipſum ius. Siquidem ius à cauſſa finali inſpectum, nihil aliud eſt, niſi honeſtæ vtilitatis diſpēſatio, ad tranſigendam hanc vitam ciuiliter ſecundum voluntatem Dei. Vtilitas rurſus fauorem in ſe complectitur. Nam fauere, eſt commodum, ſeu vtilitatem alicuius tueri ex animo. Idque grauiſſimè tradit Vlpianus *in l.1. ff. de iuſtit. & iur.* Sunt enim, inquit, quædam publicè vtilia, quædam priuatim: ac ſi diceret, Cùm duplex ſit honeſta vtilitas in hominum ſocietate, conſequitur duplex eſſe ius eam diſpenſans.

FAVORABILIORES rei potius quàm actores habentur, *l.125. ff. de diuerſ. reg. iur.* quod in dubio Accurſius accipit, & hoc mihi probare viſus eſt & in pari cauſſa turpitudinis & in dilationibus. Petrus Faber V. C. *in d. l.125.* hoc accipit non ex mero, ſtrictóque iure, ſed ex bono & æquo humanitate quadam, miſericordia, fauore, benignitate, & vt Ariſtides loquitur in Panathenaico, *διὰ τὴν δικαίαν τινὰ φιλανθρωπίαν.*

FAVIA lex Fabia dicenda eſt, vbicunque in Pandectis C. & inſti. reperies. Hinc Fabiana actio, Fabiana formula *in li.18. iuris. Paul. li.3. Sent. ti.3.*

FAX accuſationis, id eſt, auctor, incitamentum & ſuſcitabulum. *Vide apud Nonium. Plin. epiſt.74.* Fax accuſationis & origo.

FE

FEBRIS definitur à Iuriſc. *l. quæſitum. ff. de re iud.* motus corporis contra naturam.

FEBRIS TERTIANA, ſub nomine morbi ſontici continetur, *l. qui tertiana. ff. de ædil. edict.*

FECIALES. Græcis *φητιάλεις* & *εἰρηνοδίκαι*, ſeu *εἰρηνοποιοί*, vel *σπονδοφόροι* appellati ſunt, *vt vult Feſtus*, ſacri ſacerdotes, pacis vel belli auctores à feriendo dicti, quòd belli, pacíque faciendæ apud eos ius erat. *Nonius*: Feciales apud veteres Romanos erant, qui ſancta legatorum officio, ab his qui aduerſum Pop. Rom. aut rapinis, aut iniuriis hoſtili mente cōmouerant pignora facto fœdere iure repetebant: nec bella indicebantur, quæ tamen pia vocabant, priùs quàm fuiſſet quid fecialibus denuntiatum. *Dionyſ. libr. 2.* eorum procurationem ſeptem in partes deſcribit. I. Vt viderent ne Pop. Rom. vlli fœderatæ ciuitati bellū inferret. II. Vt ab exteris nationibus res iniuria ademptas, repeterent. III. Vt poſtulata facere recuſantibus, bellum indicerent. IIII. De iniuria contra fœdus illata cognoſcerent, & qui noxam nocuiſſet, dederent. V. De legatorum iniuriis cognoſcerent, & vt fœderum conditiones ſeruarentur, viderent. VI. Pacem facerent, eam, quæ minus rectè facta eſſet, reſcinderent. VII. De eo quod Imperator contra iuſiurandum feciſſet, cognoſcerent. *Varro de vita Pop. Rom. li. 2.* Itaque bella & tardè & nulla licentia ſuſcipiebant: & quod bellum nullum niſi pium, putabant geri oportere: priuſquam indicerent bellum iis à quibus iniurias factas ſciebant, Feciales legatos repetitum mittebāt quatuor, quos Oratores vocabant, Illa autem repetitio, clarigatio appellabatur. *Idem lib.1.* Si cuius legati violati eſſent, qui id feciſſent, quamuis nobiles eſſent, vt dederentur ciuitati ſtatuerunt: fecialéſque viginti, qui de his rebus cognoſcerent, iudicarent, & ſtatuerent, conſtituerunt.

FELINVS, Iuriſconſultus nobilis, Ferrariæ natus, ius ciuile tum in patria, tum etiam Piſis complures annos magna auditorum celebritate docuit: monimentíſque ingenij ſui compluribus relictis, circiter annum 1500. vita exceſſit.

FELONIA, non præciſe contumaciam vaſalli in dominum, huiúſve in vaſallum perfidiam ſignificat: verùm quoduis capitale facinus, *li. feud. 2. tit.26. §. domino. 23.* Domino committente feloniam (vt ita dicam) proprietas feudi ad vaſſallum pertinet, ſiue peccauerit in vaſſallum, ſiue in alium. *Et rurſus tit. 37. & titul. 47.* Si fratrem interfecerit, vel aliam felo-

niam

Digitized by Google

nium commiſerit. Denique Felonia Gotthis & Longobardis dicitur, quod Germanis hodie *Schelmerey*: Latinis Scelus, Contumaciam & rebellionem inferioris erga ſuperiorem non ſignificat. Domino enim æque in vaſſallũ, vt huic in illum tribuitur, *d. lib. 2. ti. 26. §. domino.* Feloniam autem quidã volunt à Græco φηλώσις vel φήλωσις, id eſt, fraus, deceptio, impoſtura.

FENVS, dictum eſt, *inquit Varro lib. 3. de ling. Lat.* à fetu, & quaſi à fetura quadam pecuniæ parientis atque increſcentis, & idcirco & M. Cato, & cæteri ætatis eius ſine a litera pronunciarunt, ſicuti fetus ipſe & fecunditas appellata. Græci eadem ratione τόκον appellant, ἀπὸ τοῦ τίκτειν, quod eſt parere. Alij malunt (*vt ſcribit Valla lib. 4.*) à fundo deduci, hac maximè ratione nitentes, prouentum eſſe à naturali terræ fructu: poſtea verò ad vſuram tranſlatum, non aliter ac ſi pecunia ex ſe fructum, ſicut terra producat. Eraſmus in prouerbio, A mortuo tributum petere, Funus deductum exiſtimat ἀπὸ τοῦ φέρειν, quod eſt ferre: ſcilicet quòd Veteres non vterentur hac voce niſi in terræ prouentu. Eſt igitur propriè fenus lucrũ quod ex conuentione accedit ad ſortem mutuo acceptam. Atque differt ab vſura, quæ propriè eſt, cùm ad alium contractum accedat præter ſortem aliquid officio iudicis, non lucri cauſa, ſed ne in damno verſetur creditor propter moram debitoris.

Fenus nauticum eſt, quod pro pecunia traiectitia: id eſt, quæ trans mare creditoris periculo deportatur, ſoluitur: *vt patet ex tit. de naut. fen. libr. Pand. 2.* Vnde etiam maritima vſura nominatur *in l. 6. eo. tit.* Vide Nautica pecunia.

FENEBRIS pecunia, ex qua quis fenus exigit, vel quæ in nominibus conſiſtit, & quam quis quibuſdam mutuam dedit.

FENERARE pecuniam, *apud Paul. l. ſi vnus. §. 1. ff. pro ſocio.* eſt ita collocare, vt quaſi à re fecunda, ita ab ea aliquam pecuniam, quaſi fetum eius exigamus. Si vnus ex ſociis, inquit, qui non totorum bonorum ſocij erunt, communem pecuniam fenerauerit, vſuráſque perceperit, ita demum vſuras partiri debet. ſi ſocietatis nomine fenerauerit. *Idem in l. Caius de vſur.* Caius Seius. qui Remp. gerebat, fenerauit pecuniam publicam ſub vſuris ſolitis, &c. Dicitur & Fenerari, *lib. 1. ff.* ſed ſumitur pro ad vſuram accipere: & ſuper eo verbo vide Vallam lib. 5. ca. 25.

FENERATIO, eſt occupatio pecuniæ, ad quæſtum aliquem ex nummis creditis, ſine vllo creditoris vel impendio, vel labore, vel periculo exigendum, inſtituta: quæ ob eam cauſſam à Platone, Ariſtotele, cæteriſque magnis viris damnata eſt: quia fructus quæritur ex re, quæ natura ſua ſterilis eſt. Præterea iuris ciuilis axioma eſt, non alteri quanque rem quæſtui eſſe debere, quàm cuius periculo eſt, *l. ſi is qui §. 1. ff. commod.* Inter vſuram autem propriè & ſpeciatim ſumptam, & Fenerationem, hoc intereſt, quòd illa non ad quæſtum faciendum, ſed ad id quod intereſt compenſandum, inſtituta eſt: quoniã, *vt Paulus ſcribit*, vſuræ non propter lucrum petentium, ſed propter moram non ſoluentium inſtituuntur, *l. cùm quidam. §. ſi pupillo. ff. de vſur.* At feneratio ad lucrum ex nudis nummorum corporibus ſine vllo labore & periculo faciendum, excogitata eſt.

FERCVLVM, vas ad ferendum obſonium, vel pulmentarium, *ex Plinio lib. 22. Baifius in l. vxori. ff. de aur. & arg.* F. Marius lib. 2. cap. 3. ſcribit ferculorum nomine ſimpliciter dapes ſignificari.

FERE, nota eſt moleſtè loquendi, qua Iuriſconſulti frequenter vtuntur, quoniam omnis definitio in iure periculoſa eſt, *l. 1. ff. de reg. iur.*

FERÆ beſtiæ, manſuetis contrariæ ſunt. *l. 1. §. beſtias. ff. de poſtul. l. 3. §. item feras. ff. de acquirenda poſſeſſ.* Cuiuſmodi ſunt Vrſi, Leones, Pan-

Digitized by Google

theræ,Tigrides,Elephanti. Sed & camelorum fera natura eſt, *l.2.ff.ad leg. Aqui.& vide §.apium.Inſtitut.de rer. diuiſ.* Nec tamen de iis in iure præciſè hoc verbum intelligendum eſt : ſed generaliter de iis omnibus,quibus immenſa atque infinita liberè vagandi vis à natura inſita eſt: quales ſunt lepores,damæ,cerui: quorum feram eſſe naturam nemo negat, *inquit Caius in l.5.ff.de acquir.rer.dom. l.3.§.item feras.de acqu.poſſ.* Itaque apes,pauones, columbæque agreſtes, Feræ appellantur, *l.l.5.de acq.rer.dom.* Manſuetas autem intelligimus, oues, capras,boues,equos,mulos,aſinos,*l.2.ff. ad leg.Aqui.* item gallinas, anſerésve cohortales,*l.5.de acqui rer.dom.*

FERIÆ à ferendis victimis Feſto appellabantur: ſúntque dies ceſſationis ab opere,vel ab epulis ferendis:in his enim epulæ fiebant ex pecorum frugúmque prouentibus:vel ſunt tempus illud,quo forenſibus negotiis, & iure dicundo ceſſabant, *l.fi.C.eo.* excepta pietate,& charitate : quod poſtremum Iudæi non intellexerunt, reprehenſi à Chriſto apud Lucam. Pulchrè reſpondet dictum Scæuolæ:Is enim conſultus , quidnam feriis agi liceret:reſpondit , Quod prætermiſſum noceret. Antiqui Feſtas vocabant,*vt ait idem Feſtus.* Antiquorum nomen Gallia retinuit. Pontificij pro feſtis Ferias dicunt , *toto tit.extra de Feriis.*

Feriæ quædam ſunt in honorem Dei conſtitutæ : quædam verò hominum vtilitati tribuuntur.Diuinæ maieſtati dedicati erant , dies Dominicus,dies paſchatis,dies natalis Domini, & Epiphaniæ : prætereà ſeptem dies,qui præcedunt,& ſeptem qui ſequuntur : idem dies ſanctorum Apoſtolorum. Et hiſce diebus quicquid, nolentibus , aut inuitis litigatoribus factũ eſſet apud iudices vel arbitros: id omnibus modis irritum erat & infirmum, *l.2.l.omnes dies.7. & l.vlt.C. de feriis.* Hominum verò cauſſa conſtitutum eſt:Ne quis meſſium,vindemiarúmque tempore aduerſarium cogat ad iudicium venire. Quia occupati circa rem ruſticam , in forum venire compellendi non ſunt , *l.1.in princip.ff.de feriis.*Et hæ feriæ pro conſuetudine cuiuſque loci moderandæ ſunt , cùm non vbique vna ſit meſſis vindemiarúmque ratio, *l.præſides prouinciarum.ff.eod.tit.*

Feriarum publicarum apud antiquos quatuor erant genera, I.Statæ, omnibus populis certæ , *Varroni libr. 5.de lin.Lat.*vel,*vt inquit Feſtus*,quòd certo, ſtatutóque die obſeruarentur: ſicut nunc feſta immobilia dicimus. II.Conceptiuæ, quæ quotannis à magiſtratibus vel ſacerdotibus concipiebantur,in dies,vel certos, vel etiã incertos:vt ſunt Latinæ , Paganalia. Sementiuæ,Compitalia.III.Imperatiuæ , quas Conſules vel Prætores pro arbitrio poteſtatis, & pro re nata indicebant. IIII. Nundinæ , in quibus pagani & ruſtici ad negotia & merces conueniebant.Sunt præterea propriæ feriæ familiarum,vt Claudiæ,vel Æmiliæ,ſeu Iuliæ,ſiue Corneliæ, & ſi quas ferias proprias quæque familia ex vſu domeſticæ celebritatis obſeruat , *Vide Macrob. lib.1.Saturn.capit.16.*

Feriarum aliæ ſolennes,aliæ repentinæ , & quæ extra ordinem indicebantur,quæ eſſe videntur,quas ſuprà Imperatiuas vocauit Macrob. *quarum fit mentio l. 26.§.ſi feria.ff. ex quibus cauſ.maior.l.3.C.de dilat. & vide l.1. C.eod.*

Feriarum Latinarum à Latinis populis dictarum,quæ nundinis expediri ſolebant , celebritatibúſque maximis,tanta erat cura,vt præfectus crearetur perpetuus. Idque in memoriam eius temporis, quo Latini in ſocietatem Romanorum perſuaſi eſſent, Tarquinio Superbo regnante. *Hac de re vide Halicarnaſſ. libr. 4. l.1.§.deinde cùm Cornelius.ff.de orig.iur.*

FERIATICI dies,id eſt,feriati, vel feſti,*Vlp.l.2.ff.de feriis:*Diuus Marcus effecit , de aliis ſpeciebus Prætorem adiri etiam diebus feriaticis. Alij eo in loco Feriatis legunt.

Digitized by Google

FERRI propriè dicuntur,quę quis proprio corpore baiulat:portari verò ea,quæ quis iumento ſecum ducit: agi ea quæ animalia ſunt, *l. 235.ff. de verbor.ſign.*

FERRE ad populum, Ferre in concionem,quaſi in medium adferre. Vnde ferre legem,vel rogare,Legiſlator dicitur,& populus dicitur iubere. Plebs autem ſciſcere legem, hoc eſt, ſtatuere,decernere verbo ſcilicet ſubmiſſiore,quàm ſit iuſſio,denotans imperium. Vnde lex aliquanto pluris æſtimabatur,quàm plebiſ ſcitum.

Ferre pro accipere. Inde ferre puncta, & tribum, pro eo, quod eſt,accipere ſuffragia:& Ferre fructum,id eſt, accipere,vel percipere, apud Ciceronem:vt Græcis φέρειν. Pro auferre vſurpatur,*in l.1.D.de fur.*

Ferre quæſtionem, eſt vindicandum facinus iudicibus præbere, & mandare,vel potiùs ad ſenatum referre,vt de vindicando ſcelere extra ordinem S.C.fiat, & in iudicium res reducatur.

Ferre iudicem, antiqua iudiciaria locutio *Ciceroni lib.2.de Orat. & in oratione pro Q.Roſcio*, ſignificat iudicio aliquem laceſſere,& iudicem offerre. Quem ego,ait,ſi ferrem iudicem,&c. Eo dicendi genere vſus eſt *Liuius lib. 3.* Proinde vt ille iterum ac ſæpiùs prouocet,ſic ſe iterum ac ſæpiùs iudicem illi ferre.

FERENTARII, milites leuis armaturæ,auxiliarij:ſic dicti à ferendo auxilio,vt quicquid opus eſſet, auxilio ferrent,excurſu leues,armis grauibus non impediti, ſed enſe & telis tantùm inſtructi, Vel dicti ſunt Ferentarij,*teſte Varrone*, quòd fundis lapidibúſque pugnabant: quæ tela feruntur,non tenentur. *Salluſt. in Catil.* Poſtquam eò ventum eſt, vnde à ferentariis prælium committi poſſet. Cato eos Ferentarios dixit, qui tela ac potiones militibus pugnantibus ferebant.

FERRO damnati,vel ad ferrum, *in l.18.ff. de teſtam. & apud Vlpia. in Epito.tit.2.* dicebantur, qui vt cum gladiatoribus pugnarent, damnabantur. *Sueton.in Nerone.* Exhibuit,ait,ad ferrum etiam 400.Senatores. Dicitur hæc pœna, & Ad gladium, *l.ſi quis filio.§.irritum.ff. de iniuſt. rup.l.ſi quis mihi. §.ſi quis planè. ff. de acq hared.* Hoc ſupplicij genus à Conſtantino abrogatum eſt.

Ferrum Indicum, *l. fin.§.ſpecies. ff.de publican.* de quo Plin. *libr. 34. c.14.*

FERRARII,*in l. fin.C.de excuſ. artif.& apud Vegetium li.2.cap.11.* qui in legionibus habebantur fabricæ ferrariæ cauſſa.

FERRVMINARE, conglutinare, quando conglutinatio ſcilicet fit ex ipſa materia quæ conglutinatur,*Pomp.l.27.de.acq.rer.dom.* Si tuum ſcyphum alieno plumbo plumbaueris, alienóve argento ferruminaueris.

FERRVMINATIO eſt eiuſdem generis materiarum ſolidatio & coniunctio, vt ſi ſcypho argenteo fundus ferreus apponatur. *De hoc nota in l. in rem.ff. de rei vindicatione.* Ferruminatio autem hoc differt à plumbatura,quòd hæc,plumbo, maſſa maſſæ iungitur, ita vt iunctura plumbea cohæreat. Illa verò, per eandem materiam maſſa maſſæ confunditur.*Vide l.in rem action. §. item quæcunque. ff. de rei vind. & Baiſium in l.vxori quis legauit.ff.de aur. & arg. leg.*

FERRVMEN,*d.l.27.*pro ferruminatione. Propriè autem ferrumen eſt iunctura ſeu ligatura,quæ ex ferri excrementis vel ramentis, vel quauis alia materia fieri ſolet,*Plin.lib. 36.ca. 23.* Ruinarum vrbis ea maxima cauſſa, quòd furto calcis ſine ferrumine ſuo cæmenta componuntur. Ferrumen in auro, chryſocolla vocatur agglutinando auro, *inquit Plin. libro 33.*

FESTA conuiuia, *l.4.ff.de ſacriſ. pag.*ſolemniter læta.

FESTINATIONEM præcipitem & ſubitam, *§.1.de oblig.ex quaſi contra.* opponit Iuriſcoſſ. moratoriæ

Digitized by Google

cunctationi, *in l. tutor. qui repertorium. §. 1. in fin. de adminiſtrat. tuto.* Secundùm Catonem: Qui vnum quid maturè tranſigit, is properat: qui multa ſimul incipit, neque perficit, is feſtinat. Verùm vtrorumque verborum ratio ſub hac ſignificantia proxima eſt veritati, vt ſit ſæpè animi properare ſtudiosè ad res aliquas contendentis: Feſtinare, corpore neceſſitatibus obſequendi.

FESTVCA, virga Prætoria, qua quis fiebat liber, aliàs vindicta dicebatur. *Vidè Plutarch. in lib. de iis, qui ſerò puniuntur à Deo.*

Φεύγων, *in l. properandum. C. de iud. & aliis plurimis conſtitutionibus*, ſignificat eum à quo petitur, *G. Budæo interpr. apud Ant. Aug. lib. 2. Emend. ca. 1.* Sic pars fugiens, pro reo.

FEVDVM, vocabulum eſt Gothicum & Langobardicum: deductum fortaſſe ab illa notatione Germanica vocis FEED, quo bellum ſignificat: vnde in Conſtitutionibus Caroli Magni Fœdoſus dicitur, qui hoſtis eſt publicus. Prædia igitur bello occupata, quæ victor ea lege colenda & fruenda militibus ſuis tradebat, vt eum perpetuò dominum agnoſceret, ſeque illius homines, hoc eſt, quaſi clientes profiterentur, Feuda dicebantur. Qui verò accipiebat, Vaſſus & Vaſallus (quaſi dicas Famulus) appellabatur, quanquam qui latiniſſare voluerunt, nomine paulò honeſtiore, quàm famuli aut ſerui, homines appellarunt. Vnde illa ſolemnis in feudis accipiendis formula, VT FIDES & hominium præſtetur: quod etiam poſtea barbarius, Homagium dictum eſt. Ac feuda quidem ab initio, quaſi precario tantùm dabantur, vt eà dominus, quoties ei commodum eſſet, repeteret: poſtea verò inſtitutum eſt, vt etiam in perpetuum tempus, ſub fidei & hominij conditione traderentur. Annotat Hotoman. *Obſeru. lib. 3.* feudorum originem ad pop. Rom. mores referri non debere, tum Feudum à fide non deduci, vt voluerunt quidam, his Gerardi verbis adducti: Antiquiſſimo tempore ſic erat in dominorum poteſtate connexum, vt quando vellent, poſſent auferre: poſtea verò eò ventum eſt, vt per annum tantùm firmitatem haberent: deinde ſtatutum eſt, vt vſque ad vitam, &c. Nec enim verbum illud antiquiſſimum ad ea tempora eſt referendum, cùm nihil ſit abſurdi antiquiſſima tempora numerare illa, quibus primùm Gotthi Italiam occuparunt, prout ea ſunt, quibus Gerardus & Obertus ſcripsêre, Franciſcus Connanus tamen & à fide deductum vult, quam hi, qui Vaſſalli appellantur, hoc eſt, quaſi coloni, ei, à quo prædium accipiunt, dant: tum ab antiquis Gallis deductam hanc conſuetudinem exiſtimat, de quibus Cæſar li. 3. ſcribens dicit, eos, qui opibus valerent, multos habuiſſe deuotos, quos ſecum in bellum ducerent, Soldurios ſua lingua nuncupatos: quorum hæc erat conditio, vt omnibus in vita commodis vnà cum his fruerentur, quorũ ſe amicitiæ dedidiſſent. Quod ſi quid his per vim accidiſſet, aut eundem caſum ferrent ipſi, aut mortem ſibi conſciſcerent. Gregorius verò Haloander in Nouellarum præfatione admonet. Feudorum conſuetudines à veteribus appellatas fuiſſe. Iura militiarum, quæ Iuſtin. στρατείας vocat. Feudum ergo genus eſt clientelæ, quo vel dignitas, vel vectigal, vel prædium aliquod ea lege alicui datur, vt & ipſe, & ipſius poſteri atque hæredes beneficij auctorem perpetuò agnoſcant, & quaſi pro patrono colant: eiúſque caput, exiſtimationem & fortunas tueantur. Illius enim cauſſa & origo hæc fuit, vt victores cùm gratiam ſuis ducibus, præfectis ac militibus, pro opera in bellis ac præliis egregie nauata, referrent, honoribus & fortunis Italorum in illos transferendis, tum etiam certos ſibi deuinctos, & tanquam deuotos clientes haberent, quorum opera bello partam regionem, in poſterum, ſi opus eſſet, tueri poſſent: quos ſua lingua modò Valuaſores, modò Vaſſal-

los appellarunt, Vnde tres Feudorum gradus facti ſunt, ſummus, medius, infimus, regalis ſcilicet, nobilis, & ignobilis, quos paulò pòſt exponemus, vnà cum aliis aliquot feudi gradibus. Angli verò, vt refertur ab Hotoman. ex Anglica hiſtoria de iure Anglicano. Feudum aliud appellant Simplex, aliud Talicum, Simplex quidem, id eſt, legitimum vel purum . vt nihil illis ſit Feudum ſimplex , quàm hæreditas pura & legitima. Hinc Feudatarius ſimplex, qui prædia perpetuario iure poſſidet. Talicum verò, cùm prædia donata ſunt alicui viro, & ipſius hæredibus ab ipſo naſcituris. At Feudum quotuplex ſit, Iuriſperiti feudiſtæ inconſtanter tractant. Nam ex ſingulis qualitatibus ſicubi paulò maiores aut minores videantur, proprias ſtatim diuiſiones conſtituunt : quaſi verò circumſtantiæ faciant nouam ſpeciem, *contra l. fi. D. de fund. inſt.* & ſic pergunt, adeò vt arborem faciant, non minus ridiculè quàm ſi ex ſingulis pactionibus nouas contractuum ſpecies reducas in arborem. Nos aliquot ad vſum fori delineabimus feudorum diuiſiones.

Feudum, aut propriè aut impropriè cenſetur. Feudum propriè eſt, quod ſimpliciter, purè, directò conceditur, nulla temporis aut ſeruitiorum determinatione, *§. pen. & vlt. Quid ſit inueſtitura. Et de conceſ. rect. feud. Item c. 1. quibus mod. feud. conſtitui poteſt.* Feudum impropriè cenſetur, quod conditionibus, vel obſequiis nominatim definitis eſt alligatum, *c. 1. D. not. feud. & § final. De capita, qui curi. vendi.*

Feudum aliud eſt regale, aliud non regale. Feudum regale eſt, quod ab Imperatore, vel à Rege conceditur, habens præter ſimplicem iuriſdictionem, dignitatis titulum, vt Ducatus, Marchionatus, Comitatus, & cætera id genus honoris beneficia, *ca. 1. quis dicat dux.* Feudum non Regale, quod nihil dignitatis vel eminentiæ adfert, ſiue à Principe ipſo, ſiue ab inferioribus (vt communiter) conceditur, *c. vn. qui feud. dar. poſſunt.*

Feudum aut nobile eſt, aut ignobile. Feudum nobile cenſetur, quod accipientis perſonam nobilitat, vel ſi prius fuit, nobilem oſtendit. Vt cùm ab Imperatore, vel rege conceditur. *c. 1. quis dicat dux.* Feudum ignobile eſt, quod à plebe vel priuatis perſonis dari ſolet: nonnulli Burgenſe vocant. Item, conceſſum à minoribus, & minimis valuaſoribus, hoc eſt, plebeis, quaſi ad valuas ſtantibus : vt interim cognoſcas vmbram iſtius vocis, *c. 1. de his qui feud. dar. poſ.*

Feudum, aut Eccleſiaſticum eſt, aut ſeculare. Feudum Eccleſiaſticum dicitur, quod vel Eccleſia dat alij, vel ipſa accipit ab alio: vel quod clerico conceditur, *c. 1. de cler. qui inueſt. accep. c. 1. de his qui feud. dar. poſſ. & §. fin. de capi. Conradi.* Feudum ſeculare, quod à Principe, vel ab alio quouis ciuili homine accipitur, *c. 1. §. Marchio. de his qui feud. dar. poſ.*

Feudum, vel reale eſt, vel perſonale. Feudum reale ad hæredes regulariter eſt tranſitorium, tam inſpectu domini, quàm beneficiarij, *vt in cap. 1. §. cùm verò Conradus. de iis qui feud. dar. poſ. c. 1. de duobus fratri. à capita. inueſtit. & c. 1. §. fin. quibus mod. feud. amitt.* Nam quilibet cenſetur ſuis hæredibus proſpicere, *l. pactum. D. de probat.* Feudum perſonale æſtimatur bifariam : vno modo, quia non porrigitur ad hæredes accipientis, quanquam dantis ſucceſſores teneantur : vt eſt feudum Guardiæ, quod arcis tuendæ, aut territorij cuſtodiendi gratia conceſſum fuerit, ſicut initiò haud dubiè feuda concedi ſolebant. Eſt enim Italica vox *Guarda la gamba.* Item tale eſt feudum habitationis. *ca. feud. habita. de c. Conrad. c. vni. de feud. guar.* Altero modo cenſetur feudum perſonale, quod neque ad dantis, neque ad accipientis hæredes porrigitur, vt ſoldata, *c. 1. quis dicat. dux.*

Feudum plerunque eſt maſculinũ, quod ad maſculos tantum pertinet, Quandoque tamen fœmininum eſt

ex pacto, §. *filia. de ſucceſ. feud.* & §. *hoc quoque. de iis qui feud. dar. poſſ. c. 1. de feud. fœmin.* §. *quin etiam Epiſc. vel Abbat.*

Feudum, aut eſt antiquum, aut paternum, aut nouum. Feudum antiquũ eſt, quod maiores adgnationis alicuius ſupra quartum gradum habuerunt. Paternum, quod parentes vſque ad quartum gradum tenuerunt: veluti auus, proauus, abauus, atauus. Nouum verò, quod cœpit in perſona beneficiarij, nec peruenit ad eum ex ſucceſſione, *ca. 1. de ſucceßion. feud. c. 1. de ſucceßio. frat. & grad. ſucceden. in feud. cap. 1. de nat. ſucceßio. feud. c. 1.* §. *nouam. Quot teſtes ſint neceſſar.* & *c. 1. de fratr. de nou. beneſic. inueſti.* Eſt præterea feudum maternum, quod à fœmina cognationis capite deſcendit, *vt in tit. de benef. fœm.*

Feudum aliàs diuidi poteſt, vt regulariter: aliàs diuidi non poteſt. Feudi, quod diuiſionem nõ admittit (nam ſic ſimul etiam intelligemus exempla reliquorum beneficiorum, quæ diuidi poſſunt) exempla ſunt. Regnum, Marchia, Ducatus, Comitatus, & cætera, quæ di gnitatem habent, *c. 1.* §. *omnes. Si de feud. defun. controuer. fuer. int. domin.* & *adgnat. Vaſal. Conſt. Imperia.* §. *præterea ducatus. De prohibit. feud. alienat. per Frider. Bart. in l. inter tutores. D. de admini. tut. l.* & *ideo. D. de cond. furt. Panorm. in c. prudentiam. de offic. delegat.*

Feuda domino aperta, item bona mobilia in feudis apertis, quæ non debebantur hæredibus, quoniam dominus olim ſemper recipiebat. Cuius iuris ſunt iam nunc veſtigia in pleriſque locis. Feudum quod domino aperietur, & ſic in diem mortis eius, qui nunc habet, fuerit alij conceſſum, vt poſt mortem poſſeſſoris habeat.

Feudum Epiſcopale, quod Cæſar concedit Eccleſiaſticis principibus.

Feudum emptum. In feudo empto filia non ſuccedit, præſertim extantibus adgnatis, ſecundum communem doctorum ſententiam, *vt probat Andreas de Iſernia cap. unic.* §. *hoc autem qui feud. dar. poſſ.* Niſi ſit nominatim actum. *cap. vnic.* §. *filia. de ſucceßion. feud.* & *cap. 1. de gradibus ſucceß. in Feud. Franciſc. Curtius conſil. 49. incipien. Recolendæ memoriæ. Quod ſequitur Albertus Bruvius conſil. 16. incip. en. Omnipotentis Dei,* &c. Et quanquam in hoc ſunt opiniones variæ: tamen nemo diſſentit, quin feudum emptum vt omnia præſtentur quæ præſteri ſolebant, pro eodem feudo nondum empto, ſicut in præſenti caſu, non tranſeat in fœmineam ſucceſſionem. Quia ibi inueſtitura præponderat emptioni, & ſemper attendenda, *vt tractat Bald. in præfatione feudor.* Vbicunque enim fit mentio feudorum ſimpliciter, vel hæredis: ibi intelligitur feudum rectum, & verum, hoc eſt, maſculinum, cuius fœminæ non ſint capaces. Quin imò in feudis hæreditariis, hoc eſt, conceſſis alicui, & hæredibus ſuis, non ſuccedunt fœminæ, *vt Bald.* & *alij notant in c. vnic. in princip. An adgnat. vel filij defunct. Bartol. in l. vt iusiurand.* §. *ſi liberi. ff. de oper. liberto.* Sicut enim nulla ordinatio teſtamenti valet in beneficiis militaribus, ſeu feudis: *vt eſt textus in c. vnic. in princip. de ſucceßio. feud.* & *in cap. 1. in principio. de prohibit. feud. alien. per Frideric. cap. 1.* §. *donare. Qualit. olim feud. pote. alienar. Et vtrobique Bald. etiam conſenſu domini Alexand. conſil. 15. libr. 5. incipi. Viſis narratis in themate.* Ita dominus feudi non poteſt confirmare feudum in filiam, præiudicio adgnatorum non conſentientium, *iuxta text. in c. 1. de aliena. feud. patern. c. 1.* §. *hoc quoque de ſucceßio feud.* & Bald. *ſecundum Aluarottum* vtrobique notat, quòd dominus nullam gratiam poſſit facere fœminis de ſucceſſione, per quem adgnati excludantur. Adeò quòd Imperator non vult habere poteſtatem infringendi iuris beneficiarij. Adducunt interpretantes, *ſecundum Bald.* duas potiſſimum rationes, Altera, quoniam bonæ & naturales conſuetudines, quales ſunt beneficiariæ, ligant Principem, *capit. vnic. in fi. qui feud.*

Digitized by Google

feud.dar.poſſ. & ibi gl. l.fin.C.ſi cont. ius vel vtil.publ. Altera, quia feudum eſt contractus nominatus, *auctore Bartol.in l.iuriſgentium. §. quinimò D. pact. Ang. Nouell. vt ſponſali. largi. in princip.* Sed contractus non vult Princeps in ſua poteſtate eſſe, *l.fin. D. de conſt. Princip. l.ſi.C.ſi contra ius vel vtil.public. capit. quæ in Eccleſiarum. de conſtitution.* Ergo Princeps nec feudi conſuetudines vult poſſe infringere.

Feudum conditionale, quod ſub pacto aliquo conceditur, *cap. 1. §.ſi. de inueſtit.feud. in vſib.feud.*

FORMVLÆ.

FEVDVM dare, concedere feudum vaſallo, noſtri nunc dicunt, Romani, Dare mancipio fundum, in fidem ſuam accipere clientem.

Feudum auferre, Aperiri feudum, Noſtri. Romani. Iniicere manus prædio clientelario.

Feudum accipere, inueſtiri de feudo, Noſtri Romani, Mancipio accipere, Fidem patroni ſequi, in fidem ſe conferre.

Feudum vendere, Noſtri Romani, Obſequium vel clientelam exuere, alienato prædio.

Feudum paternum, Feudum antiquum, Noſtri. Romani, Ius gentilium, quaſi ad gentiles adgnatóſque tranſiens. *Cicero in Verrem. actio* 5. Itaque nunc ait, Siculorum Marcelli non ſunt patroni? Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. Quem in te tantam virtutem aut dignitatem arbitratus es, conare clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouinciæ abducere, & auferre à certiſſimis antiquiſſimíſque patronis?

Feudum improprium, & feudum temporale vocant noſtri, quod ad annum vel quinquennium conceditur. Romani: precarium clientelare dixerunt.

Feudum à Gallis *Fief* dicitur: & is, qui feudum conceſſit, vocatur *le Seigneur Feodal.* Eſt & in Gallia aliud feudi genus quod vocant *rierefief.* quale eſt quod à feudatario alicui conceditur aut emitur.

FEVDATARIVS, qui feudum à patrono ſibi commiſſum accipit. Latina conſuetudine, vt Beneficiarius, *lib.Feud.3.tit.2.§.3.* Feudatarius Parium laudatione damnum reſarciat. Aliàs Feudalis dicitur, & Vaſallus.

FIBVLAM imponere dixit Seneca in moralibus, *vt citat Lactantius lib.1.cap.* 16. de ſalaciſſimo Ioue loquens, pro eo quod eſt coercere & reprimere: atque id ex lege Pappia Poppæa, qua ſcilicet minor annis ſexaginta ſexagenario nubere non poterat, vt hoc pacto Senatores docerentur continenter viuere. Huius contrarium eſt Laxare fibulam, id eſt, anſam miniſtrare, aut feneſtram aperire. *Tertullian. de Corona militis*: Vt etiam voluntariis delictis fibulam laxet. Natum autem videtur vtrumque à fibula cinguli qua veſtis adſtringitur ſi fluxior ſit, aut remittitur ſi fuerit adſtrictior. Niſi etiam ad fibulæ adſtrigmentum mauis referre, qua adoleſcentulorum prurientium genitalia traiiciebant, tum valetudinis, tum conſeruandæ vocis gratia: quod Infibulare vocabant: *cuius rationem deſcribit Corn.Celſ.lib.* 7. de qua Martialis lib.7.

Menophili penem tam grandia fibula necttit. lib.14.

Dic mihi ſimpliciter Comœdis & Citharœdis

Fibula quid praſtas? vt carius futuant.

FICTVS, *apud Bald. tit. de pac. Conſtan.verb.perſoluere.* Barbaro vocabulo pro emphyteutica penſione, mercedéque meliorationis accipitur videtúrque Alciato Latinè dici poſſe, Colonarium.

Fictum, fragile, *cap.charitas de Pœnit. diſt.3.*

FICTIO, eſt legis aduerſus veritatem in re poſſibili ex iuſta cauſſa diſpoſitio: etenim conſtat, nunquam extendi fictionem ad ea, quæ impoſſi-

Digitized by Google

bilia ſunt, *gloſſ. l. talis. de leg. 1. §. minorem. Inſtitut. de adopt.* ſiue de iure, ſiue de facto id fieri nequeat, imitatur enim fictio naturam, nec facilè lex fictionem aduerſus fictionem inducit, *l. 3. §. è contrario. D. de acquir. poſſeſſ.* Hæc ex primo cap. libr. 6. Parerg. Alciati. Bartol. verò *in l. ſi is qui pro emptore verſic. quaro ergo. D. de vſucap.* ſic fictionem definit, Eſt in re certum, eius quod eſt poſſibile contra veritatem pro veritate à iure facta abſumptio. Eſt autem magna differentia inter fictionem & præſumptionem. Quia fictio iuris tantum operatur, quantum veritas: vnde nunquam dicitur ei eſſe contraria, ſiquidem ius facit ens de non ente. Præſumptio autem in dubio ſtat: tametſi eatenus veritatis habetur comes, quatenus in contrarium nulla adparet probatio. *Vide glo. Bartol. & Iaſonem in l. ſi is qui pro emptore.* D. *de vſucap.* Itaque fictio ad ſolam legem pertinet. Nec enim contrahentes fingere poſſunt, niſi lege permittente: vt in Aquiliana ſtipulatione, & in quibuſdam aliis item caſibus, in quibus lex ſtipulationem fingit, vel hypothecam. Eſtque iure ciuili inuenta. Sic Iuriſconſultus *in l. 2. pro ſocio*: Dominum ſocietate omnium bonorum acquiri, ſine traditione, per quandam fictionem affirmat: cùm textus dicat, creditur. Non autem ob aliud inducitur, niſi vt ſuppleat, id, in quo deſideratur facti veritas, ad hoc vt ex ea veri producantur iuris effectus: *vt declarat Bar. in l. ſi is qui pro emptore.* D. *de vſuc.* Imitatur autem fictio legis, naturam ipſam, *l. adoptio. D. de adopt.* Vnde ſicut naturaliter quis filium ad tempus habere non poteſt, nec ſub conditione: ita nec emancipare eum, nec adoptare in diem vel ſub conditione licet *l. ſi tibi, eo. tit.* Fictio autem priuata in perniciem alterius, nihil diſtat à fraudulenta ſimulatione. *Vlpian. in l. cum hi. §. ſi cùm lis. D. de tranſact.* Fingi enim, inquit, lites poterunt, vt tranſactio etiam citra prætoris fiat auctoritatem. Fictio habet locum in omnib. prædicamentis, vt refert Albericus in Dictionario in hac ipſa dictione, qui dicit etiam pro compoſitione accipi.

Fictio de iis qui apud hoſtes ſunt, duplex eſt: altera Poſtliminij, altera legis Corneliæ. Poſtliminij fictioni locus eſt, cùm captus ab hoſtibus in ciuitatem reuertitur, tum enim nunquam à ciuitate abfuiſſe fingitur, *l. retro. l. in bello. §. 1. & l. bona, D. de captiuis. §. 4. Inſt. Quibus mod. ius pat.* Corneliæ autem fictionis locus eſt, cum captiuus apud hoſtes moritur, vt in ciuitate deceſſiſſe fingatur. *Vide l. lege Cornelia. D. de teſta. l. lex Cornelia. ff. de vulg. ſubſt.*

de Fictione canonis, ponit Archidiaconus, *ca. ferrum. 50. diſtinct.*

FICTILIA, vaſa ex terra facta, *l. 3. vitrea. ff. de ſuppellect. legat.* Et Fictilis ſuppellex. *l. 7. D. eod.*

FIDES propriè diffinitur, vt ſit dictorum, conuentorúmve conſtantia, & veritas: dicta, quod fiat quod dictum eſt, *vt Cicero tradidit. Ex in libr. de Republic, vt citat Nonius:* Fides nomen ipſum mihi videtur habere, cum fit quod dicitur. Hinc Vlp. *in l. ex empto. 11 ff. de act. empt.* Nihil magis inquit, bonæ fidei congruit quàm id præſtari, quod inter contrahentes actum eſt. Ergo,

Fides bona eſt, cùm id quod dictum ac promiſſum eſt, bene ac rectè fit, *l. cùm venderem. D. locat.* Vnde illud Auguſti apud Sueton. qui populo promiſſum congiarium repoſcenti, Bonæ fidei ſe eſſe reſpondit. Vnde fidem appellarunt veteres Chriſtiani, quòd ea, quæ de Chriſto commentariis Euangeliſtarum prodita erāt, veriſſima ducerent. Inde Rubric. de ſum. Trin. & fid. cath. Fides etiam quandoque accipitur pro fidei ſacramento, quandoque pro habitu mentis, *c. nihil de conſecr. diſtinct.* 4. Fides, tuitionē etiā auxiliū, tutelam ſignificat: vnde in fide alicuius eſſe dicebant olim, quod nunc vocāt feudū ab aliquo tenere.

quod non eſt ex Fide, peccatum eſt, *apud Apoſtolum & in c. omnes. §. illud.*

28. qu.

28.qu.1.*&* cap.fi.de præſcript. in antiq.* ira accipias, quicquid fit contra conſcientiam,ædificat ad gehennam.

Fides quandoque ſumitur pro promiſſione. Fides ſyncera quid, *vide gl. c.2.de elect.*Fides teſtium ex quib. colligatur, *Iuriſcoſſ.docet, l. 2.ff. de teſtib.*

FORMVLÆ.

FIDEM ſuam aſtringere, eſt vinculum obligatione ſuſcipere, *l.procurator,qui pro.ff.de euict.* Fidem bonam præſtare,eſt ſine dolo, & fraude verſari,*l.3.D.pro ſocio.*

Fides pro cautione, *in l.ſacris. C.de prox.ſacr.ſcrin.lib.12.* Sic dicimus, fide alicuius ſumere,id eſt, non ſua,ſed aliena cautione. Hinc etiam dixit Cicer. fide alterius pecuniam ſumere, id eſt,dato fideiuſſore., Fide ſua iubere,id eſt,ſponſorem ſe conſtituere, & periculum in ſe recipere, *Paul.* Si filius familiàs ita ſtipulatus fuerit: Quantam pecuniam Titio credidero, fide tua eſſe iubes, *Vlpia.l.vbi autem. de verb.oblig.*

Fides,*in tit.de ſumma Trinit. & fid. cathol.c. & in decret,* eſt (vt diffinit Paulus Apoſt.c.11. epiſt.ad Hebræos) ἐλπιζομένων ὑπόστασις πραγμάτων, καὶ ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. Fides publica *in l.24. §.in bonis.D.de reb. auct.iudic. poſſid.* à Gallis, *Credit* appellatur. *Cic. pro leg. Manil.* Hæc fides atque hæc ratio pecuniarum,quæ Romæ,&c. *& alibi*,Scimus Romę,ſolutione impedita,fidem concidiſſe.

Fides tacita,clàm & tacitè in fraudem legis,fiſcive accommodata, *l. 13. §. cũ ante.D.de iur.fiſci.l.15.§.pen. D. ad munici.Vlp.Epitom.ti.25.*Et dicitur.

Fides accommodari & interponi, *l. 43.§.vlt. D. de vulg.l. 10. de iis qua vt indig.& commodari,l.penul.ff.ſi quid in fraud.patr.*

Fides emptori haberi dicitur etiam, ſine ſatisfactione,*§.vendita.Inſtitut.de rer. diviſion. l. 19.ff. de contrah. empt.*

Fide dominica agros colunt, qui non penſiones certa quantitate, neque mercede,ſed arbitrio domini rationes reddituri colunt,*l. 18. §. cùm de villico.l.20.§.1.ff.de inſtr.inſtrumentique leg.*

FIDELES interdum generaliter dicuntur, qui in Principis alicuius poteſtate ac ditione ſunt, qui vulgo ſubiecti appellantur. *Greg. Turon.lib. 10. cap. 3.* Nos, piiſſime Rex, ſubiecti atque fideles vobis gentíque veſtræ eſſe deſideramus. Interdum verò ſpecialiter dicuntur iidem qui Vaſſalli, qui feudo accepto, in patroni fide & clientela ſunt: viciſſimque ſua ei certi obſequij nomine fidem adſtrinxerunt. *Cic. in Orat. pro Sexto Roſcio:* Quære in cuius fide ſint & clientela. *Lib. feud.1.tit.14. §.1.* Si ergo domino & fideli placuit, vt paciſcantur de filia,&c. *Et lib.1.titul.4.§.6.*Tunc oportebit fidelem incrementi inueſtituram probare.

FIDELITAS generaliter interdum pro fide & obedientia omnium ſubiectorum. Duplex enim fidelitas eſt: vna,quæ à vaſſallis, & quaſi vaſſallis:altera, quæ à ciuibus præſtatur, *vt in leg. Frideric. de pace Conſt. lib. Feud.2.tit.62.* Vaſalli noſtri à nobis inueſtituram recipiant, & fidelitatem faciant, ſicuti vaſſalli: cæteri omnes ſicut ciues à 19. annis vſque ad 70. Item *apud Radau.lib.2.c.30.*Epiſcopus Italiæ ſolum ſacramentum fidelitatis ſine hominio facere debere domino Imperatori,Hinc iuſiurandum fidelitatis vaſſalliticæ, quod ab Imperatore Papa Clemens contendit *in c.2. de iureiur. in Clem.* Fidelitatem dicimus *(inquit Obertus)* iuſiurandũ quod vaſſallus præſtat domino,*lib.2.tit.3.§. 4. & tit.26.§.9.* vbi quot hæredes ſunt, tot fidelitatem debent:hoc eſt,tot debent ſe domino exhibere, vt ei ſuam fidem & obſequium interpoſito iureiurando adſtringant. Iuſiurandum fidelitatis videtur Latinè non incõmodè dici Execratio poſſe. *Cicer.Verr. 7.* Vbi fides,vbi execrationes,vbi dextræ complexúſque?Vide Vaſſallitium.

FIDEICOMMISSVM eſt liberalitas, qua verbis precariis, vel alio quocunque indicio precariæ voluntatis, teſtamento, vel codicillis, vel epiſtola, vel quo alio genere vltimi iudicij confertur in aliquem. Ideo autem ſic appellatur, quia

nullo vinculo,ſed tantùm pudore eorum, qui rogabantur continebatur: *vt Inſtitut. de fideicommiſſ. hæredit. in princip.* Vlpianus autem ſic definit.

Fideicommiſſum eſt, quod non ciuilibus verbis, ſed precatiuè relinquit, nec ex rigore iuris Ciuilis proficiſcitur, ſed ex voluntate datur relinquentis. *Epitom. tit.* 25.

Fideicommiſſa dicebantur olim, quæ fidei hæredi alteri reſtituenda demandantur, quæ ab fide duntaxat hæredum licet penderent, vnde & nomen accepere. D. tamen Auguſtus (*vide Duar. in titul. de pact.*) ne perfidiæ humanæ locus eſſet, primus ad neceſſitatem iuris ea retraxit. *Vide in princip. Inſtit. de fideicommiſſ. hære. & Theophil. item in princip. titul. de codic. ibidem.* vbi & ex Lucij Lent. perſona fidei commiſſa cœpiſſe refertur. *Vide etiam l. 1. & 2. commun. de legat.* Nec ignorandum, fideicommiſſa non eſſe (vt vulgò putant) legatis exæquata. Nam licet *Vlp. l. 1. de legat.* 1. ſcribat quòd per omnia exæquata ſint legata fideicommiſſis, non tamen è conuerſo dicit, fideicommiſſa legatis exæquari. Vnde Zaſius colligebat, quod & ab Alciato pòſt legimus probatum, minimè ſequi neceſſariò: vt vtraque eodem iure petantur. Fiunt autem fideicommiſſa verbis precariis erga grauatum: qualia ſunt, rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, iniungo, deſidero, impero. Vnde & nomen illud ſumpſerunt, quòd in ſola fide, pudoréque hæredis conſiſterent, *§. fin. Inſtitut. de ſingulis rebus per fideicommiſſ. relict.* Accedit Vlpianus, inquiens: Etiam hoc modo, cupio vt des: credo te daturum, fideicommiſſum eſt, *de legat. 1. l. etiam.*

Fideicommiſſorum alia ſunt vniuerſalia, hoc eſt, ad hæreditatem ſpectantia, quibus totum patrimonium, hæres alij reſtituere rogatur: velut, Peto à te vt illi hæreditatem meam reſtituas. Alia ſingularia, quæ rerum ſingularum ſunt: veluti, Rogo te hæres, vt Sempronio fundum illud reddas, reſtituas.

Fideicommiſſi appellatione & ſingulare, & vniuerſale continetur, *l. 1. D. ad S. C. Treb.*

Fideicommiſſum generale, vniuerſale, & particulare, quid diſtent, docet Alexand. *l. grege. D. de leg.* 1.

Fideicommiſſaria hæreditas, quam alij reſtituere hæres rogatus eſt. & Fideicommiſſarius is, cui ea hæreditas reſtituitur, qui Trebellianus fideicommiſſarius appellatur, *l.* 15. *§.* 1. *D. vt leg. ſeu fideicomm. nomi. c.* Quo nomine interdum hæres quoque fideicommiſſo oneratus appellatur. *l.* 51. D. *de iud. vt & Nouell.* 107. Et qui de fideicommiſſis Romæ ius diceret conſtitutus prætor, Fideicommiſſarius dicebatur, *l. 4. ad fina. D. qui & à quib. l. 78. §. penul. D. de leg. 3. & l. 92. D. de condit. & demonſtr.*

Fideicommiſſaria verba, *l. 29. D. ad S. C. Trebell.* quæ & fideicommiſſi verba dicuntur, *l. 69. §. fin. D. de leg. 2. l. 12. §. fin. ff. de iniuſt. rupt.* D. *de leg.* 2. & Precaria, vide infrà Precaria.

FIDEIVBERE, eſt ſuo periculo fore id, de quo agitur, recipere, quod per ſtipulationem fit: vel fidem ſuam pro alio obligare, in fidem ſuam recipere, quod idem valet, *l. 27. in fine. D. ad S. C. Velleia. l. 29. §. legatum. ff. de liber. legat.* Quod & fide promittere dixit Paulus libr. 1. Sentent. tit. 9.

FIDEIVBERE pro condemnato, nihil aliud eſt, quàm promittere iudicatum condemnationis ſolui, *l. ſi verò. in princip. D. qui ſatiſd. cog.* Nam ſi non condemnatus, ſed abſolutus fuerit, & victor litis: non eſt opus aliquid ſoluere ex cautione iudicatum ſolui.

Fideiubens ob euictionem rei alienatæ, Auctor ſecundus tempore Iuſtiniani adpellabatur. *Nouell. Vt credito. primùm aggredian. §. neque hoc tantùm. Conſt.* 4.

FIDEIVSSOR eſt, qui fide ac periculo ſuo ſuadet, vt id, de quo agitur fiat: quoniam eius euentum præſtat: vel qui alieno nomine obligatur, *l. 1.*

*l.1.§.verbis.*D.*de oblig.& actio.*Eorum autem, qui pro alio obligantur, genera & differentias recenſet Accurſius *in Authen.de fideiuſſ. Bart. in rubr. de fideiuſſ.* Mandatoris autem ratio longè alia eſt, quàm creditoris. Mandator enim conuentus à creditore, nullam habet actionem propriam contra debitorem, niſi cedatur. Cedat ergo ei creditor ſuas actiones, & eas quidem non inanes oportet. proinde ſi non habeat efficaces quas cedat, ſi non poſſit à reo petere, non poterit etiam à mandatore. Fideiuſſor ſine ceſſione propriam actionem habet aduerſus debitorem mandati, vt negot. geſt. nec vſquam legitur cogi creditorem fideiuſſori cedere actionib. certis, licèt ſi hypothecarias cedat, id fideiuſſori inutile futurum non ſit. Itaque rectè petet creditor à fideiuſſore, quamuis à reo petere non poſſit.

Fideiuſſor, pro expromiſſore, quod fortaſſe alibi nuſquam, *l. in perſona.ff. de pact.*

Fideiuſſor, ſiue interceſſor non eſt conueniendus, niſi priùs debitore principali conuento, *Nouell. Vt creditor.primùm aggredian.§.1. Conſtit.* 4. Abſente tamen debitore, poteſt primùm fideiuſſor conueniri, *Ibid.§. caterùm.ſi fideiuſſor.* Aduerſus poſſeſſores bonorum debitoris non eſt antea agendum hypothecaria, quàm apparuerit, bona debitoris ac fideiuſſorum non ſufficere, *ibi §.enimuerò neque.* Cui non poteſt ex venditione bonorum debitoris ſatisfieri, quia nemo velit eas emere, ei debent bona in ſolutum (æſtimatione diligenter facta) auctoritate iudicis addici, *ibid.§.certè ſi nemo.* Cæterùm lex apud veteres erat, prohibens fideiuſſorem conueniri priùs quàm debitor principalis eſſet conuentus, *vt colligitur Nouell. Vt creditores prim. in princ.* Eam legem vſus aboleuit, ad tempora vſque Iuſtini. *ibi l. non rectè. Cod. de fideiuſſ. & mand.* Iuſtinianus reduxit, adauxítque legem antiquam, *ib.*

Fideiuſſor exercitationis litis à fideiuſſore iudicati actionis ſeparatur, *l.8.§.& poſt litem.ff.de fideiuſſ.* Illi ſunt, qui fideiuſſores ad litem, & pro lite dati appellantur, *l.41.* D.*de pet. hare. l.10.* D.*iudicat.ſol.* qui ſcilicet, vel iudicio ſiſti, vel rem defendi, & iudicatum ſolui promittunt.

Fideiuſſor ob euictionem datur, *in l.4.D.de euict.* vulgò auctor ſecundus, *d.l.4.*

Fideiuſſor in omnem cauſſam accipi dicitur, qui in id omne, quod ex ea obligatione, cui accedit, naſci poteſt, ſe obligat, *l. 56.D. de ædilit. edict.l.54. D. loca.l.36.§.penult.*D.*de fideiuſſ.*

FIDEIVBENDI FORMVLAE.

Centum, quæ mihi L. Titius debet, eadem mihi dare ſpondes? Spondeo.

Stichum aut centum fide tua iubes? Fideiubeo.

Quantam pecuniam credidero, fide tua iubes? Iubeo.

Mille modios tritici fide tua iubes? Iubeo.

Si reus 100. aureos, quos mihi debet, non ſoluerit, fide tua iubes? Iubeo, *ex tit.D.de fideiuſſor.*

FIDICVLÆ, *in l.1.& 2. C. Th. de quaſtionibus.* tormenti genus, ab eo dictum, *Iſidorus lib.5.Etymol. cap. 27. tradit,* quòd eo rei in eculeo ad fidem inueniendam, & eruendam torquentur.

FIDVCIA, præter vulgatam ſignificationem pro pignore accipitur propriè, quòd creditori mancipatur, aut in iure ceditur, ea lege, vt ſoluta ad diem pecunia remancipetur, non ſoluta, creditori pleno iure committatur, id eſt, lege cōmiſſoria: aliàs verò pignoris dominium in creditorem non transfertur, *l. cùm ſortis.§.vltim.D.de pign.act.* ſicque ſumitur apud I.Paulum, *lib. 1. Sent. tit. 9.& lib. 2. tit.13.& li.3.tit.8.* Vnde & Fiduciarius ſeruus, id eſt, pignori obligatus, *apud eundem lib. 2. Sent. tit. 12. &*

Digitized by Google

terius ſit poteſtate, vt cùm filium familias dicimus, ſed alicuius filium eſſe ſignificamus, *A. Auguſt. ad l.1. D. de excuſa. tut. ad finem.*

Filij ideò liberi dicti ſunt, vt parentes meminerint, ſe illis non perpetuò imperaturos. Itaque cùm pater filiam natam 25. annos, negligit dare nuptui, abſque graui cauſſa, poteſt ipſa liberè, hoc eſt, ſine conſenſu paterno, matrimonium contrahere: & oportet nihilominùs patrem ſuppeditate pro facultatibus dotem. *Authen. Sed ſi poſt. C. de inoffic. teſtamen.*

Filiorum hæ ſunt differentiæ, iuſti, legitimi, naturales, adoptiui.

Filij naturales, *ſecundùm Azo. in Sum. C. eod. tit.* ſunt multiplices. Aliqui ſunt naturales & legitimi, vt qui naſcuntur per legitimum torum. Alij ſunt legitimi tantùm, vt adoptiui. Alij naturales tantùm, vt nati ex concubina vnica, & in domo indubitato affectu coniuncta. Alij neque naturales, neque legitimi, vt qui ex illicito & damnato coitu nati ſunt. *De his omnibus eſt gloſſ. Inſtitu. de adopt. in princip. & gloſſ. in cap. per venerabilem. qui fil. ſint legitim.* Et quot modis naturales de ſoluto cum ſoluta efficiantur legitimi, patet *in cap. tanta. qui filij ſint legiti.* Vbi etiam dicitur, quòd filij vulgò nati vel concepti ſunt, qui non habent patrem determinatum. Sed (*vt Azo dicit*) hæc diſtinctio ſecundùm iura ciuilia Imperatorum datur & non ſecundùm iura naturalia: quia fortè ſecundùm Theologos non eſt vſque quaque verum, ſecundùm quos matrimonia, ſeu indiuidua maris & fœminæ coniunctio, eſt de lege naturæ, quia ſecundùm Ariſtot. & Philoſophos. 1. Politicorum, Naturalis videtur coniunctio vnius ad vnam, & vagus concubitus contra naturam.

Filius Regis poteſt dici Rex viuente patre, *argum. §. cùm quidam Calius. l. cùm verò u. D. de fideicomm. liber. adiuncto textu in l. in ſuu. & ibi. Bald. D. de libe. & poſthum.*

Filium ſpurium, reſcripto Principis legitimum effectum, verè legitimum cenſuerunt Socinus, Decius, Curtiúſque, *vt atteſtatur Alciatus.* Nam & aliquem mihi ait, iuſtum filium cenſeri, agnatis verò meis non cenſeri, haudquaquam naturæ repugnat: cùm ſatis ſit mihi integrè cenſeri filium, nihílque obſtat, reſpectu aliorum, qui non conſenſerunt, fictionem legis nihil operari: huiuſmodi enim varietas magis aliorum perſonas, quàm ipſius filij reſpicit, *l. in ſtipulationib. §. 1. de verb. oblig.* Filij ſpurij ex ingenua muliere nati vtique ſunt ingenui, *l. 3. in fi. C. ſolut. matr.* Filij ſpurij, vel ſacerdotum, poſſunt tantum de bonis parentum accipere, quantum eis ſufficit ad alimenta iure naturali debita: etiam iure Canonico, *cap. cùm haberet. De eo qui duxit in vxorē, quam poll. per adult. Et ibi tractatur. Angelus in l. fin. § ſi à ſocero. D. quæ in frau. credit. & l. ignoti. C. eod. titul. Bald. in Authen. ex complexu. C. de inceſt. nupt. Vide conſil.* Bartol. 119. *incip. Dominus Dominicus. Et conſil. 194. incip. Cechus de Spoleto.*

FILIIFAMILIAS filiæque familiâs dicuntur, qui quæve ex iuſto matrimonio procreati ſunt, & in patris poteſtate ſunt, *l. 4. ff. de iis qui ſunt ſui, vel alie.* Alij enim s. p. id eſt, ſine patre vel Spurij dicuntur, & in eum locum adoptantur.

Filium Senatoris accipere debemus, non tantùm eum, qui naturalis eſt, verùm adoptiuum quoque, neque intererit à quo, vel qualiter adoptatus fuerit, an in ſenatoria dignitate conſtitutus eum ſuſceperit, an ante dignitatem ſenatoriam, *l. 5. & 6. ff. de ſenator.*

FILIASTER, Filiaſtra, eſt filius vel filia, ex alio coniuge genitus, vel genita, non ex eo, quem modò habet mulier, 30. *qu. 1. ſi quis filiaſtrum.*

FILIATIO, *vt per Docto. in l. 1. D. de condit. & demonſtra.* per communem nominationem parentum, & quòd natus eſt in domo mariti commorantis vxori, *l. filium.* D. *de iis qui*

tiu qui ſunt ſui. cap. Michael. de fil. preſb.

FINIS tam maſculino genere, quàm fœminino dicitur: Aliàs item fini, aliàs fine. *Nouell. de teſtibus. §. ſi verò ignoti. Conſtit.* 90. Vt hàc ſaltem fini (ait Iuſti.) nihil de veritate occultent. Sæpè verò finem accipiunt Iuriſcoſſ. pro modo, *vt eſt F. Duareno, lib. 1. diſputat. Anniuer. obſeruatum. Vide locum cap.* 22. Itaque Fini, pro vſque ad finem: ad finem verò, pro ad modum & quantitatem ſignificat, *l. 19. D. de compenſa. l. 1. §. pacto ff. de vſur. l. 5 ff. de collat. dot. l.* 15. *ff. ad leg. Falc. l. 25. ff. de adt. leg. l. 4. §. ſi. ff. de naut. fœn. l. 4. & 42. §. 1. ff. ſolu. matrim. l. 17. de caſtrenſ. pecul. l. 26. ff. quando dies legat. ced. Sic & in l. 66. in ſi. ff. de euict. l. 33. §. ſi inter. ff. de donat. inter virum.*

Finis pro definitione quandoque accipitur, eòque redditur verbum Græcum ὅρος. *Sic in l. 233. D. de verbor. ſign.* Præterea Fines appellant Iuriſcoſſ. quos Dialectici terminos, *l. 124. ff. de verbor. ſignif.*

Fines agrorum termini, & limites appellantur, *l. 16. §. 1. D. de vſu. & habi. l. 13. §. pen. & fin a. ff. de acquirend. poſſeſſ. l. 2. §. cum Stichum.* D. *pro emptor. l. 21.* D. *quæ in frau. cred.* Sic apud Terentium in Heautontimoreumenon.

Vicini noſtri hic ambigunt de finibus.

Eadem eſt & huius verbi vis in finiũ regundorum actione, qua inter eos agitur, qui confines agros habent, *§. quædam. Inſtit. de act. Iſidorus lib. 5. Etymol. c. 25.* Regi enim *Boetio interprete in Topic.* fines dicuntur, quoties vnuſquiſque ager propriis finibus terminatur. Ergo Actio

FINIVM REGVNDORVM, id eſt, diſcriminandorum, ſeu ſtatuendorum. Regere enim antiqua, & decemuirali ſignificatione, eſt ſuis finibus terminatum habere. Ad agros enim pertinet, nõ ad ædificia vrbana, *iuxta §. fi. l. 4. ff. fi. regund.* Nec inconcinnè dicitur finalis quæſtio, *in l. 11. ff. fin. regund.* In finalibus quæſtionibus, vetera monumenta, cenſus auctoritas ſequenda eſt. *Vide Ferra. in §. ſi finium regund. Inſtit. de offic. iud.*

FINITOR, qui fines determinat: ſic vtitur Plautus in Prologo Pœnuli.

FINITIMVS, vicinus, *c. per tuas. de ſenten. ex com.*

FIRMVM, & ratum differunt. Firmum de facto, ratum de iure. *Bart. in l. id quod pauperibus. iuncta gl. C. de epiſcopis & clericis.*

FISCI, fiſcinæ, fiſcellæ, Spartea ſunt vtenſilia ad maioris ſummæ pecunias capiendas: vnde quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ, quàm priuatæ, vt pro cenſu priuato loculos & arcã, & ſacellos dicimus, ſic pro publico theſauro ærarij, dicitur Fiſcus. Hæc Aſconius: quæ Cicer. hic locus ex Verrina 5. confirmat: Quatuor H. S. quos mihi Senatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. *Idem tradunt Feſtus libr. 15. & Iſidor. lib. Etymolog. vlti. capit.* 9. Propriè autem

FISCVS dicitur Principis, vt ærarium populi. *Plin. in Panegyr.* At fortaſſe non eadem ſeueritate fiſcum qua ærarium cohibes? imò tantò maiore, quantò plus tibi licere de tuo, quàm de publico credis. *Vlpian. l. 2. §. 2. D. ne quid in loc. publ.* Hoc interdictum ad ea loca, quæ ſunt in fiſci patrimonio, non pertinet. Res enim Fiſcales quaſi propriæ & priuatæ principis ſunt. Poſterioribus autem temporibus Ærarium principis dictum eſt propriè, pro priuatis rebus Auguſti, vel Auguſtæ. Fiſcus autem generaliter pro ſacris theſauris, *vt in l. 2. & 3. C. de quadri. preſcript.* Fiſcus autem his verbis à Græcis definitur: φίσκος κόφφινος ἐστὶν, ἐν ᾧ τὰ τῶν δημοσιευμένων ἐτίθετο χρήματα. ὕστερον ταῦτα δὲ ταμιεῖον γέγονε καίσαρος, ἐν ᾧ ἀπεφυλάττετο τὰ φισκάλια χρήματα, καὶ ἐλέγοντο ταμιακά, ἅπαντα τὸ παλαιὸν ὄντα τοῦ δήμου μετῆλθον ἐν τῷ τοῦ βασιλέως οἴκῳ. Continetur etiam fiſci appellatione ar-

ex pacto, *§. filia. de ſucceſ. feud. & §. hoc quoque. de iis qui feud. dar. poſſ. c. 1. de feud. fœmin. §. quin etiam Epiſc. vel Abbat.*

Feudum, aut eſt antiquum, aut paternum, aut nouum. Feudum antiquũ eſt, quod maiores adgnationis alicuius ſupra quartum gradum habuerunt. Paternum, quod parentes vſque ad quartum gradum tenuerunt: veluti auus, proauus, abauus, atauus. Nouum verò, quod cœpit in perſona beneficiarij, nec peruenit ad eum ex ſucceſſione, *ca. 1. de ſucceßion. feud. c. 1. de ſucceßio. frat. & grad. ſucceden. in feud. cap. 1. de nat. ſucceßio. feud. c. 1. §. nouam. Quot teſtes ſint neceſſar. & c. 1. de fratr. de nou. benefic. inueſti.* Eſt præterea feudum maternum, quod à fœmina cognationis capite deſcendit, *vt in tit. de benef. fœm.*

Feudum aliàs diuidi poteſt, vt regulariter: aliàs diuidi non poteſt. Feudi, quod diuiſionem nõ admittit (nam ſic ſimul etiam intelligemus exempla reliquorum beneficiorum, quæ diuidi poſſunt) exempla ſunt. Regnum, Marchia, Ducatus, Comitatus, & cætera, quæ dignitatem habent, *c. 1. §. omnes. Si de feud. defun. controuer. fuer. int. domin. & adgnat. Vaſal. Conſt. Imperia. §. præterea ducatus. De prohibit. feud. alienat. per Frider. Bart. in l. inter tutores. D. de admini. tut. l. & ideo. D. de cond. furt. Panorm. in c. prudentiam. de offic. delegat.*

Feuda domino aperta, item bona mobilia in feudis apertis, quæ non debebantur hæredibus, quoniam dominus olim ſemper recipiebat. Cuius iuris ſunt iam nunc veſtigia in pleriſque locis. Feudum quod domino aperietur, & ſic in diem mortis eius, qui nunc habet, fuerit alij conceſſum, vt poſt mortem poſſeſſoris habeat.

Feudum Epiſcopale, quod Cæſar concedit Eccleſiaſticis principibus.

Feudum emptum. In feudo empto filia non ſuccedit, præſertim extantibus adgnatis, ſecundum communem doctorum ſententiam, *vt probat Andreas de Iſernia cap. vnic. §. hoc autem qui feud. dar. poſſ.* Niſi ſit nominatim actum. *cap. vnic. §. filia. de ſucceßion. feud. & cap. 1. de gradibus ſucceß. in Feud. Franciſc. Curtius conſil. 49. incipien. Recolendæ memoriæ. Quod ſequitur Albertus Bruuus conſil. 16. incip. en. Omnipotentis Dei, &c.* Et quanquam in hoc ſunt opiniones variæ: tamen nemo diſſentit, quin feudum emptum vt omnia præſtentur quæ præſteri ſolebant, pro eodem feudo nondum empto, ſicut in præſenti caſu, non tranſeat in fœmineam ſucceſſionem. Quia ibi inueſtitura præponderat emptioni, & ſemper attendenda, *vt tractat Bald. in præfatione feudor.* Vbicunque enim fit mentio feudorum ſimpliciter, vel hæredis: ibi intelligitur feudum rectum, & verum, hoc eſt, maſculinum, cuius fœminæ non ſint capaces. Quin imò in feudis hæreditariis, hoc eſt, conceſſis alicui, & hæredibus ſuis, non ſuccedunt fœminæ, *vt Bald. & alij notant in c. vnic. in princip. An adgnat. vel filij defunct. Bartol. in l. vt iusiurand. § ſi liberi. ff. de oper. liberto.* Sicut enim nulla ordinatio teſtamenti valet in beneficiis militaribus, ſeu feudis: *vt eſt textus in c. vnic. in princip. de ſucceßio. feud. & in cap. 1. in princip. de prohibit. feud. alien. per Frideric. cap. 1. §. donare. Qualit. olim feud. pote. alienar. Et vtrobique Bald. etiam conſenſu domini Alexand. conſil. 15. libr. 5. incipi. Viſis narratis in themate.* Ita dominus feudi non poteſt confirmare feudum in filiam, præiudicio adgnatorum non conſentientium, *iuxta text. in c. 1. de aliena. feud. patern. c. 1. §. hoc quoque de ſucceßio feud.* & Bald. *ſecundum Aluarottum* vtrobique notat, quòd dominus nullam gratiam poſſit facere fœminis de ſucceſſione, per quem adgnati excludantur. Adeò quòd Imperator non vult habere poteſtatem infringendi iuris beneficiarij. Adducunt interpretantes, *ſecundum Bald.* duas potiſſimum rationes, Altera, quoniam bonæ & naturales conſuetudines, quales ſunt beneficiariæ, ligant Principem, *capit. vnic. in ſi. qui feud.*

Digitized by Google

feud.dar.poſſ. & ibi gl. l.fin.C.ſi cont. ius vel vtil.publ. Altera, quia feudum eſt contractus nominatus, *auctore Bartol.in l.iuriſgentium. §. quinimò D. pact. Ang. Nouell. vt ſponſali. largi. in princip.* Sed contractus non vult Princeps in ſua poteſtate eſſe, *l.fin. D. de conſt. Princip. l.fi.C.ſi contra ius vel vtil.public. capit. quæ in Eccleſiarum. de conſtitution.* Ergo Princeps nec feudi conſuetudines vult poſſe infringere.

Feudum conditionale, quod ſub pacto aliquo conceditur, *cap. 1.§.fi.de inueſtit.feud. in vſib.feud.*

FORMVLÆ.

FEVDVM dare, concedere feudum vaſallo, noſtri nunc dicunt, Romani, Dare mancipio fundum, in fidem ſuam accipere clientem.

Feudum auferre, Aperiri feudum, Noſtri. Romani. Iniicere manus prædio clientelario.

Feudum accipere, inueſtiri de feudo, Noſtri Romani, Mancipio accipere, Fidem patroni ſequi, in fidem ſe conferre.

Feudum vendere, Noſtri Romani, Obſequium vel clientelam exuere, alienato prædio.

Feudum paternum, Feudum antiquum, Noſtri. Romani, Ius gentilium, quaſi ad gentiles adgnatóſque tranſiens. *Cicero in Verrem. actio* 5. Itaque nunc ait, Siculorum Marcelli non ſunt patroni? Verres in eorum locum ſubſtitutus eſt. Quem in te tantam virtutem aut dignitatem arbitratus es, conare clientelam tam illuſtrem, tam ſplendidæ prouincię abducere, & auferre à certiſſimis antiquiſſimíſque patronis?

Feudum improprium, & feudum temporale vocant noſtri, quod ad annum vel quinquennium conceditur. Romani: precarium clientelare dixerunt.

Feudum à Gallis *Fief* dicitur: & is, qui feudum conceſſit, vocatur *le Seigneur Feodal.* Eſt & in Gallia aliud feudi genus quod vocant *rierefief.* quale eſt quod à feudatario alicui conceditur aut emitur.

FEVDATARIVS, qui feudum à patrono ſibi commiſſum accipit. Latina conſuetudine, vt Beneficiarius, *lib.Feud.3.tit.2.§.3.* Feudatarius Parium laudatione damnum reſarciat. Aliàs Feudalis dicitur, & Vaſallus.

FIBVLAM imponere dixit Seneca in moralibus, *vt citat Lactantius lib.1.cap.* 16. de ſalaciſſimo Ioue loquens, pro eo quod eſt coercere & reprimere: atque id ex lege Pappia Poppæa, qua ſcilicet minor annis ſexaginta ſexagenario nubere non poterat, vt hoc pacto Senatores docerentur continenter viuere. Huius contrarium eſt Laxare fibulam, id eſt, anſam miniſtrare, aut feneſtram aperire. *Tertullian.de Corona militis*: Vt etiam voluntariis delictis fibulam laxet. Natum autem videtur vtrumque à fibula cinguli qua veſtis adſtringitur ſi fluxior ſit, aut remittitur ſi fuerit adſtrictior. Niſi etiam ad fibulæ adſtrigmentum mauis referre, qua adoleſcentulorum prurientium genitalia traiiciebant, tum valetudinis, tum conſeruandæ vocis gratia: quod Infibulare vocabant: *cuius rationem deſcribit Corn.Celſ.lib.* 7. de qua Martialis lib.7.

Menophili penem tam grandia fibula nectit. lib.14.

Dic mihi ſimpliciter Comœdis & Citharœdis

Fibula quid præſtas ? vt carius futuant.

FICTVS, *apud Bald. tit. de pac. Conſtan.verb.perſoluere.* Barbaro vocabulo pro emphyteutica penſione, mercedéque meliorationis accipitur videtúrque Alciato Latinè dici poſſe, Colonarium.

Fictum, fragile, *cap.charitas de Pœnit.diſt.3.*

FICTIO, eſt legis aduerſus veritatem in re poſſibili ex iuſta cauſſa diſpoſitio: etenim conſtat, nunquam extendi fictionem ad ea, quæ impoſſi-

Digitized by Google

bilia ſunt, *gloſſ. l.talis. de leg.1.§.minorem.Inſtitut.de adopt.*ſiue de iure,ſiue de facto id fieri nequeat, imitatur enim fictio naturam,nec facilè lex fictionem aduerſus fictionem inducit, *l.3.§.è contrario. D. de acquir. poſſeſſ.* Hæc ex primo cap. libr.6.Parerg. Alciati. Bartol.verò *in l.ſi is qui pro emptore verſic. quaro ergo. D. de vſucap.* ſic fictionem definit,Eſt in re certum, eius quod eſt poſſibile contra veritatem pro veritate à iure facta abſumptio.Eſt autem magna differentia inter fictionem & præſumptionem. Quia fictio iuris tantum operatur, quantum veritas:vnde nunquam dicitur ei eſſe contraria, ſiquidem ius facit ens de non ente. Præſumptio autem in dubio ſtat: tametſi eatenus veritatis habetur comes, quatenus in contrarium nulla adparet probatio. *Vide glo.Bartol.& Iaſonem in l.ſi is qui pro emptore.* D. *de vſucap.* Itaque fictio ad ſolam legem pertinet. Nec enim contrahentes fingere poſſunt,niſi lege permittente: vt in Aquiliana ſtipulatione, & in quibuſdam aliis item caſibus, in quibus lex ſtipulationem fingit, vel hypothecam. Eſtque iure ciuili inuenta. Sic Iuriſconſultus *in l.2.pro ſocio*: Dominum ſocietate omnium bonorum acquiri, ſine traditione, per quandam fictionem affirmat: cùm textus dicat, creditur. Non autem ob aliud inducitur, niſi vt ſuppleat,id,in quo deſideratur facti veritas, ad hoc vt ex ea veri producantur iuris effectus: *vt declarat Bar.in l.ſi is qui pro emptore.*D.*de vſuc.* Imitatur autem fictio legis, naturam ipſam,*l.adoptio.D.de adopt.*Vnde ſicut naturaliter quis filium ad tempus habere non poteſt, nec ſub conditione: ita nec emancipare eum, nec adoptare in diem vel ſub conditione licet *l.ſi tibi, eo. tit.* Fictio autem priuata in perniciem alterius, nihil diſtat à fraudulenta ſimulatione. *Vlpian.in l.cum hi.§.ſi cùm lis.*D.*de tranſact.* Fingi enim, inquit, lites poterunt, vt tranſactio etiam citra prætoris fiat auctoritatem. Fictio habet locum in omnib. prædicamentis, vt refert Albericus in Dictionario in hac ipſa dictione, qui dicit etiam pro compoſitione accipi.

Fictio de iis qui apud hoſtes ſunt, duplex eſt: altera Poſtliminij, altera legis Corneliæ. Poſtliminij fictioni locus eſt, cùm captus ab hoſtibus in ciuitatem reuertitur, tum enim nunquam à ciuitate abfuiſſe fingitur, *l.retro. l.in bello.§.1. & l.bona,D.de captiuis.§.4. Inſt. Quibus mod. ius pat.* Corneliæ autem fictionis locus eſt, cum captiuus apud hoſtes moritur,vt in ciuitate deceſſiſſe fingatur. *Vide l.lege Cornelia.D.de teſta.l. lex Cornelia.ff.de vulg.ſubſt.*

de Fictione canonis, ponit Archidiaconus,*ca.ferrum.*50.*diſtinct.*

FICTILIA, vaſa ex terra facta, *l.3.vitrea.ff.de ſuppellect.legat.* Et Fictilis ſuppellex. *l.7.D.eod.*

FIDES propriè diffinitur, vt ſit dictorum, conuentorúmve conſtantia, & veritas: dicta, quod fiat quod dictum eſt, *vt Cicero tradidit. Ex in libr. de Republic, vt citat Nonius:* Fides nomen ipſum mihi videtur habere,cum fit quod dicitur: Hinc Vlp. *in l.ex empto.*11 *ff. de act. empt.* Nihil magis inquit, bonæ fidei congruit quàm id præſtari, quod inter contrahentes actum eſt.Ergo,

Fides bona eſt,cùm id quod dictum ac promiſſum eſt, bene ac rectè fit, *l.cùm venderem. D. locat.* Vnde illud Auguſti apud Sueton. qui populo promiſſum congiarium repoſcenti, Bonæ fidei ſe eſſe reſpondit. Vnde fidem appellarunt veteres Chriſtiani, quòd ea, quæ de Chriſto commentariis Euangeliſtarum prodita erãt, veriſſima ducerent.Inde Rubric.de ſum, Trin.&fid.cath.Fides etiam quandoque accipitur pro fidei ſacramento, quandoque pro habitu mentis, *c.nihil de conſecr.diſtinct.* 4. Fides,tuitionẽ etiã auxiliũ,tutelam ſignificat:vnde in fide alicuius eſſe dicebant olim,quod nunc vocãt feudũ ab aliquo tenere.

quod non eſt ex Fide,peccatum eſt, *apud Apoſtolum & in c.omnes.§.illud.* 28.q.1.

28.*qu.*1.*& cap.fi.de præſcript. in antiq.* ita accipias, quicquid fit contra conſcientiam,ædificat ad gehennam.

Fides quandoque ſumitur pro promiſſione. Fides ſyncera quid, *vide gl. c.2.de elect.*Fides teſtium ex quib. col ligatur, *Iuriſcoſſ.docet, l. 2.ff. de teſtib.*

FORMVLÆ.

FIDEM ſuam aſtringere, eſt vinculum obligatione ſuſcipere, *l.procurator,qui pro.ff.de euict.* Fidem bonam præſtare,eſt ſine dolo, & fraude verſari,*l.3.D.pro ſocio.*

Fides pro cautione, *in l.ſacri. C.de prox.ſacr.ſ.rin.lib.*12. Sic dicimus, fide alicuius ſumere,id eſt, non ſua,ſed aliena cautione. Hinc etiam dixit Cicer. fide alterius pecuniam ſumere, id eſt,dato fideiuſſore., Fide ſua iubere,id eſt,ſponſorem ſe conſtituere, & periculum in ſe recipere, *Paul.* Si filius familiàs ita ſtipulatus fuerit: Quantam pecuniam Titio credidero, fide tua eſſe iubes, *Vlpia.l.vbi autem. de verb.oblig.*

Fides,*in tit.de ſumma Trinit. & fid. cathol. c. & in decret.* eſt (vt diffinit Paulus Apoſt.c.11. epiſt.ad Hebræos) ἐλπιζομένων ὑπόστασις πραγμάτων, καὶ ἔλεγχος οὐ βλεπομένων. Fides publica *in l.24. §.in bonis.D.de reb. auct.iudic. poſsid.* à Gallis, *Credit* appellatur. *Cic. pro leg. Manil.* Hæc fides atque hæc ratio pecuniarum,quæ Romæ,&c. *& alibi,*Scimus Romę,ſolutione impedita,fidem concidiſſe.

Fides tacita,clàm & tacitè in fraudem legis,fiſcíve accommodata, *l. 13. §. cũ ante.D.de iur.fiſci.l.15.§.pen. D. ad munici.Vlp. Epitom.ti.25.*Et dicitur.

Fides accommodari & interponi, *l. 43.§.vlt. D. de vulg.l. 10. de iis qua vt indig.& commod ari,l.penul.ff.ſi quid in fraud.patr.*

Fides emptori haberi dicitur etiam, ſine ſatisfactione,*§.vendita.Inſtitut.de rer. diuiſion. l. 19.ff. de contrah. empt.*

Fide dominica agros colunt, qui non penſiones certa quantitate, neque mercede,ſed arbitrio domini rationes redditurí colunt,*l. 18. §. cum de villico.l.20.§.1.ff.de inſtr.inſtrumentoque leg.*

FIDELES interdum generaliter dicuntur, qui in Principis alicuius poteſtate ac ditione ſunt, qui vulgo ſubiecti appellantur. *Greg. Turon.lib.* 10. *cap.* 3. Nos, piiſſime Rex, ſubiecti atque fideles vobis gentíque veſtræ eſſe deſideramus. Interdum verò ſpecialiter dicuntur iidem quiVaſſalli, qui feudo accepto, in patroni fide & clientela ſunt: viciſſimque ſua ei certi obſequij nomine fidem adſtrinxerunt. *Cic. in Orat. pro Sexto Roſcio:* Quære in cuius fide ſint & clientela. *Lib. feud.1.tit.14. §.1.*Si ergo domino & fideli placuit, vt paciſcantur de filia,&c. *Et lib.1.titul.4.§.6.*Tunc oportebit fidelem incrementi inueſtituram probare.

FIDELITAS generaliter interdum pro fide & obedientia omnium ſubiectorum. Duplex enim fidelitas eſt: vna,quæ à vaſſallis, & quaſi vaſſallis:altera, quæ à ciuibus præſtatur, *vt in leg. Frideric. de pace Conſt. lib. Feud.2.tit.62.* Vaſalli noſtri à nobis inueſtituram recipiant, & fidelitatem faciant, ſicuti vaſſalli: cæteri omnes ſicut ciues à 19. annis vſque ad 70. Item *apud Radau.lib.2.c.30.*Epiſcopus Italiæ ſolum ſacramentum fidelitatis ſine hominio facere debere domino Imperatori,Hinc iuſiurandum fidelitatis vaſſalliticæ, quod ab Imperatore Papa Clemens contendit *in c.2. de iureiur. in Clem.* Fidelitatem dicimus *(inquit Obertus)* iuſiurandũ quod vaſſallus præſtat domino,*lib.2.tit.3.§. 4. & tit.26.§.9.* vbi quot hæredes ſunt, tot fidelitatem debent:hoc eſt,tot debent ſe domino exhibere, vt ei ſuam fidem & obſequium interpoſito iureiurando adſtringant. Iuſiurandum fidelitatis videtur Latinè non incómodè dici Execratio poſſe. *Cicer.Verr.* 7. Vbi fides,vbi execrationes,vbi dextræ complexúſque?Vide Vaſſallitium.

FIDEICOMMISSVM eſt liberalitas, qua verbis precariis, vel alio quocunque indicio precariæ voluntatis, teſtamento, vel codicillis, vel epiſtola, vel quo alio genere vltimi iudicij confertur in aliquem. Ideo autem ſic appellatur, quia

Digitized by Google

nullo vinculo, ſed tantùm pudore eorum, qui rogabantur continebatur: *vt Inſtitut. de fideicommiſſ. hæredit. in princip.* Vlpianus autem ſic definit.

Fideicommiſſum eſt, quod non ciuilibus verbis, ſed precatiuè relinquit, nec ex rigore iuris Ciuilis proficiſcitur, ſed ex voluntate datur relinquentis, *Epitom. tit. 25.*

Fideicommiſſa dicebantur olim, quæ fidei hæredi alteri reſtituenda demandantur, quæ ab fide duntaxat hæredum licet penderent, vnde & nomen accepere. D. tamen Auguſtus (*vide Duar. in titul. de pact.*) ne perfidiæ humanæ locus eſſet, primus ad neceſſitatem iuris ea retraxit. *Vide in princip. Inſtit. de fideicommiſſ. hære. & Theophil. item in princip. titul. de codic. ibidem.* vbi & ex Lucij Lent. perſona fidei commiſſa cœpiſſe refertur. *Vide etiam l. 1. & 2. commun. de legat.* Nec ignorandum, fideicommiſſa non eſſe (vt vulgò putant) legatis exæquata. Nam licet *Vlp. l. 1. de legat. 1.* ſcribat quòd per omnia exæquata ſint legata fideicommiſſis, non tamen è conuerſo dicit, fideicommiſſa legatis exæquari. Vnde Zaſius colligebat, quod & ab Alciato pòſt legimus probatum, minimè ſequi neceſſariò: vt vtraque eodem iure petantur. Fiunt autem fideicommiſſa verbis precariis erga grauatum: qualia ſunt, rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, iniungo, deſidero, impero, Vnde & nomen illud ſumpſerunt, quòd in ſola fide, pudoréque hæredis conſiſterent, *§. fin. Inſtitut. de ſingulis rebus per fideicommiſſ. relict.* Accedit Vlpianus, inquiens: Etiam hoc modo, cupio vt des: credo te daturum, fideicommiſſum eſt, *de legat. 1. l. etiam.*

Fideicommiſſorum alia ſunt vniuerſalia, hoc eſt, ad hæreditatem ſpectantia, quibus totum patrimonium, hæres alij reſtituere rogatur: velut, Peto à te vt illi hæreditatem meam reſtituas. Alia ſingularia, quæ rerum ſingularum ſunt: veluti, Rogo te hæres, vt Sempronio fundum illud reddas, reſtituas.

Fideicommiſſi appellatione & ſingulare, & vniuerſale continetur, *l. 1. D. ad S.C. Treb.*

Fideicommiſſum generale, vniuerſale, & particulare, quid diſtent, docet Alexand. *l. grege. D. de leg. 1.*

Fideicommiſſaria hæreditas, quam alij reſtituere hæres rogatus eſt. & Fideicommiſſarius is, cui ea hæreditas reſtituitur, qui Trebellianus fideicommiſſarius appellatur, *l. 15. §. 1. D. vt leg. ſeu fideicomm. nomi. c.* Quo nomine interdum hæres quoque fideicommiſſo oneratus appellatur. *l.* 51. D. *de iud. vt & Nouell.* 107. Et qui de fideicommiſſis Romæ ius diceret conſtitutus prætor, Fideicommiſſarius dicebatur, *l. 4. ad fina. D. qui & à quib. l. 78. §. penul. D. de leg. 3. & l. 92. D. de condit. & demonſtr.*

Fideicommiſſaria verba, *l. 29. D. ad S.C. Trebell.* quæ & fideicommiſſi verba dicuntur, *l. 69. §. fin. D. de leg. 2. l. 12. §. fin. ff. de iniuſt. rupt.* D. *de leg.* 2. &. Precaria, vide infrà Precaria.

FIDEIVBERE, eſt ſuo periculo fore id, de quo agitur, recipere, quod per ſtipulationem fit: vel fidem ſuam pro alio obligare, in fidem ſuam recipere, quod idem valet, *l. 27. in fine. D. ad S.C. Velleia. l. 29. §. legatum. ff. de liber. legat.* Quod & fide promittere dixit Paulus libr. 1. Sentent. tit. 9.

FIDEIVBERE pro condemnato, nihil aliud eſt, quàm promittere iudicatum condemnationis ſolui, *l. ſi verò. in princip. D. qui ſatiſd. cog.* Nam ſi non condemnatus, ſed abſolutus fuerit, & victor litis: non eſt opus aliquid ſoluere ex cautione iudicatum ſolui.

Fideiubens ob euictionem rei alienatæ, Auctor ſecundus tempore Iuſtiniani adpellabatur. *Nouell. Vt credito. primùm aggredian. §. neque hoc tantùm. Conſt.* 4.

FIDEIVSSOR eſt, qui fide ac periculo ſuo ſuadet, vt id, de quo agitur fiat: quoniam eius euentum præſtat: vel qui alieno nomine obligatur, *l. 1.*

zed by Google

*l.1.§.verbu.D.de oblig.& actio.*Eorum autem, qui pro alio obligantur, genera & differentias recenſet Accurſius *in Authen.de fideiuſſ. Bart. in rubr. de fideiuſſ.* Mandatoris autem ratio longè alia eſt, quàm creditoris. Mandator enim conuentus à creditore, nullam habet actionem propriam contra debitorem, niſi cedatur. Cedat ergo ei creditor ſuas actiones, & eas quidem non inanes oportet. proinde ſi non habeat efficaces quas cedat, ſi non poſſit à reo petere, non poterit etiam à mandatore. Fideiuſſor ſine ceſſione propriam actionem habet aduerſus debitorem mandati, vt negot. geſt. nec vſquam legitur cogi creditorem fideiuſſori cedere actionib. certis, licèt ſi hypothecarias cedat, id fideiuſſori inutile futurum non ſit. Itaque rectè petet creditor à fideiuſſore, quamuis à reo petere non poſſit.

Fideiuſſor, pro expromiſſore, quod fortaſſe alibi nuſquam, *l. in perſona.ff. de pact.*

Fideiuſſor, ſiue interceſſor non eſt conueniendus, niſi priùs debitore principali conuento, *Nouell. Vt creditor.primùm aggredian.§.1. Conſtit.* 4. Abſente tamen debitore, poteſt primùm fideiuſſor conueniri, *Ibid.§. cæterùm.ſi fideiuſſor.* Aduerſus poſſeſſores bonorum debitoris non eſt antea agendum hypothecaria, quàm apparuerit, bona debitoris ac fideiuſſorum non ſufficere, *ibi §.enimuerò neque.* Cui non poteſt ex venditione bonorum debitoris ſatisfieri, quia nemo velit eas emere, ei debent bona in ſolutum (æſtimatione diligenter facta) auctoritate iudicis addici, *ibid.§.certè ſi nemo.* Cæterùm lex apud veteres erat, prohibens fideiuſſorem conueniri priùs quàm debitor principalis eſſet conuentus, *vt colligitur Nouell. Vt creditores prim. in princ.* Eam legem vſus aboleuit, ad tempora vſque Iuſtini. *ibi l. non rectè. Cod. de fideiuſſ. & mand.* Iuſtinianus reduxit, adauxítque legem antiquam, *ib.*

Fideiuſſor exercitationis litis à fideiuſſore iudicati actionis ſeparatur, *l.8.§.& poſt litem.ff.de fideiuſſ.* Illi ſunt, qui fideiuſſores ad litem, & pro lite dati appellantur, *l.41.D.de pet. hære. l.10.D.iudicat.ſol.* qui ſcilicet, vel iudicio ſiſti, vel rem defendi, & iudicatum ſolui promittunt.

Fideiuſſor ob euictionem datus, *in l.4.D.de euict.* vulgò auctor ſecundus, *d.l.4.*

Fideiuſſor in omnem cauſſam accipi dicitur, qui in id omne, quod ex ea obligatione, cui accedit, naſci poteſt, ſe obligat, *l. 56.D. de ædilit. edict.l.54. D. loca.l.36.§.penult.D.de fideiuſſ.*

FIDEIVBENDI FORMVLAE.

Centum, quæ mihi L. Titius debet, eadem mihi dare ſpondes? Spondeo.

Stichum aut centum fide tua iubes? Fideiubeo.

Quantam pecuniam credidero, fide tua iubes? Iubeo.

Mille modios tritici fide tua iubes? Iubeo.

Si reus 100. aureos, quos mihi debet, non ſoluerit, fide tua iubes? Iubeo, *ex tit.D.de fideiuſſor.*

FIDICVLÆ, *in l.1.& 2. C. Th. de quæſtionibus.* tormenti genus, ab eo dictum, *Iſidorus lib.5.Etymol. cap. 27. tradit,* quòd eo rei in eculeo ad fidem inueniendam, & eruendam torquentur.

FIDVCIA, præter vulgatam ſignificationem pro pignore accipitur propriè, quòd creditori mancipatur, aut in iure ceditur, ea lege, vt ſoluta ad diem pecunia remancipetur, non ſoluta, creditori pleno iure committatur, id eſt, lege cõmiſſoria: aliàs verò pignoris dominium in creditorem non transfertur, *l. cùm ſortu.§.vltim.D.de pign.act.* ſicque ſumitur apud I. Paulum, *lib. 1. Sent. tit. 9.& lib. 2. tit.13.& li.3.tit.8.* Vnde & Fiduciarius ſeruus, id eſt, pignori obligatus. *apud eundem lib. 2. Sent. tit. 12. &*

res fiduciaria, quæ loco pignoris apud creditorem, vtpote ſpe redimendi, depoſita ſit, & ita non rarò vtitur. Paul. tit. de depoſ. Cicero pro Flacco: Pecuniam adoleſcentulo grandi fœnore, fiducia tamen accepta occupaſti. Hanc fiduciam commiſſam tibi tenes hodie, ac poſſides. Pecuniam (inquit) fœnerati tiam à te ſumpſit adoleſcens, ob eámque fundum fiduciarium dedit, id eſt, fiduciaria mancipatione. *Hac Budæus.* Inter fiduciam verò & pignus hoc interfuiſſe, *Iſidorus lib. 5. Etymolog. cap. 21.* ſignificat, quod pignus, manente apud debitorem dominio, nudam poſſeſſionem transferret: per Fiduciam verò res aliqua mutuæ pecuniæ gratia vel mancipabatur, vel in iure cedebatur: Cùm tamen, vt verbum conueniat, ſub ea lege factam fuiſſe mancipationem neceſſe ſit, vt ſoluta pecunia redderetur & reſtitueretur: eáque ratione pignus à fiducia ſeparatur, *apud Ciceronem libro 3. Offic.* & *aliàs Tertullianus in libro de Idololatr.* pignoribus fiduciari dixit.

FIDVCIA item, eſt redhibendi, aut reuendendi lex venditioni appoſita. Vt in emancipatione, cùm interpoſita reuendendi aut remancipandi fide, pater filium vendere : atque ea re quidē is, qui ea conditione emebat, pater dicebatur fiduciarius. Hanc verò legem pater naturalis interponit, vt ſibi ex ea filius reuendatur, atque ita à ſe manumittatur, & per manumiſſionem, vt ſibi iura legitimæ ſucceſſionis acquirantur, *auctore Gaio lib. 1. Inſtitut.* Vide Emancipatio. Fiduciam tamen non pactum eſſe, ſed verum principalémque contractum, contendit Hotom. tum illud ſi admittatur, emancipationes non contracta fiducia fieri non poſſe: quas tamen Iuſtinian. apertè teſtatur, in inſt. fieri poſſe. *§. vlti. de legit. agna ſucceſſ.*

Fiduciam accipere, *apud Cicer. in Topic.* Si tutor fidem præſtare debet, ſi ſocius, ſi cui mandaris, ſi qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. *Boetius in 4. Comment. Topic.* Fiduciam, *inquit*, accepiſſe dicitur, cuicunque res aliqua ea lege mancipatur, vt mancipanti aliquando remancipet. Veluti ſi quis dubium tempus timens, amico potentiori fundum mancipet, reddituro cùm tempus illud dubium præterierit.

Fiduciam interponere, & fiduciam contrahere, differre quidam volunt. Fiducia enim (aiunt) interponitur, cùm ſemel tantùm, atque ab vno accipitur, vt in exemplo illo Boetij: & cùm pater filium ſuum emptori adumbrato vendit, confiſus ab eo continuò filium ſuum manumiſſum iri: vel cùm teſtator ſuam hæreditatem alicui ad tempus credit, confiſus illam ab eo alteri nominato reſtitutum iri. At contrahi fiducia dicitur, cùm viciſſim ac mutuò interponitur: veluti cùm poſt tertiam venditionem adumbrans emptor ita patri ſuum filium reuendit, vt eum pater continuò manumittat, *vt l. 2. §. obiicitur ff. ad Tertullian. Hotom. in Comment. iuris.*

FIDVCIARIA hæreditas, id eſt, fideicommiſſaria, quæ fidei alicuius committitur, vt eam alteri reſtituat, *apud Vlpia. in l. certi condict. Si cert. pet.* & fideicommiſſaria poſſeſſio, quaſi fide data accepta, à fiducia tamen dicta.

Fiduciarius hæres propriè dicitur, qui inſtitutus eſt contemplatione non verè præteriti, ſed quodammodò inſtituti, *l. 46. & 67. ff. ad SC. Trebellian.* Et dicitur fiduciarius, tanquam fideicommiſſarius, de quo teſtator ſpem concipit reſtituendæ hæreditatis, poſt mortem ſuam. Quia non ſui contemplatione inſtituitur, ſed vt alij reſtituat, *Seius Saturn. ad Trebellia. l. dotem dedit. de colla. bonorum.*

Fiduciarius pater, antiquo iure nominabatur, qui præter naturalem patrem alius adhibebatur, qui ſcilicet emptum filium, patri naturali reuendebat emancipandum. Quibus id fiebat ſolennitatibus, antiquitatis ſtudioſus

Digitized by Google

dioſus (nam illæ ſublatæ nunc ſunt) petere poteſt ex primo Gaij Inſtit. lib.

Fiduciaria tutela, fiducia tutel. Fiduciarij tutores appellantur fratres, aut alij, quibus poſt mortem parentis ſingulari fide defertur auctoritate iuris, fratrum & ſororum in pupillari ætate adminiſtratio atque tuitio. *Inſtit. de fiduciaria tut. in princ. & vide l. 4. ff. de legit. tut. & V. p. tit. 11. in Epitome.*

Fiduciaria opera dicitur eſſe legati Imp. *apud Cæſ. libr. 2. de bello ciuili:* qua eius fidei abſente Imperatore prouinciæ adminiſtratio cõmittitur.

FIERI, id eſt, eſſe & manere, *l. ſi rem.* D. *de acquirend. poſſeſſio. & alibi ſæpiſſimè* Quandoque ſignificat eligi, *in Authen. de adopt. in princip.* Interdum morari, *§. ſancimus in Authent. de lenonibus.* Aliquando colligi, *l. partu.* D. *de præſcript. verb. ſignif.* Fieri dici ur extra iudicium agere in iudicio. *l. 1. §. quib. ff. quod cuiuſque vniue.* Fieri quid per aliquem qui dicatur, *l. quod te. D. ſi certum peta. l. ſi cùm dies ff. de arbitr.* Fieri in contumacia dicitur, quando quid fit vno contextu, non diuertendo ad extraneos actus, contrariúmve actum interponendo. *Vide cap. quia propter extrà de elect.* & hoc iudicis arbitrio committi poteſt, *gloſſ. in capit. an ſit de appell. & l. continuus. D. de verbor. obligation.* Fieri non videtur, quod iure non fit. *l. 3. §. ſi liber homo.* D. *de condit. cauſſ. data.*

FIGLINA, & Figulina, figuli officina, *l. 6. D. de ſeru. ruſt.*

FIGLINVM opus, arte figuli perfectum, *l.* 19. D. *de ſeruit. vrban. præd.*

FIGVRA, pro ſpecie, & forma accipitur, *l. 1. D. de obliga. & act. l. 69. D. de hæred. inſtit. l. 31. D. de mor. caut. dolo. l. 30. §. tametſi. D. ad l. Falcid. & Inſtit. de leg. in princip.* Aliter planè Figura verborum, *l. 1. 6. D. de verb. ſign.* & figura literarum, *l. 38. D. de oblig. & act.* Figuratio, *l. 124. D. de verbor. ſign.* quæ verba per ſe patent.

FILII appellatione omnes liberos intelligimus, *aut Paul. in l. 84. D. de verborum ſignificat.* nec ex proprietate ſermonis, nepos continetur, *l. 6. ff. de teſta. tutel. §. final. Inſtitut. qui teſta. tutor. dar.* ſed ex interpretatione, *qua de re Bartolus & Baldus in l. Gallus. §. inſtituens.* D. *de liberis & poſthumis. præcomio Salomonij vtiliter diſſerunt. Attingit item aliquot locis Alciatus, in elegantiſſ. Comment. ſuis de verborum ſignifi.* Et Zaſius in tractatu ſubſtitutionum indicat, conſueſſe ætatem noſtram, cùm nominat filios, vel liberos, addere nepotes, ad tollendas cauillationes. Benigna tamen interpretatione, & cùm voluntas aliud ſuadet, filiorum appellatione, & nepotes continentur, *l. 84. 201. & & 220. D. de verbor. ſignific. l. 59. D. de ritu nupt. l. 4. §. concubina. D. de leg. 3.* Filiorum autem nomine etiam filiæ continentur, *l. 16. D. de teſtam. tut. l. 122. D. de verbor. ſignific.* Sed non è contrario. veniùntque propriè primi gradus. *text. eſt in l. quòd ſi nepotes. in fin. de teſtam. tut.* diſcrimen inter filios & liberos, ſecundùm communem vſum & intellectum in idiotam & laicum illiteratum & indoctum venire & cadere non poteſt. Quod gloſſæ dictum *in d. l. quòd ſi nepotes.* Bart. ibidem agnoſcit, *& in l. liberorum. circa fi. D. de verbor. ſignific.* Tametſi in ordinationibus, in quibus mens & voluntas ordinatoris euidenter & manifeſtè deprehendi, aut declarari non poteſt, filiorum appellatione veniant etiam nepotes: *vt ſentit. Barto. in d. l. liberorum. & expreſſius Alexander in addition. ad Bartol. in l. Lucius Titius, qui fratrem habebat teſtamento. de hæred. inſtitut.* Filiorum tamen nomen in poſthumos, poſthumáſque cadit, *l. 16. D. teſta. tuto. l. 15. & 17. de leg. 1. l. 164. D. de verbor. ſignific.* Filius autem is definitur, qui ex viro & vxore naſcitur, *l. filium. D. de iis, qui ſunt ſui, vel alieni iur.*

Filium cùm dicimus, non conditionem eius oſtendimus, qui in al-

Digitized by Google

terius ſit poteſtate, vt cùm filium familias dicimus, ſed alicuius filium eſſe ſignificamus, *A. Auguſt. ad l. 1. D. de excuſa. tut. ad finem.*

Filij ideò liberi dicti ſunt, vt parentes meminerint, ſe illis non perpetuò imperaturos. Itaque cùm pater filiam natam 25. annos, negligit dare nuptui, abſque graui cauſſa, poteſt ipſa liberè, hoc eſt, ſine conſenſu paterno, matrimonium contrahere: & oportet nihilominùs patrem ſuppeditate pro facultatibus dotem. *Authen. Sed ſi poſt. C. de inoffic. teſtamen.*

Filiorum hæ ſunt differentiæ, iuſti, legitimi, naturales, adoptiui.

Filij naturales, *ſecundùm Azo. in Sum. C. eod. tit.* ſunt multiplices. Aliqui ſunt naturales & legitimi, vt qui naſcuntur per legitimum torum. Alij ſunt legitimi tantùm, vt adoptiui. Alij naturales tantùm, vt nati ex concubina vnica, & in domo indubitato affectu coniuncta. Alij neque naturales, neque legitimi, vt qui ex illicito & damnato coitu nati ſunt. *De his omnibus eſt gloſſ. Inſtitu. de adopt. in princip. & gloſſ. in cap. per venerabilem. qui fil. ſint legitim.* Et quot modis naturales de ſoluto cum ſoluta efficiantur legitimi, patet *in cap. tanta. qui filij ſint legiti.* Vbi etiam dicitur, quòd filij valgò nati vel concepti ſunt, qui non habent patrem determinatum. Sed (*vt Azo dicit*) hæc diſtinctio ſecundùm iura ciuilia Imperatorum datur & non ſecundùm iura naturalia: quia fortè ſecundùm Theologos non eſt vſque quaque verum, ſecundùm quos matrimonia, ſeu indiuidua maris & fœminæ coniunctio, eſt de lege naturæ, quia ſecundùm Ariſtot. & Philoſophos. 1. Politicorum, Naturalis videtur coniunctio vnius ad vnam, & vagus concubitus contra naturam.

Filius Regis poteſt dici Rex viuente patre, *argum. §. cùm quidam Calius. l. cùm verò 11. D. de fideicomm. liber. adjuncto textu in l. in ſuis. & ibi. Bald. D. de libe. & poſthum.*

Filium ſpurium, reſcripto Principis legitimum effectum, verè legitimum cenſuerunt Socinus, Decius, Curtiúſque, *vt atteſtatur Alciatus.* Nam & aliquem mihi ait, iuſtum filium cenſeri, agnatis verò meis non cenſeri, haudquaquam naturæ repugnat: cùm ſatis ſit mihi integrè cenſeri filium, nihilque obſtat, reſpectu aliorum, qui non conſenſerunt, fictionem legis nihil operari: huiuſmodi enim varietas magis aliorum perſonas, quàm ipſius filij reſpicit, *l. in ſtipulationib. §. 1. de verb. oblig.* Filij ſpurij ex ingenua muliere nati vtique ſunt ingenui, *l. 3. in fi. C. ſolut. matr.* Filij ſpurij, vel ſacerdotum, poſſunt tantum de bonis parentum accipere, quantum eis ſufficit ad alimenta iure naturali debita: etiam iure Canonico, *cap. cùm haberet. De eo qui duxit in vxorē, quam poll. per adult. Et ibi tractatur. Angelus in l. fin. § ſi à ſocero. D. quæ in frau. credit. & l. ignoti. C. eod. titul. Bald. in Authen. ex complexu. C. de inceſt. nupt. Vide conſil.* Bartol. 119. *incip. Dominus* Dominicus. *Et conſil. 194. incip. Cechus de Spoleto.*

FILIIFAMILIAS filiæque familiàs dicuntur, qui quæve ex iuſto matrimonio procreati ſunt, & in patris poteſtate ſunt, *l. 4. ff. de iis qui ſunt ſui, vel alie.* Alij enim S. P. id eſt, ſine patre vel Spurij dicuntur, & in eum locum adoptantur.

Filium Senatoris accipere debemus, non tantùm eum, qui naturalis eſt, verùm adoptiuum quoque, neque intererit à quo, vel qualiter adoptatus fuerit, an in ſenatoria dignitate conſtitutus eum ſuſceperit, an ante dignitatem ſenatoriam, *l. 5. & 6. ff. de ſenator.*

FILIASTER. Filiaſtra, eſt filius vel filia, ex alio coniuge genitus, vel genita, non ex eo, quem modò habet mulier, 30. *qu.* 1. *ſi quis filiaſtrum.*

FILIATIO, *vt per Doct. in l. 1. D. de condit. & demonſtra.* per communem nominationem parentum, & quòd natus eſt in domo mariti commorantis vxori, *l. filium.* D. *de iis qui*

Digitized by Google

liu qui ſunt ſui. cap. Michael. de fil. presb.

FINIS tam maſculino genere, quàm fœminino dicitur: Aliàs item fini, aliàs fine. *Nouell. de teſtibus.* § *ſi verò ignoti. Conſtit.* 90. Vt hàc ſaltem fini (ait Iuſti.) nihil de veritate occultent. Sæpè verò finem accipiunt Iuriſconſ. pro modo, *vt eſt F. Duareno, lib. 1. diſputat. Anniuer. obſeruatum. Vide locum cap.* 22. Itaque Fini, pro vſque ad finem: ad finem verò, pro ad modum & quantitatem ſignificat, *l. 19. D. de compenſa. l. 1.* § *pacto ff. de vſur. l. 5 ff. de collat. dot. l. 15. ff. ad leg. Falc. l. 25. ff. de adi. leg. l. 4.* § *ſi. ff. de naut. fœn. l. 4. & 42.* § *1. ff. ſolu. matrim, l. 17. de caſtrenſ. pecul. l. 26. ff. quando dies legat. ced. Sic & in l. 66. in fi. ff. de euict. l. 33.* § *ſi inter. ff. de donat. inter virum.*

Finis pro definitione quandoque accipitur, eòque redditur verbum Græcum *ὅρος. Sic in l. 233. D. de verbor. ſign.* Præterea Fines appellant Iuriſconſ. quos Dialectici terminos, *l. 124. ff. de verbor. ſignif.*

Fines agrorum termini, & limites appellantur, *l. 16.* § *1. D. de vſu. & habi. l. 18.* § *pen. & fin. a. ff. de acquirend. poſſeſſ. l. 2.* § *cùm Stichum. D. pro emptor. l. 21. D. quæ in frau. cred.* Sic apud Terentium in Heautontimorumen.

Vicini noſtri hic ambigunt de finibus.

Eadem eſt & huius verbi vis in finiū regundorum actione, qua inter eos agitur, qui confines agros habent, § *quædam. Inſtit. de act. Iſidorus lib. 5. Etymol. c. 25.* Regi enim *Boetio interprete in Topic.* fines dicuntur, quoties vnuſquiſque ager propriis finibus terminatur. Ergo Actio

FINIVM REGVNDORVM, id eſt, diſcriminandorum, ſeu ſtatuendorum. Regere enim antiqua, & decemuirali ſignificatione, eſt ſuis finibus terminatum habere. Ad agros enim pertinet, nō ad ædificia vrbana, *iuxta* § *fi. l. 4. ff. fi. regund.* Nec inconcinnè dicitur finalis quæſtio, *in l. 11. ff. fin. regund.* In finalibus quæſtionibus, vetera monumenta, cenſus auctoritas ſequenda eſt. *Vide Ferra. in* § *ſi finium regund. Inſtit. de offic. iud.*

FINITOR, qui fines determinat: ſic vtitur Plautus in Prologo Pœnuli.

FINITIMVS, vicinus, *c. per tuas. de ſenten. excom.*

FIRMVM, & ratum differunt. Firmum de facto, ratum de iure. *Bart. in l. id quod pauperibus. iuncta gl. C. de epiſcopis & clericis.*

FISCI, fiſcinæ, fiſcellæ, Spartea ſunt vtenſilia ad maioris ſummæ pecunias capiendas: vnde quia maior ſumma eſt pecuniæ publicæ, quàm priuatæ, vt pro cenſu priuato loculos & arcam, & ſacellos dicimus, ſic pro publico theſauro ærarij, dicitur Fiſcus. Hæc Aſconius: quæ Cicer. hic locus ex Verrina 5. confirmat: Quatuor H. S. quos mihi Senatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, & in ciſtam transferam ex fiſco. *Idem tradunt Feſtus libr. 15. & Iſidor. lib. Etymolog. vlti. capit.* 9. Propriè autem

FISCVS dicitur Principis, vt ærarium populi. *Plin. in Panegyr.* At fortaſſe non eadem ſeueritate fiſcum qua ærarium cohibes? imò tantò maiore, quantò plus tibi licere de tuo, quàm de publico credis. *Vlpian. l. 2.* § *2. D. ne quid in loc. publ.* Hoc interdictum ad ea loca, quæ ſunt in fiſci patrimonio, non pertinet. Res enim Fiſcales quaſi propriæ & priuatæ principis ſunt. Poſterioribus autem temporibus Ærarium principis dictum eſt propriè, pro priuatis rebus Auguſti, vel Auguſtæ. Fiſcus autem generaliter pro ſacris theſauris, *vt in l. 2. & 3. C. de quadri. præſcript.* Fiſcus autem his verbis à Græcis definitur: φίσκος κόφφινος ἦν, ἐν ᾧ τὰ τῶν δημοσίων ἐτίθετο χρήματα. νῦν ταῦτα δὲ ταμεῖον λέγουσι χαλκοθήκας, ἐν ᾧ ἀπεφυλάττετο τὰ φισκάλια χρήματα, καὶ ἐλέγοντο ταμειακά, ἅπαντα τὸ παλαιὸν ὄντα τοῦ δήμου μετῆλθον εἰς τὴν τοῦ βασιλέως οὐσίαν. Continetur etiam fiſci appellatione ar-

ca præfectoria,*l.6.C.de ex act.trib.*Eodem nomine & pleraque alia ſignificantur, veluti princeps, procurator fiſcalis, officium fiſcale, ſtatio fiſcalis. Differentia eſt autem inter fiſcum & rempub. ſicut inter ſpeciem & genus. Fiſcus enim eſt burſa ſolùm de commodo pecuniario: ſed reſpublica pecunias,honores,prǽmia, alia conſiderat. *not.in l.mancipia.* C. *de ſer.fug.& colligitur ex rubr.C.ne fiſcus, vel reſpubl. patrocin. Alberic. in l. reſpublica. Cod. ex quibus cauſ. ma.*

Fiſci etiam nomine Eccleſiam intelligi notat Innocent. in cap. *cùm pro cauſa.de ſentent. excommu.*vnde & ipſa fiſcum habet, *ca. quin diuerſitatē. de conceſ.preb.& ibi gloſ.*

FISCI etiam dicuntur, fiſcellæ ianceæ,quibus olea premitur,*l.19. §. 1.D.locati.*

FISCALES res, quæ fiſci patrimonio ſunt quaſi propriæ, & priuatæ principis eſſe dicuntur, *l.2.§. hoc interdictum.D.ne quid in loc. pub.* His autem tuendis,conſtituebantur procuratores qui & fiſci procuratores,& aduocati fiſci dicebantur, in variis iuris Ciuilis articulis. Quæ nomina paſſim Gallia noſtra retinuit, *Aduocat, & Procureur fiſcal.* de Procuratore fiſci accipienda eſt, *Antonini Imp. conſtitutio.l.1.C.de fiſca.vſur.*

FISTVLÆ, tubuli, vel canales, per quos aqua ducitur, *l. 47. & 49. D.de contrah.empt.l.38.§.fi.D. de act. empt. l.17.D.de ſer.vrb.* Dictas autem inde ſcribit *Iſidorus lib.19.c.* 10. quòd aquas emitterent, ἀπὸ τοῦ στέλλειν, quod mittere eſt: additque earum formas pro magnitudine aquæ,& capacitate fieri, per quas aquæ modulis certis diuiduntur. Fiſtularum differentias conſtituit Frontinus, *libro 1.de Aqua ductibus.*Fiſtulæ interdum fictiles, vt plurimùm verò plumbeæ fiebant,*l.15.ff.de ſeruit.ruſtic.& 6.de aquaduct.lib.11.C.Vitruui. lib.8.c.7.Pallad.lib.9.cap.11.* Collocabantur in riuis,*l.3.§.fi. ff. de aqua quotid. l. 3.§.ſi quis nouum.D. de riuis.* Et ſalientibus aquis iungebantur,*l.15. D. de action. empt.*Vel caſtellis,*l.78. D. de contrah. empt.l.17.§.epitomia.de act.empt.*

FLAGELLARE annonam, *l. 6.ff. de extraord. crim.* horreis fruges clauſas tenere: atque hoc in annona qui faciunt, eam duriorem reddunt, & onerant vndique coemptis frugibus, & in horreis reconditis: atque hi Dardanij vocantur. *Cicero Epiſt.ad Atticum,lib. 5.epiſt.* 21. Comprimere frumentum dixit. Eadem forma flagellare diuitias dicuntur, qui magnas arcis clauſas opes tenent. Papinius ſtrangulare dixit, nempe quod occluſæ cùm reſpirare nequant,ſtrangulentur,*Non tibi ſuppoſitas*,inquit,*infelix ſtrangulat arca Diuitias.*

FLAGITARE, propriè eſt vehementer, & veluti quadam inflammatione animi petere. Significat etiam de ſtupro vehementius inſtantiúſque appellare, *Vlp.in l.nunquam. de priu.del.*Si quis,inquit,alienam ancillam ſurripuerit, & flagitauerit, vtraque actione tenebitur.*Sic apud Cice.reperitur,annotante hic Bud.*

FLAGRANS crimen dicitur, veterum Iuriſconſultorum verbo, in quo quis deprehenditur, *adnotauit Hegendor. in l. ictus fuſtium.D. de his qui not. infa.*quo verbo vſus eſt etiā Iuſtinianus,*l.vnic.C.de rapt.virg.*

FLAGRVM, flagellum, *l. Pædius.D.de incend.ruin.& naufrag.*

FLAMINES ex eo dicti ſunt, quòd filo laneo caput cinctum haberent,quaſi Filamines. Hinc à Dionyſio στεφανοφόροι vocantur: Flaminéſque dictos vult ἀπὸ τῆς φορήσεως τῶν πιλωτῶν τε καὶ στεμμάτων, id eſt, quòd geſtarent galeros & infulas.στέμματα enim dicit, filum quod apici circundabatur. Hinc Lanigeros apices Virgilius ſcripſit. Seruius dicit eos habuiſſe pileum, quem cùm per æſtum ferre non poſſent, nec capite intecto eos eſſe liceret,capita filo religare ſoliti ſint. Nec verò tantùm apex dicebatur flaminis pileus, verùm etiam oleagina in eo virgula. Cognominabantur autem à diis, quibus ſacra faciebant,

Digitized by Google

tiebant, vt Flamen Martialis,id eſt, Martis:Flamen Dialis, hoc eſt Iouialis : qualis Iulius Cæſar adoleſcens adhuc fuit. Eſt & Flamen deorum omnium, vt in hac antiqua inſcriptione : Patro. Col. Flamini Diuor. omnium,& in iſta, I I.Vir Quinq. Flam. diuor. omn. Erant Flamines in magna veneratione, primúmque locum poſt Regem ſacrificulum in conuiuiis tenebant. Flaminis item matrimonium ſola morte ſoluebatur,non alio diuortij genere. *de Flaminibus 21 .diſt. cap.cleros.*

FLATOR, fabricator,*l. 2. D. de orig.iur.*

FLAVIANVM ius ciuile: liber eſt, qui actiones continet. Nec verò Cneus Flauius de ſuo quidquam adiecit illi libro: ſed cùm Appius Claudius propoſuiſſet, & ad formam redegiſſet has actiones, Cneus Flauius eius ſcriba,libertini filius,ſubreptum librum populo tradidit. *Pomp. l. neceſſarium.§.3.de orig.iur.*

FLAVISSÆ ab antiquis Latinis dicebantur, quos theſauros Græco nomine appellamus, quòd in eos non rude æs,argentúmque , ſed flata ſignatáque pecunia conderetur, *Gellio lib.2.cap.10.*

FLVMEN,*Varr.lib.4. ling. Lat.* quòd fluat: à quo lege prædiorum vrbanorũ ita ſcribitur: STILLICIDIA, FLVMINAQVE VT ITA FLVANT, CADANTQVE. Inter hæc autem hoc intereſt, quòd ſtillicidium dicitur eò,quòd ſtillatim cadat: flumen, quòd fluat continuè. Flumina autem à riuis magnitudine diſcernenda ſunt, aut æſtimatione circumcolentium. At Flumina quædam ſunt perennia, quædam torrentia. Perenne eſt , quod ſemper fluit , ὁ ἀέναος. Torrens eſt,quod tantùm hyeme fluit. ὁ χειμάῤῥους. Si tamen aliquo tempore ex ſpeciali cauſſa ſuperueniente exaruit, quod alioqui perennè fluebat, non ideò minùs perenne eſt. Et contrà, ſi vna fortè aut altera æſtate fluit, quod alioqui non niſi hyeme fluere ſolebat : vtique torrens cenſebitur , *l. 1. D. de fluminibus.*

Flumen publicum,*inquit Caſſius*,eſt quod perenne eſt,*d.l.1.*

Flumen priuatum, cui opponitur ſtillicidium, accipiẽdum eſt pro curſu vel fluxu aquæ, quicquid Accurſius comminiſcatur. nam vtrunque, tam ſtillicidium , quàm flumen , pro re priuata accipitur,*vt in l.vlt. D. de ſeruitutibus.*

FLOCCI nomine intelligitur habitus , habens manicas longas & amplas: Cuculæ verò nomine habitus longus & amplus ſine manicis , *vt in Clem.ne in agro.§. verùm. de ſtat. monaſt.*

FLVCTVARE, id eſt, dubitare.12.*diſt.cap.illa autem nauicula. 1.q. 4.§.his ita.*

Φλυαρίας nomine, quidam tumultuoſam petulantiam,alij ſeditionem, & turbulentas ineptias ſignificari aiunt:I. Cuiacius,*lib.6.cap. 6.Obſeruat.* carmen famoſum interpretatur.

FOCARII,*l.1.§.caupones.D.nautæ caup.ſtabul.* mediaſtini , qui focum curant.

FOCARIA, quæ focum colit, & culinaria eſt,*l.112.§.Trebatius.cum §.ſequ. & l.15. D.de inſtruct.inſtrum. lega. & l. 2. C. de condi. inſer.* certè μαγειρίσσας Diuus Hier. Latinè Focarias reddidit.Focariæ etiam dicuntur cõcubinæ militũ,quaſi foco adſidentes,*l.2.C.de don.int.vir.& vxor.*

FODINÆ dicuntur loca , in quibus quid effoditur. *cap.cleros. 21. diſtinct.* Argentifodinæ, aurifodinæ, cretifodinæ,paſſim in libris iuris Ciuilis.

FODRVM,Germanica vox eſt, quæ paſſim hodiéque in cauponis Germaniæ pro pabulo equorum vſurpatur.*In legibus Franc.*Tempore hyemis , quando mareſchalcos illarũ ad fodrum dirigunt. Paſſim verò vſurpatur pro annona militari , *vt lib. Feud.3.tit.1.*Fodrum autem de caſtellis,quod noſtri Anteceſſores habuerunt habere volumus.*item li.22.ti. 56.* Extraordinaria collatio ad felicis-

ſimam regalis numinis expeditionem. *Et tit. 62.* Nobis intrantibus Lombardiam, Fodrum conſuetum, & regale præſtabant. *Otto Friſing. lib. Frid. 2. c. 13.* Mos enim antiquus, ex quo Imperium Romanum ad Francos deriuatum eſt, ad noſtra vſque deductus eſt tempora, vt quotieſcúque Reges Italiam ingredi deſtinauerint, gnaros quoſlibet de familiaribus ſuis præmittant, qui ſingulas ciuitates, ſeu oppida peragrãdo, ea quæ ad fiſcum regalem ſpectant, quæ ab accolis fodrum dicuntur, exquirant. Huius collationis quæ ob tranſitum exercitus imponitur, mentio ſit. *in l ſi pendentos. 12. §. ſi quid. D. de vſ. fr. & apud Petrum de Vineis Epiſt. lib. 2. cap. 29.* vbi Fodrum interpretatur frumentum, hordeum, & res alias victu i opportunas, ad exercitum Imperatorium. *Sicul. Flaccus de cond. agror.* Nam & quoties militi prætereunti, aliive, cui comitatui annona publica præſtanda eſt: ſi ligna aut ſtramenta deportanda, quærendum, quæ ciuitates, quibus pagis huiuſmodi munera præbere ſolitæ ſint. *Appendix Aymoini lib. 5. cap. 3.* Inhibent à plebeiis vlterius annonas militares (quas vulgò Fodrum vocant) dari. Fuit autem hoc antiquioris quoque conſuetudinis. *Ammianus Mar. in fin. lib. 21.* Eáque vehiculo inſidenti (de Iouiano Imperatore loquitur) vt Principibus ſolet annonæ militaris offerebantur indicia, vt ipſi nominant proba. Quod ſanè cuiuſmodi ſit, non intelligo. Illud conſtat annonas illas militares plerunque æſtimari, & pecuniam pro iis pendi ſolere quod inſtitutum ex antiquis magiſtratuum Romanorum moribus fluxit: qui cùm frumentum in cellam ab aratoribus exigendi ius haberent, ſæpè pro frumento pecuniam, quanti frumentum erat, accipiebant. Qua de cauſſa genus illud frumenti Æſtimatum appellabant, *vt in Verrinas Ciceronis Orationes multis locis docet Hot.* Seruius Honorat. in 1. Æn. Cellarium (inquit) dicitur paucorum dierum. vnde & in cellam dicitur imperatum frumentum. Penus verò dicitur longi temporis. *Otto Friſing lib. Friderici 11. cap. 23.* Peractis ibi aliquot diebus, cùm Fodrum à vicinis ciuitatibus, & caſtellis, & oppidis exquireretur, Spoletani indignationem Principis incurrunt. Dupliciter enim peccauerant, cùm octingentarum librarum facti eſſent obnoxij, partim defraudando, partim falſam monetam dando. Præclarum eſt autem, quod Cicero de ſuo Fodro & annonis ſcribit. *in Epiſtol. ad Atticum:* Nos Aſia excepit mirabiliter. Aduentus noſter ne minimo quidem ſumptu fuit. Scito non modò nos fœnum, aut quod lege Iulia dari ſolet, non accipere: ſed ne ligna quidem: nec præter quatuor lectos, & tectum quicquam: multis locis ne tectum quidẽ, & in tabernaculo manere plerunque. Sic prouincia nos gerimus, quod ad abſtinentiam attinet, vt nullus terror inſumatur in quenquam. Id fit etiam & legatorum, & tribunorum, & præfectorum diligentia. Vide Mareſchalcus.

FOECIALES, vide Feciales.

FOEDVS Grammatici ex eo dictum putant, quia paciſcendo victimę fœdè & crudeliter necabantur, eiúſque mors optabatur ei, qui à pace reſiliſſet. Hinc Virgil. 9. Æneid.

Et caſa iungebant fœdera porca. Eſt autem

Fœdus pactio quædam ſocietatis pop. Roma. iuſſu ritè per Fœcialem certis legibus facta, & iureiurando firmata. Duo fœderis genera not. *Procu. l. 7. ff. de cap. & poſtl. vt & Liu. lib. 34.* cùm ſcilicet pares bello æquo fœdere in pacem atque amicitiam venerunt, & quibus bello victis data eſt lex, vt alterius populi maieſtatem comiter conſeruarent. Tertium genus fœderum eſt, cùm qui hoſtes nunquam fuerint, ad amicitiam ſociali fœdere inter ſe iungendam coierunt.

Fœdus pro fœditas, *l. 3. ff. de ritu nupt.*

Digitized by Google

nupt. Nec enim bonos ei ſeruatur, quę ſe in tantum fœdus deduxit, vulgati Codices SCRIVS, ſed hoc modo ſcripſiſſe Paulum, facilè crederem. *Hæc F. Hotom. in Commen. verb. iuris.* Tu rem, & textum expende.

FOEDERATI populi qui dicantur, exponitur *in l. 7. ff. de captiuis & poſtlimin.* Fœderati militum genus ex fœderatis populis conſcriptorum, *in l. fi. C. de locat. Iuſtin. Nouel.* 117.

FOEMINÆ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ ſunt. Et ideò nec iudices eſſe poſſunt, nec magiſtratum gerere, nec poſtulare, nec pro alio interuenire, nec curatores exiſtere. *l. fœmina. ff. de reg. iur.* adeò autem fœminæ non admittuntur in republica ad functionem virilium officiorum: vt Deus in pœnam reputet, ſi quando det effœminatos dominatores. *Eſaiæ 3. & Vlpia. l. obſeruare. ff. de offi. Proconſ.* Proficiſci autem, inquit, proconſulem melius eſt quidem ſine vxore. Plerunque etiam ipſius fœminæ aduerſus commoda propria inuenitur laborare conſilium, *l. ſi pater. C. de ſponſalibus.*

FOEMININO vocabulo maſculos continere, exemplo turpiſſimum eſt, *inquit Iuriſc. in l. ſi ita ſcriptum. de leg.* 2. Veteres enim, cùm aliquem tanquam mollem & effœminatum carpere vellent, fœminino eum vocabulo irriſionis cauſſa appellabant. Quod iam nunc quoque fieri videmus.

FOENVM, herbæ appellatione non continetur.

FOENISECÆ, qui fœnerariis falcib. fœnum in pratis ſecant. Fœnum autem à fœtu dictum ſcribit Feſtus.

FOENVS, Fœnerare, & Fenerator. vide Feſtus.

FOLLIS, *in l. 82. ff. de condit. & demonſt. & l. 1. C. Th. ſi quis pecu. conflan.* eſt crumena, marſupium, ſeu ſacculus pecuniæ, *vt & Vegetius lib. 2. c. 20. probat.* Denique, ait, decem folles, hoc eſt, decem ſacculi per cohortes ſingulas ponebantur. Addebatur etiam ſaccus vndecimus, in quem tota regio particulam aliquam conferebat. ſepulturæ ſcilicet cauſſa. Hinc, In folle reliqua offerre, *dict. l. 82.* id eſt, *vt exponit Eraſmus Chil. 4. Cent. 9. Prouerb. 37.* inexploratè, inexplicatè, & confusè, ſicut qui ſyngraphas & pecuniam ſacculo incluſas offert. Opponit enim Calliſtratus, in folle reliqua offerre, ei quod eſt, Rationes reddere, id eſt, legendas offerre rationes primùm, deinde computandas, vt explorari poſſit, imputationes probè an improbè referantur, acceptæ rectè relata an non rectè: ita à facto res incipiat, perueniat autem ad pecuniam.

Follis nummi aurei genus eſt, *l. 2. & 3. C. Th. quo appella. non recip. & l. 2. C. de prato. lib. 12.* ſic accipitur apud C. Harmenopolum, vel potiùs Iuſtinianum, in libr. περὶ νόμων γεωργικ. *titul. 2.* ἀφ' ὅσ τὸ κλέμμα ἐγγύστο κατ' ἰκάστην ἡμέραν ιβ φόλλας. vbi legendum φόλλεις. vbi etiam, ait, ſingulos facere ſiliquæ partem 12. Sicque Folles accipiendos cenſet *in l. 3. C. Th. de ſuar.* B. Briſſonius. φόλλεις verbo vſus eſt Euſebius lib. 10. Eccleſ. hiſt. φόλλεις planè ὀβολοὺς interpretatur Suidas & Moſcopulus. Inter glebam autem ſenatoriam, & follem, nihil intereſſe putat Cuiac. *ad l. 2. C. de prat. lib. 2.* Vide Gleba.

FOLLERALES dicti ſunt Græcis, qui Romanis Terentiani. ij ſunt auctore Marcellino in Chronico, quibus ſuo nomine figuratis, placabilem plebi commutationem Anaſtaſius diſtraxit. *l. Cuiacius ad l. 2. C. de prato. & bono. prat. li. 12.*

FOLIVM PENTASPHÆRVM, Folium Barbaricum & Malabathrum, *l. fi. §. ſpecies. ff. de publ. & vectig.* pro eodem ſumi debere videntur, diſtinguique hac ratione, cognomine à regionibus, in quibus prouenit folium, aut à foliorum [illegible]itudine, anguſtiáve ſibi comparatio. Barbaricum enim à folio Indi-

Digitized by Google

eo, exiſtimo cognomine tantùm differre; vt & Pentaſphærum (pro quo tamen Hadroſphæum malim) à Meſoſphæro & Macroſphæro, quod (vt iam dictum eſt) à foliorum latitudine hoc ſibi nomen comparauit. Arrianus enim in Periplo ſic inquit, de Malabathri differentiis loquens: Hinc tria genera efficiuntur. E maiore enim folio, quod Hodroſphæ rum Malabathrum dicitur; è minore Meſoſphærum, ex minimo vero Microſphærum. Horum ſanè Plin. meminit lib. & cap. 12. vbi de Nardi foliis loquitur, amplitudine tantùm & anguſtia foliorum, quæ in vna & eadem planta; alia maiora, alia minora, alia minima habeantur. differre ſcribens: ſed videtur perperam in eo loco, vt & alibi, confudiſſe ? Malabathrum cum Nardi folio, falſus odoris cognatione, quod & quibuſdam ſuo tempore contigiſſe annotauit Dioſco. Nec tamen caret mendo d. Pand. locus.

FOLIIS *in l. plenum. ff. de vſu. & habit.* videtur pro oleis ſumptum. *vt Obſeru. lib. 10. c. 37. ſcribit Cuiac.* cùm ait Vlp. Vſuarium neque foliis, neque oleo, neque frumento, &c. vſurum.

FOMES carnis, eſt languor naturæ, qui appellatur concupiſcentia carnis, 15. *qu.* 1. §. *itaque.* & non eſt peccatum, ſed peccati pœna, & dicitur animæ infirmitas, quia accidit animæ ex coniunctione carnis, *d.* §. *itaq;*

FOMITEM frumentarij tituli dicunt Impp. *l. fin. C. de frumen. vrb. Conſtan.* tametſi in corruptis exemplaribus paſſim legatur firmiter, pro fomitem, *ex C. Th.*

FONS à fundendo dicitur, quòd inde aqua fundatur. quam *Vlpian. l. 1. ff. de fonte*, viuam vocat, ex perpetua quadam cauſſa. Quare primùm à ciſterna in hoc differt, quæ aquam imbribus collectam continet. Deinde à puteo diſtat, quòd cum aqua de terra manat, & vſui ſeſe haurientibus præbet, fons dicitur: Vbi vero in alto & profundo eſt, ibi puteus appellatur. Vt tamen fontis nomen non amittat: Nam omnis puteus fons eſt: non autem omnis fons puteus. Vnde Columella fontem putealem dixit. *lib. de re ruſtic. 11. cap. 1.*

FORBANNVM, pro relegatione, vel certarum regionum interdictione. Et Forbãniti, interdicti. *Legis Franc. cap. 50.* Vt Comes, qui latronem in Forbannum miſerit, vicinis ſuis, & aliis Comitibus notum faciat, eundem latronem à ſe forbannitum, vt illi eum non recipiant.

FORESTA, eſt locus vbi feræ inhabitant, vel includuntur, *glo. in c. cùm dilecti. ff. de donat.* aliàs dicitur latum nemus, *de his ponit Fel. in c. Rodulphus. verſ. Quid autem ſit Foreſta de reſcript.* Et vbi quis habet vſum venandi, *ſecundùm Ber. de donat. cùm dilectus in gl. 1.*

FORINSECVS, id eſt, foris, §. *ſi. in Auth. de eccle. rer. immob. alien.* vtitur & hoc verbo Plinius maior.

FORISFACTA, *c. ad audientiã extr. de reſcript.* ſunt pecuniariæ pœnæ delinquentium, *vt exponit gl. vide c. presbyteri. extra de pœnis.*

FORMA dicitur, quæ eſſentiam rei præſtat. *vt eſt in l. Iulianus.* §. *ſi quis rem. ad exhiben.* quod & de ſubſtantia dicimus, vt ſi in teſtamento deſit voluntas, vt quia furioſus aut impubes teſtatus eſt. *l. generali. C. de ſacroſau. Eccleſ.* aut in contractibus deficiat conſenſus, *l. cùm Aquiliana. de tranſact.* Quod & ad materiam protrahendum eſt. Nam & ea contractui perficiendo neceſſaria eſt, vt res ex venditoris, pretium ex emptoris parte, *l. in venditionibus. de contrahend. empt.* §. *pretium. Inſtitut. de empt.* Alioqui actus ipſi, ſi horum aliquid deficiat, omninò pereunt. Formæ, pro ordinibus, & decuriis quibuſdam intelliguntur, *l. ſcriniis. de palat. 12.*

Forma, modus, lex, conditio, *l. 10. ff. de pollicit.* Quo caſu certaminis editio licita eſt, forma pollicitationi data ſeruãda eſt. *Sic Vlpia. l. 2.* §. *ad muhic.*

Digitized by Google

nic. Quo ſenſu accipitur Forma iuriſdictionis, pro modo ſiue poteſtate, qua ius alicui dicere permittitur, *l.31. ff. de falſis.*

Forma iuris, legis, edicti, *SC. l.7. §. ſi paciſcar. l. 42 ff. de pact. l.22. ff. de minor. l.1. de vend. rer. fiſc. l.1. in fi. l.15. C. ſi cert. pet. l.14. ff. ſi cert. pet. l.1. C. de rei vend.* Forma contractus, *l.7. §. ex contrario. ff. ſolut. matr. l.52. ff. de verb. ſign.* Forma prouinciæ, id eſt fines, & contributa loca, *Vlp. in l.7. §. 1. ff. de interd. & releg.*

Forma cenſualis, regula qua cauebatur, vt agri in cenſum referrentur, *l.4. ff. de cenſibus.*

Forma agrorum, *l.8. ff. ad leg. Iul. pecul. apud Sicul. Flac. & Hygen. ſæpè.* Formæ aquæductus, id eſt, conceptacula qualibet, quibus diſtinguitur aquæductus, quæ Græci δοχεῖα, *l.27. ſi quid cloacarij. D. de vſufructu. Sic l. 39. §. hæres. ff. de leg.1. & l.3. & 6. C. de aquæd. lib.1. & apud Iulium Frontinum, lib. de aquæductibus.*

Formarum aqua apud Caſſio. *lib.3. Vari. Epiſt. ad Senat. vrb. Rom.* Formarum cura, *apud eundem lib.5.* Formarum Comes in Notitia Imperij: vbi de præfecto vrb. Romæ agit, *& apud Caßiod. lib.7. Variarum.*

Formarum meatus, non farinarum, *l.1. C. de aquæductib.* Nam & Formas per agros tranſeuntes *Vlpia. dicit. d. §. ſi quid cloacarij.* & tam ſulcum publicarum aquarum per agros meantium materiis quibuſdam incluſum, quàm ipſam fabricam aquæductus formam veteres appellant. Forma calcei, *in l.5. in fin. ff. ad leg. Aquil. l.13. §. item Iulianus. ff. loca.* Formas, in quibus æra fundantur, *dixit Plin. lib. cap.22.*

FORMALE pretium, *l.63. in fin. ff. ad leg. Falcid.* alij formatum, & præſcriptum à contrahentibus interpretantur: alij forma cenſuali definitum in qua exactiſſima rerum æſtimatio ini batur.

FORMALIA iuſtificari dicuntur, quando examinatur, an ſit ritè appellatum, *de quo ff. de appell. reip. & C. eod. tit.* Hodie, *Zaſius ait,* in bonis conſiſtoriis primò iuſtificantur formalia, antequam audiatur cauſa appellationis, *in l. Præſes prouinciæ. ff. de re iud.*

FORMARE actionem dicit Iuriſc. *l.7. §. quinimò. ff. de pact. & l.15. ff. de neg. geſt.* Formari dicitur contractus pacto, quod ineſt, formámque ac legem, & modum dat, *l. 10. C. de iure dot. ſic & l. iuriſgentium §. quinimò. ff. de pact.* formari dicitur actio, Græcis τυπῶσθαι καὶ μετατυπῶσθαι.

Formare inſtrumentum, eſt concipere, *l.9. §. ſolent. ff. de pœn.*

Formare punctum vocat Bart. cùm in concluſione ſcopum iuris in vnam aut paucas theſes reducerent, vel conſenſu partium, vel auctoritate iudicis, vt ad principem referretur, ſi magna & dubia admodum eſſet cauſa: ſi leuior, ad aliquem Iuriſperitum, Inde eſt titulus, C. de relaxationibus, Ex quo multa præclara vetuſtatis veſtigia relucent, ad colligendam æquitatem.

FORMVLA, à Forma diminutum eſt, prorſus tamen à corpore abhorret, & accipitur pro præſcripto, norma, vel nota: Item pro actione apud Paulum, de fur. l. ſi ſeruus nauem exerceat, non voluntate domini, de eo, quod ibi periit, vulgaris formula in dominum danda eſt: hoc eſt, actio in factum. Ex edicto, naut. caup. ſtab. quæ oritur ex recepto vt hîc monuit Glo. Hinc

Formulam intendere, pro dictare actionem, ſeu dictare iudicium, & formula excidere, pro cadere cauſſa, *apud Suetonium.* Vide cadere.

Formulæ iuris, id eſt, ſolennitates antiquæ circa actiones, ſublatæ ſunt tantùm ab Impp. Conſtantio, Theodoſio, & Valentiniano, non ipſa actionis formula, vt quidam exiſtimarunt, & magno quidem ſuo errore, & litigantium incommodo. Nam ſi ex facti ſerie, quantumuis bene narrata, aut nullam, aut ineptam colligas concluſionem, quæ haud rectè, quàm à ſpeciali actionis in-

Digitized by Google

beſtigatione proficiſcitur, totus libellus corruit, vt probat Iaſon multorum teſtimoniis, *in l. 1. ff. de eden.* Formulas Latini auctores pro actionibus accipiunt: quas ne populus, prout vellet, inſtitueret, certas ſolennéſque eſſe Romani prudentes voluerunt. *l. 2. §. his legibus ff. de orig. iur. & Cicero pro Roſc. Comœd.* Vulgus hodie, ſtylum, formulariúmve appellat Formulæ Familiæ erciſc. commu. diuid. fini regun. dicuntur Vlpiano in Inſtitut. tit. 19. Formula vulgaris, pro actione de peculio. *l. 42. ff. de furtis.* Eodem ſenſu Formula damni infect. *Plin. libr. 19. cap. 39.* Formula Fabiana, *Paul. lib. 3. Sent. tit. 3.* Formula iniuriarum *Sueto. in Vitell. cap. 7. & Seneca. de controuerſ. lib.* 6. Formula ad exhibendum, *Plin. lib. 5. epiſt. ad Traian.* Et Formula hypothecaria, ad quam Marcianus librum ſingularem ſcripſit, vt legum inſcriptiones teſtantur. Et Formula de dolo malo. *Ciceroni lib. 3. Offic.* Sic Formulæ apud Quintilianum, *lib. 7. c. 4.* accipiuntur, & Tacit. lib. de Orato. Dicuntur & ſtipulationum & teſtamentorum formulæ. Sub Formula iudicare dicebantur iudices à Prætore dati, qui formulæ cancellis adſtringebantur. Formularum cautores, *M. Ciceroni lib. 1. de Orator.*

FORMVLARII, qui formulas prætorias concipiebant, *M. Fabi. lib. 12. c. 3.* vt Leguleij.

FORMITER iuratur, quando cum cauſſa adiecta, vel cum expreſſione contractus iuratur. Informiter verò, cùm cauſſa iuramenti non exprimitur. *Zaſio de act. §. item ſi quis poſtulat. Inſtitut. de act.*

FORMIDOLOSVS, qui formidat, & qui formidatur, *§. ſi quis. Inſtit. de pup. ſubſtitut. l. fin. C. de iur. delib.*

FORNACARIVS ſeruus eſt, qui fornacem balnei, caminúmque ſuccendit. dicitur & fornacator. *Nonius*: Fornum & fornaces dicuntur à forno, quod eſt calido. vnde Forcipes, quòd candens teneant ferrum. *Varro de vita popul. Rom.* Cocula, quæ coquebat panem primùm ſub cinere, poſtea in forno: cuius vtriuſque vocabulum à forno ductum, id eſt, calore. *Vlpian. 27. §. 5. ff. ad legem Aquil.* Si fornacarius ſeruus coloni ad fornacem obdormiſſet, & villa fuerit exuſta. *Paul. l. 13. & 14. ff. de inſtr.* Inſtrumento balneario legato continetur & fornacator. Vtrobique tamen Fornicarius & Fornicator legitur, non rectè: cùm à fornice Fornicator: à fornace Fornacator formetur.

FORNICATIO, eſt cuiuſlibet illiciti coitus genus, qui fit extra vxorem legitimam, ſpecialiter in vſu viduarum, meretricum vel concubinarum. Fornicatio cum meretrice vel concubina, eſt mortale peccatum, & à iure diuino prohibita: licèt quidem vulgare & ignorantes credant oppoſitum: quod & falſum, *vt not. Panor. in c. opera. ad fin. de ſponſa.*

FORNICARII, *l. 17. §. ſi ſeru. ff. de vſuris.* dicuntur opifices, & propolæ, ſiue inſtitores, qui tabernas à fiſco conducunt ſub fornicibus, & ibi merces ſuas venales habent. Florentini libri habent, Foricarij: quod ſi rectum eſt, D. Briſſonius putat eos ſignificari, qui foricarum vectigal à fiſco conducebant: de quibus Iuuenalis Satyra 3. commeminit:

— & verſo pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter. Inde reuerſi
Conducunt foricas.

Conſtat autem vrinæ vectigal à Veſpaſiano Romæ impoſitum fuiſſe.

FORPICEM, cuius meminit *c. vnic. §. ſi quis quinque. de pac. ten. & eius viola. in vſib. feu.* qui accipias docet Archid. *c. in ſcriptis 8. q. 1.*

FOR-

Digitized by Google

FORTVNA, vocabulum medium eſt: ſed cùm fortunam ſolam dicimus, intelligendum eſt inopinatus proſperæ cuiuſpiam rei euentus. Sic theſaurum, fortunæ donum appellamus, *l. ſi is, qui in aliena. §. communis. §. de acquirend. rer. dom. & §. quod ſi ſeruus ibidem.* Fortuna aliud dedit, quàm cui operam dabat.

Fortuna ſingulari numero pro facultatibus & opibus, *l. 40. §. 1. de ſtatu libert.* Argentarius coactor, cùm penè totam fortunam in nominibus haberet, ſeruis actoribus libertatem ita dedit.

FORTVITVS caſus, vide ſuprà Caſus, & vide P. Fabrum, *in l. contractus, ff. de diuerſ. reg. iur. antiq.*

FORTIVS, pro multò magis *l. 2. in fina. ff. ne quis eum. l. pen. ff. ſi quis caut. & alibi ſæpè.*

FORVM dictum eſſe à ferendo, Varro tradit, quòd in eum locum controuerſiæ deferantur, ſicut negotiatores exponunt res ſuas venales ibidem. Baſilica olim dictum Græca imitatione. Sic enim Baſilica ſolebat ædificari, vt in ſuperiore parte iudicia, in inferiore negotia exercerentur, *teſte Vitruuio.* Et hodie quoque hæc forma fori ſeruatur multis in locis. Forum autem appellat Quintilianus, in quo iudicia publica exercebantur: idque Iſidorus probat in libris Etymolog. cuius tranſcribere verba Pontifices, *in c. foru. de verborum ſignificat. in antiq.* Vnde Forius. *l. 8. qui ſatiſda. cogan.* Et fori præſcriptiones, quibus iudicis tribunal declinatur. hæ principio litis apponi debent, *l. fi. C. de exceptionib.* Forum ſex modis intelligitur. Primo negotiationis locus, vt forum Flaminium, forum Iulium, ab eorum nominibus, qui ea fora conſtituenda curarunt. quod etiam locis priuatis, & in agris & in viis fieri ſolet. Alio in quo iudicia fieri, cum populo agi, conciones haberi ſolent. Tertio, cùm is, qui prouinciæ præeſt, forum agere dicitur, cùm ciuitates vocat, & de controuerſiis eorum cognoſcit. Quarto, cùm id forum antiqui appellabant, quod nunc veſtibulum ſepulchri dici ſolet. Quinto, locus in naui, ſed tunc maſculini generis eſt, & plura. Sexto, fori ſignificant circenſia ſpectacula, ex quibus etiam minores forulos dicimus. Inde & forare, & foras dare, & fores, & foras, & forecula, id eſt, oſtiola dicuntur. *Hæc Feſtus.*

Forum agere, dicebatur, *inquit Feſtus*, qui prouinciæ præerat cùm ciuitatis vocabant, & de controuerſiis eorum cognoſcebat, *Cicer. lib. fam. Epiſt. 3.* Maleuoli homines, qui te forum Tarſi agere, ſtatuere, multa decernere, iudicare dicerent. Vide Indicere forum.

Fori appellatione interdum ſubſellia intelliguntur, hoc eſt, iudicia, quæ exercebantur ſub dio, aut certè ex eo loco, vnde cœlum facilè perſpici poſſit: quod vel Cicero ſatis indicat pro rege Deiotaro. Id obſeruant etiamnum apud Germanos, pleraque municipia, præcipuè quæ imperialis iuris cenſentur, dum in criminoſis cauſis cognoſcendum eſt. Apud meos Marchianos in pagis, & municipiolis iudicia exercentur ſub dio.

Fori diſputationem Pomponius in nobili illa *l. 2. de orig. iur.* accipit, pro applicatione legum ad commoditatem Reipub. cuius negotia in foro tractari ſolent. Dicimus enim, in foro diſputare, ſicut vti foro, deſeruire foro.

Foro interdicere, plus eſt, quàm aduocationibus, *vt ait Iuriſconſul. l. moris eſt. §. 1. D. de pœn.*

Forum competens, cui parere neceſſe habemus, eóque cogi poſſumus, *toto titul. extra de foro compet. vbi vide Fel. & Panorm.*

Forum diadematicum, apud Varronem videtur eſſe appellatum illud Piſæum iudicium, quo victoribus diademata & coronæ tribuebantur: Piſis, inquit, diadematico foro præſtatur virtuti laus.

Foro cedere argentarij, & menſularij dicuntur, qui actum ſuum deſerebant, Galli *faire banqueroute* : ab eo, quòd circa forum eorum tabernæ depoſitæ eſſent, *l.7.§.quoties.D.depoſit.l.ſi.D.de cura.bon.dand. Seneca li. 4. de beneſi.c.25.*

FORENSES, cauſſidici, qui ſe in foro exercent.

FORENSES actiones, quæ alibi ciuiles, ſiue rei familiaris, priuatæ, aut pecuniariæ, *l.1.D.de incen, rui. & nauf.*

Forenſes diſceptationes, *l.repetita. C.de Epiſc.& cler.*

Forenſia inſtrumenta, quæ dicantur, & quanta eis fides adhibenda, *not.l.pen.C.de fid.inſt.per Azo.in Summa.D. eod.* ἀγγραφα Iuſtiniano in Nouel.de Tabel.dicuntur.

Forenſis iudex, ſecularis, *c.ſi clericus.l.laicum de for. compet. lib.6.* inde forum fori, pro foro ſeculari paſſim apud interpretes Iuris ciuilis, & Pontificij reperias.

FORANEVS, forenſis ſubſtantiuè, pro extraneo, & peregrino.

Foraneus, qui forum tenet, vel de foro venit, *3.q.6. c.peregrina.* & vide infrà Officialis foraneus.

FOSSA, eſt receptaculum aquæ manufacta, *l.vni.D.vt in flum.publ.& alibi ſæpiſſimè.* Foſſæ agrorum ſiccandorum cauſſa factæ. *l.1.§.ſed & foſſ. & §.fin.l.2.§.1.l.24.D. de aqua & aqua plu.*

FOSSATVM, pro foſſa & vallo, quo caſtra cingebantur : vel (vt alij volunt) pro ipſis caſtris : quia foſſa cingi ſolebant, *l.3.§.is qui in exploratione.D.de re milit. Vegetius lib.4.c.16.* Suidas σέδετον τὸ φοσσάτον. *C. Harmenopul.lib.6.tit.5.* τοὺς ἐν τῷ φοσσάτῳ κλέπτοντας, εἰ μὴ ὅπλα, σφοδρῶς προστάττομεν τύπτεσθαι. In libello etiam variorum auctorum, de limitibus ita ſcriptum eſt, Foſſatum deciſum partium in fine pro termino poſuimus.

FOTINIANI, *l.5.C.de hære.* à Fotino Gallogræcæ Smyrnæ epiſcopo, de quibus in catalogo hæreſeōn, & Iſidor.lib.8.etym.c.5.

FRACTVM, interdum diſſolutum ſignificat, continetúrque ſub verbo, Rupiſſe, *l.1.Marc.de ver.ſig.l.ſi ſeruus ſeruum.§.inquit lex.ad l.Aquil.*

FRAGMENTVM, pars rei fractæ, *l.ſi autem.§.Ariſtot. D.ſi ſeruit. vindic.*

FRAMEA, pen.correpta, accipitur pro romphæa, lancea ſeu haſta: de qua meminit Iuuenal. ſatyr. 13. dum dicit:

Et Martis frameam, & Tyrtæi ſpicula vatis.

Atque in lectione Zachariæ Prophetæ, cap.13. Framea, inquit, ſuſcitare ſuper paſtorem meum, & ſuper virum cohærentem mihi. Et ita debet intelligi locus Vlpiani *in l.3.§.armis. D.de vi & vi armata.* licèt aliqui aliter intelligant.

FRANCISCVS ACCVRSIVS nobilis Iuriſconſultus, Florentiæ natus, ius Ciuile Bononiæ, anno à Chriſto nato M.CCXXV. magna cum ingenij atque induſtriæ laude profeſſus eſt. Gloſſas in omnes Iuris ciuilis libros ſcripſit, magnopere adiutus iis, quas ſuperiores Iuriſperiti Irnerius, Bulgarus, Martinus, Placentinus, Ioannes Azo multifariam adſcripſerant. Præceptoribus vſus eſt Ioanne, qui Gloſſator vulgò nominatur, & Azone. Filium reliquit Franc.Accurſium, qui eodem in loco Ius ciuile interpretatus eſt, patríſque gloſſas locupletauit.

FRATER & ſoror in tranſuerſali linea ſunt in ſecundo gradu, iuxta leges Cæſareas : ſecundùm Pontificias Conſtitutiones in primo. Quæ ſit huius differentiæ cauſſa, exponunt interpretes. Iuris Cæſarei ſupputatio valet adhuc in hæreditatibus ac tutelis : Pontificij iuris in matrimonio.

Frater per vtrunque parentem accipitur, id eſt, aut per matrem tantùm, aut per patrem, aut per vtrumque, id eſt, ex vtroque eodem parente. Sed hic numerum non auget. *Paulus in l.Iuriſconſultus. D.de gradibus & adfinibus.* At Fratres germani dicun-

tur, ex vtroque parente: conſanguinei, ex eodem tantùm patre non etiam eadem matre: vterini contra, ex eadem matre & duobus patribus.

Fratres ARVALES dicebantur, qui de finibus & terminis motis cognoſcebant. Sic enim vetus gloſſa, Aruales ſodales, οἱ περὶ ὅρων διαγιγνώσκοντες δικασταί. ſancti enim habebantur & inuiolati termini. Seneca in Hippol.

nullus in campo ſacer,

Diuiſit agros arbiter populis lapis.

De his Plin. l. 18. c. 3. M. autem Varro lib. 1. de re ruſtica appellat tantùm pinos, cupreſſos, vlmos, quibus notis, vt docet, multi tunc vti ſolerent, ne confunderentur prædia, & lites orirentur de finibus agrorum, reliquit autem oleas. veteres enim illi Græci & Latini ordinibus quoque olearum idem præſtare ſoliti erant, *Cic. pro A. Cæcinna:* Eius autem fundi extremam partem oleę directo ordine definiunt. *& paulò poſt*: Et clara voce imperat, vt eum, qui illum olearum ordinem intraſſet, occideret. Nec inſulſe arbitrabitur quiſpiam Ariſtophanem in Batrachis huc reſpexiſſe, cùm inducit chorum mouentem Æſchylum poetam qui erat acer & vehemens, μέγαν ὅπως μὴ σ' ὁ θυμὸς ἁρπάσας ἐκτὸς φέρῃ τῶν ἐλαῶν. *Vide Fen. l. 1. c. 3. Varro lib. 4. ling. Lat.* Fratres aruales dictos ait, qui ſacra publica facerent propterea, vt fruges ferrent: aut à ferendo & arueis.

Frater patruelis, filius patrui. Fratres patrueles, ſororéſque patrueles dicuntur, qui quæve duobus ex fratribus progenerantur: *vt apud Paulum traditum eſt in l. iuriſconſultus. §. eod. gradu. D. de grad.*

Fratris appellatione, Iuriſconſ. complectitur ſororem, *l. Lucius & Titia. D. famil. erciſ. l. Luci. Tit. §. quaſitum. de legat.* 3. Sed obſeruatu dignum, quod Iacob. Butrigarius monuit, communem loquendi vſum aduerſari. Quanquam fratrum nomen interpretatione extenſiua nepotes complectitur: *vt annotatum eſt ab Ioanne Andrea ad Speculat. de ſucceſſ. ab inteſtat.* refragatur tamen communis vſus laicorum, ſecundum quem diſponentes regulantur, *l. omnibus. de verb. ſign. & l. fundi eod. tit. l. Labeo. de ſupel. leg. cum concordibus legibus.* Sic apud Modeſtinum de pact. Tres, inquit, fratres, Titius, Mæuius, & Seia, communem hæreditatem inter ſe diuiſerunt. *& paulò poſt*: Sed poſtea duo de fratribus, id eſt, Mæuius & Seia.

FRATRIÆ, duorum inter ſe fratrum vxores dicuntur. Græcè εἰνάτερες *l. non facile. D. de grad. Alc. in l. ſi ſuper. C. de tranſact.* Feſtus lib. 6. Fratris etiam apud Athenienſ. tertia pars tribus erat. Aliàs etiam ſodalitium eſt.

FRATRVELIS, materteræ filius, Iſidoro. Fratrueles etiam conſobrini, *l. Cuiacio lib. 6. Obſer. c. 17.*

FRAVS à ferendo, deceptio. quæ alicui infertur, Apud veteres pro pœna ſumebatur, *vt ſcribit Seruius in 11. Æn. & Vlp. 23. §. 2. D. de ædil. edict. at in l. aliud. 131. D. de verb. ſign.* differre à pœna vult, quòd fraus ſine pœna eſſe poſſit: Pœna non ſine fraude. Pœna enim eſt noxæ vindicta: Fraus & ipſa noxa dicitur, & quaſi pœnæ quędam præparatio, id eſt, *vt exponit Hotom.* noxæ imputatio, & pœnæ periculum. Itaque ſumitur, *l. 1. D. ad le. Fal.* Eam pecuniam ſine fraude ſua capere liceto: & *l. 25. D. de adult.* Viro adulterum in vxore ſua deprehenſum retinere horas viginti teſtandæ eius rei cauſſa, ſine fraude ſuo iure liceto. *Sic l. 8. D. de accuſ.* Quando & per quæ fieri fraus dicatur, diſſerit fuſius *Zaſi. in §. item ſi quis. Inſtit. de act.*

Fraudis interpretatio. *vt Papinianus ait,* ſemper in iure ciuili, non ex euentu duntaxat, ſed ex conſilio quoque deſideratur: Obſerua autem Papinianum eodem reſpexiſſe, quò reſpexit naturalis lex, dum dicit, NON CONCVPISCES, NON DESIDERABIS ALIENA.

Fraudi opponitur Fides, *apud Cicer. in Catilin. & l. aliud eſt fraus in princi. D. de verb. ſign.* Fraus pro fruſtratione malitioſa, *l. fraudi. D. de orig. iur.*

Fraus dolum ſignificat, *l. 25. D. de*

Digitized by Google

inoffic.teſta.l.63.D.rei vindi. ideóque hæc duo coniungi ſolent.l.3.in fi. D. pro ſocio.l.10.C.procur. Fraudiſ(vt ait Tertullianus in lib. de idololat.) conditio eſt, ſi alienum rapiat, aut debitum deneget.

Fraus capitalis pro crimine ſumitur à Iuriſconſ.in l.23.§.excipitur. D.de ædi.edict. propter quam quis puniẽdus ſit. Sicque vſurpatur à M. Cicerone lib.1.de Oratore, & in Rabiriana.

Fraudem pro damno accipi quidam putant, in l.33. D.ex quib. cauſ. maio.l.1.D.de alien.iud.mut.l.18.in fi. D.de iud. Fraus pro incommodo & periculo. In Fœdere antiquo apud Liuium lib.1. Rex, facíſne me tu Regium nuncium. Pop.Rom. Quiritum? Quod ſine fraude mea, Populíque Rom.Q.V. fiat, facio. Sic paſſim, Ne ea res fraudi ſit. Hinc ſine Fraude, id eſt ſine pœna & periculo, vel impunè, l. 1.§.1.D. ad leg. Falc.l.26.§.hac clauſula.D.ex quibus cauſ.maior.

Fraus ſit legi, Senatuſconſulto, edicto, conſtitutioni. Fraudem autem legi facit qui ſaluis legis verbis, ſententiam eius circumuenit: id eſt, vbi quod fieri noluit, fieri autem non vetuit, id fit: nam quod diſtat ῥητὸν ἀπὸ τῆς διανοίας, hoc fraus ab eo quod contra legem fit, l.29.& 30.D.de legibus. Exempla ſunt. l.7.D. qui & à quibus. & alibi ſæpiſſimè in libris Iuris ciuilis. Hinc in fraudem legis, iuríſque accommodaſſe quis dicitur, l.10. D. de iis quibus vt indign.l.103.C.de leg.3. l.3. D. de iur.fiſc. Hinc etiam fraudis cauſſa adſcripta conditio, l.27. D. ad leg. Falcid. quæ fraudandæ legis Falcid. gratia adſcribitur. Sic in fraudem leg. Miſcella.l.64. D.de cond. & demonſt.

in Fraudem fiſci alienat, qui iam eo crimine damnatus, ex quo publicatio bonorum ſequitur, vel futurum proſpiciens vt damnetur alienat l.4.5.D. de iure fiſc. contra in ſpecie. l. 26.D. eod. In fraude fiſci adoptio quando fiat, l. fi.D.de bon. damna.

Fraus fit conuentioni l.fi.C.ſi manc. ita venier.

Fraus in alienationibus, manumiſſionibúſve, quæ in creditorum, patronívе fraudem fiunt, in damno pecuniario accipitur, l.1.§. & aliàs.D. ſi quid in fraud.patro.eámque, quod ad libertatem præſtitarum cauſſam attinet, & conſilio, & euentu ſimul æſtimamus, l.15. D.quæ in fraud. credit. Vtrobique verò in fraudem Theophilus inſtitution.quibus manumit.licet.& in §.item ſi quis in fraud. Inſtitution.de actio. interpretatur, πρὸς βλάβην καὶ ἀπάτην, καὶ ἐπὶ ζημίᾳ τῶν χρεωστῶν.

Fraudem facit, ſi quis quod facere debet, non facit, l.in fraudem facere. & l.ſeq.D. quæ in fraudem credit.

FRAVDATIONIS cauſſa latitat, qui hoc animo latitat, vt fraudet creditores, l.50.D.de pec. & alibi ſæpiſſimè.

FRAVDATOR, tam qui fraude alienat, quàm qui fraude accipit. l.ait prætor.§.pen.l.vlt.§.fi.D. quæ in fraud. creditorum. Variè hanc vocem accipi, Gloſſematarius declarat, in l. imperatores, de curator.bonor.dand.

Fraudator, l. vl. C. de reuibus quæ frau.is eſt, qui fraudandorum ſuorum creditorum cauſſa debitorem ſuum acceptilatione liberauit donandi animo, non debitor qui liberatus eſt, qui etiam ſiue fraudem ſciſſet teneretur creditoribus in ſolidum, ſiue neſciſſet, non inquantum facere poſſet, ſed inquantum locupletior factus eſſet, l.6.§.in hoc. D.quæ in fraud. cred.

FRAVDARE hæreditate, pro priuare, excludere ab hæreditate, ſemel ſcriptam l.2. D.his quæ in teſtam.

Fraudare nemo videtur eos, qui ſciunt, & conſentiunt, l.188.ff. de reg. iur. Nec fraudantur creditores, cùm quid non acquiritur à debitoribus, ſed cùm deminuitur de bonis, l.177. de diuerſ.reg.iur. l. 6. D. quæ in fraud. credit.

Fraudat vectigal, qui merces non profitetur & Fraudati vectigalis crimen, l.8.D.de public. Hinc & Fraudare annonam, l.1.D.ad leg.Iul.de anno. Fraudati cẽſus crimẽ, l.1.C.de quæſtio.

FRAV-

FRAVDVLENTVS vſurpator, idem qui malæ fidei poſſeſſor, nihil repetit impenſarum, nihil retinet, imputaturus ſibi quare non abſtinuerit ab alieno, *l. adeò quidem. §. ex diverſo. l. qua ratione. §. ſed non vt litera D. de adqui. rer. domin.*

FRAVDATORIVM inter dictum, quod in fraudem creditorum geſta reuocantur *l. 67. in princi. D. ad S.C. Treb. & alibi ſæpè cuius verba quadam referre videntur in l. 60. pro ſocio.*

FREQVENTES ire in alia omnia, pro frequentes diſſentire. Neque ſolùm ire in alia omnia, ſed & diſcedere, & tranſire, eodem ſenſu veteres dicebant.

FREQVENTER fieri dicitur quod aſſiduè fit, *D. de inoffic. teſt. l. nam & his de mino. l. & ſi fine.* Quandoque dicitur fieri frequenter, quod his fit, *in Auth. de defen. ciuit. ad fi. & ibi not.* Quandoque multoties exponitur, *in proœm. decreta'ium. §. ſanè.* Quandoque voluntariè. *C. de vſur. pupil. l. 1.* Quandoque ſæpiùs 18. q. 2. non ſemel habetur hæc dictio extr. vt lit. non conteſtat. quoniam frequenter.

FRIGIDARIVM vide ſuprà Caldarium.

FRIBVSCVLVM, *in l. 32. §. ſi diuortium. D. de. don. inter vir & vxo.* à diuortio ſeparatur: & leue iurgium ſignificat, *l. 31. D. de iur. dot. l. 27. D. de pact. dot.* Iſidor. Friuolam legiſſe videtur. Sic enim *lib. 9. Etym. c. fin.* Friuolum eſt, ait, cùm eo animo ſeparantur coniuges, vt ad ſe inuicem reuertantur. Nam friuolum eſt velut quaſſæ mentis, & fluxæ nec ſtabilis. Fieri autem poteſt, vt à Friuoluſculum deducto à Friuolum, per contractionem factum ſit Friuſculum, inde u, in b mutatione, Fribuſculũ. Propriè autẽ.

FRIVOLA vocantur fictilia vaſa minimi pretij: vnde pro leuis pretij ſupellectile hoc verbum vſurpatur, *l. 11. §. pe. D. de pig. actio.* Seneca lib. 3. Controuerſ. Ego illos in friuola inuitaui noſtra &c. *Pet. Faber in l. 48. de reg. iur.* Fribuſculum apud Iſidorum vbi ſuprà legiſſe videtur.

FRONS agri, *in l. 30. de acq. rer. dom. μετωπικῶς* dicitur. Quod verò antiquitus monumentis inſcribi ſolebat, In Frontem pedes tot, in latitudinem pedes tot ſepulchrum patere ſignificabat, *interprete Acro in Horatium.*

FRVI, plus eſt quàm vti. nam vti eſt ad vſum & neceſſitatem vti. Frui eſt omnem rei fructum, commoditatémque & vtilitatem percipere. Itaque qui fruitur, non ad vſum modò quotidianum, ſed & ad abuſum, & ad compendium & quæſtum vti poteſt. Dicimus autem locum fruendum locari, & conduci, *l. 1. D. de loc. publ. fruend. l. 1. in fi. D. ſi ag. vect. l. 7. §. Papinianus. D. ſolut. matr. Vitruuius lib. 7. c. 8. Feſtus lib. 6.*

FRVCTVS à ferendo dicitur, & generis nomen eſt, quo ea omnia, quæ terra gignuntur, propriè comprehendimus: atque eius duæ ſunt ſpecies, quarum altera Frugum nomine appellatur: nimirum quæ minutæ fruges dicuntur, hoc eſt, quæ ariſta & ſiliqua continentur, *l. frugem 77. ff. de verb. ſignifica.* Altera verò generis ſui nomen obtinet, & quicquid præterea ex terra natum ad hominum alimentum pertinet, complectitur, vt vinum, oleum, & arborum baccæ. item fœnum, arundo, cædua ſylua, l. 48. *D. de vſufru. l. 40. ff. de contrahend. empt.* Poſtea verò fructuũ appellatio generaliter ad omnem rei corporalis & incorporalis prouentum relata eſt. Vnde mercedes rerum, quæ locari ſolent, & omnes res ex quibus commodum vel emolumentum aliquod percipitur, fructuum vocem obtinent, *l. videamus. ff. de vſur. Iauolenus in l. fi. ff. eo. tit.* Fructus rei eſt, inquit vel pignori dare licere. Et amicitiæ fructum dicimus. Cicero eleganter, Et amicos, ait tanquam pecudes, eos potiſſimum diligunt, ex quibus ſperant ſe maximum fructum eſſe capturos.

Fructus communiter eſſe naturales, & induſtriales, ſiue elaborati diſtinguuntur. Naturales fructus ſunt,

Digitized by Google

qui vi, & beneficio naturæ principaliter, non diligentia & opera hominis proueniunt: vt arbores, poma, lac, pilus, lana, agni, hœdi, vituli, equuli, ſuculi, *l. fructus ff. de vſur. §. is verò ad quem Inſtit. de rer. diuiſ.* Fructus induſtriales ſunt, qui principaliter requirunt diligentiam, culturámque hominis, quæ niſi continuò interueniat, natura nihil operatur, *l. bonæ fidei. in princ. ff. de acq. rer. domi.* Quando igitur nulli fructus contingant. ſine aliqua hominis cura, & ſine aliquibus impenſis, iuxta illud. Labores manuum tuarum manducabis: ſemper meminiſſe oportet, omnes fructus in hæreditatis petitione definiendos eſſe deductis impenſis, quæ quærendorum, cogendorum, conſeruandorum eorum gratia fiunt, *l. ſi à parte. §. fina. ff. de petit. hæred. l. fructus, ff. ſolut. matr.*

Fructus, adpellatione intereſſe quoque continetur. *ff. ſi ſeruit. vendi. l. loci, corpus. §. in confeſſoria & l. ſi fortè §. fi. eod. titu.* Obſeruandum etiam, cùm agitur in rem fructuum nomine contineri vtilitatem, tam ex fructu, quàm vſu prouenientem, *l. cùm in rem. ff. de rei vind.*

Fructus fructuum qui ſunt, *vide l. cùm autem redhibitio. §. cum redhibetur mancipium. de ædil. edict.*

Fructus hominis in operis eſſe, & operæ in fructu ſunt, *l. fructus & l. præceden. ff. de oper. ſer.*

Fructus verbum interdum ius, interdum corpus ſignificat, *l. 43. D. de euictio.* Ad ius cùm refertur, ius vtendi fruendi ſignificat. Vſus fructus itaque an fructus legetur nihil intereſt. Nam & fructui vſus ineſt, at vſui fructus deeſt. *l. 14. §. 1. ff. de vſu & habit. l. 41. ff. de vſufru. legat.* Fructus quandoque ſine vſu conſtituitur, *l. 5. §. ſed & ſi vſus. ff. vſufr. quemadm. cau.* Cùm autem ad corpus refertur, eos propriè qui ex re ipſa naturaliter enaſcuntur, fructus complectitur: & ab vſuris, penſionibus, cæteríſque obuentionibus ſeparantur *l. 19. D. de hæredita. petit. l. 34. ff. de vſu. l. 39. §. fructus. ff. de leg. 3. l. 11. ff. de donat.* Hæc enim omnia non fructus eſſe, ſed fructuum vicem obtinere dicuntur, *d. l. 34. & l. 83. ff. de leg.* cùm non natura, proueniant, neque ex ipſo corpore, ſed iure percipiantur, & ex obligatione, *l. 34. D. de rei vind.*

Fructus & vſus hoc differunt, quod fructui & vſus ineſt, vſui fructus deeſt: & fructus quidem ſine vſu eſſe non poteſt: vſus ſine fructu poteſt, vt ſi tibi fructus deducto vſu legatus ſit, inutile ſit legatum: & ſi vſufructu legato fructus adimatur, totum ademptum ſit; ſed ſi fructus ſine vſu videatur conſtitutus, qui & ab initio conſtitui poteſt, ſed ſi fructu legato vſus adimatur, nulla ſit ademptio, *l. 24. §. 1. ff. de vſu & habi.* Vide vſus à fructu.

Fructus fundi venatio non eſt, niſi fructus fundi ex venatione conſtet, *l. 26. ff. de vſur.*

in pecudum fructu fœtus eſt, & lac, & pilus & lana, *l. 28. ff. de. vſuris §. in pecudum Inſtit. de rer. diuiſ.*

Fructuum alij pendentes, alij percepti. Pendentes, adhuc terra continentur & terræ cohærent, *l. 44. D. de rei vind. & alibi ſæpè.* qui & pars fundi cēſentur, *l. fructus. ff. de rei vind.* & res mobiles propter futuram mox perceptionem: *de quo Bartol. in. l. vlt. de requi. rei.* Appellantur & ſtantes, *l. 7. §. interdum. ff. ſol. matr. l. 26. D. de fur.* His opponuntur percepti, qui à ſolo ſeparati ſunt, *§. is verò Inſtit. de rer. diuiſ.* At fructus percipiendi ſunt quos tam petitor percipere potuiſſet, quàm poſſeſſor, *l ſi nauis. §. fin. ff. de rei vend.* Duobus autem modis dicuntur fructus tam percepti, quàm percipiendi. *de quibus latè Speculat. tit. de Fruct. & intereſſe. §. 1. per tot. adde Bart. in d. l. & ex diuerſo. §. ſi petitor. ff. de rei vendic.*

Fructus aridi ſunt, qui ad inuicem commixti non confunduntur, vt meſſes. *l. vlt. §. vlt. ff. de iur. fiſci. l. u. C. Th. de ſuſcept. l. C. Th. de vſur.* Liquidi verò qui confunduntur, vt vinum, mel, & ſimilia, *Inſtit. de rer. diuiſ. §. ſi duo-*

rum

Digitized by Google

rum & §. quod ſi frumentum. vide authen. nullum creden. agricol. tenere illius terram.

Fructum percipi ſpica, aut fœno cæſo, aut vua adempta, aut excuſſa olea, quamuis nondum tritum frumentum, aut oleum factum, vel vindemia coacta ſit, Labeo ait, *teſte Paul. in l. ſi vſus fructuarius ff. quib. mod. vſuſfructus amit.*

Fructuum eouſque habenda ratio, quouſque haberetur, ſi res petita non petiiſſet: id eſt, ad rei iudicandæ tempus. *Vide l. fructus ff. de rei vendic.*

Fructuum autem Fundo cohærentium, alij maturi, alij immaturi dicuntur: tametſi vni ſint, non diuerſi, hoc eſt, eadem res *l. fi. §. pen. D. quæ in fraud. cred. adde gloſ. in l. fructus ff. de rei vend.*

FRVCTVARIVS, & Vſufructuarius, quibuſdam iidem videntur. Nam vtroque ſignificatur is, qui ius vtendi fruendi habet, *vide l. vti. frui. & l. fructuario ff. ſi vſuſfru. petat.* Fructuarius fundus, ſeruúſve, in quibus vſumfructum habemus.

Fructuarius ager, idem qui vectigalis intelligi poteſt, Inſulano teſte. Barbari vnà cum Italis vulgò vocant cenſalem agrum, veluti ſi diceres cenſualem. Niſi fortè quis velit fructuarium haberi pro agro culto, & fertili. Videtur tamen priori interpretationi citiùs accedendum.

Fructuarius, cuius eſt fructus. *Vide Florentinum in l. ſi alij vſus ff. de vſuſfruct.* qui vſuarium, à fructuario ſeparat.

FRVGES, *inquit Varro, Donatus, & Seruius*, inde dictæ quòd his fruamur. Harum verò duo genera prima facit Plin. *lib. 18. cap. 7.* Frumenta, vt triticum, hordeum: & legumina, vt faba, & cicer. Itaque Paulus *lib. Senten. 3.* Frugibus legatis, inquit, tam legumina, quàm triticum & hordeum continentur. Atque ab aliis rebus omnibus, quæ terra gignuntur, diſtinguebantur, veluti, vinum, oleum, & baccæ, glandéſque arborum, quæ propriè Fructus appellata ſunt: ſicque videtur Cicero diſtinxiſſe *Verrina* 8. Senatus Conſulibus permiſit, vt vini & olei decumas, & frugum minutarum Romæ venderent; legémque his rebus quæ ipſis videretur, edicerent. Poſtea tamen conſuetudo loquendi eo progreſſa eſt, vt etiam ad omnes fructus terræ, quos in alimoniam vertimus, hoc nomen pertineret: vnde Frugiferæ arbores dictæ: vt Priſcianus ſcribit: vnde Frugum copia. & Frugum inopia, pro iis omnibus, quæ terra gignuntur. At Paulus pro reditu Frugum accipi ait non ſolùm qui ex frumentis, aut leguminibus, verùm etiam, qui ex vino, vel ex ſyluis cæduis, vel cretifodinis, lapidicinis, capitur, *l. 77. ff. de verb. ſig.* ſed cur id dixerit, parum conſtat.

FRVMENTA in herbis eſſe cenſentur, cùm ſpicis adhuc carent, quæ niues poſſint corrumpere. *Labeo in leg. ſitulas. §. fin. ff. D. de contrahend. empt. Vlpian. in l. frugem. ff. de verb. ſignif.* Frumentum id eſſe, quod ariſta in ſe teneat, rectè Gallum definiſſe ait. Frumenti autem nomen generale eſt, *l frugem. ff. de verbor. ſignif.* non tritici, *vt ſcribit Accurſius*. Interdum tamen pro tritico tantùm per eminentiam, *vt in l. ſi is qui negotia. §. vlt. ff. mand.* quo modo frumentum Galli accipiunt vulgò, non generaliter.

FRVMENTARIA teſſera, ſignum frumentarium, quo exhibito, frumentum dabatur. *Vide l. mortuo. ff. de le. 2.*

FRVMENTATORES Latinè dicuntur, quos Græci σίτωνας, hoc eſt, commendo frumento curatores præpoſitos. Hæc enim munera erant apud Athenienſes, aliáſque ciuitates, quę frumēto importato vtebantur, *l. munerum ciuilium. §. 1 ff. de muneribus & honorib.* Hinc Sitonia, munus dicitur publicæ frumentationis, *l. 1. in princip. D. de vocatio. & excuſa. mu. e.* Et Sitonæ adminiſtratores ipſi frumentarij, *in l. final. ff. de adminiſtrat.*

rer.ad ciui.pertin. Debitorum ex huiuſmodi publicis contractibus fit mentio *in l.3. C.de compenſat.*

FRVMENTATIO labor militum in frumento intra caſtra præſidiave congerendo, *Macer l.12.§.2.D. de re mili.* Officium Tribunorum eſt, vel eorum qui exercitui præſunt, frumentationibus commilitonum intereſſe.

FRVMENTARII apud Spartianum ij ſunt, qui frumentum portabant in horrea publica, & qui inde etiam, cùm viritim dabatur, in ædes ciuium portabant. Scribit enim Spartianus exploraſſe Adrianum Imp. omnia domorum arcana per frumentarios: idque eò exiſtimo, quòd in eas domos crebrò ventitare ſolebant, in quas frumentum portabant.

FRVSTRARI, ſignificat morari, tergiuerſari, cunctari, *l.24. & 25 ff. ex quib.cauſſ.maio.l. 2. §. quod ſi pater. D. ad Tertullianum.* Fruſtrati ergo dicuntur, qui qualibet tergiuerſatione, & ſolertia efficiunt, ne ſecum agi, vel ad exitum controuerſia deduci poſſit, *l.fin. D. de procurat.l.3. D.de iudicijs.* Fruſtrari tempus, *l. 26. §.actio.ex quibus cauſſ.maior.* Hinc

FRVSTRATIO, pro mora, *l. 89. D. ad leg. Falcid. §.ſi ad exhibendum.inſtit.de offi.iudicis.* Et

FRVSTRATOR, qui in iudicio deeſt, *l. 31.§. litem ff.de neg.geſt.* Item qui tergiuerſationibus executionem rei iudicatæ remoratur, *l.7.C. de exe.rei iud.*

Fruſtrator, moroſus debitor, *l.fi.D. de vi & vi arm.*

FVCI appellatione, *l.fi.§.ſpecies. D.de publica.* non ſatis ſcio, aut frutex in Creta naſcens ſignificetur, quem Græci φύκον θαλάσσιον, Latini Fucum marinum appellant: *cuius meminêre Dioſcorid.lib.4.Plin.lib.13. cap. 23. & lib.20.ca.10.*

FVCINVM, vide Buccinum.

FVCVS, color additus arte. Hinc Fucus muliebris, *cap. fucare.de conſe. diſt.5.*

Fucum facere, impoſturam facere, & artificioſa diſſimulatione illudere.

FVCARE, eſt colorem arte addere, & tingere, *l. 1. C.quæ res vendi non poſſ.* quo ſenſu accipitur *d. c.fucare.l.fin. C. Th. de ſacrileg.l.3.C.de veſtib.holoſ.*

FVERIT, Hoc verbum ſcriptum in teſtamentis (cùm & præteritum & futurum tempus reſpiciat, *l.ſi fuerit. D.de reb.dub. l.ſi non fuerint. D.pro ſocio.*) quomodo accipiendum ſit, declarat Bart. *in leg.hoc artic. D. de hæred.inſtit.*

FVGA, eſt abſceſſus cum celeritate. Eam Bald. (vt noſtri dicunt interpretes) magiſtraliter diuidit in voluntariam, cauſſariam, & ignominioſam. Prior grauat fugientem ſuſpicione magna, non tamen quæ iuſtam fidem mereatur, nondum cognita re ipſa. *Authentic. ſi verò C.vt omn.iud.tam ciuil.quàm milit.* Altera excuſationem habet. Non enim omnis qui de loco recedit, pro fugiente habetur. Siquidem cauſſa faciendi non factum, inſpicitur, *l. verum. in prin. D.de furt.* huic contraria, quòd cauſſam non habeat, quæ excuſet, Ignominioſa dicitur.

Fuga quandoque pro exilio, *l. 4.§. ad tempus.D.de re mil.l.5. D.de inter. & releg.* Scribit autem Seruius, veteres properantium iter, fugam appellaſſe. Inde fugitiuus.

FVGAM VENDERE dicebantur, qui fugitiuos vendebant, quod Senatuſconſulto vetitum erat, ne ſerui ad fugam incitarentur, *vide l.2.D.ad leg. Fab.l.6.C.eo.l.35.§.ſi quis amico.D.de contrah.empt.*

Fugam facere, fugere, *l.4. D.de re milit.*

FVGIENTES ad Græcorum exemplum, qui eos φεύγοντας vocant, in iure noſtro dicuntur rei, tametſi non ſemper fugiant, *l.properandum. C.de iudic.l.fi.C.de bon. mat.l.2. C. de iur.calum.* quemadmodum litigationes, ſcilicet habitu & qualitate. Natus eſt modus, quo Grammatici tradunt, Participia abſolui à tempore, qui confert pro ſeſtium dictis ſuſtinendis.

Digitized by Google

nendis:*vt Zaſius monuit* , *in admodum vtili illa ad Practicam*, *l. ſi ſe non obtulit.* §. *fin. ex conuentione. D. de re iud.*

FVGITIVI appellatione Labeoni ex fugitiuo natus non continetur, *teſte Vlp. in l.1. in fi. de fug.*

Fugitiuus non eſt, qui ad amicum domini confugit. *l. bouem.* §. *qui ad amicum.* §. *qui perſuadet.* §. *ſi ſeruus. eod. tit.* Obſeruandum, quòd fugitiuus ſeruus etiam dicitur, qui à domino ea mente recedit, ne ad eum redeat, etiam ſi mutato conſilio ad eum reuertatur. *Vide Vlpianum in elegantiſſima l. quis ſit fugitiuus. D. de ad. edict. & vide l.225. D. de verb. ſig.* Diuiditur autem fugitiuus, *vt ex ead. l. patet*, in Erronem & Fugitiuum. Rurſus Erro in Fugitiuum & Erronem. Sanè Tryphoninus offendit ſolam mentē propoſitúmque fugiendi non ſufficere, vt fugitiuus quis dicatur, niſi & aliquis actus fugæ acceſſerit, fugitiuus de verb. ſign.

Fugitiuus pro perfuga, *Saturnius in l. aut facta.* 16. *ff. de pœn.* Tempus diſcernit emanſorem à fugitiuo, & effractorem vel furem diurnum à nocturno.

FVGITIVVS quis ſit; *definit Ofilius*: Fugitiuus eſt, qui extra domini domum fugæ cauſſa, quo ſe à domino celaret, manſit. *Caſſius ſcribit*: Fugitiuus eſt, qui certo propoſito dominum relinquit. Item *apud Viuia.* relatum eſt, fugitiuum ferè ab effectu animi intelligendum eſſe, non vtique à fuga, *Vlp. in l. quis ſit. de ædil. edict.*

FVGITIVARII, qui fugitiuos mercede reducunt, *l.18. D. de praſcrip. verb.* vel qui dominis indicant, vbi fugitiui celantur. *l. 13. D. eod.* vel (vt quidam ex Floro admonuit) qui fugitiuos perſequuntur.

FVLCIRE, eſt veteri operi reſtituendo remedium adhibere, *l.1.* §. *ſi quis ædificium ff. de ope. no. nunt. l. ſicuti ff. ſi ſeruit. vend.*

FVLCIMENTVM, & fultura, ſuſtentaculum, *l. quaſi uni. ff. de fund. inſtruct.*

FVLCRA ſunt (*vt docet Seruius*) lectorum ſpondæ, quæ legato lecto contineri ait Vlpianus *in fin. l. librorum. de leg.3*

FVLLO, qui veſtimenta polienda, curanda, lauanda, mercede accipit, *l. 2. D. de cond. ſine cauſ. l.13.* §. *ſi fullo. D. loca. l. 12. & l.82. D. de fur. l. vnic. D. loca. de via pub.* Theoph. dicitur κναφεὺς, γναφεὺς, ſiue πλύντης *in* §. *vlt. mand. &* §. *item ſi fullo, de oblig. quæ ex delict. naſc.*

FVLLONICA meritoria, *l.13.* §. *fin. D. de vſufru.*

Fullonicas inſtituere, *l.3. D. de aqua & aqua plu.* pro officinis.

FVNDVS integrum aliquid eſt, agrum cum villa & ædificio ſignificans. Sed in vſu, vrbana ædificia, ædes: ruſtica, villæ dicuntur. Locus verò ſine ædificio in vrbe, area: rure autem ager appellatur, *l. 60. & l.211. D. de verb. ſign.* Fundus autem dictus eſt ager, *vt ſcribit Varro libro 4. de ling. Latin.* quòd pecudum & pecuniæ, videbatur fundamentum: aut quòd quotannis fundat multa, *Ac vt vult Feſtus lib. 6.* quòd planus ſit ad ſimilitudinem fundi vaſorum. Villa ergo fundi eſt pars, atque acceſſio, *l.6. D. quibus mod. vſusfruct. amittat.* Porrò vel modicus locus fundus appellari poteſt. Conſtitutione enim & deſtinatione noſtra fundi efficiuntur, *l.60. D. de verb. ſig. l.24.* §. *fin. D. de leg. 1.* Fundi etiam pars fundus appellari poteſt, *l.34. ff. de legat. 1.* Ac Fundi diuiduntur regionibus ac locis, *l.23.* §. *fi. de ſer. ruſt.* Latifundia & poſſeſſiones Græci appellant συγκτήσεις, *l.34* §. *1. de leg. 2. ff.*

FVNDVS eſt omne, quicquid ſolo tenetur, *l.9 D. eod. tit.*

Fundi appellatione etiam populus, ciuitas, communitas, monaſterium, vicus, caſtrum: villa, & alia continentur, *Zaſio in* §. *a qui. Inſtit. de actio.*

Fundi agonothetici, qui deputati erant ſumptibus certaminum ſacrorum, *l. iubemus. C. de fund. patr.*

Fundi vectigales ſunt, qui ciuitatum ſunt, & mancipibus ita locantur,

Digitized by Google

vt certum vectigal reipub. pendant, *Alciato de verb.ſign.& in d ſpunct.lib. 3.cap.3.*

Fundorum Principis, de quibus tractatur ſub rubr *C.de fund.patrim. lib.* 11. alij dicuntur patrimoniales, alij diuinæ domus. Patrimoniales ſunt,qui locati tantùm, & in principis patrimonio conſeruari ſolent,vnde & rei priuatæ appellantur. Diuinæ domus ſunt, qui ſacrarum largitionum ſunt,hoc eſt, in quibus Princeps ſuas largitiones exercet.

Fundi Saltuenſes,vide Saltus.

Fundi Limitanei & Limitrophi,vide Limitanei.

Fundus fieri vel eſſe dicitur (*auctore Feſto*) populus eius rei quam alienat,hoc eſt,auctor.quod genus dicendi frequenter vſurpat *Cicero in orat.pro Cornel.Balbo.* Nec verò ad populos duntaxat,verùm etiã ad quemuis auctorem referri ſolere,argumento eſt illud Lyſitelis adoleſcentis apud Plautum : Nunc mihi is properè conueniendus eſt, vt quæ cum eius filio egi, ei rei fundus pater ſit, potior eo.*vide Hotom.Obſeruat.li.2.ca.5. & Turneb.lib.4.Aduerſ.cap.12.*

FVNGI eſt id,quod debetur dare. nam propriè fungi ſtipendiarij aut vectigales dicuntur, qui quod debebant,pendebant. *Cic. Verrina* 5. Quis non maximo ſe affectum beneficio putauit,cùm tribus decumis pro vna defungeretur. *Et eodem lib.* Tamen hoc vobis eſt ſtatuendum, quid aratorem ipſum arationis nomine muneris in Rempub. fungi ac ſuſtinere velitis. Hinc fungi officio ſuo eſt, vt vulgus loquitur, facere ſuum debitum. *l. iudex de re iud.ff.* Sic & Fungi res dicuntur, quæ officium ſuum præſtant. Vlpian. *in Inſtit.tit.*6. dotem Fungi dicit, quæ in matrimonium datur,& fungi monumentum. *l. 43.ff.de rei vind.* in quod corpus infertur. Hinc Defungi pretio, æſtimationéque pro æſtimationem præſtare,& exoluere, Iuriſconſulti dixere, *l. 11.ff.de act.empt.l.1.ff.ſi ſimil. furt. feciſſ.dic.l.37.in fi.D.ad leg.Aqu.* & dotis collatione, noxæ deditione, litis æſtimatione, tributione fungi, pro eo quod eſt noxæ dedere, litis æſtimationem ſoluere,& dotem,tributáve conferre,*l.3. D.collat.dot.l.26.ff.ad mun.* Ex quo fit vt in tributiones,collationéſque & penſitationes,publicæ functiones vocentur, *l. 4.C.de donat. l.5 C.de apoch.publ.l.2.C.de iure empt. l.9.& l.13.C.de act.em.l.vnic.in quib. cauſſ.*

Fungi pignoribus in vicem ſatiſdationis, eſt loco fideiuſſorum pignora præſtare,*l.7. D.de prætor. ſtip.* Fungi muneribus legatorum, eſt legata præſtare,*l.33.de leg. 2. D. ad SC. Trebell.* Et Fungi munere Falcidiæ,dicitur fideicommiſſum quod Falcidiam patitur,*l.77.de leg.2.* hîc fungi pœna dicitur,qui pœnam patitur, *l.in metallum.ff.de pœn.*Et pretia rerum communiter funguntur, *l. 63. D. ad leg. Falcid.& l.33.ff. ad leg. Aquil.* id eſt, tanti res æſtimantur, ſtatuuntur, quanti ſunt apud omnes defunctoriè, *l.2.§.non ſolùm. D. ad SC. Tertullian. 2.§.fin.D.ad Sillan.*

FVNCTIO noſtris eſt vſus,vtilitatíſve ipſius effectus & æſtimatio, quæ pro alia re fit, vt creditori ſatisfiat.*Paul.in l.2.§. mutui datio.de reb. cred.* Quia,inquit,in genere ſuo functionem recipiunt. Idem *in l. pretia. ad leg. Falcid.* Pretia rerum non ex affectu, nec vtilitate ſingulorum, ſed communiter funguntur,id eſt,mutua vtilitate penſantur. Sic *idem in l. ſi ſeruum meum. Ad legem Aquil.& in l. certum.ſi cert.pet.* Quatenus mutua vice res fungantur, quæ tantundem præſtent.

Functio publica, quòd ratione ſoli præſtetur. *l.1.§.hic tit.D.de public.& vectig.* Perſonalis, quæ ob munus ſoluitur,*l.1.C.de excuſ.mun.*

FVNGIBILES res dicimus, quæ conſiſtunt in numero, pondere, & menſura,vt pecunia, frumentum, vinum, oleum. Cæterùm corpora in vniuerſum omnia, omnéſque aliæ ſpecies, dicuntur res non fungibiles. *Zaſ.in §.in perſonam,Inſt.de act.*

Digitized by Google

FVNVS aliquãtò generalius eſt, quàm exequiæ. Nam funus tota pompa eſt ſepeliendi: exequiæ tantùm via tum eſt ſolennitas, dum funus procedit. Funus publicum erat, cùm quis propter ſua in rempublicam beneficia, publicis ſumptibus ſepeliebatur. Ceremonias illius Plutarch. oſtendit in Publicola.

FVNERIS ſumptus, pro facultatibus vel dignitate defuncti arbitramur. *Vlpianus ait in l. ſi quis ſepulchrum, de relig. & ſumpt. funer.* Funeris impenſam accipimus, quicquid corporis cauſſa erogatum eſt: veluti vnguentum, & pretium loci, in quo defunctus humatus eſt, & ſi qua vectigalia (ſic enim legendum oſtendunt Florent. Pand. & Baſilica, quæ τέλη habent:) ſúntque ea, quæ in itinere præſtantur, dum corpus ex vno loco in alium præfertur: ſunt vel ſarcophagi, & vectura, vbi tamen Græci veſtiari legiſſe videntur: (στολὴν enim exponunt) & quicquid corporis cauſſa, antequàm ſepeliatur, conſumptum eſt, *l. funeris. D. de relig. & ſump. fun.*

Funeris cauſſa ſumptus factus, qui accipiendus *docet text. l. 14. §. funeris. & l. 37. D. eod.*

FVNERARIA actio dicitur quæ de impenſis funeris cauſſa factis datur, *l. 14. §. hac actio. l. 16. l. 20. D. de relig. & ſumpt. fun.* Dicitur & funeraria actio, *l. 30. in fin. D. eod.*

Funerarium priuilegiũ, *l. fin. D. eod.*

FVNERARE, pro ſepelire, frequens apud Vlpianum.

FVNESTA familia, *l. ſi ex. §. illud quæſitum. D. de ſtip. ſeru.* hæredis dicebatur ex mortis teſtatoris tempore: qui locus ex veteri iure Pontificio eſt, quo familia non deſinebat eſſe funeſta, niſi certo ſacrificio, certíſque piaculis expletis. nam his confectis pura dicebatur. Scribit autem Varro *libro 4. ling. Lat.* quandiu in ſepulchrum defuncti gleba abiecta non eſſet, aut os mortui ad familiam expurgandam exceptum eſſet, tandiu funeſtam eam manſiſſe. Hinc M. Cicero lib. 2. de legibus: Neque neceſſe eſt ediſſeri à nobis qui finis ſit funeſtæ familiæ, &c. Eæque erant feriæ denicales, *de quibus idem M. Cicero & Feſtus lib. 4.* Notandum ante nouendiale ſacrum dici eſſe ſuper terram: vbi vrerentur, locus ille, Vſtrina: cùm conditum eſſet, funus: poſt denicale ſacrum, humata, vbi humata, locus ille ſepulchrum, & τύμβος.

FVR, ex eo dictus, quòd furtum atrum veteres Romani appellarunt, & fures per atras & obſcuras noctes faciliùs furentur. Homerus.

—Κλέπτῃ δέ τε νυκτὸς ἀμείνω.

Hæc Nonius Marcellus ex Varrone libro rerum diuin. 14. Hoc tamen Gellius reprehendit lib. 1. c. 10. nam quod à Græcis, inquit, nunc κλέπτης dicitur, antiquiore Græca lingua φὼρ eſt dictum. hinc per affinitatem literarum, quæ φὼρ Græcè eſt, Latinè Fur. Furem autem ſic diffinit *Sabinus apud Gellium lib. 11. cap. 19.* Qui alienam rem attrectauit, cùm id ſe inuito domino facere iudicare deberet, furti tenetur. *Et paulò poſt.* Qui alienum tacens lucri faciundi cauſſa ſuſtulit, facti obſtringitur: ſiue ſcit cuius ſit, ſiue neſcit. Meminiſſe debemus tamen, inquit Gellius loco ſupra citato, furtum ſine vlla quoque rei attrectatione fieri poſſe, ſola mente atque animo, vt furtum fiat, annitente.

Furem ab abigeo quantitas diſcernit. Nam qui vnum ſuem ſubripuerit, vt fur coercebitur: qui gregem, vt abigeus, *l. aut facta ff. de pœn.*

Fur manifeſtus, quam Græci ἐπ' αὐτοφώρῳ appellant, hoc eſt, qui deprehenditur, priuſquàm eò loci peruenerit, vbi deſtinauerat manere eo die cum furto. Nec refert à quo deprehendatur, vtrum ab eo, cuius res fuit, an ab alio, *l. 2. & 3. & l. ſi quis in ſeruitut. D. de furt.*

Fur improbior, qui vi rapuit, *l. prætor. D. vi bonorum raptor. & Inſtitut. eodem titulo.*

Fures balnearij, vide Balnearij fures.

Furem non eſſe qui dicit, quod in venditionibus ſeruorum ſæpè dicitur, de animo hominis, propoſitoque loquitur: atqui furto, noxáque ſolutum dicit, nemini furti obligatum promittit, *l.174.ff.de verb. ſignif.* Furem, ait Tryphoninus, quis poſſit dicere etiam eum, qui nunquam rem alienam, inuito domino, ſubtraxerit, ſi modò eius mentis ſit, vt occaſione data, id commiſſurus ſit, *l.2.25.D.de verbor.ſign.*

FVRTVM (vt iam dictum) eſt contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipſius rei, vel etiam vſus eius, poſſeſſioniſve, *ait Paul.l.1. de furtis.& Imp.5.1.de oblig.quæ ex delict.* Vnde ducatur, docent Iuriſcoſſ. *l.1.D.de furt.Gell.lib.*11.*c.*18. Furta autem apud veteres Ægyptios omnia fuiſſe licita & impunita: apud Lacedæmonios laudata, *refert Gellius lib.* 11.*cap.*18. Atque

Furtorum genera quatuor recenſet Paulus *lib.*2 *Sentent.tit.*31. manifeſtum, nec manifeſtum, conceptum & oblatum. quæ ad duo Iuſtinianus Imp. reduxit. *§.1. Inſtitu.de oblig. quæ ex maleſ.naſc.* manifeſtum, & nec manifeſtum.

Furtum manifeſtum, *inquit Maſſurius, apud Gell.lib.*11.*cap.*18. eſt quod deprehenditur dum fit. faciendi autem finis eſt, cùm perlatum eſt, quo ferri cœperat. Furtum nec manifeſtum eſt, quod poſtea quandoque deprehenditur, id eſt, cùm fur in faciendo quidem deprehenſus non eſt, ſed eum furtum feciſſe negari non poteſt. Nam quod manifeſtum non eſt, hoc ſcilicet nec manifeſtum eſt, *auctore Gaio in l.nec manifeſtum.D.de furt.* Dicitur autem nec manifeſtum ad imitationem legis duodecim tabularum. Olim enim nec, pro non, dicebant. *Vide §.Furtorum. Inſtit. de oblig.quæ ex delict.*

Furta domeſtica vocantur, quæ ſerui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij apud quos degunt, ſurripiunt, *vt ſcribit Martian.l.11.§.1. D.de pœn.*

Furto abeſſe rem dicunt Iuriſcoſſ. quæ ſubrepta eſt & furto periit, *l.35. D.de contrahen.empt.l.14.D.de pericu. & com.rei vend.*

Furta per LANCEM LICIVMQVE concepta, quæ dicantur, variè ab XII. Tabul. interpretibus traditur. *Feſtus*: Lance & licio dicebatur apud antiquos: quia qui furtum ibat quærere in domum alienam, licio cinctus intrabat, lancémque ante oculos tenebat, propter matrum familiæ, aut virginum præſentiam. Omiſſis igitur quæ ab aliis adferuntur, Furtum conceptum dicemus tunc, cùm quis conqueſtus rem ſibi à quopiam furto ablatam, & in alicuius ædes deportatam, ſi ingreſſu non prohibitus, eam ibi fortè repererit & comprehenderit. Si verò eam in atrio non repererit, & in interioribus ædibus collocatam eſſe diceret: vt in gynæconitide, vbi mulieres manebant, quò non admitteretur, aut poſtremò ingreſſu etiam atrij prohiberetur: Lex concedebat ei qui furtiuam rem quærebat, vt ſe accingeret licio, quo expeditior ad quærendum eſſet: & lancem oculis opponeret. Atque tum ſi rem furtiuam conciperet, & comprehenderet, furtum illud conceptum & comprehenſum pro manifeſto vindicari ſanxerunt, parémque ac manifeſtò ei pœnam irrogari voluerunt, *vt ſcribit Gellius lib.*11.*cap.vlt.* Atqui hinc manarunt illæ actiones, furti concepti, oblati, prohibiti, non exhibiti, *quarum meminit Imper. §. conceptum. de oblig.quæ ex delict.* Conſtat autem hoc ab vltimo Athenienſium iure petitum, nam qui concipiebant in aliqua domo furtum, nudi cinticulo amicti, quod vocatur hîc licium, ædes ſuſpectas ingrediebantur. Ariſtophanes νεφέλαις.

Κατάθου θοιμάτιον, ἠδίκηκά τι,
Οὐκ, ἀλλὰ γυμνὸς εἰσιέναι νομίζεται.
Ἀλλ' οὐχὶ φωράσων ἔγωγ' εἰσέρ-
χομαι.

Plato etiam de legibus li.12. φωρᾶν δ' ἂν ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὁτουοῦν, γυμνὸς, ἢ χιτω-

Digitized by Google

ὁ χιτωνίσκον ἔχων, ἄζωστος περιμόσας τοὺς ἰσχίμους θεὸς, ἢ μελλὼν λπίζων ἐν-ρύσειν, ὅτω φωρᾶν. Ac χιτωνίσκον quidem licium interpretamur, quo conquiſitor pudenda tegeret. Propter matremfamiliás autem & virgines opponebat lancem ante oculos, quia etiam, vt diximus, in γυναικωνῖτιν intrabat, quod non licebat apud Græcos viro externo, ne corrumpendi fœminas potiùs, quàm furti concipiendi cauſſa ingreſſus videretur, *vt colligi poteſt ex loco Gellij ſuprà citato. & vide Ioſ. Scalig. in locum illum Feſti.*

FVRTIM arbores cædit, qui clàm cædit, licet earum arborum furtum non fecerit, *l. furtim. ff. de arbo. furtim caſ.*

FVRCA, patibulum ex eo dictum putat Iſid. lib. 5. cap. 8. quod ferat caput, ſuſpenſúmque & ſtrangulatum ſtatim exanimet.

Furcam illam, quam circunferre ſerui pro pœna cogebantur, bellè depingunt Plutarchus in Coriola. & Halicar. lib. 7.

Furcæ ſupplicij fit mentio *in l. 28. §. famoſos. D. de pœnis. l. 38. §. auctores. in Pand. Flor. actores. ff. eod. l. 6. ff. ad leg. Iul. pecul. l. 3. de re milit.*

FVROREM definit *M. Cicero lib. 3. Tuſculan.* mentis ad omnia cæcitatem & maius quid eſſe quàm inſaniam: ideóque in XII. Tabulis non eſſe ſcriptum, SI SANVS, ſed, SI FVRIOSVS, itaque.

FVRIOSVM Iuriſconſulti appellant, qui mentis ad omnia lumine, id eſt, ſenſu communicaret, quales fabulæ memorant Athamantem, Alcmeonem, Aiacem, Oreſtem, &c. Dementem verò, qui non vſquequaque, ſed ex parte tantum mentis errore ducitur, vt is de quo D. Pius loquitur *in l. ii qui. D. de tut. & curat. dat.* Furioſorum autem alij continua mentis abalienatione omni intellectu carent, *l. 14. D. de offic. præſid.* & hi ſunt, quos perpetuò furioſos, vel perpetuò mente captos vocat, *l. 12. §. natura. D. de iud. l. 9. C. de impub.* quorum morbus perpetuus eſt. *l. 22. §. ſi maritus. D. ſol. mat.* Alij interuallis quibuſdam ſenſu ſaniore ſunt, eorúmque furor interuallum habere dicitur, *d. ſi maritus.* Huiuſmodi ſunt quos Vlpianus intermiſſionem, Gaius interualla habere inſaniæ dicunt. *l. 20. D. de teſta. Gaius lib. 2. Inſt. tit. 2. l. 6. C. de cura. furio.* & ita furioſi inducias & interualla accipimus, *l. 9. C. qui teſt. fac.*

Furioſus, vt interpretes docent, *§. 1. Inſtitut. de curat.* hoc diſtat à mente capto, quòd ille rabie quadam animi agitur: at mente captus magis in quiete eſt, nulláque extrinſecus ſigna oſtendit: idémque eſt qui & demens: ideóque ſeparantur in iure ciuili. *l. 2. D. de inoff. & alibi ſæpiſſimè.*

Furioſus in conſpectu inumbratæ quietis conſtitutus. *l. 18. ff. de acq. poſſ.*

Furioſi, cùm mentis compotes non ſint, nihil velle, ſciréve intelliguntur: ac neque conſentire videntur. ideóque abſentibus, ignorantibúſque comparantur, *l. 17. §. filio: D. de iniur. l. 2. §. ſi. D. de iur. codic.*

FVRNARIVS, qui furno exercendo, & coquendo quæſtum facit. *Vlpia. l. 24. §. 6. ff. de damn. infect.* Si furni nomine damni infecti fuerit cautum, deinde furnarij culpa damnum datum fuerit.

FVSIA CANINIA lex, quæ vulgò dicitur Fuſia Caninia, appellanda videtur, idque in inſcriptionibus *l. 37. C. de conditio & demonſtra. & l. 215. ff. de verborum ſignificat.* Furiam tamen vocat Vlpian. *lib. 1. Inſtitu.* Eſt autem r, & s, mutua enallage. Huius legis capita recenſet Paulus, *lib. 4. Sent. tit. vlt.* Hæc lex ſublata fuit. *C. & Inſtit. de leg. Fu. Can. toll.*

FVSIONES, *l. 27. ff. de vſuſfruct.* Functiones publicæ, & illationes, quę ſignificatio indicatur ex Lexico B. Germani ad Vrbem Luteriam. Fuſio, ὑλισμός, εἰσφορὰ δημοσίων. Fuſiones. ὑλισμοὶ συντελείαι. εἰσφοραί. *Et Vide l. vltim. de indulgent. debit. C. Th.*

FVSTES, *Iſidorus lib. 5. Etymol. cap. 27.* dictos vult ab eo, quod præfixi in foſſis ſtent, quos palos ruſtici vocant: & conſtat ligneos baculos fuiſſe: cùm inter arma & tela numerentur, *l. 54. §. furem. D. furt. l. 3. §. D. de vi, & vi arm.* Eutropius *lib. 11. de Geſt. Roman.* Tarquinium ſuperbum fuſtes excogitaſſe ſcribit, quod & Suidas ait, in verbo, Σύμπρβος. Fuſtibus & lignis equos publico curſui deputatos agitari vetant Imp. *l. 1. C. de curſ. pub. lib. 11.* Fuſtium autem ictus à flagellorum, quæ atrociora ſunt verbera, caſtigatione ſeparatur, *l. 7. ff. de pœn.* pleniórque multò eſt fuſtium, quàm flagellorum pœna, *l. fin. D. de injur.* Itaque liberorum hæc hominum pœna poſteriorum Imperatorum tempore fuit, cùm ſerui flagellis cæderentur. *Macr. l. 10. D. de pœn.* Ex quibus cauſſis liber fuſtibus cæditur, ex his ſeruus flagellis cædi, & domino reddi iubetur. *Calliſtr. l. 28. §. 1. ff. eod.* Non omnes fuſtibus cædi ſolent, ſed hi duntaxat, qui liberi ſunt.

Fuſte percuti, occidi: animaduerti. *l. 7. §. D. ad l. Aqui. l. 1. ff. ad Syllan.* Fuſtibus caſtigari, cædi, admoneri Iuriſcoſſ. dicunt, *l. 1. D. de offic. præfect. urb. l. 3. D. de offic. præſ. vig. l. 5. C. de ys, qui not. infam.*

G

GABELLA, apud vulgus interpretum, cibi genus.

GALEOTÆ, in Sicilia dicebantur portentorum interpretes, *teſte Cicerone, li. 1. de diuinat. Rubr. C. de mendicant. valid. lib. 11.* indicat, tales Spanaldos & Galiotas vulgò ab Italis appellari.

GALLICANAM linguam accipere debemus, *l. 11. fideicommiſſa. ff. de leg. 3.* antiquum Gallorum idioma.

GALLICINIVM, ſecūdū dicī ciuilis diuiſionē, poſt mediā noctem à galli cantu dictum eſt, quem tamē interpres *in l. non minorem. C. de tranſact.* ſecundam noctis horam intelligit.

GALLINARVM Iuſtinia. duo facit genera vt aliæ manſuetæ ſint, aliæ autem natura feræ. *§. gallinarum. 12. Inſt. de rer. diuiſ. & l. 5. in fi. ff. de acqu. rer. domin.* Varro autem tria, *lib. 3. c. 9. conſtitut.* villaticas, ruſticas, & Africanas. Colum. lib. 7. ca. 2. cohortales, ruſticas, & Africanas. Villaticas vterq; & cohortales appellat, quas alij tùm vbique, tùm in villa videmus. Ruſticas autem & ſylueſtres eas vocant, quas Iuſtinian. feras nominat: quæ ab aucupibus capiuntur, & in ſeruitute non ferant. Atque huius generis fortaſſe erunt aquaticæ, quæ plurimis in locis viſuntur.

GARYOPHYLLVM, haud ſcio, an Iuriſconſult. *in l. fi. de publ.* numeret inter ſpecies ad vectigal pertinentes: vt etiam quidam dubitant. Nam Volaterranus ſcribit, quem nunc Garyophyllon vocant, poſt Plinij tempora à Damaſco in Italiam veniſſe: cùm nec ipſe, nec alij mentionem eius faciant. Vnde apparet Haloandri lectionem eſſe veriorem, qui pro Garyophyllo, Foliū Barbaricū habet, ſed Gariophyllū legi debet.

GARVM, *l. 3. ff. de pen. leg.* liquor piſcium ſalſus, quo olim piſces condiebant, *Iſid. lib. 10. c. 3.*

GAZOPHYLACIVM, locus vbi chartæ reponuntur, *ca. 1. & ibi gloſ. extra de probat.*

GEMMA, vocabulum generale, comprehendit propriè quæcunque nec oblonga, nec perforata ſunt. Gemmas Pomponius *in l. & ſi non de aur. & arg. legat.* à lapillis margaritis diſtinguit: pariter Curtius: ſic vterque Plinius. Apud Seniorem multa de gemmis diſſeruntur, *& vide l. 1. de acq. poſſeſſ. & l. 3. ff. de rer. diuiſ.* Hæc autem differentia intercedit ex locis ſuprà citatis: Gemmæ perlucidæ ſunt materiæ, veluti ſmaragdi, chryſolithi, amothiſti. Lapilli verò ſuperiori-

perioribus naturæ contrariæ ſunt, vt obeſiani, veientani (fortaſſis Veietani) Margaritæ, conchæ ſunt, quæ in rubro mari creſcunt, & coaleſcunt, *l.* 19. *§. penultim. ff. de aur. & argent. leg.*

GEMMATOS lectos, id eſt gemmis diſtinctos, & ornatos, dixit Paulus, *in l. 3. de ſupel. leg.*

GENEARCHICA prædia γενεαρχικὰ, & γενεσταρχικὰ χωρία dicuntur *in Nouell.* 21. quæ princeps atque auctor generis familiæ ſuæ reliquerat, ea lege, vt in ea perpetuò manerent, neque ad alios transferri poſſent: vſque eò, vt etiã fœminæ ab iis excluderẽtur. quod Armeniorum inſtitutum à Feudorum ratione non omninò alienum Iuſtinianus ea Nouella ſuſtulit.

GENER, Gens, Gentilitas, vide Genus.

GENO, genis, genui: idem quod gignere, generare. *Varro in Adabata, vt citat Priſcianus*: Sed quòd hæc loca aliquid genunt. *Idem lib. de re ruſt. 1. cap. 40.* Quædam enim ad genendum, &c. *Sic Vlpian. l. 17. §. vlt. ff. de reb. dub.* Si quis mihi genitur, ei hæres meus centum dato. *Idem l. 13. §. vlt. ff. de reb. dub.* Si quis mihi filius, aut filia genitur, hæres mihi eſto.

GENICVLVS, in quibuſdam Feudor. libris dicitur, pro generatio, ſiue gradus generationis: *vt lib. 1. tit. 1. §. 3.* Licet moderno tempore vſque ad ſeptimum geniculum ſit vſurpatum *Item in Lombard. lib. 2. tit. 14.* Omnis parentela vſque in ſeptimum geniculum numeretur.

GENITALIS feritas, id eſt genuina, natiua. *Iuſtin. Inſtitu. ſi quadr. paup.* Cæterùm, inquit, ſi genitalis ſit feritas, ceſſat actio.

GENITIVOS pro ablatiuis nõ rarò Iuriſc. ponunt, *vt l. 4. §. 1. ff. de adopt.* plenæ pubertatis pro plena. *l.* 11. *§. fi. ff. de euic.* noxæ ſolutum, pro noxa. Pœnæ adficere, pro pœna, *l.* 13. *ff. de ſicar.* Contentus partis, pro parte, *l. 37. §. nuptura, de leg. 3.* Tutelæ liberari, *l. 50. ff. eod.* plus quartæ, *l.* 11. *quòd vulgò. in fin. ff. ad l. Falcid.* Mortis cauſſæ tacitam, *l. 15. ff. de Manumiſ.* Bonæ fidei, pro bona, *l. 95. §. quod vulgò. ff. de ſolut.* Super pecuniæ, *l. 53 ff. de verb. ſign.*

Genitiuo dominum & proprietatem ſignificari liquet, *l. locum. ff. de religioſ. ca. quia. Gu. de ind. extr. vide Bart. & alios, in rubr. ff. de oper. no. nun.* Aliquando tamen nudam detentionem ſonat. *gl. in l. 2. de orig. iur.*

GENIVM principis iurare, *l.* 13. *§. fin. ff. de iureiurand.* cuius iuſiurandi meminit Tertullianus, *in lib. ad Scap. & in Apologet. cap. 28. & 35.* Cæterùm quod *in dict. §. fin.* per genium principis, hoc per principis, Græco dicendi genere effertur, *in l. 2. C. eod.* vbi ſuppleri oportet Genium vel ſalutem, *vt in l. 41. in fi. C. de tranſactio. vide Feſtũ lib. 7. in dict. Genium.* Genij verò nõ ſolùm erat hominum, ſed & vrbium: hinc Virg.

Incerti geniúmne loci, famulúmne parentis Eſſe putent.

GENVINA pietas (quamuis corruptè legatur in vulgatis codicibus gemina) pro inſita, ſiue ingenita patris in filium affectione, vſque amoris vſurpatur ab Vlp. *in l. 3. de lib. hom. exhib.* Vnde ſcholium interpretis, alioquin ineptum, huc minimè pertinet. Nam ex eo liquet, ipſum nõ intellexiſſe, quid verè pietas, quid item officium ſignificent. Certè affectum nullum paternum vincere iure noſtro euidentiſſimum eſt. Hanc lectionem etiam probat Alciatus in Parergis, vt & Norica, & Pand. Flor. indicatque Alciatus hanc vocem genuinam apud Ciceronem duobus locis hoc ſenſu legi, vt in oratione in L. Piſon. & in Partitionibus Orator.

GENVS appellatum eſſe vniuſcuiuſque generationis principium, cõſtat: vt ſi dicamus, Titium à Sẽpronio genus habere. Ad huius itaque ſimilitudinem dictũ eſt Genus, quod de pluribus ſpecie differẽtibus in eo, quod quid eſt, prædicatur: vt animal,

Digitized by Google

corpus, actio, poſſeſſio. Sicut enim vnus eſt principium multis procreatis, qui continentur vno nomine: ita genus eſt principium ſuis ſpeciebus, quas vno verbo comprehendit, & addita differentia, ſic conſtituit, quomodo æs accepta forma tranſit in ſtatuam, vel in aliam rem. Vt ecce, ſi dicas, animal eſt, non intelligitur, an hominem, vel equum aſſerere volueris, genus enim eſt, & vtrunque cum pluribus aliis ſpeciebus complectitur. Verùm ſi differentiam addas, putà rationem, facies ſpeciem: veluti animal rationale. Ad dignoſcendum autem, vtrum id quod proponitur, genus, an vero ſpecies ſit: ſemper reſpice, an de pluribus dici poſſit: deinde an horum plurium ſingula rurſus de multis aliis rectè prædicentur, vel non. Tũc enim, ſi plures ſunt gradus, genus eſt; ſi duntaxat vnus, ſpecies, quę de multis indiuiduis, & numero diſcretis prædicatur. Porrò indiuidua vnam tantùm, neque vlteriorem ſui partitionem admittunt. Sic actio perſonalis, habet ſub ſe actionem ex contractu. Et quoniam hæc actio ex cõtractu rurſus de multis aliis dici poteſt: agnoſcis actionem perſonalem eſſe genus. Verùm actio ex contractu, indiuidua ſub ſe continet, quæ amplius de nullo prædicari poſſunt: vt eſt actio ex contractu Gaij, actio ex contractu Titij, & cætera, Quam naturam generis & ſpeciei oſtendit Iuriſconſult. *in l. 2. in princip ff. ſi cert. pet.* Genus ergo id Iuriſconſulti appellant, quod Dialectici ſecundam ſubſtantiam, id eſt (vt ait Ariſtoteles) id quod de ſubiecto dicitur, nec tamen in eo ineſt: veluti equus, homo, hinc ſtipulatio vel legatum generis. Singulas verò res intelligimus, quas Dialectici indiuiduas, Iuriſconſulti ſpecies vocant, *l. cum res ff. de lega.* 1. ſpecies enim ſenſu, genus notione percipitur: ſpecies cerni, tangíque poteſt, genus non poteſt. Species ſunt, de quibus res contrahi dicuntur, quæ abalienantur, quæ præſtantur: genera autem ſolui & præſtari non poſſunt. Inutiliter itaque fundus generaliter legatur: *l. cùm poſt. §. gener. ff. de iure dot. l. ita ſtipulatus. 115. ff. de verborum obligatio.* Quod cum ita ſit, videri poſſit Paulus *in l. 2. ff. ſi cert. pet.* impropriè & audaci locutione dixiſſe, eas res, quibus mutuum conſtat, functionem, id eſt, ſolutionem recipere in genere, potius quàm in ſpecie. genus enim, quod ſola intelligentia conſtat, ſolui non poteſt, vt diximus.

Generis voce abutitur Tribonianus. *& collige in §. plebs. Inſtit. de iur. natu. & gent.* appellans illud totum, & ſpeciem partem: id quod teſte Apello, primus deprehendit Alciatus. Idem accidit paſſim Ciceroni, præſertim verò lib. 1. de Oratore.

Genera pro frugibus ſumi vult Hotoman. *apud Vlpi. l. 8. 16. ff. de tranſact.* Si cui non nummis ad alimenta, ſed frumentum atque oleum, & cætera, quæ ad victum neceſſaria ſunt, fuerint relicta. Et *paulò poſt*: Et neque diem neque modum permutauit, ſed tantùm genus: vel ex contrario, ſi pactus fuerit, vt in generibus alimenta reciperet, quæ in nummis ei relicta fuiſſent.

GENERE QVODAM, pro ratione, & ſpecie, vel quodam modo, *l. 36. ff. de ſtip. ſer.* Nam & hæc genere quodam donatio eſt. *Et l. 29. §. qui quæſtũ. ff. de adult. l. 51. de acq. poſſ.* Vtrobique animi quodam genere poſſeſſio erit æſtimanda. *Sic l. 44. ff. de acq. rer. domin. Et l. 10. ff. pro empt.* Eo genere, eo modo, ea ratione *l. 23. ff. de vſucap.* Et quaſi genus locati, *l. 1. § ſi quis ſeruum. ff. depoſiti.*

GENERALE omne obſcurùm eſt: vt omne multiplex dubium. *Bald. in l. C. de ſeru. fugit.*

Generale delictum, ineptè accipiunt pro delicto nominato. Nam generale dicitur: quia plura eiuſdem naturæ crimina poteſt complecti, cùm ſignificatio variis modis expenditur: vt furtum, homicidium, falſum.

Gene-

Generalis confirmatio, non confirmat niſi iuſta, *Bald. in l. 3. C. de precib. imper. offer. idem cap. vnic. per quos fiat inueſtig. in vſib. feud.*

Generalis LEX appellatur, quæ omnes eiuſdem qualitatis ſpecies facti, ſeu caſus comprehendit: exceptis ſemper illicitis, & iniuſtis. Etenim nihil abſurdius eſt, quàm legem iuſtam ad interpretationem iniuſtam trahere, *l. penu. ff. ad exhib. l. ſi poſſeſſor ex hæreditate. ff. de petit. hæred. l. cùm hi. ff. de transact.*

Generalia iudicia, veluti tutelæ, negotiorum geſtorum, pro ſocio, *l. 38. ff. pro ſocio.*

Generalem locutionem generaliter accipi, regulariter definitur, *l. præſes. ff. de offic. præſid.* Diuerſum tamen eſt in variis ſpeciebus, *de quibus per An. Alciat. in tracta. de verbor. ſignifi. & vide c. ad noſtram. & ibi gloſ. de iureiur.* Generali autem locutione loquentis perſonam exceptam intelligi, regulare eſt, *c. petitio extr. de iureiur.* Hæc tamen regula reſtringitur varié, *vide in cap. de forma, 22. q. 5.* Quandoque loquentis familia continetur.

Generalis allegatio quãdo, an non, ſufficiat, *not. in cap. veſtra. de cohabi. cler.*

GENERALITER, dicitur quod etiam definitè intelligendus eſt. *gl. in verb. generali, c. quoniam. de coniugat. lepros. c. ſi Romanorum. 19. diſtinct. vulga. l. de pretio ff. de public. in rem act.*

GENER, maritus eſt filiæ meæ. *l. non facilè ff. de gradib. affinit.* continetúrque eius appellatione ſponſus, *l. in legib. ff. de teſtib. & l. ſi ſeruus de gradib.* Porrigitúrque Generi appellatio, ad progenerum, *l. Gallus. §. forſan. de liber. & poſthum.* Præterea habetur filij loco, *l. 3. in fin. C. de nat. liber. Iuſtinus lib. 18.* generum pro ſororis marito ponit, Pygmalionem ſcribens, Didus maritum Sichæum, generum appellaſſe. Generi quoque nomine & neptis, & proneptis, tam ex filio, quàm filia editarum, cæterarúmque mariti continentur, *l. 136. ff. de verbor ſignific.* & hanc in edicto de poſtulando interpretationem faciendam admonuit, *Vlpian. l. 3. ff. de poſthum.* In edicto verò de infam. notatis, de ſolo filiæ viro accipi debet, *l. 1. & 8. ff. de iis, qui not. infam.*

GENS. & genus quibuſdam idem videtur eſſe, cùm vtrumque ab antiquo verbo, genu, deductum videatur. Itaque *l. 1. ff. de probatio.* cùm ita legitur: Cùm quæritur, gentem vel genus quis haberet, nécne. Vel volunt poſitum eſſe, pro Siue. Sunt tamen qui diſtinguant, vt gens quidem ad patritios: genus verò generaliter quidem & ad illos, & plebeios, ſpeciatim verò ad hos duntaxat pertineat: atque hac ratione dictos patres maiorum & minorum gentium, qui à Romulo & Tarquinio Priſco è patriciorum numero lecti in ſenatum fuerant, *vt Liu. lib. 1. teſtatur.* Atque mihi genus hoc non ſolùm videtur ſignificare, ſed etiam ipſius gentis initium & originẽ. Virgilius: — *& mi genus ab Ioue ſummo.* quod paulò poſt plenius patebit. Inter gentem autem & familiam illud intereſt, quòd gens ad nomen, familia ad cognomen refertur, itaque illa tanquam totum continere videtur, hæc quodammodo partem. Exempli gratia; Valerij omnes vnius eſſe gentis dicuntur, quia vno nomine continentur omnes. at verò partes gentis huius ſunt plures, quæ ex cognominum varietate diſtinctæ ſunt, eæque familiæ nominantur, vt in gente Valeria Maximi, Meſſallæ, Flacci, Leuini, Fallones. at verò Valerij omnes vnius ſunt gentis: itaque rectè Feſtus gentem definit eam, quæ ex multis familiis conficeretur. Quod autem intereſt inter gentem & familiam, idem intereſt inter genus & ſtirpem. Atque hæc ita eſſe ex his veterum hiſtoriarum locis intelligitur. *Suetonius in Galba*: Imagines vniuerſi generis exequi longum eſt, familiæ breuiter attingam. *Lælius*

Digitized by Google

lib. 38. Scipio Naſica orationem habuit plenam veris decoribus, non communiter Corneliæ gentis, ſed propriè familiæ ſuæ. *Cic. lib.* 1. *de Orat.* Quid, qua de re inter Marcellos, & Claudios patritios Centumuiri iudicarunt? Cùm Marcelli à Liberi filio ſtirpe, Claudij patricij eiuſdem hominis hæreditatem gente ad ſe rediſſe dicerent: nónne in ea cauſſa fuit de toto ſtirpis & gentilitatis iure dicendum? Quæ autem eſt ratio inter gentem & familiam, eadem eſt inter gentiles & agnatos. Vt enim familia aut ſtirps non propiùs attingit, quàm gens, aut genus: ſic agnati, quàm gentilis. Siquidem.

GENTILIS, *auctore Feſto*, dicitur, qui eodem ex genere natus: & is, qui ſimili nomine appellatur, rectè quatenus enim ait, Ex eodem genere natos, eos intelligit, qui eiuſdem gentis eundem principem habent: quatenus ſimili nomine, eos, qui quanquam vno gentis nomine omnes vtuntur, tamen alium atque alium ſui generis auctorem nuncupabant. quo modo Cic. in 1. Tuſculana, ſe gentilem eſſe ait Seru. Tullij regis, quòd vterque ſimili gentilitio nomine vteretur, cùm tamen è diuerſo vterque fonte manaret. Cùm autem ad Herennium ſcriptum ſit: Si furioſus exiſtas, agnatorum gentiliúmque in eo, pecuniáque eius ius eſto. Item: Si paterfamiliàs inteſtatò moritur, familia, pecuniáque eius agnatorum gentiliúmque eſto. agnati profectò videntur eſſe, qui ex eadem familia ſint: quibus deficientibus gentiles ſubeāt. nam *Cic. dixit.* 1. *de Orat.* Iura gentilitatum & agnationum item ius gentilitatis & ſtirpis, *&* *de legib.* 1. Homines deorum agnatione & gente tenentur: cùm vtramque coniunctionem complecti vellet. Nec audiendi, qui familiam & gentem, gentiles & agnatos eadem eſſe cenſent: falsò nixi Cic. auctoritate in Topicis, qui gentiles eos definit, qui inter ſe eodem nomine ſunt, id eſt, ex eadem gente: familiæ verò, aut agnatorum non meminit. Eſt præterea intelligendum, Plinium gentiles nouo quodam modo appellare ſiquidem ſeruos gentiles eſſe dominorum ait, quia eodem prænomine appellarentur, quo dominus, vt Marcipor, Quintipor, id eſt, Marci & Quinti puer. *Hac ferè ex Carol. Sigonij libro, de nominibus Romanis.*

Gens & Natio, *inquit Cornel. Fronto* ſic differunt: Natio ſolum patrium quærit: Gens ſeriem maiorum. Hinc Cicero in Orat. pro Sextio: Vnus me abſente defluxit, qui cognomen ſibi ex Æliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius eſſe, quàm generis videretur. Loquitur de L. Ælio Trib. pleb. qui cùm videret Ælios Ligurum cognomen habere, Ligus dici voluit: quo cognomento magis viſus eſt Liguria patria natus, quàm ex Æliorum familia prognatus.

GENTILES cœperunt dici pro barbaris, qui Romano imperio non erant ſubditi, viuentes inculto iure gentium, *l.* 1. *Th. tit. de nupt. gentil.*

GENTILITAS dictum ius, quod patricij inter ſe habebant, quod ab agnationum iure diuerſum fuit: & à Centumuiris diſceptari ſolitum, *Cicer. lib.* 1. *de Orato. & in Topic. a. t.*

Gentilitas nobilium fuit, ſcilicet eorum, qui ſui generis imagines proferre poterant. Imaginibus enim ob inſignem virtutem, ac rerum præclarè geſtarum decora, donari ſolebant. Qua ratione antiquiſſimum generis ſtemma, fumoſas imagines vocat Cicero in Piſonem. Contrà, qui nullis maiorum imaginibus & nobilitate commendabantur, hi Terræ filij, à ſeſe orti, ac noui homines nuncupabantur: quemadmodum Cicero de Lege Agraria loquens, ſeipſum appellat nouum hominem. Id quod magna laude contingebat, ſi quis virtute faceret ſe nobilem, ac imaginibus

nibus donandis dignũ. Quare *Tranquil. in Veſpa.* Flauia gens, inquit, obſcura illa quidem, ac ſine vllis maiorum imaginibus: ſed tamen Reipublicæ nequaquam pœnitenda. Accedebat & hoc cùm primis ad nobilitatis commendationem, quòd gentiles ab ingenuis *(vt ait M. Cicer. in Topicis)* oriundi erant, quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit, qui capite non fuerunt deminuti vt à liberis, vel aſcriptitiis, vel alia conditione obnoxiis, diſtinguerentur. Hæc non ſunt contemnenda, quoniam & noſtri temporis gentiles ſeu nobiles (vt vulgò dicimus) cum agnationis iure de feudis controuertunt inter ſe, vel cum domino, non habent ferè digniora probandi argumenta ad oſtendendam gentem ſuam, quàm ea, quæ ex imaginibus ac cognomine mutuantur. Nunc enim pro imaginibus, inſignia gentilia habemus, eadem tamen ſignificatione qua olim. Verùm nonnulli fumoſis imaginibus maiorum ſuorum diſſimiles planè ſunt. Gentilitas autem non pertinebat ad vinculum ſanguinis, ſed ad ius quoddam patriciis proprium. Reliqua promiſcuè de patriciis & plebeiis dicebantur. *Cicero:* Erat enim, inquit, duplex Claudiorum familia: Altera patricia, altera plebeia, nec potentia minor, nec dignitate.

GENTILITIVM ius erat, quod Patriciis competebat: vt liceret eis vindicare hæreditatem cuiuſlibet, qui habuiſſet idem cognomen, quocunque gradu conſanguinitatis, excluſo fiſco. Quemadmodum nunc dicimus, habere aliquos idem ius nobilitatis, & ſuccedendi in beneficiis militaribus, qui habent idem nomen, eadémque inſignia.

GERERE, polyſemum eſt: primùm facere ſignificat. Inter Geſtum, & factum, ſubtilis quædam differentia ſtatuitur, *l. 19. D. de verbor. ſignification. l. 2. D. de cura bon. dan.* qua tamen neglecta, Geſtum, & factum pro eodem ponimus, *l. 58. D. de verborum ſignification.* & ita Geſtum latiſſimè accipitur, *l. 2. §. geſtum. D. ad muner.* in dicto de MINORIBVS. Geſtum accipitur qualiter, *l. 7. D. de minor.* & quid ſignificet in Edicto fraud. Cred. vide *l. 1. D. quæ in fraud. cred.* Geſtum tamen ad teſtandi ius non pertinet, *l. 2. D. de verborum ſignification.* Gerere, pro adſerere, exiſtimare. Gerit ſe pro ciue. hoc eſt, iure ciuitatis vtitur, & talem ſe exhibet. Gerit ſe pro hærede, adſerit ſe hæredem, etiam ſi non ſit, *l. pro harede. D. de acquirend. hæreditat. §. pro hærede autem. Inſtitut. de hæredum qualitat. & differen.* Eleganter ſcribit Iulianus, Pro hærede gerere, non tam facti, quàm animi eſſe: nam vt quis pro hærede gerere dicatur, non hoc exigimus, vt attingat quid hæreditarium: ſed tamen hoc animo eſſe debet, vt velit hæres eſſe. Veluti, ſi quis res hæreditarias vendiderit, creditoribus pecuniam diſſoluerit, prædia coluerit, vel inhabitarit, vel locarit, & dubium ſit, vtrum fecerit tanquam hæres, an vt extraneus, vel inquilinus, vel animo gerendi negotium alterius hæredis. nam hæc omnia argumenta ſunt, gerere ſe aliquem pro hærede, niſi contrarium probetur, *l. Iulianus. §. ſi ſeruus. D. de acquirend. hæredit. l. 2. C. de poſtulat. hæred. inſtitut.* Sunt & alia exempla, *in l. ſi ergo. l. ſeruus. l. ſi ex ſua. Digeſt. eodem & l. ſi is, qui bonis eod.* Gerere non pro hærede dicitur, qui ea geſſit, quæ propria hæredis non ſunt, veluti ſi egit ſepulchri violati, vel pecuniam à ſtatu libero implendæ conditionis cauſſa accepit, cùm haberet cohæredem, etenim ſi hæredem haberet, pro hærede geſſiſſe videretur: quoniam aliter hæreditas valere non poſſet, pro cuius implenda conditione pecuniam accepit, Cùm enim pecuniam acceperit, videtur hæres eſſe voluiſſe, *l. pro harede. §. Papinianus. & §. vltim. D. de acquirend. hæred.* Gerere patrimonium, *l. 6. C. ad Velleian.* Gerere negotia, id eſt, res abſentis curare, *D. de neg. geſt. tot. tit.* Itaque nego-

tia geſſiſſe, pro codicem accepti & expenſi conſcripſiſſe, dixit Paulus, *l. quadam, D. de edend.* Geſſiſſe tutelam videtur tutor, qui negotia attigit, licèt modicum, *l. 5. §. geſſiſſe. D. de admin. tut.* Geſſit & qui per alium adminiſtrauit, *l. 5. §. quod ſi quis. & l. 56. D. eod.*

GESTORIA, bella à gerendo dicta, cuius in iure fit mentio. Geſtamen militare, geſtamen prætorium: quod milites, vel prætores gererent. Réſque tam forenſes, quàm extraiudiciales complectitur: *vt patet toto tit. de negot. geſt. & l. vel ei. §. geſtu. D. quæ in fraud. cred. & l. geſta. de re iudi.*

GESTVM, inquit Labeo, ſignificat rem ſine verbis factam, *l. 19. D. de verbor. ſignif.* Itaque quicquid priuatus agit ad rem familiarem pertinens, nec agere, nec contrahere dicitur, ſed gerere: vt cùm pro hærede aliquid facit, aut pro tutore, aut pro domino. *Varro lib. de ling. Latin. 5.* Imperator dicitur res gerere, id eſt, ſuſtinere, *gloſſ. in l. D. de cura. bon. dando. ſintis*, Acta eſſe iudicij, hoc eſt, quæ quoquo modo in iudicio fiunt: facta, verbales reſpicere contractus factos extra iudicium: geſta verò quæ ſine verbis fiunt, eſſe cenſenda. Sed hæc Alciatus non recipit, ex ſubiecto argumēto, geſtum etiam accipi contendens, ſiue ex contractu, ſiue aliter quid factum ſit, *D. de minor. tum & id Bart. adnotauit, l. 1. de offic. procur. Cæſar.*

Geſtum in Republ. municipium, *l. 2. D. ad municip.* accipit Hotom. pro pecuniam publicam tractare, ſiue erogandam decernere.

Geſta fraudationis cauſſa quæ dicantur, *in l. cas Vlpianus l. & ſeqq. quæ in frau. credit.*

GESTORES negotiorum triplices ſunt differentiæ, videlicet, voluntarij, qui vltrò abſentis res gerūt: Neceſſarij, qui obligatione officij adminiſtrant, ſicut Curatores: Et quaſi neceſſarij (vt ſic dicam) qui ſuſpicione obligationis inani ad gerēdum accedunt: quales ſunt liberi homines bona fide ſeruientes, quibus aliquid agendum mandatur, *l. at qui natura. §. ſi libero. D. de negot. geſt.* item tutores à patre in teſtamento dati poſthumo, qui interim adminiſtrant, & tandem naſcitur poſthumus, *l. cùm pater. D. eod. tit.* item hi, qui ſe procuratores opinantur falsò, aut curatores, cùm non ſint, eorúmque ſucceſſores, *l. 3. §. etſi furioſi. D. de negot. geſt. l. curatores. C. eod. tit. l. quicquid. C. arbit. tutel.*

GESTARI dicebantur veteres, cùm ſuccolantibus ſeruis valetudinis, voluptatíſve cauſſa ferebantur, *l. 12. D. de vſu. & habi. l. 7. D. de manu. vind.* Inde

GESTATIO, *l. 16. §. 1. D. quod vi, aut clàm. Vlpian. l. 13. §. 4. D. de vſufru.* Et ſi fortè voluptate (vel voluptati, vel voluptatium) fuit prædium, viridaria, vel geſtationes, vel deambulationes arboribus infructuoſis opacas atque amœnas habens, *Plin. lib. 26. cap. 3.* Quinque res maximè communium auxiliorum, profeſſus abſtinentiam cibi, fricationem corporis, ambulationem, geſtationem. Ipſa etiam loca arboribus denſis opaca, per quæ geſtari ſolebant, geſtationes appellabantur. *Sic apud Plin. lib. 1. Epiſt. ad Caninium Ruf. & li. 2. ad Gallum.*

GESTIRE, pro cupere, *in l. 1. C. de inoffic. donat.* Eſt tamen propriè, lætitiam animi promere, cum quodam corporis motu.

GIBEROSVS, pro gibbere, & gibboſo, *l. 3. D. de ædil. edict.*

GIEZI lepra, cuius eſt mentio, ceu ſpeciei diræ imprecationis, *in Nouell. iuſiurand. quod præſta. ſol.* denotat auaritiam Parentum inficere prolem, & malè acquiſita à maioribus, non ſine culpa poſſideri à ſucceſſoribus. *vide D. Ambroſium in cap. 4. Euangel. ſecundum Lucam.* Fuit autem ſeruus Eliſæi Prophetæ, de quo lege c. 5. Reg. 4.

GILDONIS meminit *l. 19. C. Theo. de pœnis, & Claudianus in lib. de bello*

Digitized by Google

bello Gildonico. Oroſius lib. vlt. l. 16. C. & 19. C. de bonis proſcript. C. Th. & vide in Not. ſub diſpoſitione Com. rer. priu. per Occidentem.

GLADII pœna, *l. 1. C. de abige.* cùm gladio & enſe in aliquem animaduertitur. quanquam alij gladij pœnam exponunt, damnationem ludi, *vt Cuiacius Obſeru. lib. 13. c.* 10. Aliud eſt gladio, aliud ſecuri vel telo animaduertere, vel fuſte, *l. 7. §. 1. D. de pœn.* Itaque gladij poteſtas ab aliis coercitionibus ſeparatur, *l. 6. D. de offic. Proconſ. l. 70. D. de regu. iur.* gladij poteſtas ius animaduertendi gladio in facinoroſos homines, *l. 3. D. de iuriſd.* Sic accipi debet ius gladij, *l. 6. §. qui vniuerſas. D. de offic. Præſid.* in qua ius gladij omnes prouinciarum rectores habere ſcribitur, quos deportandi ius non habuiſſe conſtat, *l. 6. D. de interdict. & relegat. l. 1. C. Th. ne ſine iuſſ. princip. Firmic. lib. 3. Matheſ. cap. 5.*

ad Gladium damnari dicuntur, qui ad ludum gladiatorium damnantur, *l. 25. §. ſiquis planè. D. de acquirend. hared. l. 6. §. irritum. D. de iniuſt. rupt. Paul. lib. 5. Sent. tit. 18. Capitol. in Macrino.* Seruos, qui à dominis fugiſſent, repertos ad gladium ludi deputabat. Idem quod ſuperius ad ferrum.

GLADIATOR, *vt Quintil. Declamat. 302. definit.* eſt, qui in arena, populo ſpectante, pugnat. Cuiuſmodi ſpectacula ſublata ſunt, *l. vnic. C. de glad. libr.* 10. *Niceph. lib. 7. capit. 46.*

GLANDIS appellatione, *inquit Iuriſconſ. in tit. qui eſt gland. legen.* 1. omnes fructus continentur, exemplo Græci ſermonis, apud quos omnes arborum ſpecies ἀκρόδρυα appellantur. *Item de verbo. ſignificatio. l. qui venenum. Item l. ſylua.* Pli. tamen lib. 17. capit. 5. videtur diſſentire à Iuriſconſultorum opinione, de hac Voce ſic ſcribens: Cautum eſt, inquit. præterea lege XII. Tabul. vt glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere, Ac forſan hæc mens fuerit legis XII. quam poſtea Iuriſperiti longius extendere voluerint, & cùm glandis lex tantùm meminiſſet in omnibus aliis fructibus eandem valere auctoritatem.

Glandem caducam, quæ ex arbore cecidit; *in l. ſylua. de verbor. ſignific.* Gaius finit: ſed non, vt adnotauit Alciatus, ex ſermonis proprietate, quoniam caducus, non qui cecidit, ſed qui facilè caſurus eſt, ruinámque minatur, ſignificat. Vnde & paries caducus.

GLAVCINA, *l. 23. ff. de aur. & ar.* inter vnguenta numerantur. Planè Gleucini Olei factitij meminit *Plinius libr. 15. cap. 7. & libr. 23. cap. 4. Dioſcorid. lib. 1.* Gleucinum conſtare ex omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, ſertula Campana, coſto, & muſto ſcribit. Huius etiam conficiendi rationem docet *Columella lib. 12. cap. 51.* Itaque ſuperius pro Glaucina, Gleucinum legendum exiſtimarem.

GLAREA, terra eſt lapillis permixta. *Paul. de aqua plu. arcen. l. ſupra inter glarea intecta.* Item *de via publ. l.* 1. in viam terream glaream immittere.

GLEBAM accipimus ceſpitem terræ, ſic dictam, quòd ſit quaſi globus. *l. certo generi. D. de ſeruit. ruſt. præd.*

GLEBA, & Gleba ſenatoria, & Glebale aurum in Codice Iuſtiniani, appellatur genus penſitationis, quod Senatores poſſeſſionum ſuarum cauſa principi præſtabant. *l. 2. C. de prætorib. & honorib. prælat.* Dicitur & aurum oblatitium, quòd non canonis vel indictionis, ſed oblationis genere quodam à ſenatoribus exigatur: ſicut autem coronarium à decurionibus, aut argentum à negotiatoribus. Follis ſenatorius etiam appellatur. *Marcianus in no. de indul. reliq.* Quidquid ex titulo ſenatoriis follis debetur. Sed tamē etiam illi ſenatores, quibus nūlla erat poſſeſſio, duos folles in ærariū inferebantur: *vt conſtat ex conſti. quadam Gratiani ad Hypatium. in C. Th. li.*

Digitized by Google

Furem non eſſe qui dicit, quod in venditionibus ſeruorum ſæpè dicitur, de animo hominis, propoſitoque loquitur: atqui furto, noxáque ſolutum dicit, nemini furti obligatum promittit, *l.174.ff.de verb. ſignif.* Furem, ait Tryphoninus, quis poſſit dicere etiam eum, qui nunquam rem alienam, inuito domino, ſubtraxerit, ſi modò eius mentis ſit, vt occaſione data, id commiſſurus ſit, *l.2.25.D.de verbor.ſign.*

FVRTVM (vt iam dictum) eſt contrectatio fraudulosa lucri faciendi gratia vel ipſius rei, vel etiam vſus eius, poſſeſſioníſve, *ait Paul.l.1. de furtis, & Imp.5.1.de oblig.quæ ex delict.* Vnde ducatur, docent Iuriſcoſſ. *l.1.D.de furt.Gell.lib.11.c.18.* Furta autem apud veteres Ægyptios omnia fuiſſe licita & impunita: apud Lacedæmonios laudata, *refert Gellius lib.11.cap.18.* Atque

Furtorum genera quatuor recenſet Paulus *lib.2 Sentent.tit.31.* manifeſtum, nec manifeſtum, conceptum & oblatum. quæ ad duo Iuſtinianus Imp. reduxit. *§.1. Inſtitu. de oblig. quæ ex maleſ.naſc.* manifeſtum, & nec manifeſtum.

Furtum manifeſtum, *inquit Maſſurius, apud Gell.lib.11.cap.18.* eſt quod deprehenditur dum fit. faciendi autem finis eſt, cùm perlatum eſt, quo fieri cœperat. Furtum nec manifeſtum eſt, quod poſtea quandoque deprehenditur, id eſt, cùm fur in faciendo quidem deprehenſus non eſt, ſed eum furtum feciſſe negari non poteſt. Nam quod manifeſtum non eſt, hoc ſcilicet nec manifeſtum eſt, *auctore Gaio in l.nec manifeſtum.D.de furt.* Dicitur autem nec manifeſtum ad imitationem legis duodecim tabularum. Olim enim nec, pro non, dicebant. *Vide §.Furtorum. Inſtit. de oblig.quæ ex delict.*

Furta domeſtica vocantur, quæ ſerui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij apud quos degunt, ſurripiunt, *vt ſcribit Martian.l.11.§.1. D.de pœn.*

Furto abeſſe rem dicunt Iuriſcoſſ. quæ ſubrepta eſt & furto periit, *l.35. D.de contrahen.empt.l.14.D.de pericu. & com.rei vend.*

Furta per LANCEM LICIVMQVE concepta, quæ dicantur, variè ab XII. Tabul. interpretibus traditur. *Feſtus*: Lance & licio dicebatur apud antiquos: quia qui furtum ibat quærere in domum alienam, licio cinctus intrabat, lancémque ante oculos tenebat, propter matrum familiæ, aut virginum præſentiam. Omiſſis igitur quæ ab aliis adferuntur, Furtum conceptum dicemus tunc, cùm quis conqueſtus rem ſibi à quopiam furto ablatam, & in alicuius ædes deportatam, ſi ingreſſu non prohibitus, eam ibi fortè repererit & comprehenderit. Si verò eam in atrio non repererit, & in interioribus ædibus collocatam eſſe diceret: vt in gynæconitide, vbi mulieres manebant, quò non admitteretur, aut poſtremò ingreſſu etiam atrij prohiberetur: Lex concedebat ei qui furtiuam rem quærebat, vt ſe accingeret licio, quo expeditior ad quærendum eſſet: & lancem oculis opponeret. Atque tum ſi rem furtiuam conciperet, & comprehenderet, furtum illud conceptum & comprehenſum pro manifeſto vindicari ſanxerunt, parémque ac manifeſtò ei pœnam irrogari voluerunt, *vt ſcribit Gellius lib.11.cap.vlt.* Atqui hinc manarunt illæ actiones, furti concepti, oblati, prohibiti, non exhibiti, *quarum meminit Imper. §. conceptum. de oblig.quæ ex delict.* Conſtat autem hoc ab vltimo Athenienſium iure petitum, nam qui concipiebant in aliqua domo furtum, nudi cinticulo amicti, quod vocatur hîc licium, ædes ſuſpectas ingrediebantur. Ariſtophanes νεφέλαις.

Κατάθȣ θοιμάτιον, ἠδίκηκα τί,
Οὐκ, ἀλλὰ γυμνὸς εἰσιέναι νομίζεται.
Ἀλλ' ȣ̓χὶ φωράσων ἔγωγ' εἰσέρχομαι.

Plato etiam de legibus li.12. φωρᾶν δ' ἂν ἐθέλῃ τίς τι παρ' ὁτουοῦν, γυμνὸς, ἢ χιτω-

ἢ χιτωνίσκον ἔχων, ἄζωστος προσμόσας τοὺς νομίμους θεοὺς, ἢ μὴν ἐλπίζων εὑρήσειν, οὕτω φωρᾶν. Ac χιτωνίσκον quidem licium interpretamur, quo conquiſitor pudenda tegeret. Propter matremfamiliâs autem & virgines opponebat lancem ante oculos, quia etiam, vt diximus, in γυναικωνῖτιν intrabat, quod non licebat apud Græcos viro externo, ne corrumpendi fœminas potiùs, quàm furti concipiendi cauſſa ingreſſus videretur, *vt colligi poteſt ex loco Gellij ſuprà citato. & vide Ioſ. Scalig. in locum illum Feſti.*

FVRTIM arbores cædit, qui clàm cædit, licet earum arborum furtum non fecerit, *l. furtim. ff. de arbo. furtim caeſ.*

FVRCA, patibulum ex eo dictum putat Iſid. lib. 5. cap. 8. quod ferat caput, ſuſpenſúmque & ſtrangulatum ſtatim exanimet.

Furcam illam, quam circunferre ſerui pro pœna cogébantur, bellè depingunt Plutarchus in Coriola. & Halicar. lib. 7.

Furcæ ſupplicij fit mentio *in l. 28. §. famoſos. D. de pœnis. l. 38. §. auctores. in Pand. Flor. actores. ff. eod. l. 6. ff. ad leg. Iul. pecul. l. 3. de re milit.*

FVROREM definit *M. Cicero lib. 3. Tuſculan.* mentis ad omnia cæcitatem & maius quid eſſe quàm inſaniam: ideóque in XII. Tabulis non eſſe ſcriptum, SI SANVS, ſed, SI FVRIOSVS, itaque.

FVRIOSVM Iuriſconſulti appellant, qui mentis ad omnia lumine, id eſt, ſenſu communicaret, quales fabulæ memorant Athamantem, Alcmeonem, Aiacem, Oreſtem, &c. Dementem verò, qui non vſquequaque, ſed ex parte tantum mentis errore ducitur, vt is de quo D. Pius loquitur *in l. is qui. D. de tut. & curat. dat.* Furioſorum autem alij continua mentis abalienatione omni intellectu carent, *l. 14. D. de offic. præſid.* & hi ſunt, quos perpetuò furioſos, vel perpetuò mente captos vocat, *l. 12. §. natura. D. de ind. l. 9. C. de impub.* quorum morbus perpetuus eſt, *l. 22. §. ſi maritus. D. ſol. mat.* Alij interuallis quibuſdam ſenſu ſaniore ſunt, eorúmque furor interuallum habere dicitur, *d. ſi maritus.* Huiuſmodi ſunt quos Vlpianus intermiſſionem, Gaius interualla habere inſaniæ dicunt. *l. 20. D. de teſta. Gaius lib. 2. Inſt. tit. 2. l. 6. C. de cura. furio.* & ita furioſi inducias & interualla accipimus, *l. 9. C. qui teſt. fac.*

Furioſus, vt interpretes docent, *§. 1. Inſtitut. de curat.* hoc diſtat à mente capto, quòd ille rabie quadam animi agitur: at mente captus magis in quiete eſt, nullâque extrinſecus ſigna oſtendit: idémque eſt qui & demens: ideóque ſeparantur in iure ciuili. *l. 2. D. de inoff. & alibi ſæpiſſimè.*

Furioſus in conſpectu inumbratæ quietis conſtitutus, *l. 18. ff. de acq. poſſ.*

Furioſi, cùm mentis compotes non ſint, nihil velle, ſciréve intelliguntur: ac neque conſentire videntur. ideóque abſentibus, ignorantibúſque comparantur, *l. 17. §. filio: D. de iniur. l. 2. §. ſi. D. de iur. codic.*

FVRNARIVS, qui furno exercendo, & coquendo quæſtum facit. *Vlpia. l. 24. §. 6. ff. de damn. infect.* Si furni nomine damni infecti fuerit cautum, deinde furnarij culpa damnum datum fuerit.

FVSIA CANINIA lex, quæ vulgò dicitur Fuſia Caninia, appellanda videtur, ídque in inſcriptionibus. *l. 37. C. de conditio & demonſtra. & l. 215. ff. de verborum ſignificat.* Furiam tamen vocat Vlpian. *lib. 1. Inſtitu.* Eſt autem r, & s, mutua enallage. Huius legis capita recenſet Paulus, *lib. 4. Sent. tit. vlt.* Hæc lex ſublata fuit. *C. & Inſtit. de leg. Fu. Can. toll.*

FVSIONES, *l. 27. ff. de vſufruct.* Functiones publicæ, & illationes, quæ ſignificatio indicatur ex Lexico B. Germani ad Vrbem Luteriam. Fuſio, ὑλισμός, εἰσφορὰ δημοσίων. Fuſiones. ὑλισμοὶ συντελειῶν. εἰσφοραί. *Et Vide l. vltim. de indulgent. debit. C. Th.*

FVSTES, *Iſidorus lib. 5. Etymol. cap.27.* dictos vult ab eo, quod præfixi in foſſis ſtent, quos palos ruſtici vocant: & conſtat ligneos baculos fuiſſe: cùm inter arma & tela numerentur, *l.54.§. furem. D. furt. l.3. §.D. de vi, & vi arm.* Eutropius *lib. xi. de Geſt. Roman.* Tarquinium ſuperbum fuſtes excogitaſſe ſcribit, quod & Suidas ait, in verbo, Σκίπρβος. Fuſtibus & lignis equos publico curſui deputatos agitari vetant Imp. *l.1. C. de curſ. pub. lib.* 11. Fuſtium autem ictus à flagellorum, quæ atrociora ſunt verbera, caſtigatione ſeparatur, *l.7. ff. de pœn.* pleniorque multò eſt fuſtium, quàm flagellorum pœna, *l. fin. D. de iniur.* Itaque liberorum hæc hominum pœna poſteriorum Imperatorum tempore fuit, cùm ſerui flagellis cæderentur. *Macr. l.10. D. de pœn.* Ex quibus cauſſis liber fuſtibus cæditur, ex his ſeruus flagellis cædi, & domino reddi iubetur. *Calliſtr. l.28.§.1. ff. eod.* Non omnes fuſtibus cædi ſolent, ſed hi duntaxat, qui liberi ſunt.

Fuſte percuti, occidi: animaduerti. *l.7.§. D. ad l. Aquil. l.1. ff. ad Syllan.* Fuſtibus caſtigari, cædi, admoneri Iuriſcoſſ. dicunt, *l.1. D. de offic. præfect. vrb. l.3. D. de offic. præf. vig. l.5. C. de ijs, qui not. infam.*

G

GABELLA, apud vulgus interpretum, cibi genus.

GALEOTÆ, in Sicilia dicebantur portentorum interpretes, *teſte Cicerone, li. 1. de diuinat. Rubr. C. de mendicant. valid. lib.* 11. indicat, tales Spanaldos & Galiotas vulgò ab Italis appellari.

GALLICANAM linguam accipere debemus, *l. 11. fideicommiſſa. ff. de leg.3.* antiquum Gallorum idioma.

GALLICINIVM, ſecūdū diei ciuilis diuiſionē, poſt mediā noctem à galli cantu dictum eſt, quem tamē interpres *in l. non minorem. C. de tranſact.* ſecundam noctis horam intelligit.

GALLINARVM Iuſtinia. duo facit genera vt aliæ manſuetæ ſint, aliæ autem natura feræ. *§. gallinarum. 12. Inſt. de rer. diuiſ. & l. 5. in fi. ff. de acqu. rer. domin.* Varro autem tria, *lib. 3. c.9. conſtitut.* villaticas, ruſticas, & Africanas. Colum. lib.7. ca.2. cohortales, ruſticas, & Africanas. Villaticas vterq; & cohortales appellat, quas aliī tùm vbique, tùm in villa videmus. Ruſticas autem & ſylueſtres eas vocant, quas Iuſtinian. feras nominat; quæ ab aucupibus capiuntur, & in ſeruitute non ferant. Atque huius generis fortaſſe erunt aquaticæ, quæ plurimis in locis viſuntur.

GARYOPHYLLVM, haud ſcio, an Iuriſconſult. *in l. fi. de publ.* numeret inter ſpecies ad vectigal pertinentes: vt etiam quidam dubitant. Nam Volaterranus ſcribit, quem nunc Garyophyllon vocant, poſt Plinij tempora à Damaſco in Italiam veniſſe: cùm nec ipſe, nec alij mentionem eius faciant. Vnde apparet Haloandri lectionem eſſe veriorem, qui pro Garyophyllo, Foliū Barbaricū habet, ſed Gariophyllū legi debet.

GARVM, *l.3. ff. de pen. leg.* liquor piſcium ſalſus, quo olim piſces condiebant, *Iſid. lib. 10. c.3.*

GAZOPHYLACIVM, locus vbi chartæ reponuntur, *ca. 1. & ibi gloſ. extra de probat.*

GEMMA, vocabulum generale, comprehendit propriè quæcunque nec oblonga, nec perforata ſunt. Gemmas Pomponius *in l. & ſi non de aur. & arg. legat.* à lapillis margaritis diſtinguit: pariter Curtius: ſic vterque Plinius. Apud Seniorem multa de gemmis diſſeruntur, *& vide l.1. de acq. poſſeſſ. & l.3. ff. de rer. diuiſ.* Hæc autem differentia intercedit ex locis ſuprà citatis: Gemmæ perlucidæ ſunt materiæ, veluti ſmaragdi, chryſolithi, amethiſti. Lapilli verò ſu-

perioribus naturæ contrariæ ſunt, vt obeſiani, veientani (fortaſſis Veietani) Margaritæ, conchæ ſunt, quæ in rubro mari creſcunt, & coaleſcunt, *l. 19. §. penultim. ff. de aur. & argent. leg.*

GEMMATOS lectos, id eſt gemmis diſtinctos, & ornatos, dixit Paulus, *in l. 3. de ſupel. leg.*

GENEARCHICA prædia γενεαρχικὰ, & γενεοπατρικὰ χωρία dicuntur *in Nouell.* 21. quæ princeps atque auctor generis familiæ ſuæ reliquerat, ea lege, vt in ea perpetuò manerent, neque ad alios transferri poſſent: vſque eò, vt etiã fœminæ ab iis excluderẽtur. quod Armeniorum inſtitutum à Feudorum ratione non omninò alienum Iuſtinianus ea Nouella ſuſtulit.

GENER, Gens, Gentilitas, vide Genus.

GENO, genis, genui: idem quod gignere, generare. *Varro in Adabata, vt citat Priſcianus*: Sed quòd hæc loca aliquid genunt. *Idem lib. de re ruſt. 1. cap. 40.* Quædam enim ad genendum, &c. *Sic Vlpian. l. 17. §. vlt. ff. de reb. dub.* Si quis mihi genitur, ei hæres meus centum dato. *Idem l. 13. §. vlt. ff. de reb. dub.* Si quis mihi filius, aut filia genitur, hæres mihi eſto.

GENICVLVS, in quibuſdam Feudor. libris dicitur, pro generatio, ſiue gradus generationis: *vt lib. 1. tit. 1. §. 3.* Licet moderno tempore vſque ad ſeptimum geniculum ſit vſurpatum *Item in Lombard. lib. 2. tit. 14.* Omnis parentela vſque in ſeptimum geniculum numeretur.

GENITALIS feritas, id eſt genuina, natiua. *Iuſtin. Inſtitu. ſi quadr. paup.* Cæterùm, inquit, ſi genitalis ſit feritas, ceſſat actio.

GENITIVOS pro ablatiuis nõ rarò Iuriſc. ponunt, *vt l. 4. §. 1. ff. de adopt.* plenæ pubertatis pro plena. *l. 11. §. fi. ff. de euic.* noxæ ſolutum, pro noxa. Pœnæ adficere, pro pœna, *l. 13. ff. de ſicar.* Contentus partis, pro parte, *l. 37. §. nuptura, de leg. 3.* Tutelæ liberari, *l. 50. ff. eod.* plus quartæ, *l. 11. quòd vulgò. in fin. ff. ad l. Falcid.* Mortis cauſſæ tacitam, *l. 15. ff. de Manumiſ.* Bonæ fidei, pro bona, *l. 95. §. quod vulgò. ff. de ſolut.* Super pecuniæ, *l. 53. ff. de verb. ſign.*

Genitiuo dominum & proprietatem ſignificari liquet, *l. locum. ff. de religioſ. ca. quia. Gu. de iud. extr. vide Bart. & alios, in rubr. ff. de oper. no. nun.* Aliquando tamen nudam detentionem ſonat. *gl. in l. 2. de orig. iur.*

GENIVM principis iurare, *l. 13. §. fin. ff. de iureiurand.* cuius iuſiurandi meminit Tertullianus, *in lib. ad Scap. & in Apologet. cap. 28. & 35.* Cæterùm quod *in dict. §. fin.* per genium principis, hoc per principis, Græco dicendi genere effertur, *in l. 2. C. eod.* vbi ſuppleri oportet Genium vel ſalutem, *vt in l. 41. in fi. C. de tranſactio. vide Feſtũ lib. 7. in dict. Genium.* Genij verò nõ ſolùm erat hominum, ſed & vrbium: hinc Virg.

Incerti geniúmne loci, famulúmne parentis Eſſe putent.

GENVINA pietas (quamuis corruptè legatur in vulgatis codicibus gemina) pro inſita, ſiue ingenita patris in filium affectione, vique amoris vſurpatur ab Vlp. *in l. 3. de lib. hom. exhib.* Vnde ſcholium interpretis, alioquin ineptum, huc minimè pertinet. Nam ex eo liquet, ipſum nõ intellexiſſe, quid verè pietas, quid item officium ſignificent. Certè affectum nullum paternum vincere iure noſtro euidentiſſimum eſt. Hanc lectionem etiam probat Alciatus in Parergis, vt & Norica, & Pand. Flor. indicatque Alciatus hanc vocem genuinam apud Ciceronem duobus locis hoc ſenſu legi, vt in oratione in L. Piſon. & in Partitionibus Orator.

GENVS appellatum eſſe vniuſcuiuſque generationis principium, cõſtat: vt ſi dicamus, Titium à Sẽpronio genus habere. Ad huius itaque ſimilitudinem dictũ eſt Genus, quod de pluribus ſpecie differẽtibus in eo, quod quid eſt, prædicatur: vt animal,

Digitized by Google

corpus, actio, poſſeſſio. Sicut enim vnus eſt principium multis procreatis, qui continentur vno nomine: ſic genus eſt principium ſuis ſpeciebus, quas vno verbo comprehendit, & addita differentia, ſic conſtituit, quomodo æs accepta forma tranſit in ſtatuam, vel in aliam rem. Vt ecce, ſi dicas, animal eſt, non intelligitur, an hominem, vel equum aſſerere volueris, genus enim eſt, & vtrunque cum pluribus aliis ſpeciebus complectitur. Verum ſi differentiam addas, puta rationem, facies ſpeciem: veluti animal rationale. Ad dignoſcendum autem, vtrum id quod proponitur, genus, an vero ſpecies ſit: ſemper reſpice, an de pluribus dici poſſit: deinde an horum plurium ſingula rurſus de multis aliis recte prædicentur, vel non. Tūc enim, ſi plures ſunt gradus, genus eſt: ſi duntaxat vnus, ſpecies, quę de multis indiuiduis, & numero diſcretis prædicatur. Porrò indiuidua vnam tantūm, neque vlteriorem ſui partitionem admittunt. Sic actio perſonalis, habet ſub ſe actionem ex contractu. Et quoniam hæc actio ex cōtractu rurſus de multis aliis dici poteſt: agnoſcis actionem perſonalem eſſe genus. Verum actio ex contractu, indiuidua ſub ſe continet, quæ amplius de nullo prædicari poſſunt: vt eſt actio ex contractu Gaij, actio ex contractu Titij, & cætera. Quam naturam generis & ſpeciei oſtendit Iuriſconſult. *in l.2. in princip. ff. ſi cert. pet.* Genus ergo id Iuriſconſulti appellant, quod Dialectici ſecundam ſubſtantiam, id eſt (vt ait Ariſtoteles) id quod de ſubiecto dicitur, nec tamen in eo ineſt: veluti equus, homo, hinc ſtipulatio vel legatum generis. Singulas verò res intelligimus, quas Dialectici indiuiduas, Iuriſconſulti ſpecies vocant, *l. cum res ff. de lega. 1.* ſpecies enim ſenſu, genus notione percipitur: ſpecies cerni, tangíque poteſt, genus non poteſt. Species ſunt, de quibus res contrahi dicuntur, quæ abalienantur, quæ præſtantur: genera autem ſolui & præſtari non poſſunt. Inutiliter itaque fundus generaliter legatur: *l. cùm poſt. §. gener. ff. de iure dot. l. ita ſtipulatus. 115. ff. de verborum obligatio.* Quod cum ita ſit, videri poſſit Paulus *in l. 2. ff. ſi cert. pet.* impropriè & audaci locutione dixiſſe, eas res, quibus mutuum conſtat, functionem, id eſt, ſolutionem recipere in genere, potius quàm in ſpecie. genus enim, quod ſola intelligentia conſtat, ſolui non poteſt, vt diximus.

Generis voce abutitur Tribonianus. *& collige in §. plebs. Inſtit. de iur. natu. & gent.* appellans illud totum, & ſpeciem partem: id quod teſte Apello, primus deprehendit Alciatus. Idem accidit paſſim Ciceroni, præſertim verò lib. 1. de Oratore.

Genera pro frugibus ſumi vult Hotoman. *apud Vlpi. l. 8. 16. ff. de tranſact.* Si cui non nummis ad alimenta, ſed frumentum atque oleum, & cætera, quæ ad victum neceſſaria ſunt, fuerint relicta. Et *paulò poſt*: Et neque diem neque modum permutauit, ſed tantum genus: vel ex contrario, ſi pactus fuerit, vt in generibus alimenta reciperet, quæ in nummis ei relicta fuiſſent.

GENERE QVODAM, pro ratione, & ſpecie, vel quodam modo, *l. 36. ff. de ſtip. ſer.* Nam & hæc genere quodam donatio eſt. *Et l. 29. §. qui quæſtu. ff. de adult. l. 51. de acq. poſſ.* Vtrobique animi quodam genere poſſeſſio erit æſtimanda. *Sic l. 44. ff. de acq. rer. domin. Et l. 10. ff. pro empt.* Eo genere, eo modo, ea ratione *l. 23. ff. de vſucap.* Et quaſi genus locati, *l. 1. §. ſi quis ſeruum. ff. depoſiti.*

GENERALE omne obſcurum eſt: vt omne multiplex dubium. *Bald. in l. C. de ſeru. fugit.*

Generale delictum, ineptè accipiunt pro delicto nominato. Nam generale dicitur: quia plura eiuſdem naturæ crimina poteſt complecti, cùm ſignificatio variis modis expenditur: vt furtum, homicidium, falſum.

Gene-

Digitized by Google

Generalis confirmatio, non confirmat niſi iuſta, *Bald. in l. 3. C. de precib. imper. offer. idem cap. vnic. per quos ſiat inueſtig. in vſib. feud.*

Generalis LEX appellatur, quæ omnes eiuſdem qualitatis ſpecies facti, ſeu caſus comprehendit: exceptis ſemper illicitis, & iniuſtis. Etenim nihil abſurdius eſt, quàm legem iuſtam ad interpretationem iniuſtam trahere, *l. penu. ff. ad exhib. l. ſi poſſeſſor ex hæreditate. ff. de petit. hæred. l. cùm hi. ff. de tranſact.*

Generalia iudicia, veluti tutelæ, negotiorum geſtorum, pro ſocio, *l. 38. ff. pro ſocio.*

Generalem locutionem generaliter accipi, regulariter definitur, *l. præſes. ff. de offic. præſid.* Diuerſum tamen eſt in variis ſpeciebus, *de quibus per An. Alciat. in tracta. de verbor. ſignifi. & vide c. ad noſtram. & ibi gloſ. de iureiur.* Generali autem locutione loquentis perſonam exceptam intelligi, regulare eſt, *c. petitio extr. de iureiur.* Hæc tamen regula reſtringitur variè, *vide in cap. de forma, 22. q. 5.* Quandoque loquentis familia continetur.

Generalis allegatio quãdo, an non, ſufficiat, *not. in cap. veſtra. de cohabi. cler.*

GENERALITER, dicitur quod etiam definitè intelligendus eſt. *gl. in verb. generali, c. quoniam. de coniugat. lepros. c. ſi Romanorum. 19. diſtinct. vulga. l. de pretio ff. de public. in rem act.*

GENER, maritus eſt filiæ meæ. *l. non facilè. ff. de gradib. affinit.* continetúrque eius appellatione ſponſus, *l. in legib. ff. de teſtib. & l. ſi ſeruus de gradib.* Porrigitúrque Generi appellatio, ad progenerum, *l. Gallus. §. forſan. de liber. & poſthum.* Præterea habetur filij loco, *l. 3. in fin. C. de nat. liber. Iuſtinus lib. 18.* generum pro ſororis marito ponit. Pygmalionem ſcribens, Didus maritum Sichæum, generum appellaſſe. Generi quoque nomine & neptis, & proneptis, tam ex filio, quàm filia editarum, cæterarúmque mariti continentur, *l. 136. ff. de verbor. ſignific.* & hanc in edicto de poſtulando interpretationem faciendam admonuit, *Vlpian. l. 3. ff. de poſthum.* In edicto verò de infam. notatis, de ſolo filiæ viro accipi debet, *l. 1. & 8. ff. de iis, qui not. infam.*

GENS. & genus quibuſdam idem videtur eſſe, cùm vtrumque ab antiquo verbo, genu, deductum videatur. Itaque *l. 1. ff. de probatio.* cùm ita legitur: Cùm quæritur, gentem vel genus quis haberet, nécne. Vel volunt poſitum eſſe, pro Siue. Sunt tamen qui diſtinguant, vt gens quidem ad patritios: genus verò generaliter quidem & ad illos, & plebeios, ſpeciatim verò ad hos duntaxat pertineat: atque hac ratione dictos patres maiorum & minorum gentium, qui à Romulo & Tarquinio Priſco è patriciorum numero lecti in ſenatum fuerant, *vt Liu. lib. 1. teſtatur.* Atque mihi genus hoc non ſolùm videtur ſignificare, ſed etiam ipſius gentis initium & originẽ. Virgilius: — *& mi genus ab Ioue ſummo.* quod paulò poſt plenius patebit. Inter gentem autem & familiam illud intereſt, quòd gens ad nomen, familia ad cognomen refertur. itaque illa tanquam totum continere videtur, hæc quodammodo partem. Exempli gratia; Valerij omnes vnius eſſe gentis dicuntur, quia vno nomine continentur omnes. at verò partes gentis huius ſunt plures, quæ ex cognominum varietate diſtinctæ ſunt, eæque familiæ nominantur, vt in gente Valeria Maximi, Meſſallæ, Flacci, Leuini, Fallones. at verò Valerij omnes vnius ſunt gentis: itaque rectè Feſtus gentem definit eam, quæ ex multis familiis conficeretur. Quod autem intereſt inter gentem & familiam, idem intereſt inter genus & ſtirpem. Atque hæc ita eſſe ex his veterum hiſtoriarum locis intelligitur. *Suetonius in Galba*: Imagines vniuerſi generis exequi longum eſt, familiæ breuiter attingam. *Lælius*

lib. 38. Scipio Naſica orationem habuit plenam veris decoribus, non communiter Corneliæ gentis, ſed propriè familiæ ſuæ. *Cic. lib.* 1. *de Orat.* Quid, qua de re inter Marcellos, & Claudios patritios Centumuiri iudicarunt? Cùm Marcelli à Liberi filio ſtirpe, Claudij patricij eiuſdem hominis hæreditatem gente ad ſe rediſſe dicerent: nónne in ea cauſſa fuit de toto ſtirpis & gentilitatis iure dicendum? Quæ autem eſt ratio inter gentem & familiam, eadem eſt inter gentiles & agnatos. Vt enim familia aut ſtirps non propiùs attingit, quàm gens, aut genus: ſic agnati, quàm gentilis. Siquidem.

GENTILIS, *auctore Feſto*, dicitur, qui eodem ex genere natus: & is, qui ſimili nomine appellatur, rectè quatenus enim ait, Ex eodem genere natos, eos intelligit, qui eiuſdem gentis eundem principem habent: quatenus ſimili nomine, eos, qui quanquam vno gentis nomine omnes vtuntur, tamen alium atque alium ſui generis auctorem nuncupabant. quo modo Cic. in 1. Tuſculana, ſe gentilem eſſe ait Seru. Tullij regis, quòd vterque ſimili gentilitio nomine vteretur, cùm tamen è diuerſo vterque fonte manaret. Cùm autem ad Herennium ſcriptum ſit: Si furioſus exiſtas, agnatorum gentiliúmque in eo, pecuniáque eius ius eſto. Item: Si paterfamiliàs inteſtatò moritur, familia, pecuniáque eius agnatorum gentiliúmque eſto. agnati profectò videntur eſſe, qui ex eadem familia ſint: quibus deficientibus gentiles ſubeát. nam *Cic. dixit.* 1. *de Orat.* Iura gentilitatum & agnationum item ius gentilitatis & ſtirpis, *&* *de legib.* 1. Homines deorum agnatione & gente tenentur: cùm vtramque coniunctionem complecti vellet. Nec audiendi, qui familiam & gentem, gentiles & agnatos eadem eſſe cenſent: falsò nixi Cic. auctoritate in Topicis, qui gentiles eos definit, qui inter ſe eodem nomine ſunt, id eſt, ex eadem gente: familiæ verò, aut agnatorum non meminit. Eſt præterea intelligendum, Plinium gentiles nouo quodam modo appellare ſiquidem ſeruos gentiles eſſe dominorum ait, quia eodem prænomine appellarentur, quo dominus, vt Marcipor, Quintipor, id eſt, Marci & Quinti puer. *Hac ferè ex Carol. Sigonij libro, de nominibus Romanis.*

Gens & Natio, *inquit Cornel. Fronto* ſic differunt: Natio ſolum patrium quærit: Gens ſeriem maiorum. Hinc Cicero in Orat. pro Sextio: Vnus me abſente defluxit, qui cognomen ſibi ex Æliorum imaginibus arripuit, quo magis nationis eius eſſe, quàm generis videretur. Loquitur de L. Ælio Trib. pleb. qui cùm videret Ælios Ligurum cognomen habere, Ligus dici voluit: quo cognomento magis viſus eſt Liguria patria natus, quàm ex Æliorum familia prognatus.

GENTILES cœperunt dici pro barbaris, qui Romano imperio non erant ſubditi, viuentes inculto iure gentium, *l.* 1. *Th. tit. de nupt. gentil.*

GENTILITAS dictum ius, quod patricij inter ſe habebant, quod ab agnationum iure diuerſum fuit: & à Centumuiris diſceptari ſolitum, *Cicer. lib.* 1. *de Orato. & in Topic. a. t.*

Gentilitas nobilium fuit, ſcilicet eorum, qui ſui generis imagines proferre poterant. Imaginibus enim ob inſignem virtutem, ac rerum præclarè geſtarum decora, donari ſolebant. Qua ratione antiquiſſimum generis ſtemma, fumoſas imagines vocat Cicero in Piſonem. Contrà, qui nullis maiorum imaginibus & nobilitate commendabantur, hi Terræ filij, à ſeſe orti, ac noui homines nuncupabantur: quemadmodum Cicero de Lege Agraria loquens, ſeipſum appellat nouum hominem. Id quod magna laude contingebat, ſi quis virtute faceret ſe nobilem, ac imaginibus

Digitized by Google

nibus donandis dignũ. Quare *Tranquil. in Veſpa.* Flauia gens, inquit, obſcura illa quidem, ac ſine vllis maiorum imaginibus: ſed tamen Reipublicæ nequaquam pœnitenda. Accedebat & hoc cùm primis ad nobilitatis commendationem, quòd gentiles ab ingenuis (*vt ait M. Cicer. in Topicis*) oriundi erant, quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit, qui capite non fuerunt deminuti vt à liberis, vel aſcriptitiis, vel alia conditione obnoxiis, diſtinguerentur. Hæc non ſunt contemnenda, quoniam & noſtri temporis gentiles ſeu nobiles (vt vulgò dicimus) cum agnationis iure de feudis controuertunt inter ſe, vel cum domino, non habent ferè digniora probandi argumenta ad oſtendendam gentem ſuam, quàm ea, quæ ex imaginibus ac cognomine mutuantur. Nunc enim pro imaginibus, inſignia gentilia habemus, eadem tamen ſignificatione qua olim. Verùm nonnulli fumoſis imaginibus maiorum ſuorum diſſimiles planè ſunt. Gentilitas autem non pertinebat ad vinculum ſanguinis, ſed ad ius quoddam patriciis proprium. Reliqua promiſcuè de patriciis & plebeiis dicebantur. *Cicero*: Erat enim, inquit, duplex Claudiorum familia: Altera patricia, altera plebeia, nec potentia minor, nec dignitate.

GENTILITIVM ius erat, quod Patriciis competebat: vt liceret eis vindicare hæreditatem cuiuſlibet, qui habuiſſet idem cognomen, quocunque gradu conſanguinitatis, excluſo fiſco. Quemadmodum nunc dicimus, habere aliquos idem ius nobilitatis, & ſuccedendi in beneficiis militaribus, qui habent idem nomen, eadémque inſignia.

GERERE, polyſemum eſt: primùm facere ſignificat. Inter Geſtum, & factum, ſubtilis quædam differentia ſtatuitur, *l. 19. D. de verbor. ſignification. l. 2. D. de cura bon. dan.* qua tamen neglecta, Geſtum, & factum pro eodem ponimus, *l. 58. D. de verborum ſignification.* & ita Geſtum latiſſimè accipitur, *l. 2. §. geſtum. D. ad muner.* in dicto de MINORIBVS. Geſtum accipitur qualiter, *l. 7. D. de minor.* & quid ſignificet in Edicto fraud. Cred. vide *l. 1. D. quæ in fraud. cred.* Geſtum tamen ad teſtandi ius non pertinet, *l. 2. D. de verborum ſignification.* Gerere, pro adſerere, exiſtimare. Gerit ſe pro ciue. hoc eſt, iure ciuitatis vtitur, & talem ſe exhibet. Gerit ſe pro hærede, adſerit ſe hæredem, etiam ſi non ſit, *l. pro hærede. D. de acquirend. hæreditat. §. pro hærede autem. Inſtitut. de hæredum qualitat. & differen.* Eleganter ſcribit Iulianus, Pro hærede gerere, non tam facti, quàm animi eſſe: nam vt quis pro hærede gerere dicatur, non hoc exigimus, vt attingat quid hæreditarium: ſed tamen hoc animo eſſe debet, vt velit hæres eſſe. Veluti, ſi quis res hæreditarias vendiderit, creditoribus pecuniam diſſoluerit, prædia coluerit, vel inhabitarit, vel locarit, & dubium ſit, vtrum fecerit tanquam hæres, an vt extraneus, vel inquilinus, vel animo gerendi negotium alterius hæredis. nam hæc omnia argumenta ſunt, gerere ſe aliquem pro hærede, niſi contrarium probetur, *l. Iulianus. §. ſi ſeruus. D. de acquirend. hæredit. l. 2. C. de poſtulat. hæred. inſtitut.* Sunt & alia exempla, *in l. ſi ergo. l. ſeruus. l. ſi ex ſua. Digeſt. eodem & l. ſi is, qui bonis eod.* Gerere non pro hærede dicitur, qui ea geſſit, quæ propria hæredis non ſunt, veluti ſi egit ſepulchri violati, vel pecuniam a ſtatu libero implendæ conditionis cauſſa accepit, cùm haberet cohæredem, etenim ſi hæredem haberet, pro hærede geſſiſſe videretur: quoniam aliter hæreditas valere non poſſet, pro cuius implenda conditione pecuniam accepit, Cum enim pecuniam acceperit, videtur hæres eſſe voluiſſe, *l. pro hærede, §. Papinianus. & §. vltim. D. de acquirend. hæred.* Gerere patrimonium, *l. 6. C. ad Velleian.* Gerere negotia, id eſt, res abſentis curare, *D. de neg. geſt. tot. tit.* Itaque nego-

tia geſſiſſe, pro codicem accepti & expenſi conſcripſiſſe, dixit Paulus, *l. quædam, D. de edend.* Geſſiſſe tutelam videtur tutor, qui negotia attigit, licèt modicum, *l. 5. §. geſſiſſe. D. de admin. tut.* Geſſit & qui per alium adminiſtrauit, *l. 5. §. quod ſi quis. & l. 56. D. eod.*

GESTORIA, bella à gerendo dicta, cuius in iure fit mentio. Geſtamen militare, geſtamen prætorium: quod milites, vel prætores gererent. Réſque tam forenſes, quàm extraiudiciales complectitur: *vt patet toto tit. de negot. geſt. & l. vel ei. §. geſtu. D. quæ in fraud. cred. & l. geſta, de re iudi.*

GESTVM, inquit Labeo, ſignificat rem ſine verbis factam, *l. 19. D. de verbor. ſignif.* Itaque quicquid priuatus agit ad rem familiarem pertinens, nec agere, nec contrahere dicitur, ſed gerere: vt cùm pro hærede aliquid facit, aut pro tutore, aut pro domino. *Varro lib. de ling. Latin. 5.* Imperator dicitur res gerere, id eſt, ſuſtinere, *gloſſ. in l. D. de cura. bon. dando. ſentit.* Acta eſſe iudicij, hoc eſt, quæ quoquo modo in iudicio fiunt: facta, verbales reſpicere contractus factos extra iudicium: geſta verò quæ ſine verbis fiunt, eſſe cenſenda. Sed hæc Alciatus non recipit, ex ſubiecto argumēto, geſtum etiam accipi contendens, ſiue ex contractu, ſiue aliter quid factum ſit, *D. de minor. tum & id Bart. adnotauit, l. 1. de offic. procur. Cæſar.*

Geſtum in Republ. municipium, *l. 2. D. ad municip.* accipit Hotom. pro pecuniam publicam tractare, ſiue erogandam decernere.

Geſta fraudationis cauſſa quæ dicantur, *indicat Vlpianus l. & ſeqq. quæ in frau. credit.*

GESTORES negotiorum triplices ſunt differentiæ, videlicet, voluntarij, qui vltrò abſentis res gerūt: Neceſſarij, qui obligatione officij adminiſtrant, ſicut Curatores: Et quaſi neceſſarij (vt ſic dicam) qui ſuſpicione obligationis inani ad gerēdum accedunt: quales ſunt liberi homines bona fide ſeruientes, quibus aliquid agendum mandatur, *l. at qui natura. §. ſi libero. D. de negot. geſt.* item tutores à patre in teſtamento dati poſthumo, qui interim adminiſtrant, & tandem naſcitur poſthumus, *l. cùm pater. D. eod. tit.* item hi, qui ſe procuratores opinantur falsò, aut curatores, cùm non ſint, eorúmque ſucceſſores, *l. 3. §. etſi furioſi. D. de negot. geſt. l. curatores. C. eod. tit. l. quicquid. C. arbit. tutel.*

GESTARI dicebantur veteres, cùm ſuccolantibus ſeruis valetudinis, voluptatiſve cauſſa ferebantur, *l. 12. D. de vſu. & habi. l. 7. D. de manu. vind.* Inde

GESTATIO, *l. 16. §. 1. D. quod vi, aut clam. Vlpian. l. 13. §. 4. D. de vſufru.* Et ſi fortè voluptate (vel voluptati, vel voluptatium) fuit prædium, viridaria, vel geſtationes, vel deambulationes arboribus infructuoſis opacas atque amœnas habens, *Plin. lib. 26. cap. 3.* Quinque res maximè communium auxiliorum, profeſſus: abſtinentiam cibi, fricationem corporis, ambulationem, geſtationem. Ipſa etiam loca arboribus denſis opaca, per quæ geſtari ſolebant, geſtationes appellabantur. *Sic apud Plin. lib. 1. Epiſt. ad Caninium Ruf. & li. 2. ad Gallum.*

GESTIRE, pro cupere, *in l. 1. C. de inoffic. donat.* Eſt tamen propriè, lætitiam animi promere, cum quodam corporis motu.

GIBEROSVS, pro gibbere, & gibboſo, *l. 3. D. de ædil. edict.*

GIEZI lepra, cuius eſt mentio, ceu ſpeciei diræ imprecationis, *in Nouell. iuſiurand. quod præſta. ſol.* denotat auaritiam Parentum inficere prolem, & malè acquiſita à maioribus, non ſine culpa poſſideri à ſucceſſoribus. *vide D. Ambroſium in cap. 4. Euangel. ſecundum Lucam.* Fuit autem ſeruus Eliſæi Prophetæ, de quo lege c. 5. Reg. 4.

GILDONIS meminit *l. 19. C. Theo. de pœnis, & Claudianus in lib. de* bello

bello Gildonico. Oroſius lib. vlt. l. 16. C. & 19. C. de bonis proſcript. C. Th. & vide in Not. ſub diſpoſitione Com. rer. priu. per Occidentem.

GLADII pœna, *l. 1. C. de abige.* cùm gladio & enſe in aliquem animaduertitur. quanquam alij gladij pœnam exponunt, damnationem ludi, *vt Cuiacius Obſeru. lib. 13. c. 10.* Aliud eſt gladio, aliud ſecuri vel telo animaduertere, vel fuſte, *l. 7. §. 1. D. de pœn.* Itaque gladij poteſtas ab aliis coercitionibus ſeparatur, *l. 6. D. de offic. Proconſ. l. 70. D. de regu. iur.* gladij poteſtas ius animaduertendi gladio in facinoroſos homines, *l. 3. D. de iuriſd.* Sic accipi debet ius gladij, *l. 6. §. qui vniuerſas. D. de offic. Præſid.* in qua ius gladij omnes prouinciarum rectores habere ſcribitur, quos deportandi ius non habuiſſe conſtat, *l. 6. D. de interdict. & relegat. l. 1. C. Th. ne ſine iuſſ. princip. Firmic. lib. 3. Mattheſ. cap. 5.*

ad Gladium damnari dicuntur, qui ad ludum gladiatorium damnantur, *l. 25. §. ſiquis planè. D. de acquirend. hæred. l. 6. §. irritum. D. de iniuſt. rupt. Paul. lib. 5. Sent. tit. 18. Capitol. in Macrino.* Seruos, qui à dominis fugiſſent, repertos ad gladium ludi deputabat. Idem quod ſuperius ad ferrum.

GLADIATOR, *vt Quintil. Declamat. 302. definit.* eſt, qui in arena, populo ſpectante, pugnat. Cuiuſmodi ſpectacula ſublata ſunt, *l. vnic. C. de glad. libr. 10. Niceph. lib. 7. capit. 46.*

GLANDIS appellatione, *inquit Iuriſconſ. in tit. qui eſt gland. legen.* 1. omnes fructus continentur, exemplo Græci ſermonis, apud quos omnes arborum ſpecies *ἀκρόδρυα* appellantur. *Item de verbo. ſignificatio. l. qui venenum. Item l. ſylua.* Pli. tamen lib. 17. capit. 5. videtur diſſentire à Iuriſconſultorum opinione, de hac Voce ſic ſcribens: Cautum eſt, inquit. præterea lege XII. Tabul. vt glandem in alienum fundum procidentem liceret colligere, Ac forſan hæc mens fuerit legis XII. quam poſtea Iuriſperiti longius extendere voluerint, & cùm glandis lex tantùm meminiſſet in omnibus aliis fructibus eandem valere auctoritatem.

Glandem caducam, quæ ex arbore cecidit; *in l. ſylua. de verbor. ſignific.* Gaius finit: ſed non, vt adnotauit Alciatus, ex ſermonis proprietate, quoniam caducus, non qui cecidit, ſed qui facilè caſurus eſt, ruinámque minatur, ſignificat. Vnde & paries caducus.

GLAVCINA, *l. 23. ff. de aur. & ar.* inter vnguenta numerantur. Planè Gleucini Olei factitij meminit *Plinius libr. 15. cap. 7. & libr. 23. cap. 4. Dioſcorid. lib. 1.* Gleucinum conſtare ex omphacino oleo, iunco odorato, calamo, Celtica nardo, ſertula Campana, coſto, & muſto ſcribit. Huius etiam conficiendi rationem docet *Columella lib. 12. cap. 51.* Itaque ſuperius pro Glaucina, Gleucinum legendum exiſtimarem.

GLAREA, terra eſt lapillis permixta. *Paul. de aqua plu. arcen. l. ſupra inter glarea intecta.* Item *de via publ. l. 1.* in viam terream glaream immittere.

GLEBAM accipimus ceſpitem terræ, ſic dictam, quòd ſit quaſi globus. *l. certo generi. D. de ſeruit. ruſt. præd.*

GLEBA, & Gleba ſenatoria, & Glebale aurum in Codice Iuſtiniani, appellatur genus penſitationis, quod Senatores poſſeſſionum ſuarum cauſa principi præſtabant. *l. 2. C. de præto-rib. & honorib. prælat.* Dicitur & aurum oblatitium, quòd non canonis vel indictionis, ſed oblationis genere quodam à ſenatoribus exigatur: ſicut autem coronarium à decurionibus, aut argentum à negotiatoribus. Follis ſenatorius etiam appellatur. *Marcianus in no. de indul. reliq.* Quidquid ex titulo ſenatoriis follis debetur. Sed tamē etiam illi ſenatores, quibus nulla erat poſſeſſio, duos folles in ærariū inferebantur: *vt conſtat ex conſti. quadam Gratiani ad Hypatium, in C. Th. li.*

Digitized by Google

6. Inter ſenatores autem, qui illuſtres recenſentur, onus glebale non agnoſcunt cùm proprium ſit ſenatorum tantùm.

Glebæ, adſcriptitij dicuntur à Iuriſconſultis ij, qui cum agro vnà ſeruiebant domino, & cum fundi mancipabantur, alienabantúrque. Eorum conditio facilè ex auctore Græco Zozumeno intelligi poteſt, ſcribente, ἐπετρόπευε δὲ ταύτης χαλήμερός τις ὁ μόδουλος τῷ ἀγρῷ. illius, inquit, curam gerebat Calemerus quidam vnà cum agro ſeruus.

Glebæ profeſſio, *l.12.C.Th.de anno. & trib.*

Glebæ Canon apud Sidon. Apollinarem, *lib.6.Epiſt. ad Cenſorium Pap.* Gleba, id eſt, glebalis functio.

GLEBALIS penſio, *lib. 4. C.de indulg.debit.*

GLICIA lex vna inſcriptione, *l. 4. D. de inoffi. teſtam.* nota eſt. *Vide Manutium.*

GLORIA viuere dicitur, qui pro rep. cecidit. *Inſtit. de excuſ. tut. §. ſi in bello, D.eod. l. bello amiſſi. & ad l. Aqu. l. qua actione. §. ſi quis.*

GLOS viri ſoror dicitur, à Græco γάλως *l.4. §. gradus. D. de grad. & ad fin. Feſtus lib. 7. N. Marcellus libr. de propriet. ſermo. cap. vlt.* Sed & in Lexico B. Germani ad Lutetiam ita eſt, referente B. Briſſonio, Glos, ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἀδελφή, γάλως παρὰ Ὁμήρῳ. Vnde ab Auſonio in Monoſyllab. Polyxena, quæ ad Achillis tumulum mactata fuit, Andromachæ glos ἀδελφικῶς appellatur quòd ſoror eſſet Hectoris, cui Andromacha nupſerat.

Γλῶσσα, lingua, interpretatio. Hinc Gloſſema expoſitio, ſiue interpretatio, M. tamen Fabius pro vocibus, quæ interpretatione indigent, accepiſſe videtur.

GLOSSÆ auctoritatem eam eſſe ſcribunt *Iacob. Butrig. & Bal. l. hereditas. C. de acq. poſſeſſ.* vt communi opinioni præferenda ſit: quod recipiendum eſt, ſi legibus, & ratione confirmetur. Nam neceſſitatem non imponit, ſed probabilis tantum eſt, *auctore Bartol. l. 1. ff. ſi. cert. peta.* Cæterùm, ſi textus deſinit, gloſſæ auctoritas contemnenda non eſt.

GONATICI ſaltus. *l. vlt. C. de prad. tam.* meminit, quæ verba interpretatur Cuiac. de cuiuſdam ſaltus dominici proprio nomine. Alij aliter legunt gunatheticin el Agonothetici ſaltus, vide Alc. Græcis tamen, *vt idem refert Cuiac.* ibidem habent γυναικοδρομικῶς.

GRABATVS, vide ſuprà Crabatus.

GRADVS menſuræ genus, pedes duos, & ſemis continens, *vt & Iſidorus ſcribit, & vetus quidam auctor ita cenſuit, cuius libellus auctorib. de limitibus agrorum ſubiectus eſt.* At apud C. Harmenop. li. 2. Epitom. βῆμα traditur habere πήχεις β. ἤτοι πόδας γ. παλαίστας ϛ.

extra Gradum moti fines dicuntur, qui loco ſuo moti ſunt *l. ſi, D. de termin. mot.*

Gradus ætatum, iuxta ſententiam Iuriſcoſ. explicat Alciatus, *l. pueri. D. de verb ſi n.*

GRADVS, *vt ait Hoſtienſ. in Summa*, eſt vnius perſonæ diſtantis ad aliam in linea conſanguinitatis, vel affinitatis facta collatio ad communem parentem, *l. 1. cum ſeq. §. vſque ad §. affinitatis. D. de grad. conciſim ſic.* Gradus eſt interuallum, quo cognoſcitur, quæ perſona ſtipiti propior ſit. *vel breuius.* Sunt ordines cognationum. Sic autem ſunt dicti ad ſimilitudinem ſcalarum, locorúmve procliuium, quos ita ingredimur vt à proximo in proximum, id eſt, in eum, qui quaſi ex eo naſcitur, transeamus, vt *ait Pau. l. fi. § gradus. D. de grad. & affinib.* Atque horum alij ſunt ſuperiores, alij inferiores, alij collaterales. Hinc Ouid. Metamorph. 13.

Noſtri quoque ſanguinis auctor Iupiter eſt,
Totidémque gradus diſtamus ab illo.

Gradus arctiſſimi dicuntur eſſe, primus, & ſecundus, & tertius. Námque in primo ſunt ſuprà, pater & mater: infrà filius & filia. Secundo ſunt gradu

gradu ſuprà, auus, auia: infrà nepos & neptis: ex tranſuerſo, frater & ſoror. Tertio gradu ſunt ſuprà, proauus, proauia: infrà, pronepos, proneptis: ex tranſuerſo, fratris, ſororiſque filius & filia, & conuenienter patruus & amita, auunculus & matertera.

Gradus etiam ordinem ſucceſſionis ſignificat, *l.5.D.vnde cog. l.1.ſi tab. teſta.l.15.D.de SC.Syllan.* Gradus quoque in teſtamentis inſtitutorum & ſubſtitutorum dicuntur, *l.3.§.filius.& §.ſed & de lib. & poſthu. l.37. D. de hære.inſtit.* Sic primo, ſecundo tertióque gradu inſtitutos hæredes ſcriptos legimus; qui & primo loco hæredes ſcripti ſunt vel aliis ſubſtituti, *l.3.§.fina.l.4.& 5.D.de iniuſt.rup.l.2.§.de ſert.D.de ſecund.tabu.* Hæredes enim inſtituti dicuntur, aut ſubſtituti. Inſtituti, primo gradu, ſubſtituti, ſecundo vel tertio. Gradus autem ex ordine ſucceſſionis: locus ex ordine ſcripturæ numeratur, *l.ſi is qui 55.D. de hæred.inſtit.*

Graduum conſanguinitatis cõputatio diſſimiliter numeratur Iure ciuili & canonico. *Inſtitut. de gradibus cognatio. & 35.quæſtio.5. cap. ad apoſtolicam.cap.quod dilectio.& cap.vltim.de conſangui. & affinit. in eam rem libellum edidit B.Fernandus.*

Gradum pro exiſtimatione, & honoris locus vſurpatur. Hinc in gradum reponere, eſt deiectum reſtituere.

GRADILIS panis, vide Panis gradilis.

GRÆGA RELIGIO, paganiſmus: & Græci pagani quando dici cœperint. docet Alciat. ἐν παρέργ. declarãs loca aliquot, *Nouel.131.de Eccle tit.*

GRÆCITAS *in l.vnic.C.de ſtud. lib.vrb.Rom.& Conſtant.l.11.* pro Græcarum literarum, & facundiæ ſtudio ponitur. vbi falsò antea legebatur grauitas.

GRÆCVM VINVM inter dulcia numerat Iuriſcoſ. *l. vlt. D. de trit.& vin. leg.* de iis vide poſt Plin. lib.11.Steph. Nigrum multa & varia vini genera referẽtem in opere, quod de nimio vitæ luxu inſcripſit. *Alexã Neapol.cap.21.lib.5.* adnotauit, quòd veteres vinum Græcum ſemel tantùm etiam in lautiſſimis conuiuiis apponere ſolebant, primúſque diuus Cæſar triumphalibus cœnis, quatuor vini genera propter inſtituta maiorum dicitur appoſuiſſe, Falernum, Chium, Leſbium, & Mamertinum.

GRAMMATICI, hoc eſt, qui Grammaticam docent, an à muneribus excuſentur, *vide l.ſi duas.§.Grammatici.D.de excuſ. tut. & l. ſextusdecimus.§.fin.de vac.mun.*

GRAMMATOPHYLACIVM, vbi tabulæ & inſtrumenta publica, monumentáque rerum geſtarum, actarúmque aſſeruantur, quod Tabularium Latinè appellatur. *Vlpianus in l.moris de pœnis.*

GRANARIA, *l.93. §.penult.D. de lega.3.* quæ tabulis fieri oſtendit, *l.18. D. de actio.empt.* ſtipitibus vel in terra defixis, vel ſupra terram poſitis & collocatis: hoc eſt, quod horreum frumentarium mobile ex tabulis ligneis factum dicit, *l.60.de acq.rer.domi.*

GRANDÆVVM accepit Albericus qui annum 29.vel 30. attigit, *not.c.quicunque 77.diſtinct.per cap. Epiſcopus.ead. diſtinct.*

GRANDE beneficium, pro incomparabili *apud Vlpia. in l.1.de bon. libert.* Scilicet ad remunerandum tam grande beneficium, quod in libertos confertur, cùm ex ſeruitute ad ciuitatem Romanam perducuntur. Indicat vulgatus verſiculus:

Non bene pro magno libertas venditur auro.

libertatem pretio nummario non æſtimandam, grandis commodi. *l.4.D. ex quib. cauſ.maio.*

GRANDIS NATV, quinquagenario paulò minor eſt, *Pompo. in l.2.de orig.iur.* ergo Sabino conceſſum eſt à Tiberio Cæſare, vt populo reſponderet, qui in equeſtri ordine iam grandis natu, & ferè quinquaginta annorum receptus eſt.

GRANDICVLI pueri, Canoni-

Digitized by Google

ſtis ſunt doli capaces, *c. 1. ext. de delict. puer.* Plaut. Grandiculis voce in Pœnulo vſus eſt.

In fundas infundebant grandiculos globos.

GRASSARI dicuntur, qui ex inſidiis viatores impetu gradiendi adoriuntur. Item qui gerendo negotia ſenſim ſub aliquo prætextu contrectant res alienas; *vt in l. 3. de ſuſpect. tut. & Inſtit. eo. tit. §. nouiſſimè autem* Sed diutius graſſandi in re familiari facultatem præſtat.

GRASSATORES, *vt ait Calliſt. de pœ. in l. capitalium. §. omnia admiſſa* ſunt qui prædæ cauſſa id faciũt, & proximi latronib. habentur: & ſi cum ferro aggredi & ſpoliare inſtituerunt, capite puniuntur, vtique ſi ſæpius, atque itineribus hoc admiſerũt. cæteri in metallum damnantur, vel in inſulas relegantur. Porrò graſſaturam. Iuuen. Satyr. 3. deſcribit dilucidè. Saturnius *in l. aut facta de pœnis. in §. qualitate*, Cùm factum vel atrocius, vel leuius eſt: vt rixæ à graſſaturis, explicationes à furtis. *Vide annotata in hunc §. per Budæ.*

GRATIA, pro fauore accipitur, *in l. 7. § quæſitum D. de mino. l. 3. C. de iur. fiſc. & alibi ſæpius.* Gratia, id eſt, ius patronatus c. quia. de iure patro. Gratia, beneficium gratis conceſſum. Gratia pro cauſſa, vt gratia decipiendi, *l. quod ſi. D. quod met. cauſ.*

Gratiam iuriſiurandi facere, *l. 6. 32. & 41. D. de iureiuran.* eſt ſoluere iuriſiurandi neceſſitate, & (*vt Paulus lib. 2. Sent. tit. 1. loquitur*) remittere neceſſitatem iuriſiurandi. At *in l fi. D. ad municip.* ſignificat ſoluere religione iuriſiurandi, & (vt vulgò loquimur) diſpenſare. Et Gratiam facere edicti, *apud Sueton. in Domitian. cap. 14.* id eſt, cùm permittitur, id, quod eo edicto erat vetitum, & Gratiam coniurandi, *in Auguſt. c. 16.* Sicque gratiam canonis, legiſque facere, pro diſpenſare dici poſſe, Budæus monuit *in adnot. prior.* quod & ſoluere legibus dicitur, Vlpianus tamen, ſolutum eſſe legibus, accepit pro eo, quod eſt, non teneri, *l. Princeps. de legibus & Iulianus l. ſequ.* Quomodo & antiqui ſæpe vſi ſunt, vt Budæus ibidem citatis oſtendit exemplis.

GRATIOSI dicuntur Latinis, quibus fauetur propenſo quodam animi ſtudio, *Vlp. in l. 1. de cenſib.* Sed & Berytienſis, inquit, colonia eſt in eadem prouincia. Auguſti beneficiis, gratioſa. Hebræis Iochanam, vel (vt nos loquimur) Ioannes, gratioſum ſignificat. Gratioſus item, qui apud multos valet gratia. Cui tenues opes ſunt, gratioſus non eſt. Nam amor & gratia, monetur opinione & fama liberalitatis: *auctor Cicero. libr. de Offic. 2.*

Gratioſa ſententia, *l. 5. C. de calumnia.* Gratioſa emptio *l. 2. C. de fid. inſtrum. & iur. haſt. libr. 10.* Gratioſa auctio, *l. 16. c. de reſcind. vendit.*

GRATIOSE, per gratiam & fauorem. *l. 9. D. de admin. rer. ad ciuita pertin.* Hinc Gratioſè expunctæ rationes dicuntur, *in l. 9. D. de admi. rer. ad ciuit.* quæ bona vtriuſque partis gratia, & ſine vlla contentione expunctæ ſunt.

GRATIS, & pretio contraria indicat M. Cicero pro Roſcio Comœd.

GRATITVDO naturalis, eadem quæ & obligatio. Græcè ἀντίδωρον. Quo verbo Vlpianus vtitur, *in l. ſed & ſi. §. conſuluit de pet. hæred.* vide Alex. Neapolit. à principio lib. 5. pulchrè diſſerentem, de naturaliter inſita homini gratitudine: pro quo faciunt hæc verba Iuriſconſ. *in d. §.* Quamuis ad remunerandam ſibi aliquem naturaliter obiurgauerunt.

GRATVS, qui gratiam pro beneficio refert. Gratum eum eſſe M. Cicero indicat, ſi omnia, quæ facit, grata ſint. Gratus quilibet cenſendus, niſi ingratus probatur, *l. ſeruus. l. Centurio. D. de manu. teſtam.*

GRATVITA libertas, quæ gratis & ſine præmio datur, *l. 1. C. de libe. & eor. libe.*

Gratuitum officium in Auth. Iuſiurand. quod præſta. ab iis.

GRA-

GRAVES perſonæ ſunt noſtris, quibus adeſt firmitas ac conſtantia animi, & in vultu, moribus, verbis, rebus agendis quædam ſeueritas, Hoſtienſis generaliter ſimt, quæ nõ ſunt infames. *l. cum pater. §. rogo. & l. cum quidam. D. de leg. 1. c. vnic. extr. de ſcrutin. vide Panor. in ca. licet de teſtibus.*

Graues controuerſiæ cenſentur præiudiciales, reſpectu minorum, *Paul. l. per minorem. D. de iudiciis.* Per minorem cauſſam, ait, maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet, &c. Sic vniuerſalis actio præcedit particularem, criminalis ciuilem, *l. vlt. C. de peti. hæredit. & l. vlt. de ordi. cognit.*

Grauia delicta quæ ſint, *not. in c. at ſi clerici de iudic. in vol. Gregor.* quid diſtent ab enormibus, *notat. in Authen. ſed nouo. C. de cuſtod. reor.*

GRAVIO, vel GRAPHIO, apud auctores barbaricos, iudicem ſignificat: & inde Landgrauij id eſt prouinciæ comites, ſiue iudices & Marchgrauij, limitis comites: & Pfaltzgrauij, palatij comites, qui & maiores domus, & præfecti, rectoreſque palatij dicuntur, vt Eginhartus, Iornandes, Annonius ſcribunt. Burggrauij, arcis præſidive comites: & Centgrauij qui in antiquis Germanorum legib. Centenarij dicuntur: & Gograuij, & Diuggrauij, iudices pedanei.

GREMIA, & Gremiales arbores, vide Cremia.

GREX, *inquit Feſtus lib. 7.* ex Græco dicitur, quem illi ἀγέλην vocant. Eſt autem quorumlibet animalium congregatio. *Cicero in Phili.* Fudit apothecas, cæcidit greges armentorum, quod & ſignificantiſſimè expreſſit Iuriſc. *l. 2. D. ad leg. Aquil.* qui ait, oues capras, boues, equos mulos, aſinos gregatim paſci. Vlp. tamen gregem armenta, & equitia ſeparat, *l. 1. §. per hanc. D. de rei vindi.* Per hanc, inquit, actionem non ſolùm ſingulæ res vindicabuntur, ſed & grex vindicari poteſt: idem de armento, & de equitio, cæteriſque quæ gregatim habentur dicendum eſt.

Grex μεταφορικῶς, pro populo Chriſtiano, *ca. quamuis. 7. quæſt. 1.*

Grex cohortalium, *l. §. ſi quis ex grege. C. de cohor. lib. 12.* idque propter vtilitatem, *vt Albe. ſcribit.* Hinc

Gregarij milites, *l. fi. C. de milit. veſte,* id eſt, viliores.

GVADIA, eſt pignus vnde Inguadiare, verbum, de quo poſterius ſuo loco dicemus, *In Lombarda lib. 1. titu. 15.* Si non habuerit vnde ſummam perſoluat, ſemetipſum per guadiam in ſeruitio Principis tradit. *Item lib. 2. titu. 21.* Si quis alij guadiam & fideiuſſorem dederit omne quod per guardiam & fideiuſſorem obligauit, adimpleat. *Item:* Si qui alij guadiam dederit, & eam recipere neglexerit, &c.

GVARDIA, pro cuſtodia, vetus vox Germanica, Warden, qua ſermo quoque Gallicus hodie vtitur: vnde feudum Guadiæ, cùm quis prædio cuſtos imponitur. Hinc tenere pro feudo, & tenere per Guardiam opponuntur. *lib. Feud. 1. tit. 2. & tit. 12.*

GVARENTARE, vel (*vt eſt in aliis libris*) Guarentilare, pro cauſſam alterius ſuſcipere, defenſorem ſe profiteri. Priſcum Francorum verbum, quod in Francogalliam inuectum eſt, *Guarent:* quo ſignificaturis, qui Latinis Auctor dicitur & euictionem præſtat. *libr. Feud. 2. tit. 34. §. 2.* In Lombard. tamen *lib. 2. tit. 36. de euict.* appellatur Auctor. At *in Speculo Saxon.* dicitur Warandator, *art. 9.* Quiſquis alteri ante reſignationem & infeudationem, bonorum poſſeſſionem tradiderit, ipſe eiuſdem debebit eſſe vvarandator, quotieſcunque emptorem ipſius vvarandatione indigere contigerit. *Item art. 15.* Aut vvarandam emptionis ſuæ producere potuerit, &c. *Item:* Niſi per defectum in teſtibus aut vvaranda ſuccubuerit. Aliis autem locis vvaranda pro ſatiſdatione paſſim vſurpatur.

GVASTALDVS, præfectus ſiue cuſtos turris, qui & Actor dicitur, *Lombard. lib. 2. tit. 17.* Si guaſtaldus, aut quilibet actor Regis, poſt ſusceptas & commiſſas ſibi ad gubernandum curtes, aut caſas Regis, aliquid per donationem conquiſierit. *Et mox:* Concedimus etiam guaſtaldis noſtris curtes noſtras prouidentibus. *Item Lombard. lib. 1. tit. 32. Et Longobard. leg. tit. 39. §. 3.* Si quis guaſtaldus, vel actor Regis, curtem regiam habens ad gubernandum, ex ipſa curte alicui ſine iuſſione caſam tributariam, vel terram, ſyluam, vites, vel prata auſus fuerit donare. *Sic lib. Feud. 1. tit. 10.* Niſi vaſallus ſit guaſtaldus, vel actor Domini. *Item leg. Langobard. tit. 101. §. 27.* Si mancipiũ cuiuſcunque in curte Regis confugium fecerit & Guaſtaldus, aut actor Regis poſt ſecundam & tertiam conteſtationem reddere dilatauerit, Guaſtaldorum quoque munus aliquod erat in re militari: *vti patet ex Lombar. lib. 1. tit. 15.* Si Dux exercitalem ſuum moleſtauerit iniuſtè, guaſtaldus eum ſolaciet, vſque dum ad præſentiam Regis eum perducat. *Item:* Si guaſtaldus exercitalem ſuum contra rationem moleſtauerit, Dux eum ſolaciet, quouſque veritatem ſuam inueniat, *Paulus diaconus de geſt. Langobard. lib. 5. ca. 11.* Ipſúmque Alzeconẽ mutato dignitatis nomine, pro Duce guaſtaldum vocitari præcepit. De guaſtaldo Vitus Amerbaccius *in Capit. Carol. Magn.* ſic ſcribit: Guaſtaldus ſignificat œconomum, id eſt, procuratorem domus & rei familiaris. Puto factum nomen à *Guaſt*, id eſt, hoſpitium, veteri Germanica & Gallica lingua, & *Halden*, id eſt, tenere. Sic enim in quibuſdam Germaniæ locis adhuc verbum pronunciatur. Feudi guaſtaldiæ exemplum extat apud Petrum de Vin. *lib. Epiſt. 6. c. 21.* Ita tamen (inquit Fridericus) quòd caſtrum ipſum à nobis & hæredibus noſtris in capitaniam teneat, & immediatè à noſtra curia recognoſcat: viuens iure Francorum, in eo videlicet, quòd maior natu in ipſo ſuccedat.

GVERRA, ſiue VVerra, non tantùm dicitur bellum, quod Imperatoris nomine publicè geritur, verùm etiam quod priuatus aliquis ſuſcepit cùm ſuas inimicitias perſequitur, *vt lib. feud. 2. titul. 28. §. 1. & §. 2.* Et apud Vrſpergen. Abbatem *in leg. Friderici Imper.* Si liber homo, ingenuus, miniſterialis, incendium commiſerit, pro vverra propria, pro amico, pro parente.

GVIDAGIA, quaſi pedagia, *c. ſuper quibuſdam. de ver. ſign. 10. And. c. quanquam. de cenſib. li. 6.*

Guidagium eſt, quod datur alicui pro ſecuro conducto tranſeundi per terram alicuius, *c. de raptorib. 36. q. 3.*

GVNDVLÆ nauigij genus, *vide C. Harmen. li. 2. Epit. 5. 10. & libell. legum Naualium l. 14. in adnotat.*

GVMMI, *in l. fin. D. de publican. vide Plin. lib. 13. cap. 21.*

GVTTVRNIVM, *Feſto lib. 7.* vas, ex quo aqua in manu datur: ab eo, quòd propter oris anguſtiã fluat.

GVTTVROSVS, cuius guttur intumeſcit, *l. qui clauum. D. de ædil. edict.*

GYMNASIA, *Anto. Auguſt. ad l. iai δ' ὑο. §. ὁμοίως δὲ. D. de excuſ.* ſpatia quædam exempla, quibus Græci aut palæſtra, aut cæteris corporis exercitationibus ſe exercebant.

Γυμνασιαρχίας, *in d. l. ὁμοίως.* Gymnaſiorum præfecturas rectè ibidem vertit A. Auguſt.

Γυμνασιάρχης, Heſychio, ἄρχων τοῦ ξυστοῦ.

Γυμνασίαρχον, definiiſſe viſus eſt M. Cicero, qui gymnaſiis præerat. Vlpia. tamen Demoſthenis interpres ita ait: Γυμνασίαρχος δὲ ὁ παρέχων τὸ ἔλαιον τοῖς γυμναζομένοις. Hæc in oratione contra Leptinem: quo loco Gymnaſion ita definit: Γυμνάσιον γὰρ παλαίστρας ἐχάλουν.

GYNÆCIVM, ſiue Gynecæum, *vt in C. Theo. & in Notitia Imp. Rom.* eſt textrinum ad veſtes principis conficiendas conſtitutum, *l. 3. C. ad leg.*

ad leg. Iul. repetun. l. SC. de murileg. lib. 11. non quod in d. l. 5. dicitur, gynecij, hoc in l. ſequen. dicitur textrini. *Sic in l. 1. C. de veſt. holoſ.* vbi vulgò gynæcaiis, pro gynæciis legitur, *vt patet ex l. 1. Th. eod.*

Gynæciorum procuratores, *d. l. 1. & in Notitia imperij.* Iidem procuratores textrinorum vocantur, *l. pen. de murilegul. libro* 11. *C.* Et Gynæciariorum procuratores, *in l. 3. C. de indulgent. debit.*

GYNÆCIARII, *l. 3. & 13. de murileg. lib. 11. C. & l. fin. C. de mil. veſte. lib. 12.* ij ſunt, qui addicebātur contexendis conficiendíſque veſtibus imperialibus & miniſteriorum imperialium; atque horum nulla eſt adminiſtratio, ſed ſeruitus publica, vel conditio, *vt exponit I. Cuiacius in l. 2. C. de murileg.*

GYPSVS, *in Nouell. 142. §.* χαλλί-τας. Ægypti inſula, de qua vide Stephanum.

H

HABE, & Haue, cum aſpiratione, pro Aue, frequentiſſimi, verbum in inſcriptionibus conſtitutionum C. Th. & Iuſtinianei, ſalutandi verbum: Habe Marcellina. L. N. B. Cuius generis ſalutationis meminère Euſebius, & Nicephorus Χαῖρε Ἀνελῖνε τιμιώτατε ἡμῶν. Sic veteres Habe, aut Haue, pro Aue dicebant, *Seneca lib. 6. de Benefic. c. 34.* Huic peruenire vſque ad diſtringendam libertatem licet, cuius vulgare, & publicum verbum promiſcuum ignotis, Habe, non, niſi ſuo ordine emittitur. Hanc ſcribendi rationem probat *M. Fabius lib. 1. c. 10.* Multùm eſt, ait, literatus, qui ſine aſpiratione & producta ſyllaba ſalutauit, Auete. Recta eſt hæc via: quis negat? ſed alia eſt melior, & magis trita in ἐπιγραφῇ, *l. dominus. C. de appell.* Habe Heraclida cariſſima nobis *& in inſcriptione l. ſi quis. 11. C. de Accuſat.* Habe Criſpine cariſſime nobis: vbi pro Habe, falsò legitur liberis. *& l. fina. C. Theod. ne quid publ. latit.* vbi pro Habetatiano, legendum, Habe Tatiane.

HABENAM ſcitū eſt pro loro accipi, Ea ſeruos impuberes cædi ſolitos liquet *ex l. §. impuberi. ff. de SC. Silan. & Horat. lib. 2. Epiſt.* In ſchalis, *inquit*, latuit, metuens pendentis habenæ.

HABERE, *inquit Paulus*, duobus modis dicitur: Altero, iure dominij: altero, obtinere ſine interpellatione id, quod quis emerit, *l. 118. D. de verb. ſignif.* Eum etiam habere dicimus, *inquit Vlpia.* qui reī dominus eſt: & eum, qui dominus quidem non eſt, ſed tenet. Denique habere rem apud nos depoſitam ſolemus dicere. *Vlpian. in l. ſtipulatio iſta. §. habere. D. de verbor. obligatio.* Habere item eum dicimus, qui vtitur, & iure poſſeſſionis fruitur, ſiue ipſe opus fecit, ſiue ex cauſſa conductionis, vel emptionis, vel legato, vel hæreditate, vel quo alio modo adquiſiuit, *Vlpianus in l. Prætor. ait. D. ne quid in loco.*

Habere, & poſſidere, *inquit Cor. Fronto*, ſic differunt: Habere poteſt etiam fur nequam. Poſſidet nemo, niſi qui aut relictæ, aut donatæ rei, aut emptæ dominus eſt. Ita in habente onus, in poſſidēte vſus eſt. Habere autē & poſſidere ciuilis poſſeſſionis ſunt: tenere naturalis, vnde, Si habere poſſidere, ſæpè coniuncte legimus: *vt l. patet. 38. §. quindecim. D. de legat. 3.* Hinc habere ad res incorporales refertur: Tenere ad corporales: poſſidere, ad vtraque.

Habere, pro continere, *l. ait lex. D. ad leg. Aquil. & l. ex duob. de neg. geſt.*

Habere pro derelicto, eſt ea mente abiicere, quæ in numero quis rerum ſuarum eſſe nolit, *§. qua ratione. Inſtitut. de rer. diuiſi.*

Habere intentionem dicitur in præiudiciis, qui ius habet præferen-

dum in iudicando, modò probauerit id, quod intendit & allegat, ſiue ſit actor, ſiue reus conuentus. *Unde Vlpianus in leg. ſed & ha. §. non ſolum autem. de Procurat.* videtur diſtinguere Præiudicium ab actione.

Habere rem aliquis, eleganti figura loquendi dicitur, ad quam recuperandam habet actionem: vt cùm dicimus, iſte habet centum ex hæreditate, & adhuc ne obolum quidem accepit, *vt tradit Zoſius in l. an Prætor. §. ſi iudex. D. de re iu. Vide item l. 15. D. de diuerſi. reg. iur.* Et contrà, habere actionem non videtur, cui propter debitoris inopiam inanis eſt, *l. nam. 15. D. de dolo malo.*

Habere in ſinu meo, *Iuriſconſ. in l. qui teſtamentum de probat.* dixit, pro, in occulto, & penitus apud me, & in poteſtate mea.

Habet quis per alium, quod per ſe habere non poteſt. *glo. l. Imperator. D. de ſtat. hom. & gloſ. fin. in l. petenda. C. de tempor. in integr. reſtit.* Habetur & id quod peti poteſt, *l. 143. D. de ver. ſig.*

Habere filium mortis tempore creditur, quæ exciſo vtero edere poſſit, *l. 141. D. de ver. ſig.*

Habere contractum, conuentionem, & obligationem frequentiſſimè pro contrahere, *l. 1. C. ne vxor pro marit. l. 19. C. ſi cer. pet. l. 21. D. de don. inter vir. & vxor. l. 4. C. de re. permutat. l. 2. C. ſine cenſu vel reliq. l. 6. & 7. C. ſi quis alteri vel ſibi. l. fin. C. de inſtitut. l. 7. de pact. inter empt.* Eodem ſenſu Habere tractatum, *l. 32. D. pro ſocio.* Et habita ſententia, pro lata, & dicta, *l. 21. D. de iis, qui not. infam.*

Habeat, habere poſſit, *l. ſi quis ſub con. D. de teſtament. tutor.* quandoque habere poterat, *l. ſi quis filium. C. de inoffic. teſtam.*

Habere in matrimonio, eſt habere vxorem, Ciceroni & Pontificiis iuris interpretibus. Hinc Habeo te pro legitima vxore, an his verbis ſit contractum matrimonium, *not. in cap. ex litteris de matri. contra interd. eccleſ. ca. neque illud. §. ſed obiicitur in gloſ. 3. q. 5.*

Habetur & intelligitur, verba fictionem ſignificant, *l. vnic. in princip. C. de rei vxor. action. l. Prætor. §. ſiue autem. de opè. nou. nunc.*

HABVIT, quandoque pro habiturus erat, *Inſtit. de act. §. ſi quis argen.* Quomodo hoc verbum ad futurum referatur, diſſerit *Barto. in l. extrarum. C. de teſta. tuto.*

HABERE LICERE ſtipulatio eſt, qua ſignificatur facultatem ſemper fore poſſidendi rem quietè, neminémque ſuperuenturum, qui impediat poſſidentem vel moleſtia afficiat. Quorſum enim pertinerent inter mortales vniuerſæ omnium contractuum tranſlationes, in rebus ipſis, niſi accipiens poſſet eas retinere, atque ſine moleſtia in commodum ſuum conuertere? Cùm igitur quis futuram ſibi moleſtiam timet de re promiſſa, conſultum atque frequens eſt in vſu forenſi, vt caueat ſibi per hanc ſtipulationem *l. 11. §. fi. D. de act. empt.*

HABETO RES TVAS. Verba hæc diuortium ac repudium notant. *Vide titulum D. de diuort. & repud.* quæ formula ex Plauto in Amphitruo ſumpta videtur.

HABILITER, id eſt, aptè, commodè, *l. 20. D. de au. & ar. leg.* Si vt habiliter gemmæ geri poſſint, incluſæ auro fuerint, tum aurum dicimus gemmis cedere.

HABITARE, perpetuum: commorari, ad tempus eſſe, quidam volunt. *M. quoque Cicero hæc ſeparat in lib. de Seneſt.* Commorandi enim, *ait*, natura diuerſorium nobis, non habitandi dedit. Habitare autem dicimus quempiam vel in ſuo, vel in conducto, vel gratuito. Vnde habitaſſe non dicitur, qui obiter manſit: hoſpes verò pauliſper hoſpitari dicitur. Dubium tamen non eſt, eum quoque habitari dicit, qui ad tempus habitat, *l. lex Cornelia. §. domum. de iniur. Vide Bart. in l. 1. & in l. cùm delationis. §. Sabinus. ff. de fund. inſtr.*

HABI-

Digitized by Google

HABITATIO eſt ius in ædibus alienis commorandi, cum perſonis & rebus quoquo modo ad ſe pertinentibus, ſalua ædium ſubſtantia. Probatur hæc definitio *in l. 2. §. domus. cum ſequentib. D. de vſu. & habi.* Neque verò Habitatio vſusfructus eſt, neque vſus, ſed quaſi proprium aliquod ius, *§. ſed ſi cui habitatio. Inſtit. de vſu. & habit.* Nam in facto potiùs, quàm in iure habitationis légatum conſiſtit, *l. penult. ff. de cap. min.* Effectu tamen idem penè eſt legatum vſus & habitationis, *l. 10. D. de vſu. & habit.* Habitationis itaque exceptione, ſiue temporalis, ſiue vſque ad mortem, vſum videri exceptum Pomponius ſcribit, *l. 31. D. de vſufr.* Habitatio pro ædificio, *l. 20. §. Caio. D. de inſtr. inſt. le.*

Habitationis feudum degener dicitur, quia perſonale eſt, & ad hæredes non tranſit regulariter. Nec mirum cùm & habitationis legatum ad hæredes non tranſeat, *l. ſi habitatio. §. ad hæredem. de vſu. & habit.*

HABITATOR ab hoſpite tantum differt, quantum intereſt inter domicilium habentem & peregrinantem, *l. 1. §. 7. ff. de iis, qui deiec.* Habitatorum nomine intelliguntur quandoque inquilini, *l. habitatores. ff. de loca.*

HACTENVS (vel *vt in Pand. Flor.* actenus, ſine aſpiratione) antecedens relatiui quatenus. *Vlpian. in l. ſi quis. D. de pact.* Nec enim improbum, ait: & ſi quis hactenus deſideret conueniri, quatenus facultates patiuntur. & de in rem verſ. l. ſi pro patre: Si domini debitor ſit ſeruus, & ab alio mutuatus ei ſoluerit, hactenus non verterit, quatenus domino debet.

HÆRES, HÆREDITAS, vide infrà Heres.

HÆRESIS, quanquam ferè in malam partem accipi ſoleat, pro ſingulari quadam obſtinacia contra verbum Chriſti & Apoſtolorum eius, tamen in bonam quoque partem accipi Eraſmus rectè annotauit. *Act. 26.* Hæreſis autem quid à ſchiſmate diſtet, docet *Hieronymus in Epiſtol. ad Tit. cap. 3. & c. inter. 24. q. 3.* Hæreſis vnde ducatur, docet idem *in epiſtola ad Gala. cap. 5. & c. hæreſis eadem cauſſa & quæſt.*

HÆRETICVS eſt (*definitore D. Aug. lib. de vtilitate cred. cap. hæreticus. 24. q. 3.*) qui alicuius temporalis commodi, & maximè vanæ gloriæ, principatúſque ſui gratia, falſas vel nouas opiniones, vel gignit, vel ſequitur. Ille autem, qui huiuſmodi hominibus credit, imagine quadam veritatis illuſus eſt. Hæreticorum ſectas varias recenſet Iſidorus *lib. 8. Ety. 1. 5. c. quidam autem. 24. q. 3.*

Hæreticus eſt priuatus omnibus iuribus & bonis, & eſt excommunicatus, *vt in cap. excommunicamus de hæret. Panorm. in c. cùm non liceat. in 2. col. verſic. & hæc eſt ratio. de præſcrip.*

Hæreticorum libri omnino comburendi ſunt, quoniam blaſphemia contra Deum non debet ad alia prorepere ſecula. *Nouell. vt Antoninus Seuerus, Petrus. §. vnde in vniuerſum. Conſt. 42.*

Hæreticos melius eſt latitare, quàm in publica luce ante omnium oculos verſari. Nam ſi latitent ſibi ipſis tantummodo erunt incommodi: ſi verò dogmata ſua publicent, & in vulgus proferant, multis ſimplicioribus occaſionem præbebunt ad interitum. *Ibidem §. ac neque illi permittimus.*

HAMA, alij Ama, à veteribus Gloſſis *δρεπάνη*, id eſt, falx, exponitur, grandior illa quidem, & qua diſturbantur ædificia, incendij compeſcendi aut extinguendi cauſſa: confixa autē erat lōgiſſimis contis, id eſt, lōguriis. Paulus *l. 3. §. 3. ff. de offic. præfect. vigil.* Sciendum eſt autem, præfectum vigilum per totam noctem vigilare debere, & coertare calciatum cum hamis & dolabris. Vlp. quoque *in l. 12. ff. de fund. inſtrum.* hamas inter incendiorum remedia bis annumerat Turneb. *Aduerſ. lib. 19. cap. 23.* hamam his locis ſumi vult

pro vaſis aquariis rotundioris formæ, & ventris globoſioris, quibus ad extinguenda incendia vti ſolerent. Hama quidem apud Plautum *in Milite glorioſo* pro vaſe aquario: *Bacchabatur hama,* inquit, *caſſabant cadi* , vbi corruptè *auia* legitur. Et de hoc illud Iuuenalis intelligi vult: *Diſpoſitis prædiues hamis.*

HARENA, ea pars theatri, in qua beſtiarum, gladiatorúmque pugnæ exhibebantur edebantúrque, *l. 36.§.fi.ff.de rei vindic.l.1.§.ad beſtias. D.de poſtulat.l.1.ff.de ædil. edict.l.4.ff. de leg.* Sic apud Tryphoninum, *l.fin.D. de fugit.* Quoniam interdum, inquit, aut pecunia interuerſa, aut commiſſo aliquo maiore maleficio, ad fugiendam inquiſitionem, vel iuſtitiam animaduerſionis, in harenam ſe dare mallent.

Harena aliquando metaphoricè forum dicitur: quoniam illic hodie nihilo modeſtiùs depugnant actores cauſſarum quàm in harena olim ſolebant ſeſe dilaniare gladiatores. *Seneca:* Hoc ita, inquit, habitum eſt, ſcholam quaſi ludum eſſe, forum, harenam. Et Plinius, harenam ſuam adpellat, centumuirale iudicium & profecto rectiſſimè.

HARENARII, in harenam deſcendentes, vt cum beſtiis gladiatoribúſve pugnent. Calliſtratus *in l. hæ demum.ff. de oper. libertor. & l.21. §.fina.ff.de teſtibus. l. 5. ff. ad Trebel. Firmic.lib.8.Matheſ.cap.10.* Vocantur etiã Beſtiarij, & à Græcis θηριομάχοι. Sic Harena miſſum accipe, *l.4.ff. de legat.*

HARENOSVS locus, *l.24.§. adyicitur.ff. de damn.infect.*

HARENIFODINÆ, *l.13.§. inde eſt quæſitum de vſufr.* ex quibus harena effoditur, *l.7. §.ſi vir.ff.ſol.ma.* Harenas vocant Varro *lib.1. de re ruſti.cap.2. Gaius l.13.ff.de publica* M.Cicero *in Oratione pro Cluent.* Harenæ fodiendæ ius, *l.6.§.1.ff.de ſeruit ruſtic.*

HARIOLVS quis, *not.glo.in l. nemo.C.de mal.& math.*

HARPAGONES, adunca ferramenta, quibus quid extrahitur, vt ſi quid in puteum deciderit, *l.12.§.D. de inſtr.inſtr.leg.*

HARVNDO cædua, *l.59.§.fin. ff.de vſufr.l.7.quod vi aut clam. l.3. D. de arb.fur.caſ.* ſcribitur ſine H, *l.40. D.de cont.empt.* Harundine autem Ægyptios pro ligno vti, & illic arundines comburi traditur *in l.55.§. lignorum.D.de leg.3.*

HARVNDINETVM, vnde harundo vitibus fulciendis ſumitur, *l.9.§. 6. D. de vſufruct.* nam aliorum pedamentorum inopia, ſubſidio arundo capitur, vt ait Varro *lib.1. de re ruſti. cap.8.*

Haſta dicta, inquit Varro *lib.* 4. quòd aſtans ſoleat ferri: nam ſine aſpiratione olim ſcribebatur. Haſtæ autem ſignum præcipuum eſt: nam & Carthaginenſes, cùm bellum Romanis indicerent, haſtam mittebant: & Romani viros ſtrenuos ſæpe haſta donabant. Notandum etiam, ab origine rerum pro diis immortalibus veteres haſtas coluiſſe. Hinc & reges Ro. pro diademate haſtas habuere, quas Græci σκῆπτρα dixere, vt teſtatur Iuſtinus *lib.* 43. Itaque vt has ob cauſſas vel in vnius Romuli honorem, qui ab haſta Quirinus vocatus eſt, vt nulli non notum, haſtis ſubiiciebant veteres ea, quæ Publicè vænundabant, vt Feſtus *lib.8.* ſcribit, & indicat *Cic. lib. 2. Offi.* Sic par eſt agere cum ciuibus, non (vt iam bis videmus) haſtam in foro ponere, & bona ciuium voci ſubiicere præconis. Ita ſub haſta distracta prædia, *l.fi. C.ſi propter publ. penſita. Subhaſtata res in l.3.C.de execu. rei iud.* Item ſubhaſtatio, *l.16.C.de reſcind.vend.* Et Haſta fiſcalis, *l.8. C. de remiſ.pig.& rubr.C.de fide & iur.haſt. fiſc.libr.10.* de hac Tertullian. *in Apologetico:* Haſtarum enim ſolennitate à fiſco res diſtrahebantur, *l.1.&.2.C. Th.de admi.rer.pupil.*

Haſtam, pro auctione poſuiſſe videntur Impp. *l.ſi tempora.C. de fid. & iu. haſt.* Quæ enim ſub haſta væniebant res, præconibus proclamantibus vænibant. quod & Acron. *in Satyr. 6.lib.1.*

6. lib.1. Sermo. Hot. ſcribit. & Haſta etiamnum in quibuſdam Galliæ partibus vti ſolent præcones, & oblata pretia nunciare.

Haſtæ præeſſe, hoc eſt, forenſibus ac priuatis diſceptationibus, quod eſt, centumuirali iudicio apud Pomp. *l. 2. §. deinde cùm placuiſſet. D. de orig. iur.* Hinc

Haſta centumuiralis, illa idcirco dicta, quòd Centumuiri, haſta in foro poſita, iudicabant.

HAVBERTICVM feudum Gallica lingua vulgò dicitur: pro Loricatum: id eſt, datum vaſallo ea conditione, vt ad edictum loricatus, ſiue cataphractus præſtò ſit. Nam vt Lorica Latinis propriè & minus vſitatè eſt tegmen de loro factum, quo maiores in bellis vtebantur: quemadmodum Seruius ſcribit *in 11. Æneid.* frequentiſſimè autem pro ærea armatura integra vſurpatur: ſic apud Gallos *Haubert* propriè loricam annullis cõtextam ſignificat, quam vulgus *Cotte de maille* appellat. vnde vetus prouerbium Gallicum, *De maille à maille on fait le haubergeon.* Pòſt verò integra equitis armatura eo nomine appellata eſt: videtúrque. Normanicum verbum fuiſſe, cùm in ea Galliæ parte frequentius illud verbem vſurpetur: vnde *Fiefs de haubert*, Feuda loricæ. Sigebertus in Chron. ann. 1160. In Normannia de feudo vniuſcuiuſque loricæ, & de reliquis omnibus, tam in Normannia quàm in Anglia, & reliquis ſuis terris Helmodus *in hiſto. Sclauor. lib. 1. c.* 88. In hunc modum rebus compoſitis, profectus eſt dux in Longobardiam, cum mille (vt aiunt) loricis, habens in comitatu ſuo Adolphum Comitem, &c. Feudum igitur Loricæ, eſt quod militi aſſignatur, ea lege, vt ad edictum præſtò in armis ſit, Landulphus *lib. hiſt. Miſcell.* 20. Miſit tria millia loricatorum ad circundandum eum, ne fugeret. Antonius Florentinus *tit. 17. ca. 8. §. 3.* In ſolo domini Imperatoris comitatu equitum loricatorum erant ad lxx. millia, abſque peditum copiis. Helmodus *in hiſtor. Sclauor. ca.* 52. Elegit de exercitu mille loricatos, abiítque in occurſum exercitu. Sic Liuius *lib.* 37. Latinè loricatos interpretatur, quos Græci κατα-φράκτους appellant. His, inquit, tria millia peditum loricatorum (cataphractos ipſi appellant) adiunxit.

HAVSTVM, eſſe ius hauriendi aquam è puteo vicini, Iuriſconſ. indicat *in l. 1. de ſeruit. ruſt. præd.* Porrò, hauriendi ius, non hominis, ſed prædij eſt, auctore Pomponio *in l. ſi mihi in fi. de ſeruit. ruſt. præd.* adſtipulatur Paulus *in l. cùm fundus. D. commu. prædior.*

HEBDOMADÆ, quas Latini ſeptimanas adpellant, ſeptem dierum intelliguntur, ſecundum communem vſum. Aliàs tamen de ſeptenario numero quarumcunque rerum dicuntur. Hinc libri M. Varronis, qui inſcribuntur Hebdomades, vel de imaginibus ſeptenarij numeri, vt eſt apud Gell. *li. 3. c. 10.* Et *Leuit. 25.* Numerabis quoque tibi, inquit Dominus ad Moſen, ſeptem hebdomadas annorum, id eſt, ſepties ſeptem annos. Quòd autem Iuſtinianus in *l. 2. §. quod cæleſti C. de vet. iur. enuclean.* de numero ſeptenario ſcribit, quaſi naturam, & artem numerorum in ſe contineat, nihil moror, multò minus quod Accurſius ibi adiicit de S. Trinitate, & numero quaternario. Vnde credo ſumptam diſtinctionem inter naturalem & artificialem diem: quam cùm anxiè tractẽt plerique, nihil planè ad vſum forenſem reſpiciũt, quorſum pertineat, nec admodum probari poteſt.

HELIOCAMINVS, ſolis euaporatio: ſeu æſtuarium dicitur ἀπὸ τοῦ ἡλίου καὶ καμίνου, id eſt, *ſole & camino*, quaſi dicat ſolaris caminus. Locus, ad quem ſol hibernus accedens, ipſum euaporat & calefacit: quo veteres ſolis excipiendi cauſſa vtebantur. Extat dictio apud Vlpian. *in l. arborem. D. de ſeruit. vrban. præd.* & vide. Alex. Neap. *lib. 5. c. 5*

HEPATICVS, qui in hepatis

Digitized by Google

morbo laborat. is inter moroſos recenſetur, *l. qui clauum. D. de adil. edict.*

HÆRES maſc. & fœminini gen. contrà quàm Soſipater credat, eſt. nam in gener. fœminino vſurpauit Tryph. *l. vlti. de collat. dot.* Ab hæreditate dicitur, quaſi herus, hoc eſt, dominus bonorum defuncti. Vnde hæredem inſtituere, nihil aliud eſt, quàm deſignare aliquem bonorũ ſuorum poſt mortem futurum dominũ. *§. item extraneus. Inſtit. de hære. qualit. & diffe.* Veteres enim hæredes pro dominis adpellabant. Plaut. Menæc. *Abſtuli hanc, cuius hæres nunquam erit poſt hunc diem.* Sic Triphonin. *l. hæreditate. §. pater ff. de caſt. pec.* Si pater vt hæres viuo filio vindictam ſeruo caſtrenſi impoſuit. Quidem autem hoc nomen deduci volunt ab hero: quos tamen prioris ſyllabæ ratio refellit: alij ab hæreo, & ſcribi debere per æ. quia proprium hoc nomen non extraneorum, ſed ſuorum. Hotom. ab Era, quod terram ſignificat: hinc Heredium apud Varronem *lib. 1. ff. de re ruſt.* agellus qui heredem ſequebatur. Non abſurdum etiam fuerit ab eriſco deducere, quod eſt diuido: nam & ſæpiſſimè in Pand. Flor. eres & ereditas ſcribitur. Addam Iſidor. *lib. 9. Etym. c. 5.* ab ære deducere. Hæres verò in omne ius mortui, non tantùm ſingularum rerum dominium ſuccedit: cum ea quæ in nominibus ſunt ad hæredem tranſeant. *paſſ. D. de adqui. hæred.*

Hæres in iure Feudiſtico, propriè filius intelligitur. Itaque ſine hærede deceſſiſſe dicitur, qui ſine filio deceſſit, *lib. 1. tit. 13. & lib. 2. tit. 34.* Hæredis autem appellatio etiam vltra proximum hæredem extenditur. *l. fi. C. de hæred. inſtit.* vnde ſolemus dicere hæredis hæredem, teſtatoris hæredem eſſe, *l. fi. C. de hæred. inſtit.* Itaque Hæredis appellatione, omnes ſignificari ſucceſſores, credendũ eſt, *l. hæredu. D. de ver. ſign.* nam & hæres ſingulariter nominatus, ad poſt natos porrigitur heredes, *l. tale. §. vlt. ff. de pact.*

HÆREDIS INSTITVENDI FORMVLAE.

Titius hæres. Titius hæres ſit. Titium hæredem eſſe iubeo. Illa autem inſtitutio, *hæredem inſtituo, hæredem facio,* pleriſque improbatur ex Epitome Vlpian. *tit. 21.* Has Formulas te docebunt Iuriſcõſ. & Impp. D. *&* C. *& Inſtit. de hæredib. inſtit.* Hæredis ſubſtituendi formulas ſubminiſtrat *l. 1. & tot. tit. D. de vulg. & pupill.*

Hæredes, alij neceſſarij dicuntur, alij ſui & neceſſarij, alij extranei. Neceſſarius hæres eſt ſeruus hæres inſtitutus: ſicque appellatur, quia ſiue velit, ſiue nolit, omnino poſt mortem teſtatoris protinus liber & neceſſarius hæres fit. Sui autem & neceſſarij hæredes ſunt, qui in poteſtate teſtatoris morientis modò fuerint: veluti filius, filia, nepos, neptiſve ex filio, & deinceps cæteri liberi. Sed ſui quidem dicuntur, quia domeſtici hæredes ſunt, & viuo quoque patre quodammodo domini exiſtimantur: neceſſarij verò, quia omnino, ſiue velint, ſiue nolint, tam ab inteſtato, quàm ex teſtamento, ex lege XII. Tabul. hæredes fiunt. At extranei ij ſunt, qui teſtatoris iuri ſubiecti non ſunt. Vide *Inſtit. de hæred. qualit. & diffe.* Alij etiam teſtamentarij dicuntur, & legitimi. Prætoris verò ſucceſſores, hæredes non appellantur quia non facit hæredes, §. quos autem. Inſtitu. de bon. poſſeſſ. Itaque fideicommiſſarij & bonorum poſſeſſores ab hæredibus ſeparantur, ſed velut hæredes, & hæredibus ſimiles appellantur paſſim in iure, *l.* D. *de bon. poſſ. Vlp. tit. 28. Theo. Inſtitut. de perpet. & temp. acti. ad fin. princ.*

Hæres anomalus, ſiue ſucceſſor is dicitur, qui inuenitur ſine certa qualitate. *Zaſ. in intell. citat. glo. in verbo ſucceſſor. §. pen. Inſt. de eo cui libert. cauſ.*

Hæres omnino ab adita hæreditate intra annum, & legata ſoluere & à teſtatore relicta pro cuiuſque rei natu-

natura præſtare debet. Alioquin ſi poſt admonitionem iudiciario decreto factam, culpa hæredis annus prætereat, relictis excidet. *Nouell. de hæred. & Falcid.*

Hæredum multi gradus in teſtamento fieri poſſunt, inſtituendo & ſubſtituendo, *l. ſi poſthumus. D. de liber. & poſthum.* Hæredes enim primi dicuntur, hæredes ſecundi, pro hæredibus primùm nuncupatis, ſecundò pronunciatis, *l. ſi quis cùm teſtamẽtum. ff. qui teſta. face. poſſ.* Sic hæredes aut inſtituti dicuntur, aut ſubſtituti, Inſtituti primo gradu: ſubſtituti, ſecundo vel tertio, *l. 1. ff. de vulg. & pup. ſubſt.*

Hæredis nomen ſi quis non dixerit quidem, ſed indubitabili ſigno eum demonſtrauerit, quod penè nihil à nomine diſtat (non tamen eo, quod contumeliæ cauſſa ſolet addi) valet inſtitutio, *l. quoties volens. §. ſi quis. ff. de hæredib. inſtit.*

Hæres Orcinus, vide *Orcinus*.

Hæres ſi quis ex parte dimidia inſtitutus ſit, nec prætereà quiſquam alius, ipſe ex aſſe hæres inſtitutus eſſe videtur, *l. ſi quis ita ſcripſerit. ff. de hæred. inſtit.*

Hæredi adiectus non poteſt efficere, vt qui ſemel hæres extitit, deſinat eſſe hæres, *l. & qui ſoluendo. ff. de hær. inſtit.*

Hæredis inſtitutio aut duplex eſt, aut ſimplex. Simplex, veluti, *Lucius Titius hæres eſto. Si mihi Lucius Titius hæres non erit, ſiue erit, tunc Gaius Seius hæres eſto.* Duplex veluti, *Filius mihi hæres eſto. Si hæres non erit, ſiue erit, & intra pubertatem deceſſerit, tunc Gaius Seius hæres eſto, ibi l. 1. de vulg. & pup. ſubſt.*

Hæres laudandus eſt magis, quàm accuſandus, qui reliquias teſtatoris non in mare, ſecundum ipſius voluntatem, abiecit, ſed memor humanæ conditionis, ſepulturæ tradidit, *l. pen. ff. de condit. inſtit.*

Hæres eius, qui Titio hæres fuit, Titio quoque hæres videtur eſſe, nec poteſt Titij omittere hæreditatem, *l. ſi quis filiusfamilias. in fi. ff. de acq. hæred.*

Hæres volens vti beneficio legis Falcidiæ debet inuentariũ conficere in præſentia tabellionis, teſtium, creditorum. (ſi æs alienum metuit) & legatariorum, *Nouell. de hæred. & Falcid. §. ſancimus igitur. & §. ſeq.*

pro Hærede gerere, vide *Gerere ſe pro hærede.*

pro Hærede geritionem dixit *Iuriſ. l. 14. ff. de religioſ.* Et pro hærede geſtio, *l. 19. C. de iur. delib. & Iuſtin. Nouell. 1.* aditionem adpellat, pro hærede geſtionem.

Hæredes ACCELERANTES, Ganerben. in Specul. Saxo. *art. 17.* appellari videntur, quos Franco-Gallica lingua nominamus, *Habiles à ſucceder.* Quando, inquit, hæreditatem neque ſoror, neque frater adeat, omnes qui ſe in pari gradu cognationis exiſtere probauerint, æquam hæreditatis percipiant portionem. Et cùm in his ſexum non diſcernamus, hæredes accelerantes eos appellamus.

HÆREDITAS nihil aliud eſt, quàm ſucceſſio in vniuerſũ ius, quod defunctus habuit, *l. nihil aliud. ff. de verb. ſignific.* Hæreditas enim vniuerſitatem quandam, ac ius ſucceſſionis demonſtrat, *l. 208. de verb. ſign.* Iuris quoque nomen eſt, *l. 3. ff. de bon. poſſ. l. 17. §. 2. de verb. ſign. ff.* & in iure conſiſtere dicitur, *l. 1. ff. de rer. diuiſ.* Proinde abſque vllo tempore iuris intellectum habet, *l. 30. ff. de hæred. pet.* Hæreditatis itaque appellatione etiam damnoſa continetur. Hæreditatis verbum interdum pro rebus ipſis & corporibus hæreditariis vſurpatur. Sic Hæreditatem explere, & hæreditati furtum fieri dicimus. Inde *M. Cicero in Topic.* Hæreditas *inquit*, pecunia eſt, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, nec ea aut legata teſtamento, aut poſſeſſione retenta. Aliud verò (*inquit Iuſti. ſub tit. de rer. corporal.*) eſt hæreditas, aliud res quæ per eam acquiruntur. Hæ corpora ſunt, illa verò ius

hæ certæ ſunt, illa incerta eſt: hæ per ſe ſemper vtiles ſunt, illa nonnunquā damnoſa. Quod haud animaduertens. *Seneca.lib. de beneſi.6.c.5.* Iuriſconſultorum *inquit*, iſtæ argutæ ineptiæ ſunt, qui hæreditatem negant vſucapi poſſe, ſed ea quæ in hæreditate ſunt: tanquam quicquam aliud ſit hæreditass quàm ea quæ in hæreditate ſunt.

Hæreditatis adpellatione, neque legata, neque fideicommiſſa continentur, *l.ſi Titius.ff.de leg.3.*

Hæreditatis adpellatio ſine dubio continet etiam damnoſam hæreditatem. Iuris enim nomen eſt, ſicuti bonorum poſſeſſio, quæ ipſa quoque hæreditatis adpellatione continetur, *l.hæreditatis,de verb.ſign.*

Hęreditas plerumque diuiditur in duodecim vncias, quæ aſſis adpellatione continentur, *l.ſeruum meum. ſ. fin.de hæred.inſti.*

Hęreditas defuncti locum obtinet, *l.non minus in fi.ff.de hære.inſtit.* Quia creditum eſt, inquit, hæreditatem dominam eſſe, & defuncti locum obtinere.

Hæreditas ex die, vel ad diem non rectè datur: ſed vitio temporis ſublato, manet inſtitutio. *ff. de hæred. inſtit.*

Hæreditas legitima dicitur, cùm ſit ſucceſſio ab inteſtato lege XII. Tab. Honoraria prætoria, cum bonorum poſſeſſionem accipimus. Teſtamentaria verò, ex ſe nota, *Zaſ.in tit.Inſt. de act. ſ. item ſi quis.* Hæc nonnunquam etiam lege deferri dicitur, *vt l.1.ff.de hæred.pet. l. lege. 30.ff.de ver. ſign.*

Hæreditas obligat nos æri alieno, etiam ſi non ſit ſoluendo. De ea autem hæreditate loquimur, in qua non ſuccedunt huiuſmodi perſonæ, quaſi neceſſariæ. *Vlpian.in l.ex more. ff.de acq.vel amit.hæred.*

Hæreditas dicitur iacere, deferri, adimi, adiri, agnoſci, repudiari, omitti. Iacet non adita. *l.13. ſ. quæſitum. ff.quod vi.aut clàm.* Defertur, quando adire poſſumus, *l. 13.ff. de verb. ſign.* Defertur autem ex teſtamento, vel ab inteſtato, 12. aliis legib. & Senatuſconſultis, *l.25.ff. de pet. hæred. l. 1.ff. ad Tertull.l.8.ff.de capit. minu.* Adimitur, cùm hæres inſtitutus, exhæres poſtea ſcribitur, quod non modò in alio, ſed eodem in teſtamento fieri poteſt, *l.1.ſ. pen.ff. de his quæ in teſt.* veluti Titius hæres eſto, Titius quem ſuprà ſcripſi exhæres eſto, *l.paterſ.ff. de hæred.inſti.* Aditur hæreditas, cùm quis hæredem ſe eſſe dicto, factóque demonſtrat. Repudiatur, cùm repellitur. Omittitur, cùm quis ab ea tempore excludi ſe putat. Hæreditas verò codicillis, neque dari, neque adimi poteſt, *l.penult. de condit.inſtit.*

Hæreditatem paternā filius poteſt recuſare, fraternam autem retinere, *l.ſi filius qui patri.ff.de vulg. & pupill. ſubſt.* etenim ius dicenti propoſitum eſt, liberos oneribus hæreditariis non ſponte ſuſceptis liberare, non inuitos ab hæreditate remouere. *ibi.*

Hæreditatem repudiando nihil agit, qui dubitat, viuat teſtator necne, *l. qui hæres.ff. de acquirend. hæred.* Is autem qui putat ſe neceſſarium, cùm ſit voluntarius, non poterit repudiare. Nam plus eſt in opinione, quàm in veritate. *ff. eod.tit.* Ei qui ſe non immiſcuit hæreditati paternæ, ſiue maior ſit, ſiue minor, non eſt neceſſe prætorem adire, ſed ſufficit ſe non immiſcuiſſe hæreditati, ibi, Qui hæreditatem adire, vel bonorum poſſeſſionē petere volet, certus eſſe debet defunctum eſſe teſtatorem. *ff. de acq.hæred.*

Hæreditati nemo alligatur, neque exhæredari poteſt ex alterius facto, *l. paterfamilias.ff.de hæredibus inſti.*

Hæreditas defuncti non adita, caduca fit, *Nouell.de hæred.& Falc. ſ ſi verò inſtitutio.* Quādiu verò poteſt ex teſtamento adiri, ab inteſtato non defertur, *vt paſſim.ff.de acq.hæred.*

Hęreditatem ad nos pertinere: hęredē effici, *l.& l.2.ff.de pet.hæred.* Ad hæreditatem vocari, hæredem fieri, *l.3.in fi.ibid.*

Hæredi-

Hæreditas plerũque allodia ſignificat, *vt in ſpecul. Saxo. art.* 5. Quæcunque bona defunctus poſt ſe relinquit, vocabulo vniuerſali hæreditatis complectimur, niſi feudum fuerit.

HÆREDITARIÆ actiones, *in titu. de hæred. actio. C.* accipiendæ ſunt, quæ ex negotiis cum defuncto geſtis, vel ex delictis in hæredes dantur: quo in numero & legatorum actiones haberi placet, quamuis ab hærede cœperint. *l.* 39. *D. de obl. & actio.* Hæreditariæ quoque actiones appellantur, quæ in hæreditate & in bonis ſunt defuncti, *l.* 1. *§. hac actio. D. ſi quid in fraud. patron. l.* 59. *D. ad SC. Trebell.* Quæ etiam ex defuncti perſona, etiam ſi defuncto nunquam competierint, *l.* 48. *D. de leg. Falc.* Planè quæ patrono ad reuocanda ea, quæ in fraudem eius alienata ſunt, datur actio hæreditaria non eſt, id eſt, ex bonis liberti, ſed patroni propria, *l.* 1. *§. hac actio. D. ſi quid in fraud. pat.*

Hæreditarius creditor, aut debitor dicitur, cui hæreditas obſtricta eſt, & qui hæreditati, non defuncto obſtringitur, *l.* 14. *l.* 15. *l.* 16. *D. de pet. hæred.*

Hæreditaria ſepulchra, quæ quis ſibi hæredibúſque ſuis conſtituit, vel quæ paterfamiliâs iure hæreditario adquiſiuit, *l.* 5. *&* 6. *D. de relig.*

Hæreditario iure capi dicuntur, *l.* 91. *D. ad leg. Falc.* quæ quis eo ipſo, quod eſt hæres, capit.

Hæreditaria onera ſunt funeris, æris alieni, & legatorum ſumptus, *l.* 20. *§.* 1. *D. de acq. hæred. l.* 2. *§. illud tenendum. & §. ſi quid publici. D. de hæred. uend.*

Hæreditarium æs alienum intelligitur (*inquit Caius*) etiam id de quo cum defuncto agi non potuit: veluti quod is cùm moreretur, daturum ſe promiſiſſet: item quod is qui pro defuncto fideiuſſit, poſt mortem eius ſoluit, *l.* 1. *D. de reb. auct. iud.*

Hæreditarium feudum, quod à patre & auo procedit.

HÆREDIVM, *vt Feſtus lib.* 8. *ſcribit*, eſt prædium paruulum. in XII. Tab. ortum ſignificare ſcribit *Plin. lib.* 19. *cap.* 4. vnde Hærediolum ὑποκοριστικῶς à Latinis quoque auctoribus dicitur. *Varro* 1. *de re Ruſt. ſcribit*, Romulum bina iugera viritim diuiſiſſe, quæ quòd hæredem ſequerentur, Hæredium appellarunt.

HEREMITA, ἀπὸ τοῦ ἐρήμου, qui in deſertis locis ſeruiendi Deo cauſſa inhabitat, dicitúrque religioſa perſoná, *gl. & Docto. in l.* 2. *ff. de in ius voc. gl. & Docto. in cap. qui verè.* 16. *q.* 1. ſed legendum eſt Eremita.

HERI ſeruus, hodie liber, vicem habere prouerbij volunt interpret. in eo liberto qui aduerſus patronum arrogantiùs & inſolentiùs ſe gerit. *Vlpian. l.* 7. *§.* 2. *ff. de iniur.* Nec enim ferre prætor debet heri ſeruum, hodie liberum conquirentem, quòd dominus ei conuicium dixerit, vel quòd leuiter pulſauerit. Sic Cedrenus, χθὲς δοῦλος ἐπίορκος, σήμερον δὲ τύραννος. Eadem loquendi figura vſus Ariſtophanes, cùm ait, O νῦν μὲν οὐδεὶς αὔριον δὲ ὑπερμέγας. *Et Nouell.* 137. χθὲς ἱερόσυλοι, καὶ σήμερον ἱερεῖς. χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον. Itaque Hieronymus ad Oceanum. Heri, inquit, cathecumenus, hodie Pontifex: heri in amphitheatro, hodie in Eccleſia: veſpere in circo, manè in altari: dudũ fautor hiſtrionum, nunc virginum conſecrator.

HERIBANNVM edictum, quo feudatarij ad militiam in diem certum euocantur: vt in voce Bannus expoſuimus. Hinc Reſpondere ad edictum *apud Liuium lib.* 1. Qui vbi ad edictum Romani Regis ex omnibus populis conuenere, &c. *Idem lib.* 10. Vt qui iuniorum non conueniſſent ad Imperatorum edictum, quíque iniuſſu abiiſſet, caput Ioui ſacratum erat.

HERISLITIVM, pœnæ deſertæ, ſiue detractatæ militiæ. *Lege Franc. li.* 4. *c.* 72. Quicunque abſq; licẽtia vel permiſſione principis de hoſte reuerſus fuerit: quod factum Fran-

Digitized by Google

ci & Alemanni *Heris litz* dicunt, volumus vt antiqua conſtitutio, id eſt, capitalis ſententia erga illum cuſtodiatur. *Item in cap. Carol. & in Lombarda libr. 1. tit. 15.* Si quis dimiſſo exercitu abſque licentia Regis, domum reuertatur, & quod nos Theudiſca lingua dicimus, *Herilitz* fecerit. Item ex ea die ſit bannum reſciſſum, quod Theudiſca lingua *Herilitz*, id eſt, armorum depoſitio vocatur, vbi depoſitio pro deſertio poſitum videtur. B. tamen Rhenanus, Ger. lib. 3. Deſeruiſſe, inquit, exercitum inter capitalia numerabatur: Id flagitium Franci vocant *Herilitz*, quaſi dicant, exercitus ſciſſionem. Aliàs oſtenditiæ vocantur.

HERMAPHRODITVS, vtriuſque ſexus homo, *l. 10. ff. de ſtat. hom. l. 15. ff. de teſtib. Plin. lib. 11. cap. 49. Tertul. lib. aduerſ. Valent. P. Firmic. li. 3. Mathe. cap. 6.* Androgynus rectè Græcis dictus eſt. Propriè autem Mercurij & Veneris filius fuit: de quo ſic Auſonius:

Mercurio genitore ſatus, genitrice Cythere,
Nominis vt mixti, ſic corporis Hermaphroditus
Concretus ſexu, ſed non perfectus vtroque.

HERMOGENIANI equi, *l. vnic. C. de grege dom.* ab agitatore ſic dicti, vt vult Alciatus ex Græco interprete, vel quaſi Hermogeni, id eſt, ſub Mercurio geniti.

HERONIBVS, vide Ero.

HETRVRIA Italiæ prouincia eſt, ad alteram ripam Tiberis, cùm Roma in altera ſit, *Plinio teſte.* Huius populi cæteris omnibus obſeruantiores erant ſyderum, & quid quæque prodigia vel portenta ſignificarent, interpretari diligenter ſolebant. Proinde Aruſpices ex illis peritiſſimi reputabantur, hoc eſt, qui aues ſeu victimas in ara diligenter inſpicientes, vaticinari ſolebant, & futura prædicere, à quibus Romani fatidici diſcere ſolebant.

HI

HIACYNTHVS, & flos eſt, & gemma: *huius fit mentio in l. vnic. C. non lic. in fre. equ. lib. 11.* in ea fulgor violaceus dilutus eſt, *aucto. Plin.*

HIEROPHYLAX, ἱεροφύλαξ, ſacrorum cuſtos, *l. annua. ff. de annu. leg.* ab ἱερὸς ſacer, & φυλάττω, cuſtodio.

HIERAPOLIS, *l. 1. §. idem Labeo. ff. de aqua quotid. & æſtiua.*

HINC, pro ex hac parte, *l. Fulcinius. ff. quib. ex cauſ. in poſ. eat.* Hinc, ex hac cauſſa, Terentio in And.

Hinc illa lacryma.

Hinc inde, pro vndecunque, circunquaque, vox Canoniſtis familiaris, *ca. cùm tempor. de arbit. c. cum dilecta. de reſcript. & alibi ſæpè.*

HIPPAGIVS, idem quod armiger Alciato, vel potiùs qui equos agit, & educit, ab ἵππος & ἄγω.

HIPPO, cuius meminit Iuriſconſ. *l. nauis aduerſa. ff. ad leg. Rhod. de iac.* Locrorum eſt colonia, quam Plinius libro 3. cap. 5. ſub fin. ait ſuis temporibus Vibonem Valentiam adpellatam. vrbs etiam hodie extat.

HIPPOCOMI ſtabularij ſunt, qui equos curant: ἵππος enim equum ſignificat, κομέω nutrio, curo. *Alciat. in l. quoniam C. de curſu publ. lib. 12.*

HIPPODROMVS, vbi equi ad curſum incitantur.

HIRCOSVS is eſt, cui os ex fœda & deteſtabili libidine olet. Martialis lib. 12.

Hircoſo premit oſculo.

& Plautus in Mercatore:

Iam plenus ætatis, animáque fœtida ſenex Hircoſus.

Vlpian. *l. qui clauum. ff. de ædil. edict.* Is cui os oleat, an ſanus ſit, quæſitum eſt. Trebatius ait non eſſe morboſum, os alicui olere, veluti hircoſum, ſcabronem, hoc enim ex illuuie oris accidere. Sunt qui eo in loco, pro hircoſum, lurcoſum legi velint: ſed ex ſola voracitate oris grauis odor non gignitur: quam etiam in leone Ariſtoteles non ex voracitate manare, sed ἐκ τῆς ἔσω. Budæus hunc locum non aliter

Digitized by Google

liter explicare conatur, ſed perperam.

HISTORIA propria earum rerum, quibus gerendis interfuit is, qui enarrat. Tradunt Iuris Ciuilis interpretes, libros & ſcripturas in publicam cuſtodiam rerum geſtarum gratia repoſitos, & integram fidem habere, *l. cenſus. ff. de probat. Vide doctores in l. 1. ff. ſi cert. pet.* Hiſtorias autem rerum geſtarum ab initio mundi, Deus Optimus Maximus ob eam rem deſcribi voluit, vt exemplis tandem omnium ſeculorum ob oculos nobis formam exponeret, ſecundùm quam delabaſcente Reipublicæ ſtatu fœliciter reparando deliberaremus.

H O

HOC AMPLIVS, locutio eſt etiam ea, quæ ſuperiùs dicta ſunt complectens, aut potiùs repetens, *l. 54. de leg. & fideicom. 5.*

HOC ſimilitudinis nota, *l. qui legatorum. §. ſi filium. ff. pro hæred.* Hoc, hoc modo, *l. qui ſeruum. ff. de inter. act.*

HODIE, id eſt, poſt eam legem S. ve. Conſ. *l. ſi hæres. ff. ad SC. Treb. l. 1. §. hodie. ff. ſi cui plus, quàm per leg. Falcid.* Iuris igitur noui ſignificatiua eſt. & vide B. Briſſonium. lib. 1. Select. antiquit.

HOLOBERÆ, ſeu HOLOVERÆ veſtes, *in l. 4. C. de veſtib. holober. lib. 11. ſic enim ibi legendum Turneb. Aduerſ. lib. 1. cap. 17. Cuiacius ad illum C. locum, & Zonaras & Balſamon docuerunt in 12. can. Con. Gang.* ſunt veſtes totæ ſericeæ, ſerica enim veteres dixere βήρους. Hinc Zonaras & Balſamon βήρους interpretantur σηρικὰ ὑφάσματα. Vide Berus.

HOLOGRAPHVM, *apud Feſtum*, appellatur teſtamentum totum manu teſtatoris ſcriptum.

HOLOPHANTA, eadem forma dictum qua ſycophanta. nam vt hic propriè is dicebatur, qui ob ficus calumniam faceret: ſic ille, qui ob omnia homines deferret. Poſtea tamen immutata ſycophantæ ſignificatione, vbi pro calumniatore vel impoſtore vſurpari cœpit: Holophanta pro omni in re impoſtore, vel (vt ait Feſtus) pro eo, qui omnia mentitur. Plautus:

Holophantam an ſycophantam hunc magis dicam neſcio.

Alij Halophanta legunt, alij Halopanta leui coniectura moti, cùm ea etiam in Holophanta ſit.

HOMAGIVM ſeu HOMINIVM (vox enim communior eſt) veneratio eſt (ſi vim verbi propriè ſtrictéque conſiderabimus) quam vaſallus patrono propter beneficium acceptum tribuit, cùm ſe eo nomine hominem, id eſt, clientem ipſius fore profitetur: quæ veneratio planè ſeruilis fuit. Itaque quod in lib. *Feud. 2. tit. 5. ſic concipitur*: Ego iuro quòd ero fidelis ei, vt vaſallus domino. *Apud Aimonium lib. 5. cap. 24. ita concipitur*, Ego Hirmannus à modo & deinceps domino ſeniori meo Carolo Regi ſic fidelis & obediens ero, ſicut homo ſuo ſeniori. Admonēdi autem ſumus, hominium plerunque generaliter accipi pro fœdere: tréſque ipſius ſpecies conſtituit, Obſequiale, Feudale, & Sociale: quod pragmatici veteres Galli dicere ſolebant, *Hommage de ſeruice, hommage de fief, ſimple hommage de paix*: quemadmodum ſcribit auctor ſummæ Ruralis & conſuet. Nortman. obſequiale eſt, veneratio cum promiſſione obſequij & operæ militaris. Feudale eſt veneratio, cum promiſſione fidelis & grati animi ob beneficium acceptum, ſine vllius operæ obligatione: cuiuſmodi pleraque ſunt, quæ Francogalliæ moribus præſtantur. Sociale verò non veneratio eſt, ſed fœdus, quo quis ſe alterius beneuolentiam comiter obſeruaturum promittit. Itaque impropriè & abuſiuè hominium appellatur: cùm is, qui neceſſitudinem illam contrahit, non ſe hominem & clientem, ſed amicum ſimpliciter fore profiteatur. Ex quibus intelligi poteſt, primùm duas illas ſuperiores ſpecies commodiùs ita

Digitized by Google

nominari poſſe, vt aliud dicatur militare, quoniam operæ militaris obligationem continet: aliud priuatum, quoniam à cuiuſuis ordinis & conditionis hominibus præſtatur: tertiam autem illam hominij ſpeciem, iuſiurandum dicemus eſſe fidelitatis, quod ſine hominio ſit. Horum hæc ſunt exempla: *Radenicus libro ſecundo, in ca. Adriani Papæ, de concordia inter ipſum & Imperatorem Fridericum* 1. Epiſcopos Italiæ, *inquit*, ſolum ſacramentum fidelitatis ſine hominio facere debere domino Imperatori, id eſt, ſine perſonarum ſubiectione. *Sigebtr. in Chron. ann.* 1176. Rex Scotiæ pacificatus eſt cum Rege Angliæ, hoc modo: Fecit homagiũ ei de omni terra ſua. Et *mox*, Et conceſſit ei, vt omnes Epiſcopi & Abbates hoc idem facerent. Epiſcopi verò & Abbates homagium non fecerunt, ſed ſacramento ſe conſtrinxerunt, hoc obſeruaturos, &c. hominij autem vel iuriſiurandi fidelitatis formulam habes quidem *libr. Feud.* 2. *tit.* 5. ſed ita ſtolidè atque barbaricè à Feudiſtis concepta eſt, vt eius lectores pudeat. Iurat enim Vaſallus, ſe domino ita fidelem fore, vt vaſallis ſuis dominis eſſe ſolent. Quid igitur, ſi iura clientelæ Vaſallus ignoret? quæ tam multa ſunt, vt amplius viginti admittendi feudi cauſſæ numerentur. Itaque quam Carolus Magnus Imperio ſuo ſubiectis formulam impoſuit, *vide libr. Franc. legis* 4. *tit.* 46. Item aliam Imperatoris Friderici 1. quam Italiæ ciuitatibus, cùm Romam infeſtis ſignis proficiſceretur, præſcripſit. Nota autem hæc erat hominij, vt dextras tanquam in fœderibus iungerent: plerunque etiam, vt dextris auerſis oſculum præberent: interdum, vt ambas manus vinctas patrono contrectandas præberent, ſupplicum & dedititiorum more, qui velatas manus porrigebant, *ex Hotoman. cap.* 24. *Diſput. feud.* Sunt, qui triplici illi diuiſioni quartum aliquod hominum Vadicum addant: Gallis, *Hommage de pleiure*, cùm quis patrono ab hoſtibus capto tenetur ſe vadem & obſidem ipſius præſtare: velut (inquit Buteſerius) cùm Rege Ioanne ab Anglis capto, Barones Franciæ complures coacti ſunt vades ſe pro eo præbere. *Cic. tamen Philipp.* 12. Quòd ſi in bello: *inquit*, dari vicarij ſolerent, libenter me, vt Domitius Brutus emitteretur, pro illo includi paterer. Verum autem, propriûmque feudum eſt, cuius cauſſa fidelitas iuratur & militaris opera obligatur, *vt idem Hot. obſeruauit in tract. de verb. feudal.* Addam autem ex Specul. de homagio quædam, etſi ad feudum referri poſſint.

Homagium, *ſecundum Specul. in titul. de homa.* quoddam eſt ligium, quoddam eſt non ligium, quoddam edictale, quoddam decretale, &c. quanquam hæc ad feudum potius referri debeant.

Homagium Decretale eſt, cùm hæres hominis mei, qui illo feudo ex conſuetudine poſſet infeudari, & per conſequens, in homagio ſuccedere, debet intra certum tempus me in dominum agnoſcere, & fidelitatem mihi præſtare: & ego teneor eum ratione talis feudi in hominem recipere: & in recipiendo videor ſibi ius feudi decernere: propter quod dici poteſt Homagium decretale, ſicut etiam bonorum poſſeſſio decretalis: & quod ius mihi tribuit, ſicut talis bonorum poſſeſſio, id eſt: Si nullus ſit proximior, & ideò in Curia Franciæ ſemper recipiuntur fidelitates, & homagia alterius ſaluo iure. Quod autem in Italia & alibi vocatur Vaſſallitium. in Francia vocatur Homagium, &c. etiam dicitur Homagium, *c. Veritatis. de iureiurand.* Differunt tamen, quia homagium eſt, quando iuratur alicui fidelitas, nemine excepto: ſed Vaſſallitium ſuperiore excepto, ſcilicet Imperatore, vel rege Galliarum potentiſſimo, & inuictiſſimo. De hoc optim. *gloſ. in verbo bonóque ligius. Cle. paſtoralis. de re iud.* vbi etiam dicitur, quòd quis non poteſt eſſe ligius duorum, ſed benè ligius vnius & vaſſallus alterius, vel vaſſal-

Digitized by Google

vaſſallus plurium. & ſic homagium dici poteſt hominis ligium.

Homagium EDICTALE eſt, ſicut poſſeſſio bonorum dictalis. Vnde, *ſecundum Specul. ibid.* homagium edictale, ſiue hæreditarium eſt, quod quis habet eo ipſo, quòd adit hæreditatem hominis mei, perſonam eius repræſentat, & videtur hominis homagium ſubiiſſe: & tale homagium poteſt finiri tempore, ſi domino placebit. quia ſi domino non placeret, non finiretur, etiamſi vaſſallus vellet bonis feudalibus cedere: imò ageret contra ipſum, vt eum in dominum agnoſceret: & hoc ex contumelia ſua, vnde puniri debet ne inuitus conſequatur immunitatem, quod eſſe non debet. *pro quo D. de neg. geſt. l. ſine hære ditaria.* Et ideò poſſum eum cogere, vt ſubeat homagium decretale, & etiam quòd plus tribuat ei in effectu, quàm edictale.

Homagium LIGIVM, & non Ligium, vide Ligius homo.

HOMERVS, omnis doctrinæ parens appellatur, *Iuſtin. in §. fin. in procœm. D.* Vnde non immeritò ſententias ſuas confirmant Iuriſconſulti eius auctoritate in variis Digeſtorum locis, *l. 1. D. de contrah. empt. l. 65. §. pecoribus. D. de lega. 3. l. 4. §. gradus. ff. de gradib. & affi. l. 16. §. vl. D. de pœn. l. 236. D. de verb. ſignifi. l. 9. §. 1. de ſupellect. lega.*

HOMO cenſetur, ſi non integrum animal editum ſit, cùm ſpiritu tamé, *l. quod dicitur. D. de lib. & poſth.*

Hominis legatum, orationis compendio ſingulos homines complectitur, *l. Mauius. §. duorum. de leg. 2.*

Hominum noſtrorum appellatione in Pand. & Cod. continentur procuratores prædiorum, actores, clientes, cuſtodes, coloni, emphyteuticarij, chartularij, à Græcis προεστῶτες & διαφέροντες, *l. 4. C. de dign. l. 12. l. 2. C. de condu. & pro ca. præd. fiſc. l. 2. C. de Epiſcop. & Cler. l. 1. C. de comm.* Sed & vaſſalli continentur: quo ſignificatu eam vocem accipe apud conſuetudinum Galliæ ſcriptores, in rub. *Des hommes ſerfs & mortallables.*

Homo leugius, vel homo ligius, *ſecundùm Specul.* dicitur, quaſi domino ſuo ligatus, vel quaſi legalitatem con tinens. Vnde Rex Siciliæ eſt homo ligius Romani iudicis, *vt in Cle. Paſtoralis. de re iud. præall. poſt medium. in §. rurſus.* vide Ligius homo.

HOMOLOGVS colonus, *l. vlti. C. Theo. de patro. vic.* id eſt, dedititius. Hinc Homologum quidam eſſe volunt, quem & vaſſallum ligium. ineptè autem, qui à dictione homo compoſitum volunt. neque enim dubium, quin ὁμολογίᾳ χρῆσθαι & ὁμολογίᾳ προσχωρεῖν, pro deditionem facere vſurpetur. Alij volunt, Homologos pro dedititiis poni, qui apud Romanos non modò in fide, verùm etiã in ditione ac poteſtate populi Romani eſſent.

HOMOLOGARE, hoc eſt, confiteri, adſentire. Homologia, confeſſio, adſenſus, *l. ne in arbitris. D. de arbitr.* corruptè enim emologare legitur, pro eo quod eſt ſubſcribere arbitri ſententiæ, ſcilicet eam placere ſubſcribenti.

HOMICIDIVM, propriè, cùm homo cæditur, id eſt, occidere, à cæde, vt Albericus indicat, tria homicidiorum genera conſtituens, *ca. homicidiorum. de pœnit. diſtinct. 1.* At Pontifices duo conſtituiſſe videntur, Voluntarium & caſuale, *extra de homicid.*

HOMOVSIOS, Ὁμοούσιος, id eſt, conſubſtantialis, *l. 2. C. de ſum. Trin. & fid. cathol.*

HONESTVS, qui nihil turpitudinis habet, Iſido. Honeſtus quandoque pro diuite accipi obſeruatur, *vt teſtatur Aſconius in Verrinæ tertiæ commentariis. Vlpianus l. 52. §. 15. D. de furt.* Cùm Titio honeſto viro pecuniã credere vellem, ſubiecisti alium Titium egenum, &c. *Sic l. cùm hi. §. ſi in annos. de tranſact. & l. 38. §. qui nondũ. D. de pœn.* His inferiores vocantur humiliores, *d. l. 38. & l. 1. C. de deſer. mediocris loci.*

Honeſta ea interpretatur *Bartol.*

Digitized by Google

l.1.C.de dignit.libr.12. quæ ab honeſtis perſonis geruntur. Hinc Honeſtæ matresf. matronæve intelliguntur, quæ nullo vnquam probro ſe commacularunt, *l.41.D.de ritu nupt.l.1.§.& notandum.D.de vent.inſpic.* Honeſtum à licito ſeparatur, *l.1.D.de iuſt.& iur.l.42.D.de ritu nupt.* non enim omne quod licet honeſtum eſt, *l.144. D. de reg.iur.*

HONESTAS iuſtitiæ publicæ, id eſt, conſtitutiones Eccleſiæ factæ propter honeſtatem publicam, *c. ad audientiam.& c.ſponſam de ſponſa. & matrimon.*

HONOS, *inquit Varro libr. 4.de ling.Lat.* ab honeſto onere, Itaque honeſtus dicitur, quòd oneratus, & dictum onus eſt honos, qui ſuſtinet remp. *Hæc ille.* Honos igitur magiſtratus eſt: *quod idem Iuſtin.in §.7. de iure nat.demonſtrat.* Hoc etiam ius honorarium ſolemus appellare, inquit: quòd qui honores gerunt (id eſt, magiſtratus) auctoritatem huic iuri dederunt. *Cicer. Verrin.6.* Vt iſta præclara nobilitas deſinat queri, popul. Roman. hominibus nouis, atque induſtriis honores mandare, ſempérque mandaſſe. Sunt tamen, qui deducunt à priſco ὤνῶ. vnde ὤνησις, vt ab ὤνῶ factum ὀνῖσθαι, & veteres Onor ſcripſiſſe teſtantur. Onus autem ab ὄνος Græcorum tractum, qui ab aliqua ratione ærumnoſum illud animal ita vocarunt.

Honor municipalis, eſt adminiſtratio Reip. cum dignitatis gradu, ſiue cum ſumptu, ſiue ſine erogatione contingens *l.14.D.de mun. & hon.* Erant in hoc genere Decurionatus, Duumuiratus, Ædilitas, & cæteræ dignitates, *l.17.§. is qui D. de decurio. l.12.D.de mu.& hon.l. 5. de vacat. muner.l. 12. C. de iis, qui ſpontè mun.pub. lib.10.*

Honor aliquando ſumitur pro dignitate, *l.nuper.D. de donat. inter vir. & uxor.* Interdum pro honorario dono, & remuneratione, *l.ſi remunerand. D.mand.* Si remunerandi gratia honor interuenerit, erit mandati actio. Id eſt, & ſi honorarium aliquod datum fuerit. Hinc apud Ciceronem, Honos alit artes. & Virg. lib.5.

Ipſis præcipuè auctoribus addit honores.

HONORARI, eſt præmio aliquo adfici: honos enim plerunque præmium eſt, *apud Vlpianum l.1. §.5. D. de poſtulando.* Niſi in arena paſſi ſunt ſe honorari. Nec audiendus, Accurſius, hæſitans hîc, an onerari legendum ſit.

HONORARIA ſunt mercedes, quæ aduocatis, Iuriſconſultis, medicis, liberalium artium profeſſoribus, menſoribus, & cæteris, qui operam beneficij loco præſtabant, dabantur. Mercedes eas dicere diſplicuit, cùm non crederent inter huiuſmodi perſonas locationem & conductionem contrahi. *l. 1. D. ſi menſ. fal. mo.l.1.D.de extraor.cog.l.38.loc.l. 3.C. de poſtul.l.2.D. de lega.l. 13.C.de iudic.* Honorarium autem, quod patrocinij nomine datur, συνηγορικὸν ab Ariſtophane in Veſpis dicitur. Honorarium etiam dicitur quod olim Conſulibus in prouincias aduenientibus, honoris loco dabatur, non tanquam debitum. *Cic.in Piſon.* Qui modus tibi fuit frumenti æſtimandi? qui honorarij? ſi quidem poteſt vi & metu extortum honorarium nominari. Inde Honorarium dictum id, quod à Decurionibus pro curiæ introitu dari ſolitum. *Plin.l.10. epiſt. 116.* Supereſt ergo, vt ipſe deſpicias, an in omnibus ciuitatibus certum aliquid omnes, qui deinde buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. *Ad quam epiſt. reſcribens Traianus:* Honorarium, *inquit,* Decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Decuriones fiunt, inferre debeant néne, in vniuerſum à me non poteſt ſtatui. Huius etiam fit mentio. *l. æſtimationem. D. de munerib. & honorib.*

Honorarium ius antiqui appellarunt, quod ex edictis prætorum deſcendit: ſicque, vt Papinianus ſcribit, ad honorem Prætorum nominat: me Pomponius, quod ab honore prætoris

ſis venerat, *l.7.in fi.D.de iuſt. & iur.l.2.§.eodem tempore.D.de orig. iur.* Vel, *vt inquit Iuſt.* quod qui honores gerunt, id eſt, magiſtratus, honorem huic iuris dederunt, *§. prætorius. de iur.nat.* Inde

Honoraria iudicia, honorariæque actiones prætoris edicto conſtitutæ, *l.28. D.de legat. 1. l. 25. ad S C. Velleian.l.39.D.de noxal. actio.* Honorariæ obligationes quas Prætor edicto ſuo inſtituit. *l.obligamur.52.D.de obligat.o.*vbi Modeſtinus ait, iure honorario nos obligari ex his, quæ edicto perpetuo vel magiſtratu fieri præcipiuntur, vel vetantur.

Honorarij ſucceſſores dicuntur, qui & bonorum poſſeſſores, *Inſtit.§.1.de bon.poſſeſſ.* Per legem enim tantùm, vel ſimilem iuris conſtitutionem, hæredes fiunt, veluti per Senatuſconſ. & conſtit. Principum: ſed cùm eis Prætor dat bonorum poſſeſſionem, loco hæredum conſtituuntur & vocantur bonorum poſſeſſores. *Vlpian. l.49. §.5. de inter. actio.* Quæ obtinere debent non ſolùm in hæredibus, ſed etiam in honorariis ſucceſſoribus. *Sic in l.1.§. non ſolùm. D. vt legat.nom.l.10.D.ad SC.Velleian.l.7.D.de publ.iud.*

Honorari tutor curatórve quem teſtator adminiſtratione pupilli bonorum aliis data, tutorem tamen, curatorémve eſſe vult, *Vlpian. 3.§.1.D. de adminiſt.tut.* ille ſolus adminiſtret, cæteri igitur tutores non adminiſtrabunt, ſed erunt hi quos vulgò honorarios appellamus. Nec quiſquam putet ad hoc periculum nullum redundare. conſtat enim, hos quoque excuſſis prius facultatibus eius, qui geſſerit, conueniri oportet. Dati ſunt enim, quaſi obſeruatores actus eius, & cuſtodes: imputabitur eis quandoque, cur ſi malè eum conuerſari videbant, ſuſpectum non fecerunt. *Papin.l.26.§.1. de teſtamen. tuto.* Honoris cauſſa tutor datus non videtur, quem pater à cæteris tutoribus, quibus negotia gerenda mandauit, rationes accipere voluit. *Horum etiam meminit Vlpian. l.13. §. 1. D. de ſolut.* Honorarius curator alio ſenſu ſumitur, *tit.12.Inſti.Vlpian.* pro eo ſcilicet, qui à prætore conſtituitur libertinus, prodigis, itémque ingenuis, qui ex teſtamento patris hæredes facti, malè diſſipant bona. Honorarius etiam arbiter dicitur, qui à Prætore datur: *cuius videtur meminiſſe Proculus. l.76. D pro ſocio.* is ſcilicet cui ſiue æquum, ſiue iniquum ſit, parere debeamus. Sic Honoraria pœna. *§.6.Inſtit.de iniur.* ea eſt, quam Prætor introduxit, atque inſtituit.

HONORARII ij erant (*inquit Nouell.70.*) quibus ſolis à maieſtate imperatoria præbebantur codicilli: ſic vocati: quòd qui hac præfecturæ ſpecie digni exiſtimarentur, his præter nudum honorem ac titulum nihil conferretur, qui ſanè ipſos curiali fortuna non liberaret, niſi aliquis ipſo actu hanc adminiſtraſſet. Hi nullum cingulum geſtabant. *l. 1. C.de dignita. ord. ſeru. lib.* 12. quod nullo merito ante geſtæ adminiſtrationis hunc honorem conſequerentur, ſed ſolo codicillorum principalium beneficio, *l.3. C. vbi ſenat. vel cla.l.1.C.Theo.qui à præb.tyr.* ideóque Græcis ἄζωστοι dicebantur vt Vacantes ζωστοί. Hos &

Honoratos appellatos putem, *in Rub. de honorato vehicul lib.11.& C.l. 1.C.de offic.ciui.iud.l.18.C.de epiſcop.& cleric.l.1. C. Theo.quib.equo.vſus.* Horum hoc hemiſtichio commeminit & Auſonius:

Muneris exortes nomine participes.

HOPIA, *in l.fin.§.ſpecies.D.de public.* quid hoc verbum ſignificet, planè ignoro. Pharmaci quidem genus Opij nomine inuenitur, quod ex inciſis papauerum capitibus ſucco expreſſo conficitur, de quo Dioſcorid. lib.4. *Plin.lib.20.cap.18. & lib.25.cap.10.* ſed an illud ſit, addubito.

HORÆ, vocantur partes, in quas diſtinguitur dies, Hę principio duodecim inſtitutæ ſunt, qui numerus longo tempore cuſtoditus eſt, donec in vigintiquatuor horas dies

Digitized by Google

apud Romanos diuidetur. C. Scipio Naſica à Senatu optimus appellatus, diem in horas primus diſcreuiſſe dicitur Sabellico. At horas pro diebus dixit Cicer. Verr. 3. Vt cum horis noſtris nos eſſemus vſi, tubinis ludis interpoſitis, quadrageſimo poſt die reſponderes. Horas ſuas vocat (inquit Aſconius) 20. dies qui accuſatori dabantur ad accuſandum legitimi, totidémque defenſori. Idem tu fortaſſis eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Horis, inquit idem Aſconius miré dixit, cùm ſint dies plurimi, vt oſtenderet nimiam diligentiam. Legitimi autem hodie dies dici debent, quas dilationes ordinarias vocant. Nec mirum, horas pro diebus ſumi cùm dies vſurpentur pro tempore, vt alias annotauimus.

HORREVM, Varro *lib. 4. ling. Latin.* non improbabiliter exiſtimat ab hordeo tractum, quod hordeum in eo ſeruari ſoleret, quanquam in aliis exempl. ab horrendo legatur, quòd ſcilicet priſci fruges in ſuis ſpicis, cum ariſtis in granaria conderent. Galenus mauult à dictione ὡραῖα deduci, quo omnes fructus, atque adeò prouentus omnes denotabant Græci. Accipitur tamen etiam in iure pro repoſitorio mercium, rationum, & rerum pretioſarum, *l. 3. D. ex quibus cauſis pign.* vel hypoth. *tacit. contrah. & l. 3. D. de offic. præfect. vigi. & l. 6. D. de edendo. l. 10. D. de iudic.* Horreum frumentarium, *l. 60. D. de acquirend. rerum domin.* Horreum vinarium *l. 7. D. de fund. inſtrum.* Horreum penuarium, *l. 3. D. de pen. leg.*

HORREARIVS, horrei conductor, *l. 5. § ſi horrearius. D. de iis qui deiecer. vel effuder. l. 5. D. ad exhi. l. 60. § fin. D. loca.*

HORTVS in XII. Tab. idem valebat quod villa, vt Plin. lib. 19. cap. 4. eſt auctor. vide Feſtum *l. 8.*

Horti Salluſtiani Romæ Auguſti erant, *l. 39. § fin. D. de leg. 1.* & in Panegyrico Conſtantino, Conſtantij filio dicato, cuius incertus eſt auctor. Nam in Salluſtianos hortos ire, peregrinatio, & expeditio putabatur. Vopiſcus in Aureliano: Diſpli ebat ei, cùm eſſet Romæ, habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Salluſtij, vel Domitiæ viuere.

Horti amœni, vrbani prædij appellatione continentur, auctore Vlp. *l. vrbana prædia. de verb. ſign.* niſi plurimum in reditu ſint, id eſt, principaliter propter ruſticos reditus conſtituit.

Horti olitorij, ab olere, non ab oliuis dicti, vt Accurſius exiſtimauit. *l. 13. D. de vſufr. & vide l. 198. D. de verb. ſignific. Vlpian. in l. ſi cuius. §. fructuar. D. de vſufruct.* Vt forte ait, hortos olitorios faciet, vel aliud quid, quod ad reditum ſpectat.

HOSPITII neceſſitudo olim non ſolùm inter priuatos, ſed etiam inter populos contrahebatur: neque id quidem modò, ſed etiam inter ſingulos priuatóſque homines & ciuitates: quod genus amicitiæ Græci προξενίαν, Latini hoſpitium publicum vocauerunt: nam quod hoſpitium inter priuatos contrahebatur, Græcè ἰδιοξενία, Latinè priuatum hoſpitium dicebatur, cuius erat nota pignúſque teſſera hoſpitalis: vt ille apud Plautum ait, in Pœnulo.

—deum hoſpitalem & teſſeram
Mecum fero.

Cicer. in Verrem. act. vltim. de Senatu Syracuſano loquens: Decernunt ſtatim, vt fratri meo hoſpitium publicè fieret, Sic Demoſthenes in illa nobili orat. pro Cteſiphonte, obiicit Æſchini, quòd legatos quoſdam Philippi hoſpitio exceperit, & quòd hoſpitij ius cum eis contraxerit, καὶ συμπροξενεῖς αὐτοῖς, Itaque ſumitur hoc verbum *l. poſtliminij. D. de capt. & poſtlim.* & apud auctores claſſicos ſæpiſſimè. Arctum autem fuit neceſſitudinis huius vinculum, atque etiam diuini numinis reuerentia ſanctum, quod iuris huius diſceptationi præfecit antiquitas, Iouem,

uem, hoſpitalem appellans & inuocans, quaſi hoſpitij præſidem & vindicem. Ab hac hoſpitij ſignificatione, frequenter pro amicitia ſumitur, Hinc

HOSPITIOLA, *l.5.§.1.D.de iis qui deie.* loca ea quib. excipiebantur hoſpites. Habebant autem veteres (vt Vitruu. *lib. 6. c. 10.* indicat) propria quædam triclinia & cubicula, quibus aduenientes hoſpites recipiebant: quæ & hoſpitalia dicebantur, *d.l.5.*

HOSPITIA etiam priſcis temporibus publicè dari ſolebant, erantque quibus hoc munus hoſpitum recipiendorum à Republ. imponebatur. Eſt autem patrimonij onus non perſonæ, *l.3.§.eos l. fina. §. penultim. & fin. D. de muner. & honoribus l. 16. §. angariarum. D. de vaca. mune. l.1. C. de Epiſcop. & Cleric. Modeſtinus l. 6. de excuſat.* ἐπισταθμείαν hoc munus vocant, deducto vocabulo ἀπὸ τοῦ ἐπισταθμεύειν, id eſt diuerſari: vt & Cicer. *lib.13. ad Attic. Epiſt. vltim.* Habes hoſpitium, ſiue ἐπισταθμείαν, quam odioſam mihi dixi. non moleſtam. Quin & id in prouinciis fiebat, in militibus & præſidum officialibus per municipia itantibus, hoſpitio excipiendis, vt colligere eſt ex *d. l.3. §. eos milites. l.5. §. ne tenues. D. de offic. præſid.*

HOSTIA, in *l. nauis. 2. D. ad legem Rhodiam, de iact.* vrbs eſt Latij, ab Anco Martio extructa, teſte Liuio: militiæ, omniúmque munerum vacationem habuit, præter[illegible]es 20. in aduentu Hannibalis, quo Reip. ſubueniretur.

HOSTIENSIS, iuriſconſultus nobilis, nomen habuit Henrici Seguſiani: ſed cùm iuris ſcientia floreret, & Bononiæ circiter annum M. C C L V. profeſſus, complures ea de re libros ſcripſiſſet, tandem Cardinalis Hoſtienſis factus, nomen hoc retinuit.

HOSTIARII, ſerui, *in l.12.§. idem reſpōdit. D. de inſtr. inſtr. qu. le.* quos more vetere in catena fuiſſe. Suet. in lib. de claris Grammat. ſcribit.

HOSTIARII, Eccleſiaſticum officium, *l.6. C. de Epiſco. & cler.* quod & *B. Ignatius, in Epiſtola ad Antiochenſes* oſtendit, ſic ſcribens: ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, &c. Dicti ab eo, vt Iſiodor. *l.8. c.12.* ſcribit, quòd hoſtiis templi præeſſent. Tenent claues templi, omnia intus extráque cuſtodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, infideles reſpuunt.

Hoſtilianas actiones dixit *M. Cic. lib.1. de Orat.* ab Hoſtilia lege, quam vide in Indice legum.

HOSTES hi ſunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decernimus, cæteri latrones, aut prædones ſunt, *l. hoſtes. D. de verb. ſign.* Hoſtis autem ab hoſtiendo, id eſt, æquando: quoniam æquali cauſſa ad bellum procedit, & par nobis videtur.

Hoſtis, pro aduerſario, in XII. Tabul. accipitur. Si ſtatus dies ſit cum hoſte, venito. At, vt ſcribit Feſtus, Hoſtis apud antiquos Peregrinus dicebatur, & qui nunc hoſtis, perduellis. Hinc Cicero, libro Offic. 1. Equidem illud etiam, inquit, animaduerto, quòd qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur, lenitate verbi triſtitiam rei mitigante. Hoſtis enim apud maiores noſtros dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Appellatus eſt autem hoſtis, ab hoſtio, quod eſt æquo, quoniam peregrini ſuis, vt nos noſtris vtentes legibus, pares nobis videntur. Et quia in conflictu, ex æqua cauſſa pugnam adire ſolent, ideò concinna eſt tranſlatio ad litigatores, qui pari iure de eadem contendunt cauſſa, vt victoriam conſequantur: ideóque *victos & victores* nuncupamus.

Hoſtium potitus, vide *Potitus hoſtium.*

in Hoſtico abſolutè, pro Hoſtico loco dixit Vlpia. *l. fi. ff. de milit. teſtam.* Sicque *in l. vnic. D. de bono poſſ. ex teſt. mili.* legendū, Itaque hanc phraſim Liui. vſurpat lib. 6. Romano con-

trà etiam in hoſtico morandi erat cauſſa, vt hoſtes alliceret. Sic lib. 8. Sine commeatu milites vagi in hoſtico errent. Et alibi apud eundem & alios ſæpiſſimè. Eadem autem forma dictum, qua apud alios, In barbarico, & paganico. Sic Latini autores loquuntur Græcorum exemplo, qui πολεμίαν ſimpliciter γῆν ſupplentes dicunt. Herodo. *l. 1.* ἀπαλλαγεῖεν μὲν τ' ἐν τῇ πολεμίᾳ διατρίβοντες.

HOSTIS in libris Feudiſticis pro exercitu, caſtris & militia ſumitur. Vnde vox Francogallica L'hoſt. *lib. Feud. 1. tit. 7.* Si ſimul ſteterint, vel in hoſtem Regis acquiſierint. Item *lib. 1. tit. 7.* Tunc enim poſſunt deueſtiri, niſi fecerint hoſtem Romæ: id eſt, in exercitu & comitatu Imperatoris Romam profecti ſint, Hinc

HOSTENDITIÆ dicuntur (vt Feudiſta ſcribit, *lib. 2. tit. 40. §. 2.*) adiutorium, quod faciunt dominus vaſalli Romam cum Rege in hoſtem pergentibus: verbi gratia: in Lombardia de modio, XII. denarios: in Teuthonica terra, tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum ſolummodò eius anni, quo hoſtem faciunt. Fictum vocabulum, ab hoſte, quod exercitum & caſtra, vt iam diximus ſignificat. Quidam corruptum vocabulum eſſe ſcribunt, & pro Hoſtelitiæ vſurpatum dictúmque eadem forma, qua Heriſlitium effertur: diſtinguunt tamen ab Heriſlitium, quòd Heriſlitium capite plectatur: Hoſtelitiæ verò pecuniaria multa ſit. etiam Friderici conſt. *lib. Feud 2. titu. 55.* quia edictum non belli, ſed honorarij comitatus cauſſa factum ſit, cum Impe. Romam ad petendam coronam, proficiſcente, euocantur Itali feuda imperij tenentes, vt in faucibus Italiæ Imperatori præſtò ſint, cum equitiis & armis.

HVGOLINVS Iuriſconſultus nobilis, homo Italicus, inter antiquiſſimos iuris interpretes, floruit circiter annum M.CXC. gloſuláſque ad librorum iuris marginem adiecit: quibus magnoperè Accurſius, qui plerunque eius honorificam facit mentionem, adiutus fuiſſe creditur.

HVMANA lex pro ciuili, *in c. pen. de hæret. lib. 6.* Humanum eſt, hoc eſt, benignum, ſecundum æquitatem deſeruiens humanæ ſocietati, *l. humanum. C. de legibus.*

Humaniores domini, pro leniori-bus. *§. Eodémque. Inſtitu. ex quibus cauſ. manu. lic.*

HVMANITAS propriè naturam humanam ſignificat: ſic accipitur in *l. non tantum. D. de appell.*

Humanitas eſt epitheton æquitatis egregium. Æquitas enim nuncupatur humanum ius: qui nihil eſt, quod in humanam ſocietatem plus vtilitatis conferat, quòd vſus boni & æqui. Et contra iniquitas dicitur ius inhumanum, auctore Vlp. *in l. furti. §. pactúmne. D. de his, qui notan. infam. Nouel. nullum credent. agrico. in princ.* Inde ſunt iſtæ appellationes paſſim in iure: Humanius eſt: Benignius eſt, & cæteræ id genus. Iuſti. *Nouel. de reuelatio. tributo. Conſtit. 163.* Præſtantiſſima inquit, inter homines bona, ſunt iuſtitia & benignitas: quarum altera æquabiliter ſuum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad miſericordiam decurrit, *Vlp. in l. 1. § qui operas. D. ad SC. Tertull.* Sed humana, ait, interpretatione placuit eum admitti. Aliàs humanum ius appellant, ad differentiam naturalis iuris. Illi valde aberrant, qui humanas leges apponunt Canonibus Pontificiis, quaſi hi nihil debeant humanitatis.

HYACINTHVS, gemma, *l. 6. D. de aur. & arg. leg. l. fi § ſpecies. D. de public. l. vnic. C. nulli lic. in fre.*

HYDRAVLOS, nomen eſt nobiliſſimi inſtrumenti muſici, cuius Cteſibius Alexandrinus repertor fuiſſe traditur: ita appellati, quod eius fibulæ ab aqua flatum acciperent. nam in aquam ima parte verſæ erant: qua commotâ & perturbata ab adoleſcentulo quopiam, in illa ſpiritus effundebatur, qui ſuauiſſimum ſo-

num

Digitized by Google

num reddebat. Deſcribitur hoc accuratiſſimè à Vitruuio: & omninò valdè ſimile fuiſſe perſpicitur ei, quod nunc nos communi omnium muſicorum inſtrumentorum genere, Organum appellamus: niſi quòd in noſtro nullus aquę eſt vſus. Huius etiam meminit Athenæus lib. 4. δειπνοσοφιστῶν. Plinius lib. 7. c. 37. & Hero quidam. Hinc

HYDRAVLÆ, *l. 4. C. de excuſat. muner.* Organarij, qui eiuſmodi inſtrumenta tractabant: quos ita Græci definierunt: Ὑδραύλαι εἰσὶν οἱ αὐλοῦντες ἐν τοῖς ὀργάνοις τοῖς οὐκ ἀπὸ ἀσκῶν, ἀλλ᾽ ἀπὸ ὕδατος κατά τινα μηχανὴν τὸ πνεῦμα δεχομένοις.

HYDROMELI, *l. 9. D. de trit. vino.* aqua eſt mellita, id eſt, potio ex aqua & melle confecta, Plin. lib. 14. c. 17. Dioſco. *lib. 5. cap. 13.*

HYPAETHRIVM, locus eſt ſic dictus, quòd ſub dio eſſet, id eſt, cœlo & aeri expoſitus. Latinè Subdialia, vel Subdiualia: vnde Subdiuales deambulationes dicuntur, *l. 142. D. de verb. ſig. Vitruu. lib. 3. c. 1.* horum meminit.

HYPASPISTÆ, Græcis ſunt Cornicularij, vide *Cornicularij*.

HYPEROCHA, ὑπεροχή. *l. quærebatur. D. qui potiores in pigno. hab.* eſt id, quod poſt venditionem fundi, verbi gratia L X. quod erat L X X X. plus in eius pretio relinquitur, ſcilicet XX. Hoc enim eſt, quod in eo loco ſignificatur, quendam duo bus creditoribus non quidem eundem fundum, ſed priori fundum, poſteriori ὑπεροχὴν eiuſdem fundi (id eſt, quòd plus erat in precio fundi, quàm in priori credito) pignori obligaſſe. Non inſulsè fortaſſe quis Super fluum vocarit, *vel fœnerator. D. de nautico fœnore*, Galli dicunt, *plus value*. Hunc locum ita reſtituit ex Pandect. Florent. Iacobus Cuiacius *Obſeruat. lib. 4. cap. 25.* cùm perperam antea hypotheca legeretur. Idem tamen prius Alciatus notarat, *lib. 11. Parerg. cap. 1.*

HYPOBOLON, Dotis eſt incrementum, vel quod mortuo marito vxori ſuperſtiti redditur ſupra dotem, quod inſtat aut vicem habet donationis propter nuptias: ſic dictum ἀπὸ τοῦ ὑποβάλλειν, quod eſt maiori rei, vel ſummæ minorem adiicere. Græci aliàs reddidere dimidiam, aliàs tertiam, niſi aliud conuentum eſſet: Langobard. autem iure quartam partem redditam videre eſt, *l. 1. Langob. de iis, quæ à viro in mul. dan.* quam & *Morgengabe* vocabant. Latinorum verò tertiam, *lib. 2. feud. titul. 19. §.* quamuis Conſtantin. Harmenopul. *li 14. titul. 10.* ὑπόβολον ſcribit eſſe, τὸ ἐπὶ τῇ ποσότητι τῆς προικὸς, ὅταν ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρὸς ἡ προὶξ ἀπαιτεῖται τῆς γυναικὸς, ταύτῃ ὑπερδιδόμενον, ἤγουν ὑποτιθέμενον. Sic enim legendum eſt, non vt in vulg. corruptè legitur: ὅταν ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς ἡ προὶξ ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ ἀνδρός. non enim mortua vxore, ſed mortuo marito hypobolo locus eſt. Dotalitium dicitur *capit. plerunque. de donation. inter virum & vxorem.* Noſtro idiomate vocamus *accroiſt*. Nec verò datur ὑπόβολον vxori, niſi in cubiculum mariti venerit: & hoc eſt, quod dicitur. *Au coucher gaigne la femme ſon douaire.* Virgini autem θεώρετρον dabatur, quod erat pars duodecima: de quo vide ſuo loco. Hinc

HYPOBOLICA inſtrumenta, apud Sidon. Apoll. *lib. 7. Epiſtol.* quanquam ſunt, qui legant *Hyperbolica*: alij quidam Paraphernica, omninò malè.

HYPOCAVSTON, ὑπόκαυστον, locus eſt, qui ſucceſſo ſub pauimento igni, calefieri ſolet, *l. 16. ff. mand. l. 55. §. 2. D. de leg. 3.* Deducitur ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν, id eſt, ſuccendere. Hinc conclauia & cellæ, in quibus ſunt opera fornicata, vbi frigoris vitandi cauſſa ignis accenditur.

HYPODIA, *apud Paul. lib. Sent. 3. tit. 6.* ſunt quæ ſub pedem ſedentibus ponuntur, quæ interdum etiam ſcamna vocãtur, *l. 3. D. de ſup. lega.* ab ὑπὸ, id eſt, ſub, & πούς ποδὸς, pes.

Digitized by Google

HYPOMNEMATOGRAPHI, *in l. ſi quos. 59. C. de decurio.* Alciat. & Cuiac. commentarienſes exponit, id eſt, eos qui commentaria ſcribunt.

HYPOTHECA, eſt pactio nuda, qua iure honorario à debitore obligatur aliquid in crediti vicem: deducto nomine à verbo ὑποτίθεσθαι, quaſi dicas res ſuppoſita, ſubiecta obligationi, & obſtricta: & idem videtur eſſe quod pignus: niſi quòd huius appellatio ad res mobiles, hypothecæ ad immobiles refertur, *vt l. 1. & l. ſi rem. 9. §. 2. D. de pignor. action. §. item Seruiana. Institut. de action. l. 4. D. de pignoribus.* vbi traditur, Hypothecam propriè eius rei dici, quæ conuentione ſola obligatur: pignus traditione. In actione tamen hypothecaria his nominibus abutimur: & ideò Marcianus de hypothecaria formula tractans, *l. 5. in fin. D. de pignoribus,* dixit pignus ab hypotheca ſono tantùm differre, quod eſt, ac ſi diceret, ſignificatione non differre: Hotomanus teſtatur aliam ſe etiam inter hypothecam & pignus obiectaſſe differentiam, vt hoc pro rebus obligatis, & ipſo obligationis contractu vſurpetur: illa verò pro rebus ſuppoſitis tantùm. *Cicero lib. 13. ad Memmium, epiſtola ad Thermum Proprat.* Præterea Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ commiſſæ ſunt: velim cures, vt aut de hypothecis decedat, eáſque procuratoribus Cluuij tradat, aut pecuniam ſoluat.

Hypotheca diuiditur in tacitam, & expreſſam. Tacita conſtituitur à lege. *l. 1. §. & vt plenius. Cod. de rei vxor. action.* Expreſſa ab homine, *toto ti. D. & C. de pignor. & hypoth.*

HYPOTHECARIA actio, quæ & quaſi Seruiana dicitur, in rem actio eſt, quæ creditori pignoris perſequendi cauſſa datur. Vnde & pignoris vindicatio, petitio, perſecutióque appellatur, *l. 9. in fin. C. de pig. act. l. 2. C. ſi vnus ex pluribus. l. 50. ff. ad SC. Trebell.*

Hypothecaria formula, formula eius pacti, quo de pignore nuda conuentione obligando agebatur, *l. 3. 4. & 11. & alibi perſæpè. D. de pignorib.*

HYPOTHECARII, creditores, qui ſub hypotheca pecuniam crediderunt, *l. 1. §. ſciendum.* D. *de ſeparat. bon. l. 1. C. de iis, qui ex priorum cred.*

HYPOTHESIS eſt, quod priſci Iuriſconſulti Speciem appellant: recentiores, legis caſum. *Vlpianus in l. ſed interim. de donat. int. vir. & vxor.* Quando igitur retrò non agitur, emergunt vitia, vt Marcell. animaduertit, in ſpecie huiuſmodi. *Paulus in l. Latinus Largus. de legat. 1.* proximè ex facto incidit ſpecies talis. *Alciat. in l. edita. C. de edend.* Hypotheſis, ait, determinata facti aſſertio eſt, quæſtionis, ſeu cauſſæ modum complectens. *Vide eundem cap. 8. lib. 1. Parerg.*

Hypotheſin ad theſin transferre, eſt cauſſam ad communem locum, & ſpeciem ad genus transferre, *l. pen. ff. de iuriſdict.*

HYSGINVM, color, vt volunt quidam, ſimilis eſt coccineo: vnde Græci veſtes ὑσγινοβαφεῖς appellant. hoc eſt, hyſgino tinctas. Hermolaus Barbarus exiſtimat idem eſſe quod vacinium, id eſt, rubi humilis morum: vide Ruellium Maſureum, & Bayſium. *Turnebus Aduerſ. li. 19. cap. 25.* hoc nomine & tincturam & herbã notari putat, cùm ex ea herba color purpureus fucetur, atque tingatur, Heſychius ſcribit, ὕσγινον βάμματι. neque aliud quicquam Interp. Nican. τὸ ὕσγινον, inquit, φυτόν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι, ὅθεν καὶ ὑσγινοβαφῆ, τὰ ὑπ' αὐτοῦ βεβαμμένα. nec enim quid vetat eſſe plantam & tincturam cognomines. Suidas hyſgen herbam eſſe dicit, vnde & hyſginum tingatur. Fiunt, *inquit Vitruuius*, etiam purpurei coloris, infecta creta rubiæ radice, & hyſgino, non minus, vt ex floribus alij colores. Apud *Pauſaniam in Phocicis*, videtur eſſe coccus: *vt* apud

apud Plin.lib.21.cap. 26. hyacinthus vnde factitius color fucabatur, hyſgynum dictum. Hyacinthus, inqui in Gallia eximiè prouenit. hoc ib hyſginum tingunt. Vtitur hoc verb Paulus, *l.*78. *§.* 5. *ff.de lega. lib.* 3. (quanquam in Pand. Flor. Iſginum legitur) à cocco illud ſeparans: Qui minus porrò coracinum, aut hyſginum, aut melinum ſuo nomine quàm coccum purpuráve deſignatur?

I

I,& V, literæ, medium quendam eſſe ſonum, M. Fabius *lib.* 1. *Inſtit. Orat. cap.* 4. admonuit, vt non immeritò, nec fortè ineptè in Pand.Flo.V,pro I, ſcriptum reperias.Vt dnploma,pro diploma, maritumo, pro maritimo, decumo, pro decimo:adſimulatur, pro adſimilatur,& planè adſimulare antiquos dixiſſe, ex Diomede admonet Briſſonius. E diuerſo I, pro V, poſitum, reciperare pro recuperare, paſſim in illis libris, & antiquorum monumentis Sic I, pro E, vt petitioni, pro petitione, *l.*8.*D. de rei vindicat.* & Ferruminationi, pro Ferruminatione, *l.* 23.*§. item quacunque. ff. eodem titu.* & Affinitati, pro affinitate, *l.*39 *ff.de iniur.*E contrario,E, pro I, defenſione. pro defenſioni, *l.* 39. *§. primo, D. de noxalibus.* & Exceptione,pro exceptioni, *d.l.*39.*§.penultim.* Literarum enim affinitas huic commutationi locum dedit: *qua de re vide Fabium,lib.*1.*cap.*4.

IACERE dicitur hæreditas, quandiu ſine domino eſt, *l.*5. *§. ſatisfactionis.ff. vt in poſſeſſ. lega. l.* 13. *§. quæſitum.*D.*quod vi aut clam.* Eodem ſenſu iacere bona hæreditaria dixere Vlpianus & Papinianus, *l.* 3. *ff. de bon.poſſeſſ.l.*1.*ff. de ſucceſſ.edi.* Sic iacens ea res dicitur, cuius dominus ignoratur, *Vlp.l.*43.*§.* 4.*ff.de furt.* Qui alienum quid iacens, lucri faciendi cauſſa ſuſtulit, furti obſtringitur. Iacere pretia prædiorum, quæ vili veneunt, dicuntur Ciceroni, *in Orat. pro Roſcio Comœdo*: Accepit enim agrum temporibus iis, cùm iacerent pretia prædiorum.

Iacere proſtratus dicitur, qui ad dignitatem eligi iure non poteſt, veluti infamis, *Clem.in pleriſque.§.quòd ſi licentiatus.de elect.in Clem.*

IACTAS res accipimus nonnunquam, quæ tempeſtate maris nauis leuandæ cauſſa eiiciuntur, *l.*21.*§.* 1.*D.de acquir. poſſ.l.penul.ff. pro derelict.l.*9.*§.fin.ff. de acquir. rer. domin.* & ita iactus *in tit. ad leg.Rhod. de iactu.l.*4.*§ ſi iactu.*D.*de fur. Seneca li.*4. *Declam.*Neceſſitas eſt, quæ nauigia iactu exonerat. Dicitur &

IACTVRA eodem ſenſu,*l.*2.*&* 4. *D.de leg.Rhod.de iact. & apud Cice. lib.*3.*Offic.* vnde μεταφορικῶς, pro damno,*c.locupletari,de reg.iur. lib.* 6. Hinc & pro amiſſione accipitur, *vt cap. ex parte de aliena. mutand. iud. cauſ. fact.* ibi, pro amiſſione cauſſæ. Et

Iacturam debiti,pro amiſſione, dixere Impp. *l.*2.*C. ne liceat potentio.* Et

IACTARE,pro concutere,fatigare, vexare. *Vlpian. l.* 1. *de ædilit. edict. §. apud Iulianum.* Si ſeruus inter fanaticos non ſemper caput iactaret.

IACTVM retis dicimus,*l.*12.*D. de act.empt.* & iactum, ſimpliciter, eodem ſenſu. *Valerius lib.* 4.*cap.* 1. *Suetonius in libr. declar. Rhetoribus.* βόλον appellat,vbi pro bolon, bolum falsò legitur.Donatus Bolonas. Hinc Bolonas exercere dicuntur cetarij.

IACVLVM rete quoddam piſcatorium eſt appellatum, *Iſidoro teſte, lib.*18.*Etymol.c.*21.

IACHINVM, vide Ianthinus.

IAM quandoque ſignificat perfectionem actus, & continuationem, *Bart, l. Celſus.* D. *de vſucap. & in* 1.

Digitized by Google

C.conſtitut. aliquando retro tempus, & continuum ſonat, *l.nunquam.D.de acquir.rer. domin.* Sumitur interdum pro futuro & præterito. pro re, id eſt, ſecundùm materiam ſubiectam, *l. quamuis D.de furt. & ibi nota.* Iam, pro præterea, & pro, poſthac, ſæpè ponitur.

IAMNVNC, *l.ſi mortis.* D. *de donat. cauſ. mort.* præſens tempus indicat.

IAMTVM vna voce, *l. pater* D. *de cap.& poſtlim.* vbi Zaſius temperamentum tractus facit. & vide M. Ciceronem pro A. Cluentio.

IANITRICES, Latinis duorum fratrum vxores, Græci εἰνατέρας vocant, *l.4.§.adfines. in fi.ff. de gradib.* in Lexico B. Germani, Ianitrices, δύο ἀδελφῶν γυναῖκες, αἱ σύννυμφοι. quæ etiam εἰνατέρων. interpretatio apud Heſychium eſt.

IANTHINVS, violaceus: nam ἴον violam, ἄνθος florem ſignificat: ſícque accipitur apud Plinium *lib.20.c.6. apud Perſ. Satyra 2.* Ianthina lana. *& l.ſi cui lana.70. §.fin. D de legat.lib.3.* Purpuræ, inquit Vlpian. appellatione omnis generis purpuram contineri puto, ſed coccum non continebitur: fucinum & ianthinum continebitur. Itaque legendum *l.1.C. quæ res vendi non poſſ.* vbi perperam hyacinthina legitur.

IANVAM in publico aperire, *in l.vltim.ff.de ſeru. vrb.* quidam dici volunt, pro ianuam in publicum reiicere, ita vt fores in viam publicam aperiantur, vt mos erat Græciæ: vnde illud apud Comicos, Crepuere fores. Sed hic mos nunquam Romæ inualuit, & præter Plinium, Plutarchũ, Aſconium, etiam Dionyſius è publicis vel priuatis ædibus ſolas M. Valerij Publicolæ fratris ædes Romæ ſcribit habuiſſe ianuam erectam in publicum, his verbis: Ταύτης τῆς οἰκίας αἱ κλισιάδες θύραι μόναι τῶν ἐν τῇ ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται. Igitur hæc eſt huius loci ſententia & ſpecies. L. Titius aperto pariete domus ſuæ, ianuam in publico aperuit, quatenus ſtillicidij rigor, & tignorum proiectus competebat, quatenus ambitum ædium Scæuola definiebat, auctore Cicerone. non eſt igitur egreſſus ambitum ædium in aperiunda ianua: neque verò potuit & aduerſum ſe tamen aperiri ianuam, quæ non fuit ante, vicinus æquo animo non fert motus inuidentia quadam, qua etiam moti quidam ſæpè non ferunt è regione ædium ſuarum conſtrui ædes nouas, è quibus ſit conſpectus in ſuas. *Ex Cuiacij Obſeruationum lib. 13. cap. vigeſimo ſeptimo.*

IASON Maynus, Iuriſconſultus nobilis, Mediolani natus, Catonis Sacci Papienſis auditor fuit. Papiæ ius ciuile annos ampliùs viginti interpretatus eſt: magnóſque in eo iure ſcriptis ſuis illuſtrando, labores ſuſtulit. Obiit ibidem anno M. D. XIX. menſe Aprili.

IBI, *Feſto lib.9.* dicitur, cùm locus ſemet demonſtratur, Ibidem, cùm ſæpius. Ibi, in interdicto de vi, quemadmodum accipiendum ſit, exponitur *in l.1. §. ibi autem.D. de vi, & vi arma.* Appellatione eorum quæ ibi ſunt, neque ea, quæ ad tempus, vel caſu eo in loco ſunt, neque nummi & nomina continentur, ſed ea demum, quæ, vt perpetuò ibi ſint, poſita ſunt, quæ quanquam ad tempus vel caſu abſint, non eò tamen minùs continentur, *l.44. 67. & 89.* D. *de leg.*

Ibi, pro illic, & opponitur particulæ hic, *l. 4. §. ſi quis aduentu.* D. *vi bon.rapt.*

ICTVS, percuſſio ipſa. *Vlpianus ad leg. Aquil.* Et ſi quidem apparet, cuius ictu perierit. Item, ictu vno occidit vtrunque, *l. quod ait. §. final. de adulter. Adde l. 1. de iis, qui deiec.*

IDEST, non definiendi gratia, ſed exempli loco, & παραδειγματικῶς ponitur, id eſt, pro veluti, vel ſcilicet, *l.7.§.pactorum.* D. *de pact. l. 8. de vulg. & apud Gaium, libr. 2. tit.8. verſi. agnati. Sic l. 4.* D. *de vſucap.*

Nec

Nec de via, quis, id eſt, mero iure detruditur. Aliàs hoc verbum διαχωρητικὸν eſt, & explicatiuum, *l. 9. D. de minorib. l. 3. §. ſaltus. D. de acqui. poſſeſſ. l. 43. D. de minor.*

IDEM non eſt, quod ab alio ſeparari poteſt, *l ſi dominus. D. de ſeruit. vrb.* pro ſimili ponitur, *l. ſi non ſortem. §. libertis. D. de condict. indeb.* Idem dicitur etiam priſtina qualitate, vel quantitate non ſeruate, *l. & an eadem. D. de except. rei iud. l. proponebatur. D. de iudic. l. ſeruitutes. D. de ſerui. vrba.*

Ἰδιόχειρα Græcè appellantur (*inquit Imper. Leo.*) ſcripturæ, quæ ſolent à quibuſdam ſecretò fieri, interuenientibus amicis, rerum contrahendarum cauſſa, *l. ſcriptura. 11. C. qui pot. in pign. hab.* Et (vt opinor) ἰδιόχειρα, ἀγοραῖα opponuntur, quæ tabellionum publica inſtrumenta ſunt, *Nouell. 49. 73. & 142.* quæ etiam Forenſia appellantur, *l. comparationes. 19. C. de fid. inſtrum.* qua de cauſſa *in d. l. ſcripturas* ἰδιόχειρα iis, quæ publicè à tabulariis ſcripta ſunt, opponuntur.

Ἰδιοκτήτορες, *vt aiunt Græci interpretes, in l. 4. de agricol. & cenſit. lib. 11.* ſunt propriorum bonorum poſſeſſores, ab ἴδιος, id eſt, proprius, & κτάω, poſſideo. *vide in Baſilicis eod. titulo.*

IDIOTA, non tantùm indoctus & illiteratus, ſed etiam priuatus, & plebeius dicitur, *Authen. quomodo oport. Epiſc. §. quandoque.*

IDONEVS accipitur pro locuplete, & qui ſoluendo eſt. Ita idoneũ debitorem, tutorem, hæredem, fideiuſſorem interpretamur, *l. 14. 27. ff. de minor. l. 2. manda. D. l. 2. D. de fund. dot. l. 9. D. de tutel. l. 9. 14. 39. 45. D. de administrat. tuto. l. 46. & 47. D. de iur. fiſc. l. 5. D. de ſepara. l. antepen. D. de condit. & demonſtrat. l. 14. D. de in diem addict. l. 3. D. de fideiuſſo.* Itaque apud Cicer. libr. 3. Offic. Idoneus pro diuite & locuplete. Et ſæpè idoneis, inquit, hominibus indigentibus de re familiari impertiendum, ſed diligenter & moderatè. Quod & in eo obſeruauit Lactantius. Eodem ſenſu Idonea hæreditas, *l. 51. §. 1. D. de acquirend. hæredita.* Et Idonea nomina, *l. 13. §. 1. & l. 35. & 45. ff. de adminiſtratio. tut.* Non diſſimiliter Idoneum, vel non idoneum pignus dicimus, *l. 28. ff. ſi cert. peta.* Et idonea cautio, & ſatiſdatio, *l. 4. §. 1. D. de adminiſtrat. rerum l. 1. §. ſi pecunia. D. depoſiti.* Idonea cautio non intelligitur, ſi neque fideiuſſor, neque pignora interceſſerunt, *l. 59. in fin. D. mandat.* Ita Idoneè cauere, *l. 41. D. de pet. hæredi.* Et Idoneè ſatiſdare, *l. 3. C. de poſtlimi. reuer.*

Idoneus largè dicitur, aptus ad omnia, & bona, & mala, Donato auctore. Cui adſtipulatur Vlpianus, *in l. 2. §. idoneos autem ad SC. Tertullianum.* Quilibet autem præſumitur idoneus, ſicut & quælibet res bona, niſi diuerſum doceatur. *Idem in l. cùm quidam ita fideicommiſſum. Papinianus in l. cùm pater. §. rogo. de legat. 2. l. vltim. de liberis agnoſcendis. l. ſi creditores. in fin. de priuil. credit.* Idonior, aptior, accommodatior, *Calliſtrat. l. 18. de teſtam. tut.* Quòd ſi plures ſatiſdare parati ſint, tunc idonior præferendus erit. *Paul. l. 2. D. de popul. act.* Si plures ſimul agant populari actione, Prætor eliget idoniorem.

Idoneus alienæ litis defenſor, nemo ſine ſatiſdatione habetur, *l. 46. §. qui alium. D. de procurat.* Porrò neque fœmina, neque miles, abſenſve Reipub. cauſſa aut morbo impeditus perpetuo, aut magiſtratum initurus, aut qui inuitus iudicium pati non poteſt, idoneus eſt defenſor, *l. 54. D. de procura.* Sic idoneè defendere, *l. 1. D. de diuerſ. temp.*

Idonei promiſſores, non tam ex patrimonio, quàm ex fide plerunque accipiuntur, *l. 112. D. de verbor. oblig.*

Idonei tutores, facultatibus non moribus dicuntur, *l. 2. §. idoneis. D. ad Tertyllia.*

Idoneus homo, integræ exiſtima-

Digitized by Google

ſentes infantem à Deo creatum fame necari præſtanda conſtituerunt, *c. cùm haberet. de eo, qui dux. in matri. quam per adulterium pollui.*

ILLEXIT in ſententiam pertraxit, & perſuaſit, *l. 1. §. ſi omnes ff. de ventr. inſpic.*

ILLIBATVS, *apud Vlp. in l. ſi filia. §. Papin. ait ff. fam. erc.* id eſt, integer. Interpres, illibata ab intactis, *in l. ſi qua per calumniam. C. de epiſc. & cleric.* hoc putat diſtare: vt illibata partem, intacta rem totam reſpiciant: Apparet tamen pro eodem poni, *l. fi. C. in quibus cauſis reſtitutio in integrum non eſt neceſſaria.*

ILLICITE ædificare, id eſt, hoc quod dirui conſtitutiones iubent, *auctore Vlpiano.*

ILLICO, vel (*vt quidam ſcribunt*) Ilico fieri dicitur, quod fit antè, quàm diuertatur ad alia facienda, *l. litigatoribus. C. de appella.* quod nomen retinuit forenſis Gallorum vſus, quod Pragmaticis Gallis notiſſimum eſt. *Sic in l. 1. §. cùm adiicitur. ff. de Verb. oblig*

ILLOTIS manibus prouerbiali figura dicitur, pro imparatè, & non ſatis inſtructè quid aggredi: tractum ex Deorum ſacris, ad quæ ſine præparatione (cuius pars erat manuum ablutio) nefas fuiſſet accedere. Heſiod. *ἐν ἔργ. καὶ ἡμέρ.* Μηδέ ποτ' ἐξ ἠοῦς Διὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον Χερσὶν ἀνίπτοισιν. &c. *Sic l. 1. ff. de origine iur.* illotis manibus, ſine præparatione.

ILLVSTRIS, dignitatis titulus, *l. 60. 61. de decu. lib. 10. C. l. fi. C. de iniur.* Tribuitur hic titulus præfectis prætorio, præfectis vrbi, quæſtoribus, magiſtris officiorum, & militum, comitibus rerum priuatarum, vt domeſticorum & principibus agentium in rebus, vt patet ex variis Codicis Iuſtiniani & Theodoſiani articulis. Illuſtris dignitas & adminiſtratio, *l. 32. 36. C. de appell.* Illuſtratus gradum ponit, *l. 11. §. ſi autem vtraque. C. de iudiciis.* Illuſtres perſonæ, *l. 26. §. 1. C. de vſur.* & illuſtris mulier, *l. 5. C. ad Orfit.* Illuſtrium dignitas omnibus anteceſſit, *Nou. de appel. & intra quæ temp. vlt. de ſportul. c. 1. vbi ſenat. C.* Vide dignitatum gradus.

ILLVVIES, propriè ſordium eſt, à lauando ducto vocabulo: itaque illuuie legendum *apud Vlpia. l. 12. §. vlt. ff. de ædil. edict.* non ingluuie, vt volunt quidam: hoc enim ventris eſt, dictum (vt vult Agrætius) ab ingluuiendo, *Cuiac. Obſ. lib. 11. c. 10.*

IMAGO iuris, *Linio lib.* 50. Emancipatio, quæ venditionis inſtar obtinet.

IMAGINARIA dicuntur in iure, quæ non verè, ſed ſimulatò & dicis cauſſa fiunt. *Vlpia. in l. 16. de re iur.* Imaginaria, *inquit*, venditio non eſt pretio accedente. Et ſi enim in hanc nummorum aliquid pretij ſpecie numeretur, re vera tamen aliud agitur, quàm vt emptio contrahatur, vt emancipationibus, εἰκονικὴν πρᾶσιν. Harmenop. lib. 3. vocat eam ſic definiens, εἰκονικὴ ἐστὶ πρᾶσις ἡ σχηματισμένη, καὶ οὐ κυρίως γινομένη. Nec diſſimili ratione, *l. 46. ff. loca.* imaginarias locationes vocauit: & *l. 2. C. Th. de anno. tribut.* imaginariam apocham, quæ ſpeciem veri habeat. Sic imaginarius emptor. *l. 4. §. ſi ab ignoto. ff. de act. empt.* qui nomen alienæ emptioni accommodat, nihil de ſuo impendens. Hinc & imaginaria coemptio, apud Nonium, quæ fiebat, cùm mulier ad maritum veniens, aſſes tres, & vnum, quē manu tenebat ei dabat, veluti emendi cauſſa. Et imaginaria ſolutio, id eſt, acceptilatio. *§. Inſtit. quib. mod. toll. oblig.* Imaginarij contractus, *l. contractus 54. de oblig. & act. ff.* in quibus fides facti ſimulatur, veritate non intercedente, ideóque iuris vinculum non obtinent, *vt dicit ibi Iuriſc. & vide Gaium lib. 1. Inſt. tit. 6. & l. fi. C. de adoptio.* imaginarius colonus, qui ſubdititius eſt, & non verus colonus, *l. 49. D. de act. empti.* Imaginarius nuntius, repudium non verè, ſed fictè & ſimulatè miſſum, *l. 3. C. de repud.* Imaginarium repudium, *ibidem*, Sic Diuortium imaginarium, quod interueniebat olim quando mulier marito

ad

Digitized by Google

ad inopiam redacto, ſuis rebus proſpiciebat, apocháſque exercebat ſuas, quod conſtante matrimonio fieri non licebat, *l. in rebus. in fi. C. de iur. dot.*

IMAGINARII, in Lexico antiquo εἰκονικοὶ exponuntur, id eſt, imaginum artifices.

IMBVERE, Nonio initiare. Hinc imbuti, initiati, *l. 25. ff. de pign. act. Cic. pro Milo.* imbutos inſtitutis opponit.

IMITARI, hoc eſt effingere, adulterare: Cicero Adſimilare vocat, *l. quid ſit falſum. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* Si quis alienum chirographum imitetur.

IMMATVRA virgo, *l. 25. ff. de iniuriis, & alibi Paul. lib. 1. Sent. tit. 14. Sueto. in Tibe. c. 61.* quæ nondum viri potens eſt, ſcilicet ante annũ 12. Acerbã vocat Varro Agathone, *apud Nonium*: Maiores noſtri, inquit, aures virginis acerbæ venereis vocabulis imbui noluerunt. Huic opponitur Matura, viripotens, Virgil.

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

Horatius in 3. Odar.

Motus doceri gaudet Ionios
Matura virgo.

Hanc ὡραίαν Græci vocant, Gellius vertit tempeſtiuam *lib. 6. c. 8.*

Immaturam quoque ſyluam, & oleam dicimus, quæ intempeſtiuè cæditur, *l. 18. ff. quod vi, aut clam. l. 17. §. ſi oliuam. ff. ad leg. Aquil. l. 48. in fi. ff. de vſufru.*

IMMINERE litibus, *l. 21. C. de prox. ſacr. ſcrin.* dicuntur viatores, quibus iniungebatur à magiſtratibus ſolicitudo in ius vocandi, & iudicata exigendi. Vel executores, quibus imminendi litibus ſolicitudo iniuncta eſt. Malè autem quidam minuendi legunt.

IMMISCERE ſe hæreditati propriè ſui hæredes dicuntur, vel neceſſarij, quemadmodum extranei adire. Cùm enim non aliunde accedant, ſed in familia ſint, adire non poſſunt dici, ſed ſe immiſcere, *§. extraneis. Inſtit. de hæred. qual. l. 3. §. ſuo. l. 7. § non ſolùm. ff. de minoribus.* Ideoque miſcere & adire ſeparantur, *l. 7. §. reſtitutus ff. de minoribus. leg. 6. §. ſi filius. ff. de bonis liber.*

IMMITTI dicitur, quod ita prouehitur, vt in aliquo loco requieſcat velut tigna, trabes, quæ immittuntur, *l. 242. §. 1 ff. de verb. ſign. l. 3. ff. de preca.* Hinc

Immittendi tigni ſeruitus, vel immittendi ſimpliciter, *l. 1. & 2. ff. de ſeruit. vrb. l. 8. § fi. ff ſi ſeruit. vindic.* Ita immiſſa & immittere accipimus, *l. 5. §. meminiſſe ff. de nou. oper. nun. l. 15. §. precario. ff. de precario.*

Immittere etiam dicimus cloacam, ſtillicidium, flumen, lumina, fumum, & aquam in variis iuris partibus.

IMMISSVM, vide Proiectum.

Immo ſeu imò quot modis accipiatur, *docet Bartol. §. quibus in 1. Conſtit. de no. Co. fac.* Notandum tamen, *l. 47. ff. de hæred. inſt.* Immo pro ademptione vel emendatione accipi. Si ita ſcriptum fuerit, inquit Africanus, Titius, immo Seius hæres eſto, Seium ſolum hæredem fore reſpondit.

IMMODICA, ſeu (vt vocant) immenſa donatio viſa eſt olim vltra ducentos aureos: deinde vſque ad trecentos permiſſa: tandem ad quingentorum aureorum quantitatem extenditur, *l. ſancimus in princ. l. data. l. ſecundum. & l. ſi quis, in fin. C. de donatio.*

IMMOLITVS, inædificatus. Verbum hoc vſurpatur *in lege Peducea de limitibus*: Ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quid in eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto. *Item apud Liuium lib. 39.* Aquam publicam omnem in priuatum ædificium, aut agrum fluentem ademerunt, & in loca publica inædificata immolitáve priuati habebant, intra dies triginta demoliti ſunt.

IMMVNITAS, munerum vacatio, eſt, priuilegium quoddam, vel remiſſio, à iure ad non ſubeunda munera vel honores conceſſa, qualia enumerantur *in tit. ff. de iure immun.*

IMMVNIS, qui nullo fungitur officio. Munus enim, vt Feſtus

Digitized by Google

apud Romanos diuidetur. C. Scipio Naſica à Senatu optimus appellatus, diem in horas primus diſcreuiſſe dicitur Sabellico. At horas pro diebus dixit Cicer. Verr. 3. Vt cum horis noſtris nos eſſemus vſi, tubinis ludis interpoſitis, quadrageſimo poſt die reſponderes. Horas ſuas vocat (inquit Aſconius) 20. dies qui accuſatori dabantur ad accuſandum legitimi, totidémque defenſori. Idem tu fortaſſis eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam. Horis, inquit idem Aſconius mirè dixit, cùm ſint dies plurimi, vt oſtenderet nimiam diligentiam. Legitimi autem hodie dies dici debent, quas dilationes ordinarias vocant. Nec mirum, horas pro diebus ſumi cùm dies vſurpentur pro tempore, vt alias annotauimus.

HORREVM, Varro *lib. 4. ling. Latin.* non improbabiliter exiſtimat ab hordeo tractum, quod hordeum in eo ſeruari ſoleret, quanquam in aliis exempl. ab horrendo legatur, quòd ſcilicet priſci fruges in ſuis ſpicis, cum ariſtis in granaria conderent. Galenus mauult à dictione ὡραῖα deduci, quo omnes fructus, atque adeò prouentus omnes denotabant Græci. Accipitur tamen etiam in iure pro repoſitorio mercium, rationum, & rerum pretioſarum, *l. 3. D. ex quibus cauſis pign.* vel hypoth. *tacit. contrah. & l. 3. D. de offic. præfect. vigi. & l. 6. D. de edendo. l. 10. D. de iudic.* Horreum frumentarium, *l. 60. D. de acquirend. rerum domin.* Horreum vinarium *l. 7. D. de fund. inſtrum.* Horreum penuarium, *l. 3. D. de pen. leg.*

HORREARIVS, horrei conductor, *l. 5. § ſi horrearius. D. de is qui deiecer. vel effuder. l. 5. D. ad exhi. l. 60. § fin. D. loca.*

HORTVS in XII. Tab. idem valebat quod villa, vt Plin. lib. 19. cap. 4. eſt auctor. vide Feſtum *l. 8.*

Horti Salluſtiani Romæ Auguſti erant, *l. 39. § fin. D. de leg. 1.* & in Panegyrico Conſtantino, Conſtantij filio dicato, cuius incertus eſt auctor. Nam in Salluſtianos hortos ire, peregrinatio, & expeditio putabatur. Vopiſcus in Aureliano: Diſpli ebat ei, cùm eſſet Romæ, habitare in Palatio, ac magis placebat in hortis Salluſtij, vel Domitiæ viuere.

Horti amœni, vrbani prædij appellatione continentur, auctore Vlp. *l. vrbana prædia. de verb. ſign.* niſi plurimum in reditu ſint, id eſt, principaliter propter ruſticos reditus conſtituit.

Horti olitorij, ab olere, non ab oliuis dicti, vt Accurſius exiſtimauit. *l. 13. V. de vſufr. & vide l. 198. D. de verb. ſignific. Vlpian. in l. ſi cuius. §. fructuar. D. de vſufruct.* Vt fortè ait, hortos olitorios faciet, vel aliud quid, quod ad reditum ſpectat.

HOSPITII neceſſitudo olim non ſolùm inter priuatos, ſed etiam inter populos contrahebatur: neque id quidem modò, ſed etiam inter ſingulos priuatóſque homines & ciuitates: quod genus amicitiæ Græci προξενίαν, Latini hoſpitium publicum vocauerunt: nam quod hoſpitium inter priuatos contrahebatur, Græcè ἰδιοξενία, Latinè priuatum hoſpitium dicebatur, cuius erat nota pignúſque teſſera hoſpitalis: vt ille apud Plautum ait, in Pœnulo.

—deum hoſpitalem & teſſeram
Mecum fero.

Cicer. in Verrem. act vltim. de Senatu Syracuſano loquens: Decernunt ſtatim, vt fratri meo hoſpitium publicè fieret, Sic Demoſthenes in illa nobili orat. pro Cteſiphonte, obiicit Æſchini, quòd legatos quoſdam Philippi hoſpitio exceperit, & quòd hoſpitij ius cum eis contraxerit, καὶ συμπροξενεῖς αὐτοῖς, Itaque ſumitur hoc verbum *l. poſtliminij. D. de capt. & poſtlim.* & apud auctores claſſicos ſæpiſſimè. Arctum autem fuit neceſſitudinis huius vinculum, atque etiam diuini numinis reuerentia ſanctum, quod iuris huius diſceptationi præfecit antiquitas, Iouem,

Digitized by Google

uem, hoſpitalem appellans & inuocans, quaſi hoſpitij præſidem & vindicem. Ab hac hoſpitij ſignificatione, frequenter pro amicitia ſumitur, Hinc

HOSPITIOLA, *l.5.§.1.D.de iis qui deie.* loca ea quib. excipiebantur hoſpites. Habebant autem veteres (vt Vitruu. *lib. 6. c. 10.* indicat) propria quædam triclinia & cubicula, quibus aduenientes hoſpites recipiebant: quæ & hoſpitalia dicebantur, *d.l.5.*

HOSPITIA etiam priſcis temporibus publicè dari ſolebant, erantque quibus hoc munus hoſpitum recipiendorum à Republ. imponebatur. Eſt autem patrimonij onus non perſonæ, *l.3.§.eos l. fina. §. penultim. & fin. D. de muner. & honoribus l. 16. §. angariarum. D. de vaca. mune. l.1. C. de Epiſcop. & Cleric. Modeſtinus l. 6. de excuſat.* ἐπισταθμείαν hoc munus vocant, deducto vocabulo ἀπὸ τοῦ ἐπισταθμεύειν, id eſt diuerſari: vt & Cicer. *lib.13. ad Attic. Epiſt. vltim.* Habes hoſpitium, ſiue ἐπισταθμείαν, quam odioſam mihi dixi. non moleſtam. Quin & id in prouinciis fiebat, in militibus & præſidum officialibus per municipia itantibus, hoſpitio excipiendis, vt colligere eſt ex *d. l.3. §. eos milites. l.5. §. ne tenues. D. de offic. præſid.*

HOSTIA, in *l. nauis.2. D. ad legem Rhodiam, de iact.* vrbs eſt Latij, ab Anco Martio extructa, teſte Liuio: militiæ, omniúmque munerum vacationem habuit, præter [illegible]es 20. in aduentu Hannibalis, quo Reip. ſubueniretur.

HOSTIENSIS, iuriſconſultus nobilis, nomen habuit Henrici ſeguſiani: ſed cùm iuris ſcientia floreret, & Bononiæ circiter annum M. C C L V. profeſſus, complures ea de re libros ſcripſiſſet, tandem Cardinalis Hoſtienſis factus, nomen hoc retinuit.

HOSTIARII, ſerui, *in l.12. §. idem reſpōdit. D. de inſtr. inſtr. qu. le.* quos more vetere in catena fuiſſe. Suet. in lib. de claris Grammat. ſcribit.

HOSTIARII, Eccleſiaſticum officium, *l.6. C. de Epiſco. & cler. quod & B. Ignatius, in Epiſtola ad Antiochenſes* oſtendit, ſic ſcribens: ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους ἀναγνώστας, ψάλτας, πυλωρούς, &c. Dicti ab eo, vt Iſiodor. *l.8. c.12.* ſcribit, quòd hoſtiis templi præeſſent. Tenent claues templi, omnia intus extráque cuſtodiunt, atque inter bonos & malos habentes iudicium, fideles recipiunt, infideles reſpuunt.

Hoſtilianas actiones dixit *M. Cic. lib.1. de Orat.* ab Hoſtilia lege, quam vide in Indice legum.

HOSTES hi ſunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decernimus, cæteri latrones, aut prædones ſunt, *l. hoſtes. D. de verb. ſign.* Hoſtis autem ab hoſtiendo, id eſt, æquando: quoniam æquali cauſſa ad bellum procedit, & par nobis videtur.

Hoſtis, pro aduerſario, in XII. Tabul. accipitur. Si ſtatus dies ſit cum hoſte, venito. At, vt ſcribit Feſtus, Hoſtis apud antiquos Peregrinus dicebatur, & qui nunc hoſtis, perduellis. Hinc Cicero, libro Offic.1. Equidem illud etiam, inquit, animaduerto, quòd qui proprio nomine perduellis eſſet, is hoſtis vocaretur, lenitate verbi triſtitiam rei mitigante. Hoſtis enim apud maiores noſtros dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus. Appellatus eſt autem hoſtis, ab hoſtio, quod eſt æquo, quoniam peregrini ſuis, vt nos noſtris vtentes legibus, pares nobis videntur. Et quia in conflictu, ex æqua cauſſa pugnam adire ſolent, ideò concinna eſt tranſlatio ad litigatores, qui pari iure de eadem contendunt cauſſa, vt victoriam conſequantur: ideóque *victos & victores* nuncupamus.

Hoſtium potitus, vide *Potitus hoſtium.*

in Hoſtico abſolutè, pro Hoſtico loco dixit Vlpia. *l. fi. ff. de milit. teſtam.* Sicque *in l. vnic. D. de bono poſſ. ex teſt. mili.* legendũ, Itaque hanc phraſim Liui. vſurpat lib.6. Romano con-

Digitized by Google

trà etiam in hoſtico morandi erat cauſſa, vt hoſtes alliceret. Sic lib. 8. Sine commeatu milites vagi in hoſtico errent. Et alibi apud eundem & alios ſæpiſſimè. Eadem autem forma dictum, qua apud alios, In barbarico, & paganico. Sic Latini autores loquuntur Græcorum exemplo, qui πολεμίαν ſimpliciter γῆν ſupplentes dicunt. Herodo. *l. 1.* ἀπαλλαγεῖεν μὲν τὸ ἐν τῇ πολεμίᾳ διατρίβειν.

HOSTIS in libris Feudiſticis pro exercitu, caſtris & militia ſumitur. Vnde vox Francogallica L'hoſt. *lib. Feud. 1. tit. 7.* Si ſimul ſteterint, vel in hoſtem Regis acquiſierint. Item *lib. 1. tit. 7.* Tunc enim poſſunt deueſtiri, niſi fecerint hoſtem Romæ: id eſt, in exercitu & comitatu Imperatoris Romam profecti ſint, Hinc

HOSTENDITIÆ dicuntur (vt Feudiſta ſcribit, *lib. 2. tit. 40. §. 2.*) adiutorium, quod faciunt dominus vaſalli Romam cum Rege in hoſtem pergentibus: verbi gratia: in Lombardia de modio, XII. denarios: in Teuthonica terra, tertiam partem fructuum, facta computatione fructuum ſolummodò eius anni, quo hoſtem faciunt. Fictum vocabulum, ab hoſte, quod exercitum & caſtra, vt iam diximus ſignificat. Quidam corruptum vocabulum eſſe ſcribunt, & pro Hoſtelitiæ vſurpatum dictúmque eadem forma, qua Heriſlitium effertur: diſtinguunt tamen ab Heriſlitium, quòd Heriſlitium capite plectatur: Hoſtelitiæ verò pecuniaria multa ſit. etiam Friderici conſt. *lib. Feud 2. titu. 55.* quia edictum non belli, ſed honorarij comitatus cauſſa factum ſit, cum Impe. Romam ad petendam coronam, proficiſcente, euocantur Itali feuda imperij tenentes, vt in faucibus Italiæ Imperatori præſtò ſint, cum equitiis & armis.

HVGOLINVS Iuriſconſultus nobilis, homo Italicus, inter antiquiſſimos iuris interpretes, floruit circiter annum M.CXC. gloſuláſque ad librorum iuris marginem adiecit: quibus magnoperè Accurſius, qui plerunque eius honorificam facit mentionem, adiutus fuiſſe creditur.

HVMANA lex pro ciuili, *in c. pen. de hæret. lib. 6.* Humanum eſt, hoc eſt, benignum, ſecundum æquitatem deſeruiens humanæ ſocietati, *l. humanum. C. de legibus.*

Humaniores domini, pro lenioribus. *§. Eodémque. Inſtitu. ex quibus cauſ. manu. lic.*

HVMANITAS propriè naturam humanam ſignificat: ſic accipitur in *l. non tantum. D. de appell.*

Humanitas eſt epitheton æquitatis egregium. Æquitas enim nuncupatur humanum ius: qui nihil eſt, quod in humanam ſocietatem plus vtilitatis conferat, quòd vſus boni & æqui. Et contra iniquitas dicitur ius inhumanum, auctore Vlp. *in l. furti. §. pactúmne. D. de his, qui notan. infam. Nouel. nullum credent. agrico. in princ.* Inde ſunt iſtæ appellationes paſſim in iure: Humanius eſt: Benignius eſt, & cæteræ id genus. Iuſti. *Nouel. de reuelatio. tributo. Conſtit. 163.* Præſtantiſſima inquit, inter homines bona, ſunt iuſtitia & benignitas: quarum altera æquabiliter ſuum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad miſericordiam decurrit, *Vlp. in l. 1. §. qui operas. D. ad SC. Tertull.* Sed humana, ait, interpretatione placuit eum admitti. Aliàs humanum ius appellant, ad differentiam naturalis iuris. Illi valde aberrant, qui humanas leges apponunt Canonibus Pontificiis, quaſi hi nihil debeant humanitatis.

HYACINTHVS, gemma, *l. 6. D. de aur. & arg. leg. l. fi. §. ſpecies. D. de public. l. vnic. C. nulli lic. in fre.*

HYDRAVLOS, nomen eſt nobiliſſimi inſtrumenti muſici, cuius Cteſibius Alexandrinus repertor fuiſſe traditur: ita appellati, quod eius fibulæ ab aqua flatum acciperent. nam in aquam ima parte verſæ erant: qua commota & perturbata ab adoleſcentulo quopiam, in illa ſpiritus effundebatur, qui ſuauiſſimum ſonum

Digitized by Google

num reddebat. Deſcribitur hoc accuratiſſimè à Vitruuio: & omninò vald. ſimile fuiſſe perſpicitur ei, quod nunc nos communi omnium muſicorum inſtrumentorum genere, Organum appellamus: niſi quòd in noſtro nullus aquę eſt vſus. Huius etiam meminit Athenæus lib. 4. *δειπνοσοφιστῶν*. Plinius lib. 7. c. 37. & Hero quidam. Hinc

HYDRAVLÆ, *l. 4. C. de excuſat. muner.* Organarij, qui eiuſmodi inſtrumenta tractabant: quos ita Græci definierunt: *Ὑδραύλαι εἰσὶν οἱ αὐλοῦντες ἐν τοῖς ὀργάνοις τοῖς οὐκ ἀπὸ ἀσκῶν, ἀλλ' ἀπὸ ὕδατος κατά τινα μηχανὴν τὸ πνεῦμα δεχομένοις.*

HYDROMELI, *l. 9. D. de trit. vino.* aqua eſt mellita, id eſt, potio ex aqua & melle confecta, Plin. lib. 14. c. 17. Dioſco. *lib. 5. cap. 13.*

HYPAETHRIVM, locus eſt ſic dictus, quòd ſub dio eſſet, id eſt, cœlo & aeri expoſitus. Latinè Subdialia, vel Subdiualia: vnde Subdiuales deambulationes dicuntur, *l. 142. D. de verb. ſig. Vitruu. lib. 3. c. 1.* horum meminit.

HYPASPISTÆ, Græcis ſunt Cornicularij, vide *Cornicularij*.

HYPEROCHA, ὑπεροχὴ. *l. quærebatur. D. qui potiores in pigno. hab.* eſt id, quod poſt venditionem fundi, verbi gratia L X. quod erat L X X X. plus in eius pretio relinquitur, ſcilicet XX. Hoc enim eſt, quod in eo loco ſignificatur, quendam duobus creditoribus non quidem eundem fundum, ſed priori fundum, poſteriori ὑπεροχὴν eiuſdem fundi (id eſt, quòd plus erat in precio fundi, quàm in priori credito) pignori obligaſſe. Non inſulsè fortaſſe quis Superfluum vocarit, *vel fænerator. D. de nautico fænore*, Galli dicunt, *plus value*. Hunc locum ita reſtituit ex Pandect. Florent. Iacobus Cuiacius *Obſeruat. lib. 4. cap. 25.* cùm perperam antea hypotheca legeretur. Idem tamen prius Alciatus notarat, *lib. 11. Parerg. cap. 1.*

HYPOBOLON, Dotis eſt incrementum, vel quod mortuo marito vxori ſuperſtiti redditur ſupra dotem, quod inſtat aut vicem habet donationis propter nuptias: ſic dictum ἀπὸ τοῦ ὑποβάλλειν, quod eſt maiori rei, vel ſummæ minorem adiicere. Græci aliàs reddidere dimidiam, aliàs tertiam, niſi aliud conuentum eſſet: Langobard. autem iure quartam partem redditam videre eſt, *l. 1. Langob. de iis, quæ à viro in mul. dan.* quam & *Morgengabe* vocabant. Latinorum verò tertiam, *lib. 2. feud. titul. 19. §.* quamuis Conſtantin. Harmenopul. *li 14. titul.* 10. ὑπόβολον ſcribit eſſe, *τὸ ἐπὶ τῇ ποσότητι τῆς προικὸς, ὅταν ἀποθανόντος τοῦ ἀνδρὸς ἡ προὶξ ἀπαιτεῖται τῆς γυναικὸς, ταύτῃ ὑποβαλλόμενον, ἤγουν ὑποτιθέμενον.* Sic enim legendum eſt, non vt in vulg. corruptè legitur: *ὅταν ἀποθανούσης τῆς γυναικὸς ἡ προὶξ ἀπαιτεῖται παρὰ τοῦ ἀνδρός.* non enim mortua vxore, ſed mortuo marito hypobolo locus eſt. Dotalitium dicitur *capit. plerunque. de donation. inter virum & vxorem.* Noſtro idiomate vocamus *accroiſt*. Nec verò datur ὑπόβολον vxori, niſi in cubiculum mariti venerit: & hoc eſt, quod dicitur. *Au coucher gaigne la femme ſon douaire.* Virgini autem *θεώρετρον* dabatur, quod erat pars duodecima: de quo vide ſuo loco. Hinc

HYPOBOLICA inſtrumenta, apud Sidon. Apoll. *lib. 7. Epiſtol.* quanquam ſunt, qui legant *Hyperbolica*: alij quidam Paraphernica, omninò malè.

HYPOCAVSTON, ὑπόκαυστον, locus eſt, qui ſuccenſo ſub pauimento igni, calefieri ſolet, *l. 16. ff. mand. l. 55. §. 2. D. de leg. 3.* Deducitur ἀπὸ τοῦ ὑποκαίειν, id eſt, ſuccendere. Hinc conclauia & cellæ, in quibus ſunt opera fornicata, vbi frigoris vitandi cauſſa ignis accenditur.

HYPODIA, *apud Paul. lib. Sent. 3. tit. 6.* ſunt quæ ſub pedem ſedentibus ponuntur, quæ interdum etiam ſcamna vocãtur, *l. 3. D. de ſup. lega.* ab ὑπὸ, id eſt, ſub, & τοῦ ποδὸς, pes.

HYPOMNEMATOGRAPHI, *in l. ſi quos. 59. C. de decurio.* Alciat. & Cuiac. commentarienſes exponit, id eſt, eos qui commentaria ſcribunt.

HYPOTHECA, eſt pactio nuda, qua iure honorario à debitore obligatur aliquid in crediti vicem: deducto nomine à verbo ὑποτίθεσθαι, quaſi dicas res ſuppoſita, ſubiecta obligationi, & obſtricta: & idem videtur eſſe quod pignus: niſi quòd huius appellatio ad res mobiles, hypothecæ ad immobiles refertur, *vt l. 1. & l. ſi rem. 9. §. 2. D. de pignor. action. §. item Seruiana. Inſtitut. de action. l. 4. D. de pignoribus.* vbi traditur, Hypothecam propriè eius rei dici, quæ conuentione ſola obligatur: pignus traditione. In actione tamen hypothecaria his nominibus abutimur: & ideò Marcianus de hypothecaria formula tractans, *l. 5. in fin. D. de pignoribus*, dixit pignus ab hypotheca ſono tantùm differre, quod eſt, ac ſi diceret, ſignificatione non differre: Hotomanus teſtatur aliam ſe etiam inter hypothecam & pignus obſeruaſſe differentiam, vt hoc pro rebus obligatis, & ipſo obligationis contractu vſurpetur: illa verò pro rebus ſuppoſitis tantùm. *Cicero lib. 13. ad Memmium, epiſtola ad Thermum Propræt.* Præterea Philotes Alabandenſis ὑποθήκας Cluuio dedit: hæ commiſſæ ſunt: velim cures, vt aut de hypothecis decedat, eáſque procuratoribus Cluuij tradat, aut pecuniam ſoluat.

Hypotheca diuiditur in tacitam, & expreſſam. Tacita conſtituitur à lege. *l. 1. §. & vlt. plenius. Cod. de rei vxor. action.* Expreſſa ab homine, *toto ti. D. & C. de pignor. & hypoth.*

HYPOTHECARIA actio, quæ & quaſi Seruiana dicitur, in rem actio eſt, quæ creditori pignoris perſequendi cauſſa datur. Vnde & pignoris vindicatio, petitio, perſecutióque appellatur, *l. 9. in fin. C. de pig. act. l. 2. C. ſi vnus ex pluribus. l. 50. ff. ad SC. Trebell.*

Hypothecaria formula, formula eius pacti, quo de pignore nuda conuentione obligando agebatur, *l. 3. 4. & 11. & alibi perſæpè. D. de pignorib.*

HYPOTHECARII, creditores, qui ſub hypotheca pecuniam crediderunt, *l. 1. §. ſciendum.* D. *de ſeparat. bon. l. 1. C. de iis, qui ex priorum cred.*

HYPOTHESIS eſt, quod priſci Iuriſconſulti Speciem appellant: recentiores, legis caſum. *Vlpianus in l. ſed interim. de donat. int. vir. & vxor.* Quando igitur retrò non agitur, emergunt vitia, vt Marcell. animaduertit, in ſpecie huiuſmodi. *Paulus in l. Latinus Largus. de legat. 1.* proximè ex facto incidit ſpecies talis. *Alciat. in l. edita. C. de edend.* Hypotheſis, ait, determinata facti aſſertio eſt, quæſtionis, ſeu cauſſæ modum complectens. *Vide eundem cap. 8. lib. 1. Parerg.*

Hypotheſin ad theſin transferre, eſt cauſſam ad communem locum, & ſpeciem ad genus transferre, *l. pen. ff. de iuriſdict.*

HYSGINVM, color, vt volunt quidam, ſimilis eſt coccineo: vnde Græci veſtes ὑσγινοβαφεῖς appellant. hoc eſt, hyſgino tinctas. Hermolaus Barbarus exiſtimat idem eſſe quod vacinium, id eſt, rubi humilis morum: vide Ruellium Maſureum, & Bayſium. *Turnebus Aduerſ. li. 19. cap. 25.* hoc nomine & tincturam & herbã notari putat, cùm ex ea herba color purpureus fucetur, atque tingatur, Heſychius ſcribit, ὕσγινον βάμματι. neque aliud quicquam Interp. Nican. τὸ ὕσγινον, inquit, φυτόν ἐστι ξανθὸν τῷ χρώματι, ὅθεν καὶ ὑσγινοβαφῆ, τὰ ὑπ᾽ αὐτοῦ βεβαμμένα. nec enim quid vetat eſſe plantam & tincturam cognomines. Suidas hyſgen herbam eſſe dicit, vnde & hyſginum tingatur. Fiunt, *inquit Vitruuius*, etiam purpurei coloris, infecta creta rubiæ radice, & hyſgino, non minus, vt ex floribus alij colores. Apud *Pauſaniam in Phocicis*, videtur eſſe coccus: vt

apud

Digitized by Google

apud Plin. lib. 21. cap. 26. hyacinthus vnde factitius color fucabatur, hyſgynum dictum. Hyacinthus, inquit, in Gallia eximiè prouenit. hoc ibi hyſginum tingunt. Vtitur hoc verbo Paulus, *l.* 78. §. 5. *ff. de lega. lib.* 3. (quanquam in Pand. Flor. Iſginum legitur) à cocco illud ſeparans: Quis minus porrò coracinum, aut hyſginum, aut melinum ſuo nomine quàm coccum purpuráve deſignatur?

I

I, & V, literæ, medium quendam eſſe ſonum, M. Fabius *lib.* 1. *Inſtit. Orat. cap.* 4. admonuit, vt non immeritò, nec fortè ineptè in Pand. Flo. V, pro I, ſcriptum reperias. Vt duploma, pro diploma, maritumo, pro maritimo, decumo, pro decimo: adſimulatur, pro adſimilatur, & planè adſimulare antiquos dixiſſe, ex Diomede admonet Briſſonius. E diuerſo I, pro V, poſitum, reciperare pro recuperare, paſſim in illis libris, & antiquorum monumentis Sic I, pro E, vt petitioni, pro petitione, *l.* 8. *D. de rei vindicat.* & Ferruminationi, pro Ferruminatione, *l.* 23. §. *item quæcunque. ff. eodem titu.* & Affinitati, pro affinitate, *l.* 39 *ff. de iniur.* E contrario, E, pro I, defenſione. pro defenſioni, *l.* 39. §. *primo, D. de noxalibus.* & Exceptione, pro exceptioni, *d. l.* 39. §. *penultim.* Literarum enim affinitas huic commutationi locum dedit: *qua de re vide Fabium, lib.* 1. *cap.* 4.

IACERE dicitur hæreditas, quandiu ſine domino eſt, *l.* 5. §. *ſatisfactionis ff. vt in poſſeſſ. lega. l.* 13. §. *quæſitum. D. quod vi aut clam.* Eodem ſenſu iacere bona hæreditaria dixere Vlpianus & Papinianus, *l.* 3. *ff. de bon. poſſeſſ. l.* 1. *ff. de ſucceſſ. edi.* Sic iacens ea res dicitur, cuius dominus ignoratur, *Vlp. l.* 43. §. 4. *ff. de furt.* Qui alienum quid iacens, lucri faciendi cauſſa ſuſtulit, furti obſtringitur. Iacere pretia prædiorum, quæ vili væneunt, dicuntur Ciceroni, *in Orat. pro Roſcio Comœdo*: Accepit enim agrum temporibus iis, cùm iacerent pretia prædiorum.

Iacere proſtratus dicitur, qui ad dignitatem eligi iure non poteſt, veluti infamis, *Clem. in pleriſque.* §. *quòd ſi licentiatus. de elect. in Clem.*

IACTAS res accipimus nonnunquam, quæ tempeſtate maris nauis leuandæ cauſſa eiiciuntur, *l.* 21. §. 1. *D. de acquir. poſſ. l. penul. ff. pro derelict. l.* 9. §. *fin. ff. de acquir. rer. domin.* & ita iactus *in tit. ad leg. Rhod. de iactu. l.* 4. § *ſi iactu.* D. *de fur. Seneca li.* 4. *Declam.* Neceſſitas eſt, quæ nauigia iactu exonerat. Dicitur &

IACTVRA eodem ſenſu, *l.* 2. & 4. *D. de leg. Rhod. de iact.* & *apud Cic. lib.* 3. *Offic.* vnde μεταφορικῶς, pro damno, *c. locupletari, de reg. iur. lib.* 6. Hinc & pro amiſſione accipitur, *vt cap. ex parte de aliena. mutand. iud. cauſ. fact.* ibi, pro amiſſione cauſſæ. Et

Iacturam debiti, pro amiſſione, dixere Impp. *l.* 2. *C. ne liceat potentio.* Et

IACTARE pro concutere, fatigare, vexare. *Vlpian. l.* 1. *de ædilit. edict.* §. *apud Iulianum.* Si ſeruus inter fanaticos non ſemper caput iactaret.

IACTVM retis dicimus, *l.* 12. *D. de act. empt.* & iactum, ſimpliciter, eodem ſenſu. *Valerius lib.* 4. *cap.* 1. *Suetonius in libr. declar. Rhetoribus.* βόλον appellat, vbi pro bolon, bolum falsò legitur. Donatus Bolonas. Hinc Bolonas exercere dicuntur cetarij.

IACVLVM rete quoddam piſcatorium eſt appellatum, *Iſidoro teſte, lib.* 18. *Etymol. c.* 21.

IACHINVM, vide Ianthinus.

IAM quandoque ſignificat perfectionem actus, & continuationem, *Bart. l. Celſus. D. de vſucap.* & *in* 1.

Digitized by Google

C.*conſtitut.* aliquando retro tempus, & continuum ſonat, *l. nunquam. D. de acquir. rer. domin.* Sumitur interdum pro futuro & præterito. pro re, id eſt, ſecundùm materiam ſubiectam, *l. quamuis D. de furt. & ibi nota.* Iam, pro præterea, & pro, poſthæc, ſæpè ponitur.

IAMNVNC, *l. ſi mortis. D. de donat. cauſ. mort.* præſens tempus indicat.

IAMTVM vna voce, *l. pater D. de cap. & poſtlim.* vbi Zaſius temperamentum tractus facit. & vide M. Ciceronem pro A. Cluentio.

IANITRICES, Latinis duorum fratrum vxores, Græci εἰνατέρας vocant, *l. 4. §. adfines. in fi. ff. de gradib.* in Lexico B. Germani, Ianitrices, δύο ἀδελφῶν γυναῖκες, αἱ σύννυμφοι. quæ etiam εἰνατέρων interpretatio apud Heſychium eſt.

IANTHINVS, violaceus: nam ἴον violam, ἄνθος florem ſignificat: ſícque accipitur apud Plinium *lib. 20. c. 6. apud Perſ. Satyra 2.* Ianthina lana. *& l. ſi cui lana. 70. §. fin. D. de legat. lib. 3.* Purpuræ, inquit Vlpian. appellatione omnis generis purpuram contineri puto, ſed coccum non continebitur: fucinum & ianthinum continebitur. Itaque legendum *l. 1. C. quæ res vendi non poſſ.* vbi perperam hyacinthina legitur.

IANVAM in publico aperire, *in l. vltim. ff. de ſeru. vrb.* quidam dici volunt, pro ianuam in publicum reiicere, ita vt fores in viam publicam aperiantur, vt mos erat Græciæ: vnde illud apud Comicos, Crepuere fores. Sed hic mos nunquam Romæ inualuit, & præter Plinium, Plutarchũ, Aſconium, etiam Dionyſius è publicis vel priuatis ædibus ſolas M. Valerij Publicolæ fratris ædes Romæ ſcribit habuiſſe ianuam erectam in publicum, his verbis: *Ταύτης τῆς οἰκίας αἱ κλιϛιάδες θύραι μόναι τῶν ἐν τῇ ῥώμῃ δημοσίων τε καὶ ἰδιωτικῶν οἴκων εἰς τὸ ἔξω μέρος ἀνοίγονται.* Igitur hæc eſt huius loci ſententia & ſpecies. L. Titius aperto pariete domus ſuæ, ianuam in publico aperuit, quatenus ſtillicidii rigor, & tignorum proiectus competebat, quatenus ambitum ædium Scæuola definiebat, auctore Cicerone. non eſt igitur egreſſus ambitum ædium in aperiunda ianua: neque verò potuit & aduerſum ſe tamen aperiri ianuam, quæ non fuit ante, vicinus æquo animo non fert motus inuidentia quadam, qua etiam moti quidam ſæpè non ferunt è regione ædium ſuarum conſtrui ædes nouas, è quibus ſit conſpectus in ſuas. *Ex Cuiacij Obſeruationum lib. 13. cap. vigeſimo ſeptimo.*

IASON Maynus, Iuriſconſultus nobilis, Mediolani natus, Catonis Sacci Papienſis auditor fuit. Papiæ ius ciuile annos ampliùs viginti interpretatus eſt: magnóſque in eo iure ſcriptis ſuis illuſtrando, labores ſuſtulit. Obiit ibidem anno M. D. XIX. menſe Aprili.

IBI, *Feſto lib. 9.* dicitur, cùm locus ſemet demonſtratur, Ibidem, cùm ſæpius. Ibi, in interdicto de vi, quemadmodum accipiendum ſit, exponitur *in l. 1. §. ibi autem. D. de vi, & vi arma.* Appellatione eorum quæ ibi ſunt, neque ea, quæ ad tempus, vel caſu eo in loco ſunt, neque nummi & nomina continentur, ſed ea demum, quæ, vt perpetuò ibi ſint, poſita ſunt, quæ quanquam ad tempus vel caſu abſint, non eò tamen minùs continentur, *l. 44. 67. & 89. D. de leg.*

Ibi, pro illic, & opponitur particulæ hîc, *l. 4. §. ſi quis aduentu. D. vi bon. rapt.*

ICTVS, percuſſio ipſa. *Vlpianus ad leg. Aquil.* Et ſi quidem apparet, cuius ictu perierit. Item, ictu vno occidit vtrunque, *l. quod ait. §. final. de adulter. Adde l. 1. de iis, qui deiec.*

IDEST, non definiendi gratia, ſed exempli loco, & παραδειγματικῶς ponitur, id eſt, pro veluti, vel ſcilicet, *l. 7. §. pactorum. D. de pact. l. 8. de vulg. & apud Gaium, libr. 2. tit. 8. verſi. agnati. Sic l. 4. D. de vſucap.*

Nec

Nec de via, quis, id eſt, mero iure detruditur. Aliàs hoc verbum *διασαφη-τικὸν* eſt, & explicatiuum, *l.* 9. *D. de minorib. l.*3.*§.ſaltus.*D.*de acqui.poſſeſſ. l.*43.D.*de minor.*

IDEM non eſt, quod ab alio ſeparari poteſt, *l ſi dominus.* D. *de ſeruit. vrb.* pro ſimili ponitur, *l.ſi non ſortem. §.libertis .D.de condict.indeb.* Idem dicitur etiam priſtina qualitate, vel quantitate non ſeruate, *l. & an eadem.D.de except. rei iud. l.proponebatur.D. de iudic.l.ſeruitutes.* D. *de ſerui. vrba.*

Ἰδιόχειρα Græcè appellantur (*inquit Imper. Leo.*) ſcripturæ, quæ ſolent à quibuſdam ſecretò fieri, interuenientibus amicis, rerum contrahendarum cauſſa, *l. ſcriptura.* 11. C. *qui pot.in pign.hab.* Et (vt opinor) ἰδιόχειρα, ἀγραφα opponuntur, quæ tabellionum publica inſtrumenta ſunt, *Nouell.*49.73. & 142. quæ etiam Forenſia appellantur, *l. comparationes.* 19.*C.de fid.inſtrum.* qua de cauſſa *in d. l.ſcripturas* ἰδιόχειρα iis, quæ publicè à tabulariis ſcripta ſunt, opponuntur.

Ἰδιοκτήτορες, *vt aiunt Græci interpretes,in l.*4. *de agricol.& cenſit.lib.*11. ſunt propriorum bonorum poſſeſſores, ab ἴδιος, id eſt, proprius, & κτάω, poſſideo, *vide in Baſilicis eod. titulo.*

IDIOTA, non tantùm indoctus & illiteratus, ſed etiam priuatus, & plebeius dicitur, *Authen. quomodo oport. Epiſc. §. quandoque.*

IDONEVS accipitur pro locuplete, & qui ſoluendo eſt. Ita idoneũ debitorem, tutorem, hæredem, fideiuſſorem interpretamur, *l.*14. 27.*ff.de minor. l.* 2.*manda.D.l.* 2. D. *de fund. dot. l.*9. D.*de tutel.l.*9. 14.39.45. D.*de administrat. tuto. l.* 46. & 47. D. *de iur. fiſc.l.* 5. *D. de ſepara. l. antepen. D. de condit. & demonſtrat. l.*14.D.*de in diem addict.l.*3. *D. de fidiuſſo.* Itaque apud Cicer. libr. 3. Offic. Idoneus pro diuite & locuplete. Et ſæpè idoneis, inquit, hominibus, indigentibus de re familiari impertiendum, ſed diligenter & moderatè. Quod & in eo obſeruauit Lactantius. Eodem ſenſu Idonea hæreditas, *l.*51.*§.*1. D. *de acquirend. hæredita.* Et Idonea nomina, *l.*13.*§.*1.*& l.*35. & 45.*ff. de adminiſtratio.tut.* Non diſſimiliter Idoneum, vel non idoneum pignus dicimus, *l.*28.*ff.ſi cert.peta.* Et idonea cautio, & ſatiſdatio, *l* 4.*§.*1. D.*de adminiſtrat.rerum l.*1.*§.ſi pecunia. D. depoſiti.* Idonea cautio non intelligitur, ſi neque fideiuſſor, neque pignora interceſſerunt, *l.* 59. *in fin. D. mandat.* Ita Idoneè cauere, *l.*41.*D.de pet. heredi.* Et Idoneè ſatiſdare, *l.*3.*C.de poſtlimi.reuer.*

Idoneus largè dicitur, aptus ad omnia, & bona, & mala, Donato auctore. Cui adſtipulatur Vlpianus, *in l.* 2.*§.idoneos autem ad SC.Tertullianum.* Quilibet autem præſumitur idoneus, ſicut & quælibet res bona, niſi diuerſum doceatur. *Idem in l.cùm quidam ita fideicommiſſum. Papinianus in l. cùm pater.§.rogo. de legat.*2. *l. vltim. de liberis agnoſcendis. l.ſi creditores. in fin.de priuil. credit.* Idonior, aptior, accommodatior, *Calliſtrat.l.*18. *de teſtam.tut.* Quòd ſi plures ſatiſdare parati ſint, tunc idonior præferendus erit. *Paul.l.*2.*D.de popul.act.* Si plures ſimul agant populari actione, Prætor eliget idoniorem.

Idoneus alienæ litis defenſor, nemo ſine ſatiſdatione habetur, *l.* 46. *§. qui alium. D. de procurat.* Porrò neque fœmina, neque miles, abſénſve Reipub. cauſſa aut morbo impeditus perpetuo, aut magiſtratum initurus, aut qui inuitus iudicium pati non poteſt, idoneus eſt defenſor, *l.*54. *D. de procura.* Sic idoneè defendere, *l.* 1. *D. de diuerſ. temp.*

Idonei promiſſores, non tam ex patrimonio, quàm ex fide plerunque accipiuntur, *l.*112.D. *de verbor. oblig.*

Idonei tutores, facultatibus non moribus dicuntur, *l.*2.*§.idoneis. D.ad Tertyllia.*

Idoneus homo, integræ exiſtima-

Digitized by Google

tionis,minimeque probroſus,*l.fin. D. de tab. exhib.*

Idoneus paries, oneri ferendo aptus,*l.7. D.ſi ſer.vind.* & integer & minimè vitiatus.*l.45.D.ad leg. Aquil.*

IDONEE,aptè,commodè, *Pomponius l. in reficiendo.D.de damn.infect.* In reficiendo communi pariete ei potius facultas ædificandi præſtatur, qui magis idonee reficere parietem velit.*Sic & alibi perſapè reperies:vt & apud Ciceronem.* In iure autem idoneè cauere dicitur, ſi quis pigneratitia,vel fideiuſſoria cautione, aut (ſi illas præſtare nequeat), ſaltem iuratoria caret,*c. 1. de dolo & contumelia, l. 6. iuncta glo. ſuper verbo*, *Sufficienter.*

IDVARE,diuidere,Hinc

IDVS Macrobio, *& vide Alciat. l.malum. §.viduam.D.de verbor ſigni.* Idus dicuntur diuiſiones. diuidunt enim menſem, præcipuè Nonas à Kalendis.*vide Ioannem Andr.in fin. libr. 6.ſuper verb. Data.*

IDVARIVM, vide Kalendarium.

IEIVNIVM, cuiuſlibet cibi priuationem, ſiue abſtenſionem definit Archid. *c. ſolent, pro quo vide extra de obſeruat. ieiunio. & de pœnit. diſt.3.*

IESVS Seruator & Redemptor noſter: ſanctiſſimi huius nominis ἐτυμολογίαν, vim,poteſtatem, & acceptiones explicant Theologi.

IGITVR, illatione ſuprà dicta colligit,hoc eſt ratione confirmat, *l. ſi procuratores ſi ignorantes. D. mand. l. diuus.D. de cuſto. reo.* Interdum pro deinde accipitur, *Inſt.de tutel.in prin.* ideóque continuationis notam eſſe rectè cenſet Albericus.

IGNAVIAM Iuriſconſ. quæ non eſt ſtultitia, vt interpretes putarunt,diligentiæ opponunt: ſi quidem noui homines, impigri, & diligentes appellantur. Scio tamen ignauiam vulgò pro puſillanimitate accipi. Porrò ignauiæ culpam cõtrahunt, qui ex quælibet leui, vana, iniuſtáve cauſſa ad res improuidas,temeriáſve, aut noxias mouentur, dum dolus abſit:*exempla ſunt in l. 2.§.ſi publicanus.D.vi bo.rapt. l. 1. in fi. iunct. gl.D.de abig.& fortè in l.qui rei §.1.§. ſi quis.D.de bonis eor. qui mort. ſibi conſciu.cum ſimil. ex Zaſio.*

IGNAVITER,ſegniter,*l.fin.C. de epiſc.& cler. M.Tullio in 2.Tuſculanarum.*

IGNI & AQVA accipere, id eſt,nuptias celebrare,*l.penul.ff.de donat. inter vir.& vxor.* Aqua & ignis (*inquit Feſtus*)interdici ſolet damnatis:quam accipiunt nouæ nuptæ: videlicet, quia hæ duæ res humanam maximè vitam continent. Itaque funus proſecuti, redeuntes ignem ſupergrediebantur, aqua aſperſi: quod purgationis genus vocabant ſuffitionem. De aqua & igni *Lactantius lib. 2.Inſt.ita inquit*: Alterum enim quaſi maſculinum elementum eſt, alterum quaſi fœmininum: alterum actiuum, alterum patibile. Ideóque à veteribus inſtitutum eſt, vt ſacramento ignis & aquæ nuptiarum fœdera ſanciantur, quòd fœtus animantium calore & humore corporentur & animentur ad vitam. Cùm enim conſtet omne animal ex anima & corpore, materia corporis in humore eſt,animæ in calore. quod ex auium fœtibus datur ſcire,quos craſſi humoris plenos, niſi opifex calor fouerit, nec humor poteſt corporare, nec corpus animare. Plutarchus ἐν ῥωμαϊκοῖς de aquæ & ignis in nuptiis Roma. more, hoc etiam addit, fortè ad inſtitutum, vt iubeatur ſponſa aquam & ignem tangere, quòd ignis luſtret, aqua purget: debeat autem quæ nubit, puritatem & caſtimoniam conſeruare. Aut etiam ſignificatum, alterum ab altero deſeri non debere, ſed eas in ſocietate qualiſcunque fortunæ perſiſtere, etiam, ita rebus ferentibus, vt præter ignem & aquam nihil boni vnà fruidetur.

IGNOMINIA, nominis nota eſt Ciceroni *libr. 4. de Repub. apud Nonium:* Cenſoris iudicium,*inquit*,nihil

hil ferè damno adfert niſi ruborem. Itaque quòd omnis ea iudicatio verſatur tantummodò in nomine, animaduerſio illa, ignominia dicta eſt. *Iſidorus lib.5.cap.* 25. ignominiam etiam dictam vult, quaſi ſine nomine, eò quòd deſinat habere honeſtatis nomen is, qui in aliquo crimine deprehenditur. Vide infamia. Feſtus ignominiam inter militares animaduerſiones recenſet lib. quarto.

IGNOMINIOSA miſſio, Vlpiano dicitur, quoties is, qui militem è caſtris mittit, addit nominatim, ſe ignominiæ cauſſa mittere, *leg.2. D. qui not. infa.* Vide Miſſio.

IGNORANTIA iuris naturalis, quod ad prima religionis erga Deum, & charitatis erga proximum, principia pertinet: neminem prorſus excuſat, ætatis, & mentis compotem: *qualia ſunt in l.1. l. 2. & l. iuſtitia eſt. §.1. D. de iuſt. & iur. l. 1. in princip. D. quod quiſque iur. l. iure natur. D. de reg. iur.*

Ignorantia, *vt Paulus inquit*, vel iuris vel facti eſt, *l.1. item in l. regula eſt de iur. & fact. ignor.* Item tradidit, iuris quidem ignorantiam cuique nocere, facti verò ignorantiam non nocere. *Exemplum pete ex iam citata l. 1. & vide Philippum libr. 2. Philoſoph. Moral. tit. quando excuſat erratum ignorantia, l.55. D. de ædil. edict.* Vide Error.

IGNORARE dicimur, quod ſcire debemus, *l. 2. C. per quas perſ. nob. acq. item l. vni. §. 8. C. de rei vxo. actio.*

IGNOTVS, hoc eſt, incognitus, non viſus. Iuſtinianus, Noneſſe autem admittendam excuſationem eius, qui hoc ſolo vtitur, quòd ignotus patri pupillorum ſit, diui fratres reſcripſerunt, *§. item propter inimicitias, Inſtitutionibus de excuſ. tut.* Si ignoti domini, *in l. vnic. C. de theſaur. lib. 10.*

ILICET per ſyncopen dicitur. Sic iudices de conſilio dimittebantur, ſuprema dicta cùm præco pronuntiaſſet, ilicet: quod ſignificat, Ire licet. *Hæc Donat. in Adelph. Terent.* Dicebatur etiam in funerib. conſumpto cadauere, & collectis cineribus: vnde Virgil. lib. 6. Æneid.

—dixitque nouiſsima verba: id eſt, ilicet *inquit Seruius.* nam Vale dicebatur poſt tumuli quoque peracta ſolemnia, *Idem*: Varro dicit pyras ideo cupreſſo circundari, propter grauem vſtrinæ odorem: ne offendatur populi circunſtantis corona, quæ tandiu ſtabat reſpondens fletibus, præficæ, id eſt, principi planctuum, quandiu conſumpto cadauere, & collectis cineribus, diceretur nouiſſimum verbum Ilicet, quod ire licet ſignificat.

ILIENSIS Minerua in fragmentis Vlpiani, (pro quo perperam in v. c. Melienſis legitur) ab ilio ciuitate ſic dicta, *cuius meminit Plin. lib. 5. cap.* 30. immunem eam fuiſſe dicens, & ab ea omnium rerum effulſiſſe claritatem. Cùm enim Romani originem ſuam Troianam eſſe cenſerent, & ab illis ſe oriundos agnoſcerent, maximam illi ciuitati immunitatem conceſſerunt, *vt videre eſt l. non ſolùm. D. de excuſ.* Hinc & Ilienſi Mineruæ hoc quoque ius tribuerunt, vt ei legari poſſet.

ILLACRYMARI *Calliſtratus l. obſeruandum, de offi. præſi.* Neque precibus calamitoſorum illacrymari oportet: id enim non eſt conſtantis, & recti iudicis.

ILLECEBRA, omne blanditiarum genus, *leg. quidam ignauia de decur. lib. 10. C.*

ILLEGITIMORVM (vt vtamur verbo apud noſtros doctores recepto) alij inceſtuoſi vocantur: putà ex cognatis procreati: alij nefarij, ex deſcendentibus ſuſcepti: alij, ſpurij, qui & adulterini, ex adulterio nati. Hi niſi à Principe, aut huius auctoritate legitimationis (vt vulgò dicitur) beneficium impetrauerint: à ſucceſſione parentum non tantùm excluduntur, *l. ſi adulterium. in prin. ff. ad leg. Iul. de adul. l. quinetiam. ff. de rit. nupt. & §. ergo omnes. Inſtitu. eod. tit.* ſed alimentis etiam non cenſentur digni iure ciuili, *Auth. quibus mod. nat. effi. ſui §. vlt.* At hæc Romani Pontific. iniquũ cen-

Digitized by Google

ſentes infantem à Deo creatum fame necari præſtanda conſtituerunt, *c. cùm haberet. de eo, qui dux. in matri. quam per adulterium pollui.*

ILLEXIT in ſententiam pertraxit, & perſuaſit, *l. 1. §. ſi omnes ff. de ventr. inſpic.*

ILLIBATVS, *apud Vlp. in l. ſi filia. §. Papin. ait ff. fam. erc.* id eſt, integer. Interpres, illibata ab intactis, *in l. ſi qua per calumniam. C. de epiſc. & cleric.* hoc putat diſtare: vt illibata partem, intacta rem totam reſpiciant. Apparet tamen pro eodem poni, *l. fi. C. in quibus cauſis reſtitutio in integrum non eſt neceſſaria.*

ILLICITE ædificare, id eſt, hoc quod dirui conſtitutiones iubent, *auctore Vlpiano.*

ILLICO, vel *(vt quidam ſcribunt)* Ilico fieri dicitur, quod fit antè, quàm diuertatur ad alia facienda, *l. litigatoribus. C. de appella.* quod nomen retinuit forenſis Gallorum vſus, quod Pragmaticis Gallis notiſſimum eſt. *Sic in l. 1. §. cùm adiicitur. ff. de Verb. oblig.*

ILLOTIS manibus prouerbiali figura dicitur, pro imparatè, & non ſatis inſtructò quid aggredi: tractum ex Deorum ſacris, ad quæ ſine præparatione (cuius pars erat manuum ablutio) nefas fuiſſet accedere. Heſiod. ἐν ἔργ. καὶ ἡμέρ. Μηδέποτ' ἐξ ἠοῦς δ' ἐπὶ λείβειν αἴθοπα οἶνον Χερσὶν ἀνίπτοισιν. &c. *Sic l. 1. ff. de origine iur.* illotis manibus, ſine præparatione.

ILLVSTRIS, dignitatis titulus, *l. 60. 61. de decu. lib. 10. C. l. fi. C. de iniur.* Tribuitur hic titulus præfectis prætorio, præfectis vrbi, quæſtoribus, magiſtris officiorum, & militum, comitibus rerum priuatarum, vt domeſticorum & principibus agentium in rebus, vt patet ex variis Codicis Iuſtiniani & Theodoſiani articulis. Illuſtris dignitas & adminiſtratio, *l. 32. 36. C. de appell.* Illuſtratus gradum ponit, *l. 11. §. ſi autem vtraque. C. de iudiciis.* Illuſtres perſonæ, *l. 26. §. 1. C. de vſur.* & illuſtris mulier, *l. 5. C. ad Orfit.* Illuſtrium dignitas omnibus anteceſſit, *Nou. de appel. & intra quæ temp. vlt. de ſportul. c. 1. vbi ſenat. C.* Vide dignitatum gradus.

ILLVVIES, propriè ſordium eſt, à lauando ducto vocabulo: itaque Illuuie legendum *apud Vlpia. l. 12. §. vlt. ff. de ædil. edict.* non ingluuie, vt volunt quidam: hoc enim ventris eſt, dictum *(vt vult Agrætius)* ab ingluuiendo, *Cuiac. Obſ. lib. 11. c. 10.*

IMAGO iuris, *Liuio lib.* 50. Emancipatio, quæ venditionis inſtar obtinet.

IMAGINARIA dicuntur in iure, quæ non verè, ſed ſimulatò & dicis cauſſa fiunt. *Vlpia. in l. 16. de reg. iur.* Imaginaria, *inquit*, venditio non eſt pretio accedente. Et ſi enim in hanc nummorum aliquid pretij ſpecie numeretur, re vera tamen aliud agitur, quàm vt emptio contrahatur, vt emancipationibus, εἰκονικὴν πρᾶξιν. Harmenop. lib. 3. vocat eam ſic definiens, εἰκονικὴ ἐστὶ πρᾶξις ἡ σχηματισθεῖσα, καὶ ἡ κατ' ἀλήθειαν γινομένη. Nec diſſimili ratione, *l. 46. ff. loca.* imaginarias locationes vocauit: & *l. 2. C. Th. de anno. tribut.* imaginariam apocham, quæ ſpeciem veri habeat. Sic imaginarius emptor. *l. 4. §. ſi ab ignoto. ff. de act. empt.* qui nomen alienæ emptioni accommodat, nihil de ſuo impendens. Hinc & imaginaria coemptio, apud Nonium, quæ fiebat, cùm mulier ad maritum veniens, aſſes tres, & vnum, quẽ manu tenebat ei dabat, veluti emendi cauſſa. Et imaginaria ſolutio, id eſt, acceptilatio, *§. Inſtit. quib. mod. toll. oblig.* Imaginarij contractus, *l. contractus 54. de oblig. & act. ff.* in quibus fides facti ſimulatur, veritate non intercedente, ideóque iuris vinculum non obtinent, *vt dicit ibi Iuriſc. & vide Gaium lib. 1. Inſt. tit. 6. & l. fi. C. de adoptio.* Imaginarius colonus, qui ſubdititius eſt, & non verus colonus, *l. 49. D. de act. empti.* Imaginarius nuntius, repudium non verè, ſed fictè & ſimulatè miſſum, *l. 3. C. de repud.* Imaginarium repudium, *ibidem*, Sic Diuortium imaginarium, quod interueniebat olim quando mulier marito ad

Digitized by Google

ad inopiam redacto, ſuis rebus proſpiciebat, apocháſque exercebat ſuas, quod conſtante matrimonio fieri non licebat, *l. in rebus. in fi. C. de iur. dot.*

IMAGINARII, in Lexico antiquo εἰκονικοὶ exponuntur, id eſt, imaginum artifices.

IMBVERE, Nonio initiare. Hinc imbuti, initiati, *l. 25. ff. de pign. act. Cic. pro Milo.* imbutos inſtitutis opponit.

IMITARI, hoc eſt effingere, adulterare: Cicero Adſimilare vocat, *l. quid ſit falſum. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* Si quis alienum chirographum imitetur.

IMMATVRA virgo, *l. 25. ff. de iniuriis, & alibi Paul. lib. 1. Sent. tit. 14. Sueto. in Tibe. c. 61.* quæ nondum viri potens eſt, ſcilicet ante annũ 12. Acerbã vocat Varro Agathone, *apud Nonium:* Maiores noſtri, inquit, aures virginis acerbæ venereis vocabulis imbui noluerunt. Huic opponitur Matura, viripotens, Virgil.

Iam matura viro, iam plenis nubilis annis.

Horatius in 3. Odar.

Motus doceri gaudet Ionios
Matura virgo.

Hanc ὡραίαν Græci vocant, Gellius vertit tempeſtiuam *lib. 6. c. 8.*

immaturam quoque ſyluam, & oleam dicimus, quæ intempeſtiuè cæditur, *l. 18. ff. quod vi, aut clam. l. 17. §. ſi oliuam. ff. ad leg. Aquil. l. 48. in fi. ff. de vſufru.*

IMMINERE litibus, *l. 21. C. de prox. ſacr. ſcrin.* dicuntur viatores, quibus iniungebatur à magiſtratibus ſolicitudo in ius vocandi, & iudicata exigendi. Vel executores, quibus imminendi litibus ſolicitudo iniuncta eſt. Malè autem quidam minuendi legunt.

IMMISCERE ſe hæreditati propriè ſui hæredes dicuntur, vel neceſſarij, quemadmodum extranei adire. Cùm enim non aliunde accedant, ſed in familia ſint, adire non poſſunt dici, ſed ſe immiſcere, *§. extraneis. Inſtit. de hæred. qual. l. 3. §. ſuo. l. 7. § non ſolùm. ff. de minoribus.* Ideóque miſcere & adire ſeparantur, *l. 7. §. reſtitutus ff. de minoribus. leg. 6. § ſi filius. ff. de bonis liber.*

IMMITTI dicitur, quod ita prouehitur, vt in aliquo loco requieſcat velut tigna, trabes, quæ immittuntur, *l. 242. §. 1 ff. de verb. ſign. l. 3. ff. de preca.* Hinc

immittendi tigni ſeruitus, vel immittendi ſimpliciter, *l. 1. & 2. ff. de ſeruit. vrb. l. 8. § fi. ff ſi ſeruit. vindic.* ita immiſſa & immittere accipimus, *l. 5. §. meminiſſe ff. de nou. oper. nun. l. 15. §. precario. ff. de precariis.*

immittere etiam dicimus cloacam, ſtillicidium, flumen, lumina, fumum, & aquam in variis iuris partibus.

IMMISSVM, vide Proiectum.

immo ſeu imò quot modis accipiatur, *docet Bart. l. §. quibus in 1. Conſtit. de no. Co. fac.* Notandum tamen, *l. 47. ff. de hæred. inſt.* Immo pro ademptione vel emendatione accipi. Si ita ſcriptum fuerit, inquit Africanus, Titius, immo Seius hæres eſto, Seium ſolum hæredem fore reſpondit.

IMMODICA, ſeu (vt vocant) immenſa donatio viſa eſt olim vltra ducentos aureos: deinde vſque ad trecentos permiſſa: tandem ad quingentorum aureorum quantitatem extenditur, *l. ſancimus in princ. l. data. l. ſecundum. & l. ſi quis, in fin. C. de donatio.*

IMMOLITVS, inædificatus. Verbum hoc vſurpatur *in lege Peducea de limitibus*: Ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quid in eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto. *Item apud Liuium lib. 39.* Aquam publicam omnem in priuatum ædificium, aut agrum fluentem ademerunt, & in loca publica inædificata immolitáve priuati habebant, intra dies triginta demoliti ſunt.

IMMVNITAS, munerum vacatio, eſt, priuilegium quoddam, vel remiſſio, à iure ad non ſubeunda munera vel honores conceſſa, qualia enumerantur *in tit. ff. de iure immun.*

IMMVNIS, qui nullo fungitur officio. Munus enim, vt Feſtus

Digitized by Google

ſcribit, ſignificat certum & officioſum. Vide Munus.

Immunes, qui nullum vectigal pendunt, quique muneribus vacant, *l.5. ff. de cenſib.*

IMPAR matrimonium Vlpiano *Inſtit. tit.* 16. cùm maior quinquagenario minori quinquagenario nubit. Eo alludens Apuleius *libr. 6. Aſini aur.* Iam ſaxo, ait, nuptias non impares, ſed legi ſimul, & iuri ciuili congruas. At Boetius, in Topicis impar matrimonium vocat, cùm ciuis Romana peregrino vel ſeruo nubit.

IMPENDIVM, *Varroni lib.* 4. vſura eſt, ſic dicta, quòd in ſortem accedebat. *Et lib.* 5. impendium pecunia eſt, quæ in fœnore ſors eſt: ſic dicta, quòd inter ſe iungat, *Cice. de clar. orat.* Seremus igitur aliquid tanquam in inculto & derelicto ſolo, quod ita diligenter colemus, vt impendiis etiam augere poſſimus largitatem tui muneris. Id eſt, vt munus tuum vſura maius efficere, & ita ibi reddere poſſimus. *Idem ad Attic. lib. 6. epiſt.* 1. Nihil illo regno ſpoliatius, nihil Rege egentius. Itaque aut tutela cogito me abdicare, aut (vt pro Glabrione Scæuola) fœnus & impendium recuſare. Hinc non malè *ad l. Titium. §. altero. ff. de adminiſtr. tut.* cùm vſura non compendium dicitur pupillo præſtandum, dixerit quis, impendium igitur præſtandum, non compendium. Significatur etiam eo nomine munus, licèt perſonale ſit, non patrimoniale, id eſt, ſine vlla gerentis impenſa, *l.6. ff. de legatio.* In impendiis legationum, quæ ſolo miniſterio obeuntur. Martialis:

Impenſis vitam Principis adnumeres.

Impendium etiam pro impenſis ſumitur. Vnde impendia litis, ſumptus in litem facti, *l.46. §. litis. ff. de procur. Sic. l. inter cohæredes. §. fin. ff. famil. erciſc.* impendia valetudinis, cibariorum in curationem ægri exhibitionémve ſerui factæ expenſæ, *l.45. ff. de vſufr. l.* 18. *ff. commod.*

IMPENSÆ neceſſariæ ſunt, *inquit Paulus*, quæ ſi factæ non ſint, res aut peritura, aut deterior futura ſit: impenſas vtiles eſſe Fulcinius ait, quæ meliorem dotem faciant, deteriorem eſſe non ſinant, ex quibus reditus mulieri adquiratur: ſicuti arbuſti paſtinationem vltrà quàm neceſſe fuerat, item doctrinam puerorum: quorum nomine onerari mulierem ignorantem vel inuitam non oportet: ne cogatur fundo aut mancipiis carere. In his impenſis & piſtrinum, & horreum inſulæ dotali adiectum plerunque dicimus. Impenſæ voluptuariæ ſunt, quæ ſpeciem duntaxat ornant, etiam fructum augent, vt ſunt viridaria, aquæ ſalientes, incruſtationes, loricationes, picturæ, *l. impenſæ. ff. de verbor. ſignif.* De impenſis vide etiam *titul. ff. de impen. in res dot. fact.*

Impenſæ neceſſariæ ſunt, *inquit Vlpia. cap. Inſtit.* 6. quibus non factis dos deterior futura eſt: veluti ſi quis ruinoſas ædes refecerit. Vtiles ſunt, quibus non factis quidem, deterior dos non fuerit: factis autem, fructuoſior dos effecta eſt: veluti ſi vineta & olіueta fecerit. Voluptuoſæ ſunt, quibus neque omiſſis deterior dos fieret, neque factis fructuoſior effecta eſt, quod euenit in viridariis, & pictoriis, ſimilibúſque rebus.

Impenſæ funebres, omne æs alienum excedunt, *l. penult. ff. de relig. cum ſimili.*

IMPERARE medicis etiam ægroti dici poſſunt, quòd ipſa merces, cuius gratia medici circumambulant, & ægrotos inuiſunt, auctoramẽtum quoddam ſeruitutis eſt, *vt ait Cicero.* Hinc illud Alfeni *l.26. ff. de oper. libert.* Medicus patronus, quòd putaret ſi liberti ſui medicinam non facerent, multò plures imperantes ſibi habiturum, poſtulabat vt ſequerentur ſe, neque opus facerent. Sícque Seneca *libr. 6. de benefic. cap.* 16. Medico nihil ampliùs debeo: quia me non tanquam amicum vidit, ſed tanquam Imperatorem. Alij illud Facere medicinam ad pharmacopolas referunt, quorum

Digitized by Google

quorum proprium hoc ſit, quorum etiam tabernę Romæ medicinæ (vt ex Plauto conſtat) appellabantur. Nec audiendus Alciatus *lib. Parerg. capit.* 14. qui imperare hoc in loco pro parere ſumi vult, genere loquendi prorſus inuſitato.

IMPERATORIS nomen, ſtāte Republ. iis ſolis tribui ſolebat, qui cùm ſuis auſpiciis exercitum ducerent, aliquot hoſtium millia in acie ceciderant. tum enim repentè acclamatione militum eo nomine decorabantur, laureámque tum in faſcibus tum in literis, quas Romam mittebant, vſurpabant. Vt autem perpetuū imperatoris nomen alicui tribueretur, primum Iulij Cæſaris exemplo factum eſt, quem Suetonius ſcribit imperatoris prænomen perpetuum, & cognomen patris patriæ à Senatu accepiſſe. Ex quo intelligi poteſt, veterum conſuetudinem eo immutatam fuiſſe, quòd cùm illi cognominis loco imperat. titulum adſcriberent, veluti Cn. Pompeius Imp. C. Cæſar primo loco, tanquam prænomen illud ſic vſurpauit, IMP. C. IVLIVS CAESAR. *Qua de re vide Hot. initio Inſt. & vide Alcia. in lib. de Magiſtrat. Romanis.*

Imperatorem non pudet ſuam ipſius legem corrigere, nec expectare dum ab aliis corrigatur, *Nou. de iis qui de nupt. iter. §. vetuſtas planè. Conſt.* 12. *& Nouell. vt frat. fil. ſuccedant in princip. Conſtit.* 127. Imperatoris non eſt liberorum conditionē in ſeruilem commutare ſtatum, *ibi. §. illud etiam quod* Imperatorem nemo tantę eſt auctoritatis, vt nolentem poſſit ad conuocandos Patres cæteróſque proceres coarctare, *Nouel. de app. §. ad hoc ſancimus. Conſt.* 23. moueri tamen poteſt, *ibid.*

Imperator patrum loco eſt iis, qui ſibiipſis opem ferre nequeunt, *Nouell. vt qui ſe res minor obl. §. fi. Conſtit.* 62. Imperatorem Deus propterea inſtituit, vt difficilibus ſe rebus interponeret, & poſſet omnia, quæ nouiter contingunt, & emendare & componere, tum leges ad naturæ varietatem adtemperaret, modis ac regulis competentibus, 3. *Conſt. proœm. ff. §. ſed quia diuinæ. & Nouel.* 73. *§. quoniam vero.* Imperatorem litis cauſſa hæredem inſtitui, inuidioſum eſt. nec enim calumniæ facultatem ex principali maieſtate capi oportet. Imperatorem noſtrum cùm dicit Vlpianus, Antoninum Caracallam intellige, *vt ex collatione l.* 1. *& vlt. ff. de cenſib. liquet: ſic in l.* 4. *ff. de iur. fiſc. & aliis plurimis locis.* Aliàs verò vbi Vlpianus ait, Imperator noſter cum patre ſuo, Seuerum & Caracallam ſemper accipe.

IMPERIA iuſta vetus lex ſtatuit, hoc eſt, ſecundùm naturalem rationem vera, & in omnibus Reipub. partibus abſoluta, receptáque à ſapientiſſimis hominibus communi cōſenſu: quibus proinde velut bonorum morum ac inſtituendæ vitæ parentibus, ciues libenter pareant, non tam metu pœnarum, quàm honeſtatis amore. Hæc omnia enim ſub appellatione huius verbi, iuſta comprehendit Lex. interim reſiciens plenè tyrannidem, quæ neque diuturna eſt, neq; fœlicem habet exitū. veteris illius legis verba hæc ſunt apud Ciceronem. IMPERIA IVSTA SVNTO. Hæc lex ad varios articulos porrigi poteſt.

Imperium populare eſt, cùm ſumma poteſtas penes populum ſeu plebem cenſetur, nihilque niſi eorum ſcitu & nomine fieri poteſt: qualis ſæpè fuit Romæ, abdicata prorſus omnipatrum auctoritate. Et eo tempore facta fuerunt plebiſcita. Hæc ſpecies politiæ ferè ſemper degenerare ſolet, vt vulgus auctoritatem ſuam conferat ad augendam potentiam tenuiorum ciuium contra optimates ſub prætextu defendendi: vnde tandem ſeditiones naſcuntur, & multa mala. Non ita pridem in ruſticis horribile vidimus exemplum. Ariſtoteles appellat talem ambitionem imperandi, & corruptum ſtatum, *δημοκρατίαν.*

Imperij fines nullo modo commodiùs poſſunt propagari, quàm ſi defendantur ſubditi in libertate iuris

ſui, ſi non grauentur contra moderatam politiæ ordinationem. Contrà quoque nulla eſt amittendi imperij pernicioſior occaſio, quàm premere ſubditos, eripere fortunas eorum, commentitio prætextu, miſcere fas, & nefas. Exemplum nobis ob oculos poſuit Deus. Romanam rempubl. Illa enim principatum orbis liberalitate magis, quàm armorum vi partum, tantiſper obtinuit, donec à ſubditis amari, quàm metui maluit. Cùm autem libertatem eorum nouis expilationibus grauare cœpiſſet, conſiliis Senatus extra iuris formam ad priuatas ambitiones diſtractis, ſublata eſt maieſtas decúſque eius imperij.

IMPERIVM, eſt poteſtas à populo, ſtante Republ. poſt verò ab imperatore nominatim alicui ſic data, vt ipſe pro ſuo iure, ſi commiſſum quid ſit, animaduertat. itaque imperium magiſtratus habere dicuntur, qui & coercere aliquem poſſunt, & iubere in carcerem duci. quales ſunt Conſules, Præfecti, Prætores, Proconſules, *l. 2. ff. de in ius voc.* minores enim magiſtratus dicuntur, qui nec imperium, nec poteſtatem habent, *l. nec magiſtratib. 32. ff. de iniu.* Vide Priuatus.

IMPERIVM autem aut merum eſt, aut mixtum. Merum eſt imperium, habere gladij poteſtatem ad animaduertendum in facinoroſos homines: quod etiam Poteſtas appellatur. Mixtum eſt imperium, cui etiam iuriſdictio ineſt, quod in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit. Iuriſdictio eſt etiam iudicis dandi licentia, *l. 3. ff. de iuriſd.* quem locum ſic interpretatur Hotomannus: Imperium aliud merum dicitur, aliud mixtum. Merum Vlpia. appellat, quod ad publica iudicia pertinet, ac proinde proprium eorum eſt, qui ea iudicia exercere poſſunt, ſiue in vrbe, ſiue in prouincia: vt Quæſitorum in vrbe, & præfecti vrbi, ac præfecti prætorio, in prouinciis, Præſidum, Proconſulum, Proprætorum. Merum autem idcirco nominatur, quòd à iuriſdictione ſecretũ, purum, & vacuum ſit: non quòd nemo, qui merum imperium habeat, iuris etiam dicendi poteſtatem habere poſſit. nam in prouinciis quicunque merum habet imperium, is etiam iuriſdictionem habet. In vrbe verò Quæſitores rerum capitalium merum habent duntaxat, omníſque iuriſdictionis expers. Sed cùm de imperio diſputatur, ſiue de vno aliquo magiſtratu agatur, ſiue de diuerſis, id quod ad capitalium rerum adminiſtrationem pertinet, ab ea quod rerum priuatarum proprium eſt, ſecernendum eſt. Mixtum autem dicitur, quod ad vtraſque res & capitales ſcilicet, & priuatas pertinet. hinc Vlpianus: Mixtum eſt, inquit, cui etiam iuriſdictio ineſt, quæ, *vt in l. 1. dixerat,* ad bonorum poſſeſſiones dandas, tutores pupillis, iudices litigatoribus conſtituendos pertinet. Quapropter intelligitur vſque adeò aliud eſſe Imperium, aliud iuriſdictionem, vt neque quicunque imperium habet, iuriſdictionem habeat, neque rurſus quicunque iuriſdictionem habet, imperium habeat. nam Quæſitores, qui merum in vrbe imperium habent, id eſt, rerum capitalium quæſtiones exercent, ius de priuatis rebus non dicunt. Quæſtores autem, Magiſtratuum in prouinciis comites (*de quorum officio Vlpian. in l. imperium diſputat, vt ex inſcriptione licet intelligere*) item legati Proconſulum, iuriſdictionem rerum priuatarum habent, imperium autem propriè non habent: cùm enim quod imperant, veluti cùm poſſideri iubent, aut pignora capi, alieni potius, quàm ſui imperij vi ac poteſtate hoc faciunt: nimirum eius, cui ſummum imperium in prouincia tributum eſt. Atque hæc quidem ita ſe habent. Verùm illud ſimul intelligendum eſt, iuriſdictionis verbum *ab Vlpiano in d. l. imperium,* ſtrictè & anguſtè vſurpari, pro ea quæ ad priuatas res duntaxat pertinet: cùm ſatis conſtet, etiam ad rerum capitalium iudicia, & omnia denique Magiſtratuum acta ac decreta pertinere, quod

ex

Digitized by Google

ex vno Aſconij loco licebit intelligi. nam vbi de Scauri iudicio repetundarum loquitur, ita ſcribit Cato Prætor iudicium: quia æſtate agebatur, ſine tunica exercuit, campeſtri ſub toga cinctus, in forum quoque ſic deſcenderat, iúſque dicebat. *Item Colu-mell. li. 12.* Quod nunc ſcilicet faciunt magiſtratus, aſſidua iuriſdictione vim legum cuſtodientes.

IMPERIA toralia, *l. 3. D. ſupel-lect. leg.* Vide Toralia imperia.

IMPERFECTVM, pro nullo, inualido, & inutili, *l. 9. l. 35. §. 1. D. de contrah. empt.* & alibi ſæpiſſimè. Planè Imperfecta res dicitur, ſi ſtipulationem numeratio ſecuta non ſit, *l. 9. §. ſed quod prætor. D. quod met. cauſ.*

IMPERITOS appellat M. Cicero eos, quos vulgus ſimplices, noſtri doli expertes, *l. ſi quis id. quod. D. de iuriſ.*

IMPERITIA, ruſticitas, caſus inopinatus, ferè ſolent æquipararі, *Vlpia. in l. ſi quis id. §. doli mali. D. de iuriſd.*

IMPERTINENTES poſitiones (aliàs Articuli, aliàs Aſſertiones, aliàs Capitula, aliàs denique Poſitionales articuli. ſic enim id genus ſcriptum dicitur) *cap. vlt. in prin. c. præſentium. §. teſtes. de teſtibus. lib. 6. cap. cauſſam. qu. 2. c. ex parte. de teſtibus*, dicuntur, quorum probatio nihil adiutura ſit intentionem auctoris. Dominicus *in d. c. vlt.* Impertinentes articulos definit eos eſſe, qui ad cauſſam prorſus nihil faciunt: aut ſi prima fronte vtcunque aliquid facere videantur, ad ius tamen relati, nullum habent probationis effectum, *l. ampliorem. C. de appell.*

IMPETIGINES puſtulæ pruritu corpus infeſtantes: quarum genera quatuor recenſet Celſus libro quinto. Hinc

IMPETIGINOSVS, impetigine adfectus, *l. 6. §. 1. D. de ædil. edict.* Trebatius ait, impetiginoſum morbum non eſſe, ſi eo membro vbi impetigo eſſet, æquè rectè vtatur.

IMPILIA, veſtis loco eſſe *ſcribit Vlpianus l. argumento. D. de aur. & arg. leg.* In Baſilicis. *vt refert Cuiacius Obſer. lib. 10. c. 13.* Impilia προσκεφαλαῖα, id eſt, puluini ſunt, adeóque etiam impelia legi poſſe cenſet. Non tantum igitur Impilia πόδια ſunt, id eſt, ſocculi pedibus calceandis, inuoluendiſque apti, ſic dicti, quaſi ſine pilis ex lana coacta fieret: ſed & προσκεφαλᾶα. *Plinius lib. 19. cap. 2.* ſcribit eſſe laneam naturam, ex qua impilia, veſtéſque quædam conficiuntur, ſed perperam in impreſſis mapalia. Impilia enim vocat, quæ Theophraſtus 8. περὶ φυτῶν, vnde illa ſumpſit, πόδια, vel ποδεῖα potius. Heſychius, νάκτα eſſe refert τοὺς πίλους καὶ τὰ ἐμπίλια. Vide Podia.

IMPLERE intentionem, petitionem, exceptionem, Iuriſconſ. eſt probare quod intendimus, petimus, excipimus, *l. 21. C. de rei vindicat. l. pen. §. 1. D. de excep. rei iud. l. 19. in prin. D. de exception.* & Implere probationes, *dict. l. 19.* Quinetiam præciſè plerunque, & imminutè Implere dicitur, pro quod poſitum eſt probare, *l. 1. & 23. C. de proba. l. 3. C. de non nu. pec.* Sic implere cautionem, *l. 24. D. de vſufr. leg.* Impleri quoque vſucapio dicitur, quæ perficitur, *l. 12. §. facta. D. de captiuis. l. 7. D. de vſucap.*

IMPLICITVM libertatis caſum, *l. fin. D. ſi ex nox. cauſ. aga.* adnexũ interpretatur ille Accurſ. vide ibi reliquos interpretes.

IMPLORARI iudicium, & cognitio dicitur, id eſt deſiderari, *l. 7. verſ. planè. D. de hæred. pet.* Implorari edictum, id eſt, beneficium edicti. *l. 1. §. fin. D. vt in poſſ. lega.*

IMPORTARE, irrogare, infligere, *l. ictus fuſtium. D. de iis qui not. in-fam.* Ictus fuſtium infamiam non importat.

IMPORTATA, inuecta, illata, *l. 1. D. de migrando.*

IMPOSSIBILIS, verbum Labeo & Iulianus vitaſſe videntur, cùm Græcum vſurparunt, hi quidem *in l. 104. §. 1. D. de leg. & fideic. lib. 30.*

ἀδυνάτος conditio pro non ſcripta habetur. ille *in l.20.D.de cond. Inſtit.* *ἀδυνάτος* conditio, inquit, pro non ſcripta accipienda eſt.

IMPOSSIBILIS conditio, *inquit Imp.§.14.de inu.ſtip.* eſt, cui natura impedimento eſt, quo minus exiſtat. itaque Paulus *lib.3.Sentent.titu. 3.§.ſi impoſſibilis. Inſtit. de milit.ſtip.* Interdum Græco verbo *ἀδυνάτος* dicitur, *vt l. 20.D. de condit. Inſtit.* cui contraria Poſſibilis, *l.16.D. de iniuſt. rup.* pro impoſſibilibus habentur, quæ factu difficilia ſunt, *Cic.in Partition.& probatur. l.4.§.puto.D. de hæred.inſtit.*

Impoſſibile præceptum, cui natura parere non ſinit, *l.fin.D.quæ ſent.ſine appell.*

IMPOSSIBILITAS duplex eſt, altera naturæ, altera verò legis, *l.ſi ſtipuler, vt id fiat.D.de ver.oblig.*

IMPOSTORES, in antiquo Lexico *ἐπίθεται*: itaque pro deceptoribus, *l.ob quæ.D.de ædil.edict.*

IMPOSTVRA, fallacia eſt, ab eo dicta, quòd adulterinas merces pro veris ſupponat, *Vpia.l.3.§.item ſi quis.D.de crim. ſtell.* Si quis impoſturam fecerit, aut colluſionem in necem alterius, ſtellionatus poteſt appellari.

IMPOTENS, plerunque in malam partem ſumitur, vt non ſit idem quod debilis, & imbecillis, ſed non potens ſui, nec ſuæ poteſtatis, impos ſui apud priſcos dictus. Sic impotens poſtulatum, pro improbo & violento. Et impotentiſſimus apud Ciceronem Philip.5. Aduolabat ad vrbem à Brunduſio homo impotentiſſimus, ardens odio, animo hoſtili in omnes bonos Antonius.

impotens, *in §.per occaſionem. Nouell.conſtitut.*22. pro eo, qui ad res Venereas aptus non eſt.

IMPRÆSENTIARVM, Aduerbium, *ἐν τῷ παρόντι*, de tempore quod fuit, quod eſt, quod erit dicitur. Rarius tamen de præſenti. *Vlpian. l.1.de tabul.exhib.* Si quis fortè conteatur penes ſe eſſe teſtamentum, iubendus eſt exhibere: & tempus ei dandum eſt, vt exhibeat, ſi non poteſt impræſentiarum exhibere.

IMPRESSIONEM facere, id eſt, impetum & incurſionem, *l.ſi per impreſſionem. C. de iis quæ vi vel metu.*

IMPROBVS, qui bonam fidem non agnoſcit, vt is, qui bis idem petit, *l.51.D.de re ind.*

improbabilis, *l.10. D. de iudic.* & improbus litigator, *§. hac autem. Inſtitut.de pœn.temerè litig.*

improbus eſt, & qui de viui hæreditate ſolicitus eſt, *l.2.§.interdum.D. de vulg.* At improbus non eſt, qui ignorat quantum ſoluere debeat, *l. 100.D.de diuerſ.reg.iur.*

IMPROBE, contra bonam fidem, *l.12.de tranſact.D. & alibi ſæpè.* improbè, mala mente, *l.6.§.ſed ſi quis. D.de neg.geſt.*

IMPROLES, veteribus gloſſis, *ἄφηλιξ, μήπω πολυτεκνόμος*. id eſt, vt ait Theoph. *ὁ τὴν ἥβην μὲν ὑπὲρ αὐξήσας, ἥττων δὲ τῶν εἴκοσι πέντε ἐνιαυτῶν, οἱ περισσεύονται οἱ κουράτορες.*

IMPRVDENS etiam emit, qui bona fide emit, *l.24.D. de act.* imprudens, ignorans, *l.pen. D.ad Velleian.* imprudentibus, id eſt, nihil opinantibus & præter ſpem. *l. 52. §. damna. D.pro ſocio.*

IMPRVDENTIA, id eſt, ignorantia, & impertinentia, *l.51.D.de euict.*

IMPRVDENTER, minus conſideratè, *l.21.in fi.D.de neg.geſt.*

IMPVBES dicitur mas minor annis XIIII. fœmina verò minor XII. *l.vltim.C. quand. tut. eſſe deſin. §. 1. Quibus mod. tut.fi.* Macrob. lib.Satur.1.c.6. Poſt annos bis ſeptem, ipſa ætas neceſſitate pubeſcit. tunc enim moueri incipit vis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. *Tertul. lib. De virgin. veland.* Tempus etiam Ethnici obſeruant, vt ex lege naturæ iura ſua ætatibus reddant. nam fœminas quidem à XII. annis: maſculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt: pubertatem in

Digitized by Google

tem in annis, non ſponſalibus aut nuptiis decernentes. Maſculus impubes. SC. Sillaniano torqueri non debet, ſed terreri tantùm. Veruntamen impuberes ab anno ſeptimo, vſque ad annum vndecimum, proximi cenſentur infantiæ, ſimiles planè furioſo & infanti, quantum ad delinquendi affectum attinet. Quia huius ætatis pueri, bonum & malum non adhuc poſſunt diſcernere, adeóque intellectu carent. *§. pupil. Inſtit. de inutil. ſtip.* Ab anno duodecimo vſque, ad annum 14. impuberes cenſentur proximi pubertati, & doli capaces: ideóque & furtum iniuriam admittere poſſunt, *l. pupillum. in princ. D. de reg. iur. l. impuberem. D. de furt. cum ſimil.* Et hæc ita ſe habent in maſculis. Nam fœminæ minores duodecim annis cenſentur impuberes, vt iam diximus nec matrimonium rectè contrahere poſſunt, *Inſtit. de nuptiis in princ.* nec teſtamentum rectè facere, *§. præterea Inſtit. quibus non eſt permiſſ. fac. teſt.* attamen impuberis eſt miniſterium, ſi fortè vel librarius, vel nomenclator vel calculator ſit, vel hiſtrio, vel alterius voluptatis artifex. *l. vt iuſiurandi. §. dabitur. D. de oper. libert.*

IMPVTANDI verbum duobus modis accipitur *in tit. ad leg. Falcid.* Imputari enim primum eſt, in quadrantis computationem venire: & ita in Falcidiam imputari id dicimus, quod hæredi ad quartam explendam computatur, *l. 19. & l. 91. & aliis leg. D. ad leg. Falcid.* Imputatur interdum in Falcidiam, quod Falcidiam patitur, *l. 1. §. Item ſi ita legatum. D. eod.* Imputare, pro ſupputare, numerare & ſubducere rationem: *Vlpian. in l. 1. §. de ſeruis quoque. D. de tut. & rat. diſtrahendis & vtil. cur. cauſſ. act.* Præterea, ſi matrem aluit pupilli tutor, putat Labeo imputare eum poſſe: ſed eſt verius, non, niſi perquam egenti dedit, imputare eum oportere de largis facultatibus pupilli. Hoc eſt, quod vulgò dicitur, deducere in ſuis rationibus. Sicque vſurpauit Seneca epiſtol. 8. Hoc non imputo in ſolutum de tuo tibi. Aliàs imputare, attribuere eſt, tribuere & aſſignare. *Vlpian. l. 1. §. item quæritur. de ſeparat.* Sibi imputent cur minus idoneum fideiuſſorem acceperint.

IN

IN dictione vti ſolent iuriſconſulti, cùm nihil in ſpeciem determinant, vt iurare in litem: agere in factum: vertere in rem. Sicut ex diuerſo, cum determinatam ſignificare volunt formam, vt ſolent dictione ex, vt: Ex eo facto actionem naſci, *l. 1. D. de actio. & obli.* Ex lite aliquid probare, vel iuramento adſerere. Hæc omnia euidenter adparent, ſi benè perpendas, *ex l. videmus. in fin. & l. ſeq. item ex l. tutorem. D. de in lit. iurand.*

In annos ſingulos quid ſit, explanat Iuſtinianus, *l. ambiguitatem. C. de vſufr. Iuriſcon. l. Iulianus. §. eum quoque. D. ex quibus cauſ. maio.* Differt autem, in decem annos liber eſſe iubeatur, & intra annos decem: hoc enim ſignificatur, vt liber eſſe ſtatim iubeatur: ſuperiore verò, nouiſſimus decennij dies ſpectatur.

INANTEA, pro deinceps, poſthac, in poſterum: quaſi futurum tempus non à tergo ſequatur, ſed ante nos cedat, *lib. Feud. 2. titul. 5.* Iuro quòd à modo in antea ero fidelis ei. *Et titu. 7.* Honorem quem nunc habes, vel in antea habebis: id eſt, deinceps.

IN acceptum ferre opus publicum faciendum, *l. 7. D. ad legem. Iul. repetund.* eſt perſcribere in codice operum locatorum opus illud eſſe ex lege, id eſt, pactione redemptionis, locationíſque perfectum. Id quod lex Iulia fieri prius vetabat, quàm opus perfectum ac probatum eſſet.

IN aſſem vendere, idem quod in ſolidum vendere *Modeſt. l. 9. D. quibus mod. pig.* Titius Sempronio fundũ pignori dedit, & eundẽ fundum poſtea C. Seio pignori dedit. atque ita idem Titius Sempronio & Seio fundum eundem in aſſem vendidit,

quibus pignori antè dederat inſolidum ſingulis. Sic rem ſoli ex aſſe poſſidere, cui opponitur pro parte, *apud Maerum. in l. pen. D. qui ſatiſd. cog.* t in aſſem creditoribus ſatiſfacere. cui opponitur in aliquid. *l. 1. D. de ſepara.*

IN bello admiſſum dicimus, quod propter belli cauſſam admittitur. *l. 1. §. ex incendio. D. de incen. rui. nauf.*

IN bonis eſſe dicebantur ea propriè quæ Quiritium iure aliquo quæſita non erant. itaque inter ſe illa duo opponebantur, *vti docet Iuſtin. in l. vni. C. de nudo iur. Quir. toll. & Vlpianus c. Inſt. 1. his verbis.* in bonis tantùm alicuius ſeruus eſt, velut hoc modo, ſi ciuis Romanus à ciue R. ſeruum emerit, iſque traditus ei ſit, neque tamen mancipatus ei, neque in iure ceſſus, neque ab ipſo anno poſſeſſus ſit. nam quandiu horum quid fiat, is ſeruus in bonis quidem emtoris eſt, ex iure Quiritium autem venditoris eſt.

IN bonis eſt, quod ſupereſt deducto ære alieno. *l. 1. D. de ceſſ. bon.*

IN bonis meis eſſe dicuntur, etiam iam raptæ res, *text. in l. 2. §. l. in hac actione. verſ. ſi fugitiuus. D. vi bon. rapt.* & ex hac l. colligitur diſcrimen inter Ex bonis, & In bonis. de quo vide Ex bonis.

IN capillo puella dicitur, quæ nupta non eſt: quia comatæ ſine vllo capitis tegmine incedebant: nuptæ capite velato erant. *lib. Feudor. 2. tit. 24. §. 3.* Rurſus ſi dominæ vel filiæ, aut ſorori in domo adhuc manenti, quæ in capillo dicitur, ſeſe immiſcuerit, &c. *in Lombard. lib. 2. cap. 29.* Qui filiam in caſa habuerit in capillo & filium non reliquerit, &c. *Et Neap. conſtit. lib. 3. titul. 27.* Et ſorores in capillo ſuccedunt. Coniugatæ autem & dotatæ à fratrum ſucceſſionibus excluduntur. Obiter etiam notandum, apud antiquos fuiſſe hanc conſuetudinem, vt nouæ nuptæ crines ſoluerent: quod in ſecundis nuptiis non fiebat. Optatus Afer contra Donatiſtas ſcribens: Inueniſtis (ait) huiuſmodi virgines, quæ iam ſpiritualiter nupſerant: quaſi ſecundo coegiſtis ad nuptias: vt crines iterum ſoluerent imperaſtis. Hoc nec mulieres patiuntur, quæ carnaliter nubunt: ex quibus ſi alicui maritum mutare contigerit, non reperitur illa temporalis feſtiuitas. Hæc ille. Fuit hoc quoque luctus & mæroris argumentum, vt multis ex locis conſtat. Ouid. Triſt. 1.

Illa etiam ante lares ſparſis proſtrata capillis
Contigit extructos ore tremente focos.

Liuius lib. 1. Soluit crines, & flebiliter nomine ſponſum mortuum appellat. Notatu etiam dignum eſt, moris fuiſſe Francorum regibus, vt filios exephebos Principi alicui vicino tondendos immitterent, qui eorũ poſtea quaſi patronus eſſet. Seruos enim Romano more cum libertatem acciperent, tonderi ſolitos. nemini non notum, *Paulus Diaconus de geſtis Langob. lib. 6. cap. 37.* Circa hæc tempora Carolus Francorum Princeps, filium ſuum ad Luitprandum miſit, vt eius (iuxta morem) capillum ſuſciperet: qui eius cæſariem incidens, ei pater effectus eſt multiſque regiis muneribus donatum genitori remiſit.

IN Capitolium aſcendere, formula eſt conditionis apud Iuriſconſultos peruulgata, quæ vel ex triumphantium more traducta eſt: quaſi quis dicat, Si triumphans in Capitolium aſcenderit. Vel etiam ex quotidiana Capitolij aſcenſione.

IN capita, aut in ſtirpes diuiſionem fieri plerunque in iure legimus, *vt in l. 2. & l. 3. C. de ſuis & legit. l. Papinia. 8. D. de inoffi. teſt. & §. 6. Inſt. de hær. quæ ab inteſt.* in capita autem diuidi dicitur hæreditas, quæ tot in partes quot ſuccedentium capita ſunt (id eſt, perſonæ) diuiditur: vt ſingulis perſonis ſingulæ partes attribuantur. in ſtirpes verò, cùm tot in partes diuiditur, quot ſuorum naturalium, ex quibus ſuccedanei extant, capita fuere. id eſt, in cognationis latera & partes.

IN ca-

IN caput alterius torqueri, eſt in alterius diſcrimen, vel alterius periculo torqueri. *Vlpian. in l. 1. D. de quæſtionibus.* Neque ſerui in dominorum, neque liberi in patronorum caput torqueri debent, *quod idem ſcribit l. 2. l. 3. & l. 10. §. poteſt.* Cicero autem planè In dominum dixit & in Miloniana, & Cœliana, & in Partit. De noſtrorum, inquit, maiorum inſtitutis: qui cùm de ſeruis in dominos queri noluiſſent, &c.

IN continenti, locutio eſt Iuriſconſultis familiaris, idem ſignificans quod ſine vlla temporis intermiſſione, è veſtigio, extemplò, continuò. *Vlpian. l. 23. §. 2.* Quod ait lex, In continenti filiam occidat, ſic erit accipiendum, &c. *Scæuola l. 135. §. 2. D. de verb. oblig.* Deinde in continenti inter vtrumque conuenit, vt intra Calend. &c. Aliquando tamen in continenti, cum aliquo moderato ſpatio interpretamur, *l. 1. §. in rem ſi ita legatum. D. ad leg. Aquil.* At in leg. Iulia de adulteriis, in continenti filiam dicitur occidiſſe pater, dum eam ἐν αὐτῷ ἔργῳ deprehenſam vnà cum adultero, vno ictu atque impetu occidit: & ſi profugerit filia, dum adulterum occidit, interpoſitis tum horis apprehenſam, in cōtinenti occidiſſe etiam dicetur, *l. 23. §. fin. D. eod.* Incontinenti quod ad pacta quæ inſunt exponunt Iuriſconſulti & Impp. in ingreſſu contractus, vel ante contractum, aut ſtatim pòſt, *l. 7. §. quinimo. D. de pact. l. 3. C. de ædil. act. l. 21. C. de vſur. l. 27. C. de pact.* Cui opponitur Poſtea, & ex interuallo, *l. 72. D. de contrahend. empt.*

IN DIEM, pro ex die, *l. 9. D. de hæred. inſtit. ſic l. teſtamento manumiſſ. §. vltim. D. de manum. teſt.* Aliàs pro ad diem.

IN DIEBVS illud facito, ita conditione data, ſi nihil præterea ſit adiectum, in biduo conditionem impleri oportet, *l. 217. D. de verbor. ſignific.*

IN duplum ire Cicero in ea pro Flacco dixit, vt opinatur Hotom. pro ſponſionem facere alterius tanti, quanti lis eſſet. Frater meus, inquit, decreuit, vt, ſi iudicatum negaret, in duplum iret.

In ea cauſſa eſt, hoc eſt, ſi cum eo habet, *l. 3. D. de iniur.* in ea cauſſa eſt. id eſt, in ea ratione iuris verſatur, *l. 1. §. ſi quis ita. D. de verb. oblig.* In ea cauſſa eſt, hoc eſt, in ea conditione negotiorum verſatur. *l. de ætate. §. qui tacuit. D. de interrogat.*

IN facili, & in difficili eſſe, pro facile vel difficile cognitu atque explicatu. *Tryphonin. l. in confirmando. 8. D. de conf. tut.* Quod in facili eſt, ſi pater proximo mortis tempore non iure tutores ſcripſerit. *Scæuola. l. Gallus. 29. §. vlt. D. de lib. & poſthum.* Ille caſus in difficili eſt, ſi filium habeas & nepotem, &c.

IN familiam nubere dicebatur mulier, *vt ſcribit Hotom.* cùm id matrimonij genus cōtrahebat, quo mater familiâs fiebat, hoc eſt, quo in viri manum conueniebat, *l. cui fuerit. 15. D. de cond. & demonſt. & l. ſi dies. 21. D. quando dies legat. l. qui filium. 4. D. vbi pupil. educ. deb. l. vxorem. 41. §. teſtamento. D. de leg. tut.* Cicero in ea pro Cœlio: Cui cùm ex ampliſſimo genere in familiam clariſſimam nupſiſſes, cur tibi Cœlius tam coniunctus fuit?

IN familia retentus, qui in poteſtate manſit, *l. ventre. D. de acquir. vel amit. hæred.*

IN factum agere ferè dicimus eum qui in totam facti ſeriem experitur, nulla ſpecialiter introducta ex facto perſequendi formula. Hinc Actiones, In factum, dicuntur generales perſequendi formulæ, quaſi conceptæ in totam ſeriem facti, quod ſpecialem non habet nuncupationem.

IN facto poſitam eſſe quæſtionem iuris, id eſt, ius definiendum eſſe ſecundum circumſtantias facti. *l. ex plagis. §. in cliuo. D. ad leg. Aq.*

IN fide alicuius eſſe, idem eſt, quod feudum tenere ab aliquo. Fides enim auxilium, & tuitionem ſignificat. *Bud. in l. Herennius. de euict.*

Digitized by Google

IN folle offerri pecunia dicitur, quæ ſine numeratione & vlla ratiocinatione, tanquam in marſupio incluſa offertur. *Calliſtr. l. 81. D. de condit. & demonſtr.* Qui ſi reliqua reddiderit, liber eſſe iuſſus eſt, non vtique ſi in folle reliqua obtulerit, liber erit, non enim teſtator hoc ſenſit: ſed illud, vt rationes reddat, quomodo ſeruus reddere ſolet. *Eraſ. in Adag. Cent. 9. Chil. 4.* In folle, exponit, implorate, inexplicatè, & confuſè: ſicut qui ſyngraphas & pecunias ſacculo incluſas offert.

IN fraudem legis facit, qui ſaluis verbis legis ſententiam eius circumuenit, *l. 28. D. de leg. ſenat.*

IN gradus eſſe, vox eſt ad dignitatem pertinens *l. ſacroſancta. C. de Epiſc. & Cler.*

IN hypothecis vendicare, eſt per hypothecariam actionem petere, *l. ſideiuſſ. 5. Lucius Titius. D. de reb. dub.*

IN Iulij, pro In ædib. Iulij: figura è Græci ſermonis conſuetudine deriuata. *Vlp. l. 8. in fi. D. ſi ſeru. vind.* cum Quintilia cuniculum per gentem in Vrſi Iulij inſtruxiſſet, id eſt, in hortos Iulij, vt aliis in libris legitur.

IN libertate fuiſſe, ſic eſt accipiendum, vt non ſe libertum doceat is, qui liberale iudicium patitur, ſed in poſſeſſione libertatis ſine dolo malo fuiſſe, *l. quod autem. D. de liberali cauſa.* Porro in libertate eſſe, & liberum eſſe, diuerſa ſunt. item, vt in ſeruitute, & ſeruum eſſe. In libertate enim ſunt, aut ſeruitute, qui liberos ſeruóſve eſſe putant, ſéque pro liberis ſeruíſve gerunt, cum tamen aliter ſe res habeat, *l. 7. 10. & 12. D. de lib. cauſ.* Quod explicat Quint. Declam. 340. & 342. Sicut diuerſa ſunt, in poſſeſſione eſſe, & poſſidere. In poſſeſſione enim ſunt vſufructuarius, colonus: & tamen non poſſident.

IN litem iurare, ad litigatores refertur, & reſpondet æſtimationi litis. Nam iurat actor in litem, quando per iuramentum declarat & adſerit, quanta pecunia non tantùm ſumptus litis; ſed etiam totam cauſſam æſtimet, cum omnibus damnis, *l. videamus. §. iurare autem. & l. ſeq. D. de in lit. iuran.*

IN locum ſucceſſiſſe accipimus, ſiue per vniuerſitatem, ſiue in rem ſit ſucceſſum, *l. 1. ff. quod bonorum.*

IN metallum, & in miniſterium metallorum damnati, ſerui efficiuntur, ſcilicet pœnæ, *l. in metallum. D. de pœnis.*

IN obligatione eſſe aliquid dicitur, cùm vinculo obligationis innectitur. In ſolutione eſſe dicitur, quod poteſt pro re obligata ſolui, licet iudicialiter non poſſit peti.

IN poteſtate habere, & Alienare, tanquam Aduerſa opponuntur, *Liuius libro* 8. Minuta Veſtalis cùm decreto Pontificum iuſſa eſſet ſacris abſtinere, familiámque in poteſtate habere; facto iudicio viua defoſſa eſt.

IN poteſtate, manu, mancipióve. *Vlp. cap. Inſtit. 26.* Et qui in poteſtate, manu, mancipióve eſt ſcripti hæredis, ſub conditione legari poteſt. *Item.* Ei, cuius in poteſtate, manu, mancipióve eſt hæres ſcriptus, legari non poteſt. Poteſtatem de filiofam. manum de matrefam. quæ in manum conuenit: mancipium de ſeruo intelligit.

IN poteſtate conſiſtere exiſtimatur quod in actu non eſt, ſed eſſe poteſt, *l. aduerſus ſententiam. ff. de arbitr.*

IN procinctu, vide Procinctum.

IN publicum deduci intelliguntur, & qui in magiſtratibus municipal. traditi ſunt, vel public. miniſteriis, *l. 1. ff. de fugit.*

IN re diſceptare, pro iuſtè iudicare. *c. fraus. §. iudex. extr. de verb. ſignif.*

IN re præſenti, in ipſo opere, hoc eſt in re ipſa, *l. de pupillo. ff de nou. oper. nunc.* Aliàs pro in præſentia vſurpatur ab Vlpia. *l. 1. ff. de ſolut.* Sed conſtituere in re præſenti, hoc eſt ſtatim atque ſolutum eſt.

IN rem, & in perſonam, locutiones ſunt iuriſconſultis familiares, quarum illa tum vtuntur, cùm indefinitè

nitè,ac ſine perſonæ vllius notatione aliquid factum eſſe ſignificant : hæc verò, cum certa perſona definita: *veluti in l.5.§.2.ff. de conſtit.pecu.* Quod exigimus, vt ſit debitum quod conſtituitur, in rem exactum eſt : non vtique vt is, qui conſtituitur, creditor ſit. Item cùm Vlpianus ait, actionem metus cauſſa in rem eſſe ſcriptã, nec perſonam vim facientis coercere, ſed aduerſus omnes reſtitui, *l.9.in fin.§. quod metus cauſſa & alibi*, *hoc eſt in l.7.§.3. D. de pact.* Pactorum quædam in rem eſſe, quædam in perſonam : illa, quoties quis generaliter paciſcitur, ne petat hæc, quoties ne à perſona petat. *Item in l.10.D.de operis noui nunciat.* Operis noui nunciationem in rem fieri, non in perſonam. *Cic.in lib,de Inuentione 2.* Sin autem non in hominem certum, ſed in rem aliquam. cauſſa dimouebitur, vt in eadem re,&c. *Item apud Vlp. in l.4.§.19.ff.de dol.ex cep.l.1.§.vlt.de in terd.Senec.in Ludo*:Ne videat in perſonam,non in rem dicere ſententiam.

IN re verſum, vide VERSVM in rem.

IN ſolutum dare,pro ſoluere, *apud Paulum,in l.60.*D.*de ſolut.*

IN ſortio eſſe,id eſt,in incerto, & ambiguè,vt inueniri non poſſit. iure noſtro ratum eſt, vt iudicium per ſortes admittatur, niſi cùm res adeò perplexa, incertáque eſt,vt alium exitum non habeat, *l.ſi duobus.C. communia de legat, vide Alciat.lib.5.Parerg.ca.22.*

IN vtero qui eſt,non eſt pupillus, *l.non eſt.ff.de verb.ſig.* tametſi animal eſſe videatur, *l.1.§.proximus. D. vnde cognati.l. negat.de mort. infa.* Attamen qui in vtero eſt, perinde ac ſi in rebus humanis eſſet, cuſtoditur, quoties de commodis ipſius partus quæritur, *l. qui in vtero.ff.de ſtatu hominum.*

IN ſtirpes,vide In capita.

IN TVTELAM ſuam venire mas dicitur,qui ephebus,id eſt,pubes eſſe incipit, anno ſcilicet ætatis decimo quarto : fœmina verò viri potens appellatur, hoc enim in fœmina,illud in mare ponitur *ab Vlpiano in l.5.§.ff.quibus ex cauſſ.in poſſeſſ.* Ait prætor:Si is pupillus in ſuam tutelam venerit, eáve pupilla viri potens fuerit,& rectè defendetur,&c. *Idem l.50.* D.*de leg.& fid.lib.32.C. filioſa. ita legatur*:CVM IS IN tutelam ſuam peruenerit, pubertatis tempus ſignificatur. *Cicero lib.de Orat.* 1. Negarétque niſi poſthumus & natus, & antequam in ſuam tutelam veniſſet,mortuus eſſet, hæredem eum eſſe poſſe, *Idem in Bruto*:Cùm is hoc probare vellet,M.Curium,cùm ita hæres inſtitutus eſſet,ſi pupillus antè mortuus eſſet, quàm in ſuam tutelam veniſſet, pupillo non nato hæredem eſſe non poſſe.

INÆDIFICATA, *l.cùm fundus.ff.de inſtr. vel inſtru.* vide Ruta cæſa.

INANE,vacuum propriè ſignificat, *μεταφορικῶς* ſine vi, ſine effectu, *l.19.ff.de cont.tab.*Inanis actio, quam inopia debitoris excludit.*l.6.*D.*de dolo.* vel quæ exceptione eluditur.*l.24. ff.de lib cauſ.l.22.ff.mand.*Inanis reus, qui ſoluẽdo non eſt, *Paul. li.2.Senten. tit.15.*Inanis ſtipulatio inefficax.*l.pen. D. de cõd.ob turp.cauſſ.*Inanis ſtipulatio,nullius momenti.*l.39.ff. de donat. inter virum & vxorem.* Eodem ſenſu inanis obligatio.*l.8.Marcellus. ff. ad SC. Vell.*

INANES tabulæ, quarum iam pecunia in illis perſcripta diſſoluta eſt, *Vlpian,l.27.ff.de furt.*Quòd ſi iam erant inanes, quia ſolutum proponebatur ; nunquid ipſarum tantùm tabularum pretij videatur eſſe æſtimatio facienda ? *Sic in l.vlt.ff.ad exhib.*

Inane nomen hæredis, nudum & ſine re, *l.3.ff.de inoff.don.*

INAVDITVS, *ἄκριτος*, non auditus,qui cauſſam non dixit: cuius audita non eſt defenſio, *Vlp. l. 2.ff. ad l.Cornel.de ſicar.*Inauditum filium pater occidere non poteſt. *Sueton. in Galba* : Quoſdam claros ex vtroque ordine viros ſuſpicione cri-

Digitized by Google

belli, *apud C.Tacit.li.3. & 4.*

INCERTITVDO legiſlatoribus nunquam placet, ſed reprobatur. Primùm in contractibus, *l.inter ſtipulantem §.ſi Stichum.D.de verb.oblig.l.cùm duo.ff.de in diem addict.* Deinde in vltimis voluntatibus, *l.duo ſunt Titij.D.de teſtam.tutel.l. quæſitũ. §.ſi quis eo.D.de fund.inſtru.l.ſi quis de pluribus & l.ſi fuerit.ff. de reb. dub.* Denique in iudiciis nullo modo admittenda eſt, *l.3.C.de ſentent. quæ ſine cert.quantitate.profe.l.quid tamen §. Pomponius ait.D.de recep.l.idem Pomponius ſcribit.D.de rei vend.*

INCESTVM committit, qui eam, quam leges, moréſque vetant, vxorem accipit: puta priuignam, nurum, nouercam, *l.ſi adulterium.38. in princ.ff.de adult.* nec enim inter parẽtes & liberos tantùm ſunt inceſtæ nuptiæ. Inceſti iudicium in Virgines ſacratas, vel ſanguine propinquas conſtitutum ait Iſidorus lib.5.Etymolog. capit. 26. ad fin. ſubiiciens, Qui enim cum talibus miſcentur, inceſti, id eſt, incaſti habentur. *& vide l. ſororis.39.D. de ritu nupt.l.fin. de cond. ſine cauſ.*

INCESTVM iure gentium cõmittit, qui ex gradu aſcendentium vel deſcendentium vxorem duxerit: iure ciuili, qui ex latere eam duxerit, quam vetatur: vel affinem, quam impeditur, *l.vlt. D.de ritu nupt. & d. l.ſi adulterium.38.l. vlt.ff. de cond ſin. cauſ. Vide Nouell.12. & Iaco.Cuiac.expoſitionem.*

INCIENTES, *apud Valer. lib. 2.de re Ruſtic.c.2.* de ouibus loquens pro ouibus partui propinquis, vt exponit Feſt.

INCILE, & Incilia, *inquit Feſt.* ſunt foſſæ, quæ fiunt in viis, ad deducendam aquam: ſiue deriuationes, de riuo communi factæ. Sic Vlpianus: Incile, eſt locus depreſſus ad latus fluminis: ex eo dictus, quòd incidatur. Inciditur enim vel lapis, vel terra vnde primùm aqua ex flumine agi poſſit, *l.1. ff. de riuis.* Incile ducere, *l.1.§.2.ne quid in flum.* Et incilia prima foſſarum, *l.1. §.caput. D.de aqua quot. & æſti.*

INCIVILE, iniquum, inuſitatum, inconueniens, contra ius, mores, & inſtituta ciuitatis, *l.fin. §.penult.ff. quod incip.cauſ. & alibi ſæpè in lig.Dig. & Cod.*

Inciuiles pœnæ, *l.9. ſunt autem. D. de pœnis.*

INCOLA eſt, qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit. quem Græci πάροικον appellant. Nec tantùm hi, qui in oppido morantur, incolæ ſunt: ſed etiam, qui in alicuius oppidi finibus ita agrum habent, vt intra eum ſe quaſi in aliquam ſedem recipiant, *l.pupillus.§.incola.ff. de verb. ſign.* Incolam autem non domus aut poſſeſſio facit, ſed domicilium, *l.7.& paſſ.de incol.lib.10.C. Cicer.in Offic.* Peregrini autem, inquit, & incolæ officium eſt, nihil præter ſuum negocium agere, nihil de alieno inquirere, miniméque in aliena Republ. curioſum eſſe. *& vide l. 25. D.ad municip.*

INCOLATVS vrbis cuius quis non ciuis, ſed incola eſt, *l. 34. de muner.& hon. ff.* Incola iam muneribus publicis deſtinatus niſi perfecto munere, incolatui renunciare non poteſt.

Incolatus ius facit, vt muneribus ciuitatis obligemur, *l.5. D. de incolis.*

INCOLORATE, id eſt, ſine cauſſa, ſine iuſta occaſione, aut prætextu, ſine colore, *l. minor. D de minorib.* Glabrionem Acilium diuus Seuerus, & Imp. Anton. non audierunt, incolorata reſtitui deſiderantes aduerſus fratrem.

INCONDITVS, a, um, abſurdus, abſonus, *Pap.l. Stichum.§.additiõ ff.de ſol.* Etenim inconditum eſt, ſubuenire ſexui mulieris, quæ ſuo nomine non periclitetur.

INCONSVLTVS, & eum, à quo conſilium non eſt petitum, & eum, qui cùm quæreret conſilium, nõ accepit tamen, ſed quaſi pro indigno habitus eſt, ſignificat. Hinc inconſul-

tus fecit. Oppo. Optimo conſilio vſus eſt, *l. pen. §. fi. ff. de rit. nupt. Sic Vlp. l. verum. §. ſciendum. de minorib.* Incõſulta facilitas damni reſtitutionem indulget, non euentum damni.

Inconſultus calor, temerarius & præceps. *D. ad Turpill. l. 1. in fi.*

INCONSVLTO hæredis nomen deletum, *l. 1. D. ſi tab. teſt. ext. l. 1. de his quæ in teſta. del. l. ſi vnus. §. 1. C. de teſt.* Alberic. exponit, Inconſultò, id eſt, non ſtudio.

INCONCVSSA, inuiolata. Inconcuſsè, quietè, & ſine interpellatione, *c. illud. & cap. auditis. de praſcr.* & pacificè. *cap. cùm veniſſent. ext. de in integ. reſtit.*

INCORPORALES res ſunt, quæ tangi demonſtrarive non poſſunt, cerni tamen animo, atque intelligi poſſunt: quarum rerum nullùm ſubeſt quaſi corpus: eſt quædam tamen conformatio inſignita & impreſſa in intelligentia, quam notionem voco, *inquit Cic. in Topic.* Et in eandem ſententiam Caius, *l. 1. D. de rer. diuiſ.* Eiuſmodi ſunt, Hæreditas, vſusfructus, vſus, obligationes, &c.

INCORPORATIO, *in Rubr. C. de bon. vac. & incorporat.* vſurpatur, pro confiſcatione, ſiue in fiſcum relatione cùm damnati alicuius bona in fiſcum rediguntur: quod quemadmodum fiat, *declarat l. ſi quis. 7. C. de bo. damna.*

INCRVSTARE, cruſtam, illinimentum, & quaſi pauimentum quoddam inducere, ſiue ex lapide, ſiue ex calce, ſiue ex argilla id fiat. Hinc incruſtatio, tectorium, & pauimentum illud, *Proculus l. 13. §. 1. D. de ſeru. vrb. præd.* Parietem communem incruſtare licet, ſicut licet mihi pretioſiſſimas picturas habere in pariete communi. *Et paulò poſt:* Quod obſeruari & in incruſtatione oportet. *Item apud Vlp. l. 79. de verb. ſign.* Varro *de re ruſt. lib. 3. cap. 14.* de cocleis loquens: Has quoque ſaginare ſolent, ita, vt ollam cum foraminibus incruſtent ſapa & farre.

INCVBARE poſſeſſionis eſt tam naturalis quàm ciuilis, vt & habere: ſed in malam partẽ incubare ſumitur, pro mala fide poſſidere. Hinc

INCVBATIO, *l. vlt. C. ne res dom. vel templ.* pro poſſeſſione malæ fidei, Et

INCVBATOR imperij, Seruio, pro tyranno, qui aliàs Subſeſſor dicitur. Hinc illud Acroteleucion Virgilij:

— *deuicta Aſia ſubſedit adulter.*

INCVLPATVS, pro culpatus, accuſatus, *lib. Feud. 1. tit. 19. §. 1.* Si vnus inculpatus fuerit vna de his nominatis culpis. *Sic leg. Salic. tit.* 43. Si cuius ſeruus in furtum fuerit inculpatus. &c. *Item leg. Burg. tit.* 8. de ingenuis inculpatis.

INCVMBERE, pro incubare, id eſt, obtinere, poſſidere, conſeruare, ſolidè (vt ij, qui rei alicui incubãt) tenere. Hinc creditor dicitur Incumbere ſuo pignori, qui acriter illud conſeruat: *vt apud Vlpian. l. 55. D. de furt.* Hinc incumbere poſſeſſioni *apud Impp. l. 8. C. quomodo & quand. iud.*

INCVNABVLA, ſeu cunabula: initia, primordia diſciplinæ tradendæ: quo verbo vſus eſt Tertul. lib. de patientia, his verbis: Per hæc impatientiæ tunc infantis quodam modo incunabula. Cunabula legitur in procemio, *Inſtit. §. cúmque hoc.* quod exponit Theophil. τὰ πρῶτα τῶν νόμων στοιχεῖα. Hoc verbo vſus etiam eſt Cic. lib. 1. de Diuin. Qui cùm eſſet in cunabulis, inquit, de Roſcio loquens, educaretúrque in Selonio, &c.

INDAGARE Ant. Lex, eſt ἐξιχνιάζειν. Hinc metaphoricûs indagare crimen, eſt patefacere: cuiuſmodi eſt illud *Cic. pro Milone*: Cùm illa indicia communis exitij indagaui & patefeci, protuli, extinxi, &c. Hinc fortaſſis

INDAGABILIS ex ambitu *apud Varro lib. 4. ling. Lat.* ἐξεταστέος, ἐπαίτιος, ἔνοχος. Qui aliter faxit, indagabilis ex ambitu cauſſam dicit: huiuſmodi illud eſt in legibus ſcribendis

hendis familiare: Qui aliter faxit, capitale eſto. *Item illud in Numæ Regis legib.* Si qui aliuta faxit, ipſius Ioui ſacer eſt. Niſi mendum ſit in verbo indagabili, quod eſt apud Varronem.

INDAGO, venatio, quæ fit plagis circum ſaltum extenſis. *Vlpia. l. 11. §. 11. de act. empt.* Veluti cùm futurum iactum retis à piſcatore emimus: aut indaginem plagis poſitis à venatore, vel pantheram ab aucupe.

INDEBITVM trifariam accipimus I. Quod neque naturali, neque ciuili iure debetur, hoc eſt, quod planè non eſt debitum: aut fuit quandoque vtroque iure debitum, ſed nunc ſolutione, vel acceptilatione ſublata eſt omnis obligatio: *vt tractatur in tit. Inſtit. quibus mod. toll. obligat.* Ad hoc genus indebiti pertinet id, quod pendet ſub conditione, quæ an impleatur, incertum eſt: vt, ſi nauis ex Aſia venerit. Secus eſt, ſi talis fuerit conditio quæ omni modo extitura ſit, *vt in l. ſub conditione, & l. ſequenti. D. de condi. indeb.* Ratio eſt, quia priore caſu, propter incertitudinem, ante conditionis euentum nullo modo debetur, *l. grege. §. vltim. D. de pignorib. l. ſi quis reum. §. huic. D. de liber. lega. Accedit l. ſufficit. D. de cond. indeb.* In poſteriore vero ſpecie certitudo euentus efficit obligationem puram cenſeri, *l. ſi pupillus. §. qui ſub conditione. ff. de nouat.* Sic & in diem debitor, ſi ante diem ſoluat, non poteſt repetere, quia certum eſt diem futurum quo debebitur, *l. in diem. ff. de cond. indeb.* Huc item pertinet indebitum quod pupillus, furioſus, vel is, cui bonis interdictum eſt, ſine tutoris vel curatoris auctoritate ſoluerit, cùm non ſit factus locupletior euidenter. Nam his perſonis iudicio planè carentibus, regulariter quidem locus eſt repetitioni, cùm nec natura debeant, *l. interdum. l. quod pupillus. ff. eod. tit. l. pupillus. ff. de oblig. & act. l. more noſtro ff. de acq. hæred. §. nunc admonendi. Inſtit. quib. alie. lic. vel non.* Verùm ſi locupletiores acti ſint, & in pubertate ſoluant, non repetunt, quoniam tunc naturaliter obligantur, *l. naturaliter. §. vlt. & l. ſeq. ff. de condi. indeb.* ſecundùm iſtam diſtinctionem, vt non obſtet, quod Vlpianus dicit, Pupillum ſine tutoris auctoritate promittentem, naturaliter obligari, *l. 1. in fin. D. de nouat.* II. indebitum eſt, quod ciuiliter quidem debetur, ſed non naturaliter: veluti, cùm quis ſcribit ſe debere, ſcilicet ſpe futuræ numerationis, quæ ſecuta non eſt: aut ſi quis pacto vel iureiurando ſe liberet, *iuxta tit. de liter. oblig. & l. vlt. in princip. ff. de iureiur. l. Stickum. §. naturaliter ff. de ſolutio.* Et hucreferendæ ſunt omnes ſpecies exceptionum, quæ ad elidendas ſummi iuris actiones perpetuò obſtant ex naturali æquitate. *Vlpian. in l. non ſortem. ff. de cond. indeb.* indebitum autem, inquit, ſolutum accipitur, non ſolùm ſi omninò non debetur, ſed & ſi per aliquam exceptionem perpetuam peti non poterat. III. indebitum accipitur, quod naturaliter quidem, ſed iure ciuili non debetur: vt inter patrem & filium, ac inter fratres ſub eadem paterna poteſtate, *in l. frater à fratre. ff. de condict. indeb.* item inter dominum, & ſeruum, *l. naturaliter, & l. ſi id quod ff. eod. tit.* Eodem modo verus debitor in iudicio abſolutus, obligatur adhuc, *l. Iulianus. ff. eodem tit.* Licèt enim abſolutus ſit, *inquit Paulus,* natura tamen debitor permanet. Item legatum minùs ſolenne, aut ſolenne quidem, ſed quod per legem Falcidiam minuendum eſt, naturaliter debetur. *Martianus. ff. de cond. indeb.* Fideicommiſſum, inquit, in ſtipulatione deductum, tametſi non dubium fuiſſet, quia tamen à ſciente fidei explendæ cauſſa promiſſum eſſet, debetur. Vel ſic:

INDEBITVM aliud eſt natura, aliud iure gentium, aliud iure ciuili, aliud iure honorario, *l. 1. & 3. ff. de conſtit. pec. l. 47. de condict. indeb.*

Indebitum accipimus, non ſolùm ſi omnino non debeatur, ſed etiã

Quíve cùm magiſtratus eſſet, publicóve iudicio præeſſet, operam dediſſet, quo quis falſum indicium profiteretur, vt quis innocens conueniretur, condemnaretur. Et aliis locis quamplurimis. Indicia etiam ſunt indicis præmia, Græcè μηνύτρα, cuius verbi fit mentio *in l. falſus. §. 4. D. de furt. & ab Vlpian. in l. idem ſi ob ſtuprum. §. 3. D. de condict. ob turp. cauſ.* Si tibi, inquit, indicium dedero, vt fugitiuum meum indices, vel furem rerum mearum, non poterit repeti quod datum eſt. *Et paulo poſt*: Sed ſi ipſe fur indicium à me accepit &c. *Apuleius libro ſeptimo Aſin. aur.* Indicinæ præmia vocat. Indicia pro argumentis, *lege prima, C. de teſtib. l. 19. C. de rei vind.*

INDICERE forum dicitur Magiſtratus in prouinciis, cùm & locum & tempus deſignat, quo cauſſæ in conuentu agantur. Virgil. Æneid.

Indicítque forum, & patribus dat iura vocatis.

vbi Seruius, id eſt, tempus & locum deſignat agendorum negotiorum, qui Conuentus vocatur. Indicit autem, verbum iuris eſt, & per hoc potentem vult ſignificare ciuitatem, vide ſuprà, Forum agere, item ſuprà Conuentus. Aliàs Indicere, iubere eſt. Hinc

Indicere operas, *l. 13. §. indicium l. 23. §. 1. & l. 24. ff. de oper. li. conſenſu.* Indicere munus, *l. 5. ff. de iur. immu.* Et indictæ collationes, *l. 8. cui muneris ff. de va. mun.*

INDICTIONES, nihil aliud ſunt, quàm annonę vel tributa, id eſt, annonaria & tributaria functio, rebus, non perſonis indictæ, id eſt, impoſitæ, *l. 3. C. de annon. & tribu.* qui titulus à titu. de indict. hoc tantùm differt, quòd ille eſt de iis quæ indicuntur, hic verò de indictionum ratione & forma. *Plinius ad Traianum*: Nec nouis indictionibus preſſi, ad vetera tributa deficiunt. Indictiones extraordinariæ, *l. 10. C. de mun. patrim.* ſunt, quæ ad tempus præter morem indicuntur: veluti angariæ belli tempore, aut equi, muli, veredi. Porrò indictiones cùm eſſent anniuerſariæ, inde cœperunt anni per indictiones numerari, quas vocant ἐπινεμήσεις, ita, vt earum numerus non excederet XV. Sed idem ſemper reuoluerunt. Cœpit hic mos Theodoſij magni temporibus, vt Cedren. ſcribit, vel Conſtant. potiùs, vt ex Faſtis quibuſdam Græcis Onuphrius; vir doctus & diligens prodidit, in quibus ſub Conſtantini II. & Licinij II. ita eſt: Ἰνδικτιώνων Κωνσταντινιανῶν ἐντεῦθεν ἀρχή. Eas verò incipere menſe Septembri indicat. *l. vltim. C. de ann. & tribu. & l. 1. de mil. veſt. & Nou. 128.* & ſpecies, quam Græci ponunt *ad l. 13. ff. de iuriſd. omn. iud.* de Gaio magno Drungario, cui Princeps Titium ſucceſſorem dedit, vt ab initio menſis Septemb. ſexta indictione magiſtratum inchoaret: Non poſſe Gaium Sempronium iubere iudicare poſt menſem Auguſtum quintę indictionis: ſi tamen iuſſus iudicare menſe Aprili quintæ indictionis cœperit, necdum veniente Septembri pronunciauerit, iudicium non ſolui. Hæc tria ſunt paria, anno quinto, indictione quinta, fuſione quinta. *l. 6. C. The. de indul. debi.* Ex quo apparet ratio nominis. Onuphrij etymologia non mihi probatur, vt nec ea, quam adfert Cedrenus in Theodoſio, cuius verba hæc ſunt: ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου ἤρξαντο ἀριθμεῖσθαι αἱ ἰνδικται. ἀρξάμεναι ἀπὸ Αὐγούστου καίσαρος ἐν ἔτει ις τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. λέγεται δὲ ἰνδικτιὼν, τουτέστιν ἰκανκτίων ἢ περὶ τὸ ἀήττητον νίκη. Sciendum potius ab eo die, quo victus eſt Maxentius, ſcilicet anno Chriſti CCCXIII. ante diem VIII. Calend. Octob. quòd tunc demum religio Chriſtiana, in libertatem vindicata ſit, quaſi ab ipſius primordiis libertatis, Nicæni conuentus auctoritate inſtitutum eſſe, vt ſublatis Olympiadibus annorum ratio ab eo tempore iniretur.

INDIGNVS quis in iure dicatur, vide incapax.

INDIPISCI, pro adipiſci, ve

gerere, *l. vlt. C. de profeſſ. & med.* indepta adminiſtratione, id eſt, geſta adminiſtratione. Perperam enim quidam eo in loco indempta legunt, ſeu ademptæ *ſic l. vlt. C. de fund. patrim.* indepto canone, id eſt, adepto.

INDIVIDVVM quod Dialectici appellant, id eſt, quod nec de ſubiecto vllo dicitur, nec in ſubiecto vllo ineſt, veluti Stichus aut Pamphilus: id iuriſconſulti vitandæ ambiguitatis cauſſa, ſpeciem appellant. quo nomine ferè ſpeciem infimam intelligunt, nam indiuiduum nomen in iis rebus ponunt, quæ neque naturales, neque intellectas partes recipiũt, veluti ſeruitutes: *vt conſtat ex l. 4. & 72. ff. de verb. obli.* Stichum igitur indiuidui nomine non intelligemus: quia diuidi in partes intellectas poteſt: at viam, iter, aquæductum, nauem, equũ, indiuidua dicimus, ex quo illud Caſcelianum: Nauem ſi diuidis, nec tu, nec ſocius habebitis: *apud Macrob. li. Sat. 2.*

INDVCIÆ ſunt, *inquit Varro*, pax caſtrenſis paucorũ dierum, item, induciæ ſunt belli feriæ. *Hæc Gellius lib. 1. c. 25.* Vbi etiam has Varronis definitiones tanquam haud plenas, & probas reprehendit. nec enim paucorum dierum ſunt induciæ, & teſtatur C. Pontium Samnitem, à dictatore Ro. ſex horarum inducias poſtulaſſe. Græci, vt idem inquit, ceſſationem iſtam pugnæ pactitiam ἐκεχειρίαν dixerũt, quaſi dicat, manus cohibitionem, inibi hoc quoque adſcribit, inducias ſic dictas arbitramur, quaſi tu dicas, inde vti iam. Pactum induciarum eiuſmodi eſt, vt in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: ſed ex eo die poſtea vti iam omnia belli iure agantur. Quod dicitur dies certus præfinitus, pactúmque fit, vt ante eum diem ne pugnetur, atque is dies vbi venit, inde vti iam pugnetur: idcircò ex iis, quib. dixi vocibus, quaſi per quendam coitum & copulam, nomen induciarum connexum eſt. Aurelius autem, Opilius, in 1. lib. quos Muſarũ inſcripſit, induciæ, inquit, dicuntur, cum hoſtes inter ſeſe vtrinque alteri ad alteros impunè, & ſine pugna ineunt. Inde ab eo, inquit, nomen eſſe factum videtur, quaſi initus atque introitus.

Induciæ ſunt, *inquit Paulus*, cùm in breue & in præſens tempus conuenit, ne inuicem ſe laceſſant, *l. 19. §. 1. ff. de capt. & poſtlimi.*

Induciæ *ſecundùm gloſſam 3. q. 2.* ſunt quintuplices, ſcilicet reſtitutoriæ præparatoriæ, citatoriæ, deliberatorię, indicatoriæ, ſiue executoriæ. Et ibi ponitur tempus omnium.

INDVCERE præter alia ſignificata, eſt etiam delere, & cancellare calamo transuerſo. *Vlpia. de iis, quæ in teſt. delentur, l. 2.* Cancellauerat autem qui teſtamentum, vel induxerat. item ſi nomina omnia induxerat, vt proponitur, item, Quæ in teſtamento legi poſſunt, ea inconſultò deleta, vel nihilominus valent: conſultò inducta non valent. Hinc inductio pro abolitione, & litura ponitur. Et inducere ſententiam, aut decretum, vulgò eſt ad nihilum ponere. Eſt enim inducere propriè, ducto per ceras ſtylo tegere, interlinire, & memoriam ſcriptorum obliterare: *Bud. in l. vlt. de ſenatoribus.* Induci cognitio dicitur, quæ ex actis tollitur & aboletur, *l. 9. ff. de iur. fiſc.* Dicitur & circumduci eodem ſenſu, *l. 27. ff. de lib. cauſ. l. 73. ff. de iudic.* Vtuntur & iuriſcoſ. perducendi verbo eodem ſignificatu *l. 18. ff. de iis quæ in teſt. delẽ. l. 8. §. ſed & cum. ff. de ſecund. tab. l. 20. §. vlt. ff. de teſta. milit.*

INESSE dicuntur pacta quæ contractu continentur, *§. quinimò. l. 7. ff. de pact.* Sic pacti & doli exceptiones bonæ fidei iudicis ineſſe, id eſt, contineri dicuntur, *l. 3. ff. de reſcind. vend. per l. 74. §. qui ſeruum. ff. de leg. 1.* Sic doli præſtatio. & bona fides ineſt contractibus, *l. 152. ff. de regul. iur.*

INFAMIS generaliter is dicitur, quem lex, vel SC. vel decretum principis, vel edictum prætoris, ex cauſſa aliqua turpi notauit, vt ignominioſum: quam pœnam Varro ita deſcri-

deſcribit eleganter: Tertia pœnarum infamia, ſtans nexa in vulgi pectore, fluctuãti intonſa coma, ſordido veſtitu, ore ſeuero. *Vide Iulian. l. 1. ff. de iis, qui not. infa. & Iuriſc. tot. tit. ff. eo.*

INFAMIA & ignominia, *inquit Corn. Front.* ſic differunt. Ignominia, imponitur ab eo, qui poteſt animaduertione notare: infamia ex multorum ſermone naſcitur. Quid autem infamia differat à Nota, vide Notari.

Infamia duplex eſt, iuris & facti, infamia iuris, ſola auctoritate legis nominatim infligitur. Vnde ex famoſis actionib. condemnatus, iuſtam contrahit nominis maculam. Infamia facti, ex ipſa rei indignitate ſecundum cenſuram bonorum virorum eſt, *l. 2. ff. de obſeq. à liber. & libert. parent. & patr. præſtan.* Licet enim (*inquit Paulus*) verbis edicti non habeantur infames ita condemnati, re tamen ipſa, & opinione hominum, non effugiunt infamiæ notam.

Infamia notari, Nota laborare, Notari, Exiſtimationem lędere, Famoſum eſſe. *Vlpianus in l. 2. ff. de his qui not. infam.*

INFANS dicitur quaſi fandi impos, qui ſeptem non compleuit annos. *Impp. l. 18. C. de iur. delib.* Si infanti, id eſt, minori ſeptem annis, in poteſtate patris conſtituto, &c. *Vlp. l. 1. §. 2. ff. de adminiſt. tut.* Licentia igitur erit, vtrùm malint ipſi ſuſcipere iudicium an pupillum exhibere, vt ipſis auctoribus iudicium ſuſcipiatur, ita tamen, vt pro his, qui fari non poſſunt, vel abſint, ipſi tutores iudicium ſuſcipiant, pro his autem, qui ſupra ſeptimum annum ætatis ſunt, & præſtò fuerint, auctoritatem præſtent. Hunc ἄπαιδα interpretatur Harmenopulus, *lib. 6. tit. 6.* Infantiæ proximos exponit Theophilus, *Inſtitu. de inut. ſtipula.*

Infantilis veſtis, *l. 25. §. muliebri. ff. de aur. & arg. leg.*

INFECTA, corrupta, *l. 2. C. de condit. in publ. horreis lib. 10.*

INFECTVM, id eſt, non factum. Hinc

INFECTI argenti appellatio rudem materiam continet, id eſt, non factam, *l. cùm autem, de auro argento. mundo l. 6. ff. de rei vindicat.* Græci ἄσημον dicitur. Eodem ſenſu infectum æs, quod ſignato opponit Feſtus, in vocē Rudus. *Sic* infecta lana, infectúmque linum ducitur, *l. 20. ff. de legat. 3.* & infecta purpura, *l. 1. §. quis argentum. ff. depoſiti.*

Infectum damnum, nondum factum, ſed quod futurum veremur, *l. 2. ff. de damn. infect. l. 1. §. penult. ff. de riuis.* Aliàs infectum apud Salluſtium in Iugurtha, quod fieri non poteſt. Sed Rex nihil iam infectum Metello credens. Id eſt, nihil eſſe putans, quod non efficere Metellus poſſet.

INFERRE pœnā, *l. 12. ff. de manumiſ.* Reliqua, *l. 4. D. de ma. teſt.* Pēſiones *l. 37. ff. de vſufr.* Pecuniam rationibus, *l. 38. D. de neg. geſt.* Portionem virilē, *l. 101. D. de ſolut.* Vectigal. *l. 7. D. de publ.*

Inferre mortuum, pro ſepelire, vulgò notum eſt. Quod fit, cùm terra conditur corpus, *l. diui fratres. D. de rel. & ſump. fu.*

INFINITVM, pro indefinitum, nullo certo termino circumſcriptum. *Cicero in Partit.* Quid quæſtio, quáſnam habet partes: infinitam, quā Conſultationem appello: & definitam, quam Cōtrouerſiam nomino. Item alibi locis innumeris, *Celſus l. 9. D. de ſerui.* Si cui ſimplicius via per feudum cuiuſpiam cedatur, vel relinquatur, in infinito, videlicet per quamlibet eius partem ire agere licebit, *Vlpia. l. 13. in fi. D. de damn. infect.* Neque enim in infinitum obligatus eſſe debet ſtipulatione. *Macianus l. 91. D. de condi. & demonſt.* Tempus autem vel certum, vel infinitum comprehendatur.

Infinitum, immenſum, immodicum, *l. 61. D. ad l. Fal. in* infinitum iurare, id eſt, in immenſum *l. 68. ff. de rei vin.*

INFICIARI, *l. 2. ff. de except.* & alibi creditum & depoſitum abnegare. Hinc Inficiatio, *l. 16. ff. iud. ſol.*

Digitized by Google

quidem, ſed veriſimile dici ſolet. Nam cætera delicta aduerſus proximum quidem malè committuntur, ſed fortaſſis nec bene nec malè meritum, Ingratus autē contemnit eū, à quo beneficiis adfectum eſt. Quid hoc facto committi poteſt fœdius? Si quæ igitur actio iure propoſita eſt vnquam, certè actionem ingrati iuſtiſſima ratione introductam eſſe, fateri oportet. Vide Actio Ingrati.

INGREDI conſulatum, pro inire, *l. 36. ff. de cond. & demonſtr.*

INGRESSVS contractus, apud Vlpianum, in lege, iuris gent. de pactis, non ex vulgari ſententia, pro principio intelligendus eſt: ſed, vt Alciatus admonuit in Parerg. propoſita ipſius contractus materia. *Vide eum libro. 1. cap. 24.*

INIICERE manum, propriè fit verbo antiqui iuris, quoties nulla iudicis expectata auctoritate, rem nobis debitam, aut etiam noſtrām vindicamus, *l. ſed ſi hac. ff. de in ius voc. l. penult. de ſeru. expor.* Iniicitur etiam manus in aliquem, vel in eius bona, vel merces aliquas, quando ille inde abire, vel res inde moueri, auctoritate aliqua vetantur, quod nos Arreſtare dicimus. *Budæus in l. vlt. ff. de Senat.* Hinc illud Virgilij, Iniecere manum Parcæ. Sermone, inquit Seruius, vſus eſt iuris, p ro traxerunt debitum ſibi.

INIECTIO manus, ius prehendendi, abducendíque: verbum ex XII. Tabul. Æris confeſſis, rebúſque iudicatis 30. dies iuſti ſunto: pòſt deinde manus iectio eſto. *Vlpia. l. 10. §. 1. ff. de in ius voca.* At ſi venditor, qui manus iniectionem excepit, ipſe proſtituit.

INIRE verbum non iungitur ferè, niſi rebus aliquid momenti habentibus, grauibus & non minutis: vt Ineo rationem, fœdus, pacem, ſocietatem, bellum, conſilium; *vt apud Iuriconſ.* Inire conſilium diuortij, *l. ſi concubina. §. 1. ff. rer. amot.* Inire furti conſilium, *l. meritò. D. pro ſoc.* Inire cubile alicuius, pro cum eius vxore dormire, *apud Ciceronem legitur.*

INIVRIA ex eo dicta eſt, quòd non iure fiat. Nam generaliter iniuria dicitur omne quod non iure fit, *l. 1. ff. de iniur.* Specialiter autem iniuria, aliàs contumelia dicta eſt, Græcis ὕβρις, aliàs damnum culpa datum, *vt in l. Aquil.* dicimus damnum iniuria datum: Græco verbo ἀδίκημα, *l. 1. & l. 5. ff. ad leg. Aquil.* Vt ſi quis iniuria, id eſt, culpa occiderit. aliàs iniquitatem iniuriam vocamus, & iniuſtitiam. Nam cùm iudex iniquè vel iniuſtè dixerit ſententiam: ex eo dicimus iniuriam, quòd iure & iuſtitia caret, quaſi non iuriam, *l. 1. in princ. D. de iniur. & fam. ſ. libell. l. 45. §. procurator. D. de procurato. & alibi ſæpè.*

Iniuria minus eſt quàm contumelia, *inquit Nonius, Pacuuius, Peribœa,* Patior facilè iniuriam, ſi eſt vacua à contumelia. Iniuriæ ſunt, quæ aut pulſatione corpus, aut conuicio aures, aut aliqua turpitudine vitam cuiuſpiam violant, *ait auctor. Rhet. ad Heren. lib. 4.*

Iniuria ex affectu fit, damnum ex culpa, *l. qui ſeruum. D. de act. & oblig.*

Iniuriam & ius aduerſa ſunt. Vnde & iniuriam facere bruta negantur, quia nec iure quicquam facere poſſunt, *l. 1. §. 1. D. ſi quadr. paup. fec. dic.*

Iniuria atrox, vide ſuprà Atrox iniuria.

Iniuria ſecundùm Labeonem, aut re fit, aut verbis. Re, quoties manus inferuntur: verbis verò, quoties non inferuntur manus, vt cùm conuicium fit, *l. 1. §. 1. de iniu.* ad infamiam fit iniuria, cùm pudicitia attentatur. ibid.

Iniurias actione exequi, hoc eſt, actionem iniuriarum dictare, vt ſequatur executio, *l. non ſolùm. §. ego autem. D. de iniur.*

Iniuriæ ſcriptæ, vel pictæ dicuntur perpetuæ: quia in eis annus non tranſit. *Zaſius in l. cùm lex. D. de legibus.*

INIVRIOSVS, qui infert iniuriam apud Iuriſconſ. *in l. vlt. D. de offic. procurat. Caſ.* Si tamen, inquit,

Nn

quaſi tumultuoſum, vel iniurioſum aduerſus colonos Cæſaris prohibuerunt.

INIVSTVM teſtamentum, non iure factum, puta in quo ſolemnia defuerunt, *l.1. D. de iniuſt. rupt. l.6. D. de falſ.* Appellatur & non iuſtum, *l.1. de excep. rei iud. l.3. D. de confir. tut. l.22. de acq. hære.* Iniuſtum teſtamentum dicitur & illud, quod inutile, & nullius momenti eſt, puta ob præteritionem eius qui in poteſtate eſt, *l.3. §. ex his l.6. §. ſi pater. D. de iniuſt. rupt. teſtam.*

Iniuſtum matrimonium, contra leges contractum, *l.1. D. vnde vir & vxor.* Et iniuſta vxor, *l.13. §.1. D. de adul.*

INLEX in Lexico antiquo, ἀφῆλιξ, παρεχόνομος, ἄνομος.

INLICERE *apud Varr. lib.5. de ling. Lat.* pro vocare. Quare non dubium eſt, inquit, cùm hoc inlicitum ſit, cùm circum muros itur, vt populus inliciatur ad magiſtratus conſpectum.

INLICIVM, cùm populus per accenſos vocabatur, apud eundem ab alliciendo dictum. Dicitur & Illicium: hinc Pompeius: Illicium dicitur, cùm populus ad concionem elicitur, id eſt, vocatur. Et alio loco: Illicium vocare antiqui dicebant, ad concionem vocare. Huius autem hæc erat formula: Quod bonum, fortunatum, fœlixque ſiet Popu. Rom. Quiritium, reique publ. Pop. Rom. Quiritium, mihique collegæque meo, fidei, magiſtratuique noſtro: omnes Quirites, pedites, armatos, priuatóſque curatores omnium tribuum, ſi quis pro ſe, ſiue pro altero dari rationem volet, voca inlicium huc ad me. *Ex Varr. lib. de ling. Lat. 5. & Liuio lib.* 40.

INOFFICIOSVM hominem conſtat eum dici, qui quod alteri officium debebat, prætermittit, quare.

INOFFICIOSVM teſtamentum eſſe illud oportet, in quo teſtator contra officium ſuum, quod, alteri debebat, fecit. Sed quanquam hoc modo multa inofficioſa teſtamenta futura ſunt, veluti quibus amicis & benemerentibus nihil relinquitur, quod olim inhoneſtum putabatur: (vt ex Philippicis & Suetonio conſtat) tamen per excellentiam ea demum inofficioſa dicta ſunt, quibus officium in liberos, parentes, & fratres neglectum eſt. nam qui erga eos inofficioſus eſt, in ſemetipſum quodammodo inofficioſus & inhumanus videtur, quapropter iis ſolis poteſtas permiſſa eſt, petendi à Centumviris, vt ſi officium violatum cognoſcant, illud reſciſſum & irritum factum velint: quod cùm impetrant, tum illud ſimul impetrant, vt ſibi hæreditas adiudicetur: cùm huius iudicij exitus hic ſit, vt ab inſtituto in exhæredatum hæreditas transferatur: qua de cauſſa hæreditatis petitio appellatur *in l. ſi quis 34. C. de inoffi. teſta. l. qui repudiantis 17. l. mater. 19. D. eod. l. penult. §. ſed quemadmodum. D. de bon. poſſ. con. tab.* Vel ſic: Inofficioſum dicitur teſtamentum, quod liberis fruſtra exhæredatis, non ex officio pietatis videtur eſſe conſcriptum. *Paul. lib. Sent. 4. cap. 5.* Itaque *Iſidorus lib. 5. cap. 24.* verbis aliquot additis: Inofficioſum teſtamentum eſt, inquit, quod fruſtra liberis exhæredatis ſine officio naturalis pietatis in extraneas perſonas redactũ eſt. *vel ſic,* Inofficioſum teſtamentum dicitur, in quo officij religio violata eſt: veluti pietas erga parentes, aut charitas erga liberos. non enim liberis tantùm permiſſum eſt teſtamentum parentum inofficioſum accuſare, verùm etiam liberorum parentibus, *ait Iuſtin. tit. de inoffic. teſta. in princip.* Vel ſic, Inofficioſum teſtamentum dicere, hoc eſt, allegare, quare exhæredari vel præteriri quis non debuerit, *l. 3. D. de inoffi. teſta.* item docere immerentem ſe & ideò indignè præteritum, vel etiam exhæredatione ſummotum, *l.5. eo. l. tit.*

Inofficioſa donatio ad exemplum inofficioſi teſtamenti dicta eſt, quæ contra rationem officij facta eſt: cum

Digitized by Google

cùm ſcilicet liberi debito bonorum ſubſidio, id eſt, legitima ſua excluduntur, *l.1.& paſſ.C.de inoffic.donat.* Itaque actio aduerſus eam inſtituta eſt, quæ querela inofficioſæ donationis appellatur: quæ à Querela teſtamenti inofficioſi hoc differt, quòd hæc non niſi aduerſus teſtamentum factum, & iure factum conceditur, illa verò & ex teſtati & ex inteſtati cauſſa permittitur, *l.precibus.3.C.eod.*

Inofficioſa dos dicitur, cùm mater in fraudem liberorum, id eſt, vt eos debitis emolumentis ſpoliet omnia ſua bona, vel magnam eorum partem, ſecundo marito dono dat: pactum cum eo de dote lucranda faciens, *l.C.de inoffi.dotib.*

Inofficioſus libertus, irreuerens, *l.1. D.de iur.pa.& alibi.*

INOPS dicitur is, qui ſolus eſt, qui nec amicos nec propinquos habet. quorum ope, id eſt, auxilio tutari ſe poſſit, Cicero inopiam & ſolitudinem ferè in eandem rem dicit. Reus inopia, hoc eſt, egeſtate laborans, in corpore puniendus eſt, *l.ſi quis id quod.§.in ſeruos.D.de iuriſd.* Porrò quo diſtet à penuria *docet gloſſ.in Auth.vt iud.ſin.quoquo ſuffr.*

INQVILINVS eſt, qui in conductis ædibus ſolus habitat: & propriè vrbani prædij conductionem ſignificat, *l.37.D.de acquir.poſſeſſ.l fin. D.de migrand. & alibi ſæpius. quàm quod referri debeat.* Labeonem igitur rectè notauit Proculus, qui inquilinum ab ædium vſuario, qui modò ipſe habitarat, poſſe recipi dixerat, *l.2. l.4. D. de vſu. & habi.* Appianus li. ἐμφυλ. β. ἐγκοιλίνων, ait, ὀρήματι κελεῦον τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν ἀλλοτρίαις οἰκίαις. Colonus autem is eſt, qui iure prædium alienum incolit.

INQVISITIO eſt merum officium iudicis, quod exercere debet ad inueſtiganda delicta, vt boni mores conſeruentur, Putant autem nonnulli regulariter inquiſitionem prohiberi, *per l.vlt. C. de accuſat.* Ego nihil dubito, eam regulariter permitti, *iuxta l.congruit.D. de offi.Præſid.* Nam quod ipſi diſtinguunt inter generalem inquiſitionem, ſomnium, eſt. Quomodo enim in genere aliquid perueſtigauit magiſtratus, quod fructum adferat Reipublicæ, niſi tandem perueniat ad ſpecialem inquiſitionem aduerſus hunc vel illum? Quod item dicunt, ſine legitimis iudiciis ſpecialem inquiſitionem non procedere, id obſeruandum eſt etiam in illa, quam ipſi vocant generalem. Nam nullus omnino poteſt in ſuſpicionem adduci, niſi ex cauſſa ſecundum iuris definitionem veriſimili: quæ cùm adeſt quilibet iudex poteſt, ſiue dicas generaliter ſiue ſpecialiter, inquirere veritatem. Solum id obſerua, quid requiratur ad legitimam inquirendi cauſſam, ne credas aniles rumores ſufficere ad lædendam hominis famam, conditionem, vel vitam. Multò minus ſatis eſt illa, quam nunc videmus frequentari, malorum hominum diffamatio, qui vel inuidia, vel quauis fraude proximum necare conantur, falſis delationibus.

Inquiſitione dari, confirmaríve tutor curatórve dicitur, qui cauſſa cognita, & moribus, fide, facultatibus eius æſtimatis, magiſtratus decreto datur & confirmatur, *l.2.l.7.§.fin.D. confir.tutor.*

INSCIENS pro ſciente, *l.ſi ſeruus.14.D.de vſucap.* Si ſeruus inſciente domino rem peculiarē vendidiſſet, emptorem vſucapere poſſe. Eſt enim hic IN articulus προσθετικός. nam ignorante domino ſi vendiderit ſeruus vſucapioni obſtat lex XII.Tabu. & lex Atinia. Sic & in capitulo legis Maniliæ in condit. agr. Qui termini hac lege ſtatuti erunt, ne quis quem eorum eiicito, néve loco mouero inſciens dolo malo: ſi quis aduerſus ea fecerit, is in terminos, quos eiecerit, locóve mouerit, inſciens dolo malo. ſic enim Heruetij liber habet.

INSCIENTIA, *l.28.D.de iud.* alio ſenſu.

INSCRIBERE, pro ſubſcri-

bere accuſationi, id eſt, ſuum nomen accuſationis libello adſcribere: quæ res ſimilitudine ſupplicij accuſatores obligabat, *l. vlt. C. de iniur.* Vnde libelli inſcriptionum, *l. 3. §. 1. D. de accuſ. l. 2. §. vlt. D. eo. l. 3. C. qui accuſ. poſ.*

Inſcriptio libellus eſt accuſatorius, ſuper crimine ab aliquo commiſſo. quod vbi accuſans non probauerit, ad talionem tenebitur, *l. pen. C. de accuſ. l. 2. §. fin. D. de adul.* Inſcriptionum pagina, *l. 3. C. qui accuſ. poſ.*

INSCRIPTI maleficij actio apud Declamatores vlitata, vt apud Senecam lib. 5. Declamationum. Inſcripti maleficij ſit actio. Ea autem (*vt opinatur Turneb. Aduerſ. lib. 10. c. 6. & iam ſupra annotauimus*) maleficij erat legibus nominatim, diſertéque non compreh. nſi, neque cauti, cuius tamen actio dabatur. Quæ quidem moribus Græcorum videtur comparata fuiſſe, non Romanorum: apud quos ſcholaſticum hoc & declamatorium erat, non in Repub. vſitatum. Huius rei mentio eſt apud Heſychium & Suidam. ſic enim ſcribunt, ἄγραφα ἀδικήματα, περὶ ὧν νόμος ἐγγέγραπται. Hinc ille Senecæ iocus, Ceſtium declamatorem irridentis: Deinde libuit, inquit, Ciceroni de Ceſtio in foro ſatisfacere: ſubinde nactus eum in ius ad prætorem voco, & cùm quantum volebam iocorum conuitiorúmque effudiſſem, poſtulaui, vt Prætor nomen eius reciperet lege inſcripti maleficij. Tanta illi perturbatio fuit, vt aduocationem peteret. Deinde adultum Prætori dixit, & ingrati poſtulaui. Sed ecce apud Ciceronem in Oratione pro domo: vbi Inſcriptum contrariam habere ſententiam videtur. L. Cotta dixit, nihil de meo capite potuiſſe ferri, nihil eſſe inſcriptum, aut poſſe valere. Omnia contra leges, moremque maiorum temerè, turbulentè, per vim, per furorem eſſe geſta. Locus difficilis videtur, & fortaſſe mendoſus eſt: vt IVRE SCRIPTVM potius legendum ſit, inquit Hotom. de quo tamen nihil affirmat.

INSIDIARE, pro inſidiari *Calliſtratus l. 28. §. 9. D. de pœn.* Igni cremantur plerunque ſerui, qui ſaluti dominorum ſuorum inſidiauerint.

INSITÆ picturæ, quas *Vpianus in l. 23. §. 1. D. de aur. & argent.* veſtis legato contineri ait, effigies eſſe videntur certarum rerum, vt florum, veſtibus intertextæ. Vnde pictæ togæ, quibus triumphantes amicti vrbem inibant. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideóque Phrygiones adpellati ſunt, ait *Plin. lib. 8. cap. 48.* Cuiacius Inſtitæ legit, pro Inſitæ. Vide Inſtitæ.

INSIGNIA magiſtratuum, *l. 1. §. caſum. D. de poſtu.* Inſignia Proconſularia, *l. 1. D. de offi. Procon.* Inſignia militaria, *l. 21. ſed ſi. D. de iis qui not. infam.* vide in ſingulis locis interpretes.

INSISTERE rei. Secundùm naturam, quæ ſemper eſt ſimpliciſſima, non eſt, niſi vnus poſſidendi modus, puta inſiſtere rei: ſicut ſedibus ad hoc vtimur, vt nos in aliquo loco ponamus. Quemadmodum ſolent multis in locis hæredes, quo magis ius ſuum ſuccedendi declarent, ſedem ponere in domum hæreditariam.

INSOLIDVM, aliàs eſt in integrum, vulgò *Un ſeul & pour le tout.* Aliàs inſolidum opponitur ei, quod ad hæredem peruenit, *l. 157. D. de reg. iur.* In contractibus ſucceſſores ex dolo eorum, quibus ſucceſſerunt, non tantùm in id, quod peruenit, verùm etiam inſolidum tenentur: hoc eſt, vnuſquiſque pro ea parte, qua hæres eſt.

INSPICERE eſt penitus rem conſiderare. Vnde Inſpicere hominem penitus, *Plin. lib. 10. epiſt. 99.* id eſt, pernoſcere. Et inſpicere agrum, quem velis mercari. *Cic. ad Varr.* Illud enim adhuc prædium ſuum non inſpexit. Sic vſurpauit Gaius, *l. 9. de peric. & com. rei. vend.* Si poſt inſpectum prædium, antequam emptio contraheretur, arbores ventorum vi deiectæ ſunt. Hinc

Digitized by Google

INSPECTIO *apud Cic. Philip.* 2. Nos enim augures ob nunciationem ſolùm habemus: Conſules & reliqui magiſtratus etiam inſpectionem. Id eſt, ἐπισκοπήν. Aliàs inſpectio etiam lectione indicat, *l. 2. §. ſi dubitetur. D. quema. teſt. aper.* Eſt etiam inſpectio, diſputatio, diſquiſitio, conſideratio, viſio, vt alibi appellatur. *Paulus l. 91. §. 3. D. de verb. obl.* Nunc videamus in quibus perſonis hæc conſtitutio locum habeat, quæ inſpectio duplex eſt. *Idem l. 44. D. de oblig. & act.* Circa diem duplex inſpectio eſt. *Sic in l. 63. §. quod ſi. D. de acquir. rer. dom. l. 3. §. 1. D. depoſ.*

INSPECTOR, cui res inſpicienda datur, antequam ematur. *l. 17. §. Pap. D. de præſc. verb.* Inſpectores alio ſenſu *in Rub. de cenſib. & per aqu. & inſpe. li. 11. C.* qui ad inſpicienda prouincialium prædia releuandáque mittebantur. Sic inſpectio, *l. 6. C. de aduo. diuer. iudic.*

INSTANTIAM aſſiduam flagitationem ſignificare liquet, *l. 32. & 33. D. de vſur.* Quandoque litem pendentem ſignificat, *l. 73. D. de iud.* Inſtanter & ſæpius, *l. vni. D. de lib. dimiſ.*

Inſtantia eſt exercitatio iudicij, à litis conteſtatione ad ſententiam vſque, vel ad vltimum diem triennij, ſi diutius differatur ſententia. *Vlpianus in l. & poſt edictum. §. pen. D. de iud.* Circunducto, inquit, edicto videamus an amplius reus conueniri poſſit: an verò ſalua quidem lis ſit, verùm inſtantia tantùm edicti petierit. Hoc eſt, tempus illud circumducti, ſeu deleti edicti, quo iudex peremptoriè citauit reum.

INSTIPVLARI, pro ſtipulari; *c. aditio. §. vlt. D. de acqu. hared.* Sicut, inquit Iulianus, in ſtipulando, & per traditionem accipiendo.

INSTITÆ ſegmenta ſunt & limbi, id eſt, oræ vel ornaturæ, vt Iſidorus ait, ſiue ſint veſtibus aſſuti: vt fortè *In l. veſtis §. 1. D. de aur. & arg. leg.* ſcribendum, Quæ veſtibus acceſſionis vice cedunt inſtitæ, picturæ, clauíque, qui veſtibus inſuuntur. *Vt Paulus Diaconus.* Veſtimenta ornata inſtitis latioribus. Siue non ſint aſſuti veſtibus, vt *Scribonius Largus* dixit ventrem conſtringendum inſtita lōga. *Et Petronius arbiter:* Duas inſtitas ancilla protulit de ſinu, alteráque pedes noſtros alligauit, altera manus. Acro inſtitam περιπόδιον interpretatur, quòd extrema ea parte veſtis inſuatur, quæ pertingit pedes.

INSTITOR (Antiq. Lex. ἐργαστηριάρχης) eſt ille qui tabernis, vinis vendendis, vel alicui alteri negotio eſt præpoſitus, *l. inſtitor. 1. D. de inſtit. act.* vbi dicitur. Inſtitor adpellatus eſt ex eo, quod negotio gerendo inſtat, ſiue tabernæ, ſiue alij negociationi ſit præpoſitus. Diſpenſator calendario præpoſitus dicitur etiam inſtitor. *l. 5. l. 1. in eum. §. vltim. D. de inſtit. act. l. 37. D. de admi. tut.* Differt autem à Procuratore, nam illa quæſtuariæ negotiationi præfectus eſt: hic verò negocio cuipiam non quæſtuario, *l. 5. §. 3. D. inſtit. action.* Item *in eo tit. in l. inſtitor. 2.* dicitur is, qui tabernæ locòve ad emendum, vendendúm ue præponitur, quique ſine loco ad eundem actum præponitur, *& vide toto tit. D. & C. eod.*

INSTITORIA actio, vide ſuprà Actio inſtitoria.

INSTITVERE, eſt quaſi hæredes domini intus ſtatuere, ac defuncti locum ſubintrare, ſuccederéque. *Vigl. in titul. inſtit. de hared. inſtit.* Ita tamen vt id non continuò fiat. in hoc enim inſtituere differt à ponere, ſcilicet, quòd in illo iter eſt, in hoc meta. nec enim cùm aliquem nobis hæredem inſtituimus, eum in ſede noſtra continuò collocamus. nam nō ſemper, olim certè perrarò, teſtamenta à moribundis fiebant, paramus ergo & reſeruamus vt cum vſus venerit, ſucceſſor nobis ne deſit. Eſt etiam Budæo inſtituere aliquid, autorem quaſique conditorem alicuius rei fieri, exemplúmque poſteritati relinquere. Porrò inſtituere & inueſtire, iuxta traditionē Feudi-

ſtatum, idem ſonat, niſi quòd quis inſtitui dicitur præſentialiter, inueſtiri autem etiam abſens, hoc eſt, in poſſeſſionem ſtatui vel poni. Vnde inſtitui dicuntur hæredes, ab aliquo in hæreditatem ducti, & hoc in primo gradu. *D. de vulg. ſubſt. l.1. in princ.* Subſtitui verò, qui in locum inſtitutorum deficientium, id eſt, morientium, ad hæreditatem inſtituuntur: vt in ſubſtitutione pupillari, *Inſtit. de pupil. ſubſtit. in princip.* Obſeruandum quòd non tantùm inſtituere hæredem, ſed etiam creare & facere dicimus. Nihil enim refert, quibus verbis deſignetur inſtitutio, vtrum dicatur, Hæredem facio, vel volo, vel mando, vel cupio, an, Hæres eſto, vel erit, *l. quoniam indignum. C. de teſt.* Quinimo & parentes ſi dicant, Relinquo liberis meis omnia bona mea: ſatis eſſe videtur ad inſtitutionem: qui niſi hoc titulo relinquant liberis legitimam, adeò corruit teſtamentum, vt non ſit opus expugnare per querelam inofficioſi, *§. ad hæc aliud quoque capitulum, Nouell. Vt cum de appell. cog.* nam hoc titulo & honeſtius & commodius tribui ſolent hæreditates: quippe quòd magis honorari cenſentur inſtituti, quàm legatarij, *l. ſi portio. D. de leg. præſtan.* Inſtituere & Subſtituere hoc differunt. Hæredes enim aut inſtituti, aut ſubſtituti dicuntur, inſtituitur primo gradu, ſubſtituitur ſecundo vel tertio ſcriptus. *Paul. l. Sent. 3. C. 6. & l. 1. D. vulg. & pup.* Vide Subſtituere.

Inſtituere, aliàs eſt incipere. *Cicero pro Cluentio:* Quæſo, inquit, vt me, iudices, ſicut facere inſtituiſtis, benignè attentéque audiatis. Aliàs, & propriè, Inſtituere eſt aliquid grauiter decernere: vt Inſtituta maiorum. Aliàs denique accipitur pro docere: vnde Inſtitutiones iuris appellantur.

Inſtituere vineas, in fundo ponere, & plantare ſignificat, *l. pen. D. loc. l. 2. C. de rei vind. Sic Cicer in Rullum:* Vtrum hæc lex eſt, an tabula Neratianæ auctionis? in qua ſcriptum fuiſſe aiunt: Iugera cl. in quibus oliuetum fieri poteſt. Iugera ccc. vbi inſtitui vineæ poſſunt. Aliàs abſolutè ponitur, vt hoc loco: In conducto fundo ſi conductor ſua opera aliquid neceſſariò vel vtiliter auxerit, vel ædificarit, vel inſtituerit.

INSTITVTIONES, in omnibus ſtudiis primum ſibi vendicare locum dubio procul neceſſe eſt, vtpote prima veſtigia cuiuſque ſententiæ mediocriter tradentes. *Conſtitut. D. 2. §. itaque cum dubio.* Loquitur autem de inſtitutionibus non tantùm iuris, verùm etiam aliarum diſciplinarum. Inſtitutiones iuris ſimpliciter præponendæ ſunt tyronib. *Conſt. D. 1.*

Inſtitutiones hæ, quæ vocantur *(inquit Politianus cap. 84. Miſc.)* in iure Ciuili, Iuſtiniani principis nomine editæ, ſed à Triboniano tamen, doctiſque aliis viris compoſitæ, etiam Græcè ſcriptæ ſub eodem prorſus intellectu reperiuntur: niſi quia ritus quidam, conſuetudinéſque Rom. veteres vberius aliquanto & latius in Græco ipſo, quàm in Latino Codice referuntur: vt peregrinis hominibus, atque à Roman. more conſuetudinéque alienis res tota penitus innoteſceret.

INSTITVTVS dicitur, qui in ipſo ſuccedendi gradu & capite conſtitutum eſt. Subſtitutus verò, qui ſubiungitur, & ſubtus, hoc eſt, in ima cera ſcribitur, *Vigl. in Inſtitut. de vulg. ſubſt.* Hinc ab inſtitutis exhæredatus, à ſubſtitutis præteritus. Item per contrarium, Ab inſtitutis præteritus, A ſubſtitutis exhæredatus, legibus, Vt ſi teſtator ſcripſit, Titius & Seius hæredes ſunto, Sempronius autem filius meus exhæres eſto, hoc eſt, exhæredatus ab inſtitutis, id eſt, à patre, quatenus ad inſtitutos attinet. Si verò dixerit: Titius & Seius ſi hæredes non fuerint, Gaius hæres eſto, vel Gaium ſubſtituo: hic nulla ſit mentio Sempronij filij. Ergo à ſubſtitutis, hoc eſt, quantum pertinet ad ſecundum

gradum

Digitized by Google

gradum ſubſtitutionis, præteritus eſt à patre, *l.*1.*§. ſi venter.* D. *de ventr. in poſſeſſ. mitten.* Inſtitutum hæredem eum quoque dicimus, qui ſcriptus non eſt, ſed ſolummodò nuncupatur, *l.*1.*§.* D. *de hære. inſtit.*

INSTRVERE accuſationem, vel actionem, vel litem, eſt literis, ac teſtibus, ceteríſque ad probandum neceſſariis eam adornare. Vnde inſtrumentum litis vocat Quintilianus, quicquid ad inſtruendam litem, id eſt, cauſſam pertinet: quod nos Productionem dicimus.

INSTRVCTVM ab inſtrumento ſic differt, *vt ſcribit Hotomann.* vt totum à parte. nam inſtructi nomine non modò quæ fundo neceſſaria ſunt, continentur: verùm etiam quæ præterea teſtator habuit, quibus ſuum fundum inſtruxit. inſtrumenti verò, ea duntaxat ſine quibus fundus diei inſtructus non poteſt. *Vlpian. l.*12.*§.*15.D. *de inſtr. vel inſtr.* Sed ſi fundus non ſit cum inſtrumento legatus, ſed ita vt inſtructus ſit: quæſitum eſt an plus contineatur: quàm ſi cum inſtrumento legatus eſſet, & Sabinus ſcribit faciendum eſſe plus eſſe cùm inſtructus fundus legetur: quàm ſi cum inſtrumento. *Item*: Omnia quæ eo collocata ſunt, vt inſtructior eſſet paterfamiliâs inſtructo cõtinebuntur, id eſt, quæ ibi habuit, vt inſtructor eſſet. Hoc ergo legato non agri inſtrumentum, ſed proprium ſuum inſtrumentum reliquiſſe videtur. *Vide cætera & ſimul coniunge l.*1. *& l.*2. *C. de verbor. ſign.*

Inſtructam tabernam ſic accipimus, *inquit Vlpian.* quæ & rebus & nominibus ad negociationem paratis conſtat, *l.*185.D. *de verb. ſign. l.*15.D. *de conſt. vel inſt.*

INSTRVMENTORVM nomine ea omnia accipienda ſunt quibus cauſſa inſtitui poteſt: & ideo tam teſtimonia quàm perſonæ inſtrumentorum loco habentur, *l.* 1.D. *de fid. inſtr.*

INSTRVMENTA Iuſtinianus à literis ſeparat *in l.*1.*C. de iuram. propt. ca.* in omnibus cauſſis, ſiue propter literas fuerit certatum, ſiue propter inſtrumenta, ſiue propter quicquam aliud, &c. Inſtrumenta ergo ſunt quas Cicero literas publicas appellat: hoc eſt, quæ vel à perſona publica, veluti ſcriba magiſtratus, vel tabellioni ſcripta ſunt. Literæ verò hic appellantur, priuatæ: veluti Rationes, breuiaria, codex accepti & expenſi, ſyngraphæ, & cautiones à patreſa. conſcriptæ.

Inſtrumenti cauponij nomine ſerui & ancillæ continentur. *Vlpian. l.*43.*§.*3.D. *de rit. nupt.* Multæ adſolent ſub prætextu inſtrumenti cauponij proſtitutas mulieres habere.

Inſtrumentum eſt apparatus rerum diutius manſurarum, ſine quibus exerceri poſſeſſio nequiret. Caſſius dicebat inſtrumenti ea eſſe, quæ ad tutelam domus pertinerent, *l. quæſitum.* D. *de inſtruct. vel inſtrum. leg.*

INSVLÆ (Antiqua Lex *συνοικίαι*) appellatæ ſunt, *vt Feſtus ait*, quæ communibus parietibus non iunguntur cum vicinis, ſed circuitu publico aut priuato cinguntur, à ſimilitudine videlicet earum terrarum quæ vndique aquis circundantur. *Vel ſic*: inſulæ erant ædificia, quæ proprio ambitu conſtabant. Harum fit mentio in innumeris Digeſtorum locis, cui adde quod *Tacit. lib.*15. refert; Neronem conſtituiſſe, vt ne communione parietum, ſed propriis quæque domus muris ambirentur. Hinc

INSVLARII, Inſularum cuſtodes, *l. fin.* D. *de offic. præf. vig. l.*203. *de verb. ſign.* D. *l.*16.*§.*1.D. *de vſu. & hab.* Dominus proprietatis etiam inuito vſufructuario vel vſuario, fundum vel ædes per ſaltuarium vel inſularium cuſtodire poteſt.

INSVLARVM in mari, vel flumine enatarum meminere *l.*17.D. *de leg.* 3.*l.*26.D. *de except. rei iud.* *Plinius lib.*2.*cap.*86. Inſulas *in l.* 33. *C. de appell.* in mari Ægeo & Ionio & circa Aſianum tractũ intelligi oportet,

veluti Cycladas, Rhodum, Cyprum, eodem modo præſidem Inſularum intellige, *l. pen. C. vbi de cau. ſtat. &* *Nouell.* 8. *&* *l.* 4. *D. de naucul. libr.* 11. *C.*

INSVPER HABERE, eſt omittere, aut ſúſque déque habere, *Pap. in l. ſunt perſonæ. D. de relig. & ſumpt. fun.* Nam propter publicam vtilitatem, ne inſepulta cadauera iacerent, ſtrictam rationem inſuper habemus, quæ nonnunquam in ambigui religionum quæſtionibus omitti ſolet, *Idem Papinian. in l. hæredem. D. de his quæ vt indig.* Hæredem, inquit, qui ſciens defuncti vindictam inſuper habuit, fructus omnes reſtituere cogendum exiſtimauit. Sícque *l.* 2. *C. ſi omiſſ. cauſ. teſt.* legendum, Quod ſi cum neque adiri ex teſtamento hæreditas, neque bonorum poſſeſſio peti poſſet, indicium defuncti non inſuper habitum, ſed ad irritum iuris ratione vocatum eſt. *Apuleius lib.* 4. *de aſino aur.* Quod ſi pergas vlterius, iam faxo lacrymis iſtis, quas paruipendere latrones conſueuere, inſuperhabilis, viua exurare.

INTEGRI reſtitutio eſt, redintegrandæ rei: vel cauſſæ actio, *inquit Paul. lib.* 1. *Senten.* 1. *c.* 7. vel ſic, Integri reſtitutio eſt actio Prætoria, qua rem certam, aut ius, aliámve quamlibet cauſſam redintegrari poſtulamus: cùm quid per metum vel dolum, vel ſtatus permutationem, vel iſtum errorem, vel abſentiam neceſſariam, vel ætatis infirmitatem geſtum eſſe dicitur, *l.* 1. *&* *l.* 2. *D. de in integr. reſtitut.* Vide Reſtituere in integrum.

INTENDERE hi dicuntur, qui rei diligenter incumbunt. Vnde cùm actor multa opera intendere & incumbere ſuæ petitioni debeat. Intentio pro actione vſurpata eſt, *l. ſi quis in*tentione *ambigua. D. de iud. item l.* 2. *in princ. vbi eſt text. elegans. l. generaliter. D. de except. cùm ſimil. per Zaſ. citatis in l. qui ſe debere. de condit. cauſ. data. cauſ. nō ſecuta.* Sic Cicer. docet ſtatum cauſſæ & controuerſiam conſiſtere in intentione, & reſponſione, id eſt in actione & defenſione.

Intendere præciſè, pro actionem intendere, id eſt, agere, & vt vulgò loquimur cōcludere, *l.* 8. *D. ſi ſerui. vind. l.* 5. *D. ſi vſufru. pet. l.* 139. *D. de verb. obl.* Sic Cicero in Quintiana: Sibi eum nuper edidit ſocium, quem, quomodo nunc intendit, ne in viuorum quidem numero tum demonſtrat fuiſſe, Hinc

INTENTIO paſſim pro Actione, quæ in iudicio intenditur, inſtituitúrve: aut certè pro libello actionis, *vt leg.* 9. *§. proinde. D. ad exhib. l. l.* 66. *D. de iudiciis. §. ſi quis agens. Inſtit. de actionib.*

Intentio, eſt prima pars, cùm ſcilicet actor proponit, & facit litem: formatúrque hæc actio ex *airia*, id eſt, ex cauſſa. Depulſio eſt reſponſio rei, quæ ex continenti ad refutandam cauſſam accipitur, iuxta Rhetorum doctrinam: à quibus Alciato indicante, accepta videri poteſt continentia cauſſæ. Nulli, inquit lex audientia præbeatur, qui cauſſæ continentiam diuidit, C. *de iudic. l. nulli.* Doctores intentionem quandoque pro Exceptione, aduerſus ſermonis proprietatem accipiunt, quamuis etiam alia ſignificet. Sciendum etiam quod intentio vel actio edita potius eſt iuriſconſultis veteribus (qui non ſecundum pontificum, aut Iuſtiniani in Authenticis idioma. id ex ea lingua intelligendi ſunt, quæ apud doctos tempore ſuo in vſu erat) qui libellus Conuentionalis, vulgò dicitur. *Rubrica extra. de libel. oblat. Authen. offeratur. C. de lit. conteſt.*

Intentio pro voluntate, & mente, *l.* 10. *D. de ali. lega.* Intentio voluntatis, *l.* 77. *§. donationis. D. de leg.* 3.

INTER cæteros exhæredare, & Nominatim exhæredare, de quo ſuo loco dicemus, contraria ſunt. Cæterorum appellatio in hac formula inde fluxit. quòd iure antiquo filij preteritio teſtamentum faciebat nullum: filia autem cæteríſque liber.

id

Digitized by Google

id eſt, nepotibus, neptibus, &c. præteritis, teſtamentum valebat. Item filij ſi non inſtituebantur nominatim exhæredandi erant: filiæ, cæteríque liberi etiam inter cæteros exhæredari poterant, his verbis: CAETERI exhæredes ſunto, qua vulgari formula non tantùm liberi, ſed & parentes, conſanguinei, agnati, cognati, affines, amici exhæredari poterant *l. Luc.* 53. D. *de hæred. inſt. Hæc ex Vlpian. c.* 22. *& l. vlt. C. de lib. præt.* §. *nominatim.* §. *poſthumorum. Inſt. de exhær. lib.*

Inter ſicarios vſitata loquendi formula apud auctores Latinos, pro de ſicariis. *Cicero lib.* 1. *de finib.* Inter ſicarios quæſtionem exercere. *Idem in Cluentiana.* In Q. Sergij Senatoris eius qui inter ſicarios damnatus eſt, manus incidit.

INTERCALARE, interſerere. Hinc dies Intercalaris, quem quarto quoque anno C. Cæſar, vt anni ratio cum Solis curſu congrueret, inſtituit intercalari ad VI. Kal. Mart. qui & inde Biſſextus dictus eſt, quòd bis ſextus dies ante Kalend. Martias numeraretur. *Vlpian. l.* 3. §. *minorem.* D. *de minorib.* Proinde & ſi biſſexto natus eſt, ſiue priore, ſiue poſteriore die, Celſus ſcripſit nihil referre: nam id biduum pro vno die habetur, & poſterior dies Kalendarum intercalatur. *Vnde Macrob. lib.* 1. *c.* 13. *&* 14. *& l.* 98. D. *de verb. ſignif. & Plin. lib.* II. *cap.* VIII. vide ſuprà BISSEXTVS.

Intercalaris Menſis is erat, qui ante Iulium Cæſarem interponebatur, vt annus ad curſum ſolis quadraret, vt refert Suetonius. Conſtabat autem XXVIII. diebus, nec ex XXIX. vt alij volunt, aut XXII. aut XXIII. eiúſque erat initium pridie Kal. Mart. *vt ex Q. Mutio Celſus refert l. cum biſſextum. D. de verb. ſign.*

INTERCEDERE, eſt interponi & interſeri. *l.* 3. §. *minorem. D. de minorib.* alias pro interuenire, *l. fructus eſſe.* §. *diuortio facto.* D. *ſol. matr.* Sumitur & pro contradicere, impedire. *Papinianus in l. fin. D. famil. erciſc.* Si non intercedat, inquit, ætatis auxilium.

INTERCEDERE, fideiubere, id eſt, fidem ſuam pro alio obligare, *vt in S.C. Velleiano. l.* 2. D. *ad S.C. Vellei.* De ea re ita cenſuerunt, Quod ad fideiuſſiones & mutuationes pro aliis quibus interceſſerint fœminæ, pertinet. Sic enim legendum eſſe, non autem CONSVLVERVNT, & MVTVI DATIONES, *in Obſeruation. ſuis oſtendit Hotoman.* Cicer. quoq; hoc verbo in hac re vſus eſt, *Epiſt.* 14. *lib. Ad Att.* 1. Accerſiuit ad ſe promiſit, interceſſit, dedi. *& in Philipp.* 2. Orabat, vt te contra ſuum patrem ſi ſeſtertium ſexagies peteret, defenſorem, tantùm enim ſe pro te interceſſiſſe dicebat. Hinc

INTERCESSORES, pro fideiuſſoribus *& l.* 3. §. *ſi filius. D. de pecul. l.* 23. *D. de hæred. vend.*

INTERCEDERE propriè fuerat Tribunorum plebis, quibus ius intercedendi concedebatur, Nam in hoc creatos dicit Gellius, non vt ius dicerent, ſed vt intercederẽt opponeréntque ſeſe iniuriis ac violentiis. Intercedere enim poſt alia ſignificata, accipitur pro inhibere, coercere, vetare. Vnde interceſſionem vulgò oppoſitionem dicimus, *Cæſar. bell. ciuil.* 1. Refertur ſtatim (ait) interceſſione Tributorum.

INTERCIDERE ædes, aquæ ductus, *l.* 7. *D. quod vi aut clàm,* Rationes, codicillos, *l.* 1. §. *fi. ff. de ſeru. cor. l.* 4. *l.* 2. *ff. de falſ.*

INTERCIPERE lucri faciendi cauſſa, id eſt, ea mente vt lucretur interuertere, & contrectare, *l.* 1. *l.* 44. *D. de fur. l. pe. D. lib. cauſ.* Hinc: Interceptarum pecuniarum reus, apud Suetonium in Domitiano. vtuntur & in eadem ſignificatione & ſenſu, Iuriſconſulti verbo Interuertendi. *l.* 20. *l.* 29. *ff. de furt. l.* 19. *ff. de ſolut.*

INTERDICERE, antiquè dicitur pro vehementius & imperioſius decernere, nã vox Inter nonnun-

quam vim augendi obtinet, vt in verbis interficere, interimere, interturbare, & aliis huiuſmodi. Prætor enim his in rebus vt maximè ac diligentiſſimè decernebat *Cic. in Orat. pro Cecinna*: Prætor interdixit, vt vnde deiectus eſſet reſtitueretur. Id eſt, edixit. Aliàs prohibere ſonat. Hinc Interdici bonorum adminiſtratio à Prætore dicitur iis, qui malè rem gerunt. *Cic. de de Senectut.* Vt quemadmodum noſtro more malè rem gerentibus patribus, bonis interdici ſolet. Hinc illa interdictionis formula *apud Paul. lib. 3. Sent. tit. 4.* Quando tua bona paterna auitáque nequitiâ tuâ diſperdis, liberóſque tuos ad egeſtatem perducis, ob eam rem tibi ea re, commercióque interdico.

Interdicere aqua & igni, formula legitimi exilij priſcis temporibus vſitata. Quoties enim quis exilij pœna dignus videbatur, ei nulla facta exilij mentione, tecto, aqua, igni interdicebatur. ita earum rerum, quæ maximè ſunt ad vitam ſuſtentandam neceſſariæ, vſu priuatus, cùm vno aeris alimento contentus eſſe non poſſet, abire cogebatur. Ex quo exulare ciues Romani dicebantur. patet hoc *in Orat. Cicer. pro domo ſua*, vbi ita ſcriptum eſt: Qui erant rerum capitalium condemnati, non prius hanc ciuitatem amittebant, quàm erant in eam recepti, quo vertendi hoc eſt, mutandi ſoli cauſſa, venerant. Id autem vt eſſet faciundum, non ademptionis ciuitatis, ſed tecti, & aquæ & ignis interdictione faciebant. At ne ciues quidem omnium improbiſſimi atque audaciſſimi, cùm in ſuos inimicos acerrimo incitati odio, non leges, ſed priuilegia ferrent, exilium nominabant, ſed iis aqua & igni interdicebant. Huc adiunge, quod ſcribit *Lactantius lib. 2. Inſtitutionum diuinarum c. 10.* & illud Seruij *in lib. 12. Æneid.* Ad facienda fœdera, inquit, aqua & ignis adhibentur. vnde è contrà, quos arcere volumus à noſtro conſortio, eis aqua & igni interdicimus, id eſt, rebus, quibus conſortia copulātur. Sed de ipſo Cicerone, quod in iam citata Oratione legimus: P. Clodius, Trib. pleb. cui nihil in tota vita modeſtiæ fuit, qui in tribunatu pro ſua libidine, neglecto more maiorum, abiectis legibus cuncta geſſit, ita populum rogauit, Velitis, iubeatis, vt M. Tullio aqua & igni interdicatur. Neque ſolùm Clodius, ſed antea quotquot homines maximè ſeditioſi, C. Gracchus, & L. Apuleius Saturninus, de ſuis inimicis eodem modo tulerunt, vt eadem Oratione colligi poteſt. Et minorem ſiue mediam capitis deminutionem, cùm ciuitas, etſi non verbo, re tamen adimebatur, ita fieri ſolitum, tradit *Iuſtin. Inſt. de capit. demin. §. 1.* Minor ſiue media capitis deminutio eſt, cùm ciuitas quidem amittitur, libertas verò retinetur: quod accidit ei, cui aqua & igni interdictum fuerit, vel ei, qui in inſulam deportatus eſt. Erat autem, vt neque flagitia ſunt paria, ſic hoc pœnæ genus, neque loci ſpatio, neque temporis æquale. quibuſdam enim tantùm intra vrbem, hoc eſt, intra pomœrij fines, aliis longius; aqua & igni interdicebatur: quod vt exemplis non indiget, ita per ſatis notum eſt, *Vide Manut. lib. de legib. Rom.*

Interdicere, præciſa locutione, dicimus, pro Per Prætorem interdicere, vel interdicto agere, *Iulianus l. 6. D. ne quid in loc. publ.* Et qui hoc interdicto expeditur, ne quid in loco publico interdicat, nihilominus procuratoris dandi facultas eſt, *Vlpianus l. 3. §. 5. D. vti poſſidetis.* Labeo quoque ſcribit: Ex ædibus meis in ædes tuas proiectum habeo. interdicis mecum, ſi eum locum poſſideamus, qui proiecto tegetur an quo facilius poſſim retinere poſſeſſionem; eius poſſeſſionis interdico tecum, ſicuti nunc poſſidetis ædes eas, &c. *Item in l. 1. §. 22. D. de aqu. quot. & aſtiu. Item l. 3. §. 4. D. quod vi aut clam. & aliis locis innumeris. Fab. lib. 3. c. 6.* Non debuiſti interdicere, ſed petere: an rectè interdictum ſit, ambigitur, id eſt,

Non

Non debuiſti interdicto vti, ſed actione: an rectè actum ſit interdicto, ambigitur.

INTERDICTI, *in tit. D. de interdict. & releg.* ſunt, quibus vrbis, patriæ, religionísve alicuius interdictū eſt aditu: veluti ſi quis Roma abeſſe iubeatur à Conſule: vt L. Lamia eques Romanus, quem P. Gabinius Conſul iuſſerat ab vrbe abeſſe millia paſſuum ducenta. Item, ſi cui à Præſide prouinciæ, veluti Siciliæ aditu ſuæ prouinciæ interdicatur. Cuius rei exempla ſuppeditant, *l. 7. §. 4. l. 5. l. 6. D. eod. & l. 8. de teſtam.*

INTERDICTVM, pro prohibitione dixit Paulus *lib. 2. Sent. tit. 10. Qui filiofamil.* contra interdictum ampliſſimi ordinis pecuniam mutuam crediderit. Sic *apud Horatium in ſermonibus*: Interdicto huic adimat ius Prætor, id eſt, interdictione bonorum.

INTERDICTA formulæ ſunt, quibus Prætor iubet aut vetat aliquid fieri, quæ dantur illi, ad quem ea res pertinet, aduerſus eum, cum quo illi de poſſeſſione, vel quaſi poſſeſſione, vel iure aliquo ſuo aut publico contendit. Eadem dicta rectè dixeris, *vt l. 81. D. de verb. ſignifi.* Cùm Prætor dicat vt opus factum reſtituatur, id eſt, interdicat. interdicto puta, de operis noui nuntiatione vel Quod vi aut clàm, & Quod in loco ſacro, ſancto, religioſóve, & Quod in flumine publico ripáve publica, &c. *Et in l. videmus ff. de vſuris.* Verbum reſtituas, quod in hac re Prætor dixit, id eſt, interdixit, interdicto fraudatario ſcilicet, *& l. vltim. D. de precario.* Rectéque dici Quod precario habes. *Iuſtinian. §. ſunt tamen de interdict.* interdictum dici vult, quod inter duos dicatur. At illud ſcitè magis quàm verè: verius enim, vt interlocutiones. quod interim rogentur, *vt loquitur l. 3. §. vltim. D. de hom. lib. exhib.* vbi Græci etiam ipſi verbo ἐξαιτεῖν vtuntur, quódque dicantur interim à Prætore, quaſi momento valitura, niſi ſecundū eum iudicetur, qui vtitur interdicto, qui ordo in actionibus non obſeruatur nihil antè actionem interim quod obtineat dicitur, decernitúrve. *Idem videtur Iſidor. ſenſiſſe libr. 5. cap. 24.* Alij interdictum à prohibitione deduci volunt, quæ Prætorum edictis plerunque inerat. Porrò interdicta dicuntur ferè omnia à primis verbis vnde incipiunt, vt Vti poſſidetis, *de quo l. 1. D. eo. & Feſtus Pompeius libr. 10.* Vnde vi, *de quo item l. 1. D. eod. & Cicero in Orat. pro Cæcinna.* Sic quorum bonorum, Quod legatorum, Vtrubi, Quod vi aut clàm, Quod precario, &c. Sunt & interdicta, quæ ab inuentoribus nomen ſortiantur, vt Saluianum: alia etiam, quæ à materia, de qua in iis tractatur, vt, Ne quid in loco publico fiat. De locis & itineribus publicis, &c.

Interdictum inter & Decretum tantundem intereſt, quantum inter ſpeciem & genus. nam decreta alia perpetuæ, alia temporalis iuriſdictionis cauſſa interponuntur. illa ſuum nomen retinet, hæc interdicta nominantur: quia inter illa duo tempora interiiciuntur. Niſi etiam dicamus ſic. illa decreta eo magis interdicta nominata eſſe, quia magna ex parte prohibitoria ſunt: ſi minus verbis & formula: vti quidem ipſa & effectu ac facultate. Tribus autem de cauſſis inſtituta ſcribit Hotomanus. Prima eſt, ad vim vlciſcendam & coercendam. Nam qui vi quid fecerit, vſque eo coercetur, vt quamuis id iure fecerit, tamen interdictum aduerſus eum detur: *vt l. 1. §. 2. D. de iti. actúque pri. l. 1. ff. de fonte. l. 1. de cloac. & alibi perſæpè.* item qui vi de ſuo deiectus eſt, vel prohibitus ad ſuum accedere, ſi in rem actionem inſtituerit, tametſi ea ratione aduerſarium poſſeſſorem conſtituat, tamen interdicto vti, & per illud poſſeſſionem perſequi non prohibetur. quod ſanè ius quoddam ſingulare eſſe conſtat, in odium vis illatæ comparatum, *l. cùm fundum. 18. §. vlti. ff. vnde vi & de vi arma.*

& l.naturaliter.§. 1. §. de acq.poſſeſſ. vbi is, qui egit in rem, poteſt tamen interdicto Vti poſſidetis vti, quia non videtur VTI POSSID. renuntiaſſe, qui in rem egit. quomodo eo in loco legi vult idem Hotomanus. Altera cauſſa eſt propter commodum poſſeſſionis: veluti vt is, cui colonus res ſuas obligauit, poſſeſſionem adipiſcatur: quamuis Seruiana, vel certi condictione agere poſſet. ſic ſuperficiarius ciuiles habet actiones, ſed quia melius eſt poſſidere potius, quàm in perſonam experiri, propterea interdictum proponitur, *l.1.§.1.ff.de ſuperfi.* Tertia cauſſa eſt, propter proprietatem, *vti docet Paulus in l.2.§ quadam. ff. de interdict.* vbi ait, ea interdicta, quæ rei perſecutionem continent, proprietatis cauſſam continere, & ea, quę ad rem familiarem pertinent, proprietatis, non poſſeſſionis, cauſſam habere.

Interdictum, eſt decretum Prætoris, quo quid, præſertim in poſſeſſionum controuerſiis, fieri iubet aut vetat. Alia autem exhibitoria ſunt, per quæ Prætor iubet exhiberi, *ait Imper. §.1.ff.de interdi.* alia noxalia ſunt, quibus noxæ ſeruum dedere permittitur, *l.5.D.de interd.* alia prohibitoria ſunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri, *ait Imp. §.1. de interd.* alia reſtitutoria ſunt, quibus Prætor reſtitui aliquid iubet, *ait Imp.§.1.ff.de interd.* alia ſimplicia ſunt, in quibus vter actor aut reus ſit, conſtat: duplicia verò, vbi non conſtat, *l, 2. de interd.*

Interdictum FRAVDATORIVM dicitur, quo Prætor ea, quæ in fraudem cuiuſpiam geſta erant, reſcindit, veluti pupilli aut creditorum. *Papinianus l.96.D.de ſol.* Sed & interdicto fraudatorio tutoris creditor pupillo tenebitur. *Valens.l.67.D.ad SC.Treb.* Etiam eo tempore, quo creditorum fraudandorum conſilium inibis, citra periculum interdicti fraudatorij hæreditatem ſuſpectam adibis. *Item,* Vix fraudatorio interdicto locus erat.

Interdictum DE AQVA quotidiana & ęſtiua ei datur, qui aquam, quam anno proximo duxit, ducere prohibetur: dummodo iure vti ſe putet, aut ſine vitio eodem anno duxerit. Et prohibitorium, & reſtitutorium, pertinétque ad aquam non modò quæ agris, verùm quæ nobis, vrbaníſque prædiis vſui ſit, *l. 1.& paſſ.D.de aqua quoti.& æſtiu.* Sed adiungitur his aliud hoc titulo interdictum prohibitorium, de aqua publica, quæ ex caſtello, id eſt, diuidiculo aquarum publico ducitur permiſſu Principis: quod tamen non ad poſſeſſionem, ſed ad tuendum ius aquæ pertinet magis, quam Principi adſignauit, atque de iure, non de facto eſt.

Interdictum DE ARBORIBVS CÆDENDIS, prohibitorium eſt, & de arboris vicini, ſiue is in ſolidum, aut ex parte dominus, ſiue fructuarius ſit, per quas ſit, ne prædium meum, qualiter velim, poſſideam, conlucandis, vel ſublucandis, vt dicebant veteres, vt dicunt recentes, de adimendis, ſi ex ædibus tuis in ædes meas impendeat, vel coercendis, ſi ex agro tuo in agrum meum. quo nomine etiam eſt actio ciuilis. *Vide l.1.ff.de arb. cædend.*

Interdictum DE CLOACIS, ad vrbanas referri debet, nec ad retinendam poſſeſſionem datur, qua de re Prætor interdicere dedignatur, *l.1. D. vti poſſiſſ* ſed quod maximè pertinet ad publicam ſalutem, ſecuritatémque, ad reficiendas & purgandas cloacas: in quo hoc proprium eſt, vt detur etiam ei, qui ab aduerſario vitioſè poſſidet. Eſt autem prohibitorium, & de cloaca priuata. Sed eſt & aliud prohibitorium, & reſtitutorium de publica, Ne quid fiat in cloaca publica: & ſi quid in ea re factum erit, quo vſus eius deterior ſit, fiat, vt reſtituatur. *Vide l. 1. de Cloacis.*

Interdictum DE FLVMINIBVS prohibitorium & reſtitutorium eſt, & aduerſus eum competit, qui quid in

Digitized by Google

in flumine publico, ripáve eius facit, aut immittit, quo ſtatio, itérve naui gio deterior ſit , *l. 1. D de fluminib.* Quod & de mari intelligendum eſt. ſi quid in eo fiat, vel littore, quo portus, ſtatio nauigatióq; deterior ſit, fiat. & in flumine non nauigabili ſi quid quo exareſcat , vel aquæ curſus impediatur : non ſi in torrente, id eſt, quod flumen hybernum dixit Horatius.

Interdictum DE FONTE, eſt quo is, qui fonte aliove loco vnde aqua viua naſcitur, quo anno proximo ſine vitio vſus eſt, vti prohibetur, adiuuatur, *l. 1. D de fonte.*

Interdictum DE GLANDE LEGENDA prohibitorium eſt, & competit ei, cuius ex agro glans, id eſt, fructus cuiuſuis arboris, in alienum decidit , vt ei tertio quoque die legere auferre glandem ſuam liceat, *l. 1. D. de gland. leg.* Frontinus maluit fructum quàm glandẽ dicere.

Interdictum DE IN POSSESSIONEM MISSO, datur ei qui dolo malo fecerit, quominus quis per miſſu Prætoris, eiúſve cuius ea iuriſdictio fuit, in poſſeſſionem ſit, *l. 1. D. ne vu fiat ei.*

Interdictum DE ITINERE ACTVQVE PRIVATO ei redditur, qui proximo anno itinere, actúve, ſiue iure, ſiue iniuria, dies non minùs triginta, nec vi, nec clàm, nec precario eſt vſus , ſi eo vſu nunc prohibeatur : item ei qui iter, actúmve, quo anno proximo eſt vſus , reficere prohibetur : ſi ſe vſum hoc anno , & iure ſeruitutem illam habere doceat, *l. 1. & l. 3. D. de itin. act.* Cæterùm in vtroque interdicto, & in hoc titulo oratio coniuncta pro disiuncta accipitur, nam ſufficit alterutrum probare, vel iter vel actum hoc anno in vſu habuiſſe.

Interdictum DE HOMINE LIBERO exhibendo, populare & pœnale eſt, quod in eum datur, qui ſupprimit liberum hominem, id eſt, eum, qui pro certo liber eſt. nam ſi de libertate agatur, ceſſat hoc interdictum : ſed inſtitutiones dant aliud quaſi præparatorium adſertionis, ſicut & ad exhibendum actionem eo nomine dari conſtat , *l. de eo. ad exhib. Vide l. 1. D. de hominib. lib. exhib.*

Interdictum DE LIBERIS EXHIBENDIS & ducendis exhibitorium , aliud ſimul ac prohibitorium , vt filium vel nepotem exhibens, qui eſt in poteſtate mea, etiamſi bona fide eum retineas: & ne vim mihi facias quominus exhibitum eum ducere poſſim, quo reddito , non vtique ſtatim ius ductionis eſt, nec, vt cætera, hoc interdictum momenti beneficium appellari poteſt, nam redditur ſub conditione, ſi in poteſtate eſt: quod actorem hoc interdicto prius quàm ducat implere oportet: ideóque interim fœminam & prætextatum prætor apud matremfamilias deponi iubet. & ex eo apparet, hoc interdictum quaſi proprietatis cauſſam continere. Vt eſt quaſi poſſeſſio, ita quaſi proprietas: & quaſi proprietas, veluti ius patriæ poteſtatis, *l. 1. §. 1. D. de rei vind.* & ius patronatus, *l. talem. §. 1. de har. inſt.* propter quod etiam dabitur interdictum de liberto exhibendo & ducendo, *l. 2. de interd.* nam & propter ius mariti eſt interdictum de vxore exhibenda & ducenda *l. 2. hoc tit.* etiam aduerſus ſocerum, non etiam aduerſus generum, De filiafa. exhibenda & ducenda , ne benè concordantia matrimonia turbentur iure patriæ poteſtatis, vt eleganter ait l. 1. & ſimiliter Afranius Diuortio, qui tamen locus apud Nonium nondum emendatus eſt.

O dignum facinus adoleſcentis , optimas,
Bene conuenientes concordes cum viris,
Repentè viduas faciat ſpurcitia patris?

Interdictum DE LOCO PVBLICO, prohibitorium eſt, ne publicanis, puta qui conduxerunt areas, inſulas, aut balneas publicas, aut porticus, lacus, aut ſtagna, vel his, quos

in ea conductione ſocios ſibi adiunxerunt, vis fiat, quominus ex lege locationis publicis locis fruantur: extra quam ſi quis, cui id conceſſum eſt, ſtatuam, vel imagines in publico loco ponere velit. hoc enim poteſt inuitis conductoribus, ſi Senatus, aut princeps permiſerit. Permiſſu opus eſt ex edicto Claudij, quod refert Dio LVIII. niſi quis publicum opus ædificet vel retineat.

Interdictum DE LOCO SACRO aduerſum eum datur, qui in ſacro loco aliquid fecit, immiſit, vt id reſtituat, *l. 1. D. ne quid in loc. ſac.*

Interdictum DE MIGRANDO competit inquilino, qui rem ſuam domino prædij pro mercede non obligatam, auferre vult: vel obligatam quidem, ſed cùm aut mercedem ſoluiſſet, aut eo nomine ſatisfactum eſſet, aut per dominum ſtaret, quominus ſolueretur, *l. 1. D. de migr.*

Interdictum DE MORTVO INFERENDO habet locum, vt quis non prohibeatur mortuum inferre, & ſepelire, quò licet ei inferre & ſepelire, *vt D. eo. tit. l. in princ.* vt ſi in via prohibeatur vel ſepulchrum ædificare, vel lapides ad ædificandum per fundum ducere, *vt D. eo. tit. l. 1. §. Prætor ait. & § ſi iter mihi. §. vim habere. & §. ſi. &c.*

Interdictum NE QVID in loco publico vel itinere fiat, aduerſus eum redditur, qui quid in loco publico fecit, ſive eum locum immiſit, qua ex re quid illi damni detur, præterquam quod lege, ſenatuſconſulto, edicto, decretóve principum ei conceſſum erit, *l. 1. D. ne quid in loco public.*

Interdictum DE NOVI OPERIS nunciatione, datur ei, qui prohibetur ædificare, poſtquam ſatiſdederit: *vt D. eo. tit. l. Prætor ait. §. hoc autem interdictum.* Nam hoc interdictum competit, ſi in ſolo ſuo ædificat, aut locum habet remiſſio, *vt D. eo. tit. l. non ſolùm. §. ſciendum.* Et tunc non poteſt vltrà ædificare, niſi conſtet eum habere ius ædificandi, *vt in §. præalleg.* Hoc interdictum etiam datur in eum, qui non ſatiſdedit vt ædificet, *vt D. eod. tit. l. de pupillo. §. plurium. & §. meminiſſe.* & tenetur & denunciare, etiamſi ius ædificandi habet, *vt ea l. §. 1. & §. ſi is cui.* Et ſi pòſt ædificauit, totum ſuis ſumptibus tenetur demoliri, *vt D. eod. tit. l. ſtipulatio. §. ſiue autem.* Et interdictum de noui oper. nunc. Imperator nominat edictum, *l. 1. D. eod. tit. vbi dicit*: Hoc edictum, remediúmque operis noui nunciationis aduerſus futura opera inductum eſt, non aduerſus præterita, hoc eſt, aduerſus ea quæ nondum ſunt facta. Nam ſi quid operis factum fuerit, quod fieri non debuit, ceſſat edictum de noui. ope. nunc. & erit transeundum ad interdictum, Quod vi aut clàm factum erit, vt reſtituatur. Et hæc nuntiatio non habet neceſſariam aditionem Prætoris, poteſt enim quis nunciare nouum opus, etſi prætorem non adierit. Item poteſt fieri proprio & alieno nomine, & omnibus diebus, etiam aduerſus abſentes, inuitos & ignorantes, vt hæc clarè ponit tex. *l. 1. poſt princip. D. eod. titu. vbi ſubditur:* Opus nouum facere videtur, propter quod locum habet nunciatio, qui aut ædificando de nouo, aut detrahendo aliquid, priſtinam faciem operis nunciat. Et hoc interdictum non omnia opera complectitur, ſed ea ſola, quæ ſolo coniuncta ſunt, quorum ædificatio vel demolitio videtur opus nouum continere. Ergo non pertinet ad hoc edictum, ſi quis in fundo alterius meteret, vel arborem ſuccideret, vel vineam putaret, licèt opus faceret: quia ſolùm ad ea opera, quæ in ſolo fiunt, pertinet. nec locum habet, ſi quis vetus ædificium fulciat, quia non opus nouum facit, ſed veteri ſubſtinendo remedium adhibet, *vt l. 1. præalle. §. opus nouum. cum ſeq.* Subdit. Nunc videamus, quibus ex cauſis fiat hæc nunciatio, & quæ perſonæ nuncient, & quibus nuncietur, & in quibus locis nunciatio fiat, & quis ſit eſſe-

Digitized by Google

eff. ctus nunciationis, *quæ per ordinem vide ibidem in d.l.1.*

Interdictum NE QVID IN FLVMINE PVBLICO FIAT, quo aliter, &c. aduerſus eum datur, qui in flumine publico, ínve ripa eius facere, aut in id flumen, ripámve eius immittere, quo aliter fluat, quàm priore æſtate fluxerit, inſtituit, *l.1. ne quid in flumin.*

Interdictum DE PRECARIO datur ei, qui quod precariò conceſſit, reuocare vult, aduerſus eum, qui precariò quid impetrauit: ſiue ipſe ſibi impetrauit, ſiue procurator, aut negotiorum geſtor, aut ſeruus, dominus autem rogationem tantam habuerit, veniúntque in hoc interdictum res, partus, dolus, lata culpa: & poſt litem conteſtatam, leuis: quanti actoris intereſt, rem interdicti tempore non reſtitui, *l.1. & paſſ. D. & Cod. de precario.*

Interdictum QVOD VI AVT CLAM, aduerſus eum datur, qui vi aut clàm opus in alieno, ſiue iure, ſiue iniuria fecerit, cuiúſve iuſſu aut nomine, cauſſáque factum erit. Vi autem facit, qui prohibitus fecit, ſiue à domino, ſiue ab alio ipſius nomine prohibeatur. Clàm verò facere id dicimur, quod eo inſciente facimus, quem id prohibiturum eſſe ſuſpicamur, *l.1. & paſſ. D. quod vi, aut clàm.* Concurrit autem hoc interdictũ cum interdicto de noui ope. nuncia. inter quæ tamen hæc intercedit differentia, quod hoc latiùs pertineat quàm illud De oper. noui nun. nam & poſſeſſori hoc datur, & non poſſeſſori: illud non poſſeſſori. & de arbore ſucciſa, vel de fracto ſurculo, non etiam illud.

Interdictum QVORVM BONORVM datur ei, qui bonorum poſſeſſor eſt, aduerſus eum, qui pro hærede, vel pro poſſeſſore poſſidet: cauſſa adipiſcendę vel apprehendendæ poſſeſſionis omnium corporalium rerum, *l.1. & paſſ. D. quor. bon.* Differtque à petitione hæreditatis, quòd hæc de iure eſt, illud de poſſeſſione, tamen & hoc non datur in creditorem hæreditarium, Illa datur.

Interdictum QVOD LEGATORVM competit hæredi, aut bonorum poſſeſſori, qui paratus eſt ſatiſdare legatorum nomine, aduerſus legatarium vel fideicommiſſarium, qui occupauit vacuam poſſeſſionem rei legatæ ſine voluntate hæredis, vt ſcilicet adepta poſſeſſione ſibi Falcidiam ſeruet per retentionem. nec enim hęredi erat Falcidiæ vindicatio, ſed retentio tantùm. Et ex eo intelligitur ceſſante Falcidia huic interdicto locum non eſſe. *Vide l. 1. D. quid legat.*

Interdictum DE REMISSIONIBVS tunc valet, cum operis noui nunc. ius nullum fuit. nam operis nunciatio eatenus duntaxat valet, quatenus nunciandi ius fuit. Prætor enim vbi ius non fuit, nunciationem ipſo iure miſſam facit. Remiſſio enim eſt abolitio nunciationis operis noui à prætore facta, *l.1. D. de remiſſ.*

Interdictum DE RIPA MVNIENDA, datur ei, qui in flumine publico, ripáve eius opus facere vult, ripæ agríve, qui circa ripam eſt, tuendi cauſſa: dum ne ob id nauigatio deterior fiat, ſiquidem damni infecti in annos decem, viri boni arbitratu, vel cautum, vel ſatiſdatum eſt: aut per illum non ſtat, quò minus hoc fiat, *l.3. D. de rip. mun.*

Interdictum DE RIVIS, eis conceditur, qui ea, quibus aquarum ductiones continentur, reficere purgaréve prohibetur, ſi modò eodem anno ſine vitio aquam, etiam ſine ſeruitute, duxerit, *l.1. D. de riuis.*

Interdictum SALVIANVM ſuſpicatur Cuiac. à Iuliano inuentum conditore edicti perpetui, éſtq; quod domino fundi aduerſus colonum, redditur, vt rerum ſibi mercedis nomine oppigneratarum poſſeſſionem adipiſcatur, his verbis: Quod tu illi mercedis cauſſa oppignerasti, qua de re agitur, id illi reſtituas. Differt autem ab interdicto de migrando, quod

etiamſi eſt de pignoribus, quòd hoc debitori detur ad retinendam poſſeſſionem: Saluianum verò creditori ad adipiſcendum: illud exhibitorium & prohibitorium, hoc reſtitutorium: illud de rebus inquilini pignoris nomine illatis in habitationem, hoc de rebus coloni natis in agro conducto, vel nominatim pignori obligatis, imò vtiliter, & de rebus cuiuſcunque debitoris pignori obligatis, *l.1. D. de Saluia l.1. C. de precar.*

Interdictum de SVPERFICIIS ei redditur, qui ſuperficium alieno in ſolo poſſidet, ſi frui ſuo iure prohibeatur: quamuis enim ciuiles habeat actiones, tamen propter poſſeſſionis commodum hoc interdictum vtile eſt, *l.1. D. de ſuperfic.* Dixi autem de ſuperficiis ex Cuiacio, cui ea indiciis ſcriptura placet, & ſuperficium, vt ædificium effertur. Vide Superficies.

Interdum DE TABVLIS EXHIBENDIS his datur, quibus aliquid in tabulis teſtamenti adſcriptum eſt, vel purè, vel in diem, vel ſub conditione, ſiue hæredes ſint, ſiue legatarij, ſiue fideicommiſſarij: aduerſus eum qui tabulas habet, vel ſupprimit, dolòve fecit, quominus haberēt: ſiquidem neget ſe poſſe, vel oportere exhibere, *l.1. & paſſ. D. & C. de tab. exhiben.*

Interdictum DE VIA PVBLICA, & itinere publico, prohibitorium, & populare eſt, ne vis fiat ei, qui viam publicam, itérve publicum aperire & reficere velit, dum tamen nec ea via, ídve iter deterius fiat, *l.1. D. de via publ. & itine.*

Interdictum DE VI, duplex eſt, vnum, De vi armata, aliud Vnde vi, quotidianum dictum, quod & vi ſimpliciter, dicitur à Græcis ſæpè, & ab Vlpiano, *in l. ſi quis vi. de acquir. poſſeſ. & in tit. D. vi & vi arma.* niſi mauis legere, Vnde vi, & de vi armata, ſicut, vi bonorum raptorum, & de turba. In genere autem competunt hæc duo interdicta ei, qui vi deiectus eſt: ſed hoc differunt, quòd quotidiano tunc locus eſt, cùm quis ſine coactis armatíſve hominibus poſſeſſione deiectus eſt, nullíque datur, niſi ei, qui tunc cùm deiiceretur, poſſidebat, vel vſum, aut vſumfructum quaſi poſſidebat, *l. 1. D. vnde vi.* eáque exceptio nominatim interdicto addi ſolet, auctore M. Cicerone. At interdicto de vi armata, cùm quis oppreſſus, & vi multitudinis, id eſt, coactis hominibus, & armatis deiicitur. Hæc enim ſunt verba interdicti, hominibus coactis, armatíſve, auctore M. Tullio. Addit *Paulus lib. Senten. tit. 6.* huic etiam interdicto locum eſſe, ſi quis violentiæ opinione comparata, poſſeſſione ceſſerit, ſi tamen aduerſarius eam ingreſſus ſit. Datur autem ſine vlla exceptione, ideóque & creditori datur in poſſeſſionem miſſo & colono. Item Quotidianum datur ei, qui ab eo, qui deiecit nec vi, nec clàm, nec precariò poſſidebat: hoc etiam ei, qui ab eo his rationibus poſſidebat: illud intra annum, hoc verò perpetuò: ac præterea illo patronis & p[illegible]ntibus parcimus, non iſto. *Vide Ciceronis Orat. pro Cæcinna, & libr. 15. Epiſtolar. in ea quæ incipit: Puto te iam, &c. & l.1. & l. ſed ſi vi. D. eod.* Græci pro his interdictis habebant actionem ἐξούλης, ſic dictam, auctore Libanio, quòd ἐξίλλειν ſit, ἐξειλεῖν καὶ ἐκβάλλειν βίᾳ. *Vide Cuiacium in libr. 5. de Sentent. Pauli titul. 6.*

Interdictum VT IN FLVMINE PVBLICO nauigare liceat, eſt populare, ſed prohibitorium, non reſtitutorium. Ne vis fiat ei, qui nauigat in flumine, lacu, foſſa, ſtagno publico, vel qui in flumine publico piſcatur, vel qui aliàs quàm eo vti oportet, vtitur, ripáve fluminis: quod exemplo tituli de fluminibus, produceret quis etiam ad eum, qui in mari vel in littore nauigare, piſcari aut ædificare prohibetur. Iure enim gentium cuilibet in mari & in littore ædificare licet, dum ne nauigationem, portum, aut ſtationem deteriorem faciat, non in flumine publico, ripáve eius. Et quòd ſcribitur, interdictum non

Digitized by Google

non dari ei, qui in mari piſcari aut nauigare prohibetur, forſitan acciperet non malè de directo interdicto, non etiam de vtili. idem ſi in mari vel littore ædificare prohibeatur.

Interdictum VTI POSSIDETIS eſt prohibitorium, ad poſſeſſionem vindicandam ſeu retinendam. namque eo poſſeſſores, quam ſibi nulla actione vindicare poſſunt poſſeſſionem ſuam eſſe adſerunt, vindicántque, & ne eis vis fiat, quominus vt nunc poſſident, ita poſſideant, interdicunt: vincítque hoc interdicto is, qui reddit interdicti tempore, nec vi nec clàm, nec precariò ab aduerſario poſſidet rem ſoli. eſt enim de poſſeſſione rerum ſoli. Et belliſſimè Vlpianus poſt interdictum Vnde vi, conſequenter proponit interdictum Vti poſſidetis, illud enim reſtituere vi amiſſam poſſeſſionem hoc interdictum tueri ne amittatur.

Interdictum VTRVBI prohibitorium eſt, & de ſeruo exhibendo & ducendo fuiſſe crediderim: nec de ſeruo tantùm ſed de rebus omnibus mobilibus olim ad retinendam, aut vindicandam poſſeſſionem, quam poſſedit actor maiore parte anni: hodie, ſicut vti poſſidetis, de poſſeſſione rerum immobilium, ad retinendam poſſeſſionem, quam habuit redditi interdicti tempore, vt propterea meritò videatur omiſſa pars exhibitoria. nam & ea ratione hodie interdicturus Vtrubi fruſtrà agit ad exhibendum, qui agebat tamen olim. *l. 3. §. ſed & ſi quis interdicturus. D. ad exhib.* Vtrubi Gloſſæ παρὰ πότερον, Theoph. παρ' ὁποτέρῳ. Hoc interdictum, celerem reformationem vocant: *Impp. l. 13. C. de agricol. cenſ.* Bonæ fidei poſſeſſori primùm oportet celeri reformatione ſuccurri.

Interdictum DE VXORE DVCENDA à marito, datur marito aduerſus eum, qui dolo eum obtinet, ſine voluntate mariti, licet ipſa volente. *D. eod. tit. l. 1.* Alia interdicta parent, & exponuntur ſuis verbis inclutis.

Ad interdictum venire, eſt venire in ius ad Prætorem. Petronius: vt ſi nollet rem alienam domino reddere, ad interdictum veniret.

Interdictum, & Ceſſatio quemodo differant, patet: quia per interdicta prohibetur adminiſtratio ſacramentorum, paucis exceptis: quod tamen non fit per ceſſationem, in qua ſolùm ceſſatur à diuinorum ſolennitate.

Interdictum eccleſiaſticum quid ſit, & quid ab excommunicatione diſtet, vide cap. ex parte. de verborum ſignificatio. & vide extra, de ſentent. excommunicatio, *in antiq. & 6.*

INTERDIV, *in die, l. ſi communem. §. is qui not. D. quemad. ſer. amit.* quandoquidem in diem, *l. ſi interdiu. D. de furt. balnea.* Hinc

INTERDIARIVS in XII. Tab. pro fure diurno. Antiquo enim Gloſſematorum ſcriptori, Interdiarius eſt ἡμεροκλέπτης, cui contrarius ἡμερόκοιτος, dormitator, fur nocturnus.

INTERDVM oſtendit regulam eſſe in contrarium. nam quod interdum fit, non ſemper fit, *l. ſeruitutes. §. ſi ſtillicidium. D. de ſeruitut. vrban.* quandoque ſignificat accidentiam facti non miniſterium iuris, *Accurſius in l. metum §. ſed quod prætor. D. quod metus cauſ.*

INTERESSE tam priuatim quàm publicè dicitur. Publicè intereſt, quod in commune expedit, & ad totius Reipublicæ vtilitatem pertinet, veluti auctoritatem rerum iudicatarum ſeruari, partus non ſubiici, dotes mulieribus ſaluas eſſe, & alia id genus, quæ publicè vtilia ſunt, *l. 61. §. cùm prætor. D. ad Trebellian. l. 1. §. ſed & ſi. D. de ventre inſpicien. l. 1. D. ſolut. matrimon. l. 18. D. de rebus auctor. iudicum poſſid. l. 16. D. de appellation. & alibi ſæpiſſimè.* Priuatim verò intereſt quod ad ſingulorum vtilitatem ſpectat, *l. 71. D. de euict. l. 8. §. mandati; l. penultima. D. ad exhibend. l. penultim. §. final. D. ne quis eum, qui in ius voca. & alibi.* In his omnibus peculiariter

intereſſe accipimus: & ita in eo iure, quo dicitur in rem pacta omnibus prodeſſe, quorum obligationem diſſolutam eſſe, eius qui paciſcebatur, interfuit. *l.21.§. final. D. de pact.* non quoquo modo cuiuſcunque intereſt, ſed ita, ſi alioqui pecuniarum damnum immineat, *l. 23. D. de pact.* Sed nec quòd dicitur, furti actionem dare ei, cuius intereſt, ita accipiendum eſt, vt cuiuſcunque interſit, rem non perire, ei actio detur: ſed qui ob eam rem teneatur, quòd eius culpa perierit, *l. decima quarta. §. an pater. D. de furt.* niſi mala fide eam rem poſſideat, *l.12. D. de furt.*

Intereſſe definiri poteſt id, quod alicui debetur vel quia damno adfectus eſt, vel quia lucrum aliquod impeditum eſt, *l. ſi commiſſa. D. ratam rem haberi.* In tantum (*inquit Paulus*) competit, in quantum mea interfuit, id eſt, quantum mihi abeſt, quantúmque lucrari potui. Obſeruabis igitur diligenter quòd cùm quæritur, quid interſit actoris, duplex eſt conſideratio. Altera de damnis & diſpendiis rerum, quas amiſit: altera de lucris & vtilitatibus non adquiſitis. Qua ratione interdum vtilitas amiſſa maioris erit, quàm res ipſa, *l. Iulianus ſcribit. §. vlt. D. ad exhi.* Sabinus autem, *l. ſi is. D. de furti.* Intereſſe, *inquit*, eius videtur, qui damnum paſſurus eſt, non eius, qui lucrum facturus eſt, Vel ſic.

Intereſſe, ſiue id quod intereſt, genere ſummo ſic definiri poteſt: Æſtimatio eius damni, quod in re alicuius familiari per alterius culpam contigit. Eius duæ ſunt ſpecies, quarum vna in generis ſui nomine conſiſtit, quæ ſcilicet omnibus in rebus prætérquam ſpeciebus ſine frugibus verſatur: altera verò in pecunia numerata, quæ propriè Vſura dicitur. Intereſſe igitur ſpecialiter ſumptum, eſt diſcrimen, quod inter eam conditionem, quæ in re familiari alicuius, vel antea fuit, vel omnino futura erat, & eam quæ nunc eſt, per alterius culpam contigit. Huius autem intereſſe duæ ſunt partes: nam interdum in ſola re principali conſiſtit: interdum & multò frequentius in eius acceſſione, *leg. 1. D. de action. empt.*

Id quod Intereſt, à re, reíque æſtimatione ſeparatur, *l.1. §. conſiderandum. D. de tutor. & cura. da. ab. l. 1. de act. empt.* & proinde id quod intereſt, & quanti ea res eſt, diuerſa faciunt auctores iuris, *l. vnic. in fin. D. ſi quis ius dic. non obtempe. l. 4. §. in eum. D. de dam. inſe. l.55. D. ad l. Aqui.* His enim verbis verum rei pretium, illis omnis vtilitas continetur, *l.139. D. de verb. ſignific.* In quantum interfuit, ſic accipit *Paulus l.13. D. rem. rat. hab.* quantum mihi abeſt, & quantum lucrari potui. Exempla eius quod intereſt, pete ex *l.21. §. fin. & l. ſequen. D. ad leg. Aquil. l. 3. D. de condi. furt. & alibi ſæpius, quàm vt referri ferè poſſit.*

quorum Intereſt, pro, ad quorum officium ſpectat, *l.56. D. loca. l. 3. C. de confirm. tut. l. 7. de aduoc. diuerſ. iud. l. 2. C. Theod. ad leg. Iul. de amb.* Sic Iuſtinianus in νεαρ. διοίσεται τῇ σῇ ὑπεροχῇ, id eſt, ſpectabit ad Celſitudinis tuæ officium.

INTEREVNT homines morte, vel capitis minutione, cùm res nullæ relinquuntur, aut conditionem mutant *l.63. §. fi. D. pro ſoc. Sic in l.10. D. de peric. & com. rei vend. vt & perire. l.47. §. fin. D. de leg. 1.* Interiiſſe tabulæ dicuntur, quæ interciderunt, *l.1. D. ſi tabulæ null. extab.*

INTERGERINVS paries, idem qui Papiniano (*in §. item ſi communem. in l. ſi fratres pro ſocio*) Concratitius eſt, *De quo latius in poſter. annotat. Bapt. Pius. c.83. Alciat. item qui ſic oſtendit, interpretans l. maiore parte de verbo ſignific.* Vbi varia exponit parietum genera. Vulgus medianum appellat: cùm Medianus Latinè aliter accipiatur, quod & Budæus monuit. Intergeries vocatur in Ant. Lex. & exponitur, τοῖχος ὁ δύο κτήσεις διορίζων.

INTERIM, *l.37. D. de nox. act.* eſt, quandiu res apud eos manet.

Inte-

Interim pro donec, *l.* 12. *D. de diſtra.pignor.* Interim, id eſt, pendente die vel conditione, *l.* 46. *D. famil. erciſcund.* Sic interim, *l.* 91. *§. vlt.D.de lega.*3.id eſt,pendente iudicio.

INTERLOQVI dicitur Prætor vel Iudex,cum quid interea, dum principalis cauſſa plenè diſceptetur, pronunciat,*leg.*1. *§. huic conſequenter. D.de appellation.leg.*15. *§. in venditione, D.de re indicata,l.*1.*§.quæro.D. ad Turpillian.*Hinc

INTERLOCVTORIA ſententia,quæ non principalem cauſſam definit, ſed intermedium aliquod negocium dirimit.Vide infrà,Sententia.

Interlocutorias varias recenſet *Bartol.l.quod iuſſit.D.de re iudic.*

INTERLEVERIT,id eſt,deleuerit,*l.*11. *§.* 1. *D. de ſeru. corrupt.* Sic, interleuiſſe rationes, *l.*67. *D.de leg.*1.

INTERNECIO, *inquit Feſt.* vitæ priuatio appellatur.

INTERNECINVM teſtamentum eſt falſum teſtamentum, propter quod,vt ſcilicet ex eo acquiri hæreditas poſſit, dominus occiditur. Hinc eſt accuſatio internecini, *de qua in l. qui vel internecini. C.Th. de accuſa.* cuius præmium eſt bonorum poſſeſſio:vt apertè Iſidorus ex aliquo auctore bono ſignificat his verbis,*lib.*5.*Etym.* Internecini (ſic legit Cuiac.non Interneciei) iudicium in eum dabatur, qui falſum teſtamentum fecerat,& ob id hominem occiderat, & accuſatorem eius bonorum poſſeſſio ſequebatur. Sextus quoque Pompeius lib. 9. internecinum, inquit,teſtamentum,propter quod dominus interemptus eſt.Sic Internecina certamina, apud Ammianum, *lib.* 23.*in princip.* in quibus multi homines occiſi ſunt.

INTERNECIDA,*inquit Iſido. lib.*10. qui falſum teſtamentum fecit, & id hominem occidit.

INTERNVNDINIVM,*inquit Victorinus Afer,* ſcribendum, vt interlunium & Trinoctium.Ita internundinum,quòd nouem dies inter ſe continuos habeat, non quòd nono die fit. *Hæc ille in lib. de Orthograph.* Alij tamen internundinum malunt, Eſt autem ſpatium quod inter nundinas eſt:vt intermenſtruum, quod inter menſes.

INTERPELLARE, ponitur aliàs pro poſtulare iuſtitiam, & inuocare officium iudicis, & extra iudicium petere. Interpellare aliàs ſignificat rogare quadam inſtantia. *Valerius lib.*3.Cato rogatus, vt ſocios apud auunculum iuuaret: conſiſtenti vultu, non facturum ſe reſpondit. Iterum deinde ac ſæpius interpellatus,in propoſito perſtitit.Interpellare eſt interrumpere, vt poſſeſſionem, & vſucapionem,*l.*14. *D.de ſeruit.* Interpellare aliàs,eſt loquentem, vel aliquid agentem interrumpere. *vide in cap.potuit.de loca.l.*14.*de ſeruit.l.*31. *D.de ſeru.vrba.*Vnde INTERPELLATORES dicti ſunt,*Paul.in l.* 1. *D. de extraord. crimin.* Sollicitatores, inquit,alienarum nuptiarum, itémque matrimoniorum interpellatores, etſi effectu ſceleris potiri non poſſunt: propter voluntatem pernicioſæ libidinis extra ordinem puniuntur.

INTERPELLATIO, eſt iudicialis cõuentio vel admonitio, quæ fit teſtatò, ſoluendi vel accipiendi eius quod debetur. Mora autem contemptio huius admonitionis, *l.*23.*D. de iudic.*

INTERPOLVM, poliendo propemodum renouatum,in alteram formam è vetere mutatum.*Marcian. l.*45.*D.de contrahen. empt.*Si veſtimenta interpola quis pro nouis emerit, Trebatio placere, ita emptori præſtandum quod intereſt, ſi ignorans interpola emerit. Sic interpola veſtis.*Iſid.lib.*9.*cap.*17.

INTERPOLARE, eſt in aliam formam mutare. *Vlp. de ædil.edict.l.præcipiunt.*Interpolant, inquit, veteratores, & pro nouitiis vendunt,id eſt, in habitum nouitiorum mutant.

Digitized by Google

INTERPRES, cuius miniſterio ad alienam & extraneam linguam intelligendam vtimur, vulgò *Truchement* appellatus, *l.1.§ fin. D. de verb. oblig. l.5. in fin. D. de captiuis. Liuius lib. 7.* Prouocabat per interpretem vnum ex Romanis. *Plinius lib. 25. cap. 2. de Mithridate loquens:* Illum ſolum mortalium viginti duabus linguis locutum certum eſt, nec de ſubiectis gentibus vllum hominem per interpretem appellaſſe.

Interpres is etiam eſt, qui inter aliquos, vel conditionis, vel amicitiæ vel adſeſſuræ, vel cuius alterius huiuſmodi proxeneta eſt, cuius præmiũ ἑρμηνευτικὸν Græci appellant, quaſi interpretitium & paratitium dicas. *l. D. de proxenet.*

INTERPRETARI, eſt rem obſcuram vel ambiguam explanare.

Interpretatio legum ab initiis repetenda eſt. Quia cuiuſque rei potiſſima pars principium eſt. *Gaius in l.1. D. orig. iur.* repetit autem ille ius ab incunabulis Romanæ vrbis. Sed nos, qui verum iuris fontem Deum ipſum cognoſcimus, exordium iuris longè altiùs oportet repetere, hoc eſt, à prima inſtitutione.

Interpretatio deſiderat prudentiam, & auctoritatem: Prudentiam, hoc eſt, multarum rerum memoriam, & vſum plurium negotiorum, *teste Cicerone.* Auctoritatem, id eſt, venerationem, per quam à maioribus declaretur in aliquo prudentia, ne ambitione quadam, & φιλαυτίᾳ vindicetur priuatim.

Interpretatio omnis in iure, niſi deſeruiat foro, hoc eſt, vſui rerum quotidianarum inutilis eſt, & perniciosa. Vnde *Pomponius* interpretationem Decemuirorum eleganter vocat diſputationem fori, *in l.2. §. his legibus latis. D. de orig. iur.* Interpretatio autem nimium ſubtilis, & à facti conſideratione prorſus recedens fugienda eſt. Sic Nerua Iuriſconſultus olim deriſus eſt, qui per feneſtram monſtrauerat, ſeruos detentos ob penſionem liberari poſſe, quaſi tunc ſcilicet non viderentur alienati ex ædibus, quia non eſſent egreſſi ianuam, *Vlpian. in l. eſt differentia. D. in quibus cauſ. pignus vel hypothec. tacit. contrah.*

Interpretationem benigniorem in re dubia ſequi, non minus iuſtum eſt, quàm tutum, *l. proximè. D. de iis, quæ in teſtam. delen.*

Interpretatio ſemper ex lege & æquitate producenda eſt. Quocirca quòd dicunt communem opinionem in iudicio ſemper eſſe præferendam: id ego ſimpliciter intellectum (ſicuti ipſi certè nõ diſtinguunt) non modò falſum, verùm etiam perniciosum in Republica iudico. Nam ſi conſentanea fuerit legibus aut rationi naturali, iam non quia communis eſt, ſed magis quia iuris eſt, obtinebit, quanquam certè aliquid ſit, cum multis ſentire. Sin autem repugnet iuri & æquitati, omnibus modis repudianda eſt: *vt rectiſſimè ſentit Zaſius in l.2. D. de origin. iur. probatur pulchrè in l.1. §. cúmque hac materia. C. de vetere iure enuclean.* Sed neque (*inquit Imp.*) ex multitudine auctorum, quod melius & æquius eſt, iudicatote: cùm poſſit vnius forſan, & deterioris ſententia & multos & maiores in aliqua parte ſuperare. Accedit *l. ob carmen. in fin. D. de teſtib.* vnde ſcriptum eſt, Turbam ne ſequaris. Falſum igitur & hoc eſt, quòd iudex recedens à communi opinione faciat litem ſuam, niſi prædicto condimento accipias. *vt in l. vlt. C. de pœn. iudic. qui mal. iud.* Itaque interpretando neque lex torquenda eſt, vt facto deſeruiat, neque factum variare oportet, vt legi reſpondeat. Nam in torquendo iure, committes fraudem: in variando facto, mendacium. Vtrobique ergo ſeruanda eſt ſimplex veritas: Reſponſa enim & traditiones Iuriſconſultorum ſic oportet interpretari, vt potiùs conueniant, quàm diſcrepent. *l. ſi quis cum teſtamen. D. qui teſtam. fac. poſſ.*

Interpretatio benigna, *l.2. de liber. & poſthum.* humanitas, opponitur

ſubtilis

ſubtilis iuris regula, *l. ſi ita ſcriptum. D. de lib. & poſth.*

INTERREX, magiſtratus Romæ qui à defuncto Rege vſque ad creationem ſequentis, cum regia poteſtate, & inſignibus præerat. Hinc

INTERREGNVM, quod primum inſtitutum eſt mortuo Romulo: *vt Liuius & Dionyſius, & Plutarchus ſcribunt*: Patres rem inter ſe decem decuriis factis, ſingulíſque in ſingulas decurias creatis, qui ſummæ rerum præeſſent, conſociarunt: decem imperitabant, vnus cum inſignibus imperij, & lictoribus erat: quinque dierum ſpatio finiebatur imperium, ac per omnes in orbem ibat: annuúmque interuallum regni fuit. Id ab re, quod nunc quoque tenet nomen, Interregnum appellatum. *Hæc ille.* Inde autem mos fluxit, vt cùm ſine ſummo imperio ciuitas eſſet, tum & Patricius, & à Patriciis interrex proderetur, qui dies duntaxat quinque imperium obtineret, à quo alius deinde creabatur, in dies alteros quinque, itémque alius atque alius eodem modo: dum conſules creari poſſent, *vt ex Ciceronis Orat. pro domo, Aſconio in Milo. & Liuij locis innumeris intelligitur*: qui etiam lib. 7. ſcribit ad vndecimum peruentum eſſe, dum per dies 55. ſine ſummo imperio ciuitas eſſet. Infeſtam, inquit, Patribus plebem interreges cùm accepiſſent, ad vndecimum interregem ſeditionibus certatum eſt.

INTERROGARE, ex inter. & rogo, eſt petere aliquid ab aliquo, noſcendæ veritatis gratia. Hinc

Interrogare legibus, eſt legis alicuius auctoritate aliquem interrogare, nunquid facinus aliquod admiſerit. *Aſconius.* Quid eſt, *inquit*, reum fieri, niſi apud Prætorem legibus interrogari? Cùm enim in ius ventum eſſet, dicebat accuſator apud Prætorem reo, Aio te Siculos ſpoliaſſe. ſi tacuiſſet, lis ei æſtimabatur vt victo: ſi negaſſet, petebatur à magiſtratu dies inquirendorum eius criminum, & inſtituebatur accuſatio. *Cicero pro domo ſua.* Eſto: non fuit in me pœna vlla peccati: at fuit iudicij. cuius? quis me vnquam vlla lege interrogauit? quis poſtulauit? quis diem dixit? *Liuius lib. 8. belli Macedonici*, Neminem vnum tantùm eminere ciuem debere, vt legibus interrogari non poſsit.

INTERROGATIONES, ſeu Interrogatoriæ actiones in iure (*de quibus tractatus eſt lib. Pand. 11.*) ad rei pecuniariæ cauſſas pertinebant: eräntque olim inſtitutæ, vt ne malè agendo cauſſa perderetur, liceret apud eum qui ius dicebat, aduerſarium certis de rebus, antequam actio inſtitueretur, interrogare. Sed hoc tempore (inquit lex) interrogatoriis actionibus non vtimur: quia nemo cogitur ante iudicium de ſuo iure aliquid reſpondere, *l. 1. D. de interr. & inter. actionibus.*

Interrogationes, tum explorandæ veritatis gratia fiunt, duplicem habent effectum: alterum, quia ſuccedunt loco probationum ipſis litigatoribus deſeruientes: alterum, quia inſtruunt animum iudicis de qualitate rerum, perſonarum, vel temporis ſæpè dubitantem, vt non poſſit dicere ſententiam antè, quàm certior reddatur.

Interrogatio iudicis vna plus confert ad cognoſcendam in iudicio cauſſam, quàm 20. poſitiones (vt vocant) & articuli litigatorum. Nam iudex interrogando, ſcopum intentionis, vel defenſionis ſtatim poteſt attingere. Ac partes euitant rerum, cauſſæ ſcopum, & ſolùm id nituntur, quomodo digreſſionibus, mendaciis, & multitudine articulorum imponant iudici. Quocirca errant noſtri iudices, qui putant, loco interrogationum ſucceſſiſſe poſitiones & articulos partium: ipſi interim ſedentariam exercentes functionem, prorſus obmuteſcunt, tantùm recipientes ſcripta, & decernentes (ſicut formularij dicunt) copias productorum.

INTERROGATORIA ſunt

quæ pars facit teſtibus productis & dantur ſuper articulis, de quibus præmiſſum eſt: & formantur per circunſtantias cauſſarum & perſonarum, *gloſſa in c. præſentium. de teſtib. l. 6.*

INTERROGANDI FORMVLA CENSORIA.

ET TV EX ANIMI SENTENTIA VXOREM HABES? Hanc ex Cenſoriis ſeueritatibus recenſet *Gellius lib. 4. c. 20.* quem in hanc rem tibi videndum relinquo. Hoc commemorat & *M. Cicero lib. 2. de Orat.*

INTERRVMPITVR aduerſus omnes, hoc eſt, omnes vti poſſunt beneficio interruptionis, *l. naturaliter. D. de vſucap.*

INTERRVPTIO vſucapionis, eſt vſurpatio, *l. 2. D. de vſucap. vide Bart. in l. vt perfectius. C. de ann. except.* Eſt autem duplex interruptio, naturalis, & ciuilis: Naturalis contingit, extinctis his, quæ ad ſubſtantiam vſucapionis naturalem requiruntur: vt ſunt, poſſeſſio, titulus, bona fides, & res ipſa non vitioſa. Hæc tam latè patet, vt exinde multa præſcriptio, ſiue aduerſus interrumpentem, ſiue aduerſus quemcunque alium procedat, niſi denuò cœpta & continuata. *l. natur. D. de vſur.* Ciuilis interruptio eſt, quæ per auctoritatem iuris impedit vſucapionem, etiamſi prædicta ad naturam eius requiſita non deficiunt. Veluti per vocationem in ius, per litis conteſtationẽ: vel ſi facto aliquo interpelletur præſcriptio, vt ſi debitor præſcripturus iamiam actioni tradat pignus, vel etiam cautionem, vel ſoluat vſuras creditori. Ipſe enim aduerſus ſe vſurpat preſcriptionem ciuiliter, *l. cùm notiſſimi. §. imò & illud. C. de præſcrip. 30. ann.* Hæc autem ſoli interpellanti prodeſt aduerſus alios, interim nihilominus procedente præſcriptione, *l. intra quatuor. D. de diuerſis & temp. præſc.*

INTERTRIMENTVM, vel gloſſa ἀπουσία. *Varro* ſic explicat: Detrimentum, *inquit*, à detritu: quòd ea, quæ trita, minoris ſunt pretij, ab eadem mente Intertrimentum, ab eo, quòd duo, quæ inter ſe trita, etiam deminuta ſunt, Aſconius autem ſic: Detrimentum, inquit, vel vnius partis eſſe poteſt. Intertrimentum verò dantis & accipientis. Dicitur etiam interritura. Eſt itaque Intertrimentum, deminutio, ſiue detrimentum, quæ ex duorum corporum vſu & attritu accidit. *Scæuola l. vlt. §. 11. D. de pign. action.* Quæro intertrituram quæ ex operis culleorum facta eſt, vtrum Titius debitor, an Seius creditor agnoſcere debeat. reſpondit, ſecundùm ea, quæ proponerentur, ob id, quòd eo nomine intertrimenti accidiſſet, non teneri. Intertimentum aliàs ſumitur pro euanida argenti parte, quæ in excoctione deperit. *Liuius lib. 42.* Carthaginenſes eo anno argentum in ſtipendium primùm impoſitum aduexerunt: id, quia probum non eſſet, Quæſtores renuntiauerunt, experientibúſque pars quarta decocta erat, pecunia Romæ mutuò ſumpta intertrimentum argenti ſuppleuerunt. *Sic libr. 44.* In auro verò, in quo præter munus pretium nihil intertrimenti ſit, quæ malignitas eſt?

INTERVALLA honorum, *l. 10. D. de legat. & alibi*, ſunt vacationum conceſſa tempora iis, qui ad eoſdem, vel alios honores, eadémque vel alia munera denuò vocantur, *leg. 1. C. de muner. libro 10. C.* eáque eſt temporum præſcriptio, de qua *leg. 17. §. præſcriptio. D. de municip.*

INTERVENIRE, intercedere, & acceſſionis nomine promittere, vel etiam nouandi animo alienam obligationem ſuſcipere, *l. final. D. de mino. l. 6. §. ſi paſſus. D. mandati.* Hinc Interuentiones, eodem ſenſu, *l. 7. §. non ſolùm. 1. D. de minor.* Interuenire etiam dicuntur, qui pro aliis in iudicio conſiſtunt, *leg. 11. §. agere. D. de*

D. *de iudic.* Interuenire & ij dicuntur, qui litibus cauſiſve ſeſe immiſcent, cùm ſua intereſſe putant: quo ſenſu vtuntur & Pragmatici Galli, retento eo verbo, Interuenire auctoritatem perperam, vel non interuenire, paria ſunt, *l.2.D. de auct. tut.*

INTERVENTOR propriè, qui interuenit, & impedit agentem aliquid. *Vlpianus* pro fideiuſſore, id eſt, eo, qui alieno nomine obligatur, *in l.licèt. de obſeq. à liber. & libert. præſtand. vtitur. & Lampridius in Commodo. Sic l.§.3. ſed ſi. D. de peculio.*

INTERVERTERE, modo callidè eſt ſurripere, quod plerumque fit, cùm rem commodatam, aut creditam, dolo, ne reſtituatur domino, efficimus. *Vide Vall. lib.5. Tryphon. l. fi. de ſeru. fugit.* Quoniam interdum aut pecunia interuerſa eſt. Modò ſubuertere & euertere. *Paul. l. 5. de ca. dimin.* Et primùm de ea capitis diminutione, quæ ſalua ciuitate accidit, per quam publica iura non interuerti conſtat. *Idem leg.7.* Legitimæ tutelæ interuertuntur eadem ratione, qua & hæreditates. *Scæuola:* Cui per fundum aquæductus debetur, quacunque vult, in ea riuum facere licet, dum ne aquæductum interuerterit. *Vtitur & Imper. de Iuſtinian. Cod. confirm. & l.2. de iudic.* Hinc colonus poſſeſſionem interuertere dicitur, *vt refert Cyn. ad l.1. C. comm. de ſucceſſ.* qui dominum ad fundum reuertentem non admittat: vt & cenſuarius, ex quo domino petenti ſolutionem denegat.

INTERVERSORES, *l.8. C. de iur. fiſci.* ſunt adminiſtratores, qui dolo malo dilapidant rem pecuniámve fiſcalem, Euerſores *in l.2. C. de palat. ſacr. larg. l.1. C. Theod. de ſuſcept.* eadem ratione, qua & in ſchola rhetorum quidam olim Euerſores dicebantur, *auctore Auguſtino 3. Confeſſ. cap.3. & lib.5. cap. 12.* Decoctores, *i. l. quilibet. C. de decu. l. ſi aliquid. C. de ſuſcept.*

INTERVSVRIVM, vſus medij temporis. *Paulus l. debitor.* 82. *D. de lega. 2.* Alioquin ſecundùm illam ſententiam ſi interſurium tantùm eſt in legato, quid dicemus, ſi fundus legatus ſit ex die debitus? *Vlpianus l. circa 66. D. ad leg. Falcid.* Interuallum temporis, & interuſurium huius ſpacij minorem facit quantitatem decem: id eſt, vſus & emolumentum eius pecuniæ, quod interea percipit hæres, legatarius autem amittit. *Vlp. l. 9. §. 7. D. de pecul.* Vt medij temporis interuſurium magis creditor conſequatur.

INTESTABILIS, Vet. gloſſ. *μὴ προσδεχθεὶς εἰς μαρτυρίαν, ἀμάρτυρος, ἀπηγορευμένος, ἄτιμος.* Propriè autem dicitur, cuius teſtimonij dicendi non eſt. nam Teſtabilis eſt, cui ius hoc datum eſt: *vt ex lege Horatia Gellius lib.6. capite 7. demonſtrat.* Eſt autem XII. Tabularum verbum, *vt idem eodem capite teſtatur. & l. 15. c.13.* IMPROBVS INTESTABILISQVE ESTO. Poſtea autem inteſtabiles etiam in patiendi ſignificatione dicti ſunt, quibus teſtimonium dicitur, *Caius l.26. D. de teſtament.* Cùm lege quis inteſtabilis iubetur eſſe, eò pertinet ne eius teſtimonium recipiatur, & eò amplius, vt quidam putant, néve ipſi dicatur teſtimonium. Hinc *Plautus in Curcul.* Inteſtabilem dixit, pro eo, cui teſtes non adſunt.

Semper curato ne ſis inteſtabilis.
Quod amas ama teſtibus præſentibus.

Vlpianus, *l. is cui. 18. §.1. D. de teſtamentis:* Si quis ob carmen famoſum damnetur, Senatus conſulto expreſſum eſt, vt inteſtabilis ſit. ergo nec teſtamentum facere poterit, nec ad teſtamentum adhiberi. *Sic l.5. §. penul. D. de iniur. l. ob carmen. 21. D. de teſtibus.* Hinc & Inteſtabilis, pro inuiſo, ſcelerato, flagitioſo, & execrabili ſumitur, *ἄτιμος* Græcis, hoc eſt. præſidij legum exſors. Horatius libro ſecundo, Satyr. 3. *Inteſtabilis & ſacer eſto.* Et ſic fortaſſe Plautus in Milite Glorioſo. PE. *Quid ſi id non*

ſacis? P Y. *Vt viuam ſemper inteſtabilis.* Tacitus *lib.25.* Inteſtabilis & conſceleratus, *Idem lib.20.* Cùm interim inteſtabilior & ſæuior exortus eſt. *Plin. de magica arte loquens libro 30. capite 2.* Proinde ita perſuaſum ſit, inteſtabilem, irritam, inanem eſſe, habentem tamen quaſdam veritatis vmbras.

INTESTATVS quatuor modis dicitur. teſtamento non facto, non iure facto, rupto irritóve facto, & ab hærede deſtituto, *l.1.D. de ſuis & legit.* INTESTATVS decedit, qui aut omninò teſtamentum non fecit, aut non iure fecit, aut id quod fecerat, ruptum irritúmve factum eſt: aut ſi ex eo nemo hæres extiterit. *ait Imper. tit. de hæred. quæ ab inteſtato in princ.* INTESTATVS eſt, *ait Paulus*, non tantùm qui teſtamentum non fecit, ſed etiam, cuius ex teſtamento hæreditas adita non eſt, *l.64. D. de ver. ſignif.*

Inteſtati (*inquit Vlpianus*) propriè appellantur, qui cùm poſſent teſtamentum facere, teſtati non ſunt: ſed & is, qui teſtamentũ fecit, ſi eius hæreditas adita non eſt, vel ruptum vel irritum eſt teſtamentum: inteſtatus non propriè dicetur deceſſiſſe, *vide cætera. l.1. D. de ſuis & legitim.*

Inteſtatus quantum ad tutelam attinet, deceſſiſſe dicitur, qui teſtamento liberis ſuis tutores non dedit, *leg. 6. D. de leg. tutor.*

Inteſtatus is quoque dicitur, cuius verbis non adhibetur fides, quive teſtis eſſe non poteſt, *Pompon. Pictoribus*: Ipſius cum vno ſeruo ſenex inteſtatò proficiſcitur. Nonius. Eſt & Inteſtatus teſtato non conuentus. cui opponitur Anteſtatus Plaut. in Curcul.

Hoccine pacto indemnatum atque inteſtatum me arripi.

Alij aliter exponunt, ſed perperam.

INTIMARE, denunciare, *in l.2. C. de iud.* Inſulandus obſeruauit, hoc verbo vſum eſſe Plinium, ante Apulei. & Gellium, *& vide Clem. cauſſam de elect.*

INTOLERABILIA ſeruitia, *§. ſed & maior. Inſtit. de iis, qui ſunt ſui vel alien.*

INTRA, incluſionis nota, *l. ſi quis ſic. D. de verb. ſignific.* variè tamen pro re propoſita accipitur. Quandoque ſignificat citra, *l. fin. vbi Accurſ. C. de poſtula. hæred.* Aliquando per, *ut in Legib. Longobard. l. ſi quis caballum de furt.* Quando ſonat iuxta, *l. vxorem §. legauerat D. de leg.3.* Intra excludere videtur in caſu, *l. qui Romæ. §. Callimachus. D. de verb. oblig.* Quandoque accipitur pro coram *§. ex his. in Authen. de hæred. ab inteſtato venien.*

Intra Calendas quid ſit, dubitat *Gellius lib.3. cap. 13.* Id tamen declarant Iuriſcoſſ. *l.1. §. ſi intra D. de ſucceſſ. edict.* Quod dicimus, inquit, intra dies centum bonorum poſſeſſionem peti poſſe, ita intelligendum eſt, vt & ipſo die centeſimo peti poſſit: quemadmodũ intra Kalendas etiam ipſæ Kalendæ ſunt. Alter eſt locus *l.133. D. de verb. ſignific.*

INTRIBVERE, contribuere, *l. 9. §.1. D. de tribut.* Traianus Imp. Plinio, Ne quid ait, ideò tribuant.

INTRIBVTIO, collatio, contributio *l.6. §. fin. D. de mun. & hon. Vlpian. de verb. ſign. l. ager.* Tributum ſanè appellatur ab intributione, *& in l.4. De vete.* Nam nec ab in tributionibus, quæ in poſſeſſionibus fiunt, veteranos eſſe excuſatos, palàm eſt.

INTRICARE peculium dicitur ſeruus, qui ære alieno eſt, & res quaſdam pignori oppoſuit. *Vlpianus l.1. §.4. de ſeru. corrupt.* Is quoque deteriorem fecit, qui perſuadet, vt pecuniam intricaret. *Idem l.21. De publ.* Sed & ſi eum intricare peculium in necem creditorum paſſus eſt, &c. Intricationem eiuſmodi Cicero in Sextiana implicationem appellat: Magna *inquit*, multitudo eſt eorum, qui aut propter metum pœnæ, &c. aut qui propter implicationem rei familiaris, communi incendio malint, quàm ſuo deflagrare.

INTRVSVS, qui obtinuit dignita-

zed by Google

gnitatem à non habente poteſtatem conferendi, *c. cùm veniſſent de in inte. reſti.* Vel ſic, Intruſi dicuntur, qui non per electionem canonicam, ſed per violentiam occupant honores, officia, vel Eccleſiaſtica beneficia *c. venient.*

INTVERI, attendere, *l. promittendo in prin. D. de iur. do.*

INVADIARE pecuniam, eſt, vel ex commiſſo, vel ex condemnatione, debere *lib. Feud. 2. tit. 27. §. 4.* Quicunque iudici ſuo pro exceſſu viginti libras inuadiauerit, prædium ſuũ pro pignore illi tradat: & intra 14. ſeptimanas inuadiatã pecuniã perſoluat. Sumitur etiam pro oppignerare. *Sigeb. in Chron. anno 110.* Wilhelmus Comes Pictauienſis inuadiauit eandem ciuitatem Raymondo comiti propter pecuniam, quam idem Wilhelmus in expeditione exponit. Hinc

Inuadiare hominem, pro obſidem dare. *in Lombard. lib. 1. tit. 15. l. ſi quis liber.* Semetipſum inuadiare ſtudeat, vſquedum plenam compoſitionem adimpleat.

INVALIDITAS inter remedia iuris numeratur, quæ aduerſus iniquitatem iudicum introducta ſunt: de quo latè *Bartolus, in l. ſi expreßim. D. de appellationib. & in l. cùm quærebatur. D. de re iudic. l. 1. C. quando prouocare non eſt neceſſe.*

Inuecta illata coniunctim appellantur, quæ ab inquilinis in ædes conductas inducuntur, vt ea ſecum habeant, importantúrve, *l. 4. D. de pact. l. 2. 3. 4. & 7. in quib. cauſ. pign.*

INVENTARIVM, pro repertorio & deſcriptione bonorum, *l. 7. D. de admi. tut.* vbi de pœna eius, qui inuentarium non fecit, agitur. *Sic l. 1. §. officio. D. de tut. & rat. diſt.* Aliàs Synopſis vocatur, *l. magis puto. §. inprimis. D. de reb. cor.* aliàs etiam ἀναγραφή.

INVENTARII beneficium hæredibus à Iuſtiniano datum eſt in locum ſpatij ad deliberandum petendi, *l. vlt. C. de iure delib.* Eſt autem huiuſmodi: vt hæres inſtitutus intra nonaginta dies, quibus ſe inſtitutum ſcierit, ſi res propinquæ ſunt, vel intra annum, ſi longè abſint, inuentarium omnium hæreditariarum rerum, tabellariis teſtibúſque præſentibus conficiat ipſe manu ſua id ſubſcribat: vel à certo tabellario adhibitis teſtibus ſubſcribendum curet: atque hoc modo pro earum rerum ratione tantùm creditoribus tenetur, quartámque Falcidiam retinere poſſit.

INVENTARIVM inſtrumentorum debitoris faciunt creditores in poſſeſſionem miſſi, *l. cum plures. 15. D. de reb. auctor. iudi. poßid.* Nec corrumpantur, inquit rationes, vni hoc negotium à creditoribus dandum, eſt, quem maior pars creditorum elegerit: vt inſtrumentorum ἀναγραφὴν faciat.

Inuentarium rerum pupilli, quod tutore rerum adulti, quod curator facit: vt adminiſtrationis ratio conſtet, *l. tutor qui repertorium. D. de admin. tut. l. tutores. C. eod.*

Inuentarium confiſcationis, quod in bonis proſcriptorum fieri ſolet, vt fiſco ſua ratio conſtet, *l. ſi quis poſthac. l. ſi quis intra. C. de bon. proſcript. l. vlt. C. de bon. vacan.*

Inuentarium rerum, quarum in poſſeſſionem venter miſſus eſt, quod à ventris curatore fieri ſolet, *l. 1. §. penult. D. de ven. in poß. mitt. l. 1. de cur. bon. dand.*

INVENTIO theſauri eſt accipienda: quæ fortuitò contingat, non data opera, *de quo tractatur in l. 3. §. vlt. D. de iur. fiſc. 1. C. de theſaur. l. 10.*

Inueſtigare rationem non ſolùm dicimus, verumetiam inueſtigare eũ, qui ſe celare tentauerit; *l. non diſtinguemus. §. ſi arbiter. ff. de recept.*

INVESTITVRA, vt quidam volunt, à veſtimento & veſtitura dicitur, vel inueſtimento: qua dictione vſus eſt *Liuius lib. 4.* Legendum promulgat, *inquit*, ne cui album inueſtimentum addere petitionis liceret

Digitized by Google

cauſſa. Alij barbaricum nomen eſſe volunt, tum barbaricam quoque notationem habere. Itaque in Legibus barbaricis Veſtitura, & veſtitus ſæpe legitur pro poſſeſſione & poſſeſſus, *vt leg. Franc. lib. 4. cap. 4. & 21.* Hincque in Francogallia. *Veſt & Deueſt*, ficta vocabula, & *veſten* apud Germanos pro confirmare & ſtabilire. Dicitur autem propriè Inueſtitura (*inquit Feudiſta lib. 2. tit. 2.*) poſſeſſio, abuſiuo autem modo dicitur, quando haſta, vel aliud corporeum traditur à domino: id eſt, ceſſio feudi, quæ fit à domino porrecta haſta, aut vexillo, vel qua alia re coràm paribus curiæ, vel aliis teſtibus. Quemadmodum enim Romani iuris inſtituta, nullæ alienationes ſola conuentione fiebant, ſed vel ſolemni mancipatione: vel naturali traditioue: nihilominus tamen, vt iidem certam verborum formulam (quam ſtipulationem appellabant) firmandi & ſtabiliendi cauſa inſuper adhibebant, *l. 1. D. de prator. ſtipul.* ſic Longobardi ritum aliquem vexilli, gladij præter conuentionem adhiberi voluerunt, præcipuè autem haſtæ: cuius inſtituti originem quidam ad illud Iuſtini lib. 43. referunt. Per ea, *inquit*, tempora, reges haſtas pro diademate habebant, quas Græci σκῆπτρα dixere, nam & ab origine rerum pro diis immortalibus veteres haſtas coluere: ob cuius religionis memoriam adhuc deorum ſimulachris haſtæ adduntur tum ad illud Dionyſ. Halic. Liuij, Appiani, & Taciti, vbi teſtantur populi Romani inſtitutum hoc fuiſſe, vt Regibus appellatis Senatus auream coronam, auream pateram, ſellam eburneam, ſcipionem eburneum, togam pictam, & palmatam tunicam mitteret. Igitur vt varia erant feudorum genera, ſic etiam varij infeudationis ritus fuerunt. Nam alia in Imperatoribus deſignandis, alia in Regibus, alia in Epiſcopis, alia in Ducibus, Comitibus, Marchionibus, alia item in minoribus vaſſallis adhiberi inſignia ſolebant. Imperatori quidem Germanico primùm gladius accingitur, tum armillæ humeri imponuntur, pòſt ſceptrum in manus datur, ad extremum, capiti corona imponitur: quemadmodum *Iohann. Tritemius in Othonis 1. hiſt.* commemorat *cap. Chron.* 6. qui alio loco cap. 20. in Regis Romanorum inauguratione globum & annulum adiungit. *Helmoldus in hiſt. Sclauorum, lib. 1. c. 12.* Fac nobis reddi coronam, annulum & purpuram, cæteráque ad inueſtituram Imperialem pertinentia. Iam verò in cæteris regnis interdum haſta, tantùm adhibetur, interdum gladius tantùm, nonnunquam vtrunque: *Gregorius Turonenſis lib. 7. ca. 33.* Poſt hæc Rex Guntchrannus data in manus Regis Childeberti haſta, ait, Hoc eſt indicium, quòd tibi omne Regnum meum tradidi, *Ammonius li. 3. c. 68.* Tunc demum, inquit, Guntchrannus Rex haſtam quam manu gerebat, nepoti tradidit, inquiens Hoc, amantiſſime nepos, indicio noueris te mihi ſucceſſurum. Et *l. 5. c. 17.* Vbi Dominus Imperator filium ſuum Carolum armis virilibus, id eſt, enſe cinxit, corona regali caput inſigniuit. Gladij quidem traditione ius vitæ & necis permiſſum intelligi, ſcribunt Tacitus & Suetonius in Vitellio. Addam ex *Qu. Curtij lib. 10. & Sueton. in Caligula.* annulum à iam morituro Imper. cuipiam traditum, imperium illi portendiſſe. Epiſcopatuum autem infeudatorum inſigne: fuit ſceptrum: Ducatus autem & Comitatus, & Marchiæ, vexillum. *Specul. Saxon. l. 3. artic. 60.* Imperator cum ſceptro confert feuda ſpiritualibus: cum vexillo autem ſecularibus confert omnia feuda illuſtris dignitatis, &c. *Hoc etiam Otto Friſing. lib. Frid. 2. c. 5. & plurimi alij authores teſtantur.* In Ducali tamen inueſtitura ſceptrum adhiberi ſolitum oſtendit *Sigeb. in Chron. ſub ann.* 1180. Filia Henrici Regis Anglorum peperit ei filium: quem pater inueſtiuit Ducatu Apuliæ per aureum ſceptrum, quod

Digitized by Google

in manu gerebat. De Papalis autem inueſtituræ ornamentis atque inſignibus operæpretium eſt volumen Pontificalium ceremoniarum legere. Mantum quidem, quod eſt togæ Papalis genus, earum caput fuiſſe, intelligitur ex Alexandri Papæ verbis in epiſtola contra Octauianum. Antipapam, *apud Radeuc. libr. 2. c. 51. & 66.* In epiſtola Canonicorum pro parte Victoriæ Papæ: Accepto manto voluerunt immantare Dominum Rolandum. Cætera inueſtituræ Papalis inſignia Platina Cremonenſis in Paſchali II. his deſcribit verbis: Indutus deinde coccineam chlamydem, tiaráque capiti eius impoſita, comitante populo & clero, equo albo ad Lateranum perducitur: vbi cùm in ſede ad eam rem more parata aliquandiu quieuiſſet, balteo ſuccingitur, vnde ſeptem claues, ſeptémque ſigilla pendebant, deinde atrium Lateranenſe inuiſit, ſceptrum Pontificium manibus gerens. *Hæc ille.* De reliquis autem regalibus ſacerdotiis illud ſcire oportet interdum ſceptrum aureum notæ cauſſa, interdum verò annulum & virgam adhiberi ſolitam quemadmodum intelligi poteſt *ex c. de feud. eccleſ. item ex Sigebert. in Chron. ann. IIII. & ann.* 1097. Atque hæc quidem de vaſſallorum malorum inueſtituris. Minores autem, ſiue vaſſalli, modò haſta, modò anulo, modò fuſte inueſtiuntur, *vt libr. Feud. 2. titul. 2.* Quando haſta, vel aliud corporeum quiddam porrigitur à domino, ſe inueſtituram facere dicente, id autem domini inueſtitura appellatur, quod vaſſallus cùm ei de inueſtitura controuerſia mouetur, proferre atque oſtentare ſolet, *libro ſecundo titul. 27. §. 7.* Hinc illud apud Gallos *Par rain & par baſton.* Rain pro anulo, vt hodie Germanis *Reing,* tum hoc: *Le vaſſal ſe peut iouer de ſon fief, iuſques à mettre la main au baſton.* id eſt, modò ſe non in alterius domini fidem clientelámque conferat. Non diſſimilis autem fuit iuris Romani ratio, cum claues, aut anulus ſignatorius dabatur, quaſi alienationis teſtificandæ cauſſa, *l. cùm pater. 77. §. pater. D. de legat. 2.* Nam vt in feudis poſt inſigne traditionis, inductio in poſſeſſionem neceſſaria eſt: ita poſt claues aut annulum tradenda erat poſſeſſio: niſi fortè ad ipſum horreum, aut cellam, & in re præſenti traderentur: vt nominatim ſcribit Papinianus, *in l. clauibus 74. D. de contrahend. emption. & Paulus in l. 1. §. penult. D. acquir. poſſ.* plurima ſiue pertinentia qui legere volet, conſulat *Iacob. Cuiacij Comment. in titul. 3. libr. 2. Feud. & Hotoman. capit. 23. Diſput. Feud.* Oldendorpius inueſtituram duplicem facit, impropriam vel ceremonialem, & propriam ſeu naturalem. Ac impropriam quidem quæ his verbis ſolebat fieri: inueſtio te hoc annulo, enſe, vel haſta, aut alia re pro conſuetudine loci porrecta, idque præſentibus ſaltem duobus curialibus, quos Pares curiæ vocant, vt iam ſuperiùs diximus. Aut ſi pares non habeat, coràm duobus bonis viris, vt breue teſtatum ſcribatur, *c. 1. in princip. quid ſit inueſti.* Neque verò in re tanti momenti otioſæ ſunt huiuſmodi externæ ceremoniæ, *quarum fit mentio in c. ex ore. De iu quæ fiunt à maio. part. cap. & in capit. ex literis de conſuetud.* Hac autem ceremoniali inueſtitura, non traditur vera beneficij poſſeſſio, ſicut nec per præparatoria cuiuſlibet rei fit res ipſa, ſed præparatur. Veruntamen hunc habet effectum, ne dominus pœnitentia fortè ductus, poſſit mutare voluntatem: ſed omnibus modis teneatur poſſeſſionem rei corporalem & vacuam tradere: non audiendus etiam ſi velit ſoluere beneficiario id, quod eius intereſt, *c. vn. §. ſi facta. Si de feud. defunct. contr. ſit inter dom. & adgnat. vaſſal.* ſiquidem impropria inueſtitura, aliquo modo, inſtar bonorũ poſſeſſionis per iudicem decreta (ſi perpendas) obtinet, quæ & ipſa non dat poſſeſſionem corporalem. At (vt idem vult) inueſtitura vera eſt, cùm traditur poſſeſſio rei beneficiariæ, ídque

Digitized by Google

multis modis. I. Si præcedens ceremonialis inueſtitura fiat in ipſo feudo, vel oculis ſubiecto *Arg. l. claubus. D. de contrahend. empt. D. l. quod meo. §. ſi per venditor.* D. *de acquirend. poſſeſ.* II. Si dominus propriè inueſtiendo vtatur verbo tradendi: poteſt Vaſſallus propria auctoritate ingredi poſſeſſionem vacuam, vt tradit Aluarottus in cap. I. quid ſit inueſti. *Argum. l. prædia. D. de acquirend. poſſeſſ.* III. Si dominus coram Partibus curiæ, aut aliis honeſtis viris iuberet beneficiarium ingredi poſſeſſionem feudi: alioquin non ſolemnis, iuſſus nihil efficeret. Sic conciliabis *capit. I. in princip. de conſuetud. rect. feud. & c. I. quibus mod. feud. conſtit. rect. feud. c. I. §. de natu. feud. ca. I. §. fin. quid ſit inueſtitu.* IV. Si beneficiarius per dominum ipſum, aut iuſſu eius per alium introducatur in poſſeſſionem feudi.

INVESTITA res dicitur, de qua inueſtitura facta eſt, ſiue in feudationis tit. ſiue aliquo quouis, *libr. feud. 2. titu. 8.* Rei per beneficium inueſtitæ. *Et titu. 35.* Rei pro beneficio inueſtitæ. Sic INVESTITVS dicitur, cui quid ſolemniter traditum, & quaſi mancipatum eſt, quamuis id feudũ non ſit: vt in formula conuentionis Lugdunenſis *apud Guid. Paradinum in Annal. Burg. lib. 2. ſub anna.* 1215. E clauibus vniuerſarum munitionum, & portarum: *d. Archiepiſcopus fuit inueſtitus.* Sic REVESTITVS, cui res aliqua reddita, cuiuſcunque generis illa ſit: vt in Concilio Carolomanni Imperio coacto, *apud Naucl. gener. 25.* Eccleſia cum propria pecunia reueſtita ſit: & iterum ſi Princeps iubeat, precarium remouetur.

INVETERARE, id eſt, ad vetuſtatem ſeruare, *inquit Budæus.*

INVITARE, prouocare ad bonorum poſſeſſionem, *apud Vlpianum, in l. I. vnde cognati.*

INVITATORES erant in officio ſacri palatij, qui eos, qui vocati iubebantur, vocabant, *l. fin. C. de diuer. off. li. 12.*

INVITVS, non tantùm qui contradicit, ſed & qui conſenſiſſe non probatur, *l. 8. D. de proc.* Inuitus & qui ignorat, *l. 40. D. de ritu nupt.* Inuitus *l. 6. §. ſi paſſus. ff. manda.* qui vetat & prohibet. Inuita, quæ contradicit, *l. dotalem. D. ſol. matrim.* Si ſeruos dotales inuita vxore maritus manumiſerit.

INVOCATIO brachij ſecularis dicitur, cùm iudex eccleſiaſticus inuocat gladium ciuilis magiſtratus, vt ſententiam eius exequatur, *l. Epiſcopale. C. de Epiſc. audien. c. I. de inoffic. ord. Vide Bart. in l. vnic. ff. ſi quis ius dicen. non obtemp.*

INVOLARE, eripere, & ſecum auferre, *l. 6. D. de incend. ruin. & naufr.* Aut vela conſcinduntur, aut anchoræ inuolantur de mari, *& vide C. Theo. de iis, qui pueros immolant.*

INVMBRATA quies, falſa opinata tantùm, ſed falsò credita. *Celſus l. 18. §. I. D. de acquir. poſſeſſ.* Si furioſo, quem ſuæ mentis eſſe exiſtimas, eo quòd fortè in conſpectu inumbratæ quietis fuit conſtitutus, rem tradideris, id eſt, quia tum erat eo ſtatu & figura, vt mente conſtare videretur, ſed falsò.

INVNDARI dicitur prædium, cùm vno eodémque impetu aquâ cooperitur, *l. 7. §. aliud. l. 30. §. alluuio. D. de acqu. rer. dom.*

INVTILE, pro pernicioſum, & ab vtilitate communi alienum. *Vlpia. l. I. §. 3. D. de poſſeſſ.* Eſt enim inutile in cauſſis huiuſmodi fidem frangere. Loquitur de iis, quæ incendij & ruina cauſſa deponuntur. *Paulus l. 12. §. I. D. de admi. tut.* Nam & inutile eſt pupillis, ſi adminiſtratio eorum non ſeruatur: nemine ſcilicet emente. *Cicero. in Part. Orat.* Quęrendi etiam ratio, ſi quid poterit inueniri, quare nõ ſit exceptum: aut iniqua lex, aut inutilis futura dicetur. Itaque hoc nomen vſurparunt veteres auctores, qui de medicina ſcripſerunt.

IOANNES Andreas Iuriſconſultus nobilis, Bononiæ natus, ibidem ius ciuile publicè docuit, gloſſáſque

ized by Google

ad iuris Pontificij libros, multóſque prætereà de iure commentarios conſcripſit: tandem peſte oppreſſus, anno M.CCCXLVIII. vita exceſſit.

IOANNES Blenaſcus, Iuriſconſultus nobilis, Burgundus, Bononiæ circiter annum CCL. ius ciuile profeſſus eſt: ſcripſítque De actionibus, & alia nonnulla, quæ ad ius Ciuile omnia pertinent.

IOANNES Imolenſis, Iuriſconſultus nobilis, Patauij iura publicè interpretatus eſt: compluribúſque de ea diſciplina editis commentariis, anno M. CCCCXXXV. vita eſt functus.

IOANNES Odofredus, Iuriſconſultus nobilis, Azonis & Accurſij præceptor: circiter annum M.CIX. in Italia docuit, ſummámque Pandectarum ſcripſit. Eius perſæpè Accurſius in gloſſis mentionem facit.

IOCVM vocamus, quod eſt contrarium ſerio. Hinc ioci gratia facta obligatio, non valet, *l. obligationum ſubſtantia. D. de act. & oblig.* differt autem iocus à ludo, quòd ludus factis, iocus præcipuè verbis fieri dicatur.

IOCVLATOR, *c. cum decorem. de vita & hon. cler. c.1. eod. tit. in 6.* pro luſore, vox parum Latina.

Ioculator, *c. cùm decorem. de vit. & hon. cleric. in antiq. c. vnic. eod. tit. lib. 6.* Ioci in publicum lator. *vt exponit gloſ. in dict. cap. vnic.*

IPSI, pro integri, antiqua conſuetudine. *Paulus l. 66. D. de verb. oblig.* Sed ſi ipſorum viginti annorum erit, non impedietur manumiſſio. *Cicer. ad Atticum lib. 3. Epi. 21.* Triginta dies erant ipſi, cùm has dabam literas, per quos nullas à vobis acceperã.

IPSO iure conſiſtere dicitur id, quod ex ſola legum poteſtate & auctoritate, ſine magiſtratus opera conſiſtit. *Vlp. l. 9. §. 1. D. de vſuf. quem. cau.* Illud ſciendum eſt, ſiue iure ipſo quis vſumfructum habet, ſiue etiam per tuitionem Prætoris, per *Paul. l. 8. §. de diſtract. pignor.* Quod in pignoribus dandis adiici ſolet, vt quo minus pignus veniſſet, reliquum debitor redderet, ſuperuacuum eſt: quia ipſo iure ita ſe res habet, etiam non adiecto eo. *Gaius l. 29. D. de vſu & vſufr.* Licet iure ciuili morte, & capitis deminutione ex perſona legatarij pereat vſusfructus, quòd huic ipſo iure acquiſitus eſt: tamen Prætor iuriſdictione ſua id agere debet, &c. *Vlp. l. 1. §. fin. D. quod falſ. tut. auct.* Tunc enim valebit per Prætoris tuitionem, non ipſo iure. Item apud eundem *in l. 1. in fi. D. de exercit. & l. 17. in fin. D. pro ſocio. l. 1. §. vlt. D. de ſuperfi. Papinianus l. 49. §. 1. D. fideiuſſ.* Habeat quidem decem, quæ ipſo iure nón debuit, conditionem. Opponuntur igitur hæc ipſo iure & iure Prætorio, vel per tuitionem Prætoris, *l. 1. D. quib. mod. vſuſ. amitt. l. 1. in fin. D. de ſuperficiu. & alibi.* Item hæc, Ipſo iure, & per exceptionem, *l. 4. D. de ſeruit. l. 34. §. is cui. D. de obli. & act. c. 38. §. 1. D. de ſol.* Sed & Ipſo iure, per fideicommiſſum oppoſuit *Vlp. l. 19. ff. de mil. teſt.* Ipſo enim iure directò & imperatiuè valent inſtitutiones & legata, quæ lege 12. Tab. confirmantur: cùm fideicommiſſa ſola Prætoris fideicommiſſarij tuitione conſiſtant. ſic etiam legitimè & ex cauſa fideicommiſſi opponuntur, *l. 3. §. ſi vſuſfru. pet.* Itaque in eo, quod ipſo iure fit, partes Prætoris ceſſant, *l. 4. & l. vlt. C. in quibus cauſ. in integ. l. 3. C. ſi aduerſ. libert.*

Ipſa re, *l. fi. D. de edendo & in fraudem. Inſt. §. quib. ex cauſ. man. lic.*

Ipſo facto, id eſt, abſque ſententia, *l. fi. C. loca. vide Bartol. 1. D. de iis, qui not. infam.*

IPSVM, pro re ipſa, qua de agitur. apud Ciceronem plerunque emphaſin habet demonſtratiuam. *Sic l. 2. deinde quia. D. de orig. iur.*

IRAM de cauſſa, Iracundiam de vitio eſſe Donatus ait, de Ira, *l. in ipſius. C. famil. erciſcun.* & de Iracundia, *l. 1. §. fi. D. de ædil. edict.*

IRE agere, coniunctim in libris noſtris crebrò legimus, pro diſiunctim. aliud enim eſt Ire, aliud agere. Ire, hominis eſt: Agere iumenti. Qui

actum habet, iter habet: at non contra. Ergo Ire Agere, paſſim coniunguntur, vt tres ſeruitutes compendio ſermonis comprehendantur, Iter, Via, & Actus. nam ſub verbo AGERE, tacitè quoque VEHERE comprehenditur, cuius rei ratio hæc eſt: quia qui vehiculum ducit, iumentum, id eſt, vel equum, vel bouem, qui vehem trahit, agit, vnde lex XII. Si via ſit imminuta, qua volet iumentum agito. Quare cui agendi ius abſolutè conceſſum eſt, ei non modò armentum aut gregem, verùm etiam vehiculum agendi facultas permiſſa intelligitur. vnde Actus & Iter. Ire etiam & Ambulare ſeiunguntur, *l.1. de ſeru. ruſt. & vide l.7. D. eod.* Iter eſt ius eundi, ambulandi hominis, *l.1. D. eodem. l.12. C. eod.*

Ire in bona alterius dicitur, qui à Prætore in eius bonorum poſſeſſionem miſſus eſt, *l.3. §. vlt. & l. vlt. D. de lib. hom. exhib.*

Ire ad iudicem, ob reuerentiam dicitur is, qui adminiſtrationem iuſtitiæ deſiderat humiliter à iudice, tanquam à viua lege & ſacroſancta iuſtitia. *Sic accipe tit. de quibus reb. ad eundem iud. eatur.*

ITER, vide infrà.

IRENARCHÆ, olim erant, qui diſciplinæ publicæ, & corrigendis moribus, præſertim verò vt itinerantibus pax & ſecuritas conſeruaretur, inuigilabant. *Martianus in l. Diuus Hadrianus. D. de cuſto. & exhib. reor. & l. munerum. D. de muneribus & honoribus. & vide Cod. Theod. in rub. de Irenarchis. l.1.* Ad prouinciarum tutelam quietis & pacis per ſingula territoria ſtare faciebant concordiã. Hinc *B. Auguſtinus epiſt.159.* Illorum, ait, notoria, ad quos tuendæ pacis vigilãtia pertinebat. quare nomen *εἰρηνάρχαι* ſortiti ſunt. Paci tuendæ præerãt. A Græcis definiuntur Irenarchæ, *οἱ τῶν δήμων διατάξεως ἐπιστατοῦντες* vocabantur & *φύλακες τῆς εἰρήνης*. Leges Gothorum Pacis adſertores vocant. Dicuntur autem Irenarchæ, *ἀπὸ τοῦ ἄρχειν τῆς εἰρήνης.*

IRNERIVS, Iuriſconſultus nobilis Bononiæ, anno à Chriſto nato milleſimo octogeſimo floruit. Cùm ibi primùm bonas artes publicè profiteretur, & ex eo tempore Pandectarum libri ex Malfitanæ vrbis direptione à Piſanis victoribus Piſas deportati eſſent: captus eorum lectione, iuris ſtudio nauare operam, tandémque illos libros publicè interpretari cœpit. Gloſſas etiam multis in locis eorum librorum adſcripſit, & ex Nouellis Iuſtiniani, quæ ad Codicis conſtitutionum quarundam argumentum pertinerent, decerpſit, ſuóque loco appendiculam quanque attexuit. *De eo Abbas Vrſpergenſis ita ſcribit:* Eiſdem quoque temporibus dominus Wernerius libros legum, qui dudum neglecti fuerant, nec quiſquam in eis ſtuduerat, ad petitionem Mathildæ Comitiſſæ renouauit, & ſecundum quod olim à diuæ recordationis imperatore Iuſtiniano compilati fuerãt, paucis fortè verbis interpoſitis eos diſiunxit, in quibus continentur inſtituta Præfati imperatoris, quaſi principium & introductio iuris ciuilis. Edicta quoque prætorum & ædilium curulium, videlicet in Digeſtis continentur. Additur quoque his liber Codicis, in quo Imperatorum ſtatuta deſcribuntur. Quartus quoque liber eſt Authenticorum, quem præfatus Iuſtinianus ad ſuppletionem & correctionem legum imperialium ſuperaddidit. Hæc Vrſpergenſis. *Auentinus autem libro 6. Annal. Boiorum:* Wernherus quoque, inquit, iureconſul. rogante atque iubẽte hoc Mathilda Welphonis II, Ducis Boiorum vxore, leges populi Romani, à Iuſtiniano imperatore inuulgatas, hactenúſq; neglectas, ſitu & carie obſoletas, cum tineis & blattis depugnantes, recognouit, atque publicauit, continenti ſcriptura expoſitas, in libros capitáque diuiſit, ſententiam paucis ſummatim præſcripſit, legendo, commentando, interpretando, eaſdem etiam cæteras notas fecit, parum adhuc diuulgatas diligẽtius retractauit.

IRRI-

IRRITARE, non ratum eſſe velle, vel oſtendere, vel facere, *l. 1. C. de ferijs.* Ab irrio frequentatiuum, in citare, prouocaréque ſignificat: vt irritare canem, *in l. item Mela. §. item cum eod. ff. ad leg. Aquil.*

IRRITVM fieri teſtamentum dicitur, quoties ſtatu teſtatoris mutato ipſo iure teſtamentum concidit, *l. ſiquis 6. D. de iniuſt. rupt* veluti ſi capite deminutus fuerit, *Iſidorus libr. 5. Etymol. cap. 24.* Irritum fit teſtamentum quoties teſtatori quid teſtamento facto accidit: vel quando ex eo adita non eſt hæreditas, *l. 1. D. eod.* Vel eorum qui ſibi mortem conſciuerunt, *dict. l. 6. §. eius qui.* Itaque Rumpi & irritum fieri ſic differunt, quòd irritum ſtatus teſtatoris immutatus facit: rumpit autem caſus extrinſecus contingens, vt agnationis, adoptionis, teſtamenti noui. Rurſus inter irritum eſſe & irritum fieri hoc intereſt, quòd irrita fieri ea demum dicuntur, quæ cùm antea iure conſtarent, euerſa ſunt. Irrita verò vel iniuſta eſſe dicuntur, quæ nunquam conſtiterunt, ſed infirma ſemper ſua ſponte fuerunt, *l. 1. D. eod.*

IRRITVM fieri teſtamentum dicitur, cùm id quod iure factum erat, infirmatur, *ait Imp. §. 3. Quib. mod. teſt. infirm.*

IRROGARE, pro infligere. *Vlpia. in fin l. penult. de calum.* Pro modo, ait, delicti pœnā irrogaret. Sic dicitur irrogata deportatio, *in l ſi debitori. D. de fideiuſſ.* Irrogare mulctam, idem quod dicere mulctam, *auctore Budæo. C. de vſur. fiſcal. lib. 10. Inſt. de pub. iud. & pen.*

I S

ISAVRI, *l. fin. C. de ferin. l. fin. C. de vi pub.* famoſi & inſignes latrones, quod Dio. lib. 55. indicat his verbis, Ἰσαυροί τε γὰρ ἐκλῃστείας ἀρξάμενοι, &c. Græci βασιλικῶν interpretes exponūt illis locis Iſauros, ἅρπαγας, φονεῖς, καὶ κυρουσθέντας φόνον. De his Marcellinus li, 14. Zonaras ἔθνος λῃστικὸν vocat.

ISAZON, paritas, par vtriuſque ratio, *Vlpia. l. 13. D. de ſtipu. ſer.* At hic τὸ ἰσάζειν corrumpit ſtipulationem. Loquitur de duobus dominis, quorum ſeruus ſub diſiunctione iis ſtipulatus erat: quos pares eſſe ait inter ſe, quia vterque capax erat obligationis: cùm vnus dominus & extraneus adiectus pares non ſint.

ISGINVS, vide Hyſginus.

ISITIVM, farciminis genus eſt, quod vulgus ſalſitiam vocat, *vt docet Iulius Scal. in Comm. in Hippocratis libro de inſomnijs.* Hanc vocem quidam Latinam eſſe volunt, putántque dici Iſitium, quaſi Inſitium, quod fiat inſitis in inteſtinum minutis ſuillæ fruſtulis, ſed minus hoc mihi probabile videtur, quòd id Alexander in Problematis ἰσίκιον Athenæus ἰσίκιον nominat, vt vel Iſicum, vel Iſicium ſcribi debeat. Item tamen Scaliger fieri poſſe dixit vt hyſicum ſcribatur, vt à ſuilla nomen ductum putetur.

ISTHMVS, ἰσθμός, terra anguſta inter duo maria, oblonga, ceruicis inſtar obtinens. *Paulus l. 37. D. de ſeruit. ruſt.* εἰς τὴν οἰκίαν σοῦ ἐν τῷ ἰσθμῷ. In domum tuam quæ eſt in Iſthmo. Gallis DESTROIT.

ITALICVM ius, vide Ius Italicum.

ITER, eſt ius eundi, ambulandi homini, non etiam iumentum agendi, *l. 1. D. de ſeruit præd. ruſt.* Iter, eſt ius eundi, ambulandi, non etiam iumentum agendi vel vehiculum: *ait Imperator, ti. D. de ſeruit. præd. in princip.*

Iter & actus quid differant, vide Actus & iter.

Iter agentes, viatoris, *l. vnic. in fi. D. de fur. aduerſ. naut.* Iter aquæ, *l. pen. D ſi ſer. vind.*

Itineri vnius diei 20. millia paſſuū computantur ex edicto Prætoris, in cautionibus in iudicio ſiſtendi cauſſa factis, *l. 1. D ſi quis caut.*

Item, nota adiectionis, coniunctionis, ſeu repetitionis, *Bart. l. 1. de public.* Repetitionis, *l. cùm de lanionis.*

Digitized by Google

§. aſinam. verſ. item. D. de inſtru. inſtr. leg. Iaſon in §. item ſi quis in fraudem. Inſtit. de actio.

ITERVM duas res ſignificat: alteram, qua demonſtretur tempus ſecundum quod Græci δεύτερον dicunt: alteram, quæ ad inſequentia quoque tempora pertinet, quæ Græcè dicitur πάλιν: quòd ita accipitur, quoties opus erit: itaque Iterum pro ſæpius accipitur, *l. 7. D. de edend.* Iterum Conſul, pro ſecundò Conſul, ſæpe apud optimos auctores.

ITERATIONE, *inquit Vlpia. Inſt. tit. 3.* fit ciuis Romanus, qui poſt Latinitatem, quam acceperat maior triginta annorum, iterum iuſtè manumiſſus eſt ab eo, cuius ex iure Quiritium ſeruus fuit. Sed huic conceſſum eſt ex Senatuſconſulto etiam liberis ius Quiritium conſequi. iterationum harum meminit Inſt. Nouel. 78. ϗ τὰς λατινικὰς, inquit, ὡς ἁπλῶς ἐξεβάλλομεν, ϗ τὰς ἰτερατίωνας περιττὰς ἀπεφήναμεν.

ITERATO quid ſignificet, *docet Archidiaconus, cap. ſi quis verò, 11. q. 3.*

IVBERE, nonnunquam decernere, *inquit Feſtus*, hinc illud *apud Imper. §. 2. D. de teſtam.* Neque ij quos leges iubent improbos inteſtabiléſque eſſe, poſſunt in numerum teſtium adhiberi: id eſt, quos ſtatuunt ac decernunt. *Gaius l. 26. D. de teſtam.* Cùm lege quis inteſtabilis iubetur eſſe, eò pertinet, &c.

IVBERI poſſidere, vide Poſſidere iuberi.

IVDEX appellatur, qui de re aliqua vel iure ſuo, vel magiſtratus, qui iubendi poteſtatem habet, auctoritate cognoſcit & iudicat. Prætor olim iudex appellari cœptus eſt, vel Liuio auctore. Et ita magiſtratus, qui tribunali, & iuriſdictioni præſunt, iudices appellantur, *rubr. D. de iuriſdict. & de reb. auct. iud. poſſid. l. 1. D. de iudic. l. 22. §. eo autem tempore. D. ſol. matr.* Separantur tamen iudices à magiſtratibus, *l. 2. D. de diuerſ. reg. iur.* Iudicúmque nomine accipiuntur, qui & iudices dati, & ſpeciales iudices, & pedanei & delegati appellantur, *l. 46. D. de iud. l. pen. iud. ſolui. D. l. fin. de offic. præſid. l. 4. D. de tut. ab iu. l. 3. D. ne quis eum.* & ita iudiciales ſtipulationes à prætoriis ſeparantur. *D. de verb. oblig.* Iudicialéſque eas accipimus, quæ ex mero iudicis, qui actioni addictus eſt, officio proficiſcuntur: quanquam & prætoriarum ſtipulationum quædam iudiciales eſſe dicantur, quæ ſcilicet propter iudicium interponuntur, veluti de rato, & iudicatum ſolui, *l. 1. §. 1. D. de præt. ſtip. Varr. libr. 4. de ling. Latin.* iudicem à dico ducit, quòd ius dicat accepta poteſtate, id eſt, quibuſdam verbis dicendo finiat. itaque definitur, *l. in princip. D. de iuriſd.* Iudex igitur in priuatis cauſſis, dicitur ciuis aliquis priuatus, cui Prætor ex reorum conſenſu de lite cognoſcendi, ſententiámque ex formulę præſcripto pronuntiandi poteſtatem dedit. *Cicero in Orat. pro Cluentio*: Neminem voluerunt maiores noſtri non modò de exiſtimatione cuiuſquam, ſed ne pecuniaria quidem de re minima eſſe iudicem, niſi qui inter aduerſarios conueniſſet. *Hæc plenius vide explicata apud Hotom. in verb. iuris.*

Iudex compromiſſarius, id eſt, arbiter, *l. 41. D. de recep. arb.*

Iudices locorum, *l. 2. C. de exhib. reis*, quos τοποτηρητὰς Iuſtinianus adpellauit, *Conſtit. 134.*

Iudex, animatum ius eſt, μεσόδικος Græcè dictus à quibuſdam, inquit Ariſt. quaſi Mediiurius Latinè quis dicat, à Medio & Iure, compoſito vocabulo: quoniam inter vtramque partem medius, Iuſtitiæ miniſter eſt, cuius etiam Antiſtes ſolet dici. Ideò etiam (inquit idem) δίκαιον dicitur, quaſi δίχαιον, hoc eſt, bipertitum, & iudex, δικαστὴς, quaſi διχαστὴς, hoc eſt, bipertiens. Iudices autem non temerè olim legebantur. Primùm enim in iis cenſus ſpectabatur. *Hinc Cic. in Antonium.* In iudice expectari debet & fortuna & dignitas. Item lege Pompeia, vt ampliſſimo ex cenſu legerentur iudices, ſancitum, *vt teſtatur*

ed by Google

tur *Aſconius*. Hinc illud *Plin. lib. 14. in Proœm*. Poſteris, *inquit*, laxitas mundi, & rerum amplitudo damno fuit. poſtquam Senator cenſu legi cœptus, iudex fieri cenſu. *Seneca*: Cenſu ex foro iudex legitur. Deinde verò ætas. nam vigintiquinque annos natum iudicem oportuit. Auguſtus tamen, *teſte Suetonio*, à triceſimo ætatis anno iudices allegit.

Iudex LIMITANEVS eſt, qui iuriſdictionẽ habet vſque ad certam pecuniarum ſummam, puta ducentorum florenorum limitatam.

Iudex, aliàs Iuriſdictione per legem vel longam conſuetudinem, vel per indultum principale propria vtitur: qui Ordinarius eſt. Aliàs exercet Iuriſdictionem alterius, delegatam ſibi vel commiſſam, qui extraordinarius vocatur, *l. 1. C. vt in poſſeſſ. legator*. Iudex etiam Ordinarius, aliquando incompetens cenſetur, cum alibi ſit competens rei conuenti, *vt in tit. C. ſi à non compet. iud. iudica. eſſe dicat*.

Iudex boni, & innocentis viri officio fungi debet. cuius primæ partes ſunt curare, vt lites ſine calumnia procedant. *Vlpianus in l. cætera. D. famil. erciſc. & in l. ſi extraneus. D. de iur. dot*.

Iudicis officium varij variè definierunt. *F. Martinus Accurſii coætaneus ita definiebat*, vt ſit poteſtas iudicis adſumpta. *Bartol. ſic*. Eſt, inquit, ius faciendi quæ iudici facienda incumbunt. *Alciatus in c. quod ſedem. de offic. ord. num. 3. hoc modo*: Eſt, inquit, quid extraordinarium, & non datur, niſi vbi non eſt aliquod nomen ſpeciale petitionis. Bartoli definitio cæteris verior, perfecta tamen non eſt. Tentabam igitur ſic definire, Vt ſit id quod iudex cognoſcens, definiens, & exequens facere debet. Iudicis officium doctores variè diuidunt. Bart. putat triplex eſſe officium iudicis: videlicet, nobile, mercenarium, & aduerſarium. Alij communiter ſtatuunt duplex genus officij iudicialis: ſcilicet, nobile & mercenarium. Et quoniam hæ voces ſunt vulgò notæ, docendi gratia ſequemur eas. Iudicis officium nobile (quod tamen rectiùs dixeris merum officium) dicit Barto. id eſſe, quod per ſe ſtat. Explica ſic apertius. Officium nobile eſt, quod iudex ſua, hoc eſt, iuriſdictionis auctoritate exercet, etiamſi nulla proponatur actio, & interdum motu proprio, nemine petente. Si quidem iudex ſeu magiſtratus eſt animata lex. Ius enim cùm mortua litera deſcriptum ſit, producitur in forum viua quadam iudicis exercitatione, cùm iuſtitiam adminiſtrat, cùm diſtribuit vnicuique ſuum. Quare Iuſtinianus exemplo Iuriſconſultorum, tractans de officio iudicis. *lib. 4. Inſtit. pen*. rectiſſimè ſic incipit: Et quidem in primis illud obſeruare debet iudex, ne aliter iudicet, quàm quod legibus, aut conſtitutionibus, moribúſve proditum eſt. Quæ verba Accurſius frigidiſſimè diſputat: quaſi iudex non etiam cognoſcendo cauſſam, adhibere debeat iuris ſanctiones eò pertinentes. Iudicis officium mercenarium eſt, quod actioni deſeruit, metaphora ab obſequio famulitio dicta. Quemadmodum enim is, qui operam ſuam locat bona fide, & libens eam præſtat, nec alio modo quàm dominus praſcribit: ita iudex actionibus in iudicium perductis aut perducendis, impertit officium ſuum vltrò quidem, ſed nonniſi ad normam actionis: eâque ceſſante, ceſſat, *l. Ædil. §. item ſciendum. D. de ædil. edict*. In quibus autem verſetur officium iudicis, vtrunque doctiſſimè & latiſſimè tractat (*vt ait Oldendorpius*) D. præceptor noſter in præfationibus Claſſium ſuarum, De officio iudicis. Cæteroquin hæc doctorũ diuiſio nullo iure probatur. Equidem ita diſtinguendum putem (quod & docui ad Iuſtinianum Imp. lib. 4. Inſtit. tit. pen.) in duo ſumma genera. Vnum eſt generale & latè patens, quod Vlp. latiſſimum adpellauit, *l. 1. D. de iuriſdict*. Alterum ſpeciale, cum nulla obliga-

tio, actióve data eſt, nec oritur ex negotio, quod tamen dari fieri æquum eſt: de quo accipiendus eſt Pomponius *l. Quintus. D. de ann. lega.* ídque Bernardus gloſſemacarius rectè ſenſit *in ca. 2. de offic. ord.* Quod ad primum articulum diuiſionis attinet, *Vlp. l. 1. D. de iuriſdict.* ita ſcribit, Iudicis officium latiſſimum eſt. Nam & bonorum poſſeſſionem dare poteſt, & in poſſeſſionem mittere, pupillis non habentibus tutores conſtituere, & iudices litigantibus dare. Quod ait bonorum poſſeſſionem dare, hoc iuriſdictionis eſſe. *C. Harmenopulus lib. 1. tit. 4.* credidit. Sic enim apud eum ſcriptum eſt, τὸ γὰρ διδόναι δικαστὴν δικαιοδοσίας ἐστίν. quod ex nouiſſimis quidam probauerunt, cùm tamen miſti imperij eſſe. Vlpian. dixerit, *l. 3. & l. 4. D. de iuriſd. omn. iud.*

Iudex conſcientiam ſuam, ex manifeſta rei veritate natam, ſequi debet: imò non habet, quod tutiùs ſeruatur in omni re. Et medius fidius, qui tradunt duplicem in Iudice conſcientiam, nihil aliud docent, quàm ipſam fallendi artem, & æquitatis euerſionem. Sic autem eam Accurſius cum ſuis diſtinguit: alteram, quam velut iudex habet, hoc eſt, eorum quæ videt, aut intelligit tempore iudicij. Alteram, quam habet de iis, quæ priuatim ſcit: ſed hoc eſt contra naturam, ius, & æquitatem. Nam conſcientia eſt tacitum animi iudicium, per quod aut accuſatur falſitas, turpitudo: aut defenditur veritas, honeſtaſque, ſecundum infallibilem iuſtitiæ à Deo nobis inſculptæ formulam. Vnde dici rectè ſolet: Conſcientia mille teſtes. Si quidem res eſt ſimpliciſſima, nec diuidi poteſt in vno eodemque homine. Quicquid enim fit contra conſcientiam, contra veritatem fit, & ædificat ad gehennam, *vt rectiſſimè dicit Innocentius poſt Apoſtolum, in cap. Literas de reſtitu. ſpoliato.* Veriſſimum igitur eſt ſecundum ſententiam Martini gloſſatoris, quòd iudex velut vnus homo, non habet niſi vnam conſcientiam, quam ſemper debet ſequi adhibitis legum formulis. Nam primarium officium iudicis eſt, in iudiciis amplecti veritatem facti, eámque ad æquitatem exigere. Non poteſt autem id fieri, niſi conſcientiæ iudicio. Hæc eleganter, & latè probantur in libello, De iure & æquitate Oldendorpij. Et de formula inueſtigandæ actionis. Huc adde illud *Cicer. lib. 3. Offic.* Cùm iudici dicenda eſt ſententia, meminerit ſe Deum habere teſtem. Itémque illud Agapeti ad Iuſtin. Imp. πολυωρῶς ἀκριβοῦσθαι δεῖ τὰς τῶν πραγμάτων κρίσεις.

Iudicis religio & diligentia, *cuius fit mentio in l. eum quem temerè. & in l. 3. §. idem Diuus. D. de teſtib.* eſt ſollicita & anxia conſcientiæ cura, quæ propter iuſtam muneris functionem ſuſcipitur: quam grauiter depingit Papinianus *in l. quæſitum eſt. D. de teſtib.* Vt vel hinc appareat ſole clarius, quàm longè commentatores abſint à veritate, & quantam attulerint humanæ ſocietati peſtem, tradentes Iudicem debere ſemper ſecundum acta, & probata, non autem ſecundum conſcientiam pronuntiare. Nam ſi actionum ſeries aduerſus cognitam veritatem eſt obſeruanda, quid aliunde poteſt iudex rimari, aut quid interrogare?

Iudicis præſentis iuſta cognitio, cum primis eſt de ſubſtantia iudicij: quam tamen formularij non dignantur inter partes iudicij adnumerare. Siquidem meminiſſe oportet, omnem iudiciorum vim & poteſtatem, ſtatim atque lis eſt conteſtata, iudicum humeris incumbere coram Deo & hominibus. Iuſtæ autem cognitionis duæ ſunt partes. Altera, vt perſpectam habeat iudex cauſſam circunſtantiis. Altera, vt celeriter eam diffiniat: quia ad officium eius pertinet lites dirimere, *vt dicit Iulian. in l. quidam exiſtimauerunt. D. ſi cert. pet. & cert. cond.* Priorem autem cognitionis partem feliciter abſoluet, ſi vtatur ſæpè interrogationibus de his, quæ neſcit. Cognoſcere enim id dicimur, quod anteà non ſciuimus. Proinde

Digitized by Google

inde alieni facti circunſtantia, neque citiùs, neque commodius inueſtigare licet, quàm interrogando. Quamobrem ſapientiſſimi legiſlatores interrogationes adeò frequentes eſſe voluerunt, vt apud omnes æquè magiſtratus fierent, *l. voluit Prætor l. vbicunque. D. de interrogatio.* Poſteriorem verò partem officij ſui iudex rectè expediet tribus modis, videlicet, iureiurando, tranſactione, ſententia.

Iudicis officium apud Romanos tribus verbis in tria iuris capita digeſtum fuit eleganter: ſcilicet, DO, DICO, ADDICO. Aliàs enim iudex actionem, dat alium iudicem. *l. 5. §. mixtum. ff. de iuriſdict.* Aliàs cognoſcit de controuerſiis, & dicit ius. Aliàs denique addicit & transfert poſſeſſionem rerum ab vno ad alium.

Iudicem, arbitrúmve, qui ob rem dicendam accepiſſe pecuniam conuictus eſt Lex XII. Tab. capite punit. Peſſimum enim delictum eſt venalem habere iuſtitiam, fónſque omnium malorum rectè vocatur à Iuſtiniano Nouel. vt iud. ſine quo ſuffr. Igitur lex tam ſeueram conſtituit pœnam, nempè capitis. Vult enim iudicem & arbitrum puras habere manus, ne quid ob rem dicendam, hoc eſt, ob adminiſtrandam iuſtitiam, & veritatem tuendam, pecuniæ accipiat. Nam qui ius dicit, nihil magis curare debet, quã vt rẽ ipſam dicat ſine vllo fuco iniquitatis, aut calumniæ. *Inſtit. de offic. iudic. in princ.*

Iudicis quale arbitrium ſit, hoc eſt, quid oporteat iudicem ex iure arbitrari ac pronunciare videamus. *Vlpian. in l. 1. § ſi quis in fraudem. D. ſi quid in fraud. patro.* Iudicis arbitrium, boni viri arbitrium cenſetur. Vnde Religionem iudicantis. Papin. dixit *in l. quæſitum. D. de teſtib.* Iudicis arbitrio reſtituere (vnde actiones arbitrariæ vocantur) eſt tantum reſtituere, quanti iudex ſecundum conſcientiam boni viri, quicquid partes allegauerint ſua intereſſe, duxerit condemnandum. *Paulus in l. arbitrio. §. dolo cuius. D. de dol. mal.* Trebatius ait: De dolo dandum iudicium, non vt arbitrio iudicis res reſtituatur, ſed vt tantum actor conſequatur, quanti eius intereſuit, id non eſſe factum.

Iudex & arbiter inter ſe multis in rebus ſimiles, & diſſimiles ſunt. nam vt ex vtriuſque conſenſu iudex dandus eſt, ſic etiam arbiter *l. litigatores. 11. § 3. D. de arbit.* Vterque minor annis XX. eſſe non poteſt, *l. cum leg. 4. eodem.* Vterque præterea de re ſola, de qua lis conteſtata erat, cognoſcebat, *l. vt fundus. 18. Comm. diuid. l. non diſtinguemus. 32. in fi. l. de his rebus. 46. De arbit.* vterque ſententia dicta vel iudex, vel arbiter eſſe deſinebat, *l. qualem. 19. D. de arbit.* vtriuſque ſententiam Prætores exequebantur, *l. à diuo. Pio. 15. D. de re iudic.* ſi tres dati ſint, duorum conſenſus abſente tertio non valet, *l. item ſi. 17. in fi. & l. ſeq. D. de arbit.* Vterque incertam ſententiam inutiliter pronunciat, *l. quid tamen. 21. eod.* Vtriuſque ſententiæ quamuis iniuſtæ parendum eſt, *l. diem. 27. eod.* Differunt autem in eo quòd is, qui propriè iudex appellatur, ad certam Prætoris formulam aſtrictus eſt: in eáque ipſa verba quibus Prætor vſus eſt, proferre ſẽtẽtiam debet. Arbiter autem eſt, qui totius rei habet arbitrium & facultatem; vt Feſtus & Donatus ſcribunt. itaque qualem ſententiam ferat, Prætoris nihil intereſt, *d. l. qualem. De arbit.* Iudex, ſi conuenerit inter litigatores quid pronuncietur, eiuſmodi ſententiam proferre poteſt, *l. ſi conuenerit. 26. De re. iud.* at ſi ſic fuit in arbitrium compromiſſum vt certam ſententiam dicat, nullum eſt arbitrium, *d. l. qualem. D arbi.* Iudex (vt antea dicebamus) priuatus eſſe debet: arbiter autem etiam qui cum imperio eſt, dari poteſt, *l. 2. & 3. De arbi.* Ignominioſus iudex eſſe non poteſt, *l. cum Præto. 12. D. de iudic.* Arbiter poteſt, *l. Pedius. 7. D. de arbit.* Iudicis ſententiæ propter Prætoris imperium parendum eſt: arbitri verò propter compromiſ-

Digitized by Google

ſum, *l.1.& paſſ.eo.*

IVDEX QVÆSTIONIS is erat, qui quæſtionibus præerat, id eſt, publicis iudiciis, iudicúmque decurias cogebat. Prætore namque Iudices teſtéſve citante, ipſe reſpondentes obſeruabat, eorúmque quaſi cuſtos erat iuratus ſententiá vna cum aliis ferebat: &, vt ex eo conicere libet, quòd iudicum princeps ab Aſconio vocatur, primus omnium ferebat. *Vide Cic.in Pretura urbana,& in Ora.pro Cluent.* Quintil. eum à Prætore diſtinguit, húncque dicit impeditum fuiſſe in iis rebus, quæ imperij erant: illum in iis, quæ ad cauſſæ cognitionem pertinebat. Quæri autem poſſet, cùm Prætor vrbanus iudices rerũ capitalium ſortiretur, *quemadmodũ Cic. in Cluen.& Pedian.Ver.* III. *teſtantur* quid ſit, quod idem Aſconius ſcribit iudicem quæſtionis Iunium ſubſortitum fuiſſe in locum non reiectorum. ſic enim apud Aſconium legendum Cluentiana oratio demonſtrat. Huic obiectioni reſpondet Hot. Aſconium ſubſortiri dixiſſe, pro ſubſortitorum citationi & reſponſioni præeſſe. nam paulo ſuperius ſic loquitur. Princeps illorum iudicum damnatus eſt. Iunius, quòd diceretur alios ſuppoſuiſſe, qui reum damnarent, non eos quos Prætor fuerat ſubſortitus. Cùm autem iudex quæſtionis alius à quæſitore qui capitali iudicio præerat, ſit, *vt ex Ver.3 conſtat,& alibi dicemus*, legimus tamen & Quæſitorem ipſum Iudicem quæſtionis dici. & viciſſim Iudicem quæſtionis, Quæſitorem. nam. *Cic.in Cluent.* de Prætore Q. Voconio Naſone loquens: Iubet, *inquit*, ea lex, qua lege hæc quæſtio conſtituta eſt, iudicem quæſtionis, hoc eſt, Q. Voconium, cum iis iudicibus, qui ei obuenerant, quærere de veneno. Pedianus autem Verrina II, Iunius, inquit, Quæſitor, fuit in Cluentiæ cauſſa Verre Prætore, *Marcianus l.1. §.1. D. ad l. Cornel.de ſicar.* Quive magiſtratus, iudéxve quæſtionis ob capitalem cauſſam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. Nam paulò antè dixerat: Quive cùm magiſtratus eſſet, publicóve iudicio præeſſet.

Iudex compromiſſarius, id eſt arbiter, *in l.41.D.de recept.qui arb.* Græcis *δικαστὴς αἱρετός.*

Iudicem collocare, *apud Feſtum*, eſt inter iudices ponere. Sic apud diuum Viglium, Arbitrum collocare. Iudicem autem ſumere & accipere dicuntur litigatores, *l.1.C. de in lit. iur.l.1. D.de quib.reb.ad eun.iud.l.penul.D.de iudic.& alibi ſæpiſſimè.*

IVDICARE à verbo Dico, dicas, deductum putat *Varro lib. 5. ling. Lat.* quòd tunc ius dicatur. Iudicare apud veteres accipiebatur pro conſulere. Vnde Conſultum dicebant iudicium, quòd ex animi conſilio prodiiſſet. Eámque ob rem Senatuſconſulta, verbo ſcilicet maieſtatis pleno, adpellata ſunt, quaſi iudicia ſeu ſtatuta. Quid enim inter iudicium & conſilium animi refert?

Iudicare aliàs in Feudiſticis libris, pro teſtamento legare. *In leg. Aſtulphi regis Langob.tit.* 4. Si quis Langobardus decedens, voluerit vxori ſuæ vſumfructum de rebus ſuis iudicare, non amplius iudicare poſſit. Iudicare feudum pro anima, id eſt, Eccleſiæ addicere, vel legare ſub conditione precationum, quæ pro domini conſtituentis anima fieri debeant, *lib. Feu. 2.tit.9.§.2.& tit.55.§.Langob.*

Iudicandi munus graue olim, detrectandúmque fuiſſe probat Cicero in Prætura vrbana. Hoc ſi vobis (inquit ad iudices) ideo leuius videtur, quod putatis onus eſſe graue & incommodũ iudicare: intelligere debetis, primum intereſſe, vtrum id onus voſmetipſi reieceritis, an, quòd probare populo Romano fidem veſtram, & religionem non potueritis, ideò vobis iudicandi poteſtas erepta ſit. Auguſtus decurias iudicum nonnihil immutatas, reducta Tribunitia poteſtate, diſtinxit, vt ſinguli Senatores, Tribuni, & Equites, ex ſingulis decuriis iudicarent, rurſúſque immunitate potirentur, ſuccedentibus ordinibus ſeu decuriis in orbẽ. Neque enim vniuer-

vniuerſæ decuriæ ſigillatim ad iudicandum ſed.bant, ſed ex ea decuria, cuius vices tum erant, iudicandi certus ac conſtitutus numerus aſſumebatur, ſortibus ex vrna ductis ſcilicet cùm res aliqua nata iudicium poſcebat. Idque officio Prætoris expediebatur. Prætor enim ſummam poteſtatem habeb.t iudiciorum, præteráque ſortitioni, & reiectioni, ſeu (vt nunc dicimus) recuſationi ſuſpectorum iudicum, rurſúſque ſubſortitioni in locum reiectorum, per actorem ſcilicet, vel reum. Proinde ipſe Prætor pro tribunali ſedebat, cùm interim Iudices in ſubſelliis eſſent. Ab hac conſuetudine retinemus vocabulum iudiciale, Sortiri forum, ſortiri iuriſdictionem, adeóque rem quamlibet ſortiri effectum. Cùm verò ante Augusti tempora equeſtres propriè dicerentur, qui equo publico merebāt: poſteà dici cœperunt omnes quibus vti anulo aureo licêret: vt Senatores dicebantur, qui lato clauo vterentur. Ex ſuperioribus apparet quid ſit quod Arcadius *in l. vlt. §. iudicandi. D. de muneribus & honoribus*, dicit, iudicādi neceſſitatem publicum munus eſſe: non quaſi iudex cogi poſſit iudicare (vnde ducunt Iuriſperiti multa argumenta) ſed quod Senatores, Equites, ac alij in quatuor decurias diſtributi, quorum nomina in albo Decuriarum ſcripta, & ad ærarium delata erant, parere prætori concilium agenti ad iudicium publicum exercendum, adſtringerentur, ſicut ad alia munera publica. *Vide pleniſſimè Budæum ad d.§.*

IVDICATVM, ſeu res iudicata, dicitur, quæ finem controuerſiarum pronunciatione iudicis accepit. Quod vel condemnatione, vel abſolutione contingit, videlicet iuſta ac valida. Alioqui ſi nullius momenti ſit, non poteſt tenere condemnatio vel abſolutio, *l.1, & l.3.§. condemnatum. D. de re iud.* Inde nuncupatur actio iudicati, ſeu rei iudicatæ, non in factum, *vt Accurſius putat.* Non enim quia factum, agitur: ſed quia iudicatum eſt. Eadem ratione adpellatur exceptio rei iudicatæ. *De qua eſt titul. D. de excep. rei iud.* Rem iudicatam, nunc vulgò dicimus ſententiam diffinitiuam. *Cic. lib. 2. de Inuentione.* Iudicatum diffinit, de quo iam ante ſententia alicuius, vel aliquorum conſtitutum eſt.

Iudicatum facere, hoc eſt, ſoluere id, quod ſententia continet, obtemperando ei, *l. 5. de feriis.* inter alia enim Facere ſignificat Soluere, *vt & in l. vlt. C. de reb. credi. & in l. ſunt qui. D. de re iud. vide Gellium lib. 19.* Formula autem IVDICATVM FACERE ex XII. Tab. dimanauit: in quibus ita ſcriptum erat, NI IVDICATVM FAXIT SECVM DVCITO. *Qua vſus eſt M. Cicer. in orat. pro Flacco.* Differt autem Iudicatum facere, à Iudicium facere, nam Iudicium facere, idem eſt, quod iudicare, *in tit. de fer. & ſi cer. pet.* Iudicatis autem ſatisfacere Papinianus dixit, pro, Iudicatum facere, *in l. tale pactum. §. 1. D. de pact.*

Iudicatum ſolui, pro ſatiſdatione, quæ de ſoluendo per reum præſtabatur olim, *l. iudicatum. D. iudicatum ſolui.* Iudicatum autem ſolui ſtipulatio tres clauſulas in vnum collatas habet, *l. 6. D. de iudic. ſolui.* puta de re iudicata, de re defendenda, de dolo malo.

Iudicati actio, quæ ex ſententia deſcendit. *l. 28. §. igitur. D. de iureiur.* Et alibi, Iudicati agere, *l. 28. D. de procurat.*

IVDICATIO, *l. 51. D. de furtis, l. 4. §. non omnis. D. de re mil. & alibi ſæpè. At l. aliud fraus eſt. 131. D. de verb. ſign.* Iudicatio ſumitur pro propria iuriſdictione. Mulctam is dicere poteſt, *inquit Vlpia.* cui iudicatio data eſt magiſtratus ſolos & præſides prouinciarum poſſe mulctam dicere mandatis permiſſum eſt. *Similiter in l. 2. in fin. D. de iud.* His datur mulctæ dicēdæ ius, quibus publice iudicium eſt, id eſt, qui magiſtratus ſui iure, quem à populo, vel à Principe acce-

Digitized by Google

perunt, iudicium exercent.

IVDICATVS, addictus. Plautus Menæch.

Nam ego ad Menæchmum non eo quo iamdiu
Sum iudicatus; vltrò eo ut me vinciat.

IVDICIVM, decretum eſt eorum, qui pro poteſtate, quam à lege acceperunt, cauſſa cognita de re ad ſe delata, ſententiam pronuntiarunt. Vel (*ut inquit Aſconius*) Iudicium dicitur res, quæ cauſſam litémque determinat. Atque ita huc pertinent tria illa verba, DO, DICO, ADDICO. Do iudicium poſtulantibus: Dico ſententiam poſt litem conteſtatam & cognitam. Addico rem victori, & exequor ſententiam transferendo rerum dominia. Alij ſic: Iudicium eſt actus legitimus, quo mediante, iudex de cauſſa propoſita cognoſcit, & ſecundùm æquitatem pronuntiat. In iis enim verſatur omnium iudiciorum, inquiſitionum, adeóque conſiliorum vis, atque poteſtas. Et ceſſabunt omnes diſputationes, ſi rectè intelligas. Siquidem in nullo controuerſiarum genere prodeſt cauſſam deferri ad iudicem, niſi cognoſcatur de ea. Sic nihil profuerit eſſe cognitum, niſi pronuntietur. Denique pronuntiatum quoque inutile erit, niſi ex bono & æquo procedat.

IVDICIVM priuatum: pro iudicio ex contractu & obligatione pecuniaria nato, *apud Vlpian. l. 3. D. de crimin. ſtellion.* Quod enim ait, in priuatis iudiciis eſt de dolo actio, hoc in criminibus ſtellionatus perſecutio. Crimen à priuato iudicio ſeparat: cum tamen hoc publicum non ſit iudicium.

Iudicia aut ordinaria ſunt, aut extraordinaria: de extraordinariis priùs dictum in voce Extraordinaria. Ordinaria vocamus ab ordine procedendi: & hæc aut publica ſunt, aut priuata, aut centumuiralia. Publicorum cognitio eſt Principis, vel Senatus, vel Prætoris, aut Præſidis, qui legibus quærit, ciúſque iniuriæ cauſſa ſuſcipitur, quam Reſpublica lege aliqua ad ſe pertinere ſtatuit, & ſemper in crimine aliquo cognoſcendo verſatur, *Plato lib. 6. de leg.* Publicum iudicium exponit, eam Rempu. à quopiam ciuium læſam eſſe, aliquis exiſtimat, & vult Reip. perſequi iniuriá: ideóque hæc Cic. Reipub. appellat. Priuatorum autem cognitio eſt iudicum datorũ, & hæc rei priuatæ cauſſa inſtituuntur, neque ad Remp. directò pertinent, veluti cùm de re pecuniaria, aut priuati hominis iniuria quæritur, Plato loco præcitato ſcribit iudicium priuatũ eſſe, cùm quis priuatus à priuato quopiam iniuria ſe affectum quæritur, eúmque in ius educens, de ea diſceptari poſtulat: ideóq; rei priuatæ à Cicerone appellatur. *Sic pro Cæcinna rectè*: Omnia iudicia aut diſtrahendarũ controuerſiarum, aut puniendorũ maleficiorũ cauſſa reperta ſunt. Quæ verò ſint iniuriæ, quibus Reſp. ſiue populus vniuerſus lædatur, in ipſius arbitrio ac voluntate poſitum eſt, quod ex lege Lætoria planiſſimè intelligitur. *Hinc tit. D. de iud. & de iud. pub.* Falſa igitur eſt Iuſtiniani ſententia, qui Iudicia publica ex eo dicta putauit, quòd cuiuis de populo agere liceat. non enim quò cuiuis de populo agere liceat, publica dicuntur, ſed contrà, quia cauſſæ publicæ ſunt, id eſt, quia quiuis de populo leſus eſt. De centumuiralibus dictum eſt ſuo loco.

Iudicia contraria quæ ſint, *vide apud Cuia. Obſerua. lib. 9. cap. 2.*

Iudicia populi, & iudicia publica differunt: nam illa dicuntur, quæ populus in foro per tribus, in Campo per Centurias diſtributus exercebat: hæc verò, quibus Prætores, qui & Quæſitores dicuntur, ſella in foro poſita cum conſilio iudicum præerant. Illiuſmodi fuerunt illa, quibus quis ius ciuitatis ac libertatis imminuiſſe dicebatur, *vt ex Verrina tertia cognoſcetur*. Erant autem hæc vehementiſſima grauiſſimáque iudicia. Solus enim populus in ciuem Rom. verberibus & ſecuri animaduertẽdi poteſtatem

tem habebat. Repetundarum verò, & aliorum criminum quæſtionem ad populum non pertinuiſſe, idem *Verrina* 5. demonſtrat. Præter hæc autem populi iudicia lege lata conſtituta illud ſcire oportet, licuiſſe Tribunis pleb. Ædilib. Quæſtoribus iudicum populi omnibus de rebus conſtituere, & cuiuis ciui diem ad populum dicere, vt de eo quæſtio exerceretur: cuius rei cùm alibi pleraque exempla ſuppeditant, tum verò *apud Valer. Max.lib.4.cap. de pudicit. & apud Cicer.in Verrinis*, vbi ſæpè populi iudicium Verri minitatur. Quæ ſanè populi iudicia, ſi quis publica quoque nominanda contendat, duntaxat ob eam cauſſam, quia non intra domeſticos parietes, ſed palàm ac ſub dio (item vt alia) exercerentur, non magnoperè luctabor: præſertim cùm ita *Liuius quoque lib.* 10. ea nominet. Horum autem populi iudiciorum quadripartitam orationem fuiſſe *Cicero in Orat.pro domo*, demonſtrat: primùm, vt ne pœna capitis cum pecunia coniungatur: deinde, ne niſi producta die quis accuſetur: tertiò, vt ter ante magiſtratus accuſet, intermiſſa die, quam mulctam irrogetur: quartò, vt ſi accuſatio trinum nundinum, producta die, qua die iudicium ſit futurum: hoc eſt, vt ea iudicia tribus actionibus conſtet, & per trinundini ſpatium producantur. Has, vt exiſtimo, populares actiones Paul. vocat, *l.32.D.de arbitr.*

IVDICIORVM publicorum quædam, inquit Paulus, capitalia ſunt, quædã non capitalia. Capitalia ſunt, in quibus pœna mors, aut exiliũ eſt, hoc eſt, aquæ & ignis interdictio: per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. nam cætera non exilia, ſed relegationes propriè dicuntur: nunc enim ciuitas retinetur. Non capitalia ſunt, ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coercitio pœna eſt, *l.2.D.de pub.iud.*

Iudiciorum alia criminalia dicuntur, alia ciuilia. Criminalia ſunt, quibus iniuriam Reip. factam vlciſcimur. Ciuilia, quibus ſuam quiſque ciuis priuatam ac propriam iniuriam perſequitur. nam ex eo Ciuilia dicuntur, quòd ciuibus priuatiſque hominibus vlciſcendis datur, *l.9.D. de pub. & vect.* Itaque cùm hæc, De re familiari appellentur à Paulo, *l.4. D. de pub.iud.* illa fortaſſe non malè. De re publica nominarentur. Vnde criminaliter & pecuniariter agere opponuntur, *l.vlt.D.de priuat. deli. & l.1. D.de teſtib.* quod ciuiliter alibi dicitur *in l.vnic.C.quand. ciuil. act. crim. præ.& l.vlt. D.de fur.* Criminalia autem iudicia generaliter dicuntur, tum quæ lege lata exercẽtur (quæ publica Macer nominat *l.1.D.de public. iud.*) tũ quæ nulla lege, ſed extra ordinem dicuntur: qualia furti rapinæ, & ſimilia, *l.vlt.D.de furt. & l.9. §.5.D. de publ.& vectig.* Hinc Impp. *in l.vnic. C.quand.ciu.act.* iudicia publica legibus conſtituta, manifeſtò criminalium appellatione complectuntur. Ex quibus omnibus illud conſtat, Criminalia, ſpecialiter, ac propriè ea dici, quę nõ lege aliqua publicorũ iudiciorum, ſed extra ordinem magiſtratus imperio ac poteſtate exercentur.

Iudicia omnia ſunt abſolutoria: id eſt, Iudici à Prætore dato tacitè permittitur reum, qui ante ſententiam actori ſatisfacere paratus eſt, liberatũ ab actione dimittere: ne in infamiam, quæ ex quibuſdam iudiciis contrahitur, incurrat: vti docet *Imp. §. vlt. De perpet.& temp. & patet ex l.73.D. de procurat.*

Iudicium duplex, vide Quadruplex.

Iudicium DE MORIBVS dicebatur, quod diuortio facto inter coniuges exercebatur, vt cuius culpa factum diuortium iudicaretur, is legitimam mulctam ſubiret. nam Mores honeſtiore vocabulo coniugum vitia nominabant: *vt teſtatur Vlp. cap. Inſtit.6.* vbi adſcribit maritum, propter maiores mores, præſentem dotem reddere: propter minores, ſenum menſium die. Eæque pœnæ diſſi-

IVLIÆ Kalendæ, vide kalendæ Iuliæ.

IVMENTA à iungendo appellari Nonius putat, quòd curru iungerentur, vt equi & muli, & cætera dorſuaria animalia, quæ Græci νωτοφόρα vocant. Boues verò armenta potiùs dicebantur, ab arando, quòd ſit principalis eorum vſus. Vnde Iumentis legatis non debentur boues. *l. legatis ſeruis. §. iumentis. D. de lega. 3. Vlpian. in l. Ædiles aiunt. D. de adil. edict.* oſtendit, quæ iumentorum appellatione contineantur. Quidam à iuuando ducunt Iumentorum nomen.

IVNCTA fixáque, *l. 38. §. vlt. D. de act. empt.* vide RVTA cæſa.

IVNCTORES, *in l. in l. Cenſoria. 203. D. de verb. ſign.* ij erant (*vt teſtatur Cuia. Obſeru. lib. 14. cap. 3.*) qui iungebant mulas ad redam, vel carrucam, qua vehebatur paterfam. quos eſſe de vrbano miniſterio conſtat *ex l. ſeruis. §. muliones. D. de legat. 3.* & quos carrucam cum iunctura legatam non ſequi prodidit *Paulus 3. Sen.* Itaque vet. Gloſſæ Iunctorem ζευκτὴν exponunt. Alij, *d. l. 203.* Vnctores legunt, alij Actores, Alciatus Vectores. Vide Vnctores.

IVRARE quoties iubetur hæres, daturum ſe aliquid vel facturum, quod non improbum eſt: actiones hæreditarias non aliàs habebit, quàm ſi dederit, vel fecerit id, quod erat iuſſus iurare, *l. qua ſub conditione. §. quoties. D. de condit. inſtit.*

Iurare corporaliter, vide Corporaliter.

Iurare in litem, eſt religionem iuriſiurandi declarare, quanti æſtimetur tota res controuerſa ab actore. Cùm enim iudex in hoc iuramento adfectum actoris, & fidem ſequatur in litis æſtimatione, propter contumaciam non obtemperantis, meritò dicitur iuſiurandum in litem, quaſi in vniuerſam æſtimationem litis, nulla certa conſideratione in vnam aut alteram rem facta. Quemadmodum ferè in factum agere dicimus eum, qui in totam facti ſeriem experitur, nulla ſpecialiter introducta ex facto perſequendi formula. Quare aliàs in litem, aliàs adfectionis iuramentum dicitur, *Vlpian. in l. ſi per alium. §. 1. D. ne quis eum qui in ius voc. l. 1. & l. ſecun. D. de in litem iurand. & vide l. videamus. D. eod. vbi Bart. Bald. & F. Duarenus.*

Iurare per Genium principis, *in l. 13. in fi. D. de iureiur.* Accurſius interpretatur, Deum principis: Bartolus Genium, principem ipſum exponit. Accurſius fortè ineptè interpretatus non eſt, Nam & ridicula antiquitas deos ſibi quos volebat fingebat, eóſque geniales, idque ex Alex. ab Alex. libr. 6. cap. 4. liquet. Huiuſmodi iuſiurãdum commemorat Tertullianus, lib. ad Scapulam. Sed ait, iidem ipſi qui per genios eorum in pridie vſque iurauerant. Alij eum genium volunt intelligi qui eius ſaluti præeſſe credebatur.

Iurare per ſalutem ſuam, *l. qui per ſalutem, 33. D. de iureiur.* Et Iurare per Salutem principis.

IVRAMENTVM in litem, vide Iuſiurandum in litem.

Iuramentum aliquando non tam abſolutionem, quàm interpretationem requirit, c. quantò perſonam. De iureiur. Iuramentum non eſt inſtitutum, vt ſit vinculum iniquitatis, dicto iam capite.

Iuramentum calumniæ dicebatur olim, quod litigatorib. ita deferebatur, vt actores quidem iurarent, ſe non calumniæ cauſſa litem intendere: rei verò, non calumniæ cauſſa ad inficias ire, *l. inter. 44. §. 4. D. famil. erciſ.* idque Cicero Iurare in litem dixit in ea pro Q. Roſcio: Proh dij immortales, eſſéne quemquam tanta audacia præditum qui quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet? Iuſtiniani autem inſtituto & rei, & actores, & aduocati iurare coguntur, ſe non calumniandi animo, ſed bona fide, & ex ani-

ex animi ſui ſententia litigare *l.* 2. *C. de iureiur. propt. cal. dand.* §. 2. *de pœn. teme. litig. l. rem non nouam.* 12. §. *patroni C. de iudic.*

Iuramentum ſolẽne vocatur, quod Barbari iuramentum corporale dicunt.

Iuramentum ſemper habet hanc in ſe clauſulam iuris: Salua ſuperioris Magiſtratus iuriſdictione. Ideò qui iurarunt ſeruare ſtatuta ſua, & conſuetudines: hi poſſunt nihilominus, & debent admittere cognitionem ſuperioris iudicis. Item qui iuramenta promiſit ſtare iuri apud aliquem, is vtique non renunciat iudicio maioris magiſtratus, *c. venient. D. de iureiu. l. ii, cui bonis D. de ver. oblig. & de pac. iuram. firm.* §. *ſacramenta. ca. conſtitutis. De reſcrip. l. Imperatores. D. ad municip. Et Fridericus in ſua Conſtit. de feud.* §. *vlt. adde cùm te. De iureiuran. l.* 6.

IVRATORES, *inquit Turneb. Adu. lib.* 19. *cap.* 12. propriè Cenſores erant, qui eum, quem cenſebant iureiurando adigebant: vt ex eâ intelligi poteſt formula, Et tu ex animi tui ſententia vxorem habes. Nam qui iurauit, iuratus dicitur: qui ad iurandum adigit, iurator dici videtur. Hinc per tranſlationem iuratores dicti, veluti arbitri & cenſores fabulæ. Plaut. in Prologo Pœnuli.

Vos iuratores eſtu, quaſo operam date.

Item in Trinummo.

Cenſus cùm iuratori ſi rectè rationem dedi,

Lesbonicum hic adoleſcentem quæro.

IVRGARE, quaſi de iure agere, & contendere. Iurgare enim, *inquit Varro lib.* 6. *de ling. Lat.* ab iure dictũ eſt, cùm quis iure litigaret à quo Obiurgat, qui id facit iniuſtè. Hinc

IVRGIVM, quaſi iuris agium, *c. Forus.* §. *iurgium. de verb. ſignif.* quò pertinet, quod ait Feſtus lib. 9. Iurgium, iuris actio. *Cicer. de Repub.* 4. Admiror nec rerum ſolùm, ſed verborum elegantiam. Si iurgant, *inquit*, Beneuolorum concertatio non lis, ſed iurgium: Inimicorum lis dicitur. Et, in ſequenti: Iurgare igitur lex putat inter ſe vicinos, non litigare.

IVRGIVM à diuortio ſeparat *Iuriſcoſ. l. quod ſi non diuertium. D. de iur. dot.* pro iracundia non durante.

IVS idem eſt quod lex à iuſſu per apocopen dictum, quoniam propriè nihil aliud eſt, quàm quod natura iubet ſequi aut vitari. Quanquam vulgò, ſicut & Lex, Ius etiam appelletur, quicquid vel gens, vel populus, vel conſuetudo iubet. tametſi non ſit negandum iuris nomen generale, legis ſpeciale: tum etiam ius ad non ſcripta pertinere, legem ad ius ſcriptum, Alij Ius à iubendo dici volunt, quia qui iubet in foro, exequitur id, quod iuſtitia dictat in animo ſeu voluntate.

Iuri operam daturum prius noſſe oportet, vnde nomen iuris deſcendat: videlicet reſpecta ciuiliter rei ſignificatione, non autem grammaticè verborum ſtructura, *Vlpian. in l.* 1. *in princ. D. de iuſti. & iur. l.* 3. *in fin. D. de iur. dot.* Ius autem à iuſtitia appellatum, *d. l.* 1. ſicut eff ctus à ſua efficiente cauſſa dicitur. Nam (*vt eleganter Celſ. definit.*) Ius eſt ars boni & æqui.

Ius pluribus modis dicitur, hoc eſt, multa ſignificat. I. Id quod ſemper bonum & æquum eſt: vt eſt ius naturale immutabile II. Quod omnibus aut pluribus in quaque ciuitate vtile eſt: vt eſt ius ciuile. III. Prætorum edicta dicuntur ius honorarium. IIII. Prætoris & cuiuſlibet iudicis ſententia ius vocatur, etiam cùm ius reddens iniquè decernit: ratione ſcilicet facta, non ad id, quod Prætor ita fecit, ſed ad illud quod Prætorem facere conuenit. Accipe autem iniquitatem, quæ nominatim in decreto vel ſententia non apparet, Ius dicitur *in tit. inter in iure fac.* locus vbi magiſtratus, vel alius iudex conſiſtit iuris dicendi aut iudicandi gratia, etiam ſi domi, aut in itinere ſiue de plano hoc agat, vt iudex pedaneus, vt magiſtratus ſæpè etiam de plano ius dicit data bonorũ poſſeſſione, vel quo alio iure, & in

Digitized by Google

tio, actióve data eſt, nec oritur ex negotio, quod tamen dari fieri æquum eſt: de quo accipiendus eſt Pomponius *l. Quintus. D. de ann. lega.* idque Bernardus gloſſematarius rectè ſenſit *in ca. 2. de offic. ord.* Quod ad primum articulum diuiſionis attinet, *Vlp. l. 1. D. de iuriſdict.* ita ſcribit, Iudicis officium latiſſimum eſt. Nam & bonorum poſſeſſionem dare poteſt, & in poſſeſſionem mittere, pupillis non habentibus tutores conſtituere, & iudices litigantibus dare. Quod ait bonorum poſſeſſionem dare, hoc iuriſdictionis eſſe. *C. Harmenopulus lib. 1. tit. 4.* credidit. Sic enim apud eum ſcriptum eſt, *τὸ γὰρ διδόναι διακατοχὴν δικαιοδοσίας ἐστίν*. quod ex nouiſſimis quidam probauerunt, cùm tamen miſti imperij eſſe. Vlpian. dixerit, *l. 3. & l. 4. D. de iuriſd. omn. iud.*

Iudex conſcientiam ſuam, ex manifeſta rei veritate natam, ſequi debet: imò non habet, quod tutiùs ſeruatur in omni re. Et medius fidius, qui tradunt duplicem in Iudice conſcientiam, nihil aliud docent, quàm ipſam fallendi artem, & æquitatis euerſionem. Sic autem eam Accurſius cum ſuis diſtinguit: alteram, quam velut iudex habet, hoc eſt, eorúm quæ videt, aut intelligit tempore iudicij. Alteram, quam habet de iis, quæ priuatim ſcit: ſed hoc eſt contra naturam, ius, & æquitatem. Nam conſcientia eſt tacitum animi iudicium, per quod aut accuſatur falſitas, turpitudo: aut defenditur veritas, honeſtaſque, ſecundum infallibilem iuſtitiæ à Deo nobis inſculptæ formulam. Vnde dici rectè ſolet: Conſcientia mille teſtes. Siquidem res eſt ſimpliciſſima, nec diuidi poteſt in vno eodemque homine. Quicquid enim fit contra conſcientiam, contra veritatem fit, & ædificat ad gehennam, *vt rectiſſimè dicit Innocentius poſt Apoſtolum, in cap. Literas de reſtitu. ſpoliato.* Veriſſimum igitur eſt ſecundum ſententiam Martini gloſſatoris, quòd iudex velut vnus homo, non habet niſi vnam conſcientiam, quam ſemper debet ſequi adhibitis legum formulis. Nam primarium officium iudicis eſt, in iudiciis amplecti veritatem facti, eámque ad æquitatem exigere. Non poteſt autem id fieri, niſi conſcientiæ iudicio. Hæc eleganter, & latè probantur in libello, De iure & æquitate Oldendorpij. Et de formula inueſtigandæ actionis. Huc adde illud *Cicer. lib. 3. Offic.* Cùm iudici dicenda eſt ſententia, meminerit ſe Deum habere teſtem. Itémque illud Agapeti ad Iuſtin. Imp. *πολυωρήτως ἀκριβοῦσθαι δεῖ τὰς τῶν πραγμάτων κρίσεις.*

Iudicis religio & diligentia, *cuius fit mentio in l. eum quem temerè. & in l. 3. §. idem Diuus. D. de teſtib.* eſt ſollicita & anxia conſcientiæ cura, quæ propter iuſtam muneris functionem ſuſcipitur: quam grauiter depingit Papinianus *in l. quæſitum eſt. D. de teſtib.* Vt vel hinc appareat ſole clarius, quàm longè commentatores abſint à veritate, & quantam attulerint humanæ ſocietati peſtem, tradentes Iudicem debere ſemper ſecundum acta, & probata, non autem ſecundum conſcientiam pronuntiare. Nam ſi actionum ſeries aduerſus cognitam veritatem eſt obſeruanda, quid aliunde poteſt iudex rimari, aut quid interrogare?

Iudicis præſentis iuſta cognitio, cum primis eſt de ſubſtantia iudicij: quam tamen formularij non dignantur inter partes iudicij adnumerare. Siquidem meminiſſe oportet, omnem iudiciorum vim & poteſtatem, ſtatim atque lis eſt conteſtata, iudicum humeris incumbere coram Deo & hominibus. Iuſtæ autem cognitionis duæ ſunt partes. Altera, vt perſpectam habeat iudex cauſſam circunſtantiis. Altera, vt celeriter eam diffiniat: quia ad officium eius pertinet lites dirimere, *vt dicit Iulian. in l. quidam exiſtimauerunt. D. ſi cert. pet. & cert. cond.* Priorem autem cognitionis partem feliciter abſoluet, ſi vtatur ſæpè interrogationibus de his, quæ neſcit. Cognoſcere enim id dicimur, quod anteà non ſciuimus. Proinde

Digitized by Google

inde alieni facti circunſtantia, neque citiùs, neque commodius inueſtigare licet, quam interrogando. Quamobrem ſapientiſſimi legiſlatores interrogationes adeò frequentes eſſe voluerunt, vt apud omnes æquè magiſtratus fierent, *l. voluit Prætor l. vbicunque. D. de interrogatio.* Poſteriorem verò partem officij ſui iudex rectè expediet tribus modis, videlicet, iureiurando, tranſactione, ſententia.

Iudicis officium apud Romanos tribus verbis in tria iuris capita digeſtum fuit eleganter: ſcilicet, DO, DICO, ADDICO. Aliàs enim iudex actionem, dat alium iudicem. *l. 5. §. mixtum. ff. de iuriſdict.* Aliàs cognoſcit de controuerſiis, & dicit ius. Aliàs denique addicit & transfert poſſeſſionem rerum ab vno ad alium.

Iudicem, arbitrúmve, qui ob rem dicendam accepiſſe pecuniam conuictus eſt Lex XII. Tab. capite punit. Peſſimum enim delictum eſt venalem habere iuſtitiam, fónſque omnium malorum rectè vocatur à Iuſtiniano Nouel. vt iud. ſine quo ſuffr. Igitur lex tam ſeueram conſtituit pœnam, nempe capitis. Vult enim iudicem & arbitrum puras habere manus, ne quid ob rem dicendam, hoc eſt, ob adminiſtrandam iuſtitiam, & veritatem tuendam, pecuniæ accipiat. Nam qui ius dicit, nihil magis curare debet, quã vt rè ipſam dicat ſine vllo fuco iniquitatis, aut calumniæ. *Inſtit. de offic. iudic. in princ.*

Iudicis quale arbitrium ſit, hoc eſt, quid oporteat iudicem ex iure arbitrari ac pronunciare videamus. *Vlpian. in l. 1. §. ſi quis in fraudem. D. ſi quid in fraud. patro.* Iudicis arbitrium, boni viri arbitrium cenſetur. Vnde Religionem iudicantis. Papin. dixit *in l. quæſitum. D. de teſtib.* Iudicis arbitrio reſtituere (vnde actiones arbitrariæ vocantur) eſt tantum reſtituere, quanti iudex ſecundum conſcientiam boni viri, quicquid partes allegauerint ſua intereſſe, duxerit condemnandum. *Paulus in l. arbitrio. §. dolo cuius. D. de dol. mal.* Trebatius ait: De dolo dandum iudicium, non vt arbitrio iudicis res reſtituatur, ſed vt tantum actor conſequatur, quanti eius interfuit, id non eſſe factum.

Iudex & arbiter inter ſe multis in rebus ſimiles, & diſſimiles ſunt. nam vt ex vtriuſque conſenſu iudex dandus eſt, ſic etiam arbiter *l. litigatores. 11. §. 3. D. de arbit.* Vterque minor annis XX. eſſe non poteſt, *l. cum leg. 4. eodem.* Vterque præterea de re ſola, de qua lis conteſtata erat, cognoſcebat, *l. vt fundus. 18. Comm. diuid. l. non diſtinguemus. 32. in fi. l. de his rebus. 46. De arbit.* vterque ſententia dicta vel iudex, vel arbiter eſſe deſinebat, *l. qualem. 19. D. de arbit.* vtriuſque ſententiam Prætores exequebantur, *l. à diuo. Pio. 15. D. de re iudic.* ſi tres dati ſint, duorum conſenſus abſente tertio non valet, *l. item ſi. 17. in fi. & l. ſeq. D. de arbit.* Vterque incertam ſententiam inutiliter pronunciat, *l. quid tamen. 21. eod.* Vtriuſque ſententiæ quamuis iniuſtæ parendum eſt, *l. diem. 27. eod.* Differunt autem in eo quòd is, qui propriè iudex appellatur, ad certam Prætoris formulam aſtrictus eſt: in eaque ipſa verba quibus Prætor vſus eſt, proferre ſentẽtiam debet. Arbiter autem eſt, qui totius rei habet arbitrium & facultatem: vt Feſtus & Donatus ſcribunt. itaque qualem ſententiam ferat, Prætoris nihil intereſt, *d. l. qualem. De arbit.* Iudex, ſi conuenerit inter litigatores quid pronuncietur, eiuſmodi ſententiam proferre poteſt, *l. ſi conuenerit. 26. De re. iud.* at ſi ſic fuit in arbitrium compromiſſum vt certam ſententiam dicat, nullum eſt arbitrium, *d. l. qualem. D arbi.* Iudex (vt antea dicebamus) priuatus eſſe debet: arbiter autem etiam qui cum imperio eſt, dari poteſt, *l. 2. & 3. De arbi.* Ignominioſus iudex eſſe non poteſt, *l. cum Præto. 12. D. de iudic.* Arbiter poteſt, *l. Pedius. 7. D. de arbit.* Iudicis ſententiæ propter Prætoris imperium parendum eſt: arbitri verò propter compromiſ-

ſum, *l.1. & paſſ. eo.*

IVDEX QVÆSTIONIS is erat, qui quæſtionibus præerat, id eſt, publicis iudiciis, iudicúmque decurias cogebat. Præcone namque Iudices teſtéſve citante, ipſe reſpondentes obſeruabat, eorúmque quaſi cuſtos erat iuratus ſententiã vnà cum aliis ferebat: &, vt ex eo conicere libet, quòd iudicum princeps ab Aſconio vocatur, primus omnium ferebat. *Vide Cic. in Prætura vrbana, & in Orat. pro Cluent.* Quintil. eum à Prætore diſtinguit, húncque dicit impeditum fuiſſe in iis rebus, quæ imperij erant: illum in iis, quæ ad cauſſæ cognitionem pertinebãt. Quæri autem poſſet, cùm Prætor vrbanus iudices rerũ capitalium ſortiretur, *quemadmodũ Cic. in Cluen. & Pedian. Ver.* III. *teſtantur* quid ſit, quod idem Aſconius ſcribit iudicem quæſtionis Iunium ſubſortitum fuiſſe in locum non reiectorum. ſic enim apud Aſconium legendum Cluentiana oratio demonſtrat. Huic obiectioni reſpondet Hot. Aſconium ſubſortiri dixiſſe, pro ſubſortitorum citationi & reſponſioni præeſſe. nam paulo ſuperius ſic loquitur. Princeps illorum iudicum damnatus eſt. Iunius, quòd diceretur alios ſuppoſuiſſe, qui reum damnarent, non eos quos Prætor fuerat ſubſortitus. Cùm autem iudex quæſtionis alius à quæſitore qui capitali iudicio præerat, ſit, *vt ex Ver. 3. conſtat, & alibi dicemus*, legimus tamen & Quæſitorem ipſum Iudicem quæſtionis dici, & viciſſim Iudicem quæſtionis, Quæſitorem. nam. *Cic. in Cluent.* de Prætore Q. Voconio Naſone loquens: Iubet, *inquit*, ea lex, qua lege hæc quæſtio conſtituta eſt, iudicem quæſtionis, hoc eſt, Q. Voconium, cum iis iudicibus, qui ei obuenerant, quærere de veneno. Pedianus autem Verrina II. Iunius, inquit, Quæſitor, fuit in Cluentiæ cauſſa Verre Prætore, *Marcianus l.1. §.1. D. ad l. Cornel. de ſicar.* Quíve magiſtratus, iudéxve quæſtionis ob capitalem cauſſam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. Nam paulò antè dixerat: Quíve cùm magiſtratus eſſet, publicóve iudicio præeſſet.

Iudex compromiſſarius, id eſt arbiter, *in l.41. D. de recept. qui arb.* Græcis *δικαστὴς αἱρετός.*

Iudicem collocare, *apud Feſtum*, eſt inter iudices ponere. Sic apud diuum Viglium, Arbitrum collocare. Iudicem autem ſumere & accipere dicuntur litigatores, *l.1. C. de in lit. iur. l.1. D. de quib. reb. ad eun. iud. l. penul. D. de iudic. & alibi ſæpiſſimè.*

IVDICARE à verbo Dico, dicas; deductum putat *Varro lib. 5. ling. Lat.* quòd tunc ius dicatur. Iudicare apud veteres accipiebatur pro conſulere. Vnde Conſultum dicebant iudicium, quòd ex animi conſilio prodiiſſet. Eámque ob rem Senatuſconſulta, verbo ſcilicet maieſtatis pleno, adpellata ſunt, quaſi iudicia ſeu ſtatuta. Quid enim inter iudicium & conſilium animi refert?

Iudicare aliàs in Feudiſticis libris, pro teſtamento legare. *In leg. Aſtulphi regis Langob. tit.* 4. Si quis Langobardus decedens, voluerit vxori ſuæ vſumfructum de rebus ſuis iudicare, non amplius iudicare poſſit. Iudicare feudum pro anima, id eſt, Eccleſiæ addicere, vel legare ſub conditione precationum, quæ pro domini conſtituentis anima fieri debeant, *lib. Feu. 2. tit. 9. §. 2. & tit. 55. §. Langob.*

Iudicandi munus graue olim, detrectandúmque fuiſſe probat Cicero in Prætura vrbana. Hoc ſi vobis (inquit ad iudices) ideo leuius videtur, quod putatis onus eſſe graue & incommodũ iudicare: intelligere debetis, primum intereſſe, vtrum id onus voſmetipſi reieceritis, an, quòd probare populo Romano fidem veſtram, & religionem non potueritis, ideò vobis iudicandi poteſtas erepta ſit. Auguſtus decurias iudicum nonnihil immutatas, reducta Tribunitia poteſtate, diſtinxit, vt ſinguli Senatores, Tribuni, & Equites, ex ſingulis decuriis iudicarent, rurſúſque immunitate potirentur, ſuccedentibus ordinibus ſeu decuriis in orbẽ. Neque enim vniuer-

Digitized by

vniuerſæ decuriæ ſigillatim ad iudicandum ſed.bant, ſed ex ea decuria, cuius vices tum erant, iudicandi certus ac conſtitutus numerus aſſumebatur, ſortibus ex vrna ductis ſcilicet cùm res aliqua nata iudicium poſcebat. Idque officio Prætoris expediebatur. Prætor enim ſummam poteſtatem habeb.t iudiciorum, præterátqu. ſortitioni, & reiectioni, ſeu (vt nunc dicimus) recuſationi ſuſpectorum iudicum, rurſúſque ſubſortitioni in locum reiectorum, per actorem ſcilicet, vel reum. Proinde ipſe Prætor pro tribunali ſedebat, cùm interim Iudices in ſubſelliis eſſent. Ab hac conſuetudine retinemus vocabulum iudiciale, Sortiri forum, ſortiri iuriſdictionem, adeóque rem quamlibet ſortiri effectum. Cùm verò ante Augusti tempora equeſtres propriè dicerentur, qui equo publico merebãt: poſteà dici cœperunt omnes quibus vti anulo aureo liceret: vt Senatores dicebantur, qui lato clauo vterentur. Ex ſuperioribus apparet quid ſit quod Arcadius *in l. vlt. §. iudicandi. D. de muneribus & honoribus*, dicit, iudicãdi neceſſitatem publicum munus eſſe: non quaſi iudex cogi poſſit iudicare (vnde ducunt Iuriſperiti multa argumenta) ſed quod Senatores, Equites, ac alij in quatuor decurias diſtributi, quorum nomina in albo Decuriarum ſcripta, & ad ærarium delata erant, parere prætori concilium agenti ad iudicium publicum exercendum, adſtringerentur, ſicut ad alia munera publica. *Vide pleniſſimè Budæum ad d. §.*

IVDICATVM, ſeu res iudicata, dicitur, quæ finem controuerſiarum pronunciatione iudicis accepit. Quod vel condemnatione, vel abſolutione contingit, videlicet iuſta ac valida. Alioqui ſi nullius momenti ſit, non poteſt tenere condemnatio vel abſolutio, *l.1, & l.3. §. condemnatum. D. de re iud.* Inde nuncupatur actio iudicati, ſeu rei iudicatæ, non in factum, *vt Accurſius putat.* Non enim quia factum, agitur: ſed quia iudicatum eſt. Eadem ratione adpellatur exceptio rei iudicatæ. *De qua eſt titul. D. de excep. rei iud.* Rem iudicatam, nunc vulgò dicimus ſententiam diffinitiuam. *Cic. lib. 2. de Inuentione.* Iudicatum diffinit, de quo iam ante ſententia alicuius, vel aliquorum conſtitutum eſt.

Iudicatum facere, hoc eſt, ſoluere id, quod ſententia continet, obtemperando ei, *l. 5. de feriis.* inter alia enim Facere ſignificat Soluere, *vt & in l. vlt. C. de reb. credi. & in l. ſunt qui. D. de re iud. vide Gellium lib. 19.* Formula autem IVDICATVM FACERE ex XII. Tab. dimanauit: in quibus ita ſcriptum erat, NI IVDICATVM FAXIT SECVM DVCITO. *Qua vſus eſt M. Cicer. in orat. pro Flacco.* Differt autem Iudicatum facere, à Iudicium facere, nam Iudicium facere, idem eſt, quod iudicare, *in tit. de fer. & ſi cer. pet.* Iudicatis autem ſatisfacere Papinianus dixit, pro, Iudicatum facere, *in l. tale pactum. §. 1. D. de pact.*

Iudicatum ſolui, pro ſatiſdatione, quæ de ſoluendo per reum præſtabatur olim, *l. iudicatum. D. iudicatum ſolui.* Iudicatum autem ſolui ſtipulatio tres clauſulas in vnum collatas habet, *l.6. D. de iudic. ſolui.* puta de re iudicata, de re defendenda, de dolo malo.

Iudicati actio, quæ ex ſententia deſcendit. *l. 28. § igitur. D. de iureiur.* Et alibi, Iudicati agere, *l. 28. D. de procurat.*

IVDICATIO, *l. 51. D. de furtis, l. 4. § non omnis. D. de re mil. & alibi ſæpè. At l. aliud fraus eſt. 131. D. de verb ſign.* Iudicatio ſumitur pro propria iuriſdictione. Mulctam is dicere poteſt, *inquit Vlpia.* cui iudicatio data eſt magiſtratus ſolos & præſides prouinciarum poſſe mulctam dicere mandatis permiſſum eſt. *Similiter in l. 2. in fin. D. de iud.* His datur mulctæ dicẽdæ ius, quibus publice iudicium eſt, id eſt, qui magiſtratus ſui iure, quem à populo, vel à Principe acce-

Digitized by Google

perunt, iudicium exercent.

IVDICATVS, addictus. Plautus Menæch.

Nam ego ad Menachmum non eo quo iamdiu
Sum iudicatus: vltrò eo ut me vinciát.

IVDICIVM, decretum eſt eorum, qui pro poteſtate, quam à lege acceperunt, cauſſa cognita de re ad ſe delata, ſententiam pronuntiarunt. Vel (*ut inquit Aſconius*) Iudicium dicitur res, quæ cauſſam litémque determinat. Atque ita huc pertinent tria illa verba, DO, DICO, ADDICO. Do iudicium poſtulantibus: Dico ſententiam poſt litem conteſtatam & cognitam. Addico rem victori, & exequor ſententiam transferendo rerum dominia. Alij ſic. Iudicium eſt actus legitimus, quo mediante, iudex de cauſſa propoſita cognoſcit, & ſecundùm æquitatem pronuntiat. In iis enim verſatur omnium iudiciorum, inquiſitionum, adeóque conſiliorum vis, atque poteſtas. Et ceſſabunt omnes diſputationes, ſi rectè intelligas. Siquidem in nullo controuerſiarum genere prodeſt cauſſam deferri ad iudicem, niſi cognoſcatur de ea. Sic nihil profuerit eſſe cognitum, niſi pronuntietur. Denique pronuntiatum quoque inutile erit, niſi ex bono & æquo procedat.

IVDICIVM priuatum: pro iudicio ex contractu & obligatione pecuniaria nato, *apud Vlpian. l. 3. D. de crimin. ſtellion.* Quod enim ait, in priuatis iudiciis eſt de dolo actio, hoc in criminibus ſtellionatus perſecutio. Crimen à priuato iudicio ſeparat: cum tamen hoc publicum non ſit iudicium.

Iudicia aut ordinaria ſunt, aut extraordinaria: de extraordinariis priùs dictum in voce Extraordinaria. Ordinaria vocamus ab ordine procedendi: & hæc aut publica ſunt, aut priuata, aut centumuiralia. Publicorum cognitio eſt Principis, vel Senatus, vel Prætoris, aut Præſidis, qui legibus quærit, eiúſque iniuriæ cauſſa ſuſcipitur, quam Reſpublica legē aliqua ad ſe pertinere ſtatuit, & ſemper in crimine aliquo cognoſcendo verſatur, *Plato lib. 6. de leg.* Publicum iudicium exponit, eam Rempu. à quopiam ciuium læſam eſſe, aliquis exiſtimat, & vult Reip. perſequi iniuriá: ideóque hæc Cic. Reipub. appellat. Priuatorum autem cognitio eſt iudicum datorū, & hæc rei priuatæ cauſſa inſtituuntur, neque ad Remp. directò pertinent, veluti cùm de re pecuniaria, aut priuati hominis iniuria quæritur. Plato loco præcitato ſcribit iudicium priuatū eſſe, cùm quis priuatus à priuato quopiam iniuria ſe affectum quæritur, eúmque in ius educens, de ea diſceptari poſtulat: ideóq; rei priuatæ à Cicerone appellatur. *Sic pro Cæcinna rectè*: Omnia iudicia aut diſtrahendarū controuerſiarum, aut puniendorū maleficiorū cauſſa reperta ſunt. Quæ verò ſint iniuriæ, quibus Reſp. ſiue populus vniuerſus lædatur, in ipſius arbitrio ac voluntate poſitum eſt, quod ex lege Lætoria planiſſimè intelligitur. *Hinc tit. D. de iud. & de iud. pub.* Falſa igitur eſt Iuſtiniani ſententia, qui Iudicia publica ex eo dicta putauit, quòd cuiuis de populo agere liceat. non enim quò cuiuis de populo agere liceat, publica dicuntur, ſed contrà, quia cauſſæ publicæ ſunt, id eſt, quia quiuis de populo leſus eſt. De centumuiralibus dictum eſt ſuo loco.

Iudicia contraria quæ ſint, *vide apud Cuia. Obſerua. lib. 9. cap. 2.*

Iudicia populi, & iudicia publica differunt: nam illa dicuntur, quæ populus in foro per tribus, in Campo per Centurias diſtributus exercebat: hæc verò, quibus Prætores, qui & Quæſitores dicuntur, ſella in foro poſita cum conſilio iudicum præerant. Illiuſmodi fuerunt illa, quibus quis ius ciuitatis ac libertatis imminuiſſe dicebatur, *ut ex Verrina tertia cognoſcetur*. Erant autem hæc vehementiſſima grauiſſimáque iudicia. Solus enim populus in ciuem Rom. verberibus & ſecuri animaduertēdi poteſtatem

tem habebat. Repetundarum verò, & aliorum criminum quæſtionem ad populum non pertinuiſſe, idem *Verrina* 5. demonſtrat. Præter hæc autem populi iudicia lege lata conſtituta illud ſcire oportet, licuiſſe Tribunis pleb. Ædilib. Quæſtoribus iudicum populi omnibus de rebus conſtituere, & cuiuis ciui diem ad populum dicere, vt de eo quæſtio exerceretur: cuius rei cùm alibi pleraque exempla ſuppeditant, tum verò *apud Valer. Max. lib.* 4. *cap. de pudicit. & apud Cicer. in Verrinis*, vbi ſæpè populi iudicium Verri minitatur. Quæ ſanè populi iudicia, ſi quis publica quoque nominanda contendat, duntaxat ob eam cauſſam, quia non intra domeſticos parietes, ſed palàm ac ſub dio (item vt alia) exercerentur, non magnoperè luctabor: præſertim cùm ita *Liuius quoque lib.* 10. ea nominet. Horum autem populi iudiciorum quadripartitam orationem fuiſſe *Cicero in Orat. pro domo*, demonſtrat: primùm, vt ne pœna capitis cum pecunia coniungatur: deinde, ne niſi producta die quis accuſetur: tertiò, vt ter ante magiſtratus accuſet, intermiſſa die, quam mulctam irroget: quartò, vt ſi accuſatio trinum nundinum, producta die, qua die iudicium ſit futurum: hoc eſt, vt ea iudicia tribus actionibus conſtet, & per trinundini ſpatium producantur. Has, vt exiſtimo, populares actiones Paul. vocat, *l.* 32. *D. de arbitr.*

IVDICIORVM publicorum quædam, inquit Paulus, capitalia ſunt, quædã non capitalia. Capitalia ſunt, in quibus pœna mors, aut exiliũ eſt, hoc eſt, aquæ & ignis interdictio: per has enim pœnas eximitur caput de ciuitate. nam cætera non exilia, ſed relegationes propriè dicuntur: nunc enim ciuitas retinetur. Non capitalia ſunt, ex quibus pecuniaria, aut in corpus aliqua coërcitio pœna eſt, *l.* 2. *D. de pub. iud.*

Iudiciorum alia criminalia dicuntur, alia ciuilia. Criminalia ſunt, quibus iniuriam Reip. factam vlciſcimur. Ciuilia, quibus ſuam quiſque ciuis priuatam ac propriam iniuriam perſequitur. nam ex eo Ciuilia dicuntur, quòd ciuibus priuatiſque hominibus vlciſcendis datur, *l.* 9. *D. de pub. & vect.* Itaque cùm hæc, De re familiari appellentur à Paulo, *l.* 4. *D. de pub. iud.* illa fortaſſe non malè, De re publica nominarentur. Vnde criminaliter & pecuniariter agere opponuntur, *l. vlt. D. de priuat. delit. & l.* 1. *D. de teſtib.* quod ciuiliter alibi dicitur *in l. vnic. C. quand. ciuil. act. crim. præ. & l. vlt. D. de fur.* Criminalia autem iudicia generaliter dicuntur, tum quæ lege lata exercẽtur (quæ publica Macer nominat *l.* 1. *D. de public. iud.*) tũ quæ nulla lege, ſed extra ordinem dicuntur: qualia furti rapinæ, & ſimilia, *l. vlt. D. de furt. & l.* 9. *§.* 5. *D. de publ. & vectig.* Hinc Impp. *in l. vnic. C. quand. ciu. act.* iudicia publica legibus conſtituta, manifeſtò criminalium appellatione complectuntur. Ex quibus omnibus illud conſtat, Criminalia, ſpecialiter, ac propriè ea dici, quæ nõ lege aliqua publicorũ iudiciorum, ſed extra ordinem magiſtratus imperio ac poteſtate exercentur.

Iudicia omnia ſunt abſolutoria: id eſt, Iudici à Prætore dato tacitè permittitur reum, qui ante ſententiam actori ſatisfacere paratus eſt, liberatũ ab actione dimittere: ne in infamiam, quæ ex quibuſdam iudiciis contrahitur, incurrat: vti docet *Imp. §. vlt. De perpet. & temp. & patet ex l.* 73. *D. de procurat.*

Iudicium duplex, vide Quadruplex.

Iudicium DE MORIBVS dicebatur, quod diuortio facto inter coniuges exercebatur, vt cuius culpa factum diuortium iudicaretur, is legitimam mulctam ſubiret: nam Mores honeſtiore vocabulo coniugum vitia nominabant: *vt teſtatur Vlp. cap. Inſtit.* 6. vbi adſcribit maritum, propter maiores mores, præſentem dotem reddere: propter minores, ſenum menſium die. Eæque pœnæ diſſi-

dij appellantur à Paulo, *in l. non vt à patre.8.D. de capti.* De hoc Papinianus *in l. viro 39.D.ſolut.matr. Conſtan. l.4.C.Theo. de inceſt.nupt. Paul.l.5.* D. *de pact. dota.* Hoc autem de minoribus iudicium à Iuſtiniano ſublatum eſt, *tit.C. de repub.& iudic. de minorib. ſubl. & l. vnic. §. taceat. C. de rei ux.act.*

Iudicij ſubſtantialia (vt appellant) tractant Doctores, argutè quidem ac ſummo iure, ſed inutiliter: quia non ſecundùm æquitatem, nempe quòd optimam iuris partem prætermittant circa perſonam iudicis, vnde tamen tota vis dependet. *Pompon. in l.2.§.poſt originem.* D. *de orig. iur.* Per eos, inquit, qui iuri dicundo præſunt, effectus rei accipitur. Parum eſt enim, ius in ciuitate eſſe, niſi ſint, qui iura reddere poſſint. Itaque exiſtimo, ad iudicij formam ſubſtantialem pertinere perpetuo, & immutabiliter hæc, quaſi principia naturæ: I. Vt in ius vocetur ille, qui iudicari debet: in ius enim vocare eſt, iuris experiundi cauſſa vocare, *l.8.D. de in ius voc.* II. Editio actionis: hoc eſt, talis intentio actoris ad iudicium exigitur, quæ ſi vera ſit, conſequatur iure, condemnandum eſſe reum, ſiue ex ſcripto, ſiue ex non ſcripto tractetur cauſſa. III. Litis conteſtatio neceſſaria eſt in iudicio. Nam ratio naturalis dictat, vt nemo violenter aut tumultuariè obruatur iuriſdictione, quæ ordinatio Dei eſt, Romanorum 13. IV. iuſta præſentis iudicis cognitio, cum primis eſt de ſubſtantia iudicij, ſiquidem meminiſſe oportet, omnem iudiciorum vim, & poteſtatem, ſtatim atque lis eſt conteſtata, iudicium humeris incumbere coram Deo & hominibus. V. Concluſio in cauſſa pertinet ſemper ad formam iudicij: nec poteſt omitti: non ea ratione, quam formularij comminiſcuntur, ſed ideò, quia humanus adfectus ex natura corrupta procliuis eſt ad controuertendum, *l. item ſi vnus l.§. vltim.* l. D. *de recept. arbitr.* VI. Sententia ad iudicij conſtitutionē haud dubiè pertinet neceſſariò, vbi cauſſa non poteſt aliter tranſigi: quandoquidem tota iudicis cognitio manca eſt, niſi ſequatur res iudicata, quæ finem controuerſiis imponat. Pulchrè itaque cohærent iſtæ partes. Citatio enim vocat iudicandum. Editio actionis inſtruit: Litis conteſtatio confirmat iudicium: Cognitio aperit negotium: Concluſio interrumpit diſceptationem: Sententia finit totam litem. Hæc omnia latius tractantur in libro De iure & æquitate Io. Oldendorpij, qua ratione Iudicium in ſex partes diuidit. Bartol. in tractatu iudiciorum in decem tempora diſtribuit. Equidem Iudicij tres partes verius putem. *vt docuit Prateus.* qui forenſis diſpoſitio inſcribitur, *cap.1.per Nouell.illud.* quod probat *Alex. conſil.* 181. nempe has, litis conteſtatio, cognitio cauſſæ, ſententia.

Iudicium proluſorium, quod præiudiciale dicitur. Græcis προαγωνιστικόν.

Iudicium reſcindens, cum læſus, ob legitimam cauſſam reſtituitur in integrum. Tollit enim & reſcindit obſtacula, quæ impediebant læſum. Sic

Iudicium reſciſſorium, quod ſublato iam obſtaculo permittitur, perinde ac ſi nunquam aliquid impediuiſſet læſum ad perſequendum ius ſuum.

Iudicium ſuum, vocant vltimam voluntatem, *l.3.D. de teſtam.milit.* vnde & pro noſtræ voluntatis ſententia ponitur, *in l.22.in fi.D.de adopt.l.8.in fin.D.de vulg.*

Iudicium turpe, quo damnatus infamia notatur, *M. Cic. in Oration.pro Flac.* Iratus Flacco dixit M. Lurco, quòd (vt ipſe aiebat) libertus erat eius turpi iudicio condemnatus. Huius etiam meminit *in Orat. pro S. Roſcio, & pro Cæcin.*

Iudicium Centumuirale, vide Centumuirale iudicium.

Iudicium Contradictum, vide Contradictum iudicium.

FOR-

FORMVLA IVDICII RECVPERATORII.

Si paret eam ſe, & ſua, *Cicero in Diuinat.*

Si paret iugera huius fundi eſſe, &c.

Si paret aduerſus edictum feciſſe. *Ex Verrina 3.*

Si paret H S I ɔɔɔ dari oportere, *Cic. pro Roſc.*

Si paret eum dare oportere, *§. ſic itaque, Inſt. de act.*

IVDICIS BONAE FIDEI.

Quantum ex bona fide illud dare oportet, *Cicero in 2. Offi. & in Top.*

EX PRAXI.

Viſis actitatis, & probationibus, & conſiderandis, adhibito prudentum conſilio, definitiuè pronunciauimus & pronunciamus, &c.

Iudicium profiteri, eſt vltrò ſeſe, conſortéſque criminis deferre, *Bud. ad l. Cornel. de ſicar. l. 1.*

Iudicio ſiſti, In iudicium exhibere, idem ſignificant, *l. ſi cum in iudicio. D. ſi quis cautioni.* Aliud autem eſt. Stare in iudicio, aliud ſiſtere. *Vlp. in l. ſi quis in fi. D. ſi quis cautioni.*

Iudicium dare, reddere, conſtituere. Prætor dicebatur, cùm certum litigatoribus diem attribuebat, apud quem ſua iuſta exponerent, quique cauſſa cognita, réque vtrinque perorata, ſententiam pronuntiaret. Hinc

Iudicium accipere, ſumere, ſuſcipere dicebantur litigatores, cùm poteſtatem cauſſæ ſuæ apud illum diſceptatorem agendæ à Prætore impetrarant, *l. 3. & pen. D. de iud. l. 1. §. 1. D. de vſur.*

IVDICIALE forum, locus, in quo iudicatur, *l. vlt. D. de iuſt. & iur.* eleganter appellatur ius, quod in eo redditur.

IVGATIO agrorum, poſſeſſionúmque menſuram ſignificat, pro cuius modò certa Cæſaribus penſitatio præſtabatur, *l. 1. C. de quib. mune. vel præſta. lib. 10. l. 10. de ſuſcep. C. eod. l. 4. C. Th. de indul. debit.* à iugis animalium, quibus poſſeſſiones exercebantur, quæ & capita vocabantur, pro quorum numero ea præſtatio inferebatur, *l. 6. C. Theod. de extraordin. muner. & l. 1. de imp. luc. deſcript. eodem libr.* Ita iuga & iugationem, & iugorum capitationem accipe *in l. 3. C. de Epiſc. & Cler. in l. 1. & 2. de immunit. conceſſ. C. The. l. 1. 2. & 3. ne conlatio tranſla. poſtul. l. 1. de proteſta. l. 1. de priuil. dom. Auguſt. C. Th. & alibi ſæpiſſimè in eod. C. Sic l. 1. de impen. lucrat. deſcript. lib. 10. C. l. 9. de agricol. & cenſit. l. 11. C. Iuſtinia. N*ou. 17. Ἀναγκάζεις δὲ τοὺς δημοσίους πράκτορας, ἤτοι τοὺς ἀπαιτητὰς ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἀποχαῖς φανερὰ ποιεῖν ἅπαντα ἐφ᾽ οἷς αὐτοὺς δεδώκασιν, τουτέστιν τὸν τόπον τῶν ζυγοκεφαλῶν, ἢ ἰούγων, ἢ ἰουγαλίων, ἢ ὅπως δή ποτε ἂν αὐτὰ κατὰ χώραν καλοῖεν, &c. Iugatio autem eadem ratione dicitur, qua veteres id agri ſpacium, quod iuncti boues vno die exarare poterãt, Iugum appellaſſe accepimus, *ex Varrone lib. 1. de re ruſtica cap.* 10. *Cicer. 5.* Verrina: Quid qui in ſingulis iugis arant, qui ab opere ipſi non recedunt. Vtitur & hoc verbo *Caſsiodorus lib. 4. Variar. Epiſtol. ad Geberichum.*

IVGERVM dictum, *inquit Varro*: iunctis duobus actibus quadratis. Eſt autem menſura agreſtis, quæ eſt in longitudinem pedum 240. in latitudinem 120. Galli Arpennium vocant: deducta, vt credo, voce ab Aruipennium, fune ſc. quo Romani agros metiebantur, qui etiam ab antiquo Gloſſatio χοῖνος γεωμετρικὸς vocatur. Teſtatur etiam Ioſ. Scal. in peroptimo Gloſſario, Arpendium legi, non arpennium, & exponi πλέθρον vt & aliæ Gloſſæ, Aruipendium, πλέθρον interpretantur.

IVLIÆ leges referuntur à Iuliis, id eſt, C. I. Cæſare, & Octau. Auguſto, quas recenſent Zaſius in catalogo Legum antiquarum, & Hotomannus in tractat. de legibus.

Digitized by Google

IVLIÆ Kalendæ, vide kalendæ Iuliæ.

IVMENTA à iungendo appellari Nonius putat, quòd curru iungerentur, vt equi & muli, & cætera dorſuaria animalia, quæ Græci νωτοφόρα vocant. Boues verò armenta potiùs dicebantur, ab arando, quòd ſit principalis eorum vſus. Vnde Iumentis legatis non debentur boues. *l. legatis ſeruis. §. iumentis. D. de lega. 3. Vlpian in l. Ædiles aiunt. D. de adil. edict.* oſtendit, quæ iumentorum appellatione contineantur. Quidam à iuuando ducunt Iumentorum nomen.

IVNCTA fixáque, *l. 38. §. vlt. D. de act. empt.* vide RVTA cæſa.

IVNCTORES, *in l. in l. Cenſoria. 203. D. de verb ſign.* ij erant (*vt teſtatur Cuia. Obſeru. lib. 14. cap. 3.*) qui iungebant mulas ad redam, vel carrucam, qua vehebatur paterfam. quos eſſe de vrbano miniſterio conſtat *ex l. ſeruis. §. muliones. D. de legat. 3.* & quos carrucam cum iunctura legatam non ſequi prodidit *Paulus 3. Sen.* Itaque vet. Gloſſæ Iunctorem ζευκτὴν exponunt. Alij, *d. l. 203.* Vnctores legunt. alij Actores, Alciatus Vectores. Vide Vnctores.

IVRARE quoties iubetur hæres, daturum ſe aliquid vel facturum, quod non improbum eſt: actiones hæreditarias non aliàs habebit, quàm ſi dederit, vel fecerit id, quod erat iuſſus iurare, *l. quæ ſub conditione. §. quoties. D. de condit. inſtit.*

Iurare corporaliter, vide Corporaliter.

Iurare in litem, eſt religionem iuriſiurandi declarare, quanti æſtimetur tota res controuerſa ab actore. Cùm enim iudex in hoc iuramento affectum actoris, & fidem ſequatur in litis æſtimatione, propter contumaciam non obtemperantis, meritò dicitur iuſiurandum in litem, quaſi in vniuerſam æſtimationem litis, nulla certa conſideratione in vnam aut alteram rem facta. Quemadmodum ferè in factum agere dicimus eum, qui in totam facti ſeriem experitur, nulla ſpecialiter introducta ex facto perſequendi formula. Quare aliàs in litem, aliàs adfectionis iuramentum dicitur, *Vlpian. in l. ſi per alium. §. 1. D. ne quis eum qui in ius voc. l. 1. & l. ſecun. D. de in litem iurand. & vide l. videamus. D. eod. vbi Bart. Bald. & F. Duarenus.*

Iurare per Genium principis, *in l. 13. in fi. D. de iureiur.* Accurſius interpretatur, Deum principis: Bartolus Genium, principem ipſum exponit. Accurſius fortè ineptè interpretatus non eſt, Nam & ridicula antiquitas deos ſibi quos volebat fingebat, eóſque geniales, idque ex Alex. ab Alex. libr. 6. cap. 4. liquet. Huiuſmodi iuſiurãdum commemorat Tertullianus, lib. ad Scapulam. Sed ait iidem ipſi qui per genios eorum in pridie vſque iurauerant. Alij eum genium volunt intelligi qui eius ſaluti præeſſe credebatur.

Iurare per ſalutem ſuam, *l. qui per ſalutem. 33. D. de iureiur.* Et Iurare per Salutem principis.

IVRAMENTVM in litem, vide Iuſiurandum in litem.

Iuramentum aliquando non tam abſolutionem, quàm interpretationem requirit, c. quantò perſonam. De iureiur. Iuramentum non eſt inſtitutum, vt ſit vinculum iniquitatis, dicto iam capite.

Iuramentum calumniæ dicebatur olim, quod litigatorib. ita deferebatur, vt actores quidem iurarent, ſe non calumniæ cauſſa litem intendere: rei verò, non calumniæ cauſſa ad inficias ire, *l. inter. 44. §. 4. D. famil. erciſc.* idque Cicero Iurare in litem dixit in ea pro Q. Roſcio: Proh dij immortales, eſſéne quemquam tanta audacia præditum qui quod nomen referre in tabulas timeat, id petere audeat? quod in codicem iniuratus referre noluit, id iurare in litem non dubitet? Iuſtiniani autem inſtituto & rei, & actores, & aduocati iurare coguntur, ſe non calumniandi animo, ſed bona fide, & ex ani-

ex animi ſui ſententia litigare *l. 2. C. de iureiur. propt. cal. dand. §. 2. de pœn. teme. litig. l. rem non nouam. 12. §. patroni C. de iudic.*

Iuramentum ſolẽne vocatur, quod Barbari iuramentum corporale dicunt.

Iuramentum ſemper habet hanc in ſe clauſulam iuris : Salua ſuperioris Magiſtratus iuriſdictione. Ideò qui iurarunt ſeruare ſtatuta ſua, & conſuetudines : hi poſſunt nihilominus, & debent admittere cognitionem ſuperioris iudicis. Item qui iuramenta promiſit ſtare iuri apud aliquem, is vtique non renunciat iudicio maioris magiſtratus, *c. venient. D. de iureiu. l. iu, cui bonis D. de ver. oblig. & de pac. iuram. firm. §. ſacramenta. ca. conſtitutus. De reſcrip. l. Imperatores. D. ad municip. Et Fridericus in ſua Conſtit. de feud. §. vlt. adde cùm te. De iureiuran. l. 6.*

IVRATORES, *inquit Turneb. Adu. lib. 19. cap. 12.* propriè Cenſores erant, qui eum, quem cenſebant iureiurando adigebant : vt ex ea intelligi poteſt formula, Et tu ex animi tui ſententia vxorem habes. Nam qui iurauit, iuratus dicitur : qui ad iurandum adigit, iurator dici videtur. Hinc per tranſlationem iuratores dicti, veluti arbitri & cenſores fabulæ. Plaut. in Prologo Pœnuli.

Vos iuratores eſtu, quaſo operam date.

Item in Trinummo.

Cenſus cùm iuratori ſi rectè rationem dedi,
Lesbonicum hic adoleſcentem quæro.

IVRGARE, quaſi de iure agere, & contendere. Iurgare enim, *inquit Varro lib. 6. de ling. Lat.* ab iure dictũ eſt, cùm quis iure litigaret à quo Obiurgat, qui id facit iniuſtè. Hinc

IVRGIVM, quaſi iuris agium, *c. Forus. §. iurgium. de verb. ſignif.* quò pertinet, quod ait Feſtus lib. 9. Iurgium, iuris actio. *Cicer. de Repub.* 4. Admiror nec rerum ſolùm, ſed verborum elegantiam. Si iurgant, *inquit*, Beneuolorum concertatio non lis, ſed iurgium : Inimicorum lis dicitur. Et, in ſequenti : Iurgare igitur lex putat inter ſe vicinos, non litigare.

IVRGIVM à diuortio ſeparat *Iuriſcoſ. l. quod ſi non diuertium. D. de iur. dot.* pro iracundia non durante.

IVS idem eſt quod lex à iuſſu per apocopen dictum, quoniam propriè nihil aliud eſt, quàm quod natura iubet ſequi aut vitari. Quanquam vulgò, ſicut & Lex, Ius etiam appelletur, quicquid vel gens, vel populus, vel conſuetudo iubet. tametſi non ſit negandum iuris nomen generale, legis ſpeciale : tum etiam ius ad non ſcripta pertinere, legem ad ius ſcriptum, Alij Ius à iubendo dici volunt, quia qui iubet in foro, exequitur id, quod iuſtitia dictat in animo ſeu voluntate.

Iuri operam daturum prius noſſe oportet, vnde nomen iuris deſcendat : videlicet reſpecta ciuiliter rei ſignificatione, non autem grammaticè verborum ſtructura, *Vlpian. in l. 1. in princ. D. de iuſti. & iur. l. 3. in fin. D. de iur. dot.* Ius autem à iuſtitia appellatum, *d. l. 1.* ſicut eſt ductus à ſua efficiente cauſſa dicitur. Nam (*vt eleganter Celſ. definit.*) Ius eſt ars boni & æqui.

Ius pluribus modis dicitur, hoc eſt, multa ſignificat. I. Id quod ſemper bonum & æquum eſt : vt eſt ius naturale immutabile II. Quod omnibus aut pluribus in quaque ciuitate vtile eſt : vt eſt ius ciuile. III. Prætorum edicta dicuntur ius honorarium. IIII. Prætoris & cuiuſlibet iudicis ſententia ius vocatur, etiam cùm ius reddens iniquè decernit : ratione ſcilicet facta, non ad id, quod Prætor ita fecit ; ſed ad illud quod Prætorem facere conuenit. Accipe autem iniquitatem, quæ nominatim in decreto vel ſententia non apparet, Ius dicitur *in tit. inter in iure fac.* locus vbi magiſtratus, vel alius iudex conſiſtit iuris dicendi aut iudicandi gratia, etiam ſi domi, aut in itinere ſiue de plano hoc agat, vt iudex pedaneus, vt magiſtratus ſæpè etiam de plano ius dicit data bonorũ poſſeſſione, vel quo alio iure, & in

Digitized by Google

aliis cauſſis innumeris, quæ è ſolo expediuntur, & plano pede, appellatione collata ab eo quod fit in eo vbi fit. VI. Ius pro neceſſitudine dicimus: veluti eſt ius cognationis, vel affinitatis. *Vlp. in l. pen. & vlt. D. de iuſtit. & iur.*

Ius eſt auctoritas ſeu facultas agendi ſecundum legem.

Ius eſt ars boni & æqui. *Vlp. in l. 1. D. de iuſtit. & iur.* Si ars: ergo conſtat ex præceptis. Sed præcepta oportet eſſe certa: igitur non ex opinione hominum vaga, quæ neque bonum neque malum facere poteſt eum, qui non eſt: ſed ex præſcripta diuinitus ratione naturali colligenda ſunt. Nam vbi id factum fuerit, tunc per ſe conſequitur bonum, & æquum. Natura enim non poteſt non eſſe bona lex, quæ ad honeſtatem accedit: nec poteſt non eſſe iniqua, quæ cum honeſtate pugnat.

Iuris origo duplex eſt: naturalis & ciuilis: Ergo cauſſa efficiens iuris, Natura & magiſtratus. Iuris cauſſa materialis verſatur in tribus: in perſonis, rebus, & actionibus, *l. 1. D. de ſtat. homi. §. omne autem. Inſti. de iur. natu. gent. & ciuil.* Iuris cauſſa formalis, per quam cognoſcimus quid vnaquæque lex in vnoquoque negotio, de quo loquimur, ordinet. Iuris finis eſt, vt pacificè tranſigamus hanc vitam vmbratilem & perducamur ad Chriſtum, & æternam vitam.

Iuris præcepta tria ſunt, ſcilicet honeſte viuere, alterum non lædere, & ius ſuum vnicuique tribuere. *Inſt. de iuſt. & iure §. iuris præcepta & l. Iuſtitia eſt. §. 1. D. eod. tit.*

Ius nihil reſpicit, niſi vtilitatem hominum honeſtam in primis publicè, deinde priuatim. Hinc duæ ſunt iuris poſitiones, hoc eſt, duæ ſunt ponendæ partes circa quas totius ſtudij ſub diſciplinæ ciuilis tractatio verſatur videlicet, Publicum & Priuatum, *l. 1. D. de iuſtit. & iur.*

Ius PVBLICVM conſiſtit in Sacerdotibus. Magiſtratibus in ſacris, & toto Reipublicæ ſtatu, *l. 1. §. ius publicum. D. de iuſtit. & iur.* Publicum quia ad ſalutem non vnius vel alterius, ſed totius populi, omniúmque gentium pertinet. Quantò igitur maior eſt omnium hominum æſtimatio, aliis rebus, tantò diligentius publici iuris habenda eſt ratio, cùm in ſcholis, tum in foro. Hoc tempore rem planè inuertimus. De iure priuato, de ſtillicidiis (vt Cicero ſuos illos deriſit libr. 1. de legib.) & cæteris obularibus commodis curioſè diſputamus: de iure publico, hoc eſt, de magiſtratibus nemo curat quales ſint.

Ius PRIVATVM eſt, quod ad ſingulorum vtilitatem pertinet generaliter *l. 1. §. huius ſtudij. D. de iuſt. & iur.* hoc trifariam diſtinguitur, videlicet, in Naturale, Gentium, & Ciuile.

Ius NATVRALE eſt *(inquit Vlp. in l. 1. D. de iuſt. & iur.)* quod natura omnia animalia docuit. Nam ius iſtud non ſolùm humani generis proprium eſt, ſed omnium animalium quæ in terra, quæ in cœlo, quæ in mari naſcuntur. Hinc ſequitur Iuſtinianus. *Inſt. de iur. nat gent. & ciuil.* Sed valde abutuntur ibi vocabulo Iuris: Cùm in brutis nulla ſit ratio, igitur nullum ius. Magis autem diffinitur adfectus, & inclinatio naturalis quam, Ius aut Lex. Ius igitur naturale definitio eſſe prima illa præcepta, & formulas honeſtatis, quas natura omnes homines docuit. Deus enim à natura non diſtat. Itaq; ex tot generibus, *inquit Cic. 1. de legib.* nullũ eſt animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei. *Et paulò ſuperius.* Solum eſt enim, ait ex tot animantium generibus atque naturis particeps rationis & cogitationis, cùm cætera ſint omnia expertia. Proinde niſi hanc diffinitionem ſic accipias, tota via errabis, & nunquã iuris cognitionem rectè adſequeris. Neque verò rarum eſt, vt verba aliquantò craſſius accipiantur in Iure Ciuili, *l. cùm vnius in prin. D. de alim. & cib. legat.* Cæterùm Ius vel Lex naturæ *ſecundùm Cic. l. 1. de legib.* propriè ſic rectè diffinitur: Eſt ratio ſumma

inſita

Digitized by Google

inſita in natura quæ iubet ea, quæ facienda ſunt, prohibétque contraria. Huc accedit, & veram adfert iuris naturalis deſcriptionem, idquod Iuſtinianus dicit, *in §. pen. Inſtit. de iur. natur. gent. & ciuil.* Sed naturalia quidem iura, inquiens quæ apud omnes Gentes peræque obſeruantur, diuina quadam prouidentia conſtituta, ſemper firma atque immutabilia permanent. Vbinam ſunt talia iura per diuinam prouidentiam conſtituta? Certe in corde, & mente hominis, velut in quibuſdam viuis tabulis ad imaginem Dei creatis. Prouidebat enim clementiſſimus pater, nihil æquè in hoc mundo homini opus eſſe quàm regulis atque principiis quibuſdam rectè viuendi, quæ præter eum nemo dare poſſet. Hinc *Vlp. l. 6. D. de iuſt. & iur.* Hoc igitur ius noſtrum conſtat aut ex ſcripto, aut ſine ſcripto vt apud Græcos, τῶν νόμων, οἱ μὲν ἔγγραφοι, οἱ δὲ ἄγραφοι. Ex ſuperioribus apparet euidenter, Iuriſconſultos appellatione iuris naturalis multum abuſos fuiſſe. Alioqui, ſi brutis animalibus legem aut ius tribuas, neceſſariò tribuitur etiam ratio: ac per conſequens ex brutis homines, ex hominibus bruta facies animalia. Et hoc quidem Doctores noſtri non diiudicant, cùm ineptiſſimè diſtinguunt inter ius naturale primarium, & ſecundarium: volentes vtique, vt aliquod ius habeamus cum brutis commune: ſcilicet, vt egregiè obbruteſ camus. Adeò cæcus eſt per omnia captus humanus, niſi diuino præſcripto tenaciter adhæreat. Semper igitur memento, cùm audis hæc verba, Lex, Ius, Iuſtitia, Iuriſprudentiæ: erigendam eſſe cogitationem ad excelſam quandam ſoli homini à Deo donatam virtutem: cętera verò animalia hominis cauſſa eſſe creata: in quibus tametſi inclinationes quidam ſunt, & ſenſu cum hominibus communes: nulla tamen ratione prædita ſunt, nulla honeſtatis formula, nihil denique iuris habent. *Cic. eleganter*: Quibus enim, *inquit*, ratio à natura data eſt, iiſdem etiam recta ratio data eſt. Ergo & lex, quæ eſt recta ratio in iubendo & vetando. Si lex, ius quoque. At omnibus ratio: ius igitur datum eſt omnibus. Iuriſconſultis verò, quod aliquantò in hac materia licent ùs ſint locuti: fortè vt deſeruirent teneris ſtudioſorum ingenuis, & populariter rem explicarent, facilè condonandum eſt: præſertim, quòd hanc ſermonis inconcinnitatem & abuſum aliis reſponſis grauiter reſarciunt, & ad verum ſenſum reformant. Sicut ipſe Paulus longè aliter ſentit de iure naturali. *in l. ſi vnus. §. pactus. D. de pact.* qua in re, cùm ſuperioris temporis interpretes nullam phraſis certam rationem obſeruarent, infinitis erroribus inuoluti ſunt, ſicut ferè ex ignoratione principij tota ſeries materiæ ſolet obſcurari.

Ius GENTIVM (*inquit Vlp. in l. 1. §. vlt. D. de iuſt. & iur.*) eſt: quod gentes humanæ vtuntur: quod à naturali recedere, facilè intelligere licet: quia omnibus illud animalibus, hoc ſolis hominibus inter ſe communem ſit. Pomponius *in l. 2. D. de iuſt. & iur.* adiicit exempla: veluti erga Deum religio: vt parentib. & patriæ pareamus. Iuſtinianus *Inſt. eod. tit.* rectiſſime ſentit. Ius gentium eadem ratione generaliter dici, qua ius Ciuile in ſpeciem nuncupatur. Nam ſicut à populo alicuius ciuitatis tractum eſt nomen iuris Ciuilis: ita ius gentium ab omnibus populis vocatur. Quod verò naturalis ratio, ait, inter omnes Gentes conſtituit, id apud omnes populos peræquè cuſtoditur: vocatúrque ius Gentium: quaſi quo iure omnes gentes vtuntur. Illud diligentiſſimè obſeruandum eſt, quod multis errandi cauſſam dedit, ius gentium aliàs accipi apud Iuriſconſultos pro vero naturæ iure: aliàs pro eo iure, quod plurimo hominum pars vbique recepit. Quod niſi rectè diſcernas, nunquam peruenies ad veram iuris cognitionem. Veteres enim rati ſunt, quicquid ab omnibus Gentibus pro iure ſeruaretur, id quoque ex natura-

Digitized by Google

li ratione productum fuiſſet cùm non crederent, omnes homines in diligendo iure prorſus erraſſe. Hoc modo loquitur de iure gentium *Vlp. in loco citato. iuxta exempla Pomponij. & quidem rectè, in l. ve uti. l. vt vim. & l. hoc iure. D. de iuſti & iur. Iuſtin. in §. vendita. Inſtitut. de rer. diuiſ.* Religio enim erga Deum, pietas in parentes, cognatio inter omnes homines verè ſunt iuris naturalis, quod quia ſolis hominibus commune eſt, ius Gentium vocat. Cæterum *in l. manumiſſiones ff. eod.* quatenus loquitur de effectibus, & prædura ſeruitutis forma: ſi accipias ius Gentium naturali ratione conſtitutum eſſe, errabis tota via. Nam ea ſeruitus pugnat cum iure naturali, rectéque fuit emendata. Quanquam tolerabilis ſeruitus, quali nunc vtimur, ſecundum naturam eſt: vt grauiter probat Ariſtot. in Politicis: nec id negat *Vlpianus in eadem l. manumiſſiones.* ſi ex æquo & bono intelligatur, collatis aliunde ſententiis ſuis. Neque enim ex vno ſtatim dicto, totus Vlpian. iudicari poteſt, quid ſentiat de iure Naturali: videndum enim etiam eſt, quid alio in loco dicat. Accipitur ergo ibi ius Gentium, pro iure, quod omnium gentiũ auctoritate paſſim receptum fuit. Quare cùm audit hanc vocem, Ius Gentium, non ſemper exaudiendum eſt ius Naturale, ſed plerunque ius humanum, vt Liuius rectè appellat. Neque enim ſequitur: Gentes id conſtituerunt, aut in vſum admiſerunt: Ergo eſt Ius Naturale aut æquum imò ſæpè iniquiſſimum eſt. Ego ſanè multum tribuo humanæ auctoritati, ſed non præfero eam naturæ.

Ius PROPRIVM, quod quiſque populus ipſe ſibi ius conſtituit, quoniam ipſius ciuitatis proprium eſt: vocatúrque Ius Ciuile, quaſi ius proprium ipſius ciuitatis. *Gaius l. omnes populi. D. de iuſtit. & iur.*

Ius CIVILE quid ſit, & quatenus valeat, nemo grauiùs deſcripſit, quàm Vlpian. *D. de iuſti. & iur.* Ius Ciuile inquiens, eſt, quod neque in totum à naturali iure, vel gentium recedit, neque per omnia ei ſeruit. Itaque cùm aliquid addimus, vel detrahimus iuri communi: ius proprium id eſt, Ciuile efficimus. Rectè quidem ille. Nam ius Ciuile nihil aliud eſt, quàm determinatio iuris Naturalis. Si igitur recedat in totum à naturali ratione, non determinat, ſed magis adfingit aliquid incognitum natura, hoc eſt (*vt Ariſtotelis verbo vtar*) quod nullam cauſſam in natura habet. Ergo non lex, verum tyrannis eſt cenſenda. Ex diuerſo. ſi per omnia deſeruiat naturæ, ſi idem dictet, quod communis ſenſus & formula, iam non Ciuilis, ſed naturalis lex eſt. Hoc modo ſi omnes titulos iuris, & ſub titulis leges (loquendum enim nunc populariter eſt de legibus) expendas diligenter, comperies nullam propemodum ſanctionem eſſe, quæ non aliquo modo ad naturæ perpendiculum reſpondeat, quæ non aliquam radicem ex naturalibus notitiis trahat. Et hæc eſt vis, & poteſtas legis ciuilis, de qua admonet nos Celſus, *in l. ſcire leges. D. de legibus.* Ius Ciuile, æquitatem conſtitutam iis, qui eiuſdem ſunt ciuitatis ad res ſuas obtinendas, M. Cicer. in Topicis definit. Ius autem Ciuile, *inquit Papinianus, l. ius autem. D. de iuſt. & iur.* ex legibus, plebis ſcitis, Senatuſconſultis, decretis principum, auctoritate prudentium venit.

Ius ciuile tres habet communiſſimos locos. Omne enim ius, ſcriptum & non ſcriptum, quo vtimur, vel ad perſonas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. *§. vlt. Inſtitu. de iur. natu. gent. & ciuil. l. 1. D. de ſtatu homi.* In perſonis conſiderantur ſtatus, ordines, officia. *inſti. de iure perſon. & D. de ſtat. ho. & toto lib. 1.* Hic locus oritur ex quarto præcepto Diuinarum tabularum. In rebus verſatur acquiſitio, conſeruatio, alienatio, *l. vltima. D. de legibus.* Colligitur hic locus ſecundus ex ſeptimo præcepto, & ſequent. In actionibus perpenduntur auctoritas, materia, forma, exitus. Harum fons eſt

octauum præceptum. Vt interim intelligas ius Naturale eòdem pertinere, quò pertinet Ius Ciuile, ſcilicet aut ad perſonas aut ad res, aut ad actiones. Pauci autem id animaduerterunt: quia relegatæ prorſus erant à ſcholis Iuriſperitorum tabulæ diuinę decem præceptorum, admiſſis potiùs immenſis Baldi & aliorum commentariis. Videbatur enim ad Theologos pertinere, nec quicquam conferre ad Iuriſprudentiam Decalogus, Verum ſi præcepta Decalogi diligenter excutias, ex his ius noſtrum Ciuile dimanaſſe perpendes. Qui igitur libros iuris Ciuilis tollere volunt, iura quoque diuina eos tollere voluiſſe neceſſariò fatendum eſt.

Ius ciuile diuiditur in quatuor libros principales, ſcilicet Digeſta, Codicem, Inſtitutiones, & Nouellas conſtitutiones, quas vulgus vocat Authenticas, quibus addûntur libri Feudorum. Digeſta continent leges & ſtatuta Romanorum, libris quinquaginta diuiſa. Diſtinguuntur autem in ſeptem partes, *vt docet Iuſtinianus Imperator. l. 2. C. de veter. iur. enuclea. quæ inſcribitur de confirmatione Digeſtorum.* Codex continet ſtatuta, ſanctiones & præcepta Imperatorum. Fuere autem tempore Iuſtiniani tres Codices, Gregorianus, Hermogenianus, & Theodoſianus, qui etiam hodie extant, ex quibus diuus Iuſtinianus vnum fecit, vt ex rubric. prooemij Codicis conſtat. Hic in duodecim libros diuiditur. Tertius liber principalis dicitur Nouellarum conſtitutionum, qui diuiſus eſt à veteri interprete in nouem Collationes, quarum quælibet ſubdiuiditur in titulos, & tituli non in leges, ſed in paragraphos. Et differunt *(vt more interpretum Bar. & ſequacium loquar)* Authenticum & Authentica: quia Authenticum volumen eſt per ſe, ſed Authentica eſt lex vna, vel paragraphus incorporatus libro Codicis, & antiquo iuri ſuperadditus, & allegatur ſic: *C. de Epiſcop. & Cler. Authent. multò magis.* Sed in Authentico ſimpliciter allegatur titulus & θεμάτιον (vulgus vocat paragraphum) vt in Auth. Vt indices ſine quoquo ſuffragio. §. tali, vel tali, & ſufficit, Item, decima Collatio intitulatur liber Feudorum, & habet duos libros partiales, quorum quilibet ſubdiuiditur in titulos, & iſti in capitula & paragraphos. Hic interpretum vulgatiorum citandi modus eſt, quem propemodum Baſilicorum interpr. ſecuti ſunt veteres Iuriſconſult. qui citarentur & præciderentur eorum capita, ex eorum libris diſces. Quartus liber principalis legum, dicitur Inſtitutiones, non inſtituta. Et iſte diuiditur in quatuor libros partiales, & eſt introductorius in ius ciuile: maximè quòd ad declarationem terminorum, qui tanquam oſtium in domum præbet introitum in ſapientiam iuris. Porrò libros IV. Inſtit. μεθοδικῶς ſcripſit Imperator: quorum fideliſſimos Interpretes habet Theophilum, Ioan. Fabrum, Angelum, & Viglium. De libris Feudorum, vide Iacob. Cuiac. & Franciſc. Hotomanum: aliam enim, quàm ſuperiores eos citandi rationem docuerunt.

Ius omne (quantum ad mores hominum formandos attinet) diuiditur in ius naturale ſeu diuinum: & ius poſitiuum, ſiue humanum. Ius naturæ, quod aliàs ius gentium vocant, conſiſtit in notitiis illis à natura, hoc eſt, à Deo mentibus hominum inditis. *§. ſed naturalia. Inſtitu. de iur. natur. gent. & ciuil.* Eſt enim proditum cum ipſo humano genere, *l. 1. D. de acq. rer. dom. & §. ſingulorum. Inſtit. eod. tit.* hoc autem ius Naturale, cùm eſſet ſimplex, & paucis præceptionibus cõtentum (quas tamen vt rectè perciperemus, Deus ipſe viua voce renouauit in Decalogo) certè non videbatur omnibus humanis negociis, propter corruptos adfectus, quos ex Adæ lapſu contraximus, ſufficere, niſi latius determinaretur, & per ſingulorum circunſtantias diſtribueretur. Ius itaque POSITIVVM huiuſmodi naturales notitias latius exten-

Digitized by Google

dit, format, diſtribuit, applicat ad humanas functiones: obſeruans ſemper eas veluti Theſei filium in maximo labyrintho. Poſitiuum quippe ius dicitur, quaſi ab hominibus poſitum, ciuili quadam & politica argumentatione, ad extendendum ius naturæ: *vt eſt pulcherrimum exemplum in l. bona fides. D. depoſit.* & in omnibus humanorum negociorum, aut formis, aut pœnis obſeruare licet. Quid igitur dicemus de iure Gentium? Eſtne tertia ſpecies? Reſpondeo: Si propriè loquamur, aliàs refertur ad ius Naturale, aliàs ad ius humanum: per ſe autem ſpeciem non facit. Verùm craſſius & populariter loquentes, nihil obſtat, quò minus docendi gratia, quaſi tertiam ſpeciem eam proponamus ſtudioſis, ſicut Iuriſconſulti faciunt.

IVS à iudicio diſtinguitur à Paulo manifeſtiſſimè, *in leg. amplius. 15. D. rat. rem hab.* illud enim ad Prætorem, hoc ad iudicem ab ipſo datum pertinet. Amplius, inquit, non peti verbum Labeo ita accipiebat, ſi iudicio petitum eſſet: ſi autem in ius eum vocauerit, & ſatis iudicio ſiſtendi cauſſa acceperit: iudicium tamen cœptum non fuerit, ego puto non committi ſtipulationem amplius non peti. hic enim non petit, ſed petere vult. *Cicero, libro de Inuent. 2.* Tranſlationes, inquit, in iure plerunque verſantur. ibi enim & exceptiones poſtulantur, & quodammodo agendi poteſtas datur. In ipſis autem iudiciis rariùs incidunt.

Ius ACCRESCENDI, eſt ius, quo portio deficiens, vel quæ repudiata eſt, alij qui partem agnouit, acquiritur, de quo apud Iuriſconſultos frequens eſt mentio: Vel eſt augmentum partis vacantis, per repudiationem, vel mortem vnius, coniuncti, quod alteri coniuncto aduoluitur: quod locum habet, quando pars vacat, antequam ſit alteri quæſita: vt pote cùm coniunctus ſuam partem repudiat, vel illa deficit: tūc enim alteri coniuncto accreſcit: *de quo §. huius ta definitu. l. vni. C. de caduc. toll.* Hoc ius Theophilus *in Inſt. tit. de exhared. libe.* προσαύξησιν vocat, ait eſſe μέρους ἀφαίρεσιν. Hoc autem ius inter coniunctos verbis, & re, & verbis locum habet: in quibus præfertur, qui re & verbis coniunctus eſt, *l. re coniuncti. 89. D. de leg. 3. l. triplici. 142. D. de verb. ſignif.* niſi ſine parte ſit inſtitutus, alij verò partes habeant ex verbis teſtatoris, *l. item quod Sabinus. §. 1. D. de hæred. inſt.* Eſt &

Ius NON DECRESCENDI, eſt ius, quo duobus re aliqua legata, non petente vna ſolida res apud alterum remanet, non quaſi accreſcens ei, vt legatum augeri videatur, ſed quaſi nullius concurſu diminuta, *d. l. vnic. §. vbi autem legatarij. verſ. ſin verò nemo. C. de caduc. toll.* Quod quidem ius inter coniunctos re locum tantùm habet, ex diſtinctione Iuſtiniani, dict. verſ. ſin verò nemo. quanquam & veteres hîc etiam dicunt partem deficientem accreſcere, magis quàm non decreſcere, nec tam ſubtiliter hæc diſtinguunt, quàm à Iuſtiniano factum eſt, *leg. 1. §. interdum. D. de vſufruct. accreſc. l. hac ſcriptura. l. ſi ſeparatim. D. de con. & demonſt.*

Ius ÆLIANVM, liber erat, in quo Sext. Ælius noua quædam actionum genera præter legis actiones præſcripſerat: quem librum populo tradidit, *l. 2. §. 5. D. de orig. iur.*

IVS AVREORVM ANVLORVM erat, quod liberis hominibus concedebatur à Principe, vt ſcilicet eodem iure eſſent, quo equites ij, quibus aureum anulum geſtare licebat. Nam etſi aureus anulus inſigne ordinis equeſtris erat *(vt teſtatur Plinius lib. 33. cap. 1. vbi de anulorum origine fuſiſſimè ſcribit)* non omnibus tamen equitibus, ſed iis tantùm, qui quingenta ſeſtertiûm in cenſu habebant, eum licuiſſe geſtare, vel ex eo intelligi poteſt, *quod Suetōn. in Cæſa. cap. 39. & Macrobius lib. 11. Sat. c. 7. de Laberio ſcripſerunt*: qui cùm Cæſaris poſtulatu nimium egiſſet, ab eo aureo anulo, H.S. quingentis donatus, ſeſſum

Digitized by Google

ſeſſum in quatuordecim ſcena per ſolium orcheſtram tranſiit. Porrò notandum, aliud eſſe ius anulorum, aliud anulos habere: item vt ius liberorum, & liberos. nec enim qui ius anulorum obtinebant, ſtatim equites fiebant: cùm ſcribat *Vlpian. l. 4. D. de iur. aur. anul.* etiam fœminas ius illud impetrare potuiſſe. At quibus anulus dabatur, ij continuò equites fiebant, & in quatuordecim conſidebant: & vt de Q. Roſcio Comœdo memoriæ proditum eſt, qui anulo aureo, & quingentis ſeſtertiis à victore Sylla donatus, eques factus eſt. In eo igitur poſitum hoc ius eſt, vt idem liceat ei, qui hoc impetrauit, quod ei licet, qui reuera aureo anulo donatus eſt, id eſt, vt pro ingenuo habeatur, neque patrono vllum officium (excepta reuerentia) obſequium, operámve debeat, duntaxat quandiu in vita manebit. Nam (*vt ait Vlpian.*) quaſi ingenuus viuit, tanquam libertus moritur, *l. 3. D. de bon. lib. l. 4. de iur. aur. anul.* id eſt, aduerſus eius tabulas patronus prætericus bonorum poſſeſſionem obtinet. *Item Vlpian. l. 10. §. 2. D. de in ius voc.* Sed ſi ius anulorum accepit, puto eum reuerentiam patrono exhibere debere, quamuis omnia ingenuitatis munia habeat. De Mena id tradit Tranquillus, vt de Muſa Zonaras. videtur itaque, vt refert Bud. ius aureorum anulorum dare, apud antiquos fermè aliud nihil fuiſſe, quàm equitem facere dicimus: accipere verò, equitem fieri.

IVS ANTIQVVM, quid ſit, iam explicauimus in voce Antiquum. Hoc tamen *ex Cuiac. in Paratit.* addam ius antiquum, *in tit. de diuerſ. reg. iur. antiqu.* vocatur ius, quo iam diu populus vſus eſt, minimè abrogatum Conſtitut. Iuſtiniani: item illud, quod nec leges nec conſtitutiones induxerunt, ſed antiqua prudentia iuris auctorum, *vt eſt in l. 21. C. de furt.* & conſona Iuriſconſultorum definitio, *in l. vlt. C. Th. de diu. reſ.* qualis eſt regula Catoniana, & quæ certiſſima iuris regula. *§. non autem. Inſtit. de p. r. & temp. act.* Ex delicto pœnalibus actionibus hæredes non teneri, & aliæ, quæ à Cuiacio ibidem recitantur.

Ius CANONICVM diuiditur in Decretum, & Decretales. Decretales autem in quinque libris, maximè reſpectu iuris ciuilis. Quilibet autem liber habet plures rubricas ſiue titulos. Sub qualibet autem rubrica ſunt vnum aut plura capitula, & canones, quæ dicuntur Decretales epiſtolæ, vel Conſtitutiones, & aliquando in capitulis ſunt duo. §. Quādo igitur ex decretalibus aliquid allegabis, non librum, ſed titulum & capitulum allegabis: & ſi caput ſit longum, dices cap. tali, circa principium, medium, vel finem, vel ſi ſine [illegible], vel (vt nunc loquimur) *Paragraphi, §. 1. vel 2.* Atque hi quidem quinque libri compoſiti ſunt à Raymundo Capellano Gregorij IX. Papæ, circa annum Domini M. CC. XXXI. ipſius Papæ iuſſu, idque ex quinque compilationibus prioribus Bernardi, ſcilicet, Ioannis Gallenſis, Petri Beneuentani ſubdiaconi, & notarij Innocentij III. Tancredi & Honorij. His poſtea anno M. CC. XCVIII. Pontificatus Bonifacij VIII. anno quarto, acceſſit liber ſextus, continens etiam 5. partes. ſupplens defectus caſuum emergentium, in libris Decretalium non comprehenſorum Clementis Conſtit. à Clemente V. Papa, anno M. CCCXI. in Concilio Viennenſi conceptæ ſunt, & à Ioanne Papa XXII. promulgatæ, anno M. CCC. XXIX. Vide gloſſ. in Procem. Clem. ſuper verbo Nouembris, & verbo Pontificatus. Hic liber non dicitur ſeptimus, ſed Clementinæ Conſtitutiones vocantur. Decretum autem à Gratiano circa annum M. CXIX. compilatum, diuiditur in tres partes: Prima Diſtinctiones: diſtincta enim eſt per c. L. partes, quæ in canones, qui in paragraphos & verſiculos ſubdiuiduntur. Secunda pars vocatur Cauſſæ, quia continet 36.

cauſſas: ea in quæſtiones, hæ in canones, qui in themata, & paragraphos, & verſiculos ſubdiuiduntur. Tractatus autem de pœnitentia inſeritur cauſſæ 33. q. 3. Et habet ſeptem diſtinctiones, quæ item in canones cum paragraphis & verſiculis diuiduntur. Tertia pars decreti, de conſecratione, habet ſub ſe quinque diſtinctiones, cum canonibus vel capitulis, cum paragraphis vel verſiculis. Hactenus de libris Canoniſtarum ex I. Oldendorpio. Eſt autem Ius canonicum eccleſiaſtica Conſtitutio 3. diſtinct. in ſumma.

Ius ciuile FLAVIANVM, liber erat, in quo Appius Claudius legis actiones compoſuerat, & ad formam redegerat, inde dictum, quòd Cn. Flauius eius ſcriba ſubreptum librum populo tradidit: *l. 2. §. 3. D. de orig. iur.*

Ius ciuile PAPIRIANVM, liber erat, in quo Sext. Papirius leges omnes Curiatas à Regibus latas conſcripſerat: non quia Papirius de ſuo quicquam ibi adiecit, ſed quòd leges ſine ordine latas in vnum compoſuit, *l. 2. D. de origine iuris.*

Ius ciuile, pro iuriſdictione Prætoris. *Cicer. Verrina. 3.* Petere auxilium à Chelidone, quæ iſto Prætore non modò in iure ciuili, priuatorúmque omnium controuerſiis populo Romano præfuit, &c.

Ius commune vocat Paulus ad differentiam Senatusconſulti, quod in ſpeciem factum eſt de ſcripturis famoſis, ſcilicet editis nullo nomine adiecto. Cæterùm (inquit) ſi nomen adiectum: & iure communi iniuriarum agi poteſt, *l. quod Senatusconſultum. D. de iniu.*

Ius commune, pro iure naturali. *Vlp. in l. ius ciuile eſt. D. de inſtit. & iur.* Vide Merum ius.

Ius COMMENTITIVM dicitur id, quod nouè & recens excogitatum eſt, quaſi fictitium, vtpote, non aliunde translatum, ſed ſine vllo prorſus exemplo introductum, *Paul. l. ſi pœna alicui. ff. de pœn.* Si pœna alicui irrogatur, receptum eſt commentitio iure, ne ad hæredes tranſeat.

Ius CONSTITVTVM, pro ſingulari accipit Iuriſcoſ. *in l. ſi peculium D. de ſtatu lib.* Ius enim conſtitutum eſt, quod placito quodam, & conſenſu recipitur communiter, *Paulus l. 1. in fin. D. de rer. amot. l. 1. §. item cum contr. D. quæ ſent. ſine adpell. reſcind.*

Ius CONSVETVDINIS eſſe putatur id, quod voluntate omnium ſine lege vetuſtas comprobauit, quòd in genere & alia ſunt multa, & eorum multò maxima pars, quæ Prætores edicere conſueuerunt, *au. Cicer. lib. de Inuent. 11.* quibus verbis edicta translatitia ſignificat.

Ius dicere translatè, pro Prætoris imperium ſibi vſurpare. *Vpia. l. 1. D. Quod legator.* Æquiſſimum Prætori viſum eſt, vnumquemque non ſibi ipſum ius dicere occupatis legatis, ſed ab hærede petere. *Calliſt. l. penult. D. de vi priu.* Quiſquis probatus fuerit, rem vllam debitoris temerè poſſidere, ſibíque ius in eam rem dixiſſe, ius crediti non habebit. Aliàs propriè ius cuipiam dicitur, cùm ei per ſententiam quid adiudicatur, aduerſum eum cui quid adiudicatur: quod vulgò dicunt, Cauſſam obtinere, & ſuccumbere in cauſſa. *Vlpia.* Eſt, inquit, receptum, vt poſſit ei, & aduerſus eum ius dici, *De iuriſd. omn. iud.*

Ius docendi leuis & ſimplex via, cuius meminit Iuſtinianus, *Inſtit. de iuſt. & iur.* hæc eſt: Primùm incipere à naturalib. & diuinis præceptis. Deinde progredi ad capita humanarum legum, & demum ad promulgatas Gentium, & Magiſtratuum Conſtitutiones.

Ius FISCALE, *l. inter debitorem. D. de pact.* ius non commune, ſed Principis proprium.

Ius GLADII, poteſtas eſt animaduertendi in facinoroſos, quæ meri imperij eſt. Tractum autem illud videtur ex ea conſuetudine, quòd Principes Romani præſidibus & Præfectis Prætorio, iiſque quibus hoc imperium

perium eſſe volebant, gladium dabant. Id facilè coniicitur ex verbis Papinij ſic ſcribentis:

Fœlix, qui magno iam nunc ſub præſide iuras,
Cuique ſacer primum tribuit Germanicus enſem.

Sed & Imperatoris gladius vnius erat curæ commiſſus, Præfecti ſcilicet Prætorio, cùm Imperator multò magis etiam merum imperium teneret, quàm quibus eam poteſtatem in prouinciam euntibus mandabat.

Ius HONORARIVM, id eſt, Prætorium, ait Iuſtin. idcirco quòd qui honores gerunt: id eſt, magiſtratus, auctoritatem huic iuri dederunt, *§. 6. D. de iur. nat.* Ius honorarium, idem quod Prætorium: ab honore Prætorum ſic nominatum, *l. 7. D. de iuſtit. & iur.* vel, quod ab honore Prætoris venerat, *l. 2. §. 5. D. de orig. iur.*

Ius ITALICVM, quidam nihil aliud eſſe volunt, quàm à tributis immunitatem: tributorum duo genera conſtituentes, vnum agris impoſitum, alterum capitibus, Cuiacius *Obſer. lib.* 11. *cap.* 35. id falſiſſimum opinatur. Nam, inquit, & quæ ius Italicum non habent quædam coloniæ prouinciales, immunes ſunt: vt Cæſarienſis colonia prima Flauia, quam Veſpaſianus deduxit, *auctore Plinio* 5. *ca.* 13. *& Nouell.* 103. immunis eſt, *l. vlt. D. de cenſib.* remiſit enim ei Veſpaſianus tributum capitis primum: & quia non ideò etiam remiſſum videbatur tributum ſoli, poſtea Titus etiam ſolum Cæſarienſis coloniæ immune factum interpretatus eſt. Nec ideò tamen Cæſarienſis colonia ius Italicum habet: *l.* 1. *D. eo.* Et ita rectè *Plin. lib.* 3. *cap.* 3. *&* 21. ciuitatis aut colonias immunes ſeparat ab iis, quæ ius Italicum habent: Poſſit quidem vna eadémque ius Italicum habere, & eſſe immunis: ſed non quòd immunis, veluti Barcino, *dict. l. vlt.* aut Ilium, ideò & iuris Italici: idémque ex diuerſo dicendum eſt. Plus eſt eſſe immunem ciuitatem vel coloniam, quàm habere ius Italicum. Nam ius Italicum leuatio tantùm cenſitionis eſt, putà vt idem in cenſitione ius experiantur quod Italicæ coloniæ. nec id tantùm, ſi colonia non ſit immunis, ſed etſi ſit immunis, facit vt in reliquis eodem iure ſit eius coloniæ reſpub. quo ipſa Italia, putà in traditionibus nexi, in vſucapionibus, in annali exceptione, itémque in iure capiendi. Nam hac de cauſſa cùm tractaret Celſus de fideicommiſſo relicto coloniæ Philippenſium. *l. Balliſta. D. ad Trebell.* adieciſſe eum opinor coloniam Philippenſem eſſe iuris Italici, *l. 6. de cenſib.* cuius inſcriptio emendanda eſt ex d. l. *Balliſta.* Atque ita multò plura conferebat ius Italicum, quàm immunitas: ſed in cauſſa tributorum (vt diximus) plus certè erat immunem eſſe, quàm habere ius Italiæ.

Ius MERVM pro communi & vſitato, ſiue quod nullo ſingulari ac præcipuo iure mixtum eſt. *Vlpia. l. 16. D. de minoribus.* Nam ſi minor communi auxilio & mero iure munitus ſit, non debet ei tribui extraordinarium auxilium.

Ius MEVM, quod mihi competit ex iure communi pactóve, vel conſuetudine, *cap. conſt. tuus. de religio.* ius tuum quid ſit docent doctores *in l. inſtrumenta. C. de exhib.*

Ius MILITARE, quo milites ſoli adſtricti ſunt, *tit. de teſtam. milit. C. & D. de re milit. C. & D.*

Ius PATRONATVS, ius omne & commodum quod patronis competit: *de quo vide tit. de iur. patron. D. & C. & Cuiac. Obſ. lib.* 11. *&* 33. & in iure Can. *ex tit. eo. extr. in antiq.* Ius patronatus eſt, quod alicui in eccleſia acquiritur, eo quòd ipſe, vel eius auctores eccleſiam poſuerint, vel ædificauerint, vel ſuis opibus auxerint, conſentiente Epiſcopo: ex quo iure cum vtilitate honor & onus reſultant.

Ius PRÆDII, eſt poteſtas in alieno prædio aliquid agendi, quod alteri agere non licet, ab ipſius do-

Digitized by Google

mino data & permiſſa. hinc Iura prædiorum vrbanorum & ruſticorum, quæ etiam ſeruitutes appellantur: *inquit Imp.* §. *vlt. D. de reb. corpor.*

Ius PRÆTORIVM eſt, quod Prætores introduxerunt, adiuuandi, vel ſupplendi, vel corrigendi iuris ciuilis gratia, propter vtilitatem publicam: quod & honorarium dicitur, ad honorem Prætorum ſic nominatum, *l. 7. D. de iuſt. & iur.*

Ius περιτιμήσεως, vide Περιτίμησις.

Ius QVIRITIVM, vide Quiritium ius, infrà.

Ius SACRATVM, *apud Virgil. & alios*. eſt ſacramentum militare, cuius religione olim tenebantur. nam ſacrabatur iureiurando, id eſt, fide.

inter Ius IN RE, & ius AD REM, hoc intereſt: Ius in re non poteſt quæri conceſſione beneficij, vt res collatario quæſita dici queat, cap. ſi tibi abſenti, de præb. in 6. fallit (vt ibi dicit Romanus Pontifex) ſi collatarius ratam conceſſionem habuerit. Ius in reis habere intelligendus, qui ius proprietatis habet. Ius ad rem habet is, cui pignori oppoſita eſt, vſufructuarius, colonus, & cæteri huiuſmodi.

Ius SINGVLARE eſt, quod contra tenorem rationis, propter aliquam vtilitatem, auctoritate conſtituentium introductum eſt, *l. ius ſingulare. D. de legibus*. Vel ſic: Ius ſingulare appoſitiſſimè dicitur, quod conſtitutum eſt ſeorſum & ſigillatim. Et contradicit quidem in ſpeciem rationi communis iuris: cæterùm generaliter conſideratum, vniuerſo iuri non contradicit, ſed conuenientiſſimum eſt. Alio autem & antiquiore verbo Priuilegium dicitur, quaſi priuata lex: quæ cùm diuerſos habeat effectus benefaciendi, eximendi, iuuandi, relaxandi: diuerſis quidem appellationibus eam nuncupare potes, res tamen eadem eſt: nec aliter differt priuilegium à priuilegio, quàm lex generalior à lege ſpecialiore.

Ius SOLENNE, ius legum populi Rom. *Pomp. l. 27. D. de reg. iur.* Nec ex Prætorio, nec ex ſollenni iure priuatorum conuentione quicquam immutandum eſt.

Ius SCRIPTVM, id eſt, ius ſummum. *Paulus l. 30. D. de pecun. conſtit.* Si quis duobus pecuniam conſtituerit, Tibi aut Titio, etſi ſtricto iure propria actione pecuniæ conſtitutæ manet obligatus, etiamſi Titio ſoluerit, tamen per exceptionem adiuuabitur.

Iuris ſui vel alieni eſſe, quaſi ſuæ poteſtatis, facultatis, liberi arbitrij in perſona & rebus externis. Sic ſui mancipij eſſe, id eſt, non alieni mancipij vel dominij. Hinc Brutus *in Epiſt. ad Cicer.* de liberta. Reipub. dixit, An vt eſſet ſui iuris & mancipij Reſpub. Homo ergo ſui iuris eſt, qui alteri non paret, nec morem gerit, nec ſeruit, nec in alterius poteſtate eſt, ſed ſuus eſt, & ſententiam ſequitur ſuam, non alienam, nec precibus flecti poteſt. *Cicer. in Verrin. Act. 3.* Quod, inquit, eos in iudicando nimium ſui iuris, ſententiæque cognoſceret.

Ius SVI, pro eo, quod vulgus Suitatem adpellat. *Vlpia. l. 1.* §. *vlt. D. de liber. agnoſ.* Nihil præiudicaret filio, non tantùm in iure ſui, verùm ne in alimentis quidem. *Idem in l. 6.* §. *ſi filium. D. de lib. & poſthum.* Rumpit enim his caſibus nepos teſtamentum, quod moriente auo ſui ius pependerit. vbi tamen FILII IVS legitur, ſed mendoſè, *vt in Commen. docet Hotom.*

Ius SVMMVM, vulgò Strictum ius. Ius ſummum vocatur id, quod ſupra ſe nullum habet: quia in ſuo genere conſideratum abſolutè, non eſt vllis cauſſarum circumſtantiis attemperatum, deflexúmque, vt foro deſeruiat. Errant ergo, qui ſummum ius intelligunt paſſim pro iniquo iure. Nam omnes regulæ, omnes leges, omnes denique hominum traditiones de moribus, poſſunt dici ſummum ius, aliquo reſpectu, quæ ſi eſſent ſumma iniuria, quid haberemus

pro

pro iure? Multis autem modis appellatur. Aliàs ius ſimpliciter dicitur: aliàs apex iuris: ius inflexibile: generalis definitio, ſubtilitas verborum: prædurum ius: ſtrictum ius: nonnunquam ſumma iniuria, ſed impropriè, & reſpectu alieno, *Budæo l.1.D.de iuſt. & iur.*

Ius ſummum bifariam accipitur, propriè & impropriè.

Ius ſummum propriè dicitur, certa honeſtatis ſententia, quæ ſuo generaliter officio in republica fungi poteſt, ſiue à naturali ſiue à ciuili ratione petatur. Exempla eſſe poſſunt omnes regulæ & theſes iuris. Nã hæ in ſuo genere rem, de qua tractant, ſuprema atque ſtrictiſſima ratione diffiniunt quidem, ſed ſimpliciter, ac ſine vlla circunſtantiarum conſideratione futuri facti.

Ius ſummum impropriè appellatur, quod prædura interpretatione trahitur ad ſpecies factorum inconuenientes, vel quod ſimulatis quibuſdam argumentis colligitur ſophiſticòs in fraudem legis, *l.inciuile.Et l.ſeq.* D.*de legib.* Reliquæ quæ ad hanc rem pertinent, vide apud Bud. *in Prior. adnot.in l.1.D.de iuſt.& iur.*

Ius TOGÆ dicebatur, quod Principes peregrinis dabant, vt iis veſtitu ciuium Rom. proprio vti liceret. *Plin.lib.Epiſt.3.* Idem cùm Græco pallio amictus intraſſet (carent enim iure togæ quibus aqua & igni interdictum eſt) poſtquam ſe compoſuit, &c. *Marcianus l.diuus,* 31. D. *de iur. fiſc.* Obſidum bona in fiſcum cogenda ſunt. ſed ſi accepto vſu togæ Romanæ vt ciues Romani ſemper egerint, &c. vide infrà. TOGA.

Ius TRIVM LIBERORVM inſtitutum eſt, vt qui quæve veteres liberos ex iuſto matrimonio ſuſcepiſſent, iis plurima præcipuo quodam & ſingulari iure præter cæteros concederentur. veluti, vt mulieres viuo patre teſtamẽtum condere, & rẽ ſuã ſine tutorum auctoritate adminiſtrare poſſent: quod Plutarchus in vita. Numæ teſtatur. Vt vira excuſarentur ab omnibus ciuilibus muneribus, quæ patrimonij non eſſent, *l.2.D. de vacat. mun.* Vt qui Romæ tres liberos ſuperſtites haberet, à tutelis & curationibus excuſaretur, *§.1.Inſtit. de excuſ.tut.* Id autem ius etiam iis, qui tres liberos non habebant, conceditur: aliud enim eſt Tres liberos habere: aliud Ius trium liberorum. Extátque Plinij Iun. ad Traianum epiſtola, qua Suetonio ſuo ius illud petens: Huic, inquit, ius trium liberorum neceſſarium faciunt duæ cauſſæ. nam & iudicia amicorum promeretur, & parum felix matrimonium expertus eſt: impetrandúmque à bonitate tua per nos habet, quod illi fortunæ malignitas denegauit. *De hoc iure Imp.tit.*De *S.C. Tertyll. incip. & l.1.C.de legat.*

IVRE, pro ipſo iure, *Pap.l.* 95.*§.* 1.*D.de ſolu.* Aditio hæreditatis nonnunquã iure confundit obligationẽ.

Ius VETVS appellatur, quod ab vrbe Roma condita, & à Romuli tempore ad ſeculum vſque Iuſtiniani, fermè per M. CCCC. annos confuſiſſimè ſparſum erat. Alij aliter exponunt. Vide Vetus ius, & Hegend. in titul. C. de vet. iur. enucl. Ius NOVVM autem. *eod.teſte in l.D. quod quiſque iuris.* appellatur, quod nec in ſcripta redactum eſt, nec corroboratum conſuetudine. Videtur tamen *in iam citata l.1.* ius nouum accipi pro Iure iniquo, & ab vſu forenſi abhorrente.

IVRIDICVS, qui ius in aliquo loco reddit. *l.Thais §. Lucia. ff. de fideicom.lib. & vide C. & D. de officio Iuridi. Firmi.lib.3. Matheſeos. cap.* 12. talis erat, qui Alexandriæ præficiebatur. Hunc δικαιοδότην Strabo appellat. Iuridicos Italiæ à M. Antonino philoſopho datos tradit I. Capitolinus. Hinc

IVRIDICINÆ, quo verbo vſus eſt Tertull.lib.de Pall.

IVRISCONSVLTVS, ſic enim ſcribi debet, non Iureconſultus: licet Cicero pro Muræna ita dixerit, & Lucilius ſecundo, & iure peri-

tus. vt not. Chariſius lib. 1. Eſt *(inquit Antonius apud Ciceronem, lib. de Orat. 1.)* qui legum & conſuetudinis eius, qua priuati in ciuitate vtuntur, & ad reſpondendum, & ad agendum, & ad cauendum peritus eſt. Imperfecta tamen hæc eſt definitio, cùm pragmaticis hæc eadem quadrare poſſint. Iuriſconſulti enim ius in ciuitate cõſtituunt, de iis negociis, de quibus ius certum eſt nullum, conſulti. Itaque eorum reſponſa, Iuris ciuilis in parte numerantur. Conſulebantur autem *(vt Fab. ait)* aut de verborum proprietate, veluti ſi de teſtamenti ſtipulationíſve verbis eſſet controuerſia, vel de æqui diſputatione, vt in Sergij & Oratæ cauſſa illa nobili: aut de voluntatis coniectura, vt cum teſtatorem aliquid amplius voluiſſe, quàm dixiſſe contendat. *Cicer. pro Plancio:* Quæris num Iuriſconſultus? quaſi quiſquam ſit, qui ſibi hunc falſum de iure reſpondiſſe dicat. Omnes enim iſtiuſmodi artes in iis reprehéduntur, qui cùm profeſſi fuerint, ſatisfacere non poſſunt: non in iis, qui abfuiſſe ab iſtis ſtudiis confitentur. Verior itaque hæc fuerit Hotoman. definitio: Iuriſconſultus eſt, qui tum iuris ciuilis, tum æqui boníque peritus, populo ſe ad reſpondendum, interpretandum, cauendum, atque agendum dedit. his enim omnibus in rebus Iuriſconſulti officium verſari, in Iuriſconſulto ſuo copioſè oſtendit.

Iuriſconſultorum vel prudentium triplex eſt differentia, quam obſcurè confundit Tribonianus Inſtit. de iur. nat. gent. & ciuil. I. Fuerunt prud&etilde;tes, qui leges XII. Tab. interpretabantur, quorum diſputationes fori, dicuntur ius Ciuile, *leg. 2. §. his legibus latis. D. de origine iur.* II. Fuerunt prudentes, qui priuatim reſpondebant conſulentibus auctoritate probabili, non autem neceſſaria. III. Cœperunt publicè Imperatoris auctoritate ſignatis ſcriptis reſpondere ſub Auguſto, à quorum reſponſis non licebat recedere, *d. l. 2. §. Primus Diuus Auguſtus.*

DESCRIPTIO IVRISCONſultorum, qui à Pomponio ſub titulo De orig. iur. enumerantur, ex Hotomano.

S. PAPYRIVS Iuriſconſultus, Tarquinio Superbo regnante floruit. Is leges omnes à regibus latas in ordinem redegit, vnúmque in librum coegit, qui liber idcirco Ius ciuile Papyrianum appellatus eſt. *Pomp. l. 2. §. 1. & §. 18. de orig. iur.* Videtur is fuiſſe Papyrius, quem Dionyſ. Halicar. ſcribit primum Regem ſacrificulum creatum fuiſſe, quem Manium adpellat, Superbum autem non Demarati filium, vt Pomponius: ſed nepotem, Liuius, pronepotem Dionyſius appellant.

AP. CLAVDIVS, Decemuir Iuriſconſultus, anno CCCIII. quo leges XII. Tabularum conſcriptæ & conſtitutæ fuerunt. Eius maximum in iis legibus conſcribendis conſilium extitiſſe Pomponius tradit, *l. 2. §. 18. de orig. iur.*

HERMODORVS Epheſius Iuriſconſultus, legum, quæ à legatis Romanis ex Græciæ ciuitatibus allatæ ſunt, cùm in Italia tum fortè exularet, interpres fuit: ob eámque cauſam ſtatua ei in Comitio dicata eſt. *Plinius lib. 34. cap. 5. & Pompon. l. 2. §. 1. D. de orig. iur.* vbi tamen Auctorem ſcribit, pro Adiutorem, ſocium, interpretem. Strabo lib. 14. de Epheſiis commemorans, In ea viri fuere memorabiles, è veteribus quidem Heraclitus cognomento Obſcurus, & Hermodorus. de quo ille ipſe loquens, Digni ſunt, inquit, omnes ad vnum Epheſij, quibus laqueo gula frangatur, qui Hermodorum virum inter ipſos vtilem exilio multarunt, dicentes, Nemo de nobis vnus excellat: ſed ſi quis extiterit, alio in loco, & apud alios ſit. Fertur etiam is leges quaſdam Romanis conſcripſiſſe. *Hoc idem extat apud Diogenem Laertium.*

AP. CLAVDIVS Cæcus Iuriſconſultus, Cenſor fuit Sulpitio, Sem-

pronio Coſſ. anno ab V. condita CDXLIX. primus actiones, id eſt, formulas de vſucapionibus ſcripſit: ſcribæ ſuo Cn. Flauio ſuaſit, vt faſtorum tabulam exſcriberet, eámque promulgaret. *Plin. lib.* 33. *cap.* 1. *&* *Pompon. l.* 2. *§.* 18. *de orig. iur.* Tribonianus autem in eadem *l. §.* 3. ſcribit eum legis actiones propoſuiſſe, & ad formam redegiſſe, quarum librum ſurreptum poſtea Cn. Flau. populo tradiderit.

CN. FLAVIVS, Cn. F. ſcriba Iuriſconſultus, Sulpitio, Sempronio Coſſ. anno ab Vrbe condita CDXLIX. Is patre libertino, humili fortuna ortus, cæterùm callidus vir & facundus. Ædilis curulis fuit. Ciuile ius repoſitum in penetralibus Pontificum euulgauit, faſtóſque circa forum in albo propoſuit: vt quando lege agi poſſet, ſciretur. Ob id munus Ædilis curulis, & Tribunus plebis creatus eſt. *Liuius lib.* 9. *extremo, Cic. pro Murana, Gellius lib.* 6. *capit.* 9. *Plinius li.* 33. *cap.* 5. *Pompon. l.* 1. *§.* 3. *de orig. iur.*

P. SEMPRONIVS Sophus Iuriſconſultus Coſ. cum P. Sulpitio Sauerrione, anno ab Vrbe condita CDXLIX. Põponius ſcribit *in l. §.* 18. hunc à populo Roma. Sophum eſſe appellatum, nec quenquam ante hunc, aut poſt hunc hoc nomine cognominatum eſſe: cùm tamen plures in Conſulum tabulis hoc cognomine afficiantur, & conſtet Atilium, Lælium, & Catonem Sapientes cognominatos fuiſſe.

TI. CORVNCANIVS Iuriſconſultus, Conſul cum P. Valerio, anno ab Vrbe condita CDLXXII. Primus ius ciuile docere ac profiteri cœpit, cùm priores id in latenti retinere cogitarent, ſolúmque conſulatoribus vacare. *Pompon. l.* 18. *de orig. iur.* Cicer. in Bruto ſcribit, ex Pontificum commentariis intelligi eum longè plurimum ingenio valuiſſe. *Idem in lib. de Orat.* 3. Pontificem Maximum eum fuiſſe tradit, ad eum, eiúſque ſimiles de omnibus diuinis atque humanis rebus referri ſolitum: eundem & in ſenatu, & apud populum, & in cauſſis amicorum, & domi & militiæ conſilium ſuum fidémque probaſſe. Eadem ferè in Epitome Liuiana XVIII.

Q. FABIVS Iuriſconſultus, cuius ad Carthaginenſes legatio celebratur: Cornelio, Sempronio Coſſ. an. DXXXII. nam cùm eſſent duæ teſſeræ poſitæ vna pacis, altera belli, arbitrio ſibi dato, vtram mallet referre Romam, vtranque ſuſtulit, & ait: Carthaginenſes petere debere vtram mallent accipere. *Hæc Pompon. Aliter tamen Gellius libro decimo, capit.* 27. *aliter etiam Polyb. libro tertio, Liuius libro* 21. *& Appianus libro de bello Hiſpan.*

SEX. ÆLIVS Pætus Catus Iuriſconſultus, Conſul fuit cum T. Quinctio Flaminio, anno DLII. qui propter Iuris ciuilis ſcientiam ſic appellatus ab Ennio eſt. Egregiè cordatus homo Catus Ælius Sextus: *vt ait Cic. li. de Orat.* 1. qui in Bruto hunc quoque ait iuris quidem ciuilis periſſimum, ſed etiam ad dicendum paratum: & Tuſc. prima, hunc eundem verſum profert. Varro autem *in lib. de lin.* 6. Cata, inquit, acuta. Hoc enim verbo Sabini dicũt, quare Catus Ælius Sextus, non (vt aiunt) ſapiens: ſed acutus Pomp. autem his verbis, Sextum Ælium etiam Ennius laudauit, & extat illius liber, qui inſcribitur Tripartita: qui liber veluti cunabula iuris continet. Tripartita autem dicitur, quoniam lege XII. Tab. præpoſita, iungitur interpretatio, dein ſubtexetur legis actio. eiuſdem eſſe tres alij libri referuntur: quos tamen quidam negant eiuſdem eſſe. Plin. verò *lib.* 33. *c.* 2. L. Pauli qui Perſeum deuicit, generum ait fuiſſe. & cùm legati Ætolorum in Conſulatu prandentem in fictilibus adiſſent, miſſa ab ab his vaſa argentea nõ accepiſſe: neque aliud habuiſſe argenti ad ſupremum vitæ diem, quàm duo pocula, quæ L. Paulus ſocer ei ob virtutem donaſſet.

P. ÆLIVS PÆTVS Iuriſc. Conſul fuit cum Cn. Cornelio anno DLIX. *apud Liuium lib. 32. & Pomponium Plin. lib. 18. ca. 18. Plutarch. in Africano.*

P. ACILIVS Iuriſconſultus. *Cicero in Lælio*: Scimus L. Acilium apud patres noſtros appellatum eſſe Sapientem, quia prudens eſſe in iure ciuili putabatur. Hunc quoque primùm à populo ſapientem appellatum fuiſſe, Pomponius ſcribit. *Meminit Cicero in Catone, lib. de offic. 2. De diuin. 1. Epitome Liuiana 49. Nonnullis tamen in libris Attilius nominatur.*

P. CORNELIVS Scipio Naſica Iuriſconſultus, Conſul fuit cum M. Glabrione, anno DLIX. adoleſcens nondum Quæſtorius optimus in ciuitate iudicatus eſt, eidémque publicè domus in ſacra via data, quo facilius conſuli poſſet. *Liuius lib. 29. & Pomp. l. 2. §. 18. de orig. iur.*

M. PORCIVS Cato, Iuriſconſ. Conſul fuit cum L. Valerio, anno DLV. Iuris ciuilis peritiſſimus fuit, vt Cicero ait lib. De oratore primo: libros etiam de iure reliquit, *vt ſcribit Pomponius d. l. 2.* Eius res geſtas Plutarchus in Vitis exponit, & Liuius lib. 33. & 34. ſed maximè lib. 39. ex quo elogium hoc Catonis noſtri quin deſcribam, facere non poſſum. In hoc viro tanta vis animi ingeniíque fuit, vt quocunque loco natus eſſet, fortunam ſibi ipſe facturus fuiſſe videretur. nulla ars neque priuatæ, neque publicæ rei gerendæ ei defuit. Vrbanas ruſticáſque res pariter callebat. ad ſummos honores alios ſcientia iuris, alios eloquentia, alios gloria militaris prouexit: huic verſatile ingenium ſic pariter ad omnia fuit, vt natum ad id vnum diceres, quodcunque ageret, in bello manu fortiſſimus, multíſque inſignibus clarus pugnis: idem poſteaquam ad magnos honores peruenit, ſummus imperator: idem in pace, ſi ius conſuleres, peritiſſimus: ſi cauſſa oranda eſſet, eloquentiſſimus. nec is tantùm, cuius lingua viuo eo viguerit, monumentum eloquentiæ nullum extet. viuit, imò viget eloquentia eius, ſacrata ſcriptis omnis generis. Orationes & pro ſe multæ, & pro aliis, & in alios. nam non ſolùm accuſando, ſed etiam cauſſas dicendo fatigauit inimicos, ſimultates nimio plures & exercuerunt eum, & ipſe exercuit eas: nec facilè dixeris, vtrùm magis preſſerit eum nobilitas, an ille agitauerit nobilitatem. Aſperi proculdubio animi, & linguæ acerbæ, & immodicè liberæ fuit: ſed inuicti cupiditatibus animi, & rigidæ innocentiæ: contemptor gratiæ, diuitiarum: in parſimonia, in patientia laboris, periculíque ferrei propè corporis animíque, quem ne ſenectus quidem, quæ ſoluit omnia, fregerit: qui ſextum & octogeſimum annum agens, cauſſam dixerit, ipſe pro ſe orauerit, ſcripſeritque: LXXX. anno Ser. Galbam adduxerit in iudicium.

M. PORCIVS Cato Iuriſconſ. Marci ſuperioris filius. Is Prætor deſignatus patre viuo mortuus eſt. Plurimos in iure ciuili libros reliquit. *Gell. lib. 13. cap. 18. Pomp. de orig. iur. Cicer. de Orat. 2.* Huius ea creditur fuiſſe regula, quæ Catoniana in noſtris libris appellatur, quam ſupra lib. 3. expoſuimus. Celebratur etiam eius de diuiduis & indiuiduis ſtipulationibus diſputatio, *in l. 4. D. de verb. oblig. Citatur & Iuſtin. lib. 1. Inſt. tit. de adopt. Paul. l. 44. ſol. mat. Vlpia. l. 10. D. de ædil. Celſ. l. 38. D. de verb. ſign.*

P. MVTIVS Scæuola Iuriſconſultus, Conſul fuit cum L. Calpurnio, ann. DCXVII. & Pontifex maximus fuit, quo anno Tib. Gracchus interfectus eſt. Decem de iure libellos reliquit. *Pomp. d. l. 2. Cic. de Orat. & pro Cæcinna, De legib. 1. De nat. deor. 3. Pompo. l. vlt. De iur. immu. Aſco. Verri. 2.* Interiit eo morbo quem Phthiriaſin appellant. *Plutarch. in Sylla.*

M. IVNIVS Brutus Iuriſconſ.

vir

vir Prætorius fuit, ſeptémque, vt ait Pomponius, reliquit libros. Cæſar tamen apud Ciceronem *lib. de Orat.* 2. audiſſe ſe ait ex Scæuola, cùm diceret, tres duntaxat veros Bruti libros fuiſſe. In eodem libro Bruti in iure deſcribendo ratio improbatur, quòd hypotheſes non theſes exponeret. *Eius meminit Cicer. in Cluent. lib. Epiſt. Fam.*7.*Gell.lib.*18.*cap.*7.

M. MANILIVS Iuriſconſultus, Conſul fuit cum C. Marcio Cenſorino, ann. DCI. Tres in iure reliquit libros, extabant etiam Pomponij ætate volumina inſcripta Manilij monumenta. Hunc Craſſus *lib. de Orat.* 3. ſcribit ſe vidiſſe tranſuerſo ambulantem foro: quod erat inſigne eum qui id faceret, facere ciuibus omnibus conſilij ſui copiam. Conſulatus etiam in Bruto meminit Gellius. etiam doctrinæ, *lib.*18. *cap.*17. Cicer. eius librorum de mancipiis vendendis, *de Orat.*1. *Varro de re ruſt. perſæpè.*

P. RVTILIVS Rufus Iuriſconſultus, Conſul fuit cum M. Manilio, ann. DCLXV. M. Manilij, de quo diximus, diſcipulus, *vt Pomponius teſtatur Cic. in Bruto.* ſcribit eum magnum de iure reſpondendi munus ſuſtinuiſſe, eiúſque operam atque induſtriam propterea gratiorem fuiſſe. Memoratur eius iniuſta damnatio, quòd cùm ambitus à Scauro accuſatus eſſet, noluerit ſuam cauſſam ornatiùs dici quàm ſimplex veritatis ratio poſtularet. *qua de re libr. de Orat. in Bruto, De nat. deor.*3. *De finib.* 2. *Tuſcul.*4. *Offic.*2. *pro Plancio, pro Balbo, in Piſonem, pro Fonteio, pro Poſthumo, pro Cluentio, Valerius lib.*2.

PAVLVS VERGINIVS Iuriſconſ. Hic apud Pomp. numeratur corruptè, mea ſententia, cùm iſto modo nominetur nemo. Paulus præterea Æmiliorum eſt cognomen. Cùm autem *Cicer. in Brut.* Scaurum Rutilio adiungat, Panætij diſcipulum & conuictorem in 3. de Oratore appellet, & Pomponius hoc loco Panætij auditores enumeret, haud ſcio an pro SCAVRVI VIGELLIVS, repoſuerit aliquis PAVLVS VERGINIVS.

Q. ÆLIVS Tubero L. Pauli nepos P. Africani ſororis filius, Iuriſconſultus, Triumvir agris, opinor, ex lege Sempronia diuidundis fuit. Hũc in Brut. Cicer. Stoicum & doctiſſimũ in diſputando fuiſſe ſcribit. Craſſus autem *in lib. de Orat.*1. Dies, *inquit,* & noctes virum ſumma & virtute prudentia videbamus philoſophiæ cùm operam daret, Qu. Tuberonem, Pomp. autem Pænatij auditorem appellat, vbi tamen PANSAE deprauatè legitur: vt quod ſequitur: QVI ET IPSE CONSVL. nam in Conſulum recenſione Tubero non nominatur hoc tempore. videntúrque hæc verba potiùs ad Scaurum pertinere, Cicer. *in lib. qui inſcriptus eſt, De iure ciuili in artem redigendo.* verba hæc poſuit: Ne verò ſcientia iuris maioribus ſuis Q. Ælius Tubero defuit, doctrina etiam ſuperfluit. *Hoc ex Gell. lib.*1. *cap.* 22. Hiſtoria de eo inſignis refertur à Cic. *in ea pro Murena.*

SEX. POMPEIVS Iuriſconſultus, Cn. Pompeij Magni patruus fuit. Hic (*vt ait in Bruto Cicero*) præſtantiſſimum ingenium contulit ad ſummam iuris ciuilis, & ad perfectam Geometriæ & rerum Stoicarum ſcientiam. Hunc eundem *in lib. de Orat.* 3. Stoicum appellat. & *lib.* 1. eruditum hominem in Philoſophia.

L. CÆLIVS Antipater Iuriſconſultus, ſcriptor, *vt ait in Bruto Cicer.* vt temporibus illis luculentus fuit iuris valde peritus, multorum etiam, vt L. Craſſi, magiſter Pomponius eum ſcribit maiorem eloquentiæ, quàm ſcientiæ iuris operam dediſſe. nam ad hiſtoriam ſcribendam animum appulit, cui maiorem quàm ſuperiores ſonum vocis addidit, *vt ait Cicer. lib. de Orat.* 2. *& de leg.*1.

P. LICINIVS Craſſus Muſſianus Iuriſconſultus, Conſul fuit cum L. Valerio, an DCXIX. cognomento Diues, P. Mutij filius, & P. Mutij

Digitized by Google

Scæuolæ Iuriſconſultorum frater germanus, à P. Licinio Craſſo adoptatus, domi à patre & fratre ius ciuile didicit: in eo induſtriam conſtat ſummam fuiſſe, maximámque gratiam, cùm & conſuleretur plurimùm & diceret. Eloquens etiam fuit. *Hæc ex Cic. Brut. & primo de Orat.* Gell. autem *lib. 1. cap. 13.* author eſt, Hiſtoricos pleroſque ſcripſiſſe, habuiſſe illum quinque rerum bonarum maxima & præcipua, quòd eſſet ditiſſimus, quòd nobiliſſimus, quòd eloquentiſſimus, quòd Iuriſconſultiſſimus, quòd Pontifex Maximus. Pomponius autem hunc ſcribit à Cicerone dici Iuriſconſultorum diſertiſſimum falsò, nam de L. Craſſo M. Antonij æquali loquitur in Bruto his verbis, Vt eloquentium iuriſperitiſſimus Craſſus, Iuriſperitorum eloquentiſſimus Scæuola putaretur. *Meminit Velleius lib. 2. Cic. in Catone, ad Attic. lib. 5. Plin. 11. Val. lib. 8. cap. 8. 6. Epitome Liu. 59. Strabo lib. 13. Eutrop. lib. 4. Flor. lib. 2. cap. 22.*

Q. MVTIVS Scæuola Iuriſconſultus Conſul. fuit cum L. Cæcilio, ann. DCXXXIII. Scæuolæ filius, Pontifex maximus item, vt pater: iuriſconſultiſſimis, vt item. Sic enim Cicer. *in lib. de Legib. 2.* ſcribit. Pomponius autem hunc ait primùm Ius ciuile conſtituiſſe, generatim in lib. 18. redigendo. Cicer. *in Lælio* tradit eum primùm Augurem, deinde Ædilem L. Craſſo fuiſſe: item *lib. Offic. 2. & de Conſulatu lib. de Orat. 1. meminit.* Appianus autem lib. ἐμφυλ. α. ſcribit eum C. Marij iuſſu occiſum in Tiberim proiectum eſſe, itémque *Lucanus lib. 2. Velleius lib. 2. Florus lib. 3. ca. 23. Valerius lib. 9. & lib. 8. Cic. de Natur. Deor. 3.*

C. AQVILIVS GALLVS Iuriſconſultus Prætor, de ambitu quæſtionem exercuit, cùm eius collega Cicero eſſet: *vt ipſe in Cluentiana teſtatur.* Hunc Qu. Mutij Pont. Max. auditorem fuiſſe Pomponius tradit, Cicero autem *in Bruto*, Ser. Sulpitij præceptorem in iure, hominem acutum & exercitatum, prompta in agendo & in reſpondendo celeritate præditum fuiſſe, ab eo ipſo prolata eſt de dolo malo formula, quam idem *lib. de Natura Deor. 3. & de Offi. 3.* euerriculum malitiarum omnium appellat. Eius extat laudatio *in Orat. pro Cæcinna*, his verbis: Hoc modo percommodè accidit, quòd non adeſt is qui paulò antea affuit, & adeſſe nobis frequenter in hac cauſſa ſolet vir ornatiſſimus C. Aquilius. Nam ipſo præſente, de virtute eius & prudentia timidiùs dicerem, quòd ipſe pudore quodam afficeretur ex ſua laude, & me ſimilis ratio pudoris à præſenti laude tardaret, cuius auctoritati dictum eſt ab illa cauſſa concedi nimium non oportere. Vereor de tali viro ne plus dicam, quàm vos aut ſentiatis, aut apud vos commemorari velitis. Quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium valere, cuius prudétiam populus Roman. in cauendo, non in decipiendo perſpexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate ſeiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem ſuam populo Roman. promptam expoſitámque præbuerit: qui ita iuſtus & bonus vir eſt, vt natura, non diſciplina, conſultus eſſe videatur: ita peritus ac prudens, vt ex iure ciuili, non ſcientia ſolùm quædam, verùm etiam bonitas nata videatur: cuius tantum eſt ingenium, ita prompta fides, vt quicquid inde haurias, purum, liquidúmque te haurire ſentias. Eiuſdem iudicium ſingulare *Valerius libro 8. capit. 2.* commemorat fuiſſe, rem tamen non aſſerit. Is eſt, de quo *Cicero in Topic.* memoriæ prodidit, ſi quis ad eum quid tale retulerat, vt de facto quæreretur, ad Ciceronem, inquiebat. ſignificans Iuriſconſultos non de facto, ſed de iure conſuli oportere.

L. LVCILIVS Balbus, Iuriſconſ. L. Mutij auditor à Pomponio nominatus: à Cicerone autem *in Brut.* Ser. Sulpitij cum C. Aquilio in iure præceptor, vbi hunc doctum & eruditum

ditum hominem appellat, & cum in agendo, tum in reſpondendo conſiderata tarditate prædîtum. *Meminit idem lib. ad Attic.* 8. Sed qui in libris de Natur. Deor. diſputat. Qu. Balb. eſt huiuſce, vt videtur, frater.

SEX. PAPYRIVS, Iuriſconſ. inter Seruij Sulpitij præceptores à Pomponio numeratur.

C. IVVENTIVS, Iuriſconſultus, à Pomponio inter Seru. Sulpitij præceptores numeratur. Cicero autem *in Bruto* T. Iuuentium Iuriſ. nominat: quem alium ab hoc fuiſſe ratio temporum declarat. Multis enim poſt hanc Seruij iuuentutem annis numeratur. In eodem genere, inquit, cauſſarum multum erat T. Iuuentius, nimis ille quidem lentus in dicendo, & penè frigidus, ſed & callidus, & in capiendo aduerſario verſutus, & præterea nec indoctus, & magna cum iuris ciuilis intelligentia.

SERV. SVLPITIVS, Iuriſconſultus, Conſul fuit cum M. Marcello, anno DCCII. Hic præceptores adoleſcens habuit in iure, Aquilium, Balbum, Papyrium, & Iuuentium: vt Pomponius teſtatur, cuius hæc verba ſubſcribemus: Seruius, cùm in cauſſis orandis primum locum, aut pro certo poſt M. Tullium, obtineret, traditur ad conſulendum Quintum Mutium de re amici ſui perueniſſe, cúmque eum ſibi reſpondentem de iure, Seruius parum intellexiſſet, iterum Quintum interrogaſſe, & à Quinto Mutio reſponſum eſſe, nec tamen percepiſſe: & ita obiurgatum eſſe à Quinto Mutio. Namque eum dixiſſe, turpe eſſe Patricio, & nobili, & cauſſas oranti, ius in quo verſaretur, ignorare. ea velut contumelia Seruius tractatus operam dedit iuri ciuili: & plurimum eos, de quibus locuti ſumus, audiit. Inſtitutus à Balbo Lucilio, inſtructus autem maximè à Gallo Aquilio, qui fuit Cercinæ. Itaque libri complures eius extãt Cercinæ confecti. Hic cùm in legatione periſſet, ſtatuam ei populus Rom. pro Roſtris poſuit, hodiéque extat pro Roſtris, Auguſt. huius volumina complura extant. reliquit autem propè in centum & octoginta libros. Cicero autem *in Brut.* eum ſcribit eloquentiæ tantum aſſumpſiſſe, vt ius ciuile facile tueri poſſet. Nec facilè, inquit, quem dixerim plus ſtudij, quàm illum, & ad dicendum, & ad omnes bonarum artium diſciplinas adhibuiſſe. *Item*: Atque haud ſcio, an par principibus eſſe potuiſſet, ſed fortaſſe maluit id, quod eſt adeptus, longè omnium non eiuſdem modò ætatis, ſed eorum etiam, qui fuiſſent, in iure ciuili eſſe princeps. Sic enim exiſtimo, iuris ciuilis magnum vſum & apud Scæuolam & apud multos fuiſſe artem in hoc vno quod nunquam effeciſſet ipſius iuris ſcientia, niſi eam præterea didiciſſet artem, quæ doceret rem vniuerſam tribuere in partes, latentem explicare definiendo, obſcuram explanare interpretando, ambiguam primùm videre: deinde diſtinguere, poſtremò habere regulam qua vera & falſa iudicarentur, & quæ quibus propoſitis eſſent, quæque non eſſent conſequentia. Hic enim attulit hanc artem, artium omnium maximam, quaſi lucem ad ea, quæ confusè ab aliis aut reſpondebantur aut agebantur. Dialecticam mihi videris dicere, inquit. Rectè inquam intelligis, ſed adiunxit etiam & literarum ſcientiam, & loquendi elegantiam, quæ ex ſcriptis eius quorum ſimilia nulla ſunt, facillimè perſpici poteſt. Cúmque dicendi cauſſa duobus peritiſſimis operam dediſſet, L. Lucilio Balbo, C. Aquilio Gallo, Galli hominis acuti & exercitati promptam & paratam in agendo & in reſpondendo celeritatem ſubtilitate diligentiáque ſuperauit. Balbi, docti & eruditi hominis, in vtraque inconſideratam tarditatem vicit, expediendis conficiendíſque rebus. ſic & habet quod vterque eorum habuit, & expleuit quod vtrique defuit. *Hæc Cicero.* Idem præterea in Murœniana

na oſtendit, Sulpitium Quæſturam, Præturámque geſſiſſe: quæſtionémque peculatus ei in Prætura obrigiſſe. Aſconius autem in argumento Milonianæ ſcribit, eum anno DCCI. v. Cal. Martias, menſe intercalario, Interregem factum, vt Cn. Pompeium ſolum conſulem crearet: anno verò inſequenti ipſe cum M. Marcello Conſul (vt diximus) factus eſt. Cúmque oppreſſa à Iulio Cæſare ciuitate Athenas ſe contuliſſet, tandémque ab illo reſtitutus, Græciæque præfectus fuiſſet, Romam reuerſus eſt, legatúſque à Senatu ad M. Antonium Triumuirum, qui Mutinæ D. Brutum obſidebat, miſſus: vt eum à perditis conſiliis ad ſanitatem pacémque reuocaret. Qua in legatione interiit, vt ex eius legatione apud Ciceronem intelligitur, quæ Philippica IX. legitur. *Meminit ibid. li. Epiſt. fam. 7. ad Attic. 5. Gell. lib. c. 2. 19. & l. 6. c. 8.*

P. ALFENVS Varus, Iuriſconſult. Conſul fuit cum P. Vinutio, an. DCCIV. vt Pomponius ſignificat, qui Seruij Sulpitij diſcipulum hunc fuiſſe adſcribit, plurimúmque ex ipſius auditoribus auctoritatis habuiſſe. Gellius quoque *lib. 6. cap. 5.* eiuſdem diſcipulum appellat, eiúſque librum Digeſtorum 34. & Collectaneorum ſecundum citat. Et eòdem pertinet *l. cum ſcriptum 6. D. de dot. releg.* Horatius Sermonum I.

--Vt Alfenus Vafer omni
Abiecto inſtrumento artis, clauſáque taberna Sutor erat.

Vbi Acron: Vrbanè, inquit, Alfenum Vafrum Cremonenſem deridet; qui abiecta ſutrina, quam in municipio ſuo exercuerat, Romam venit: magiſtróque vſus Sulpitio Iuriſconſulto, ad tantam peruenit ſcientiam, vt & conſulatum gereret, & publico funere efferretur. *Aliter*: Alfenus ſutoris filius, qui ita iuris ſtudio intendit: vt beneficio artis huius latum clauum ſumeret, & ad conſularem conſurgeret dignitatem. ſunt qui dicant hunc Cremonenſem fuiſſe. Vafer autem, aſtutus, cordatus. Antiqui etiam pro bono hoc dicebant. Alfenum item alterum ab hoc Lampridius inter Alexandri Imper. conſiliarios numerat, Vlpiani, Pauli, Pomponij, aliorum multorum æqualem.

A. OFILIVS, Iuriſconſultus, Ser. Sulpitij auditor numeratur à Pompon. qui eundem in equeſtri ordine permanſiſſe tradit: Cæſaríſque familiariſſimum fuiſſe, & libros de iure ciuili plurimos, & qui omnem partem operis fundarent, reliquiſſe, primúmque de legibus viceſimæ conſcripſiſſe. item de iuriſdictione, eundem edictum prætoris diligenter compoſuiſſe. Huius Ofilij vxor ea fuiſſe videtur Clodia, quam *Plinius libro 7. capit.* 48. centum & XV. annos vixiſſe, quindecies autem enixam eſſe tradit. *Meminit Cicero Epiſt. fam. 7. & 16. ad Attic. 3.*

T. CÆCIVS Iuriſcon. Seru. Sulpitij auditor numeratur à Pompo. apud Cic. Marcum & Sextum Cæſium reperio, ſed nihil ad noſtrum.

AVFIDIVS Tucca, Iuriſconſultus Seru. Sulpitij auditor numeratur à Pomp. Cicero T. Aufidij in Bruto meminit, qui vixit ad ſummam ſenectutem, erátque & bonus vir & innocens. ſed dicebat parum. Fuit & T. Aufidius Aſiæ prætor, in Orat. pro Flacco.

AVFIDIVS Namuſa, Iuriſconſult. Ser. Sulpitij auditor numeratur à Pomponio, traditúrque condiſcipulorum ſuorum ſcripta in centum quadraginta libros digeſſiſſe.

FLAVIVS Priſcus, Iuriſconſultus. Seru. Sulpitij auditor numeratur à Pomponio.

C. ATEIVS Pacuuius, Iuriſconſ. Seruij Sulpitij auditor à Pomponio numeratur.

LABEO Antiſtius Cinna, Iuriſconſ. Seruij Sulpitij auditor à Pomponio numeratur. Tribunus plebis fuit, Sylla & Pompeio Coll. *De quo Cicero in Brut.* Rabula, *inquit*, ſanè probabilis: qui multos cùm tacuiſſet annos, neque contemni ſolùm, ſed irrideri etiam ſolitus eſſet, in Tribunatu primum

Digitized by Google

mum contrà C.Iulij illam Conſulatus petitionem extraordinariam veram cauſſam agens eſt probatus. Itaque poſt Tribunatum primò multæ ad eum cauſſæ, deinde omnes, maximæ quæcunque erant, deferebantur, *Hæc Cic.* Plutar. autem & Oroſius, Appianus item & Velleius traditur hunc cùm Pomponij ſocer eſſet, vt Syllanum à Marianis interfectum fuiſſe, Appian. autem lib. bel. ciuil. quarti extremo factum eius memorabile prodit, quod ſubiiciam: Λαβεὼν δὲ ἐπὶ σοφίᾳ γνώριμος, ὁ πατὴρ Λαβεῶνος τοῦ κατ' ἐμπειρίαν νόμων ἔτι νῦν περιωνύμου, βόθρον ἐν τῇ σκηνῇ τὸ μέγεθος αὐταρκῆ σώματι ὀρυξάμενος, καὶ τὰ λοιπὰ τοῖς θεράπουσιν ἐντειλάμενος ἐπέσκηψε τῇ γυναικὶ καὶ τοῖς παισὶ περὶ ὧν ἐβούλετο, καὶ τὰ γράμματα φέρειν ἔδωκε τοῖς οἰκέταις, τοῦ δὲ πιστοτάτου τῆς δεξιᾶς λαβόμενος, καὶ περιστρέψας αὐτὸν ὡς ἔθος ἐστὶ Ῥωμαίοις ἐλευθεροῦν ἐπιστρεφομένῳ ξίφος ἔδωκε, καὶ τὴν σφαγὴν ὑπέσχε, καὶ τῷδε μὲν ἡ σκηνὴ τάφος ἐγίνετο.

PVBLICIVS Gell. Iuriſc. Ser. Sulpitij auditor à Pomp. numeratur in lib. Florent. corruptè. duarum namque familiarum hæc nomina ſunt. In vulgatis lib. Publ. Cæcilius. Legendum opinor Publicola Gellius, pro Pomp. & ipſius ætatis conſuetudine, vt ſit L. Gell. Publicola, de quo Cic. *in Bruto.* Non tam vendibilis orator, quàm vt neſcires quid ei deeſſet. nec enim erat indoctus, nec tardus ad excogitandum, nec Romanarum rerum immemor, & verbis ſolutus ſatis, ſed in magnos oratores inciderat eius ætas, multam tamen operam amicis & vtilem præbuit: atque ita diu vixit, vt multarum ætatum oratoribus implicaretur, multum etiam in cauſſis verſaretur. Hunc *Val. Max. lib. 5. cap. 9.* omnibus honoribus ad Cenſuram vſque functum fuiſſe tradit.

C. TREBATIVS Iuriſc. eques R. Ciceronis familiariſſimus, ad quem extant ſcripta ab eodem Topica, & epiſtolæ complures, omnes propè feſtiuæ & iucundæ. Hunc Pomponius Cornelij Maximi auditorem fuiſſe tradit, compluréſque reliquiſſe libros, ſed qui parum frequententur. Eiuſdem autem tantam apud Auguſtum auctoritatem fuiſſe *Iuſtin. ſub titul. de codicill.* tradit, vt eius ſuaſu atque conſilio codicillorum vſum receperit. Extant etiam Horatij Satyræ *libr. Sermonum* II. ad Trebatium Iuriſconſultum, quem niſi Porphyrionis me moueret auctoritas, vix hunc eundem fuiſſe putarem: cùm etiam Acron eum iuriſperitum quendam nominet. Porphyrio verò ſcribit, eum locum obtinuiſſe inter Poetas, & aliquot libros de iure ciuili compoſuiſſe, & de religione nouem. Citantur autem de religione libri eius à Macrob. *libr.* 3. *c.* 4.

A. CASCELIVS Iuriſconſultus, Quæſtorius fuit, nec vltrà, *inquit Pompo.* proficere voluit, cùm illi etiam Auguſtus Conſulatum offerret. Quod autem apud eundem ſic legitur. Fuit Aulus Caſcelius, Quintus Mutius, Voluſij auditor, denique in illius honorem teſtamento Publium Mutium nepotem eius reliquerit hæredem: corruptum videtur. Primùm enim Quintij Mutij in ſecundo caſu poſtulat, quod ſtatim de P. Mutio eius nepote infert. At verò Voluſius non cognomen, ſed nomen familiæ fuit, Plin. autem Volcatium nominat huiuſce præceptorem, *lib.* 8.40. Remedium igitur aut ab antiquo libro, aut ab eruditiore aliquo exſpectemus, nunc illud quod Macrob. refert *lib.* 2. *c.* 16. adiiciemus: Caſcelius Iuriſconſultus vrbanitatis, Quod autem de Furio & Caſcelio prædiatoribus, *Cic. pro Balbo. & Valer. Max. li.* 8. *c.* 13. commemorant, quos Q. Scæuolæ æquales faciunt, nihil ad hunc noſtrum pertinere conſtat. Huius autem noſtri ſcripta præter vnum librũ Benedictorum, Pomponius ſuo tempore non extitiſſe affirmat. Benedicta autem facetas & acutas reſponſiones, quales ſuperius protulimus, interpretamur.

Q. ÆLIVS Tubero Iuriſc. Patricius, *vt ait Pomp.* fuit, & à cauſſis a-

Digitized by Google

gendis ad ius ciuile tranſit. maximè poſtquam Q. Ligarium accuſauit, nec obtinuit apud Caium Cæſarem. Is eſt Q. Ligarius, qui cùm Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem applicare non permiſit, nec aquam haurire: quo nomine eum accuſauit, & Cic. defendit. Tuberonem autem cum dicit, patrem intelligit. Nam vt ex huius Oratore intelligitur, Q. Ligarius à C. Conſidio proconſule prouinciæ præfectus fuerat. Cùm autem Actius Varus in eam, pulſus à C. Cæſare veniſſet. Q. Tuberonem huiuſce patrem, cui ea prouincia obuenerat, portu prohibuit. De filio igitur illa Pomp. quib. hæc addit. Tubero doctiſſimus quidem habitus eſt iuris publici & priuati, & complures vtriuſque operis libros reliquit. ſermone etiam antiquo vſus affectauit ſcribere, & ideo parum libri eius grati habentur. *Meminit Caſar. lib. De bel. ciuil. 1.*

FVFIDIVS Iuriſconſultus de quo fit mentio *leg. Fuſidius. D. de bon. auct. iud. poſſ. & apud Africanum. l. 5. de auro & arg. leg.* videtur ille eſſe L. Fufidius, quem M. Tullius in Bruto, in aliquo patronorum numero fuiſſe ſcribit: ad quem etiam M. Scaurus tres libros de vita ſua ſcripſit, *vt & Plin. teſtatur lib. 33. c. 1.* cuius & memoriam videtur primus renouaſſe. *Cuia. Obſ. lib. 1. cap. 9.*

CARTILIVS Iuriſconſultus etiam fuit, *cuius fit mentio l. 5. D. commo. & l. Cornel. de hæred. inſt. & eius meminit Ant. Auguſt. l. 3. Emend. c. 6.*

ATEIVS Capito Iuriſc. quem Pomp. & Tacitus Conſulem fuiſſe produnt. vt valde mirer, Caſſiodorum, & Dionem ſcriptũ habere ann. DCCLIV. C. Fonteium cum Germanico Cæſare. Hunc Tacitus principem in ciuitate locum ſtudiis ciuilibus aſſecutum tradit *lib. 3. extremo.* principique ac dominantibus. obſequentiorem fuiſſe. Pompon. autem Ofilio præceptori operam dediſſe. inque iis, quæ ab eo acceperat, perſeueraſſe. In eundem M. Pomponij Grammatici memorabile dictum celebratur ab auctore libelli de Grammaticis illuſtribus. Nam cùm Pomponium ex oratione reprehendiſſet, affirmante Atteio Capitone & eſſe illud Latinum, & ſi non eſſet: futurum certè iam inde: Mentitur, inquit, Capito. Tu enim Cæſar ciuitatem dare potes hominibus, verba non potes. *Meminit Gel. l. 13. c. 12. l. 4. c. 14. l. 10. c. 10. Macrob. l. 6. Satur. 7. c. 13.*

ANTISTIVS Labeo Iuriſc. ſuperioris filius à Pomp. Trebatij diſcipulus fuiſſe traditur, conſulatúmque ſibi ab Auguſto delatum recuſaſſe: ſed plurimum ſtudiis operam dediſſet, totúmque annum ita dimiſiſſe, vt Romæ ſex menſibus cum ſtudioſis eſſet, ſex menſibus ſuccederet, & conſcribendis libris operam daret. itaque quadraginta volumina reliquiſſe, ex quibus plurima inter manus ſuo tempore verſabantur. Eundem præterea ingenij qualitate, & fiducia doctrinæ, qui & cæteris operis ſapientiæ operam dederat. plurima innouare inſtituiſſe. Hunc Tacitus, *lib. 3. extremo,* iuris ciuilis ſcientia Capitonem Ateium antecelluiſſe ſcribit, & incorrupta libertate, atque idcircò fama celebratiorem fuiſſe, Præturámque eum geſſiſſe tantùm: aditum enim ad Conſulatum iniuria illi præcluſum fuiſſe, Lubet etiam locum Gellij *ex lib. 3. cap. 22.* de hoc noſtro ſubſcribere. In quadam Epiſtola Ateij Capitonis ſcriptum legimus, Labeonem Antiſtium, legum atque morum populi Rom. iuriſque ciuilis doctum apprimè fuiſſe. Sed agitabat, inquit, hominem libertas quædam nimia atque vecors: vſque eò, vt D. Auguſto iam principe, & Rempubl. obtinente, ratum tamen, penſúmque haberet, niſi quod iuſtum, ſanctúmq; eſſe, in Rom. Antiquitatibus legiſſet. Ac deinde narrat, quid idem Labeo per viatorem à Trib. plebis vocatus reſponderit: Cùm à muliere, inquit, quadam Tribuni plebis aduerſum eum, aditi, Gellianum ad eum miſiſſent vt veniret, & mulieri reſponderet: iuſſit eum qui miſſus erat, redire, & Tribunus dicere, ius nos non habere, neque ſe, neq; alium

alium quenquam vocandi:cùm moribus maiorum Trib. pleb. prehenſionem haberent, vocationem non haberent:poſſe igitur eos venire,& prehendi iubere, ſed vocandi abſentem ius non habere. *Meminit idem lib.*20. *c.*1. *De eodem Suetonius in Auguſto his verbis.* Antiſtius Labeo,Senatus lectione,cùm Triumuirum legeret Marcum Lepidum, hoſtem olim eius, & tunc exultantem, interrogatus ab eo an nõ eſſent alij digniores, ſuum quenque iudicium habere reſpondit. Nec ideò libertas aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

MASVRIVS Sabinus Iuriſc. Ateio Capitoni ſucceſſiſſe traditur à Pompon. equeſtrémque in ordinem iam natu grandem, ac propè quinquagenarium receptum fuiſſe, & publicè primum de iure reſpondendo ſcripſiſſe. poſt eum enim hoc beneficium à Tib.Cæſare cœpit. Huic,inquit idem, nec amplæ facultates fuerunt. ſed plurimùm à ſuis auditoribus ſuſtentatus eſt. *Citantur autem eius libri à Gellio & Macrobio multis locis.*

COCCEIVS Nerua Iuriſconſ. Antiſtio Labeoni ſucceſſiſſe traditur à Pompon. Cæſaríque Tiberio familiariſſimus fuiſſe: *quod idem Tacitus lib.*5.*confirmat.* Cùm enim *lib.*4 ſcripſiſſet, Cocceium Neruam ſenatorem Conſulatu functum cui legum peritia,à Tiberio in Campaniam proficiſcente deductum eſſe.*tum lib.*5.Nerua, inquit,continuus principis,omnis diuini humaníque iuris ſciens, integro ſtatu,corpore inlæſo,moriendi conſilium cepit.Quod vt Tiberio cognitum adſidere, cauſſas requirere, addere preces, fateri poſtremò graue conſcientiæ,graue famæ ſuæ,ſi proximus amicorum nullis moriendi rationibus viam fugeret. aduerſatus ſermonem Nerua, abſtinentiam cibi coniunxit, ferebant gnari cogitationem eius quantò propius Reipub.viſeret,& ira & metu, dum integer, dum intentatus,honeſtum voluiſſe.

Cocceius Nerua Iuriſconſ.ſuperioris filius,traditur ab Vlpiano anno ætatis 17. aut paulò grandior publicè de iure reſponſitaſſe. *l.*1.*D.de poſtul.*

C. CASSIVS Longinus Iuriſconſultus, Maſurio Sabino ſucceſſiſſe traditur à Pomponio, natúſque ex filia Tuberonis,quæ fuit neptis Ser. Sulpitij:& ideò proauum ſuum Ser. Sulpitium appellaſſe, Conſúlque fuiſſe cum Quartino, temporibus Tiberij: ſed plurimum in ciuitate auctoritatis habuiſſe, eò vſque, donec eum Cæſar ciuitate pelleret. expulſus ab eo in Sardiniam, reuocatus à Veſpaſiano diem ſuum obiit. *Hæc Pomponius.* Tacitus autem *lib.* 12. ſcribit, hunc imperante Claudio Syriæ præfuiſſe, eáque tempeſtate cæteris præcelluiſſe peritia legum, nam militares artes per otium ignotæ, induſtrióſque ac ignauos pax in æquo tenet. attamen quantum ſine bello dabatur, reuocare priſcum morem,exercere legiones, cura prouiſum,agere perinde ac ſi hoſtis ingrueret ita dignum maioribus ſuis, & familia Caſſia ratus, per illas quoque gentes celebrata,*Et lib.*14.orationem eius commemorat in Senatu habitam, cùm quæreretur, aut vetere ex more familiam omnem Pedanij Secundi præfecti vrbis, quæ ſub eodem tecto fuerat, cùm ille à ſeruo vno interfectus fuiſſet, ad ſupplicium agi oporteret. qua ratione maiorum morem retinendum imitandúmque diſſeruit. *At lib.*16. Neronem miſſa ad Senatum oratione remouendum à Repub. Caſſium diſſeruiſſe, obiecíſſéque Caſſio, quòd inter imaginem maiorum etiam C. Caſſij effigiem coluiſſet, ita inſcriptam: DVCI PARTIVM. quod idem Sueton. in Nerone ſcriptam reliquit,adiicítque eundem Caſſium tunc luminibus orbatum fuiſſe,nec ita multò poſt. Idem Nero appoſuit,qui quaſi indices lepidam Caſſij vxorem, Syllani amitam, inceſtum cum fratris filio, & diro ſacrorum ritus facere denunciarent, túmque Senatuſconſulto Caſſio exilia decernuntur. deportatúſque in Inſulam Sardiniam.

CASSIVS Longinus Iuriſconſ.

Digitized by Google

aliter à ſuperiore;numeratur à Pomp. qui ex equeſtri ordine ad Præturam peruenit.

PROCVLVS Iuriſconſ.à Pompon.traditur, Neruæ patri ſucceſſiſſe, tantáque auctoritate fuiſſe, vt cùm acceptam à Labeone & Nerua, quaſi ſectam acerrimè tueretur, qui in eam partem ſtudioſi ſe dabant, Proculeiani vocitati ſint. Quo tempore autem, quóque vitæ genere fuerit, non conſtat, Tacitus *libro* 18. ſub Othone Proculum Prætorij præfectum nominat. Vlpian.autem *in l.diui.D. de iure patrona.*non leuem iuris auctorem hunc appellat. Duos autem patrem, ſcilicet, & filium fuiſſe, confirmari *ex leg. & Proculo.*39.*D.de legat.& fid.*2.non poteſt: nam de patre ſuo Celſus, non Proculi perſpicuè loquitur.

CÆLIVS Sabinus Iuriſc. Caſſio Longino in Iuris diſciplina ſucceſſiſſe traditur à Pomponio, plurimum quo Veſpaſiani temporibus potuiſſe, Cornelius autem Tacitus, *lib.*17. ab Othone deſtinatum, ei bimeſtrem Conſulatum cum Flauio Sabino ſcribit, à Calend. Maij ad Cal. Iulias. Eiuſdem *Gell. libro ſeptimo capi.* 4. meminit, quem ait ſcriptum reliquiſſe, pileatos ſeruos venum ſolitos ire, quorum nomine venditor nihil præſtaret.

PEGASVS Iuriſconſ. Proculo in iuris ciuilis diſſenſione ſucceſſiſſe traditur à Pompon. præfectiſque vrbis Veſpaſiani temporibus fuiſſe. Creditur is eſſe Pegaſius, quo Conſulatum cum Pruſione gerente s. c. factum eſt.quod vulgò Pegaſianum vocatur, vt ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque ex lege Falcid.ex legatis retinere conceditur, *vt Iuſtin.lib.*2.*Inſt.*3.*ſub tit.fideic. hæred.teſtatur.* De hoc illud eſt Iuuenalis Satyra 4.

Pegaſus attonitæ poſitus modò villicus vrbi.

An ne aliud tunc præfecti? quorum optimus, atque

Interpres legum ſanctiſſimus.

PRISCVS Iauolenus Iuriſconſ. Cælio Sabino in iuris ciuilis diſſenſione ſucceſſiſſe traditur Pompon. vixit autem Adriani & Antonini Pij temporibus, Capitolinus enim in huius vita ſcribit Iauolenum in iure conſtituendo magno huic Imperatori vſui fuiſſe. Hunc Iulianus præceptorem ſuum fuiſſe ſcribit, *in l.an apud ſe.*5.*de manumiſ.vind.* & Afri a & Syria cum imperio fuiſſe, iuriſdictionémque exercuiſſe teſtatur. Plinius autem ſecundus, *Epiſtolarum libro ſexto*, hiſtoriam de eo commemorat, quam propter iucunditatem adſcribere eſt melius: Mirificæ rei non interfuiſti, ne ego quidem, ſed me recens fabula excedit. Paſſienus Paulus, ſplendidus eques Romanus. & imprimis eruditus, ſcripſit elegos: gentilitium hoc illi. eſt enim municeps Propertij, atque etiam inter maiores ſuos Propertium numerat. Is cùm recitaret, ita cœpit dicere: Priſce iubes? Ad hoc Iauolenus Priſcus: Ego verò non iubeo. Cogita qui riſus hominum, qui ioci, quod eſt omnino Priſcus dubiæ ſanitatis. Inter eſt tamen officiis, adhibetur conſiliis, atque etiam ius ciuile publicè reſpondet: quò magis, quod tunc fecit. & ridiculum, & notabile fuit. Interim Paulo aliena deliratio aliquantulum frigoris attulit. Tam facilè recitaturis prouidendum eſt, non ſolùm vt ſint ipſi ſani, verùm etiam vt ſanos adhibeant.

CELSI duo Iuriſc.pater & filius, à Pomp.memorantur, Pegaſianámque ſectam ſecuti traduntur. Spartianus autem in Adriano de altero ſcribit his verbis: Cùm iudicaret. in conſilio habuit non amicos ſuos, aut comites ſolùm. ſed Iuriſconſultos, præcipuè Iulium Celſum, Sabinum, Iulianum, &c. Filium autem bis conſulem fuiſſe, Pomponius teſtatur. Eius autem reſponſum extat *in l. pater* 29. *D. de leg.*2. in quo patrem ſuum in conſilio Diui Veri Conſulis, qui de fideicommiſſo ius dicebat, fuiſſe teſtatur. Hunc Iuuentium Celſum fuiſſe. lex proxima declarat.

PRIS.

Digitized by Google

PRISCVS Neratius Iuriſcon. à Pomp. numeratur, traditúrque Pegaſianam ſectam, cum Iulio Celſo filio tenuiſſe, & cum eo Conſulatum geſſiſſe. Spartianus autem in Adriano de eo ſic ſcribit: Frequens ſanè opinio fuit Traiano id animi fuiſſe, vt Neratium Priſcum, non Adrianum ſucceſſorem relinqueret, multis amicis in hoc conſentientibus, vſque eò, vt Priſco aliquando dixerit: Commendo tibi prouincias, ſi quid mihi fatale contigerit. *Item aliquanto post*: Cùm Adrianus iudicaret, in conſilio ſuo habuit non amicos ſuos, aut comites ſolùm, ſed Iuriſconſultos, & præcipuè Iulium Celſum, Neratium Priſcum, alioſque, quos tamen Senatus omnis probaſſet.

ABVRNIVS Valens Iuriſconſultus, nominatur, à Pomponio, & Iauoleno Priſco, in Iuris ciuilis diſciplina ſucceſſiſſe traditur. Capitolinus autem in Antonino Pio Saluium Valentem inter eos Iuriſconſultos numerat, quibus Antoninum Pium vſum tradit: vt hunc noſtrum Saluium Valentem Aburnium appellatum fuiſſe veriſimile ſit. Aburnius enim, non Aburnus, in Florentinis libris ſcriptum reperio.

TVSCIANVS Iuriſconſultus nominatur à Pomponio, & Iauoleno Priſco in iuris ciuilis diſciplina ſucceſſiſſe traditur. Eius tamen nuſquam mentionem reperio, vereórque ne pro T. Metiano ſcriptum ſit Tuſciano Nam T. Voluſium Metianum vnà cum Valente Capitolinus in Antonino coniungit: cui Valenti Tuſcianum Pomponius ſocium attribuit.

SALVIVS Iulianus Iuriſc, nominatur à Pompon. traditúrque Pegaſianorum ſectam ſecutus fuiſſe. Hunc Didij Iuliani, qui poſt Pertinacem Imperium Rom. adeptus eſt, proauum fuiſſe Spartianum ſcribit: quem aſcribit bis Conſulem, præfectum Vrbi, & Iuriſconſultum fuiſſe: quod magis, inquit, eum nobilem fecit, In Adriano verò idem ſcribit, Iulianum hunc ſemper ab eodem Imperatore in conſilio adhibitum fuiſſe, cùm res iudicaret. Eutropius autem *lib.9.* hunc ipſum ſub eodem Imperatore Adriano perpetuum edictum compoſuiſſe ſcribit, quod ipſum Iuſt. confirmauit *in l.2. C. de vet. iur. enuc.* vbi Iulianum legum & edicti perpetui ſublimiſſimum conditorem appellat. Itemque *in l. penul. C. de cond. indeb.* vbi Saluium Iulianum ſublimiſſimum teſtem, ſummæque auctoritatis hominem, & Prætoriani edicti ordinatorem fuiſſe ſcribit, & *in l. antequã. C. de vſufr.* ſummũ iuris & ſcientiæ auctorem nominat. Ipſe autem *in l. an apud ſe.5. D. de manumiſ. vindi.* teſtatur, ſe Iauoleni auditorem ac diſcipulum fuiſſe. *Hactenus Pompon.*

VOLVSIVS Metianus, Iuriſconſ. in Pandectarum libris celebratur, intérque iuris auctores præcipuos numeratur. Eo conſiliario Antoninũ Pium, magiſtro Antoninum Philoſophum vſos eſſe, Iulius Capito tradit. Metianum item alterum, huius forſaſſe filium, Lampridius Alexandri Impera. in conſilio cum Africano, Florentino, Pomponio, Paulo commemorat.

MARTIANVM Iuriſconſultum Lampridius inter Alexandri Imp. conſiliarios numerat, & Vlpian. Pauli, Pomponiíque, aliorúmque complurium æqualem facit.

L. CERVIDIVS Scæuola, Iuriſcon. M. Antonini Philoſophi conſiliarius fuiſſe traditur à Iulio Capitolino, maximóque vſui ſuo Imperatori fuiſſe. Hunc inter principes & coryphæos Iuriſconſultorum numerat Modeſtinus. *in libr. de excuſation.* Quin & Theodoſius Imperat. *lib. Theodoſiani Codicis 4. ſub tit. de teſtam. l.3.* Prudentiſſimum Iuriſconſultorum appellat.

ÆMILIVS Papinianus, Iuriſconſ. Præfectus Prætorio, Septimio Seuero imperante, fuiſſe traditur à Spartiano, in Ant. Caracalla, qui eum iuris aſylum, & doctrinæ legalis

Digitized by Google

theſaurum appellat. Item aliquantò pòſt, Papinianum amiciſſimum fuiſſe Imperatori Seuero, &, vt aliqui loquuntur, affinem etiam per ſecundam vxorem, memoriæ traditur: & huic præcipuè vtrumque filium à Seuero commendatum, eúmque cum Seuero profeſſum, ſub Scæuola & Seuero in aduocatione fiſci ſucceſſiſſe. atque ad hoc concordiam fratrum Antoninorum Baſſiani & Getæ fouiſſe: egiſſe quinetiam, ne occideretur, cùm iam de inſidiis eius Baſſianus quereretur: atque ideò vnà cum his, qui fautores fuerunt Getæ, à militibus, non ſolùm permittente, ſed etiam ſuadente Caracalla occiſum. Multi dicunt, Baſſianum, occiſo fratre, illi mandaſſe, vt & in ſenatu per ſe, & apud populum, facinus dilueret: illum autem reſpondiſſe, Non tam facilè parricidium excuſari poſſe, quàm fieri. Fertur etiam, Papinianum, cùm raptus à militibus ad Palatium traheretur occidendus, prædiuinaſſe, dicentem, ſtultiſſimum fore, qui in ſuum ſubrogaretur locum, niſi appetitam crudeliter præfecturam vindicaret. Eius diſcipulos Lampridius in Alexandro numerat Pomponium, Alfenum, Africanum, Florentinum, Marcianum, Calliſtratum, Hermogenem, Venuleium, Tryphoninum, Medianum, Celſum, Proculum, Modeſtinum. Aſſeſſores autem eiuſdem Paulum & Vlpianum. Tryphoninus *in l. reſcriptum. 12. de diſtr. pig.* de eo ita ſcribit: Reſcriptum eſt ab Imperatore, libellos agente Papiniano, id eſt, cùm libellorum magiſter eſſet. Eundem *Spartianus* ab Antonino Caracalla, qui fratrem interfecerat, quòd ab illo factum hoc improbaretur, necari iuſſum ſcribit. Papinianus, *inquit*, ſecuri percuſſus eſt. & à militibus occiſus, quo facto Imperator percuſſori dixit: Gladio te exequi oportuit meum iuſſum. Eius hoc Epitaphium in libro Antiquorum Epigrammatum reperi. D. M. Æmylio Paulo Papiniano, præfecto prætor. Iuriſconſulto, qui vixit annis XXXVI. diebus decem, M. IV. Papinianus Hoſtilius Eugenia Gracilis turbato ordine in ſenio heu parentes fecerunt filio opt.

FABII Sabini Iuriſconſulti pater & filius memorantur. Filius à Lampridio Cato ſui temporis appellatur, & inter Alexandri Seueri conſiliarios cum Vlpiano, Paulo, aliiſque compluribus numeratur.

DOMITIVS Vlpianus, Iuriſconſultus, Phœnice Syriæ vrbe natus, *quemadmodum ipſe in l. 1. D. de cenſibus teſtatur.* Conſiliarius Alexandri Seueri, & magiſter ſcrinij, Papinianíque præfecti Prætorio aſſeſſor cum Paulo fuiſſe traditur à Lampridio, magnóque in honore apud ſuum Imperatorem, & primum doctiſſimorum Iuriſperitorum, & Principi fideliſſimum fuiſſe. neque vnquam Alexandrum ſolum, niſi Vlpian. præfectum ſuum vidiſſe, ex aſſeſſore ſemper ſuo, cauſſa iuſtitiæ ſingularis. cum autem alterum adhibuit, & Vlpianum rogari iuſſiſſe. *Et aliquantò pòſt:* Vlpianum, inquit, Alexander pro tutore habuit, primum repugnante matre, deinde gratias agente, quem ſæpè à militum ira obiectum purpuræ ſummæ defendit: atque ideò ſummus Imperator fuit, quòd eius conſiliis præcipuè Rempublic. rexit. Itaque idem Imperator *in l. 4. C. loc.* præfectum prætorio, & parentem ſuum appellat, & *in l. 4. C. de contrah. ſtipu.* reſcriptum ſuum ſic exorditur: Secundum reſponſum Domitij Vlpiani præfecti annonæ, Iuriſconſulti, amici mei, ea quæ ſtipulata eſt. &c. Xiphilinus è Dione ſcribit, ei ab Alexandro Imper. præfecturam Prætorianorum datum, cæteráque, quæ ad Imperij adminiſtrationem pertinent, ei permiſiſſe. Cùm autem Vlpianus multa, quæ non rectè à Sardanapalo facta erant, emendaſſet, ipſum non multò pòſt à Prætorianis, qui de nocte eum inuaſerunt, interfectum eſſet, quanquam in palatium ad Imperatorem eiúſque matrem confugiſſet. Hunc eundem Modeſtinus

Digitized by Google

nus in lib. de excuſationibus, præſtantiſſimum, & cum Paulo ac Scæuola Iuriſconſultorum coryphæum ac principem appellat. Diocletianus autem *in l. Diuo Marco, C. de quæſt.* prudentiſſimum *Iuſtin. in l. vlt. C. de inſt. & ſubſt.* diſertiſſimum: *in l. vnica. §. ne autem. C. de cad. toll.* ſummi ingenij virum.

IVLIVS Paulus, Iuriſconſultus, Conſiliarius Alexandri Seueri, & Papiniani præfecti prætorio adſeſſor vnà cum Vlpiano fuiſſe traditur à Lampridio: qui eundem præfectum vel ab Heliogabalo, vel ab eodem Alexandro fuiſſe adſcribit. Etiam de aſſeſſione ſua mentionẽ facit *in l. lecta. D. de rebus cred.* Libros in iure ciuili tam multos ſcripſit, vt facilè in eo genere ſuperiores omnes vicerit.

HERENNIVS Modeſtinus, Vlpiani fuiſſe diſcipulus videtur. Hic enim ſic ſcribit *in l. ſi quis. 52. D. de furt.* Si quis aſinum meum coegiſſet, furti non tenetur, niſi furandi animum habuit, quòd & Herennio Modeſtino, ſtudioſo meo de Dalmatia conſulenti reſcripſi, &c. Gordiano Imperatore floruit, *vt conſtat ex l. 5. C. ad exhi.* vbi Imperator eum non contemnendæ auctoritatis Iuriſconſultum vocat. Arcadius Chariſius, *in l. vlt. D. de muner. & hon.* ſcribit, eum & notando & diſputando benè, & optima ratione quædam decreuiſſe.

ATQVE HACTENVS quidem de veteribus Iuriſconſultis.

IVRISDICTIO, nomen generis ac ſpeciei eſt, ſicut adoptio, *l. 1. D. de ado.* Generaliter accipitur pro omni ratione, quæ magiſtratus iure competit, vel cognitione, pronunciatione decreto, in quacunque cauſa, ſiue ea ſit ciuilis, ſiue criminalis: quo ſenſu non diſtinguitur ab imperio: quinimò imperio vtens magiſtratus, iuriſdictionem exercere dicitur, *l. 1. D. de offi. eius.* Nec item à cognitione, nam cognoſcens etiam Prætor dicitur ius dicere, aut iuriſdictionem exercere. *Pompon. l. 2. de orig. iur.* Decem, inquit, & octo prætores in ciuitate ius dicunt. Sic *Vlpianus l. 1. de extraor. cogn.* Sed & Suetonius in Claudio, cognitionem extraordinariam de fideicommiſſis iuriſdictionem vocat, cùm tamen prætor fideicommiſſarios iudices daret. Quoties igitur quis auctoritate publica aliquid ſtatuit, quod ad ius & iuſtitiam pertineat, ius dicit: Nec refert, iuſtè, an ſecus, quandoquidem hæc conſuetudo loquendi ad id refertur, quod magiſtratum facere conuenit, *l. pen. D. de iuſt. & iur.* Hinc actus legitimi manumiſſio, emancipatio, adeptio ad iuriſdictionem pertinere dicuntur, *l. 2. D. de offi. proc. & leg.* Altera ſignificatio huius vocabuli ſpecialis eſt, ſecundùm quam iuriſdictio diſtinguitur ab imperio, *l. imperium. l. rubr. D. de iuriſd.* nam poteſtas animaduertendi in facinoroſos homines, imperium dicitur, non iuriſdictio, *l. imperium.* Ex quo apparet, iuriſdictionem tantùm in cauſſis priuatis & pecuniariis verſari.

Iuriſdictio itaque ſolorum magiſtratuum eſt non iudicum datorum, *l. 5. & 17. D. de re iud. & alibi.* Iuriſdictionem *Vlpianus l. 3. in fin. D. de iuriſd & omn. iud.* in bonorum poſſeſſione danda conſiſtere ſcribit: quod ſequitur C. Harmenopulus *lib. 1. tit. 4.* τὸ γδ, ait, διδόναι διαχατοχὴν διχαιοδοσία; ἐστιν.

Iuriſdictio, pro iuris ratio, æquitas, recta ſententiæ ratio. *Vlpianus l. 20. D. famil. erciſcund.* Nam imperitia, *inquit*, cohæredum iuriſdictionis formam mutare non potuit. Aliàs Iuriſdictionis forma, pro iudiciorum ordine, *apud imper. leg. 1. vbi in rem actio. ex.* Nec enim iuriſdictionis forma in eadem prouincia conſtitutis, tam petitore, quàm poſſeſſore, ob auctoris perſonam, quem in alia prouincia dicis conſiſtere, debet commutari.

Iuriſdictio, pro iudiciali cognitione, ſed quam exercet magiſtratus.

Digitized by Google

Scæuo.l.88.D.de ſolut. Claudius, Subeſt enim illa ex iuriſdictione pendens quæſtio, an pretia rerum, quæ ſciebant eſſe pupillæ, bona fide matri ſoluerint. Sumitur & pro ſimplici notione, *l.5.D.de re iud.l.8.§.ſed nec. D.de tranſact.*

Iuriſdictio, pro vniuerſo Prætoris officio & munere, *Gell.* Verba Prætoris ex edicto perpetuo adſcripſi, Sacerdotem Veſtalem, & Flaminem Dialem in omni mea iuriſdictione iurare non cogam. *Hæc lib.10.cap.15.*

Iuriſdictio libera, quæ maiori poteſtate impediri non poteſt, quin exerceatur, *Budæ.*

Iuriſdictio reſtitui, vel abrogari vnde dicatur, *docet Alcia.lib. 3. Parerg.cap.3.*

Iuriſdictio quædam eſt contentioſa, quædam voluntaria. hæc inter volentes locum habet, eáque explicantur emancipationes, adoptiones, manumiſſiones. Illa vel in nolentes imperij vi exercetur. *Vide l.2.D.de offic. Procon. & ibi Doctores.*

Iuriſdictionem Accurſius definit, *l. 1.D.de iuriſdict.om.iud.* poteſtatem de publico introductam, cum neceſſitate iuris dicendi, & æquitatis ſtatuendæ. Quæ definitio ſatis eſt bona, ſi quis eam rectè intelligat. Diuiditur autem Iuriſdictio à Zaſio in tres ſpecies: imperium merum, mixtum, & ſimplicem iuriſdictionem, quæ eſt iuris dicendi poteſtas, ad vtilitatem priuatam, officio ſuo actioni deſeruiens. Hanc in ſex gradus ſecat Bart. quos Zaſius doctè contrahit in tres, *in l.cui iuriſdictio data ſit, eod.tit.*

Iuriſdictio Anomala, quæ & Extraordinaria dici poteſt, quæ conſuetudine, non iure ſubſiſtit: cuiuſmodi eſt iudicum curiarum dominicalium, qui circa Feuda tantùm, Emphyteuſes, & pacta Curialia cognoſcunt.

IVRISPRVDENTIA eſt diuinarum & humanarum rerum notitia, iuſti atque iniuſti ſcientia: vel, Eſt ars boni & æqui. A partibus ſumpta definitio. *Inſtit. de iuſt. & iur. in princ.l.10.ff.eod.*

IVRISIVRANDI religio expediendarum litium maximum remedium in vſum venit, quæ vel ex pactione ipſorum litigatorum, vel ex auctoritate iudicis, deciduntur controuerſiæ, *vt dicit Gaius, in l.1.D. de iureiur.* Et profectò his verbis magnam vtilitatem iuramentorum explicat. Nam ad dirimendas lites, quarum alioquin nullus inueniri poſſet finis, deſtruiunt. Et ſanè prodeſt Reipublicæ, ſi controuerſiæ hominum celeriter expediantur, ad retinendam ſalutarem concordiam. Quamobrem non ſolùm vtilis, verumetiam neceſſarius eſt iuriſiurandi vſus, velut vltimum inter mortales præſidium tuendæ veritatis, quoties omnia probationum genera deficiunt. Credendum enim eſt, homines qui aliquid frontis habent, diuini numinis teſtimonium non falsò inuocaturos.

Iuſiurandum autem, & iuramentum dicitur à iuro: quod propriè ſignificat, promitto me, adhibitis etiam teſtibus, ita ſeruaturum, ac ſi ius eſſet. Iam cùm nullum ſit præſentius teſtimonium, quàm diuini numinis, fit, vt tum iurare dicamur, cùm Deum inuocamus teſtem.

Iuſiurandum eſt, *vt definit Ariſtoteles,* μετὰ θείας παραλήψεως φάσις ἀναπόδεικτος. vt Clemens Alexandrinus, ὁμολογία καθοριστικὴ μετὰ προσπαραλήψεως θείας. Vel, *vt Cicer.lib.3.Offic.* adfirmatio religioſa, quoties quid quaſi Deo teſte adſeritur. Vnde & ſacramentum dici ſolet, quaſi ſacræ rei arctiſſimum vinculum, quod nullo modo ſit ludendum, *teſte Cicer. ibidem, ſic dicente:* Nullum etiam vinculum ad aſtringendum fidem iureiurando maiores arctius eſſe voluerunt: vt indicant leges in XII. Tab. indicant ſacra, indicant fœdera, quibus etiam cum hoſte deuincitur fides: indicant notationes, animaduerſionéſque Cenſorum, qui nulla de re diligentiùs, quàm de iureiurando iudicabant. Ideóque etiam

ſiam tanta erat apud priſcos iuriſiurandi religio, vt ſi quis quem re aut verbo læſiſſet, interpoſitione iuriſiurandi, quo eum, qui læſus erat, adiurabat indignum ea iniuria eſſe, & ei nolle factam ſatisfaciebat atque purgabat. Plaut. in Amphitruone.

Aut ſatisfaciat mihi, atque adiuret inſuper
Nolle eſſe dicta, quæ in me inſontem protulit.

Itaque apud Terent. in Adelph.

Ego veſtra hac noui, nollem factum:
Iuſiurandum dabitur, eſſe te indignum iniuria hac.

Iuriſiurandi autem per Iouem, quod maximum erat, talis apud Romanos olim adhibebatur ſolemnitas: Lapidem ſilicem tenebat iurans, ſic dicens. Si ſciens fallo, me Dieſpiter (ſalua vrbe arcéque) bonis eiiciat, vt ego hunc lapidem. Hoc autem ſeculo, ſicut iuramenta temerè in cauſſis obularibus, ac nullius momenti deferuntur: ita penè non habetur vlla ſolennitatis ratio, quæ vtique malorum hominum læſam conſcientiam terrere poſſet à periuriis faciliter admittendis.

Iuriſiurandi vſus triplex eſt, ex quo tria iuramentorum genera. Aliàs enim iuratur extra iudicium ad confirmandum contractus & quæcunque negotia, videlicet vt promiſſa ſeruentur: & hoc iuſiurandum dicitur Extraiudiciale & Voluntarium, quia dependet planè ex arbitrio inuicem negotiantium, quatenus ſit dandum & concipiendum. De quo tamen non loquitur Paul. *in l. iuſiurandum, quod ex conuentione, in princip. D. de iureiur.* *vt quidam falsò putant*, ſed *l. 1. & Conſtit. Frider. Imp.* Aliàs exiguntur iuramenta ad præparationem vel etiam cognitionem iudiciorum rectè exercendam, ne quid per fraudem eorum, qui in iudicio verſentur, incidat, quod euertat veritatem: vt ſunt ea quæ dantur, vel calumniæ, vel teſtimonij dicendi, vel cautionis, vel æſtimandæ rei gratia, *iuxta l. ſi tutor. D. de in lit. iur.* item iuſiurandum iudicis vel aduocati, *l. rem non nouam. C. de iudic.* & quæ ſunt his ſimilia. Hoc autem iuramentorum genus Iudiciale & Neceſſarium rectè poteſt appellari: quoniam non vt præcedens relinquitur prorſus priuatorum arbitrio, quatenus dandum ſit, vel non ſit, cùm ex iure certam formam habeat, ac plerunque neceſſariò ſuſcipiatur in iudiciis. Aliàs denique iuramentis vtimur deferente Iudice: vel etiam litigatoribus ipſis conſentientibus in iurandi conditionem (ſemper tamen approbante iudice) ad explicandam ſemel totam litem. Vnde nuncupatur deciſoria, quòd finem imponunt controuerſiæ, vt actori decernatur, quod intendit, aut reo, quod excipit. Paulus eleganter dicit, eo modo propter rem iurari, *in l. quoties. D. de iureiur.* Propter rem autem (inquiens) iuſiurandum exigitur (veluti de pecunia credita) cùm iurat actor ſibi dari oportere, vel reus ſe dare non oportere. Idem eſt, cùm de pecunia conſtituta iuſiurandum exigitur. *Hæc Oldendorp.* Hotomanus Iuſiurandum duplex tantùm eſſe vult, Conuentionale ſcilicet & Iudiciale: illúdque ex pactione aduerſariorum, ſiue extra iudicium, ſiue in iudicio interponi: hoc ex iudicis vſu & auctoritate, *arg. l. 1. D. de iureiur.* Alij, & id meliùs, eius hæc tria genera conſtituunt: Iudiciale ſcilicet quod à iudice defertur: Voluntarium. quod à parte defertur in iudicio, vel extra iudicium, *l. 2. & 27. D. de iureiur. l. 1. C. eod. tit.* Neceſſarium, quod pars, cui delatum eſt, refert delatori.

Iuſiurandum, turpe, vel illicitum, non eſt ſeruandum, *Nouell. ne à mulierib. quæ ſe proſti. §. 1. Conſt. 51.* Euidentiſſimum peccatum eſt, id iuſiurandum inferre, quod ſtatim atque præſtitum eſt, violandum ſit. *Nouell. vt ſine vllo impedimento. §. quia verò magna verſamur. Conſtit. 94.*

Iuriſiurandi illiciti abſolutionem petere vanum eſt. *Vlpian.* De hoc

Digitized by Google

iureiurando, *ait*, remittendo, nec eſt neceſſe adire Prætorem. Semel enim in perpetuum à Prætore remiſſum eſt, nec per ſingulos remittendum.

Iuſiurandum calumniæ, vide iuramentum calumniæ.

Iuſiurandum in litem eſt, quod à iudice defertur actori eius rei, quæ in iudicium deducta eſt æſtimandæ cauſſa. Et defertur plerunque ob dolum vel contumaciam aduerſarij, ne in poteſtate eius ſit, per fraudem ab inuito domino rem iuſto pretio comparare, *l.2.& 7. D. de in lit. iur.* Actori enim licet pretium facere iniuſtũ: nec in omnibus iudiciis paſſim, ſed vt lex, Prętórve aut Princeps permiſerit, *l. videamus. ſ. iurare. D. eod. & l. in actionib. eod.*

Iuſiurandum defert, qui aduerſario ſuo iurandi conditionem fert. Delatum verò iuſiurandum dari, præſtari, ſuſcipi, remitti, recuſari, referri dicitur. Iuſiurandum autem remittit, qui cùm paratus eſſet aduerſarius iurare, gratiam ei facit, contentus voluntate ſuſcepti iuriſiurandi, *l. 7. D. de iureiuran. l.1. C. eod.* Refert, quia delatam ſibi iuriſiurandi conditionem in aduerſarium transfert.

Iuſiurandum in libris Feudiſticis aliud eſt ſimplex, ſiue ſolitarium, quod ſolus litigator, ſiue dominus, ſiue vaſſallus præſtat: aliud coniunctum, ſiue commune, quod, quidam ſacramentalitium diſtinguendi cauſſa nominant, propterea quòd coniuratores certo numero id pręſtant, qui Sacramentales (vt ſuo loco dicemus) appellantur, *lib. Feud. 1. tit. 4. ſ. 2. & tit. 26. & lib. 2. tit. 33. ſ. 2.* Rurſus aliud eſt liquidum, quod Feudalitij ſcriptores appellant, ſine mentione conſcientiæ: cùm quis liquidò factum, aut non factum iurat: de ſuo videlicet facto affirmans. Aliud fortaſſis Arbitrarium dici poteſt, quia per verbum antiquæ Romanorum formulæ, ARBITROR, concipitur: cùm quis iurat ſe arbitrari non factum. quod iidem ſcriptores, Iuramento conſcientiam ſolam apponere, *lib. Feud. 2. tit. 33. ſ. 2. & tit. 58. ſ. 6.* Ex Hotomano.

IVRISIVRANDI FORMVLAE.

Iuriſiurandi formulas varias concepit antiquitas. Ex animi ſententia. *Cicero 2. Acade. & 3. Offic. & Liui. lib. 22. & 23.* Per Iouem lapidem, *Feſtus libro 10. Cic. lib. 7. Epiſt. ad Famil. & hoc explicat. Polyb. lib. 3. hiſtor.* Formulam iuriſiurandi militaris doctiſſimè explicat A. Gell. *Noct. Atti. lib. 16. cap. 4.* quem perpendas. Sed hæc ad ius, quo vtimur, non pertinent: ſecũdum quod qui concipi debeat, ex iis, quos indicabimus, locis, diſces: quos notaſſe ſat erit.

IVDICIS.

l. rem nouam. in princip. C. de iudic. & Nouell. 9. in fin. Ορκὸς διδόμενος παρὰ τῶν τὰς ἀρχὰς λαμβανόντων.

ADVOCATORVM.

d. l. rem nouam. ſ. patroni.

TESTIVM.

c. præſentiam. ibi, veritate dicenda, de teſtibus 6.

FIDELIS, SIVE FEVDATARII.

cap. 1. de forma fidel. in vſib. feud. Ego iuro ad hæc ſancta Dei Euangelia, quòd à modò in antea ero fidelis ei, vt Vaſſallus Domino: nec id, quod mihi ſub nomine fidelitatis commiſerit, pandam alij ad eius detrimentum, me ſciente, *& ca. de forma. 22. q. 5.* Vide Cuiac. ſuper his titu. tum & quæ diximus ex Hotoman. ſuper hac formula, in voce Homagium. Sed audi quid de improborum iuramento dicat ſenarius Græcorum:

Ανδρῶν δὲ φαύλων ὅρκον εἰς ὕδωρ γράφε.

Attamen audiat falsò iurans.

Θεὸν

Θεῖν Ἀπορικὸν μὴ δόκει λελήθέναι.

I V S S V S, vel iuſſum, in quibuſdam ab auctoritate diſtat.

Iuſſus enim negotium præcedere debet. Auctoritas verò etiam perfecto negotio interponi poteſt, *l.25. §.iuſſum.D.de acquiren.hared.§.tutor.Inſti. de auct.tut.l.25.de legat.1.*

Iuſſus ſolo nutu ſiue verbo vel ſcriptura fieri poteſt,*l.92.§.1.de acquir. hared.*

Iuſſus pro permiſſu & voluntate accipitur,*in l.ſi ſuſpecta.§.quoniam.de inoff.teſt.& Inſtit.de nupt.in prin.*

Iuſſum in rubr.quod iuſſu,accipiẽdum eſt,ſiue teſtatò quis, ſiue per epiſtolam ſiue verbis, aut per nutium, ſiue ſpecialiter in vno contractu iuſſerit,ſiue generaliter:ſed & ſi mandauerit,pater dominúſve, item ſi ſerui chirographo ſubſcripſerit dominus, ratúmve habuerit quod geſſerit, vel aliàs eius voluntate contractũ ſit,tenetur quod iuſſu,*l.1. D. quod iuſſ.l.5. D.de in rem verſ.*

I V S T A quæ neque legibus, bonîſve moribus repugnant, nec ab æquitate abhorrent,*vt l.95. §. naturalis.D.de ſolu.l.7.§.ait D.de pact.* Eodẽ ſenſu,Iuſtæ exceptiones,*l.67.de regul. iur.* Iuſta cauſſa conuentionis,*l.56.ff. de pact.* Iuſta obligatio, *l.1. §.ſi in cauſſa iud.pig.*

Iuſta hæreditas ea propriè dicitur quæ iure legitimo,id eſt,agnato proximo obuenit:*ait Paul.l.3.§.2.D.pro ſocio.*Varro autem *lib.2.de re Ruſt.* latius accepit pro ea,quæ iure, & quouis modo alicui obuenit. Iuſta ætas dicitur, pro cuiuſque quæſtionis ratione,ea quam leges in ea cauſſa exquiruntur:veluti in nuptiis duodecim & quatuordecim annorum: *vt eſt apud Neratium in l.quod Seruius. 8. D. de cond.cauſſ. dat.* Sic iuſta ætas, cui pupillaris opponitur: pro pubertate, *apud Vlpian.l.16.D.de iur.fiſc.* Nec nõ illud æquè non intererit, cuius ætatis ſit is,qui ſe defert, verùm iuſtæ an pupillaris:nam pupillis etiam permittitur deferre.Iuſta poſſeſſio, poſſeſſio bonæ fidei, *Iauolen. l. quod ſeruus. 24. D.de acquir.poſſeſſ.*Is,qui in tua poteſtate eſt,ignoranti tibi non corporalem poſſeſſionem, ſed iuſtam poteſt acquirere.*Iuſtin.§.penult.per quas perſon.cuique acqu.* Item per alienos ſeruos, in quibus neque vſumfructum habetis, neque poſſeſſionem iuſtam. Sic iuſtus poſſeſſor, *l.13.§. iuſtus.ff.de hared.pet.* Hinc

Iuſtè poſſident,qui ex cauſſa titulóve poſſident,*l.3.& ll.ſeqq.D. de public.& vide l.11.ff.de acquir.hared.& l.22.§.1.ff.de noxal.* Iniuſtè poſſidet, qui vi,aut clàm,*l.3.D.vti poſſid.*

Iuſtus error probabilis & excuſabilis,*l.2.ff.de minor.l.4. de vſuc.* Iuſta ignorantia,*l.76.in fi.ff.de rei vind.*

Iuſtum pretium,æquum & verũ, *l.3.§.diui.D.de iur.fiſc.l.2.C. de reſcind. vend.*Huic contrarium iniuſtum.

Iuſtum teſtamentum,iure factũ,& in quo ſolennia interuenerunt, *l.22. D.de acquir.hared.* Iuſtus tutor, iure datus,*l.27.ff.de teſtam.tutel.*

Iuſta ſepultura dicitur, cùm terra corpus eſt conditum, *l.39.ff. de relig.* At *l.43.D.eod.*iuſtum ſepulchrum eſt, quod religione tenetur. Sic Lucanus lib.9.

Iuſto date thura ſepulchro.

Iuſta ſeruitus, pro ſeruitus bona fide vſurpata, id eſt, iure gentium, vel ciuili. *Africanus l. & generaliter. 28. de nox.actio.* Et generaliter ſi alieni ſerui nomine, qui tibi iuſtam ſeruitutem ſeruiret, noxali tecum egerim. Aliàs iuſta ſeruitus, *apud Teren. in Andr. ſcen.1.act.1.* clemens & benigna.

Iuſta libertas,plena,abſoluta, perfecta. *Cicer.in Topic.Vlp.in Epito.tit.1. Theoph.§ fi.Inſtit. de libert.ſic in l.29. D.qui & à quibus.*

Iuſta vxor,legitima.*Vlp.in l.ſi ſenatori.31.D. de rit. nupt.* Si Senatori indulgentia Principis fuerit permiſſum, libertinam iuſtam vxorem habere,poteſt iuſta vxor eſſe. *Sueto. in Calig.* Mox L. Caſſio Longino Conſulari collocatam abduxit, & in modum iuſtæ vxoris propalàm habuit. *Et in Veſpaſ.* Antoniam libertam

quondam dilectam reuocauit in contubernium, habuítque etiam Imperator penè iuſtæ vxoris loco. Vide, Vxor alia iuſta, infrà.

Iuſtum matrimonium eſt, ſi inter eos, qui nuptias contrahunt, connubium ſit, & tam maſculus pubes, quàm fœmina potens ſit: & vtrinque conſentiant, ſi ſui iuris ſunt: aut etiam parentes eorum, ſi in poteſtate ſunt. *Vlpian. capit. Inſtit.* 5. Sic iuſti liberi, legitimi ex iuſto matrimonio, *l.* 25. D. *de captiu.* Iuſtus pater. & Iuſtus filius dicitur, qui ex legitimis nuptiis pater filiúſve eſt, *l.* 25. D. *de captiu. l.* 44. D. *de rit. nupt. l.* 11. *&* 12. D. *de ſtatu hominum.*

Iuſtus hæres dicitur, qui pleniſſimo titulo, & legitimo, hoc eſt, cognationis nomine accepit hæreditatem inteſtatò, quaſi omnibus iuris partibus plenè hæres, *l.* 3. *§. de illo. D. pro ſocio.* Iuſta perſona in litibus dicitur idonea, legitima ad agendum cauſam, *l. in vniuerſis. C. qui dar. tut. poſſ.*

Iuſti dies. Vide DIES iuſti.

Iuſtus dolor, qui ex magna cauſſa ortus eſt, & excuſationem meretur. *l. ſi adulterium. §. Imperatores. D. de adult.*

Iuſtum & honeſtum ſicut non ſeparantur: ita nec vtile & honeſtum, aut vtile & iuſtum, *l. quamuis mulier. D. ſolut. matrim. l. ſemper in coniunctionib. D. de ritu nupt.*

Iuſtum vadem, idoneum ſponſorem interpretatur. *Feſtus lib.* 9.

IVSTA, operę debitæ. *Cicer. Offic.* 1. Eſt autem infima conditio & fortuna ſeruorum: quibus non malè præcipiunt, qui ita iubent vti, vt mercenariis ad operam exigendam, & iuſta præbenda.

IVSTA, ſacra & ceremoniæ, quę placandis manibus fiebant, id eſt, operationes denicales. *Vlpian. l.* 2. *D. de in ius voca.* Iuſtáve mortuo facientem in ius vocare non oportet. *Vlp. l.* 20. *D. de acq. vel amit.* Vtputà patrem ſepeliuit, vel iuſta ei fecit. Fictum inde vocabulum quaſi manibus debeantur. itaque νομιζόμενα Græci appellant. *Cicer. pro Sexto Roſcio.* Hunc miſerum luctu perditum, qui nondum etiam paterno funeri iuſta ſoluiſſet, nudum eiicit domo. *Feſtus* Membrum abſcindi, inquit, mortuo dicebatur, cùm digitus eius decidebatur. ad quod ſeruatum iuſta fierent, reliquo corpore combuſto. *Idem.* Porca quæ Cereri mactabatur, ab eo qui mortuo iuſta non feciſſet, id eſt, glebam non obieciſſet, quia mos erat eis id facere, prius quàm nouas fruges guſtarent. Dicitur & Iuſta ferre. Ouid.

Illa quę poſt is iuſta feruntur auis.

IVSTINIANVS Imperator. Vide illius vitam initio. Hotom. *Comment. in Inſtit.*

Iuſtiniani noui, primum nomen fuit iuris ciuilis ſtudioſorum, quo anno ſuorum ſtudiorum primò decorabantur.

IVSTITIA eſt habitus animi, communi vtilitate conſeruata, ſuam cuique tribuens dignitatem: *ait Cic. lib. De Inuent.* 2. Quo ſanè pertinet illa Tryphonini diſputatio nobilis, *in l.* 31. *D. de poſ.* Et probo, *inquit*, hanc eſſe iuſtitiam, quæ ſuum cuique ita tribuit, vt non diſtrahatur ab illius perſonæ iuſtiore repetitione. Vel ſic;

Iuſtitia eſt cõſtans & perpetua voluntas ius ſuum cuique tribuendi, *l.* 10. *D. de iuſt. & iur. & Inſtitut. in prin.* Hanc veram eſſe virtutis definitionem, ipſa verbi notatio declarat. Iuſtitia enim ex eo dicta eſt, quòd cuique ius ſiſtat. Itaque negat Cotta, *lib. De natur. deor.* 1. ibi Iuſtitiam eſſe, vbi ius eſt nullum. Eſt enim, *inquit*, pietas, iuſtitia aduerſus deos: cum quibus quid poteſt nobis eſſe iuris, cùm homini nulla cum Deo ſit communitas? Vlpianum autem illo in loco cenſet Hotom. non virtutem habitúmq; humanum, ſed eam, quam veteres Deam, Iouíſque filiam faciebant, definiſſe primùm, quoniam eodem in loco ſcribit: Iuriſconſultos eſſe ſacerdotes Iuſtitiæ. ſic enim locum illum interpretatur idem Hotom. vt verba hæc (nam vt eleganter Cel-

Celſus definit, Ius eſt ars æqui & boni) ſi parentheſi : concludantur , & relatiuum CVIVS, non ad ius , ſed ad Iuſtitiam referatur , non enim artis iuris, quæ illic definitur , vlli ſunt ſacerdotes, ſed illius Deæ , Iouis filiæ. Quare cùm Iuriſconſulti Iuſtitiæ ſint ſacerdotes. ſacerdotes autem non virium humanarum dicantur, ſed deorum: eo loco Deam illam deſc ibi eſt veriſimile. Præterea, Ius, quod cõſtat æqui & boni præceptionibus, à Iuſtitia deſcendere , atque appellari ſcribit ibidem Vlpian. de iuris diſciplina , libríſque his noſtris intelligens. Sicuti Scipio quoque apud Ciceronem, in libr. de Republ. diſputauit, *auctore Auguſt. lib. de Ciui. Dei 19. cap.* 21. Cum illud etiam, inquit , ius eſſe dicant, quod de iuſtitiæ fonte manauerit, quòd ſi ita eſt, aut ab humana, aut à diuina iuſtitia deſcendat , neceſſe eſt. ab humana autem non poteſt, quia nunquam in hac vita perfecta eſt. Voluntas enim illa, quæ ſi perficeretur , habitus ac proinde virtus appellaretur , ſemper manet in ſua, vt ita dicam, adoleſcentia, neque vnquam perficitur. Regula autem iuſti & iniuſti tradi ab illa imperfecta & imbecilla natura non poteſt. quod etiam Horatius his verſibus ſignificat:

Nec natura poteſt iuſto ſecernere iniquum,
Diuidat vt bona diuerſis , fugienda petendis.

Sequitur ergo , vt à diuina iuſtitia, quæ perfecta & abſoluta eſt , ius hoc noſtrum deſcendat , quo præceptiones ſuum cuique tribuendi , & regulæ iuſti atque iniuſti continentur. Eò accedit, quòd iuſtitia , quæ humana virtus eſt, non præceptio, ſed obſeruatio iuris eſt: *vt Cicer. lib.* De *legib. 1. declarat*: vbi ait, Iuſtitiam eſſe obtemperationem ſcriptis legibus. inſtitutíſque populorum : qua de cauſſa Fabricius & Ariſtides iuſti nominati ſunt.

Iuſtitia eſt duplex : Diſtributiua, quæ vnicuique ſuũ tribuit meritum & pœnam, habita perſonarum ratione. Commutatiua, quæ rerũ communicationem per form[...] conſtituit, æqualiter ab omnibus ſe[...]andas , non diſtinguens perſonas. Quod tyro iuris diligenter obſeruabit.

IVSTITIARII hodie ſunt vmbra quædam illorum, qui olim νομοφύλακες apud Græcos dicebantur, deſignati ad cuſtodiam iuris & æquitatis. *capit. ex literis. De pignoribus.*

IVSTITIVM iuriſdictionis intermiſſio, vulgò *Vacations de Cour.* Cicer. ad Attic. *lib. 4. Epiſt.* 86. Fauere iuſtitio, & omnium rerum licentiæ. *Gellius lib. 20. c. 1.* Velut quoddam iuſtitium, id eſt , iuris inter eos quaſi interſtitionem quandam , & ceſſationem. *Tertull. lib. de reſurrect. carnis.* Vbique, ait, iuſtitium eſt , quies rerum.

IVVENIS, vide Ætas

K

K, QVORVNDAM nominum notã eſſe, *M. Fabius ſcribit, li.* 1. *c.* inter redundantes collocans, *Eodem lib. c. 7.* idem in hæc verba , K, quidem, ait, in nullis verbis vtendum puto, niſi quæ ſignificat, etiam vt ſola ponatur. Hoc eò non omiſi , quòd quidam eam, quoties A ſequatur, neceſſariam credunt. cùm ſit C. litera, quæ ad omnes vocales vim ſuam perferat. Verum orthographia quoque conſuetudini ſeruit: ideóque ſæpè mutata eſt. *Hæc ille*, Priſcianus li. 1. K. inquit, & q. quamuis figura & nomine aliquam videantur habere differentiam cum c , tamen eandem tam in ſono vocum , quàm in metro continent poteſtatem: & K. quidem ſuperuacua eſt.

K, ſola litera, in ſubſcriptionib. Cõſtit. Cod. Theod. & Iuſtiniani ſignificat Kalendas , vt refert Mango in Notis iuris. Significat etiã cariſſime,

Google

in earũdem inſcriptionibus geminata, KK, cariſſimi, eodem interprete.

Κακοξενίας, apud Lucanos tenebatur, qui occaſo ſole, diuertentes homines notos, ignotóſque domo non exciperet (*vt ſcribit Alex Neapol. lib. 4. c. 11.*) mulctámque eo nomine pendere cogebatur.

Καδδίσκος, vrna ſuffragiorum. Iulius Pollux. lib. 8. cap. 1. περὶ σκευῶν δικαστικῶν: καδδίσκος μὲν ὤν, ait, ἔστιν ἀγγεῖον ᾧ τὰς ψήφους ἐγκαθίεσαν.

KALENDÆ, *inquit Varr. lib. 5. de ling. Lat.* primi dies menſium nominati, ab eo, quòd his diebus Kalentur eius menſis Nonæ à Pontificibus, quintanæ, aut ſeptimanæ ſint futuræ in Capitolium, curia Kalabra, ſic, Dies te 5. Kalo Iuno Nouella. Septem dies te Kalo Iuno Nouella. *Hæc ille.* Macrob. autem in 1. Saturn. ſic: Priſcis temporibus, antequam faſti à Cn. Flauio ſcriba inuitis patribus in omnium notitiam proderentur, Pontifici minori hæc prouincia delegabatur vt nouæ lunæ primum obſeruaret aſpectum, viſúmque Regi ſacrificulo nunciaret. Itaque ſacrificio à Rege & minori Pontifice celebrato, idem Pontifex. Kalata, id eſt, vocata in Capitolium plebe, quot numero dies à Kalendis ad Nonas ſupereſſent, pronunciabat: & quintanas quidem, quinquies dicto verbo Kalo: ſeptimanis, repetito ſepties prædicebat. Et hunc diem, qui ex his diebus qui Kalarentur primus eſſet, placuit kalendas vocari.

Kalendæ primæ, ſecundæ, tertiæ, quintæ, dici putantur à Iuriſconſultis pro vno, duobus, tribus, & quinque menſibus *Celſus, l. liber. 9. §. ſi ita. De hæredi. inſtitu.* Titius, ſi intra tertias kalend. nauis ex Aſia venerit, hæres eſto. *Vlpian. l. 1. §. ſi quis.* D. *de verbor. oblig.* Si ita interrogatus, intra Kalend. quintas, reſponderit. Dabo idibus: non obligatur. Martial. lib. 1.

A que intra puto, ſeptimanas Kalendas
Mortes hæc tibi quatuor dederunt.

Video tamen Catonem in re Ruſtica primas Kal. dicere, pro primo die cuiuſque menſis.

Kalend. Ianuar. primum anni diem factum Plutarchus ſcribit *in Problem.* quòd eo die primi Conſules Regibus exactis creati ſunt. Vnde etiam inſtitutum conſtat, vt Conſules deinceps omnes eo die magiſtratum inirent. Eundem Kal. diem feſtum ac religioſum fuiſſe, ſolennémque ſtrenis dandis, *Sueton. in Auguſto* his verbis ſignificat: Item Kalend. Ianuar. ſtrenam in Capitolio etiam abſenti mittebant, *Et in Tiberio*: Item ſtrenarum commercium prohibuit edicto ne vltra Kalend. Ianu. exerceretur, Conſueuerat quadruplam ſtrenam, & de manu reddere: ſed offenſus interpellari ſe toto menſe ab iis, qui poteſtatem ſui die feſto non habuiſſent, vltrà non reddidit. *Item*, Nullus à pœna hominum ceſſauit dies, ne religioſus quidem ac ſacer: animaduerſum in quoſdam ineunte anno nouo, *Zonaras lib. 11. de Auguſto loquens*, Καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πρώτῃ τοῦ ἔτους ἡμέρᾳ αὐτῷ ἐκεῖνοι προσιόντες, οἱ μὲν πλεῖον, οἱ δ' ἧττον ἐδίδοσαν· καὶ ὡς προστιθεὶς ἕτερον τοσοῦτον καὶ πλέον αὐτοῖς ἀπεδίδου, οὐ μόνοις τοῖς βουλευταῖς, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις. Scribit etiam *Dio. lib. 57.* moris fuiſſe iede ab Auguſti temporibus vt Kalend. Ianuar. in acta Imperato. iuraretur. Poſt Kalend, autem Ian. die tertio, pro ſalute Principis vota ſuſcipi ſolita ſcribit. *Caius in l. ſi caluitur. 233. D. de ver. ſig. & Plut.* qui Cicer. ſcribit natum eſſe, ἡμέρᾳ τρίτῃ τῶν νέων καλενδῶν, ἐν ᾗ οἱ ἄρχοντες εὔχονται καὶ θύουσιν ὑπὲρ τοῦ ἡγεμόνος.

KALENDÆ, Martij primus olim dies fuit. Itaque ignem nouum Veſtæ aris incedebant, vt incipiente anno cura denuò ſeruandi nouati ignis occiperet. Eodem menſe mercedes exoluebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit. Comitia auſpicabantur, vectigalia locabãt. *Hæc Macrobius 1. Saturnal. cap. 12.* Conſtat etiam munera, quæ ſtrenæ diceban-

dicebantur, olim eo die mitti ſolita. Vnde illud apud Pompon. *l.* 13. *ſed ſi.* § *ſi vir.D.de donation.inter vir. & vxo.* Si vir vxori munus immodicum, Kalendis Martiis, aut natali die dediſſet, donatio eſt. Tibul. lib. 3.

Martiis Romani feſtæ venêre Kalendæ,
Exoriens noſtris hic fuit annus auis.
Et vaga tunc certa diſcurrunt vndique pompa.
Pérque vias vrbis munera, pérque domos.

Plaut. in milit. glorioſ.

Da mihi vir Kalendis qua mittam cùm Martiæ venerint.

Martias Kalendas, inquit Feſtus, celebrant, quòd eo die Iunonis Lucinæ æd s coli cœpta eſt. Vnde Tibull. lib. 4.

Sulpitia eſt tibi culta tuis Mars magne Kalendis.
Spectatum è cœlo ſi ſapis, ipſe veni.

Seruius autem in 8. Æneid. Martiæ, inquit, Kalendæ, fœminis dicatę ſunt. Horat.

Martiis cœlebs quid agam Kalendis?

Iuuenal.

Munera fœmineis tractat ſecreta Kalendis.

Hæc Seruius. Iiſdem etiam Kalendis penſiones agrorum præſtari ſolitas, patet ex *l. defuncta.* 58. *D. de vſufru. & l. tertiam.* 19. *C. Th. de actionib.* quippe cùm anni initium apud antiquos fuiſſet.

KALENDÆ Quintiles, ſiue Iuliæ olim dies erat ſolemnis migrandi, id éſt, ex habitatione cum ſuis rebus diſcedendi, tum etiam conductionibus prædiorum, *l. qui balneum.* 9. *D. qui pot. in pig. hab.* Qui balneum ex Kal. proximis conduxerat, pactus erat, vt homo Eros pignori locatori eſſet, donec mercedes ſoluerentur. Idem, ante Kal. Iulias eundem Erotem alij ob pecuniam creditam pignori dedit. & paulò poſt: Licet eo tempore homo pignori datus eſſet, quo nondum quicquam pro conductione deberetur, Id eſt, ante proximas Kal. Iulias. *Item in l. cùm in plures.* 60. *D. locati. & l. cùm ab eod.* 41. *de cont. empt. l. cum precario.* 12. *D. de preca.* Martia. 12. Epigr.

O Iuliarum dedecus Kalendarum.
Vidi Vacerra ſarcinas tuas vidi,
Quas non retentas penſione pro bina
Portabat vxor.

Cicer. 11. epiſt. ad Qu. Frat. Domus ibi ad lucum Piſonis Luciniana conducta eſt: ſed, vt ſpero, paucis menſibus poſt Kalen. Quintiles in tuam commigrabis. *Sueton. in Tiberio*: Senatori latum clauum ademit, quem cognouiſſet ſub Kal. Iulij demigraſſe in hortos, quò viliùs poſt diem ædes in vrbe conduceret.

KALENDARIVM, dictus codex pecuniarum occupatarum. id eſt, fœnori collocatarum: quia Kalendis fœnori dabantur: & patresfa. Kalendarum nomine præſcripto, debitorum nomina perſcribebant. *Seneca libr.* 13. *epiſt.* Diuitem illum putas, quia in omnibus prouinciis erat, quia magnus ei Kalendarij liber voluitur. Horat. Epiſt. 11.

Omnem relegit Idibus pecuniam:
Quærit Kalendis ponere. Mart. VIII. Epig.
Superbiæ denſis arca palleat nummis.
Centum explicetur pagina Kalendarum.

Quemadmodum autem collocabantur Kalendis pecuniæ, ſic etiam exigebantur, qua de cauſſa triſtes & celeres appellantur. Horat. Sat. 3. lib. 1.

Qui niſi cùm triſtes miſero venêre Kalendæ.

Ouid. lib. 11. De remed. amor.

Qui puteal, Ianúmque timent, celerésque Kalendas.
Torqueat hunc æris mutua ſumma ſui.

Plutarch. in lib. περὶ τοῦ μὴ δανείζεσθαι. Οὐδ᾽ ἀναμνήσει τῶν Καλενδῶν. καὶ τὰς νουμηνίας ἣν ἱερωτάτην ἡμέραν ὄντων, ἀποφράδα ποιοῦσιν οἱ δανεισταί, καὶ στύγιον. Hinc

Kalendario præpoſitus ſeruus, *in l. pen. D. de reb. cred.* pro fœnerandis exigendíſque pecuniis. Et

Kalendarium exercere, *l. vxorem.*

42.§.*legauerat.D.de legat.*3.Hinc

Kalendario deſtinatæ pecuniæ, id eſt, fœnerationi, *l.62.D. de leg.tertio.* In Kalendarium conuerſa pecunia, id eſt, fœnerationi, *l.39.§. negligentia.D. de admin.tut.* Sic accipitur Kalendarij nomen *in l.vlt.D.de pecul. l. 6. D. de inſt.vel inſt.l.C.3. de compenſa.l.vl.D. de muner. & honorib. & alibi perſæpè.*

Κατὰ πόδα, *l. 2. C.de vet. iur.enucl.* id eſt, ad pedes, iiſdémque veſtigiis. Vide li.3.

Κηδεμὼν, & tutorem, & curatorem ſignificat. *quo verbo vſus eſt Iuriſconſ.l.2.D.qui petant tuto.*

Κύκλος annorum xv. reuolutio. *Nouell.142.Euagrius lib.4.* τῶν κύκλων τῶν ἐπινεμήσεων.

L

LABES in agris hiatum, & diſciſſionem terræ, ac χάσμα ſonat, *l.15. §. Seruius. & l.fi. D. locat.* Cicero lib.1. de Diuinat. Delata etiam ad Senatum labes agri Priuernatis, cùm ad infinitam altitudinem terra deſediſſet, &c. Item in alio eiuſdem libri loco: Tantóſque terræ motus in Liguribus, Gallia, compluribúſque inſulis, totáque in Italia factos eſſe, vt multa oppida corruerint, multis locis labes facta ſit, terræque deſederit, Sic *apud Liu. lib.42.* Dextra pars labe terræ in aliquantum altitudinis diruta erat. *Quintil.* Non enim vulgaris illa labes frumenti fuit. nec qualis aliàs accuſari ab agricolis ſolet perfidia terrarum.

LABI dicuntur facultatibus, qui ad inopiam rediguntur, ſiue caſu id acciderit, ſiue bona prodegerint, ſic vt ſoluendo non ſint, *l. 2. §. eod. D. de admin.rer.ad ciuit.perti.l.6.§.1. D. de admini. tuto. & vide l. 4. D. vt in poſſ.ſſ.leg.*

LABORVM ſeu Labarum, magnum erat vexillum, vulgo etiam laborum ſolutio, ſiue *καμάτων λυτήριον* dictum, *vt Nazianzenus ſcribit in l.Stelitentica:* & Sozomenus li.1.c.4. λάβωρον vocat. Vnde *in Actis Nicenæ II. vt teſtatur Iac.Cuia.* ſignum quod Sozomenus hiſtoriographus Conſtantinum in crucis viſum conuertiſſe memorat, dicens: Iuſſit viros eruditos ex auro & lapidibus pretioſis in vexillum crucis transformare, quod laborum vocatur. *Hermias huius verbi meminit his verbis*, θάτερον δὲ τῶν σκήπτρων οἱ ῥωμαῖοι λάβωρον καλοῦσιν. Quidam volũt Laborum fuiſſe exercitus ſummum vexillum, quod Imperatori præferri, & à militibus adorari ſolebat. & circiter Adriani tempora vſurpari cœptum. Labara in plurali nominat *Tertull.in Apolog.* Sipara illa vexillorum & candes labarorum ſtolæ crucium ſunt: ita enim legendum vult *Ioſ. Scal. in Feſt.* in voce Stipatores. Vet. cod. labarorum, cantabrorum, quod & extulit *Arnobius* his verbis, Nam & ſigna ipſa & cantabra & vexilla caſtrorum, quid aliud, quàm inauratæ cruces ſunt & ornatæ? Prudentius in carmine, de Conſtantino, qui crucis ſigno Labarum ornauit:

Chriſtus purpureum gemmanti textus
in auro Signabat Labarum.

Hinc tamen Græcorum illorum opinio refutari videtur, qui Laborum præcisè dici putant, pro ſolutio Laborum, *καμάτων λυτήριον*, vt ſuprà oſtendimus, Formam eius copioſè deſcribit *Euſebius lib.1. de vita Conſtant.* vim autem & effectus, eiúſque cuſtodes lib.II.Hinc

Laborum præpoſiti, *rub. C.de præpoſ.labor.lib.*12.qui laborum, vt quæque pars in acie laborabat, in eam quaſi auxilij & liberationis vice inferebantt huícque rei, Euſebio teſte, iam olim à Conſtantino præpoſiti erant milites L.qui vt ex C.Th.liquet, ex protectoribus & domeſticis erant: & ob id poſt titu. de domeſt. & protect. datur titu. de præpoſ. labor.

LABRA

LABRA ſunt crateres lapidei, quibus aqua ſaliens ex ſiphunculis concipitur. *D. de actio. empt. & vendit.*

LABRATVM, oſculum appellatur principis ab antiquo Gloſſematorum ſcriptore, his verbis: Labratum: φίλημα βασιλικὸν, ἀσπαστικὸν βασιλέως, ſed patiendi ſenſu accipiendum eſt, vt id accipiat princeps, non det. Dicitur autem à labris, vt oſculum ab ore. Id in conſtitutionibus Codicis appellatur adoratio, & veneratio principis, purpuræ & imperij, *l. 3. de conſul. lib. 1. C. de app. præſ. præ. l. 1. C. de app. præſ. vrb. l. 1. C. de præp. ſacr. cub. & alijs pleriſque locis.*

LABORARE, pro angi, ſolicitum eſſe, *Vlp. in l. 1. §. idem Pomponius. D. de dol. mal.* Veluti (inquit) ſi ſtipulatio tam turpis dolo malo facta ſit, vt nemo daturus ſit ex ea actionem: non debere laborare me vt habeam de dolo malo actionem.

LAC dicitur fructus induſtrialis, *Bar. l. 1. & ex diuerſo. D. de rei vindic.* éſtque in pecoris fructu, *§. in pecudum. Inſtit. de rer. diuiſ. l. in pecudum. D. de vſuris.*

LACCARII, *in l. 1. C. de excuſ. artif.* qui foſſas, vel puteos effodiunt, οἱ τὰ λακκία ποιοῦντες, *vt interpretantur Baſilici interprete lib. 54. tit. 6.*

LAICVS, popularis, vulgò ſecularis, *c. 1. de procur. lib. 6. c. duo ſunt. 12. q. 1.*

LACVM à ſtagno in edicti prætorij interpretatione Vlpianus eo ſeparat, quòd lacus perpetuam habeat aquam, ſtagnum temporalem ibidem ſtagnantem, *l. vnic. D. vt in flu. publi. l. vnica. D. de ripa muni.* Vnde lacum perpetuum meritò dixit Iuriſcoſ. *l. 23. §. 1. D. de ſeru. ruſt.* Planè lacus dicitur, etſi aquam perpetuam non habeat, ſed quæ aliquando creſcat, *l. 12. D. de acqu. rer. dom. l. 24. de aqua & aqua pluu. l. 28. D. de ſer. vrb.*

Lacus piſcatorij, *l. 4. §. lacus. D. de cenſibus.* Huiuſmodi erat lacus Lucrinus, qui publicè fruendus dabatur, *auctore Feſto l. 10. ad fin.*

LACCVS, pro vaſe torculario, *vt exiſtimat Bud. ad l. 27. §. vlt. D. ad leg. Aquil.* Item ſi tectori, *inquit Vlpianus*, lo aueris laccum vino plenum curandum, & ille eum pertudit, vt vinum ſit effuſum. Iac. Cuiacius Obſer. lib. 10. c. 9. labitur eò vt exiſtimet Laccum eo in loco aliud nihil eſſe, quàm quæ vini ciſterna dicitur, *l. vulgaris. §. ſed ſi de naui. D. de furtis.* quam in terra defoſſam tectorio inducere & incruſtare intus foriſque ſolebant: quod his Suidæ verbis confirmat: Ἀθηναῖοι καὶ ἄλλοι τῶν Ἑλλήνων ὀρύγματα ὑπὸ τὴν γῆν ποιοῦντες διεύρυχωρα, καὶ στρογγύλα καὶ τετράγωνα, καὶ ταῦτα κονιῶντες, οἶνον ὑπεδέχοντο καὶ ἔλαιον εἰς αὐτά. καὶ ταῦτα λάκκους ἐκάλουν.

LACERTVS, piſcis. Meminit eius Iuriſconſultus *in leg. qui penum. D. pen. leg.* Lacertos (Pand. Flor. lacertos) inquit cum iniuria contineri.

LAMPADARII, *in l. fin. C. de diuer. of. lib. 12.* deputabantur ſacris ſcriniis, vt in eis faces ſiue lampadas accendi curarent. Alij fuerunt Lampadarij in officio præfecti Prætorio, & quæſtoris exercitus, *vt refert Iulianus Patritius in Epitome Nouell. 38. & vide Iuſtinianum in edict.*

LANA, à Græco λῆνος deducitur, *vt vult Ioſ. Scal. in Varr.* ſeu λᾶνος, vt Doribus, quod & lanam ſignificat, *vt ex Polybio & Callimacho probat Varro ling. Lat. li. 4.* Addam & ex Æſchylo in Eumenid. his verbis: λήνει μεγίστῳ σωφρόνως ἐστεμμένον, Ἀργῆτι μαλλῷ· τῇδε γὰρ τρανῶς ἐρῶ. Hinc & λανισταί, οἱ κτενισταί apud veteres dicebantur, qui carebant, id eſt, carminabant lanam. Lanæ autem appellatione (*inquit Vlpian. l. 70. D. de leg. 3.*) id continetur, quod tinctum non eſt, ſed αὐτοφυές, ſiue ea facta ſit, ſiue infecta: ſed & ea, quæ neta eſt, hoc nomine comprehenditur. Itaque lanæ appellationem eatenus extendi idem Vlpianus vult, quod ad telam perueniſſet, ſiue ſuccida ſit, ſiue lota, modò tincta non ſit. *Vide etiam Paul. libr. 3. Sentent. tit. 6.*

Lana legata, veſtis ex ea facta non debetur, *l.88.D.de leg.3.*

Lana de ligno, Græcis ἐριόξυλον, *vt ſcribit Vlpianus l.70.§.2.de legat.3.* aliàs βαμβάκιον, & βάμβαξ, ſeu πάμπαξ. Eſt autem lanugo, quæ ex fructu interiore bombyce goſſipij ſeu xyli fruticis cuiuſdam apud Arabas, & eos qui ſub cynoſura ſunt, netur, qui inſtar barbaræ nucis, aut cotonei mali eſt: vnde & nonnulli Cotoneum vocant. *Huius meminit Plinius lib. 19.c.1. & Pollux lib. 7.c.17.* Theophraſtus quoque apud Indos & in Arabia arbores ἐριοφόρους, id eſt, laniferas eſſe ſcribit, *lib.4.c.9.hiſt.*

Lana tingendæ purpuræ deſtinata, purpuræ appellatione non continetur, *authore Vlpiano in fin. l. ſi cui lana. §.vlt.de legat.3.*

LANEA veſtiméta, *l.23.§.1.D.de aur. & arg.leg.* Laneum corpus, *l.26. D.de acq.rer.dom.*

LANIFICÆ mulieres, quæ lanę artem exercent, *l.12.§.ſed an de fund. inſtr.l.velle.* Conſultus ait de mulieribus lanificis, an inſtrumento contineantur.

LANIPENDIA mulier, *Paulo in l.ſed ſi vir ex lana.D.de don.int.vir. & vx.* non eſt, quæ lanam pectit, aut carpit, ſed quæ lanificis lanam præbet, totiúſque lanificij curam gerit. Sic enim in veteribus gloſſis legitur, Lanipedius, σταθμοῦχος ἐρίων. Ob ídque adiecit Paulus, tanquam, eſt enim non niſi impropriè lanipendis, quæ non de ſua, ſed de viri lana veſtimenta curat fieri.

LANISTÆ, magiſtri atque inſtitores gladiatorum dicebantur, *teſte Budæo.* Horum genera, cùm in iure ciuili fiat eorum mentio haud infrequens, idem diligentiſſimè explicauit in prioribus Anno. *ad l.athletas.de iis, qui not.infam.*

LANDGRAVII, vide Grauio.

LANX, in XII. Tabul. vas eſcarium, dicitúrque à latitudine. Hanc legem ampliſſimè interpretatur Pratæus li.veter.Iuriſprud.4.

LANCE & LICIO, vide Furtū per lancem, liciúmque.

LAPIS, præter vulgatam ſignificationem ſumitur etiam pro loco eminenti & tanquam ſuggeſto, vnde præco prædicabat atque vendebat. Pollux, ὁ δὲ τόπος πρατὴρ λίθος, καὶ πωλητήριον. Inde emptos de lapide Tribunos, vt ſeruos vænales dixit contumelioſiſſimè Cicero & Plaut.

In eo ipſo aſtas lapide vbi præco prædicat.

Sic Columella lib.3. ſeruum de lapide noxium appellat, id eſt, non frugi bona, ſed qui noxæ deditus ſit. Vel de lapide noxium, inquit, poſſe comparari putat. Athenienſes ſic interdum ſuggeſtum vocabant, vt apud Ariſtoph. τῷ λίθῳ προσίσταμαι.

Lapis ſtratus, quadratus, ſtructilis, *l.6.§.modus.D. ſi ſeruit. vind. & alibi ſæpè.*

Lapis pro miliario, hoc eſt, mille paſſibus, aliquando accipitur. *Martianus de excu. l. propter litem.* Ne vltra centeſimum lapidem tutelam geret. *Sic §.qui excuſare. Inſt.eo.* Huius cauſſam explicat Briſſonius *li.3.Antiq.*

Lapilli, quo diſtent à gemmis, & quo ab his margaritæ, *Paulus oſtendit in l.& ſi non ſunt.§.perueniamus. verſ. Gemma autem dicatur & arg.lega. Vide Vallam ad finem libr. Elegant.ſexti.* Bart.annotauit *in l.fin.§.ſpecies.D.de pub.* lapillos non venire lapidum appellatione. Vide Gemmæ.

Lapilli actus prohibendi gratia, inhibendíque operis cauſſa fiebat, *l.5. §.meminiſſe.D.de op.no.nunt.*

LAPIDARII, *in l.5. §.ſi interdum.D.gem.mo.l.fin.D.de iur. immu.l.2.de excuſ.artif.C. Th.* qui lapidibus excidendis operam ſuam locant.

LAPIDICINÆ, aut lapicædinæ, loca cæſis lapidibus excecta. Græci λατομίας & λιθοτομίας appellant: vnde vocabulum fictum apparet, vt corruptè legi vulgò videatur Lapidicinæ, cum apud alios auctores, tum apud Iuriſconſultos *in l.9.§.2. & l.13. §.5.D.de vſufr.l.32.D. de iur.dot.*

Lapidicinæ marmoreæ, *l.fin. D. de pact.*

Digitized by Google

pact.dot.l.7.§.ſi vir.D.ſol.mat. Nam & marmorum lapides dicuntur, *l.ſin.§.ſi.D.qui pot.in pignor*

LAPSA h[ae]reditas quæ ſit, interpretatur *Vlpianus in §.ſi locupleti. & in l.verum.de mino.*

LARDVM appellatione carnis an veniat, *docet Bart.l.1. C. de erogat. milit.anno.per illum textum.*

LARES à Lare Nympha, reputabantur apud Græcas Gentes gemini dij familiares, alter bonus, alter malus, vnicuique homini deſignati, vt curam eius peculiarem haberent: ideò Genij & Penates appellati. Hos enim domi quiſque paterfam. colebat, quaſi peculiares Deos in Larario, hoc eſt, loco & ſacrario domeſtico. His ara & focus conſecratus erat. ex quo illud, pro aris & focis pugnare. item illud Celſi, *l.38.D. de rei vin.* Finge pauperem, qui ſi reddere id cogatur, laribus, ſepulchris auitis carendum habeat. Refert autem Lampridius, Alexandrum Seuerum Imperatorem, primùm in Larario ſuo coluiſſe Abrahamum & Chriſtum.

LARGIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultũ Largianũ.

LARGIRI, pro ſufficere, *l.11.§.ſi filio.D.ad l.Fal.* Alter autem, qui non eſt oneratus, vt ſubſtitutus, licet portio largiatur eius, non in ſolidum conueniatur propter calculi confuſionem. *Sic l.14. §.poſt annum. D. quod metus cauſſa.l.3.D.de minorib.l. 35. D. de adul.l.2.C.de iur.int.reſt.l.1.C.ſi aduerſ.rem.ind.*

Largiri annuam præſtationem dicitur reditus, *l.25.in ſi. D. ad l. Fal.l. 21.§.2.de annu.leg.* ex quo annua præſtatio redigi poteſt.

LARGITIONES ſacræ, pro theſauris munerationum, &(vt vulgò loquitur) finantiis, *l.ſi.C.de iis, qui ex public.ratioc. l. 1. C. de canon.larg.tit.* hæc interpretatio probatur *ex l. 10. C.de palat. ſacr. larg.* Nam qui in ea rubr. palatini ſacrarum largitionum vocantur, hi in d.l.10. palatini ſacrarum munerationum rationem tractantes appellantur, vt man. cod. habent. *Symmac.li.1.ep.29.* Palatini ſacrarum munerationum Amicus & Caſtor quæſtus publicos ementes, &c. Sed & munerationum ſacrarum comites *in l. 2. c.de commeatu libr.12.* appellantur, qui aliàs Comites largitionum vocantur.

LARGITIONALES tituli, *l.12. C. de vectig.* Et largitionale aurum, *l.3.de ſuſcept.l.10.C.*

Largitiones principis, *l.21.C.de adpel.l.11. §.ſin autem v... [illegible]que. C. de iudic.* Hinc

LARGITIONALES, Comitum apparitores, *Cuiacio in Rubr. de palati.ſac.largitio.lib.12. C.* Hi etiam Priuatiani dicuntur, vt idem refert.

LASCIVIA, incontinentia, petulantia quædam hominis alacritate nimia intemperantis. *Vlp.l.4.§.1.D. ad l.Cornel.de ſicar.* Cùm quidam per laſciuiam cauſam mortis præbuiſſet: quod Cuiac. *tract. de Afric.c. & hac diſtinctio.* refert ad id quod de Othone ſcribit Sueto.c.2. eum vagari ſolitum noctibus, atque inualidum quemque obuiorum, vel potulentum corripere atque diſtento ſago impoſitum in ſublime iactare, quod Italis eſt *Sbalzer*, Gallis *Berner*. de quo illud Mart.lib.1.

Ibis ait extenſo miſſus in aſtra ſago.

De hácque ſpecie laſciuiç diuum Hadrianum intellexiſſe illo reſcripto, quod d.l.4.continetur. Alij ita exponunt, veluti ſi quis cantharidas alicui Veneris excitandæ cauſſa dederit. *Idem Vlp.l.15.§.1.D. locati.* Idémque dicendum, ſi exercitus præteriens per laſciuiam aliquid abſtulit.

LASER, cui Paulus meminit *in l. 5.D. de pen. legat.* ſuccus eſt caudicis, vel radicum virgulti eius. quod Latini laſerpitium Græci σιλφιον vocant: magnificus in vſu medicamentíſque, & ad pondus argentei denarij penſum: *vt Pli.ſcribit li.19.c.3. Laſeris meminit etiam Marcian.in l.16.§.6.De publica & Colũ.l.6.c.17.Iſidor.li.17.C.9.* Quidam Laſer ad nos afferri contendunt, & in primis Guarchias ab Ortho, Indiæ Proregis medicus, in

Digitized by Google

libell. quem de aromatibus in India naſcentibus ſcripſit, inibi etiam aſſerens nihil à laſerpitio Aſam fœtidam noſtram differre, imò prorſus hæc eandem eſſe. Sed de his amplius eſſe pronuntiandum cenſeo, præſertim cum *apud Strabonem libr. vltim. Georg. & Plin. libr. 19. cap. 3.* legamus, illorum iam temporibus hoc aromatis genus rariſſimum fuiſſe, nec omnibus tritum, imò Romæ penes vnum Neronem fuiſſe.

LATA culpa eſt, quæ minimæ diligentiæ eſt (vt Latini Dialectici loquuntur) repugnans: vt Græci μαχομένη: quippe quæ ſummæ diligentiæ, cui minima diligentia opponitur, ſit conſequens. Itaque qui minimam diligentiam debebat, eam ſi non adhibuit, non culpa lata eſſe dicitur: quæ doli finitima eſt: quod & Celſus *l. quod Nerua. D. depoſi.* demonſtrat: vbi ait, eum qui minimam diligentiam non adhibet, fraude non carere. Atque hoc nimirum illud eſt, quod ait Paulus *in l. 226. D. de ver. ſig.* Magna negligentia, culpa eſt: magna culpa, dolus eſt. Quod ſic accipiendum, vt minima negligentia pro nulla numeratur: ſed magna negligentia duntaxat, quæ ſiue ſumma, ſiue mediocris, ſiue minima diligentia prætermiſſa ſit, culpa eſt: magna autem culpa doli ſpeciem habeat: *vt l. 1. D ſi menſ. falſ. & l. ſi fideiuſſor. 29. D. mandati:* vbi Vlpian. ait, diſſolutam negligentiam prope dolum eſſe. *Itemque l. 1. §. quoque. 3. de obli. & act. & l. quaſitum. §. 3. ff. de precar.* vbi idem ſcribit, eum, qui precariò rogauit, nullius culpæ nomine teneri, niſi eius quæ dolo proxima eſt: quod nemo non videt ad latiſſimam culpam & minimam diligentiam pertinere. *& item in l. 213. & l. 223. D. de verb ſig.* Lata culpa eſt, non intelligere id quod omnes intelligunt, veluti, meum frumentum aut vinum apud te depoſitum: corrumpi: niſi illud interdum moueatur, hoc repleatur. Si tamen ne hanc quidem diligentiam in tuo adhiberes. extra culpam eſſes. quoniam *(vt Iuſtinianus ait)* qui negligenti amico rem cuſtodiendam tradit, non ei, ſed ſuæ facilitati id imputare debet, *§. pen. eod. infra eod.* Item, ſi cùm tibi mandaſſem, vt mihi certum hominem emeres, & tu gratia ductus, paſſus ſis alium emere. *Vlpian. in l. ſi procurator. 8. in fi. D. mand.* ſcribit hanc latam eſſe culpam: aut cùm fideiuſſor pro debitore ſoluiſſet, neque eum, cùm poſſet, certiorem redderet, *l. ſi fideiuſſor. 29. D. eod.*

LATA FVGA, ſpecies eſt exilij, cuius meminit Marcianus *in l. exilium. D. de interdict. & releg.* Qui autem exilio damnabatur, aut certus iis locus à iudicibus deſtinabatur, quo exularent: quod eſt relegatio, In eum locum cùm veniebant, fiebant eius ciuitatis ciues, & tum demum Romanam ciuitatem amittebant. Aut locorum omnium, præter certum quendam, aditus permittebatur: quod erat aquæ & ignis interdictio. *Ammianus Marcellinus*: In corpore, inquit, immaculato, lata fuga damnatus eſt. Quod relegationi diuerſum videtur: quam intelligunt Iuriſconſulti, cùm in inſulam aliquis, vel locum alium mittitur ad tempus, ſicut in quinquennium. *Vide Vlpian. in l. relegatorum. eod. tit.*

LATERES, ſimpliciter non ſignificant lapides, vt interpres exponit, in leg. ſi vendito hominis. *§. firmus. de action. empt.* Nam hi ex terra albida & cretoſa fiebant, ſiue etiam rubrica, aut maſculo ſabulone, *Vide poſt Vitr. libr. 2. C. 3. quod eſt de lateribus. Budæum in l. ſi fratres pro ſocio.*

LATERE hoc, & Latere contrario Iuriſconſulti vſurpant, cùm duæ contrariæ ſunt certi generis ſpecies, quarum contraria ratio eſt: *veluti in l. 118. D. de verb. oblig. & l. 11. D. de damn. inf. & l. 49 §. 2. D. de fideiuſſ. & mand.*

ex LATERE, ſiue ex tranſuerſo coniungi veniréque nobis dicuntur fratres, ſorores, liberíque eorum, necnon & patrui, amitæ, auunculi & ma-

terteræ

igitized by Google

terteræ, & qui ex his procreantur, *l. 1. D. de gradib. Inſtit. de gradib. cogn. l. 1. D. de rit. nupt. §. inter eas. Inſtit. de nupt.* Hos ex lateribus cognatos vocat Paulus, *l. vlt. §. ſunt & ex later. D. de gradib.* & ex tranſuerſa linea venientes, *Imp. in l. 21. C. de inoffic.* Hinc & tranſuerſos gradus idem Paul. vocat *in d. l. vl. §. idem in tranſuerſis.* Conſt. Harmenop. lib. 4. τὺς ἐκ πλαγίυς vocat: hóſque ita definit: οἱ μήτε ἡμᾶς γεγεννηκότες, μήτε ἐξ ἡμῶν γεννώμενοι, τῆς δὲ αὐτῆς γονῆς καὶ ῥίζης ἡμῖν κεκοινωνηκότες οἷον ἀδελφὸς ἀδελφὴ, θεῖος θεία, ἀνεψιὸς ἀνεψιὰ, ἐξάδελφος ἐξαδέλφη, καὶ οἱ ἐκ τύτων καταγόμενοι. quod videtur ſumpſiſſe ex Nouell. 89. & 118. Theophilus eos etiam τὺς ἀπὸ λοξότητος ἐρχομένυς vocat.

LATERALIA (non Lateraria; viatoria, capſulæ videntur eſſe, in quibus ad ephippium vtrinque loro ſuſpenſis, ea quæ nobis in itinere neceſſaria ſunt, recondimus. *Scæuola l. 102. D. de lega. & fid. 52.* Vxori meæ lateralia mea viatoria, & quicquid in his conditum erit, quæ membranulis mea manu ſcriptis continebantur. *Item.* Hic chirographa debitorum & pecuniam cùm eſſet profecturus in vrbem, in lateribus condidit. *Item:* Alia chirographa prædiorum & pecuniam in lateralia condidit.

LATERCVLVM, codex in quo ciuilium & militarium dignitatum adminiſtrationúmque ratio, item mandatorum principalium, & promotionum, & conſuetudinum notitia perſcripta eſt: ſic dictum, quòd in eo laterent arcana, vt volunt quidam. Hinc etiam Græci *ad l. 5. C. qui mil. poſſeſſ. & l. vlt. C. de offi. mag. off.* οἰκειακὸν videntur interpretari. Alij tamen dictum volunt quaſi πλινθίον. id eſt, quadrum, quod ſacri laterculi fuerint ſcrinia quatuor, *vt conſtat ex Nouel. 8.* Huc adde hæc Cedreni verba ἡ παρὰ ἕλλησιν ὠνομάσθη πλίνθος, laterculum παρὰ ῥωμαίοις λέγεται. ἦν δὲ πλίνθις δημοσία, ἐφ' ᾗ τότε τῶν βυλευτῶν καὶ τὰ τῶν ςρατευμάτων ὀνόματα ἀπεγράφοντο. Duplex autem memoratur laterculum. Maius quod apud Principem ſeruabatur ſub cura primicerij notariorum, *leg. 1. C. de offic. præf. prat. Afric.* Minus, quod ſub cura & ſollicitudine Quæſtoris erat, *l. 1. & l. 2. C. de offic. quæſt.* vbi Theodoſios: Totus minoris laterculi dignitates, hoc eſt, inquit, præfecturæ, tribunatus omnes, & præpoſituræ caſtrorum, Laterculi ſcrinium ſacrum memoratur *in l. vlt. C. de off. magiſt. offic.* Et hoc ſenſu Tertull. aduerſus Valent. Ex eorum laterculo, id eſt, ex eorum albo, & in reges & in ſacerdotes allegare conſueuerunt. Teſtatur etiam Iac. Cuiacius habere ſe librum Victurij de ratione Paſchali, in cuius extremo per iudicem conſulum diem Paſchalis ſubnotatur, íſque Iudex Laterculus Paſchalis inſcribitur, quem Sigebertus Theophilo Alexandrino tribuit, Laterculum autem vet. Gloſſ. eſt βιβλίον, καὶ ςρατιά.

LATERCVLENSES, qui præerant eis codicibus edendis & ſeruandis, *l. 3. C. de præpoſ. ſacro. ſcrin. 12.*

LATICLAVIVS, is eſt, qui πλατίσημος, id eſt, latum clauum gerit, ad diſtinctionem Auguſticlauij: Sícque vſurpatur à Gaio *in l. nuper. 42. D. de donatio. inter virum & vxorem & Imp. Alexan. in l. fi. Rofinus. C. de teſtam. mil.* Quid autem ſit latum clauum gerere, vide in dictione Clauus.

LATINÆ feriæ *Pompon. l. 2. §. 17. D. de orig. iur.* Quoties autem magiſtratus (extra vrbem) proficiſcuntur, vnus relinquitur, qui ius dicatis vocatur Præfectus vrbi. qui præfectus olim conſtituebatur: poſtea ferè Latinarum feriarum cauſſa introductus eſt, & quotannis obſeruatur. hæc ille. Celebrabantur hæ feriæ à Latinis ciuitatibus ſeptem & quadraginta, quæ cum popul. Rom. In Albanum montem quotannis conueniebant ad taurum Ioui Latiali ſacrificandum: ex Tarquinij Superbi inſtituto, *vt Dionyſ. Halic. tradit. lib. 4.*

LATINI Iuniani liberti dicebantur olim, qui medium libertatis

Digitized by Google

gradum erant adepti: *vt ait Iuſtin. ſub. tit. de libert.* Quod vt intelligamus, illud ſcire oportet, olim in Latium deduci ſolitas colonias partim eorum qui nomina dabant, partim eorum quibus aqua & igni interdicebatur: *auctore Cicer. in ora. pro Cæcina & pro domo ſua*: vbi hoc adſcribit, eos qui deducebantur, cùm eſſet in eas ciuitates recepti, Romanam ciuitatem amiſiſſe. Et hoc eſt, quod ait Boetius in Topica Ciceronis, iſta in Latinas colonias profectione, mediam capitis diminutionem contingere. Quæ cùm ita ſint, apparet eos, neque connubij, aut teſtamenti, aut mancipij, aut nexus aut patriæ poteſtatis ius, quod proprium erat ciuium R. habuiſſe. Cùm enim Romana ciuitas eis admitteretur, ea quæ ciuitatis illius erant propria (vt hæc quæ diximus) admittebant. Hi dicebantur Latini colonarij, itáque ab Vlpiano c. 19. appellantur. Auguſtus autem cùm ciuitatem Romanam ſeruis contaminari videret (quod etiam Dionyſ. Halicarnaſſæus lib. 4. conqueritur) eos multis difficultatibus à libertate iuſta remouit. nam & de numero, & de conditione, & differentia eorum qui manumitterentur, curioſè cauit: vt Suetonius in eius vita teſtatur. Hinc nata lex Ælia Sentia, hinc Furia Caninia de quibus ſuo loco diximus, hinc Iunia Norbana quatuor poſt eius mortem annis, imperante Tiberio à Marco Iunio Silano, Luc. Norbano Balbo COSS. lata: quos æuo ſuo Conſules fuiſſe *Plin. lib.* 11. *c.* 87. teſtatur, qua lege conſtitutum eſt, vt ij ſerui, qui neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento ſed aut per epiſtolam, aut inter amicos aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Romani, ſed eorum iure quo Latini coloni eſſent. Vlpianus autem in Inſtitutionibus diſperſè variis in locis declarat eos, neque teſtamenti faciendi, neque connubij, neque patriæ poteſtatis, neque tutelæ recipiendæ ius habuiſſe: cóſque Latinos Iunianos ad Colonorum ſimilitudinem appellat. nam & Iuſtin. *in l. C. de Lat. li.* Latinos libertos ad ſimilitudinem antiquæ Latinitatis, quæ in Colonias miſſa eſt, inductos ſcribit. *De his etiam vide Iſidorum lib. 9. cap. 5.*

Latinam libertatem ſuſtulit Iuſtinianus, *l. vnic. C. de Latin. lib. toll.* vbi de eius origine.

LATIA duo in iure legi ſcribit Seruius in illud Virgilij:

Qui Latio antiquo fuerit ſtatus.

Vetus & nouum, ſic ſanè vt duo ciuium genera, & veteres & noui. Et noui ſunt qui per Latium, aut beneficio principis in ciuitatem venerunt, *vt Plinius de finit in Panegy.* Hi cognationum iura non habebant, illi habebant: & hac ratione illis quidem hæreditatum viceſima remittebatur, his irrogabatur quaſi extraneis hæredibus, ante conſtitutionem Traiani, qui onere viceſimæ etiam nouos ciues liberari voluit, quib. beneficia Principis, aut per Latium ciuitas obueniſſet. Latium antiquum definit *Plin. lib. 3. cap.* 5. Latium antiquum à Tiber. Circeio ſeruatum eſt mille paſſuum quinquaginta longitudime.

LATITARE eſt, *ait Vlpia. non vt Cicero definit*: turpis occultatio ſui, poteſt enim quis latitare non turpi de cauſſa: veluti qui tyranni crudelitatem timet aut vim hoſtium, aut domeſticas ſeditiones, *l. 7. §. D. Quibus ex cauſ. in poſſ. &* §. 4. Latitare autem eſt, cum tractu aliquo latere: quemadmodum factitare, frequenter facere. Pro latitante etiam habitus eſt, qui ſe in Romano foro circa columnas occultaſſet, euitandi creditoris cauſſa, *l. eum qui.* D. *de rebus auct. iud. poſſ.* quod & notauit. *D. Ambroſius in lib. de Tobia. cap. 7.* his verbis: ille, inquit greſſus debitoris ſingulos enumerat, aucupat deflexus. Iſte continuò poſt columnas caput obumbrat. Sicque Baſilius in Pſal. 14: Ὁ δανειοσάμενος τοῦ χρηστοῦ τὰς συντυχίας ὑποφεύγει πρὸς κίονας καὶ τοίχους, [illegible] [illegible] τὴν κεφαλήν. Et Lucianus

hus Lapithis: Πρὸς κιόνά τινα, ἢ πρὸς ἀνδριάντα ἡδέως ἂν προσέλθοι. Sic *d.l. 7. §. illud ſciendum.* dicitur is latitare qui in eodem foro agit, ſi circa ſtationes ſe occultet. vbi tamen ſtatuas legerim, ex ſuperioribus. Notandum etiam ex d.l. eum qui eum latitare dicit, qui vrbe profugit, fraudandi cauſſa, qui honeſtus eſt ſeceſſus & honeſta latitatio. *Hinc Afran. Diuortio:* Qui coneris noctu clanculum rus ire, dotem ne repromittas vafer, honeſtè vt latites, & nos eludas diutius. Quidam duas latitationis ſpecies eſſe ſcribunt: vnā quidem, quæ fraudationis cauſſa fiat. quæ edicto, quib. ex cauſ. in poſſ. eat. continetur, quæ eo animo fit vt fraudentur creditores. *d.l. 7. §. quid ſit latitare,* & *§. ſeq. D. ex quibus cauſ. in poſſ. eat. l. 50. D. de pecul.* Alia fruſtrandæ actionis cauſſa, *l. 3. D. de iud. & alibi.* cùm quis ne ſecum aliqua actio moueatur, vel vt actio eximatur, latet.

LATOMIÆ, *inquit Aſconius,* lingua Siculorum Lapidicinæ dicuntur, id eſt, loca cæſis lapidibus execta, in quæ malefici damnari ſolebant. Id etiam verbi notatio demonſtrat: vnde & Latomi vocabulum. In Pandectis tamen Florentinis & compluribus vetuſtis libris legitur LAVTVMIAE, Erat autem Carcer Romæ ſic dictus, *cuius meminit Liuius libr. 26. Calliſtratus l. 9. D. ex quibus cau. maior.* Nam etiam incluſos veluti Latomiis vinctorum numero haberi placet: quia nihil interſit, parietibus an compedibus teneatur. *Vlpia. l. 1. D. de aleator.* Hæc clauſula pertinet ad animaduerſionem eius qui compulit ludere, vt aut mulcta mulctetur, aut in Latomias vel in vincula publica ducatur. De Latomiis autem Syracuſanorum, Cicero in prætura vrbana hæc ſcribit Latomias Syracuſanas, ait omnes audiſtis: plerique noſtis Opus eſt ingens, magnificum regum ac tyrannorum: totum eſt ex ſaxo in mirām altitudinem depreſſo, & multorum operis penitus exciſo. Nihil tam clauſum ad exitus, nihil tam ſeptum vndique, nihil tam tutum ad cuſtodiam, nec fieri nec cogitari poteſt. Hunc carcerem à Dionyſio tyranno factum ibidem ſcribit Cicero.

LATRONES, ſiue Latrunculi dicebantur, inuidioſo verbo, quibus publicè decretum indictúmque bellum non fuerat, cùm tamen hoſtiliter graſſarentur, Hoſtes enim dicebantur quibus bellum indictum fuerat, *l. 118. D. de verb. ſign. l. 6. & l. 24. D. de capitu. l. 3. §. 2. D. de incend. naufra.* qua de cauſſa qui ciues Ro. ab iis capiebantur: neque in hoſtium poteſtatem veniſſe, neque libertatem amiſiſſe dicebantur, *l. 19. §. à piratis. D. de cap. l. 13. D. qui teſt. fac. poſſ. Cic lib. de Offic. 3.* Si prædonibus captum pro capite pretium non attuleris, nulla fraus eſt: niſi iuratus quidem id non feceris. nam pirata non eſt ex perduellium numero definitus, ſed communis hoſtis omnium, cum hoc non fides eſſe debet, nec iuſiurandum commune. Dicuntur etiam Latrones qui ex inſidiis viatores aggrediuntur ac ſpoliant, *l. capitalium 28. §. graſſatores. D. de pœn.* quo in numero ſunt qui ædes alienas aut villas expilauerunt, effregerunt, expugnauerunt, *l. pen. D. de vi publ.*

LATRVNCVLATOR, qui latronibus conquirendis & ſupplicio afficiendis præeſt. *Vlpianus l. 61. D. de iudic.* Latrunculator de re pecuniaria iudicare non poteſt. Quos enim Iuſtinianus λῃστοδιώκτας appellat *Nouell. 8.* eos Iulianus Latinè Latrunculatores dixit, Gallis, *Preuoſt des mareſchaux.*

LATROCINIVM à furto ſeparatur, *l. 52. §. damna. D. pro ſocio.*

Latus clauus, Senatorij ordinis inſigne erat: & calceus lunatus, qui tum cōmunis etiam nobilitati fuiſſe putatur. Aliàs Laticlauium dictum. *Budæus in l. vlt. de Senat.* Vocatur & alio nomine Clauus, *vide l. 43. D. don. int. vir. l. 9. C. de teſtam. milit.* Vide clauus.

LAVATIO Vlpiano *in l. 25. §. 4. D. de aur. arg.* recenſetur inter ea, quæ mundi ſunt mulieribus, quibúſque

mulieres mundiores fiunt: velut inquit, lauatio, riſus. Arculam fuiſſe ſuſpicatur Hotom. lauandæ faciei aut alteri corporis parti paratam: in qua ſpongia, aut tale quippiam immergeretur, quam λουτρίδα non diſſimili ratione Græci nonnunquam appellant. Alciatus autem, Bayſius, & alij aut Alabaſter, aut Alabaſtriſcus, aut Alabaſtrites reponunt.

LAVDARE, antiquo verbo iuris, citare ſignificat, & nominatim appellare, & nominare, hoc eſt, iudicio dictato interpellare, *Gel. lib. 2 c. 6. & Feſto lib. 10. Pomponius in l. tenetur. de act. empt.* Si tibi, inquit, iter vendidero: ita demum auctorem me laudare poteris, ſi tuus fuerit fundus, qui acquirere ſeruitutem volueris *ſic l. Herennius. §. 1.* & quæſtione mota fiſci nomine auctorem laudauerat, & euictione ſecuta fundus ablatus, &c. *Buda. in Anno. prior. Alcia. quoque in Parerg.* ſcribit, pro nominatim approbare, in iure vſurpari: & ſimul adnotat, ab hoc verbo commentatores dixiſſe Laudum, pro arbitri ſententia: cuius ſubſtantiuæ vocis exemplum apud Latinos nullum eſt: *de quo vide Bart. l. quod ſi Ephеſi. D. de eo quod certo loco.* & an veniat ſententiæ appellatione, *Bart. in authentica. ſi vero. C. de iudiciis.*

Laudare teſtem, in Nouellis Marciani, pro, vocare teſtem, vt rei veritatem dicat. quod inde ductum credit. *Turnebus Aduerſ. lib. 2. c. 11.* quòd quem quis teſtem nominabat, vnà & laudem quoque eius commemorabat, ne indignus, cuius audiretur teſtimonium, videretur. Hinc *Fabius in declamationibus:* Si ab vniuerſis ad ſingulos vocamur, & tyrannum teſtem dabo: illum quidem neque ego laudo, ſed ipſa vitia, ipſa ſcelera facient huic rei auctoritatem.

Laudare auctoritatem, eſt in iudicio dicere titulum ſuæ poſſeſſionis: & eſt antiquus ſermo Iuriſcoſſ.

LAVDIMIVM, quidam accipiunt præmium illud, nempe quinquageſimam, quod præſtatur iuxta ſanctionem Iuſtiniani *in l. 3. C. de iur. emphyt.* pro renouatione emphyteuticа. A verbo Laudo deducentes: cùm Latinius eſſet Laudatiuum, ſicut Donatiuum.

LAVDVM, pro arbitrorum definitione, barbara vox eſt, & Inepta: qui cùm ius cognoſcendi habeant, propriè dici poſſunt pronuntiaſſe vel ſtatuiſſe: quod & in arbitratoribus *Alciatus* admittendum putat. Tametſi negent Doctores, *in l. 1. de re iud.* ſententiam propriè dici, quod ab arbitrio pronuntiatum eſt: quod tamen ipſi Alciato non ſit veriſimile, cùm id, quod vnuſquiſque etiam priuatus ſentit, Latinè & eleganter Sententia dicatur: nec aliter ſoleant Iuriſcoſſ. arbitrorum definitiones: quàm ſententias appellare, *l. litigatores. l. qualem de arbit. Adde quæ idem adnotauit cap. 45. libr. 1. Parerg.*

Laudum, *Bar. d. l. quòd ſi Epheſi.* eſt propriè tranſactio.

LAVTIA, lautiorum, & lautia etiam fœmininè, munera dicebantur, quæ Romani per quæſtores legatis exterarum nationum mittebant. Itaque Lautiæ appellatione, *teſte Budæo*, continetur ea pecunia, quæ in legationes ſuſcipiendas quouis modo conſumitur. *Sicque vſurpauit Liuius libro* 35. Et ædes, *inquit*, libera Attalo ac lautia decreta.

Lautica, *Iuriſc. de aur. & argent. legat. l. argumento.* vide Calautica.

LAVTVMIÆ, vide Latomiæ.

LAXAMENTVM vocat lex inducias duorum menſium, qui dantur tutoribus ad pecunias collocandas, *in Authen. vt hi, qui obliga. ſe ha. perhi. res min. §. quoniam autem videmus.* Laxamentum temporis ſpatium & temperamentum, *l. 7. §. vſura. De admi. tut.* Laxamentum itineris, *l. 4. ff. de vaca. mun.*

LECTICA, lectulus erat ſtratus ſeu puluinar, in qua ditiores ferebantur extra vrbem, ſex ſeruis deferentibus, qui inde Lecticarij vocabantur, *l. item. D. de leg.* Vtuntur & hodie principes rhedis, & vectabulis admodum

modum commodis.

Lectica Conſularis, Corn. Tacito. Græcis *δίφρον κατάστεγον.* ſella opertum, & eruditè obſeruat P. Faber *ad leg. 2. D. de orig. iur.*

LECTICARII ſerui, qui lecticam geſtabant, eam humeris ſubeuntes, *l. 8. §. fin. D. de leg. 1. l. 65. D. de leg. 2. Seneca lib. 4. epiſt. 29.* Non turba ſeruorum lecticam tuam per itinera vrbana ac peregrina portantium, *& vide Tertullianum in lib. ad vxorem.*

LECTICARII, qui fabricant lectos, *l. 1. C. de excuſ. artifi. κραββατοποιοί.*

LEGARE, aliàs ſignificat relinquere aliquid in teſtamento ex hæreditate ſua. Aliàs legatum mittere eſt.

LEGARE ab aliquo. Vide Ab.

LEGATI, *inquit Varro lib. 4. de lin. Latina,* qui lecti publicè, quorum opera conſilióve vteretur peregrè magiſtratus, quive nuncij ſenatus, aut populi eſſent. *Et lib.* 5. Legati quòd vt publicè mittantur, leguntur. *De his ſic Cice. in Vatiniana:* Adeóne tibi ſordidum cõſilium publicum viſum eſt, adeò afflictus Senatus, vt non nuntios pacis ac belli, non curatores, non interpretes, non bellici conſilij auctores, non miniſtros conſilij prouincialis Senatus more maiorum deligere poſſet? Quis legatos vnquam audiuit ſine Senatuſconſulto?

LEGATORVM tria genera in libris noſtris reperiuntur. Legati enim plerunque dicuntur ij, qui à Senatu lecti in prouinciam vnà cum Proconſule negotiorum publicorum adminiſtri mittuntur: qui tamen iuriſdictionem, niſi à Proconſule mandatam, non habent. Iis autem proconſul etiam criminum cognitionem, non tamen gladij poteſtatem mandare poteſt. denique Legati, qui mandatam iuriſdictionem ſuſceperunt, proprium nihil habent, ſed eius, qui mandauit, iuriſdictione vtuntur, *l. 4. & l. 6. D. de officio Procon. l. 1. D. de officio eius cui.* Legati verò etiam alij dicuntur, qui à municipio vel prouincia ad Principem cum mandatis publicè mittuntur, *l. 2. §. 18. & l. 24. D. de iud. l. 8. ex quib. cauſſ. maio.* Poſtremò Legati Cæſaris dicuntur ipſi præſides vel correctores prouinciæ, qui à Cæſare cum imperio & poteſtate miſſi ſunt, *l. penult. D. de offic. præſid. d. l. 4. D. de offic. aſſeſſ. l. 12. D. de accuſat.* Sicque Aquitaniæ legatum accipio, *l. 12. D. de cuſtod. reor. & apud Plin. lib. 26. c. 1.* Et legatum Numidiæ ac Ciliciæ, *l. 7. ff. de legat. præſtan. l. 3. D. de teſtib. l. 2. in fi. D. de iure imm.* Et Galliæ, Lyciæque legatum, *apud Plin. lib. 9. c. 5. & c. 12. c. 1.* Et legatum Lygdonenſem, *in leg. 15. §. vlt. D. de excuſat. tutor.*

Legatus, *in tit. de offic. legat. ext.* eſt iudex miſſus datúſve à Romano Pontifice *patet ex c. 1. iunct. glo. extrà eod.* Legatorum genera recenſet *Spec. tit. de of. deleg. tit. 6. §. 3. & vide nota. in c. excommunicantu de of. deleg.*

LEGATIO, legatorum munus. Hinc Legatio libera, qua quis ſui commodi, non Reipub. cauſſa abeſt. Hoc ita Vlpianus rectè *in l. qui libera. D. de legatio.* Donabantur enim à ſenatu vel Imperatore clariſſimi viri honorario titulo liberæ legationis, etiam ſi ſuorum, non publicorum negotiorum cauſſa in prouinciam aliquam proficiſcerentur, veluti delatarum ſibi hæreditatum adeundarum cauſſa, *vt Cicero ait in Rullum:* vel ſub ſpecie delatarum: & *idem 3. de legibus,* Legatione, *inquit,* hæreditates aut ſyngraphas ſuas perſequuntur. Libera autem dicitur, quòd nullo ſit finita tempore, ſed redire & abire ei, qui impetrauerit, quandocunque liceat: qua forma & cretionem liberam dixit *Cicero 31. ad Atticum, ep. 45.* Hotomanus tribus de cauſſis liberas legationes poſtulari ſcribit. Voti ſoluendi, *cuius meminit Cicero lib. 2. & 3. epiſt. ad Atticum.* vnde etiam votiuæ plerunque appellantur: periculi vitandi, cuius exemplum Plutarchus in Gracchis prodit: alterius ſuprà meminimus. Memorabile eſt autem,

ized by Google

quod ex Ciceronis ad Cornificium *epiſt.21.lib.12.* obſeruatur, eos, qui cum libera legatione ſenatores mittebantur, lectores à prouincialibus magiſtratibus, & cæterorum legatorum inſignia accepiſſe.

LEGATIVVM, eſt viaticum, quod legatis attribuebatur à Decurionibus, qui legati ad Imperatorem mittebantur, *Arcadius l.18.§.1.D.de muner. & honor.* Legati quoque, qui ad ſacrarium principis mittuntur, quia viaticum, quod legatiuum dicitur, interdum ſolent accipere. *Vlpianus l.2.D.de legat.* His, qui non gratuitam legationem ſuſceperunt, legatiuum ex forma reſtituatur. De hoc ipſo viatico Modeſtinus loquitur *in l.36.D.ad municip.*

Legatum, generale verbum in XII. Tabul. quo hæredum inſtitutiones, legatorum, libertatum, & tutelarum dationes ſignificabantur, *l. verbū. 120.D.de verb.ſign.* Sed hoc interpretatione coanguſtatum eſt, vel legum vel iura conſtituentium auctoritate.

LEGATVM, eſt donatio teſtamento relicta, *inquit Modeſtinus lege 36. D. de legat. & fideicomm. lib. 31.* cui definitioni addebant veteres, ab hærede præſtanda. Vel ſic: Legatum eſt delibatio hæreditatis, qua teſtator ex eo, quod vniuerſum hæredis foret, alicui quid collatum velit, *l.116. D. de leg. & fideicomm. lib. 30.* Qui locus ſignificare videtur. Florentinum hoc legati nomen à legendo, id eſt, diligendo ductum putaſſe: quemadmodum Varro Legatos appellatos tradit, quòd publicè lecti mitterentur. nam quæ delibantur & decernuntur, leguntur, *Vlpia. autem Inſtit. cap.* 26. ex eo deducere videtur, quod legis modo, id eſt, imperatiuè & verbis ciuilibus relinquatur. Legatum eſt, *inquit*, quod legis modo, id eſt, imperatiuè, teſtamento relinquitur. nam ea, quæ precatiuo modo relinquuntur, fideicommiſſa vocantur. Iuſtin. autem legatum definit. Donationem à defuncto relictam ab hærede præſtandam. *Inſt. de leg. in princ.*

Legatum CADVCVM variè dicitur: primò ſi defuncto ſit relictum, quem tamen teſtator in viuis eſſe credebat: aut ei, qui priuſquam teſtator deceſſerit. Secundò, quando res, quæ relicta eſt atque legata, non inuenitur. Tertiò, ſi graues inimicitiæ inter vtrunque oboriantur. Quartò, ſi legatarius legatum reſpuat. Quintò, ſi conditio ſub qua ſit relictum, deſit. *vide l. vnic. C. de cad. toll. & Vlpiani Epitomen. C. de caduc.* Vide Caducum.

Legatum INVTILE in ſex caſibus locum obtinet. Primò, cùm deficit legatum ex perſona legantis, puta, ſi eſt ſeruus. Secundò, propter rem quæ legatur, qualis eſt ſacra, vel ædibus iuncta. Tertiò, ob perſonam, cui legatur, præſertim ſi proprius eſt ſeruus. Quartò, quando vterque, & qui legat, & cui legatur, inhabilis cognoſcitur. Quintò, inutile eſt legatum in re propria eius, cui relinquitur, cùm æſtimatio rei potuiſſet legari: Sextò, ſi cui legatur, qui eius minùs eſt capax, cuiuſmodi eſt deportatus, pœnæ ſeruus, & id genus homines, quibus neque teſtamenti actio relicta eſt.

Legatum præceptionis, non niſi vni ex hæredibus dari poteſt, vt aliquid ex hæreditate præcipuum habeat: quòd ſi coniunctim multis, aut diſiunctim ſingulis relinquatur, omnibus vna tantum res quæ nominata eſt, ſicut & in legato vendicationis debetur, *l. ſi pluribus. de leg.* 1. non vni res, & alij æſtimatio. *Lege cap. 1. lib. 1. Parerg. Alc.*

Legatorum genera recenſet *Paulus lib.3. Senten. tit.6. & Vlpia. in Epit. tit.23.* Legamus (ait hic) quatuor modis, per vindicationem, damnationem, ſinendi modo, per præceptionem. Horum formulas refert Vlpian. quæ non refero, quia Iuſtinianus vnam legatorum naturam eſſe voluerit. *§. ſed olim. 2. Inſtitut. de leg.* & eo iure vtitur. Ob idque Legatorum formu-

Digitized by Google

formulas,quas quidam recitant, prudens prætereo : quæ tamen iure noſtro receptæ ſunt,extant *in tit.* 1. 2. 3. *& aliquot ſeq. & C.de legat.*

LEGIO à legendo, hoc eſt, eligendo dicta eſt, vario ſemper numero. Nam talis exercitus delectiſſimis conſtabat militibus. Vnde miles legionarius, qui ad legionem pertinebat, vt miles auxiliarius, qui ex auxiliis erat. *& vide gloſſ. l.2. D. de iis, qui not. infam.* Legio autem diuidebatur in decem cohortes, cohors in quinquaginta maniplos,maniplus vigintiquinque milites continebat. Totum quoque exercitum in cohortes diuidebant, vt ſingulis centuriis ſinguli præficerentur centuriones. Primam autem centuriam, quæ & numero militum, & dignitate præcedebat,Primipilum vocabant: vnde Centurio primipilaris appellari cœpit. Gubernabat autem quatuor centurias,hoc eſt, quadringentos milites in prima acie, habebátque præcipuum Romani imperij ſignum, Aquilam. *Plura de his vide apud Vegetium.*

LEGVLEIVS, in legibus verſatus. *Cicero*: Ita & tibi Iuriſconſultus per ſe nil niſi leguleius quidam cautus,& acutus, præco actionum, cautus formularum, anceps ſyllabarum. Leguleios retulit Quintilianus ad leges XII. Tabul. vt formularios, ad prætorias formulas:Quorum alij, inquit, ſe ad album ac rubricas tranſtulerunt, & formularij,ac (*vt Cicero ait*) Leguleij quidam eſſe maluerunt. Leguleius autem diminutionis formam habet,vt equuleus, & hinnuleus.

LEGVLVS Varro *lib.* 4. *de ling. Lat.*propriè olearum collector,vt vindemiator vuarum. Idem etiam ſentit Cato. Sunt tamen, qui vindemiator illo Varronis loco non legant, legulum in vna etiam probent, ex veteri lege: *itaque videtur vſurpaſſe Vlp. l.ſi cuius. §. ſi tamen.* D. *de vſufr. & quem.* Si tamen, *inquit*, quæ inſtituit vſufructuarius, magnum apparatum ſit deſideratura, opificum fortè, vel legulorum(corruptè autem quidam,figulorum legunt) quæ non poteſt ſuſtinere proprietarius, non videbitur boni viri arbitratu vti frui. Propriè autem legulus eſt, qui manu legit caducam, & verberando decuſſam, vt & olea legi debet, quam Cato ſtringi vetat, id eſt, ex arbore nuda manu detrahi, vel cum digitabulis preſſam detrahi,quia læditur : hinc, Strictores,qui propterea à legulis ſeparantur.

Λειπομαρτύριον Athenienſibus actio eſt aduerſus eos, qui teſtimonij dictionem defugiunt: qualem in teſtamentorum cauſſa à XII. Tab. introductam, *oſtendit Iac.Cuiacius*,his verbis,Qui ſe ſierit teſtarier : vel potiùs, Qui ſe ſierit teſtarier, in teſtimoniũ fatiatur, improbus inteſtabiliſque eſto. Sirit,autem, pro ſiuerit, vt alibi ſæpè apud veteres.

LENES, vaſis eſt genus, relatum ab Alfeno, *l.17.§.1.ff. de ſeruit. vind.* Et Seius in eo ſyluam ſeuiſſet, in qua labra & lenes,cucumellas poſitas haberet. quanquam in Pandectis Florent. pro lenes, tenes legatur. nec enim ſunt, quas Tinas Nonius nominat. Illius meminit Martialis lib. 1.

Tepida natabis lene Congedi vada,

Vlpianus *l.15. D. de act.empt.*Lines,& labra,ſalientes, fiſtulæ, quæ ſalientibus iunguntur, &c. Sunt qui indifferenter ſcribi debere, lenes, lines, aut lenis, exiſtiment : illam tamen ſuperiorem ſcripturam potiorem exiſtimo, vt deducatur à Græco ληνὸς, quod torcular & lacum ſignificat, ſiue vas, quo aqua recipitur.

LENITVDO, *l. vnic. Cod. de mend. val.* inertia eſt, & ignauia. Quiſquis huiuſmodi lenitudinẽ prodiderit & probauerit. *Sic l.hi.quos C. Th. de accuſ.* Huius autem fuit olim propria actio quædam, quæ dicitur ἡ ἀργίας γραφή. *Nouell.*80. *Pollux lib.* 8. ἡ ἀργίας ἐπὶ μὲν Δράκοντος ἀτιμία ἦν τὸ τίμημα, ἐπὶ δὲ Σόλωνος, εἰ τρὶς

Digitized by Google

τις ἀλιὼν οἱ τιμέτω. *Nicolaus apud Stobæum*: Ἀθυμίνοι τῆς ἀργίας εἰσὶ δίκαι. *Plutarchus de Dracone*: Μία ὀλίγου δεῖν ἅπασιν ὥριστο τοῖς ἁμαρτάνουσι ζημία θάνατος· ὥστε καὶ τοὺς ἀργίας ἁλόντας ἀποθνήσκειν.

L E N O eſt, qui mancipia proſtituta habet quæſtuaria. *Senec.lib.6.de beneſic.* Lenas verò dicimus, quæ mulieres quæſtuarias proſtituũt. Lenam accipimus & eam, quæ alterius nomine hoc vitæ genus exercet, *l.43.§.3.D.de ritu nupt.*

L E N O C I N I V M facit, qui quæſtuarias mulieres habet, aliíſque proſtituit: ſiue principaliter hoc negotium exerceat, ſiue alterius negotiationis acceſſione vtatur: vtputà ſi caupo fuerit, vel ſtabularius, & tales admittat mulieres. *Vlpianus in l. athletas.§.1. de his, qui not. infam.*

L E N T V M debitorem *Cicero* vocat eum, qui libenter ſubterfugit, & tergiuerſatur, & diem ex die ducit, neque promptus eſt ad diſſoluendum quod debet: Teucris, *inquit*, illa lentum ſanè negotium. At contrà *Lucilius* lentum ſoluere accepit pro eo, qui facilè ſolueret, bonúmque nomen eſſet. Credo quòd lenta quæ ſunt, facilè ſequuntur quò velis: lentum quoque vocauit eum, qui facilè ad ſoluendum adduceretur. Eius hæc ſunt verba *Satyr.lib.9. apud Nonium*, ex Mureti caſtigatione:

Lucius Cotta ſenex Craſſi pater huius peracer
Magnu' fuit trico nummariu', ſoluere nulli
Lentus. id eſt, facilis.

L E V A M E N T V M, *l.quoties.in fi.D.ſi famil.furt.fec.* pro auxilio. Huius edicti leuamentum, non tantùm ei, qui ſeruos poſſidens, condemnatus præſtitit tantùm, &c. Sic & pro beneficio, vel excuſatione, *l.1.C.qui morbo ſe exc. lib.10. Atque ita, l.cum duobus.§.ſi in coëunda.ff.pro ſocio.* Alij tamen Velamentum legunt. Vide Velamentum.

L E V I D E N S E munus, prouerbialiter, vile, & minimi pretij vocat Cicero, *vt Eraſ.in Chilia. tradidit*: cuiuſmodi magiſtratibus accipere licet. Nam illis, vt admonet adagium vetus ab Vlpiano Græcè citatum, de offic. Proconſ. *in l.ſolet etiam.§.non verò.* nec omnia, nec paſſim, nec ab omnibus niſi verecundè, atque quodam cum delectu accipere non licet.

Leuir. *in l.non facilè. D. de gradib.* eſt viri frater, apud Græcos δαήρ appellatus, vt eſt apud Homerum relatum. Sic enim Helena ad Hectorem dicit:

Δᾶερ ἐμεῖο κυνὸς, κακομηχάνου, ὀκρυοέσσης. Hoc eſt:
Leuir mei canis, omnis mali cauſatricis, horrida.

L E V E M culpam præſtat, qui rebus ſuis conſuetam diligentiam non præſtat, *l.20. C.de negot.geſt.* Vide Culpa.

Leuis caſtigatio, duntaxat conceſſa eſt docenti, *l.ſed & ſi quacunque.§.fin.D.ad leg.Aquil.*

Leuiſſima libertatis conditio intelligenda eſt, quę ad libertatem perducit, quamuis natura grauior, & durior, *l.35.D. de condition. & demonſtr.*

L E X N A T V R Æ, *inquit Cicero de leg.1.* ratio eſt ſumma inſita in natura, quæ iubet ea quæ facienda ſunt, prohibétque contraria, à legendo ducto vocabulo, quoniam delectus vis in lege eſt: iubet enim rectè facere, vetat delinquere. Græcis νόμος vocatur ἀπὸ τοῦ νέμειν, à ſuum cuique tribuendo. *Et eod.lib.* Ea mens ratióque prudentis, ea iuris, atque iniuriæ regula. Apoſt. Rom. 2. hoc modo colligit: Eſt in Gentibus, conſcientia: factum accuſans vel defendens: eſt igitur Lex. Quaſi dicat: Conſcientia cuilibet indicat, num bene, an malè fecerit, etiam homini planè agreſti, & indocto. Sed tale indicium non poteſt fieri in conſcientia, ſine aliqua formula legis, quę indicet in corde hominis eſſe iuſtum aut iniquum, quod fecit. Ergo eſt in homine

ne Lex, quam etſi nuſquam ex ſcripto legit: habet tamen à Deo inſculptam ad formandos mores.

Lex eſt creatura & ordinatio Dei, id eſt cõſeruatio ciuilis iuſtitiæ. Nam politicus ſtatus eſt Dei opus, etiamſi perſonæ ſint impiæ, & abutantur tali ordinatione. *Roman.* 13. Non eſt poteſtas, niſi à Deo. *Et Pſal.* 81. Ego dixi, Dij eſtis, hoc eſt, gerentes officia diuina, quæ ſunt: conſeruare iuſtitiam & iudicia, defendere innocentes, punire delicta, militiam legitimam exercere ad defendendum bonos.

Legum tabulas Moſen à Deo accepiſſe nemo eſt qui neſciat, à quo tota iuris ſcripti ſeges proſeritur. Quicquid enim poſteri legum ſcriptores in monumentis reliquêre, id totum tanquam ſimiæ à Moſe, primùm Græci, deinde à Græcis Romani mutuati ſunt, Ficino & Euſebio adſtipulantibus. Ex Legibus Moſis multas in ſuas leges transtulit Solon: quod & Diodorus Siculus ſcribit.

Leges XII. Tab. à quibus petitæ tranſlatæque, & quo loco præſcriptæ fuerint, *docet Pompo. l.2. D. de orig. iur. Liuius lib.*3. Vide Tabulæ duodecim.

Lex *βασιλικὴ*, id eſt, Regia, vel Imperialis, Xenophonti in Oeconomico, quæ iniuſtos punit, & iuſtos adiuuat. Sic enim ait: *οἱ δὲ βασιλικοὶ νόμοι οὐ μόνον ζημιοῦσι τοὺς ἀδικοῦντας, ἀλλὰ καὶ ὠφελοῦσι τοὺς δικαίους.*

Lege antiqua, quæ Regia nuncupabatur, omne ius, omniſque poteſtas populi Romani in Imperatoriam tranſlata eſt poteſtatem *l.* 1. *De conſtit. princ.* Certè dici id ſolet potius modeſtiæ cauſſa, quàm quòd vlla vnquam lex liberè fuerit lata de conſtituendo imperio, quod diuina potiùs voluntate proceſſit, ſub natiuitatem Chriſti Saluatoris noſtri.

LEX eſt generale iuſſum populi, aut plebis, rogante magiſtratu, *ait Capito apud Gell. lib.*10.*c.*20. Vel ſic, Lex eſt, quod populus Rom. ſenatorio magiſtratu interrogante, veluti Conſule, conſtituebat: *ait Iuſtinian.* §.4. *De iur. natu.* Vel ſic, Lex eſt ius quod populus Ro. comitiis, vel centuriatis, vel tributis, vel curiatis, vno aliquo è magiſtratibus maioribus vel minoribus rogante: nimirum Prætore, Conſule, Dictatore, Interrege, trib. pleb. conſtituebat. Vel ſic, Lex eſt commune præceptum, virorum prudentium conſultum, delictorum, quæ ſponte vel ignorantia contrahuntur, coercitio, communis Reip. ſponſio, *Papin. l.* 1. *ff. de legib. ſenat.* quod vt dilucidius intelligatur, colligamus ex hac definitione ſubiecta *ἀξιώματα*, quæ priuatim iura repetens collegi.

1 Lex communis eſſe debet.

2 Ergo de vno ferenda non eſt.

3 Lex præceptum eſt.

4 Virorum prudentium decretum.

5 Ergo à mulieribus ferenda non eſt.

6 Sed nec ſine Iuriſconſultis.

7 Delicta legibus coercenda ſunt.

8 Ergo non aliter iudicanda, expiandáve ſunt, quàm legibus.

9 Delicta conſultò, ſpontéque admiſſa puniuntur.

10 Sed & ſi quid ignorantia admiſſum ſit, plectitur. Igitur ignorantia punibilis.

11 Rogante magiſtratu, populus ſpondebat ſe ratam legem habere, túmque conſtituebat.

12 Ergo à populo ſciſcebatur lex.

Primi axiomatis ea poteſtas eſt, vt lex ab omnibus obſeruanda ſit, *l.*3. *C. de legi.* Nam lex (*vt ait Chryſippus apud Marcianum, l.2. D. eod.* πάντων ἐστὶ βασιλεύς. Igitur omnes tenet, vt Iuſtinianus paſſim in Nouellis conſtituit. Hinc à contrario ſenſu axiomate ſecundo colligimus, Legem de vno homine ferendam non eſſe, quod & antè lege cauerat Solon apud Demoſth. *[illegible] προσκογίν. μηδὲ νόμον ἐπ' ἀνδρὶ ἐξεῖναι θεῖναι. Ait Papinianus*, Legem eſſe præceptum. Strictior & anguſtior videtur definitione definita, contra definitionum regulas, *de quo Bart. l.1. D. de dolo.* Nam legis vir-

tus eſt imperare, vetare, permittere, & punire, *l.7.D.de legibus.* ſed & tribuere & adimere, *M.Fabio lib. 6. c. 6.* Verbo, PRAECEPTVM, omnes legis virtutes contineri rectè animaduertit *Accurſius, in d.l.1.D.de legibus, & Bartolus eum ſequutus.* Hic elicitur prouinciarum diſputabile: Legis vnicam vim eſſe, putà præceptum. Lex eſt decretum. hoc enim ſignificat verbum, Conſultum, quo vſus eſt Papinianus hoc loco, quo ſenſu & *Horatius lib.2.Epiſt.ad Quintium,* vſurpauit:

-Vir bonus quis eſt?
Qui conſulta patrum, qui leges iuráque ſeruat.

Conſultum igitur ſignificat decretum & ſtatutum. Ait VIRORVM. Hinc colligimus mulieres in ferendis legibus adeſſe non debere. *quod & rectè Bart. adnotauit d.l.1. D.de legibus.* ad leges municipales producens. *quod & V.Decius probat, d.l.2.D.de diuerſ.regul. iur.* Cur igitur Theodoram vxorem ſuam conſilio ferendæ conſtitutionis, *Nouell.8. adhibuit Iuſtin.* Conciliet hæc pugnantia qui volet. Quod ait Papin. PRVDENTVM, hoc probari poteſt *ex l.8.C.de legibus.* Delicta Legibus expianda eſſe, ex legis definitione conſtat. Huc videtur reſpexiſſe Horat. lib. 2. Epiſt. ad Octauium.

Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes.

meritò. Nam, *vt lege iuſſit Solon apud Æſchinem.* κατὰ χειροτον. δόξας αἷς ὅρκῳ ψηφίζεσθαι κατὰ τοὺς νόμους. Delicta conſultò admiſſa, puniri vult Papinianus hoc loco. quod & Marcianus probat. *l.11.§.pen. D.de pœnis.* Rectè autem adiecit Papinianus. Contrahuntur: qui enim delinquit, obligatur *quod Bartolus tradidit l. ex hoc iure de iuſti. & iur. Accurſium ſecutus, qui & in ea eſt ſententia, l. omnem. D. de iudic.* Non ſolùm autem conſultò delinquentes puniri vult Papinianus, ſed & qui ignorātia deliquerunt. ignorātia igitur punibilis. Quid mirum videri poſſet, cùm ignorans deliquiſſe intelligi nō poſſet, *vt ſcribit Gaius, l.5.§. longe magis.D. de obligat. & actio.* non eſt igitur ignorantia punibilis. Hic varias ἀντινομίας adferunt. Accurſius & Bartolus, quas conciliare nituntur. Sed de ignorantia inexcuſabili, quod dicit Papinianus, accipiendum eſt, idque Baldus rectè exiſtimat *in dict.l. 1. verſic. vlterius noto. D. de legibus.* Cùm Papiniano ignorantiam puniendam aiente pugnat *l.53.D.de furt. & l.7.D. de iuriſd.omn.iud. & l.18.D. de iis, qui not. infam.* Horum contrariorum conciliatio latiſſimam exigit tractationē. Tu in illis locis interpretes conſule.

Legem Græci olim, *Demoſthene teſte,* ſic ferebant ad populum: in primis à Legiſlatore palàm recitabatur: deinde in loco maximè conſpicuo proſcribebatur ad tertiam concionem vſque. Tum à ſcriba legebatur, vt quiſque, ſi quid non è Republica exiſtimaret, libere proferret. Poſtremò nomothetis, qui ex iudicibus iurati deligebantur, dabatur, vt eam denuò perpendentes, vel exequerentur, vel antiquarent. At apud Romanos ſic: Primùm, deliberabatur à ſenatu conſultante, num vtilis eſſet Lex tum ferenda, deinde ſi è Republica videbatur, proponi ſolebat populo tribus nundinis: tertio autem nundinarum foro rogabatur populus à conſule, hoc eſt, interrogabatur, an id placeret, quod patres ſtatuiſſent? *Cicero pro Flacco*: O morem, inquit, præclarum diſciplinámque, quam à maioribus accepimus, ſiquidem teneremus. ſed neſcio quo pacto iam de manibus elabitur. Nullam illi noſtri ſapientiſſimi, & ſanctiſſimi viri, vim concionis eſſe voluerunt. Quæ ſciſceret plebs, aut quæ populus iuberet: ſummota concione, diſtributis partibus, tributim & centuriatim deſcriptis ordinibus, claſſibus, ætatibus, auditis auctoribus, re multos dies promulgata & cognita, iuberi vetaríque voluerunt. Hæc ille. Atque hinc apparet differentia inter promul-

promulgationẽ, & rogationem. Promulgatio fiebat binisnũdinis:rogatio in tertiis nundinis. Promulgationi item intercedere licebat : rogationi nullo modo. Inde Rogatio pro lege accipitur. *Cicero Philip. 1.* Hodie vocem hanc, PROMVLGARE, tenemus quidem, quanquam non ſatis intellectam : rei vero ipſius ne vmbram quidem ſequimur. *Vide D. Fab. lib. 2. c. 4. in fi.* De his autem, quoniam doctiſſimè & fuſiſſimè tradidit Manutius, libr. de legib. Rom. non pluribus agemus, de LOCRIS hoc tantùm addentes ex Demoſthene, lege apud eos ſancitum fuiſſe, vt ſi quis nouam legem laturus eſſet, exponeret eã priùs populo, inſerto collo in laqueum: qui, ſi lex diſplicuiſſet, ſtatim conſtrictus auctorem nouæ legis ſtrangularet.

LEGVM vſus ad formandos hominum mores pertinet, non ad oſtentationem aut quæſtum, vt quidam abutuntur, non aliter quàm Anacharſis dixit : Athenienſes ad nihil vti nummis, niſi ad numerandum. Proinde cùm Hebræos Deus inter ſe quàm coniunctiſſimos, rectiſſiméque conſentire vellet, certas leges tulit, vt ex præſcripto res iudicarent, ne quando ius controuerſum diſſidium pareret.

LEGES aranearum telis non oportet eſſe ſimiles, vt potentioribus facilè cedant, tenuiores autem retineant.

Leges cancellos elegantes Iſocrates appellat, flagitiis hominum circumdatos, ne tranſiliant mali, quibus ſolis lex eſt poſita. *Roma. 13.*

LEGVM correctio magnoperè fugienda eſt, quia mutationem iuris ſequitur mutatio morum : mutationem morum comitatur nouitas quædam ſubita, hæc autem ſolet mouere & conquaſſare Rempublicam. Quare *Ariſtoteles lib. Politic. 2.* dicit : Receptas leges non eſſe mutandas, etiam ſi quid incommodi habeant. Thucydides li. 3. *χείροσι νόμοις ἀκινήτοις χρωμένη πόλις κρείσσων ἐστὶν, ἢ καλῶς ἔχουσιν, ἀκύροις. ἀμαθία τε μετὰ σωφροσύνης ὠφελιμώτερον, ἢ δεξιότης μετὰ ἀκολασίας.* Et *Vlpian. in l. 2. D. de conſtit. princ.* In rebus, inquit, nouis conſtituendis, euidens eſſe vtilitas debet. Euidentem autem vtilitatem ſic intellige: vt ſi lex, aut conſuetudo, niſi corrigeretur, paulatim eſſet corruptura ius naturæ, quod immutabiliter retinere oportet.

LEGEM dominari vult Ariſtoteles, non hominem. Qui legem, ait, volunt ciuitati dominari, hi videntur Deum ac leges dominari velle. Qui vero hominem dominari volunt, hi beluam præficiunt. LEGEM accipi vult, pro naturali ratione diuinitùs indita, ex qua ducatur certa viuendi forma. Per hominem intelligi ſolam auctoritatem humanam quia ſic placeat, ſic receptum ſit. Non verò, quòd Magiſtratum damnare velit, quem mirum in modum extollit vbique.

LEGES explicantem ſemper rationem dubitandi (ſic enim vocant) & decidendi oſtendere oportet, nedum ponere ſimpliciter caſum. vt vulgò faciunt. Hoc eſt, oportet primùm regulam ſummi iuris vnam aut plures indicare, quarum ductu diuerſum videretur dicendum. Deinde demonſtranda eſt æquitas ex qualitatibus facti, quæ talem diffinitionem poſtulauerint. Sic enim autem apparebit legiſlatoris conſilium, quod Celſus vim & poteſtatem legis appellat, *in l. ſcire leges. D. de legib.*

LEGES neceſſariæ in Republica: quia impoſſibile eſt, ciuitatem ſine legibus diu conſtare: nec magis, quam ædificium ſine fundamento. Et populus Roma. 20. vix annis potuit ſine certo iure viuere, quin leges à Græcis peterentur. Videbant enim futurum, niſi certis vterentur legibus, extremam Reip. calamitatem, *l. 2. §. exactis deinde legibus. D. de orig. iur.*

LEGVM obſeruatio, & compoſita bene viuendi ratio in Republica, ſolet augere populum: & frequentia populi ſolet amplificare imperia. Incipiendum ergo eſt in omni Repu-

blica conſilium à recta traditione iuris.

Legis virtus eſt imperare, vetare, permittere, punire. *Modeſtinus in l. legis. D. de leg.*

Legis officium & natura eſt, vt generaliter ſtatuat de negotiis hominum, & in commune. *Quod eleganter probat Ariſtoteles in Polit. Celſus. D. de legibus.* Nam ad ea, inquit, potiùs debet aptari ius, quæ & frequenter & facilè, quàm ad ea, quæ perraro eueniunt. *Vnde Papinianus in l. 1. ibidem.* Lex eſt, ait, commune præceptum, virorum prudentum conſultum.

Leges ſcriptæ ſunt propterea, ne quis ab eis diſcedens, arbitrio ſuo figat atque refigat æquitatem, *vt Virgilius dixit.* Quamobrem Athenienſes, qui certas habebant intra mediocritatem deſcriptas legum formulas, ad quas exigerent æquitatem incidentium negotiorum, præferendi ſunt Lacedæmoniis, qui committebant omnia non ſcriptis moribus: quibus ſæpenumerò gliſcentibus, perniciosè admodum errabant.

Leges ſcriptas habere neceſſarium, quia non poſſet politia fœliciter conſeruari, niſi ſcriptæ eſſent. Idque conſtat multis rationibus. 1. Homo eſt fragilis, poteſt falli, & propter corruptam Adæ lapſu naturam, omnes (vt Dauid dixit) ſumus mendaces, Igitur non eſſet tutum, Magiſtratui committere omnia pro arbitrio ſtatuere ſine ſcripto. Quò pertinet, quod *Ariſtoteles lib. Ethic. 5.* dixit: Non homo imperet, ſed ratio. in Exemplum nobis edidit Deus in veteri teſtamento: nam cùm vellet Hebræos rectiſſimè inter ſe conſentire, certas leges tulit, vt ex præſcripto res iudicarent. Qua de re Moſes gloriatur coram toto populo. Deuter. 4. III. Tam magiſtratuum, quàm ſubditorum intereſt, vt habeant ſcriptas leges. Magiſtratuum, quò ſciant, quid imperandum: Subditorum, vt intelligant, quatenus obtemperandum ſit, cùm ſciant eum iuxta legem imperare. Nam & ipſum ius honorarium viua vox eſt iuris ciuilis ſcripti, *inquit Martianus. D. de iuſtit. & iur. loquens de iure Prætoris Romani magiſtratus.*

LEX pro forma contractus frequenter vſurpatur, hoc eſt, pro pactionibus, & conditionibus, quæ contractui formam dant. Vnde illud vſitatum, Ea lege & conditione. Hinc, lex contractus dicitur *in l. ſi dominus.* 8. D. *de præſcriptis. verb.* Hinc, legem Locationis Paulus dicit, *in l. ſi in lege* 24. D. *locat.* Vlpianus autem formam locationis, *in l. fructus.* 8. §. *item ſi. D. ſolut. matrimo. & Varro, lib. De re ruſti. 2. cap.* III. Ob hoc in lege locationis fundi excipi ſolet, &c. Et *capit.* II. in emptionibus iure vtimur eo, quod lex præſcripſit, in ea enim alij plura, alij pauciora excipiunt. Hinc apud Catonem, Lex oleæ legendæ, Lex oleæ faciendæ, Lex vini pendentis, &c. Et ſic *in edicto De ſuperficiis, l. 1.* Vti ex lege locationis ſiue conductionis ſuperficie, de qua agitur, &c. Hinc lex venditionis, *paſſ. ſub titul. de contrahend. emption. l. 29. de ſeruit. ruſticor. l. 6. commun. præd. Iuſtin. §. vltim. De locat. & conduct.* Conductor, inquit, omnia ſecundum legem conductionis facere debet: & ſi quid in lege prætermiſſum fuerit, id ex bono & æquo præſtare. Propterea autem Legis nomine Conuentiones appellantur, quoniam ad legum exemplum imperandi modo concipiebantur: *vt Verrina* III. Operæ pretium eſt, ipſam legem cognoſcere. Qui de Cenſoribus redemerit, eum ſocium ne admittito, néve ei partem dato, néve ei redimito. *Et in marmore antiquo*: Qui redemerit, prædes dato, prædiáque ſubſignato, &c. Hinc

LEX commiſſoria, vide Commiſſoria lex.

LEX Cenſoria, eſt cõditio illa pactúmque, quo Cenſores agros publicos, vel vectigalia fruenda locabant. *Huius meminit l. 203. D. de verbor. ſignif. atque etiam M. Cicer. 5. Verrin.*

Varro

Digitized by Google

Varro lib.2.rei ruſti.ca.1.Feſt. Pomponius lib.17. hæc & vectigalis dicitur,*l.2.§ ſi publicanus. D. vi bonor.rapt.* Et lex mancipij, *apud Tullium libr. de Orat.1. & 3.Offic. & Verr.lib.5.Ling.* Et lex Ædium,*l.33.D.de ſeruit.vrb. Vitruuius,lib.1.c.1.* Lex vrbanorum prædiorum, *Varro lib. 4. Ling. Lex ſaltui dicta,l.2.C.de noxal.* Et leges Colonicæ,*Varro li.1.Rei ruſt.c.2.*Lex familiarum,*l.195.D.de verb.ſign.* Leges agris dicuntur de eorum conditionibus, *l.3.§.fi.D.de aqua quot.*ab iis,qui agros conſtituerunt, & finierunt, *vt Hygenus,lib.de limitib.agro ſignificat.*

LEX publica, vide Publica lex.

Lex aut rogatur,id eſt, fertur: aut abrogatur, id eſt,tollitur:aut derogatur,id eſt,prima pars tollitur:aut ſubrogatur, id eſt, adiicitur aliquid primæ legi: aut abrogatur, id eſt,mutatur aliquid ex prima lege. *Vlp. c.inſtit.1.* Vel ſic:Lex rogatur, cùm populus rogatur, vt nouam legem accipiat: derogatur legi, cùm rogatur,vt capita quædam à lege vetere detrahat:abrogatur,cùm rogatur, vt legem veterem omninò tollat: prorogatur, cùm differtur: irrogatur, cùm in aliquem propriè fertur: vt cùm mulcta alicui à magiſtratu dicebatur.

Legem dici,dari, conſcribi, inſeri. conſignari, iuris auctores dixerunt, *l.15.§.fi.D.de ſtat.libe.l.14. D. de comm. præd.l.13.§.idem Iulianus. D. de actio. empt.l.40.de pactis.l.19. D.de manum. vindic.l.15.§ ſi quid.de damn. infect.l.42.D.de mort. cauſ.dona.*

Legibus ſolutum eſſe,Legibus non teneri. Oppo. Legibus alligatum eſſe, Legibus teneri. Submittere legib.*l.princeps. & l.ſed.D.de legibus. l. digna vox.C.eodem titul.*

Legis actio, formula perſequendi, quæ ex lege Ciuili componitur,*l.2.§.deinde ex his legibus.D.de origin.iur.*Et appellabatur, *inquit Pomponius*, hæc pars iuris,Legis actiones.

LEGE agere, eſt, quod lege aliqua inſtitutum eſt, ritè & ſolemniter peragere. Itaque legis actiones ſunt formulæ agendi in iure, apud eum, qui iure dicundo præeſt, veluti: Emancipatio,adoptio, manumiſſio per vindictam, in iure ceſſio, tutoris in iure datio, poſtulatio iudicij recuperatorij, poſtulatio bonorum ex edicto,ſtipulationes & ſatiſdationes,quæ in iure fiunt. *Vopiſcus in Aureliano.* Iube igitur, vt lege agatur, ſicque Aurelianus hæres ſacrorum,nominis, & bonorum, totiúſque iuris.LEGE agatur, dixit. pro, Adoptio ex lege celebretur.*Cicer.lib. de Orat.1.* Agerent enim tecum lege, primùm Pythagorei omnes,atque Democritici, &c. vindicaréntque ornati homines, &c. Hinc, Magiſtratus: apud quem legis actio eſt, dicitur is, apud quem aliquid eorum agere ius eſt. *Mode ſt.l.4.D.de adop.*Magiſtratus,apud quem legis actio eſt, & in adoptionem date poteſt. *Marcia.l.2. D.de offic.proconſ.* Apud legatum verò Proconſulis nemo manumittere poteſt, quia non habent iuriſdictionem talem. *Vlpia.* Nec adoptare poteſt: omninò enim non eſt apud eum legis actio. *Idem l.1.D.de offic. iuriſd.* Adoptare quis apud iuridicum poteſt, quia data eſt ei legis actio.*Paulus Sent.lib.2.* Apud magiſtratus municipales, ſi habeat legis actionem, emancipari & manumitti poteſt. Sed de legato quæſitum eſt:propter *l.apud Proconſulem. D. de manu.vin.* Ego rem ſic diſtinguerem, vt ciuis Roman.ciuem Romanum facere apud legatum non poſſet: peregrinus verò liberum è ſeruo facere, etiam apud Proconſulis legatum poſſet. Legati enim Proconſulum ius dicebant, *vt ex Pandectis patet &c. ex Epiſt. Ciceronis libr. 13. & Oratione pro Flacco.*Legis autem actionem ciuium Romanorum propriam fuiſſe. Locus ex eadem Oratione,quem ſubiiciam, demonſtrat: Q. Naſo iudex ſumitur, qui cùm ſententiam ſecundùm Plotium ſe dicturum oſtenderet,& ab eo iudice abiit, & quòd iudicium lege non erat,cauſſam totam reliquit. Sic enim vetus codex legit, cùm in vulgatis ABIRET, nullo ſenſu ſcriptum ſit. loquitur autem de Heraclide pe-

Digitized by Google

regino, qui cum ciue, ſenatore C. Plotio agebat. Patet etiam ex *Fabij libro 3. capit. 6.* infames lege agere non potuiſſe. Non habes ius abdicandi, quia ignominioſo non eſt actio. habeo ius, quia abdicato actio non eſt. quæritur quid ſit actio, id eſt, quid ſit legis actio.

LEGITIMA generaliter dicuntur omnia, quæ ex lege aliqua inſtituta ſunt, plerunque tamen de lege XII. Tabul. intelliguntur. Hinc

LEGITIMI hæredes paſſim appellantur, quos lex XII. Tabul. inteſtatis attribuit, hoc eſt, proximos agnatos. quanquam eius legis exemplo etiam nouæ leges & Senatuſconſulta ſignificentur *l. 3. §. vlt. D. vnde legit.* Sic

LEGITIMA hæreditas eodem modo, *in l. 1. 2. & 3. D. de hæred. petit. l. 7. D. de cap. minut.* Item LEGITIMA tutela dicitur, quæ lege defertur. Legem autem excellentiæ cauſſa legem XII. Tabul. intelligimus. *Vlpi. l. 1. D. de legit tut.* Legitimæ tutelæ, lege XII. Tabul. agnatis delatæ ſunt, & conſanguineis: item patronis, id eſt, his, qui ad legitimam hæreditatem admitti poſſunt. hoc ſumma prouidentia, vt qui ſepararent hanc ſucceſſionem, iidem tuerentur bona, ne dilapidarentur. *Hæc ille.* Legitimam tamen Patronorum tutelam dici tradit *in l. 3.* non quòd nominatim id lex cauerit, ſed quòd legis id ratio flagitare viſa eſt: vt vbi hæreditas, ibi tutela eſſet. Item legitima tutela dicitur parentum, qui filiorum quos impuberes emanciparunt, tutores fiunt: qui verè legitimi non ſunt, ſed legitimorum vicem obtinent: *vt ait Vlpian. dict. l. 3. §. vltim. D. eo.* legitimæ, inquam, illæ tutelæ præſtantia quadam legis veteris dicuntur: quod hinc licèt intelligatur, quia tutelæ, quæ lege Attilia, Iulia & Titia manantur, legitimarum nomine non intelliguntur, *vt apparet ex l. 7. D. de ca. minut.*

Legitima vxor, quæ ritè ex præſcripto legum in matrimonium conuenit, *l. 4. D. de rit. nupt.* LEGITIMÆ nuptiæ, quæ ſecundùm Romanæ ciuitatis iura contractæ ſunt, *§. 1. Inſtit. de nupt.*

Legitima crimina, de quibus lege aliqua quæſtio conſtituta eſt, *l. 3. §. pœna. D. de crimin. Stellion.*

Legitima ætas, quæ lege aliqua præſcripta & præſtituta eſt: veluti in maribus annorum XIV. in fœminis XIII. nuptiarum cauſſa: item ad res adminiſtrandas 25. *l. vlt. §. diuus. D. de public. l. vlt. in fin. D. de appellat. l. 1. C. de cur. fur. l. 4. C. de tranſact.*

Legitima verba dicuntur, quæ formularum ſunt, quæ concepta, & directa, & ciuilia & ſolennia quoque appellantur. *Cicero Philipp.* 1. Cedo illa legitima. CONSVLES populum iure rogauerunt, populúſque iure ſciuit. Legitima verba dicuntur Latina, *in l. fin. C. de teſtamen. tutel. Vide Vlp. Inſt. tit.* 25.

Legitimum tempus, legibus præfinitum, *l. 5. D. de vſufru. l. 3. D. de vſucap. l. 19. D. de minor. l. 8. & 10. D. de infamib. l. 1. C. ſi minor. ſe maio.* Sic Legitimæ actiones, legibus inſtitutæ. *§. ſed iſtæ Inſtit. de act.* Legitimi tutores, qui ad legitimam hæreditatem admitti poſſunt. *Vlp. in l. 1. D. de legi. tut.*

Legitimi dies, vide Dies legitimi.

Legitimi actus qui ſint, docet *text. in actus vbi gloſſ. Bartol. Albericus. P. Decius. D. de regul. iur.* Opponitur, Illegitime natus.

Legitimum ſpatium, *l. 14. D. de ſer. vrb.* Legitima latitudo, *l. 3. D. de ſer. ruſtic.* quæ Leg. XII. Tabul. comprehenſa eſt. Legitimus modus, *l. 3. §. 1. D. de mor. infer.* quo abeſſe ab ædificiis buſta monumentáque lex XII. Tab. conſtituit *Cic. lib. 3. de Legib. At l. 21. D. de donat.* Legitimus modus eſt, qui donationibus lege præſtitutus eſt, cuius meminère *l. 24. D. eod.*

Legitimus honorarij modus 100. aurei in ſingulis cauſſis, *l. 1. D. de extraord. cognit.* quem SC. conſtitutum *Tacit. lib. 10. auctor eſt.*

Legitimus numerus, *Paul. lib. 4. Sent. tit. 1. l.* lege Caninia præſcriptus.

Legiti-

Legitimè ornati libelli, ſecundùm legis præſcriptum concepti, *l.3.§.1.D. de accuſat.*

Legitimi teſtes, qui ex legibus teſtamento adhibendi ſunt, *l. 16. D.de vulg.*

Legitimæ cognationes, quæ agnatorum ius habent, quod iure ciuili, & lege XII. Tab. introductum eſt, *l. 12. §.fin.D.de ritu nupt.§.fin.Inſtit. de ca. minu.& vide l.4.§. cognationis. D. de gradib.*

Legitima quantitas, *in l. 25.C.de dona.inter vir.* quæ legibus conſtitutionibúſve definita eſt, *l. 34. C.de donat.*

Legitimæ vſuræ, centeſimæ, *l. tutor qui repertorium.§.pecunia.& §.ſeq.D. de admit.tut.*

LEGITIMA liberorum dicebatur olim pars hæreditatis quarta: quam conſuetudinem ex legis Falcidiæ ratione manaſſe, *Paulus lib.Senten.4.cap.5.* non obſcurè demonſtrat. Cùm enim inſtituti partem nunquam minorem quarta iuſſiſſet eſſe, ſi filius minus ex patris teſtamento conſecutus erat, quod ei deerat ſupplebatur. Hinc pars illa, quia non ex teſtamento, ſed ex lege manabat, Legitima dicta eſt: quomodo Legitima hæreditas dicitur, quam lex, non teſtamentum, defert. Atque hæc quidem olim: pòſt verò Iuſtinianus duas Conſtitutiones edidit: quarum priore ſtatuit, vt idem in exhæredatis iuris eſſet, quod in inſtitutis: nimirum vt ſi exhæredato filio vel minima res, veluti ſolidus vnus legatus eſſet, inofficioſi agere non poſſet, ſed quid legitimæ parti, hoc eſt, quartæ deeſſet, suppleretur. idque etiamſi teſtamento cautum non eſſe, *l.omnimodo.30.C. de inoffic.teſtam.* ex quo intelligi poteſt, quàm falſa ſit eorum opinio, qui ius hoc ſuppletionis tam in inſtitutis, quàm in exhæredatis à Iuſtiniano inductum exiſtimant. Poſteriore autem Conſtitutione, quæ Nouellarum eſt XVIII. modum hunc legitimæ adauxit, vt ſi vnus, duo, tres, quatuórve liberi eſſent, triens illis relinqueretur: ſin plures quatuor, ſemis. *Hotom.* Vel ſic,

Legitima liberorum olim erat quarta pars bonorum, quæ pater tempore mortis reliquiſſet, deducto ære alieno, & impenſa funeris, *l. Papinianus. §.quarta autem D.de inoffic. teſtam.l. cùm quæritur.C. eod.tit.* Hodie verò, cùm quatuor ſunt filij, vel pauciores, tertia pars eſt: cum plures extant, dimidia pars paternæ ſubſtantiæ legitima cenſetur, *§. frequenter igitur. Nouell. de trien. & ſemiſ. §. porrò hanc particulam. Nouell. Conſtitution. 22.*

Legitima nepotum ſic colligenda eſt, Aliàs enim ſoli ſunt, non cum mortuorum fratrum filiis, ſuccedúntque in capita. Eodem modo ex numero eorum colligenda eſt triens, hoc eſt, tertia, ſi quatuor, vel pauciores fuerint: aut ſemis, id eſt, dimidia pars bonorum auitorum, ſi plures ſint. *Nouell.de trien.& ſemiſ.in prin.* Cùm dicit: Hoc obſeruando in omnibus, in quibus ab initio antiquæ quartæ ratio de inofficioſo, lege decreta eſt. Aliàs, cùm permixti ſunt mortuorum nepotum filij, & ſic pronepotes, aut deinceps: hi in ſtirpes ſuccedunt, & tantam partem accipiunt pro legitima, quantam pater eorum fuiſſet accepturus, quotquot fuerint. *Nouell. de trien.& ſemiſſ. §. neque illo Conſtit. 18.* Aliàs denique nepotibus ſupereſt filius vnus, vel plures defuncti. Quo caſu omnes nepotes in ſtirpes ſuccedũt: ideóque perſonam patris ſui repræſentant omnes, in percipienda legitima. *Nouell.de hæred.ab inteſt.. §.ſi tamen.*

Legitima aſcendentium ſeu parentum, hoc eſt, quam liberi debent parentibus, eodem modo aucta eſt hodie, ſicut de legitima liberorum diximus, vt communiter probant Doctores, *per l.nam etſi. D. de inoffi. teſtam.* Nam etſi, inquit Imperator, parẽtibus non debeatur filiorum hæreditas, propter votum parentum, & naturalem erga filios caritatem: turbato tamen ordine mortalitatis, non minus pa-

rentibus, quàm liberis piè relinqui debet.

Legitima tranſuerſalium, hoc eſt, fratrum ab inteſtato ſuccedentium, & olim & nunc eſt quarta bonorum pars. *argu. l. Papinian. §. quarta. D. de inoffi. teſta.* Et quanquam huius quartæ non fiat expreſſa mentio in iure ciuili, non tamen fuerit abſonum, per naturalem æquitatem interpretando, ſic colligere: quoniam frater debet fratri alimenta. *per leg. non omni. & l. cum plures. §. in ſoluendo. Cod. de adminiſt. tut.* arguendo ab alimentis ad quartam. Sed & quæ ex teſtamento defertur, legitima quoque, non impropriè, latiore tamẽ ſenſu, dicetur: ea enim à lege XII. Tab. confirmatur, dũ in illa conſtitutum eſt: vti quis rei ſuę legaſſet, ita ius eſto, *leg. verbis. D. de ver. ſignifi.*

Ληξίαρχοι, Magiſtratus quidam Athenis, qui tum alios, tum eos, quia iam ſuæ tutelæ facti erant, & iam poterant ἄρχειν τῶν ληξέων, id eſt, hæreditatis paternæ, in album ciuitatis inſcribebant. Vide Poll. Hinc, Ληξιαρχικὸν γραμματεῖον, quod & γραμματεῖον ſimpliciter, & Ληξιαρχικὸν liber, in quem puerorum nomina referebantur, qui iam tutelæ ſuæ facti erant, παρὰ τὸ λήξεως ἄρχειν, hoc eſt, τῶν κλήρων τῶν ἰδίων. erant enim tum αὐτεξούσιοι, hoc eſt, ſui iuris, & ſtatuere de facultatibus ſuis poterant.

LIBARE, eſt ſacrificare. *Lact. lib. 1.* Nihil enim ſancta & ſingularis illa maieſtatis aliud ab homine deſiderat, quàm ſolam innocentiam; quã ſi quis obtulerit Deo, ſatis piè, ſatis religioſè libabit.

LIBELLA, *in l. iudices. 9. C. de Epiſc. aud.* dimidia eſt chœnicis pars, *vt exponit Alciatus lib. Parer. cap. 17.* Eſt autem Chœnix demenſum & cibus diurnus, vt apud Homer. Odyſſ. τ. Οὐ γὰρ ἀεργὸν ἀνέξομαι, ὅς κεν ἐμῆς γε Χοίνικος ἅπτηται. Et illud Pythagoræ ſymbolum, Chœnici ne inſideas. Iubet igitur lex duas libellas, id eſt chœnicem victualis ſubſtantiæ cuſtodiis præſtari. *Aulus Gellius libr. 20. c. 1.* legis XII. Tabul. verba de addictis hæc refert: Si volet, ſuo viuito: ni ſuo viuit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato. Aliàs Libella eſt fabrile inſtrumentum: aliàs etiam nummi minuti Romani genus.

LIBER. Hinc libri librorum, quorum appellatione continentur omnia volumina, ſiue in charta, ſiue in membrana ſint, ſiue in quauis alia materia, *l. 52. D. de l. 3.*

LIBELLVS, pro tabula fideicommiſſoria, hoc eſt, in qua fideicommiſſum ſcribit teſtator, accipitur, *in l. 1. in prin. D. de tab. exhib.* Item ſi libellus, inquit, aliúdve relictum eſſe dicetur, decreto comprehendam. *Et in l. & in Epiſt. C. de fideic.* Et in Epiſtola (dicit Imperator) vel breui libello, vel ſine ſcriptura, imò etiam nutu, fideicommiſſum relinqui poſſe, adhibitis teſtibus, nulla dubitatio eſt.

Libellus, appellatur commentarius in ſacris literis, *cap. 2. in pr. D. de ſum. trin. & fid. cath.* Damnamus ergo (*inquit Innocen.*) & reprobamus libellum, ſeu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit.

Libellus appellatur ſcheda ſupplex, quam vulgò ſupplicationem dicimus; qua populares poſtulata ſua principibus exponere ſolent, *in titul. C. quan. lib. l. princip. dat litis conteſt. fa. & in l. non diſtinguemus. §. cum quidam. D. de arbit.* Libello, *inquit*, cuiuſdam id quærentis Antoninus ſubſcripſit. Hac ſignificatione Iuriſconſultus *in l. nec quicquam. §. vbi decretum.* D. *de offi. procon. & lega. & in l. omnia.* D. *de reg. iu.* ſic tradit: Quòd omnia, quæcunque cauſæ cognitionem deſiderant, per libellum expediri non poſſunt, hoc eſt, per ſolam ſupplicationem præſtari nequeunt, non audita parte aduerſa. Quas leges alioqui non obſcuras, Accurſius inuoluit ignorantiâ huius ſignificationis. *Adde l. ſemper. §. demonſtratur.* D. *de iur. immun.* Sicque vſurpauit Suetonius in Auguſto. Promiſcuis ſalutationibus admittebat & plebem, tanta comitate

Digitized by Google

te adeuntium deſideria excipiens, vt quendam corripuit, quòd ſic ſibi libellum porrigere dubitaret, quaſi elephanto ſtipem. Hinc Libellorum magiſtri, de quibus vide in voce Magiſtri.

Libellus rerum, *l. ſi ego Seia. § planè. D. de iur. dot.* in quem conferebat mulier ea quæ præter dotem in domum mariti inferebat: quem & ideò marito efferebat, vt is eum ſubſcriberet, vt certum eſſet, in domum eius ea fuiſſe illata, & ne ſi quando ſeparatio fieret, negaret.

Libellus familiæ, *l. 9. D. de legat. 3. l. 8. C. Theod. de cuſt. reorum.*

Libellus, pro aſſertoria epiſtola accipitur quam vulgò credentiam vel certificationem vocamus: cùm ſuperior Magiſtratus fidem facit, pro ſubdito, vel etiam pro alio, *l. ſi publicanus. § de rebus. D. de publ. & vect.* Hanc aſſertoriam epiſtolam ab Epiſcopo clerici habere ſolent, *l. ſi qua per calumniam § præterea iubemus. C. de Epiſc. & cleric. & in l. C. de mandat. in prin.* Omnes, *inquit*, ſciant, nemini quicquam, niſi quod ſcriptis probauerit, eſſe credendum.

Libellus dicitur, qui iudicis recuſandi cauſſa porrigitur à litigatoribus, *l. apertiſſimi. C. de iud.* Liceat, inquit, ei, qui ſuſpectum iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recuſare, vt ad alium recurratur, libello recuſationis ei porrecto.

Libelli appellatorij vocantur porrecti ab eo, qui appellat ei, à quo appellabat, *in l. c. § vlt. D. de appell.* Libelli, *inquit*, qui dantur appellatorij, ita ſunt concipiendi, vt habeant ſcriptum, & à quo dati ſunt, hoc eſt, qui appellet, & aduerſus quem, & à qua ſententia. *Et alibi ſæpè in eod. tit.* ſic dicuntur libelli. Vel ſic libelli vocantur literæ dimiſſoriæ ſiue apoſtoli, *in tit. de libell. dimiſſ.* Poſt appellationem enim interpoſitam, literæ dandæ ſunt ab eo, à quo appellatum eſt, ad eum, qui de appellatione cogniturus eſt, quarum ſenſus talis eſt: appellaſſe puta Lucium Titium à ſententia illius, quæ inter illos dicta eſt, *l. 1. D. d. tit.*

Libellus appellatur, quem maritus vxori, aut contrà vxor marito repudij cauſſa mittit, *cuius fit mentio in l. ſi pœnituit. D. de diuort.* his verbis: Si pœnituit eum, qui libellum tradendum diuortij dedit. & Chriſtus *Matthæi.* 5. Quicunque, inquit, repudiauerit vxorem ſuam, det illi libellum diuortij.

Libelli famoſi dicuntur ſcripturæ famoſæ, hoc eſt, in contumeliam alterius editæ, *in titul. D. & Cod. de famoſis libellis.*

Libellus appellatur ſcheda intimatoria, videlicet quæ in foro aut valuis Eccleſiarum proponitur: inueniſſe puta Sempronium anulum aureum, eíque cuius eſt redditurum, *vt dicit. l. falſus. § pleriſque. D. de furt.*

Libellus dicitur oratio conſultoria, qua boni Imperatores olim complecti ſolebant ea, quæ de rebus arduis ad Senatum Romanum cenſenda referebant, *vt in l. item veniunt. § præter hæc. D. de petit. hæred.* Pridie Idus Mart. inquit Q. Iulius Balbus, & Publius Iubentius Celſus, Titius Aufidius, Onerius Seuerianus Conſules, verba fecêre de his, quæ Imperator Cæſar Traiani Parthici filius, Diui Neruæ nepos, Adrianus Auguſtus Imperator, maximúſque princeps, propoſuit 5. Non. Martij, quæ proximæ fuerunt, libello complexus eſt, quid fieri placeat. De qua re ita cenſuerunt. Huius orationis in eodem titulo fit mentio, *l. illud quoque in prin.* Illud quoque, ait, quod in oratione Diui Adriani eſt.

Libellus dicitur ſcriptum, continens intentionem actoris aduerſus reum conuentum in iudicio, *l. 16. § fin. & l. ſequ. D. de inoffi. teſtam. l. 1. § 1. D. de eden. toto tit. de lib. oblat.* qui & libellus conuentionis appellatur, *§ tripl. Inſtitut. de action.* Et Libellum hoc modo rectè diffinias: Eſt formula ſcripti, complectens actionem, & futuræ litis ſpeciem in iudicio, *l. 1. Cod. de edend.* neque verò tam curioſè la-

Digitized by Google

borandum hîc eſt, vt plerique faciunt. Nam libellus nihil aliud facit, quàm quòd ius illud perſequendi exhibet iudici cognituro de cauſſa. Siquidem non poteſt cognoſcere, niſi intelligat actionem. Et, intelligere non poteſt, niſi aut dicatur, aut ſcribatur. Ex ſcripto conſtat libellus: ex non ſcripto, cauſſæ nudis verbis controuertentium tractantur. *Vide Speculat. de libell. conceptione.*

Libellus eſt duplex: Conuentionalis, & accuſationis ſeu inſcriptionis. De libello conuentionis loquitur, *l. 1. D. de edend. & l. 1. C. eod. tit.* De inſcriptione verò tractatur *in libellorum. D. de accuſatio.*

Libellum hunc nihil aliud eſſe, quàm Syllogiſmum, optima ratione Doctores iuris tradunt. Vt ecce, cùm ita dicimus: Iure ſtatutum eſt, poſſeſſorem iniuſtum rei alienæ teneri ad reſtitutionem ejus, domino rectè vindicanti. Sed Titius poſſidet me inuito & iniuſtè rem meam, nec vult reſtituere. Quare peto Titium condemnari, & compelli, vt mihi eandem rem reſtituat. Hic vides maiorem propoſitionem, minorem, & concluſionem. Vides item nomen rei vendicationis ſatis expreſſum.

Libellus abſolutus eſt, quando caſum ſeu factum ſummatim, vno orationis contextu complectimur.

Libellus articulatus ſeu poſitionalis dicitur, cùm ſingulis articulis ſingulas cauſſæ circumſtantias in ſpeciem deſcribimus.

Libellus cenſetur ineptus, ſiue inutilis duobus modis: altero propter defectum formæ, cuius maxima pars eſt petitio ſeu concluſio: altero, ob materiam vel cauſſam petendi, quæ in narratione verſatur, nec eſt talis, vt producat ius agendi. Et hoc eſt, quòd excipientes aduerſus tenorem libelli, dicunt eum peccare in materia & forma. his quippe verbis vtuntur ex vſu màgis, quàm quòd res ita habeat plerunque.

Libellos agere, id eſt, libellis principi datis, ſubſignandis aut recitandis præeſſe, *l. 12. D. de diſtra. pigno.* Libellos agente Papiniano.

Libellos deiicere, *apud Senecam*, is dicebatur, qui creditoribus ſe obligare paratus erat: vel ſoluere parabat: vel denique eum, cuius bona proſcribebantur, defendere parabat. Et ſuſpenſis, inquit, amici bonis, libellum deiicio, creditoribus eius me obligaturus. Sic *Cic. pro Quintio.* Libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij familiaris & propinquus, Sex. Næuij deiicit.

LIBELLENSES, ſunt qui libellis aut ſuſcipiendis aut recitandis præerant. *leg. 32. Cod. de appell.* Noſtri verò libellenſes (inquit) quæ apud arbitros geſta ſunt ſuſcipiant, cognitiones inducant, & ea quæ geruntur excipiant, ſcribant, ſcriptáque litigatoribus edant: qui etiam apud arbitros (licet illuſtres ſint) ex delegatione noſtra cognoſcentes, excipiunt, ſi in ſacratiſſimo noſtri numinis comitatu cauſſæ dicantur. Hi etiam vocantur libellenſes ſacri ſcrinij, *leg. fin. Cod. vbi nat.*

Libellus pro breui, vt loquuntur Impp. *l. 6. §. dotis. D. de iu. dot. l. 4. §. 1. D. de public. l. 44. §. ſolent. D. de furtis.*

LIBELLARIVS, à libello, id eſt, breui ſcriptura deductum. Hinc

LIBELLARIVS contractus, id eſt, venditio (alij tamen conuentionem eſſe volunt) quæ fit ſcriptura interueniente certo pretio, & hoc amplius certa penſione, conſtituta in annos ſingulos: & hac plerunque lege, vt ſtato, condictóque tempore contractus renouetur, rurſus numerato pretio certo, vel arbitrario. Venditionem autem dicimus. *vt titul. 9. §. 2. lib. 2.* Alij Locationem eſſe exiſtimant: alij etiam emphyteuſim *ex Nouell. Leonis. 13.* tum & Lombardos pro emphyteuſi libellarium contractum dixiſſe. Sed in hoc eſt differentia (*ait Cuiac.*) quòd non ſoleat emphyteuſis renouari non mutato poſſeſſore. Libellaria renouatur ſtatis certíſque temporibus, etiam

Digitized by Google

etiam non mutato poſſeſſore, data certa pecunia, vel quam bonus vir arbitratus fuerit, ſecundum qualitatem rei in libellam datæ: quod quidem renouationis pretium Leo εἰσ-δεκτικὸν vocat. Et emphyteuſis contrahitur ſub lege meliorandæ rei, puta ædificij in area ponendi, vel reficiendi, vel agri excolendi & recreandi: libellaria hanc legem non habet. Et libellaria in perpetuum fit ſemper, *vt infrà titul.8.lib.1. Feud. C.* Emphyteuſis nonnunquam ad tempus. Et ſi credimus antiquis Feudorum conditoribus, in libellaria eſt commiſſio loci poſt biennium, ſicut in locatione, cũ in emphyteuſi trienij ceſſatio exigatur: & iis qui per libellum à domino poſſidet, vendere poteſt ſine conſenſu domini: emphyteuticarius non item. Fit libelli huius, ſiue libellariæ mentio ſæpè his libris, *vt Feud.1.titul.8.& 1. titul. 9. & 4.titul.3.53.57.C.& in Conſtit. de pace Conſtantiæ. & in Langobardis & in alijs etiam auctoribus Caſſiodorus 5. Variar.* Comperimus patrimonij noſtri prædia te Thomati libellario titulo commiſiſſe. *Gregorius 8. Epiſt. cap.61.* Voluerat poſſeſſiones ſub ſpeciẽ libellorum tenere, Hinc etiam Libellum facere, id eſt, leui libellarum ſiue denariorum annuorum pretio vendere, *Feud.lib.2.tit.59.§. 1. H.* Si bellum vnus alteri fecerit de feudo paterno, non eſt libellus, ſed quaſi refutatio.

LIBELLARIA, pro allode, ſiue allodio vſurpatur: verùm (vt opinantur quidam) pro eo tantum quod ſub illa leuicula penſione annua locatum eſt. *vt lib. Feud. 2.titul. 26.§.H.* vbi feudum & libellaria opponuntur. Agnatis feudum, filia verò allodium, ſiue libellariam eſſe aſſerentibus. Item Domino feudum, filia allodium, ſiue libellariam eſſe allegant, *Et lib.1 titul.5.§.2.H.* Si fidelis feudum libellario nomine dederit. Item, poſtquam ad libellariam dederit.

LIBELLARIVM *apud Ciceronem in Orat.pro M. Milone.* ciſta, in qua conditi ſeruantur libelli. exhibe, inquit; libellarium illud legum veſtrarum.

LIBER is dicitur, in poteſtate cuius eſt arbitrio ſuo viuere, eatenus tamen vt lege & inſtituto permiſſum fuerit. Idcirco enim (*inquit Cicero in Orat. pro Cluentio*) omnes legum ſerui ſumus, vt liberi eſſe poſſimus. At pro ingenuo liber dicitur *ab Imp. in l. diui. & l. cum quis. C. de nat. lib.* Cùm quis à muliere libera, & cuius matrimonium non eſt legibus interdictum, &c. Hinc

Liberi populi qui ſuis legibus erant relicti, quales Ætoli apud Liuium: populi tamen Romani maieſtatem comiter obſeruare tenebantur. Hinc illud Procul. *l.7.D. de capt. & poſtlim.* Liber populus eſt is, qui nullius alterius populi poteſtati eſt ſubiectus, ſiue is fœderatus eſt: item ſiue æquo fœdere in amicitiam venit: ſiue fœdere comprehenſum eſt, vt is populus alterius populi maieſtatem comiter conſeruaret. Alias liberi populi & liberæ ciuitates *Cicer. de legib. Agrar. contra Rullum*, qui nec tributa, nec vectigalia ſoluunt.

Libera legatio, vide Legatio libera.

LIBERTAS (ex qua etiam liberi vocantur) eſt naturalis facultas eius quod cuique facere libet: niſi ſi quid vi aut iure prohibetur. *Florentinus in l. libertas.D. de ſtat. hom. & §.1.Inſt. de iure perſ.* Libertatem definit Cicero in Paradox. poteſtatem viuendi, vt velis: quod expreſſit ita Perſius:

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſi,
Cur mihi non liceat iuſſit quodcunque voluntas?

Aliàs libertas de rebus etiam dicitur, Hinc liberæ ædes, *l.ſi quis ædes. D. de ſeruit.vrb.* eadem forma qua libera ruſtica prædia dicuntur, quæ ſeruitutem non debent, & nulli ſunt obligata. Libera prædia nexu pignoris liberata, quòd non ſint obligata, *l.8.l.51.§. 1.D.de act.empt.l.6.D.com.præd.*

Digitized by Google

Libertas opponitur Seruituti. Vnde conuenire non poſſunt, *Cod. de Latin. lib. toll. nd. l. ergo. D. de fideicomm. libert.* Porrò ſub appellatione libertatis non ſolùm accipienda eſt, quæ ſeruili conditioni opponitur, ſed omnis conditio alieno iuri non ſubiecta. Contra quoque ſub ſeruitutis appellatione omnes omnino ſpecies ſubiectionis ſunt intelligendæ, quæ iuris ac poteſtatis, aliquid in perſonam producunt.

Libertas, pro ingenuitas, *Hermog. l. cum pacto. 40. D. de liber. cauſſ.* Cum pacto partitionis pretij maior viginti annis venalem ſe præbuit, nec poſt manumiſſionem ad libertatem proclamare poteſt. nam *vt ait Modeſt. l. 21. D. de ſtat. homin.* Homo liber qui ſe vendiderit, manumiſſus, non ad ſuum ſtatum reuertitur, ſed efficitur libertinæ conditionis.

Libertas directa, vide Directum.

Libertas non priuata, ſed publica res eſt. *Martianus in l. ſi quis. D. de fideicom. libert.*

Libertas pleniſſima, ex qua ciuitas Romana competit. *l. 1. §. ſin autem. C. de com. ſer. manu.*

Libertatem naturalem recipiunt aues, & feræ, cùm in naturalem laxitatem peruenerint, *l. 44. l. 55. D. de acqu. rerum dom.*

de libertate iudicium, vide Iudiciũ de libertate.

In Libertatem eripi, *l. vltim. ad fin. C. de pet. hæredit.* ſerui dicuntur: quibus lex libertatem quæ præſtari debuit, repræſentat.

LIBERALIS cauſa dicitur, quæ in ſe actionem continet libertatis, ait Donat. in illud Terentij in Adelph. 2. 1.

Neque vendendam cenſeo quæ libera eſt.

Nam ego illam liberali aſſero cauſſa manu: Sic Plautus in Curculione,

Si quiſquam hanc liberali aſſeruiſſet manu. Id autem fiebat quoties quis liberum hominem iniuſta ſeruitute oppreſſum in libertatem vindicabat, id eſt, liberum eſſe decernebat, vel (*vt Liuius lib. 3.*) dabat vindicias ab ſeruitute ſecundum libertatem. Hinc rub. De liberali cauſſa. D. & C. & paſſim, liberalis cauſſa, & Liberale iudicium, *l. 3. § ſi ſeruus. D. de acq. p. ſſ. l. 23. §. de liberali. D. de arbit. l. 42. §. 1. D. ſolut. mat. l. 7. §. 1. D. de pet. hæred.* Cauſſa autem hic pro iudicio ponitur.

LIBERORVM appellatione nepotes & pronepotes, cæterique ex his deſcendentes, continentur: primùm quod Lex XII. Tabularum hos omnes appellat liberos: deinde, quòd natura nos hanc interpretationem docet: cùm videantur pios parentes liberorum procreandorum animo & voto vxores ducere, vt non filios ſolùm, ſed etiam nepotes, & deinceps alios concipientes atque edentes, ex prole vtriuſque ſexus, diuturnitatis memoriam in æuum relinquant. Et inde in communem vſum receptum eſſe, quod filiorum appellatione omnes, qui ex nobis deſcendunt, comprehendantur. Neque enim dulciori nomine poſſumus nepotes noſtros, quàm filij appellare. Interim tamen non fruſtrà ſunt inuenta ſingularum cognationum nomina vt aliter filij, aliter nepotes, pronepotes, & cæteri ex his deſcendentes appellarentur. Nam totis his vtendum eſt neceſſariò, quoties lex non omnibus deſcendentibus præſtitum aliquid voluerit, ſed ſolis his qui nominatim enumerantur. At vbi non perſonis certis, ſed omnibus, qui ex eodem genere orti ſunt, præſtatur: conuenit liberorum appellatione generaliter intelligi nepotes, pronepotes, & cæteros qui ex his deſcendunt. *Calliſtrat. in l. liberorum. Vlpianus in l. cognoſcere. §. vltim. Paulus in l. filij D. de verb. ſignific. §. vltim. Inſtit. qui teſtamen. tuto. da. poſſ.* Eadem iuris Naturalis ratione receptum eſt, vt patris nomine auus quoque demonſtrari intelligatur, *leg. iuſta de verb. ſignificat.* Nec refert an virilis an fœminei ſexus ſint, *leg. 56. D. de verb. ſignific.*

Digitized by Google

ſign. Paulus l.10.§.2.D.de grad.& adfin. Liberi, *inquit*, vſque ad trinepotes dicuntur: vltrà autem poſteriores vocantur.

Liberi non ſunt qui contra formam humani generis procreati ſunt, *l.14. D. de ſtatu hom. Paul.lib.4. Sentent. titul.* 9. hos partus monſtroſos appellat Romulus primus Romanorum rex lege lata, cuius hæc verba ſunt: Monſtroſos partus ſine fraude necanto.

LIBER ſingulari numero pro nato, *apud Iuſtinianum in l. ſi quis ſuis. 33.C. de inoff. teſtamen.* Si qui ſuo teſtamento, inquit, maximam quidem portionem libero relinquat, minuſculam autem alij, vel aliis de ſtirpe ſua progenitis. Aliàs. liberos in multitudinis numero etiam vnum filium, filiámve veteres dixiſſe docet Gellius libr. 2. capit. 13. ex Sempronij Aſellionis rerum geſtarum libris, vbi de Tiberio Graccho loquitur. Orare, inquit. cœpit vt ſe defenderent, liberóſque ſuos, eum quem virilis ſexus tum in eo tempore habebat, produci iuſſit populóque commendauit propè flens. Hinc non eſſe ſine liberis dicunt Iuriſconſ. eum cui vel vnus filius, vel vna filia eſt. liberorum enim nomen multitudinis numero tantùm ponitur, *l.148. D.de verb.ſignif.* ſicut pugillares & codicilli.

LIBERTI ſunt qui deſierunt eſſe ſerui, *l. 4. de iuſtitia & iure.* Vel ſic: Liberti ſunt quos domini ex iuſta ſeruitute ſoluerunt, ac manumiſerunt, vnde etiam illorum patroni, quaſi patres, qui à morte in vitam illos reuocarunt, appellantur. Eorum autem tria genera fuere, *vt refert Vlpianus Inſtitut. titul.* 1. nam alij ciues Romani, alij Latini Iuniani, alij Dedititiorum numero erant. Et ciues Romani quidem ſunt (vt idem ſcribit) liberti, qui vindicta, cenſu, aut teſtamento nullo iure impediente manumiſſi ſunt, Latini Iuniani, qui ex lege Iunia inter amicos manumiſſi ſunt. Dedititiorum numero ſunt, qui pœnæ cauſſa vincti ſunt à domino: quibus veſtigia (al. quibúſve ſtigmata ſcripta fuerunt:) qui propter noxam torti, nocentéſque inuenti ſunt: quíve traditi ſunt vt ferro, aut cum beſtiis depugnarent: vel in cuſtodiam coniecti fuerunt: deinde quoquo modo manumiſſi ſunt. Vide Manumiſſi. Notandum autem in patronorum libertis (*vt obſeruat Turn. Aduerſ. lib.18.c.* 3.) ordinem quendam fuiſſe, & quoſdam primos, quoſdam ſecundos vocatos fuiſſe quod alteri apud patronum priorem locum obtinerent, alteri proximum, Martialis:

Libertum docti Lucenſis quære ſecundum.

Ergo primi & ſecundi dicebantur, vt aliis omnibus potiores. Ac fortaſſe inde factum eſt, vt apud Iuriſconſultos tam ſæpè nomen primi & ſecundi legatur. Teſtantur id veteres inſcriptiones, quarum in vna ſic reperitur: *Soſronia* CL. *tertia ſibi & P. Sextilio primo aruſpici.* & in illa: *Se viuo fecit ſibi & Petia* CL. *prima vxori.*

Liberti admiſſionum, *apud Plinium li.32.cap.*33. gratioſi ſunt liberti, qui homines ad Principem admittebant, admiſſionibúſque præerant. Fuit, inquit, & alia Claudij principatu differentia inſolens his, quibus admiſſionum liberti ius dediſſent imaginem principis in anulo ex auro gerendi. ſic enim legi vult Turneb. Aduerſ. lib. 15. *cap.* 12. quanquam ſenſus aliquis ex vulgata lectione elici poſſit.

LIBERTINVS eſt, qui ex manumiſſione libertatem conſecutus eſt. Ingenuus verò, qui ſtatim, vt natus eſt, liber eſt. Vel ſic: Libertini ſunt, qui ex iuſta ſeruitute manumiſſi ſunt, *Inſtit.de libert. in princip.* Eſtque libertinus relatiuum ingenui: ſicut libertus Patroni. Olim autem, id eſt, Appij Cæci Cenſoris temporibus, & deinceps aliquandiu, libertini dicebantur, non ipſi qui manumittebantur, ſed ingenui ex his procreati: *vt ſcribit Suetonius in Claudio*

c. 24. quam differentiam obſeruare Modeſtinus videtur, *in l.1 D.de excu.* inter ἀπελευθέρους, & ἀπελευθερικούς, hoc modo: ἀπελευθερικοῖς ὀρφανοῖς θηλείαις οὐ δώσουσιν οἱ ἄρχοντες ἐπιτρόπους. Et paulò poſt: ἀπελευθερικοῖς γὰρ ἀπελευθέρους μόνους δεῖν δίδοσθαι. ſcil. ἐπιτρόπους. Libertus autem idem quod libertinus: hoc tantùm differentes, quòd libertus ſemper refertur ad eum cuius eſt libertus puta patroni. Libertinus verò, nomen eſt abſolutum, denotans conditionem eius qui nec ſeruus, nec libertus eſt. Notus eſt tamen Iuſtiniani *in 1.lib. Inſtit. tit.de ingen. & liber.* vbi nihil agitur niſi de conditione, nullo reſpectu habito ad patronos.

Liberare, libertate donare, liberari, libertatem conſequi, *l.12. §. manumittendo. D.de captiuis. l.penult. D. in quib. cau.* Liberare eſt luere, & nexum pignoris diſſoluere, *l. 57. ff. de leg.1.* Liberare prædia, ſeruitutem debitam remittere, *l.1.ff. de vſufru.pe.*

Liberationis verbum eandem vim habet, quàm ſolutionis, *l.47.ff.de ver. ſign.* Planè in Rubr. D. & C. de ſolutio. Liberatio & ſolutio ſeparantur. Nam ſolutio naturalem obligationem tollit. & pecuniaria eſt: Liberatio cæteros omnes modos, quibus obligationis nexu quis dimittitur continet: vt confuſionem & compenſationem. Liberatio igitur ad obligationem pertinet: ſolutio ad obligationem vel ad nummos.

LIBITINARII. qui funerum curam mercede pacta recipiebant: à Libitina Dea, cuius in æde (vt ſcribit Acron) conſtituti, qui efferenda corpora conducebant, & funeribus neceſſaria præbenda: *Vlpianus l.5.§.1. D.de inſtit.act.* Idem: Si Libitinarius quos Græcè νεκροθάπτας vocant, ſeruum pollinctorem habuerit, iſque mortuum ſpoliauerit. De Libitina Dea vide Plutarc. in Probl. Hinc Libitinenſis porta apud Lamprid. in Commodo, amphitheatri porta, per quam cadauera interfectorum gladiatorum efferebantur.

LIBONIANVM ſenatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Libonianum.

LIBRA, quæ & pondo dicitur, in duodecim vncias diuiditur. Eius partes ſunt, Vncia 1. Sextans 2. Quadrans 3. Triens 4. Quincunx 5. Semis quæ & ſelibra 6. Septunx 7. Bes 8. Dodrans 9. Dextans 10. Deunx 11. As 12. Vide ſuprà As.

LIBRAM argenti conſtituunt quinque ſolidi ſiue aurei: dicente Imperatore, Iubemus, vt pro argenti ſumma, quam quis theſauris fuerat illaturus inferendi auri accipiat facultatem: ita vt pro ſingulis libris argẽti, quinos ſolidos inferat, *l.vnic. C.de argent. pretio quod theſaur. infer. lib.10.* Argentei verò LX. eam conſtituunt, *l.1.C.Theod.de exp.lud.*

Libram auri, ſeptuaginta duo aurei conſtituunt, *l. quotieſcunque. C.de ſuſcept.præp.ſit. & arch.lib.10. Vide Iaſonem in l.ſi. D.de in ius voc.*

LIBRARIVS. Vet. Gl. Librarius, γραφεὺς ſubſtantiuum, qui libros, contractus, pactiones, inſtrumentáque conſcribebat, *l.93.ff. de regul. iur. l. 29. ff. de rei vindicat.* Hieronymus ad Niciam: Nam & rudes illi Italiæ homines, quos Caſcos Ennius appellat, qui ſibi ritu ferino victum requirebant, ante chartæ & membranarum vſum, aut in dedolatis è ligno codicillis, aut in corticibus arborum mutuò epiſtolarum alloquia miſſitabant. Vnde & in portitores eorum tabellarios & ſcriptores à libris, arborum librarios vocauêre. *Vlpianus l. vt iur. iurandi. §. dabitur. Gaius in l.duorum libertus. D. de oper. libert.* Veluti, ait, ſi librarius ſit, & alij patrono librorum ſcribendorum operas edat. *Adde leg. ſed etſi. §.1.D.de vſufruct.*

LIBRARII in caſtris fuêre *Vegetio lib.2. cap.7.* qui rationes ad milites pertinentes in libros referebant. Hinc librarij depoſitorum apud Tarruntinum *in l.vlt. D. de iur.immunit.* ij erant, *inquit Budæus*, qui perſcribebant, quid quiſque apud ſigna depo-

depoſuiſſet: cuius inſtituti morem & rationem docet item *Vegetius li.* 1.c.20. Antiquitus enim (*inquit Vegetius*) inſtitutum eſt, vt ex donatiuo, quod milites conſequuntur, dimidia pars ſequeſtraretur apud ſigna, ibidémque militibus ſeruaretur, ne à contubernalibus per luxum aſſumi poſſet, inaniúmque rerum comparationem. Sepoſitio autem ipſa pecuniæ primùm ipſis contubernalibus docebatur accommoda. nam cùm publica ſuſtententur annona, ex omnibus donatiuis augetur eorum pro medietate caſtrenſe peculium. Miles deinde, qui ſumptus ſuos ſcit apud ſigna depoſitos, de deſerendo nihil cogitat: magis diligit ſigna: pro illis in acie fortius dimicat, more humani ingenij, vt pro illis habeat maximam curam, in quibus ſuam videt eſſe poſitam ſubſtantiam. Denique decem folles, hoc eſt, decem ſacci per cohortes ſingulas exponebantur, in quibus hæc ratio condebatur. Addebatur etiam ſaccus vndecimus, in quo tota legio particulam aliquam conferebat, ſepulturæ ſcilicet cauſſa. Hæc ratio apud ſigniferos (vt nunc dicunt) in cophino ſeruabatur. Et ideò ſigniferi non ſolùm fideles, ſed etiam literati homines eligebantur, qui & ſeruarent depoſita, & ſcirent ſingulis reddere rationem. Huius etiam meminit *Tranquillus in Domitiano, cap.7.* Geminari legio dum caſtra prohibuit: nec plus quam mille nummos à quoquam ad ſigna deponi paſſus eſt. Sed & *d.l.vltim.* ſunt librarij horreorum, & librarij caducorum.

LIBRARIVS, librorũ & contractuum, pactionúmque ſcriptor. *Scæuola l.92.D.de reg. iur.* Si librarius in tranſcribendis ſtipulationis verbis erraſſet, &c. *Vlpianus l.6.§. 2.ff. de oper. lib.* Nam huius quoque eſt miniſterium, ſi fortè vel librarius, vel nomenclator, vel calculator ſit. vide Notarius.

LIBRATORES aquæ, *in l. 1. C. de excuſ. artif.* qui aquarum inuentos ductus, & modos docili libratione oſtendunt, vel qui peritiam habent librandi aquam ad libellam. Vocantur à Græcis ζυγοστάται. dict. l. 1. quanquam alio ſenſu. *Plinius lib. 10. ad Traianum:* Supereſt, vt tu libratorem, vel architectum, ſi tibi videbitur, mittas, qui diligenter exploret, ſítne lacus altior mari. *Frontinus lib.1.de aquaductibus:* Procuratorem, ait, oportet calicem eius moduli, qui fuerit impetratus, adhibitis libratoribus ſignare. Sunt & libratores, *apud Tacitum lib. 3.* qui (inquit Turneb.) ex tormentis miſſilia excutiũt. Alij volunt, ſignificari eos, qui lapides in bello emittebant. *Hæc ſunt verba Taciti:* Remotíſque paulatim legionibus, funditores, libratoréſque excutere tela, & proturbare hoſtem iubet: miſſæ è tormentis haſtæ.

LIBRIPENS, Glo.vet. ζυγοστάτης, qui in mancipationibus ſtateram tenebat, *Caio lib.1.Inſtitu.titul. 6.* apud quem deeſt vox, æneam. *Priſcianus libro 6.* ducit à pendendo. Propriè autem dicitur militum ſtipendiorum, hoc eſt, ſtipis ponderandæ penſator. Qua conſuetudine in his emptionibus, quæ mancipi ſunt, etiam nunc libra interponitur, *inquit Plin. libro 33.c.3. & Boetius libr. 3. in Topic. Ciceronis. Vtitur hoc verbo Iuſtinianus in §.acceſſit. vide Vigil. Inſtitut. de teſta. & Tertullian. li. 2.aduerſus Marcionem.*

LICENTIATI vulgò in ſcholis dicuntur, qui annis quatuor in legum ſtudio conſumptis, ab illa præſcripta & definita ſtudiorum lege, quam Iuſtinianus ſtatuit, ſoluuntur: quaſi qui licentiam ac miſſionem à magiſtrorum caſtris impetrarunt. Vide Prolytæ.

LICERE id dicimus, quod legibus, quod more maiorum, inſtitutíſque conceditur. neque enim quod quiſque poteſt, id eſt ei licet, nec, ſi non obſtatur, propterea etiam permittitur, *ait Cicero Philipp. 13.* In eámque ſententiam Vlpianus clauſulam

illam edicti, QVOD eius licebit, ſic interpretatur: Quæ clauſula non illud pollicetur, reſtitutum ſi leges permittant: ſed ſi leges non prohibeant. *l. nec non. 28. D. ex quibus cauſ. maior. Et ita in l. 7. §. ſi paciſcar. D. quod met. cauſ.* Licere dicitur, quod lex XII. Tabularum & lex Iulia permittunt.

LICITVM eſt, quod per leges permittitur, cui opponitur illicitum, *l. 1. D. de iuſt. & iur.* nam illicitè fit, quod contra leges, conſtitutiones, decreta, edicta Principum fit, *vt in l. vlt. in fi. ff. de his quæ vt indign. l. 11. §. ſi quis illicitè. D. de legatis. lib. 3. & aliis locis.*

LICERE, IRE, AGERE, ex natura & origine non eſſe ita perſonale, quod ad hæredes non tranſeat, ſed iuris præſumptione non eſſe tranſitorium, niſi heres exprimatur. Quod obſeruatu dignum eſt, vt lic. ire, ager. per viam publi. *vide l. 21. §. vlt. D. ne quid fiat in loc. public.* Eſt autem hæc formula loquendi frequens apud Iuriſc. in conſtituendis ſeruitutibus prædiorum.

LICITANI coloni, *l. vlt. D. de cenſ.* Sed vide num legendum ſit, Illicitani, ab Illicitano ſinu, colonia immunis *Plinio lib. 1. c. 3.* an Acitani, eidem eodem in loco colonia Iuris Italici. Acitania enim in Plinio legendum ex vet. lib. non Accitana. Acitani autem, *inquit Macrob. Saturn. 1.* Hiſpana gens.

LICIOR, ceris, citus, ſignificat precium defero in auctione, hoc eſt, venditione publica, quę ſic fit, vt plus offerenti detur res, Gallicè, *mettre à l'enchere.* Licitari, eſt ſæpè augere precium. Inde

LICITATIO, precij auctio: ſicut ſolent emptores oblato precio aliquid addere. Licitatio de aliis quoque rebus intelligi poteſt, quàm pecuniariis emptionum preciis: vt ſi alius cohæres aliq maiorem offerat cautionem, ob cuſtodiam inſtrumentorum. *Vlpian. l. 6. ff. fam. erciſc.* Nam ad licitationem, inquit, rem deducere, vt qui licitatione vicerit, hic habeat inſtrumenta hæreditaria: non placet neque mihi, neque Pomponio.

LICTOR, ῥαβδοῦχος, ſeruus erat publicus ex collegio viatorum, officium ligandi habens, vnde etiam dictus eſt, Cùm enim magiſtratus populi Roman. virgis quempiam verberari iuſſiſſent, crura eius & manus ligari ab hoc, vincirique ſolebant. Hinc illud Ciceronis in Oratione pro C. Rabirio perduellionis reo; I LICTOR, COLLIGA MANVS, CAPVT OBNVBITA, ARBORI INFELICI RESTE SVSPENDITO: Tiro autem Tullius, M. Ciceronis libertus, Lictorem, *vt refert Gellius lib. 12. cap. 3.* vel à limo, vel à licio dictum ſcripſit. Licio enim tranſuerſo, quod limum appellatur (de quo vide infrà) qui magiſtratibus præminiſtrabant cincti erant. In officio autem magiſtratuum lictores quidam dicebantur proximi, qui quàm alij cariores magiſtratui erant, eíque ſemper præſtò erant, & apparebant ante alios ſui ordinis: vt in inſcriptione peruetuſta, *L. Valerius Achilleus lictor proximus laureus.* Cicero etiam lictorem primum ad Q. Fratrem ſcribens vocauit, de Octauio loquens: Apud quem, inquit, primus lictor quieuit, tacuit accenſus, niſi ſi quis proximum primo adiunctum putet, & ſecundum, *quod non probatur Turnebo Aduerſ. 11. cap. 9.* Salluſtius eodem quoque locutus eſt modo in bello Iugurthino: Sed Hiempſal in oppido Thumida fortè eius domo vtebatur, qui proximus lictor Iugurthæ, carus acceptúſque ei ſemper fuerat. Eſt & in veteribus Gloſſis, Lictor ſummus, Græcis ἀρχιραβδοῦχος dictus. Notandum etiam eſt, poſterioribus temporibus manumiſſionem per lictorem ſolitam fieri, *vt videre eſt l. 8. & 23. D. de manumiſ. vind.*

LIGATI videntur, qui domi ſemper manere coguntur, *Auth. Quo oport. epiſc. §. Si verò nemo.*

LIGA, fœdus, ſocietas. *Alber. Argen. in Chron.* inter Principem & Francum interpoſitis iuramentis, & confectis literis, Liga perpetuò eſt confirmata, Marchio cum Maſtino Veronenſi ligam contraxit, eiúſque filio ſuam filiam deſponſauit. Hinc

LIGIVS homo, ſeu Vaſallus, is dicitur in ſcholis, qui contrà omnes, ne Rege quidem excepto, vel antiquiori domino, fidem & operam omnem ſuam promiſit, non Ligius, qui nominatim aliquem excipit: ſic vt vnus duorum Vaſallus ligius eſſe non poſſit, deorum vaſallus non ligius eſſe poſſit: aut verò vnius ligius, alterius non ligius, *glo. in cap. paſtoralis. de ſentent. & re iud. in Clement.* Hinc nomen, Homoleugius. *Hotoman. in ſuis Feud. Diſpu.* hoc totum commentitium eſſe arbitratur: neque alium eſſe ligium, niſi qui idem vetere Germanica lingua Vaſſius, aut Vaſallus, aut Valuaſor dicebatur, dummodo verus ac proprius Vaſallus ſit: hoc eſt, qui beneficio alicuius feudum verum, rectum ac proprium ſit adeptus. Ac primum omnium, inquit Albert. Krant. li. Nortmann. 4. cap. 7. Italicum eſſe hoc vocabulum ſignificat, quaſi à Liga, & quaſi obligatum dicamus. Et Guiſcardus (inquit) ſeſe conſtituens Romanæ Eccleſiæ vaſallum, vel (quod eius regionis verbum eſt) ligium, Romano Pontifici quæcunque peterentur præſidia mittere, ac quando opus videretur, cùm omnibus copiis afferre præſidium ſpopondit. *Item cap.* 9. Quo in conuentu Robertus ligium ſe (quod eius regionis verbum totalem ſignat ſubiectionem) Pontifici & Eccleſiæ iterum fecit, & B. Petri vexillo à Pontifice donatus eſt. *Albert. Argent. in Chron.* Quamuis etiam Principes ipſum Francum ipſis grauem & exoſum haberent, cuius cauſſa omnes quaſi eius eſſent vaſalli, non ab Imperatore mouerentur, cuius eſſent ligij, inuadendi eum occaſionem aliquam non habebant. Quo in loco Ligium & Vaſallum pro eodem vſurpari perſpicuum eſt. Hinc pro homo Ligius, fictum nomen, Homoleugius, coniunctè: vel ſeparatim homo & Leugius. *Anton. Florent. hiſtor. part. 2. tit. 17. c.xvit. 6. §. 1.* Factus eſt autem ibidem Comes Bertrandus Regis Hieroſolymitani Homoleugius. *Item cap. 9.* Eodem anno Rex Philippus cum Rege Angliæ colloquium habuit, ſubmouens illum tanquam ſuum hominem Leugium, vt pro comitatu, &c. *Et mox*, Hi tres erant ipſius Regis Angliæ Leugij homines. Hinc factum nomen Homoleugia, *vt apud eundem cap. 8. §. 3.* Tunc viſum eſt arbitris, quòd dominus princeps ab Imperat. accederet, atque cum debita ſolemnitate debitam homoleugiam exhiberet, & fidelitatem. Et alio loco Fidelitas ligia, *part. 3. tit. 19. cap. 1. §. 2.* Ex his concedi poſſet Homoleugij nomen ab ὁμολόγος Græco deduci, præſertim cùm Coloni homologi mẽtio fiat *in l. vlt. C. Th. de patroc. vic.* & ὁμολογίᾳ χρῆσθαι, & ὁμολογίᾳ προσχωρεῖν, pro, Deditionem facere, apud Græcos vſurpetur: niſi etiam multis in locis ab Hotoman. vbi ſuprà adductis, Ligij nomen in patroni perſona ſumeretur. Itaque à Liga verbum hoc ab Italis hominibus confictum eſt: quaſi ligius ſit idem qui ligatus, id eſt, proximè, & (vt vulgò loquimur) immediatè iunctus.

LIGNVM & materia hoc differunt: quòd materia eſt, quæ ad ædificandum, fulciendum neceſſaria eſt: lignum quicquid comburendi cauſſa paratum eſt, quamuis nondum cõciſum. *l. 55. D. de legat. 3.* Itaque *l. 12. de excuſat. mun. lib. 10. C.* ſic diſiunctim legendum eſt, Materiam, lignum, tabulata, *vt & l. 15. C. Theo. de extraord. mun.*

Ligna cocta dicuntur, quibus ignis vi humiditas exempta eſt, vt fumare nequeant. *Vlpian. l. 55. §. 4. D. de legat. 3.* Sed & titiones, inquit, & alia ligna cocta, ne fumum faciant, vtrum ligno, an carboni, an ſuo gene-

ri adnumerabimus? *Item in l.* 167. D. *de verb.ſignific.* vbi hæc ipſa verba inculcantur. Martialis epigramma quod inſcribitur Ligna acapna. in Xeniis ad hæc ipſa ligna pertinens, hoc eſt:

Si vicina tibi momento rura coluntur,
Ad villam moneo, ruſtice, ligna feras.

Lignum tabulæ ligneæ. *Tryph. l.* 19. *D. de bonor. poſſeſſ. contr. tab.* Quod vulgò dicitur, liberis datam bonorum poſſeſſionem contra lignum eſſe, ſic intelligendum eſt, &c. Id enim ſignificat contra teſtamentum, quod ligneis tabulis deſcribi ſolebat, *vt teſtatur Vlpianus l.* 1. *de bonor. poſſeſſ. ſec. tab.* Paulò poſt *d. l.* 19. *idem Tryphon.* dixit, Contra tabulas. In eadem ſignificatione vſurpatur ab Apuleio.

LIGNARII fabri, *l.* 235. D. *de verb. ſign. Paul. lib.* 3. *Senten. tit.* 6. *Iſid. lib.* 19. *cap.* 19. Lignarius, ligni opifex. *Veget. lib.* 2. *c.* 11.

LIGVSTICVM, *l.* 5. *D. de penu lega.* olus eſſe ait *Iſidor. lib.* 17. *cap. fin.* odore aromatico, guſtu acre: à regione nomen accepit. Naſcitur enim in Liguriæ montibus, *Plinio li.* 19. *ca.* 7. *teſte, & Dioſcor. lib.* 3. *c.* 51.

LIMEN. Adnotarunt quidam ab Vlpiano hanc vocem, pro interiore domus parte, vt etiam à Marone vſurpatum, *in l. illicitas, §. nec potentiores. de offic. præſid.* cùm ait, Ne tenuis vitæ homines ſub prætextu aduentus officiorum vel militum, limine vnico, vel breui ſupellectili ad aliorum vſus tranſlatis, iniuriis vexentur. Malim tamen ſumi συνοικίδιον pro domo, aut exiguo cubiculo potius. Vide Lumen.

LIMENARCHÆ, λιμενάρχαι, qui portuum præſidiis præſunt, vel portus cuſtodiæ cauſſa creati, *l.* 3. *D. de ſeru. fugi.* Limenarchæ & ſtationarij fugitiuos deprehenſos, rectè in cuſtodia retinent. *Sic l.* 38. *C. de lib. cauſſ. & l. vlt. §.* 1. *D. de mu. & hon.* Dictio eſt merè Græca. λιμὴν enim portus eſt. Hos *Ariſtot. lib.* 6. *Politic. circa finem*, Limenophylacas vocat, quaſi portuum cuſtodes.

LIMITES, *Sicul. Flac. lib. de condit. agr.* à liminibus. quemadmodum enim limina introitus exitúſque locis præſtant, ſimiliter introitus exitúſque qui in agris diuiſis & adſignatis peruij ſemper eſſe debent, tam itineribus, quàm menſuris agendis, limites appellantur. Hygenus à Limo, verbo antiquo, quod tranſuerſum, & obliquum ſignificat. Limites dici vult. Vnde *Feſtus lib.* 10. *ait.* Limites nunc terminos, nunc vias tranſuerſas ſignificare. Denique quicquid ad obſeruationem finium in agro opera manuum factum eſt, Limes. *auctore Aggeno Vrbico* appellatur. Horum autem duo maximi dicũtur, Cardo, & Decumanus, *vt Plin. li.* 18. *cap.* 35. *Feſtus libr.* 4. *Iſidor. libr.* 15. *Etymol. cap.* 14. *Sicul. Flaccus, & Hygenus tradunt.* Et Cardo quidem eſt, qui à Septentrione in Meridiem dirigitur, ab eo quòd à cardine cœli ſit. Nam in Septentrionali axe nobis cœlum vertitur. Decumanus verò, qui ab Oriente in Occidentem per tranſuerſum dirigitur, qui ex eo quòd formam denarij numeri faciat, Decumanus eſt appellatus. Limites autem, ſeu termini territoriorum, qui vocantur à Iuriſcoſſ. *in l.* 5. *de iuſtit. & iure*, teſte Zaſio originem acceperunt à iure Gentium: nam quo tempore diſtincta ſunt dominia, cœpit eſſe Meum & Tuum. Obſeruandum verò, quòd limites faciunt res certas in genere, tribus modis: aut natura, aut hominis facto, aut adiectione qualitatum fungibilium. A natura res propè omnes natæ accipiunt limitationem. Homo limitatur per ſuam naturam, equus pariter, & ſic de aliis. Quicquid manu hominis fabricatur, erigitur, perficitur, hoc dicitur limites accipere facto hominis. Sic domus limites accipit, ſecundùm quod ædificata eſt. Sic fundus, ſic nauis limites accipiunt ex opere. Quòd fundus eſt latus, vel arctus, modicus, vel ingens, hoc eſt facto hominis,

Digitized by Google

ınis, *l. quod in rerum de leg.*1. Tertò aliquæ res accipiunt limites per umerum, pondus, & menſuram, t ſunt omnes res fungibiles. *Vide aſum in l.mutuum.§.mutui.D.ſi cert. t.*

LIMITATI agri appellabantr,qui propriis limitibus & finibus rcunſcripti, & in centurias diuiſi e-.nt, *vt Feſtus eodem lib. ait.* Limitas enim ager Decumanis, & cardibus continetur, *vt Frontinus ait*:Sic cipe limitatum agrum *in l.6.16. D. acquir.rer. domin. & l. 1. §.ſi inſu-. ff. de fluminibus.* Hunc metatum ocat. *Horatius Satyr.* 2. Hotomanus mitatum agrum definit, qui ab oſtibus captus, vel coloniæ alicui tus, vel ciuibus ipſis ac militibus r partes aſſignatus eſt. *Iulius Frontu*: Agrorum qualitates ſunt tres: i agri diuiſi & aſſignati: altera enſura per extremitates compreni: tertia Arcifinij, qui nulla enſura continetur. Ager ergo diui-aſſignatus,eſt coloniarum:hic ha- conditiones duas:vnam, qua pleque limitibus continetur: altea, qua per proximos poſſeſſionum ores aſſignatus eſt. Ager eſt mena comprehenſus, cuius modus verſus ciuitati eſt aſſignatus. Tricarius ſolus per vniuerſitatem pois eſt definitus. eadem ratione & uatorum agrorum menſuræ aıtur. Hunc agrum multis modis nſores, quamuis extremum men-ı comprehenderint, in formam, nodum limitum condiderunt.

.IMITES etiam Rom. Imperij s dicuntur, *l.* 5. *Cod. de anno. lib.* Vnde Illyricianum, Ægyptia-, Rheticum limitem legimus, *Cod. quibus mun. l.*13. *C. de addiuerſ. iud. l.*13. *C. de excu. mun.* ıc

IMITANEI & LIMIOPHI fundi *ſub Rubr. C. de limit.lib.*11.ſic diſtinguendi ſunt: li dicantur ad milites limitaneos inere, id eſt, eorum domini & rietarij eſſe: vt paludes & paſcua, *l.*3. *eod. titul.* & fundi caſtellorum, ad milites caſtellanos, *l.* 2. *eod.* Limitrophi verò, quòd ex eorum fructibus Limitanei milites alantur, non quòd ad limitaneos milites pertineat. Limitrophi enim verbũ ἀπὸ τε τρέφειν deducitur, quod alere ſignificat. Nec aliter hoc verbum vſurpatur, *l. nulli. C. de fund. patr.* Limitanei autem milites erant, qui in imperij finibus excubabant, eorúmque defenſioni operam nauabant, *l.vltim.C.de officio præfect.prætorio Afric. l.fin. de offic. milit. iudic. quorum etiam meminit Spartianus in Peſcennino Nigro, & Lampridius in Alexandro, itémque Suidas his verbis,* οἱ ῥωμαίων βασιλεῖς ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις πανταχόσε τῶν τῆς πολιτείας ἐσχατιῶν πάμπολυ, κατεστήσαντο στρατιωτῶν πλῆθος ἐπὶ φυλακῇ τῶν ὁρίων τῆς τῶν ῥωμαίων ἀρχῆς, καὶ κατὰ τὴν ἑῴαν μάλιστα μοῖραν ταύτῃ τὰς ἐφόδους τῶν περσῶν καὶ σαρακηνῶν ἀναστέλλοντες, οὕσπερ λιμιτανέους ἐκάλουν.

LIMITARE iter, *apud Varronem lib.*4 *ling. Lat.* eſt ſemita modica, quæ relinquitur inter duo confinia, lata pedes 5. ex duodecim Tab. præſcripto. Perperam verò eo in loco Vertranius putat legendum militare iter.

LIMITROPHI, vide Limitanei.

LIMVS, *apud Gellium libro* 12. *c.* 3. *ex Tirone M. Tullij Ciceronis liberto*, veſtis eſt (*vt ſcribit Iſidorus*) quæ ab vmbilico vſque ad pedes producitur. *Item*:Limus, cingulum eſt, quo ſerui publici cingebantur, obliqua purpura.Item:Limus eſt cinctus,quem publici habent ſerui, dictus, quòd tranſuerſas habet purpuras. *Item*: Hæc autem veſtis habet in extremo ſui purpuram limam, id eſt, flexuoſam. Hinc vet.Gl. Limis, flexuoſis oculis.

LINEA, funiculus. *Vlpian. l.*27. §.19. *D. ad leg. Aquil.* Si cùm maritus vxori margaritas extricatas dediſſet in vſu, eáſque inuito vel inſcio viro perforaſſet, vt pertuſis in

linea vteretur. *Plinius libro 32.cap.2.* Murenæ ampliùs deuorant quàm humanum, admouéntque dentibus lineas, atque ita erodunt. *Columella lib. 3.cap.15.* Hæc in quincuncem vinearum metatio expeditiſſima ratione conficitur, quippe linea per totidem pedes inſuitur. *Et lib.8.cap.11.* Et emiſſa ligato pede longa linea gallina cuſtoditur. *Sic & Scæuola l. 26. D.ad legem Falcid.* Et Vlpianus de linea margaritarum, *l.52.§.18.de furt.* Hoc eſt, funiculo, qui per margaritas pertuſas traiiciebatur: quod mulierum ornamentum eſt, & τραχηλικὸν κόσμον appellant.

LINEA ſanguinis dicitur, qua cognati inter ſe cohærent. *Paulus l. ſtemmata.9. D. de gradib.* Stemmata cognationum directo limite in duas lineas ſeparantur. *Item in l.Iuriſconſultus. §. ſed & ex lateribus. ead. l. vacantia.C.de bon. vacant. l.ſi quis.§. in illo.C.de ſecund.nupt.* Statius lib.Syl. III.

Non tibi clara quidem, ſenior placidiſſime. gentis
Linea nec proauis demiſſum ſtemma, &c.

LINES, *vide* Lenes.

LINELLVS differt à Feudo, primò, quia in feudo iuratur ſecus quàm in linello. Item feudum datur amore, linellus verò pro mercede. Item in feudo non ſuccedunt fœminæ, in linello ſecus. Et de multis aliis differentiis vide *Felinum in cap. cæterùm. colum.5.& ſequent. in verſic. 9. fall. de iud.* fortè legendum Liuellus, vel potiùs libellus.

LINO legato, factum infectúmque continetur, quódque netũ, quódque in tela eſt, quódque nondum eſt detextum. Tinctum planè non continetur, *l.70.§.lino.D.de leg.3.* Meminere autem *l.3.§.ſi quis tabulas. D. de SC.Syllan.l.1.§.ſi linum.& §.vlt.D.de ſecund.tabul.l.20. C.de teſtam. l. 28.§. teſtamento. D. de liber.legat.* lini quo teſtamentorum tabulæ traiici ſolebant: *vt & Tranquillus in Nerone, & Quintil.libr.12. capit.8.* Denique ruptum linum, aut turbata cera, aut ſine agnitione ſigna frequenter inuenies.

LINIFICIA, textrina lineæ veſtis, *l.16.C.Th.de murileg.* qualia multa in partibus Orientis & Occidentis, Impp. habebant, *vt ex Notitia Imp. Rom. liquet.*

LINTEONES, *l.8. C.Theo.de murileg.* ſunt qui opifices linteæ, id eſt, lino contextæ veſtis appellantur, *l.6. C. de murileg.* quo modo & in C. Th. Linteæ (ſic enim legendum) veſtis magiſtros interpretatur B.Briſſonius *l.penult.C. de murileg. libr.11.* & Lintearum, *apud Sidon. Apolli.8.ad Leonem*, linea veſte indutum. Inuenitur autem Linteorum nomen *apud Lampridium in Alexand.& apud Firmicum lib 2.Matheſ.* Seruius quoque *ſeptimo Æneid.* Aut quia, ait, maiores ſtantes texebant, vt hodie linteones videmus. Hi etiam appellantur LINTEARII, *l.5.D.de inſtito.actio. & l.16. C.de murileg.*

LINTEARII, linifices, *l. 13.C. de murileg.* vbi tamen falsò limphariorum legitur. Græci enim, *vt teſtatur Cuiac.ad leg.4.C.eod.* τῶν βαφείων καὶ λινυφαντείων habent, pro baphiorum & textrinorum procuratores. Eſt autem ἀπὸ τοῦ ὑφαίνειν id eſt, texere.

LIQVAMEN, *in l.1.C.quæ res exp. non deb.* Græci interpretantur Garum, & id rectè. Cælius enim Aurelianus II. Chronicῶν: Garum, *inquit*, quod appellamus liquamen ex piſce ſiluro confectum. *Et paulò poſt:* Ex Garo, quod vulgò liquamen appellant. Hinc Cælius Apitius, Oxygarum, liquamen acetoſum interpretatur. Acro teſtatur muriam antiquos dixiſſe liquamen, & Syrorum lingua ſic dici.

ad LIQVIDVM rem exigere, id eſt, exactè, *l.ſecunda.§.idem Labeo. 3. D. de aqu. & aq.plu.* Idem Labeo ait, cùm quæritur an memoria extet facto opere, non diem & conſulem ad liquidum exquirendum, ſed ſufficere, ſi quis ſciat factum. *Vide legem 28. D. de probationibus. Velleius Paterc.libr.1.*

Nequeo

Digitized by Google

Nequeo mihi temperare, quin rem ſæpè agitatã animo meo, neque ad liquidum ratione perductam ſignem ſtylo.

LIQVIDO iurare, eſt de re liquida & perſpicua iurare. Hinc liquidò iurare *apud Vlpianum in l.* 18. *D. de iureiurand.* pro verè iurare, opponitúrque verbo peierare. Siue enim dominus petat, inquit, cogetur docere reus liquidò ſe iuraſſe, poſita ſcilicet exceptione: ſiue ex ſtipulatione de rato agat, neceſſe habebit ipſe de periurio ſuo doceri. Sic apud Terent. in Andria: D.

Quia ſi fortè opus ſit ad herum iurandum mihi.

Non apposuiſſe, vt liquidò poßim.

Vbi Donatus: Liquidò, inquit, id eſt, purè & manifeſtè. Sic Ouid. lib. 3. de Ponto epiſt. 3. ad Maximum.

Scis tamen, & liquidò iuratus dicere poſces,

Non me legitimos ſolicitaſſe toros.

Demoſthenes Orat. 2. in Aphobum σαφῶς dixit, καὶ μηδεὶς, inquit, ὑμῶν νομιζέτω καθ' ἡμῶν ποτ' αὖ ὀμνύναι ταῦτ' ἐθέλειν, εἰ μὴ σαφῶς.

LIQVERE impersonale dicitur quod conſtat, manifeſtum ac certum eſt. Terent. in Eunuch. 23.

Illum liquet mihi deierare his menſibus, &c.

Sicque vſurpatur *l. 5. §. 1. D. quibus ex cau. in poſſeſſ. eat.* Non defendi pupillum conſtare debet, liqueréque prætori, vt ſic permittat bonorum poſſeſſionem. *Et l. 7. D. de ſuppel. leg. l. 2. §. ſi dubitetur. D. quemadmodum teſtam. ape. & aliis multis locis,* At, Non liquere de cauſſa dicebant veteres, quando probationes, & argumenta non ſatis erant idonea ad diiudicandam cauſſam. *Cicero in Cluentiana,* Deinde homines ſapientes ex vetere illa diſciplina iudiciorum, qui neque abſoluere hominem nocentiſſimum poſſent, neque eum de quo eſſet orta ſuſpicio, pecunia oppugnatum, re illa incognita, primò condemnare vellent, non liquere dixerunt. Hinc Vlpianus *l. idem Pomponius. de arbi.* Proinde ſi fortè vrgeatur à Prætore ad ſententiam: æquiſſimum erit, ſi inter ſibi de cauſſa non liquere, ſpatium ei ad pronunciandum dari. *Sic Paul. in l. Pomponius de iudi.*

Λείψανα, reliquiæ, ſuperamenta, *vt loquitur Vlpianus*: Si animal legatum occiderit, puto teneri, non vt carnem præſtet, vel cætera λείψανα: id eſt, cornua, corium, &c. *Locus eſt apud Vlpianum l. 53. §. 2. D. de leg. & fideic. li. 30.*

LIS, eſt iurgium, de re quapiam inter aliquos apud iudicem inſtitutum: non enim omne iurgium lis eſt, ſed illud demum, quod apud iudicem exercetur, quo verbo & magiſtratus & arbitros pinguiore Mineruа complectimur, Vel ſic, *ex Varrone libr. 9. linguæ Latin.* Quibus res erat in controuerſia, ea vocabatur Lis. Ideo in actionibus videmus dici, Quam rem ſiue litem dicere oportet. *Hæc Varro.* quibus ex verbis intelligi poteſt quod ait *Cicer. in Orat. pro Murena*: Tot homines tam ingenioſos, ſtatuere non potuiſſe, vtrum diem tertium an perendinum: iudicem, an arbitrum: rem an litem dici oporteret. Hinc coniunctim legimus *in l. ſi defunctus. 9. C. de ſuis & legit.* Res vel Lis. Et quæ lis inofficioſi vocatur *in l. pater. D. de collat. dot.* eadem dicitur res inofficioſi *in l. Papinianus. 8. §. 1. D. de inoffic.* Si quis, inquit poſt rem inofficioſi ordinatam, litem dereliquerit, poſtea non audietur. Hinc & LITEM petere, pro rem apud Plautum in Rudent.

Qui falſas lites falſis teſtimoniis petunt.

Quique in iure abiurant pecuniam.

Et mox:

Qui hic limitem adipiſci poſtulant periurio.

Mali res falſas qui impetrant apud iudicem. iterum.

Ille eam rem iudicatam iudicat.

Maiore mulcta mulctat, quàm litem auferunt. Hinc:

LITIS æſtimatio, propriè rei æſtimatio, ſiue quanti quęque res eſt, quę in controuerſiam deducta eſt. Itaque

Litis æſtimationem ſoluere, eſt tantum ſoluere, quanti controuerſia res eſt. *Caius l. vltim. D. de cond. trit.* Si merx aliqua, quæ certo die dari debebat, petita ſit: veluti vinum, oleum, frumentum, tanti litem æſtimandam Caſſius ait, quanti fuiſſet eo die, quo dari debuit. *Vlpian. l. 11. de euict.* Si emptor hominis mota ſibi controuerſia venditorem dederit procuratorem, íſque victus litis æſtimationem ſuſtulerit, ſtipulationem duplæ non committi. *Paulus l. 2. §. vltim. D pro empt.* Si rem alienam emero, & cum vſucaperem, eandem rem dominus à me petierit: non interpellari vſucapionem meam litis conteſtatione: ſed ſi litis æſtimationem ſufferre maluerim, *ait Iulianus*, cauſſam poſſeſſionis mutari ei qui litis æſtimationem ſuſtulerit. Vel ſic. LITIS ÆSTIMATIO, eſt rei quæ in controuerſiam adducta eſt, vnà cum eo quod propter eam actoris interfuit, in certam pecuniæ ſummam redactio. Eius autem duæ ſunt partes: æſtimatur enim primum quanti res eſt, deinde quanti actoris intereſt, *l. vltim. D. de condict. tritic.* Quanti autem res eſt, ſic æſtimatur, vt verum rei precium exquiratur, *l. inter. 179. D. de verbor. ſignifica. l. 4. §. hac autem D. vi bon. rapt. l. arbitro. D. de dol. mal.* Id autem quod intereſt, duabus conſtat rebus: nam & damni propter rei culpam, dolúmve accepti, & lucri amiſſi ratio ducitur *l. C. de ſentent. quæ pro eod. l ſi commiſſa. 13. D. rem rat. hab. l ſi fundus. 33. D. locat.* LITIS autem æſtimatio ad iudicem pertinet, qui de damnis & intereſſe actoris taxatione facta pronunciat.

Lis, eſt grauior quædam controuerſia & diſſentio, quam iurgium, quod inter beneuolos quoque contingit.

Litis verbo actio in rem vel in perſonam ſignificatur, *inquit Vlpian. l. 36. D. de verbor. ſignific.* Huic verbo S. literam à veteribus præpoſitam ſcribit *libr. 17. Feſtus.* Inde in inſcriptionibus antiquis ſcriptum reperias, DECEM VIRIS LITIBVS IVDICANDIS.

Lis, *inquit Corn. Front.* naſcitur: Controuerſiam pertinacia efficit: & litigant homines. Res in controuerſiam deducitur. ita Controuerſia partis eſt, Lis ſummæ.

Lis conteſtata dicitur, cùm accepto à Prætore iudicio vtraque pars teſtibus præſentibus, pronũciant, TESTES ESTOTE, Gallus Ælius, Reos tum demum dici putauit, cum lis conteſtata eſt. *Hæc Feſtus.* Sed poſtea Lis conteſtata, formulis ordinariíſque iudiciis ſublatis, data eſt, quæ apud iudicẽ agi cœpta erat. *Impp. Seuerus & Anto. l. 1. C. de lit. cont.* Res in iudicium deducta non videtur, ſi tantum poſtulatio ſimplex celebrata ſit, vel actionis ſpecies ante iudicium reo cognita. Inter litem enim conteſtatam, & editam actionem permultum intereſt. Lis enim tunc conteſtata videtur, cùm iudex per narrationem negocij cauſſam audire cæperit, hoc eſt, nec flagitatio, nec actionis editio, niſi cauſſa in iure agi cœperit, litis conteſtationem efficit. Lites conteſtatæ, vt eſt in veter. gloſſ. αἱ ἀρχὴν λαβοῦσαι ἐν δικαστηρίῳ δίκαι ἐξ ἀντικαταστάσεων. Videtur autem litis conteſtatio originem traxiſſe à libertate Romana, videlicet ne quid per iudicia volentum introduci videretur in ciuilibus negotiis (crimina autem nullam habent libertatem) ſed omnia volentibus partibus fierent. & ſolenniter ſecundum ius.

in LITEM iuſiurandum, vide ſuprà Iuſiurandum.

Lis in iudicium deduci dicitur, *l. 32. §. litem. D. de nego. geſt. l. 2. C. de pet. hæred.* Et res in litem, *l. 21. § ſi duo. D. de nouat.*

Lis moritur, cum legitimis tranſactis temporibus petit, *l. 3. §. 1. quæ in fraud. cred. & alibi.* E contrario Lis viuit, *l. fi. C. de fid. inſtrum.* Lis petit. amittitur, *l. qui autem. D. de calumnia.*

Litem præparaſſe dicitur, in quæſtione inofficioſi teſtamenti, qui vſque

quæ ad denunciationem, vel libelli dationem proceſſit, *l.7.& 15.D.de inoffi.teſt.l.7.D.de lib.cauſſa.*

Litem addicere, pro ſecundùm aliquem iudicare, ex XII. Tabulis interpretatur, *Gellius li.7.ca.2.*

Litem facere lex dicitur, qua iudicium conſtitutum eſt, *M.Fabius li.7.c.1.*

Litem in rem ſuam vertere, id eſt, rem inter duos controuerſam, quodam modo adiudicare ſibi: quod fit, cùm iudex ita cum litigantibus agit, vt ei iure ſuo cedant.

Litem ſuam facere, hoc eſt, litis alienæ cauſſam ita ſuſcipere, vt propriã defendere videatur. Vnde iudex dicitur litem ſuam facere (vt iam diximus) qui plus æquo in alterum litigatorum propenſus, malè iudicat. *Inſtit. De oblig. quæ quaſi ex delict. naſcun. l. fin. C. de pœn. iudic. qui mal. iudic.* Græcis καθ' ἑαυτοῦ δίκην ἐγγίφειν. Vide Facere litem.

Lite cecidiſſe dicitur, qui eius rei, de qua agebat, cauſſam amiſit. *Feſtus.* Vide Cauſſa cadere.

LITIGIOSA res intelligitur, ſiue mobilis, ſiue immobilis, ſiue ſeipſum mouens, de qua lis conteſtata, iudiciúmque acceptum eſt, ſiue citatione ad magiſtratus facta, ſiue precibus Imperatori oblatis, & iudici inſinuatis, & per ipſum aduerſario eius qui principem adiit, cognitis, *Nouell. de litig. & de caut. §.1. conſti.112. vide D. & C. de litig.* Litigioſam autem rem non facit, *inquit Vlpia.1. D.eod.* denunciatio, quæ impediendę venditionis cauſſa fit.

LITANIA, λιτανεία, *in l.3.C.de hæret.* ſolennis precatio, ſupplicatio, litatio, *vt eſt in vetere glo.* Prohibentur enim hæretici conuentus & litanias facere. vnde λιτανεύω, εὔχομαι, ſupplico, precationem adhibeo. Iuſtinianus etiam λιτὰς appellat *Nouell. de Eccleſ. diu. cap. §.* πᾶσι δὲ τοῖς, vbi vetat litanias fieri ſine Epiſcopo & cleric. & ſine ſacris crucibus: quas dum in pompa inceditur, deferri iubet.

LITERÆ elementa ſignificant, à notiſque ſeparantur, *l.5.§.indi.D. de ext.cog.l.6.§.fi. D.de bon.poſſ.*

Literarum ſtudia quantis laudibus & præmiis apud Romanos honorata ſint, inter innumerabilia ferè exempla, hoc mihi præclarum in mentem venit, quod in laudem Taciti Imperatoris olim acclamare ſolebant, Quis meliùs, quàm literatus imperat? quaſi verò hanc omnium maximam eius virtutem (ſicut certè erat) exiſtimarent. Et profectò habent bonæ literæ naturalem quandam, & præpotentem in rebus mortalibus vim atque energiam, vt Cicero eas rectiſſimè conſueuerit appellare, Diuinæ virtutis ſempiternas teſtes. Literæ autem & humanitas apud veteres idem erat. quippe qui παιδείαν ſemper ſint humanitatem interpretati. *Varro de re Ruſt.lib.1.c.17.* Qui præſint, eſſe oportet, qui ſint aliqua immunitate imbuti. nam illud literis, quod eſt in vulgar. cod. gloſſema. & *Cicero de finib. 5.* Sed animi cultus ille erat ei quaſi quidam humanitatis cibus. *Sic Varro apud Gellium*: Praxiteles, qui propter egregium artificium nemini eſt paulùm modò humaniori incognitus. Humaniori, πεπαιδευμένῳ.

Literæ pro inſtrumentis, documentis, monumentíſque accipiuntur, *vt not. in l. ſi procurator abſentem. D. de procur.* Literis præſcriptis ſimpliciter Papinianus accepit, *in l.qui mutuam. D.mandati.* Vnde iterum diuinat interpres, literis, id eſt, pacto intelligẽs. Sic *Cicero ad Attic.* Quòd meis omnibus literis in Pompeiana laude eſſet perſtrictus. Quanquam & pro epiſtolio, & mandato non abſurdè accipi poteſt.

Literas neſcire dicuntur, qui neque legere, neque ſcribere queunt, *l.3.D. de accuſ.l.10. & penult. D. de teſta. §. ſimiliter. D. de excuſ. tut. Inſtit.* Literarum autem imperitum eſſe aliud eſt, vt ex locis ſuperioribus liquet. Sic

Literarum ignorantia, *l.92.§.1. D. de acq. hæred. l. fin. §. ſin autem dubius. C. de iure delib.*

Digitized by Google

LITERATI, periti ſcribendi, & legendi. *l. fi. C. de teſta.* Literatus tamen plerunque literis inuſtum ſignificat. Et Literatum ſeruum pro ſtigmatico dixit Plautus, & literatum Cilicem *Seneca in libr. de mort. Claud.*

LITTVS ſolebat Aquil. Gallus per tranſlationem definire, quà fluctus eluderet, *vt ait Cic. in Top. & Quintil. lib. 3. c. vlt.* Etiam ipſi Iuriſconſ. quorum ſummus circa proprietatem verborum labor, littus audent dicere, quà fluctus alludit. Celſus littus eſſe ſcribit, quouſque maximus fluctus à mari peruenit, idque M. Tull. aiunt, cùm arbiter eſſet primò, conſtituiſſe, *l. 96. de verb. ſign.* Vlpian. littus publicum eſſe eatenus, quatenus maximus fluctus æſtuat & effluit, *l. 113. D. eo. tit. Inſtit. §. 2. de rer. diuiſ.* quatenus hybernus fluctus maximus excurrit.

Λιθοθήκται in *βασιλικοῖς*, ſunt qui lapides poliunt, pro quo in *l. 1. C. de excuſ. artif. lib. 10.* eſt quadratarij, οἱ τοὺς διαφανεῖς λίθους ἀκονοῦντες.

LOCARE ſe vt ad beſtias depugnet, *l. 3. §. lege. D. de teſtibus.* Locare operas, vt cum beſtiis pugnet, *l. 1. §. qui operas. D. ad SC. Tertull.*

LOCARIVM, *apud Varronem libr. 4. ling. Lat.* dicitur merces: quæ datur ab eo, qui locum quo conſiſteret, conduxit in taberna vel in ſtabulo: adde vel in naui, *vt l. 2. §. 1. ad leg. Rhod.* Græci τοπιατικὸν vocant *ad Nouell. 56. Leonis,* interpretantes πρεσβύειον κέρδος. *Vide Cuia. Obſ. lib. 41. cap. 1.* Hinc

LOCARII, apud Martialem ſunt, qui in ſpectaculis loca populo locant, *Hermes*, inquit, *diuitiæ locariorum.*

LOCATIO & conductio eſt contractus bonæ fidei, de re aliqua certa mercede vel facienda, vel ad tempus vtenda, inter quos iure ciuili licet, factus. Emptioni autem, & venditioni iis in rebus eſt ſimilis. nam vt venditor & emptor rei commercium habere debet, ſic locator & conductor: vt res certa, certúmque pretium, ſic res, opúſve certum, item, certa merces hîc exquiritur. quemadmodum conſenſum vtriuſque in emendo, ſic in conducendo certam vtriuſque voluntatem interuenire oportet: vt illic, ſimiliter etiam hic, ex bona fide omnia exiguntur, denique tanta inter vtrunque contractum ſimilitudo eſt, vt interdum internoſci alter ab altero non poſſit, *l. 2. D. locat.*

Locationis & conductionis verba bifariam vſurpantur: in rebus vtendis, & operibus faciendis. Locare namque eſt, vtendum vel faciendum aliquid dare: Conducere, rem vtendam, opúſve faciendum mercede accipere. Sic, inquilinus, qui domum vtendam accepit, conductor dicitur: dominus qui dedit, locator. Sed in opere faciendo communis vtriuſque huius verbi vis & ſignificatio eſt. nam quatenus ſuam operam quis vendit, Locator dicitur: (vnde Locare operas vulgò dicimus) quatenus opus faciundum ſuſcipit, Conductor, *l. 22. §. 1. & §. cùm inſulam. l. 26. & l. 51. D. locat. 37. D. de aur. & argen. l. 2. C. loca. l. 27. in fin. D. ad legem Aquiliam.* Hinc Vlpianus *in l. 1. D. de æſtimatio.* ſcribit, dubitatum fuiſſe, cùm res æſtimata vendenda daretur, vtrum ex locato eſſet actio, quaſi rem vendendam locaſſe videar: an ex conducto, quaſi operas conduxiſſe. Hinc *Paulus in l. 2. D. ad legem Rhod.* ita Locati & Conducti actionum appellationes permiſcet, vt nullam ſtatuere inter eas differentiam videatur. Sicque multis aliis in locis videas veteres Locationis & Conductionis nominibus promiſcuè vſos, *l. 20. D. de actione empt. l. 1. D. de ſuperfic.* Hinc illud *l. 5. §. nunc videndum 9. D. commod.* locato, conducto agere, *vt apud Varronem lib. 2. cap. 2. de re ruſtic.* Nec non emptor poteſt ex empto vendito illum damnare.

LOCATOR regulariter dicitur, qui mercedem accipit: conductor, qui dat. Nonnunquam tamen hæc figura loquendi conuertitur apud Latinos, quatenus ad opus aliquod parandum

Digitized by Google

randum attinet, vt iam diximus in Locationis & Conductionis verbis. Nam qui operatur, is dicitur conduxiſſe opus. Et contra dominus, qui dat mercedem, cenſetur id faciendum locaſſe, *vt in l.2.C.loca.* Vbi Bartolus, alioqui iuris peritiſſimus, ſi in meliora tempora incidiſſet, hallucinatus eſt, ſicut & Accurſius, *in l.2.§ ſi conſeruatis.D.ad legem Rhod.de iact.& l.1.D.de æſtimat.*

LOCVS eſt, *ait Varro lib.4. ling. Latin.* vbi quid locatum eſſe poteſt. *Et paulò poſt:* Vbi quicquam conſiſtit locus ab eo præco dicitur locare, quoad vſque id emitur, quoad in aliquo conſiſtit pretium. Loquitur de redemptionibus. Locus *in l. aut facta. D. de pœn.* pro ſua cuiuſque rei quam obtinet, ſede accipitur.

Locus eſt non fundus, *ait Vlpianus*, ſed portio aliqua fundi: fundus autem integrum aliquid eſt, & plerunque ſine villa locum accipimus. cæterùm adeò opinio noſtra, & cõſtitutio locũ à fundo ſeparat, vt & modicus locus poſſit fundus dici, ſi fundi animo eum habuimus. non etiam magnitudo locum à fundo ſeparat, ſed noſtra affectio: & quælibet portio fundi poterit fundus dici ſi iam hoc conſtituerimus: nec non & fundus loci conſtitui poteſt: nam ſi eum alij adiunxerimus fundo, locus fundi efficietur. Loci appellationem non ſolùm ad ruſtica, verùm ad vrbana quoque prædia pertinere, Labeo ſcribit. Sed fundus quidem ſuos habet fines, locus verò latere poteſt, quatenus determinetur & definiatur, *l.60. D. de verbor.ſignifi.c.l.26.& 4.D. de acquiren.poſſeſ.* Atque ita fundus loco ſeparatur, *l.64.in fin. D.de euictio.l.38. in fin.D.de vſucap.*

Locus. vide Fundus.

Locus, pro prouincia, *l.omnes.§.1. C.de Epiſc.& Cleric.*

Loci adiectio ſignificat diuerſimodè diſponi, *l. quidam teſtamento. D de legat.3.l.Lucius.D.de aliment.& cibar. legat.*

LOCVS, eſt argumenti ſedes, vnde ducitur argumentum. M. Tull. in Topic. Nam locus nihil aliud eſt, quàm communis quædam rei nota, cuius admonitu, quid, & quomodo in quaque re probabile ſit, poteſt inueniri, vel in ipſa cauſa, vel extra cauſam, de qua quæritur. Locus autem eſt duplex Intraneus, ſeu artificialis: in ipſa hærens cauſa, & artificio quodam excutiendus: vt apud Papinianum, *in l.1.D.de officio eius, cui manda. eſt iuriſdictio.* Huius rei, *inquit*, fortiſſimum argumentum eſt, quòd lege Iulia de vi nominatim cauetur. Extraneus, qui ex aliis rerum adminiculis, ſine vlla arte ſuggerit probationem: vt ſunt, rumor, ſeu fama, tormentum, tabulæ ſiue inſtrumenta ſcriptorum, iuſiurandum, teſtes. vide Ciceronem in Topic.

LOCVPLES, Gaio interprete, habetur is, qui ſatis, & idoneè habet pro magnitudine rei, quam actor reſtituendam petit eſſe, *l.234. §. 1. de verb.ſignifi.l.fin.D ſi cert.pet.l.3.de manum.* Aliàs pro eo ſumitur, qui multas habet poſſeſſiones, & à Loco deducitur, quaſi dicas locorum (id eſt, agri ſeu poſſeſſionum) plenum, *vt ſcribit Cic.in Catone Maiore.& Plin. lib. 18. cap. 3. & Gellius lib.10.cap.5. & Quintil.lib.5.cap.10.* nam in locorum poſſeſſionibus (*ait Nonius*) veterum diuitiæ erant.

Locuples fideiuſſor iudicio ſiſtendi cauſa, pro rei, quæ petitur, qualitate accipiendus eſt: nec ex facultatibus modò, ſed & conueniendi facilitate locuples æſtimatur, *l.1.in ius vocati vt eant.& l.3.& 5.§.1. D. qui ſatiſd. coga.* præter quàm in neceſſariis perſonis, in quibus quilibet fideiuſſor pro locuplete habetur, *l.3 D.in ius voca.vt eant.* Pro locupletibus certè habentur ab arbitrio, ad eos probandos dato approbari fideiuſſores, *l.10. D. qui ſatiſd.coga.*

Locupletes reus intelligitur, qui ſoluendo eſt, *l.fin.§ fin.D. ſi cert. petatur. l.3.D.de manumiſsion. & alibi.* Nec vnquam rei alienæ defenſor locuples videtur, quia ſemper neceſſe habet ſatiſ-

Digitized by

dare, *l.127.D.de diuerſis regulis iuris.*

Locupletior factus videtur, tam qui penes ſe rem habet, quàm qui in corpus patrimonij quoquo modo conuertit, aut cuius in rem verſum eſt, licèt malo euentu perierit, *l.18.D.quod met.cauſ.l. 47. D. de ſol.* Locupletior factus intelligitur, qui debito liberatus eſt, *l.50. D.de de donat.inter vir. & vxor.l.66. D.de ſolut.* Locupletior non eſt, qui liberum hominem acquiſiuit, vel rem quandam donauit, nec αὐτὸ δῶρα accepit, *l.25.§.conſuluit. D.de petit.hæred.l.169.D.de diuerſ.regul. iur.* atque hæc interpretatio locum habet in pupillis, bonæ fidei poſſeſſoribus, maritis hæredibus, qui inquantum locupletes facti ſunt, tenentur. quod tunc diſpicitur, cùm iudicium accipitur, id eſt, lis conteſtatur, *l. 47. D. de ſolut. l. 34. D. de min.l.37.D.de nego.geſt.* Planè in bona fide poſſeſſore tempus rei iudicatæ ſpectatur, *l.36.§.quo tempore. D.de hæred.pet.*

Locuples hæreditas, quæ opes adfert, vel oneri, vel incommoditati, ſeu, vt vulgò dicunt, vexationibus coniuncta. Opulenta verò dicitur, quæ his caret *l.ſi quis mihi bona.§.2. D.de acquiren.hæred.* Azo locupletem hæreditatem accipit, quæ maior eſt centum aureis, *in rubric. C. de bon. liber.*

Locupletem lex Papia definiit, qui centum millia ſeſtertium poſſideret, *§.2.D.de ſucceſſ.libert.*

LOCVLI, *in l.53.in fin.D.de lega.3.l.23.§.1.de pecu.leg.* Sacculum pecuniæ, & crumenam ſignificat.

LOGARIVM, λογάριον, diminutum verbum à λόγος, quod rationem ſignificat: quare rationes eæ videntur ſignificari, quas Scæuola *in lege vlt.D.de pecu.lega.* breuiarias appellat. *Vlpian.l.3.§.6. D.de penu leg.* Sed chartas, inquit, ad ratiunculam, vel ad logarium paratas contineri.

Λόγος ἀσυλίας. *Nouell.17. &* 128. ius aſyli, Gallis *Franchiſe.*

Λογιστὴς, Reipublicæ curator, *l.Boethos.C.de tabul.ſcribis, & logograp. lib.* 10. qui adiuuas habebant, *dict.l.Boethos. & vide ibidem Alciat.* Hinc λογιστεία, rationes, *l.15.D.de excuſ.tut.*

LOGOGRAPHI, rationarij, qui rationes publicas, hoc eſt, tributorum, perſcribunt. *Arcad.l.vltim.§.1. D.de mun. & hono.* Hi quoque, qui cuſtodes ædium vel archeiotæ, vel logographi, vel tabularij, *Sic in Rub.Cod.l.* 10.De tabulariis, ſcribis, logographis. *Vide etiam Nouellam.*128.

LONGVM tempus eſt decennij inter præſentes, vicennij inter abſentes, *ait Paulus lib. Senten. 5. c. 2. & 5.* Atque ita in omnibus propè iuris articulis longum tempus accipiendum eſt. *Vide titu.D.de long.temp. præſc. & inſt. de vſuc.in pr.* Nec verò mirum cuipiam videatur, paſſim in Pandectis huius longi temporis fieri mentionem, *vt l.1.§.cùm Stichum. & l.4.pro ſocio l.76.in fin.D.de cont.empt. l.3.& 11. in fin. D.de diuer. & temp. præſc. & alibi*, cùm dicat Iuſtin. in princip.de vſucap.olim iure ciuili in rebus mobilibus anno vbique vno vſucapere licuiſſe, in immobilibus biennio tantùm in Italico ſolo. Hoc enim fuit à Triboniano correctum, vt Pandectis cum conſti.Iuſtiniani conueniret, vbi id emendauit *l.1.C.de vſuca.transfor.*

LONGISSIMVM autem tempus eſt 30. vel 40. ann. *Cod. de long. temp.præſcr.*

Longa manu. Vide Manu longa.

LONGE, quandoque in infinitũ. *l.à diuo.§.ſi poſt.D.re iud.* quandoque longiſſimè, *l.apparet.D.de itin.actúque priua.* quandoque magis aut valdè, *l.1.§.qui ſuperficiem.D. de ſuperfic.*

Longum ſilentium, id eſt, quinquennij, *l.non tenetur.§.præſcripto.D. de ſta.def.poſt prin.*

LORICÆ Feudum, vide Haubericum feudum.

LORICATIO, tectorium eſt, parieti in modum loricæ inductum: idem ferè quod incruſtatio. *Paulus de verb.ſignifi. l.impenſæ.* Incruſtatio, *inquit*, loricationes, & picturæ. Hanc explicans legem Alciatus: Loricationes,

tiones,ait, ſunt ſuperficies integendi cauſſa, quæ ad pauimenta maximè pertinent,fiúntque ex calce & arena. *Varro lib.1.de re ruſt.c.57.* Parietes & ſolum opere tectorio marmoreo loricandi,ſi minus ex argilla,&c. id eſt, tegendi,incruſtandi.

LVBRICVM ætatis,id eſt,leuitas,mobilitas,inconſiderata ratio,temeritas. *Vlp.in l.11.§.4.D.de minorib.* Neque enim ætatis lubrico captus eſt adeundo locupletem hæreditatem.

LVCRVM, ab luendo, *inquit Var.lib.4.de ling.Lat.*ſi amplius ex eo luerit,quàm quanti eſſe cœptum. Eſt autem Lucrum nomen generale.*l.coiri.& l.ſequenti. D. pro ſocio.* Nam generaliter lucrum accipitur pro omni acceſſione gratuita, vel oneroſa,*l. actionum genera.§.actionum autem.D. de oblig.& actionib.l.ſi cùm dotem.§. ſi pater.D.ſol.matrim.* Lucrum ex circumſtantiis variè accipi conſtat ex iis,*quæ refert Alciat l.concinnis.§.cum ita, num.17.& 18.D.de ver.oblig.*Primò ſi ad tempus præſens referatur probatio, cùm variatione temporum varietur rerum conditio. Secundò, cùm non de communi æſtimatione tractaretur,ſed de eo caſu,in quo, ad id,quod particulariter intereſt,habetur reſpectus.

Lucrum ceſſans,appellatione damni venire Alciatus putat: quod tamen ſubſiſtere non poteſt,niſi latiſſimè acceperis damni ſignificationem. Siquidem in damni definitione lucrum ceſſans non comprehenditur. *Sic enim Vlpianus in leg.Proculus.D.de damno infecto.* Longè intereſt,inquit, an quis ex alieno facto damnum patiatur,an lucro,quod adhuc faciebat, vti prohibeatur. Sed lucrum ceſſans poſt moram,hoc eſt,cùm debitor non ſoluit conſtituto die, cadit in rationem damni emergentis poſt moram. nam & hoc eſt,non ſoluere conſtituto die.Vide Philippum lib.2.Philoſophiæ Moralis.

LVCRATIVA cauſſa,ex qua accipienti nihil abeſt, *l.28.§.fundus. D.de leg.1.Paul.lib.4. Sentent.titul.1. Iuſtinian.l.vnic.Cod.de imp. lucra.deſcript.lib.10.* Ex promiſſione planè dotis lucratiua cauſſa non eſt,ſed quodammodo creditor aut emptor intelligitur, qui dotem petit, *leg.19. de oblig. & act.* Vide Cauſſa lucratiua.

Lucratiua poſſeſſio,quam ex lucratiua cauſſa quis adeptus eſt, *l.2.D.ſi quis omiſſ.cauſ.teſta.*

LVCROSVM,fructuoſum,quæſtuoſum,vtile *Caius in l.obligatiò.9.§.2.D.de auct. tutorum.* Hæreditatem adire pupillus ſine tutoris authoritate non poteſt,quamuis lucroſa ſit, *Idem l.ſi quis.17.D.ſi quis omiſſa.* Liberum cuique eſſe debet,etiam lucroſam hæreditatem omittere.

LVDOVICVS Romanus Iuriſconſultus nobilis,nomen habuit Pontani: ſed quia Senis ius ciuile profeſſus, Romam commigrarat, cognomen ex eo deportauit. Baſileæ mortuus eſt, cùm eò publicè ad comica Eccleſiaſtica veniſſet, anno M.CCC. XXXIX. Æneas Syluius eum tanta memoria fuiſſe tradit, vt nulli veterum ceſſiſſe putetur: quippe qui memor eſſet omnium, quæ ipſe vnquam aut legiſſet,aut audiſſet: nec oblitus eſſet eorum aliquid, quæ vnquàm vidiſſet.

LVDVS pœnæ mediocris genus, *Paul.lib.5.Sent.tit.17.cuius meminit l.2.C.Theo.de pæn.Tertullianus in lib.de ſpectac.* Atque is ludus duplex intelligi debet, Venatorius, & Gladiatorius.In vtrunque autem damnati ſerui pœnæ efficiuntur. Et Paulus loco prædicto,damnatos in gladiatorium ait eſſe intra annum conſumendos. Huius etiam meminit *l.1.C.Theod.ad leg.falcid.Iſidor.lib. 18. Etymol.cap.52.* vt & ludi venatorij,*l.8.§.pen.& vlt. D.de pœn.*

LVDI Circenſes *(de quibus mentio fit in l.12.§.equitij.D.de vſu.& habit.l.1.D.de muner. & honor.l.122.D. de leg.1.)* iidem erant, qui & Magni dicebatur quod*(vt ſcribit Pedianus)* magis impenſis dati ſunt. Inſtituti autem ſunt à Tarquinio Priſco, &

Digitized by Google

propterea Circenſes dicti ſunt, quòd primi in circo, qui maximus dictus eſt, dati ſunt, ſolennes deinde annui manſerunt, & Ioui, Iunoni, ac Mineruæ ab Ædilibus curabantur, *vt patet ex l.1. Liuij, & Verrina.7.*

Ludi PALATINI, *apud Suetonium in Caligula*: Cùm placuiſſet Palatinis ludis ſpectaculo egreſſum meridie aggredi. Sunt autem ludi, qui in palatio fiebant, in honorem Cæſaris, qui primus Romæ imperauit, *vt à Ioſepho ſcribitur libr. 19.* tum tamen, vt idem ſcribit, cùm occiſus eſt Caligula, in honorem Auguſti celebrabantur.

LVDIFICATIO, *apud Imperatores in l. cùm te. C. de pactis inter emptorem & venditorem.* pro friuola dilatione. Et ideò (inquientes) addictus competens iudex, fundum, cuius mentionem facis, reſtitui tibi cum fructibus ſuis, ſine vlla ludificatione, ſua auctoritate perficiet.

LVERE, ſoluta pecunia liberare. *Imper. §. 6. de lega.* Sed etſi rem obligatam creditori aliquis legauerit, neceſſe habet hæres eam luere. Si tamen defunctus voluerit legatarium luere, & hoc expreſſerit, non debet hæres eam luere. *Sic l. 6. C. de fideic. l. 25. D. de pig. act. l. 7. §. inter. D. commu. diuid. l. 52. §. 1. D. de action. empt.* Eſt & Luere, pretium redemptionis redemptori offerre. *Vlpianus in l. qui ſtatus. D. de re milit.* Qui ſtatus controuerſiam patiuntur, licèt reuera liberi ſunt, non debent per id tempus militiæ dare, &c. qui ab hoſtibus redempti ſunt, prius quàm ſe luant.

Luere, aliàs punire ſignificat. Hinc Luere pœnas, quod & dare pœnas dicitur, ferre ſupplicium eſt. Hinc illud, Ære luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras. *Seruius autem in lib. Æneid. 10.* Lui pœna, inquit, ſed melius lui peccatum dicitur. nam peccatum ſoluitur pœna: qui enim crimine tenetur obnoxius, pœna eum liberat à priſtina obligatione. Contrà, Luo pœnam, ſi dixeris, non procedit, quare pœna ſoluatur: tamen auctoritas iſta libenter confunditur more, quòd ſolet poni, vel à ſequenti, quòd præcedit, vel à præcedenti, quod ſequitur.

Luere etiam purgare eſt, & abluere. *Cicero Verrin. 3.* Verré ne tibi tanti fuit, vt eius libidinem hominum innocentum ſanguine lui velles? Hinc Lua dea apud veteres, quæ præerat luſtrationibus & luſtris. *Liuius lib. 8.* Armorum vis magna, tum inter cæſa corpora hoſtium, tum in caſtris inuenta eſt. Ea Luæ matri dare ſe Conſul dixit.

LVITIO, nexus ſolutio, *l. 1. §. ſi filius. D. de ſuis. & leg. Sic l. ſi patre. D. de captiu. & poſtlim.* Si patre redempto, & ante luitionem defuncto, filius poſt mortem eius redemptionis quantitatem offerat, dicendum eſt, ſuum ei poſſe hæredem exiſtere. *Sic & Paulus lib. 4. Sent. titul. 6.* Si res obligata creditori, cuius cauſſam teſtator non ignorat, per damnationem legata ſit. Luitio ad hæredis ſolicitudinem ſpectat. In quibuſdam tamen exemplaribus ſolutio legitur. Hinc *lib. 8. eod. tit.* de luitione pignoris, id eſt, liberatione.

LVGVBRIA, *in leg. 8. D. de iis qui not. infam.* pro veſte lugubri, & cæteris luctus inſignibus. *Sic leg. 15. C. ex qui cauſ. infa. irrog. leg. 15. §. generaliter. D. de iniur. Paul. l. 1. Sent. tit. vlt.*

Lugubria ſumere: & deponere lugubria opponuntur. Exempla patent. Eodem modo in luctu eſſe, Lugere. Oppo. Luctum ponere, Elugere. Romanæ matronæ Brutum tempus annuum luxere. *Cicero*: Patriam eluxi iam, id eſt, luctum, quem pro patria ſumpſere, depoſui, *Vlpian. in l. genero. D. de his qui not. infam.* Sed cùm tempus luctus, inquit, continuum eſt, marito & ignoranti cedit ex die mortis mariti. Et ideò, ſi poſt legitimum tempus cognouit, Labeo ait, & ſumere ipſam lugubria, & deponere.

LVMEN, id eſt, vt cœlum videretur, & intereſt inter lumen & proſpectum: nam proſpectum etiam ex in-

Digitized by Google

ex inferioribus locis eſt, lumen ex inferiore loco eſſe non poteſt, *leg.* 16. *D.de ſeruit.præd.vrb.* Hinc

Lumina immittere, *leg.*13 *D.de vſufruct.& vſu l.penultim D.de ſer.vrba.* luminibus officere, obſtruere, obſcurare, *leg.*25.*D.loca.leg.* 23.*D.de ſeruit.vrb.*

L V M I N V M ſeruitute conſtituta, id acquiſitum videtur, vt vicinus lumina noſtra excipiat. Cùm autem ſeruitus imponitur, ne luminibus officiatur, hoc maximè adepti videmur, ne ius ſit vicino inuitis nobis altiùs ædificare, atque ita minuere lumina noſtrorum ædificiorum, *l.*4. *D.de ſer.vrb.*

L V M E N vnicum *συνοικοδοχικόν*, pro exiguo cubiculo, quod vnica feneſtra tenuiter illuſtratur, quale tenues & inopes homines habere conſueuerunt. *Vlpian.l.*6.*§*.5. *D.de offic. præſ.* Ne tenuis vitæ homines ſub prætextu aduentus officiorum vel militum, lumine vnico, vel breui ſuppellectili ad aliorum vſum tranſlatis iniuriis vexentur. Præſes prouinciæ prouidebit. Haud ſcio tamen an Limine vnico veriùs legeretur, vt ſuprà annotauimus. Alij Homine vnico magis probant. Malim tamen aut Lumine, aut limine, & vtrunque *συνοικοδοχικῶς*.

L V P A N A R I A dicuntur loca, vbi meretrices corpore quæſtum faciunt. *Lactant. lib.Inſtit.*1. Fuit, inquit, Acca Laurentia Fauſtuli vxor, & propter vulgati corporis vtilitatem, lupa inter paſtores, id eſt, meretrix nuncupata eſt: vnde etiam Lupanar dicitur. *Et Hieron. in Chronic. Euſeb.* Paruulos prope ripam Tiberis expoſitos, Fauſtulus regij paſtor armenti, ad Accam Laurentiam vxorem ſuam detulit, quæ propter pulchritudinem & rapacitatem corporis quæſtuoſi, Lupa à vicinis appellatur. Vnde ad noſtram vſque memoriam meretricum cellulæ Lupanaria dicuntur. *Vlpian.l.palam.*43. *D. de ritu nuptia.* Palàm quæſtum facere dicemus, non tantùm eam, quæ in lupanario ſe proſtituit, verùm etiam, ſi qua, vt adſolet, in taberna cauponij pudori ſuo non parcit.

L V P I N V M inter fruges numeratur, *l.frugem.D.de ver ſignif.*

L V S C I T I O dicitur, *inquit Vlpian.* vbi lumine adhibito, homo nihil videt, *l.*10.*§.pen. D. de ædil. edict.* Græcis *νυκταλωπία*. Hunc *Nonius* conſentit Luſcitioſos ſeu Luſcioſos dictos notans, qui ad lucernam non vident. Græci *μύωπας* vocant: citans hoc Varronis lib.7.Diſciplin. Veſperi non videre quos appellant Luſcioſos. Feſtus Luſcitionem definit vitium oculorum, cum quis clarius veſpertino tempore, quam meridie cernit: quo morbo laboraſſe Tiberium Cæſarem, *Tranquillus ſcribit. & Dio lib.* 57. his verbis: *καὶ διὰ τὴν ἀμβλυωπίαν πλεῖστον γὰρ τοῦ σκότους βλέπων, ἐλάχιστα τῆς ἡμέρας ἑώρα. Plautus in Mercatore* hoc ferè ſignificans videtur vſurpaſſe. Mirum *inquit* lolio victitare te tam vili tritico, quia luſcitioſus. Ferunt enim lolio victitantibus oculos obſcurari.

L V S O R I V M edictum, inane ludibrio habitum omnium irriſione deluſum, *leg.*75. *D.de iud.* Alioquin luſoria erunt huiuſmodi edicta & decreta Prætorum. *Sic l. vlt. D. ne quid in loc.publ. & l.*50.*§.*1. *D.de leg.*1.

Luſoriè agit, qui cum aduerſario colludit, *l.*50. *D.de legatis* 1.

Luſoriæ naues, vide infrà, Nauis Luſoria.

L V S T R V M tempus quinquennale. *Feſtus.* Dicitur autem à luendo, *vt ſcribit Varro lib.* 5. *ling. Lat.* quòd quinto quoque anno vectigalia, & vltrà tributa, per Cenſores perſoluebantur. Hinc etiam factum, cum veteres ferè ſolerent locare prædia tum vrbana, tum ruſtica, in quinquennium, *vt apparet ex l.ſi in lege in locationis. §.ſi domus vel fundus. & §. ſequent. D.loca.aliiſque in locis: & apud Hygen.li.de limit.* vt hoc tempus locationis vocauerint luſtrum. *cuius fit mentio à Iuriſconſ.in l.*4.*§. res pignori. ſi cert.peta.* Nam & ſi colonus, inquit,

Poſt lucrum completum fructum perceperit, condici eos conſtat. *Idem l. 30. D. de legat.* 3. Qui hortos publicos à Republ. conductos habebant, eorum hortorum fructus vſque ad luſtrum, quò conducti eſſent, Aufidio legauerat. *Et l. 67. §. vltim. ff. de furt.* Nunc autem inter ternos, id eſt, nouenos, in Emphyteuticis. Prędia autem vrbana ferè nunc ſolemus locare in annum: Ruſtica verò in triennium. Notandum autem cùm luſtrum quinquennale tempus eſſe dicimus de quinquênio integro non intelligere, vt nec ij, qui ita definierunt, ſed de quadriennio exacto, & quinto an. ineunte: quod & in Olympiadibus intelligi volumus, quas nihilominus πενταετηρίδας Græci, à quinquennij ſpacio vocitarunt, cùm ſatis conſtet, quinto quoque anno non exacto, ſed ineunte celebrari ſolitas. *Plin. lib. 2. cap.* 47. Omniũ quidem (ſi libeat obſeruare minimos ambitus) redire eaſdem vices quadriennio exacto, Eudoxus putat, non ventorum modò verùm & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno Caniculæ ortu. Hinc & Olympiada refert Suidas eſſe certamen, quod quinto quoque anno ineunte celebraretur διὰ τὴν χρ. πενταετηρίαν, inquit, τοῦ τῦ ἡλίυ δρόμον ἐν τῷ κατ᾽ ἔτος ἀριθμὸν τελεῖν συμπληρωθῆναι ἡμέραν.

Luſtrum igitur à Latinis vocatur, quod Olympias apud Græcos dicitur. *Vide Bud. in priorib. Annot. ad d. l. ſi cert. pet.*

LVSTRALE aurum, *de quo tit. de luſtr. auri collat. l. 11. C. de χρυσαργύρῳ* dicebatur. Id Euagrius & Zonaras deſcribunt eleganter, & quarto quoque anno pendi ſolitum narrant, id eſt ſingulo luſtro. Onus erat negotiatorum & mercatorum (ob ídque aurum negotiatorum à Lampridio dicitur in Alexandro) quorum appellatione etiam tenuiores continebantur, qui quid corrogata ſtipe ſibi comparabant, meritoriæ puellæ, & feneratores: non tamen qui vernacula diſtrahebant, vel qui manu ſibi victum adquirebant, veluti figuli & fabri, non veterani, clerici, copiatæ intra certum pecuniarum numerum. Erant & res quædam huic muneri obnoxiæ, ex lege teſtatoris vel fiſci, *vt conſtat ex l. vltim. C. Th. de luſtrat. conlat.* Erat & propria quædam eius penſitationis ſcrinia. *De ea accipienda eſt l. 3. C. de epiſcop. & cleric. & l. 1. C. de comm. & mercat. quæ ſumpta eſt ex l. 5. C. The. de luſtra. conlat. ſicut & l. 1. C. de epiſco. audien.* quæ tamen ita à Triboniano compoſita & concinnata eſt, vt ad aurariam penſionem referri nullo modo poſſit. Hanc aurariam collationem ſuſtulit Anaſtaſius Imperator, *vt ſcribunt Euagrius & Zonaras, & multi alij auctores.*

Luſtralis cenſus, *Vlpian. Epit. tit.* 1. quòd vno quoque luſtro fieret dictus.

LVSTRAMENTVM, *Hotoman.* intemperans & effrenata, rei Venereæ cupiditas. Luſtrari enim, *apud Plautum in Pſeudolo* 20. *& Caſina* 6. ſcortari ſignificat & in luſtris meretricum, ac lupanaribus verſari. *Marcian. l. 3. §. 1. D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Pigmentarij, ſi cui temere cicutam, ſalamandram, aconitum, pytiocampas, bupreſtim, mandragoram, & id, quod luſtramenti cauſſa dederint cantharidas, pœna teneantur huius legis, Cantharidum quidem hæc vis eſt, vt ad rem veneream incendant. Sunt tamen, qui Luſtramentum hoc in loco ſumi velint pro purgatione facta per veneficium, maleficij ſcilicet gratia. cum luſtrare nonnunquam ſumatur, pro carmine malefico afficere. Alij eo in loco Vlceramenti legunt.

LVXVRIA propriè profuſio ſumptuum, *Impe. §. Quod cum eo, &c.* Quia ſæpè onerati ære alieno creditarum pecuniarum, quas in luxuriam conſumebant vitæ parentum inſidiabantur. Hinc

LVXVRIOSVS, *apud Iul.* Idem qui & Nepos dicitur, *in l. 8. D.* pro

zed by Google

pro empt. Quomodo enim mala fide emiſſe videtur, qui à domino emit? niſi fortè & is, qui à luxurioſo, & protinus ſcorto daturo pecuniam, ſeruos emit, non vſucapiet.

Luxuria, pro petulantia, incontinentia, effuſa quædam & intemperanti inſolentia. *Vlp. l. in fin. D. de ædil. edict.* Cæterum ſi nihilominùs permaneret in eo vitio, vt circa fana bacchari ſoleret, & quaſi demens reſponſa daret, etiam ſi per luxuriam id factum eſt, vitium tamen eſſe. ſed vitium animi, non corporis. *Marcian. l. pen. D. de incend. nauf.* Si fortuitò incendium factum ſit, venia indiget: niſi tam lata culpa fuit: vt luxuria aut dolo ſit proxima. Vbi tamen VT, pro AVT. legendum videtur.

LVCIARCHIÆ, *in l. vnic. C. de offic. Comit. Orientis, Vide* ἀλυτάρχης.

LYCHNVS, *in l. ſtatua. 245. D. de verb. ſign.* (ſic enim ibi legendum videtur, non lignis) ſignificat Lucernam. Alij Tignis legi malunt.

LYCIA, eius Papini. meminit *in §. dulciſſimis. l. cùm pater filios.* Quæcunque, inquiens, mihi ſuperſunt in Pamphylia, Lycia, vel vbicunque. de lega. 2. clariſſima quondam Aſiæ minoris regionum, & ſexaginta oppida complexa: è quibus tamen, *Vadiano teſte,* Pauli Apoſtoli ætati. 36. tantùm exiterunt: reliquis partim bello, partim terræ motu diſiectis.

LYTÆ dicebantur, qui triennium in legum ſtudio verſati, quartum etiam adiungebant. *Imper. ad Anteceſſores. §. 5.* Sed quia ſolitum eſt, anni quarti ſtudioſos Græco & conſueto quodam vocabulo λύτας appellari: habeant quidem, ſi maluerint, hoc cognomen, &c. λύται autem dicti videntur, vt λυτοὶ, id eſt, ſolubiles, quaſi iamiam à certa illa & præſcripta ſtudiorum ratione ſoluendi, & legendi libertate, ac licentia donandi, quaſique miſſionem à magiſtrorum ſuorum caſtris, id eſt, ſcolis impetraturi. nam cum ad finem libri Pandectarum 37. peruentum eſſet, qui poſtremus anni quarti liber erat, ſtatuit Imperator, vt reliquos 14. libros ſtudioſè per ſe domi legerent, neque ex præceptoribus interpretantibus eos audirent. Ex libris autem quinquaginta, inquit, noſtrorum Digeſtorum ſex & triginta tantum modò ſufficere, tam ad veſtram expoſitionem (Anteceſſores alloquitur) quàm ad iuuentutis eruditionem iudicamus. *Et §. 5.* Vt ex 36. librorum recitatione fiant, iuuenes perfecti & ad omne opus legitimum inſtructi. Duabus aliis partibus, id eſt, ſexta & ſeptima noſtrorum Digeſtorum, quæ in quatuordecim libros compoſitæ ſunt eiſdem poſitis, vt poſſint poſtea eos & legere, & in iudiciis oſtendere. *Turnebus* λύτας interpellari mauult, quaſi Solutores, & interpretes quæſtionum iuris, de quibus Iuuenalis dixerit:

Qui iuris nodos, legúmque ænigmata ſoluat.

Sed id parum attentè cùm eiuſdem honoris nomen tyronibus præberi non poſſit, qui ſummis Iuriſconſultis.

H

M, LITERA, ex duobus VV. conſtare, B. Irenæus iam olim Lugdunenſis Epiſcopus ſcriptũ reliquit: id quod verum animaduerti ex vetuſtiſſimo. C. Theo. manu ſcripto, ante annos 1130. quem aliquando penes me habuit.

M. M. P. NOTÆ ſunt *apud Paulum Diaconum.* pro manu, mancipio, poteſtate, *Vlp. c. Inſtit. 24.* Ei, cuius in poteſtate. manu mancipióue eſt hæres ſcriptus, legari non poteſt. *Idem autem c. 9. & 10.* oſtenderat in manu eſſe vxores matresfam. in poteſtate liberos filiosfam. in mancipio ſeruos. Ergo *apud Paul. Diaconum* Male,

mancipio; poteſtate corruptè legitur.

MACEDONIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Macedonianum.

MACERIAM, M. Varro docet in fundo eſſe facile fabrile ſepimentum, cuius ſpecies ſunt quatuor: quod fit è lapide, quod è lateribus coctilibus, quod è lateribus crudis, quod ex terra & lapillis compoſitis informe, *lib. De re ruſt. cap. 14.* Hinc Maceriam ducere, *apud Caium l. 17. D. comm. præd.* Si precariò vicinus in tuo maceriam duxerit, &c. id eſt, impoſuerit, vt paulò pòſt loquitur Virg. Æneid. lib. 1.

–pars ducere muros,
Molirique arcem.

Μάκελλα autem interpretantur τὰ δρύφακτα καὶ φραγμοὺς, hincque Maceriæ nomen deductum. *quod videtur ſubindicare idem Varro lib. 4. ling. Lat.* Macellúmque in quem contracta eſſent quæ ad victum pertinent, ſic eſſe vocatum caſu, quòd ibi fuerit domus, cui cognomẽ fuit Macellus, quæ ibi publicè diruta.

MACHINA *Vlpiano* dicitur, vbi non tam materiæ ratio, quàm manus, atque ingenij ducitur. Hinc *in l. ſi vt certo. §. ſed interdum. D. commod.* in machina operari eleganter opponit, de plano opus facere: inibíque pro inſtrumento, quo commodiùs moles impellitur, aut in altitudinem attollitur, machinam accipit. *Sic l. 1. D. de mort. infer.* Videntur & machinæ quædam fuiſſe, quibus ſerui in ergaſtulo, aut alibi continerentur, & coercerentur, etiam liberi interdum. *Plinius*: Paucis diei horis pingebat id quoque cum grauitate, quòd ſemper togatus, quanquam in machinis. Carcer eius artis domus aurea fuit.

Machina frumentaria, *apud Vlpia. in l. quæſitum. §. 2. fun. inſtru.* mola eſt, qua in piſtrino frumenta teruntur: ſic dicta, quòd machina quadam includeretur.

MACHINARIVS faber, qui, tractoria machina onera in altitudinem ſublata collocat. *Paul. l. 31. ad leg. Aquil.* Si putator ex arbore ramum cùm deiiceret, vel machinarius hominem prætereuntem occidit.

Machinarius aſinus, *Alfeno l. 60. §. 3. D. de leg. 3. & Vlp. l. 12. §. 7. D. de fund. inſtr.* eſt, *vt vult Turneb. aduerſ. lib. 2. c. 9.* molendarius, qui molit, id eſt, qui molam machina quadam incluſam voluit & torquet. Hincque machinam frumentariam molam ipſam vocari ab eodem Vlpi. vbi ſuprà, & ab Auſonio machinalia pondera piſtrinalia. *Qui*, inquit, *machinali ſaxa voluunt pondere.* Alij tamen Machinarium aſinum in duobus ſuperioribus Iuriſc. locis intelligi volunt, cum quo ad omnis generis machinas vti poſſumus, ſiue tractorias, vt molæ frumentariæ: ſiue vectorias, vt plauſtrorum & ſarracorum.

Machinarius menſor, qui nomina in metiendo vtitur, vt ij, qui probant opera à fabris materiariis facta. *Vlpi. l. 7. D. ſi menſ. falſ. mod.* Et ſi menſor machinarius fefellerit, hæc actio dabitur. nam μηχανῆς verbo hanc normam expreſſit, vt artificioſam à decempedali diſtingueret. Illius formam cognoſce ex Vitruuij libr. 9. cap. 2.

MACHINATIO, dolus, techna, *Vlp. l. 36. D. de verb. oblig.* Si quis, cùm aliter eum conueniſſet obligari, aliter per machinationem obligatus, &c. *Nam paulò pòſt infert.* Quia enim per dolum obligatus eſt, &c.

MÆNIANA, vide Meniana.

MACVLA propriè eſt ſordes, & turpitudo, qua pannus infici poſſit, *vt apud Plin.* Fullones, inquit, ea maculas è veſtibus tollunt. Tranſlata autem ſignificatione, ponitur pro turpitudine, infamia, ignominia, & dedecore. *Hinc apud Ciceronem*, aſpergere maculis, & afficere macula & ſimilia legimus. Et macula infamiæ pro nota *in l. 1. C. de nat. lib.* Modeſtinus per tranſlationem dixit, Maculam ſeruitutis ſuſtinere, *in l. fi. de nat. reſtit.* Libertinus, qui natalibus reſtitutus eſt,

eſt,perinde habetur, atque ſi ingenuus natus,medio tempore maculam ſeruitutis non ſuſtinuiſſet.

MAGIA quædam improbatur, Græcis γοητεία dicta,quædam philoſophica ſeu naturalis eſt, quæ ab antiquis ſanctiſſima, ſummáque ſcientia habita eſt. Vnde apud Perſas Magus dicitur, quem Græci Philoſophum appellant:ſicut in Euangelio Magi illi quoque accipiuntur. Sed de altera Magia quæ dæmonum inuocatione fit,loquitur *Vlp. in l. cætera. §. 1. D. fam.erciſcun.* Tantundem, inquiens, debebit facere in libris improbatis, magicis fortè, vel ſimilibus. Hæc enim omnia protinus corrumpenda ſunt. *De his duab. Magiæ ſpeciebus, vide Cælium Rhodiginum.libr. 9. cap. 23.*

Magicam ſuperſtitionem, hoc eſt, eas præſtigias, quæ extra publicum ritum, certis quibuſdam incantationibus, & neſcio quibus ineptiis fiebant, damnandas eſſe, Gentes tametſi veram religionem ignorarent, ac in idololatria prorſus eſſent demerſi, attamen lumine quodam naturali intelligebant. Vnde *Auguſtinus de ciuitate Dei*,ſcribit in XII. Tabul. fuiſſe legem,quæ magicas impoſturas prohibebat: cùm & Ciceroni vehementer diſpliceant. Et Dido apud Virgilium Æneid. 4.ſic dicit:

Teſtor cara deos, & te germana tuúmque
Dulce caput, magicas inuitam accingier artes.

De his hæc intelligi vult *Vlpianus in l.1.§. medicor. D.de var. & extra. cogn.* Non tamen,inquiens, ſi incantauerit,ſi imprecatus eſt, ſi (vt vulgari verbo in poſterum vtar) exorciſauit. Non ſunt enim iſta Medicinæ genera, tametſi ſint, qui hos ſibi profuiſſe cum prædicatione adfirment.

MAGIS, μαγὶς. *Iul. Pollux lib. 6. cap.12.* hoc verbum ex Sophocle ſic exponit: Αἱ δὲ ὀπτιδεύμαι καὶ αἰθέρίωμαι τρέπιζαι, ἃς νῦν μαγίδας καλοῦσι. id eſt, Menſæ autem, quæ imponuntur, & tolluntur,quas nunc magidas vocant. Hoc verbo etiam vſus eſt Epicharm. κύλικα μαγίδα λύχνον. *At lib.6. cap.*10. μαγίδα eſſe ſcribit Feſt. ἀγγεῖον ἐν ᾧ τὰ ἄλφιτα μάττεται, id eſt,vas ſeu alueus,in quo farinæ ſubiguntur: quod & μάκτρα appellatur. In eo etiam, quæ ad ſacrificium pertinebant, portabantur. Magide autem *Paul. l. 36. D. de condict. indebit.* Seruus cuiuſdam inſciente domino magidem commodauit, &c. *Plinius lib.33.ca.11.*pro lance eiuſdem formæ vſurpaſſe videtur. Feneſtella, inquit, tradit tympana ſe iuuene appellata ſtateras,& lances, quas antiqui magidas appellauerunt, *Varro lib.4. lin. Latin.* Magida,æ,inflectens, vas eſcarium eſſe vult, cui aſſa imponebantur,& à magnitudine deduci. *Budæus* hac voce ſignificari poſſe ait orbiculatum inſtrumentum, quo panifices, & dulciarij piſtores, ſubigendis farinis opificij ſui gratia vtuntur, quam Rondelam vulgò vocant, *Rondeau de patiſſier.*

MAGIS, aduerbium interdum ſubauditur, *Vlpianus l.7. D.de poſſeſſ.* Cùm poſſet non ſuſcipere talem cauſſam, quàm decipere. *Idem in l.2.§. 6. D. de iudic.* Alioquin compelletur iudicium accipere,quàm inuenire eos, qui ſatis pro eo dent. *Paul. in l. 2. §. 1. D. de rebus cred.* Quia in genere ſuo functionem recipiunt per ſolutionem, quàm ſpecie. Et hoc quidem Hebræorum more, qui ſæpè hanc particulam ſubaudiunt. *Vide Anton. Auguſt. lib. Emend. 4. cap.8.*

Magis, & electiuè (*vt in l. iubere cauere. D.de iuriſd. omn. iud. & alibi ſæpiſſimè in iure noſtro occurrunt*) & comparatiuè ponitur, *vt in l.2.§.mutui datio.D ſi cert. pet.* ſecundùm vulgatam lectionem:Haloandri namque variat. Zaſius oſtendit in comment. Feud. Magis, & Minus,diuerſas ſpecies non facere.

MAGIS EST, *apud Paulum ſæpè in Sententiis*,pro præſtat, vel rece-

Digitized by Google

ptius eſt. Vxores eorum, qui operantur, magis eſt, vt inſtrumento cedant.

MAGISTER populi, Dictator, Hinc Magiſtratus à Magiſtro dictus, vt ab albo, albatus. Magiſter autem populi Dictator appellatur, quòd ſumma eius poteſtas in populum: vnde reliqui quidem minores, quàm hi magiſtri dicti magiſtratus. *Hæc Varro lib. 4. ling. Lat.* Sic Paulus: Magiſtratus, inquit, per deriuationem à magiſtris cognominatur. *l. 57. D. de verb. ſign.*

Magiſter equitum dicebatur, *inquit Varr. lib. 4. ling. Lat.* quòd ſumma poteſtas huius in equites, & accenſos, vt eſt ſumma in popul. Roman. Dictatoris: vnde is quoque Magiſter populi appellatus eſt. Moris autem erat, vt à Dictatore diceretur noctu, ſimulátque creatus Dictator fuerat. *Liuius lib. 4.* Dictator à Conſule dicitur: Ipſe deinde C. Seruilium Ahalam, magiſtrum Equitum dicit. *Item*: Et Senatus Dictatorem dici Mamercum Æmilium iuſſit. Is magiſtrum Equitum L. Quintium Cincinnatum dixit. *Item*: Virginius dum collegam conſuleret, moratus, permittente eo, nocte Dictatorem dixit. is ſibi magiſtrum equitum Poſthumium dixit: *Pomponius l. 2. de orig. iur.* Et his Dictatoribus Magiſtri equitum iungebantur, ſic quomodo Regibus Tribuni celerum, quod officium ferè tale erat, quale hodie Præfectorum prætorio, *Aurelius l. 1. de offic. præfect. prat.* Cùm apud veteres Dictatoribus ad tempus ſumma poteſtas crederetur, & magiſtros equitum ſibi eligerent, qui aſſociati participes curæ militiæ gratia, ſecundam poſt eos poteſtatem gererent.

MAGISTRI CENSVS ij erant apud quos profeſſiones, teſtamenta, & tabellionum inſtrumenta edi ac publicari ſolebant. *Nouell. de tabel. 44. l. teſtamenta 18. l. conſulta. 23. C. de teſtamen. l. orphanotrophos. 30. C. de epiſc. & cleric. l. ſecundum. 32. Cod. de donation. l. vltim. C. de iure emphyt.* Hic magiſtratus erat in vrbe, quem poſterior ætas γνωικὸν appellauit, *auctore Leone Nou. 44. & Suida in Arcennio*, & locum etiam ipſum, quo acta & inſinuationes fiebant, quod & Cedreno eſt ταξεῖδιον. In prouinciis partes eius ſuſtinebant defenſores ciuitatum.

Magiſter in auctionibus dicebatur vnus aliquis è creditoribus, qui debitoris bonis auctione diuēdendis ita præeſſet, vt ei, qui plurimo liceretur, rem addiceret. *Cicero epiſt. ad Attic.* Vnà, inquit, agebant cæteri creditores, in quibus erat Lucullus & P. Scipio, & is, quem putabant magiſtrum fore, ſi bona venirent, L. Pontius. Hunc magiſtrum exiſtimat Hotom. in libris noſtris Curatorem bonorum appellari: *vt in l. cuius. 9.* D. *de curat. fur.* vbi Neratius ita ſcribit: Cuius bonis diſtrahendis curatores facere Senatus permiſit, eius bona creditoribus vendere non permiſit: quamuis creditores poſt id beneficium bona vendere mallent. *Et in l. fin. D. de curator. bon. dan.* Si debitor foro ceſſerit, & creditores elegerint vnum, per quem bona diſtrahantur, mox extiterit alius, qui ſe creditorem dicat, bona debitoris vnà cum curatore vendere poterit. *Cicero in Oration. pro Quint.* Cui magiſtri fiunt, & domini conſtituuntur, qui qua lege, & qua conditione pereat, pronuntient, &c. Magiſtrum enim auctionis ſignificat, qui cùm bona proſcripta eſſent, rerum omnium vēdendarum curationem ſuſciperet. Solebat autem is in compitis celebribus, & frequentibus vrbis locis tabulam proponere, ſe debitoris bona venditurum, his ferè verbis: Titius debitor noſter incidit in cauſſam venditionis bonorum: nos creditores eius bona vendimus: qui volet emptor accedat. Hácque proſcriptionem opinatur *Turneb. Aduerſ. lib. 23. cap. vlt.* Carmen à Cicerone vocari, *li. 1. de Orat.* his verbis: Vt totū illud, vt lingua nuncupaſſet, non in XII. Tabu.

Digitized by Google

Tabu. quas tu omnibus bibliothecis anteponis, ſed in magiſtri (ſic enim legi vult) carmine ſcriptum videretur.

Magiſtri EPISTOLARVM, qui ciuitatum legationibus & poſtulatis, & precibus audiendis, & ad principem referendis, præerant, *Horum meminit Spartianus in Hadriano. & Sidonius Apoll. libro nono Epiſtol.* Erant etiam magiſtri Epiſtolarum Græcarum, qui, *vt eſt in Notitia*, eas epiſtolas, quæ Græce ſolebant emitti, aut ipſi dictabant, aut Latinè dictatas transferebant in Græcum.

Magiſtri LIBELLORVM, qui ſupplices libellos à priuatis oblatos tractabant: quo in honore fuiſſe Papinianum apud Imper. Seuerum Pertinacem licet cognoſcere ex *l. reſcriptum.12. D. de diſtr. pign.* Libellos, *inquit Tryphoninus*, agente Papiniano. Vocantur etiam Cartophylaces, & Gallis, Magiſtri requeſtarum. Præter hos reperiuntur &

Magiſtri MEMORIÆ, qui reſcripta, quæ ad preces dabantur, concipiebant, id eſt, præſcribebant, vel, *vt eſt in Notitia*, qui adnotationes omnes dictabant, & emittebant, *l. vlt. C. de diuerſ. reſcript. vnde l. vlt. C. de pet. bon.* Memoriales verò, inquit, qui excipienda reſcripta vel implenda curauerint, &c.

Magiſtri MILITVM στρατηλάται in Nouellis dicti ſæpè in Conſtit. nominantur. hiſque honorum titulis inſigniuntur eminentiſſimi, magnifici, illuſtres, excelſi, *l. 8. C. de modo mult. l. 2. de offi. præf. præt.* Erant autem Magiſtri equitum & peditum, numero quatuor in re præſenti, duo in Occidente, totidem in Oriente: quibus etiam Impp. Honorius & Theodoſ. inter militares viros, vel priuatum actorem, vel reum militarem, atque etiam ciuilium actionum audiendi facultatem conceſſerunt, *l. 6. C. de iuriſdict. Vegetius libr. 2. cap.* 9. in locū imperatoris legatorum, qui ex conſularibus ad exercitus mittebantur, hos ſubſtitutos fuiſſe ſcribit. Vide Notitiam.

Magiſter NAVIS accipitur, cui totius nauis cura mandata eſt, *l. 1. D. de exercit. act. Item* §. 3. magiſtrum accipimus, non ſolùm quem exercitor præpoſuit, ſed & eum, quem magiſter.

Magiſtri OFFICIORVM, qui aulicorum officialium cauſſas diſceptabant, & inter eos dicebant, *l. 4. C. de ſilent. l. 3. C. de præpoſ. ſacr. cubic. l. vltim. C. de caſtr. & miniſt. l. in ſacris. 12. de prox. ſacr. ſcrin. l. 2. & l. 3. C. vbi ſenat. Horum etiam meminêre Ammia. libr. 20. Ambroſ. epiſt. 53. libr. 7. Notitia. & Niceph. libr. 7. Eccleſi. hiſt. c.* 10. Itaque ſub horum diſpoſitione erant fabricæ, ideóque iudex eſt fabricenſium, *l. fi. C. de fabricenſ.* item ſcrinia memoriæ, ſcilicet libellorum, epiſtolarum, & diſpoſitionum. Scholæ item ſcutariorum, armaturarum, ſeniorum, agentium in rebus, & deputatorum eiuſdem ſcholæ: admiſſionales item & cancellarij: item curſus publici poteſtas, *vt apparet ex l. 9. de curſu public. lib. 11. C.* Denique totius palatij diſciplina ad eos ſpectabat. Theodoritus lib. 5. cap. 20. ἡγέμονα τῆς βασιλείων vocat. Non diſſimilis huic videtur eſſe, qui in Gallia dicitur, *Le Preuoſt de l'hoſtel.*

Magiſter SOCIETATIS, vnus aliquis è ſociis dicebatur, qui Romæ ſocietati alicui, id eſt, aut ſcripturæ, aut portorij, aut vectigalium, ita præerat, vt & decumanos quaſi ſenatum cogendi, & ad eos de ſocietatis negotiis referendi poteſtatem haberet, curámque omnem gereret tabularum, & rationum, quæ vndique ab iis qui operas dabant, Romam mitterentur: denique is eſt, cui earum rerum quæ ad ſocietatem pertinent præcipua cura incumbit. Hic Promagiſtrū in prouincia habebat, ſui quaſi muneris vicarium, & ſocietati præfectum, qui etiam Magiſter interdum appellatur. *Vlpianus l. 14. D. de pact.* Item Magiſtri ſocietatum pactum & prodeſſe & obeſſe conſtat *M. Tullius ad Craſſipedem:* P. Rupilius qui eſt magi-

ſter in ea ſocietate *& in 4. Verrin. ſæpè.* Hinc *Paulus l.57. D. de verbor. ſign.* Cui præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quàm cæteri diligentiam & ſolicitudinem, rebus quibus præſunt, debent, hi Magiſtri appellantur: quinetiam ipſi Magiſtratus per deriuationem à magiſtris cognominantur. vnde etiam cuiuſlibet diſciplinæ præceptores magiſtros appellari à monendo, vel monſtrando.

Magiſtri SCRINIORVM dicebantur, qui capſulis in quibus Principum reſcripta conſeruabantur, præfecti erant: quo in honore Vlpianum Iuriſconſ. apud Imper. Alexandrum fuiſſe, Lampridius teſtatur. Vt autem Scriniorum (quemadmodum ſuo loco dictum eſt) ſic magiſtrorum varia genera fuerunt: comitúmque & ſpectabilium nomine dignabantur: Imperatoriæ maieſtatis aſſeſſores erant: eóque honore defuncti, ciuilium munerum omnium vacationem obtinebant, *l. vni. C. de magiſt. ſacr. ſcrin. l. eos qui 11. C. de excuſat. mun.* qua in l. item vt alibi perſæpè tres hi memorantur. Hos ſimiles quidam eſſe dicunt Protonotariis: alij verò magiſtris computorum.

Magiſter VNIVERSITATIS ab Vlpiano dicitur *in l. D. rat. rem hab.* pro eo quem magiſtrum ſocietatis *in l. 14. D. de pact.* idem appellat.

Magiſter CVRIÆ apud Plautum in Aulularia videtur eſſe, qui Græcis Τεττιάρχος dicitur. Vt enim Curia pars eſt tribus Romanis, ſic Τεττύες Græca ad conſuetudinem Romanam traducta ſunt: & vt pagorum erant magiſtri, ſic curiarum. Vide Τεττύες. Sumitur & Magiſter Curiæ in libris Feudiſticis pro eo qui in domo & familia Principis, aut nobilis, ſecundùm dominum primas tenet: qua in re differt à paribus Curiæ, qui parem & æquabilem conuaſſallorum dignitatem obtinent, vt ſuo loco diximus. *Alber. Krantz. lib. Daniæ 9. cap. 1.* Grauis ſimultas inter militem quendam Regis proximum, qui magiſter Curiæ illius dicebatur, & alium quendam militem, &c. Idem appellatur ab aliis Maior domus: quemadmodum & Pares domus dicuntur. Vide Francogalliam Hotom.

Magiſtri inter agentes, *§. ad iſtum, C. de Iuſtin. C. confir.* Magiſtri rei priuatæ, *l. 5. C. vbi cauſas ſtat.* Magiſtri æris *l. vnic. C. de anno.* &c.

Magiſtri veſtium, *l. penult. C. de murilegulis.*

Magiſtri admiſſionum, *l. vnic. C. Theod. qui à præbitio. Tyron.*

MAGISTERIANI, ſunt agentes in rebus, *vt eſt in vet. Lexico.* Sic autem videntur dicti, quòd ex eorum ſchola executores litis magiſtro officiorum attribuerentur, *vt Martianus Scotus teſtatur.* Sic vocantur *Nouell. 17, & 124.* Itaque *Iulianus Nouell. 86.* Magiſterianum doctè agentem in rebus vertit.

MAGISTERIA poteſtas, *l. 6. C. de iuriſdict. l. 3. C. vbi ſenat. l. vlt. C. de fil. inſtrum.* Suidas μαγιςερίας ἀρχὴν vocat. Eſt autem magiſtrorum dignitas. Magiſteriæ autem dignitatis formulam vide *apud Caſſiodo. lib. 6.*

Magiſterium militare, *l. 25. C. de procurat.*

MAGISTRATVS *inquit Varro lib. 4. ling. Latin.* à magiſtro dicitur: ſicut Albatus ab albo. Idémque ſentit *Feſtus lib. 11.* Dicebatur autem olim Magiſtratus is, qui iudicium auſpiciúmque haberet: quemadmodum *Cicero in legibus* ſcribit: Magiſtratus omnes iudicium auſpiciúmque habento. Poſtea verò dicti ſunt Magiſtratus, quibus Reſpub. vel omnino, vel ex parte à populo vel Principe commiſſa eſſet. Omnino, vt Dictatores: item primis temporibus Conſules, qui regio imperio erant, aut cum SC. extremæ neceſſitatis factum eſſet. Ex parte verò, vt Conſules, poſteaquam alij magiſtratus creati ſunt, qui partem iis ſuæ poteſtatis ademerunt: item Prætores, aliique inferiores omnes.

Magiſtratus qui maiores, item qui mino-

Digitized by Google

minores dicerentur, Gellius (exponens hæc verba, Ne quis magiſtratus minor de cœlo ſeruaſſe velit) ex his M. Meſſalæ verbis docuit, *libr.* 13. c. 14. Patriciorum auſpicia in duas ſunt poteſtates diuiſa. Maxima ſunt Conſulum, Prætorum Cenſorum. Nequ tamen eorum omnium inter ſe eadem, aut eiuſdem poteſtatis, ideò quòd collegæ non ſunt Cenſores, Conſulum, aut Prætorum: Prætores Conſulum ſunt. Ideò neque Conſules aut Prætores Cenſoribus, neque Cenſores Conſulibus, aut Prætoribus turbat, aut retinent auſpicia. At Cenſores inter ſe, rurſus Prætores Conſuléſque inter ſe & vitiant, & obtinent. Prætor etſi collega Conſulis eſt, neque Prætorem neque Conſulem iure rogare poteſt. vt quidem nos à ſuperioribus accepimus, aut ante hæc tempora ſeruatum eſt. *Et, vt in commentario* 13. *C Tuditani patet*, quia imperium minus Prætor, maius habet Conſul: & à minore imperio maius, aut à maiore collega rogare iure non poteſt. Nos his temporibus Prætores Prætore creante veterum auctoritatem ſumus ſecuti: neque his comitiis in auſpicio fuimus. Cenſores æquè non eodem rogantur auſpicio atque Conſules & Prætores. Reliquorum magiſtratuum minora ſunt auſpicia. Ideò illi minores, hi maiores magiſtratus appellantur. Minoribus creandis magiſtratibus, Tributis comitiis magiſtratus, ſed iuſtius Curiata datur lege: Maiores Centuriatis comitiis fiunt. Quod autem collega Conſulis Prætor dicitur, ideò dictum eſt, quòd eodem auſpicio crearentur, *vt ibidem ſcribit Gellius*.

Magiſtratuum multiplex diuiſio eſt. Alij erant maiores, alij minores. Maiores dicebantur, qui imperium poteſtatémque habebant: id eſt, qui nec obedientes & noxios ciues mulcta & vinculis coercendi poteſtatem habebant: *vt Cic. lib. de legib.* 3. *declarat. & intelligitur ex l.* 2. *D. de in ius vocand. l.* 32. *D. de iniur. l.* 131. *D. de verbor. ſignificat.* quales ſunt in vrbe Conſul, & Prætor, & Præfectus vrbi: in prouinciis Proconſules, aut Proprætores, item Præſides. Minores dicebantur, quibus neque imperium, neque poteſtas data erat, ſed minor aliqua Rei pub. procuratio. ita apertè deſcribuntur *in dict. l.* 32. D. *de iniur.* qua de cauſſa de ſe Cicero Ædile (qui minor magiſtratus eſt) *Verrina* II. loquens: Erit, *inquit*, tum Conſul Hortenſius cum ſummo imperio ac poteſtate: ego autem Ædilis, hoc eſt, paulò ampliùs, quàm priuatus. Itaque in ius Ædiles vocari potuiſſe conſtat ex *Gell. lib. & cap.* 13. *& l. cúmque.* 13. *D. de peric. & commod.* In his numerantur à Cicerone Tribuni ærarij, Quæſtores, Triumuiri capitales, item Procurator Cæſaris, *ex l. non licet.* 46. *D. de cont. empt.* Rurſus.

Magiſtratus alij vrbani ſunt, alij prouinciales, alij municipales. Prouinciales propriè poteſtates dicuntur, *l. cum qui* 13. *de iuriſd.* vbi pro PRAETOR legendum putat Hotom. vel PRAESES, vel Proprætor. Itaque ſæpè imperium à poteſtate diſtinguitur, *vt l.* 3. *D. de arbit. l.* 1. *D. quod quiſque iur. l.* 8. *D. de accuſat. & in voce iuriſdictio, annotauimus.* Municipales autem ſunt veluti Duumviri, magiſtratuúmque nomine ſæpè municipales intelliguntur: *vt rubric. De magiſtrat. conueniend. & l.* 27. *l.* 3. *D. de negot. geſt. l.* 11. *& l.* 13. *D. ad municip.* Municipalium autem nomine Coloniarum quoque magiſtratus intelligo. De ſummis autem magiſtratibus duntaxat diſſeremus: quorum varia nomina fuerunt. nam in pleriſque, vt diximus, fuerunt Duumviri: in aliis, veluti Frexellis, Quatuorviri, *vt apud Cicer. lib. Fam.* 13. CICERO. S. D. QVATVOR VIRIS, & Decurionibus, item Latini, *vt apud eundem in Cluentiana.* aliis etiam in locis, *vt patet ex l.* 1. *de ſolut. & lib. deb. lib. C.* 11. In aliis, vt Arpini Ædiles erant. *Cicero lib. Fam.* 13. Ædilem filium meum fieri volui, & M. Cæſium: is enim magiſtratus in noſtro municipio, nec alius vllus creari ſolet. *Et in*

l. qui inſulam. 30. §. ædilis. D. locat. In aliis, veluti Lanuuij, Dictator, *Cicero in Milon.* Cùm ſciret Clodius iter ſolemne Miloni eſſe Lanuuium, ad Flaminem prodendum, quòd erat dictator Lanuuij Milo, &c. *Pedianus quoque:* Milo Lanuuium, ex quo erat municipio, & ibi tum Dictator profectus eſt ad Flaminem prodendum. Capuæ autem quo primùm tempore colonia facta eſt, Prætores vocati ſunt. *Cicero 2. in Rullum:* Nam primùm cùm cæteris in coloniis Duumuiri appellentur, hi ſe Prætores appellari volebant. Pòſt autem cùm C. Cæſar in conſulatu ſuo iterum eam coloniam feciſſet, Duumuiri dicti ſunt. itaque L. Piſo, & Cn. Pompeius, quibus Cæſar Capuæ magiſtratum illum mandauit, ſæpè & in Sextiana, in Piſoniana, & in ea poſt red. in ſenatu appellantur. De hiſce autem ſummis coloniarum municipiorùmque magiſtratibus illud ſingulare ac notandum eſt, prætextis eis vti ius fuiſſe quemadmodùm multis ex Liuij locis intelligitur. Item:

Magiſtratuum alij ordinarij ſunt, alij extraordinarij. Ordinarij dicuntur, qui ordine legibus inſtituto ſolemni more creantur, & perpetuo vſurpantur: vt, Conſul, Prætor, Ædilis, Quæſtor. Extraordinarij verò, qui, cùm vſus Reipubl. poſtulat, præter vſitatum ordinem conſtituuntur: quales erant Dictatores, item Præfecti annonæ, & Præfecti vigilum: *vt ait Pompon. l. 2. D. de orig. iur.* Item qui in Prouincias Proconſulari aut Proprætorio imperio, aut antequam Conſules Proprætorésve fuiſſent, aut non ſtatim poſtquam vrbanum illum magiſtratum in vrbe geſſiſſent, mittebantur. Prouinciarum autem adminiſtrationes omnes extraordinariæ ne fuerint an ſecus, *Vide Hotom. in Commentariis Manilianæ orationis.*

Magiſtratus populi Rom. poſt prouinciarum diuiſionem ab Auguſto factam, dicti ſunt, qui tum in vrbe, tum in populi prouinciis, quò pro conſules mittebantur, ius dicebant. ob eámque cauſſam à Præſidibus prouinciarum diſtinguuntur in Pandectis. nam hoc nomen ad prouinciarum Cæſaris rectores conſtringitur. *Vlpia. l. 4. §. 1. D. de inter. in iur.* Quod ait Prætor IN IVRE, ſic accipiendum eſt apud magiſtratus populi Rom. vel præſides prouinciarum, vel alios iudices. Niſi fortè populum R. qui in vrbe Romana eſt ſignificet.

Magiſtratum & ciuilem ordinationem Deus inſtituit ſub ipſum ſtatim creationis tempus, quando poteſtatem tradidit Adæ in ea omnia, quę in terra & in mari ſunt.

Magiſtratuum gradus omnes & publica imperia ex fonte quarti præcepti, HONORA PATREM ET MATREM, promanarunt, & Deo placent.

Magiſtratus honeſta ſemper debet præcipere: omnes ſubditi obtemperare debent Magiſtratibus. Sicut enim magiſtratuum eſt, rectè imperare, ita ſubditorum eſt, humiliter obſequi, Parentum & liberorum exempla vtrique verſare debent ob oculos.

Magiſtratus imperiáque approbat Deus, ſine quibus nec domus vlla, nec ciuitas, nec gens, nec hominum vniuerſum genus ſtare, nec rerum natura omnis, nec ipſe mundus poteſt, *vt Cicero dicit.* Porrò non magis ſine magiſtratu ciuitas, quàm nauis ſine gubernatore, ſalua eſſe poteſt: Magiſtratuum itaque hæc eſt vis, vt præſint, & præſcribant, quæ ſunt recta, & vtilia, & coniuncta legibus. Vt enim *(ait Cicero)* Magiſtratibus leges, ita populo præſunt magiſtratus: veréque dici poteſt, magiſtratum legem eſſe loquentem: Legem autem, mutum magiſtratum. Et profectò quid profuerit multas habere leges, niſi ſint qui moderentur ac rectè diſtribuant? Quocirca *Pomponius in l. 2. §. poſt originem. D. de origin. iur.* loquens de magiſtratibus: Quia, *inquit*, vt expoſuimus, per eos, qui iuri dicundo præſunt, effectus rei accipitur. Parum eſt enim ius in ciuitate eſſe, niſi ſint qui iura addere poſſint. Vide quàm pulchrè

lized by Googl

chrè accedant hæc ſententiæ Apoſtoli *Roma.*13. qui tradit: Poteſtatem, ordinationem Dei eſſe. Quis igitur non obtemperet ius dicenti, auctoritate omnipotentis Dei? Nec verò ſolùm vt obtemperent, obediántque magiſtratibus, ſed etiam vt eos colant diligántque, requiritur, *teſte Cicerone.* Nam, ait, & qui imperat, pareat aliquando neceſſe eſt: & qui modeſtè paret, videtur, qui aliquando imperet, dignus eſſe. Vetus autem inter ſapientes quæſtio fuit, vtrum magiſtratus præeſſe legibus, an leges magiſtratibus deberent? quam totam ſedat Stoicæ ſummæ ſapientiæ Chryſippus, cuius verba recitat Martianus in l. 2. de legibus, Ὁ νόμος, inquit, πάντων ἐστὶ βασιλεὺς θείων τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων· δεῖ δὲ αὐτὸν προστάτην τε εἶναι τῶν καλῶν καὶ τῶν αἰσχρῶν, καὶ ἄρχοντα καὶ ἡγεμόνα, &c. Ex illis autem manifeſtum fit, magiſtratus ciuitatis ſubeſſe legibus oportere. Nec mirum, quia legum miniſtri ſunt, *vt docet Cicero.* Nec aliud ſenſit *Pomponius in l. 2. de origin. iur.* dum dixit: Parum eſt in ciuitate ius eſſe, niſi ſint, qui iura reddere poſſint.

Magiſtratus in adeundo ſe exhibere debet facilem, in reſpondendo grauem, *Calliſtratus in l. obſeruandum. D. de offic. præſ.* Magiſtratus audientiam præbere debet, & rectè ſecundùm leges, & abſque omni adfectu iudicare. *Nouell. de prætore Thraſiæ* §. *oportet inſuper. Conſtitut.* 2. Magiſtratum iudicando debere conſcientiam ſuam ſequi. *tradit Bald. in l. vbi cœptum. D. de iud.*

Magiſtratus qui ciuilia adminiſtrant officia, puris vti manibus, & omni præda abſtinere debent, contenti ordinario tributo. *Nouell. vt præſid. abſque vlla datio.* §. *ſubiit igitur. Conſtitut.* 8. Si enim magiſtratus lucro intenti ſint, multos reos ſontes, accepta pro delicto pecunia, abſoluunt, multos rurſus inſontes condemnant. Nam omnium flagitiorum principium & finis eſt, pecunias ex officiis conquirere. Auaritia quippe omnium malorum mater exiſtit: & maximè cum in animis magiſtratuum innaſcitur. Siquidem magiſtratus, omnia auro habens venalia, delinquendi anſam præbet. ibidem. Magiſtratui nulli licet habere loci ſeruatorem, per quem officium ſuum expediat, *ibidem* §. *Nulli quoque iudici.* Magiſtratus vtens malis aſſeſſoribus officialibúſque, per illos delinquere, & maleficiorum ſibi ſocios adſciſcere videtur. *Ibid.* §. *neque vt ipſi.* Magiſtratus non debet velle videri humanior, quàm lex, vbi aliquid conſtitutum eſt. *Nouell. de iudicibus.* §. *vt autem omni modo. Conſtit.* 82. Omnis enim iudex, ſiue magiſtratum gerat, ſiue aliter iudicet, leges obſeruare, & ſecundum illas proferre ſententias debet. Et quamuis in medio litis Imperatoriam accipias iuſſionem, aut ſacram formam, licèt pragmaticam: lex tamen præferenda eſt, *ibi,* §. *fin.*

Magiſtratus plurimum debet proſpicere fœminis, pupillis, vel aliàs debilibus perſonis, etiam ſi nemo petat. *Vlpianus in l. nec quicquam.* §. *obſeruare. D. de offic. proconſ.*

Magiſtratum probandum eſſe ex adminiſtratione domeſtica, Apoſtolus eleganter oſtendens, Quòd ſiquis, inquit, propriæ domui præeſſe non nouit: quomodo eccleſiam Dei curabit? 1. *Timoth.* 3.

Magiſtratus virum oſtendit, vt veriſſime dicit Ariſtoteles. Et profectò, quemadmodum vas integrum ſit, nec ne, niſi infuſa aqua cognoſcere non poſſis: ita qualis quiſque ſit, ſine magiſtratu nullo modo perſpicitur. Exemplum eſt Appius Claudius. Is primùm & eruditione & moribus vir inſignis erat: ideóque inter Decemuiros princeps reputabatur, ſed cùm ad ſummum perueniſſet magiſtratum, altero ſtatim anno libidine imperandi corruptus fuit, *l. 2.* §. *& cùm placuiſſet. D. de orig. iur.*

MAGNA cauſſa, quæ ſit apud Iuriſconſultos, nec Gloſſ. nec interpretes certo tradidiſſe Zaſ. ex eo docet, quòd exempla ab eis poſita, ſint

Digitized by Google

improba. Vnde ipſe dici vult ſuo periculo, & quidem nouè, quòd magna cauſſa poteſt verti in eo, qui eſt condemnatus, vt pecuniam ſoluat: cæterùm, quia confeſtim cogitur proficiſci in neceſſitatem Reip. hic ceſſare ordinem executionis contra eum modò paratus ſit dare fideiuſſores, vel pignora, ne neceſſitas Reipub. impediatur. Cæterùm, inter magni ponderis, ſiue grauiores cauſſas, in iure ciuili referuntur ab idoneis interpretibus, cauſſa matrimonij, item ſtatus atque famæ, & quales ſunt omnes cauſſæ criminales: *vide Bart. l. admonendi. D. de iureiurand. Specul. tit. de aduoc. verſic. cum autem.*

Magna dos, ſecundùm quantitatem perſonæ intelligitur *; C. de collat. Authen. quod locum. & ibi not.*

Magna facultates, recipiunt æſtimationem, partim ab arbitrio iudicis, partim à vulgi opinione, partim à qualitate perſonæ. *Vide quæ not. in §. ſed hac iure vtimur. Inſtit. de Attil. tut.*

Magna mora, ſex menſium dicitur, *l. vlt. C. de cenſibus.*

Magna negligentia, culpa eſt: magna culpa, dolus eſt. *Paul. in l. magna. D. de verb. ſign.* Vide Lata culpa.

Magnum tempus, quadriennium accipitur, *l. vxor. C. de repub.*

MAGNI, id eſt, Imperatores, *apud Martianum in l. 1. D. de requir. reis.*

MAGNIFACERE, non eſt, *vt Interpres exponit apud Vlpianum in l. 1. §. fin.* quod vi aut clam. valdè diligere, ſed in pretio habere, vulgò dicunt, reputare. *Idem in l. obſeruare. §. ingreſſus. de offic. Proconſ.* Magni enim faciunt, ait, Prouinciales, ſeruari ſibi conſuetudinem iſtam.

MAGNIFICVS quis ſit, docet *gloſſ. in capit. nouit. de offic. deleg.* Magnificorum titulus tribuitur Præfectis prætorio, magiſtris militum, magiſtris officiorum, magiſtris inter agentes, quæſtoribus, comitibus domeſticorum, *l. 16. C. de teſtament. milit. l. 33. C. de appell. l. 8. C. med. mul. l. fin. C. de aduoc. diuerſ. indic.* Hinc Magnifici iudices, *l. 32. C. appellat.* & magnifici viri, *l. 32. in fin. C. eod.*

MAIESTAS à magnitudine dicta eſt, *inquit Feſtus.* Eſt autem amplitudo ac dignitas ciuitatis, *inquit Cic. lib. de Ora. 11. Item in Partition.* Maieſtas eſt in imperij atque in omni Populi Rom. dignitate, quam minuit is, qui per vim multitudinis rem ad ſeditionem vocauit.

MAIESTATEM minuere, eſt de dignitate, aut amplitudine, aut poteſtate populi, aut eorum quibus populus poteſtatem dedit, aliquid derogare: *inquit idem libr. de Inuent. 11.* Maieſtatis crimen illud eſt, quod aduerſus populum Ro. eiúſve ſecuritatem committitur, *l. 1. D. ad leg. Iul. maieſt.* Quid autem à Perduellionatu differat, vide infrà ſub voce Perduellis.

MAIOR patruus, aui & auiæ patruus. Maior amita, aui & auiæ amita. Maior auunculus, aui & auiæ auunculus. *Hæc Feſtus: cui adſtipulatur l. vlt. D. de gradib.*

Maior ſocer, vxoris meæ proauus, Maior ſocrus, vxoris meæ proauia. *Idem Feſtus.*

MAIORES generaliter appellantur omnes, ex quibus orti ſumus: propriè autem ij, quibus ſuprà Tritauum, neque aliud nomen habent. Minores verò qui ab illis deſcenderunt, *l. D. de in ius voc. & l. vl. §. parentes. D. de grad. Cic. in 1. de Off.* propriè eſt vſus: Quorum parentes aut maiores in aliqua gloria præſtiterunt, eorum plerique in hoc genere laudis ſtudent excellere.

Maiores aliàs generaliter appellantur omnes, qui ante nos fuerunt, & contrà Poſteriores vel poſteri, qui ſequuntur. *Vt in titulo. D. de iure immunita.* Semper in ciuitate noſtra *(ait Calliſtratus)* ſenectus venerabilis fuit. Namque maiores noſtri pene eundem honorem ſenibus, quem magiſtratibus tribuebant. Maiores aliàs cenſentur, qui annum ſeptuageſimum egreſſi ſunt: *vt in l. maiores. D. de*

Digitized by Google

de iur.immunitat. Maiores aliàs denique cùm nihil additur, ſolent ſignificari extra minores, hoc eſt, legitimæ ætatis, id eſt, 25. ann. homines, qui annum vigeſimum quintum ſunt egreſſi. *Vt in tit. D. ex quib. cauſ. ma. in integ. reſtit.*

Maior cauſſa, criminalis: Minor, ciuilis dicitur. *Imperator in Authen. vt omnes obedien. iudici. prouincial. §. ſi igitur ambo.*

Maiore anni parte poſſediſſe dicitur, qui duobus tantùm menſibus poſſederit, modo aduerſarius paucioribus, aut nullis poſſederit, *l. 156. D. de verb. ſign.* quod *pertinet ad declarationem l. 1. D. vtrubi. & §. quorum int. Inſtit. de interdict.*

Maiorem cauſſam facit infamia, non ſumma pecuniæ, *l. ſi in duabus. D. de regul. iur.*

Maior pars, quando potior habenda ſit, *Bar. declarat in l. quod maior. D. ad municip.* item quando minori obſit, *in l. reſcriptum. D. de pact.* quæ verò maior pars iudicum dicatur, *notat. in l. Pomponius. D de re iud.*

à Maiore parte curiæ factum intelligitur, cùm duæ partes adfuerunt, aut amplius. *l. 19. D. ad municip.*

Maior pars non hæredum, ſed portionum intelligitur in depoſiti repetitione, *l. 4. D. depoſit.*

Maior pars explicatur à Quintil. declamat. 365. in qua plures idem cenſent.

Maior quæſtio minorem cauſſam ad ſe trahit, *Paul. l. per minorem. D. de iudic.*

Maior ſumma, propriè minorem continet, *l. 3. §. ſi plus. D. de ſtatuliber. l. 1. § ſi ſtipulandi de verb. oblig.*

MAIORITAS vox à pontificibus & interpretibus vſu recepta, à maiore more Græco ducta. *extra de maiorit. & obed.* quã in pluribus conſiſtere ſcribit Ioan. And. *c. ſi plurib. de prabend. lib. 6. & vide not. in cap. ſuper eo. 2. de præben.* In quibus ſpectetur, indicat latius Albericus in Alphabeto.

MAIVMAM Ludi genus fuiſſe quoddam, ſatis patet *ex l. 1. D. de Maiuma.* Suidas ſcribit à Maio menſe ſictum vocabulum, quòd ciues Rom. certo eius menſis die, Hoſtiam maritimam vrbem ludibundi oppugnarent, ſeſéque in aquas marinas deiicerent. Eius enim hæc ſunt verba: Πανήγυρεις ἤγοντο ἐν τῇ ῥώμῃ κτ̅ τὸν μάϊον μῆνα, τὴν παράλιον καταλαμβάνοντες πόλιν τὴν λεγομένην ὄστιαν, οἱ τὰ πρῶτα τῆς πόλεως τελοῦντες ἡδυπαθεῖν ἐνεχείροντο ἐν τοῖς θαλαττίοις ὕδασιν ἀλλήλους ἐμβάλλοντες ὅθεν καὶ Μαϊουμᾶς ὁ καιρὸς τῆς τοιαύτης ἑορτῆς κατεχρῶς ὠνομάζετο. Mirum autem, hoc ſi verum ſit, nullam eius ludi in Ouidij Faſtis mentionem fieri: vt omittam quod Arcadius & Honorius Impp. non ſe ciuibus Rom. ſed prouincialibus eius ludi licentiam reddere ſcripſerunt. Maiumam verò nobilem Gazæorum portum dici *apud Nicephorum, lib. 8. c. 33. lib. 10. c. 4. lib. 12. c. 47.* obſeruauit Hoto. ſed cùm Chriſtianam religionem recepiſſet. Conſtantiam ab Imp. Conſtantino ex filij ipſius nomine appellatum eſſe. Enimundus Bonæfidius Maimam Syriacum vocabulum eſſe credidit, à Maijm, quod aquam nobis ſignificat. Gazeos enim in Syria collocatur, & portus ille Maimam *apud Sozomen. 2. lib. c. 5.* appellatur.

MALABATHRVM, *l. fi. §. ſpecies. D. de publicanis.* quod & folium Indum vocatur. *Dioſcorides lib. 1. c.* In folium id eſſe ſui generis ſcribit, quod Indicæ gignunt Paludes, &c. *vide Plinium lib. 12. c. 26. lib. 14. c. 16.* Guarchias ab ortu hoc negat, & in procera arbore procul ab aquis Malabathrum naſci ſcribit mali Medicæ folio ſimile, anguſtus tamen, per extremum colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus coſtis (qua nota facilè dignoſcitur) odoratum, garyophyllos redolens quodammodo, non tam vehementis odoris vt nardus & macis, neque tam ſubtilis aut acuti vt eſt Canella.

MALA manſio, genus videtur fuiſſe tormenti. *Vlpianus l. 7. D. depoſ.* Si hominem apud ſe depoſitum, vt quæſtio de eo haberetur, ac pro-

pterea vinctum, vel ad malam manſionem extenſum, ſequeſter ſoluerit. *Idem in l. 15. §. 3. D. de iniur.* Quæſtionis verbo etiam ea, quem malam manſionem dicunt, continebitur. Quidam aculeum hac periphraſi ſignificari volunt. Alij tamen metaphoricôs intelligi volunt arcas, in quas coniiciebantur ſerui & alij malefici, de quibus erat quæſtio habenda: *quarum meminit Cicero in Miloniana:* Subitò, inquit, arrepti in quæſtionem, tamen ſeparantur à cæteris, & in arcas coniiciuntur, ne quis cum his colloqui poſſit. Robur has videntur Valerius & Feſtus appellaſſe, quoniam erant ex robore. Robur, inquit, hic, in carcere dicitur locus is in quo præcipitatur maleficorum genus, quod antè robuſteis arcis includebatur. *Valerius:* Quinetiam familiares eorum, nequis Reipub. inimicis amicus eſſe vellet, de robore præcipitati ſunt.

Mala fide quis emiſſe dicatur, *collige ex tex. & glo. ſi quis cùm ſciret. D. pro empt.* Mala autem fides, eſt læſa conſcientia, quæ accuſat & conuincit aliquem non ignorare rem alienam eſſe, quam per fraudem vel tradit, vel accipit.

Malum, delictum, *l. 3. D. de officio præſ.*

MALI homines, quo nomine vulgò appellantur, & Paulus *in l. 3. de offic. præd.* accepiſſe videtur, pro improbis, perditis, ſceleratis, rarò dicuntur.

Malum venenum, vide Venenum.

MALVS, arbor nauis, & eius pars eſt, *l. malum 242. D. de verb ſignif.* In l. 3. legum Naualium appellatur κατάρτια, παρὰ τὸ καταρτίζειν.

Malè mereri, pro nocere & incommodare, *Tryphonius in l. bona fides. D. depoſiti.* malè meritus publicè etiam egeſtate laborare debet.

MALEDICTVM, hoc à contumelia diſtat, quòd hæc hæredis inſtitutionem vitiat, circumſcribitque: *idque Vlpianus indicat in. §. ſi quis nomen. l. quoties. de hæredibus inſtituen.* Illud verò nihil impedit, quò minus eadem recipiatur, conſtétque, *vt etiam diſertè ponit Martianus in l. his verbis. §. 1. eodem.*

MALEFICI, ob magnitudinem facinorum dicti ſunt, qui magicis artibus vtebantur, *l. 5. & l. 7. C. de maleſi. Hieronym. in Dan. c. 2.* Maleficos ait eſſe, qui ſanguine vtuntur & victimis, & corpora ſæpè contingunt mortuorum. A magis diſtinguuntur *ab Impp. Conſt. & Iul. l. 5. & 7. Vide etiam Auguſt. lib. de Ciuita. Dei, cuius verba referuntur ca. nec mirum 26. q. 5.*

MALEFICIVM propriè vocari ſolet delictum, quod ex dolo malo ad lædendum proximum proficiſcitur, Id eſt, priuata noxia, qua priuatim quiſque læditur, veluti furtum, iniuria, &c. *Vide l. dolum. C. de dolo.* Quid autem à crimine differat, vide crimen.

MALEFICIATVS quid ſit, *diſces ex tit. de frig & maleficiatis. extra. & ex ſum. Hoſtienſ. eo tit.*

MALITATIS verbum legitur *apud Vlpian. in l. 5. D. quod met. cauſ.* eodem modo vt Bonitatis dicimus. Metum, inquit, accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, ſed maioris malitatis, quod Græci ſic exponunt, μεγάλης κακοτητος. In vulgatis legitur Mali: & cenſent quidam eo in loco legendum, Calamitatis: In vulgatis tamen. mali. Legimus tamen Sceleritatis verbum *in l. 3. D. de bon. eorum qui ant. ſent.*

MALLEATVS, malleis contuſus, *Vlp. 52. §. 5. D. de leg. & fid. lib. 32.* Sed perſcripti libri nondum malleati vel ornati continebuntur.

MAMBVRGVS, Feudiſtis idem fere qui iiſdem Aduocatus, videlicet pro curatore alicuius negotij. Itaque qui curator Reipublicæ in libris Pandect. dicitur. Mamburgus Feudiſticis temporibus appellatus eſt. Hinc,

MAMBVRGIVM, curatio. In formula regni accepti à Boſone, *apud Gulielmum Paradinum Annal. Burg. lib. 1.* Omnibus, vt monuiſtis, legem,

gem, iuſtitiam, & rectum mamburgium, auxiliante Deo, conſeruabo. Dicebatur & mandiburgium: vt paulò ſuprà, In formula regni delati: Defenſionem & mandiburgium ſingulis exhibentes, *Et apud Ioannem Tritem. pag.* 88. Vnus aureus Romæ perſoluatur quotannis. & cœnobium ſub Romanæ Eccleſiæ mandiburgio & maieſtate ſecurum ſemper ſtabiliatur & defendatur.

MANCEPS, *inquit Feſtus*, dicitur qui manu capit: qui quid à populo emit conducítve, quia manu ſublata ſignificat ſe auctorem emptionis eſſe: qui idē præs dicitur, qui tam debet præſtare populo quod promiſit, quàm qui pro eo præs factus eſt. At, *vt inquit Aſconius*, Mancipes ſunt publicanorum principes, Romani homines, qui quæſtus ſui cauſſa, ſi decumas redimunt. Decumani appellantur: ſi portū, aut paſcua publica, Portitores, aut Pecuarij, quorum ratio Scriptura dicitur. Dicuntur & hi qui quinto quoque anno à Cenſoribus publica, id eſt, populi vectigalia redimebant: hi verò ſi vectigales agros, vt Decumani, redimebant, eos poſtea colonis & aratoribus elocabant. *Papinianus l.* 53. *D. locati*: Qui fideiuſſor extiterit apud mancipem pro colono publicorum prædiorum, quæ manceps ei colono locauit Reipub. non tenetur.

Mancipes ſalinarum, harum conductores, *l.* 11. *C. de vect. & vide l.* 3. *C. Th. de colla. bon. poſſeſſ.*

Mancipes thermarum, qui earum exhibitionem curabant, *l.* 1. *C. Th. de mancip. therm.*

Mancipes etiam Romanis appellatos, τὰς περὶ ϛαύρας τοῖς οἴκοις, ἐν οἷς ἐν τῇ πόλει χορηγεῖσθαι ἄρτος ἐγίγνετο. *Socrates libr.* 5. *hiſt. eccle. ſcribit*: *quo ſenſu in l. vnic. C. de piſtorib. libr.* 11. *l. &* 2. *C. de fru. vrb. Conſtantinop.*

Mancipes mutationum *apud Caſſiodor. lib.* 4. *Var. ad Godiſcal.* qui equorum ad celeritatem commutari ſolitorum curam gerebant, *de quibus etiam tractat Zen. l.* 19. *D. de curſ. publ.*

MANCIPARE, à manu & capio, pro vendere, adpropriare. Idem eſt emancipare. Nam omnis alineatio ſic fit, vt aliquid per manum capiatur vel adquiratur. Item mancipio dare, *Ciceroni in Topi.* & mancipio accipere, *Tacito libr.* 3. Mancipium, cuiuſlibet rei dominium, quod per nexum adquiſitum eſſet, adpellabatur. Item poſſeſſio libera. Hinc Mancipatus venditus, *apud Paulum lib.* 1. *Sen. §. ſeruus per metum: de in integ. reſt.* Seruus per metum mancipatus, quicquid adquiſierit, vel ſtipulatus ſit, ei adquiri, qui vim paſſus eſt.

MANCIPATIO, *inquit Vlpianus Inſtit. c.* 19. propria eſt ſpecies alienationis, & rerum mancipi: eáque fit certis verbis, libripende & quinque teſtibus præſentibus. *Boetius ex Caio ita ſcribit*: Mancipatio eſt imaginaria quædam venditio, quod ipſum ius Romanorum eſt ciuium: eaque res ita agitur: Adhibitis non minus quinque teſtibus ciuibus Romanis puberibus, & præterea alio eiuſdem conditionis, qui libram æneam teneat, qui appellatur Libripens. Is qui mancipium accipit, æs tenens ita dicit: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum eſſe aio. iſque mihi emptus eſt hoc ære atque ænea libra: ídque æs dat ei, à quo mancipium accipit, quaſi pretij loco. *Cuiacius Obſer. lib.* 11. *c.* 37. ſeſtertium vnum fuiſſe dicit. Hæc autem imaginaria venditio locum tantùm habebat, *vt annotat Turnebus Adu. lib.* 20. *c.* 19. inter ciues Romanos: Latinos colonarios, & Latinos Iunianos, eóſque peregrinos, quibus datum erat commercium.

MANCIPIVM, *inquit Iſidorus*, eſt quidquid manu capi, ſubdíque poteſt, vt homo, equus, ouis. hæc enim animalia ſtatim vt nata ſunt mancipium eſſe putantur: nam & ea, quæ in beſtiarum numero ſunt, tunc videntur mancipium eſſe, quando domari ſiue capi cœperant. *Sic Florentinus*, Mancipia dicta ſunt, quòd ab hoſtibus manu capiuntur, *in l. libertas. D. de ſtatu hom.* Mancipia autē veteres

apppellabant, quæ poſteriores mobilia, prædia verò, quæ iidem immobilia. *Modeſtinus l. 3 de diverſ. temp. præſcr.* Longæ poſſeſſionis præſcriptionem tam in prædiis, quæ in mancipiis locum habere, manifeſtum eſt. *Cic. lib. 3. Offi.* Nec verò in prædiis ſolùm ius ciuile ductum à natura, malitiam fraudémve vindicat: ſed [illegible] mancipiorum venditione venditorum fraus omnis excluditur.

MANCIPI res ſunt, *inquit Vlpianus c. Inſtit. 19.* prædia in Italico ſolo, quæ adquirebantur mancipatione, traditione, vſucapione, in iure [illegible]one, adiudicatione, lege (prouincialia enim, quæ ſtipendiaria & tributaria erant nec mancipi habebantur, quia propria non erant eorum, qui ea poſſidebant, propter ſtipem & tributum quod pendebant principi & populo, quaſi non manciparentur eorum dominio, & traditione alienabantur) tam ruſtica, qualis eſt fundus: quàm vrbana, qualis eſt domus. Item iura prædiorum ruſticorum velut via, iter, actus, & aquæductus. Item ſerui & quadrupedes, quæ dorſo collóve domantur, velut boues, muli, equi, aſini: cæteræ res nec mancipi ſunt. Elephanti, & cameli, quamuis collo dorſóve domentur, nec mancipi ſunt: quoniam beſtiarum numero ſunt. *vide rubr. C. de vſuc. transfer.* vbi hæ rerum differentia tollitur: *& Theod. §. per traditionem. Inſtit. de rer. diuiſ.*

Mancipio vendere, eſt ea res, quæ mancipi ſunt, ita vendere libra & ære adhibitis, vt euictionis periculum præſtetur: Auctor, id eſt, venditor ſe obligat nexu dicis cauſſa ad rem mancipi perpetuò præſtandam. *Cic. pro Muræna.* Quod ſi in iis rebus repetendis, quæ mancipi ſunt: is periculum iudicij præſtare debet, qui ſe nexu obligauit, profectò etiam rectius, &c. Hoc etiam ex Plauto intelligi poteſt in Perſa:

[illegible] periculo ſi emat, qui eam mercabitur,

Mancipio, neque promittet, neque quiſquam dabit.

Et paulò poſt.

Nihil mihi opus eſt litibus.

Niſi mancipio accipio, quid eo mihi opus

Mercimonio? mox: mihi periculi videtur, ne metuas

Ne quis verò ex Arabia penitiſſima perſequatur eam.

Item, Dorpalus,

Age, iudica propugnariter.

Segar, *Prius dico, hanc mancupio nemo tibi dabit, iam ſcis.*

Item.

Tuo periculo ſexaginta hæc datur argenti minus.

Item.

Ille quidem iam ſcit quid negotij geſſerit,

Qui mihi furtiuam meo periculo vendidit,

Argentum accepit: abijt qui nunc ego ſcio,

An iam aſſeratur hæc manu? quo illum ſequar?

In Perſa Nugas.

His ex locis facilè perſpicitur, cùm res mancipio non dabatur, periculo emptoris eam fuiſſe, neque euictionem à venditore præſtari ſolitã. Quòd ſi mancipatio adhiberetur, & res poſtea euinceretur, *Paulus lib. Sent. 2. c. 16.* ſcribit, venditorem, auctoritatis nomine duplo tenus obligari. Ex quo conſuetudo illa fluxit, iure poſtea confirmata, vt etiam in aliis emptionibus ſtipulatio duplæ interponeretur, ſiquidem pretij alicuius res eſſet. Sin minus ſimplæ, *l. ex empto. 37. D. de euict.* Quæ conſuetudo ita quotidiana & vſitata fuit, atque (*vt Vlp. ait*) aſſidua, vt etiam ſi fortè amiſſa fuiſſet, nihilominus in actionem ex empto, propter bonæ fidei naturam, tacite veniret. Ea enim inquit, quæ ſunt moris & conſuetudinis, in bonæ fidei iudiciis debent venire, *l. quod ſi 31. §. quia aſſidua. D. de adil. edict. l. 2. D. de euict. l. ex empto. 11. §. Caſſius. D. de actio. empt.* Mancipationis igitur & vulgaris Emptionis illa fuit differen-

differentia: quòd in illa euictionis periculum præſtabatur, in hac non præſtabatur. in illa dupla ipſo iure auctoritatis nomine debebatur: in hac primùm non niſi ſtipulata fuiſſet: poſtea tamen propter conſuetudinis aſſiduitatem, in empti venditi iudicium etiam tacitè & vi bonæ fidei actionis veniebat. Dicitur autem & Mancipio accipere, & Mancipio promittere.

Mancipij ſui eſt. Oppoſi. mancipij ſui non eſt: pro ſui iuris, ſuæ poteſtatis, non ſui iuris.

MANCVS, propriè ſignificat eum, qui ſine manu eſt. Iuriſc. tamen eſt *in l. qui clauum. §. penult. & l. item Ofilius. & l. quæritur. §. ſi quis digitis. de ædil. edict.* qui imbecillitate dextræ ſiniſtra vtitur.

MANDARE, à manu danda compoſitum eſt: quòd in mandatis dandis accipiendíſque, manus ſibi inuicem dari mos erat, quem iam nunc in mutuis promiſſionibus vulgò videmus obſeruari. Sunt autem pleraque verba ſimili modo ab vſu porrigendæ manus producta, mandare itaque generaliter ſignificat, alicui perſonæ gerendum aliquid, exequendúmque committere, *l. 1. D. mandat. ſicut verbis Quintiliani refert Laurentius Vallenſis lib.* 5. Hoc autem aliàs fit publicè, aliàs priuatim. Publica mandata vocantur propriè præcepta magiſtratuum, quæ ſunt neceſſitatis. Inde dicimus, mandare, *Sic accipiendum eſt in titul. C. & Nouell. de mandat. Princip. Conſtit.* 17. Priuata verò mandata vulgò dicuntur commiſſiones: quæ cùm latè pateant, multa comprehendunt. Mandare igitur ſolemus ei, cui negotium aliquod in iudicio, vel extra iudicium, noſtro nomine conficiendum amicè & bona fide commendamus. Nam & commendare à mando fit. Vnde mandatarius dicitur Procurator, à Pro & Curo. Non enim eſt otioſum iſtud, PRO, ſed diligentiam quandam, & prudens amici officium ſignificat.

Mandare eſt præſtare, & exhibere actiones, *leg. 25. D. de adminiſt. tut. l. 1. §. planè. D. de tut. & rat. diſtrah.* Hinc mandatam actionem, *leg. 76. D. de ſolut.* Mandare tamen actiones, & cedere differunt, *l. data. Cod. de obligat. & actio. & vide ſup. lib. 3. in dict.* Cedere.

Mandare eſt delegare, *vt in Rubr. D. de officio eius cui mand. eſt iuriſdict. l. 8. §. ſed nec. D. de tranſact.* Et Mandata iuriſdictione, totum iuris dicundi officium tranſit, *l. 1. §. damus. D. de ſuſpect. tuto.*

Mandare prò iubere accipit *Vlp. in l. 1. D. quod iuſſ.* ſolet tamen differentia quædam colligi *in l. ſæpè. D. de off. præf. poſt gloſſ.*

Mandare & ille intelligendus eſt, qui patitur pro ſe fideiuberi, vel ratum habet, *l. qui patitur. D. mandati.*

Mandare magiſtratum, pro decernere, *M. Tul. Cic. lib. de legib.* 2.

Mandare cædem, vel aliud delictum, *Paulus D. de SC. Silan.* Etſi (inquit) certus ſit percuſſor: tamen habenda eſt quæſtio, vt cædis mandator inueniatur.

Mandare delationem, pro impellere aliquem vt deferat, *leg. ex quibuſdam. D. de iur. fiſc.* & delator mandatorem edere debet.

Mādare inſuper de rebus inanimatis eleganter dicimus. Mandare literis, pro ſcribere. Mandare terræ, pro ſeminare. Mandare fugæ, pro fugere.

MANDATAM rem, adiectiuè nonnunquam dicimus: ſicut rem commiſſam, rem depoſitam, *vt apud Ciceronem.* Qua locatione generaliter ſignificatur, quicquid vllo modo mandatum fuerit. Quod non percipiens Accurſ. malè torquet ad ſpeciem empti, *l. vlti. §. vlti. D. de cond. ob turp.*

MANDATOR is dicitur, qui alicui auctor eſt, vt ſuam pecuniam alteri credat, quod & mandare dicitur: hi ſimiles ſunt fideiuſſoribus: niſi quod illud præcedit obligationem debitoris: hoc eſt, mandator nihil tale cogitantem ſua fide mouet, indu-

cit ad contrahendum cum alio: fideiuſſor verò ſequitur obligationem, & accedit ei, quæ iam contracta eſt: *vti intelligitur ex l. ſi fideiuſſores, & paſſ. D. de fideiuſſ. & mand.*

Mandator cauſſæ, qui mandat alicui, & inſtruit eum ad accuſationem, dando probationes, allegando accuſationes, *l. §. diuus l. 22. 23. 24. D. de iure fiſc. & Tranquil. in Tito.* Huius commeminit Harmenopulus *lib. 1. titu. 5.* Μανδάτωρ λέγεται ὁ τῷ μηνυτῇ ὑπουργήσας εἰς τὴν τοῦ πράγματος κατημήνυσιν.

Mandatorum differentiam vt exactius ſignificarent veteres, ſolebant dicere, Mandatu, in ablatiuo, cùm mandatum priuatum intelligi vellent: mandatum verò publicum, per ablatiuum, Mandato, denotabant frequenter. Inde eſt illa locutio, quam D. Haloander, de nobis optimè meritus, diligenter obſeruauit in Pandectis vbique, MANDATV MEO: MANDATV TITII. vt & Pand. Floren. ſæpe legimus.

MANDATA appellabantur præcepta principum, quæ præſidibus in prouincias proficiſcentibus dabantur, quibus omnis eorum poteſtas, omnéque munus continebatur, *l. 3. & l. 19. D. de offic. præſid. l. 27. l. 13. D. de pœn. l. 7. §. 1. D. de iur. patro. l. 131. D. de verb. ſign. Plin. lib. 10. ad Traianum, & Iuſtinianus Nouell. 17. verſi.* οἱ ἐν ταῖς ἀρχαῖς. Hæc plerunque à præſidibus in prouinciis ſub edicto proponebãtur, *l. 6. §. 1. D. de cuſto. reo.* Sic eodem ſenſu mandata eccleſiaſtica, *c. manda. extra de præſum.* Aliàs,

MANDATVM definit *Accurſius inſtit. de mandat.* Officium gratuitum ab eo, qui ſuſcepit exhibendum. Vel eſt *(vt definit Hotom.)* contractus bonæ fidei, de eo quod fieri ſine mercede vlla conuenit, periculo mandatoris exequendo, inter quos iure ciuili licet, factus, cuius definitionis rationem *vide apud eundem in Com. verb. iuris.* Mandati verò iudicium quàm turpe olim fuerit conſtitutum, Cicero elegãtiſſimè declarat *in orat. pro Roſc. Amerino*: in priuatis rebus ſi qui rem mandatam non modò malitioſiùs geſſiſſet, ſui quæſtus aut commodi cauſſa, verùm etiam negligentius: eum maiores ſummum admiſiſſe dedecus exiſtimabant. Itaque mandati conſtitutum eſt iudicium non minus quàm furti. Credo propterea, quòd quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus, in iis operæ noſtræ vicaria fides amicorum ſupponitur: quã qui lædit, oppugnat omnium commune præſidium: & quantum in ipſo eſt, diſturbat vitæ ſocietatem. non enim poſſumus omnia per nos agere: alius in alia eſt re magis vtilis. Idcircò amicitiæ comparantur, vt commune commodum mutuis officiis gubernetur. *Paulò pòſt.* Ergo idcirco turpis hæc culpa eſt, quòd duas res ſanctiſſimas violat, amicitiam & fidem. nam neque mandat quiſquam ferè niſi amico: neque credit, niſi ei, quem fidelem putat. Item aliquantò pòſt idem tractat. De forma autem mandati ſeruanda, *vide Cuiac. Obſer. l. 12. c. 34.* Hinc

Mandator dicitur ille, qui aliquid mandat alicui, vt ſibi vel alij aliquid faciat. At verò

MANDATARIVS eſt, qui mandatum ſuſcipit ad implendum. Et quando mandatarius accuſatus de crimine conueniri poſſit ex ſua perſona, *vide l. non ideò minus. C. de accuſ. & inſcript. & not. in cap. mulieres. &c. vt famę. de ſentent. excomm.* Et inter iſtos oriuntur actiones hinc inde: quia illi qui ſic mandat alteri, cõtra illum, qui mandatum ſuſcipit adimplendum, cùm prius cogi non poſſet, quòd reciperet mandatum, competit actio mandati directa, in quantum eius interfuit factum fuiſſe, quod mandabatur. Rurſus ipſi mandatario, qui mandatum ſuſcipit, competit actio mandati contraria, ſi quas expenſas fecit, vel impenſas ratione mandati ſuſcepti, in quantum, non exceſſit fines mandati. Si verò mandatum exceſſit in impenſis factis, ipſas non repetet per actionem

mandati

mandati contrariam. Sed in quantum vtiliter expendit, per actionem negotiorum geſtorum repetet. Placet igitur, quæ mandatario datur lex in Tragœdia Sophoclis: Ἐστι καὶ φύλαξιν προστὰ ὑφʼ μόνον τὸ μὴ πιθυμαῖν πομπούς ὧν πλεῖσσοι δρᾶν.

Mandatum etiam quandoque dicitur in vltima voluntate, *c. fi. extr. de teſtam.*

Mandata res, mandato empta, *l. fin. §. 1. D. de condict. ob turp. cauſ.*

MANDRAGORA, herba ſoporifera, & venenata, *Plin. lib. 25. c. 13.* Itaque hanc inter venena adnumerat. *Marcian. l. 3. §. 1. D. de ſi. ar.*

MANEBANT TVI NVMMI, elegans dicendi formula, quid ſignificet, *ipſe diſpice in l. 1. D. de ſtip. ſeru.*

Manere promiſſis, illis ſtare.

Manere rem apud aliquem, eſt ſibi ſolui, *l. tale. §. fin. D. de pact.*

Manet, tenet, vel adſtringit, *c. cum laicis. de reb. Eccleſ. al. ie. vel non.*

MANES, olim hoc eſt, animas è corpore volantes, quod vbique manerent, quaſi Deos colebant. Ideò iura eorum voluerunt eſſe ſancta, id eſt, ab iniuria hominum defenſa atque munita. Hinc eſt in lege vetere: DEORVM MANIVM IVRA SANCTA SVNTO.

MANGONES appellatione vænalitiariorum veniunt quoniam vænalitia, id eſt ſeruos vænales expoſitos, ipſi emere præoccupant, vt carius vendant. Cum enim mercis nomen in huiuſmodi ſeruis locum non habeat, *l. ſeruos in fin. de leg. 3.* conſequens eſt, vt ſaltem vænalitij appellatione cenſeantur, *teſte Alcia.* tametſi mango non modò ſeruorum venditor ſit, ſed aliarum quoque rerum. *Seneca in Epiſtolis*: Mangones ſi quid eſt quid diſpliceat aliquo lenocinio abſcondunt. *Sic Plinius libro 37.* gemmarum politores, Mangones vocantur.

MANGONIZARE, componere rem aliquam ad alliciendos emptores, quemadmodum videmus equos vænire mangonizatos.

MANGONIVM, artificium quod ad res facilius vendendas adhibetur.

MANIFESTVM, eſt publica, vel clamoſa proclamatio ex certa ſcientia, & certis auctoribus proueniens. *vide Spe. in titul. de noto crimin. §. ſequitur de manifeſto. vbi quid à notario diſtet. & vide Bart. l. hæredes palam. D. de teſtam.*

Manifeſtus fur, cum furto deprehenſus. *l. 3. 4. 5. & ſeq. D. de furt.* vide ſuprà Fur.

Manifeſtos rerum capitalium dixit Salluſt. in Catilina.

Manifeſtum crimen, in quo quis deprehenditur. *Bart. l. hæredes palàm. D. de teſtam.*

MANIFESTE conſtare dicitur, quod etiam ex coniecturis probabilius conſtat. *l. 1. C. de teſtam. vbi Iaſon.*

MANIFESTARIVM pignus. pro manifeſtò & diſerte obligatum *Paulus 9. D. in quibus cauſ. pign.* Eſt differentia obligatorum propter penſionem, & eorum, quæ ex conuentione manifeſtarij pignoris nomine tenentur.

MANIPVLVS leuis, ex 20. militibus & turbis ſcutatorum fit. Huic Centurio præerat, qui manipularis vocabatur. Dictus autem leuis, quòd haſtis miles, gæſiſque, non armis grauioribus muniretur. *Alex. Genial. dier. l. 1. c. 5.*

MANSER, Eſt illegitimus, propriè de ſcorto natus. *ſecùdùm Hoſtien.* quaſi vulgò quæſitus. Vnde ſecundum Abbat.

Manſeribus ſcortum, ſed mœcha nothis dedit ortum.
Vt ſeges à ſpica, ſic ſpurius eſt ab amica.
Dant naturales, quæ nobis ſunt ſpeciales.

c. Niſi cùm pridem. de remun. in §. perſona. in fi. vbi glo.

MANSIO, & in plur. Manſiones. Græcis ἀλλαγαὶ ſunt diuerſoria,

Digitized by Google

in quæ ſe recipiebant milites expeditionis tempore, vel facer comitatus, quæ annonis & pabulis inſtruebantur, ex collatione vicinorum: à manendo ſic dictæ. Vſurpatur autem hoc verbum, *l. fi. §. ibi quoq. D. de mune. & hono. l. 7. C. de annonis lib. 10. l. 9. C. Theod. Sueton. in Tito Veſpaſ.* Spectaculis abſolutis, Sabinos petit: deinde ad primam ſtatim manſionem febrim nactis, &c. *Lamprid. in Alex.* Ita, vt edictum penderet antè menſes duos, in quo ſcriptum eſſet: Illa die, illa hora, ab vrbe ſum exiturus: & ſi dij voluerint, in prima manſione manſurus. deinde per ordinem manſiones, per ordinem ſtatiuæ. Villæ ſic poſſunt appellari, & συστήματα, vt à Clemente in Petro: προοδεύειν κατὰ δύο συστήματα. Hinc manentes in hiſtoria Helmoldi, & Gallis, *Maiſons.* Hinc & Manſio pro domo & ædibus ſumitur. *in lib. Feud. Greg. Turon. li. 3.* At ille ingreſſus manſionem domini ſui, apprehendit ſcutum eius & frameam. *Helmoldus. in hiſt. Slauor. 50.* Occupauit montẽ qui antiquitus Alberg. dicitur, impoſuítque illic manſiunculas, intendens ibidem communire caſtellum.

MANSIONATICI, ſunt manſiones, apud Scriptores barbaricos: cuius verbi duplicem vſum oſtendit. *Hotom. in Comment. verb. feud.* pro manſione hoſpitali, ſiue diuerſorio, & pro munere ac ſumptu recipiendorum hoſpitum. Illius ſignificationis exemplum eſt, *apud Aymonium lib. 5. cap. 31.* Indéque (de Carolo Caluo Francorum rege loquitur) per Attiniacum & conſuetos manſionaticos Compendium adiit. *Et apud Carolum in Conſtitutionibus:* Cæteri per ſingula territoria habitantes, & diſcurrentes manſionatico. *Et apud alios paßim.* Huius autem, *apud eundem lib. 5. cap. 34.* in priuilegio Abbatiæ S. Germani Pratenſis: Sed neque ſeruitia ex iis exactis, vel paraueredos, aut expenſas ad ſuas, vel ad hoſpitum ſuſceptiones recipiat, ſiue manſionaticos inde exigat: ſicut nec conſuetudinis vnquam fuit. Id eſt, ſumptus pro diuerſorio & hoſpitibus recipiendis.

MANSVS, vel Manſum, ſeu Maſſa, *Caßiodoro & Gregorio*, neque domus eſt, neque area, neque hortus: ſed ager certi modi ac menſuræ: qui propterea Metatus ab antiquis dicebatur, quoniam in agrorum diuiſionibus & aſſignationib. menſores adhibebantur. qui & Finitores *à Cicerone, in Agrar. orat.* appellantur: quanquam in ſecunda mendum eſt in illo loco. Ianitores ex illo ordine ducentos conſtituit. legendum enim eſt. Finitores. Val. Cato in Diris: *Pertica quæ noſtros metata eſt impia agellos.* Metabantur enim antiquitus in Italia agros perticis: vt apud Barbaros funibus, *vt eſt apud Herodotum lib. 1. Siculus Flacc. lib. 1. de cond. agror.* Nominibus (ait) agrorum diuiſorum qui inſtitutis limitibus diuiſi ſunt, & formæ varias appellationes accipiunt, quidam arbores finales, alij in venis, alij in membris ſcripſerunt: & quamuis vna res ſit forma, alij dicunt perticam, alij centuriationem, alij metationem, alij limitationem, alij cancellationem, alij typon, quòd (vt ſuprà diximus) vna res eſt forma. Dicebantur etiam agri limitati, de quibus mentio eſt, *leg. in agris 16. D. de acquirendis rerum domi. & l. 1. §. ſi inſula. D. de fluminibus.* Manſus autem vel in priuati hominis patrimonio eſt, vel Eccleſiæ ad clerici victum cultúmque attributus, *leg. Franc. lib. 1. ca. 83.* Sancitum eſt, vt vnicuique Eccleſiæ vnus manſus integer abſque alio ſeruitio attribuatur & presbyteri in iis conſtituti, non de dominibus, neque de areis, vel hortis iuxta Eccleſiam poſitis, neque de præſcripto manſo aliquod ſeruitium faciant, præter Eccleſiaſticum. *Albertus Krantzius in VVandalia. lib. 4. cap. 15.* Aſſignauítque trecentos manſos Eccleſiæ in perpetuum ſeruituros. Item: Adolphus trecentos quoque manſos permiſit duci, vt per manum eius aſſignentur in dotem Eccleſiæ. Et capitulo

Digitized by Google

tulo vigeſimoquinto: Eat Epiſcopus in Vagriam: adhibitis viris induſtriis, æſtimari faciat prædia: quod defuerit de trecentis manſis, ego ſupplebo. Veniens Epiſcopus, deprehendit prædia vix centum implere manſos. Quamobrem Comes volens redarguere agrimenſores, adhibuit menſuram ſuam funiculo breui, & hominibus incomperto. *Helmoldus in hiſtor. Slau. cap.* 10. Pauperibus ortus natalibus, primò ſeptem manſis, totidémque manentibus ex hæreditate patrum fuit contentus. *Et mox*, Dicitur manentes ſuos pro furto delatos, damnaſſe ad mortem: nec enim eo in loco Manſum pro villa poni, quod docti quidam Germani ad marginem annotauerunt, ſed pro iugero, cenſet *Hotoman. in Comm. verb. Feud.* à quo hæc ferè ſunt omnia deſumpta: qui etiam addit placere ſibi eorum ſententiam, qui manſum à menſura duci volunt: quia ſi ager, inquit, eſt certo modo præſcriptus (vt illa lex oſtendit) neceſſe eſt certæ menſuræ fuiſſe. *Libr. Feud.* 1. *titul.* 4. *§.* 4. Si quis de manſo vno feudi nomine inueſtituram acceperit. Nam cùm manſum vnum, duo, tria numerantur, certi agrorum modi perſpicuè ſignificantur. Manſum Baldus definit prædium, in quo manent homines; Aluarottus, fundum, qui duobus bobus ad laborandum ſufficit. Hinc fortaſſe oritur (*inquit Zoſius*) quòd nos Germani prata dimenſa nominauimus *Manſwart*. Iacob. Cuiac. Manſus eſt, inquit, fundus vnde quis ſe & familiam ſuam tueri ſatis commodè poteſt, ac prætereà vectigal, ſiue cenſum domino referre, & quod veteres dixere hæredium: nam hæreditates Carolus magnus interpretatur manſa, in ſuis Conſtitution. à manendo ſcilicet. *Childebertus in quadam Pragmatica apud Annonium:* Cum manſis & cum manentibus meis. De his iudicent lectores.

Manſum aliud eſt Dominicatum, ſeu Indominicatum, quod in Principis, aut Eccleſiæ, aut nobilis alicuius dominio eſt:, neque vel in feudum, vel in precariam, vel alio titulo alteri conceſſum aliud Ingenuum, quod eſt nobilium, & colono alicui locatum eſt, qui Manſarius vocatur: aliud Seruile, quod in feudum datum eſt, ſub certi ſeruitij conditione. *Apud Annonium*, vbi ſcribit, Carolum Caluum in Francia & Burgundia tributum exegiſſe ad hunc modum: E manſis dominicatis, ſolidus vnus: de vnoquoque manſo ingenuo, denarij quatuor: de cenſu dominico, de facultate manſuarij, totidem: è manſo ſeruili denarios duos de cenſu dominico de facultate manſuarij totidem. Quæ diſtinctio manſorum inuenitur etiam 12. *Epiſtol. Greg. ad finem.*

MANSVARII, iidem qui manentes, ſeu commanentes, vel villici: Græci παραμονα‹ρ›ίους vocant, *vt Synodi Chalcedonenſis c.* 2. *à* μονὴ, villa. Alij Maſſarios: nam & manſum dixere maſſam Caſſiodorus, Gregorius, & alij: pro quo Gloſſ. vet. συγκτῆσιν reddunt.

MANSVETÆ feræ, quatenus intelligendæ, *Iuſtin. de clar. Inſtitut. de rum diuiſ. §. pauonum quoque.* Vide Feræ.

Manſuètum dictum putat *Paulus apud Feſtum lib.* 11. quaſi ad manum Venire ſuetum, vel (*vt aliis placet*) neque ex miſericordia mœſtum, neque ex crudelitate ſæuum, ſed modeſtia temperatum.

Mantellum à tegendis manibus dictum quidam putant. vide inf. Reuoluto mantello.

MANVBIÆ, pro ſpoliis. Hinc manubias facere, ſpoliare, *leg. eos Cod. de modo multarum Gell. lib.* 13. *capit.* 23. hanc inter Manubias & prædam differentiam ponit, vt prædam dicat eſſe corpora ipſa rerum, quæ capta ſunt: Manubios verò, pecuniam à Quæſtore ex venditione prædæ redactam. quanquam tropica quadam figura alterum pro altero nonnunquam ſumptum à quibuſ-

Digitized by Google

dam annotat. Manubiæ in veter. Gloſſa. σκῦλα ἀπὸ ζώντων ἀφαιρούμενα.

MANVS, pro multitudine & turba: vt manus militum. *Vlpian. in l. metum autem præſentem. in princi. D. quod metus cauſſa.* Idem ait, etſi fortè adhibita manu in meo ſolo per vim ædifices. Et pro coactis hominibus, *leg. 9. §. idem ait. quod met. cauſ. & fortè in l. 3. D. de offic. præſid.* Sic Manu facta, id eſt collecta *l. 6. D. ad l. Iul. pecul. Paul. l. 5. Sent. tit.* 19. & 20.

Manus, pro arte. Vnde & Caio manus pretium, *in l. mulieris de verb. ſig.* ſignificat autem mercedem, quæ non tam materiæ, quàm manus & artis nomine debetur architecto, *l. 30. §. qui ædem. D. loca.* Dicitur & Manupretium Alfeno, *l. 30. §. 3. D. loca.* Qui ædem faciendam locauerat, in lege dixerat: Quod in opus lapidis opus erit, pro lapide & manuprecio dominus redemptori in pedes ſingulos ſeptem dabit.

Manus, eſt poteſtas, non tyrannis, vt nonnulli comminiſcuntur. Inde manumiſſio, à poteſtate liberatio. *Pompo. in l. 2. in princip. D. de orig. iur.* Et quidem inquit, initio ciuitatis noſtræ populus ſine certa lege, ſine certo iure primùm agere inſtituit, omniáque manu Regia gubernabantur. Manu, hoc eſt, poteſtate, arbitrio, iure tantùm naturali inſtructo. Erant enim boni viri plerique reges. Manum igitur ibi oportet intelligere, non tyrannicam violentiam, cùm plerique Reges inter optimos principes numerentur: ſed ſupremam Regis poteſtatem, ſeu auctoritatem, qua iubebat, aut vetabat aliquid, ſecutus tantùm naturalem conditionem, Hinc

IN MANV eſſe dicebantur vxores, & in manum conuenire, cùm per coemptionem matresfamiliâs factæ eſſent: *quemadmodum Vlp. ſcribit. cap. Inſtitut. 6. & 22.*

Manus nonnunquam pro violenta actione accipitur, quoniam manu ſolet expediri, quicquid fit ab homine. Inde manu committere, pro delinquere violenter, *Paulus dicit in l. 3. D. de offic. præſid.*

Manus pro cautione, chirographo & ſcriptura manu ſubſignata, *l. 15. D. de probat.* An cum eo poſſint, propter emiſſam manum ab eis quaſi filio, agere. *Sic l. 1. C. de metat. & epide l. 12.*

Manus armata, *l. 3. §. aduerſus. D. de ſepul. viola.*

MANV BREVI pro directo & per compendium, & vitata circuitione: quoties ſcilicet celeritate coniungendarum inter ſe actionum vna actio occultatur, *vt loquitur Vlpian. leg. 3. §. ſed ſi debitorem. de donat. inter. vir. & vxor.* Hac phraſi vſus eſt idem Vlpian. *leg. 43. §. 1. de iur. dot.* Quoties inquit, extraneus accepto fert debitori dotis conſtituendæ cauſſa, ſiquidem nuptiæ inſecutæ non fuerint, liberatio non ſequetur: niſi fortè ſic accepto tulit, vt velit mulieri in totum donatum. tunc enim credendum eſt, breui manu acceptum à muliere, & marito datum. Nec inconcinnè id quod Iuriſconſulti, Directò libertatem dare dicunt, non per fideicommiſſum: dixerit quis, Manu breui libertatem dare. Huic opponitur

Manu LONGA, quod Iauolenus, *l. 76. de ſolut.* accepit pro obliquè, & quaſi per alium: Pecuniam, inquit, quam mihi debes, aut aliam rem, ſi in conſpectu meo ponere te iubeam; efficitur, vt & tu ſtatim libereris, & mea eſſe incipiat. nam tum, quòd à nullo corporaliter eius rei poſſeſſio detineretur, adquiſita mihi, & quodammodò manu longa tradita exiſtimanda ſunt. *Sic Cicero Verrin.* 4. Cum ob tua decreta, ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabantur, non erat quærendum, cuius manu numerarentur, ſed cuius iniuria cogerentur. comites illi tui delecti, manus erant tuæ, præfecti, ſcribæ, medici, accenſi, aruſpices, præcones, manus erant tuæ, &c.

Manes

Manes communes, non lotas interpretatur Albericus.

Manum conſerere dicimus cum hoſte: inde tracta eſt appellatio iudicialis, Manu conſertum: quoniam & in iudiciis digladiari videmur. Vide Conſerere.

Manum iniicere, vide Iniicere manum.

Manum mittere, manum porrigere, μεταφερεῖν *l.15.§.ſed ſi emptor. D. de re iudic. l.14.§.1.D.de religio.* Galli efferunt *mettre la main deſſus.*

Manus militaris, *l.68.D.de rei vind. & l.penul.D.ne vis fiat ei, qui in poſſeſſ.* id eſt, manus viatorum, vel ſeruientium, *main de Sergens.*

MANVS MORTVA, locutio eſt Gallis vſitata de iis, quorum poſſeſſio (vt ita dicam) immortalis eſt, quia nunquam hæredem habere deſinunt: vt de Eccleſia dicitur *libr. Feud.1.tit.13.* Qua de cauſſa res nunquam ad priorem dominum reuertitur. nam Manus pro poſſeſſione dicitur, & Mortua pro immortali. Sic municipium dicitur non mori, *l. an vſusfructus 56.D.de vſufruct. l.ſi vſusfruct.8. de vſufruct.legat.* quoniam hominibus aliis ſuccreſcentibus idem populi corpus videtur, *l.proponebatur 76. D. de iudic.* Ciuitas autem mori dicitur, vrbe diruta, & inducto aratro, *l.ſi vſusfructus. 21. D. quibus modis vſufruct. amitta.* nam quæ prius fuit ſpecies, interit: alia autem exorta eſt: vt de domo dicitur, *l. qui vſumfruct.39.D. de vſufruct.l.quid tamen.10. §.penulti. D. quibus mod. vſusfruct. amitt.Theod. Nehem. in Nemore vnion. tract. 6.capit. 33.* Et ſic ad manum mortuam regnum & principatus huiuſmodi deuenerunt, quia ipſi Reges Francorum dicti Auguſti, conſanguinei & propinqui fuerunt. *Et in capit.Caroli Magni.& leg.Franc.lib.4.* Vbi verò mortua manus interiacet, aut alia qualibet cauſſa irrationabilis inuenta fuerit, &c. Vſurpatur autem hæc locutio primùm in corporibus & collegiis, quæ immortalia ſunt, vt ciuitates, cœnobia, *l.ſicut.§.in decurionibus.D.quod cuiuſque vniuerſ.l.proponebrtur.D. de iudic.Polyd.Virgilius lib.hiſt.17.* Legibus magnæ chartæ ſancitum eſt, vt nemini liceret dare prædia collegiis monachorum: & legem hanc Ad manum mortuam vocarunt quòd res ſemel datæ collegiis ſacerdotum, non vtique rurſus venderentur, velut mortuæ, hoc eſt, vſui aliorum mortuorum in perpetuũ ademptæ eſſent. *Et aliquantò pòſt:* Epiſcopi capto inter ſe conſilio poſtularunt, vt legem Ad manum mortuam, quam ordini ſuo valde nocere perſpexerunt, antiquaret. Vſurpatur quoque locutio hæc in Gallia, cùm reuera manus, id eſt poſſeſſio, mortua eſt: vt cum quibuſdam Galliæ locis conſuetudo eſt, vt poſſeſſores ſine liberis mortuo, poſſeſſio ad territorij dominum reuertatur.

Manum prohibere, *in l. 5.meminiſſe. ff.de ope.no.nunc.& l.6.§.1.D.ſi ſeruit. vind.* id eſt. lapilli iactum.

Manu ſata excipi intelliguntur, *l. 80.D.de contr.emp.* non quæ in perpetuum ſata ſunt, ſed quæ ſingulis annis ſeri ſolent, ita, vt fructus eorum tollatur.

ad Manus venire, *l. 11. §.penultim. D.de pœnis.*

MANIBVS PEDIBVS, prouerbio, extremum conatum ſignificamus: *Sic vſurpauit Terentius in Andr. Act.1.1.*

MANVMITTI Feſto dicebatur ſeruus, cùm dominus eius, aut caput eiuſdem ſerui, aut aliud membrum tenens dicebat: HVNC HOMINEM LIBERVM ESSE VOLO, & emittebat eum è manu. Alij ex eo dictum putant, quòd qui emancipabantur, manu dicis cauſſà cędebantur ab emptoribus, quæ ῥαπίσματα vocat Iuſtin. *l.vltim.C.de emancip.lib.8.* Manumitti tamen etiam dicuntur filij, filiæque familiàs, pro emancipari: propterea quòd dicis cauſſà ter à patre venduntur, & in imaginariam quandam ſeruitutis conditionem rediguntur, vt in verbo Emancipatio docuimus.

Digitized by Google

MANVMISSI ciues Romani dicebantur, qui teſtamento, vindicta, aut cenſu (ſic enim *apud Gaium libro priore, tit.* 1. non Eccleſia legendum, *ex Vlpian. Inſtit.* 1. animaduerti poteſt) vel ante conſulem, aut prætorem erant manumiſſi. Latini autem Iuniani, qui aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione, ex lege Iunia Norbana, quæ conditionem eorum prima reperit, manumittebantur: Dedititij, qui poſt admiſſa crimina, ſuppliciis ſubditi, & publicè pro criminibus cæſi eſſent: aut in quorũ facie, vel corpore, quæcunque notæ, ſeu ſtigmata, igne, aut ferro impreſſæ erant, ita vt deleri non poſſent: hi poſtquam à dominis ſuis manumittebantur, Dedititij vocabantur, ex lege Ælia Sentia, vt quorum turpitudo communis erat, eorum & nomen commune eſſet, *Vide Vlpian. Epitom. tit.* 1.

MANVMISSIO eſt de manu miſſio, id eſt, datio libertatis, *l. manumiſſiones.* D. *de iuſti. & iur.* Nam quàm diu quis in ſeruitute eſt, manui & poſtati ſuppoſitus eſt, & manumiſſus liberatur poteſtate *Vlp. l.* 1. *D. eod.* Atque in manumiſſionibus hoc nominatim adſcribi moris erat, vt ex antiquo manumiſſionis exemplo citat. *Cuiac. Obſeru. lib.* 14. *c.* 27. Ille ciuis Romanus eſto, ita, vt ab hodierna die ingenuus, atque ab omni ſeruitutis vinculo ſecurus permaneat, tanquam ſi ab ingenuis fuiſſet parentibus procreatus. Eam denique pergat partem, quancunque elegerit, vt deinceps nec nobis, nec ſucceſſoribus noſtris vllum debeat noxiæ conditionis ſeruitium, ſed omnibus diebus vitæ ſuæ, ſub: certa, pleniſſimáque ingenuitate, ſicut alij ciues Romani, per hunc manumiſſionis atque ingenuitatis titulũ, ſemper ingenuus. & ſecurus exiſtat. Hinc à Suida ἐλεύθερος id eſt, liber, definitur, ἐλεύθερον ὁ παν ἐρῶ.

Manumiſſionis inſignia recenſet *Tertull. lib. de reſur. carn.* putà albam veſtem, aureum annulum, patroni nomen, tribum, menſam.

Manumiſſionis verbum etiã in liberis legimus, *l.* 2. D. *de offic. procoſ. l.* 28. *D. de adopt. l.* 107. *D. de verbor. obligat. &* D. *ſi à parent. quis manum. ſue.*

MAPPA eſt ornamentum equi, & ſunt linteamina alba, quibus cooperiuntur equi Cardinalium, cùm faciunt proceſſionem, *no. in Auth. de conſu. §. quantumcunque. & vide c. nonnulli.* 1?3. *diſtin.*

MARCHIA, ſeu Marcha, Gallis *Marche*, apud barbaricos ſcriptores limitem ſignificat: deducto vocabulo à March, Germanico verbo, quod & limes eſt. *vt l. Franc. lib.* 4. *ti.* De vaſis dominicis ad marcham cuſtodiendam conſtitutis. *Sic Rhegin. lib. Chron.* 2. *ſub anno* 788. Poſt hæc Carolus Ratiſbonam venit, ibíque marchas & fines Baioariorum diſpoſuit. *Aymoinus lib.* 5. Ludouicus Neuſtriam cum Marchiis ſuis haberet: & Carolomannus Burgundiam & Aquitaniam cum marchiis ſuis obtineret. *Albertus Krantzius in VVandalia, lib.* 3. *cap.* 16. hoc vocabulum deduci exiſtimat è vulgari Saxonum lingua, apud quos Marchio diſtrictum vnius vellicationis aut ditionis ſignificat. Inde Velmarke nomen duxere: vtrum marchiam dicerent Saxones, eam prouinciam, quàm ſui iuris eſſet, per arma ſunt conſecuti. Baioariorum lingua, & Alemannorum, & antiqua Gallorum, (*quod obſeruauit Pet. Rhenanus, & Ioan. Brodæus Miſcellan. lib.* 2. *c.* 23.) March equum militarem ſignificabat. Scribit enim *Pauſanias lib.* 10. ita Gallos equeſtrem pugnam inſtituiſſe, vt ſingulos equites ſelectos equis ſequerentur alij duo, qui domini equo occiſo ſuum ſubmitterent, quique domino, & ſibi inuicem auxilio vel ſupplemento eſſent (quo modo, aut ſimili etiam hodie lanceas componimus) & hanc quidem equeſtris pugnæ inſtitutionem eos vernacula lingua vocaſſe *Trimarchiſiam*, quòd ſinguli equites conſtarent ex tribus. equum enim eos mar-

Digitized by Google

marcham appellaſſe. Et ita hodiéque vocant Britones, quos priſcam linguam Gallicam retinuiſſe, ſimul & Britannos, ſiue Anglos montanos, quos VVal os appellant, idem Rhenanus comprobauit. nec enim fuit eadem prorſus cum Germanica, cùm Ariouiſtum Germanum *Cæſar ſub fin. li. 1. de bell. Gal.* ſcribat longinqua in Galliis conſuetudine, Gallicam linguam didiciſſe. *Et Tacit. lib. ſingulari de moribus Germanorum*, Gothinos non eſſe Germanos Gallicam linguam coarguere. Commune tamen illud fuit March pro equo, vt in lege Baioariorum: Si equus eſt, quem March dicimus. *Et alio capite*: Si quis aliquem de equo ſuo depoſuerit, quod March Galli vocant. *Et in lege Alemannorum*: Si talem equum inuolauerit, quem Alemanni March dicunt.

MARCHIO, *inquit Obertus libr. 2. Feud. tit. 10.* eſt is, qui limiti certo regni cum imperio præeſt. Ineptè autem vocabulum à mari deducit, quòd plerique limites ſint maritimi. nota eſt Francorum, vel Germanorum vox *March*, ſiue *Marche*, pro limite, vt diximus *Annonius* 5. *cap.* 11. Reliquit marchiones, qui fines regni tuerentur, & hoſtium arcerent incurſus. *Aymoinus lib.* 5. Robertus Comes Pariſiorum, frater Odonis regis, Marchio Francorum vocabatur. A Germanis etiam Marchgraph dicuntur, quaſi limiti comites, ſiue Limiti præfecti. Et Comites Marchiæ *ab Aymoino libr.* 4. Cuſtodes limitis ab eodem ibidem. Et Comites & Præfecti limitis, ibidem. *Albertus Krantzius in VVandalia* vbi ſuprà pleniſſimè de origine huius vocabuli diſputans Saxonum eſſe vocabulum exiſtimat, atque pro præſide apud eos vſurpari, qui prouinciæ, quam cùm ſui iuris eſſet, per arma eſſent conſecuti, præeſſet, quíque illi ius diceret. Sic in Dania *(inquit)* ad Sleuicum Marchionem conſtitutum per Henricum regem: ita in Wandalia per eundem Marchiam illam ſuo Marchioni deputatam: indéque fluxiſſe nomen, vt deinceps aliæ quoque prouinciæ hoc vocabulo in ſimili principatu vterentur: diceretúrque Marchio Miſnenſis, Badenſis, Styriæ, Morauiæ, in Germania & in Italia Teruiſina, Anconitana, Mantuana, Ferrarienſi, & ſi quæ ſint aliæ ibi Marchiæ. Hinc verò intelligi poteſt, quàm diſſimilis huius dignitatis ratio fuerit apud Italos, *de qua Nicephor. Greg. libro ſeptimo ita ſcribit*: ἀλλὰ τοῦ μαρχεσίου τάξις καὶ τῶν ἐπισήμων ἐστὶ παρὰ Λατίνοις, ἀλλ' ὅπερ ἐν τοῖς Ῥωμαίων στρατεύμασιν, ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημαίαν, τοῦτο παρὰ λατίνοις μαρχέσιος. vt is ſcilicet eſſèt, qui vexillum Imperatori præferret. Brodæus vbi ſuprà, & Alciatus Marchionem interpretantur Præfectum equitum, deducto vocabulo ab antiqua verbi March, apud Gallos ſignificatione: quod viris doctiſſimis non probatur.

MARCHGRAVII, vide GRAVIO.

MARCHOMANNI, *apud Helmoldum in hiſto. Slau. cap.* 68. ſunt gentes vndecunque collectæ, quæ marcham incolunt.

MARSCHALCVS, vetus vox Germanica, pro equitum magiſtro. March enim vetere illorum lingua, equum ſignificat, & Schalc potentem, *vt Beatus Rhenan. obſeruat. rer. Ger. lib.* 2. *Leg. Alemann. tit.* 80. Si Marſchalcus, qui ſuper 12. caballos eſt, occidit, 40. ſol. componat. vbi de ſeneſchalco etiam fit mentio: quæ vox in Francogallia vſurpata eſt. *Albertus Krantzius libr. Sue. 5. capit.* 41. Gubernatorem appellauere, ex optimis militem, qui conuocandis regni cœtibus, & omnia vice Principis gerendi habeat poteſtatem: Marſchalcum noſtri vocant, Galli Conneſtabulum, Magiſtrum equitum dixere Romani, armorum ductorem interpretantes, qui & equeſtris militiæ Princeps arbitrium habeat educendi armatum regni exercitum. Latini autem eum, qui ſub regis imperio exercitui præeſt, Magiſtrum rei militaris appellant. *Liuius lib.* 24. de Syphace Numidarum rege

Digitized by Google

loquens: Orauit, *inquit*, vt duo legationem referrent ad Imperatores ſuos: vnus apud ſe magiſter rei militaris remaneret.

MARGARITAS & margarita promiſcuè Latini auctores dicunt: ſed eas à gemmis & lapillis ſeparant. (nam alij auctores refragantur) Iuriſconſulti, *vt Vlpian. l. 19. §. penultim. & l. 25. §. penultim. D. de aur. & argen. lega.* Quia concha, inquit, apud rubrum mare & creſcit & coaleſcit: quod ſic accipit Cuiacius, quia margarita conchæ pars eſt, potiùs quàm gemmæ aut lapilli, vel conchæ partus, *vt Plinius voluit libro 9. capite 35.* De eorum ortu. *A. Marcellinus libro 23. Plin. lib. & capite præcitatis. Athenæus libro 4. Iſidor. libr. 16. capit. 10. Etymolog.* De his etiam ſic Tertullianus, *libro de habitu muliebri*, cùm antea de lapillis egiſſet: ſed ſi quid de mari Britannico aut Indico ambitio piſcatur, conchæ genus eſt, non dico conchylio, aut oſtreo, ſed nec peloride gratius de ſapore, ad hoc enim conchas nouerim maris poma. Quod ſi concha illa aliquid intrinſecus poſtulat, vitium màgis eſſe debet, quàm gloria: & licet margaritum vocetur, non aliud tamen intelligendum, quàm conchæ illius aliqua dura & rotunda verruca. *Hieronym.* rubri maris grana vocat *Martialis* verò, Erythræos lapillos, & gemmas Erythræis erutas vadis. De his *Solinus* hæc ſcripſit: Conchæ ſunt, inquit, in quibus hoc genus lapidum requiritur, quæ certo anni tempore luxuriante conceptu, ſitiunt rorem velut marinum, cuius deſiderio hiant: & cùm lunares maximè liquuntur aſpergines, oſcitatione quadam hauriunt humorem concupitum. Sic concipiunt, grauidæque fiunt: & de ſaginæ qualitate reddunt halitus vnionem.

Margaritæ extricatæ, pro mundatis & purgatis, *in l. ſi ſeruus ſeruum. D. ad legem Aquil.*

MARITIMÆ vſuræ, nauticæ, *l. ſenerator. D. de nautico ſenore.*

Maritimi mores, pro variis & inconſtantibus. Quemadmodum enim mare, vt inquit Eraſmus, nunquam conquieſcit, & ſubinde mutat faciem: ita ferunt homines maritimos nonnihil ex maris ingenio referre.

MARITVS, contractis nuptiis dicitur. Eo tamen nomine & ſponſus continetur, *l. 3. D. de fund. dot.* Sed hoc ex cauſſa, non perpetuò verum eſt.

Mariti, pro coniuges, *l. 52. in fin. D. de donation. inter vir. & vxor.*

Maritus & vxor vnum corpus cenſentur, *l. 1. §. ſeruum mariti. D. de quæſtio.* Domeſtici vocantur, & ſocij vitæ, diuini atque humani iuris conſortes, *lege prima. D. ad S. C. Syllan. l. 1. D. de rit. nupt. l. aduerſus. de crimin. expil. hæredit.*

Marito incumbit onus alendi vxorem cum liberis, & tota familia. *l. dotis fructus D. de iur. dot. l. pro oneribus. C. eo. tit. l. ſi filia. D. famil. erciſc.*

Maritis, ad exemplum propinquorum, conceditur quidem ius emendandæ vxoris: ſed certè non adeò eſt extendendum, vt domeſticam correctionem excedat, & in atrocitatem vertatur, *lege prima. C. de emendat. propinquo.* Neque verò bonus vir, aut vlli homini in foro profuturus exiſtimari poteſt, qui domi tam moroſus eſt, vt nec vitæ ſociam ferre poſſit fortè per imprudentiam leuiter peccantem. Leuiorum autem vitiorum, propter quæ fuerit vxor emendanda, non poteſt certa tradi definitio. Caritas multa condonabit, quatenus fieri poteſt, ſexus fragilitati, cętera iudicabit ſobrium mariti ingenium.

Mariti affectio dicitur in vxorem, vxoris verò in maritum animus, *teſte Vlp. in l. 5. D. de bon. damnat.*

Mariti lenocinium ipſum onerat, non vxorem excuſat, *l. 1. §. ſi publico. D. de adult.*

MARMORIS appellatione rudem tantùm materiam contineri, docet Iuriſcon. *in l. quæſitum. §. illud de leg. 3.* Hinc marmoreum, quod ex mar-

marmore eſt: & Marmoratum, quod ſuperficiem tantùm ex marmore habet: & Marmorariæ laudes, *apud Ciceronem pro Archia*, pro ſtatuis marmoreis, in alicuius honorem decretis. Marmoroſum autem, quod marmoream formam vel duritiem habet.

MARMOREVM metallum, *l. 13. C. Th. de metal.*

Marmoreæ lapidicinæ, *l. 7. §. ſi vir. D. ſolu. mat.*

MARMORARII, qui marmorum in cruſtas ſecandorum artem tenent, *l. 1. C. de excuſ. art. l. 2. C. The. eo. Caßio. lib. 1. Varia. ad Agapet.*

MARTE ſuo litem decurrere, Tribon. dicit, pro ad exitum ſine vllo impedimento perduci. Si neque per alterutram litigantium partem, nec per iudicem ſteterit, quò minus lis ſuo Marte decurrat, &c. *in l. properandum 2. §. illud proculdubio 5. C. de iudic.*

MARTINVS Iuriſconſultus nobilis, Italus, æqualis eorum ætatis, qui primi gloſſulas ad ius ciuile ſcripſerunt circiter annum M. C. XC. vixit, iuriſque diſciplinam magna cum laude exercuit: Eius perſæpè Accurſius mentionem in gloſſis interpoſuit.

MARTYREIVM, templum martyribus dicatum, *apud Impp. l. generali, 13. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & l. decernimus, 15. eod.*

MASCVLINVM an concipiat fœmininum, hoc eſt, verbo maſculini generis contineatur fœmina, *vide l. 1. & ibi glo. Barto. Alberic. Capol. And. Alciat. ff. de verbor. ſign.*

MASSA rudem materiam auri, argenti, æriſve ſignificat, *l. 10. §. ſi maſſa. ff. quibus mod. vſusfr. amit. l. 52. §. ſi quis maſſam. D. de furt.*

Maſſa, id eſt, pila argenti legata, ſcyphi ex ea facti debentur. *Eius cauſſam habes in l. lana. in fi. & l. quaſitum. §. illud. de leg. 3.*

MASSA, *apud Caßiodorum, Gregorium, & alios*, idem quod manſus: hinc maſſarij, vt manſuarij, gloſ. vet. maſſam exponunt συγκτῆσιν. Vide manſus.

MASSARITIÆ verbum ex vulgi triuio ſumptum, dicuntur Bartolo ſupellectilia ad domum pertinētia, quo verbo in eundem ſenſum paſſim vtitur vulgus interpretum: hoc & aliquando Zaſius indicauit.

MASTI, fiſtulæ ſunt *Vitruuio, lib. 12. Varro in lib. de re Ruſt.* papillas vertit, *Caßiod.* vbera. *vide Alcia. l. eos, qui aqua, C. de aquaduct.*

MASTIGOPHORI, lictores, qui virgas in ſacris certaminibus ferebant, quibus inſolentiam certatorum ſpectatorúmq; coercerent: *de quibus Arcadius, l. vlt. §. 1. D. de muner. & hon.* Maſtigophori quoque, qui Agonothetas in certaminibus comitantur, & ſcribæ magiſtratus perſonali muneri ſeruiunt. *Iulius Pollux ad fi. li. 3.* μαστιγονόμους ferè, à Xenophonte quodam loco μαστιγοφόρους appellari tradit. Horum etiam meminit Xiphilī. in Nerone. Sed & Suidas ſcribit fuiſſe, ἐπὶ τῆς θυμέλης ῥαβδοφόρους τινὰς προσεστηκέναι τῷ θεάτρῳ.

MATER, quæ quoduis animal, partu edit. *auctor Nonius.* Noſtri interdum hoc nomine etiam auiam accipiunt, licèt impropriè. *Vide Bartol. in l. liberorum. D. de verb. ſignif.*

Mater matrima dicitur illa, quæ cùm mater ſit, adhuc habet matrem viuentem: ſicut patrimi, & patrimes, quorum patres viuunt. Vide Matrimus.

MATERFAMILIAS apud Iuriſconſultos quamlibet mulierem honeſtam ſignificat, *l. 3. in fi. D. de lib. exhib. l. pronunciatum. 46. D. de verb. ſign. l. probrum. D. de rit. nupt. l. qua adulterinum. C. ad leg. Iul. de adult.* Idque generaliter tradunt, honeſtatem, non aut nuptias, aut natales facere matrēfamilias: viduam, non etiam virginem eſſe matremfamilias: eam quæ obſcuriore loco nata eſt, ſi honeſtè viuat, eſſe matremfa. Concubina autem materfamil. non eſt, niſi patroni concubina ſit, *d. l. probrum. l. item legato. §. patrui. D. de legat. 3.* Meretrix quoque materf. non eſt, licèt vxor ſit, & adul-

terij accuſari poſſit, exemplo Veſtiliæ vxoris Titidij Labeonis, *de qua Corn. Tacit. libr. 2. l. ſi vxor. §. ſed & in ea. §. D. ad l. Iul. de adul.* Nihil autem differt à matrona materfamiliâs, *l. 1. §. omnem l. item apud. §. ſi quis virgines. D. de iniur. l. 1. §. & notandum. D. de ventr. inſp. & quæ materfam. in l. probrum* dicitur matrona *in d. l. ſi vxor.* Cicero pro Cælio, Petulanter facimus, ſi matremfamiliâs ſecus, quàm matronarum dignitas poſtulat, nominemus. Propriè autem Materfamiliâs ea dicitur, quæ in familiam mariti, & ſui hæredis locum venit, & à matrona differt: & ſic ex iure antiquo accipienda eſt, *l. pronuntiatio. §. familiæ. D. de verbor. ſignificat.* dum in familia mariti numerat matremfamiliâs. Hinc etiam Feſtus, materfamiliâs, inquit, non antè dicebatur, quàm vir eius paterfamiliâs dictus eſſet, nec poſſunt hoc nomine plures in vna familia præter vnam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ ſine filiis eſt, appellari poteſt. Huc accedit quod ſcribit *Gellius libr. 18. c. 6.* matremfamiliâs appellatam eſſe eam ſolam, quæ eſſet in mariti manu, mancipióque: aut in eius, in cuius maritus manu mancipióque eſſet, quoniam non in matrimonium tantùm, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui hæredis locum veniſſet. *Seruius in lib. Æneid. 11.* materfamilias, inquit, illa dicitur, quæ in matrimonium conuenit per conuentionem. nam per quendam iuris ſolennitatem in familiam migrat mariti. Quod autem ſcribit *Vlpian. l. 4. D. de his, qui ſunt ſui vel alien. iur.* matresfamiliarum eodem modo dici, quo patresfa. hoc eſt, quæ ſuæ poteſtatis ſunt, ſiue ſint puberes, ſiue impuberes, hoc ad inſtituti ſermonis, & rubricæ rationem reuocandum eſt vt qui alterius in familia non ſunt, patres & matresfamiliarum appellentur. Plura etiam de his vide in voce, VXOR.

MATERIÆ infectæ, pondus: ſignatæ, numerus: factæ, ſpecies appellatur, *l. 6. D. de rei vind.*

Materia ſic à ligno diſtinguitur, vt hoc ad ea, quæ comburendi cauſſa parata ſunt, pertineat: illa verò, quæ ædificandi fulciendíve cauſſa, *l. 12. D. de vſufru. l. 47. D. de act. empt. l. 55. D. de lega. 1. l. 167. D. de verbor. ſignific.*

MATERTERA eſt matris ſoror, *ait Paulus. l. 10. §. 7. de gradibus.*

Matertera magna eſt auiæ ſoror, *ait Paul. l. 10. §. 8. D. eod.*

Matertera maior, ait Paulus, eſt ſoror proauiæ, patris, vel matris matertera magna. *l. 10. §. 9. D. de gradib.*

Matertera maxima eſt, ait Paulus, abauiæ ſoror, patris vel matris matertera maior, *l. 10. §. 10. D. de gradib.*

MATRIMVS ac patrimus dicuntur, quib. patres & matres adhuc viuunt: *ait Feſtus.*

MATRIX Eccleſia dicitur cathedralis, *c. cùm venerabilis. de verb. ſigni.* eadem forma, qua Metropolim vocamus vrbem, quæ caput eſt prouinciæ, vnde ſunt deductæ coloniæ, quæ & dicitur vrbis matrix; & mater vrbium à Solino & Marcellino. Inde Ortygometra, coturnicum matrix, & Tetrigometra, cicadarum, & ſimilia nomina, *apud Plinium, & alios.*

MATRICES aquarum pro fiſtulis ponuntur, *in l. eos. C. de aquaduct. lib. 12.* Maſtos appellat, *Vitruuius libr. 12. Caſſiodorus* vbera. *Varro in lib. de re Ruſti.* papillas. Erant etiam Matrices libelli, in quib. Cæſareo fiſco penſitantes deſcripti continebantur. Habebant & nomina militum inſcripta matrices. Hinc

MATRICVLA, catalogus, deſcriptio, index, *l. 3. C. de agen. in reb. lib. 12. l. pen. & fin. C. de commeatu.* Matriculæ militares, numeri, *l. 16. C. de teſta. mili.* Notæ publicæ vocantur *l. 5. C. qui milit. poſſ.* Patriculæ, *l. 5. C. The. de domeſt. & prot.* Carthaginenſis concilij, c. 120. μὴ ϖροσκειμένους τῇ μάτρικι, Zonaras ità interpretatur: ὁ βλαβίου-

του

ται ἐκ τοῦ καταγεγράφθαι ἐν τῇ ἀπογραφῇ τῶν διαφερόντων τῇ ἐκκλησίᾳ.

MATRICARII *in Nouell.* 13. quæ eſt de Prætore plebis, in notis quibuſdam vetuſtis ad Iuliam Patritij Epitomen, ſic inueniunt exponi. Matricarij dicuntur illi, quorum opera ſpongiis, hamis, dolabris, ſiſonibus & aliis ferramentis incendia extinguuntur, perfodiuntur parietes, diruuntur ædificia. Sic dicti, quòd in matriculum, ſiue commentarium prætoris plebis relati erant.

MATRICVLARII Eccleſiarum œconomi, nunc *Marguiliers* dicti. *Aymoino in lib.* 4. *de geſtis Franc. ca.* 33. Et in lib. veteri formularum: Nos in Dei nomine matricularij S. Martini, dum ma[illegible]e ad oſtia ipſius Eccleſiæ obſeruanda conueniſſemus, &c.

MATRIMONIVM eſt diuini & humani iuris communicatio, *l.* 1. *D. de ritu nupt.* Per diuinum ius accipiuntur ſacra, quæ cuiuſlibet familiæ propria olim fuerunt. Nos autem veram pietatem, & ius naturæ, per ſacra intelligere poſſumus in foro Chriſtiano.

MATRIMONIVM, eſt maris atque fœminæ coniunctio, *l.* 1. *§.* 2. *D. de iuſti. & iur.* matrimonium à matris nomine, non adepto iam, ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendi, *Gellius libr.* 18. *cap.* 6.

MATRIMONIVM & Nuptiæ ſæpè promiſcuè vſurpantur, propriè tamen differentia reperitur, *vt in l. pen. D. de donat. inter vir. & vxor.* vbi Scæuola matrimonimum eſſe oſtendit, conuentionem inter virum & vxorem: eámque conuentionem ſolo conſenſu contrahit: hoc eſt, neque rei interuentum, neque certa & concepta verba, neque literas, *l. licet.* 8. *C. de inceſt. nupt. l. nuptias. de reg. iur. l.* 1. *D. de ſponſa. l. neque ſine.* 13. *C. de nupt.* Nuptias autem ibidem Scæuola eſſe oſtendit, ritum illum, qui pro cuiuſque gentis inſtitutis palàm & publicè adhiberi ſolet. veluti apud Romanos, deductione in mariti domum: item aquæ & ignis interuentu. Similiter Paulus Matrimonium à nuptiis diſtinguit, *in l. ſi ita.* 10. *& l. Iulianus in l. ſeq. D. de ritu nuptia. & Iuſtinianus in § ſi aduerſus. ca. De. nupt. & in l. inter eos* 27. *D. de donation. inter virum & vxor. l.* 13. *C. de nuptiis.* Sumitur etiam Matrimonium pro bonis maternis. *Seneca libro* 1. *de beneficiis capite* 3. Quia latè patentis matrimonij ſit. itaque apud Tranquillum, & Valerium Maximum, Matrimonij nomen vſurpari quidam obſeruarunt.

FORMVLÆ MATRIMONII CONTRAhendi.

Ex Plauto in Curculione 5. 2. v. 15. *Spondéſne miles mihi hanc vxorem? M. Spondeo.* At in Decretal.

Vir. Ego accipio te in meam. Et

Mulier. Ego te accipio in meum. Sic in Pœnulo Agoraſtocles: *Audin' tu Patrue, dico, ne dictum neges: Tuam mihi maiorem filiam deſpondeas. P. Pactam rem habeto. A. Spondéſne? P. Spondeo.* Hanc contrahendi formulam docet tex. ca. ſi inter virum. de ſponſal. & matri. in antiq.

TESTIFICANDI matrimonij.

COS. AVGV. PVBL. CLAVD. QVAEST. AERAR. ANTONINAM. VOLVMNIAM, VIRG. VOLENT. AVSPI. E. PARENTIB. SV. COEMIT, ET IIII. FAC. IN DOM. DVX. id eſt, Conſule Auguſto Publius Claudius Quæſtor ærarius Antoninam Volumniam virginem volentem auſpicato è parentibus ſuis coëmit, & quatuor facibus in domum duxit. Ex lapide Patauino.

Matrimonia ſecundum naturam eſſe, oſtendit Lex, NON MOECHABERIS, vt vnuſquiſque habeat ſuam.

ret neatúrque in voluptatibus modeſtia quædam,& certitudo. Vagi enim concubitus,incertam facerent de ſobole opinionem,eleuaréntque curam alendi partus.

Matrimonium inuito patre vel matre,neque iure naturali & diuino,neque ciuili, neque Pontificio valet, quanquam Doctores communiter diuerſum tradant. *Iuſtinianus Inſtitu. de nupt. in princip. Paulus in l. 2. D. de rit. nupt. Romanus Pontifex Euariſtus,30.q.5.c.1. Apoſtolus ad Corinth.*

Matrimonium, Dos, & dotis actio, poteſt eſſe ſine copula carnali, vt vxor virgo ſit, *l.denique Cinna, & l. ſequ.D.de rit. nupt.* Accedit hoc ad religionem noſtram.

MATRONA, *in Clementis libro, de actu diui Petri*, exponitur τῶν ἐξόχων γυναικῶν ἡ ἐπιφανεστέρη. Id eſt, nobilium mulierum magis inſignis. Et hæc quidem videtur eſſe huius verbi propria ſignificatio: augetur tamen hæc ſignificatio ab Iuriſconſultis, vt ſuprà oſtendimus in voce Materfamilias, & infrà in voce, Vxor, *Gellius tamen libro* 18.*cap.*6. Matronam propriè dictam vult, quæ in matrimonium cum viro conueniſſet, quoad in matrimonio maneret, etiamſi ſibi liberi nondum nati forent: dictámque eſſe ita à matris nomine, non adepto iam,ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendi. Porrò Matronæ dicuntur etiam dominæ, non reſpectu maritorum duntaxat, quomodo ipſi quoque mariti ab vxoribus domini appellantur,ſed etiam per ſe, *vt in l.pater.§.Iulius. D. de legat.libro* 2. Iuliam dominam:niſi dicas Domnam ſupereſſ.,*ex l.Lucius Titius. eodem titulo.*

MATRVELIS,ex matris meæ fratre natus. *Marcianus,l.1.D. de leg. Pomp.de parrici.*Si quis patrem, matrem,auum,auiam,fratrem, ſororem, patruelem, matruelem, occiderit, &c.

MATVRARE,nõ eſt abbreuiare,ſed accelerare, ita vt adhibeatur induſtriæ celeritas,& diligentiæ tarditas.Cætera apud Ferrarium *in §.his igit.Inſt.de iuſt.& iur.*

MATVRVS quis tripliciter oſtenditur,vultu,geſtu,voce.*Spe.in tit. de aduoc.§.5.ver.cùm autem.*

MATVRE fit quod non citiùs, aut ſerius fit,*Bald.l.2.§.ſi quis tamen. C.ſi quis caut.*

MAXIME idem ſignificat quod vtique *l.9. D. de vſucap.* Vſucapiuntur res maximè corporales. Id eſt, quaſi corporales ſolæ Maximè, pro demum, *l. 5. ff.de concubi.* Ingenuam in concubinatu eſſe poſſe traditur, maximè eam, quæ obſcuro loco nata eſt, vel corpore quæſtum fecerit. *Sic.l.2.C.an ſeruus ex ſuo fac. & l.12. D.de fund.inſt. Paul. lib. 3. Sent. tit.5.* Maximè dictio implicatiua caſus etiam non expreſſi,*vt in l.ſunt qui & l. cum ex cauſa.D.de re iud.* De eius efficacia cum Alb.tum interpretes multa, quæ Grammaticos latent: vt vocum magis,quàm rerum ſignificationis peritos.Porrò G. in l. mox citanda,indicat hoc verbum Maximè, aliquando abundare in Iure:allegátque bonum text.*in l.ſi.§.ſi.C. de manu.teſta.*cùm dicit,Maximè propter libertates, quoniam propter nullum alium caſum,quàm libertatis ea Imperatoris prouiſio inuenta eſt. *Vide Zaſium in l.1.§.quæſitum eſt.D.quod legator.*

ME

MECHANICVS, *μηχανικός*, is eſt,cuius ingenio & inſtitutione fiunt organa mechanica, pneumatica:automatopoetica,*l.2. C.de excuſat.artific.*Mechanicos, & geometras & architectos, &c.*Sueton. in Veſpaſiano, ca.* 18. vtitur etiam hoc verbo:Mechanico quoque,inquit,grandes columnas exigua impenſa perducturum in Capitolium pollicenti. &c.

MEDIANVS,*in l.ſi verò.D. de his, qui deiecerunt.* accipitur pro medio,eſtque architectonicum verbum. nam apud Vitruuium medianæ columnæ ab angularibus diſtinguũtur, & me-

& medianæ teſtudines. Medianum autem cœnaculum, pro mediano cœnaculi cubiculo. Cœnaculum quid ſit, diximus ſuo loco.

MEDIASTINVS, mancipium viliſſimum quod mediis in ædibus ſtat, vt ad cuiuſuis iuſſa atque imperata præſto ſit. *Vlpi. l.15.§.31.D.de iniur.* Etenim multum intereſt, qualis ſeruus ſit. bonæ frugi, ordinarius, diſpenſator: an verò vulgaris, vel mediaſtinus, aut qualis. *Idem l.1.§.4. D.de naut.caupo.ſtab.* Si qui opera mediaſtini fungitur, non continetur: vt puta atriarij, & focarij, & his ſimiles. *item in l. 6. D. de op. ſer. Columel. lib. 1.c.9.* Mediaſtinus qualiſcunque ſtatus poteſt eſſe, dummodo percipiendo labori ſit idoneus. Nonnulli per mediaſtinum ſeruum balneatoris ſignificari putant, *Cato*, Ille imperator: tu illi ac cæteris mediaſtinus *Nonius.* Mediaſtinos, non ſolùm balneatum, ſed ædium quoque miniſtros & curatores legimus. *Lucil.*17. Villicum Ariſtocratem mediaſtinum atque bubulcum, Commanducatus corrupit, ad incita adegit. Eſt autem hæc vox compoſita à medio & ſtando, non à Græco ἄςυ, vt nonnulli vaticinantur, quanquam alij in hoc verbo, vocem medium tantùm notandam volunt, reliqua productionem eſſe verbi.

MEDIVM dicitur, quicquid inter duo extrema eſt, etiam ſi non æqualiter diſtet. *§.adiectio in l.3.D. ad leg.Cornel.de ſic.Seneca Epiſtol.* 118. Id medium atque indifferens, ait, vocamus, quod tam malo contingere, quam bono poteſt: tanquam pecunia, forma, nobilitas. Medium quoque vſurpatur pro manifeſto & certo. Vnde dicimus rem in medio relictam, ſuper qua nondum conſtitutum eſt. Sed & medium pro tertio, quod quædam contraria habet, etiam in iure noſtro intelligitur: vt inter eſſe meũ, & eſſe tuum, eſſe Gaij, vel Titij, *l.ſed & ſi poſſeſſori. in princ. de iureiuran. l.ſi inter me & te. de except.rei iud.* inter aſſenſum, & contradictionem, patientia. *l.1.§.ſcientiam.de tribut.act.* Inter delicatè progredi, & diplomate vti, eſt maturare, *l.continuus.§.2.de verb. oblgat.* inter donatum & commodatum precarium. *arg. l.1. de prec.* inter ſacrum & prophanum, ſanctum *l.ſacra. D. de re diuiſ.* inter liberum ſiue ingenuum, & ſeruum, libertinus, *l.manumiſſiones. de iuſtit. & iur.* Inter venenum bonum, & venenum malum, amatorium, *l.eiuſdem.§.1.vbi Bart.de ſicar.* Inter negligentiam craſſam, ſiue nimiam ſecuritatem, & delatoriam curioſitatem, ſcientia, *l.nec ſupina.de iur.& fact.ignor.* Inter bonam fidem, & malam fidem, dubietas. *gl.§. generа.l.3.de acquir.poſſeſſ.*

Medium tempus interpretatur Iuſtinianus. *§ſi ad exhibendum.Inſtitut. de offic.iud.* tempus illud quod eſt inter litem conteſtatam & ſententiam, Vlpianus ſequutus, qui medium tempus appellat quod eſt inter initium & finem actus, *l.ſi libertinus.D.de colluſ.deteg.*

Medij actus homo, appellatur ab Imper. *in §. 6. de iniur.* ſeruus neque magnæ alicui curationi præpoſitus, qualis eſt diſpenſator, vel atrienſis, neque viliſſimo muneri deputatus, qualis eſt mediaſtinus aut ſcoparius, ſed mediæ inter illas functionis.

MEDIÆ iuriſprudentiæ appellatione Viglio videntur potius ſignificari prudentium interpretationes, quas communi nomine Ius Ciuile nominamus. Accurſius autem mediam Iuriſprudentiam id ius intellexiſſe arbitratur quodcunque fuit, poſt XII. Tab. & ante Principum conſtitutiones eſt editum, *§.& hæc quidem.Inſt. de leg.ag.ſucc.*

MEDIOCRITAS, tenue patrimonium, *l.6.in fin.D.de excuſ.tutor.*

MEDICINÆ tres ſunt partes, *inquit Corn. Celſus in præfat. primi libri.* nam vna eſt, quæ victu, altera quæ medicamentis, tertia quæ manu medetur. primam διαιτητικὴν, ſecundam φαρμακευτικὴν, tertiam χειρουργικὴν Græci nominarunt. Itaque Medici nomen apud Iuriſconſultos ſumitur pro

Digitized by Google

iis, qui medicamenta conficiunt, vulnera curant, cucurbitas admouent, item qui circumcidunt, aut caſtrant. Pro chirurgis *apud Paul. lib. 3. ſentent. & 5. titu. 23. Item apud Vlpian. in l. 4. in fi. D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Medico, *inquit*, qui virilia exciderit, capitale erit. *Idem in l. qua actione. 7. §. vlt. D. ad leg. Aquil.* Si medicus ſeruum imperitè ſecuerit. φαρμακευτικὰ verò ſignificatur *in l. ſequenti.* vbi Caius de medico loquens, Idem iuris eſt, inquit, ſi medicamento perperam vſus fuerit, *Vlpianus in l. 3. D. de extraordin. cognit.* Si medicus cui curandos ſuos oculos commiſerat.

MEDOGRAMMATEI, *l. 4. C. de tab. ſcrib. & log. lib. 10.* corruptè pro Demogrammatei. Sunt autem δημογραμματεῖς plebis ſcribæ.

MELANCHOLICI ſunt, qui morbis melancholiæ, id eſt, atræ bilis vexantur. Melancholici item dicuntur mauici & maniaci: quem enim nos furorem dicimus, Græci Melancholiam vocant. *Cicero Tuſc. 3.* Græci autem maniam vnde appellent, non facilè dixerim: eam tamen ipſam diſtinguimus nos melius, quàm illi. Hanc enim inſaniam, quæ iuncta ſtultitiæ patet latius, à furore diſtinguimus.

MELIENSIS Minerua, vide Ilienſis Minerua.

MELINVM, genus coloris candidi. *Plin. lib. 35. c. 6.* Melinum candidũ & ipſum eſt. optimum in Melo inſula, *Paulus l. 78. §. 5. D. de legat. 3.* Quin minus porrò coracinum, aut hyſginũ, aut melinum, ſuo nomine quàm coccum, purpuráve deſignatur.

Melior conditio, quod ad pactum addictionis in diem attinet, dicitur ſi pretio quid addatur, vel facilior pretij, vel maturior ſolutio, *l. 4. §. fi. D. de in diem addict.* & omninò quidquid ad vtilitatem venditoris pertinet pro meliori conditione haberi debet.

MELIVS æquius, formula erat iudicij rei vxoriæ, quæ ſoluto matrimonio repetebatur. *Cicero libr. de Offic. III.* Reliquorum autem iudiciorum hæc verba maximè excellunt: in arbitrio rei vxoriæ, melius æquius. *In Top.* In primiſque in arbitrio rei vxoriæ, in quo eſt quod æquius melius. *Iauolenus l. pen. §. vlt. ſolut. matr.* Quia nec melius, nec æquius eſſet, quod exigere vir ab vxore non potuiſſet, &c. *Proculus l. 82. D. de ſolutionibus.* Nec melius nec æquius eſſe exiſtimarem eum fundum Seiæ reddi.

MELIORES, pro Proceribus ſiue primariis eadem ratione qua Seniores. *Tacitus libr. 13.* Et commotus his Auitus patienda meliorum imperia. *Otto. Friſing. lib. 1. ca. 20.* Gladio exerto meliorem & nobiliorem omnium Rauennatenſium manum miſit. *Apud Radeuicum libr. 2. ca. 30.* Dominus imperator magna eſt in gloria. quoſdam de melioribus ex Mediolano, & Brixia in vinculis retinet. *Et alibi ſæpiſſimè apud auctores barbaricos.*

MELIORARE, pro meliorem & fructuoſiorem efficere. *Vlpia. l. 13. §. 5. D. de vſuf.* Si quidem vſufructuario permittitur meliorare proprietatẽ.

MELIORAMENTA & meliorationes dicuntur ea, quæ emphyteuta in re ipſa habet, & percipit pro ſuo iure emphyteutico, *vt in l. vl. C. de iure emphyteut.* Inde, quòd agri vectigales ſolebant ſumptu ac opera cõductorum ad meliorem frugem reduci, ea ſpe, quòd ad vtilitatem ſuam & ſuorum ſemper eſſent illis vſuri.

MELLOPROXIMVS, in poſterio. Iuſtiniani libris eſt, inquit Alcia. qui ſe cum proximo ſcrinij ſacri exercebat, curámque cum eo gerebat, velut ſubadiuua. *Huius fit mentio in l. peculiari. & l. vnicuique. C. de prox. ſac. li. 12.* deduci autem à verbo μελετᾶν, quod exercere ſignificat: vel à μέλει, quod curæ eſſe denotat. Sic dicitur primarius à ſecretis. hoc eſt, ſummo Cancellario proximus. Cuiacius verius putat Melloproximum dici, qui ſequenti anno futurus eſt proximus. ἀπὸ τοῦ μέλλειν. Sic

Mellephebum pubertatis proximum Cenſorinus vocat.

MEM-

MEMBRVM in XII. Tabul. pro corporis parte accipitur, pro manu, pede, & verba legis hæc ſunt, MEMBRVM SI RVPSERIT (aliàs rupit) NI PACIT, TALIO ESTO. *Vide Gellium lib.* 20. *c.* 1.

MEMBRVM, pro cubiculo, ſiue parte ædificij, *apud Vlpian. de manumiſſ. teſtam. l. ſi ita fuerit.* §. Idem quæri poteſt, inquit, & ſi fabris duobus, vel pictoribus, ſi membrum depinxiſſent, vel fabricaſſent nauem. Vulgati codices corrupti, non membrum, ſed templum habent, Græci ναΐδια exponunt. Vtramque vocem retinuit lingua Gallica. Quin & partem domus. Columella, cum Plinio Iuniore, & Apuleio membrum nominant.

MEMORIA mortuorum damnata, qui maieſtatis & perduellionis criminibus poſt mortem damnantur, *l.* 32. *D. de don. int. vir. l.* 6. *D. de iniuſt. rupt. l.* 78. *in fin. D. de leg.* 2. *l.* 2. *C. de teſtam.*

Memoriam retractare, *l.* 2. *D. ne de ſtat. defun.* de ſtatu defuncti quærere.

Memoria Principis, genus eſt procurationis eorum, qui annotationes omnes dictabant, & emittebant, ſed & precibus reſpondebant: *vt eſt in Notitia Rom. Imp.*

MEMORIALES adiutores erant Quæſtores ex diuerſis ſcriniis aſſumpti, qui leges & reſcripta excipiebant, & implendâ curabant, id eſt, perſcribebant, aut perſcribi curabant, *vide l. vlt. C. de prox. ſacr. ſcrin.* Græci *ad l.* 2. *C. de pet. bon. ſubl.* hos interpretantur τοὺς ἐν τοῖς ὑπομνήμασι, *&* *ad l. eos. C. de excu. mun.* τοὺς τῶν ὑπομνημάτων πάντων. & *ad l.* 5. *C. qui mil. poſſ.* τοὺς τῶν κελεύσεων φύλακας. *Vide Nouell. Valent.* 11. 3.

MENDACIVM tribus modis ſolet ab interrogato committi, diſſimulata veritate: non aliter ferè atque temeritas accuſatorum trifariam detegitur, *l.* 1. *in princip. &* §. 1. *D. ad SC. Turpill.* Aliàs enim imprudenter negatur veritas fallaci quadam fiducia non probandi contrarium ab aduerſario. Aliàs tacetur, callido ſcilicet conſilio, vt liberum ſit poſtea effugere ignominiam, detecta veritate. Sunt & qui tam reſpondendo mendacium, quàm tacendo contumaciam puniri verentur: hi deligunt mediam obſcuritatis viam: vt ſub verborum inuolucro ſaluam habeant interpretandi libertatem, ſi opus fuerit, *l. de ætate.* §. *nihil intereſt.* D. *de interrogat.* Qua igitur impoſtura celetur veritas ad detrimentum proximi, nihil prorſus intereſt: quod diligentiſſimè nota.

MENDICANTES validi qui accipiendi ſint *in rubric. C. de mendican. valid. lib.* 11. ipſa res docet. Porrò mendicos eos intelligimus, qui (vt Ariſtophanica Penia in Pluto ait) viuendo nihil habent.

Πτωχοῦ μὲν γὰρ βίος, ὃν σὺ λέγεις, ζῆν
ἐστὶ μηδὲν ἔχοντα.

atque à pauperibus ſeparantur ab eadem. Validos autem interpretari videtur, *Nouell.* 80. robuſtos, ex interpretatione Iuliani Patritij.

Mendicitas incerta *in l. vni. de mendi. valid.* quia, inquit Accurſ. ibi ignoratur, an verè egeant.

MENIANA, *inquit Feſtus*, appellata ſunt à Menio Cenſore, qui primus in foro vltra columnas tigna proiecit, quo ampliarentur ſuperiora ſpectacula. *Idem tradidit Iſidorus lib.* 15. *Etym. cap.* 3. Menium illum Craſſi fuiſſe collegam addens: tum & Solaria, vocari poſſe, quòd Soli pateant: quod confirmari poteſt Zenonis Conſtitutione περὶ καινοτομιῶν, in qua hoc nomine bis vtitur: μηδὲ ἐπιχειρεῖν, ait, ἐκ μηδ' ἑτέρου μέρους σολάρια, ἤτοι ἐξώστας κατασκευάζειν. *Et alio loco.* Θεσπίζομεν τὰ καλούμενα σολάρια μὴ ἐκ μόνων ξύλων τε καὶ σανίδων γίνεσθαι, ἀλλὰ τῷ τῶν λεγομένων ῥωμανισίων οἰκοδομεῖσθαι σχήματι. Hinc

Menianum opus, pergulis extra ædificium proiectis factum. Aſconius verbi originem ſic explicat: Menius cùm domum ſuam venderet Catoni & Flacco Cenſoribus, vt ibi Baſilica ædificaretur, exceperat ius ſibi

vnius columnæ, ſuper quam tectum proiiceret ex pronolantibus tabulatis, vnde & ipſe & poſteri eius ſpectare munus gladiatorium poſſent. Ex illo Menia columna vocitata eſt, *Idem tradunt Feſtus & Porphyrius, Paulus l.20. D.de ſeruit.vrb.* Idem eueniet:&ſi Menianum in tuum emiſſum habuero, aut ſtillicidiũ in tuum proiecero. *Item Iauolen. l.242. D. de verb.ſign. Vlpian.l.2.§.3. D.nequid in loc.public.Impp.l.penul.C.de ædil.priui.* Meniana, quæ Græci ὄρθας appellant. Nonnulli tamen κρόσσας, alij σκιάδας legunt: Cuiacius ἐξώστας legi vult. vt & vocantur in iam citata Zenonis Conſtitutio. Vide Ἐξώσται.

MENS, voluntas, ſententia, & quam vulgus intentionem vocat. Quando verò mens legis certa dicatur, exactè tradidit Alciatus *in Comment.de verb.ſignif.* Cæterùm, eadem videtur eſſe mens, ſeu ſententia, & ratio legis: aliqua tamen eſt differentia. Sententia enim legis eſt, quam verba oſtendunt. *l.proſpexit.D. qui & à quibus.* Ratio autem eius per coniecturas conſtat. *Bald. in l.ſi quis ſeruo. C.de fur.* mentem rationémque legis haud abſurdè animam legis appellat: atque ob id cenſuit eam magis attendendam, quàm verba quæ illi corpus ſint. Maximè verò in Iuriſperitorum ore verſatur, CVM mens patet, de verbis curandum non eſt. *Glo. l.ſi in venditione,ſub fin. D. com. præd. Bald. d. l.quamuis. C. de fideic. l.1. C. plus val.fac.l.3.§.conditio.D.de adim. leg.ea.intelligentia.de ver.ſig. text.in l. ſi vno,in princ.D.loca. l.inſulam. D. de præſcr.ver.cum vulg.*

Mente capti dicuntur,qui quomodocunque mente carent. Videtur tamen aliquando dubitaſſe Vlpianus, an quod de mente capto ſtatutum eſſet,in furioſo obtineret. *Poſt Bart. in l.ſi furioſi.C.de nupt. Vide Viglium in §.item furioſi.Inſtitut.quib. non eſt permiſſ.face.teſtam.* Mente autem captus dicitur (*auctore Feſto*) cùm mens ex hominum poteſtate abiit. Hinc quibus non deeſt omnino mens, ſed qui tamen ſunt ſubſtupidi, non minùs poſſe facere teſtamenta creduntur, quàm fœminæ poſt duodecimum annum, in qua ætate ſcimus nondum eſſe plenum animi robur. Alciatus arbitratur mente captum dici qui morbo oppreſſus eſt, quod vitium Græci μώρωσιν dicunt:cui λογιστικὸν, id eſt rationalis animæ pars labefactata eſt: prouenítque vt Gal. definit, ex ſolo humenti,malóque temperamento in capite hærente.

MENSARVM genera diſces ex *l.12.D.de fund.inſtr.l.21. D.de acti. empt.l.4.D.de edend.l. 47. D. de pact. l.27. D.de fur. obſerua in d. l. 27.* locum videri deprauatum ibi, menſæque ſcripturam:quem Baſilici ita verterunt, καὶ τῷ τραπεζίτῃ δι' οὗ ἐδάνεισεν ἐγγράφως.

MENSA pro tabula qua argentarij vtuntur, *apud Pap.l.pater filios. §.menſæ negotium.de leg.2.*

MENSARII, qui nummariam negotiationem exercent. *Liuius lib. 17.* Solutiones æris alieni in publicam curam verterunt.Quinque viris creatis, quos Menſarios ab diſpenſatione pecuniæ appellarunt. *Cicero pro Flacco*: Cum ciuitate mihi res eſt acerrima & conficientiſſima literarum, in qua nummus moueri nullus poteſt, ſine quinque Prætoribus, tribus Quæſtoribus, quatuor Menſariis, qui apud illos à populo creantur. *Sic & apud Sueton. in Auguſto:* Nerulonenſis menſarius, *& apud Capitolinum in M. Anton. Philoſ.* Leges de menſariis & auctoribus tulit. vocantur & hi Menſarum præpoſiti *à Iulio Firmico lib.3. Matheſ. capitul. 8.* Hinc

MENSVLARII, iidem qui nummularij, *vt patet ex l.47. D. de pact.* vbi Gaius Seius modò menſularius, modò nummularius appellatur. alios autem nummularios fuiſſe ab Argentariis patet *ex l.9.§.2.D.de edend.* cùm tamen Græcè τραπεζῖται, id eſt,menſarij, iidem ſint qui Latinè Argentarij: *vt conſtat ex Plaut. locis innumeris.* De Menſulariis quoque

que mentio ſit apud Vlpianum *in l. 24. §. D. de reb. auct. ind.* Menſularij autem & Argentarij propriè ij eſſe videntur, qui non tam pecuniarum permutationem, quàm maiorem negotiationem exercent, quibus olim moris fuit pecunias cuſtodiendas dari feneratò interdum, interdum gratuitò. Numularij verò, Campſores vulgò dicti: quos Græci *ἀργυρογνώμονας* vocant. Donat. Tunc, inquit, in foro, & de menſæ ſcriptura, magis, quàm ex arca domóque, vel ciſta pecunia numerabatur.

MENSIA lex quid iubeat docet Vlpianus *tit. de iis, qui ſunt in alien. poteſtate.*

MENSIVM duo ſunt genera: nam alij naturales ſunt, alij ciuiles: naturalium ſpecies duæ, quòd partim ſolis, partim Lunæ eſſe dicuntur. ſecundùm Solem fit menſis dum Sol vnumquodque in Zodiaco orbe ſignum percurrit. Lunaris autem, eſt temporis quoddam ſpatium à noua Luna. Ciuiles menſes ſunt numeri quidam dierum, quas vnaquæque ciuitas ſuo inſtituto obſeruat: vt nunc Romæ à Calendis in Kalendas. Naturales & antiquiores, & omnium gentium communes ſunt: Ciuiles & poſteriùs inſtituti, ad vnamquamque pertinent ciuitatem. *Hæc Cenſorinus lib. De die nat. cap. 10.*

Menſem *in l. 12. D. de ſtatu. hom. vt & paſſ. apud Iuriſc.* accipe 30. dies.

MENSOR machinarius dicitur, qui machinula vtitur, ad deſignandum agrum quadratũ aut trigonum: ſicut menſor decempedator nuncupatur, quòd decempeda ad hoc vti ſoleat, ſeu pertica. Nam geometræ & geodetæ, hoc eſt, terræ diuiſores & agri menſores, aliàs pertica & decempeda, aliàs machina ſiue norma (quam vulgò quadram vocant) vtuntur. Menſor autem non ſolùm is eſt, qui agros metitur, ſed & qui pronunciat: & non de menſuris tantùm, ſed etiam de ſeruitutibus. *Vide Aggen. Vrbic. lib. de Conſt. agrorum & Cuiac. Obſerua. lib. 10. c. 2.* Menſor etiam ſignificat agrimenſorem, *tot. tit. D. ſi menſ. fal. mod.* Menſores operum, *Plin. lib. 10. epiſt. ad Traia.* Menſores frumenti, *l. 10. D. de iur. immu.* quorum Romæ erat certum corpus. Sic *l. menſores. D. de excuſa.* menſores frumentarij. Hi verò ſunt, qui annonam publicam admetiuntur. *In l. 1. C. de cond. in pub. horr.* Menſor, *inquit*, qui frumenta modio metiatur. *Lucilius apud Nonium*: Frumentarius eſt, modium hic ſecum ac rutellum vnum habet.

MENSORES ſunt *Veget. lib. 11. capit. 7. & Modeſtin.* qui in caſtris ad podiſinum dimetiuntur loca, in quibus tentoria milites figant. De his ſic *Leo Imp. de bell. app.* Μηνσώρες δὲ λέγονται τὰ φοσσάτα μετροῦντες, καὶ καθιστῶντες, οὓς μητατώρας νῦν καλοῦσι. Hinc Menſores vocantur, qui hoſpitia in ciuitatibus præſtant & notant, & qui metatores vocantur, *Alciat. in tit. C. de menſ. lib. 12. Vide l. 1. & l. 2. & l. 5. de metatis.*

MENSVRARVM nomina apud veteres hæc ſunt ferè: Digitus minima menſurarum eſt, quorum 4. palmum efficiunt, 16. pedem. Pes autem tanquam as in numeris: atque ideò dimidius pes, Semis vulgò appellatur, quantum ſcilicet pugno, extenſóque pollice metimur, Sicut & Spithama, vox Græca, quæ & ipſa vulgò ſeruat nomen, quantum extentis articulis, à minimo ad pollicem amplecti poſſumus, Latinè Dodrans dicitur, & Palmus maior quibuſdam. At cubitus ſeſquipedalis eſt. Greſſus verò 2. pedes & ſemiſſem continet. Paſſus 5. pedes, ſic dictus, quòd paſſis, id eſt, dilatatis brachiis & manibus, hanc dimenſionem conficiamus. Vlna ſex pedibus conſtat. Pertica duos paſſus in ſe habet, hoc eſt, pedes decem; vnde & decempeda dicitur; Plethrum pedes centum. Iugerum longitudine pedibus 240. In latitudinem dimidio minus conficitur, duóſque in ſe actus continet. Stadium, paſſus 125. habet: qui ſunt plus paulò pedes DC.

Digitized by Google

Diaulus, duo ſunt ſtadia. milliarium, ſunt mille paſſus, hoc eſt, ſtadia 8. Dolichus ſtadiorum eſt 21. Leuca, dictio eſt Gallica, mille & quingentos etiam ipſa paſſus habet: licèt alibi amplior ſit. Paraſanga, vocabulum Perſicum, 30. cenſetur ſtadiis, quæ menſura paulò minor eſt milliario Germanico. Schœnus apud Ægyptios 60. eſt ſtadiorum. Stathmus, id eſt, manſio, milliaria habet viginti duo ſemi. *Huius mentio habetur in Nouell. vt om. obed. iudicib. §. ſi igitur.* Eſt & vulgaris vox manſum, qua tantum agri ſignificatur, quantum ſingulis annis par boum arare colerèque poteſt. *Vide Alciatum in l. mille paſſus. D. de verb. ſign. Bud. in l. vlt. ſi menſ. fal. mod. dix. & Olden. Action. 2. Claſſ. 3.*

MENTIRI, hoc eſt, mendacium dicere: & non dicere verum differunt, *c. cum contingat. extra de iureiurand.* Porrò mentitur non ſolùm qui falſum dicit, verùm etiam qui ſimulat: vt, *Faciem mentita Creuſa*, & *Aes mentitur aurum.*

MERCATORES, non, vt quidam volunt à merce, ſed à verbo mercari, quod eſt emere, deducitur. ſunt enim hi, qui res emunt, quas in eadem ſpecie carius vendant, *vt ait Alciatus*, qui etiam inter ſordidos, mercatores tenues cenſet: contrà, copioſi mercatores, non viles habentur. Fenerator mercatoris nomine non venit, *per l. quæſitum. §. ſed & ipſe Papinianus paulò ante fin. D. de fund. inſtru.* Propriè enim Mercatores dicebantur, qui cum Romæ domicilium haberent, interdum tamen exportandarum vel importandarum mercium cauſſa in prouincias ad aliquod tempus excurrebant. Sabinus autem *in l. 4. D. de penu. leg.* tempus illud vt longiſſimum definit eſſe non plus annum. Negociatores verò ciues quidam erant Romani, ſed in prouinciis ſedem fortunarum ſuarum conſtituerant, ſic, vt rarò in vrbem, nec ferè, niſi cenſendi cauſſa redirent: quales erant aratores, pecuarij, argentarij, &c. *Cicero in Verrina 5.* Ciues, inquit, habent propinquam fructuoſámque prouinciam, quò facilè excurrant, vbi libenter negocium gerant: quos illa partim mercibus ſuppeditandis, cum quæſtu compendióque dimittit: partim retinet, vt arare, vt paſcere, vt negociari libeat, vt denique ſedes ac domicilium collocare. Quid etiam mercatores à negociatoribus differant, vide infrà ſub voce Negociatores.

MERCES, ferè dicitur pecunia quæ ex prædiorum ruſticorum locatione percipitur: quæ verò ex vrbanorum, Penſio, *vide l. 27. & l. 29. D. de hæred. pet. & l. 2. §. 1. D. locat.* Mercis appellatio, *inquit Vlpian.* ad res mobiles tantùm pertinet, *l. 66. D. de verb. ſign.*

Mercis appellatione, *inquit Africanus*, homines non contineri. Mela ait, & ob eam rem mangones non mercatores ſed venalitiarios appellari ait, & rectè, *l. 207. D. de verborum ſignific.* Mercis autem nomen etiam de operis intelligitur, vt & Pretium. Mercedem habitationis Græci proprio nomine ἐνοίκειον appellant, mercedem operæ μισθόν. *Clemens Alexandr. lib. 1. Strom.* τῷ μὲν ναυκλήρῳ δεθέντος λέγεσθαι ναῦλον· τῷ δὲ τελώνῃ τέλος· καὶ ἐνοίκειον μὲν τῷ σταθμούχῳ· μισθὸν δὲ τῷ διδασκάλῳ, καὶ τῷ πιπράσκοντι ἀρραβῶνα. Sed & στεγανόμιον mercedem habitationis, quæ ab inquilino datur, *appellat Iuſtinianus Nouell. 43. & 80. & 120. Harmenop. lib. 3.* Ἐνοίκειον autem in eadem ſignificatione apud Theoph. & Plutarch. obſeruauit *Victorius lib. 16. cap. 11.* Merces autem, quæ doctori datur, Mineruał etiam dicitur.

Merces eximij laboris à Iuriſconſulto eleganter interpretatur, quæ pro ſalute alicuius datur, *l. ſi pater. §. ſi quis de donat.* veruntamen & pro defenſione accipi ſolet, atque annuo reditu, apud Ciceronem, ſicut & in iure accipitur.

MERX peculiaris dicitur, res in qua

qua dominus permittit ſeruum ſuo proprio nomine negotiari, etiã ſi nihil ſit in peculio. Merx dominica autem, in qua nomine alieno, hoc eſt, domini vice gerit negocia.

MERCALEM vxorem, id eſt, Meretricem Albericus exponit.

MERCENARII, qui operas ſuas mercede locabant, *l. 1. §. ſi filiusfam. D. de vi & vi arm.* Plerique eo nomine ſeruos alienos, quorum conductis operis vtebantur, vocabant. *Valerius lib. 5. capit. 4.* Villicum, ait, in agello, quem ſeptem iugerum in Papiniana habebat, mortuum eſſe, occaſionémque nactum mercenariũ, amoto inde ruſtico inſtrumento diſceſſiſſe. Liberi quoque, qui operas ſuas locabant eo nomine appellabantur *Varroni lib. 1. de re ruſtica cap. 17.* Mercenarius opponitur gratuito. Eſtque is, qui alicui operas ſuas locat, *l. reſpiciendum. §. penult. D. de pœn.* vbi Marcellus tradit, domeſtica furta vocari, quæ ſerui dominis, vel liberti patronis, vel mercenarij his, apud quos degunt, ſurripiunt.

MERERE, ſtipendia merere, *l. 16. §. fi. D. de caſt. pec.* At merere quid ex indicio patris dicuntur, qui quid ex teſtamento eius acceperunt, *l. 13. ff. de don. except.* Merere legatum dicitur, cui id relinquitur, *l. 21. C. ad leg. Falcid.* Meruit deportationis ſententiam, qui eam excepit. *l. 3. C. de inſtit.*

MERITA militiæ, commoda præmiorum, quæ emeritis & impletis ſtipendiis, veteranis dantur, *l. 18. §. veterani. D. de iure fiſc.*

MERITORIVM, ſiue meritoria taberna, ſtabulum eſt, vel fullonica ſiue caupona, vel alia loca, quæ mercede locantur, à merendo dicta. *Vlpian. de iniur. l. lex Cornelia*: Ad meritoria, inquit, vel ſtabula non pertinebit. *Idem l. ſi cuius. §. fin. D. de vſufruct.* Quòd autem dicitur, inquit, meritoria non facturum. accipe quæ diuerſoria, vel fullonica vulgò appellantur. *Vopiſc. in Tacit.* Meritoria intra vrbem ſtare vetuit.

MERITORIA cœnacula adiectiuè dixit *Suetonius in Vitellio cap. 4.* Et meritoria balnea, *Plinius lib. 1. Epiſt. ad Gallum*: vt meritorium puerum. *Cicer. Philip. 2.*

MERETRIX à merendo dicta eſt, quòd mercede ſuam exerceat militiam, *vt Valla ait.* Cùm hac etiam ſtupro cognita adulterium non committi ſcribunt *Impp. l. ſi ea quæ C. ad leg. Iul. de adult.* At ei minimè ignoſcendum, quæ paupertatis obtentu turpiſſimam vitam elegit, *l. palam. D. de ritu nupt.* Porrò elegantem meretricum deteſtationem habes apud Salomonem *c. 5. prouerbio. & de earum natura Camertes in Comm. in tab. Cebetis.* Obſeruandum tamen, quòd meretrix non eſt, quæ cum vno, aut altero, etiam pecunia accepta, ſe commiſcet, ſed ea quæ palàm, & pluribus ſe proſtituit, *c. viduam. 33. Diſtin. c. meretrices. 32. q. 4.* Quis verò primus meretrices publicitus inſtituerit, *Vide apud Cælium Rhodiginum libro octauo, capit. 4. & A. ciat. in Comm. de verb. ſign.*

MERVM, *inquit Feſtus*, antiqui dicebant ſolùm, at nunc merum purum appellamus. Hinc merũ factum, quod ab omni datione ſeiunctum eſt. *in leg. 98. §. mihi. D. de ſolut.* Merum officium Prætoris, quod à iudicis officio ſecretum eſt, *leg. 5. D. de verb. oblig.* Theophilus Inſtitut. de diuiſ. ſtipul. interpretatur, τὸ ἐκ μόνης δικαιοδοσίας τοῦ πραίτορος. Mera pœna, quæ à rei perſecutione ſeiuncta eſt, *l. 1. D. de eo per quem fact. l. 1. D. ſi quis ius dic.* Merum imperium, quod in rerum capitalium quæſtionibus verſatur, & à priuatarum rerum iuriſdictione purum eſt, *leg. 3. D. de iuriſd. l. 1. §. vltim. D. de offic. eius cui mand.* Merum ius gentium, quod à ciuilibus inſtitutis ſeiunctum eſt, *leg. 31. D. depoſ.* Merum ius ſtricta iuris ratio, *leg. 16. D. de minorib. leg. penultim. §. vltim. D. de cont. tab. leg. 4. §. ſi viam. D. de vſuc. l. 37. D. de adminiſt. tut.*

Meram actionem negociorum ge-

ſtorum ſequi, *in l.e ſi.14. §.idem Labeo.D. de relig.* poſt ſtrictam eius actionis naturam & conditionem.

Mera voluntas, nuda, ſoluta, libera, *l.75.D.de leg.1.*

Merum mixto opponitur, *l.82. D. de cond.& demonſt.* Martialis:

Cum peterem mixtum, vendidit ille merum.

Merum principium, *l.12.D.de capt.* Mera æſtimatio. *l.63.D.de iur.dot.* Mera donatio, *l.28.D.de pact.dot.*

Mero iure munito, non debet tribui extraordinarium auxilium, *in l.in cauſſæ cognitionem.D.de minor.*

MESONAVTA, qui medium inter nautas locum obtinet, id eſt, inter ſummos & imos: ſummos, vt gubernatores & proretas: imos, vt remiges: & reliquis remigandi ſignum præbet: eodem, opinor, modo dictus, vt μεσόχορος. *Vlp. l. 1. §. 1. D. naut. caup. ſtab.* Sed de exercitore ſolummodò Prætor ſentit. nec enim debet, *inquit Pomponius*, per remigẽ aut meſonautam obligari: ſed per ſe, vel per nauis magiſtrum.

MESSIS à metendo: Aliàs pro tempore accipitur, quo frumenta ſcinduntur: ſicut vindemia pro tempore, quo colliguntur vuæ, *vt in leg.1.in princ.& l.Præſides, D.de feriis.* Aliàs pro re, hoc eſt, pro ſegete ipſa iam matura, idque dupliciter: aliquãdo ſolùm pro frugibus: nonnunquam verò laxius tam pro fruge, quàm pro vua, *leg.fructus eſſe.§.item ſi meſſes. D. ſol.mat.*

META, eſt inferior pars molæ: *ait Paulus in l.18.§.3.D.de inſtruct.& inſt.*

METALLVM, genus pœnæ mediocris numeratur *à Paulo lib.Senten.5.cap.17.* cùm nocentes ad eruendas metallorum venas damnabantur: vel, *vt eſt in Baſil.lib. 60. tit.* περὶ μεταλλαζομένων, eſt τὸ καταδικάζεσθαι πηλὰ ἄσβεστον ποιεῖν ἢ θεῖον ὀρύττειν. Huius etiam pœnæ mentio *fit. l. 24. §. quid ergo.D. de fideicomm.lib. l.46.D. de manu. teſta.* quam à Tarquinio Superbo excogitatam *Eutropius lib. 1. c.* 10. *& Suidas in verbo* Σάπερβοι *ſcribunt.* Idem tamen Suidas in voce Semiramis, & Diodorus Siculus, teſtantur, Semiramin metalla inueniſſe, eáque per captiuos exercuiſſe. Habebant autem Romani metalla multa, *leg. 6.§.vltim. ad leg.Iul.pecul.* vt in Macedonia, Epheſi, in Hiſpania, *vt Liuius & Vitruuius li.7. cap.9. teſtantur.* Alia etiam refert *Iuſt. Nouell.* 22. Inter eos autem qui in metallum, & eos qui in opus metalli damnantur, differentia in vinculis tantùm eſt, quòd qui in metallum damnantur, grauioribus vinculis premuntur: qui in opus metalli, leuioribus: quódque refugæ ex opere metalli in metallum dantur, ex metallo grauius coercentur, *l.8.§.4.D. de pœn.*

METALLICI, qui ea pœna dãnati ſunt apud Macrum, *l. in Seruorum 10.§.1. & l. in metallum. 36. D. de pœn.*

METALLARII, qui metallum effodiunt: quorum tamen alij ſponte ſua, alij conditione tales ſunt: *vt ſub Rubr.C. de metallar.& metal.*

METATA, diuerſoria, quæ prouinciales præbere ſolebant militibus ſuperuenientibus, vel aliis perſonis. *ſub rubr.D.de metatis & epidemet.& l. vlt. in fin.D. de mun. & hon.l.6.C. de profeſſ.& medio.*

METATORES, deſignatores hoſpitiorum, qui præparandi & enotandi diuerſorij cauſſa præcurrunt. Μετάτωρ. inquit Suidas, ὁ προαποστελλόμενος ἄγγελος πρὸ τοῦ ἄρχοντος. Appellantur & menſores *in l.1. C. de metat.* Si quis menſorum noſtrorum manum, qua deputatas ſingulis quibuſque domus notant, & poſtibus hoſpitaturi nomen adſcribunt: &c. Galli *Mareſchaux des logis.* Videtur etiam hoc nomen pro hoſpitibus ſumi, *l.9.C.eod.* Omnes, inquit, qui metata in ſuis domibus præſtant, ſiue hoſpitia præbuerint metatoribus, ſeu quolibet pacto ſatis ei fecerint.

METAXA, non eſt ſericum quod-

quoduis,ſed rude αὐτοφυὲς, nondum neque tinctum, neque in fila deductum: & ideò ſeparatur à nemate ſerico, *l.vlt.D. de public.* & *l. 10. C. de murileg.* à ſerico blatta, id eſt, à ſerico in purpureum colorem conuerſo. Huius verbi meminit Moſchopulus, σηρ ὁ σκώληξ, ὁ τὴν μετάξαν ἐργαζόμενος, ἀφ' οὗ σηρικὰ ἱμάτια τὰ μεταξωτά, *Zonaras in Nice.2.* ἐκ μετάξης ἐσθῆτας πεποικιλμένας αὗται γὰρ αἱ σηρικαί. *Suidas*, Σῆρες ἔθνος ἔνθα ἡ μετάξα γίνεται, ἐξ οὗ σηρικὰ τὰ ἐκ μετάξης ὑφασμένα λέγονται. *Iſid.lib.20.Etym.c.29.* Metaxam dici vult à circuitu filorum, aut quòd transferatur, ἀπὸ τοῦ μετάγεσθαι. Lini metaxam dixit Lucilius apud Nonium, quomodo etiam Vaſcones Pyrenæi loquuntur: ſed de ſerico dicitur frequentius. Hinc

METAXARII, *l. vlt. C. de pign.* Super hypothecis, quas argenti diſtractores vel metaxarij, vel aliquarumcunque ſpecierum negotiatores, &c.

METICVLOSVS eſt, qui fruſtra aliquid timet, *l. nec timorem. §. 1. D. de eo quod metus cauſ.*

Μέτοικοι, *l. 4. C. de iur. fiſc. lib. 10* coloni ſunt, qui ex vna ciuitate in aliam migrant: quod non fit, niſi iuſſu principis, *leg. idem Vlpian. §. vltim. D. de excuſ. tut.* Auctor Panegyrici Flauienſium ad Conſtantin. Imper. Diuus pater tuus Flauiam ciuitatem Heduorum voluit erigere metœcis vndique transferendis. Apollonius Tyaneus in Epiſt. ἅπαντες ἄοικοι καὶ μέτοικοι. alij enim ſunt in eadem ciuitate originarij, alij μέτοικοι, qui & incolæ dicuntur. Poſterior ætas aduenas quoque eos appellaſſe videtur: vnde vox Gallica orta eſt, *Aubanois*, & in Baſilicis Gallicis, *Auenage.* Sed non ita Latini, quibus Aduena is eſt, qui in aliena ciuitate moratur ad tempus, *l. hæres. §. proinde ff. de iud. l. pupil. D. de verb. ſign.*

METRETES, ὁ μετρητής, vaſis genus, quod cadus Latinè dicitur: decem congiorum capax. *Caius l. 35. D. de contrah. empt.* Quòd ſi vinum ita venierit, vt in ſingulas amphoras: item oleum, vt in ſingulas metretas. *Item*: Quia venditio quaſi ſub hac conditione videtur fieri, vt in ſingulos metretas. &c. Et Scæuola *l. penul. §. 1. D. locati.* de naue loquimur, in quam olei metretum tria millia frumenti modium octo millia imponebantur. Eſt & Metretes menſuræ genus, *Agric. l. 1. de menſuris.*

METROCOMIA, *l. 8. C. de exact. tribu.* vicorum caput, aut mater: eadem forma qua caput matérve prouinciæ Metropolis dicitur.

METROPOLIS μητρόπολις, ex μήτηρ & πόλις, id eſt, matrix & vrbs iuncto nomine, dicitur ea ciuitas vnde colonia deducta eſt, *Thucyd. lib. 4.* ἀποικία εὖ μὲν πάσχουσα, τιμᾷ τὴν μητρόπολιν, ἀδικουμένη δὲ ἀλλοτριοῦται. Itaque *Vlpian. l. 4. §. 4. D. de offi. Proconſul.* Epheſum metropolim appellat: Proconſuli, inquit, neceſſitatem impoſitam per mare Aſiam applicare, καὶ τῶν μητροπόλεων Ἔφεσον primam attingere, id eſt, Epheſum prius quàm aliàs metropoles accedere. *Modeſtin. l. 6. D. de excuſatio. tuto.* εἰκὸς δὲ τῷ μὲν μεγίστῳ ἀριθμῷ χρήσασθαι τὰς μητροπόλεις τῶν ἐθνῶν, τῷ δευτέρῳ τὰς ἐχούσας ἀγορὰς δικῶν, τῷ δὲ τρίτῳ τὰς λοιπάς, id eſt, Decet maximo quidem numero vti nationum metropoles, ſecundò eas, quæ forum iudiciorum habent: tertiò verò cæteras. Iſidorus ἐκ τοῦ μέτρου, id eſt, ex menſura, fictum vocabulum tradit. *quod & 21. diſtinct. aſſeritur*, ſed falsò. Denique Metropoles ad extremum dictæ ſunt, matres vrbium ſiue capita prouinciæ, *vt l. 1. C. de metrop. Bery. & apud Solin. & Marcellinum.* propter multas iuſtaſque cauſſas metropolitano nomine ac dignitate Berytum decernimus exornandam, iam ſuis virtutibus coronatam. Igitur hæc quoque metropolitanam habeat dignitatem. Hinc

METROPOLITANI Epiſcopi, qui in illis ciuitatibus Epiſcopatum gerebant: quorum hæc fuit ratio, vt vnus illorum aliquis de

Digitized by Google

collegarum ſententia, quaſi magiſter collegij conſtitueretur, qui quoties res poſtularet, collegas, quaſi ſenatum cogendi, & ad eos de Eccleſiarum negociis referendi poteſtatem haberet, ita planè, vt neque illi, ſine huius, neque hic ſine illorum conſenſu atque auctoritate grauius quicquã gereret. item vt ſi creandus eſſet aliquis epiſcopus, eo præſente atque auctore crearetur: ſin ipſe creandus, ab ipſa Synodo duntaxat: ſin abdicandus, de communi totius ſenatus ſententia remoueretur, vide Antiocheni Conſilij *κεφαλ. θ. κεφ. ιϛ*. Niceni *κεφ. ζ*. Conſtantinopolitani ϛ. Epheſienſis vltimum: quibus in locis metropolitani modò *ἀρχιεπίσκοποι* appellantur modò *πρῶτοι*, modò *προεστῶτες*, modò *πρεσβεύοντες*, modò *πατριάρχαι*. Vide infrà Patriarchæ.

METVIRI, pro metui, ſcribitur *in Pand. Flor. l. 26. §. pater. D. de pigno.*

METVS, eſt inſtantis vel futuri periculi cauſſa mentis trepidatio, *l. 1. §. 1. D. quod met. cauſſ.* Vel ſic: Demiſſio animi propter expectationem futuri mali. *Ariſtot. lib. 3. Ethic.* *κακοῦ προσδοκίαν* definit. Et pauló poſt: *φερεκτέον δ' μέλλοντος προσδοκίαν* & tam actiuè, quàm paſſiuè ſumitur. Nam metus hoſtium rectè dicitur, & cùm timent hoſtes, & cùm timentur. Eſt autem quintuplex. Primus minarum, qui non parit actionem: quòd minæ non incutiunt terrorem. Secundus facti, quando præuerſatur periculum ſalutis vel cruciatus corporis: & is cadit in conſtantem virum. Tertius potentiæ, qui ſcilicet incutitur à principe, magiſtratu, ſuperiore, &c. ſubditis. Quartus reuerentiæ, vt libertus habet erga patronum, filius erga patrem, vxor erga maritum, &c. Quintus eſt perfidiæ, vt cùm aliquis promouetur ab alio, quia timet eius perfidiam. *Zaſius in titul. Inſtitut. de actio. §. quadrupli.* Rectè igitur Iulius Scaliger Metum *παρὰ τὸ μεθιέναι* deduxit, quòd ex eo amittatur conſtantia, & omne conſilium abiiciatur.

Metus cauſſa abeſſe videtur, qui iuſto timore mortis, vel cruciatus corporis conterritus abeſt. *Auctor Vlp. l. 3. D. ex quib. cauſ. maio.*

MEVM rectè nomino, in quo ius habeo: ſicuti ruſtici agrum quem colunt, ſuum eſſe dicunt, *l. cùm aliquis. C. de iure deliberan.* Meus ager accipitur, etſi in eo vſumfructum, vel partem alienauero, *l. 2. D. de conditionibus inſtit.* Meum etiam rectè dicitur, quod commune mihi cum alio eſt, *l. illud dubitationis. D. de rit. nupt. l. ſerui electione. §. 1. D. de leg. 1. & ibi Bartol.* interdum refert inter meum & commune, *l. legatis vxoru. D. de legatis 2.* Meum eſſe, quod ex re mea ſupereſt, cuius vindicandi ius habeo, *Celſus ait l. ſolum. D. de rei vind.* Meum id dicere poſſum, in quo mea vtilitas conſiſtit. *Vide glo. in l. prætor. D. de edend.* Meum quandoque demonſtrat, quandoque taxat, quandoque conditionem facit. *l. nuper de leg. 3.* Meum & Tuum, duo pronomina, ſi è medio tollerentur, homines quietiſſimè viuerent, iuxta Senecam. Denique Meum, Tuum, Suum, regulariter denotant non ſolùm directum dominium, ſed etiam quaſi dominium, *l. ſeruis autem ſuos. D. de leg. 3. l. Q. Mutius. §. argenteo. D. de aur. & arg. leg.* Itaque

Meorum, Tuorum, Suorum, appellatione non ſolùm intelliguntur, quæ noſtra ſunt, ſed etiam ea, in quibus ius aliquod habemus.

Meorum & tuorum appellatione continentur actiones: quia & hæ in bonis ſunt, *l. 30. §. 1. D. ad Treb. l. 49. in fin. l. 91. D. de verb. ſig.*

Mea veſtis intelligenda eſt, quam in vſus meos habui, *l. 27. §. ſi quis addiderit.* D. *de aur. & arg. leg.*

MIGRARE inquilini dicuntur, cùm exacto locationis tempore & habitatione cum ſuis rebus illatis inducti, diſcedunt. *unde Rubrica. D. de migrando.* Notat tamen *in Comment. Verrinæ. 4.* Hotom. Ciceronis & Plauti locos, in quibus Migrare vſurpatur pro vaſis relictis ad tempus diſcedere. Exire verò pro vaſa efferre. Itaque

(ait

Digitized by Google

(ait Cicero) iſte hoſpiti infenſus, hoſpitium ei renunciat, domo eius emigrat, atque adeo exit. nam iam ante migrarat. Quando autem migrare ſolerent inquilini, vide ſuprà Kalendæ Iuliæ.

MILES appellatur vel à militia, id eſt, duritia quam pro nobis ſuſtinent. aut à multitudine: aut à malo quod arcere milites ſolent: aut à numero mille hominum: ductum à Græco verbo, tractum à tagmate. nam Græci mille hominum multitudinem τάγμα appellant: quaſi milleſimum quenque dictum: vnde ipſum ducem χιλίαρχον appellant, *ff. de teſt. mil.* Hinc milites dicebantur, qui ſacramento militiæ obſtricti, cincti, & in numeros relati eſſent, *l. milites. §. miſſionum. & l. vlt. D. de re militari. l. miles. D. de adul. l. 2. de vet. l. filiusfam. l. Titius. D. de milit. teſtam.* Sed quod *in l. vnic. in fin. de bon. poſſ. ex teſtam. mili.* ſcribitur, Militem eſſe quamuis in numeris non ſit, ad eum pertinet, qui ex vno numero vt in alium reponeretur exemptus, cò nondum peruenerit. interim enim miles eſt, quamuis non ſit in aliquo numero.

Militum appellatio poſtremis temporibus quaſi pro ſingulari Imperatorum beneficio ad eos tranſlata eſt, qui in pace & ocio, procuratione aliqua Reipub. fungerentur, quod tamen non omnibus, ſed certis duntaxat honoribus tribuebatur. vnde *Iuſt. l. 3. de numerariis, libro Codicis* 12. Numerarios, *inquit*, ampliſſimæ tuæ ſedis cingulum habere, & militiæ ordinem tenere iubemus. *Idem eod. tit.* Nemini licere deinceps iubemus in quacunque militia connumerato, ſolicitudinem actuarij ſubigere, vel poſt depoſitam eandem curam ad militiam aſpirare: quatenus inter priuatos agens, omníque militari priuilegio denudatus, nihil nundinationis vel fraudis circa commendata ratiocinia, quibus obnoxius eſt attentare valeat. Harum autem militiarum aliæ Palatinæ dicuntur, eorum ſcilicet qui in Principis palatio muneri alicui præfecti erant: aliæ Comitatenſes, eorum qui in eiuſdem erant comitatu: aliæ Prouinciales, eorum qui prouinciarum magiſtratibus apparebant. quibus omnibus aditus etiam mercatoribus atque negociatoribus patebat: duntaxat, qui ſordidorum opificum numero non eſſent: quales ſunt fabri, & alij omnes qui in ergaſteriis, id eſt, officinis operariis exercentur, aut merces venales quotidiani quæſtus cauſſa proſtituunt. *vti patet ex l. antepenul. C. de cohortal.* Hinc milites, *inquit Iuſtinianus*, appellamus tam eos qui ſub excelſis magiſtris militum tolerare noſcuntur militiam, quàm qui in vndecim deuotiſſimis ſcholis taxata ſunt, nec non eos, qui ſub diuerſis optionibus fœderatorum nomine ſunt decorati, *l. vltima. ff. de locat. & conduct.* Itaque

MILITIA duplex in libris noſtris reperitur: vna Armata, quæ belli cauſſa ſuſcipitur: *de qua mentio fit in l. 1. C. de iuris & facti ignorantia. l. 18. D. de re iud. l. 4 C. qui dar. tut.* altera verò Ciuilis, quam ſic deſcribere poſſumus. Miniſterium in obeundis Principis negociis, cuius cauſſa ſalaria & commoda ab ipſo tribuuntur.

Militiam vrbanam Cicero, patronorum, qui pòſt Aduocati dicti ſunt, labores & aſſiduitatem appellat: non affirmans, vt quidam putant, ſed eos ludens potius. cùm ita res & tempus poſtularet. In Muræniana enim ſic loquitur: Seruius hic, inquit, nobiſcum hanc vrbanam militiam reſpondendi, ſcribendi, cauendi, plenam ſolicitudinis & ſtomachi ſecutus eſt, ius ciuile didicit, multum laborauit, præſtò multis fuit. Sed Imperatores quidam poſtea nihil ſimulantes, *in l. 14. C. de aduocatu diuerſorum iudic.* ſic locuti ſunt: Nec enim ſolos noſtro imperio militare credimus illos, qui gladiis, clypeis & thoracibus nituntur, ſed etiã aduocatos. militant nanque cauſſarum patroni, qui glorioſæ vocis confiſi munimine laborantium ſpem, vitam & poſteros defendunt.

Militiæ caſus, cum alicuius militia, hoc eſt, munus alicuius eorum, qui

Digitized by Google

publica Principis negotia gerunt, per eius mortem cecidit: quaſi dicas caducam militiam. Conſtitutum igitur fuit, vt milite aliquo mortuo, liberi vel vxor, vel hæredes eius, de commilitonum ſententia (vel vt vſitatis verbis vtamur, ex communi eorum, qui in eadem ſchola, id eſt, ordine, ſtatuti ſunt, placito) beneficiū aliquod à principe impetrarent: vel eis à ſubrogato aliqua numeraretur pecunia. Hoc beneficium ſeu commodum Caſus militiæ dicebatur præciſè, pro Commodum caducæ militię: quod non hæreditatis iure, ſed priuilegio & beneficio Principis tribuebatur. *Vide l. ſi quis, 11. C. de prox. ſac. ſcrin. cæteriſque qui in ſacris ſcri. militant libro 12. l. vlt. C. de pignor. l. omnimodo 30. §. vlt. C. de inoffic. teſt.*

MILES in libris Feudiſticis & Vaſſallus ſynonyma ſunt. Itaque miles & ſenior tanquam relata opponuntur: *vt libr. 3. tit. 1. §.* Ad reconciliandos animos ſeniorum & militum. *Et §. 2.* Si contentio emerſerit inter ſeniorem & militem. Feudum quippe clientela militaris eſt. qua de cauſſa beneficia feudalia propriè dicuntur ea, quæ militibus attribuuntur. *Albertus Krantz. libr. Dan. 6. cap. 19.* Omnis inter regem Daniæ, & Adulphum Holſatiæ comitem controuerſia ſuſtollitur: & primùm amicus, deinde miles etiam Regis conſcribitur. Porrò qui Romanorum mos fuit in militari cingulo certis attribuendo, cæteriſque, qui euincti non eſſent, à militia prohibendis, eundem à Barbaricis retentum atque vſurpatum fuiſſe docet Hotoman. *diſput. Feud. capite 23.* Tantùm in cinguli iure Romani poſuere, vt ſi quis in caſtris diſcinctus verſaretur, aut vallum ſubiret, piaculi inſtar haberetur: cuius rei exemplum extat *apud Cornel. Tacitum libro 11.* qua de cauſſa qui ſub iugum mittebantur, diſcincti erant, *vt Feſtus libr. 9. demonſtrat. Amm. Marcellinus libr. 22.* Proſequere, *ait*, mulier, ſi quid te læſam æſtimas. hic enim ſic cinctus eſt, vt expeditius per lutum incedat. Neque illud prætermittendum eſt, quòd *Frider. 11. conſti.* ſancitum eſt, ne cui militare liceat, niſi quis vel de militari genere ſit, vel militarem ordinem ab Imperatore impetrarit, *Neapol. conſtit. lib. 3. tit. 59. & 60.* Itaque *Petrus de Vin. lib. Epiſtolar. 6. cap. 17.* Quanquam, *inquit*, pater ſuus miles non fuerit, & noſtris conſtitutionibus caueatur, quòd milites fieri nequeant, qui de genere militum non naſcuntur: ipſe tamen de culminis noſtri licentia decorari valeat: cingulo militari mandamus. *Vide & Neapol. conſtit. lib. 2. tit. 32.*

Miles caligatus, à caliga, hoc eſt, tibiarum tegumento, quo crura ſolebant armare milites infimæ conditionis, *l. 8. D. de cuſtod. & exh. reor.* Sunt qui Caligatorum nomine omne militum genus, à militari caliga accipi contendant: ſed eò potius crediderim cenſeri eos, qui promotionem in exercitu nullam haberent. Caliga verò fuit calceamentum, quod ferreis clauis multiplicibus muniebatur.

MILITIÆ nomen videtur etiam pro annonis ſalariiſque ſumi, quæ armatam vel inermem militiam exercentibus publicè præſtabantur, *vt l. 22. D. de leg. 2.* Lucius Titius in teſtamento ſuo Publio Mæuio militiam ſuam reliquit, ſiue pecuniam eius quæcunque redigi ex venditione eius potuerit. *Sic l. 49. §. 1. D. eod. l. 11. §. ſi ſeruo. l. pen. & vlt. D. de lega. 3. & aliis multis locis.*

Militiæ genera tria, videlicet ſacramentum, coniurationem, & euocationem. *Seruius in 8. Æneid. declarat. & Bud. in annot. ad l. 1. depoſiti.*

Militia armata ad differentiam palatinæ, *l. 6. & 18. D. de re iud. l. 1. C. de iur. & facti ignor.*

MILITARE ius, *Iſidoro libr. 5. cap. 7.* belli inferendi ſolennitas, fœderis faciendi nexus, ſigno dato congreſſio in hoſtem, vel commiſſio, item ſigno dato receptio, flagitij militaris diſciplina, & id genus alia, quæ ad rem diſciplinámque militarem pertinent. At militare ius in titul.

de

Digitized by Google

de milit. teſtament. ius eſt militum proprium, quo eis teſtari prout libuerit, Impp. conſtitutionibus conceſſum eſt.

Militare delictum, quod quis vt miles admittit, *l.6.D.de iniuſt. rupt. & alibi ſæpè, & in legibus militaribus, quas Iuſtinianus Græcè edidit, qui libellus etiamnum extat.*

Militares viæ, id eſt, publicæ, *apud Paulum declarantur, in l.vlt.de loc. & itin.publ.*

MILITARITER, id eſt, militari modo, *l.4.§.qui poſt.D.de re milit.* Et militariter ornatum dixit Tacitus, *lib.16.Annal.*

MILIARENSES, nummorum genus, qui militibus erogari ſolebant, *l.fin.C.de palat.ſac.larg & Nouell.*105. Epiphanius: τὸ ἀργυροῦν τοῦτο ἐστὶν, ὃ οἱ ῥωμαῖοι μιλιαρίσιον καλοῦσι, ὅ ἑρμηνεύεται στρατιωτικὸν δόμα.

MILIARIVM, columna aurea in capite Romani fori ſtatuta. *de qua Plinius lib.3. capit.5.ſic ſcribit*: Roma diuiditur in regiones quatuordecim, compitalarium 265.paſſ.eiuſdem ſpacij menſura currente à miliario, in capite Romani fori ſtatuto ad ſingulas portas, quæ ſunt hodie numer.37. *Cornelius Tacitus libr.17.* Otho innixus liberto per Tiberianam domum in velabrum, inde ad miliarium aureum ſub ædem Saturni pergit. Huius meminit Macer *l.154.D.de ver.ſig.* Mille paſſus non à miliario vrbis, ſed à continentibus ædificiis numerandi ſunt. Hanc columnam Dio libro quinquageſimo quarto, ab Auguſto primùm erectam tradit. Ab hac autem omnes Italiæ viæ initium & finem capiebant.

MILIARIVM, vas aquæ calefaciendæ paratum, *vti docet Athenæus libro 3.* τὸ μιλιάριον, *inquit*, καλούμενον ὑπὸ ῥωμαίων τὸ εἰς θερμοῦ ὕδατος κατασκευασίαν κατασκευαζόμενον. Hinc miliarium concinnatorium, quod nihil eſt aliud quàm aenum, in quo aqua ad potandum calefit, *l.cùm de lanionis.§.item cacabos.D.de inſtr.vel inſtru.leg.* Sed in balneatorio inſtrumento Paulus miliaria etiam numerat, in quibus ad lauandum aqua calefit, *li.3.Sentent.titul.9.* Aenum etiam id, in quo aqua calida lauatur olea, *l.ſed addes.§.item aenum.D.loc.*miliarium appellari poteſt. De miliario argenteo meminit *Vlpianus l.19.§.5.ff. de aur.arg.& mund.* Perperam autē, & ſine vllo auctore Beroaldus. Nebriſſenſis, & Accurſius, Miliarium vas eſſe tradunt, ad milium coquendum.

MILLIARIVM, vel milliare, à mille paſſibus, dicitur ſpacium itineris: quod quia lapidibus diſtingui ſolet, ſæpè dicimus ad vigeſimum lapidem, hoc eſt, ad vigeſimum milliare, *l.154.D.de verb.ſign.*

MINÆ, id eſt, comminationes, & metus incuſſiones per verba, aut ſigna, non rarò iuſtum metum faciunt. *De quo vide Bar.in l.1.§. quæ oneranda.in fin.quar.rer.act.non dat.*

MINERA, Hæc maiore conſenſu, ſiue communi, vt aiunt, opinione interpretum, in regalibus, terræque fructibus numeratur. *c.1.in verbo, Argentariæ in vſibus Feud. l. diuortio. §. ſi via ſolu.matr.l.3.§.fin. cum ſeq. de rebus eorum.qui ſub tut.non alien.*

MINARE, verbum frequens apud D.Hieron. & in legibus antiquis Langob.Burgundi Alemannorum, & in lege Salica, agere, & ante ſe pellere ſignificat: *Hinc Annianus*: Actus, qua pecora minare conſueuimus. *Apuleius lib.3.* Nos duos aſinos minantes, baculis exigunt. Sic Auſonius de Myronis bucula: *Ageret Iuuencas cùm domum paſtor ſuas, Suam relinquens me minabat vt ſuam.* Ita enim legendum. Dicitur & prominare, *li.5.apud Apul. D.lib.7.*Comminare. Hinc Gallis. *Mener & Proumener.* Hæc adſcripſi, quoniam in Lexicis non reperias.

MINICVLATOR, vel minicularius. Corporiſta vulgò eſt, qui capitales literas, id eſt, maiuſculas ſcriptis libris minio aut rubrica præponit, minióque inficit. *Vlp. de oper.li.l. vt iuriſiurandi.* ſi fortè, inquit, librarius, vel miniculator, vel calculator, &c. ita enim in eo loco legēdum eſt.

Digitized by Google

& vide l.3.C.Th.de indulg.debit.

MINISTER nudus, merus executor eſt, *vt Bartolus docet in l. ſi quis Titio.de l. 2.* Quamuis Iuriſc.ſimpliciter miniſtrum legatario oppoſuiſſe videtur. Quod minimè interpres animaduertit,quive ſecuti ſunt eum.

MINISTERIA municipalia, militaria, publica, prætoria, dicimus pro ipſis miniſtris,*l.7. D. de offi.Proconſ.l.6.§.illicita. D. de offi. præſid. & paſſim in Digeſt. & ſæpè apud* Tertull. Miniſteria etiam pro mancipiis & ſeruis *l.6.& 8.D.de pig.l.21.D.de don.& alibi.*

MINISTERIALES interdum dicuntur ſerui domeſtici, qui ſuas ôperas & miniſteria dominis præbent: *vt in Spe.Saxon.lib.9. articul.* 18. Miniſteriales hæreditant, & hæreditatem accipiunt, ſicut liberi, ſecundùm ius prouinciale: excepto, quòd extra dominium ſuorum dominorum nemini ſuccedunt,nec habent ſucceſſorem:*vt in Lombard.lib. 1.tit.8.* De aleis & ſeruis miniſterialibus dicimus, qui docti domi, & nutriti,aut probati ſunt,*Item lib.1.tit.12.* Si quis ſeruum miniſterialem probatum (vt ſuprà) & doctum domi occiderit, componat ſoli.50. de alio verò ſeruo miniſteriali,quòd ſecundus eius inuenitur eſſe, tantùm nomen miniſteriale habet, ſi quis occiderit,componat ſolid.25.Interdum dicuntur homines liberi, qui in potentiorum familia, munere & procuratione aliqua funguntur, *vt lib.Feud.2.tit.27.§.penul.* Si miniſteriales alicuius domini inter ſe guerriam habuerint, comes ſiue iudex, in cuius regimine eam fecerint, per leges & iudicia ex ordine proſequatur. *Item libr.Feud.3.l.Fridericus.* Si liber homo, ingenuus, miniſterialis, vel cuiuſcunque conditionis fuerit, &c. *Otto Friſing. libr.Chron.7. capit.* 8. Orta ſeditione Sigehardus comes à familia principum, qui miniſteriales dicuntur, eò, quòd iuſtitiam eorum infringere diceretur, occiſus eſt.

MINIMA cauſſa, quæ duum aureorum tantùm eſt, quæve iudiciales ſumptus ferre non poteſt,*l.1.D.de dole 2.§.7. Anteriorum. §. illud.* Sed & quæ decem libras auri non excedit, hoc nomine venit: de qua in nouiſſimis iuribus tractatur,quæ etiam duos aureos non excedit Alberico. *& vide Specul.tit.de dolo.§.1.*

MINOR Latinè loquentibus res dicitur,quæ mediæ magnitudinis eſt. Hinc minore lance legata, *in l. qui lancem. D.de aur. & arg. lega.* rectè reſpondetur,hæredis electionem non eſſe,cùm conſtet de lance legata. Sic minorem libertatem dicimus,quæ eſt inter iuſtam & dedititiam. Eodem quoque ſenſu minorem capitis deminutionem appellamus mediam, minorem ordinem equeſtrem. Martial. lib.4.

Cùm plebs & minor ordo, maximúſque.

Th.Hermopolites, *in l. 150. D. de verb.ſignif.* Minus tria ſignificat, ait, τὸ βραδέως τὸ μὴ παντελῶς, τὸ μηδ᾽ ὅλως. Si à te,inquit Gaius, ſtipulatus fuero, QVANTO MINVS A TITIO CONSECVTVS FVERO, TANTVM DARE SPONDES?

Minor Langobardico iure dicitur is demum, qui decem & octo annis minor eſt: nam poſt eum annum ætas legitima dicitur, *in Lombard. de prohib.alien.min.l.1.§.1. & l.ſi. in fratru. & l. de puero.*

Minores annorum, vetus locutio, ſæpè à Iuriſco.vſurpata.*Varr.li.D. de re ruſt.1.cap.17.* Operarios parandos eſſe, qui laborem ferre poſſint, nec minores annorum 22.

Minor annis 25.dicitur *in lege Iulia, de adulte. & in edicto de minorib.* is, qui agit annum ætatis vigeſimum quintum, vel eius anni extremum diem, momentis quoque temporum ſubductis,*l.ſi maritus 15.§.3.D.de adu. l.3.§. minorem. D. de minorib.* At in honoribus fauoris cauſſa inductū eſt, vt minor non ſit 25.annis, qui 25.annum agit.*l.ad Rempu.8.D.de mun.& hono.l.non tantùm.D.de decur.* Minor 25. annis in lege Ælia Sentia non dicitur,

citur, qui ſupremum diem anni vigeſimi agit, *l.1.D.de manum.*

Minores & pupilli damno adfecti, duplex habent remedium, videlicet, vt aut reſtitutionem petant, aut curatores, tutoréſque negligentiæ accuſent. *Nouell. de hæred. & Falcid. §. pupillus ſanè Conſtitut.*

Minores magiſtratus dicuntur, *l. nec magiſtratibus. D. de iniur.* qui ſine imperio aut poteſtate ſunt. Vide ſuprà magiſtratus.

MINVS, vim comparatiui non ſemper retinet: vnde quod non recepi, rectè dixero minus recepiſſe: & minus tribuere videtur, qui nihil tribuit, *l. illud. §. 1. D. de trib.*

MINTVRNENES. Ariſto. *apud Vlpian. D. de ſer. vind.* dicit eum, qui tabernam caſeariam à Minturnenſibus conduxit, ad ſuperiora prohiberi poſſe fumum immittere. Minturnæ oppidum in Campania, habens propinquas paludes, in quibus Marius delituit, fugiens perſecutionem Syllæ: nunc Taletum caſtellum eſſe dicunt.

MINVERE, pro commutare dicitur. ſunt enim gradus quidam commutandi ſtatum, per quos aliquid de conditione hominis minuitur. *Inſtit. de cap. demin.* Minui legata, *l. in quantitate. §. vlt. D. ad leg. Falcid.* dicuntur detrahi, quod eſt retineri, deduci, recidi: quod aliud nihil eſt, quàm ex lege Falcidia quartæ retentionem eſſe. *l. ſeruus quem. D. de actio. empt.*

MINVSCVLARII aquæductus, *l. decernimus. 10. C. de aquæduct.* id eſt, minuti & tenuiores, *vt in l. 1. C. de defenſ. ciuit. l. 3. C. Th. de inde. deb.* Auguſt. 7. *de ciuit. Dei, cap. 8.* Tanquam minuſcularios vectigalium conductores. Paulò pòſt *in d. l. 10.* hi minuſcularij aquæductus, Paragogi vocantur, id eſt, traductiui. Alciatus muſcularios legit, ſed perperam.

MINVTA alimenta Vlpianus interpretatur eſſe 10. aureorum annuorum, *in l. 3. §. quamuis.* Si cui plus quàm per leg. Falcid.

MINVTATIM, id eſt, per minutas partes non ſunt alimenta legata præſtanda, *l. 3. D. de ali. & cib. leg. cum ſimil.*

MIRABILEM partum Imper. appellat, qui à maiore 50. annorum editur, *l. ſi maior. C. de leg. hæred.*

MISCERE contractum, pro facere contractum, & contractu cum aliquo implicari. *Paul. l. 9. D. de confir. tut.* Vel cum fiſco aliquem contractum damnoſum miſcuiſſent.

MISERABILIVM perſonarum nomine, etiamſi opulenti ſint, propter fortunæ iniuriam, veniunt perpetuo morbo detenti, ſenes, valetudinarij, furioſi, mente capti, viduæ, pupilli, orphani, & quæ perſonæ his debent cenſeri ſimiles: quod relinquitur iudicio iudicis, *ex ſenten. Bart. in l. 1. C. quan. Imp. int. pupil. & vid. cap. ex tenor. de for. comp.* Ægroti autem, quorum hîc fit mentio, accipiuntur, qui morbo graui ſunt adfecti, propter quem cuilibet rei agendæ ſunt impares, *l. 2. §. ſi quis in iudicio. D. ſi quis caut. l. morbus. de verb. ſign.*

MISSA, pro ἱερᾶ μυσταγωγία dicitur à Iuliano Anteceſſore, *Nouell. 8. & 58.* & miſſam ſacram facere, vel agere, non canere, quod Iuſtinianus dixerat, τὰ ἱερὰ πράττειν: & τὴν ἱερὰν ἐπιτελεῖν μυσταγωγίαν. Notatu autem dignum eſt, quod Iuſtinianus ſcribit *Nouel. 7. ne res Eccleſ. alien. vt ab eruditis viris obſeruatum eſt, §. ἐπειδὴ δέ.* cultum Dei in Eccleſiis Chriſtianorum duabus rebus conſtitiſſe: recitatione ſacrarum literarum, & communicatione Cœnæ Dominicæ: ἐν αἷς, inquit, μοναστήριον τε κατιδρύθη, καὶ ἱερὰ γέγονε λειτουργία, ὁποίαν εἰωθὸς ἐστιν ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις γίνεσθαι περὶ τε θείων ἀναγινωσκομένων, τῆς τε ἱερᾶς καὶ ἀρρήτου μεταδιδομένης κοινωνίας, μοναχική τε ἐκεῖσε γέγονεν οἴκησις. Miſſa autem dicebatur ab antiquis Latinis Theologis pro miſſione: vt remiſſa, pro remiſſione, *apud Cyp. epiſt. 14. lib. 3.* Qui blaſphemat in Spiritum ſanctum, remiſſam peccato-

rum non habet. *Item apud Tertullianum, lib. cont. Marcionem.* Diximus de remiſſa peccatorum. Namque veteris Eccleſiæ Chriſtianæ inſtitutum hoc fuit, vt cùm in populi conuentu, peractis precibus, habitáque concione, Epulatio ſacra, hoc eſt, Cœna corporis Dominici celebranda eſſet, quoniam prophani ad eam non admittebantur, Diaconus quaſi præconis officio fungens, pronuntiaret: Si quis non communicat, det locum, vel ſic, Catechumeni exeunto. *quod ex Gregorij dialog. lib. 2. cap. 2. obſeruatum eſt: & ex Cyril. in Io. lib. 12. cap. 5.* erant autem Catechumeni, qui ante baptiſmum, religionis myſteriis initiabantur: vt rectè inſtituti tandem die ſolenni Paſchæ ad baptiſmum admitterentur. Excludebantur etiam Reiecti, ſiue interdicti, quos excommunicatos appellabant, cùm diris, hoc eſt, diabolo ad tempus dediti eſſent, itémque pœnitentes. Itaque cùm illi omnes, tanquam profani è ſacro conuentu remoti eſſent, cæteris Dominica Cœna diſtribuebatur. Cæterùm de huiuſmodi catechumenis multa paſſim apud veteres Theologos, Auguſtinum, Cyprianum, Tertullianum, & alios. quos omnes videre cuilibet licet. Hoc autem vocabulum, Miſſa, apud Auguſt. duobus præſertim locis repertum eſt: *nimirum in Serm. de temp. 237.* Accedendum eſt ad miſſam catechum. vbi orabitur, Remittas nobis debita noſtra, &c. Item *altero eiuſdem arg. 91.* in hiſtoria, quæ ad miſſas legenda eſt. Item *apud Ambroſium aliquot locis.* Quibus ex locis intelligitur, veteres cum hoc Cœnæ myſterium occultiſſimum, & ab oculis profanorum hominum remotiſſimum eſſe vellent (quod etiam ex illo μυσταγωγίας vocabulo, & ex Theodoreto, aliiſque veteribus intelligitur) inſtitutum hoc tenuiſſe. vt conſequentem actionem ex antecedenti deſignarent: vt qui rectè inſtituti eſſent, hoc quaſi ſymbolo intelligerent, ſiquando miſſam factum iri diceretur, fore, vt eo die μυσταγωγία, id eſt, Cœna celebraretur. vnde vetus illa formula *Ite, miſſa eſt*: hoc eſt, Exite, qui communicaturi eſtis. Hodie miſſio vobis ita dicta eſt. Hinc in Laodicena Synodo, μετὰ τοὺς ἐξελθεῖν verbis, miſſa auditorum ſignificatur: & his χωρὶς τῶν προσελθόντων καὶ ὑποχωρησάντων, miſſa pœnitentium, quam ſequebatur fidelium admiſſio atque dimiſſio. Non abſimilem porrò miſſionis formulam paſſim tota Græcia vſurpari ſolitam, in iis ſacris, quæ Eleuſina vocabantur, *Suet. in Nerone* teſtatur, vbi ſcribit: Præconis voce impios & ſceleratos ſummoueri ſolitos fuiſſe: eáque territum Neronem, intereſſe iis ſacris auſum non eſſe. *Apul. lib. vlt.* Vnus quem cuncti Grammatea dicebant, renuntiat ſermone ritúque Græcienti, λαοῖς ἄφεσις quam vocem fœliciter cunctis euenire, ſignificauit populi clamor inſecutus.

ΜΙΣΘΩΤΗΣ, qui aliquid conductum habet. *Modeſt. in l. 49. D. locat.* οἱ ἐπίτροποι γενόμενοι μισθωταὶ καίσαρος γίνεσθαι κωλύονται: id eſt, curatores creati prohibentur aliquid à Cæſare conductum habere. Et paulò pòſt, εἰσὶν κεκωλυμένοι μισθοῦσθαι καὶ παρὰ τοῦ ταμείου χωρία. Sunt prohibiti fiſci poſſeſſiones conducere.

MITRA, muliebre capitis tegumentum. nam Vlpia. mitras magis capitis tegendi, quàm ornandi cauſſa comparatas ſcribit. *l. 23. §. 1. D. de aur. arg.* ſed eiuſmodi tamen tegmen erat, vt ornatum quoque afferret: nam idem Vlpian. *in l. 25. §. 4. eiuſdem tit.* inter ornamenta muliebria mitram, & ſemimitram recenſet.

MITTENDARII, *l. 3. 7. & 8. C. de palat. ſacr. largit. & apud Caſſiod. libr. 11. Variar.* dicebantur, qui iuſſu Comitum ſoli vſu exigente in prouincias mittebantur.

MITTERE in poſſeſſionem Prætor dicitur, cùm ſeruandi crediti cauſſa, vel dotis, legatorúmve nomine, damníve infecti cauſſa rerum cuſtodiam alicui mandat: non vt poſſideat, ſed vt in poſſeſſione ſit, *l. 1. D.*

Digitized by Google

l.1.D.quib.ex cauſſ.in poſſ.l.3. §.vlt. & l.10.D.de acq.hær.l. 26. & 27. D. de iud.l.1.D. de fund.dota. Verbi gratia, contendiſti mecum, fundum Caſtellanum eſſe tuum, & probaſti. iudex per executorem mittit te in poſſeſſionem, id eſt, facit te poſſeſſorem. Item,volui agere cum Titio, qui citatus noluit venire ad iudicium: Iudex me mittere debet in poſſeſſionem fundi, quem petebam, non vt poſſideam, ſed vt cuſtodiam rem, & maneam in fundo:vt ipſe Titius tandem tædio affectus veniat, & litem ſuſcipiat, donec probauero illam rem eſſe meam. *Vide gl. fi. in c. contingit. de dol. & cont.* quod operatur miſſio in poſſeſſionem, in actione reali & perſonali, *ex 1. & 2. decreto.* Et nota, quòd Prætor miſſionem in poſſeſſionem ex ſecundo decreto ſibi ſpecialiter reſeruauit, & ſic legatis aut ſubdelegatis non eſt conceſſum dare vel confirmare miſſionem in poſſeſſionem, *vt no. in gl. fi. c. quod tranſlationem. de offi.deleg.*de hac materia vide *in c. quoniam frequenter. vt lit.non cont. circa med. vel poſt. & g. in c. contingit præal.vide tit.D.quib. ex cauſ. in poſ. eatur.* Sic Mittere in poſſeſſionem nomine ventris,eſt mittere in poſſeſſionem nomine ius, qui eſt in ventre: vt cùm mulier prægnans mittitur in poſſeſſionem nomine filij, vel filiæ hæredis: quem vel quam habet in vtero, ex marito præmortuo.Et nota,ad hoc, quòd iudex actorem mittat in poſſeſſionem, vel bona vendat, vel eum ſoluat, requiruntur quatuor neceſſaria. Primò, quòd citet reum abſentem trina citatione, vel vna peremptoria ad demum. Si non reperitur, citentur amici vel affines generali interdicto, Et ſi non comparet aliquis procurator vel defenſor, ex primo decreto, ſeu mandato, mittitur actor in poſſeſſionem cauſſa rei ſeruandæ: quæ miſſio non tribuit ius, ſed ſolùm detentionem, vt reus tædio affectus veniat reſponſurus, Quare dicitur poſſeſſio tædialis ex primo decreto. Secundò requiritur congruum tempus inter primam & ſecundam miſſionem,quod eſt arbitrium, poſt quàm in iure non inuenitur determinatum,vel annale,&c.Tertio,quod abſens malitiosè noluit comparere, & animo fraudandi creditores. Secus ſi malitiosè tantùm, videlicet propter maleficium aliquod,non tamen animo fraudandi. Quartò,quòd conſtet de debito legitimè per veras & plures probationes.Nec ſufficit iuramentum calumniæ,cùm agitur de magno præiudicio rei abſentis. quibus omnib.habitis, mittitur actor in poſſeſſionem, verè ex ſecundo decreto. Et ſic miſſus in poſſeſſionem, habebit omne ius dominij vel quaſi,quod habuit reus:imò reus poſtea non eſt audiendus,niſi nō fuiſſet per contumaciam abſens, *vt in c.conſultationib. de offc.deleg cum ſi eſt hac materia. & ibi g o.bona.*

Mitti ad iudicem,*l.8.& 9.D.de lib. cauſ.l.2.D. de quib. reb. ad eund. iud.* Mitti ad arbitrum,*l.1.§. cùm dicitur. D.ſi cui plus.*Mitti ad actionem, *l.26. D. de ædil.edict.*& remitti ad interdictum *l.1. §.ſed ſi. D. vti poſſid.* & remitti ad ius ordinarium, *l. 1.§. D. ſi mul.vent.nomi.*

MISSI qui ſunt ad gratulandum principi,reip.cauſſa abeſſe dicuntur. *teſte Paulo. in l. qui mittuntur. D. ex quib.cauſ.maior.*Miſſos pro vocatis,*in l. vlt. D. de mun.* Accur. intellexit, cùm Bud.teſte,ſignificet tranſmiſſos, & præteritos.

MISSIONIS pro dimiſſione, tria reperiuntur genera apud Iuriſc. Honeſta,quæ emeritis ſtipendiis, legitimóque militiæ impleto tempore indulgetur ab Imperatore, quam alij auctores iuſtam appellant. Cauſſaria, cùm quis animi vitio, vel corporis minus idoneus militiæ renunciatur,& militiæ laboribus ſoluitur. Hinc Cauſſarij milites.Ignominioſa, cùm quis propter delictum ſacramento ſoluitur, & in qua qui mittit addit nominatim ſe ignominiæ cauſſa mittere. *vide l. 13. §. 2. D.*

de re mil. & l. 2. §. 2. D. de his, qui mitt.

MISSILIA, munera, quæ in vulgus iactantur à magiſtratibus, principibúſve ludos edentibus, vt putà bellaria, linea, odores, vnguenta, *l. 9. §. pen. D. de acq rer. do. l. 8. D. de contra. emp. §. pen. Inſti. de rer. diuiſ.* de quibus ſic Martialis, lib. Epigram. 8.

Omnis habet ſua dona dies nec linea diues
Ceſſat, & in populum multa rapina cadit.

Notandum autem hæc olim à Conſulib. ſolita ſpargi, ob idque quamcunque ſparſionem, poſteriores ὑπατείας dixerunt. *Vide Nouel.*

MISSIBILIA. *Inſt. in Nouel.* de armis, quæ manu mittuntur, & procul iaciuntur. Sic apud Vegetium legendum variis locis.

MIXTÆ actiones, duorum ſunt generum. quædam enim tam in rem, quàm in perſonam ſunt, vt familiæ erciſcundæ, &c. *§. quadam. Inſtitu. de act.* Item quæ partim rem, partim pœnam perſequuntur. *§. ſequens. Inſt. eod.*

Mixtum imperium, vide ſup. Imperium.

Mixta interdicta, quæ & prohibitoria & exhibitoria, *l. 1. D. de interd.*

Mixta conditio, vide Conditio.

MIXTVRA, *l. 82. D. de cond. & demon. l. 30. D. de vſucap.*

Μνηστήρ, ſponſus, qui matrimonio vinctus eſt, *l. 1. D. de excuſ. artif.*

MOBILES res, propriè ac præcipuè appellantur, quæ anima carent, vt vaſa, veſtes, & alia id genus: Mouentes verò, quæ per ſe mouentur, nimirum animalia, ſerui, quadrupedes, pecudes: & ita hæc duo ſeparantur, *l. 1. D. de ædil. edict. l. 4. C. famil. erciſ. l. pen. C. de iure dot. l. 2. & 3. C. de quadr. præſcript.* Interdum tamen promiſcuè vſurpantur, & Mobilium nomine animalia intelliguntur, *l. 1. D. de rei vindic. l. 3. §. Nerua. D. de acquir. poſſeſſ.*

Mouentium verò idem quod mobilium appellatione continetur, ſi non appareat teſtatorem animalia duntaxat, quæ per ſeipſa mouentur, mouentia vocaſſe. *l. 93. D. de verb. ſig. l. 15. §. in venditione. ff. de re iud. l. 22. §. vlt. ff. de vſuſfruct. leg. & alibi.*

MODERAMEN inculpatæ tutelæ, *l. 1. C. vnde vi.* vt vulgò dicitur, tunc fieri intelligitur, quando quis illatam vim ita propulſare cogitur, vt periculum rerum ſuarũ aliter effugere non poſſit. Quæ defenſio vſque adeò permiſſa eſt, vt is, qui vim inferre non veretur, etiam impunè occidi poterit, ſi nulla alia ratione fugæ ſit locus.

MODERATA caſtigatio, hoc eſt, correctio, emendatio, extra ſæuitiam, conceſſa eſt patrifamilias, *l. respiciendum. §. furta. D. de pœn.* Docenti leuis caſtigatio permittitur, *l. ſed & ſi quemcunque in fi. & l. ſeq. D. ad leg. Aqui. Adde l. 3. C. de patr. poteſt. l. cum oportet. §. non autem. C. de bonis quæ liberis. l. 3. C. de emendat. propinq.*

MODERATOR, prouinciæ rector, quem Græci ἁρμοστὴν vocant, *de quo in C. & vide Nouel. 28. & 102.*

MODIATIO tritici menſuram ſignificat, *l. cùm non frumentum. C. de vſur. & l. emptionem. C. de re. permut. & l. 11. C. de naufra. & l. 1. C. de annon. & aliis multis locis.* eadem forma, qua ponderatio *in l. ſi olei. C. loc. Caſſiodorus lib. 4.* Modiationem tritici, quam ſub hac ſorte periiſſe probauerint, proſecutoribus ſine aliqua faciat cunctatione reputari. Malè autem quidam Modiationem penſitationem eſſe frumenti: rurſus malè hanc penſitationem eſſe quinquageſimam, *ex l. 9. C. de ſuſcept.* hæc enim quinquageſima ἐπιμετρον eſt. Malè etiam modiationem alij ad æſtimationem numerariam referunt in lege Rhodia, ἐπὶ τὴν χιλιάδα τῶ μοδιασμῶ χρυσίνων πεντήκοντα, quæ manifeſtò nauem capacem modiorum mille, æſtimat aureis L.

MODICA coërcitio leuis caſtigatio, *l. fina. D. de offic. eius cui mand.* veluti fuſtium admonitio. Flagellorum certè atrox animaduerſio caſtigatióque habetur, *l. 24. §. vlt. ff. de vſuſfruct.*

Digitized by Google

vſufruct.l.15.§.ſi commun.D.de inur. 11.*D.de officio proconſulis.*

Modica ſumma in iure, quandocunque duo aurei accipiuntur, *l. eadem* 10.*ff.de dolo.* Quandoque quarta pars eius, de quo agitur, *l. ſi quis in ſuo.*1.*D.de inoffic. teſtam.* quandoque quod intra ſextam eſt, *l. ſocietatem. §.arbitrorum.ff. pro ſocio.* Quandoque quod minus centum aureis eſt, Quandoque quod 10. libras non excedit, *l.ſed & ſic.§.*1.*de iudic.* modicam ſummam item accipimus quam ex qualitate perſonarum ius dicentis religio conſtituit. Nam & pauperi viro maximum erit quod locupleti & aſſiduo modicum, *l.legitimos.D. de legit. tut.vide Barto.in l.ſed & ſi ſuſceperit.§.*1.*in fi.D.de iud.*

Modicum tempus, quandoque 10. dierum eſt. *vt l. promiſſor. D. de conſtit.pec.* *quandoque* 30. *l.* 1.*§. hoc interdicto.D.de itin.act. pr.* quandoque 4. menſium, *l.ſi debitori. D.de iud.* quandoque trium, aut quinque dierum, *l.& ſi plures.D.ſi quis caut.* quandoque quinquennium, *l.*1.*D.de ſepar.* quãdoque duorũ menſiũ, *l.ſancimus.C.de fideiuſ.* quandoque triũ, *l.de operu. C.de oper.priu.* quandoque relinquitur arbitrio iudicis, *l.ab hoſtib.§.ſed quod ſimpliciter.D.ex quib.cauſ.maio.*

MODVS, aliàs certam menſuram, & ſpacium agri ſignificat, *vt in tit ſi menſ.falſ. mod. dixer. l.*40. *D.de contr.empt.*

Modus, aliàs denotat formã quandam certa ratione determinatam. Vt modus legati: modus vſurarum: modus manumittendi, *l.demonſtratio.§. fin.D.de condit. & demonſtr. l.*1.*&* 2. *C.de iis quæ ſub mo. l. placuit. D. de vſur.& §.cum ergo. Inſtitutio. quibus ex cauſ.manumit. non lic.* & hac ſignificatione modus propriè eſt ratio, quæ iubet, Ne quid nimis. Item, Feſtina lentè.

Modus olei & aquæ, *l.* 32.*de act. empt.l.*1.*D.de aqua quotid.*

Modus lege Falcidia conſtitutus legatis, *l.*1.*&* 81.*D.ad leg.Falc.* quæ ita cuique legare permiſit, dum ne minus quarta parte hæreditatis apud hæredem remaneat; *& vide Paul.in lib.recept.ſent.*

Modus *l.*4.*§.*1.*D.de ſeru.* adiici dicitur ſeruitutibus, cùm definitur, quo genere vehiculi, per quam partem eatur, fundi agatur, qua hora, quibus temporibus, qua parte aqua ducatur, *l.*13.*§.*1.*D.de ſeruit. ruſtic. l.* 11. *D. quemadm.ſeruit.amit.* Itaque apud Iuſtin.*Inſti.de vſufr.§.finitur.* non vtendo per modum, id eſt, ſecundum legem, quæ dicta eſt in conſtitutione vſusfructus.

Modus, pro fine. Hinc ad modum exilij, pro ad finem dixit *Papin. l. cui neceſſitas. de liber.cauſ.*

MODVLI menſuræ operis ad metiendi cauſſa paratæ, quibus ſolent vti architecti, *Paul. l.non ſolùm.*8.*§. penultim. D. de oper. nou. nunciat.* Sed vt probari poſſit, quid poſtea ædificatum ſit, modulos ſumere debet is, qui nunciat. *Vide Vitruu. lib.* 1.*cap.* 2. *lib.* 3. *cap.*2.*& lib.* 4.*cap.* Modulos lingua vernacula poſſumus exponere, *Toiſes.*

Moduli aquarij, menſuræ, ad quas aquæ deducebantur: *apud Vlpian. l. damni.*30.*§.*1.*D.de damn.infect.Frontinus lib.*1.*de aquaduct.* Aquarum moduli aut ad digitorum, aut ad vnciarum menſuram inſtituti ſunt.

MOLÆ multiplices ſunt, putà manuariæ, ſeu manuales, quæ manu verſantur, Truſatiles etiam dictæ ſunt & iumentariæ, aſinariæ, & aquariæ; *Iauol.de fund.inſtru.l.dolia.* Molas, *inquit,* manuarias ſuppellectilis, iumentarias autem inſtrumenti eſſe, Ofilius ait; Molas aquarias, hoc eſt, aquà verſatiles, ante Iuſtiniani tempora fuiſſe nondum legi. Is autem *in tit. de aquaductu, l.decernimus.* molæ aquariæ meminit. Quod molis caret, non eſt molendinum. *Bald.ait in cap.*1.*§. ſi quid de contrah. inter domin. & vaſall.de inuest.* De molis, *Cato cap.*11.*rei Ruſtic.*

Molæ ſuperior pars, catillus, inferior, meta dicitur, *l.*18.*§.idem conſultus.D.de fund.inſtru.*

Digitized by Google

MOLES dicuntur ſtructuræ in mare vel in flumen proiectæ, *l.1.D.de impenſ. in rebus dotalib.l.52.§. ante ff. de action.empt.* Molem] ſingulari numero dixit Vlp. *l.1. §. aduerſus.D. ne quid in loc.public.* Idem *in l.de impenſ. in re dot.fact.* Inter neceſſarias impenſas eſſe, Labeo ait, moles in mare, vel flumen proiectas. *Velleius Paterculus, libr.2. de Lucullo*: Quem ob iniectas moles mari, & receptum ſuffoſſis montibus in terras mare, haud infacetè Pompeius Xerxem togatum vorare conſuerat.

MOLIRI, propriè eſt, quid cum difficultate conari, operari, & vel facere, ſiue ingenio, ſiue corpore. Macer tamen *in l. Diuus D. de offic.præfect.* pro perpetrare vſurpaſſe videtur. Item moliri, eſt moles ad ædificium aliquod coaptare. *Vlpian. l.1. de noui oper. nunciation.* Qui fortè in publico, vel in priuato quid molitur. Inde molitio, ipſe apparatus ædificandi, *vt infrà eodem titul. l. ſtipulatio.* Molitio, inquit, non impeditur. His contraria ſunt Demoliri, id eſt, diruere: & Demolitio, Dirutio.

MOMENTVM propriè eſt punctum, ſiue indiuidua pars temporis: vt cùm dicimus, hæreditatem ne momento quidem ſubſiſtere in perſona eius, per quem acquiritur, *l. placet.79.D.de acquir.hæred.* Obſeruatum eſt autem plerunque apud auctores noſtros, Momentum pro hora vſurpari, *l.3.§. minorem.D.de minoribus.Vide Cuiac.lib.de diuerſ.temp. præſcr.c.1.*

MOMENTI beneficium, ſeu actio apud Iuriſc. eſt celeris reformatio & reſtitutio poſſeſſionis per vim, aut alio iniquo modo ablatæ aut interpellatæ, quia confeſtim, & ipſo momento facienda eſt, dilata dominij quæſtione, *l.vnic.C.ſi de mom. poſſ. l.1. C.ſi per vim, vel al.mod.l.momentanea C.vnde vi.* Itaque Celerem reformationem appellant Impp. *l.ſi coloni.C.de agrico. & cenſ.* Rectè igitur momentaria poſſeſſio dicta eſt. Hinc, *Iſidorus lib.5.* Momentum, *inquit*, dictum eſt à temporis breuitate, vt tam citò, quàm ſtatim ſaluo negocio reformetur, nec in vllam partem produci debeat, quod repetitur. Hoc autem momenti beneficium per quamcunque perſonam poſtulari poteſt, etiam per ſeruum, *l. vltim.C.qui legit.perſo.in iud.hab. l.1. C.ſi per vim, vel alio mod. abſ.poſſ. l.4. C.Theod.* Vnde vi, & poſtulatur ab eius loci iudice, in quo ſtatus poſſeſſionis perturbatus eſt, *l. 1.C.vbi de poſſ. agi oport.* Eſt verò vſque adeò celeris hæc reformatio (*ſic enim appellatur in l.ſi coloni. C. de agricol. & cenſ.*) vt nec eam appellatio remorari poſſit, *d.l.vnic.C.ſi de mom.poſſ.* Symmach.libr.1. Epiſt. In cauſſis, inquit quibus momenti reformatio poſtulatur, appellationes recipi non oportet. Sed nec compenſationes, *l.vlt. C. de compenſ.* Huius autem actionis alia eſt principalis, alia momenti cauſſa. In hac de erepta poſſeſſione agitur: in illa de proprietate. Vtraque autem ab vno eodémque iudice definienda eſt, *vt eſt conſtitutum in l. nulli.C. de iud.* Gregorius lib.7.c.100. ſic exponit: Legali prouiſione decretum eſt, tam momenti, quàm proprietatis cauſſa in vno eodémque iudicio debere cognoſci. Cæterùm prius de momento, quàm de proprietate cognoſcendum eſt, *l. ſi de vi. C. de iud.* & an hæ duæ quæſtiones à iudice ſimul diſceptari & definiri poſſint, *vide Sym.lib.1. Epiſt.*

MOMENTARIA poſſeſſio, *l. C ſi per vim*, quæ deiecto ſtatim reddenda eſt. Momentariæ poſſeſſionis inter licitum pro interdicto vnde vi, *l.fin. C. qui legi. perſo.l.* 8. *C. vnde vi.*

Μονάζοντες, *l. quidam ignauiæ.29.C. de decur. libr.* 10. qui vitam ducunt ſolitariam.

MONACHVS (cui feudum adimi propter monachatum dicitur in libr. Feud. frequentiſſimè) Latinè ſingularis, vel ſolitarius dici poteſt, *c. placuit*, 16.q.1. Monachorũ, inquit, cõuerſatio

uerſario & vita ſecundum etymologiam nominis ab omnibus diſcrepat Μόναχος enim Græcè, Latinè ſingularis dicitur: vnde monachum per omnia ſingulariter agere oportet. *Hieron. ad Paulinum*: Si cupis eſſe, quod diceris monachus, id eſt, ſolus, quid facies in vrbibus, quæ vtique non ſunt ſolorum habitacula, ſed multorum? Itaque memorabile eſt quod ſcribit Theodoricus, *Eccleſ. Hiſtor. lib. 4. cap. 28.* Monachum fuiſſe, qui totos ſexaginta annos neque à quoquam viſus ſit, neque cum quodam collocutus. Monachum Etymo. deducit παρὰ τοῦ μόνῳ θεῷ προσεύχεσθαι, quaſi dicat, μόνευχος: vel παρὰ τὸ μόνον ἄρχειν. ſed ἐκ παραγωγῆς crediderim illam eſſe terminationem, vt μοναχικὸς, μοναχῇ μοναχόθεν, &c. Monachorum autem initia, quæ verè ſint, & ſtatus eorum quis ſit, *vide Nouell. 3. 115. & 133. c. ſi clericus. 16. q. 1. Monachum 20. qu. 4. ext. de ſtat. monach. Hoſtienſ. in ſumma, & Hieronymum in vita Pauli eremitæ.*

Μοναχεῖον, Monacheion, monachorum conuentus *l. 13. C. de ſacr. ſanct. Eccl.*

MONARCHIA eſt principatus vnius, adminiſtrantis Rempublicam ad vtilitatem communem. Hac politia vſi ſunt Romani primo, & poſtremo tempore. Inde factæ ſunt conſtitutiones, decreta, ſeu placita principum, *quæ ſunt in C. & in lib. Nouell.* Hæc politia cùm degenerat, hoc eſt, cùm ad propriam vtilitatem tendit, nihilque adminiſtrans quærit aliud, quàm ſuis adfectibus deſeruire, tunc conuertitur in tyrannidem, non tam regni quàm regis vitio, vt dixit Cic. Tales aliquando Deus orbi dedit, vt interim re ipſa agnoſcerentur boni principes. Quid enim animaduertiſſent Romani, & quid poſteritas recordaretur, Octauium Auguſtum fuiſſe optimum moderatorem, niſi Neronem quoque peſſimum experti fuiſſent?

MONETA (*vt C. Harmenopulus lib. 5. tit. 13. definit*) χαλκοῦται τὸ ἀρχέτυπον σφραγῖσιν ἤγουν, ἢ βολλωτοῖς εἶτ' ἂν μεθ' ἣν ἢ τῷ l I. τύποις διαχαράττεται. Suidas Iunonem Monetam cultam à Romanis ſcribit, quaſi σύμβουλον, quòd in bello aduerſus Pyrrhum & Tarentinos de pecunia laborantes, ope conſilióque iuuiſſet. In cuius templo nummum cudi inſtitutum fuit.

Moneta vſualis, *cap. 2. de maledic.* Galli vocant Monetam currentem.

MONETARII, qui in moneta publica operantur, *l. 6. §. 1. D. ad leg. Iul. pecul. l. 2. C. quibus ex cauſ. ſeru. pro præmio, lib. l. 6. C. de digni. libr. 12. & apud Vopiſcum in Aure.* Suid. Μονητάριοι, ait, οἱ περὶ τὸ νόμισμα τεχνῖται. vbi etiam ait, eos duce Feliciſſimo bellum Imperatore Aureliano excitaſſe: quos tandem ſubiugans, inauditis affecit ſuppliciis. Græci χαράκτας vocant, & falſos monetarios παραχαράκτας.

MONETALES triumuiri dicti ſunt, æris, argenti, atque auri conflatores, *vt ait Pomp. in l. 2. de orig. iur.* Obſeruatu dignum eſt, quod Zaſ. hæc Pomponij verba explanans, indicat, cur æs pro auro dari non erat inſuetum, *vt intelligas l. quid tamen. D. de contrahen. emptio. & l. ſi id, quod aurum. de verbor. obligation. cum ſim.* Vide Triumuiri auro, argento, ære.

MONITIO fit ante commiſſum, & eſt neceſſaria, *apud Iuriſc. in l. 1. §. magiſtratibus. D. de magiſtra. conuent.* obiurgatio verò poſt turpe factum. *Cicer. in libr. de Amicitia.* Primùm, vt monitio acerbitate, deinde vt obiurgatio contumelia careat.

MONITORES, ſerui à colono præfecti, vt operariorum, veluti vinitorum, & aratorum turbam obeuntes, vnumquemque moneant, & ſegniores caſtigent, *Vlpia. l. 8. D. de inſt. & inſtr. leg.* Quærendi veluti homines, qui agrum colunt, & qui eos exercent, præpoſitive ſunt his, quorum numero ſunt villici, & monitores. *Colum. lib. 1. cap. vltim.* Et in

Digitized by Google

turba, inquit, & ſub monitore vinitor opus facere debet. *Item*, Decurias appellauerunt antiqui, & maximè probauerunt, quòd is numeri modus in opere commodiſſimè cuſtodiretur, nec præeuntis monitoris diligentiam multitudo confunderet. Erant etiam Monitores in Scena, qui, *vt inquit Feſtus*, actoribus ſuggerebãt, quæ dicturi eſſent. Itémque monitores. *Quint. lib. 6. cap. 5.* ſunt, quos Græci Pragmaticos vocant, qui iura ac fori conſuetudines Oratoribus ſubmiſsâ voce ſuppeditant. *Cic. Verr. 1.* Video mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor tuus hic tenet.

Μονομέρης condictio dicitur, *l. ſi duo. §. idem Iulianus. D. de iureiur.* quòd ex hac ſolùm parte reo condicatur, qua furis hæres eſt, non & ex illa, qua & fur eſt ipſe, rémque dolo malo contractauit. Cùm enim ita dixiſſet Vlpianus. Et quaſi *μονομερὴς* condictio dari debet aduerſus furis hæredem. adiecit hæc verba: Nec pati eum iudex debet, ſi cœperit tentare probare furem. non alia de cauſſa, quàm vt cur dixiſſet, quaſi *μονομερῆ* condictionem furtiuam dari, nobis explicaret.

ΜΟΝΟΜΕΡΩΣ agere dicitur is, cuius aduerſarius in iudicio non adſuit, id eſt, abſente altera parte: ex quo eremodicium contingit. nam (vt ait Heſychius) *ἐρήμην, μονομερὴς δίκη. Paul. l. vlt. D. ad SC. Trebellian.* Polycrates fideicõmiſſum petierat, & obtinuerat apud Aureliũ Proculum, Proconſulem Achaiæ, appellatione facta: cùm ſolùm Phœbus egiſſet *μονομερῶς*, victus eſt, ſubaudi Polycrat. Alio tamen ſenſu Μονομερὴς interdum à Rhetoribus vſurpatur, *vt cum Fortunat. lib. 1. ſic loquitur*: materia *μονομερὴς* quæ non conſiſtit, eſt eiuſmodi: veluti, cùm ex prima tantùm parte conſtat. nec quicquam ex ſecunda afferri poteſt: vt ſunt loci communes. verbi gratia: Leno qua parte venturos ad ſe adoleſcentes ſciebat, nocte foueam fecit occultam, ea iuuenes perierunt: accuſatur, quòd cauſſam mortis præſtiterit, hic enim lenoni nulla defenſio eſt. *μονομερὲς* autem etiam appellatur. *ἑτερομερὴς, & καθ' ἑτερομέρειαν.*

MONOMACHIÆ genus ſanguinolentum omni modo canonica ſanctio vetat, *c. monomachiam, 2. q. 4.* vbi in fine dicitur, quòd hanc ſectantes, Deum ſolummodò tentare videantur. & *in cap. 1. extr. de purg.* aliquatenus duella tolerari nõ debere, diffinitur. Monomachiæ meminit Nicol. Papa *in ca. monomachiam. 2. quæſtion. 4.* quam in lege non aſſumendam ſuadet.

MONOPOLIORVM negociationem naturæ contrariam & damnandam eſſe, optimi legiſlatores probarunt, quòd ſecundùm naturam ſemper conati ſunt, vt eſſet facilis rerum communicatio. Eſt enim monopolium, (quod *παρὰ τὸ μόνος ϗ πωλεῖμαι* dicitur) quando penes vnum eſt vendendi poteſtas, hoc eſt, cùm vnus, vel (vt fieri ſolet) cum paucis ſecum admiſſis, exercet ac emit aliquod mercaturæ genus, vt ſolus pro arbitrio pretium ſtatuat & vendat. Is enim augens pretia rerum ſuæ deſeruit auaritiæ, ac aliis nocet omnibus: tollit verum permutationis, & ſuccedentis contractus emptionis & venditionis vſum. Idcircò rectè prohibentur monopolia, *in tit. C. de monop.* Hoc verbo etiam Plinius vtitur, *lib. 8. cap. 37.* de Echini cute loquens: Magnũ fraus, & ibi lucrum monopolio inuenit, &c. Erat & monopolium oneris vel penſionis genus, quod ab eo exigebatur, qui monopolium beneficio Principis exercebat. *Caſſiodorus lib. 2.* Qui ita commercium negotiationis exerceat, quatenus nec monopolij, nec ſiliquatici, nec aurariæ aliquid penſionis impendeat.

MONS SACER, *in l. 2. D. de origin. iur.* via Tiburtina vltra Anienem, dictus ſacer, quòd Ioui conſecratus eſſet.

MONSTRARE, probare, *l. actor. C. de probat.*

MON-

MONSTRVM, eſt aliquid præter naturam editum, aut procreatum, *apud Iuſtin. vt Cantiuncula venuſtè explicat, Inſtit. de adopt. §. minorem natu.* inſtar monſtri eſſe cenſuit, qui natu maiores à minoribus adoptantur, cùm adoptio naturam imitari debeat.

MONSTRVOSI partus qui ſint in Romuli lege, *diſces ex l. quæret. D. de ver. ſig. & l. 3. C. de poſthu. hær. & G. Bened. rep. cap. Raynutius par. 3. verb. qui cùm ad num. 20. & 21. & 6. de teſtamen.*

MONVMENTVM (*vt l. 2. §. prætor. & l. 42. D. de relig.*) generaliter eſt res memoriæ cauſſa prodita: in qua ſi corpus, vel reliquiæ inferantur, fiet ſepulchrum: ſi verò nihil eorum inferatur, erit monumentum memoriæ cauſſa factum, quod *κενοτάφιον* appellatur. Poteſt ergo monumentum purum eſſe: *quod probatur l. 5. §. conceſſam. D. de don. int. vir. l. 6. in fin. D. de relig.* Hinc Feſt. lib. 11. Quamuis, ait, monumentum mortui cauſſa factum ſit, non tamen ſignificat ibi ſepultum. *Cicer. ad Attic.* Sed ego, ait, quæ monumenti ratio ſit nomine ipſo admoneor. Ad memoriam magis ſpectare debet poſteritatis, quàm ad præſentis temporis gratiam, *quod & probatur l. 2. §. monumentum. D. de religio.*

MORA, eſt culpa prætermittendi officij, in ſoluendo recipiendóve debito, quæ alteri damnoſa eſt. Vel ſic: Mora eſt fruſtratio debitoris non ſoluentis, vel creditoris non accipientis. Eius enim duæ ſunt ſpecies: quarum vna in debito non præſtando, altera in non recipiendo quod oblatum eſt, verſatur. Mora non præſtandi debiti, eſt culpa debitoris prætermittentis ſoluere, quod ſoluere & debuit, & potuit, cum aliquo creditoris incommodo coniuncta. Mora non recipiendi debiti, eſt culpa creditoris non recipientis ſolutionem, quæ à debitore idoneè oblata eſt, vnde aliquid incommodi ad debitorem peruenit.

Moram videri fieri definit Paulus, *lib. 3. Sentent. titul. fin.* cùm poſtulanti non datur. Itaque vbi nulla petitio eſt, ibi mora committi non intelligitur, *l. 89. D. de diuerſ. regul. iur.* Quod ſic accipiendum videtur, vt à quo exceptione aliqua pecunia peti non poteſt, is moram facere non videatur, *vt Paulus tradit in l. 40. in fin. D. ſi cert. petat.* quanquam id alij aliter exponant. Sed planè moram feciſſe videtur, qui litigare maluit, quàm reſtituere, *l. 82. in fin.* D. *de verb. oblig.* niſi ſine dolo malo, fruſtrationéque ad iudicium prouocauit, *l. 64. D. de diuerſ. reg. iur.*

Mora dupliciter fit. Ex re, & ex perſona. Ex perſona æſtimari dicitur, cùm debitor opportuno loco ac tempore à creditore appellatus, ſoluere tamen prætermiſit, *l. mora. 32. D. de vſur.* Ex re verò, cùm ipſo iure, ac ſolo temporis decurſu, ſine vlla creditoris appellatione, prætermiſſio illius officij reprehenditur, quaſi res ipſa interpellet, *l. ſed etſi. 23. D. eod. & l. ſi tamen.* D. *de minor. & l. cùm verò. §. apparet.* D. *de fideic. lib.*

Moram purgare, eſt re integra contractam ex mora culpam ſic eluere, vt eius omnis pœna vitietur: nam oblatione ſolutionis omne periculum futurorum caſuum à debitore in creditorem transfertur, *l. interdum. 75. §. primo.* D. *de verbor. obligation. cum decem. 72. §. 1.* D. *de ſo ut.* Quod idem etiam creditori conceſſum eſt, vt ei moræ purgandæ facultas, vt agere poſſit, permittatur, *l. ſi ita quis. 135. §. 1.* D. *de verb. oblig.*

Mora abuſiua quæ ſit, *tradunt Doctores in leg. minorum Cod. quibus cauſſ.* Porrò, quomodo mora debitoris, & creditoris, emptoris item, & venditoris conſideretur, *tradit Zaſius in leg. vnum.* D. *ſi cert. pet.*

Moræ litis, *l. 26. Cod. de rei vind.*

MORATORIA præſcriptio

Digitized by Google

interprete Aniano in 1. lib. Cod. The. tit. 2. eſt, quæ cauſſam prolongat, hoc eſt, quando inducias litigatores petunt à iudice. *Sic in l. 2. C. de precib. imp. offe.*

Moratoria cautio. *Paulus*: Quò minus prædium iure pignoris diſtrahatur oblata moratoria cautio non admittitur: hoc eſt, cautio quæ datur, vt quis differat & expectet.

MORARI, pro retardare, differre, *in l. ſi ea. C. de accuſat.* item pro habitare inuenitur, & pro expectare: tamen magis Poeticè, quàm Oratoriè.

MORBVM Sabinus ſic diffinit: Habitum cuiuſque corporis contra naturam, qui vſum eius ad id facit deteriorem, cuius cauſſa natura nobis eius corporis ſanitatem dedit. *hæc Vlpianus l. 1. §. 4. D. de ædil. edict.* vbi vitium à morbo multum differre ait: *quod ex Ciceronis verbis conſtabit. lib. Tuſcul. quæſtion.* 4. Morbum, inquit, appellant totius corporis corruptionem: Ægrotationem, morbum cum imbecillitate: Vitium, cùm partes corporis inter ſe diſſident. ex quo prauitas, membrorum diſtortio, deformitas. Itaque illa duo: morbus & ægrotatio, ex totius valetudinis corporis conquaſſatione & perturbatione gignuntur: vitium autem integra valetudine ipſum ex ſe cernitur. ſed in animo tantummodò cogitatione poſſumus morbum ab ægrotatione ſeiungere. *Hactenus Cicero. Gellius quoque lib. 4. cap. 2.* locum Sabini, ſed non integrum retulit. Morbum, *inquit Modeſtinus*, verum eſt, eſſe temporalem corporis imbecillitatem: vitium verò, perpetuum corporis impedimentum: veluti ſi talum excuſſit, nam & luſcus vtrique vitioſus eſt, *leg. 101. §. 2. D. de verbor. ſignif.* vbi tamen oculum excuſſit, legendum fortaſſis. Furor morbus dicitur, *leg. 14. D. D. de offic. præſid. leg. 22. §. ſi maritus. D. ſolut. matrim. l. 2. §. ſi non propter. D. ſi quis caut.*

MORBVS SONTICVS, *ait Feſtus lib. 9.* ex Ælio Stilone, in duodecim Tabul. ſignificabat certum, cum iuſta cauſſa: quem nonnulli putant eſſe, qui noceat, quòd Sontes ſignificat nocentes, *Næuius ait*: Sonticam eſſe oportet cauſſam, quamobrem perdas mulierem. *Venuleius l. vltim. D. de ædil. edict.* Quoties morbus ſonticus, inquit nominatur, eum ſignificari Caſſius ait, qui noceat (*quod & à Iauoleno citatur ex eod. l. 3. de verbor. ſignif.*) nocere autem intelligi, qui perpetuus, non qui tempore finiatur, ſed & morbum Sonticum eum videri, qui inciderit in hominem, poſtquam is natus ſit; ſontes enim nocentes dici. *Gellius lib. 20. capit. 1.* Sonticum morbum vocat, qui vim grauiter nocendi habeat, & ita vſurpatum à ſcriptoribus duodecim Tabul. *Vlpianus leg. 2. §. ſi quis iudicio, ſi quis caut. in iud.* ſonticum morbum, aduerſam valetudinem ſimpliciter exponit, hæc citans duodecim Tabul. verba: SI IVDEX VEL LITIGATOR MORBO SONTICO IMPEDIATVR, DIES IVDICII DIFFISVS ESTO. *Iulianus l. 60. de re iud.* Sonticum morbum exponit, qui cuiuſque rei agendæ impedimento eſt. nec de leuiſſima febri, aut quartana inueterata, in qua omnibus negotiis ſupereſſe ſoleat, intelligi vult. Plinius tamen *lib. 36. c. 19.* de Gagate lapide loquens, eo nomine intelligit comitialem, cùm ita ſcripſit: Deprehendi ſonticum morbum. nam Dioſcorides ſcripſit ἐλέγχει ἐπιληπτικούς.

MORBOSI qui dicantur, *cognoſce ex tractatu de ædil. edicto.*

MORES Vlpianus definit *in Epitome titul. de legibus. & morib.* tacitum conſenſum populi, longa conſuetudine inueteratum. *Idem Varronem ſenſiſſe teſtatur Seruius in 6. Æneid.*

Mores bonos cùm dicimus, non vnius hominis, ſed totius ciuitatis intelli-

telligimus, *l.*15. §. *item ait* D. *de iniur.* *Paul. libr.*5. *Sentent. titul.*4. *leg.*1. §.1. §.1. *D. de extraord. crimin.* Sic iniuria facta contra bonos mores, *dict.* §. *item.* Conditio contra bonos mores, *leg.* 9. & 14. *D. de cond. & demonſt.* & Stipulatio contra bonos mores, *l.*5. *Cod. de cond. ob turp. cauſ.* Pacta contra bonos mores, *l.*6. *C. de pact.* vt pactum de futura poſſeſſione, *l. fi. C. de pact.* Stipulatio, quæ obſtringit libertatem matrimonij, ſecundùm mores interpoſita non videtur, *l.*134. *D. de ver. obl.*

More malo & improbato, ſignificat aſtutè, callidè, malitiosè, dolo malo, improbè & inciuiliter, *leg.*19. §. 1. *de negot. geſto. l.*8. *D. quod met. cauſ. leg.*1. §. *litis. D. de extraord. cog.* aliàs ſonat mala ratione, *l.* 40. *de ſtatu.*

Moribus. Hæc dictio ad rationem naturalem, iúſque gentium, & ad ius Ciuile etiam referri plerunque poteſt, quod poſt lege XII. Tabul. prudentum conſuetudine introductum eſt, *leg.* §. *iis legibus. D. de origin. iur.* vnde pupillaris ſubſtitutio moribus inducta dicitur, *leg.*2. D. *de vulg. & pup.* more noſtræ ciuitatis pupillus abſque tutoris auctoritate obligare ſe non poteſt, *leg. more. D. de acquir. hæredit.*

Moribus, pro more & conſuetudine, vt apud Ciceronem, Iuriſconſ. etiā familiare eſt, *vt in leg. moribus introductum eſt. de vulg. & pupil.* Item, moribus inter virum & vxorem donationes prohibitæ, *leg.*1. *D. de donation. inter virum & vxor.* Moribus prodigo bonorum adminiſtratione interdicitur, *leg.*1. *D. de curat. fur.* Moribus ciuilia officia fœminis adēpta. *le.*1. *D. ad Velleia. l.*12. *ad fi. D. de iud.* Moribus quoque tutor datur mulieri pupillóve, qui aduerſus tutores ſuos aliquam actionem habent. *Vlpian. in Inſt. ti.*11. Sunt & alia multa. Hinc in mores, pro, in conſuetudinem inducere accipimus.

Moribus inductum cùm qui Iuriſconſ. dicunt, eos ſignificare velle arbitratur Vigl. id ius ante XII. Tabul. fuiſſe, vnà cum vrbis primordiis obſeruatum, vel poſtea vſu & conſuetudine receptum: cuius interpretationis teſtem citat Theophilum ſcitè refellens veterem interpretationem, id ſcilicet, quod moribus dicatur eſſe introductum, illico Lacedæmoniis acceptum ferendum, quod ſolis moribus Lacones, vt Athenienſes ſolis legibus rempublicam gubernarint, §. *& non ineleganter. Inſtitut. de iure natur. gent. & ciuil.* adſtipulatur in Parerg. Alc. indicans, Accurſium quædam in iure noſtro prodita referre ad Spartanorum conſuetudines, quæ tamen minimè ad ius noſtrum pertinent. Nam ſi aliquid, vt idem ait, ab eis Decemuiri acceperunt: id in XII. Tabul. relatum iuris ſcripti pars apud nos eſſe cœperit, *libr.* 4. *capite* 21.

Moribus pleraque, non legibus conſtare ſcribit *M. Fabius lib.* 5. *capi.* 10. Hinc Moribus conſtitutum ius, *l.* 31. & *l.*32. *D. de legib.* §. *ex non ſcripto. Inſtitut. de iur. nat gent. & ciuil.* Vide Conſuetudo.

More MAIORVM quod fit, rectè ac decenter fit. nam populus Roman. maiorum inſtituta atque exempla pro legibus ducebat. *Cicero de legibus* II. Ergo adeò expectatæ leges, quæ genus illud optimum Reipublicæ contineant, & ſi quæ fortè à me hodie rogabuntur, quæ non ſint in noſtra Republic. nec fuerint, tamen erant ferè in more maiorum, qui tum vt lex valebat. *Paulus leg.*11. *D. de iuſt. & iur.* Vbicunque prætor ſalua maieſtate imperij ſui, ſaluóque more maiorum, ius dicere conſtituit, is locus rectè ius appellatur. *Iulianus leg.*5. *D. de iuriſdict.* More maiorum ita comparatum eſt, vt is demum iuriſdictionem mandare poſſit, qui eam ſuo iure, non alieno beneficio haberet. *Vlpianus leg.*11. *D. de his qui not. infam.* Si talis ſit maritus, quem more maiorum lugeri non oportet, &c.

Digitized by Google

more maiorum puniri, quid ſit explicat *Suet. in Nerone*, his verbis: Legítque ſe hoſtem à Senatu iudicatum, & quæri, vt puniatur more maiorum, interrogauítque, quale eſſet id genus pœnæ, & cùm comperiſſet, nudi hominis ceruicem inſeri furcæ, corpus virgis ad necem cædi, conterritus, duos pugiones, quos ſ. cum extulerat, arripuit.

MORES, honeſto vocabulo, Iuriſconſulti coniugum vitia, & minus honeſtas actiones appellant. *Vlpian. cap. Inſt. 6.* mores grauiores ſunt, adulteria tantùm: leuiores, omnes reliqui. Maritus propter maiores mores, præſentem dotem reddit: propter minores, ſenum menſium die. Hinc morum nomine vel ob mores fieri retentio dicebatur, cum propter malos, & improbatos vxoris ſuæ mores, qui diſſidij cauſſam præſtitiſſent, maritus ex dote quid retinebat, *leg. vnica. §. taceat. C. de rei vxor. act.* Vnde & de moribus actio, *l. vnica. Cod. quand. crimin. actio. leg. fin. Cod. de inceſt. nup. leg. 5. D. de pact. dot.* Vide Iudicium de moribus.

MORGANATICA vulgò corruptè (*inquit Hotoman. in dictione verb. Feud.*) pro Morgengabe, quod Germanica vulgari lingua matutinum munus ſignificat: à Morgen, quod eſt mane, & Gab. donum. Munus autem erat, quod ſponſus die nuptiarum manè ſponſam ſalutans, ei coram propinquis & amicis, ante nuptiale conuiuium donabat. *de quo mentio fit in lib. Feud. 2. titul. 39.* Latini munus nuptiale illud appellant. *Liuius lib. 30.* Hunc nuntium, ac ſimul venenum ferens miniſter, cùm ad Sophoniſbam veniſſet: Accipio, inquit, nuptiale munus, nec ingratum: ſi nihil maius vir vxori præſtare potuit. Hoc tamen nuntia, melius me morituram fuiſſe, ſi non in funere meo nupſiſſem. *Tacitus in lib. de morib. Germ.* videtur dotem appellare, dum ſic ſcribit: Dotem non vxor marito, ſed vxori maritus offert. Interſunt parentes & propinqui, ac munera probant, Morgengabe vocabulo vtitur Gregor. Turon. lib. 9. Tam in dote, quam in morgengabe, hoc eſt, matutinali dono, certum eſt acquiſiſſe, *Leg. Lango. titul. 4. & in Lomb. lib. 2. tit. 4.* Si quis Longobardus morgincap. vxori ſuæ dari voluerit, quando eam ſibi in coniugio ſociauerit, ita decernimus: vt alia die ante parentes & amicos ſuos oſtendat per ſcriptum cum teſtibus roboratum, & dicat: Quia ecce quod coniugi meo morgincap dedi. Morgengabe itaque idem eſt, quòd Dotalitium quidam vocant, alij Vitalia, alij Doarium. Græci ὑπόβολον, hoc eſt, vnde ſe tueri mulier mortuo marito poſſit: & quicquid nuptiali conuentione conceditur vxori, vel liberis naſcituris ex eo matrimonio.

MORGANATICVM ius, *apud Albertum Argentin. in Chron.* Ioãnes autem aſſerens dominium ad ſe ſpectare, tanquam matri ſuæ per Rodolphum regem olim morganatico iure donatum. Hoc etiam ius lex Salica comprobabat.

MORIONES ſunt fatui, quos in delitiis Principum eſſe videmus, *l. 4. §. idem Pomponius. D. de ædil. edict.*

MORS propriè eſt *σώματος καὶ ψυχῆς διάλυσις, vt Gellius lib. 2. cap. 8. tradidit.* id eſt *vt M. Cic. 1. Tuſc. exponit,* diſceſſus animæ à corpore.

Mors alia naturalis dicitur, animæ ſcilicet à corpore diſceſſus: alia ciuilis, hoc eſt, cùm iuris ciuilis ratione aliquis pro mortuo numeratur. Intereunt enim homines media & maxima capitis deminutione, æquè vt morte, *leg. 64. §. vltim. D. pro ſoc.* qua de cauſſa & aqua & igni interdicti, & Deportati mortuorum loco habentur, *leg. 4. D. de bon. libert. l. 1. §. vltim. D. de cont. tab.* MORTIS tamen nomine, in re dubia, ſola naturalis intelligitur, *leg. 48. §. vltim. D. de iuriſſc. l. 121. §. vlt. D. de verb. oblig. l. 77. §. hæreditatem. D. leg. 2.*

Mortis cauſſa capio generis nomen eſt, quod omnes ſpecies complectitur, quibus quid propter alicuius mortem capitur: veluti hæreditatis, legati, fi-

ti, fideicommiſſi, mortis cauſſa donationis, ſed cum illarum quoque proprium nomen haberet, factum eſt, vt quæ ſpeciale nomen non habet, ea ſcilicet de qua nunc dicemus, communi nomine appellata ſit, *leg. mortis cauſſa. 31. D. de mor. cauſſ. donat.* Eſt autem mortis cauſſa capio, acquiſitio propter alterius mortem obueniens: vel cùm quid propter mortis alicuius cauſſam, ſed non ex patrimonio ipſius accipitur: vt ſi moriens legauerit Titio fundum ſub conditione, ſi dederit Gaio decem, eam pecuniam capit Gaius mortis cauſſa, non iure legati, vel fideicommiſſi, vel donationis mortis cauſſa: hæc enim peti poſſunt, mortis cauſſa captionis petitio non eſt. Vel cùm quid inſtituto hæredi vt adeat, aut non adeat, datur. quod à ſtatulibero conditionis implendæ cauſſa capitur. vel à legatario, *l. qui pretio. 8. l. ſi mulier. 12. l. mortis cauſſa. 18. l. mortis cauſſa. 31. in princ. & §. 2. l. inter mortis. 38. D. eod.* quibus locis ſpecies enumeratæ omnes aliunde, quàm ex defuncti patrimonio proficiſcuntur, hoc eſt, extra donationis cauſſa mortis, & teſtamenti cauſſam, *vt l. Meuius 55. D. de cond. & demonſtr. l. ſi quis. 8. D. ſi quis omiſſ. cauſſ. teſt. & l. id autem. 76. D. ad l. Falc.* Mortis cauſſa capere, & Hæreditario iure capere opponuntur. Mortis autem cauſſa donatio à Capione hoc differt, quòd illa ſemper à defuncto proficiſcitur, hæc ab aliis: illa ſemper de patrimonio defuncti, hæc ſemper aliunde. Azonis autem definitio eſt hæc: Quod à defuncti liberalitate proficiſcitur, nec vt debitum peti poteſt. ſic enim legitur in eius ſumma *in tit. Cod. ad leg. Falc.* cùm apud Accurſ. *l. ſi mortis 5. C. ad leg. Falc.* legatur cum negatione: Non proficiſcitur, Neutra autem ſatis idonea videtur: quia neque ſemper, neque nunquam ex eius liberalitate proficiſcitur: cùm interdum alter ſine ipſius voluntate det: interdum autem ipſe dari iubeat, & dandi conditionem imponat.

Mortis cauſſa ſtipulatio exiſtimatur fieri, *vt Feſtus lib. 11. & Antiſtius Labeo tradit*, quæ ita fit, vt morte promiſſoris confirmetur, *vt in l. 34. D. de donat. cauſ. mor.* aut *(vt quidam dixerũt)* cui ſtipulationi mors fuit cauſſa.

Mortis aut verberum terrore pecuniam alicui extorquere, *in fin. l. 2. quod met. ca ſſ.*

Mors ſignificatur etiam per illa verba, Si quid accidit filio meo, *l. in vulgari. D. de verb. ſig. l. Publica. D. depoſ.*

Mortem exequi pro inſtituere actionem de parricidio perpetrato, *apud Pompon. in l. 1. de accuſat.*

MORI, eſt actus inſtantaneus, quia mox explicatur, vſque adeò, vt nec moriendi tempus conſideretur, Vnde cum teſtator dicit: Eſto liber. cum moriar. intelligitur poſt mortem *l. qui duos. §. 1. D. de manumiſſ. teſt.*

Moritur viuens, & viuit moriens, *l. qui duos. §. 1. de manumiſſ. teſt. l. peculium. §. fi. de le. 2.* Ratio, nondum mortuus eſt qui moritur, ergo viuit, *arg. l. hæc verba ille. aut ille. de verb. ſig.*

Mortua res dicitur: qua quis locupletior non eſt, vel quæ amiſſa reſtitui non poteſt, eadem forma qua mortualis, *leg. quod autem ſpectatur tempus. l ſi maritus. D. de donat. inter vir. & vxor. l. properandum. C. de iud. l. 2. D. iudic. ſol. l. 3. D. quæ in frau. cred.* Plautus, & rem mortuam, & rem occiſam dixit pro fracta & perdita. Idem vocat Mortuaria, res inanes & nugatorias, quas Græci eodem ſenſu σκίλεθρα.

Mortui qui naſcuntur, non videri vnquam natos. Pauli ſententia receptum eſt: & ideò teſtamentum eorum præteritione non rumpi certum eſt. Sed magis dubium de iis, qui tametſi viui naſcuntur, ſecundum naturam tamen viuere non poſſunt: cuiuſmodi habentur ante ſeptimum menſem nati, *per l. quod dicitur. D. de lib. & poſthu.* & crebrius receptum eſt, non rumpere, quia abortiuorum nomine continentur, *l. vxoris. C. de poſt. hæred.*

Morticinum, pro exangui, corru-

Digitized by Google

pro & per ſe mortuo: vocabulum ſacræ ſcripturæ familiare. Vnde morticinam carnem dicimus animalium, quæ non ſunt mactata,ſed per ſe mortua. *Haloander in l.penulti. ad ſe tranſlata.D.de via publ.in fi.* Sed neque rixari itineribus, neque ſtercora proiicere, neque morticina aut pelles iactare permittant.

MORTIFERVM vulnus Celſus ſcribit:Si alius mortifero vulnere percuſſerit, alius poſtea exanimauerit,priorem quidem non teneri,quaſi occideret, ſed quaſi vulnerauerit, quia ex alio vulnere periit,&c.

MORTALITAS, pro morte & naturali fato, *apud Iuſtin. Inſtit. quib.mod.teſta.infir.* mortalitate præuentus: *Sic apud Suetonium in Claudio* reperitur:*& Triphoninus in l.pen. D. de vi & vi armat.* ſubtractos mortalitate ſeruos,dixit.

MOVERE, id eſt, agere, *leg.4. Cod.de præp.ſacr.cub.* Vt ſi medio tempore mouere diſtulerint. *Sic l.3. C.de praſcript.30.* Nulli mouendi vlterius facultatẽ patere. *& in l.3. C.de quadr. praſcr.* Omnis motus, id eſt,omnis actio,πᾶσα κίνησις.

MOVEMVS controuerſiam & agendo & reſiſtendo, *l.non ſolùm.§.ſi ſtatus.D.de procur.iuncta gl.*

MOVENTIA,Vide mobiles.

MOTVS *in l.20.D. comm. diuid.* pro indignatione ſumitur. Si is,*inquit Pompon.* cum quo fundum communem habes, ad delectum non reſpondit, & ob id motu iudicis villa diruta eſt,aut arbuſta ſucciſa ſunt,&c. Alij pro motu iudicis,reponunt Magiſtratus imperio:ſed perperam,*vt vult Cuiac.Obſeru. l.13.C.29.* Mortuus aliter ſumitur,*l.ob carnem.21.D.de teſtib.* Si teſtes,*inquit Arcadius.*eiuſdem honeſtatis, & exiſtimationis ſit, & negotij qualitas ac iudicis motus cum his cõcurrit,ſequenda ſunt omnia teſtimonia.*Et paulò poſt*: Confirmabítque iudex motum animi ſui ex argumentis & teſtimoniis,&c.

MOTV PROPRIO ex certa ſcientia, de plenitudine poteſtatis. Lege,prægnantes clauſulæ.Porrò docent interpretes: tantam vim habere Motus proprij clauſulam, vt in contrarium nemo audiatur.Bal.nihil vnquã rectiùs dixit,quàm hoc, quòd hæ voces (motu proprio, ex certa ſcientia) omnibus modis relegandæ eſſent ex curiis principum. Quanquam motus proprius principis aliquo modo colligi poteſt ex repetita eius conceſſione, *Arg.Nouell.vt nul.iud.lic.hab. loc.ſeru.§.præterea hoc quoque. & vide c.ſi motu proprio. de præbend.in 6. & ibidem Archid. Geminianum, & alios pontificios.*

MOX ſignificat paululum temporis, cuius diffinitionem non ex certis regulis,ſed ex ſubiecta materia oportet metiri, *leg.ſi tibi habitationem. D. locat. & condu.l. fructus eſſe conſtat. in princ.D.ſolut.mat.*

MVCOR,*l.4.§.pen.D.de per.& com. rei vend.* lanuginem ſignificat, quæ ex nimia vetuſtate vino accedit, aut quæ alio vitio contrahitur. *Columell.lib.12.cap.43.*Ne ſitu penora mucorem contrahant.

MVLCTAM*(ait Feſtus lib.11.)* Oſcè dici putant pœnam quandam. M. Varro ait pœnam eſſe, ſed pecuniariam. Mulcta *Varroni libr. 4.ling. Latina* pecunia à magiſtratu dicta, vt exigi poſſit ob peccatum. Addit deinde, quo ſingulæ dicuntur appellatæ eſſe multæ,quòd olim vnum dicebant multa, Itaque cùm in dolium, aut culeum vinum addunt ruſtici, prima vrna addita, dicant etiam nunc multa. At idem 19. rerum humanarũ, apud Gellium lib.11.c.1. Vocabulum ipſum mulctæ non Latinum,ſed Sabinum eſſe dicit:ídque ad ſuam memoriam manſiſſe ait in lingua Samnitium,qui ſunt à Sabinis orti. Sed turba Grammaticorum nouitia (addit ibidem Gellius) κατ' ἀντίφρασιν, vt quædam alia, ita hoc quoque dici tradiderunt. Sed vereor ne hoc ſuperioribus Varronis dictis repugnet,nimis enim tenuis & λεπτολόγος eſt in illa etymologia Varro. Illud enim multa, quod veteres vſurparunt, cùm plures culeos

Digitized by Google

culeos in vnum dolium indituri eſſent, ſignificat numera, ἐγχρίσμους. Sic Plautus in Sticho. *Cum quo multas vna multaui miſerias.* Pro eo Galli dicunt, *Emprun.* Mulcta eſt ſpecialis peccati, cuius animaduerſio hodie pecuniaria eſt, *ſic Vlpianus l.aliud.* 131. §.1. *D. de verb.ſig.* qua in re Varroni & Feſto conſentit: qui & alibi de ratione multandi antiquis vſurpata. Ouibus duabus, inquit, multabantur apud antiquos in minoribus criminibus: in maioribus autem triginta bubus, nec vltrà hunc numerum excedebat mulctatio, quæ, poſteaquam ære ſignato vti ciuitas cæpit: pecoráque mulctatitia in curia corrumpebantur (vnde iam Peculatus nomen vſurpari cœptum eſt) facta eſt æſtimatio pecoralis mulctæ, & boues centenis aſſibus, oues denis æſtimatæ. Inde ſuprema mulcta, id eſt, maxima appellata tria millia æris: item viceſſis minoribus delictis. *Idem ferè A. Gellius libr.* 11. *c.*1. Veterem pecudibus mulctandi morem attigit M. Tullius in libris de Repub. his verbis: Mulctæque dictione, ouium & boû, ſic legendum, nõ multa ditione.

Mulcta differt à pœna, quòd pœna quælibet coercitio eſt, mulcta ſolius pecuniæ: quòd pœna à quocunque iudice inſligi poteſt, cui criminis executio demandata ſit, multa ab ordinariis tantummodò iiſque, qui pro tribunali ſedent: quod mulcta fiſco datur, pœna etiam parti applicari poteſt: quòd mulcta infamiam non irrogat: pœna quandoque irrogat. *Ex Aciat. in l. aliud eſt fraus. de verb ſi[g].* quibus iunge quæ refert ipſe *in l. pen. eo.* Labeonis ſententiam, qui ſcripſerat pœnam & mulctam idem eſſe, Paulus refellit, tres differentias adducẽs, quas tute in ead. *l.* videre poteris. Mulcta autem non antè debetur, quàm ſi aut non eſt prouocatum, aut prouocator victus eſt: nec aliter quàm ſi is dixit, cui dicere licet, *l. aliud* 12. *&* *l. ſi qua* 224. *D. de ver.ſig.*

Mulcta modica, quæ eſt ſex ſolidorum aureorum, minorum eſt iudicum, *leg.* 2. *C. de ſport. & l. eos C. de modo mulct.*

Mulctam dicere, antiqui tum dicebant, cum ad populum, & in comitio mulcta diſceptanda irrogabatur, quod ipſi mulctam certare dicebant. *Liuius li.*25. Sp. & L. Caruilij, cùm rem inuiſam infamémque cernerent, ducentum millium æris mulctam Marco Poſthumo dixerunt. Cuius certandæ cùm dies aduenisset, conciliúmque frequens plebis adeſſet, &c. *Cato li.*4. *Originem. vt refert Gellius libr.* 11. *cap.* 1. Mulctam facere dixit: Imperator, inquit, noſter, ſi quis extra ordinem depugnatum iuerit ei multam facit. Poteſt autem videri conſulta elegantia vitaſſe verbum, cùm in caſtris & in exercitu mulcta fieret, non in comitio, nec ad populum diceretur.

Mulctam grauiſſimam, pro morte accipi, Alberic. indicauit: ſed id minimè ex lege, quam citat, colligi poteſt. Præterea mulcta damnum famæ non irrogat, *vt Impp. cenſuerunt C. de modo mulcta. l.*1. hæc autem iam plane periit vltimo ſuppli io plectendis.

Mulctam irrogare, *Budæus inquit*, hodie forenſi noſtrorum vocabulo dicitur, concludere ad mulctam, & concluſiones mulctatitias aſſumere: quod & pœnaliter intendere dici poteſt Latinè loquentibus.

Mulctam, iudicare, dici poſſe ſcribit *Iac. Cuiac. Obſer. lib.*11. *cap.*9. Solum enim ei mulctæ dictio eſt, qui iudicare poteſt, cuíve iudicatio data eſt, id eſt, qui publicè iudicium exercet, *l.*2. *§. vlt. D. de iudic. l. aliud eſt §. vltim. D. de verb.ſig. & ita leg. Sillana de ponderib.* Eum quis valet magiſtratus mulctare, tantùm minore, paris familias taxat liceto: Siue quis in ſacrum iudicare voluerit, liceto. Iudicari enim multam minorem, etiam in ſacrum poſſe ſignificat, id eſt, vt ſacro applicetur, non ærario. Atque in hoc M. Tullij de legibus loco: Cùm magiſtratus iudicaſſit, irrogaſſitve, per populum mulctæ, pœnæ certatio eſto iudicandi verbum ad mulctam, irrogandi ad pœnam, *idem Cuiac. refert vult.*

MVLIERES dicuntur omnes, quæcunque ſexus fœminini ſunt, cuiuſcunque ſint ætatis, *l. argumenti.25. §.2. D. de aur. & arg.* itaque mulieris appellatione virgo viripotens continetur, *l. mulieris.13. D. de verb. ſign.* & mulieribus legatis etiam virgines debentur, *l. ſeruis.81. D. de leg.3.* Conſuetudo tamẽ tulit, vt nuptę, mulieres: innuptæ, virgines appellentur. Itaque *Cicer. Verrin.3.* Negocium, inquit, dat illis ſuis comitibus, vt videãt & inueſtigent, quæ virgo ſit, aut mulier digna, quamobrem iſte Lampſaci diutius commoretur: *Et paulò pòſt*: Eius eſſe filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quòd virum non haberet, mulierem eximia pulchritudine. Significat enim illum à viro ſuo diuertiſſe. Item aliquantò poſt: Qua lege ſua hæreditatem ademit nulli neque virgini, neque mulieri. Sanxit in poſterum, ne quis hæredem virginem, néve mulierem faceret. Hinc & mulier. pro vxor, *apud Scæuolam in l.83. §. 1. D. de legat. & fid. li.32.* Semproniæ mulieri meæ reddi iubeo ab hæredibus. &c. De Græcis fontibus deriuata locutio videtur.

Mulier iteratis nuptiis poteſt res donationis propter nuptias mariti immobiles poſſidere, illíſque vti, frui. Si verò mobiles ſint, aut mixtæ, habet electionem, vtrum reditus ex bonis, an ipſas res cum cautione de reſtituẽdo poſt mortem accipere maluerit. *Nouell. Ne mulier. quæ nupt. tit. 8. aliud vero Conſt.2.*

Mulier, quæ ſecundum pactum non adfert dotem per ſe, vel per alium, ea ſoluto matrimonio nihil lucratur ex donatione propter nuptias. Si autem aliquid attulerit, tunc quatenus dedit, eatenus accipiet lucrum, *ibid. §. illud quoque dudum. Conſt.2. & Nouel. vt in princ. & ſecund. dot. ex actio. §. ſed & illud quod Conſt.11.*

Mulier ſubintroducta (*cuius ſit mentio diſtin.32. cap. Interdixit per omnia.*) quid ſit, diligenter explicat Rhenan. inſigni ſcholio, quod adiectum eſt c. 26. *lib.7. Hiſto. Eccle.* quòd & Gloſſemarius ſileat, & Lexicon Suidæ vocabulum tantùm annotet.

Mulierum genus auariſſimum, *gl. ſuper verbo, donat. in l. ſed ſi ego. D. ad SC. Velleia.*

Mulieres ſuæ pudicitiæ memores, & operum quæ eis natura permiſit, arbitrium ſuſcipere, vel alio modo: iudicium exercere non poſſunt, *l. ſi. C. de recept. arb.* Et hoc iuſtius eſt, quicquid diſtinguat *c. dilecti filij. de arbit.*

Mulieres lanificæ an villæ inſtrumento contineantur, *vide Alphenum in l. villa inſtrumento. D. de fund. inſtr.*

MVLIERCVLA, & pro impudica & libidinoſa, & pro muliere deſtituta auxilio, inope ſcilicet, imbecilli accipitur. Exemplum prioris ſignificatus habes *in l. penult. D. de ſeru. corr.* poſterioris *apud Cicer.*

MVLIEBRIA paſſum Prætor remouet à poſtulando, *l.1. D. de poſt.* Huic ſceleri, quod non proficit ſcire, *Impp. in l. cùm vir. C. de adul.* gladium vltorem conſtituunt. Huius infandæ rei inuentum quidam in Orpheum referunt. Sunt tamen, qui exiſtiment, ad liberalem magis honorem referendum, quo etiam Socrates adoleſcentes ingenioſos complexus eſt.

MVLIEBRIA veſtimenta ſunt, quæ matrisfamiliâs cauſſa præparata ſunt, quibus vir non facilè vti poteſt ſine vituperatione: veluti ſtolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ, plagula, penulæ, *ait Vlpianus in l. veſtu. D. de aur. arg. mund. ornament.*

MVLORVM appellatione, etiã mulæ: quemadmodum appellatione ſeruorum, & ſeruæ plerunque continentur. Id autem eò venit, quòd ſemper ſexus maſculinus fœmininum continet, *ait Iulianus in l. qui duos mulos. de leg.3. l.38. D. de ædil. edict.*

Mulæ carruchariæ, *l.38. §. quæſitum. D. de ædil. edict.*

Mulus clitellarius, qui fert onera. Clitellæ enim ſunt, quibus onera imponuntur, ſicut in equis ſellæ.

MVLIO, qui & mulius dicitur, qui mulos curabat, & agebat. *Bart. in l. cum quæritur. § ſeruus. de leg.3.* hunc ſeruo-

Digitized by Google

ſeruorum appellatione rectè comprehendit. Siquidem veteres ſolebant vel lecticis deuehi, vel curribus: inde ſerui iunctores dicti: quo genere lect. carij. agaſones, muli néſque ſunt, *vide l. idem iuris. D. ad leg. Aquil.*

MVLSVM, potio eſt ex vino & melle concinnata. *Vlpia. de trit. & vin. leg. l. ſi quis.* Si multum, inquit, ſit factum, vini appellatione non continebitur. *Idem de rei vind. l. idem.* Si ex melle meo, & vino tuo mulſum factum ſit. Græcis οἰνόμελι & μελίκρατον, *vt Pollux lib. 6. tradit.* Legimus autem, multos ſenectam longam mulſi tantùm intinctu toleraſſe, nec præterea cibo aliquo celebri, Pollionis Romuli exemplo, quem centeſimum annum excedentem, cùm interrogaret Auguſtus, quanam ratione maximè vigorem illum animi corporíſque cuſtodiſſet, reſpondit: Intus mulſo, foris oleo.

MVLTI qui dicantur, *docet Bart. in l. prætor. C. vi bo. rapt.* An duo multi dici poſſint, *differit Abb. in cap. ad nos de reb. eccle. nõ alien. vide §. final. Inſti. de iur. per. iunct. gl.*

MVLTO POST, triennio alij. quinquennio alij claudunt. *Vide quæ not. in §. ſi multò in l. ſi vnus. D. de arbit.*

MVLTITVDINEM conſtituunt mille viri. *per l. 3. §. 1. D. de excuſ. tut. l. 1. §. fi. de teſta. milit.* Interdum quòd turbationi plerunque obnoxia ſit, nec ſerena tranquillaque mente polleat, quaſi ad contemptum turba ſoleat appellari: rem ſignificatam nomine ipſo, *vt pulchrè dicit Inſulanicus Huttenus*, veriſſimè tuente, comprobantéque.

MVNDVS muliebris, eſt quo mulier mundior fit, *inquit Vlpia. l. 25. §. 4. D. de aur. argent.* Cato apud Liuium: Munditiæ, ornatus & cultus fœminarum indicia ſunt: his gaudent & gloriantur. Hinc Mundum muliebrem appellarunt noſtri maiores. Sic *Varro lib. de lin. Lat. 4.* Mundus muliebris dictus à mundicia. Hinc enim maximè ſumitur, quòd eam deceat. Poſtea Ornatum à Mundo diſtinguit. quod idem Iuriſconſulti faciunt, nam in mundo muliebri hæc numerant, ſpeculum, vnguenta, vaſa vnguentaria, argentum balneare: non etiam ornamenta, veſtes, monilia, anulos, *l. 27. §. mundus. & l. 34. §. Titia. D. de aur. & arg.* Sic Paulus *lib. Sent. 3. c. 6.* Mundo, inquit, muliebri legato ea cedunt, per quæ mundior mulier, lautiórque efficitur: velut ſpeculum, conchæ, ſituli, item buxides, vnguenta, & vaſa, in quibus ea ſunt. Ornamentis legatis ea cedunt, per quæ ornatior efficitur mulier: veluti anuli, catenæ, reticuli, & cætera, quibus collo, vel capite, vel manibus mulieres ornantur. *Sic Tert. in lib. De hab. mulieb.* Habitus, inquit, fœminæ duplicem ſpeciem circumfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant. Ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Iſte in auro, & argento, & gemmis, & veſtibus deputatur. ille in cura capilli & cutis, & earum partium corporis, quæ oculos trahunt. Mundum neutro genere dixit Lucillius *apud Gell. lib. 4. c. 1.*

MVNDVM, in quod contractus ex ſcheda redigitur, *l. 16. C. de fid. Inſt.* χάρτην καθαρὸν Iuſtin. appellat *Nouel. 44.*

MVNEM ſignificare certum eſt officioſum. vnde è contrario Immunis dicitur, qui nullo fungitur officio: *inquit Feſtus*,

MVNEM rem, *l. fraudati. D. de publ. & vect.* exponunt quidam, rem obligatam fiſco, contra Baſilicorum interpretationem. nam Munem rem vertunt τὸ κοινὸν πρᾶγμα, *vt teſtatur Cuiacius Obſ. lib. 9. c. 24.* Hinc & Municare dixêre Latini, pro Communicare, *auctore Feſto*, & Mentum pro Commento.

MVNIMENTA probationes & inſtrumenta, quæ cauſſam muniunt, *gl. fi. in cap. quamuis. de elect. in 6.*

Munimentum, omne quo quis inſtruitur & munitur, *cap. cum qui. de prob. Arch. in d. c. quamuis.*

Digitized by Google

MVNVS tribus modis dicitur: vno donum, & inde munera dici dari, mittíve: altero onus, quòd cùm remittatur, vacationem militiæ munerísque præſtat, inde immunitatem appellari: tertiò officium, vnde munera militaria, & quoſdam milites munificos vocari: igitur municipes dici, quòd munera ciuilia capiant. *Paul. l.18. de ver. ſig.*

Munus, *inquit Vlpianus*, propriè eſt, quod neceſſariò obimus, lege, more, imperióve eius, qui iubendi habet poteſtatem. Dona autem propriè ſunt, quæ nulla neceſſitate iuris, officij, ſed ſponte præſtantur. quæ ſi non præſtantur, nulla reprehenſio eſt: & ſi præſtentur, plerunque laus ineſt. ſed in ſumma in hoc ventum eſt, vt non quodcunque munus, id & donum accipiatur: at quod donum fuerit, id munus rectè dicatur, *l. 214. D. de verb.* Sic MUNUS à dono ſeparatur, *l.6 ff. de offi. procon. l. 18. de offi. præſid.*

MUNUS, ſpectaculum gladiatorum. *Cicero Varroni*: Et ſi munus flagitare, quamuis quis oſtenderit, ne populus quidem ſolet, niſi concitatus. *Paul. l. 122. ff. de leg. & fid. li. 30.* Ciuitatibus ad honorem legari poteſt, puta, quod ad munus edendum, venationémve, ludos ſcenicos, ludos Circenſes relictum fuerit. Quibus verbis Paulus ludorum genera manifeſtò diſtinguit. *Marcellus l. 36. D. de cond. & demonſtr.* Viuo Mæuio Seius Conſul deſignatus eſt, & munus edidit. *Paul. l. 49. in fin. ff. de leg. & fid.* Si teſtator dari quid iuſſiſſet, aut opus fieri, aut munus dari: pro portione ſua, &c. Quibus omnibus ex locis apparet, MUNUS generale nomen eſſe, quo genera omnia ludorum complectuntur, tametſi Lactantius *li. de vero cultu 6. cap. 20.* ſcribat, MUNERIS nomine propriè venationes intelligi. nam *Cicero de offic. 2.* ita ſcribit: Craſſus functus eſt Ædilitio maximo munere. non enim ſolam, vt opinor, venationem Craſſus præbuit. Quinetiam *Paul. in d. l. 122.* apertiſſimè munus à venatione diſtinguit. Seneca autem *libro De beneficiis 1.* & gladiatores & venationes eo verbo comprehendit. Nemo, *inquit*, tam ſtultus eſt, vt monendus ſit, ne cui gladiatores aut venationem iam munere edito mittat. Suetonius autem *in Nerone, Veſpaſiano, Domitiano, & alibi perſæpè*, MUNUS perſpicuè dixit, cùm de gladiatoribus ſentiret. Hinc MUNERARII *apud Senecam libro Decl. 4.* qui eiuſmodi munera populo exhibebant Quod, *inquit*, MUNERARIJ ſolent facere ad expectationem populi detinendam, noua paria per omnes dies diſpenſant, vt ſit quod populum & delectet & reuocet: hoc ego facio, &c.

Munus perſonale, *inquit Hermogenianus*, illud eſt, quod corporibus, labore, cum ſolicitudine animi ac vigilantia ſolemniter extitit: patrimonij verò, in quo ſumptus maximè poſtulatur, *l. 1. D. de mu. & honor.*

Munus, *inquit Calliſtratus*, aut publicum, aut priuatum eſt. Publicum munus dicitur, quod in adminiſtranda republic. cum ſumptu ſine titulo dignitatis ſubimus, *l. 14. D. de muner.*

Munus & donum, *inquit Cornelius Fronto*, ſic differunt. MUNUS eſt, quod amicus vel cliens vel libertus officij cauſſa mittunt, vel munus gladiatorium. Donum, quod diis datur. Inde vbi dona ponuntur. Donarium appellatur. Poſſunt & illa nihilominus Dona dici, quæ donant pauperibus diuites vel potentes. Illud quoque donum putandum eſt, quod militibus donantur in caſtris.

Munus in officium priuati hominis, ex quo commodum ad ſingulos vniuerſóſque ciues, rémque eorum imperio magiſtratus extraordinario peruenit, *Pomponius l. 139. de verb. ſignifi.* Priuati hominis dixit, quòd munus obeatur ſine vllo honoris dignitatíſve gradu, nec honorem gerenti indicatur, *l. honorem. D. de mun. & hon.* Imperio autem magiſtratus extraordinario, quod extraordinem iure ſuæ poteſtatis id magiſtratus iniun-

iun-

iungat, aliàs ex lege aut more, aliàs præter morem: id eſt, aliàs ordinarium, aliàs extraordinarium: rurſúſque aliàs patrimonio cum ſumptu vel periculo, aliàs perſonæ ſolo miniſterio ſine ſumptu. Ad hæc patrimoniale vel poſſeſſionibus, vel perſonis, hoc ſolis municipibus vel incolis: illud etiam poſſeſſoribus, qui nec ciues ſunt, nec incolæ, eſt & miſtum tam patrimonij quàm perſonæ. *Hermogen. in l.1. D. de munerib. & hono.*

Munera, ſunt procurationes quædam Reipub. quæ ſine imperio poteſtatéve alicui mandantur: quarum aliæ induſtria & opera, aliæ ſumptibus faciendis adminiſtrantur, aliæ communiter. *vide l.1. & vlt. D. de muner. & honor.*

Munera ciuilia, *inquit Arcadius*, aut perſonalia ſunt, quædam patrimoniorum dicuntur, alia mixta. Perſonalia ſunt, quæ animi prouiſione & corporalis laboris intentione ſine aliquo gerentis detrimento perpetrantur, veluti tutela, vel cura. Patrimoniorum ſunt munera, quæ ſumptibus patrimonij, & damnis adminiſtrantis expediuntur, *l.18. D. de mun. & honor.*

Munera SOLEMNIA, *in l. cùm plures. §. cùm tutor. D. de admin. tutor.* videntur eſſe *ſecundùm Varronis, Feſti & Seruij interpretationem*, anniuerſaria, eáque munera quæ quotannis more recepto ſibi inuicem cognati natali cuiúſque die miſſitabant. De quibus Mart. lib.9. Epigr. *Chara claret ſolemne tibi cognatio munus.* Et alio loco:

Luce propinquorum qua plurima mittitur ales.
Dum ſtella turdos, dum tibi Flacce paro.

Tertull. *id lib. de Idololat.* Etiam ſtrenæ captandæ, & ſeptimontium, & bruma, & charæ cognationis honoraria exigenda omnia. Atque hoc nomine à Martiale Clytus quidam notatur, qui ſæpius vno in anno natalem ſuum munera à cognatis, amicíſque captans, celebrabat. Sed & notum eſt Saturnalium feriis muneribus ſeſe Romanos inuitaſſe, *ex Macrobio lib. 1. cap.7. & Martial. lib.4. 7. & 10. Epigram. Vide Briſſon. Antiq. lib. 4. cap.3.*

Munus dari, *apud Paulum in l. mortuo. §. fin. de leg. 2.* non ſimpliciter de qualibet largitione, ſed de gladiatorio intelligi debere, pulchrè declarat *Alciat. in Parerg.*

Munera pro oneribus hæreditariis, *l.33. D. de leg.* Sic munus collationis, *l.54. ad SC. Trebell. D.* munus Falcidiæ, *l.77. §. ſi. pars. de leg.2.*

MVNERARI, pro munus gerere ac ſuſtinere, *Vlpia. l.1. §. D. de vacat. & excuſ.* Qui in fraudem ordinis in honoribus gerendis, cùm inter eos, ad primos honores creari poſſint, qui in ciuitate munerabuntur, euitandorum maiorum onerum gratia, &c.

MVNERARII, vide munus, ſpectaculum gladiat.

MVNICEPS, *vt ait Ælius Gallus,* qui in municipio liber natus eſt. Item municipes erant, qui ex aliis ciuitatibus Romam veniſſent, quibus non licebat magiſtratum capere, ſed tantùm muneris partem. At Seruij filius aiebat initio fuiſſe qui ea conditione ciues Rom. fuiſſent, vt ſemper Remp. ſeparatim à pop. Rom. haberent, Comanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui æquè ciues Ro. erant, & in legione merebant, ſed dignitates non capiebant. *Hæc Feſtus.*

Municipes, *inquit Gell. lib.16. cap.13.* ciues ſunt Romani ex municipiis, ſuo iure & legibus ſuis vtentes, muneris tantùm cum pop. Rom. honorarij participes: à quo munere capeſſendo appellati videntur, nullis aliis neceſſitatibus, neque vlla pop. Rom. lege aſtricti: cùm nunquam popul. Rom. eorum fundus factus eſſet. Primos autem municipes ſine ſuffragij iure, Cærites eſſe factos dicit, Appellus autem annotauit, municipes olim dictos muneris participes, qui recepti in ciuitatem, cum aliis munera facerent. Sed nunc abuſiuè munici-

Digitized by Google

pes, ſuos cuiuſque ciuitatis ciues appellari, vtpote Campanos, Puteolanos, *l.1. ad municipal.* Municipem autem, *vt ait Vlpian. ibid.* aut natiuitas facit, aut manumiſſio, aut adoptio ſeu allectio. Patris autem, non matris municipium liberi ſequuntur: niſi fortè priuilegio aliquo materna origo cenſeatur.

Municipes intelligendi ſunt & hi, qui in eodem municipio nati ſunt, *l. municipes. D. ad municipal.*

MVNICIPIVM, *vt ſcribit Feſtus*, genus hominum, qui cùm Romam veniſſent, participes tamen erant omnium rerum ad munus fungendum vnà cum Romanis ciuibus, præter quàm de ſuffragio ferendo, aut magiſtratu capiendo: ſicut fuerunt quondam Fondani, Formiani, Cumani, Acerrani, Lanuuini, Tuſculani, qui poſt aliquot annos ciues Ro. effecti ſunt. Alio modo, cùm id genus hominum definitur, quorum ciuitas vniuerſa in ciuitatem Roman. venerunt: vt Arecini, Cærites, Anagnini. Tertiò definitur, cùm id genus hominum, qui ad ciuitatem Rom. ita venerunt, ſic vt municipia eſſent ſua cuiuſque ciuitatis & coloniæ: vt Tiburtes, Præneſtini, Piſani, Arpinates, Nolani, Bononienſes, Placentini, Nepeſini, Sutrini, Lucrenſes. Quod autem ſuprà ait, magiſtratu capiendo, ad magiſtratuum deſignationem produci, vt ex ciuibus deligantur ex ſua cuiuſque ciuitate. A colonis autem hoc differunt, *vt ſcribit Gell. lib. 16. cap.* 13. quòd coloniæ non veniant extrinſecus in ciuitatem, nec ſuis radicibus innitantur: ſed ex ciuitate quaſi propagatæ ſint, & iura inſtitutaque pop. Rom. non ſui arbitrij habent.

MVNICIPALE ius, dicitur priuatū ius vniuſcuiuſque ciuitatis. Municipalia magiſteria vocantur adminiſtrationes & officia ſui municipij.

Municipalis lex propria cuiuſque municipij, *l. 3. §. planè. D. quod vi aut clam. l. 3. §. diuus. D. de ſepulcr. violat.* ad Municipalem, *tit. 1. D. lib. 50. de municip. l. vltim. Cuiac. Obſe. lib. 9. cap.* 39. intelligi non debet, vt ferè omnes exiſtimant. eſt enim is tit. de municip. & de incolis: & rectè ſcripſit Iuſtin. *in l. 2. C. de vet. iur. enucl.* Ad municipales, non Ad municipalem. Baſilica περὶ πολιτῶν.

Municipales magiſtratus ciuitatum Decuriones dicuntur, qui vnum ordinem referentes ſic adminiſtrant, vt vnius hominis vicem ſuſtineant, *l. magiſtratus. D. ad municipal. Et C. de magiſtra. municip.* Sunt autem adminiſtrationes Reipublicæ cum dignitatis gradu, ſine ſumptu, hoc eſt, ſine erogatione ſeu collatione in publicum contingentes, *l. honor. D. de munerib. & honor.* Ideóque honores quoque dicuntur.

MVNIFICES dicuntur, qui munera faciunt, *Feſto.* Vnde milites dicebantur munifices, qui non vacabant, ſed munus Principi faciebant. *vide l. 18. D. de verb. ſign.* Contrà beneficiarij nuncupabantur, qui vacabant muneris officio. Sicut ergo municeps in repub. ita munifex in militia nominari ſolebat. Hinc Munificium, vel Munificum, quod muneribus obnoxium eſt, *l. 4. §. 1 D. de publica l. 31. C. Th. de annon. & trib. l. 9. l. 11. de indul. deb. in eod.*

MVSCVLARII aquæductus, *in l. decernimus. de aquaduct. C. lib. 11.* vide Minuſcularij.

MVRA, pro myrrha, *apud Pomponium in l. 21. §. 1. D. de aur. & arg.* item vt μύρρα. Ionicè pro μύῤῥα. Pomponius recenſet inter ea vnguenta, quæ valetudinis cauſſa parata ſunt. Ergo ſignificat vnguentum ex eo liquore confectum, qui ex myrrhæ arboris cortice inciſo defluit, qui etiam Myrrha vocatur, *vt auctor eſt Plin. lib. 12. cap. 15. & 16.*

MVRRHA, lapillus ſplendidus, & in pretio habitus. Hinc

MVRRHINA vaſa, *l. 3. D. de ſup. lega.* quæ in gemmis eſſe negantur, licet perlucida ſint: rectè, quia nec cryſtallina vtraque, ſicut vitrea,

Digitized by Google

trea, fragilia. *Plin. lib.* 33. Murrhina & cryſtallina ex eadem tellure effodimus, quibus pretium faceret ipſa fragilitas. At Propertius videtur exiſtimaſſe Murrhina fuiſſe fictilia, cùm in Parthorum caminis coqui ea ſcribat, lib. 4. eleg. 5.

Seu quæ Palmiferæ mittunt venalia Thebæ:
Murrhéaque in Parthis pocula cocta focis.

De his Seneca *lib. 7. de Benefic. cap.* 9. Capitol. *in M. Antonini Philoſoph.* Dicuntur Murrhea vaſa, *l.* 11. *D. de ſupel. leg.*

MVREX, *l.* 3. *C. de veſtib. holoſer. lib.* 11. *l.* 9. *C. Th. de murileg.* conchæ genus, ex cuius cruore infici, ac tingi veſtes ſolebant, *Plinio l.* 9. *cap.* 25.

MVRILEGVLI, *in rubric. de murileg. lib.* 11. dicuntur, qui legunt murices, piſces, qui in mediis faucibus habent purpuræ florem, tingendis expeditum veſtibus. Alio nomine appellantur in iure Conchyliolegùli, ſiue Cõchyliorum piſcatores. Huic autem muneri originis & conditionis iure addicebantur, adeò vt non poſſent ad dignitatem vllam vel militiam aſpirare: vel, ſi ad eam aſpirauiſſent, reuocabantur, redditis bonis, ſi qua eiuſdem originis & conditionis homines aliquo titulo poſſiderent. Quòd ſi ea exteri poſſediſſent, maluiſſẽtque eidem conditioni ſe ſubiicere, quàm ea bona reſtituere, audiebantur, ita vt in futurum eſſent murileguli, & in præteritum reliqua publico canonis fiſco perſoluerent.

MYSSARII, *l.* 1. *C. de excuſ. artif. lib.* 10. qui & Muſiuarij Græcis *μουσωταὶ καὶ μουσῶνες*, ſunt ij, qui muſea ſeu ἐμβλήματα conficiunt, id eſt, ea, *inquit Sipontinus*, quæ in ædificiis ex pumicibus dependentia fiunt, ad imaginem ſpecus arte reddendam, vulgò Muſeaca dicta: quorum meminit Plin. *lib.* 36. *cap.* 21. Spartianus *in Peſcennino Nigro* Muſiua vocat: Hunc, inquit, in Commodianis hortis in porticu curua, pictum de muſiuo inter Commodi amiciſſimos videmus ſacra Iſidis ferentem. Cuiacius teſtatur in vet. libris muſinarij legi, & ita ſcribendum contendit apud Firmicum *in fin. cap.* 4. *lib.* 2. Aut inauratores, aut muſinarios.

MVTARE cauſſam poſſeſſionis tunc dicitur quis, quando id, quod poſſidet precario, vult iam poſſidere pro donato. Iſta mutatio non eſt recepta, *teſte Zaſio in l. quod meo. D. de acquir. poſſ.*

Mutare ſtatum, pro perdere, amittere, *in § Pomponius ait. l. ſi ex cauſſa. D. de minor.*

Mutari actio propriè dicitur, cùm vetere omiſſa, alia proponitur. Regulariter autem permittitur ante litis conteſtationem, exceptis caſibus, qui ab interpretibus recenſentur. *qua de re vide l. edita. C. de edend. & ibi Bar. Bal. Paul. Caſt. Salic. Alciatum.*

MVTATIO modica, vel verbi, vel particulæ, ſtatum & veritatem orationis demutat, *l. ea tamen. de leg.* 3. *l. ſi in emptionem. § pen. ſub fin. l. cùm ab eo. de contrah. empt. l.* 3. *de in diem addict. l. ſi quis à filio. verſ. Sed ſi ita. de leg.* 1. *cum ſimil.* Itaque quod non mutatur, ſtare permittendum eſt, *l. ſancimus. C. de teſtamen. l. præcipimus. ſub fin. & ibi gl. in verb. intelligant. C. de appell. & conſul.*

Mutatio ciuitatis fit tribus modis, *vt ex Ciceronis oratione pro Balbo intelligitur.* Dicatione, id eſt, deſtinatione, cùm quis in aliam ciuitatem voluntate aſcitus eſt. Calamitate, hoc eſt, damnatione, qua in ſignificatione ſæpè idem vtitur, ſicut & incolumes appellat eos, qui nondum damnati aut abſoluti ſunt. Præterea poſtliminio, vt ſcilicet ciuis permaneret, qui animum redeundi habuiſſet. *Vide Sylium interpretem. & Budæum in ad not.*

MVTABILE quid ſit & quomodo accipiatur. *Bart. diſſerit in l. naturaliter. § Apium. D. de acq. rer. dom.*

MVTITARE, in vetere decreto Senatus, *quod refert Gell. lib.* 2. *c.* 24. ſignificat mutua inter ſe conuiuia a-

gitare. Quo verbo idem auctor vſus eſt *lib.8.c.1.*

MVTIANA cautio, vide Cautio Mutiana.

MVTVATIO, ſumtio mutuæ pecuniæ. *Cicero pro Flacco*: Cùm multos minutis mutationibus fraudauiſſet. Et ſic in SC. Vell. *apud Vlpianum l.1.D.ad SC.Vell.* Quod ad fideiuſſiones & mutuationes pro aliis, quibus interceſſerint fœminæ, pertinet. Sic enim legendũ eſſe in Obſeruationibus ſuis iampridem docuit Hotom. non autem MVTVI DONATIONES. Prohibet enim SC. ne mulieres pro aliis mutuam pecuniam accipiant: non autem vt ne dent.

MVTVVM appellatum eſt, vt volunt Iuriconſulti, ab eo, quod de meo tuum ſit, *l.2.§.2.D.de reb. cred.* quod & Nonius Marcellus ſequi videtur: Honeſtius, inquit, mutuum eſt, quod ſub amico affectu fiat meum tuum, vſu temporis neceſſarij. Mutuum autem, vt volunt quidam, vel mutui datio dicitur quaſi viciſſitudinaria commutatio & functio rerum in eodem genere. Mutuum enim propriè dicitur, quaſi viciſſitudinarium: ideóque adiicitur, DATIO. At mutuum definit *Cuiacius Obſerua. lib. 11. c.36.* Creditum quantitatis datæ ea lege, vt eadem ipſa quantitas reddatur in genere, non in ſpecie eadem. Huius definitionis rationem & explicationem vide pleniſſimè loco præcitato. *Addit ibidem.* Mutui nomen à mutatione formam habere, quod mutetur hoc genere pecunia cum pecunia, dum par quantitas accipitur & redditur, quódque conſiſtat in his rebus, quæ facilè mutationem & promiſcuum vſum recipiunt: nec exiſtimat à nomine Siculo μοῖτον deductum, *vt vult Varro lib.4. ling. Lat.* quòd Siculi Roma oriundi, mutui nomẽ inde potiùs tulerint, quã ab illis Latini. Cicero *in quadam epiſt. ad Q. Metellum*, ad hanc Cuiacij definitionẽ alludit his verbis: Quod autem ita ſcribis. Pro mutuo inter nos animo: quid tu exiſtimes eſſe in anima mutuum, neſcio. equidem hoc arbitror, cùm par voluntas accipitur & redditur.

Mutui datio conſiſtit in his rebus, quæ pondere, menſura, numeróve conſiſtant: quòd earum datione, in creditum poſſumus ire. Eiúſque forma in eo reſidet, vt numeri ad numerum, menſuræ ad menſuram, ponderis ad pondus ſolutio explicetur: quæ & formalis in mutuo qualitas nominari poteſt, *teſte Zaſio in Intellectib.* In creditum autem ire, dixit, pro mutuum contrahere, ſicut & in debitum ire, *l. quòd ſi ab initio. D.de rebus credit.* Quanquam & ex alio contractu in creditum abire dicit, *in l.procuratoris. §. ſed etſi. D.de tribut. actio.*

Mutuum damus, recepturi non eandem ſpeciem, quam dedimus (alioquin commodatum erit, aut depoſitum) ſed idem genus. Nam ſi aliud genus, veluti ſi pro tritico vinum recipiamus, non erit mutuum. *Paul. in l.mutuum ſi cer. pet. & alibi & Gaius lib.2.tit.9.*

Mutuum facere, & proprium facere, apud Plautum in Curculione opponuntur, *Ego autem cum illa facere nolo mutuum.* PA. *Quid ita.* PH. *Quia proprium facio.* Parum illi videtur mutuum facere, quòd in mutuo ius noſtrum remanet: proprium facit, vt iã alieni iuris id ſit, & totum ad alium tranſeat dominium. Mutuum etiam accipitur pro mutuo, *in l.fin.C.de fru. vrb. Conſtantin. lib.* 11. quod interpretes Σιτονικῶν vertũt προχρείας σιτωνίας. & vide infrà Promutuum.

Mutuam pecuniam, per anticipationem ſeu prolepſin dicimus, quæ adhuc mutuo data non eſt, ſed ea deſtinatione habetur, vt mutuetur, *l. malum nauis. §. vidua. D.de verb.ſign.*

Mutuæ petitiones, *l.38.D.manda. l.1.C.rerum amot. Tertul. lib. 2. aduerſ. Marcionem.* Sic mutuæ actiones. *Quintil. Declam.355.*

MVTVS propriè qui eloqui nihil poteſt, non qui tardè loquitur. *Inſt. quibus non eſt permiſ. fac. teſt. §. item ſurdus. l. diſcretis. C. qui teſtam. fac.*

poſ-

poſ. Interpretes obſeruarunt, quòd mutus, infans, abſens quandoque æquipãrantur, *l. ſeruo inuito. §. ſi pupillo.* D. *ad Trebell.*

MYA, genus conchæ circa Boſphorum Thracium, vt ait Maſſarius.

MYOPS, μύωψ, Luſcitioſus: *vt ait Gellius lib. 4. cap. 2. Vlpian. l. 10. §. 3. D. de ædil. edict.* De myope quæritur, an ſanus eſſet. & puto eum redhiberi poſſe. Ariſtot. in Problem. ſect. 31. μυωπάζειν δὲ λέγονται, οἱ ἐκ γενετῆς τὰ μὲν ἐγγὺς βλέποντες τὰ δὲ ἐξ ἀποστάσεως οὐχ ὁρῶντες. ἐναντία δὲ πάσχουσιν οἱ γέροντες τοῖς μυωπάζουσιν τὰ γὰρ ἐγγὺς μὴ ὁρῶντες, τὰ πόρρωθεν βλέπουσι. Luſcitioſi, inquit, appellantur, qui natura quæ propè ſunt cernunt, quæ verò procul non vident. Senes verò contrà ac luſcitioſi affecti ſunt: nam quæ proxima ſunt, non videntes, quæ procul ſunt, perſpiciunt.

MYROBRECARII, vnguentorum venditores. Alciat. *l. 1. C. de excuſ. artif.* eo nomine appellari ſcribit eos, qui capillos delibutos gerunt.

MYROPOLÆ Græcis qui nobis Vnguentarij dicuntur, effœminandorum animorum artifices, quos vrbe expulſos à Lacedæmoniis, auctor eſt Seneca, *Natur. quæſt. lib. 4.*

MYSTERIA, ſacra initia, *in l. nullus. C. de ſum. trin.* Hinc

MYSTÆ initiati ſacris, *vide A. Alciatum. d. l. nullus.*

MYRIADES, *l. 2. C. de vet. iur. enucl.* quod vulgò *vn million.*

N

N.L. his notulis, ſignificabatur probationes, & argumenta ſatis apta non eſſe ad condemnandum, id eſt, non liquere: quod pluribus in Prioribus Annot. indicat. G. Budæus ex Gellio, *lib. 14. c. 2. ad fin.* cuiuſmodi interlocutionis adhuc veſtigia ſuperſunt, *in l. Pomponius. D. de re iud. & l. 12. §. final. ff. de arbi. & apud Senecam, lib. 8. Epiſt.*

N. Literam inter E & S, ponebant veteres, vt mollius proferrent: *auctor eſt Ant. Aug. lib. 2. cap. 6. Emend.* vt in dictione quotiens, & vicenſimus, trigenſimus, & quadragenſimus perpetuò in Pand. Flor.

Νάκος Suidæ, ἔντελεχον δέρμα, ſeu, δέρμα προβάτου.

NAM, & ἀπολογικὴ. & inceptiua, idem ſignificans quod planè, *l. 1. §. fi. D. de rerum diuiſ. l. 85. §. ſacram.* D. *de verb. oblig. l. 10. C. ſi cert.* Nam *in l. omnes. C. de annon. & tribut.* accipitur παρασυναπτικῶς, id eſt, ſubcontinuatè, In *l. inter ſtipulantem. 85. §. ſacram. D. de verb. obliga. & in l. Stichum. 95. §. vſufructum.* D. *de ſolu.* accipitur pro ſed,

NANCISCI, non eſt ſimpliciter acquirere, ſed (*vt Donatus Hecyram Terentianam adnotauit*) nanciſci propriè dicitur, qui paratus ad tenendum, antequam poſſit reperire quod teneat, ſtatim quod occurrerit, prehendit. In iure noſtro pro conſequi ponitur. *Vide Alex. Neapol. c. 21. Gen. dier. lib. 1.*

NARBONENSIS prouinciæ, quæ etiamnum Prouinciæ nomen retinet, & olim Germanici iuris fuit, meminit, *Iuriſconſ. in l. 2. de orig. iur.* Vadianus *in Epitome orbis*, illuſtres recenſet eius vrbes. Quo titulo nunc à Gallis teneatur, ex ſcriptoribus patet.

NARDVM, *Pomponius in l. 21. §. D. de aur. argent.* numerat inter ea vnguenta, quæ valetudinis cauſſa parata ſunt. Ex nardo igitur confectum vnguentum ſignificat, quod *Plinius lib. 13. cap. 1.* Nardinum appellat: ſed PVRVM addidit, vt ab illo Pliniano diſtingueret, quod aliis permixtis conſtat, & voluptatis ac ſuauitatis cauſſa tantummodò paratur. tametſi hoc quoque puro elegantiores vngi mulieres ſuauitatis tantùm cauſſa ſubiungat; quod etiam Tibullus libro

Digitized by Google

ſecundo, Eleg.2. perſpicuè ſignificat, *Illius puro diſtillent tempora nardo*. Purum autem nardum Græci πιςικὸν mea quidem ſententia, vocant, id eſt, *ἀδόλου καὶ μετὰ πίστεως κατασκευασθεῖσαν, vt Marcellus lib. de medicamentis, & Theophylactus exponunt*. Gloſſæ vet. Nardum piſticum, ſiue balſamum, ſine impoſtura. Nec dubitandum, quin nardum piſticum in Euãngelio ſic oporteat interpretari. πιςικὸς enim verbum, ἀπὸ τῆς πίστεως deriuatur: vnde & pro eo ſumitur, cuius fidei committitur nauis cura: vel etiam gregis, *apud Alex. Angelum*. Vide Πιςικός.

NARDOSTACHYS, *in l. fin. § ſpecies. D. de pub*. id eſt, ſpica nardi.

NATALIBVS reſtitui dicebãtur liberti, qui beneficio Principis ingenuitatis ius, ac dignitatem adipiſcebantur. Natalia enim ſunt, ius libertatis, quod natura principiò generi humano æquabiliter tribuit, vt alter alterius ne pareret imperio: *quemadmodum docet Marcian. l.2. D. de natal. reſtit*. Plin. ad Traianum: Poſtulantibus quibuſdam, vt de agnoſcendis liberis reſtituendíſque natalibus, ſecundum epiſtolam Domitiani, ſcriptam Minutio Ruffo, & ſecundum exempla Proconſulum ipſa cognoſcerem, reſpexi ad S C. pertinens ad genera cauſſarum. Qui ergo natalibus reſtituti erant, eo loco habeantur, quaſi ſerui nunquam fuiſſent, *l.3. D. de bon lib. l.4. D. de iur. aur. anul*. Ideóque iuris plus habent, quàm quibus ius aureorum anulorum datur: quia ab horum ſucceſſione patroni non excluduntur, *l. § de iur. aur. an.* ab illorum verò excluduntur, *l. 2. de nat. reſtit*.

NATORVM appellatio, *inquit Modeſtinus*, ad nepotes extenditur, Bulgaro, vt veriſimile eſt interprete, *teſte Alciat*. Sed an quod de natorum appellatione Modeſtinus dixit, *in l. ἡ τῶν τέκνων de verb. ſign*. locũ ſibi vendicet, etiã cùm de prognatis, ſeu progenitis fit mentio. Et horum appellatione propriè nepotes contineri, Alciatus magis credit. Præpoſitio enim hoc inducere videtur. Sicut etiam pronurum, pronepotem, proſocerum dicimus. Nam & progenitores pro quibuſcunque aſcendentibus accipiuntur.

Natum dicitur de rebus repentinis, *auctor Donatus*. Id autem occupantis fit, vt de nata Inſula cenſuit *Imper. Inſtit. de rer. diuiſ. § inſula*.

NATI accipiuntur etiam ij, qui execto ventre editi ſunt: quin etſi nõ integrum animal editum ſit, cum ſpiritu tamen, natum dicimus, *l. quod dicitur 12. D. de liber. & poſthumis*. prætereà qui ſtatim, poſteaquàm editi fuerunt, mortui ſunt, nati dicuntur, *l. 3. C. de poſthum. hæred* at qui mortui, aut monſtroſi aut prodigioſi editi ſunt, pro natis non habentur, *d. l. 3. & l. qui mortui, 129. D. de verbo. ſignific*. Natum tamen ab eo, qui exſecto matris vẽtre extractus eſt diſtingui videmus, *in l. 6. § ſecundo. D. de inoff. teſtam. l. 23. § ex omnibus. D. de publician*.

NATI. liberi: vt apud Terentium perſæpè, Iuriſc. tamen ad eos, qui ex ancillis naſcuntur, vocem hanc contraxerunt. *Imp. § 17. D. de leg*. Si quis ancillas cum ſuis natis legauerit, etiam ſi ancillæ mortuæ fuerint, &c.

NATVRAM definit B. Aug. lib.2. de moribus Manic. nihil aliud eſſe quàm id, quo in vnoquoque genere intelligitur aliquid eſſe. Vnde natura vim, conditionem, qualitatem cuique rei inditam, innatam, attributam ſignificat. Sic Natura agrorum, *l.1. § fin. D. de aqu. plu. arc*. Natura rerum, qua quæque res conſiſtunt, *l.38. D. ſi cert. pet. l. 15. D. de ſtat. ho*. Natura φύσις dicta eſt ab eo, quòd aliquid naſci faciat cuius proprietatem cauſſámque non inuenimus, præterquàm quòd ita natura comparatum ſit.

Natura prima eſt cauſſa, à qua omnes omnium cauſſæ producũtur. Vnde ſumma naturæ ſignificatio accipitur

tur pro Deo ipſo creatore cœli & terræ. §. *in pecudum.Inſtitut. de rerum diuiſio. Et de iur. natur. gent. & ciuil.* Inde Florentinus dixit grauiter: Naturam conſtituiſſe inter nos cognationem quandam, *in l.3.D. de iuſti. & iur.* Paulus *in l. ſed etſi reſtituitur.* §.*ſi. D. de iudic.* Nec rerum naturam, ait, intuendam, in qua omnia certa eſſent, cùm futura vtique fierent: ſed noſtram inſcientiam aſpici debere.

Naturæ autem inferiores ſignificationes, ſubiectæ materiæ accommodantur. Nam aliàs denotat rationem honeſti, à Deo hominibus inditam ad imaginem ſui, vnde dicitur naturalis æquitas, quam ſecundum conſtantem ac perpetuam voluntatem ſequitur Magiſtratus, *l.1. D. de minor. Inſtit. de rer. diuiſ.* §*ſingulorum.* Aliàs inclinationem affectuum humanorum vitioſam, & Adæ lapſu corruptam, *l. item ſi vnus.* §. *principaliter. D. de recept. arbitr. ibi*: Propter naturalem hominum ad diſſentiendum facilitatem. Et Iuſtini *in l. 2. in princip. C. quando & quibus quar. pars debet.* veriſſimè dicit: Naturale quippe vitium eſt negligi, quod communiter poſſidetur. Aliàs vim genuinam omnibus animantibus inditam, *vt tractatur in* §. *Apium quoque & ſequent. Inſtitu. de rer. diuiſio.* Aliàs denique natura ſignificat conditionem ſeu qualitatem omnium rerum corporalium & incorporalium, ex primordiis inhærentem. Vnde naturaliter loci vitium dicitur, *in l. fluminum, in princ. D. de damn. infect.* Et natura rerum, *in l.4. D. de praſc. ſpt. verb.*

Natura hominis ex Adæ lapſu adeo corrupta fuit, vt vix igniculi remanerent ex quibus tam magnifica diuini & naturalis iuris bonitas agnoſci poſſet. Obſcurata enim fuit ratio naturalis, & extenuata per inobedientiam primi illius parentis, & impoſturam Satanæ. Et cùm ratio dominari debeat, ac ſecundùm formam honeſtatis voluntatem manuducere: contrarium euenit, vincítque frequenter carnalis voluntas prona ad malum. Vnde fit, quòd Iuriſconſulti ſæpe Naturam hominum pro corruptela tali accipiunt, vt paulò antè diximus.

Natura ſui apertæ dicuntur tabulæ, *in l.1.* §.*1.D. quemad. teſt. aper.* id eſt, *de ſoy meſmes.* Sic natura ſua res intercidere, *in l.24.* §.*1. D. depoſ.* id eſt naturali morte.

Natura ponit fundamenta in toto iure: Ciuilis verò auctoritas latius porrigit naturæ axiomata, accommodat negotiis, & diſpenſat ſecundum immenſam varietatem vnicuique.

Naturæ quatuor ſunt Senecæ: arboris, animalis, hominis, Dei: de quibus grauiter diſſerit epiſt. 125.

NATVRALIA quemadmodum à ciuilibus paſſim in libris noſtris, diſtinguantur, operæprecium arbitror exponere: & quoniam id accuratè traditum eſt ab Hotomano, nec ferè ab alio quouis, quod viderim, eius hic ſubiiciam verba. Tribus modis, inquit, de naturali & ciuili iure differitur. Primus modus hic eſt, Res omnes, de quibus Iuriſc. diſputant, aut naturales eſſe dicuntur aut ciuiles, aut mixtæ. Naturales, dicuntur, quæ cùm verè ſint, & extent, tamen populi Romani legibus & forma Reipub. qua populus Romanus vſus eſt, receptæ non ſunt: veluti cognatio ex eo concubitu contracta, qui à legibus Romanis prohibitus eſt, *l.4.* §.*2. de gradib.* Nam ſiue liber ex ſerua ſiue tutor ex pupilla, ſiue ſeruus ex ancilla, ſiue ſenator ex liberta liberos ſuſcipiat, ij naturæ iure atque ordine, & verè liberi ſunt illorum, & viciſſim illi eorum parentes: ſed quia contra populi Romani leges id factum eſt, propterea ſimpliciter naturales liberi & parentes appellantur, *l. adoptiuus. De ritu. nupt. & perpetuo tractatu C. de naturalibus libe.* Naturaliter enim fieri dicitur à noſtris, id quod reuera factum eſt: & (vt vulgus loquitur) de facto vnde Naturaliter apertæ, & naturaliter

Digitized by Google

clauſæ tabellæ dicuntur ab Vlpiano, *in l.3.§.12.D.de ſen. Syllan.* Naturaliter interrumpi poſſeſſio dicitur, cùm non ſurculus dicis cauſſa, vt moris erat, defringitur: ſed ſi de poſſeſſione quis deiiciatur, vel alicui res eripiatur, *l.5.D.de vſurpa.* Vnde paſſim ea, quæ Naturaliter fiunt, in iure dicuntur eſſe facta, veluti traditio, *l. ſi rem. 28. & l. in conuentionalibus. 32. §.1. D.de verborum obligation.* item poſſeſſio, *l.19.§. itémque. D.ex quibus cauſſis maior.l.1.§.ſi vir.l.cùm heredes. 13. & l. poſſeſſionem.29.D.de acquiren. poſſeſſion.* item ſolutio, venditio, traditio, *l.7. D. de curat.furt.* item legatum in annos vel menſes ſingulos, *l. 10. D, de capit. minut.* Ciuiles dicuntur eæ res, quæ cùm reuera non ſint, in iis tamen quæ ſunt, iure Quiritium habentur atque numerantur: veluti cognatio ex adoptione contracta, *d.l.4.D. de gradibus,* Et hoc exemplum ita perſpicuum eſt, vt explicatione non egeat, Conſtat enim Æſchinum Mitionis filium non eſſe verè, ſed iure factum, & fictione. Item vſusfructus pecuniæ, *leg. ſecunda,* D.*de vſufruct. ear. rer.* Mixtæ dicuntur, quæ cùm reuera ſint, tum etiam à iure Quiritium comprobatæ ſunt: veluti cognatio ex legitimis nuptiis contracta, putà ex Cicerone & Terentia, *dict.l.4. eod.* ſic matrimonium naturale dici poteſt, quòd cùm reuera contractum ſit, à iure tamen Quiritium approbatum non eſt, ac propterea iniuſtum vulgò appellatur *l.ſi vxor.13.§. 1. D.de adulter. l. ſi quis 27. l ſi Senator. 13. De rit. nupt.* veluti ſi Senator libertinam duxerit, aut tutor pupillam, curatórve adoleſcentem. Item ſi liberta, quæ patrono nupſerit, diuortio facto alteri nubat, *l.vlt.C. de diuort.* Ciuile eſt, quod etſi reuera, id eſt, eo modo, quem natura inſtituit, contractum non eſt, tamen pro contracto habetur: veluti cùm in abſentis & volentis domum vxor deducta eſt, adeò, vt ſi rediens moriatur, ab vxore lugendus ſit, *leg.quinta, & ſexta, ff. de ritu. nuptiar.* Item cùm apud hoſtes eſt maritus, *leg. ſexta, De diuort.* vbi Iauolenus ait, vxores eorum, qui in hoſtium poteſtatem peruenerunt, poſſe videri nuptarum locum retinere eo ſolo, quòd alij temerè nubere non poſſunt. Exemplum de poſſeſſione: Poſſeſſio naturalis dicitur, cùm quis corporaliter quidē, hoc eſt, manibus ac pedibus, ſed tamen aut iniuſtè, aut non accommodatè ad iuris ciuilis rationem rem aliquam obtinet. Iniuſtè, vt qui liberum hominē vinxit, *l. cùm haredes.23.§.2.D.de acquir.poſſ.* qui vi poſſeſſionem inuaſit, aut vxor, cui conſtante matrimonio maritus (quod prohibitum eſt) donauit, *l.1.§.5.D. de vi & vi armat. l. ſi eum.26.D.de donat.inter vir. & vxor. l.1. §.1.l. vxor.D. de acquir.poſſ.l. nec vllam.ff.de pet.hared.* Non accommodatè ad Iuris Ciuilis rationem, id eſt, vtiliter ad vſucapionem: vt coloni inquilini, fructuarij, depoſitarij, commodatarij, emphyteutæ, conductores, *l. communi.7.§. ſexto.D.communi diuid. l.2,D.pro hærede.* Nam hi omnes vſque adeò ciuiliter non poſſident, vt plerunque dicantur non poſſidere (quod tamen ita intelligendum eſt, non poſſidere ciuiliter.) Vide *l. ſciendum eſt.§. creditor.qui ſatiſd. cog.l. ſi ſeruus depoſitu. §.1.* D. *de nox. act. l. 6.§. 1. D.de precar d.l.1.C.commun.de vſu.*magis quippe tenere dicuntur, *l.1. §.4. D.quod legator.* Hinc poſſeſſio naturalis dicitur eſſe facti, *l.1.§.ſi vir.l.cùm hæredes 23. l. poſſeſſionem.29.* D. *de acquirend. poſſeſſion.* Ciuilis poſſeſſio dicitur, cùm quis non corporaliter quidem, ſed tamen & animo & accommodatè ad vſucapiendi finem poſſidet, veluti debitor, qui pignus creditori dedit. *l.ſeruit.* 16. D. *de vſurpa. l. qui pignoris. l.* 1, D. *de acquirend.poſſeſſ.* Item qui ab hoſtibus captus eſt, *l. in libello.12. §.facti.* D. *de capt.& poſtlim.* Item qui ad nundinas profectus eſt, *l. clàm poßidere. 6, §.1,D. de acquir. poſſeſſion.* Mixta autem poſſeſſio eſt, quam quis & corpore & animo, iuſtè & congruenter

gruenter iuri ciuili poſſidet. Naturalis obligatio. Exemplum de naturali obligatione, Naturalis obligatio eſt, quæ cùm verè contracta ſit, à iure tamen Quiritium non approbatur: veluti ſeruus aliquis ciui Romano mutuò centum aureos dedit: ſi naturam ſpectemus (quæ parem omnium hominum conditionem ſtatuit, *l.* 32. *D. de regul.iur.*) nemini dubium eſt, quin ciuis ille ſeruo illi ſit obligatus. Id quod ex præſenti rerum ſtatu, qui nunc in Europa eſt, clariſſimè quiuis poteſt intelligere. At ius populi Romani (quod ſeruos nullo numero habebat, *l.quod attinet. D. de regul. iur. l. ſeruitutem, eodem.*) nunquam actionem & iudicium dediſſe ſeruo aduerſus illum debitorem. Prætor enim vrbanus, non ſeruis, ſed ciuibus Romanis ius reddebat. Hinc ergo dicuntur ſerui in contractibus naturaliter & obligari, & obligare. *l.ſeruſ.*14.*D.de obligation. & action.l.ſi quod dominus.* 64.*de conduct. indeb. l. nec ſeruus.*41.*de pecul.* Hinc debitum, quod dominus ſeruo deberi in tabulis ſcripſerat, non ciuile, ſed naturale eſſe dicitur, *in l. quibus.*40. *ſ. dominus.de conditio. & demonſtratio.* Hinc Vlpianus *in l. fideiuſſor.*16.*ſ.ſecundo.D. de fideiuſſ.* ſcribit abuſionem eſſe vocabuli, cùm dicimus ſeruum debere, vel ſeruo deberi: nimirùm quia deberi propriè id demum intelligitur, quod apud Prætorem peti poteſt, ſeruus autem nec agere apud Prætorem, nec conueniri poteſt: eadem eſt ratio, ſi qui eiuſdem familiæ ſunt, inter ſe contrahant: veluti duo fratres, qui in eiuſdem patris poteſtate ſunt: vel pater cum filio, vel filius cum patre, ſeruus cum herili filio, vel hic cum illo, *l.frater à fratre. & alibi ſæpè. D. de condi.indeb.* Meminiſſe autem oportet, in iſta diſputatione, regulæ cuiuſdam ab Vlpiano nobis traditæ, *in l.Stichum* 95. *ſ. naturale.D.de ſolut.* vbi ait: Firmamentum quo ſolo nititur naturalis obligatio, eſſe vnicam æquitatem. *facit. l.eas obligationes.*8.*D.de capit. minut.* vbi Gaius ſcribit, actionem de dote in bonum & æquum conceptam eſſe, eiúſque obligationem habere naturalem præſtationem. *facit l.ſi noxali.* 11. *D. de pecul. l. nam hoc. D. condictio. indebit.* quapropter vbicunque æquum eſt, ibi naturalis obligatio eſt: tanquam eius obligationis cauſſa efficiens, aut certè cauſſa, ſine qua non ſola ſit æquitas. Hinc illud *apud Salluſt. in Catil.* Ius bonúmque apud maiores noſtros, non legibus magis, quàm natura valebat. Quo ex præcepto triplex effectus naturalis obligationis naſcitur: primùm, vt ſolutum ab imprudente, non repetatur, *d. l. fideiuſſor.* adde vt fideiuſſor teneatur, *ſ.* 1. *inſtitut. de fideiuſſ.* vbi vide Theoph. qui has obligationes neque actionem parere, neque ad condemnationem proficere, *ait d.l.ſi quod dominus, item l.naturales.D.de obligat. & act.* Secundùm, vt compenſandi ius præbeat, *l.etiam.D.compenſatio.* Tertium, vt ad conſtitutum valeat, *l.*1. *D. de conſt. pecul.* Ciuilis autem obligatio eſt, quæ vel nunquam reuera contracta eſt, vel cùm reuera contracta eſſet, facto tamen aliquo, ſed ad iuris ciuilis rationem non accommodato, diſſoluta eſt. Quæ nunquam contracta eſt, velut ex inani chirographo: nam ſi ſcripſi, me centum abs te mutuo accepiſſe, quæ tamen nunquam credideris, tamen chirographum atque cautionem meam habeas, re quidem vera tibi obligatus non ſum: at ciuiliter obligatus ſum. *ſ. idem iuris eſt.de except. libr. Inſtit.*4. Item obligatio vi, metu, dolóve malo contracta propterea naturalis non eſt, quia æquitati contraria eſt. Dicebamus autem paulò antè obligationis naturalis robur & firmamentum eſſe ſolam æquitatem, *l. Stichum. De ſolut.* attamen obligatio hæc ciuilis contracta eſt, *vt ſ.* 3. *&* 4. *D.de exceptio.l.*1.*& paſſ.D. de doli except.* vnde conſtat, propter iſtas obligationes actionem dari. Pacto verò

Digitized by Google

aliquo naturaliter quidem diſſoluta obligatio, ciuiliter autem manere dicitur, veluti cùm pactum eſt, ne peteretur. nam pactum nudum, id eſt, ſine ſtipulatione factum, ciues Romanos neque obligabat, neque ab obligatione diſſoluebat, *l. iuriſgentium. D. de pact.* & tamen propter iſtud factum, naturaliter & ex æquo & bono diſſoluta erat. Nihil enim magis æquum & naturale eſt, quàm pacta ſeruari, *l. 1. De pact. l. 1. D. de conſtitu. pecun.* Item ſi iudicatum eſt, & verè quidem iudicatum, pecuniam non deberi. nam etſi æquum eſt, omnem obligationem diſſolui, manet tamen ciuilis, *l. 3. D. de except. l. 1. & paſſ. D. de except. rei iudic.* Mixta autem obligatio eſt, quæ cùm reuera & æquiſſimè contracta ſit, tam etiam à iure Ciuili comprobatur, & confirmatur. Poſtremum exemplum ſequitur de ſolutionibus: Naturalis ſolutio eſt, quæ cùm reuera facta ſit, rata tamen à iure ciuili non habetur: veluti cùm pactum de non petendo factum eſt, aut iuſtum iuſiurandum datum, *l. Stichum. 95. §. naturalis. De ſolutio.* Solutio ciuilis eſt, quæ cùm reuera facta non ſit, tamen pro facta numeratur: veluti cùm dies actionis præteriit, *l. 2. & paſſim. D. de diuerſ. & tempo. actio.* item cùm falsò iudicatum eſt non deberi, *l. iudex l. Iulianus. D. de condi. indebit.* item cùm falsò iuratum eſt, rem petitoris non eſſe, vel nihil ei deberi, *l. vl. De iureiur.* Item cùm debitori maxima & media capitis diminutio contigit, *l. ſi debitori 47. D. de fideiuſſ. l. ſeruus. 30. de obligat. & actio. l. vltim. D. de duobus reis.* Mixta ſolutio eſt, quæ cùm verè facta ſit, tùm à iure ciuili rata habetur: veluti ſolutio pecuniæ, vel acceptilatio, quæ ideò iuriſgentium appellatur, *l. an inutilis 8. in fine. D. de aceptila.* cùm tamen per ſtipulationem, (quæ ciuilis eſt) fiat: & à C. Aquilio Iuriſconſ. primùm excogitata ſit. Secūdus modus, quo Iuriſconſulti de naturali & ciuili iure diſputant, non ad res omnes, ſed ad paucas, & certas duntaxat pertinet: eas nimirum, quæ vtriuſque iuris ſunt participes. In iis igitur duo conſiderantur, ortus & materia, quæ naturæ attribuuntur: deinde incrementum & forma, quæ à iure ciuili profecta ſunt. Cuius rei aliquot exempla ſubiiciemus: Matrimonium dicitur eſſe iuris naturalis, *in l. 1. D. de iuſt. & iur.* conſtat enim viri & vxoris ſocietatem à natura inſtitutam, & à gentibus omnibus comprobatam atque vſurpatam fuiſſe, itaque naturale ius & pudor in matrimoniis contrahendis dominari dicitur, *in l. adoptiuus 14. §. de rit. nupt.* verùm vt matrimonia fierent per confarreationem, coemptionem, vſum: & aliæ matresfam. eſſent, aliæ matronæ tantùm: vt per coemptionem, contractum matrimonium ius ſui & & viro & vxori tribueret, per vſum contractum non tribueret, vt nuptiæ ſint conſortium omnis vitæ diuini & humani iuris communicatio, *ſicut ait Modeſti. 1. D. de ript. nupt.* vt ſenatores eorúmque liberi, libertinam vxorem ne ducant: *l. 22. eodem.* hæc, inquam, omnia, quæ formam quandam matrimoniis afferunt, nequaquam à natura ſunt aut gentium plurimarum communia, ſed ab iis, qui Reipub. Romanæ formam inſtituerunt, excogitata, & ſuorum ciuium cauſſa propriè introducta ſunt. Sequitur alterum exemplum. Patria poteſtas à natura ſine dubio inſtituta eſt, & ab omnibus gentibus vſurpata: cuius rei præclara diſputatio eſt *apud Ariſt. lib. Polit. 1. cap. 3.* Iuſtinianus tamen, *ſub tit. de patria pot.* & Dionyſius Halicarn. *libr. 2.* & Caius *ſub titul. de his, qui ſunt ſui vel alie.* nominatim affirmant, eam eſſe Iuris ciuilis. etenim vt pater in filium vitæ necíſque poteſtatem haberet. *leg. vltim. C. de patr. poteſt. l. in ſuis. 11. D. de lib. & poſt.* vt pater poſſet filium vendere, eundem poſſet noxæ dedere, emancipare, nunquam à natura inſtitutum, ſed à Romulo (vt ait Dionyſ.) excogitatum & in ſuis ciui-

Digitized by Google

ciuitatis vſum introductum eſt. Eôdem pertinet patris conſenſus in filijfam. nuptiis, quæ poteſtatis illius pars eſt. Iuſtinianus autem ait eũ & naturalis & ciuilis iuris eſſe. *§. 1. de nup.* Nã hoc fieri debere, inquit, & ciuilis & naturalis ratio ſuadet. At de naturali quidem & gentium iure inter omnes conſtat. Verùm vt in filiifam. nuptiis conſenſus ille deſideretur, in emancipati verò nequaquam, *l. filius. D. de ritu nuptiar.* vt patris captiui, aut in peregrinitatem redacti conſenſus non ſit neceſſarius. *l. in bello. 2. §. medio. D. de captiu. & poſtlim.* hæc, inquam, omnia ex iure. Quiritium manaſſe, nemo non videt. Sequitur exemplum de tutela. Tutelam naturæ maximè conſentaneam eſſe, & ab omnibus gentibus vſurpatam, nemo ignorat, itaque iuris naturalis dicitur à Iuſtinian. *§. vltim. D. de legit. agna. tu.* Quid igitur eſt, quod *in l. 1. D. de tut.* dicimus, tutelam eſſe iure ciuili datam ac permiſſam? Reſpondetur, hoc ad formam à Rom. Iuriſc. excogitatam referendum eſſe: veluti, ne quis peregrinus ciuis Romani tutor ſit: vt certæ tutelæ ſint, legitimæ fiduciariæ quaſi legitimæ: Attilianæ, tutor ſuam pupillam vxorem ducere, aut filio vxorem accipere non poſſit, *l. tutor. 15. de ſponſ.* tutoris vnius auctoritas vel ſatis ſit, vel non ſatis ſit, *l. vlt. C. de auct. tut.* vt capitis diminutione nonnullæ pereant, nonnullæ verò amittantur: hæc inquam, omnia aliáque innumera Iuriſcon. Romanorum inuenta eſſe conſtat. Iam verò agnatio iuris ciuilis dicitur eſſe *ab Imp. §. vltim. de legit. agnat. tut.* Atqui dubium nemini eſt, quin communio ſanguinis, quæ verbo ipſo ſignificatur, à Iuriſcon. Rom. excogitata non ſit. quin etiam certum eſt, ante fundamenta vrbis Romæ iacta, nomen illud agnationis in Latio vſurpatum fuiſſe pro ſanguinis communione: verum vt agnatus remotioribus potiùs, quàm cognatis propinquioribus hæreditates & tutelæ deferantur, vt agnationes per omnem capitis diminutionem intercidant, non à gentium aut naturæ iure, ſed à pop. Rô. inſtitutis profectum eſt. Eiuſdem generis eſt Suidas, hoc eſt, ius illud, quod habent filiifam. in parentum ſuorum inteſtatorum hæreditatibus. hoc enim ita naturæ congruit, vt nihil magis. *patet ex leg. vltim. D. de bon. damnat. & Ariſtot. in Eth.* verùm vt ea per adoptionem, & per coemptionem acquiratur, vt per emancipationem & peregrinitatem amittatur, ab ingenuis Iuriſconſ. Roman. excogitatum eſt. Cognatio quoque, cùm ſanguinis communionem ſignificat, naturalis eſt. *§. vltim. de leg. agnat. tut.* Itaque naturale eſt, vt filius inteſtatus matri ſuccedat. quoniam tamen per leges XII. Tabul. neque mater filio, neque filius matri ſuccedebat, ídque poſtremis temporibus per SC. Orficianum, & Tertyllianum introductum eſt: propterea dicimus, cognationem iſtam materiam & ortum à natura, incrementum autem à iure ciuili accepiſſe. Nemo enim hæc quæ ſcribit Vlpian. initio legis 2. D. de SC. Tertyllian. dicet ex naturæ inſtituto fluxiſſe. Si filius, inquit, vel filia libertini ſint effecti, mater legitimam hæreditatem vindicare non poterit: quoniam mater eſſe huiuſmodi filiorum deſiit. Item illud *ex eadem. l. §. ſi mater.* Si mater non petierit tutores idoneos filiis ſuis, vel prioribus excuſatis, reiectíſve, non confeſtim altera nomina ediderit: ius non habet vindicandorum ſibi bonorum inteſtatorum filiorum. Tertius modus, quo Iuriconſulti de naturali, & ciuili iure diſputant eò pertinet, vt Naturalia dicantur ea, quæ gentium omnium communia ſunt: Ciuilia verò, quæ ciuium Roman. propria. Communia gentium omnium in libris noſtris commemorantur hæc. Legatorum ſanctitas, *leg. Vltim. D. de legatis.* Et apud Cicer. multis locis emptio, venditio, *leg. ex hoc iure. D. de iuſtit. & iur.* locatio & conductio, *ibid. Precarium, leg. 1. D. de precar.* ſocietas mandatum, mutuum, commodatum, de-

Digitized by Google

poſitum, pignus, traditio nuda, poſſeſſio naturalis, donatio, pactum, *leg. iuriſgentium. leg. ſi vnus. D. de pact.* tranſactio dominium in bonis, cognatio. Ciuilium autem tria genera reperio: Legis actiones priuatas ſiue extraiudiciales ciuium actiones & iura ciuilia: veluti emancipatio, *leg.4. de adop.leg.2.& 3.De offi.proconſ.* adoptio. *leg. 4. de adopt.leg.2.& 3. De offi. proconſul.* Manumiſſio per vindictam, *leg.4.Cod.de vindic.lib.* In iure ceſſio, *apud Vlpianum in Inſtitut.cap.26. Boetium in Topic. Cicer.* vbi nominatim ait, hanc fuiſſe legis actionem. Tutoris in iure datio: nam primum magiſtratuum maiorum fuit propria: poſt in pupillorum fauorem etiam omnibus magiſtratibus municipalibus permiſſa eſt, *leg.1.& 3.de tut.dand.* Poſtulatio iudicij recuperatorij quæ propterea legis actio ſæpe nominatur propriè, *vt Verr.3.& apud Valerium, Plinium, & Ciceronem pro Cæcinna.* Item poſtulatio bonorum ex edicto, ſtipulationes & ſatiſdationes tum prætoriæ, tum etiam iudiciales: quoniam quod apud iudicem fit, fieri apud Prætorem videtur: cuius imperio & auctoritate iudex ſedet. nam de Prætoriis quidem Vlp. ſic loquitur, *in l. actionis 37.D.de oblig.& act.* Actionis verbo, inquit, continentur etiam ſtipulationes, quæ Prætoriæ ſunt, quia actionem inſtar obtinent. Priuatæ autem ciuium actiones à nobis dicuntur, quæ extra iudicium fiunt, veluti ſtipulatio vulgaris, id eſt, neque prætoria, neque iudicialis: nam in ſolos ciues Roman. conuenit ea obligatio, *leg.vltim.de duobus reis. leg.ſi debitori.47.De fideiuſſ.* Item mancipatio & nexus, *auctore Cicer. in Topic. in Oratione pro Cæcin. Varr.lib. De re ruſtic. 2.* In manum conuentio, teſtamenti factio, vſurpatio, id eſt, vſucapionis interruptio, cùm ſurculus defringeretur. Teſtamenti factio per æs & libram, cretio, acceptilatio Aquiliana, manumiſſio per cenſum, & teſtamentum, *leg.2.D.de interdict.& relegat.* acquiſitio per legem, *auctore Vlpiano in Inſtitut.* Operis noui nuntiatio, & remiſſio bonorum omnium emptio, & ſectio; *Varr. auctore, libro de re ruſtica II.* Iura autem ciuilia nunc dicimus, non actiones, ſed vim quandam ciuium Romanorum propriam, cuius peregrini omnes expertes ſunt, huius generis ſunt agnatio & gentilitas, patria poteſtas, ſuitas ſiue ius ſui, vſucap. id eſt, ius per vſum capiendi, dominium iure Quiritum, teſtamenti factio, id eſt, capiendi ex teſt: ius acquiſitio lege, *de qua Vlpianus in Inſtitut. loquitur,* Poſtliminium. Atque hæc quidem hactenus. Nunc illud animaduertendum eſt, eorum quæ ciuilia ſunt, quædam magis, quædam verò minus ciuilia dici poſſe. Minus ciuilia ſunt, quæ per ſolam ciuitatis amiſſionem intereunt, quæ media capitis diminutio appellatur: veluti cognatio quatenus ciuilis eſt, hoc eſt, ex nouis legibus ſiue Senatuſcóſ. inſtituta: mater enim filij in peregrinitatē redacti, mater eſſe deſinit, *l.2.& l.1.§.3.D.ad Tertyl.l.7. D.de cap min.* itē Teſtamēti factio, *l. c.D.de teſtamen.* Tutela prætoria & teſtamentaria, *l. 7.de cap. min.* Vſucapio, *auctor.in offic.Cic.* Obligationes ciuiles, *l.vlt. de duobus reis, l.ſi debitor 47.de fideiuſſ.* Item ſocietas, *l. verum eſt.63. in fine, D.pro ſocio:* nam illa emancipatione non tollitur, *l. actione 65. §. ſocietas D. eodem.* Item Matrimonium, quatenus eſt Iuris ciuilis, *leg. in bello.12.§.3.leg. 13. & 14. de captiu.& poſtlim.l. ſi quis.56.D. ſolut.matrim.* nam quatenus naturale eſt, per ciuitatis amiſſionem non tollitur, *leg.1.Cod.de repudi. l. res vxoris.24.Cod.de don.inter vir. leg.5. D. bon. damn.* Atque hoc eſt quod ait Paulus, *in leg. ſunt quidam. 15. D. de pœn.* Ciuitate ſpoliatos ea, quæ iuris gentium ſunt, retinere: quæ verò Ciuilis iuris ſunt, amittere. Magis verò ciuilia dicuntur, quæ non tantùm ciuitatis, verùm etiam familiæ amiſſione, id eſt, emancipatione (quæ minima capitis diminutio vocatur) intereunt: cuiuſmodi ſunt

agna-

Digitized by Google

agnatio, §. *vltim. D. de legi. agnat. tut.* patr. poteſtas, *leg.* 12. *D. de capt. & poſtlim.* §. *cùm autem. quibus mod. ius.* ſuitas, *leg. ſed eum.* 6. §. 1. *D. de bonorum poſſeſſ.* teſtandi facultas, §. 1. *quibus non eſt permiſſ.* tutelæ legitimæ & fiduciariæ, vſusfructus olim auctore Paulo, *libr. Sentent.* 3. *cap.* 6. Poſtremò quaſi corollarij nomine illud adiiciemus: In hoc diſputationis genere contraria contrariis tolli, quæ modò eiuſdem generis ſunt. Nam, exempli cauſa, contractus iuriſgentium per diſtractum, id eſt, per ſolam contrariam conuentionem extinguitur, *l. ab emptione.* 58. *D. de pact.* Item pactum per pactum contrarium: *leg. ſi vnus.* §. *pactus. D. de pact. l. Stichum.* 95. §. *naturalis. D. de ſolut.* Item obligatio naturalis per iuſtum iuſiurandum, *d. l. Stichum. & leg. vltim. D. de iureiur.* Item quæ per acceptilationem, quatenus non formulam, ſed materiam ſpectamus, id eſt, remiſſionem, *leg.* 8. *in fin. de acceptilat.* Eodem modo etiam nuptiæ per diuortium, quod verbis certis, & ſeptem teſtibus adhibitis fiat, dirimuntur, *leg.* 1. & 7. *D. de diuort. & apud Ciceronem, lib. de Oratore.* Item ciuilia per contraria ciuilia diſſoluuntur: veluti obligationes ciuiles per acceptilationem & nouationem, *leg.* 1. & *paſſ. D. de acceptil & de nouat.* At neque ciuilia naturalibus, neque naturalia ciuilibus extinguuntur, §. *vl. D. de legit. agna. tut. l.* 8. *D. de cap. minut.* Ex Hotomano.

Naturalis iuſtitia pro æquitate, *apud Modeſtin. in l. ſcire oportet.* §. *ſufficit. D. de excuſat. tut.*

Naturali vitio parcendum, *per leg. fluminum.* §. *vitio. D. de damn. infect.* Cæterùm naturæ vitia an ſint accuſanda, vel an ſit accuſandum, quod natura produxit, tractat eleganter, vt omnia, doctiſſimus *Baro à Tautenberg. in luculentiſſima interpretatione Vſu. Feud. libro primo.*

Naturalis ætas eſt, quæ minor eſt triginta annis: legitima verò, quæ maior eſt anno trigeſimo, non quod ætatem maiorem triginta annis natura non agnoſcat, quoniam omnis ætas naturalis eſt, ſed quòd ſpecialiter lex ætatis, quæ annos triginta excedit, meminerit: ideò dicitur hæc eſſe legitima. *Vide Theophil. Inſtit. de libertin.*

Naturalis filius, à vulgo barbarorum dicitur, vt Inſulanus atteſtatur, qui ſit ex illegitimo toro ſuſcitatus: ſed parum aptè. Eſt enim propriè filius naturalis, qui ſanguine & natura ſit tuus, non adoptione factus. Hanc diſtinctionem idem firmat ex verbis Tranquilli in Tiberio. Iuriſperitis tamen naturales filij dicuntur, qui ex concubina ea, quæ matrimonio duci poterit, naſcuntur, *Vt* §. *aliquando Inſtit. de nuptiis.* Vulgò concepti, qui ex vago concubitu ſunt, neque patrem oſtendere poſſunt, vt quem nuptiæ ſolùm oſtendunt: ſpurij Latinè Græcè ἀπάτορες dicti, quaſi ſine patre. Nothi verò vulgata voce illegitimi vocantur, ex adulterino concubitu progeniti, iidem qui naturales. Manſeres, qui ex ſcorto vulgò concipiuntur. Spurij ex his, qui ſacris initiati, aut religionem profeſſi ſunt.

Naturales liberi qui ſint, *diſces ex l.* 1. §. *ſuis Digeſt. de ſuis & legitim. leg.* 1. *D. de concub. & toto titul. Cod. de natur. lib.*

Naturaliter, id eſt, ratione naturali *l.* 5. §. *conſuluit. D. de pet. hered.* quandoque ſignificat corporaliter, & realiter, *l.* 53. *D. de acq. rer. do.* quandoque facto naturali, *l.* 5. *D. de vſucap.*

Naturaliter ad mortuum videtur pertinere locus, in quem infertur, *l.* 4. *D. de religioſ.*

Naturaliter poſſidere dicitur, cum quis corpore poſſidet, vſúmque rei apprehenſæ percipit. Quòd ſi quis verè rei non inſiſtit, neque vſum percipit, is per interpretationem legis ciuiliter poſſidere dicitur, *l. Pompon.* D. *famil. erciſc. l. naturaliter.* D. *de acquir. poſſ.*

NAVIS in edicto de exercitoria actione accipi debet, ſiue fluuialis,

Digitized by Google

ſiue marina, Marinarum autem nauium (quæ & maritimæ vocantur, *l.5. §.diuum. D. de iure immu.*) quædam actuariæ dicuntur, quædam onerariæ, quædam ἐπιβατηγοί. NAVES actuariæ dicuntur, quæ præter vela remis etiam aguntur: ſed propriè ſic di untur, quæ voluptatis cauſſa paratæ ſunt. *Marcel. leg. 2.* D. *de capt. & poſtlimin.* nauibus longis atque onerariis propter belli vſum poſtliminium eſt: non piſcatoris, aut ſi quas actuarias voluptatis cauſſa parauerunt. NAVIS oneraria, quæ oneri ferendo parata eſt, quæ non remis, ſed velis vtebatur, *Vlpianus. leg. 1. §. 5. de exerc. act.* Quædam enim naues onerariæ, quædam, vt ipſi dicunt, ἐπιβατηγοί. *Marcel. leg. 2. D. de capt. & poſtlim.* nauibus longis atque onerariis propter belli vſum poſtliminium eſt. Ἐπιβατηγοί autem, naues ſunt idoneæ ad vectores traiiciendos, *leg. 1. §. ſed & ſi vt certis.* D. *de exercit. act.* ἐπιβάται enim vectores appellantur. Vide Ἐπιβατηγοί. Inter fluuiales naues ſunt rates, quas nauigij appellatione etiam contineri Vlpianus ſcribit, *leg. 1. §. nauig. D. de flu.* quanquam à nauibus ſeparantur, *in leg. 1. §. de exercitoribus. D. nauta caupo.* Vnde Ratiarius, qui rates ducit, *leg. 30. D. de pigno. act.* vt lintrarij, qui lintres, *in d. §. de exercitoribus.* Eiuſdem generis ſunt Pontones, *de quibus Paulus leg. vltim. D. de ſeruit. ruſt. & alij multi auctores.*

NAVES luſoriæ, *apud Veget. lib. 2. capit. 1. & lib. 4. cap. vltim.* eæ erant, quibus in Danubio quotidianis vtebantur excubiis: quarum etiam titulus eſt *lib. 7. C. Th.* Huiuſmodi nauigiorum meminit etiam A. Marcellinus. *l. 17. & 18. & Senec. lib. 7. de Benef. capit. 20.*

NAVES piſcatoriæ, naues piſcibus capiendis accommodatæ. *Marcellus l. 2. D. de capt. & poſtlim. reuerſ.* nauibus longis atque onerariis, propter belli vſum poſtliminium eſt, non piſcatoris. *Liuius lib. 33.* Ni mare propinquum, & haud procul litore naues piſcatoriæ pleræque conſpectæ peritis nandi dediſſent effugium.

NAVES vinariæ, in quas vinum effundebatur, *l. 21. §. ſed & ſi D. de furt.* de quibus hac Varronis libr. 2. de re ruſtic. capit. 1. accipi vult Briſſonius: Nauibus vindemiam condimus ex inſula Coa & Chia.

NAVES captiuæ, ipſæ quæ ab hoſtibus dicebantur captæ, & meritò poſtliminium habebant, *vt docet Marcell. l. 2. de capt. & poſtlimin.* Tullius in Top. Poſtliminio redeunt hæc: homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ frena accipere ſolet.

NAVES triremes, quæ tres remorum ordines habent: ſicut biremes duorum, quadriremes quatuor ſunt ordinum. Triremium Princeps à *Senec. libr. 7. de Benef.* Trierarchus vocatur.

NAVIS ſi adeò ſæpè refecta eſſet, vt nulla eſſet tabula eadem permaneret, quæ non noua fuiſſet, nihilominus eandem nauem eſſe exiſtimari, *auctor Alfenus, l. proponebatur. D. de iudiciis.*

NAVIS membra hæc recenſet Alfenus, *l. ſcapham. 44. D. de euict.* gubernacula, malos antennæ, velum.

NAVICELLA, diminutiuum à naui. *Marce. leg. 17. §. 1. D. de inſt. vel inſt.* Inſtrumento piſcatorio contineri Ariſto ait nauicellas, quæ piſcium capiendorum cauſſa comparatæ ſunt.

NAVALIA vaſa, in quibus onera recondita in naues imponuntur. *Vlpianus l. 19. §. 5. D. de aur. arg.* Vaſorum appellatio generalis eſt: dicimus vaſa vinaria, & naualia. Sic legendum cenſet Hotom. non NIVALIA, pro colo niuario, quod & Vlpiani ſententia repudiat, & loquendi conſuetudo. NIVARIA enim per R. legendum eſſet.

NAVARCHVS, nauis princeps, qui in naui nautis imperat. *Cicer. in Ver.* Sumptum omnem in claſſem, frumento, ſtipendio, cæteriſque rebus nauarcho ſuo quæque ciuitas ſemper dare ſolebat.

NAV-

Digitized by Google

NAVFRAGIVM, inter fortuitos caſus quando ſit numerandum, *docet Bar. l.1. & 2. C. de naufr.* Frid. Imper. *in Auth. Nauigia. C. de furt.* damnat eos, qui bona naufragorum ſibi appropriant, prætextu conſuetudinis, quæ certè crudelis eſt, & impia.

NAVICVLARII, *Cod. de nauic. lib.* 11. ſunt naucleri, qui naues habent proprias, vel conductas, quarum obuentiones & reditus omnes accipiunt. Vnde nauiculariam dicuntur exercere, qui talem agunt functionem: & exercitores vocantur *in l.1. §. exercitorem. D. de exercit. act.* Ex his autem in vrbe certum corpus erat, quorum alij annonæ vrbis ſeruiebant, alij lignis ad lauacra, alij aliis neceſſitatibus publicis. De lignariis eſt text. *l.10. C. Th. eo. & apud Symmach. lib.1. Epist.*

NAVCLERI, *in l.1. & 2. C. de nauicul. lib.* 11. & Nauicularij, *in Rub. Cod. eod.* eadem ferè ſignificatione ſunt. Alius tamen Græcis ναύκληρος eſt, alius κυβερνήτης, ſic enim eos *Plutarchus in Polit.* diſtinguit: ναύτας μὲν ἐκλέγεται κυβερνήτης, κυβερνήτην ναύκληρος. Et *Athen. lib.* 51. τῶν μὲν κατὰ ναῦν ἀδικημάτων δικαστήριον καθέστηκει ναύκληρος, κυβερνήτης πρῳρεύς, Ammonio Naucleri non ſolùm ſunt qui naues poſſident, ſed & ædium locatores: Heſychio verò Nauclerus eſt ὁ συνοικίας προεστὼς, ſiue σταθμοῦχος. is ſcilicet, qui ita hoſpitibus domum ſuam quaſi locat, vt nauicularius vectoribus. Demarchi item Athenis ναύκληροι dicebantur, vt ex Hyperide obſeruat Harpocrates.

NAVLVM merces quam vector pro nauigatione nautæ diſſoluit. *Vlp. l.6. D. qui pot. in pign.* Si quis in merces ſibi obligatas crediderit, vel vt ſaluæ fiant, vel vt naulum exſoluatur. *Vlp. l.39. D. de leg. fid. l.30.* Et id in operis ſeruorum, vel vecturis iumentorum, vel naulis nauium dicendum. Vecturarum verbo pro naulo Vlpianus vtitur, *l. mercedes. 29. de petit. hæred.* Item vecturæ nauium & iumentorum.

NAVIGIVM, ponitur tam pro nauigatione ipſa, quàm pro naui quacunque. hoc nomine continentur rates, *l.1. §. nauigij. D. de fluminibus.* Nauigium enim genus eſt, continens naues, rates, & cæteras ſpecies, quibus ad nauigationem vtimur. *Columel.* Iámque qui ædificare velint, fabros & architectos aduocent, qui nauigia mari concredere, gubernandi peritos. Probantur hæc *in l.1. de fluminibus.*

NAVPEGI, *in l. fi. D. de iure immun. & apud Firmic. lib. 4. Matheſ. c.* 7. dicuntur, qui naues compingunt & fabricant. Ναυπηγὸς hodie apud Venetos vulgò appellatur *Calafate*, voce à recentioribus Græcis mutuata, qui nauium artifices καλαφάτας appellant. teſtatur Michaelis Imp. nomen, qui Calefates vocatus fuit, quòd parentes ipſius naues ad Paphlagonas conſtruxiſſent.

Ναυφύλακες, *l.1. §. & ſunt quidam. D. naut. caup. ſtab.* qui cuſtodiæ gratia nauibus ab exercitoribus, præponebantur.

NAVTA, vel per epentheſin Nauita, propriè is eſt, *inquit Vl.* qui nauis nauigandæ cauſa in naui eſt: at in edicto naut. caup. ſtab. is dicitur, qui nauem exercet, *l.1. §. D. eod.* qui & Nauicularius dicitur, *l.9. D. de decur. l.5. D. de mu. & ho.*

NAVTEPIBATÆ, *in leg. debet. §. hac actio. D. naut. cau. ſtab.* ſunt, *Alcia. teſte*, qui nauem inſcendunt, & pro precio vecturæ, ſeu naulo, ipſi nautarum officio funguntur. Quòd autem μεσοναύτας & ναυτεπιβάτας eadem eſſe vult. *li.1. Parer. c.48.* perperam. Nautobatas, hoc eſt, eos qui funes nauium inſcendunt à Iuriſc. ſenſu alienos eſſe. *idem tradit in fi. l. 3. Diſpunct.*

NAVTICA pecunia, quæ aliàs Traiectitia dicitur, eſt, quam creditor negotiatori trans mare nauigaturo, vſque ad certum locum, vel in omne itionis & reditionis tempus ſuo periculo præſtat, qua de cauſſa permiſſum eſt, vt eius nomine, & ex

Digitized by Google

pacto vſuram petat, & vſuram grauiſſimam petat, *l.1. & poſſ. D. de nau. fen.* Dicitur & nauticum fenus, & vſura maritima, *l.6. D. illo tit.*

NE

NE, plerunque non vetat, ſed negat, & pro non ſumitur, *vt in l.13. §. idem Iulianus. D. de iureiur.* Iurauerit ſe furtum ne feciſſe. & *in l.62. §. vlt. D. de con. & demonſt.* Si à liberis ne nupſerit. *Sic in l.21. §.1. D. rer. amot.* Pedius putat ne furtum eum facere. *Adde l. pen. §. danda. C. de erog. an. l.* 11. Hoc & Donat. *in Terent. And. & Eunuch.* notat, & in hoc Næuij verſiculo: Vtinam ne in nemore Pelio. Ne, pro an, non rarò apud Iuriſcoſ. occurrit, *l. in perſona. D. de pact. l.3. §. fi. D. de don. inter vir. & vxor.* Quando verò Ne, cauſſam, modum, conditionem in iure noſtro inuocat. *vide Bart. in l. ſi quis poſſeſſ. D. de acquir. poſſeſſ.*

Ne, pro vt non, *l. videamus. §.2. D. loca.*

Ne paſſim, id eſt, indiſtinctè, *l. fin. C. de iur. & fact. igno.*

Ne facias furem, vel fugitiuum ſeruum meum, hoc eſt, exponente Vlpiano, ne ſolicites, vt fur fiat, vel fugitiuus fiat: ne ita negligas ſeruum, vt fur efficiatur. *l. non impoßibile. D. de pact.*

Ne luminibus officiatur, hoc maximè adeptum videbitur, ne ius ſit vicino inuitis nobis, altius ædificare, atque ita minuere lumina noſtrorum ædificiorum, *teſte Paulo. l.3. D. de ſeruit. vrb. præd.*

NE NON, Sub hac particula aſſertionem eſſe, Zaſius exemplis è Iuriſc. petitis planum facit, *in ſcholiis ad §. Cato. l. eadem dicemus. D. de verb. obl.*

NEAKIΣ eſt terra præciſa, quæ anno ceſſauit, quam Latini Noualem vocant: qua dictione vſus eſt Gaius, *l. ſylua. 30. D. de verb. ſignif.* Alij eo in loco pro νέακιν, legunt νέατον. *Vide Bud. in ver. Νέατον, & Alc lib.1. Prætermiſſ.*

NEBVLO, Antiq. Lex ὁ τὰ ἴδια λάθρα κατεφαγών, Hæc addo, quoniam parum ſunt vſitata.

NEC, pro non, in XII. Tab poſitum ſcribit Feſtus, & ex earum capitibus quæ hodie extant, apparet. *Sic l.3. § ſi duo impuberes. D. de Carbo. edict. l.1. § ſi ad fiſcum. D. vt lega. nom. caue.*

NEC RARO, pro Et rarò poſitum videtur à Celſo geminata negatione ex Græcorum conſuetudine pro ſimplici. Si tibi nupſero, inquit, decem dari ſpondes? cauſſa cognita denegandam actionem puto. nec rarò probabilis cauſſa huiuſmodi ſtipulationis eſt, *l.87. §.2. D. de verb. obliga.* vbi optimus Accurſius inſolentia locutionis offenſus. Nec rarò, inquit, id eſt nunquam: ſed & NEC RARA legi quibuſdam in libris teſtatur: quod abſurdius multò eſt, Hotom.

NEC, *in l. vnica. §. & cùm lex. C. de rei vxor. actio.* pro nec quidem poſitum ſcribit A. Aug. *lib.2. Emend. c.1.*

NEC EIVS REI DOMINVS effectus eſt, cùm lex dicit, aliquem non eſſe dominum, vel accepiſſe à non domino. Item non eſſe factum dominum, & cætera id genus verba accipienda ſunt (quatenus ad ipſam legem loquentem attinet) de caſibus, qui ſic euenire ſolent frequenter: & cùm eueniunt, apud naturam ſunt certi, non autem referenda ſunt ad opinionem actoris, qui ignorare poteſt, vtrùm tradens fuerit dominus, an non fuerit.

NECARE videtur non tantùm is, qui partum præfocat, ſed & is qui abiicit, & qui alimoniam denegat, & is, qui publicis locis miſericordiæ cauſſa exponit, quam ipſe non habet, *auctor Paulus D. de lib. agnoſ. l. necare.*

in NECEM, Iuriſcoſſ. in perniciem, fraudem, damnum, *l.1. § ſi fideiuſſerit. D. ſi quid in fraud. pat. l.11. § verſum. D. de in rem verſo & alibi.*

NECESSE, Neceſſum, à Ceſſo deductum eſt, quia non ſit in eo ceſſandum, *inquit Donatus in Teren.* Id ergo eſt, quod vi aliqua cogente fieri opus eſt.

NE-

Digitized by Google

NECESSARII ſunt, *vt Gallus Aelius ait*, qui aut cognati, aut affines ſunt, in quos neceſſaria officia conferuntur, præter cæteros. *Hæc Feſtus.* Atque in hac ſignificatione paſſim in libris noſtris vſurpantur, *vt l. congruit. D. de off. præſid. l. benignius. D. de lib. cauſ. l. 1. §. vltim. D. de eo qui pro tut. l. affectiones. D. de donat.* Neceſſariæ perſonæ, *l. 1. & 2. D. in ius vocati vt eant*, intelliguntur parens, patronus: item patrona, liberi, vxor, nurus. Dicuntur & neceſſariæ perſonæ, conſanguinei, *in l. imperator. Anton. D. de pact. Inſt. de hæred. diff. §. ſui.*

NECESSARIVS hæres, vide Hæres neceſſarius.

Neceſſariæ impenſæ. vide Impenſę.

NECESSITVDO, pro Cognatorum propinquitate, ſeu iure & vinculo coniunctionis, vel ſanguinis, vel affinitatis, vel amicitiæ, *l. vltim. D. de iuſtit. & iur. l. ſi tutor. D. de ſuſp. tut. l. in fideicommiſſi §. eum polidius. D. de vſur.* Sumitur etiam pro neceſſitate *in l. non omnes. D. de re milit. & alibi.*

NECESSITAS contradictionem non admittit. Solet enim multa nos, vel inuitos docere neceſſitas, ſicut eſt exitus ſtultorum magiſter.

Neceſſitas legem ſæpè obtulit inuitis: quemadmodum olim curam Reipublicæ magna hominum turba, vt euitaretur confuſio, ad Senatum deduxit, *l. 2. §. deinde quia difficile. D. de orig. iur. l. illicitas §. vlt. D. de offi. præſid.*

Neceſſitas non habet ferias: *vt ſunt exempla in l. ſolet etiam. D. de feriis*: Eodem modo dicitur, Neceſſitas non habet legem.

Neceſſitas iudicandi apud Iuriſconſ. *in l. vl. D. de muneribus. §. iudicand. quoque neceſſitas.* ex quo ſanè non rectè perceptum commentatore, & parum firmum, vel potiùs falſum ducunt argumentum in tabularios atque ſyngrapharios, vt id quod ſuæ functionis eſt, conficere ipſi cogantur: cùm meliore interprete Budæo, reuera Arcadius Iuriſcoſ. hoc ſignificare voluerit, hominem politicum, ac ciuili more viuentem, vt cætera munera ciuilia, ita iudicandi quoque munus agnoſcere, obiréque debere, & ad id cogi poſſe.

Νεκροθάπτης, ὁ τοὺς νεκροὺς θάπτων, id eſt, qui mortuos ſepelit, *l. 5. D. de inſtit.* Latinè Libitinarij dicũtur, *vt teſtatur Vlp. d. l. 5.* Vide Libitinarij.

NECTERE artibus moras eleganter Imperatores dixerunt *in l. vnic. C. de ſuffragi.* pro Solutionem differre dolis.

NEGANTIS nulla eſt probatio, *l. adſeueratio. & l. actor. C. de probat.* per rerum enim naturam fieri non poteſt, vt non entium vllæ ſint qualitates. Quoties verò vel tempore vel loco coarctatur negatiua, probationẽ recipit. *l. P. antoninus. §. perduellionis. D. de acq. hæred. l. de error. aduo.*

NEGO NARRATA PROVT NARRANTVR, animo litem conteſtandi. Cautela eſt calumnioſorum aduocatorum prorſus impia, nata in Iuriſperitorum ſcholis, non ſacroſancti iuris officina.

non Nego, medium quiddam eſt inter negantem, & verè afirmantem. *C. is qui tacet. de reg. iur. l. ſi putas. C. de pet. hær.*

NEGATIONES duæ, adfirmant: tres negant. *Paul. l. 24. D. de recept.* Sed ſi poſtea ille paratus ſit accipere, non impunè me non daturum. Videre licet tamen multis in locis apud Iuriſc. negationes duas repetitas more Græco, prò vna. *Vlpia. l. fluminum. in princip. de dam. infect.* Cum nemine nihil faciente locus ipſe publicus damnum inferat ſui natura. *Sic l. neminem C. de re milit. lib. 12.* Neminem in nullo numero equitum, vel peditum &c. ſociari concedimus. *Item l. deuotum. C. de metatis. & epidem.* Ad nullum prædium publicum vel priuatum domus noſtræ, vel cuiuſcunque iuris nullus metator accedat. *Sic apud Varronem lib. 1. de re ruſtica cap. 69.* Nec ſi eum ſeruare non potuiſſet, quin non multò pôſt animam efflaret. *Item apud Plautum ſæpè.* Apud Terentium, *Faciunt ne intelligendo,*

vt nihil intelligant. Ita enim locus ille legendus eſt, nec ne in næ mutandum, vt quibuſdam placet.

Negatio pura, vel ſimplex appellatur, qua neque expreſſe, neque tacitè quicquam aſſeritur, ſed intentio tantũ actoris in iudicio ſit dubia, *l. vlt. C. quib. ad libert. procl. non lic. cùm multis ſimilibus ll.*

NEGATORIA, ſeu negatiua actio à negando dicitur, ſicut confeſſoria à confitendo. Eſt autem illa in rem actio negantibus verbis concepta, per quam aut libertatem, aut ſeruitutem vindicamus: & propterea ab Vlpiano contraria actio vocatur *in l. ſicuti, in prin. D. ſi ſeruit. vindicet. & §. æquè. Inſt. de act.* Huiúſque hæc eſt formula: Nego tibi ius eſſe vti frui, inuito me: Ni ius tibi non ſit, vti frui. Si pateret Titio ius non eſſe vtendi fruendi: Nego tibi ius eſſe altius tuas ædes tollendi: At confeſſoria petimus ſeruitutes ruſticanas, vel vrbanas, adſerendo vel appropriando nobis ius in re aliena. Et vtraque rectè appellatur vindicatio.

NEGATIVA regulariter dicitur improbabilis, *l. actor. C. de probationibus.* Eſt autem multiplex, facti, iuris, qualitatis: de quibus copioſius Speculat. ſcribit *titul. de probat. §. 1.* de verb. Negatiua.

Negatiua vniuerſalis, omnia poſt ſe deſtruit, hoc eſt, actum & potentiam vt dicunt Logici. Quod verum eſt in iure noſtro, ſi omnia principalia ſecundum materiam ſubiectam deſtitui intelligimus: quippe quę per accidens veniunt: & ſuppoſititiè iſta non deſtruuntur, *vt docet Zaſius in intel.* quo loco tractat pro poſitiones vniuerſales quomodo intelligantur.

NEGLIGERE videtur, qui ſæpè conuentus ſui præſentiam non facit, *per l. de vnoquoque. §. qui apud. D. de re iud.*

NEGLIGENS, qui in rebus ſuis diligentior non eſt, *§. ſi. Inſt. pro ſo.* Negligentem, quaſi non negligentem, Iſidorus interpretatur. Iuriſperitus negligens etiam plerunque dicitur, eo ipſo, quòd quid non facit, quando agendum eſt certo ſcilicet tempore & loco, niſi de impedimento doceat, vt per Fel. traditur in verb. Negligentia de reſcript.

Negligentia ſimplex eſt, quam culpam leuiſſimam vulgò vocant. Negligentia magna, culpa eſt, quæ modò leuis, modò magna, pro ſubiecta materia accipienda eſt: magna autem culpa dolus eſt, *l. 226. D. de ver. ſign.* & dolo æquiparatur. *Specul. tit. de reſt. in integ. §. 1. ver. vt autem.* Negligentia noſtra ad alienam iniuriam referri non debet. *Scæuola in l. 3. D. de tranſact.* Negligentia quanto tempore inducatur, *docet Barto. in l. 1. De his quibus vt indig. & in l. cognitiones. D. Ad Silanian.*

NEGOTIVM, aliàs accipitur pro cura ſeu occupatione. Hinc negotium dare pro mandare, committere, *Paul. in l. item eorum qui. §. 1. D. quod cuiuſc. vniu.* Aliàs pro lite. *vt in l. error facti. C. de iur. & fact. ign. l. ſententiis. C. de error. aduoc.* Aliàs pro contractu, & obligatione, quo ſenſu appellatur τὸ συνάλλαγμα, aliàs pro moleſtia, & vexatione, *vt in l. 1. in prin. D. de calum.* Hinc facere negotium, exhibere negotium, faceſſere negotium *Vlp. in l. 1. de calumn.*

Negotium ad omnem cauſſam pertinet, hoc eſt, ciuilem, criminalem, priuatam & publicam. *Bart. in l. 1. §. 1. D. de calumniat.*

Negotium propriè eſt, cùm quid rerum contrahendarum cauſſa vltrò citróque geritur: hoc eſt, cùm quid datur, viciſſimque accipitur. cùm enim ſuum tantum accipitur, non dicitur negotium, *l. ſi in area. 33. ff. de condict. indeb. Sic in l. 25. l. 19. l. 22. D. de præſcript. verb.*

Negotium meum dicitur, cùm lucrum & damnum ad me pertinet. *Vlp. in l. 1. §. in propria. D. quan. appel. ſit.* Negotium autem alienum quatuor modis dicitur: cura ſiue ſolicitudine, reipſa, rati habitione & ipſo geſtu.

Vide

Vide gloſ. in l. ſi pupilli tui in fin. §. pen.

Negotium autem generaliter pro eo omni, quod ad rem alicuius familiarem attinet, vſurpatur, *l. 1. & paſſ. D. de neg. ge.* Hinc

NEGOTIATIO dicitur in mercaturis faciendis, veluti negotiatio Sagaria, *l. 52. §. quidam. D. pro ſocio.* Hinc

NEGOCIATORES ſerui, qui negotij exercendi cauſſa, veluti ad emendum, locandum, conducendum, præpoſiti eſſent, *l. legatu. 65. D. de legat. 3. & l. ſi hoc 49. D. pro ſoc.*

Negotiator veſtiarius, *Scæuola in l. libertus negotiatoris. D. de oper. libert.*

NEGOTIATORES non iidem ſunt qui Mercatores: vt vulgò creditur. Negotiatores enim dicuntur ciues Roman. qui in prouinciis ſedem ac domicilium fortunarum ſuarum habent: neque Romam ferè, niſi cenſus tempore, hoc eſt, quinto quoque anno veniebant. At Mercatores ſunt, qui cùm Romæ domicilium familiámque ſuam habeant, interdum ad aliquot menſes in prouincias excurrunt, mercium exportandarum aut importandarum cauſſa. Ex negotiatoribus autem in prouinciis conuentus conſtabant, hoc eſt, Proprætores ac Proconſules, cùm forum haberent, ac ius dicebant in priuatis quidem cauſſis, Recuperatoris ex eo numero dare ſolebant in capitalium verò rerum quæſtionibus, eos in concilium adhibebant ſi cui patronus dandus eſſet, ex eodem numero togatum aliquem dabant. Hæc ex longa obſeruatione Hotomani in Verrinam quartam, in qua rerum iſtarum vſus perſpicitur. Nunc quærendum eſt, Negotiatorum nomine an etiam Publicani & Argentarij, qui in prouinciis domicilium habeant, contineantur. Sed de publicanis facilis & expedita ratio eſt. nam & *in epiſtola 1. ad Quintum Fratrem* apertiſſimè diſtinguuntur, vbi ſic ſcribit: Conſtat Aſia ex eo genere ciuium, qui, aut quòd publicani ſunt, nos ſumma neceſſitudine attingunt: aut quòd ita negotiantur, vt locupletes ſint, &c. *Item in Maniliana:* Nam & publicani ſuas rationes & copias in illam prouinciam contulerunt: deinde cæteris ex ordinibus homines naui & induſtrij partim in Aſia negotiantur, partim ſuas & ſuorum in ea prouincia pecunias magnas collocatas habent. Denique tum ex illa oratione, tum ex ea pro Fonteio planè conſtat, Negociatores dici Aratores præſertim & pecuarios: Publicanos verò eos fuiſſe, qui ab Aratoribus decimas, à pecuariis ſcripturam, à mercatoribus autem portorium exigebant. Nunc de Argentariis & Fœneratoribus videamus. nam hic ſanè locus, quem modò ex Maniliana protulimus, Argentarios à Negotiatoribus diſtinguere videtur. Sed hoc reſtricta & anguſta ratione intelligendum eſt: nam in ea pro Fonteio Fœneratores & Argentarij perſpicuè Negotiatorum nomine ſignificantur. A quibus verſuras tantarum pecuniarum factas eſſe dicunt? *Et paulò poſt:* Referta Gallia negotiatorum eſt, plena ciuium Rom. nemo Gallorum ſine ciue Rom. quicquam negotij gerit. nummus in Gallia nullus ſine ciuium Rom. tabulis commouetur. vnę tabulę præferātur, in quibus veſtigium ſit aliquod, quod ſignificet pecuniam Fonteio datam, vnum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero teſtem producant.

NEMASERICVM, *D. de pub. vlt. §. ſpecies.* id eſt, filum, ſeu ſtamen, quod apud Seras conficitur, cuius meminit Suidas in verbo σηρικόν, vt indicat Alciat. in prætermiſſis. Νῆμα autem deducitur ἀπὸ τοῦ νέω, quod eſt filum è colo duco, ſeu torqueo.

NEMO, vox vniuerſalis, reſtringitur ad paucula admodum perſonas, *in l. ſtipulatio iſta. §. ſed ſi quis. ff. de verb. obl.* quippe propter rationem æquitatis ita exigentem.

Νεώνητος, nuper emptus, nouitius.

Bbb 3

Digitized by Google

NEOPHYTVS, nouellus, nuper baptizatus, *Paulus ad Timoth.4. c. Neophytus, diſt, 58. & alibi.*

NEPOS, qui ex filio filiáve natus eſt, quòd natus ſit poſt patri quã filius, *vt ait Feſtus*, qui etiam deduci ſubindicat à voce πῦς, quod fundamentum ſignificat, & à Græcis dici νήποδας, quod πῦς ipſe, id eſt, fundamentum generis non eſſent, ſed ἀπόγονοι. citatque hoc Callimachi de Simonide: οὐ γὰρ ἐργάτιν τρέφω τὴν μοῦσαν ὡς ὁ Τεῖος Ὑλλίχου νέπους. Sic enim legendum docuit I. Scaliger. itémque Theocritum & Apollonium, qui id nominis hoc ſenſu vſurpant. Nepos autem ex fratre idem prorſus eſt, qui nepos fratris: vulgata tamen opinio eſt, Nepotem ex fratre aut ſorore eſſe, qui filius fratris aut ſororis ſemper ab antiquis appellatur, *Paulus in l. vltim. D. de gradibus.* Illud notandum eſt, non quemadmodum patris matríſque fratres & ſorores, patrui, amitæ, auunculi, materteræ dicuntur, ita fratris ſororíſque filios filias nomen ſpeciale cognationis habere: ſed ita demonſtrari, fratris ſororíſque filios filias. Nepotem autem ex fratre poſt fratris filium conſtitui, docet apertè Caius *in l. 7. D. de legit. tutel.* Veluti, inquit, frater eodem patre natus, patris filius, nepóſve ex eo. *item Imp. §. 1. De legitima agnatorum tutela, totidem verbis. Item in l. nemini. 17. C. de nuptiis.* Nemini liceat contrahere matrimonium cum ſorore, ſororis filia, & ex ea nepte: præterea fratris tui filia, & ex eo nepte. vt facilè appareat Nepotem ex fratre eundem omnino eſſe, qui Nepos fratris dicitur. Atque ideo, cùm in teſtamento C. Cæſaris ita ſcribitur apud Suetonium: Sororum nepotes hæredes inſtituit C. Octauium, &c. nepotum nomine ſororum filij intelligendi non ſunt, vt & obſeruauit Hotomanus, ſed earum nepotes: cùm apertè conſtet ex Suetonio, Octauium ex Accia M. Accij Balbi & Iulia C. Cæſaris ſorore filia natum eſſe. Hinc etiam Octauia apud eundem ſororis eius neptis vocatur.

Nepos pro fratris filio, *Feud. lib. 1. tit. 5. §. 1. & tit. 23. in fin.*

Neptis ex filio, *in l. auus. ff. de pact. id eſt, filia filij.*

NEQVITIA, *inquit Donatus*, propriè libidinoſa inertia dicta eſt, quòd nihil queat, nullíque rei apta ſit. *Gellius lib. 7. cap. 11.* luxum vitæ prodigum vocat & effuſum. Hinc formula Prætoris: Quando tu bona patria auitáque nequitia tua diſperdis, &c. *Cicer. Tuſcu. 11.* frugalitatis videtur eſſe proprium, motus animi appetentis regere, & ſedare, ſempérque aduerſantem libidini, moderatam in omni re ſeruare conſtantiam cui contrarium vitium Nequitia dicitur, frugalitas, vt opinor, à fruge: quia nihil meliùs è terra oritur. Nequitia ab eo, quod nequidquam eſt in tali homine: ex quo idem nihil dicitur.

Nepotes, omnes poſteros vocari notius eſt, quàm vt exemplis probari debeat. Sed hoc nomine appellantur etiam conſumptores, à Scorpione ſeu Nepa, quæ *(vt ait Plin. lib. 1. c. 25.)* deuorat omnes fœtus ſuos, vno ſolùm ſaluo. Siue dicuntur luxurioſæ vitæ homines, quibus non aliter rei ſuæ familiaris cura ſit, quam iis, quibus pater & auus viuunt. *Paulus in epitome Feſti.*

NERONIANA Senatuſconſſ. citantur duo, vnum ab Vlp. *Inſt. ti. 24.* alterum à Paul. *lib. 3. Sent. tit. 7.*

NESCIVS, & qui neſcit, & qui ignoratur, id eſt, qui incognitus eſt, dicitur, *l. fin. §. ſin autem neſcius. C. de furt.* Poſterioris ſignificationis exemplum habes apud Plautum & Gellium.

NESCIRE & ignorare differunt. *C. per quas perſon. nob. acq. l. 2. C. de rei vxo. act. l. 1. §. 1.* Qui neſcit, experiundi poteſtatem non habet, teſte Caio, *in l. annus. de calumnia.*

NEX, à Græco νεκρὸν, *vt vult Feſtus.* Eſt autem mors, ſiue cædes, quæ ferro fit, aut alia vi. Quamuis nece

datur.

Digitized by Google

datus, auctore eodem, propriè dicitur, qui ſine vulnere interfectus eſt, vt veneno aut fame. Vlp. in necem alterius dixit Budæo adnotante, pro in damnum & fortunarum euerſionem, *in l.5.§ fi.ſed & ſi quis. de crim. ſtell.*

NEXVS propriè quis dicitur ob æs alienum, eidem à quo contraxit, donec reſoluerit, oppigneratus: ſic dictus quòd necteretur, id eſt, in compedibus aut neruo vinctus & clauſus teneretur, *vt ſcribit Liuius libr.* 8. Hinc

NEXVM, *vt ait Varro lib.* 6. *de ling. Lat.* Manilius (ſiue Mamilius) ſcribit omne quod per libram & æs geritur, in quo ſunt mancipi: Mucius Scæuola, quæ per æs & libram fiant, vt obligentur, præterquàm ſi mancipio dentur. Hoc verius eſſe ipſum verbum oſtendit, de quo quæritur. Nam idem quod obligatur per libram, neque ſuum ſit, inde nexum dictum. Liber qui ſuas operas in ſeruitute pro pecunia, quam debeat, dum solueret, nexus vocatur: vt ab ære Obæratus. *Hæc Varro.* Manilij ſententiæ in Topicis adſtipulatus eſt Cicero cùm ab alienationem ita definit: Abalienatio eſt eius rei, quæ mancipi eſt, aut traditio alteri nexu, aut in iure ceſſio, inter quos ea iure ciuili geri poſſunt. Nexu enim traditione mancipia complexus eſt: cùm tamen in ea pro domo ius nexi à iure mancipij ſeparauerit. At Scæuola à nexu remouit mancipia: reliqua quibus ad obligandum interponeretur æs & libra, eo nomine comprehendit. Cuius hæc videtur fuiſſe ratio: In iure mancipationis, teſtibus quinque præſentibus & libripende, certiſque prolatis verbis, rerum dominia transferri acquirique potuerunt. ſemel autem tranſlato dominio, etſi quædam reliquiæ obligationis inito contractui ſuperſtites remanſerunt, nexus tamen ideò dici minimè poſſunt, cùm ad dominium rei quæ mancipi erat transferendum, non ad ſe inuicem nectendum partes animum adiecerint. Et quidem *apud Feſtum lib.*12. hoc probat L. Ælius Gallus, cùm ait, in eorum, quæ necti dicuntur, genere ſunt hæc, teſtamenti factio, nexi datio, nexi liberatio. Teſtamenti factio, quòd ſcilicet hæres familiam per æs & libram emeret. Nexi datio, quòd ſcilicet ſe quis necteret creditori, ob æs alienum bona fide ſeruiturus, quo ad ſolitum perſoluiſſet. Nexi liberatio dubitatur quid ſit: niſi eadem verba in diſſoluendo nexu, quæ in contrahendo neceſſaria fuerunt: & de eo nihil Feſtus, qui tamen notat, nexum etiam dici ipſam pecuniam, quæ per nexum obligatur. Notandum autem obiter, magnam fuiſſe in nexos poteſtatem crediturum, nec ſanè diſſimilem ei, qua in ſeruos vtuntur domini, inducit enim Liuius lib.2. eorum quendam, qui queritur ſe in ergaſtulum & carnificinam pro ſeruitio ductum: atque ideo in hunc & alios aliquot fœneratorum crudelitatem, Tribunorum plebis creationi occaſionem dediſſe. Libro etiam 8. ſcribit, ob vnius fœneratoris L. Papyrij libidinem, ſimul crudelitatem inſignem, ſancitum, ne quis ampliùs (niſi in noxam meruiſſet, donec pœnam lueret) in compedibus aut neruo teneretur: pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium eſſet.

Nexa res & nexa pignori dicitur, quæ pignoris nomine eſt obligata, *l.1.§.ſi quis. ff. ne vis fiat ei, l.22. §.1.D. de iure fiſc. l.7. Cod. de edict. act. pign.*

Nexum facere, pignori obligare, *l. penult. C. ſi alie. res pig.*

Nexus venditi, pro vinculo obligationis *l.26.§. adeò. D. de cond. inde.* Si emptor fundi damnauerit hæredem ſuum, vt venditorem nexu venditi liberaret.

NICENSES, quorum meminerunt Imperatores in poſterioribus libris, dicti ſunt à Nicia ſeu Nicea (vtroque enim modo dicitur) nomine duarum vrbium: quarum

Digitized by Google

vna eſt Galliæ, quam vulgus eius vocat *Nice*, nos Niſſam, alia Aſiæ & Bithyniæ metropolis, quæ & Antigonia nominatur. In hac vrbe ſynodus Nicena, imperante Conſtantino, anno à nato Chriſto 324. prima videlicet ab eo conuentu, quem Apoſtoli Hieroſolymis egerant, celebrata eſt. Quid in fide noſtra ſit obſeruandum, ex Nicenæ ſynodi auctoritate, ſtatuit Imperat. *in l. nullus. C. de ſumm. trin. & fide cathol.* Vide Vadianum in Bithynia.

NICETERIA, *Budæo in prioribus adno. ad Pand.* victoris præmium: vel ſacrificium & epulū victoriæ gratia factum, Iuuen, ſat. 3.

Et ceromatico fert niceteria collo.

NICOSTRATEGI, vide Nyctoſtrategi.

NIHIL, & inutile, paria ſunt, per iura vulg. *l. quoties. D. qui ſatiſd. cog.*

nihil habet, qui libertum habet, *l. ſeruum. D. quibus ad liber. procla. non licet.* Vide quæ Gl. ſuper hac voce diſſerit, *in l. ſacrileg. §. fi. ad fi. D. ad l. Iul. peculat.*

Nihil agi Iuriſc. dicunt, cum fruſtra quid fieri, inutiliter & in caſſum ſentiunt, *l. 1. & 5. de reſ. ind. vendit. l. 5. §. ſi ſticcat. l. 74. ff. pro ſoc. l. 9. §. 1. D. de auct. tut.*

Nihil quod eſt, nullum operatur effectum, *arg. l. fi. §. fi. de aur. & arg. leg.* Ex nihilo enim nihil efficitur, *l. item videndum in prin. ff. de pet. hæred. l. contractus imaginarij. ff. de actio. & oblig.* Hinc quod firmum eſt, non poteſt per id quod eſt nullum, vel limitari. *Vide Bart. ibidem.* Item nihil quod eſt, dicitur eſſe minus etiam, *l. illud §. minus. de tribut. l. minus, de reg. iur.*

NIHILI COACTIO, prouerbialis ſententia, qua ſignificantur, qui in futurum pollicentur, & nihil præſtant.

NIHIL VALERE, Iuriſconſultis eſt, quod interpretes dicunt, nullum operari effectum, *ſic in l. fi. ad fi. de manumiſſ. teſtam. apud Pomp. tum alibi reperies.*

nihilo magis, id eſt, non ideo magis, *l. ſi rem ff. de vſuris. & alibi ſæpiſſimè.*

NIHILOMINVS, id eſt, nullo modo. *l. qui fundum. D. pro empt. l. properandum. §. fi. ff. de iud. l. Alexandrinis. C. de decurionibus.* Quandoque ſignificat hoc non obſtante. Nihilominus etiam in ſe adfirmatiuam habet. *Inſt. quibus non eſt permiſſ. fac. teſt. §. præterea.*

NILI fluuij fit mentio. *l. 1. §. ripa. ff. de flumin. & C. de Nil. agg. non rump.* Nilum autem Græcam eſſe dictionem Latinè Mellonem vocari à Seneca & Seruio lib. 4. Geor. relatum eſt.

NISI, exceptionis nota eſt, & quandoque refertur ad omnia præcedentia. *l. poſtquam. de pact. D.* aliquando non ad omnia, ſed ad partem tantùm, *l. 1. §. idem Pomp. D. de dot.*

Niſi quando ponat, affirmétve, aut neget excipiátque, *no. in l. ſi eum. §. qui iniuriarum. D. ſi quis caue. & vide Dyn. in c. peccatum. de reg. iur. lib. 6. vide Bartol. in leg. fundum. de adim. legat.*

niſi dictio exceptiua, regulariter cæteris paribus ponit contrarium ſui, *per l. 2. D. de cuſtod. reo. §. fi. & ſimilib.* Alberic. exemplis demonſtrat, quibus refertur modò ad omnium præcedentia, modò ad eorum partem tantùm, item quibus in locis in Si non reſoluatur.

NIVARIVM colum, vide colum niuarium.

NOBILES, ingenui, & gentiles homines propterea nuncupantur, vt nunc quoque in Italia, quoniam maiores eorum illibatam ſeruarint natiuitatem, & nunquam ſeruitutem ſeruierint, itémque immaculato ac legitimo quoque nati ſint thoro. Nec certè iſta ſunt ſomnia, vt quidam phanatici putant, confundentes iura perſonarum. Verùm ſi his dotibus omnibus addant bonarum literarum ſtudia, & optimum vitæ ſpecimen: bone Deus, quàm verè tum dici poſſunt bis nobiles; quales ego multos

tos hoc ſeculo adeóque Principes eſſe, Reipublicæ noſtræ congratulor. Vide Andr. Tiraquelli tractatum de nobilitate.

Nobilem fieri quemuis poſſe, docet *Seneca epiſt.*44. Nobilem autem ſe dicens & fingens, cùm non ſit, crimen falſi ſubit, *Falc. l. eos. §. vltim. ad legem Corneliam de fal. Vide Bald. in l. qui ſub prætextu C. de ſacroſanct. eccleſ.*

Nobiles Romæ dicebantur, quorum patres aut maiores magiſtrum curulem geſſerant: & Nouis hominibus opponebantur. *Cicero in Ver.*7. videmus quanta ſit inuidia apud quoſdam homines nobiles, nouorum hominum virtus & induſtria. *Item*: Vt iſta præclara nobilitas deſinat queri populum R. hominibus nouis atque induſtris honores mandare, Et Fab.5. Adeptus es, quod nõ multi homines noui: amiſiſti, quæ plurimi homines nobiliſſimi. Fuit autem nomen hoc generale, & commune omnium, quorum maiores magiſtratum (vt diximus) curulem geſſerant: ſiue ij patritij eſſent ſiue plebeij. Poſtea tamen accidit, vt illi generis ſui nomen retinerent: & ſpeciali ac proprio nomine nobiles dicerentur, qui plebeiæ gentis cùm eſſent, maiores tamen curulibus magiſtratibus honoratos habuerant. Itaque Pedianus perſpicuè ac dilucidè Patricios à Nobilibus diſtinguit. Sex, inquit, competitores Cicero habuit: duos patritios, Galbam & Catilinam: quatuor plebeios, ex quibus duo nobiles, &c. Non quò Patritij nobiles non ſint: ſed quia generali Nobilium nomine, alij Patritiorum honorabile nomen ſibi retinebant, factum vt alij generis nomen ſibi attribuerent. Sic *Liuius lib.* 39. Omnes patritios plebeióſque nobiliſſimarum familiarum M. Porcius longè anteibat. Sic Fulniorum familia, quam plebeiam fuiſſe conſtat, Nobilioris cognomentum ſumpſit. *Sic in Sextiana*: Vóſque adoleſcentes, & qui nobiles eſtis, ad maiorum veſtrorum imitationem excitabo, & qui ingenio & virtute nobilitatem poteſtis conſequi, ad eam rationem, in qua multi homines noui & honore & gloria floruerunt, cohortabor. Nemo enim patritius vt eſſet, ſua virtute conſequi poterat. *Huc pertinet l. mortis cauſſa capimus.*31. *D. de mortis cauſſ. don.* Ex Hotom.

NOBILE officium iudicis, quòd Iuriſconſulti appellant perſecutionem, eſt extraordinarium remedium, quod aduerſus eos datur, quibuſcum nobis de ſtricto iure nulla actio eſt, ſed qui interim ex ſola æquitate, & quod dicitur, de bono & æquo nobis obnoxij ſunt. *Vide Alc. enarrantem l. actionis. de verb. ſign.* aliter: Nobile officium eſt, quod à ſolo iudicis executiuo officio pendet, *l. iubere* D. *de iuriſdict.* Hoc iudex nunquam defungi poteſt. Nam quod dici ſolet, Iudex ſemel pronunciando, functus eſt officio ſuo, ad mercenarium referendum eſt officium, quod actioni ſubſeruit. *vide Bart. l.* 3. D. *de iuriſ. omn. iud.*

NOCERE dicitur, qui iniuriam aut maleficium in aliquem commiſit, eáque nocuit, & damnum intulit. Refertur enim ad perſonas, non ad res, *l.* 1. *§. huius autem verba.* D. *de his qui deiecer. vel effu.*

Nocere morbus intelligitur, qui perpetuus eſt, non qui tempore finitur, *l. fi. §.* 1. *ff. de ædil. edict.*

Nocere noxam dicit Paulus *l.*93. *ad leg. Falc.* Eadem cauſſa eſt eius ſerui, qui noxam nocuit. nec enim delinquendo quiſquam pretioſior fit.

NOLLE & Velle, duo illa verba, vt Ferrar. admonuit in comment. ad reg. iur. quodammodo relatiuorum more ſe habent, quorum alterum ſine altero non ſtatim exiſtit. Ex eo ſi quidem non velle aliquid exiſtimamur, quia hoc & velle poteramus: & ſic ad arbitrium, licet diuerſi effectus liberum tamen vltrò citróque referuntur. Vnde fruſtra dicitur noluiſſe id, quod non potuit quis velle: cùm relatiuorum natura ſit, vt in-

Digitized by Google

uicem conſiſtant, pariáque habeantur. Verùm quod interpretes nolle & velle inter contraria referunt, intelligendum eſt, quòd actu ſint contraria, aut diuerſa: quemadmodum & Boethius relatiua contraria appellat in 2. Topic. Comment. Nam habitu magis relatiuorum naturam ſapiunt: quando nemo dicitur nolle, qui non poſſit & velle. Siquidem vulgatum illud, Eius eſt nolle, qui poteſt & velle: parum conſiſtere, quòd vtrumuis ſimul ponit. id quod contra naturã eſt contrariorum quorum vno conſiſtente, reliquum ceſſet opus eſt.

NOLO adire, & non volo adire. Super his verbis doctores plura effundunt, *in l. qui ſe patris. C. vnde libe.* Decius *vt teſtatur Nicolaus Bellonus.* putat faciendam differentiam, an quis dicat, Nolo adire: & indicatur repudiatio, aut dicat, Non volo adire: & non indicatur. Ea ratione, quòd, verbum Nolo, indicat preciſam voluntatem, ſecus verbum Non volo: cùm ſit medium inter velle & nolle. Hæc differentia doctor. licet communis habeatur, non ſatis facit Bellono. Pendet enim ex eo, *vt idem refert lib. 4. Supput. cap.* 14. quòd crediderint Doct. eſſe differentiam inter velle, & non velle, & non velle eſſe medium inter velle & nolle. quod ſentit ipſe nihil à veritate magis alienum. At in contrarium facit ſignificatio ipſorum verborum: & Grammatici nullo modo admitterent hoc, qui dicunt, & verum eſt, Nolo eſſe compoſitum ex non & volo, & ſic idem eſſe. Quod probatur *in* §. *filius. l. filij mater. D. ad ad Tertul.* Licet in contrarium adducatur, quòd quàm doctè, tam verè ipſe Bellonus loco modo citato refellit. Porrò nolo adire, hæc verba ſuſpenſiua, & inferunt tantùm ad primum motum voluntatis, ſecundum doctrinam Bartol. *in l. gerit. D. de acquir. hæred. & in l. ſerui. lectione. D. de legat.* 1.

NOLLE FACERE videtur qui poteſt facere, & non facit, §. *ſi quis fugitiuus.* §. *idem ait. D. de ædil. ex dict.*

NOMEN generis appellatio eſt. quæ & prænomen & nomen familiæ, & cognomen complectitur. *Seneca libr. de benefic.* 4. Si quod à Seneca accepiſſes, Annæo te diceres debere, vel Lucio, non creditorem mutares, ſed nomen. Quoniam ſiue prænomen eius, ſiue nomen dixiſſes, ſiue cognomen, idem tamen ille eſſet. Propriè tamen nomen à prænomine, cognomine, agnomine diſtinguitur: *vti patet ex l.* 4. *D. de teſtam. &* §. *ſiquidem.* 27. *Inſtitut. de legat. itémque ex his Chariſii verbis:* Propria nomina, inquit, in quatuor ſpecies diuiduntur: prænomen, nomen, cognomen, agnomen. vt Publius, Cornelius, Scipio Africanus. Prænomen eſt quod nomini proponitur, vt Publius: Nomen, quod familiæ originem declarat: vt Cornelius: Cognomen, quòd nomini ſubiungitur, vt Scipio: Agnomen, quod extrinſecus adiici ſolet, vt Africanus.

Nomen gentilitiũ erat & commune totius generis & familiæ agnationiſſve. vnde ab Halicarnaſſæo συγγενικὸν & πατρωνυμικὸν appellatur. Hoc prænomini ſubiungebatur, cognomen verò ferè ſemper antecedebat. *Tu latius vide Theo.* §. *ſi quis in nomine Inſtit. de lega. & A. Auguſt. lib. Emendat.* Tribus autem Romanos vſus nominibus fuiſſe, notius eſt, quàm vt à me confirmari debeat.

Nomen plerunque accipitur pro appellatione perſonarum & rerum, *l. nomen filiorum. l. pecuniæ nomine. D. de verbor. ſignif. & Gaius in l. nominis, eod.* Nominis, inquit appellatione rem ſignificari. Proculus ait, nomen quandoque intelligitur pro ſimplici cauſſa, nullo obligationis reſpectu. *Arrianus Menander in l. qui cum vno. D. re milit.* Exauctoratus, inquit, eo nomine, non vtique infamis erit. Itaque.

Nomina vel rerum, vel hominum

ſunt

ſunt, *l.*4.*D.de leg.*1. Illa à Grammaticis appellatiua vel communia vocãtur, quæ deſignandæ indicandæve rerum naturæ & ſubſtantiæ cauſſa inuenta ſunt. Hæc propria vulgò dicũtur, quæ ad ſingulas ſpecies eiuſdem generis ambitu comprehenſas diſcernendas pertinent, velut Lucius, Titius, Seius, Gaia: quæ nomina Iuriſconſultis familiaria & vſitata fuiſſe Plutarchus ἐν ῥωμαϊκοῖς, & Cic. pro Murena oſtendunt, hinc colligi poteſt, cur his Prætores in edictis ſuis vſi ſint. *l.* 10. D. *qua in fraud. credit. l.*1. *D. de tab. exhib. l.*2.*§. cum quidam D. ne quid in loc. pub. l.*1.*D. de lib. exhib.* Hæc autem nomina ingenuis tribuuntur, vt ſeruis hæc, Stichus, Dama, Pamphus, Erotis, Areſcuſa.

NOMENCVLATOR, à nomine calando, qui ciuium nomina omnium tenebat, & cùm opus eſſet pronunciabat. Iis veteres dum ambitioni ſeruiebant, vtebantur. Cicero *in Muraniana* Monitores eos appellat. *Vlpia. l.*6.*§.*2.*ff. de op. libe.* Nam huius quoque eſt miniſterium, ſi fortè vel librarius vel nomenculator, vel calculator ſit, *Venuleius l. vlt. in fi. de lib. cauſ.* Poteſt tamen & impubes operas dare, veluti ſi nomenculator ſit, vel hiſtrio. Cicero in illa quam antè nominaui: Quid? quod habes nomenclatorem? in eo quidem fallis, & decipis: nam ſi nomine appellari abs te ciues tuos honeſtum eſt, turpe eſt eos notiores eſſe ſeruo tuo, quàm tibi: ſi etiam norit, tamen per monitorem appellandi ſunt? cur non antè petis, quàm inſuſurrauit, aut quid cùm admoneris, tamen quaſi tute noris, ita ſalutas? Idem *ad Attic. lib.*4. Ad vrbem ita venit vt nemo vllius ordinis homo nomenclatori notus fuerit, qui mihi obuiam non venerit. Vtitur hoc verbo *Quintilianus lib.*6.*c.*4. Plutarchus, ὀνομαστολόγον vocat in Catone.

Nomen eſſe capitis, pro delatum eſſe & receptum in reos capitis. Plaut. Aſinar.

Nam iam ex hoc loco
Ibo ego ad Treſuiros, veſtráque ibi nomina
Faxo erunt capitis.

Nomen edere, *l.* 1. D. *de offic. Conſul.*

Nomen dare militiæ, *l.*43.*D. de op. per. libert.*

NOMINIBVS olim obligatio, ſcriptura fiebat, *vt ait Iuſtin. ſub tit. de liter. oblig. in princi.* Quod vt intelligamus, illud ſcire oportet, Romæ moris fuiſſe, vt vnuſquiſque paterfam. tabulas domi haberet, in quibus quicquid per ſingulos dies aut acciperet, aut expenderet, perſcribebat: *vt Cicero in ea pro Cluentio demonſtrat.* De earum tabularum fide Cenſores quinto quoque anno ciues ad iuſiurandum adigebant: *vti Dionyſ. Halicarnaſſ. libr.* 4. *teſtatur.* Hinc fidem in Iudiciis facere ſolebant: *vt in Orat. pro Quint. Roſcio demonſtrat. Hotoman. Vlpian. in l.* 4. *D. de pecul.* Si verò nomina ita fecerit dominus, vt quaſi debitorem ſe ſeruo faceret, cùm reuera debitor non eſſet, non obligatur. re enim, non verbis peculium augendum eſt. *Pomponius l.* 1. *D. de annuis legat.* Cùm in annos ſingulos quid legatum ſit, neque adſcriptum, quo loco detur, quocunque loco petetur, dari debet: ſicuti ſi ex ſtipulatu, aut nomine facto petatur. Extat etiam apud Scæuolam faciendi nominis mentio, *in l. Thais.*41. *in fi. D. de fideicommiſſ. libert. & alibi nonnullis locis.* In quibus Tribonianum hallucinatum veriſimile eſt: nam aliis in locis eam vocem expunxit, *vt in l.* 1. D. *de nouat. l. Græcè. D. de fideiuſſ. l.* 1. D. *de oblig. & actio.* cùm ſuis temporibus in vſu non eſſet, vt ſatis conſtat *ex tit. Inſtitut. de lit. oblig. in princ.* Nomina autem in tabulis dicebantur tituli debitorum *(vt ait Aſconius)* præſertim in iis debitis, in quibus hominum nomina ſcripta ſunt, quibus pecuniæ commodatæ ſunt. Plautus in Curculion.

Noui ædepol nomen: nam mihi iſtoc nomine

Digitized by Google

Dum ſcribo, expleui totas ceras quatuor.

Ergo nominibus obligatio contrahebatur, cùm expenſum quid alicui in tabulas referebatur. Referri autem ſolebat, vel ab reis ipſis, vel ab argentariis, vel ab amicis. De reis, exemplum oratio pro Comœdo ſuppeditat: & loci ex Pomponio & Vlpiano ſuperiùs adſcripti. De argentariis, patet ex his Donati verbis in Terentium. Tunc, inquit, in foro, & de menſæ ſcriptura magis, quam ex arca, domóque vel ciſta pecunia numerabatur. Veteres enim ferè ſuam pecuniam apud argentarios habebant: eiúſque rei veſtigium ſupereſt *in l. 7. §. quoties. D. depoſ. & alia multis ex locis.* De amicis exemplum habemus *initio eiuſdem Orationis pro Comœdo, & in epiſtola vltim. lib. ad Attic.* 4. *item apud Senecam lib. de benefic.* 3. Ille, inquit, per plurium tabulas nomina interpoſitis parariis facit. Ex hac autem nominum obligatione nata ſunt hæc loquendi genera: quæ deinceps ſubiiciemus.

Nomina diſſoluere. *Cicero pro Plancio.* Hoc nomen, quod vrget, nunc cum petitur, diſſoluere. Catilina apud Salluſt. Non quia æs alienum meis nominibus ex poſſeſſionibus ſoluere non poſſem: cum & alienis nominibus liberalitas Aureliæ Oreſtillæ, ſuis filiæque copiis perſolueret.

Nomina exigere: *Cicero Verrin.* 3. Cum per eos ipſos dies, per quos cauſſam Dio diceret, reperitur pecunias ſumpſiſſe mutuas, nomina ſua exegiſſe. Nominibus certis grandem pecuniam debere. Nominibus certis pecuniam Romæ curari oportere. Nominis eius quod quis inficiatus eſt diem petere, *in Orat. pro Quintio.* Nominibus multis eos homines pecuniam à Carpinatio feciſſe, qui pecuniam Verri dediſſent. *Verrina.* 4. In nominibus pecuniam nobis eſſe, numeratam in præſentiam non habere. ibi Sic

Nomen incertum, *l. 1. D. ad Maced. cuius mutuationis cauſſa non eſt aſcripta.*

In nominibus eſſe dicuntur, quæ ſunt in obligationibus, petitionibus, perſecutionibúſque, *l. 37. D. de acq. hæred. l. 36. D. ad S.C. Trebell.*

Nomina facere, & contrahere pro eodem dicuntur, *l. 17. D. de admin. tut. l. 39. D. de nego. geſt. l. 9. de pact. Seneca lib. 1. de benefic.* Nomina, ait, facturi, inquirimus, in vaſa debitoris. Vide Facere nomen.

Nomen ſequi, *l. 19. §. cum haberet. D. ad S.C. Velle. l. 41. §. ſi à debitore, & l. 91. D. de iur. do.*

Nomine legato, id quod debetur, inque actionibus eſt, debetur *l. 46. §. eum qui. D. de leg. 2. 59. D. de leg. 3.*

Nomen bonum, debitor bonæ fidei potius, quàm qui ſoluendo eſt. *Cicer. Seſtio epiſt.* 6. *lib.* 5. Ego autem meis rebus geſtis hoc ſum aſſecutus, vt bonum nomen exiſtimet. Interdum tamen ſumitur pro debitore bono & idoneo. *Paulus l. inter cauſſas 26. §. 2. D. mandat.* Abeſſe intelligitur pecunia fideiuſſori, etiamſi debitor ab eo delegatus ſit creditori: licet is ſoluendo non fuerit: quia bonum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum. *Sic l. 19. D. ad SC. Velleian. l. 101. D. de ſolut. l. 13. §. 1. & l. 35. & l. 43. de adm. tut. l. 31. §. Lucius. ff. de annu. le. l. 89. D. ad leg. Fal.* vbi quidam codices, idoneis hominibus ſcriptum habent, eodem errore, quo in Pand. Flor. hominibus ſub fideiuſſore factis, pro nominibus; *in l. 2. in fi. de cuſt. reor.* Secundum hoc loquendi genus in S.C. Macedoniano ſcriptum eſt, bonum nomen filiiſfa. fieri non poſſe, *l. 1. D. ad S. C. Macedo.* Contrà, Nomina deteriora prioráve dicuntur, quorum difficilior eſt exactio. propter debitorum inopiam, qui bonis facultatibúſque lapſi non ſoluendo facti ſunt, *l. 37. D. ſi cert. pet. l. 30. D. ad leg. Falc. l. fin. §. pen. D. de admin. rer. ad ciuit. pert.* Columella, Alphius fœnerator optima nomina non appellando fieri mala dixit. Vide Bonum nomen.

Nomine, ſubauditur apud Iuriſconſultos plerunque, vt in conſuetudine

dine

Digitized by Google

dine ſermonis Græci:veluti cùm dicimus, NOXÆ dedere: Damnati repetundarum, &c. *Pompon. l.2.D.de naut. fen.* Si nemo ſit, qui à patre promiſſoris interpellari traiectitiæ pecuniæ poſſit. *Alphenus l.60.§.3.de leg.& fid. lib.*30. Topiarium enim ornandi, ſaltuarium autem tuendi & cuſtodiendi fundi magis, quàm colendi paratum eſſe. Item *l.3.D.de proxenet. & l.30.§.2.D.de iureiura.l.28.D.de pignorib.in fin.l.73.D.quib.modis pignus, vel hypotheca ſoluitur.* Ex quo genere ſunt & hæ locutiones, Satiſdari certæ pecuniæ,*l.6.in fin.D.quib. mod.pign.* Fideicommiſſi ſatis petere,*l.71.§.1. D. de condi.& demonſt.*

NOMINARE, eſt præſentem ſiſtere, & vt iuris Pontificij ſcriptores dicunt, ius patronatus habere, hoc eſt,nominare deſignandum, *Budæo teſte.* Cæterùm nominare, fideiubere, & in ſe periculum recipere, non diſtare indicat *Alberic. per §. fin.in l.cùm oſtendimus.D.de fideiuſſor. tut.*

Nominari dicuntur magiſtratus,tutores, & alij qui ad munera publica, aliquo ſuggerente vocantur, *l. 2. §.ſi eò.D.de admi. ad ciui.*13. D. *ad municip.l.14 C.de excuſ.tut.* Nominare,eſt indicare,*l.libertus.*D.*de quæſtio.*

NOMINATI, *inquit Hotomanus*, in criminibus non dicuntur ij, quorum nomen delatum eſt, quíque rei facti ſunt,ſed ij, quorum nomen ab altero reo appellatum eſt.*Sic Papin.l.17.§.10.D.ad municip.* In quæſtionibus nominatos capitalium criminum,&c.*& l.2.D.de bon.eorum qui ant.ſenten.*Cicero pro *Poſthumo*:Neminem vnquam: quo ea pecunia perueniſſet, cauſſam dixiſſe, qui in æſtimandis litibus appellatus non eſſet, in litibus autem nemo appellabatur, niſi ex teſtium dictis, aut tabulis priuatorum,aut rationibus ciuitatum.Itaque in ferendis litibus adeſſe ſolebant,qui aliquid de ſe verebantur:&, cùm erant appellati,ſi videbatur,ſtatim contradicere ſolebant. *Tranquil. in Calig.* Quæſtorem ſuum in coniuratione nominatum flagellauit, veſte detracta: id eſt, ab vno ex coniuratis indicatum. Briſſonius his omnibus in locis NOMINATOS ſumi vult pro iis, qui rei criminum facti poſtularíque ſunt.

NOMINATORES, apud Iuriſconſ. dicuntur, qui cùm aliqui ad munus quoddam eligendi ſunt, certorum hominum tanquam idoneorum nomen edunt, & quaſi eorum creandorum auctores ſunt. Hinc nominatores tutorum, *ſub rubr.D.de fideiuſſorib.& nominat.tut.vbi in l.4. ad fin.* Affirmatores appellari videntur. Qui cùm idoneos, inquit,eſſe tutores affirmauerint,fideiuſſorum vicem ſuſtinent.De nominatione tutorum extat mentio *in l.1.§.3.& §.5.D.de magiſt.conuen.*Hinc

Nominatores dicuntur, *ſub rubr.C. de peric. nominat.* qui cùm Duumviri eſſent, ſucceſſores ſibi deſignabant, quorum fidem Reipublicæ ſuo periculo præſtabant. Et ſic accipienda eſt *l.1.in prin.D.de magiſtr.conuen.l.3.C. de conuen.fiſc. debit. l. vni. C.de ſumpt. rcup.* Hi etiam Creatores dicuntur *in l.1.§ ſi eo tempore. D. de admi. rer. ad ciuit.pertin.*

NOMINATIO dicitur de magiſtratibus,tutoribus,& aliis, cùm ad munera publica aliquo ſuggerente vocantur,*l.2.§.1.D. ad municip. & l.1.D.de filiuſfam.lib.*10, *l. vltim. C. qui at.ſe excuſ.eod.lib.* Aliquando ſignificat publicationem quandam,vt quando excommunicatus nominatur in eccleſia,*glo.in cap.1.de except.lib.6.* Aliàs autem NOMINATIONUM acceptiones fuſiùs recenſet *Petr. Rebuffus in tractatu nominationum, quæſtion.* 1. vbi nominationum genera recenſet, & acutiſſimè & diligentiſſimè explicat.

NOMINATIM exhæredari dicitur, cuius vel nomen, vel prænomē exprimitur: dum tamen conſtet, de quo teſtator ſenſerit. Itaque nominatim exhæredatus filius & ita videtur, FILIVS meus exhæres eſto, ſi nec nomen eius expreſſum ſit, ſi modò ve-

Digitized by Google

nicus ſit, *l.1.& l.2.D. de lib. & poſthu.* Qui etſi pluresfilios habeat, ac ita loquatur, CAETERI omnes filij exhæredes ſunto, omnes nominatim exhæredati videntur, *l.Titium.25.D.illo titu.* Sic Poſthumus nominatim exhæredatus videtur, ſiue ita dictum ſit, QVICVNQVE MIHI NASCETVR, ſiue ita, QVICVNQVE EX SEIA: ſiue ita, VENTER EXHAERES ESTO, *l.3.§.3.D.de iniuſt.rupt.* Huic opponitur, INTER cæteros exhæredare, de quo ſub voce INTER, ſuperius dictum eſt.

Nominatim alicui legatur ita, Lucio Titio, an per demonſtrationem corporis, vel artificij, vel officij, vel neceſſitudinis, vel affinitatis, aut alio modo nihil intereſt. nam demonſtratio plerunque vice nominis fungitur, *l.nominatim.34.D.de cond.& demonſt.* niſi fortè plures ſint, qui eo nomine deſignentur. *Vide l. 2. D. de leg.2.*

Nominatim ab aliquo hærede legatum intelligitur, cùm à quo legatum ſit, conſtat: quamuis nomen pronunciatum non ſit, *l.nominatim 90.D. de lega.3.* Sic nominatim manumitti ſeruus ex leg. Fuſia Caninia ſic videtur: STICHVS LIBER ESTO: vel ſic, Cocum, vel Obſonatorem, ſi vnus tantùm cocus vel obſonator ſit: vel qui ex ancilla illa naſcetur (ſi vnus tantùm ſit) liberum eſſe volo. *Paul. libr. Sent.c.14.& l. nominatim. 24. & l.37. D.de manum.teſt.*

NOMINATIVVS pro genitiuo, elegantiſſima eſt figura loquendi, qua frequentiſſimè vtuntur Iuriſconſulti *in l. quæſitum. §. idem Celſus. D.de fide inſtrum.* vbi dicitur. Hoc genus ſeruos, id eſt, eius conditionis ſeruos. *Sic.& in l.& ita. §.1.D.de naut. caup.ſtab.* vbi dicitur Iuriſconſ. Prætorem curam agere reprimendæ improbitatis hoc genus hominum, id eſt, eius generis, eius conditionis.

Νόμος, lex, ἀπὸ τοῦ νέμειν, à diſtribuendo Græcis appellatur: quòd ritè omnibus ius ſuum diſtribuit. Hinc νομοφύλακας, legum cuſtodes dicebantur. Qui non ſolùm literas, ſed etiam facta hominum obſeruabant, ad legéſque reuocabant, *teſte Cicerone.*

NOMOTHETÆ, non ſimpliciter legum auctores ſunt, ſed & ipſi, qui principaliter leges promulgabãt, quales apud Græcos Solon, Draco, Minos, Lycurgus: apud nos Pompeius, qui tulit legem Pomp. Iulius legem Iuliam, Corn. Sylla, legem Corneliam, & ſimiles. Ipſi verò Iuriſconſulti, Vlpianus, Paulus, Scæuola, & cæteri non ſunt νομοθέται, ſed legum interpretes. *Alciat.lib.2.diſp.cap.8.* Hi νομοθέται ex iudicibus deligebantur, quorum munus erat, leges rogationéſve tribus concionibus à populo probatas diligentiùs examinare: atque vt hi eas vel probarent, vel improbarent, ita proferebant. Budæus in *l. 1. de iuſtitia & iure.*

NON, pro non ſolùm, vel non tantùm, *l.9.D.de vi publi.l.4. l.96.D. de verb.ſign.& alibi.vide A. Auguſt. lib.2.Emend.* Cicero *cùm aliàs ſæpè, tum lib.4.ad Attic.epiſt. vlt.* ſic vſurpauit: Hæc pactio non verbis, ſed & nominibus & præſcriptionibus multorum, cùm eſſe facta diceretur.

Non, pro non tam, *l.12.D.de offic. Præſid.l.20.in princ. D. de acquir.hæred.*

NON VTILITER negotia gerere dicitur, qui non neceſſariam rem, vel quæ non oneratura eſt patremf. adgreditur, *ſed an vltrò.§.fi.D. de neg. geſt.*

NON VTIQVE, non reſtrictè, *non præcisè.l. 21.D.de mand.* Sed ſi non vtique vnius, ſed vtriuſque mandatum intuitus id fecerim. *Sic l.13.D. ad leg.Aqui.*

Non neſcire, eſt ſcire, *cap.3.de iura. calumnia.*

NON NOLLE, eſt pati, & permittere, *l.3.D.de reg.iur. & D. de tributo.actio.l.1.§. ſciendum. & vide A. Auguſt.lib 1.cap.2.*

Non conſentire, non eſt diſſentire, *l.alioquin. D.de contr. empt.* Eſt enim

nim medium inter conſentire & diſſentire, *l. in libello. de capt. & poſtl. reuer.*

Non eſſe, & non apparere, paria ſunt, *l. in lege. D. de contra. empt.* Hinc, Non eſſe actorem rei ſyndicum, tunc intelligimus, ait Gaius, cùm is abſit, aut valetudine impediatur, aut inhabilis ſit ad agendum, *leg. 1. D. quod cuiuſcunque vniuer. nom.*

Non ideò, pro non continuò. *Iuriſc.* Cùm decem tu dari ſtipulatus ſis, non ideò poſſe te decem dari oportere intendere, quia & cætera.

Non iuſtum & iniuſtum, qui negãt idem eſſe, falluntur. Qua de re *Valla lib. Dialect. 2. c. 32.* rectè diſſerit & verè, *& Alc. in fin. c. 17. lib. 3. Parerg.*

NON MINVS, *leg. ſolidum. 85. D. de ſolu.* poſitum videtur, pro non magis, aut non tam Solidum, *inquit Iuriſc.* nam ſoluitur, non minus quantitate, quam die. *Sic in l. 7. §. pactorum. D. de pact. §. iniuria. ad l. Aqu. l. 3. §. Labeo. D. de incend. naufrag. l. ab hoſtibus. 15. §. non minus. D. ex quib. cauſ. maio.* quanquam in quibuſdam Haloander repoſuit, non minus: quod & magis conuenire videtur.

NON NIMIS, pro non tam, *apud Vlpianum in l. iure Gentium. §. vtrum autem. D. de pact.* more Græcorum, qui οὐ μάλα δὲ dicunt, vt Haloander monuit, & obſeruauit Hegendorphin.

Non nominatim, id eſt, in genere. *leg. hæres ſeruum. D. de euictio.*

Non pluris quàm res eſt, id eſt, quanti aduerſarij interfuit. *Vide Vlp. in l. qui reſtituere. D. de rei vind.*

Non poſſe dimitti in ſolidum creditorem, eſt, non poſſe creditorem totam ſolutionem conſequi.

Non reddita res propriè, dicitur, quæ deterior facta redditur, *l. 3. §. ſi reddita. D. commod.*

NON VELLE. Hoc verbo falsò traditum eſt, iuxta ſententiam doctiſſimi Belloni, inter NOLLE & Velle media eſſe, cùm medium ſit non nolle, *l. 15. §. ſcientiam.* vbi caſus & glo. in verbo, Velle *D. de tribut. acti.* Quin & ratio accedit. Nam inter affirmatiuum & negatiuum medium non ſumitur ex affirmatiuo, ſed ex negatiuo. Exemplum: Inter proprium & improprium datur medium, non improprium, non autem datur non proprium. quoniam non proprium, idem eſt, quòd improprium, *leg. 1. in princip. D. de ſuis & legit.* Sic inter doctum, & indoctum datur non indoctum. Idem in verbo placere, & diſplicere: quorũ medium eſt, non diſplicere, *l. 1. §. ſi. qui nauem. D. de exercit.*

NONÆ, dicuntur in Martio, Maio, Iunio, & Octobri, ſex illi dies, qui primum ſequuntur: in reliquis verò menſibus quatuor tantùm dies, primum ſequentes. *Vide l. item veniunt. §. pridie. D. de hæred. pet. Varro lib. 5. de ling. Latin.* Nonæ appellatæ, aut quòd ante diem nonum idus ſemper, aut quòd vt nouus annus Kalendæ Ianuariæ ab nouo ſole appellatæ, nouus menſis, noua luna Nonis. Eodem die enim in vrbem ab agris ad regem cõueniebat populus. Harum rerum veſtigia apparent in ſacris Nonalibus in arce: quòd tunc ferias primas menſtruas, quæ futuræ ſint, eo menſe rex prædicit populo.

NORMA, pro formula præſcripta, *vt in §. pen. Inſtitut. de Atil. tut.* Normalem tamen pro recto poſitum, qualem norma, hoc eſt, fabrorum regula efficit, alicubi Bud. obſeruauit.

NOSOCOMIVM, νοσοκομεῖον, locus vbi ægroti curantur, quem Valetudinarium Latinè dici poſſe docet Hotoman. *Vtitur Iuſtinian. l. illud. 16. & l. ſancimus. 18. C. de ſacroſanct. Eccle.* νόσος autem morbum, κομέω verò curare ſignificat: vnde vocabulum confictum.

NOSTRVM propriè dici non poteſt, quod ex caſu nobis auferri poteſt.

NOTA, infamia, ignominia, proprium, *l. 1. & §. 1. D. de iis qui not. infam.* Sic notæ cauſſa facta exhæredatio, id eſt iniuriæ inferendæ cauſſa, & notæ inurendæ, *l. 18. D. de lib. &*

Digitized by Google

poſth. Hinc notæ Cenſoriæ. Notæ ſignificant: etiam cicatrices, *apud Vlpia.in fi.l* 1.D.*de ſeru.fugit.*Sunt & notæ ſtigmata,& puncta ſeruis inuſta, *l.* 2.*de ſeru.fug.Cic.Offi.lib.*2. Thracem compunctum notis Threiicis dixit. *Et Plin. in Paneg.* Exanguem & ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis & notas ſuas rideant. Hinc Stigmatum notas dixit Tranquil. *in Calig. c.* 27. Notæ pro Iuriſ. annotationibus additis ad veterum ſcripta reprehendendi vel explicandi cauſſa,*l.*2. *C. de veter. iur. enucl.l.*10.D.*de caſtr.pecu. l. vni. Cod. de reſpon.prud.* Hinc ſæpè legimus in Pand.libris, Ex notis Pauli ad Neratium, Marcelli ad Iulianum, &c. Dicuntur & notæ compendia quædam dictionum,ſiue vt Plutarchi verbis vtar in Catone, σημεῖα ἐν μικροῖς καὶ βραχέσι τύποις πολλῶν γραμμάτων δύναμιν ἔχοντα. Vel etiam vt alij, σημεῖα γραμμάτων πρὸς τάχος ἐξευρεθέντα. quas ſuo tempore ſiglas vocatas fuiſſe ſcribit Iuſtinianus, in Græca Pandectarum auctoritate. Sic accipiuntur Notæ *l.*3.D.*ex quib.cauſ.maio.l.*9.§.1. *de hæred.inſt.l.*41.D.*de milit.teſt.& alibi.* Qua de cauſſa à literis ſeparantur,*l.*1.§. *ludi.* D. *de var. & extraor. cogn.& d. l.* 41. *Seneca libr.* 14. *Epiſt.* Quid verborum notas quibus quamuis citata excipitur oratio & celeritatem linguæ manus ſequitur.Huiuſmodi verò notis olim pleni erant Iuriſconſultorum libri. Sed Iuſtinianus quicquam in libris ſuis notis ſcribi vetuit,*l.*2. §.*pen.C. de vet. iur. enucl.* Qua de re Iſidorus lib.1.tractat. Harum autem inuentionum alij Tullio Tironi tribuunt: alij, & in his Dio, Mecænati.

NOTARII,veter. gloſ. σημειογράφοι,propriè dicuntur,qui excipientes verba dictantis per notas & compendia ſcribunt,*Paulus in l.Lucius Titius.*D.*de milit.teſt.* vt Singularij, qui ſingulis ſcribunt. De Notariis eleganter Baſilius in epiſtolis: οἱ λόγοι τῶν φώνων ὑπόπτερον ἔχουσι διὰ τοῦτο σημείων χρῄζουσι, ἵνα ἐπταμένων αὐτῶν λάβῃ τὸ τάχος ὁ γράφων. Græcis Notarij ταχυγράφοι. Hos ita exprimit Auſonius.

Puer notarum præpetum. Et Martialis:

Nondum lingua ſuum dextra peregit opus.

Aliàs,*lib.*12.*Cod.titul. de primicerio & notar.* verbum hoc pro ſecretariis Principis vſurpatur,*Lampridius in Alexandro*: Eum notarium, qui falſum cauſſæ breuem in conſilio Imperatorio retuliſſet, inciſis digitorum neruis, ita, vt nunquam poſſet ſcribere, deportauit.*Spartianus in Diaduni.*Iſtę literæ per notarium proditæ,illi puero multorum obfuiſſe dicuntur.*Plin. in epiſt.* Ad latus notarius cum libro & pugillaribus.

NOTARIA,vide Notoria.

NOTABILE,concluſio, quæ à deciſis, aut decidendi ratione colligitur,M. Salomonio, *in l.Gallus.*D.*de liber.& poſth.*

NOTARE, animaduertere, ac determinare aliquid,quatenus ſit noſcendum.Eſt enim Noto,frequentatiuum à Noſco: quamobrem ſæpè auctores Digeſtorum adiiciunt, Vlpianus notat,*l.liberto vel amico.*D. *nego.geſt. Marcel.notat.l.ſi qui ſeruum.* D.*de act. empt.Sic l.*39.D.*de hæred. inſtit. l. vlt.* D.*de his,qui in teſta.& l.*1. §. *Paulus notat.* D.*de offic.eius,cui,*Eſt &

NOTARE notis quibuſdam, & compendiis literarum aliquid breuiter perſtringere, non omnibus literis integrum perſcribere, *vt apud Suetonium in Galba. cap.* 15. H-S, namque quingenties cum præcipuum inter legatorios habuiſſet, quia verò notata, non præſcripta erat ſumma, hærede Tiberio legatum ad quinquaginta reuocante, ne hæc quidem accepit. *Sic Fabius*: Quantum, notando conſequi poteram. Hinc Notæ,& Notarius.

Notare,pro reprehendere. *Vlpian. in l.metum autem præſentem.* §.*fin.*D. *quod met cauſ.*Non immeritò, inquit, Iulianus à Marcello notatus eſt.

Notare apud aliquem is dicitur, qui

qui declarat vel diſtinguit dictum eius *Vlp. apud Marcell. notauit, l. non ſolum. §. ego autem. D. de iniur.*

Notare, infamare, infamiæ notam inurere, *toto titul. D. de iis, qui notantur infamia.*

NOTATI, *l. 2. C. de dignit. lib. 12.* differunt ab infamibus. Infames enim ſunt, quibus lex infamiam irrogat. Notati verò non ſunt ipſo iure infames, hæret tamen in eis macula quædam, vt qui iudicio publico rei in vinculis ſunt, vel qui ob teſtimonium dicendum vel non dicendum pecuniam accepiſſe conuicti nec damnati ſunt, vel qui inter requirendos adnotati ſunt. Sic nota ab infamia diſtinguitur, *leg. 3. §. lege. D. de teſtib.*

NOTITIA, breuis, vel libellus, quo deſcriptio ſtatus, adminiſtrationis & diœceſeos continentur, *l. 1. C. de offic. præf. præt. l. vnic. C. de excuſ. artif.* & vide lib. Notitia vtriuſque Imperij, Notorium eodem ſenſu dixit *B. Auguſt. Apul. l. 7. Aſini aurei.*

NOTHI, νόθοι, à Græcis dicuntur, qui à Latinis naturales liberi, id eſt, qui ex concubina domi ſine nuptiis vxoris loco retenta, quam Græci παλλακὴν vocant, naſcuntur. Vnde quæ rubrica eſt in Cod. de natural. lib. eadem in Nouel. 89. περὶ νόθων. Differunt autem à Spuriis. & vulgò quæſitis. Sunt enim ſpurij, qui & σκότιοι, & terræ filij, patre incerto geniti, quaſi σποράδην (*ſic enim legendum apud Valerium. ſiue Iulium Paridem, lib. 10. obſeruauit Cuiac.*) ex ſcortatione, ſtupro, adulterio, inceſto: quæ vitia in concubinam non cadunt. Sunt tamen qui aliter ſentiant, producentes. *§. quoniam l. cum tabulis. D. de iis qua vt indign.* ſed quoniam corruptus eſt: & illud *vulgo quæſitum.* commutari debet in *vulgo quæſtum feciſſe*, eorum ſententiam parum moror. *De Nothis Quintin. lib. 3. ca. 6.* Nothum, *inquit*, qui non eſt legitimus. Græci vocant. Latinum rei nomen, vt Cato quoque in oratione quadam teſtatus eſt, non habemus: ideóque vtimur peregrino. Nothi igitur ex Iuſtiniani conſtit. hi ſoli appellantur, qui ex concubina nati ſunt, hoc eſt, ex muliere libera. innupta, quam vir cœlebs domi concubinatus nomine ſolam habuit, *d. Nouell. 89. item Nou. 74. item Nou. 18.* Hi autem ex conſtitutionibus ab inteſtato aliquid iuris in bonis parentum habent, non extantibus filiis legitimis: quin & ex teſtamento extantibus legitimis vnciæ, non extantibus etiam ſolidi, ex Nouel. περὶ νόθων, capacitatem habent, Spurij ex vtraque cauſſa incapaces ſunt, ac ne alimentis quidem digni, quæ tamen nothi habent, etiam ab inteſtato extantibus filiis legitimis. Dicebantur etiam hi obliqui. Hinc Statius: *Obliquúmque à patre genus.* vbi Lactantius: Quia fucat, inquit, patris mei nothus. Baſtardi vulgò, à Germanico *bas art*, id eſt, degeneris ingenij.

NOTHIA, numero multitudinis neutro genere ſignificant eam partem quæ ex bonis paternis nothis dabatur ex lege Athenienſium. *vide Bud. l. vulgò. D. de ſtat. homi.*

NOTIONIS verbum latiſſimum eſt: nam & in ciuilibus & in criminalib. cauſſis vſurpatur. itaque Notio dicitur Prætoris, qui vtrùm actio danda, aut deneganda ſit, cognoſcit, *l. vltim. in fi. D. de oblig. & actio. Sic in l. 8. D. de tranſact.* Prætoris dicitur eſſe notio, cùm de habitatione aut veſtiario, aut alimento relicto tranſigendum eſt. *& in l. 6. C. quom. & quando iud. At in l. 1. §. 1 D. de offic. præf. vrb.* Notio ad cauſſas & animaduerſiones capitales refertur. vbi Vlpian. ſcribit, ea quæ vltro centeſimum lapidem fiunt, egreſſa eſſe præfecti vrbi notionem. *itemque in l. penult. D. de calum.* propriè tamen Notio videtur eſſe rerum, quæ neque criminales ſunt, & in facto non in iure conſiſtunt: veluti cùm Cicer. *in Orat. pro domo ſcribit*, omnem eſſe notionem Pontificum, cùm quis adoptatur, quæ cauſſa cuique ſit adoptionis, quæ ratio generum ac

Digitized by Google

dignitatis, quæ ſacrorum. Item cùm diſceptatur apud Prætorem, vtrùm qui filius eſſe dicitur, in poteſtate ſit, an non ſit: prætoris notio eſſe debebit, *inquit Vlpian. l. 3. §. D. de lib. exhib.* aut cùm de illius ætate, qui manumitti, vel de manumittendi cauſſa quæritur. Atque hæc quidem ita ſe habent, cùm propria verbi cuiuſque ſignificatio exquiritur. *Vlpian. autem in l. notionem* 99. *D. de verb. ſign.* Notionem ſic poſſe accipi ſcribit, vt & iuriſdictio & cognitio intelligatur. Itaque idem *in l. ait prætor.* 5. *D. de re iud.* cùm prætor dixiſſet, CVIVS de ea re iuriſdictio eſt, Melius, inquit, dixiſſet, CVIVS de ea re notio eſt. etenim notionis nomen etiam ad eos pertinet, qui iuriſdictionem non habent, ſed habent de quauis alia cauſſa notionem. Quare aſſeſſores, ſiue amici qui in conſilium proconſulum adhibentur. cùm etiam ipſi cognoſcant, dicuntur habere notionem. Arbitri quoque, quos ex compromiſſo aſſimus, habent notionem.

NOTORIA, breuis & compendiaria ſcriptio. Hinc pro indiciis, & relationibus, & elogiis ſumuntur, ab apparitoribus ſeu Irenarchis factis, vel quibus crimina deferuntur ad magiſtratus, *l. ab accuſatione. §. nunciatores. D. ad Turp.* Nunciatores, *inquit Paul.* qui notoria indicia produnt, notoriis ſuis adſiſtere iubentur. *Sic l. ea quidem C. de accuſ. l.* 31. *C. Th. de Epiſc. & cleric. l. diuus. D. de cuſtod. reor. D. Aug. in epiſt.* 160. Notoria in ſing. & Notariæ dicuntur: Circumcelliones, inquit, quoſdam & Clericos Donatiſtas, cura eorum, qui publicæ diſciplinæ inſeruiunt, præmiſſa notoria ad iudicia legéſque perduxit. *Et in epiſt.* 159. Qui non accuſantibus noſtris, ſeu illorum notoria, ad quos tuendæ pacis vigilantia pertinebat, præſentari videantur examini. Dicuntur & Notaria *ab eodem Auguſt. & Apuleio, libro* 7. *de Aſino aureo.*

NOTORIVM eſt, quod omnibus conſtare poteſt, & colore nullo obfuſcatur, nec probatione indiget: vt palatium in vrbe eſſe. Manifeſtum, quod allegari probaríque oportet, vt Titium coram populo occiſum, Seium publicè fenus reprobum exercere. Liquidum, quod iudici ex actis liquet. *l. ciues C. de appell.* & quod ſine moroſa difficultate iudici probatur. Clarum verò generaliter accipi poteſt, vt ſupradicta comprehendat. *leg. poſtrema de tranſact. Alciat. de verb. ſign.*

Notorium eſt triplex: præſumptionis, Iuris, & Facti, Notorium Præſumptionis, quod eſt de euidentia iuris vehementis præſumptam, vt paternitas, filiatio, vbi non requiritur alia probatio, niſi probationes & coniecturæ, *cap. quoniam. de fil. presb.* Nam hoc, quòd quis ſit alicuius filius, non poteſt verè probari, *l. Lucius. D. de cond. & demonſt.* Vnde filius eſt, quem nuptiæ demonſtrant. *D. de in ius voc. l. quia ſemper, in fin.* Nam ſi vir & vxor aliquem infantem nutriunt & dicunt eum filium eorum eſſe, tunc præſumitur eorum filius. Eſt ergo notorium præſumptionis euidentia rei euidenter à iure præſumpta. Notorium iuris eſt clara iudicialis confeſſio inconuincibilis, inconuincibilis probatio, & irretractabilis definitio, de quo ſcilicet notorio quis damnatus eſt, vel in iure confeſſus. Et ſic illud eſt duplex, videlicet per confeſſionem factam in iure, & per ſententiam iudicis, *vt in c. veſtra. de coha. cler. & mul. c. nos in quenquam.* 2. *qu.* 1. Notorium facti, ſcilicet quod commiſſum vel factum non dubitatur à populo, vel maiori populi parte, & per euidentiam rei nulla poteſt tergiuerſatione celari, nec oportet omnes circumſtantias facti eſſe notas, *vt c. vltim. de coha. cler. & mu. c. cùm delectus. de purga. cant. in fi. qu.* 1. *de manifeſta. & cap. ſeq.* Et illud notorium eſt triplex, ſecundum triplicem diſtinctionem facti: quoddam eſt facti permanentis & continui, vt quòd palatium eſt in vrbe, id

ſte, id non eget probatione. Aliud eſt facti tranſeuntis, vt. quòd quidam in publico occiditur corã populo. Tertium eſt facti interpolati, vt quia vſurarius vna die tenet mẽſam paratam, alia non. *Vide plenè Abba. ad c. veſtra. num. 14. ext. de cohab. cler. & mul.*

NOTVM, quod cuique vel coram, vel ad domum nuntiatur, *gloſſ. l. quinquaginta. C. de excuſ. tut.*

NOVALIS eſt terra præciſa, vel (*vt eſt apud Iſidorum*) proſciſſa, quæ anno ceſſat, quam Græci νέας, alii, νέατον vel νέαιαν vocant. Integra autem eſt, in qua nondum dominus paſcẽdi gratia pecus immiſit. *Paul. in l. ſylua. D. de verb. ſig. Sic Varro lib. 4. ling. Lat.* Ager reſtibilis, qui reſtituitur, ac reſeritur quotquot annis: contrà qui intermittitur à nouando, nouaiis ager. *In lib. Var. aucto. de limit.* ita etiam ſcribitur. Noualis, ager eſt primùm proſciſſus, ſiue qui alternis annis vacat, nouandarum ſibi virium cauſſa. *Et apud Seruium, Georg.* 1. Propriè Nouales ſunt primùm arua proſciſſa, & primùm ſegetem ferentia. Plin. autem, *lib. 18. cap.* 19. nouale appellat, quod alternis annis ſeritur, in hoc proſcindẽdũ vt interim requieſcat. Nam proſcindere, eſt primùm terram vertere, grandioribus glebis relictis. Contra, reſtibilis ager dicitur, qui quotannis ſeritur, *Cic. de Orat.* Nouatum agrum appellat non ſemel aratum, ſed iteratum, diùque ante ſementem cultum & fermentatum, quod meliores fetus poſſit, & grandiores edere. Duæ itaque vocis Noualis ſignificationes ſunt, quarum altera notatur in *d. l. ſylua. altera in l. fin. de ter. mot. l. 8. D. de fund. dot. ... vtilet. 39. D. de petit. hæred.*

NOVELLARVM (ſubaudi, Conſtitutionum) nomen nouum non eſſe, nemo eſt qui neſciat, vel mediocriter in iure ciuili verſatus: cùm ipſe etiam Imper. *in 3. Conſtit.* quę præfationis loco repetitæ codicis prælectioni præmittitur, hoc nomine in futurum id operis confirmet. Et Azo teſtetur, ex Nouellis in collationes collectas conſtitutiones, quę hodie in ſcholis & iudicis circumferuntur: & ante trecentos adhuc annos nouellæ in vſu ſint habitæ ſi non omnes, attamen pleræque, quæ hodie non extant. Et vt de Accurſio taceam, qui ſæpè collationarias illas, in multis perobſcuras ex Nouellarum contextu illuſtrare ſolet; paſſim in Doctoribus adducuntur in teſtimonium, de adiutorib. quæſtoris, de appellationibus ex Sicilia, de priuilegiis Archiepiſcoporum, & infinitis aliis. Ex quibus tametſi pleræque generales non ſunt, tamen eas propter cognitionem rerum, & exemplum, omiſſas non oportuit. Sunt qui *in l. non plures. & l. qui ſub prætextu C. de ſacroſanct. Eccle.* interpretantur, Decanos, pro Clericis: quod neutiquam feciſſent, ſi copiam nouellarum habuiſſent conſtitutionum. Idem poſſumus dicere de ſexcentis aliis. Hæc ex Haloandro. Cur autem Nouellæ dictæ ſunt, diuerſi diuerſa tradunt. Cedrenus ſic dictas cenſet, quòd nona eis, atque à veteribus diſſidentia iura conſtituantur. Hæc enim ſunt eius verba in Iuſtiniano: τοὺς παλαιοὺς νόμους πάντας ἀνένωσε ποιήσας μονόβιβλον, ὃ καὶ νεαρὰς διατάξεις ἐκάλεσε. Sed in omnibus, exempli gratia 91. & 92. Verior itaque altera ratio, quam profert Cuiacius, quòd nouiſſimæ promulgatæ ſint poſt Codicem Iuſtiniani repetitæ prę lectionis: nam & ſæpiſſimè à Græcis interpretibus vocantur νεαραὶ μετὰ τὸν κώδικα, & ab ipſo Iuſtin. *Nouell.* 66. *& in Conſtitut. de nouo Codice faciendo.* & pariter Theodoſij, Valentiniani, Martiani, Leonis, Maioriani, Seueri conſtitutiones non alia ratione Nouellæ appellatæ ſunt, quàm quòd poſt Codicem Theodoſij, & aliæ quædam Leonis Philoſophi, Nicephori, Michaelis Romani, Alexij, quòd poſt βασιλικῶν libros promulgatæ eſſent. Quin. & Iuſti. quæ *in l. 1. § ſed cum Nouellæ. C. de emend. Cod. Iuſt. l. ſi quis filium in fi. C. de inoff. te-*

Ccc 4

ſtam. vocantur Nouellæ, nondum retractato Codice hanc appellationem meruerant, editæ cùm eſſent poſt primam Codicis editionem, retractata, repetitáve iam Codicis editione, eam amiſerunt. Nec enim Nouellæ ſunt, quæ in corpus vnum coire Codicis repetitæ prælectionis, iuſtum Conſtitutionum corpus, ſed quæ poſt Codicem illum emerſerunt nouæ, vel Iuſtiniani ipſius, vel Iuſtini, vel Tiberij, non quaſi errones in corpus illud retrahendæ, è quo nunquam exierunt, ſed quaſi poſthumæ Codicem certè rupturæ illum, quo ſunt omiſſæ, maxima ex parte.

NOVELLARVM METHODVS.

Porrò Nouellas confuſaneè editas eſſe, omnes conſentiunt: eas igitur μεθοδικῶς & in artem, hac via redigi poſſe putem. Primum omne Ius in publicum & priuatum diſtribui debet: ad publicum pertinent ſacra, ſacerdotes, magiſtratus. In primo genere collocanda erit Conſtit. 146. περὶ Ἑβραίων de interpretatione librorum ſacrorum: cui ſubiicietur Nouella 131. cap. 1. de canonibus Eccleſiaſticis. Subſequenter Epiſcopi, & Clericorum ordines reliqui, Nou. 131. & 56. & 6. 133. & 2. 165. Subnectendæ ſunt orationis domus & templa Nouella 58. quibus adiicias Res Eccleſiaſticas, Nouel. 7. 120. & 46. Earum priuilegia, Nouell. 135. §. πρὸς τούτοις. & Nouell. 131. Sacra, ſacerdotéſque ſequuntur Magiſtratus, eorum ordines, officia. Nouel. 105. 80. 35. 11. & 13. poſt hos iudices. Nouel. 82. Præſides, Nouel. 8. mandata 17. & ciuitatum defenſores. Nouel. 15. Magiſtratus exequuntur crimina: ideóque ponatur hic Nouella 70. puniunt hæreticos, Nouella 42. Ad milites & eorum tranſitum perueniendum, ideóque ad Nouellam 116. Hi arma tractant, atque ideò Nouel. 85. ſubiicienda eſt. Subſequitur Decuriones. Nouel. 101. & 70. Tabelliones ſunt: perſonæ publicæ, §. item cùm, Inſtit. lib. 1. titul. 11. Igitur hic ponatur Nouel. 44. Hi ſcribunt teſtamenta, quæ & ipſa publici iuris ſunt, l. 3. D. de teſtam. Idcircò huc referatur. Nouella 1. in princip. Quantum liberis teſtamento relinqui debeat, conſtituit Nouel. 18. Teſtamento inter liberos, Nouel. 107. Hi inſtituendi, non prætereundi: ſed nec parentes, Nouell. 115. Tutores teſtamentarij. Nouell. 117. Fideicommiſſa, Nouell. 108. & 159. Ius deliberandi. Nouell. 158. poſt teſtatos, collocauit Prætor inteſtatos. Sic Imperator, Nouel. 118. 84. 127. & 68. Hactenus de iure publico, Tranſgrediamur ad priuatum, Porrò omne ius, quo vtimur, vel ad perſonas, vel ad res, vel actiones pertinet, l. 1. D. de ſtatu homi. Primum de iure perſonarum. quarum cauſſa ius eſt conſtitutum, l. 2. D. eod. A nuptiis incipiemus, ex quibus vita noſtra initium ducit. De nuptiis, Nouell. 22. Nefariæ, inceſtæ damnatæque nuptiæ, Nouell. 12. & 154. De ea, quæ raptori nubit, Nouell. 150. Nuptiarum comes, dos: de hac Nouel. 97. huic adiicias 2. §. fin. & 100. 91. 119. & 39. Ex nuptiis liberi, de quibus Nouel. 89. & 74. nati ex libero & adſcriptitio Nouella 54. Explicatur per Nouell. 156. Infantes abiecti, Nouel. 153. Liberis dantur tutores, & ſic tutelæ, Nouel. 94. 72. & 155. Claricatio. Nouella 52. Perueniamus ad res, ideóque ad contractus obligationes, & actiones. Nouel. 52. 98. 88. 136. & 116. Solutiones, Nouel. 4. Actiones in iudicio proponendæ, §. 1. Inſtit. de act. de hoc Nouella 96. quis prius conueniatur, reus, an fideiuſſor. Nouella 4. Per procuratores agi poſſe, Nouel. 72. Initio litis iurandum, Nouella 124. Quid, ſi actor abſit, Nouel. 53. atque ibi qui explicentur iudicia. Monachi apud quos conueniendi, Nouel. 70. Iudex competens, præſes, Nouel. 69. De præſide ſuſpecto, & negligente, Nouella 89. Litigioſa res, Nouella 112. Teſtes. Nouel. 90. Sententia, Nouel. 82. Appellatio. Nouel.

Digitized by Google

nouel. 82. 22. & 115. Executio. nouell. 134. Hæc Pardulph.

NOVELLETVM (vet. Gloſſ. νεόφυτον) ſumitur pro vinea ex nouellis vitibus conſita: *vt apud Paulum. de impenſ. in reb. dot. fact. & Alphenum de fund. dot.*

NOVERCA, dicitur, *auctore Feſto*, quam quis ſublatis liberis nouam vxorem ducit, accerſendæ familiæ gratia. *Inſt. de nupt. §. ſocrum.* & dicitur vxor patris naturalis, vel adoptiui. *C. ad l. Falc. l. licet Modeſti. l. 4. D. de grad. & affi.* nouerca, inquit, dicitur vxor, liberis ex alia vxore natis.

NOVIVS Quæſtor, vide Quæſtor Nouius.

NOVVM non facit, qui detegit quod vetus eſt, *l. adeò. §. cùm quis. D. de aequi. rer. dom.*

Nouum interdum dicitur, tametſi quid de veteri extet, argu. *l. prætor. §. fin. D. de damn. infect. Inſt. quib. mod. tol. oblig. §. ſed ſi eadem.*

Nouum riuum parietibus vſufructuarius nõ poteſt imponere, *Neratio auctore, l. vſufructuarius. D. de vſufr.*

Nouum temporis eſt, inauditum & inuiſum, id eſt, non antè viſum, ignorationis, & rei, quæ non venit in ſenſum. Ita quædam priſca poſſunt eſſe noua. Tamen aliquando confunduntur, *vt in l. 1. in prin. D. de vent. inſpic. nouum pro audito.*

Noua tigna dicuntur, quæ immittuntur contra priorem formam: ſicuti ius nouum dicimus, & opus nouum. *Pomponius in l. ſi cùm meus. D. ſi ſeru. vindic.*

Nouæ leges interdum intelliguntur, quæ poſt leges XII. Tabul. latæ ſunt, *l. 7. D. de cap. min. l. 11. D. de ſuis, & legit.* Sic eodem ſenſu nouum ius, *l. 1. D. de hæred. pet.* Et nouæ hæreditates, quæ ex huiuſmodi legibus, Senatúſve conſultis poſt XII. Tab. factis deferuntur, *l. 1. §. capitis. D. ad SC. Tertul.* Denique ad quaſcunque recens latas ea appellatio pertinet, *l. vnic. C. de cond. ex lege.* Interdum nouæ leges Papias ſignificant, *vt l. final. D. de reg. Cat.*

Nouum ius pro iniquo. *D. quod quiſque iur. l. 1. §.* veluti ſi quis impetrauerit, ne debitor aduerſus eum exceptione vtatur. *l. 3. D. eod.*

Nouæ tabulæ appellabantur, quibus publicè propoſitis ęs obæratis remittebatur, ac condonabatur. *Harum meminit Cic. 2. Offic. & 2. inuect. in Catilin. Epiſt. v t. lib. 5. ad Attic. Caſar in princip. lib. 3. de bell. ciuil. Sueton. in Iul. cap. 42. & alibi paßim.*

Nouum ius, dixit Irnerius, *in Epito. Nouell.* quæ Authenticas vulgus appellat, patet *in Authen. ſed nouo iure. C. de ſer. fugit. & aliis plurimis.*

Noui operis nunciatio, eſt ædificanti in alterius præiudicium factá prohibitio. *de quo fuſius Iuriſc. titul. de no. op. nun. & vide ſuperius Interdictum de noui oper. nunciat.*

Nouiſſima ſententia pro diffinitiuà, *in Auth. vt defuncti ſeu fun. eor. §. ſancimus igitur.*

Nouiſſimum ſupplicium pro morte, *in Auth. de Lenonibus.*

NOVI HOMINES, apud Roma. dicebantur, qui nullis maiorum imaginibus & nobilitate commendabantur, aditúmque ad amplitudinem & nobilitatem poſteris ſuis perfecerant: vt M. Cato Cenſorius, qui patre ignobili natus, ipſe nouus poſteritati ſuæ nobilitatem reliquit: quemadmodum & Cicer. de lege Agraria loquens, ſeipſum appellat nouum hominem. Nouitas itaque media erat inter nobilitatem & ignobilitatem. Plutarchus *in C. Maiore* nouos homines appellatos ſcribit, qui non ex genere commendationem haberent, ſed ex ſe primùm cognoſci inciperent.

Nouus homo dicitur ſeruus manumiſſus, poſtea in ſeruitutem redactus, *l. ſi ſeruus, in fi. D. de adim. legat.*

NOVVM feudum eſt, quod ei primùm, quo de agitur, attributum eſt: cui opponitur Paternum, quod eius vel parentibus, vel maioribus cõceſſum fuit, *lib. 1. tit. 14. §. 3. & lib. 2. tit. 50.* paternum, inquit, voco, quicũque ex ſuperioribus id acquiſierit.

Digitized by Google

Nos Profectitium appellauimus: nomine, vt videtur, non incommodo.

NOVA Inueſtitura eſt: quando feudum primò quæritur *libr.* 2. *titul.*32.

NOVARE, & nouum, ſiue recens facere, & immutare ſignificat, *l. cùm Aquiliano. D. de tranſact. ſic l. vlt. D. de minor. vig.* Minor viginti quinque annis nouandi animo interceſſit, pro eo, qui temporali actione tenebatur. *Et l. ex chirographis.* D. *de adminiſt. tut.*

NOVATIO eſt, *vt ait Vlp.* prioris debiti in aliam obligationem, vel ciuilem, vel naturalem transfuſio atque translatio: hoc eſt, cùm ex præcedenti cauſſa ita noua conſtituitur, vt prior perimatur. Nouatio enim à nouo nomen accepit, & à noua obligatione, *l.* 1. *D. de nouat.* Triplex autem nouatio eſt: prima, cùm vnius perſonæ obligatio in alterius perſonæ obligationem nouatur: altera cùm alterius generis obligatio in verborum obligationem nouatur: tertia cùm verborum obligatio in alteram formam commutatur, id eſt, cùm ei vel adiicitur, vel detrahitur. *l.* 1. *&* 2. *D. illo titulo.*

NOVITAS (quæ nutrit diſcordiam, *l. in reb. nouis.* D. *de conſt. Prin.*) tunc fieri dicitur, cùm quæ ſunt, ſtatu ſuo mouentur, *l. peritiam. C. de in integ. reſtit.*

NOVITII ſerui propriè dicuntur, noui & recentes: Veteratores verò, ſiue veterani, inueterati. *Vlpia. l.* 37. D. *de ædil. edicto.* Præcipiunt Ædiles, veterator pro nouitio veneat. *Item*: Quia venalitiarij ſciunt facilè decurri ad nouitiorum emptionem, idcircò interpolant veteratores, & pro nouitiis vendunt. Sed *Venuleius in l. vlt.* ſubtilius rem explicat: nam veteratorem ait, non ſpacio ſeruiendi, ſed genere & cauſſa æſtimandum eſſe. Eſt itaque veterator ſeruus turpi alicui, ac ſordido miniſterio, quamuis recens addictus: vel quicunque ex venalitio nouitiorum emptus alicui miniſterio præpoſitus ſit, *vt ibid. dicit Venuleius.* Nouitius verò, qui vel nulli adhuc, vel nobili alicui, & liberali homine dignæ arti, quamuis multò antè, deditus fuit: veluti picturæ, medicinæ, muſicæ: quod Valla non viderat, cum *d. l.* 37. huic contrarium eſſe dicebat. Hæc enim Venuleius Vlpiano addidit. In profeſſionibus autem, quæ apud publicanos fiunt, nouitij intelliguntur, qui minus anno ſeruierunt, vt veteratores, qui anno, *l. fin.* §. *quoties. D. de public.*

NOXA, *inquit Iuſtinianus*, eſt ipſum corpus quod nocuit, id eſt ſeruus: Noxia ipſum maleficium, veluti furtum, damnum, rapina, iniuria, *tit. de nox. act. in princ.* Hoc ſine dubio Tribonianus eſt ſuſpicatus, ex eo, quod Gaius ſcribit, *l.* 1. *D. hoc tit.* Liceat nobis deditione ipſius corporis quod deliquerit, euitare litis æſtimationem. Et cùm alibi dicitur: Noxæ deditio, interpretatus eſt argutè homo ſagax, id eſt, corporis deditio. NOXA apud Poetas & Oratores, *inquit Feſt.* ponitur pro culpa, at noxia peccatum, aut pro peccato pœna. vt *Accius Menalippe*: Te eſſe huic noxæ obnoxium. Item cùm lex iubet noxæ dedere, pro peccato dedi iubet. Confunditur tamen hoc diſcrimen.

NOXA, damnum, vitium ex re aliqua contractum. Hinc Capere noxam & concipere, & contrahere, apud Columellam dicuntur ſerui ex nimio labore. Hinc NOXAM nocere apud Liuium, in antiqua formula: & noxius ſeruus qui noxam nocuit, id eſt, damnum intulit & ob eam cauſſam obnoxius eſt. *Columella lib.* 3. Operam vinitoris, quem vulgus quidē parui æris, vel de lapide noxium poſſe comparari putat. Hinc eundem ſeruum NOXÆ dedere, præciſa locutione dicimur, pro NOXÆ nomine dedere, id eſt, ob damnum & noxam, quam intulit. Sic *Verrina* 5. Lucri & acceſſionis dare frequentiſſimè, pro lucri & acceſſionis nomine. *Et in*

Tegi-

Topicis: At ſi quis in pariete communi demoliendo damni infecti promiſerit. Et Liuius eleganter hoc tranſtulit, Obrui Ætnæ ignibus, aut mergi freto ſatius illi inſulæ eſſe, quàm velut dedi noxæ inimico Conſuli. Hinc magis adeò conciſa locutione, noxis ſolutus dicitur ſeruus, noxio contrarius, ob cuius noxam nihil debetur, vel qui nemini eſt obnoxius (nam hinc quoque fictum obnoxij vocabulum videtur) quaſi liber ac ſolutus omni obligatione, quæ ex noxa contrahitur: ſiue quòd nullam admiſerit, ſiue quòd eo nomine ſatisfactum ſit. Vlpianus *ex Ædiliũ edicto in l.1.* Certiores faciant emptores qui fugitiuus errôve ſit, noxâve ſolutus non ſit. Et in ſtipulationibus *apud Varronem, libro de re ruſt.* 2. Illoſce boues ſanos eſſe, noxiſque ſ. præſtari, id eſt, ſolutos & ſuprà: Illaſce ſues ſanas eſſe, haberéque rectè licere noxiſque ſ. præſtare ſpondes? Vbi tamen S, litera deſideratur: hæc enim ſtipulationis erat formula, *vt conſtat ex l.* 3. *&* 30. *D. de euict.* Hot. Hinc

NOXA CAPVT SEQVITVR: id eſt, obligatio ex noxa contracta facti autorem ſequitur: nam ſiue alienetur ſeruus, in nouum dominum transfertur actio, ſiue ipſe manumittatur, in ipſum demigrat, *vti docet Imper.* §.3. *de nox.act.* & *Vlpian. l.1.§.6.D.ſi quad.paup.* & *l.1.§.14. D. depoſit. item Caius, l.20.* & *vlt. D. de nox.act.* & *alibi perſæpè.* Noxia autem à noxa hoc differt, quo ſpecies à genere. Nam cùm vtraque pro ipſo peccato, ſeu potiùs actione peccandi ponatur, tum verò noxa pro effectu, qui ex peccato redundat, id eſt, obligatione & culpa plerunque vſurpatur. Vnde noxæ eximere, & noxalis actio, & noxis ſolutus, & noxa caput ſequitur non autem noxia, aut noxialis dicitur. vide, Caput noxa ſequitur.

NOXÆ verbum in hac ſtipulatione, Noxis ſolutum præſtari, non exiſtimatur (*inquit Iulianus*) ad eas noxas pertinere, quæ publicam exercitionem, & coercitionem capitalem habent, *l.200.D.de verb.ſign.*

Noxæ dedere, eſt animal pro peccato tradere viuũ, *l.1.§.6. D.ſi quad. paup.* Dicitur & ad noxam dedere, *l.10.§.19.D.de noxal.* Et in noxam dedere, *d.l.1.*

Noxa ſolutus dicitur, non qui nullam noxiam commiſit, ſed qui noxali iudicio ſubiectus non eſt, *l. 17. §. 16. D. de ædil.edict.*

Noxam Vlpian. & fraudem ita diſtinguit, vt illam ad priuatum delictum, hanc ad crimen publicum referre videatur. Noxas, inquit, accipere debemus priuatas, hoc eſt, eas, quæ cũque committuntur ex delictis, non publicis criminibus: ex quibus agitur iudiciis noxalibus denique ſpecialiter cauetur infrà de capitalibus fraudibus. hæc ille, *l.17.§.16.D.de ædil. edict.*

NOXALES actiones appellantur, quæ non ex contractu, ſed ex noxia, atque maleficio ſeruorum, quod pœnam vltimi ſupplicij non habet, aduerſus dominos inſtituuntur. Veluti, ſi furtum fecerint, aut bona rapuerint, aut iniuriam commiſerint, vel damnum dederint. Quarum actionum vis & poteſtas hæc eſt, vt ſi damnati fuerint, liceat eis deditione ipſius corporis quod deliquerit, euitare litis æſtimationem. Niſi fortè iuſſu dominorum, aut, cùm poſſent, non prohibentibus eis, ſerui deliquerint, quo caſu in ſolidum tenentur. Inſti. de nox.act. in prin. *Gaius in l.1. Vlp. in l.3.D.eo tit.*

NOXIA, eſt delictum, à nocendo dicta, vnde noxiæ æſtimatio, cùm quadrupes pauperiem fecit, *l. 1. D.ſi quadru.paup.* Noxiæ appellatione omne delictum continetur, ait Caius, *l. 238.§.2.D.de verb.ſign.* Noxa autem is eſt, qui deliquit. Inde verſus; *Noxia delictum, delinquens noxa vocatur,* qui ab Accurſio citatur, *ad l.1.C.ſi aduerſ. delictum.*

NVBERE in familiam. vide ſuprà, In familiam nubere.

Digitized by Google

NVCES, cæteróſque fructus, non minus propriè pomi nomine comprehendi, quàm mala, indicat Alciat. interpretans, *l. qui fundum. de verb. ſign.* licèt hodie in vulgari vſu loquentium aliud ſit.

NVCLEI ligni appellatione continentur, vt Ofilius ſcripſit, *teſte Vlpian.* Cui ligna legata ſunt, ad eum omnia ligna pertinere, quæ alio nomine non appellantur: veluti virgæ, carbones, nuclei oliuarum, quibus ad nullam aliam rem, niſi ad comburendum poſſit vti: ſed & balani, vel ſi qui alij nuclei, *l. nuclei appellatione. de leg. 3.*

NVDVM dicitur in iure, quod ſimplex & purum eſt, neque id, quo de agitur, adiunctum habet: veluti, Nuda proprietas, dicitur, cui vſusfructus deeſt, *l. 29. D. de vſufr. l. 8. D. de vſufr. lega. l. 34. D. de rei vind.*

Nuda poſſeſſio, quæ ſine proprietate obtinetur, *l. 66. D. de euic. l. 21. §. 1. D. quod met. cauſ.*

Nuda conuentio, quæ ſine traditione eſt, *l. 1. D. de pign. act. l. 4. D. de pign.* Nuda pacta, quibus cauſſa nulla ſubeſt, præter conuentionem, *l. 7. D. pact. l. 5. C. de contr. ſtipul.* Nuda conuentio, quæ in ſe negotium, id eſt, συνάλλαγμα non habet, *l. 1. D. de præſcrip. verb.*

Nudus conſenſus, ſine rei traditione, aut literis, aut ſtipulatione, *l. 52. D. de oblig. & act. l. 14. D. locat.* Itaque

Nudo conſenſu contrahi dicuntur, emptio, venditio, locatio, conductio, mandatum, & ſi qui ſunt contractus, qui nomen ſuum habent, cùm nulla rei datio interuenit, vt expreſſiſſimè declarat Paul. *l. 1. ibi, nudo conſenſu de rerum permut.* Vnde ἀξίωμα colligitur: Omnis contractus nominatus eſt pactum nudum, Ergo emptio, venditio, contractus nudus eſt, *d. l. 1.* Falſum igitur, quod Accurſius conſenſu veſtiri pactum dixit, *tit. de obligat. ex conſen. Inſtit.* nam innuit veſtitos eſſe hos contractus, cùm tamen nudi ſint, vt Paul. dixit. & verum eſt. Nam conſenſus ſimul cum ipſo contractu, & conuentione naſcitur. Accurſij tamen errorem ſequuntur omnes ferè interpretes. Mirum tamen eſt, eos ita hac in re cæcutiiſſe, cùm ſatis apertum, explicitúmque ſit Pauli Iuriſc. reſponſum.

Nudæ res, abſque fructibus & cauſſa, *l. 1. §. hanc. D. depoſi.*

Nudum factum, *l. 52. D. de verb. oblig.* Nuda cautio, quæ ſolam repromiſſionem habet, *l. 2. §. ſed vtrum. ff. de iud.* Nuda pollicitatio, ſine ſcriptura, *l. 10. ff. de iu, quæ vt indig.*

Nudus ſermo, qui dicto finitur, ſimpliciqúe adfirmatione conſtat, ſine aliqua promiſſione, *l. 19. §. edictum. D. de ædil. edict.*

Nuda vacatio muneris, *l. 13. §. duo. D. de vac. mun.* Nuda & ſola ſcientia, *l. 1. D. de ædil. edict.* Nuda debiti ſolutio, *l. 6. D. de eden.*

Nuda verba, mera, ſine certa & ſolenni conceptione, *Paul. lib. 1. Sentent. tit. 4.* Nudum teſtimonium, ſine iuramento, *c. tua. de cohab. cler. & mu.*

Nudum, fictitium, & ſimulatum. Alberico.

Nudum ius, *Cod. de nud. iur. Quirit. l. 1.*

Nuda promiſſio, quæ ſine vllo fideiuſſore, aut iureiurando præſtita eſt *apud Imper. §. 1. de ſatiſd. l. 2. §. ſed vtrum. D. de iudi.*

Nuda ratio, dicitur à Pomponio nomen æris alieni, in codicem accepti ſic relatum, vt qua de cauſſa debeatur, adſcriptum non ſit. Si dominus, inquit, rationes ſuas referat, ſe debere ſeruo ſuo, cùm omninò neque mutuum acceperit, neque vlla cauſſa præceſſerat debendi, nuda ratio non facit eum debitorem, *l. 49. ff. de pecul. Idem in l. 26. ff. de donat.* Nuda ratio non facit aliquem debitorem: vtpote quod donare libero homini volumus, licèt, referamus in rationes noſtras, debere nos: tamen nulla donatio intelligitur.

Nuda pactio, hoc eſt, tenuis, deſtituta,

ſtituta, tam nomine proprio, quàm commutatione rerum & factorum, manens in ſimplici paciſcentium colloquio. Sic enim nudum metaphoricôs, ſeu tranſlatitiè accipi oportet, *in l. iuriſgentium. ſed cùm nulla.* D. *de pactis.*

Nuda venditio, pro fictitia & ſimulata, *l. nuda. D. de contrahend. empt.*

Nuda voluntas tunc intelligitur, cùm quid fit citra exteriorem interuenientem formulam, quæ interdum ſufficit: *vt apud Iuſtinum. in §. interdum. Inſtit. de rer. diuiſ. Vide Cantiunculam ibid.*

Nudum præceptum, quod ſine cauſſa fit. Eius exemplum extat apud Scæuolam, *in l. pater filium. §. Iulius Agrippa. de leg.* 3.

Nudus vſus, qui ſine fructu eſt, *l.* 1. *D. de vſu & habit.* Iiſdem autem modis & conſtitui & finiri ſolet, quibus modis vſusfructus conſtituitur, teſte Gaio, *l.* 3. *in fin. ff. de vſufruct.*

NVLLIVS eſſe res dicuntur, quæ in nullius priuatim bonis ſunt, ſed iure gentium omnibus vacant, & occupanti conceduntur, *l.* 55. D. *de contr. empt.* Aliàs etiam nullius eſſe dicuntur, quæ in patrimonio hominum, aut commercio non ſunt. *§. nullius. Inſtit. de rer. diuiſ.* veluti res ſacræ, ſanctæ, religioſæ.

Nullo numero homo, pro nullius pretij, eſt apud Ciceronem 3. Philip.

Nullum, pro nullius momenti & vtilitatis, ſiue pro irrito, & inani. Vnde Interpretibus Nullum Inutili æquipollet, *D. quod cuiuſ. vniuerſ. l.* 1. *§. ei quidem. D. qui ſatiſda. cog. l. quoties.*

NVLLI ALII, QVAM MIHI. Hæc verba non innuunt actum perfectum, *l. ſterilis. §. ſed ſi.* D. *de act. empt.*

NVMERI pro albo, in quo lecti milites conſcribuntur quem Græci κατάλογον appellant, & recentiores matriculam. *Vlp. l. ex eo.* 42. D. *de teſt. milit.* Ex eo tempore quis iure militari incipit poſſe teſtari, eo quo in numeros relatus eſt, proinde qui nondum in numeris ſunt, licet etiam lecti tyrones ſint, & in publicis expenſis iter faciant, nondum milites ſunt, debent enim in numeros referri. *Sic in l.* 4. *&* 39. *§.* 1. *D. eod. l.* 16. *C. illo tit. & l. vrbana familia.* 176. *D. de verb. ſign.* pro libellis, veluti matricula familiæ. *Lampri. in Alex.* Milites ſuos vbique ſciuit, vt haberet in cubiculo, & breues, & numerum, & dignitates. *Plin. li.* 4. *Epiſt.* Neque enim adhuc nomen in numeros relatum eſt: Quo factum eſt, vt numeri pro ſocietatibus, ordinibus, turmíſque militum acciperentur, quæ Græci τάγματα, *l.* 2. *§. exercitum.* D. *de ijs, qui not. infa. l.* 8. *§. veterani.* D. *de procur. l.* 4. D. *de re milit. l.* 33. *C. loc. Plin. lib.* 10. *Epiſt.* Vt iam ſacramento dixerant, ita nondum diſtributi in numeros erant. *Lamprid. in Macrino:* Quod ſi vnius numeri conſenſus acceſſiſſet.

Numero plurali pro ſingulari, *l. non eſt ſine liberis.* & contrà ſingulari pro plurali, *l. in vſu iuris. D. de verb. ſign.* figuratè Iuriſc. vtuntur: quod & Apellus annotauit.

NVMEROSÆ prouinciæ, *in Conſt. Iuſtin. de confirm. Inſtit.* tot ſcilicet, vt vix adnumerari queant. *vt in l.* 1. *C. in quibus cauſ. in integr. reſtit.* numeroſis reſcriptis. ſic námque vtrobique legendum, & in hac ſignificatione multi vſurparunt auctores.

NVMERARII *lib. Cod.* 12. *tit. de numer.* dicuntur, qui in officio magiſtratuum ſcilicet præfect. prætorio, præf. vrbi, præſidum, ducum, eodem prorſus munere funguntur, quo & tabularij in ciuitatibus & curiis. Chartas enim publicas adminiſtrare dicuntur, *l.* 6. *C. Th. de num.* tum & rationes ſupputare: quod nomen ipſum notat. à numerando enim ſic dicti ſunt. Hinc *Augu. lib.* 2. *de lib. arb.* Multos noui numerarios, aut numeratores, vel ſi quo alio nomine vocandi ſunt, qui ſummè atque mirabiliter

Digitized by Google

computant. Nec verò conditionales ſunt (quod quid ſit, diximus in voce Tabularij) exceptis numerariis præſidum & conſularium, quibus & ob eam rem conditionales tabulariorum nomen imponitur, *l.2.C.de muner.* Notandum etiam numerariorum nomen de tabulariis rectorum prouinciarum olim vſurpatum, vt colligitur, *ex l.15. C. de ſuſcept. prap. & l. 4.C.de num.*

NVMERANDI verbum ad rem ipſam præſentem refertur, *l. ſi ex cautione. C. de non num. pec.* Elegans eſt Alex. dictum, & à magni nominis interpretibus receptum, Numerare eſſe naturæ potiùs, quàm iuris verbum, *conſi.179.in 2. volu.* quod & Alcia. probat, niſi eum conſtare, nullam numerationem factam tunc fuiſſe, ſed delegationem.

NVMERATA pecunia duobus modis dicitur: Vno modo reſpectu creditoris, qui propriè dicitur numerare pecunias debitori, vt ſibi reddantur. Alio modo reſpectu debitoris, qui propriè dicitur ſoluere creditori: & impropriè dicitur debitor numerare, tùm ſoluit quod debet. *Datur* autem exceptio non numeratæ pecuniæ à creditore, principali debitori, vel fideiuſſor. Sed numeratio pecuniæ largè ponitur hic pro omni re, quam quis numerauit vel ſoluit.

NVMMVS antiquitus duas valebat drachmas. *Plaut. in Trinummo*: Domina vna deminui modò quinque nummos, mihi detraxi partem herculanam. Cùm enim Grammatici Græci tradunt minam centum eſſe drachmarum, partem autem herculanam conſtet decimam fuiſſe. nummus erat quinquageſima pars minæ, vt drachma centeſima: ſic in nummo fuerunt duæ drachmæ. Denarius tamen drachmam valet, cuius æſtimatione & precio inferior multò eſt nummus: igitur hic nummus eſt didrachmum, aliter quàm vulgò loquentibus ſoleat vſurpari: nam vulgò ſeſtertius eſt, Nummi autem vocabulum Siculum eſſe vult Varro libro 4. de ling. Lati. vt Pollux lib. 9. his verbis ὁ δὲ νοῦμμος δοκεῖ μὲν ῥωμαίων εἶναι τοὔνομα τοῦ νομίσματος, ἔστι δὲ ἑλληνικὸν τῆς ἐν ἰταλίᾳ καὶ σικελίᾳ ὑρίων. quod Epicharmi exemplo probat, καὶ Ἀριστοτέλης, inquit, ἐν τῇ ταραντίνων πολιτείᾳ φησὶ καλεῖσθαι νόμισμα παρ' αὐτοῖς νοῦμμον, ἐφ' οὗ ἐντετυπῶσθαι τάραντα τὸν Ποσειδῶνος δελφῖνι ἐποχούμενον. Ergo vt ab ἀναβολὴ, & Doricè ἀμβολὰ, ἀβόλλα fecerunt, ſi à νόμος vnde νόμισμα, νοῦμμος poſſet videri deductus. Quod tamen improbant aliqui, cùm à Romanis Siculi potius ſint oriundi. Atque hoc vtvt ſe habeat, per m geminum ſcribi debet: etſi Tranquillos à Numa deduci velit, vt refert Suidas his verbis: Ἀσσάριον Νουμᾶς ὁ πρῶτος βασιλεὺς μετὰ Ρωμύλον. ῥωμαίων γεγονὼς, ἀπὸ σιδηρῶ καὶ χαλκῶ πεποιημένα ἐχαρίσατο ῥωμαίοις τὴν περὶ αὐτὸ πάντων διασωτῆρων καὶ ὑπερεχόντων τὴν χρείαν πληρουμένων, ἅπερ ὠνόμασεν ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νουμμία, ὥς φησι Τραγκύλλιος, quod ineptum prorſus cenſetur.

NVMMOS aureos æs dici, *Ulp. auctor eſt. de ver. ſig. l. 159. & ibi Alc. in Comment.* Nummus autem aureus, cuius hîc eſt mentio, ſeſtertios æris centum valebat, hoc eſt, denarios argenteos 23. quod idem in Diſpunctionibus annotauit.

Nummos inueterales, vide Ventralis.

Nummo addicere, aut mancipio dare, eſt ita dare, aut attribuere, vt quamuis vendita res non ſit, vendita tamen eſſe videatur: nam dicis cauſſa, & (vt vulgò loquimur) pro forma nummus vnus dabatur. *Vitruuius lib.1.ca.4.in fin.* Secundum mare mercatus eſt poſſeſſionē loco ſalubri (de M. Hoſtilio loquitur) ab Senatu populóque Roman. petit, vt liceret transferre oppidum, conſtituítque mœnia, & areas diuiſit, nummóque ſeſtertio ſingulis municip. mancipio dedit. *Cicer. pro Poſthumo*: Ecquis eſt ex tanto populo, qui bona C. Rabirij Poſthumi nummo ſeſtertio ſibi addici

Digitized by Google

addici velit? *Vlpia.l.46.D. locat.* Si quis conduxerit nummo vno, conductio nulla eſt: quia & hoc donationis inſtar inducit,id eſt,quia non eſt vera conductio: quippe quæ mercedem duntaxat dicis cauſſa conſtitutam habet. *Pomp.l.66 ff.de iure dot.* Quidam ergo remedij loco rectè putauerunt introducendum,vt vel locet hunc vſumfructum mulieri maritus,vel vendat nummo vno.

Nummus aſper à veteribus dicebatur,recens nouus, benéque percuſſus, non vſu attritus, ſed qui formam haberet expreſſam, & notas claras, miniméque fugientes.

Nummis colere dicitur, qui ad pecuniam numeratam conduxit,*l.26.D. de furt.*

Nummus Decargyrus, *l.fi.C.Th.ſi quis pec.conſta.*

NVMMARIA quæſtio pro pecuniaria,*l.fi.D.de ſta.defunct.*

Nummarij iudices, *l.1.C.publ.lætit. vel conſul.nunciat. Vel inſinuat.libr.*12. lucri auidi,id eſt,quorum iudicia venalia ſunt pecuniæ: *Sic Hieron. ad Onaſum*: Volo in nummarios inuehi ſacerdotes.*Et Sueto.in Domitiano*: Nummarios iudices notauit.

NVMMVLARII, à nummulis dicti,collybiſtæ, permutatores nummorum: qui maioris pretij nummis acceptis, nummulos, id eſt, minuſculam monetam, per partes reddebant, aut certæ regionis acceptam pecuniã regionis alterius pecunia permutabant:item vt Collybiſtæ, *Paulus l.9. §.2.D.de edend.* Nummularios quoque non eſſe iniquum cogitationes edere, Pomponius ſcribit: quia & hi nummularij ſicut argentarij rationes conficiunt: quia & accipiunt pecuniam,& erogant per partes, quarum probatio ſcriptura codicibúſque eorum maximè continetur: & frequentiſſimè ad fidem eorum decurritur. Horum conditio aliquanto inferior fuit argentariorum, vt patet ex dicta l. 9. nec enim publica auctoritate pecuniam tractabant: ideóque eorum rationes minoris erant & fidei & auctoritatis,Vlpianus tamen *in l. 7.§.2.* nummularios pro argentariis ponere videtur. Numularios præterea pecuniam ſpectaſſe ac probaſſe patet *ex l. 39. D.de ſolut.*

NVNC particula eſt dilationis excluſiua,*l.ſcimus.§.cum autem. C. de inoffic.teſt.* Propriè nanque præſens reſpicit tempus, l. vrbe. D. de ſtatu hom.& ſim.Eſt tamen reperire,vbi in futurum protenditur, vt in Decretis Pontif.exempla citat Albericus. Aliquando nullum tempus denotat, & pro S d,accipitur. Lege Vallam *in Elegant. libr.2.* Nunc Feſto, id eſt, Edicti tempore, in Interdicto vti poſſid.

NVNCIARE cauſſam, deferre, *l.39.D. de iure fiſc.*

NVNCIATIO noui operis in Pandectis,ſic accipienda eſt, Prætor edixit, vt ſi quis putet vicinum nouum aliquod opus molientem, non habere ius id faciendi, liceat ei denunciare vicino, ne id faciat. itáque eum prohibere:vetátque ei,cui denũciatum eſt,ſiue ius habeat, ſiue non, tamen ne quid inſtituat: quod ſi edictum neglexerit, Prætor aditus interdicit,vt opus factum reſtituat, id eſt, interim id decernit, dum apud iudicem à Prætore datum planum faciat ſibi ius eſſe ſic ædificare, omnino autem diruere id cogitur, propter edictum Prætoris, ſiue iure, ſiue iniuria ædificarit.quod ſi nunciator velit remittere nunciationem, licebit ædificare, licebit etiam nouatori ſatiſdare ſe opus demoliturum, ſi nunciator actione ſua negotiatoria (quam continuò poſt nunciationem debet intendere) probarit apud iudicem id illi non licuiſſe. *Hæc ex tract.D. de noui oper. nunciat. ſummatim.*

Nunciatio (in materia maleficiorum) quam commentatores Denunciationem vocant,magnã habet differentiam in iure Pontificio, & in iure ciuili? Nam Romani Pontifices admittunt quemlibet ad nunciandum iudici crimen alterius, modò illum

prius admonuerit emendationis, cap. qualiter & quando. de accuſation. *Et c. docet Heli. de ſimoni.* Et tunc poteſt iudex procedere per inquiſitionem, ſi voluerit nulla menrione facta nunciatoris. Poteſt item procedere ſuper nunciatione inquirendo crimen, hoc eſt, vt nominatim exprimat nunciatorem, ſicut conſuetudo obſeruat. Iure autem ciuili nemo idoneus cenſetur ad nunciandum, niſi ſpecialiter deſignatus fuerit ad id munus. Olim enim inſtitui ſolebat hominum genus, arcanis ſceleribus inquirendis & efferendis operam impendens: vt crimina publicè innoteſcerent. Per hoc enim antiqui bonos mores mirum in modum tuebantur. Et tales nunc quibuſdam in locis videmus deſignari. Cæterùm ne talis delatio in adulationem degeneraret, ſicut tyranni quoque huiuſmodi indicibus abutebantur, quaſi emiſſariis duntaxat & auſcultatoribus: ideò ſancitum fuit, primùm vt nunciatores quodam teſtificati genere vterentur ad inueſtiganda commiſſi criminis indicia, priuſquam aliquid efferrent, ne errantes ipſi magiſtratum quoque ſeducerent. Deinde, vt notoriis ſuis (ſic enim tota illa criminis per teſtificationem inquiſitio vocabatur) nunciatores adſiſterent. Nam falſis nec ne notoriis inſimulatus quis eſſet, perpenſo iudicio diſpiciebatur, *l. ea quidem, C. de accuſ.* quamobrem Romanæ leges per nunciationem non admittunt, aliter inquiſitionem fieri aduerſus criminoſum, niſi facta mentione nunciantis: vt reo copia fiat defendendi legitimis exceptionibus: quemadmodum etiam de Irenarchis, ſeu publicæ pacis cuſtodibus traditur *in l. diuus Hadrianus. D. de cuſt. & exhib. reor. l. ab accuſatione. §. nunciatores. ad S.C. Turpilianum.*

NVNCIATORES dicuntur delatores criminum: ex quo eorum indicia notoria dicuntur, ſeu notoria, vt diximus ſuo loco *Paul. l. 6. D. ad S. C. Turpil.* Nunciatores qui per notoria indicia produnt, notoriis ſuis adſiſtere iubentur. Iidem ab Impp. denunciare dicuntur, *in l. 7. C. de accuſat.*

NVNCIVS, qui ſpecialiter certi negotij gratia ad aliquem deſtinatur, & abſenti miniſterium præbet, *l. 2. D. de pactis, & alibi ſæpiſſimè.* Hinc

Nuncium mittere & remittere coniuges dicuntur, qui libello repudij miſſo, à ſe inuicem diuertunt, *l. 6. & l. 10. D. de ſponſ. l. 5. & l. 7. D. de iure dot. Cic. in Topic.* Si mulier, cùm fuiſſet nupta cum eo, qui connubij ius non eſſet, nuncium remiſit. Inde nuncios repudia interpretantur Impp. *l. 3. C. de repud.*

Nuncij etiam ſunt, quos Ius Ciuile viatores, & adparitores, Pragmatici Galli *Sergens*, vocant, *c. prudentiam. de offic. & pot. iud. delega.*

NVNCVPARE, eſt voluntatem circa hæredis inſtitutionem, legatorum donationem, cæteráſque teſtamenti partes, lingua & voce exprimere, nominaréque. Hinc teſtamentum nuncupatorium, quod fit ſine ſcriptis, coram ſeptem teſtibus, viua voce: & eſt iuris ciuilis, *teſte Viglio. Iulian. l. ſi ita de bo. poſſ. ſec. Tab.* Quidam teſtamentum in tabulis ſibi fecit: filio autem impuberi per nuncupationem ſubſtituit: *Item*: Nam quemadmodum ſcripto filio hæredi, ſeparatim ab hæredibus patris, ita nuncupato poteſt videri ſeparatim à ſcriptis patris hæredibus bonorum poſſeſſio dari. Nuncupatum hæredem à ſcripto diſtinguit: vt ſit is modus, cuius meminit Iuſtinianus *inſti. de teſtam. §. fi.* Budæus inquit: Nuncupare, eſt non ſcripto, ſed verbo cauere, vel dicere. Vnde teſtamentum nuncupare, *apud Plin. libr. 14. de ebrietate.* Nuncupatur autem teſtamentum in hunc modum: tabulas teſtamenti teſtator tenens, ita dicit: Hæc vt in his tabulis ceríſve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor. itaque vos Quirites teſtimonium perhibetote quæ nuncupatio & teſtatio vocatur. *Vlp. c. Inſtit. 20. Vide Iſidor. lib. c. 24. Etym.* Vt autem ſecundum

Digitized by Google

dum tabulas, ita & ſecundum nuncupationem bonorum poſſeſſio datur.

Nuncupare hæredem, eſt pronuntiare, & verbis exprimere, & palàm nominare, opponítque ſcriptura nuncupatoria, *l.21.25.D. de teſtam.l.20.D. de vulg.*

Nuncupata pecunia dicitur (*ait Cincius libr.2.de offic.Iuriſconſulti apud Feſtum*) nominata, certa, & Propriis nominibus pronunciata. At Santra *libr.2. de verborum antiquitate, vt refert idem*, ſatis multis colligit. nuncupata eſſe non de recto nominata. ſed promiſſa, & quaſi teſtificata, circumſcripta, recepta: etiam in votis nuncupandis eſſe conuenientius.

NVNCVPATIVVM teſtamentum, vide infrà Teſtamentum.

NVNDINÆ à nono die dictæ ſunt, quaſi nouendinæ. Hæ autem, *inquit Macrobius libr.Sat.1.c.16.* primùm à populo R. reſtitutæ ſunt, *inquit Rutilius*, vt octo quidem diebus ruſtici opus facerent, nono autem die intermiſſo rure, ad mercatum legéſque accipiendas Romam venirent. *Columella autem libro de re ruſt.1.* Nundinarum, inquit conuentus, manifeſtum eſt pro pterea vſurpatos, vt nonis tantummodo diebus vrbanæ res agerentur, reliquis adminiſtrarentur ruſticæ: illis enim temporibus proceres ciuitatis in agris morabantur: &, cùm conſilium publicum deſiderabatur, à villis arceſſebantur in Senatum, ex quo qui eos euocabant, Viatores nominati ſunt.

NVNDINÆ verò, id eſt vacationes (vulgo à nobis feriæ dictæ) de quibus Rubrica extat *libr. Pandect. 1. & c.* VII. & quas Græci πανήγυριν, καὶ τὴν λεγομένην ἀτέλειαν vocant, *l.1.C. de nund.* abuſiuè dictæ ſunt mutata re, nomine autem retento cùm propriè Mercatus appellandæ ſunt. Vnde Rub. Codicis, De nundinis & mercatibus: non, vt vulgò, Mercationibus. id quod vel ex legis vnicæ lectione poteſt intelligi, nam à poſterioribus Cæſaribus inſtitutum fuit, vt ex certo eorum beneficio ac munere certis in oppidis, ſtatis temporibus, mercatus celebrarentur, cum omnium Portoriorum & vectigalium immunitate: quinetiam Impp. Valens & Valent. *in l.1.C. de nund.* immunitates illas vſque eò amplificarunt, vt etiam eos, quibus Nundinarum ius conceſſum eſſet, vetuerint mercatus, tẽpore nundinatoribus vilis aut propter merces, aut propter portorium, aut propter priuatum aliquod debitum negotium faceſſere. Obſeruatum eſt etiam, Nundinarum ius à Senatu impetrari ſolitum. *Plin. libr. Epiſt.5.* Solers, inquit, vir Prætorius à Senatu petiit, vt ſibi inſtituere in agris ſuis nundinas permitteretur.

NVPER, non longo tempore. Neque verò ad horas refertur, ſed vel ad paucos dies, vel ad paucos menſes, *l.nuper conſtitutum. D.de leg. 3. Inſtit. de vſucap.§.fin.*

NVPTA Labeoni non videtur, quæ virum pati non poteſt, *l.penult. D.quand. dies leg.ced.* Item nec ſponſa intelligitur, *l.in eo iure.§.hoc caput.D. de ritu nupt.*

Nuptam à Græco duci *ait Feſtus libro 12.* Illi enim nuptam appellant νύμφην. quo verbo vſus eſt Solon in legibus. Sic enim apud Plutarchum in eo: τὴν νύμφην τῷ νυμφίῳ συγκατακλινομένην μήλου κυδωνίου κατατρώγειν.

NVPTVI collocare, eſt contrahere nuptias, matrimonium. *Vlp. in l. liberorum. D. de iis qui not. infam.* quod & nuptiis collocare, idem paulò pòſt dixit.

Nupta, inquit Feſtus, verba dicebãtur ab antiquis, quæ virginem dicere nõ licebat. *Plau. in Diſcolo:* Virgo ſum, non didici verba nupta dicere.

NVPTIÆ dicuntur propriè ceremoniæ & hilaritates in ducendis vxoribus, à nubendo: quia ſolebant olim puellæ, pudoris gratia, caput obnubere: ſignificantes, verecundiam nuptiis præire debere, *Hinc Cicero pro Cluentio dicit:* Nuptias plenas dignitatis, plenas concordiæ, ac pudoris. Hinc

etiam nubere propriè de mulieribus dicitur.

Nuptiæ, ſiue matrimonium, eſt viri & mulieris coniunctio, indiuiduam vitæ conſuetudinem continens: ait Imper. *De nupt. in princip.* vide ſupra MATRIMONIVM. *Modeſt.* Nuptiæ ſunt coniunctio maris & fœminæ, & conſortium omnis vitæ: diuini & humani iuris communicatio, *l. 1. D. de ritu nupt.* Coniunctio, *vt l. 1. D. de iuſt. & iur.* Coniunctio maris & fœminæ, quam nos matrimonium appellamus. Duplex enim habet nomen matrimonij & nuptiarum, *l. 10. D. de ritu nupt. & Inſt. de pat. poteſt.* ex quo loco etiam conſortium omnis vitæ, interpretari licet, indiuiduam vitæ conſuetudinem, quod vitæ ſocietatem, *l. ſi rerum. D. de re iud. l. 1. D. de rer. amot.* quod Halycarnaſ. ὅτι πολλῶν συμβιῶσιν τύχῃ, vbi etiam vxorem facit κοινωνὸν ἁπάντων χρημάτων τε καὶ ἱερῶν. Imp. Gordianus ſimiliter ſociam rei humanæ atque diuinæ. Obſeruandum autem, Modeſtinum in nuptiarum definitione vt Ethnicum loqui, apud quos quæuis familia habebat ſpecifica ſua ſacra. Et iuſtæ nuptiæ, hoc eſt, legitimæ, dicuntur, ſi Romanus Romanam, hoc eſt, liberæ conditionis maſculus liberam ducat vxorem. Præterea oportet vt conſentiant, non ſolùm qui iunguntur, ſed etiam parentes, ſub quorum ſunt poteſtate, *l. nuptiæ. D. de ritu nupt. l. nec filium. C. de nupt.* Cùm autem nuptiæ celebritas ipſa coniugij ſit, cùm mulier obnubitur, id eſt, velata facie ad maritum deducitur, propriè non dicimus ſolui nuptias, ſed ipſum matrimonium, *rub. D. ſolut. matr.*

Nuptiæ nefariæ propriè dicuntur, quæ inter aſcendentis & deſcendentis lineæ homines committuntur. Eæ verò nuptiæ inceſtæ habentur, quarum collaterales in vetitis gradibus auctores ſunt, atque item affines. Reliquæ verò modò illicitæ, modò inutiles vocantur. Quamuis promiſcuus huiuſmodi vſus eſt apud Iuriſconſultos, *vide C. de inceſt. & neſa. nupt.*

Nuptiæ ſeruiles. Iure ciuili conſtat, matrimonium inter ciues Romanos & liberos duntaxat eſſe. *Inſtit. de nup. in princ.* Seruos verò haudquaquam poſſe in matrimonium conuenire, *l. cùm ancillis. C. de inceſt. nupt.* Sanè iure Pontificum, *cap. 1. de coniug. ſeruor.* adprobatæ ſunt ſeruiles nuptiæ, citra tamen domini fraudem.

Nuptiarum mentio ad primas nuptias referenda eſt, quod & Alber. indicat. *Pompon. in l. bonis. de verb. ſigni.* Hoc, inquit, ſermone, dum nupta erit, primæ nuptiæ ſignificantur. Cuius rei rationem pete ex commentariis Alciati in eand.

Nuptiarum tempus, eſt ipſa nuptiarum feſtiuitas, *l. ſancimus. C. de nupt.* Itaque pro ſpe nuptiarum impropriè accipitur, *l. 2. in fi. D. de priuat. delict.*

Nuptias conſenſus præſens principaliter facit, non concubitus, *l. nuptias. D. de reg. iur.*

NVPTIALITIVS, nuptialis. *l. Vlpian. l. 194. C. de verb. ſig.* nam Munus eſt donum cum cauſſa, vt puta natalitium, nuptalitium.

NVRVS, vxor eſt filij *l. 4. §. adfines. D. de gradibus.* ſponſa nurus appellatione continetur *l. 6. & l. 8. D. de gradib. & adfi.* Atque eius adpellatione pronurus, & deinceps cæteræ continentur. *D. de verb. ſign. l. nurus. l. 2. §. nurum. D. qui ſatiſd. cog.*

NVTRIRI infantum, Ali adultorum eſſe interpres monuit, *in l. penult. D. de his qui ſunt ſui vel al. l. 1. C. de inf. expoſ.* iubet nutrire ſobolem ſuam vnumquenque.

NVTRITIA, Græcè τροφεῖα dicuntur nutricis merces. Eo vocabulo vtitur *Vlp. ad fi. l. 1. de var. & extraord. cogn.* nutritia, quoque, inquiens, officium Præſidis vel Prætoris deuenit. Namque nutrices, ob alimoniam infantium, apud præſides, quod ſibi debetur, petunt. Sed nutritia eouſque producemus, quoad infantes vberibus aluntur.

NVTVS, voluntas, quæ ſigno declaratur: quod fit vel oculis, vel capite vel manibus. Nutu relinqui poteſt fidei

fidei commiſſum, *l.nutu.D.de legat.3.* Verùm hæres nutu inſtitui nequit, *l. iubemus.C. de teſtament.* Plin. docet libr.1.Epiſt.nutum dici, cùm quis annuit: & renutum, cùm recuſat. Nanque ego inquit ſimili nutu ac renutu reſpondere voto tuo poſſum. Porro cui ſummam potentiam adſcribimus, eius nutu ac renutu cuncta g ri dicimus. Multum eſt, verbo efficere, quod velis: at plus eſt, idem efficere nutu ac renutu, *inquit Eraſmus.*

NYCTALOPS, νυκτάλωψ, qui occaſo ſole oculis eſt hebetioribus. *Plin.lib.8.c.15.* Caprinum iecur veſcentibus reſtituit veſpertinam aciem his quos Nyctalopas vocant. *Vlpian.l. 10.§.3.D.de ædil.edict.* Sed & νυκτάλωπα morboſum eſſe conſtat: id eſt, vbi homo neque matutino tempore videt, neque veſpertino: quod genus morbi Græci vocant νυκτάλωπα. *Ariſtot.Problem.ſect.31.* Νυκτάλωπας λέγουσιν, ὅταν αὐτοῖς συμβῇ τὴν ἡμέραν βλέπειν. δυομένου δὲ ἡλίου ἀμαυρότερον ὁρᾶν, νυκτὸς δὲ γινομένης οὐδ᾽ ὅλως. Nyctalopas appellant, cùm accidit, vt interdiu quidem cernant, occidente verò ſole, hebetius: nocte verò neutiquam. His etiam verbis νυκτάλωπα definit *Aetius libr. 7.* morbúmque hunc ait contingere propter capitis imbecillitatem, & organi viſus craſſitiem, tunicáſque & humiditates, quæ circum oculum ſunt. *Vide Cuiac.in Nouell.13.*

NYCTOSTRATEGI, nocturni magiſtratus in prouinciis, qui armati noctu vrbem perluſtrant publicæ quietis gratia, qui Venetiis *Signori di notte* appellantur. Pariſiis, *Les cheualiers du guet. Arcadius l.vlt.§.1. D.de mun. & hon.* huius verbi meminit: Nyctoſtrategi & priſtinorum curatores perſonale munus obeunt. In aliis exemplaribus, Nyctoſtrategi habetur corruptè. Nyctoſtrategus enim eſt idem, qui præfectus vigilum in vrbe dicitur: vt in Ægypto Straboni νυκτερινὸς στρατηγὸς, & Conſtantinopoli νυκτέπαρχος: qui poſtea Prætor plebis dictus eſt, *capit.l. ex Nouel.13.*

NYMPHÆA, *in l.5.C.de aquaductib..ib.11.* ſunt ædes publicæ, in quibus nuptias celebrabant, qui ædibus carebant ad choreas capacibus, vt Zonaras explicat in leone magno. Græci in hanc legem Nymphæa vocant ὕδρια, *& Socrates libr. 4. cap.8.* quæ refert in oraculo quodam chorearum nomine fuiſſe deſignata. Inde

Νυμφικὰ λουτρὰ, *vt Suidas interpretatur*, τὰ εἰς γάμους ἐκ τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ κρήνης λαμβανόμενα.

O

OCVM *au* commercium eſt: Itaque apud veteres, plodo, cloſtra, coda, pro plaudo, clauſtra, cauda. Ex Diomede Grãmatices libro primo.

OB, in XII. Tabul. ſignificat Ad Verba Legis hæc ſunt: CVI TESTIMONIVM DEFVERIT, IS TERTIIS DIEBVS OB PORTVM OBVAGVLATVM ITO. At in obuagulatum pro circum ponitur. Vide quæ dicemus in voce Vagulatio.

ob, propter ſignificat. Alberic. ex Iuriſconſultis exempla ponit. Verùm ob abſoluendum ob tacendum, & ſimilia, pro ad abſoluendum, vel vt abſoluat: & pro, ad tacendum, vel vt taceat, accipienda ſunt. Sic *Sueton. in Veſpaſiano*: ob ſubterfugiendum ius fiſci, id eſt, vt ſubterfugeret. An verò conditionem faciat, cauſſámque proximam denotet, *Bart.docet in l.1.C.de legatio.lib.10.in l.1. C. de Sent. quæ pro eo, quod intereſt.*

ob rem datur, vt aliquid in futurum ſequatur: quo non ſequente, repetitio dati competit. ob cauſſam verò damus, quæ præterita eſt: veluti cùm ideò do, quòd aliquid à te con-

ſecutus ſum, vel quia aliquid à te factum eſt. *l.1.D. de cond.ob turp. cauſ.l. damus.D.de condict.indeb.*

O.C. id eſt, ope, Conſilio, quam locutionem exponit *Paulus in l.ſæpè.* 53. *D.de verbor.ſign. Et vide §. interdum quoque. Inſtit.de oblig.quæ ex delict.* vbi hæc locutio ter repetitur cum coniunctione: & corruptè, mea quidem ſententia, & reclamantibus libris ſcriptis probatioribus, itaque *Vlp.l.6. de condict.furt.* ope Conſilio dixit. Non dubium autem, quin apud Paulum Diaconum mendum ſit, vbi o. C. ore conſilio, vel ore conſilij, interpretatur. *Vide Cuiac.ad d.§.interdum.*

O.D.M. operæ, donum, munus. nam apud Paulum Diaconum corruptè legitur Domus. Hæc tria *(vt ait Paulus noſter in l.ſæpè.53. D.de ſign.)* ſine disiunctione ita pronunciabantur. Erant autem ea quæ patroni ſuis libertis, cùm eos libertate donabant, imponere conſueuerant: vt ex tractatu De operis libertorum, facile intellectu eſt: in quo mendum harum notarum ignoratione natum eſt *apud Paulum in l. qui libertinus* 37. vbi legem Papiam edit, NE QVIS EORVM operas, doni, muneris, aliúdve: pro operas, donum munus, aliúdve. Hotom.

O.L. O. CON. opere locato, opere conducto. Adſcribi autem ſolebat EFFECTO PROBATOQVE, cùm perfectum eſſet. Et hoc eſt quod Paul. ſignificat *in l.5. De verb.ſign.* opere locato conducto, his verbis ἀποτέλεσμα ſignificatur. Nam conciſè Paulus loquitur, pro Opere locato effecto, opere conducto effecto. Quare apud Val. Probrum pro operas conduxit, operas locauit, reponerem, opere conducto, opere locato. In lapide autem vetuſto quem legi, operis faciundi adſcriptum eſt: Altera pecuniæ pars dimidia ſoluetur opere effecto probatoque, *vt apud Macrum in l.7. §.1.D.de Repet.* Illud quoque cauetur, ne in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, approbandum, ſarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, præſtita lege erunt. Hotom. Alij tamen pro Approbandum Appendendum legendum cenſent.

obæratus, ære alieno obligatus, & obſtrictus. *Vide Budæum in prioribus.*

OBAVDIRE, eſt de mente deducere, *Io.And.in cap.fundamento. de elect.in 6.*

OBAMBVLARE, aduerſus alios ambulare, *Feſto.*

OBCÆCARE foſſas, obtegere, & deſuper claudere.

OBDORMIRE, non vita defungi eſt, quod nullo idoneo auctore Eccleſiaſtici recipere: ſed dormire ſignificat *Vlpia. ad leg. Aquil. ſi ſeruus ſeruum.* Si fornacarius, inquit, ſeruus coloni ad fornacem obdormiuiſſet, & villa fuiſſet exuſta: Neratius ſcribit, ex locato conuentum præſtare debere, ſi negligens in eligendis miniſtris fuit.

OBEX ſignificat cuiuſcunque rei obiectionem, ſiue obſtaculum: *l. adulterij accuſatione. C.de adult.*

OBIRE munus, eo fungi. obire hæreditatem, pro acquirere poſſeſſionem hæreditatis. *apud Ciceronem pro lege Agrar.*

obiit diem, pro mortuus eſt, *l. 1.D. de condit.inſert.*

OBIVRGATIO, poſt turpe factum caſtigatio.

OBLATVM furtum dicitur, ait Imper. cùm res furtiua ab aliquo tibi oblata ſit, eáque apud te concepta ſit: vtique ſi ea tamen tibi data fuerit, vt apud te potiùs, quàm apud eum qui dedit, conciperetur. nam tibi apud quem concepta ſit, propria aduerſus eum qui obtulit, quamuis fur non ſit, conſtituta eſt actio, quæ appellatur oblati. *§.conceptum. De oblig.quæ ex delict.*

OBLATIO quid ſit *in l.acceptũ. C.de vſuris,* docet ibi Albericus. oblationum appellatione apud Canoniſtas quid contineatur, *vide cap.cùm inter.extra de verb.ſign.*

OBLI-

OBLIGATVR lege, qui in legem committit, *l.30.D.de ſa .l.51. de verb.oblig.* Vel obligamur lege, cùm obtemperantes legibus aliquid ſecundùm præceptum vel contra facimus.

obligare ſe furti, eſt furtum facere, *Gell.lib.7.cap.15.*

obligari iudicio, id eſt, tenere, *l.45. D.de oblig. & actio.*

obligari apud aliquem, *l.7.D.de fideiuſſ.* id eſt, alicui. Sic apud aliquem debere, *l.34.§.quidam.D. de ſolutionibus.*

OBLIGATVS fundus, pignori oppoſitus, *l.47.D.de leg.1.*

obligatus dicitur, qui exceptione tueri ſe non poteſt, *l.vel. obligatus, §. 1.D.de liber.cauſſ.*

OBLIGATO durare, *l.item quæritur.D.de loca.*

OBLIGATIO *(vt definit Iuſtinianus Inſtit. de obligat.in princip.)* eſt iuris vinculum, quo neceſſitate adſtringimur alicuius ſoluendæ rei, ſecundùm noſtræ ciuitatis iura.

obligationis verbum generale eſt, & diuiditur in eam quæ ex contractu eſt, vel quaſi, & ex delicto, vel quaſi. obligatio oritur ex contractu. Cùm enim introductæ iam eſſent multæ commerciorum formæ, naturalis ratio, ac imminens rerum neceſſitas dictabat, æquum & bonum eſſe, vt conſtitueretur, ne quis in huiuſmodi mutuis negotiationibus, ſecundùm humani affectus inconſtantiam detrimento alterius temerè variaret: imò magis vt adſtringeretur vnuſquiſque ad id quod ſemel placuiſſet ſeruandum. Vnde generaliter introductum eſt naturæ vinculum, id eſt, naturalis obligatio. Vt rectiſſimè videatur dixiſſe *Vlpia.in l.1. in princip.* D. *de pact.* Quid enim tam congruum eſt fidei humanæ, quàm ea quæ placuerunt inter eos, ſeruare? Verùm naturalis ratio, omnium rerum optima moderatrix, cùm tam immenſa, & varij diſcriminis eſſent hominum negotia & facta, facilè ſuaſit, adeòque propter neceſſitatem exegit, ne eodem modo omnes ex omnibus negotiis paſſim obligarentur. Eſt enim inconuincibile axioma, diſſimilia non rectè ſimili iure cenſeri. Quare legiſlatores medium quoddam, ac temperamentum in rebus obſeruantes, delectum adhibuerunt introducendæ obligationis, hoc ordine: Primùm, in conuentionibus ſecundùm prædictas formas conſummatis, tam efficax vinculum admiſerunt, vt executionem quoque decernerent, in inuitos & recuſantes. Et hæc obligatio, ſecundum naturæ rationem, & hominum auctoritatem producta, meritò eſt dicta naturalis & ciuilis. Exequendi verò adminiculum, actio, Deinde in illis articulis, in quibus naturæ ratio non palàm accederet, apparente tamen aliqua cauſſa ad vſum humanum neceſſaria, conſtituerunt auctoritate ſua, legiſq; præſcripto obligationem quandam, ac inde ciuilē ſeu legitimam nuncuparunt, vtiq; tam efficacem, vt exigi poſſet per actionem. Sic Paulus acipi vult in l.legitima conuentio. *Vlp. in l. iuriſgentium.D.de pact.* Denique in illis ſpeciebus, quo non tam prægnantē cauſſam in ſe continere videbantur, vt ad neceſſitatem exequendi trahendæ eſſent, ne nimis rigida omnium dictorum introduceretur actio, cùm nec illas nominatas ſeruemus, vt oportet, optimo temperamento reliquæ omnes conuentiones ſub naturali obligatione propter conſenſum, ſine executione tamen actionis, relictæ ſunt, ſolùm vt exceptionem parerent. *Vlp. in d.l.iuriſgentium.* §. Sed cùm nulla, inquit ſubeſt cauſſa præter conuentionem, hic conſtat non poſſe conſtitui obligationem. Igitur nuda pactio obligationem non parit, ſed parit exceptionē, hoc eſt, naturalem defenſionē. Ex his apparet, quomodo ex facto colligatur ius obligationis, & etiam ius perſequendi quod debetur per obligationem. Sicut dici ſolet: Contractus eſt remotior actionis ac meditata cauſſa. obligatio autem,

Digitized by Google

proximior & immediata. Item contractus eſt cauſſa ſpecifica, quia diuerſi contractus producunt diuerſas actiones: ſed obligatio generalis cauſſa eſt, quia omnes actiones eodem modo naſcuntur ex obligatione, *iuxta l. licet. §. obligatio. D. de procurat.*

obligatio naturalis ſola regulariter non producit actionem, niſi magna cauſa ſubſit: quia ſi paſſim extra ſolennes, & certas commerciorum formas, ex omni conuentione & pacto nudo fuiſſet conceſſum ius perſequendi in iudicio, res prodiiſſet in infinitum, & ad perniciosiſſimam confuſionem, cùm ſingulis planè horis oportuiſſet variare, ac multiplicare actionum formulas, ſecundum immenſam pactorum circumſtantiam: quod abſurdiſſimum & impoſſibile fuiſſet, *argument. in Authen. vt de term ſit num. cleric. in prin. Et, de referend. ſacr. pal. §. vl. Ex Oldendorp.* At Hotom.

OBLIGATIONVM autem aliæ naturales dicuntur, aliæ ciuiles, aliæ mixtæ. Naturales ſunt, quæ cùm reuera contractæ ſint, à iure tamen Quiritium non approbantur: veluti ſi ſeruus ciui Rom. pecuniam crediderit: iure quidem naturæ, quæ parem omnium hominum conditionem eſſe voluit, obligatio nata eſt: ſed Prætor de ea ius non dicit. Ciuiles ſunt, quæ vel nunquam reuera contractæ ſunt, vel cùm reuera contractæ eſſent, facto tamen aliquo, ſed ad iuris ciuilis rationem non accommodato, diſſolutæ ſunt. Mixtæ ſunt, quæ cùm reuera & æquiſſimè contractæ ſint, tum etiam à iure ciuili comprobatæ & confirmatæ ſunt: cuiuſmodi ſunt, ex mutuo, commodato, depoſito, empto, conducto, & cæteris ſimilibus. obligatio autem naturalis duplex eſt, Naturalis ciuilis, quæ actionem parit, & naturalis, quæ inhibet repetitionem, *l. naturales. D. de obl. & act.* Nec non ciuilis duplex eſt, naturalis ciuilis, & ciuilis tantùm. Et ciuilis tolli per ſe ſola poteſt, manente naturali, *l. Iulia. D. de cond. indebit.* & naturalis manente ſola ciuili, veluti pacto de non petendo.

Obligationis naturalis effectus ſunt, primùm parere exceptionem, *l. iuris gentium. §. ſed cum nulla de pact.* Quod intelligendum eſt, vt Apellus declarat, παρεκτατικῶς, c. 4. de effectu. Deinde, vt ſi ſatis ad nouandum, *l. 1. in fin. de nouat.* Tum ad conſtituendum, *l. 1. §. debitum. de conſtit. pec.* Præterea vt accedat fideiuſſor, *l. ſtipulatus ſum. cum l. ſeq. de fideiuſſ. l. naturaliter. de condit. indeb.* Rurſum vt accipiatur pignus, *ead. l. naturaliter.* Poſtremò ad compenſandum, *l. etiam de compenſat.*

Obligationum rurſus aliæ ſunt ciuiles, aliæ honorariæ. Ciuiles ſunt, quæ (*vt Iuſtin. ſcribit*) aut legibus conſtitutæ, aut certo iure ciuili comprobatæ ſunt. Prætoriæ ſunt, quas Prætor ex ſua Iuriſdictione conſtituit, quæ etiam honorariæ vocantur: *ait Imper. §. 1. De oblig.*

OBLIGATIO inanis, inefficax, quæ exceptione ſubmoueri poteſt. *Papin. l. 95. § 1. D. de ſolut.* aliquando euenit, vt inanis obligatio aditione hæreditatis confirmetur.

Obligatio pro actione ponitur *in l. naturalis. §. & ſiquidem. D. de præſcript. verb.*

obligatione dimitti, *in l. libertus qui operarum. D. de ope. libert.*

OBLIQVA libertas opponitur directæ. obliquè opponitur aduerbio Rectè.

OBLITERABITVR, pro abolebitur, & quaſi è literarum monumentis delebitur, *l. 2. qui ſanctam. C. de Apoſt.*

OBLIVIO, memoriæ defectus. Præſumitur autem ex longa abſentia naſci, *Vt no. in l. furtum. §. fundi. D. de vſuca. Lege Bar. in l. ex conſenſu. §. eum qui. D. de appel.*

OBLOQVI, eſt contra aliquem loqui, & quodammodo expoſtulare ſecum.

OBNOXII dicuntur commodè pro Vaſallis. *Albertus Krantz. libr. Dan.*

lized by Google

Dan. 6. cap. 42. Splendidos equites ſuper à ſe ſuis ſacramentis dimiſſos Abſaloni mittit, iuſiurandum præſtituros: ille nihil motus, non ſe eſſe ait, cui debeant tanti viri obnoxij fieri.

OBNVBERE mulierem, Alciato eſt eam velatam ad maritum deducere.

OBNVNTIAT, qui malam rem nuntiat: qui bonam, annuntiat, Donato auctore. Hinc obnuntiatio augurum, cùm aliquid fieri prohibebant, quoniam auſpicia non addixiſſent. *Alciat. in comment.* ſcribit, denuntiationem, quæ prohibitoria erat, obnuntiationem propriè dictam.

OBOLVS, facit ſex ſiliquas, *Alex. ab Alex. lib. 2. Gen. dier. c. 20. & vide Cæl. Rhod. lib. 10. c. 2.*

OBREPERE, eſt falſis dictis & mendaciis aliquem circumuenire. *Vlp. l. 3. §. puberi quamuis de Carbon. edict.* Sed ſi cùm eſſet pubes, quaſi impubes obrepſerit, dicendum erit, nihil eum egiſſe. Sicque ſumitur multis aliis in locis. Accurſ. *in l. ſi quis obrepſerit præſulij prouinciæ ad legem Cornel. de falſis*, vim ſignificationémque huius verbi parum percepit, vt Budæus luculenter oſtendit in poſter. annot. obrepere iudici per acta, vel libelli interpellationem: pro eo quod eſt, falsò ſe inſinuare, & prætextum facere, *Modeſtinus in l. ſi quis obrepſerit. D. ad leg. Corn. de falſ.* Vbi tamen obrepentem vocat temperatorem.

* OBREPTIO, id eſt, mendacium, *l. ſin autem. §. 1. D. de neg. geſt.* & eſt mendacium fraudulosum, *l. ſed ſin. §. patronū. & de in ius voc.* & proprè conſiſtit in facti narratione, nō iuris, *l. cùm verò. §. ſubuenitum. D. de fideic. liber.* obreptiones reſcriptorum, *apud Ambr. libro quinto Epiſtol. 14.*

obreptionis autem pœnam Bar. excutit *in d. l. ſi quis obrepſerit.* Quòd autem à principe obreptio non ſit inſolita. *fdc. l. præd. C. de loc. præd. lib. 11. l. fin. C. de diuerſ. præ. l. fi. C. de fund. & ſalt. rei dom. eo. lib. cum ſimil.* Quin & Imp. ipſe quæritur *in l. 1. C. de pet. bon. ſubl. lib. 10.* ſeſe inuerecunda petentium inhiatione adeò conſtringi, vt etiam non concedenda tribuat. Et alibi precationes huiuſmodi furtiuas nominat. *l. 1. C. de fund. limit. lib. 11.*

OBROGARE, eſt legem legi contrariam rogare, Græcè ἀντεισφέρειν dicitur. *Tuſan. Annot. lib. Buda. Epiſt. 4.*

OBRYZVM aurum Hermolaus Barbarus dici putat quaſi ἄβρυζον: quod ſcilicet purum, merum & puriſſimè coctum ſit. Itaque cùm libra ballucæ, quæ modò ex aurifodina effoſſa eſt, quatuordecim ſit vnciarum: obryza duodecim eſt duntaxat; *l. 5. C. de ſuſceptoribus. l. 2. C. de metalla.* Hinc *Plin. lib. 33. cap. 3.* Aurique experimento ignis eſt, vt ſimili colore rubeat quo ignis: atque ipſum obryzum vocant. *Suetonius in Nerone cap. 44.* Aurum ad obryzam dixit, vt eſt in veter. libris. *Imp. in l. vltim. C. Th. De ponderat.* Diu multúmque flammæ edacis examine in ea obryza detinetur: quemadmodum pura videatur. Hieronymus in Hieremiam dici putat, quaſi ophyriſum. nam ex Ophir inſula laudatiſſimum aurum aduehebatur. *Iſidorus lib. 16. Etymolog. cap. 17.* ab eo quòd obradi & ſplendere eſt, quòd coloris ſit optimi: Sicque obryzum ſcribi deberet. Hinc

OBRYZATI ſolidi, qui ex auro cocto & puro conflati ſunt, *leg. vltim. Cod. de vet. numiſm. poteſt. leg. 2. Cod. vt nem. lic. in coempt.* qui & obryziaci dicuntur, *in leg. 1. Cod. de obla. vol.* Extat etiam Iuſtiniani edictum, ne Monetarij quicquam obryzæ nomine capiant. *In edict. lib. c. 11.*

OBSCOENITATIS vocabulum, *in l. 1. de offic. præf.* ſpecificè à Iuriſconſult. accipitur, non genericè, vt putauit interpres nimirum pro non nominando ſcelere. Feſtus ab oſcis deriuat, apud quos frequentiſſimus fuit vſus libidinum ſpurcarum.

Digitized by Google

OBSCVRVM, difficile, quod ſtatim intelligi non poteſt. Vnde obſcuritas in iure noſtro improbatur, *l. ſi legatario. §. fi. de fideicom. liber.*

Obſcuri viri, hoc eſt, ignobiles, obſcuro loco & genere orti, *in Auth. de defenſ. ciuit. §. 1. & quibus mod. nat. eſfic. le. git. §. quiſquis autem.* Obſcuræ autem perſonæ claris opponuntur, *apud Cic. & Iuſtin. in Nouell. de teſta. §. ſancimus.*

Obſcuro loco nata, id eſt, humili, *l. concubinam. D. de concubinis.*

OBSCVRARE, præſtringere oculos hoc eſt, obtenebrare, caliginem offundere.

Obſcurare, præter notum & ſignificatum, etiam pro non curare, ſupprimere, tegere, obumbrare, Budæ. obſeruauit, Paulus obſcurare luminibus altius tollendo dixit, *l. ſi is qui binas. Digeſt. de vſufruct. corruptè, vt exiſtimat Hotoman.* pro obſtruere.

OBSEQVIVM reuerentiam videtur interpretari Iuſtinianus *Nouell.* 78. quam liberi & liberti parentibus & Patronis debent.

Obſequia non eſſe operas, & tituli diſtincti, & ſeparata ab operis obſequiorum conditio arguit, *l. libertus qui operarum. D. de operib. lib. l. libertus. Cod. de obſeq.* Quapropter Accurſius nulla ratione excuſari poteſt, qui *§. libertus in princ. l. ſi non ſortem. D. de cond. indeb.* de obſequialibus operis intellexit. Sed & Bartol. cùm obſequia ab operis rectè diſtinxiſſet, obſequiales tamen operas non rectè nominauit: vt quibus vtriſque inter ſeſe nihil prorſus conuenient. Nam obſequia in honoris exhibitione, & in reuerentia verecundia conſiſtunt: Operæ verò, de quibus infrà latius, ipſum operarij laboris tractum ſignificant. *arg. l. operæ in princ. D. de oper. libert. & l. 1. in fi. eod. tit.*

Obſequium metaphoricòs & eleganter ſumitur à Iuriſconſ. *in l. qui pro tribunali. D. de re iud.* Zaſ. annotante, cùm dicit: Pro perſonarum obſequio, id eſt, placabilitate, modeſtia, comitate, obedientia: & eſt verbum elegans. quamuis Cicer. dicat eſſe Terentianum: Donatus tamen ibidem arguit Cicer. erroris, cùm & Plautus vſus ſit eo verbo. Verbum obſequij pulchrè etiam vſurpauit Sueton. in vita Galbæ Imp. cùm dicit, Germanos imprimis obſequium rupiſſe, id eſt, ceſſaſſe ab obedientia Galbæ. Item Iuriſc. *in l. cum hi. §. ſed & perſonarum. D. de tranſact.* hac voce vtitur elegantiſſimè, tum & comparatiuo obſequior, cùm dicit: Si fortè obſequiorem vitam habent, id eſt indulgentiorem, delicatiorem, qui plus ex alimentis pendant. Nemo autem dicit obſequius, niſi fortaſſe à nomine obſequioſus formetur, *vt Zaſi. meminit.* Duobus autem modis præſtari obſequium traditur *in d. l. qui pro tribunali. D. de re iud.* Porrò nemo Latinè loquentium, obſequium pro nominis cultu vſurpauit. obſequium enim dicitur morem gerentis alienæ voluntati, quod frequenter ſonat in malam partem. *quod etiam obſeruauit Eraſm. in cap. 9. Epiſt. ad Rom.*

OBSERVARE iudicium, eſt cauſſæ adeſſe apud Iuriſperitos, *inquit Tuſa.*

OBSES, & obſides ſunt, *inquit Feſtus*, dicti, quaſi ob fides, qui ob fidem patriæ præſtandam dantur. Dicuntur itaque obſides, qui traduntur imperio alicuius, ea conditione, vt ſi dator obſidis à fide recedat, recipienti ſit poteſtas in corpus & vitam eorum ſæuiendi, qui dati erunt obſides, *Bartol. in l. Diuus. D. de iur. fiſc.* tractat, an à priuatis ciuitatibus obſides dari poſſint. Lud. Roman. improbat doctrinam quia traditur, Epiſcopo, & Abbati, de ſibi ſubiectis vnum aliquem dari licere obſidem.

OBSIDIANI lapilli ab Vlpiano commemorantur *in leg. 19. §. 6. D. de aur. & argent.* vbi tamen OBSIANI legitur. *Plin. lib. 36. cap. 26.* In genere vitri & obſidiana numerantur, ad ſimilitudidem lapidis, quem in Æthiopia inuenit Obſidius, nigerrimi

rimi coloris, aliquando tranſlucidi craſſiore viſu, & atque in ſpeculis parietum pro imagine vmbras reddente. *Vide Iſidor. lib. 26. Etym. cap. 4. & cap. 15.*

OBSIGNARE, eſt ſigni impreſſione ſignare. *Martianus in l. Diuus Hadrianus. D. de cuſto. & exhib reo.* Vt Irenarchæ, inquit, cùm apprehenderint latrones, interrogent eos de ſociis & receptoribus, & interrogationes literis incluſas atque obſignatas ad cognitionem Magiſtratus mittant. Hinc & decreta Magiſtratuum obſignari ſolita teſtatur *Cic. l. 16. Epiſt. ad Att.* Buthrotios, inquit cùm Cæſar decreto ſuo, quod ego obſignaui cum multis ampliſſimis viris liberauiſſet, &c. Sanè Principes Romanos anulum habuiſſe conſtat, quo epiſtolæ reſcriptaque eorum obſignarentur. Huius curam habuiſſe patrem ſuum ſub C. Cæſare teſtatur *Trogus Pomponius lib. 43. apud Iuſtin.* vt & Mecænatem ſub Auguſto, *Horat. lib. 2. ſatyr. 2.* Eſt & obſignare idem quod teſtari, id eſt, de quocunque negotio, tabulas, quæ ad probationem valeant conficere. *Cicero in Quintiana*: Eius rei conditioniſque tabellas obſignauerunt viri boni complures, res in dubium venire non poteſt, *Idem act. 7. in Verrem*: ipſe in tabellas refert, obſignat ſignis amicorum, prouidens homo: vt contra hoc crimen (ſi quando opus eſſet) hac videlicet teſtificatione vteretur. Obſignata epiſtola occluſa, & ſigillata, *in l. fi. D. de legat. 2.* Obſignari teſtamento, *apud Iul. Cæſarem, lib. 5. de bell. Gallico.* Obſignare bona, & obſignare dominia, *l. fi. de req. reis. l. 1. §. pen. D. de vent. in poſſ. mitt.* Obſignare pecuniam, conſignare, *in l. tutor pro pupillo. D. de adminiſt. tut.* Notandum, obſignatione totius aut partis ſecundùm conuentionem debitæ pecuniæ ſolenniter facta, liberationem debitori contingere, *l. tutor. §. Lucius. D. de vſufr. l. 9. C. de ſolut.*

OBSIGNATIO conſignationem pecuniæ ſignificat, *l. 9. C. de ſolut. 7. C. de pact. int. empt.*

Obſignatio tabularum, *apud Gell. lib. 14. cap. 2.*

OBSONATORES ſerui, qui coemendis obſoniis ſunt præfecti. *Martial. 65. l. de legat. & fid. lib. 32.* Cubicularios autem vel obſonatores, vel eos qui piſcatoribus præpoſiti ſunt, non videri negotiationis appellatione contineri. Eſt autem obſonium ὀψώνιον quicquid præter panem & vinum cibi cauſſa in menſam infertur. *Senec. lib. 6. Epiſt. 47.* Adde, inquit, obſonatores, quibus domini ſui palati notitia ſubtilis eſt, qui ſciunt cuius rei illum ſapor excitet.

OBSOLETA, vetuſta, antiqua, Cicero.

OBSTETRICES Vlpian. vult eſſe probatiſſimas & artis & fidei, *leg. in princ. de vent. inſpic. & Paul. lib. 5. Sent. titul. 24.* hæ parienti opem ferunt, *Donat. in Adrian. Terent.*

OBSTINATVS eſt, qui poſt inſpirationem & reuelationem ſibi factam in eo quod errauerat, perſeuerat, *8. diſtinctio. cap. conſuetudo. in fin.* Obſtinatio ad malum, ingenio nihil eſt peſtilentius. quippe quòd ſola obſtinatio producit hæreſin, & quicquid eſt malorum. Et ferè omnium æmulatorum vna eſt ſordes, vt cùm ſemel inſanire cœperint, non reſipiſcant, niſi Deus aut Magiſtratus eos perdat.

Obſtinatior animus pertinacior, *l. 2. C. de ſumm. Trinit. & fide Cathol.* Et Obſtinata voluntas, *apud Cicer.*

OBSTRVERE, propriè eſt, quaſi ſtruere quadam alicui loco impoſita obſiſtere, nequid effluat. Luminibus obſtruere, verbo antiquo Iuriſconſultorum Cicero quoque vſus eſt pro domo ſua, & in Bruto per metaphoram. *Accurſ. in l. æquiſſimum. §. ſi adium. D. de vſufructu.* Obſtruere, inquit, id eſt, claudere lumina. Proprietatis dominus, obſtruere luminibus vſufructuarij non poteſt. Itaque *l. is qui binas eod. titu.* non

obſcurare luminibus, vt vbique legitur, ſed obſtruere legendum eſt. Haloander à veteri lectione non recedit.

OBSTRINGERE res ſuas, eſt pro pignore obligare, *l. ſi pater. C. de crim. ſtell.* ſic obſtrictus tutor, id eſt, obligatus *in l. 1. C. de tut. vel curat. vectig.* & obſtricta mater *in l. ſi mater. C. ſi mat. indem. prom.* eodem ſenſu intelligitur.

OBTEMPERARE, eſt decretis parere. *Rubric. ſi quis ius dicenti non obtemperauerit.* Hinc obtemperatio. *Cicer. lib. 1. de legibus.* Quòd ſi iuſtitia eſt obtemperatio ſcriptis legibus inſtitutiſque populorum, &c. Porro non obtemperare ius dicenti eſt non facere, quod extremum in iuriſdictione eſt, hoc eſt, ſententiæ diffinitiuæ non parere. *Vide Zaſ. in l. 1. D. ſi quis ius dicen. non obtem. & lib. 1. ſingular. intellectuum.*

OBTERERE ius *apud Liuium.* Iura populi obterere, pro lædere vſurparunt genericè *Impp. in l. nullus. Cod. de iud. & cæli.* Poteſt enim & non cæſus verberibus Iudæus ſubuerti.

OBTESTATIO, precatio cum adiuratione, *& vide c. 1. 24. q. 1.* Obteſtatio Feſto, cùm Deus in meliorem partem vocatur.

OBTINERE & repelli, contraria eſſe patet ex Cicer. 1. *Epiſt. ad Lentul.* Neque ſi quid non obtinuerimus, repulſi eſſe videamur. Eſt autem obtinere, iudicio vincere, *l. 5. §. 5. D. iudic. ſol.* Pandect. tamen Florent. lectio Optinere non obtinere habet, atque ita ſcribendum quidam cenſent, ex eo, quòd qui optinet, ex opinione, id eſt, ſententia teneat.

Obtinendæ, retinendæ, *l. clam. D. de acq. poſſ.*

OBVAGVLO, verbum XII. Tab. Vide Vagulatio.

OBVENIT hæreditas, vel ex hæreditate, vel hæreditare, hoc eſt, quod vulgò dicimus, per ſucceſſionē. Vlpia. Excipiuntur autem arma, quæ quis commercij cauſſa habuerit, hæreditatéve ei obuenerint, *l. obuenire, D. de verbor. ſignificat.* vide Deferri hæreditas.

OBVENTIONES dicuntur emolumenta omnia, quæ tum ex corpore ipſo rei, tum ex hominum opera & induſtria obueniunt: veluti penſiones vrbanorum prædiorum, vecturæ iumentorum, &c. *l. 1. §. exercitorum. D. de exercit. l. 34. D. de vſur. l. 7. D. de vſufr.*

OBVIARE, tranſlatè pro reſiſtere, *in l. 1. C. quan. lic. ſe vin.* Eſt autem obuiam itum eſt auaritiæ, & non obuiamentum, legendum, *apud Vlp. in l. annonam. de extraor. crim.* hoc eſt, vulgò dicitur, præuentum.

OCCASIO, tempus actionis opportunum, quòd in aggrediendo conficiendóque negotio præcipuum habet momentum: vt non ſine cauſſa veteres videantur Occaſionem diuinitate donaſſe: tametſi apud Græcos mas eſt hic Deus, appellatúrque καιρός. Porrò occaſionem damni præſtans, damnum feciſſe videtur: atque vt hoc Pauli verbum *in l. qui occidit, §. in hac actione. ad legem Aquiliam.* intelligendum ſit, explicat *Speculator tit. de iud.* Quo verò diſtet à cauſſa occaſio, indicat *Gl. in l. riuis. D. de riuis, & in l. ſi debit. de leg. 2. c. 1. de iureiur. in 6.*

OCCIDERE propriè gladio eſt, *vt l. 10. §. ſi ipſe ſeruus. D. de pec.* vel latius qualibet vi adhibita in S.C. Silaniano, & lege Aquilia, non fato. Aliàs enim occiſum, pro mortuo dixit Plautus in Pſeudolo, vt & Cicero, quod notauit Aſconius.

Occidiſſe incontinenti videbitur, qui interpoſitis horis, apprehenſam filiam adulterij ream occidit pater. *Hæc Vlpiani verba ſub fi. l. quod ait lex de adulter. Bartol. magni facit.*

Occidiſſe dicitur vulgò is, qui mortis cauſſam quolibet modo præbuit: ſeu lege Aquilia is demum teneri viſus eſt, qui adhibita vi & quaſi manu cauſſam mortis præbuiſſet: tracta videlicet interpretatione vocis à cædendo, & à cæde, *l. 51. D. ad legem*

Aquil.

Digitized by Google

Aquil. *Itaque Vlpian. l.7.§.1.eo. tit.* occiſum,*inquit*,recipere debemus, ſiue gladio, ſiue etiam fuſte, vel alio telo, vel manibus, ſi fortè ſtrangulauit eum, vel calce petiit, vel capite, vel qualiter qualiter.

OCCISORVM adpellatione eos contineri Labeo ſcribit, qui per vim aut cædem ſunt interfecti: vt puta iugulati, ſtrangulati, præcipitati, vel ſaxo, vel fuſte, vel lapide percuſſi, vel quo alio telo: *auctor Vlpian. in l.1. ad Silan. Idem in leg. 3. ad leg. Aquil.* Non enim ſufficit,ait, occiſum, ſed oportet iniuria id eſſe factum.

OCCIPERE magiſtratum, inire, *Liuius lib.* 23. Creatur Marcellus qui extemplò magiſtratum occipéret. *Item lib.* 41. Collegam qui extemplò magiſtratum occiperet creauit.

OCCVLTVM, quod probari non poteſt, *capit. Chriſtiana.* 35. *quaſtion.*2.

OCCVLTARE,*in Rubr,C.de iis qui latro.occul.* pro abſcondere.

occultare teſtamentum an falſi ſpeciem adtingat,*Bart. docet l. D. de tabul.exhib.*

OCCVLTATOR ad hominem, Receptator ad locum refertur. Ipſe hominum (*ait Cicero*) occultator & receptator locus. De occultatore eſt, *l.vnic.C.de iis, qui ſe defer. lib.*10.

OCCVPARE, ſignificat propriè, *vt ait Valla*,quod in commune, ſiue in medium poſitum erat,ante alios capere, vnde ius occupandi dicitur. Eſt etiam locum tenere, aut capere, & vi arripere. Nec non lege præuenire: vt qui prior litem conteſtatur, *l. pluribus. D. de procur. l.ſi pluribus,de leg.1.l. ſi Titius,de verb. obl. & ſimil.* Vt Iulianus *ibidem in l. Stipulationes commodiſſimum.* occupari eleganter pro præueniri vſurpauit: ita Interpres pro denominari.vel dici. non ſatis ſcitè expoſuiſſe videtur. Notius eſt, occupaſſe dici, qui prior ad ſententiam venit, inter eiuſdem conditionis creditores, *vt traditur in l.eos. D.de re iud. & inibi.* quod vulgò dici ſolet, Melior occupantis eſt conditio,explicatur. Sic occupare locum *apud Cic.3. de finib.* accipimus, & *apud Calium*, Occupare primos menſes.

occupare aliàs eſt detinere.Et inde occupatus, qui ante negotiis detentus, non poteſt alteri operam dare. occupato opponitur otioſus.*Cicero Tuſc.*1.Vt ſi occupati,inquit, aliquid profuimus ciuibus noſtris: proſimus etiam,ſi poſſumus,otioſi.

Occupare aliàs, pro præoccupare, præuenire dicendo ea,quæ poſſent in futurum obiici. Vnde occupatio ſchema Rhetoricum, cùm diluitur id, quod ex aduerſo poſtea forte torqueri contingere. Huc pertinet quod dicet *Vlp.in l.ſtipulationes commodiſſimum.D.de verb. obli.* Doli autem clauſula,inquit,ad ea pertineat, quæ in præſentia occupari non poſſunt, & ad incertos caſus. occupantur mobilia: Inuaduntur immobilia, *§.pen.ver.quod non ſolum.Inſti.vi bon.rap.*licèt quandoque & rei immobilis dicatur occupatio, *vt l. domum.C. de rei vind.in gl.*1.

occupare pecuniam, exercere, otioſam non relinquere.*Columella lib. c.*8. de villico loquens: Néve negocietur ſibi, pecuniámque domini,aut animalibus aut rebus aliis promercalibus occupare. Quæ eadem verba ipſe idem iterat.*lib.*11. *c.* 1. Hinc occupare pecuniam, pro locare fœnori.*Cic. pro Flacco*: Pecuniam adoleſcentulo grandi fenore, fiducia tamen accepta, occupauiſti. *Idem Verri.* 3. Præterea pecunias occuparat apud populos,& ſyngraphas fecerat.

OCCVPATORII agri. vide Agri occupatorij.

OCCVRRERE pro obſiſtere: vt occurratur fallaciis venditorum, *l,1,§,2.de adil. edict. l.ſi patronus in fi.* D,*de donat.* propriè tamen eſt, aduerſum tendere, *vt Alciat.monuit & ſic l.Marcellus* D. *de dona.inter vir.& vxor.* Marcellus ſcribit eum detrahere ſine mulieris damno, & citra me-

Digitized by Google

tum SC. quod detrahentibus negotiationis cauſſa occurrit, quam legem vt intelligas, *l.5.Senatus*, *D. de legat.3.*

Ὀχλαγώγιον, Cùm turba popularis concitata in vnum locum confluit: in Pandectis dicitur eſſe, πολλῶν τινῶν σύνοδος, ἤτοι πολλῶν φωνὴ παρὰ τοὺς ἀγαθοὺς τῆς πόλεως τρέπεις εἰς ταῦτο συντρέχουσι εἰς φθόνον καὶ ἀτιμίαν τινός. Dicitur Conuicium. *l. 15 D. de iniur.*

OCIOSVM, vide Otioſum.

Ocioſa pecunia, vide Otioſa pecunia.

OCTAVARII, exactores dicti ſub octaua parte, quæ portorij nomine exigebatur, tempore Gratiani, Valentin. & Theodoſij Impp. *à legatis.C.de vecti.* à Gallis nunc, *Huictemiers* dicti.

OCTONI ſcrupuli, pro octo ſcrupuli, *in l.1.C. de metallar. & metall.lib.11.* vt octoni menſes, pro octo menſibus, apud Plinium de ceruis loquentem, Octonis menſibus ferunt partus.

OCVLIS rem ſubiici, *in l.ſi irruptione.D.fin. regund.* eſt quod vulgò dicitur, facere veutam, *faire veue de lieu.* quod petendum ſuadet M. Fabius *lib.11.Inſti.Orato.& Ioan. Imbertus lib.1.Inſt.Forenſ.* idque initio litis, & ante cœptum iudicium litémque conteſtatam.

ODIVM fauori ab interpretibus paſſim opponitur.

ODIOSA, à iure exorbitantia, *Pet.Phil.Cornæo.*

ODOFREDVS, vide Ioannes Odofredus.

ODONES, *apud Vlpi. in l. 27. §. 37. D. de aur. & argent. legat.* Alia, *inquit*, cauſſa eſt odonum, quia vſum calciamentorum præſtant. Sunt autem lanei calcei à Græco ὀδόναι dicti, *vt vult Cuiacius*, citans hâc Conſtantini donationem, σανδάλια λινῶ ἀπὸ ὀθονίων. Turnebus Vdones dici debere contendit *Aduerſ. lib. 1.cap. 7.* & exponit eſſe calceamenta ex hircinis pilis texta, citans hoc Martialis lib. 14. Epigram.

> *Non hos lana dedit, ſed olentis barba mariti*
> *Cinyphio poterit planta latere ſinu.*

Ad quos etiam reſpexit lib. 12. his verbis:

> *Hœdina tibi pelle contegenti,*
> *Nuda tempora verticémque calua,*
> *Feſtiue tibi Phœbe dixit ille,*
> *Qui dixit caput eſſe calciatum.*

Sed nihil impedit, quominus & lanei ſeu linei fuerint.

ODORES, id eſt, aromata *apud Vlpia. in l. ideò D. de in rem verſ.* Si odores & vnguenta ſeruus emerit, & ad funus erogauerit.

OECONOMI dicuntur actores ſeu diſpenſatores Eccleſiæ, quibus ſcilicet rerum Eccleſiaſticarum gubernatio & diſpenſatio conſenſu Epiſcopi conceditur. *l. iubemus in princ. C. de ſacroſan. Eccl. & l. omnes qui vbicunque. §. hoc nihilominus obſeruando. C. de Epiſc. & Cler.*

OENOMELI, οἰνόμελι, mellitum vinum, vt origo verbi declarat. Latinè mulſum. *Vlpian. in l.9. de trit. vino ol.* Oenomeli planè, id eſt, dulciſſimum vinum, vini legato continetur. *Vide Dioſcorid. lib.5.c. 12. & Iſidorum lib.2. Etymol. c.3.*

OFFENDERE in legem Senatusconſultorum, & legi, &c. in libris noſtris inuenitur, *l.4. D. de iud. l. 3. D. ad Macedo.* Sic offenſa edict. *l.6. ff. de poſtula.* Offendere quis dicatur, exponit *Bart. l. qui Romæ. §. Callimachus. D. de ver. oblig.*

OFFENSA ferè actiuè ſumitur, éſtque eius qui offendit, auctore Valla. Quæ verò vel dicenda, vel iure intelligenda ſit offenſa. *Bart. tradit in l. quidam cùm. D. de her. inſtit.* Offenſio, vt plurimum paſſiuè accipitur, aliquando tamen actiuè, *teſt. Bud.* Vt verò & hæc accipienda ſit, idem docet *in l. licitatio. D. de publ.* Præterea quo ſenſu in lege municipali, ſiue vt vulgò loquuntur, ſtatuto veniat, *Bar.* quoque oſtendit, *in l. cùm te. C. de inof. teſt.*

Offenſa

Offenſa autem quot modis dicatur, *not. in c. cùm illorum. de ſent. excō.*

OFFENSATOR, qui in re quacunque ſæpè excidit ab eo quod ſuſcepit, & quod efficere contendit. Quintiliano eſt: qui in regendo identidem reſiſtit, aut potiùs, qui perperam legit.

OFFERRE crimen, criminari, ἔγκλημα ἐπιφέρειν, *vt dicunt Baſilici, l. 1. de quæſtio.* Offerre ſe opponere, *l. pe. D. de dolo.*

OFFERRE SE LITI dicitur, qui vltrò nihil ad ſe pertinentis cauſſæ actionem excipit, *l. 49. D. de pet. hæred.* Obtuliſſe liti videtur ſe procurator, qui ſine mandato in aliena lite iudicium excepit, & ſe obtulit, *l. 4. D. de re iud.* Dupliciter autem ſe liti offerre dicitur, vel vltrò ſuſcipiens deferendam cauſſam abſentis, cum ſatiſdatione iudicatum ſolui: quo caſu nec actio ex ſtipulatu, nec actio iudicati in dominum datur, *l. ſi procurator. in fin. D. de procur.* vel vltrò ſuſcipiens defenſionem præſentis, qui propriè cognitor dicitur, quo caſu non ipſe cogitur ſatiſdare iudicatum ſolui, ſed dominus litis, *l. ſi ad defendendum. D. iudic. ſolu.* Dicitur & ſimpliciter offerre ſe alicui, *l. pen. D. de dolo.* Si te Titio obtuleris de ea re, quam non poſſidebas, &c.

Offerre pecuniam, *l. tutor pro pupillo. D. de adminiſt. tut.* vulgò dicitur præſentare, quo ſenſu vtuntur Galli noſtri.

OFFICERE luminibus, & altiùs tollere, quandoque pro eodem ſumuntur, *Alber. ait citans l. 1. ff. de ſeru. vrb. præd.*

OFFICINA, ab officio dicta eſt, in qua artifices operas exercent. Per tranſlationem tamen Cic. dixit, Officina nequitiæ, & Bud. Officina æquitatis, *Vlpian. in l. 4. §. ait prætor de iis, qui not. infam.*

Officina iniquitatis, iudicum iniquorum conuentus.

OFFICIVM, vel ab efficiendo, vel ab officiendo dicitur, eſtque id, quod vnuſquiſque efficere debet, vt nullo officiat: ſeruata ſcilicet honeſtate, quid loco, quid tempori, quid perſonis conueniat. Sic, quomodo debeamus omnes eſſe in officio, tractat eleganter Cicero tribus libris Officiorum: quo ſenſu ſumitur verbum Græcum καθῆκον tametſi Latina vox plenior eſt, *vt docet M. Cicero in Epiſt. ad Att.* Hinc Deſerere officium, & inofficioſum cenſeri, cùm quis contra publicam honeſtatem aliquid facit, ſicut & inofficioſus dicitur parens, qui ſanguinis ex ſeſe procreati, & pietatis obliuiſcitur, *vt in tit. D. de inoffi. teſtamen. l. 2.* Oppoſitum, Officio fungi, officium implere, officio perfungi, partibus ſuis fugi. Quiſquéne poteſt negare æquiſſimum fore, Prætorem interponere ſe, vt officium, quod in ſe recepit, impleat? *Vlp. in l. §. 1. D. de recept.*

Officium legiſlatoris boni in his duob. potiſſimùm verſatur: Primùm, vt ſtatuta ſuo loco, tempori, perſonis & rebus accommodet: deinde, vt aperta ſint, & ſi dubitatio incidat, ab ipſo auctore interpretentur, non ab aliis pro ſuo adfectu.

Officium publicum non id ſolùm accipiendum eſt, quod in adminiſtratione Reipublicæ tantùm conſiſtit, & *iuxta. §. munus pub. l. honor. municipalis. D. de munerib. & honor. l. 2. ff. de iis qui vt indig.* in priuatum vſum non cadit, vti eſt magiſtratus, & id genus aliæ functiones: verum etiam quod propter publicam vtilitatem eſt introductum. *Vnde Pompo. in l. pupillum. §. munus de verbor. ſign. ſcribit,* Munus publicum, eſſe officium priuati hominis, ex quo commodum ad ſingulos vniuerſóſque ciues pertineat. Itaque qui officium publicum à ciuili diſtare putant, non meminiſſe videntur verborum Aur. Arcadij, qui *in l. ſi. d. tit. de mun. & hon.* Hæc omnia, *inquit*, munera, quæ trifariam diuiſimus, vna ſignificatione comprehenduntur. Nam & perſonalia, & patrimoniorum, & miſta munera, ciuilia, ſeu publica appellantur. Vnde apparet. *Vlp. l. 2. de reg.*

Digitized by Google

iur. non diſcriminis,ſed magis declarādi cauſſa dixiſſe.Fœminæ ab omnibus officiis ciuilibus vel publicis remotæ ſunt.

Officium Procuratoris eſt voluntarium, *l.ſi filiusfa.* §. *inuitus.* D.*de procur.*ſed tutoris & curatoris officium eſt neceſſarium, *l.1.& ibi gloſſ.* D. *de tut.*

Officium aduocationis. *Vlpianus:* Inter officium aduocationis, & rei ſuæ defenſionem, multum intereſt, inquit,nec propterea quis, ſi poſtea cognouerit rem ad ſe pertinere, quòd alij eam vindicanti, tunc ignorans ſuam eſſe adſiſtebat, dominium ſuum amiſit, *l. inter. D. de rei vindic.*

Officio iudicis contineri dicitur, quod ei tacitè pro ſuo iure permiſſum eſt, quamuis nullam Prætor in formula mentionem eius fecerit. *Imp.* §. *vltim.* *De perpet.& temp.*Si ante rem iudicatam is, cum quo actum eſt, ſatisfaciat actori: officio iudicis conuenit eam abſoluere. *Pompon. l.* 9.D.*de furt.* Sed ſi eam à fure vindicaſſem, condictio mihi manebit. ſed poteſt dici officio iudicis, qui de proprietate cognoſcit, contineri, vt non aliter iubeat reſtitui, quàm ſi conditionem petitor remitteret. *Sic in l.planè* 38.*D.de petit.hæred.* vbi quæ perſpicuam æquitatem habent, officio iudicis contineri dicuntur, *Sic in l.cùm is.* 44. *D. eod. l. qui per colluſionem.*42. §. *vltim. D.de act. empt. l. ſi vulneraueris.*43.*D.locat.Sic in l.* 7. D. *de nego. geſt.* Tantundem, *ait Paulus*, in bonæ fidei iudiciis officium iudicis valet, quantum in ſtipulatione nominatim eius rei facta interrogatio. *Et in l. Lucius* 17.D. *depoſit.* Eſt conſtitutum in bonæ fidei iudiciis, vt tantundem poſſit officium arbitri, quantum ſtipulatio. Et *l. ſi reus paratus.*73.*D.de procurat.* Si reus paratus ſit pecuniam ſoluere, procuratore agente quid fieri oportet? Si lis conteſtata eſt hoc omne officio iudicis dirimendum eſt.

Officium præſtant, qui ad tuendum patremfam.præpoſiti ſunt, *l.61.* 65.D.*de leg.3.*

Officium pro ipſis officialibus, *l.6. D.de offic.*

Officium, pro ordine apparitorum, *l.1.de appar.Proconſ.lib.12.C.*

Officium pro miniſtris magiſtratuum,ac præſidum, *l.6.* §.*ne tenuis.ff. de offic. præſid. l. 74. D. de euiction.* Sic officium Præſidum, Comitum, Præfectorum, procuratoris fiſci accipimus, *l.3.C.quando fiſcus vel priuat. l. 2.& 3. C. de cano. largit. titu. & alibi ſæpiſſimè, & apud Tertullian. lib.de fuga in perſecut.* Sic Officium præſidale, *l.2.C.de præſcript.30. annor.* Et Officium cenſuale, *l.18.D.de teſta. & apud Symmach.lib. 1. Epiſt.* 46. Et officium cohortale, *l. 13.C.de appell,* officium Comitianum, *l.2. C. de offi. mil. iud.* officium prouinciæ, *Donato in Phormione.*

officium, pro Irenarchis. *Impe. l.7. C.de accuſation.*Ea quidem, quæ per officium præſidibus denunciantur, & citra ſolennia accuſationum poſſe perpendi, incognitum non eſt.

officium pro cuſtodia liberiore, *Paulus l,* 4. *D. de fug.* Magiſtratus municipales ad officium præſidis prouinciæ, vel proconſulis comprehenſos fugitiuos rectè tranſmittunt.

officium Prætoris, pro eius imperio & poteſtate in iure dicundo, *vt in l.veluti.*27. *D. de verb. oblig.* officio Prætoris continetur, ex huiuſmodi obligationibus actionem denegari. Id autem Imperium appellatur, *in l.obligationes* 27.D. *de oblig.& act.*

officium Prætoris, cellula (*vt opinatur Hot.*) erat, in qua ſcripta quædam ad ea quæ pro tribunali agenda erant,pertinentia reponebantur. *Aſcon.in Verri.*II. Moris erat, celebrata iudicum reiectione, & haberi in officio prætoris, & in arca reponi nomina iudicum ſelectorum. *Modeſt. l.* 72.*ff.de furt.* Sempronia libellos compoſuit, quaſi datura centurioni, vt ad offi-

officium tranſmitterentur, ſed non dedit. Lucius pro tribunali eos recitauit, quaſi officio traditos: quæro, non ſunt inuenti in officio, neque centurioni traditi. *Paulus l.17.ff.de in ius voc.* Eum, pro quo quis apud officium cauit, exhibere cogitur. Item eum, qui apud acta exhibiturum ſe eſſe quem promiſit, & ſi officio non caueat, ad exhibendum tamen cogitur. Sunt tamen, qui ſuperioribus in locis officium ſumant pro loco, in quo conſiſtebant Officiales.

Officium, pro perſona iudicis vel magiſtratus, id eſt, pro eo, qui gerit officium ſiue magiſtratum, ſiue quam aliam poteſtatem. Vnde deponere apud officium, *l.fideiuſ.7.§.vlt.D.qui ſatiſd.cog.* Sic cauere officio, & apud officium cauere, id eſt, apud eum, qui poteſtatem exercet. Differunt autem promittere apud acta, & officio cauere. Qui promittit apud acta, is obligatur quidem: ſed non tam ſolenniter atque is, qui apud officium cauet. *Hæc differentia notatur in l.eum pro quo 17.ſi quis in ius voc.non ierit.*

OFFICIVM & Artificium in ſeruis diſtinguuntur apud Martianum, *in l.legatis 65.D.de lega.3.*

OFFICIVM eorum dicitur, qui ad corporis dominici cultum deſtinati ſunt: quales ſunt tonſores, vnctores, cubicularij, miniſtratores: *de quibus in l.103.D.de verb.ſign.* Artificium autem eorum, qui artem aliquam exercent, quales ſunt textores, fullones, lecticarij, pictores, medici, *d.l.65.* & *l.penult.D.de reb.dub.*

Officium, ſeruile miniſterium, *l. 46.§.actores.D.de iu.fiſci.*

OFFICIALES, miniſtri ſeu apparitores magiſtratuum. *Paulus libr. Sent.5.cap.de fiſci aduoc.* Quoties ſine auctoritate iudicati officiales alicuius bona occupant, vel deſcribunt, vel ſub obſeruatione eſſe faciunt, adito procuratore iniuria ſubmouetur. *Vlpia.l.1.§.ſi quis vltrò 19.D.de quæſt.* Potes itaque decreti gratiam facere, & eam per officium diſtrahi iubere. *Sicque ſumitur hoc verbum titu. C.de filiis officialium.*

Officialis foraneus, qui in certa parte Diœceſis ad tempus vices Epiſcopi gerit, *gloſ.Clem.2.de reſcript.*

Officialem à vicario ſeparat Albericus, *cap.cùm nullus.de temp.ord.in 6.* De Officialibus latè per Barto. *l. de pupillo.§.ſi quis ipſi. D. de oper. no.nuncia.*

Officiale operæ, *l.opera.ff. de oper. liber.* ſunt cuiuſcunque artificij operæ, quas patrono libertus officij cauſſa præſtat.

OLEAM immaturam plus reditus habere, quàm maturam, *tradit Iuriſcoſ.l.penult.D.de vſufruct.lega.*

Olearum nuclei, ligni appellatione continentur, *l.55.D.de leg.3.l.167.D. de verb.ſign.*

OLEARIVM FVNDVM, hoc eſt, oleas, arbores producentem. Alber.citat *in l.ſi cuius. §.fructuarius. D.de vſufruct.* ſed perperam. Nunquam enim olearij fundi, ſed horti ſolùm olitorij meminit, vt & interpretes legit. In eo tamen labitur, quòd vel de oliuis accipi poſſe indicauit. Siquidem olitorium ad olera tantùm pertinet.

OLEARIA vaſa numerantur *in l.§.illud. D. loca.* Oliuariæ molæ & præli fit mentio, *l.21. D. de fund. inſtru.*

OLEAGINEA pocula, *l.30.D. de leg.3.* vel (vt eſt in Pand.Flor.) Oleagina.

OLIVETVM, locus oliuis conſitus, *l.58.D.de contr.empt.* in vulgatis codicibus, non item in Flor. & *l.7.C. de bon.præſcript.* & *l.1. C. de mant. & colo.*

OLFECIT equus mulam, honeſtè dixit Alph. pro coitum appetiuit, *in l.vlt.ſi quadrup.paup.feciſ.dic.*

OLIM ad tempus præteritum pertinet, *l.nec emptio.D.de cont.empt.* Aliquando ſignificat dudum, retro, *l. ſed.§.quæſitum.D.de excuſ.tut.* & quot tempora ſignificat, tradit *Bart.l.* & *ibi Alex.D.de op.nou.nunc.*

Digitized by Google

OLVS, dicitur omnis herba ſatiua, quæ eſt in vſu cibario, ab alendo: quòd oleribus alerentur homines, antequam fruges, vel carnes eſſent. *Iuſtin.Inſt.in princ. de vſu.& habit.* Nam is, inquit, qui fundi nudum habet vſum, nihil vlterius habere intelligitur, quàm vt oleribus, pomis, floribus, fœno, ſtramentis, & lignis, ad vſum quotidianum vtatur.

OLITOR, ab oleribus, hortulanus eſt. *Vlpian. de verb. ſignific. l. ſi vrbana.* Horti vinearij fortè, vel olitorij. Fit autem Olitor ab olere, non ab oliuis, vt, Accurſius exiſtimauit.

O M

OMITTERE hæreditatem, & legatum, & prætermittere, pro eodem, *l.7.& 59. D. de acquir. hæred. l. 33. D. de milit. teſtam.*

Omittere & repudiare ſeparantur, *l.24.§.Scæuola.ff.de minor.*

Omittere, ſilentio exhæredare, vel potiùs præterire, *l. ſi patronus. D. de bon. libert. & §. fin. Inſtitut. de exhæred. liber.* Illud enim ſilentio gloſſema eſt, nec eſt de vet. libr.

OMISSA actio, *in l. ſi eum. D. ſi quis caut.* non remiſſa, vt barbarè gl. indicauit, (Remiſſum enim Latinis languidum ſignificat) ſed relicta ac præterita accipienda eſt. Eſt enim omittere rem quampiam penitùs dimittere. Vnde omiſſio eorum, quæ geri debent, lata culpæ datur, *l. ei qui.§.fin.D.de pet. hæred. cap. ſæpè. 12. q.2.*

OMNIS, nihil, quilibet. & aliæ huiuſmodi voces vniuerſales in iure ciuili reſtringuntur ad normam æquitatis.

Omne, nihil excipit, *l. à procuratore. C manda.* An verò ſit vox collectiua, *docet Bar. Moſchus. D. de iur. fiſc.* & an à toto ſeparetur.

Omne ius habet annexam gratiã; quod nemo vnquam grauiùs tractauit, quàm Marcellus, *in leg. reſpiciendum. D. de pœn.*

Omnia, pro vtriſque *apud Tapinianum, in l. in ratione. §. quid tamen dicemus. ad leg. Falc. item apud Gaium, exemplo. Cicer.* dictum legimus de duobus, *in l. liberum arbitr. D. de adopt.* coniunctim plerunque apud idoneos auctores occurrunt: vt omnes tres, omnes quatuor, omnes quinque, &c.

Omnis debiti nomine, vſuræ veniunt accipiendæ, *vt patet ex reſponſo Scæuolæ, in l. nomen. de lega. 3.* Item qui omnia ſua, vel omnes res ſuas donat, & nomina debitorum donaſſe intelligetur. Idem enim eſt, ſiue omnia mea dixerim, ſiue addito vniuerſali ſubſtantiuo, omnes res meas, ſeu bona mea dicam.

Omnis homo, de duobus dictum, *in l. 1 C. de liber. præter.*

Omnis periculi appellatione, non videntur caſus fortuiti contineri, *l. non ſimiliter de magiſtr. conuen.* vbi dicitur, Magiſtratus ſuccedit in omne periculum & tamen non tenetur de caſu, *l. 2. §. eo tempore. ff. de admin. rer. ad ciuit pert.*

OMNINO, & omni modo præciſam neceſſitatem plerunque ſignificant, *l. 10. §. in adrogato. ff de vulga.* idémque valent quod indiſtinctè, *l. penult. ff. pro ſuo. l. 49. ff. de iure dot. l. 11. in fin. l. 26. ff.* D. *de leg. lib. 14. §. ſed & ſi. ff. quod met. cauſ. & aliis multis in locis.*

Omni modo, ſine metu exceptionis, *l. 39. §. pen. ff. de dam. infect.* Omni modo eſt etiam, ſine interpellatione, *vt l. 38. §. pen. ff. de vſur.* Significat etiam in omnem euentum, & vt Iuriſconſ. loquuntur, quicunque caſus inciderit, *leg. 18. ff. quod met. cauſ.*

Omninò fieri intelligitur eo modo, quo poteſt fieri, ne impoſſibile iuberi videatur facit, *l. ſi iure militari. de milit. teſt. cum ſimil. per Salomon. citatu.* Cæterùm, Omninò, nunc, ſemper, & ſimilia verba prægnantia, vel ideò vulgò feruntur, quòd iuxta interpretum traditiones nullam

Digitized by Google

lam modificationem, aut limitationem recipiant, *vt ait Zaſ.*

omninò ad omnem ſui partem *Alberic. ca. ſi religioſus. de elect. lib. 6.*

Ὁμολογῶ, *in l. 4. C. de recept. arb.* ſpondeo & adiectio.

Ὁμοπάτριοι, ex eodem patre geniti, Ὠνητικὸν, in Baſilicis, in rumentum emptionis: vt δωρεαστικὸν inſtrumentum emptionis.

O N V S, munus, puta tutelæ, vel curæ, *l. munus. 13. ſ. 2. D. de verbor. ſignif.*

oneris ferendi ſeruus dicitur, quæ vt vicini onera ſuſtinere quis cogatur, imponitur, *l. 1. & 53. D. de ſeruitu. vrb.* Alia autem eſt ſeruitus oneris ferendi, alia Tigni immittendi: nam cui prior debetur, agere cum vicino poteſt, vt ruinoſum parietem reficiat, cúmque oneri ferendo idoneum præſtet: atqui tigni immittendi ius habet, cogere vicinum, vt parietem reficiat, non poteſt, *l. etſi fortè. 6. ſ. 2. l. 8. ſ. competit. D. ſi ſeru. vindi. l. eum debere. 33. D. de ſeruit. vrb.*

oneris nomine, quæcunque in nauem vehendi cauſſa imponuntur, intelliguntur, *l. 6. D. ad leg. Rhod. l. 31. & l. penult. ſ. penult. D. locati.*

onera hæreditatis, æs alienum, *l. vnic. ſ. penult. D. ſi mul. vent. no.*

onus auertere, vide ſup. Auertere.

oneris auerſi actio, vide ſuprà, Actio.

O N E R A N D Æ libertatis cauſſa facta, ita definiuntur, quæ ita imponuntur, vt ſi patronum libertus offenderit, petantur ab eo, ſempérque ſit metu exactionis ei ſubiectus, propter quem metum quiduis ſuſtineat, patrono præcipiente, *l. 1. ſ. 5. D. quar. rerum actio non det.*

O N Y X Arabicus, *l. ſi ſ. ſpecies. D. de publi.* ad differentiam Indici, à quo colore diſtat. Ille niger eſt cum zonis candidis, hic igniculos habet albis zonis cingentibus. Inde autem nomē habet, quòd habeat in ſe permixtum candorem in ſimilitudinem vnguis humanæ, *vt Iſidorus lib. 16. c. 8. & Plin. lib. 56. c. 7. tradunt.*

O P E C O N S I L I O, *l. 27. ſ. ſi quis de manu. D. ad l. Aqui.* quemadmodum accipienda ſint, an coniunctim, an ſeparatim, antiquorum varia uit ſententia. *Pau. in l. ſæpè ita comperium. de verb. ſign.* Labeoni ſubſcripſit, ſeparatim accipienti illa verba: Eum, cuius ope, conſilio, furtum factum ſit, furti teneri lex ait. Quamuis Alciat. coniunctim quoque accipi poſſe tradit: quoniam non ſat ſit, opem præſtare, niſi eo conſilio, id eſt, animo præſtetur, vt furtum fiat. Si ergo conſilium pro ſuaſione accipiamus, ſoluta illa oratio diſiunctiuè: ſi pro doloſa adiuuantis intentione, coniunctim intelligetur, aitque. Et hic verus eſt huius reſponſi ſenſus, quem nec Accurſius, nec cæteri ſatis percepère. Certè ex ſententia coniungentium potiùs, quàm ſeparantium intelligenda ſunt, & ita videtur Vlpianus vſurpaſſe, *l. 6. de condict. furt.* ope & conſilio dixit *Iuſtin. Inſtit. de obligat. quæ ex delict.* cùm tamen in libris ſcriptis probatioribus, ope conſilio legatur, ſine copula. *Vide Cuiac. ad ſ. interdum. de oblig. quæ ex delict.*

opem fert, qui miniſterium atque adiutorium ad ſurripiendas res præbet, *l. in furti. 50. D. de furt.*

opera eſt labor, qui in opere faciendo præſtatur circa rem, ſiue corporalem, ſiue incorporalem. Et quia humanæ conditionis ratio poſtulat, vt per diem duntaxat laboretur, ideò Paul. operæ, inquit, diurnum officium ſunt, *l. 1. D. de oper. lib. 2. ff. de annu. legat.*

operam dare de iudicibus dictum, *in l. ſi longius. ff. de iudic. l. penult. ff. de vacat. mun.* nouum non eſt. ſic enim *Cicero. 4. Ver. M.* Petilium, equitem Roma. quem habet in conſilio, iubet operam dare, quòd rei priuatæ iudex eſſet.

operæ libertorum, officia ſunt, quę liberti patronis in gratiæ & remunerationis loco præſtant. nam (*vt ait Caius, in l. cùm patronus. 22. D. de oper.*

libert.) operarum editio nihil aliud eſt, quàm officij præſtatio. Earum autem duo genera ſunt ſumma, officialium, & Artificialium, officiales dicuntur, quæ non in arte vlla certa, ſed in patrono quibuſcumque officiis adiuuando verſantur: & perſonam eius potiſſimùm attingunt, victum, curationem, ocium, quietem, voluptatem, veluti etiam, cùm nullo ſuo detrimento negocia eius gerendi, peregrè cum eo proficiſcendi, *l. hæ demum. 38. D. de oper. libert.* Atque hoc eſt quod Vlpianus ait, *in l. operæ. 9. D. eod.* proprietatem officialium, & in dantis, & in accipientis perſona conſiſtere. Artificiales autem appello generaliter omnes, quæ artis alicuius propriæ ſunt, neque ſine illa præſtari poſſunt: veluti ſi libertus, pictor, medicus, faber, architectúſve ſit, & patroni ſui iuſſu pingat, medeatur, fabricet architectetúrve: hoc officium non tanquam libertus patrono, ſed vt quiuis alius cuiuis alij præſtabit. Quid enim illum libertum, aut hunc patronum eſſe neceſſe eſt, vt ille nauim domúmve huic ædificet? Hinc Vlp. eas operas, quæ hoc in genere ſunt, ſcribit quaſi in pecuniæ præſtatione conſiſtere, *l. fabriles 6. D. eo.* nam fabriles, pictorias, cæteráſque generis eiuſdem artificialium nomine continentur. Hinc idem Vlpianus. *in l. operæ 9. eod.* ſcribit fabriles, aliáſve generis eiuſdem, vt à quocunque, & cuicunque ſolui poſſe: & iubente patrono etiam aliis edi poſſe. Hinc idem *in l. 6. D. eod.* illam inter vtraſque differentiam exponit, quòd fabriles, cæteræque ad hæredem tranſeunt: officiales verò, nequaquam. Cuius rei non obſcura cauſſa eſt: nam hæ (vt antè diximus) perſonales ſũt, nec ab altero facilè præſtari poſſunt: illæ verò, & à quouis, & cuiuis. Zaſius in intellectibus ſuis dicit, non errare eum, qui & medias, ſeu communes operas conſtituat, vt putà, quæ & officium & artificium reſpiciant: Addit & tertiam ſpeciem, ſcilicet operas ſeruiles.

operas edere, exhibere frequens loquendi formula, *tot. ti. D. de oper. lib. l. 54. §. fi. de verb. oblig.*

operarum editio, officij præſtatio, *l. 20. ff. de operis libertorum.*

OPHITÆ, ſeu ſerpentini hæreticorum genus, *l. 8. & pen. C. de hære.* ſic dictis quòd colubrum colerent: ὄφις enim coluber eſt Græcis. *Iacob. tradit Iſid. l. 8. Etym. c. 5. & tranſlatitiè cap. quidam. 24. quæſtione 3.* Dicebant autem ſcientiam boni & mali à ſerpente in paradyſum inductam.

OPILIO, *in l. cùm quærebatur. de leg. 3.* ouium cuſtos.

OPINIO communis, eſt aliud quàm fama. Nam opinio communis facit ius, *C. de re iud. l. 1.* fama verò non facit ius. Item opinio communis probat, fama verò non. Item opinio communis differt à notorio, quia opinio communis eſt de longè præteritis, quæ probari non poſſunt de facili, ſcilicet per teſtimonium viſus, &c: ſed notorium eſt de præſentibus, vel proximè præteritis, quæ de facili probari poſſunt per teſtes diuiſim. Et quòd opinio veritati præferatur, eſt gloſſ. cum concord. pro, & contrà abundans in iuribus, in cap. nuper. de biga. ſuper verbo, videntur. Concludit tamen ibi, quòd caſuale eſt, vt opinioni potiùs ſtetur, quàm veritati, in fauorem contrahentium, teſtamentorum, ſententiarum vel prolis. Aliàs regulariter veritas præfertur opinioni *ſecundum Bern. in gloſſ. 3. in cap. ad audientiam. de ſponſa.* Etiam veritas præfertur auctoritati, *l. nemo iudex. C. de ſent. & interlo. om. iud.* item conſuetudini, *capit. ſi conſuetudinem. cum ſex capitu ſeq. diſt.* 8. vbi dicitur: Veritas valet, & inualeſcit in æternum, & viuit, & obtinet in ſecula ſeculorum.

opinio communis, vtrùm circa eas quæſtiones verſetur, quæ lege, vel ratione finiuntur, an quæ auctoritate, an quæ ratione ſimul, & auctoritate: rurſus vtrum ab numero auctorum, an ab dignitate penſanda, non ſatis liquet. Et magis eſt vtique ex his, quæ auctoritatis ſunt, conſiſtere. Lex & ratio

tatio concludenter apud nos demonſtrant. Ratio enim, & veritas conuertuntur, *c. fruſtrà. 8. diſtin. Bald. in l. omnium. D. de leg.*

opinio ſeu putatio falſa non excuſat iniuriam, quæ mihi fit. Nam certus ſum ego, licèt ille me putet alium eſſe, quàm ſim. *Paul. in l. eum, qui nocentem. §. ſi iniuria mihi. ff. de iniur.*

Opinio dicitur id, quod incertum eſt: *vide Salomonium l. reſponſa. de iur. nat. gent. & ciuil.*

Opinio plena, *l. 6. §. Præſides de interdi.* D. pro exiſtimatione præſidis, ſiue ſententia nondum pronunciata, cui adiunguntur acta, & refutatoriæ preces, ſeu libellus rei, *vt eſt l. 16. D. de iniuſt. rupt. §. quid tamen. l. 1. C. de relat. l. ſciendum. D. de appel. recip. & alibi.*

OPINIO in poſter. libris Codicis, pro prædij cuiuſque cenſu & profeſſione vſurpatur, *l. vlti. C. de præd. nauicul. l. vltim. C. de collat. fund. fiſcal.* Vulgò taxa dicitur. Hinc

OPINATORES, *l. 7. C. de exact. tribut. lib. 10.* ſunt milites, qui in prouincias mittuntur, petendæ militaris annonæ cauſſa, *l. 11. & 14. C. de erog. milit. anno. cauſ.* ſic dicti, *vt exiſtimat Iacob. Cuiacius:* quod exigant opinionem, id eſt, cenſum agri. maléque eo in loco Optiones Haloander legit. Hi autem miſſi in prouincias non fungebantur exactorum officio, ſed inſtabant præſidibus, & officiis eorum, & curialibus tantùm, quibus titulorum fiſcalium exactio competit, vt intra anni ſpacium annonas accipiant, *d. l. 11. C. de erog. mil. an.*

OPISTHOGRAPHVM ὀπισθόγραφον, Hermolaus appellari dixit, quod ex vtraque pagina ſcriptum eſſet, aduerſa & auerſa minutis literis, & lituris plenum. Hotomanus Opiſthographum exiſtimat eſſe chartam, non vtraque ex parte ſcriptam, ſed quæ vna ex parte deleta, ὄπισθεν, id eſt, pone, & in tergo ſcripta: eſt his Vlpiani verbis motus *ex l. 4. ff. de bono. poſſ. ſecund. tab.* Chartæ appellatio, inquit, & ad nouam chartam refertur, & ad deletitiam: proinde & ſi in opiſthographo quis teſtatus ſit, hinc peti poteſt bonorum poſſeſſio. Atque huc fortaſſis pertinet illud Iuuenalis Satyr. 1. *ſummi plena iam imagine libri, Scriptus & in tergo, nec dum finitus. Oreſtes.* Veteres plerunque vna tantum in parte ſcribebant, quia ſcriptas chartas poſtea inuoluebant, vnde volumina dicta ſunt.

OPITER nepos à veteribus dicebatur, *inquit Feſtus*, cuius pater auo viuo mortuus eſt: ſic dictus, quòd obitu patris genitus ſit, aut quòd auum poſt patrem habeat, id eſt, pro patre.

OPITVLATIO propriè in rebus dubiis & malis dicitur. Vnde prætor eam pollicetur minoribus annis 25. aduerſus captiones, hoc eſt, dolum aduerſarij: auxilium verò, ſi facilitate decepti ſunt, *l. 1. in princip. D. de minoribus.*

OPORTET, vel Debet, vel his ſimile verbum, in ordinationibus publicis Iuris, ſignificat neceſſitatem adeóque immutabilitatem: quia ferè ſolent accommodari præceptis naturæ, ab omni humana poteſtate exemptis, vt in materia rectè iudicandi. Quippe, iudicare munus publicum eſt, *l. quippe. D. de iudic.* quinimo & in contractibus vtrunque verbum importat neceſſitatem, *l. is natura. D. de reg. iur.* Is natura debet *inquit Paulus*, quem iure gentium dare oportet. Errat igitur admodum perniciosè *Bart. in l. vbicunque. D. de interroga.* Quòd oportere, hoc eſt, debere interpretatur, vt excludat neceſſitatem. Nam tali doctrina in forum producta, ſegniores fecit iudices ad interrogandum, contentos tantùm apud ſe actis & actitatis. Rurſus interrogandi neglectus corruptiora paulatim fecit iudicia, & prorſus immortalia, nemine id animaduertente. Vt ſemper magis ſolet nocere malum, & diutius hærere quod irrepſerit, quàm quod inciderit. Similis error

Digitized by Google

eſt *in l.1.D. de origin.iur.* dum Accurſius interpretatur, OPORTET, hoc eſt, Decet, excludens neceſſitatem. Quaſi verò Iuri rectè dat operam, qui iuris cauſſas ignoret: non aliter de eo iudicaturus, quàm Magiſtratus de cauſſa, cuius circumſtantias neſcit.

oportere, verbum, non ad facultatem iudicis pertinet, qui poteſt, vel pluris, vel minoris condemnare, ſed ad veritatem refertur. *Paulus l.37.D. de verb.ſign.* oportebit, tam præſens, quàm futurum tempus ſonat, *l.8.D. eod.*

oportet, in ſtipulatione, Quod te mihi dare facere oportet, quod præſenti die duntaxat debetur, complectitur: & ideò adiicitur verbum, oportebit, vel ita, Præſens in diémve, *l.ſi ſtipulatus 76.l.cum ſtipulamur.125.D.de verb.oblig.*

OPIDVM, *inquit Pomp.* ab ope dicitur, quòd eius rei cauſſa mœnia ſint conſtituta, *l.239.§.1. D.de verbo. ſign.* idcóque per vnicum p, ſcribi deberet, atque ita in optimis exempl. ſcribitur. Huc accedit quod ſcribit Varro, *lib.4.de ling.Lat.* Maximum ædificium eſt opidum, ab ope dictum, quod munitus opis cauſſa vbi ſint, & quod opus eſt ad vitam gerendam, vbi habitent tutò, vel opida, quòd opere munibant mœnia, quò munitius eſſent.

OPPIGNERARE, eſt pignus dare fœneratori: Repignerare pignus recipere eſt, reſoluta cum fenore pecunia, *Hoc verbo vti Iuriſc. teſtatur Beroal.Com.in Aſinum, tertio.*

OPPRESSVM ante ſententiam: Damnatum verò poſt latam eam dici, quidam obſeruarunt.

OPPRESSIO mobilium eſt, vt inuaſio immobilium *verſic. homicida. in §. deinde competens eſt. Auth. de mand.princip.*

OPTARE, propriè eſt eligere, *l.3.§.item ſi optare.D.ad exhib.* Item ſi optare velim ſeruum, vel quam aliam rem, cuius optio mihi relicta eſt, &c. Sic Virgil.lib.5.Æneid.

Munerá que in naues ternos optare iuuencos.

Ducitur autem ab ὄπτω Græco, quod eſt video, conſidero.

OPTIONIS legatum, quo electio ſeruorum, vel aliarum rerum in familia relictarum datur: vnde tit. de optione legata. Eius autem hæc vis eſt, vt cui optio legata eſt, etiam eius hæredibus, ſi viuus ipſe non optarit, optio debeatur. *l.vlt.C.commun.de legat.§.optionis.Inſtit.de legat.*

OPTIO, *in l.vlt.D. de iur.immu.* cuiuſuis muneris adminiſter dicitur. Menſores, *inquit Paternus*, optio, valetudinarij. optiones autem, *vt ſcribit Vegetius lib.2.c.7.* ab optando appellati ſunt: quòd antecedentibus ægritudine præpeditis, ij, tanquam adoptati eorum, atque vicarij ſolent vniuerſa curare. *Varro 1. de ling. Lat.* Primi, inquit, ſingularum decuriarum decuriones dicti, quos ij primos adminiſtros ſibi adoptabant, optiones vocari cœpti, quos nunc propter ambitiones tribuni faciunt. *Feſtus*: optio, inquit, eſt optatio: ſed in re militari is appellatur, quem decurio aut centurio optat ſibi rerum priuatarum miniſtrum, quò facilius obeat miniſteria publica. *Idem*: optio, inquit, qui nunc appellatur, antea appellabatur accenſus. Is adiutor dabatur Centurioni à Tribuno militum, qui, quia cooptare quem velint, Centurionibus permiſſum eſt, ex facto nomen ſortitus eſt. Nonius: Optiones, inquit, in cohortibus dicuntur, qui ſunt honeſti gradus, vt optatos, hoc eſt, electos: & adoptatos, hoc eſt, aſcitos. *Varro de Vita patrum libr.2.* exiſtimat appellatos, qui referentibus Centurionibus adoptati in cohortes ſubibant, vt ſemper plenæ eſſent legiones: à quo optiones Decurionum in turmis, & in cohortibus Centurionum appellati, Plutarchus in optiones διοπτῆρας videtur vocare, his verbis: ἐν δὲ τούτοις Οὐετούριος καὶ Βάρβιος, ὁ μὲν ὀπτίων, ὁ δὲ τεσσεράριος. οὕτω γὰρ καλοῦνται οἱ διαγγέλων καὶ διοπτήρων ὑπηρεσίας τελοῦντες. Hinc apud Tacitum

Digitized by Google

ſic legendū eſt: A quo Barbium Proculum teſſerarium ſpiculatorem, & Veturium optionem eodē perductos.

optio FABRICÆ, *d.l.vlt.* videtur eſſe, qui Imperatoriæ fabricæ, à qua Fabricenſes vocantur, aut fabricis legionum ſcutariis & loricariis cuſtos præeſt: vt & cuſtos carceris à Prudétio, Manceps carceris, & à Diuo Ambroſio, optio carceris appellatur. ſic enim ſcribit: Neque Paulus & Silas tempus diſtulerunt, quin optionem carceris baptizarent cum omnibus eius.

OPTIONES etiam dicuntur *in lib. Cod.* qui annonam militibus diuidunt, *l.9.C.de iure fiſc.l.9.C.de exact. trib.l.3.C.de apoch.publ.& Nou. Martiani de indul. rel. Nouel. Iuſtiniani 129.& ideò ad l. 1. D. de mune.& hono.* Græci lib. 54. *βασιλικῶ*, annonæ diuiſionem interpretantur optionem militum. Procopius 3. de bel. Vand. ὡς ἐπεμελεῖτο τὸ τῆς περὶ τὴν οἰκίαν δαπάνης ὀπτίωνα τοῦτον καλοῦσι. Nominis autem ratio hæc eſt, quòd duces eos ſibi optent diuidendæ annonæ cauſſa, quaſi adiutores, quòd facilius cætera munia militaria obeant. qua ratione auxilia fœderatorum optiones etiam dicuntur, *l. vlt. C. de loc.* quorum duces Phylarchi dicuntur. *Nouel.116.& 117.* Sunt autem quidam, qui *lege ſexta, D.de bon.damn.* optiones ſumi velint pro apparitoribus eius magiſtratus qui damnatum ad ſupplicium deducit: mihi tamen priori ſenſu hoc nomen non incommodè videtur vſurpari poſſe, cùm poſterioribus temporibus, imò etiam ſub ipſo Tiberio (vt teſtantur ſacra Euangelia) præſidis, & eius, qui ſontes ad ſupplicium deduceret, ſatellitum officio milites functos legamus: tum verò maximè, quòd & id ſubindicet. d.l.6.

OPTIMA lex cùm nominabatur in magiſtro populi faciendo, qui vulgò Dictator appellatur, quàm pleniſſimum poſſet, ius eſſe ſignificabatur: vt fuit M. Valerij Marci filij Voluſi nepotis, qui primus magiſter populi creatus eſt. poſtquam verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populum data eſt, quæ antea non erat, deſitum eſt dici, vt optima lege, vtpotè imminuto iure poſteriorum magiſtratuum. *Hæc Feſtus*, Verba etiam, quibus Pontifex Max. virginem Veſtalem capiebat, hæc Gellius libro primo, cap.12. recenſet ſacerdotem Veſtalem, quæ ſacra faciat, quæ ius ſint ſacerdotem Veſtalem facere pro populo Quiritibus, vti quòd optima lege fiat, ita te Amata capio.

OPTIMVS maximúſque fundus dicitur, qui ſeruitute omni, & obligatione pignoris, ac tributo immunis eſt. *Paul.l. 169. De verb. ſig.* non tantùm in traditionibus, ſed & emptionibus, & ſtipulationibus, & teſtamenti s adiectio hæc, VTI optimus maximúſque eſt, hoc ſignificat, vt liberum præſtetur prædium, non vt etiam ſeruitutes ei debeantur. *Quod idem tradit Vlpianus.l.90.& 126. eiuſdem tit. & l.pen. D. de euict. & l. 59. De cont.empt.Cic.de lege Agr.* Optimo enim iure ea ſunt profectò prædia, quæ optima conditione ſunt: libera meliore ſunt quàm ſerua. Capite hoc omnia quæ ſeruiebant: non ſeruient: ſoluta meliore in cauſſa ſunt, quàm obligata. Eodem capite legis tuæ ſubſignata omnia, ſi modò Syllana ſunt, liberantur, immunia meliore conditione, ſunt quàm illa quæ penſitant.

optimo iure poſſeſſa domus, quæ nulli obligata eſt, vel pignerata, neque vllo nexu pignoris tenetur, *l.26. §. 1. D. de pig.* optimum ius legati, quod commodius, & facilius eſt, *Vlpi. inſtit. tit.* 24. optimo iure libertatem conſequuti, *l.31.D.de min.* qui ex fidei commiſſo rectè manumiſſi ſunt. Optimo iure quarta bonorum curialium defunctorum, quibus alieni ab eorum conſortio hæredes extiterunt, à curia petitur, *l. 1. quando & quib. quar.pars.* Optimo iuri & iure admiſſos codicillos dixit Imp. *Inſtitut.de codicil.in fi.princip.* Theoph. *νομιμωτάτως ἐνστᾶσιν* vertit. Optimo iure debentur

Digitized by Google

vſuræ,quæ interrogatione præcedente promiſſæ ſunt,*l.1.C.de vſurpat.* hodie tamen prohibitæ ſunt,*vt no. eod. titu.Aut.ad hæc.* optimo iure prædia antiquis dicebantur, quæ immunia prorſus erant, id eſt, vt nunc loquimur, Alaudialia.

Optimum,melius,bonum,ius dicitur in comparatione, *Gloſ.in l.ſi mulier.D.de minor.ſuper ver.Optimo attigit item gloſſ.in l.exigendi. C. de procu. ſuper verbo,*Non iniuſtè.

OPTINERE,vide obtinere.

OPVLENTA hæreditas, *ait Gloſſ.in l.ſi quis mihi.D.de acq.hær.* dicitur, quæ affert opes ſine vexatione. Locuples verò eſt, quæ etiam vexationem habet.

OPVS idem & perfectum,& imperfectum dici colligitur,*D. loc.l.qui inſulam.§.qui ædem.* opere legato tamen, vel conducto ſignificari Labeo ait id opus, quod Græci ἀποτέλεσμα, non ἔργον vocant,id eſt,ex opere facto corpus aliquod perfectum, *l.5. D. de verb.ſign.*

Opus probari vel approbari tum dicitur, cùm magiſtri artificiorum euocati,inſpectum opus referunt eſſe idoneum,& rectè factum,vel etiam(ſi hoc conuenerit)ab ipſo locatore,*l.opus, quod cum l.ſeq. & l.ſi in leg. in princ.D.locat.*

Opus reſtitui,pro deſtrui, auferríque in interdictis intelligitur,*l. cùm prætor.eo.& ſimil.quæ Alberic.indicat. Alciat.l.impenſa.D.de verb.ſign.*

Opus ſtructile dicitur, quod ex lapide quadrato, aut laterculis, calcéque conſtructum eſt. Eáque propriè pars ædificij eſt, vnde & auferri non poteſt. Tectorium verò incruſtatio eſt, ſiue expolitio parietum: *qua de re Vitruui. legendus eſt lib. 7. vt ab Alciat. citatur, tum & ipſe in Commun. ad l. in ruſtis & caſ. de verbor.ſignif.* opus ruteſtre *apud Paul. de leg.3.*

OPVS, *in edicto de oper. no. nun.* quod in ſolo fit, & ſolo coniunctum opus ſignificat,*l. 1. §. hoc autem. D. de oper. no. nunc.* Vnde qui meſſem facit,arborem ſuccidit,vineam putat, licèt opus faciat, ad illud edictum non pertinet : ſed ad interdictum, quod vi, aut clàm, *l. 1. §. hoc autem.& l.7.§.notauimus.D.quod vi,aut clàm.*

ad Opus damnari,daríve, & in opus tradi,idem valent, *l.6.D. de extraor. crim. cum l.1.§.1. & l.fin.D.de effracto.* Et Operæ mulctari,pro eodem, *l.10.§.fina.D.de pæn.* in opus ſalinarum mulierem damnatam legimus, *l. 6.D.de captiuis.*

OPERARI, ſimpliciter pro laborare,negant apud idoneos reperiri auctores, ferè autem refertur ad ſacra. Quamuis Operarij propriè ſunt, qui non iudicium, ſed tantùm operam adhibent ad architecti ex arte rationem operis præſcriptam. operariorum ſeruorum meminit Alphenus,*in §.quid autem eſſet.l. in l. Cenſoria.de verbor ſignifi.* Alciat.eos interpretatur,qui ruri operabantur. Vnde & antiquis auctoribus ſimpliciter operæ appellabantur.

ORACVLVM Imperatores in Codice appellant, iuſſum principis ipſius, ſine vllo reſcripto & adnotatione pronunciatum, *l. iubemus. 10.de ſacroſ.Eccleſ.l.vlt.C.de diuin. reſcript.* Adnotatio autem eſt, quæ ſcriptis tantùm, vt Pragmatica, quæ adhibita cauſſæ cognitione in modum ſententiæ ,vel ad alicuius vniuerſitatis preces. *Vide Alcia.in d. l.10.*

ORATIONES principum in iure dicuntur, quibus illi Senatum, aut coram oratione, aut abſentes per epiſtolam conſulebant, *l.3. C.de leg. & conſtit.* Huiuſmodi pleræque extant D. Marci, vt de tranſactione alimentorum, de bonis maternis, de fugitiuorum requiſitione,de confeſſis, *l.cùm hi de tranſact. l. 6.§.1.de confeſſ. l. 56. de re iudic.* Item Marci & Commodi,de prohibitione nuptiarum inter tutores & pupillas ſuas, *l.60.& 67.§.ſed & ſi filius f. D.de rit. nupt.* Item eorundem de ſeruorum & libertinarum nuptiis,*l.16. de ſponſa.l.*

16.de

Digitized by Google

16. *de rit. nup.* D. Antonini, de dona. inter vir. & vxo. *l.* 32. *de donat. inter vir. & vxor.* Seueri, de rebus eorum, qui ſub tutela ſunt non alienandis, *l.* 1. *D. de reb. eor. l.* 9. *C. de præ. min.* quam ſingulari libro Paulus expoſuit, vt ex Florentino indice & inſcriptionibus aliquot conſtat. Adriani, de petitione hæreditatis, quæ ob eam cauſſam Senatuſconſultum appellatur, *l. item veniunt.* 20. §. 6. *in fin. D. de hared. pet.* Tacitus lib. 51. orationem Principis ſecuto patrum conſulto, primi Ædui ſeruatorum in vrbe ius adepti ſunt.

ORATORES, pro legatis vſurpat Iuriſc. *in lege Iulia. D. de vi publ.* Accurſius. Doctores artium intelligit, qui à Græcis Rhetorici vocantur.

oratores ex Cannenſi caterua, apud Fortunatianum videntur dici ignobiles qui ſcilicet eo tempore multis cæſis & facundioribus interfectis, aut mortuis, repentè extiterunt, & ad cauſſas ac iudicia acceſſunt.

ORBI dicuntur in iure, qui cœlibes quidem non ſunt, ſed ſine liberis ſunt: *de quibus apud Vlpian. capit. Inſtitut.* 13. de cœlibe, orbo, & ſolitario patre, vbi Hotoman. legendum putat, id eſt, ſolitario patre *Quintil. lib.* 7. *cap.* 5. in paupere gratior, quàm in diuite: dante beneficium, quàm reddente: patre, quàm orbo. *Cicero in Paradox.* Quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? obſeruandum eſt autem, cùm Lex Iulia Papia veniſſet, ne orbi plus quàm dimidiam eorum, quæ ſibi legata eſſent partem acciperent, duo extare de orbis capita ſub rubr. de verb. ſign. quorum vtriuſque inſcriptio demonſtrat, ea ad legem illam pertinere. nam illic ita eſt, *cap.* 143. *Caius lib.* 8. *ad legem Iuliam & Papiam* Non eſt ſine liberis, cui vel vnus filius, vnáve filia eſt. *Idem lib.* 10. *ad eandem*: Nam quem ſine liberis eſſe, dicere non poſſumus: hunc neceſſe eſt dicamus liberos habere. Aliàs autem orbus dicitur, quicunque aliqua re cara priuatus eſt, vt vxore, liberis, parentibus. Sic plebs dicitur orba in XII. Tab. amiſſis tribunis, quaſi defenſoribus.

ORBIS Romanus, pro ditione Romanæ ciuitatis accipitur, *l. in orbe. D. de ſtat. hom.*

ORCINVS libertus dicitur, qui directam ex teſtamento libertatem accepit: nec vnquam patronum viuum habuit. Orcum enim Latini Ditem patrem appellarunt: quare cùm libertus ille nullius libertus ſit, *vt ſcribit Paulus l.* 4. *D. de bon. libert.* Ditis Plutonis ſiue Orci libertus nominatur. *Vlpia. l.* 4. §. 7. *D. de fideicom. libert.* Hi qui ad libertatem peruenerunt, quorum liberti fiant, inſtitutio oſtenditur: vt qui directam libertatem, Orcini erunt liberti. quod & tradidit *Inſtit. tit.* 2. §. *is qui.* Is qui directò liber eſſe iuſſus eſt orcinus fit libertus. *Idémque Inſti. ſub tit. D. de ſing. reb. per fideic. rel. affirmat. Impp. l. directis.* 10. *C. de teſtamen. manum.* Directis verbis iure data libertate, non ſolùm impoſitione pilei, ſed & adita hæreditate, ſi nulla iuris impediat Conſtitutio, liberti conſtituuntur Orcini, *Marcianus l.* 5. *D. qui ſine man. ad lib.* Qui ob necem domini detectam præmium libertatis conſequitur Orcinus fit libertus. Sic apud Gellium *lib.* 1. *cap.* 24. *in epigrammate Neuij poeta.* Orceius theſaurus, pro ſepulchro.

Itaque poſtquam eſt Orcio traditus theſauro.
Obliti ſunt Romæ lingua Latina loquier.

Theophil. autem Orcinum Græce χαρωνιτικὸν appellat eadem forma, qua Orcini Senatores (quorum meminit Suet. Tranquillus) à Plutarcho in M. Antonio Charonitæ dicuntur, & Charoneæ ſcrobes, quaſi Orcinæ. A Iuliano Orcinus hæres appellatur *in l. duo ſocij.* 8. D. *de hæred. inſtitut.* ſeruus qui ex dominorum ſuorum ruina ſimul oppreſſorum teſtamento hæres, & liber eſſe iuſſus erat. De Orcino liberto mentio quoque *apud*

Digitized by Google

Vlpia.l.3.de legit.tuto.& l.1.§.per contrarium.D.de dote præleg. apud Labeonem in l.dominus.22.D.de pecul. legat. Nec malè quis Horcinus dixerit nam ὅρκον dixere quidam παρὰ τὸ ἕρκος. Appellatur autem etiam libertus familiæ, *l.ſi ſocius. D. de manumiſſ. teſtam* quod etſi alium quàm orcum patronum non agnoſcat, ad familiam tamen defuncti pertinet, *l.3.§.planè. D. de legit.tutor.l.§.ſi autem fuerit. D. de Latin.liber.toll.*

ORDO, eſt cuiuſlibet rei ſuo loco concinna digeſtio & apta compoſitio. Sic & in perſonis omnium maximè per iuſtitium diſtributiuum apta quædam collocatio exigitur. Quare in republica ordines dicimus, ſicut & in acie diſtributiones hominum, pro vniuſcuiuſque ſtatu & qualitate: vt ſingulæ functiones eò commodius intelligantur expediantúrque. Romæ fuerunt tres ordines, ſcilicet, Senatorius, Equeſter, & Plebeius. Quorum etiam nunc in orbe Romano veſtigia quædam retinemus. ordo Senatorius erat, qui patritios tantùm, ex quibus Senatus legebatur, continebat. Apud hos cenſebatur imperij eſſe maieſtas. Nos in hunc ordinem referre poſſumus omnes imperij ſtatus, qui iuſtis principum comitiis interſunt, atque ius dicendæ ſententiæ habent. Is & ampliſſimus ordo dicebatur, *l.21.§.2.de leg.3.& vide ſup.* Ampliſſimus. ordo Equeſter medius dicebatur, à quo ad ſenatoriam dignitatem aſcenſus fuit: interim tamen iudiciis præficiebantur. Equitum inſigne fuerunt anuli aurei, quibus à plebe diſtinguebantur. Tales hodie ſunt equites aurati, cum aliis imperij beneficiariis qui ad publicam comitiis auctoritatem interponendam non ſolent vocari. ordo plebeius & infimus fuit, in quem referebantur omnes Romani ciues tribuarij, hoc eſt, ad tribus pertinentes. Nam ſerui & libertini (præterquam vindicta manumiſſi) non erant tribuum capaces niſi ſpecialiter eis concederetur. Ex quibus intelligi poteſt *l.patronus.in princ. D. de leg.3.* vbi Accurſius ridicula commemorat de ſeruorum progenie. Ad hos ordines reſpexit Vlpia. *in l.1.§.ſed & ſi ſeruus. D.de inſp.cien.vent.* Publicè enim, inquiens, intereſt partus non ſubiicit vt ordinum dignitas familiarúmque ſalua ſit.

ordo, pro ſtatu, *in l.Diuus Marcus. D. de offic.præſid..* Græci τάξιν appellant. Status bifariam accipit: aliàs pro iure perſonarum, quod & caput dicitur. Vnde Capite minui, *vt in titul.D.de ſtat.hom.Inſtit.de iur.perſon.* aliàs pro ordine perſonarum. reſpectu politico dignitatis, vt ordo decurionum, pro collegio, *l.15. D.ad municip.*

ordo decurionum ciuitatíſve, collegium ipſum decurionum & curiam ſignificat, *l.15.D.ad municip.l.16.§.1. D.de alim.legat.l.1.C. de omni agr.deſer. libr.11.* Appellatur & ſimpliciter ac abſolutè ordo *in l.3.l.6.§.1.D.quod cuiuſque vni.l.5.§.vltim.D. de don.inter vir.l.vltim.D.ad municip.l.1.§.ſed ſi præſes.D.quand.appel.ſit l. vnica. D. nihil nou.appel.l.1. D. de magiſt. con.l. vltim.D.de vet.* Sic & in inſcriptionibus antiquis hoc verbum accipiendum eſt. Itaque in ordinem allegi, nihil aliud eſt, quàm decurionem fieri, *l.3.§.1.l.penul.D.de decur.l.vlt. D. de veter.*

ordo iuris, & legum, *l.1. D. de lib. cauſ.l.31.§ ſi ciuile.D.depoſ.Valer.Maximus lib.5.cap.2.* Quoniã Conſul dum iuris ordinem ſequitur, id agit, vt Imperium R. corruat. Vtitur hoc verbo ſæpè Caſſiodorus in lib.variar.

ordo cognitio, C.de ord.cogn.

ordo militaris olim fuit, vt in exercitu, quodam gradu, milites centurioni, Centurio tribuno, Tribunus legato, Legatus conſuli obediret. Sed iſti gradus & nomina rei militaris, cœperunt cum tempore (vt ferè omnia) variari.

ordo ſcripturæ non impedit cauſſam iuris ac voluntatis, *auctor. Papin. l.cùm pater filio. §.fidei tuæ committo vxor.de leg.2.*

ordi

Digitized by Google

Ordinem politicum, vt euitetur confuſio magiſtratuum, ſeruandum eſſe, vel apes naturali quadam inclinatione nobis oſtendunt: quarum vnumquodque examen ſuum ſequitur regem.

ordinem in deferendis magiſtratibus, Romani certè viri prudentes optima ratione obſeruabant, ab inferiore ad ampliorem. omnibus enim in rebus ordo ſecundum naturam neceſſarius eſt: ſed tamen in magiſtratu deferendo maximam ac peculiarem quandam vim habet. Primùm, vt hominis ingenium rectè cognoſcatur cum magiſtratus, qualis quiſque ſit, ſtatim indicare ſoleat. Deinde, vt expolianeur ciues negotiis vulgaribus ad arduas res agendas, quoniam pulchrius parari, quàm creari nobilem. o venerandam antiquitatem, vt Iuſtinianus rectè vocat, à qua & eruditum ſe fatetur in §. vltim. Inſtit. de adopt. Nam variis & grauibus omnium rerum exemplis ſcatet. Quid rogo ſalubrius Reipublicæ fuerit, quàm hunc ordinem in omnibus ciuitatibus imitari, vt non ſtatim rudes ac nullo geſti officij argumento probati, rapiantur ad ſummum adminiſtrandæ Reipublicæ gradum & ordinem? Non poſſum me hoc loco continere, quin expoſtulem cum criticis quibuſdam, qui eam ſunt amentes, vt vtilem illum longéque pulcherrimum in omnibus Academiis receptum ordinem titulóſque aut contemnere aut etiam improbare non erubeſcant. Quaſi verò vani ſint omnium literatorum ordines. Quid inquiunt eſt Doctoris titulus, quid Licentiati, quid Baccalaurei, niſi pecuniarum nundinationes? & reliqua id genus ineptiarum multa effutiunt. Verùm legant inſulſi homines quid ſcribant eruditi omnium ſeculorum in bonis artibus anteſignani. Quomodo præparandi ſint per ordinem ſtudioſi, ab incunabulis literarum, ad grauiores diſciplinas: in quas ne tanquam ſus in roſas irruerent, quàm diligenter ſint à præceptoribus vires ingenij perpendendæ: & quàm tale in bonis artibus iudicium nullo poſſit fieri modo, niſi in claſſes diuidantur ſtudia, & ſingulis claſſibus tituli accommodentur quibus alij ab aliis in ſcholaſtica ratione diſcernantur. Quales ſunt à lauri bacca, baccalaureatus, Magiſterij, Licentiæ, & Doctoratus. Hæc, inquam, perpendant, ſi voluerint, iniqui cenſores, & facilè videbũt errorem ſuum vel conſcientia dictante.

In ordinem redigere, hoc eſt, inter vulgares & gregarios numerare, vt ſua conditione ſit contentus. Opponitur Eximere numero, tanquam præcipuum habere, non inter circulares, id eſt, vilioris farinæ homines.

ORDINARIA dicuntur, quæ lege: plebiſcito, Senatuſconſultis, Prætorum edictis, Principum generalibus conſtitutionibus & omnino quicquid iure ſcripto eatenus iuſſum eſt, vt ſit certa, generalis, vniformis lex, actus humanos generaliter, ſine ſpeciali perſonarum reſpectu ordinans, & quodam ordinato procurſus dirigens: *fac l. nullo modo. D. ad leg. Corneliam, de falſ.* Horum numero ſunt, contractus, obligationes, actiones, ordinariæ appellationes, ſucceſſiones, teſtamenta, ſeruitutes ordinariæ. Interdum (*qua etiam Zaſius Ordinariis connumerat, text. apertum allegans in l. §. neceſſario. D. ſi mul. ven. nom. in poſſeſ.*) vſucapiones, præſcriptiones, pignora, & ſi qua ſunt ſimilia, quæ non ineleganter per *Cicer. lib. 1. de Oratore* deducuntur. Extraordinaria ad certa perſonarum, rerum, negotiorúmve genera, extra ordinum reſpiciunt: quibus pro conditione, euentu, neceſſitate, commoditatéve aliqua præſenti aliquo remedio ſubuenitur. Quorum tria genera facit Zaſius. Quædam enim ſunt facti, vt cum proprio ſeſe facto ab iniuria lex adſerere permittere, *l. quemadmodum.* D. *ad l. Aquil. cum vulg. in quo genere non parum*

multa docuit in §. nunciatio. l. 1. de oper.nou.nunc. Quædam ex priuilegio principis naſcuntur: quæ plerunque ſunt contra ius commune: *de quibus Inſtit.de iure nat.gent.& ciuil. §.planè ex his l.1. §. fin.* D. *de Conſtitut. princ. cum ſimil.* Tertium genus eorum eſt, quæ licèt extra ordinem, tamen iure recepta ſunt, vt non ſine ratione iuris communis nominari poſſint, licèt non ſint iuris ordinarij: veluti cùm remedio aliquo his ſubuenitur, quibus iure ordinario vel non eſt conſultum. vel non ita facilè, ita commodè conſultum. Et iſthæc extraordinaria tertij generis quadruplicem habent effectum, quos idem Zaſ. diſtinctius explicauit ſingulari tractatiuncula, inſerta Intellect.ſuis ſingularibus, Vel ſic

Ordinarium eſt, quod rectè, atque iuris ordine ciuiliterque & communi iure fit, *l.33.§.publicè. D. de procura.* Ordinarium ius ergo eſt, quod per actiones & interdicta, per iudices datos, ſine prætoria cognitione, ſine ſubſcriptione in crimen, ciuiliter exercetur, *l. 1.§. 1.D ſi mul.vent.nom.l. vlt.D.de priuat.delict.l.15.§.ſi ſuper.D. de re iud.l. 32. §.item ſi qui. D.de recept.arb.Suet.in Claud.cap.15.* Negantem cognitionis rem ſed iuris ordinarij eſſe, agere cauſſam confeſtim apud ſe coegit. Hinc

Ordinaria iudicia dicuntur, in quibus eo ordine, qui ab antiquis inſtitutus eſt, lis exercetur. *Front.de limit. agr.* De poſſeſſione controuerſia eſt, de qua ad interdictum, hoc eſt, iure ordinario litigatur. Et Aggenus aliquantò pòſt: De poſſeſſione fit controuerſia, quoties de totius fundi ſtatu per interdictum, id eſt, iure ordinario litigatur. Item Ordinaria iudicia, quæ ex ſorte in ordinem certum digeſta erant. Virg. Æn.6.

Nec verò hæ ſine ſorte datæ, ſine iudice ſedes.

Vbi Seruius: Sine ſorte, inquit, ſine iudicio: traxit autẽ hoc ex more Roman. non enim audiebantur cauſſæ niſi per ſortem ordinatæ. nam tempore quo cauſſæ agebantur, conueniebant omnes (vnde & Concilium ait) & ex ſorte dierum ordinem accipiebant, quo poſt diem trigeſimum ſuas cauſſas exequerentur. vnde eſt

Quæſitor Minos venam mouet.

Iuuenalis:

Gratia fallaci qui Prætoris viceris vrnam.

Ordinaria iudicia priuata quæ ſint, diximus ſub voce EXTRAORDINARIA: cùm ſcilicet vſitatus & legitimus ordo, formulæque agendi & litigandi obſeruantur: veluti cùm ordine prius ad Magiſtratum in ius adibatur, ac formula ab eo, conceptióque actionis poſtulabatur: deinde ad iudicem diſceptabatur. Extraordinaria verò cùm apud magiſtratum res diſceptabatur, nec iudices Recuperatoreſve dabantur. *Vlpianus l. 1. §.8.D. de exercit.act.* Solent, inquit, in prouinciis Præſides prouinciarum extra ordinem exercitores iuuare ex contractu magiſtrorum: id eſt, ipſimet Præſides rem cognoſcunt, neque ad iudices reiiciunt. Itaque Vlpianus *l.pecuniæ.178.§.2.D. de verb. ſignific.* actionis nomine & formulas intelligi ſcribit, quæ in ordinariis iudiciis in vſu erant: Perſecutionis autem verbo, extraordinarias perſecutiones: vt puta fideicommiſſorum, & ſi quæ ſunt aliæ, quę non habent iuris ordinarij executionem. Quem locum hæc eiuſdem verba in Inſtitut. cap. 25. explicabunt: Fideicommiſſa non per formulam petuntur, vt legata: ſed cognitio Romæ quidem Conſulum, aut Prætoris qui Fideicommiſſarius vocatur: in prouinciis verò, Præſidum prouinciarum. *Paulus in l.actio.47.D.de neg. geſt.* Nec refert, ait, directa quis, an vtili actione agat, vel conueniatur: planè in extraordinariis iudiciis vbi conceptio formularum non obſeruatur, hæc ſubtilitas ſuperuacua eſt. Hinc: ORDINARIVM hominem Feſtus dici tradit, ſolutum ſcurram & improbum, qui aſſiduè in litibus mora-

Digitized by Google

moraretur, ob eam cauſſam, quod ordine ſtaret adeuntium Prætorem.

Ordinaria iudicia ad differentiam arbitralium, *l.5.C.de arbitr.*

Ordinaria bonorum poſſeſſio, *in l.5. §.ſi quis contra D. de leg. præſt. l. 3.§.vlt.D. de Carb.ed.* Huic opponitur Carboniana, quæ extraordinaria eſt.

Ordinarij apparitores, *l.7.C. de cohorta.lib.12.*

Ordinarij conſules, vide Conſulatus ordinarius.

Ordinarij iudices, ſunt præſides viri clariſſimi, non viri ſpectabiles vel illuſtres. *l. 2. C. de prox. ſacr. ſcrin. l. vlt.C.de modo mult.l. omnes C. de epiſcop.& cler.* Græci ἐμβαθμοὺς vocant *Nouell.20.&* 112. ſic dicti quaſi infimi ordinis. In horum officio ſunt principes, cornicularij, commentarienſes, numerarij, ſiue tabularij, adiutores, ſubadiuuæ, ab actis, à libellis, exceptoris. Et à Mariano in officio ducis Arabiæ ponuntur ordinarij. Ordinarij iudices, qui ſint in Decretalium Epiſtolarum libris. *vide extrà de offic. iud.ordin. vbi gloſſ. Panorm. & alij.* vel ordinarius eſt, qui ſuo iure, vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt: cui ſcilicet vniuerſitas cauſſarũ cõmiſſa eſt.

Ordinarij milites gregales & manipulares: vel etiam in prima acie dimicantes principes.

Ordinarij ſerui, *l.15.§. prætor. D.de iniur.* qui certum aliquod miniſteriũ, vel officium in familia exercent. Hi Vicariis opponuntur, *l.17.18.16.D. de pec.* Vide VICARIVS.

ORDINARI lis, iudicium, cauſſa, res dicitur, *l.24.25.§. 1. D. de lib.cauſ.l.8.D.de inoff. teſtam.l. 26. D. teſt.tut.* Vnde Ordinator litis. *Seneca libro 19. Epiſtol.* Et Ordinati libelli, concepti, compoſiti, *l. 3. D. de accuſ.* Idem Ordinata criminis cauſſa, *l.1.C. de accuſ.* id eſt, inſcriptione depoſita, fideiuſſore præſtito de lite exercenda, eóque qui accuſatur ſub cuſtodia officij facto.

Ordinari teſtamenta dicuntur, *l. 30. D. de liber. & poſthum. & Inſtitut. de teſtam.ordin.* Ordinare ſuprema ſua, pro eodem. *leg.25. D. de libe. & poſthum.leg.39.D. de pign.act. l. 36. §.miles in ſupremis.D.de milit. l.1. D. de bon.poſſeſſ. ex teſtam.mil.* & Ordinare poſtrema vel ſuprema iudicia, *l.15. C. de teſtam. Et apud Quintilianum lib.6. cap. de riſu.* Ordinare codicillos *in leg.3.C. de codicill.* & Ordinatio nouiſſimi iudicij *in leg.2.C.eod. titul.* Et ſuperordinare *apud Tertullianum libro quinto, aduerſus Marcionem* pro teſtamento facto aliquid addere, aut immutare. Ordinatum etiam editum legimus *in leg. 13. Digeſt. de rer. amot.* non deſunt tamen qui pro editum, edicto legant.

Ὀργυιά, *leg. fina.D. fin. reg.* de qua Cod. Harmenopul. libr. 2. titul. 4. ἡ ὀργυιὰ, ait, ἔχει σχήματα β. ἤτοι πήχεις δ. ἤτοι πόδας ς. ἤγουν σπιθαμὰς θ. δακτύλους δ. Heſychius verò ὀργυιὰ eſſe ait, τὴν τῶν ἀμφοτέρων χειρῶν ἔκτασιν, καὶ τὸ μέτρον: ἀπὸ τοῦ ταῖς γυιαῖς μετρεῖν.

ORIENS modò pro ea orbis parte, cui proprius præfectus Prætorio adtributus erat: modò pro diœceſi, quæ prouincias XV. continebat, Palæſtinam, Phœnicem, Syriam, Cyprum, Ciliciã, Palæſtinam ſecundam, Palæſtinam ſalutarem, Phœnicem Libani, Euphratenſem, Syriam ſalutarem, Oſrœnam, Meſopotamiam, Ciliciam ſecundam, Iſauriam, Arabiam. quanquam Guil. Tyrius Orientem ex vet. auctoritate Antiochiam diœceſim appellare ſe ſcribat lib.1.de bello ſacr.cap.18. Atque hæ omnes prouinciæ ſub diſpoſitione erant viri ſpectabilis comitis Orientis, vt notitia Imp.Rom.apparet.

ORIGO, & progreſſus iuris ſcripti ſic habet: Lex XII. Tabul. II. Diſputationes decemuirorum & prudentium forenſes. III. Legis actiones, quæ omnia communi appellatione Ius ciuile dicuntur. IIII. Plebiſcita. V. Senatuſconſulta.

Origo, principium, initium, cauſſam, ortum, ſtirpem, ſemen, fontémque ſignificat. Pro ortu, hoc eſt, natiuitate origo mutari non poteſt, *l. fi. §. pen. ad municip.* ſequimúrque patris, non matris originem. *De quo Bartol. latius in l. aſſumptio. §. filius.* D. *ad municip. & l. 2. C. de munic. & orig. lib. 10.*

ORIGINALIS ciuitas, prouinciáve dicitur ea, ex qua quis oriundus eſt.

ORIGINALES ſiue originarij, tit. C. de mun. & orig. municipes dicuntur origine: ſub quo tamen manumiſſio, allectio & adoptio continentur. hæc enim tria municipes faciunt, *l. ciues 7. C. de incolis.* opponuntur autem incolis *in l. 4. & l. 6. C. de incolis.* Hinc originaria mulier, *l. 7. C. de murileg. lib. 11.* & originarij coloni paſſim ſub tit. de agric. cenſ. & col. qui ex iis qui colonariæ conditioni adſtricti erant naſcebantur, quod & ſpecialiter declarat, *l. cum ſatis. §. cum autem Anaſtaſiana. Cod. eod.*

ORNAMENTA muliebria ſunt, quibus mulier ornatur: veluti inaures, armillæ, viriolæ, anuli, præter ſignatorios, & omnia quæ ad aliam rem nullam parantur, niſi corporis ornandi cauſſa. *vide l. argumento. 25. §. 3. D. de aur. & arg. leg.* & ſuprà ſub voce Mundus muliebris. Ita nec veſtes ornamentorum appellatione continentur. Itaque Tertullianus, ornatum in cura comandi capitis, poliendæque & exornandæ cutis ponit. Sic enim ille *in lib. de habitu mulieb.* ſcribit. Habitus, ait fœminæ duplicem ſpeciem circumfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant. ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro, & argento, gemmis & veſtibus deputatur: iſte in cura capillorum & cutis, earúmque partium corporis, quæ oculos trahunt. Huic obſequio deſeruientes ancillas olim mulieres alebant, quas ornatrices vocabant, de quibus paulò poſt dicemus.

ORNAMENTVM ſacrum, *l. 4. C. de fideiuſſoribus. lib. 10.* ſacrum ærarium vocat. Etſi inuentas apud aliquos pecunias fiſcales exegerit, & ſacro ornamento intulerit, licito iure ſibi in ſingulas libras ſex ſolidos pro ſolatio retineat. Veſtiarium Græci appellant, *ad l. 2. C. ne fiſc. vel reſp.*

ORNATA iumenta, *l. 8. D. de ædilit. edict.* inſtrata & frænis, ephippiis, faleris inſtructa. Sic ornati aſini, apud Catonem in lib. de re ruſtic.

ORNATRICES (Veter. Gloſſ. *κοσμώτρειαι*) *legatis 65. §. ornatricibus. D. de legat. 3.* eæ ſunt queis ſibi mulieres comas exornant, *vt dicitur in l. item legato 49. D. eo.* ſic enim eo in loco legi vult Iacob. Cuiac. Feſtus. Acus qua ornatrix vtitur. Martialis:

Vnus de toto peccauerit orbe comarum
Anulus, incerta non benè fixus acu.
Deſine iam Lalage triſtes ornare capillos,
Tangat & inſanum nuda puella caput.

Harum etiam fit mentio in illo monumento Rom.

CINERIBVS CAMILLAE ARPIONIAE
QVIRITAE ORNATRICI
FESTVS M. SEPTIMI GALLI
DISPENSAT.

De his item ſic Galenus in libr. de Theriaca ad Piſonem: Αὗται δὲ ἤσκησαι πρὸς τὸ κάλλος αὐτῶν εἰς τὸν κόσμον τοῦ σώματος ὑπηρετεῖν ἡρμοσμέναι ἢ καὶ ἀναπλέκουσαι τὰς τρίχας εὐπρεπῶς. Hæ Ciniflones etiam dicuntur.

ORPHANOTROPHOS, ὀρφανοτρόφος, cui pueros parentibus ornatos alendi procuratorio commiſſa eſt. Hinc *apud Imper. l. 30. C. de epiſcop. & cler.* Orphanotrophi appellantur pupillorum quaſi tutores,

res, adoleſcentium verò quaſi tutores.

Ορφανοτροφεῖον, locus alendis pueris paratus, *l.* 16. *& l.* 18. *C. de ſacroſanct. eccl.* ab ὀρφανὸς & τρέφω.

ORPHITIANVM Senatuſconſultum. Vide Senatuſconſultum Orphitianum.

Ὁσίας χάριν. dicis cauſſa, perfunctoriè. *Modeſt. l.* 2. *qui pet. tut.* καὶ οὐ μόνον ἐὰν μὴ αἰτήσῃ ἀλλὰ καὶ ὃν αἰτήσῃ, ὁσίας χάριν αἰτήσῃ. Id eſt. Et non ſolùm ſi non petierit, ſed & ſi quem petierit, dicis cauſſa petierit. *Et Dio. lib. hiſt. li.* 37. vbi morem illum habendi exercitus in Ianiculo, dum comitia in Campo Martio haberentur, expoſuiſſe: (*de quo Gell. lib.* 15. *cap.* 27. καὶ ἔτι τε καὶ νῦν ὁσίας ἕνεκα ποιεῖται, inquit, hoc eſt, ídque etiam nunc dicis cauſſa, & moris veteris vſurpandi fieri ſolet.

OSPRATVRA, minutarum frugum publicè coemendarum cura: vocabulum fictum ex Græco ὄσπρια, quod varias fruges minutas, & legumina ſignificat, vt auctor eſt Heſyc. & Galen. alim. lib. 1. his verbis, ὄσπρια καλοῦσιν ἐκεῖνα τῶν δημητρίων σπερμάτων, ἐξ ὧν ἄρτος οὐ γίνεται, κυάμους, πισοὺς, ἐρεβίνθους, φακὸς, θέρμους. Antiq. Lex. ὄσπριον, legumen interpretatur: & ὀσπριοπώλης, leguminarium. *Arcad. l. vlt.* §. 2. *D. mun. & hon.* Elemporia & Oſpratura apud Alexandrinos patrimonij munus exiſtimatur.

OSROENA, prouincia Orietis, *l.* 10. *C. de ædifi. pri. l.* 5. *C. de cohort.* quæ regebatur per Ducem, vt patet ex Notitia Imperij Rom.

OSSA non veniunt cadaueris appellatione, *l. locum.* §. *Prætor. D. de relig. & ſumpt. fun. vide Bart. ibi.*

OSSVARIA, Græcis σορὸς, ciſtæ, in quibus oſſa defunctorum recondebantur. *Vlp.* 2. *D. de ſepulch. viol.* Celſus ſcribit ſic eſſe monumenti, vt oſſuariam. Dicitur & Oſſuarium Caſtellano in prouincia veteri inſcriptione, vt refert Cuia. Iulia Fuſſinia oſſuarium viua ſibi fecit.

OSTENDITIÆ, vide Hoſtenditiæ.

OSTENSIONALES milites *Lamprid.* videntur dici, qui oſtentui modo habentur in vrbibus, non bellicæ rei cauſſa.

OSTENTVM, *ait Vlp.* Labeo definit, omne contra naturam cuiuſque rei genitum, factúmque. Duo genera autem ſunt oſtentorum: vnum, quoties quid contra naturam naſcitur, trib. manibus fortè, aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quæ naturæ contraria eſt: alterum, cum quid prodigioſum videtur, quæ Græci φαντάσματα vocant, *l.* 38. *D. de ver. ſig.* oſtentum autem ab oſtendendo dicitur, *teſte Ci. l.* 2. *de Nat. deor. his verbis*: prædictiones vero & præſenſiones rerum futurarum quid aliud declarant, niſi hominibus ea, quæ ſint, oſtendi, monſtrari, portendi, prædici: ex quo illa oſtenta, monſtra portēta, prodigia dicuntur. *Vide Iſid. lib.* 11. *Etym. c.* 3. *& Nonium.*

OSTRACISMVS, relegationis erat genus apud Athenienſes, cū populus teſſulis in vrnam miſſis aliquem relegabat. dicitur enim ἀπὸ τῶν ὀστράκων, id eſt, teſſulis, (quæ figulinæ an oſtrorum fuerint, dubiū eſt) quib. in comitiis populus nomina eorum inſcribebat, quos ob potentiam & & gloriam ferre non poterat. De quibus ſic Plutar. in Ariſti. non ita procul ab initio: Ὄστρακον λαβὼν ἕκαστος, καὶ γράψας ὃν ἐβούλετο μεταστῆσαι τῶν πολιτῶν, ἔφερεν εἰς ἕνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον ἐν κύκλῳ δρυφάκτοις· οἱ δ' ἄρχοντες πρῶτον μὲν διηρίθμουν τὸ σύμπαν ἐν ταὐτῷ τῶν ὀστράκων πλῆθος· (εἰ γὰρ ἑξακισχιλίων ἐλάττονες οἱ φέροντες εἶεν, ἀτελὴς ἦν ὁ ἐξοστρακισμός) ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ τιθέντες, τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον, ἐξεκήρυττον εἰς ἔτη δέκα, καρπούμενον τὰ αὑτοῦ. Hunc eundem morem obſeruaſſe & Argiui & Mileſij & Megarenſes leguntur. Eandem autem legem ab Athenienſib. tranſſumentes Syracuſani, priuati eam iuris ſibi fecerunt, non teſtis, ſed oliuæ foliis nomen rei inſcribentes, & πεταλισμὸν inde, velut foliationem quandam, ἀπὸ

τῶν πετάλων, id eſt, à frondibus, nominantes. Similis eſt ἐκφυλλοφόρησις, per folia exactio, apud zetzen, nomine diſcrepans, ſed in re conſentiens, cuius apud Dinarchum oratorem fit mentio aduerſus Polyeuctum, quem ἐκφυλλοφορηθέντα, hoc eſt, foliorum ſuffragio ab aris focíſque exturbatum dicit.

OTIOSA pecunia dicitur à iuriſconſultis, quæ in arca iacet nec exercetur, nullum ſuo domino fructum afferens, id eſt, quæ neq. in nomina, vel emptionem prædiorum collocatur. *Scæuola l.13.§.1.D. de vſur.* Quæſitum eſt, an iudicio negociorũ geſtorum, vel mandati pro pecunia otioſa vſuras præſtare debeat. Idem vacuam vocauit *l. quintus* 28.D. *depoſ. Vlp. in l.* 3.§. *vſuras. Digeſt. de cont. tut.* Sterilem pecuniam appellat. *Plin. lib. epiſt.* 10. Pecuniæ publicæ & exactæ ſunt, & exiguntur: quæ vereor ne otioſæ iaceant. Eodem autem ſenſu Græci ἀργὰ χρήματα dicunt. *Demoſt. contra Aphobum orat.* 1. δ' εἰ τὸ καὶ καθ' ἕκαστον ὑμᾶς ἀκούσαιτε πάντα ἔργα αὐτῶν καὶ ὅσα ἦν ἀργά. Huic opponitur Occupata pecunia. Vide Occupare.

OTIOSVS apud Cic. in Bruto ἀπαθῆ ſignificat, & ſedatum animum habentem. Vt ipſi Galbæ, quem fortaſſe vis non ingenij ſolùm, ſed etiam animi, & naturalis quidam dolor dicentem incendebat: efficiebátque vt & incitata & grauis & vehemens eſſet oratio: deinde cùm otioſus ſtilum prehenderat, motúſque omnis animi tanquam ventus, hominem defecerat, flacceſcebat oratio.

OTOFREDVS Iuriſconſultus nobilis Bercenonti natus, ius ciuile Bononiæ publicè magna cum laude interpretatus eſt: ibidémque relictis compluribus de iure ciuili commentariis, diem ſuum obiit an. M. CC. LXV.

OVASIS, ſeu Oaſis, tam parua, quàm magna, locus deſertus eſt in Africa, in quem nocentes olim relegari ſolebant, nam vtriuſque meminit Ptolemæus in tertia tabula Africæ: & *Plin. lib. c.* 9. Arſinoitæ, *inquit*, duo ſunt, hi & Memphites vſque ad ſummum delta perueniunt, cui ſunt contermini ex Africa duo Oeaſitæ. Mentio etiam eſt vtriuſque apud Q. Curtium. Et *Strabo lib.* 17. ſcribit, Ouaſes loca habitata eſſe in magnis deſerti, quaſi inſulas quaſdam in mari. Οὐάσεις, inquit, οἱ αἰγύπτιοι καλοῦσι τὰς οἰκουμένας χώρας περιεχομένας κύκλῳ μεγάλαις ἐρημίαις, ὡς αἱ νήσους πελαγίας. *Socr. in Hiſt. Eccl. lib.* 2. *c.* 28. de Georgia quodam Arriano loquens, ait eum quoſdam catholicos interfeciſſe, alios verò ſuperſtites in exilium ad magnam Oaſin relegaſſe. Euagrius *lib.* 1. *Eccleſ. hiſtor. c.* 7. refert Neſtorium hæreticum, edicto Imper. Theodoſij, in Oaſim relegatum fuiſſe, quam & Ibim vocari ſcribit: *vt & teſtatur Plin. lib.* 5. *c.* 4. ſic enim apud eum legendum, Ibis ciuitas Oceniſis, &c. Sunt & alij auctores, qui huius vocis mentionem faciant: vt iam dubitandum non ſit, quin *apud Vlpianum l.* 7. §. *eſt quoddam. D. de interd. & releg.* ſic legi debeat: Eſt quoddam genus quaſi in inſulam relegationis, in prouincia Ægypto, in Oaſim relegare. Hinc Oaſena deportatio. *l.* 1. *C. Th. de Nili agger. Vide Duaren. lib.* 2. *Diſput. ann. c.* 39.

OVIBVS legatis, agni, arietéſque non continentur. Ouium verè grege legato, vtrunque contineri, *l.* 63. *in fin. l.* 79. D. *de leg.* 3. *Paul. lib.* 3. *Sent. tit.* 6.

Οὔτε πάντα, οὔτε πάντοτε, οὔτε παρὰ πάντων, Neque omnia, neque quouis tempore, neque ab omnibus, *Vlpianus in l.* 6. §. *D. de offic. proconſ. ex Imper. epiſtola.* quantum ad xenia pertinet, inquit, audi quid ſentimus, vetus prouerbium eſt οὔτε πάντα, &c. nam valde inhumanum eſt, à nemine accipere, ſed paſſim viliſſimum eſt, & omnium auariſſimum.

P. No-

Digitized by Google

P

P. Nota in ſubſcriptionibus Cōſtitutionum C. Iuſtiniani, & Theod. ſignificat, Propoſita, eo ſenſu, quo Data, in eiſdem libris, *vt in l.1.C.de pact.conuentis.*

PP. AVG. Perpetuò Auguſtus: in fin. prooemij Inſtitut. vbi ſic legendum eſſe docet vetus inſcriptio, quàm in Iuſtin. vita ponit Hotoman.

PABVLA ſunt animalium ſumptus, vt annonæ familiæ dominicæ, *in l.9.Cod.de iur.fiſci.lib.*10. quæ vulgò Capita dici ſcribit *Marcell.li.22. & vide l.animalia.C. de curſu public. lib.*12.Hoc verbo vſus eſt & Scæuola, *l.Lucius,ff.de leg.* Variè autem accipi conſtat, *c.1. extra de ſepul.* quandoque pro verbo Dei,c.inter cætera.de offic.ordin. Hinc

PABVLARE illo ſenſu, *§.fi. de paten.in vſib.feud.*

PACEM rumpere non dicitur, qui furtum facit ei,cum quo pax eſt, *Bart.l.verum.*D.*de furt.*

Παχυμερῶς ἁδρῶς παχέως, inquit Heſychius, id eſt, craſsè, pinguiter. Hinc Παχυμερέστερον, in comparatiuo pinguius per maiores partes. *Vlpianus l.7.D. de pecul.* Scire autem non vtique ſingulas res debet, ſed παχυμερέστερον. Paulus *in l.14. D. de except.rei iud.* pinguius Latinè dixit: Idem corpus in hac exceptione non vtique omni priſtina qualitate vel quantitate ſeruata, nulla adiectione deminutionéve facta: ſed pinguius pro communi vtilitate accipitur. *Item in l.49.* D. *de re iud.* Pinguius enim donatori ſuccurrere debemus, quàm ei, qui verum debitum perſoluere compellitur. *Gellius lib.14.c.1.* Sed coniectari pauca quædam, vt verbo ipſius vtar, παχυμερέστερον, nullo ſcientiarum fundo concepta.

PACISCI & tranſigere hoc differunt, quòd is, qui tranſigit, quaſi de re dubia & lite incerta neque finita tranſigit: qui verò paciſcitur, donationis cauſa rem certam & dubitatam liberalitatem remittit *l.1. D. de tranſact.* In edicto Prætoris, quo furti iniuriarúmque pacti infamia notantur, pactum eum accipimus, qui cum pretio quantocunque pactus ſit. Cæterùm ſi precibus impetrauerit ne ſecum ageretur, ad delictum non pertinet, *l.1.l.6.§.pactus. D. de iis qui not. infam.l.18. C.illo titul.*eodem modo *in l.18. D. de tranſact. & l.10.C. de adult. l.4. D.de iur. fiſc.*

PACTVM, *inquit Vlpianus l.1. D.de pact.*à pactione dicitur. inde etiam pacis nomen appellatum eſt. Et eſt pactio duorum pluriúmve in idem placitum conſenſu, id eſt, nihil niſi conſenſus: vt in definitione legati, donatio teſtamento relicta, id eſt, non niſi teſtamento. Vel, Conuentio quæ placiti fine ſtetit, id eſt, quæ neque traditione, neque ſtipulatione, ſumpſit effectum. Vel, Conuentio, quæ vacat nomine & cauſſa. Vel Conuentio quæ in nudo pacti nomine ſtetit, nec aſſumpſit aliud proprium. Alio loco idem Vlpianus pactum ita definit, vt ſit duorum conſenſus atque conuentio, *l.3.de pollicit.*Nec verò audiendi, qui pactionis nomen latius pertinere quàm pacti dicunt, ſuperiorémque definitionem pactionis eſſe, non pacti, ob ídque in illum contractum cadere, cùm nuſquam pacti appellatione contractus ſignificetur. Eadem enim pactio & pactum ſunt: Vlpianúmque poſt nominis pacti definitionem, alteram, quæ pacti naturam exponeret, ex arte adiunxiſſe credi par eſt. Contractus autem amplius quiddam eſt, duorum nempe pluriúmve in id conſenſus, ex quo contrahatur obligatio: vt & συνάλλαγμα Theophilus definit in extremo tit. de oblig. cæteríque Græci Iuriſco. pactum, quod σύμφωνον vocant, fieri dicunt

vſuræ, quæ interrogatione præcedente promiſſæ ſunt, *l.1. C. de vſurpat.* hodie tamen prohibitæ ſunt, *vt no. eod. titu. Aut. ad hæc.* optimo iure prædia antiquis dicebantur, quæ immunia prorſus erant, id eſt, vt nunc loquimur, Alaudialia.

Optimum, melius, bonum, ius dicitur in comparatione, *Gloſ. in l. ſi mulier. D. de minor. ſuper ver. Optimo attigit item gloſſ. in l. exigendi. C. de procu. ſuper verbo*, Non iniuſtè.

OPTINERE, vide obtinere.

OPVLENTA hæreditas, *ait Gloſſ. in l. ſi quis mihi. D. de acq. hær.* dicitur, quæ affert opes ſine vexatione. Locuples verò eſt, quæ etiam vexationem habet.

OPVS idem & perfectum, & imperfectum dici colligitur, *D. loc. l. qui inſulam. §. qui ædem.* opere legato tamen, vel conducto ſignificari Labeo ait id opus, quod Græci ἀποτέλεσμα, non ἔργον vocant, id eſt, ex opere facto corpus aliquod perfectum, *l.5. D. de verb. ſign.*

Opus probari vel approbari tum dicitur, cùm magiſtri artificiorum euocati, inſpectum opus referunt eſſe idoneum, & rectè factum, vel etiam (ſi hoc conuenerit) ab ipſo locatore, *l. opus, quod cum l. ſeq. & l. ſi in leg. in princ. D. locat.*

Opus reſtitui, pro deſtrui, auferríque in interdictis intelligitur, *l. cùm prætor. eo. & ſimil. quæ Alberic. indicat. Alciat. l. impenſæ. D. de verb. ſign.*

Opus ſtructile dicitur, quod ex lapide quadrato, aut laterculis, calcéque conſtructum eſt. Eáque propriè pars ædificij eſt, vnde & auferri non poteſt. Tectorium verò incruſtatio eſt, ſiue expolitio parietum: *qua de re Vitruui. legendus eſt lib. 7. vt ab Alciat. citatur, tum & ipſe in Commun. ad l. in rutis & caſ. de verbor. ſignif.* opus ruteſtre *apud Paul. de leg. 3.*

OPVS, *in edicto de oper. no. nun.* quod in ſolo fit, & ſolo coniunctum opus ſignificat, *l. 1. §. hoc autem. D. de oper. no. nunc.* Vnde qui meſſem facit, arborem ſuccidit, vineam putat, licèt opus faciat, ad illud edictum non pertinet: ſed ad interdictum, quod vi, aut clàm, *l. 1. §. hoc autem. & l. 7. §. notauimus. D. quod vi, aut clàm.*

ad Opus damnari, daríve, & in opus tradi, idem valent, *l.6. D. de extraor. crim. cum l.1. §.1. & l. fin. D. de effracto.* Et operæ mulctari, pro eodem, *l.10. §. fina. D. de pœn.* in opus ſalinarum mulierem damnatam legimus, *l. 6. D. de captiuis.*

OPERARI, ſimpliciter pro laborare, negant apud idoneos reperiri auctores, ferè autem refertur ad ſacra. Quamuis operarij propriè ſunt, qui non iudicium, ſed tantùm operam adhibent ad architecti ex arte rationem operis præſcriptam. operariorum ſeruorum meminit Alphenus, *in §. quid autem eſſet. l. in l. Cenſoria. de verbor ſignifi.* Alciat. eos interpretatur, qui ruri operabantur. Vnde & antiquis auctoribus ſimpliciter operæ appellabantur.

ORACVLVM Imperatores in Codice appellant, iuſſum principis ipſius, ſine vllo reſcripto & adnotatione pronunciatum, *l. iubemus. 10. de ſacroſ. Eccleſ. l. vlt. C. de diuin. reſcript.* Adnotatio autem eſt, quæ ſcriptis tantùm, vt Pragmatica, quæ adhibita cauſſæ cognitione in modum ſententiæ, vel ad alicuius vniuerſitatis preces. *Vide Alcia. in d. l.10.*

ORATIONES principum in iure dicuntur, quibus illi Senatum, aut coram oratione, aut abſentes per epiſtolam conſulebant, *l.3. C. de leg. & conſtit.* Huiuſmodi pleræque extant D. Marci, vt de tranſactione alimentorum, de bonis maternis, de fugitiuorum requiſitione, de confeſſis, *l. cùm hi de tranſact. l. 6. §. 1. de confeſſ. l. 56. de re iudic.* Item Marci & Commodi, de prohibitione nuptiarum inter tutores & pupillas ſuas, *l.60. & 67. §. ſed & ſi filius f. D. de rit. nupt.* Item eorundem de ſeruorum & libertinarum nuptiis, *l.16. de ſponſa. l. 16. de*

Digitized by Google

16.de rit.nup.D. Antonini, de dona. inter vir. & vxo. *l.* 32. *de donat. inter vir. & vxor.* Seueri, de rebus eorum, qui ſub tutela ſunt non alienandis, *l. 1.D.de reb.eor.l.9.C.de præ.min.* quam ſingulari libro Paulus expoſuit, vt ex Florentino indice & inſcriptionibus aliquot conſtat. Adriani, de petitione hæreditatis, quæ ob eam cauſſam Senatuſconſultum appellatur, *l. item veniunt.20.§.6. in fin. D. de hæred. pet.* Tacitus lib. 51. orationem Principis ſecuto patrum conſulto, primi Ædui ſeruatorum in vrbe ius adepti ſunt.

ORATORES, pro legatis vſurpat Iuriſc. *in lege Iulia. D. de vi publ.* Accurſius. Doctores artium intelligit, qui à Græcis Rhetorici vocantur.

Oratores ex Cannenſi caterua, apud Fortunatianum videntur dici ignobiles qui ſcilicet eo tempore multis cæſis & facundioribus interfectis, aut mortuis, repentè extiterunt, & ad cauſſas ac iudicia acceſſiunt.

ORBI dicuntur in iure, qui cœlibes quidem non ſunt, ſed ſine liberis ſunt: *de quibus apud Vlpian. capit. Inſtitut.* 13. de cœlibe, orbo, & ſolitario patre, vbi Hotoman. legendum putat, id eſt, ſolitario patre *Quintil. lib.7.cap.*5. in paupere gratior, quàm in diuite: dante beneficium, quàm reddente: patre, quàm orbo. *Cicero in Paradox.* Quem nutum locupletis orbi ſenis non obſeruat? obſeruandum eſt autem, cùm Lex Iulia Papia veniſſet, ne orbi plus quàm dimidiam eorum, quæ ſibi legata eſſent partem acciperent, duo extare de orbis capita ſub rubr. de verb. ſign. quorum vtriuſque inſcriptio demonſtrat, ea ad legem illam pertinere. nam illic ita eſt, *cap.* 143. *Caius lib.* 8. *ad legem Iuliam & Papiam* Non eſt ſine liberis, cui vel vnus filius, vnáve filia eſt. *Idem lib.* 10. *ad eandem:* Nam quem ſine liberis eſſe, dicere non poſſumus: hunc neceſſe eſt dicamus liberos habere. Aliàs autem orbus dicitur, quicunque aliqua re cara priuatus eſt, vt vxore, liberis, parentibus. Sic plebs dicitur orba in XII. Tab. amiſſis tribunis, quaſi defenſoribus.

ORBIS Romanus, pro ditione Romanæ ciuitatis accipitur, *l. in orbe. D. de ſtat.hom.*

ORCINVS libertus dicitur, qui directam ex teſtamento libertatem accepit: nec vnquam patronum viuum habuit. Orcum enim Latini Ditem patrem appellarunt: quare cùm libertus ille nullius libertus ſit, *vt ſcribit Paulus l.4.D.de bon.libert.* Ditis Plutonis ſiue Orci libertus nominatur. *V pia.l.4.§.7. D. de fideicom. libert.* Hi qui ad libertatem peruenerunt, quorum liberti fiant, inſtitutio oſtenditur: vt qui directam libertatem, Orcini erunt liberti. quod & tradidit *Inſtit.tit.2.§. ij qui.* Is qui directò liber eſſe iuſſus eſt orcinus fit libertus. *Idémque Inſti. ſub tit. D. de ſing.reb.per fideic.rel.affirmat.Impp. l. directis.* 10. *C. de teſtamen. manum.* Directis verbis iure data libertate, non ſolùm impoſitione pilei, ſed & adita hæreditate, ſi nulla iuris impediat Conſtitutio, liberti conſtituuntur Orcini, *Marcianus l.5. D. qui ſine man. ad lib.* Qui ob necem domini detectam præmium libertatis conſequitur Orcinus fit libertus. Sic apud Gellium *lib.1.cap.* 24. *in epigrammate Neuij poetæ.* Orceius theſaurus, pro ſepulchro.

Itaque poſtquam eſt Orcio traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ lingua Latina loquier.

Theophil. autem Orcinum Græce χαρωνιτικὸν appellat eadem forma, qua Orcini Senatores (quorum meminit Suet. Tranquillus) à Plutarcho in M. Antonio Charonitæ dicuntur, & Charoneæ ſcrobes, quaſi Orcinæ. A Iuliano Orcinus hæres appellatur *in l. duo ſocij.*8.D *de hæred.inſtitut.* ſeruus qui ex dominorum ſuorum ruina ſimul oppreſſorum teſtamento hæres, & liber eſſe iuſſus erat. De Orcino liberto mentio quoque *apud*

Digitized by Google

Vlpia.l.3.de legit.tuto.& l.1.§.per contrarium.D.de dote praleg. apud Labeonem in l.dominus.22.D.de pecul. legat. Nec malè quis Horcinus dix ritnam o̓ρκον dixere quidam παρὰ τὸ ὅρκος. Appellatur autem etiam libertus familiæ, *l.ſi ſocius. D. de manumiſ. teſtam* quod etſi alium quàm orcum patronum non agnoſcat, ad familiam tamen defuncti pertinet, *l.3.§.planè. D. de legit.tutor.l.§.ſi autem fuerit. D. de Latin.liber.toll.*

ORDO, eſt cuiuſlibet rei ſuo loco concinna digeſtio & apta compoſitio. Sic & in perſonis omnium maximè per iuſtitium diſtributiuum apta quædam collocatio exigitur. Quare in republica ordines dicimus, ſicut & in acie diſtributiones hominum, pro vniuſcuiuſque ſtatu & qualitate: vt ſingulæ functiones eò commodius intelligantur expediantúrque. Romæ fuerunt tres ordines, ſcilicet, Senatorius, Equeſter, & Plebeius. Quorum etiam nunc in orbe Romano veſtigia quædam retinemus. ordo Senatorius erat, qui patritios tantùm, ex quibus Senatus legebatur, continebat. Apud hos cenſebatur imperij eſſe maieſtas. Nos in hunc ordinem referre poſſumus omnes imperij ſtatus, qui iuſtis principum comitiis interſunt, atque ius dicendæ ſententiæ habent. Is & ampliſſimus ordo dicebatur, *l.21.§.2.de leg.3.& vide ſup.*Ampliſſimus. ordo Equeſter medius dicebatur, à quo ad ſenatoriam dignitatem aſcenſus fuit: interim tamen iudiciis præficiebantur. Equitum inſigne fuerunt anuli aurei, quibus à plebe diſtinguebantur. Tales hodie ſunt equites aurati, cum aliis imperij beneficiariis qui ad publicam comitiis auctoritatem interponendam non ſolent vocari. ordo plebeius & infimus fuit, in quem referebantur omnes Romani ciues tribuarij, hoc eſt, ad tribus pertinentes. Nam ſerui & libertini (præterquam vindicta manumiſſi) non erant tribuum capaces niſi ſpecialiter eis concederetur. Ex quibus intelligi poteſt *l.patronus.in princ.D. de leg.3.* vbi Accurſius ridicula commemorat de ſeruorum progenie. Ad hos ordines reſpexit Vlpia. *in l.1. §. ſed & ſi ſeruus. D.de inſpicien.vent.* Publicè enim, inquiens, intereſt partus non ſubiicit vt ordinum dignitas familiarúmque ſalua ſit.

ordo, pro ſtatu, *in l.Diuus Marcus. D. de offic.præſid.*. Græci τάξιν appellant. Status bifariam accipit: aliàs pro iure perſonarum, quod & caput dicitur. Vnde Capite minui, *vt in titul.D.de ſtat.hom.Inſtit.de iur.perſon.* aliàs pro ordine perſonarum. reſpectu politico dignitatis, vt ordo decurionum, pro collegio, *l.15.D.ad municip.*

ordo decurionum ciuitatiſve, collegium ipſum decurionum & curiam ſignificat, *l.15.D.ad municip.l.16.§.1. D.de alim.legat.l.1.C. de omni agr.deſer. libr.11.* Appellatur & ſimpliciter ac abſolutè ordo *in l.3.l.6.§.1.D.quod cuiuſque vni.l.5.§.vltim.D. de don.inter vir.l.vltim.D.ad municip.l.1.§.ſed ſi præſes.D.quand.appel.ſit l.vnica. D. nihil nou.appel.l.1. D. de magiſt. con.l.vltim.D.de vet.*Sic & in inſcriptionibus antiquis hoc verbum accipiendum eſt. Itaque in ordinem allegi, nihil aliud eſt, quàm decurionem fieri, *l.3.§.1.l.penul.D.de decur.l.vlt. D. de veter.*

ordo iuris, & legum, *l.1. D. de lib. cauſ.l.31.§ ſi ciuile.D.depoſ.Valer.Maximus lib.5.cap.2.*Quoniã Conſul dum iuris ordinem ſequitur, id agit, vt Imperium R. corruat. Vtitur hoc verbo ſæpè Caſſiodorus in lib.variar.

ordo cognitio, C.de ord.cogn.

ordo militaris olim fuit, vt in exercitu, quodam gradu, milites centurioni, Centurio tribuno, Tribunus legato, Legatus conſuli obediret. Sed iſti gradus & nomina rei militaris, cœperunt cum tempore (vt ferè omnia) variari.

ordo ſcripturæ non impedit cauſſam iuris ac voluntatis, *auctor. Papin. l.cùm pater filio. §.fidei tuæ commiſſo vxor.de leg.2.*

ordi-

Digitized by Google

Ordinem politicum, vt euitetur confuſio magiſtratuum, ſeruandum eſſe, vel apes naturali quadam inclinatione nobis oſtendunt: quarum vnumquodque examen ſuum ſequitur regem.

ordinem in deferendis magiſtratibus, Romani certè viri prudentes optima ratione obſeruabant, ab inferiore ad ampliorem. omnibus enim in rebus ordo ſecundum naturam neceſſarius eſt: ſed tamen in magiſtratu deferendo maximam ac peculiarem quandam vim habet. Primùm, vt hominis ingenium rectè cognoſcatur cum magiſtratus, qualis quiſque ſit, ſtatim indicare ſoleat. Deinde, vt expolientur ciues negotiis vulgaribus ad arduas res agendas, quoniam pulchrius parari, quàm creari nobilem. o venerandam antiquitatem, vt Iuſtinianus rectè vocat, à qua & eruditum ſe fatetur in §. vltim. Inſtit. de adopt. Nam variis & grauibus omnium rerum exemplis ſcatet. Quid rogo ſalubrius Reipublicæ fuerit, quàm hunc ordinem in omnibus ciuitatibus imitari, vt non ſtatim rudes ac nullo geſti officij argumento probati, rapiantur ad ſnmmum adminiſtrandæ Reipublicæ gradum & ordinem? Non poſſum me hoc loco continere, quin expoſtulem cum criticis quibuſdam, qui tam ſunt amentes, vt vtilem illum longéque pulcherrimum in omnibus Academiis receptum ordinem titulóſque aut contemnere aut etiam improbare non erubeſcant. Quaſi verò vani ſint omnium literatorum ordines. Quid inquiunt eſt Doctoris titulus, quid Licentiati, quid Baccalaurei, niſi pecuniarum nundinationes? & reliqua id genus ineptiarum multa effutiunt. Verùm legant inſulſi homines quid ſcribant eruditi omnium ſeculorum in bonis artibus anteſignani. Quomodo præparandi ſint per ordinem ſtudioſi, ab incunabulis literarum, ad grauiores diſciplinas: in quas ne nunquam ſus in roſas irruerent, quàm diligenter ſint à præceptoribus vires ingenij perpendendæ: & quàm tale in bonis artibus iudicium nullo poſſit fieri modo, niſi in claſſes diuidantur ſtudia, & ſingulis claſſibus tituli accommodentur quibus alij ab aliis in ſcholaſtica ratione diſcernantur. Quales ſunt à lauri bacca, baccalaureatus, Magiſterij, Licentiæ, & Doctoratus. Hæc, inquam, perpendant, ſi voluerint, iniqui cenſores, & facilè videbũt errorem ſuum vel conſcientia dictante.

In ordinem redigere, hoc eſt, inter vulgares & gregarios numerare, vt ſua conditione ſit contentus. Opponitur Eximere numero, tanquam præcipuum habere, non inter circulares, id eſt, vilioris farinæ homines.

ORDINARIA dicuntur, quæ lege: plebiſcito, Senatuſconſultis, Prætorum edictis, Principum generalibus conſtitutionibus & omnino quicquid iure ſcripto eatenus iuſſum eſt, vt ſit certa, generalis, vniformis lex, actus humanos generaliter, ſine ſpeciali perſonarum reſpectu ordinans, & quodam ordinato procurſus dirigens: *fac l. nullo modo. D. ad leg. Corneliam, de falſ.* Horum numero ſunt, contractus, obligationes, actiones, ordinariæ appellationes, ſucceſſiones, teſtamenta, ſeruitutes ordinariæ. Interdum (*qua etiam Zaſius Ordinariis connumerat, text. apertum allegans in l. §. neceſſario. D. ſi mul. ven. nom. in poſſeſſ.*) vſucapiones, præſcriptiones, pignora, & ſi qua ſunt ſimilia, quæ non ineleganter per *Cicer. lib. 1. de Oratore* deducuntur. Extraordinaria ad certa perſonarum, rerum, negotiorúmve genera, extra ordinum reſpiciunt: quibus pro conditione, euentu, neceſſitate, commoditatéve aliqua præſenti aliquo remedio ſubuenitur. Quorum tria genera facit Zaſius. Quædam enim ſunt facti, vt cum proprio ſeſe facto ab iniuria lex adſerere permittere, *l. quemadmodum.* D. *ad l. Aquil. cum vulg. in quo genere non parum*

Digitized by Google

multa docuit in §. nunciatio. l. 1. de oper.nou.nunc. Quædam ex priuilegio principis naſcuntur: quæ pleruneque ſunt contra ius commune: *de quibus Inſtit.de iure nat.gent.& ciuil. §.planè ex his l.1. §.fin.* D. *de Conſtitut. princ. cum ſimil.* Tertium genus eorum eſt, quæ licèt extra ordinem, tamen iure recepta ſunt, vt non ſine ratione iuris communis nominari poſſint, licèt non ſint iuris ordinarij: veluti cùm remedio aliquo his ſubuenitur, quibus iure ordinario vel non eſt conſultum. vel non ita facilè, ita commodè conſultum. Et iſthæc extraordinaria tertij generis quadruplicem habent effectum, quos idem Zaſ. diſtinctius explicauit ſingulari tractatiuncula, inſerta Intellect. ſuis ſingularibus, Vel ſic

Ordinarium eſt, quod rectè, atque iuris ordine ciuiliterque & communi iure fit, *l.33.§.publicè. D. de procura.* Ordinarium ius ergo eſt, quod per actiones & interdicta, per iudices datos, ſine prætoria cognitione, ſine ſubſcriptione in crimen, ciuiliter exercetur, *l. 1.§. 1.D ſi mul.vent.nom.l. vlt.D.de priuat.delict.l.15.§.ſi ſuper.D. de re iud.l. 32. §.item ſi qui. D.de recept.arb.Suet.in Claud.cap.*15. Negantem cognitionis rem ſed iuris ordinarij eſſe, agere cauſſam confeſtim apud ſe coegit. Hinc

Ordinaria iudicia dicuntur, in quibus eo ordine, qui ab antiquis inſtitutus eſt, lis exercetur. *Front.de limit. agr.* De poſſeſſione controuerſia eſt, de qua ad interdictum, hoc eſt, iure ordinario litigatur. Et Aggenus aliquantò pòſt: De poſſeſſione fit controuerſia, quoties de totius fundi ſtatu per interdictum, id eſt, iure ordinario litigatur. Item Ordinaria iudicia, quæ ex ſorte in ordinem certum digeſta erant. Virg. Æn.6.

Nec verò hæ ſine ſorte datæ, ſine iudice ſedes.

Vbi Seruius: Sine ſorte, inquit, ſine iudicio: traxit autẽ hoc ex more Roman. non enim audiebantur cauſſæ niſi per ſortem ordinatæ. nam tempore quo cauſſæ agebantur, conueniebant omnes (vnde & Concilium ait) & ex ſorte dierum ordinem accipiebant, quo poſt diem trigeſimum ſuas cauſſas exequerentur. vnde eſt

Quæſitor Minos vrnam mouet.

Iuuenalis:

Gratia fallaci qui Prætoris vicerit vrnam.

Ordinaria iudicia priuata quæ ſint, diximus ſub voce EXTRAORDINARIA: cùm ſcilicet vſitatus & legitimus ordo, formulæque agendi & litigandi obſeruantur: veluti cùm ordine prius ad Magiſtratum in ius adibatur, ac formula ab eo, conceptióque actionis poſtulabatur: deinde ad iudicem diſceptabatur. Extraordinaria verò cùm apud magiſtratum res diſceptabatur, nec iudices Recuperatoreſve dabantur. *Vlpianus l. 1. §.8.D. de exercit.act.* Solent, inquit, in prouinciis Præſides prouinciarum extraordinem exercitores iuuare ex contractu magiſtrorum: id eſt, ipſimet Præſides rem cognoſcunt, neque ad iudices reiiciunt. Itaque Vlpianus *l.pecuniæ.178.§.2.D. de verb. ſignific.* actionis nomine & formulas intelligi ſcribit, quæ in ordinariis iudiciis in vſu erant: Perſecutionis autem verbo, extraordinarias perſecutiones: vt puta fideicommiſſorum, & ſi quæ ſunt aliæ, quæ non habent iuris ordinarij executionem. Quem locum hæc eiuſdem verba in Inſtitut. cap. 25. explicabunt: Fideicommiſſa non per formulam petuntur, vt legata: ſed cognitio Romæ quidem Conſulum, aut Prætoris qui Fideicommiſſarius vocatur: in prouinciis verò, Præſidum prouinciarum. *Paulus in l.actio.47.D.de neg. geſt.* Nec refert, ait, directa quis, an vtili actione agat, vel conueniatur: planè in extraordinariis iudiciis vbi conceptio formularum non obſeruatur, hæc ſubtilitas ſuperuacua eſt. Hinc: ORDINARIVM hominem Feſtus dici tradit, ſolutum ſcurram & improbum, qui aſſiduè in litibus mora-

Digitized by Google

moraretur, ob eam cauſſam, quod ordine ſtaret adeuntium Prætorem.

Ordinaria iudicia ad differentiam arbitralium, *l.5.C.de arbitr.*

Ordinaria bonorum poſſeſſio, *in l.5. §.ſi quis contra D. de leg. præſt. l. 3.§.vlt.D. de Carb.ed.* Huic opponitur Carboniana, quæ extraordinaria eſt.

Ordinarij apparitores, *l.7.C. de cohorta.lib.12.*

Ordinarij conſules, vide Conſulatus ordinarius.

Ordinarij iudices, ſunt præſides viri clariſſimi, non viri ſpectabiles vel illuſtres. *l. 2. C. de prox. ſacr. ſcrin. l. vlt. C. de modo mult. l. omnes C. de epiſcop. & cler.* Græci ἐμβαθμοὺς vocant *Nouell.20.& 112.* ſic dicti quaſi infimi ordinis. In horum officio ſunt principes, cornicularij, commentarienſes, numerarij, ſiue tabularij, adiutores, ſubadiuuæ, ab actis, à libellis, excepteoris. Et à Mariano in officio ducis Arabiæ ponuntur ordinarij. Ordinarij iudices, qui ſint in Decretalium Epiſtolarum libris. *vide extrà de offic. ind. ordin. vbi gloſſ. Panorm. & alij.* vel

ordinarius eſt, qui ſuo iure, vel principis beneficio vniuerſaliter iuriſdictionem exercere poteſt: cui ſcilicet vniuerſitas cauſſarũ cõmiſſa eſt.

Ordinarij milites gregales & manipulares: vel etiam in prima acie dimicantes principes.

Ordinarij ſerui, *l.15.§. prætor. D.de iniur.* qui certum aliquod miniſteriũ, vel officium in familia exercent. Hi Vicariis opponuntur, *l.17.18.16.D. de pec.* Vide VICARIVS.

ORDINARI lis, iudicium, cauſſa, res dicitur, *l.24.25.§. 1. D. de lib.cauſ.l.8.D.de inoff. teſtam.l. 26.* D. *teſt.tut.* Vnde Ordinator litis. *Seneca libro 19. Epiſtol.* Et Ordinati libelli, concepti, compoſiti, *l. 3. D. de accuſ.* Idem Ordinata criminis cauſſa, *l.1.C. de accuſ.* id eſt, inſcriptione depoſita, fideiuſſore præſtito de lite exercenda, eóque qui accuſatur ſub cuſtodia officij facto.

Ordinari teſtamenta dicuntur, *l. 30. D. de liber. & poſthum. & Inſtitut. de teſtam.ordin.* Ordinare ſuprema ſua, pro eodem. *leg.25. D. de libe. & poſthum.leg.39.D. de pign.act. l. 36. §.miles in ſupremis.D.de milit. l.1. D. de bon.poſſeſſ. ex teſtam.mil.* & Ordinare poſtrema vel ſuprema iudicia, *l.15. C. de teſtam. Et apud Quintilianum lib.6. cap. de riſu.* Ordinare codicillos *in leg.3.C. de codicill.* & Ordinatio nouiſſimi iudicij *in leg.2.C.eod. titul.* Et ſuperordinare *apud Tertullianum libro quinto, aduerſus Marcionem* pro teſtamento facto aliquid addere, aut immutare. Ordinatum etiam editum legimus *in leg. 13. Digeſt. de rer. amot.* non deſunt tamen qui pro editum, edicto legant.

Ὀργυιὰ, *leg.fina.D. fin. reg.* de qua Cod. Harmenopul. libr. 2. titul. 4. ἡ ὀργυιὰ, ait, ἔχει βήματα β. ἤτοι πήχεις δ. ἤτοι πόδας ς. ἤγουν σπιθαμὰς θ. δακτύλους δ. Heſychius verò ὀργυιὰν eſſe ait, τὴν τῶν ἀμφοτέρων χειρῶν ἔκτασιν, καὶ τὸ μέτρον: ἀπὸ τοῦ τὰ γυῖα μετρεῖν.

ORIENS modò pro ea orbis parte, cui proprius præfectus Prætorio adtributus erat: modò pro diœceſi, quæ prouincias XV. continebat, Palæſtinam, Phœnicem, Syriam, Cyprum, Ciliciã, Palæſtinam ſecundam, Palæſtinam ſalutarem, Phœnicem Libani, Euphratenſem, Syriam ſalutarem, Oſrœnam, Meſopotamiam, Ciliciam ſecundam, Iſauriam, Arabiam. quanquam Guil. Tyrius Orientem ex vet. auctoritate Antiochiam diœceſim appellare ſe ſcribat lib.1.de bello ſacr.cap.18. Atque hæ omnes prouinciæ ſub diſpoſitione erant viri ſpectabilis comitis Orientis, vt notitia Imp.Rom.apparet.

ORIGO, & progreſſus iuris ſcripti ſic habet: Lex XII. Tabul. II. Diſputationes decemuirorum & prudentium forenſes. III. Legis actiones, quæ omnia communi appellatione Ius ciuile dicuntur. IIII. Plebiſcita. V. Senatuſconſulta.

Digitized by Google

Origo, principium, initium, cauſſam, ortum, ſtirpem, ſemen, fontémque ſignificat. Pro ortu, hoc eſt, natiuitate origo mutari non poteſt, *l. fi. §. pen. ad municip.* ſequimúrque patris, non matris originem. *De quo Bartol. latius in l. aſſumptio. §. filius.* D. *ad municip. & l. 2. C. de munic. & orig. lib. 10.*

ORIGINALIS ciuitas, prouinciáve dicitur ea, ex qua quis oriundus eſt.

ORIGINALES ſiue originarij, tit. C. de mun. & orig. municipes dicuntur origine: ſub quo tamen manumiſſio, allectio & adoptio continentur. hæc enim tria municipes faciunt, *l. ciues 7. C. de incolis.* opponuntur autem incolis *in l. 4. & l. 6. C. de incolis.* Hinc originaria mulier, *l. 7. C. de murileg. lib. 11.* & originarij coloni paſſim ſub tit. de agric. cenſ. & col. qui ex iis qui colonariæ conditioni adſtricti erant naſcebantur, quod & ſpecialiter declarat, *l. cum ſatis. §. cum autem Anaſtaſiana. Cod. eod.*

ORNAMENTA muliebria ſunt, quibus mulier ornatur: veluti inaures, armillæ, viriolæ, anuli, præter ſignatorios, & omnia quæ ad aliam rem nullam parantur, niſi corporis ornandi cauſſa. *vide l. argumento. 25. §. 3. D. de aur. & arg. leg.* & ſuprà ſub voce Mundus muliebris. Ita nec veſtes ornamentorum appellatione continentur. Itaque Tertullianus, ornatum in cura comandi capitis, poliendæque & exornandæ cutis ponit. Sic enim ille *in lib. de habitu mulieb.* ſcribit. Habitus, ait fœminæ duplicem ſpeciem circumfert, cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem vocant. ornatum, quem immundum muliebrem conuenit dici. Ille in auro, & argento, gemmis & veſtibus deputatur: iſte in cura capillorum & cutis, earúmque partium corporis, quæ oculos trahunt. Huic obſequio deſeruientes ancillas olim mulieres alebant, quas ornatrices vocabant, de quibus paulò poſt dicemus.

ORNAMENTVM ſacrum, *l. 4. C. de fideiuſſoribus. lib. 10.* ſacrum ærarium vocat. Etſi inuentas apud aliquos pecunias fiſcales exegerit, & ſacro ornamento intulerit, licito iure ſibi in ſingulas libras ſex ſolidos pro ſolatio retineat. Veſtiarium Græci appellant, *ad l. 2. C. ne fiſc. vel reſp.*

ORNATA iumenta, *l. 8. D. de ædilit. edict.* inſtrata & frænis, ephippiis, faleris inſtructa. Sic ornati aſini, apud Catonem in lib. de re ruſtic.

ORNATRICES (Veter. Gloſſ. κοσμήτριαι) *legatis 65. §. ornatricibus. D. de legat. 3.* eæ ſunt queis ſibi mulieres comas exornant, *vt dicitur in l. item legato 49. D. eo.* ſic enim eo in loco legi vult Iacob. Cuiac. Feſtus. Acus qua ornatrix vtitur. Martialis:

Vnus de toto peccauerit orbe comarum
Anulus, incerta non benè fixus acu.
Deſine iam Lalage triſtes ornare capillos,
Tangat & inſanum nuda puella caput.

Harum etiam fit mentio in illo monumento Rom.

CINERIBVS CAMILLAE ARPIONIAE
QVIRITAE ORNATRICI
FESTVS M. SEPTIMI GALLI
DISPENSAT.

De his item ſic Galenus in libr. de Theriaca ad Piſonem: Αὗται δὲ ποιεῖ αἱ πρὸς τὸ κάλλος αὐτῇ εἰς τὸν κόσμον τοῦ σώματος ὑπηρετεῖν ἡρμοσμέναι ἢ αἱ ἀναπλέκουσαι τὰς τρίχας ἐυπρεπῶς. Hæ Ciniflones etiam dicuntur.

ORPHANOTROPHOS, ὀρφανοτρόφος, cui pueros parentibus orbatos alendi procuratorio commiſſa eſt. Hinc *apud Imper. l. 30. C. de epiſcop. & cler.* Orphanotrophi appellantur pupillorum quaſi tutores,

res, adoleſcentium verò quaſi tutores.

Ὀρφανοτροφεῖον, locus alendis pueris paratus, *l.16. & l. 18. C. de ſacroſanct. eccl.* ab ὀρφανὸς & τρέφω.

ORPHITIANVM Senatuſconſultum. Vide Senatuſconſultum Orphitianum.

Ὁσίας χάριν. dicis cauſſa, perfunctoriè. *Modeſt. l.2. qui pet. tut.* καὶ ὁ μόνον ἂν μὴ αἰτήσῃ ἀλλὰ καὶ ὃν αἰτήσῃ, ὁσίας χάριν αἰτήσῃ. Id eſt. Et non ſolùm ſi non petierit, ſed & ſi quem petierit, dicis cauſſa petierit. *Et Dio. lib. hiſt. li.* 37. vbi morem illum habendi exercitus in Ianiculo, dum comitia in Campo Martio haberentur, expoſuiſſe: (*de quo Gell. lib.15. cap.* 27. καὶ ἔτι τε καὶ νῦν ὁσίας ἕνεκα ποιεῖται, inquit, hoc eſt, ídque etiam nunc dicis cauſſa, & moris veteris vſurpandi fieri ſolet.

OSPRATVRA, minutarum frugum publicè coemendarum cura: vocabulum fictum ex Græco ὄσπρεια, quod varias fruges minutas, & legumina ſignificat, vt auctor eſt Heſyc. & Galen. alim. lib. 1. his verbis, ὄσπρεια καλοῦσιν ἐκεῖνα τῶν δημητρίων σπερμάτων, ἐξ ὧν ἄρτος οὐ γίνεται, κυάμους, πισοὺς, ἐρεβίνθους, φακοὺς, θέρμους. Antiq. Lex. ὄσπριον, legumen interpretatur: & ὀσπριοπώλης, leguminarium. *Arcad. l. vlt. §.2. D. mun. & hon.* Elemporia & Oſpratura apud Alexandrinos patrimonij munus exiſtimatur.

OSROENA, prouincia Oriẽtis, *l.10. C. de ædifi. pri. l.5. C. de cohort.* quæ regebatur per Ducem, vt patet ex Notitia Imperij Rom.

OSSA non veniunt cadaueris appellatione, *l. locum. §. Prætor. D. de relig. & ſumpt. fun. vide Bart. ibi.*

OSSVARIA, Græcis σορὸς, ciſtæ, in quibus oſſa defunctorum recondebantur. *Vlp. 2. D. de ſepulch. viol.* Celſus ſcribit ſic eſſe monumenti, vt oſſuariam. Dicitur & Oſſuarium Caſtellano in prouincia veteri inſcriptione, vt refert Cuia. Iulia Fuſſinia oſſuarium viua ſibi fecit.

OSTENDITIÆ, vide Hoſtenditiæ.

OSTENSIONALES milites *Lamprid.* videntur dici, qui oſtentui modo habentur iu vrbibus, non bellicæ rei cauſſa.

OSTENTVM, *ait Vlp.* Labeo definit, omne contra naturam cuiuſque rei genitum, factúmque. Duo genera autem ſunt oſtentorum: vnum, quoties quid contra naturam naſcitur, trib. manibus fortè, aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quæ naturæ contraria eſt: alterum, cum quid prodigioſum videtur, quæ Græci φαντάσματα vocant, *l.38. D. de ver. ſig.* oſtentum autem ab oſtendendo dicitur, *teſte Ci. l.2. de Nat. deor. his verbis*: prædictiones vero & præſenſiones rerum futurarum quid aliud declarant, niſi hominibus ea, quæ ſint, oſtendi, monſtrari, portendi, prædici: ex quo illa oſtenta, monſtra portẽta, prodigia dicuntur. *Vide Iſid. lib. 11. Etym. c. 3. & Nonium.*

OSTRACISMVS, relegationis erat genus apud Athenienſes, cũ populus teſſulis in vrnam miſſis aliquem relegabat. dicitur enim ἀπὸ τῶν ὀστράκων, id eſt, teſſulis, (quæ figulinæ an oſtrorum fuerint, dubiũ eſt) quib. in comitiis populus nomina eorum inſcribebat, quos ob potentiam & & gloriam ferre non poterat. De quibus ſic Plutar. in Ariſti. non ita procul ab initio: Ὄστρακον λαβὼν ἕκαστος, καὶ γράψας ὃν ἐβούλετο μεταστῆσαι τῶν πολιτῶν, ἔφερεν εἰς ἕνα τόπον τῆς ἀγορᾶς περιπεφραγμένον ἐν κύκλῳ δρυφάκτοις. οἱ δ' ἄρχοντες πρῶτον μὲν διηρίθμουν τὸ σύμπαν ἐν ταὐτῷ τῶν ὀστράκων πλῆθος (εἰ γὰρ ἑξακισχιλίων ἐλάττονες οἱ φέροντες εἶεν, ἀτελὴς ἦν ὁ ἐξοστρακισμός) ἔπειτα τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἰδίᾳ τιθέντες, τὸν ὑπὸ τῶν πλείστων γεγραμμένον, ἐξεκήρυττον εἰς ἔτη δέκα, καρπούμενον τὰ αὑτοῦ. Hunc eundem morem obſeruaſſe & Argiui & Mileſij & Megarenſes leguntur. Eandem autem legem ab Athenienſib. tranſſumentes Syracuſani, priuati eam iuris ſibi fecerunt, non teſtis, ſed oliuæ foliis nomen rei inſcribentes, & πεταλισμὸν inde, velut foliationem quandam, ἀπὸ

Digitized by Google

P

P. Nota in ſubſcriptionibus Cõſtitutionum C. Iuſtiniani , & Theod. ſignificat, Propoſita, eo ſenſu , quo Data, in eiſdem libris, *vt in l.1.C.de pact.conuentis.*

P P. A V G. Perpetuò Auguſtus: in fin. prooemij Inſtitut. vbi ſic legendum eſſe docet vetus inſcriptio, quàm in Iuſtin. vita ponit Hotoman.

P A B V L A ſunt animalium ſumptus, vt annonæ familiæ dominicæ, *in l.9.Cod.de iur.fiſci.lib.*10. quæ vulgò Capita dici ſcribit *Marcell.li.*22. *& vide l.animalia.C. de curſu public. lib.*12.Hoc verbo vſus eſt & Scæuola, *l.Lucius,ff.de leg.* Variè autem accipi conſtat, *c.* 1. *extra de ſepul.* quandoque pro verbo Dei,c.inter cætera.de offic.ordin. Hinc

P A B V L A R E illo ſenſu, *§.fi. de paten.in vſib.feud.*

P A C E M rumpere non dicitur, qui furtum facit ei,cum quo pax eſt, *Bart.l. verum.*D.*de furt.*

Παχυμερῶς ἀδρῶς παχέως, inquit Heſychius, id eſt, craſsè, pinguiter. Hinc Παχυμερέστερον, in comparatiuo pinguius per maiores partes. *Vlpianus l.* 7. *D. de pecul.* Scire autem non vtique ſingulas res debet, ſed παχυμερέστερον. Paulus *in l.* 14. *D. de except.rei iud.* pinguius Latinè dixit: Idem corpus in hac exceptione non vtique omni priſtina qualitate vel quantitate ſeruata, nulla adiectione deminutionéve facta: ſed pinguius pro communi vtilitate accipitur. *Item in l.*49. *D. de re iud.* Pinguius enim donatori ſuccurrere debemus, quàm ei, qui verum debitum perſoluere compellitur. *Gellius lib.* 14.*c.* 1. Sed coniectari pauca quædam, vt verbo ipſius vtar, παχυμερέστερον, nullo ſcientiarum fundo concepta.

P A C I S C I & tranſigere hoc differunt,quòd is,qui tranſigit,quaſi de re dubia & lite incerta neque finita tranſigit : qui verò paciſcitur, donationis cauſa rem certam & dubitatam liberalitatem remittit *l.* 1. *D. de tranſact.* In edicto Prætoris, quo furti iniuriarúmque pacti infamia notantur , pactum eum accipimus, qui cum pretio quantocunque pactus ſit. Cæterùm ſi precibus impetrauerit ne ſecum ageretur , ad delictum non pertinet, *l.* 1.*l.*6.*§.pactus. D. de iis qui not. infam.l.*18. *C.illo titul.*eodem modo *in l.*18. *D. de tranſact. & l.*10.*C. de adult. l.* 4. *D.de iur. fiſc.*

P A C T V M , *inquit Vlpianus l.*1. *D.de pact.*à pactione dicitur. inde etiam pacis nomen appellatum eſt. Et eſt pactio duorum pluriúmve in idem placitum conſenſu, id eſt, nihil niſi conſenſus:vt in definitione legati, donatio teſtamento relicta , id eſt, non niſi teſtamento. Vel, Conuentio quæ placiti fine ſtetit, id eſt, quæ neque traditione , neque ſtipulatione, ſumpſit effectum. Vel, Conuentio, quæ vacat nomine & cauſſa. Vel Conuentio quæ in nudo pacti nomine ſtetit , nec aſſumpſit aliud proprium. Alio loco idem Vlpianus pactum ita definit,vt ſit duorum conſenſus atque conuentio, *l.* 3.*de pollicit.*Nec verò audiendi, qui pactionis nomen latius pertinere quàm pacti dicunt , ſuperiorémque definitionem pactionis eſſe, non pacti, ob ídque in illum contractum cadere, cùm nuſquam pacti appellatione contractus ſignificetur. Eadem enim pactio & pactum ſunt : Vlpianúmque poſt nominis pacti definitionem, alteram , quæ pacti naturam exponeret, ex arte adiunxiſſe credi par eſt. Contractus autem amplius quiddam eſt , duorum nempe pluriúmve in id conſenſus, ex quo contrahatur obligatio : vt & συνάλλαγμα Theophilus definit in extremo tit. de oblig. cæteríque Græci Iuriſco. pactum, quod σύμφωνον vocant , fieri dicunt

Digitized by Google

ἐπὶ τοῦ συςῆναι, ἢ διαλυθῆναι, id eſt, ad agendum aliquid vel tranſigendum: nam & tranſactio pacto fit. Contractum verò, ἐπὶ τοῦ συνίςασθαι ἐνοχλὴν, καὶ τὸν ἕτερον τοῦ ἑτέρου ποιῆσαι ὑπεύθυνον, Conuentio autem quam συμβολὴν vocant, genus eſt: nam & pacta & contractus conuentiones ſunt. Itaque idem hæc omnia poſſunt, pactum, depectio, pactio & conuentum, pactum nudum, pactum & conſenſus, pactum & condictum. In *l. iuriſgentium.* *§. ſed cum nulla.* *D. eodem.* nuda pactio dicitur, quod alibi nudum pactum. Et quemadmodum nullibi pacta, ita nec pactiones contractus appellantur. Cic. *l. 2. de Inuen.* pactũ definit eſſe, quod inter aliquos conuenit.

PACTA, quæ modò nuda, modò conuenta, modò pacta ſimpliciter in iure ciuili appellantur, ea ſunt, quæ neque nomen certum, neque præſentem & ſubiectam negotij gerendi cauſſam habent: id eſt, quæ ſola conuentione, ſolóque placito conſtant, nihílque præter nudam conuentionem habent, *l. ſi tibi. C. loc. l. ſi diuiſione. C. fam. erciſc.* Nec verò quoque nuda dicantur pacta, contrariæ appellationis aliam pactorum ſpeciem comminiſci oportet: ſicut quia dicuntur morbi quidam acuti non ideo alij dicentur obtuſi. quinimò aſſerimus nullum omnino pactum eſſe, quod nudum non ſit, Legitimum pactum, pactum nudum eſt: lex contractus, pactum nudum eſt. Itaque quod additur. nudum conuentum, epithetum pacti perpetuum eſt, non διαςελὴν, quaſi ſit aliud veſtitum, vel non nudum vel non conuentum, vel vt nihilo felicius tradidit Alciatus, iuſtum, qui in libris noſtris iuſtum pactum non animaduertit nihil aliud eſſe, quàm nudum, quod neque dolo, &c. *l. iuriſgentium. §. ait Prætor l. epiſtola. §. pactum. l. tale. §. 1. D. de pact. l. Stichum. §. naturalis. D. de ſolu. l. cum emptor. D. de reſcin. vend.*

PACTA CONVENTA, Elegans coniunctio eſt horum verborũ, vt ſcilicet alterum alterius ſignificatione ſuppleatur, & omnia tandem hominum placita comprehendantur. Sic dicimus, Dicta facta, ſignificantes omnem prorſus rem geſtam inter aliquos, *l. iuriſgentium. §. Prætor ait. D. de pact.* pacta conuenta, quæ ex ſolo conuento, vt ait M. Ci. in lib. Rhetoricorum valent: vel quæ nihil præter conuentionem habent, *l. 72. D. de contrahen. empt. l. 71. D. pro ſoc.* Et pactum propriè ex parte ſtipulantium: conuentum, cum quæ pepigerunt promiſſa ſunt, de hiſque eſt conuentum. *Seneca*: Nec pacta conuentáque impreſſis ſignis cuſtodirentur, Dicitur etiam pacta & conuenta. *Paul. libr. 1. Sen. ti. de pact & conuent. & M. Tull. pro Cæcin.* Quæ, *inquit* iudicia, aut ſtipulationis, & pacti & conuenti formula.

pactum à contractu ſic ſeparatur: pactum neque nomen, neque cauſſam habet, Contractus aut nomen habet, aut ſi nomine vacat, certè cauſſam habet. Cauſſam autem habet conuentio, quæ datione vel facto ſumpſit effectum: ideóque Do vt des, contractus eſt: Dabo vt des, pactum. Ex contractu datur actio: ex pacto in ciues Romanos non datur actio. conſtituitur enim ex eo naturalis, non ciuilis obligatio. Sed tamen ex pacto datur exceptio, & hoc eſt, quod ait prætor, pacta iuſta ſeruabo, Seruat prætor, id eſt, tutor pacta datis exceptionibus. At pacta contractibus adiiciuntur, vel non adiiciuntur. Hæc procul dubio nunquam actionem pariunt, ſemper exceptionem pariunt: illa, quæ ſcilicet proprio nomine leges appellantur, aut ex continenti, id eſt, initio contractus adiiciuntur, aut ex interuallo. Quæ adiiciuntur ex cõtinenti, non pariunt actionem, ſed formant contractum, *l. cum dotem. C. de iure. dot.* id eſt, formam & legem dant contractu: formant ipſam actionem, *l. iuriſgentium. §. quinimo. D. de pact.* id eſt, actionem ex ipſo contractu. Itaque ſi conuenerit ab initio, vt venditor ſatiſdaret de euictione, qui ex natura contractus non cogitur niſi repromitte-

promittere, aget emptor ex empto cum venditore vt ſatiſdet: atque ita pactum emptionem form t. &, vt Latini Græcíque interpretes locutiſun, transformat, τυποῖ ϰ̀ μετατυποῖ. Quod ſi ab initio conuenerit, ne venditor teneretur ob euictionem, quod etiam alienum eſt à natura & qualitate contractus, proderit pactum venditori ad exceptionem, vel etiam ipſo iure ſe tutum eſſe contendet: quandoquidem pacti exceptio ineſt bonæ fidei iudicio, *l. nec ex prætorio. D. de diverſ. reg. iur.* Quæ ex interuallo fiunt de ſatisdatione præſtanda ob euictionem, actionem emptori non dant: ſed ſi agat cum eo venditor ex aliqua cauſâ, rectè excipiet emptor, Si non re mihi quoque ob euictionem fideiuſſores dare oporteat. Quæ fiunt ex interuallo de non præſtanda euictione, hæc ſtultum eſt quærere, an actionem pariant: nec enim venditori aliter vtilia eſſe poſſunt, quàm excipiendo, & eatenus quidem ea emptione contineri, vel ineſſe emptioni verum eſt. His verò pactis detrahitur emptioni, illis additur: his leuior, illis grauior emptionis conditio. Sed vtraque fiunt de adminiculis, euictiones enim non perficiunt emptionem, ſed iam perfectæ emptioni ſubſidio & auxilio ſunt. At verò ſi ex interuallo pacta fiant de his, quæ ſunt ex ſubſtantia contractus, vt puta re, pretio, cònſenſu, quibus ſcilicet emptio perficitur, ſi res non ſit integra, nulla naſcitur actio: ſi res ſit integra, emptio tollitur mutuo diſſenſu, vel etiam reformatur, renouatur, repetitur: & hoc poſteriore caſu datur actio, non quidem ex pacto, ſed ex noua emptione. *Et hæc eſt ſententia l. pacta conuenta. D. de contrahend. empt. item l. iuriſgentium. §. item reſponſum. & §. adeò D. de pact. ex Cuiacij Obſeruat. libr. 2. c. 15.*

Pactorum quædam in rem ſunt, quædam in perſonam. In rem ſunt, quoties generaliter paciſcor, ne petam. In perſonam, quoties, ne à perſona, id eſt, ne à Lucio Titio petam, *l. iuriſgentium. §. pactorum. D. de pactis.*

Pacta legitima, *l. legitima. C. de pact.* Pactum iuſtum, ſine dolo, nec aduerſus leges, *l. 7. §. prætor. & l. epiſtola. l. tale. D. eodem.* nec tamen aliud eſt quàm nudum pactum. Pactum tacitum, *l. 2. D. eod.*

Pacta curialia, *Zaſius in intellect. iur. ſingul. in l. ſi non ſortem. l. libertus. D. de condict. indeb.*

Pactum retrouendendi quod vocant, & inter cætera pacta vulgatiſſimum eſt, dicitur, cùm venditori ex conuentione conceditur ab emptore: quòd ſi ipſe vel hæredes eius voluerint quandocunque: aut intra certum tempus reſtituere pretium, vt tum rem ſuam, quam vendidit, quaſi redemptam accipiat. Quo pacto in emptione & venditione redituum quotidie vtimur, *l. 2. C. de pact. inter empt. & vend.*

Pactum vulgare, *l. Ba..ius. D. de pact. dot.* quod inter ſe ſolerent ſocer & gener paciſci, Si in matrimonio ſine liberis filia deceſſiſſet, dos profectitia ad partem rediret. Eadem ratione Imper. Alex. vulgare pactum dixit, *l. pactum. C. de pign. act.* vt ſi intra certum tempus pecunia ſoluta non ſit, prædia pignori vel hypothecæ data, vendere liceat.

Pacti ſolatium, vide Nuncti ſolatium.

PÆDAGOGIA, pro ſeruitiis puerilis ætatis accipit Vlpianus *in l. quæſitum eſt. §. 16. ff. de inſtruct. vel inſtru. leg.* Si inſtructum fundum, inquit, legaſſet, ea pædagogia, quæ ibi habebat, vt cùm eò veniſſet, præſto eſſent in triclinio, legato continentur.

PÆDAGOGIANI pueri, vide Caſtrenſiani.

PÆNE eſt, prope eſt, parum eſt, modeſtiæ notæ. *A. Auguſt. lib. 3. c. 9.*

PAGORVM præpoſiti, *l. 49. C. Th. de decuri. l. 1. C. Th. de pignorib.* πάγαρχοι in Nouel.

PAGANVS dicitur, qui miles non eſt: hoc eſt non tantùm qui in caſtris & militia non eſt, ſed qui omnino

militiæ ſacramento non tenetur. *Modeſt.tit.locat.l.*ſi ignorans, inquit militi quaſi pagano locauerit. Verius tamen eſſe putat Zaſius, quòd priſcis Romanis paganus ille erat, qui militiæ cupiens erat,& illi cingi ſeu aſcribi volebat. Eo enim interuallo,quo id quærebat, & ad militiam aſpirare tentabat,paganus:mox militiam adeptus,miles dicebatur. Vnde Scæuola *ad leg. Falc.* ſi dum paganus erat, fecerit teſtamentum, militiæ tempore codicillos: Lex Falcidia in codicillis locum non habet, in teſtamento locum habebit. Sed receptius eſſe paganum dici omnem, qui non eſt miles, & qui eſt priuatus. A pago vel villa vocatus, quaſi homo ruſticus villaticus. Pagum autem, ait Seruius, ἀπὸ τ̃ πηγῶν deduci,id eſt,à fontibus, circa quos villæ condi ſolent: ſicque paganos dictos, quaſi ex eodem fonte bibentes, Itaque pagani propriè militibus opponuntur,vt togati ſagatis, cinctíſque. Sunt autem propriè ruſtici à pagis appellati:quòd domi relinquebantur,ad ruris culturã. *Vigl.in ti. Inſt. de milit. teſt.* Pagani item eccleſiaſticis ſcriptoribus ſunt qui Chriſti pietatem non colunt:& ita ſumuntur *in rubr.C. de pag.* Ea nempe ratione, teſte Alciato, quia Chriſti non ſint milites. Hinc paganum peculium caſtrenſi opponitur, *l.vlt.C.de inoffic. teſt.*

PAGENSES, ciuitatis aut pagi eiuſdem incolæ, *libr.Feud.*2.*tit.*68.§.2.Adhibeat ſibi de pagenſibus ſuis,& qui per eandem legem viuant, duos teſtes idoneos. *Sic Greg.Turo.libr.*8.*c.*18. Nam Wintrio Dux à pagenſibus ſuis depulſus, ducatu caruit. *Et libr.* 10.*cap.*9. Regalis Epiſcopus cum clericis & pagenſibus vrbis ſuæ ſimilia ſacramenta dedit. *Sic legis Franc.libr.* 3.*cap.*43.Cancellarius tamen talis eſſe debet, qui pagenſibus locis illius notus fuiſſet.*Et in cap.Conſtit.vlt.*Comites autem reddant rationem de eorum pagenſibus.

παγάρχοι apud Iuſtinianum Edicto 15.*& in Nouellis aliquoties,* ſunt qui.*l.* 49.*C.Th.de decurio.l.*1.*C.Th.de pigne.* præpoſiti pagis vocantur. Hinc *l.*1.*de ſuſce.*Præpoſitura pagorum.

PAGERE,pro paciſci.Nam *teſte Quintiliano,* pepigi, non à pango, ſed antiquo verbo pago, pagis, ſine N. ducitur,vt in l.XII.Tab.ni ita pagunt, ſicut in ea re teſtis eſt idem M.Fabius li.1.cap.10.

PALAM, eſt coram pluribus: Item in loco euidenti claris literis, *l. palàm.ff. de verb.ſign. & in l. ſed & ſi pupillus.§.proſcribere. ff. de inſtit.actio. vide l.*43.*D.de rit.nupt.*Aliàs etiam alio ſenſu ſumitur, pro loci materia, vt in quæſtione taciti fideicommiſſi palam relictum intelligitur,quod teſtamento, vel codicillis quis rogatus eſt reſtituere, non domeſtica cautione,vel chirographo, *l.* 3. *D. de iure fiſci.*

PALATINI, largitionales ſeu priuatiani erant: atque in genere hoc nomine omnia officia eorum qui in ſacro palatio militant, id eſt, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuerſorum Comitum, largitionum, vel ſacrarum, vel priuatarum rerum, continentur.*De quibus in tit.de Palatin. ſacra. largit.* Sed & miniſteriani, *de quibus tit.de caſtrenſi.& miniſt.* Generalem hanc ſignificationem comprobat, *l.* 1. *C.de priuil.eo.qui in ſacr. pala.mil.* A palatinis,inquit,tam his qui obſequiis noſtris inculpata officia præbuerunt, quàm illis qui in ſcriniis noſtris,id eſt, memoriæ, epiſtolarum libellorúmque verſati ſunt, procul calumnias iubemus eſſe remotas.*Andr.epiſt.* 5. Palatina,inquit, officia omnia, id eſt, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuerſorum Comitum, Palatium pro Palatinis ſæpè accipi Am. Marcell. teſtis eſt libr.4.Tuas,ait, & palatij tui auferre iubeo propediem annonas. Et eodem libro. Relicto palatio omni. Palatini tamen nomen & de iis ſpeciatim videtur dictum, qui in aula Imperatoris libellos petitionum vel aliarum rerum, quæ Imperatori offerebantur, inſtruebant, vel geſta ad-

miſſi alicuius libelli edebant, *l.2.C.de pet.bon.ſubl.*

Palatini panes ſeu ciuiles, *l.7.C.Th. de anno. ciuil.* quibuſdam dicuntur, quòd è palatio erogarentur: alij tamē malunt ſic dictos, quòd palatinis prę berentur. Largitione autem annua diſtribui ſolebat. cuius inſtituti Conſtantinus auctor nominatur *in l.1. C. de frum. vrb. Conſtan. & in l.1. C. de annon. ciuil. & apud Socratem libr. 2. cap.13.* qui ei largitioni LXXX. propè modiorum millia attributa teſtatur. Eorum mentio fit *in l.vlt.C. de quadr. præſcr. & d.l.1. de frum.* vbi iubentur panes cocti dari, non autem frumentum. *item in l. vlt. §. C. de iure dot.*

PALÆSTRA dictione vtimur non tantùm pro ludo ipſo, ſed etiam pro loco vbi exercetur. *Vlpia.in l.ſed & ſi quid.D.de vſufru.* eleganter mancipium de palæſtra, ſeruum accipit, qui palæſtræ dat operam.

Παλαιστραπῶται, *l.ſed & milites.D. de excuſ.tut.veterani.*

PALI, ligna ſunt acuta, quæ in claudendis hortis, aut fulciendis vineis ſolent in terram defigi. Perticæ verò baculi ſunt oblongi, quibus item ad vineas plerunque vtimur, *de iis.l.17.§.fin.D.de actio.empt.l.59. D. de vſufr.l.56. D. de legat. 3.* alia pedamenta & tidicæ vocantur, *l.10.D.de vſufruct.* Nec verò pali lignorum appellatione continentur, ſed in numerum materiæ redigendi ſunt, *l.pali. 168.ff.de verb.ſign.l. pali. D. de leg.3.l. inſtrumenta.de fund. inſtr.* Idem & de pertica dici debere ibidem obſeruatur.

PALARIS ſylua, ex qua pali ſumuntur, *l.9.D.de vſufru.*

PALEA ſine diphthongo, ſeu titulus præponitur quibuſdam capitibus Decretorum Gratiani, quòd ſcilicet hæc addititia ſint, nec à Gratiano primitus illi libro inſerta, ſed ab interpretibus prout cuique commodum videbatur, ad marginem Gratiani adſcripta, & plerunque in emendatioribus & antiquioribus exemplaribus omiſſa. Cui rei fidem facit quod refert Ant. Cont. in emenda. Decret.Gratiani, qui ſe antiquū Gratiani exemplar habuiſſe teſtatur, in quo pleræque eiuſdem paleæ deſunt. Sunt qui hanc dictionem per diphthongum ſcribendam cenſeant, & deduci velint à voce πάλαιος, hæcq; quaſi παλαιὰ, id eſt, antiqua nuncupata.

Paleæ verbo follicula granorum continentur, *l.fin.§.fin.D.de ſeruit.& aqua.*

Πάλιν, *in l.veluti.D.de eden.* ſignificat iterum, ſed ita, vt ad inſequentia quoque tempora pertineat.

PALLIVM, *ait Iſidorus libr. 19. ca.24.* eſt, quo miniſtrantium ſcapulę conteguntur, vt dum miniſtrant, expediti diſcurrant. Plaut.

Si quid facturus es, appende in humeris pallium

Dictum autem pallium idem ſcribit à pellibus, quia priùs ſuperindumento pelliceo veteres induebantur: ſiue à Palla per deriuationem. Græcorum autem hoc proprium erat: vnde & Palliatæ comœdiæ. Quoniam autem in humeris appendebatur & adiiciebatur, ἐπίθετον dictum, & dicti olim Chriſtiani Græci ἐπίθετοι ab hæreticis, quòd eo veſtimenti genere vterentur, & quòd omnibus dicerentur, vt fingebant, imponere, pallium autem apud pontificios ſumitur pro inſigni ornamento Archiepiſcopi, vel Epiſcopi, *cap.1.de auctor.& vſu pallij.*

PALLIARE, μεταφορικῶς dictum verbum ſignificat tegere turpe factum, *ſic ſumitur in cap. niſi ſpecialis. extr. illo titu.de vſu pallij*, *vide ibi bonam gloſ.in verbo*, palliare.

PALMA, non finis eſt laboris ſed victoriæ ſignum & victoria ipſa, *vt in l.1.C.de princip.agent.in reb. libr. 2.* vnde palmata toga, à palma in ea intexta, inquit Budæus, propriè triũphantium fuit: quam merebantur hi, qui de hoſtibus palmam reportaſſent. Aliàs pro dactylo ſumitur, & inter dulcia numerantur à Iuriſconſ. cùm ait: Item vuas, ficus,

Digitized by Google

palmas caricas , *l.vlt.de trit.& vino tegat.*

PALMATI equi , *in l.1.C.de grege dominic.* ſiue Palatij, ſunt quos vulgò Baios vocamus, Alciato ibidem teſte,poſſe etiam intelligi equos Palmatos idem ſcribit, quibus vtebantur aurigæ in Circo,à palma.

PALMARIVM, victoria. *Vlp. ex Imper.reſcripto,in l.1.§.5.D. de extra.cognit.* Si verò poſt cauſſam actum eſt,honoraria ſumma peti poterit,vſque ad probabilem quantitatem, etſi nomine palmarij cautum ſit.

PALMATI equi , *l.vnic.C.de grege domin.* ab agitatore ſic dici, *vt vult Alcia. ex Græco interprete* : vel quòd eſſent triumphantium & victorum, *vt Cuiac.* ſicut palmatæ tunicæ.

PALMVS, menſuræ genus. Eſt autem duplex , *inquit Budæus*, Maior 12.digitorum, Græcè Spithame vocatur,& Latinis etiam Dodrans : Minor digitorum quatuor. παλαιστὴς Græcè dicitur.*Frontinus lib.de limitibus agrorum ſcribit* , palmum habere digitos quatuor, vncias tres : quod Theodoſius & Neuterius probant.

PANCARPVM,ſpectaculi genus , quaſi omnium verborum fructibus concinnata ſylua,*apud Imp.in Nouel.de conſulib.§.ac primus quidem.* Vetus interpres ſyluam exponit: qua ratione & chamæleo niger dictus forſitan ſit παγκαρπὸν,vt ad Dioſcor.Græci quidam adnotarunt , ex varietate colorum , & oraculo quodam cùm Dianæ iuberetur Neleus ſtatuam erigere , ἀπὸ παγκάρπων ξύλων , erexit à quercu,in qua offenderat multos variόſque ſuſpenſos fructus,vt interpres Callimachi ſcribit. Appellatur à Sophocle in Oedipo Tyran.laurus πάγκαρπος.

PANCRATIVM,παγκράτιον, Plutarchus *in Sympoſio, li.2.ca.4.* certamen eſſe mixtum ſcribit ex pugilatu & lucta,ὅτι γὰρ, inquit , μέμικται τὸ παγκράτιον ἔκ τε πυγμῆς,καὶ πάλης, δῆλον. *Ariſt.lib.1. Rhet.* Qui poteſt premere,ac fortiter tenere, ad luctam eſt idoneus:qui ictu longè à ſe repellere, ad pugilatum, qui vtrunque ad pancratium. Sic *Plauto libr. 1. de legib.* παγκράτιον ἀσκήσας,ἢ πυγμὴν ἢ πάλην. Qui in pugili certamine : aut lucta, aut vtroque ſimul ſe exercuit. Pancratium itaque ludus erat, qui in pulvere fiebat, recto ſtadio inuicem percutientium. Budæus in priori annot. ſic dici vult,quòd aduocatis omnibus corporis viribus, omniúmque neruorum contentione tranſigitur.De pancratio & Pancratiaſtis *Gellius libr. 12. cap.26.ex Panætij libro,*Oportet animo ſemper eſſe prompto, atque intento, vt ſunt athletarum, qui Pancratiaſtæ vocantur : nam ſicuti illi ad certandum vocati , proiectis altè brachiis conſiſtunt, capútque & os ſuum manibus oppoſitis , quaſi vallo præmuniunt : membráque eorum omnia priuſquàm pugna mota eſt,aut ad vitandos ictus cauta ſunt,aut ad faciendos parata:ita animus,&c. Item *Vlpi. l.7.§.3.D.ad leg.Aquil.* Siquis in colluctatione,vel in pancratio,vel pugiles dum inter ſe exercentur , alius alium occiderit, &c. Iulius Pollux videtur intellexiſſe dici Πάμμαχοι quoque de Pancratiaſtis : nam poſtquam de iis loquens , eorum deſcripſit ἔργα addit: Ἐπὶ δὲ τούτοις εἴποις ἄν, ὡς εἰσὶ πάμμαχοι: καθάπερ ὁ Πλάτων περὶ τοῦ Εὐθυδήμου τοῦτο ἀξιῶν καλεῖν ἢ παμμάχω, κατὰ τοὺς Ἀκαρνᾶνας τοὺς παγκρατιαστάς. Hos, inquit , omni certaminis genere vtentes poſſis dicere,ſicuti Plato Eutydemum : Hoc admodum placeat omni certamine vtenti,ſecundum Acarnanenſes pancratiaſtas.

PANDECTÆ dicuntur ἐκ τοῦ τὸ πᾶν εἰς ὧν ἀθροισθὲν ὑποδέξασθαι: & Digeſta:vt Græcè σωματεῖ,vel potiùs vti Ipſe Iuſtinianus ait , vt iuris antiqui διαιρέσεις καὶ διατυπώσεις.Πανδέκτης autem maſculini formam habet,omnes tamē in fœminino efferunt genere:corruptè, Et in titul. Indicis Iuriſconſultorum , qui Pandectis Florentinis præponitur,in maſculino genere effertur,τοῦ πανδέκτου.

PANIS

PANIS GRADILIS. *in rub. C. Theod.* de anno. ciuili & pane gradili, dicitur qui è gradibus, qui in vna quaque regione vrbis erant ad priſtina, vt conſtat ex deſcriptione antiqua vrbis, præbebantur populo. Prudentius aduerſus Symmachum:

Et quem panis alit gradibus diſpenſus ab altis.

Sic Gradile templi, dixit opinor *Am. Marcell. lib.* 23. pro gradibus. *Vide Turneb. Aduerſ. lib. 26. c. 34.*

Panes palatini, vide Palatini panes.

Panes militares, ſeu ciuiles, & populares, *l. 7. C. Theod. de anno. ciuil.* ex quibus locis disces, qui ſint panes ciuiles.

PANNARIOS dicunt Iuriſconſulti pannorum venditores. *Vide Rhodic. c. 12. lib. 6.*

PANNICVLARIA bona, *inquit Vlp. l. 6. D. de bo. dan.* ſunt ea, quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit ſpolia, vt & ipſa appellatio oſtendit: non omnia tamen, ſed veſtis, qua is fuerit indutus, & numuli in ventralem, (ſic enim legi debet) quos victus ſui cauſſa in promptu habuerit, aut leues anuli, id eſt, qui rem non excedunt aureorum quinque.

PANORMITANVS Iuriſconſ. nobilis, nomen habuit Nicolai, natione Siculus fuit, vir acutus & ſagax, vt Siculus: ſed cùm Senis iura perdiu profeſſus eſſet, tandem Archiep. Panormitanus factus, circiter annum M. CCCC. L. è vita migrauit.

PANTHERA, πάνθηρα pro vniuerſo aucupio, & eo, quicquid auceps capit. *Vlpian. l. 11. §. 11. ff actio empti o.* Veluti cùm facturum iactum retis à piſcatore emimus, aut indaginem plagis poſitis à venatore, vel pantheram ab aucupe, Quidam pro Pantheram, Panthera in accuſatiuo ſingulari legi malunt, à nominatiuo Panther, cuius meminit Varro, *lib. 4. ling. Lat.* retis genus eſſe ſcribens. Alias autem panthera, animal eſt ferum & maculoſum, *de quo l. 3. D. ad leg. Aquil.*

PANTOMIMVS. παντόμιμος, hiſtrio, qui quamuis perſonam effingit atque imitatur. *Iulianus l. 27. D. de ope. lib.* Si libertus autem pantomimus exerceat, verum eſt debere eum, non ſolùm ipſi patrono, ſed etiam amicorum ludis gratuitam operam præbere. *Item in l. 25. ff. eo. Item Vlpia. l. 43. in fi. de act. empt.* Planè ſi in tantum precium exceſſiſſe proponas, veluti ſi ponas agitatorem poſtea factum, vel pantomimum. Pantomimus itaque aliud nihil erat, quàm hiſtrio. Mneſterem enim illum in hac arte ludicra nobilem, pantomimum & hiſtrionem promiſcuè appellari videmus *à Seneca in* ἀποκολοκύντωσει *Claudij: & à Suetonio in Caligula, cap. 36. & à Tacito lib. 11. Caßiodorus li. 4. Var. Epiſto. vlt.* Pantomimo igitur, cui à multifaria imitatione nomen eſt, cùm primum in ſcenam plauſibus inuitatus aduenerit, aſſiſtunt conſoni chori diuerſis organis eruditi: tunc illa ſenſuum manus oculis canorum carmen exponit & per ſigna compoſita, quaſi quibuſdam literis edocet intuentis aſpectum: in illáque leguntur apices rerum, & non ſcribendo facit, quod ſcriptum declarauit. Idem corpus. Herculem deſignat & Venerem fœminam præſentat & marem, Regem facit, & militem. ſenem reddit & iuuenem: vt in vno credas eſſe multos tam varia imitatione diſcretos, Suidas, hanc mollem & effœminatam pantomimorum geſticulationem Tiberij temporibus prodiiſſe teſtatur: ipſi tamen Tiberio totam hanc artem tandem ita diſplicuiſſe, vt Roma pantomimos eiecerit, ſcribit Dio libro 57. Nobiles in hac arte numerantur Mneſter, Pylades, Batylus, & Hylas & Paris, *de quo l. 3. §. Neratius. D. de condict. cau. dat.*

πάππας Græcis, Latinis pater.

PAPIA Poppea lex quid iubeat, à quo lata, & quib. Coſs. vide in Catalogo legum antiq.

PAPINIANISTÆ dicebantur, qui biennium in legum ſtudio verſati, tertium etiam adiungebant. Imp.

ad Anteceſſ. Ne autem tertij anni auditores, quos Papinianiſtas vocant, nomen & feſtiuitatem eius amittere videantur, &c. Hic autem dicebantur, quòd eis Papiniani librorum lectio proponeretur.

PAPYRVS (auctore Plinio) naſcitur in paludibus Ægypti. Eſt frutex, ex quo chartam faciebant. Vnde iam nunc Papyrum dicimus fœminino genere, qua nunc vtimur, *& vide l. ligni. D. de leg. 3.*

PAR, eſt quod inter omnes æquabile eſt: *ait Cic. lib. de Inuent. 2.* ſimiles cauſſas ſignificans, de quibus agitur in *l. 12. & 13. D. de legib. & ſen.*

Par, pro æquo, *l. ſeruo. C. de rei vindic.* pro ſimili & æquali, *in l. ſi ſtipulatus. de verb. oblig.* Et quomodo accipiendum ſit, latius declarat *Bart. in l. qui concubinam. §. qui quatuor. D. de leg. 3.* quid verò iunctum genitiuo ſignet. *Bald. explicat ibidem.* Quamuis par, & ſimilis differre videntur *Quintil. c. 10. lib. 1.* Mihi, *inquit*, egregiè dixiſſe videtur Seruius Nouianus pares eſſe magis quàm ſimiles. de Salluſtio & Liuio loquens.

Par imperium non habet collega, ſed idem *no. de manumiſ. l. apud eum.* Nec par in parem habet imperium, *l. ille, à quo. §. tempeſtiuum. ff. ad Treb. l. nam magiſtratus de arbitr.*

Parem rationem facere, *l. ſi. D. de dol. except.*

Pares tempore, ſunt & iure pares, *l. aliena. §. 1. D. de pign. act.*

PARIA facere eſt, tantundem in expenſi paginam referre, quantum in illam accepti relatum erat, quòd cùm fit, quadrare rationes Ciceroni dicuntur, *Verrina 3.* Quomodo, inquit, D. C. eodem modo quadrarint, vt illa Cn. Carbonis ſexcenta facta, &c. QVADRARINT, inquit Aſconius ſolida facta ſint, vt neque plus quicquam, neque minus inueniatur in ſumma. *Scæuola l. 40. §. 5. D. de ſtatulib.* Si Dama ſeruus meus actus ſui rationes reddiderit, pariáque fecerit, &c. *Item apud Calliſt. l. 5. §. 10. D. de iur. immun.* Niſi ſi paria fiſco feciſſe dicantur. *Colum. lib. 1. c. 8. de villicô loquens:* Néve negocietur ſibi pecuniám que domini aut animalibus, aut rebus aliis promercalibus occupet. hæc enim negociatio curam villici auocat, nec vnquam patitur eum cum rationibus domini paria facere. Sed vbi numeratio exigetur, rem pro nummis oſtendit.

PARIARE, paria facere, quod tum, fit cùm expenſi rationes cum accepti rationibus quadrant, paréſque ſunt. *Vlp. l. 4. §. D. de manum.* Proinde etſi ei nummos prorogauit emptor, cùm ei pariauerit, poterit ad libertatem peruenire. Hinc

PARIATIO, ſcriptura, qua rationibus redditis ſatisfactum eſſe creditori aut domino appareat, & qua quadrare rationes cauetur. *Scæuola l. vlti. §. 3. D. de cond. indeb.* Idem quæſiit, an pactum, quod in parationibus adſcribi ſolet in hunc modum. Ex hoc contractu, &c. Hinc

Pariator, qui ſic rationes retulit, vt expenſa paria ſint acceptis: nam ei Reliquator opponitur. *Pand. l. 81. D. de condit. & demonſtrat.* An Sticho mortuo, antequam rationes redderet, vel pariatore, vel reliqua habente liberà eſſet mulier.

PARABOLANI, qui ad curanda debilium corpora deputantur, *l. 42. & 43. C. Th. de epiſcop. & cler. l. 18. C. Iuſt. eod. illinc ſumpta.* Verbum autem ipſum videtur effictum à voce Græca παράβολος, qua denotatur homo proiectæ audaciæ, & ad pericula adeunda præceps & temerarius. Vnde Plutarchus de Cæſare, τῶν τολμημάτων τὰ παράβολα καὶ μεγάλα πράττειν ἔφη δεῖν ἀλλὰ βουλεύεσθαι. id eſt, dicebat in rebus dubiis, magnis, & proiectis accelerandum nec deliberandum. Hi enim parabolani contempta vita id muneris ſuſceperant vt qui ægrotos publicè in Alexandrina ciuitate curarent in noſocomiis nulli non periculo ſe exponendo: adeò, vt graſſante (vt non raro aſſolet) peſte, & ipſi raperentur. Paraboli autem nomine vſus eſt Caſſiodorus

rus

tus lib.11. trip. Dum aliquo, inquit, tempore in amphiteatro Conſtantinopoleos ſpectaret, cœpit clamare populus: Crudeli beſtiæ artifex parabolus pugnet. Quod Græcè ſcriptum eſt à Socrate, his verbis: κυνήγια δὲ ποτὲ ἐν τῷ ἀμφιθεάτρῳ τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἐπιτελοῦντος αὐτοῦ, ὁ δῆμος κατεβόα δεῖν ἵνα τῷ δυσφυεῖ παραβόλῳ μάχεσθαι.

Παραχαράκται, *l.8.C.Theod.de falſ. monet.* ſunt falſi monetarij, de quibus Suidas, καὶ νῦν εἰώθασι λέγειν παραχαράκτας, &c.

PARACHLAMYS, veſtimenti genus non modò militare, *vt apud Plaut.in Perſa.* ſed etiam puerile, *Vlpia.in l.veſtis aur. & argent.leg. Alcia. de veſt.holob.in l.1.lib.11.*

Παραδιάζευξις, *l. pen.C.de verb. ſignific.* dicitur, quoties quid ita diſiungitur, vt tamen coniunctim intelligatur: qua loquendi forma etiam παρασιώπησις dicitur, cùm quid ita reticemus, vt tamen tacitis nobis intelligatur. *Alciat.d.l.penul.* συνάφεια, legit, ſed corruptè.

PARADOGVM, barbarum, & Langobarticum vocabulum, feudi nobilitatem ſignificat: quemadmodum ignobile feudum pædagogum vocitabatur, *iuxta Bal. & Aluar. teſte Barone Tautembergio, lib.2.feud.*

PARAGAVDÆ faſciæ dicuntur fuiſſe, vel aureæ, vel ſericæ auro ornatæ, quæ veſtibus intexerentur, non vt inſtitæ adſuerentur. *l. 2. C.de veſt.holo.* Nemo auratas habeat aut in tunicis, aut in lineis paragaudas, At *l.1.eod titu.* videntur genus veſtimenti eſſe virilis, vt plurimum linei, quod ſub alia veſte gerebatur, vinctum nunc vnico nexu, nunc pluribus loris, auratis fortaſſe: Hinc Vopiſcus in Aureliano, aliàs monolores aliàs dilores, aliàs trilores & pentelores facit pro numero intextorum filorum aureorum, quæ videntur lora appellaſſe, vel intexturam ipſam potius, Auratas tamen etiam fuiſſe & ſericas, auro intextas phrygio ſiue barbarico opere, *d.ll.docent.* Nec verò hæ pluris erant, quàm holoberæ, libra enim auri tunc libra ſerici erat, vt Vopiſcus ſcribit: in Aureliano, & in le.Rhodia ὁλοσηρικὰ ὅμοια τῷ χρυσίῳ, Paragaudarum meminit Pollio in Claud. Albam ſub ſericam paragaudem triuncem vnam. Flau. Vopiſcus in Aurel. Cum darentur tunicæ ſubſericæ lineæ paragaudæ. *Item eodem:* Paragaudas veſtes ipſe primus militibus dedit, cùm antea non niſi rectas purpureas accepiſſent, *&c. Item in Probo:* Huic dari iubebis interulas paragaudes duas. Paragauda autem verbum volunt quidam deduci à verbo γαυδᾶν, quod Heſychius λάμπειν interpretatur, quòd qui iis veſtibus vterentur παραγαυδᾶν, & ſplendidè ſeſe oſtentare ſolerent, n, in u, corruptè mutato. Alij è Græco & Latino compoſitum, vt quoddam ornamentum & gaudium veſtis intelligatur. Alij denique quòd limbo paragauda & margini veſtis eſſet vicina, velut paracaudam, id eſt, iuxta caudam & oram veſtis interpretantur. *Vide Turne. Aduerſ. libr.9. cap.11.*

PARAGIVM in his duobus Feudorum libris nuſquam nominatur: ſed tamen feudale verbum & notatione dignum eſt. Paragium igitur barbaricè dictum arbitratur Hoto. pro pariatione, & ea, quam Feudiſtæ Adæquationem hæreditatum appellant: vt ſuperius ſuo loco dictum eſt. Etſi autem propter ætatis prærogatiuam ſenſim moribus quibuſdam inſtitutum eſt, ne partes æquales fratribus diuiderentur, ſed natu minoribus minores attribuerentur, tamen vt aliis quibuſdam in rebus re ſublata nomen retentum eſt, *l.inſula 59.in fin. D. de acquir. rer. dom.* Vide Summam Ruralem, & conſue. Norman. Paragij iure ac titulo feudum poſſidere dicitur, qui eiuſdem gentis ſiue ſtirpis eſt, cuius is, à quo feudum poſſidet, quippe cùm feudum à communi ipſorum generis auctore, ac parente profectum ſit: velut in Normannia, vbi in paternorum feudorum ſucceſſionibus filius natu

maximus præcipui iure magnam ſibi partem aufert, nimirùm beſſem: cæteris omnibus triens relinquitur; iſque paragij iure poſſideri dicitur. Nam in feudi ſucceſſione pares ſunt, quamuis natu maximus maiorem partem auferat. ſed alij pari cum ipſo iure, & titulo æquè nobili poſſident: & ſtirpe ac genere pares ſunt. Iure tamen conſtitutum eſt, vt natu minor paragij nomine feudum ſuum à iure poſſideat, vſque ad gradum ſextum. Nam poſteriores tenentur fidelitatem & hominium ei qui beſſem obtinet, iuuare, ac tum non paragij, ſed homagij nomine poſſidetur. Quibus ex verbis perſpicuum eſt, paragium eſſe titulum, quo feudi pars minor à fratribus natu minoribus, eorúmve poſteris ita poſſidetur, vt maiori fratri maiorem partem obtinenti, eo nomine neque fidelitatem, neque hominium debeant: quippe qui pari iure ſtirpis, & pari titulo paternæ auitæue hæreditatis id obtineant: dummodò intra ſextum genealogiæ gradum contineantur.

PARAGRAPHVS id propriè dicitur, quicquid ſub vna ſententia clauditur: ait Marcianus Coſſias, antiquus pandectarum interpres in illum locum, verſuum tricies centena milia: Verſuum, inquit, id eſt, paragraphorum: paragraphus, id eſt, &c. Obiter autem notandum eſt, à Græcis hoc nomen in fœminino genere efferri, contrà quam ab omnibus Iuriſconſultis vſurpetur. παράγραφος quidem vtrunque genus admittit, quoties eo nomine Græci ſine adiectione vtebantur, non dubium quin τὴν παράγραφον dicerent, ſubaudientes γραμμήν.

PARANGARIÆ, ſumptus, aut labores, agendi ferendíve alicuius cauſſa à principe impoſiti, cùm non per viam, curſúmve publicum, ſed alioüerſumiter ſuſcipitur. *ſub rub. C. de curſu public. anga. & parangar.* Vide, Angariæ.

Παραπίπτωμα, id eſt, teſſera, quæ & πίπος & πίπτωμα dicitur, *l. 2. C. de anno. ciuil.* ſic enim ibi legendum, non periteumatis.

PARAPHERNA. παράφερνα, iuncto ex παρὰ & φερνὴ nomine, dicuntur ea, quæ præter dotis cauſſam ad viros deferuntur, id eſt, res vxoris extra dotem conſtitutæ, vel res, quas vxor in domo mariti in vſu habet, *Vlp. l. 9. §. 2. D. de iure dot.* Dotis autem cauſſa accipere debemus ea quæ in dotem dantur. Cæterùm ſi res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicũt, quæque Galli peculium appellant, videamus an ſtatim efficiantur mariti. *Sic l. donationes. §. ſpecies. D. de donatio.* Exemplum apud Liuium extat, in libro vigeſimo ſexto, de Scipione Africano, qui capta Carthagine, virginem nobilem Alucio adoleſcenti, Celtiberorum principi deſponſatam, ita reddidit, vt pecuniam ad illam redimendam à parentibus allatam adiiceret: Super dotem, inquiens quam accepturus à ſocero es, hæc tibi à me dotalia dona accedant, aurúmque tollere, ac ſibi habere iuſſit. *Cicero Philipp.* 12. His quaſi præter dotem, quam in ciuilibus malis acceperunt, agrum Campanum eſt largitus Antonius Conſtantinus Harmenopul. ἐξώπροικα vocant.

Παραπλεῖν, *l. 16. §. D. de iudic.* eſt nauigio præteruehi, & diſtinguitur is, qui παραπλεῖ, à viatore, qui ſuis pedibus iter facit: item ab eo, qui tranſuehitur, equo ſcilicet.

Παραπομπιμα, *Nouel. 128. & l. 14. C. de diſtuſ.* quæ Græca eſt, ſumptus dicuntur prouincialium in ſpeciebus tranſmittendis ad arcam præfecti Prætorio, quæ & ἀγγαρικὰ dicuntur. hoc nomen retinuit Iulianus Patricius *ead. Nouel. §.* κατὰ τοῦτο. Haloander vertit tranſmiſſoria.

PARAPSIDES, acetabulum, quod ad apſides accedebat, id eſt, vaſculum infundendo aceto, in quo intingerent cibum ſumentes paratum. Heſychio ὀξυβάφιον: eſt, & τρύβλιον. & τρυβλίον Moſchopulo ὀξυβαφον ἀγγεῖον. Latinorum Gloſſæ: paropſis inquiunt, acetabulum maius & ſuffu-

ſuffuſorium. Horum fit mentio *l.19. §.tertio.D.de auro & argen.leg.* Et Iſidorus forſitan malè. Parapſis, quadrangulum, & quadrilaterum vas, id eſt paribus apſidibus.

PARARIVS, προξενητὴς qui nominibus faciendis interuenit, conciliator interceſſórque inter emptorem & venditorem. *Senec.lib. 2. cap.22 de Benefic.* Quidam nolunt nomina ſecum fieri, nec interponi pararios, nec ſignatores aduocari, nec chirographũ dare. Budæus.

Pararium æs appellabatur id, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. *Feſtus.*

Parariis interpoſitis nomina facere. *Seneca de Benefic.lib.3.cap.15.*

PARASANGA, paraſangæ, παρασάγγης. Paraſangæ, *inquit Feſtus*, apud Perſas, viarum menſuræ ſunt. Budæus triginta ſtadia continere dicit, *Plinius* lib.6.cap.26. Inconſtantiã menſuræ diuerſitas auctorum facit, cùm Perſæ quoque ſchœnos & paraſangas alij alia menſura determinent. Herodotus libro ſecundo, de Ægyptiis loquens: Quotquot enim inopes ſoli ſunt, ij terram ſuam Orgyjs metiuntur. Qui verò minus inopes ſoli ſunt, ſtadiis. Qui autem latifundia habent paraſangis metiuntur. Conſtat autem paraſanga triginta ſtadiis. Schœnus autem, quod ipſum verbum eſt Ægyptiacum, ſexaginta.

PARASCENIA, ſunt ab vtroque latere ſpatia in ſcena: nam ſcenam nonnulli interpretantur medianam theatri portam: proſcenium locus erat ante ſcenam parapetaſmáque ſiue velum, aut item pulpitum: vnde per adagium dicimus proſcenia, quæ ſpecioſa extrinſecus videntur, cùm mira intus lateat fœditas, ſicut meretricula. Nannium nomine apud Athenæum proſcenium dicta eſt, quòd veſtium & auri cultu plurimo ſpecioſa videbatur cùm exuta foret, vel turpiſſima. *Cælius, lib.8.cap.8.*

PARASCEVE, paraſceues, pen. prod.fœm.gen. παρασκευή. Apparatus à verbo Græco παρασκευάζω quod eſt præparo, deducitur. Vnde & dies, quo Dominus noſter Ieſus Chriſtus, pro humani generis ſalute cruci affixus fuit, Paraſceue dicitur: quoniam in eo Iudæi ſibi neceſſaria ad victum ſequentis diei præparabant, vt Paſchæ dies abſque operatione aliqua tranſigeretur.

PARASITVS, paraſiti, pen. prod. παράσιτος, ἐπιτραπεζίδιος, qui aliorum menſas & cibaria ſequitur, quíque ad voluntatem eius, in cuius contubernio ſit, omnia loquitur, & facit, nihil repugnans, cibi & ventris gratia, à quo nomen habet: nam παρὰ apud Græcos id ſignificat: σιτίον cibus σιτία ſagina. Qualis ſit paraſitus, declarat Terentius Eunucho, 2.2. Eſt genus hominum, qui eſſe primos ſe omnium rerum volunt, &c.

Paraſiti, ſcorta vocati: cuius rei ea cauſa eſt, quia in conuiuiis cùm more Græco ſolerent talis ſortiri vices bibendi, talos mittentes ſcorta inuocabant ſuas, ſuáſque amicas fauſti ominis cauſſa. Quia igitur paraſiti inuocati, id eſt, non vocati venire in conuiuium ſolebant, cùm eſſent patinarum affectatores, ab inuocatione ſcorta appellari cœpere. Itaque *apud Plautum in Truculento,* cùm dixiſſet Truculentus adoleſcens: *Vel amare poſſum, vel etiam ſcortum ducere.* Reſpondet Aſtaphium, *Lepidè mecaſtor nuntias: ſed dic mihi, Ain paraſitum te poſſe ducere?* Qui verſus ſatis indicat paraſitos ſcorta vocatos fuiſſe. *Turneb.*

Paraſiti verbum apud vetuſtiſſimos honeſtum fuit: paraſitique vocabantur comites, ſodaleſque pontificum & magiſtratuum, *vt docet Athenæus lib.6.* Solon ſic eos appellauit, qui in prytaneo publico victu epulabantur, auctore Plutarcho.

Παρασυνάξεις, conuentus, coitiones, conuenticula hæreticorum, *l. 8. C.de hæreticis & Manich.*

PARATITLA, argumenta, &

quaſi ſummæ tractatuum, ad quemque titulum ſeu rubricam appoſitæ, vnde fieri de toto tractatu coniectura poſſit. quaſi cauſſæ quædam coniectio *Imp. de concep. Dig. §. 9.* Sed ſufficiat per indices tantùmodò & titulorũ ſubtilitatem, quæ παράτιτλα nuncupantur, quædam aemonitoria eius facere, nullo ex interpretatione eorum vitio oriundo.

PARATVS ſoluere dicitur, qui numeratam fert pecuniam. *arg. §. ſi quis paratus. l. Prator. de operis noui nunt.* Paratum autem ab empto quid differat, vide Emptum & paratum.

Παρατατικῶς, ἐκτεταμένως, vt ait Heſychius, id eſt, extenſiuè, vt ita loquar, non preſsè, non anguſtè, ſed laxè, & ſolutè: denique id ipſum, quod alibi Iuriſconſulti dicunt ἐν πλάτει. *Iulia. l. 1. D. vnde legit.* Hæc verba edicti: Tum quem ei hæredem eſſe oporteret, ſi teſtatus mortuus eſſet. παρατατικῶς, & cum quodam temporis ſpatio accipiuntur *Vlpia. l. 2. D. de quib. ex cauſ. in poſſeſſ.* Hæc verba, defenderetur, παρατατικῶς ſcripta ſunt, vt neque ſufficiat vnquam defendiſſe, ſi non duret defenſio: neque obſit, ſi nunc offeratur.

PARAVEREDI, *l. 2. & 21. C. de curſ. public. Caſſiod. lib. 8. Varia.* ſunt maiores agminales equi: quos poſteriores Parafredos vocarunt, vt in lege Baiuariorum: Parafredos donent, aut ipſi vadant, vbi eis iniunctum fuerit. Gallis *vn Palefroy*, vt & Italis & Hiſpanis, Parhippi vocantur à Græcis, *ad l. vlt. C. de curſu pub. lib. 12. & à Caſſiodoro 4. & 5. Variarum, & à Iuliano in epiſtol. ad Aetium.*

Παρεγχείρησις, apud Quintilianum, eſt *(vt ſcribit Turn. Aduerſ. li. 12. c. 11.)* cùm vel præter orationem, vel declamationem, huius tantùm, vel illius cauſſa, vel orator, vel rhetor de ordine capitum diuiſione cauſſæ, collocatione & diſpoſitione apud ſe exigit & perueſtigat, aut diſcipulos inſtituendo quæſtiones & capita docet, & vltra eos, qui idem argumentum tractarunt, excogitare aliquid conatur. Quòd enim id præter, vel orandi, vel declamandi officium & munus ſit, & aliquid præter alios excogitandi labor ſuſcipiatur, παρεγχείρησις vocatur, velut conatus quidam; & aggreſſio præter legitimum opus. Atque in ea capitum & quæſtionum perueſtigatione & ordinatione, 7. Quintiliani lib. conſumitur. Eſt & Parenchireſis, cùm argumentum & negotium ab alio tractatum, alius ſibi ſcribendum aſſumit. *vt apud Cic. lib. 15. ad Attic. epiſt. 4.* De oratione Bruti prorſus contendis, mecúmque iterum tam multis verbis agi. Egóne vt eam cauſſam, quam is ſcripſit, ego ſcribam non rogatus ab eo? Nulla παρεγχείρησις fieri poteſt contumelioſior. Eodem modo & Themiſthius Parenchireſes appellat, cùm quid ſetus quàm alij dicimus, aut prætermiſſum ſcribimus, τό, τι σμικρὸν ἴσχω παρεγχειρήσειν, ὁλοκλήρως καταβάλλεσθαι πραγματείας, ὁμοίοντος τῶν Ἀθήνησι βουλομένων μεταχινεῖν τῶν φειδίου, ὅτι τὰ δῆσμα τοῦ χυπέδου ὤετο ἄμεινο ποιήσειν.

PARHIPPVS, *l. 4. C. de curſ. publi.* qui ſuprà numerum euectionis equos publicos vſurpat. Parhippum eum videri & habendum eſſe, ſi quis vſurpato vno vel duobus veredis, quos ſola euectio continebit, alterum tertiúmve extra ordinem commoueat. Aliàs Parauerdum denotat, vt iam diximus.

Παρέδρους Præſidum, hoc eſt, qui magiſtratus in publicũ prodeuntes, apud Græcos quoque præcedebant, falsò intelligunt: verbo Anteceſſoris. *Haloander in Epiſtola Pandectar.*

PARET, pro apparet, in formulis vſitatum, *Feſtù lib. 15. vide l. 179. D. de verb. ſign. l. 5. D. de rei vindic. & alibi ſæpiſſimè.*

PARENTIA, vide Parientia.

PARENTIS appellatione non tantùm

Digitized by Google

tantùm pater,ſed etiam auus, & proauus, & deinceps omnes ſuperiores continentur,ſed & mater, & auia, & proauia. *Caius in l.appellatione.* D. *de verb.ſign.* Parentes autem apud Romanos vſque ad tritauum proprio vocabulo nominantur: vlteriores, qui non habent ſpeciale nomen, Maiores appellantur, *l.4. de in ius voc. l.fi. D. de gradibus.* Nec malè *in l.15. C. de neg.geſt.* ponitur vitricus aluiſſe priuignas, affecta patrono,cum priuigni,priuignæque, nec non filij eorum ſint libertorũ loco,vitricus& nouerca parentũ, *§.affinitatis. §.ſocrum. Inſt.de nup. l.Ariſto. D.de rit.nup.* Socer quoque, & ſocrus, proſocer proſocrus, abſocer abſocrus, & deorſum verſum, nurus, gener,pronurus, progener, abnurus, abgener, parentum & liberorum loco ſunt, *d. §.affinitatis. & §. ſocrum. & l. quia parentis.*D.*ſolu. matri*. Conſtat quoque patruum, auunculum, amitam,ſiue paterteram & materteram eſſe parentum loco: fratris aut ſororis filium,filiam,nepotem,neptem,pronepotem proneptem. liberorum, *§.item amitam.Inſtit.de nupt. d.l.ſororis.* D. *de rit.nupt.*

PARENTES, pro cognatis: quod Linguæ noſtræ vernaculæ commune eſt, *libro Feudorum 1.tit.24.* Non reuocetur ab vllo ex parentibus ſuis, *Et lib.2. tit.33.* Vaſallus cum ſex parentibus, cæteros ſi vult, habeat extraneos. *Et lib.3.tit.2.§.1.* Cum duodecim propinquioribus parentibus ſe defendat. *Hieronymus in Apologia ſecunda contra Rufinum*: Niſi fortè parentes militari vulgaríque ſermone cognatos & affines nominat. *Sic Iulius Firmicus Matheſeos 3. capit. 13.* Pigros faciet, humiléſque omnibus actionibus, & in omni fortuna: & qui cum parentibus, vel affinibus aſſiduas inimicitias exerceant.

PARES CVRIÆ, ſiue curtis, ſiue domus,dicuntur conuaſalli, ſiue compares.qui ab eodem patrono feudum receperunt, quaſi eiuſdem patroni conſcientes, *lib.Feud.1.tit.11. & tit.18. & 26.* Sic Pares exponuntur, qui ab eodem domino feudum retinent, *lib.1.titu. 26.* vbi etiam Pares de domo appellantur. Dicuntur etiam Compares, *lib.2. titu. 53.* Item Pares de domo domini. *lib. 1. tit. 26. §. 3.* interdum etiam Pares dicuntur, qui neque collegæ, neque ſocij, neque conſortes, aut eiuſdem dignitatis participes ſunt: ſed qui in pari tamen,ac ſimili iure,& Imperio ſunt: vt cùm duo Reges, Regúmve filij Pares dicuntur: vt in fœdere inter Ludouicum filium Caroli Imp. & Ludouicum filium Ludouici Regis, *apud Aymoinum,lib.5. cap.38.* Vt nemo ſuo pari vitam, aut regnum, aut fideles ſuos diſcupiat, aut forſconciliet:hoc eſt,ſubducat, ſubtrahat. *Item:* Vterque veraciter ſuum parem, vbicunque neceſſitas fuerit, adiuuet. *Item:* Et ſi hoc acciderit, ad tempus vterque pari ſuo hoc reſcire faciat,id eſt,alter alteri. Parium autem Curiæ tria munera fuiſſe ſcribit Hotoman, cùm paragium facerent, hoc eſt,dum collegium obirent.Primùm, vt nouorum Vaſallorum cooptationi ſiue inueſtituræ arbitri adeſſent. eorũ enim neceſſaria præſentia eſt, *li. 2.ti.2.& tit.32.& 33.§.1.* Alterũ, vt rogati de inueſtitura,teſtimonium dicerent: quamuis controuerſiæ tempore pares eſſe deſiiſſent, *libro ſecundo,tit.19.* Tertium vt Feudalium cauſſarum iudicia exercerent, *lib. 2. 52. & 54.§.tertio, & libro primo titulo decimo §.primo & titulo 22. §. tertio.*

PARICIDA ſolim, non vtique qui parentem occidiſſet, ſed qui qualemcunque hominem, dicebatur. Paricida enim tam à pari, quàm à patre deduci poteſt, *auctore Priſciano,* quaſi parentem ſeu proximum occidens.

PATIENTIAM accommodare,id eſt,obtemperare, *apud Caſſiod. l.7.Variarum:* Cui inquit, ſaluberrimam patientiã commodare. Atq; ita apud eundem lib.3. legendũ. Atque

Digitized by Google

ideò patientiam veſtram ſæpius approbatam, nunc quoque eodem præſente monſtrate. *Sicque l.1. C. qui pro ſua iuriſdict. iud. dar. poſſ. legi vult Cuiac. Obſeruationum lib. 1. cap. 6. ex veterib. libris.* Nec præcepto cognitorem datum patientiam accommodare cenſemus. Alij tamen Patientiam legunt.

Parietum varia ſunt genera, Lateritij, ex lateribus duriſſimæ ſoliditatis fiebant: vtpote qui crudi ſub ſole diutius permanebant, vt exiccarentur. Teſtacei ex latere cocto, qui etiam nunc ſunt in vſu, Cæmentarij, fiunt ex temerè coniectis lapidibus, calcéque cōmixtis, & imbricum modo hærentibus. Cratitij, ex lignis contexti, *l.32. D. pro ſocio. Vitruu. lib. 2. c. 8.* Intergerinus paries Feſto lib. 9. inter confines ſtructus, *in Lexic. B. Germani.* τοῖχος ἰδιῶν κλάσεις διορίζων, de quo vide *Plin. lib. 35. c. 12.* Solidus & fornicatus opponuntur apud Ciceronem in Topic.

Paries cæſus (*ſic enim quidam legunt in l. eos qui in. D. de ſer. vrb.*) qui feneſtras non habet, τυφλὸν τοῖχον vocat Harmenop. vt apud Virgil. Æneid. lib. 5.

Parietibus textum cæcis iter, ancipitémque
Mille viis habuiſſe dolum.

Hinc *Varro lib. 2. de Analog.* ſcribit: Cubiculum, ſi feneſtram non habeat, cæcum dici.

Paries communis eſt, quem communiter ædificant vicini: ad eum autem ius habet vicinus adiungere ædificium. *Vide l. fluminum & l. inter quos. D. de damn. infect.*

Paries directus dicitur, cuius extremitas parietem alterum attingit. *Cicer. in Topic.* Omnibus eſt ius parietem directum ad parietem communem adiungere, vel ſolidum, vel fornicatum. Cuius loci ſenſus eſt apertiſſimus: ſi directum parietem eum eſſe intelligamus, qui exempli cauſſa ſic attingit communem, vt in litera T, ſendens in imum linea tranſuerſam ſuperiorem attingat: quare ſi vicinus fornicatum parietem ad communem adiunxerit, alter qui in pariete communi demoliendo damni infecti promiſerit, non debebit præſtare, quod fornix vitij fecerit. *Vide Obſeru. Hotom. lib. 1. c. 24.*

Parietes rudes, *in l. 50. D. de vſufr.* appellantur nondum inducti tectorio lapide.

Parietem ventrem facere dixit *μετεωρίζειν* [illegible]. *Alfen. in l. 18. D. ſi ſeru. vind.* vt & inclinare *Pomp. in l. 14. in fi. eod. tit.*

PAROECOS, incola eſt, habitator in loco. *Pomp. de ver. ſig. l. pupillus.* Incola, ait, eſt, qui in aliquam regionem domicilium ſuum contulit, quem Græci Parœcon vocant. *Vide Bud. in poſt. Anno. ad l. vlt. de mun.*

PARTHICARII, & Parthiarij *in leg. 7. C. de excuſat. muner. lib. 10.* ſunt, qui pellium Parthicarum negociatores ſunt: ex quibus fiebant Zauchæ. *de quibus l. 2. & 3. C. The. de hab. qui int. vrb.* Trebellius in Claudio Zauchas de noſtris Parthicis. Græci ita vertunt: οἱ πραγματευόμενοι τὴν ἐσθῆτα, ἢ τὴν ὀθόνην, ἢ τὴν πορφύραν, ἢ τὰ παρθικὰ δερμάτια.

PARTIARIVS colonus. Vide, Colonus partiarius.

Partiaria pecora, *l. 8. C. de pactis*, id eſt, vt fœtus eorum certis portionibus inter dominum & paſtorem diuidantur, *inquit Imp.*

Partiarius legatarius, cui pars bonorum ſub nomine hæreditario legabatur: quæ legati ſpecies partitio dicebatur, quia cum hærede legatarius partiebatur hæreditatem: ita tamen, vt lucrum & damnum hæreditarium pro rata parte inter eos commune eſſet. *§. ſed quia Inſtitut. de fideicommiſſ. hæred. Vlp. Epito. tit. 24. l. 164. §. partitionis. D. de verb. ſign. l. 29. §. 1. ff. ad Senatuſconſultum Trebell.* Vide Partitio.

PARTICVLONES Nonio à veteribus cohæredes inter ſe dicebantur, quòd partes inuicem ſibi facerent.

PAR-

PARTICIPIA futuri temporis præteriti vim plerunque habent: veluti rei iudicandæ tempore rei iudicatæ eſt, *l.5.§. idem Iulianus* D. *de libe.leg.l.7.§ ſi quis.D. quibus ex cauſ in poſſ.ea.* Sic iudicij accipiendi tempus pro accepti iudicij & litis conteſtatæ tempore, *l.2.§.1. D.de priu. delict.* & teſtamenti faciendi tempus, pro facti teſtamenti tempore, *l.* 104. §.1. D.*de legat.* 1. Stipulationis interponendæ, id eſt, interpoſitæ, *l.* 7. D. *de iud.ſolu.* Et tempus dandi, pro dati, *l.* 89.§ *ſi ita ſcriptum. D. de hæred. inſt.*

PARTIVM Iuriſconſulti duo genera conſtituunt: aliæ namque naturales ſunt, aliæ intellectæ. Naturales quidem, quæ pondere, numero, menſura conſtant, quæ oculis cerni tangíque poſſunt: veluti ſi quis corpus aliquod ſecare velit, duas partes conſtituet, quas nemo ſenſus communis compos, non facilè cognoſcet. Intellectæ verò, quæ tangi demonſtraríue non poſſunt, cerni tamen animo, atque intelligi poſſunt, veluti ſi ſeruum aut nauem duo communem habeant, partem quiſque ſuam in his rebus obtinet, quam oculis cernere non poteſt, animo & intelligentia poteſt. Quod ſignificans Caſſilius noſter apud Macrobium, mercatori, quemadmodum cum ſocio nauem diuideret, interroganti reſponderet: Nauem ſi diuidis, nec tu, nec ſocius habebitis. *Vlpian. l.5.D.de ſtipul.ſeruo.* Seruus communis ſic omnium eſt, non quaſi ſingulorum totus: ſed pro partibus vtique indiuiſis, vt intellectu magis partes habeant quàm corpore, Ergo partes intellectu Vlpianus eas appellat, quæ animo & intelligentia tantùm cernuntur, & eorum rerum ſunt, quas Pomponius naturaliter indiuiſas appellat *in l.non amplius 26.§.vlt.*D. *de legat.*1. Aliàs autem partes idem alibi numero fieri dicit: hoc eſt *in l.29.D. de ſolut.* Cùm Stichus, ait, & Pamphilus communi ſeruo promiſſi ſunt, non alteri Stichus, alteri Pamphilus ſolui poteſt: ſed dimidiæ ſingulorum partes debentur: atque vtriuſque rei dominium duobus modis intelligi poteſt. Sed in nummis, & oleo, frumento, & ſimilibus, quæ communi ſpecie continentur, apparet hoc actum, vt numero diuidatur obligatio. Eandem diuiſionem duplicem Papin. notat, *in l.94. eiuſdem tit. & l.67.§.1.D.de legat.*3. vbi ait, plures in vno fundo dominium iuris intellectu, non diuiſione corporis obtinere. Notat & Paul. *in l.25.§.1.D. de ver.ſig.* vbi Seruio aſſētitur, qui partes alias eſſe dixit pro diuiſo, aliàs pro indiuiſo: cū Mutius putaret patris appellatione rē pro indiuiſo ſignificari. nam quod pro diuiſo noſtrum ſit, id non partem, ſed totum eſſe: cui conſentit Vlpia. *in l.6.§.1.D.comm. præd.* Ariſtoteles autem in libro de ſenſu, hanc quoque diuiſionem attingit, ſed in Categoriis planius rem omnem exponit. ait enim, Quantitatem aliam continuam, aliam ſeiunctam eſſe. Continuam, cuius partium terminus aliquis communis eſt: veluti corporis, cuius partes communem habent terminum lineam: aut lineæ, in qua partes finem, quo inter ſe cohæreant communem habent, punctum ſcilicet. Itaque poculum cum anſa quantitatis eſt continuæ: *vti conſtat ex l.21.§.4.D.de furt.* & pars lancis priuſquàm eraſa ſit, *l.22. eod.tit.* Ex quibus intelligitur, fundum, qui inter duos diuiſus eſt, quia terminum habet communem, quo inter ſe partes adaptantur, in quantitate continua numerandum eſſe, qua de cauſſa non tam in partes diuidi fundus à Iuriſconſultis dicitur, quàm in regiones, *Vt in tractat.*D.*fin.regund.* Seiunctam verò Ariſtoteles eam appellat quantitatem, cuius partes communem terminum non habent, vt in numero. Nam ſi bis quinque, inquit, ſunt partes decem, quinque & quinque nullo communi termino coniuncta ſunt, ſed ſecreta & ſeparata: cui ea omnia adiungamus licèt, quæ communi ſpecie contineri dicuntur ab

Vlp. *d.l.29. de ſolut.* veluti vinum, oleum, frumentum. Nam ſi duobus amphora vini legata eſt, ſeiuncta vtrique quantitas legata eſt. Nam vrnæ duæ finem in amphora, quo inter ſe cohæreant, communem non habent, neque duo ſemimodij in modio, neque bis quinquaginta in centum: quod eodem modo de ponderibus quoque iudicandum eſt. Nam in vnciæ duæ ſemunciæ communem terminum non habent. Quantū hoc deiunctum in teſſeris & nummis quoque intelligitur, quæ ſi pluribus legata ſint, tot habebunt deiunctas & ſecretas inter ſe partes, quot erunt legatarij. Qua ex diſputatione intelligi poteſt: quamobrem Vlp. ab Officio & Trebatio diſſentiens, neget eum, qui ex frumenti aceruo modium, aut ex vini dolio ſextarium abſtulerit, totius nomine furti teneri *l.21. D. de furt.* nec magis intereſſe affirmet inter hanc ſpeciem, quàm ſi quis ex armario rem vnam auerterit: vtranque enim quantitatem ſeiūctam eſſe. Quòd verò Trebatius dicebat, ſi quis aurem attingat, eum totum corpus attingere, Vlpianum non mouit: perſpicientem ſine dubio, quantitatem illam eſſe continuam: hanc verò deiunctam. *Ex Hotom.*

Partium ollam quoque tradit Hotom. diuiſionem vt aliæ principales dicantur, quibus ſublatis totum interit: aliæ minùs principales, quibus ademptis totum tamen manet: vt caput in corpore humano, & pectus, & brachia, partes ſunt principales: crines autem, & vngues, & ſupercilia minus principales. Atque ita intelligendum eſſe quod ait *Vlpian. l.13. §. 2. D. de acceptilat.* vbi ait, Nec cementa, nec feneſtras nec parietem, nec diætam domus eſſe partes: cùm tamen Ariſtoteles tam frequenter domum ex partibus ſic definiat, operculum quod ex lapidibus, lateribus, cemento, trabibúſque conſtat. Sed Vlp. illam partium diuiſionem ſpectans, ita diſputat, quaſi eæ demum veræ partes eſſent, quibus ſublatis totū interiit: vt in fundo vſusfructus perpetuus, & via perpetua. *d.l.13. & l.158. D. de verb. oblig.* vbi & in via iter aut actus: in fructu, fructus & vſus: in decem, bis quinque numerantur. Eas verò, quibus ademptis totum nihilominus manet integrum: non eſſe partes: vt in ſcypho, emblemata: & in domo, columnæ marmoreæ: in fundo, vſusfructus non perpetuus, *l. 25. D. de verbor. ſignification.* in vſufructu, vſus: cùm poſſit vſus ſine vſufructu conſtitui, *inquit Vlp. d.l.13. §. 3. de acceptil.* in Grege, aliquot capita, quibus ſublatis & grex manet, & poteſt vſucapi, cùm illa nec poſſideantur, nec vſucapiantur, *ait Pomp. l. 50. D. de vſurpat. & vſucap.*

Partis nomen dimidiam ſignificat, ſi non ſpecialiter facta ſit partis mentio, *l.49. D. de vſufr. l.164. D. de verb. ſignific. Vlpian. in Inſtit. tit.24.* Proinde ſi interrogatus qui in iure, hæredem ſe eſſe ex parte reſponderit, ſi ex dimidia hæres ſit, nihil ei nocet reſponſum, alioquin nocet, *l.12. §. ſi interrogatus. C. de interr. in iur. fac.*

Pars virilis ea habetur, quæ pro numero perſonarum conſtituitur, cùm tot partes fiunt, quot ſunt perſonæ. Vide Virilis pars.

Partem facere dicitur, cuius perſona numeratur in partium diuiſione facienda, *l.8. §. quoniam. l. 17. D. de inoffi. teſta. l.34. §. ſi coniunctim. l.85. §. ſi Titio. D. de leg. 1. & alibi ſæpiſſimè.*

PARTITIO, ſpecies legati erat, *cuius meminit Vlpian. tit. de lega. & Iuſtin. §. ſed quia de fideicomm. hæred.* quo pars bonorum ſub nomine hæreditario legabatur: hoc modo: Titius mihi hæres eſto, & hæreditatem meam cum Seio in dimidia portione diuidito. Poteſt tamen & alia pars, veluti tertia vel quarta legari, *vt Vlpia. loco ſuprà citato docet.* De hac partitione accipienda eſt *l. nomen. §. partitionis, D. de ver. ſignifi. vt & illud Cicer. 2. de Legib.* Hoc ſenſu, Legatarium partiariū alligari ſacris, cum quo ſcriptus hæres hæreditatem partiri & diuidere iuſſus eſt, niſi adiectum ſit,

dedu-

deductis C. nummis. At deductione in teſtamento non ſcripta, cum etiam ſacris liberari, ſi minus ceperit, quàm hæredi relinquatur.

PARTVS, & ipſe actus pariendi eſt, & ipſa proles: vt partus dotalium ancillarum, eſt portio dotis, *l. ſi poſt diuortium. §. fi. D. de iur. dot.* itaque partus continetur reditus appellatione, non autem fructus, *l. deducta. §. hæreditatem. D. ad Treb. l. Paul. ad leg. Falc.*

Partus ſequitur ventrem, id eſt, liberi, quo ad ſtatum matris conditionem ſequuntur, *l. partum. C. de rei vin. l. placuit. C. de liber. cauſ. l. idem Pompo. §. ſi equam. D. de rei vind. & in c. dilectus, extr. de ſeruis non ordin. cum Gloſſ.* Quod verò ad honores & dignitates attinet, patrem liberi ſequuntur, *l. filiam. & l. liberos. Digeſt. de ſenat. l. exemplo. & l. eis. Cod. de decurionib. lib. 10.*

PARVVLI, *leg. 1. Cod. de fugit. col. & l. 2. Cod. de fund. patr.* dicuntur intra annum. 25.

PARVM eſt vt non, locutio eſt idem ſignificans, quód parum abeſt quin. *Iauolenus l. 202. De regul iur.* Omnis definitio in iure ciuili periculoſa eſt: parum eſt enim, vt non ſubuerti poſſit. Quod Harmenop. ſic expreſſit. *πᾶς νομικὸς κανὼν σφαλερὸς ἐστὶν δυ-χερῶς γὰρ ἀνατρέπεται.* Similiter Demoſth. *περὶ στεφάνου, τὸ δὲ τὰς ἰδίας εὐ-εργεσίας ἀναμιμνήσκειν, μικροῦ δεῖν ὅμοιόν ἐστι τῷ ὀνειδίζειν.* Sua verò commemorare beneficia, propriè exprobrare eſt, quam ſententiam vſurpat & Terentius.

PASSVM, vinum eſt, quod ex vuis paſſis conficitur. Paſſum, *inquit Varro apud Nonium* nominabant, ſi in vindemia vuam diutius coctam legerent, eámque paſſi eſſent in ſole aduri. *Vlpian. l. 9. de tritic. vin. & oleo legat.* Vino legato paſſum quoque, niſi mens alia teſtatoris fuit, cõtineri ſcribit. *Huius meminit & Procul. l. vlt. co.*

PASTINA inſtituere, *leg. 7. §. fi. ſol. mat.* quæ & paſtinationes, *l. 79. D. de ver. ſign.* paſtina fieri tribus generibus docet *Palladius l. 2. tit. 10.* aut terra in totum foſſa, aut ſuccis, aut ſcrobibus.

PASTINARE, eſt agrum fodere, à paſtino ferramenti bifurcati genere, quo ſemina punguntur. *Vlpian. quod vi aut clam l. ſemper.* Is cui fundũ paſtinandum locaueras. *Paul. de ver. ſign. l. impenſæ.* Sicut arbuſti paſtinatione vltra quàm neceſſe fuit.

PATEFACTVM exemplar teſtamenti, & patefactæ tabulæ, quando dicantur, *l ſi in duob. 10. quemad. teſtament. aperi.*

PATRIS nomine, auus continetur, *teſte Iuliano in fin. l. iuſta interpretatione. de verb. ſig.* quod generaliter verum eſt, niſi cùm materia odioſa eſt, & non omnino tantum rationis eſt in auo, quantum in patre, *l. 44. §. 1. D. de ritu nupt. l. 20. D. de adul.*

Pater inter filios poteſt diuidere bona, & eam diuiſionem teſtamento confirmare: & cauere vt æs alienum, quod vnuſquiſque eorum habet, ſiue habebit, ſolus ſuſtineat, *Scæuola in l. ex parte hæres. §. fi. D. famil. erciſc.*

Pater qui filio emancipato ſtudiorum cauſſa peregrè agenti ſubminiſtrauit: ſi non credendi animo miſiſſe fuerit comprobatus, ſed pietate debita ductus: in rationem portionis, quæ ex defuncti bonis ad eundem filium pertinuit, computari, æquitas non patitur.

Patris appellatione, adoptiuum non contineri, *docuit Bald. in l. ſi non ſpeciali. C. de teſtam.*

PATRES appellati ſunt Senatores apud Romanos, ab ætate, vel curæ ſimilitudine, quòd ita reipubl. vtilitati inuigilarent, vt patres liberis. *Salluſtius in Coniurat. Catil.* Delecti, *inquit*, quibus corpus annis infirmum, ingenium ſapientia validum erat, reipub. conſultabant, hi vel ætate, vel curæ ſimilitudine patres appellabãtur. *Feſtus:* patres dicti ſunt, ait, qui ſunt patricij generis: Conſcripti, qui in Senatu ex equeſtri ordine ſunt ſcriptis patribus adnotati.

Pater ciuitatis, *l. 3. C. de iis qui ſpont.*

Digitized by Google

mun.erat. quaſi pater patriæ, diſcuſſor pecuniæ publicæ, operúmque publicorum, & armamentariorum. *Sic. l.1. Cod. de rat. ob pub. l. vltim. C. de inſ. exp. l.1. C. de aleat. l.1. C. quib. mun. exc. l.2. C. de debit. ciu. Nou. 17. 85 128. 160.* Græci *ad l. curatores. D. de dam. inf.* curatorem Reipub. patrem ciuitatis interpretatur: Ὁ πατὴρ τῆς πόλεως ἀναγκάζειν τοὺς δεσπότας τῶν καταπεσόντων οἴκων, ἀνανεοῦν αὐτούς. Cuiacius.

patrem cum filio his verbis, *Seuerus & Antonius*, ſignificari. *I. Cuiac. l. 6. D. de excuſ. annotat.*

PATRIA poteſtas, & Sui iuris eſſe, ſunt contraria immediata, *l. fin. C. de ſenten paſſ.* Eſt autem patria poteſtas, ius illud, quod pater, vel auus in perſonas liberorum, qui ex iuſtis nuptiis procreati ſunt, habet, *leg. ſi poteſtatu. D. de verb. ſign.* Hoc autem ius, proprium ciuium Romanorum eſt: quoniam à lege XII. Tabul. introductum. Sed cum conſtitutione Antonini, *in l. qui in orbe de ſtat.* Qui in orbe Romano ſunt, ciues Romani effecti ſint, ſequitur, ad omnes Chriſtianos hodie illud pertinere. Rom. veteres adeò ſemper magni in liberos paternum ius fecere, vt Regnum temporibus, patri filios bis vendere permiſſum ſit: niſi pater ei vxorem dediſſet, aut vltrò ducere volenti, aſſenſum præſtitiſſet.

PATERFAMILIAS, *inquit Vl. l. 195. D. de verb. ſignifi.* appellatur, qui in domo dominium habet: rectéque hoc nomine appellatur, quamuis filium non habeat. non enim ſolam perſonam eius, ſed & ius demonſtramus. denique & puberem vel impuberem pupillum patremfamiliàs appellamus, *l. 4. D. de iis qui ſunt ſui.* cùm paterfam. moritur, quotquot capita ei ſubiecta fuerint, ſingulas familias incipiunt habere. ſinguli enim patrumfamiliarum nomen ſubeunt. idémque eueniet & in eo qui emancipatus eſt: nam & ſic ſui iuris effectus, propriam familiam habet. Dicitur etiam paterfamiliàs is, qui in domo aliena, in vxorem, liberos & libertos ſuos veluti dominationem exercet, licet nullius rei proprietatem habeat, ne ſui ipſius quidem, nam nec ſui proprietarius eſt, qui ſui iuris, ſuęque poteſtatis eſt. At retro etiam, qui neque liberos, neque vxorem, neque libertos, neque mercenarios vllos, ſed ſeruos tantùm in dominio ſuo habet, is ſeruis non dominus tantùm dicitur, ſed etiam paterſamiliàs, leniore poteſtatis verbo. *Vide Lactantium 4. Inſtit.*

PATIENTIA *inquit Cicero* eſt honeſtatis aut vtilitatis cauſſa rerum arduarum ac difficilium, voluntaria ac diuturna poſſeſſio. in iure tamen patientiæ verbo tacitus conſenſus intelligitur *l. 6. §. ſi paſſus. D. manda.*

PATRIA complectitur in ſe, quicquid ad eam gubernandam eſt neceſſarium, id eſt, totam politiæ ordinationem: ſcilicet, Magiſtratus, poteſtates dominia, & cætera huiuſmodi, Duplex autem conſtituitur patria, vna originis, altera domicilij vel triplex originis, quam Germanam M. Tullius vocat, alia domicilij, alia communis, vt Roma in orbe Romano.

PATRIARCHÆ primis temporibus, hoc eſt, per annos circiter quadringentos, dicebantur iidem, qui & Metropolitæ, & Archiepiſcopi & primates: vt ex primis ſex veteris Eccleſiæ conciliis intelligitur. Sed cùm Epiſcopus Conſtantinopolitanus propter vrbis ſuæ dignitatem (in qua ſcilicet imperij ſedes erat) obtinuiſſet, vt Aſiæ ponto & Thraciæ præeſſet (ſicut ex Conſtantinopolitano ſecundo & Calchedonenſi apparet) Triumuiratus in Eccleſiam inductus eſt: vt Alexandrinus, Africam. Romanus occidentem. Conſtantinopolitanus partem Europæ & Aſiam prope vniuerſam obtineret: præter perpaucas Eccleſias, quæ dicis cauſa Hieroſolymitano relictæ ſunt propter vrbis auctoritatem & dignitatem. Qua de cauſſa ipſe quoque paulò poſt in hunc ordinem eſt cooptatus. Itaque quatuoruiri tum primùm regendæ Eccleſiæ

Digitized by Google

Eccleſiæ conſtituti ſunt, qui ſenſim Patriarcharum & Archiepiſcoporum nomen, quod omnibus (vt dixi) Metropolitis antea commune fuerat, ſibi proprium ac peculiare fecerunt. Id quod ex ſecundi Conſtantinopolitani Concilij can. XXXVI. facilè intelligi poteſt: quem ita vertit Hotom. Renouantes quæ à centum quinquaginta ſanctis patribus, qui in hac à Deo ſeruata & regia vrbe conuentum egerunt, & ſexcentorum triginta qui Calchedone congregati fuerunt, inſtituta ſunt: definimus, vt Conſtantinopolis ſedes parem habeat dignitatem ſedi antiquioris Romæ, & in Eccleſiaſticis negociis, æquè atque illa magnificetur: cum ſit poſt ipſam ſecunda: poſtquam Alexandrorum magnæ vrbis, & poſt hanc, Hieroſolymarum Epiſcopus ſuccedit. Quem locum perfidioſiſſimè conuerſum Gratianus in decretum ſuum retulit, *diſtinct.* 22. *cap. renouantes.* Iuſtinianus qui fuit æquales temporum illorum, cuiuſque imperio concilium illud coactum eſt, Nouella Conſtitutione 133. paulò apertius id declarat Κελεύομεν, inquit, τοὺς τε μακαριωτάτους ἀρχιεπισκόπους καὶ πατριάρχας, τοῦτ᾽ ἔστι τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης, καὶ Κωνσταντινοπόλεως, καὶ ἀλεξανδρείας, καὶ θεουπόλεως, ἢ ἱεροσολύμων, εἰ τε συνήθεια ἔχει & quæ ſequuntur. Id eſt: Iubemus beatiſſimos Archiepiſcopos & Patriarchas, hoc eſt, antiquioris Romæ, Conſtantinopolis, Alexandriæ & diuinæ vrbis, ſiue Hieroſolymarum Epiſcopi, Siquidem conſuetudo eſt, &c. In Calchedonenſis quoque Concilij capite XXVIII. ſcriptum eſt hoc modo, vt idem vertit: Vbique leges ſanctorum patrum noſtrorum ſequentes, eadem & nos definimus ac ſtatuimus de dignitate & amplitudine ſanctiſſimæ huius Eccleſiæ Conſtantinopolis, Nouæ Romæ. Etenim ſedi antiquioris Romæ, quia tunc ciuitas illa regnabat, patres noſtri meritò primum honoris gradum tribuerunt. Atque eadem conſideratione moti C.L. Deo amantiſſimi Epiſcopi parem honoris gradum tribuerunt nouæ Romæ, ſedi ſanctiſſimæ: meritò decernentes, vt ea ciuitas, quæ tantum honorem adepta eſt, vt & ſedes eſſet imperij, & ſenatum habere, & parem dignitatis gradum obtineret, atque antiqua ſedes Imperij Roma obtinet: etiam in Eccleſiaſticis negotiis parem atque illa honorem ac dignitatem obtineat: cum poſt illam ſecunda ſit. Iuſtinianus autem *nouella* 123. Si qui, inquit, eiuſdem ſynodi religioſiſſimi Epiſcopi aliquam inter ſe controuerſiam habeant, ſiue de iure Eccleſiaſtico, ſiue de quibuſdam aliis rebus: prius Metropolitanus ipſorum cum aliis duobus de ſancta ſynodo Epiſcopis, rem diiudicato. Et niſi vtraque pars iudicatis requieſcat, ſed appellandum patet, tum beatiſſimus patriarcha illius diœceſeos audientiam ipſis accommodato: & illa definitio quæ eccleſiaſticis canonibus & legibus concordant, neutra parte contra ipſius ſententiam contradicere queunte. Et multa paſſim in hanc ſententiam. Ex quibus manifeſtò conſtat, patriarchas (vt diximus) in ſuis patriarchiis atque præfecturis ſummum ius habuiſſe, neque alterum altero ſuperiorem fuiſſe: ſed cùm ſummam ſinguli poteſtatem haberent, appellationum fines patriarchiæ terminis circunſcriptos concluſos fuiſſe. Illud quoque apertè conſtat Patriarchas quatuor conſtitutos fuiſſe, nimirum Romanum, Conſtantinopolitanum, Alexandrinum, & Hieroſolymitanũ.

PATRICA apud Plautum in Truculẽto, mulier patricia, *Tum patricam*, inquit, *clementer non poteſt hinc quin munerem.* Alij tamen Patriciam legi malunt. Loquitur autem ibi de bonis, quæ plebeiæ mulieres ad patricias certis diebus miſſitare ſolebant, vt plebeij viri patriciis. Hinc apud eundem in Caſina, Patricè, pro magnificè & ſplendidè. *Atat, ceſſo magnificè patricéque, amicéque, ita hero meo ire aduorſum.*

PATRICIOS ait *Cincius apud*

Feſtum eos appellari ſolitos, qui nũc ingenui vocentur. Eorum nomen vnde fluxerit, *Velleius Paterculus lib. oſtendit.* Romulus centum homines electos, appellatóſque patres, inſtar habuit conſilij publici. Hanc originem nomen patriciorum habet. Dicti autem ſunt Patricij, quòd patres ciere poſſent. Vide Plutarch. ἐν Ρωμαϊκοῖς Patricij autem non iidem ſunt qui nobiles, vt vulgò creditur. Nobiles enim ſpeciatim ſumpto nomine, omnes ſunt ex plebeis: vt ſuprà in voce Nobilis demonſtrauimus. Nam populus Romanus ita diſtinguebatur, vt alij patricij eſſent, alij plebeij. Patricij, qui eorum Senatorum progenies erant, quos Romulus crearat. hac tamen ætate, inquit Liuius, antiquiſſimæ cuiuſque ſenatoriæ familiæ liberi, patricij appellantur, tales erant Clodius, Piſo, Catilina. plebeij vero, qui ex populo à Romuleis Senatoribus reliquo dimanarant: vt C. Antonius, C. Caſſius, M. Cicero, T. Pomp. Atticus. Horum plebeiorum Nobiles, alij verò Noui homines dicebantur. Nobiles, quorum parentes curuli aliquo magiſtratu erant functi. Noui, qui primi ex ſua ſtirpe magiſtratum curulem erant adepti. Quod Aſconij auctoritate verum eſſe docebimus. Is enim in argumento Orat. in toga cand. Sex, inquit, competitores in Conſulatus petitione Cicero habuit: duos patricios, P. Sulpitium Galbam. L. Sergium Catilinam: quatuor plebeios, ex quibus duos nobiles, C. Antonium Marci Oratoris filium, L. Caſſium Longinum: duos qui tantùm non primi ex familiis ſuis magiſtratum adepti erant, Q. Cornificium, & C. Licinium Sacerdotem. Solus Cicero ex competitoribus equeſtri erat loco natus, atque in petitione patrem amiſit. Apertè Aſconius nobiles in plebeiis numerat, & nobiles à nouis hominibus diſtinguit, qualis erat Cicero, vt illi perſæpè obiectum eſt. Itaque Verrem & Hortenſium ſignificans Verrina ſexta, ſic loquitur: Ne iſta præclara nobilitas deſinat quæri populum Rom. hominibus nouis atque induſtriis honores mandare, ſempérque mandaſſe. Neque, vt opinor reperietur, quenquam è patricia familia hominem Nouum appellari. Itaque nec M. Scaurum, cuius parentes ignoti Romæ & contempti iacuerant. Aſconius Nouum appellat, ſed ei non minus quàm nouo homini laborandum fuiſſe. Scaurus, inquit, ita fuit patricius, vt tribus ſupra eum ætatibus iacuerit domus eius fortuna. nam neque pater, neque auus, neque etiam proauus, vt puto, propter tenues opes, & nullius vitæ induſtriam honores adepti ſunt: itaque Scauro æquè ac nouo homini laborandum fuit. Hot. Vide ſuprà Nobiles.

PATRICII longè aliter in principum Conſtitutionibus accipiendi ſunt; In his enim patricij imperatorum conſiliarij, quaſi eorum patres, vocantur. *Sic d. Iuſtiniano l. fi. C. de conſul. & §. ſed filiusfam. Inſt. quibus mod. ius patr. pot. ſol. & à Niceph. lib. 13. hiſt. Eccleſ. c. 1. &* 4. Suidas Πατρίκιος, ait, *πατὴρ τῶ κοινῶ. Luitprandus lib. 3. de reb. per Europam geſt. c. 8.* Patricium πατέρα τῶ βασιλέως vocat. *Sic l. 46. & l. fi. C. de decurio. l. 3. C. vbi Senat. & in Epi.* Iuſtinianeis patriciorum nomen, & patriciatus dignitatem accipe. Hinc eleganter Claudianus ad Eutropium patricium poſt damnationem & publicationem bonorum:

Direptas quid plangis opes, quas nomus habebit?
Non aliter poteras principis eſſe pater.

Item alio in loco: *Genitórque vocatur Principis, & famulum dignatur regia patrem.* Et 4. lib. Epigram.

ςῆσεν ἰοῖς χαμάτοις ἀμμώνιος, ὃς βασιλῆος ἐςὶ πατήρ.

PATRICIATVS vis à Suida dicitur fuiſſe, quod legationes ex Senatu mittere conſueuerant. Caſſiodorus autem *lib. Variarum* 6. perpetuum eum fuiſſe honorem ſignificat, & cingulo ornatum cùm iuriſdictionem

bem tamen exerceret nullam. Quod à Zenone ſignificari arbitratur. *Hotom.in l.3.C.de conſul.* vbi patriciatum honorarium Conſulatum appellat: tum & à Caſſiodoro hunc epiſcopis honorem tribui ſolitum ſignificari: illis ſcilicet qui Conſtantinopolitanæ eccleſiæ præfecti, patriarchæ dicebantur. Cuius ſententiam hanc eſſe aſſerit; vt quando in pop. Rom. religione patricij ſoli ſacrorum procurationem Romuli inſtituto gerebant, & rex quidam ſacrorum eſſet: non incommodum videatur, ſi in religione Chriſtiana, qui ſacris præeſt, idem etiam magiſtratus ſummi ornamentis atque inſignibus decoretur. Obſeruat etiam hoc ex eodem auctore, patriciatum non magiſtratus, ſed ordinis nomen fuiſſe: neque enim vnus erat patricius, ſed complures, quaſi Senatus principes, qui certis antea magiſtratibus perfuncti erant: denique quales Romæ florente Republ. Conſulares, Prætorij & Ædilitij fuerunt, quibus in Senatu curuli ſella vti, primíſque ſententias dicere ius erat. Quare quod *in l. 3. C. de conſul.* legimus, patriciatus honorem cæteris omnibus anteponi, non ita accipi vult, quaſi ſummus eſſet aliquis magiſtratus: primùm quia magiſtratus (vt diximus) non erat: deinde quia Caſſiodor. in formula patriciatus ſcribit, Conſulatum patriciatu ſuperiorem fuiſſe. Præfectorios, inquit, & aliarum dignitatum viros præcedit, vni tantùm ſedens fulgori, quem interdum etiam à nobis conſtat aſſumi, hoc eſt, vt ipſe interpretatur, Conſulatui. Præterea præfectum vrbis ſummum omnium magiſtratum geſſiſſe, conſtat *ex l.1.& l.3. C. de offic. præfect. vrb.* Et quod Caſſiodorus de præfectoriis ſcribit, conſtat de iis qui iam præfectura functi ſunt, intelligendum eſſe. Nomen autem à Rom. patriciorum ſplendore ductum eſſe, ſi res indicat. nam cùm ij propter familiæ antiquitatem cæteris antecellerent, & plerunque iis honores mandarentur: tranſlato Conſtantinopolim imperio, eos ſenatores, qui curulibus magiſtratibus erant functi, patricios dici placuit. Quibus ius patrum conceſſum fuiſſe, Caſſiodorus quoque eodem loco teſtatur.

PATRIMONIVM propriè eſt pecunia, quam liberi ex paterna hæreditate accipiunt. *Cic.pro Poſthu.* Qui verò duo lauta & copioſa patrimonia accepiſſet, rémque præterea bonis & honeſtis rationibus auxiſſet, duo patrimonia Poſthumus acceperat, alterum à naturali, alterum ab adoptiuo patre. Hoc enim ab hæreditate differt, quòd illo verbo, res ipſæ: hoc ius à patre relictum intelligitur. *Cicer.lib.de Offic.1.* Optima autem hæreditas à patribus traditur liberis, omníque patrimonio præſtantior gloria virtutis, rerúmque geſtarum: cui dedecori eſſe, nefas & vitium iudicandum eſt. Sed conſuetudine loquendi res eo deducta eſt, vt iam plerunque cuiuſque generis bona, ſiue à patre relicta, & aduentitia, ſiue patrisfamil. opera ac diligentia parta, eo nomine intelligantur. *Sic Vlpian.l. bona, de bon.poſſ.* Bonorum poſſeſſio, inquit, eſt ius perſequendi, retinendíque patrimonij. Iuuenalis:

Non propter vitam faciunt patrimonia quidam:
Sed vitio cæci propter patrimonia viuunt.

Pomp.*l.122.§.1.D.de verb.oblig.* Plerunque idonei non tam patrimonio, quàm fide æſtimantur. Ita generaliter etiam pro partis & quæſitis bonis vſurpatur *in l. cogi & l. Titius. D. ad Treb.l.1.D.de vſuf.ear.rer.l.1. §. item ſolent.D.de offic.præf.vrb. l.3.§. ſed vtrum.D.de minorib.l.ſed & ſi.§.1.D.de pet.hæred.* Cæterùm eorum duntaxat, qui ſui iuris ſuæque poteſtatis ſunt, patrimonium eſt: peculium reliquorum, *l.33.§.1.l.48.in fin.D.de pecul.* ea autem quæ in patrimonio ſunt, ab his quæ in nominibus ſunt, ſeparantur, *l. 9.D.rem pup.ſal.for.*

Digitized by Google

in patrimonio eſſe, & in bonis eſſe idem valent, *l.1.D.de vſufr.*

PATRIMONIALES fundi, ad patrimonium principis pertinentes, qui vel conductionis titulo, vel perpetuo iure tenebantur, *l.20.C.Th. de extraor.mun. Rubr. C. de fund. patrim.*

Patrimoniales coloni, qui eos fundos colunt, *l.7.C.vbi cau.fiſc.* Sic patrimonialem poſſeſſorem accipe, *l.4. C.The.de ann.& tribu.*

PATRONOS primùm vocarunt Romani, qui aliorum cauſſam & defenſionem ſuſcipiebant: & vt ſcribit Heſychius in verbo Πάτρωνες, τοὺς κηδεμονικούς, καὶ βοηθητικούς, qui & προστάται à Græcis appellantur. Patronus autem quaſi pater dictus: eodem modo quo Matrona. Seruius illud Virgilij, *Et fraus innexa clienti.* Ex lege, inquit, duodecim tabularum venit in quibus ſcriptum eſt, Patronus ſi clienti fraudem fecerit, ſacer eſto. Si enim clientes quaſi colentes ſunt, patroni quaſi patres: tantundem eſt clientem, quantum filium fallere. Hoc autem ex Romuli inſtituto, qui ex patrum numero plebi quos ei commodum eſſet, deligendi poteſtatem fecit, qui ipſius cauſſas ſuſciperent: ex illo illi quidem patroni, hi verò Clientes dicebantur. Hinc & patroni erant more maiorum, *inquit Cic.Offic.1.* qui ciuitates, aut nationes deuictas bello in fidem recepiſſent. Sic Marcellus Siculorum patronus dicitur in Verrinis: & Allobrogum Fabius. Quæ autem inter patronum & clientem neceſſitudo fuerit, & quod cuiuſque inter ipſos officium docet *Cice.Verr.1.* his verbis: Ad meam fidem confugiunt (de Siculis loquitur) auxilium ſibi per me à vobis petunt, me defenſorem calamitatum ſuarum, me vltorem iniuriarum, me cognitorem iuris ſui, me actorem cauſſæ totius eſſe voluerunt. vide Clientes. At in iure ciuili patronorum nomen variè accipitur: nam in edicto De in ius vocan. & adfinibus titulis, Patronos intelligemus eos, qui ex ſeruitute manumiſerunt, ſiue ſponte, ſiue ex neceſſitate, quoniam rogati fuerant manumittere, vel hac lege emerant, vt manumitterent. Item qui ad libertatem perduxerunt, *l.3.D.de ſuis & legit.* Vel etiam qui ex cauſſa fideicommiſſi manumiſerunt, *l.libertus. §. ex cauſſa.D. ad municip.* Vtique verò patroni appellatione etiam patrona continetur; *l.52.D.de verb.ſign.*

Patronis FISCI, primùm ab Adriano Imp. inſtitutus eſt, vt Ælius Spartianus in eius vita teſtatur. Eius autem munus præcipuè in iis bonis, quæ fiſco commiſſa eſſent, exhibito delatore perſequendis verſabatur, *l. vlt.C.de aduoca.fiſc.l.5.C.de delatorib.* adeò vt delatoris quodammodo patronus eſſet, *l.5.§.aduocatum.ff. de his quæ vt indig.* Solebat autem vnus aut alter è numero aduocatorum cuiuſque fori ad id munus deligi, quod annum vnum aut alterum gerebatur: *quemadmodum ex c.Co.intelligitur, quod eſt de aduoca.diuerſ.iud.*

Patronus in prædiis Eccleſiaſticis dicitur is, qui cùm in Eccleſiam inſigne beneficium contulit (veluti templum ædificauit, aut magno aliquo prouentu illam locupletauit) ius ſibi beneficiarij nominandi retinuit, hoc eſt, clericos arbitratu ſuo deligendi, nominandi, & apud Epiſcopum producendi: vt ſine illa productione conferendi beneficij ius nullum Epiſcopus habeat. Iuſtinianus tamen *Nouella* CXXIII. §. εἴ τις εὐκτήριον, iubet, ſi Patronus minùs idoneum producat, Epiſcopi poteſtatem eſſe alterum idoneum eligere. Iure Canonico præſtitutum eſt, Patrono laico nominandi beneficiarium tempus quatuor menſium: Eccleſiaſticos ſex: quibus exactis integra Epiſcopo poteſtas relinquitur. *De iur.patro.in 6.* Iura quoque patronatus hæc ſunt: vt clericum in officio precantem apud Epiſcopum deferat *c.filius.16.q.7.* vt in egeſtatem lapſus ex eo prouentu alatur, *c.quinque. 16.q.7. c.nobis.De iur.patron.* vt id donare permutaréve poſſit: vendere tamen non poſſit, *c.nemini 36.q.7. c.ex inſinua-*

inſinuationem.c.ex ... is.c. *cùm ſeculum. extrà de iur.pat.* ... vt ius nominandi in hæredes ita transfeat, vt & in ſolidum Patroni ſint, & vniuerſi tamen nominandi ius habeant, *c.1. extra de iur.patron.Clem.2.eod.Albert.Krãtzius lib.Dan.6.c.2.*vbi de Valdemaro Daniæ Rege, & Epiſcopo Roſchildienſi creando loquitur:Equidem,inquit,& ſi videretur maiorum ſuorum opibus fundatam Eccleſiam in Patronatu tenere, iuríſque plurimum in deligendo Pontifice ſibi poſſe præſumere, &c.

Patronus item pro eo qui feudi auctor eſt:qui modò Dominus,modò Senior appellatur:à quo is qui Vaſſallus nominatur,feudi beneficium accepit: qui propterea Cliens,interdum etiam Clientulus appellatur.Idque ex antiqua ferè conſuetudine, quam ſuperiùs attigimus.

PATROCINIA, auxilia & defenſiones, *l. non plures. C. de ſacroſanct.eccleſ.*

PATRONATVS ius, quod patroni in libertorum perſonas & bona habent,operarum ſcilicet exactionem,inteſtati ſucceſſionem,bonorum poſſeſſionem contra tab. *D. de iure patron.tot.tit.*

PATRVVS appellatur patris frater,*l.10.§.7.D.de grad.& adfi.* Patruus magnus,frater aui, *d.l.* 10. Patruus maior,frater proaui, patris vel matris patruus magnus: & tamen *l.1. §.vltim.D. de coniug. cum emancipat. lib.* ſumitur pro patruo magno. Patruus maximus,abaui frater, atauí & atauiæ filius, patris vel matris patruus maior.Vlp.poſt conſanguineos de ſuis & legitimis hæredibus.

Patruum Plautus appellat patrui magni filium,id eſt propiorem ſobrino.nam in Pœnulo,cùm pœnus Agoraſtocli dixiſſet, patrem eius ſibi patruelem fuiſſe, continuò reſpondens Agoraſtocles:

Mi Patrue ſalue. & ſcena inſequenti, *Patruo aduenienti cæna curetur volo.* itémque deinceps.

PATVELES à patruo dicti,fratres, vel ſorores ſunt, ait Caius, qui quæve ex duobus fratribus progenerantur,*l.1.§.1. D. de grad. & adfi.* A conſobrina autem hoc differunt,quòd conſobrini propriè dicuntur ex auunculo aut matertera prognati: Patrueles verò ex patruo Titij prognati: Amitini ex amita.vnde Cic.in Ligariana filium Titi Bocchi auunculi Ligarij conſobrinum appellat. Indéque intelligi facilè poteſt illuſtris differentia: Patrueles quippe pauciores quàm duo eſſe non poſſunt, ex fratribus ſcilicet duobus nati: amitini autem inter ſe duos eſſe nequeunt: quem enim amitinum Titius appellat, ab eo conſobrinus nominatur,*§.4.De grad.*Ita ergo poterit Titius appellari conſobrinus, patruelis debebit,amitinus non poterit. quanquam confundi plerunque ſoleat diſcrimen: ac generaliter Conſobrini pro quibuſlibet fratrum ac ſororum liberis, ſicut apud Græcos *ἀνέψιοι* vſurpari *l. 19.C.de nupt.*

PAVCI dies,menſes duo, *l.ſi debitor.D.de iudic.*

PAVLIANA actio, vide Actio pauliana.

PAVLVS Caſtrenſis Iuriſc. nobilis Patauij, Florentiæ, & Bononiæ Iura interpretatus eſt: editíſque libris quàm plurimis, Patauij tandem anno M.CCCCXXXVII. prid. Calend. Mart. vitæ ſupremum diem confecit.

PAVPER eſt Bart. qui in bonis non habet quinquaginta aureos:*l.qui accuſare. De accuſ.* quod & C. Harmenopulus lib.1.Epit. tit. 9. probat. *πένης δὲ ἐςὶν ὁ μὴ ἔχων πεντήκοντα* II. *νομίσματα*.Eſt tamen pauper accipiendus.qui pro qualitate rei de qua agitur,ſatis non habet.

Pauperior non eſt, qui non acquirit. ſed qui de patrimonio ſuo depoſuit,*l.ſi ſponſus. §.ſi maritus.ff. de don. int.vi.& vx.Vide item ſi vir vxori.*D. *pro don.*

PAVPERIES damnum eſt ſine iniuria facientis datum: vt cùm animal quod ſenſu & ratione caret

Digitized by Google

damnum intulerit, *l. 1. ſi quadrup. paup. feciſſ. dicat. vide Paul. lib. 1. Sent. tit. 15. Feſtus lib. 14.* Pauperiem damnum definit eſſe quod quadrupes facit. Caper in lib. de Orthographia. Paupertatem à pauperie ita ſeparat, vt paupertas ipſa conditio ſit, pauperies damnum.

PAVPERTAS, eſt ipſa pauperis conditio. Quintuplex illa ſit, Bar. explicat in Minoribus lib. 1. An verò & quibus caſibus proſit, tractat *in l. illibitas. §. fi. de offi. præſ.* ea quæ ſit relinquitur arbitrio ius dicentis.

PAX, id eſt humanarum rerum tranquillitas, à pactione appellatur. *l. 1. in princip. D. de pact. diſcordatiuis cap. 1. de treug. & pac.* éſtque vinculum caritatis, *no. c. nouit. de iudic. extra.*

Παξαμάδιον apud Leonem de re militari, δίπυρος, καὶ ξηρὸς ἄρτος, id eſt, buccellatum, vel expeditionis annona. Hanc vocem Latinam eſſe Suidas ſcribit.

PECCARE, dictum quaſi pellicare, id eſt, cum pellice coire. Vnde propriè eſt adulterium committere. Sed vſus effecit, vt pro quomodocunque labi & offendere, & relinquere ſumatur. Hoc omnium eſſe, Deo excepto, refertur *in Canonicis Decretis de Pœnit. diſt. 2. cui ſine in fi. Vide Bart. ſub fi. l. 1. D. de iuſt. & iur.*

PECCATORES, pro adulteris Iuſtinianum vſurpaſſe, *in Inſt. tit. fi.* eruditiores quidam contendunt, iudicantes, Baptiſt. Pium parem rectè, pro peccatoribus, pedicatoribus, legendum cenſere. Quo loco Stupratoribus, habet editio Norimbergen.

PECTEN, piſcis genus, cuius meminit *l. vnic. C. de monopoliis, in princ. & Pli. lib. 9. c. 33.* Pectines in mari ex genere cochlearum habentur, reconditi & ipſi in magnis frigoribus ac magnis æſtibus: vnguéſque velut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. *Et paulò pòſt:* Saliunt pectines, & extra volitant, ſéque & ipſi carmant.

PECVS, *vt vult Varro lib. 4. ling. Lat.* à pede dicitur, quòd in pecore olim pecunia conſiſtebat paſtoribus, & ſtandi fundamentum pes. Hæc Varronis λεπτολογία doctis non placet: & Pecudes à Græco πoκάδας dici volunt, quæ ſic dicebantur, quòd tonderentur. Vnde πόκος apud Græcos, Vellus apud nos remanſit. Latini verò pecudes potius, quàm pocudes dixerunt, more ſuo: cùm & Apellinem pro Apolline dicerent: item temperis, & pigneris, & elera pro olera: & hemonem, pro hominem. Pecudum autem, ſeu Pecorum numero ſunt omnes quadrupedes, quæ gregatim habentur: veluti oues, capræ, boues, equi, muli, aſini, ſues. Canis inter pecudes non eſt. *Sic in l. 29. D. ad leg. Aquil. 79. D. de leg. 3.* pecudem accipimus. Vallæ pecus eſt omne animal quod ſub imperio pabulo terræ paſcitur, vt ſunt boues, aſini, equi, cameli, oues, capræ, Plinius elephantes vocat pecudes, cùm ait: Qui cum elephanto congreſſus, gemino ictu pecudem exanimauit. Modeſtinus *de leg. 3.* Pecudibus legatis, ait, & boues, & cætera iumenta continentur.

PECVARIA, numero multitudinis dicebantur omnia, ex quibus pop. Rom. habere reditus: quia diu hoc ſolum vectigal Romanis fuit. Nunc ea dictione fœmininè, & locum in quo pecorum greges conſiſtunt, & ſcientiam parandi ac paſcendi pecudes, accipimus. Hinc etiam

PECVARII dicti mancipes, qui paſcua publica redimebant, Vide Manceps.

PECVLATVS, *inquit Feſtus,* furtum publicum dici cœptum eſt, à pecore, quia ab eo initium eius fraudis eſſe cœpit; ſiquidem ante æs aut argentum ſignatum, ob delicta pœna grauiſſima erat duarum ouium, & triginta boum. Propriè autem Peculatus pecuniæ publicæ vel fiſcalis furtum eſt. Auguſt. in Ioannem: Crimina diſcernuntur in foro qualicunque furti & peculatus: peculatus enim dicitur furtum de re publica: & non ſic iudicatur furtum rei priuatæ,

Googl

natæ, quomodo publicæ. Peculatus definitur *in l.9.§.1. D.ad l.Iul. de pecul.* pecuniæ publicæ aut ſacræ furtum, non ab eo factum, cuius periculo fuit. & ideo æditUum peculatum non admittere. Qui ergo ex pecunia ſacra, religioſa, publicáve quid abſtulerit, aut interceperit, aut in rem ſuam verterit, quive in aurum, ärgentum, æs publicum quid indiderit, aut immiſerit, peculatus tenetur, *l.1. D. eo. Vide item Iſidorum lib.5.c.26.*

PECVLATOR eſt, qui furtum facit pecuniæ publicæ, hoc eſt, qui de principis aut popul. ærario furatur. *Tacit.li.17.* Mox compertum pecuniã publicam auertiſſe, vt peculatorem flagitari iuſſit. Pœna eius eſt deportatio, *l.1.& duab.ſeq.C.ad leg.Iul.pec.*

PECVLIVM eſt, quod ſeruus vel filiusfamiliàs domini aut patris permiſſu ſeparatum à rationibus dominicis vel paternis habet, deducto inde ſi quid domino aut parenti debetur, *l.depoſiti. §. fin. l. ſed ſi dominum.§.præterea id etiam.D.de pecu.* recte igitur in Lexico B. Germani ad vrbem. Lutet. peculium definitur, ἀπόστασις τῶν ἐν διαμοιρία οὐσία ὄντος τοῦ- τέκνου ἢ δούλου. Et Græci alibi ſic definiunt: τὰ ὀφείλοντα πρὸς πορισθῆναι, μένοντα δὲ παρὰ τοῖς ὑπεξουσίοις. id eſt, quod debuit acquiri patri, ſed mãnet apud filium. Nam graui humanitatis ratione apud Romanos eſt receptum, vt ſerui ac filij familiàrum, quamuis omnino ſub poteſtate eſſent, nihilque proprium poſſidentes: haberent tamen aliquid bonorum, permittentibus dominis vel parentibus, expreſſè vel tacitè: in quibus adminiſtrandis ſpecimen ederent induſtriæ, ac quales eſſent quandoque ſui iuris Reipublicæ futuri probarentur. Idque Peculium dicebatur, quaſi puſilla pecunia, ſiue puſillum patrimonium, *d.l.depoſiti, §.fin.l.quam Tuberonis §.ſunt quidam. l. peculium & ex eo.& l.ſequent.D.de pecul.* Priſcis tamen temporibus, Peculium particula quædam erat gregis (vnde & nomen inuenit) quam patres ſuis filiis, domini ſuis ſeruis induſtriæ ſuæ exercendæ cauſſa concedebant. Sed & peculium erat non tantùm quod dominus ſeruo, & pater filio concedebat: ſed quod ipſe ſua patrimonia parabat. *l.39.D.de pecul.& in Phormione,*
Quod ille vnciatim vix de demenſo ſuum defraudans genium, comparſit miſer. Vel etiam id, quod ignorante quidem eo acquirebat. tamen ſic reſciſſet, paſſurum erat eſſe in peculio, *l. 49. D. de pecul.* Notandum etiam eſt, quod ex Plauto obſeruat Hotomanus, filiosfam. quibus partes vendendas merces tradebant, peculium ex iis pluris venditis quam quanti pater eas æſtimaſſet, locupletaſſe, ſic enim in Mercat. loquitur,

Lucrum ingens facio, præterquam mihi meus pater
Dedit æſtimatas merces, ita peculium
Conficio grande.

Peculium item pro vniuerſis bonis & toto patrimonio quandoque ſumitur. *l.16.D.ad S.C. Trebell.* Significabat & Veteribus pecuniam peculij cauſſa repoſitam, *l.77.§.1. D. ad leg. 1.* Peculium apud Gallos, ſignificare Vlpianus ait tres extra dotem conſtitutas, *l.9.§.dotis.D.de iur.dot.* & hoc nomen adhuc retinent etiamnum Marchiani, vocantes *peguliere*, quaſi *peculiere*. Nam G. & C. mutua eſt enallage.

Peculium etiam pro ea pecunia ponitur, quam vti ſpecialem & præcipuam paterfamiliàs ſeponit, vt ea ad extremum vtatur, *Proculus l.ſi chorus. 79.§.1. D.de leg.3.ait* audiſſe ruſticos ſenes ita dicentes pecuniam ſine peculio fragilem eſſe: peculium appellantes, quod prædij cauſſa ſeponeretur. Hinc plerique patrimonium ſuum peculium vocant, *l.cogi.in prin. ad Trebell. Vide Coraſium lib.1. Miſcel. c.13.*

Peculij autem quatuor ſunt ſpecies. eſt enim aliud caſtrenſe, aliud quaſi caſtrenſe, aliud profectitium, aliud aduenticium: Caſtrenſe eſt (Græcis ἰδιόκτητον dictum) quod militans in caſtris, aut per militiæ occaſionem

tum in caſtris, tum etiam alibi adeptus filiusfamiliàs eſt, *l. caſtrenſe.2. D.de caſtr.pecul.l.1.C.eod.libr.11.* ſtipendia enim Romani adoleſcentes omnes faciebant. Quaſi caſtrenſe eſt, quod in togata & palatina militia parauit: veluti in forenſi opera & officio publico, vel profeſſione artium, *l.vlt. C. de inoffic. teſta.* In his bonis nullum habent ius parentes, & ne quidem collatio cum fratribus locum habet, *l.4.D.de caſtr.pecul. l. vlt.C.de collat.bon.l.certum.C fam. erciſc.* Profectitium, quod à patre accepit, & ab eo conceſſum eſt, vt in poteſtate ad huc filius exerceret induſtriam adminiſtrandorum bonorum, & negotiandi: neque opera ſua parauit, *l.5. D. de iur. dot.* Aduentitium verò quod ab extraneis cognatíſve accepit: quo in genere ſunt maternæ materníve generis hæreditates, amicorum autem & legata, & hæreditates: item lucra nuptialia: ſed & quæ liberalitate fortunæ vel laboribus ſuis filiusfa. adeptus eſt: *ait Iuſti.l.cùm oportet.6.C.de bon.quæ lib.* Atque in his ſpeciebus duabus olim nulla erat differentia. Hodie in profectitio peculio pater habet dominium, filius vſumfructum. In aduentitio contrà filius dominuim, & pater vſumfructum, *l.1. Inſtitu.per quas perſ.* Sciendum eſt autem, iure quidem antiquo & florente Rep. nullum peculium non ipſius patris pleno iure fuiſſe. Nam (vt ait Diony.li.8.) ῥωμαίοις οὐδὲν ἰδιόν ἐςι κτῆμα, ζώντων ἔτι τῶν πατέρων, ἀλλὰ καὶ τὰ χρήματα καὶ τὰ σώματα τῶν παίδων, ὅ,τι, βέλονται τοῖς πατράσιν ἀποδίδοται. Romani proprium nihil poſſident, quandiu patres eorum in vita manent: ſed & pecuniæ & corrupta filiorum, parentum poteſtati arbitrióque promiſſa ſunt. Verùm Imperatores vt præmio aliquo adoleſcentes ad militiæ labores inuitarent, Caſtrenſe peculium iis pleno iure conceſſerunt. quod Iuuenalis 16.Sat. vbi militiæ præmia enumerat, his verſibus declarat.

Solis præterea teſtanti militibus ius
Viuo patre datur: nam quæ ſunt parta labore
Militiæ, placuit non eſſe in corpore cenſus.
Omne tenet, cuius regimen pater. ergo Coranum
Signorum comitem, caſtrorúmque ęra merentem
Quamuis iam tremulus captat pater.

Itaque *Vlpianus in l.2.D.de S.C.Maced.* ſcribit filiusfamiliàs in Caſtrenſi peculio ius ac vicem patrum f. obtinere.

Peculium caſtrenſe eſt, *ait Macer.* quod à parentibus vel cognatis in militia agenti donatum eſt: vel quod ipſe filiusf. in militia acquiſiuit, quod niſi militaret, acquiſitus non fuiſſet, *l. 11. D. de caſt. pecul.* Peculium caſtrenſe eſt, quod in caſtris acquiritur, & quod proficiſcenti ad militiam datur. *Paulus lib. Sent. 3.c.4.*

Peculium NVPTÆ, Iuriſconſulti appellant, quæ præter dotem ei dantur, & marito traduntur. *Papin.l.31. §.1. D. de don.* Species extra dotem à matre, filiæ nomine viro traditas, filiæ quæ præſens fuit, donatas, & ab eo viuo traditas videri reſpondi, & paulò pòſt, Sed peculium à dote puellæ diſtingueretur. *Item Vlpi.l.9.§.2. D.de iur.dot.* Dotis autem cauſſa data accipere debemus ea, quæ in dotem dantur. Cæterùm ſi res dentur in ea, quæ Græci παράφερνα dicunt, quęque Galli peculium adpellant, videamus an ſtatim efficiantur mariti.

PECVLIATVS ſeruus, qui peculium habet. *Caius l.18.in fin. D.de edil. edict.* Æquè ſi quis ſimpliciter dixerit, peculiatum eſſe ſeruum, ſufficit ſi is vel minimum habeat peculium. *Apuleius lib.10.aſini aurei:* Liberto acceptiſſimo ac benè peculiato. *Plautus in Rud.* Peculioſum vocat. In Perſa etiam verbo peculiandi eſt vſus:

Atque iſthanc ob rem, ego aliquid te peculabo.

Huic contrarius eſt Expeculiatus, quo verbo

verbo vtitur idem Plautus.

PECVLIARE dicitur, quod ex peculio eſt, vt peculiaris ſeruus, *l. 3. §. miles. D. de ſuis & legit. Plaut. in prologo captiu.* Hic poſtquam hunc emit, dedit eum huic gnato ſuo peculiarem. Et peculiaria mancipia, *l. 4. D. de iis, qui no. infam.* Et peculiaris merx, *l. 1. D. de tributo.* Et peculiaris debitor, *l. 26. D. de condictio. indebiti.* Et peculiare nomen, ex peculio factum, *l. 28. D. de pign.* & peculiare Vinum, quod ſerui habent, ſiue quod in vſu ſeruorum eſt. *l. 9. §. vlt. D. de tritico, vino.*

PECVLIARIÆ res, *apud Vlpian. l. 4. in fin. D. de dol. except.* pro peculiares.

PECVLIARITER, eſt ex nomine peculiari & cauſſa, *l. 1. D. de except. rei vind. & alibi.*

PECVNIA, à pecu à paſtoribus enim horum vocabulorum origo, quod in pecore pecunia, tum conſiſtebat paſtoribus. *Varro.* pecuniæ autem verbum, *inquit Vlpia.* non ſolùm numeratam pecuniam complectitur, verùm, omnem omnino pecuniam, hoc eſt, omnia corpora. nam corpora quoque pecuniæ appellatione contineri, nemo eſt qui ambiget, *l. 178. de verbor ſignific.* pecuniæ nomine, inquit Hermogenianus, non ſolùm numerata pecunia: ſed omnes res, tam ſoli quàm mobiles, & tam corpora quàm iura continentur, *l. 222. D. de verb. ſign.* Auguſt. in lib. de diſciplina Chriſtianorum: Tertium, ait, quidquid homines poſſidet in terra, omnia quorũ domini ſunt, pecunia vocatur: ſeruus, ſit vas, ager, labor, pecus. quidquid horum eſt, pecunia dicitur. Et ideo pecunia, quia antiqui totum quod habebant, in pecoribus ponebant. Ita in XII. Tab. non vno loco hoc nomine omnis ſubſtantia comprehendebatur. Quod & Iuſtin. in l. pen. C. de con. pecun. ſignificat. in ſtipulatione quoque emptæ hæreditatis hæc verba, QVANTA PECVNIA AD TE EX HAEREDITATE L. TITII PERVENERIT, omnia hæreditaria iura complectuntur, *l. 50. D. de verb. obl. l. 36. D. de pecul. l. 20. §. 1. D. de ſtipulat. ſeruorum.* At cùm in anguſtum reuocatur pecuniæ nomen, ea tantùm continet, quæ pōdere, numero, & menſura conſtant: veluti in hac ſcriptura qua legatorum dies profertur: Quas pecunias legaui, quibus dies appoſitus non eſt, *l. 19. & l. 30. D. de l. 1.*

PECVNIARIS damnatio, pro pecuniaria, *apud Macrum in l. 10. in fi. D. de pœn.*

Pecuniarium fideicommiſſum, fideicommiſſariæ hæreditati opponitur, & ſingularum rerum fideicommiſſum ſignificat, *l. 14. §. vltim. D. ad Treb. l. 24. in princ. D. de fideicomm. libert.* Opponitur & fideicommiſſariæ libertati *in l. 45. §. ſi rem. D. de fideicommiſſ. libert.*

PECVNIARITER agere, pro ciuiliter & priuato iudicio, cuius pœna pecuniaria ſit, *Vlp. l. vlt. D. de priu. delict.* Si quis actionem quæ ex maleficiis oritur, velit exequi: ſiquidem pecuniariter agi velit, &c.

PEDAGIA dicuntur, quæ dantur à tranſeuntibus in locum conſtitutum à principe, *ca. ſuper quibuſdam. D. de verb. ſigni. & vide Abb. c. innouamus. de cenſibus. extra.* Et capiens pedagium debet dare ſaluum conductum, & territorium eius tenere ſecurum, adeò quòd ſi aliquis ſpolietur, tenetur ei dominus terræ rapinam reſarcire, *ſecundum Bald. in vſib. feud. de pa. iura. firm. in §. Conuenticula. facit l. nequid. D. de incend. ruin. naufra. & not. Archi. 33. q. §. ſi quis peregrinorum.*

PEDAMENTVM, palus quo vinea innitens recta conſiſtit. *Pompon. l. 10. D. de vſufru.* Ex ſilua cædua pedamenta & ramos ex arbore vſufructuarium ſumpturum.

Pedamentorum, quæ vitium adminicula ſunt, tria genera: Ridica vnum, robuſtum ſeu fiſſile, ex quercu, vel iunipero. Alterum è pertica. & eſt palus dictus: atque hic teres eſt. Tertium ob inopiam ex harundine-

Digitized by Google

to ſumitur, Tria hæc, pedamenta, & Statumina appellantur. *Alciat. de verb. ſign.* Idem in parergis admonet pro radices, ridicas legendum, *in l. is qui in puteum. §. ſi quis. Quod vi aut clam. Tu vide Pand. Florent.*

PEDANEI Iudices, qui prætori in conſilio erant, & ad pedes tribunalis, id eſt ab inferioribus ſubſelliis aſſidebant: ſi ex eius delegatione leniores cauſſas cognoſcere iuberetur, *l. 3. §. 1. D. ne quis eum, qui in ius voc. l. 1. §. item ſcribit. D. de poſtul.* Quandoque Conſiliarij appellati, *Alciat. in l. ſi quis. §. omnes. C. de pact.* hi non vehebantur curru, ſed pedibus ibant. De pedaneis iudicibus *vide Anianum in Comm. in lib. 5. Sent. 1. Pauli tit. 30. qui ex delegatione cauſſas audiunt. vid. l. 3. §. 1. D. ne quis eum, qui.* pedaneos iudices χαμαιδικαστάς appellauit Theophil. Inſtit. de interdi. Alij etiam διαιτητὰς κλορατὰς vocant. Ego potius pedaneos iudices crediderim dictos eos, qui de leuibus & minutis cauſſis cognoſcebant, & humiliora negotia diſceptabant, *vt videre eſt ex l. 4. & fin. C. de peda. iudic. l. fi. C. vbi & apud quos.* Qui vel quales eſſe debeant, *vide Nouell. 82.* Nomen enim pedanei judices deductũ videtur, item vt Pedarij ſenatores, à pedibus: quòd magiſtratus cùm iudicaret in tribunali, edito & ſuperiore loco, conſidebant: hi verò in imo loco, vbi magiſtratus ſubſellia pedum habebant: vel potius ſic dici, quòd pede plano iudicarent, non pro tribunali, *vt placet Cuiac. in d. Nou. 82.*

PEDARII ſenatores, auctore C. Baſſo dicebantur, qui quia magiſtratum curulem nondum ceperant, pedibus in curiam itabant. nam Senatores qui curulem magiſtratum geſſerant, veterum ætate curru ſolebant honoris gratia in curiam vehi: in quo curru ſella eſſet, ſupra quam conſiderent, quæ ob eam cauſſam curulis appellaretur. *Gellius libro 3. c. 18.* pedarium ſenatorem Feſtus appellatum ſcribit, quia tacitus tranſeundo ad eum cuius ſententiam probat, quid ſentiat indicat.

PEDESTRE iter, quod vulgò Terreſtre: *Vlp. l. 1. §. 9. D. de fluminib.* Si pedeſtre iter impediatur, non ideo minus iter nauigio deterius fit, *Similiter Cicer. ad Attic. lib. 4.*

PEDICVLOS *Paul. in l. 32. D de au. & arg.* vocat, quibus ſigna ſuſtinentur, baſes, ſed tenues. Et ſic plerũque Pediculi à Columella dicuntur, quibus arborum rami baccis onuſti ſuſtinentur: quaſi parui pedes.

PEDVLIS *Vlpia. in tit. de aur. & arg. leg. l. argumento.* faſcias curules appellat. Sunt autem pedum calciamentorum faſciæ. Græci πέδιλα vel πέδια vocant, Latinis pedula, *Feſt. lib. 14.*

PEGASIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Pegaſianum.

PEGMATA, πήγματα, *apud Vlp. l. quæſitum. §. 14. de inſtr. vel inſtr. leg.* antepagmenta quidam exponũt, quæ valuarum ſunt ornamenta affixa auris. Alij ornamenta eſſe volunt quædam, quibus ſtatuæ & ſigna voluptatis cauſſa imponuntur. Hæc ſunt Vlpiani verba: Nam in emptione domus & ſpecularia & pegmata cædere, ſiue in ædificio ſint poſita ſiue ad tempus detracta. Quod verò quidam à πήγω hoc in loco deduci volunt, ita parum veriſimile eſt, vt refutatione non indigeat. Feſtus autem ſcribit pegmata eſſe ex ære aut marmore armamenta, quæ vt plurimum in atriis, quandoque in porticibus, aulíſque affigebantur, maiorum, aliorúmque fortium virorum geſta certius quàm pictura oſtendentia. Hinc Martialis in Amphitheatro.

Et creſcunt media pegmata celſa via.

PEIERARE, non eſt falſum iurare, ſed quod ex animi tui ſententia iuraueris, ſicut verbis concipitur, id non facere. *Cicer. lib. Offic. 3.* Iurare autem oportet, *inquit Vlpian.* vt delatum eſt iuſiurandum, *l. 3. §. vlt. de iureiur.*

PEIORARE eſt deteriorem reddere. *Paul. lib. 2. Sentent. titul. 19.*

Hoſtis

Homo liber, qui ſtatum ſuum in poteſtate habet, & peiorare eum & meliorem facere poteſt.

PELLES Babylonicæ, *l. fi. C. de publica.* Pelles lanatæ, *l.* 70. *§.* 1. *D. de leg.* 3. Pelles indutoriæ, *Paul. lib.* 3. *Sent. tit.* 60. *de quibus & in l.* 25. *fi. & l. ſeq. D. de aur. & arg. leg.* Pelles tentoriæ, ad tentoria & tabernacula paratæ, *apud Vopiſcum in Aureliano, de quibus l.* 7. *D. de ſup. leg.* Solebant enim antiquitus milites ſub pellibus degere. Hinc

PELLIONES, à pellibus conficiendis dicti, ſub quibus milites hyemabant, apud Paternum, *in l. vlt. D. de iur. immun.* vbi tamen POLLIONES legitur. *Cic. in Acade.* In quo magna rei militaris eſſe occupatio ſolet, vt non multum Imperatori ſub ipſis pellibus otij relinquatur: id eſt, in ſtatiuis. *Ammian. lib.* 19. Sub pellibúſque exercitu diffuſo per Iſtri fluminis margines Barbaros obſeruabat.

PELLEX appellata eſt, *inquit Gell. lib.* 4. *cap.* 3. quæ iuncta conſuetáque eſſet cum eo, in cuius manus mancipióque alia matrimonij cauſſa foret quam probroſam habitam fuiſſe hac antiquiſſima lege oſtendit, quam Numæ regis fuiſſe ait: PELLEX AEDEM IVNONIS NE TANGITO: SI TANGIT, IVNONI CRINIBVS DIMISSIS AGNAM FOEMINAM CAEDITO. Pellex autem quaſi πάλλαξ, id eſt, quaſi παλλακὶς, vt pleraque alia, ita hoc quoque vocabulum de Græco eſt. Hinc Paulus *ex Maſſurio l.* 144. *de ver. ſign.* Pellicem apud antiquos eam ſcribit habitam, quæ cùm vxor non eſſet, cum aliquo tamen viuebat, quam nunc vero nomine Amicam, pauló honeſtiore Concubinam appellant. Sed & Pellicem vocari, quæ cum eo cui vxor ſit, corpus miſcet: vel quæ vxoris loco ſine nuptiis in domo ſit: quam Græci παλλακὴν vocant. De ea autem ſic Feſtus. Pellicem eam antiqui propriè nominabant, quæ vxorem habenti nubebat; cui generi mulierum etiam pœna conſtituta eſt à Numa Pompilio.

PENDERE pœnas propriè dicitur, qui ob delictum pecuniam ſoluit, quia penſio ære vtebantur. Vel Pendere pœnas, ſoluere ſignificat ab eo quod ære graui cùm vterentur Romani, penſo eo non numerato debitum ſoluebant, vnde & penſiones dictæ. Feſtus.

Pendere conditio, diéſve dicitur, cuius adhuc euentus expectatur. Pendere etiam ſeu in pendenti eſt, quicquid in ſuſpenſo eſt. Pendent fructus, quandiu ſolo cohærent, & terra continentur. Hinc pendentes fructus fundo cohærentes, *l.* 44. *D. de rei vindicat. l.* 15. *D. de pignorib. l.* 13. *D. vſufruct. l. vltim. §. fructus. D. quæ in fraud. cred.* Quo ſenſu & pendens vindemia dicitur, id eſt, nondum lecta, *l.* 26. *D. de act. empt.* Et pendens oliua, *l.* 39. *D. de contrah. empt.*

Pendere edicta dicebantur, *Lamprid. in Alexan.* Ita, inquit, vt edictum penderet ante menſes duos & apud Auſon. in gratiarum actione.

PENSIO ferè dicitur pecunia, quæ ex prædiorum vrbanorum locatione percipitur: Græcis ἐνοίκιον dicitur: quæ verò ex ruſticorum, Merces. *vide l.* 27. *&* 29. *D. de hæred. pet.* Penſio ſolutio. *Varro.* Ab ære impendendo, Diſpenſator: & in tabulis ſcribimus Expenſum: & prima penſio, & ſic aut ſecunda, aut quæ alia. *Paulus l.* 40. *D. rebus. cred.* Igitur finito primó menſe primæ penſionis vſuras currere. *Item*: Et ideò non ſoluta pecunia ſtatuti: pénſionibus, ex die ſtipulationis vſuras deberi. *Cicero pro Q. Roſcio*: Falſum ſubornauit teſtem Roſcius Clunium: cur tam ſerò? cur cùm altera penſio ſoluenda eſſet, tum non cum prima?

Penſiones trientes, pro trientario fœnore dixit *Lamprid. in Alexand.* Penſio etiam præſtationem temporibus & terminis, vt nunc loquimur, diuiſam ſignificat, *l.* 3, *D. de ann. leg.* Penſiones vectigalium, *l.* 10. *§. fi. D. de public.*

PENES, & Apud, in hoc differunt, quoniam Apud perſonam tantùm cum loco ſignificat: Penes verò non tantùm locum & perſonam deſignat, ſed etiam dominium. *Vlpia. de verb. ſignif. l. penes te.* Penes te, *inquit*, amplius eſt, quàm apud te eſt. Prius etenim ſignificat poſſeſſionem, poſterius ſolam detentionem. Plerunque tamen non ſeruatur ea proprietas, ſed alterum pro altero promiſcuè vſurpatur, *vt l. 1. & 3. §. ſi penes. D. de tab. exh. l. 23. de vſucap. D. l. 15. 9. eum, qui. D. de precar.*

PENE DIXERIM, moderationis clauſula hæc eſt, Iuriſconſultis admodum familiaris. *Pompon. in l. ſtipulationum alia. §.* Conuentionales ſunt, inquit, quæ ex conuentione reorum fiunt: quare totidem genera ſunt. quot penè dixerim rerum cōtrahendarum. Cùm enim plura ſunt negotia, quàm vocabula, quomodo etiam non plura eſſent rerum, quàm ſtipulationum genera? *l. Natura enim. D. de præſcript. verb.*

PENSATVS, a, um, participium à penſo, as, pro compenſatus. *Vlpian. l. in exceptionibus. de probation.* idem erit dicendum, & ſi ea pecunia petatur, quæ penſata dicitur. Hinc

PENSATIO, pro compenſatione, *apud Iulia. in l. Mauius. §. arbiter de arbitr.* Quæſitum eſt, ait Iulianus an poſſit penſatione vltrò citróque condemnationis facta eum ſolum, cuius ſumma excederet, damnare?

PENSITATIO verbum, Papiniano ſemper in ore eſt, *l. 18. ad fi. D. comm. l. 67. §. ſed ſi vno. & §. ſi duos. D. de lega. 2. l. 39. D ſol. matr.*

PENSVM, quantitas, *c. denique. diſt. 4.*

PENTAPROTIAS, Græca vox eſt, & ſignificat quinque primorum munus: quos alibi ſacræ Conſtitutiones, quinque Summates vocant. Ipſe Quintumuiros appellari puto, *in l. de cubiculis noſtris. C. de priuil. eor. qui in ſac. palat. milit. lib. 12.*

Πενθερός, vide Soceri.

PENVLA, itinerarium, aut frigoris & pluuiæ veſtimentum eſt, quo *l. 1. C. Th. de hab. quo vti opor. intra vrb.* Senatoribus intra vrbem vti permittit pluuiæ tantùm, aut frigoris cauſſa, vt arbitror, ſuperiectum etiam interiori veſtimento. *Tertull. in Apolo.* Ne vel hyeme voluptas impudica frigeret, Lacedæmonij penulam ludis excogitarunt. Imperatores verò his ne pluuiæ quidem tempore vtebantur. *Spartianus in Adriano:* Penulis, inquit, vti Tribuni plebis pluuiæ tempore ſolebant, Imperatores autem nunquam. *Idem in eodem refert*, Senatores & equites R. Hadrianum iuſſiſſe ſemper in publico eſſe togatos, ipſum cùm in Italia eſſet, ſemper togatum proceſſiſſe. Sed d. l. 1. ſatis habet, ſi ſenator in Senatu, & in fungendo munere Senatorio, rogatus fuerit. *Cuiac.*

PENVS *auctore Q. Mutio*, eſt quod eſculentum aut poculentum eſt: quod enim ipſius patrisfam. aut liberorum patrisfa. eiúſque familiæ, quæ circum eos, aut liberos eius eſt, & opus non facit, cauſſa paratum eſt, *vt Mutius ait*, penus videri debet. nā quæ ad edendum bibendúmque in dies ſingulos prandij aut cœnæ cauſſa parantur, penus non ſunt: ſed ea potiùs, quæ huiuſce generis longæ vſionis gratia contrahuntur, & recondūtur, ex eo, quòd non in promptu ſint, ſed intus & penitùs habeantur, Penus dicta ſunt, *Gell. lib. 4. cap. 1.* Itaque Vlpia. *l. 3. de penu. legata.* Penus, *inquit*, ea omnia continet, quæ eſui potuíque ſunt, quæ tamen paterfa. vſus ſui cauſſa, eiúſque familiæ, quam circa ſe, & ſuos habet, parauit. *Cicero lib. de natur. deor. 1.* Penum eſſe definit omne, quo homines veſcuntur. Veteres Gloſſæ penum definiunt ὅσα εἰς πόσιν καὶ βρῶσιν συναθροίζεται.

PEPLVM, eximij candoris veſtis, ſine manicis. *Vide Alexand. ab Alexand. lib. 1. cap. 22.*

PER, aliquando ſignificat iuxta, vel

Digitized by Google

vel inter. *l.fin.D.de ſeru.vrb.* Per quandoque ſupprimitur per ἔκλειψιν, *in l. 30.in fin.ibi.principem.D. de reb. auct. iud.poſſid.* De hac dictione Per, vide *Bart.l.Celſus.D.de vſucap.*

Per, perfectionem ſignificat, *l. vrbana.§.pernotat.D.de verbor. ſign.* Aliquando ſignificat propter, *c.vt conſtitueretur,50.diſt.*

Per aliquem ſtetiſſe, vel factum quò minus daret, videtur, ſi interpellatus non dederit, aut ſi rem debitam occiderit, *l.23.D.de ver.obl.l.5. D.ſi cert.pet.* Diuerſum, *l. 49. D.de verb.oblig.*

Per ætatem, dum ætas adeſt.

Per alluuionem, *vt ait Iuſtin. in §. præterea.Inſtit.de rer.diuiſ.* id videtur adiici, quod ita paulatim adiicitur, vt intelligi non poſſit, quantum quoque temporis momento adiiciatur,

Per annos certos, quomodo ſit intelligendum, *l.ſi certis.C.de pact. l.aduerſus. C.de vſucap.*

Per calumniam. *l.vnic. D. ſi mul. vent.no.*

Per chartam, vel chartæ beneficio poſſidere, eſt teſtamenti iure, & ſecundùm tabulas poſſidere. *Greg. Turon.lib.4.cap.12.* Erat enim tunc temporis Anaſtaſius Presbyter, qui per chartas glorioſæ memoriæ Chlothildis Reginæ, proprietatem aliquam poſſidebat, *Albertus Krantzius lib. Dan.2.cap. 3.* Equidem ædes, agros, vineas, & his ſimilia teſtamento dari audiuimus. Regnum autem præſtare chartæ beneficio prodigij loco habitum eſt.

Per conſequentias, *l.ſin autem.D.de rei vindic.*

Per contrarium, ex aduerſo, *l. Iulianus,D.de act.empt.*

Per fideicommiſſum, prouerbiali ſermone vſurpari ſolitum, pro Per obliquum, per anfractum, & non directò: ſignificare videtur Arnobius *lib.cont.gent.6.* Deos inquitis, per ſimulachra veneramur. Per tramites ergo quoſdam, & per quædam fideicommiſſa (vt dicitur) veſtras ſumunt atque accipiunt cultiones *Iuſtin. §.1. De fideicommiſſ.* Imprimis opus eſt, vt aliquis recto iure, teſtamento hæres inſtituatur, eiúſque fideicommittatur, vt eam hæreditatem alij reſtituat. Hinc directò, & per fideicommiſſum paſſim à noſtris opponuntur, *vt l.16. D. de fideic. lib. 2. Cod.quand.& quibus quart.l.2.§. 1.D. de iur.codicil.*

Per genium principis iurare, vide Genius.

Per indicem, prouerbium eſt apud Iuſtinianum, in extremo Inſtitut.pro ſummatim, ſtrictim curtímque.obiter & quaſi per tranſennam. Vt vobis, inquit, poſſibile ſit, ſummo digito, & quaſi per indicem ea tetigiſſe, quaſi libros Inſtitutionum pro παρατίτλοις, (quæ appellat) id eſt, argumentis Pandectarum eſſe velit. nam indicem pro eo quòd titulum vulgò appellamus, Latini vſurpant: quinetiam idem *Imper. l. 1. §.penultim. Cod. de vet.iur.enuc.* hoc in paratitlorum mentione ſignificat. Sed ſufficit, inquit, per indices tantummodò & titulorum ſubtilitatem, quæ παράτιτλα nuncupantur, quædam admonitoria eius facere. *Aſconius in Verri.3.* Quò cùm eſſet ventum, antequam cauſſa ageretur, quaſi per indicem rem exponebant: quod ipſum dicebatur Cauſſæ coniectio, quaſi cauſſæ ſuæ in breue coactio. Vide Index.

Per iudicem peti, exigi, auferri dicitur, quod iudicio petitur, aufertur, iudicíſve iuſſu ſoluitur, *l.21.D.ſi cert. peta.l.21.D.rem rat.hab.* Per iudicem aliquid fieri, hoc eſt, officio iudicis. *l.vltim.D.de rei vindic.*

Per lancem & licium furtum quærere, vide Furtum per lancem liciúmque.

Per magiſtratum factum videtur, in edicto, ex quibus cauſ. maio.in integr. reſtit. ſi magiſtratus ius non dixit, aut per ſordes dixit, aut gratiam, *l. 26.§. per magiſtratus.D.eo.*

Per manus tradi dicitur, quod ſucceſſione quadam ab aliis ad alios

Digitized by Google

deuenit. Vſum parœmiæ Eraſm. indicat. *Extat & apud Papin. de iure codicil. l. quod.* Quod & per manus traditum eſt: codicillis hæreditatem dari non poſſe. Per manus, id eſt, vulgò, interpres exponit.

Per partes euenire dicit Pomponius, *in leg. 3. D. de orig. iur.* hoc eſt, per ſuccedaneam rerum conſequentiam: vt exemplis paulatim Romani diſcerent, quid facto eſſet opus. Nos hodie nulla rerum dictamina ſed noſtros planè cæcos adfectus ſequimur.

Per principis iurare. Græca dictione dicitur, pro, per principis genium iurare, *l. 2. C. de reb. cred. l. 13. §. vlt.* D. *de iureiur.* Vide Genius.

Per Satyram, vide Satyra, & Satyra lex.

Per ſolutionem, quàm ſpecie. Hanc phraſin ceu elegantem apud Paulum, *in l. 2. §. 2. D. ſi cer. pet.* indicauit Dom. Haloander, vt negationem potiùs, quàm collationem inſinuet, *ſicut & in l. ſi hominem. D. depoſiti. & in l. 2. in fin. Digeſt. de iud.*

Per te non fieri ſtipulatio, non hoc ſignificat, nihil te facturum, quò minus facere poſſit, ſed curaturum vt facere poſſis, *l. in illa 30. D. de verb. obl.*

PERÆQVATORES, *tit. C. de cenſ. & cenſit. peræquat.* ij ſunt, qui cenſu acto emendant, prædiis inſpectis & adæquatis inuicem vt releuentur, quibus grauius eſt onus adſcriptum, grauentur quæ ſunt cenſita leuius, *l. 10. C. de fun. patr. l. penul. & vltim. C. de anno. & trib. l. 14. C. Th. de cenſit. l. vltim. C. Th. de locat. fund. iur. emph.* Græci ἐξισωτὰς vocant. Euſebius 4. de vita Conſtantini ἄνδρας ἐξισωτὰς κατέπεμπε. Græci interpretes iuris: Ἐπόπτης λέγεται ὁ ἐξισωτής itaq; Inſpectoris munus penè idem eſt qui peræquatoris. Hinc Caſſiodor. lib. 10. Vt ad prædium, de quo querela eſt, diligens inſpector accedat, & reb. moderata inquiſitione trutinatis, quicquid grauaminis poteſt habere poſſeſſio, rationabiliter abrogetur.

PERACTI, qui obtinet vnde peregiſſe reum dicitur, qui vſque ad damnationem eum perſecutus eſt, & vt condemnaretur effecit, *l. 2. D. de adult.* Agit, qui in iudicio perſequitur id quod ſibi debetur. Exigit, qui quod iudicio proſecutus eſt recipit. Tranſigit, qui actionem ſibi competentem, ſiue inſtituta, ſiue inſtituenda ſit, aliquo recepto, cauſſa concordiæ omittit, *l. 1.* D. *de tranſact.*

Peragere adulterium, *l. 5.* D. *de adulter.* eſt accuſationem adimplere. Sic peragere litem, *l. 22. D. de inoff. teſt.* ad exitum perducere. Peracto teſtamento, id eſt, perfecto, *l. 12.* D. *de iis, qua vt indign.*

PERCEPTIONEM fructus (*vt Labeo tradit*) accipere debemus non tantùm ſi perfectè ſint collecti, ſed etiam cœpti ita percipi, vt terra ſe continere fructus deſierint: veluti ſi oliuæ, vel vuæ collectæ ſint, nondum autem vinum vel oleum ab aliquo factum eſt: ſtatim enim ipſe accepiſſe fructum exiſtimandus eſt, *l. ſi eius fundi.* D. *de rei vind.*

Perceptio pro ſolutione, & præſtatione, *l. 4.* D. *de iis qui dei. vel effud.*

PERCVSSOR, qui percutit & occidit, & ad faciendum conducitur, *C. de ſicar. l. ſi quis percuſſor. &* D. *de Sil. l. & ſi percuſſor.*

PERDERE feudum, pro amittere *§. item qui tuu. Quæ fuit prima cauſſa.* Item pro exceptione repelli, *l. ſi filius. in princ.* D. *ad Macedo.* Cæterùm haud perdidiſſe rem cenſetur, qui eius reſtitutionem petere poteſt, *l. nemo. & ibidem Bart.* D. *de integ. reſtit.*

Perdidiſſe creditor videtur, qui exceptione repelli poteſt. *l. ſi filius. in princ. ad Maced.*

PERDITVM, à diminuto diſtat, *leg. perditum.* D. *de petit. hæred.* & à derelicto, *l. interdum. §. ex naufragio.* D. *de acquirend. poſſeſſ.*

PERDVCTA, pro perinducta ſiue,

Digitized by Google

ſiue, omnino inducta ac deleta. *Vlp. l. 1. D. de hu, quæ in teſt. del.* Sed nolentibus inducta accipiendum eſt, & ſi perducta ſint.

PERDVELLES appellabant veteres: eos quos nos hoſtes appellamus, per eam adiectionem indicantes, cum quibus bellum eſſet, *Gaius l. 234. D. de verbor. ſignification.* Duellum enim pro bello dicebant: & duellare, bellare. Hoſtes autem illi tum peregrinos dicebant, qui ſuis vterentur legibus, & bellum pulchrum haud dubiè ſignificabat. *Varro libr. de lang. 6. apud Ennium eſt.* Quin inde inuicteis ſumpſerunt perduellibus. Perduelles ſunt hoſtes. vt perficit. ſic perduellum Duellum: id poſtea bellum, ab eadem cauſſa facta Duellona: Bellona. Hinc factum vt qui hoſtili animo in Rempublicam, aut Imperatorem eſſet, perduellionis iudicio teneretur, *vt ait Vlpian. in l. vltim. D. ad leg. Iul. maieſt.* Aliud eſt enim maieſtatis, aliud perduellionis crimen: hoc enim ſub illo, tanquam ſpecies ſub genere ita comprehenditur, vt crimen ſit imminutæ maieſtatis, & grauiſſimum & atrociſſimum, quippe quod ad vniuerſæ Reipublicæ ſtatum labefactandum pertineat: veluti ſi quis aut regnum affectaſſet, vt Spurius Caſſius Viſcellinus: aut magiſtratum populi Romani ſacroſanctum violaſſet, vt C. Rabirius, pro quo extat Ciceronis oratio: ac proinde qui poſtremis temporibus hoſtile aliquid in perſonam Imperatoris molitus eſſet, vti iuriſconſulti ſignificant. Tribunitiam enim poteſtatem Imperatores totam in ſe tranſtuliſſe, nemo neſcit. Item qui ciuis Romani libertatem violaſſet, veluti qui eum ſecuri percuſſiſſet, aut in crucem ſubſtuliſſet: qua de re *Cic. Verrina 3.* ſic ſcribit: Hoc in illo maieſtatis iudicio ſi licuiſſe ſibi oſtenderit, ego oportuiſſe concedam. Ex hoc quoque euaſerit: proficiſcar eò, quò me iampridem vocat populus Romanus, de iure enim libertatis & ciuitatis ſuum putat eſſe iudicium: & rectè putat. Confringat iſte ſanè vi ſua conſilia ſenatoria, quæſtiones omnium perrumpat, euolet ex veſtra ſeueritate, mihi credite, auctiorib. apud pop. Roman. laqueis tenebitur. Credet iis equitibus R. populus Roman. qui ad vos antea producti teſtes ipſis inſpectantibus ab iſto ciuem Rom. qui cognitiores homines honeſtos daret: ſublatum eſſe in crucem dixerunt. Credent omnes quinque & triginta tribus, homini grauiſſimo atque ornatiſſimo M. Annio, qui ſe præſente ciuem Rom. ſecuri percuſſum eſſe dixit. Audietur à pop. Roman. vir primarius, eques Rom. L. Flauius, qui ſuum familiarem Herennium negociatorem ex Africa, cùm eum Syracuſis ampliùs centum ciues Rom. cognoſcerent lacrymantéſque defenderent, pro teſtimonio dixit, ſecuri eſſe percuſſum. Probabit fidẽ, & auctoritatem & religionem ſuam L. Suetius, homo omnibus ornamentis præditus: qui iuratus apud vos dixit, multos ciues Roman. in latum iis iſtius imperio crudeliſſimo per vim morte eſſe mulctatos. Hanc ego cauſſam cùm agam beneficio populi Roman. de loco ſuperiore, non vereor, ne aut iſtum vis vlla ex populi Roman. ſuffragiis eripere, aut me vllum munus ædilitatis amplius aut gratius populo Romano eſſe poſſit. Quadruplicem igitur inter maieſtatis & perduellionis crimina differentiam notat Hotomanus; prima eſt, quod maieſtatis crimine tenentur ij, qui vel partem aliquam Reipubl. læſerunt: veluti ſi quis duces hoſtium accepta pecunia liberauit, aut priuatus domi ſuæ hoſtium duces tenuit: (quod Verres feciſſe dicitur, in illa eadem Oratione) aut ſi Magiſtratui quippiam pro ſua poteſtate agenti aliquis officiat: veluti C. Cornelius, quem Cicero defendit. Perduellionis autem crimen in eos cadit, qui ſummam Reipubl. labefactare conati ſunt, vti ſuperius docuimus. Altera differentia eſt, quòd maieſtatis crimen

in foro apud ſuum Prætorem, pro tribunali, iudicio certa lege conſtituto, agebatur: vt ex Verrina 3. & 7. cognoſcitur. Perduellio verò primis quidem temporibus à Duumuiris data opera creatis, poſt autem à populo Roman. comitiis centuriatis in campo Martio cognoſcebatur: *quemadmodum ex oratione Ciceronis pro C. Rabirio perduellionis reo, in eam pro Martio habita, itémque ex Valerij libro ſexto, capit. 5. ſatis planè conſtat.* Tertia differentia eſt, quòd maieſtatis crimen non morte, ſed exilio mulctabatur: Perduellionis verò damnatum carnifex in vrbem euocatus, in crucem Martio in campo fixam tollebat, *quod ex eadem Oratione cognoſcitur, in qua crucis mentio fit. & ex Dionis lib. 37. vbi de hoc iudicio commemorat.* Quartam differentiam Vlp. oſtendit *in d. vlt. De crim. maieſt.* vbi ait, maieſtatis immunitæ crimen rei morte obliteratis: perduellionis autem memoriam etiam poſt mortem damnari. quomodo intelligendus eſt Imperator, *in §. 2. De publ. iudi.* Is, qui in reatu decedit (*inquit Vlpian.*) integri ſtatus decedit: extinguitur enim crimen mortalitate. niſi fortè quis maieſtatis reus fuit: nam hoc crimine niſi à ſucceſſorib. purgetur, hæreditas fiſco vindicatur. Planè non quiſq. leg. Iuliæ maieſtatis reus eſt, in eadem conditione eſt: ſed qui perduellionis reus eſt, hoſtili animo aduerſus Remp. vel principem animatus. Cæterùm ſi quis ex alia cauſſa legis Iuliæ maieſtatis reus ſit, morte crimine liberatur.

PEREGRI dicitur, cùm quis in loco eſt: Peregrè cùm it in locum, *vt Fl. Soſipater ſcribit.* Hinc Cuiacius.

PEREGRINATOS, non peregrinantes legendum cenſet, *in §. fi. Inſtit. de hæred. inſtit.*

PEREGRINVS dicitur, qui ciuis Roman. non eſt, ad quem ius Quiritium non pertinet, ſiue nunquã fuerit ciuis, ſiue amiſerit ciuitatem per deportationem, *Imper. l. 1. C. de hæred. inſt.* Qui deportantur, ſi hæredes ſcribantur, tanquam Peregrini capere non poſſunt: *quod idem traditur, in l. ſed etſi. §. ſolemus.* D. *de hæred. inſt.* Peregrini etiam ſunt; qui dedititiorum numero ſunt, *Vlpia. in Epito. tit.* 20. Dicuntur & Peregrini ἀπόλιδες, quod ciuitate careant, *in l. 1. §. 2. D. de lega. 3.* Hinc

PEREGRINITAS, peregrinorum conditio & ſtatus, *Vlpian. l. 10. §. 4. D. de in ius vocan.* Sed ſi per pœnam deportationis ad peregrinitatem redactus ſit patronus, putat Pompon. eum amiſiſſe honorem, *Suetonius in Claudio:* Splendidum virum, Græciæque prouinciæ principem, verùm Latini ſermonis ignarum, non modò albo iudicum erafit, ſed etiam in peregrinitatem redegit.

PEREGRINVS autem in peruulgata illa Federici conſtitutione, cuius initium eſt, Omnes peregrini, non ſumitur eo ſenſu, qui ſuprà dictus eſt, ſed καταχρηστικῶς, pro eo ſcilicet, qui peregrinatur, & peregrè abeſt à domo ſua.

PERENDINVS dies hodie dici poteſt, cum iudex ſtatuit, aut inter partes conuenit, vt omne inſtrumentum litis apud acta vtrinque proferatur intra triduum. Atque hunc lis & res comperendinata dicitur, *Bud. in l. 2. de orig. iur.*

PERENNE flumen deſcribitur à Iuriſc. *l. 1. §. 2. D. de fluminibus.*

PERFECISSE ædificium is videtur, *inquit Vlp.* qui ita conſummauit, vt iam in vſu eſſe poſſit, *l. 159. D. de verb. ſign.*

PERFECTVM, quod omnibus ſuis partibus conſtat, *l. 1. D. de orig. iur.* Et propriè cui nihil addi, vel minui ſalua integritate poteſt. *l. iuriſperitos. D. de excuſ. tut.* Quamuis Vlpia. Perfectum ædificium interpretatur, quod tali vſu eſſe poteſt, qualem paterfamiliàs deſtinauit, *l. 139. D. de verborum ſignif.* In pactis conuentionibúſque perfectum intelligemus, cùm factum eſt illud, quod fieri inter partes conuenit. Antè enim quàm

Digitized by Google

quàm res conſummationem acceperit, factum non dicitur: quæ ſi acceſſerit, non ſolùm factum, ſed etiam perfectum dicetur.

Perfectum & completum pro eodem, *l.1.§.omnes autem. D.de iudic.*

Perfecta ætas tametſi multiplicem habet intellectum, *vt colligitur in l.fin. Cod.de his qui ven.ætat.impetr.* propriè tamen accipienda eſt, quæ 25. annorum curriculo completur, *l.ad Rempubl.D.de hon.& mun.*

PERFECTISSIMI dicebantur, tit.Cod. de perfectiſſ. dign. qui à conditione ſeruili abhorrerent, vel fiſco, aut curiæ obnoxij non eſſent, vel qui piſtores non fuiſſent, vel in aliquo negotio non conſtitiſſent, nec ſibi honorem venali ſuffragio emiſſent, nec rem alicuius adminiſtraſſent. Perfectiſſimi dicuntur Præſes Arabiæ, *l.4.C.Th.de pœn.* & Dalmatiæ à Mariano. & magiſter cenſus, *l.30. C. de epiſc.& cler.* & primicerij ſcriniorum, *leg.7.C. de palat.ſacr. larg.l.7.C. Th. de priuileg. eorum. qui in ſac. pala. mili.* & olim duces auctore Marcellino *lib.21.Lactant.lib.5.cap.15.* Nemo egregius, niſi qui bonus & innocens fuerit: nemo clariſſimus, niſi qui opera miſericordiæ largiter fecerit: nemo perfectiſſimus, niſi qui omnes gradus virtutis impleuerit. *vide etiam Alciat.lib.3.Diſpunct.c.4.*

PERFECTISSIMATVS, *in ti.C.de perfectiſſ.dignitat.* quid ſit, vide Dignitatum gradus: Alciatus docet ex vetuſtiſſimis monumentis, Tarraconenſis Hiſpaniæ, ac Norici fuiſſe perfectiſſimos tantùm, quod duabus literis deſignabant, V.P. ſicut clariſſimos viros V.C.

PERFERRE inofficioſi querelam, litem, cauſſam exequi, & ad initium perducere, *l.16.D.de inoffic.teſta. l.6.D.de colla.l.6.D.de vſufr.*

PERFIDE agere circa rem pupilli, tutor dicitur potiùs quàm contrectare, *l. tres tutores. D. de adminiſt. tuto.*

PERFVNCTORIE, *Vlpian. in l. ius qui aliter. Quod vi aut clàm.* Neque quidem perfunctoriè, aut obſcurè dicere, aut denunciare, id eſt, *vt Bud.interpretatur.* non bona fide, nec ex animo, nec iuſta denunciatione Papinia. Qui non perfunctoriè debitum officium impleuerant. In his tamen locis Perfuſoriè habent Pand. Florent. & vide Perfuſoriè. Alciat. autem hanc dictionem in claſſe earum ponit, quæ aliis in auctoribus nuſquam eo ſenſu reperiuntur: aitque, Perfunctoriè eſſe, leui cura, & aliud agendo: vnde perfungi, & defungi, quod eſt vtcunque explicare. At Budæo perfungi, eſt ad extremum obire munus, & ſtrenuè operam nauare.

PERFVSORIE, ſubobſcurè, diſſimulanter, non diſertè, planéque aliquid dicere. *Vlpian.l.5.§.1.D.quod vi aut clam.* Debebit enim & diem & horam denunciatione complecti, & vbi, & quod opus futurum ſit: neque perfuſoriè aut obſcurè dicere aut denunciare, id eſt, non ab aliis ſermonibus diſcretè, vt notari & exaudiri poſſit, ſed fusè per alios ſermones, & permiſtè. *Scæuola l.69.§.2.D.de euictio.* Sed etſi quis in venditione ſtatuliberum perfuſoriè dixerit, conditionem autem libertatis celauerit. *Item* Sicuti qui fundum tradit, & cùm ſciat certam ciuitatem deberi, perfuſoriè dixerit, Itinera, actus, &c.

PERGVLA, *apud Vlpianum in l. hæres. §. 2. de iudic.* eſt exedra anguſta, in ſuperficie aliqua ædium, vt Gloſſæ antiquorum explicant, *ὑπερῷον, ἐξέδρα μεσόδμη, ὀροφή, στεγὴ κοίλημα.* *Tertullian. aduerſus Valentin.* Cœnacula in ædiculorum diſpoſita forma, aliis atque aliis pergulis ſuperſtructis. Propertius in lenam: *Horruit algenti pergula curta foco.* In ea plerunque merces venales diſpendebant, & inde *l.1.§.penult. D.de his, qui deiec.vel effud.* Cùm pictor in pergula clypeum vel tabulam expoſitam habuiſſet: vbi etiam pergulam Baſilica ὑπερῷον exponunt. *Et in leg.vltim.Cod.Th.de excuſ. artif.* priuilegium hoc pictoribus dari, vt pergulas & officinas in locis

publicis ſine penſione obtineant. Hinc illud Lucilij Satyrici apud Lactantium: *Pergula pictorum, veri nihil, omnia ficta.* Cuiac. At Budæus. Pergula, inquit, pars eſt domus exporrecta, & propendens, eius generis, quas Salientes artifices noſtri appellant.

PERICVLVM nonnunquam ſignificat id, quod fit ab artifice tantùm experiendi & periclitandi ingenij gratia, ſeu quod primò ab artifice excogitatur & efficitur, vt poſtea expoliatur, & accuratius abſoluatur. Græci πεῖραν vocant. Hinc *Cicer. lib. 1. de legib.* de Poetis diſſerens: Sed tamen, inquit, nonnulli iſti Tite, faciunt imperitè, qui in iſto periculo, non vt à poeta, ſed vt à teſte veritatem exigant. Hinc *titul. libr. 7. Cod.* De ſententiis ex periculis recitandis, (*ſic enim legendum prorſus videtur, quod & confirmat Cuiac.*) id eſt, ex libello, in quo ſententiæ ſcriptæ ſunt. Atque huc pertinere videtur illud Cicer. in frumentaria. Ordo ſcribarum eſt honeſtus, quis negat? Eſt verò honeſtus, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculáque magiſtratuum committuntur. *Item illud Valer. Probi in Epaminonda.* Sed vnum à iudicibus petiit, vt in periculo ſuo inſcriberent. &c. Sunt qui malint eo Cod. loco, legi breuiculo: breuiculum explicantes, paruum breue, & quod Gallis dicitur *breuet* vel *dicton*.

Periculum etiam experimentum ſignificat, quòd rarò aliquid ſine periculo tentetur. Hinc facere periculum, pro experiri. Propriè autem ſalutis diſcrimen denotat. An periculi appellatione veniat fortuitus caſus. *Bart. explicat in l. qui mercedem. D. loca. 1.* Dicitur autem periculo alicuius eſſe res plurifariam, *l. damni infecti ſtipulatio. in prin. D. de damn. infect.* Sed periculum propriè de homine accipitur, *l. interpoſitas. C. de tranſact.* Vnde ſe periculo ſubiiciens, renunciare vitæ exiſtimatur, *per text. iunct. glo. l. Princeps. Cod. de princ. agent. in reb. libr. 12.* Notum, & ratum eſſe periculum, *per tot. titul. Digeſt. de peric. & comm. rei vendi.* Cæterùm periculum mortis quomodo intelligendum ſit, eleganter exponunt Iuriſcoſs. *per aliquot ll. de mor. iuſ. donat.*

PERIMERE diſceptationem, hoc eſt, interpretante Vlpian. vltrà non pati aduerſarium tergiuerſari, *leg. & tertium. Digeſt. de iudic.* Pertinere legatum, non eſt prorſus tollere, ſed extenuare, *leg. qui hominum. Digeſt. de adim. legat.* Propriè tamen perimere, eſt tollere, & interficere. *Hinc apud Vlpianum leg. & tertium. de iudi.* peremptorium edictum dicitur eò, quod perimat diſceptationem inter litigatores, hoc eſt, vltrà non patiatur aduerſarium tergiuerſari. *Idem in fin. leg. cum hi. Digeſt. de tranſactio.* Iniquum eſt enim, ait, perimi pacto id, de quo cogitatum non docetur.

PEREMPTORIVM, vide Perimere.

Peremptorium edictum inde hoc nomen ſumpſit, quod perimeret diſceptationem, hoc eſt, vltrà non pateretur aduerſarium tergiuerſari. Ad illud autem hoc ordine venitur, vt primò quis petat per abſentiam aduerſarij edictum primum, mox alterum, per interuallum non minus 10. dierum, & tertium, quibus propoſitis, cùm peremptorium interpretatur, *leg. 68. 69. & 70. Digeſt. de iudi.* vide Contumax.

PEREMTORIÆ exceptiones, vide Perimere.

PEREMPTORIÆ exceptiones vocantur, à perimenda cauſſa in iudicem deducta. adferunt enim totius litis finem, ſi probatæ fuerint. Aliàs perpetuæ, quia ſemper locum habent, nec euitari poſſunt, *l. 3. D. de excep. §. appellantur. Inſtit. eod. tit.*

PEREMPTIO, *l. qui hominem. D. de adim. legat.*

Περιοδευταὶ, *in l. 6. Digeſt. de excuſat. tutor.* vetus interpres vertit circuitores. Zonaras ſic exponit capit. 57. Concilij Laodiceni: περιοδευταὶ λέγονται διὰ τὸ περιέρχεσθαι, καὶ καταρτίζειν

Digitized by Google

ζειν τοὺς πεζούς.

PERISSOCHOREGIA, *leg.2. Digeſt. de frum. Alexand.* id eſt, ſupererogatio. Et periſſochoregiæ nomen penitùs amputetur. Eſt autem deductum à voce περισσὸς, id eſt, abundans, & χορηγία, erogatio. Eadem loquendi forma ſuperexactionem, περισσοπραξίαν vocant.

PERIISSE verbo ſciſſum & fractum, & vi raptum continetur, *ait Vl. l.9. D. de verb. ſig.*

PERISSEVMA dici poteſt, quod abundantiam rerum ſuppetit. Hinc περισσεύειν, copia rerum ſuperare ſignificat. Et eſt congiarium propriè, quod plebi datur, ſicut quod militibus donatiuum. *Al. Spart. in Aelio Vero. & Iul. Capitol. in Pio.* Solebat autem vltra ſtipendium dari liberalitatis cauſſa, vt milites magis addicti Imperatoribus eſſent. *Alciat. C. de annon. ciuil. l.* Centum periſſeumaticis, *l.11.* Alij legunt eo in loco parapeteumaticis, & rectè vide parapeteuma.

PERISTROMATA & ſtragula, cùm in aulis Regum expanderentur, aulæa & Attalica nuncupabantur, ab Attalo Rege, qui aurum intexere in Aſia primus inueniſſe dicitur. Videmus & nunc lectos tapetis ſtratos.

PERITIA propriè iuris eſt, *Inſti. de iur. nat. in princ.* Huius autem mater, experientia eſt, Nec philoſophus precipitioſè, vt fides ei maxima adhibeatur in ea arte, in qua diutiſſimè & diligentiſſimè verſatus fuerit, plurimáque expertus. Sed & apud noſtros regulare eſt, vt peritis credatur de qualibet re. *l. 1. in princip. D. de inſpic. vent. l. ſeptimo menſe. D. de ſtat. hom.*

PERITI habentur, qui multa experti ſunt, vocati ab antiquis iuriſprudentes, quib. ſcilicet ab experto noti eſſent, atque ab obſeruatione ritus patrij, leges, mores, conſuetudines: quique memoria tenerent, quáque in cauſſa, quoque in negotio vel ancipiti, ac maximè dubio, vel oppidò quàm difficili, quid à maioribus vel iudicatum eſſet, vel conſtitutum, vel publicè etiam ſancitum: vnde qui huiuſmodi facultati dant operam, Legum periti, ac iuris dicuntur: eáque cognitio appellatur à doctis pariter, atque indoctis peritia. Ad eiuſmodi peritos Legum, & minimè ad leguleios, aut tabulas forenſes arbitror pertinere, *l. iuriſperitos. D. de excuſ.* Doctum, & peritum, cùm ſimile videatur à Cicerone diſcretum eſt, vt ſit, peritum plus, quàm quod Doctum.

PERIVRARE, quoties in libr. Digeſt. legitur, eſt vitium ſcriptoris, quoniam in Pan. Florent. ſemper pro eo legitur peierare. Huic accedit emendatior Haloan. editio.

PERIVRVS, qui iuſiurandum violat, vel qui iurando ius peruertit. Porrò ſemel periurus, ad præſtandum iuramentum admittendus non eſt. *Vide Bart. in l. ſi quis maior. C. de tranſact.*

PERIVRII, hoc eſt, falſi iuramenti pœna extra ordinem eſt, *l. fin. iunct. glo. D. de crim. ſtellio.*

PERMITTO, Cùm Imp. vel Lex hoc verbo, ſimilíve vtitur, quia præſentis eſt temporis, ipſam legum indulgentiam ſignificat, quæ perpetua eſt, non item iudicis opem plerunque temporariam, *vt docet Bart. in l. iubemus. 2. §. ſanè ſi hæc noſtra C. de ſacroſanct. Eccleſ.*

Permitti variè dicitur, primùm quod nullo iure prohibetur, vt ſecundas nuptias contrahere, *c. contrahere. 31. q. 1.* Permitti quoque id dicitur, quod contra conſtitutiones humanas indulgetur, vt contrahere matrimonium in quinto gradu, *c. quidam 35. q. 3.* Permitti dicitur & illud, quòd & illicitum eſt, vt magis illicitum vitetur. *Hoc ſignificatu recenſet gloſ. in c. omnis autem. 3. diſtin.*

Permittere etiam ſignificat præcipere, *not. in c. accedens 50. diſtinct.*

Permittere item remittere ſignificat, *l. Imperatores 37. D. de pact. Imper.* Antoninus & Verus reſcripſerunt, debitori Reip. à curatore permitti pe-

Digitized by Google

cunias non poſſe. Sunt tamen, qui eo in loco Remitti legi velint.

PERMVTATIO, eſt conuentio iuriſgentium, à populo Rom. ita recepta & comprobata, vt ei tamen neque ſuum nomen dederit (ſunt enim emptio & locatio quædam permutationis formæ) neque certam actionis formulam conſtituerit adeò, vt ſeſe inter ſe contrahentes cogerem in mutuò præſtare non poſſint, ſed cùm alter rei acceptione obligatus eſt, vel quanti alterius intereſt, præſcriptis verbis actione præſtare cogitur: vel rem acceptam, quaſi cauſsâ non ſecuta, reddere aut ſi eam dederit, quæ euincatur, in factum actione quanti interfuerit, exoluere. *Vti conſtat ex l.1.D. de rer. permu.* Itaque.

Permutationis ſignificatio eſt duplex: Generalis, & Specialis. Generalis appellatio comprehendit omnes contractus, nominatos, & innominatos, Nihil enim aliud ſunt contrahendi formulæ, nec aliò pertinent, quàm vt permutando communicentur res mūdanæ alteri ab altero, ordine quodam politico, ac conſenſu interueniente: vt ceſſet confuſio abſolutæ communionis, paritura diſſenſiones, rixas, homicidia, ac ſummam perniciem Reip. Vt ecce ſi tu habeas rem, quam ego deſidero: certè non eſt rapienda quaſi communis: quia ſi id fiat, tu vi eam defendes, & perueniemus ad arma. Quid ergo? vtar permutandi medio, hoc eſt, commutabo tecum dominia, & transferam aliquid viciſſim ad te, vt vltrò & non grauatè dimittas mihi tuam rem, quoniam cauſſari non potes vllam læſionem. Effectus enim permutationis, eſt ipſa æqualitas vtilitatis inter contrahentes, quæ conſeruat pacem.

Permutationis ſpecialis appellatio refertur ad res, quæ pro rebus dantur diuerſi generis. Nam olim in priſca ſimplicitate, homines ſibi ſpecies rerum comparabant aliis ſpeciebus, perinde vt nunc pecunia numerata facimus: quippe quòd tunc pecuniæ vſus nondum eſſet. Vtranque hanc ſignificationem tractat Paulus, *in l. naturalis. D. de præſcript. verbor.* In hac quæſtione, ait, totius ob rem dati tractatus inſpici poteſt. Quaſi dicat: Repetamus originem omnium contractuum, quæ conſiſtit in cauſſis, ob quas alter dat alteri. Nam communicatio rerum exigit dationem, datio cauſſam, cauſa mutuam permutationem, permutatio diſtinguitur in ſpecies & formulas nominatas & innominatas. Hinc habes rationem, quare permutatio dicatur contractus innominatus, cùm vtique ſolenne ac elegans nomen ſit Permutatio. Nam eſt quidem nomen, ſed quod ſimplicem illam ac naturalem duntaxat rationem ſignificat. Cæterùm alij contractus habent nomen proprium, quod exprimit ciuilem quandam formulam. Eorum igitur contractuum reſpectu, permutatio cenſetur innominata.

Permutationis Glauci & Diomedis cōmeminit Iuſtinian. Imp. in proœm. Digeſtorum: quo loco verſum Homeri refert ex 6. Iliad.

Χρύσεα χαλκείων, ἑκατόμβοι' ἐννεαβοίων.

PERNICIES, non deſtructionem, ſed propriè exitum ſignat, *apud Iuſtin. Inſt. quib. alien. licet. §.1. in fin.*

PERNOCTARE intra vrbem intelligendus eſt, inquit Pomponius, qui nulla parte noctis in vrbe eſt. PER enim totam noctem ſignificat, *l. 166. §.1. D. de verb. ſign.*

PERO, propriè ruſticum calciamentum: vt Seruius Grammat. teſtatur. hinc capſæ ex vlua paluſtri, aut alia ſimili materia confectæ, quòd peronis ad formam accedant, perones dictæ. *Alfenus l.31. C. loca.* Quod ſi ſeparatim tabulis aut peronibus, aut in alia cupa cluſum vniuſcuiuſque triticum fuiſſet, &c. Locum Budæus reſtituit, cum antea HERONIBVS legeretur. Peronis verbo vſus eſt Plinius hac in re. *lib. 36. cap. 14. & Vitruuius l. 5. c. 12.* Adrianus autem Turnebus, *lib. Aduerſ.*

*Aduerſ.*24.veterem lectionem defendit.Vide Ero.

PERPETRARE,perfectionem actus,& plerunque in mala re ſignificat,*l.fi.§.ſi quis autem.D. de bo. eorum qui mortem ſibi conſciuerunt. Iuſtin. Inſtit.de publ.iud.*Sin autem per vim raptus virginis fuerit perpetratus.

PERPERAM,non iure,iniuria, *l.22.§.cùm autem. D. rem ratam hab.* quandoque ſignificat imprudenter, & per errorem,*l.26.§.1.D.de pact.dota.Paul. lib. 3.Sent.tit.6. ad fi. Vlp. in Inſt.tit.24.*

PERPETVVM variè pro adiuncto ſignificat. Perpetuum edictum, quod in omnes cauſſas propoſitum:& iuris perpetui ſtatuendi cauſſa ſcriptum eſt. Perpetua autem edicta in ordinem à S. Iuliano ex auctoritate Had. Imp. digeſta atque compoſita fuere,*l.pen.C.de condict.*

Perpetuum ius,certum,& in omnia tempora ſcriptum,*l.8.C.de pign.act.*

Perpetua cauſſa in ſeruitutibus, vt res ſemper ſit idonea ad ſeruitutis vſum.*& vide l.1.§.hoc interdictum.D. de fonte.*

Perpetuus lacus, qui perpetuam & perennem,nec areſcentem aquam habet,*l.2.§.1.D.de ſeru.ruſt.l.1.§.lacus. D.vt in flum.pub.*

Perpetuus morbus, qui cuique rei agendæ impedimẽto eſt,& cuius ſanitatis ſpes nulla eſt,*l.22. §.ſi maritus. D.ſolu.mat.l.penul.D.de vac.mun.*

Perpetua conſuetudo, ſemper ſeruata,*l.6.D.quod cuiuſque vniuerſ.*

Perpetui appellatio nonnunquam vitæ tempus amplectitur,*l.8. §. ſine igitur.D.de tranſact.*

Perpetui vſus cauſſa poſita in ædibus dicuntur , quæ non temporis cauſſa accommodata, neque ad tempus poſita , ſed vt ibi permaneat, collocata ſunt,*l.17.§.Labeo.D.de act. empt.*

In perpetuum locati agri, quid ſit, docet Paulus,*l.1.D.ſi ag.vectig.*

PERPETVÆ actiones erant olim ciuiles omnes, quia nulla temporis ſpatio terminabantur. cùm enim perpetua & legum,& SC.& conſtitutionum vis eſſet, conſentaneum erat, vt natæ ex iis actiones , ius quoque perpetuum obtinerent.at Imper.conſtitutiones tam in rem, quàm in perſonam actiones certo temporis ſpatio terminarunt : ſcilicet amplius 30. aut 40.annis durent,*l.3.C.de præſcript. 30.ann.l.5.C.ad Maced.l.6. §.vlt.D. de re iudic.*

Perpetua locatio.Tametſi olim Iuriſc. veteres tractarint de ea , alij tamen ad venditionem,alij ad locationem referendam exiſtimarunt. Quare primus Leo Impe. conſtituit proprium cenſeri contractum , qui Emphyteuticus dicatur , habeátque ſuas pactiones contrahentium, vel (iis deficientibus) interpretationes à iure,ſicut alij contractus, *teſte Iuſtin. Inſtit. de locat.l.1.C.de iur.Emphyteutico.* Veteribus tamen ſimplici forma cognitus fuit.

Perpetuæ exceptiones atque peremptoriæ ſunt,quæ ſemper locum habent , nec euitari poſſunt , nec vllo temporis ſpatio , vel rei vllius mutatione amittuntur:id eſt , quarum vis certo tempore adſtricta concluſáque non eſt : & ſemel obiectæ ita extergant obligationem , vt ea repeti poſtea non poſſit:qualis eſt de dolo malo,de metu, de re iudicata , de pacto perpetuo,de iureiurando. *Gaius in l. exceptiones.De except.præſcript.& præiud.l.34.§.vlt.D. de ſolut.l.24. & 40. D.de condict.indeb.l.14.de lib.leg.l.10. de verb.ſignifi.*

Perpetuum,pro centum annis,*teſte Bart.in l. fin.vſufructus.D.de vſufruct. leg.*Quandoque pro decennio,*l.nam. Imp.ff.de legat.*

Perpetuum veſtimentum,quatenus durat,accipitur *l.id veſtimentum.D.de pecul.*

PERPETVO, pro generaliter, *in l.Neſennius.§.tractatum.D. de neg. geſt.* Aliquando pro incommutabiliter *in Auth.*Hoc ius porrectum.*C. de ſacroſanct.Ecc.*

Perpetuo inductæ res in prælium dicuntur,quandiu inibi ſunt neceſſa-

Digitized by Google

riæ, *l. debitor. D. de pignor.*

Perpetuo durare, id eſt, 30. annis, vt de actione ciuili dicitur, *Inſt. de perpet. & temp. act.*

PERPETVARE, ſine intermiſſione continuare: quod fit per ſucceſſionem & ſurrogationem. *Vide Bart. in l. eum debere. D. de ſeruit. vrb. præd.*

Perpetuari obligationes dicuntur quæ tempore caſúve aliquo perituræ, perpetuæ fiunt, *l. 91. §. nunc videamus. D. de verb. oblig. l. 9. §. ſi is qui. D. de iureiur.*

Perpetuatur pœna, quæ ex temporali perpetua fit, *l. 8. D. de pœn. l. 24. & 40. D. de cond. indebit. l. 10. D. de verb. ſign. Vide Molin. in Conſ. Pariſ. tit. 2. in primum 24.*

PERPETVARII dicuntur conductores, qui fundum à quouis conductum, certo canone in vitam ſuam habent: vel etiam hac lege vt ad alios transferre poſſint, *l. ſi. C. de loc. præd. ciu. lib.* 11. Francis hoc eſt, *tenir à taſche.* Hinc

PERPETVARIVM ius, *l. 1. C. de offi. com. ſac. pal.* quod differt ab emphyteuticario, vt d. l. 1. ſignificat, ſi legátur, vt eſt in vet. Cod. & emendatioribus: vel pro id eſt: ſic, perpetuarij, vel emphyteuticarij. Etenim ſi non ſunt domini, neque mancipia manumittere poſſunt, iuris tamen ſui abalienationem habent: emphyteuticarij domini ſunt, & manumittere poſſunt, *l. 12. C. de fund. patr.* Sic verò & *Nouell. Val. de præſcr. 30. ann.* ius perpetuum diſtinguitur ab emphyteuticario. Conductio igitur alia eſt perpetua, alia temporalis, *l. 10. C. de locat. ſicut & emphyteuſis.*

PERQVAM, nimis, *l. proſpexit. §. 1. in fin. D. qui, & à quibus.*

PERSCRIBERE, Græcis ἀναγράφειν, eſt in tabulas publicas actáque referre: quod in regiſtro ſcribere vulgò dicunt vocabulo à regiſtis deducto. *Cicero in Verr. act.* 5. Primùm mihi literas publicas, quas in ærario ſanctiore conditas habebant, protulerunt, in quibus oſtendunt omnia quæ dixi ablata, eſſe perſcripta. *Idem*: Vt quiſque in rebus tuendis conſeruandiſque perfuerat, Ita perſcriptum erat. *Et l. b. 10. Famil. epiſt.* 13. Id ex ipſo Senatuſconſulto poteris cognoſcere: ita eſt enim perſcriptum, vt à me de ſcripto dicto ſententia eſt. Hinc Perſcribere pecuniam eſt, inquit Donatus, multis per ſcripturam reddere, vel dare, in illud Terentij ex Phormione:

Quod? na ego perſcripſi porro illis quibus debui.

Sic *Cicero lib. 16. ad Attic. epiſt.* 2. De Publio autem quod perſcribi oportet, moram non puto eſſe faciendam. *Et paulò pòſt*: Sed cùm videas, quantum de iure noſtro deceſſerimus, qui de reſiduis C C C C. H S. C C. præſentia ſoluerimus, reliqua perſcribamus. Id eſt, non repræſentemus, ſed per menſæ ſcripturam ad ſoluendum certo die conſtituamus, nóſque obligemus, & creditori caueamus. Vide Scribere.

PERSCRIPTIO, Græcis ἀναγραφὴ, eſt ea in tabulas publicas relatio. *Modeſt. l. 10. D. de decur.* Herennius Modeſtinus reſpondit, ſola albi perſcriptione (ſic enim legendum) minimè decurionem factum, qui ſecundùm legem decurio creatus non ſit, hoc eſt, Non ſatis eſt, in album eſſe relatum, niſi recta allectio præceſſerit perſcriptionem. *Cicero Philipp.* 5. Illa verò diſſipatio pecuniæ publicæ ferenda nullo modo eſt per quam ſepties milies falſis perſcriptionibus, donationibúſque auertit. *Idem pro C. Flacco*, perſcriptiones pro ſyngraphis accepit: perſcriptiones cum mulieribus aperta circumſcriptione feciſti.

PERSCRIPTOR, cautor, qui formulas concipit, tabellio. *Cicero Verr.* Scribam tuum, dicit Verres, huius perſcriptorem fœnerationis fuiſſe.

PERSCRVTARI, diligenter inquirere, *l. mercatores. C. de commun. & mercato.*

PERSEQVI, petere, *Inſtit. de act. in*

act.in princ. Perſequi videtur, & qui ſatis accepit, *l.57. D. de verbor. ſign.* Perſequendi verbum, in definitione actionis, omnes in vniuerſum apud iudicem poſtulationes complectitur, tam ordinarias, quàm extraordinarias, etiam eas, quæ inſtar Actionum obtinent: veluti cautiones Damni infecti, Legatorum, Euictionis, &c. Item interdicta, & vniuerſæ officij iudicialis expeditiones continentur ſub appellatione perſequendi. Id enim quod petimus, vel poſtulamus, vel imploramus, noſtro, aut alieno nomine, rectè dicimur perſequi. Vlpia. *in l.pecunia.§.perſecutionis.* Paulus *in l. quibus.§.vlt.de verb.ſign.* Accurſius *in fi.l.cui præcipua.de verb.ſign.* perſequi pro conſequi exponit. quod Alciat. non probat, quia propriè illud perſequimur, quod nondum ſumus conſecuti.

PERSECVTIONIS verbum longè ab actione ſeparatur: eſt enim Perſecutio genus, cuius altera ſpecies Actio, altera generis ſui nomine Perſecutio appellatur. Actio eſt, in qua legitima formularum conceptio obſeruatur: qua de cauſſa iuris ordinarij eſſe dicitur. Perſecutio verò eſt, cùm prætermiſſo legitimo agendi ordine ac formularum ritu, apud magiſtratum experimur: qua de cauſſa Extraordinaria nominatur, *in l. pecunia.* 178. *D. de verbo. ſignificat.* vbi Vlpianus exemplum fideicommiſſorum profert. Et ſi quæ, *inquit*, aliæ ſunt, quæ non habent iuris ordinarij executionem. Quem locum idem Vlpianus, *cap. Inſtit.* 25. ſic explicat. Fideicommiſſa non per formulam petuntur, vt legata, ſed cognitio eſt Romæ quidem Conſulum, aut Prætoris, qui fideicommiſſarius vocatur: in prouinciis verò Præſidum prouinciarum.

Perſecutio parit actionem, hoc eſt, perſecutio obligatæ rei aduerſus poſſeſſorem eius, facit actionem hypothecariam cenſeri in rem: accipitur enim, Parit, ſcilicet, quantum ad cauſſam formalem pertinet. nam materia, eſt poſſeſſio obligati pignoris. Pignoris perſecutio in rem parit actionem creditori, Vlpianus ait, *D. de pign. & hypoth.*

PERSEVERARE, *apud Cicer. pro Quintio*, noua quadam, miniméque vulgari ratione vſurpatum videtur, pro perficere ſcilicet, & conſtanter ad finem deducere: Vt neceſſariò, inquit, confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam fuiſſe, neque teipſum id, quod turpiſſimè ſuſcepiſſes, perſeuerare & tranſigere potuiſſe. *Sic Siſennia:* Iidémque perſeuerarunt, vti lex perueniret ad quæſitorem.

PERSONA tam hominem, quàm qualitatem hominis, & conditionem ſignificat. Hinc Perſonalis actio, quæ in perſonam fit, qua cum eo agimus, qui nobis eſt obligatus ad dandum vel faciendum, *l.24.§.1.D. de obligat. & action.* & perſonale pactum, *l.7.§.pactorum.D.de pact.* Perſonæ item appellatione, ciuitas, municipium, caſtrum, collegium, vniuerſitas, & quodlibet corpus continetur.

Perſona eadem, cenſentur pater & filius. *C. de impub. & aliis ſubſtitut.l. fin.* Sicut perſona teſtatoris & hæredis. *Authen. de iureiur. quod mor. de modo ſui patrimon.præſtit.*

Perſonæ atrocior fit iniuria, cùm magiſtratui, cùm parenti, patronóve fit, *Vlpia.l.Prætor edixit.D.de iniur. & famoſ.libel.*

Perſonæ coniunctæ, quorum pertingant gradum, *Barto.docet in l.ſed & hac.in princip.D. de procurat. & ibid. tractat.* An nothi, ſpuriique nomine veniant coniunctæ perſonæ.

Perſonæ neceſſariæ quæ ſint. *Gloſſ. in l.Antoninus.D.de pact.indicat.*

Perſona publica, hoc eſt, tabularius, *§.cùm autem.Inſtitut.de adopt.in l.orphanotrophos.C.de epiſcop.& cler.* Aliàs publica perſona, hoc eſt, magiſtratus, *§.penult.Inſtit.de Attil.tut.*

Perſonarum ſeruitutes ſunt vſus & vſusfructus, *l. 1. D. de ſeruit. l.14.*

Digitized by Google

§.1.D.de alim.& cib. leg. quæ & hominum ſeruitutes appellantur,*l.15.D. eod.* ad diſcrimen earum quæ prædiis debentur: & perſonales ſeruitutes,*l. 8.§.1.D.de lib.leg.*

PERSONAS haud ineleganter ſumit Vlpianus,*l.17.§. vlt. D. action. empt.*pro ſalientibus & ſyluanis. Vide Salientes.

PERSONALES Conſtitutiones, quæ in certæ perſonæ gratiam, vel in certam cauſſam factæ ſunt, *l.1. D.de conſtitu.princip.*Perſonalia beneficia,certis perſonis conceſſa, & cum his extinguuntur nec ad hæredes tranſeunt, *l.15.D.ſol.matr.*Perſonalia munera,quæ cum corporis labore, & animi ſolicitudine ac vigilantia,principaliter ſine damno rei familiaris & ſumptu pertractantur,*l.fin.D.de mun. & hon.*& vide ſupra Munus.Perſonalia interdicta, quæ perſonam magis, quàm rem ſequuntur,*l.1.§.fin. D. de interdict.*

Perſonale pactum eſt,cùm perſona adiicitur, à qua non petatur, veluti ne à Lucio Titio petatur,*l.7.§.pactorum.D.de pact.* Appellant aliàs Iuriſconſulti pactum in perſonam conceptum,*l.21.§.1.l.57.§.vlt.D.eod.*& pactum, quod in perſonam dirigitur,*l. 40,eod.*

Perſonales, *in c.1.ne cleric.vel monach.lib.6.*eſt prærogatiua in eccleſia omni carens iuriſdictione.

PERSVADERE τὸ πείθειν. nam & bonum conſilium quis dando poteſt ſuadere,& malum, *l.1.§.2.D. de ſer. corr.* Eſt igitur plus quàm impellere.

PERTINERE verbum & eis rebus petendis aptum eſt,quæ dominij noſtri ſunt:& eis quas iure aliquo poſſidemus, quamuis non ſint noſtri dominij. Pertinere ad nos etiam ea dicimus, quæ in nulla eorum cauſſa ſint,ſed eſſe poſſint,*l.verbum.181.D.de verborum ſignificat.*

IS AD QVEM EA RES PERTINET: Hæc verba in Prætoriis edictis, & in ſtipulationibus variam habent interpretationem. Quandoque ſic intelliguntur, vt qui in vniuerſum dominium iure ciuili vel Prætorio ſucceſſerint, contineantur, *l.70. de verbor.ſign.* Atque ita in Ædilium edicto verba hæc, Emptori, aliiſque ad quos ea res pertinet, accipimus, *l.1.§.1.l.19.§. inde.l.37.qui mancipia.D. de ædilit.edict.*Vnde in *l.53. D. de oblig. & act.* cùm adiicitur, Eive ad quem ea res pertinebit,& arrogatos,& eorum qui iure nobis ſuccedunt, perſonas comprehendimus. Iiſdem verbis demonſtrantur hæredes,& bonorum poſſeſſores,*l.1.in variis §§.D.quod lega.*Eodémque modo *& in l.40. D. ſi cert. pet.& l.33.§.pater emancipato.D.de legat.lib.3.*hæc verba accipimus: ſed & in edicto de iureiurando, & in cautione de rato, non eos tantùm qui in ius vniuerſum, ſed & qui in rem ſuccederent, ea verba complectuntur,*l. 7.l.8. D. de iureiur.l.3.l.22. §.in ſtipulatione.l.23.D.rem.rat. hab.* in edicto verò de ventre inſpiciendo, eos continent, quorum intereſt partum non edi, vel totam habituros hæreditatem,vel partem eius, ſiue ab inteſtato, ſiue ex teſtamento.denique quos proxima ſpes ſucceſſionis contingit, *l. 1. §. de inſpiciendo. & §. quamuis. & §.denunciari.D.de vent.inſpic.*His edicti de procuratoribus verbis, Ratum habere eum ad quem ea res pertinet, dominus, tantùm continetur, non etiam creditores,*l.33.§.ait Prætor.D.de procur.l.39.§.alieno. D. eod.* In edicto de bon. auctor. iud. poſſid. iiſdem verbis continetur curator bonis diſtrahendis datus, & ipſemet debitor ſi contigerit, vt eius bona veneant continebitur,*l.9.in princ.D. de reb.auct. poſſid.* In lege Iulia de adulteriis, bonæ fidei emptores, fructuarij,& qui pignori acceperunt, & omnes, quorum intereſt, his verbis comprehenduntur,*l.27.D.ad leg. Iul. de adult.* In ſatiſdatione quæ ab adrogatore præſtari debet, non hæredes duntaxat legitimi, ſed & ſubſtituti, & quibus libertates datæ, vel legata relicta ſunt, comprehenduntur,

hendũtur, *l.18.l.19.D.de adoptione.*

Pertinere rationes videntur, quod ad verba edicti de edendo attinet, ſi eas argentarius, actore vel procuratore eius mandante, tractauerit. Pertinere quoque ad procuratorem videtur ratio: quam cum domino habet. Ad nos quoque pertinet non tantùm cùm ipſi contraximus, vel ſucceſſimus ei qui contraxit, ſed etiam ſi is, qui in noſtra poteſtate eſt, contraxit. *l.4. in princ.l.6.§. ex hoc edicto.l.9. in fi.* D.*de edend.*

Pertinere ad teſtamentum codicilli dicuntur, qui ex eo pendent, & eius ius ſequuntur, viréſque ex eo capiunt, *l.16.l.18.*D.*de iur.codicil.l. 1. §. hoc interdictum.* D. *de tab. exhib. l.1.* C.*de codicil.*

PERTINENTIA, acceſſiones, vel acceſſoria, eandem habent ſignificationem. Complectuntur autem omnia illa, quæ vel ſcripta lege, vel conſuetudine, vel ſpeciali ſtatuto deſignata, receptáve in hoc ſunt, vt alicui rei extrinſecus accedant. *c. 1. de cenſibus. c.cum contingat. De decimis*, Sicut enim fructus ex re ipſa proueniunt: ſic pertinentia adiiciuntur rei.

Pertinentia in materia teſtium, dicuntur, ſiue declarationem reſpiciãt, ſiue connexa articulis ſint, *arg. l. 2.ff. de iuriſd.om.iud.* Idem, ſi eorũ appendices ſint. *l.ſi quis hæres. de act.hæred.* & qualitercunque pertineant, etiam ſi leuiter, ſatis eſt, *c.quoniam*, *vbi Bald. de teſtib.* vt quia modicè adminiculentur, *l.ad probationem, vbi Bald. C. de probat.*

PERVENISSE, propriè dicitur quod eſt remanſurum, *l.71.ff.de verb. ſignific.* & quod deductis oneribus ad aliquem peruenit, *l. 16. §. 1.ff. ad Trebellia.* Verbum enim peruenire cum effectu accipiendum eſt, *l. 16. §. vlt.*D. *de verb.ſign.* proinde in Senatuſconſulto circa petitionem hæreditatis facto perueniſſe ea intelliguntur, quibus poſſeſſor locupletior factus eſt, quæque in ea cauſſa manent, nec ſunt reſtituta. Quòd ſi pretium rerum hæreditariarum acceptum vel perdiderit, vel conſumpſerit, vel donauerit, perueniſſe non videbitur, *l. 21. §. item placere. & §.bonæ fidei.ff. de pet.hæred.* In ſtipulatione quoque emptæ hæreditatis (quæ ita concipitur, QVANTA PECVNIA AD TE EX HAEREDITATE PERVENERIT, *l.50.ff.de ver.oblig.*) quod legatorum, vel æris alieni, vel cuius alterius oneris hæreditarij nomine erogatum eſt, perueniſſe non videtur. Perueniſſe vtique antequam corpora rerum hæreditariarum venditor nactus ſit, eatenus videtur, quatenus mandare poteſt earum rerum perſecutionem actionéſque præſtare. At vbi corpora nactus eſt, plenius perueniſſe videtur. Nec tantùm ſi nactus ſit, ſed & ſi dolo malo id egerit, ne ad eum peruenerit, perueniſſe exiſtimabitur: veluti ſi alienauerit, aut accepto quem liberauerit, aut dolo malo id egerit, ne quid hæreditati adquireretur, Quæ omnia fuſiſſimè explicantur *in l. 2. c. cum ſuis §§. ff. de hæred. vend.* In eo legis Iuliæ capite, quo maritus, quidquid ad eum ex bonis liberti peruenerit, reſtituere iubetur, perueniſſe accipimus, ſiue iam exegerit, ſiue exigere poſſit, quia actio ei delata eſt, *l.4. §.1.ff.ſol.mat.* Quæ interpretatio etiam in ſpecie, *l.23.ff.de act.empt.* facienda eſt.

Hoc legato, QVANTA PECVNIA AD ME EX HAEREDITATE TITII PERVENIT, TANTVM DATO, id eſt continetur, quod ex ea hæreditate acceptum in tabulas ſuas teſtator retulit, cautione à legatario præſtanda, ſiquid fortè poſtea eius hæreditatis nomine hæres damnetur. Nec enim poteſt videri ad eum perueniſſe, quod eius hæreditatis nomine præſtaturus eſt, *l.15. §. cùm ita legatus ff. de lega.3.* Planè cùm Prætor actionem in aliquem dat de eo quod ad eum peruenit, veluti in hæredes ex defuncti delicto dolóve, in municipes ex dolo eorum, qui res ciuitatis adminiſtrant, in

Digitized by Google

dominum ex dolo procuratoris: ſufficit, ſi vel momento ad eum peruenerit ex dolo defuncti, *l.170.ff. de diuerſ. reg. l.5.ff. de calumniator. l.1.§. vlt. l.3. & l.9.ff. de vi & vi arm. l. 16.§.1.& §.pen. l.18. in fi. l.27.ff. de dolo. & l.17. l. 19.ff. quod met. cau.* In his enim cauſſis ſatis eſt ſemel perueniſſe, vt de eo perpetuò in hæredes actio competat. & ſi conſumpto eo quod peruenerit, hæres deceſſerit, in hæredem eius omnimodo actio datur. Re etiam ſemel in pecuniam aliámve rem conuerſa, vltrà non quærimus, quis exitus ſit, *l. 17. l.18.ff. quod met. cau.* Perueniſſe autem intelligitur id quo locupletior facta eſt hæreditas, vel quod in corpus patrimonij ſit verſum, vt certum ſit ad hæredem perventurum. Idem eſt & ſi debitor liberatus, vel pecunia accepto lata ſit, vel dolo malo hæredis factum, quo minus eo hæreditas augeretur, *l.7.& l. 28. l. 29. ff. de dolo & l. 20. ff. quod met. cau.* Quantum autem peruenerit litis conteſtatæ tempus ſpectabitur. Cæterùm qui rogatus eſt, quod ad ſe ex hæreditate boniſve peruenerit cùm morietur reſtituere fructus, quos viuus perceperit, item quæ fructuum vice ſunt, niſi alia teſtatoris mens appareat, non reſtituet, *l.81. ff. de leg. lib.3. l. 3.§. cùm Pollidius. ff. de vſur.*

Peruenit, verbum cum effectu accipiendum eſt, & continet, id quod durat, *l. vtrum. ff. de pet. hæred.*

Perueniſſet ad nos rectè dicitur, quod per nos ad alium peruenit, vt in ſpecie, *l.171 ff. de verb. ſign.*

PERVERSI iudices, qui vel corruptela, vel ira, vel alio affectu ab officio differunt, *apud Imp. Conſtantinum. C. de exactorib. tributo. l. 2.* vel à peruerſis, vel inuitis iudicibus.

PES, non eſt vltima tantùm pars corporis, *vt dicit Glo. in rubr. de pedan. iud. C. lib.3.* ſed dicitur id totum, quod eſt à fœmore ad calcem. Pedis etiam appellatione continetur menſuræ genus habentis quatuor palmos, vncias 12. digitos 16. I. Frontino lib. de agrorum qualitate.

PESTIBILIS ſeu peſtilis fundus apud Impp. Diocle. & Maximum. id eſt, vt ipſi exponunt, peſtibiles herbas, vel letiferas habens, *l. pen. C. de ædil. action. l. 48. ff. de ædil. edict. l. pen. D. de reb. eo.*

ΠΕΤΑΛΙΣΜΟΣ, vide Oſtraciſmus.

Πεταλουργοὶ, ſunt bractearij ſeu bracteatores, πέταλον enim ſignificat bracteam ſeu folium, Horum fit mentio, *l.1. C. de excuſ. artiſi.* Vide Bractearij.

PETERE verbum, quoties agitur de obligatione inducenda, pro ſimplici interpellatione accipitur, *l. ſi decem. de verb. oblig. l. item. §. petitam. de pet. hæred.* ita cum ad iudicium particulare refertur, poſt litem conteſtatam intelligitur, *l. amplius. ff. rem rat. hab.*

Petere autem, vt plurimum, in libris noſtris per iudicem petere ſignificat, *vt & lib.3. de Solution.* Briſſonius admonuit. Et ideò Amplius petitum non eſſe ita Labeo rectè accipiebat, ſi iudicio petitum non eſſet: nec antè committi putabat cautionem amplius non peti, quàm iudicium acceptum eſſet, *l. 15. ff. rem rat. hab.*

Petere & in ſeruitutem & in libertatem dicimus, *l.12. D. de iniur. l 30. ff. de bo. libert. l.29. & l.30. ff. de libe. cau.* In eo autem quòd ſeruitus à bonorum poſſeſſione contra tabulas libertorum repellit eos, qui in ſeruitutem eos petierint. In ſeruitutem petiiſſe videntur, non qui ei, in poſſeſſione erat ſeruitutis, petenti ſe in libertatem contradixerunt, ſed qui ex libertate petierunt in ſeruitutem, vel quid aliud petierint, quod in eo habere, niſi ſeruus ſit, non poſſent, *l.14. & l. 16. ff. de bo. liber. l.33 §. pen. ff. de fideic. libert.*

Peti, agi, vindicari, ad officium iudicis referũtur, *Alcia. l. 2. παρεκδοξ. c. 10.*

Petere videtur, qui & compenſat, *l. amplius. ff. rem rat. hab.*

Petere pro repetere, *glo. & Bart.*

Alio.

Alioquin eſt verbum latiſſimum, *l. actio. in perſonam. D. de oblig. & act.* Reſtringitur tamen per ſequentia, *l. amplius.ff.rem tantam hab.*

PETITA, in rub.C.de petitis (*ſic enim ibidem legendum ſuadent veteres libri*) bono ſublat. pro petitionibus quod & Albericus indicat. Suidas, πετιτάτα, ait, Ρωμαϊκὴ λέξις, σημαίνει δὲ γνώρισμα τῆς πίστεως.

PETITIONIS verbo in rem actiones ſignificantur, *l.178.§. actionis.D.de verb.ſign.l.27.D. de oblig. & actio.* Eáque ratione interdum ab actione ſeparatur, quæ plerunque perſonalem actionem ſignificat. *l.1.ff. ad Macedonia.l.18.ff.de acceptilatio.l.24. ff.rem rat.hab.l.49.ff.de verb.ſig.* Hinc petitio hæreditatis, quæ in rem actio eſt, qua hæreditatem vel totam, vel pro parte, vel corpore hæreditario ab eo vindicamus, qui vel pro hærede, vel pro poſſeſſore tenet, *l.23 §. petitio.ff. de pet.hæred.l.28.§. ſed & is qui.ff.de rei vindic.* Et petere hæreditatem, id eſt, ſuam eſſe intendere, *l.3. l.10.ff.de pet.hæred.* Et petere pro vindicare, *l.vni.§.pe.ff.de rem.* Et petere rem noſtram eſſe, *l.6.ff.de rei vindi. l. 42.ff.de liber.cauſ.l.11. §.ſi quis autem. l.21.§.ſi Stichum.& §.ſi fundum.C. de except.rei iud.§.certè Inſt.de rer. diuiſ.* Vide Actio.

Petitio pro actione priuata, *apud Quintil.lib.4.cap.4.* & pro impetitione, & aggreſſu gladiatorum, *à Cic. vſurpatur in Oratore perfecto.*

Petitio hæreditatis, quo iure, quibúſve competat, declarant Iuriſcoſſ. titu. de petit. hæred. Compendioſè, ſed exactè, quæ huc ſpectant. Placentinus pertractat titul. 3. libr. de rei vindi. Obſeruandum autem, quòd pet. hæredit. tam in actione de pet. hæred. quàm de bonor. poſſeſſoria hæred. pet. aliquantò laxius, non propriè pro hæreditate, ſed pro declaratione hæreditarij iuris, quo auctor intendit ſuas eſſe res à teſtatore relictas, *l. licet minimam. D. de pet.hæred.* Quod & Bart. animaduertit *in l.3.de bon.poſſ.*

PETITORIVM iudiciũ eſt, quo res vindicatur. *Gaius l. 36. D. de rei vindic.* Qui petitorio iudicio vtitur, ne fruſtra experiatur requirere debet, an is, cum quo inſtituat actionem, poſſeſſor ſit. Itaque

Petitorio iudicio dominiũ rei perpetuum vindicamus, Poſſeſſorio intendimus de poſſeſſione vel adipiſcenda, vel retinenda, vel recuperãda, *gl.in l.ſi.C.qui legit.perſon.* Satius tamen eſt poſſeſſorio, quã petitorio agere, *l.is qui deſtinauit. & ibi Bar.* D. *de rei vindi.* De petitorio & poſſeſſorio, plenè tractat. *Spec.de pet. & poſſ.*

PETITOR Paulo *li.1.tit.3. Sent. recept.* ab auctore ſeparatur: vt ille, in rem, hic in perſonã agere dicatur. Petitorem definit M. Cicer. *in lib.de Inuent.* qui petit, & litem intendit.

Petitoris partes ſuſtinere, & petitoris partibus fungi dicitur, cui probatio incumbit, quíque de ſuo iure probare neceſſe habet, *l.7.§.vlt.*D.*de liber. cau.l.15.D.de oper.no.nunt.l.vlt. D.ſi liber.ingen. l.35.D. de acquir.poſſ. l.8.§.ſed ſi quæratur.*D.*de ſeru.vendic. l.8.l.19.* D. *de probatio.* & hæc ſunt onera petitoris. *l.62.D. de iudic. l. 25. D.de rei vindicat. l.1. §. inter. D. vti poſsid.*

PETRAM eſſe Ælius Gallus definiebat, qui locus dextra & ſiniſtra fornicem expleturus aquæ ad libramentum ſuum fornicis. Quæ ſignificatio rara eſt.

PETRONI Alex, vide Catalogum leg. Antiq. Zaſij.

PETRVS Anticharanus Iuriſconſultus nobilis, Bononiæ natus, Baldi diſcipulus, patria in vrbe ius ciuile profeſſus eſt circiter annum M. CCCCLXXX. quo tempore Bartholomæus Salicetus eodem in gymnaſio florebat.

PETRVS Belliperticus Iuriſconſultus nobilis, patria Burgundus, Bononiæ ius ciuile profeſſus eſt circiter annum M. CCC. cúmque non pauca de iure volumina reliquiſſet, ibidem eſt mortuus.

PETVLANTIA, improbius

factum, in contumacia, vt Accurſius cenſuit, *l. aut facta. §. qualitate. D. de pœnis.*

PFALTZGRAVII, vide Grauio.

Phanaticus, vide Fanaticus.

PHARMACON, *l. qui de verbor. ſign.* verbum medium in bonum & malum accipitur.

PHILANTROPHON, *l. 2. D. de proxen.* præmium quod liberalitatis ſeu munificentiæ ergo patariis ſeu proxenetis conſtituitur. Hinc veteres Gloſſæ, Salialium, ſeu ſalarium, ϛρατιωτικὸν φιλανθρώπον interpretatur. Nec verò philanthropi, quod d. l. 2. ſcriptum eſt, pro philanthropij exiſtimandum eſt dictum, vt nec pro philantropiæ, vt alij volunt: ſed quaſi deductum à nomine philanthropum.

ΦΙΛΙΚΟΝ, id eſt, amicale, & quod datur amicè. Hac dictione vtuntur Impp. Honorius & Theodoſ. *l. 4. C. de nauicu. ſeu naucl. public.* Solatiis pro mercedula præſtitis ex tributariæ penſitationis immunitate, & eo quod vocatur φιλικόν.

PHILIPPVS Corneus Iuriſ-ſultus nobilis, Peruſij natus, Peruſij, Ferrariæ, & Piſis publicè iura annos propè quinquaginta profeſſus eſt: nonnulliſque confectis de iure commentariis, ferè octogenarius, ann. M. CCCCLX. in vrbe patria vita ceſſit.

PHILIPPVS Decius Iuriſconſultus nobilis, Mediolani natus, cùm annos triginta iura in Italia publicè interpretatus eſſet, certis de cauſſis in Galliam profugit: & Calentiæ Cauarum, quæ in Delphinatu eſt aliquandiu docuit. vnde à Florentinis reuocatus, iterum Piſis, deinde Senis docuit; accepto mille quingentorum aureorum ſtipendio annuo mortuus Senis anno M. D. XXXV. quam plurima de iure volumina reliquit.

PHILOSOPHIA vera eſt iuſtitiam colere, boni & æqui notitiam profiteri, *l. 1. de iuſt. & iur.* Plato lib. 10. Epi. ad Ariſtodorum, firmitatem, fidem & ſynceritatem, Philoſophiam vocat.

PHILOSOPHIS, qui ſe frequentes, atque vtiles per eandem ſtudiorum ſectam contendentibus præbent, tutelas, item munera ſordida corporalia remitti placuit, non ea quæ ſumptibus expediuntur, etenim verè philoſophantes pecuniam contemnunt, cuius retinendæ cupidine fictam adſeuerationem detegunt, *l. 8. D. de vacat. & excuſ. mun.*

PHILOSOPHANTVR verè, qui pecuniis rempublicam iuuant, *l.* ἐὰν δ᾽ ὑο, *§.* περὶ δὲ τῶν, *C. de excuſ. tut.*

PHILYRA, inquit Suidas, εἶδος δένδρου ἔχον φλοιὸν βίβλῳ παπύρου ὅμοιον. Id eſt, fruticis ſpecies, quæ corticem habet papyri libro non abſimilem. Phylira tamen apud Plinium videtur eſſe tenuiſſima & ſubtiliſſima membrana, inter lignum & corticem interiecta, non tiliæ tantum (vt volunt quidam) ſed & papyri, De papyro enim lib. 13. c. 11. loquens: ſic ſcribit, Præparantur ex eo chartæ, diuiſo acu in prætenues, ſed quàm latiſſimas philyras. De tilia libr. 16. c. 14. inter corticem ac lignum tenues tunicas multiplici membrana, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum phyliræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorúmque honore. Hinc Horatius Carm. lib. 1. ode 38. *Diſpliceant nexa philyra corona.* Vlp. *l. librorum,* 52. hoc verbo vtitur: Librorum appellatione, inquit, continentur omnia volumina, ſiue in charta, ſiue in membrana ſint, ſiue in quauis alia materia; ſed & ſi in philyra, aut in tilia, vt nonnulli conficiũt, &c. Crediderim autẽ, hæc verba, aut in tilia gloſſema eſſe, à ſciolo quodam interpoſitum, qui nomen Græcum interpretari voluerit (philyra enim pro tilia ſumitur, & ita eam vocat Theophraſt.) niſi etiam quis dicat ſuperiori ſignificatu ſumi.

PHONASCI formandæ vocis magiſtri,

Digitized by Google

magiſtri, *G. Budæo l. athletas. D. de iis, qui not. infam.*

PHORMIONES, φορμίονες, κάφινοι tegetes ex iuncis aut ſtraminibus contextæ, *apud Vlp. l. 12. §. 12. D. de inſt. vel inſt.* Legitur tamen Formiones, errore peruulgato. Interpres Terentianus: Phormio, inquit, non à formula, ſed à phormione dicitur ſparteo, quem nos Eronē dicimus, triuialiter & pro conſuetudine.

PHRENESIS, cerebri paſſio, principales eius actiones lædens, mentémque commouens, & inſanire faciens, à pallida, ſeu flaua bile proficiſcens, Græcis φρενῖτις, mentis delirium, cerebri inflammatio. *vide Dioſcoridem lib. 2. c. 155. Galenum lib. 2. ad Glaucum*, Hinc

PHRENETICVS φρενιτικός, *l. 1. §. apud Viuianum. D. de ædil. edict.* qui eo morbo laborat.

PHILACTERIA, chartæ, in quibus ſcribuntur incantationes, 26. *q. 5. in princ. vide lib. 60. Βασιλ. tit. 39. c. 27. in interpretatione S. Baſilij ex can. 36. Synodi Laodicenæ.*

PHILARCHI, *Nouell.* 102. duces ſunt Saracenorum, quos ex fœderatis pop. Rom. fuiſſe conſtat, vt interpretatur Iulianus. Hinc Procopius 1. de bell. Perſ. Οὐδεὶς δὲ οὔτε ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων, οὓς δοῦκας καλοῦσιν, οὔτε σαρακηνῶν τῶν ῥωμαίοις ἐν σπονδαῖς ὄντων ἐγκείμενος, οἱ φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται, Sex. Ruffus: Phylarchi Saracenorum in Oſrœne ceſſere ſuperati.

PICARIÆ ſunt picis fodinæ, quales populus Rom. olim in reditu habuit. *l. 17. in fin.* D. *de verbor. ſign. vt in Pandect. Florent.* bene legitur. Cicer. in Bruto. Quæ ait, picarias de P. Cornelio & L. Mummio Cenſoribus redemiſſet.

PITTATIA, *l. 5. & pen. C. de erog. milit. anno. lib. 12. l. fi. C. de Theo. pet. & vlti. da.* ſunt rationes & commentarij annonarum militarium, ſic dicta, quòd è fuſili pice ad exarandum conflarentur, *Lamprid. in Alexand.* De promouendis etiam militibus ſibi adnotabat, & perlegebat cuncta pittatia. *Caßiod. lib. 1. Var.* Si Romanū prædium ſine delegatoris cuiuſquam pittatio præſumptor Barbarus occupauit, &c. Moſchopulus, περὶ σχεδῶν, πιττάκια, ὁ ὠρίζουσι τὰ λεπτὰ περιτμήματα τῶν δερματίων, ἀφ' οὗ ἡμεῖς πιττάκια λέγομεν. Vtitur hoc vocabulo Iuſtinia. edict. 7. τοῖς προσφερομένοις, παρ' αὐτῶν τῶν συναλλακτῶν ὁμολογίαις, ἢ πιττακίοις, ἢ λογοθεσίοις τῇ ἐκείνων καταγραφεῖσι χειρί. Euſt. p. 633. annotat hoc vocabulum eſſe ἰδιωτικώτερον, & ſicut δέλτος dicitur διὰ τὸ τετραγωνίζεσθαι ἐλυσσόμενον ὁμοίως πως τῷ τοῦ χυτῆς πίτλης σχηματισμῷ.

PICENVM, *cuius meminit Scæuola. D. de lega.* 3. Italiæ regio, nunc Marchia Anchonitana.

PIA cauſſa eſt, dū xenotropheio, ptochotropheio vel miſerabilib. perſonis, puta viduis, pupillis, relinquitur: &c. *vide Bart. & alios in l. 1. C. de ſac. ſancta Eccleſ.* Pia cauſſa, domus refectio, *l. ſi quis pro redemptione. §. fin. C. de donat.* Pia cauſſa, dotis cauſſa eſt, *l. 15. §. ſi mulier. D. de cond. cauſ. dat.*

PIVM legatum, quod virginibus relinquitur, *argum. l. cum his. §. fi. D. de condi. indeb.*

PIETATEM diffinit Cicero de natura deorum libr. 1. eſſe iuſtitiam erga deos, quam religionem dicimus, qua ſublata non poſſit conſtare fides humanáque generis ſocietas. Rectè quidem ſi verum Deum per fidem cognouiſſe, ſicut nobis reuelatus eſt à Chriſto ſeruatore noſtro. Auguſtinus: Pietas vera, inquit, eſt verax Dei cultus, non cultus falſorum tot deorum, quot dæmoniorum.

Pietas quoque eſt ſubiectorum erga maiores & cognatos obſeruatio quædam, naturæ conſentanea. Et contrà, maiorum erga ſubiectos clementia ſeu benignitas, *vt in l. pen. D. de oper. libert. l. imperialis in prin. & §. 1. C. de nupt. Vlp. in l. & eleganter. §. idem Labeo quærit. D. de dol. mal. & in*

Digitized by Google

l. ſi hominem. & in princ. D. dep. ſit. Pietatem accipi vult pro miſericordia, quam alter exercet erga alterum, qui ſe iuuare non poteſt. Nam & Chriſtus auctor naturæ, vult nos eſſe miſericordes.

Pietatis cauſſas, ſicut pauci tractant, Ita nemo prorſus explicat veritatem. Sunt enim piæ cauſſæ, quibus iuuatur prædicatio verbi in Eccleſia, ſcholæ bonarum literarum, & ſuſtentatio pauperum. Extra has ſpecies, nullæ ſunt pietatis exercendæ rationes, quas improbi nobis obtruſerunt.

PIGER & tardus hoc differunt, quòd piger eſt incipiendo, tardus in perficiendo, *l. ſi quid venditor. in prin. D. de ædil. edict.*

PIGMENTARIVS quibuſdam eſt venditor pigmentorum, id eſt, fuci, & linimenti, quo cutis fucatur & inungitur, venuſtatis gratia. Sunt tamen qui pro pharmacopola ſumant, id eſt, medicamentorum venditore. *Martianus l. 3. §. 1. D. ad leg. Cornel. de ſicar.* Alio S.C. effectum eſt, vt pigmētarij, ſi cui temere cicutam, ſalamandram, &c.

PIGNVS eſt conuentio, qua quid ſupponitur vel deponitur propter alterius obligationis fidem, & adimplendæ rei debitæ vinculum. Pignus autem, *inquit Caius*, appellatum eſt à pugno: quia res quæ pignori dantur, manu traduntur. vnde etiam videri poteſt verum eſſe, quod quidam putant, pignus propriè rei mobilis conſtitui, *l. 238. §. 2. D. de verb. ſignific.* Eóque pertinere videtur illud Ciceronis Philipp. 14. Etenim Mars ipſe ex acie fortiſſimum quenque pignerari ſolet. Atque pignus propriè dicimus, quod ad creditorem tranſit: hypothecam, cùm non tranſit nec poſſeſſio ad creditorem, *l. 9. §. 2. D. de pign. act.* vide Hypotheca. *Iuſtin. §. 8. de action.* Pignoris appellatione eam propriè rem contineri dicit, quæ ſimul etiam traditur creditori, maximè ſi mobilis ſit: at eam quæ ſine traditione, nuda conuentione tenetur, propriè hypothecæ appellatione contineri dicit.

Pignus aliud eſt priuatum, aliud publicum. Priuatum dicitur, cum ius pignoris priuato, & rei priuatæ cauſſa quæſitum eſt, id autem eſt triplex. Conuentionale, Prætorium, & Legitimum.

Pignus CONVENTIONALE eſt, in quod ius ex contrahentium conuentione vel expreſſa, vel tacita quæſitum eſt, *l. 2. C. de præt. pign. l. 1.* D. *de pign. action.* nam hypotheca tacita propterea inducta eſt, quoniam id inter partes tacitè conueniſſe videtur: veluti cùm inducta illata in prædium vrbanum pignori ſunt locatori, *l. 14. D. in quibus cauſſ. pign.* Item vt ſecundi conductoris res tacitè domino obligatæ ſint, *l. 11. §. ſolutam. D. de pign. act.* quo in genere etiam ea numero pignora, quæ teſtamento conſtitui poſſe, traditur *in l. non eſt. 26. D. de pign. act.* quippe cùm vbi de debitoris voluntate conſtet, de creditoris animo & conſenſu dubitari non poſſit.

Pignus PRÆTORIVM eſt, quod miſſio in poſſeſſionem conſtituit. Vel, in quod ius ex miſſione in poſſeſſionem, quæ ex Prætoris edicto fit, ei qui miſſus eſt acquiritur, *d. l. 2. C. Cod. de præt. pig. l. miſſio. 12. ff. pro empt. l. 3. §. 1. D. de reb. eorum. & c. d. l. 26. D. de pig. act.* Tum enim miſſus pignus occupat, *l. 2. & l. cum Rempu. C. qui pot. in pig.* qua de cauſſa Priuatum appellamus: quod ſcilicet & priuato traditur, & rei priuatæ cauſſa conſtituitur. Prætorium autem appellatur, non quòd conſtituatur Prætoris iuſſu: (alioqui quod de rei iudicatæ exequendæ cauſſa fit Prætorium diceremus) ſed quia iure Prætorio, id eſt, edicto conſtituitur, *l. 3. C. vt in poſſeſſ. legat. Cicer. 6. ad Atticum.* Sine edicto, inquit, commodè tranſigi non poteſt.

Pignus LEGITIMVM eſt, quod neque ex pacto cōuento, neque ex Prætoris edicto, ſed legibus & ipſo iure conſtitutum eſt: veluti dotis

Digitized by Google

tis cauſſa, vel dandæ, ſi promiſſa eſt: vel reſtituendæ, ſi matrimonium ſolutum eſt. *l.ni.§. & vt plenius. C. de rei vxo.act.* item in tutorum bonis. *l. pro officio.C.de admin.tut.*

Pignus PVBLICVM eſt, quod non priuatim, ſed publicè conſtituitur, id eſt, vt non à priuato & publicè occupetur: quamuis & priuatæ & publicæ rei cauſſa conſtituatur. Eius duæ ſunt ſpecies: aut enim rei iudicatæ, aut coercendæ contumaciæ cauſſa conſtituitur.

Pignus REI IVDICATÆ cauſſa eſt, quod rei iudicatæ exequẽdæ cauſſa in priuatorum quidem gratiam, ſed tamen publicè & ex officio capitur, atque diſtrahitur, *l.3. D. de reb.eorum, & c.l.1. & paſſ. C.ſi in cauſſ. iudic.l.9.D. de minorib.l.40.D. de iudic.* Publicum enim idcirco Pignus hoc appellemus, quia quamuis rei priuatæ cauſſa, id eſt, vt priuatis ſatisfiat, conſtituitur, tamen neque priuato, id eſt, ei qui iudicio vicit, quæritur: neque ab illo occupatur: ſed (vt dixit) Prætoris officio capitur ac diſtrahitur, *l.2. C.ſi in cauſſ. iud.*

Pignus CONTVMACIÆ coërcendæ cauſſa, per ſe intelligitur, & ab eo cuius de ea re poteſtas eſt, conſtitui ſolet. veluti cùm is, qui in ius venire & reſpondere contemnit, pignoribus captis coërcetur, *l. 1. §. poſt editum.* D. *de vent.inſpic.* aut tutores, curatoréſve qui iuſſi non cauent, *§.penultim.Inſtit. de ſatiſd. tut.* aut ij, qui miſſos in poſſeſſionem damni infecti nomine non admittunt. *l. 4. §. 1. D.de damn. infect.* De hoc eodem intelligendum eſt, quòd Philipp. 11. Cicero ſcribit. Senatores qui ſine cauſſa à Senatu aberant, pignoribus & mulcta coerceri. *Et lib.de Orat.* 3. Non tulit ille & grauiter exarſit, pignoribúſque ablatis, Craſſum incipit coërcere. Item *apud Sueton. in Iulio:* Vectium pignoribus captis, & direpta ſuppellectile malè mulctatum coniecit in carcerem.

Pignora INIVRIÆ, vitam & fortunas *Cicero in Philipp.* vocat obnoxias iniuriæ. Valla cùm filios ſignificat, non pignera, ſed pignora dici vult: eò quòd ſint pignora coniugij, aut charitatis inter maritum & vxorem: tametſi Pontanus lib.1. de aſpirat. indicat teſtimonio antiquiſſimi epigrammatis, apud vetuſtiſſimos Latinos Pignus, emiſiſſe genitiuum pigneris, per e, non pignoris per o.

Pignoribus captis coerceri tutores curatoréſque qui non cauent, *legitimus. §. penultim.* Inſtitut. *de ſatiſdat.tutor.* Item eos, qui miſſos in poſſeſſionem damni infecti nomine non admittunt, *l. 4. §. 1.D.de damno infect.* Et eos quoque, qui in ius venire & reſpondere contemnunt. *l.1.§. poſt editum.D.de ventr.inſpic.* Pignorum item captione exigi pecuniam fiſco debitam legimus *in l.* 10. D. *ad leg.Iul.pecul. Sueton. in Iulio capit.* 17. Vectium pignoribus captis, & direpta ſuppellectile malè mulctatum coniecit in carcerem. *Cicero libro 3.de Orat.* Non tulit ille & grauiter exarſit, pignoribúſque ablatis Craſſum incipit coercere. Et in ea lege quæ à Frontino libr. 2. de Aquæductibus refertur. Tum is Prætor, qui inter ciues & peregrinos ius dicit, mulcta, pignoribus cogito, coerceto, eíque curatori, aut ſi curator non erit, tum ei Prætori eo nomine cogere & coercere, mulctæque dicendæ, ſiue pignoris capiendi ius poteſtáſque eſt. *Et paulò poſt.* Eóque nomine his pignoris capio mulctæq; dictio vtique eſto. Sic enim eius loci lacuna replenda eſt. Sic pignorum capio, *in l.7.de exactionib.in C.Th.l.vlt.de diſtrah.pignorib. in eod. C.* Pignoris capio, Gallis. *Saiſie de biens.*

PIGNERATITIA actio, in perſonam actio eſt, quæ debitori ad pignus repetendum ſoluto debito, vel ſi eo nomine ſatisfecerit, datur *§.vlt.Inſti.quib.modis re contrah.tit.de pigner.action.* Appellatur à Papinian. iudicium quod de pignore dato

Digitized by Google

proponitur, vel redditur *in l.2.D.de pignoribus.l.34.D.de negotiis geſt.l.42. de pign.action.* Atque hæc directa pigneratitia eſt. Contraria verò dicitur, quæ creditori aduerſus debitorem, qui eum in pignore fefellerit & rem alienam pignori dederit, vel aliis improbato more verſatus ſit, vel ſumptuum in rem pigneratam factorum nomine competit, *leg.1.leg.3.leg.16.§.l.25.D.de pig.act.*

Pigneratitiam etiam interdum Iuriſconſulti vocant hypothecariam, quæ creditori pignoris perſequendi cauſſa tribuitur, actionem, *leg.3. §.est autem. D. ad exhiben. l.9. D. quibus modis pign.leg.7.§.inter. D.comm.diui. l.11.in fin.l.19.& l.penul.§.1.D.de except.rei iud.l.41. D. de pign. action.l.5. Cod.ſi res aliena pign.leg.13. D.de cond. indeb.* Vt autem pigneratitia actio, ita & pigneratitia exceptio appellatur, *l.6.§.idem Iulianus.D.comm.diuid.*

PIGNERATITIVS creditor is dicitur, cui pignus datum eſt, qui ſub pignore credidit. *Vlpia. leg.1. de damn.infe.* Quæ ſpecies eſt in contrario latere apud Marcellum agitata, an creditori pigneraticio damni infecti caueri debeat, *& leg.15.§.item quæritur. eod. titulo.* Item quæritur in pigneratitio creditore an pignoris perſecutio denegetur aduerſum eum, &c.

Pigneraticius fundus id eſt, pignori oppoſitus, pignori obligatus, & oppignoratus, *l.26.de ſolut.D.* ſi creditor fundum pigneraticium vendiderit, & quantum ei debeatur, receperit, &c.

PIGNERATIONES, *tit. de iniur. in 6.& auth.ſed omnino. Cod.ne vxor.pro mar.* Græcis dicuntur ἐνεχυρασμοὶ, Nouel.52. & ῥύσια, & ὅμηρα, & barbaris interpretibus Repreſſaliæ. Vide Clarigatio.

PILÆ, *l.30.§.fin. D.de acquirend. rerum dom.* grandiora ſaxa aceruatim congeſta, ad contignationem aliquam ſuſtinendam *Plinius libr. 6. epiſt.* Satis, ait, deinde pilæ adiiciuntur. *Dionyſ. Halicarnaſſ.li.3.* Horatiam pilam, γωνιαίαν στηλίδα interpretatur.

PILEATI ſerui venum ire ſolebant, *inquit Gell.libr.7.cap.4.* & eorum nomine venditor nihil præſtabat, vt ſcriptum reliquit Cælius Sabinus Iuriſperitus. Cuius rei cauſſam eſſe ait, quòd huiuſmodi conditionis mancipia inſignia eſſe in vendendo deberent, vt emptores errare & capi non poſſent, neque lex vendundi opperienda eſſet, ſed oculis iam percipererent, quodnam eſſet mancipiorum genus: ſicuti mancipia iure belli capta antiquitus coronis induta veniebant, & idcirco dicebantur ſub coronis venire. Erant & pileati ſerui, qui domini funus antecedebant, quibus libertas ob id ipſum dabatur, *vt ſcribit Iuſtinian.leg.vnic. §.ſed & qui. & ſeq.de Latin.lib.tol.* Notandum autem obiter, Romanos olim nudo capite fuiſſe, & caput veſte velaſſe, præter quàm Saturnalibus in quibus pileum gerebant. Hinc Martialis lib.11. epigr.7.

Permittis puto pileata Roma.

Hinc etiam apud veteres nullæ Romanorum ſtatuæ cum pileo viſuntur. Euſtathius lib.1.Odyſſ. de Latinis ἴσως καὶ τὸ τὰς κεφαλὰς ἐγκαλύπτειν ἔχειν, differit enim fortaſſe eos nudi capitis conſuetudinem à priſca Græcia duxiſſe, cùm apud Homerum nec pilei nec cauſſæ vlla mentio ſit, & heroico ſeculo videantur ea capitis operimenta hominibus vſitata non fuiſſe.

PILVS nomen generale eſt, in animaliúmque fructu exiſtit. *§.in pecudum. Inſtit. de rerum diuiſ.* PILI NON FACIO. Eſt Latinis familiaris hæc hyperbole, Non facio pili. Ne pilo quidem melior: cùm minimum quiddam momenti ſignificant.

PINACOTHECA, tablinum. In pinacothecis tabulæ pictæ, argentum celatum, ſtragula veſtis, ſigna & ornamenta reponebantur. Huius vocabuli meminit *Varro libr. 1. &*

2.& 59.*de re Ruſt.*

PINGVIVS Iuriſconſ.plenius, latius,craſſius eſt,*l.14.§.1.D.de exceptio.rei iudic.*Græcis παχυμερέστερον,*vt l.7.§.ſcire.D.de pecul.l.12.§.Iulianus.D.de rem rat.hab.*

PIPERIS planta ad radices alterius arboris ſeritur (& ferè iuxta Fauſel. aut palmam) ad cuius vſque faſtigium ſcandendo aſcendere ſolet: foliis raris mali Aſſyrij effigie, ſed minoribus, & per extremum acutis, virentibus,guſtu calidis aliquantum,& folium ſapientibus: Huius fructus racematim cohæret, & eſt condimentis aptus, cuius tria genera celebrantur, nigrum, album & longum, Plantæ nigri & albi adeò exiguam habent inter ſe differentiam, vt ab incolis tantùm dignoſci queat. Longè verò piperis planta ab illis eſt diuerſiſſima.De pipere *Paul. in l.5. de penu leg.* De longo & albo *Martianus in l. vlt. de publican. vide Dioſc. l. 2.& Plin.l. 12. c.7.Galen.li.7 ſimplicium.& Guarſiam ab horto l.1.*

PISCINA, *in l.1. in prin.D.de fonte*, ab initio lacus & ſtagnum dicta eſt, à piſcibus coercendis in ea, etiam ſi nihil piſcium ibi ſit. Et quoniam Romani in piſcinis natare ſolebant, factum eſt, vt omnis aqua ad natandi delicias collecta,ſiue frigida, ſiue calida,piſcina diceretur. *Cicero*, Latiorem,inquit,piſcinam voluiſſem, vbi iactata brachia non offenderentur.

Πιστικοὶ,*l.3. Cod.de naufr.* gubernatores vel magiſtri, quorum fidei cura totius nauis committitur.Sed & πιστικοὶ dicuntur,quorum fidei cura gregis committitur apud Alexium, Angelum ἀπὸ τῆς πίστεως deducto vocabulo: vt iam non ſit dubitandum,quin nardum piſticam in Euangelio interpretari oporteat, quod nardum purum, *l. in argento. D. de aur. & arg. leg. & Marcell.li.de medic.dixit.*& Theophylactus,ἄδολον καὶ μετὰ πίστεως κατασκευασθεῖσαν: & Gloſſ. vet. Nardum piſticum, ſeu balſamum, impoſturam

PITYOCAMPÆ, vermiculi è pinu arbore naſcentes, venenato ac peſtifero morſu,quos Plinius *lib. 23.c. 2.& lib.29.c.4.* pinorum erucas vocat & in picea naſcentes erucas. Itaque inter venena connumerantur à Martiano *in l.3.§.1.D.ad leg.Corn.de ſicar. Vide Dioſc.lib.2.& 6.*

PLACENTINVS Iuriſconſult.nobilis,Italus,Monſpeſſuli ius ciuile publicè profeſſus eſt,circiter annum M. CC. argumentáque in ſingulos tum Inſtitutionum, tum Codicis tractatus ſcripſit: quibus Azo poſtea in ſuis componendis magnopere eſt vſus, librorum collatio demonſtrat.

PLACVISSE ſenatui olim dicebantur,quæ Senatus cenſuerat, 22. *§. item placere. D. de petitione hereditatis.* Placere & in libris noſtris dicuntur quæ prudentum auctoritate recepta, inducta: conſtitutáve ſunt, *l.4.D.de pact.l.4.D. de iur.codicill.* Itaque placere principi dicuntur, quæ princeps conſtituit, *l.1. D.de conſt. prin.* vnde Placita principum, pro conſtitutionib.*l.1.§.ait Prætor.D.de poſtul.*

Placere etiam ea dicuntur, quæ inter aliquos conuenere, *leg.33. D.de tranſaction.*

PLACITVM,ipſa conuentio,*l. 1.D.de pact.l.53.D.de iud.l.4.D.de ſeruitut.l.74. D. de euiction. l.20.§.ſi pater.D.fam.erciſc.* Si placitum permutationis,*l.3.& 4.D.de rer.permu.*Placitum diuiſionis,*l.40.D.de pact. l.15. C.fam.erciſc.*

PLACITVM interdum conuentus procerum Regni, vel Imperij, quod & Curia dicitur, *Gregor.Turon. lib.7.cap.13.* Petimus vt vſque in placito, quod inter ſe Contchrannus & Childebertus Reges habent,ſuſtineatis.*Et mox.* Igitur adueniente placito, directi ſunt à Childeberto Rege, &c. *Aymoin.lib.4.cap.109.* Medio menſe conuentus generalis apud Theodonis villam magna populi Francorum frequentia celebratur. *Et mox*: Eminuit in hoc placito piiſſimi Impera-

Digitized by Google

toris miſericordia ſingularis. Interdum pro foro & iudicio. Vt in capitulari Caroli: Vt nullus ebrius ſuam cauſſam in malleo (id eſt, in iudicio) poſſit conquirere, nec teſtimonium dicere: nec placitum Comes habeat niſi ieiunus. Quod igitur veteres Conuentum aut forum agere dicebant, id Feudiſtæ placitum tenere dixerunt: *Leg. Friſion. tit. 14.* Dicat ille, qui homicidam illum interpellauit, ſe in placito publico eum interpellare velle: & ita faciat. Interpellet eum in placito, coram iudicibus. Hinc Francogallicum nomen, *Les plaitz.* Placet autem Germanorum notatio à voce *platz*, quæ plateam ſignificat. *Radeuicus lib. 1. cap. 46.* Deinde generalem curiam omnibus Italicis ciuitatibus & primoribus apud Roncalias in feſto Beati Martini celebrandum indicit. At in lib. ſeq. ab exordio: Iam dies placiti affuit, quæ Romanum principem ad campeſtria Roncaliæ, ſicut condictum, inuitabat. *Sic in Lombarda li. 2. tit. de feriis. 49. l. 1.* Etiam dominicus dies honoretur: & eum colere omnes ſtudeant, vt hoc liberius poſſint fieri omnia mercata & placita à comitibus. Conſiderandum autem, cùm Imperatorum leges non niſi in Comitiis fierent, vt eas populus ſciſceret, à formula vſitata: *Car tel eſt noſtre plaiſir.* inde nata ſit, pro Quia tale eſt noſtrum placitum: Id eſt Comitiorum decretum, *Carolus in Capitul. art. 12.* Quæ bonæ memoriæ genitor noſter placitam cõſtituit, & nos conſeruare volumus. *Sed multò plenius aliquantò poſt.* Vt populus interrogetur de capitulis, quæ in lege nouiter addicta ſunt, & poſtquam omnes conſenſerint ſubſcriptiones & manufirmationes ſuas in ipſis capitulis faciunt. *Et in fi. l. Alema.* Hoc decretum eſt apud Regem & principes eius, & apud cunctum populum Chriſtianum, qui infra Regnum Meruuingorum conſiſtunt. *Hotoman.*

PLACITA, lites. In formula fœderis cum Mediolanenſibus apud Ottonem *libr. Frid. 1. c. 41.* Legati Imperatoris in palatio ſedeant, & placita ad eos delata ad honorem imperij definiant. Hinc

PLACITARE, pro litigare & cauſſas agere: vnde Gallicum verbum: *Plaider.* Carolus Magnus in donatione monaſterij Vlmenſis, apud Nauclerum: Sic Aduocatus in prædicta villa placitare voluerit, vt non pluribus, quam triginta equis ad placitandum veniat. & tale ſeruitium quale tunc requiritur, eidem aduocato Abbas decenter & honeſtè exhibeat. *Et mox*: Quicquid placitando ibidem acquirat, tertia parte retenta, duas Abbati reddat.

PLAGA, priore producta, percuſſio. Plagarum aliæ ſunt apertæ, vt vulnera recentia: quædam veteres, vt vlcera putrida, ſaniéque purulenta fluẽtia: aliæ verò ſunt clauſæ, quæ & cæcę dicuntur. Quarum etiam quædam ſunt notæ tantùm collectæ ex verbere ſanguinis, & citra tumorem etiam, quæ Liuores dicuntur: quædam verò cum tumore, & tumentia vlcera, & tumores, qui ex verbere collecto in vnum ſanguine fiunt: quamuis & citra verbera in corpore tumores naſcantur.

PLAGÆ grande lineum tegmen. Varro: Chlamydes: plagæ, vela aurea. Huius diminutiuum eſt plagula, quod *V p. l. 23. de aur. & arg.* inter muliebres veſtes recenſet.

PLAGIVM, eſt ſuppreſſio liberi hominis, vel ſerui alieni, id eſt, cum quis hominem ingenuum, vel libertinum inuitum celat, vinctúmque habet, emítve ſciens dolo malo, quíve in ea re ſocius eſt, aut cùm ſeruo alieno ſeruæve perſuaſit, vt à domino dominâve fugiat, vel eum eámve inuito vel inſciente domino dominâve celauit, vinctum habuit, emit ſciens dolo malo, quíve in ea re ſocius fuit, *l. pen. D. de plagiar.* Deductum autem nomen eſt forſan à πλαγίως, quod Suidas δολίως interpretatur, aut, *vt*

vult Iſidorus lib.10.Etymo. ἀπὸ τῆς πλαγίας, id eſt, ab obliquo, quia obliquis quibuſdam artibus, & dolis plagium committebatur.

PLAGIARIVS, qui plagij crimen commiſit, id eſt, liberos ſeu mancipia ſupprimit, *in Rub. D. & C. ad le. Fal. de plagiariis.* Plagiatorem appellat Tertullian. lib. 1. aduerſus Marcionem. Auctor Etymologici: ἀνδραποδιστὴς δὲ οὐ μόνον ὁ τοὺς ἐλευθέρους ἀπάγων εἰς δουλείαν, ἀλλὰ καὶ τοὺς δούλους ἀπὸ τῶν δεσποτῶν ἀποσπῶν:

PLANA & Cliuoſa via opponuntur, *l. 2. §. deteriorem. D. ne quid in loco publ.* Plano quoque ſublime & editum aduerſatur. Vnde de plano opus facere, & in machina operari contrariè relata inuenimus in *l. 5. §. planè ſi ſic commodaui D. commodati.* Itaque

de PLANO cognoſcere, interloqui diſputere, (*quo genere loquendi vtuntur Iuriſconſ. in l. 1. De conſtitut. prin. l. 9. §. de plano. D. de officio proconſ. l. 6. D. de accuſationibus. l. 11. §. ſexaginta. D. de adul.*) ſignificat ex plano. & æquo loco cognoſcere, *vt Cicero pro Cæcinna. & lib. 3. Epiſt. ad Appium. & lib. 3. de orato. loquitur*: id eſt, non pro tribunali, ſed in via, in tranſitu. cùm vel lauandi, aut geſtandi aut ludorũ gratia, magiſtratus prodierit, *l. 7. D. de manumiſſ. vindic. §. ſerui autem, Inſtit. de libertin.* Nam pro tribunali cognoſcere, non eſt ex plano, ſed ex ſuperiori loco cognoſcere. Et idcirco pro tribunali, & de plano aduerſa iidem faciunt, *vt in l. 1. §. abolitio. D. ad Turpillian.* Abolitio priuatim à præſidibus poſtulari & impetrari ſolet. Item pro tribunali, non de plano. *Et in l. 18. D. de quæſtion.* Cuſtodiæ non ſolum pro tribunali, ſed de plano audiri poſſunt. *Idem ex l. 3. §. ſi cauſſa. D. bon. poſſeſ. & l. 2. §. dies. D. quis ordo in poſſeſſ. confirmari poteſt.* Seneca lib. 1. de clem. Hæc tamen magnanimitas in bona fortuna latiorem locum habet, meliúſque in tribunali, quam in plano conſpicitur. *Sueto. in Tiber.* Et ſi quem reorum elabi gratior tumor eſſet, ſubitus aderat: iudicéſque aut è plano, aut è Quæſitoris tribunali legum & religionis & noxæ de qua cognoſcerent admonebat. Vnde de plano rectè legi poſſint. Quæ verba his olim notis ſcripta V.D.P.R.L.P. Valer. Prob. teſtis eſt. Auſonius in Gratiarum actio. Has ego literas, quas in omnibus pilis atque porticibus, vnde de plano legi poſſint, inſtar edicti pendere mandauero.

PLANARIA cognitio, quæ de plano ſuſcipitur, citra tribunalis aſcenſum. Pro quo *in l. 4. C. de dilationibus.* plenaria vulgò vitioſè legitur. Sicut plenaria interpellatione, pro planaria, *in l. penultim. Cod. de naufrag. lib.* 11. quemadmodum ſcripti codices arguunt. Ita planarij conflictus *apud Marcellum in lib.* 29. qui ex plano ſolo fiunt, non ex mœnibus. *& in l. 1. §. 1. D. de inſtitor.* Hinc.

PLANCIANVM Senatuſconſultum, vide Senatuſconſultum Plancianum.

PLANTA de arboribus dicitur ea, quæ transferendi gratia, vel de arboribus rupta, *vt ait Seruius,* vel ex ſeminibus orta, & de herbis quoque dicitur. *§. ſi Titius. Inſtit. de rerum diuiſ.*

PLANTARIVM, plantarum locus Seruio, & ipſa planta in terra nata, quæ cum radicibus transfertur.

PLATEA, via latior, feréque militaris, prætoria, conſularíſque dicitur. *Vide Bart. in l. qui ſellam. D. de ſerui. ruſt. præd.* & an eius appellatione veniat ſella ibi exiſtens, *vide Bart. ibidem.*

Ἐν πλάτει, vide in dictione Ἐν.

PLAVSTRA, Valerius Probus ait ab imperitis dici, & ploſtra eſſe dicendum, tametſi vſus plauſtra obtinuit. Suetonius narrat, admonitum Veſpaſianum à Floro, vt diceret Plauſtra, non ploſtra, Imperatorem poſtridie Flaurum illum ſalutaſſe, non Florum *Vlp.* Si ex plauſtro lapis ceciderit, & quid ruperit, vel fregerit. Aquilia plauſtrarium teneri placet, *leg.*

ſi ſeruus ſeruum. §. ſi ex plauſtro. D. ad legem Aquiliam. Cuiuſmodi autem munera plauſtrorum nomine veniãt: *non in l. neminem. Cod. de ſacroſanct. Eccleſ.* Traditum item eſt, licere magiſtratui retinere plauſtra, & equos priuatorum, pro deuehendo commeatu ad exercitum: itémque licere iudici capere à viatore aſinum, ſuper quem deridendum aliquem reum traducat.

PLEBS, *ait Iuſtin.* à populo eo differt, quo ſpecies à genere. nam appellatione populi, vniuerſi ciues ſignificantur, connumeratis etiam patriciis & ſenatoribus. plebis autem appellatione, ſine patriciis & ſenatoribus cæteri ciues ſic ſignificantur. *§. 4. de iure nat.*

Plebs à populo eo differt, quòd in populo omnis pars ciuitatis, omnéſque eius ordines contineantur: plebs verò ea dicitur, in qua gentes ciuium patriciæ non inſunt, *vt ſcribit Ateius Capito apud Gellium libro decimo, capit.* 20. plebs cæteri ciues ſine Senatoribus, *l. 237. D. de verb. ſign.*

PLEBISCITVM, eſt ius, quod plebs Roman. Tribuno plebis rogante, tributis tantùm comitiis conſtituebat. Triplex autem inter legem & Plebiſcitum differentia eſt. Lex à maioribus magiſtratibus ferebatur: plebiſcitum à minore & ſolo Tribuno pleb. illo ab vniuerſo populo: hoc à plebe tantùm iubebatur. illa comitiis omnibus ſiue centuriatis, ſiue curiatis, ſiue tributis, hoc verò tributis tantùm.

Plebiſcitum *(vt ſcribit Ateius Capito apud Gellium, lib. 10. cap. 20.)* eſt lex, quam plebs, non populus accipit. ſed totius huius rei, iuriſque, ſiue cùm populus, ſiue cùm plebs rogatur, ſiue quod ad vniuerſos pertinet, caput ipſum, & origo, & quaſi fons Rogatio eſt. Iſta enim omnia vocabula cenſentur continentúrque rogationis principali genere ac nomine, nam niſi populus aut plebs rogetur, nullum plebis aut populi iuſſum fieri poteſt.

Plebiſcita primùm Pomponius appellata ait iura, quæ ſibi plebs tum conſtituit, cùm in diſcordiam cum patrib. deducta, ſeceſſit, *l. 2. §. deinde cùm eſſet. D. de origine iur. Feſtus lib. 12. & 17.* Sciſcere ait eſſe ſententiam dicere, ſuffragium ferre. Eóque ſcita plebis dici, quæ plebs ſuo ſuffragio ſine patribus iuſſit, plebeio magiſtratu rogante.

PLEBEII magiſtratus, dicti Tribuni ſecundum Pomponium, *in leg. 2. D. de orig. iur.* Plebeij quidem, quod plebem in libertate ſua defenderent aduerſus potentiorum iniuriam: quorum ædes die noctúque patebant, dicti Tribuni, Non eſt enim nouum, vnius vocabuli multas referri rationes, à diuerſis cauſſis ductas.

Plebeius, & Decurio quandoque in libris noſtris opponuntur. *l. 3. D. de teſtib. l. 9. §. pen. l. 10. §. fi. D. de pœnis.*

PLEBANI, *in c. 1. ne cleric. vel monach. libr.* 6. quale ius habeant, docet Innocent. *in c. dilectus de capel. monach.* habent perſonarum in eccleſia.

PLENA dicuntur in libris noſtris ſolida & integra, & à quibus nihil deeſt: ſed pro cuiuſque partis relatione, alio atque alio modo.

Plena actio legis, *vide leg. 1. Cod. de adopt.*

Plena auctoritas, *l. 1. C. de colonis Palæſt. lib. 11.*

Plenum compromiſſum, *in l. litigator. 11. §. 2. D. de recept.* In quo pecuniæ vice pœnæ, vel alia rei promiſſa eſt. at in *leg. Pompo. 13. §. 1.* in quo ab vtroque compromiſſa eſt. Rurſus in *l. quid tamen 21. §. 6.* plenum compromiſſum definitur, quod de rebus omnibus, ſed præſentibus tantùm, non etiam futuris, factum eſt.

Plena cuſtodia, quæ & diligentiam exigit. *leg. 2. Digeſt. de pericul. & com. rei vind.*

Plena defenſio accipitur, ſi & iudicium non detrectetur, & iudicatum ſolui ſatiſdetur, *l. 21. §. fi. D. ex quibus cauſ. maio. l. 34. §. pupill. D. de iureiur.*

Digitized by Google

Plenum dominium interdum dicitur; item vt plena proprietas, à quo vſusfructus non abeſt, *leg.2.D.quibus modis vſusfruct. l. qui Vſumfructum 36. D.de vſufruct.* Interdum autem à quo proprietas non abeſt, *vt l.4. D.de ali. legat.*

Plena falcidia, id eſt, integra, *leg.16. D.ad leg.Falcid.* Vt Plena ſumma, id eſt, ſolida, & integra, *leg.210. §. qui quinque.D.de legat.1.*

Plenam fidem teſtatori exhibere, eſt ei, cui voluit ſolidum & minimè delibatum fideicommiſſum præſtare, *leg.20.in fin. Digeſt.de donat. l.19. D. quæ in fraud.cred.l.5. §. ſi quis rogatus. D.de donat.inter vir.& vxor.* Hoc Iuſtin.Nouell.Conſtitut.1.dicit, κατα-βαλεῖν ὁλόκληρον, ϖρεσβεῖα, καὶ πληρῆ τὴν γνώμην τῷ διατεθειμένῳ τηρῆσαι.

Plenus fundus, *in leg.Sempronius.26. Digeſt.de vſufr. legat.* à quo vſus fructus non abeſt.

Plenum ius rei interdum quæ oppignerata non eſt, *vt l. ſuos autem 37. D.de legat.3.l.qui generaliter.29.qui & à quibus:* interdum autem à qua vſusfructus non abeſt, *vt l.ſi ita ſup.126.§. 1.D.de verborum obligation.* interdum etiam quæ vendita quidem, nondum tamen tradita eſt *leg. ſi ancillam. 11. D. de action. empt.* Itaque Pleno iure is dominus dicitur, qui rem non tantùm in bonis, ſed etiam ex iure Quiritium habet, *vti docet Theophil.§.vlt. de liber.*

Plenum ius patroni, *leg. 29. D. de bon.lib.*

Plenum legatum ſeruitutis, quod non perſonæ, ſed rei datum, ſic, vt ad hæredes tranſmittatur, *l.6.de ſeruit.leg.*

Plena libertas, *c.veniens. de verbor. ſignific.*

Plena negotiorum geſtorum actio, *in leg.37.D.geſt.de neg.geſt.* quæ in ſolidum, non quatenus facere maritus poſſe datur.

Plena proprietas nudæ aduerſatur, eóque nomine ſolida & non ſeparata vſufructu proprietas demonſtratur. *l. 43.§.1.D.de vſufr.*

Plena pubertas, id eſt, integra & abſoluta. *Imp.§.5.de adop.* Debet itaque is, qui ſibi filium per adoptionem vel adrogationem facit, plena pubertate, id eſt, decem & octo annis præcedere, *leg.40.§.1.D.de adopt.*

Plenus vterus, qui & grauis, vacuo opponitur, *l.83.D.de acquir.hær.l.12. D.de iure codicil.*

Plenum cui adiunctum quid ſignificet, *explicat Bartol.l.1.C.de ſacroſan.Eccleſ.*

Plenum, vbi nulla eſt exceptio, *c. rurſus de conſec.diſt. 2.c. ieiunium 76. diſtin.*

PLENE, *l.7.D.de alim.& cib.leg.* pro omninò: & in totum. Quo ſenſu, in Plenum dicunt Papinia. *leg.penultim. D. de ſuis & legit. & Neratius l. 63.D.de cond.indeb.*

PLENIVS, id eſt, latius, largius, pinguius, *l.1.§ hac actio.D.ſi quis caut. lib.2.§.perueniſſe.D.de hær. vend. l.4. D.de fund.dot.* Plenius & exiguius opponuntur, *l.pen.D.de vac.mun.*

PLERIQVE, plures interdum, id eſt, nonnulli.

Plerique omnes, ſiue pleræque, Donato in Terentium.

PLERVNQVE pro interdum ſumitur, *l.25.in fi.cum l.ſequ.D.de pact. l.43.§.ſi iactum. D. de furt.* ne pugnet cum *l.21.§.1.D.de acq.poſſ.& l.pen.D. pro derelict.& l.8.D.de leg.Rhod.*

Plerunque an faciat regulam, *vide Bar.l.1.D.de tut.& ratio.diſtrah.*

PLVMARII, ſunt qui veſtimenta ex plumis auium conficiunt: quo genere priſca luxuria delectata eſt. Prudentius in Harmatigenia:

—auium quoque verſicolorum
Indumenta nouis texentem plumea telis.

Vel qui acu pingentes, exprimunt animalium vel hominum figuras. *Hier. in Chronicis:* Macedonius artis plumariæ. *Et in verſione Exodi ſæpè.* Firmicus 3.cap. 13. Facient Linteones aut tunicarum textores, plumarios, *Et cap. 10.* Qui erunt etiam linteones, aut plumarij. Itaque pro Plumbarij, quod eſt *l.1.C.de excuſ.artific.* Legen-

Digitized by Google

dum cenſet Iaco. Cuiacius Plumarij, atque ita in vet. libris reperiri teſtatur,& Græcos legere.

PLVMBVM, quod pro tegulis poneretur: ædificij eſſe ait Labeo: ſed id quod hypæthri tegendi cauſſa poneretur, contrà eſſe, *l.202.§.plumbum. D.de verb.ſign.vbi Alciat.Bud.& alij.*

PLVMBARII, artifices qui ex plumbo quid faciunt.*l.fina.D.de iur. immu.* Vitruu.l.8.cap.7.de opere plũbario loquens. Exemplar autem, ait, ab artificibus plũbariis poſſumus accipere, quòd palloribus occupatos habent corporis colores.

PLVMBATÆ, verberum ex plumbo factorum genus, quo certis criminibus damnati cædebantur. Hinc Plumbatarum verbera, *in l.2.de exactoribus tribut.lib.* 10. *C.* Sic enim illic legendum docet, *l.3.de exactionibus in C.Th.& l.2.de quæſt.& l.80.de decurionibus in eod. Cod.* Ambroſ. in libr. de paſſione Geruaſij & Protaſij: Tunc indignatur Comes Aſtacius, iuſſit eum tandiu de plumbatis contundi, quandiu exhalaret ſpiritum. In libello quoque paſſionis Valeriani, Tiburtij,& Maximi martyrum ita ſcriptum ſe reperiſſe teſtatur Briſſon. Igitur cùm perueniſſet ad Almachum, quòd Maximus cornicularius cum ſuis omnibus eſſet factus Chriſtianus, iuſſit eum tandiu plumbatis tundi, quandiu ſpiritum redderet. Et in paſſione quatuor Coronatorum martyrum: illis autem reluctantibus, renunciatum eſt Diocletiano Auguſto qui eos iuſſit antè ipſum ſimulacrum ictu plumbatarum deficere. Nemo autem melius hoc genus verberum expreſſit, quàm Prudentius περὶ ϛεφάνων.

Tundatur tergum crebris ictibus,
Plumbóque ceruix verberata extuberet.
Pulſatus ergo martyr illa grandine,
Poſtquam inter ictus dixit hymnum plumbeos.

Appellantur & plumbi verbera, *in l. 7. de exactionibus in C.Theodoſ.* Ex qui[...] minis obſcurum videbitur, quod *in l.vnic.C. de his, qui poten'iorum nomine.* præcipiunt Impp. eos, qui in potentiores litem transtulerint, plumbo affectos relegari: vt & illud, quod Ambroſ. lib. 5. Epiſt. ita ſcribit: Si compertum fuerit, data auctoritate aliquos Chriſtianorum, aut gladio, aut fuſtibus, aut plumbis necatos.

PLVMBATA etiam eſt iaculi genus, in modum ſagittæ pennis inſtructum. Cuius duo genera facit auctor libelli de rebus bellicis, qui notitiæ Imperij Romani ſubiungitur. vnum, cuius ligno ferrum ad formam venabuli aptatum inſigebatur, fiſtula eiuſdem ferri parumper extenſa, ſupra quam modico interiecto ſpacio plumbo adhærentes aculei velut tribuli emergebant, quæ plumbata tribulata appellabatur. Altera verò erat mammillata, quæ benè extenſa & directa virga accipiebat in extremitate ſui rotundum, & in acumen deductum ferrum, ſimilibus locis quibus ſuperior, in tribulata plumbo,& pennis adhærentibus. Huiuſmodi, plumbatarum meminit Vegetius. *lib.1.c.17. & lib.11.c.15.*

PLVMBATVRA eſt conglutinatio quarumuis materiarum, quæ ſolo fit plumbo. *Paul.l.23.§.4.D. de rei vind.* Si ſtatuæ ſuæ ferruminatione iunctum brachium ſit,& vnitate maioris partis conſumi. Non idem in eo, quod ad plumbatum ſit: quia ferruminatio per eandem materiam facit confuſionem: plumbatura non idem efficit. *Pompo.l.27. D. de acqu. rer.domi.* Quicquid in facto argento alieni argenti addideris, non eſſe tuum totum argentum fatendum eſt. at contrà ſi tuum ſcyphum alieno plumbo plumbaueris, alienóve argento ferruminaueris, non dubitatur ſcyphum tuum eſſe.

PLVRALIS locutio duorum numero contenta eſt. *Vlpi. de teſt. l. vbi numerus* Pluralem locutionem de vno accipi conſtat, *l.non eſt ſine liberis. D. de ver. ſign.* Aliquando de tribus, idque fauore voluntatis vltimæ, *l. 1. D.de*

Digitized by Google

D. de adopt. legat. pluralis locutio, quandoque reſoluitur in ſingularitates, *l. falſa. D. de condit. & demon.* & quando verificari poſſit in ſingulari, *vide Felin. in c. omnes leges. 1. diſt.*

PLVS quot modis dicatur, *declarat Bart. in l. ſi creditori. D. de leg.*

Pluri minus continetur, *l. nec in ea. §. ius occidendi. D. de adult. vide Dyn. c. plus. de reg. iur. in 6.*

PLVRISVE, hæc adiectio, quæ ſolet numero certo adiici, ad modicam ſummam refertur, *auctore Paul. l. 192. D. de verb. ſignifi.* Quod & dicendum eſt, cùm quis plus minus dicit, *l. Publia. in fi. D. depoſiti.* Clauſulam eam duabus notis, P.M. antiqui ſcribere ſolebant, *Gaius ait*: Hæc enunciatio, quæ fuit pluris triginta aureorum, ſimul & quantitatis, & æſtimationis eſt ſignificatiua. Quoties ita loquimur, quod in cenſum detulit Titius, pluris eſt aureorum triginta, id ſignificare poteſt, non ſolùm quantitatem triginta aureorum in cenſum relatam, ſed etiam tantum rerum, ſeu corporum detuliſſe, quantum æſtimatio triginta aureorum efficere poteſt.

Plus & minus, non mutant ſpeciem, *l. fin. de fund. inſtr. leg.* Neque enim minus eſt ſcapha nauis, quàm oneraria, tametſi minor: neque oneraria magis, tametſi maior. Sic locuples non eſt magis ingenuus, quàm pauper, *l. humilem. C. de inceſt. & inutil. nupt.*

PLVS MINVS, ſine coniunctione, pro circiter, *l. Publia. §. fi. D. depoſiti.*

PLVS PETERE dicimus loco, ſumma, ſiue re, tempore, qualitate. Loco, ſi alibi ſumma, ſiue re, ſi plus, quàm dedimus, petamus: tempore, ſi ante tempus: qualitate, ſi eiuſdem ſpeciei rem meliorem poſtulamus. *Paulus lib. 1. Sent. tit. 10.* Hos eoſdem modos recenſet. *Iuſtin. §. plus. & §. huic autem. Inſt. de action.* Olim plus petens cauſſa cadebat, paulo vbi ſuprà, rem amittebat. ex lege XII. Tab. hodie autem ex Zenonis conſtitutione, cuius ſit mentio. *§. ſed hæc quidem. Inſtitut. de actio. §. hodie. Inſtitut. de except.* & qui plus tempore peti, alterum tantum temporis ſine vllo interuſurio expectat. quanto ſtatutum tempus anteuertere conatus eſt, & ſumptus prioris litis refundit. Qui verò plus loco, vel ſumma, vel qualitate petit, ex conſtitutione Iuſtiniani omne damnum præſtat in triplum: & qui reo debita quantitate ampliorem cautionem dolo malo exprimit, etiam ius omne crediti amittit, *l. vnic. C. de plus petit.* Plautus in Querulo, plus petiti periculum dixit: Si paraſitus, inquit, amplius quàm præfinitum eſt, poſtularit, plus petiti periculo ſtranguletur.

PLVRES, de tribus dici poſſe, *Gloſſ. docet, vt aiunt, ſingularis. in §. & quod ſæpè in Aut. de trient. & ſem. de qua Bar. in l. ſeruo. D. de opt. leg.*

Plura legata ſunt, quoties nominatim plures in legato exprimuntur, *auctor Paulus, l. 2. de leg. 2.*

Pluribus creditoribus teneri videtur, ſi vni aliorum nomine caueatur, *l. ergò. §. creditorib. D. de fideic. libert.*

PLVTEI, quæ tabulæ affixæ & parietibus adiunctæ dicuntur, *in l. 41. §. 7. de lega. 1. Vlp. l. 17. §. de act. empt.* Reticuli circa columnas: plutei circa parietes, item cilicia vela ædium non ſunt.

PLVVIA aqua vide ſuprà Aqua.

PLINTHIDES, ſunt laterculi, *Hygeno lib. 2. de liminibus conſt.*

POCVLVM, & pro vaſe in quo bibitur, *vt in l. Seia, D. aur. & arg. leg.* & pro eo quod potatur accipitur, contento ſcilicet pro continente, *vt in l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis. D. de pæn.* quemadmodum amatorium poculum dicimus potionem, quæ ad amoris inſaniam impellit.

POCVLENTVM, quicquid potari poteſt. Quidam exiſtimant potulentum ſcribi debere. Hoc iudicibus licet recipere, vt & eſculentum, *l. plebiſcito. D. de offic. præſidis.*

PODAGRA, *in l. à muneribus. C. de decurionib. lib. 10.* morbus eſt ar-

Digitized by Google

ticularis, pedes præcipuè infeſtans, aliis cum ardore, aliis cum algore. ποδάγρα vſum pedum impedit. *Ouid. 3. de Ponto:*

Soluere nodoſam neſcit medicina podagram.

Vide Plin. lib. 26. c. 10.

PODIVM *apud Vlp. in l. quæſitum. §. canales. D. de fund. inſt.* locus extra ædificium porrectus, vnde ſpectamus, ſi quid foris fiat. Item ſpongiæ, inquit, quibus columnæ, pauimenta, podia extergantur. Eſt & præcipuus locus in theatro, cui inhærebat Imperator, vel Senatores ludos ſpectantes. Hinc illa inſcriptio: Theatrum ſtrauit pauimento, podio circumſcripſit. *Lege Vitruuium lib. 5. cap. 7. Catanaum in 5. Comment. in Plinian. epiſt. Cuiac. Obſer. lib. & cap. 13.* addubitat, num & Podia illo Vlpiani loco, poſſint ſignificare menſas, quæ Monopodia vocat Liuius, lib. 39. Aliàs Podia impilia ſunt, de quibus ſuperiùs in voce Impilia. & Pollux, ποδεῖα, inquit, τὰς περὶ ποσὶ πίλους. At Podio fœminini generis funis eſt, quo tenditur velum: *Seruius Comment. 5. paulò antè finem.*

POENA, *inquit Varro lib. 4. ling. Latin.* à puniendo, vel à pœnitendo, quod poſt peccatum ſequitur.

Pœna noxiæ vindicta eſt, *inquit Vlpia.* & à mulcta multum differt, ait idem, cùm pœna generale ſit nomen, omnium delictorum coërcitio: mulcta ſpecialis peccati: cuius animaduerſio hodie pecuniaria eſt. pœna autem non tantùm pecuniaria, verùm capitis & exiſtimationis irrogari ſolet. Et mulcta quidem ex arbitrio eius venit qui mulctam dicit: pœna non irrogatur, niſi quæ quaque lege, vel quo alio iure specialiter huic delicto impoſita eſt. quinimo mulcta ibi dicitur, vbi ſpecialis pœna non eſt impoſita. Item mulctam is dicere poteſt, cui iudicatio data eſt, magiſtratus ſolos & præſides prouinciarum poſſe mulctam dicere, mandatis permiſſum eſt. pœnam autem vnuſquiſque irrogare poteſt, cui huius criminis ſiue delicti executio competit, *l. 131. §. 1. ff. de verb. ſig. Vide item l. 244. D. eod.*

Pœna, ſupplicium: à pendendo, quo quis ob delictum afficitur. *Vlpia. l. ſi quis. de pœn.* Pœnæ ſunt, quæ vitam adimant, aut ſeruitutem adiungant, aut ciuitatem auferant aut exilium, aut carcerem corporis contineant.

Pœna appellatur, quicquid extra rei perſecutionem eſt, *l. 2. in fin. D. de tut. & rat. diſtrah. l. 12. §. 1. D. ſi quis omiſ. cauſ. teſta. l. 5. §. fin. D. de publ. 25. §. 1. D. quæ in fraud. cred. l. 11. §. ſed ſi plures. D. ad leg. Aquil.* Inde pœnales actiones opponuntur rei perſecutoriis actionibus, *l. 5. §. fi. D. de alie. man. iud. cauſ. fact. §. ſequens diuiſio. Inſtit. de act. l. 32. D. ad leg. Falcid.*

Pœna pro eo quod intereſt. *Paul. l. vlt. D. de eo, quod cert.* Centum ſolutis ex vniuerſitate, tam ex ſorte, quàm ex pœna ſolutum videri. *Item apud Venu. l. 29. D. de iudic. ſol.* vide Damnum.

Pœna, pro vſura, *Paul. l. 40. D. de rebus credit.* Si die ſuprà ſcripta, ſumma data non erit, tunc eo ampliùs, quo pòſt ſoluam pœnæ nomine in dies triginta, ínque denarios centenos, denarios ſingulos dari ſtipulatus eſt, &c. Idem l. 11. de vſuris: Fuit conſuetudo, vt intra certa tempora non illatis vſuris, grauiores infligerentur. *Et paulò pòſt:* Quæſitum eſt, an illud, quod amplius ex conſuetudine pœnæ nomine à quibuſdam exactum eſt, &c. *Item Pomp. l. 23. §. 2. ff. de hæred. inſti.* Pœna tamen ſic differt ab vſura, quòd cùm vſura ex vſu pendeat, ſiue vt planiùs loquamur vſus diuturnitas eam pariat: pœnam contra ſucceſſus temporis non parit, ſed contumacia debitoris ſola. Itaque vſura quidem pro rata temporis exigitur, & ſimul cum eo creſcit, atque augetur, *l. 75. §. 6. de verbor. obl.* at pœna non creſcit ex temporis productione, ſiquidem vti conuenta eſt, ita ſoluitur, neque adaugetur, *l. 68. D. eod.* Meritò ergo inter ſe tanquam

Digitized by Google

tanquam diuerſa diſtinguitur: *vt in l. 44. D. de vſur. l. 13. D. de pignor.*

Pœnæ nomine legari videtur, quod coërcendi hæredis cauſſa relinquitur, quò magis aliquid fiat, aut non faciat, *ait Imper. §. 41. de legat. & Vlpian. in Inſtitutio. titul. de legat.* vt cùm ita legatur: HAERES MEVS SI FILIAM SVAM IN MATRIMONIVM TITIO COLLOCAVERIT VEL EX DIVERSO, SI NON COLLOCAVERIT, DECEM AVREOS DATO.

Pœnam à conditione ſeparat voluntas teſtatoris, *l. fi. D. de iis qua pœn. nom.*

Pœnæ ſeruitus & Roman. ciuitatis & agnationis ius extinguit, *l. qui vltimo. 29. D. de pœn.* pœnæ autem ſeruus ideò dicitur is, qui ad beſtias vel metallum damnatus eſt, quia nullius planè, niſi ſupplicij ſui ſeruus eſt, quippe cui in perpetuum eſt addictus, adeò vt ſi quid ei legatum fuerit, pro non ſcripto habeatur: quaſi, ait Marcianus, non Cæſaris ſeruo datum, ſed pœnæ. *l. ſunt quidam. 17. D. de pœn.* Et vt rem paucis abſoluam, Serui pœnæ olim dicebantur, qui ſummo ſupplicio ſic addicebantur, vt ſi liberi eſſent, libertatem: ſi ſerui, domini familiam quaſi abalienati amitterent: adeò, vt ne à pœna quidem liberati, in veteris domini poteſtatem redirent, *l. 8. §. 3. & l. 20. & 29. D. de pœn. l. 8. C. de ſentent. paſſ. l. 24. §. 5. D. de fideic. libert.*

Pœnæ ſummæ, mediocres, minimæ, vide ſupplicia.

Pœna capitalis diuiditur in ſummum ſupplicium, pœnæ metalli coërcitionem & in inſulam deportationem, *l. capitalium. de pœn.* Cæterùm inter varias pœnarum ſpecies, nulla ad naturam propius accedit pœna talionis, vt Ariſtoteles quoque probat. *Extat valde elegans locus. ff. quod quiſque iur. in al. ſtat.*

Pœnarum conuentionalium duplex genus. Vnum, quod damni, vel lucri ceſſantis æſtimationem præſtat: Aliud, quod pro contemptu, contumaciáve infligitur: atque hæ propriæ pœnæ vocantur, illæ non æquè.

Pœna exacta, inter fructus numeratur, quod de futuris pœnis nuſquam relatum eſt. *fac. l. conuenire. D. de pact. dot. & l. ſi vnus. §. illud. D. de pact. cum ſimil.* proinde rectè improbatur, quòd quidam pœnas futuras in conditionibus tanquam fructus vendunt.

Pœnarum interdictarum hæc tria refert genera *Iac. Cuia. Obſeru. lib. 14. cap. 34.* Primum eſt inedia necari, *vt Marcianum retuliſſe, l. 10. D. de interd. & releg. ex Baſilicis colligi poteſt,* qua de cauſſa & quos ablegabant tyranni in ſpecus, aut loca ſola, his ſolebant cibi aliquid apponere, vt apud Sophoclem Creon iubet de foſſæ Antigonæ φορβῆς, τοσοῦτον, ὡς ἄγος μόνον προσθείς. Aliud cùm quis carcere perpetuo pro pœna continetur, *arg. l. 8. §. ſolent. ff. de pœn.* hic enim improprius eſt carceris vſus, qui non pœnæ, ſed diligentioris cuſtodiæ cauſſa haberi debet, *vt ait l. 6. §. eius ff. de in iuſt. rupt.* Tertium, ne quis pœnæ cauſſa tormentis ſubiiciatur, *l. pen. D. de quæſtion.* quod pœnæ genus tyrannicum & inciuile Tertullianus conteſtatur in Apologetico.

Pœnæ ob corruptam ex Adæ lapſu hominis naturam, introductæ ſunt quibus mali coërceantur, ne peccent ſeu delinquant faciliter. Qui enim iuſtè agere propter naturalem legem, ſummámque bonitatem non expetit, quíque obtemperare non vult rationi, in qua ſunt honeſtatis formulæ, quas intelligi quidem dictante conſcientia: ſed contemnit: is rogo, quid ſpectabit, quid timebit ſi pœnas adimamus? Certè nihil: ſed irruet in omnia flagitia. Nam qui faciet, *ait Cicero libro 3. Offic.* is homo in tenebris, qui nihil timet, niſi teſtem vel Iudicem: Quid in deſerto loco, nactus quem multo auro ſpoliarè poſſit, imbecillem atque ſolum? Alioqui vir bonus, qui iuri naturali obtemperat, & voluntatem ſuam illi conformem facit, eámque

Digitized by Google

ſequitur,vnde & iuſtitia virtus dicta: is omnibus pœnis exemptus eſt, nec timet, ſed amat Magiſtratum, velut honeſtatis conſeruatorem *ad Roman.* 13. Ideóque nullas bonorum vtilitates, æquitati naturæ præfert, neminem ſciens lædit, & verè iuſtus eſt, quatenus ad politicam vitam attinet. Rectéque Socrates execrari eum ſolebat, qui primus vtilitatem à natura ſeiunxiſſet. Id enim querebatur caput eſſe exitiorum omnium, *vt Cicer. refert.* Hinc intelligis pœnas, defenſiones legitimas, ex natura eſſe, ſicut & Magiſtratus.

POENALES actiones ſunt, quibus duntaxat exigitur vt aduerſarius puniatur, quæ & Odioſæ, quia reo conuento damnum adferunt, dicuntur, vnde & per interpretationem molliendæ ſunt potiùs, quàm exaſperandæ, *l. interpretatione ff. de pœnis.*

POENITENTIA ſuprema quę ſit, *vide ff. de donat. inter vir. & vxo. l. cùm hic ſtatus. §. pœnitentiam.*

Pœnitentia apud Pontificios quid ſit, *diſces ex tit. de pœn. & remiſſ. & de pœnit. diſt. 1. 2. & 3.*

POETÆ nulla immunitatis prærogatiua iuuantur, *l. Poeta. C. de profeſſ. lib. 10.*

POLIA, πωλεία, armentum equorum *Vlp. in fi. l. Ædiles aiunt. de ædilit. edict.* Nam ſi polia venierit, dicimus vnum equum qui vitioſus eſt, non omnem poliam redhiberi oportere. Equarias Varro appellat, *lib. 2. de re Ruſt. cap. 1.*

POLIPTICI, non ſunt chirographa, vel apochæ, *vt Alciatus tradit Parer. lib. 31.* ſed rationes ſiue ἀποσεσωσμένα publica, *l. 2. C. The. de diſcuſſ. l. 13. C. Th. de ind. debi. & ideè in l. 2. C. de diſcuſſ.* ratiociniis publicis, id eſt, polipticis. Sic autem plerunque ſcribi ſolet: quãquam ſi origo ſpectetur, polyptychis ſcribendum ſit. nãque ex eo tractum eſt nomen, quod eæ chartæ publicæ πολλὰς ἀποκλείσεις, οἷον πλύχας habeant: qua forma & dyptycha dicuntur, *in l. 1. C. Th. de expe. iud. & in actione 14. Chalced. concilij, & in quintæ ſynodi act. 4. Suidas,* δυσπλύχια διὰ τὸ περιβολαῖα ἔχοντα, ὡς τὸ μὲν ὑπεστρῶσθαι, τὸ δὲ ἐπιπεριβεβλῆσθαι. Adnotari verò in Polipticis omnia, quæ ad rationes publicas ſpectant, Vegetius indicat his verbis, lib. 2. Totius legionis ratio, ſiue obſequiorum, ſiue militarium numerorum, ſiue pecuniæ quotidie aſcribitur actus, maiore propè diligentia, quàm res annonaria vel ciuilis, polipticis annotatur. ſic enim eum locum caſtigauit Cuiac. pro eo, quod in vulg. lib. politicis libris legebatur. Vtitur & hoc verbo *Caſſiodorus lib. 5. Variar.* Vt omnibus, inquit, à re ſollicita, atque æquabili indagatione compertis, polyptici iubeantur adſcribi.

POLIRE veſtimenta fullonici artificij eſt, *l. 9. §. pen. l. 13. §. ſi fullo. ff. loca. l. 12. & 48. § ſi ego. l. 52. §. ſi ſeruus. l. 82. ff. de furt. l. 12. ff. de præſcr. ver. §. item ſi fullo. Inſt. de oblig. quæ ex delict.* Theod. πλύνειν vertit Nonius Marcel. in verbo, Interpolare, tractum id ait ab arte fullonica, qui poliendo diligenter, vetera quæque quaſi in nouam ſpeciem mutant. *Pli. lib. 8. cap. 48.* de laneis loquens, Quippe, ait, ahenis polientium extracta in tomenti vſum veniunt. *Idem lib. 19. cap. 1.* Hiſpania citerior habet ſplendorem lini præcipuum, torrentis in quo politur natura. Vnde politura *apud eundem lib. 11. cap. 24. Idem lib. 35.* Vmbrica creta non niſi poliendis veſtibus adſumitur.

POLITOR, *l. 52. §. venit. ff. pro ſocio,* is eſt, qui agrum expolire atque colere conſueuit. Veluti, inquit Vlpianus, cùm pecus in commune paſcendum, aut agrum politori damus in commune quærendis fructibus. ſic enim legendum eſt, non licitatori, vt Budæus voluit. Nonius Marcellus: Politores, agrorum cultus diligentes, vt polita omnia dicimus exculta, & ad nitorem deducta, Ennius Satyr. libr. 3. *Teſtes ſunt lati campi, quos gerit Africa terra politos.* Et annal. 9. *Raſtros dente fabros carpſit*

Digitized by Google

carpſit cauſſa poliendi agri. Hinc

POLITIO apud Catonem dicitur illa cultura, pro cuius mercede certam frugis partem capiebat politor, vt nonam aut quintam, aut octauam, pro conditione agri, atque bonitate ſoli. Verba hæc ſunt Catonis: politionem quo pacto dari oporteat? in agro Caſinate, & Venuſio, in loco bono parte octaua corbi diuidat: ſatis bono, ſeptima: tertio loco, ſexta, &c.

POLIO, qui arma polit, *l. quibuſdam. ff. de iure immun*.

POLITIA, eſt legitima ordinatio Reipublicæ, ſecundùm quam alij præſunt, alij parent. Quæ ab Ariſtotele definitur, principatus & rerum conſuetudo, ſecundùm quam viuere vnumquemque, & conuerſari docet. Huius tres ſunt ſpecies: Monarchia, regnum, ſeu principatus vnus ad communem vtilitatem reſpiciens.

Politiæ emendandæ formam, cùm ex ſcriptis legibus, tum ex probatis maiorum exemplis oportet mutuari: qualia *in l. 2. ff. de orig. iur.* Pomponius exhibet: eleganter, ac compendioſo quodam artificio deſcribens totum imperij ſtatum, eiúſque mutationes. Primùm, quæ infantia Romanæ Reipub. fuerit: deinde qui auctus: quibus legum ſtudiis conſtiterit: quo item iuris neglectu labefacta ſit. His enim exemplis inſtructos eſſe oportet eos, qui rerum publicarum ad emendandam politiæ formam functionem ſuſcipiunt.

Politiæ melioris certiſſima ſpes erit, ſi primum omnium iuris traditio vindicata fuerit à deſultoriis commentatorum opinionibus. Nam tunc conſtantia, mox iudiciorum. & proinde beata (quoad per humanam fragilitatem licet) rerum omnium tranquillitas, auctore Chriſto, ſequetur.

POLLICITATIO, eſt ſolius offerentis promiſſio, *l. 3. ff. de pollicita*, plerunque etiam pollicitatio eſt, qua quis Reipub. vel ciuitati opus aliquod publicum, ludóſve promittit, *l. 5. ff. ad leg. Falcid. l. 3. §. debitores. ff. de mun. & hon. l. vnic. C. de ratiocin. oper. pub. Plin. lib. 10. Epiſt.* Huic theatro ex priuatorum pollicitationibus multa debentur.

POLLINCTOR, qui mortui corpus pollincit, id eſt, vngit. Erat ex libitinarij familia, *Vlpian. l. 5. §. 1. ff. de inſt. act.* Idē ait, Si libitinarius, quos Græcè νεκροθάπτας vocant, ſeruum pollinctorē habuerit, iſque mortuum ſepeliuerit, &c. Inuenitur & hoc verbum apud Tertull. in lib. aduerſus Gnoſticos, & Iulium Firmicum, in libro Mattheſeos perſæpè.

POLYPTYCHI, vide Poliptici.

POLYPVS, πολύπους eſt caruncula, modò alba, modò ſubrubra, quæ narium oſſi inhæret, & modò ad labra pendens, narem implet, modò retrò per id foramen, quo ſpiritus à naribus ad fauces deſcendit. *ait Corn. Celſus lib. 6. c. 8.* vnde

POLYPOSVS, qui eo vitio affectus eſt, *apud Vlp. l. 12. ff. de ædil. edict.*

POMOERIVM, locus poſt mœnia. Plura cognoſce ex Liuio, *li. 1. Gell. lib. 3. Papi. l. 5. De ſeru. export.* Cui pacto venditoris pomœrio cuiuſlibet ciuitatis interdictum eſt, vrbe etiam interdictum eſſe videtur.

POMORVM appellatione nuces, & ficus, & vuæ duracinæ, & purpureæ, & quæ eiuſdem generis ſunt, quas non vini cauſſa habemus, quas Græci τρωξίμους vocant, continentur, *l. qui fundum. 205. D. de verb. ſignificatio. vide Macrobium, li. 2. capit. 6. & 3. c. 19. & Alciat. li. 6. Parer. c. 2.*

PONDVS, infectæ materiæ. Numerus ſignatæ: Species, factæ dicitur, *l. 6. D. de rei vindic.*

PONTIFEX Max. quòd maximus rerum, quæ ad ſacra, & religiones pertinent, iudex ſit, vindéxque contumaciæ priuatorum, magiſtratuúmque Minorum pontificū maximus dicitur, qui primus in id col-

Digitized by Google

legium venit: item Minimus, qui nouiſſimus. Feſtus.

Pontifices (vt Q. Scæuola pontifex. Max. dicebat) à poſſe & facere. Pontifices ego à ponte arbitror: nam ab iis Sublicius eſt factus primùm, & reſtitutus ſæpè, cùm ideò ſacra & vls & cis Tiberim non mediocri ritu fiant. *Hæc Varro lib. 4. Ling. Lat.* Facere autem Scæuola dixit, pro ſacrificare. Pontificem in ius vocare dum ſacra facit, non licet, *ait Vlpia. l. 2. ff. de in ius voc.* Sine decreto pontificum oſſa, quæ ab alio illata ſunt, vel corpus, domino loci effodere vel eruere non licet, *ait idem Vlpianus leg. 38. ff. de religione & ſumpt.*

Pontificem vnum duntaxat à Numa inſtitutum legimus apud T. Liuium Marcum ſcilicet, M. F. cui ſacra omnia exſcripta, exſignatáque attribuit. quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quæ templa ſacra fierent: atque vnde in eos ſumptus pecunia erogaretur. cætera quoque omnia publica, priuatáque ſacra Pontificis ſcitis ſubiecit. nec cœleſtes modò cæremonias, ſed iuſta quoque funebria placandóſque manes, vt idem pontifex edoceret. *Hæc Liuius.* Hunc autem ſolum à Numa pontificem creatum Liuius teſtatur, quem Maximum etiamnum nominat, quòd alij ſcilicet Minores non eſſent. & initio lib. 2. cùm de Rege ſacrificulo commemorat, non dicit eum Pontificibus aut Pontifici Maximo ſubiectum eſſe, ſed tantùm pontifici, qui tamen Maximus (vt dixi) ſacerdotum omnium habebatur. Non multò pòſt tamen ſunt quatuor ſunt creati pontifices, qui numerus ad M. Valerium, Q. Apuleium Coſſ. id eſt, annos amplius quadringentos permanſit. quo tempore octo primum lege Ogulnia pontifices creati ſunt: de quibus cùm poſtea Liuius loquitur, alios minores pontifices appellat, vnum maximum *Cicero etiam in Orat. de Haruſp. reſp.* tres minores nominauit. Pontificis verò Maximi tanta poteſtas in reliquos ſacerdotes fuiſſe dicitur, vt L. Metellus eum honorem adeptus, Poſthumium Conſulem, eundémque flaminem Martialem. ad bellum gerendum Africam petentem, ne à ſacris diſcederet, mulcta indicta, vrbem ingredi vetuerit. quemadmodum Cicero & Valerius teſtantur. Idem pontifex de violatis ſacris cum collegio cognoſcebat. Liuius narrat L. L. Cantilium ſcribam Pontificum, qui cum Veſtali virgine ſtuprum fecerat, à pontifice Max. eò vſque virgis in comitio cæſum fuiſſe, vt inter verbera expiraret. Idem res omnes ſingulorum annorum mandabat literis, efferebátque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas vt eſſet populo cognoſcendi: *vt Cicero lib. de Orat. 2. commemorat.* Creati autem poſtea plures ſunt victore Sylla, eorúmque numerus ampliatus, vt eſſent quindecim.

Pontifex priuatus, *cuius meminit Pompo. in l. 2. §. Omnium tamen harũ. D. de orig. iur.* Ideò dictus eſt, quod non poterant toties conuenire omnes Pontifices ſacris addicti, quoties impetranda erat actio, ſingulis haud dubiè momentis. Itaque vni delegabant priuatum hoc negotium, dandæ aut denegandæ actionis. Et is, quia magiſtratum nullum gerebat, ideò ne quis falleretur in hoc, Priuatus dicebatur.

PONTIFICALIS auctoritas, *l. 52. ff. de pet. hæred.* Pontificiale iuſſum, *l. 8. ff. de religio.*

PONTIFICIVM, apud veteres pro iure, & poteſtate faciendi dictum, collegit Alciat. ex Conſtantini ſanctione, quæ extat in Theodoſiano Codice: vbi de maternis bonis loquẽs: Sint, inquit, in parentum poteſtate, atque dominio, vt fruendi pontificium habeant: alienandi eis licentia denegetur. Apud *A. Gellium lib. 1. c. 13.* hoc verbum eodem ſenſu legitur, in quibuſdam codicibus, *Et in legib. Burgund. cap.* 40. vbi ita ſcribitur: Huius autem actionis pontificium circa manumiſſores tantum

Digitized by Google

cùm de libertis ſuis præcipimus cuſtodiri.

PONTONES, naues, quibus in traiiciendis amnibus loco pontium vtimur. *Paulus in l. fin. de ſeru. ruſt. præd.* Flamine interueniente via conſtitui poteſt, ſi aut vado tranſiri poteſt, aut pontem habeat diuerſum, ſi pontonibus traiiciatur, & infrà: Qui à via conſumari ſolet, vel ciuitate tenus, vel vſque ad viam publicam, vel vſque ad flumen, in quo pontonibus traiiciatur.

POPVLVM Cicer. *in lib. de Repub. teſte Auguſt. lib.* 19. *de ciuitate* Dei, *c.* 21. definiebat cœtum multitudinis iuris conſenſu, & vtilitatis communione ſociatum: Itaque populi appellatione aliter, atque plebis Romæ omnes ordines continebantur. *plebis ſcitum Inſtit. de iur. nat. gen. & ciuili.* Vide plebs.

POPVLVS FVNDVS FACTVS, vide FVNDVS.

Populus tributus apud Horatium, *lib.* 2. *Saty.* 1. eſt plebs infima, & (vt M. Tullius ſæpe nominat) vrbana, erant enim tribus vrbanæ omnium infimæ, & longè minus honeſtæ, quàm ruſticæ. Itaque in eas coniecti fuerunt à Grachorum patre libertini, *vt ſcribit M. Tull. lib.* 1. *de Orato. ad Q. Fratrem.* Quem autem hîc Flaccus Tributum populum, *in epiſt.* 7. *lib.* 1. tunicatum popellum vocat. Alij tamen loco ſuprà citato tributim legunt: quæ ſcriptura ferri poteſt.

POPVLARES actiones (*eædem* publicæ dicuntur) referuntur *in Rubric. ff. de popular. act. & in l. eum, qui in popularibus ff. de iureiur.* & non niſi integris perſonis permittuntur, hoc eſt, quibus poſtulare licet ex edicto prætorio: quod diſcernit ætatem, ſexum, caſum, putà ſurditatis, vel cęcitatis, & famam poſtulantium. Dicitur autem actio popularis, quæ cuilibet de populo competit, quam poteſt mouere quilibet de populo. Ea namque principaliter iniuriam publicam, vel ius populi perſequimur. Sic popularia iudicia, & interdicta.

POPVLITARI, pro populari, diripi, Papin. poſuit in *l.* 21. *in fi. de appell.* Tamen, inquit, cùm populitarentur ad aduerſario, æquum ſibi videri fructus apud ſequeſtres deponi. Sic apud Symmachum: Interea conſtitutionis memor ſequeſtraui mobilia, fructúſque percepi, ne temporis vſurpatio abutatur indebitis. Petitore condemnato, huic fructuum ſequeſtrationi locus eſſe non poteſt, niſi populitentur ab aduerſario.

PORCÆ, *in l.* 24. *ff. de aqu. & aqu. plu.* ſulci ſunt aquarij, quos traditur Græcè ἄλοκας appellari, *l.* 1. §. *item Sabinus. C. de aqu. & aqu. plu.* Ideóque & porcas Feſtus libro 14. definit raros ſulcos eſſe, qui ducuntur deriuandæ aquæ gratia, ab eo, quod porceant, id eſt, prohibeant aquã frumentis nocere. Quo ferè modo idem auctor Elices definit lib. 5. At Varro, *vt idem Feſtus admonet,* Porcam aliter accipit, inter duos enim ſulcos elatam terram, quòd ea ſeges frumentum porricit, porcam appellatam idem *lib.* 1. *de re ruſt. c.* 29. tradit. Idémque li. 4. de ling. Latin. confirmat his verbis: At eo, quòd aratri vomer ſuſtollit, ſulcus: quòd ea terra iacta, id eſt, proiecta, porca. Quem & idẽ *Feſtus lib.* 9. ſecutus, Imporcitor, ait, eſt, qui porcas in agro facit, in arando. Porca igitur eſt inter duos ſulcos terra eminens. Eodémque modo *Iſidorus lib.* 15. *Etymol. c.* 9. Porcam, qui in arando extat, quod verò defoſſum eſt, iram dici tradit. In Lexico etiam, cuius iam ſæpius mentionem feci, porca definitur, τὸ μεταξὺ τῶν αὐλακῶν ὕψος. Nonius planè aliud de huius verbi ſignificatione ſentiens, porcas interpretatur ſigna ſulcorum, quæ vltrà ſe iaci ſemina prohibent, à porcendo, id eſt, prohibendo dicta.

PORCINARII vrbis Romæ, pro ſuariis, *in l.* 1. *C. de ſuar. & ſuſceptor. lib.* 10. quos ſuillæ carnis tenet

Digitized by Google

functio, *vt Symmach. ait. lib. 1. Epiſt. 13.* Solebat autem porcina caro populo Rom. ex Aureliano inſtituto diuidi: quemadmodum Vopiſcus in Claudio indicat his verbis. Nam & porcinam carnem pop. Rom. diſtribuit, quæ hodiéque diuiditur. Erat & Romæ tribunus fori ſuarij, vt ex notitia Imperij Rom. conſtat.

PORNÆ Iuſtiniano, *tit. de Conſulibus, in Nouell. §. ac primis quidem.* iuxta interpretationem Haloandri, ſunt ludi ſcenici, ſic dicti à productione meretricum in ſcenam, commemorantur inter ſpectacula, quaſi Floralia, quæ per meretrices, & perditiſſimorum hominum genera celebrantur. Certè vel hic locus indicat turpiſſima alia ſpectacula tardè ſublata.

PORRIGERE obſcœnum verbum eſt & proprium mulierum, vt arrigere virorum, *quo vtitur Conſtan. l. cùm vir. C. de adulter.* Cùm vir nubit in fœminam viris porrecturam, &c.

PORRINA, genus oleris porracei, vel idem quod porrus: *extat vox apud Scæuolam, in l. defuncta. §. Sempronio. D. de vſufru.*

PORRECTVM, Varro interpretatur directum, vide Anfractus.

PORTARI ea dicuntur, quæ quis iumento ſecum ducit: ferri quæ quis ſuo corpore baiulat: agi ea, quæ animalia ſunt, *l. ferri. 235. D. de verb. ſign.*

PORTENTA, à portendendo, hoc eſt, præoſtendendo dicuntur, cùm præter morem incidentia, oſtendãt aliquid futurum eſſe. Vlp. eleganter duo genera oſtentorum explicat *in l. oſtentum. D. de verb. ſign.* vbi Andræas Alciatus.

PORTVS, eſt concluſus locus, quò merces importantur, & vnde exportantur, eáque nihilominus ſtatio eſt concluſa, atque imminuta, inde angiportum dictum eſt, *l. 59. D. de verb. ſignific.* Portus vectigal, *l. 17. D. de verb. ſign.*

PORTICVS non venit ædium nomine, *l. cætera. §. hoc Senatus. D. de leg. 1.* An porticus ſit, vt domus, totum refugium diſſerit *Bart. in l. meminiſſe. C. de offi. Procon.* Interim nota porticum *apud Cic. Tuſcul. 2.* ſumi pro tabernaculo ſeu tentorio: Námque Æſculapi liberorum, inquit, ſaucij opplent porticus.

PORTICATIO, pro porticu, *l. funeris 36. §. 1. D. de religioſ.* quidam exponunt pro ſeptis, quæ circa ſepulchrum fiebant. Itaque ſi amplum quid, inquit Macer, ædificari teſtator iuſſerit, veluti in circuitum porticationes, &c.

PORTORIVM, non tantùm quod in portu, ſed & quod pro exportandis mercibus in tranſitu pontis vectigal ſoluitur, *l. 60. §. vehiculum. D. loca, l. 203. D. de verb. ſign. l. 3. C. de vectiga.* Vnde qui hoc vectigal publicani redemerunt, Portitores dicuntur. Portorium rerum venalium Cicero in Piſonem dixit.

POSCIMVS imperioſè, Poſtulamus iure, Petimus precariò, Rogamus per amicitiam, obſeruamus per ſacra, Flagitamus multo verborum ſtrepitu.

POSITVM HABEAT, exponit Vlp. dicens, Accipere debemus Poſitum habeat, ſiue in habitationibus, vel cœnaculis, ſiue etiam in horreis, vel cuius alterius ædificij. Poſitum habere etiam is rectè videtur, qui ipſe quidem non poſuit, verùm ab alio poſitum patitur, *l. ſi verò plures. §. prætor ait. D. de iis qui deiec.*

POSITIO à ponendo, quæ Græcis dicitur theſis, eſt alicuius particularis rei ad cauſſam pertinens aſſertio, *auctore Bart. in l. 2. §. quod obſeruari. C. de iureiur. propter calum. dan.* Vbi præterea rectè dicit, huius vocabuli vſum adeóque rem ipſam, conſuetudine magis quàm ſcripto iure receptam eſſe in iudiciis, *Vide ca. 1. de conf. in 6. & ibi gloſſ.*

Poſitiones, ſitus, regiones, *Vlp. l. 1. §. 1. D. de iuſt. & iure.* Huius ſtudij duę ſunt poſitiones: quaſi diceret partes,

Digitized by Google

s, ſiue regiones : hoc eſt, Hoc ſtu-
um, ſiue hæc diſciplina poſita eſt
iabus in rebus :nempe in ediſcendo
re publico & priuato. minus enim
anè & explicatè hoc dictum eſt:ne-
ie verò de iure loquitur Vlpian.ſed
ſtudio ac diſciplina.

Poſitio,fundus,ſors. *Vlpia,l.3.* D. *de*
nu.lega. Hoc ſequemur, vt propoſi-
ıne patrimonij ſine vexatione &
:ommodo hæredis fiat : id eſt, pro
ibus,pro facultatibus. *Idem l.2.§.1.*
de pecu. Si verò eandem poſitionem
ulij reliquit, debere eum dedu-
·e.

POSSE,verbum ſignificat ſimpli-
n potentiam, nulli neceſſitati ſub-
tam, idque ex ſermonis proprieta-
à qua tamen ex coniectura mentis
andoque receditur. *exempla ponit*
c.in l.Nepos Proculo. D. *de verb.ſig.*
tur & neceſſitatis nota interdum
,*vt l.ſæpè.De offic.præſi.l.l.non poteſt.*
de indi. atque adeò ponitur pro
et,*l.ſi mandauero.§.fin.*D. *manda.*
autem trahatur ad futurum *vide*
r.in l.qui Roma.§.duo fratres. D.*de*
·b.ſign.

POSSIBILE, δυνατὸν dicitur
od commodè fieri poteſt, *l. nepos*
*oculo.*D. *de verb.ſign. vbi vide Bar-*

POSSIDERE verbum, à ſedi-
; videri deductum, ipſius compoſi-
denotat,& coniugata verba,Aſſi-
e,Obſidere,Deſidere.Sedes,autem
ello,in quibus quis habitat. Hinc
g.li.Æneid.1.

edes vbi fata quietas Oſtendunt.

r.lib 4.de Ling.Latin.initio. Pos
is verbum eſſe ſcribit,quod poten
ı ſignificat, vnde impos, & poſ-
ı, & verbum poſſidere, quaſi qui
eſt ſedere,id eſt, habitationem &
em ſuam aliquo in loco conſtitue-
Poſſidere autem eſt, vt ire aliquà
domino,vt definit Hotoman. id
, pro imperio ac poteſtate domi-
uius definitionis explicationem
e fuſiſſimè apud eundem. At diſ-
t à Tenere. Is enim dicitur Tene-
qui corporaliter quidem obtinet,
ſed non animo ac poteſtate domini,
veluti ſeruus, in quem domini voca-
bulum non cadit, ne peculium qui-
dem ſuum poſſidere dicitur,ſed tene-
re. Sed tamen fructuarius quando-
que poſſidere dicitur : fateor, ſed ille
ſuo iure, hic pro alieno, Hinc illud
Celſi l.18.D.de acquir.poſſ. Quod meo
nomine poſſideo, poſſum alieno no-
mine poſſidere. nec enim muto mi-
hi cauſam poſſeſſionis, ſed deſino
poſſidere,& alium poſſeſſorem mini-
ſterio meo facio : Nec idem eſt poſſi-
dere,& alieno nomine poſſidere,nam
poſſidet,cuius nomine poſſidetur:pro
curator alienæ poſſeſſioni præſtat mi-
niſterium. Sic poſſidere dicitur, qui
per colonum & inquilinum poſſidet,
l.1.C.comm.de vſucap. Poſſidentur au-
tem propriè res corporales, non iura,
niſi id fiat abuſiuè, *l. 3.* D.*de acq.poſſ.*
Vnde Theophilus, tit. de interd. *νο-
μὴν* definit, *σωματικοῦ πράγματος κα-
τοχὴν.* nam iure poſſidere ſic definit,
ψυχῇ τοῦ δεσπόζοντος κατέχειν. An ve-
rò duo eiuſdem rei poſſeſſores in ſo-
lidum eſſe poſſint, quæſitum fuit, *vt*
annotat Cuiacius, inter Proculianos &
Sabinianos.hi duos poſſeſſores admit
tebant,illi non item,*l.3.§. ex contra-*
rio.D.de acquir.poſſ. Proculianorum
ſententia obtinuit, & quidem genera
liter, vt ne poſſint duo in ſolidum
poſſidere ciuiliter, nec duo naturali-
ter:nec vnus ciuiliter, alter naturali-
ter:nec vnus iuſtè,alter iniuſtè,*l.ſi ve-*
rò.§.ſi duobus. D. *commo. l. duo.* D. *de*
*prec.*Nec mouetur *l. & habet. §. eum*
qui. D. *eo.* quę & poſſidere eum ſta-
tuit qui precario rogauit, vt ſibi poſ-
ſidere liceret,& eum qui rogatus eſt.
Sumpta enim eſt ea lex ex libris ad
Sabinum,qui duos poſſeſſores admit-
tebat.

Poſſidere iubere, & in poſſeſſio-
nem mitti differunt : nam Prætor in
poſſeſſionem mittit primo decreto,
poſſidere autem iubet ſecundo, *l. 7.*
D.*de damn.infect.*

POSSESSIO, *inquit Paulus*, appel
lata eſt à ſedibus quaſi poſitio : quia
naturaliter tenetur ab eo, qui ei inſi-

Digitized by Google

ſtit, quam Græci κατοχὴν dicunt, *l.1. D.de acquir. poſſeſſ.* Definitur autem ab Ælio Gallo apud Feſtum, Vſus poſſidendi agri aut ædificij: non ipſe fundus aut ager. non enim poſſeſſio è rebus quæ tangi poſſunt, &c. Alij ſic: Ius vtendi re corporea pro domino. Poſſeſſio autem duplex eſt, vna quæ iure conſiſtit, altera quæ corpore, *l. nemo C. de acquir. poſſeſſ.* Auguſt. in ſer. de vita clericorum: Quod videtur (inquit) poſſidere, ſicut iuriſperiti loquuntur, iure non corpore. Hæc naturalis ſiue corporalis dicitur, illa ciuilis: nulla eſt tertia quæ dicatur naturalis & ciuilis. Et hanc verò & illam *ad d.l. nemo.* ſic Baſilica definiũt, Νομὴ ἐστὶ φυσικῶς, ἡ τοῦ πράγματος κατοχή· νομ. δὲ τοῦ νόμῳ νεμομένου, ἐστὶ ψυχῇ δεσπόζοντος κατοχή. Animo domini, inquiunt, quòd opinione domini, *l. ſi ſeruus D. de noxal. actio.* cogitatione domini, *l. pen. C. de furt.* & rectè adiiciunt κατοχὴ, id eſt detentio. nam & poſſeſſio ciuilis plurimum facti habet. Vtraque igitur corpore conſtat, & vtraque animo ſibi habendi, non vtraque animo domini. vtraque etiam animo retinetur: id eſt, etiam ſi poſſeſſor nec ſuo nec alieno corpore rei inſideat, quoad alius ſubſederit, ſibíque rem tenere cœperit. Vtramque ſupradicta *l. nemo.* ait eſſe legitimam, quia defenditur legibus & interdictis poſſeſſoris. Ciuilis eſt, quæ apprehenditur & poſſidetur ex iuſta cauſſa acquirendi dominij ab eo, qui ſe dominum credit. Naturalis eſt, quæ corpore ſolo conſiſtit, non iure dominij, Vt ecce, Naturaliter poſſidet, qui vi aut clam poſſidet, & incumbat rei meæ, eíque aduerſus alios competit interdictum Vti poſſidetis, & Vnde vi, *l.1. §. vltim. D. vti poſſ. d.l.1. §. qui à me. D. vnde vi.* Ego violenti aut clandeſtini ingreſſus opinione comparata, poſſeſſione ceſſi, ſed eam tamen vel interdicto vnde vi, aut de clandeſtina poſſeſſione recuperare poſſum, aut meam eſſe vocare interdicto vti poſſidetis. Eum quoque naturaliter poſſidere conſtat, qui contra leges donatum accepit: vt, ſi quid vxor viro donauerit, id vir poſſidet non iure dominij, cùm ſciat, aut ignorare non debeat, inutilem donationem eſſe: ſed naturaliter, volente domino, qui ei poſſeſſione ceſſit: & competunt ei interdicta poſſeſſoria, *l.1. §. ſi vir. D. de acq. poſſ. l.1. §. deijcitur. D. vnde vi.* Is etiam qui precariò rogauit, vt ſibi poſſidere liceret, naturaliter poſſidet. *l. & habet. §. eum qui. D. de precar.* non ciuiliter, quia neque dominium, neque dominij opinionem habet: & quidem ſolus ſecundùm ſententiam Labeonis, quæ verior eſt, cùm poſſeſſor ei poſſeſſione ſua ceſſerit. Et omnino quicunque poſſidet, ſiue naturaliter, ſiue ciuiliter poſſidet, ſiue iuſtè ſiue iniuſtè, aut non poſſidet, aut ſolus poſſidet. His conſequens eſt interdicta poſſeſſorio aduerſus alios dari ei qui precario rogauit, *l.1. §. vltim. D. vti poſſ. l. qui precario. D. de preca.* non etiam aduerſus eum quem rogauit: ſicut nec ei qui vi aut clam poſſidet, aduerſus eum à quo poſſidet: quia etſi is à quo poſſidet, vi vel clam vel precario non poſſideat, in controuerſia poſſeſſionis tamen perinde habetur ac ſi poſſideret, cum habeat interdictum de vi, vel de clandeſtina poſſeſſione, vel de precario. His tribus modis mala fide poſſidemus, vi, clam, precariò: rhetores Græci malunt dicere, βίᾳ ἢ λάθρᾳ, ἢ ἀπάτῃ. & inde tria illa interdicta. id quoque non dubitandum, quin creditor pignus quod ei debitor tradiderit, naturaliter poſſideat, cùm debitor poſſeſſionem in eum tranſtulerit, *l. cum & ſortis. §. vlt. D. de pig. act. l. per ſeruum. in princi. D. de acquir. rer. dom.* & ideo huic etiam non dubitarem dare interdicta poſſeſſoria: quod & Accurſio placet *in l. pen. §. creditores. D. de vti poſſid.* His adiungatur ſequeſter, cui partes poſſeſſione ceſſerunt, *l. intereſſe. D. de acqui. poſſeſſ. l. licet. §. rei. D. depoſ.* nam & hic naturaliter poſſidet. *Hæc & Cuiac. obſer. lib. 9. c. 33.*

Poſſeſſionum genera varia, cauſſæ

variæ

iæ, tituli varij, pro hærede, pro
ɔtore, pro legato, pro agnato, no
dedito, ſoluto ſuo, *l.3.genera. D.*
acquir. poſſeſſ. l. 13. §.1. D. de poſſeſſ.
ed.

ſſidet PRO HÆREDE, qui
at ſe hæredem eſſe, vel bonorum
ſſeſſorem, *l.11. D. de pet. hæred. §. a-*
ſcenda. Inſtitut. de interd. Item
rem alienam tenens à domino
es inſtitutus eſt, vel bonorum poſ-
onem accepit, aut iuſtam aliquam
ſam habet exiſtimandi ſe hære-
, vel bonorum poſſeſſorem domi-
extitiſſe, *l.33. §.1. D. de vſuc.* Sed &
d hæredi inſtituto legatur, id i-
pro hærede poſſidet, cùm pro i-
s parte legatum non conſiſtat, *l.*
fin. D. de his, quæ vt indig. Eodem
habentur, & quæ à ſtatu libero
ditionis implendæ gratia acci-
itur, *l.15. §. ſed & ſi retenta. D. de*
hæredit. Atque hæc exempla o-
iè accommodantur *ad titul. pro*
de. D. & l. 44. §. ſi tu me vi. l.
. de vſucapionibus. l. 1. D. quorum
. l.1. §. quia autem. D. quod lega-

ſſidet PRO EMPTORE,
non domino emit, cùm eum
inum eſſe exiſtimaret, *l. 33. §.1.*
de vſucapionibus. l. 8. D. de pecul.
commod. l.6. §. Iulianus. D. de preca.
in fin. D. de inſtitor. l.13. §.1. D. de
hæredit. titu. pro empto.

ſſidet PRO DOTE, qui rem
iam ignorans doti accepit, *l.13. l.*
apud Marcellinum. D. de pet. hæ-
.8. D. de peric. & commod. l. 1. &
it. pro dote. Similiter pro DONA-
poſſidet cui res donationis cauſſa
ita eſt, *l.1. D. pro dona.* Pro LEGA-
verò, cui res aliena legata eſt, aut
toris quidem ſed adempta codi-
ignoratur, *l.1. l.4. D. pro legat.*
SOLVTO, qui rem debitam, vel
l quid in ſolutum eius loco ac-
l.1. D. pro empto. Pro SVO poſ-
ad omnes poſſeſſionum ſpecies
igi poteſt, quas quis ex iuſta cauſ
ctus eſt. Sed huic propriè locus
in his quæ proprium & ſpeciale
adquiſitionis nomen non habent, vt
puta in his quæ cœlo, terra, mari, vel
ab hoſtibus capta poſſidemus: item
quæ vt in rerum natura eſſent, feci-
mus, & quæ quaſi donata, legata, vel
empta, vel ex ſtipulatu, aut ex cauſſa
dotis debitæ, cùm veritas non ſubeſ-
ſet, accipimus, *l.1. & l.2. l. penul. in fin.*
D. *pro ſuo. l.3. §. vlt.* D. *de acq. poſſ. l.67.*
D. *de iur. dot. l.5. l.27. l.32. de vſuc.* Vide
in præpoſitione Pro.

in Poſſeſſione eſſe, & Poſſeſſorem
eſſe differunt: ſicut aliud eſt eſſe in
ſeruitute vel libertate, aliud ſeruum
vel liberum eſſe. In poſſeſſione eſt de-
poſitarius, commodatarius, colonus,
inquilinus, is qui precariò rogauit vt
morari liceat, non etiam poſſidere,
vel ſequeſter cui partes cuſtodiam
tantùm, non poſſeſſionem conceſſe-
runt: ſimilis hic depoſitario, ille com-
modatario. Item is qui ex primo de-
creto miſſus eſt in poſſeſſionem cre-
diti ſeruandi cauſſa, vel dotis, ven-
tris, legatorum, damni infecti cauſſa,
l. certè. §. is, qui D. *de precar. l. ſi quis*
ante. D. *de adq. poſſeſſ.* & quibus ij locis
dicuntur naturaliter poſſidere, im-
propria & confuſa locutio eſt, cùm
ſint in poſſeſſione naturali potiùs
quàm poſſideant. qua de cauſſa eis
interdicta poſſeſſoria non dantur, *l.*
officium. D. *de rei vindic.* ſed dantur
dominis, apud quos poſſeſſio reman-
ſit, veluti depoſitori, commodatori,
locatori, ei qui precariò rogatus eſt,
debitori, & ſimilibus. Hi enim per il-
los poſſident: illi ergo his, non ſibi.
Fructuarius etiam tantummodò eſt in
naturali poſſeſſione. nihilominus ta-
men quia rei emolumentum ad eum
pertinet, quæ res efficit, vt in pleriſ-
que partibus iuris pro domino ha-
beatur, interdicta ei poſſeſſoria ac-
commodantur, quæ cæteris qui ſunt
in poſſeſſione non accommodantur.
Cuiacius.

Poſſeſſio CONTINVA dici-
tur, non ſolùm, quæ penes vnum at-
que eundem ſemper eſt, verùm etiam
quæ ab vno ad alium legitimè tranſ-
lata fuerit. Etenim tempora poſſeſſio-

nis, quibus auctores bona fide poſſederunt, meritò debent prodeſſe & reputari ad complendam vſucapionem iis, qui in locum eorum ſuccedunt, ſiue ex contractu, ſiue ex vltima voluntate. Puta hæredibus accedit poſſeſſio teſtatoris, & emptor vtitur tempore venditoris, nec ſolùm immediati, ſed etiam vlterioris. Niſi fortè medius aliquis ex auctoribus non poſſediſſet, quia tunc non poſſet per rerum naturam cenſeri coniuncta ſeu continua poſſeſſio. *Scæuola in l. de acceſſionib. in princ. Venulteius in l. in vſuc. §. 1. D. de diuerſ. tempor. praſcript.*

Poſſeſſio defuncti quaſi iuncta deſcendit ad hæredem, & plerunque nondum hæreditate adita completur. *Paul. l. cùm miles. Ex quib. cauſſ. maior.*

Poſſeſſio vera & propria dicitur, etiam quæ legis commento transfertur, *l. quod meo. vbi Alexan. de acquir. poſſ. l. ſi is cui. §. Flauius. de ſolu.* Quemadmodum vt creditor quis dicatur, ſatis eſt, quòd fidem alterius ſecutus ſit, vel verè, vel legis interpretatione, *l. 1. C. qui manum. non poſſ. l. qui in fraud. §: ex omni. D. qui à quib. manumit.*

Poſſeſſionis verbo interdum proprietas ſignificatur, *l. 78. D. de verb. ſign.*

Poſſeſſio quandoque ſumitur pro detentione, *l. qui locatore. §. ſitium. D. pro hærede.*

Poſſeſſio fiduciaria, *Budæo l. 2. D. de orig. iur. quam ſub manu regia poſſidere dicunt.*

Poſſeſſio quandoque quaſi poſſeſſionem ſignificat, *c. 2. de in integr. reſti.* Quaſi enim poſſeſſio eſt, cùm corporalibus rebus vtimur, quæ naturaliter teneri non poſſunt, vt ſeruitutibus.

Poſſeſſio ſimpliciter prolata, ſcriptáve de naturali accipienda eſt, *l. ſtipulatio iſta. §. hi quoque. D. de verb. oblig.*

Poſſeſſio tradita dicitur etiam præcario rogata, *l. Iulia. §. veniunt.* D. *de actio. empt.*

Poſſeſſionem *in l. aquam. C. de ſeruitut.* interpretatur Albericus rem poſſeſſam.

Poſſeſſionem bonorum agnoſcere apud iudicem, eſt declarare apud Magiſtratum ſe talem eſſe, qui poſſet ac vellet iure Prætorio amplecti hæreditatem defuncti.

Poſſeſſione capere, pro vſucapere, *Iulianus l. non ſolum 33. §. ſi docuimus. D. de vſur.* Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit longa poſſeſſione capi, &c. *Iauolenus leg. emptor. 4. Digeſt. pro empt.* Nihil tum ex eo fundo longa poſſeſſione capturum.

Poſſeſſionis nomen Feudalium agrorum maximè proprium eſt: primùm quia Feudiſtæ ſcribunt ſolam poſſeſſionem ad vaſallum pertinere: proprietatem verò manere domini, *lib. 2. titul. 8. §. vltim.* deinde quia vetuſtiſſimis morib. poſſeſſiones à Romanis dicebantur, prædia, quæ non proprietatis iure: ſed tamen diuturnæ aut perpetuæ poſſeſſionis iure tenebantur: de quibus Iauolenus ita ſcribit *l. in leg. quaſt. 115. D. de verbo ſignif.* Poſſeſſionem dici cuius proprietas ad nos non pertinet, aut nec poteſt pertinere. Et hoc ab agro differre, quòd poſſeſſio eſt vſus: ager, proprietas loci eſt. Quod Feſtus planius ſic exponit: Poſſeſſiones appellantur agri latè patentes publici priuatíque: quia non mancipatione, ſed vſu teneantur: quò pertinet *l. cotem. 11. §. agri. D. de publ. & vectigal. & item prædia. 10. D. fam. erciſc.* vbi vectigalia prædia dicuntur non eſſe noſtri patrimonij. At in libro Variorum Auctorum de limitibus, poſſeſſiones definiuntur agri latè patentes publici, priuatíque, quos initio non mancipatione, ſed quiſque vt potuit occupauit, atque poſſedit: vnde & nuncupati. Agros igitur Iauolenus eſſe vult, qui nexu & mancipio, alióve iure ciuili, veluti ceſſione vel vſucapione alicuius proprij facti ſunt: quod veteres Dominium iuris Quiritium appellabant. Poſſeſſiones autem quæ vel

ad tempus, vel in perpetuum ali- vtendæ fruendæ datæ ſunt: pro ibus vectigal aliquod teſtandæ au- ritatis cauſſa penditur. Sicul. c. Horum ergo agrorum nullum nulla forma, quæ publicæ fidei Teſſoribus teſtimonium reddat. ↄd ſi culturæ & meliorationis lex iberetur, Imp. Zeno Emphy- ſim appellauit, *l.1.Cod.de iure em-* .Hotomanóque placet, vt eo poſ- ionum nomine feudalia prædia :itentur, *Cic.Agr.*1. Venit mihi in ntem, Tib.& C.Gracchos plebem agris publicis conſtituiſſe, qui a- à priuatis antea poſſidebantur. *Orat.*II. Qui agrum Recentoricum ſident, vetuſtatis poſſeſſionis ſe, ı iure: miſericordia Senatus, non i conditione defendunt. nam il- ı agrum publicum eſſe fatentur: moueri poſſeſſionibus negant o- tere. *Item*: Anteà cùm erat à Tri- iopl. mentio legis Agrariæ facta, itinuò qui agros publicos, aut poſſeſſiones inuidioſas tenebant, timeſcebant. *Item Orat.*III. Si iſti, i partem aliquam iuris, aliquam ilitudinem propriæ poſſeſſionis, ıuam ſpem diuturnitatis attin- it:nemo eſt,&c. *Item*: Immunis amodiore conditione ſunt, quàm quæ penſant. Ego Tuſculanis aqua Crabra vectigal pendam: a à municipio fundum accepi. hæc omnium optimè legis ipſius rariæ verba oſtendunt: Quæ pu- :è data, donata, conceſſa, ven- ı. Patior, audio, quid deinde? SSESSA. Hoc Tribunuſpl. mulgare auſus eſt: vt quod quiſ- : poſt Marium & Carbonem Con- ıs poſſederit, id eo iure teneret.) qui optimo priuatum. Nam in e ita erat: Ea omnia eo iure ſint, ıuæ optimo iure priuata ſunt. Pri- a enim appellat, quos Iauolenus os propriè nominat. Poſſeſſio- , vt ille idem, quæ non proprio Quiritium iure, ſed vſus cauſſa ebantur: qualia ſunt Feudalia & phyteuticaria prædia. Similiter ergo Feudatarius & Emphyteutes poſſeſſionem ſuam propriè appella- bant, *l.Moſ.hu.* 47. §.1.*D. de iur.fiſc.* & *qui iu fruitur, poſſeſſor, l. item ſi* 15. §. 1. *D.de rei vind.* vel (vt eſt apud Sic. Flaccum) publicæ fidei poſſeſſor. Itém que ſuperficiarius: cũ ſuperficiei pro- prietas & ciuili & naturali iure eius ſit: cuius eſt ſolum, *leg.* 2.*D.de ſuperfi- ciebus.* Inter eum tamẽ abuſiuè poſſeſ- ſionis verbum proprietatem quoque ſignificat. *leg. interdum.* 78.*D.de verb. ſignifi.*

POSSESSOR quis dicatur, ſe- cundum ſubiectam materiam æſti- mandum eſt, vt deſcribit eum Ma- cer, tractans iudiciariam cautio- nem, *in l.ſciendum eſt. D. qui ſatiſdar. cog.* & obſerua ibi, quomodo mate- ria variet ſignificationem verbo- rum.

POSSESSORIAS actiones Tryphonius, *l.*50.*D.de bon. lib.* ipſam bon.poſſeſſ.vocat. At *in l.*4. §.*fin. D. ad Carb.* hoc verbo hæ actiones ſigni- ficantur, quæ bonorum poſſeſſoribus rerum hæreditariarum perſequenda- rum gratia dantur, *Bald.de bon.poſſeſſ. hæred.D.*

POST, qui accipi debeat, docet *Bar.l.*2.*D.ſi cer.pet.* & ad finem referri conſtat, vt autem ad initium.

Poſt hominum memoriam, id eſt, à memoria hominum.

POSTERORVM appellatione liberos tantùm, non etiam libertos eorum, quibus fideicommiſſum reli- ctum eſt, Fideicommiſſum contineri nequaquam incertum eſt, *ait Mode- ſtinus in fin.l.quod hiu verbis.D.de leg.*3. Vnde

POSTERIORES dicuntur, qui vltra trinepotes ſunt vſque in in- finitum deſcendentes, *l.fin.§.paren- tes.D.de grad.* Maligna igitur fuit illa Caligulæ interpretatio, qua poſtero- rum nomen ad filios coarctabat, ne- gans vltra hunc caſum debere poſte- ros intelligi, quemadmodum Sueto- nius in C. Caligula in cap. 38. ſcribit. Cæterùm vacatio, & immunitas, libe- ris, & poſteris alicuius data, ad eos

Digitized by Google

duntaxat pertinet, qui eiuſdem familiæ & nominis ſunt, *l.*13.D. *de mun. & hon.*

POSTERIORES, pro Poſthumis, vide poſthumi.

POSTICAM, lineam in agris diuidundis, S. Sulpitius *apud Feſt. libr.* 14. appellauit.

POSTICVM, Varroni poſtica, oſtium in poſteriori parte ędium, *l. ſi cui* §. *cum ædium.* D. *uſufr. leg. Feſto lib.*14. Vlp. in *l.* 13. §. *ſed ſi ædium.* D. *de uſufruct.* etiam poſticas dixit. Vel aditos, inquit, poſticáſve vertere.

POSTLIMINIVM eſt, *ait Paulus*, ius amiſſæ rei recipiendæ ab extraneo, & in priſtinum ſtatum reſtituendæ, inter nos, ac liberos populos, Regéſque moribus legibus conſtitutum, *leg. Poſtliminium.* D. *de captiu. & poſtlim. reuerſ.* Dictum eſt autem Poſtliminium, *vt vult Imper.* §. *dictum eſt. Inſtitut. quibus mod. ius patr. pot.* à limine & poſt. Vnde eum qui ab hoſtibus captus eſt, & in fines noſtros poſtea peruenit, poſtliminio reuerſum rectè dicimus, nam limina, ſicut in domo finem quendam faciunt: ſic & imperij finem eſſe limen veteres eſſe voluerunt. Hinc & limen dictum eſt, quaſi finis quidam & terminus. ab eo poſtliminium dictum eſt, quia ad idem limen reuertebatur, quod amiſerat. Cicero *in Topic.* de hoc vocabulo ſic ſcribit: Seruius in verbo Poſtliminium nihil putat eſſe notandum, niſi POST: & Liminium illud, productionem eſſe verbi vult: vt in Finitimo, Legitimo, æditimo, non plus eſſe timum, quàm in Meditullio, tulliam. Scæuola autem iunctum eſſe putabat verbum, vt ſit in eo & Poſt, & limen: vt quæ à nobis alienata ſunt, cùm ad hoſtem peruenerint, & ex ſuo tanquam limine exierint, dein, cùm redierint pòſt diem ad limen, poſtliminio videantur rediſſe. Ælius Gallus lib. 1. ſignificationum quæ ad ius pertinent, vt ſcribit Feſt. Poſtliminio receptum ait eſſe eum, qui liber ex qua ciuitate in aliam ciuitatem abierat, in eadem ciuitate redit eo iure, quod conſtitutum eſt de poſtliminiis. Item qui ſeruus à nobis in hoſtium poteſtatem peruenit, poſtea ad nos redit, in eius poteſtatem, cuius ante fuit, redit. Equi, inquit, & muli, & nauis eadem ratio quæ ſerui. ſic enim legi vult *Cuiac. Obſer. libr.* 11. *c.*23. vbi etiam de iure poſtliminij diſſerit. Cicero loco ſuprà citato: Poſtliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa, quæ frena recipere ſolet. *Apud Pomp. in l.* 36. D. *de reli.* Poſtliminium in rebus inanimatis & immobilibus ſumitur. Loco capta, inquit, ab hoſtibus deſinunt eſſe religioſa, quod ſi liberata ſint, quaſi quodam poſtliminio reuerſa priſtino ſtatui reſtituuntur.

POSTVLARE, eſt ſuum vel alterius deſiderium pro tribunali, id eſt, apud eum qui præeſt iuriſdictioni allegare & exponere, non alibi, *leg.*1. §. D. *de poſtul. leg.* 4. §. *hac autem.* D. *de damno infect. leg.* 9. D. *de pæn.* Gellius lib. 11. cap. 22. vtitur etiam hoc verbo in hoc ſignificatu. Hinc pro aduocationem præſtare, & apud iudicem alicui adeſſe ſumitur *ab Vlp. in l. puto autem. C. de poſtuland.* Cauſſam agere pro poſtulare, *Paul. in l. is qui fiſci.* D. *eod. titu.*

Poſtulare præterea is dicitur, qui rem per ſe iuſtam admodum exigit, aliquantò inſtantius, quàm petens. Vnde Curtius, Poſtulabat, inquit magis, quàm petebat.

Poſtulare, cùm ad publica iudicia refertur, propriè ſignificat petere à Prætore, vt ſibi liceat à lege aliqua publicorum iudiciorum quempiam interrogare, vtrum in eam legem commiſerit, necne: vt ſi fateatur ei lis æſtimetur: ſi neget, eius nomen in reos referatur. *Cicero ad Qu. fratrem lib.*1. Quòd cùm de ambitu Gabinium vellet poſtulare, neque Prætores diebus aliquot adiri poſſent, vel poteſtatem ſui facerent, in concionem aſcendit, *Cælius Ciceroni.* Inſolentiſſimi homines Circenſibus ludis poſtulandum

Digitized by Google

dem me lege Scantinia curarunt. Idem: Illud mihi occurrit, quòd inter poſtulationem & nominis delationem vxor à Dolabella diſceſſit.

POSTVLATIO, quæ *inquit Donatus*, propriè eſt querela de eo qui peccauit, apud alterum: Expoſtulatio apud illum ipſum qui peccauit. *Terent. Hecyra*: Neque lites vllæ inter eas, poſtulatio nũquam. *Item in And.* Expoſtulatio eſt aduerſus eum quem incuſamus. Nam Expoſtulare eſt querelam apud eum ipſum deponere, de eo ipſo qui fecit iniuriam. Poſtulare autem, querelam dicere de altero apud alterum. Aliàs Poſtulatio, pro deſideriis ſumitur. Hinc

Poſtulationibus vacare, id eſt, expedire ſupplicantium deſideria. Nam poſtulationes, vt diximus, pro deſideriis, & interpellationibus iudicialibus, *l.2. §. in bonorum. D. quis ord. in bon.poſſ.*

Poſtulationes item vocantur, cum ob monſtrum, oſtentum, prodigium, errorem in ceremonia, ſacrificium, vel expiationem poſtulare dij videntur: hoc verbo vtitur M. Tullius: ſed & Arnobius ita ſcribens, In ceremoniis veſtris, rebúſque diuinis poſtulationibus locus eſt, & piaculi dicitur eſſe contracta commiſſio.

POSTHVMVS, vt ait Ceſellius Vindex, explicans *apud Gel. l.c.* 17. locum Virg. Æneid. 6.

Syluius Albanum nomen, tua poſtuma proles,
Quem tibi longæuo ſerum Lauinia coniux Educet ſyluis.

non eum ſignificat qui patre mortuo, (vel poſt humatum patrem, vt alij) ſed qui poſtremo loco natus eſt. Itaque *Tertul.* poſtumum pro poſtremo vſurpauit *in lib. contra Gnoſt.* Quæ cauda erit quodcunque de poſtremo corporis propagatur, *item Apuleius in Apolog.* 1. Igitur per aſpirationem ſcribendum hoc vocabulum non eſt, vt nec in Pand. Flor ſcribitur, nec in veteribus Liuij cod. vt obſeruat Sigonius: nec à Græcis, πόσθουμος. ſed πόστουμος effertur: atque nihil in eo aliud notandum, niſi Poſt, & Vmus productionem eſſe verbi, vt in Poſtliminio, Liminium, ea ſententia Seruij quam ſuprà retulimus: vel ea forma à Poſt, deductum, qua ab Extra Extumus, & à Citra Citumus, Hinc illud Plauti:

Poſt mediam ætatem, mediam qui duxit vxorem.
Si eam fortè ſenex anum grauidam fecit:
Quid dubitas quin puero ſit nomen Poſtumus?

At negare nolim, Poſtumos etiam vocari eos qui poſt mortem patris naſcuntur (κυοφορουμένους à Græcis interpretibus dictos, quòd moriente parente in vtero fuerint) cùm præſentibus ſcribat Plutarchus in Coriolano & Sylla, πόστουμον appellari, ἐπὶ τεθνηκότος πατρὸς γένηται: idémque Vlpian. *l.3. §. D. de iniuſt. rupt.* item Caius, Sextus Pompeius lib. 14. & Varro tradant: ita tamen vt poſtremo (mortui enim non procreant amplius) non vt poſt humatum patrem, Poſtumus natus dicatur: quod & confirmat Vlpian. *d.l.3. §. ex his.* vbi poſtumus poſteriores vocat, ſic enim in Pandect. Flor. legitur, & libri quoque Labeonis poſt mortem eius editi, poſteriores dicti ſunt, quaſi poſtumi.

Poſtumus etiam dicitur in legis Velleæ cap. 1. qui poſt teſtamentum viuo parente naſcitur: & ex eiuſdem legis c. 2. poſtumorum loco ſunt, qui ante teſtamentum nati ſunt, ſi poſtea mortuo parente in ſui hæredis locum ſuccedant: hinc verò etiam apparet, aptari nomen poſtumi non his tantummodò qui poſt mortem parentis nati ſunt, ſed etiam his qui poſteriores parenti editi ſunt. *Vide in Pandect. titul. de lib. & poſt. & præcipuè l. Gellius. 29. cuius expoſitionem vide apud Duarenum lib. Diſput. 2.c.38.*

Poſtumus alius dicitur ſuus, alius verò alienus. Poſtumus ſuus dicitur, qui ſi viuo patrefam. natus fuiſſet, in ipſius poteſtate fuiſſet, proxi-

Digitized by Google

múmque ab eo locum in familia tenuiſſet, §.3. *Inſt. de hære. quæ ab inteſt.* veluti filius: aut filio de familia ſublato, nepos, & qui deinceps poſtumus alienus dicitur, qui ſi teſtamenti tempore natus fuiſſet, ſuus hæres non fuiſſet. Horum autem alij ſunt Agnati, vt frater, qui in matris vtero eſt, fratríſve poſtumus, §.1. *D. de legit. agn. ſucceſſ. l. fratres. Cod. de inoffic. teſt. leg. pen. Digeſt. de leg.* 1. alij Cognati, *de quibus in l. poſtumus. 6. Digeſt. de inoffic. teſtam.* vt is qui ex emancipato filio conceptus & natus eſt, *leg. ſi emancipatus. 6. Digeſt. de contr. tab.* Item ſororis vel naturalis, vel adoptiuæ filius: *de quo in leg. ſi quis. 9. in fin. D. de lib. & poſt.* item qui ex filio in adoptionem dato conceptus eſt, *l. 1. §. ſi filius in adopt. Digeſt. de vent. in poſſ. mitt.* item qui cæſo vtero extrahitur matri cognatus eſt poſtumus, *d. l. poſtumus. Digeſt. de inoffic. teſtam.* aut qui eſt in vtero neptis ex filia, *de quo in leg. Titius. §. Lucius. Digeſt. de lib. & poſtu.* alij quoque ſunt poſtumi planè extranei: *de quib. in l. extraneo 6. D. de vent. in poſſeſſ. mitt. & aliis nonnullis locis.* Ex Hotom.

POTENTATVS, *in leg. 13. Digeſt. de rit. nup. leg. 1. Cod. de gen. abo. l. 4. Cod. de teſtib.* vtuntur hoc verbo Cæſar & Liuius.

POTESTATIS verbo plura ſignificantur: in perſona magiſtratus imperium, *leg. 215. Digeſt. de verb. ſign. leg. 13. D. de iuriſdict. leg. 3. Digeſt. ne vis fiat ei, qui in poſſ. leg. 1. Digeſt. ad leg. Iul. maieſt.* & quidem abſolute poteſtatem appellari merum imperium, quo in facinoroſos animaduertimus, *Vlpian. ſcribit in leg. 3. Digeſt. de iuriſdiction. om. iud.* in perſonam verò liberorum patria poteſtas in perſona ſerui dominium. *d. l.* 215. poteſtatis enim verbum non ad liberos modò trahimus, verum etiam ad ſeruos & ad eos qui nobis bona fide ſeruiunt, ſiue liberi ſint, ſiue alieni, ſiue proprij ſint, ſiue fructuarij. Nec refert cuius ſexus ſint, *l. 1. §. in poteſtate. D. de exercitor. leg. 1. §. vltim. Digeſt. de tributor. leg. 3. §. qui in eiuſdem Digeſt. de donat. int. vir.* Quinimo & in eo quod dicitur, eos qui in poteſtate teſtatoris ſunt, ad teſtamentum adhiberi teſtes non poſſe. poteſtatis verbum ad eum quoque qui ab hoſtibus redemptus eſt, referimus, *leg. 10. Digeſt. qui teſtam. fac.* At cùm agimus de noxæ deditione cum eo qui ſeruum non defendit, poteſtatis appellatione copiam facultatémque ſignificamus, *d. l.* 315. In poteſtate enim habere ſeruum, quod ad noxalem actionem attinet, accipimus eum, qui facultatem & poteſtatem exhibendi eius habet. Quòd ſi in fuga ſit, vel peregrè, non videbitur eſſe in poteſtate, *l. 21. §. Prætor ait. D. de noxalibus.* In lege Attinia, in poteſtatem domini res furtiua veniſſe videtur ſecundum Sabini & Baſſij interpretationem ſi eius vindicandæ poteſtatem habuerit. Alij ita interpretantur, ſi eius rei velut ſuæ poſſeſſionem ita nactus ſit, vt iuſtè auelli ei non poſſit, *l. 4. §. tunc in poteſtatem. Digeſt. de vſuc.* poteſtatem ſui non facit, quod ad miſſionem in bonorum poſſeſſionem attinet, qui id agit, ne aduerſarius eius ſui copiam habeat, *leg. 2. §. 1. D. quibus ex cauſ. in poſſ. l. 7. §. præterea.* D. de *ſuſp. tutorib.* Enimuerò magiſtratum quoque ipſum poteſtate præditum, poteſtatem appellamus, *l. 7. D. de reb. cr. l. 26. D. de pignorib. l. 17. §. pen. D. de ædil. edict.* vt & apud Iuuenal. cum ait,

An Fidenarum Gabiorúmque eſſe poteſtas.

Sueton. *in Claud. c. 23.* Iuriſdictionem de fideicommiſſis quotanis & tantùm in vrbe delegari magiſtratibus ſolitam, in perpetuum atque etiam per prouincias poteſtatibus delegauit. Quem locum torquere poſſumus ad interpretationem illorum verborum, quæ ſunt *in leg. 1. D. quod quiſque iur.* QVI MAGISTRATVM POTESTATEMVE HABEBIT, vt eos, qui in vrbem magiſtratum gerunt, vel in prouinciis imperium aliquod poteſtatémve

ſtémque obtinet, ſignificari dicamus. Sed & *in l.3.fin.D. ad leg. Iuliam maieſt.* poteſtas à magiſtratu ſeparatur, & *l.5.D.de arbitr.*

POTIORES in muneribus iniungendis accipiuntur non ſolùm gra u generis, ſed & ſubſtantia rei familiaris, *interprete Paulo lib. 2.Sent.28.Et in l.7.D.de decurionib.l.1. C. de potorib.ad mun.nominan.l.10.* potiorum omen accipiendum eſt.

POTITVS hoſtium dicitur, qui hoſtium poteſtatem redactus eſt, *Papin.l.11. D. de capt. & poſtlim.* tinde ſui iuris videtur fuiſſe, ex quo ter hoſtium potitus eſt. Plautus in oidico, MVL. *Tum filiam quam ex ſuſcepi.* PER. *Quid eam?* M. *Edu- im perdidi. atque hoſtium eſt potita.* paulò pòſt. *Nam poſtquam audiui icò ex meo ſeruo illam eſſe captam: itinuo argentum dedi vt emeret.* Sic. *pi. in l.15. D. ex quibus cauſ. maior. o.D.de mil.teſt.l.12. & l.22. D. de* ?.

POTIVS nonnunquam apud Iuconſulos ſubauditur, pro conſuedine Hebraici ſermonis. *Paul.l.D. reb.cred.* Eorum datione poſſumus creditum ire, quia in genere ſuo ictionem recipiunt per ſolutionn, quam ſpecie, *Vlp.2.§.6.in fi. D. iud.* Alioquin compelletur iudim accipere, quàm inuenire eos, i ſatis pro eo dent. *Idem l.7. depoſ.* n poſſet non ſuſcipere talem cauſa, quàm decipere. *Item l. 22. in fin. de acq.vel omit. & l.49.§. 3. D. de it.lib.13.*

PR. nota eſt, non interiecto puncto torem ſignificans: puncto interie- populum Romanum. *qua de re Vinus Afer. in libr. de Orthograph.* inquit, quoties prætorem ſignifie vultis, nolite interpungere: ne populus Romanus.

πράκτορες in Nouellis dicuntur eores tributorum. Hinc Suidas, φοήρες, ὁ τὰς εἰσφορὰς συλλέγων, ὥσπερ ἀρχας καλεῖν ἔθος τοῖς πολλοῖς.

PRÆ, præpoſitio, exponitur ante, *fideiuſſor.D.qui ſatiſd.cog.*

Præ manus, ad manum, in promptu; *l.27.D. de pig.actio.*

PRÆBENDA, veteri loquendi modo, *in l. inuiti.2. Vlp.* protulit neutro genere, vbi Accurſius præbendam legit, & ſubaudit annonam. Exempla veteris lectionis adducit *Alciat.cap.43.2.Parerg.* qui obiter admonet, quas Sacerdotum præbendas vulgò vocamus, μεταφορικῶς poſſe nos Latinius in neutro genere præbenda dicere.

PRÆBENDA *in tit. extra de præbendis & dignit.* eſt ius percipiendi prouentus in eccleſia collegiata, ex actione proueniens competens alicui tanquam vni de collegio quod ius ex canonica deſcēdit, nō enim eſſe debet canonicus ſine præbenda, *cap. reuelatum.extra illo titul.*

Præbenda eſt nomen iuris, quia non tantùm ex poſſeſſionibus & reditibus conſtituitur, ſed & ordine canonicatus cui adnectitur, & iungitur.

PRÆCENTORES, dicuntur cantores, qui in choro incipiunt in eccleſia collegiata, *c.cum olim de conſuetud.*

PRÆCIDERE, *Bud.l.2.de orig. iur.* Græcis ἀφορίζειν, Gallis cottare, ac quorum quem articulum deſignare.

PRÆCIPERE, ante alios capere, & id præcipuum ſibi habere præter hæreditariam portionem, & vt Græcè dicitur, ἐξαίρετας λαβεῖν *l. ſi filia nupta.§.1.D.famil. erciſcun.* Si filiusfam. ait, iuſſu patris obligatus ſit, debebit hoc debitum præcipere. *Sic. l.35.§.1.D.de legat.2.l. 90. D. ad leg. Falcid.l.10.D.de alim.lega.* Hinc genus illud legati, HAERES MI ILLAM REM PRAECIPITO, TIBI Q. HABETO. *de quo Vlp.Inſtit.titu. 23. & Inſt.in §.ſed olim.eod.tit.l.90.de leg.3.* quod legatum, *vt ſcribit Gaius l.2.Inſt.* non niſi vni ex hæredibus relinqui poteſt, cui aliquid ſuprà hæreditatis partes præcipui titulo relinquitur.

Præcipere aliàs eſt iubere, vt faciant qui aliis præſūt. Vnde præcepta

Digitized by Google

Magiſtratuum dicuntur, & præcepta Iuris, præcipere, pro inſtruere, docere Qua ratione præceptores appellantur, quaſi inſtitutores *Cic. de finib.* Sapientia præceptrice, in tranquillitate viui poteſt.

PRÆCEPTIO pro præſumptione, vel potius vt ſic dicam, antecapione, *apud Papin. in l. 2. de fund. inſtr.* Cum pater, inquit duob. præceptio item honorum auiæ dediſſet. per Præceptionem dare, legere relinquere, id eſt præter hæreditatis partem dare, *l. 48. D. de iur. fiſc. l. 25. §. vl. C. fam. erc. l. 22. D. de inſtr. vel inſt. leg.* Sic Ex cauſſa præceptionis poſſidere. *l. 1. D. quod leg.*

PRÆCEPTVM, ſiue præceptio, pro ſcriptura, vel inſtrumento. *In Lomb. lib. 2. tit. 17.* Si guaſtaldus aliquid per donationem acquiſierit, ſit illi ſtabile, ſi per præceptionem indulgentiæ Regis hoc illi fuerit confirmatum. *Item tit. ſeq.* Reddat omni tempore, ſecundum domini ſui præceptionem. *Aym. lib. 5. tit. 36.* Richildis Compendium ad Ludouicum veniens attulit ei præceptum, per quod pater ſuus illi regnum ante mortem ſuam tradiderat.

PRÆCEPTORIS optimi adfectus erga auditorem ſuum eſt honeſtiſſimus. Non eſt enim vulgaris amor, quem bonæ literæ inter præceptorem & diſcipulum conciliant.

Præceptorem omnibus beneficiis venerari, magna laus eſt auditorum. Socrati, cum diſcipuli multa pro ſuis quiſque facultatibus offerrent, Æſchines pauper auditor ſeipſum donabat. Certè Deo, parentibus, & præceptoris bono nunquam pares addi poſſunt gratiæ.

PRÆCIPVA dicuntur, *inquit Donatus in 5. Æneid.* quæ præter communionem ſingulis proprio nomine deputantur, vt fit ſæpè in teſtamentis, cùm aliqua per præceptionem ſingulorum eſſe hæredum conſcribit teſtator. Vel ſic: Præcipuum dicitur, quod hæredibus per præceptionem legatum eſt: id eſt, quod iiſdem quibus hæreditas relicta eſt, ita eſt legatum, vt iudicio familiæ erciſcundæ id ante quam partes diſtribuantur, capiant, *l. 90. D. ad leg. Falcid. l. 5. §. 1. l. vlt. D. de lega. 2. l. 27. §. ſi præcept. D. ad leg. Trebell.* Gallicè. *Preciput aduantage.* Eius autem legari hanc formulam *Vlp. Inſtit. 24. prodit:* L. TITIVS ILLAM REM PRAECIPITO. *Item,* TITI fili, hoc amplius de medio ſumito, &c. *l. vxorem. 41. §. tertio D. de leg. tertio.* Hinc Præcipui titulus *apud Sido. Apollin. lib. 6. Epiſtol. ad Patientem:* Illud autem deberi tibi quodam (vt dicunt iuriſc.) præcipui titulo, nec tuus ire poterit pudor inficias Denique, Per præceptionē legare, & prælegare idē ſunt, *l. Sextiam. 32. D. de leg. tertio.* prælegatum.

PRÆCONES in comitiis legum, ſubiiciente ſcriba leges pronunciabant. in comitiis magiſtratuū, tribus citabant, qui deſignati eſſent, renunciabant: in iudiciis, iudices, reos, & teſtes citabant, audientiam faciebant, Oratores dixiſſe pronuntiabant: in auctionibus rei precium iudicabant, addictam à Magiſtro rem venditam pollicebantur.

PRÆDA. Si quid bello captum in præda eſt, *ait Labeo. l. antepen. de cap. & poſt. l.* Gall. autem, præda, inquit propriè dicitur, corpora ipſa rerum, quæ capta ſunt, Bartol. pulchrè tractat de præda *in l. hoſtes. & in l. ſi quid in bello. eod. tit.*

Prædæ occaſionem præbere, hoc eſt, inuaſionis occupationis iniquæ. *Vlpian. l. 1. in princ. Si vent. nom. in poſſ.*

Præda, pro prædis cautione, Vide Prædes.

PRÆDES generaliter dicebantur ſponſores, id eſt, qui pro aliis fideiubebant. Plerunque autem ij, qui pro mancipibus ſpondebant, hoc eſt, pro iis publicanorum principibus, qui vectigalia à Cenſoribus conſtituta actione redimebant. Hinc Varro *li. de ling. Lat. 5.* Præs, inquit, dicitur, qui à magiſtratu interrogatus, in publicam vt præſtet: à quo & cùm

Digitized by Google

àm reſponderet dicitur præs. Id autem quo cauebatur, prædam dictam dem teſtatur li.4. prædia dicta, item vt prædes, à præſtando: quod ea pignori data publicè mancupi fidem præſtent. ſic enim legendum docuit Ioſeph. Scaliger. Hinc illud Ciceronis in Orat. pro domo: poſtremo ne in prædæ quidem ſocietate mancipem, aut prædam ſocium reperire potuiſti. nam alludit ad publicanorum ſocietates, quorum alij mancipes, alij eorum prædes erant: cæteri communi nomine publicani dicebantur. Veteribus Gloſſis prędes ſunt, οἱ ὑπὲρ φόρου δημοσίου ἐκδιδούμενοι.

Prædes quoque *vt Aſconius ſcribit*, dicebantur, ſatiſdatores locupletes pro re, de qua apud iudicem lis eſt: interea qui tenet, diffidens cauſſæ, poſſeſſionem deteriorem faciat.

PRÆDIVM, à præſtando dici ſecundùm Varronem rectius multò poteſt, quàm quaſi hæredium, vt quidam putant. Nam prædia poſſunt quotannis aliquid præſtare: ſicut & prædes dicuntur ſatiſdatores, qui præſtare poſſunt damna data ab iis, pro quibus fidem interponunt. Prædium autem aliud eſt vrbanum, aliud ruſticum, quæ non tam loco diſtinguntur, *vt vult Neratius l.2. D. de ſeruit.ruſtic.præd. & l.eo iure.in quibus cauſ. pign.* quam qualitate, *vt ex l. vrbana familia.168. D. de verb.ſign. & l.ſi prædium. C. de præd.min. colligi poteſt. Vide titul.D.de ſeruit.ruſt.* Vide Fundus.

Prædium ſeruiens, ſeu fundus ſeruiēs dicitur, quod, vel qui debet ſeruitutem. At fundus cui debetur ſeruitus, prædium dicitur dominans. *vide Zaſium.§.æquè.Inſtit.de act.*

PRÆDIATORES, de quibus Caium ſcripſiſſe conſtat ex indice *l. 54. D. de iur. dot.* dici putantur, qui iuris ad prædia & prædes pertinentes periti ſunt. *Cicero pro Balbo*: Etenim Q.Scæuola Augur cum de iure prædiatorio conſuleretur, homo iuriſperitiſſimus cōſultores ſuos nonnunquam ad Furium & Caſcelium prædiatores reiiciebat. Quod idem ſcribit etiam Valer. Maxim. apud quem tamen PRAETORIO corruptè legitur, pro PRAEDIATORIO, vt annotauit Hotom. *Turnebus Aduerſ. lib. 20. c. 30.* ſecutus veteres Gloſſas, quæ Prædiatores interpretantur, ὠνηταὶ τῶν ὑπαρχόντων, hoc vocabulo ſignificari vult eos, qui bona & fortunas eorum emunt, qui pro vectigalibus populi obligabantur. Quibus adde quod ſcribit in Topicis Boetius: Vindex eſt, qui alterius cauſſam ſuſcipit vindicandam, veluti quos nunc prædiatores vocamus. Ita enim legi vult Cuiac. non procuratores.

PRÆDICARE, pro apertè dicere, *apud Vlp. in fine.l.ſi quis.D.de pet.hær.* prædicare item præco dicitur, dum aliquid palam promulgat & pronunciat ex Senatuſconſulto.

PRÆDONES propriè ſunt, qui cùm bellum non indixerint, hoſtiliter tamen graſſantur, qui & latrones, ſiue latrunculi appellantur, *l. hoſtes. 24. D. de captiu.* Eiuſmodi ſunt quos *Cicer. 2. de inuentione* deſcribit: Craſſus Conſul, inquit, quoſdam in citeriore Gallia nullo illuſtri, neque certo duce, neque eo nomine, neque numero præditos, vt digni eſſent, qui hoſtes populi Rom. dicerentur, quòd tamen excurſionibus & latrociniis infeſtam prouinciam redderent, conſectatus eſt. &c. Tranſlatè autem & abuſiuè.

PRÆDONES poſtea dicti ſunt, iniuſti & malæ fidei poſſeſſores, id eſt, qui cùm ſcirent ad ſe hæreditatem non pertinere, bona ſine aliqua iuſta poſſidendi cauſſa inuaſerunt, *l.22.§.ſi prædo ff.de pignor. action.l.5.l.13.§.ex facto. D.de acquir.poſſ.l.55. D. de cond. indeb.* itaque omnes etiam bonę fidei poſſeſſores poſt litem conteſt. prædonum loco ac numero habentur. *l. 27. §.ſi ante, & l.33.§.ſicut. D.de hær.pet.*

PRÆDONIVS, a, um, qui prædonis eſt. *Vlpia.l.25 §.3.D.de hær.pe.* Si verò poſtea conſcius hæreditatem nihil ad ſe pertinere, prædonio

Digitized by Google

more verſari cœpit.

PRÆESSE, verbum eſt proprium Iuriſconſultorum, cùm litigatori auctores erãt vt iure ageret. Hinc illud P. Mutij Scæuolæ, *in lib. de Orat.* 1. Idem ſi hic in tuo regno eſſemus, non tuliſſem, multiſque præeſſem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure manu conſertum vocarent. Hinc illud Cic. de Chelidone, amica Veris: Statuunt petere auxilium à Chelidone, quæ iſto prætore non modò in iure ciuili, priuatorúmque omnium controuerſiis populo Romano præfuit, verùm etiam in his ſartis tectíſque dominata eſt. Superiùs enim ſic dixerat: Redite in memoriam quàm inanes domus eorum qui conſulebantur, quàm plena atque referta Chelidonis. *Sic Pomponius in l. 2. D. de orig. iur.* Augeſcente ciuitate, & qui præerant agendi genera compoſuerunt.

PRAEFATIO id erat in pactorum formulis, quod præſcriptio ſenatuſconſultis. Hinc Paulus *l. Titio qua. §. 1. D. de ver. obligat.* Ea quæ in præfationibus conueniſſe concipiuntur, etiam in ſtipulationibus repetita creduntur: ſic tamen, vt non ex ea repetitione inutilis efficiatur ſtipulatio. Id eſt, quæ in ingreſſu contractus facta ſunt, ſtipulationi ineſſe dicuntur, licèt purè facta ſit. *Confer. l. item quia. §. idem Iuliano. D. de pact. & l. lecta. D. ſi cer. pet.*

PRAEFECTVRA, generica vox eſt, vrbica, militaris, caſtrorum, operum, fabrorum, laborum, atque id genus aliæ. Vlpia. Vitibus, inquit, præfecturæ compulſus eſt, *l. 2. Vbi quis agere.*

PRAEFECTVRAE Feſto lib. 4. eæ appellabantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinæ agebantur, & erat quædam earum reſpublica (neque tamen magiſtratus ſuos habebant) in quas legibus præfecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent: quarum genera fuerunt duo: alterum, in quas ſolebant ire præfecti quatuor XXVI. virum (al. è. XXVI. viris) qui populi ſuffragio creati ibãt in hæc oppida. Capuam, Cumas, &c. Alterum in quas prætor vrb. quotannis mittere ſolebat, qui ius dicent. vt Fundos, Pormias, &c. Græci νομοὺς ac στρατηγίας vocant. *Liuius lib.* 26. Feſti definitionem confirmat his verbis: Habitari tantùm tanquam vrbem Capuã, frequentaríque placuit; Corpus nullum ciuitatis, nec ſenatus, nec plebis concilium, nec magiſtratus eſſe: præfectum ad iura reddenda quotannis miſſuros. Præfecturæ itaque dicebantur oppida quædam Italiæ, quorum incolæ ciues Rom. erant: hoc tamen à municipiis differebant, quòd non ſuis legibus vtebantur, nec vllos è ſuo corpore magiſtratus, vt coloni, creare poterant: ſed à magiſtratibus qui Roma quotannis mittebantur, Romanis legibus regebantur. ij magiſtratus Præfecti dicebantur: hinc Præfecturæ.

PRAEFECTORVM in libris Iuris Ciuilis hæc potiſſimum quæ ſubieci nomina recenſentur, Præfectus Prætorio, Præfectus vrbi, Præfectus vigilum, Præfectus annonæ, Præfectus ærario, Præfectus Auguſtalis.

Præfectus PRAETORIO, tranſlata in vnius dominatum Repub. exemplo Magiſtrorum equitum ab Imperatore creari ſolebat: eíque dari plenior (*vt Pom. & Arcadius ſcribunt l. 2. §. populi deinde. D. de orig. iur. l. 1. D. de off. præf. præt.*) licentia ad diſciplinæ publicæ emendationem, quibus initiis adeò is magiſtratus creuit, vt appellari à Præfectis prętorio non poſſit. credidit enim princeps, eos qui ob ſingularem induſtriam, explorata eorum fide & grauitate, ad huius officij magnitudinem adhiberentur, non aliter iudicaturos eſſe, pro ſapientia ac luce dignitatis ſuæ, quàm ipſe foret iudicaturus, *l. 1. ff. de officio Præfect. prat.* Vnde autem dictus ſit, Aſconij extat autoritas. Veteres, inquit, omnem magiſtratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellauerunt. Vnde & prætorium

ꝑrium tabernaculum eius dicitur, & ı caſtris porta Prætoria, & hodie uoque Præfectus prætorio. Quibus x verbis perſpicuum eſt. Præfectum rætorio dici eum qui militibus iis ræerat, quos Imperatores in ſui cuſtodiam elegerant. quod inſtitutum rimùm ab Auguſto fluxiſſe Suetoius in eius vita, & Dio lib. 55. teſtantur. Dio quidem vbi ſcribit eoum decem millia fuiſſe, legionémue illam ſuos habuiſſe faſces. Conſtat autem ex pleriſque omnibus ſoıtum ab Imperatore cingulum vnà um gladio dari Prætorio. & memoabilis vox Traiani literis mandaa eſt, qui cùm præfectum ſuum ingulo donaret, ita dixiſſe traditur, Accipe hunc enſem, & ſi quidem ectè, àtque è Republica imperaueo, pro me; ſin ſecus, in me vtere. Quam vocem ſuam in Panegirico linij ſignificans, ita loquitur: Ego uidem in me, ſi omnium vtilitas ita oſceret, etiam Præfecti manum arnaui. Suetonius & Plinius hanc ræfecturam equitibus Romanis man ari ſolitam ſcribunt. Ille his verbis: Veſpaſianus, inquit, præfecturam uoque prætorij ſuſcipit nunquam d id tempus, niſi ab equite Roman. dminiſtratam. Plinius autem Tium alloquens, Et quod his nobilius eciſti, dum illud patri pariter & eueſtri ordini præſtat, præfectus prætorio eius. Hæc autem poteſtas vſue eò poſteriorum Cęſarum beneſiiis creuit, vt etiam poſtremis temoribus ad prouincias regendas cum ımmo imperio miſſi ſint. Itaque uatuor eorum genera Conſtantinoolitani Imperij tempore memoranur in lib. C. Præfectus prætorio per Orientem, per Illyricum, per Italiam, er Gallias, de quibus licet cognoſcere ex libro qui inſcribitur Notiia Rom. Imperij. Caſſiodorus etiam piſt. lib. 6. Poteſtati Præfecti prætoio, inquit, nulla dignitas eſt æualis, vice ſacra iudicat. nullus ei niles fori auctoritate præſcribit, exepto Officiali magiſtri militum. Curiales enim etiam verberat. in officio ſuo ius retinet ſingulare, & talibus tantiſque noſcitur iubere, quos etiam prouinciarum non auderent iudices in qualibet parte contemnere. Militia perfunctis, Tribunorum & notariorum honorem tribuit, & milites ſuos illis exæquat, gratanter implet Imperator, quæ ille cōſtituit. Cæterùm Præfecti prætorio, quatuor (vt iam diximus) ſub Imper. Conſtantinopol. fuere. Duo in partibus Orientis, videlicet præfectus prætorio per Orientem, Præfectus prætorio per Illyricum: totidem in partibus Occidentis, videlicet præfectus prætorio per Italiam, & præfectus prætorio per Gallias, Reliqua vide in Notitia imperij, Iuſtinianus autem exactis Wandalis, Africam à præfectura Italiæ prætoriana, ſub cuius erat diſpoſitione, exemit, eíque propriam præfecturam dedit, *l. 1. & 2. C. de offi. præfect. prætor. Afric.* ita additus eſt quatuor ſuperioribus quintus præfectus prætorio Africæ.

Præfecti VRBIS triplicem rationem tradit Hotomanus. aliam enim Regum, aliam Imperatorum, aliam mediis temporibus eius magiſtratus procurationem fuiſſe ſcribit, nam primis temporibus præfectus vrbi à Regibus creabatur. *Liuius libro primo.* L. Brutus imperium in vrbe Lucretio præfecto vrbis iam antè à Rege inſtituto, reliquit. *Et Paulò póſt*, Duo Conſules inde comitiis centuriatis à præfecto Vrbis ex commentariis Seru. Tullij creati ſunt. *Tacitus libro quinto.* Sed præcipua ex eo gloria, quòd Præfectus vrbi recens, continuam poteſtatem, & inſolentia pari grauiorem, mirè temperauit. namque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubditis mederetur. ferúntque à Romulo Dentrem Romulium, póſt à Tullo Hoſtilio. Numam Martium, & à Tar-

Digitized by Google

is deligat, qui omnes magiſtratus riores geſſerit, vt eas cauſſas in uibus prouocatio fuerit, & nonullas etiam publicas & capitales diceptet, non modò in vrbe, verùm tiam *μέχρι πεντήκοντα ϰ ἑκατὸν αδίων*: quod ille pro centum paſaum millibus poſuit: *vt patet ex lee prima D. de offic.præf.vrb.* Sub diſoſitione præfecti vrbis Romæ declinantis Imperij temporibus erant Præfecti annonæ, Vigilum, Comites riarum, aluei Tiberis, cloacarum, ortuum, magiſter cenſus, Rationalis inorum, Tribunus fori ſuarij, Conſuaris aquarum, Curatores operum maimorum & publicorum, ſtatuarum, orreorum.

Præfectus VIGILVM inſtitutus ſt ab Auguſto, nam cùm ſeptem ohortes opportunis locis conſtituiſet, vt binas regiones vrbis vnaquæue cohors tueretur: præpoſuit eis Tribunos, & ſuper omnes ſpectabiem virum, qui Præfectus vigilum ppellaretur. Is cognoſcebat de inendiariis, effractoribus, furibus, raptoribus, receptatoribus: niſi ſi qua am atrox, támque famoſa perſona it, vt Præfecto vrbi remittatur & uia plerumque incendia culpa fiunt nhabitantium, aut fuſtibus caſtigat os, qui negligentius ignem habueunt, aut ſeuerâ interlocutione cominatus, fuſtium caſtigationem reittit. Idem per totam noctem vigiare debebat, & cœrrare calciatus, um hamis, & dolabris, & curare omnes inquilinos admonendos, ne negligentia aliqua incendij caſus oriaur: præterea, vt aquam vnuſquiſque nquilinus in cœnaculo habeat. *Hæc x lege tertia. D. de offic. præfect. vigil.* Dio libro quinquageſimo quinto, *t vertit Hotomannus.* Cùm per id empus multa in vrbe incendio peiſſent, libertini generis homines ſetem in locis, incendiis procurannis delegit: eiſque Equitem vnum ræfecit, eo conſilio, vt perexiguo empore illorum operâ vteretur. erùm cùm experiendo cognouiſſet præſidium illud & vtiliſſimum, & maximè neceſſarium eſſe, retinuit, ſúntque vſque adhuc nocturnæ quodãmodo excubiæ militares, nõ ex libertinis tantùm, verùm etiam ex aliis conſtitutæ: quæ muris in vrbe præſunt, mercedémque de publico accipiunt. In eandem ſententiam *Suetonius in Auguſto*, Aduerſus incendia, excubias nocturnas, vigiléſque commentus eſt. Item, Libertino militare, præter quam Romæ incendiorum cauſſa, & ſi tumultus in grauiore annona metueretur, bis vſus eſt.

Præfectus ANNONÆ magiſtratus ſuis extraordinarius, vtilitatis cauſſa conſtitutus. *vti ſcribit Pomponius, l.2. §. 17. De orig. iur.* Liuius lib.4. Minutium nominat, quem Præfectum vrbi à plebe creatum fuiſſe ſcribit. Conſtat eius munus fuiſſe, vt videre, ne plebs annonæ inopia, & caritate laboraret, vbique panis copia redundaret, ponderéque iuſto ac mundicia debita panis veniret. Itaque ſi quid ad annonam pertinens commiſſum erat, ipſe cognoſcebat, *Marcianus, l.13.ff.de accuſat.* Mulierem, *inquit*, propter publicam vtilitatem ad annonam pertinentem audiri à Præfecto annonæ deferentem, diuus Seuerus & Antoninus reſcripſerunt. *Vide Caſſiodorum libr. 6. Variar. in formula præfecturæ annonariæ.*

Præfecti ÆRARII primum ab Auguſtino inſtituti ſunt: *vt ſcribit Dio.libro* 55. Cùm enim ærarium conficiendi ratio excogitari non poſſet, ipſe certum ac proprium ære ſuo conſtituit, quod Militare appellauit, eiúſque adminiſtrationem tribus Prætoris ſorte lectis ad triennium mandauit: qui binis lictoribus, aliiſque miniſtris vterentur. pòſt cùm neque ipſius pecunia, neque ea, quæ à Regibus & populis mittebatur, ſatis locupletari ærarium poſſet, conſtituit, vt pars hereditarum ac legatorum viceſima eò referretur: præterquàm quæ proximis cognatis aut

Pauperibus relinquerentur. Poſtremis autem temporibus eoſdem Præfectos à principe deligi, & ſine lictoribus creari ſolitos, eodem loco ſcribit: quorum officium quale fuerit colligi poteſt ex *l. cùm quidam. ff. de hu, quæ vt indig. auf. l. 2. §. ret. D. ne quid in loc. publ. l. edicto. l. Adrianus.* D. *de iure fiſc. l. 4. §. planè ff. de fideic. lib. l. 1. §. tutores, D. de falſis.* Vlpianus *l. 8. §. 2. D. de tranſact.*

Apud procuratorem Cæſaris tranſigi de alimentis poteſt: ſcilicet: ſi à fiſco petantur alimenta. Secundum quæ & apud Præfectos ærarij tranſigi poterit. *Sueton. in Auguſto:* Vtque perpetuò, ac ſine difficultate ſumptus ad tuendos eos, proſequendóſque ſuperet, ærarium militare cum vectigalibus nouis conſtituit. Quod autem hoc ærarium Dio ad Prætorios refert, id Suetonius alteri attribuere videtur. Auctor fuit Senatui, inquit vt cura ærarij à Quæſtoribus. Vrbanis ad Prætorios Prætoréſve transiret, ni fortè in vtroque hoc factum ſit, cùm idem lib. 43. ſcribat, publicæ pecuniæ adminiſtrationem, quæ Fabio Caninio Coſſ. ad Ædiles tranſlata fuerat, poſtea Quæſtoribus redditam non eſſe, ſed Prætoriis viris commiſſam. quod ipſum etiam ex Gellij lib. 13. c. 13. intelleximus Quod autem, inquit, per Quæſtorem dixi, pecuniam ex prædæ venditione contrahi, intelligi nunc oportet, Præfectum ærario ſignificari: nam cura ærarij à Quæſtore ad Præfectum tranſlata eſt.

Præfectus AVGVSTALIS, ſiue præfectus prætorio Auguſtalis, dicebatur is, cui Princeps ſummum imperium, & proconſulari par in Ægyptum dedit: quemadmodum Vlpianus ſcribit, *l. 1. D. de offic. præfect. Auguſt.* Tacitus *lib.* 1. Nam D. Auguſtus apud equeſtres, qui Ægypto præſiderent, lege agi, decretáque eorum perinde haberi iuſſerat, ac ſi Romani magiſtratus conſtituiſſent. Idem *lib.* 2. M. Silano. L. Norbano Coſſ. Germanicus in Ægyptum proficiſcitur cognoſcendæ antiquitatis cauſſa: ſed cura prouinciæ prætendebatur: leuauítque apertis horreis precia frugum, multáque in vulgus grata, vſurpauit, ſine milite incedere pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorum bello, accepimus. Tiberius cultu habitúque eius lenibus verbis perſtricto, acerrimè increpuit, quòd contra inſtituta Auguſti, non ſponte principis, Alexandriam introiſſet: nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, vetitis niſi permiſſu ingredi ſenatoribus, aut equitibus Rom. illuſtribus, ſepoſuit Ægyptum, ne fame vrgeret Italiam quiſquis eam prouinciam, clauſtráque terræ ac maris, quamuis leni præſidio aduerſus ingentes exercitus inſediſſet. Strabo lib. 17. de Ægypto loquens: ἐπαρχία νῦν ἐστὶ, φόρους μὲν τελοῦσα ἀξιολόγους, ὑπὸ σωφρόνων δὲ ἀνδρῶν διοικουμένη τῶν πεμπομένων ἐπάρχων ἀεί. ὁ μὲν οὖν πεμφθεὶς τὴν τοῦ βασιλέως ἔχει τάξιν, id eſt, Ægyptus autem nunc prouincia eſt, vectigalis popul. R. regitúrque à viris ſapientibus, qui eò cum imperio mittuntur. Qui mittitur, principis loco eſt. Dio præterea lib. 51. in eandem ſententiam cum Suetonio & Tacito loquitur, vbi, ait Auguſtum propter gentis leuitatem, & regionis frugúmque omnium vbertatem & copiam non eſſe auſum eam prouinciam vlli Senatori committere, quin & proficiſcendi in Ægyptum poteſtatem, niſi ipſe nominatim alicui conceſſiſſet, nemini fuiſſe.

PRÆFECTIANI ab Imp. dicebantur poſtremis temporibus, qui præfecti prætorio apparitores erant, *l. 2. & 3. C. de appari. præfe. præto. l. 8. C. de offic. rect. prouinc.* Atque hoc vocabulo vtitur Tribonianus, *libro 12. Cod. rubr. de caſtrenſi peculio militum.* nam pro præfectis annonæ reſtituendum, Præfectianorum ex lib. veter. *vt teſtatur Iac. Cuiacius, in no. Inſtitut. titu. de milit. teſt.* Marcellinus libr.

Digitized by Google

)r.17. Vt nec præfectianus, nec præ- lialis apparitor ad ſoluendum ıemquam vrgeret.

PRÆFECTORIVS vir, *l.* 1. *de Senat. & in Epiſt. Iuſtiniani Pan- ctis præfixa.*

PRÆFERRE diem, *l.* 1. *§. editio- s. D. de edendo*, id eſt, proponere: Ne ıid excogitetur è die & conſule, & ælato die fiat. Alij legunt, prolato. de Proferre.

PRÆFIXVM, præcluſum, *Caius* ;*.ff. de ſeruit. vrb. præd.* Si ergo per ıtutum tempus feneſtras meas præ- :as habuero, vel obſtruxero. *In Flo- n. libris.* perfixas legitur: corruptè, vt ılt Hoto. Virg. Georg. 3.

Multi iam excretos prohibent à ma- tribus hœdos,
Primáque ferratis præfigunt ora cani- ſtris.

PRÆGNANTES clauſulæ ſunt ıriſperitis, vt nunc cenſentur, pleni- do poteſtatis, Motus proprius, Cer- ſcientia. Eámque illis virtutem eſ- aſſerunt, vt in contrarium nemo diatur, quòd ſemper præſumatur ſtitia, excludatur omnis ignorantia error, & itē defectus ſolennitatum reſponſis, reſcriptis, diplomatíſque rum. Obſeruandum tamen, iam di- ıs clauſulas ſententiis Principum n eſſe inſerendas: quòd hîc iuſti- nulli cedat, quæ in principum ıtentiis prælucere debet, *lege fina. de leg. l. omnium De teſtamen. cum ılibus.*

'RÆGNATIO eſt tempus, quò ılier prægnans eſt.

PRÆGRAVARI verbo ele- ıter vſus eſt Iuſtinianus, *§. quadam tit. de act.* ſumpta à libra metapho- . *&c. non debet de regul. iur. libro to.*

PRÆIVDICARE Iuriſcon- ti dicunt, pro obſtare, nocere, viam ɛcludere ſimpliciter, ſine verò iu- præiudicio. *Macer l. penult. D. de re ic.* Sæpè, *inquit*, conſtitutum eſt, res er alios iudicata, aliis non præiu- are. *Impp. in l.* 1. *C.* res inter alios a- cta vel iudicata, aliis ne noceat. Ecce non nocere vocant, quod Macer præ- iudicare dixit.

PRÆIVDICIVM, *inquit Aſ- conius*, dicitur res, quæ cum ſtatuta fuerit affert iudicaturis exemplum quod ſequantur. Vel ſic: Præiudiciū propriè eſt ſuperius iudicium, quo ſequens aliqua controuerſia iam tum quodammodo iudicata & terminata ſit, *l. pen. D. de re iudic. l.* 5. *§. meminiſ- ſe. D. de libe. agnoſc. l. pen. D. qui ſunt ſui vel alien.* Hinc

præiudicium in controuerſiis de ſtatu hominum dictum eſt, iudicium cuius ex euentu plerunque altera quædam cognitio, quæ tantiſper in- terea ſuſtinenda eſt, diſceptari de- beat, vel (*vt exponit Theoph. §. præiu- diciales. Inſti. de actionibus*) τύπος δ'ἐ λ... ἐν τοτζίωτις μόνης συγχ... [illegible]
Vel vt alij, Præiudicium eſt iudicium, quod præcedit alia iudicia, quibus a- gimus ad aliquid vel dandum, vel fa- ciendum. Vnde etiam præiudiciales actiones nomen inuenerunt, cuius tria duntaxat agnoſcuntur genera, cùm quæritur an quis liber ſit, an li- bertus, & de partu agnoſcendo *d. §. præiudiciales.* nam illud, an ſeruus, fal- uus, falsò ab interpretibus additum eſt. Quoties ergo de hoc cōtenditur. an libertus quis ſit, ſiue operæ, ſiue alimenta quaſi à liberto petantur, ſi- ue obſequium deſideretur, ſiue in ius vocetur: qui ſe patronum dicit, præ- iudicium redditur, id eſt, ſtatus quæ- ſtio deceditur, *l. vltim. D ſi lib. ingen. eſſe dicat. l.* 3. *D. de agnoſ. lib. l. circa.* 14. *l. quoties.* 18. *D. de probat. l.* 1. *D. de rei vindic. l. adoptiuum.* 8. *D. de in ius voc.*

præiudicium populariter dicen- dum eſt, quoties inter actiones, ex- ceptiones, vel replicationes vna eſt, quam ante omnes alias definire o- portet, *l. generaliter. D. de excep.* Ge- neraliter, *inquit Vlpi.* In præiudiciis a- ctoris partem ſuſtinet, qui habet intentionem, ſecundum ad quod in- tendit: hoc eſt, qui habet quaſi actio- nem fundatam reſpecto eo, quod

Digitized by Google

aſſerit eſſe verum, & in definienda lite omnibus aliis præferendum: is cenſetur actor præiudicialis, ſiue agat, ſiue excipiat reus, ſiue replicet rurſus actor. De exceptione & replicatione probatur eleganter *in l. Imperatores. D. de priuileg. creditor. l. quoniam Alexandrum. C. ad leg. Iul. de adulter. l. præſes. C. ad leg. Fabi. de plagiar.* Præiudiciorum exempla ſunt *Clauſſ. 3. Actio. 9. in princip. Oldendorpij.* Refert huc, quæ tractantur in Diuiſione actionum de præiudicialibus actionibus.

PRÆIVRARE, & PRÆIVRATIO dicebatur antiquis, cùm quis ante conceptis verbis iurabat, poſt quem alter in eadem verba iurans, tantummodò dicebat. Idem in me. Atque hinc patet in iureiurando, execrationem additam. *Turn. aduerſ. 3. c. 10.*

PRÆLATVS dies dicitur à Modeſtino, *in l. ſi à debitore. 28. D. de falſis*, pro anticipato, & cùm nondum veniſſet, tamen quaſi iam veniſſet. ſcripto quod vulgus dicit, Antidato. Contrarium eſt Repetitus, *in l. 3. D. de fid. inſtrum.*

PRÆLATI qui dicantur, *vide c. quæ in Eccleſiarum. de offic. ordin. c. decernimus. extr. de iudi.* & an omnis habens curam animarum, dicatur Prælatus, *notat Abbas. in c. 2. de iudi.*

Prælati nomine intelligitur eccleſia, & miniſterium prælati, *vide gl. in c. edoceri. de reſcr. pt.*

PRÆLATVRA eſt prioratus, guardianatus, &c. ſecundùm diuerſitatem ordinum. *ca. nullus. de elect. in 6.* Eſt & Prælatura omnis, qui propter adminiſtrationem eſt honor. *c. qua Epiſcopatum. 7. q. 1.*

PRÆLEGARE, eſt vni alicui ex hæredibus præter partem hæreditariam legare, vt id ſibi præcipuum haberet, vnde illa prælegati verba ſolennia fuerunt: HAERES meus præcipito, præcipuum habeto. Differt autem prælegatum à Legato: primùm quòd illud ſolis hæredibus, hoc verò iis tantum, qui hæredes non ſunt, attribuitur, deinde, quòd illius in hæreditatis reſtitutione nulla portio reſtituitur: huius reſtituitur, *l. in fideicommiſſaria. 18. D. ad Trebell.* Denique Prælegare ferè eſt, alicui rem, quæ iam quodammodò, ipſius erat, legare: vnde Prælegari filiæ dos dicitur, *in l. Fabius. 3. D. de pact. dotal.* & peculium filio ſeruóve *in l. 1. §. ſi ſeruus. D. de exceptio. rei vin. l. 10. & l. vltim. D. de pecu. leg. 3. §. cùm igitur. D. de ſtatulib.* Et obligatio debitori *l. non ſolum. §. penul. D. de lib. lega.* Eſt tamen intelligendum non quicquid hæredi legatur, prælegatum appellari: quoniam hæredi legari aliter quàm per præceptionem poteſt: veluti, Titio hæredi fundum lego. *l. 1. §. ſi quis ex D. quod legat.*

Prælegare dotem maritus dicitur, cùm eam purè legat, propterea. quod eam antè ſolui iubet, quàm ab hærede debeatur, dos enim olim annua, bima trima die debebatur tantùm, *l. 1. & paſſim. D. de dot. præleg.* Hodie tamen poſt annum mobilia, ſed immobilia ſtatim, *vt l. 1. §. cùm autem C. de rei vxor. act.* Prælegare etiam dotem dicitur pater filiæ, *l. Bebius Marc. ff. de pact. dot.* id eſt, dotē iam quodammodò filiæ effectam legare.

PRÆLEGATA priore ſenſu & per præceptiones data eadem ſunt, *l. 31. D. de leg. 3.*

PRÆLEGATIONES, pro prælegatis, *l. verſi. verum & adeo. D. de dot. præleg. l. 31. §. mari. D. de adimend. leg. l. 93. D. de legat. 3.*

PRÆLVM, *in l. 19. §. illud. D. loca. l. 28. D. de fund. inſtru.* trabem ſignificat, qua olea, vel vua calcata premitur, quemadmodum etiam *Iſidorus, li. vlt. Etymol. c. 14. ſcribit.*

PRÆPOSITI dicuntur *Sub Rub. C. de ſuſcep. & præpo.* qui horreis pagiſve præfecti ſunt, *l. 2. eod.* horreis ſcilicet, in quæ ſpecies fiſco debitæ importantur: pagis autem vnde exportantur.

Præpoſiti laborum, vide Laborum præpoſiti.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆPOSITI in Romana mitia dicebantur, qui ſub tribunis certo militum numero præfecti erant. Sueton. in Othone: Auſus etiam eſt in Illyrico milites quoſdam, quòd motu Camilli ex pœnitentia præpoſitos ſuos quaſi defectionis aduerſus Claudium auctores occiderant capite punire. Modeſti. l. §. 2. D. de re milit. Si præſidis, vel cuiuſuis præpoſiti ab excubatione quis deſiſtat, peccatum deſertionis ſubibit. Et §. vlt. Qui præpoſitum ſuum protegere noluerunt, vel deſeruerunt, occiſo eo capite puniuntur, Sic l. 6. §. 1. Qui manus intulit præpoſito, capite puniendus eſt, Et §. vl. Qui præpoſitum ſuum non poterit. Hotomannus diſput. de feud. c. 3. Patronum feudalitium, Latinè Præpoſitum dici poſſe contendit. A Græcis autem προστάτης dicitur vt apud Xenophontem in Lacedam. Repub.

Præpoſitus ECCLESIASTICVS Latinè dicitur, qui à Græcis Oeconomus: hoc eſt, qui prouentus eccleſiaſticos adminiſtrat, & ſecundum Epiſcopum plebi præeſt, libr. feud. tit. 1. §. 1. Abbas, præpoſitus, ſi antiquitus conſuetudo eorum fuerit, feudum dare poſſunt. Lombar. lib. 1. titu. 32. Si quis præpoſitus aut miniſterialis aliquas res eccleſiæ, quas prouidere debet, aliquo inſcriptionis titulo cuique conceſſerit, quo ad damnum alicuius Eccleſiæ pertineat, pro ſacrilegio computetur. Sæpè autem Abbas, Cuſtos, Præpoſitus coniunguntur, vt in Lombar. lib. 2. tit. 4. c. 18. & 19. & libr. 3. tit. 10. l. 1. Canoniſtæ, in c. ſaluator. 1. q. 3. proferunt locum Auguſtini in Ioannem, vbi hæc Eccleſiaſtica procuratio tanquam prophana damnatur. Meminit Iuſtinian. in Nouell. 67. §. 2. vbi ſi Epiſcopus diutius Eccleſiam deſeruerit, vetat Oeconomum quicquam ei prouentum ſuppeditare: ac iubet eos potiùs in pios vſus conferri.

PRÆPOSITIO diei & conſulis communis omnis rationis eſt, ait Vlpian. in §. ſi initium tabularum. l. ſi quis ex argentarijs, D. de eden. Rationes enim, vt idem ſcribit l. 1. eod. tit. cum die, & Conſule edi debent quoniam accepta & data non aliàs poſſunt apparere, niſi dies & Conſul fuerit editus.

PRÆPOSITVRA appellatur præpoſitorum munus, l. 2. C. de ſuſcep. præp. & arc.

Præpoſituram autem ciuile, & perſonale eſſe munus. Imp. Diocletianus dixit, l. 1. C. de excuſa. munerum.

PRÆPOSTERÆ ſtipulationes dicuntur, quæ obligationem ante conditionis euentum conſtituunt: veluti, Si cras nauis venerit, hodie dare ſpondes? nam poſteriore parte obligationem & præſentem & certam eſſe vult: priore verò incertam, & in futurum tempus collatam. itaque qui ex hac formula naſci obligationem vellet, filiam ante ſuam matrem naſci poſtularet. Præpoſtera ſtipulatio in dotibus eſt: veluti, Si ſine liberis deceſſero, dotem mihi cùm moriar dare ſpondes? l. præpoſteri. 25. C. de teſtam. §. item ſi. 2. Inſtitut. D. de inuti. ſtipul. Inde Præpoſtera petitio, l. vt debitum. C. de her. actio.

PRÆROGARE, ſicut & Erogare, idem ſignificare propriè loquendo videtur, quod gratis, & quaſi roganti, non autem ex debito, diſtribuere: iuxta Alciati declarationem, in l. ſi tibi. 27. C. de locat. & cond. quæ extat in Parerg. licet ibidem vulgò, Prorogaſti legatur. idem eodem loco ait: Eſt igitur Prærogare, ante tempus ſoluere: & idcircò quod ad ſolutionis diem attinet, donare. §. plus autem. Inſtit. de act. Videtur tamen & alicubi apud Iuriſconſultum, Prærogauit, ſumi pro præerogauit: Qui penſionem integram, inquit, prærogauit.

PRÆS, vide Prædes.

PRÆSCRIBERE olim nihil aliud erat, quam excipere, l. qui agnitu. de except. & præſcript. Hodie ferè idem eſt quod vſucapere. Accuſatori præſcribere, l. 3. D. de præuaric. eſt oppoſita exceptione accuſatorem ſummouere, & repellere.

Digitized by Google

PRÆSCRIPTIO, apud Iuriſconſ. pro exceptione accipitur, *l.9. D. de tranſact. l.50. §.1. & fi. D. de iudic. rubr. D. de except. & praiud.* Nam præſcribere ſignificat ſtatuere aliquid, & certo ordine concipere. Vnde actiones præſcriptis verbis appellatæ ſunt, quòd generali quadam verborum ſerie, vt variis cauſſarum figuris pro re nata commodè deſeruirent, concipiebantur: cùm interim aliæ actiones ſpecialem & nominatam formulam haberent. Cæterùm exceptiones quoque reorum, ne pro arbitrio paſſim extra rem proponerentur (vt nunc ſæpè fit, olim, ad inſtar actionum, certis formulis conſtitutæ fuerant. Igitur meritò præſcriptiones nuncupatæ ſunt, ſiue ex longa poſſeſſione, ſiue ex alijs diuerſis temporum diffinitionibus eſſent productæ, *vt eſt tit. D. de diuerſ. temp. præſcrip.* Modeſtinus *in l. nihil in prin. D. de inoffic. teſt.* Vtrobique enim, *inquit*, præſcriptione ſubmouebitur, & *in l. qui agnitu. D. de except. ſeu præſcript.* non ſemel exceptionem rei iudicatæ vocat præſcriptionem. Qua ratione iungebatur datiuo caſui: vt præſcribo tibi, præſcribo illi, *Macer. in l.3. in prin. D. de prætiaricato.* Nam ſi rem, ait, accuſatori publico iudicio ideò præſcribat, quod dicat, ſe eodem crimine ab alio accuſatum, & abſolutum, &c. *Papin. in l. intra quatuor annos in princip. D. de diuerſ. tempo. præſcript.* poſt quatuor annos, inquit, ſecundo delatori venienti, prior nuntiatio, quò minus præſcriptione temporis ſubmoueatur, nō proderit. *Fortunatianus Rhetoric. lib. 2.* Quid intereſt, inquit, inter præſcriptionem & tranſlationem, quòd præſcriptio excludit actionem, tranſlatio autem differt. Expreſſum autem eſt hoc vocabulum ad ſimilitudinem Græci ſermonis: quo exceptio παραγραφὴ vocatur: & excipere παραγράφειν. itaque fori præſcriptionem φόρου παραγραφὴν appellat *Iuſtinia. Nouel. 8.*

PRÆSCRIPTIO paſſim in libris noſtris vſucapione. Cùm enim vindicanti rem ſuam domino poſſeſſio longi temporis obiicitur, præſcribi ei dicitur: eáque præſcriptio longi temporis appellatur: præciſa & imperfecta locutione, pro præſcriptio ex poſſeſſione longi temporis. Sed Iuſtin. Rom. imperij, Latiíque dominus vſucapionis verbum ferè ad res mobiles, præſcriptionis ad immobiles reuocare atque contrahere conſueuit. Obſeruatum eſt etiam præſcriptionis verbum ferè ad longi temporis acquiſitionem, vſucapionis autem ad alteram referri, *l. quinque. C. fi. regund. l. ei. à quo D. de vſurp. leg. qui alienam. D. de euic.* Vel ſic:

Præſcriptio, eſt legitima diffinitio temporis, ideò conſtituta, vt in omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Nec ſanè opus eſt his ſuperuacanea declaratione. Nemo enim non videt, omnes præſcriptionum ſpecies eò pertinere, ne quid in Republica, vel tardius, vel præmaturius fieret, quàm æquum & bonum videretur. Porrò in rebus tractandis, aliàs ad diligentiam exercendam, aliàs ad præcipitationem euitandam vrgendi ſumus præfixis temporum metis. Vt ecce, præſcriptiones 30. & 40. annorum, primario reſpectu ad acquirendum dominium non ſunt introductæ, cùm 10. & 20. annorum ſufficerent: nec igitur ad hoc principaliter ſpectant. Verùm tamen ſi quis tanto tempore poſſederit, ex iuſta cauſſa, & bona fide, haud dubiè vſucapiet. Quia ſi 20. anni ſufficiunt, multò magis ſufficient 30. & 40. *Iuſtinianus in l. ſi quis emptionis. in princip. Cod. de præſcription. 30. annor.*

Præſcriptiones, qui diſtinxere in fauorabiles, odioſas, rigoroſas, mixtas, *ex quorum numero Gratianus quoque eſt. 16. q. 3. §. præſcriptionum.* tota errarunt via. Reſpexerunt enim duntaxat ad priuatorum vtilitatem, cùm omnes vſucapiones & præſcriptiones, à breuiſſima vſque ad longiſſimam, ex eadem cauſſa ſint, videlicet publicæ ſalutis & tranquillitatis.

Præ-

Digitized by Google

Præſcriptio 30. annorum, apud Si-
nium, Præſcriptio tricennij dici-
, non triennij, vt perperam legi-

PRÆSCRIPTIS verbis actio-
quæ dicantur, ſic intelligemus.
im Iuriſconſultorum opera certæ
nmunium litium & cauſſarum a-
ones ac formulæ conſtitutæ fue-
it, quas proponere Prætores in e-
tis ſuis conſueuerant: veluti empti,
ati, pro ſocio: quòd ſi qua fortè
ceretur inuſitata controuerſia,
n litigatores vel ſuo marte, vel Iu-
onſulti alicuius opera ſuæ actio-
formulam certis verbis concipie-
nt: in eáque verba & ſponſionem
iebant, & iudicium à Prætore po-
labant. Prætor in ea ipſa verba iu-
em Recuperatorésve dabat. Exem-
gratia: SI PARET MAEVIVM
ni polienda ſua veſtimenta ea
, de qua inter ipſos poſtea
iret, dediſſe: neque Mæuius
ioni, à quo effectum opus acce-
, ſatisfaciat, tum Mæuius damne-
: Hæc actio adeò, præſcriptis ver-
appellatur, quia Prætor hanc for-
lam non ex edicto ſuo ſumebat:
litigatores verba ei præſcripſe-
t, ſecundum quæ iudicium dari
tulabant. Itaque Celſus *in l.2. De*
ſcriptio. verbor. Cùm deficiunt, *in-*
t, vulgaria atque vſitata actionum
nina, præſcriptis verbis agendum
Imper. l.6. C. de tranſactio. Aut e-
, inquit, ſtipulatio conuentioni
dita eſt, & ex ſtipulatu actio com-
it: aut ſi omiſſa verborum obliga-
eſt. vtilis actio, quæ præſcriptis
bis rem geſtam demonſtret, danda
Huic igitur actioni nomen eſt
eo, quòd detur ex præſcripto con-
itionum, vel proinde vti conue-
it, ſi conuentio ſcripta non ſit, *l.1.*
quis ſeruum. D. depoſ. l. ſi dominus.
le præſcr. verb. Conſtantinus lib.2.
to. titu.3. τῶν προγεγραμμένων συμ-
ὡνων actionem vocat. Hoto. lib. ſin-
ari. Perſcriptis verbis actiones vo-
, multiſque rationibus ita vocan-
enſet. Diiudicet lector.

Præſcriptis verbis, & in factum, &
incerti agere, ſignificant ferè idem:
nec ſunt propria actionum nomina.
ſed actiones quędam generales & in-
nominatæ, propter multitudinem ne-
gotiorum tolerabiles, *l.2. & 3. D. de*
præſcr. verb. Præſcriptis verbis actio
ciuilis eſt incerta, rémque geſtam de-
monſtrat. *tit. D. de præſcri. verb. l.6. de*
tranſactio.

PRÆSENS dicitur, cùm de iu-
diciis agitur, qui intra vrbis conti-
nentia eſt, *l. abſentem* 199. *D. de ver-*
bor. ſignifi. Itaque Vlpianus: Præſens,
inquit, habetur, & qui in hortis eſt, &
qui in foro, & qui in vrbe, & qui in
continentibus ædificiis, *l.5.6. & 7. D.*
de procura. At cùm de præſcriptioni-
bus agitur, Præſentes habentur, qui
in eadem prouincia domicilium ha-
bent, *l. vltim. C. de præſcript. long.*
temp.

Præſens, & in diem opponuntur, *l.*
47. *D. de lega.2. l.4. D. de vſuf.*

Præſens obligatio, puta, quæ ne-
que in diem, neque ſub conditione
eſt, *l.9. D. ſi cert. peta.* Sic Præſentia le-
gata, *l.12.30. & 50. D. de legat.1. l.88.*
D. de conditio. & demonſtratio. quæ
neque diei, neque conditionis adie-
ctione ſuſpenſa ſunt. Sic & Præſenti
die delegata, *l.5. D. de conditio. & de-*
monſtratio. Et Præſens res, quæ eſt in
præſentia, & oculis contrahentium
conſtat. Ita Præſentem pecuniam ſol-
uere, *l.17. §. final. D. quæ in fraud. cred.*
Et creditorem in re præſenti, id eſt,
in ipſa pecuniæ numeratione, con-
ſtituere, in quam cauſſam ſolutum
velit, quod qui ex pluribus cauſſis
debet, ſoluit, *l.1. ad final. D. de ſolutio.*
Eodem ſenſu in re Præſenti facien-
dam nuntiationem dicit Vlpianus,
id eſt, in ipſa re, in ipſo loco, vbi no-
uum opus fit, *leg.5. D. de oper. noui*
nuntiat. Sic in re Præſenti conſenti-
re, *l.1. §. ſi iuſſerim. D. de acquiren. poſ-*
ſeſſion. cognoſcere *l. penultim. D. ad le-*
gem Fab. de plag. Et in rem præſentem
venire, *Buda. l. ſecunda. D. de origin.*
iuris.

Præſentem variè accipi Bartolus

Digitized by Google

referet, *l. diem. §. coram. D. de arbitr.*

PRAESENTIA an habeatur pro conſenſu, ponit *Bart. l. Gaius. D. de pig. act.*

Præſentia, elegantem habet phraſin, *in l. de ætate. §. Celſus itaque ſcribit. D. de interrogat.* quia intelligitur de præſenti pœnitentis reſponſione mutata. Sic enim appellatio transfertur à perſona ad rem, ſicut alibi à re ad locum. Id genus tranſlationes in iure valde frequentes ſunt, & lectori ſæpè imponunt, *vt in l. pen. D. de iuſt. & iure.*

Præſentia, propriè ad corpus refertur. Vnde non ſimpliciter verum eſt, Furioſi, infantis, muti, pręſentiam nullam eſſe, ſed pro abſentib. haberi. Lex enim plerunque propter ſenſus imbecillitatem, abeſſe eos interpretatur.

Præſentia eſt legitima definitio temporis, ideò conſtituta, vt in omnibus negotiis opportunitas cum tranquillitate retineatur. Rectè igitur cenſuit Pomponius: Si inter plures familiæ erciſcundæ agatur, & inter eoſdem communi diuidundo, aut finium regundorum: eundem iudicem ſumi: quò facilius coire cohæredes, vel ſocij poſſint, in eundem locum omnium præſentiam fieri oportet, *l. 1. D. de quibus rebus ad eundem iud. eat.* & *vide Nouel. Iuſtinian. 8.* & *in Notit. imperij Romani.*

PRAESENTALES magiſtri militum, qui in præſenti erant, hoc eſt, comitatui principis iuncti, *l. fi. §. D. de re milit. l. 4. C. de appar. mag. milit.* & *in Notit. Impe. Roma.*

Præſentales domeſtici, *l. 6. C. de aduo. diuer. iud.* qui ſcilicet præſentes diurno obſequio principis deputati erant, *l. 13. C. de re milit. lib. 12.*

Præſentales milites, Præſentales numeri, *l. 18.* & *l. fi. eod. tit.* & Præſentium ordines, *apud Nicephorum lib. 17. Hiſt. Eccle. c. 1.*

Præſentalis curioſus curſu publici, *in Notit. Imper. Rom.* & στρατηγὸς πραισενταλίων, *in edicto Iuſtiniani 14.*

PRAESIDES prouinciarum dici cœperunt, poſt diuiſionem prouinciarum ab Auguſto factam. Sic enim prouincias diuiſit, vt aliæ Cæſaris: aliæ populi dicerentur. Cæſaris quæ validiores erant, & quas annuis (*vt Suetonius ſcribit*) Magiſtratuum edictis regi, nec facile, nec tutum erat. Has igitur ipſe ſuſcepit, in eáſque Rectores mittere inſtituit, viros (*vt ait Strabo*) tum Conſulares, tum prætorios, tum etiam equites.

Quos & ille generali nomine διοικητάς. & Iuriſconſulti in Pandectis præſides appellant. Nomen (*inquit Macer l. 1. de offic. præſid.*) præſidis generale eſt, eò quòd & proconſules, & legati Cæſaris, & omnes prouincias regentes, licèt Senatores ſint, Præſides appellantur. Vbi tamen SENATORES NON SINT, cum negatione legendum cenſet Hoto. vt equites ſignificaret, de quibus hoc ipſum Strabo teſtatur. Populi autem prouinciis qui præerant. Proconſules (*vt ait Suetonius*) dicebantur. Vnde caput eſt *in libro Pandectarum* 1. De officio proconſulis: quod ad populi prouinciarum ſolos rectores pertinet. Nam etſi populus in ſuas prouincias στρατηγοὺς ἢ ὑπάτους (*vt Strabo appellat*) id eſt, Prætores & Conſules mitteret, (quibus nominibus abuſus eſt, pro, Proprætores & Proconſules, vt continuò pòſt demonſtrat) tamen vtroſque Proconſulum nomine appellat ſolitos, & Suetonius teſtatur, & ex Pandectarum libris facile intellectu eſt: cùm ſcilicet extraordinarium eſſet eo tempore propè omnium in prouinciis imperium: eóque generali nomine, Rectores omnes appellarentur. Nam vt in eiuſdem Imperatoris vita *Suetonius* ſcribit, Auguſtus auctor ſenatui fuit, ne magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterentur. Præſides autem maius imperium in ſua prouincia habebant omnibus poſt principem, *l. 4. de offic. præſid.* & omnia prouincialia deſideria, quæ Romæ varios iudices habebant, ad officium Præſidum pertinebant, *l. 2. eodem* denique omnium Romæ magiſtratuum

vice

lice & officio fungebantur, *l.12. eo-
em.* Plura de iis vide ſub verbo, pro-
onſules.

PRÆSTARE, eſt ſatisfacere,
el exitum alicuius rei in ſe recipere.
*lpia. in l. item Labeo ſcribit. D. fam.
rciſc.* Familiæ erciſcundæ, *inquit*, iudi-
ium ex duob. conſtat: id eſt, ex rebus
tque præſtationibus, quæ ſunt perſo
ales actiones, Præſtare, dicta promiſ-
ive implere, *l.17.18. & 19. D. de adil.
edict.*

Præſtare aliquem, eſt prædem eſſe
ro aliquo, id eſt, periculum, quod ab
o timetur, in ſe recipere.

Præſtare quoque actiones, cedere,
: mandare ſignificat, *l.8. §. fi. D. nau.
au. ſta. l.3. D. de act. empt. & l. Titio.
ndus.73. D. de cond. & demonſt.*

Præſtare culpam, caſum dolum, pe-
culum, bonam fidem, diligentiam,
ıſtodiam, factum, tritæ ſunt libro-
ım noſtrorum locutiones, pro e-
entum culpæ, doli, caſus in ſe reci-
ere.

Præſtatuiri, & præſtituiri, vetuſtè
o præſtitum iri, *Pomponius l.66. D. de
ntrahen. empt.* Viam, iter, actum, a-
ıæ ductum præſtatuiri, *Iauolenus, l.
. D. de hæred. vel. act.* Quòd ſi in ven
tione hæreditatis id actum eſt, ſi
aid iuris eſſet venditoris, venire nec
oſtea quicquam præſtituiri.

PRÆSTATIO, *Paul. l. ſi plures.
de leg.3.* pro ſolutione.

PRÆSTITVERE, hoc eſt, præ-
ibere, *l.1. D. de iure delib.*

PRÆSVMERE, quaſi ante ſu-
ere: aliàs vſurpatur pro audere, vel
ntare aliquid contra ius: vt ferè Pon
ices Romani eo verbo vtuntur. A-
xander 3. ex concilio Lateranenſi,
quens de clericis & monachis: Sed
c procuratores, inquit, villarum,
t iuriſdictiones etiam ſeculares ſub
quibus principibus & ſecularibus
:is, vt iuſtitiarius eorum fiat, cleri-
rum quiſque exercere præſumat,
c eſt, tentet, audeat, *c. ſeq. nec. Ne
ric. vel monach. ſecul. nego. ſe immiſc.
Tim.2.*

Præſumere, aliàs accipitur pro nu-
do facto prius aliquid ſumere. Vnde
Plin. lib.36. tradit de farina cuiuſdam
lapidis, in certamine bibendi aduer-
ſus ebrietatem à potatoribus præſu-
menda: allegans Theophraſtum au-
ctorem.

Præſumere aliàs ſignificat præoc-
cupare apud Rhetores, qui præſum-
ptionem vocant, cùm id, quod in ad-
uerſarij cauſſa, vel in iudicis opinio-
ne contrarium nobis eſſe, aut fore ar-
bitramur, præoccupamus dicendo, ac
bonis rationibus diſſoluendo. *Quintil.
lib.8.* Mirè verò in cauſſis valet præ-
ſumptio, quæ πρόληψις dicitur: cùm
id, quod obiici poteſt, occupa-
mus, quæ præcipuè proœmio conue-
nit.

Præſumere aliàs pro putare poni-
tur, *vt in l. vulgò. D. de in lit. iuran.* vul
gò præſumitur, *inquit Vlpianus*, alium
in litem non debere iurare, quàm do-
minum litis.

Præſumere aliàs denique accipitur
pro præſagire, coniicere, cogitare,
ſeu diuinare aliquid in dubio. *Vale-
rius lib.1. c.5.* Eque fortuito dicto qua-
ſi certam ſpem clariſſimi triumphi
animo præſumpſit. *Et cap.6.* præſum-
pſit animo, ea re ſignificari exitum
ſuum, hoc eſt, coniecit, vaticinatus
eſt.

PRÆSVMPTIO, dicitur exi-
ſtimatio, quæ ex veriſimilibus ar-
gumentis & coniecturis ducitur. Vel
Præſumptio dicitur veluti anticipa-
tio quædam de eo, quod in re eſt
communi cenſu percepta, ex eo
quod plerunque intelligitur, quód-
que plerunque fit, quæ probatio-
num onus in eum transfert contra
quem facit, *in Rubric. D. de probat. &
præſumptio. veluti in l.24. D. illo tit.* Si
chirographum cancellatum fuerit,
præſumptione debitor liberatus eſſe
dicitur. *Et in l. ſequens.* Is, cui ſolu-
ta pecunia eſt, præſumitur debitam
accepiſſe: quia veriſimile eſt eum,
qui ſoluit, non temerè ſuam pecu-
niam iactare. Itaque in eum, contra
quem præſumptio eſt, ſemper proba-
tionis onus tranſit, *d. l.25. & l. vlt. D.*

Digitized by Google

quod met. cauſ. Cicero videtur Exiſtimationem appellare *Verr.* 3. In hoc genere facilior eſt exiſtimatio, quàm reprehenſio: ideò quòd eum, qui hoc facit, auarum poſſumus exiſtimare, crimen in eo conſtituere non tam facilè poſſumus. Illius definitionis inſigne exemplum eſt iudicium Salomonis ſapientiſſimi Regis 3. Regum. 3. quod refertur *in c. 2. de præſum. vide Spec. tit. de præſum.* §. 1. & an à fictione diſſideat, *ponit Abb. in c. ii. qui. de ſponſal. & mat. & apud And. Alc. elegantem Præſumptionum tractatum.*

Præſumptio alia maior alia minor eſt, iuxta coniecturas, quæ non æquè ad naturæ dictamen accedunt.

Præſumptio alia iuris eſt, alia iuris & à iure. Iuris præſumptio, quæ à lege introducitur, Iuris verò, & de iure, eſt diſpoſitio legis aliquid præſumentis, & ſuper præſumpto tanquam ſibi comperto ſtatuentis, *vt colligitur ex cap. ii, qui fidem. cum ibi not. ext. de ſponſal. per gl. in l. ſiue poßidetis. C. de probat. per Abb. in c. quando, ext. de præſumpt. vbi. Fel. de quibus Alc. in parte 2. præſumpt.* Sunt tamen qui Præſumptionum cognitionem cenſura magis, quàm curioſis præceptionibus, & variis diuiſionibus cognoſci ſcribunt, Sícque diſtingui, cauſſas præſumptionum ſatis eſſet: Aut enim (animo) tam propè accedunt ad neceſſariam varietatis rationem, vt plenam mereantur fidem, & probent id, quod ſecundum eas aſſerimus, & tunc ſiue legitimus, ſiue iuris, & de iure, ſiue neceſſarias præſumptiones appellaueris, parum refert. Aut verò proficiſcũtur ex cauſſis, quæ veræ quidem eſſe poſſunt, ſed interim in diuerſum collectis rerum argumentis faciliter cedunt: itaque mouere nonnihil ſolent animum: tamen ad credendum planè non perducere. Has probabiles, vel non neceſſarias præſumptiones, aut ſuſpiciones rectè dixeris, vel etiam argumenta, ſicut Arrius Menander, *in l. non omnes. §. à Barbaris. D. de re in l.* Sed licèt, inquit, hoc liquido conſtare non poſſit, argumentis tamen agnoſcendum eſt.

PRÆTER dictio, quandoque excludit, *l. equitij. §. præter. D. de vſu & hab. l. Titio teſtamento. D. de legat. 1.* quandoque includit & auget, *l. Seio amico. §. vxor. D. de annu. leg.* quandoque ſignificat pòſt, *l. cum procu. D. de op. no. nuncia.*

PRÆTERIRE, eſt ſilentio prætermittere. Hinc

PRÆTERITI liberi dicuntur, qui à teſtatore neque hæredes inſtituti, neque, vt oportet, exhæredati ſunt. *§. eo. 2. Inſtit. De hæred.* quæ ab ineſt. itaque etiam, ſi qua eis legata vel fideicommiſſa relicta ſint, non ideò minus præteriti dicuntur, *l. 4. C. de lib. præter.*

Præteriti ſenatores quondam in opprobrio non erant, quòd vt Reges ſibi legebant, ſublegebántque quos in conſilio publico haberent: ita poſt exactos eos, Conſules quoque & Tribuni militum conſulari poteſtate coniunctiſſimos ſibi quoſque patriciorum, & deinde plebeiorum legebant: donec poteſtas Tribunitia interuenit, qua ſancitum eſt, vt Cenſores ex omni ordine optimum quemque curiatim in ſenatu legerent: quo factum eſt, vt qui præteriti eſſent, & loco moti haberentur ignominioſi. *Hæc Feſtus.*

PRÆTERITO futurum contineri conſtat, vt inducta pro inducenda, *l. potior. §. 2. D. qui pot. in pig.* & actum pro agendum, *l. poſt. venditionem. verſ. Species. D. de aqua & aqua plu.*

PRÆTERMITTERE cauſſam teſtamenti quid ſit, docet Iuriſc. *1. §. prætermittere. D. ſi quis omiſ. cauſ. teſtamenti.*

PRÆTEXTA eſt genus veſtis, qua nobiliores ciues Romani vti ſolebant. *§. iniuria. Inſtit. de iniur. & vide l. 3. §. fin. & ibi gl. D. de libe. exhiben.*

PRÆTEXTATVS, qui prætexta, & bulla adhuc vtebatur, *Budæ l. fin. D. de ſenat.*

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆTEXTVS vulgò color quæſitus, vt rectè expoſuit G. Budæus, *l. ill citat. D. de offi. præſid. l. ſub prætextu. Cod. de tranſact.*

PRÆTOR dictus, *inquit Varro libro* 5. *de ling. Lat.* qui præire iure, & exercitu. à quo id Lucilius: Ergo Prætorum eſt antè præire. Hinc Feſtus, Prætorem maiorem, (inquit) L. Cæſar putat dici, Vrbanum: cæteros, minores. Maximum prætorem dici putant alij eum, qui maximi imperij ſit: alij, qui ætatis maximæ pro collegio: quia Augurum decretum eſt, quod in ſalutis augurio prætores maiores & minores appellantur, non ad ætatem, ſed ad vim imperij pertinere. Hinc *apud Liu. lib.* 7. Lex vetuſtis ſcripta verbis, vt qui prætor maximus eſſet, Idibus Septemb. clauum pangeret: id eſt, qui ſummum imperium & poteſtatem haberet, veluti Conſul, aut Dictator. Iuſtin. autem *Nouel.* 25. de prætore Lycaon. ſcribit nomen prætoris proprium Imperij Romani fuiſſe, ante ipſos etiam Coſſ. in Republ. vſurpatum, quippe cùm veteres Romani ſuos Imperatores prætores appellarent, iiſque rei militaris ſummam poteſtatem attribuerent: legibúſque ab iis ſcriptis parerent. Quibus ex verbis Iuſtiniani ſumma antiquitatum cognitione licet exiſtimare. Vtcunque ſit, commune hoc, Prætoris verbum tandem eius proprium factum eſt, qui in vrbe iuri dicundo præeſſet. *de quo Pomp. in l.* 2. *de orig. iur.* Cúmque Conſules auocarentur bellis finitimis, neque eſſet qui in ciuitate ius reddere poſſet, factum eſt, vt Prætor quoque crearetur, qui Vrbanus appellatus eſt, quòd in vrbe ius redderet. Liuius *lib.* 6. & 7. ſcribit anno ab V.C. CCCLXXXVIII. conceſſum à plebe nobilitati de Prætore vno, qui ius in vrbe diceret, ex patritiis creando. eúmque ſibi honorem patritios quæſiuiſſe, pro conceſſo plebi altero Conſulatu. *Hac ille.* Moris autem erat, vt is creatus comitiis centuriatis, priuſquàm ius diceret, vt cuique notum eſſet, quemadmodum anno ſuo ius dictaturus eſſet, in albo edictum conſtitueret atque proponeret, quod ab edicendo, id eſt, antè denunciando ac prædicendo, dictum eſt, quaſi tanto antè populo denuntiaret, quæ eſſet in iure dicendo obſeruaturus. Hoc autem inito Magiſtratu, habita concione, & iuratus in leges, faciebat. *Cicero De finibus* 2. Quid enim mereri velis iam, cùm Magiſtratum inieris, & in concionem aſcenderis, (eſt enim tibi edicendum, quæ ſis obſeruaturus in iure dicendo: & fortaſſe etiam, ſi tibi erit viſum. aliquid de maioribus tuis, & de teipſo dices more maiorum) quid merearis igitur, vt te dicas in eo magiſtratu omnia voluptatis cauſſa facturum eſſe. Iuris dicundi autem munus tribus hiſce continebatur verbis: Do, Dico, Addico. Dabat bonorum poſſeſſionem ex legibus, ex edicto ſuo ex ſenatuſconſultis. Dabat iudicium Recuperatorium, itémque arbitros cùm priuati poſtulabant. Dicebat viam in formulis. Iſtam viam dico. Dicebat tutorem ex lege Attilia, dicebat ſententiam quibuſdam in cauſſis maioribus, vt in liberalibus, in popularibus, in executionibus ſententiarum, in appellationibus, & aliis præterea nonnullis. Dicebat etiam interdicendo, cùm de poſſeſſione, interdum etiam cum de proprietate ageretur: quod ex libr. Pandect. 43. cuiuis facilè eſt intelligere. Dicebat præterea in dicendo, veluti cum ferias indicebat, vt *Gell. lib.* 16. *cap.* 24. & item Macrobius *lib. Satu.* 1. demonſtrant, *Suetonius in Claudio*: Obſeruauítque ſedulò, vt quoties terra in vrbe mouiſſet, Ferias aduocata concione Prætor indiceret. Addicebat autem cùm in iure ceſſio fiebat. *Cicero lib. De legibus* 3. Iuris diſceptator qui priuata iudicet, iudicarívе iubeat, Prætor eſto. Is iuris ciuilis cuſtos eſto. *Polybius* autem, & *Plutarchus* ei ſex Lictores duos tradunt. Vnde ἀρχὴν ἑξαπέλεκυν apellant, id eſt, ſex ſecu-

Digitized by Google

rium. Notandum etiam quod *Cicero ſcribit lib. Fam. Epiſt.* 12. Placuit nobis, inquit, vt ſtatim ad Cornutum prætorem vrbis has literas deferrem. qui quòd Conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat more maiorum. *Gellius lib.* 12. *cap.* 14. Prætor etſi collega Conſulis eſt, neque Prætorem, neque collegam iure rogare poteſt, quia imperium minus Prætor maius habet Conſul: & à minore imperio maius, aut à minore collega rogari iure non poteſt. Sed & collegam eſſe prætorem Conſulum. Meſſala docet: quòd eodem auſpicio creantur, Hunc Centumuiralibus iudiciis poſtremis temporibus præfuiſſe, *Plinius lib. Epiſt.* 5. his demonſtrat verbis: Hoc facto Nepotis commotus Prętor, qui Centumuiralibus prędidet, deliberatus an ſequeretur exemplum, inopinatum nobis ocium dedit, *Seneca lib. de tranquil. vitæ* 1. An illi plus pręſtat, qui inter peregrinos & ciues, aut vrbanus prętor adeuntibus aſſeſſoribus, verba pronunciat, quàm qui docent quid ſit iuſtitia, &c.

Prętorem iuriſconſulti proconſulem ſępè vocant, *Gaius in l.* 1. *&* 3. *D. de alienatio. iudic. mutan. cauſſ. fact. l. patri pro filia. §.* 1. *D. de mino. l. in hæredem. D. de dol. mal.* reſpiciunt enim ad id quod Pomponius *in l.* 2. *§. deinde cùm placuiſſet. D. de orig. iur.* Cúmque conſules, ait, auocarentur bellis finitimis, neque eſſe qui in ciuitate ius reddere poſſet, factum eſt, vt prętor quoque crearetur. Is ergo Conſulis fungebatur officio (quatenus ad iudicandum attinet) proconſul erat. prętérea Prætores in prouinciis vicem gerebant conſulum.

Prętor *apud Paulum Sent. lib.* 1. *titul.* 15. pro ędili ſumitur. Feram beſtiam, inquit, in ea parte pro populi iter eſt, colligari: Prętor prohibet Ædilitio enim edicto prohibemus feram beſtiam ibi habere qua vulgo iter fit.

Prętor PEREGRINVS, *vt Pomponius ſcribit lib.* 2. *de orig. iur.* creatus eſt propter magnam peregrinorum turbã, vt inter eos ius diceret: cùm Vrbanus prętor ſatisfacere vtriſque poſſet. Eum autem reperio *in epitome Liuij lib.* 19. ann. D X. primùm creatum fuiſſe, & Peregrinum dictum, quòd inter ciues & peregrinos ius diceret. Itaque video apud Liuium ſemper vrbanam iuriſdictionem ei quę inter ciues & peregrinos eſt, opponi. *Vt lib.* 22. Romæ iuris dicendi vrbana ſors Pomponio: inter ciues Rom. & peregrinos, P. Furio Philo euenit. *Et lib.* 13. Prętores deinde prouincias ſortiti, L. Apuſtius Fullo vrbanam iuriſdictionem, M. Acilius Glabrio inter ciues & peregrinos. *Et lib.* 40. Iuriſdictio vrbana M. Ogulnio Gallo, inter peregrinos M. Valerio euenit. *Et lib.* 41. Prętores L. Papyrius Maſo vrbanam M. Abutius inter peregrinos ſortiti ſunt. *Et lib.* 42. Prętores deinde prouincias ſortiti ſunt: A. Atilius Serranus vrbanam, C. Clunius Saxula inter ciues & peregrinos. Honoratiorem autem vrbanam peregrina fuiſſe, Appianus & Dio non obſcurè ſignificant: ille lib. De bellis ciuilib. 2. vbi ſcribit, Brutum & Caſſium prętores deſignatos inter ſe contendiſſe. vter iuris inter ciues dicundi prouinciam obtineret. hinc autem lib. 42. vbi narrat Prętorem Cęcilium indignè tuliſſe, quòd Cæſar eam prouinciam collegę Trebonio dediſſet. Omnibus autem Pręturis pręſtantiorem & gratioſiorem fuiſſe, in orat. pro Murena perſpicuè demonſtrat: Sed quęri ſolet, quid inter Vrbanam & Peregrinam Pręturam interfuerit. Hotoman. tres ferè differentias tradit. Prima hęc eſt, quod (vt modò diximus) ſoli ciues Roman. agere apud Vrbanum poterant, peregrini non poterant. Altera, quòd apud illum lege agebatur, apud hunc autem nequaquam. Itaque (*vt eſt in orat. pro Flacco*) cùm Gręcus homo Heraclides à C. Plotio ſenatore mancipia quędam petiiſſet, & fore videret vt iudex ſumptus ſententiam ſecun-

dum reum diceret, & ab eo iudice abiit, & quòd iudicium lege non erat, cauſſam totam reliquit. Quod cùm ita ſit, ſequitur ciues Roman. neque ſuos liberos emancipare, neque alienos adoptare, neque ſuos ſeruos manumittere, neque in iure cedere, neque bonorum poſſeſſionem, tutorémve ciui Roman. Impuberi poſtulare apud eum potuiſſe: denique, vt rem vno verbo complectar, legis actionem eum Prætorem non habuiſſe. Falſum eſt autem (*vt idem obſeruat*) quod quidam ſcribunt, eum de pecuniis repetendis quæſiſſe. nam Aſconij locus, in oration. Ciceronis, contra Competitores, quo ſolo argumento nituntur, longè alio pertinet. Scribit enim Antonium cùm magiſtratum adhuc nullum obtinuiſſet, ſed equitum turmas de Syllano exercitu nactus eſſet, Græcos ſpoliaſſe: ideóque ad M. Lucullum Prætorem, qui ius inter peregrinos dicebat, à Græcis in ius eductum eſſe, non igitur Repetundarum iudicium illud erat, ſed iniuriarum potius: quæ cùm atrociores eſſent, dignæ viſæ ſunt, de quibus Prætor ipſe inter ciuem & peregrinos Græcos homines cognoſceret. Tertia differentia eſt, quòd Prætor vrbanum edictum in albo proponebat, quibus de rebus ius anno ſuo dicturus eſſet: cùm alter nuſquam, quod ſciam, legatur propoſuiſſe, ſed (vt opinor) ex Vrbano edicto ius dicebat.

Prætores PROVINCIALES creati ſunt circa annum DXIX. Sicilia & Sardinia captis, atque in prouinciarum formam redactis: *quemadmodum Solinus capite vigeſimoprimo & Liuius Epitom. 20. prodiderunt.* Pomponius autem *in lege prima. De origin. iur.* Capta Sardinia, inquit, mox Sicilia, item Hiſpania, deinde Narbonenſi prouincia, totidem Prætores, quot prouinciæ in ditionem venerant, creati ſunt. Pòſt autem moris fuit, vt cùm armis tutandæ prouinciæ viderentur, eò ſtatim & Conſules & Prætores inito magiſtratu mitterentur. Tandem etiam inſtitutum eſt, vt qui Conſulatu aut prætura obiiſſent, eò cum ſummo imperio proficiſcerentur: illíque Proconſules, ſiue Proprætores (tametſi verbis hiſce nonnunquam veteres abutantur) appellarentur. Demonſtrat etiam in Verrinarum commentariis Hotomann. moris fuiſſe, vt cùm à Senatu decretæ & Conſulares, & Prætoriæ prouinciæ fuiſſent, tum Conſules inter ſe, itémque Prætores prouinciæ ſortirentur, aut verò inter ſe comparent. Conſules autem id adhuc deſignati, & antequam magiſtratum inirent, facere ſolebant, *quemadmodum ex Orat. De prouinc. Conſul. Salluſtio in Iugurthin. & innumeris Liuij locis intelligitur.* Prætores verò, quo tempore magiſtratu abibant, id factitaſſe ſignificat locus ille Verrin. 4. Qui ſimulatque ei ſorte prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romæ, & ad vrbem, antequam proficiſceretur, quærere ipſe ſecum, & cogitare cum ſuis cœpit, quibúſnam rebus in ea prouincia maximam vno anno pecuniam facere poſſet.

Prætor FIDEICOMMISSARIVS qui de fideicommiſſis ius diceret: duóſque à Claudio Cæſare inſtitutos eſſe ſcribit. *Pomponius libro ſecundo, §.17. Digeſt. de orig. iur.* ex iiſque vnum à Tito Cæſare detractum eſſe. *Suetonius autem in Claudio*: Iuriſdictionem de fideicommiſſis, inquit, quotannis & tantùm in vrbe delegari magiſtratibus ſolitam, in perpetuum, atque etiam per prouincias, poteſtatibus demandauit, Sed hæc facilè eſt ex Fabij verbis explicare, qui *lib. 3. capitulo 6.* ſic ſcribit, Non debes apud Prætorem petere fideicommiſſum, ſed apud Conſules: maior enim prætoria co-

Digitized by Google

gnitione ſumma eſt. quæritur an maior ſumma ſit, &c. Quo ex loco intelligitur, fideicommiſſorum iuriſdictionem ita partitam fuiſſe, vt prætor vſque ad certam ſummam cognoſceret, de maiore Conſul ius diceret. Vlpian. perſpicuè id quod diximus confirmat, *capitul. Inſtitutio.* 25. Fideicommiſſa, inquit, non per formulam petuntur, vt legata: ſed cognitio eſt Romæ quidem Conſulum, aut Prætoris qui Fideicommiſſarius vocatur: in prouinciis verò, Præſidum prouinciarum. De prætore fideicommiſſario *Imper. leg.* 2. *Cod. qui pot. in pignor. habeant. Paulus l. quæſitum.* 78. *§. penultim. Digeſt. de leg.* 3. *& leg.* 4. *in fin. D. quibus ad lib. Vlpian. l. ſicuti legatum.* 92. *D. de cond. & demonſt.*

Prætor FISCALIS ab Imperatore Nerua creatus eſt, qui inter fiſcum & priuatos ius diceret, *vt Pomponius ſcribit in l.* 2. *§.* 18. *De orig. iur.*

Prætor TVTELARIS primus à M. Antonio philoſopho creatus eſt, quemadmodum Iulius Capitolinus ſcribit: cùm antea tutores à Conſulibus poſcerentur, vt diligentius de Tutoribus tractaretur. Quantum autem ex Iuſtiniano intelligimus, officium eius erat, vt cogerent tutores, & ſatiſdare rem pupilli ſaluam fore, & delatam tutelam recipere. Erant & Prætores de liberalibus cauſis cognoſcentes, *leg.* 1. *Cod. ſi mancip. ita veni. leg.* 3. *§.* 1. *l.* 5. *D. de liber. cauſſ. Iuſtin. Nouell.* 13. *καὶ ὥσπερ ἕτεροι πραίτωρες εἰσὶ τῆ συγκλήτῳ βουλῆ οἱ τῶν ἐλευθεριῶν καὶ τῶν ἐπιτρόπων, καὶ τῶν τοιούτων προκαθήμενοι.*

Prætores RERVM CAPITALIVM. Vide infrà QVAESITORES.

PRÆTORES, *de quibus agitur tit. C. de prætorib. lib.* 12.

PRÆTORIVS is dicebatur, qui prætura functus eſſet.

PRÆTORIA cohors dicta fuit quæ à prætore, hoc eſt, Conſule nunquam deſcenderet in bello ob cuſtodiam corporis, *teſte Feſto.* Africanum autem inter omnes primum delegiſſe ſibi aliquot fortiſſimos, qui lateri eius adhærentes, omnibus aliis muneribus vacarent, ſtipendióque maiore honorarentur, literis proditum eſt, quanquam apud alios multi id quoque antea feciſſent, Quem morem ſecuti ſunt omnes, tum in bello, tum domi præſertim ortis ciuilibus diſcordiis. Iulius Cæſar propter inimicos aliquandiu vſus eſt cuſtodia corporis, & prætoria cohorte Hiſpanorum. Tandem nimia quadam confidentia, maluit ſemel inſidias vndique imminentes ſubire, quàm cauere ſemper: ideóque cuſtodiam remouit, & haud dubiè inimicis maximam inſidiandi anſam præſtitit: vt euentus tanti viri nos admonere debeat, ne vitioſa ſecuritate periculum ſubeamus, quod euitare licet.

Prætoria porta in caſtris erat, qua exercitus ad prælium educebatur.

Prætoriæ ſtipulationes dicuntur *in titulo de prætoriis ſtipulationibus, libro Digeſtorum quadrageſimo nono*, non quæ à mero Prætoris officio proficiſcuntur, *vt lege quinta*, *Digeſtis de verborum obligation.* ſed quæ prætoris imperio ac iuſſu interponuntur. Venuleius enim *in leg.* 9. *eiuſdem tit.* ſcribit in prætoriis ſtipulationibus, ſi ambiguus ſermo acciderit, ipſius prætoris interpretatione fore, eius enim mentem æſtimandam eſſe. Harum autem tres videntur conſtitui ſpecies iudiciales, cautionales, & communes.

Prætorius tutor dicitur, qui pupillo cum tutore ſuo litigaturo à prætore vrbis dabatur. *auctor Iuſtinian. ſub titul. D. de auctorit. tut. & Vlpian. in Inſtit. c.* 2.

Prætorium pignus, vide ſuprà pignus.

Prætorium ius: vide ſuprà ius.

PRÆTORIA in conſtitutionibus

nibus Impp. domus magnificæ intelliguntur præſidum, iudicúmve cauſſa in vrbibus extructæ, *l.3. C. de epiſc. & cler. leg. penultim. Cod. de offic. recto. prouin.*

PRÆTORIVM, villa vrbana: id eſt, ædificium quod dominus, qui in vrbe habitat, ſibi parauit à villici habitatione diſiunctum, *Vlpian. leg.*198. *D. de verbor. ſignificat.* Vel ſi prætoria voluptati tantùm deſeruientia. *Neratius leg.* 2. *Digeſt. de ſeruit. ruſt.* Ruſticorum prædiorum ſeruitutes ſunt, licere altius tollere, & officere prætorio vicini. *Sic in l.* 13. *§. vltim. D. de iniur. l.* 12. D. *de vſu & hab. leg. l.91. §. pater. D. de legat.* 3. *Tertullian. lib. de Idololatria. Palladius lib.* 1. *cap.* 8. *Sueton. in Caligula c.*38.

PRÆVALENTIA, præſtantia, precij ac valoris exuperantia. *Paul. l.*23. D. *de rei vindic.* In omnibus igitur iſtis, in quibus mea res per præualentiam alienam rem trahit: meámque efficit, ſi eam rem vendicem, per exceptionem doli mali cogar precium eius quod acceſſerit dare.

PRÆVARICARI, *inquit Marcianus*, eſt vera crimina abſcondere, & falſas excuſationes recipere *l.1.C. ad SC. Turpill.* Vel, vt inquiunt Critici, eſt νοσφίζεσθαί τινα, id eſt, Parcere & alludere alieni. Item Præuaricat, diuaricat, varicat, ὑπερβαίνει, διασκελίζει. Hinc præuaricari reo, Græcis καθυφίεσθαι τῷ ὑποδίκῳ, id eſt ſubmittere ſe reo. Præuaricatur etiam qui ex vtraque parte conſiſtit, *vt ait l.1.D. de præuaricat.* Præuaricatus *in ead. Baſilica* exponunt παλλόγυρος. Hinc

PRÆVARICATIO, *inquit Plinius*, eſt tranſire dicenda, vel curſim & breuiter attingere, quæ ſunt inculcanda, infigenda, repetenda. Critici, Præuaricatio. παράβασις, ἀπόστασις.

PRÆVARICATOR *inquit Vlpian. l.*1. D. *de præuaric.* eſt quaſi varicator, qui diuerſam partem adiuuat, prodita cauſſa ſua. *Marcianus l.* 1. *ad ſenat. Turp.* Præuaricatorem eum eſſe dicit, qui colludit cum reo, & tranſlatitiè munere accuſandi defungitur, cùm ſcilicet proprias quidem probationes diſſimulat, falſas verò rei excuſationes admittit. Hoc nomen Labeo à varia certatione tractum ait. *Cicero in Partit.* dici vult, quòd in contrariis cauſſis quaſi variè poſitus eſſe videatur. Feſtus à prætergrediendo, cui Critici conueniunt. Et ita Obuaricator Feſto, ab occurrendo, qui cuipiam occurrit, quominus rectum iter conficiat. Cuiacius plenius Præuaricatorem ſic definit: Præuaricator eſt accuſator, qui in iudicio publico abſolutioni incumbit, non damnationi, quaſi varicator. Propriè enim de accuſatore dicitur, nec aduocatus: qui ſuſcepti ſui cauſſam aduerſario prodit, propriè præuaricator dicitur, quia non propriè accuſator, *l. qui cum natu. §. pen. D. de bon. libert.* vt nec reus ſi cauſſam ſuam perfunctoriè egerit. Huius verbi originem hanc docet *Plin. lib.*18. *c.*19. Arator, inquit, niſi incuruus præuaricatio: inde tranſlatum hoc crimen in forum, *l. ſcripto. D. vnde li.*

PRÆVENTIO dicitur, cum eiuſdem rei perſonæve iuriſdictio penes duos iudices eſt, & alter cognoſcere prius cœpit. Præuenitur quandoque per in ius vocationem, quia prior in ius vocauit: quandoque litis conteſtatione, quandoque libello, quandoque ſententia. *Bartolus ponit in l. ſi plures D. de leg.* 1. *Specu. tit. de reſcript. præſentatione §.* 5. *verſi. item quod minus. vide Felin. in ca. cum M. Ferrarienſis. de conſtit. in antiq. & vide doct. in l. ſi quis poſteaquàm D. de iudic. & c. pen. extra de for. compet.*

PRAGMATICÆ ſanctiones dicuntur Principum reſcripta, non de priuatorum negotiis, ſed corporum, ordinum, & collegiorum cauſſis de conſilij ſententia emiſſa: vnde, *vt vult. Hotoman.* deducto verbo, quod pragmaticis & peritis viris in conſilium adhibitis interponuntur,

Zeno in l.vltim. C. de diuerſ. reſcript. & pragmat.ſanct. Pragmaticas præterea ſanctiones non ad ſingulorum preces ſuper priuatis negotiis proferri: ſed ſi quando corpus, aut ſchola: vel officium, vel curia, vel ciuitas, vel prouincia, vel quædam vniuerſitas hominum ob cauſſam publicam fuderit preces, manere decernimus: at in his etiam veritatis quæſtio reſeruetur.

Pragmatica ſanctio & Annotatio tanquam aduerſæ opponuntur, *in l. iubemus.*10.*C.de ſacroſan.eccleſ.vltim. C.de diuerſ. reſcript.* Illa dicitur, cùm Imperator re cum conſilio cognita & agitata quippiam decernit: hæc cùm ad oblata preces nomen ſuum ſimpliciter adnotat atque adſcribit.*Inſt. l. vltim. C. de prox. ſacr.ſcrin.* Certæ ſunt diſpoſitiones noſtri numinis: quarum prima quidem ad ſupplicationem adiutorum emiſſa eſt: altera verò per ſacram pragmaticam ſacra eſt,&c.

PRAGMATICI à Iuriſconſultis hoc differunt, quod ſpecies à genere. Itaque Pragmaticos Græci iuris interpretes appellant: *vt ait Fab.lib.* 3.*cap.*6. vt Pragmaticus ſit iuris eius quod in ordine iudiciorum, cautionibus, & formulis verſatur peritus: cùm Iuriſconſultus etiam de negotiis, de quibus certum ius erat nullum conſuleretur: velut (vt ſcribit Quintilianus) de verborum proprietate, aut æqui diſceptatione, aut voluntatis coniectura. *Vlpian.l.* 9. §. 1.*D. de pœnis.* Solet autem ita vel iuris ſtudioſis interdici, vel aduocatis, vel tabellionibus ſiue pragmaticis. *Cicero lib.de Orat.*1.Itaque non vt apud Græcos, infimi homines mercedula adducti miniſtros ſe præbent in iudicis Oratoribus: ij qui ab illis Pragmatici vocantur. *Fabius lib.*12. *capit.*3. Neque ego ſum noſtri moris ignarus, oblitúſve eorum qui velut ad arculas ſedent, & tela agentibus ſubminiſtrant: neque idem Græcos quoque neſcio factitaſſe: vnde nomen his pragmaticorum datum eſt.

PRAGMATICARII *in tribus lib.C.poſterioribus.*

PRATA, *inquit Varro*, ab eo quòd ſine opere parata. Et ſic Vlp. Pratum, ait, in quo ad fructum percipiendum falce duntaxat opus eſt: ex eo dictum, quòd paratum ſit ad fructum capiendum, *l.*31.*D.de verb. ſign.*

PRECES paſſim in conſtitutionibus Impp. pro libellis ſupplicibus, ſiue poſtulatis, *l.*2.*C. de vſufr. l.* 5. *C. de impub.l.*9.*C.de lib.cauſſ.l.*10.*&* 17. *de rei vindic.*Hinc *titul. De precib.imper.offer.C.* & formula illa, Si preces veritati nitantur.

PRECARIVM eſt, *ait Vlp.* quod precibus petenti vtendum conceditur tamdiu, quamdiu is qui conceſſit, patitur, *l.*1. *D. de precario.* Vel ſic Precariũ conceſſio rei eſt, vel poſſeſſionis, quã precibus ita impetrauimus, vt vteremur quãdiu liberet concedenti. Vel creditum vtendi re, aut iure alieno, vſque dum licuerit nobis per eum qui credidit. Inter precarium autem & commodatum has notat differentias Hotom. Precarium primùm rerum immobilium ac iurium cauſſa inſtitutum videtur, *leg.*2.*& leg.*3.*D.eo.*Commodatum autem ad res mobiles propriè pertinet. Qui precariò concedit, dare ad tempus videtur. Itaque donationis & liberalitatis genus appellatur, *in l.* 1.*& l. quæſitum.*8. §. 3. *l. interdictum* 14. *D. eod.* eóque cùm quis de ſibi reſtituenda cautum habet, precarium interdictum ei non competit, *l. & habet.*15.§.3. *eod.* Qui verò commodat, longè ab omni donationis ſpecie abeſt, ſibíque cauere de reſtituendo conſueuit. Cui precario conceſſum eſt, poſſeſſionem habet, *l.*4.§.1. *d.l.& habet.*§. 4. *eod.* Commodatarius verò non poſſidet. Precariò vtens, dolum tantùm & latam culpam præſtat, *l. quæſitum.* 8. §. 3. *eod.* Commodatarius etiam leuiſſimam. Precarium magis ad donationis & beneficij, quam ad negotij contracti cauſſam ſpectat, eóque nul-

laeo

ſa eo nomine iuris ciuilis actio eſt, *d. l. interdictum*. Commodatum autem contractus eſt, ſuámque iuri ciuili actionem habet. Ex precariò, tum interdictum, tum incerti condictio præſcriptis verbis, quæ bonæ fidei eſt, conceditur, *l. 2. & l. duo. 19. eod.* ex commodato vero ciuilis actio tantùm. Commodatum vſus certi cauſſa fit, nec niſi eo expleto reuocatur. Precarium nec vſus certi cauſſa fit, & quouis tempore reuocatur. *Hæc ex tit. de precario ſummatim.*

precaria, ſiue precatiua verba dicuntur in teſtamentis, non directa, nec imperatiua, ſed inflexa, & rogatiuè concepta, cùm ſcilicet teſtator non pro ſuo iure ac legum auctoritate quid hæredibus ſuis mandat. ſed aliquid ab iis precariò poſtulat: veluti peto, rogo, volo, mando, *§. vlt. Inſt. De ſing. reb. fideic. relict. l. 2. C. comm. de legat.* D. precor, cupio, iniungo, cupio des, opto des, credo te daturum, exigo, deſidero vti des, *l. etiam 115. l. & eo modo. 118. D. de leg. 1. l. peto. 69. de lega. 2.*

Hæc verba fideicommiſſi dicuntur, *d. l. 69. §. fin. & l. 11. §. 1. D. de leg. 3. & apud Paulum lib. Sent. 4. c. 1. l. 2. & 4. C. de codicil. l. 25. C. fam. erciſc.* Fideicommiſſa enim precatiuo modo relinquuntur. *Vlpianus in Inſtit. tit. 24.* id eſt, vt Iſidorus tradit, lib. 5. cap. 24. non directis verbis, ſed precatiuis. Sic precariam ſubſtitutionem, fideicommiſſariam accipimus, *l. 19. C. de pact.* Et precariam voluntatem, *l. 66. D. de legat. 2.*

Precario autem habere, poſſideréve intelligitur, non tantùm qui per epiſtolam, vel quacunque alia ratione concedi ſibi poſtulauit poſſeſſionem vel corporis, vel iuris rei alicuius, id eſt, vt ſibi poſſidere vtíve liceret, ſed & is qui finito precarij tempore patiente tamen domino poſſidet, *l. 2. §. fi. & l. ſeq. D. de prec. Paul. lib. 5. Sent. tit. 6.*

PRECARIA, genus eſt contractus ad precarij ſimilitudinem inſtitutum: quem contractum appellat *l. contractus. D. de regul. iur.* Eſt autem conuentio de re alterius vtenda fruenda, ea lege, vt certis temporibus renouetur. Magna autem inter Precarium & Precariam differentia eſt. Nam precarium ſine precibus non conſtat, *l. 1. & l. 2. in fin. D. de precar. & apud Paulum libr. Sentent. 5. tit. 6. §. hæres.* Precaria interdum ſola concedentis ſponte & voluntate contrahitur. Illud tam mobilium, quàm immobilium rerum eſt, *l. 4. D. eo.* precaria prædiorum interdum etiam pecuniæ. Illud ex mera concedentis voluntate pendet, neque certi temporis obligationem recipit, *l. [illegible] & cum de precario. 12. D. eod.* hæc certum plerunque ad tempus datur: veluti ad vitæ tempus: neque prius renouari poteſt. Illud merè gratuitum eſt, *l. 1. D. eod.* hæc plerunque mercedem recipit. Illud renouandum non eſt: hoc certis temporibus renouatur, veluti quinto quoque anno: vt in concilio apud Beluacenſes, *de quo in c. 1. extra de prec. Et in legib. Franc. l. 4. tit. 39.* De precariis, vt vbi modò ſunt, renouentur. Quemadmodum autem Precarium interdum conuentio eſt de re, quam quis oppigneraut, precario recipienda, & ad tempus vtenda, *l. certi. 6. in fin. & l. ſi debitor. 10. D. de prec. & apud Iſidorum lib. Etymolog. l. 5. c. 25.* Precarium eſt (inquit) dum prece creditor rogatus, permittit debitorem in poſſeſſione fundi ſibi obligati demorari, & ex eo fructus capere. Sic, precaria interdum dicebatur de re, quam donator ipſe ab eo cui eam dederat, fruendam recipiebat. *Vt in Capit. Caroli, & in Lombard. li. 2. tit. 18. de vlt. volun. li. 4.* Noſcat ſibi interdictum eſſe duas de eadem re facere traditiones: ſed poſtquam vnam de rebus ſuis traditionem (in Capitularij legitur ORDINATIONEM) fecerit, aliam de ipſis rebus faciendi nullam habeat poteſtatem, ita tamen ſi vſumfructum voluerit habere, per precariam res traditas vſque in tempus definitum poſ-

Digitized by Google

ſidendi ſit conceſſa facultas. Patet igitur eum qui rei alienatæ vſumfructum retinet, *vt in l. quiſquis*, 28. *C. de donat.* titulum hunc vſurpaſſe, vt per precariam eam rem poſſideret. Et hoc nimirum eſt, quod ſcribit B. Rhenanus Rer. German. lib. 2. Quidam, inquit, in illo recenti Chriſtianiſmo res ſuas Eccleſiæ donabant, & rurſum agros aut domum in beneficij modum recipiebant, ad vitæ ſuæ tempus: non citra tamen penſitationem: nec filius poſt mortem patris, aut hæres vindicare ſic donata poterat. Item in legibus Aleman. tit. 2. Si quis liber res ſuas ad Eccleſiam dederit, & per chartam firmitatem fecerit, & poſthæc à paſtore Eccleſiæ per beneficium ſuſceperit ad victualem neceſſitatem conquirendam diebus vitæ ſuæ, & quæ deſpondit, perſoluat ad Eccleſiam, cenſum de illa terra poſt illius diſceſſum nullus de hæredibus contradicat. Alterum Precariæ exemplũ extat apud Naucl. Generat. 25. ex Concilio Carolomanni: Statuimus, vt ſub precario cenſu aliquam partem Eccleſiaſticæ pecuniæ in adiutorium exercitus noſtri aliquanto tempore retineamus: ea conditione vt annis ſingulis de vnaquaque caſata, ſolidus, id eſt, duodecim denarij, ad Eccleſiam reddantur: eo modo, vt ſi moriatur, ille cui pecunia accommodata fuit, Eccleſia cum propria pecunia reueſtita ſit: & iterum ſi princeps iubeat, precarium renouetur.

Precariam etiam dixere Feudiſtæ, pro cuiuſuis rei vſu precibus impetratæ, etiam pecuniæ. *Petrus de Vin. lib. Epiſt. 3. c. 11. in priuilegio Academiæ Neapolitanæ*: Mutuum fiet ſcholaribus ab illis, qui ad hæc fuerint ordinati: datis libris in pignore, & precario reſtitutis: receptis à ſcholaribus fideiuſſoribus pro eiſdem. Scholaris verò, qui mutuum recipiet, iurabit, quòd de terra aliquatenus non recedet, donec precaria reſtituet, vel mutuum ab eo fuerit exſolutum: vel aliàs ſatisfactum fuerit creditori. Senſus eſt igitur: Studioſos daturos libros pignori: ſed creditores eis libros precario conceſſuros. Idem Fridericus in Priuileg. ciuitati Viennenſi conceſſo, in Vienna Lazij lib. 2. c. 5. Vt iudex nullus taliam, ſeu precariam in prædictos ciues facere audeat.

PRETIVM propriè eſt, quod pro re empta dicitur, & in Lexico iam ſæpius citato definitur, τίμημα ἐπὶ τοῖς ὠνίοις καταβαλλόμενον. *l. 1. de rerum permut. §. pretium autem. Inſtit. de emption. & venditio.* Sed tamen & pretium conductionis, *in l. 28. §. 1. D. locati.* Et pretium pro mercede, *in l. 10. in fine D. de acquir. poſſ. l. vlt. §. vlt. D. ad l. Rhod. l. 51. §. locaui. l. 58. D. loca.* poſitum inuenitur. Sic pretium operæ *in l. 52. §. fin. in coeunda, D. pro ſoc.* Et manu pretium, quaſi manus & artis merces, de quo ſuprà. Pretium tamen depoſitionis à mercede ſeparat. *Vlp. in l. 2. §. & generaliter. D. vi bon. rapt.* Vbi pretiũ pro præmio accipi poteſt. *quemadmodum & in l. 5. §. vlt.* D. *de iniur. accipitur. Et apud* Liuium *libr. 32. his verbis.* Haud ſatis dignum tanti laboris periculíque pretium erat, *Et apud Vopiſc. in Aurelia.* Debet enim quid præter dignitatem pretium eſſe meritorium. pretium autem, *inquit Varro lib. 4. de ling. Lat.* eſt quod æſtimationis emptioníſve cauſſa conſtituitur: dictum à periteis, quod hi ſolùm poſſunt facerè rectè id.

PRIDEM de longiori tempore: quandoque pro materiæ conditione accipitur, *l. 1. C. de munic. & orig. l. C. ſi aduer. tranſact. l. 1. C. de ædil. act. cap. niſi cùm pridem. de renun.*

PRIMAS propriè Patriarcha, *c. 1. & 2. 99. diſtinct.* quandoque eo nomine ſignificatur Archiepiſcopus, *ca. ſanè de for. comp.* Nam, quantum ad effectum, nulla eſt differentia inter primatum & Archiepiſcopum, *cap. duo. de offic. ord.* Qui ſint primates, *in l. 1. & in rubr. de Alexan. primat. 1. docet ibidem Bartol. & vide ibi Pyrrhum Anglebermaum.*

Digitized by Google

PRIMVS hæres, qui primo gradu ſcriptus eſt, *l.23.D.quæ in frau. credit.l.14.D. de liber. & poſth. Quintil. declam.* 388. Nam neque diu de primo hærede cogitandum fuit habenti filium, neque de ſecundo habenti potiorem. Primo autem gradu ſcriptos accipere debemus, omnes qui primo loco ſcripti ſunt, *l. 1.§. defertur.*D.*de bon.poſſ.ſecun. tabu.* quos principali loco inſtitutos vocant Impp. *in l.13. C.de fideicom.* Quibus qui ſubſtituuntur, Secundi hæredes vocantur, id eſt, ſecundo gradu ſcripti.

Primæ tabulæ paternæ accipiendæ ſunt, in quibus pater ſibi hæredem inſtituit, idque ratione ſecundarum tabul. in quibus impuberibus liberis hæredes ſubſtituuntur, *l.41.§. cohæres.ff.de vulg. & pup.ſubſt.*

PRIMVS: curiæ dicebatur in curiis ciuitatum, quæ cæteris omnibus perfunctus officiis, primùm in curia ſua locum obtinebat: qua de cauſſa comitiuæ tertij ordinis obtinebat dignitatem, *l. quicunque.* 127. *C.de decur.* at biennio exacto comitiua primi ordinis dignitate ornatus, primatu illo abibat, *l. Alexandrinu.* 56.*C.eod.* Primo curiæ ſimilis eſt, qui à Gregorio maior populi appellatur, Germanis *Meyer*, Gallis *Mere*, & *Vimere*, dicunt, pro vi maiore, & *Mermonſtier*, pro maiori monaſterio.

PRIMICERIVS non eſt, vt quibuſdam videtur, iunctum verbum, non enim aliud in eo verbo notandum eſt, quàm primus: nam cerius productio verbi eſt. Itaque benè Suidas πριμικήριον interpretatur τὸν πρῶτον τῆς τάξεως. Nam qui in quocunque ordine primum locum obtinet, Primicerius vocatur. Proinde nõ notariorum tantùm primicerius dicitur quod nomen in Nouell. conſtitu. 8. ſæpius repetitum eſt, ſed & primicerius fabricæ, *in l. 2. de fabricenſib.lib.11. C.* Primicerius domeſticorũ protectorum, equitum, *l.2.& vlt. C. de domeſtic.& protectorib.* primicerius menſorum, *l.1.de menſorib.lib.* 12. Et primicerius in officio præfectorum prætorio, *apud Vegetium lib.2.c.* 21. Et primicerius protectorum, *apud Ammianum Marcell.libr.*18. Et primicerius adiutor, *in l.vlt. C. de offic.præf. vrb.* Et primicerius exceptorum, primicerius ſingulariorum. primicerius auguſtalium. primicerius ſcriniorum, primicerius deputatorũ, primicerius ſacri cubiculi, *l.1.qui à præbitio.tyro.in C.Theod.& apud Caſſiodor.lib.11. Varia.& in Notitia.* Sic Primicerius legionum.*apud Guliel.Tyrenſem.Pontif. lib.2.de bello ſac.c.* 19.*& aliàs ſæpè.* Sic & primicerius defenſorum, & primicerius ſcholæ cantorum, & Cardinalis Primicerius, *apud Luitprandum li. 6. de rebus per Europam geſtis.* Hac eadem forma Auguſtinus D. Stephanũ Primicerium martyrum vocat *in ſermone* 21. & Baldricus Dolenſium Archiepiſcopus *in hiſtoria Hieruſalem*, D. Petrum, Primicerium Apoſtolorum. Primicerium qui ſequebatur, eadem figura Secundicerius dicebatur: & qui poſt hunc erat, Tertiocerius, *Rubr.de primicerio & Secundicerio, libr.12. Cod.& in leg.1. de præpoſit. agend. in rebus. & in Notitia aliquoties.* Sic apud Luitprandum *in libro ſuprà citato.* Cardinalis Secundicerius.

PRIMIPILVS, olim primus centurio, ſiue primi ordinis centurio dicebatur, qui & Aquilæ, & quadringentis in prima acie militibus præerat. Halicar. li.9. ἑνὸς, ait, τῶν ταγμάτων τῇ λαμπροτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος ἐκ τῶν ἑξήκοντα ἑκατονταρχιῶν ἑπτάδι τε, καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος, τούτους Ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ πριμιπίλους καλοῦσιν. Liuius libr. 7. Id propter Publium Salonium poſtulatum eſt à coniuratis, qui alternis prope annis Tribunus militum & primus centurio fuit, quem nunc primipilum appellant. Primipilus itaque primipili ductorem ſignificat, *l.23. D.de adim. leg. & in C.Iuſtinianeo ſæpè.* Centurionem autem primipili non ſolùm aquilæ præfuiſſe, verùm etiam quadringen-

tos milites in prima acie gubernaſſe, & tanquam caput totius legionis merita conſecutum & commoda, quinimò & curam habuiſſe annonæ inter milites diuidendæ, *Vegetius lib.2.c.8. & c.21 ſcribit.* Hinc

PRIMIPILARIS, qui primipili honorem geſſit, *l.36.§.Iulius.D. de legat.3.l.31. §.quadam.D.de aur.& arg.l.10. §.vlt.ff.de excuſ.tut. l.vlt.§. patrimoniorum.*D.*de munerib. & honorib.l.27.C. de epiſc. & cleric.* Et Primipilarius, *in c.vlt. C.de filiis officiali. libr. 12. & l.5.§. de cohortalib.li.12.*C. Suidas, πριμιπιλάριος ὁ τὸ μεῖζον ἀξίωμα τῶν στρατιωτῶν ἔχων παρὰ ῥωμαίοις.

PRIMIPILVS poſtea & PRIMIPILVM in libris noſtris vſurpari cœpit, pro adminiſtratione militaris annonæ, quæ primipili centurionibus mandabatur, vt eam annonam ſuis militibus præberent, eóſque bene curatos Reipublicæ, cùm vſus foret, præſtarent, *l.3.l.7. & l. 8. C.de cohort.princip.* qua de cauſſa tam multa ſingularia & præter iuris ordinarij rationem in Primipilari cauſſa paſſim conſtituta legimus, *vt l.3.& l.4.C.de primipil. l. 4. C. in quibus cauſſ. pign.* Primipilum, inquit Theodorus Hermopolites lib. 9.tit.9. ἐστὶ τὸ τοῖς πρώτοις ἀκοντισταῖς στρατιώταις διδόμενον σιτηρέσιον, ἵνα διανείμῃ τοῦτο αὐτοῖς. Et ideò *ad l.1.C. de cond.ex leg.* debitor ex primipilo, à Græcis dicitur, ὁ διατροφὰς στρατιωτικὰς τῶν δημοσίων χρεωστῶν.

PRIMISCRINIVS, qui & Primicerius, in officio erat præfecti prætorio, & is dabat apparitores, *l. 1. C.de ſportul.l.fin.C.de nume. l. fi.C. de apparit.praefe.Prat.Symmach. lib. 1.Epiſt.& in Notit.Imperij ſæpiſſimè.*

PRIMOGENITVM vocat ſacra ſcriptura, non quem fratres ſequuntur, ſed qui primò natus fuit, *c. Ioſeph.de ver.ſignifi.*

Primogenitus regis, poſt regnum ſuſceptum natus, ſuccedet patri in regno, non primogenitus ante illud: *vt Baro à Tautemberg venuſtè declarat titu.14.circa finem lib.1.Feud.*

PRIMOGENITVRA, ius, qualitas, ſeu prærogatiua primogeniti, *de qua Alberi. ſingulariter tractat in l.pen.C. de donat. inter virum & vxor.& in §.*Diſcipuli.* in Proœm. Pandect.*

PRIMITIÆ in conciliis appellantur ἀπαρχαὶ τῶν ὡρίμων καρπῶν à diuo Paulo ἀκροθίνια. & in aurea bulla Nicephori, ὡς αἰάθιμα, ἢ πρεσβεῖον, ἢ καρπὸν ἀκροθίνιον. quod ita Græci explicant, ἀκροθίνια λέγονται αἱ ἀπαρχαὶ τῶν σιτικῶν ἢ τοῖ τῶν σωρῶν. λέγονται δὲ καταχρηστικῶς καὶ πᾶσα ἀπαρχή.

Primitiæ in Rubrica de decimis & primitiis explicant ibid. Pontificij, & nouiſſimè *P. Rebuffius in 1. q. tract. de decimis.*

PRIMORES, id eſt, optimates principes cuiuſque reip. *leg.legatum,* D.*de vſufr.lega.*

PRINCEPS, lex animata in terris, *auth.de Conſu.ſub finem.* Princeps, id eſt, Imperator. *D.de conſt.princip.*

Princeps à Deo ipſo conſtitutus eſt. Nam hiſtoriæ veritas ſic habet: Cùm Cn. Pompeius & Iulius Cæſar bellis feliciter geſtis magnum haberent exercitum, ac de occupanda tūc Republica meditarentur: ciuile inter eos bellum dominandi cupiditate cœpit. Tandem Pompeius repudians omnes à Cæſare oblatas pacis conditiones, in Græcia victus, & fugiens in Ægypto occiſus eſt. Cæſar autem Romam rediens, rerum omnium potitus, noluit Auguſtus aut princeps ſalutari, ſed dictatorem ſe fecit, vt in initiis adhuc ſanguinolentis mitigaret regnandi ſuſpicionem. Tandem à Caſſio Bruto, & aliis aliquot in curia Pompeij 23. vulneribus eſt confoſſus, idibus Martiis, ab vrbe condita DCCX. ab eiectis regibus CCCCLXVI. Poſt mortem Iulij Cæſaris Reſpublica Romana, per 12. annos ſub triumuiris mirum in modum conquaſſata eſt: donec ſolus rerum potiretur C. Cæſar Octauianus, poſtea Auguſtus, & pater patriæ à Senatu ſalutatus, Is Romanam

Digitized by Google

maniam ditionem tranquillitati reſtituit, vt aurea tum ſecula dicerentur: & meritò. Nam poſt conſulatum eius duodecimum natus eſt DEI FILIVS, IESVS CHRISTVS, ſalutis noſtræ princeps & auctor, de VIRGINE MARIA, C. Lentulo Getulico, & M. Meſſalino Coſſ. anno ab vrbe DCCLI, à regibus DVII. Deinde, cum ſtatus Rom. Reipub. ad Monarchiam eſſet perductus, euenit vt electio Cęſaris aliàs ex auctoritate Senatus, ſicut iure debuit, procederet: aliàs ab exercitu, vt inuito Senatu Imperator ſalutabatur, & aliquando magna clade. Ideóque tandem agente exercitu in Græcia, & Imperatore ſine conſenſu ſenatus acclamato. cœpit Imperij ſedes Conſtantinopolim transferri multum infeliciter, tempore Conſtantini magni: Romana interim vrbe, atque tota propemodum Italia, propter abſentiam principis incurſu barbarorum deuaſtata. Nouiſſimè tempore Leonis IIII. Pontificis, imperium Conſtantinopolitanum ad Francos tranſlatum eſt, ac Carolus Magnus tum Auguſtus deſignabatur. Ne autem de electione in poſterum naſceretur diſcordia, vice Senatus Romani ſeptemuiri, hoc eſt, ſeptem electores perpetui ſunt conſtituti: videlicet, rex Bohemorum, Archiepiſcopi tres: Maguntinenſis, Treuerenſis, & Colonienſis, Principes item tres: Comes Palatinus Rheni, Dux Saxoniæ, Marchio Brandeburgenſis. Quo ſtatu (Deo ita volente) nos hodie vtimur.

Princeps eſt ſolutus legibus: & interim digna eſt vox fateri ſe alligatum legibus, *vt eleganter probant l. princeps. D. de legib. l. digna vox. C. eod. tit.* Nam oportet eſſe capita terrenæ poteſtatis, quæ ſint reliquorum hominum cenſuris exempta. Principi igitur (*inquit Plutarchus*) princeps qui ſit? Nempe Lex, quæ omnium regina eſt mortalium & immortalium, *vt inquit Pindarus.*

Principes noſtri inter ſubditos, & magiſtratus municipales, inter ciues ſuos eadem funguntur poteſtate, qua Romanus princeps circa priuata generaliter præpollet. Quoniam poteſtatem ſuam ab imperatore habent mediatè vel immediatè. Vnde vox iſta, qua ſæpè vti ſolent, Ego tibi ſum Imperator in meo territorio: non ita multùm eſt abſurda, ſi modò rectè intelligatur.

Principes peccare (*inquit Cicero*) nõ tantum mali eſt. quanquam eſt magnum hoc per ſeipſum malum: quantum illud, quòd permulti etiam imitatores principum exiſtunt. Nam licet videre. ſi velis replicare memoriam temporum, qualeſcunque ſummi ciuitatis viri fuerint, talem ciuitatem fuiſſe. Quæcunque mutatio morum in principibus extiterit, eandem in populo ſecuturam. *Et rurſus*: Quò perniciosius, ait, de Republica merentur vitioſi principes: quòd non ſolùm vitia concipiunt ipſi, ſed ea infundunt in ciuitatem, neque ſolùm obſunt, quòd illi ipſi corrumpuntur, ſed etiam quòd corrumpunt, pluſque exemplo quàm peccato nocent.

Principes & Magiſtratus diligenter inquirere decet, quid de bonis ſtudiis ſtatuatur vbique in orbe Romano: quam fidem quiſque in ſua functione adhibeat: vt pro meritis accipiat præmium. Sic egregia nec vnquam ſatis laudanda fuit illa inquirendi ratio Friderici primi, qua habita duplex priuilegium bonarum literarum ſtudioſis conceſſit, *Conſti. habita. C. ne fil. pro patr.* Nulla profectò maior gloria ſequitur perpetuò principem, quàm quòd ea ſtudia curauerit, quibus humana ſocietas iuuatur maximè.

Princeps DELICTI, id eſt, inuentor, auctor, excogitator, *Paul. l. 10. D. de ſeru. corru.* Iuſtius eſt enim teneri qui princeps fuit delicti, quàm eum quæri ad quem res perlatæ ſunt. Loquitur de eo qui ſeruum corruperat, cùm ad alium perlatæ res eſſent.

PRINCIPALES conſtitutiones dicuntur, quæcunque princeps

conſtituit, pro lege ſeruentur, *l.2.§.iſta in ciuitate.* D. *de origine iur.l.33.D.ſi cert.petat.* Principalis prouidentia, *l.11. D. de adopt.* conſtitutionem diui Pij ſignificat, quæ quartam impuberi arrogato relinqui præcipit, *l.8.§.ſi quis impubes.ff.de inoffic. teſtam. l.1. §. impuberi.ff.de collat.bon.* Si & principale decretum, *l.2.* D. *de offic.aſſeſſor.* Et Principalis ſententia, *l. 1.ff.de offi.præfect. prætor.* Et principale auxilium, *l.13.§.penul.ff.ad Trebellia.* Principales libri, *l.1.D.de offic.quæſtor.* Principalis actio, id eſt, directa, *l.17. §.1.D.commod.* Principalis obligatio, ad differentiam fideiuſſoriæ quæ acceſſoria eſt, *l. 3.* D. *de ſeparat.* Quemadmodum Principalis reus dicitur, pro quo fideiuſſor interceſſit, *leg.66.D.de fideiuſſoribus.* Principale teſtamentum paternum dicitur, quod tabulas pupillares habet, quæ ſecundæ ſunt, & minus principales tabulæ, *l.2.D.de vulg.& pupil.l.16.§. qui principale.D. de his quæ vt indig.* Eodem modo Principales tabulæ accipiendæ ſunt *in l.2.§.1.& l.penult.* D. *quemadm.teſt. aper.*

PRINCIPALES ciuitatum vel curiarum dicuntur, decurionum principes, hoc eſt, quorum in curiis ſumma dignitas atque auctoritas eſt, & à quibus diſtributionum omnium forma procedebat, *vt eſt in C.Theod. tit.de iis qua adm.vel off.pub.ger.* non tamen extraordinariarum ex *l. 4. C. Theo.de ext.mun.* eſſe autem ſolebant in aliis decem, in aliis quinque, in aliis viginti, vnde decem primi in municipio Amerino de quibus vide Hotoman. in Comm. Orat. pro Sex.Roſc.qui à noſtris ſæpè *δεκάπρωτοι*, & *εἰκοσάπρωτοι* appellantur: quorum adminiſtratio non tam in Reipub. gubernatione, quàm in ſumptibus eius cauſſa faciendis verſabatur: qua de cauſſa ante annum ætatis xxv. munus illud mandari poterat: quippe matrimonij, non perſonæ munus, *l.2.§.decapretos.& in l. vltim.* dicuntur tributa exigere, corporale miniſterium gerere, & pro omnibus defunctorum fiſcalia detrimenta reſarcire. Principalium mentio fit, *in l. diui.27.§.1.& 2.D.de pœn.l. omnes iudices 33.& l.40. C. de decurionibus.& paſſ.lib.10. l. 4. C.Theod. de extraordi mun.Firmicus libr.5.Matheſ.c.2.* Curatores vel principales ciuitatum publicis rationibus præpoſitos. Hos intellexit Tertullianus de corona militis, dum ait, Coronatur & vulgus nunc ex principalium proprietatum exultatione. *Iſidorus libr.9. Etymo.c.4.* Principales & Magiſtratus & Duumuirales Curialium officiorum ordines ſunt. Principales dicti, quòd præſint magiſtratibus. Ita Antiochenſium ciuitatis principales *in l.2.de excuſ.mun.lib.10.C.* & Alexandri, principales *in l.56. de decurionibus lib.10.* C. Et vir principalis *apud Apul. libr. 8.de Aſino aur.* Saluia. Maſſilienſis *libr.5. de vero Dei iudicio.* Quis verò, vt dixi, locus eſt, vbi principalibus ciuitatum viduarum & pupillorum viſcera deuorentur? Principales etiam in exercitu & legionibus quidam vocabantur *in l. 12. §. reuerens.* D. *de re milit.l.pen. §.ſuper his.eodem tit.lib.12.C. & apud Veget. libr.2.c.15. & c.19.*

PRINCIPALITER, valet directio *in §.vltim. Inſtitut. quod cum eo.* Vnde principaliter & per ſucceſſionem opponuntur *in l. vltim.* D. *de legat.3.& l.194.D.de diuerſ.reg.*

PRINCIPIA in caſtris dicebantur in quibus principes caſtrametabantur, hoc eſt, vbi in acie milites principes ſtabant. *Martianus de re mil.l.officium.* Officium, *inquit*, tribunorum eſt principiis frequenter intereſſe: *ſic in l.1.C.de veteranis.*

PRIVATVS, verbum eſt ἐκ τῶν πρός τι ſempérque rationem habet cum altero, itaque generaliter is priuatus à Latinis dicitur, qui munus illud non gerit, quo alter fungitur. Hinc vetus in licij vocandi formula, *ex lib.Varronis de ling. Lat.5.* Omnes Quirites, pedites, armatos, priuatóſque, curatores omnium tribuum, &c. Vbi Priuatos apparet dici, quos nunc Iuriſ-

Iuriſconſulti Paganos vocant. Priuati ergo militibus eo loco opponuntur. Opponuntur etiam iis qui cum poteſtate ſunt. *Cicero de arte Rhe.1.* In fortuna quæritur, ſeruus ſit an liber, pecunioſus, an tenuis, priuatus, an cum poteſtate. Quinetiam Cæſar *libr. de bello ciuili.6.* ſic locutus eſt: Si quis aut priuatus, inquit, aut publicus eorum decreto non ſteterit, ſacrificiis interdicunt. Loquitur de Druidum decretis. hinc etiam Magiſtratus à Græcis, πολιτικοὶ & πολιτευταὶ, quaſi dicas publici, appellantur.

Priuatus eſt, hoc eſt, iuriſdictione caret, *l.3.D.de officio præſid.* & ſic opponitur magiſtratibus, ſed & militib. *apud Cice.1.de art.Rhetor.*

PRIVATÆ dicuntur res, quæ ſunt ſingulorum. *l.1.D.de rer. diuiſi.* à verbo antiquo Priuus, quod ſingulos ſignificat, quo & Cato in libr. de re ruſt. vtitur. vnde Priuatum ius id eſſe definitur, quod ad ſingulorum vtilitatem pertinet, *l.1.§.vlt.D.de iuſtitia & iur.* Et Priuata iudicia à Latinis dicuntur, quæ ad rem familiarem cuiuſque pertinentia per arbitros iudiceſque datos expediuntur: quibus modò ciuilia, modo pecuniaria accipimus, *l.& in priuatis.C.de iudic.l.de fide. C. de falſis.Cic.1.de Orat.* Nam volitare in foro, hærere in Prætorum tribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire, *idem in Topic.* Priuata iudicia maximarum quidem rerum in Iuriſconſultorum mihi videntur eſſe prudentia. *Plinius libr.6.Epiſt.ad Roman.* Interuenit acribus illis erectis frequens neceſſitas iudicandi, ac pænè calculos tabulámque poſcendi, vt repentè in priuati iudicij formam Centumuirale verteretur. Priuata delicta ſunt, quæ ad rem familiarem & priuatam pertinent, nec cuiuis ex populo, ei duntaxat, cui damnum datum iniuriáve facta eſt, competunt. Qualia ſunt furtũ, rapina, iniuria, damnum iniuria datum, *tit. de priuat. delict.l.1.§.vlt.D.de pœn.l.7.D.de public.iudi.* Actio certè ex lege Cornelia de iniuriis etſi pro publica vtilitate exercetur, priuata eſt tamen, *l.42.§.1.D. de procurator.l. vlt.C.de iniur.l.vlt.C.vbi ſenator.* Priuatam etiam furti actionem vocat *Quinti.Declam.341.ad finem.*

Priuatus contractus, qui non reſpicit vtilitatem publicam, *l.omnes profugi.C.de agricol.& cenſit.lib.11.*

Priuata crimina quæ ſint, vide Crimina priuata.

Priuatus locus quis ſit, *exponit Iuriſcoſſ.l.2.§.prætor D.de religio.*

Priuatum ius, vide ſuprà Ius priuatum.

PRIVATVM *in l.13.C.Th.de metatis*, balneum eſt *in l.6.C.eod.tit.* ſicque vſurpauit Iulianus Aſcalonita.

PRIVATIM, id eſt (vt vulgò dicitur) particulariter, vel in particulari vel ſpecialiter.

PRIVATIANI *in tribus lib.C. poſterioribus*, iidem ſunt qui & largitionales, & apparitores comitum dicuntur.

PRIVIGNOS priuignáſque aliunde natos vitricus & nouerca vocant: *ait Modeſtin. l. 4. §.4.D.de gradib.& affi.& paulò pòſt*: Priuignus eſt vxoris meæ filius ex alio viro natus, ego illorum vitricus. Eſt autem Priuignus dictus, quòd antè quàm mater ſecundo nuberet, eſt progenitus. Pri enim antiqui dixerunt pro Præ, Feſtus.

Priuigna (quod ad cauſſam prohibitarum nuptiarum attinet) non ſolùm ea mihi intelligitur, quæ vxoris meæ filia eſt, ſed & neptis & proneptis, *l.adoptiuus 14. §. vlt.D.de ritu nupt.*

PRIVILEGIA, iuſſa populi aut plebis rogante magiſtratu, non generalia, neque de vniuerſis ciuibus, ſed de ſingulis concepta: vt de imperio Cn.Pompeij, de reditu Ciceronis, nam veteres Priua dixerunt, quæ nos ſingula dicimus. *Hæc Gellius libr. 10. c. 20.* Interdum tamen veteres illi priuilegia leges appellarunt, vt idem ſcribit. Priuilegium alij ſic definiunt: Ius ſingulare, & incertæ

perſonæ vel cauſſæ gratiam, fauorémve, & lex de vno homine lata. *vide Iſido. lib. 5. 18. & c. priuilegia. 3. diſt.* Hoc ſenſu apud Cicc. 3. *de leg. & in Paradox.* hoc verbum ſumitur.

Priuilegium quoque prælationem & prærogatiuam quandam ſignificat, quæ inter actiones perſonales vertitur, qua in debiti repetitione chirographarij creditores aliis conchirographariis præferuntur. Si hoc verbum accipitur in titul. de priuil. credit. qui in vulgatis codicibus diſtinctus eſt ab aliis: in Pandectis verò Piſanis continenter hæreticum titul. de bon. auctoritat. iudic. poſſid. *Sic & l. 74. D. de iure dotium. l. 53. §. 1. & §. vltim.* D. *de pecu. l. 52. §. idem reſpondit.* D. *pro ſoc. l. 6. l. 33. l. 37. D. de iure fiſc. l. 10. D. ad municip. l. 23. §. vltim. D. de ſol. matu. l. 2. C. de ſeru. pigno. dat. l. 10. §. quod ſi dies. D. de adminiſtr. tut. l. 1. D. de ceßio. bon. l. 15. D. ſi certum petat. l. 58. §. vltim. D. mandat. l. 15. §. 1. D. de curat. furio. l. 1. §. ſed & ſi ſatis. D. de adminiſtra. rerum ad ciui.* Priuilegia etiam pro ipſis creditoribus, qui priuilegia habent, ponuntur, *in l. 7. §. quotiens. D. depoſ. l. 24. §. in bonis. D. de rebus auctorita. iudic. l. 17. §. penultim. D. de excuſat. tutorum.* Sumitur & priuilegium pro extraordinario quodam auxilio, quod eſt cauſſæ, non perſonæ. *l. D. ex quib. cauſ. maior.*

Priuilegium eſt, ius quòd contra communem ciuilium ordinationum tenorem, propter aliquam naturalis æquitatis rationem, certa conſtituentium auctoritate introductum eſt. Vnde apparet primùm, quòd priuilegia contra ius naturæ, vel vtilitatem publicam, non magis ſunt priuilegia, quàm tyrannis lex eſt, vt Cicero probat de legibus diſſerens. Et hic eſt verus ſenſus, *l. vltim. C. ſi contra ius, vel vtilitatem public.* Nam quid iniquum priuilegium efficit aliud, quàm quòd legem & ordinationem Dei ſoluat ſine cauſſa? Deinde ex prædictis conſtat, quòd vera & iuſta priuilegia, non priuant legem, vt Accurſius putat, imò ſupplent magis in ea parte, ad quam communis regula porrigi non poteſt, ſalua iuſtitia & æquitate. Id quod idem Accurſius per exempla, quæ allegat ipſe, faciliter iudicare potuiſſet, niſi vera principia iuris illi fuiſſent incognita. Eſt enim ius commune, vt vnuſquiſque ſeruet pacta, ſatisfaciat promiſſionibus, liberet fidem ſuam pro ſe, vel pro aliis datam. Súntne hæc in commune iuſta? Quid ni? *l. 1. D. de pact. Inſtitut. de fideiuſſo. in principio.* Quid igitur, ſi mulier fideiubeat, aut minor: eſt ne iuſtum, vt comprehendatur ſub hac regula? Minimè gentium. Quare non? Quia mulieres ſexu minores ætate imbecilles ſunt, & multis captionibus ſubiiciuntur. Iam cùm inter mulieres, & pueros, ac viros legitimæ ætatis, longa ſit inæqualitas: quomodo communis regula ad eas perſonas pertinere poteſt æqualiter? Ergo exemptæ ſunt alia lege ſpeciali: ea autem vocatur priuilegium ſeu ius ſingulare, *de quo in tit. ad SC. Vellcian.*

Priuilegia propter aliquam vtilitatem concedenda ſunt. Quotieſcunque igitur de priuilegio alicui priuato, vel corpori, collegio, ſeu vniuerſitati concedendo tractatur: tunc ante omnia perpendendum eſt, an operæpretium fuerit indulgeri: hoc eſt, num vtilitas verſetur, non dico eius tantùm, cui conceditur, ſed quæ in publicum inde reditura ſit: quemadmodum verè accipienda eſt lex, Ius ſingulare. *ff. De legibus.* Dum dicit Paulus propter aliquam vtilitatem.

Priuilegij cauſa ceſſante, ceſſat quoque priuilegium, *c. Abbate. in fi. de verb. ſignif. Inſtit. de aucto. tutorum. §. vltim. Et de pupillari ſubſtitutione. §. qua ratione. capit. ſuggeſtum de deci. 16. quæſtio. 1. generaliter. l. fin. C. de milit. teſtament. 63. Diſt. capit. quia ſancta. §. verum. 61. Diſtinct. cap. ſtatuimus. §. his omnibus. & c. fi. de vita & honeſt. Cleri. cap. cùm ex iniuncto. de oper. nun. quo in genere videndus. A. Tiraquellus, Cauſſa ceſſante parte 1. in verb.* Priuilegij.

Priuilegium neque nimis ſtrictè, neque

neque nimis largè oportet interpretari, ſcilicet, ne grauem alij iacturam adferat. *ca. ex tuarum. de vſu pallij. cap. ad audientiã. 2. de Eccle. ædif. l. ſecunda. § ſi quis à princip. D. ne quis in loc. public. l. impuberi. D. de adminiſtrat. tut. l. nec auus. C. de emancip. liber. l. quoties. C. de precib. Imper. offe.* Quando igitur ſine quouis grauamine alterius non poſſunt concedi priuilegia, proximum eſt, vt ceſſent, cùm nimium lædunt.

RRIVILEGIARIVS, cui priuilegium, id eſt, ius quoddam præcipuum ac ſingulare conceſſum eſt. *Vlpianus l. 10. D. de pact.* Sed an & priuilegiariis abſentibus hæc pactio noceat. *Idem l. 24. D. de reb. auct. ind.* Eorum ratio potior eſt creditorum, quorum pecunia ad creditores priuilegiarios peruenit.

PRO, quandoque ſignificat cum, *l. ſi pro fure. D. de condi. furt.* quandoque modi ſignificatiua vox eſt, *l. penu. in princip. C. de noua.* Pro, diſtat à voce, propter. illa cauſſam finalem, hæc impulſiuam denotat, *l. ſi dominus. D. de pecu. lega.* Itaque etiam.

Pro, cum ablatiuo Iuriſconſulti coniungunt, cùm ſignificant, non eſſe verè id, de quo agitur, ſed haberi pro eo, ac ſi eſſet: veluti, pro hærede, pro bonorum poſſeſſore, pro emptore, ac tum propriè ſic loquuntur, cùm de vſucapione diſputant: hæ namque ſpecies ſunt poſſeſſionis, quæ ad vſucapionem valet.

Pro ADIVDICATO poſſidet is, cui per errorem, accepta communi diuidundo iudicio, res adiudicata eſt, *l. ſi per errorem. 17. D. de vſurpat.* quinetiam eod. tit. ad vſucapionis finem poſſidet is, cui rectè adiudicata res eſt, vt ius Quiritium adipiſcatur.

Pro CESSO poſſidet is, cui Dominus à quo ſuam rem nõ mala fide, ſed iuſto errore iudicio petebat, rem illam ceſſit, *l. non ſolùm. 33. § ſi mihi. D. de vſur.*

Pro RELICTO poſſidet, qui rem à domino vel poſſeſſore ea mente adiectam, vt eam in numero rerum ſuarum eſſe nolit, poſſidet, *l. 2. D. eod. & l. nemo:* vbi Iulianus ait, neminem poſſe pro derelicto vſucapere, qui falsò exiſtimauerit, rem pro derelicto habitam eſſe. vnde aliorum titulorum cum hoc apparet differentia, cùm in aliis vſucapio interdum ex opinione valeat, in hac non valeat.

Pro DIVISO, diuiſione facta: pro indiuiſo, infecta. *Paulus l. 25. § 1. D. de verbo. ſignifi.* Partis appellatione rem pro indiuiſo ſignificari: nam quod pro diuiſo noſtrum ſit, id non partem, ſed totum eſſe. *Vlpianus l. 6. § 1. D. comm. præd.* Planè ſi diuiſit fundum regionibus, & ſic partem tradidit pro diuiſo, poteſt alterutri ſeruitutem imponere.

Pro DOMINO, iure domini, pro eo, ac ſi dominus qui eſſet. *Marcellus. l. Titia 48. D. de ſolu.* Titia cùm propter dotem bona mariti poſſideret, omnia pro domina egit. *Liuius. lib. 24.* Palàm primò, cùm clauſis Andronodorus inſulæ portis, hæreditatem regni creuerit: quæque procurator tenuerat, pro domino poſſederit. De tutore loquitur.

Pro DONATO poſſidet is, cui cauſſa poſſidendi donatio eſt: id eſt, cui re vera donationis cauſſa res tradita eſt, nec enim ſufficit opinari, ſed verè donatum eſſe oportet. *l. 1. D. pro donat. & l. 1. & 2. C. eod.*

Pro DOTE poſſidet, qui ex cauſſa dotis rem ſibi habet, id eſt, cui res aliena inæſtimata, dotis nomine poſt iuſtas nuptias tradita eſt, *l. 1. & paſſ. D. eod.* Inæſtimata autem dicimus, quoniam æſtimata res pro emptore vſucapitur, *l. plerunque. § ſi ante. l. & quoties. D. de iure dot. & l. 1. C. pro dote.*

Pro EMPTORE, id eſt, quaſi emptor poſſidere dicitur qui ex cauſſa emptionis, vel ex negotio emptioni proximo rem nactus eſt. *Paulus l. 2. D. eod.* Pro emptore poſſidet, qui reuera emit. nec ſufficit tantùm in ea opinione eſſe eum, vt putet ſe pro emptore poſſidere: ſed debet

Digitized by Google

etiam ſubeſſe cauſſe emptionis. Dicitur & pro emptore poſſidere, qui à non domino emit. Vide Poſſidere.

Pro HÆREDE bifariam accipitur in iure. Primùm, quoties tractatur materia petendæ hæreditatis, quam falſa opinione aliquis putans ſe hæredem, poſſidet: toties oportet ea verba, PRO HAEREDE, non accipi pro vero titulo, ſed pro quadam erronea æſtimatione. Nam ſi reuera eſſet hæres, nunquam haberet aduerſus eum effectum ſuum petitio hæreditatis. Et ſi rectè perpendamus verba PRO HAEREDE ſunt ſolennia in eo iudicio. Nam cùm lex non ad reuocandum defuncti voluntatem introduxit petitionem hæreditatis, non poteſt ad alium caſum pertinere, quam ad eum, ſi quis falſo commento occupat hæreditatem. Quare pro hærede poſſidere dicitur, ſicut protutor, falſus tutor, *l. pro hærede. D. de peti. hæred.* Deinde vbi non tractatur controuerſia vniuerſi hæreditarij iuris inter duos, ſed diſceptatur de re aliqua, cuius dominium prætendit poſſeſſor, quia dicat, ſe per hæreditariam ſucceſſionem acquiſiuiſſe: iſta verba, Pro hærede, intelligenda ſunt pro vero & iuſto titulo propter quem non minus competit vſucapio, quàm ob alios contractuum titulos. Et cùm, Pro legato, ſit titulus, cur non multò magis pro hærede? Probari hæc poſſunt *ex l. cogi. C. de pet hær. & l. 1. C. ſi quis igno. rem minor eſſe, ſin. decret. in princip.* Vbi titulus vocatur hæreditarius, *& Inſtit. de hære. qual. & differ.* Hæc ſi animaduertiſſent Doctores, non fuiſſet opus tantis difficultatibus rem planam inuoluere, & inutiliter rixari: num Publiciana competat aduerſus poſſidentem pro hærede. Vel ſic:

PRO HÆREDE gerere, eſt deſtinatione futuri dominij aliquid ex hæreditariis rebus vſurpare. Et ideò pro hærede gerere videtur, qui fundorum hæreditariorum culturas, rationéſque diſponit, & qui ſeruis hæreditarijs, iumentis, rebúſve alijs vtitur. *Paulus lib. Sent. 4. c. 8.* Pro hærede gerere qui videtur, ſi rebus hæreditarijs tanquam hæres vtatur, vel vendendo res hæreditarias vel prædia colendo locandóve, & quoquo modo voluntatem ſuam declarat, vel re, vel verbo, de adeunda hæreditate: dummodò ſciat eum in cuius bonis pro hærede gerit, teſtatum inteſtatúmve obiiſſe, & ſe ei hæredem eſſe: Pro hærede enim gerere eſt, pro domino gerere. Veteres enim hæredes pro dominis appellabant, *ait Imper. §. 2. de hæred. qualit. & different.* Pro hærede gerit, qui rebus hæreditarijs tanquam dominus vtitur: velut, qui actionem rerum hæreditariarum facit, aut ſeruis hæreditarijs cibaria mandat. *Vlpianus cap. Inſtitut. 22.* Pro hærede gerere videtur is, qui aliquid facit quaſi hæres: & generaliter Iulianus ſcribit eum demum pro hærede gerere, qui aliquid quaſi hæres gerit *l. 20. D. de acq. vel amit.*

Pro hærede poſſidet, qui ex cauſſa hæreditatis rei incumbit: id eſt: qui verè hæres non ſit, iuſtam tamen & probabilem cauſſam habuit, exiſtimandi ſe hæredem eſſe: ſi modò teſtamenti factionem habuerit, *l. pro hærede. 11. D. de hæred. petit. l. non ſolùm. 33. §. D. de vſurpat. l. 4. & paſſ. D. pro hæred. l. 1. & paſſ. C. eod.* Vide poſſidere.

Pro FIDEICOMMISSO poſſidet, qui fideicommiſſi nomine poſſidet: hoc eſt, cui fideicommiſſum relictum eſt, ſed vſucapiendo ius Quiritium adipiſci conatur. *l. Pomponius. 13. §. ſed et. de acquir. poſſeſ.* non enim per fideicommiſſum dominum, ſed ſola poſſeſſio transfertur, *l. 5. D ſi vſufr. petat.*

Pro INDIVISO, promiſcuè, ſine vlla diuiſione. *Cic. in Rulliana*, dixit promiſcuè. Equidem exiſtimo, ſi iam campus Martianus diuidatur, vnicuique veſtrum vbi conſtat, bini pedes aſſignentur: tamen promiſcuè toto, quàm

to, quàm propriè parua frui parte inalletis. Hinc, Pro indiuiſo & Certa pars opponuntur, *l. placet. 25. D. quibus mod. vſuſf. amit. l. 1. D. de euict. l. 1. §. hoc interd. D. vti poßi. l. ſeruus. 5. D. de ſtip. ſeru. l. 5. §. vlt. D. commod.*

Pro LEGATO poſſidet, qui ex legati cauſſa, vel legati nomine rem habet: id eſt, cui verè aliquid legatum eſt, ſiue teſtatoris res eſſet, ſiue non eſſet: aut teſtatoris quidem eſſet, ſed adempta codicillis ignoraretur, *l. 1. & paſ. D. pro legato.*

Pro NOXÆ DEDITO poſſidet, qui cùm ſeruus ei noxæ deditus ſit, iuſtam vſucapiendi cauſſam ex ea poſſeſſione nactus eſt, *l. 3. §. genera. D. de acquir. poſſeſ. l. 5. D. de public.*

Pro POSSESSORE bona fide, ac iuſto titulo poſſidet, qui pro bonorum poſſeſſore poſſidet: id eſt, qui vel iuſtam cauſſam habuit, exſtimandi ſe bonorum poſſeſſorem eſſe, vel cum reuera bonorum poſſeſſor eſſet, exiſtimauit res quaſdam ex ijs bonis eſſe quæ alienæ tamen erant, *l. non ſolum 33. §. 1. D. de vſurpat. & ſub titul. Pro hærede. & l. pro hærede 11. D. de hæred. petit.* vbi tamen bonorum poſſeſſor etiam pro hærede poſſidere dicitur.

Pro poſſeſſore mala fide poſſidet prædo; qui interrogatus cur poſſideat, reſponſurus ſit, quia poſſideo: nec vllam afferre cauſſam poſſeſſionis poteſt, *l. pro hærede. 11. cum ſeq. D. de peti. hæred.*

Pro POSSESSORE is poſſidet, qui ex cauſſa bonorum poſſeſſionis rei incumbit, id eſt, qui nullo iure rē hæreditariam, vel etiam totam hæreditatem, ſciens ad ſe non pertinere, poſſidet, *au Imp. §. 5. de interd.*

Pro SOLVTO poſſidet, qui rem vel debitam vel indebitam, quaſi debitam, ab eo qui ſoluit, bona fide accepit, *l. non ſolum. 33. §. ſi mihi l. pro ſoluto. 46. & l. pen. D. de vſurp.*

Pro SVO, titulus eſt generalis: Primum ideò, quia comprehendit omnes titulos, tam nominatos, quàm innominatos: item tam lucratiuos, quàm onerosos: deinde quoniam pro ſuo poſſidere cenſetur etiam ille, qui exiſtimat ſe habere titulum, cùm non habeat, *le. 1. & vltim. D. pro ſuo.* Vlp. eleganter, pro ſuo, inquit, poſſeſſio talis eſt, vt cùm dominium nobis adquiri putamus & ex cauſſa poſſideamus ex qua adquiritur, quaſi dicat: hoc vnum ſufficit ad titulum iuſtum vel legitimum, vnde & poſſeſſio cenſetur iuſta & legitima: quod bona fide ſalua conſcientia, ſine vlla fraude habeamus rem quaſi noſtram. Quò reſpexit Paulus *in l. 3. §. genera. D. de acquir. poſſeſſ.* diuidens quippe poſſeſſionem, quæ ex titulo iuſtificatur, in duas ſpecies. Aut enim quis bona fide, aut non bona fide, poſſidet. Vel ſic:

Pro SVO poſſidere propriè dicitur is, qui falsò, ſed probabili tamen harum cauſſarum errore poſſidet: nimirum occupationis, alluuionis, partus emptæ vel hæreditariæ ancillæ, fructus rei emptę, aut donatę, aut in hęreditate repertę, *l. 2. 3. & 4. §. vlt. & l. vlt. D. eod.* At hic quidem propriè, vt dixi, pro ſuo, titulus apellatur: quippe qui ad vſucapionem valet. alioqui pro ſuo etiam poſſidet is, qui per emptionem, aliámve iuſtam cauſſam poſſidet: verùm is non vſucapit.

Pro TRANSACTO poſſidet is cui iudicio per errorem accepto, res aliqua per tranſactionem conceſſa eſt, vt eam vſucapere, & iure Quiritium facere ſuam poſſit, *l. cùm ſolus. 29. D. de vſurpa. l. in cauſſa. D. pro empt.*

Pro RATA PARTE, vel, pro rata portione, vel præciſè, pro rata: vetus locutio eſt, idem ſignificans, quod Pro cuiuſque partis ratione & modo: vel, Secundum cuiuſque portionis modum & quantitatem. *Cicero Tuſcul. 1.* Sed quia vltra nihil habemus, hoc longum dicimus. nam iſta perinde vt cuique data ſunt, pro rata parte, aut longa aut breuia dicuntur. Idem propè duobus modis extulit: Vitam videri cuique

animanti aut longam aut breuem, prout cuique aut longum aut breue vitæ tempus datum eſt. Vocis origo obſcura eſt: niſi fortè ratam cuiuſque partem intelligamus, quæ certa & explorata, & extra dubitationem omnem poſita eſt. Propriè autem Pro rata & Æqualiter tanquam aduerſa opponuntur, *vt in leg. in his. 5. §. Imperator. D. de ſolut.* Si ſumma vſurarum non eadem ſit, æqualiter ad vtranque cauſſam proficit quod ſolutum eſt, non pro rata, *Sic in l. interdum. 13. §. 1. Digeſt de ha. inſtit. leg. vltim. §. & in tali. Cod. de dot. pro leg. miſſ. leg. ſi verò. 18. Digeſt. de teſtam. milit.* Abuſiue tamen interdum Pro rata vſurpatur pro æqualiter, & pro virili parte, *vt in leg. 1. Cod. vnde lib. l. ſi pro parte. 10. § idem quærit. D. de in rem verſ.*

Pro rata patrimonij, præciſè, cùm ſubaudiendum ſit, Pro rata portione patrimonij *in l. ſed etſi. 25. § quod autem quis. D. de hæred. pet. & l. Titius. 54. D. ad Trebellia* Pro rata pecuniæ, *in d. l. Titius.* Pro rata regionis, *in leg. ex mille. 64. § quæſitum. Digeſt. de euict.* Pro rata ponderis, *in leg. 3. §. vlt. Cod. de rei vind.* Pro rata debiti, *leg. procuratoris. § in tributum & § vltim. D. de trib. act.* Pro rata quantitatis, *leg. in imponenda. Cod. ad leg. Falcid.* Pro rata temporis, *leg ſiquis domum. 9. § 1. D. ocat. l. cum in fundo. 78. § diuortio. D. de iure dotium.*

PRO ROSTRIS, ſchema eſt, ſeu figura loquendi, à protrito ſermone, ornatus gratia nonnihil mutatione: ſicut dicimus procurio, proſcenium. Nam Pro, ſignificat ante, vel in. Vt, pro roſtris, hoc eſt, ante roſtra, vel in roſtris: ſcilicet appellatione ducta ab eo, quod eſt in loco ad ipſum locum, *leg. penultim. D. de iuſt. & iur.* Si quidem roſtra nauium, Antiatibus inſigni quadam victoria erepta, cum ante curiam Hoſtiliam exponebantur, vt aliud nihil ſit pro roſtris, quam in loco roſtrorum, ſeu ante curiam Hoſtiliam, quæ ſenatorum erat.

PROTVTORE negotia gerit, inquit. Vlpia, qui munere tutoris fungitur, in re impuberis, ſiue ſe putet tutorem, ſiue ſcit non eſſe, fingit tamen eſſe, *l. 1. §. 1. D. de eo qui pro tut.* Hinc Protutela actio, *d. l. 1. § 3. & vlt.* quæ aduerſus eum de rationibus reddendi datur.

Pro, præpoſitio accedens cognationum affinitatúmque nominibus, gradus profert atque promouet. Veluti Proauus, Proauia, aui noſtri pater, mater: Pronepos, Proneptis, nepotis filius, filia: Proauunculus, promatertera, id eſt, proauiæ frater & ſoror: Propatruus, Proamita, id eſt, proaui frater & ſoror, *l. 1. §. vltim. D. de gradibus & affinib.* Quos etiam auunculos, patruos, amitas, materteras, maiores vocant: *l. vlt. §. patruus maior. eod. titu.* Atque hæc ex cognatione petita ſunt nomina. Ex affinitate verò eiuſdem generis ſunt hæc: Proſocer. Progener, Pronurus, *l. 3. §. vltim. D. de poſtul. l. 15. § vltim. D. rerum amot.* Proſocer, (quo nomine Plinius in Epiſt. Fabatum paſſim appellat) is eſt, qui ab aliis ſocer magnus dicitur, nimirum vxoris meæ auus, cuius ego ſum progener. Proſocrus mihi vxoris meæ auia eſt, ego ſum illius progener, *l. 4. § affines. D. de gradibus.* Rurſus auus meus vxoris meæ Proſocer, auia proſocrus eſt. Ipſa vtrique pronurus eſt *d. § affines.* Proſocrus enim vxoris noſtræ auia, Pronurus verò nepotis vel pronepotis noſtri vxor nobis appellatur, *l. 14. § vlti. Digeſt. de ritu nupt. l. 15. § vltim. Digeſt. rer. amot. leg. 14. § gradus. Digeſt. de gradibus & affin. leg. 8. §. vltim. Digeſt. de legat. præſt.*

Pro, iunctum verbo fugere, ſignificat procul ex aliquo loco fugere, niſi malis, pro, ex, accipi, ſiue in, *l. metum. 9. D. quod met. cauſ.* & apud Virgil. eodem ſenſu 1. Æneid. profugus

Arma virúmque cano. Troia qui primus ab oris
Italiam fato profugus, Lauináque venit Litora.

Πραγατεία (ſic enim ſcribendum, & non

Digitized by Google

non προάυστια) *apud Iuſtin. in auth. de Alien. & emphy.* §.1. *de reſtit. fideicom. conſtit.*120.*col.*9. Græcis dicuntur ſuburbana, quæ pulcherrimè conſita à domino, non tam vtilitatis quàm voluptatis cauſſa habentur, *lege Alciat. capitul.*4.*libro* 2.*Parerg.* Hoc nomen in verſione conſtitutionis Græcæ retinuerunt Iulianus & vetus interpres.

PROBARE, *laudare*, *l.* 1.*D.qui pot.in pign.* Probare rem, experiri, & tentare vt probare amicos.

Probari fideiuſſores dicuntur, in quorum facultates inquiritur, vt idonei, necne ſint, *pateat l.*10.*D.qui ſatiſdar.cogant. l.* 7. §.*non ſolum.D.de mino.* Inde ad fideiuſſores probandos dati arbitri accipiuntur, qui ad æſtimandas fideiuſſorum vires dantur, *l.* 9.*D.qui ſatiſd.cog. l.*2. *D. à quibus appell.non liceat.*

Probari opus dicitur, quod tanquã è lege dicta factum approbatur, *l.*26. & 38.*l.fin.D.loca.l.*7.§.5.*illud quoque. D.ad l.Iul.repet.* Front. lib. 2. de aquæd. Eorúmque operum probandorum curam fuiſſe conſtat per Cenſores aliquando, & Ædiles. In vetere monumento Neapolitano ſex parieti faciundo dicta ita habet: QVOD EORVM VIGINTI IVRATI PROBAVERINT: PROBVM ESTO: QVOD IMPROBAVERINT IMPROBVM ESTO.

PROBATÆ caſtitatis dicitur, qui non manifeſtè apparet incontinens, c. à multis. de ætat. & qual.

PROBATI ſunt, qui benè poſſunt docere, *cap. vlt.*24.*quæſt.*2.

Probata ſarta tecta dicuntur, cùm ex lege. id eſt, pactionis redemptione facta eſſe iudicata ſunt. *Macer.l.*7.§. 1.*D.ad legem Iul.rep.* Ne in acceptum ferantur ſarta tecta tuenda, antequam perfecta, probata, præſtita, lege fuerint. Lege, id eſt, ex lege, ſiue ſecundùm legem, ac pactionem. *Cicero Verrina* 3. Locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum eſſe dico probatio futura eſt tua, qui locas. *Sic in l. opus.* 36.*l.vltim.D.loca.* vide ſuprà Opere probata.

PROBARE, aliàs eſt, *vt vult Bud.* efficere, vt probum, rectúmque iudicetur id, quod quis facit, vel dicit. Vel, *vt deſinit Duarenus*: probare eſt rei controuerſæ teſtibus, aut tabulis iudici fidem facere: Hinc

PROBATIO apud Iuriſconſultos dicitur, quod ex teſtium dictis, aut inſtrumentorum ſcriptura ſumitur ad finem neceſſariò faciendam: *vti patet ex titul.de probat. lib. Dig.* 22. Hinc Heliodor. lib. 10. *πᾶσα δίκη καὶ κρίσις δύο τὰς μεγίστας ἀποδείξεις οἶδε, τάς τε ἐγγράφους πίστεις, καὶ τὰς ἐκ τῶν μαρτύρων βεβαιώσεις.* Itaque neque præſumptio, probationis nominè intelligitur, neque iuſiurandum eo nomine propriè continetur. neutrum enim probat neceſſariò, tametſi vim vtrunque probationis interdum obtineat, *vt l.*16.*C.de probat.* & *l.*12.§. 2.& *l.*130.*D.de iureiur.* Inſtrumentorum autem nomine cenſus & monumenta publica complectimur, *ex l.*10. *D.de probat.* Vel ſic:

Probatio eſt demonſtratio quædam dictorum factorúmve, iudici facienda, de cauſſis apud eum controuerſis cognoſcenti. Vel breuius, Rei dubiæ per argumenta oſtenſio. *Accurſius Rubric. Cod. de probationibus.* Nam cùm aduerſario aſſertionibus actoris contradicente res fiat dubia, opus eſt externis rerum adminiculis, per quæ veritas apprehendatur. Vnde probationem facti vocamus.

Probatio probata, quæ ſcriptis probatur, *Bald.l.*1. *C.quando fiſc.vel priuat.*

Probatio eſt duplex: altera plena ac iuſta, altera verò ſemiplena, nec ſatis demonſtrans. Probatio plena eſt, quæ tantam fidem facit, quanta ad diffiniendam controuerſiam ſufficit. Probatio ſemiplena eſt, per quam rerum geſtarum fides aliquã fit iudici: non tamen tanta, vt iure eam debeat ſequi in ſententia dicenda: quia caret plena fide, conſtans

Digitized by Google

ex leuioribus argumentis.

Probationis plenæ ſex conſtituit ſpecies Oldendorpius : ſemiplenæ quatuor. Quæ copioſè tractantur apud ipſum auctorem, in tit. de probationibus di ctorum & factorum.

Probatio manifeſta, eſt confeſſio, *l. non intelligitur. §. tacita.* D. *de iure fiſc.*

Probatio ſeu fides iudici eſt facienda, non aduerſario, *l. inter ſtipulantem. §.* 1. D. *de verborum obligatio. l. quinquaginta.* D. *de probatio. l.* 1. *C. de condit. ob turpem cauſſ. l.* 1. *C. de rebus alien. non alienan.* Si præſidi prouinciæ, inquit, probatum fuerit. Probatio enim nūquam ſatisfaceret aduerſario, etiamſi omnia probationum adminicula in vnum conferres, adeóque ſi ſolem ipſum pro oſtendenda veritate in manibus gereres. Probationis igitur vſum propter cauſſas in iudicio controuerſas inſtitutum eſſe apparet, vt veritas certò conſtet rerum adminiculo, quod iudex aut condemnando, aut abſoluendo ſequatur. Itaque non alia ſunt litigatoribus probanda, quàm neceſſariò ad cauſſam pertinent, *iuxta l. ad probationem C. de probatio.* Qua in parte grauiter nonnunquam errant iudices incauti. Probatio autem meritò non eſt requirenda in his, quæ ſunt manifeſta ſatis & iudici nota, *l. ſi verò. §. qui pro rei. D. qui ſatiſd. cog.* Nam quorſum attinet rei ſatis demonſtratæ fruſtrà aliquid adiicere, ac interim litigatores temporis ac ſumptuum iactura grauare? *argu. l.* 1. *in fi. D. de dot. præleg.*

PROBABILE quod omnibus videtur, vel plurimis, vel ſapientibus.

PROBATORIA, δοκιμασίαι, vel σύμβολα, in Impp. conſtitutionibus, atteſtationem illam, vt cum vulgo loquar, ſignificat qua qui in ordinem aliquem adſciſcitur, idoneus & probatus renūtiatur, *leg.* 3. *C. de agen. in rebus. l.* 17. *C. de re milit. leg.* 2. *C. de cohortal. l.* 6. 9. *&* 10. *C. de diuer. offic. & appar.* vſurpatur hoc verbum in Nouel. Iuſtini. in edicto XIII. eiuſdem principis. Extat autem Probatoria Chartariorum formula apud Caſſiod. lib. 7.

PROBI, & reprobi nummi aduerſantur. *l.* 24. *D. de conſti. pecu. l.* 42. *D. ſi cert. petat.* vt apud Cicer. lib. 3. Offic. bonis nummis adulterini opponuntur.

PROBITAS, multitudine inuiſa. Itaque bonum virum Hermodorum Epheſij vitiis corruptiſſimi ferre non poterant, & in exilium egiſſe traduntur, dicentes : Nemo noſtrum frugi eſto, *teſte Strabone.* Heliogabalus peſſimus Romanorum Imperator, ideò infenſus fuiſſe Alexandro adoptato legitur, quòd impudicus non eſſet. Idem Tyrānus Vlpianū officio ſuo mouit, quia vir bonus erat *auctore Lampridio.* Cicero *in Orat. pro Cornelio Balbo* : Seculi ſui labem eſſe deflet, & maculam virtuti inuidere, ipſúmque florem dignitati infringere. Adeò omnis excellētia multitudini eſt infenſa.

PROBRVM Feſtus propriè dici putat de ſtupris & flagitiis, cum Attius in Helenibus ſic ſcribat, Qui niſi probrū, omnia in alia delicta æſtimant. Iuriſconſulti pro infamia vſurpant. *Vlpianus in l. probrum.* 42. *D. de verb. ſignific.* Probra quædam natura turpia ſunt, vt furtum, adulterium, quædam ciuiliter & mere ciuitatis, vt tutelæ damnari. *Marcellus. l. probrum.* 41. *D. de ritu nupt.* Probum intelligitur etiam in his mulieribus eſſe, quæ turpiter viuerent, vulgóque quæſtum facerent, etiam ſi non palàm.

PROCEDIT, verbum eſt Iuriſcōſultis vſitatum, pro valet, locum habet, *Vlp. l.* 7. *§.* 3. *D. ad leg. Aquil.* Hoc autem in ſeruo non procedit, in filiofa. vulnerato procedit.

Procedere in cauſſam ſummariè & de plano quid ſit, *declarant Spec. tit. de inquiſi. §.* 3. *verſic. quid ergo, & Bartol. in extrauag. ad reprimendum.*

Procedente tempore, ſucceſſu temporis, *l.* 2. *D. de orig. iur.*

PRO-

PROCESSVS, pro ingreſſu, *l. nam & Imp. D. de donat. inter vir. & vxo.* Vide, Donare ad proceſſus.

Proceſſus, tranſuectiones equitum, *de quibus in l. 2. D. de in ius voca. Licinius l. 43. de donat. inter vir.* Nam & Imperator Antoninus conſtituit, vt ad proceſſus viri vxor ei donare poſſit. Vide TRANSVECTIO.

Proceſſus iudicij, eſt ordo quidam legitimus ſecundum quem controuerſiæ cauſſarum cognitæ, ex bono & æquo celeriter diffiniantur. Proinde talis ordo deſeruire debet iudici, vt is teneat cognitionis ſuę rationem: non verò vt litigatorum adfectibus obſequatur, ad differendam cauſſam prætextu iudiciariæ obſeruationis. Quocirca Innocentius Pontifex rectiſſimè dicit: Vnde videbitur ſubtiliter intuenti, de ordine iudiciorum procedere, vt in præmiſſis non per omnia ordo iudiciarius obſeruetur. Hoc eſt, Veriſſimus aliquando cenſetur ordo, non obſeruare plenum ordinem in iudiciis, *cap. ad noſtram, de iureiur.* Iudex enim innocentis viri officio fungi debet. Ideóque incorrupto animi iudicio diſcernere, quónam ordine, quo progreſſu credat ſe cogniturum celeriter de cauſſa controuerſa, ſecundum ius & æquum, *l. cætera. D. de famil. erciſcun. & Venuleius in l. continuus. §. cùm ita.* D. *de verborum oblig.* Hinc eſt, quòd Hadrianus optimus maximúſque princeps, *in l. 3. D. de teſtib.* ſemper virtus his verbis: Tu magis ſcire potes. Item, Sed ex ſententia animi tui æſtimare oportere. Item, Tecum ergo delibera, Et pleni ſunt omnes iuris Codices huiuſmodi vocibus. Iuſtinianus Nouel. Præcept. præſid. conſtitut. 17. *Ἔστω σοι καὶ πρώτιστον σπούδασμα τὸ τῶν δικῶν μετὰ πάσης ἰσότητος ἀκροάσασθαι, καὶ τὰς μὲν βραχυτέρας, καὶ ὅσαι μάλιστα τῶν εὐτελεστέρων εἰσὶν ἀγράφως τέμνειν, καὶ κρίνειν.* Forma igitur iudiciorum qua nunc vtimur, neque ordo eſt, neque proceſſus, ſed magis confuſio. Et nullum eſt in toto iure exemplum, quo probari poſſit. Nam quid eſt aliud, quàm calumnioſa cæremoniarum atque ſcriptorum altercatio extra omnem cauſſæ cognitionem? adeò, vt iudex ipſe non habeat ſæpè in manu officium ſuum exercere in litibus? imò cognoſcitur ad ſedentariam audiendi operam, donec omnes iſtæ cæremoniarum præſtigiæ peragantur.

PROCHEIRI, ſcribæ, qui manu expediti ſunt, *l. peculiari. de proxi. ſacr. ſcrin. lib. 12. C.*

PROCITVM dicebatur teſtamentum, quaſi velut procatum, id eſt, prouocatum, id eſt, irritum ac ruptum, *Feſtus.*

PROCINCTVM teſtamentum appellatur à Iuſtiniano, *in §. 1. Inſtitut. de teſtam.* quod fiebat in ipſa militum expeditione, dum præcincti iam erant, & expediti ad bellum, cuius dubiam ſciebant aleam: quod veteres In, vel Endo procinctu nominabant, *vt apud Ciceronem in natur. deor. & 1. de Orat. item apud Vlpianum cap. Inſtitut. 20. & Gell. libr. 15. cap. 25.* Id ergo militiæ tantùm fiebat, cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur. *auctore Gell. lib. 15. cap. 27.* Plutarchus autem in Coriolani vita rem ſic explicat *ἦν τότε Ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισταμένοις, καὶ μέλλουσι τοὺς θυρεοὺς ἀναμβαίνειν. περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων, ἐπακουόντων, ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον.* Eo tempore, inquit, mos erat Romanis prælium inituris, ſcutáque ſumpturis, togā præcingere, ſimúlque teſtaměta ſine ſcripto facere, hæredémque tribus aut quatuor audientibus, nuncupare. Veteres Gloſſæ, in Procinctu, ſic exponunt: *ἐν προτομῇ πολέμου στῆναι μετ' ἑτοίμου ὑπατικῆς, ἤτοι διαθέσθαι ἐν παρατάξει πολέμου ἀγράφως.* Feſtus autem ſic: Endo procinctu, in procinctu, ſignificat autem, cùm ex caſtris in prælium exitum eſt. Procinctos, quaſi præcinctos atque expeditos, nam apud antiquos togis

Digitized by Google

incincti pugnaſſe dicũtur. Idem: Procincta claſſis dicebatur, cùm exercitus cinctus erat. Gabino cinctu concţu confeſtim pugnaturus. vetuſtius enim fuit multitudinem hominum, quàm nauium Claſſem vocari.

in Procinctu verſari dicuntur milites, qui in expeditione belli ſunt: vel qui pro patria in hoſtico ſunt, quamuis milites non ſunt, *leg. Vnic. Digeſt. de bonor. poſſeſſ. ex teſtament. milit.* Hoc ζώννυσθαι dixit Homer. Iliad. λ.

PROCLAMARE in libertatem, vel ad libertatem dicuntur, qui ex ſeruitute ſe in libertatem vindicant, & adſerunt, *toto tit. quibus ad libertat. procl. non liceat, l. 7. §. proinde. cum ſeq. Digeſt. de lib. cauſ. leg. 40. §. §. libertatem. Digeſt. de fideicommiſſ. liber. l. 3. § ſi ſeruus. D. de acquir. poſſ. l. 8. D. de probat. l. 3. §. diuus. D. de iure fiſc.*

PROCLAMATOR, qui cauſſam agit, qui litem intendit, *lib. Feud. 2. titul.* 27. §. 4. Proclamaturi etiam damnum reſtituat. *Sic. lib. leg. Franc. 4. capit.* 7. Declamatoribus vel cauſidicis, qui iudicio Sabinorũ acquieſcere nolunt, &c. *Cicero de Orat.* I. Non enim cauſidicum neſcio quem neque proclamatorem aut rabulam hos ſermones conquirimus. *Sic in capitulo Caroli*: Si autem de poſſeſſionibus ſuis ſuper eos clamor ad Iudicem venerit, mittat Iudex clamantem eum miſſo ſuo ad Epiſcopum.

PROCONSVLE, poſterioribus temporibus dictum pro Proconſul. Hinc illud D. Auguſt. Ab e, litera vocali nullum Latinum, niſi iuncta præpoſitione maſculinum inuenitur: vt Proconſule Proprætore, ergo iuncta præpoſitione fiunt Latina, vt dixi: proprætore, proquæſtore. Nam veteres nominatiuo caſu Proconſul dicebant, attendentes nullum nomen Latinum exire in e literam, nominatiuo caſu generis maſculini: Apud Cicer. autem de leg. I. cùm Gellius Proconſule vocatur, hoc de iis videtur intellexiſſe, qui extra ordinem velut Conſulis loco mitterentur, cùm interdum nec ex conſulatu mitterentur, nec vnquam conſules fuiſſent: quando, quod nunquam antea factum fuerat (vt ait Dio) & conſularibus Ciceronis ætate prouinciæ conſulares mandatæ ſunt, proconſuléſque vocati ſunt, Proconſule, contra Sertorium ſcribit miſſum eſſe Pompeium, pro lege Manilia Cicero: quod Plutarchus vertit. εἰ πομπήϊον οἴεται δεῖν ἀντ' ὑπάτου ἐκπεμφθῆναι φίλιππος, οὐκ ἔγωγε φάναι τὸν φίλιππον ἀλλ' ἀνθ' ὑπάτων. Vide Proprætores.

PROCVBITORES, qui, noctu cuſtodiæ cauſſa, ante caſtra excubabant, cùm caſtra hoſtium in propinquo eſſent.

PROCVRATOR eſt, qui aliena negotia mandatu domini adminiſtrat, ſiue in iudicio, ſiue extra iudicium, *l. 1. D. de procurat.* Propriè autem ex parte actoris dicitur, vt defenſor ex rei parte, *l. ſi mater. §. hoc iure. D. de except. rei iud.*

Procuratorum autem varia ſunt genera. Quidam enim ſunt litis procuratores, qui ad mouendas inſtituendáſque actiones vel lites exequendas dantur, *l. 86. D. de ſolution.* Huiuſmodi procuratorem ad actionem factum procuratorem vocat *Paul. in l. 14. Digeſt. de pactis.* Alij ſunt negotiorum procuratores, quibus vel certa vna res, vel generaliter vniuerſa negotia adminiſtranda mandantur, qui omnium rerum procuratores, *leg. 13. Digeſt. de pact. leg. 6. Digeſt. de inſtitor. leg. 8. Digeſt. de calumniatoribus*, & tutorum ſeu vniuerſorum bonorum procuratores vocantur, *leg. 63. Digeſt. de procuratorib. leg. 17. §. vltim. Digeſt. de iniuriis.* In illis edicti de iniuriis verbis, NEQVE PROCVRATOR, QVI EO NOMINE AGAT, procuratorem accipimus non vtique eum ſolum, cui ſpecialiter procuratio data eſt actionis, ſed ſufficit eſſe eum cui omnium rerum adminiſtratio man-

mandata eſt, *l.17. §. ait prætor. & §. procuratorem. Digeſt. de iniuriis.* Similiter in eo quod dicitur, procuratorem iudicatum ſolui ſtipulari poſſe, non eum tantùm, cui ea res ſpecialiter mandata fuerit, intelligimus, ſed & eum, qui vniuerſorum bonorum mandatum ſuſceperit. Sed & ſi gratum fuerit habitum, procurator videbitur, *lege 3. §. primo. Di geſt. iudic. ſolu.* Eodem modo in Ædilitio edicto procurator accipitur, *leg.1. & leg. 25. §. procuratoris. Digeſt. de adilitio edicto.* In interdicto quoque vnde vi, ex ſententia magis quàm ex verbis procuratorem non eum tantùm, qui legitimè procurator dicitur, omnium rerum eius, qui abſit, quaſi pene quidam dominus, hoc eſt, alieni iuris vicarius, ſed & quemlibet qui aliquid noſtri negotij gerat, clientem videlicet, colonum, aut libertum, aut qui illam vim, deiectionémque, rogatu aut nomine noſtro fecerit, intelligi, eleganter *Cicero pro Cæcinna* tradit. Atque adeò in pleriſque librorum noſtrorum locis is, qui ſine mandato negotiis ſe alienis offert, & qui aliquid noſtro nomine negotij noſtri gerit, Procurator vocatur, qui verus negotiorum geſtor eſt, *leg.34. § ſi gener l.21. §. vltim. l.38. D. de ſolutionibus. & leg. 15. §. ſi quis abſentis. Cod. de petition. hæred. leg.9. §. ſi hæres. D. de liber. lega. leg. 22. §. quod ſi leg. vltim. D. rem ratam hab.*

PROCVRATOR in rem ſuam datus dicitur, cui in rem vtilitatémque ſuam mandatæ ſunt actiones *l.8. §. vltim. D. mandata l. 2. in fin. D. famil. ercisc. leg. 3. §. idem Labeo ait. D. de in rem verſ. l.24. D. de minor. l.23. §. idem aduerſus. Digeſt. quod quiſque iur. l.8. Cod. de hæred. vindic.* Nam his cùm mandatas ſibi, & ceſſat ab alio actiones exerceat, procurator eſt: ſed quia non in alienam, ſeu ſuam rem, id eſt, commodum ſuum, propriúmque lucrum actiones præſtitæ ſunt, lucrúmque omne, & compendium eum reſpicit, idcircò in rem ſuam factus datúſve procurator dicitur, *l.4. Cod. de procuratorib. l. 25. §. vltimo eodem l.4. D. de re iudica. l. 1. §. in propria. D. quando appel. ſit. l.20. D. de appellationibus. l.14. D. de pact. l. 28. D. de compenſatio. l.6. Cod. de obligat. & actio.* Hunc nos vocamus ceſſionarium, Is qui nomen emit, in rem ſuam fit procurator, *l.3. C. de contra iud. tut.* Venditor quoque ab emptore datus ad litem procurator in rem ſuam datus videtur, *leg. 66. § ſi ſecundum. D. de euict.* Erant & procuratores hæreditatum, *leg.32. Digeſt. de iure fiſc.* & in inſcriptionibus Procuratores viceſimæ hæreditatium. Item Procuratores rei dominicæ, *l. penultim. de conuent. fiſc. libro* 10. *Cod.* 1. Et Procuratores domus dominicæ, *leg.8. Cod. vbi cauſſa fiſc.* Et Procuratores ſummæ rei. *l. vlt. C. ſi propt. penſi.* qui & Rationales ſummæ rei, vt in inſcriptione, *leg.7. C. vbi cauſſa fiſc.* Metallorum item, & baphiorum, & textrinorum, ſeu gynæceorum, & linificiorum, & baſtagarum, & ſaltuum erant Procuratores, *quorum in l.4. C. de metallor. libro 11. C. l. penult. l. de murileg. eodem. Et in Notitia Impp. Roma. ſit mentio.* Procurator Reipubl. *l.3. §. planè. & l.5. §. idem ait. D. quod vi aut clàm. l.2. §. ad frumentum. D. de adminiſtr. rerum ad ciuit. pert. l.7. C. ne de ſtatu def. l.20. de decurionibus, lib.* 10. *C.*

Procuratorum quatuor genera Paulus facit, *lib. Sentent. 1. cap. 3.* aut ad litem, aut ad omne negotium, aut ad partem negocij, aut ad res adminiſtrandas. Procurator ad litem, ſiue litis dicitur, cui inſtituendæ ſuſtinendæve litis negocium datum eſt *§. 1. Inſtitut. de iis per quos cog. poſſ.* Procurator ad omnem negocium is eſt, quem Cicero in Orat. pro Cæcinna ſic deſcribit. Vtrùm me tuus procurator deiecerit is: qui legitimè procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non ſit, abſitve Reipublicæ cauſſa, quaſi quidam penè dominus, hoc eſt, alieni iuris vicarius. *Sic l.*

Digitized by Google

12. *D. de ſolutio. l.* 13. *D. de pact. l.* 7. *D. de calum. lege* 63. *D. de procuratoribus*. vbi eiuſmodi procurator rerum omnium & totorum atque vniuerſorum bonorum procurator appellatur, Procurator ad partem negocij eſt, cui propriè ac ſpecialiter certa res mandata eſt, *l.* 3. *§.* 1. *D. iud. ſolu. l.* 17. *§. vltim. D. de iniur.* Procurator ad res adminiſtrandas is dicitur, quem propriè Negociorum geſtorem appellamus, hoc eſt, qui non quæſtuario negocio præficitur: ſiue autem eius rei mandatum habeat, ſiue non habeat, procurator dicitur, *l. ſi quis* 38. D. *de ſolution. l.* 6. *§. ſi hæres* D. *de liber. legat. l. vltim ff. rem ratam hab. l.* 15. *§. ſi quis ff. de hæred. petit.* Et hoc ab Inſtitore differt, quòd hic quæſtuariæ negotiationis præfectus eſt, *l.* 5. *§.* 3. *ff. de inſtit. act.*

Procurator verus dicitur, qui vel eius rei quam gerit, mandatum, vel omnium negociorum adminiſtrationem habet, *l.* 1. *in fi. ff quod iuſſ. l.* 12. *ff. de ſolu. l.* 40. *§.* 1. *ff. de procurat.* Hinc opponitur.

Procurator falſus, is ſcilicet, qui mala mente, & intercipiendi animo procuratorem ſe ſimulat. & procuratoris perſonam induit, *l.* 44. *§.* 1. *ff. de furt. l.* 18. *ff. de ſolut.* quemadmodum & falſus creditor, qui ſe dolo ſimulat creditorem. Etſi Procurator falſus intelligi nonnunquam debet non verus, *l.* 3. *§. ſi ff. rem ratam hab.* Vel denique is, qui procurator non eſt, ſed vltrò ſe negotiis alienis ſine mandato ſe offert, *l.* 1. *ff. quod iuſ.*

Procurator Cæſaris ab Auguſto primùm inſtitutus eſt, vt ex Dionis lib. 53. intelligimus: vbi ait, Auguſtũ in omnes prouincias, præterquàm vbi Proconſules eſſent, mittere inſtituiſſe Curatores, qui vectigalia conquirerent, impendiáque, ſi quæ opus eſſent, facerent. Hoc autem potiùs officium quàm magiſtratus appellatur, *in l. non licet.* 46. *ff. de contrah. empt.* Itaque Rationales paſſim in libris noſtris appellantur, eóſque deportandi ius non habere, ſed petulantibus aditu prædiorum Cæſaris interdicere poſſe, Calliſtratus auctor eſt, *in l. vltim. ff. de offic. procur.* Præterea iuriſdictionem inter priuatos extra fiſcales cauſſas non habebat, *l.* 1. *C. de iuriſd. omn. iud. l.* 1. *& paſſim C. vbi fiſc. cauſſæ.* Inter fiſcum autem & priuatos ius dicebat. *Vlpian. l.* 5. *C. eod. l.* 1. D. *de offic. pro.* Cæſar ſcribit, ea, quæ ab illo acta geſtáque ſunt, ſic à Cæſare comprobari, atque ſi à ſeipſo geſta eſſent. Hinc illud Taciti lib. 12. de Claudio Cæſare: Eodem anno, inquit, ſæpiùs audita vox principis, parem vim rerum habendam à procuratoribus ſui iudicatarum, ac ſi ipſe ſtatuiſſet, Ac ne fortuitò prolapſus videretur, Senatuſconſulto quoque earum plenius & vberius, quàm antea. Suetonius tamen id illum precibus impetraſſe ſcribit. Vt ſibi in curiam, inquit, Præfectum prætorij ſecum inducere liceret, vtque rata eſſent, quæ procuratores ſui in iudicando ſtatuerent, precariò exegit. Ad eundem illud quoque pertinet, quod idem in Veſpaſiano ſcribit ca. 16. Creditur etiam procuratorum rapaciſſimum quemque ad ampliora officia ex induſtria ſolitus promouere, quò locupletiores mox condemnaret, quibus quidem vulgò pro ſpongiis dicebatur vti, quòd quaſi & ſiccos madefaceret, & exprimeret humentes. Interdum autem Procurator Cæſaris Præſidis prouinciæ partibus fungebatur: ac tum de rebus omnibus; quaſi Præſes ipſe cognoſcebat. *l.* 4. *C. ad le. Fab. de plag. l.* 3. *C. vbi cauſ. fiſc. l. ex conſenſu.* 23. *§.* 1. *ff. de appell.*

Procurator voluntarius, vide Voluntarius Procurator.

PROCVRATIO, adminiſtratio, *Cicero Acad.* 1. Dum me ambitio, dum honores, dum cauſſæ, dum Reipubl. non ſolùm cura, ſed etiam procuratio multis officiis implicatum & conſtrictum tenebat, *Idem lib.* 3. *de Legibus*: Sed quæro, quid reapſe ſit turpius, quàm ſine procuratione Senator? Loquitur de Legationibus

Digitized by Google

bus liberis, quæ ſine vlla publici negocij, aut Reipublicæ adminiſtratione obibantur.

Procuratio etiam eſt, quod præſtatur Archiepiſcopo luſtranti & (vt vulgus loquitur) viſitanti prouincias, *c.1. de cenſi.in 6. & c. cauendum. 10.q.3.*

PROCVRATORIVM & mandatum differunt, *vide l. cùm dilectus.de relig.dot.& c.coram.de offi.deleg.*

PROCVRATORIÆ exceptiones vocantur, quæ procuratorio nomine agentibus opponuntur, ſiue quòd non eſſe hoc eis mandatum dicatur quod perſequuntur, ſiue quòd omnino procuratores eſſe, vel fieri potuiſſe negentur, vel ab eo dati dicantur, qui procuratoris dandi ius non habuit, *l.57.& 62. D. de procuratoribus l.2. & 3. D. de except. l.29.§. quædam.D.manda.l.19.§.1. D. de probat.l.39.§ penultim.D. de damn.infect. §.penult.Inſtit.de ſatiſdat.* Qua de re incidere crebrò in iudiciis quæſtionem, Quintilian.li.7.c.admonet. Procurator, ait, alicuius pecuniam petiit ex fœnore hæreditario: poteſt incidere quæſtio, an huic eſſe procuratorem liceat. Fingi nos poſtquam tractauimus remittere, vel etiam conuincit: quæretur, an ei, cuius nomine litigatur, procuratorem habendi ſit ius. *Idem lib.4.cap.penult.* Vt contra petitionem pecuniæ malè petis, procurator enim tibi eſſe non licuit. Sed nec illi, cuius nomine litigas habere procuratorem.

PRODERE, pro remittere, dimittere: *Modeſt, l.14. D.de cuſtod.& exhi.rei.* Non eſt facilè tyroni cuſtodia credenda: nam ea prodita, is culpę reus eſt, qui eam ei commiſit. *Item:* Quod ſi fugitiuum domino reddendum prodiderit.

Prodere legem dicitur qui præuaricatur. & accuſatione inſtituta deſiſtit, *Vlpian.l.2.§.1.D.de adul.* Marito iure mariti accuſanti illa præſcriptio obiicitur, ſi legem prodidiſſe dicatur, ob hoc, quòd aggreſſus accuſationem adulteri deſtitit.

PRODICATOR, propter Conſulum abſentiam nonnunquam creatus eſt. *Liuius libr. 32.* Itaque ad remedium iam diu deſideratum, nec adhibitum, Dictatorem dicendum, ciuitas confugit. Et quia Conſul aberat, à quo vno dici poſſe videbatur: nec per occupatam armis Punicis Italiam facilè erat aut nuncium, aut literas mitti: nec Dictatorem populus creare poterat: quod nunquam ante eam diem factum erat, Prodictatorem populus creauit Q. Fabium Maximum, & Magiſtrum equitum, M. Rufum Minutium.

PRODIGERE, pro conſumere, *apud Modeſt. l. plebiſcit. de offic. præſid.* Plebiſcito continetur, ne quis præſidum munus, donúmve caperet, niſi eſculentum, poculentúmve, quod intra dies proximos prodigatur.

PRODIGVS eſt, *inquit Vlpian.* qui neque modum, neque finem expenſarum habet. ſed bona ſua dilacerando & diſſipando profundit, *l.1. D.de cur.furioſor.* Prodigi, *inquit Cic. lib. 2. Offi.* qui epulis & viſcerationibus, & gladiatorum muneribus, ludorum venationúmque apparatu pecunias profundunt, in eas res, quarum memoriam aut nullam, aut breuem ſunt relicturi. Prodigum, Euerſorem appellat Caius, *lib. 1. Inſtit. tit.de tutel.* Solet & in libris noſtris Prodigi verbum circuitu deſignari, is, cui bonis interdictum eſt, *l.18. D.qui teſtament.fac.l.6.de verb.obligatio.l.3.D.de nouationib.l.18.§.1.& ſequ.D.de caſtr.pecul.l.10. D. de cur.furio.l. 9. §.idem quæri.D.ſi cert.pet.* Ex eo autem Prodigus dictus eſt, quòd ſua prodigat. quod eſt, foràs agat, propellat, & protrudat. Formula autem, qua bonis ei interdici ſolebat, hæc extat apud Paulum, libr. 3. Sentent. tit. 4. QVANDO TVA BONA PATERNA, AVITAQ. NEQVITIA TVA DISPERDIS, LIBEROSQVE TVOS AD EGESTATEM PERDV-

CIS, OB EAM REM TIBI EA RE, COMMERCIOQ. INTERDICO.

Prodigi à furioſis hoc diſtant: quòd furioſis ſimul atque inceperint furere, mox ipſo iure agnati ſint curatores: prodigis autem non ſint prius curatores, quàm ipſis à iudice bonis ſit interdictum.

Prodigus famæ ſuæ, qui eam negligit, *cap. nolo. 12. q. Panor. c. prælatorum. not. 2. de accuſ.*

PRODIGA neutro genere numero multitudinis, *in l. quæcunque. 5. C. de fide & iur. haſt. fiſca. libr.* 10. ſunt annonæ, Græcis πιτράσιμα, quæ in cibariis & eduliis conſiſtunt: ſic dicta, quòd intra proximos dies prodigantur, id eſt, conſumantur, vel ipſis prodigiis, cùm eis bonorum adminiſtratio interdicitur, plerunque à fiſco præſtantur. Meritò igitur Accurſius noſter, *in d. l. quæcunque.* prodiga cibaria interpretatus eſt: quam Accurſij interpretationem probant Bart. & Ioan. à Platea. His opponuntur corpora.

PRODIGIA, *auctore Feſto,* dicuntur, quaſi prodicia, & porrò dicentia aliquid futurum eſſe. Nam litera, quæ nunc C, vocatur, apud veteres G, dicta eſt. Quod & nunc multi pronunciando ſequuntur in Italia. *vide l. non ſunt liberi. D. de ſtat. hom. l. 3. C. de poſtu. hæred. l. oſtentum. de verbo. ſign.*

PRODVCI in ius, eſt ad prætorē duci, *l. 3. §. docere. D. ne quis eum, qui in ius voc. l. 4. D. de Iul. de vi priuat.* produci etiam teſtis dicitur, *l. 23. & l. 24. D. de teſtib. l. penultim. & l. vlt. C. eod.* Produci quoque olim dicebantur, qui in ſcena populo ſpectandi præbebantur, atque exhibebantur, *Suetonius in Neron. cap. 4.* Equites Romani matronáſque ad agendum Mimum produxit in ſcenam *Quintil. lib. 3. cap. 6.* Qui ſe prætori in hortis oſtenderat, nec erat productus, ſedit 14. ordinibus. *Plinius lib. 6. Epiſtol. ad Geminium:* Proximis ſacerdotalibus ludis, productus in commiſſione pantomimus cùm ſimul theatro ego & Quadratus egrederemur. *Macrobius libr. 2. cap. 7. de Publio Mimo:* Cùm Mimos componeret, ingentíque aſſenſu in Italiæ oppidis agere cœpiſſet: productus Romæ per Cæſaris ludos, omnes qui tunc ſcripta & operas ſuas in ſcenam locauerant prouocauit. Et in inſcriptione Lanuuina. M. AVREL. AVG. LIB. AGELLIO SEPTEMTRIONI PANTOMIMO SVI TEMPORIS PRIMO SACERDOTI SYNHODI APOLLINIS PARASITO ALVMNO FAVSTINAE AVGVSTAE PRODVCTO AB IMPE. M. AVREL. COMMOD.

PRODVCERE aduerſarium ad album, *Vlpianus dixit, l. 2. de edendo.* Pro deducere eum cum quo lis inſtituitur ad Prætoris album, & formulam actionis demonſtrare, qua vti velit quis ex earum numero, quas Prætor ſe daturum in albo edictóque ſuo denunciauit. Eum quoque, inquit, edere Labeo ait, qui producat aduerſarium ſuum ad album & demonſtret quod ſtaturus eſt, vel id dicendo quo vti velit: id eſt, qua edicti parte.

Producere obligationem, diuturniorem reddere, *Paul. l. 91. §. 3. D. de ver. obl.* primò quæramus quæ perſonæ efficiant perpetuam obligationem: deinde quibus eam producant. *Item:* An filiusfamil. qui iuſſu patris promiſit occidendo ſeruo producat patris obligationem.

PROFARI propriè dicuntur fatidici, qui futura prædiuinando ſolent fari: qui iidem & vaticinari dicuntur, quod veſana mente faciunt *inquit Varro libr. 5. ling. Latin.* Itaque cùm *Vlpianus l. 1. §. 60. D. de adilit. edict.* ſic ſcripſiſſet: Si ſeruus inter fanaticos non ſemper caput iactaret, & aliqua profatus eſſet: ſic infert, Quamuis aliquando quis circa fana bacchatus ſit, & reſponſa reddiderit. *Item:* Cæterùm ſi nihilominus permaneret in eo vitio, vt circa fana bacchari ſoleret, & quaſi demens reſponſa daret.

PRO-

Digitized by Google

PROFANVM, *Varroni libro 5. de ling. Latin.* quod ante fanum, id eſt, coniunctum fano. Hinc Profanum, quod in ſacrario pollutum. *Et paulò pòſt*: Et cùm Profanum dicitur, id eſt, proinde vt ſit fani factum. *Macrobius libr. 3. cap. 3.* Profanum omnes penè conſentiunt id eſſe, quod extra fanaticam cauſſam ſit, quaſi porrò à fano, & religione ſecretum. Trebatius verò apud eundem, profanum propriè id eſſe ait, quod ex religioſo, vel ſacro in vſum hominum proprietatémve conuerſum eſt: quod probare videtur *Aggenus Vrbi. in commen. ad Iulium Fron.* vbi Profanum eſſe dicit, quod cùm ſanctum eſſet, poſtea in vſum hominum, & extra fanum venit. Profana ergo res, ſacræ & religioſæ opponitur, *l. 83. §. ſacrum.* D. *de verb. obligat.* Profanum id etiam eſſe, quod quis ſibi priuatum ſacrum conſtituit, *ait Marcian. l. 6. §. ſacra. D. de rer. diuiſ.* Agrum quoque purum monumento cohærentem profani iuris eſſe Impp. reſcripſerunt, *l. 9. C. de relig.*

PROFERRE, Iuriſconſultis eſt, quod vulgò producere dicitur id eſt, apud acta deponere. Producere autem de teſtibus, non de litis inſtrumentis, dici debet, *auctor Budæus in Annotationibus prioribus ad Pandect.* Hinc prolato die, *l. 1. §. aditiones. D. de eden.* id eſt, producto, quanquam alij Prælato legant: quod non eſt abſonum.

Proferre etiam eſt diem productam prorogare, *l. uniuſ. §. pen. D. de quæſtionib. & in rub. de recept. arb.*

PROFESTI dies. Vide Dies.

Profeſtum facere, *referente Feſto*, dicebatur qui ferias vitiabat, & profanabat, inauſpicatáſque reddebat, & profanas.

PROFICISCITVR pecunia, *Paul. in l. 2. de reb. cred.* Item mutuũ, ait, non poteſt eſſe, niſi proficiſcatur pecunia: hoc eſt, transferatur ad accipiendum.

PROFECTA res à me ad te etiam tunc videtur, ſi vel à debitore meo acceperis, vel pecuniam meam apud te habeas, & conuenerit vtroque caſu vt mutuum eſſet, *l. ſingularia. D. ſi cert. pet.*

PROFECTITIVM peculium, vide ſupra peculium.

PROFECTITIA dos, quæ à patre, vel à parente profecta eſt, de bonis eius vel facto eius. *Vlp. l. profectitia. D. de iure dot. Vide Doclo. l. 2. D. ſol. matr.*

PROFITERI, eſt publicè & apud acta aliquid vltro denuntiare: quod vulgò inſinuare dicimus. Hinc profiteri cenſum dicebantur qui apud Cenſores Romæ precium ſuarum omnium fortunarum edebant: aut apud Cenſitores in prouinciis, qui agros ea ratione declarabant, quæ præſcripta eſt in *l. 4. D. de cenſib.* vnde Cenſuales profeſſiones dicuntur ab Arcadio, *l. vlt. §. 1. in fin. D. de muner. & hon. l. cenſualis. C. de donat. de quibus etiam vide Briſſonium lib. 1. Select. Antiq.*

Profiteri natales dicebantur parentes, qui diem quo ſibi nati eſſent liberi, apud præfectos ærarij edebant. *Terentius l. etiam. 16. D. de probat.* Etiam matris profeſſio liberorum recipitur. *Scæuola l. Imperatores 29. §. 1. D. eo.* Mulier grauida repudiata, filium enixa abſente marito vt ſpurium in actis profeſſa eſt. *Iul. Capitolinus.* harum profeſſionum primum auctorem fuiſſe M. Antonium Pium, auctor eſt, inter diem trigeſimum nomine impoſito per prouincias autem tabulariorum vſum inſtituiſſe, apud quos de originibus idem fieret, quod Romæ apud præfectos ærarij: vt ſi fortè aliquis in prouincia natus cauſſam liberalem diceret, teſtationes intus ferret. *Celſus l. cum de ætate. 13. ff. eo.* Iniquum eſt, cum de ſtatu ætatis alicuius quæreretur, & diuerſæ profeſſiones proferrentur, ea potiſſimùm ſtare quæ nocet. Eiuſdem profeſſionis mentio fit *in l. nec emiſſa. 15. l. parentes 21. C. de lib. con.*

Profiteri merces eſt, apud publicanos eas inſinuare, tributi pro his de-

biti exſoluendi cauſſa, *l.vlt.* §. *diuus.* & §. *ſi quis profeſſus.* D. *de publica. l.3.* C. *de vectig. & commiſ. Quintilian. Declamatio.*341. Quod quis profeſſus non eſt apud publicanos, pro commiſſo tenetur. *Idem etiam Declamatio.*359. Talem legem fingit, Publicano ſcrutari liceat, quod quis profeſſus non fuerit, perdit.

Profiteri etiam *in l.3.* §. *pen.* D. *vbi pupil. educ.* eſt pupilli pecuniam prætori edere: vt profeſſionem edere peculij, *in l.16.* D. *de pecul. legat.*

Profiteri indicium *in l.1.* D. *ad l. Corne. de ſicar. & l.24.* D. *de falſ.* Salluſt. in bello Iugurth. Sed ipſe deprehenſus multis hortantibus: & in primis Albiano Conſule indicium profitetur. *Suet. in Domitia. cap.*17. Profeſſúſque conſpirationis indicium, & ob hoc admiſſus, legenti traditum à ſe libellum & attonito ſuffodit inguina. *Plinius libr.3. Epiſt. ad Nepot.* Eadem apud Claudium vxori Scriboniani, cum illa profiteretur indicium, Ego, inquit, te audiam cuius in gremio Scribonianus occiſus eſt? Vnde fit, vt pro confiteri indicia, profiteri legendum videatur *in l.3.* §. *item is cuius.* D. *ad le. Corn. de ſicar.*

PROFESSVS, id eſt, confeſſus, *l. fi.* §. *quoties.* D. *de iudic.*

PROFESSIO argentariorum dicitur, ſed & aliorum omnium vitæ generum, *l.6.* §. *Prætor.* D. *de edendo. l.26. in fi.* C. *de epiſc. & cleric.*

Profeſſio, ad interrogata reſponſio, *l. non nudis.* C. *de probationib.*

Profeſſio, ſponſio, *capit.1. de ſumm. Trinitat. in 6.* & hoc ſenſu eſt duplex, quædam regularis, quæ fit ſcriptura, *c. fin.* 20. *q. fi.* ſed rectè probatio dicitur: probantur enim qui cœnobiticum viuendi genus diligunt, ídque anno exacto.

PROFESSORES optimi iuſtitiæ, & rei publicæ miniſtri eſſe debent, *Conſtit.* D. 2. §. *vltim.* Nunc ſunt perniciosiſſimi altercationum auctores. Profeſſoris boni officium eſt, curare vt ius ciuile in melius, hoc eſt, in maiorem ſemper vtilitatem hominum honeſtam producatur: *vt eleganter dicit Pomponius l.2.* §. *poſt originem.* D. *de orig. iur.*

Profeſſorum nomine, neque medicos, neque Philoſophos, neque Iuriſperitos contineri traditur *l. 1. cum ſeq.* D. *de var. & extraord. cognitio. rub. de prof. ſſ. & med. lib.*10.

PROFLIGARE tributa Græci ἀπαιτεῖν vertunt, *l. iudices.* C. *de annonis & tribut.* id eſt, exigere, imponere Iudices, inquiunt Impp. quos circa profliganda ærarij noſtri compendia negligentes ac deſides fuiſſe conſtiterit. Eodem ſenſu *l. vlt.* C. vectigalia noua inſtitui non poſſe, ſi prouincialium noſtrorum querela, *inquit Conſt.* C. *de conductorum auiditate*, extiterit, & probatum fuerit vltra antiquam conſuetudinem, & noſtræ terminos iuſſionis aliquid eos profligaſſe.

PROFVGIVM, actus ipſe transfugiendi ab hoſte: itáque accipitur *l. omnes.* §. *qui captus.* D. *de re mil.* Pro transfuga haberi eum qui in profugio captus eſt: ita enim legendum oſtendũt Græci, qui habẽt ἐν τῇ βαρβάρων γῇ, id eſt, in hoſtico. *Cuiacius Obſer. lib. 6. c.*27.

PROFLVENS aqua, vide Aqua profluens.

PROGENERVM appellat anus neptis ſuæ virum: ait Feſtus.

PROGENER vide Socer magnus & Proſocrus.

PROGNATVS, natus, *apud Iuſt.* §. 1. *Inſt. de hær. quæ ab inteſt. def.*

PROGRAMMA, πρόγραμμα, proſcriptio, ſcriptura publico in loco, vt ab omnib. legi poſſit, propoſita, quemadmodum edicta proponebantur, aut principum reſcripta: *vt l.3.* C. *de l. & conſt. prin.* Itaque propriè quæ Græci προγράμματα, eadem Latini Edicta appellant, ſic ſumitur hæc dictio tit. C. *Com. epiſt.* programmata, ſubſcriptiones, &c.

PROHEDRI, dicebantur, quaſi præſides, Magiſtratus quidam primi ſub ellij, quibus cæteri omnes ſedendi loco cedebant. *G. Budæus in Annot. ad l. de offi. præf. prætor.*

PRO-

PROHIBET vti frui, qui vi deiicit vtentem & fruentem, aut non admittit eum, cùm de fundo exiſſet non vſusfructus deſerendi cauſſa, *l.3. §.vti frui.D.de vi & vi arm.* prohibet ædificare, qui prohibet eam materiam conuehi, qui ædificationi neceſſaria ſit: aut qui operi neceſſario venire prohibet, *l.1.§.pen.D.de mort. infer.*

prohibetur poſſidere, qui & in ſolo ædificare prohibetur, *l.pe.§.1.ff.de acq.poſſ.*

prohiberi quis intelligitur, quo minus faciat, ſi quolibet actu prohibentis, id eſt, dicentis ſe prohibere, vel manum opponentis, lapillúmve iactantis prohibendi gratia faciat, *l.19. §.1.D.quod vi, aut clam.*

Contra PROHIBITIONEM iuris, quot modis dicatur, ponit Diuus *in c.qui contra de reg.iur.lib.16.*

PROHIBITORIA interdicta ſunt, quib. prætor vetat quid fieri, *l.1.& l.2.D. de interdict. §.prohibitoria.de interdict.Inſt.*

PROIICIENDI ſeruitus, ius eſt, extra tectum meniana proiiciendi &, *vt Theophilus §.aquè.Inſt. de actionibus*, interpretatur, δίκαιον τοῦ ὑπερτείνειν ἔξωθεν κατὰ τοῦ μεσαύλου *l.1. & l.2. D.de ſeru.vrb.l.pen.D.ſi menſ.fal.mod. Sic l.80.D.de cōtrah.emp.* Quæ ex meis ædib. in tuas ædes proiecta ſunt, vt ea mihi ita habere liceat. Aliud autem eſt Immittere, aliud proiicere, vt conſtat *ex l.5. §. meminiſſe.ff. de no.oper. nun.& paulò pòſt dicemus.*

PROIECTVM, & protectum, partes ſunt domus propenſiores, vnde nobis aſpectus patet in vicos & plateas, à proiiciendo & protegendo dictæ. Nam protegere, eſt tectum proiicere: quod fit, quando tigna extra columnas ſeu parietes extenduntur, vt meniana vel podia penſilia faciamus: quo genere ſtructuræ, ædificia in ſuperioribus partibus ampliora reddi ſolent. Huius rei inuentor Menius traditur, vt alibi diximus, à quo meniana, omnes ædificiorum proiecturæ generaliter dicuntur, *l. ſeruitutes.§.1.D. de ſeruitu.* vrbanorum prædiorum. Itaque Lexicon Latino græcum Proiecta interpretatur, τέγη ἀνατεταμμένα, ἀνάτασιν ἔχοντα ἐπ' ὀικίας. Proiectum tectum etiam dixit Cicero in Topic. Proiectum autem & immiſſum hoc differunt, ait Iauolenus, quod proiectum eſt id, quod ita proueheretur, vt nuſquam requieſceret: qualia meniana & ſuggrundæ ſunt. Immiſſum autem, quod ita fieret, vt aliquo loco requieſceret: veluti tigna & trabes quæ immitterentur, *l.242.§.1. D.de verb.ſign. Græci.l.1. D.de ſeruit.vrb.præd.* Proiecta ſunt meniana ſolaria interpretantur.

PROLETARIVS in duodecim tabulis pro inope & nullis facultatibus prædito ſumitur. Aſſiduo, inquit lex, vindex aſſiduus eſto, proletario ciui quiuis volet, vindex eſto. nam qui in plebe Roman. tenuiſſimi pauperrimíque erant, neque amplius, quàm mille quingentum æris in cenſum deferebant, Proletarij appellati ſunt. qui verò nullo aut perquàm paruo ære cenſebantur, Capite cenſi vocabantur. *Gellius libr.16.cap.*10. qui etiam proletarios dictos ſcribit à munere officióque prolis edendæ: quòd cum re familiari parua minus poſſent Rempub. iuuare, ſobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent.

PROLYTÆ, προλύται dicebantur, qui quatuor annorum ſpacio in legum ſtudiis decurſo, quintum & poſtremum adiiciebant. *Imperator in Præfat.ad Anteceſſ.§.6.* Quibus *inquit*, ſi benè ſeſe imbuerint, & in quinti anni, quo prolytæ nuncupantur, metaſconſtitutionem. &c. Heſychius, προλυθίους interpretatur, παρειμένους, παραλελυμένους. vt ij ſint, qui ab illa præſcripta & præfinita ſtudiorum lege ſunt ſoluti, & tanquam emeritis ſtipendiis honeſtam à magiſtrorum ſcholis emiſſionem impetrarunt, vnde hodie quoque Licentiati appellantur. vide Lytæ.

PROMATERTERA, proa-

Digitized by Google

uiæ ſoror, l.1. de grad. & adfi.

PROMERCIVM dicitur ea ratione qua commercium, éſtque mercimonium, quodcunque vendundi cauſſa ſeponitur, *Paul. l.4. §. 1. D. de pen. lega.* Si quis ſolitus fructus ſuos vendere, venum legauerit: non omnia quæ & promercij cauſſa habuit, legaſſe videtur. *Sic apud Vlp. l. 41. §. 4. D. de legat.*

PROMERCALES res dicuntur, quæ vt diuendantur pluris, fuerunt emptæ, vel quas præter vſus ſuos paterfamiliàs habet venales. *Paulus l. quod ſi de impenſ. in res dot.* Quod ſi res, ait, in quibus impenſæ factæ ſunt, fuerint promercales: tales impenſæ non voluptuariæ, ſed vtiles ſunt. Igitur vocabulum dictio vniuerſalis non eſt, cùm illa tantùm promercalia nuncupentur, quæ reſeruatis his, quæ ad vſum annuum & proprium pertinent tanquam ſuperantia, ex mobilibus paterfamiliàs vendit. *Rhodig. in fi. c.10. libr.18. ait.* promercale in vænalium ratione dici, quod extra domeſticum vſum redundans vænui proponitur.

PROMISCVÆ conditiones, & non promiſcuæ, vide Conditio.

PROMITTERE facere ſecurum ad ſenſum prudentis, quid ſignificet hæc formula, *not. in l. ſi mandato Titij. §. fin. D. de mand.* promittere rem habere licere, & promittere non monere, vel facere controuerſiam, paria ſunt, *per l. ſtipulatio iſta in princ. & § ſi quis fortè. D. de Verb. oblig.*

PROMISSVM à dicto quid differat, vide Dictum.

PROMISSIONIS verbum, & ad nudam promiſſionem ſiue pollicitationem, & ad ſponſionem refertur, *l.19. §.1. D. de adil. edict. l. 123. D. de verb. oblig.* planè ſi ſcriptum in inſtrumento fuerit aliquem promiſiſſe, perinde habetur atque ſi interrogatione præcedente reſponſum ſit. *§. ſi ſcriptum. Inſtit. de inutilib. ſtipu. l. ſciendum. D. de verb. oblig.* vt meritò quærat Barto. an verbum promittere ſit commune ad ſtipulationem. *vide apud eundem d. l. ſciendum. & illic Alex. Imol.*

promiſſionem deſertam appellat Vlpia. cui non ſit ſatisfactum, puta iudicio ſiſti cauſſa, *l. ſed & ſi quis. §. quæſitum eſt. D. ſi quis cautionibus.* Vnde Paul. *in l. ſi duo. §.* pœna deſertionis vocat.

PROMPTVARIVM, cella eſt, in quam reponuntur edulia, quæ ad vſus quotidianos comparata ſunt: in hoc à penu diſtans, in quod quæ longioris vſus ſunt conduntur. *Paul. de pen. l. nam quod.* Si cui quæ in promptuario ſunt, legata ſunt. Hinc promus, diſpenſator.

PROMVLGATÆ leges rectè olim in ærarium agebantur, ac diligenter cuſtodiebantur. primùm, ne periret exemplar: deinde ne quis fortè fraudem corrumpendo admittere poſſet. Qua ratione moti Romani, leges duodecim Tabularum in æs inciſas, repoſuerunt in ærarium, vt Tranquill. ſcribit in vita Iulij. Hinc ſumitur mos in ciuitatibus, nec cerè repudiandus, quòd ſtatuta ſua in publicam cuſtodiam reponant. Veruntamen meminiſſe oportet: ne cuſtodiantur ſolùm Leges, ſed vt obſeruentur etiam. Ipſa literarum monumenta recludi debent in ærarium: at obſeruatio palàm circumferri debet per totam Rempublicam.

PROMVLSIDARIA vaſa, dicuntur. Vlp. in quibus promulſis, id eſt, condimentum ex mulſo confectũ ponitur, *l.19. §.3. D. de aur. arg.* Et ideò, *inquit*, ſcutellas & promulſidaria contineri.

PROMVTVVM dicitur à noſtris, pro Repræſentata pecunia, & prærogata ſiue præmunerata, & quæ in anteceſſum datur, quod Gallicè dicimus, *Auancé. Vl. l. ex conducto. 15. §. item. D. de loca.* Cùm quidam naue amiſſa, pecuniam quam promutuã acceperat, repoſceretur, reſponſum eſt meritò vecturam ab eo repeti, cum munere vehendi functus non ſit. *Scæuola l. Sticho. 40. §. 3. de ſtatu. lib.* Quod neque à conductoribus prædiorũ, neque

que à villicis penſiones exegerit, & inſuper etiam promutuum eis dederit. Græci Promutuum exponunt προχρείας hoc in loco: *vt in l. ex conducto* §. *item cùm quidam. D. loca promutua* ἐν προχρείᾳ. nam in Harmenopulo corruptè ἐν εὐχρείᾳ. Theod. Hermopolites ad l. 1. C. de ſentent. quæ pro eo quod int. καὶ ἐν προχρείᾳ τὸ μισθωμα τῷ τοιούτων χρόνων συλλαβὼν τε τό. Cæſar lib. 3. de bello ciuili: Publicanis, vti in ſorte fecerant inſequentis anni vectigal promutuo.

PRONVBVS annulus dicitur, quo ſponſæ digitum vir oppignerare conſueuit.

PRONVRVS, nepotis vxor, *l. non facile.* §. *nomina verò. D. de gradib.*

PRONVNCIARE propriè dicimur, quod viua voce & memoriter proferimus: ſicut Recitare, quod ex ſcripto. Statuere verò dicitur etiam, qui generaliter aliquid conſtituit, vt cùm Lex in vniuerſum ſancitur. Hincque eſt, quòd leges municipales vulgò ſtatuta appellentur. *Vide Alcia. in Commen. de ver. ſig.*

Pronunciare, quod eſt in XII. Tab. idem eſt, quod lingua nuncupare, id eſt nominatim, palàm, apertè ac disertè proferre. *Vlpia. ex edicto in l. 1. D. de ædil. edict.* Eadémque omnia, cum ea mancipia venibunt, palàm rectè pronuncianto. *Item* Ea omnia in venditione pronuncianto. *Idem in leg. 31. eiuſdem. titul.* Si venditor pronunciauerit, vel promiſerit furem non eſſe, tenetur ex ſua promiſſione, &c. *Cicero. lib. de offic.* III. Itaque Cato ita pronuntiauit: Cùm in vendendo eam rem ſciſſet: & non pronuntiaſſet, emptori damnum præſtari oportere. Eodem in ſignificatu Latini auctores pronuntiandi verbo vtuntur pro palàm aliquid pollicitum & promiſſum ſignificantes. Sic pronunciare nummos *apud Sueton. in Iulio, cap.* 19. pronuntiare epulum *in eiuſdem vita cap.* 25. & pronuntiare donatiuum militibus *in Galba, cap.* 16. Et pronuntiare teſſeras, *in Domitiano, c. 4. in fin.* pronunciare præmia militibus. *apud Liuium lib.* 21.

PRONVNCIARE præterea ſententiam ferre ſignificat, *l. 59.* §. 16. 60. *D. de re iu. l. 37. ff. de aur. & arg.* Inde pronunciatus hæres, patronus, libertus, filius, qui talis iudicatus, & per ſententiam declaratus eſt, *l. 9.* §. 1. *D. de in ius voc. l. 8. D. de his quæ vt indig. l. 8. C. de ſent. & interloc. l. 11. D. de adminiſtrat. tutor. l. 29. in fin. D. de lib. caut.* Hinc

PRONVNCIATVM, *inquit Vl. l. 49. de ver. ſig.* & ſtatutum idem poteſt. Promiſcuè enim & pronunciaſſe & ſtatuiſſe eos dicimus, qui ius habent cognoſcendi.

PRONVNCIARE etiam in ſcena actores dicuntur, *l. 1. D. de his qui not. infam. Plin. lib. 7. c. 49.* Luceia mima centum annis in ſcena pronunciauit. *Suet. in Calig. c. 54.* Vt ne publicis quidem ſpectaculis temperaret, quominus & tragœdo pronuncianti concineret.

PROPAGARI arbitria hoc eſt, in alios transferri, prohibetur rectiſſimè, *l. non diſtinguemus. ff. de recept. arbitr.* Propagari, extendit, *l. præſes. C. de ſeruit.*

PROPATRVVS, proamita, id eſt, proaui frater & ſoror: *ait Gaius l. 1.* §. 1. *ff. de grad. & adfin.*

PROPE EST VT, genus eſt loquendi pudorem affirmantis, & moleſtiam ſignificans: & licet dubitationis ſpeciem habeat, affirmat tamen & definit, *Papin. l. 95.* §. 9. *D. de ſol.* Si creditor à debitore petens culpa ſua cauſſa ceciderit, propè, eſt vt actione mandati nihil à mandatore conſequi poſſit. *Idem l. 43. D. de mor. cauſſ. donat.* Et quod ab alio nomine ipſius eo præſente datur, propè eſt vt ab ipſo datum intelligatur. *Arrius l. 5.* §. 6. *D. de re milit.* Si bonus miles antea æſtimatus fuit, propè eſt vt affirmationi eius credatur. *Idem.* Propè affirmarem ei credi oportere. Dicunt etiam Iuriſconſulti propius eſt, pro magis eſt, *l. 2. 140. D. de verb. obl. l. 18. D. de in rem verſ.* Vtuntur & in eodem ſenſu voce propemodum, *l. 6. D. vt in*

Digitized by Google

poſſ.leg.l.113.D.de verb.oblig.l.88.D.de verb.ſig.

Prope an denotet temporis interuallum, & quantum. *ponit N. Neapolita. non tantum.* aliàs *ἐ μόνον. D. de excuſat. tut.*

prope dicitur locus, qui miliari diſtat, *l. ſuis quoque. §. puto. D. de hæredit. Inſtitut.*

prope finem triennij, formula qui intelligenda, *not. l. properandum. §. & hæc quidem. C. de iudic.*

PROPIUS ſobrino vel propior, ſeu propior ſobrinus, vel propior ſobrino, mihi eſt conſobrini mei filius, & conſobrinæ meæ filia, & patris mei conſobrinus, & matris meæ conſobrinus. *Feſtus.*

Propior ſobrino, propior ſobrina ſunt, *inquit Caius*, patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ filius, filia, *l. 1. D. de grad. & ad fin.* hoc eſt, infert Vlpian. patris eius cuius de cognatione quæritur, conſobrinus cõſobrina, ſiue frater patruelis.

propius ſobrinis, *Paul. l. 10. §. 9. D. de gradibus.* perſonæ quas enumerauimus à patrui magni filio, ei de cuius cognatione quæritur, propius ſobrinis vocantur. nam vt Maſſurius ait, quem quis appellat propiorem ſobrino, qui eſt patris matriſve conſobrinus aut conſobrina. ab eo conſobrini conſobrinæve filius filia nominatur, *Et paulo poſt.* His omnibus quod à patrui nepote propoſuimus, is de cuius cognatione quæritur, propius ſobrino eſt, nam patris vel matris eorum conſobrinus eſt.

PROPINQVI, pro cognatis, præcisè dicuntur, pro, Sanguine vel genere propinqui. Vnde

PROPINQVITAS, pro cognatione, *in l. 1. C. de imp. lucr. deſcript. & l. 2. C quand. & quib. quart.*

ΠΡΟΠΗΛΑΚΙΣΕΣΘΑΙ, *apud Demoſt. in l. 16. §. 4. D. de pœn.* affici contumelia. *ταῦτα κινεῖ ταῦτ' ἐξίστησιν ἀνθρώπους αὐτῶν ἀήθεις ὄντας τοῦ προπηλακίζεσθαι.* Hæc mouẽt, inquit, hæc de ſtatu mentis homines deiiciunt contumeliæ non aſſuetos.

Προπετῶς, *l. 3. D. de iureiur.* hoc eſt, inconſulto calore. Sunt qui interpretantur, perperam.

PROPOLA prima correpta, *προπώλης* Græcis eſt, ait Pollux, idem qui infrà Proxeneta, venditioniſque conciliator, Senecæ pararius dictus. Aliàs propola prima producta, dicitur is qui primus merces vendit, quas in portu primus anticipat: &, *vt ait Perſius* primus tollit piper à ſitiente camelo, vt prior vendat: quod manifeſtò innuit Lucillius:

> *Sicuti cùm ficus primus propola recentes*
> *Attulit, & pretio ingenti dat primitus paucos.*

Hinc *apud Cicero. in Piſonem*: Vinũ de propola, & de cupa. Vbi tamen *Turn. Aduerſ. lib. 1. c. 1.* Propala legi vult. Propalam exponens, qui merces propalam, velut antè palum, aut de palo pendentes habet, & vendit. Quod ſuperius dixi magis probatur. Ioſ. Scaligero in ſuis annot. in Culicem Virgilianam & veteres Glo. videntur aſſentiri, qui Propulam exponunt *πωλίας*, corruptè enim legitur *πολις*.

PROPONI dicebantur, quæ vt oculis ciuium adparerent, proponebantur. Hinc Proponi actiones quoniam in albo ſcriptas, & in edicto Prætor in publicum edebat, *l. 1. C. de interdict.*

PROPORTIO geometrica, cuius ſummus in iure ciuili vſus eſt, ita deſcribi poteſt, vt ſi variarum quantitatum inter ſe comparatio: quæ (*vt Ariſtot. libr. Ethic. 5. ſcribit*) minimum in quatuor poſita eſt. veluti, Ponatur in a. gemma pretioſiſſima: in b. ſilex tum ducatur altera linea: & in c. ponantur mille aurei, in d. obolus. pòſt ſumatur illa ratio, vt eſt a. ad b. ſic c. ad d. Tum enim illa comparatio ſequetur. Sic vt a, eſt ad b. ita c. ad d. neceſſariò a. eſt ad c. ſicut b. a. d. poſtremò vt eſt totum ad totum, ita altera pars totius ad alteram alterius, veluti vt eſt a. c. ad b. d. ita & a. ad b. & c. ad d. *Plura vide in Hotom. comment. in l. ſi ita ſcriptum. 13. D. de*

15. D. de lib. & poſthum.

PROPRÆTORES & PROCONSVLES qui fuerint, ſic exponit Hotomanus in Verrinarum commentariis: Cum antiquitùs auctis imperij finibus Prætores crearentur, qui in prouincias ſummo cum imperio mitterentur (de quibus apud Liuium frequens eſt mentio) inſtitutum tantùm fuit, vt qui Romæ Conſulatum aut præturam geſſiſſent, ij anno inſequenti in prouincias eodem cum ſummo imperio mitterentur, quæ idcircò conſulares, & prætoriæ vocabantur: quarum illæ biennium obtinebantur, hæ annum vnum: *vt teſtis eſt Cicero in prima Philippica.* Qui verò ex Conſulatu prouinciam obtinebant, proconſules ſiue proconſule: qui ex prætura, proprætores ſiue proprætore dicebantur. De proconſulibus quidem nemini dubium id eſſe arbitramur: de proprætoribus verò quoniam dubitare nonnullos animaduertimus: teſtimoniis confirmandum videtur. *Cic. lib. de Diuinat. 2.* Bellicam rem administrari maiores noſtri niſi auſpicatò noluerunt quam multi ſunt anni cùm bella à proprætoribus & proconſulibus adminiſtrantur, qui auſpicia non habent? Quin igitur Gabinius, qui ex conſulatu Syriam obtinuit, proconſul: quin Verres, qui ex prætura Siciliam, proprætor dici poſſet, dubitaturum neminem exiſtimamus. At enim prætor hic perpetuò nominatur. Ita eſt, ſed aut præturam magiſtratum eſſe annuum negemus, aut per abuſionem id dici fateamur neceſſe eſt. Repugnat enim præturam Verris eſſe annuam, & Verrem prætorio imperio, tum Romæ, tùm in Sicilia, quadriennium præfuiſſe. Ac ne cui mirum videatur, verbũm prætoris pro prætoris vſurpari, locũ ex Verri. 4. ſubſcribemus, in quo & Conſul pro proconſul, & prætor pro proprætore, perſpicuè vſurpatur. Cùm id quod omnes intelligebant, diceret Heraclitus, legem eſſe Rupiliam, quam prætor Rupilium ex S.C. decem legatorum ſententia dediſſet, hoc omnes ſemper in Sicilia conſules prætoreſque ſeruaſſe, &c. Sententiam noſtram nunc ita perſpicuè confirmabimus, vt quod amplius dubitetur nihil futurum ſi Cælius *ad Ciceronem ſcribens lib. Epiſt. 8.* ſic ait, Idémque ſenatui placere, in Ciliciam prouinciam, inque 8. reliquas prouincias, quas prętori j proprætore obtinerent, eos qui prætores fuerunt neque in prouincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex Senatuſconſulto cum imperio in prouincias pro prætore mitti oporteret, eos ſortitò in prouincias mitti placere, & quę ſequuntur. Videmus, opinor, apertè nunc, eos ipſos qui prętorij erant, prętorio imperio in prouincias mitti moris fuiſſe. In quo tamen illud intelligendum eſt, tametſi more id, inſtitutoque fieret, vt qui ex prętura conſulatúve exirent, in prouincias pro prętorio proconſularíve imperio mitterentur, eóque hi magiſtratus eſſent ordinarij: nonnunquam tamen extra ordinem, tum proprętores, tum proconſules mitti conſueuiſſe quorum imperium extraordinarium appellabatur. Velut in his duobus, de quibus modò commemoratum eſt, Cneo Pompeio, & Lucio Gellio: quorum vterque cùm conſul antea nunquam fuiſſet, pro Conſule tamen in prouinciam eſt miſſus. Nam de Pompeio quidem apertè id Cicero vndecima philippica teſtatur, cuius verba paulò antea deſcripſimus, quod eodem modo intelligendum eſt in iis, qui cùm Conſules quidem fuiſſent, non tamen ſtatim ex Conſulatu in prouinciam proficiſcebantur: quemadmodum Ciceroni vſuuenit, qui quia nouem poſt conſulatum annis in Ciliciam proconſul profectus eſt, proptereą extraordinarium ſuum imperium appellat in Epiſtola nona libri ad Atticum quinti: Faciam, inquit, vt ſumma modeſtia & ſumma abſtinentia munus hoc extraordinariũ traducamus. Atque hęc quidem de Proconſulum

imperio extraordinario. A quo proprætorum extraordinarium imperium nihil omnino differre, hinc intelligi poteſt, quod Cicero Philippica ſecunda imperium à ſenatu in ſuam ſententiam C. Cæſari adoleſcenti neque vllo vnquam magiſtratu, functo, delatum, vt proprætor eſſet, extraordinarium appellat. At enim, ait, Caio Cæſari adoleſcenti imperium extraordinarium mea ſententia dedi. Significat autem Senatuſconſultum quod in oratione quinta perſcriptum eſt. Eiuſdem modi fuit Cnei Piſonis imperium, de quo Salluſtius in coniuratione Catilinæ ſic ſcribit: Poſtea Piſo in citeriorem Hiſpaniam Quæſtor pro prætore miſſus eſt, adnitente Craſſo, & cætera. Non igitur aut proconſulum aut proprætorum perpetuò extraordinarium imperium fuit, quemadmodum placere quibuſdam video: ſed tum demum, cùm in prouinciam aut ante Conſulatum, Præturámve, aut non ſtatim ex Conſulatu præturáve cum imperio mitterentur. Hæc cùm ita ſe haberent, illud tamen minimè ſilentio prætermittendum videtur: quoniam prætoris vocabulo veteres pro eo qui exercitui præeſſet vtebantur (quemadmodum ex Aſconio notum eſt) eos qui duces exercitus Vicarij relicti eſſent (quos Locum tenentes generales vulgò nominamus) Proprætore etiam appellari conſueuiſſe: quod vel ex eo intelligi licebit, quia Salluſtius in bello Iugurthino ſcribit, Albinum Conſulem ad Comitia profectum, Aulum fratrem in caſtris pro prætore reliquiſſe: quem paucis pòſt verſibus legatum appellat. & in eodem Caium Marium in expeditionem profectum, Lucium Syllam Quæſtorem ſuum in caſtris proprætore reliquiſſe. Valerius autem Maximus *lib. 2. ca. De diſciplina militari*. Lucius, inquit, Marius Tribunus militum cum reliquias duorum exercituum Publij & Cnei Scipionum, quos arma Punica in Hiſpania abſumpſerant, diſperſas mira virtute cui legiſſet, earúmque ſuffragijs dux eſſet creatus, ſenatui de rebus actis à ſe ſcribens, in hunc modùm orſus eſt: L. MARTIVS Proprætor, cuius honoris vſurpatione vti eum patribus conſcriptis non placuit, quia duces à populo, non à militibus ſolerent creari. *Hæc Valerius*, De proconſulum autem & proprætorum ordinario imperio lubet Apiani verba ex libro Syriaco ſubſcribere: καὶ στρατηγοὺς, inquit, ἐπὶ τῇ στρατιᾷ περιέπεμπον: οὓς αὐτοὶ καλοῦσιν ἑξαπελέκεας, ὅτι τῶν ὑπάτων δυώδεκα πελέκεσι καὶ δυώδεκα ῥάβδοις, ὥσπερ οἱ πάλαι βασιλεῖς, χρωμένων. τὸ ἥμισυ τῆς ἀξιώσεως ἐπὶ τοῖσδε στρατηγοῖς, καὶ τὰ ἡμίσεα παράσημα. Quæ nos cùm Appianum Latinum faceremus, ſic conuertimus: Imperatores cum exercitu miſerunt, quos ipſi ſex ſecurium magiſtratus (id eſt, proconſules aut prætores) vocant. Nam cùm vtantur Conſules duodecim ſecuribus, totidémque faſcibus, quemadmodum priſci Reges: dimidium autem poteſtatis illorum magiſtratus iſti habeant, inſignium etiam partem duntaxat habent dimidiam. Atque hæc quidem vſque ad Auguſti imperium ita ſe, quemadmodum diximus, habuerunt. Hic verò prouincias ita diuiſit, vt aliæ Cæſaris, aliæ Populi dicerentur. Cæſaris quæ validiores erant, & quas annuis (vt Suetonius ſcribit) magiſtratuum imperijs regi nec facile, nec tutum erat. Has igitur ipſe ſuſcepit, in eáſque Rectores mittere inſtituit, viros (*vt ait Strabo*) tum Conſulares, tum prætorios, tum etiam equites, quos & illi generali nomine διοικητὰς, & Iuriſconſulti in Pandectis præſides appellant. Nomen (*inquit Macer*) præſidis generale eſt, eò quòd & Proconſules, & legati Cæſaris, & omnes prouincias regentes, licet Senatores ſint, præſides appellantur. Vbi tamen, & SENATORES NON SINT, cum negatione legendum videtur: vt Equites ſignificet, de quibus hoc ipſum Strabo teſtatur. Populi autem qui prouincijs præerant,

rant, Proconſules (*vt ait Suetonius*) dicebantur. Vnde caput in lib. Pandectarum primo, De officio proconſulis: quod ad populi prouinciarum ſolos rectores pertinet. Nam etſi populus in ſuas prouincias στρατηγοὺς ἢ ὑπάτους (*vt Strabo appellat*) id eſt, prętores & Conſules (quibus nominibus abuſus eſt,) pro Proprætores & Proconſules (vt continuò pòſt demonſtrat) tamen vtroſque proconſulum nomine appellari ſolitos, & Suetonius teſtatur, & ex Pandectarum libris facile intellectu eſt: cùm ſcilicet extraordinarium eſſet eo tempore propè omnium in prouinciis imperium, eóque generali nomine (vt paulò antè moris fuiſſe oſtendimus) rectores omnes appellarentur. Nam vt in eiuſdem imperatoris vita Suetonius ſcribit, Auguſtus auctor ſenatui fuit, ne magiſtratus depoſito honore ſtatim in prouincias mitterentur: & vt cura ærarij à Quæſtoribus vrbanis ad Prætorios Prætoréſve tranſiret. Atque hæc quidem de primis temporibus dicta ſint. De poſtremi verò temporis ratione pauca hæc ex Dionis libro quinquageſimotertio à nobis conuerſa, hunc in locum adſcribemus. Cæſar cùm appetendi regni ſuſpicionem omnem ab ſeſe remouere conſtituiſſet, decem ſibi annorum imperium ſuas prouincias ſumpſit. hoc enim temporis ſpatio pacatas ſe illas redditurum recepit. Simúlque iuueniliter exultans, hoc addidit, quo celerius ſedatæ & quietæ eſſe poſſent, eo ſe maturiùs illas depoſiturum. Atque eo primùm tempore ſenatores & in ſuas & in ſenatus prouincias cum imperio miſit: præter Ægyptum, quam ſolam equiti Romano, iis de cauſis, quas ſuperius expoſuimus, attribuit. Poſt deinde hæc conſtituit: Vt eorum præfecturæ eſſent annuæ, ſortéque legerentur, niſi ſi quis vel propter liberorum multitudinem, vel propter vxorem ductam ius aliquod præcipuum ac ſingulare haberet: Vt ex S. C. mitterentur, & neque gladiis accincti, neque habitu militari eſſent: Vt proconſules dicerentur, non modò illi duo, qui Conſulatu eſſent functi, ſed etiam cæteri viri prætorij, quíve pro Prætore mitterentur: Vt tot lictores vtriſque darentur, quot habere in vrbe legibus licebat: Vt imperij inſignia quamprimùm pomœrio egreſſi eſſent, acciperent: eáque vſque dùm ex prouincia decederent perpetuò retinerent. Reliquos verò à ſe deligit, ſuóſque legatos, etſi Conſulatum geſſiſſent, tamen proprætores nominari voluit. duo nanque hæc nomina valde floruerũt, tum, cùm penes populum imperium eſſet. Is enim iam inde à primis temporibus Prætoris nomen, tanquam rei militari maximè conueniens, attribuit iis quos delegiſſet, & Proprætores eos appellauit: reliquos autem quaſi vocabulo ad pacem magis accommodato, è nomine Conſulum Proconſules appellauit. Hæc enim nomina Prætoris & Conſulis in Italia retinuit, qui vero extra Italiam erant quaſi horum locum obtinerent, præfectos omnes appellauit. Effecit igitur, vt quos ipſe deligeret, non Proprætores ſolùm dicerentur, verùm etiam & plures annos cum imperio eſſent, & habitu militari vterentur, & gladium, animaduertendíque in milites poteſtatem haberent. Si quidem nulli, neque proconſuli, neque proprætori, neque præfecto ius gladij geſtandi permittebatur, quin ſimul eadem animaduertendi in milites poteſtas legibus concederetur, neque verò ſenatoribus tantùm, verùm etiam equitibus Romanis, qui eam poteſtatem habent ius illud permittitur. Atque hæc quidem ita ſe habent. Iam verò lictoribus ſex omnes vtuntur proprætores, & quicunque Conſulares non ſunt: ex eóque lictorum numero nomen inuenerunt, vt ἑξαπέλεκεις dicerentur. Imperij enim inſignia, poſtquam in prouincias ſuas peruenerunt. vtrique accipiunt: eáque vnà cum imperio deponunt. Hoc eodem modo leges etiam iu-

Digitized by Google

bent, ex Prætoriis & Conſularibus viris præſides in Senatus Imperatoríſque prouincias mitti: quos Imperator & quæ in loca volebat, & quo tempore volebat, mittere conſueuerat: ita multi non modò Prætores, verùm etiam Conſules prouinciis præfuerunt. id quod hodiéque nonnunquam fieri conſueuit. Senatus autem & ſeorſum quidem Conſularibus Africam atque Aſiam conceſſit: & Prætoriis reliquas omnes diſtribuit. Omnibus autem æquabiliter interdixit, ne quis quinquennio antè, quàm magiſtratum in vrbe geſſiſſet, prouincias ſortiretur. Sic temporis progreſſu, licet maior eorum qui ſortiebantur, quàm prouinciarum numerus eſſet, tamen ad imperium omnes perueniebant. Poſteà cùm malè nonnulli magiſtratus geſſiſſent, illæ quoque prouinciæ Imperatori adiectæ ſunt. ſic vt eas ipſe quodammodo diſtribueret: cùm tot ſortiri iuberet, quot eſſent prouinciæ. Alij tamen Imperatores etiam à ſe delectos in prouincias miſerunt, iiſque annos complures imperium prorogarunt. Alij verò equitibus ſenatorum loco prouincias mandarunt. quo ferè tempore hæc legibus conſtituta ſunt de ſenatoribus, qui ius necis in eos qui imperio ſuo ſubiecti eſſent, haberent. Mittuntur enim etiam quibus ius illud non permittitur in eas prouincias, quæ populi & Senatus eſſe dicuntur, & proquæſtores quos ſors dederit, & aſſeſſores eorum, qui cum imperio ſunt. Hoc enim nomine rectè illos, ſi officium illorum ſpectemus, appellabimus: cùm alij legatos etiam illos appellent. Sed de nomine ſuperiùs ſatis dictum eſt. Hos igitur aſſeſſores ſibi quique deligunt, vnum quidem prætorij ex ſui aut inferioris ordinis hominibus: tres verò Conſulares, ex eiuſdem dignitatis viris; quos ipſe Imperator probauerit. Quæ quam hæc ratio innouata eſt. Sed quæ ... interiit, ſatis erit ſuo loco indicare. De prouinciis igitur populi hæc ita ſe habent. Mittuntur verò & in alias prouincias, quæ Imperatoris dicuntur, ab eo ipſo præſides pluribus regionibus inſtructi: plurimum ex prætoriis, interdum ex iis qui quæſturam, aut alium magiſtratum intermedium geſſerunt. *Hæc ex Dione.*

PROPRIVM, ſuum cuiuſque dicitur *(vt N. Marcel. exemplis confirmat)* quod non eſt cum aliis commune: & quamuis quod commune eſt, noſtrum dicere vſurpemus, non tamen quod commune eſt, dicere valemus proprium. Plus quidem eſt proprium, quàm meum vel noſtrum. Illud excludit communionem. hoc admittit. *Cicero lib. 7. epiſt. ad Curtium.* Cuius quando te eſſe proprium ſcribis mancipio & nexu, meum autem vſufructu, contentus iſto ſum. Id enim cuiuſque eſt proprium, quo quiſque fruitur ac vtitur. Horatius:

Si proprium eſt quod quis libra mercatur & are.

Proprium & ſuum æquipollere, Albericus refert in dictione Suum.

Propria cauſſa, quæ ſit, quæri ſolet in tempore appellationum, quod in propria cauſſa anguſtiùs & breuius, in aliena laxiùs datur. Et placuit propriam eſſe cauſſam, cuius emolumentum vel damnum ad aliquem ſuo nomine pertinet, *leg. 1. §. in propria. D. quando app. ſit.* Itaque ſi procurator quis in rem ſuam datus ſit, eius propria cauſſa dicetur. Sed & quicunque ſua intereſſe dicit, propriam cauſſam defendere intelligitur, *leg. 2. §. primo & vltim. D. quando appell ſit.*

PROPRIVM, ſiue PROPRIETAS dicitur, quod aliis locis paſſim Allodium. propterea quòd eius proprietas ſolida penes dominum eſt, neque alteri eius vſusfructus eſt conſtitutus, *lib. Feud. 2. titul. 17. & titul. 29. & titul. 43.* Iuriſconſulti modò Proprietatem ſolidam, modò Proprietatem cum vſufructu, modò vſumfructum proprietati mix-

tum

ſum appellant, *l.4. D.ſi vſuſr.pet.l.4. D.de vſuſr.accreſc.* Sic leg.Franc.libr. 1. cap. 126. Vt vnuſquiſque de ſuo beneficio ſuam familiam nutricare faciat, & de ſua proprietate propriam familiam nutriat. & ſi, Deo dante, ſuper ſe, & ſuper familiam ſuam, aut in beneficio aut in alode annonam habuerit,&c. *Et libr.4.cap. 51.Itémque in Capitular.Carol.* Audiuimus quòd aliqui reddant beneficium noſtrum ad alios homines in proprietatem, & in ipſo placito dato pretio comparant ipſas res iterum ſibi in Alode,&c.

PROPRIE, pro ſpecialiter, *l.2. in princ. D. vaca. mun, l.2. D.de admin,rer.ad ciuit.pert.Cicer.l.5.Epiſt.ad Atticum:* Cui ait, de paſcenti mea mandata cætera vniuerſa mandauit. Illud propriè, ne pateretur, quantum in ipſo eſſet, prorogari nobis prouincias, &c. Et propriam pro ſpeciali dixit Paulus, *leg. 21. in fin. D.ad munic.*

PROPRIETAS vocabulum eſt, à Iuriſconſultis diſtinguendorum definiendorúmque dominiorum cauſſa confictum. nam dominij nomine ſolidum dominium, ferè intelligitur: id eſt, in quo vſusfructus ineſt. vnde vſusfructus pars dominij appellatur, *l. 3. D.de vſuſr.* cùm igitur dominium vſufructu deminutum ſignificare vellent, Proprietatem dixerunt. *vt patet ex c.de vſuſruct.* locis innumeris, in quibus vſusfructus proprietati opponitur. Itaque Neratius *in l. 13. D. de acquir. rer.domin.* cùm dominium dixiſſet, & illud quod vſusfructus expers eſt ſignificaret, continuò proprietatis nomine hoc interpretatus eſt. Si procurator rem mihi emerit ex mandato meo, eíque ſi tradita meo nomine, dominium mihi, id eſt, proprietas acquiritur, etiam ignoranti. poſtea tamen cùm ſuo more ſubtiliter omnia perſequerentur, vti Proprietatis vocabulo non contenti, Proprietatem nudam dixerunt, quæ vſufructu deminuta eſt: plenam verò, quæ vſumfructum in ſe haberet, *Papinianus l.2. D. quibus modis vſuſruct. amitt.* Si duobus ſeparatim alternis annis vſusfructus relinquatur, continuis annis proprietas nudà eſt: cùm ſi legatarium vnum ſubſtituas cui alternis annis legatus ſit vſusfructus, plena ſit apud hæredem proprietas eo tempore quo ius fruendi legatario non eſt.

Proprietatem Caſus appellat id, quod eſt dominium directum, *in l. fi. de ſuperfi.* Habet nanque ſuperficiarius & vſumfructum, & proprietatem. ſubaudi ipſius dominij vtilis: Directum verò dominium non habet. & vide Albericum in hac dictione.

PROPRIETARIVS, proprietatis dominus, *Vlp. de dolo. in l. & eleganter. §. ſi ſeruum.* Si ſeruum vſuarium ait, proprietarius occiderit, legis Aquiliæ actioni, & ad exhibendum id accedit, ſi poſſidens proprietarius occidit.

PROQVIRITATA verbum antiquum XII. Tab. quo ſignificabatur promulgata: quo vſus Sid. Apollinaris lib. 8. Epiſt. ad Nammatium: Per ipſum ferè tempus, vt decemuiraliter loquar, lex de præſcriptione tricennis (ſic enim legendum) fuerat proquiritata. Quiritare porro in veterum libris eſt fidem Quiritium inuocare.

PRORETA, πρῳρίτης, πρῳρεύς, qui proram regit: vt Gubernator puppim. Plautus in Rud.

Si tu proreta iſti naui es, ego gubernator ero.

Paulus *l.11.§.2.De public.* Quod ſi abſente domino id à magiſtro, vel gubernatore aut proreta, nautáve aliquod factum ſit, &c. Xenoph. *ἀναβασ.5.* χαλεπαίνει μὲν πρῳρεὺς τοῖς ἐν πρῴρᾳ, χαλεπαίνει δὲ κυβερνήτης τοῖς ἐν πρύμνῃ. Id eſt, Succenſet proreta iis qui in prora ſunt: ſuccenſet gubernator iis qui in puppi.

PROROGARE, propriè eſt populi rogatu lege ac iuſſu proferre atque producere, vt Prorogare magiſtratum, aut prouinciam. Hinc

Prorogari vulgò dicitur, quod pro ducitur, *Vlpi.l.2. §.3. D. de iudic.* Si & iudex ad tempus datus, & omnes litigatores conſentiant, niſi ſpecialiter prinipali iuſſione prorogatio fuerit inhibita, poſſunt tempora intra quæ iuſſus eſt litem dirimere, prorogari. *Sic l.24.D. locat, l.19. & l. 20. D.legat.1.*

Prorogare, ante diem erogare, repræſentare, vel poſtulare, *Vlpian.l.53. De pact.* Sumptus quidem prorogare, litiganti honeſtum eſt: paciſci autem vt non quantitas eo nomine expenſa cum vſuris licitis reſtituatur, ſed pars dimidia eius quod ex ea lite datum erit, non licet: id eſt, Honeſtum eſt litigatori, pecuniam ad futuros ſumptus litis neceſſariam procuratori vel aduocato ſuo numerare. Hinc *apud Vlpianum in l. 4 D.de manu.* pro præſentem pecuniam ſoluere. Proinde, inquit, ſiue ex peculio, quod ad venditorem pertinet, ſiue ex aduentitio lucro, ſiue etiam amici beneficio, vel liberalitate, vel prorogante eo, vel repromittente, &c. *Vlpianus l.ſed addes 16. § ſi quis. 6. D. locat.* nam inter eum, qui per errorem ſoluit, & eum, qui pēſionem integram prorogauit, multum intereſt.

PROROGATIO apud interpretes fori mutatio. hæc fit de tempore, loca ad tempus, locum, alios modos recenſuit Coraſius, *l.1. D. de iudi. ex Iaſo.*

ΠΡΟΣ ἔπος, ad propoſitum, *Vlp.l. 11. §.4. D.de interro.* Quod autem ait Prætor, Omnino non reſpondiſſe: poſteriores ſic exceperunt, vt omnino non reſpondiſſe videatur, qui ad interrogatum non reſpondit, id eſt, πρὸς ἔπος. Hæc ille. Hinc, οὐδὲν πρὸς ἔπος, nihil ad propoſitum: nam, vt ait Heſychius, ἔπος ῥῆμα, λόγος φωνή, Lucian. in Philoſopſeude, οὐδὲν πρὸς ἔπος τοιαῦτα φασιν, καὶ περὶ τούτων εἰρήκειν. Hæc nihil ad propoſitum, vt aiunt, neque de his percontabar. Sunt tamen, qui Nihil aduerſum interpretantur, & originem locutionis longius exquirant. *Cicero pro Flacco ſic extulit*: Nunquam nobis ad rogatum reſpondet, ſemper accuſatori plus quàm ad rogatum.

PROSCENIVM, locus ante ſcenam: *vt ſcribit Diomedes.* in eo pulpitum erat, quo hiſtriones prodibant. *Paulus l.8.D. de pollicit.* Probè faciet Statius Rufinus, ſi opus proſcenij, quod ſe Gabinis extructurum promiſit, perficiat. Vide Paraſcenium.

PROSCRIBERE, eſt publicè fixo libello aliquid edicere, & denunciare, *l.11. §. 1. Digeſt. de inſtit. leg.4. C.de diſt.pig. l.34. §. vlt.* D. *de ſtatu lib.* nam, vt ait Vlp. Proſcribere palàm ſic accipimus claris literis, vnde de plano rectè legi poſſit, *l.11. §. 2.D.de inſtit.act.* Hinc

Proſcribi bona dicuntur, cùm fixis publicè libellis, venditio eorum bonorum in diem certam edicitur, ac ſignificatur. Hinc

PROSCRIPTI quorum nomina palàm in foro ſcripta extabant, vt ad necem quærerentur; & præmio percuſſori, & ſupplicio occultatori propoſito. Appian. ſcribit, L. Syllam harum proſcriptionum principem atque inuentorem fuiſſe. indéque eſt Lex Cornelia, quæ proſcriptū iuuari vetabat: Verrin. 3. ſeu potius Valeria, vt in libello legum R. docet Hotom. Hinc, Proſcriptorum bona, *ſub Rub. C.de bonis proſcript. ſeu damnat.* Et Proſcriptionis ſtylum incurrere, *l.7. & 9.eod.*

Proſcribere venale inter ſenes coemptionales, *apud Ciceronem lib. 7. Famil. Epiſt. 29.* quid ſit. *vide apud Turneb.lib.1.c.12.*

PROSCRIPTIO dicitur damnatio, à ſcribendi cæremonia, quam Vlp. explicat, de priuata interdictione loquens, *in l. ſed & ſi pupillus. §. proſcribere. D. de inſtito. actio.* Dicimus enim latinè. Proſcribere in exilium, pro relegare, proſcribere ad cenſuram, pro publicare perſonam, & bona: quoniam nomina condemnatorum claris literis ante locum frequentiorum ſolent ſcribi, & declarari

tari in eam pœnam. Eſt & proſcriptio de futura auctione, quæ propoſitis libellis, in celeberrimis locis fiebat, vt ait Cicer. pro Quint. Theophilus, ἐν τοῖς περιφανέσι τῆς πόλεως μέρεσι.

Proſcriptio, quæ ſucceſſit deportationi bannum ſeu excommunicatio imperialis dicitur: *cuius meminit Frideric. I. in Conſtit. de ſtatu. & conſue. §. item nulla poteſtas.*

PROSECVTOR is dicitur, qui quæ tranſmittuntur, publico nomine ac mandato proſequitur. Vnde Proſecutores reorum, *l. ſolent. D. de cuſto. reor.* qui reos tranſmiſſos deducunt. Et Proſecutores auri publici, *ſub rubr. C. de auri pub. proſecut.* qui aurum fiſci rationibus illatum, dum tranſmittitur, proſequuntur. Item Proſecutores publicarum functionum, *l. 9. C. de curſ. public.* qui non ſine perſecutoria, id eſt, præcepto comitis largitionum conſtituebantur. Proſecutores equorum, *l. 1. Cod. de tractor. & ſtat.* Denique proſecutores frumentorum, *apud Caſſiod. l. 4.*

PROSECVTORIA, *l. 1. C. de auri pub. proſeq.*

PROSOCRVS mihi vxoris meæ auia eſt, ego illius ſum progener, *ait Modeſt. in l. 4. §. 4. D. de grad. & affi.*

PROSPECTVS & luminis ſeruitus ſic differunt, quod in proſpectu plus qui habet, ne quid ei officiatur ad gratiorem proſpectum, & liberum. In luminibus autem, ne lumina cuiuſquam obſcuriora fiant. Item proſpectus etiã ex inferioribus locis eſt: lumen ex inferiore loco eſſe non poteſt, *l. 15. & 16. D. de ſeruit. vrb.*

PROSTATES, modò præſidem, adiutorémve in bello aut vicarium, aut defenſorem ſignificat, *in lib. poſte. Cod.* modò, *vt ait Suid.* ſacrificulum altaribus præſidentem.

PROSTASIA, vide Protoſtaſiæ.

PROSTITVTÆ vicem ſuſtinere, Vlp. eleganter dixit, pro ea, quæ palàm ſui corporis poteſtatem facit, in l. palàm. de ritu nup.

ΠΡΩΤΑ, τὰ πρῶτα, Iuſtin. appellat primam Pandect. partem, à principio aduſque tractatum, De iudiciis. Ipſe ad Anteceſſ. In reliquam verò, inquit, anni partem primam legum partem eis tradi ſancimus, quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, quia nihil eſt anterius: quia quod Primum eſt, aliud ante ſe habere non poteſt. *Idem de confir. D. §. 2.* Igitur prima quidem pars totius contextus. quæ Græco vocabulo πρῶτα nuncupatur, in 4. libros [illegible]poſita eſt.

PROTEGERE, *l. 1. & 2. D. de ſeruit. vrb. præd.* Hinc

PROTECTVM, *Iuriſconſ. l. 29. in prin. D. ad leg. Aquil.* Si protectum meum, inquit, quod ſupra domum tuam, & nullo iure habebam, reſcidiſſes, poſſe me tecum damni iniuria agere, Proculus ſcribit. Eſt autem protectum, locus in domibus ſur rectus, vnde ſpectare licet: à protegendo, id eſt, porrò tegendo, ſiue tectum proiiciendo: id enim *Cicer. in Topic.* Protegere eſt, vel ſic: Protecta ſunt, quæ habentur in ædibus, tranſeundi vel ſpatiandi gratia. πάροδοι vocantur, vel διαβάσεις, & baſternæ, vt exponunt Græci *ad l. 1. D. de ſeru. vrb. præd.*

PROTECTORES, *tit. C. de domeſt. & protect. lib. 12.* ij erant, qui armatam militiam ſubeuntes, non ſolùm defendendi corporis ſui, verùm etiam protegendi lateris noſtri ſollicitudinem patiuntur, vnde etiam Protectores dicti ſunt, *vt ait l. 9. C. Thе. eod.* Hi ſunt igitur in acie, Domeſtici autem familiariùs militabant, & ideò ſunt domeſtici protectores, *l. 8. C. Th. eod.* Et iis autem fuere alij equites alij pedites, *l. vlt. C. eod. l. reſtituenda. Cod. de adu. diuerſ. iud. Caſſiod. 1. Var.* Domeſtici partim equitum & peditum: qui noſtræ aulæ videntur iugiter excubare, ideòque erant alij Comites domeſticorum equitum, alij comites domeſticorum

peditum, viri illuſtres, à quibus hi regebantur.

PROTELARE litem, pro protrahere, *l. properandum. §. ſin autem, C. de iudiciis.*

PROTESTATIO, eſt animi noſtri declaratio, iuris acquirendi, vel conſeruandi, vel damnum depellendi cauſſa facta: ſiue animi agentis expreſſio, capitu. conſulti, *de reg. l. ſi duo. §. cùm inquilinus ff. uti poſſid.* Teſtatio nomen generale eſt, quoquomodo animi ſui ſententiam quis declaret. Specialiter verò eo nomine dicitur. quæ coram teſtibus facta eſt. Deteſtatio eſt, quæ ad abſentem mittitur: id, quod præpoſitio, de, oſtendit, cuius natura eſt augere, efficaciorémque actum demonſtrare. Conteſtatio verò, propriè plurium eſt: vt in iudiciis, cùm actor, quid mentis ſuæ ſit, petendo explicat, contrà reus diffitetur. Vnde & Litis conteſtatio dicitur, Denuntiatio eſt, quæ ad alium mittitur. Renunciatio cùm quis ius ſuum repudiat *Alciat. in leg. deteſtation. de verbor. ſignificat.*

Proteſtationum materiam ſi quis videre velit, *videat Bartol. in l. non ſolùm. §. morte. D. de nou. oper. nunciat.*

Πρόθυρα, *in Nouella Leonis 56.* pars & ſequela eſt ædium, *l. arbor. §. de veſtibulo commu. diuid.* veſtibulum antè ianuas, vel quicquid eſt antè in ianuis ædium. At *in l. pen. D. de verb. ſig. vel l. quæſitum. §. Pap. D. de inſtr. vel inſt. leg.* Idem eſt quod Græcis diathyrũ, vt puta velamen, quod aditus ædium obtenditur, quod inſtrumento ædium continetur. *Cuiac. in Obſer. Vitruuius autem l. 6. ca. 10.* Prothyra, *inquit,* Græcè dicuntur, quæ ſunt antè in ianuis veſtibula, nos autem appellamus πρόθυρα, quæ Græcè dicuntur διάθυρα. Significare videtur ea repagula, quæ curribus ab ædium aditu arcendis ante fores tranſuerſaria duobus arrectariis imponuntur.

Προθέσμιοι κλῆροι. vide Locarium.

Προτίμησις, id eſt Prælatio, ſeu prærogatiua: Hinc Ius προτιμήσεως, Friderici conſtitutione inſtitutum, quo abalienatos fundos, certis perſonis redimere permittunt. Atque ſic definitur ab Hotom. in Diſput. de feudis: Ius prælationis, quæ agnato propter eiuſdem ſtirpis, atque adeò fibræ rationem defertur: nam in prærogatura nõ tantùm ſtirpium verumetiã fibrarum ratio dicitur. Aliàs Feudiſtæ prioritatem graduum appellant, cùm in feudi ſucceſſione agnatus propinquior remotiori antefertur: ſed id falſò, vt ibidem oſtendit Hotom. non enim agnationis, ſed genealogia figura feudalititiæ diſputationis propria eſt: in qua genealogiæ non tres limites deſcribendi ſunt, inferior, ſuperior, & obliquus: ſed (vt apud Canoniſtas, qui Feudiſtarum conſanguinei fuerunt) inferior duntaxat: modò ſit multiplex, ab illo vno pendens, qui primus feudi, de cuius hæreditate quæritur, poſſeſſor fuit. *arg. li. 2. tit. 13.* idem dicendum eſt de lib. 2. tit. 50. vbi ſpecies hæc proponitur: Sempronius de feudo nouo inueſtitus eſt. Is quatuor ſuſcepit filios: primum, ſecundum, tertium, & quartum. Horũ ſinguli filios & nepotes procreant. Cùm prius ex hæreditate diuiſione feudũ ad primum perueniſſet, curſus ac ſucceſſio erit huiuſmodi, vt à primi perſona in ipſius filium ac nepotem, ac deinceps deuoluatur. vbi verò ea ſtirps virilis deficiet, tum ad cæteros tres filios, corúmve nepotes aut pronepotes ex æquis partibus in ſtirpes, non in capita diuiſis transferetur: ac demum omnibus virilis ſexus deficientibus, ad patronum eiúſve liberos reuertetur. Vide Retractus.

PROTOCOLLVM, πρωτόκολλον, *Nouell. 44.* dicitur codex, quem tabelliones ſuo nomine inſignitum domi habere atque aſſeruare iubentur, vt in eum priuatorum hominum teſtationes, hoc eſt, contractus, teſtamenta, cæteráque inſtrumenta referant, quæ poſtea diligentius exſcripta

pta iis, ad quos ea pertinebunt, tradant. Compoſitum nomen ex prima colla, qua glutinari codices ſolebant. Cuiac. tamen in eo loco Protocolla appellari dicit, breuem adnotationem, quæ declarabat, ſub quo Comite largitionum (ſub eius cura erant chartariæ) & quo tempore & à quo præparatæ fuiſſent chartæ: vt hodie chartæ habent notam aliquam, ex qua dignoſcitur qui eas præparauerit. Atque ita malè à noſtris hæc dictio vſurpatur.

Πρωτοκόλλια. *Vide Pli. ep. l.10. epiſt.* 109.

PROTOSTASIÆ, *πρωτοστασίαι, l.8. C. de mun. patri. & l.3. C. de filiuſ. & quemad. pa.* id eſt principalitates, quos & πρωτευούσας vocant. *l.* 3. *C. Th. de priuil. eor. qui in ſacr. pal. mil. l* 2. *C. The. de protoſtaſ.* inde Principales πεντάπρωτοι, δεκάπρωτοι, εικοσάπρωτοι, quę ſunt munera patrimonialia, quoniam eorum periculo exactiones & diſtributiones cenſuum fiunt, *l.1. & 3. §. decaprotos.* D. *de mune. hon. l.7. C. Th. de tyron.*

PROTOSPATARIVS, officium fuit in Conſtantinopolitana aula, cui qui præerant, iudicandi munere fungebantur. *Huius meminit Conſtanti. Harmenop. lib.1. non ſemel & Luitprandus lib.3. de reb. per Europ. geſt. cap.* 6. *& Notitia Græca & Paulus Vuarnefridus appendicis ad Eutropium. lib. vlt. & Zonar. Tom.*3. *Annal. in Romani Argyropyli imperio.*

PRO TRIBVNALI, hoc eſt, iudice ſedente cognoſcit ordinarius, non autem delegatus iudex. not. in l. qui tribunali. D. de re iud. Item pro tribunali cognoſcere, eſt ſeruato iuris ordine, & non de plano ius dicere, *vt ſatis Marcelli verba indicant in l.1. §. abolitio. ad Senatuſconſ. Turpillia.*

PROVENTVS, reditus, *l. vſufru. §.1. D. de vſufr.*

PROVERBIVM, probatum verbum, ſed eſt commune omnium verbum. Prouerbia iuris inſtar habent, *l. ſolent. D. de offic. Proconſ.* Prout leges præcipiunt, *l. præsbyteri. C. de epiſc. & cler.* id eſt, ſecundum legis præceptum.

PROVIDERE legibus, cauere ſignificat.

Prouidentia, id eſt, prudentia futura prouidendi, proprie ad iudicem pertinet, *vt not. in l. cum ſatis. §. caueat. C. de agr. & cenſ. lib.*11. ſed & ad legiſlatorem, *arg. l.1. in prin. ff. de legit. tut.*

PROVISIO late patet: continere enim poteſt nominationem, poſtulationem, & collationem *gl. in Cl. fin. de elect.* quam diligenter perluſtres velim ocellis: quia citat textus qui hoc probat.

PROVINCIÆ quaſi procul victæ, in duas mittebantur Proconſules ius dicturi. Prouinciæ autem nomen tribus modis popul. Roman. accepit: vno, pro regione, quam aut armis deuictam, aut quocunque modo in poteſtatem adductam, ipſe magiſtratui ſuo adminiſtrandam ſubiecit. altero pro quacunque regione, in quo publico nomine bellum Romanus Imperat. adminiſtrarit: tertio, pro quacunque publici muneris procuratione. Nos autem de prouinciis locuturi, prouinciam prima, & quidem propria ſignificatione ſumemus. Quocirca, ſi certam prouinciæ, breuémque definitionem quæramus, ſané, vt Latium regionem iure Latij donatam, & Italiam regionem iure Italico affectam dicebamus: ſic prouinciam definiemus, regionem, quæ ius prouinciale conſecuta ſit. Etenim ius ipſum ſingulis regionibus à populo Romano conceſſum, illud eſt potiſſimum, quo regio à regione diſtinguitur. ius autem prouinciale, quod alio nomine Formula prouinciæ nuncupatur, vt etiam ius Latij atque Italicum, ex legibus percuſſi cum populo Romano fœderis emanauit. Itaque, vt fœderis leges æquiores, iniquioréſque fuerunt, ſic diuerſa, quemadmodum alibi diximus, fœderum genera intulerunt. Quoniam autem leges, quæ prouinciis datæ

ſunt, iniquiores fuerunt, quàm quæ Latio, atque Italiæ, propterea prouinciæ ius etiam deterius. quàm Latium, atque Italia, ſunt adeptæ. Nam Italia vectigalis facta eſt illa quidem, ſed tamen in vniuerſum libertate donata, prouinciæ verò non ſolùm vectigalibus, ſed etiam ſeruitute mulctatæ ſunt. quippe quæ legibus ſuis, ac magiſtratibus ius dicentibus ſpoliatæ ſint. Id verò argumento eſt, quòd prouincia nulla fuit, quæ non Romanum prætorem, ac quæſtorem habuerit: illum qui ius diceret: hunc, qui vectigalia procuraret. Vnde ſcitè ſcriptum illud eſt apud Strabonem, vniuerſæ regionis, quæ Romanis pareret, vnam regibus ſubiectam fuiſſe alteram ab ipſis poſſeſſam, in eámque prouinciam dictam, prætores cum quæſtoribus miſſos. Ex quo intelligi poteſt, vniuerſam prouinciæ rationem fuiſſe, vt vectigalis eſſet ac populo Romano magiſtratui obediret. Quoniam autem vnius regionis populi, ac ciuitates non eodem modo ſe aduerſus populum Romanum geſſerant omnes, propterea neque eodem omnes pacto tractatæ ſunt, verum pro ſuis cuiuſque meritis leges acceperunt. Quo factum eſt, vt aliæ ciuitates vectigales, aliæ immunes relictæ, aliæ ſeruitute, aliæ libertate affectæ ſint. Vectigales dictæ, quibus vectigal aliquod impoſitum eſt: immunes, quibus nullum. Seruitute affecta, quas magiſtratui Romano parere voluerunt: libertate: quas magiſtratus Romani iuriſdictione ſoluerunt. Vectigal porrò ipſum aut certum fuit, aut incertum, certum, definita ferè ſtipendij ſumma: & hoc tributum, ſiue ſtipendium: & qui hoc perpenderunt, tributarij, ſiue ſtipendiarij nominati ſunt: incertum, quod portubus, rebúſque venalibus, paſcuis, agríſque conſtitutum eſt, quod portorium, ſcriptura, & decuma dictum eſt. Tributum autem duplex fuit: vnum pecuniæ ordinarium; quod in caput, atque in ſolum impoſitum quotannis exigebatur: alterum, extraordinarium, quod aut ex lege, aut ex ſenatuſconſulto pro vſu prouinciæ aliquando imperabatur: veluti cùm naues, nautas, milites, ac ſumptum in eos dare prouinciæ iubebantur. Portorium autem fuit vectigal, quod ex importatione, & exportatione rerum venalium capiebatur: ſcriptura, quod ex paſtione paſcuorum publicorum: decuma, quod ex agris, qui frumenti decumam, ſiue quamuis aliam partem, darent. Frumenti verò, quòd ex prouinciis extrahebatur, tria genera extiterunt: decumanum, exemptum, & æſtimatum. decumanum erat decuma, quam quiſque arator ſine pretio dare cogebatur: quæ ſumma pro copia, inopiáve frumenti in ſingulos annos erat incerta. eáque aut Romæ à Cenſoribus, aut in prouincia à magiſtratu Romano vendebatur publicanis, qui ex eo decumani dicebantur, vt pro ea certam pecuniam populo Romano repræſentarent. Emptum ſumma altera, quam aratores vendere accepto ex ſenatuſconſulto pretio cogebantur, quod frumentum Romam ad alendum populum à magiſtratu Romano mittebatur. Æſtimatum ſumma alia, quam æſtimabat magiſtratus in cellam ſuam, in vſum familiæ ſuæ, cùm interdum pro frumento pecuniam acciperet. Quin etiam emptum duplex fuit: vnum decumanum, quod ex alteris item decumis pretio perſoluto aliquando accipiebatur: alterum imperatum, quod præter duas decumas æqualiter omnibus ciuitatibus pretio item ſoluto imperabatur. quemadmodum perſpicuè ex frumentaria Ciceronis, & Aſconiana Diuinationis expoſitione cognoſcitur. Nam fuiſſe etiam quoddam, quod honorarium diceretur. Cicer. in Piſonem oſtendit, cùm dixit: *Qui modus tibi fuit frumenti æſtimati, qui honorarij ſiquidem poteſt, vt & metu extortum honorarium nominari.* Seruitus autem, quam

quam diximus, ciuitatum, tota in ea politia fuit, vt legibus & magiſtratibus Romanis obtemperarent. Qua de cauſſa in ſingulis prouinciis diuerſæ diœceſes, ſiue diuerſi conuentus, ac diuerſa fora conſtituebantur, eíſque ſuæ cuique ciuitates attribuebantur, quæ eò iuris à magiſtratu Roma. poſcendi cauſſa conuenirent. Vt autem earum ciuitatum, quæ ſeruitute oppreſſæ ſunt, ſtipendiariæ propriè dictæ, quæ aliquid populo R. pependerunt immunes, quæ nihil: ſic earum, quæ libertate donatæ ſunt, fœderatæ præcipuè appellatæ, quæ aliquid ex fœdere debuerunt: liberæ, quæ omninò nihil. Quorum nominum, quarúmque conditionum omnium, quæ ratio, quæque formula fuerit, ex ſingulis, quæ cuique ciuitati datæ ſunt, legibus conſtat. Huius autem totius beneficij, atque honoris arbitrium ab initio penes ſenatum fuit vniuerſum. Is enim acceptis ab Imperatore de ſuperatis hoſtibus, & regione in poteſtatem adducta, literis, ſecum de mulcta, ac præmiis eorum, qui victi eſſent, conſultauit, ac quid ſibi fieri placeret, imperatorem admonuit, decem, aut quinque legatis ſenatoribus ad eum miſſis, vt ex eorum ſententia de hoſtibus, & eorum regione ſtatueret. Quibus mandatis acceptis, imperator aut ex certa ſenatus, ſi ita præſcriptum fuerat, voluntate, aut de communi decem legatorum ſententia, victis gentibus aut ignouit, aut in prouinciæ formam redegit. Ignouiſſe dictus eſt, cùm liberas reliquit ac ſuis vti legibus, ſuóſque creare more patrio magiſtratus permiſit: in prouinciæ formam redigere, cùm ademptis, aut immutatis legibus, eos omninò magiſtratui Romano quotannis ab vrbe mittendo ſubiecit, ac vectigalia, conuentúſque conſtituit. Quo in genere illud humanitatis adhibuit, vt non omnes eiuſdem prouinciæ ciuitates eodem modo tractaret, verùm pro cuiuſque meritis, aut maioribus aut minoribus, vt diximus, commodis, ac detrimentis afficeret. Quæ verò cùm de vniuerſa ratione, tum de ſingulis ciuitatibus, populíſque conſtituta erant, ea in concione ſilentio antè per præconem pacto Imperator ferè præconi pronuncianda mandabat. ac poſtremò Romam relicto aliquo præfecto prouinciæ decedebat. Atque hæc quidem omnia ita deeſſe, ex iis, quæ de ſingulis prouinciis dicit Sigonius, libro de antiqu. iure Prouinc. intelligetur. Ex his autem perſpicuum illud eſt, prouinciam, vt propoſui, regionem fuiſſe, quæ tum vectigalia populo Romano perpendit, tum magiſtratui populi Roman. ex fœderis lege obtemperauit: exceptis ciuitatibus iis, quæ propter merita ſua, aut immunitate, aut libertate donatæ eſſent, ac propterea ius prouinciale, quo magiſtratui Roman. parere coacti ſunt, multò, quàm aut Italicum, aut Latinum, incommodius, ac deterius fuiſſe.

Prouinciarum duplex diuiſio eſt: nam ſtante Republica aliæ Conſulares, aliæ Prætoriæ fuerunt: Imperio conſtituto aliæ populi Romani, aliæ Cæſaris factæ ſunt. Prouinciæ Conſulares erant, quæ ab iis, qui in vrbe Conſulatum geſſerant, conſulari imperio obtinebantur, vnde etiam Proconſule, & Proconſules dicebantur. Prouinciæ Prætoriæ, quas qui Prætores in vrbe proximo anno fuerant, prætorio imperio obtinebant: vnde Proprætore, & Proprætores appellabantur. Neque enim certæ erant prouinciæ, in quas ſemper viri Conſulares & aliæ, in quas ſemper Prætorij mitterentur: ſed ex magiſtratuum, qui eas obtinebant nomine, nomen ſumebant. Atque hæc quidem nota propè omnibus, atque à multis tradita ſunt. Illud verò, quod ex Orat. Ciceronis. De prouinciis Conſu. animaduertit Hotoman. haud ſcio, an ab vllo adhuc traditum ſit. Vtraſque prouincias in Senatus quidem poteſtate fuiſſe, ſed longè diſſimilem illius poteſtatis rationem in illis decernendis fuiſſe: nam lege Sempronia vtraque

Digitized by Google

à Senatu decernebantur: ſed Conſulares & Conſulibus anno proximo futuris ante comitia mandabantur, vt eas poſt menſes demum ſeptemdecim obtinerent: & in Senatus poteſtate ſic erant, vt Tribuni pl. intercedere decretis, quæ de iis Senatus fecerat, non poſſent: & in incertum tempus, quandiu ſcilicet Senatus non alios ſummitteret, obtinerentur. Prætoriæ verò Prætoribus anni præſentis mandabantur, vt eas proximis kalendis Ianuarij, depoſita Prætura ſtatim obtinerent, in populi autem poteſtate idcircò erant, quia Tribuni ple. decret à Senatu de iis facto intercedere poterant: & annuo tantùm imperio obtinebantur. Quinetiam de ſenatus poteſtate hoc animaduertit, ius fuiſſe Senatui, qui prouinciæ Conſulares erant, eas Prætorias facere: hoc eſt, anni præſentis Prætoribus mandare: qua mutatione ſimul eæ prouinciæ è poteſtate Senatus in populi poteſtatem tranſibant. Prouinciarum altera diuiſio, Republica (vt ſuperiùs diximus) ad vnum tranſlata, facta eſt, de qua Strabonis verba in calce operis ſui hæc ſunt: Prouinciæ ſæpenumerò aliter atque aliter diuiſæ ſunt, nunc autem ex Auguſti Cæſaris inſtituto ita ſunt partitæ. Nam cùm ei patria totius imperij ſummam permiſerit, paciſque ac belli poteſtatem habeat, vniuerſum imperium bipartitò ſic diuiſit, vt partem ſibi ſumeret, eam ſcilicet, quæ militum præſidio indigeret: partem verò populo attribueret, eam quæ pacata eſt, & ſine armis facilè retinetur. Complures igitur prouincias fecit, quarum aliæ Cæſaris, aliæ populi appellantur. Ipſe in ſuas Præſides cum imperio mittit: Populus in ſuas Proconſules & Proprætores. *Hæc Strabo.* Cui Suetonius in eius vita conſentiens, ita ſcribit: Prouincias validiores, & quas annuis magiſtratuum imperiis regi, nec facile, nec tutum erat, ipſe ſuſcepit: cæteras Proconſulibus ſortitò permiſit: & tamen nonnullas commutauit interdum, atque ex vtroque genere pleraſque ſæpius adiit. *Hæc ille.* Quibus conſentanea ſunt, quæ tum apud Dionem, libr. 53. tum in Pandectarum lib. 1. de Prouinciarum Rectoribus legimus, quorum qui Cæſaris erant, Præſides: qui populi, Proconſules appellantur, *leg. 1. & paſſ. D. de offic. præſ. & ſub Rubric. de offi. Proconſulis.*

in Prouinciæ formam redigere aliud olim nihil erat, niſi leges domeſticas adimere, & Romanos dare, ac Prætorem, qui quotannis prouinciam ex legibus datis adminiſtraret, inſtituere. Ex quo illud Suetonij de Gallia citeriore: Cæſarem Galliam omnem præter ſocios, ac bene meritas ciuitates in prouinciæ formam redegiſſe, eique in ſingulos annos ſtipendij nomen impoſuiſſe: Item illud *Cæſaris libr. 7. de bello Gal. in Oration. Critognati*: Reſpicit finitimam Galliam, quæ in prouinciam redacta, iure & legibus commutatis, ſecuribus ſubiecta, perpetua premitur ſeruitute. Et paulò antè, de Commij ciuitate loquens: Pro quibus (Commij) meritis ciuitatem eius immunem eſſe iuſſerat: Iura legéſque reddiderat.

Prouinciæ liberari dicebantur, cùm ſtatuebatur, vt ſuo iuri, ſuíſque legibus relinquerentur, neque Romani magiſtratus ampliùs in ius dicerent.

Prouinciæ hodie æquiparatur quælibet ciuitas quæ merum imperium habet, ſuóſque ſibi magiſtratus conſtituit. Adi *Bart. in l. cum in longi. C. de long. temp. præſcri.* Verùm in iure Pontificio Prouincia pro diœceſi accipitur. 1. *q. 2. c. ſcitote.* in qua 10. vel 11. ſunt ciuitates, quibus is, qui dominatur, Rex dici poteſt.

PROVINCIALES eos accipere debemus, *Vlp. inquit,* qui in prouincia domicilium habent: non eos duntaxat, qui ex prouincia oriundi ſunt. Similiter Italicos, qui in Italia domicilium habent, non ſolùm inde trahentes originem, *l. prouinciales. C. de verb. ſign.*

Pro-

Prouinciales legati, qui à prouinciis mittuntur, *l.35.in fin. D.de iure-iur.*

PROVOCARE, vt plurimùm ab inferiore iudice ad ſuperiorem prouocare. Interdum verò ad iudicem vocare ſignificat. *l.13.& 14.D. de in ius voc.l.12. in fi. D. Commu. diuid.*

PROVT iuris eſt eodem ferè ſenſu *l.2.C.de iis, qui latro.* & ſignificat, Alberico tempus vel qualitatem, *l.edita. & ibi.Baldus C.de eden.*

PROXENETA Græcum verbum propriè interpretem ſignificat, aut pararium, cuius ſcilicet beneficio aut interuentione inter duos negocia contrahuntur, vel nomina, vel nuptiæ, vel amicitiæ, vel iudici conſiliarius adiungitur, qua in opera dolum malum duntaxat debent præſtare: alioquin nulli rei obligantur, etiamſi proxeneticum, ſeu philantropum acceperint, *l.2.ff. de proxen.* Plato *lib.12. de legib.* videtur velle, vt non minus quàm venditor euictionis nomine proxeneta teneatur, ſed hoc iure non vtimur. Proxeneta etiam Græcis προπώλης dicitur. Vide Propola.

PROXENETICVM, præmiũ eſt, quod proxenetis debetur, Proxeneticis autem nullus certus modus datus eſt, niſi nuptialibus, ne ſcilicet proxeneta nuptiarum plus viceſima parte dotis & donationis propter nuptias ſibi cauere poſſit: ita tamen, vt ſi viceſima excedat 10. libras auri, 10. tantùm libras ſibi caueat. Atque id quidem conſtitutione Græca, quam ex Baſilicis refert *Iacob. Cuiac. Obſ.lib.11.c.18. De his eſt rub.Cod.lib.5.* De ſponſalibus, & arris ſponſalitiis, & Proxeneticis. Id præmium Græcos proprio nomine ἑρμηνευτικὸν appellaſſe teſtatur *Vlpianus. l. vltim. D.de proxen.* quaſi interpretitium & paratium æs.

Proxeneticæ artes, dona ſunt, quæ ſponſum & ſponſam inter ſe conciliant & iungunt. *vide Rub.lib. 5.C.* De ſponſalibus, & arris ſponſalitiis & proxeneticis.

PROXENETRIA dicitur conciliatrix nuptiarum, *inquit Alc.li. 1.Diſp.cap.22.* quæ & προμνήστρια, Ariſtoph.in Nubibus. quoniam id munus ſoleret per fœminas fieri, quando ſcilicet arræ ſponſalitiæ deponuntur apud proxenetrias, Idémque hoc vocabulum reſtituendum exiſtimat tit. C.de ſponſal. & arris ſponſalitiis, & proxeneticis, vt pro, proxeneticis legatur proxenetriis: ſed quam rectè viderint doctiores.

Πρόξενοι erant in oppidis Græciæ, quorum erat hoſpitio recipere ſenatores, legatos, magiſtratus, quíque hoſpitio publico cum ciuitate coniungebantur. Hinc munus illorum προξενία dictum eſt: quod ſignificauit Cicero, cùm dixit: Oſtendit munus illud ſuum non eſſe: ſe, cùm ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorum, tum ipſos tamen prætores & conſules, non legatorum aſſeclas recipere ſolere.

PROXIMVS, verbum eſt ex iis, quæ cum aliquo conferuntur, & is dicitur, quem nemo antecedit, etiamſi ſolus ſit: quamuis propriè proximus ex pluribus dicatur.

Proximus agnatus dicitur, qui teſtatori ſic coniunctus eſt, vt eum nemo antecedat, *l.92.ff.de verb.ſig.l.2.§. 3.ff.de ſuis & legit.l.1. §.proximus. ff. vnde cognat.* Et ſi nullum teſtamentũ factum eſt, proximus intelligitur, qui morienti eſt proximus: ſi factum eſt, tum demum cùm deſtitutum eſſe teſtamentum conſtiterit, *l.2.§.4.& 5. D.de ſuis & legi.* Quamuis autem proximus propriè de pluribus dicatur, tamen quò magis valeat id, quod actum eſt, Proximus accipitur non ſolùm, qui ante aliquem eſt, ſed etiam is, ante quem nemo eſt, quamuis ipſe ſolus ſit. *l.ex duobus.34.ff.de vulg.& pup. l.proximus.92.l.in vulgari.162.l. proximi.155.ff.de verb.ſign.*

Proximus pubertati dicitur, qui rei intellectum capere poteſt, *l. excipiuntur.14.in fin. D.de ſen.Silan. §. in ſumma.Inſti. de obli. ex delict.* Itaq; ca-

pax dicitur, & furandi, & iniuriæ faciendæ, *l. pupillum.3.ff. de reg. iur. l.23. & 24.ff. de furt.* Proximus autem pubertati videtur eſſe is, qui à pubertate ſex menſium interuallo abeſt. *Calliſtrat. l. non tantùm.17. D. de excuſat.* Nam ſi pupillorum ætas prope pubertatem ſit, ita, vt tantummodò ſemeſtre tempus reliquum fuerit, &c. Quod cùm ita ſit, videndum eſt, an Proximus infantiæ dici poſſit, qui ſex menſib. infantiam ſuperarit. ſed cùm Proximus infantiæ, vbi de illius agitur commodo, proximo pubertati comparetur, nulla ratio eſt, ita rem ad viuum reſecare. Itaque commodius, vt exiſtimat Hotoman. eſſet, ſeptem annos, qui inter infantiam & pubertatem interſunt, ſic diuidere, vt tres proximos, & dimidiatum, Infantiæ proximitati: reliquos pubertati attribueremus: & qui intra 10. annum, ac 6. menſes viueret, is proximus infantiæ: qui ſuperaſſet pubertati vicinus iudicaretur. *Sic accipit l.1. ff. de obliga. & act. §. pupillus.7. Inſt. de inutil. ſtipul.*

PROXIMI dicuntur iidem qui Propinqui: hoc eſt, qui cognatione inter ſe coniuncti ſunt, *in l. diuus ff. de offi. praeſ. l. quamuis. C. de adul. l.1. C. de mul. quæ prop. ſer.* Hinc

PROXIMITAS, verbum eſt, quo propriè cognatio, id eſt, communio ſanguinis, per muliebrem ſexum contracta, ſignificatur: *vti patet ex tit. de ſucceſ. cogna. multis locis, ſed præſertim in fine, vbi Iuſtinia. ait*, agnationis iure admitti aliquem etiam ex decimo gradu: proximitatis verò nomine, vſque ad ſextum gradum. Ratio autem eſt, quia in agnatorum ſucceſſionibus non proximitas, ſed agnatio ſpectatur: itaque qui agnatus erit gradu decimo, ei, qui multò proximiore gradu cognatus erit, anteponetur, *5. repetitu. & §. vlt. ff. de ſeru. cogn. Vlpia. l.4. D. vnde cogn.* Si ſpurius deceſſerit, iure conſanguinitatis aut agnationis hæreditas eius ad nullum pertinet: proximitatis autem nomine mater eius, aut frater eadem matre natus bonorum poſſeſſionem petere poteſt. *Sic in l.5. C. de legi. hæred.* Interdum tamen Proximitatis verbum generaliter pro cognatione & propinquitate ſanguinis vſurpatur, *vt l. 1. & l. item præter. D. de ſuis & legit. l.1. D. de iur. & fact. igno. leg. capitu. lege ſpurius. D. vnde cogn. lege 1. Cod. ſecund. tabul.*

PROXIMVM, vicinum, affine, & ſimile ſignificat: *vt in l.2. ff. loca. & Inſti. eod. tit. in prin.* Locatio & conductio, aiunt, Caius & Iuſtinia. proxima eſt venditioni, id eſt, vt interpretatur Theophilus, ἰσοῖς τῇ πράσει. Sic proximum ſacrilegio eſſe maieſtatis & ſepulchrorum violatorum crimen. *Vlpian. & Iulia. dicunt, in l.1. D. ad l. Iul. maieſt. l.5. C. de ſepulch. viola.* Sic furioſo proximum eſſe, Caius ait, eum qui eius ætatis eſt, vt nondum intelligat quid agatur. Sic enim non multum à furioſo abeſt. Sic in proximam empti in factum actionem dari *ait Paul. in l.6. ff. de reſcind. vend.* id eſt, ſimilem, *vt in l.5. §. pen. ff. de præſcript. verb.* Et Proximam morti pœnam metalli, *l.28. ff. de pœn.* quę ad eam proximè accedit, eíque ſimilis eſt, cùm ſeruitutem infligat.

PROXIMI ſacrorum ſcriniorum, *in lib. C. 12. tit. 19.* dici putantur, quaſi magiſtris ſcriniorum proximi, & æquè ſpectabiles, ac magiſtri: hoc eſt, qui ſecundum ab iis locum ac dignitatem in principis ſcriniis obtinent: ſicut & Mello proximi, qui ſecundum gradum tenent. In ſcrinio diſpoſitionum non proximi, ſed comites diſpoſitionum appellari videntur, *l.4. C. eodem. l.1. C. Th. qui à præb. tyr. & inde eodem Cod.* De proximis, Comitibus diſpoſitionum ἀσωῦδῆτας. Et ratio hæc eſt, quia in ſcrinio diſpoſitionum nulli ſunt magiſtri: hæc autem duo, magiſter & proximus, ſunt ſυναίρεντα. Sunt & extra rationem ſcriniorum, admiſſionum proximi, *de quib. Ammian. li.22.* Inductis, inquit, per admiſſionum proximum, quoniã ſunt & admiſſionum magiſtri, *l.1. C. 45. qui à præb. tyr.* Hinc

Digitized by Google

PROXIMATVS ſæpè ſub illa C. Rubr. dignitas proximorum, quam annuam fuiſſe *ex l.6. intelligitur.*

PRVDENTES, id eſt, iuriſconſulti, *l.7. ff. de iuſt. & iur. l.2. D. de origine iuris.*

PRVDENTVM reſponſa, ſunt Iuriſconſultorum placita. *Vide §. reſponſa. Inſt. de iur. nat. & Salomo. ibi.*

PSALTERIVM pro cantico, non organo, *apud l. Paulum, lib. 5. Sent. tit. 4.* Pſalterium, inquit, quod vulgò dicitur canticum, in alterius infamiam compoſitum quod notandum.

PSEVDOMENOS ψευδόμενος captionis ſophiſtarum genus, à multis auctoribus notum, Latinè mentiens à Cicerone dicitur, *lib. De diuin. 1.* & eſt, cùm quicquid conſtituitur verum eſſe, ſtatim reperitur falſum: vel ſic ψευδόμενος λόγος eſt, cui vtrumuis reſpondeas, id eſt ſiue aias ſiue neges, id ſtatim falſum reperitur, vti docet Africanus, *in l.88. D. ad legem Falcid.* vbi huius rei hoc exemplum affert: Si is, qui CCCC. habet in bonis, CCC. legauerit, deinde Titio centum ſub conditione, Si legi Falcidiæ locus non eſſet, & quæratur, debeatur necne legatum. quod Titio relictum eſt, ſiue dixeris deberi, ſequetur non deberi, quòd legi Falcidiæ locus ſit: ſiue non deberi, ſequetur deberi, quòd legi Falcidiæ locus non ſit, id eſt, quòd conditio legati extiterit. Pompon. quoque *in l. 9. ff. de verb. obl.* eiuſdem modi ſponſionis formulam hanc profert, Tibi fundum dabo, niſi illi dedero, & Illi dabo niſi tibi dedero. Alia ſuppeditat exempla *Gell. lib. 5. c. 10. & lib. 9. c. 16. Cuiac. in d. l. 88.* Pſeudomenon cenſet eſſe nomen à mentiente primum in interrogationem adſumpto in hunc modum: An mentitur qui mentiri ſe dicit? cui ſi reſpondeas, mentiri, colligam ſtatim non mentiri, quòd verè dixerit, ſe mentiri. Rurſus ſi reſpondeas non mentiri, colligam ſtatim mentiri, quod falsò dixerit ſe mentiri. Vſurpatur autem à multis hoc vocabulum. *Cicero in Hortenſio.* Tum pſeudomenon & ſoritam, & totam dialecticam, aut illudis, aut increpas. *Et in Lucullo:* De ſorite aut pſeudomeno, quas plagas ipſi contra ſe Stoici texuerunt. *Auguſt. contra Acad.* Inde Pſeudomeni & ſoritæ in illius cauſſæ patrocinio viguerunt. *Hieronym. in Ruffinum:* Soritarum gradus, pſeudomeni argutias.

PTOCHIA, πτωχεῖα, domus alendis pauperibus deſtinata, idem quod πτωχοδοχεῖον, *l. vltim. C. de ſacr. eccleſ.*

PTOCHOTROPHIVM, πτωχοτροφεῖον, locus alendis pauperibus paratus, πτωχὸς enim pauper, & τρέφω alo ſignificat. *Memoratur in l. illud. 16. l. ſancimus. 18. C. de ſacroſanctis eccleſ.*

PVBEREM Caſſiani quidem eum eſſe dicunt, qui habitu corporis pubes apparet, id eſt, qui generare poteſt: Proculeij autem eum qui quatuordecim annos expleuit. verùm Priſcus eum puberem eſſe, in quem vtrunque concurrit, & habitus corporis, & numerus annorum. *Vlpianus c. Inſt. 2.*

Puberes fœminæ quidem à 12. anno intelliguntur, maſculi 14. *l. fi. C. quando tut. eſſe deſi. & Inſti. quibus mod. tut. fin. Conſtan. lib. 1. Epito. tit. 2.* Secundúmque hanc differentiam pubes ætas accipienda eſt, *l. 41. § pen. ff. de vulga. l. 14. ff. ad Sila.* Planè in cauſſa alimentorum, quæ pueris, puellíſque præſtari vſque ad pubertatem quis cauit, pietatis intuitu laxiora tempora præſtituunt, & puberes maſculos 18. anno, fœminas 14. intelligimus. *l. 14. D. de alimentis leg.*

PVBERTATEM, *inquit Iuſtin.* veteres quidem non ſolùm ex annis, ſed etiam ex habitu corporis in maſculis æſtimari volebant. noſtra autem conſtitutione permulgata, pubertatem in maſculis decimum quartum annum completum illicò initium accipere diſpoſuimus, antiquitatis normam in fœminis bene poſi-

tam in ſuo ordine relinquentes, vt poſt 12. annos completos viri potentes eſſe credantur. *hac ille tit. Quibus mod. in patr. in princ. Sic in d. l. vlt. C. quand. tit. eſſe deſin. l. 5. D. de teſta. l. 2. D. de vulg. & pup. §. 1. Inſt. de nupt. Macro. lib. in Somnium. 2. c. 6.* poſt annos his ſeptem ipſa ætas neceſſitate pubeſcit: tunc enim moueri incipit vis generationis in maſculis, & purgatio fœminarum. *Tertul. lib. De virginib. vel.* Tempus, *inquit*, etiam, Ethnici obſeruant, vt ex lege naturæ iura ſua ætatibus reddant: nam fœminas quidem à duodecim annis, maſculum verò à duobus amplius ad negotia mittunt: pubertatem in annis, non ſponſalibus aut nuptiis decernentes.

Pubertas plena in maſculis anno ætatis 18. in fœminis anno 14. *l. arrogator. 49. §. 1. D. de adop. §. 4. Inſti. eod. §. vlt. Inſt. Quib. manumit. lic. l. Mela. 14. D. de alim. & cibar. l. quidam. D. de re iud. l. 1. §. pueritiam. D. de poſtul.*

Pubertati proximus, qui non multum à pubertate abeſt, *l. 112. D. de reg. iur. §. pupillus. de inutil. ſtip. Inſti. vbi Theo. vertit*, ὁ πλησιάζων τῇ ἥβῃ. Cuiuſmodi ætatis qui ſunt, rerum intellectum iam capiunt, & doli capaces ſunt, *l. 23. & 14. D. de furt.*

Pubertatem ingreſſi ſunt, qui proximè prætextati ętatem accedunt, *l. 3. §. fi. D. de lib. exhib.*

PVBESCERE, adoleſcere, eſt lanuginem emittere, ac pubertatis vel adoleſcentis attingere ætatem, à Pubeo, pubui. *Vlp. in l. 3. §. ibidem Iulia. C. de Carbon. edict.*

PVBLICA ea ſola propriè dicuntur, quæ ſunt populi R. *l. 15. D. de verb. ſignifi.* Hinc, publicum ius id definitur eſſe, quod ad ſtatum rei Romanæ ſpectat, *l. 1. §. D. de iuſt. & iur.* Nec verò Reipublicæ cauſſa abeſſe eos intelligimus, qui pro ciuitate legatione funguntur, *l. 26. §. Item inquit Prætor. D. ex quibus cauſ. maio.* Ciuitates enim loco priuatorum habentur. Publicique appellatio in compluribus cauſſis ad populum Roman. reſpicit, *l. 16. D. de verb. ſignif.* Hinc publica propriè ſunt vectigalia, *l. 34. ff. ex quibus cauſ. maio. Cicero ad Quintum fratrem Epiſtol. 1.* Vt & publicatis ſatisfacias, præſertim publicis malè redemptis & *Idem de Prouinc. Conſul.* An qui frui publico non potuit, hic legitur ipſa lege cenſoria? Hinc publicani dicuntur populi Romani, qui coloni priuatis, nimirum qui publica, id eſt, populi Rom. vectigalia conducunt, quæ etiam abſolutè publica vocantur, *l. 1. §. 1. de publica. & in locis ſuprà allegatis, quibus adde Quintil. declamat.* 340. Ego non ea voluntate feci, vt hic liber eſſet, ſed vt publica non ſolueret. *Item Declamat.* 341. Ante omnia nulla lege comprehenſum eſt, vt alienam rem non profieri liceret, alioquin publicum euerſum eſt. *Tacitus lib.* 13. Edixit, vt leges cuiuſque, publicè occultæ ad id proſcriberentur. *Sueton. in Calig. c. 30. de vectigalibus à Caligula inſtitutis agens*, Additúmque, ait, ad caput legis, vt tenerentur publico, & qui meretricium feciſſent. Ita publicum quadrageſimæ, *apud eundem accipio in Veſpaſian. c. 3.* & publicorum conductiones, *in l. 33. D. pro ſoc.* Horat. 1. Epiſto.

Pars hominũ geſtit conducere publica.

Publica item appellantur, quorum vſus in commune expoſitus eſt, & omnibus patet, quaſi publica: proprietas verò non æquè, *l. 5. D. de rer. diuiſio §. flumina & §. riparum. Inſtit. eod. titu. l. 30. §. 1. ff. de acquir. rer. dom.* veluti forum, campus Martius, theatrum, baſilicæ, ſtadium, viæ, itinera publica. Quæ hac ratione à communibus diſcernuntur, quorum vt vſus communis eſt, ita & proprietas occupanti cedit. Ac publica quidem ea iure gentium dicuntur, *l. 7. §. inſula. & l. penulti. §. 1. D. de acqui. rer. domi. l. vlt. D. de vſucapio. §. fluminum & §. littorum. Inſtit. de rer. diuiſ.* Alia enim ſunt publica popu. Roma. quæ in patrimonio & pecunia populi ſunt, quæ tam eorum quæ iure gentium, quàm quæ ciuitatum publica ſunt ratione, ita appellari ſolent. *l.*

Digitized by Google

lent. *l.* 9. *D. de vſucapionibus & apud Vlp. in Inſtit. tit.* 20. *l.* 24. *ff. de acquir. rer. domi.* Quod ne abſurdum propter nouitatem videatur, etiam aliorum auctorum teſtimoniis confirmabo. *Cice.* 5. *in Verrem*: perpaucæ ciuitates bello à maioribus noſtris ſubactæ, quarum cùm eſſet ager publicus populi. Ro. factus. *Liuius libr.* 3. *ad fin.* Agrum de quo ambigitur, finium Coriolanorum fuiſſe, captiſque Coriolis publicum populi Rom. eſſe factum. *Hygen. lib.* 2. *de limi.* Vectigales autem quidam ſunt obligati Reip. populi Roma. quidam coloniarum aut municipiorum, aut ciuitatum aliquarum. Quæ in fiſci patrimonio ſunt, quoniam quaſi propria & priuata ſunt principis, publicorum appellatione non continentur, *l.* 6. *&* 72. *§. vltim. ff. de contrahen. empt. l.* 2. *§. publici. cum ſeq. ff. ne quid in loco pub. §. vltim. Inſt. de empt. & vend. l.* 14. *§. vltim. ff. de ſeruitutibus §. res fiſci. Inſtit. de vſucap.* Sed & publicæ cauſſæ à fiſcalibus ſeiunguntur, *l.* 1. *§.* 1. *D. de calumniatoribus*, quanquam fiſci cauſſam publicam vocat Vlpian. *in l.* 21. *§. in priuatorum. D. de pet. hæred.* Cæterùm.

Publicum ius interdum id intelligitur, quod ad ſtatum rei Rom. pertinet, in ſacris, ſacerdotibus, ac magiſtratibus conſiſtens, *l.* 1. *§. huius ſtudij. D. de iuſt. & iur.* Cuius partem eſſe ius Senatorum, *Plin. libr.* 8. *Epiſto. ad Ariſt. ſcribit.* Interdum verò generaliter publicum ius commune, & quo omnes eiuſdem ciuitatis ciues vtuntur, ſignificat: *l.* 33. *in fi. l.* 39. *§. vlt. ff. de excuſat. tut. l.* 8. *ff. de tutel. l.* 29. *ff. de teſt. tut. l.* 7. *§. ſi vxor. ff. de donat. inter vir. l.* 6. *ff. de admi. tut. l.* 76. *in fi. ff. de cond. & demonſt. l.* 46. *&* 117. *§.* 1. *ff. de diuerſ. reg. iur. l.* 42. *ff. de oper. lib. l.* 1. *in prin. D. l.* 15. *§.* 1. *ff. ad l. Falc. coniuncta. l.* 56. *ff. de legat.* 1. *l.* 2. *C. ne vxor pro marito.* Vnde quod *in l.* 38. *& de pactis* ſcriptum eſt: Ius publicum pactis priuatorum mutari non poſſe, id à Conſtantino ſic redditur: τὸ ἰδιωτικῶ συμφώνῳ τὸ κοινὸν νόμιμον οὐκ ἐναλλάττεται.

& apud Terent. Phorm.

-Nam iniquum poſtulo?
Ac ne hoc quidem adipiſcar ego quod ius publicum eſt?

Publici iuris eſſe dicitur teſtamenti factio, *l.* 3. *ff. de teſtam.* Vſucapio item publico iure contingere, & bono publico introducta dicitur, *l.* 18. *§.* 1. *ff. de damn. infect. l.* 1. *ff. de vſucapionibus.*

Publica etiam eſſe nuptiarum vtilitas traditur, *l.* 12. *§. medio. ff. de captiuis & poſtli.*

Publicam quoque habere cauſſam officium & miniſterium argentariorum, *traditur in l.* 10. *§.* 1. *ff. de eden.* Et publicam fidem ſecutos eos, qui apud eos pecuniam depoſuerunt, *l.* 7. *§. quoties. ff. depoſiti.*

Publica actio eſt, qua cuiuis experiri licet: ad quam exercendam cuiuis aditus patet. *Vlpian. l.* 1. *§.* 4. *ff. de ſuſpect. tut.* Conſequens eſt, vt videamus qui poſſint ſuſpectos poſtulare, & ſciendum eſt, quaſi publicam eſſe hanc actionem, hoc eſt, omnibus patere. Ergo vt publicus locus dicitur, ad quem cuiuis licet accedere. ſic actio ſuſpecti, eſt tanquam publicæ illæ actiones, ſiue iudicia, quorum aditus vnicuique patet. Hinc popularis actio, Publica nominatur, *in l.* 30. *§. tertio ff. de iureiuran.* In popularibus actionibus, inquit Paulus, iuſiurandum exactum ita demum aduerſus alios proderit: ſi bona fide exactum fuerit: nam etſi quis egerit, ita demum conſumit publicam actionem, ſi non per colluſionem actum ſit.

Publica lex, conciſa locutione dicitur, lex publici iudicij: vt cùm dicimus, Iudicia bonæ fidei, in quibus iudici poteſtas eſt ex bona fide iudicandi. *Marcian. l.* 1. *§.* 1. *ff. ad leg. Cornel. de ſicar.* Quíve magiſtratus, iudéxve quæſtionis ob capitalem cauſſam pecuniam acceperit, vt publica lege reus fieret. *Imper. l.* 1. *ff. vbi ſenat. vel clar.* Inter prouinciam, in qua facinus perpetrauit, publicis legibus ſubiugetur.

Publicum crimen, *Impp. in l.* 4. *C. de*

Digitized by Google

hæretic. id interpretantur, quod ad omnium pertinet iniuriam. Ac primum quidem inquiunt, hæreſin volumus eſſe publicum crimen: quia quod in religionem diuinam committitur, in omnium fertur iniuriam. Vide Iudicium publicum.

Publica iura officiaque, *in l. 5. §. vlt. & l. 6. ff. de cap. min. & in l. 14. ff. ad Trebell. l. 2. ff. de diverſ. reg. iur.* magiſtratuum, honorum, & ciuilium munerum in Repu. gerendorum iura ſignificant. Ideoque *in l. 9. ff. de his qui ſunt ſui vel alie.* in publicis cauſis filiumfam. haberi loco Patrisf. his exemplis demonſtratur, veluti ſi magiſtratum gerat, ſi tutor detur. Inde publicum munus officium priuati hominis vocatur, ex quo commodum ad ſingulos vniuerſóſque ciues, rémque eorum peruenit, *l. 239. §. munus ff. de verb. ſign.* Proinde publico munere legatus fungi dicitur, *l. 27. ff. de iudic.*

Publicæ quæſtiones, publica item crimina ſunt, de quibus publicum iudicium eſt conſtitutum, *lege 32. §. Iulianus ff. de arbitr. lege ſecunda. §. deinde Cornelius. ff. de orig. iur.* Nec enim publica iudicia idcircò dicta ſunt: quòd vt Iuſtinia. tradit, eorum executio cuiuis ex populo, qui modò idoneus ſit accuſator, detur. Hac enim ratione popularia iudicia publica eſſent, quod eſt inconſequens: ſed quòd ex legibus publicorum iudiciorum veniant atque deſcendant, *lege 1. ff. de publi. iud.* Verum eſt tamen, & id ex eodem Vlpiano. Iuſtinianus hauſit, publico iudicio cuilibet ex populo experiri licere, niſi ſi cui lege aliqua publico iudicio accuſandi non eſt poteſtas, *l. 43. §. ſenatus ff. de rit. nupt.* Publicorum verò iudiciorum hæ ſunt leges, Iulia maieſtatis, Iulia de adulteriis, Cornelia de ſicariis, & veneficiis, Pompeia de parricidiis, Iulia peculatus, Cornelia de teſtamentis, Iulia de vi publica, Iulia de vi priuata, Iulia ambitus, Iulia, repetundarum, *l. 1. D. de publ. iudic. Inſtit. eod. titu.* Quæſtiones autem publicas de falſo ſicariis & parricidiis Cornelius Sylla dictator conſtituit, *l. 1. §. deinde Cornelius. D. de origin. iur.* Antea L. Piſo Tribunus plebis de pecuniis repetundis quæſtionem conſtituerat, vt Cicero in Bruto ſcribit. De iniuriis verò quemadmodum vitioſè in omnibus codicibus (Florentinos excipio) ſcriptum eſt, quæſtio publica ab eodem non eſt conſtituta. Actio enim ex lege Cornelia de iniuriis priuata eſt, non publici iudicij, *l. 14. §. 1. D. de procuratoribus. l. vlt. C. de iniur.* Natum fuiſſe hunc errorem, qui libros omnes ante hac occupauit, ex eorum imperitia puto, qui apud Vlpianum eam actionem pro publica vtilitate exerceri legerant: quaſi verò non & priuata iudicia pro publica vtilitate exerceantur, cùm & ſuum ius cuique tribui & qualiacunque nocentium peccata puniri Reipublicæ interſit. Raptus porrò crimen publicum eſſe dicitur in l. penult. C. de noxalibus, quoniam ad l. Iuliam de vi pertinet, *l. 5. §. vltim. D. ad leg. Iuliam de vi publica.*

Publici autem iudicij cauſſam habere crimen dicitur in *l. 7. D. de publi. iud. quod publici iudicij eſt.*

Publica conuentio eſt, quæ fit per principem, aut quoties inter ſe duces belli paciſcuntur, *l. 5. D. de pact.*

Publica abolitio eſt, quæ publicè fit, publicéque indulgetur ex Senatuſconſulto, *l. 8. l. 12. l. D. ad Turpill. Et apud Paul. lib. 5. Sent. tit. 17.*

Publica vis, quæ armis committitur. *tit. ad l. Iul. de vi pub.*

Publica accuſatio, quæ omnibus patet, *§. Conſequens. Inſtit. de ſuſpect. tut.* eodem ſenſu quo publica actio: qua cuiuis experiri licet, *l. 1. §. 4. D. de ſuſp. tut.* Sic Publicæ turbæ quæ omnibus patent, non quod publica actoritate fiant, *in Auth. §. fugiunt. vt iudi. ſine quoquo ſuffrag.*

Publica fide venire, id eſt, ſaluo conductu, vt vulgaris habet locutio. Violare fidem publicam, eſt contra illam aliquid committere.

Publica monumenta interpretantur,

tur. Doctores, quòd manu publica, hoc eſt, tabellionis ſint deſcripta, *l. geſta.D.de re iudic.*

Publica perſona, pro tabellario, *l. orphanotrophos.C. de epiſc.& cler. l.tutor.*D.*de adminiſtr. tut.* §*.cùm autem. Inſt. de adopt.* Item magiſtratus. *Inſtit. de Attil. tut. & pen.* Vide perſona publica.

Publicas vtilitas quatuor modis conſideratur. Prima, cùm in vniuerſum & particulariter commodum affertur, quod in ſacerdotibus, magiſtratibuſque conſiſtit, *l.1.*§*.huius.*D*. de iuſt. & iur.* Secunda, quæ in vniuerſum conducit, non autem ſingulis, vt quoties de locupletando fiſco agitur. *l.pen.C.de primipil.lib.*12. Tertia eſt vtilitas, quæ priuata proppiè eſt, licet ex ea conſequatur etiam publica: vt cùm dicimus, publicè intereſſe dotes mulieribus conſeruari, liberíſque hominibus ciuitatem repleri: id enim quod conſequitur, in vniuerſum prodeſt. Quarta eſt, quoties id conſequitur, ſingulis prodeſt, nec in vniuerſum quemlibet particulariter iuuat? vt cùm generaliter dicimus, Reipublicæ intereſſe, ne quis re ſua abutatur. §*.pen.Inſti.de his qui ſunt ſui iur. Ex Commen.Alci.ad l. pupillus eſt. de verb.ſig.*

Publicæ honeſtatis iuſtitia eſt propinquitas ex ſponſalibus proueniens, robur trahens ab eccleſiæ inſtitutione. Non enim honeſtum eſt, vt quis ducat eam, quam conſanguineus deſponſauerat, *c.ad audientiam. & cap. ſponſam. extra de ſponſa.*

Publica via, canalis dicitur, *l.* 2. *C. Th. de curioſ.& vide l.ſeruitus.* D. *de ſeruit.*

Publicum, quod non eſt priuatũ alicuius, ſed populo commune. Hoc autem plurifariam dici, *Bart. indicat. in l.1.*D.*de publ.iudic.* Quo vero è communi diſtet, *Ferrar.docet.* §. 1. *Inſtit.de rer.diuiſ.*

Publicum certamen, *Vlp. in l. qua actione.*§*.ſi in colluctatione. ad leg. Aquil. interpretatur*, quod ſit gloriæ cauſſa & virtutis.

Publicum munus, nec ad magiſtratum (quia ille honor eſt, *l.cùm muneris.D. de munerib.& honor.*) nec ad onera refertur, quæ poſſeſſionibus aut patrimonio indicuntur, *l.his omnibus in prin.D.de vacat.mun.* Ergo ea tantummodò, quæ extra ordinem ſunt reſpicit, *l.hi.eo.tit.vide item Inſtit. de de excuſ.tut.in prin.*

In Publicum deduci intelliguntur fugitiui ſerui, qui magiſtratibus municipalibus vel publicis miniſteriis traduntur, *l.1.*§*.pen.l.2.*D. *de ſeruit. fugi.* Et hic quoque in publico ſeruari dicuntur, qui ſub publica cuſtodia aſſeruantur. *l.48.*D. *de verb.ſign. l. 9.ff. ex quibus cau.maior.* vel etiam qui in carcere ſunt. Nam & Plaut. Publicitus excipi, pro carcere excipi in Amphitruo dixit, imitatione Græci ſermonis, quo *δημόσιον* carcer appellatur.

Publicè variè accipitur, interdum eſt in publico loco, veluti apud acta, vel in æde ſacra publica, *l.* 56. D. *mandat. coniuncta, l.7. in fin.D.qui ſatiſd.cog.l.7.*D. *de minoribus.l.4.* D. *de ſtatu lib.* Interdum publicè, eſt publico nomine, & publica auctoritate, *l. 4.*§*.in eũ.D. de admin.tut. l.24.D.de de cap.3. l.121.*§*.1.* D. *de diuerſ. reg. l.* 12.*D. de fideicomm.libert.l.15.* §*.ſi publicum.*D. *de dam. infect.* Planè in *l. 6.* §*. ſacra* D. *de rer. diuiſ.* publicè eſt, principali vel pontificali auctoritate, *l.vlt.D.vt in poſſeſſ.leg.* Aliàs publicè in commune ſignificat, veluti cùm dicimus, publicè intereſſe.

PVBLICANI dicuntur popul. Ro. qui Coloni priuatis: nimirum qui publica, id eſt, populi Rom. vectigalia conducunt: vnde Vlpian. publicani ſunt, ait, qui publico fruuntur. nam inde nomen habent, ſiue fiſco vectigal pendant, vel tributum conſequantur. & omnes qui quid à fiſco conducunt. rectè appellantur Publicani, *l.1.* D. *de publ. & vectig. Caius l.* 16. D. *de verbor. ſignificat.* Eum qui vectigal pop.Rom. conductum habet, Publicanum appellamus. Publica autem vectigalia intelligere

Digitized by Google

debemus, ex quibus vectigal fiſcus capit, quale eſt vectigal portus, venalium rerum, item ſalinarum, metallorum, & picariarum, *l.17.D.de verb. ſign.* Nam & qui arenarias & cretifodinas & ſalinas & metalla conducta habent, publicanorum loco ſunt, *l.13. D. de publica.* Etiam qui paſcua conducebant, publicani dicebantur. *Plinius lib.19.cap.3.* Multis iam annis in ea terra non inuenitur, quoniam publicani, qui paſcua conducunt, maius ita lucrum ſentientes, depopulantur pecorum pabulo. Erat verò maxima Romæ & potentiſſima publicanorum ſocietas, iſque ordo in prouinciis plurimum auctoritate & potentia valebat, *vt Cic. in Epiſt. ad Lentul. & Appium, & Q. Fratrem, & pro Plancio, & Liu. lib. 35. ſignificant.* Etiam ciuitatum bona vectigaliáque, abuſiuè publica dicuntur, *l. 15. D. de verb. ſig. l.40. D. de neg. geſt. l. 36. §. 1. D. ad municipa. l.5. §. idem ait. D. quod vi aut clàm.*

PVBLICARE bona, idem quod confiſcare. *Marcianus l.3. in fin. D. de bon. eor. qui ant.* An non prius bona in fiſcum cogenda ſint, quàm ſi de crimine fuerit probatum: an verò omnimodò publicanda ſunt. ſed D. Pius reſcripſit: ſi parati ſint hæredes defenſiones ſuſcipere, non bona publicanda. *Sic l.23. ſi fundus. D. de ſeru. ruſtic. l.27. D. de adulter.*

PVBLICIANA actio eſt vtilis, ſiue prætoria vindicatio, quæ amiſſa caſu aliquo poſſeſſione, datur ei quia non domino rem traditam ex iuſta acquirendi dominij bona fide accepit, nec dum vſucepit, *l. 1. cum ſeq. & per tot. D. de publicia. in edicto.* Hæc autem actio è Prætoris nomine, à quo primùm propoſita fuit, publiciana appellata eſt: quem modum & Fabiana, & Caluiſiana, & Pauliana, & Seruiana, *§. namque ſi cui. Inſtit. de action. Conſtantin. lib. 2. Epit. tit. 1.* Publiciana ait, *ὅτιν ἡ ἀναγγελλμένη τὴν νομὴν τοῦ μὴ ὄντος διὰ κυριότητα καλλωπίζει νομεῖ.*

PVBLICIARIA bona, ob ſcelus confiſcata. Sic PVBLICIARII qui ob facinus aliquod in ærarium deferuntur.

PVDOR, pro exiſtimatione, dignitate, & vt vulgò loquimur, reputatione: *in l. 20. D. de his qui not. inf. l. 25. D. de procuratorib. l. 1. §. item aut per ſemetipſum. Coniunctis vicinis. §§. & l.15. §. generaliter. D. de iniur.* Verecundiam etiam dixit Papinianus *in l.15. D. de con. & demonſt.*

PVERI appellatio tres ſignificationes habet: vnam cùm omnes ſeruos pueros appellaremus: alteram, cùm puerum contrario nomine puellæ diceremus: tertiam, cùm puerilem & impuberem ætatem ſignificaremus, inquit *Paulus l.204. D. de verb. ſign.* Pueri vtique appellatione etiam puella ſignificatur, non imitatione modò Græci ſermonis, ſed & quòd maſculino ſexu fœmininum alias quoque ſemper comprehenditur: & ſic Græcè παιδίον communiter dicitur, *inquit Paulus l.163. in fi. ff. de verb. ſignifi.* Argumentum etiam huius ſignificationis illud adfert Paulus, quod & recentes ex partu fœminas puerperas Latini vocant. Terent. Andria.

Non imperaſti coràm quid opus eſſet facto puerpera.

Vbi vide Donatum. *Seneca lib. 3. de Benefi. c. 35.* Sed æger filius, ſed vxor puerpera tenet. *Suet. in Calig. c. 8.* Qualiſcunque partus, ait, ſine ſexus diſcrimine puerperium vocatur, quod antiqui etiam puellas pueras, ſicut & pueros puellos dictitarent. Iuuen. Satyra 6.

Sed iacet aurato vix vlla puerpera lecto.

Auſon. in Eidylliis.

Hinc illud quod legitimos Lucina labores.
Prauenit, & grauidas ſentit ſubrepere nixus.
Ante expectatum feſtina puerpera votum.

Gellius quoque *l. 12. C. 1.* puerperam ait dici, quæ recens enixa eſt. Priſcianus quoque lib. 6. Puerperi, cuius fœmi-

fœmininum dicebant Antiquiſſimi: vnde & puerpera dicitur, quæ puerum vel pueram parit,id eſt, puellā. quod eſt, diminutiuum pueræ. Ita puerperum accipe, *in l.* 14. *§. puerperam*.D.*de ædil.edict*.Puer impuberem filium ſignificat, *in l.* 36. *D. de ſtatu liber*.

Pueri prætoris edicto poſtulare prohibemus, *l.* 1.*§.pueritiam de poſt*. vbi puer ex materia ſubiecta cenſebitur,qui decem & ſeptem annos nondum compleuit.

Puero vel puellæ ſi alimenta legata ſint, ad pubertatem ſcilicet plenam ali debent, *l. Mela. D. de alim. legat.*

PVELLA, pro muliere quæ iam duobus nupſerat, & tertio nuptura erat,*in l.vxorem*.41.*§.teſtamento.D.de legat*.3.nimirum, quia in poteſtate patris tandiu erat: pòſt verò ſui iuris facta fuerat. Quæſitum eſt, inquit, cùm puella non ex cauſſa legati pecuniam in dotem ab hæredib. patris acceperat, ſed mortuo ſecundo marito materfam. facta, dotem recuperarat,&c.

PVERITIAM Vlpianus vocat minorem annis decem & ſeptem. Quam ætatem ad procedendum in publicum moderatam nuncupat, *l.* 1. *D.de poſt*.

PVGILES, à pugna vel pugno, certator certatríxve. Eſt enim communis generis. Pugillatio: ipſa exercitatio. Et pugilicè, fortiter.

PVGILLARES tabulæ cereæ, vel ligneæ, vel alterius materiæ, in quibus ſtylo ſcribitur.*Paulus l.*17.*D. commod*.Si pugillares mihi commodaſti, vt debitor mihi caueres non rectè facies importunè repetendo. *Alfenus l.*6.*de ſupell.legat*.Sed nec pugillares & codices in ſuppellectili ſunt.Dictæ autem videntur,vel quòd pugno comprehendi poſſint: vel à pungendo, quòd ſtylo in his pungendo ſcriberetur.Dicuntur & Pugillaria, & Pugillar ſingulariter apud Auſonium. Pugillarium vſum ante Troiana tempora fuiſſe ex Homero teſtatur, *Plinius lib.* 13. *capite* 11.

PVGNANS cum beſtiis, ceu notatus infamia, poſtulare non poteſt, *l.*1.*§.beſtias.D. de poſt*.

PVLMENTARIVM, à pulmento dicitur. Eſt autem cibus ſolidior,pultis inſtar factus,ſiue ex aquatilibus, ſiue terreſtribus fiat. Paulus de fund.inſtru. l. cum de lanionis. Sine his, ſcilicet patinis & cacabis, pulmentarium coqui non poteſt. *Apud Vlpianum in l. quæſitum.§. Trebatius.de fund.inſtr*.Accurſius pulmentaria, farinam ordei interpretatur, cùm cibaria intelligat Vlpian. ad modum pultis facta. Pulte autem, non pane, longo tempore vixiſſe Romanos, manifeſtum: quoniam inde & pulmentaria hodiéque dicuntur: vt ſcribit Plinius cap. 8. lib.18.

PVLSARE & Verberare Ofilius ſic diſtinguit, vt hoc ſit cum dolore cædere, illud verò ſine dolore: l. 5. §.1. D. de ini. Quod cur dixerit in in hac leg.Iuriſconſultus, exponit Alciatus.Hoc tamē non frequenter obſeruatur. *Cic. Verr.*7. Videtis pēdere alios ex arbore, pulſari autem alios & verberari. Et in ead. Sex lictores circunſiſtunt valentiſſimi, & ad pulſandos verberandóſque homines exercitatiſſimi. Itaque videndum ne hæc verior ſit differentia Vallæ, vt Verberare propriè ſit cum verbere, aut flagello cædere. Pulſare cum graui & vehementi ictu,vt hoc generalius ſit, & ad quoduis teli genus pertineat,ſiue gladijs, ſiue lapidibus quis vſus eſſe dicetur, ſiue ſcipionibus,& baculis,ſiue etiam pugnis.

Pulſari,pro conueniri,in iudicium vocari,*Vlp.l.*11.*§.*10. *D. de inter. in iur.* Qui interrogatus reſponderit,ſic tenetur quaſi ex cōtractu obligatus. pro quo pulſabitur. *Cic. Verrin.* 5. Pro decuma cum pulſatus à Venereio eſſet. dedit H.S. ſexdecim millia, *Sic.l.* 2.*§. item ſi.D. de iud. Aut.* erit in poteſtate cuiuſque pulſan-

do eos ſubiicere ipſos iuriſdictioni dum ſe vindicant. Hinc ad ſolutionem pulſari, *l. vnic. C. de prohibita pecun. ſequeſt.*

PVLVERATICVM, & pulueratica, *in conſt. Theodoſij & Valentiniani, quæ apud Frontinũ extat:* honorarium, quod quaſi pro labore & puluere agrimenſoribus datur. Quo nomine etiam à præſidibus ſingulas prouincias ciuitates obeuntibus prouinciales exigebantur: ſed abolitum eſt Nou. Leonis. & Maioriani, de Curialibus, de qua intellexit *Caſſiodorus lib. 12. var.* dum ait, pulueratica quoque iudicis funditus amputantes, trium tantùm etiam dierum præſulibus annonas præberi, ſecundum vetera inſtituta decernimus. Sic pulueratici nomine, bini ſolidi dantur ſeruis, qui ſe militiæ offerunt, *in leg. 16. C. Th. de tyronibus.*

PVNCTI ſolatium, *l. laudabile C. de aduoc. diu. iud.* quid ſit, variè quæritur à Iuriſconſultis. Alij enim puncta conſequi ſolatia: alij, punctos conſequi ſolatia habent: alij, & ij quidem frequentiores, & *(vt arbitratur Cuia.)* veriores puncti ſolatium. Vult igitur imperator patronos qui fiſci cauſſas defendunt in foro præf. prætorio, Kalend. Ianuariis inter comites conſiſtorianos de manu ſua puncti conſequi ſolatium. Baſilica *(vt idem refert Obſer. li. 13. c. 2.)* conſequi τὸ pactũ. An igitur potius pacti ſolatium, id eſt, *vt ait l. iubemus pro tempore & l. petitiones. C. eod. tit.* quod communi conſenſu, ſiue communi placito & conuentione totius collegij aduocatorum patronis fiſci conſtitutum eſt: aut ſi mauis, pacta ſolatia.

PVPILLVS eſt, ait Pomponius, qui cùm impubes eſt, deſiit in patris poteſtate eſſe, aut morte aut emancipatione, *l. 239. D. de verbor. ſignificat.* Pupillus, pro impubere, qui in patris poteſtate eſt: nam à Pupus deminutum nomen eſt. *Caius l. 141. §. 1.* D. *de verb. oblig.* Pupillus licet ex quo fari cœperit, rectè ſtipulari poteſt: tamen ſi in parentis poteſtate eſt, ne auctore quidem patre obligatur. Indidem etiam ſubſtitutio Pupillaris nomen ſumpſit, *Cic. de inuent. 2.* Quidam pupillum hæredem fecit: pupillus autem antè mortuus eſt, quàm in ſuam tutelam veniret. *Item:* Pater enim & ſibi & filio dum is pupillus eſſet, teſtamentum ſcripſit, & multa deinceps. *Vlpian. in l. 1. D. ne vis fiat ei, qui in poſſeſſ. miſſ.* Pupillũ, inquit, eum debemus accipere, qui doli capax non eſt. *Idem in l. more. D. de acquir. vel amit. hæred.* Pupillus, inquit, qui in alterius poteſtate eſt. *Paulus in l. pupillus. D. eo. tit.* Pupillus, ait, eſt, cuius neque ſcire, neque decernere talis ætas poteſt, non magis quàm furioſus. A pupillo pupillaris deſcendit, quod verbum ætati & tabulis applicatur.

PVPILLARIS ætas decimoquarto anno terminatur, *l. 16. D. de iure fiſc. l. 7. C. de impuberibus l. 3. C. de præſcript. 30. ann.* Eius tres gradus facit Theoph. *in §. pupillus, inſt. de inut. ſtipul.* Infantiam, id eſt, nec dum fandi potentem ætatem: proximam infantiæ, quæ iam fandi poteſtatem conſecuta eſt: & proximam pubertati, quæ proximè pubertatem accedit.

Pupillaris ſubſtitutio, quæ fit liberis impuberibus in poteſtate poſitis, in eum caſum, quo ante pubertatis annos deceſſerint, *leg. 2. D. de vulg. Inſtit. de pupill. ſubſtitut. in princip.* Sic

Pupillares tabulæ, pupillare teſtamentum, id eſt, impuberis filij teſtamentum, *l. 34. §. ſi coniunctim. D. de leg. 1. l. 8. §. ſed nec impuberis. D. de inoff. teſt. l. 1. §. interdum l. 10. §. ex l. 20. l. 38. in fi. l. 4. D. de vulg. ſubſtit.*

PVRGARE multa ſignificat. Purgare moram, *l. 8. l. 14. D. de nouat.* eſt re integra culpam ex mora contractam ſic eluere, vt omnis eius pœna vitetur. Sic Purgare exiſtimationem, *l. 1. §. quoties. D. de iniuriis.* Purgare innocentiam. *l. 22. D. de iur. fiſc.* Purgare pudorem. *l. 23. D. de procur.*

Pur-

Purgare riuum, fontem, *l. 1. §. deinde. D. de fonte.*

Purgare in edicto prætoris de via publica, eſt, ad libramentum propriũ redigere, ſublato eo, quod ſuper viam eſſet, *l. 1.* Aliàs immundum tollere ſignificat, *l. 1. D. de riuis.* In iudiciis pro diluere crimen, & ſe excuſare vſurpatur, *l. 15. qui rem. D. de pub. iud. cum ſimilib.*

Purgare fructus, interpretatur Cuiacius putare, *apud Papinianum in l. liberto. §. qui aliena. D. de neg. geſt.* Qui aliena, inquit, negotia gerit, vſuras præſtare cogitur, eius ſcilicet pecuniæ, quæ purgatis neceſſariis ſumptibus ſupereſt. Eodem ſenſu purgata ratiocinia, id eſt, putata legimus, *l. pen. in fin. C. de bon. proſ.* Suetonius in Caligula: Decimo quoque die numerum puniendorum ex cuſtodia ſubſcribens, rationem ſe purgare dicebat. id Græcis eſt, ἐκκαθαίρειν λογισμόν.

Purgare ſe ſolebant olim ſuſpecti de crimine: aliàs duello, *cap. 2. de purgation. vulga.* Aliàs aqua frigida vel feruente, in quam nudi mittebantur, *c. ex tuarum. de purgation. Canoni.* Aliàs ferro candenti, vt vocant, *c. ſi. de purgat. vulg.* vel aconito, *vt rectius in c. Mennem. 2. qu. 5.* Et quanquam exemplum duelli legatur de Dauide & Goliath. 1. *Reg.* 17. non admittitur tamen hodie talis monomachia, *l. 1. C. de gladiat. c. 2. de purga. vulg.* Cum enim iſtis cruciatuum afflictionibus Deus tentaretur, meritò fuerunt abrogatæ: & introducta eſt purgandi formula talis, vt delatus apud Magiſtratum adhibeat ſeptem, vel, pro qualitate rei, pauciores, qui teſtimonium innocentiæ illius ideò præſtare poſſint, quia & fide ſint digni, & propter vicinitatem compertam habere poſſint veritatem, c. ex tuarum. *Et cap. cùm dilectus. de purgat. canon.* Tum ipſe ſuſpectus iurabit ſe tale crimen non admiſſe, quod obiicitur. Cùm purgatores autem iurabant ſe credere, quòd principalis iurans dicat veritatem, *c. de teſtibus. & c. vlt. De purgat. Canoni.*

PVRPVRÆ appellatione, omnis generis purpuram contineri puto, *inquit Vlpianus de leg. 3.* Idem ait, Purpuræ appellatione coccum non continebitur. Quod ſi verum eſt, non prorſus eadem ſentire videbitur Matthæus, de veſte qua induerunt perfidi Iudæi Seruatorem noſtrum, cum Marco & Ioanne, *de quo latius diſſerit Bayſius cap. 3. in lib. de re veſtiar.* Item purpura, pro magiſtratibus interdum ponitur: quorum olim inſigne erat apud Romanos, vt & poſt amiſſam libertatem, cùm Imperatorum tum Regum permanſit, *l. 1. Cod. nulli lic. in fren. lib. 11. in verbo, Chlamydibus, & l. 1. C. quæ rei vendic. non poſſ. l. penult. Cod. de conſ. lib. 12.* Purpurati autem hi, qui apud Principes dignitate antecellebant, dicebantur. Nam illis purpuræ vſus concedebatur. *Vide Bart. in l. ſi quis nauiculam, C. de murileg. l. 12.*

Purpura Tyria, rubea eſt, quam Tyrus inſula procreat: *vt Vitruuius li. 7. cap. 13. & Plinius lib. 5. cap. 19. declarant*: quorum hic quoque nobiliſſimam Tyriam appellat. Vnde *Imp. §. 34. De actio.* Si quis, ait, generaliter purpuram ſtipulatus ſit, deinde ſpecialiter Tyriam petat, plus petere intelligitur.

PVRPVRARII, *in l. 17. Cod. de excuſ. mun.* negotiatores purpuræ, οἱ πραγματευόμενοι τὴν πορφύραν.

PVRVS locus interdum inædificato opponitur, *l. vlt. D. de pign. act.* Quo ſenſu & plura loca *Varro lib. 4. de lingua Latin.* arcas in vrbe appellare ſcripſit. Interdum religioſo, id eſt, ei loco, in quem mortuus illatus eſt: Itaque purus locus definitur, qui neque ſacer, neque ſanctus, neque religioſus eſt, ſed ab omnibus huiuſmodi nominibus vacat, & profani iuris eſt, *l. 2. §. prætor. D. de religioſ. l. 2. & l. 6. l. 9. C. eod. tit. l. 1. §. hoc autem. D. de mort. inf. l. 6. §. ſi quis in communem. D. comm. diuid.* 73. *Digeſt. de contrah. empt. §. religioſum. Inſtit. de*

Digitized by Google

rerum diuiſ. Ita purum monumentum accipi debet *in l.* 5. *in fin.* D. *de religioſ.l.*5.*§. conceſſa.D.de donat.inter vir.*

Pura lanx cælatæ opponitur, *in l.* 6.D.*de rei vin.*vt & argentum purum, id eſt,ſiue emblematis,cęlato aduerſ. facit *Cicer.*6.*in Verr.* Cœnabat, ait apud eum: Argentum illi cæterum purum adpoſuerat, & pòſt id ei negotium dedit, vt quicquid Haluntii eſſet argenti cælati, aut ſi quid eſſet Corinthiorum, vt omne ſtatim ad mare ex oppido deportaretur. *Et alio loco*, Ne quem putetis ſine maximo dolore argentum cælatum domo quod alter eriperet, protuliſſe, omnia deferuntur. Cybaritæ fratres vocantur, paucæ improbant, quæ probarunt: his cruſtę aut emblemata detrahuntur. Sic Haluntini excuſſis deliciis, cum argento puro domum reuerterunt. *Plin.lib.*21.*cap.*3. *de lemniſcis.* Puri diu fuere: cælare primus eos inſtituit P. Claudius. atque ita magis eſt, vt purum argentum *apud Plinium lib.*3.*Epiſt.* 1. interpretemur, quàm quo Cataneus vir doctiſſimus expoſuit modo. Sed pura vaſa *apud Columellam lib.*12. *cap.* 4. *& cap.* 28. *ad fin.* ea accipienda ſunt, in quæ nondum quicquam ſit infuſum. Hinc

Pura libertas quæ purè data eſt, *l.* 59.*§.*1.*D.de man.teſt.*

Pura obligatio, *in l.*5. *D.de ſolutio.* eſt,quæ ſine ſatiſdatione eſt, cui fideiuſſo vel pignus non acceſſit. Et purè ſtipulatus, *in l.*138.*§.vltim.D.de verb. oblig.* dicitur qui illud aut illud ſimpliciter ſtipulatus eſt, non adiecto eo, vtrum voluerit. Sic

Pura ſtipulatio dicitur, cui neque dies neque conditio adiecta eſt: eóque confeſtim ex ea & debetur, & peti poteſt, *vt docet Imperator. l.*2.*D. de verb.oblig.*

Purum iudicium, cui adiecta non eſt exceptio. *Cicero de Inuent.lib.*2. Agit is cui manus præciſa eſt, iniuriarum. Poſtulat is, qui cum agitur à Prætore, exceptionem, EXTRA quàm in reum capitis præiudicium fiat. Hic is qui agit, iudicium purum poſtulat: ille qui cum agitur exceptionem addi ait oportere.

Puræ chartæ ſcriptis opponuntur, *l.*32. *§. quod tamen. de legat.*3.

Puræ haſtæ quibus iuuenes pręmij ergo plerunque donabantur. Seruius in 6. Æneid. interpretatur ſine ferro, vnde à Zonara δόρατα ἀσίδηρα vocantur. Ita apud Liuium ſæpè, & apud Vopiſcum in Aureliano hoc verbum accipiendum eſt.

Pura ſubſtantia dicitur, deducto ære alieno, *l.iubemus C.de repud. Nouel.* 1.*&* 2. Item quæ eſt ſoluta tributis, *l. litibus.C.de agric.& cenſ.*

Purum putum, vide Argentum purum putum.

Purus honor, qui extra adminiſtrationem eſt, *Authen. vt ordin. præfecturæ.in prin.Collat.*5.

PVRE adiudicare. Opponitur ſeruitutem adiudicando imponere. *Vlp. in l.item Labeo ſcribit.§. ſed & regionibus.D.famil. erciſc.*

PVSVLA, ſeu Puſtula, *inquit Columella*, ignis ſacer eſt, qui puſtulas paſſim quà depaſcitur attollit: noménque ex eo habet, quia pus continet. Hinc

PVSVLATVM argentum ſeù Puſtulatum, quod purum putum eſt, & puſula ac igne excoctum, quódque puſtulas & tumores habet: ſed tamen adhuc infectum & in maſſa, vt noſtri loquuntur. *Alfenus in l.*31. *D. locati.* Veluti cùm argentum puſulatum fabro daretur, vt vaſa fierent: aut aurum, vt anuli. *Tranquillus in Nerone.* Exegit ingenti faſtidio & acerbitate nummum aſperum argentum puſtulatum, aurum ad obryzam. Sunt tamen qui hoc in loco poſtulatum legi velint, u, in o, mutando, quòd ſæpè fit. Hinc etiam nos in vernaculo ſermone, quaſi poſula ſcriberetur, boſula dicimus: p, in b, inſuper mutato. Alij poſtulatum à poſtulando dici volunt, Iuuenalis auctoritate freti:

Digitized by Google

Accipe victori populus quod poſtulat aurum.

ſed id quam plurimis non probatur.

PVTARI propriè arbores, viteſque dicuntur, *l.1.§.Labeo.D.de aqua cotidiana.l.1.§.ſiue autem.* D. *de noui.oper.nunt.* Vnde putator, qui arbores puras facit, id eſt, earum ramos ſtringit & amputat, *l.31.D.ad l. Aquil.18.§.de putatorib.* D. *de fund. inſtruct. Et apud Paul.lib.3.Sent.tit.6.& lib.5.tit.23.& apud Plinium li.27.c.8.* Putare, *inquit Varro lib. 4. ling. Lat.* valet purum facere: ideo antiqui purum putum appellarunt. *Feſtus Pompeius lib.9.* Imputatum, ait, nondum purgatum: putum enim eſt purum. Vnde putare vites dicimus, hoc eſt, detrahere, quæ impedimento ſunt ad fructum, *Gellius l.6. c.5.* Putare veteres dixerunt, vacantia ex quaque re ac non neceſſaria, aut etiam obſtantia & aliena auferre, & excidere, & quod eſſe vtile ac ſine vitio videretur, relinquere. Sic námque arbores & vites, & ſic etiam rationes dictæ putari. Putare autem arbores Græci *καθαίρειν* vocant. Leontinus apud Caſſia. li. 10. *γεωπονικῶν*, *μετὰ τὴν καρπολογίαν δεόντως, καὶ τὰ μεγάλα καὶ τὰ μικρὰ δένδρα καθαρτέον.*

Putare lex XII. Tabul. à Modeſtino *l.25 ff.de ſtatulib.* quod ita ſenſiſſe eam ex verbis colligitur.

Putare transfertur etiam ad incorporalia: Vt, putare rem dicimus eleganter, pro cogitare de re, & diſputando declarare, quid res ipſa velit. Terentius in Adelph.

Mitto maledicta omnia: rem ipſam putemus.

Putare, vulgò ſignificat æſtimare, opinari. *Paul.in l.Neſennius Apollinaris.D. de neg.geſt.* Igitur, *inquit*, in re facti facilius putabo, auiam vel hæredes eius audiendos.

Putare, pro conferre, rationem ſubducere. Plaut.in Aulula.

Putatur ratio cum argentario.

Papinianus in l. liberto vel amico. D. *neg.geſt.* Qui aliena negotia, inquit, gerit, vſuras præſtare cogitur, eius ſcilicet pecuniæ, quæ putatis neceſſariis ſumptibus ſupereſt. Sic Putari rationes dicũtur in quibus ſumma pura fit: quod *ἐκ καθαρᾶς λογισμὸν* dixit Plutarch. in Commentar. Quomodo diſtinguas adulatorem ab amico.

PVTATORIÆ falces, quæ putandis arborum ramis deſeruiunt, *apud Paulum lib.4.Sent.tit.6.*

PVTEAL, id eſt, quo puteus operitur. *ait Pomp.id eſt.de act. empt.* Gloſſ. *περιστόμιον* interpretantur. Id interim etiam ſigillis veteres exornare ſolebant, vt ille Ciceronis locus indicat: Tibi mando putealia ſigillata duo.

PVTEVS, Omnis puteus fons, non omnis fons puteus. Vbi enim aqua de terra manat, & vſui præbetur haurientibus, fons dicitur: ſed in promptu & ſuperficie fit, fons tantùm dicitur: ſi autem in alio & profundo fit, ita puteus vocatur, vt fontis nomen non amittat, auctor D. *Aug.tract.15. Euan. Ioan. Vide Vlp.in l.vni.de fonte.*

PVTEOS aperire, poſitum eleganter apud Iuriſcoſſ. pro excauare, *in §.fin. l.Fluminum & inibi*, Puteus apertus, *D. de dam.infect.*

PYRRICHA, eſt ſimulachrum pugnæ equeſtris, quæ & Troia dicitur, *πυῤῥίχη* & *ἱππασία* Dioni: idque ex Suetonij lib.de luſibus puerorum. Seruius & Donatus ſcribunt in 5. Æn. Sed tranſit etiam vſus pyrrhicæ in pedeſtris pugnæ ſimulachrum, adhibitis numeris & concentu muſico. Marius Plotius libr. de metris. Pyrrhichius pes à pyrrhica luſus genere nomen accepit: quia hoc ſono milites vſi ſub armis (vt ait ille) per ludum fiunt ſimulachra pugnæ. Ipſa tamen Pyrrhica dicta eſt à Pyrrho Cydoneo, quia primus Cretenſe ſub armis ſaltare ad huius pedis ſonum inſtituit. Alij à Pyrrho Achillis filio, quem primum in tumulo patris ſui armatum honoris gratia ſaltauiſſe dicunt. Ariſtot.

Digitized by Google

autem Achillem ait huius luſus fuiſſe inuentorem, &c. Ei autem quòd ſuprà à Plotio de Pyrrho Cydoneo dictum eſt, conſentit Nicolaus apud Stobæum his verbis: Οἱ δὲ Κρῆτες παῖδες ἀγελάζονται κοινῇ, καὶ τὴν ἐνόπλιον πυῤῥίχην ἐκπονοῦντες ἥν τινα πρῶτος εὗρε Πύῤῥος Κυδωνιάτης Κρὴς τὸ γένος. Apud Athenæum tamen lib. 14. cap. 12. Pyrrhica propriè ſaltatio eſt: Troia verò ludus puerorum: qui turmatim ſe inuicem ex equis peterent: vnde volunt quidam formatum vulgare Tornamentum, quaſi Troiamentum. Hinc

PYRRHICARII, qui pyrrhicam exercerent, *vide Platonem lib.7.* περὶ νόμων, Pyrrhicarios memorat *Vlpian. lib.9. §.9. D. de pæn.*

Q

QVA, pro quaratione, *Celſus leg. cui ſeruus. 25. D. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.* Cui ſeruus ipſius ſubſtitutus eſt, ſeruum ſuum adire iuſſit, ſi idcirco fecit, ne legata præſtaret, vtraque præſtabit, & qua hæres eſt, & qua omiſſa cauſſa teſtamenti poſſidet ex ſubſtitutione hæreditatem, *Paul. l. precia rerum. 63. D. ad leg. Falc.* Sed nec ille qui filium alienum poſſidet, tantum habet, quanti eum patri vendere poteſt: nec expectandum eſt dum vendat, ſed in præſentia non qua filius alicuius, ſed qua homo æſtimatur, *Cicero* pro partim *vſurpat, ad Atticum*: Quàm expedita conſilia tua? quàm euigilata tuis cogitationibus, qua itineris, qua nauigationis, qua congreſſus ſermoniſque cum Cæſare. Noſtri etiam pro Qua ex parte vſurpant. *Vlpian. l.1. §. ſi pater. D. ad Silanian.* Attamen vbi deceſſit. qua extinctum legatum & libertas eſt, ſenatuſconſulto fore locum dicit. *Idem l. falſus creditor. 44. in fin. Digeſt. de fur.* Planè ſi vſusfructus meus in eo ſeruo eſſe cœperit, dicendum eſt, furti actionem non extingui, qua fructuarius dominus non eſt. Videtur etiam pro Quatenus poſitum *à Iauoleno in leg. litus. 112. Digeſt. de verb. ſign.* Litus publicum eſt eatenus, qua maximè fluctus exæſtuat.

QVADRAGESIMA vectigalis ſpecies, quæ non rerum venalium, ſed litium, ſiue ſummarum, de quibus litigaretur, fuit, *vt Suetonius in Gabio ſcribit.*

QVADRANS, *§. hæreditas. Inſtitut. de hæred. inſtituen. & leg. 50. §. fin. Digeſt.* eſt pars aſſis quarta, id eſt, tres vnciæ, Voluſi. Meciano interprete in diſtributione aſſis in princip. cuius hanc notam fuiſſe ait ∓ ⊢ & vide G. Bud. in lib. de Aſſe.

QVADRANGVLVS homo, pro perfecto: qualem Plato inquit eſſe difficile reperire. *Vide Bap. Pium in 4. Lucretij & Eraſm. in parœmia,* Quadratus homo.

QVADRANTAL quid ſit docet Alciatus, *l. vinaria. D. de verbor. ſignification.* idem ſcilicet quod amphora, quod pedem quadratum recipiat.

QVADRATARII, *in leg. vni. de excuſ. artifi. lib. 10. Cod. qui ſint*, ex libello paſſionis Beator. Claudij, Caſtorij, Nicoſtrati & Symphoriani, qui arte quadrataria excelluiſſe feruntur, didici. Hic autem vno loco ſcriptum eſt, Et cœperunt artifices quadratarij incidere lapidem ad collyrium columnæ. *Et alio loco.* Tunc cœperunt in nomine Chriſti cauare conchas & pegas, & lacus cum ſigillis & cantharis, cum magna tenuitate artis. *Et aliàs*, Ab eadem hora cœpit Simplicius omnem artem quadratariam cum ferramento ſuo, ſicut Symphorianus breuè & rectè operari. Ex quibus & aliis eiuſdem libellis, quos hic omitto, locis, eorum artificum induſtriam in lapidibus expoliendis, columnis ex marmoreis lapidicinis

Digitized by Google

dicinis incidendis, marmoribuſque in tenues cruſtas ſecandis, & ſigillis, conchis, canthariſque cauandis, & omnibus argumentis ex marmore aliiſque lapidibus exprimendis verſatam liquet. Quod etiam Sidonij Apollinaris à me ſubiecta verba comprobant, quæ lib. 3. Epiſtol. ad Secundum leguntur: Sed vide, ait, vt vitium non faciat in marmore lapicida. Quod factum ſiue ab induſtria, ſeu per incuriam mihi magis quàm quadratario liuidus lector adſcribit. Quadratarij Græcis λιθοξόοι id eſt, lapidum expolitores, exponuntur. *leg. 1. Cod. de excuſ. artific & in Baſilicis. οἱ τοῖς διαφανέσι λίθοις ἀκονῶντες.*

QVADRATVM lapidem, *in leg. 6. §. penultim. D. ſi ſeruit. vindice.* interpretor quadrangularem, & in ſpeciem quadratam cæſum: quo modo & zonam quadratam Feſt. libr. 15. interpretatur. *Liuius lib. 6.* Capitolium quoque quadrata ſubſtructum eſt. *Plinius lib. 10. Epiſtol.* Manent adhuc pauciſſimi arcus: poſſunt erigi quidam lapide quadrato, qui ex ſuperiori lapide detractus eſt.

QVADRIGA, aliàs pro curru accipitur, quatuor equis trahi ſolito. Aliàs pro numero quatuor equorum, qui niſi ſimul iungantur, vehiculum non commodè poteſt agi ad vſum deſtinatum, *l. ſcire debemus. D. de verbor. oblig.*

Quadriga etiam pro eo, qui quadrigā agit συνεκδοχικῶς, *l. penultim. §. quadriga, D. de leg. 2. vide Zaſium l. ſcire debemus. D. de verb. oblig.*

QVADRIGARII, qui quadrigas agunt, aut conficiunt.

QVADRVPLARI pretium alicuius rei dicitur, *l. 2. §. in hac actione. D. vi bonor. rapto.* cum eius petitio in quadruplum eſt. In hac actione, *inquit Vlpianus*, intra annum vtilem verum pretium rei quadruplatur.

QVADRVPLATORES dicebantur, *inquit Feſtus*, qui eo quæſtu ſe tuebantur, vt eas res perſequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio, apud Feſtum. Vel ſic. Quadruplatores dicti ſunt criminum publicorum delatores, qui pro delationis præmio, quartam partem in bonis delatorum conſequebantur. Delatores verò, ſycophantæ hoc eſt, criminatores ſunt. *Bud. in l. plurimum. de iur. & fact. ignor.* Hinc *Tacitus libr. 4.* Contrà M. Lepidus quartam accuſatoribus ſecundum neceſſitudinem legis, cætera liberis conceſſit. *Aſconius in diuinat.* addit, Quadruplatores eſſe eorum reorum accuſatores, qui conuicti quadrupli damnari ſoleant: vt aleæ, aut pecuniæ grauioribus vſuris feneratæ, quam conſuetudine: aut aliorum eiuſmodi criminum. *Idem Verr. 3. ſcribit*, Lege item, Simplariæ venditiones *Zaſ.* Quadruplatores alicubi nominat, qui lucra ex ludis ſumunt.

QVADRVPLEX iudicium apud Plin. in epiſt. centumuirale eſt, quod ſcilicet coactum eſt è quatuor iudicum conſiliis & decuriis, quæ in baſilica Iulia ſedebant. nam in ea quatuor erant tribunalia. Hinc *Fabius lib. 12.* Certè cùm in baſilica Iulia diceret primo tribunali, quatuor autem iudicia, vt moris eſt, cogerentur, atque omnia clamatoribus fremerent, & auditum eum & intellectum, & quod agentibus cæteris contumelioſum fuit, laudatum quoque ex quatuor tribunalibus memini. Vide Centumuiri. Sunt & apud Fabium iudicia duplicia in quibus duo conſilia ad vnam cogebantur haſtam, vnúmque tribunal. Si apud alios iudices, inquit, agatur vt in ſecunda aſſertione, aut in centumuiralibus iudiciis duplicibus parte victa.

QVADRVPEDI ſeruus æquiparabatur in princ. *leg. 2. D. ad leg. Aquil.* Sunt paſſim multa in libris Pandectarum de inhumaniſſima ſeruitutis forma. Certè ratio naturalis, & ius diuinum præcipiunt, relinqui ſeruis victum, ſicut ait Eccleſiaſticus, cap. 32. Aſino onus, pabulum, & virgam, ita ſeruo laborem, victum &

Digitized by Google

diſciplinam. Cæterùm quadrupedem pro pecude accipi, adnotauit in Comm. Alciat. Hic ego quadrupedis voce maiora, pecudis minora quadrupedia puto intelligenda, propriéque diſiunctiuam particulam à Gaio poſitam.

QVATERNIONES à quatuor militum, quibus præerant numero dicti. *Act. Apoſto.* 12. Tradens eum quatuor quaternionibus militum cuſtodiendum.

QVÆCVNQVE & quantacunque maioris ſunt ſignificantiæ, quò ad vniuerſalia quàm verbum Omnis, quia iſta propoſitio vniuerſalis, Omnes ſciunt, patitur exceptionem ſecundum materiam ſubiectam *l. omnes. iuncta Gloſſ. Cod. ſine cenſ. vel reliq.* ſed quicunque, quantuſcunque, ſine delectu ſingularia complectuntur, *leg. balliſta. D. ad Trebell.* vbi ſub verbo Quantacunque pecunia, fructus, fundorum intelliguntur. Poſſunt tamen exceptionem quandoque pati, ſed raro. Quia *vt Zaſius ait.* nihil in iure noſtro ad punctum redigitur.

QVÆRERE: à Quæ, & Res, compoſitum eſt. quæſtio enim id inquirit, & inueſtigat, quęnam res ſi cuius naturam libenter velimus ſcire. Aliàs.

quærere verbum, eſt proprium rerum capitalium, pro cognoſcere: quòd qui accuſatur, nocens ſit, an innocens cùm conſilio diſquiritur. Veteres Anquirere dicebant Galli, Informationem facere. *Cicer. ad Attic. in* 1. Senatus cenſuit, vt de iis qui ob iudicandum pecuniam accepiſſent, quæreretur. Hinc quærere legibus dicebantur, qui criminum quæſtiones exercebant. *Cicero in Miloniana:* Decernebat enim: vt veteribus legibus extra ordinem quæreretur. *Plinius Epiſtol. vltim. libro* 5. Cauſſa dilationis Nepos prætor qui legibus quærit.

quæri liberi vel vulgò: vel iure dicuntur, qui vel ex legitimis nuptiis, vel συνοικέσει suſcepti ſunt. *l.* 18. *D. de bon. lib. l.* 4. *C. de ſuis & leg.*

QVÆSITAM hæreditatem dicimus, quæ vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, vel ciuili, vel honorario iure eſt acquiſita, *leg.* 9. *Cod. de petit. hæred. l.* 14. *C. de teſta. milit. leg.* 14. *C. de fideic.*

QVÆSITI in ſeruitute dicuntur filij, qui ex ſeruis parentibus nati ſunt, *leg.* 1. *§. primo. Digeſt. ad Tertul. leg. vlt. Digeſt. de adopt. leg.* 3. *Digeſt. de libe. cauſ.* Sic & quæſitos per adoptionem dicimus filios, *leg. §. parui. Digeſt. de ſuis & legit.*

QVÆSTIO, eſt appetitio cognitionis: quæſtioníſque finis: inuentio: eſt aliquando dubitatio & diſceptatio.

quæſtionum genera, de omnibus planè rebus mundanis, cum in iudicio, tum extra iudicium, tria ſunt, Scilicet, An ſit? quid ſit? quale ſit? Prima quæſtio facti eſt, & probationibus vel coniecturis expeditur, vt veritas appareat. Inde ſunt tituli: de probationibus, de inſtrumentis, de teſtibus: & alij id genus. Reliquæ duæ quæſtiones iuris ſunt: quæ per artem boni & æqui explicantur: *cuius ſit mentio in leg.* 3. *in princ. Digeſt. de iuſtit. & iur.* quamobrem lex inter quæſtionem facti, & quæſtionem Iuris, obſeruari vult diſcrimen, *leg. idem erit. Digeſt. de ſtat. homin. leg. mora fieri. in princ. Digeſt. de vſur.* Elegantiſſimè Vlpianus *in l. cùm quem temerè. D. de iudic.* iudicibus inquit, de iure dubitantibus, præſides reſpondere ſolent: ſed de facto conſulentibus, non debent. præſides conſilium impertire, &c. Alij ſic:

Quæſtio alia facti dicitur, alia iuris. quæſtio facti eſt, in qua factum nécne ſit, quæritur. Iuris autem, in qua de iure ambigitur: veluti cùm dicimus, quatenus cuiuſque intereſt in facto non in iure conſiſtere, *l. quatenus.* 12. *D. de reg. iur.* Similes diſtinctiones reperiuntur *in l. D. quæ res ignor. l. vltim. D. de iureiurand. l.* 61. *D. de ſtat. hom. l. vltim. D. de donat.* & paſſim in iure noſtro: vt intelligatur ſolas iuris quæſtiones ad Iuriſconſultos perti-

Digitized by Google

pertinere: alteras verò quæ totæ in coniecturali ſtatu poſitæ ſunt ab iis remotas eſſe: *vnde illud Cicer. in Topic.* Nihil hoc ad ius. Ad Ciceronem inquibat Gallus noſter: ſi quis ad eum tale quid retulerat, vt de facto quæreretur, Neque verò prætermittendum eſt, ad facti quæſtiones eas referri, quæ voluntatis ſunt, id eſt, in quibus de voluntate, puta teſtatoris, ambigitur, *l.3.D.de aur. & arg. leg. l. 41. l.94.D.de verb.obligati.l.122.D.de verb.ſign.l.8. §.ſi debitori.D. quib. modis pign.*

QVÆSTIONES, publica ſunt iudicia inde ducto nomine, quòd in iis reus in iudicium vocatus, nocens ſit, an innocens, conſtituto iudicio quæritur, *vt l.2.de orig.iur.* vbi Pompon. ſcribit quæſtiones publicas conſtitutas è Sylla, de falſis, de ſicariis, de veneficiis, de parricidis. Hinc

quæſtionem conſtituere, eſt decernere, vt ſcelus vindicetur. quæſtionem ferre, eſt vindicandum facinus iudicibus præbere, & mandare, vel potius ad Senatum referre, vt de vindicando ſcelere extra ordinem fiat Senatuſconſ. & in iudicium res deducatur. *Budæus in l.1.ad leg.Cornel.de ſicar.*

quæſtio nummaria pro iudicio priuato, in quo non de capite, ſed de pecunia diſceptatur. *Calliſtratus l.vlt. D.ne de ſtat.def.* D. Claudius reſcripſit, ſi per quæſtionem nummariam præiudicium ſtatui videbitur fieri, ceſſare quæſtionem.

quæſtionis iudex, vide Iudex Quæſtionis.

QVÆSTIO *in Rubric. de Quæſtionib.* eſt tormentum quod reo ad ſcelerum & ſociorum ſuorum veritatem eruendum adhibetur, *l. item apud §.quæſtionem. D.de iniur.l.1. D. de quæſtionib. l. inde Neratius. §. ſed etſi. D. ad leg. Aquil.* Huius autem hæc genera refert Syneſius in epiſtolis, δακτυλήθραν, ποδοςράβην, μεςήχιον, ῥινολαβίδα, ὠτάγρα, χειλοςρόφιον.

QVÆSITORES dicti, qui quæſtionum iudicia exercent. Horum autem creandorum ratio olim apud Romanos fuit talis: Cùm vſus poſtulabat, ex SC. vel dictator, vel conſulum alter, ambóve, vel prætorum aliquis de crimine publico, quærere iubebatur. qui iuſſus erat, is quæſitor dicebatur: quos Quæſitores ante XII. Tabul. leges creari cœptos ſubindicat Pomponius, *l.2.de origine iur.* Dictatorem ſanè quæſtionibus exercendis creatum, legimus *apud Liuium libr.9.* Senatus verò modò conſulibus, modò prætoribus quæſtiones decernebat. De COSS. qui de Bacchanalib. quærerent, *auctor eſt Liuius libr.39.* Sic Iugurthinæ coniurationis quæſtionem conſuli mandatam *Cic. in Bruto* ſcribit. De prætorib. qui de veneficiis & peculatu quærerent, *ſcribit Liuius lib.38.& 39.* Talis fuit quæſtio de vi, Cn. Domitij prætoris: *de qua Cicero & Aſcon.in Milonianam.* Et hoc quidem pacto publicæ quæſtiones tractatæ ſunt vſque ad annum V.C.604. Anno autem ipſo 604. perpetuæ ſunt quæſtiones inſtitutæ, quod ex verbis his Ciceronis, quæ ſunt in Bruto colligitur: Carbone forum tenente plura fidei iudicia cœperunt. nam & quæſtiones perpetuæ hoc adoleſcente conſtitutæ ſunt, quæ ante nullæ fuerant. Hæ autem quæſtiones perpetuæ hanc vim habuerunt, vt cùm eo tempore ſeni quotannis prætores crearentur, duo qui ius de priuatorum controuerſiis dicerent, quatuor, qui in prouincias iuris dicundi cauſſa cum imperio mitterentur: poſthac ratio conuerteretur, atque quatuor illi, qui ſortiri prouincias ſolerent, Romæ ſuas quiſque quæſtiones ſortirentur, vt maieſtatis, peculatus, inter ſicarios, ambitus, repetundarum: adeò vt ſi de aliquo horum criminum eſſet quærendum, non nouo quæſitore, qui extra ordinem quæreret, opus eſſet, ſed prætor ille, qui ei quæſtioni præeſſet, adiretur, iſque, vt ante, cum conſilio de eo crimine cognoſceret. Prætor

Digitized by Google

itaque ipſe dicebatur quærere, & quæſtionem ac iudicium exercere, & quæſtioni præeſſe, & quæſitor eſſe. Teſtis eſt *Cicero pro Rabirio Poſthumo*, cùm ait, Accuſaui de pecuniis repetundis, iudex ſedi, Prætor quæſiui. *Et Aſconius*: Iudicium C. Cornelij de maieſtate exercuit Q. Gallus prætor. Iterum *Cicero in 1. in Verrem actione*: Duo igitur conſules & quæſitor erunt ex illius voluntate. *Item*, Subſortiemur in M. Metelli locum, quoniam is huic quæſtioni præfuturus eſt. *Et iterum Aſconius*: Scaurus poſtulatus eſt apud M. Catonem prætorem repetundarum. *& poſt* M. Cato id iudicium exercebat. *Et rurſus Cic. de finib.* L. Tubulus prætor quæſtionem inter ſicarios exercuit. Quæſitoris autem, quæ eſſent partes, docuit Aſconius, qui exponens hos Virgilianos verſus libr. 6. Æneid.

Quæſitor minos vrnam mouet, ille ſilentum
Conciliúmque vocat, vitáſque & crimina diſcit.

ait Virgilius, Minoem iudicem apud inferos, tanquam ſi Prætor ſit rerum capitalium quæſitorem appellaſſe, dediſſe ſortitionem, cùm vrnam, nomina, electionem iudicum, cùm ait, *Conciliúmque vocat*: cognitionem facinorum cùm dicit, *vitáſque & crimina diſcit*. Quod idem ex verbis etiam Ciceronis *in Vatinium* colligi poteſt his: Quæro ex te, dixerítne C. Memmius prætor, vt ex lege Licinia & Iunia adeſſes die trigeſimo? Quæro ex te num quis in hac ciuitate poſt vrbem conditam tribunos appellarit, ne cauſſam diceret? num quis reus in tribunal ſui quæſitoris aſcenderit, eúmque vi deturbarit, ſubſellia diſſiparit, vrnas deleuerit, &c. *Et in Brut.* Intelligens dicendi exiſtimator videt oſcitantem iudicem loquentem cum altero, nonnunquam etiam circulantem, mittentem ad horas quæſitorem vt dimittat rogantem. *Et Philip.* 5. Quæro ſi Lyſiades citatus iudex non reſponderit, accipiétne excuſationem is, qui quæſtioni præerit? *Et in Rhetoricis ad Herennium*: Accuſatoris officium eſt, inferre crimina, defenſoris diluere & propulſare, teſtis eſt dicere quæ ſcierit aut audierit, quæſitoris eſt, vnumquemque eorum in officio ſuo continere. Quibus ex locis intelligitur, quæſitoris fuiſſe, ſortiri iudices, cogere, dimittere, & crimen cognoſcere: vel denique (*vt ait Cornificius*) accuſatorem, defenſorem, teſtem in officio continere: vim ac poteſtatem iudicum coercendorum, hoc eſt, ſub pignoribus cogendorum, habere: in ſella curuli eburnea pro tribunali ſedere. Ipſe autem nec iuratus erat, nec ſententiam ferebat: ſed vrnæ, in quam & cauſſarum ſortes coniiciebantur, & iudices ſententiam ferebant, præerat: iudices in conſilium vocabat: videri feciſſe reum, vel non feciſſe pronunciabat. Quanquam autem iudicia ferè omnia hoc modo poſtea ſunt facta, non tamen antiqua illa conſuetudo intermiſſa: quin & multi extra ordinem ad populum rei facti, & multi ad quæſitores extra ordinem à ſenatu decretos, ſiue à populo iuſſos, ſunt adducti. Hæc qui plenius audire volet, legat Sigonium *capit. 18. libr. 2. de antiquo iure ciuium Rom.*

Quæſtores PARICIDII (*quemadmodum ſcribit Pomponius in l. 2. de origine iur.*) creari à populo ſolebant, qui capitalibus rebus præeſſent. nam Conſulibus de capite ciuis Romani, iniuſſu populi ius dicere non licebat. *Feſt. lib.* 14. Paricidij quæſtores appellabantur, qui ſolebant creari cauſſa rerum capitalium quærendarum. Nam paricida non vtique is, qui parentem occidiſſet, dicebatur: ſed qui qualemcunque hominem: idem autem fuiſſe indicat lex Numæ Pompilij Regis, his compoſita verbis: Si quis hominem liberum dolo ſciens neci duit. Paricida eſto.

Quæſtor NOVIVS apud Tranquillum non is eſt, *inquit Turneb. Aduerſ. lib. 2. cap. 27.* qui pecuniam publicam tractat, ſed qui iudicium publicum exercet, & quæſitor ſæpius dicitur,

Digitized by Google

tur, apud quem nominari maiorem poteſtatem, vt prætorem (id enim eſt compellari maiorem poteſtatem) non oportuit.

QVÆSTORES (*inquit Varro*) à quærendo: qui conquirerent pecunias publicas. *Cornelius Tacitus libro* 11. *Annalium.* Apud maiores virtutis id præmium fuerat, cunctiſque ciuium, ſi bonis artibus fiderent licitum petere magiſtratus: ac ne ætas quidem diſtinguebatur, quin prima iuuenta conſulatum ac dictaturas inirent. Sed Quæſtores regibus etiamtum imperantibus inſtituti ſunt: quod Lex Curiata oſtendit, ab L. Bruto repetita. mansítque Conſulibus poteſtas diligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret: creatíque primùm Valerius Poſthumius, Æmylius Mamercus, 63. anno poſt Tarquinios exactos, vt rem militarem comitarentur. Dein gliſcentibus negociis, duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus prouinciarium vectigalibus. Pòſt lege Syllæ viginti creati ſupplendo ſenatui, cui iudicia tradiderat. Et quanquam equites iudicia recuperauiſſent, quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut facilitate tribuentium gratuitò concedebatur, donec ſententia Dolabellæ venundaretur. *Aſconius Verrina* 1. Quæſtores vrbani ærarium quærebant, eiúſque pecunias expenſas & acceptas in tabulas publicas referre conſueuerant. Liuius autem libro ſeptimo teſtis eſt, eoſdem Quæſtores ſigna ex ærario prompſiſſe Imperatoribus ad bellum exeuntibus. *Pomponius lib.* 2. *§.* 12. *de origine iur.* Deinde cùm ærarium populi auctius eſſe cœpiſſet, vt eſſent qui illi præeſſent, conſtituti ſunt Quæſtores, qui pecuniæ præeſſent, dicti ab eo quòd inquirendæ & conſeruandæ pecuniæ cauſſa creati erant. *Vlp. in l.* 1. *D. de offic. quæſtor.* Origo Quæſtoribus creandis antiquiſſima eſt, & penè ante omnes magiſtratus, Gracchanus denique Iunius, libro ſeptimo de Poteſtatibus, etiam ipſum Romulum & Numam Pompilium, binos Quæſtores habuiſſe, quos ipſi non ſua voce, ſed populi ſuffragio crearent, refert: Sed ſicuti dubium eſt, an Romulo & Numa regnantibus quæſtor fuerit, ita Tullo Hoſtilio rege quæſtores fuiſſe certum eſt. Sanè crebrior apud veteres opinio eſt Tullum Hoſtilium primum in Rempublicam induxiſſe quæſtores. Et à genere quærendi quæſtores initiò dictos, & Iunius, & Trebatius, & Feneſtella ſcribunt. *Tacitus libro* 13. *de Nerone loquens:* Deinceps curam tabularum publicarum à quæſtoribus ad Præfectos tranſtulit, variè habita, ac ſæpè immutata eius rei forma. Nam Auguſtus permiſit Senatui deligere Præfectos. Deinde ambitu ſuffragiorum ſuſpecto, ſorte ducebantur ex numero Prætorum, qui præeſſent. neque id diu manſit, quia ſors deerrabat ad parum idoneos. Tunc Claudius quæſtores rurſus impoſuit: iſque ne metu offenſionum ſegnius conſulerent, extra ordinem honores permiſit. Sed deerat robur ætatis cum primum magiſtratum capeſſentibus. Igitur Nero Præfectura perfunctos, & experientia probatos delegit. Eorundem etiam munus erat, prædam ex hoſtibus captam vendere, pecuniámque inde redactam, in ærarium referri: *quemadmodum Gellius libr.* 13. *cap.* 19. *declarat.* Item mulctas irrogatas exequi & in publicas tabulas referre: *vt patet ex Liuij lib.* 40. *Tacitus lib.* 13. Cenſuit Piſo deſignatus Conſul, ne mulctam à Tribunis dictam quæſtores ærarij in publicas tabulas ante quatuor menſes referrent. Dio præterea in libro 55. extremo ſcribit, Tuberone, Fabio COSS. ad quæſtores tranſlatum eſſe curam Senatuſconſultorum aſſeruandorum, cùm antea Tribunorum pleb. & Ædilium id munus fuiſſe. Denique (vt paucis horum munus complectar) vectigalia popul. Roman. in

prouincia exigebant, diſpendia præbebant militibus, ſinguláque accepta expenſáque rationibus inferebant, multas quoque pecunias tam Romæ, quàm in prouinciis exigebant, & in publicas tabulas notabant, omniúmque pecuniarum, rerúmque notas, & illuſtres rationes dabant: illáſque confectas & conſolidatas, abſolutáſque, per ſcribas ſuos in ærarium deponebant. *Vide Alexand. ab Alex. Genial. dier. libr. 2. capite 2. vbi & alia Quæſtorum munera commemorat.*

Quæſtores PROVINCIALES erant, qui vnà cum Proconſulibus, aut Proprætoribus in prouinciis exigebant, cùm pecuniam ſibi ex ærario à Senatu attributam, & à Tribunis ærarij adnumeratam accepiſſent, vnde ſtipendio, frumento, legatis, proquæſtoribus, cohorti prętoriæ ſuppeditarent: quemadmodum ex Verrina tertia intelligitur. *Aſconius* Prima Senatoris adminiſtratio eſt, Quæſtorem fieri, & in prouincia curam gerere pecuniæ publicæ in vſus diuerſos erogandæ. Inter vrbanos autem & prouinciales Quæſtores hanc differentiam notat Hotomanus. Primùm, quòd illi neque lictores, neque viatores habebant: cùm neque vocationem, neque prehenſionem haberent: *vti ſcribit Gellius libr 13. cap. 12.* Hi verò & lictores & togam prætextam habebant, *vt in Verrinā 4. idē docet.* ídque conſtat *ex Oratione pro Plancio* his verbis: Nam ſimul ac me Dyrrachium attigiſſe audiuit (de Plancio loquitur, Quæſtore tum Macedoniæ) ſtatim ad me lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, veſte mutata profectus eſt. Altera differentia eſt, quòd vrbani ius non dicebant: Prouinciales autem iure dicundo conuentus circumibant, vt ſcribit Suetonius in Cæſare, & quæcunque commiſſa populo Roma. eſſent, exquirebant: neque ijs iudices ac recuperatores dabant: quemadmodum videmus in Diuinatione, Q. Cæcilium Verris quæſtorem in Agon idem iudicium dediſſe, Si pateret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe.

Quæſtores CANDIDATI dicebantur qui libris, hoc eſt, epiſtolis, ſiue orationibus Principis in Senatu legendis præerant: *quemadmodum docet Vlpianus, in leg. 1. D. de offic. quæſt. Lampridius in Alexand.* Quæſtores candidatos ea ſua pecunia iuſſit munera populo dare: ſed vt poſt quæſturam præturas acciperent, & inde prouincias regerent. quibus ex verbis candidatos ſuſpicatur ea re dictos eſſe, quòd hic ingreſſus erat, & quaſi primordium gerendorum honorum, & ſententiæ in Senatu dicendæ quemadmodum Vlpian. eo loco ſcribit. Dio libro quinquageſimo quarto: *συναγαγὼν δὲ ἐκ λόγου τὸ βουλευτήριον, αὐτὸς μὲν οὐδὲν εἶπεν ὑπὸ βράγχου, τὸ δὲ δὴ βιβλίον τῷ ταμίᾳ ἀναγνῶναι δοὺς, τά τε πεπραγμένα οἱ κατηριθμήσατο.* Tacitus libro 16. Inter quorum aſpectus & minas ingreſſi curiam Senatores, & ratio Principis per quæſtorem eius audita eſt. Suetonius in Tito: Recepta ad ſe propriè omnium officiorum cura, cùm patris nomine, & ipſe epiſtolas dictaret, & edicta conſcriberet, orationéſque in Senatu recitaret etiam quæſtoris vice.

QVESTOR ſacri palatij, ſub Impp. Conſtantinopolitanis, is erat, qui petitionibus ſubſcribebat, vel etiam reſponſa reddebat, & (vt paucis complectar) qui leges dictabat preceſque ac reſponſa ſubnotabat, *vt conſtat ex Notitia Imperat. Roma. & Nouell. 53. & 114. lege vltim. C. de diuerſ. reſcript.* Sub eorum etiam diſpoſitione laterculum minus erat, *vt ex l. 32. C. de appellation. l. 1. C. de offic. quæſt. Nouell. Valentin. 3. & l. vltim. C. de petition. bon. lege 64. & 65. C. de decur. patet.* Symmachus ad Auſonium: Quęſtores, memini: conſilij regalis particeps, ſcio: precum conditor: recognoſco. Et alio loco: Te magis quæſturæ honos, & condendarum ſanctionum vſus exercuit. Procopius 1. de

bello

bello Perſ. *εἰ μὴ πρόκλος ἐκώλυσεν, ὃς βασιλεῖ τότε παρήδρευε, τὴν τοῦ καλουμένου κοιαίστωρος ἀρχὴν ἔχων, ἀνὴρ δίκαιος, διὸ δὴ ἐπὶ νόμον τινὰ εὐπετῶς ἔγραφεν.* Et alio loco: *Τριβουνιανὸς βασιλεῖ, πάρεδρος, κοιαίστωρα τοῦτον καλοῦσι ῥωμαῖοι.* His verò de cauſſis quæſtor iuſtitiæ, & legum cuſtos appellatur, & theſaurus famæ publicæ, & armarium legum *in Nouell. Valentiniani. de homicid. caſ. fac. & à Caſſiodoro duobus, aut tribus locis.* Denique is planè eſt quæſtor, quem in aula Cancellarium nos, & Latini eum appellarunt Niceta 7. *τὸ οἰκεῖον, ὡς ἡ λατίνων διάλεκτος φωνὴ, καγκελλάριον, ὡς δ' ἕλληνες εἴποιεν, λογοθέτην.* Nam & ſic legitur in Notitia officiorum Conſtantinopoleos. *Μέγας λογοθέτης διατάττει, τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποστελλόμενα πρόσταγμα τάτε, καὶ χρυσόβουλλα, προστάγματα, λιβέλλους καὶ τοπάρχας, καὶ τοῦτο μὲν ἴδιον τοῦ μεγάλου λογοθέτου ὑπηρέτημα.* His porrò verbis quæſtor reſcriptis & conſtitutionibus ſubſcribebat: QVAESTOR LEGI, addita die: vt in conſtitutionibus Iuſtini & Tiberij de adſcriptitijs. Præcedebat ſubſcriptio principis, addita etiam die, quod ijs verbis ſignificatur in Nouel. Valentiniani, de hom. caſ. fac. ET MANV DIVINA. DIVINITAS TE SERVET PER MVLTOS ANNOS. & Nou. de ind. reliqu. quod tamen in impreſſis deeſt: ET MANV DIVINA. OPTAMVS VOS FELICISSIMOS, &c. Addebatur etiam dies, quo is, ad quem dirigeretur conſtitutio, eam accepiſſet, & quo fuiſſet antelata, id eſt, programmate propoſita, *leg. 22. C. Theodoſ. de ijs, qui ſuper rel. cont.* ideóque in vna nonnunquam, & eadem conſtitutione, quatuor dies ijs verbis ſubnotatos inuenias. Dato Subſcripta, Accepta. Antelata, vel Lecta, vel Allegata. Etiam hoc adiiciemus, eundem morem poſteriores Impp. retinuiſſe, vt & ipſi ſubſcriberent conſtitutionibus, & chartularius cubiculi, quem vocarunt *τὸν ἐπὶ κανικλείου*, vt ex quadam Manuelis conſtitutione teſtatur Cuiacius, *ad l. 2. C. de petitio bon. ſub libro duodecimo.* Ad quæſtorem autem pertinebant memoriales, id eſt (vt Græci interpretantur) dicta lege ſecunda, *οἱ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι: & ad leg. eos. C. de excuſ. mune. οἱ τῶν ὑπομνημάτων πάντων*, &c.

Quæſtor EXERCITVS, *in Nouellis à Procopio* definitur *χορηγὸς τῆς τοῦ στρατιωτικοῦ δαπάνης*: rectiſſimè: nam Nouella quadrageſima prima, *στρατιωτικὰς δαπάνας*, & Iulianus *Nouella. 50.* annonas militum, tam Comitatenſium, qui per caſtra ſunt quàm limitaneorum eum diſtribuiſſe. Sed habuit etiam iuriſdictionem & auditorium: & apparitionē inſtar præfecti prætorio, & vicarium in vrbe. nam ſub eo erant prouinciæ quinque Scythia, Myſia, Caria, Cyprus, & Cyclades inſulæ, quarum caput Rhodus: & inde Rhodi appellatione *d. Nouel.* 41. Cyclades ſignificantur. Habuit harum prouinciarum vnaquæque ſuum præſidem, & de præſide Cycladum eſt, *l. 4. C. de nauicul. Nouel.* 163. & ab his præſidibus appellabatur, non ad præfe. prætorio, ſed ad quæſtorem exercitus, ex Nouella quinquageſima, cui Nouella quadrageſima prima ita derogat, vt ex Myſia quidem, & Scythia, appellationes apud eum inducantur, quòd is ſedem ſuam in ijs prouincijs habeat: ex cæteris autem prouincijs, vt appellationes in vrbem inducantur apud eundem ipſum, ſi fortè in vrbe fuerit, vel apud vicarium eius adhibitio quæſtore ſacri palatij. Item à iudice, quem ipſe dederit in eis prouincijs, putà Caria, Cypro, Rhodo, vt appelletur ad vicarium eius, & vtilis apud eum in vrbe cœpta, apud vicarium eius peragi poſſit: ſi fortè eum exercitus cauſſa, & neceſſitas auocauerit à munere iudicandi. Vulgò dicitur, A iudice dato, eum appellari, qui iudicem dedit: id ſic eſt accipiendum, vt & ſucceſſor eius appellari poſſit, *l. 1. D. quis à quo appe.* vel vicarius ex Nouella quadrageſima prima Vulgò dicitur, Apud

quem cœptum eſt iudicium, & finem accipere debere. Et hic quoque addatur, vel apud ſucceſſorem eius, aut vicarium.

QVÆSTOR, cuius meminit Nouella 80. creatus conſtitutúſque à Iuſtiniano eſt Conſtantinopoli quærendis coërcendiſque mendicis, inertibus, otioſis, peregrinis, errantibus & vagis, cuiuſcunque conditionis eſſent, ſiue clerici, ſiue monachi, ſiue aduocati aliarum ciuitatum, quos σωηγόρυς dict. Nouel. vocat, & Iulianus ſcholaſticos, *vt l.2.C.de lucr.aduoca.* Nos enim qui in foro, veriſque litibus terimur, multum malitiæ quamuis nolimus, addiſcimus. Schola & auditorium, & ficta cauſſa innoxia eſt. at ſi fortè exteri litis cauſſa in vrbem venerint, vult Iuſtinianus quæſtore imminente, inſtante, vrgente, & ad extremum audiente & cognoſcente, morantibus iudicibus celerrimè eorum lites finiri. Eidem in mendicos validos coërcitionem dat mitiorem, quàm definiatur *l.1. C. de mend. val.* & conſtituit quandam veluti ἀργίας actionem, vt ipſe ait, id eſt, inertiæ & lenitudinis, qualis fuit olim apud Græcos. Datur etiam huic quæſtori poteſtas cognoſcendi de crimine falſi, & de ſuperexactionibus executorum, id eſt, ſi ſupra modum ſportulas exegerint. Videtur & ius habuiſſe imbecillis dandi tutoris, *vt ex Harmenopulo conſt.5.tit.11.* qui & in fine ſexti de eius officio tractat.

QVÆSTORIVM, dicebatur quæſtoris tabernaculum in caſtris, quemadmodum Prætorium, Prætoris. Habebatur enim magno in honore quæſtor. Vnde Inſignia quæſtoria nomen traxerunt.

QVÆSTORIVS ager dictus eſt, qui ex hoſtib. captus per quæſtores populo Romano limitib. actis diuiſus, eſt venditus. *Hac Flaccus*, Quæſtorij agri dicũtur, quos populus Ro. deuictis pulſisque hoſtibus poſſedit, mandauitque quæſtoribus, vt eos venundarent. *Hac Hygenus.*

QVÆSTVS intelligitur, qui ex opera cuiuſque deſcendit, *l.7. & l.8. D.pro ſocio.* hoc eſt, ſi quod lucrum ex emptione, venditione, locatione, conductione deſcendit, denique quod non per ſe natum, vt hæreditas legatum, donatio: ſed labore & opera cuiuſque quæſitum eſt. Minus tamen eſſe lucrum quàm quæſtum, patet ex his Ciceronis verbis, *in Orat.in Piſon.* Quo quidem in ſpectaculo mira Reip. æquitas erat, vter eorum petijſſet, tanquam laniſta, in eiuſmodi pari lucrum fieri putabat, immortalem verò quæſtum, ſi vterque cecidiſſet.

Quæſtus fundi, reditus eſt. *l. 22. de fun.inſt.vt apparet ex coniunctione l.12. §.ſi agro.D. eod.* Vallæ quæſtus eſt actio ipſa, atque artificium lucrandæ pecuniæ. Verum quęſtus nomine, nec hęreditas, nec legatum, nec donatio continetur, vt iam diximus.

Quæſtus illicitus comprehenditur nomine lucri. Vnde luſor etiamſi multa perdiderit, non poterit prætendere titulum oneroſum. Baldi celebratur verbum illud: quicquid & maleficio quęritur, dicitur eſſe lucrum, ſed illicitum, *l ſi poſſeſſor. D. de pet. hæred.* iubet reſtituendos quęſtus inhoneſtos, ne vel colore aliquo poſſeſſor lucrum faciat.

QVÆSTVARIVS, qui quæſtus gratia ludicram artem exercet, *l. athletas.5.1.& l.2.in fine.D. de his qui not.infam.*

Quæſtuaria corpora, quæ quæſtum corpore faciunt, *l.4.§. 1. D. de ijs qui not.infam.*

QVALISQVALIS ſeruus, *in l. 5. §. vltim. D. de conſtit. pecun.* dum dicitur, qualem qualem ſeruum domino acquirere obligationem conſtitutæ pecuniæ, eſt ſeruus qualiſcunque, ſiue ordinarius, qui & actor dicitur, & diſpenſator, ſiue vicarius, vt rectè Græci interpretantur. Sic & qualis qualis ſumitur *apud Vlpian. in l.2. D. de bono. poſſeſſ. ſecund. tab.*

Qualem ſententiam dicat arbiter, non

non refert, dummodò dicat, quod ipſi videtur. Certiſſima enim ductrix conſcientia eſt, *Paulus in l. qualem. D. de recept.*

QVALECVNQVE dominiū *in l. ſi mater. §. eandem. D de excuſat rei iud.* hoc eſt, ſiue dominium in bonis, ſiue dominium ex iure Quiritum: vel, vt non male Ioannes loquitur, ſiue dominium ciuile, ſiue naturale, qui enim *inquit Cuiac.* dominium aliud directum, aliud vtile faciunt, magno errore labuntur.

QVALISCVNQVE poſſeſſor, *l. 12. §. pen. quibus modis pignus vel hypo. ſoluat.* hoc eſt, ſiue iuſtus, ſiue iniuſtus poſſeſſor.

QVALITAS, aliàs accipitur pro conditione rerum, quatenus ad commercium humanum poſſunt, vel non poſſunt accommodari: *vt in titul. de diuiſion. rerum & qualita.* Aliàs accipitur pro bonitate vel æſtimatione rerum, *§. 1. Inſtitution. quibus mod. re contrah. obligat. l. 1. D. de action. & oblig.*

Qualitas in iure noſtro accipitur etiam pro differentiis facientibus rem certam ac determinatam, & contrahentibus rem ad indiuiduum. textus eſt ſecundùm Zaſium, *in l. ſtipulationum quadam, D. de verb. oblig.* Itaque Qualitas eſt, quæ ſpeciem ex differentibus declarat. Ideóque quam Vlpianus, *in l. heredes 21. §. ſed etſi. D. de teſtamen.* nummorum qualitatem appellat eam Papinia. *in l. qui non. 78. §. 1. D. de hær. inſtit. ſpeciem vocat.* Similiter Caius, *in l. 74. D. de verb. obligation.* qualitatem demonſtrari ait, cùm certam ſpeciem nominamus: veluti fundus Tuſculanus, homo Stichus, *& lege ſequenti*: Cùm vinum Campanum optimum dicimus, ea res inquit, efficit, vt ea appellatio certi ſignificatiua ſit.

Qualitatum genera duo ſunt: neceſſariæ, non neceſſariæ. Neceſſariæ in actione exprimi debent, vt peto à pupillo, quæ ei auctore tutore mutuaui. Hæc plerunque à iure præſumitur, *l. non gutauit. §. non quamuis. D. de bon. poſſeſſio. contra tabul.* Non neceſſariæ non exprimenti, expreſſæ tamen probandæ ſunt, *l. habebat. D. de inſtito.*

Qualitas, adiecta verbo, ſecundùm tempus verbis intelligenda eſt, *l. in delictis. §. ſi extraneus. D. de noxalib.*

Qualitas prædij, bonitas, ſalubritas, amaritudo, *l. ſi quid alius. de verb. ſign.*

Qualitatem & materiam, pro eodem poſuit *Vlpian. l. 14. D. de contrah. empt.*

Qualitas frumenti, pro genere & ſpecie. *l. 21. §. ſed & ſi dotem, D. de teſtament.*

QVALITER QVALITER, pro qualitercunque, *l. 7. D. de minorib. leg. 7. §. primo. ad leg. Aquil. l. 1. D. de bonis eorum qui ante ſentent. ſibi mor. conſci.*

QVALITER ſe habere, id eſt, qualitatibus quibuſdam affectum & præditum eſſe. *Celſus l. 79. de verb. ſign.* Quid aliud ſunt iura prædiorum, quàm prædia qualiter ſe habentia? vt bonitas, ſalubritas, amplitudo. Idem eodem ſenſu vſurpauit, *l. qui fundum. 12. quemadm. ſeru. amitt.* Fundus, inquit, qualiter ſe habens, ita cùm in ſuo habitu poſſeſſus eſt, ius non deperit. Atque ita habent Floren. Pandect. alij codices qualiter qualiter in hoc poſteriore loco, & in ſuperiore æqualiter.

QVALITERCVNQVE, pro vtcunque, Alberico, id eſt, ſiue bene ſiue malè.

QVALVS, *apud Vlpianum in princip. l. ſed etſi quid. §. 1. D. de vſufruct.* Nam ſi librarium ait, rus mittit, & qualum & calcem portare cogat, eſt ciſtæ genus, quo calx defertur, quod & Canum dicebatur, auctore Feſto, Gloſſis. Qualus, σιυλις ἢ σώεχκος κόφινος. *Apud Virgilium Georgic. 2.* qualus pro vimineo vaſculo, per quod vinum guttatim defluit, cùm calcatur vua. *Apud Apuleium* accipitur pro caniſtro, in quo panis ſeruatur, *Prudentius in hymnis* pro ſponda accipit. *vide Columellam libro 1. cap. 15.*

QVAM, pro Magis, vel potius quàm video à Iuriſconſultis vſurpari locis quàm plurimis. *Paulus l. 2. D. D. de rebus credit.* Mutui datio conſiſtit in his rebus, quæ pondere, numero, menſura conſiſtunt: quoniam earum datione poſſumus in creditum ire, quia in genere ſuo functionem recipiunt per ſolutionem, quàm ſpecie, *Vlpi. l. 2. D. de iud.* Alioquin compelletur iudicium accipere, quàm inuenire eos, qui ſatis pro eodem. *Idem l. pro harede. in fin. D. de acquir. hared.* Si ſepulchri violati filius agat, quamuis hæreditarij, quia nihil ex bonis patris capit. non videtur bonis immiſcere. hæc enim actio pœnam, quàm rei perſecutionem continet. *Idem l. ſi hominem. in princip. D. depoſit.* Quia cum sciret, cui rei pararetur, intempeſtiuè miſericordiam exercuit, cùm poſſet non ſuſcipere talem cauſſam, quàm decipere. *Idem l. ſuſpectus.* D. *de ſuſpe. tut.* Expedit enim pupillo rem ſuam ſaluam fore, quàm tabulas rem ſaluam fore cautionis habere. *Idem l. ſi cui. §. ſi Titio.* D. *de leg.* 1. Intereſt enim eius ſolui mihi quàm ipſum conuentum mandati actionem intendere. *Idem l. prætor. §. hoc interdictum.* D. *de operis noui nunciatione.* Non nulli putant in factum eſſe dandam, quam interdictum, quod verum eſt. *Tertullianus libr. 2. aduerſus Marcionem*: Quia bonum ſcilicet fidere in Deum, quàm fidere in hominem. *Et in Apologetic. capit.* 8. Sed beſtiarum, inquit, opinor hoc munus, quàm hominis, *& Liuius lib. 2.* Oratio fuit precibus, quàm iurgio ſimilis. *Tacitus lib.* 1. Verùm quia Romanis, Germaniſque idem conducere, & pacem quàm bellum probabant. *Idem lib. 3.* ad Druſum pergit, quem haud fratris interitu trucem, quàm remoto æmulo æquiorem ſibi ſeparabat. *Et alibi ſæpè.* Sic Claudianus de bello Gildon.

Phalarim tormentáque flamma
Profuit, & Siculi mugitus ferre iuuenci,
Quàm tales audire choros.

Videtur autem hoc genus loquendi ab Hebræis manaſſe, qui particulam, Magis, ſæpiſſimè ſubaudiunt. *Vide Ant. Auguſt. lib. 4. c. 8.*

QVAM, pro antequam, *l. 1. C. vbi cauſ. fiſcal.*

QVANDIVS, pro quo ad, *Paulus in l. illis libertis. de conditionibus & demonſtrationibus.* Quandiu adoleſcentes ad militiam promouerentur. *Sic l. 15. D. quibus mod. vſuſfr. amit. l. 1. §. habebit.* D. *de pen. legat.* An hæc dictio faciat conditionem, *Bart. diſſerit. in l. 1. C. de leg. & in l. 1. D. de cond. & demonſt.*

QVAMLIBET, Alber. indicat, pro aliquam, accipi *in leg. 3. in princip. ff. de acquir. poſſeſſ.* Sed ſufficit, *inquit Paulus*, quamlibet partem eius fundi Introire.

QVAMVIS, pro quantumuis, *l. 43. D. de damn. infect.* Sed ſi tanta vis venti fuiſſet, vt quamuis firma ædificia conuelleret, Sic apud Virgilium:

Vt quamuis auide parerent arua colono.

QVANDOQVE, pro quandocunque, non rarò in libris noſtris vſurpatur. Sic quandoque venerit, id eſt, quandocunque, *in l. 2. D. de condit. & demonſtr.* Et quandoque liberos habuerit, *l. 18. D. quando dies leg. ced.* & Quandoque nupſerit, *in l. 30. eo. tit.* & Quandoque conditio extiterit, *in l. 28. D. ad Trebell.* & quandoque apparuerint, *in l. 15. D. de legat. 3.* quandoque inciderint. *l. 9. D. de legibus. Sic & in lege 35. D. de iureiurand. l. 54. D. ad Trebell. & l. 7. D. de pactis dotalibus, l. 1. §. hac pœna. D. quod quiſque iur. l. 104. §. pen.* D. *de legatis, lib. 1. l. 6. D. de tribut. l. 7. D. de vulg. l. 9. C. de capit. dim.* Sic vbique, pro vbicunque, aliàs dicitur.

Quandoque aliàs valet aliquando, *vt 22. D. de adoptionibus. l. 8. §. manumiſsionis. D. de donatio. inter virum.* At *in titulo quibus modis re contrah. oblig.* quod ait Iuſtinianus: Vt quandoque non eadem, ſed alia eiuſdem, gene-

ris reſtituantur, id Caius eandem rem tractans, *lib.2.Inſtitut.*dixit, ſtatuto tempore.

QVANDOQVE RESTITVAS, hoc eſt, cùm primum potueris, *l.29.D.quando dies leg.ced.*

Quandoque, id eſt, poſt aliquod interuallum. *Caius l. 42. D. de iure dotium.*Res in dotem datæ, quæ pondere, numero, menſura conſtant, vt quãdoque ſoluto matrimonio aliàs maritus reſtituat. *Vlpianus, l.22. D.de adoptionibus.* Cæterùm ſi fidei eius committat, vt quandoque reſtituat, non oportet admitti fideicommiſſum.

QVANTI & Tanti relatiua ſunt inter ſe, vt tot, quot. *Gaius l.65.de legat.2.* Quod ſi minus ſunt, in tantos quanti inueniũtur: id eſt, in tot, quot inueniuntur.

QVANTÆ ſummæ, *in l.quiſquis. D.de legat.3.* teſtator dixit: Quiſquis mihi hæres erit, damnas eſto dare quantas ſummas legauero. Ibi, *teſte Zaſio,* intelliguntur ſub nomine Summarum, corpora: & licèt verbum, Quanti referatur ad pecuniam propriè, tamen ibi refertur ad corpora.

QVANTVM MEA INTERFVIT, *Paulus in l.2.D.rem ratã hab.* hæc verba declarans ſic dicit: Quantũ mea interfuit, id eſt, quantum mihi abeſt, quantúmque lucrari potui. *Pomponius in l.ſi procurator, idem probat.dict.tit.*

QVANTI EA RES EST, vel quanti eam rem paret eſſe, idem valet, in vtraque enim clauſula placet veram rei æſtimationem fieri, *inquit Vlpian.l.179.D.de verb.ſignific. l.8.D. de in lit.iur.* Quandoque ei, quod intereſt, opponitur, *l.vnic.§.fi.D.ſi quis ius dic.non obtemp.* Hoc iudicium, inquit, eo loci Vlpianus non ad id quod intereſt, ſed quanti ea res eſt, concluditur. Verùm pro re ſubiecta varia fit eorum verborum interpretatio. interdum enim veritatem, id eſt, veram quantitatem: vt in edicto: qui ſatiſdare cogan. & de falſo tuto. quandoque pœnam, vt in edicto quos aduerſus eum, qui vocatum in ius vi eximit, continent, *l. pen.D.ne quis eum, qui in ius voc.* In eũ autem, *inquit Vlp.* qui vi exemit, in factũm iudicium datur: quo nõ id continetur, quod in veritate eſt, ſed quãti ea res eſt ab auctore æſtimata, de qua controuerſia eſt.

Quanti ea res eſt, non tantùm corporis, ſed & iuris æſtimationem denotat, vt in edicto, quod metus cauſſa. Quanti enim, id eſt, quod metu, dolóve extortum à nobis abeſt, & quod reſtitui oportet: vt ſi proprietas abſit. proprietas: ſi poſſeſſio, ſola poſſeſſio æſtimetur, *l. 14. §. Labeo. leg. 21. D. quod met. cauſſ.*

QVANTI EA RES EST, in edicto de ſeruo corrupto ſic accipitur, quanto, ſeruus ob id, quod corruptus eſt, minoris exiſtat, *l.9. in fine.D. de ſeruo corrupt.*

QVANTI EA RES EST, interdum vtilitatem ſignificat, & ad id quod intereſt, agentis pertinet: vt in ſtipulatione, RATAM REM HABERI, non rei ſtipulandi, vel promittendi compendium ſpectandum eſt, ſed quod intereſt eius quod ſtipulatus eſt, ratum haberi quod geſtum eſt, *l.1. & 3. §.vltim.l.19.D.rem ratam haberi.* Quanti intereſt vniuſcuiuſque poſſeſſionem retinere, *l. 1. §.vltimo.D.vti poſſid.* Similiter in interdicto, De itinere actúque priuato, ex his verbis æſtimatur. Quanti actoris interſit via, ſiue itinere non prohiberi, *c.1.& 3.§. in hoc interdicto. ff. de itinere actúque priuato.* At in interdicto, Ne vis fiat ei, qui non in poſſeſſionem miſſ. cùm ad perſonam domini hæc verba referantur veram vtilitatem continent, vt quanti verè interſit, poſſeſſionem eius rei habere, in cuius poſſeſſionem miſſus eſt, tanti is, qui prohibuit, condemnetur, *& l.1.in princ.§. hac verba. & l.2. Digeſt. ne vis fiat ei, qui in poſſeſſio.* Hinc illæ notæ apud Valerium: Q. E. R. E. T. P. I. R. D. T. Q.

D. D. P. F. Quanti ea res erit, tantæ pecuniæ iudicium recuperatorium dabo: teſtibúſque duntaxat decem denunciandi poteſtatem faciam.

QVANTI pro Quot, vide Tanti.

QVANTVS, quanta, quantum, multitudinis numero non tantùm ad Pecuniam numeratam, ſed & ad corpora refertur, *l.29.D.quando dies leg. ced.l.93.D.de legatis & fideicommiſſis, libro trigeſimoſecundo.l.50.D.de verbor. oblig.*

QVANTO minoris actiones in iure ciuili duæ reperiuntur, quarum altera ciuilis, altera ædilitia eſt. Ciuilis eſt, Quanto minoris empturus erat emptor, ſi vitium sciſſet, *l.Iulianus. Digeſt. de actione empti.* Ædilitia eſt, Quanti minoris res fuit contractus tempore, quàm quanti empta eſt, *l.quod ſi nolit.* 31. *§. ſi plures D. de ædilit.edict.* Per ciuilem actionem emptor ſi nihil daturus fuiſſet, omne quod dedit, recuperat: at per Ædilitiam ſi res nullius pretij eſt, redhibetur, *l.bouem.43.§.aliquando, eod.* Illa perpetua eſt: hæc verò annua, *l.ædiles.38.eadem.*

QVANTO MINVS A TITIO CONSECVTVS FVERO, TANTVM DARE SPONDES? ſi ita ſtipulatus fuero, non ſolet dubitari, quin ſi nihil à Titio fuero conſecutus, totum debeas, quod Titius debuerit, *inquit Gaius*, *l.150. D.de verb ſignif.*

QVANTITATES appellantur, quæ numero pondere, & menſura conſtant, quæ longè à ſpeciebus differunt. nam Quantitates ſingulæ propriam ſpeciem non habent, ſed communi ſpecie continentur: *ait Vlpianus l.cùm Stichus.29. D. de ſolutionibus.* Itaque ſi nũmus pro nummo reddatur, & oleum pro oleo, & vinum pro vino: non aliud pro alio, ſed eadem ſpecies reddi videtur. nam quod in eiuſmodi rebus genere idem eſt, etiam ſpecie idem videtur, *l.2.D.ſi certum petat.* Species verò ſingulæ propriam ſpeciem habent, & communi omnes genere continentur: vt Pamphilus & Dauus communi hominis genere comprehanduntur: ſed alius eſt Pamphilus, alius Dauus. Itaque qui illum pro hoc, vel hunc pro illo ſolueret, aliud pro alio ſoluere diceretur. Quantitates numero diuiduntur, *d. l. cùm Stichus.* 29. quippe in quibus non corpus, ſed vis ac momentum ſpectetur, *l. ſi is, cui nona. D.de ſolutionibus* 87. *D.de legatis, & fideicommiſſis, libro trigeſimoprimo.* Species autem à partibus diuiduntur. Rationem autem inter corpus & quantitatem quæ dicitur eſſe, *in l. planè. §. primo & ſequen. D. de legatis & fideicommiſſis, libro trigeſimonono, l. Mauius. D. de legat. & fideicomm. libro trigeſimoprimo.* ſic exponit Cuiac. *Obſeruationum libri decimi quarti capite* 19. Res eadem ne volente quidem teſtatore ſæpius dari aut præſtari poteſt: quia res mea facta ſemel, amplius mea fieri, aut mihi legari non poteſt, *l. ſi ſeruus. §. Stichum. D.de legatis & fideicommiſſis libro trigeſimo*, ac ne æſtimatio quidem ex repetitione debetur, quia res legata eſt, non æſtimatio & ſecundum regulam iuris, duæ cauſſæ lucratiuæ in eandem rem concurrere non poſſunt: niſi appareat teſtatorem voluiſſe: & rem præſtari, & æſtimationem, quod etiam legatarium probare conuenit, *lege ſi alij. in fin. D. de vſufruct. l. nutu. §.1.ff. de legatis tertio.* Res ipſa ne volente quidem teſtatore ſæpius præſtari poteſt. At quantitas eadem volente teſtatore ſæpius præſtari poteſt: quia etſi quantitas ſit eadem: non tamen eſt ſpecies eadem, non eadem corpora nummorum. Quantitas eadem facilè multiplicatur. Corpus idem non recipit multiplicationem. Denique duæ cauſſæ lucratiuę in eandem rem concurrere non poſſunt, in eadem quantitatem poſſunt.

Quantitas, quandoque pecuniæ ſummam ſignificat, *l. 11.ff. de compen. l.47.§.1 ff.de iur.fiſci.*

Quan-

Quantitas etiam modum ſignificat, *l. 94. ff. de verborum obligationibus.* Sic Quantitatem patrimonij, operis, tranſactionis, legatorum dicimus, *l. 21. in fine. Digeſt. de operis noui nunciatione. l. 19. ff. de militari teſtamento l. 72. & 73. D. ad legem Falcidiam.* Sic pro pretio & valore, *apud Paulum libr. Sentent. 2. cap.* Seruus qui furtum fecerit, damnúmve dederit, niſi id pro ſui quantitate dominus ſarcire paratus ſit, noxæ dedi poteſt.

QVARTA, quæ in iure noſtro frequentiſſimè appellatur, multiplex eſt: & quadrantem eius aſſis, de quo agitur, ſignificat. Præciſè namque Quarta, pro quartapars ferè nominatur. Quartas igitur literarum ordine deſcribemus.

Quarta AGNATORVM erat quadrans hæreditatis inteſtato mortui, quam agnati, ſi filij non extabant, nepotibus ex filia auferebant, *leg. ſi defunctus. 4. de leg. hæredibus, libro Codicis Theodoſ. quinto*: at ex lege Iuſtiniani quandiu poſteri vlli ſunt, quamuis ex fœmina prognati ſint, agnati non admittuntur, *l. vltima. Cod. de ſuis & legit.* qua lege Quartam illam agnatorum abrogauit.

Quarta ABROGATI dicitur, quæ à D. Pio introducta eſt: cum impubes cauſſa cognita arrogatus, ſine cauſſa tamen emancipatur: tum enim quartam bonorum arrogatoris cum ſuis bonis obtinet, paſſim appellatur quarta D. Pij, *l. Papinianus. 8. §. ſi quis impubes ff. de inoffi. teſtam. & l. 1. §. ſi impubes. ff. de collation. l. ſi arrogator, 22. ff. de adoptionib.* Hoc autem, periculi quod vitæ pupillorum ab arrogatoribus impendebat, euitandi cauſſa, inſtitutum eſt: Duo quippe cauenda fuerunt in iſtis adoptionibus, quia duplex ad deprædandum arrogati patrimonium aditus patebat. primum, ſi puer à medio tolleretur: deinde, ſi emanciparetur: nam vtroque modo illius bona arrogatori quærebantur. conſtitutum ergo eſt: primum, vt ne arrogatur impuberis eius ante pubertatem mortui hæres eſſet: deinde, vt impubes minimum quartam arrogatoris ſui bonorum partem lucraretur.

Quarta CENTESIMÆ quid ſit, *l. fi. C. de pet. hæred.* docet *Auguſtinus l. 2. Emendationum, c. 10.*

Quarta CVRIÆ dicitur, quadrās eius hæreditatis, quam alienus aliquis (hoc eſt, non ex numero decurionum) qui curiali ſucceſſit, ſiue ex aſſe, ſiue ex parte ſucceſſit, obtinuit. tum enim conſtitutum eſt, vt quadrantem curia poſtulare poſſit, non tamen de ſingulis rebus, ſed ita, vt hæres vniuerſum patrimonium in partes quatuor diuidat: & ſors ducatur, vt vel curia quadrantem, vel hæres dodrantem obtineat, *l. prima & ſecunda, C. quando, & quibus quarta pars, l. 10.*

Quarta DIVI PII, Vide Quarta arrogati.

Quarta EPISCOPORVM, inſtituta eſt à Iuſtiniano, ſed mira varietate: nam *in Nouella ſexta. Quomodo oport. epiſcop.* ſtatuit, vt qui è curialibus aut cohortalibus Epiſcopus creabitur, quadrantem omnium ſuorum bonorum curiæ largiatur. At *Nouella 123. de eccl. diuerſ. c.* ſtatuit, vt bonorum ſuorum quartam duntaxat retineat, reliquum curiæ attribuatur.

Quarta EX TRIBVS MARIBVS eſt, quæ per SC. Sabinianum inducta eſt: vt qui ex tribus maribus in adoptionem datus fuerit, ei quarta pars bonorum adoptiui patris relinquatur, *l. pen. C. de adoption. & §. ſed ea omnia. 13. vbi Th. de hæred. ab inteſt.* hoc edim iuris ei, qui tres liberos mares haberet, tributum eſt.

Quarta FALCIDIÆ dicitur in iure, quam hæredes beneficio legis Falcidiæ retinent ex legatis, ſi fortè amplius dodrante in iis conſumptum eſt à teſtatore: Lex autem id ſtatuit non de ſingulis legatariis, ſed

de vniuerſis: vt ſcilicet legare ita liceret, dummodò pars quarta patrimonij penes hæredem remaneret. Itaque tametſi plures legatarij ſint, non tamen amplius eis, quàm dodrantem licet attribuere. Viciſſim autem non vniuerſi hæredes, ſed ſinguli quartam ex ſua cuiuſque parte retinere poſſunt: modúſque patrimonij, non qui hæreditatis adeundæ, ſed qui tempore mortis fuit: ſpectatur: & antequam ea quarta detrahatur, æs alienum, funeris ſumptus: & precia manumiſſorum ſeruorum detrahenda ſunt, *l.1. & paßim. D. & C. de leg. Falcidia.*

Quarta FIDEICOMMISSARII dicitur, cùm hæres poſt mortem ſuam rogatus eſt hæreditatis ſuæ partem quartam reſtituere. Valet enim fideicommiſſum, perinde ac ſi de hæreditate ſua reſtituenda rogatus eſſet: & eatenus reſtituenda eſt: quatenus hæreditas teſtatoris patitur, ſecundum vulgatam formam iuris, *l. filiusfamiliàs.114. §. vt quu. D. de legatis & fideicommißis, lib. trigeſimo.* Exemplum etiam extat *in l. ita tamen 27. §. Trebellianum. & l. epiſtolam 75. §.1. D. ad Trebell.*

Quarta FILIÆ MAIESTATIS DAMNATI, ab imperatorib. Arcadio & Honorio inſtituta eſt. nam cùm olim ad liberos damnati maieſtatis bona pertinerent, *l. eorum D. ad legem Iuliam maieſtatis*, conſtituit, vt filiis nihil omninò relinqueretur: filiabus autem quolibet numero eſſent, quarta tantùm ex bonis matris, ſiue teſtatò, ſiue inteſtatò deceſſiſſent, attribueretur: vt haberent mediocrem potiùs filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum ac nomen hæredis, *l. quiſquis. 5. C. eod tit.*

Quarta FISCI quæ ſit, *docet Paulus in l. pen. D. de iure fiſci.* Qui tacitam fidem ac commodauit, vt non capienti reſtitueret hæreditatem: ſi deducta parte quarta reſtituit, nihil retinere debet: quadrans autem, qui hæredi imponitur ipſius eripiatur, & ad fiſcum transferatur. vnde dodrantis ſemiſſem ſolum capit qui ſe detulit.

Quarta LIBERORVM appellatur quadrans eius partis hæreditariæ, quæ ſi paterfamil. inteſtatò deceſſiſſet, ad eos peruentura erat. qui quadrans liberis, vel inofficiosè exhæredatis, vel minorem in partem inſtitutis, quam quantus ille eſt, attribuitur: veluti ſi duo ſint filij, quia legitima cuiuſque pars ab inteſtato eſt ſemis, idcircò ſeſcuncia illis attribuetur: quæ ſemiſſis pars quarta eſt, *l. Papinianus 8. §. ſi quis & l. ſi non mortis. D. de inoffi. teſtamen.* Quarta autem hæc Legitima vulgò appellatur: opinor, quoniam ad Falcidiæ legis inſtar inducta eſt: *vt Iulianus apertè oſtendit Nouella 34. & alijs locis innumeris.* Poſtea autem Iuſtinianus Legitimæ iſtius rationem immutauit, *Nouella 18.* quia ſtatuit, vt ſi plures filij non ſint, quàm quatuor, legitima portio cenſeatur triens. ſi vltra quatuor, ſemis. vide ſuprà, Legitima liberorum.

Quarta MATRIS VEL AVIÆ curialis è Iuſtiniano inſtituta eſt, vt ſi mater mortui, vel auia, tempore quo filius, nepóſve moritur, in collegio eiuſdem ciuitatis curialis inuenta fuerit, quartam partem ipſorum hæreditatis obtineant, *l. 2. in fin. C. quando & quibus.*

Quarta MONACHI inſtituta eſt à Iuſtiniano, *Noue. 5. de monaſterijs, §. ἐναντίον* vbi ſtatuit, vt ſi quis liberos habens in monaſterium ſe aſcribi velit, tantum ex eius bonis attribuatur liberis ipſis, quantum quarta pars bonorum eius, ſi inteſtatus deceſſiſſet, efficeret: quod ſi quid iam ante, aut donationis propter nuptias aut dotis cauſſa: ſed tamen minus quadrante ipſis erogaſſet, quod ad quadrantem deeſſet, ſuppleretur, reliqua in monaſterij dominium tranſirent. quod idem inculcatur *Noue. 123. de eccl. diuer. c. §. εἰ δὲ γυνὴ ἢ ἀνήρ.*

Quarta SVPERSTITIS FILII dicitur,

Digitized by Google

dicitur, cùm paterfamil. vxorem grauidam reliquit: & dubitatur, quot liberos paritura ſit. nam auctores iuris conſtituerunt, vt pars pro tribus in ſuſpenſo maneat, vſque dum mulier pepererit, & quarta pars ſuperſtiti filio attribuatur. quod enim fieri non rarò admodum poteſt, ſpectarunt: id eſt, quia fieri poterat, vt tergemini naſcerentur, quartam partem ſuperſtiti filio aſſignauerunt, *lege 3. D ſi pars hæredit. peta.*

Quarta TREBELLIANICA, quæ nunc vocatur, Pegaſiana olim fuit. nam Pegaſiano SC. inſtitutum eſt, vt qui fideicommiſſum, ſiue vniuerſale, ſiue particulare reſtitueret, quadrantem ſibi retinere poſſet, *§. ſed quia de fideicommiſ. hæred.* vnde intelligi poteſt, quod lex Falcidia eſt in legatis, id Pegaſianum in fideicommiſſis eſſe. nam quemadmodum hæres, à quo plus dodrante legatum eſt, vſque ad quadrantem integrum itinere poteſt eodem modo is, qui plus dodrante reſtituere eſt rogatus, ſiue vni, ſiue multis plus dodrante reddere ſit rogatus, quartam ſibi retinere poterit. Veluti ſi domum, quæ ſemiſſem valeat, Titio: ſeruos qui trientem valeant. Seio tum enim vnam vnciam retinebit: non quo ab vtroque ſemunciam vnam detrahat, ſed vt hæc vncia excedens in partes duodecim diuidatur, quarum ſex Titius, quatuor Seius aufert, duæ reliquæ apud hæredem remanebunt. Atq. hæc quidem inter quartam Falcidiam, & Pegaſianam ſimilitudo eſt: differentia autem illa. quòd in Falcidiam legata non imputantur, in Pegaſianam imputantur. Itaque ſi teſtator quadringenta in bonis habens, hæredi centum, Mæuio ducenta, Valerio centum leget: hęres vltra centum, quę prælegati nomine retinebit, Mæuio quinquaginta. Valerio vigintiquinque quartæ nomine detrahet. at ſi hæredem, cui centum legarit. roget hæreditatem reſtituere centum quidem illa ſibi legata retinebit hæres: quartam autẽ eo amplius non detrahet. Cuius differentiæ rationem animaduerti hanc eſſe, quod lex Falcidia voluntati præſumptæ teſtatoris ſubſeruiat, eíque conſentanea ſit, exiſtimatur enim teſtator, legatis hæreditatem exhauriens, errore id facere, & putare plus in hæreditate eſſe, quàm reuera ſit: creditúrque voluntas eius ea fuiſſe, vt hæres aliquid obtineret. At SC. Pegaſianum directo voluntas teſtatoris aduerſatur. conſtat enim teſtatoris hanc fuiſſe voluntatem, vt nihil apud hæredem, niſi nomen ac titulus maneret: reuera alius hæres eſſet. Cùm igitur aliquo præmio Senatuſconſultum hæres voluerit aduerſus teſtatorum voluntatem, ad hæreditates adeundas allicere, credibile eſt ſatis habuiſſe, ſi quadrans iſte quoquo titulo ad hæredem perueniret. Itaque Marcianus *in leg. in quartam. 91. Digeſt. ad leg. Falcid.* ſiue legatum, ſiue fideicommiſſum datum ſit hæredi, ſiue præcipere, vel deducere, vel retinere iuſſus eſt, vel accepta pecunia hæreditatem reſtituere rogatus ſit, vel conditionis implendæ cauſſa fideicommiſſum ei ſit, ea omnia in quartam ei imputari ſcribit: in Falcidiam autem, nequaquam. Atque hæc quidem de quarta Pegaſiana. Iuſtiniani verò conſtitutione Pegaſiani vis in Trebellianum ita transfuſa eſt, vt iam quarta Trebellianica vocitetur, quoniam hæres vel quartam, vel quod ei deeſt, retinere ſolutúmve repetere poteſt: actiones autem pro rata communicantur, at ſi totam ſpontè coactúſve reſtituit, omnium tum commodorum, tum incommodorum fit expers, *§. ſed quia. de fideicommiſ. libertatibus.* Hotoman.

QVASI verbum differentiæ, diuerſitatíſque, ſed & decidendi rationem ſignificat, *leg. 63. §. ſi cùm tres. D. pro ſocio. & leg. 33. Digeſt. de obligat. & action. l. 5. §. quippe. Digeſt. de his qui deiecer. vel effud. l. 47. D. de fideiuſſ. leg. 6. D. de exceptionibus.*

Quaſi, *in leg. id tempus. D. de vſuca-*

pio. deminutionem, ſiue improprietatem ſignificat. Interdum pro quando recipitur, *leg. certis. D. de accuſation.* quaſi aliàs, veritatem denotat, *l. ſi ante nupt. D ſolut. matri. l. 34. D. de damno infect. leg. dedit. D. de condictio. cauſſ. data.* quaſi aliàs ſimilitudinem indicat, Pomponius. Si alienam rem, inquit, ſciens mulier, in dotem dederit, reddenda ei eſt, quaſi ſuam dediſſet. *D. ſoluto matrimonio.* Quaſi, dixit, pro, ac ſi.

quaſi vox improprietatis & fictionis, abuſioníſque ſignificatiua eſt. Sic peculium quaſi patrimonium dicitur, cùm eorum duntaxat, quaſi ſui iuris ſunt, patrimonium intelligatur, *l. dona. §. præterea. l. 47. in fin. D. de peculio.* Et mulierum dos quaſi matrimonium dicitur, *l. 37. D. de religioſ.* Et quaſi pignus, quod pignoris loco retinetur, *leg. 13. §. offer. D. de actio. empt.* Quaſi vſusfructus earum rerum, quæ vtendo conſumuntur & pereunt, Proprietario enim ſatiſdatur: ſatiſdatio verò in corporum locum apud illum ſuccedit, *l. 2. & 7. D. de vſufruct. earum rerum. §. conſtituitur. in fin. Inſtitut. de vſufruct.* Et quaſi poſſeſſoris loco conſtitutus dicitur is, qui vſum cœnaculi accepit, *l. 17. in fin. D. de donati.* quaſi dos, quæ à ſeruo ancillæ datur, *leg. 39. D. de iure dot.* cùm enim matrimonium inter eos non conſiſtat, nec dos eſſe intelligitur, *l. 3. D. eodem titul.* quaſi maritus eſt, qui minorē 12. ann. domum deduxit, antequam ea iuſtam ætatem impleuerit, *l. 32. § ſi quis ſponſam. D. de don. inter vir.* quaſi acceſſio intelligitur pater, qui iubet cum filio contrahi, *l. 91. §. an filiusfam. de D. de verb. obligat.* Quaſi hæredes ſunt, qui vtilibus actionibus à Prætore datis in hæreditatem reſtituuntur, *l. 71. §. vlt. D. quod met. cauſ.* & omnes omnino prætorij ſucceſſores quaſi hæredes ſunt, *§. quos autem. Inſtitut. de bon. poſſ.* quaſi caſtrenſe peculium, quod ad inſtar caſtrenſis peculij introductum eſt, *l. 1. §. nec caſtrenſe. D. de col. bon. l. 7. in fin. D. de don. l. 6. C. de bon. mat. l. vlt. C. de inoffi. teſtam.* quaſi poſſeſſio incorporalium veluti iurium appellatur. Propriè enim corporales demum res poſſidentur, *l. 3. §. qui vſusfructus. D. de vi & vi arma. & inſtit. de interd. in prin.* vbi Theod. quaſi poſſeſſionem definit, ἀσωμάτου πράγματος κατοχήν. Solent autem hac voce actiones vtiles deſignari. Ecce enim hypothecaria actio, quæ creditoribus ad hypothecarum perſecutionem datur, cùm ad exemplum Seruianæ, quæ de rebus coloni pignori pro mercedibus obligatis competit, introducta ſit, quaſi Seruiana, & vtilis Seruiana dicitur, *l. 13. §. 1. D. ad Velleian. §. item Seruiana. Inſtitut. de actionib. l. 1. C. commu. de leg. l. 1. §. cum prædium. D. de pig.* Eodem modo quaſi Publiciana, pro vtili Publiciana, *in l. 7. D. de vindic.* Sic quaſi Fabiana vel Caluiſiana. *l. vlt. D. ſi quid in fraud. patro.* Sic vtilem actionem quaſi inſtitoriam dandam dixit Papinianus, *l. 10. §. idem Papinianus. D. manda.* quòd aliàs dicitur, vtili actione ad exemplum inſtitoriæ actionis agi, *l. 3. §. ſi procurator. D. de action. empt.* Sic quaſi damnni iniuria actionem pro vtili Aquiliæ actione dixit idem Papinian. *in l. 27. D. de procuratoribus.* Et aliàs, vtilem actionem damni iniuria, quaſi ex lege Aquilia, *leg. 51. Digeſt. de furtis.* Sic & vtilem actionem quaſi tutelæ, *in leg. 52. §. 1. de pecul.* dicimus. Et vtilem actionem quaſi domino dare, *leg. 22. Digeſt. de aq. & aqu. plu.*

quaſi dominus dicitur, qui diu poſſidendo dominus effici poteſt. *Zaſius in leg. ſtipulatio. §. hac quoque. D. de verb. oblig.*

quaſi dominium propriè appellatur, cùm res alicui tradita eſt, à non domino, iuſto tamen mediante tit. Impropriè quaſi dominium appellatur vtile. Quaſi dominium autem duplex: Verum, & putatiuum. Verum, cùm eſt verè ſolutum, tranſactum, &c. Putatiuum, cùm non verè, accidente tamen iuſta erroris cauſſa, vt ſi erraui in facto proprio putans me ſoluiſſe, vel tranſegiſſe, per ſuas

fortaſſe

Digitized by Google

fortaſſe perſuaſionibus veriſimilibus.

quaſi dominium non eſſe tertiam ſpeciem dominij, à d recto & vtili diſtinctam non vna tantùm ratione probat *Apellus c.5. de adfin.*

quaſi nulla actio eſt, quæ exceptione repellitur, *§. Pomp. ſcribit. le. eleganter. D. quod met. cauſ.*

quaſi prædo habendus eſt, qui per litis conteſtationem vel denunciationem aduerſarij cœperit intelligere hæreditatem occupatam ad ſe non pertinere. quia fit malæ fidei poſſeſſor, *l. ſed & ſi lege. §. de eo autem. & §. etiamſi ante litem de pet. hæred.*

quaſi ſui hæredes dici videntur aſcendentes, patrui & fratres, *not. in authentic. de hæred. & Falcid. §. ſi vero expreßim.*

quaſi vſucapere accipitur is, qui dicit ſe in ſtatu vſucapiendi fuiſſe, & quaſi habitu, id eſt aptitudine rem vſucepiſſe, ſi à poſſeſſione non cecidiſſet, petens reduci ſe & reponi ad rei poſſeſſionem: vt vſucapio perficiatur re ad vſucapionis commodum eſt reſtituta: *Zaſius in §. ſed iſta. inſtit. de act.*

quaſi contractus in iure appellantur, qui non propriè contractus ſunt, ſed tantùm ad contractuum ſimilitudinem accedunt. nam vt in contractibus, ſic etiam in hiſce actionibus rei priuatæ negotium geritur. verùm hoc intereſt, quod in contractibus conuentio interuenit. & voluntas vtriuſque non modò concurrit, verùm etiam declaratur: in his vnius ſolius actione tum ipſe, tum etiam alter tacitè obligatur: vt facilè appareat, eos ſi minus re ac veritate, ac certè tacitè ac præſumptè, id eſt, ipſo iure contraxiſſe. Præſumitur enim ac iudicatur negotiorum geſtor eo animo negotium gerere, vt ex dolo & culpa obligetur: viciſsímque etiam dominus eo animo eſſe iudicatur, vt lubenter ſe negotiorum geſtori obligatum velit, ſi quid ſuo nomine impenderit. quare naſci dicitur hæc obligatio, quaſi ex contractu: id eſt, non ex vero & geſto (vt ſic dicam) contractu, ſed ex tacito & præſumpto, *leg. 5. Digeſt. de obligation. & action. l. 2. l. 6. D. de neg. geſt.*

quaſi delictum dicitur, cùm culpa punitur ita, quaſi reuera delictum eſſet. Culpa enim propriè à Delicto ſic diſtinguitur, quòd in hoc dolus eſt, in illa non eſt: veluti cùm iudex malè per imprudentiam iudicando litem ſuam. Imprudentia enim pars culpæ eſt: culpa autem pars quædam delicti. pœna igitur damnato ſic imponitur, ac ſi deliquiſſet: cùm tamen eius factum propriè delictum dici non poſſit, *l. 5. §. ſi iudex. D. de obligat. & act. §. 1. Inſtit. de obligat. quæ quaſi ex delict.*

QVATENVS aliquando aduerbium eſt, *l. ſi cum dotem. §. Nec non illud. D. ſol. mat.* Aliquando accipitur pro coniunctione quòd *vt ibidem. §. ſi autem ſauiſſimo.*

QVATENVS FACERE POSSIT, *l. maritum. D. ſol. matr. l. in condemnatione. D. de diuerſ. regul. iur. & alibi ſæpè.* Hæc verba innuunt debere ita fieri deductionem, ne quis egeat: relinquendúmque ei eſſe, vnde ſecundum dignitatem ſuam honeſtè cum familia ſua viuere poſſit.

quatenus ad hæreditatem peruenit, id eſt, in quantum locupletior facta fuit, *l. in hæredem. D. de dolo.* Quòd ſi adiicitur diſpoſitioni in futurum tempus conceptæ conditionem ſignificat *l. cùm via. D. de cond. & demonſtrat.*

quatenus quomodo ponatur, *exponit Bart. l. 1. verſi. quæro de aduerb. D. de con. & demonſt. & Bal. in l. antiquitus. 1. not. C. de vſufr.*

quatenus, pro quoniam, quia, *in leg. 26. §. ſi is qui. Digeſt. mandati. leg. 15. item ſenatus. Digeſt. de falſis. & le. 53. D. de fideicomm. liberti. leg. 2. Digeſt. ſi quid in fraud. patron. l. 4. D. de gradib. & ad fin. 49. ff. de verb. oblig. leg. 6. in fin. D. ſi cert. petat. l. 3. §. 1. D. de in rem verſ. l. 60. §. 1. D. de ritu nup. l. 35. in fi. princ. ff. de aur. & arg. lega. l. 14. D. de aqu. & aq. plu.* Feſtus lib. 11. in hac ſi-

Digitized by Google

gnificatione veteres quatenus dixiſſe ſcribit, vſitata illis quantum exiſtimo literarum a, & i, commutatione. Inuenio etiam ſic Quintilianum locutum *lib.4.Inſtit.cap.2.* Sed quatinus, ait, ſorte quadam peruenimus ad difficilius narrationum genus, iam de his loquamur. *Et Plinium libr.3. Epiſtol. ad Caminium*: Et quatinus nobis denegatur diu viuere, relinquamus aliquid, quo nos vixiſſe teſtemur. *Et Sueton. in Claudio. capit.26.* Confirmauitque quatinus matrimonia ſibi malè cederent, manſurum ſe in cœlibatu.

QVATERNATVM feudum in Neapolit. conſtit. quod in quaternionibus doanæ inſcriptum eſt.

QVATVORVIRI, magiſtratus erant, qui à Romanis in coloniis ac municipiis creabantur. Hinc Cicero epiſtolam ſcribit, Quatuoruiris & Decurionibus Fregellanis. Et in epiſtol. ad Atticum de M. Antonio inquit: Euocauit literis è municipiis denos; & IIII. viri venerunt ad villam eius. Extat tamen *in lib.32. Var. Lect. Victor cap.17.* inſcriptio antiqua municipij, in qua quatuoruiri non numerantur.

SECVRITAT. AVG.
SACRVM.
DECVRION. POPVLVSQ.
COLONIAE. PRAENESTIN.

QVERELÆ nomine tres in iure ciuili actiones appellantur: vna Inofficioſi teſtamenti: altera quæ ad illius ſimilitudinem introducta eſt, Inofficioſæ donationis: tertia Inofficioſæ dotis.

Querela INOFFICIOSI TESTAMENTI eſt, qua poſtulatur, vt ſi iudices violatum à teſtatore officium cognoſcant, reſciſſo teſtamento, hæreditatem iis quibus naturæ iure debetur, adiudicent, quaſi non ſanæ mentis teſtator fuiſſet: quia vel in ſuos liberos iniurius, vel in ſuos parentes impius fuerit, *l. 1. & paſſ. D. de inoffic. teſtamen.* Eadémque interdum Actio, interdum etiam Accuſatio nominatur, *l. 3. l. 8. l. 11. l. 25. l. 27. C. de inoffic. teſt. l. 6. l. 22. l. 27. D. eod.*

Querela INOFFICIOSÆ DONATIONIS eſt, qua poſtulatur. vt quod contra officij rationem donatum eſt, reuocetur, *l. 1. & paſſ. C. de inoffic. donat.* Vtriuſque autem hoc commune eſt, tum vt demum concedantur, cum vel alia ratione nulla liberi jus ſuum recuperare poſſunt, vel quadrans hæreditatis eis relictus non eſt quæ pars legitima dicitur. nam ſi minus eis relictum eſt, quod deerit ſupplebitur, *l. ſi tota. 5. & l. ſi mater. 7. C. eod.*

Querela INOFFICIOSÆ DOTIS eſt, per quam liberi quorum mater ſecundo ſuo marito, vel omnia bona ſua, vel magnam eorum partem dedit, poſtulant vt debita ſibi emolumenta præſtentur, *leg. 1. Cod. de inoffic. dot.* Hoc autem duæ priores, inter ſe differunt, quod prima non niſi & iure facto teſtamento, & adita ex ea hæreditate & aduerſus hæredem ſcriptum conceditur, *l. Papi. § ſi conditione D. de inoff. l. ſcimus. § illud. C. eod.* Secunda verò plerunque & ab inteſtato, & ei qui ab inteſtato hæres eſt, competit, *leg. 3. Cod. de inoffi. dona.* Illa reſcindit teſtamentum, & planè ad inteſtati cauſſam reuocat, vt nihil ex eo valeat, *d. l. Papin. & l. cum mater. D. eod.* hæc nunquam reuocat: niſi vſque ad legitimam tantum, *l. 1. & paſſ. C. illo tit.*

Querela PRÆPARATA (quæ non niſi extraneis datur, *l. ſi quis filiũ. l. ſcimus in fi. C. de inoffi. teſt.*) dicitur, quæ in controuerſiam aliquo modo perducta eſt. Præparaſſe autem querelam videtur is, qui ad denunciationem vel actionis editionem proceſſit: multò magis qui litem conteſtatus eſt, *l. quemadmodum. D. de inoff. teſt.* Vide ſuprà Inofficioſum.

QVI, quæ, quod, de iis dictionibus vide *l. nuper. § fin. D. de legat. 3. l. Quintus. D. de aur. & argent. l. 1. Cod. de ſum. Trini.*

Qui omnino non reſpondet, contumax eſt. Contumaciæ autem pœnam

nam hanc ferre debet, vt in ſolidum. conueniatur. *Vlp. ait, in l. de ætate. 1. D de interrogat. actio.*

Qui, pro Qualis, M. Cic. in Antonium, Qui vir. ex Bud.

Qui, vox iuncta verbo futuri temporis, facit conditionem, *l. Stichum qui. D. de l. 1. Bart. Alex. & Aret. in l. ſi decem cum reliquero. ff. de verb. oblig.*

Qui, aduerbium, pro quemadmodum.

Qui relatiuum, ſi qualitas omnibus competat, *l. omnes populi D. de iuſt. & iur.* non reſtringi, ſed declarat. *Sic in l. 1. C. de ſumm. Trinit.*

QVIBVSIPSIS. Pomponius. Regula iuris ciuilis eſt, ait, quæ efficit, vt quibus ipſis legare poſſimus, eorum quoque ſeruis legare poſſimus.

QVICQVID infinitè capitur, nunquam refert, *leg. quod ſi ſic D. de hæred. vel act. vend.*

Quid infinitè captum, *vt docet Bart. l. ſeruus. D. de acqu. hæred.* verificatur in qualibet particula, quandoque ponitur pro aliquid, *leg. 1. § ibi hic titul. Digeſt. de publican.*

QVICVNQVE, dictio diſtributiua, idem ſignificat quod, Quiſquis: quia vox hæc, Cunque, naturam geminationis habet: vnde & Qualiſqualis, à Iuriſc. ſcribitur, cum alij, qualiſcunque dicant: ſic & Taliſcunque, & vtercunque pro vteruter, & ſi qua ſimilia. Huius autem diſtributiui duplicis natura eſt, vt rem in ſolidum cuilibet attribuat, & vel in vno poſſit effectum conſequi, nedum in omnibus. Quod rectè Bartol. declarat, *vt Alc. teſtatur. c. 12. libr. 12. Parerg. 3.* Continet autem tam maſculos, quàm fœminas, *l. ait diuus. D. de iur. fiſci. cum ſimil.* Item complectitur ciuitatem, municipium, corpus, collegium & vniuerſitatem, *leg. metum. §. animaduertendum. & ſeq.* D. *quod met. cauſ. Vide Bartol. in d. l. ait diuus. & in l. neceſſitas. § ſi annua.* D. *de pign. act*, vbi excutit, idémne, ſit quod Omnis. Et quamuis, Quicunque, Cuiuſcunque, maximè extendantur in iure noſtro, tamen nihilominus intelligitur, cuiuſcunque ſexus, de perſonis aptis, *per not. gl. in l. permittendo. in princ.* D. *de iur. dot.* Adſtipulatur gl. *in l. vlt. gradatim. § 1.* D. *de mun. & hon.* vbi etiam vniuerſalitas ad aptas perſonas reſtringitur. Memorabilis eſt illa Zaſij doctrina, quam tradit, enarrans §, *de conſtituta. Inſtit. de actio.* Quod quamuis ius ciuile loquatur, & decidat ſub vniuerſali, tamen iſta effuſa vniuerſalitas reſtringitur ad aptas perſonas: *& vide Alciat. lib. 3. ff. de ver. ſig.* nunquam in iure noſtro tanta vniuerſalis eſt propoſitio, quæ vniuerſaliter omnino intelligatur, quia accipiat reſtrictionem ad homines aptos, *per gl. in tam. d. §. in verbo Cum omnibus.*

QVIDNI? cur non? *leg. 1. § 1. D. de verb. oblig.*

QVIDNAM perſonam certam dicit, & ſingulare potius ſignum eſt, quàm particulare. Nec ſubſtituit, quod aliqui volũt Quidam, pro quis, eſſe dictionem vniuerſalem. Indiuiduum namque vbique, ſed non demonſtratiuum indicat, ſi rectè textus excuſſeris.

Quidam filij, duos tantùm etiam complectitur: quod ceu obſeruatu dignum traditum eſt *in gl. l. 1. C. de inoff. donat.* Pontificij iuris interpres verb. Quidam alij, ad tres vel quatuor referunt, *c. 1. contrà de reſcript. & eo. l. ti. c. 2. l. 6.*

Q. D. E. R. F. P. D. E. R. I. C. Quid de ea re fieri placeret, de ea re ita cenſuerunt. Notæ quibus veteres in Senatuſconſultis proſcribendis vtebantur. Vide D. E. R. I. C.

QVIES pro laxamento & otio, *l. 1. § cura carnis. D. de offic. Prætor.*

QVIETE, ſine interpellatione, vel interruptione aliqua, *cap. ſanctorum. de præſcript.*

QVILIBET verbum rem, qua de agitur, cuilibet appropriare ſolet, *l. ſi pluribus vbi Bartol. & Zaſius.* Dige. *de leg. 2.* & quid diſtet à verbo Omnis, not. in d. l. ſi pluribus.

Digitized by Google

quibuſlibet vocem, de inhabilibus accipiendum non eſſe reſpondit *An. Alc.reſp.370.numer. 6. ex Bald.cap. 1. §.donari quibus mod. alte.olim.feud.a-li.in vſib.feud.*

QVIN pro quòd, *in l. quiſquis.D. de verb.ſig.*

QVINCVNX aſſis pars, *leg.ſeruum.50.§.fi.D.de hared.inſti.* conſtat quinque vnciis,hoc eſt, quinque duodecimis,vt ſcribit Voluſ.in lib.diſtributionis. Eius hæc nota erat: ⵈ ⊢ ⵈ.

QVINA dena, vulgò quindena. *D.ad leg.Falc.l.qui quadraginta.§.qui ducenta.*

quini ſolidi quid ſignificent, *in l. vni.C.de arg pretio.lib.10.Auguſt.libr. 2.cap.9.exponit.*

QVINARIVS, dimidium denarij id eſt,aſſes quinque,*Auguſt.l.2. Emend.cap.7.*

QVINQVE pedum vſucapionem Cic. nominat in lib. De legibus 1.eo loco quem ſubiiciam, &, ſi poſſum,explanabo. Ex hac,inquit,non rerum, ſed verborum diſcordia controuerſia nata eſt de finibus, in qua (quoniam vſucapionem XII. tabulæ intra quinque pedes eſſe noluerunt) depaſci veterem poſſeſſionem Academiæ ab hoc acuto homine non ſinemus, nec Mamilia lege ſinguli, ſed ex his tres arbitri fines regemus. Depaſci Academiæ poſſeſſionem, refert ad vſucapionem ſpacij quinquepedalis.Senſus eſt.Vt in controuerſia vicinorum definimus, termini requiruntur, quib. repertis, quinque quaqua verſus pedes definiuntur, qui quamuis longo tempore ab alterutro poſſeſſi ſint, finibus tamen dirimendis reſeruantur: ſic in controuerſia de finibus bonorum & malorum, quæ philoſophos exercet, termini Academicæ diſciplinæ à Socrate poſiti perueſtigandi ſunt: & Antiochi arrogantiæ illius gloriam depaſcentis regenda & coercenda eſt. Lex autem Mamilia vnicum adigi arbitrum volebat finibus agrorum regundis: ſed cùm tres tum eſſent, facetè intulit: Nec Mamilia lege ſinguli, ſed ex his tres arbitri fines regemus. De hac lege Aggenus Vrbicus his verbis:De fine enim lex Mamilia quinque aut ſex pedum latitudinem præſcribit, quoniam hanc latitudinem vel iter ad culturas accedens occupat, vel circũactus aratri,quod vſucapi non poteſt. Hoto. qui & de hac re dixit quædam in Comm. de leg. duodecim tabularum.Hinc

quinque pedum præſcriptio, *l.4. & l.5.C.fi.reg.* de qua vide Alciatum in libello, cui titulus eſt de quinque pedum præſcriptione.

QVINQVEPRIMI in Verrinis ſunt quinque viri, qui principem in ſenatu locum habebant: hi autem, vt & decemprimi,muneribus quibuſdam & functionibus obnoxij erant,vt à Iuriſconſultis traditur.

QVINQVEVIR apud Hora. li.14.ſat. 5. hoc verſu. *plerunque recoctus Scriba ex quinq-euiro coruum deludet hiantem.* quibuſdam dicitur ſignator,quod quinque ſignatores adhiberi ſolerent. *Turn. Aduerſ.l.21.c.* 26.putat nomen eſſe magiſtratus, vt in colonis deducendis, & agris aſſignandis.nam triumuiri,quinqueuiri, decemuiri, vigintiuiri leguntur aſſignatores agrorum fuiſſe.Cicer.quinqueuiri meminit in Lucullo: Neminem eſſe prætorem imperatorem,neſcio anne quinqueuirum quidem quenquam, niſi ſapientem. Sed & quinqueuiri de exilio iudicabant, *vt idem Turneb.refert ex Puhao.* Erant & quinqueuiri menſarij.& quinqueuiri muris turribúſque reficiendis, quod paruum erat & exiguum munus. Erant & quinqueuiri cis & vls Tiberim,quorum non admodum magnum munus erat, cùm quidam magiſtratuum vicarij forent, de quibus Horatium potiſſimùm locutum eſſe idem Turn. vult. Scriba autem recoctus id eſt, qui ſæpè factus & refectus eſt: ſic recoxiſſe Peleam dicitur Medea, id eſt,reformaſſe atque renouaſſe.

QVINQVENNIVM dicitur multum temporis, *in leg.1.§. quod dictum eſt.D.de ſeparat.*

QVIN-

Digitized by Google

QVINQVENNALIS, *in leg. 1. de medic. & profeſſoribus in Cod. The.* hoc erat in municipiis quibuſdam magiſtratus nomen. *Spartia. in Hadria.* Per Latina oppida Dictator, & Ædilis & Duumuir fuit, apud Neapolim Demarchus, in patria ſua Quinquennalis, *Apul. 10. de Aſino aur.* Gradatim permenſis honoribus Quinquennali magiſtratui fuerat deſtinatus.

QVIRINVS velut conditor vrbis Romæ conſecratus, cùm antea Romulus diceretur, à quo Romani Quirites. Hinc

QVIRITIVM ius dicebatur, quod ciuium Romanorum cauſſa propriè inſtitutum ita erat, vt peregrini omnes eius planè expertes eſſent. Itaque cùm Cicero Licinium Archiam ciuem Romanum probare vellet: Iis temporibus, inquit quæ tu criminaris, ne ipſius quidem iudicio in ciuium Romanorum iure eſſe verſatum, & teſtamentum ſæpè fecit noſtris legibus, & adiit hæreditates ciuium Romanorum, &c. Hoc autem ius quantum ad dominium acquirendum attinet (*de quo ſolo titulo Codicis intelligendus eſt*) ab Vlpiano quidem in Inſtitutionibus tribus in rebus ponitur, mancipatione, vſucapione, & in iure ceſſione: à Varrone autem *libro de re ruſtic. 2.* ſex. nam præter ſuperiores addit iuſtam hæreditatem, emptionem è præda ſub corona, & emptionem in bonis ſectioneve alicuius. Verba eius hæc ſunt: In emptionibus. Emptionem aut omnem acquirendi modum intellige, vt ſuo loco docuimus (dominum legitimum ſex ferè res perficiunt: ſi hæreditatem iuſtam adiit, ſi vt debuit, mancipio ab eo accepit, à quo iure ciuili potuit (mancipationem ſignificat, de qua ſuo loco diximus, & quam Quiritium eſſe propriam Cicero & Boetius In Topi. demonſtrant (aut ſi in iure ceſſit qui potuit cedere) ſic reſtituit Hotomam, vbi legebatur C V I.) & id vbi oportuit (id eſt, apud eum, apud quem legis actio eſt hoc ſignificari cognoſces ex formula ceſſionis in iure) aut ſi vſu cepit (vſucapionem enim Quiritium eſſe propriam indicat C C G. ex XII. Tabul. in lib. Officior. I.) aut ſi è præda ſub corona emit (quo de more Gellius libr. 7. cap. 4.) túmve cum in bonis ſectionéſve cuius publicè venit, qua de re ſuis locis explicabimus. Ius ergo Quiritium hoc erat, vt ſi aliquo illius generis modo acquiſita res eſſet, nihil eſſet periculi à litibus: quemadmodum *in Orat. pro Cæcina.* Cicero declarat. Vt perueniat ad me fundus, inquit teſtamento alicuius fieri poteſt: vt retineam quod meum factum ſit, ſine iure ciuili non poteſt, id eſt, ſine iure Quiritium, quia hæredis inſtitutio ius Quiritium non transfert, ſed iuſta & legitima hæreditas, vt ſuperiùs dictum eſt: item: Fundus à patre relinqui poteſt: at vſucapio fundi, hoc eſt, finis ſolicitudinis ac periculi litium, non à patre relinquitur, ſed à legibus aquæductus, hauſtus, iter, actus, à patre, ſed rata auctoritas harum rerum omnium à iure ciuili ſumitur. Hinc ius euictionis, de quo ſuo loco commemorauimus. Huic autem iuri Quiritium opponebatur ius in bonis: de quo ſub verbo IN BONIS diſſeruimus, *idque apparet ex l. vnic. C. de nud. iur. Quirit. tollen. itémque ex Vlpian. Inſtitut. capit.* I. Quiritium ius, *inquit Iuſtinianus*, id dicitur, quo Quirites vtuntur. Romani enim à Romulo, Quirites à Quirino appellantur, *§. 3. de iur. natur.* Ouidius lib. 2. Faſt.

Proxima lux vacua eſt, at tertia dicta Quirino:
Qui tenet hoc nomen, Romulus antè fuit.
Siue quòd haſta Quiris priſcis eſt dicta Latinis.
Bellicus à telo venit in aſtra Deus.
Siue ſuo regi nomen poſuere Quirites:
Seu quia Romanis iunxerat ille Cures.

QVIS, verbum, tam maſculos

QQq

quàm fœminas complectitur, l.1.D.de verb. ſignifi. Itaque his verbis, SI QVIS ID QVOD PERPETVAE IVRISDICTIONIS CAVSSA PROPOSITVM, &c. Prætorem vtrunque ſexum complexum, *Vlpianus ait l.7. D. de iuriſdictio.* Idémque ad illa verba, SI QVIS NEGOTIA ALTERIVS, &c. Hæc verba, ait, SI QVIS, accipienda ſic ſunt, ſiue quæ, *l.3.D. de neg. geſt.* Item de verbo Qui, traditur *in l.1.D.de conſtit. pec.* & de verbo, Quicũque, *in l.16.D.de iur. fiſc.*

Quis, aut interrogatiuè, aut infinitè ponitur, nunquam relatiuè. Verùm vniuerſalíſne aut particularis vox ſit, Bartolus oſtendit, *in l. ſi ita. D. de leg.* 2. Aliquando ponitur pro Aliquis: ita & quocunque die, pro aliquocunque. Vnde qui promittit ſiſtere quocunque die, perinde eſt, ac ſi aliquo die ſiſtere promiſiſſet, eríque in arbitrio promiſſoris, quo die velit, poterítque vel vſque ad mortem differre. Diei enim electio ad eum ex regula pertinet, *l. qui ex pluribus. de verbo. obliga.* quòd ſi antequam ſiſtat moriatur, verum erit aliqua eum die non ſtetiſſe: commiſſáque ſtipulatione pœnali aduerſus hæredem agetur: quo fit, vt ſubauditione Accurſiana, aliorúmque tricis, *vt Alciatus*, nihil ſit opus.

QVISQVIS voce, omnes ſignificantur *l.29.D.de hæred. inſtit.* atque ita hæc clauſula, QVISQVIS MIHI HAERES erit, accipienda eſt, *l.3.D. de iur codicill. l.3.l.103.l.123.D.de leg.1.* Nam & ſi plures gradus ſunt hæredum, & ſcriptum ſit, Quicunque mihi hæres erit, dato, ad omnes gradus hic ſermo pertinebit, *l.96.D. de legat.3.*

Quo BONVM EST? locutio Iuriſconſultis vſurpata, pro, Quam ad rem vtile eſt? *Caius l. aliquando. 13. in fin. D. ad Velleian.* Quo enim bonum eſt, expectare conditionem vel diem, cum in ea cauſſa ſi prior iſte debitor. &c. *Vlp. l. 3. §. ſi quis ex liberis. D. de bon. poſſ. contra tab.* Cùm enim poſſit contra tabulas habere poſſeſſionem, quo bonum eſt ei contra tabulas dari? *Idem l ſi poſt. mortem. 10. §. liberi. eodem.* Quo enim bonum eſt eis fauere, vt patrem faciant, nihil habituris? *Scæuola. l. ſi duo. 93. D. de ſolutionibus.* Si duo rei ſint ſtipulandi, & alter alterum hæredem ſcripſit, videndum an confundatur obligatio, placet non confundi: quo bonum eſt hoc dicere.

QVO magis pro quo minus, *Imper. l.3.C.de iud.* Nihil prohibet, quo magis apud eum quoque diſceptatio terminetur. *Item l. 1. C. qui dare tut.* Non ideo oportuit impediri, quo magis liberali cauſſa ordinata, curator tibi daretur.

Quo iure, quáve iniuria, prouerbiale eſt, quaſi per fas ac nefas, velis nolis. *Terentius in Andria.* Quo iure, quáve iniuria præcipitem me in piſtrinum dabit.

Quod iuſſu, nomen eſt obligationis & actionis commune, *l. ſi tutoru. §.1. l. ſi iuſſu eius. D. quod iuſſu.* Vide Actio quod iuſſu.

Quod legatorum Interdictum, vide Interdictum quod legatorum, & ſic de Quorum bonorum, &c.

Quod alium facientem prohibere ex officio neceſſe habuit, id ipſe committere non debuit, *Vlpian. ait. in l. altius. D. ſeruit. vend.*

Quod ademptum eſt, nec datum videtur, ſecundum Celſi & Marcelli ſententiam quæ vera eſt, *vt ait Vlpianus in l. ſi ita adſcriptum. de leg.1.*

Quod quis ſciat, vel quod ſcire debeat, paria cenſentur, *Bald. in Authen. ad hac. C. de vſur.* Sicut & idem iudicatur, quod quis rem aliquam habeat, vel habere debeat, *l. pen. §. cùm ita vbi Bart. de aut & arg. leg.*

Quod ſine fraude ſua aliorúmque fiat, Budæus intelligit, ſaluo ſuo aliéoque iure. Huius perquàm elegantis clauſulæ ſenſum Cæſares noſtri in diplomatibus, & quidem, vt omnia craſſiore ſtylo, ſic exprimere ſolent: Noſtris tamen, ſacríque imperij, ac alterius cuiuſcunque iuribus ſemper ſaluis.

Quod

Digitized by Google

Quod turpiter, vel ſcelere quæſitum eſt, ad compendium hæredis non debet pertinere, *in fin. l. quod diximus. D. Quod met. cauſ.*

QVO aduerbium, *in l. 1. §. 3. D. de ſuis. & legit.* id eſt, ad quid, *l. 26. §. 4. D. ex quibus cauſ. maio.*

Quò, aduerbium eſt loci, quò, pro quantò, Quò minus homo poteſt, eò magis cupit. Quò pro vt, *Plinius Iunior:* Neque id feci, quò tibi moleſtus eſſem.

QVOAD VIVAM, & quoad moriar, idem ſignificant: tametſi contraria eſſe videantur. Rationem habes apud Sipontinum. *Vlp. in. l. epiſtola §. fin. de pact. docet his verbis.* Vt ei certa quantitas, quoad viueret hæres, præſtaretur, non produci perpetuam præſtationem. Eſt tamen vbi aliquando rerum quantitatem denotat, & pro quantum, ferè cum verbo Poſſum, accipitur, *Cicero de Seneƈt.* Quoad potuit, reſtitit. Quoad eius fieri poteſt, hic ε ι v s parelcon eſt, hoc eſt, ſuperflua vocis additio. Sed apud Iuriſconſultos frequentior eſt, quæ *παρολκὴ* dici poteſt, id eſt, *vt Alciatus interpretatur.* ocioſitas: cùm aliqua dictio, vel etiam clauſula additur, quæ minimè ad rem, de qua agitur, neceſſaria ſit, ita vt etiã ſi ead. ſit, nihilominus idem iuris fuerit conſtituendum, *l. qui Romæ. §. Callimachus. D. de verb. oblig.*

QVOCVNQVE tempore, verbum vniuerſale eſt, & omne tempus ſine reſtrictione complectitur. *Vide gl. in l. cùm pœnam. D. de arb. Bart. in l. balliſta. D. ad Trebellia. cum ſimilibus.*

QVOT menſibus, & quot diebus eodem modo, vt Quotannis, pro ſingulis menſibus, ſingulis diebus. *Vlpianus in l. nec ſemel. 12. §. 2. D. quando dies legat.* Nihil intereſt, vtrum in annos ſingulos, vel quotannis, an in ſingulos menſes, vel quot menſibus, an in ſingulos dies, vel quot diebus legetur. *idem in l. 8. §. 16. D. de tranſ.* Si tamen ita tranſegit, vt in vicem eorum nummum quotannis, vel quot menſibus acciperet, &c. Sic apud Catonem, & Vitruuium perſæpè. Ideòque Quotidie ſcribendum, non cottidie.

QVOTIDIANVM, quod ſingulis diebus accidit, *Felin. cap. accidens. de reſtit. ſpol.*

QVOTIES quot vices requirat (vices enim hæc vox ſignificat) *Bartolus tradit in l. eum qui certarum. § fin. D. de verb. oblig.* Veteres quotiens ſcripſiſſe A. Aug. in lib. Emendatio admonuit, & aliàs annotauimus.

QVOVSQVE, an conditionem ſignificet, *docet Bart. l. centeſimus. §. fin. D. de verb. oblig. l. ſi. D. ad Tert.*

R

R LITERAM ab Appio Claudio inuentam, Pomponius ſcribit *in l. 2. §. iuris ciuilis. de orig. iuris.* eòque factum, vt qui antea Valeſij Fuſij, Papiſij. Auſelij dicebantur: poſt Valerij, Furij, Papirij, Aurelij vocati ſint. *Cuius rei teſtes ſunt Cic. lib. Epiſt. 9. Macrobius lib. 3. c. 2. Varro lib. de ling. Lat. 6. Liuius lib. 3. Feſtus. 1.*

RABIES, *Feſto lib. 16.* morbus caninus: transfertur & ad homines, & ſumitur pro furore impotente in eo, qui more canum furit, *l. 2. C. qui teſt. fac. poſſ.*

RABVLA, *inquit Feſtus*, dicitur multis intentus negotiis, paratúſque ad radendum auferendúmque: vel eſt in negotiis agendis acrior, quaſi rabioſus: quales ſunt clamoſi aduocati pecuniæ æruſcatores.

RABVLARII, *apud Vlpian. in libris de officio Proconſulis*, veteribus Gloſſis quæ à Cuiacio adferuntur ſunt *ἀντιπάτρωνοι*: ij ſcilicet, qui in foro

Digitized by Google

vicem procuratorum obtinent: quos forſitan *l.moris.D. de pœnis.* iunxerat Vlpianus aduocatis, tabellionibus, pragmaticis,his omnibus perſonis foro interdici ſolere demonſtrans. Alij Ramularij legunt.

RADERE,in XII. Tab. eſt,vnguibus dilaniare, dilacerare, verba legis hæc: MVLIERES GENAS NE RADVNTO. Radere barbam.*l.item Mela.D. ad l. Aquil.* tondere ſignificat.

RADICITVS, id eſt, ab imis radicibus,*l.furti.§.1.D.arb.furt. cæſarum.* μεταφορικῶς pro omnino.

RADIIS maritorum coruſcare, in libris noſtris dicuntur mulieres,in quibus honor mariti fulget,velut quodam radio ſolari, qui eas conſpicuas facit.

RACHA,Hebræis interiectio indignantis,qua vtitur Matth.5.c.

RAMENTVM,tenuis cuiuſque rei particula. Raméta fluminum, minutiſſimæ arenæ partes.

RAPERE verbum, & ſciſſum & factum,adeóque vi captum continet. *Vlp. D. de verborum ſigni.l. 9.* aliter Florentiæ *legitur.*

Rabi *Feſto lib.16.*ſimulatui virgo ex gremio matris, aut ſi ea non eſt, ex proxima neceſſitudine,cum ad virum trahitur: quòd videlicet ea res Romulo ceſſerit.

RAPAX nomen apud Ciceronem in Lælio non ſonat iniuſtum,aut πλεονέκτην, ſed quod ſtudio & arte, ſiue vi quadam ſua & natura alliciat ad ſe quippiam, cuius deſiderio teneatur.Nihil eſt enim,inquit, appetentius ſimilium ſui: nihil rapacius quàm natura.Sicque Rapere ſumitur in carmine quodam inſerto inter luſus Priapi:

Qualibus Hippomanes rapuit Schœneida pomis.

Valet enim illic,conciliauit ipſam ſibi ac beneuolam reddidit,vel potius inuitam de ſe vocauit.

RAPTVM dicitur vi ablatum.

Raptus,violentum ſtuprum, *l.raptores.C.de rap.virg.*Et raptus crimen, *l.5.§.vlt.D.de vi publ.*

RAPTOR generaliter, qui vi res alienas rapit, aufert. Eſtque improbior fure,quamuis manifeſto, licèt leuius puniatur. Raptor omnimodò furtum facit, ideò manifeſtus fur exiſtimandus eſt: & furti actione tenebitur,*l. ſi vendidero. §. cùm raptor. D. de furt.* Specialiter autem raptor dicitur,qui virginem rapit,*l.raptores. C.de rapt.virg.*

RAPINA,ad rem:Raptio ad perſonam refertur. *Bart.in l.ſi quis ex domo. D. de fur.* diſputat non inutiliter,an rapina ſit priuatum delictum. Item ſitne ſpecies furti, inueſtigat,*in l.duob.§.ſi quis iurauerit. D. de iureiu.* Receptum eſt, Rapinam maius furto eſſe delictum,*l.ſi cum exceptione.§.qui vim.D.quod metus cauſſa.*

Rapina eſt violenta rei ademptio. Rapinam facere,rapere,*l.§.1.D. de aleat.* Differt autem in multis à furto. I. Furtum latenter & clanculum fit, Rapina impudenter, & vi. II. Furtum aliud eſt manifeſtum, aliud nec manifeſtum,Rapina non niſi manifeſta. III. Furti pœna quandoque dupli eſt, quandoque quadrupli:Rapinæ tantùm tripli. IV. Furti actio ſolam pœnam ſine re ipſa perſequitur, Rapinæ verò & rem & pœnam ſimul. V. Furti actio manifeſti prætoria eſt, nec manifeſti, ciuilis: Rapinæ actio tota honoraria eſt,vt furti actio perpetua eſt: Rapinæ verò annua.*§.1.Inſt. vi bon. rapt. §.ex maleficiis.Inſtitut.de action.* Rapina fortuitis caſibus adſcribitur, *l.30. D.ad leg.falcid.* Rapina an ſit crimen priuatum,*Bart.l.ſi quis ex domo. D. de furt.*

Rapinam facere, *l. Lucius Titius 88.§.matre & vxore. 16. D. de leg. 2.* quidam exponunt, bona alicuius rapere: alij verò, *vt Puluaus in lib. de rerum alienatione,*pro rapos ſerere,vel locum illis ſciendis parare: quod multis probatur. Sic enim ſcribit Iuriſc. Scis vnum fratrem tuum filium noſtrum occidiſſe,dum ei rapinam facit, &c. Ita enim augetur facinus

tinus interfectoris, qui etiam de ſe benè merentem interfecit.

RAPHAELES Iuriſconſulti duo celebrantur, alter Fulgoſius, Commenſis alter: quorum vterque Patauij ius ciuile profeſſus circiter annum *M.CCCCXX.*

Ῥαπίσματα Iuſtinianus appellat colaphos, quibus frons cædi liberorum, cùm manumitterentur ſolebat, *l. vlt. C. de emancip. Nouel. 81. vbi Imp. ſic loquitur:* εἰς γὰρ ἡ τῆς emancipationis πρᾶξις πάλαι μὲν ὑπὸ τὰς καλουμένας legis actionas γινομένη, μεθ' ὧν βρεων καὶ ῥαπισμάτων ἀπήλλαττον αὐτοὺς τοῦ τοιοῦτον δεσμῶν, &c. Hunc autẽ cedendi morẽ etiam in ſeruorũ manumiſſionibus ſeruari ſolitum, *Iſidor. teſtatur lib. Etym. 9. c.* 4. Cornutus in Perſium: Quoties, inquit, manumittebant, eos alapa percuſſos circumagebant, & liberos confirmabant. Vnde manumiſſio dicta eſt, eo quòd manus eis immitteretur. Claudianus In lib. 4. C. de Conſul. Honorii:

—*famulúſque iugo laxatus herili*
Ducitur, & grato remeat ſecurior ictu
Triſtis conditio pulſata fronte recedit.
In ciuem rubuere genæ, tergóque remouit
Verbera promiſſi felix iniuria voti.

Quibus ex locis exiſtimare licet, colaphos, & alapas illas in liberorum emancipationibus propterea inſtitutas, quòd cùm pro ſeruis mancipati & venditi fuiſſent, etiam pro ſeruis eiecti & de poteſtate ac familia dimiſſi fingerentur. *D. Baſilius in oratione de baptiſmate:* ὥσπερ καὶ ῥάπισμα τὴν τελευταίαν τῆς δούλων πληγὴν ὑπὲρ τοῦ μετὰ ταῦτα τῆς δούλων ἀπαλλαγῆς κατεδέχου. Symbolum igitur manumiſſionis erat alapa, vt cretionis digitorum crepitus, & mancipationis æs & libra.

RARVM pro præſtanti, & præclaro. *Cicero in Topic.*

RARO, non ſæpè, inſolenter Iuriſcoſ. *titulo de leg. l. diſcretis. qui teſta. fac.*

RATAM rem habere. *D. rem rat. hab.* eſt comprobare, adgnoſcere, quod à non vero procuratore nomine noſtro actum eſt, *l. 12. D. rem. rat. hab.* idque non verbis tantùm, ſed & facto explicari poteſt, *l. 5. D. eod.* Et ita in ſtipulatione qua procurator cauet rem ratam dominum habiturum, hoc verbum accipimus. Quæ & de rato cautio, & ſatiſdatio de rato vocatur. *l. 23. D. de admin. tuto. l. 22. §. ſi pater. ff. ſol. matr.* & ſtipulatio de rato habendo *in l 2. D. rem rat. hab.* qua promittitur, *vt Theophilus in tit. de ſatiſdatio. loquitur* ὡς κύρια καὶ βέβαια τὰ παρ' αὐτοῦ πραττόμενα ὁ δεσπότης δ' ἕξει ἢ γνώσεται.

Rata parte, quod vulgus ad æquipollentiam ſiue contingentem portionem, & etiam pro rata dicit: Latinam vocem vſurpans *Vlpian. in l. ſi ſeruus. in fi. D. ſi quis caut.* Verum ſi pro rata, inquit, vnius offeratur pœna. *Sic idem in l. in his verò. de ſolut. & ſimilibus locis.* Interpretatur autem pro portione, quæ quandoque eſt virilis, quandoque hæreditaria. *de quo Bal. in l. fi. C. de impu. & aliis ſubſti.* Vide pro rata parte.

Ratæ præces, exauditæ. Budæo.

RATIFICARE, actum approbare.

RATIHABITIO, approbatio eius, quod cum eo geſtum eſt, qui egit procuratorio nomine, *l. fin. C. ad Maced. Bart. l. Pomponius D. de neg. geſt.* cui contraria eſt retractio.

RATEM inter naues ponit. *Vl. l. 1. §. magiſtrum. 2. de exercit. D. vide L. Baifium in lib. de re Nauali.*

RATIARIVS, qui ratem exercet, vt nauicularius, qui nauem, nec opifex, ſed negotiator eſt. *Paulus in l. qui ratiario. de pig. act.* Qui ratiario crediderat, cum ad diem pecunia non ſolueretur, ratem in flumine ſua auctoritate detinuit, &c. *Bud. in l. 1. §. nauem. de exercit. act.*

RATIO, eſt certa veritatis demonſtratio. Vnde rationem quærere in his, quæ ad ſenſum probantur, infirmitas rationis eſt, *vt pulchrè dixit*

Digitized by Google

Bald.in l. 2. C. de ſer. fugit. Lex verò omne quod ratione conſiſtit. *Salom. in §. reſponſ. Inſt. de iure nat. gen.& ciuil.*

Ratio non minus mouere debet iudicem, quàm lex. Siquidem vbi lex non eſt: ratio naturalis tacita quędam lex eſt, *inquit Paulus in l. cùm. ratio. D. de bonis damnat.*

Ratio diſputandi in iure, & rigor iuris, idem ſignificare videntur. *Vide Iulianum in memorabili ſi ita vulneratus. ad legem Aquil.* in ea enim di ſertè poni, Multa iure ciuili contra ſtrictam rationem diſputandi, pro vtilitate communi recepta eſſe.

Rationem pro ſermone dixit textus, *§. ſic itaque. de nupt. conſtit.* 22.

RATIO, *inquit Labeo*, eſt vltrò citróque dandi accipiendi, credendi, obligandi, ſoluendi ſui cauſſa negotiatio, *l. ſi quis ex argentariis. §. rationum. D. de edendo.* Itaque non dicitur ratio, ſi quis ſcribat priuatim, Petrum (putà) ſoluiſſe decem tali die.

Rationum appellatione, non inſtrumenta tantùm, aut codices rationarij, *vt l. cùm ſeruus de cond. & demonſt. l. Prætor. §. 1. D. de edend.* ſed & calendaria, & diaria, ſeu ephemerides, & aduerſaria continentur: itémque ſi qua in palimpſeſto, ſeu deletitia charta, aut opiſthographo ſcripta ſunt, *l. chartæ. de bon. poſſ. cont. tab. Indicat Alc. l. 1. C. de edend.*

Rationes reddere, eſt legendas offerre primùm, deinde computandas, vt explorari poſſit, imputationes probè an improbè referatur: accepta rectè relata, an non rectè. ita enim incipit quidem res à facto, peruenit autem ad pecuniam, reliqua enim reddi oportet, *l. 82. & ſimi. D. de cond. & demonſt.* At rationem reddere longè aliud eſt, quàm edere. Nam edere iuſſus inſpiciendi tãtùm poteſtatem facere debet. reliquum reddere non debet. Reddere verò iuſſus hoc amplius eam pecuniam quæ ex reliquis colligitur reddere cogitur *l. 89. D. de verb. ſignific. l. 69. §. ſeruus. D. de euict.* Etenim Rationes reddere effectu nihil aliud eſt, quàm reliqua ſoluere, *l. 32. D. de cond. & demonſt. l. 4. C. de teſta. man.* Quamobrem reddendarum rationum conditioni ſeruus ita demum ſatisfacit atque paret, ſi libros rationum edat, ſi legendas, examinandas, diſpungendas, computandáſque rationes offerat, ſi cautiones & inſtrumenta omnia actus ſui exhibeat, & hæredes, notitia rationum inſtruat, & fidem conſtare omniũ quæ ab eo geſta ſunt, doceat, ac denique cum fide actus ſui quod reliquum eſt ſoluat & reddat, *l. 81. l. 110. D. de cond. & demonſ. l. 9. §. is qui reddere. D. de liber. lega. 6. §. vlt. ff. de ſtatu liber.* Nec verò ſcriptam duntaxat rationem, ſed & eam, quæ ſine ſcriptura ab eo adminiſtrata ſit, reddere debet, *l. 26. D. de ſtatu liber.* Sufficit planè ſi ex æquo & bono rationem reddat, nec ea vtiq; quæ ſine culpa ſua perierint, reddere debet, *l. 22. §. vlt. D. de manumi. teſt.* Sed nec ad reliquorum onus pertinent damna, quæ ita contigerint, vt nihil imputari poſſit, *l. 41. §. Titius. D. de fideic. libert.* Quæ tota ferè lex de conditione rationum reddendarum tractat. Rationum autem redditione remiſſa, ſcrupuloſa tantùm exactio rationum remitti videtur, non etiam reliquorum retentio, vel dolus in acta gerendo commiſſus, *l. 71. §. Titius. D. de cond. & demonſt. l. 10. l. 29. §. filiæ. l. vlt. §. inter. & §. Titia. D. de lib. leg. l. 122. D. de leg. lib. 1.* Et ita de eo, qui tutores ἀνεκλογίςυς eſſe, id eſt, rationibus reddendis minimè obnoxios voluerat, Iulian. reſpondit, niſi bonam fidem in adminiſtratione præſtiterint, damnari eos debere, *l. 5. §. Iul. D. de ad min. tut.*

Rationem conſtare alicui dicitur, *in l. pen. D. de re mili.* quando acceptorum ratio non ſuperat impenſorum rationem, ac reliquorum. Eodem modo per tranſlationem ratio conſtat in Republica, cùm officio quiſq; ſuo præclarè fungitur, benéque collocantur operæ, & in ſumma

cum

cũ nihil temporis hominib. deperit.

Rationis habendę cauſſa, hoc eſt, vt curam haberent, propoſuit prætor, *V p. in l. 1. in prin. D. de poſt.*

Ratio æraria, *apud Ciceronem in Quintiana*, eſt, *vt ſcribit Turneb. Aduerſ. lib. 7. c.* 14. cùm in aſſium numerũ ſumma redigitur: vt verbi gratia, ſi centum millia æris deberi dicantur. Hoc eo per te agebatur, *inquit Cicero*, quod propter ærariam rationem non ſatis erat in tabulis inſpexiſſe quantum deberetur, niſi ad Caſtoris quæſiſſet, quantum ſolueretur, decidis, ſtatuíſque tu propter neceſſitudinem, quæ tibi cum Scapulis eſt, quid iis ad denarium ſolueretur? *Hac Cicero.* Fac igitur centum millia æris debita fuiſſe Scapulis ex æraria ratione: eam ſummam ſibi in ære numerari nolebant, in argento optabãt: nemo eſt enim qui non magnam ſummam in argento, quàm in minuto ære habere malit, non recuſabant debitores, ſed aliquid deduci volebant, ſi ad denarium ſoluerent. Erat enim denarius argenteus, & in argento ratio, vel ad denarium fiebat, vel ad ſeſtertium, *Voluſius*: Quare ſi ad denarium rationem conficies. Et, Si prius inſpexeris ad quem modum ſeſtertiaria conficiatur. Aliter illum Cicer. locum legit Hoto. nam pro his verbis, Niſi ad Caſtoris quæſiſſet, legit, niſi à quæſtoribus quæſiſſes: -um & ærariam rationem exponit, diſſimilitudinem pecuniæ. Ro. ad Gallicana. Et illud ad denarium, id eſt, ad rationem pecuniæ Rom.

Ratio implicita, cuius accepta atque expenſa nondum ſunt computata. *Scæuola in l. emptor prædij. §. 1. D. de pactis.*

Rationes, agere, gerere, adminiſtrare, pro eodem Iuriſcoſſ. dicunt, *l. 42. ff. §. libertatem ff. de fideic. lib. l. 40. §. ſeruus. ff. de ſtat. lib. l.* 34. *D. de lib. cau.* Rationes dare, reddere eſt *l. 33. §. Lucius. D. de admin. tut. & alibi ſæpiſſimè.*

Ratio poni dicitur, id eſt, iniri & cõputari, *l. 1. § ſi ſeruus. D. ſi quis teſta. lib. eſſe iuſſ. & alibi ſæpè.*

Ratio putatur, in qua ſumma ſit pura, *vt Varro lib. 5. ling. Latin. ſcribit.* vel *vt N. Marcellus*, in qua fraudis, aut falſi, aut mendacij, aut iniqui aliquid ſeparatur, & expungitur. *Sic in l. 7. ff. de contrahen. empt.* Si rationes domini arbitrio putet. Rationem putare dicunt Græci ἐκκαθᾶραι λογισμόν.

Rationes relatæ olim dicebantur, *quemadmodum Cicero lib. 5. Epiſt. ad Rufum oſtendit.* Quæ ad ærarium referebantur. *Feſt. Pomp. lib. 16.* R. R. duobus in compluribus orationibus, cùm de actis diſſeritur, id eſt, rationum relatarum: quòd iis tabulis docentur iudices, quæ publicè data atque accepta ſunt. Ratio conſtare dicitur, *l. 1. ff. de obſeq. parenti. l. pen. D. de re milit.*

Rationibus diſtrahendis actio appellatur, quæ aduerſus tutores, qui in pecunia pupilli malè & fraudulenter verſati ſunt, in duplum datur, *l. 1. §. rationibus l. 2. in princip ff. de tutel. & ratio. diſtrah.* Rationibus autem eadem ratione dictum videtur, vt Communi diuidundo, Finibus regundis, Familiæ erciſcundæ: pro ad diſtrahendas rationes, hoc eſt, ad ineundam ſubducendámque acceptorum expenſorúmque rationem: & quia quòd alteri ab altero debetur, id quaſi coniunctum & contractum eſt, ad coniunctionem illam diſtrahendam & dirimendam. *Fabius lib. 7. c.* 4. In tutelæ iudicio, inquit, ſolet quæri an alia de re quàm de calculis cognoſci oporteat: an fides præſtari debeat tantùm, non etiam conſilium & euentus.

Rationibus inferre, referre rationibus, vel referre ad rationes, hoc eſt, rationibus adſcribere, quid receptum, quídque expenſum ſit, *l. qui ſine vſuris ff. neg. geſt.*

Ratio ſeſtertiaria, vide Ratio æraria.

Rationes ſubſcribere, *l. 82. ff. de cond. & demõſt.* Hinc Rationes ſubſcriptæ & expunctæ, *l. 13. de diuer. & tẽp.*

Digitized by Google

præſcript. Galli vocant *compte clos & adſiné.*

RATIONALES in libris noſtris dicuntur iidem: qui Procuratores Cæſares, de quibus ſuo loco explicauimus, *vnde Rub. lib. Pandect.* 1. *De offic. procur. Caſ. vel rational.* Lamprid. in Alexandro: Vbi aliquis voluiſſet, vel rectores prouinciis dare, vel præpoſitos facere, vel procuratores, id eſt, rationales ordinare nomina eorũ proponebat, &c. *Itẽ*: Rationales citò mutabat, ita vt nemo niſi annum compleret: eóſque ſi boni eſſent, oderat, malum neceſſarium vocans. *Imper. Conſtant. l.* 5. *C. vbi cauſſ. fiſc.* Ad fiſcum, *inquit*, pertinentes cauſſas Rationalis decidat. *Sic in l. vlt. C. de aduoc. fiſc. l. vlt. C. ſi aduerſ. fiſc. l.* 3. *C. de bon. vac.*

RATIONALES ſummarum in Notitia Roma. Imperij ponuntur per prouincias conſtituti, quos puto rationales ſummæ rei vocari, *veluti in inſcriptione l.* 7. *C. vbi cauſſa fiſca.* Idem Aug. ad Buleforum rationalem ſummæ rei. At *in inſcriptione l.* 7. *de iur. fiſc. in C. Theod.* Verecundo rationali ſummarum ſcriptum eſt. Alij etiam ſtatuuntur rationales priuatorum, vt & procurator priuatæ rationis, *in l.* 7. *C. de edend.* & rationalis priuatæ rationis: *l. vnic. C. de anno. &c.* Et rationalis priuatæ rei, *l.* 7. *C. de bon. proſ.*

Rationalem, inter infimos iudices conſtituit Speculator. *§. infimi. de iuriſd. omn. iud.*

RATIONALIA ſubſtantiuè *apud Vlpianum,* ſi modò ſyncera manet lectio, *in l.* 1. *§. de ſeruis quoque. de tut. & rat. diſtrah.* interpretatur Alber. rationum inſtrumenta, Noricus textus indicat & aliàs legi poſſe Auctionalia, nimirum pro tabulis auctionariis, in quibus annotabatur precium rerum publicè diſtractarum: quod ſub haſta ferè ſolebat fieri. Auctionariarum tabularum mentionem facit *Cicero in Catilin.*

RATIOCINATOR, qui tabernæ rationes tractat, *l.* 7. *C. de bonis proſcriptorum.*

RAVCA, vermis radices arrodens, *Plin. lib.* 17. *cap.* 18. Olea vbi quercus effoſſa ſit, malè ponitur: quoniam vermes qui Raucæ vocantur, in radice quercus naſcuntur & tranſeunt. *Vlpianus l.* 13. *§. primo, D. locati:* Si qua tamen vitia ex ipſa re oriantur, hæc damno coloni eſſe: veluti ſi vinum coacuerit, ſi raucis aut herbis ſegetes corruptæ ſint.

RAVDVS, ſiue, vt in mancipationum formulis, raduſculus, aſſem ſignificat. Apud veteres Raudum æs, imperfectum, RAVDVSCVLO LIBRAM PERITO.

RE, præpoſitio, non niſi compoſita reperitur, ſignificat reſolutionem actus rei, cui adiicitur, *l.* 1. *§. eleganter. D. depoſ.*

REALIA vitia dicuntur quæ rebus, id eſt, poſſeſſionibus ipſis inhęrent, rémque omnimodò à quouis poſſeſſoris vſu capi prohibent, vt res furtiuæ, vi, clam, aut precariò poſſeſſæ, &c. *l. virium. C. de acqui. poſſeſſ. §. furtiuæ. Inſtit. de vſucap.* ad differentiam perſonalium, quæ perſonæ certæ inſunt, & eius tantummodò vſucapionem impediunt, vt mala fides.

REALE vitium obiicere, hoc eſt, rem eſſe talem, quæ alienari, aut tradi non potuerit.

REALIA ſunt, quæ ob rem conceduntur, nec perſonam reſpiciunt, *l. cùm vnus. D. de bonis auctorita. iudic. poſſid.*

REATVS, ſtatus & conditio reorum. hoc eſt, *vt Budæus ait*: habitus demiſſus, pannoſus, ſquallidus, & miſericordiæ aucupator. Vnde legimus, ſub tit. de iniuriis, Veſtem ſordidam rei nomine in publico habere, capillúmve ſubmittere, nulli licet. *Modeſtinus de pœnis.* Si diutino, inquit, tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus eius pœna ſubleuanda erit. Pars enim pœnæ eſſe viſa eſt, longa temporis, intercapedo in conſpicua calamitate, & miſeranda. Errore atem mire hæc opinio inter Iuriſperitos, alióſque inualuit,

vt

vt reatus pro crimine exaudiatur, cùm clara ſit huius vocabuli ſignificatio, *l.vltim. in fi. de bonis damn. vbi Paul.* Fraudis autem cauſſa *ait*, adoptio facta videtur, etiam non in reatu, ſed in deſperatione rerum, per conſcientiam, metu imminentis accuſationis quis adoptet, *Et itidem in tit. de bonis eorum, qui ante ſent. mortem ſibi conſc. l. vlt.* ita demum bona eius, qui in reatu mortem ſibi conſciuerit, fiſco vindicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuerit: vt ſi damnaretur, morte, aut deportatione afficiendus eſſet. Hodie in reatu ſunt. Budæo, qui vel carcere detenti, ſquallore & illuuie conficiuntur, vt qui honoris cauſſa, cuſtodiæ ſuæ, aut apparitorum commiſſi: aut vadimonio, aut vadibus obſtricti ſunt, aut expromiſſoribus Reatus, pro pœna: *in Auth. de inceſt. nupt. in prin.* ac etiam *adnotante Alciato*, pro facto ipſo rei dicitur. Vnde Lex ait, Omnem honorem reatus excludit: eo ſcilicet exemplo, quo & abigeatus, factum ipſum abigei, Marcello, Calliſtratóque. Quod aduerſum videtur Budæi ſententiæ.

REBELLES in extrauaganti, qui principi non obtemperant circa ea, quæ ad imperij maieſtatẽ ſpectãt:

RECAVTVM, *Nouell.* 130. *de tranſ. mil.* apochæ ſpecies, quam faciebant delegatores (id eſt, hi, qui prouidebant copiis militaribus) collatoribus annonæ militaris, de ſuſcepta, vt loquitur vetus interpres. *Nou.* 72. id eſt, ſecuritas de ſuſcepta pecunia, *vt vult Cuiac. ex l. 1. C. de col. fund. pat. lib.* 11. Auguſtinus de cura pro mortuis: Vbi eſſet recautum, quo illa cautio vacuata fuerat. *Suidas* Recautum ſpecies apochæ apud Romanos. Et ſic dicemus Recauere, pro cautionem ſoluere: vt Repignerare, pignus diſſoluere, Cautio eſt obligatio: Recautio, obligationis diſſolutio. Recentiores Euacuatariam vocarunt. Vide Euacuatoria.

RECEDO. is, ere. Receſſiſſe non videtur, qui ſtatim redit, ex ſententia, *l. nihil. D. de captiuis.*

RECENSITIO, pro recognitione. *Vlpian. in l. 3. §. ſi quis noxali. ad exhib.* Nónne æquum eſt, & familiam exhiberi, vt noxium ſeruum agnoſcat? quod ex cauſſa debet fieri, ad deſignandum, eum cuius nomine noxali quis agit, recenſione ſeruorum facta. Accurſ. id eſt, nominatione, interpretatur.

RECEPTATOR, qui latrones, eorúmque ſurrepta, nocentéſve recipit, occultátque. *Marcianus l. 1. de recep.* Peſſimum, *inquit*, genus eſt receptatorum, ſine quibus latere nemo diu poteſt. Quamuis receptator, qui cognatum, vel affinem conſeruauerit, non eſt ſeuerè puniendus, *l. 2. eod. tit.* Hinc receptaculum dicitur locus, in quem ſe improbi homines recipiunt, *Vlp. l. congruit. de offi. præſ.* Receptorem appellat, itémque Paulus, *lib. 5. Senten. tit. & l. 3. §. non tantùm. D. de incend. ruin.*

RECIDERE, eſt ſui iuris fieri non poſſe, hoc eſt, de poteſtate in poteſtatem deſcendere, vt eleganter ſenſum reddens Citiuncula dixit, *Inſtit. quibus mod. ius patr. pot. ſolu. in l. ſiue contr. de li. agnoſc.* In cuius poteſtatem recaſurus eſt. & inferius: In cuius poteſtatem recaſuri non ſunt, *& rurſum ſub fine eiuſdem l. idem de his, qui ſui vel alie. iur.* Nepotes, inquit, ex filio, mortuo auo, recidere ſolent in filij poteſtatem.

RECIPERE præter notas ſignificationes, in tradendo, promittendóve excipere, & ſibi reſeruare ſignificat, *Iauol. l. 5. D. commun. præd.* Seruitutem recipere, niſi ſibi, nemo poteſt, adiectio itaque vicini prò ſuperuacuo habenda eſt: ita, vt tota ſeruitus ad eum, qui receperit, pertineat. *Alſen. l. 205.* Qui fundum vendidit pomum recepit, nuces, & ficos, & vuas duntaxat duracinas receptas videri. *Labeo. l. 40. §. 3. D. de legat. & fid. lib. 32.* Si fundum mihi vendere certo præcio damnatus es, nullũ fructũ eius rei ea venditione excipere tibi liberum erit Plaut. in Trinũmo;

Digitized by Google

Poſticulum hoc recepit, cùm ædes venderet.

Cicer. de Orat. II. Sed dicis te, cùm ædes venderes: ne in rutis quidem, & cæſis, ſolium tibi paternum recepiſſe, Eodem modo *Gell. lib.* 17. *ca.* 6. hũc Catonis locum interpretatur: Principio nobis mulier magnam dotem attulit. tum magnam recepit, quam in viri poteſtate non committit. Eam pecuniam, viro dat mutuam: poſtea vbi ita facta eſt, ſeruum receptitium ſectari atque flagitare virum iubet. Recepit, inquit Gel. id eſt, retinet. Item, Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex ſuis bonis retinebat, neque ad virum tranſmittebat, ea recipere dicebantur.

Recipere in edicto De ſer. corrup. propriè eſt, refugium abſcondendi cauſſa ſeruo præſtare, vel in ſuo agro, vel in alieno loco, ædificióve, *l.* 1. *§.* 1. *D. de ſeru. corrup.*

Recipere ſaluum fore, de furto, & damno intelligi debet, *l.* 5. D. *naut. caup. ſtab.*

Recipere cuſtodiam, *l.* 14. *§. fi. D. de furt.*

Recipi in carcerem, *l.* 1. *&* 13. *D. de cuſt. reo. l.* 1. D. *quando appellandum ſit.* Et recipi in cuſtodiam, *l. vltim. D. de quæſt.*

Recipitur nomen eius, qui inter reos refertur. *Cic.* 4. *Verrin.*

Recipi inter reos dicuntur, qui in numerò ſunt reorum, *l.* 12. *§.* 1. *D. de accuſ.* Hinc Recepti rei, *l,* 2. D. *de cuſto. reor. Tacit. li.* 4. Recepturus eſt, neque tamen peractus.

Recipiendum intelligendum, *l. ex parte.* D. *de hære. inſtit.*

RECEPTVM dicitur, quod à plerisque prudentium approbatum eſt. Recipere enim quandoque pro approbare, Inde ius moribus receptũ, *l. non debet. ff. de dol. mal.* Et ius receptum, *l. in minorum. C. in quib. cauſ. inſtit. in integr. non eſt neceſſe.*

Receptum non videtur, quod receptum non durat. *Gloſſ. cap. nam & extr. de verbor. ſignificat.* quod vtrique verum eſt, cùm recipientis ius extinctum eſt: alioquin ſi non extinctum, ſed tranſlatum proponatur, receptum videtur, ex reſponſo Pauli, qui ait, *ſub tit. de verb. ſign.* Cepiſſe quis intelligitur, quamuis aliis acquiſiuit.

RECEPTI in libris noſtris appellantur, iudices compromiſſarij, ex eo, quòd à Prætore ad arbitrandum delecti, recepti atque admiſſi ſunt: ſiue qui ex recepto, id eſt, & ex compromiſſo pecuniæ certæ cauſſis dirimendas recipiunt. *leg. prima & paſſ. ff. de recept. & l. duodecima Cod. de iudic.*

Recepti in reos, vide Reum facere. *Venul. l.* 12. *§.* 1. *D. de accuſa.* Hoc beneficio etiam in reos recepti vti poſſunt. item in fine, Cornelia iniuriarum ſeruum non debere recipi reum, Cornelius Sylla auctor fuit.

RECEPTITIA actio olim vocabatur, quæ aduerſus argentarios, qui pecuniam, aut aliud quidpiam mobile, vel immobile etiam non debitum, alieno nomine conſtituerāt, dabatur. *Theophil. in §. in perſonam. Inſt. de act.* à verbo opinor, Recipere, quod nonnunquam promittere eſt. Vnde & ex recepto, id eſt, compromiſſo, Iuſtin. interpretatur. Huius videtur mentio fieri, *l. ſi quis. §. rationem.* D. *de edendo.* Hæc actio aboletur, *l.* 2. *ca. de conſtit. pecun.*

Receptitia DOS eſt, quam is, qui dedit, ſoluto matrimonio ſibi reddi ſtipulatus eſt: *ait Vlp. c. Inſt.* 6. *& l. mortis cauſſa.* 31. *§.* 2. D. *de mort. cauſ. donat.*

Receptitius SERVVS *Nonio*, is dici traditur, quem in danda dote, aut donatione quis exceperit, quod eſt receperit, *Cato,* Mulier & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet, ex ea igitur re familiari, ex qua ſibi dare retinuit pecuniam, viro fortè irata repetere inſtituit, apponit ei flagitatorem receptitium: hoc eſt, proprium ſeruum ſuum, quem cum reliqua pecunia receperat, nec dederat doti, & exceperat.

RECIPERARE, pro Recuperare,

are, paſſim in Pandectis Florenti-.Hinc

RECIPERATIO, vide Recu-atio.

RECIPERE, *l.2.§.mulier dotem. de dote prale.* pro excipere ſumi-r. Dotem, *inquit Vlpian.* recepiſſe ılierem magis, quàm accepiſſe: ſal-eo, quod ex commodo repreſen-tionis ab ea fideicommitti potuit. c apud Plautum in Trinummo: Po-culum hoc recepit, cùm ædes ven-dit, *& Cicero lib.2.de Orat.* Sed dicis cùm ædes venderes, ne in rutis qui-em & cæſis, ſolum tibi paternum cepiſſe.

RECISVM, conciſum, breue. *allıſtrat.l.2.D. de term.mot.* Et poſ-ınt in tempus vt cuiuſque patiatur tas, relegari, id eſt, ſi iuuenior, in ongius, ſi ſenior, reciſius.

RECITARI teſtamentum dici-ur, cum in publicum prolatum, & a-ertum, teſtibus præſentibus publicè ecitatur *l.1. C.quemad.teſt. aper.l.41. D.ſi cert pet.l.11.§.1.de leg.2.l.6.in fin. D.de extraord.crim.l.40.D.de iur.fiſc. l.29.D.de manumiſ.teſta.& apud Paul. lib.4.Sent.tit.6.Pli. 7.cap.52.* Aper-tóque teſtamento recitatum hære-dem minorem funeri inſtitiſſe. Reci-tare etiam teſtator hæredem dicitur, quia cum palàm, id eſt, ſic vt à teſtib, ſeptem exaudiri poſſit, nuncupat, *vt in l.1. D. de his, quæ pro non ſcript. ha-bent.* Qua ex parte me Titius hære-dem ſcriptum in tabulis ſuis recitaue-rit, ex ea parte hæres eſto. *Et in l.18. §.vlt.D. de hæred.inſtitut.* Qua ex par-te à me Titium hæredem inſtitutum recitaſſem: ex ea parte mihi Sempro-nius hæres eſto. *Cicer.pro Cacinna:* Te-ſtamento ſi recitatus eſſet hæres pu-pillus Cornelius.

RECOGNITIO & diſpunctio, *in l.15. D. de reb. auct. iud.poſſid.* ad quam referenda eſt *l.56.D.de verbor. ſignif.* vt inſcriptionum ſimilitudo ad-monet, *vbi ait Vlpia.* Cognoſcere in-ſtrumenta, eſt relegere & recognoſ-cere: Diſpungere verò, conferre data & accepta. Sic Deſcriptum & Reco-gnitum faciant, *accipe in l.5. D.famil. ercıſ.* Recognoſcere etiam dicitur, qui quod ſe dictante ab alio ſcriptum eſt, agnoſcat, *l. 15. §. item Senatus.D.de falſ.*

Recognoſcere Feudum, eſt benefi-cij ſui auctorem agnoſcere, eíſque il-lud acceptum referre, eóque nomine fidem illi, & obſequium deferre, *lib. Feud.2.tit.17.& tit.34.§.3.* Dicebant & recognoſcere de manu. *Albert. Krantz.lib.Dan.6.c.17.* Ibi tum Cæſar cauſſari cœpit, quod rex tardius ad-ueniſſet. Imperio Roma. deuinctus obſequio quòd regnum illius de ma-nu recognoſceret. *Idem lib.7.c.41.* Ita tamen, vt iuxta regni iura feudum à corona recognoſcat, & inde præſtet obſequia.

RECOMMENDARI, Barto-liſticis, eſt detineri, & carcerari ad implorationem aliorum, *de quo vide Bar.in l.2.ad fi.D.de cuſto.reo.* vbi do-cet: Si carceratio nulla eſſet, nec re-commendationem valere. Itaque Re-commendari reus interpretibus di-citur, quando aliquis in carceribus eſt propter vnum crimen, & duo a-ctores veniunt implorantes officium iudicis, quòd iſte incarceratus deti-neatur etiam propter eorum inter-eſſe.

RECONVENTIO, Caio eſt mutua actio, *in l ſi idem cum eodem.§. ſed & ſi mutua.D.de iuriſd.*

Reconuentio, quæ rei: & conuen-tio, quæ actoris eſt: dicitur mutua pe-titio. Sunt enim quaſi connexa, *l.pen. C.de Iudicijs. Vide Abbatem Rubr.de mut. pet.* Negant reconuentionem (quæ nihil aliud eſt in effectu, quàm retorſio, *l. cùm Papin. cum Auth.ſe-qu.C de ſent.& interloc.omn.iud.*) ha-bere locum in appellationis cauſſa, tum coram arbitrio. *Vide Lafran.Bal. Dec.65.Cent.1.* Poteſt autem conuen-tio & reconuentio fieri, vel coram iu-dice ordinario, vel delegata. *in Nouel. de executoribus.§.illud.& in Authent. Ei conſequenter.C.de ſentent.vbi gl.pul-chra.*

RECTVM iudicium, id eſt, dire-

Digitized by Google

vicem procuratorum obtinent: quos forſitan *l.moris.D. de pœnis.* iunxerat Vlpianus aduocatis, tabellionibus, pragmaticis, his omnibus perſonis foro interdici ſolere demonſtrans. Alij Ramularij legunt.

RADERE, in XII. Tab. eſt, vnguibus dilaniare, dilacerare, verba legis hæc: MVLIERES GENAS NE RADVNTO. Radere barbam. *l.item Mela. D. ad l. Aquil.* tondere ſignificat.

RADICITVS, id eſt, ab imis radicibus, *l.furti.§.1.D.arb.furt. caſarum.* ματαφρενικῶς pro omnino.

RADIIS maritorum coruſcare, in libris noſtris dicuntur mulieres, in quibus honor mariti fulget, velut quodam radio ſolari, qui eas conſpicuas facit.

RACHA, Hebræis interiectio indignantis, qua vtitur Matth.5.c.

RAMENTVM, tenuis cuiuſque rei particula. Ramẽta fluminum, minutiſſimæ arenæ partes.

RAPERE verbum, & ſciſſum & factum, adeóque vi captum continet. *Vlp. D. de verborum ſigni.l. 9.* aliter Florentiæ *legitur.*

Rabi *Feſto lib.*16. ſimulatui virgo ex gremio matris, aut ſi ea non eſt, ex proxima neceſſitudine, cum ad virum trahitur: quòd videlicet ea res Romulo ceſſerit.

RAPAX nomen apud Ciceronem in Lælio non ſonat iniuſtum, aut πλεονέκτην, ſed quod ſtudio & arte, ſiue vi quadam ſua & natura alliciat ad ſe quippiam, cuius deſiderio teneatur. Nihil eſt enim, inquit, appetentius ſimilium ſui: nihil rapacius quàm natura. Sícque Rapere ſumitur in carmine quodam inſerto inter luſus Priapi:

Qualibus Hippomanes rapuit Schœneida pomis.

Valet enim illic, conciliauit ipſam ſibi ac beneuolam reddidit, vel potius inuitam de ſe vocauit.

RAPTVM dicitur vi ablatum.

Raptus, violentum ſtuprum, *l.raptores.C.de rap.virg.* Et raptus crimen, *l.5.§.vlt.D.de vi publ.*

RAPTOR generaliter, qui vi res alienas rapit, aufert. Eſtque improbior fure, quamuis manifeſto, licèt leuius puniatur. Raptor omnimodò furtum facit, ideò manifeſtus fur exiſtimandus eſt: & furti actione tenebitur, *l. ſi vendidero. §. cùm raptor D. de furt.* Specialiter autem raptor dicitur, qui virginem rapit, *l.raptores C.de rapt.virg.*

RAPINA, ad rem: Raptio ad perſonam refertur. *Bart.in l.ſi quis ex domo. D. de fur.* diſputat non inutiliter, an rapina ſit priuatum delictum. Item ſitne ſpecies furti, inueſtigat, *l.duob.§.ſi quis iurauerit. D. de iureiu.* Receptum eſt, Rapinam maius furto eſſe delictum, *l.ſi cum exceptione.§.q vim.D.quod metus cauſſa.*

Rapina eſt violenta rei adem ptio. Rapinam facere, rapere, *l.§.1.D. de aleat.* Differt autem in multis a furto. I. Furtum latenter & clanculum fit, Rapina impudenter, & vi. II. Furtum aliud eſt manifeſtum, aliud nec manifeſtum, Rapina non niſi manifeſta. III. Furti pœna quandoque dupli eſt, quandoque quadrupli: Rapinæ tantùm tripli. IV. Furti actio ſolam pœnam ſine re ipſa perſequitur, Rapinæ verò & rem & pœnam ſimul. V. Furti actio manifeſti prætoria eſt, nec manifeſti, ciuilis: Rapinæ actio tota honoraria eſt, vt furti actio perpetua eſt: Rapinæ verò annua. *§.1.Inſt. vi bon. rapt. §.ex maleficiis.Inſtiut.de action.* Rapina fortuitis caſibus adſcribitur, *l. D.ad leg.falcid.* Rapina an ſit crimen priuatum, *Bart.l.ſi quis ex domo. D. de furt.*

Rapinam facere, *l. Lucius T. 88.§.matre & vxore. 16. D. de leg.* quidam exponunt, bona alicuius rapere: alij verò, *vt Puluaus in lib. rerum alienatione,* pro rapos ſerere, locum illis ſciendis parare: q multis probatur. Sic enim ſcribit riſc. Scis vnum fratrem tuum lium noſtrum occidiſſe, dum ei rapinam facit, &c. Ita enim augetu

tinus interfectoris, qui etiam de ſe benè merentem interfecit.

R A P H A E L E S Iuriſconſulti duo celebrantur, alter Fulgoſius, Commenſis alter: quorum vterque Patauij ius ciuile profeſſus circiter annum *M.CCCCXX.*

Ῥαπίσματα Iuſtinianus appellat colaphos, quibus frons cædi liberorum, cùm manumitterentur ſolebat, *l. vlt. C. de emancip. Nouel. 81. vbi Imp. ſic loquitur:* εἰς γὰρ ἡ τῆς emancipationος πρᾶξις πάλαι μὲν ὑπὸ τὰς καλουμένας legis actionας γινομένη, μεθ' ὕβρεων καὶ ῥαπισμάτων ἀπαλλάττειν αὐτοὺς τῶν τοιούτων δεσμῶν, &c. Hunc autẽ cedendi morẽ etiam in ſeruorũ manumiſſionibus ſeruari ſolitum, *Iſidor. teſtatur lib. Etym. 9. c.* 4. Cornutus in Perſium: Quoties, inquit, manumittebant, eos alapa percuſſos circumagebant, & liberos confirmabant. Vnde manumiſſio dicta eſt, eo quòd manus eis immitteretur. Claudianus In lib. 4. C. de Conſul. Honorii:

—famulúſque iugo laxatus herili
Ducitur, & grato remeat ſecurior ictu
Triſtis conditio pulſata fronte recedit.
In ciuem rubuere genæ, tergóque remouit
Verbera promiſſi felix iniuria voti.

Quibus ex locis exiſtimare licet, colaphos, & alapas illas in liberorum emancipationibus propterea inſtitutas, quòd cùm pro ſeruis mancipati & venditi fuiſſent, etiam pro ſeruis eiecti & de poteſtate ac familia dimiſſi fingerentur. *D. Baſilius in oratione de baptiſmate:* ἥπερ καὶ ῥάπισμα τὴν τελευταίαν τῶν δούλων πληγὴν ὑπὲρ τοῦ μηκέτι ταῦτα τῶν δούλων ἀπαλλαγῆς κατεδέχου. Symbolum igitur manumiſſionis erat alapa, vt cretionis digitorum crepitus, & mancipationis æs & libra.

R A R V M pro præſtanti, & præclaro. *Cicero in Topic.*

R A R O, non ſæpè, inſolenter Iuriſcoſ. *titulo de leg. l. diſcretis. qui teſta. fac.*

R A T A M rem habere. *D. rem rat. hab.* eſt comprobare, adgnoſcere quod à non vero procuratore nomine noſtro actum eſt, *l. 12. D. rem. rat. hab.* idque non verbis tantùm, ſed & facto explicari poteſt, *l. 5. D. eod.* Et ita in ſtipulatione qua procurator cauet rem ratam dominum habiturum, hoc verbum accipimus. Quæ & de rato cautio, & ſatiſdatio de rato vocatur. *l. 23. D. de admin. tuto. l. 22. §. ſi pater. ff. ſol. matr.* & ſtipulatio de rato habendo *in l. 2. D. rem rat. hab.* qua promittitur, *vt Theophilus in tit. de ſatiſdatio. loquitur* ὡς κύρια καὶ βέβαια τὰ παρ' αὐτοῦ πραττόμενα ὁ δεσπότης δίκαιος ἡγήσεται.

Rata parte, quod vulgus ad æquipollentiam ſiue contingentem portionem, & etiam pro rata dicit: Latinam vocem vſurpans *Vlpian. in l. ſi ſeruus. in fi. D. ſi quis caut.* Verum ſi pro rata, inquit, vnius offeratur pœna. *Sic idem in l. in his verò. de ſolut. & ſimilibus locis.* Interpretatur autem pro portione, quæ quandoque eſt virilis, quandoque hæreditaria. *de quo Bal. in l. fi. C. de impu. & aliis ſubſti.* Vide pro rata parte.

Ratæ præces, exauditæ. Budæo.

R A T I F I C A R E, actum approbare.

R A T I H A B I T I O, approbatio eius, quod cum eo geſtum eſt, qui egit procuratorio nomine, *l. fin. C. ad Maced. Bart. l. Pomponius D. de neg. geſt.* cui contraria eſt retractio.

R A T E M inter naues ponit. *Vl. l. 1. §. magiſtrum. 2. de exercit. D. vide L. Baiſium in lib. de re Nauali.*

R A T I A R I V S, qui ratem exercet, vt nauicularius, qui nauem, nec opifex, ſed negotiator eſt. *Paulus in l. qui ratiario. de pig. act.* Qui ratiario crediderat, cum ad diem pecunia non ſolueretur, ratem in flumine ſua auctoritate detinuit, &c. *Bud. in l. 1. §. nauem. de exercit. act.*

R A T I O, eſt certa veritatis demonſtratio. Vnde rationem quærere in his, quæ ad ſenſum probantur, infirmitas rationis eſt, *vt pulchrè dixit*

Qqq 3

Bald. in l. 2. C. de ſer. fugit. Lex verò omne quod ratione conſiſtit. *Salom. in §. reſponſ. Inſt. de iure nat. gen. & ciuil.*

Ratio non minus mouere debet iudicem, quàm lex. Siquidem vbi lex non eſt: ratio naturalis tacita quędam lex eſt, *inquit Paulus in l. cùm ratio. D. de bonis damnat.*

Ratio diſputandi in iure, & rigor iuris, idem ſignificare videntur. *Vide Iulianum in memorabili ſi ita vulneratus. ad legem Aquil.* in ea enim diſertè poni, Multa iure ciuili contra ſtrictam rationem diſputandi, pro vtilitate communi recepta eſſe.

Rationem pro ſermone dixit textus, *§. ſic itaque. de nupt. conſtit.* 22.

RATIO, *inquit Labeo*, eſt vltrò citróque dandi, accipiendi, credendi, obligandi, ſoluendi ſui cauſſa negotiatio, *l. ſi quis ex argentariis. §. rationum. D. de edendo.* Itaque non dicitur ratio, ſi quis ſcribat priuatim, Petrum (puta) ſoluiſſe decem tali die.

Rationum appellatione, non inſtrumenta tantùm, aut codices rationarij, *vt l. cùm ſeruus de cond. & demonſt. l. Prætor. §. 1. D. de edend.* ſed & calendaria, & diaria, ſeu ephemerides, & aduerſaria continentur: itémque ſi qua in palimpſeſto, ſeu deletitia charta, aut opiſthographo ſcripta ſunt, *l. charta. de bon. poſſ. cont. tab. Indicat Alc. l. 1. C. de edend.*

Rationes reddere, eſt legendas offerre primùm, deinde computandas, vt explorari poſſit, imputationes probè an improbè referãtur: accepta rectè relata, an non rectè. ita enim incipit quidem res à facto, peruenit autem ad pecuniam, reliqua enim reddi oportet, *l. 82. & ſimi. D. de cond. & demonſt.* At rationem reddere longè aliud eſt, quàm edere. Nam edere iuſſus inſpiciendi tãtùm poteſtatem facere debet, reliquum reddere non debet. Reddere verò iuſſus hoc amplius eam pecuniam quæ ex reliquis colligitur reddere cogitur *l. 89. D. de verb. ſignific. l. 69. §. ſeruus. D. de euict.* Etenim Rationes reddere effectu nihil aliud eſt, quàm reliqua ſoluere, *l. 32. D. de cond. & demonſt. l. 4. C. de teſta. man.* Quamobrem reddendarum rationum conditioni ſeruus ita demum ſatisfacit atque paret, ſi libros rationum edat, ſi legendas, examinandas, diſpungendas, computandáſque rationes offerat, ſi cautiones & inſtrumenta omnia auctus ſui exhibeat, & hæredes, notitia rationum inſtruat, & fidem conſtare omniũ quæ ab eo geſta ſunt, doceat, ac denique cum fide actus ſui quod reliquum eſt ſoluat & reddat, *l. 81. l. 110. D. de cond. & demonſ. l. 9. §. is qui reddere. D. de liber. lega. 6. §. vlt. ff. de ſtatu liber.* Nec verò ſcriptam duntaxat rationem, ſed & eam, quæ ſine ſcriptura ab eo adminiſtrata ſit, reddere debet, *l. 26. D. de ſtatu liber.* Sufficit planè ſi ex æquo & bono rationem reddat, nec ea vtiq; quæ ſine culpa ſua perierint, reddere debet, *l. 22. §. vlt. D. de manumi. teſt.* Sed nec ad reliquorum onus pertinent damna, quæ ita contigerint, vt nihil imputari poſſit, *l. 41. §. Titius. D. de fideic. libert.* Quæ tota ferè lex de conditione rationum reddendarum tractat. Rationum autem redditione remiſſa, ſcrupuloſa tantùm exactio rationum remitti videtur, non etiam reliquorum retentio, vel dolus in acta gerendo commiſſus, *l. 71. §. Titius. D. de cond. & demonſt. l. 10. l. 29. §. filias. l. vlt. §. inter. & §. Titia. D. de lib. leg. l. 122. D. de leg. lib. 1.* Et ita de eo, qui tutores *ἀνεκλογίστους* eſſe, id eſt, rationibus reddendis minimè obnoxios voluerat, Iulian. reſpondit, niſi bonam fidem in adminiſtratione præſtiterint, damnari eos debere, *l. 5. §. Iul. D. de ad min. tut.*

Rationem conſtare alicui dicitur, *in l. pen. D. de re mili.* quando acceptorum ratio non ſuperat impenſorum rationem, ac reliquorum. Eodem modo per tranſlationem ratio conſtat in Republica, cùm officio quiſq; ſuo præclarè fungitur, benéque collocantur operæ, & in ſumma

cum

Digitized by Google

cũ nihil temporis hominib. deperit.

Rationis habendę cauſſa, hoc eſt, vt curam haberent, propoſuit prætor, *V p. in l.1. in prin. D. de poſt.*

Ratio æraria, *apud Ciceronem in Quintiana*, eſt, *vt ſcribit Turneb. Aduerſ. lib.7.c.14.* cùm in aſſium numerũ ſumma redigitur: vt verbi gratia, ſi centum millia æris deberi dicantur. Hoc eo per te agebatur, *inquit Cicero*, quod propter ærariam rationem non ſatis erat in tabulis inſpexiſſe quantum deberetur, niſi ad Caſtoris quæſiſſet, quantum ſolueretur, decidis, ſtatuiſque tu propter neceſſitudi dinem, quæ tibi cum Scapulis eſt, quid iis ad denarium ſolueretur? *Hac Cicero.* Fac igitur centum millia æris debita fuiſſe Scapulis ex æraria ratione: eam ſummam ſibi in ære numerari nolebant, in argento optabãt: nemo eſt enim qui non magnam ſummam in argento, quàm in minuto ære habere malit, non recuſabant debitores, ſed aliquid deduci volebant, ſi ad denarium ſoluerent. Erat enim denarius argenteus, & in argento ratio, vel ad denarium fiebat, vel ad ſeſtertium, *Voluſius*: Quare ſi ad denarium rationem conficies. Et, Si prius inſpexeris ad quem modum ſeſtertiaria conficiatur. Aliter illum Cicer. locum legit Hoto. nam pro his verbis, Niſi ad Caſtoris quæſiſſet, legit, niſi à quæſtoribus quæſiſſes: ·um & ærariam rationem exponit, diſſimilitudinem pecuniæ. Ro. ad Gallicana. Et illud ad denarium, id eſt, ad rationem pecuniæ Rom.

Ratio implicita, cuius accepta atque expenſa nondum ſunt computata. *Scæuola in l. emptor prædij. §.1. D. de pactis.*

Rationes, agere, gerere, adminiſtrare, pro eodem Iuriſcoſſ. dicunt, *l. 42. ff. §. libertatem ff. de fideic. lib. l. 40. §. ſeruus. ff. de ſtat. lib. l. 34. D. de lib. cau.* Rationes dare, reddere eſt *l.33. §. Lucius. D. de admin. tut. & alibi ſæpiſſimè.*

Ratio poni dicitur, id eſt, iniri & cõputari, *l.4. § ſi ſeruus. D. ſi quis teſta. lib. eſſe iuſſ. & alibi ſæpè.*

Ratio putatur, in qua ſumma ſit pura, *vt Varro lib.5. ling. Latin. ſcribit.* vel *vt N. Marcellus*, in qua fraudis, aut falſi, aut mendacij, aut iniqui aliquid ſeparatur, & expungitur. *Sic in l.7. ff. de contrahen. empt.* Si rationes domini arbitrio putet. Rationem putare dicunt Græci ἐκκαθᾶραι λογισμὸν.

Rationes relatæ olim dicebantur, *quemadmodum Cicero lib. 5. Epiſt. ad Rufum oſtendit.* Quæ ad ærarium referebantur. *Feſt. Pomp. lib.16.* R.R. duobus in compluribus orationibus, cùm de actis diſſeritur, id eſt, rationum relatarum: quòd iis tabulis docentur iudices, quæ publicè data atque accepta ſunt. Ratio conſtare dicitur, *l.1. ff. de obſeq. parenti. l. pen. D. de re milit.*

Rationibus diſtrahendis actio appellatur, quæ aduerſus tutores, qui in pecunia pupilli malè & fraudulenter verſati ſunt, in duplum datur, *l. 1. §. rationibus. l.2. in princip ff. de tutel. & ratio. diſtrah.* Rationibus autem eadem ratione dictum videtur, vt Communi diuidundo, Finibus regundis, Familiæ erciſcundæ: pro ad diſtrahendas rationes, hoc eſt, ad ineundam ſubducendámque acceptorum expenſorúmque rationem: & quia quòd alteri ab altero debetur, id quaſi coniunctum & contractum eſt, ad coniunctionem illam diſtrahendam & dirimendam. *Fabius lib.7. c.4.* In tutelæ iudicio, inquit, ſolet quæri an alia de re quàm de calculis cognoſci oporteat: an fides præſtari debeat tantùm, non etiam conſilium & euentus.

Rationibus inferre, Referre rationibus, vel referre ad rationes, hoc eſt, rationibus adſcribere, quid receptum, quídque expenſum ſit, *l. qui ſine vſuris. ff. neg. geſt.*

Ratio ſeſtertiaria, vide Ratio æraria.

Rationes ſubſcribere, *l. 82. ff. de cond. & demoſt.* Hinc Rationes ſubſcriptæ & expunctæ, *l.13. de diuer. & tēp.*

præſcript. Galli vocant *compte clos & adſiné.*

RATIONALES in libris noſtris dicuntur iidem: qui Procuratores Cæſares, de quibus ſuo loco explicauimus, *vnde Rub. lib. Pandect. 1. De offic. procur. Caſ. vel rational.* Lamprid. in Alexandro: Vbi aliquis voluiſſet, vel rectores prouinciis dare, vel præpoſitos facere, vel procuratores, id eſt, rationales ordinare nomina eorũ proponebat, &c. Itẽ: Rationales citò mutabat, ita vt nemo niſi annum compleret: eóſque ſi boni eſſent, oderat, malum neceſſarium vocans. *Imper. Conſtant. l. 5. C. vbi cauſſ. fiſc.* Ad fiſcum, *inquit*, pertinentes cauſſas Rationalis decidat. *Sic in l. vlt. C. de aduoc. fiſc. l. vlt. C. ſi aduerſ. fiſc. l. 3. C. de bon. vac.*

RATIONALES ſummarum in Notitia Roma. Imperij ponuntur per prouincias conſtituti, quos puto rationales ſummæ rei vocari, *veluti in inſcriptione l. 7. C. vbi cauſſa fiſca.* Idem Aug. ad Buleforum rationalem ſummæ rei. At *in inſcriptione l. 7. de iur. fiſc. in C. Theod.* Verecundo rationali ſummarum ſcriptum eſt. Alij etiam ſtatuuntur rationales priuatorum, vt & procurator priuatæ rationis, *in l. 7. C. de edend.* & rationalis priuatæ rationis: *l. vnic. C. de anno. &c.* Et rationalis priuatæ rei, *l. 7. C. de bon. proſ.*

Rationalem, inter infimos iudices conſtituit Speculator. *§. infimi. de iuriſd. omn. iud.*

RATIONALIA ſubſtantiuè *apud Vlpianum,* ſi modò ſyncera manet lectio, *in l. 1. §. de ſeruis quoque. de tut. & rat. diſtrah.* interpretatur Alber. rationum inſtrumenta, Noticus textus indicat & aliàs legi poſſe Auctionalia, nimirum pro tabulis auctionariis, in quibus annotabatur precium rerum publicè diſtractarum: quod ſub haſta ferè ſolebat fieri. Auctionariarum tabularum mentionem facit *Cicero in Catilin.*

RATIOCINATOR, qui tabernæ rationes tractat, *l. 7. C. de bonis proſcriptorum.*

RAVCA, vermis radices arrodens, *Plin. lib. 17. cap. 18.* Olea vbi quercus effoſſa ſit, malè ponitur: quoniam vermes qui Raucæ vocantur, in radice quercus naſcuntur & tranſeunt. *Vlpianus l. 13. §. primo, D. locati:* Si qua tamen vitia ex ipſa re oriantur, hæc damno coloni eſſe: veluti ſi vinum coacuerit, ſi raucis aut herbis ſegetes corruptæ ſint.

RAVDVS, ſiue, vt in mancipationum formulis, raduſculus, aſſem ſignificat. Apud veteres Raudum æs, imperfectum, RAVDVSCVLO LIBRAM PERITO.

RE, præpoſitio, non niſi compoſita reperitur, ſignificat reſolutionem actus rei, cui adiicitur, *l. 1. §. eleganter. D. depoſ.*

REALIA vitia dicuntur quæ rebus, id eſt, poſſeſſionibus ipſis inhærent, rémque omnimodò à quouis poſſeſſoris vſu capi prohibent, vt res furtiuæ, vi, clam, aut precariò poſſeſſæ, &c. *l. virium. C. de acqui. poſſeſſ. §. furtiuæ. Inſtit. de vſucap.* ad differentiam perſonalium, quæ perſonæ certæ inſunt, & eius tantummodò vſucapionem impediunt, vt mala fides.

REALE vitium obiicere, hoc eſt, rem eſſe talem, quæ alienari, aut tradi non potuerit.

REALIA ſunt, quæ ob rem conceduntur, nec perſonam reſpiciunt, *l. cùm vnus. D. de bonis auctorita. iudic. poſſid.*

REATVS, ſtatus & conditio reorum. hoc eſt, *vt Budæus ait*: habitus demiſſus, pannoſus, ſquallidus, & miſericordiæ aucupator. Vnde legimus, ſub tit. de iniuriis. Veſtem ſordidam rei nomine in publico habere, capillúmve ſubmittere, nulli licet. *Modeſtinus de pœnis.* Si diutino, inquit, tempore aliquis in reatu fuerit, aliquatenus eius pœna ſubleuanda erit. Pars enim pœnæ eſſe viſa eſt, longa temporis, intercapedo in conſpicua calamitate, & miſeranda. Errore atem mire hæc opinio inter Iuriſperitos, alióſque inualuit,

vt

vt reatus pro crimine exaudiatur, cùm clara ſit huius vocabuli ſignificatio, *l.vltim. in fi. de bonis damn. vbi Paul.* Fraudis autem cauſſa *ait*, adoptio facta videtur, etiam non in reatu, ſed in deſperatione rerum, per conſcientiam, metu imminentis accuſationis quis adoptet, *Et itidem in tit. de bonis eorum, qui ante ſent. mortem ſibi conſc. l. vlt.* ita demum bona eius, qui in reatu mortem ſibi conſciuerit, fiſco vindicanda ſunt, ſi eius criminis reus fuerit: vt ſi damnaretur, morte, aut deportatione afficiendus eſſet. Hodie in reatu ſunt. Budæo, qui vel carcere detenti, ſquallore & illuuie conficiuntur, vt qui honoris cauſſa, cuſtodiæ ſuæ, aut apparitorum commiſſi: aut vadimonio, aut vadibus obſtricti ſunt, aut expromiſſoribus Reatus, pro pœna: *in Auth. de inceſt. nupt. in prin.* ac etiam *adnotante Alciato*, pro facto ipſo rei dicitur. Vnde Lex ait, Omnem honorem reatus excludit: eo ſcilicet exemplo, quo & abigeatus, factum ipſum abigei, Marcello, Calliſtratóque. Quod aduerſum videtur Budæi ſententiæ.

REBELLES in extrauaganti, qui principi non obtemperant circa ea, quæ ad imperij maieſtatē ſpectāt:

RECAVTVM, *Nouell. 130. de transf. mil.* apochæ ſpecies, quam faciebant delegatores (id eſt, hi, qui prouidebant copiis militaribus) collatoribus annonæ militaris, de ſuſcepta, vt loquitur vetus interpres. *Nou. 72.* id eſt, ſecuritas de ſuſcepta pecunia, *vt vult Cuiac. ex l. 1. C. de col. fund. pat. lib. 11.* Auguſtinus de cura pro mortuis: Vbi eſſet recautum, quo illa cautio vacuata fuerat. *Suidas* Recautum ſpecies apochæ apud Romanos. Et ſic dicemus Recauere, pro cautionem ſoluere: vt Repignerare, pignus diſſoluere, Cautio eſt obligatio: Recautio, obligationis diſſolutio. Recentiores Euacuatariam vocarunt. Vide Euacuatoria.

RECEDO, is, ere, Receſſiſſe non videtur, qui ſtatim rediit, ex ſententia, *l. nihil. D. de captiuis.*

RECENSITIO, pro recognitione. *Vlpian. in l. 3. §. ſi quis noxali. ad exhib.* Nónne æquum eſt, & familiam exhiberi, vt noxium ſeruum agnoſcat? quod ex cauſſa debet fieri, ad deſignandum, eum cuius nomine noxali quis agit, recenſione ſeruorum facta. Accurſ. id eſt, nominatione, interpretatur.

RECEPTATOR, qui latrones, eorúmque ſurrepta, nocentéſve recipit, occultátque. *Marcianus l. 1. de recep.* Peſſimum, *inquit*, genus eſt receptatorum, ſine quibus latere nemo diu poteſt. Quamuis receptator, qui cognatum, vel affinem conſeruauerit, non eſt ſeuere puniendus, *l. 2. eod. tit.* Hinc receptaculum dicitur locus, in quem ſe improbi homines recipiunt, *Vlp. l. congruit. de offic. præſ.* Receptorem appellat, itémque Paulus, *lib. 5. Senten. tit. & l. 3. §. non tantùm. D. de incend. ruin.*

RECIDERE, eſt ſui iuris fieri non poſſe, hoc eſt, de poteſtate in poteſtatem deſcendere, vt eleganter ſenſum reddens Catiuncula dixit, *Inſtit. quibus mod. ius patr. pot. ſolu. in l. ſiue contr. de li. agnoſc.* In cuius poteſtatem recaſurus eſt, & inferius: In cuius poteſtatem recaſuri non ſunt, *& rurſum ſub fine eiuſdem l. idem de his, qui ſui vel alie. iur.* Nepotes, inquit, ex filio, mortuo auo, recidere ſolent in filij poteſtatem.

RECIPERE præter notas ſignificationes, in tradendo, promittendóve excipere, & ſibi reſeruare ſignificat, *Iauol. l. 5. D. commun. præd.* Seruitutem recipere, niſi ſibi, nemo poteſt, adiectio itaque vicini prò ſuperuacuo habenda eſt: ita, vt tota ſeruitus ad eum, qui receperit, pertineat. *Alfen. l. 205.* Qui fundum vendidit, pomum recepit, nuces, & ficos, & vuas duntaxat duracinas receptas videri. *Labeo. l. 30. §. 3. D. de legat. & fid. lib. 32.* Si fundum mihi vendere certo præcio damnatus es, nullū fructū eius rei ea venditione excipere tibi liberum erit Plaut. in Trinūmo:

Digitized by Google

Poſticulum hoc recepit, cùm ædes venderet.

Cicer. de Orat. II. Sed dicis te, cùm ædes venderes: ne in rutis quidem, & cæſis, ſolium tibi paternum recepiſſe, Eodem modo *Gell. lib. 17. ca. 6.* hũc Catonis locum interpretatur: Principio nobis mulier magnam dotem attulit. tum magnam recepit, quam in viri poteſtate non committit. Eam pecuniam, viro dat mutuam: poſtea vbi ita facta eſt, ſeruum receptitium ſectari atque flagitare virum iubet. Recepit, inquit Gel. id eſt, retinet. Item, Quando mulier dotem marito dabat, tum quæ ex ſuis bonis retinebat, neque ad virum tranſmittebat, ea recipere dicebantur.

Recipere in edicto De ſer. corrup. propriè eſt, refugium abſcondendi cauſſa ſeruo pręſtare, vel in ſuo agro, vel in alieno loco, ædificióve, *l. 1. §. 1. D. de ſeru. corrup.*

Recipere ſaluum fore, de furto, & damno intelligi debet, *l. 5. D. naut. caup. ſtab.*

Recipere cuſtodiam, *l. 14. §. fi. D. de furt.*

Recipi in carcerem, *l. 1. & 13. D. de cuſt. reo. l. 1. D. quando appellandum ſit.* Et recipi in cuſtodiam, *l. vltim. D. de quæſt.*

Recipitur nomen eius, qui inter reos refertur. *Cic. 4. Verrin.*

Recipi inter reos dicuntur, qui in numeró ſunt reorum, *l. 12. §. 1. D. de accuſ.* Hinc Recepti rei, *l. 2. D. de cuſto. reor. Tacit. li. 4.* Recepturus eſt, neque tamen peractus.

Recipiendum intelligendum, *l. ex parte. D. de hære. inſtit.*

RECEPTVM dicitur, quod à pleriſque prudentium approbatum eſt. Recipere enim quandoque pro approbare, Inde ius moribus receptũ. *l. non debet. ff. de dol. mal.* Et ius receptum, *l. in minorum. C. in quib. cauſ. inſtit. in integr. non eſt neceſſe.*

Receptum non videtur, quod receptum non durat. *Gloſſ. cap. nam & extr. de verbor. ſignificat.* quod vtrique verum eſt, cùm recipientis ius extinctum eſt: alioquin ſi non extinctum, ſed tranſlatum proponatur, receptum videtur, ex reſponſo Pauli, qui ait, *ſub tit. de verb. ſign.* Cepiſſe quis intelligitur, quamuis aliis acquiſiuit.

RECEPTI in libris noſtris appellantur, iudices compromiſſarij, ex eo, quòd à Prætore ad arbitrandum delecti, recepti atque admiſſi ſunt: ſiue qui ex recepto, id eſt, & ex compromiſſo pecuniæ certæ cauſſis dirimendas recipiunt. *leg. prima & paſſ. ff. de recept. & l. duodecima Cod. de iudic.*

Recepti in reos, vide Reum facere. *Venul. l. 12. §. 1. D. de accuſa.* Hoc beneficio etiam in reos recepti vti poſſunt. item in fine, Cornelia iniuriarum ſeruum non debere recipi reum, Cornelius Sylla auctor fuit.

RECEPTITIA actio olim vocabatur, quæ aduerſus argentarios, qui pecuniam, aut aliud quidpiam mobile, vel immobile etiam non debitum, alieno nomine conſtituerāt, dabatur. *Theophil. in §. in perſonam. Inſt. de act.* à verbo opinor, Recipere, quod nonnunquam promittere eſt. Vnde & ex recepto, id eſt, compromiſſo, Iuſtin. interpretatur. Huius videtur mentio fieri, *l. ſi quis. §. rationem. D. de edendo.* Hæc actio aboletur, *l. 2. ca. de conſtit. pecun.*

Receptitia DOS eſt, quam is, qui dedit, ſoluto matrimonio ſibi reddi ſtipulatus eſt: *ait Vlp. c. Inſt. 6. & l. mortis cauſſa. 31. §. 2. D. de mort. cauſ. donat.*

Receptitius SERVVS *Nonio*, is dici traditur, quem in danda dote, aut donatione quis exceperit, quod eſt receperit, *Cato*, Mulier & magnam dotem dat, & magnam pecuniam retinet, ex ea igitur re familiari, ex qua ſibi dare retinuit pecuniam, viro fortè irata repetere inſtituit, apponit ei flagitatorem receptitium: hoc eſt, proprium ſeruum ſuum, quem cum reliqua pecunia receperat, nec dederat doti, & exceperat.

RECIPERARE, pro Recuperare,

perare, paſſim in Pandectis Florentinis. Hinc

RECIPERATIO, vide Recuperatio.

RECIPERE, *l.2.§.mulier dotem. D. de dote prale.* pro excipere ſumitur. Dotem, *inquit Vlpian.* recepiſſe mulierem magis, quàm accepiſſe: ſaluo eo, quod ex commodo repreſentationis ab ea fideicommitti potuit. Sic apud Plautum in Trinummo: Poſticulum hoc recepit, cùm ædes vendidit, *& Cicero lib.2.de Orat.* Sed dicis te cùm ædes venderes, ne in rutis quidem & cæſis, ſolum tibi paternum recepiſſe.

RECISVM, conciſum, breue. *Calliſtrat.l.2.D. de term.mot.* Et poſſunt in tempus vt cuiuſque patiatur ætas, relegari, id eſt, ſi iuuenior, in longius, ſi ſenior, reciſius.

RECITARI teſtamentum dicitur, cum in publicum prolatum, & apertum, teſtibus præſentibus publicè recitatur *l.1. C.quemad.teſt. aper.l.41. D.ſi cert pet.l.11.§.1.de leg.2.l.6.in fin. D.de extraord.crim.l.40.D.de iur.fiſc. l.29.D.de manumiſ.teſta.& apud Paul. lib.4.Sent.tit.6.Pli. 7.cap.52.* Apertóque teſtamento recitatum hæredem minorem funeri inſtitiſſe. Recitare etiam teſtator hæredem dicitur, quia cum palàm, id eſt, ſic vt à teſtib. ſeptem exaudiri poſſit, nuncupat, *vt in l.1. D. de his, quæ pro non ſcript. habent.* Qua ex parte me Titius hæredem ſcriptum in tabulis ſuis recitauerit, ex ea parte hæres eſto. *Et in l.18. §.vlt.D. de hæred.inſtitut.* Qua ex parte à me Titium hæredem inſtitutum recitaſſem: ex ea parte mihi Sempronius hæres eſto. *Cicer.pro Cæcinna:* Teſtamento ſi recitatus eſſet hæres pupillus Cornelius.

RECOGNITIO & diſpunctio, in *l.15. D. de reb. auct. iud.poſſid.* ad quam referenda eſt *l.56.D.de verbor. ſignifi.* vt inſcriptionum ſimilitudo admonet, *vbi ait Vlpia.* Cognoſcere inſtrumenta, eſt relegere & recognoſcere: Diſpungere verò, conferre data & accepta. Sic Deſcriptum & recognitum faciant, *accipe in l.5. D.famil. erciſ.* Recognoſcere etiam dicitur, qui quod ſe dictante ab alio ſcriptum eſt, agnoſcat, *l. 15. §. item Senatus.D.de falſ.*

Recognoſcere Feudum, eſt beneficij ſui auctorem agnoſcere, eíſque illud acceptum referre, eóque nomine fidem illi, & obſequium deferre, *lib. Feud.2.tit.17.& tit.34.§.3.* Dicebant & Recognoſcere de manu. *Albert. Krantz.lib.Dan.6.c.17.* Ibi tum Cæſar cauſſari cœpit, quod rex tardius adueniſſet. Imperio Roma. deuinctus obſequio quòd regnum illius de manu recognoſceret. *Idem lib.7.c.41.* Ita tamen, vt iuxta regni iura feudum à corona recognoſcat, & inde præſtet obſequia.

RECOMMENDARI, Bartoliſticis, eſt detineri, & carcerari ad implorationem aliorum, *de quo vide Bar.in l.2.ad fi.D.de cuſto.reo.* vbi docet: Si carceratio nulla eſſet, nec recommendationem valere. Itaque Recommendari reus interpretibus dicitur, quando aliquis in carceribus eſt propter vnum crimen, & duo actores veniunt implorantes officium iudicis, quòd iſte incarceratus detineatur etiam propter eorum intereſſe.

RECONVENTIO, Caio eſt mutua actio, *in l ſi idem cum eodem.§. ſed & ſi mutua.D.de iuriſd.*

Reconuentio, quæ rei: & conuentio, quæ actoris eſt: dicitur mutua petitio. Sunt enim quaſi connexa, *l.pen. C.de Iudicijs. Vide Abbatem Rubr.de mut. pet.* Negant reconuentionem (quæ nihil aliud eſt in effectu, quàm retorſio, *l. cùm Papin. cum Auth.ſequ.C.de ſent.& interloc.omn.iud.*) habere locum in appellationis cauſſa, tum coram arbitrio. *Vide Lafran.Bal. Dec.65.Cent.1.* Poteſt autem conuentio & reconuentio fieri, vel coram iudice ordinario, vel delegato. *in Nouel. de executoribus.§.illud.& in Authent. Ei conſequenter.C.de ſentent.vbi gl.pulchra.*

RECTVM iudicium, id eſt, dire-

Digitized by Google

ctum, & principale, *l.18.D. commod.*

Rectum feudum, idem quod iuſtū: id eſt, quod recto iure, quod iuſto & legitimo modo conſtitutum, quod iuſta inueſtitura quæſitum eſt. *lib. Feud.2.tit.2.§.2. & tit.3. §. 1. & tit. 20. & ti.46. Obertus li.2.tit.8.§.* 2. pro recto feudo dixit, Rem per beneficium rectè inueſtitam. Sic

Rectum ius dixit *Iuſtinia.§.1. de fideicom.hæred.* Imprimis, inquit, ſciendum eſt, opus eſſe, vt aliquis recto iure teſtamento hæres inſtituatur. Id eſt, ſecundum iuris ciuilis præſcripta, & regulas, atque adeò verbis directis ac ſolemnibus.

RECTE, verbum, ad iuſtitiam cauſſæ refertur: ſicut Ritè, ad ritum, id eſt, ſolemnitatem, *vt indicat Alciat.* Sed tamen videtur Rectè generalius accipi. quod enim ſecundum ritus fit, hoc & rectè fieri dicitur. Quamuis eodem admonente, Iuriſconſulti differentia hac nimis ſubtili abutantur, & doctiſſimi Grammaticorum aliter tradiderint. *Varro*: Ritè à ritu: nam quod ſecundum ritus fit, id ratum & rectum eſt. Priſcianus Ritè, pro rectè: quia nihil traditur ritibus, niſi quod rectum eſſe credatur. *Donatus*: Rectè dicitur, quod nullo vitio verborum dicitur. Verè, ad rei ſeu ſententiæ veritatem refertur. Hinc *Teren. in Adelph.* Rectè & verè dicis.

Rectè, atque ordine, id eſt, rectè, ac ſapienter: quippe ex ſapientia conſideratio, ordo autem ex conſideratione naſcitur. *in l. 2. D. ad SC. Vell.* Arbitrari Senatum, rectè atque ordine facturos, ad quos de ea re in iura aditum erit. *Cic. Phil.l.* 3. Rectè, atque ordine. éque Repub. feciſſe & facere. *Vlp.l.diui. 27.§. 1. D. de lib. cauſ.* Rectè atque ordine iudices puto facturos, ſi hanc formam fuerint conſecuti.

Rectè, in ſtipulationib. tantundem valet. vt Arbitratu boni viri, *inquit Vlp. l.hac verba.73.D. de verb.ſign.*

Hinc Rectè defendere, arbitratu boni viri defendere: *apud eundem in l. eam tamen.5.§.3.D. de iud.ſol.* Hinc illa formula cautionū *apud Paulū, in l. lecta.40.D. Si cert.pet.* Et hæc quindecim proba rectè dari Kalendis futuris ſtipulatus eſt Mæuius. *Cato De re ruſt. c.144.* Oſeam cogi rectè, ſatiſdato arbitratu L. Manlij, *Idem c.146.* Rectè hæc dari, fieríque, ſatíſque dari domino, promittito. *Varro li. De re ruſt. c. 4.* Illaſce ſues ſanas eſſe, haberéque rectè licere, ſpondéſne? *Scæuola l. qui Romæ.§.15.D. de verb.oblig.* Eáque ſic rectè dari fieri promiſit Callimachus, *Vlp. l.aliud eſt.71. De verb. ſign.* His rebus rectè præſtari.

Rectè defendi, hoc eſt, iudicium accipere, vel per ſe, vel per alium, ſed cum ſatiſfactione: nec ille videtur rectè defendi, qui quod iudicatum eſt, non ſoluit, *l.rectè.63. D. de iud. & l. 10. D. de adminiſt.tut.*

Rectè aliàs eſt idoneè, & vtiliter, & vt oportet, *l.2.D.vſuſr.quemadm. cau. l.20.§.vlti.D. de ſeru.vrb.l. 24. D. de ſerui.ruſti.* Item legitimè, & ſecundū iuris ordinem, *l.2.§.1.D. ad Velleian. l.27.§.rectè ff.de lib. cauſ. l.31.ff. de mino.l.2.ff. de inoffic. teſt. l. 6.in fi.ff. de iur.patr.l.3.in prin.D de lib. & poſt.*

Rectè etiam eſt ſine vitio, id eſt, non vi, non clàm, non precariò, *l.pen. D. de itin. actúque.* His enim modis rectè rem non geri. *Donat. in Eunuch. Terent.notat.* Rectum iudicium pro directo, & principali, *in l.13.§.vltim. D.commod. coniuncta l.17.§.1.ff. eod. tit.* vt & Recta actio, pro directa, *in l. 9. §.ſed non vt litera.ff. de acquir. rer. dom.*

RECTOR propriè dicitur, qui prouinciam ſiue præfecti Præto. titulo, ſiue comitis, ſiue proconſulis, ſiue legati, ſiue Cæſaris, ſiue correctoris nomine regit. *vide Bart.in l. 1.C. de excuſ.mune.lib.11. Alcia.in l.principalibus ff.ſi cert.pet.* Cæterùm Rectorem ſcholaſticorum nomine contineri, vt & Epiſcopum, qui ſtudiorum cauſſa in Academia ſit, *Bald. docuit in præ. Decret.* Sic appellatione militum. Imperator, *l. 1.ff. de milit. teſtam.* Appellatione populi, ſenatus continebitur

Digitized by Google

tinebitur. *§. Plebs. 5. Inſ. de iur. nat.* Qua aditione cùm curiam dicimus, etiam de Cardinalibus: cùm Monachos, de Abbate: cùm Capitulum, de Decano quoque intelligemus. *c. quia. §. 1. de conceſ. præb. in Sexto.*

RECVPERATIO, ſiue Regeneratio, *vt ait Ælius apud Feſtum*, eſt, cùm inter populum, & Reges, & nationes, & equites conuenit, peregrina lex, quomodo per recuperâtores (quorum erat id munus) reddantur res, reciperentúrque, réſque priuatas inter ſe perſequantur. *σύμβολα, ſi credimus Suidæ*, appellat Demoſthenes Philip. 7. quæ pacta conuenta ſunt ciuitatum inter ſe, quib. iura ciuibus vltrò citróque redduntur.

RECVPERATORES, dicebantur, quibus Prætor iuriſdictionem mandabat priuatarum cauſſarum, quacunque de re ageretur: à recuperando, ſeu iterum requirendo quod amiſſum erat, dicti, quos nunc iudices delegatos appellamus. *Theo. §. eadem Inſt. quib. ex cauſ. ma. licet.* Recuperatorib. ſimiles erant apud Græcos, qui *διαιτηταὶ* vocabantur, non *αἱρετοὶ*, ſed *κληρωτοί*.

RECVPERATORIVM iudicium, quod per iudices datos exercebatur. *Cic. lib. 2. de Inue. Pli. lib. 3. Epiſt. pen.* Huius autem exemplum habes apud Ciceronem, *in Orat. pro Cæcinna*, quam orationem ipſe apud Recuperatores perorauit, ſponſione facta in interdicto vnde vi.

RECVSARE, pro accuſationem depellere, *apud Cicer. Budæ. obſeruauit*, Recuſamus re ipſa, & tacitè, *l. recuſare. D. de acq. hære. l. recuſare. Ad Trebel.* Item recuſat, hoc eſt, refutat, reiicit impropriè, quod ſibi delatum non eſt, *l. filia. D. de aur. & arg. lega.* Præterea recuſat, qui debitè requiſitus, abſque cauſſa protendit executionem, *vt not. in Auth. de exact. inſtru. dot. §. illud. Adſtipulatur l. tutor. qui repertorium. §. ſi deponi. D. de admini. tuto.* Obſeruandum, executorum recuſari non poſſe ſuſpecti nomine, nec ab eo appellari, niſi in exequendo modum excedat. *ſecundum gl. in l. apertiſſimi. C. de iud.*

RECVSARE & Repudiare hæreditatem differunt. Recuſare non modò hæres poteſt, verùmetiam fideicommiſſarius. *l. cogi. 16. §. 3. & §. ſi ſeruo. D. ad Trebel.* Repudiare autem ſolus hæres poteſt: quippe cum alij nulli hæreditas deferatur. rurſus, repudiatio in iure tantùm fieri poteſt, *l. 3. & 4. C. de repud. hæred.* Recuſatio verò quouis loco, & modo rectè fit. Itaque recuſare, *inquit Vlpia.* non tantùm præſentes, ſed etiam abſentes, vel per epiſtolam poſſunt, *l. recuſare. 6. D. ad Trebellia. & l. recuſari. 95. D. de acquirend. hæredit.* Recuſari hæreditas non tantùm verbis, ſed etiam re poteſt, & alio quouis iudicio voluntatis.

RECVSATIO veteribus Gloſſis ἀποβολή, καὶ ἀπόλεξις κριτῶν. Ergo eſt iuriſdictioni, vel audientiæ, cauſſa ſuſpicionis propoſita declinatio, *l. apertiſſimi, C. de iud. Spec. titu. de recuſ.* Id autem fiebat aut his verbis, Hunc nolo: *vt ſcribit Plinius in Panegyrico*: Sors, inquit, & vrna iudicem adſignat, licet reiicere, licet exclamare, Hanc nolo, timidus eſt. Vel interpoſito iureiurando, his verbis: Eiero, iniquus eſt (*vt Aſconius Pædianus docet*) alio nullo allato ſuſpicionis argumento. Iudex autem ante litem conteſtatam recuſandus eſt, dict. l. apertiſſimi. Si lite conteſtata, emerget legitima recuſandi cauſſa, recuſari poterit, *gl. l. pen. C. de conſorti. eiuſdem lit. glo. in ca. cùm ſpeciali de appell. in antiq.* Recuſandi iudicis cauſſas recenſet Angelus, *in §. præterea. num. 9. Inſtitut. de except. Alciat. reſp. 369. nu. 13. Vide item Cuiac. Obſer. l. 9. c. 23.*

Recuſatio, exceptio. *Cic. de Inu. l. 1.* Iudiciale eſt, quod poſitum in iudicio, habet in ſe accuſationem & defenſionem. aut petitionem & recuſationem. Hinc illud Celſi *in l. 48. D. manda.* Si quis ſub vſuris creditam pecuniam fideiuſſiſſet, & reus in iudicio conuentus, cùm recuſare vellet

ſub vſuris creditam eſſe pecuniam, fideiuſſor ſoluendo vſuras, poteſtatem recuſandi eas ſuſtuliſſet, eam pecuniam à reo non petiturum.

REDDERE, rem pro re dare. *Seneca lib. de benefic.* 6. Cùm dicimus, Beneficium illud reddidi, non hoc dicimus, illud nos quod acceperamus reddidiſſe: ſed aliud pro illo reddere. Eſt enim rem pro re dare. Quidni: cùm omnis ſolutio non idem reddat, ſed tantundem. nam & pecuniam dicimur reddidiſſe, quamuis numerauimus pro argento aureos, quamuis non interuenerint nummi; ſed de legatione & verbi perfecta ſolutio fit. *item l.* 7. Reddere, eſt id quod debeas volenti dare.

Reddendi verbum, *ait Celſus*, quanquam ſignificatum habet retrò dandi, recipit tamen & per ſe dandi ſignificationem, *l.* 94. *ff. de verb. ſignifica. l.* 21. *D. legat.* 2. Itaque reddere iuſſum, ſimul & dare iuſſum, Caſcellius & Labeo probant, *l.* 97. *de legat.* 3. Et ideò ſi quis alicui pecuniam reddi iuſſerit, etſi debitam non appareat ex fideicommiſſo, tamen ea rectè petetur: *l.* 91. §. 1. *D. de legat. & fideicommiſſ.* 3.

Reddi actiones à Prætore dicuntur, id eſt, dari, *l.* 11. *de præſcri. verb.* 52. *D. de rei vendic.* §. *rei perſequendæ. in fin. Inſtitut. de act. leg.* 35. *Digeſt. de obligat. & act. leg.* 9. §. 1. *Digeſt. quod falſ. tut. leg. vlti. Digeſt. ſi ventris nom. leg.* 23. *in fin. D. comm. diuid.*

Reddi iudicium, id eſt, iudicium conſtitui, *leg.* 12. *ff. de præſcri. verb. l.* 4. *ff. de aqua quotid. l. penult. ff. quod cuiuſque vniuerſ.* Et

Reddi interdictum, id eſt, interdicto agendi poteſtatem permitti, *l.* 4. *de vi & vi arma. l.* 1. §. *eſt igitur. & l. vlt. D. vti poſſid. leg.* 1. §. *hoc interdicto. &* §. *præterea, ff. de itin. actúque priu. Paulus lib.* 4. *Sent. tit.* 7. Et

Reddi præiudicium, *l. vlt. ff. ſi lib. ing. eſſe dic.*

Reddi pœnæ dicuntur, qui ad pœnam ſuam, quam euaſerant, vel ad metallum, vel aliam aliquam reuocantur. *Plin. l.* 10. *Epiſt.* Traianum conſulens de ſeruis, qui ex damnatione in ſeruorum publicorum numerum irrepſerant: Nam & reddere, ait, pœnæ poſt longum tempus, pleroſque iam ſenes, & quantum adfirmatur, frugaliter, modeſtéque viuentes, nimis ſeuerum arbitrabar. Cui Traianus ſic reſcribit: Qui intra hoc decem annos damnati, nec vllo idoneo auctore liberati ſunt, hoc oportebit operæ ſuæ reddi. *Apul. lib.* 7. *de Aſino aureo*: Quoad renaſcenti die ſequenti deductus ad magiſtratus, vt aiebant, pœnæ redderetur.

Reddere ius dicitur magiſtratus, cùm aliquid decernit: quaſi quod ei à populo commiſſum fuit, vnicuique diſtribuens, *l. pen. D. de iuſt. & iur.*

Reddere rationes, vide Rationes reddere.

REDDITI agri, *vt Hygen in lib. de limitibus. & alij id genus auctores ſcribunt*, olim dicebantur, qui veteribus poſſeſſoribus redditi erant.

Redditi apoſtoli, *l.* 9. *D. de iure fiſc.* Et redditæ vſuræ, *l.* 17. *D. de vſur.*

REDDITVIRI, vetuſtè pro redditum iri. *Proclus l.* 48. *in fin.* Sed qui petent cauere debebunt, ſi hæreditas euicta fuerit. quod legatorum nomine datum ſit, reddituiri. *Iulian. l.* 27. *D. ad SC. Treb.* Et cauit, quod amplius per legem Falcidiam liceret, cepiſſet, reddituiri.

REDHIBERE, eſt facere, vt rurſus habeat venditor, quod habuerit: & qua reddendo id fiebat, idcircò Redhibitio eſt appellata quaſi redditio, *l.* 21. *D. de Ædil. edict. vide l. facta.* 60. Vel ſic Redhibere dicitur venditor, qui rem venditam ſibi ab emptore redditam recepit. Plautus Mercatore.

C. *Quid ſi igitur reddatur illi vnde empta eſt?*

D. *Minimè gentium. C. dixit ſe redhibere ſi non placeat.*

nam (vt ait Feſtus) Redhibitum propriè dicitur, quod redditum eſt, improbatúmque & qui dedit, idémque rurſus coactus eſt habere id quod ante

ante habuit. Igitur

REDHIBITIO venditionis reſolutio eſt, *l. 11. §. redhibitionem cum §. ſeq. D. de act. empt. Quint. l. 8. c. 3.* An non pudeat certam pecuniam creditam periodis poſtulare, aut circa ſtillicidia affici, aut mancipij redhibitionem ſuadere. Hanc Græci ἀναγωγὴν vocant. Heſychius ſic eam definit: Ἀναγωγὴ ἡ τῶν πεπραμένων ἀπὸ ἐκ τοῦ ὠν ἀνάδοσις ἐχόντων αἰτίαν τινά. Noſtri ἀναςροφὴν.

REDHIBITORIA, actio ædilitia, quæ in hoc datur vt venditor, quod vendidit propter vitium eius, morbúmque recipiat, *l. 1. & tot. titul. D. de redhib. act.*

REDIGERE, eſt induſtria reducere ad aliquid, *Papinian. in leg. 2. Digeſt. qui pot. in pign. hab.* Quamuis, inquit, ex cæteris pecuniam ſuam redigere poſſit.

REDACTA pecunia. Vlpian. interpretans verba SC. quod relatum eſt *in l. item veniunt. D. de pet. hæred.* Redactam, *inquit*, ſic accipiemus, non ſolùm iam exactam, verùm & ſi exigi potuit, nec exacta eſt.

REDACTVS, tus, tui: pecunia ex frugibus venditis redacta. *Scæuol. leg. 58. §. 1. D. de vſufr.* Sempronio do lego ex redacta fructuum holeris & porrinæ, partem ſextam.

REDIMERE, multis modis etiam in iure noſtro ſolet accipi. I. Emere, licitari. *Cicero*: Qui merces, inquit, redimunt, vt ſtatim vendant. Inde redemptores cauſſarum, qui alienas lites mercantur pecunia. Quadruplatores alijs dicti. Redemptor idem vectigalium, emptor appellatur, *in l. Cæſar. in prin. D. de public.* II. Redimere quaſi re emere, cùm res vendita eodem pretio recipitur. Ita quotidie vtimur in contractibus annuorum redituum: quibus pactum redimendi ſolet adiici. III. Pro liberare, vel recuperare illos, qui capti ſunt. Terent. Vt redimas te captum quam queas minimo. IV. Redimere accipitur pro certo precio aliquid faciendum ſuſcipere, vt totum quis perficiat ſuo ſumptu, quod & conducere dicimus. *Celſus in l. redemptores. D. de rei vendic.* Cic. Et redemptor, inquit, qui columnam illam de Torquato conduxerat faciendam. *Sic l. 12. §. vltim. D. de vſu & habit.* Si veſtimenta texenda redemerit. Et redempturis faciendis præpoſiti dicuntur, *in l. 5. D. de inſtit.* qui ad operum rerúmque aliarum conductiones præponuntur.

Redimere, pro corrumpere: vt redimere delatorem, pecunia eum à delatione deducere. *Vlpian. l. 29. D. de iure fiſc.* Sed enim hæc pœnis magis eſt, vt aduerſus ipſum locum habeat, qui delatorem redemit. *Item*: Nec enim exinde perit cauſſa, ex quo redempta eſt.

Redimere ſententiam, Redimere iudices. *Macer. l. 34. eod.* Tu qui defenſione omiſſa redimere ſententiam maluiſti. *Item*: Ad defenſiones cauſſæ bona fide veniant, non aduerſarios aut iudices redimere tentent.

Redimere litem, futuri emolumenti litis ſocietatem paciſci eſt, *l. 7. D. mandati. l. 20. C. eod. l. 1. §. ſi cui cautum. D. de extraor. cog. l. 15. C. de procur. l. 53. D. de pact.*

REDEMPTOR dicitur, qui certo precio opus aliquod faciendum ſuo periculo conduxit: & qui locat, vetuſtè Venditor: opus verò ipſum, Redemptoris bona: *vt in Verrin. 3. docet Hotoman.* Vel ſic: Redemptor eſt, qui opus certo precio faciendum ſuo periculo conduxit. *Vlpian. l. 39. D. de rei vend.* Redemptores qui ſuis cementis ædificant, ſtatim cementa faciunt eorum, in quorum ſolo ædificant, *Cic. Philip. 9.* Vt eam ſtatuam faciendam locent, quantíque locarint tantam pecuniam redemptori ſoluendam attribuendámque curent. Redemptores, *inquit Feſtus*, propriè atque antiqua conſuetudine dicebantur, qui cùm ad faciendum aut præbendum quid conduxerant, tum demum pecunias accipiebant. nam antiquitùs Emere pro accipere ponebant. At ij nunc dicuntur Redemptores, qui quid conduxere præ-

Digitized by Google

bendum, vtendúmque.

Redemptor pontis dicitur, qui pontem ſartum tectum pecunia, quæ pro mercium exportatione ſoluatur, tuendum conduxit, *Labeo l.6. §.8. D. locat.* Vehiculum conduxiſti: id cùm pontem tranſiret, redemptor eius pontis portorium ab eo exigebat.

Redemptores vectigalium, *leg.8. §. non alios. D. de vac. mun.* Redemptor cotoriarum, *in l.15. de public.* Redemptor ſyluæ, qui ſyluam conduxit, *l.29. D. loca.* Sed & quemcunque operis faciendi conductorem hoc nomine appellant, *l.51. §. vltim. leg. 60. §. l. dicta. D. locati. l.17. §. penultim. D. de vſur. l. 40. D. de rei vend. l. 23. §. 1. D. de reb. auct. iud. l.1. D. in quibus cauſſ. pign. l.35. §. qui adim. D. loco. l. 38. in fin. D. de ver. oblig.*

Redemptor litis dicitur, qui certa mercede pacta litis periculum in ſe recepit, eiúſque periculum præſtat. *Vlpia. l.6. §.6. D. manda.* Videbatur autem mihi iudicatum ſolui fideiuſſiſſe, & quaſi redemptor litis extitiſſet, velle à Daphnide mandari iudicio conſequi, quòd erat condemnatus. Prius autem dixerat: Ex euentu litis cauerat ſibi certam quantitatem dari. *Item l. ſequ.* An euentum litium maioris pecuniæ præmio redemerit. *Quintilianus lib.12. c.7. in fi.* de patronis, eorúmque honorario diſputans: Paciſcendi quidem ille piraticuſmos, & imponentium periculis precia, procul abominanda negociatio etiam à mediocriter improbis aberit. *Imp. l.15. Cod. de procur.* Litem te redemiſſe contra bonos mores precibus manifeſtè profeſſus es. *Sic l.22. C. manda. l.9. §.1. D. de offi. procenſ.* quanquam hic Redemptor cauſſam videtur ferè is dici, qui lites quotidianas pecunia mercari, illáſque pactionibus muneribúſque pellicere conatur, haud ſecus quàm qui domo, ædificiúmque faciendum, vtendúmve precio conducit. *Alex. ab Alex. l.4. c.15.*

REDEMPTVRA, redemptio, conductio publicorum. *Vlpian. l. 5. Digeſt. de inſtit. actio.* Si quis pecuniis fenerandis, agris colendis, mercaturis, redempturíſque faciendis præpoſuerit, &c. *Liuius libro 23.* Exhortandos qui redempturis auxiſſent, patrimonia, vt Reipub. ex qua creuiſſent, ad tempus commodarent.

REDINTEGRARI matrimonium dicitur, quotiens poſt repudium miſſum iterum coeunt, & conueniunt ac reconciliantur coniuges, *l.23. & vltim. D. rer. amot. l. 64. D. de iure dot. l.19. D. ſolu. matrim.* Matrimonium eodem ſenſu inſtaurari dicitur, *l.62. §.1. D. de donat. inter vir.* Sic & Redintegrari dos *in l. 6. D. de iur. dot.* Et Redintegrari ſeruitus, quæ confuſa reſtituitur, *l.7. ff. de fundo dot.* Redintegrari etiam matrimonium dicitur, quod captiuitate ab hoſtibus diſſutum quodammodo erat, *l.14 in fin. ff. de captiu.* Redintegratur & ſtipulatio, quæ accepta facta reſtituitur, & ex integro interponitur, *leg. 10. ff. quod met. cauſ.* Quo ſenſu Reſtaurari obligatio dicitur, *l. 9. ff. de praſc. verb.*

REDIRE hæreditas dicitur, quæ lege & ab inteſtato obuenit. *Papin. in l.69. in fin. princ. ff. de leg. 2.* Peto pro hæreditate, quam tibi reliqui, quęque ad fratrem meum iure legitimo rediret, contentus ſis 100. aureis. *Pompon. in leg.3. ff. ſi quis omiſſ. cauſ. teſt.* Si ipſe quoque prætermiſerit, & quod lege ad ſe rediret, poſſidebit hæreditatem. Terentius in Andr. Act. 4. ſcen. 6.

Eius morte ea ad me lege redierunt bona.

Idem in Hecyra. act. 1. ſcen. 6.

Interea in Imbro moritur cognatus ſenex:
Horum ad hos redibat lege hæreditas.

REDITVS dicitur, quicquid ex re aliqua obuenit, & redit, *l.5. §. non paſſim, D. de rebus cor.* Sic Reditus prędij, id eſt, prouentus, qui quotannis redit, *leg. penultim. ff. de vſu & vſufru. leg. l. ſi reditus. ff. de fund. inſtru. leg. Titia. D. de ſolu. l. æquiſſimum. §. 1. D. de vſuf.*

Digitized by Google

uſuf. vt apud Ouid.Eleg.3.

At reditus iam quiſque ſuos amat.& ſibi quid ſit.

Vtile ſollicitis computat articulis.

Reditus annui inter immobilia computantur *Nouella 7.& lege, Iubemus. 2.de ſacroſanct. Eccleſ.* Reditus autem prædij legatur, cùm vindemia, vel meſſes legantur, *leg. 6. de vſufruct. quemadmodum cauſ.l.7. & 17. §. etſi. fortè.ff. de vſufruct.* Multum verò legatum Reditus prædij ab vſusfructus legato differt. Nam cui vſusfructus legatus eſt, prædium ipſum quo vtatur fruatur liberum relinqui debet. Ei verò, cui reditus legatur, ſatis eſt offerri annuam quantitatem, quam fundus largitur, nec ad habitationem præſtandam hæres obſtringitur, *leg.38.D.de vſufr.leg.* Hæreditatem autem exceptis reditibus reſtituere rogatus, partus ancillarum non retinebit, nec fœtus pecorum qui ſubmiſſi, & in locum demortuorum capitum ſubſtituti gregem retinent, *leg.38.§.hæreditatem. Digeſt. ad Trebell.*

Reditus pecuniæ, id eſt, vſura, *inquit Scæuola, leg. 30. D. de adim. vel transfe.leg.87.§.vltim.ad leg.Falcid.l. 6.De præſcrip.verb.*

REDIVIVA ſaxa, *l.19.C.Theo. de oper.publ.* appellantur, quæ ex vetere in nouum ædificium tranſlata de integro poliuntur, & quaſi in vitam, noua adſumpta forma, denuò reuocantur.

REDVCERE, eſt in formam priſtinam inſtaurare, *leg. 3. D. de itin. actúque priuat.* Interdum ſignificat referre ad arbitrium alicuius. Hinc illa diſputatio, An, qui petit reductionem ad arbitrium boni viri, iniquitatem probare debeat. *Panor. conſil.2.*

REDVCES dicuntur à periculo imminenti ſeruari.

REFERENDARII, *in Conſtitut. Iuſtin. Nouel.10.113.124.& l.2.C.de offic.eius, qui vic.aliè iud.* ij erant qui recitabant principi ſupplicium deſideria, & mandata principis iudicibus inſinuabant. *Caſſiod.lib. Var.6.* ex eorum formula demonſtrat eos cauſſarum ordines principe expoſuiſſe, interpellantium vota cognouiſſe, & iis reſponſa reddidiſſe. Nonnunquam etiam, vt Sigebertus ſcribit in Chronico, publicas conſcriptiones anullo ſeu ſigillo regis confirmabant. Quidam magiſtros requeſtarum hodie dici putant. Nominat autem eos ipſe Iuſtinianus Spectabiles, qui mox ſuum poſt illuſtres obtinebant locum. *Vide Auht. de referend. ſacri Palat. Alciat. lib. Diſpunct. 3.& Bart. in l. eos. Cod. de excuſ. mun. lib. 10. P.* Ρεφερενδάριος *inquit Suidas,* ἀξίωμα ῥωμαϊκὸν ἤγουν ὁ ἀναφορεύς. Ex horum autem numero ſunt qui referendarij dicuntur maioris Eccleſiæ. *Nouell. 6.* qui ſpecialiter deſtinati erant ad maioris eccleſiæ negotia principi referenda. At ij, qui Referendi curiæ nominantur *à Caſſiod. libro. 3. Var.* iidem non ſunt, qui referendarij, vt eiuſdem Caſſiodori formula de referendis in Senatu docet. Coclæus hanc vocem in barbararum dictionum claſſem reiecit.

REFERRE de re aliqua, pro eo, quod eſt, proponere rem agitandam.

Referre crimen, eſt accuſatori crimen obiicere. vnde Relatio criminum, *l.5.ff.de publ.iud.*

Referre iuſiurandum, eſt delatum ſibi ab aduerſario iuſiurandũ in eum transferre. *Paulus l.38. Digeſt. de iureiur.* Manifeſtæ, inquit, turpitudinis & confeſſionis eſt, nolle nec iurare, nec iuſiurandum referre, *Et ſæpè in l. iuſiurandum. 34. eod.*

Referre rem iudicatam, tractare. *Cice. pro Domo ſua:* Si decemuiri ſacramentum in libertatem iniuſtum iudicaſſent, tamen quotieſcunque vellet quis, hoc in genere ſe rem iudicatam referre poſſe voluerunt. Sic Referre myſteria dixit *libro De Orat. 3.* pro Iterare: *& Teren. in pro l. Hecyr.* Referre comœdiam, pro denuò agere.

Referre in reos. *Vlpian. l.15. §.1.ff.*

ad l. Iul. de adult. Legis Iuliæ de adulteriis capit. 7. ita cauetur, ne quis inter eos referat eum, qui tum ſine detractione Reipub. cauſſa aberit: neque enim æquum viſum eſt, abſentem Reip. cauſſa inter reos referri, dum Reip. operatur. Vide reum facere.

RELATIONES dicuntur *in Rub. De relat. l. C. 7.* Cùm iudex in diſceptanda lite dubitandi cauſſam habens, ad Principem negotium refert eum, quid ſtatui velit conſulens: vnde etiam Conſultatio appellatur *in l. 1. eo.* Quoties, inquit, ad noſtram ſcientiam iudex ſe polliceatur relaturum conſultationis exemplum litigatoribus illicò edi apud acta iubeat: vt ſi cui fortè relatio minus plena vel contraria videatur, is refutatorias preces ſimiliter apud acta offerat. Relationes verò *in l. 14. C. de accuſ.* elogia ſunt, quæ ab irenarchis & officialibus ad præſides referebantur. nam referendi verbo hac in re vtitur Marcian. *l. 6. ff. de cuſtod. reor.*

REFICERE, eſt ad priſtinam formam, & modum, iter & actum reducere: ſic vt ne dilatet quis, vel producat aut deprimat, aut exaggeret: ídque in Interdicto de via reficienda. Reficit viam & qui aperit, & qui purgat, & omnes omninò, qui in priſtinum ſtatum reducunt, *leg. 1. ff. de via publ.* & ſic Refectionem accipimus, *l. 4. §. ſi quis mihi itineris. ff. ſi ſer. vindi.* Similiter in Interdicto de riuis, Reficere eſt, quod corruptum eſt, in priſtinum ſtatum inſtaurare. Itaque tegere, ſubſtruere, ſarcire, ædificare, aduehere, apportaréque, quæ ad eam rem vtilia ſunt, reficiendi verbo continentur, *l. 1. in prin. & §. reficere. ff. de riuis. l. 11. ff. com. præd.*

Reficere, etiam redigere eſt, *l. 81. ff. ad leg. Fal.* Hinc

REFECTA pecunia, redacta ex re quapiam, *l. 1. §. ſi frater. ff. de collat. bonorum l. 3. §. vlt. ff. de vſur.*

REFECTVS, reditus, prouentus. *Scæuola leg. 7. §. 10. ff. ad Senatuſconſultum Trebell.* Interim ex refectu paupertatis, qui ad vos peruenerit, ablatis eum vſuris pro quantitate nummorum redactis: id eſt, ex reditu partis tertiæ hæreditatis. nam paupertatem appellat exiguæ hæreditatis partem tertiam. Verbum fructibus agrorum & prouentibus accommodatum. *Cicero in Paradox.* Nunquam eris diuis, antequam tibi ex tuis poſſeſſionibus tantum reficiatur, vt ex eo tueri ſex legiones poſſis.

REFIGERE, quod fixum eſt labefectare, atque conuellere. *Venul. ff. quod vi aut clàm. l. ſi vitem*: Si fixeris, inquit, & ego refixero *Paul. tit. de verb. obl. l. inter.* Tabulæ, inquit refixæ ſunt. *Venul. titul. ad l. Iul. pecul. qui tabul.* Qui tabulam, ait, enim refixerit. *Vlp. l ſed & ſi quid. de vſufructu.* Sed & ſi quid, ait, inædificauerit. poſtea eum neque tollere hoc, neque refigere poſſe: planè refixa poſſe eum vindicare.

REFORMARE pactum *l. interpoſitas. C. de tranſact.* id eſt: reſcindere. Si vera ſunt, quæ precibus complexus es, alia ratio pactum reformat. Aliàs Reformari pactum dicitur, *l. iuriſgentium. §. adeò ff. de pact.* id eſt, corrigi, in meliorem formam reduci: etiamſi poteſt, *inquit Vlp.* tota res tolli, cur non & reformari, vt quodammodò quaſi renouatus contractus videatur.

REFVGÆ dicuntur, qui metallo vel alij cui operi, & pœnæ, cui addicti erant, fuga ſe ſubducunt, & ſubtrahunt, & *l. 8. §. inter eos ff. de pœn.* Refugæ operis metalli, *l. pen. in fin. ff. de extraor. cog.* Refuga cuſtodiæ, *l. 13. §. pen ff. de re milit.* Tertul. in lib. de cultu fœm. de auro agens, quod per damnatos & noxios effoſſum, in honorem ornamentorum venit: Et de pœna, ait, in honorem metalli refuga mutatur. Defugas, & confugas, eodem ſenſu *in Cod. Theod.* legimus.

REFVGIA, abſceſſus ſunt ædium, & interiora loca, *l. 13. §. ſed ſi ædium. ff. de vſufruct.* Sed neque diætas. inquit

inquit Iuriſco. transformare vel coniungere, aut ſeparare ei permittitur, vel aditus, poſticáſve vertere, vel refugia aperire, vel atrium mutare, &c. *Sic leg.* 11. *§. quod autem ff. de ſeru. cor.* Vlpian. alio loco χρυσσῖας vocat. Vide χρυσῖαι.

REFVTARE iudicem, idem quod reiicere, recuſare, & remouere. Hinc Refutatio.

Refutare, renuntiare, cedere: vt Refutare feudum vaſſallus dicitur, cùm aut patrono id cedit, quaſi vſufructarius domino vſumfructum, *lib.* 2. *titul.* 9. *§.* 1. *& tit.* 38. Aut agnato proximiori, ſiue id de iam quæſito feudo fiat, *vt libro* 2. *titulo* 26. *§.* 27. *& titul.* 49. ſiue deſperato tantùm, *vt libro* 2. *titul.* 46. De refutatione Papatus, extat inſignis hiſtoria in Chronic. Alberti Argent. quam in gratiam Canoniſtarum deſcribemus. Hic eſt Bonifacius Octauus Papa Romanus, de quo dicitur, quod Cæleſtino prædeceſſori ſuo, viro vtique ſancto per longam cannam loquebatur: Cæleſtine cede: Cæleſtine cede: quo etiam cedente, & Bonifacio tanquam certiſſimo creato, eum populus venerabatur, vt Papam. Bonifacius hoc ſub excommunicatione prohibens, conſtitutionem edidit, quo Papam poſſe renuntiare Papatui declarauit: quia multi aſſerentes contrarium, eum Papam negabant. Hic condidit Sextum Decretalium: in quo claritate & venuſtate dictionis, omnes qui vnquam iura ſcripſerunt anteceſſit: edidit Conſtit. Super Cathedram, grauem Minoribus & Prædicatoribus. Quo mortuo: Benedicti. IX. ſucceſſor, qui fuit prædicator, fecit conſtitutionem, Inter cunctas, per quã reuocauit aliã. *Hæc Alb.*

REFVTATVM feudum à patre, & filio, retinet appellationem feudi paterni, *leg. vnic. in fin. de vaſallo decrepitæ ætatis.*

REFVTATORIÆ preces, *l.* 1. *C. de relat. l.* 18. *C. de appellat.* & Refutatorij libelli, *l.* 37. *C. eod. l.* 8. *C. Theo. eod.* Iudex à quo prouocatum erat, opinionis ſuæ exemplum litigatoribus dare debebit, & acta edere. Quod ſi cui minus plena, vel contraria videntur, is refutatorias preces offerebat, quæ ſimul mittebantur, *l.* 18. *C. de appell. Symmach. lib.* 1. *Epiſtol.* 31. Cuius meritum perennitas veſtra lectis geſtis, ac refutatoriis cohærentibus æſtimabit.

REGERERE, pro iterum iniicere, *l.* 24. *ad fin. D. quibus mod. vſuf.* Nec ſi ſumma terra ſublata ex fundo meo, & alia regeſta eſſet. Sumitur & pro, perſcribere, id eſt in tabulas referre. *Quint. l.* 2. *c.* 12. Vnde fit, vt diſſoluta, & ex diuerſis congeſta oratio cohærere non poſſit, ſimiliſque ſit commentariis puerorum, in quos ea, quæ aliis declamantibus laudata ſunt regerunt. (alij tamen redigunt habent) *Et in* 3. *c.* 8. Sunt enim velut res regeſtæ in hos commentarios, quos adoleſcens deduxerat ſchola, Hinc

REGESTA, quæ corrupto vocabulo Regiſtra, quaſi regeſtaria dicũt, ſunt acta tabulæque publicæ, quæ Græci ὑπομνήματα, ὑπομνηματισμοὺς vocant. Illo tamen corrupto vocabulo vſus eſt *Vopiſc. in Probo:* Vſus, inquit, etiam ex regiſtris ſcribarum porticus prophyreticæ.

REGRENDARII dicuntur ij, qui erant à regiſtris ſiue libellis, de quib. *Caſſiodor. li.* 11. *Variar.* apud quem tamen corruptè regendarij legitur, pro regerendarij.

REGERE, eſt gubernare, dirigere, quaſi rẽ agere: ſcilicet populi. Inde metaphoricè fines dicuntur regi multùm elegãter: quia non vno modo de finibus iudicatur, ſed aut diſcernũtur qui iam ſunt, aut ſtatuuntur vbi non apparent, adiudicatione, cõdemnatione: quorum omnium ſignificationem non aliud ferè verbum comprehendere poterat commodius.

Regi igitur fines, *interprete Boethio*, dicuntur, cum propriis ager quiſque finibus terminatur. Inde quod ad terminos conſtituendos, vel fines dirigendos inter eos, qui confines

itized by Google

agros poſſident, datur iudicium, finium regũdorum dicitur. & finibus regundis, *vt C. & D. fin. reg.* Græci περὶ ὁρων ἰθυντῶν. *Cicer. in Topic.* Si in vrbe de finibus controuerſia eſt, quia fines agrorum magis eſſe videntur quàm vrbis, finibus regundis arbitrum adigere non poſſis. & aliàs: Si in vrbe fines non reguntur, neque in vrbe aqua arceatur. *Idem libro primo de legibus:* Nec Manilia lege ſinguli, ſed ex XII. Tabul. tres arbitri fines regemus. Regundorum autem, pro regendorum dicitur imitatione vetuſtatis *in tit.* I. D. *finium regundor.* nec incontinuè dicitur finalis quæſtio, *in l. ſi conſtiterit C. fin. regund.* Et limitis actio, *in cap. inter memoratos* 16. *quæſt.* 3.

Regentes, gubernantes, adminiſtrantes, *l. illicitas. D. de offic. præſid.*

REGVLA, κανὼν, γνώμων propriè dicitur norma, qua lineæ diriguntur, quaſi regens menſuram. Per tranſlationem autem.

REGVLA eſt, *inquit Paulus*, quæ rem quæ eſt, breuiter enarrat: non vt ex regula ius ſumatur, ſed ex iure quod eſt, regula fiat. Per regulam igitur breuis rerum narratio traditur, & (vt ait Sabinus) quaſi cauſſæ coniectio eſt, quæ ſimul cùm in aliquo vitiata eſt, perdit officium ſuum, l. I. D. de reg. iur. Sunt tamen, qui pro Cauſſæ coniectio, Cauſſæ coniunctio legant: quod & Harmen. probare videtur lib. 6. his verbis: κανών ἐστι σύντομος τοῦ πράγματος ἀφήγησις καὶ σύνδεσμος. Alij ſic definiunt: Regula eſt ſententia quædam generalis, quæ ex plurium legum mente à Iuriſconſultis notata atque animaduerſa, paucis verbis ſummam earum conſenſionem, & tanquam harmoniam complectitur. Differt autem Lex à Regula, quòd illa dicitur, quam populus certo & cognito omnibus iure conſtituit: Regula verò, quam Iuriſconſulti ex pluribus legum capitibus notatis, inter ſeque comparatis elicuerunt: vt non omnino incommodè dicere poſſimus, leges eſſe tanquam voces, & ſonos ſingulos: Regulam verò eſſe tanquam harmoniam & concentum. *Vide plura lib. Obſerua. II. c. 4. Hotomani.*

Regulæ officium eſt, exhibere nobis generaliter definitionem iuris, quod alioquin per ſingulas negotiorum circumſtantias latiſſimè patet. Qua in re plurimum commodatur humanæ fragilitati: Quæ in numeroſa legum multitudine, quaſi in labyrintho quodam periclitari ſolet, niſi ſummas earum ſententias, & primaria (vt ſic dicam) conſilia præ oculis habeat.

Regulæ iuris ſunt notitiæ quædam ſemper firmæ & immutabiles: vt quæ non ſolùm lapideis olim tabulis, ſed etiam cordibus hominum indelebili charactere à Deo ipſo ſunt inſculptæ, veram viuendi honeſtatem exprimentes. Vnde quicquid in hominum commerciis huiuſmodi axiomatibus conueniens eſt, id cenſetur ab arbitratu boni viri, à conſtante atque perpetua voluntate, denique ab ipſa iuſtitia dependere. *Inſtitut. de iure nat. gent. & ciuili. §. ſed naturalia. l. Meuia D. de annu. legat. l. I. in princ. D. de iuſt. & iur.*

Regularum iuris antiqui duplex eſt vſus. Alter, quòd vniuerſam legum cognitionem & penitiſſima earum conſilia, breui quadam, & veluti in faſcem contracta præceptione nobis ob oculos ponunt. Alter, vt in variis quotidie occurrentibus cùm publicis, tum priuatis negotiis ac conſultationibus, hiſce regulis vtamur ad ſeparandum æquum ab iniquo. Quæ ſalutaris ars, ſine notitia huiuſmodi præceptionum exercet: non magis poteſt, quàm fabrilis ſine norma.

Regula Catoniana, vide Catoniana regula.

REGVLA eſt capſa iuncea, vel ſcortea, in qua incluſæ oleæ torcularis prælo ſubiiciuntur, *apud Vlpia. l. 19. §. I. D. loca. & Columel. lib. 12. cap. 52.*

REGVLARITER, ſecundum

dum regulam, *l.regulariter.* D. *de hared.petit.*

REGES principiò quomodo aſſumpti ſint.*poſt Alciat.in comment.ad l.bona ciuitatis.D.de verb.ſign.vid. Iuſtinum libr.1.* Cæterùm regis filium, tametſi regnum non habeat, regem vocari poſſe,*cenſuit Scholiaſtes in c. vlt.24.q.1.* An verò appellandus rex ſit,natus, patre nondum rege ſalutato,DD.tractant.& mirum eſt, in dubium reuocari: nam à Iuriſconſ.apertiſſimè deciſum eſt,*l.Senatoris.1.de ſena.Regis officium qualenam ſit, vide c. Regum officium.22.q.5.*

Regis filius, dicitur etiam natus poſt mortem Regis, *arg.l. emancipatum.D.de ſenat.*

Regem Feudiſtæ plerunque pro Imperatore nominant: vnde regalia pro Imperatoris iura: ex quo quantum à Romana conſuetudine abhorreant, intelligi poteſt. *Liuius lib.* 27. Circunfuſa inde multitudo Hiſpanorum,& antè deditorum,& pridie captorum, Regem cum ingenti conſenſu appellauit. Tum Scipio ſilentio per præconem facto, ſibi maximum nomen Imperatoris eſſe dixit, quo ſe milites ſui appellaſſent: Regium nomen alibi magnum, Romæ intolerandum eſſe: regalem animum in ſe eſſe: ſi id in hominis ingenio ampliſſimum ducerent, tacitè iudicarent: vocis vſurpatione abſtinerent. Interdum tamen Regis nomine Langobardus Rex intelligitur. nam Italiæ Regum nomen Longobardi vſurparunt.cuius rei monumentum inſigne ſubſcribemus,quod extat in vrbe Viterbio: vnde Adriani Papæ & Deſiderij Regis nobilitate multorum ſcriptis inimicitiæ intelligentur.

Decretum Deſiderij Regis Italiæ.

REVOCAMVS ſtatuta. Regis Aſtulfi. contra. Vetulonos edita. vt. lacus. non. Tirenſium. ſed. Vetulonum.ſit.quia.lacus. magnus. ideò. Italię.quia.eorum.ager.prius.eſt. Italia.dicta.ab.ibi.ſede.Itali.&. vt. ſuã. Longulam. non. Longubardulam. ſed.cognomine. ſui. ampliatoris.Tirreni.Terbum vocent. &.vt.ſub.vno. muro.cingãt.tria.oppida.Longulam. Vetuloniam. Tirreniam. Volturnam. dictam.Etruriam. totámque. vrbem. noſtra.adiectione.Viterbum.pronuncient.vt.de. Roda. &. ciuita. Balneo regium. dici. iuſſimus. permittimus. pecuniis.imprimi.F.A.V.I.ſed. amoueri. Herculem. &. poni. Sanctum. Laurentium.eorum.Patronum.vt.facit. Roma.&.Bononia.Iubemus.quoque. reparari. Cortauientam. Dardanum. Aſſium. Foranum. Cornietum. Tuſcanellum. Nos.enim.non. ſumus. Tuſciæ. deſtructores. vt. Nos. apud. Gallos.accuſat.Adrianus.Papa. nam. in. Tuſcia. ædificauimus. à. fundamentis. vobis. quidem. Volturrenis. Caluellum. vicum. Oreſianum. Balneariam. Barbarenum. &. Carioſilum. Sentinatibus. autem. Auſidonias. &. Rodacoſanum Volaterræ. Rodacomalum. Lunę. Sergianum. Petram. Sanctam. olim. Fanum. Feroniæ. Focenſibus. Sancto. Germianum. &. Miniarem. Feſulanis. oppidum. Munionis. in. quod. vagos. ſparſos. Arinianos. &. palantes. Fluentinos. collegimus. Rurſus. plures. antiquas. nobiles. vrbes. ampliauimus. &. muris. cinximus. Et. nunc.idem. agimus.circa.Lucam.Piſtorium. Aretium. Orbitum. &. Etruriam. nunc. Viterbum. cuius. nomen. aut.à.nobis. conſtituta. decreta.ſi. quis.violauerit.aut. capite. puniatur. aut. laqueo. ſtranguletur. Hoc.itaque. non. eſt. Etruriam. deſtruere.vt. Nos.arguit.Adrianus.qui. pacem.vltro. à.Nobis. oblatam. reſpuit. Quare. tibi. Grimoalde. Præfecte. Viterbienſis. præcipimus. vt. quandiu, dubia. pax. perſeuerat. iubeas. omnes. Tuſciæ. milites. paratos. eſſe.in.armis.&. commeatus ac. ſtipendia.ſine auaritia. in. promptu. habeat. vt.non. ſolùm occurrere. hoſtibus. ſed. etiam. illos. inuadere. ......ciues. non. grauabis. nouis. exac.onibus.......ex. Papia. venient... Viterbienſes.. Atque hæc quid-

Digitized by Google

hactenus. Illud autem prætermittendum non videtur. cùm inuiſum Romæ Regis nomen eſſet, qui euerſa republic. dominatum arripuerunt, Imperatoris aut Principis nomen ſibi ſumpſiſſe. De Imperatore, Tranquillus auctor eſt: itémque Dio lib. 43. De Principe. Tacitus lib. I. Lepidi, inquit, atque Antonij arma in Auguſtum ceſſere, qui cuncta diſcordiis ciuilibus feſſa, nomine Principis ſub imperium accepit. Et aliquantò pòſt: Non regno tamen. neque dictatura, ſed principis nomine conſtitutam rempublic. Sed vbi de re conuenit, minus de verbo laborandum eſt: cùm verè propriéque omnes reges & ſint & appellentur: ſiue dictatores, vt Cæſar: ſiue principes, vt Auguſtus: ſiue Imperatores, vt ipſius ſucceſſores: ſiue Pontifices, ſiue etiam Tribuni nominentur, cuius nominis ac poteſtatis ſuauis ad ridendum hiſtoria extat apud Nauclerum Gener. 45. ſub anno M. CCCXLVI. de Nicolao quodam ciue Romano, qui Papa auctore tòtius orbis dominatum ſibi arrogauit: próque eo iure regibus & imperatoribus omnibus diem dixit: cuius rei formulam ex eiuſdem Naucleri commentariis exſcribemus. Nos Candidus Spiritus ſancti miles Nicolaus ſeuerus & clemens liberator vrbis. zelator Italiæ, tribunus Auguſtus, volentes & deſiderantes donum Spiritus ſancti, & liberatores antiquos Rom. principes, quantum nobis permittitur, imitari. Notum facimus vniuerſis, quòd quidem à nobis poſt aſſumptum tribunatus officium. Roma. populus de conſilio omnium & ſingulorum iudicum, ſapientum & aduocatorum vrbis recognouit, ſe adhuc illam habere auctoritatem poteſtatémque atque iuriſdictionem in toto orbe terrarum, quam habuit in principio & ſummo augmento vrbis præfatæ. Et omnia priuilegia facta in præiudicium auctoritatis & poteſtatis & iuriſdictionis huiuſmodi ad ſe reuocauit expreſſè. Nos igitur auctoritatem, poteſtatem, & Iuriſdictionem antiquam nobis conceſſam, à populo Romano in publico parlamento, & nuper à Domino noſtro ſummo Pontifice, vt patet per Apoſtolicas bullas eius, ne videamur de dono & Spiritus ſancti gratia, & ſacri Rom. populi fauoribus ingrati, iure & forma quibus meliùs poſſumus & debemus, decernimus & declaramus, & pronuntiamus, Romanam vrbem, caput orbis, & fundamentum totius fidei Chriſtianæ ac omnes & ſingulas ciuitates Italiæ liberas eſſe cenſemus. Et ex nunc omnes præfatos populos ac ciues ciuitatum Italiæ facimus, declaramus, & pronunciamus, ciues eſſe Romanos, quos & Romana libertate volumus gaudere. Eadem auctoritate & gratia Dei & Spiritus ſancti, ac Roman. populi dicimus, profitemur, ac etiam declaramus Roman. imperium, iuriſdictionem ac etiam monarchiam totius ſacri imperij ad ipſam almam vrbem ac eius populum, necnon ad vniuerſam Italiam pertinere, & eaſdem fore legitime deuolutas multis rationibus & cauſſis, quas ſuo loco declarari faciemus, dantes & præfigentes in his ſcriptis omnibus & ſingulis prælatis, imperatoribus, electis, electoribus, regibus, ducibus, principibus, comitibus, marchionibus, populis, vniuerſitatibus, & quibuſcunque aliis in genere & in ſpecie, cuiuſcunque prouinciæ, ſtatus & conditionis exiſtant & contradicere volentibus, ſeu in electione præfata ac ipſo imperio iuriſdictionem, poteſtatem & auctoritatem prætendentibus quoquo modo, terminum hinc ad feſtum Pentecoſtes proximè futurum. ita quòd infra prædictum terminum in ipſa alma vrbe & ſacroſancta Laterana Eccleſia coram nobis & aliis officialibus domini noſtri Papæ & Rom. populi, debeant cum eorum iuribus comparere: alioquin à dicto termino in antea procedetur, prout de iure fuerit procedendum: & nihilomi-

hilominus ad prædicta omnia in ſpecie citari facimus illuſtres princip. s, Ludouicum ducem Bauariæ, & Carolum regem Bohemiæ, qui ſe aſſerunt Imperatores ad imperium electos, ducem Saxoniæ marchionem Brandeburg. Archiepiſcopos Moguntinenſem, Treuerenſ. & Colonien. qui in dictis termino & loco comparere debent coram nobis & aliis R. populi officialibus perſonaliter, alioquin in eorum contumaciam procedemus, eorum abſentia non obſtante. Dat. &c.

REGALIA, nomen eſt multiplex. nam eo plerunque feuda omnia regis beneficio conceſſa intelliguntur: interdum Eccleſiaſtica duntaxat maiora & primaria, qualia ſunt Archiepiſcopatus Epiſcopatus, Abbatiæ, qui ſolius, regis conceſſu & munere conferebantur. Interdum, ius ipſum atque auctoritas regalia feuda & beneficia conferendi: cæteráque iura fiſcalia. Interdum inſignia honoris, quæ vaſis regalibus ſolemni more tribuuntur. quorum omnium exempla ſubſcribemus.

Regalia, pro feudis regalibus, qualia ſunt ducatus, comitatus, marchiæ, *vt lib. Feud. 1. tit. 14. §. 1. & li. 2. tit. 34. §. 1. Radeuicus lib. 2. c. 5.* vbi de Friderico Imp. pro Tribunali in Rhoncaliis ſedere, loquitur: Deinde (inquit) ſuper iuſtitia regni: & de regalibus, quæ longo iam tempore ſeu temeritate peruadentium, ſeu neglectu regũ imperio deperierant, ſtudioſè diſſerens cùm nullam poſſent inuenire defenſionem excuſationis, tam Epiſcopi, quàm primates, & ciuitates, vno ore, vno aſſenſu, in manũ Principis regalia reddidere, primíque reſignantium Mediolanenſes extitere. Requiſitíque de hoc ipſo iure quid eſſet. adiudicauerunt, ducatus, marchias, comitatus, conſulatus, monetas, telonia, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piſcarias, portus, omnémque vtilitatem ex decurſu fluminum prouenıẽtem, nec de terra tantùm, verùm etiam de ſuis propriis capitibus cenſus annui redditionem. Híſque omnibus in fiſcum adnumeratis, tanta circa priſtinos poſſeſſores vſus eſt liberalitate, vt quicunque donatione Regum aliquid horum ſe poſſidere inſtrumentis legitimis educere poterat, is etiam nunc imperiali beneficio, & regni nomine id ipſum perpetuò poſſideret, &c. His tamen qui nullo iure, ſed ſola præſumptione de regalibus ſe intromiſerant, xxx. millia talentorum, plus minúſve reditibus publicis per ſingulos annos acceſſere.

Regalia, pro maioribus & opulentis ſacerdotiis: cuius rei exempla multa c. Diſput. Feud. 8. exponit Hotom. *Radeuicus. li. 2. cap. 15.* Cùm Adrianus Papa audiſſet, quòd regalia Principi tam ab Epiſcopis & Abbatibus, quàm à ciuitatibus & proceribus recognita fuere, literas ſuper hoc negotio dirigit. Et in Epiſtol. Imp. Friderici ad illum Papam, apud Nauclerum: Ab Epiſcopis qui regalia noſtra tenent, cur homagium & regalia ſacramenta non exigamus? Aut igitur regalia noſtra nobis dimittant: aut quæ Dei, Deo: quæ Cæſaris, Cæſari, perſoluant.

Regalia pro iure & poteſtate conferendi feuda & beneficia regalia: quod per ſceptrum fiebat. *Otto Friſing. libr. Chron. 7. c. 14.* Occaſio autem ſceleris huius hæc fuit, quòd rege Romam tendente, Inter ipſum & Papam conuentio facta, ab obſidibus firmata narratur, vt ſcilicet rex Epiſcoporum inueſtituras remitteret, & Papa ipſi regalia eorum reſignaret. Itaque dum Romam veniſſet, ac à Pontifice promiſſa ſibi perſolui exegiſſet, Papa, eò quòd clamantibus Epiſcopis, ea quæ petebantur, adimplere non poſſet, tanquam nocens, cùm per omnia eſſet innocens, cuſtodiæ mancipatur. Videns hoc, &c. *Et mox.* Ad poſtremum pacem ſic facere coactus eſt: Epiſcoporum ſcilicet inueſtituras per anulum & baculum Imperatori concedere. Quibus

ex locis aparet, inueſtituram per anulum & virgam, ſiue baculum fieri ſolere, cùm regalia per ſceptrum dari mos eſſet: vt alio loco docuimus. *Otto Friſing.lib.Frid. 2.c. 6.* Tradit enim curia, & ab Eccleſia eo tempore. quo ſub Henrico vnde inueſtitura Epiſcoporum deciſa fuit inter regnum & ſacerdotium controuerſia, ſibi conceſſum autumat, quod obeuntibus Epiſcopis, ſi fortè in eligendo partes fiant, Principis arbitrij eſſe, Epiſcopum quem voluerit, ex primatum ſuorum conſilio ponere, nec electũ aliquem antè conſecrandnm, quàm ab ipſius manu regalia per ſceptrum ſuſcipiat. Atque hinc factum eſt, vt Gallica conſuetudine regaliarum nomine paſſim apud Pragmaticos intelligantur iura regis Galliæ in maioribus ſacerdotiis conferendis, aut eorum fructus parte aliqua ſibi retinenda. Qua de re extat libellus Ægidij Magiſtri Prætoris Pariſienſis ad eiuſdem ius Regis aſſerendum accommodatiſſimus. Nam cùm hac de re controuerſia illis à Pontificibus Romanis fieret, tandem Philippi Valeſij edictum in hanc ſententiam promulgatum eſt: Philippus Dei gratia Francorum Rex: Quoniam diſputatum eſt à nonnullis, an penes nos ius poteſtáſque eſſet mandandi ſacerdotia, beneficia, & honores eccleſiaſticos, denunciamus ac profitemur, re diligenter quæſita, & deliberata, compertum nobis eſſe, ſuperiores reges Franciæ, anteceſſores noſtros, ius illud perpetuò tenuiſſe, eóſque pro noſtro iure ſemper antehac ſacerdotia mandaſſe, atque in poſterum mandaturos eſſe. Vincentius menſe Octobr. M.CCCXXXIIII. Hæc ex li. Ægidij Magiſtri, ad verbum. Licet autem Regalia vno nomine generali appellentur. habet tamen vnumquodque regale diuerſam originem, & cauſſam ab vno. Quòd ex actibus regalibus clarè perſpicitur: qui non omnes ad vnam cauſſam, ſeu ſpeciem reſpiciunt, ſed origine cauſſa, & ſpecie ſeparantur: imò & regalia in ipſo genere, à diuerſo fonte procedunt, quia aliqua à ſuprema principis poteſtate procedant, vt creare tabelliones, & legitimare ſpurios, Mineræ, &c. quæ Paris à Puteo merè regalia nominat. Alia procedunt ab vniuerſali dominio Imperatoris, vt flumina, viæ publicæ, vectigalia, &c. *pro quo Andr. Iſernita ponderat. §. Sed quod principi Inſtit. de iure natur. gent.*

Regalia an venditione includantur, *tradit Romanus conſil. 271. incip. vis tota præſentis.*

Regalia, pro inſignibus & ornamentis regiæ inaugurationis. *Luitprãdus Ticinenſis lib. 2. cap. 7.* Chunradus Imperator coronam, ſceptrum & cuncta, quæ regalia ſunt indumenta, in medium venire præcepit, & hæc verba effudit, Heredem regiæque dignitatis vicarium regalibus meis ornamentis Henricum conſtituo. Et mox: Ipſo mortuo, Principes coronam cunctáque regalia indumenta Henrico duci contulerunt. *VVitichind. lib. 2.* Super altare regalia inſignia poſita erant, gladius cum balteo, chlamys cum armillis, baculus cum ſceptro ac diademate. Video etiam Imperialia eadem dici: *vt apud Abbatem Vrſperg. in Chron. anni* 1106. Ipſa partis vtriuſque conſiliis annuens, regalia vel imperialia inſignia, crucem ſcilicet, & lanceam, ſceptrum, globum, atque coronam filij poteſtati tradidit. *Otto Friſing. lib. 7. c.* 40. Reuerſi ad filium optimates, imperialia deferunt, eúmque regem creant. *Idem in Chron. ann.* 1153. Volebat enim tenere imperium, cùm in poteſtate ſua haberet inſignia imperialia, vtpote coronam, & crucem, & alia quæ attinebant. *Otto Friſing. lib. 7. c. 23.* Itaque Chunradus Rex curiam, in prædicta ciuitate maximo conuentu principum habuit: vt omnes Saxones vltrò ſe ſuæ ditioni ſubdidere. Solus ex principibus dux Henricus regalia ſeruans aberat, ad quæ reddenda dies ei præfigitur. Quo veniens, regalia quidem

Digitized by Google

quidem multis illectus promiſſis reddidit, ſed tamen ea minimè conſecutus (id eſt, recuperans) infecto pacis negotio, ſine gratia ius diſceſſit, tandem ducatus ei adiudicatur. Quibus ipſis totidem verbis Abbas Vrſpergenſ. vtitur in Chronic. anni 1138.

REGINA, regis vxor. An verò id nominis retineat viro defuncto, *vide c. ex parte. extra de foro compet. & 24. q. 1. Eos.*

REGIMENTVM, *l. vni. ff. de offi. præfe. præto.* pro regimine & adminiſtratione.

REGNVM, monarchia, ſeu vnius principatus adminiſtratio, *c. hinc eſt. 15. q. 1. c. ad hoc. 89. diſt.*

REGIO dicta eſt à rego, quod initio regiones ſub regibus erant, & ab his regebantur, donec in prouincias redigerentur ſub imperio Romano. Inde poſtea regiones, plurali numero, cœperunt dici fines ſeu termini, *vt Cic. pro Archia dicit:* Vitæ ſpatium exiguis regionibus circumſcriptum eſſe. Regiones etiam in fundis ſtatuuntur, fundíque Regionibus diuiduntur. Et regionibus agros diuidere, hoc eſt, certis finibus & limitibus perpetuis diſtinguere, vt quiſque ſuā partem habeat, *l. 7. D. comm. diuid. & l. 3. C. eod.* Regiones ergo partes fundorum, ſunt, certis menſuris diſpartitæ, *l. 8. l. 29. D. de acq. rer. dom.* Vtimur Regione loco aduerbij: vt, è regione, quaſi ex aduerſo rectis lineis.

Regiones vrbis Romæ 14. fuiſſe *ex l. 3. D. de offic. præfect. Vigil. & Tacito lib. 14. & ex libell. P. Victor. de regio. vrb. Rom. conſt.* Auguſtus Romam in regiones diuiſit, *vt ſcribit Tranquillus c. 30.*

REIICERE calcem, retroiacere. *l. fi. D. ſi quad. paup. fec.*

Reiicere cauſſam, referre.

Reiicere iudicem, id eſt, recuſare. Hinc

REIECTIO iudicum, veteribus Gloſſis, ἀποβολὴ καὶ ἐπίληξις κριτῶν, quam Aſconius ſic exponit: Moris erat celebrata iudicum reiectione, & haberi in officio Prætoris, & in arca reponi nomina ſelectorum iudicum. Reiectio autem idcirco dicitur, quia cùm multi iudices in concilio cum Prætore ſuo iudicaturi eſſent, qui Quæſitor fuiſſet in cauſſa publica, verbi gratia repetundarum, ambitus, maieſtatis, neceſſe fuerat eos primùm de decuria ſenatoria conſcribi, cùm ſenatus iudicaret: deinde in vrnam ſortitò mitti, vt de pluribus neceſſarius numerus confici poſſet: tertiò, id eſt poſt vrnam, permitti accuſatori ac reo, vt ex illo numero reiiciant, quos putauerint ſibi aut iniquos, aut ex aliqua re incommodos fore. Reiectione celebrata, in eorum locum qui reiecti fuerant, ſubſortiebatur Prætor alios, quibus ille iudicum legitimus numerus compleretur: prima enim Sortitio dicebatur his perfectis, iurabant in leges iudices, vt obſtricti religione iudicarent.

RELATIO, vide Referre.

RELATIVVM, quod ad aliud refertur, ob ídque à Græcis πρός τι dicitur, vt libertas ad ſeruitutem refertur.

Relatiua itaque, ſiue potius relata, ſunt, quæ ſecundum hoc ipſum quod ſunt, alterum notant: vt ſi dicas Filium, vel Seruum, intelligitur habere patrem, vel dominum.

RELATORIÆ, *l. 8. C. Theod. de nauicul.* ſunt apochæ, & ſecuritates.

RELEGARE dotem maritus dicitur, qui quam accepit, præſenti die reddi ac reſtitui iubet: quo caſu recepiſſe magis quàm accepiſſe dotem mulier dicitur: *vt ait Vlp. l. 2. in fi. D. de dot. præleg.* quoniam reddi potius, quàm dari dos videtur, *ait Papinian. l. cum pater. 77. §. fidei. 12. De leg. 2. Sic l. 8. D. de fund. dot. l. 41. §. vlt. l. 48. D. de leg. 2.* Hinc Relegatio dotis, *l. 95. D. de leg. 3.* ex qua & eius hæc formula colligitur: Quanta pecunia dotis nomine ad me peruenit, tantum hæres meus dato. Relegati etiam

Digitized by Google

vſuſfructus dicitur, *in l.32. D. de vſuſruct.leg.*

Relegare, ſignificat in exilium mittere,& ſeparare ab aliis. Quare Martianus triplex exilium diſtinguit, *in l.exilium D.de interdict. & releg.*

RELEGATOS definit Ælius Gallus apud Feſtum, quibus ignominiæ aut pœnæ cauſſa, neceſſe ab vrbe Roma, alióve quo loco abeſſe, lege, Senatuſconſulto, aut magiſtratuum edicto. Relegatorum enim duo eſſe genera. Vlp. ſcribit. Quidam enim in inſulam relegantur, *l.4 l.28.in prin. & §.in exulib. §. graſſatores.& l.30. ff. de pœnis.* Sunt qui ſimpliciter relegantur, cùm prouinciis quibuſdam eis interdicitur, non etiam inſula adſignatur, *l.17. D. de interd.*

RELEGATIO dicitur, exterminatio, cùm quis exire fines patriæ iubetur: quod Cicero ſedibus expellere dicit. Deportatio verò, cùm ei qui damnatus eſt, certo ſpacio circumſcribitur pœnæ pendendæ locus. *Bud.in l.capitalium. §. in exulibus de pœn.* Alij inter Deportationem & Relegationem hanc differentiam ſtatuunt, quòd illa perpetuum hæc temporarium exilium contineat. Sed & in perpetuum ſit relegatio, *l.4. 28.in princ.l.38.§.ſi quis inſtrumentum. ff. de pœn. l.3. C.qui pet. tutor. & apud Plin. lib.3. Epiſt. ad Minucia.* Alij *in quibus eſt Iſid.lib.5.c.* 27. Inter relegatum & deportatum hanc differenciam ſtatuunt, quòd relegatum bona ſequantur, deportatum bona non ſequantur. Sed hæc differentia perpetua non eſt. Nam & ademptis bonis, aut parte aliqua eorum relegatos legimus, *l.1.ſi penden.appella.l. 11. §. cum quidam.ff. ad le.Falc.l.38. §.qui abortionis. & §. ſi quis inſtrumentum, D. de pœn.* Quod in his duntaxat, qui in perpetuum relegantur, iure licito factum,& Paul. & Vlp. teſtes ſunt, tametſi aliter plerunque ſeruabatur, *l.5. l.7.§. ad tempus. D. de interdict.* Illa certiſſima differentia, quòd ſiue in perpetuum, ſiue ad tempus quis relegatetur, & ciuitatem Romã. & patriam in liberos poteſtatem,& teſtamenti factionem, & omnia omnino iura ſua,& bona, præterquam ſi qua ei adempta erant, retinebat. Tantùm inſula ei ingredi non licebat, cuius vinculo quodammodo retinebatur, *l. 4.& l.7.§. hac eſt differentia. cum ſeq. D.de interdict. & releg.* Deportati autem id non retinebant. Eáque ex ipſis condemnationis verbis diuerſitas intelligebatur. Moris autem erat ita pronunciari in relegationibus: PROVINCIA ILLA INSVLISQVE ILLIS RELEGO. EXCEDEREQVE DEBEBIT INTRA ILLAM DIEM. *d.l.7.§. hi qui.* Vide Deportatio.

RELEVATA iugera dicuntur, quæ cùm eſſent paluſtria, facta ſunt terrena, *l. 1. de fund. patrimon. lib.11.*

RELEVIVM dicitur honorarium, quod nouus vaſſallus Patrono introitus cauſſa largitur quaſi morte alterius vaſſalli, vel alio quo caſu feudum ceciderit, quod iam à nouo ſubleuetur. Leo Nou. 13. εἰσβατικὸν nominatim. Veteres Introitum appellabant, *vt in l.pen. §. alumno. ff. de leg.2. Plin. lib. Epiſt.* 10. *ad Traianum*, De adiectione buleutarum. Lex Pompeia, Domine, qua Bithyni & Pontici vtuntur, eos qui in bulen à Cenſoribus leguntur, dare pecuniam non iubet: ſed iis quos indulgentia tua à quibuſdam ciuitatibus ſuper legitimum numerum adlicere permiſit, & ſingula millia denariorum & bina intulerunt. Ancius deinde maximus Proconſul, eos etiam qui à Cenſoribus legerentur, duntaxat in pauciſſimis ciuitatibus aliud aliis iuſſit inferre. Supereſt ergo, vt ipſe diſpicias, an in omnibus ciuitatibus certũ aliquid omnes, qui deinde Buleutæ leguntur, debeant pro introitu dare. Nam quod in perpetuum manſurum eſt, à te conſtitui decet, cuius factis dictiſque debetur æternitas: *Traianus Plinio.* Honorariũ decurionatus omnes, qui in quaque ciuitate Bi-

te Bithyniæ decuriones fiunt. Inferre debeant, necne, in vniuerſum à me non poteſt. Id ergo quod ſemper tutiſſimum eſt, ſequendam cuiuſque ciuitatis legem puto, ſcilicet aduerſus eos qui inuiti fiunt decuriones, exiſtimo id acturos, vt erogatio cæteris præferatur. De hoc quoque releuio mentio fit *in Conſtit. Neapo. li. 3. ti. 25.* Recepto veruntamen aliquo releuio, vt eſt moris quod quantitatem decem vnciarum auri non excedat, pro aſſignanda poſſeſſione terræ conceſſa. Sic in emphyteuſi, cùm fundus alienatus eſt, domino quinquageſima pretij pars erogatur, *l. 3. C. de iur. emphyteu.* Sed acerbiora eleuia alia ſunt, quibus Scoti veterum Regum inſtitutis olim vtebantur. Nam cùm ab vno Rege feuda omnia recognoſcerent, vaſallo mortuo, prædiorum fructus omnes vſque dum filius vnum & viceſimum impleſſet annum, Regibus releuij cauſſa tribuebãt. *Hector Boeth. lib. 17.* Werdas autem vocant, vt cùm parentes antequam liberi ad iuſtam perueniant ætatem, id eſt, viceſimum primum annum, vita decedunt, tum Rex omnes reditus, omnéſque fructus, qui ad eam vſque hæredis ætatem proueniunt, pro ſuis habet, occupátque, hæredíſque interea curam ſuſcipit. *Item lib. 11.* Et quicquid per id tempus ex eo agro emolumenti proueniret, Wardiam eum vſumfructum noſtri vocant, vniúſque inde anni eiuſdem agri cenſus, quem Releuiam vulgò, aut Releuatum dicunt, vniuerſa cum hæredis dote, ſi nullam eius diſpenſationem viuens pater fecerit, cum in hæreditatem admittitur fiſco penderetur regio.

RELIGIO apud omnes ab origine mundi gentes, primum æquitatis ordinem ſibi vindicauit: vt quoties de negotio incidente plures concurrerent ſententiæ, ſemper præferretur illa, quæ religioni propriùs accederet, hoc eſt, pietati & iuſtæ erga Deum functioni pro noſtro munere, Sic enim religio, à religendo, quaſi debitum officium dicitur. *Cicero lib. Offic. 1.* In ipſa autem communitate, ait, ſunt gradus officiorum, ex quibus quid cuique præſtet, intelligi poteſt vt prima diis immortalibus, ſecunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Idem ſentit Auguſtinus. *Pomponius in l. D. de iuſti. & iur.* Religio erga Deum eſt. *Marcianus in l. 4. D. ad leg. Iul. peculat. Papinianus in l. ſunt perſonæ. ff. de religion. & ſumpt. fun.* Itaque nos multò magis vbique Chriſtianæ religionis oportet obſeruantiſſimos eſſe, cùm de cenſura æquitatis tractatur in iudicio, vel extra iudicium. Siquidem diuinitus edocti ſumus, quòd lex velut pædagogus nos ducat, nempe ad Chriſtũ, Galat. 3. admonemur item, Deo magis, quàm hominibus obediendũ eſſe. Actorum 5. Et quotidie oramus: Fiat voluntas tua, quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra, Lucæ 11.

Religionis ſeu pietatis cauſſæ, quãquam ineptè tractantur, ad tria tamen capita omnes pertinent: Videlicet ad diuinum verbum: ad bonas literas: & paupertatem. In his conſiſtit vniuerſa pietatis exercitatio, quæ firmum in nobis fidei argumentum eſt. Vnde in externis actionibus euitanda ſunt, quæ religioni obſtant. Sunt enim ſemper iniqua.

Religionis acceptationes varias recenſet *Bart. l. 1. oppoſ. 4. C. de ſumma Trinitate.*

Religio tenuis quæ ſit, diſces *ex cap. ſi quæſtiones extra de ſimon.*

Religio propriè erga Deum eſt, *l. 2. D. de iuſtit. & iur.* Religio etiam ſepulchri eſt, *l. 30. ff. famil. erciſc.*

RELIGIOSA, *de quibus ſub rubrica. D. de religioſ. & ſumptibus fun.* quæ fuerint, ſic licebit intelligere, Religioſus locus non conſecratione & verbis ſolemnibus, ſed illatione mortuorum efficiebatur, *l. 6. D. de rer. diuiſio. & l. 2. §. 2. ff. de relig.* vbi Celſus ait: non totum locum qui ſepulturæ deſtinatus eſt, religioſum fieri, ſed quatenus corpus humatum eſt. Patet

Digitized by Google

autem ex Ciceronis 2. de legibus, ea loca, in quæ mortuus illatus fuerat, neque arari, neque coli ius fuiſſe, vnde religio à relinquendo dicta putabantur à Ser. Sulpitio, & Maſ. Sabino, nam in arando locus ille ſepulturæ relinquebatur. Itaque ſi Pontifices purum eſſe locum aliquem decernebant, exarari iubebant. *Cic. 2. De legibus*: Sed cùm multa in eo loco ſepulcra fuiſſent, exarata ſunt. ſtatuit enim collegium, locum publicum non potuiſſe priuata religione obligari. Sic Ælius Gallus apud Feſtum ait, religioſum ſepulchrum dici, vbi mortuus ſepultus, aut humatus ſit.

Religioſæ domus, vt extra de religioſis domibus, ſunt monaſteria, templa, hoſpitalia, c. de xenodochiis. & Oratoria quælibet, & etiam illa, quæ quis ſibi auctore Epiſcopo, conſtituit, *c. oratorium. 42. diſt.*

RELIGIOSI, qui vitam regularem profeſſi ſunt generali verbo, qui religioſè in ſuis domibus viuunt, quamuis non ſint profeſſi. *& vide canon dicatis. 12. quæſtio. 1.*

RELINQVO verbum ad vltimas voluntates pertinet, *l. 1. §. fi. D. de tab. exhib.* Itaque adiectum vniuerſitati bonorum, denotat inſtitutionem, *l. diuus Traian. D. de milit. teſt.* cùm dicit: Ego te hæredem facio, aut, Tibi bona mea relinquo. dummodò id dicatur, præſente numero legitimo teſtium ad id inuocatorum. Si verò certæ rei vel quantitati adiiciatur iſtud verbum, Legatum ſignificat, *Nouella, Vt cùm de appellat. cognoſc. §. aliud quoque.* De huius vocabuli effectu, *vide latius Bartol. in l. illa inſtitutio.* D. *de hæred. inſtit.*

Relinquere item, eſt aliquid pro ſuo alicui legare. *Paul. in l. hæredes eius. D. de fam. erciſc.*

Relinquere per præceptionem, id eſt, antecaptionem, *apud Paulum ad fi. hæredes. & Gaium. in l. rem pign. D. fam. erciſc. tum etiam alios.*

Relinquere domi pecuniam, Pecuniam domi inueniri. Oppo. Pecuniam domi non relinquere, nec vſquam inueniri. *Paulus in l. hæredes eius. §. fi. D. famil. erciſc.*

RELICTI nomine, mortis cauſſa donatio continetur, *l. ſed & ſi quid donetur. D. de vſufru. leg. l. Marcellus. de leg. 1.* Sed quid relictum ſit ciuitatibus, omne valet: ſiue in diſtributionem relinquatur, ſiue in alimenta, ſiue in eruditionem puerorum, ſiue quid aliud.

Relictum quod teſtamento datum legatúmve eſt. Si relictum ſit cuilibet ex familia, de his accipiendum, qui intra decimum gradum ſunt. Alciat. refert Paulum Caſtrenſem ſic reſpondiſſe.

RELIQVVM dicitur, quod ſupereſt, maiore ſumma detracta. *l. reſcriptum. D. de iis, quibus vt indig.* Reliquum quandoque totum admittit. *l. 2. C. de hæred. inſtit.*

Reliquum ſignificat, id quod ſupereſt. *Cicero*: Reliquum eſt, vt certemus officiis. Inde reliquum facere dicitur eleganter, pro dimittere vt ſuperſit. *Cicero in Verrem*: Quos belli calamitas reliquos fecerat.

Reliqui, de tribus etiam dici, *colligitur in Auth. vt determi. ſit num. cler. in prin.* Sed & de duobus accipi traditum eſt, *c. fi. §. 1. extra de officio delegati.* Reliquorum tamen appellatione, etiam omnes interdum accipi, Vlpianus docet, *de verb. ſign. Vide l. cùm optio. D. de ope. legat.*

Reliquum, transfertur ad debiti quantitatem, quæ ſupereſt ſoluenda. *Cicero ad Atticum*: Maximè autem me tangit ratio reliquorum meorum. Hinc

RELIQVA ſunt, quæ rationibus ſubductis, acceptíſque & expenſis computatis debita remanent, & ſuperſunt, *l. 32. l. 80. l. 81. l. 110. D. de cond. & demonſt.* Reliqua etiam ſunt debitæ præteriti temporis penſiones, quas Arreragias vocant Galli. Hinc Reliqua colonorum, ſunt penſiones à colonis debitæ, *l. 79. §. peto. & l. 97. l. 101. in fi. de leg. 3. l. 32. de vſufr. legat. & apud Plin. lib. 3. Epiſt. ad Caluiſium*: Reliquis autem actorum vel colonorum legatis,

legatis, ea legata videntur, quæ de reditu prædiorum in eadem cauſſa manſerunt, non etiam quæ in aliam cauſſam verſa ſunt. Sic reliqua conductionis accipe. *l.10. C. ad SC. Velleian.* Et reliqua vectigalis, *in l.47. ff. de iure fiſci.* Et Reliqua, pro reliquis cenſuum debitorum, in rub. ſine cenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe, *C. lib.* 4. Reliqua collegarum, *l.21. D. ad municip.* Hæc & Reliquationes vocantur, *l.44. §.1. D. de admin. tut. l.53. D. de man. teſt.*

RELIQVARI is dicitur, apud quem ſuperſunt pecuniæ, initis ſubductiſque accepti & expenſi rationibus: quique æs alienum ex reliquis rationum contrahit. *Vlpianus in l. reſcripto. D. de muner. & honor. & in l. ſi filia nupta. D. famil. erciſc. Sic apud Scæuolam. l.24. D. ad munic.* Humanum eſt reliquorum vſuras neque ab ipſo, qui ex adminiſtratione honoris reliquatus eſt, exigi. *Paul. l.46. D. de admin. tut.* Debitum quod ex conductione reliquatus eſt, agnouiſſe eum videri.

RELIQVATORES, qui reliqua traxerunt, *l.102. §. Valerius. D. de ſolut.* Quæ an hæc ſumma in proximum annum accepto ei ferri debeat, cum ſuperioris anni ſit reliquator, *Sic l. 9. §. reliquatores. D. de publican.*

RELIQVATIO, reliquorum debitio, *Paul. l.44. D. de adminiſtr. tut.* Si pupillus poſt pubertatem rationibus à tutore acceptis, reliquationem eius ſecutus vſuras acceptauerit, &c.

RELIQVÆ, pro Cineribus defunctorum, ſicut in autographo Florentinarum Pandectarum ſcribitur, *l.42. l.44. in fin. D. de religioſ.* quæ Græci λείψανα vocant, *l. 52. §. ſi hæres de leg.1.* quæ tamen ſcriptura immutata eſt ab iis, qui Pandectas excuderunt, *in l.27. D. de cond. Inſtit. l.30. ff. fa. erciſ.* & vide extra, de Reliquiis & veneratione ſanctorum.

RELOCARE, eſt opus ad diem conſtitutum non perfectum, alij artificij denuo idem opus faciendum locare, *l. item quæritur. §. ſi in lege. D. Locat.*

REMANCIPARE, rem mancipatam tradere & iterum mancipare, *Boeth. in comm. ad Topic. Cicer.* Remancipatam Gallus Ælius eſſe ait apud Feſtum, quæ mancipata ſit ab eo, cui in manum conueneris.

REMANERE venditionem, pro non factam eſſe interpretantur, *in l. cùm autem. §. ſi. D. de ædilit. edict.*

REMANSOR, pro Emanſor, *l. 4. §.13. D. de re mil.* Edicta faciebant, qui diu abſuiſſet, vt is inter remanſores haberetur. *Sic & l.5. §.6. D. eodem.* Si remanſor aut negligens ſuorum, aut ſonis, &c.

REMEDIVM, non ſolùm de mortis, ſed & de rebus, quas cum cura operáque noſtra explicamus, *l.1. D. de iureiu.* Remedium litium, iuſiurandum, *l.1. D. eod.*

Remedium imponere, pro adhibere, *Inſt. quib. alien. licet, paulò poſt princ.*

REMIGES ſunt, qui ſcalmis hærent, id eſt, ipſi labro nauis, vbi remi adnexi ſunt: à quo interſcalmia, ſpacia inter remiges dicta ſunt, *Accurſ. in l. §.2. D. naut. caup. ſtabul.* ridiculè interpretatur remigem, id eſt, qui ſcit meliùs nauigare.

REMITTIT iuſiurandum, qui deferente ſe, cùm paratus eſſet aduerſarius iurare, gratiam ei facit, contentus voluntate ſuſcepti iuriſiurandi, *l. 6. D. de iureiur.*

Remittere, quandoque concedere, *l. Marcellus. D. de donat. cauſ. mort.*

Remittere an ſit ſpecies donationis, *Bart. l. ſi quis delegauerit. D. de donat.* Remittere eſt dare, *Bart. l. peculium. D. de peculio.*

Remittere, & Dimittere diſſident. Nam remittit, qui ad alium iudicem litigandi cauſa mittit, demittit, qui omnino abſoluit. Hinc

REMISSIO, refutatio, & renunciatio, quo diſtent, *tradit Speculator in tit. de pact. & transact.* quibus modis

ſiat in contractibus, *docet Bart. l. hæres abſens. D. iudic. & l. 1. D. de oper. nou. nunc.* de remiſſionibus, quæ fiunt in iudiciis, idem tractat.

Remiſſio: *ſub rubr. D. de remiſſionibus*, eſt abolitio nunciationis noui operis à Prætore facta. Nunciatio enim eatenus duntaxat valet, quatenus nũciandi ius fuit. Prætor enim vbi nunciandi ius nullum fuit, ibi eam ipſo iure remittit. vnde illa edicti verba *in l. 1. D. de illo titu.* Quod ius ſit illi prohibere, ne ſe inuito fiat, in eo nunciatio teneat: cæterùm nunciationem miſſam facio. *Sic l. 1. & paſſ. D. de oper. nou. nunc.*

Remiſſio quibuſdam in locis dicitur mercedis, penſioniſve detractio, ſiue emptio de mercede, *l. 16. & l. 17. D. loca. Sic apud Suetonium in Iulio. c. 20.* Publicanos remiſſionem petentes, tertia mercedum parte releuans. *Pli. lib. 10. Epiſt.*

Præterea continuæ ſterilitates cogunt me de remiſſionibus cogitare, quarum niſi præſens rationem inire non poſſum. *Colum. lib. 1. c. 7.* Si ſedulò colitur ager, plerunque compendium, nunquam niſi cæli maior vis, aut prędonis inceſſit, detrimentum adfert: eóque remiſſionem petere colonis non audet.

Remiſſio, *in tit. de pœn. & remiſſionibus*, ſignificat indulgentiam.

REMOVERE iudicem, idem eſt, quod recuſare, reiicere, & refutare.

REMOTVM à iure, magis accipiendum ab eo alienam, quàm quod illi contrarium ſonat Remotus, ac motus Senatu, eleganter pro dimiſſo à Senatu, eleganter pro dimiſſo Senatu, Marcellus, & Modeſt. de Senatorib. vſurpant. Obſeruandum autem, quod ibidem dicitur, ob turpitudinem motum, ceu infamem, nec iudicare, nec teſtimonium dicere poſſe, niſi per principem ſit reſtituturus, *l. 1. C. de gen. paſ. & l. 1. §. de qua. D. de poſt.*

Remoto appellationis obſtaculo quid ſit, *vide c. ex conqueſtione de reſt. ſpol.*

RENITI, contradicere, *l. renitentem. C. de iniur.*

RENOVARE, *l. 4. D. de damn. infect.* Renouare gregem, *l. grege. D. de pigno.* Renouare contractum, *l. iuris gentium. §. adeo. D. de pact.* quod qualiter & ex quibus cauſſis fiat, *docet Spec. §. 4. verſi. breuiter. titu. de inſt. edit.*

RENOVATA dos, qualiter, *docet l. diuus Seuerus. D. de iure dot.*

RENVNCIARE dicebantur magiſtratus, qui voce præconis in campo declarabantur ſuffragio populi deſignati, *vt Cic. 7. Verrin. & 2. in Rullum, & pro Milone & Gellius li. 12. c. 8. oſtendunt.* Sed & ipſe Conſul ſucceſſorem ſuum populo renunciabat, *vt Cic. pro Muræna, & li. 7. Epiſt. indicat.*

Renunciare nuptiis, & renunciare conditionem, pro, Sponſalia repudiare. *l. 17. §. vlt. D. de reb. auct. iud. l. 1. C. de ſponſalib.* Sic renunciatam adfinitatem ſponſalib. contractam accipimus, *in l. 38. in princ. ff. de vſur.* Et ita Aſconius, Renunciare conductionem, inquit, eſt irritam nunciare.

Renunciare quoque modum menſores dicuntur, *l. 1. in princip. & l. 6. §. 1. & §. item Pomponius. & l. 8. D. ſi menſ. falſ. mod. Hygen. lib. 2. de Limitibus conſtitut.* Longitudinem autem quotiens egeram, ego ita renunciabam, iugera tot, vel verſus tot. *Et mox:* Sic vt videbitur, ita renunciabimus iugera tot, verſus tot, &c.

RENVNCIATIO, *inquit Aſconius*, dicitur recuſatio eius rei, quę in pactum & promiſſionem venerat. Hinc Renunciatio ſponſaliorum & nuptiarum, cùm ſponſalia, nuptiæve dirimuntur, *l. 2. D. de diuort. l. 1. C. de ſponſa. l. quæſitum. 17. §. vlt. D. de reb. auct. iud.*

Renunciatio, eſt iuris proprij legitima refutatio, *Cardi. in rubr. de cenſibus. lib. 6.*

Renunciatio generalis ad ea reſtringitur, de quib. ſolum intelligitur cogitatum, *l. iubemus. C. ad SC. Velleia.*

Renunciatio eſt genus teſtimonij, quale

quale ſolent edere, qui ſacramento ſunt ad exequendum aliquid deſtinati, *lege qui fund. in princip. D. de con trah. empt.* Viatorum & apparitorum hodie dici debet Renunciatio, quam vulgò Relationem appellant, de executionibus ſuis.

REPARARE merces, *Scæuola lege 122. §. Callimachus. de verb. oblig.* is dicitur, qui earum loco, quas in aliquem locum importatas vendidit, alias comparat, aut eas aliis mercib. commutat: quaſi iterum parare ſeu comparare. *Duarenus lib. 1. D. ſp. ann. c.* 10. qui & Horatij locum *Carm. lib. 1. Od. 31.* eodem accipit ſenſu:

Premant Calena falce, quibus dedit
Fortuna vitem: diues & aureis
Mercator exſiccet culullis
Vina Syra reparata merce.

Alfenus *l. 16. de in rem verſo.* Quidam fundum colendum ſeruo ſuo locauerat, & boues ei dederat. Cùm hi boues non eſſent idonei, iuſſerat eos vænire, & de his nummis qui recepti eſſent, alios reparari. *Sicque Vlp. l. 48. de pactis.* Prima actio ſublata eſt, & poſterius pactum ad actionem reparandam inefficax eſt. *Seneca ad Lucill. Epiſt. 64. libr. 8.* Satius eſt amicum reparare quàm flere. Sic ferè ſumitur *conſt. 2. Pand. propoſita. §.* omnibus minimo pretio magis prudentia reparanda. Itaque Parare pro emere ſumitur *apud Cicero. cum alibi tum in Orat. pro Flacco*: Si tam te Craſſi agri delectabant, hic alicubi in Cruſtumio, aut in Capenati parauiſſes, & Horat Saty. 3. lib. 2.

Seruóſue tuos: quos ære pararis.

Reputare, recuperare quod amiſeris *in l. fi. D. de pact. pig.*

Reparare, reficere: hinc Reparatio aggeris, *leg. 2. de immun. ne. conced. libr.* 10. *C.* Reparari vires obligationis dicuntur, *l. 4. C. de ſolut.* id eſt, ſuſcitari, & reſtitui. Sicut Octauius Minutia. lib. 8. Arnobij: Ergo homo nouus naſcitur, non prior ille reparatur.

Reparari libertatem non poſſe, *dixit Vlp. l. 9. §. illud. ff. de ſtat. lib.*

REPARATIO appellationis dicitur, cùm poſt legitimi temporis lapſum ius peragendæ appellationis reſtituitur. Eſt igitur inſtauratio, ſeu redintegratio temporis lapſi ſeu litis, *ſub rubr. C. de temp. & reparat. appella. C. Theod.* Sicque ſumitur apud Symmachum lib. 1. Epiſt. 37. & 38. Græci ἀνάκλησιν & ἀναγκαῖον vocant. Quomodo autem ſeu iur. veteri ſeu nouo interi retaretur, *vide apud Cuia. Obſer. lib. 12. c. 4. & tract. de diuer. præſcriptionib. c. 16.*

REPARIASSARE dicuntur, quos inſtituti pœnitet, & à conuentis diſcedunt.

REPEDARE, pro reuerti, vel recedere. *Cicer. de leg. 3.* Domum cum laude repedandum. *Imp. l. ſi quis ex grege. C. de cohortalib.* Aut ſi ad priſtina ſacramenta precum miſeratione maluerit repedare, *Sic Lucius l. 26.* Rediiſſe ac repedaſſe, vt Roma viret gladiatoribus.

REPELLERE, pro propulſare. Vt conuitium conuitio repellitur, *iuxta l. quæ omnia. D. de procur.* Hoc verbum non eſt vbique accipiendum, de vi ſemper perniciosa publicę tranquillitati (quoniam non additur ſubinde: Vim vi repellere licet) ſed magis ad iuris intellectum referri ſuadet æquitas: vt ſit repellere, videlicet per legitimum remedium.

REPENTE fit, quod ſecunda die fit, *no per Compoſtel. capit. quam ſit de elect.*

REPENTINVM mediato opponitur: ſignificátque ſubitum, & feſtinum, *Albert. l. 1. C. de paſc. publi.*

REPERIRE *Feſto l. 16.* quod amiſſum eſt recipere. Reperio autem à re & pario, vt repertum ſit quaſi reparatum, & in lucrum proditum.

REPERTORIVM, quod vulgò Inuentarium appellatur, *Vlp. l. tutor. D. de adminiſt. & peri. tut.* aliàs appellant veteres Iuriſconſ. ſynopſin, aliàs ἀναγραφὴν. Repertorium non facienti tutori pœnale eſſe, *d. l. tutor. 8. de admini. tut. ait. vide ibid. Bart.*

REPETERE, pro memoria

Digitized by Google

repetere, *l.*10.D.*de pact.l.*14.D.*de iure eod.*

Repeti vſusfructus dicitur, qui qualicunque ratione amiſſus iterum legatur, & fructuario conſeruatur, *l.* 2.§.*ſi non mors.l.*3.*in princ. quib. mod. vſufr.amit.l.*3.§.1.D.*vſufr. quemadm. cau.ea.*

Repeti etiam dicuntur legata, quæ ab inſtituto data à ſubſtituto iterum relinquuntur, vel ab vno ex primis hæredibus relicta, à cohærede eius rurſum legantur, in hũc modum, Quæ à filio meo legaui, quæque eum dare iuſſi, hæres meus iiſdem dieb. dato, *l.*32.*l.*54.D. *de l.*1.*l.*75. D. *de l.*380. D.*de verb.ſig.*

Repetere reum, eſt iterato reum facere, abolitionéque exemptum reũ denuò eiuſdem criminis poſtulare, *l.* 10.§.1.*l.*12.*l.*17.*ad Turpil.l.*3. §.1. & *l.*13.§.*vlt.ff.de accuſat.leg.*14.§.1.*ff.de bon.libert. Sueton. in Auguſto. cap.*32. Diuturnorum reorum, & ex quorum ſordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit: conditione propoſita, vt ſi quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ ſubiret. *Idem in Domitia. c.* 9. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependiſſet, vniuerſos diſcrimine liberauit, nec repeti niſi intra annum, eáque conditione permiſit, vt accuſatori, qui cauſſam non teneret, exilium pœna eſſet. Sic

Repetere crimen eſt, indulgentia abolitum crimen ex integro iterum perſequi, *l.*7.*ff.ad Turpill.*

Repeti in quæſtionem eſt, in quæſtionem iterum peti, *l.*18. §.1.*ff.de quaſtio.* Repeti quæſtio, id eſt, iterari dicitur in *l.* 16. *de quaſtionib.*

REPETITA die, Antelata ſeu prælata die, id eſt, die, quæ præterierat falsò reuocata, *l.*3.*ff.de fide inſtrum.* Repetita quidem die cautionem interponi: non debuiſſe ſed falſi crimen contractum non videri: id eſt, die quæ iam præterierat falsò pro præſenti nominata: vulgò Antidata dicitur. *Item l.*9.§.5.*ff.de exhib.* Abſolui eum oportet, niſi paratus ſit repetita die intentionem ſuſcipere. *Et l.*5.§. *quis ipſi.ff. de operis noui nunciat.* Et ſi nunciauit poſtea, & quod retro ædificatum erit, deſtruendum erit: quaſi repetita die nunciatione facta. *Sic l.* 15.§.*item videamus. de damn.infect. l.* 1.§.*præterea.* & §.*ſi tibi.ff. de itin. actúque priu.* Si Repetitis diebus, *in l.*51. *ad leg. Aquil.* pro retrorſum computatis. Repetitio triginta dierum, *in l.* 33.*in fin. de obligat.* & *action.* eodem ſenſu accipitur.

Repetitio emptione, *l.*7.§.*adeò.ff. de pact.l.*1.*ff.de reſcind.vend.*

REPETITIO in legatis, appellatur per hanc ſcripturam: Hoc ampliùs ei hæres dato, *leg.lega.*19.*ff. de legat.*1. Item, QVAE à filio meo legaui, hæres meus dato, *l.ſi quis* 32.*ff. eod.* Item, QVOTIEScunque fructuarius capite minutus erit, vel QVOTIES vſusfructus amiſſus erit, ei lego, *leg.*3. *ff.quibus modis vſufr.*

REPETVNDARVM, vel de repetundis iudicium inde dictum fuit, *vt annotat Hotoman. in Verrin.* quòd eo iudicio ſocij pecunias ſibi contra leges ereptas repetebant, quas ex condemnatorum litibus æſtimatis domum reportabant. *Cicero Verrin.*7. Itaque res ſuas negligunt: pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt. *Et paulò poſt:* Non ex litibus æſtimatis tuis pecuniam domum, ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filij ſui ſolatium vult aliquod reportare. Itaque olim hoc iudicium in eos ſolos magiſtratus, qui in prouincias mitterentur, inſtitutum fuit, quemadmodum Cicero in Diuinatione demonſtrat: pòſt verò generaliter eo crimine cœperunt teneri, *vt notat Marcianus leg.* 1.*ff.ad le. Iulia. repetundarum.* qui pecunias in magiſtratu, poteſtatíſve curatione, legationéve, vel quo alio officio, munere miniſterióve publico ob iudicandum cœpiſſent, quíve magiſtratus vrbani à ſorde ſe non abſtinuiſſent. Addam & ex Cornelio Tacito lib. II. Coſſutianum & aliquos alios perfidos

Digitized by Google

perfidos aduocatos,fuiſſe repetundarum reos,eò, quòd pecunia accepta à Suillio accuſatore,præuaricati eſſent. inibíque refert ſancitum , vt qui aduocati ob cauſſam orandam denûm ſeſtertium modum egrederentur, repetundarum tenerentur. Quod non reperias ſcriptum in leg. de repetundis. Porrò Repetundarum , Repetundis. hos duos tantùm caſus habet, & Valla teſte dubitari poteſt, participiúmne ſit , ſiue nomen, an gerundium.Cùm dicitur Repetundarum,ſubintelligendum, pecuniarum: quo nomine pecunias,& omnia, quibus diuitiæ conſtant continet , dicimus. Cauſſam verò repetundarum multiplicem eſſe,Quintilianus tradit. ea enim multa crimina continet,quæ cauſſæ propria ſint,*vt videre eſt d.tit.* Accuſare quempiam Repetundarum, Plutar.ita effert:κρίνειν τινὰ κακώσεως ἐπαρχίας. Et ἀθλίας διδόναι,repetundarum pecuniarum iudicio ſubiici,At ἀθλίας ὄφλειν,& ὠφληκέναι , eſt damnatum eſſe pecuniarum repetundarum. *Vide Manutij librum de legibus Romanis.*

REPIGNERARE, eſt luere & liberare pignus,aduerſatúrque verbo pignerare,*l.5. §. rem tibi dedi. D. commoda.* Rem tibi dedi, vt creditori tuo pignori dares: dediſti , non repigneras vt mihi reddas. *Item :* Si à me culpa abſit repignerandi, creditor autem nolit reddere pignus , &c.*Feſtus libr.16.* Reluere , ſoluere , repignerare.*Cæcilius in carmine,*Vt aurum & veſtem quod matris fuit , reluat, quod viua ipſi oppoſuit pignori. Eadem autem forma dictum eſt , quæ Replumbare,& Reſignare, Retractare,de quibus ſuis locis dictum eſt, in his enim articulis,RE,vel contrariam ſimplici verbo tribuit ſignificationem, vel etiam iterationem & geminationem.

REPLICATIO vocatur ex eo , quòd per eam replicatur atque reſoluitur ius exceptionis , *ait Imp. tit.de replic.in prin.* Ἀντιδιαστολὴ à Græcis nominatur. Eiúſque formula erat , AVT SI quemadmodum intelligitur *ex l.48.D. de procur. Iulianus l.7.§.1.de curat. furioſ.* Si hæredes dementis eaſdem res vindicent, quas curator alienauit & exceptio opponetur , SI NON curator vendiderit: replicatio dari debet , AVT SI ſatiſdatione interpoſita ſecundum decretum vendiderit *Iulian. l. 24.D. de excep.rei iudic.* Aduerſus exceptione. Si non eius ſit res , replicatione hac adiuuabitur , Aut ſi res iudicata non ſit,*leg.Caius.l.48.D.de proc.*Tunc excipiente eo,cum quo agitur,ſi non mihi mandatum ſit, vt à debitoribus peterem, actorem ita debere replicare. Aut ſi mihi mandatum eſt , vt à te peterem. Replicatio itaque dicta videtur , vel quòd implicatam , & quaſi tectam exceptionis iniquitatem replicet ac pateſaciat: vel potius quòd æquitatem actionis ab excipiente reo tectam,& quaſi complicatam,explicet atque aperiat.Replicationes, *ait Vlpianus* , nihil aliud ſunt quàm exceptiones , & à parte actoris veniunt: qui quidem ideò neceſſariæ ſunt , vt exceptiones excludant.Semper enim Replicatio idcirco obiicitur,vt exceptionem oppugnet,*l.2.§. 2.ff.de exceptionib.*

REPLVMBARE,eſt adplumbata diſſoluere, plumbum auferre de argento. *Vlp.de aur. & argent. leg. l. cum aurum.* An replumbari debeant, vt ſic appendantur?

REPONERE alicui, pro viciſſim obiicere,quaſi replicare,recriminari.

Reponere,reficere,*leg.omnino. Digeſt. de impenſ.in rebus dot.fact. in leg. ſumma. §. item verus. Digeſt. de aqu. plu.arcend.*

REPOSCIMVS, quod nobis debetur , vel quod à nobis acceptum eſt. Proinde repoſcenti rem ſuam non reddens,furti tenetur,l.*Pomp.ſub fin.de acquir.rer.dom.*

REPRÆSALIÆ,vel repreſſaliæ,vide Clarigatio.

REPRÆSENTARE , locum alterius , ac numerum obtinere , vel

tantundem valere, *l.4.§.1.Digeſt.ſi is, qui teſtam.* Culpa dolo proxima dolum repræſentat.

Repræſentare, eſt ante diem ſoluere, *Vlpian. in leg.* 8. §. 3. *Digeſt. de tranſaction.* loquens de iis, qui de pecunia alimentorum nomine legata tranſigunt: Eam, inquit, tranſactionem ærario improbat, quæ idcirco fit, vt quis repræſentatam pecuniam conſumat: id eſt, antequam debeatur ſolutam. *Cicero ad Attic. lib.*12. Reliquæ pecuniæ vel vſuram Silio pendemus, dum à Faberio, vel aliquo qui Faberio debet, repræſentabimus. *Idem Phil.* 2. Ego corpus libenter obtulerim, ſi repræſentari morte mea libertas ciuitatis poteſt: id eſt, accelerari. *Seneca li. Epiſtol.*15.*epiſtol.*1. Petis à me, vt id, quod in diem ſuum dixeram debere differri, repræſentem, & ſcribam tibi, an hæc pars Philoſophiæ, &c. Hoc quoque ex Marcelli verbis apertè intelligitur, *in l.*36. §.1. *Digeſt. de condit. & demonſt.* vbi iuſſerat teſtatrix, vt prædia, ſi filius ſexdecim annos non impleret, alteri redderentur. Quæro, inquit, cùm Seia deceſſerit, deinde filius quintum decimum annum agens, defunctus ſit, an repræſentetur fideicommiſſum quintodecimo anno impleto? id eſt, ante tempus, quo decimum ſextum implere potuiſſet, præſtandum ſit. Idem: Contra voluntatem teſtatoris repræſentationem fideicommiſſi deſiderat. *Sic l.*34.§.*quoties.D.ſol.mat.l.* 1. & 2. *D.de dot.praleg.* Hinc &

Repræſentare, eſt exhibere vi quadam iuris præſentiam eius, quod reuera præſens non eſt. Sic filius fratris ſuccedendo cũ patruis repræſentat patrem ſuum. *Nouell. Qua iura adgnatio. & cognatio.* §.*reſtat vt & tertium conſtitut.*158.

Repræſentare, aliquando compoſitionem ſuam à RE, & Præſento, propriè exprimit, hoc eſt, denuò præſentem exhibere eum, qui ſemel præſens fuit: vt ſi quis promiſerit aliquem in iudicio repræſentare. Nam liberatur, ſimulatque reum denuò iudici repræſentauerit. Et in hoc diſtat talis promiſſor ab eo, qui iudicio ſiſti promiſit. Is enim vſque ad ſententiam ſiſtere tenetur, *leg. fin. Digeſt. ſi quis in ius vocat. non ier.*

Repræſentari etiam cognitio dicitur, *leg.*3. §. *cauſſa cognitio. Digeſt. de Carbon. edict. leg.*3.§. *Iulianus. Digeſt. de liber. homin. exhibend.* quæ pupilli cauſſa non expectato pubertatis tempore ſtatim ſuſcipitur, & maturè iudicatur: cui opponitur Differri.

REPRÆSTARE in duobus locis in Pandect. Florentin. inuenitur, *leg.*47.*D.de act.empt.l.*22.§.1.*Digeſt. ad SC.Trebell.* pro quo rem præſtare, *leg.*6.*Digeſt. quod cum eo.* vt Plauto & Catoni & Iuriſconſ. reſoluere eſt, quod aliter rem ſoluere.

REPRÆHENDI fugitiui dicuntur, id eſt, à fuga retrahi. *Caſar. libr.*1.*de bello ciuil.* Reducitur ad eum repræhenſus ex itinere Cn. Magius Cremona, &c. Vnde Repræhenſores, qui fugitiuos reducebant. *Vide Bud.l. ſi apud. D. de praſcript.verb.*

REPRÆHENSA, emendata, correcta, *l.illicitas.D.de offi.praſid.*

REPROBARE, *in l.Pomp.*1.*D. de neg.geſt.* opponitur probare, id eſt, non approbare.

Reprobare teſtes, eſt eorum fidem imminuere, & refellere, *ca. praſentium de teſtib. in* 6. Ex quibus autem cauſſis refellantur, *docent Spec. in titul. de teſt. & Nepos Montabalenſis in tractat. rei fugiens.* Quo in genere commonefactum te velim iure Ciuili & Pontificio teſtes reprobatorios (vt vulgò loquar) reprobatoriorum, vel (vt Latinius rem exprimam) refutatorios refutatoriorum admittendos, ex ſententia Iuſtiniani Imp. *vt ſcribit Ang. Aret.* §.*ſi vero dicatur de teſtib. Nouell. conſtit.* 90. Verba eius conſtitutionis hæc ſunt: καὶ ἄχρι τῆς τετάρτης μαρτύρων παραγωγῆς ἀδείαν εἶ[illegible] ταῖς μαρτυρίαις χρῆσθαι. quod ad quartam teſtium refutationem, reiectionémque produxit Angelus. Refutatorios etiam refutatoriorum teſtium

ſtium admittendos decreuerunt Pontifices maximi, cap. licèt dilectus. *vbi gloſſ. & interpretes de teſtib. in antiq. & c. præſentium eod. tit. in 6.* In ea quoque ſententia eſt Specu'ator, *tit. de teſtib. §. ſæpè, verſic. item actor.* Eandem ſententiam tenet *Bald. leg. ſi quis teſtibus Cod. de teſtibus, verſic. quare quot.* quę ſententia habet æquitatem, quod conſtitutum eſt, veritas eluceſcat. Quo fit, vt ſatis mirari non poſſim, pragmaticos quoſdam Gallos diuerſum ius admiſiſſe: nam hac via falſandi anſa præbetur. Nam ſi refutatorij refutatoriorum non admittuntur, qui refutatorios profert, inſtructos teſtes, fidéque indignos, falſáque teſtimonia proferet, niſi Quæſtor veritatem negotij acutiſſime extorqueat. *Vide lib. 2. Rerum Quotid. c. 12. Pardulphi.*

REPROBOS nummos, *in l. eleganter. §. qui reprobat. D. de pig. act.* accipi putem non tantùm adulterinos, ſed & quos principes improbant.

REPROBATA, *in c. poſt electionem. de conceſ. præb.* id eſt, non aduerſa.

REPROMITTERE, eſt ei, qui nobis ſtipulantibus antea promiſit, nunc iam viciſſim à nobis ſtipulanti promittere, *Cic. pro Comœdo.* Repromittis tu ab hinc triennium Roſcio. Quod à Flauio abſtulero, partem dimidiam inde Roſcio me ſoluturum ſpondeo. *Idem*: Repromiſiſſe Fannium Roſcio, ſi quid à Flauio exegiſſet, eius partem dimidiam, ſed omnino exegiſſe nihil, quid? tu non exitum exactionis ſed initium repromiſſionis ſpectare debes. Roſcius Fannio ſtipulanti pecuniam certam ſpopondit, pro opera & labore, quem in communi iudicio perſequenda ſumpſerat: ſed viciſſim Roſcius ſtipulatus ab eo eſt dimidiam eius quod exigeret partem. Promiſſor igitur fuit Roſcius priore loco: repromiſſor Fannius, poſteriore: ſicuti ſtipulator priore loco Fannius, reſtipulator poſteriore Roſc.

Repromittere porrò & ſatiſdare opponuntur: nam ſatiſdatur adhibito fideiuſſore: repromittitur nuda cautione, ac ſine fideiuſſore: *vti patet ex l. 1. §. 1. D. de ſtipu. Prætor.* Sed hi quidē qui ſuo nomine cauent, repromittūt: qui alieno, ſatiſdant. *Sic leg. vltim. §. ſi legat. Digeſt. quod legat. l. 6. vt leg. nomi. l. 23. D. de vſufr. legat.*

REPVDIARE, eſt ius nobis delatum repellere. Repudiantur enim ea tantùm, quæ iam delata ſunt, *l. 1. §. decretalis. D. de ſucceſ. edict. Inſtitut. de hæred. qualita. & diffe. §. extraneus. Item Vlp. regula eſt, l. 175. ff. de diuer. reg. iur.* Quod quis ſi velit habere non poteſt, id repudiare non poteſt.

Repudiare eſt hæredis alieni abſtinere neceſſarij, *§. 6. inſti. de hære. quali. & diffe.* Vide Recuſare.

REPVDIVM generale nomen eſt, nec nuptiarum tantum diremptionem, renuntiationémve, ſed & ſponſaliorum ſignificat, *l. 2. D. de diuort.* Nam inter Diuertere & Repudiare hoc intereſſe Paulus ſcribit, quòd repudiari etiam futurum matrimonium poteſt: non rectè autem ſponſa diuertere dicitur, *l. 191. D. de verb. ſign.*

REPVDII & Diuortij hanc Differentiam ſtatuunt Paulus & Modeſtinus, vt repudium ſponſæ dicatur remitti, Diuortium vxori. Itaque diuerſæ quoque fuerunt excogitatæ. Nam repudij formula fuit, Conditione tua non vtor: Diuortij, Res tuas tibi habeto; vel res tuas tibi agito, Hic

Repudium renuntiare, *apud Plautum Aulularia & Terent. Phormion. Act. 4. ſcen. 4.* Et Repudium mittere, *leg. 38. Digeſt. ſolut. matrim. l. 3. & 4. & l. 8. D. de diuort.*

REPVDIATVS, is, cui repudiū miſſum eſt *d. l. 38. & 4. D. de diuor.*

REPVRGIVM, pro emundatione & repurgatione, *apud Imp. Conſtant. l. 1. C. de aquaduct. l. 21.*

REPVTARE, in computatione ineunda aliquid imputare ſignificat, *leg. 36. D. de neg. geſt. l. 40. in fin.*

Digitized by Google

D.de min.l.§.1.præterea.D. de tut. & rat. diſt.l.21.D.ſolut.matr. l.5. Cod. ae iud.l.90.§.teſta or.D.de legat.2.

REPVTATIONES, *ſub Rubric. Cod. de reputationibus*: dicuntur compenſationes, quæ contra minores in integrum reſtitutos emptori fiunt.vt enim illis aduerſus venditionem reſtitutis, fundus cum fructibus reſtituuntur, ſic illi precium cum vſuris reddunt, *l.minor.40.§.1.l.tutor. 47.§. vltim. D. de minorib.* Sic enim ſumitur hoc verbum, *l. idémque. §. idem Labeo.D.mand.* Reputationes enim eo in loco exponit Vlpian. cùm fructus rei reſtituendæ reputantur cum ſumptu facto in fructibus recipiendis. Similis compenſatio reſtituto: minore aduerſus ſolutionem, *d. l.40.§.vltim.* & aduerſus emptionem *l.patri.§.prædium.D.eod.* hoc nomine etiam continetur ἐμπονήματα, id eſt, meliorationes prædij, *arg.l.ſi prædium Cod.de prædi.m.Vlpian.2.vbi pupil.educ.deb.* Officio iudicis, qui tutelæ cognoſcit, congruit reputationes tutoris non improbas admittere.

REQVIRERE, deſiderare, vt cum in teſte requirimus quod eſſe debet, & non eſt. Requirendus, id eſt, exquirendus, *l.1.D.de requi.reis.*

RES, rei: huius vocis appellatio generalis eſt: continet enim omnia, quæ in patrimonio, vel extra patrimonium ſunt, & ad omnem contractum, cauſſáſque & iura pertinet, *l.5. & 23. D.de verb.ſignif.* Atque ita rei perſecutionem continent actiones omnes, quibus perſequimur, quod ex patrimonio nobis abeſt, *l. 36. D. de oblig. & act.* Rei ſignificationes varias hoc hexametro Auſonius comprehendit:

Imperium, litem, venerem, cur vna notet, res?

Res quatuor in libris noſtris ſignificare ſcribit Hot. primùm id, quòd planè ac Latinè Rem dicimus, quæ appellatio infinita eſt, deinde bona omnia, tertiò litem, poſtremò vtilitatem.

RES propria ſignificatione dicitur, veluti cùm re contrahi obligationes dicimus, quæ neque nudo conſenſu, neque verbis, neque literis, ſed tantum rei traditione contrahuntur, *l.1.D.de oblig.& act.* Et re factum con trarium, id eſt numeratione dixit *Vlpia.in l. 9. §. quoniam. D. ſi cert. pet.* Hinc in rem ſcriptæ actiones, & Pacta in rem: denique quoties indefinitè ſine certæ perſonæ notatione aliquid fit: quo de genere dicendi ſcripſimus ſub litera I. Sub eodem genere ſunt *Rub.de reb.cre.rer.amo.de rer.diui.&c.*

RES pro iis omnibus, quæ bona nominantur, vnde in rem actiones dictæ quibus ea omnia, quæ bonorum appellatione continentur, petimus. Item ſocietas re contrahi, id eſt, communicatione bonorum, *dicitur l. 4. D. pro ſoc.* Item Rem pupilli ſaluam fore ſatiſdatio eſt, cùm tutores cauent, bona pupilli finita tutela ſalua & integra redditum iri, *l.1. & paſſ. D. rem pup. ſal.* Item Rei vxoriæ actio, id eſt, actio dotis ſoluto matrimonio repetendæ, *l. vnic.Cod. de rei vxor.actio.§.fuerat Inſt.de actionibus.* Eius meminere Cicero libro tertio Officiorum. *Quintilian. lib. 7. cap.3. & Gell. lib. 4. cap. 4.* Eius autem in Pandectis nullibi fit mentio, quod à Iuſtinia.in actionem ex ſtipulatu tranſlata & transfuſa eſſet. Sic Rem ſeruare, pro debitum ſuum ab aliquo conſequi, & vt aliàs dicitur, ad ſuum peruenire, *l.2.& 4.D. de dolo.l.19.D.ad Velleian.l.2.§.ſi Titius. D.de hered.vend. l.11.in fin. & l. 12.D.ad munic ip.l. 2. D, de inſtitutor. l.35.§.vltim.D.de locat.l.4. in fin. D. de adminiſtra.rer.ad ciuit.leg.vltim.D. rem pupil.l.38.D.de excuſ.tut.le.10.D. de doli except.* Inde Rei ſeruandæ cauſſa in poſſeſſionem mitti dicuntur creditores *leg.1.& 7. D. quibus ex cauſſ. in poſſ.l.3.§.vltim. D. de acqui.poſſeſſ. l.13.D.quæ in fraud.cred.leg.51.§.1.D. de re iud.l.5.§.ſi plures.& §.poſtquam. D.vt in poſſeſſ. legator. l. 3. §. creditores.D.vti poſſid.l.§.Iulianus.D. ad exhibendum.leg. 26. D. ad municipalem, leg.50.*

leg. 30. *D. de pecul. l. penultim. §. item. danda. D. de diverſ. & tempor. leg.* 2. *Digeſt. de feriis, leg.* 9. *D. de rei vindica.* Etiam rei ſeruandæ cauſſa in poſſeſſionem bonorum tutoris, qui ne alimenta decernantur, latitat, pupillus mittitur, *l.* 7. *§. præterea. D. de ſuſpect. tutor.* Sed & rei ſeruandæ gratia, fideicommiſſi ſeruandi gratia ſignificat, *in l.* 9. D. *de annu. legat.* quanquam aliàs hæ duæ miſſionum in poſſeſſionem cauſſæ, vt diuerſæ, ſeparentur, *leg.* 1. *Digeſt. ex quibus cauſſis in poſſeſſ.* Rei autem ſeruandæ cauſſa non poſſidet, qui ſuo iure vt pignus tenet, *leg.* 13. D. *quæ in fraudem credit.* Rei perſecutionem continent actiones, quibus perſequimur, quod ex patrimonio nobis abeſt, *l.* 25. *D. de obligatio. & actio. §. rei perſequendæ. Inſtitutio. de actionib.* Res pro hæreditate, vt cùm dicimus, bonorum poſſeſſionem aliam eſſe cum re, ſi is qui accepit, cum effectu bona retineat: ſine re, cùm alius iure ciuili euincere hæreditatem poteſt: veluti ſi ſuus hæres inteſtatò ſit, vt ait *Vlpian. capit. Inſtitut.* 23. *&* 28. *& ſic accipienda leg.* 1. *§. penultim. Digeſt. ſi tabul. teſtament. nul. l. poſthumus.* 12. *Digeſt. de iniuſt. teſtament.* Ita rem habere, ſucceſſionem obtinere eſt. *leg* 15. *&* 16. *Digeſt. de legat. præſt. l.* 12. *Digeſt. de iniuſt. rupt. leg.* 2. *§. ſed ſi ſint ſui. D. ad Tertullian. l.* 5. *D. de ſecund. tab. leg.* 1. *§. penult. D. ſi tabul. teſtamen. leg.* 1. *in fin. D. de fideicomm. liber. l.* 83. *D. de acqu. hær. l. pen. D. vnde lib.*

RES, pro lite, vt cùm dicimus, Res comperendinata: id eſt, inquit Feſtus, iudicium in tertium diem conſtitutum. vnde illud Ciceronis contra Iuriſconſ. in Orat. Muræniana: Tot homines, tam ingenioſos ſtatuere non potuiſſe, vtrum rem an litem dici oporteat. Et in formulis: *vt Varro in* 6. *de lingua ſcribit:* QVAM rem ſiue litem dicere oportet. Hinc illud Vlpiani, *in leg.* 8. *§.* 1. *Digeſt. de inofficioſo teſtamento.* Si quis poſt rem inofficioſi inordinatam litem dereliquerit, poſtea non audietur. Coniunctum autem protulit Imper. *in leg.* 9. *Cod. de ſuis & legitim.* vt & in ſolemni formula rerum à feciali repetendarum, quæ à Liuio libro primo ponitur: Quarum rerum, litium, cauſſarum, condixit pater patratus. Hinc rem amittere: litem amittere eſt, *leg.* 8. *Digeſt. de reſtitu. in integrum. leg.* 22. *§. penultim. Digeſt. ratam rem hab.* Hinc res iudicata dicitur, quæ finem controuerſiarum pronunciatione iudicis accipit: quod vel condemnatione, vel abſolutione contingit, *leg.* 1. *D. de re iud.*

RES pro vtilitate & emolumento, vnde Actio de in rem verſo, *libro* 15. *Digeſt. titul.* 3. Item: in rem ſuam procurator, qui alienas actiones ſuo commodo exercet, *leg.* 41. *Digeſt. de re iudic.* Item, in rem ſuam fideiuſſor, ad quem emolumentum negocij peruenturum eſt, *leg.* 8. *§.* 1. *Digeſt. qui ſatiſda. cogant.* Sic in rem ſuam obligatur, qui pro ſuo negocio, & in ſuam vtilitatem id facit, *l.* 13. *&* 22. D. *ad Velleian. l.* 25. *D. de pact. l.* 5. *D. de lib. leg.*

Rei appellatione & tota res, & pars eius continetur. *leg.* 7. *D. de iureiur. l.* 4. *§.* 1. *Digeſt. de damn. infect. l.* 13. *§.* 1. *Digeſt. de fund. dot.* Eadémque res peti intelligitur, etiamſi pars petatur eius quod totum petitum eſt, *l.* 7. *D. de except. rei iud.*

Rebus legatis quæ in fundo ſunt, Paulus ait, accedunt etiam ea, quę tũc non ſunt, ſi eſſe ſolebant: nec quæ caſu ibi fuerunt, legata exiſtimantur, *in fi. l. quæſitum. de lega.* 3.

ex Re fructuarij item bonæ fidei poſſeſſoris eſſe videtur, quòd hi ſeruo donauerint, vel conceſſerint, vel adminiſtratione rerum, quæ ad eos pertinet, compendij fecerint, *l.* 38. *D. de vſufruct.* Sed & ſi bona fide poſſeſſori vel fructuario ſeruus acceptum roget, vel paciſcatur, ne ab iis petatur, ex re eorum acquirere videntur, cùm eos liberent, *leg.* 63. *D. de ſolut. d. l.* 11. *D. de acceptilationibus.* Sed & ſi hæreditatem poſſeſſorum

Digitized by Google

fructuariorumve interitu & contemplationi ſibi relictam iuſſu eorum adeant, non opera ſua, ſed ex re eorum acquiſiſſe intelligentur, *l. 45. in fin. D. de acquir. hæred. l. 32. de liber. cauſ.* Atque hæc interpretatio pertinet ad id, quod dicitur fructuario bonæue fidei poſſeſſori ſeruum, quod ex operis ſuis, vel ex re eorum ſtipulatur, aut per traditionem accepit, acquirere.

e Re eſt, *l. 1. ff. ſi cert. pet. l. 1. D. ſi is, qui teſta. lib. l. 1. §. dixerit. D. de publi.*

R E excluſus non videtur, quē Prætor ſe in integrum reſtituturum pollicetur, *l. 1. ff. de reſtit. in integrum.*

R E M ipſam habere videtur, qui actionem ad eam recuperādam habet. *l. 15. D. de diuerſ. reg. l. 143. D. de verb. ſignific.*

Rerū Italicarum appellatione quid contineatur. *exponitur in l. 35. §. rerum autem ff. de hæred. inſtit.*

Res perbit, id eſt, obligatio ſoluetur, *in l. 91. ff. de ſolutionib.*

Res mulieris, dos eſt, *l. quod dicitur. §. 1. de impenſis in res dot. factis.*

Rerum vocabula ſunt immutabilia, hominum mutabilia, *l. 3. de legat. 1.*

Res abeſſe videntur etiam ex (*vt Sabinus ait, & Pedianus probat*) quorum corpus manet, ſed forma mutata eſt: & ideò ſi corruptæ redditæ ſint, vel transfiguratæ, videri abeſſe, quoniam plerunque plus eſt in manus pretio, quàm in re, *l. 13. de verb. ſign.* Abeſt ea res, quæ in rebus humanis non eſt, *ead. l. 13.*

Rerum ſumma diuiſio in duos articulos deducitur, nam aliæ ſunt diuini iuris, aliæ humani. Hæ autem res, quæ humani iuris ſunt, aut publicæ ſunt, aut priuatæ. Quæ publicæ ſūt, nullius in bonis eſſe creduntur: quæ autem priuatæ ſunt, ſingulorum exiſtunt, *l. 1. D. de diuiſione rerum.*

Res aliæ corporales ſunt, aliæ incorporales. Inſtit. de rebus corporal. & incorpor. illæ tangi & videri, hæ non item poſſunt.

Res pro vi & effectu, *in l. penul. D. de ſtatuliberis.*

Res ſumitur pro veritate, *l. quoties. D. de iureiur. l. 1. §. qui in rationibus. D. de falſ.*

Rei capitalis damnatus intelligitur is, cui pœna mortis, aut aquæ & ignis interdictio fit, *l. edict. D. de bon. poſſeſſ.*

Rem integram variè dici adnotat, *obſeruátque Azo. in Summa. C. quando liceat ab empt. diſcedere & vide Barbatium conſilio 47. & Alexand. conſilio 118. volum. 1.* Propriè tamen intelligimus, donec quid geri cœptū eſt, *l. 1. §. cœpiſſe. D. de pollicitationib.* Re integra *Ioanni And. cap. vbi maius de elect. lib. 6. Alber. l. mandatum C. mandat. & alibi,* quando lis non eſt conteſtata: quandoque etiam ad ſententiam definitiuam vſque, *l. errore. C. C. de iur. & fact. ignor.* aliquando rebus in eodem ſtatu manentibus, *l. quòd ſi minor. ff. de minorib.* quandoque re nondum tradita, vel pretio nondum ſoluto, *§. Inſtit. quib. modis tollitur obligatio.* quandoque electionem celebratam, *cap. vbi periculum. de elect. lib. 6.* Res integra eſt, donec in negotio aliquid eſt cæptum, *l. 1. D. de pollic.*

Re ipſa, ipſo facto, *l. 2. C. de rerum permu.*

Rem gerere pro pugnare, familiaris Iuriſcoſſ. locutio.

Rem tanti valere, quāti vendi poteſt, intelligendum eſt de communi, & publica æſtimatione, non de cuiuſque propria & priuata: quia precia rerum ex communi æſtimatione finguntur *l. ſi ſeruum tuum. D. ad l. Aqu. Bald. in l. pretia rerum. D. ad leg. Falcid.*

Res præſens, vide Præſens.

Res datur, cùm transfertur dominium, ſed traditur puro facto, vt cùm equo traditur ſella, quod purum factum eſt. Reſtituitur autem res commodata, depoſita, impignorata, &c. *Vide Zaſ. inſtit. de act. §. Sic itaque diſcretis.*

Res fiſcales, quaſi propriæ & priuatæ Principis ſunt. *l. Prætor ait, ne quid in loco vel itinere.*

Res geri dicitur, lite iam conteſtata, cùm iudex reiici non poteſt, *l. nemo. C. de iuriſdict. omn. iudic. Iulian. in l. & quia eod. tit.* Antequam, *inquit*, res geri cœperit.

Res in nullius bonis dicitur multipliciter. Primò per naturam, vt feræ ſyluestres. *§. feræ. Inſtitution. de rerum diuiſ.* Item facto hominis, vt res pro derelicto habita. *Inſtitu. eod. §. pen.* Item propter reuerentiam, vt res ſacræ. *Inſti. eo. §. nullius.* Itē caſu, hoc eſt, euentu, vt hæreditas iacens. *l. vacantium. C. de bon. vac. lib.* 10. Item, tempore, vel temporis diuturnitate, vt theſauri, qui inueniente conceduntur, cum ſuo tamen modo, *de quo Inſtit. eod. §. theſauros.*

Res mortua. vide Mortua res.

RESCINDERE, μεταφορικῶς, pro abrogare. *D. de reſcind. vend. & Cod. eod.* Reſcindi iudicium quid, *vide l. quotier. §. ſi creditor.* D. *de pecul.*

RESCISSIO, præcisè pro Reſciſſi matrimonij, cùm ſcilicet Prætor matrimonium in danda poſſeſſione pro nihilo ducens, tacitè illud reſcindit, & quantum ad ius impetrandæ poſſeſſionis pertinet, extinguit. *Vlp. l. 3. §. 5. D. de bon. poſſ. contr.* Si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta, filium fuerit ſortitus, dein nepos patre iam mortuo ad bonorum poſſeſſionem aui velit venire, admittendus eſt ad eam. non enim per reſciſſionem, is qui filius iuſtus eſt, efficietur non filius: cùm reſciſſio, quo magis admittatur, non quominus, adhibeatur. Senſus eſt, Non ſi filius à patre exheredari potuit, idcircò nepos aduerſus aui tabulas petere bonorum poſſeſſionem non poteſt: nam Prætor cauſſam, propter quam exhæredari filius potuit, nimirum turpe illud matrimonium reſcindit, & quãtum in ſe eſt, extinguit. nec enim minus in hoc nepote merita nepotis, quàm patris eius delicta perpendit, vti continuò Vlpianus ſubiecit. *Hac Hotomannus.* Alij tamen locum illum Vlpiani aliter intelligi volunt, & reſciſſionem emancipationis exponunt. Prætor enim, inquiunt, vt emancipatos, qui iure ciuili deiiciuntur, propterea, quòd per capitis deminutionem ius legitimum amiſerint, ad ſucceſſionem cum cæteris liberis, qui in poteſtate manſerunt, admittat, eorum emancipationem reſcindit, *l. 6. §. 1. D. de bon. poſſ.* Accurſius hæc non videns, valde ſe torſit in interpretatione *d. §. ſi emancipatus.* Hi etiam ſic accipienda volunt illa, *l. 9. de bon. proſcript. in C. Theo.* verba, Qui ab inteſtato ſucceſſuri defuncto, vel ex XII. Tab. vel per reſciſſionem capitis prætorio vocabuntur edicto. *Vide Alciat. lib. 3. Parer. c. 22.*

Reſciſſionis iudicium eſt, quod prætor aduerſus ſtricti iuris regulas quaſdam ex æquitate concedit. vt vt cùm vſucapionem reſcindit. *§. ruſus. inſtitut. de act.* cùm rei traditionem in fraudem creditorum factam, pro irrita habet. *§. item ſi quis in fraudem. eod. tit.*

RESCISSORIA actio, *in l. 28. §. exemplo. & §. vlt.* D. *ex quibus cauſ. maio. l. 18. C. de poſtul. reu.* ea eſt, quæ reſciſſa vſucapione redditur. *l. 35. D. de oblig. & act. §. Inſtit. de act. l. 24. C. de rei vindic. l. 16. C. ad Vellei.* Reſciſſoria actio dicitur, quæ reſciſſa mulieris obligatione, in priorem & antiquum debitorem reſtituitur.

RESCRIBERE, pro numerare, & ſoluere. Vide Scribere.

Reſcribere dicitur Princeps ad epiſtolas, vt ſubſcribere libellis: ſed tamen etiam ad libellos reſcribere dicunt Iuriſc. *l. 23. D. de vſufr. leg. l. 4.* D. *de appell. recip.* Quinetiam ipſi Iuriſconſ. reſcripſiſſe dicuntur, quòd conſulentibus reſponderint, *l. 73. D. de contr. empt. Sic l. ex contractu* 44. *D. de re iudic.* Reſcripſit, pro reſpondit. *& §. ſacra res. Inſtit. de rerum diuiſ.* Papin. reſcripſit: illo enim verbo ſignificatur liber reſponſorum. Hinc,

RESCRIPTA Principum di-

Digitized by Google

euntur, quibus illi vel ad libellos præſentium, vel ad magiſtratuum abſentium conſultationes, quid ſibi de ea re fieri placeret, reſponderent, *vt l.19.§.9.D.loc.l.diui fratres.* 17. *D. de iure pat. tum & paßim in libris Digeſtor. & l.reſcripta. C. de precib.Imp. offe.* & Pontificis maximi, *tot. tit. de reſcr.in antiq.& lib.6.* Dicitur & Reſcriptio, *§.ſi autem.Inſt.de eo, qui libert.cauſ.bon.add.& l.ſæpe. & l.generaliter.D.de offi.præſid.*

Reſcripti forma longè pulcherrima, & paucis admodum verbis multa complectens, Pij Imperatoris, eſt *apud Vlp.in l.2.§.de his,qui ſunt ſui, vel alien.iuris.*

Reſcriptorum autem Pontificiorũ quædam ſunt contentioſa, & ad lites: de his accipiendus eſt textus.*c. ſtatutum.de reſcript.lib.6.* Quędã ſunt quæ ſacerdotiorum, ſiue (vt vocãt) beneficiorum nomine Pontifex Max.dat. *& hæc memorantur in c. poſtulaſti. de reſcript. in antiq.* & honorum genera quatuor ſunt. Quædam enim iuſtitiæ: quia diœceſanum obſtringit iuſtitia, vt clericis ſacerdotium primum vocaturum conferat, *c. non liceat. de præben.in antiq.* Ratio, nec clerici mendicare cogãtur, néve diuagentur. Quędam ſunt in forma pauperum, *de quibus in d.ca.poſtulaſti. & illic videas interpretes & text. in c.ſi pauper. de præbend.lib. 6.* Quædam ſunt in forma & conceptione, *c.ſecundum de præbend.* Nam qui altari ſeruit, de altari viuere debet, *diſt. c. qui ſecundum.* quod antè Paulus Apoſtolus conſtituerat, 1.Corinth.9. Quędam ſunt in forma communi concepta. quòd ius commune graues diœceſanos clericis prouidere, *d.ca. non liceat. de iis. vide Concordata Galliæ, & ibidem Rebuſſum, iuris Pontificij Anteceſſorem.* Porrò autem reſcriptorum omnium, & ciuilium, & Pontificiorum prima, communiſque lex eſt: SI PRECES VERITATE NITANTVR, quæ conditio, etſi non adiiciatur, ſubaudiendam tamen cani iubet Romanus Pontifex, *in c. 2. de reſcr. in antiq.* Sed & eam adiiciendam, alioquin reſcriptum reſpuendum Zeno Imp.conſtituit, *l.fi.C.de diuerſ.reſcrip.* Niſi autem preces veritate nitantur, illis parendum non eſt. Hæc obſerua, quia quotidiana.

RESERO, & claudo, ſunt contraria. *Accurſius l. teſtamentum. D. de teſtament.*

RESIDERE in Eccleſia, eſt in ea deſeruire, eiúſque curam habere, *Cod. conquerente. de cleric.non reſid.*

RESIDVÆ pecuniæ dicebantur, quæ apud eum, qui publicam pecuniam adminiſtrarat, ſupererant, cùm vel vſum publicum erogari, vel in ærarium referri deberent. *Paulus l.22.D. ad l. Iul. de pecul.* Lege Iulia de reſiduis tenetur, qui publicam pecuniam delegatam in vſum aliquem retinuit, neque in eum conſumpſit. Id eſt, Reſiduorum crimen eſt pecuniæ publicæ retentio, quæ apud aliquem ex adminiſtratione reſedit, in publicum non relatam. *Et l.4.§.1.eodem.* Lege Iulia de reſiduis tenetur is, apud quem ex locatione, emptione, alimentaria ratione, ex pecunia quam accepit, aliáve qua cauſſa pecunia publica reſedit. Ea verò pecunia, quam quis cùm prouincia abiret, apud ſe eſſe ad ærarium profeſſus, retinuit, ante annum reſidua non eſt: quia eam priuatus fiſco debeat, *l.9.§.fi.D. eo.* Sic apud Liuium accipi debet, *lib. 3.belli Maced.* Omnibus, ait, reſiduis pecuniis exactis tributo priuatis remiſſo. *Sic apud M. Cic.Ora.2.de le.Agrar.* Quid relatum, quid reſiduum ſit. *Idem pro Cluentio Auito:* Nuper apud C. Orchinium, collegam meum, locus à Iudicibus Fauſto Syllæ de pecuniis reſiduis non eſt conſtitutus.

RESIDVVM aliquando totum ſignificat. *Authen. leg. 2. C.de hæred. inſtit.* Pater ſuus, ſi ex reſidua parte inſtitutus eſt, quam alter hæres ſcriptus capere non poterat, íſque ad nullam partem hæreditatis per conditionem ſuam admitti potuit, ex

aſſe.

ex aſſe hæres extitit: nam reſidui commemoratio etiam totum admittit.

Reſidua hæreditas, de qua nulla fit inſtitutio, ſed quæ accedit poſt ſcriptos hæredes, quæ accreſcit pro partibus hæreditariis, *l. interdum. D. de hær. inſtit.*

RESIGNARE, *in §. ſed & ſi quis. Inſtit. de milit. teſt.* eſt ſigilla aperire, *vt ibid. ait Accurſius*, vel ſignatum aperire, *vt l. 6. D. quemad. teſtam. aper. l. 23. D. qui teſt. fac. poſſ. l. 20. D. de vulg. & pupill. l. 16. in fi. D. ad leg. Corn. de falſ.*

RESISTITVR, verbum impersonale, pro remedium adfertur, contrauenitur, occurritur, vt iudici iuſtè procedenti, qua de re Pano. *in c. cauſſam quæ extra de offi. deleg.* Regulariter definitum ait *Bart. l. prohibitum. C. de iur. fiſc. lib.* 10. non licere magiſtratibus, iudicibus, eorúmve officialibus reſiſtere, obſiſteréve. Planè ſi iniuſtè exequantur, contrà erit, *d. l. prohibitum.* Sed & ſi pendente appellatione exequantur, *Bald. in l. addictos, C. de appell.* Non procedit, quando extra ſuum territorium exequuntur, *per l. fin. D. de iuriſd. omn. iudi.* Fallit, quando exequuntur vltra formam iuriſdictionis, *l. quemadmodum D. ad leg. Aquil.* Fallit, quando apparitores non habent ſignum ſuum, putà, baculum, vel armillam, *Salicet. l. factum. D. de diuerſ. regul. iur.* Fallit, ſi non habent literas ſuæ commiſſionis, *l. miſſi opinatores. C. de exact. tribut. lib.* 10. Hæc memoriæ conſecres velim: quotidiana enim ſunt.

RESISTENTES tribuni, *l. 12. C. de erogatione mil. annonæ.* id eſt, in præſenti conſtituti. Septem dierum, inquiunt Imper. per quos reſiſtentes tribuni emolumenti gratia, ſolemniter ſtellaturæ nomine conſequuntur ſpecies, &c.

RESPECTVS apud Pontificios, pro ratione poni ſolet.

RESPONDERE ad tempus, vel ad diem, dicitur, qui in mora non eſt: & reſpondere ad nomina, quod vulgò dicitur, in iure cõparere. Non reſpondere eſt, vt nunc loquuntur, in iure deficere. *Bud.* Qui ad interrogata non reſpondet, nec reſpondiſſe cenſetur, *l. 1. de verb. oblig. & l. de ætate. §. qui tacuit. de interr. act. & ibidem Bart.*

Reſpondere etiam dicitur debitor, cùm ſoluit, vt appellari, cùm flagitatur vt ſoluat. *Cicero lib. 16. ad Attic. epiſt.* 2. Tamen fit ſæpè, vt ij qui debent, non reſpondeant ad tempus.

RESPONSALES, iidem qui ad reſponſum dicuntur, & ἀποκρισιάριοι. Vide ad Reſponſum.

RESPONSALIS, *in c. cùm olim propter de priu. in antiq.* ſignificat procuratorem, vel eum, qui abſentem excuſat. Galli vocant Exoniatorem.

RESPVBLICA, vt grauiter adſerit Solon. duabus potiſſimùm rebus conſtat, præmio & pœna. Præmium virtuti debetur: pœna autem malis, quos nulla honeſtatis ratio mouet ad rectè viuendum. Noſtri hodie pœnas habent, ac varia tormentorum genera aduerſus malos: ſed præmiorum apud pleroſque adeò nulla eſt ratio, vt mercem viliſſimam pluris æſtiment, quàm omnes bonarum literarum vniones. Quid hoc, rogo, eſt aliud quàm alteram Reipublicæ partem vtcunque curare, alteram, eámque maximam, prorſus negligere?

RESTAGNARE, redundare, aquam non continere, *l. 1. §. ſed apud Seruij auditores. D. de aqua & aq. plu. Colum. lib. 2. c. 17.* Itaque ſi aqua paluſtris in aqua parte ſubſidens reſtagnat, ſulcis deriuanda eſt.

RESTAVRARE litem, *l. etiam. §. 1. D. de minorib.* Eſt & labaſcentia reparare, & ſuæ puritati, & vigori reſtituere.

RESTICVLVS, paruus reſtis. *Vlpian. l. 5. §. vltim. D. de his, qui deiec. vel effud.* Si amphora ex reſticulo (alij reticulo) ſuſpenſa decidiſſet.

Vide Reticulum.

RESTIPVLARI, eſt ab eo, cui quid antè à nobis ſtipulanti promiſimus, viciſſim aliquid ſtipulari. *Cic. pro Comœdo*: Cur igitur decidit, & non reſtipulatur neminem amplius petiturum? Loquitur de Flauio, à quo Roſcius tranſactionis nomine fundum ſtipulatus erat: quærit igitur, ſi totius ſocietatis nomine fundum Roſcius ſtipulatus eſt, quid ita Flauius reſtipulatus non eſt, amplius, eo nomine neminem petiturum? *Item* recita iſtam reſtipulationem clarius: quid enim ſtipulatio clamat: Quid hic porrò nunc reſtipulatur, quod iam pridem ipſe exegit? Loquitur de Roſcio, qui ſtipulatur iam à Fannio partem exactionis futuræ dimidiam, cùm antea eidem ſtipulanti certam pecuniæ ſummam, pro ſuſcepta in Flauio perſequenda moleſtia & opera, ſpopondiſſet. Stipulator igitur antea fuerat Fannius, reſtipulator poſtea Roſcius, quemadmodum promiſſor antea Roſcius, nunc promiſſor Fannius. Vt facile appareat aliud à Cicerone repromiſſionem, aliud reſtipulationem appellari. *Sic in l. damn.* 43. §. 1. *D. de damn. infect.* Alfenus apertiſſimè reſtipulandi verbo in ea re eſt vſus.

RESTITVERE is intelligitur, qui ſimul rem, & cauſſam actori reddit, quam is habiturus eſſet, ſi ſtatim iudicij accepti tempore res ei reddita fuiſſet, id eſt, vſucapionis cauſſam, & fructum, & quodcunque aliud, quod habiturus eſſet actor, ſi controuerſia ei facta non fuiſſet, *lege* 35. *&* 75. *ff. de verb. ſignific.* *l.* 20. D. *de rei vend.* Reſtitui ergo non ſolùm qui corpus, ſed & qui omnem rem, conditionémque reddita cauſſa præſtat, & tota reſtitutio iuris interpretatio eſt. *l. fi.* §. *fin. D. de verb. ſignificatio.* Quo fit, vt longè plus ſit in reſtitutione, quàm in exhibitione, cùm ad exhibitionem præſentiam corporis præbere ſufficiat: ad reſtitutionem verò poſſeſſorem facere, & fructus reddere, & cauſſam omnem præſtare oporteat, *l.* 22. *D. de verborum ſignificatio.* Proinde hæc verba ſtipulationis: Eam rem rectè reſtitui fructus cõtinere minimè ambiguum eſt, *l.* 73. *D. de verborum ſignificat.* Et qui rem reſtitui iubet, etiam de fructibus condemnationem facere debet, *l.* 36. §. 1. D. *de rei vindicat.* Sed & cùm verbum, Reſtituas, in lege inuenitur, etſi non ſpecialiter de fructibus additum eſt, tamen etiam ſunt reſtituendi, *l.* 134. §. 1. D. *de diuerſ. reg.* Ex quo efficit Vlpianus, in Paulinam actionem fructus venire, propterea, quòd verbum, Reſtituas, quo Prætor in eam rem vſus eſt, plenam habet ſignificationem, vt etiam fructus reſtituantur, *l.* 38. §. *in Fabiana.* D. *de vſur.* *l.* 1. D. *quæ in fraud. cred.* Inde adeò cùm Prætor iubet vti opus factum reſtituatur, etiam damnum datum actor conſequi debet, cùm verbo reſtitutionis omnis vtilitas actoris contineatur, *l.* 81. *D. de verb. ſigni.* Simili modò cum deiectum ab vſufructu in eandem cauſſam Prætor reſtitui iubet, ſic interpretamur, in qua futurus eſſet, ſi deiectus non eſſet: vt ſi tempore interim finitus vſusfructus fuerit, nihilominus cogatur reſtituere, id eſt, vſumfructum iterum conſtituere, *l.* 9. §. *vltim. D. de vi & vi arma.* Aut ſi poſtquam deiectus eſt, capite minutus, vel mortuus fructuarius fuerit, præterita cauſſa, præteritúmque damnum ſarciatur, *l.* 3. §. *vltim. eod. tit.* Enimverò in interdicto, Ne quid in loco publico, quo Prætor iubet, quod in loco publico factum erit, reſtitui. Reſtituere, in priſtinum ſtatum reducere eſt: quod fit, ſiue quis tollat id, quod factum eſt: ſiue reponat quod ſublatum eſt, *leg.* 2. §. *Prætor ait. &* §. *reſtituas. D. ne quid in loco publico.*

Reſtituere in integrum, eſt in priorem ſtatum reponere lapſos, captos, fraudatóſque, vel per imbecillitatem ætatis, vel per abſentiam, vel per metum aut dolum, vel calliditatem

calliditatem aduerſarij,vel per ſtatus mutationem,*l.1 ff.de in integ.reſti.* Vel etiam iuſtum errorem,*vt ſcribit Paulus,lib.1.Sen.tit.17.*& de eo exemplum eſt *in §.ſi quis agens.Inſti.de act.* Reſtitui etiam dicuntur,qui in bona,dignitates ſiue ordinem , & ciuitatem reſtituuntur,veluti deportati, aut aliàs damnati.*Rubr.de ſenten.paſſ.& reſt.C. l.59.& l.104.ff.de condi. & demonſt.l. 1.§. deinde adijcit. D. de poſtul. l.6.§. pen.ff.de iniuſt.rupt.* Reſtitutio enim reponit, reuocat omnia quæ abſtulit læſio, *l. videmus generatim §. in Fabiana.D.de vſur.Gloſſ. in c.quia de ele.* Res redit vt pridem, cùm ſtatus redditur idem.

Reſtitui in integrum cauſſæ dicuntur, de quibus ex integro cognoſcitur,*l.3.§.diuus.l.7. D. de iur.fiſc.l.33. & 35.D.de re iud.*

Reſtituere tutelam,curationémque pro tutelæ, & curationis geſtæ adminiſtrationis rationes, & reliqua reddere *l.32.D.de minor.l.21.§.fi.de alim. & ciba.leg.*

RESTITVIRI, vel, quod verius eſt, reſtitutuiri,vetuſtè pro, reſtitutũ iri.*Iulia.l.23.D.de act.empt.* Et præterea cauere debet , quicquid ex hæreditate liberti ad eum peruenerit, reſtituiri. *Paul.l.52.in fi.D.de pecul.* Vel interpoſita cautione , ſi priores agant , qui priuilegium non habent, reſtituiri quod acceperunt. *Item apud Vlpi.l.5.§.1.D.de cond.cauſ. dat.*

RESTITVTIO nihil aliud eſt, quàm repoſitio in priſtinum ſtatum, vt vnuſquiſque ius ſuum recipiat.Itaque ſi in vendendo fundo circumſcriptus reſtituetur , iubebit emptorem Prætor fundum cum fructibus reddere,& precium recipere,*l.quòd ſi minor. D.de minoribus.25.anno.*

Reſtitutio integri,*vt Paulus definit libr.1.Senten.titu.7.* eſt redintegrandæ rei,vel cauſſæ actio. Id eſt, *vt exponit Iſidorus lib.5. Etym.* cùm res redintegratur , quæ vi ablata atque extorta eſt:cauſſa verò , quæ expleta non eſt, quod eſt , Reſtitutione in integrum non tantùm rem perfectam , vt puta datam,redintegrari:ſed etiam imperfectam,id eſt, cauſſam vt ſi promiſſa ſit res,non data,*l.9.§. ſed quod Prætor ff.quod met.cauſ.* Vel ſic: Reſtitutio integri eſt actio reſtitutoria, ſiue reſciſſoria, qua res nobis certa, vel ius, vel quælibet alia cauſſa redintegratur. Integri autem reſtitutio *(vt idem Paulus ait)* plus quàm ſemel non eſt decernenda:ideóque cauſſa cognita, & præſente aduerſario decernitur. Hæc item in rem competit, aut in perſonam. In rem actio competit, vt res ipſa,qua de agitur,reuocetur : in perſonam,aut quadrupli pœna intra annum, vel ſimpli poſt annum peti poteſt.

RESTITVTIO Principis, quæ & ab exilio dicitur, duplex eſt,generalis & ſpecialis. hæc cùm in infinitum concepta eſt,veluti,In integrum te reſtituo,pleniſſima & latiſſima eſt, id,iura omnia complectitur , *l. 1. & vl.§.vltim.C.de ſent.paſſ.l.* 1.D.*eod.*& ideò patriam poteſtatem , ius agnationis, aliáque generis eiuſdem reſtituit. Cùm autem finita eſt, id eſt, iura quædam nominatim continet, vltra non valet vt in ſpecie, *l.2.in inſulam.C.eod.l.2.D. eodem.* Generalis verò reſtitutio dicitur , quæ veniam duntaxat , & reditum in patriam indulget : Itaque neque bona confiſcata reſtituit,*l.4.C.de bon.damn.* neque vllas actiones, ſiue pro illo,ſiue contra illum conceptæ ſint,*l.4.& 5.C. de ſent. paſſ.* Reſtitutio autem Principis veluti poſtliminium eſt , *l. 2. C. Theo.de repud.* Eſt tamen aliqua differentia : nam patre captiuo,filius teſtamentum facere non poteſt , propter ſuſpenſi iuris conſtitutionem: patre deportato,de reb.poſtea quæſitis filius teſtamentum facere poteſt: nec reſtituto patre , licet filius in eius poteſtatem reuertatur,irritum teſtamentum fit, *l.vlti.C.de ſenten.paſſ.* nam ſine capitis minutione ipſo iure in poteſtatem reuertitur , ſpes poſtliminij omnia ſuſpendit , ſpes reſtitutionis nihil ſuſpendit. Iuriſ-

Digitized by Google

gentium ſiue poſtliminij ſpes certior eſt, quàm iuris ciuilis. Et idcircò receptum etiam ea, vt captiuus patrem faciat, deportatus non item, *l. 1. §. ſi ex trib. & §. vlt. D. de bono. poſſeſ. contra tab. l. ſi necem. §. ſi patronus. D. de bon. lib.*

RESTITVTIO NATALIVM. *Nouell. 79. vide Natalibus reſtituere.*

RESTITVTORIVM, pro Iudicio reſtitutorio, & cognitione prætoria de reſtitutione facienda, *l. 7. D. quod falſ. tutor. l. 39. D. de euict.* Et

RESTITVTORIA actio, quę in veterem debitorem reſtituitur, muliere, quæ pro eo obligationem ſuſceperat, nexu obligationis liberata, *l. 8. §. Marcellus. & §. ſi mulieri. D. ad SC. Velleia.*

Reſtitutoria interdicta ſunt, per quæ Prætor aliquid reſtitui iubet. *l. 1. & 2. D. de interd.* qua de cauſſa ita ſemper concepta ſunt, vt verbum, Reſtituas, addatur, veluti, Quod precariò ab illo habes id illi reſtituas, Reſtituendi autem verbum duas ad res pertinet: aut enim res reſtitui iubetur: vt in Quorum bonorum. & Vnde vi: aut opus, vt De fluminib. De cloacis, &c.

RETARE flumina pro purgare: nam Retæ arbores ſunt, quæ aut ex ripis fluminum eminent, aut in alueis eorum extant: à retibus dictæ, quòd prætereuntes naues impediant, quaſique irretiant. Hinc edictum vetus, Qui flumina retanda publicè redempta habent, ſi quis eorum ad me adductus fuerit, qui dicatur, quòd eum ex lege locationis facere oportuerit, non feciſſe. *Hæc ex Gellio libr. 11. c. 17.*

RETICVLI, cancelli è funiculis tenuibus, aut è neruis: quibus beſtiæ ab loci alicuius aditu arcentur. *Vlp. l. 17. §. 2. de act. empt.* Reticuli circa columnas, plutei circa parietes, item cilicia vela ædium non ſunt. *Varro lib. de Re ruſt. 3. c. 5.* Inter columnas exteriores pro pariete reticuli è neruis ſunt, vt perſpici ſylua poſſit, & quæ ibi ſunt, neque auis eas tranſire *In l. 41. §. 7. de leg. 1.* ſimpliciter Cancelli appellantur.

RETICVLVM, *in l. 5. §. vlt. D. de his qui deiec. vel effud.* vbi amphoram ex reticulo ſuſpenſam narrat. *Pli. lib. 31. c. 6.* Item demiſſæ reticuli in mari concauæ è cera pilæ. Alij d. l. 5. Reſticulo legunt.

RETICVLA *in l. 25. §. ornamentorum. D. de auro arg.* ſunt quæ vulgò ſcofia dicimus, quæ in formam retis facta ad capillos continendos capiti aptantur. Reticulum Lexicon B. Germani vertit γύργαθι κεκρύφαλον. Et planè crocufantia reticulis iunguntur *in dicto §. ornamentorum.* γύργαθον verò πλέγματι eſſe, *Pollux libr. 7. ca. vltim. & libr. 10. cap. 35. docet Iſidorus libr. 20. Etymol. c. 30.* Reticulum *ait*, eſt quod colligit comas: dictum ab eo, quod retinet crines ne effundantur. *Lamprid. in Alexand.* Matronas autem regias, contentas eſſe debere vno reticulo atque inauribus. Vtitur & hoc verbo in hunc cenſum Capitolinus in Maximinis. Reticulatum opus, *apud Vitru. libr. 2. c. 8. Et Plin. libr. 36. cap. 22.*

RETIARIVS, *l. ſi iactum, ff. de le. Rho. de iact.* qui rete iacit.

Retiarius, alter ex litigatoribus, *vide Faſt.*

RETINERI, detineri, *l. 3. D. de libe. exhib.*

Retinere pro poſſidere ſcribit Albericus, *in l. poſſeſsio quoque. D. de acquir poſſeſſ.*

RETENTIO adſimilatur traditioni, *l. quadam mulier. 2. reſpon. l. eius rei. de rei vend. cum ſimi.* quæ fideliter citat Apellus *in Methodo. c. 3.* Porrò materiam retentionis tractat Bartol. *communiter probatur in l. indebitum §. ſi centum. D. de cond. indeb. & in l. ſi non inducta. C. in quibus cau. pignor. tacit. contrah.*

RETRACTARE eſt, quod omiſeris repetere, & mutare: renouare, & recognoſcere, vel iterum tractare, *vt ait Feſtus: & ſic ſumitur l. 1. §. j. D. ne de*

ne de ſtat.defun.l.31.in fi.D. de iureiur. l.12.§.j.D.ad Turpill. l. 29. ff. de iure fiſc.l.4.C.de epiſcop.aud.Cicer. lib.4.de Nat. deor. Qui autem omnia quæ ad cultum deorum pertinent, retractarent, & tanquam relegarent, hi dicti ſunt Religioſi. *Idem ad Attic. lib.8.* Augemus crimen dolorem retractando. *Sic Tertull. in Apologetico:* Cauſſis quæ hoc exegerint, retractemus. Aliàs etiam Retractare ſumitur pro ratum non habere quod ab aliquo geſtum fuerit, *vt l. fi. C.de bonis quæ lib.* Nullo modo licentia concedenda filiis eaſdem venditiones vel hypothecas retractare: ideo & Retractatio opponitur ratihabitioni. Hinc

RETRACTATIO, *l.vlt.C.de fid.instr.& l.vlt C.de temp.appell.* Græcè αἰαψηλάφησις dicta *Nou.82.* cum cauſæ apud ſucceſſorem Præf. Præt. retractabantur ex reſcripto Principis. *l.j.C.de ſenten.præf.præt.* quod erat appellationis loco remedium. Et hoc locum etiam habuit in iis cauſis quæ à ſenatu iudicabantur. vt non apud eundem ſenatum, ſed apud alios παλινδικία, ſeu retractatio induceretur: qua de re Plin. epiſtola ad Vrſum lib.6.

RETRAHERE, *apud Vlp.Imperatores.9.§.3.D.de admin. rerum ad ciui.* ſumitur pro recuperare prædia alienata. Item reſcripſerunt, agros reipub. retrahere curatorem ciuitatis debere, licet à bona fide emptoribus poſſideantur, cùm poſſint ad auctores ſuos recurrere. Hinc

RETRACTVS, vſitata vox in ſcholis, pro redemptione prædiorum, lege aut pacto contrahentium introducta. Vt autem à contrahendo Contractum, à diſtrahendo Diſtractum Iuriſconſulti declinarunt: ſic à retrahendo Retractum accipere poſſumus. Duplex autem eſt retractus: Legitimus, quem Gentilitium appellare poſſumus, & Conuentionalis. Legitimus, ſiue Gentilitius eſt, qui propinquis conceditur, vt alienata à propinquis prædia, oblato intra legitimum tempus pretio, recuperare poſſint, qua de cauſſa ius προτιμήσεως à Græcis appellatum eſt: vnde quandam quaſi prædiorum gentilitatem naſci apparet: qualem ſe Cic. vidiſſe negabat. Ad hanc autem προτίμησιν abſurdum eſt referre *l.dudum.C.de contrah.empt.* vt doctiſſimè demonſtrat Hotom. Conuentionalis autem retractus eſt, cùm in venditione prædij pactum eſt, vt venditori quandoque liceat illud reſtituto pretio redimere ac recuperare: ſiue dies ei redemptioni præſtituta ſit, ſiue non ſit: cuiuſmodi conuentiones in iure vſitatæ ſunt, *vt l.2. & ſimil.tit.C.de pact.int.empt.*

RETRO, pro rurſus, vel ex diuerſo, *l.4.D.de operis ſer.l.67.D.de ſolut.l.4.§.ſeruum.de acqu.poſ.l.9.§. vlt. D. de except.*

Retrò iuris ordine, hactenus obtinuit, *l.omnes iudices,de delat.lib.10.C.*

Retrò obtinuit conſuetudo, id eſt, corroborata eſt, *l.ſi in aliquam.D.de offi.Proconſ.* Hinc & ſumitur pro ante. *§.alia autem Inſtit.de donationibus*: Et cum retro principum conſtitutiones, id eſt eorum qui ante nos fuerunt, ſic que ſumitur initio primæ epiſtolæ Digeſtorum libris propoſitæ.

Retrò ſub udiri, & ſupprimi per ellipſin ſcribit Albericus, *in l.ſeruus ſeruum.D.ad leg.Aquil.*

RETROAGERE, corroborare, confirmare.

RETRODVCI, *in l.ſeruitutes §.ſi illicitum.D. de ſeruit. vrb. prædior.*

RETRORSVM, *l.ſi duobus.§.1. ff.de diuerſ.& temp.præſcript.*

RETROVENDENDI pactum, inter cætera pacta vulgatiſſimũ eſt: veluti cùm venditori ex conuentione conceditur ab emptore, quòd ſi ipſe vel hæres eius voluerit quandocumque, aut intra certum tempus reſtituere pretium, vt cum rem ſuam, quam vendidit, quaſi redemptam accipiat. Quo pacto in emptione & venditione redituum quotidie vtimur, *l.2.D.de pact.inter empt.& vendit.*

REVEHERE eſt, quod ante

veſtum fuit, iterum vehere, *l. vniuerſi. C. de vecti. & commiſſ.*

REVERA coniunctim vice ad uerbij eſt. Re vera ſolutè: id eſt, ipſo facto, idque quidam autumant.

REVERENDI ſunt, quibus reuerentia & honor debetur, *Zaſ. ad l. generaliter. ff. de in ius voc.*

REVERENTIA, honor, quem tam verbis, quàm facto exhibemus, *l. parentes. ff. de in ius voc.* quidam adiiciunt hæc verba, cum pauore, *c. 2. de offic. deleg. in 6. Archid. c. docet de immun. eccleſ.* Quibus exhibenda ſit, viuis & mortuis. *vide l. apud Celſum §. aduerſus. D. de do. exce.*

REVOCARE domum, ſignificat, id, quod vulgò dicimus, petere ſe remitti domum, *l. 2. §. legatu. D. de iudic. l. 28. §. ſi cum in prouincia. ff. quibus ex cauſ. maio. & vide c. fin. De foro compet. vbi pontificij.* Sic & ius reuocandi forum, *l. 7. D. de iud.* Et Reuocare in prouinciam, *l. 7. §. pen. D. de accuſ.*

Reuocatur quod tranſlatum fuit, vt colligitur ex glo. *in l. hac in factum. D. quæ in fraud. & C. de reuo. dona. toto titulo.*

Reuocatur etiam quod nullum eſt, quatenus de facto proceſſit, *l. ne procu. ff. de iure fiſci.*

Reuocari quando poſſit ſententia, ponunt Pontificij, *capit. qualiter & quando, de accuſ.*

REVOCATORIA, diploma principis ſignificat quo abſentem ad ſe reuocat, *l. fi. C. de digni. l. 11. l. 3. C. de ſent.* ibid. ἀνάκλησιν vocat Imp. *Nouel. 8. verſic.* ὅδε γὰρ ὁ ἴδιος.

REVS antiquis dictus eſt à Re, id eſt, lite: vt ſub voce Res docuimus. Itaque *Cicero in 11. de Orat.* Reos, inquit appello, non eos modò, qui arguuntur, ſed omnes quorum de re diſceptatur: ſic enim olim loquebatur. Et Gallus Ælius apud Feſt. Reus eſt, inquit, qui cum altero litem conteſtatam habet, ſiue is egit, ſiue cum eo actum eſt. Quibus ex verbis apparet. Reos antiquis eoſdem fuiſſe, qui nunc litigatores appellantur. Poſtea verò diſtinguẽdarum appellationum cauſſa, & ne nomina confunderentur, Rei dici cœpti ſunt (vt Feſtus inquit) à re quam promiſerunt, ac debent: hoc eſt, ij vnde quid iudicio petitur. Reus, inquit Feſtus, nunc dicitur, qui cauſſam dicit, & item qui quid promiſit, ac debet. Veteres autem reum vnde petitur, vocabant. *Cicer. lib. 1. de Orat.* Nónne nobis in tribunali Q. Pompeij ſedentibus poſtulabam, vt illi vnde peteretur, vetus atque vſitata exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuiſſet. *Idem lib. 7. Epiſt. ad Trebat.* Ego omnibus vnde petitur hoc conſilij dederim, vt à ſingulis interregibus binas aduocationes poſtulent. Sed *& in lege Manil.* Et ſi is vnde ea pecunia petita erit, condemnatus erat, eam pecuniam ab eo, vel à bonis eius primo quoque die exigito. *Marcel. l. 59. de fideiuſ.* Nec reus eſt pro quo debeat, nec re vlla quæ poſſit deberi. Vterque etiam ex contrahentibus reus appellatur, *l. 5. §. conuentionales. D. de verb. oblig.* Sed differentiæ cauſſa, qui ſtipulatur, reus ſtipulandi: qui ſpondet, reus promittendi dicitur, *l. 1. & tot. tit. D. de duobus reis. l. 134. §. pen. D. de diuerſ. reg. l. 50. vlt. 52. ſi duo. & paſsim tit. de fideiuſſorib.* & ſicuti qui credit, reus credendi: qui accipit, reus debendi: qui ſatiſdat. reus ſatiſdandi: qui ſatis accipit, reus ſatis accipiendi appellatur, *l. 34. §. quidam. D. de ſolutio.*

Reus ſtipulando eſt idem, qui ſtipulator dicitur, quippe ſuo nomine ab altero ſtipulatus eſt, non is qui alteri adſtipulatus eſt, Reus promittendo, eſt qui ſuo nomine alteri quid promiſit. *Sic à Paulo in l. ſi duo. 34. D. de recept. arb.* & rei promittendi ἀλληλέγγυοι, quia vterque vtriuſque eſt fideiuſſor, & in ſolidum conueniri poteſt.

REI planè verbo plerunque debitor ſignificatur: *l. 22. §. quòd ſi ſtipulator. & aliàs ſæpè. D. de fideiuſſor. l. 45. §. ſi principali. ff. de iure fiſci.* Hinc Reus conſtitutus dicitur, qui ſe obligauit, *l. 14. §. Labeo. ff. quod met. cauſa.*

Digitized by Google

tau. Et eiuſdem pecuniæ rei, qui eandem pecuniam promiſerunt, *l.22.§. cum tu.D.de fideiuſ.l.84.§.qui Caium D.de leg.1.* Duos autem reos promittendi facimus, ſi vtrunque interrogemus, & vterque reſpondeat eiuſdem pecuniæ nomine, *l.3. & l.6.D.de duobus reis. & Inſtitut. eodem tit.* Nec tantum ſtipulatione, ſed & aliis contractibus duo rei fieri poſſunt: veluti ſi apud duos eadem res deponatur, duobúſve eadem res locetur, commodetur. Interdum,

Reus expromiſſorem ſignificat, id eſt, eum qui alienam in ſe obligationem vel nouatione vel delegatione ſuſcepit, *l.1.D.ad Velleian.l.1.§.exceptionem.D.quar.rer.act.non dat.l.104. & l.112.D.de verborum obligationib.l.9.§.omnis.D.de pignor.act.l.7.§.ſeruus pactionis.D.de dolo.l.22.§ ſi mulier.D.ſolut.matr.l.34.in fin.D. de ſtatu liber.l.11. D.de nouatio. l. vltim. in fin. D. ſi cert. pet.l.13.§. præterea. D. de act. empt.*

Reis cauere, id eſt, per fideiuſſores, *l.1.§.iubet D.de collat.bon.*

Reum facere in publicis iudiciis, eſt eis nomen ad magiſtratum, cuius de ea re notio eſt, deferre, vt ei dies audiẽdæ accuſationi dicatur, *l.3.D.de accuſationibus*: Hinc Aſconius, Quid eſt, inquit, Reum fieri, niſi apud Prætorem legibus interrogari? Cùm enim in ius ventum eſſet, dicebat accuſator apud Prætorem reo, Aio te Siculos ſpoliaſſe, ſi tacuiſſet, lis ei æſtimabatur vt victo: ſi negaſſet, petebatur à magiſtratu dies inquirendorum eius criminum, & inſtituebatur accuſatio: hæc ille. Interea autem eius nomen in reorum album referebatur, vt cauſſa ex ordine ageretur: dicebatúrque in reos receptus vel relatus. Libellorum autem conceptio qualis fuerit, *Paulus d.l.3. D. de accuſat. demonſtrat.* Agi etiam Reus eodem ſenſu dicitur, qui accuſatur. *Valer. libr. 6.c.8.* M. Antonius auorum noſtrorum temporibus clariſſimus Orator inceſti reus agebatur. *Et lib.8.ca.1.* Q. Flauius à C. Valerio Ædile apud populũ reus actus. Recipi vero vel referri inter Reos dicitur quia: poſtquam delatum eſt nomen eius. Et contrà, eximi ex reis abſolutione vel abolitione ſecuta. Eorum autem ſtatus & conditio, qui inter reos recepti ſunt, Reatus vocatur. Et quandiu accuſatio pendet, in reatu eſſe dicuntur. *l. vlt. D. de public. indic.l. 25.D.de pen.l.3.§. quòd pater.D.de mun. & hon.l.46. §. in reatu.D.de iure fici.*

Reus criminis, & particeps fraudis differunt multum, *auctor Modeſt.in l.ſi multi.de publica. Vide gl.ibidem.*

RHAPSODIÆ verbum per partes hodie reponendum *in l. librorum.52.§.12.de leg.3.* Appellantur eo nomine ſinguli Homeri libri, ὥσπερ τῶ ῥάπτειν, καὶ ᾠδὴ.

RHEDA, ſiue, vt quidam ſine aſpiratione legunt, Reda, leuiculi currus genus, quo geſtabantur nobiliores in villas ſuas, *l.cùm in plures.ff.loca.* Quintilianus li.1.c.5. Gallicũ eſſe ait.

RHEMNIA lex pœnam calumniatoribus irrogabat. *Lege l.1.ad SC. Turpil.*

RHODVS vrbs & inſula in mari Mediterraneo clariſſima, à variis ſcriptoribus celebrata: quam ann.522. Turcarum Imperator occupauit.

RHODIÆ leges, commerciorum naualium ſunt ab inſula Rhodo cognominatæ, *c.ſi.diſt. 3. Accurſius l. 1. D.ad le.Rhod.de iac.* Extant hodie, & *vide Iſidor.lib. 5.c.17. & Paul.libr. 2. Sent.tit.7.Tertul.lib.3. aduerſ.Marcion & vide libellum de iiſdem legibus.*

Rhodiæ naues, quæ ſint, *docet B.Baifius in lib.de re nauali.*

RICA, *Paulo apud Feſtum*, veſtimentum quadratum fimbriatum.

RIDICA, pedamentum vitium, *Vlpian.l.11.§.3.D.quod vi aut clam.* Si quis in vineas meas venerit, & dein ridicas abſtulerit, hoc interdicto tenebitur. *Varro de re ruſt.lib.1.c.8.* Pedamentum ferè quatuor generum vinum robuſtum, quod optimum ſolet afferri in vineam à quercu ac iunipero, & vocatur Ridica.

RIDICVLVM, *§. ſi quis in*

Digitized by Google

aliena. Inſtitut. de rerum diuiſ. riſu explodendum.

RIGOR à rectitudine dicitur, & eſt curſus aquæ rectum profluentis tenorem obſeruans, *l. 1. §. quod autem. D. ne quid in flum. public.* Sic rigor ſtillicidij, rectus eius fluxus eſt, *l. fi. §. fin. ff. de ſerui. vrba.* At Plinius lib. 8. Epiſt. ad Ro. rigorem aquæ pro frigiditate poſuit. Sunt & rigores in agris, cuius verbi, quia à Lexicis abeſt, interpretationem adferemus ex Briſſonio lib. 6. de verbor. ſignificat. Rigor (*inquit ex Boeth. lib. 1. Geomet.*) eſt quicquid inter duo ſigna veluti in modum lineæ ad rectum proſpicitur. Flexuoſum verò eſt, quicquid ſecundùm naturam locorum curuatur. Nam quod in agro à menſore operis cauſſa ad finem directum fuerit, Rigor appellatur: quicquid ad horum imitationem in forma ſcribitur, linea appellatur. Bini verò rigores ſunto, quando ſingulis ſpatiis interuenientibus tendunt, vt itinere plerunque peragunt. *Aggenus Vrbicus*, Rigor *ait*, ſuæ rectitudinis naturalis nomen accepit. *Sicul. in lib. de conditio. agr.* In aliquibus, ait, regionibus ita fines inter poſſeſſores ordinati ſunt, vt rigores durent per longum tractum, incedenteſque in viis, aut riuis, aut ſubſtructionibus, aut regionibus, aliiſque finitionum generibus, deficient ſupraſcripti rigores. Atque vt in pauca concludam, Rigor eſt rectitudo naturalis, ſiue εὐθυωρία, qui agri diſterminantur.

Rigor iuris, non eſt ius, ſed exceſſus iuris, & auſteritas quædam facta ad terrorem, 50. *diſt. vt conſtitueretur. Gl. in l. fi. §. Lucius. D. de ſeruit. vrb. præd. gl. in c. vt conſtitueretur. 50. diſt.*

Rigor iuris, quandoque ponitur pro ſolennitate & ordine iuris, habita ratione ad pontificis maximi reſcriptum, *c. ſuper literis. de reſcriptis.*

Rigor an æquitati præferenda ſit, ediſſerunt fuſiſſimè interpretes, *l. placuit. C. de iud.*

RIMARI diligenter quærere, ſcrutari propriè ad iudicis officium ſpectat. Rimari verbo vſus eſt *canon, iudicantem. 30. q. 5.* quod iudicis officio incumbit.

RIPA, *inquit Vlpianus*, definitur id, quod flumen continet, naturalem rigorem curſus ſui tenens. Cæterùm ſi quando imbribus, vel mari, vel alia ratione ad tempus excreuit, ripas non mutat, *l. 1. §. ripa. ff. de fluminibus.* Et hoc eſt, quod Paulus dicit, Ripas eas eſſe, quæ pleniſſimum flumen continent. Et metiendæ ſunt ripæ, ex quo primùm à plano incipit vergere vſque ad aquam, *l. flumina. D. eod.*

Ripa fluminis dicitur: Litus verò, maris. Itaque inſulæ in flumine natę extremitas, ripa: in mari, litus à Proculo appellatur. Si qua, *inquit*, in flumine tua eſt, nihil in ea publici eſt. *Paulus:* In eo genere inſularum, ripæ, flumini: & litora, mari proxima publica ſunt. *Hæc Paulus l. 65. §. 1. D. de acq. rer. dom.*

Ripam munire, eſt aggeribus factis, & oppoſitis aquam coercere, ne excreſcens flumen agrum occupet, *l. 1. §. ſunt autem D. ne quid in flu. publ. l. vnic. ff. de ripa mun.* Hinc

RIPARIENSIA caſtra, *l. 14. ff. de re mili. in ripis ſita, vta, & locata.* Et Riparienſes, *apud Vopiſcum in Aurelian.* Hinc & ripuarij dicti ſunt Germani accolæ riparum Rheni, quibus conſcriptæ leges hodie extant.

RISCVS, *in l. 25. ff. de aur. & arg.* arcula veſtiaria eſt, vt quidam volunt. Tradit Pollux *lib. 7. Onom. ca. 19. & lib. 10. ca. 31.* κιβώτια ἐν οἷς ἀποτίθενται αἱ ἐσθῆτες, ῥίσκον παρὰ τοῖς νεωτέροις λέγεσθαι. Donatus *in Eunuch. Terent.* nomen id eſſe Phrygium ſcribit, eóque ſignificari ciſtam pelle contectam. Riſcus in Lexico B. Germani ad vrbem Lutetiam κιβωτὸς μεγάλη definitur. Hotom. Riſcum exponit capſulam, in qua linteola munda mulieres reponunt, quib. lotam corporis partem abſtergunt: quod riſcus cum lauatione iungatur eo in loco.

RITVS, mos, comprobatus in adminiſtrandis ſacrificiis: & generaliter, &

ter, & ritus, mos & adprobata conſuetudo, quam omnes ratam habent.

RITE, vide ſuprà rectè.

RIVVM *Feſtus. lib.* 17. dici ait non tantùm naturali ſuo impetu fluentem tenuem aquæ fluxum, quo modo riuum fluminis dixit Gaius, *l.*7. *§. inſula. D. de acq. rer. dom.* ſed & manu factum, ſiue ſuper terram in foſſa, ſiue ſuper ſpecum: à Græco verbo ῥεῖν quod eſt fluere. Hoc poſteriore ſignificato riuus definitur ab Vlpiano, eſſe locus per longitudinem depreſſus, quo aqua decurrat, *l.1. §.1. D. de riuis.* Atq. ita accipitur *in l.2. D. de extraord. cognit. l.12. & l.19. D. quemad. ſeruit. amitt. & alibi paſsim.* riuum deprimere, vel adleuare, *l. refectionis.12. D. commun. præd.* riuum ducere, *l.9. D. de ſeruit. ſitu. gene.* riuis prout conſueuerat, terreni, ſignini, cementitij, lapideíve fiebant, vt apparet ex *l.1. §. fin. & l.3. §.1. D. de riuis.* Item, riui quidam erant aperti, quidam tecti, operti, *l.1. §. fi. & l.3. D. eo.* Hos ſubterraneos appellat ſæpius I. Frontinus in lib. de aquæduct.

RIVALES, qui per eundem riuum aquam ducunt, *l. 1. §. ſi inter. & l.3. §. penult. D. de aqua quotidia. vt Donat. in Eunuch. Terent. notat. Gell. libr. 14. capit. 1.* Quòd ei fortè de aquæductu cum riualibus contentio eſſet. Acron quoque *in artem Poetic. Horatij,* riuales, *ait,* dicebantur, qui in agris riuum haberent communem, & propter eum ſæpè diſcrepabant.

RIXA, etſi propriè verboſa contentio eſt, ad factum tamen etiam refertur, *l. ſi ex plagis. §. 1 ad l. Aquil. Vlp. in l. 46. Vi bon. rap.* Et rectiſſimè Labeo, inquit, inter turbam & rixam multum intereſſe ait. Namque turbam multitudinis hominum eſſe turbationem, & cœtum: ac rixam duorum. *Paul. l. ſi car. l. fi.* Si in rixa homo percuſſus perierit, ictus vniuſcuiuſcunque in hoc collectorum contemplari oportet. Receptum eſt, inferijs rixæ notionem fieri poſſe.

ROBVR omnium rerum firmitas. Formula, in robore ſuo duratura, frequenter in diplomatis principalibus nullum robur ſumi tradidit *Ang. l. eos verſi. ſuo robore. C. de præſcript. 30. anno. citat. l. ſcripturas. C. qui pot. in pig. auth. quas actiones. C. de ſac. ſanct. ecc.*

ROBVSTA ætas, pro militari, vt ſuprà dictum eſt, apud idoneos auctores accipitur. Huic noſtri tribuunt initium ab exceſſu anni 25. *Vlpianus in leg. ſi in actis. 2. de adult. §. lex. Iulia.* Nec enim viſus eſt, *inquit,* idoneus accuſator, qui nondum robuſtæ ætatis ſit. Et paulò pòſt: Maiorem viginti quinque annis & eum accipimus, qui annum vigeſimumquintum ætatis agit. Dicitur & robuſtus ætate.

ROFREDVS Iuriſconſul. nobilis, Beneuentanus, ius ciuile publicè Bononiæ, dein Aretij profeſſus eſt, circiter annum M.CC.

ROGARI lex tum dicitur, cùm de ferenda ea populus vel plebs conſulitur & interrogatur. Siquidem Quirites vel à conſulibus, vel à tribunis rogabantur, vellent, iuberéntne quid fieri. Qui ſi ſciuiſſent, id eſt, confirmaſſent, lata ſancitáque lex erat, quæ non niſi per populi rogationem fieri poterat. Hodie verò reſcripto opus eſt, *l.1. de mandat. princip. Vide Budæum in prioribus Annot. ad poſterior. l. de orig. iur. Vlpian. in l.1. ad leg. Aquil.*

rogatur, pro interrogatur, *l.1. D. de adop.*

ROGATIO, lex eſt, ſic dicta, quòd cùm promulgatur, populus rogatur, Rogatio enim fit, cùm populus conſulitur.

ROGATOR comitiorum, qui comitia, vt fiant, rogat.

ROMÆ appellatio continentibus ædificijs finitur, *l.2. D. de verb. ſignificatio.* Itaque ædificia Romæ fieri videntur, quæ in continentibus ædificijs fiunt, *l. 139. D. de verb. ſignificat.* & qui in continentibus ædificijs nati ſunt, Romæ nati intelligun-

Digitized by Google

tur, *l.147.D.eod.tit.* & penus quæ ſit Romæ legata, non ea tantùm, quæ intra murum, ſed & quæ intra continentia ſit, debetur, *l.4.§.ſi ita.D.de pen.l.*

Roma communis patria eſt, *l.33.D. ad municip.* & vt ſcitè Athenæus ſcribit, τ̃ οἰκουμένης ἐπιτομή. Vnde Orbis Romanus, *l.17.de ſtatu hom. l.15.de metallar.in C.Th. Caſſiodor.lib.3. Variar. Epiſt.pen.* Auguſti ſiquidem temporibus orbis Romanus agris diuiſis cenſúque deſcriptus eſt. *Saluia. Maſſil. lib.7. de vero Dei iudicio.* Sed vbi apud nos emendatur, aut quæ pars Romani orbis corrigitur? *Et alias:* Sed hæc omnia prætermittantur, & in toto fermè aguntur orbe Romano.

Roma duplex ſtatuitur in conſtitutionibus: vna vetus, ſcilicet quam Romulus condidit, altera noua, videlicet Conſtantinopolis, quam veteris & antiquæ Romæ prærogatiua lætari Impp. voluerunt, *l. 6. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. 4. C. de epiſ. & cleric. l. 4. C. de operib. publi. l. vlt. C. in quibus cauſis pig.* Zonaras etiam non ſemel hāc νέαν ῥώμην vocat. Quinetiam Chalcedonenſis Concilij c.22. ita ſcriptum eſt: καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα, καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι ῥώμῃ.

ROMANVM, vel Cæſareum ius, idem eſt, quod vulgò ius commune dicimus, & rectè: quia ſupremum & eminentiſſimum eſt, plenum certe humanitatis, æquitatiſque, tot iam annis vnanimi omnium conſenſu, auctore Deo, receptum. Idque eſt, quod Iuſtinian. *in §. ſed ius quidem ciuile. Inſtitut. de iur. natur. gent. & ciuil.* notat. Sed quoties, inquit, non addimus nomen, cuius ſit ciuitatis, noſtrū ius ſignificamus. Ius ciuile quidam ex leg. s. abrogare, & omninò extinguere volebant, tanquam Moſis iudicia ſufficerent. Multi ſunt caſus, qui his non definiuntur, ideóque ad ius Ciuile deueniendum, quod à iure naturali dimanauit, quod varijs locis libri iuris ciuilis docent, ius verò naturale à ſummo Deo mentibus hominum inſitum, *vt ait Cicer. lib. 1. de legib. & Paul. Apoſt. Rom.2.ca.*

ROMANIOLA, ſiue Romandiola quæ in Feudorum libris aliquoties nominatur, ea pars Italiæ eſt, quæ Ariminum vſque producta, olim Flaminia: & ab Arimino ad Rauennam & Bononiam Æmilia vocitata eſt: quoniam Gallia Togata: poſterioribus temporibus Rauennæ Exarchatus. *Otto Friſing. lib. Frid. 2. ca. 7.* Ex quo contingit, vt circa Exarchatum Rauenna enſem artatis antiquis eiuſdem prouinciæ incolis, ea pars Italiæ, quæ antea Æmilia dicebatur, nunc Romaniola (quod diminutiuum à Roma tractum noſcitur) vulgo vſque hodie dici ſoleat. *Flauius Blondus lib. 1. Decad.* Cùm Langobardorum gentem tam multis Italiæ populis, affinitatibus, ac ſanguinitate coniunctam, nec eijcere tutum, nec delere humanum videretur: Pontifex Imperatórque conſtituerunt, vbi ſedem diu & ſtatus ſui fundamenta habuerant, gentis Langobardæ nomen & ſolum patrium conſeruare: vtque propinquior coniunctiórque nominis Romani memoria fines illis facerent certiores, haberéntque illi probatæ erga Romanos fidelitatis vicinos, quibus eſſet cura aut motus eorum compeſcendi, aut magiſtratus renunciandi, quicquid Exarchatus Rauennatis fine, complectetur, Romandiolam placuit appellari. *Item in lib. de Italia illuſtrata:* Quam longitudinem & nunc habet Rauennatis Eccleſiæ Exarchatus prouincia, cuius tota id Romandiolæ nomen olim obtinuit: quod quidem nomen oſtendimus in hiſtoriis, Carolum

Digitized by Google

lum Magnum, & Pipinum Adriano Pontif. Roman. poſt oppreſſos, dominioque priuatos Langobardos, ea maximè ex cauſſa indidiſſe, quòd toto Langobardorum tempore Rauenna cum propinquis aliquot ciuitatibus & oppidis Romano populo fidem conſtantiſſimè ſeruauit. Scitum eſt autem quod de Romandiola ſcribit Antonius Florentinus part. hiſtor. 3. titul. 20. cap. 3. Rodolphus (inquit) electus Imperator obligauit ſe intra certum tempus venire Mediolanum, ſub pœna excommunicationis: quod tamen non impleuit, in partibus Alemaniæ guerris ſibi ſuſcitatis: vnde nec coronam nec benedictionem imperialem ab Eccleſia ſuſcepit: & excommunicatus propter hoc, proceſſu temporis reconciliationem recepit ab Eccleſia, & in ſatisfactionem Eccleſiæ ipſi conceſſit comitatum Romandiolæ, *Ioannes Nauclerus Generat.* 27. Itaque Pontifex Imperatórque ſtatuerunt, vt vbi ſedem ducentos & ampliùs annos, ac ſtatus ſui fundamenta habuiſſent Papæ Mediolani, & in quibuſdam locis aliis trans Padum, genti Langobardæ nomen & ſolum patrium maneret: & vt propinquior coniunctiórque nominis Roman. memoria fines illis faceret certiores, quicquid Exarchatus Rauennatis fines complectitur, Romandiolam placuit appellari. Hæc ille. Cùm autem Pipinus partem hanc Italiæ Longobardis ereptam Papæ Romano attribuiſſet, aliquantò pòſt Pontifex ne ingratus videretur, regnum Galliæ regi Childerico anili ſuperſtitione ſolido ademptum, illi adiudicauit. Ex quo vetus verbum comprobatum eſt, Aut regem aut aſinum naſci oportere.

ROMPHÆA teli genus, *l.* 3. *§.* 3. *D. de vi & vi armata.*

RONCALIA, de qua in libris Feudorum multis locis mentio fit, *lib.* 2. *tit.* 52. *§.* 3. his ponitur verbis *ab Ottone Friſing. lib. Frider.* 2. *cap.* 2. Inde caſtra mouens in campo Roncaliæ ſuper Padum non longè è Placentia, menſe Nouembri recedit. Eſt autem conſuetudinis regum Francorum, quæ & Theutonicorum, vt quotieſcunque ad ſumendam Imperij Romani coronam militem ad tranſalpiſandum coegerint, in prædicto campo manſionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto, ſcutum ſuſpenditur, vniuerſorúmque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principi faciendas per curiæ præconem expoſcitur: quod ſectantes qui in eius comitatu fuerunt, ſinguli ſingulos beneficiatos ſuos per præcones expoſcunt. At ſequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuiſſe depræhenſus fuerit, denuò ad præſentiam regis aliorúmque Principum, vel virorum illuſtrium euocatus: Sicque omnes omnium beneficiati, qui ſine bona voluntate dominorum ſuorum domi remanſerunt, in feudis condemnantur. Hunc morem Principe ſecuto, non ſolùm laicorum feuda, ſed & quorundam Epiſcoporum, id eſt, Hartuici Bremenſis, & Vlrici Hamberſtatenſis regalia perſonis tantùm, quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à Principibus tradita ſunt, adiudicata fuere. Itémque à Gunthero lib. 2.

--Tunc demum ſigna reuellens,
Roncalia properat rapidis attingere caſtra.
Eſt locus Italiæ modicum ſeiunctus ab vrbe:
Cui quia pulchra ſitu placet inde Placentia nomen.
Planus, & Eridani placito iunctiſſ. mûs amni,
Effundit latos ſpatioſo limite campos.
Hic quoties claram regnator tendit ad vrbem
Teutonus, Auſoniam ſumpturus ritè coronam,
Ponere caſtra ſolet: ligno ſuſpenditur altè
Erecto clypeus: tunc præco regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.

Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte vetuſtorum debent ex more parentum:
At quicunque domi. domino nolente relictus,
Defuerit feudo priuari Curia cenſet, &c.

Lotharius Imperator, *lib. Feud.* 2. *tit.* 52. §. 1. dum apud Roncaliam ſecundum antiquorum Imperatorum conſuetudinem pro iuſtitia ac pace regni componenda conſideremus *Et titul.* 55. Dum ex prædeceſſorum noſtrorum more vniuerſalis curiæ Roncaliæ pro tribunali ſederemus, à Principibus Italicis non modicas accepimus querelas, &c. *Abbas Vrſperg. in Frid.* Pro reparando itaque iuſtitiæ vigore. omnibus Lombardis & Italicis Roncaliam, vbi mos Lombardorum eſt iuſtitiam ſuam requirere, & ab Imperatoribus recipere, diem certam & curiam publicam ad præſentiam Principum qui tunc aderant, eis deſignauit: edictúmque eſt ab Imperatore: vt de ſingulis Italiæ vrbibus viri idonei Roncaliam conuenirent, & Barones, & alij qui cauſſas haberent.

ROSAM Pomponius inter vnguenta numerat, quæ valetudinis cauſſa parata ſunt, *l.* 21. §. 1. *D. de aur. & argen.* Sic Roſam pro oleo roſaceo poſuit *Celſus lib.* 8. *c.* 4. Quod ſi membrana, inquit, per inflammationem intumuerit, infundenda erit roſa tepida.

ROSTRA Liuio templum, ſeu forum ante curiam Hoſtiliam, in quo erat pulpitum ornatum roſtris, *& vide l.* 2. §. *exactos. D. de orig. iur.*

ROTÆ aquariæ, *apud Paul. libr.* 4. *Sent. tit.* 6. per quas extollitur vel extrahitur aqua, *de quibus in l.* 1. *C. commu. præd. l.* 20. §. *vl. D. de contrah. empt. & apud Cat. de re ruſt. c.* 11. *Tertull. lib. de Anima*, Rotas aquilegas vocauit. *Vitruuius lib.* 10. *ca.* 9. Quod rota extulerit, inquit, in caſtellum infundi. *Iſidor. lib. vlt. c.* 15. dictam ait Rotam, quòd quaſi ruat. Eſt enim machina, qua ex flumine aqua extrahitur. Lucret. lib. 15.

In fluuio verſare rotas, atque hauſta videmus.

Vbi hauſta ſunt rotarum cadi ab hauriendo, quæ Græcè ἀντλία vocantur, vt & à Nonio notatur. Riuus verò ille quo per rotam educta aqua in hortum effunditur, ἀμάρα, Græcis vocantur, ἀπὸ τοῦ ἀμαρεύειν, quod eſt deriuare, vel ἀπὸ τοῦ ἀμαρεῖν, & hac ratione aſpirari deberet. Vide Etymologicum.

Rota POENALIS, ſupplicium à Franciſco rege in graſſatores inſtitutum, vt fractis membris ſemianimes in altum elatis rotis ſupinis imponantur, diuerſiſſimum eſt ab rota illa veterum, cui homines alligati crudeliter torquebantur. Nicephorus enim D. Pantelemonem rotam qua membra comminuuntur ſine damno pertuliſſe ſcribit, lib. 7. c. 14. in epiſtola quadam Luciani ad Steſichorum ſic legitur: πῶς δὲ ἀνεχαιτίσθησαν, καὶ τῷ τροχῷ ἐλυγίσθησαν. Suidas ſic ſcribit: τροχισθεῖσα, βασανισθεῖσα, ἀπὸ τοῦ τροχοῦ, ὅπερ ἐστὶν ὄργανον βασανιστικὸν, καὶ διατεῖνον τὰ σώματα. Et paulò pòſt: ξύλινόν τι ἦν ὁ τροχὸς, ἐν ᾧ δεσμούμενοι οἱ, ἐκινοῦντο κολάζοντο. Demoſt. 3. in Aphob. θαυμ... γὰρ δὴ τὸν μιλύαν ἐπὶ τοῦ τροχοῦ στρεβλοῦσθαι. M. quoque Tullius *libr.* 5. *Tuſcul.* rotam genus quoddam tormenti apud Græcos eſſe teſtatur. *Apuleius lib.* 3. Nec mora, cum ritu Græcienſi ignis & rota, tum omne flagitiorum genus inferuntur. *Et lib.* 10. Nec rota vel eculeus more Græcorum tormentis eius apparata iam deerant.

ROTVNDÆ clauſulæ, *Fab. Quintil. lib.* 7. quibus ſententiæ clauduntur, cum ſequentibus non hærentes. *Vide Budæum.*

RVBEVS, & rufus generalia ſunt nomina, ad omnia, quæ quomodolibet rubent, *vide Gell. l.* 2.

RVBOR, pro pudore, qui plerunque mali eſt *hoc verbo vtitur I. C. in leg.* 3. §. *fi. D. de vſur.*

RVBRIANVM Senatuſconſultum,

ſultum, vide Senatuſconſultum Rubrianum.

RVBRICA, terra rubra, *de qua vide Dioſcorid. lib. 5. cap. 71. & Mart. commentariorum.* Hac veteres interdum etiam minio, librorum indices, id eſt, titulos notabant: quo factum etiam eſt, vt & pro titulis ipſis capiantur, *vide Paul. in l. 2. §. recup. D. de interdi.* Recuperandæ, inquit, poſſeſſionis cauſſa interdicta proponuntur ſub rubrica Vnde vi. Hinc illud Iuuenalis Satyr. 14.

---perlege rubras Maiorum leges

Et illud Perſij Satyra 5.

Excepto ſi quid Maſuri rubrica vetauit.

Hinc Fab. *lib. 12. cap. 3.* Alij ſe ad albũ & rubricas transtulerunt, & formularij, vel leguleij eſſe maluerunt. Ouid. lib. 1. Triſt.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Turneb. *Aduerſ. lib. 4. c. 5.* Rubricas ſcribit veteres tantùm poſuiſſe in publico legitimóque iure, vt maieſtas legibus accreſceret, capitibus earum ſinopide inſignitis, & ſanguineum quiddam & cruentum fortaſſe etiam minantibus, nec ad Prætoris album pertinuiſſe: tum etiam Iuriſconſultorum libros rubrica notari non ſolitos. Hæc (vt ingenuè fatear) parum mihi cum ſuperiorum auctorum auctoritate conuenire videntur: nec probabile eſt aliis omnibus cum librorum ornatum ſolis Iuriſconſ. exceptis conceſſum fuiſſe. Notat idem Turnebus, Demetrium grauiſſimum phyſicum, ea quæ expertus erat conſignaſſe rubra cera anulo impreſſa, & poſtea commentariis commiſiſſe. *Vitruuius*: Admiror etiam Democriti de rerum natura volumina, & eius commentarium, quod inſcribitur χειρογονητῶν, in quo etiam vtebatur anulo, ſignans cera ex milio, quæ eſſet expertus. Aduertendum autem quod Rubricæ ſui natura ad ſubſequentem textum referendæ ſunt, à quo vel reſtringuntur, vel declarantur, *l. aſſe. D. de hæredib. inſtituen.* Si quidem de particulæ natura, materia ſubſequentis demonſtratiua eſt, *l. idem Pompon. D. de arbitr.* Cæterùm ſi quæ rubricæ diſponere videntur, id non ex propria natura, ſed ex aliqua extrinſecus accidente ratione fit: veluti quoties contexus integer non extat: vt in pleriſque, Cod. tit. quibus ſubiecerat leges Græcas Iuſtinianus quæ hodie beneficio τῶν Σχολιαστῶν extant ferè omnes, Cùm enim veriſimile ſit, concordaſſe rubricam cum textu, probabiliter ex rubrica coniicimus quid in textu olim fuerit. Verum rubrica cuius extat textus, non minus atque ille allegari poteſt *vt rubr. l. C. ne fideiuſſ. dot.* licet ex contexu potius agatur, quia ille principalior. Sin autem rubrica clarior, textum ſubſequentem ambiguum declarat. Sicut enim vna pars legis aliam declarat, *leg. ſed & poſteriores. D. de leg.* & ex præcedentibus ſubſequentia explicantur, *l. ſi ſeruus plurium. §. fin. de leg.* 1. ita ex titul. lex ipſa interpretationem poteſt capere: attamen quam Rubrica ſpecialis, generalitas textus potior habenda eſt. *quod voluit probata Gloſſ. Auth. de inceſt. nupt. in verbo,* Illicitas.

RVDE ÆDIFICIVM, *in leg. 1. ſub. fin. D. de impenſis in rebus dot. fac.* iuxta vulgata exemplaria. In Pandect. Floren. legitur Ædificium ruens ſanè clariore ſenſu.

RVDES PARIETES, *l. 44. D. de vſufruct.* nullo dum, tectorio opere inducti. Rudis materia, non facta, neque in opera coniecta, *l. 9. §. infecti, D. de aur. & arg.* Rudes lapilli vel gemmæ *l. 25. §. fin. D. eod. tit.* nondum ornati, aptati.

Rudis maſſa impolita, *§. ſi quis ex. de rer. diuiſ. Inſtit.*

RVDVS erit, quod & raudus, propriè rem aſperam & imperfectam ſignificat. Dicitur autem nouum, & vetus Rudus, ſed diuerſo ſignificatu. Nouum rudus, materia pauimenti eſt: vti ſaxa de nouo contuſa, ſeu teſtæ confractæ cum calce, ad pauimen-

lized by Google

ſum faciendum. *vide Vitruuium lib.7.* Vetus rudus lapides rudes, vt in dirutis ædificiis. Sicque vſurpauit *Vlpian. in leg. 3. de ſeruit. præd. ruſt.* Poſſe te cedere ius ei eſſe terram rudes ſaxa iacere, poſita habere.

RVDVSCVLVM non modò pro ære infecto vulgus vſurpat, ſed etiam pro ſignato, vt cùm dicitur in mancipando: Ruduſculo libram ferito, id eſt, aſſe tangito libram. *Feſtus.*

RVDERARE exponit Budæus, *referente Turn. Aduerſ. lib. 2. cap. 3.* ſtatumini ſuperinducere cum calce & arena, aut rudere nouo & rediuiuo. id eſt, ex vetere ædificio ſumpto, non nuper effoſſo, quod conſtare è cemento. *Vitruu. libro ſeptimo.* Tunc inſuper ſtatuminetur non minore ſaxo, quàm quod poſſit manum implere: ſtatuminibus inductis ruderetur. & mox: Inſuper ex teſta nucleus inducatur. Statumina autem vocat lapides & cementa libralia & manalia, ſine calce & arena.

RVDERATVS ager, qui veterum ædificiorum materia ſcatet.

RVFVLI appellati ſunt tribuni militum, non à populo, ſed à Conſule facti: quòd de eorum iure Rutilius Rufus legem tulerit. Hi poſtea mutatione vnius literæ Rutuli ſunt appellati.

RVERE, quod ad ſtipulationem damni infecti attinet, in qua hæc verba, Si quid tibi RVET, poni ſolebant, leg. 18. D. rem rat. hab. non videtur quod aut vento, aut omnino aliqua vi extrinſecus admota cadat, ſed quod ipſum per ſe concidit, *l. 43. D. de dam. inf.*

RVINA, caſu fortuito contingens ædificiorum lapſus. *leg. 10. D. ad leg. Falcid. l. 1. §. is quoque. D. de oblig. & actio. l. 1. §. 1. D. depoſ.*

RVMOR Specul. titul. de notorio crimine, eſt particularis aſſertio, vel inſinuatio ex ſola ſuſpicione, & incerto auctore proueniens, *cap. ſuper. de eo. qui cogno. conſang. vxo. vide text. leg. 25. 2. verſic. planè. Digeſt. de acquir. hæred.* Rumor pro exiſtimatione, & pro fama.

RVMPI teſtamentum dicitur, cùm Permanente ſuo in ſtatu teſtatore caſu aliquo euertitur, vel ipſius ius vitiatur, *l. 3. §. D. de iniuſt. rupt. & Inſtitut. in princip. tit. quib. mod. teſt.* veluti agnatione poſthumi, adoptione vel arrogatione filij filiæue, alterius teſtamenti factione, dummodò hæres ex eo eſſe potuerit. *Iſidorus lib. 5. Etym. c. 24.* Ruptum teſtamentum inde dictum ait, quod naſcente poſthumo, neque ex hæredato nominatim, neque inſtituto rumpitur.

RVPISSE verbum in Aquilia lege ferè omnes veteres ſic intellexerunt, pro corrupiſſe, *l. 27. §. 1. D. ad l. Aquil.* Ruptum tamen ait Imp. intelligitur, quod quoquo modo corruptum eſt, *§. 3. ad l. Aquil.* Et ideo qui veſtimenta ſciderit, & qui inquinauerit, & qui nauem perforauerit, & qui vulnerauerit, & qui virgis, loris, pugnis, ceciderit, vel celo, aut quo alio ſciderit corpus, rupiſſe intelligitur, *d. l. 27.*

RVPITIAS XII. Tab. Feſto. lib. 39. ſignificat damnum dederis: quod à rumpo videtur deduci.

RVRSVS, denuò de bina vice intelligendum eſt, *leg. §. ſi cui. Digeſt. vt leg. no. cau. Bart. l. fideicommiſſ §. ſi quis dicendo. leg. 3.*

Rurſus, pro contra interdum vſurpari Seruius notat in illud lib. 3. Georg. Virg.

Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum

Incipit.

Sic accipitur *in l. 11. §. filio. D. ad leg. Falc. 9. rurſus. Inſtit. de actionibus.* vbi rurſus ex diuiſo bis τῷ αὖθις Iuſtinianus dixit. Sic & apud M. Fabium lib. 4. c. vlt. & aliàs ſæpè hæc vox accipienda eſt.

RVS, omnis locus extra vrbem vbi ſunt agri & villæ, *rubr. Cod. ſi cur. relict. ciuit. rus ha.* Rura veteres incultos agros dicebant, id eſt, ſiluas & paſcua, *ex lib. de limit. var. auct.* nec dicũtur, *vt vult. Varro. lib. 4. ling. Lat.* quod

quòd ex iis percipiantur fructus, ſed à Græco ἄρυεχ, prima litera abiecta, vt ἀμέλγω, mulgeo.

RVSTICA mancipia ab vrbanis non loco, ſed genere vſus cognoſcuntur, *l. vrbana.* 1. *de verb. ſignifi. l. ſeruis vrbanis & l. cùm quæreretur de leg. l. 3. l. quemadmodum. D. de ſupellectili leg. l. ſi prædium. C. de præd. minor.* Sic etiam Vrbana prædia à ruſticis non loco, ſed qualitate, vſu materiáque diſcernuntur, *l. vrbana.* 2. *de verborum ſignificatione.* Neratius tamen eo loco diſtinguit, *l. 2. ſeru. ruſt. præd. l. eo iure. D. in quibus cauſ. pign.*

RVSTICI nuncupantur generaliter omnes, qui ſine nobilitatis iure agriculturam exercent, ſiue ſint ſui iuris, ſiue alieni: Sed vnde eſt (dices) quòd ruſticum nomen ad iniuriam ſæpè proferamus? Vt apud Virg. Ecl.

Ruſticus es Corydon.

Reſpondeo: cùm vita cultior à rudi in vniuerſum eſſet aliquo hominum exemplo declaranda, altera nuncupata eſt vrbana, quoniam ex doctorum virorum conuerſatione, mores & lingua ſolet in vrbe formari: altera verò ruſtica, quandoquidem ruri nulla eſt educationis, nulla loquendi peritia. Inde dicimus vrbanitatem, quæ opponitur ruſticitati, & ruſticè loqui eum qui barbarè loquitur, aut incultè. Cæterùm per hoc nihil detrahitur dignitati agriculturæ, quam nobiliſſimi Romani exercuerunt, & noſtri quoque nobiles exercent per alios, honeſtiſſimo lucro.

RVSTICITAS, eſt ſimplicitas animi ſine fraude & dolo: *vt in l. 2. ff. ſi quis in ius voca. non ierit.*

RVTA CÆSA, ſine copula à veteribus pronunciabantur, ſicut & alia multa, *l. 5. §. idem ex Iul. D. ad exhib. & l. 38. §. vlt. ff. de act. empt.* Ea autem dicuntur quæ venditor poſſeſſiones, ſui vſus gratia concidit, tuendáque extraxit. Et curæ quidem quæ eruta ſunt, vt arena, creta, & ſimilia: cæſa, ea quæ cæſa, vt arbores cæſus, & carbones, & his ſimilia eſſe vult *Vlpian. l. 17. §. ſi ruta, de act. empt.* Granaria item quæ ex tabulis fieri ſolent, ſi eorum ſtirpes ſupra terram ſunt, vt & regulas quæ nondum ædificiis impoſitæ ſunt, rutis & cæſis cedere, dicit Iauolenus l. 18. eo, Q. Mutius Ruta cæſa definit, quæ neque ædium, neque fundi ſunt: & in rutis cæſis ea demum ſtatuebat, quæ terra non tenerentur, quæque opere ſtructili, tectoriòve non continerentur, 66. *in ſin. ff. de contrah. empt. l.* 241. *de verbor. ſign. Cic.* 2. *de Orat.* Te, cùm ædes venderes, ne in rutis quidem & cæſis ſolũ tibi paternum recepiſſe. Ea ſolita fuiſſe in venditionibus excipi idem in Topic. ſcribit. His opponuntur fixa iunctáque, *d. l.* 38. ſecundum vulgarem ſcripturam, quam Florentinæ præfert. I. Cuiac. vel in fixa inædificatáque, *l. cum fundus. ff. de inſtr. vel inſtr. leg.* quib. Liuius li. 39. adiicit immolita: quo nomine quæque citra ædificij formã molita, ſignificantur: vt in legibus limitum: Ne quis eos limites decumanos ne obſepito, néve quid eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto.

RVTABVLVM eſt, quo ruſtici in proruendo igne panis coquendi gratia vtuntur, *Feſto li.* 16. Galli *palam* vocant.

RVTRVM, eodem auctore ibidem, quo arena eruitur. A ruendo quidam deduci volunt. Nonius à radendo. Lucilius: *Frumentarius eſt, modium hic ſecum atque rutellam vna adfert*, proinde quaſi inſtrumentum ſit hoſtorium, ad æquandam menſuram & radendam: cùm tamen ſignificare poſſit inſtrumentum, quo fruges corruuntur in modium, id eſt, coniiciuntur.

RVTILANS ſanguine, rubeſcens, *l. milites. C. de teſt. mil.*

Digitized by Google

S

SF. s. Sine fraude ſua, *vt in l. Iulia. de adulteriis*: Retinere adulterum horas viginti ſine fraude ſua iure liceat, vt *ait Vlp. in l. c. 25. D. de adult.* Valer. Probus inter notas refert.

Σάβανα Sabana, vox in Baſilicis vſitata, lintea ſignificat, quibus in balneis loti ſiccarentur, Marcellus exmagiſter officiorum libro de medicamentis: Caput laues, & craſſa ſabano diligenter ſiccabis, ſpongiis demerſis, & linteo, vel ſabano intorto vtrinque expreſſis. Radices betæ lauabis, & expreſſas ſabano ſiccabis.

Sabbatum, *Σάββατον* Hebræis quieté ſignificat. Gregorius Nazianzenus, *εἰς τὴν χαρὰν κυριακὴν ἡ πρώτη κτίσις τὴν ἀρχὴν ἀπὸ κυριακῆς λαμβάνει δῆλον δὲ ἀπὸ γὰρ ταύτης ἑβδόμης τὸ σάββατον γίνεται, κατάπαυσις οὖσα τῶν ἔργων.* Sabbatum ab hebdomade ſedis Dei dictum ait Tertullian. lib. aduerſ. Valentinian. Sabbatum diem commemorant Impp. *leg. 12. Cod. de Iudæis.*

SABINIANI, vide Caſſiani.

SACCVM, & ſacculum pro marſupio, loculis, crumena: repoſitorio, & reconditorio nummorum dicunt Iuriſcoſſ. *l. 105. ff. de ſolut.* Vide, Cum ſacco adire. Horatius libro 2. Sermon. Satyr. 3.

Effudi ſaccos nummorum.

Catullus.

-nam tui Catulli
Plenus ſacculus eſt aranearum.

Martialis:

neſcit ſacculus iſta meus.

SACCARIVS, baiulus qui ſacco defert transfértque merces, aut quid aliud, vel qui ſaccis geſtandis quæſtũ facit. Et Saccaria negotiatio: quæ circa ſaccos verſatur. *Paul.* Non magis, ait, quàm ſi quid ex ſacco ſaccarij excidiſſet, *l. qui fundum. §. venit autem. de cont. empt.*

SACCONES, *apud Ciceronem lib. 7. ad Attic. epiſt.* 13. à ſaccis pecuniæ vocabulum deductum: vt enim à bucca bucco, à pera, pero, à Druſis Druſo, ſic è ſaccis ſacco ducitur. Ænigma Oppiorum, inquit Cicero, ex Velia planè non intellexi. eſt enim numero Platonis obſcurius. iam intellexi tuum ænigma. Oppios enim de Velia Saccones dici. Fortaſſe autem Oppiis pecuniam debebat qui Veliam vrbis locum incolebant.

SACCVLARII, *in leg. ſaccularij. D. de extr. crim.* definiuntur, qui vetitas in ſacculos artes exercentes partem ſubducunt, partem ſubtrahunt. Id eſt, qui magica arte credebantur ſacculos, in quibus homines pecuniam gerunt, incantare & ſubducere. Veteres enim magnam vim eſſe magiæ putabant, vt & eius vi meſſes aliò traduci poſſe cenſerent, excantatis ſegetibus. Dixit autem ſubducunt, vel ſubtrahunt, quia incertum eſt arte hoc fiat, an manu. Subducimus enim arte, vt ſi carminibus, vel qua alia ratione: ſubtrahimus manu. Eiuſmodi præſtigias deſcribit Syneſ. in epiſt. Euthalij cuiuſdam, quem & *βαλλάντιον* vocat, id eſt, ſaccularium qui cum in mulcta ſoluenda vnum ſacculum oſtentaſſet, in quo erant aurei nummi, & huic ſimillimum alium occultaret, in quo erant ærei, numerata & appenſa pecunia aurea, & ſuo reddita ſacculo, mox clàm alterum pro altero ſuppoſuit & tradidit. Iidem etiam Saccellarij dicuntur, vt ſuprà ex Suida: & ſacellus *βαλλάντιον* Gloſſis Marcellus De medicamentis. In ſacello lineo ad frontem ſuſpendet. Saccularius autem eadẽ forma dicitur, qua Manticularius, *apud Tertull. in Apologet. c. 43.*

SACRA priuata gentis cuiuſque fuiſſe

fuiſſe,quæ aliis penatibus paterfamiliàs faceret, *conſtat ex Ciceronis lib. de legib.2.* Emancipati autem liberi arbitratu ſuo ſacra ſibi conſtituebant. Hinc filiifamiliàs in ſacris paternis eſſe dicuntur,*l.2.C.de bon.quæ lib.* In ſacris manere, *l,filia.12. C. de collat. l. penultim.C.de adopt.* In ſacris parentum conſtituti,*l. vlti.C. de inoffic. teſtam.l.vlt.C.ad Tertyll.l.vlt.C. de cur. fur.*In ſacris poſiti,*l. in cõiunctione 20. C,de nup.*In ſacris retineri, *l.3.C. de bon.mater.*Hinc adoptati,qui in alterius gentem tranſibant,in eius gentis ſacra tranſire dicebantur: *vt apud Valer.Maxim.lib.7.c.7.*Et qui per emancipationem de familia demigrabant,à ſacris paternis dimitti, & abſolui, *l.quidam 31. D. de fideicom. l.1. C.de annal.except. l.de emancipatis. 13. C.de legitimis hæredibus.*

Sacra loca ea ſunt,quæ publicè ſunt dedicata, ſiue in ciuitate ſint, ſiue in agro,*l.9.de rer.diuiſ.*

Sacra res ſunt, quæ publicè conſecratæ ſunt, non priuatè. ſi quis ergo priuatim ſibi ſacrum conſtituerit, ſacrum non eſt,ſed profanum, *l.6.§.2. D.de diuiſ.rerum.* Sacræ item res ſunt, quæ ritè per Pontifices Deo conſecratæ ſunt,veluti ædes ſacræ, & donaria, quæ ritè ad miniſterium Dei dedicata ſunt: *ait Imp.§.6.D. de rer. diui.*Sic Trebatius:Sacrum eſt inquit, quicquid eſt quod deorum habetur, *apud Macrob.Satur.lib.3.c.3.*Et Gallus Ælius apud Feſtum:Sacrũ eſt, inquit, quodcunque modo & inſtituto ciuitatis conſecratum ſit, ſiue ædes, ſiue ara,ſiue ſignum,ſiue locus, ſiue pecunia, ſiue quid aliud quod diis dedicatum & conſecratum ſit. Sacrum autem à ſancto quid differat. vide Sanctum.

Sacra certamina ſunt,quæ diis dedicata ſunt,*l.4.D.de his,qui not.infam.* qualia erant Iouis Capitolini, Apollinares ludi, & magnæ Deum matris, *Quintil.lib.3.ca.7.* An laudes Capitolini Iouis perpetuæ ſacri certaminis materia, vel dubiæ ſunt, vel in oratorio genere tractantur. *Inde Firmic. lib.3.Matheſ.c.12.*Sacris quaque faciet certaminibus propoſitos.*Idem li. 6.c. 31.* Athletam faciet ipſa genitura, & qui in ſacris certaminibus victor glorioſa & digna oportet præmia coronarum.Sic etiam ſacras coronas, *in l. 40.D.de re iudi.*accipio,quæ in ſacris certaminibus partæ ſunt.

Sacras etiam Impp. res ad ſe pertinentes vocant. Sic ſacras domos,ſacras largitiones,ſacra ſcrinia, ſacrum ſtabulum, ſacram monetam, ſacrum comitatum,in conſtitutionibus accipimus. Sic & principales conſtitutiones ſacræ dicuntur,*l.5.§.ſi tutor.D.de admi.tuto.l. 5. D. de manumiſſionibus, l.27.D. de re iudicata. l.43.ff. de actio. empt.l.18. in princip. & §. 1. D.de iure fiſc.l.1.§.item.* D.*quæ ſentẽ.ſine appella. reſc.l & 6.D.de appell.recip.*

Sacri affatus, *l.ſacri.C.de diuerſ.reſcri.*eſt eſt,principis reſcriptum. Eodem ſenſu, Sacrum oraculum, ſacra adnotatio, ſacræ literæ, ſacri vultus paſſim in Conſtitutionibus Impp. legimus:ſimiliter & ſacra forma.

Sacer cognitor,*in l.3.C. vbi Senatorum,l.C.quo appella.non recip.* cui audientiam cauſſæ vice ſua princeps mandauit.Qui & ſacri auditorij cognitor, *in Cod.Theod.*vocatur.Et iudex ſacrarum cognitionum, in quadam inſcriptione Italica, ex qua alia Romana inſcriptio ex Thermis Conſtantini deſcripta, emendata eſt, in qua iudex ſacrarum conſtitutionum, pro cognitionum,legitur.

Sacra via, *in leg. ſecunda*, D. *de orig.iur.* dicta eſt, quòd in ea fœdus ictum ſit. *reliqua vide apud Feſtum. lib.17.*

SACRAMENTVM dicitur ea pecunia,quæ in iudicium venit,in litibus: à ſacro. Qui petebat, & qui inficiabatur de aliis rebus, vterque quingentos æris adPontificem deponebant. de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium. Qui iudicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat: victi ad ærarium redibat, *Varro lib. de lingua 4.* Sacramentum, *inquit Feſtus*, æs ſignificat quod pœ-

aliena. Inſtitut. de rerum diuiſ. riſu explodendum.

RIGOR à rectitudine dicitur, & eſt curſus aquæ rectum profluentis tenorem obſeruans, *l.1.§. quod autem. D. ne quid in flum. public.* Sic Rigor ſtillicidij, rectus eius fluxus eſt, *l. fi. §. fin. ff. de ſerui. vrba.* At Plinius lib. 8. Epiſt. ad Ro. Rigorem aquæ pro frigiditate poſuit. Sunt & rigores in agris, cuius verbi, quia à Lexicis abeſt, interpretationem adferemus ex Briſſonio lib. 6. de verbor. ſignificat. Rigor (*inquit ex Boeth. lib. 1. Geomet.*) eſt quicquid inter duo ſigna veluti in modum lineæ ad rectum proſpicitur. Flexuoſum verò eſt, quicquid ſecundùm naturam locorum curuatur. Nam quod in agro à menſore operis cauſſa ad finem directum fuerit, Rigor appellatur: quicquid ad horum imitationem in forma ſcribitur, linea appellatur. Bini verò rigores ſunto, quando ſingulis ſpatiis interuenientibus tendunt, vt itinere plerunque peragunt. *Aggenus Vrbicus*, Rigor *ait*, ſuæ rectitudinis naturalis nomen accepit. *Sicul. in lib. de conditio. agr.* In aliquibus, ait, regionibus ita fines inter poſſeſſores ordinati ſunt, vt rigores durent per longum tractum, incedenteſque in viis, aut riuis, aut ſubſtructionibus, aut regionibus, aliiſque finitionum generibus, deficient ſupraſcripti rigores. Atque vt in pauca concludam, Rigor eſt rectitudo naturalis, ſiue εὐθυωρία, qui agri diſterminantur.

Rigor iuris, non eſt ius, ſed exceſſus iuris, & auſteritas quædam facta ad terrorem, 50. *diſt. vt conſtituerentur. Gl. in l. fi. §. Lucius. D. de ſeruit. vrb. præd. gl. in c. vt conſtitueretur.* 50. *diſt.*

Rigor iuris, quandoque ponitur pro ſolennitate & ordine iuris, habita ratione ad pontificis maximi reſcriptum, *c. ſuper literis. de reſcriptis.*

Rigor an æquitati præferenda ſit, ediſſerunt fuſiſſimè interpretes, *l. placuit. C. de iud.*

RIMARI diligenter quærere, ſcrutari propriè ad iudicis officium ſpectat. Rimari verbo vſus eſt *canon, iudicantem. 30. q. 5.* quod iudicis officio incumbit.

RIPA, *inquit Vlpianus*, definitur id, quod flumen continet, naturalem rigorem curſus ſui tenens. Cæterùm ſi quando imbribus, vel mari, vel alia ratione ad tempus excreuit, ripas non mutat, *l. 1. §. ripa. ff. de fluminibus.* Et hoc eſt, quod Paulus dicit, Ripas eas eſſe, quæ pleniſſimum flumen continent. Et metiendæ ſunt ripæ, ex quo primùm à plano incipit vergere vſque ad aquam, *l. flumina. D. eod.*

Ripa fluminis dicitur: Litus verò, maris. Itaque inſulæ in flumine natę extremitas, ripa: in mari, litus à Proculo appellatur. Si qua, *inquit*, in flumine tua eſt, nihil in ea publici eſt. *Paulus*: In eo genere inſularum, ripæ, flumini: & litora, mari proxima publica ſunt. *Hæc Paulus l. 65. §. 1. D. de acq. rer. dom.*

Ripam munire, eſt aggeribus factis, & oppoſitis aquam coercere, ne excreſcens flumen agrum occupet, *l. 1. §. ſunt autem D. ne quid in flu. publ. l. vnic. ff. de ripa mun.* Hinc

RIPARIENSIA caſtra, *l. 14. ff. de re mili. in ripis ſita, & locata.* Et Riparienſes, *apud Vopiſcum in Aurelian.* Hinc & ripuarij dicti ſunt Germani accolæ riparum Rheni, quibus conſcriptæ leges hodie extant.

RISCVS *in l. 25. ff. de aur. & arg.* arcula veſtiaria eſt, vt quidam volunt. Tradit Pollux *lib. 7. Onom. ca. 19. & lib. 10. ca. 31.* κιβώτια ἐν οἷς ἀποτίθενται αἱ ἐσθῆτες, ῥίσκον παρὰ τοῖς νεωτέροις λέγεσθαι. Donatus *in Eunuch. Terent.* nomen id eſſe Phrygium ſcribit, eóque ſignificari ciſtam pelle contectam. Riſcus in Lexico B. Germani ad vrbem Lutetiam κιβωτὸς μεγάλη definitur. Hotom. Riſcum exponit capſulam, in qua linteola munda mulieres reponunt, quib. lotam corporis partem abſtergunt: quod riſcus cum lauatione iungatur eo in loco.

RITVS, mos, comprobatus in adminiſtrandis ſacrificiis: & generaliter, &

ter, & ritus, mos & adprobata conſuetudo, quam omnes ratam habent.

RITE, vide ſuprà recte.

RIVVM *Feſtus. lib.* 17. dici ait non tantùm naturali ſuo impetu fluentem tenuem aquæ fluxum, quo modo riuum fluminis dixit Gaius, *l.7. §. inſula. D. de acq. rer. dom.* ſed & manu factum, ſiue ſuper terram in foſſa, ſiue ſuper ſpecum: à Græco verbo ῥεῖν quod eſt fluere. Hoc poſteriore ſignificato riuus definitur ab Vlpiano, eſſe locus per longitudinem depreſſus, quo aqua decurrat, *l.1. §.1. D. de riuis.* Atq. ita accipitur *in l.2. D. de extraord. cognit. l.12. & l.19. D. quemad. ſeruit. amitt. & albi paßim.* Riuum deprimere, vel adleuare, *l. refectionis.12. D. commun. præd.* Riuum ducere, *l.9. D. de ſeruit. ſitu. gene.* Riuij prout conuenerat, terreni, ſignini, cementitij, lapideiue fiebant, vt apparet ex *l.1. §. fin. & l.3. §.1. D. de riuis.* Item, riui quidam erant aperti, quidam tecti, operti, *l.1. §. fi. & l.3. D. eo.* Hos ſubterraneos appellat ſæpius I. Frontinus in lib. de aquæduct.

RIVALES, qui per eundem riuum aquam ducunt, *l. 1. §. ſi inter. & l.3. §. penult. D. de aqua quotidia. vt Donat. in Eunuch. Terent. notat. Gell. libr. 14. capit. 1.* Quòd ei fortè de aquæductu cum riualibus contentio eſſet. Acron quoque *in artem Poetic. Horatij*, riuales, *ait*, dicebantur, qui in agris riuum haberent communem, & propter eum ſæpè diſcrepabant.

RIXA, etſi propriè verboſa contentio eſt, ad factum tamen etiam refertur, *l. ſi ex plagis. §. ad l. Aquil. Vlp. in l. 46. Vi bon. rap.* Et rectiſſimè Labeo, inquit, inter turbam & rixam multum intereſſe ait. Namque turbam multitudinis hominum eſſe turbationem, & cœtum: ac rixam duorum. *Paul. l. ſicar. l. fi.* Si in rixa homo percuſſus perierit, ictus vniuſcuiuſcunque in hoc collectorum contemplari oportet. Receptum eſt, in feriis rixæ notionem fieri poſſe.

ROBVR omnium rerum firmitas. Formula, in robore ſuo duratura, frequenter in diplomatis principalibus nullum robur ſumi tradidit *Ang. l. eos verſi. ſuo robore. C. de præſcript. 30. anno. citat. l. ſcripturas. C. qui pot. in pig. auth. quas actiones. C. de ſacroſanct. ecc.*

ROBVSTA ætas, pro militari, vt ſuprà dictum eſt, apud idoneos auctores accipitur. Huic noſtri tribuunt initium ab exceſſu anni 25. *Vlpianus in leg. ſi in actu. 2. de adult. §. lex. Iulia.* Nec enim viſus eſt, *inquit*, idoneus accuſator, qui nondum robuſtæ ætatis ſit. Et paulò pòſt: Maiorem viginti quinque annis & eum accipimus, qui annum vigeſimumquintum ætatis agit. Dicitur & robuſtus ætate.

ROFREDVS Iuriſconſul. nobilis, Beneuentanus, ius ciuile publicè Bononiæ, dein Aretij profeſſus eſt, circiter annum M.CC.

ROGARI lex tum dicitur, cùm de ferenda ea populus vel plebs conſulitur & interrogatur. Siquidem Quirites vel à conſulibus, vel à tribunis rogabantur, vellent, iuberéntne quid fieri. Qui ſi ſciuiſſent, id eſt, confirmaſſent, lata ſancitáque lex erat, quæ non niſi per populi rogationem fieri poterat. Hodie verò reſcripto opus eſt, *l.1. de mandat. princip. Vide Budæum in prioribus Annot. ad poſterior. l. de orig. iur. Vlpian. in l.1. ad leg. Aquil.*

Rogatur, pro interrogatur, *l.1. D. de adop.*

ROGATIO, lex eſt, ſic dicta, quòd cùm promulgatur, populus rogatur, Rogatio enim fit, cùm populus conſulitur.

ROGATOR comitiorum, qui comitia, vt fiant, rogat.

ROMÆ appellatio continentibus ædificijs finitur, *l.2. D. de verb. ſignificatio.* Itaque ædificia Romæ fieri videntur, quæ in continentibus ædificijs fiunt, *l. 139. D. de verb. ſignificat.* & qui in continentibus ædificijs nati ſunt, Romæ nati intelligun-

Digitized by Google

tur, *l.147.D.eod.tit.* & penus quæ ſit Romæ legata, non ea tantùm, quæ intra murum, ſed & quæ intra continentia ſit, debetur, *l.4.§ ſi ita.D.de pen.l.*

Roma communis patria eſt, *l.33.D. ad municip.* & vt ſcitè Athenæus ſcribit, τ' οἰκουμένης ἐπιτομή. Vnde Orbis Romanus, *l.17.de ſtatu hom.l.15.de metallar.in C.Th.Caßiodor.lib.3. Variar. Epiſt.pen.* Auguſti ſiquidem temporibus orbis Romanus agris diuiſis cenſúque deſcriptus eſt. *Saluia. Maſſil. lib.7.de vero Dei iudicio.* Sed vbi apud nos emendatur, aut quæ pars Romani orbis corrigitur? *Et alias:* Sed hæc omnia prætermittantur, & in toto fermè aguntur orbe Romano.

Roma duplex ſtatuitur in conſtitutionibus: vna vetus, ſcilicet quam Romulus condidit, altera noua, videlicet Conſtantinopolis, quam veteris & antiquæ Romæ prærogatiua lætari Impp. voluerunt, *l. 6. C. de ſacroſanct. eccleſ. l.40. C. de epiſ. & cleric. l. 4.C.de operibus publi. l. vlt. C. in quibus cauſis pig.* Zonaras etiam non ſemel hãc νέαν ῥώμην vocat. Quinetiam Chalcedonenſis Concilij c.22. ita ſcriptum eſt: καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας ῥώμης διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην οἱ πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεῖα, καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεῖα ἀπένειμαν τῷ τῆς νέας ῥώμης ἁγιωτάτῳ θρόνῳ εὐλόγως κρίναντες τὴν βασιλείᾳ καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἴσων ἀπολαύουσαν πρεσβείων τῇ πρεσβυτέρᾳ βασιλίδι ῥώμῃ.

ROMANVM, vel Cæſareum ius, idem eſt, quod vulgò ius commune dicimus, & rectè: quia ſupremum & eminentiſſimum eſt, plenum certè humanitatis, æquitatíſque, tot iam annis vnanimi omnium conſenſu, auctore Deo, receptum. Idque eſt, quod Iuſtinian. *in §. ſed ius quidem ciuile. Inſtitut. de iur. natur. gent. & ciuil.* notat. Sed quoties, inquit, non addimus nomen, cuius ſit ciuitatis, noſtrũ ius ſignificamus. Ius ciuile quidam ex legibus abrogare, & omninò extinguere volebant, tanquam Moſis iudicia ſufficerent. Multi ſunt caſus, qui his non definiuntur. ideóque ad ius Ciuile deueniendum, quod à iure naturali dimanauit, quod varijs locis libri iuris ciuilis docent, ius verò naturale à ſummo Deo mentibus hominum inſitum, *vt ait Cicer. lib. 1. de legib. & Paul. Apoſt. Rom.2.ca.*

ROMANIOLA, ſiue Romandiola quæ in Feudorum libris aliquoties nominatur, ea pars Italiæ eſt, quæ Ariminum vſque producta, olim Flaminia: & ab Arimino ad Rauennam & Bononiam Æmilia vocitata eſt: quoniam Gallia Togata: poſterioribus temporibus Rauennæ Exarchatus. *Otto Friſing.lib.Frid.2.ca.7.* Ex quo contingit, vt circa Exarchatum Rauenna enſem artatis antiquis eiuſdem prouinciæ incolis, ea pars Italiæ, quæ antea Æmilia dicebatur, nunc Romaniola (quod diminutiuum à Roma tractum noſcitur) vulgo vſque hodie dici ſoleat. *Flauius Blondus lib.1.Decad.* Cùm Langobardorum gentem tam multis Italiæ populis, affinitatibus, ac ſanguinitate coniunctam, nec eijcere tutum, nec delere humanum videretur: Pontifex Imperatórque conſtituerunt, vbi ſedem diu & ſtatus ſui fundamenta habuerant, gentis Langobardæ nomen & ſolum patrium conſeruare: vtque propinquior coniunctiórque nominis Romani memoria fines illis faceret certiores, haberéntque illi probatæ erga Romanos fidelitatis vicinos, quibus eſſet cura aut motus eorum compeſcendi, aut magiſtratus renunciandi, quicquid Exarchatus Rauennatis fine, complectetur, Romandiolam placuit appellari. *Item in lib. de Italia illuſtrata:* Quam longitudinem & nunc habet Rauennatis Eccleſiæ Exarchatus prouincia, cuius tota id Romandiolæ nomen olim obtinuit: quod quidem nomen oſtendimus in hiſtoriis, Carolum

Digitized by Google

lum Magnum, & Pipinum Adriano Pontif. Roman. poſt oppreſſos, dominioque priuatos Langobardos, ea maximè ex cauſſa indidiſſe, quòd toto Langobardorum tempore Rauenna cum propinquis aliquot ciuitatibus & oppidis Romano populo fidem conſtantiſſimè ſeruauit. Scitum eſt autem quod de Romandiola ſcribit Antonius Florentinus part. hiſtor. 3. titul. 20. cap. 3. Rodolphus (inquit) electus Imperator obligauit ſe intra certum tempus venire Mediolanum, ſub pœna excommunicationis: quod tamen non impleuit, in partibus Alemaniæ guerris ſibi ſuſcitatis: vnde nec coronam nec benedictionem imperialem ab Eccleſia ſuſcepit: & excommunicatus propter hoc, proceſſu temporis reconciliationem recepit ab Eccleſia, & in ſatisfactionem Eccleſiæ ipſi conceſſit comitatum Romandiolæ, *Ioannes Nauclerus Generat.* 27. Itaque Pontifex Imperatórque ſtatuerunt, vt vbi ſedem ducentos & ampliùs annos, ac ſtatus ſui fundamenta habuiſſent Papæ Mediolani, & in quibuſdam locis aliis trans Padum, genti Langobardæ nomen & ſolum patrium maneret: & vt propinquior coniunctiórque nominis Roman. memoria fines illis faceret certiores, quicquid Exarchatus Rauennatis fines complectitur, Romandiolam placuit appellari. Hæc ille. Cùm autem Pipinus partem hanc Italiæ Longobardis ereptam Papæ Romano attribuiſſet, aliquantò pòſt Pontifex ne ingratus videretur, regnum Galliæ regi Childerico anili ſuperſtitione ſolido ademptum, illi adiudicauit. Ex quo vetus verbum comprobatum eſt, Aut regem aut aſinum naſci oportere.

ROMPHÆA teli genus, *l.* 3. §. 3. *D. de vi & vi armata.*

RONCALIA, de qua in libris Feudorum multis locis mentio fit, *lib.* 2. *tit.* 52. §. 3. his ponitur verbis *ab Ottone Friſing. lib. Frider.* 2. *cap.* 2. Inde caſtra mouens in campo Roncaliæ ſuper Padum non longè è Placentia, menſe Nouembri recedit. Eſt autem conſuetudinis regum Francorum, quæ & Theutonicorum, Vt quotieſcunque ad ſumendam Imperij Romani coronam militem ad tranſalpiſandum coegerint, in prædicto campo manſionem faciant. Ibi ligno in altum porrecto, ſcutum ſuſpenditur, vniuerſorúmque equitum agmen feuda habentium ad excubias proxima nocte Principi faciendas per curiæ præconem expoſcitur: quod ſectantes qui in eius comitatu fuerunt, ſinguli ſingulos beneficiatos ſuos per præcones expoſcunt. At ſequenti die quicunque nocturnis vigiliis defuiſſe depræhenſus fuerit, denuò ad præſentiam regis aliorúmque Principum, vel virorum illuſtrium euocatus: Sicque omnes omnium beneficiati, qui ſine bona voluntate dominorum ſuorum domi remanſerunt, in feudis condemnantur. Hunc morem Principe ſecuto, non ſolùm laicorum feuda, ſed & quorundam Epiſcoporum, id eſt, Hartuici Bremenſis, & Vlrici Hamberſtatenſis regalia perſonis tantùm, quia nec perſonis, ſed Eccleſiis perpetualiter à Principibus tradita ſunt, adiudicata fuere. Itémque à Gunthero lib. 2.

--Tunc demum ſigna reuellens,
Roncalia properat rapidis attingere caſtris.
Eſt locus Italia modicum ſeiunctus ab vrbe:
Cui quia pulchra ſitu placet inde Placentia nomen.
Planus, & Eridani placito iunctiſ. mill amnti,
Effundit latos ſpatioſo limite campos.
Hic quoties claram regnator tendit ad vrbem
Teutonus, Auſoniam ſumpturus ritè coronam,
Ponere caſtra ſolet: ligno ſuſpenditur altè
Erecto clypeus: tunc præco regius omnes
Conuocat à dominis feudalia iura tenentes.

Excubias Regi prima celebrare fideles
Nocte vetuſtorum debent ex more parentum:
At quicunque domi. domino nolente relictus,
Deſuerit feudo priuari Curia cenſet, &c.

Lotharius Imperator, *lib. Feud.* 2. *tit.* 52. §. 1. dum apud Roncaliam ſecundum antiquorum Imperatorum conſuetudinem pro iuſtitia ac pace regni componenda conſideremus. *Et titul.* 55. Dum ex prædeceſſorum noſtrorum more vniuerſalis curiæ Roncaliæ pro tribunali ſederemus, à Principibus Italicis non modicas accepimus querelas, &c. *Abbas Vrſperg. in Frid.* Pro reparando itaque iuſtitiæ vigore. omnibus Lombardis & Italicis Roncaliam, vbi mos Lombardorum eſt iuſtitiam ſuam requirere, & ab Imperatoribus recipere, diem certam & curiam publicam ad præſentiam Principum qui tunc aderant, eis deſignauit: edictúmque eſt ab Imperatore: vt de ſingulis Italiæ vrbibus viri idonei Roncaliam conuenirent, & Barones, & alij qui cauſſas haberent.

ROSAM Pomponius inter vnguenta numerat, quæ valetudinis cauſſa parata ſunt, *l.* 21. §. 1. *D. de aur. & argen.* Sic Roſam pro oleo roſaceo poſuit *Celſus lib.* 8. *c.* 4. Quod ſi membrana, inquit, per inflammationem intumuerit, infundenda erit roſa tepida.

ROSTRA Liuio templum, ſeu forum ante curiam Hoſtiliam, in quo erat pulpitum ornatum roſtris, *& vide l.* 2. §. *exactos. D. de orig. iur.*

ROTÆ aquariæ, *apud Paul. libr.* 4. *Sent. tit.* 6. per quas extollitur vel extrahitur aqua, *de quibus in l.* 1. *C. commu. præd. l.* 20. §. *vl. D. de contrah. empt. & apud Cat. de re ruſt. c.* 11. *Tertull. lib. de Anima*, Rotas aquilegas vocauit. *Vitruuius lib.* 10. *ca.* 9. Quod rota extulerit, inquit, in caſtellum infundi. *Iſidor. lib. vlt. c.* 15. dictam ait Rotam, quòd quaſi ruat. Eſt enim machina, qua ex flumine aqua extrahitur. Lucret. lib. 15.

In fluuio verſare rotas, atque hauſta videmus.

Vbi hauſta ſunt rotarum cadi ab hauriendo, quæ Græcè ἄντλια vocantur, vt & à Nonio notatur. Riuus verò ille quo per rotam educta aqua in hortum effunditur, ἀμάρα, Græcis vocantur, ἀπὸ τοῦ ἀμαρεύειν, quod eſt deriuare, vel ἀπὸ τοῦ ἀμαρίειν, & hac ratione aſpirari deberet. Vide Etymologicum.

Rota POENALIS, ſupplicium à Franciſco rege in graſſatores inſtitutum, vt fractis membris ſemianimes in altum elatis rotis ſupinis imponantur, diuerſiſſimum eſt ab rota illa veterum, cui homines alligati crudeliter torquebantur. Nicephorus enim D. Panteelemonem rotam qua membra comminuuntur ſine damno pertuliſſe ſcribit, lib. 7. c. 14. in epiſtola quadam Luciani ad Steſichorum ſic legitur: τινὲς δὲ ἀνεσκολόπισαν, καὶ τῶν τροχῶν ἐλυγίσθησαν. Suidas ſic ſcribit: τροχισθεῖσα, βασανισθεῖσα, ἀπὸ τοῦ τροχοῦ, ὅσπερ ἐστὶν ὄργανον βασανιστικὸν, καὶ διατεῖνον τὰ σώματα. Et paulò pòſt: ξύλινόν τι ἦν ὁ τροχὸς, ἐν ᾧ δεσμούμενοι οἱ οἰκέται ἐκολάζοντο. Demoſt. 3. in Aphob. θέλειν γὰρ δὴ τὴν μυλλίαν ἐπὶ τοῦ τροχοῦ στρεβλοῦσθαι M. quoque Tullius *libr.* 5. *Tuſcul.* rotam genus quoddam tormenti apud Græcos eſſe teſtatur. *Apuleius lib.* 3. Nec mora, cum ritu Græcienſi ignis & rota, tum omne flagitiorum genus inferuntur. *Et lib.* 10. Nec rota vel eculeus more Græcorum tormentis eius apparata iam deerant.

ROTVNDÆ clauſulæ, *Fab. Quintil. lib.* 7. quibus ſententiæ clauduntur, cum ſequentibus non hærentes. *Vide Budæum.*

RVBEVS, & rufus generalia ſunt nomina, ad omnia, quæ quomodolibet rubent, *vide Gell. l.* 2.

RVBOR, pro pudore, qui plerunque mali eſt *hoc verbo vtitur I. C. in leg.* 3. §. *fi. D. de vſur.*

RVBRIANVM Senatuſconſultum,

Digitized by Google

ſultum, vide Senatuſconſultum Rubrianum.

RVBRICA, terra rubra, *de qua vide Dioſcorid. lib. 5. cap. 71. & Mart. commentariorum.* Hac veteres interdum etiam minio, librorum indices, id eſt, titulos notabant: quo factum etiam eſt, vt & pro titulis ipſis capiantur, *vide Paul. in l. 2. §. recup. D. de interdi.* Recuperandæ, inquit, poſſeſſionis cauſſa interdicta proponuntur ſub rubrica Vnde vi. Hinc illud Iuuenalis Satyr. 14.

---perlege rubras Maiorum leges

Et illud Perſij Satyra 5.

Excepto ſi quid Maſuri rubrica vetauit.

Hinc Fab. *lib. 12. cap. 3.* Alij ſe ad albũ & rubricas tranſtulerunt, & formularij, vel leguleij eſſe maluerunt. Ouid. lib. 1. Triſt.

Nec titulus minio, nec cedro charta notetur.

Turneb. *Aduerſ. lib. 4. c. 5.* Rubricas ſcribit veteres tantùm poſuiſſe in publico legitimóque iure, vt maieſtas legibus accreſceret, capitibus earum ſinopide inſignitis, & ſanguineum quiddam & cruentum fortaſſe etiam minantibus, nec ad Prætoris album pertinuiſſe: tum etiam Iuriſconſultorum libros rubrica notari non ſolitos. Hæc (vt ingenuè fatear) parum mihi cum ſuperiorum auctorum auctoritate conuenire videntur: nec probabile eſt aliis omnibus cum librorum ornatum ſolis Iuriſconſ. exceptis conceſſum fuiſſe. Notat idem Turnebus, Demetrium grauiſſimum phyſicum, ea quæ expertus erat conſignaſſe rubra cera anulo impreſſa, & poſtea commentariis commiſiſſe. *Vitruuius*: Admiror etiam Democriti de rerum natura volumina, & eius commentarium, quod inſcribitur χειροτονητῶν, in quo etiam vtebatur anulo, ſignans cera ex milio, quæ eſſet expertus. Aduertendum autem quod Rubricæ ſui natura ad ſubſequentem textum referendæ ſunt, à quo vel reſtringuntur, vel declarantur, *l. aſſe. D. de hæredib. inſtituen.* Si quidem de particulæ natura, materia ſubſequentis demonſtratiua eſt, *l. idem Pompon. D. de arbitr.* Cæterùm ſi quæ rubricæ diſponere videntur, id non ex propria natura, ſed ex aliqua extrinſecus accidente ratione fit: veluti quoties contexus integer non extat: vt in pleriſque, Cod. tit. quibus ſubiecerat leges Græcas Iuſtinianus quæ hodie beneficio τῶν Σκολιαστῶν extant ferè omnes, Cùm enim veriſimile ſit, concordaſſe rubricam cum textu, probabiliter ex rubrica coniicimus quid in textu olim fuerit. Verum rubrica cuius extat textus, non minus atque ille allegari poteſt *vt rubr. l. C. ne fideiuſſ. dot.* licet ex contexu potius agatur, quia ille principalior. Sin autem rubrica clarior, textum ſubſequentem ambiguum declarat. Sicut enim vna pars legis aliam declarat, *leg. ſed & poſteriores. D. de leg.* & ex præcedentibus ſubſequentia explicantur, *l. ſi ſeruus plurium. §. fin. de leg. 1.* ita ex titul. lex ipſa interpretationem poteſt capere: attamen quam Rubrica ſpecialis, generalitas textus potior habenda eſt. *quod voluit probata Gloſſ. Auth. de inceſt. nupt. in verbo,* Illicitas.

RVDE ÆDIFICIVM, *in leg. 1. ſub. fin. D. de impenſis in rebus dot. fac.* iuxta vulgata exemplaria. In Pandect. Floren. legitur Ædificium ruens ſanè clariore ſenſu.

RVDES PARIETES, *l. 44. D. de vſufruct.* nullo dum, tectorio opere inducti. Rudis materia, non facta, neque in opera coniecta, *l. 9. §. infecti, D. de aur. & arg.* Rudes lapilli vel gemmæ *l. 25. §. fin. D. eod. tit.* nondum ornati, aptati.

Rudis maſſa impolita, *§. ſi quis ex. de rer. diuiſ. Inſtit.*

RVDVS erit, quod & raudus, propriè rem aſperam & imperfectam ſignificat. Dicitur autem nouum, & vetus Rudus, ſed diuerſo ſignificatu. Nouum rudus, materia pauimenti eſt: vti ſaxa de nouo contuſa, ſeu teſtæ confractæ cum calce, ad pauimen-

Digitized by Google

ſum faciendum. *vide Vitruuium lib. 7.* Vetus rudus lapides rudes, vt in dirutis ædificiis. Sicque vſurpauit *Vlpian. in leg. 3. de ſeruit. præd. ruſt.* Poſſe te cedere ius ei eſſe terram rudes ſaxa iacere, poſita habere.

RVDVSCVLVM non modò pro ære infecto vulgus vſurpat, ſed etiam pro ſignato, vt cùm dicitur in mancipando: Ruduſculo libram ferito, id eſt, aſſe tangito libram. *Feſtus.*

RVDERARE exponit Budæus, *referente Turn. Aduerſ. lib. 2. cap. 3.* ſtatumini ſuperinducere cum calce & arena, aut rudere nouo & rediuiuo. id eſt, ex vetere ædificio ſumpto, non nuper effoſſo, quod conſtare è cemento. *Vitruu. libro ſeptimo.* Tunc inſuper ſtaminetur non minore ſaxo, quàm quod poſſit manum implere: ſtatuminibus inductis ruderetur: & mox: Inſuper ex teſta nucleus inducatur. Statumina autem vocat lapides & cementa libralia & manalia, ſine calce & arena.

RVDERATVS ager, qui veterum ædificiorum materia ſcatet.

RVFVLI appellati ſunt tribuni militum, non à populo, ſed à Conſule facti: quòd de eorum iure Rutilius Rufus legem tulerit. Hi poſtea mutatione vnius literæ Rutuli ſunt appellati.

RVERE, quod ad ſtipulationem damni infecti attinet, in qua hæc verba, Si quid tibi RVET, poni ſolebant, leg. 18. D. rem rat. hab. non videtur quod aut vento, aut omnino aliqua vi extrinſecus admota cadat, ſed quod ipſum per ſe concidit, *l. 43. D. de dam. inf.*

RVINA, caſu fortuito contingens ædificiorum lapſus. *leg 10. D. ad leg. Falcid. l. 1. §. is quoque. D. de oblig. & actio. l. 1. §. 1. D. depoſ.*

RVMOR Specul. titul. de notorio crimine, eſt particularis aſſertio, vel inſinuatio ex ſola ſuſpicione, & incerto auctore proueniens, *cap. ſuper. de eo. qui cogno. conſang. vxo. vide text. leg. 25. 2. verſic. planè. Digeſt. de acquir. hæred.* Rumor pro exiſtimatione, & pro fama.

RVMPI teſtamentum dicitur, cùm Permanente ſuo in ſtatu teſtatore caſu aliquo euertitur, vel ipſius ius vitiatur, *l. 3. §. D. de iniuſt. rupt. & Inſtitut. in princip. tit. quib. mod. teſt.* veluti agnatione poſthumi, adoptione vel arrogatione filij filiæue, alerius teſtamenti factione, dummodò hæres ex eo eſſe potuerit. *Iſidorus lib. 5. Etym. c. 24.* Ruptum teſtamentum inde dictum ait, quod naſcente poſthumo, neque exhæredato nominatim, neque inſtituto rumpitur.

RVPISSE verbum in Aquilia lege ferè omnes veteres ſic intellexerunt, pro corrupiſſe, *l. 27. §. 1. D. ad l. Aquil.* Ruptum tamen ait Imp. intelligitur, quod quoquo modo corruptum eſt, *§. 3. ad l. Aquil.* Et ideo qui veſtimenta ſciderit, & qui inquinauerit, & qui nauem perforauerit, & qui vulnerauerit, & qui virgis, loris, pugnis, ceciderit, vel celo, aut quo alio ſciderit corpus, rupiſſe intelligitur, *d. l. 27.*

RVPITIAS XII. Tab. Feſto. lib. 39. ſignificat damnum dederis: quod à rumpo videtur deduci.

RVRSVS, denuò de bina vice intelligendum eſt, *leg. §. ſi cui. Digeſt. vt leg. no. cau. Bart. l. fideicommiſſ. §. ſi quis dicendo. leg. 3.*

Rurſus, pro contra interdum vſurpari Seruius notat in illud lib. 3. Georg. Vig.

Rurſus cura patrum cadere, & ſuccedere matrum
Incipit.

Sic accipitur *in l. 11. §. filio. D. ad leg. Falc. 9. rurſus. Inſtit. de actionibus.* vbi rurſus ex diuiſo bis *&* *avri* Iuſtinianus dixit. Sic & apud M. Fabium lib. 4. c. vlt. & aliàs ſæpè hæc vox accipienda eſt.

RVS, omnis locus extra vrbem vbi ſunt agri & villæ, *rubr. Cod. ſi cur. relict. ciuit. rus ha.* Rura veteres incultos agros dicebant, id eſt, ſiluas & paſcua, *ex lib. de limit. var. auct.* nec dicũtur, *vt vult. Varro. lib. 4. ling. Lat.* quod

Digitized by Google

quòd ex iis percipiantur fructus, ſed à Græco ἄρουρα, prima litera abiecta, vt ἀμέλγω mulgeo.

RVSTICA mancipia ab vrbanis non loco, ſed genere vſus cognoſcuntur, *l. vrbana. 1. de verb. ſignifi. l. ſeruis vrbanis. & l. cùm quæreretur de leg. l. 3. l. quemadmodum. D. de ſupellectili leg. l. ſi prædium. C. de præd. minor.* Sic etiam Vrbana prædia à ruſticis non loco, ſed qualitate, vſu materiáque diſcernuntur, *l. vrbana. 2. de verborum ſignificatione.* Neratius tamen eo loco diſtinguit, *l. 2. ſeru. ruſt. præd. l. eo iure. D. in quibus cauſ. pign.*

RVSTICI nuncupantur generaliter omnes, qui ſine nobilitatis iure agriculturam exercent, ſiue ſint ſui iuris, ſiue alieni: Sed vnde eſt (dices) quòd ruſticum nomen ad iniuriam ſæpè proferamus? Vt apud Virg. Ecl.

Ruſticus es Corydon.

Reſpondeo: cùm vita cultior à rudi in vniuerſum eſſet aliquo hominum exemplo declaranda, altera nuncupata eſt vrbana, quoniam ex doctorum virorum conuerſatione, mores & lingua ſolet in vrbe formari: altera verò ruſtica, quandoquidem ruri nulla eſt educationis, nulla loquendi peritia. Inde dicimus vrbanitatem, quæ opponitur ruſticitati, & ruſticè loqui eum qui barbarè loquitur, aut incultè. Cæterùm per hoc nihil detrahitur dignitati agriculturæ, quam nobiliſſimi Romani exercuerunt, & noſtri quoque nobiles exercent per alios, honeſtiſſimo lucro.

RVSTICITAS, eſt ſimplicitas animi ſine fraude & dolo: *vt in l. 2. ff. ſi quis in ius voca. non ierit.*

RVTA CÆSA, ſine copula à veteribus pronunciabantur, ſicut & alia multa, *l. 5. §. idem ex Iul. D. ad exhib. & l. 38. §. vlt. ff. de act. empt.* Ea autem dicuntur quæ venditor poſſeſſiones, ſui vſus gratia concidit, tuendáque extraxit. Et ruta quidem quæ eruta ſunt, vt arena, creta, & ſimilia: cæſa, ea quæ cæſa, vt arbores cæſus, & carbones, & his ſimilia eſſe vult *Vlpian. l. 17. §. ſi ruta, de act. empt.* Granaria item quæ ex tabulis fieri ſolent, ſi eorum ſtirpes ſupra terram ſunt, vt & regulas quæ nondum ædificiis impoſitæ ſunt, rutis & cæſis cedere, dicit Iauolenus l. 18. eo, Q. Mutius Ruta cæſa definit, quæ neque ædium, neque fundi ſunt: & in rutis cæſis ea demum ſtatuebat, quæ terra non tenerentur, quæque opere ſtructili, tectorióve non continerentur, 66. *in ſin. ff. de contrah. empt. l. 241. de verbor. ſign. Cic. 2. de Orat.* Te, cùm ædes venderes, ne in rutis quidem & cæſis ſolũ tibi paternum recepiſſe. Ea ſolita fuiſſe in venditionibus excipi idem in Topic. ſcribit. His opponuntur fixa iunctáque, *d. l. 38.* ſecundum vulgarem ſcripturam, quam Florentinæ præfert. I. Cuiac. vel in fixa inædificatáque, *l. cum fundus. ff. de inſtr. vel inſtr. leg.* quib. Liuius li. 39. adiicit immolita: quo nomine quæque citra ædificij formã molita, ſignificantur: vt in legibus limitum: Ne quis eos limites decumanos ne obſepito, néve quid eis immolitum, néve quid ibi poſitum habeto.

RVTABVLVM eſt, quo ruſtici in proruendo igne panis coquendi gratia vtuntur, *Feſto li. 16.* Galli *palam* vocant.

RVTRVM, eodem auctore ibidem, quo arena eruitur. A ruendo quidam deduci volunt. Nonius à radendo. Lucilius: *Frumentarius eſt, modium hic ſecum atque rutellam vna adfert*, proinde quaſi inſtrumentum ſit hoſtorium, ad æquandam menſuram & radendam: cùm tamen ſignificare poſſit inſtrumentum, quo fruges corruuntur in modium, id eſt, coniiciuntur.

RVTILANS ſanguine, rubeſcens, *l. milites. C. de teſt. mil.*

Digitized by Google

ſuiſſe, quæ aliis penatibus paterfamiliâs faceret, *conſtat ex Ciceronis lib. de legib.2.* Emancipati autem liberi arbitratu ſuo ſacra ſibi conſtituebant. Hinc filiifamiliâs in ſacris paternis eſſe dicuntur, *l.2.C.de bon.quæ lib.* In ſacris manere, *l.filia.12. C. de collat. l. penultim.C.de adopt.* In ſacris parentum conſtituti, *l.vlti.C. de inoffic. teſtam.l.vlt.C.ad Tertyll.l.vlt.C. de cur. fur.* In ſacris poſiti, *l. in cõiunctione 20. C.de nup.* In ſacris retineri, *l.3.C. de bon.mater.* Hinc adoptati, qui in alterius gentem tranſibant, in eius gentis ſacra tranſire dicebantur: *vt apud Valer. Maxim.lib.7.c.7.* Et qui per emancipationem de familia demigrabant, à ſacris paternis dimitti, & abſolui, *l.quidam 31. D. de fideicom. l.1. C.de annal.except. l.de emancipatis. 13. C.de legitimis hæredibus.*

Sacra loca ea ſunt, quæ publicè ſunt dedicata, ſiue in ciuitate ſint, ſiue in agro, *l.9.de rer.diuiſ.*

Sacra res ſunt, quæ publicè conſecratæ ſunt, non priuatè. ſi quis ergo priuatim ſibi ſacrum conſtituerit, ſacrum non eſt, ſed profanum, *l.6.§.2. D.de diuiſ.rerum.* Sacræ item res ſunt, quæ ritè per Pontifices Deo conſecratæ ſunt, veluti ædes ſacræ, & donaria, quæ ritè ad miniſterium Dei dedicata ſunt: *ait Imp.§.6.D. de rer. diui.* Sic Trebatius: Sacrum eſt inquit, quicquid eſt quod deorum habetur, *apud Macrob.Satur.lib.3.c.3.* Et Gallus Ælius apud Feſtum: Sacrũ eſt, inquit, quodcunque modo & inſtituto ciuitatis conſecratum ſit, ſiue ædes, ſiue æra, ſiue ſignum, ſiue locus, ſiue pecunia, ſiue quid aliud quod diis dedicatum & conſecratum ſit. Sacrum autem à ſancto quid differat. vide Sanctum.

Sacra certamina ſunt, quæ diis dedicata ſunt, *l.4.D.de his.qui not.infam.* qualia erant Iouis Capitolini, Apollinares ludi, & magnæ Deum matris, *Quintil.lib.3.ca.7.* An laudes Capitolini Iouis perpetuæ ſacri certaminis materia, vel dubiæ ſunt, vel in oratorio genere tractantur. *Inde Firmic. lib.3.Matheſ.c.12.* Sacris quoque faciet certaminibus propoſitos. *Idem li. 6.c. 31.* Athletam faciet ipſa genitura, & qui in ſacris certaminibus victor glorioſa & digna oportet præmia coronarum. Sic etiam ſacras coronas, *in l. 40.D.de re iudi.* accipio, quæ in ſacris certaminibus partæ ſunt.

Sacras etiam Impp. res ad ſe pertinentes vocant. Sic ſacras domos, ſacras largitiones, ſacra ſcrinia, ſacrum ſtabulum, ſacram monetam, ſacrum comitatum, in conſtitutionibus accipimus. Sic & principales conſtitutiones ſacræ dicuntur, *l.5.§.ſi tutor.D.de admi.tuto.l. 5. D. de manumiſsionibus, l.27.D. de re iudicata. l.43.ff. de actio. empt.l.18. in princip. & §. 1. D.de iure fiſc.l.1.§.item. D.quæ ſentẽ.ſine appella. reſc.l & 6.D.de appell.recip.*

Sacri affatus, *l.ſacri.C.de diuerſ.reſcri.* eſt eſt, principis reſcriptum. Eodem ſenſu, Sacrum oraculum, ſacra adnotatio, ſacræ literæ, ſacri vultus paſſim in Conſtitutionibus Impp. legimus: ſimiliter & ſacra forma.

Sacer cognitor, *in l.3.C. vbi Senatorum, l.C.quo appella.non recip.* cui audientiam cauſſæ vice ſua princeps mandauit. Qui & ſacri auditorij cognitor, *in Cod.Theod.* vocatur. Et iudex ſacrarum cognitionum, in quadam inſcriptione Italica, ex qua alia Romana inſcriptio ex Thermis Conſtantini deſcripta, emendata eſt, in qua iudex ſacrarum conſtitutionum, pro cognitionum, legitur.

Sacra via, *in leg. ſecunda*, D. *de orig.iur.* dicta eſt, quòd in ea fœdus ictum ſit. *reliqua vide apud Feſtum. lib.17.*

SACRAMENTVM dicitur ea pecunia, quæ in iudicium venit, in litibus: à ſacro. Qui petebat, & qui inficiabatur de aliis rebus, vterque quingentos æris ad Pontificem deponebant. de aliis rebus item certo alio legitimo numero aſſium. Qui iudicio vicerat, ſuum ſacramentum à ſacro auferebat: victi ad ærarium redibat. *Varro lib. de lingua 4.* Sacramentum, *inquit Feſtus*, æs ſignificat quod pœ-

Digitized by Google

næ nomine penditur, ſiue contendit. Id in aliis quinquaginta aſſium eſt, in aliis quingentorum, inter eos, qui iudicio inter ſe contenderent qua de re lege Papyrij, Tribun. pleb. ſancitum eſt his verbis: Quicunque Prætor poſthac factus erit, qui inter ciues ius diceret, Treſuiros capitales Populum rogato: iſque Treſuiri * quicunque * ciere ſacramenta * exigunto. iudicandóque: eodémque iure ſunto, vt quos ex legibus, plebíſve ſcitis exigere iudicaréve oportet. Sacramenti autem nomine id æs dici cœptum eſt, quod & propter ærarij rationem, & ſacrorum publicorum multitudinem conſumebatur in rebus diuinis. Sic enim optimi ſcriptores diuulſos inter ſe locos reconciliare conatur Hoto. *Pedianus autem Verrina tertia*: Comperendinatio, inquit, eſt ab vtriſque litigatoribus inuicem ſibi denunciatio in perédinum diem, namque cùm in rem aliquam agerent litigatores, & pœna ſe ſacramenti peterent, poſcebant iudicem &c. Quibus ex Varronis, Pomponij, & Aſconij locis, quãtum inter Sacramentum & ſponſionem interſit, ita demonſtrari poſſe idem Hotomanus arbitratur: vt ſacramentum ſit certa & legitima pecuniæ ſumma, quæ ab actore & reo deponebatur in ſacro, vt qui victus & damnatus eſſet, is pecunia ſua mulctaretur: qui viciſſet, ſuam recuperaret. Sponſio autem dicebatur, mutua litigatorum promiſſio, cùm alter ab altero certam ſummam ſtipulabatur, ni bonam cauſſam haberet. In hac igitur ſtipulatio adhibebatur, & alter alterius fidem ſequebatur, neuter deponebat: in illo neuter alterius fidem ſequebatur, neuter ſtipulabatur, ſed vterque deponebat. In hac, victor actionem ex ſponſo habebat, id eſt, certi condictionem, vt ſibi eam pecuniam exigere & habere liceret: in illõ, victi pecunia ſacro committebatur, & in res diuinas conſumebatur. *Iſidorus autem libro Etymolog.* 5. Sacramentum, inquit, eſt pignus ſponſionis: quia violare quod quiſque promiſit, perfidiæ eſt. Quod quam ineptum ſit, id eſt planè Iſidoricum nemo non videt. nam Sacramentum pignus quidem eſt, at non ſponſionis: verùm bonæ fidei litigatoris. In ſponſione namque pignus non datur. Sacramentum autem in rerum capitalium iudiciis vſurpari ſolitum putare, planè abſurdum eſt: ídque ſuperior ille Pediani locus attentè conſideratus. ſatis oſtendet. Hinc verò explicari poterit, quod ait Tullius pro Roſcio Comœdo, legitimam partis ſponſionem factam. Nam ſacramenti quantitas, lege definita erat. Huc pertinet elegans Ciceronis Epiſtola ad Volumnium locus, in qua ita eſt: Pugna, ſi me amas, niſi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, niſi cætera, quæ ſunt à me in ſecundo de Oratore, per Antonij perſonam diſputata de ridiculis, ἔντεχνα & arguta apparebunt, vt ſacramento contendas mea non eſſe. Adde & illas ex Valerij Probi libello notas, S. N. S. Q. quæ hæc ſignificabat: Si negat, ſacramentum quærito. Item has. Q. N. T. S. Q. P. id eſt, Quando negat, te ſacramento quinquagenario prouoco. Quæ fuiſſe ſolemnia ſponſionis ſacramenti verba veriſimile eſt.

SACRAMENTVM etiam dicitur, militare iuſiurandum, in quod milites, qui nomina dabant, adigebantur: Græci ὅρκον στρατιωτικὸν appellant, huius autem ſacramenti fit mentio, *in l. 8. Cod. de legat. l. 3. Cod. Theod. de immun. conceſſ.* Quo qui liberabantur, ſacramento ſolui dicebantur, *l. 2. §. miles. D. de his, qui not. infam. l. 14. D. de his, quibus vt indig. l. vlt. D. de re milit.*

SACRAMENTALES, à ſacramento, id eſt, iuramento, dicebantur ij, qui quamuis rei de qua ambigebatur, teſtes non fuiſſent, tamen ex eius, cuius res agebatur animi ſententia, in eadem, quæ ille verba iura-

ized by Google

iurabant: ipſius videlicet probitate & innocentia confiſi. Nam tum demum adhibebantur, cùm teſtes nulli extarent. *Feud. titul.* 4. §. 3. *& titul.* 10. *&* 26. Vaſſallus autem in ſacramentalium ſuorum numero minimum ſex cognatos adhibebat: dominus partim cognatis, partim vaſſallis, partim extraneis vti poterat. *libr. Feud. titul.* 33. Plura cognoſce ex legibus Langobard. *titul.* 41. *De VVadiis de ſacramento fugientibus. Sic apud Gregorium Turonenſ.* Apud Pariſios pater quidem pro filiæ pudicitia iurat. Tandem, inquit, ne crimen conſurgat vlterius, innocentem eam faciam ſacramento: eleuatiſque manibus ſuper altari, iurauit filiam non eſſe culpabilem. Forma autem huius Iuriſiurandi ſic exponitur, *in legibus Aleman. titul.* 6. *De Iuratoribus.* Iſta verò ſacramenta ſic debent fieri, vt illi coniuratores manus ſuas ſupra capſam ponant, & ille ſolus, cui cauſa requiritur, verba tantùm dicat, & ſupra omnium manus manum ſuam ponat: vt ſic eum Deus adiuuet, vel illæ reliquiæ, & illas manus, quas comprehenſas habet, vt de illa cauſſa, vnde interpellatus eſt, culpabilis non ſit. In Lombardia autem plerunque Iuratores vocantur, *vt libr.* 1. *titul.* 10. *l. ſi quis ex leui.* Si huius facti teſtes non habuerit, cum duodecim Iuratoribus per ſacramentum affirmet, &c. *Et in leg. de homicidiis:* Si huius facti teſtes non habuerit, cum 12. Iuratoribus legitimis per ſacramentum affirmet, &c. Video etiam hoc nomen apud Senecam, initio ludi Claudiani: Si libuerit reſpondere, dicam quod mihi in buccam venerit, quis vnquam ab hiſtorico iuratores exegit? Vbi Iuratores pro teſtibus poni vult Hotom. alij veritatem legunt, propter illud Ciceronis de 1. Faciunt imperitè, qui in iſto periculo non vt à poeta, ſed vt à teſte, veritatem exigant. Quo ipſo loco vocem, DELECTATIONEM abeſſe exiſtimat hoc modo: Non vt à poeta delectationem, ſed vt à teſte veritatem exigãt. Nam ſtatim ita ſequitur: Quippe cùm illa ad veritatem referantur, in hoc ad delectationem pleraque.

SACRAMENTVM alio ſenſu eſt ſacræ rei ſignum. *vide* 1. *q.* 1. *c. multi. & extr. de ſacr. non iter.*

SACRARIVM & ſacer locus differunt: nam ſacer locus, eſt locus conſecratus: ſacrarium eſt locus, in quo ſacra reponuntur: quod etiam in ædificio priuato eſſe poteſt, *l.* 9. *ff. de diuiſion. rerum.* Sacrarium quoque appellatur: illa pars, in qua ſunt clerici ad celebrandum propter ſacramenta, quæ ibi conficiuntur, & quia in altari maiori, cùm ſoleat eſſe ſacrarium, includuntur reliquiæ, *extr. de conſec. Eccleſ. vel altar.* Eſt & Sacrarium Principis. *in l. vl. §. legat. ff. de mun. & ho. l.* 8. *de legat. & decr. legat. C. Th.*

SACRATÆ leges ſunt, quibus ſancitum erat, vt ſi quis aduerſus eas feciſſet, ſacer alicui deorum eſſet. Sunt qui eſſe dicant ſacratas, quas plebs iurata in monte ſacro ſciuerit. *Feſtus.* Alio ſenſu leges ſacratiſſimæ dicuntur, *l. leges.* 9. *C. de legibus & conſti.* Leges ſacratiſſimæ, inquiunt Impp. quæ conſtringunt hominum vitas, intelligi ab omnibus debent. Sacratiſſimæ autem, id eſt, ab Imperatoribus latæ eadem forma, qua ſacræ domus, ſacræ largitiones, &c.

SACRILEGI ſunt, qui publica ſacra compilauerunt, *l.* 6. *&* 9. *D. ad leg. Iul. pecu.* Seruius in 9. Ecloga Virg. Sublegere, ait, furari eſt: vnde & ſacrilegus dicitur, qui ſacra legit, id eſt, furatur.

SACRILEGIVM Impp. appellant etiam ſuarum conſtitutionum violatarum crimen, *l. vnic. C. de crimin. ſacril. l.* 6. *de appellat. in C. Theod.* Sacrilegiíque crimen irrogant his, qui præcepta ſua neglexerint, vel ſcita violarint, *l.* 1. *C. vt digni. ordo ſeruet. libr.* 12. *&* 13. *C. de erogat. mil. anno. libr.* 12. *& apud Caſſiodor. in libris Variar. aliquoties.*

SACRISTA, ſiue Theſaurarius, is eſt, ad cuius curã pertinet cu-

Digitized by Google

ſtodia ſacrorum vaſorum, veſtimentorum Eccleſiaſticorum, ſeu totius theſauri Eccleſiaſtici, nec non quæ ad luminaria pertinent, ſiue in cera, ſiue in oleo, *cap. vnic. extr. de offic. Sacriſta, & ca. perlectu. §. ad theſaurarium. 25. diſt.*

SACROSANCTVM, Feſto libr. 18. dicitur, quod, iureiurando interpoſito eſt inſtitutum: vt ſi quis id violaſſet, morte pœnas penderet. Sic M. Cato ait, Ædiles ſacroſanctos eſſe. Sic ſacroſancta Eccleſia, *C. de Sacroſ. Eccle.* Vide Sanctum.

Sacroſanctum etiam ſignificat id, quod ſine inexpiabili ſcelere violare nemini prorſus licet. Atque hoc ſenſu muri ciuitatis ſacroſancti dicuntur, vt qui eos violaret, morte pœnas penderet. *in l. fin. D. de diuiſ. rer.* Si quis, inquit, violauerit muros, capite punitur.

SACERDOS, dignitatis & honoris nomen, *Panor. in c. ſi ſacerdos. de offi. ordin.* Sacerdotes curatores ſacrorum, quos Maieſtati Dei, & ſacris vacare Paulus oportere dicit, *in l. non diſtinguemus. §. ſacerdotio. D. de recept.*

Sacerdotum autem duo genera erant apud Romanos: alterum, quod ad placandos deos conſtituebatur, vt ſacris præeſſet ſolemnibus: alterum, quod prædicta vatum, ſeu reſponſa, in quibus arcanū aliquid ſemper putabant latere, interpretabatur iis, quorum ſcire intererat. Sic autem dij, vel reuera dæmones, ſtupidis Gentibus multifariam imponebant. Quandoquidem ipſe Satanas (*inquit Paulus 2. Cor. 15.*) transfiguratur in Angelum lucis.

SACERDOTIVM, *in l. 37. §. ſacerdotio. D. de pactis.* Sacerdotium etiam in prouinciis & municipiis, *l. 1. D. ad l. Iul. de ambitu. l. 17. D. de mune. & hono. l. 8. D. de vacat. mun. l. 8. D. de excuſ. tut. l. 1. C. de natur. lib. l. vnde pericu. ſucceſſ. libr. 10. Cod.* Quod patrimonij munus eſſe ait, *l. 8. de muner. patrimon. lib. 10. Cod. Iul. Fir. lib. 4. Matheſ. cap. 15.* Faciet quoque nobili poteſtate pro climatis genituræ menſura gymnaſiarchas, prouinciarum ſacerdotes. Verſabatur etiam ſacerdotiorū munus in apparatu, editione, & exhibitione ludorum, *vt oſtendit l. vltim. de expenſ. ludor. in C. Theod.* Inde ſacerdotiorum editiones, *in l. 1. de ſpectacul. in Cod. Theod.*

SÆVIRE, crudeliter in aliquem agere. *§. ſed hoc tempore. Inſti. de iis, qui ſunt ſui vel alien. iur.*

SÆVITIA, pro inconceſſa caſtigatione. *Paul. ad leg. Aquil.* Præceptoris enim nimia ſæuitia culpæ adſignatur. Quia leuis duntaxat caſtigatio conceſſa eſt docenti, *vt tradit Vlpian.*

SAGA, *in l. 12. C. de curſu publ.* inſtrata equorum. Interpretes βασιλικῶν τὰ παλλιά. verterunt illo loco. *vide Baiſium in libel. de re veſtiaria.*

SAGARIVS, ſagorum venditor. Hinc Sagaria negotiatio: ſicut à linteo lintearia. *Vlpian. de tributo. actio. Procuratoris.* Duas, inquit, negociationes exercebat puer, ſagariam, & linteariam. *Idem l. cum duobus §. quidam. pro ſocio.* Quidam ſagariam negociationem coierunt.

SAGMINA, *inquit Marcia. in l. ſanctum. de diuiſio. rer.* ſunt quædam herbæ, quas legati pop. Roma. ferre ſolebant, nequis eos violaret: ſicut legati Græcorum ferunt ea, quæ vocantur κηρύκεια, Latinè Caducei dicuntur. De Sagminibus ſic Plinius li. 22. c. 2. Siquidem auctores Imperij Rom. conditoréſque immenſum quid dam, &c. hinc ſumpſere: quoniam non aliunde ſagmina in remediis publicis fuere, & in ſacris legationibúſque verbenæ. Certè vtroque nomine idem ſignificatur, hoc eſt, gramen ex arce cum ſua terra ciuilium: ac ſemper & legati cùm ad hoſtes, clarigatúmque mitterentur, id eſt, res raptas clarè repetitum, vnus vtique Verbenarius vocatur. Feſtus Itē, Sagmina ait eſſe Verbenas, id eſt, herbas puras, quia ex loco ſancto arcebantur à Conſule Prætoréve, legatis

gatis proficiſcentibus ad fœdus faciendum. *Horum vide exemplum apud Liuium, li.1.* Itaque perperam faciunt, qui *apud Modeſt. l. vlt. D. de leg. Pomp. de parricid.* ſanguineis virgis cædi parricidas legunt. nunquam enim commiſiſſent Romani, vt herbam ſacram impio parricidarum corpore contaminarent. idque nefas non leui piaculo expiandum cenſuiſſent.

SAGITTÆ à ſagaci, id eſt, veloci ictu, *l. 2. C. quæ res expor. non debët. & vide in Nou. de armis.* Papias dictam ait ſagaciter acutam, apud Albericum. Hinc

SAGITTARIVS *toto tit. ext. de ſagittariis.* Sagittarum appellatione an veniat baliſta, ponit Bart. *l. qui penum. D. de penu. leg.*

SALAMANDRA *in l. 3. §. alio. ff. ad leg. Corn. de ſica.* Id autem eſſe animal lacerti figura ſtellatum ac varium. *Dioſcorides lib. 2. & Plin. lib. 10. c. 67.* ſcribunt, cui ſcilicet tantus rigor inſit, vt ignem tactu ſuo extinguat. Hinc & nata eſt vulgi deprauata opinio, exiſtimantis igne eam veſci. nec vnquam eo abſumi: nam etſi præ frigiditate aliquo tempore in igne illæſa ſubſiſtere poſſit, tamen in ardentem fornacem iniecta, non dubium, quin ab eo tandem conſumi debeat, *quod & Galen. libr. 3. de temperamen. ſcripſit.* Cæterùm inter venena numeratur. Nam hauſtum eius ſequitur inflammatio linguæ, & cum corpore, reſolutionéque aliqua tremor, & ſermonis impedimentum, & liuor totius corporis, *vt Dioſcor. libr. 6. & Plin. lib. 29. c. 2. tradunt.*

SALIS vectigal apud Rom. fuiſſe conſtat. Salis meminit Liuius lib. 2. Cùm ait, altero poſt reges exactos anno ſalis vendendi arbitrium, quia impenſo pretio venibat in publicum, omni ſumptu adempto conceſſum priuatis bello Punico ſecundum vectigal nouum à cenſorib. Nerone & Salinatore inſtitutum ex ſalaria annona. Etenim cum ſextante ſal & Romæ, & per totam Italiam eſſet, Romæ eos pretio eodem, pluris in foris & conciliabulis, & alio alibi pretio præbendum locaſſet, ac pretio ſalis tribus oneraſſet, *vt idem refert libro 39.*

SALARIVM annuam erogationem ſignificat, quę alicui ſui tuendi exhibendíque cauſa præſtatur, τὸ εἰς τροφὴν διδόμενον. *l. vltim. D. de in rem ver. l. 8. §. ſi in ſingulos. D. de tranſactio. l. vltim. in fin. D. de obligatio. & actio. lege 19. §. vltim. D. de annu. leg.* Saltarium verò Cornut. in Perſium. victus vnius diei interpretatur. Plin. hoc vocabulum à ſale duci ſcribit, *li. 31. c. 7. de ſale tractans.* Honorib. etiam militiæque interponitur, ſalariis inde dictis magna apud antiquos auctoritate, ſicut apparet ex nomine Salariæ viæ, quoniam illa ſal in Sabinos portari conſueuerat.

Salarium etiam annuas mercedes ſtipendiáque, quæ ob liberalem artem vel medicinam præſtantur, ſignificat *l. 16. §. 1. de alim. leg. l. 4. D. de decre. ab ordin. fac. l. 51. §. item Papinianus. D. pro ſoc. l. 7. & 56. §. ſalarium. D. manda. l. 1. & 18. C. eod. le. 4. D. de offic. adſeſſ. l. 20. §. vltim. D. loca.* Salarium quoque prædij Iuriſconſulti dicunt, *in l. 40. §. hæres. de lega. 1. l. 8. ff. de vſufruct.* Et ſalarium pro lapidibus cædendis, *in l. 14. in fi. D. commu. præd.* Item tribunorum militarium, & ducum Salaria, erant annonæ ipſorum. Proinde ἀλάριοι Græci interpretantur σιτηρέσιον. Et fortaſſis inde dictum eſt vocabulum, quod ſalaria percipientes, inde ſe alant, *Vopiſcus in Aureliano*: Nam illi Romam venienti, ſalaria ſui ordinis ſunt decreta. & poſtea: Panes militares numero ſexdecim, panes militares caſtrenſes quadraginta, vini menſalis ſextarios quadraginta, &c. quæ ſequuntur. E quibus intelligitur annonam cuique deſtinatam & aſſignatam, Salarium dici. idem in Probo, Item in ſalario diurno, bubulæ pondo, porcinæ pondo ſex, caprinæ pondo decem, & quæ ſequuntur. Latius tamen patuit hoc vocabulum, nec pro annona tantùm, verùm etiam pro commodo & ſtipendio mi-

Digitized by Google

litum vſurpatum eſt. *Plinius.* Nec pudet tribunorum militarium ſalarios emere. Itaque à Græcis explicatur, στρατιωτικὸν ψάλτιον, στιπράσιον, παροχὴ, & στρατιωτικὸν φιλαίθροπον, Veteribus gloſſis, quæ & Salialium dici oſtendunt.

SALARIARIVS, cui ſalarium ſoluitur, vel qui ſalario fruitur, *Vlp. l.10.§.8. D.mandati.* Niſi ſalariarius fuit, & hoc conuenit, vt ſumptus de ſuo faceret ad hæc itinera, hoc eſt, de ſalario. Eadem autem forma dictum eſt qua fideicommiſſarius, legatarius, depoſitarius.

SALGAMA appellantur herbæ, quæ conditæ ſale ad victum in vaſis adſeruantur, veluti cupla, braſſica, beta, etiam nunc apud Turcas. Sed huius nominis obtentu exigebant etiam tranſeuntes milites, culcitras, ligna, oleum: *quod tollitur libr.12.C.titu. de Salgamo hoſpit. non præſtando.* Ne quis, *inquit Im.* Comitum, vel Tribunorum, ſalgami nomine, culcitram, lignum, oleum, à ſuis extorqueat hoſpitibus. Annotauit tamen Alciat. quòd & ſalgami appellatione, venit oleum, ſal, butyrum, & huiuſmodi eſculenta ad condiendum: atque etiam alia in dies neceſſaria, veluti ligna.

SALINÆ, locus vbi fit ſal, *apud Gaium l.1.quod cuiuſque vniuerſ.in pri.* Plin. auctor eſt, Ancum Martium regem, ſalis modia ſex millia in congiario populo dediſſe, ſalináſque primum inſtituiſſe. Earum autem vectigal, exploſis regib. ſublatum, iterum impoſuit cenſor M. Liuius, ob id ipſum Salinator appellatus. Athenæus autem refert *libro 3.* δειπνοσοφιστῶν, *capit.* 1. à Lyſimacho iam olim in Troade vectigal ſalinarum conſtitutum, & natura tamen id quaſi refugiente, ſtatim exaruiſſe ſalinas, ac remiſſo vectigali rurſus prodiiſſe.

Salinæ publicæ fuerunt, & Principis propriæ, vt ferè omnes in Gallia, ex quibus ideò Princeps amplum ſibi vectigal parat, quòd ſuæ cuique regioni deputatæ ſint ſalinæ; nec liceat, aliunde inuecto ſale vti. Locantur autem publicanis ad certum tempus: & ita iam plerìſque in locis locari cœpere, vt certo pretio ſal à conductoribus emere ſinguli cogantur: quod ſi quis ex iure Romano confirmare velit, in promptu eſt *l. inter publica ff. de verborum ſignificat. leg. ſi quis ſine. C. de vectig. & commu. & l. liber homo. §.1.ff. de hared. inſtitu.* & in libris feudorum inter regalia ſalinarum quoque reditus computantur, titulo. Quæ ſint regaliæ. Admonebimus tamen, priuatis etiam Romano iure ſalinas poſſidere licuiſſe *l. forma. §. ſalina ff. de cenſibus. l. 5. §. 1. ff. de rebus eorum. qui ſub tut. l. generali. §. vxori & §. ſequen ff. de vſufr. lega.* Nec illud omittendum, propriam hanc fuiſſe olim fœminarum pœnam, vt in opus ſalinarum damnarentur, vt *indicat la aut damnum. 8. §. in miniſterium. ff. de pœn. & l. mulier. 6. D. de capti. & poſtlim.*

Salinarum vectigal, *in d.l.17. & l.1. D. quod cuiuſque vniuerſ. l. 59. §. 1. de her. inſti.*

Salinarum conductores, *in l.11. C. de vectig. & commu.*

SALICA lege vxorem accipere dicitur, qui ea lege accipit, vt ei manè diei nuptiarum munus ſponſalitium afferat: quod munus Morgengabe vel Morganatica dicitur, *libr. Feud. 2. tit. 3 . & de eo diximus ſuperius.* Eſt autem lex Salica eorum Francorum propria, qui Franci Orientales dicti ſunt, à Sala flumine Salij denominati: de quo flumine & Salis Francis, *Strabo libr. 7. & Paul. Æmil. libr* 2. Eguinarthus *in Carolo Magno*: Ac Salam fluuium, qui Thuringos ac Sorabos diuidit, poſtea à Francis, qui Orientales dicuntur, incolitur. *Item alio loco*: Franci duas habent leges, plurimis in locis valde diuerſas. Significat autem eas, quæ in volumine Barbaricarum legum vocantur Salica & Francica, quæ ipſa Francorum Occidentalium propria eſt. Tamen Hermanus Comes *in libr. de orig. Franc.*

Ripua-

Ripuariam, non Francicam nominat. Duas, *inquit*, Francos habuiſſe leges, ipſorum auctores teſtantur, Salicam, atque Ripuariam: quibus nullus Regum ante Carolum magnum adiicere quicquam tentauit. Eſt autem Ripuaria regio, quæ Rheno, Moſela & Moſa, quaſi triangulari forma concluditur, & Neuſtria vel Auſtraſia vocatur. Guilelmus de Oangis, (cuius libri nondum editi ſunt) ſub anno 420. Franci cœperunt legibus vti, & legem Salicam dictauerunt per quatuor gentis ſuæ Proceres electos de pluribus: qui, ſicut lex Salica declarat, iudicauerunt. Ex quibus intelligi poteſt, quàm verum ſit, quod nonnulli Claudij Seyſſellij auctoritate adducti diſputant, Salicam legem mendosè dici, pro Gallicam. Neque enim illos adiuuat, quod Vitus Amerbachius in Capitulari Caroli ſcribit, Gallicam, pro Gallicanum in antiquo ſuo Codice ſcriptum fuiſſe: quod abſurdiſſimum eſſe verba legis perſpicuè demonſtrant: Vt cantum Romanum pleniter diſcant: ordinaliter per nocturnalia, vel graduale officium peragatur. ſecundum quod beatæ memoriæ genitor noſter Pipinus Rex decretauit, vt fieret, quando Gallicanum tulit: & ob vnanimitatem Apoſtolicæ ſedis, & ſanctæ Dei Eccleſiæ pacificam concordiam. Quis enim non videt his verbis ſignificari, ante Pipinum Regem moris fuiſſe, vt in Gallicis Eccleſijs Gallica lingua hymni Deo canerentur, & officium (vt ipſe loquitur) perageretur: verùm vbi Pipinus Gallicanum regnum Papæ beneficio adeptus eſt, tum Romano Pontifici de ſe optimè merito præter cætera hãc gratiam retuliſſe, vt deinceps Latina lingua officia Eccleſiaſtica peragerentur. *Qua eadem Caroli conſtitutio extat leg. Franc. libr. 1. capit.* 74. Franciam autem legem abſurdum eſt ad Gallos noſtros, ſiue potiùs Francogallos referre, cùm Francorum nomine plerunque apud iſtius ſeculi ſcriptores generaliter Germani omnes intelligantur. Sic apud Petrum de Vineis *lib. Epiſt. 6. c. 25.* Viuens iure Francorum, in eo videlicet, quòd maior natu excluſis minoribus fratribus & cohæredibus in caſtro ipſo ſuccedat, inter eos nullo tempore diuidendo. *Ioannes Nauclerus Gen.* 27. Carolus Magnus Rex Francorum dicebatur: quod idem erat, ac ſi nominatus fuiſſet Rex Germaniæ & Galliæ. Nam clarum eſt, quòd eo tempore omnis Gallia Tranſalpina, & etiam Germania à montib. Pyrenæis, vſque in Pannonias Francia dicebatur. Illa, id eſt, Germanica, Francia Orientalis: altera, id eſt, Gallicana Francia Occidentalis. In quo veræ hiſtoriæ concordant omnes. Alij etiam Salicam legem ſic dictam volunt, quaſi Si aliquam à duobus verbis, Si aliqua, à quibus hæc lex incipiebat, *vt refert Rebuffus in Comm. in l. 1. de ver. ſign. D.*

SALITOR, qui ſalis tributum colligit. *Interpr. Cicer. Epiſt. ad Atticum libr.* 4. exponit Salitores, præfectos, quos Iuriſperiti Murilegulos appellant. Quidam tamen codices habent, non Salitoribus, ſed Data à litoribus.

SALIENTES, fontes tabulis, fiſtulíſve aquam fundentes: nomine ab eo deducto, quòd aqua ex tabuli capite in labrum fluens, ſalire videatur, *l. 15. D. de act. empt.* Atque id propriè de lapidibus, aut perſonis, ex quibus aquæ ſaliunt, intelligi debet. Baſilicis ἀνάβρυτοι dicuntur veteribus Silani. Itaque qui Gloſſemata ſunt interpretari, Silanum κρήνην exponunt, ſeu κρουνὸν, id eſt, τὰς ἀρχὰς τῶν ῥευμάτων, *vt exponit Euſtathius.* Dicitur & Tullius. Feſtus, Tullos alij dixerunt eſſe Silanos *Cornelius Celſus lib. 3.* Confert etiam aliquid ad ſomnum Silanum iuxtà cadens, Lucret. 6.

Corpora Silanos ad aquarum ſtrata iacebant.

Itaque *l. 17. §. vltim. eod. tit.* perſonas, ex quarum roſtris aqua ſalire ſolet, id eſt, Silanos aut Tullios. Alij Syluanus dici volunt, ſed illud magis probatur.

Digitized by Google

SALIX, arbor celeriter creſcens, *l. Gaius. ff. de ann. leg.*

SALICTVM, locus ſalicibus conſitus, *l. ſi quæſitum. ff. de fund. inſtru.*

SALTVS appellabant veteres paſcua loca, & paſtionibus accommodata, *l. penultim. §. 1. ff. ſi ſeruit. vendic. l. 8. §. ff. de inſtrum. vel inſtru. l. 52. ff. de actio. empt. l. 25. ff. de pign. actio.* Varro *lib. 4. de ling. Lat.* Quos agros non colebant propter ſyluas, aut id genus, vbi pecus poſſit paſci, & poſſidebant, ab vſu ſuo ſaltus nominarunt. Hæc Græci ἄλσεα καὶ νομὰς, noſtri nemora dicunt. Ælius verò Gallus *apud Feſt. libro 17.* ſaltum definit, vbi ſyluæ & paſtiones ſunt, quarum cauſſa caſæ quoque ibi ſint. Et ſi qua particula in ſaltu paſtorum aut cuſtodum cauſſa aratur, ea res non perimit nomen ſaltui, non magis quàm fundi, qui in agro culto, & eius cauſſa habet ædificium, ſi qua particula in eo habet ſyluam. Virgil. libr. 2. Georg.

Saltibus in vacuis paſcunt, & plena ſecundum Flumina.

Inde ſaltus paſcuus, *l. 19. §. 1. ff. loca.* Et Saltus paſtionéſque, *in l. 8. ff. de inſtru. vel inſtru.* Et per greges paſtionéſque fructus ex ſaltibus percipi dicitur. *l. 32. ff. de vſufruct. l. 9. ff. de inſtrumen. vel inſtru.* In Saltibus etiam venari dixit Tryphon. *in leg. 62. ff. de vſufruct.* Virg. 1. Georg.

Et magnos cantibus circundare ſaltus.

Saltus autem alij æſtiui, alij hiberni erant, *l. 67. de legat. 3. §. ſaltus. l. 44. §. vlt. ff. de acquiren. poſſeſſ.* Æſtiuos definit Vlpian. quibus interdum etiam hyeme, plerunque autem æſtate vtimur, *l. 1. §. æſtiua. ff. de aqu. quoti.* Hinc

SALTVARIVS, ſaltuum cuſtos. Vlpianus tamen *l. quæſitum. 12. §. ſaltuarium de inſtr. vel inſtru. leg.* non eum tantùm hoc nomine contineri putat, qui ſaltuum vel finium cuſtodiendorum cauſſa in fundo paratus ſit, ſed & qui fructuum conſeruandorum gratia, vt & probat. *l. in inſtrumento. in fin. ff. eod.* Paulus in priori ſignificatu vſurpauit, *libr. 3. Sentent. titul. 6.*

SALTVENSES fundi Principis dicuntur. *ſub rubr. Cod. de fund. patrimo. & ſalt.* Erant autem nemora paſtioni deputata, id eſt, fundi, qui pecoris paſcendi cauſſa elocari ſolebant, cùm in Principis patrimonio conſeruarentur. Hinc & Saltuenſes, coloni, qui hos fundos conducebant.

SALVIANVM interdictum, vide Interdictum Saluianum.

SANATES dicti ſunt, qui ſupra infráque Romam habitauerunt quod nomen iis fuit, quia cùm defeciſſent à Romanis, breui pòſt rediere in amicitiam, quaſi ſanata mente. Itaque in XII. Tabul. cautum eſt, vt idem iuris eſſet Sanatibus, quod fortibus: id eſt, bonis, & qui nunquam defecerant à pop. Rom. *Hæc Feſtus.*

SANCTA propriè dicimus, quæ neque ſacra, neque profana ſunt, ſed ſanctione quadam confirmata, vt leges ſanctæ ſunt: ſanctione enim quadam ſubnixum eſt, id ſanctum eſt etſi Deo non ſit conſecratum. & interdum in ſanctionibus adiicitur, vt qui ibi aliquid commiſit, capite puniatur, *l. 9. §. 2. ff. de diuiſ. rerum.*

SANCTVM eſt, *ait Trebatius,* interdum idem quod ſacrum, idémque quod religioſum: interdum aliud, id eſt, nec ſacrum, nec religioſum: nimirum incorruptum & inuiolatum. *Hæc Macrob. libr. 3. c. 3. Saturn. Feſt. autem lib. 16.* interdum ſacrum, & ſanctum, & religioſum, differentias Ælius Gallus belliſſimè refert: ſacrũ, ædificium conſecratum Deo: ſanctum, murum quid ſit circa oppidũ: religioſum, ſepulchrum, vbi mortuus ſepultus, aut humatus ſit. Sed illa portione quadam, & temporibus eadem videri poſſe. Siquidem quod ſacrum eſt, id lege aut inſtituto maiorum ſanctum eſſe putant, quòd violari id ſine pœna non poſſit: idem religioſum quoque eſſe, quod iam ſit aliquid, quod ibi

Digitized by Google

ibi homini facere non liceat, & quod ſi faciat, aduerſus deorum voluntatem videatur facere. Similiter de muro aut ſepulcro debere obſeruari, vt eadem & ſacra & ſancta religioſa fiant. *Hæc Feſtus.* Propriè autem ſancta dicuntur, quæ ab iniuria hominum defenſa atque munita ſunt, inquit Marcianus *l.* 8. *D.* de rer. diuiſ. Munita autem propter pœnam propoſitam ſignificat. Nam ſancire eſt ſanguine fuſo confirmare: vt Seruius Grammaticus teſtatur, neque Marciano aſſentimur, vt nec Hotom. qui à ſegminibus hoc verbum eo loco deducit: quin Feſto potiùs, & Aggeno Vrbico in Comment. ad Front. qui ſanctum & ſagmina à ſanciendo, id eſt, confirmando deducit. A ſanguine tamen conſictum eſſe, vel ex conſuetudine ſacrorum ſolemnium, quam Saluſtius in Catilinaria commemorat, Hotom. putat. Fuere, inquit, qui dicerent, Catilinam cùm ad iuſiurandum populares ſceleris ſui adigeret (ſic enim legendum, non Addiceret) humani corporis ſanguinem vino permiſtum in pateris circumtuliſſe: inde cùm poſt execrationem omnes deguſtaſſent, ſicuti in communibus ſacris fieri conſueuit, aperuiſſe conſilium ſuum, &c. Sancta ergo prima ea ſunt, quæ cæſa victima, & execratione interpoſita, confirmata ſunt. Et SACROSANCTA, *vt vult idem Hotom.* illa eadem propriè, quaſi quæ ſacro facto ſancita ſunt. Sed *Liuius lib.* 3. cùm idem propriè ſibi videri ſignificaſſet, Iuriſconſultis tamen aliud placere oſtendit: Cùm inuiolatos Tribunos plebis, *inquit*, religione, tum lege etiam fecerunt, ſanciendo, vt qui eis nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet: familia ad ædem Cereris Liberi, Liberæque venum iret. Hac lege Iuris interpretes negant quemquam ſacroſanctum eſſe, ſed caput eius, qui eorum cuiquam nocuerit, ſacrum eſſe, id ſanciri. *Hæc Liuius.* Eámque Iuriſconſultorum etymologiam *Feſtus lib.* 7. ſecutus: Sacroſancti, *inquit*, dicuntur, qui ſanciuntur, vt ſint ſacri, ſi ſacrum violent. Itaque ſacroſancta duobus modis fiunt: religione, ſiue iureiurando, & lege. quorum vtrumque Liuius eodem loco ſignificat, his verbis: Et cùm religione inuiolatos eos, tum lege etiam fecerunt. Paulò autem pòſt religionem iuſiurandum interpretatur. *Dionyſius autem libro* 6. Iurarunt, *inquit*, per ſacra omnia, ſe, poſteróſque ſuos hanc perpetuò legem obſeruaturos: addita execratione, vt qui legi parerent, ita deos ſuperos atque inferos propitios haberent: qui non parerent, infeſtos. Hunc vtrumque modum exponit *Cicero in ea pro Corne. Balbo*: Quid fuit in ea rogatione, quod ſacroſanctum videretur? Primùm enim ſacroſanctum eſſe nihil poteſt, niſi quod populus plébsve ſanxiſſet. Deinde ſanctiones ſacrandæ ſunt, aut genere ipſo aut obteſtatione & conſecratione legis, aut pœnæ: cùm caput eius, qui contrà facit, conſecratur. (Sic autem locum emendari, vult Hotomanus.) Aut genere ipſo, vt obteſtatione & conſecratione legis: aut pœna, cùm caput eius, &c. Duos enim tantùm hos fuiſſe modos, locus inſequens, vbi ex enumeratione partium argumentatur, perſpicuè oſtendit. Quid habes igitur dicere, inquit, de fœdere eiuſmodi? Vtrùm à capitis conſecratione, an obteſtatione legis ſacroſanctum eſſe confirmas? Ex quibus copioſè diſputatis perſpicuum eſt, hoc inter Sanctum & Sacroſanctum intereſſe, quod inter genus & ſpeciem. Sacroſancta enim dicuntur ea, quæ ſub capitis pœna ſancita ſunt, vt inuiolata & incorrupta eſſent. Quæcunque verò pœnam aliquam continent paulò grauiorem Sancta nominantur. Planum eſt præterea & ſancta & ſacroſancta ea plurimùm dici, quæ inuiolata ſunt, Hinc Cicero in ea pro domo ſua, de cuiuſque domo verba faciens: Hoc, inquit, perfugium eſt ita ſanctum omnibus, vt inde abripi neminem faſ ſit. Hinc ſacroſanctæ Eccleſiæ dicun-

Digitized by Google

tur à Iuſtiniano, qui aſylum præbent, *Hinc illud Ciceronis in Catilinam* Quid enim expectas? bellum? quid ergo? in vaſtitate omnium tuas poſſeſſiones ſacroſanctas futuras putas? Hinc ſacroſancta fœdera ſemper appellantur. quia gentibus omnibus moris fuit, vt ea ſanguine ſancirent. Cuius rei exemplum inſigne teneri non poſſum, quin hoc loco ex Cornel. Tacit. libro duodecimo ſubſcribam: Mos eſt, inquit, Regibus (de Armenia loquitur) quoties in ſocietatem coëant, implicare dextras, pollicéſque inter ſe vincire, nodóque perſtringere. Móxque vbi ſanguis in artus extremos ſe effuderit leui ictu cruorem eliciunt, atque inuicem lambunt. Id fœdus arcanum habetur, quaſi mutuo cruore ſacratum.

Sanctæ autem res ſunt, vt ciuitatibus & oppidis muri & portæ, *l. 1. & 8. in fin. D. de rer. diuiſ. l. 2. D. ne quid in loco ſac. Zonar. tomo 2.* σύγκειται γὰρ παρὰ ῥωμαίοις τὰ τείχη. Sed enim quod ad portas attinet, à Iuriſconſultis diſſentire Plutarchus videtur, qui ἐν τοῖς ῥωμαϊκοῖς muros ἱεροὺς eſſe, portas non item ſcribit. quòd per portas cadauera efferantur, aliæ item res immundæ & minimè puræ per eas transferantur, inuehantur, euehantur. Verùm diuerſa potiùs, quàm contraria aut pugnantia dicit. Merito enim negat portas religionis quicquam habere, non autem muros, qui aratro circunduci atque ambiri, certis adhibitis ſacris in deſignanda vrbe ſolebant: cùm eo loci, in quo portæ ſtruendæ erant. ſiſti aratrum, & ſuſtolli conſueuiſſet. Verum eſt tamen, nec portis nec muris quicquam coniungi, vel apponi licuiſſe, nec aliquid omninò in eas ſine nefario ſcelere committi potuiſſe, quo violari viderentur, Eapropterque in ſanctis conſulti eorum vtrunque rectè numerant, *l. 2. & vltim. D. nequid in loc. ſac. Caius libro 2. Inſtitutio. tit. 1.* Sanctæ quoque leges dicuntur, propter ſanctiones, quibus leges ſeipſas olim muniebant, *l. 9. §. propriè. D. de rer. diuiſio.*

Sanctius ærarium ab antiquis dicebatur, quod prorſus intactum erat ex quo nihil promi licebat, ob annuas neceſſitates.

SANCTIONES vocamus eas legum partes, quibus pœnas conſtituimus aduerſus eos, qui contra leges fecerint: *ait Imperat. §. de rerum diuiſio. Papinian. l. 41. D. de pœna.* Sanctio legum, quæ nouiſſimè certam pœnam irrogat iis, qui præceptis legis non obremperauerint, ad eas ſpecies pertinere non videtur, quibus ipſa lege pœna ſpecialiter addita eſt. Eius ſanctionis exemplum pulcherrimum libet ex reliquiis legis Regiæ, propter ſummam elegantiam & vetuſtatem adſcribere: SI QVIS HVIVSCE LEGIS ERGO ADVERSVS LEGES, ROGATIONES, PLEBEISVE SCITA, SENATVSVE CONSVLTA FECIT, FECERIT, SIVE QVOD EVM EX LEGE, ROGATIONE, PLEBISVE SCITO S. V. E G. FACERE OPORTEBIT, NON FECERIT, HVIVS LEGIS ERGO ID EI NE FRAVDI ESTO, NEVE QVID OB EAM REM POPVLO DARE DEBETO, NEVE CVI DE EA RE ACTIO NEVE IVDICATIO ESTO: NEVE QVIS DE EA RE APVD CI* SINTO. *Cicer. ad Attic. 3. epiſt. 23.* Scis enim Clodium ſanxiſſe vt vix aut omninò non poſſet, nec per Senatum, nec per populum infirmari ſua lex. ſed vides nunquam eſſe obſeruatas ſanctiones earum legum, quæ ab rogarentur: nam ſi id eſſet, nulla ferè abrogari poſſet: neque enim vlla eſt quæ non ipſa ſe ſepiat difficultate abrogationis. *Idem Verri. 6.* Quid multa? niſi vehementius homini minatus eſſem, niſi legum ſanctionem, pœnámque recitaſſem, tabularum mihi poteſtas facta non eſſet.

Sanctio legum triplex eſt: ſumma, media, & infima. Summa eſt, quæ id, quod aduerſus legem commiſſum

Digitized by Google

miſſum eſt, ipſa per ſe ac vi ſua, id eſt, ſine magiſtratus opera reſcindit: veluti Sanctio legis Æliæ Sentiæ, quæ libertatem eius qui in fraudem creditoris manumiſſus eſt, irritam eſſe iubet, *§. 2. qui & quibus ex cauſis.* Media eſt, quæ non per ſe, ſed magiſtratus opera quod commiſſum eſt reſcindit: veluti ſi res vendita non valet dimidium precij, vel precium non valet dimidium rei, *l. 2. C. de reſcin. vendi.* Item cùm ea quæ in fraudem minorum aut creditorum facta ſunt, reſtituuntur. Infima eſt, cùm quod commiſſum eſt, non reſcinditur, ſed is, qui commiſit mulctatur: velut in lege Furia teſtamentaria, quæ plus mille aſſium legatum mortiſve cauſſa capere vetat, & aduerſus eum qui plus ceperit, quadrupli pœnam conſtituit.

Sanctio pragmatica, vide PRAGMATICA ſanctio.

SANCTVARIVM principis, libri ſunt atque commentarij, in quos agrorum formæ referebantur, aut, quod magis eſt locus ipſe & tabularium, in quo huiuſmodi libri reponebantur. *Sicul. Flacc. in lib. de condit. agror.* Quòd ſi quis contradicat, ſanctuarium Cæſaris reſpici ſolet. omnium enim agrorum, & diuiſorum, & adſignatorum formas, ſed & diuiſionem commentarius & principatus in ſanctuario habet. Qualeſcunque enim formæ fuerint, ſi ambigatur, de eorum fide ad ſanctuarium principis reuertendum erat. *Hygen. in lib. de limitibus conſtit.* Omnes ſignificationes & formas æris tabulis inſcribemus, libros æris & typum totius perticæ linteis deſcriptum, ſecundum ſuas determinationes, deſcriptis adfinibus, tabulario Cæſaris inferemus. Et ſi qua beneficia, aut conceſſa, aut adſignata coloniæ fuerunt, ſiue in proximo, ſiue inter alias ciuitates, in libro beneficiorum adſcribemus. Et quicquid aliud ad inſtrumentum menſorum pertinebit, non ſolùm coloniæ, ſed & tabularium Cæſaris manu conditoris ſubſcriptum habere debet. Ita & Sanctuarium Mithridatis pro ſecreto eius tabulario dixit *Plin. lib. 22. c. 8.*

SANCTIMONIALES appellant Impp. virgines Deo deuotas, dicatas, & conſecratas, *Rub. de rap. virg.*

SANGVIS, vide Conſanguinei.

SANGVINEA, & ſanguineæ virgæ (non ſagmineæ) *apud Modeſt. l. vltim. D. de leg. Pom. de parici.* è ſanguineis fruticibus erant, quib. cædi iubentur paricidæ, vt aut terror ineſſet in cruento eorum colore, aut ad horrorem, vt volunt quidam, cruentabantur: vt de Bellona ſcribit Maro:

Quam cum ſanguineo ſequitur Bellona flagello.

De ijs ſcribit *Plinius lib. 19. c. 10. & lib. 24. c. 11.* Hinc Sanguineæ haſtæ, quæ coloris erant cruenti, ideò & ijs ad bellum indicendum feciales vtebantur: has volunt quidam ſanguine cruentatas, quo atrox & cruentum bellum minarentur.

SANGVINOLENTVS, *l. 2. C. de patr. qui fil. ſuos diſtr.* ſanguine materni vteri adhuc perfuſus, id eſt, recens natus, *vt l. 1. C. Th. de expoſ.* Si quis, *inquit Conſtantinus*, propter nimiam paupertatem, egeſtatemque, victus cauſſa filium filiámve ſanguinolentus vendiderit. ita enim legendum eſt eo in loco, *vt in titu. de infan. expoſ. & de his, qui ſang. nutr. acc.* Et in hac collectionis formula: Nos in Dei nomine matricularij S. Martini, dum mane ad oſtia ipſius Eccleſiæ obſeruanda conueniſſemus, ibi infantulum ſanguinolentum inuenimus, & per triduum an quiſquam eum ſuum eſſe diceret, perquiſiuimus: nullo inuento, Gaio nutriendum eum dedimus, vt eum in ſuo ſeruitio iuxta legis ordinem retineat, pro quo pretium accepimus ſolidorum decem. Hos Iuuenalis Rubentes appellat, Sat. 7.

Modo primos incipientes
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentes.

Græci ἀφηλῶσι & ἀφήλικας vocant.

SANVS non eſt, cui lingua abſciſſa eſt, *l. ſi cui lingua. D. de ædil. edict.*

SAPA, muſtum ad tertiam partem decoctum. *Vlpia. de fund. inſt. l. quæſitum.* Vas, *inquit*, æneum, in quo ſapa coqueretur, & defrutum fieret &c.

SAPIENS à populo Romano primus appellatus eſt Publius Atilius, *vt teſtatur Pompo. l. 2. §. deinde Sextus. de orig. iur.* quem tamen Cic. libr. de amicitia Acilium vocat. Hinc & Sapientes pro iuriſperitis, vt apud Romanos, prudentes. *lib. Feud. 2. titul.* 25. Super negotio iſto tale eſt Sapientum noſtræ ciuitatis conſilium, videlicet Oberti & Gerardi. *Radeuicus lib. 1. c. 27.* At Sapientes & legum periti perſuadent. Medio'anenſes, licet improbos & infames, iudicis tamen officio per legitimas inducias citandos eſſe: hoc eſt, iudicis edictum vnum, mox alterum & tertium, ſeu vnum pro omnibus, quod peremptorium nominatur. Ex eodem numero quatuor illi Principes Iuſtinianici Iuris interpretes fuere quorum gloſſis Accurſium magnoperè adiutum fuiſſe conſtat, *de quibus idem Radeuicus lib. 2. c. 5.* Habens, inquit, (de Friderico I. Imp. loquitur) videlicet Bulgarum, Martinum, Iacobum, Hugonem, viros diſertos, & in lege doctiſſimos, legúmque in ciuitate Bononienſi Doctores, & multorum auditorum præceptores, &c.

SAPIENTIAM pro philoſophia dixit. *Pomp. l. 2. §. poſt hunc. D. de orig. iur.* & Sapientia ciuilis, iuris ciuilis ſcientia, *l. 1. §. proinde. D. de extraord. cog.*

SARCIRE in 12. Tabul. ſatisfacere ſignificabat, *auctore Feſto.* Inde ſarcire noxam, id eſt, damnum præſtare, *l. 1. §. cùm arietes. D. ſi quadrup. paup. fec. dic. l. 14. D. de incen. rui.* Et ſarcire damnum *in l. 32. in fi. D. de damno infect.* Sicque apud Feſtum Seruius Sulpitius, Sarcito in XII. Tabul. exponit damnum ſoluito, præſtato. Sarcire eſt etiam integrum facere. Hinc Sarcire ædificia, *in l. 7. §. vlt. D. de iure delib.* eſt corrupta reſtituere, Hinc

SARTA tecta Feſtus ſic interpretatur. Sartè ponebant pro integrè. ob quam cauſſam opera publica quæ locantur, vt integra tecta præſtentur, ſarta tecta vocantur. Etenim ſarcire eſt integrum facere. *Hæc Feſtus,* Sed videamus, ne non de tectis locutio intelligatur: verùm hoc coniunctim pronuncietur, item vt alia complura, in quibus & coniunctio ſubauditur: vt Ire agere, Vti frui, quæ ſunt generis eiuſdem: vt ſit Sarta & tecta. quidam, c, literam interponendam putant, quòd à Sarcio declinatum ſit, non à Sarrio. *Chariſius libro ſecundo*, Sarctè, inquit, pro integrè. Sarcire enim eſt integrum facere. Hinc Sarcta tecta, vti ſunt opera publica, publicè locantur. *Vlpianus l. 7. D. de offi. proconſul.* Ædes ſacras, & opera publica circumire inſpicienди gratia, an ſarta tecta quæ ſint, vel an aliqua refectione indigeant. *Idem l. 7. §. 1. D. de vſufruct.* Hactenus tamen vt ſarta tecta habeant. *Item* vnde Celſus de modo ſarta tecta habendi quærit, ſi quæ vetuſtate corruerunt, reficere non cogitur. *Item apud Macrum in l. 7. §. 1. D. de l. Iul. repetund.*

SARCINATOR, Sarcinatrix, qui quæ ſarcienda veſtimenta accipit, vel veſtes conſuit, *l. 25. §. vltim. D. loca. l. 1. §. 1. D. de tributor. l. 5. D. nauta, caupo. l. 27. D. de pecul. l. 5. §. 1. D. de inſtitor. l. 82. D. de furt. Non. Marcell.* Sarcinatorem ſutorem interpretatur, addito Lucilij verſu:

Sarcinatorem eſſe ſummum ſuere centonem optimè.

SARCOPHAGVS ſepulchrum & capulum ſignificat, quod ex ſarcophago lapide fiſſili corpora celerrimè conſumente, qui in Troade plurimus naſcebatur, fieret, *vt Iſidor. lib. 16. capi. 4. ſcribit*, ἀπὸ τοῦ σάρκας φαγεῖν, quod carnes exedat. Inuenitur verbum hoc *in leg. 37. D. de religio. & ſumpt.* Et precium loci, in quo defunctus

functus humatus eſt, & ſi qua vectigalia ſunt, & ſarcophagi, & vectura. *Sic l.18.§. vlt. de alim. legat. l.6. de ſep. vio. in C.Th. Et in libello varior. auctor. de limitib.* Orcas in fine inuenies, Sarcophaga in fine inuenies. Et in Epigram. Antiq.

Latóque iaces condita ſarcophago.

Et in alia inſcriptione: Corpora eorum fictili ſarcophago commendauerim.

SARDONYX, gemma. *Plin. lib.3.c.6.* nomen compoſitum ſcribit ex ſarda, lapide in Sardinia reperto coloris rubri: & Onyx, quæ gemma eſt ad vnguis humani ſimilitudinem accedens. Vlpia. Sardonyca numerat inter gemmas magni precij. *l.6.D. de bon. damn.* vbi tamen Sardonychica legitur.

SARGOGALLA, *in l. vltim. §. ſpecies. D. de publ.* ea videtur eſſe, quæ ab aliis auctoribus, Sarcocolla vocatur, vt & ibidem Saſſirinus vocatur, meo quidem iudicio, qui à Plinio *lib.37.c.9. & Iſidor. lib.16. cap. 9.* Sapphyrus appellatur. Eſt autem Sarcocolla lachryma arboris in Perſide naſcentis thuri ſimilis, *vt Dioſcor. lib. 3. & Plin. lib.13.c.11. & lib.24.c.14. ſcribunt.* Nomen inde habet quòd diſſolutam & hiantem vulnere carnem aſtringat & adglutinet.

SARMENTA, Sarpere antiqui pro purgare ponebant: vnde & virgulæ abſciſſæ, ſarmenta dicuntur, *l. ligni appellatione.* D. *de leg.5.*

SATIS pro valde, *in l. 4. D. de in integr. reſt. (Quemadmodum Florentia legitur) & in leg. 7. §. belliſsimè. ff. quod vi aut clàm l. decima ſexta. l.45. §. pen. D. de fideic. libert. l.2. §. poſt hos quoque. D. de origi. iuris.* Vbi ſatis ſuperlatiuo iungitur. Si ſatis inhumanum, ſatis inciuile, ſatis impium, *in l. 6. in fin. in prin. D. de pigner. act. l.20. D. de adquir. hær. l.37.* D. *de leg. 2. l.15.* D. *de procuratorib. l.66. in fi.* D. *de rit. nupt. l.1. C. de comm. rer. alien l.3. C. de inoffi. teſt. & in aliis Inſti. Conſtitutionib. ſæpè.* Particula autem Satis, his verbis dare, facere, præſtare, accipere, petere, offerre, eleganter coniungitur: ſolet tamen & ab iis diſiungi, vt paſſim videre eſt.

SATIS ACCIPERE dicitur creditor, legatarius aut alius quilibet cui cautio præſtatur, *l. 8. D. de vſufr. ear. rer. l.17. D. de teſtam. tut. l.7. D. de incend. ruin. l.30. D. de vſufr. legato. l. vlt. & vlt. D. quorum legatorum. l.30. §. vlt. ff. de ſtatu. lib.* Sic ſatis de euictione accipere, *l.48.* D. de euictionibus. Legati fideicommiſſive ſatis accipere, *l.38. in fina. D. de cond. indeb. l. vlt. C. vt in poſſeſsionem lega.* Subauditur autem per Elleniſmum in ea loquutione, verbum Nomine, & integra oratione effertur in *l.1. § ſi Titio.* D. *vt in poſſeſsion. lega.* Vide Nomine ſubauditur.

SATIS ACCEPTIO, *inquit Pomponius*, eſt ſtipulatio, quæ ita obligat promiſſorem, vt adpromiſſores quoque ab eo accipiantur: vt id eſt, qui idem promittant. Satis autem accipere dictum eſt eodem modo, quo ſatisfacere, nam quia id quo quis contentus erat, ei præſtabatur, ſatisfieri dictum eſt, *l.5. §. 2. ff. de verb. obli.*

SATISAGERE, pro ſatagere, curare. *Vlpian. l. hac conditio. 10. D. de con. & demon.* Hæc conditio, FILIAE MEAE CVM NVPSERIT, talis eſt, vt qui teſtatus eſt, impleri ſolummodò conditionem voluerit: non ſatiſegerit quando.

SATISDARE propriè eſt ei ſponſores vel fideiuſſores dare, qui ſibi à debitore cauet. nam ſatiſdamus alteri, cauemus nobis. Cauet enim qui ſatiſaccipit. *Cicero in Bruto:* At verò tibi ego Brute non ſoluam, niſi priùs à te cauere, amplius eo nomine neminem petiturum. Sed Iuriſconſulti Cauere poſtea dixerunt, pro cautionem dare. & Capere ſic diſtinguunt à Satiſdare, vt qui ſponſorem, id eſt, fideiuſſorem dat, ſatiſdare dicatur: qui verò chirographum duntaxat, Cauere.

Satiſdare damni infecti eſt, cauere datis fideiuſſoribus: ſe damnum, ſi

Digitized by Google

quod accidat, ei cuius intererit, præſtaturum.

Satiſdare etiam ſatiſpræſtare dicitur, *leg.* 8. D. *de vſufruct. earum rerum quæ vſu conſumuntur*. Martialis libr. 2. Epigrammatωn:

Si de ſeruitio graui querantur.
Adſertor venias, ſatiſque præſtes.

SATISDATIO eodem modo appellata eſt quo ſatisfactio. nam vt ſatisfacere dicimur ei, cuius deſiderium implemus; ita ſatiſdare dicimur aduerſario noſtro, qui pro eo, quod à nobis petiit, ita cauit, vt cum hoc nomine ſecurum faciamus datis fideiuſſoribus, *l.* 1. *D. qui ſatiſd. cog.* Satiſdatio enim eod. tit. & in omnibus prætoriis ſtipulationibus, quibus ſatiſdari iubetur, fideiuſſorum dationem ſignificat. Nam ne pignoribus quidem in vicem ſatiſdationis quis defungi poteſt, *l.* 7. D. *de Prat. ſtip.* *l.* 1. *& l.* 3. §. 1. *D. ſi cui plus quàm per l. Falc.* Nec verò qui ſatiſdare promiſit, fidem impleſſe aliter intelligitur, quàm ſi cum dederit acceſſionis loco, qui vtiliter obligetur. Nam ſi minorem 25. annis vel mulierem, vel ſeruum det, non videtur ſatisfeciſſe obligationi aliter atque ſi non idoneum dederit, *l.* 3. *D. de fideiuſſoribus l.* 8. §. 1. *D. qui ſatiſdare cog.* Non enim videtur ſatiſdatum, ſi vitioſè ſatiſdatum eſt, *l.* 6. *D. eo. tit.*

Satiſdatio nudę cautioni repromiſſionique ſemper opponitur, *l.* 1. §. *ſtipulationem.* D. *de præt. ſtip. & in tit. de damn. infect. ſæpè. l.* 5. D. *de pet. hæred. l.* 45. *D. de procuratoribus. l.* 56. *in prin.* D. *de euictionibus.* Inde verbum Satiſdatum dicitur idoneam cautionem deſiderare, *leg.* 1. §. *penult.* D. *quod legator.*

Satiſdationis appellatione interdum etiam repromiſſio continebitur, id eſt, ſatisfactio, qua contentus fuerit, cui ſatiſdatio debebatur. *Vlp. l. ſatiſdationis.* D. *de verb. ſign. Sic in l.* 2. *D. pro hæred. l. promiſſor.* §. *vlt.* D. *de conſt. pecun.* atque ita ſatiſdationis verbum *in l. ſolutam.* D. *de ſolut.* accipi conuenit.

Satiſdatio iudicatum ſolui, eſt, cùm quis ſtipulanti vt ſolueretur ſibi quod fuiſſet iudicatum, datis fideiuſſoribus promittit. *ait. Imp. tit de ſatiſdat. in princ.* nam iudicatum ſolui, antiquè dictum eſt, pro Solutum iri: & ſatiſdare iudicatum ſolui: dare fideiuſſores locupletes, qui ſtipulanti actori promittant, quantum iudicio facto ſolui oporteret, ſi reus damnaretur, tantum ſuo periculo ſolutum iri, *l.* 3. *& paſſ.* D. *iudic. ſolui.*

Satiſdatio rem ratam dominum habiturum, eſt cùm quis ſtipulanti à procuratore alterius, vt dominus eius procurationem ratam habeat, datis fideiuſſorib. promittit: *vti docet Imp. tit. de ſatiſd. in pri. & l.* 1. *& paßim.* D. *rem ratam haberi.*

SATISDATO debere, eſt datis ſponſoribus, ſiue fideiuſſoribus debere. *Cicero li.* 15. *Epiſt. ad Att.* Poſſumus enim, vt ſponſores appellentur, procuratorem introducere: neque enim illi litem conteſtabantur: quo facto non ſum neſcius ſponſores liberari, ſed & illi turpe arbitror, eo nomine, quòd ſatiſdato debeat, procuratores eius non diſſoluere, & noſtræ grauitatis ius noſtrum ſine ſumma illius ignominia perſequi.

SATIS EXIGERE, *l.* 103. *D. de cond. & demonſt. l.* 9. §. *vlt. l.* 53. D. *de admin. tut. l.* 1. §. *vſque adeò.* D. *de tutel. & ration. diſtr. l.* 1. §. *ſi præſes.* D. *de magiſtr. conueniendis.* 39. §. *vltim. de leg.* 3. id eſt, ſatiſdationem exigere, *vt in d. l.* 1. §. *ſi curatores de magiſtr. conuen.* Et ſatis poſtulare, *l.* 21. D. *rem rat. hab.* debitor etiam ſatis offerre dicitur, *l.* 1. §. *vlt.* D. *de requ. vel. abſenti. l.* 5. *D. de ſuſpec. tut. l.* 6. *C. de teſt. mi.*

SATISFACERE dicimus ei, cuius deſiderium implemus, *inquit Vlp.* 1. *D. qui ſatiſd. cog.* Satis igitur facit, qui idoneum expromiſſorem volenti, *leg.* 4. §. *ait Prætor. Digeſt. de damn. infect.* In eo itaque quod dicitur, pignus, ſoluta pecunia, vel ſi eo nomine ſatis ſit factum, liberari, ſatisfactum accipimus, quemadmodum

dum voluit creditor, licèt ſolutum non ſit. Siue enim aliis pignoribus ſibi caueri voluit, vt ab hoc recedat, ſiue fideiuſſoribus, ſiue reo dato, ſiue pretio aliquo, ſiue nuda conuentione, ſiue aliàs quocunque modo receſſerit, vel ſi conuenerit, vt pro hypotheca fideiuſſor detur, datúmque, licèt non idoneum, creditor admiſerit, vel ſi deferente creditore, debitor iurauerit rem non eſſe pignori obligatam, ſatisfactum intelligetur, *l. 9. §. omnis. Digeſt. de pign. act. l. 5. §. fin. leg. 13. l. 24. D. quib. mod. pign. l. 3. Digeſt. de fideiuſſ.* Sed & ſi accepto latum ſit id, quod hypotheca erat obligata, ſatisfactionis nomen proficiet, *l. 49. D. de ſolut.* Et aliàs quoque videtur Satisfactum, expromiſſore, vel pignore dato, *l. 53. D. de contrab. empt. §. vendita. Inſtit. de rer. diuiſ.*

SATISFACERE & ſoluere tanquam differentia ſeparantur: *vt apud Pompon. leg. quod vendidi. 19. D. de contrab. empt.* Quod vendidi non alter fit accipientis, quàm ſi aut precium nobis ſolutũ ſit, aut ſatis eo nomine factum. *ſic in l. Stichum. 39. §. 1. D. de ſtatu. lib. l. ſi ita. 41. §. 1. D. manumiſ. teſtam. l. Paulus. 38. §. 2. D. de liber. cauſ.* Soluit enim propriè, qui precium numerat: ſatisfacit, qui pignus, vel expromiſſorem, vel fideiuſſorem præbet, *l. ſolutionis. D. de verb. ſign. l. 4. §. 1. D. de re iud. l. 6. D. quib. mod. pign. vel hypoth. l. promiſſor. 21. §. 2. D. de conſt. pecun.*

Satisfacere, eſt tantum facere, quantum ſatis ſit irato ad vindictam, inquit Aſcon. in illum tertium Verrinæ locum: Video enim, & ex iis quæ legi & audiui intelligo, in qua ciuitate legatus pop. Roman. aliqua ex parte violatus ſit, niſi publicè ſatisfactum ſit, ei ciuitati bellum indici atque inferri ſolere.

Satisfieri etiam vberius de ſeruo dicitur, *l. 17. §. cum ſeruus. & §. ſequ. D. de iniur. l. penult. D. ſi ex nox. aga.* Sic ſatisfactio ſumitur, *in d. l. 17. §. ait prætor.*

SATISFACTIO pignoris, vel fideiuſſoris exhibitio, *l. 52. D. de ſolution. l. 19. D. de contrahend. empt.* Quod vocabulum quanquam latè pateat, tamen in reſcripto Antonini expoſito, *in leg. 5. Digeſt. vt in poſſ. legat.* ad exſoluendum legatum refertur.

SATIS petere & Satis deſiderare is dicitur, qui cauere ſibi poſtulat. *l. 14. D. de admin. tut. l. vlt. §. 1. D. quor. legator. l. 8. D. de prætor. ſtipulat. l. 7. D. rem pupil. ſaluam fore.* Inde illud, *in l. 52. in fi. D. de iudic.* Si petatur fideicommiſſo ſatis. & ſatis legatorum deſideret, *in l. 1. §. non exigimus. l. 3. §. 1. vt in poſſ.*

SATVRA, *vt Feſt. lib. 17. ſcribit,* erat cibi genus ex variis rebus conditum: vel ſecundum aliorum interpretationem, genus carminis, in quo multis de rebus coniunctim & confuſè diſputabatur. Ex quo Satura lex multis aliis conferta legibus olim dicebatur. Vnde in ſanctione legum adiiciebatur, NEVE PER SATVRAM ABROGATO. C. Lælius in Oratione, quam pro ſe dixit: Poſtera die quaſi per ſatyram exquiſitis ſententiis in deditionem accipitur. *Iſidor. lib. 5. Etymol.* Satura lex eſt, quæ de pluribus rebus ſimul loquitur, dicta à copia rerum, quaſi à ſaturitate. *Iuſtin. in Orat. Anteceſſores:* Et primo quidem anno hoc opus tradebatur legentibus, non ſecundum edicti perpetui ordinationem, ſed paſſim, & quaſi per ſatyram collectum. Auctor Panegyrici Flauienſium, Conſtantino dicati: Separatè igitur vtique dicam: neque enim quaſi per ſatyram confundenda ſunt beneficia tua. Vide Eraſm. Chil. 4. cent. 4. & SATYRA lex, in Catalogo legum.

SAXVM Tarpeium miræ altitudinis erat, à quo lex XII. Tabularum vult deiici eum, qui falſum dixerit teſtimonium. Sed hodie non poteſt quis ſic damnari, vt de ſaxo præcipitetur, *auctore Modeſt. in l. ſi diutina. D. de pœn.* Eſt autem aliis pœnis

vtendum pro qualitate admiſſi. *Marcianus in l. in prin. Vlpian. in leg. Corn. D. ad leg. Cornel. de falſ. l. damus licentiam. ff. eod. tit.*

SCABRO dicitur, qui dentes aut gingiuas illuuie ſcabras aut ſpurcas habet. *Vlpian. l. 12. §. vltim. D. de ædil. edict.* Trebatius ait, non eſſe morboſum os alicui olere, veluti hircoſum, ſcabronem. ſic enim legi vult *Cuiac. Obſ. lib. 11. cap.* 10. non Strabonem, cùm me oculorum, non oris vitio laboret. Hoc autem vitium eſt veteribus Scabres & Scapres, nouis Scabrities. *Pacuuius Teucro*, Quæ deſiderio alumnum, pœnitudine, ſquale, ſcabre atque inculta vaſtitudine. *Var. Manio*, Ager derelinqueretur, ac periret ſquale, ſcabre atque illuuie & vaſtitudine. Coniungi ſcabrem illuuiei, vt Trebatius, dum ait hircoſi & ſcabronis virum ex illuuie oris accidere. Quidam Raponem legi volunt: ſed rapo, raptor eſt, non lurco: & ſi quod in lurcone vitium oris, hoc ex anima interiore, δυσπνοία, non δυσωδία dicitur. Budæus autem planè hîc cæcutiit, pace tanti viri dixerim. *Vide Scaligerum in Varronem.*

SCÆNA, vide Scena.

SCÆVA dicitur, qui manu ſiniſtra ſic vtitur, vt alij homines dextra: & viciſſim dextra pro ſiniſtra: nã ſi imbecillitate dextræ, validiùs ſiniſtra vteretur non ſcæua, ſed maneus diceretur, *vt docet Vlpian. l. 12. §. 1. de ædil. edicto. Liuius libro 2. ſcribit.* Mutio apud Romanos inditum fuiſſe nomen, Scæuola propter exuſtam dexteram.

SCÆVUM dogma, pro peruerſo & improbato dicunt, *Impp. in l. hi qui ſcæui. de his qui ſuper relig. contend. in C. Th.* vt ſcæuitatem morum, pro peruerſitate, *in l. 17. de pœn. in eod. Cod.* Ita Scæuas libidines Tertull. *Apologet. cap.* 1. dixit, & ſcæuam rem, pro mala vſurpatam *Feſtus notat. lib.* 16.

SCALÆ, *l. 7. C. de aqua ductu. lib.* 11. traiectus erant maritimi Conſtantinopoli in mare protenſi, traiiciendi cauſſa vſque ad nauigia. Ad reparationem aquæductus huius almæ vrbis inquiunt Impp. omnia vectigalia, quæ collegi poſſunt ex vniuerſis ſcalis huius inclytæ vrbis, &c. ad refectionem eiuſdem aquæductis procedere. Antea legebatur, ex vniuerſis calculis, contra veterem ſcripturam, & Græcorum metaphraſin, quæ ſic habet, εἰς τὴν ἀνάκτησιν τοῦ ἀγωγοῦ τὰ περιγινόμενα εἰς τὰς σκάλας ἀναλισκέσθω. Talis in regione ſexta ſcala Sycæna, quæ πέραμα Iuſtinianarum dicitur *Nou.* 69. Græcè autem hæ ſcalæ, χηλαὶ dicebantur.

SCANDVLARII, quæ ædes ſcandulis tegunt. Sunt autem Scandulæ ſectiles aſſerculi, quibus contectam annis quadringentis & ſeptuaginta fuiſſe Romam *Plin. lib. 16. c. 10. teſtatur.* Scandulariorum mentionem facit Tarrunt. *in l. vlt. D. de iur. immun.*

SCAPHIVM vas eſt, in quod ventris ſordes excipiuntur. *Vlpian. de aur. & arg. leg. Quintus Mutius.* Argento autem legato non puto ventris cauſſa habita ſcaphia contineri, qui argenti numero non habentur. Verbum autem Græcum eſt σκάφιον & à Polluce *li. Onoma.* 10. *c.* 9. inter ea, quæ εἰς ἀπόπατον mulieribus vſui ſunt, ponitur.

SCELERITAS, à *Marciano l.* 3. *D. de bonis eor. qui ant. ſent. mort.* eadem forma dictum qua bonitas, & malitas, pro malitia, *l. 5. D. quod met. cauſſ.* Sceleritas igitur facti eo in loco ingens deprauatio eſt, & fœditas turpificati animi eius, qui ſibi manus infert.

SCENA eſt, quæ ludorum faciendorum cauſſa quolibet loco, vbi quis conſiſtat, moueatúrque ſpectaculum ſui præbiturus, poſita ſit, in publico, priuatóve, vel in vico: quo tamen loco paſſim homines ſpectaculi cauſſa admittantur, *l. 2. §. 4. D. de his qui not.* Aliò refert etymologiam huius vocis *Caſſiodorus lib. 4. Variar. epiſt. vltim.* Frons enim theatri, inquit, Scena

igitized by Google

Scena dicitur. ab vmbra luci denſiſſima, vbi à paſtoribus inchoante verno diuerſis ſonis carmina cantabantur. Notum autem eſt à Græco σκηνὴ deduci, & Scena ſcribendum, non ſcæna, tametſi Pandect. Florent. ſcriptura repugnet.

SCENICI, ſunt ludiones ſeu ludij, qui in ſcena ludos agunt, alias hiſtriones dicti: vt ſunt omnes, qui quæſtus cauſſa in ſcenam prodeunt notabiles. veluti mimi, hiſtriones, *auctor Vlp. in d.l.2.§.fin. & vide tit. C.de ſpect.ſcen. & len.* Græci tymelicos vocant.

SCHEDIA, nauigij genus inconditum, id eſt, trabibus tantùm inter ſe nexis factum, *cuius meminit Feſtus & Vlp.l.1.§.4.D.de exercit.act.*

SCHOLÆ, *in lib.C.* ſunt corpora ſiue ordines officialium: hoc eſt, eorum, qui munere & officio aliquo, quod ad principis miniſterium pertineret, fungebantur, Eas Iuſtinianus *in l.vlt.C.de locat.* vndecim fuiſſe teſtatur: cum Notitia 10. tantùm. Omnes autem ſub-Magiſtri officiorum imperio fuiſſe conſtat *ex l. 1. & paſſ. C.de offic.* Memorantur igitur hæ. Scutariorum prima, item ſecunda, & tertia: Agentium in rebus: Armaturarum ſeniorum. Armaturarum iuniorum, Gentilium ſeniorum, Gentilium iuniorum: Scutariorum ſagitariorum, Scutariorum clibanariorum: Fabricenſium, vndecima. Eſt &

Schola equitum, & peditum, *l.6.C. de aduocat.diuerſ.iud.* Schola ſcriniariorum & clibanariorum, *l. 9. C. Th. de anno. ciuil. Amm.Marcellinus lib.* 22. Schola domeſticorum, *l. 3. C. vbi Senat.* Schola ſilentiariorum, *l.4.C.de ſilentia.* Schola palatina, *l.21.§.ſin autem.C.de iudic.* Schola ſocietatis ſacrarum largitionum, *l.13. C. de palat. ſac.larg.*

SCHOLARES, *tit. Cod. de priuileg.ſchol.* milites erant ſub magiſtri officiorum diſpoſitione taxati ſcholis illis XI. *vt ait Iuſtinianus l. vltim. C.de locat.* Hi erant quaſi milites ſupernumerarij, vt Suidas indicat in verbo ὑπεράριθμος.

SCHOLASTICI, *l. 2. Cod. de lucr. aduoc.* pro aduocatis. Nouel. 80. συνήγοροι vocantur. ita enim hoc vocabulum Iulianus vertit. De his lex eſt in Codic. Theod. in hæc verba: Non latet ſcholaſticos vltra modum acceptis honorariis in defenſione cauſſarum annonas & ſumptus accipere conſueſſe. Et ita *Sardinenſis concilij cap.*10. Scholaſticus ex foro, id eſt, Zonara interprete, ὁ περὶ λόγους σχολάζων. Et Carthag. concilij c. 99. ἐκδίκους σχολαστικούς. Et in paſſione Dorotheæ virginis. Theophilus quidam aduocatus præſidis, Scholaſticus appellatur. Scholaſtici autem nomine, *inquit Tacit. lib. de Oratorib.* primùm nuncupati ſunt rhetores, & declamatores litium fictarum: deinde à dictis litibus tranſiit ad veras *Plin.2. Epiſt.* Adhuc ſcholaſticus tantùm eſt.

Scire eſt rem per cauſſas cognoſcere Ariſtoteli: *facit cap. occidit. 24. qu.*8. & naturæ axioma eſt. Vnde rectè colligitur, eum neſcire actiones, qui cauſſas earum ignorat. Qui autem neſcit actionem, non intelligit ius, quod perſequi vult in iudicio.

Scire leges, non eſt verba earum tenere, ſed vim & poteſtatem, *Celſ. in l.ſcire. D. de legib. Senatúſque conſultis.*

Scire quis præſumitur illud quod tenetur inquirere, *arg. l. regula. ff. de reg.iur.*

Scire iuris eſt, poſſe facti, *l.penult.ff. de iur.& fact.ign.* Scire dicimur, quod ab aliis audimus, *l.arbiter.D.de probationibus.*

Scire verbum generaliter ſumitur, *c.hoc videtur.*21. *q.*5. Scire explicet & impliciter quid ſit, *docet Panor. in gl. Rubr.de ſumma Trinit.*

SCIENS, qui alicuius iudicio rem cognoſcit, *l.ait Prætor. D. quæ in fraud.cred.*

SCIENTIA interdum ſolam notitiam deſiderat, interdum & voluntatem, veluti in lege Aquilia, quo dominus teneri dicitur, quo ſciente

Digitized by Google

ſeruus damnum dedit, ſcientiam pro patientia accipimus vt qui prohibere potuit, teneatur, ſi non prohibuerit, *l.45.l.46.ff.ad l. Aquil.* Similitérque in omnibus noxalibus actionibus vbi ſcientia domini arguitur, ſcientia ſic accipienda eſt, cùm prohibere poſſet, non prohibuit. Nam quod ſciente quidem, inuito tamen domino committitur, eum non obligat, *l.3. & l.4. D.de noxali*, cùm huiuſmodi ſcientia culpa vacet, *l.37.* D. *de diuer.reg.* In edicto quoque, Si familia furtum feciſſe dicitur, ſciente domino à familia furtum factum accipimus, ſi ſciuit & prohibere potuit, *l.1.§.ſcientiam. D. ſi fam. furt. fecis.* In edicto De tributoria, ſcientiam accipimus, quæ habet & patientiam, non etiam voluntatem. Non enim velle debet dominus, ſed non velle. Si igitur, ſciuit, & non proteſtatus ſit, nec contradixerit, tributoria tenebitur, tanquam eo ſciente negotio geſto, *l.1.§.ſcientiã.D.de tributor.* in edicto, Quæ in fraudem creditorum, hæc verba SCIENTE, ſic accipimus conſcio, & fraudem participante, non enim ſcire ſolùm, ſed & fraudis participem eſſe oportet, *l. 10. in princip. & §. quod ait Prætor.* D. *quæ in fraudem credi.* In eo quod dicitur dies bonorum poſſeſſionis petendæ ſcientibus cedere, ſcientiam accipimus, non quæ iuris prudentibus inſit, ſed eam quam quis aut per ſe habeat, aut conſulendo petitores adſequi poſſit, *l.2.§.vlt.ff. quis ordo in bonor.poſſeſſ.*

SCISCERE in legibus Romuli eſt ſtatuere, decernere, iubere. Sic accipitur, Scit, id eſt, ſciuit, à ſciſcendo, *in l.qui res. in fi. D. de ſolut.* Scribere Feſto li.17. ſententiam dicere.

SCITA plebeia, *Feſto ibidem*, quæ plebs ſuffragio ſine paribus iuſſit, plebeio magiſtratu rogante. Vide Plebis ſcita.

Σκοπελισμὸς criminis genus in Arabia cuius rei fiebant ij, qui in inimici agrum σκοπέλους, id eſt, lapides poſuiſſent, indicio futuros, quod ſi quis eum agrum coluiſſet, malo leto periturus eſſet inſidiis eorum, qui eos poſuiſſent: quo fiebat, vt nemo ad eum agrum accedere auderet, crudelitatem timens eorum qui ſcopeliſmum fecerant. *huius meminit Vlpian. l.ſunt quædam. de extraordin. crimin.* Hinc

Σκοπελίζειν id eſt, lapides ſeu ſcopulos illos ponere, *ad l.ſunt quædam.*

SCOPVS cauſſę in iure ciuili, eſt initium quod cauſſa ſequentium fuerit, velut principalis pars negotij. Nam cuiuſque rei potiſſima pars principium eſt, *dicente Gaio in l.1. D. de orig.iur.*

SCORTATIO dicitur propriè, quæ cum meretricibus committitur: hoc eſt, cum ancillis aut libertis, quę palàm corpore quæſtum in lupanaribus, aliiſve locis faciunt, *l.39. D. de furt.l.43.*D.*de ritu nupt.* Et à Stupro ita diſtinguitur: quòd illa cum meretricibus, hoc cum virginibus aut viduis honeſtæ exiſtimationis committitur, *l.6.§.1.& l.ſtuprum.34.* D. *de adult.* Abuſiuè tamen & impropriè Stuprum etiam in meretrice vſurpatur *in l ſi ea.de adult.*

SCORTATIO donationis genus in Dacia vſurpatum, *de quo cap. 2.de conſuetud.*

SCORTA ſiue SCROTA, apud *Paulum lib.3.Sent.tit.* 6. ſunt τὰ σαθρὰ τῶν ὑποδημάτων, id eſt, calcei detriti. Scota quoque, inquit, & ſutor, inſtrumento continebuntur.

SCRIBÆ veteribus & librarios & poëtas ſignificabant: poſtea verò ij dicti ſunt, qui rationes publicas ſcriberent in tabulis; ob ídque apparebant ſingulis magiſtratibus. *Cicer. Verr.5.de iis loquens:* Ordo eſt honeſtus. quis negat. *Et paulò poſt*: eſt verò honeſtus, quòd eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculáque magiſtratuum committuntur. Diſtributi erant in aliquot decurias, quarum in aliqua locum ſibi emere conſueuerant, qui ſcribæ fieri nolebant. *Item in Orat. pro domo ſua*: Scribæ, qui nobiſcum in rationibus monimentiſque

tiſque publicis verſantur,&c. Rub. autem *de tab. ſcribis*,&c. *lib.* 10. *C.* de curiarum ſeu magiſtratuum municipalium ſcribis loquitur. Æmilius Prob. *in vita Eumenis*, ait ſcribæ munus multò eſſe apud Graios honorificentius, quàm apud Romanos. nam apud nos, inquit, reuera, ſicut ſunt, mercenarij ſcribæ exiſtimantur: at apud illos contrà nemo ad id officium admittitur, niſi honeſto loco, & fide & induſtria cognita, quod neceſſe eſt omnium conſiliorum eum eſſe participem. Hinc & dicebat idem Eumenes, Philippi regis, & pòſt Alexandri magni ſcriba: Se vitam potius poſiturum eſſe: quàm fidem.

Scriba clariſſimus, *de quo Nouell.* 64. *& in Conſtantini nouella quæ eius officium apertè definit*, erat in prouinciis quaſi prætor tutelaris quidam.

Scriba recoctus, vide Quinqueuiri.

SCRIBERE, eſt ſcripto promittere & teſtari ſe debere, *l. fin. in prin. D. de dol. except.* Idem homo ruſticanus genero ſcripſit quaſi vſuras præteritas ex dotis promiſſione. Hinc ſcribere *apud Horatium lib.* 2. *Satyr.* 3. debitor dicitur, qui mutuum ſumit, cùm vel ipſe vel argentarius eius nomine ferebat creditori acceptum. *Scribe decem à Nerio*, inquit, *non eſt ſatis: adde Cicuta Nodoſi tabulas centum.* Alij tamen hoc verbum ad creditores referunt, quibus moris fuerit, vt in argentariorum, apud quos ſuas pecunias collocarant, tabulis expenſum alicui ferrent, & argentario id nomen dictarent. Malim tamen de debitore dici. Idem enim RESCRIBERE dicebatur cùm æs alienum diſſoluebat, id eſt, pecuniam mutuam reddebat, vel per ſe, vel per argentarij ſcripturam, qui in codicem ſuum referebat, æs alienum à debitore creditori eſſe diſſolutum. Donatus in hæc Terentij verba ex Phormione act. 5. ſc. 7.

Argentum iube rurſum reſcribi Phormio.

Reſcribi, inquit, eſt reddi, ſeu per menſes ſcripturam dari. Quoniam ad numerationem pecuniæ antecedit ſcriptura, Reſcribere dicebant pro numerare. Sic Horatius vbi ſuprà.

Putidius multo cerebrum eſt (mihi crede) Perilli

Dictantis, quod tu nunquam reſcribere poſſis.

vbi Dictare creditoris verbum eſt, cùm iubet ſcribere ſibíque acceptum ferre debitorem: vel cùm dictat argentario nomen ſuum. vt perſcribat illi in codice ſuo nomina creditoris & debitoris, Perſcribere verò apud Terentium vbi ſuprà, eſt multis per ſcripturam reddere. Vide Perſcribere.

Scribere etiam proprium Iuriſconſultorum muneris verbum fuit, quemadmodum & cauere. *Pomp. in l.* 2. *circa fi. D. de orig. iur. de Iuriſconſultis agens.* Sed aut iudicibus, ait, ipſis ſcribebant, aut teſtabantur, qui illos conſuluerant. In quo verbo ſcitè luſit Cicero, Trebatium Iuriſconſultum negligentiæ arguens, ambiguo ſumpto ex ſcribendi varia ſignificatione. Valde *ait lib.* 7. *epiſt.* iam lautus es, qui graueris ad nos literas dare, homini præſertim propè domeſtico. Quod ſi ſcribere oblitus es: minus multi iam te aduocato cauſſa cadent. Vbi ſcribere à vulgari ſua ſignificatione, ad hanc quam trado tranſlatum, iocum facit.

Scribere etiam formulam dicebatur: qui in iudicio alterum prouocabat. *Quintil. lib.* 6. *c.* 4. Colaphum tibi ducam, & formulam ſcribam, quod caput durum habeas. Sed & quod Græci dicunt δίκην γράφειν, hoc Latini verbum verbo reddentes, Dicam ſcribere dicunt. Quam locutionem à comicis primùm, latinitate donatam, cùm Græcas comœdias Latinas facerent, veriſimile eſt. *Vtitur autem ea Plaut. Aulularia*, *Terentius Phormio. & Cicero* 4. *in Ver.* Prætor quoque ſcribere dicitur actionem, cùm eam in edicto & albo pro-

ponit, *l.1.D. de eo qui pro tut.* Vnde in rem ſcriptæ actiones exceptionéſque appellantur, quæ generaliter in rem proponuntur, & aduerſus poſſeſſorem dantur, quanquam ex certæ perſonæ facto oriantur, *l. 9. §. vlt. D. quod met. cau. l.1. §. vlt. D. de interd. l.4. §. metus cau. D. de doli. except.*

Scribere enim teſtamento dare relinqueréque ſignificat. Inde ſcribere libertatem alicui, eſt ei teſtamento libertatem dare, *l. 70. D. de adqu. hæred.* Quintil. declamatio. 380. Æger à ſeruo cui libertatem ſcripſerat, venenum petit: nolenti dare crucem ſcripſit. ſcribere etiam hæredem tam tritum eſt, quàm quod tritiſſimum. Minus vulgatum eſt, ſcribere tutorem, quo tamen non Iuriſconſulti tantùm vtuntur, *vt l. 20. D. qui teſtam. facere poſſ.* Sed & Cicer. pro Cluentio: Nemo illum, ait, ex tam multis cognatis & adfinibus tutorem vnquam liberis ſuis ſcripſit. Vt autem hæres ſcribi qui inſtituitur, ita & exhæres ſcribi dicitur, qui exheredatur *l. 4. D. vnde legit. l.1. §. Pompo. D. de Carbon. edict.*

Scribere ſibi legatum videtur, non ſolum qui ſua manu id facit, ſed & qui per ſeruum ſuumvel filium, quem in poteſtate habet, dictante teſtatore legato honoratur, *l.15. §.1. D. ad l. Cornel. de falſ.* Sic ſcribere ſibi, eſt teſtamento ſibi aliquod legatum, aliúdve quid emolumento futurum adſcribere, *l.3. C. de his qui ſibi adſcribunt.*

Scribere milites, ſcribere ſupplementum exercitui, pro conſcribere, comparare, & colligere crebrò legimus. Duos Salluſtij locos ſubiecisse contentus ero. Sic autem ille in bello Iugurthino. Igitur diffidens, inquit, cæteri exercitui milites eligere, ſcribere, præſidia vndique accerſere. *Et alio loco*: Et tamen exercitui ſupplementum ſcribere ab ſocijs & nomine Latino auxilia accerſere.

Scribere quoque, notam inurere ſignificat, *l.17. C. de pœn. Vlpian. in Inſtitut. titul. 1.* Dediticiorum numero ſunt, qui pœnæ cauſſa vincti ſunt à domino, quibus veſtigia ſcripta fuerunt, *Quintilia. lib.7. cap.4.* Si quis fugitiuo ſtigma ſcripſerit. *Vegetius lib.2. ca.5.* Nam picturis in cute punctis milites ſcripti, & matriculis inſerti iurare ſolent. Inde inſcriptos vultus, id eſt, ſtigmate notatos dixit *Plin. libr. 18. c.3.*

SCRIPTÆ rationes, pro ſubſcriptis & ſubſignatis, *l. Thais. 41. §. fin. D. de fideicomm. liber. & l. ſi ita ſtipulatus. §. Chryſogonus. D. de verbor. obligat.* Pro non ſcriptis haberi, & caduca fieri legata, longè differunt, *l. vnic. & §. cum triplici. C. de caduc.* Vbi traditur, ea quæ his relinquebantur, qui in rerum natura tunc temporis non eſſent, cum teſtamentum fieret, pro non ſcriptis habita: quod etiam confirmat: *l.2. & l.6. in fin. D. de iure codicill. l. penult.* D. *de his quæ pro non ſcript. habe. l. 26. & pro non ſcripto. D. de fideicommiſſ. libert.* Pro non ſcriptis etiam habebantur, quæ ſeruis pœnæ relinquebatur, *l.3. D. de his quæ pro non ſcript. l.25. §. ſi quis planè. D. de adquirend. hæred.* Item turpia legata, quæ legatarij magis notandi, quàm demerendi cauſſa ſcribuntur, *l.57. de leg.1.* Itemque deportatis & peregrinis relinquuntur, *l.1. C. de hæred. inſtit.* In eadem cauſſa ſunt & captatoriæ inſtitutiones, captatoriáque legata, eáque quæ ſibi quis manu ſua in teſtamento adſcripſit, *l.1. & l. vlt. D. de his quæ pro non ſcrip. hab. l. 15. §. 1. D. ad leg. Cornel. de falſis. l. 4. & l.5. C. de his qui ſibi adſcribunt.* Et generaliter quęcunque illicitè, & contra leges in teſtamento ſcribuntur, pro non ſcriptis habentur, & apud hæredem remanent, *l. 14. §. ſequens quæſtio. & §. vlt. D. ad leg. Corn. de falſ. l. vlt. D. de his qui vt indign. l. 20. in fin. de hæred. inſt.*

SCRIPTVM facere, pro ſcribæ manus exercere. *Liuius libr.9. ad fin.* de C. Flauio, qui ſcriba fuit, inuenio in quibuſdam annalibus, cùm appareret Ædilibus, fieríque ſe pro tribu. Ædilem videret, neque eius nomen recipi,

cipi, quod ſcriptum faceret, tabulam poſuiſſe, & iuraſſe ſe nunquam ſcriptum facturum. Quem aliquanto antea deſiiſſe ſcriptum facere arguit Macer Licinius. *Sic & Gell. de eodem agens lib.6.c.10. locutus eſt.*

SCRIPTORVM nomine accipimus ſcripturas, quarum editiones requiri ſolent: & harum tria ſunt genera. Primum, in quibus continetur formula actionis, quam quis intendit aduerſus alium in iudicio: & ideò appellantur libelli iudiciales, de quibus loquitur *Vlp. in l.11. in princ. de edend.* Huc pertinent acta iudiciorum, hoc eſt, ſcripturæ continentes ea, quæ apud iudicem de cauſſa cognoſcentem aguntur, *l. ſi apud quem. C. eod. titul.* Secundum genus ſcriptorum, de iis dicitur, quæ in hoc parantur publica fide, vel priuata ſubſcriptione, ſeu conſignatione, vt res geſtæ per ea facilius conſtent ac probentur: vt ſunt inſtrumenta tabellionum, chirographa, literæ ſigillatæ, *de quibus tractatur in d.l.1. §. editiones.* Tertium genus ſcriptorum complectitur rationem negotiationis inter duos pluréſve: & hoc genus directò pertinet ad actionem edicti de edendo. Addi poteſt & quartum ſcripti genus, in quo vltimæ voluntates continentur vt teſtamentum, codicillus.

SCRIPTVRA dicitur etiam vectigal, quod è pecore colligebatur. Vnde illud Plauti:

Nam aduerſum legem à me ob meam
ſcripturam pecudem accepit.
A. Fere idem quod tu facis, faciunt rem
malè gerentes.
Vbi non eſt ſcripturam vnde dent, incuſant publicanos.

Cicero *in Oratione pro lege Manilia*: Nam cùm hoſtium copiæ non longè abſunt, etiam ſi nulla irruptio facta ſit, tamen pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum nauigatio conquieſcit, ita neque ex portu, neque ex decumis, neque ex ſcriptura vectigal conſeruari poteſt. *Item in Orat. pro L. Flacco:* Scriptura, decumæ, portorium. Hinc

SCRIPTVARIVS ager, *apud Feſtum,* publicus appellatur, in quo vt pecora paſcantur, certum æs tribuitur: quia Publicanus ſcribendo conficit rationem cum paſtore.

SCRINIA dicuntur in libr. C. Capſæ, & loculi, in quibus Principis acta, quæ ad ius pertinent, aſſeruantur, qua de cauſſa *in l. omnium. 19. C. de teſtam.* totum ius in ſcriniis principis conſtitutum dicitur. Eorum genera hæc quatuor enumerantur, *in l. vltim. C. de decurionib. l.1. C. de prox. ſacr. ſcri.* Scrinium memoriæ, in quo annotationes Principis aſſeruabantur, *l. vltim. C. de diu. reſcript.* Scrinium epiſtolarum, in quo ciuitatum poſtulata & legationes recõdebantur. Scrinium libellorum, qui Principi ſupplices oblati erant. Scrinium diſpoſitionum, in quo cognitiones & decreta Principis conſeruari ſolebant. Sunt & ſcrinia ſacrarum largitionum, videlicet exceptorum, *l.5. C. de canone ſacr. larg. l.10. C. de murileg.* Tabulariorum, *l. vltim. C. de veſt. holo.* numerorum, ſiue numerariorum, mittendariorum, aureæ maſſæ, auri ad reſponſum, à miliarenſibus, veſtiarij ſacri, ab argento, à pecuniis. Officiorum autem in eis ſcriniis dignitates, & gradus quibus ſtrenæ debentur, & veſtes, & annonę, hi: primicerij, ducenarij, centenarij, epiſtolares, vel epiſtolarij, *vt Cod. Theodoſ. & Saluianus. 5. de prouidentia*: Veniunt plerunque noui nuncij, noui epiſtolarij à ſummis poteſtatibus miſſi. vbi vulgò malè nouarum epiſtolarum. Sunt & alij gradus, qui dicuntur formæ primæ, ſecundæ, tertiæ, vt & inter miniſteriales, *l.2. C. de caſtrenſ.* Vide *l.7. C. de palat. ſacr. larg. lib.* Rerum autem priuatarum ſcrinia quatuor ſunt beneficiorum, rationum, ſecuritatum, largitionum priuatarum, quod non tantùm Notitia Romani Imperij comprobat, ſed & lex vlt. *Cod. Th. eod. tit.* in qua ita eſt: Tam primicerius officij priuatarum, quàm alij quatuor reliquorum primicerij ſcriniorum. Sunt & ſcrinia fabricarum & barbaricorum, *l.1. C. de*

Digitized by Google

prepoſ. agent. in reb.

Scrinium auri ad reſponſum, *d.l.7. C. de palatin. ſacrar. largition.* cuius & in notitia, cum de Comite largitionum agitur, fit mentio. Ex hoc accipienda ſunt hæc Iuſtiniani verba in Nouella de Prætore Piſidiæ, ἕξει τε ἐπὶ τοῖς σεκρετάριοις καὶ Ad reſponſum. Et in Nouell. de Prætore Lycaoniæ, ἀρχέτω γε μὴν καὶ. Ad reſponſum, ἤτοι ἀποκρισιαρίοις πρὸς τὴν σεκρετον πολλὴν ἀκοσμίαν. Et in Nouel. de Prætore Thraciæ, καὶ πάσεσθαι, ait, ὑπὸ αὐτῷ καὶ. Ad reſponſum, διὰ τὰς ἐκεῖσε ὠδίνας. In Nouella ex Moderatore Helenoponti, ὑπακουέτω δὲ αὐτῷ καὶ τὸ σεκρετικόν, τό τε τῆς ἐπαρχίας ἱδρυμένον, ἀρχέτω τι καὶ. Ad reſponſum. Ex quibus locis apparet militaribus vſibus hoc ſcrinium deſeruiiſſe. Eoque ad milites perlata exercitus rectorum mandata in vetuſtis quibuſdam ad Iulianum Patricium notis legi. Meminit etiam officij. Ad reſponſum in re militari, *l.19. §. 1. C. de re mil. libr. 12.* Hinc

SCRINIARII, *in l. vlt. C. de caſtrenſ. pecul. li. 12. l. 8. & l. 10. de num. li. 2. l. vlt. de apparitoribus præf. prætor.* Suidas, σκρινιάριος ὁ χαρτουλάριος τοῦ ἐπάρχου, ὁ ἄρχων τὸ σκρίνιον, ἤτοι τὸ κιβώτιον. Scrinij autem magiſtri præponebantur, qui alij fuerunt à ſcriniariis. *Et ita Alexand.* Vlpianum magiſtrum ſcrinij fuiſſe. Lampridius auctor eſt. Nec principibus tantùm, ſed & magiſteriis poteſtatibus ſui ſcriniarij erant, *l. vlt. C. de teſt. mil.*

*SCRIPVLI, *l. 1. & 5. C. de metal. lib. 11. l. 1. C. Th. de ponderat. l. 12. de metalla. in eod. C.* dicitur Græcis γράμμα, éſtque vigeſimaquarta pars vnciæ, Voluſio Mætiano.

SCRVTARI, inquirere, *l. veteres C. de commerciis & l. diuus Pius de fugit.*

SCRVTINIVM, *in rubr. extra de ſcrutinio in ord. fac.* eſt ſecreta examinatio, & exploratio, num quis idoneus ſit, vt eligatur. Quot modis fiat, *vide Archid. c. 1. de elect. in 6.*

SCVTLATIS, *in l. 11. de Scriniis in C. Theod.* fortè pro ſcutulatis cum vitio legitur, vt ſignificentur veſtes ſcutulis diuiſæ, *quarum meminit Plin. libr. 8. cap. 48. B. Hieronymus in Ezechiel. cap. 27.* Iſtiuſmodi homines negotiatores Tyri ſunt, qui ſpolymita purpuram & ſcutulata mercantur.

SCVLPERE, cudendo imaginem effingere, *C. nemini lic. ſignum ſal. uet.*

SCVLPTORES, *in l. 1. C. de excuſ. artif.* Græcis γλύπται, quo nomine Græco & ſculptores lignorum ſignificantur, & qui ſigna faciunt, ſiue ſignarij, & alij quilibet ſculptores cælatoréſque.

SCVLTATORES, vide ſpeculatores.

SCVTVM, vide Clypeus.

SECARE, propriè quis ferris dicitur, vt cædere ictibus. Hinc apud Paulum *l. 5. D. arb. fur. cæſ.* Secare propriè ſubſecuiſſe, non enim poterat cecidiſſe intelligi qui ferra ſecuiſſet. Alij ſubſecare legunt, ſed illa lectio potior.

SECESSVS, rus amœnum & ſuburbanum, quo animi relaxandi cauſſa ſecedimus. *Vlpian. l. 21. §. 9. de recept. qui arb.* Quid tamen (de arbitrio loquitur) ſi in eo loco, qui circa vrbem adeſſe iuſſerit, Pegaſus admittit valere iuſſum. Quod puto ita verum eſſe, ſi & eius ſit auctoritatis arbiter, vt in ſeceſſibus ſoleat agere, & litigatores facilè eo loci venire poſſint. *Idem l. 16. D. mandati.* Vt in hortis quos Rauennæ habebat, in quos omnibus annis ſecedere ſolebat. ſphæriſterium faceret. *Plin. libr. 2. epiſt. 17.* Iuſtiſne de cauſſis eum tibi videor incolere, inhabitare, diligere ſeceſſum, quem tu nimis vrbanus es, niſi concupiſcis.

SECRETO fieri, etiam intelligitur, quod interuenientibus amicis confit, *l. pen. in prin. C. qui potiores in pignore hab.*

SECRETARIVM, locus in quo iudices cauſſas audiunt & cognoſ-

Digitized by Google

gnoſcunt. *Zeno in l. vl. C. vbi ſenat. vel clariſ.* Sedendi, *inquit*, cùm celebratur cognitio, in ſecretariis iudicantium ius conſequantur. *Et paulò ſuprà:* Sedendi quoque in aliqua Secretarij parte, quæ iudicibus inferior, altercantibus verò ſuperior eſſe videatur. *Sic in l. vl. C. de offi. diuerſ. iud. l. 12. C. de proxim. ſacr. ſcrin.*

SECTA, pro ratione videtur ſumi, *§. vlt. Inſt. de legat.* Huiuſmodi enim teſtatorum voluntates valere, ſecta meorum temporum non patitur, i. vt exponit Theoph. *ἀλλότριον ἐστὶ τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν χρόνων τῆς βασιλείας.* *Sic Alexander l. 2. C. ad leg. Iul. maieſt. & Gord. l. 2. Cod. de delator.*

SECTATORES *in l. Fabia de ambitu*, dicebantur, qui Candidatos ſectabantur, quorum tres partes facit Q. Cicero lib. de petitione Conſulatus.

SECTIO Latinè dicitur, quæ poſtea confiſcatio appellari cœpta eſt: cùm alicuius bona publicantur: deriuata ex ea appellatione, quòd prædam ex hoſtibus captam milites inter ſe ſecabant ac diuidebant. *Cæſar libr. belli Gal. 2.* Poſtridie eius diei refractis portis, cùm iam defenderet nemo, atque intromiſſis militibus noſtris, ſectionem eius oppidi vniuerſam Cæſar vendidit. *Corn. Tacitus*, Reliquias ſectionum Neronianarum nondum in fiſcum conuerſas, reuocatis ab exilio conceſſit. *Cice. de Inuen. 2.* Hoc commodè reprehenditur, ſi dici poſſit ex hoſtibus reus eſſe captus, cuius prædæ ſectione venierit. Aliàs, Sectio, *vt inquit Feſt.* perſecutio iuris eſt. Hinc

SECTORES dicti ſunt, *inquit Aſconius*, qui ſpem lucri ſui ſecuti, bona condemnatorum ſemel auctionabantur, próque iis pecunias penſitabant ſingulis, ac poſtea pro compendio ſuo ſingulas quaſque res pecunia populo venditabant. *Hæc ille*, quibus ex verbis Sectores à Sequendo dictos coniicimus arbitror ab antiquo verbo Seco, ſecas: quod idem ſignificat vt ſequor, vnde ſector, ſectaris: & ſecta ſectæ. nam & accuſatores & iudicia ſectabantur, quoniam damnatorum bona ipſi æſtimare, & certam ſummam promittere ſolebant. Idem alio loco: Sector eſt, inquit, æſtimator ac redemptor bonorum damnati, atque proſcripti, qui ſpem ſectans lucri ſui, id eſt, ſecutus ſpem æſtimationis ſuæ, bona omnia auctione vendit, & ſemel infert pecuniam vel ærario, vel ſociis. Veterib. Gloſſis σιώνης dicitur. id eſt, vt exponunt Heſych. & Suidas *ὁ τὰ δημόσια ἀγοράζων.*

SECVNDI fructus, vberes, copioſi, *Paul. 63. in fi. D. ad l. Fal.*

Secundus HAERES dicitur, qui ſecundo gradu inſtitutus eſt: vt Primus, qui 1. *l. 8. de lib. & poſt. ſi ii qui. 25. D. de teſtam. Boeth. in Topic. Ciceronis Commen. libro 2.* Secundus hæres dicitur, inquit, qui hæredi inſtituto ſubſtituitur: veluti ſi quis filium inſtituat hæredem, ſcribátque: Si is filius intra pubertatem deceſſerit, nepotem vel quemlibet alium hæredem eſſe oportere. *Gaius libr. 2. Inſt. titu. 4. & l. 4. D. de Silan.* Is vulgò Subſtitutus appellatur Cicero *Verri. 3.* Appellat L. Annium, qui erat inſtitutus ſecundum filiam. *Et aliquantò poſt:* Nunc eſt eiuſmodi edictum, vt quamuis intelligat, non populo eſſe ſcriptum, ſed P. Annij ſecundis hæredibus. *Salluſt. in bello Iugurth.* Erat præterea in exercitu noſtro Numida quidam Maſaniſſæ nepos, quem Micipſa teſtamento ſecundum hæredem inſcripſerat. *Suet. in Iul. c. 83.* plures percuſſorũ in tutorib. ſi quis ſibi filius naſceretur, nominauit D. Brutum etiam in ſecundis hæredibus.

Secunda TABVLAE dicuntur, quibus pupillaris ſubſtitutio ſcripta eſt: ſic dictæ, quòd poſt paternas in ſecunda parte tabularum, & in ima cera fiebant: *ſicque accipiuntur l. 2. §. interdum l. 12. D. de vulg. ſubſt. l. vlt. D. ad Trebel. l. pen. D. teſtam. quemadm. aper.* vel etiam quia ſubſtitutio hæc, paterni teſtamenti quædam appendicula & ſequela eſt, *l. qui plures in fi.*

Digitized by Google

C.de pupil.ſubſt.&(vt ait Iuſti.) in inferiorib. partib. ſcribebatur, eáque pars proprio lino, propriáque cera conſignabatur: & in priore parte teſtamenti cauebatur, ne inferiores tabulæ viuo filio, & adhuc impubere aperirentur, *§.ſin autem 4. Inſt. de pup. ſubſt.*

Secundarum nuptiarum nomine veniunt, & tertiæ atque vlteriores, *ſecundum Azo, in ſumm.C.de ſecun.nupt. & Bart.ibid.*

SECVNDVM, pro prope ripam, *l.29.D.de acq.re.* Sic ſecundum viam, agrum, parietem, *l.30.§.1.38.D.de acq. rer.dom.13.D.de ſeruit.*

SECVNDOCERIVS, *in l.7. C.de palati.ſacr.largitio.lib.12.& Rub. de primicer.& ſecundocer.& l. vlt.C. de domeſti.& protectorib.* vbi ſecundocerij locum, non, vt vulgò legitur, ſecundi primicerij, vetus codex habet. Eſt & hoc verbum frequens in Notitia Imperij Rom. Eadem autem figura qua primicerius, ita & ſecundocerius, qui ſecundum in ordine ſuo locum gradúmque obtinet appellatur.

SECVS, malè, *l. filius matrem. C. de inoffi.teſta.* aliquando contra *l.ſi res. C.de ordine cogn.*

SECVRVS, ſine aliqua cura, *l. plurimum.D.de iur.& facti ignor.Vide Duar.diſputat.an.lib.2.c.22.*

SECVRITATIS nomen quod vſurpatur *ab Vlpiano.l.1.D.ad leg.Iul. maieſt.* non accipitur pro eo quod noſtri ſaluum conductum vocant: (Vlpianus enim Latinæ locutionis diligens obſeruator, dixiſſet potius contra fidem publicam aliquid eſſe commiſſum: formula loquendi probatis auctoribus vſitata) ſed αἰτὶ τῆς ἀδὲιας, ἢ ἀσφαλείας, ἢ ἀμεριμνίας, cùm ſcilicet ſtatus reip. ita compoſitus eſt, vt nulla ex parte periculum imminere videatur, nec ſit merces belli externi, aut inteſtini. *Bud.*

SECVTORES, vide Sequor.

SED aduerſatur, ſed cùm copulat, conciliat, ſine ea aduerſatur, vt indicat Albericus: vnde Sed & diuerſita tem facti idem ius ſignificat. Sed pro ſed &, ſæpè in libris noſtris poni docet *Ant. Auguſt. libr. emendat. 2.c.1.*

SEDEO, ſedes vulgarem habet ſignificationem: cui contraria eſt illa verbi Sto. Sed præterea ſignificat Sedet, imperſonaliter idem quod videtur, vel placet. *Vlpianus l.ſi fideiuſſor.7. §.vltim.qui ſatiſdar.cog.* Si ſatiſdatum pro re mobili non ſit, & perſona ſuſpecta ſit, ex qua ſatiſdatio deſideratur, apud officium deponi debebit, ſi hoc iudici ſederit, donec vel ſatiſdetur, vel lis finem accipiat. Sederit, id eſt, ſi iudici viſum fuerit, ſi ita arbitratus ſit.

Sedere iudices dicuntur *Cic. pro Rabir.Poſthumo*: modò vos iidem in A.Gabinium iudices ſediſtis. *Plin.li. 6. Epiſt. ad Roma.* Sedebant Iudices centum & octoginta, tot enim quatuor conſiliis colliguntur. ingens vtrinque aduocatio. Sedere etiam dicitur prætor, cùm pro tribunali iuris dicendi cauſa ſedet, *l.2.§. confeſtim. D.ad Tertul.l. 7. D. de integr. reſtitut.* Hinc

SEDES, *§.illis autem de milit.teſtam.l.vltim.C.de reſtit.milit.l. vltimi. C.quib.non obſt.long. temp.præſcript. & apud Vegetium, libr.3. cap.4. & c.vlt.* pro caſtris & loco, in quo milites otioſi commorantur.

SESSIO, onis. Hinc ſeſſionum dies dicuntur, quib. Prætor ſui copiam facit: quippe cùm iis diebus, non de plano & æquo loco ius dicat: ſed de loco edito, & in curuli ſella ſedens, decreta ſua interponat, *apud Vlpian. l. 2. §. dies. quis ordo in poſſ. ſeruetur.* Dies bonorum poſſeſſionis vtiles eſſe palàm eſt, ſed non ceſſionum numerabuntur, ſi modò ea ſit bonorum poſſeſſio, quæ de plano peti potuit. Eſt & alius Vlpiani locus, *l. 5. vt in poſſeſſ. leg. vel fid.* vbi hoc verbum legitur, ſi credimus vetuſto exemplari, quod à Ianotio profertur. Sex menſium, inquit, puto continuum tempus, non ſeſſionum computandum. Duarenus veteris codicis lectionem probat

Digitized by Google

probat, *Diſput. ann. lib. 2. c. 16.* Pandectæ tamen Florentinæ, poſſeſſionum legunt, non ſeſſionum.

SEDVLARIA, *in l. 4. D. de ſupell. leg.* in ſedilibus numerantur: vt cathedraria, in cathedris: ſúntque ea, quæ quæ in rheda ſedenti ſubiiciuntur: vel potius ſedes, in quib. geſtamur.

SELLÆ curules, *ait Iſido. lib. 20. Etymo. c. 1.* erant, in quibus magiſtratus ſedentes iura reddebant. Dictæ autem curules, quia apud veteres Prætores & Coſſ. propter itineris longinquitatem curru in forum prouehebantur. Sellæ prætoriæ fit mentio *in l. 1. §. caſum. D. de poſtu.* Qua de re vide, *quæ lib. 3. Antiqu. dixit Briſſonius.* Eſt & Sella geſtatoria, *de qua apud Sue. in Nero. c. 26. & in l. 7. D. de ſerui. ruſtic. l. 49. D. de leg. 3. de qua & lib. 1. Antiqu. aliquid dixit idem Briſſonius.* Sella balnearis, *apud Paulum libro 3. Sentent. titu. 6.*

SEDITIO quietis publicæ turbatio, *l. 1. C. de ſeditio. l. conſtitutiones. D. de appellation. cap. ſeditionarios. 46. Diſtinct.*

SEGMENTA, *l. pen. C. de veſt. holo.* Cedrinus ὥρας vocat, quaſi oras, vel quaſi ornaturas, *vt Iſidorus ait.* Leo Nouel. 80. τμήματα. Erant autem ornamenta quædam, quæ veſtibus aſſuebantur.

SEGNITIA, tarditas, negligentia ad agendum. *Accurſ. l. ſi nulla. D. de pign. act.*

SEMITA, via à plauſtris auerſa, *l. ſi ex plagis. §. tabernarius. D. ad leg. Aqui.*

Σεισάχθεια, in legibus Solonis, Latinis nouæ tabulæ, id eſt, alleuatio debiti communis: legis verba hæc ſunt: τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ποιεῖσθαι, καὶ λύτρωσιν, καὶ ἐπὶ σώμασι μὴ δανείζεσθαι, καὶ οὗτος ὁ νόμος, ΣΕΙΣΑΧΘΕΙΑ καλεῖσθαι. Eſt autem deductum hoc vocabulum, ἀπὸ τοῦ σείειν τὸ ἄχθος, ab excutiendo onere, æris ſcilicet alieni.

SEMESTRIA diui Marci in libris noſtris ſæpiùs citantur, *vt l. 46. D. de pact. l. vlt. D. de ſeru. export. l. 12. D. de acquiren. hæred. §. item diuus. Inſtitu. de excuſa. tuto.* Sic autem fortè appellata ſunt, quæ in ſemeſtribus conſiliis conſtituta ab eo, & reſcripta erant: Semeſtria enim conſilia principum dicebantur, in quibus cum aliquot Senatoribus ad ſemeſtre tempus aduocatis, de iis, quæ ad ſenatum referenda erant, deliberabant: fortè ex eo, quòd hybernis æſtiuíſque menſibus ſibi conſiliarios mutabant: vel potiùs quòd menſes ſex hybernos iuriſdictioni darent, reliquos ſex æſtiuos aliis negotiis. *Hinc illud Cicer. lib. ad Attic. 5. epiſt. 14.* Erat mihi in animo, rectà proficiſci ad exercitum, æſtiuos menſes reliquos rei militari dare, hybernos iuriſdictioni. *quod & teſtatur Theophilus, in Inſtit. quibus ex cauſ. manum. non licet.* Atque Auguſtum ſemeſtria ſibi conſilia inſtituiſſe, cum quibus de negotiis ad frequentem ſenatum referendis, antè tractaret. Suet. cap. 37. ſcribit, & Dio. lib. 53. his verbis: τὸ δὲ δὴ πλεῖστον τούς τε ὑπάτους, ἢ τὸν ὕπατον, ὁπότε καὶ αὐτὸς ὑπατεύοι: κἀκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων ἕνα παρ᾽ ἑκάστων, ἔκ τε τοῦ λοιποῦ τῶν βουλευτῶν πλήθους πεντεκαίδεκα τοὺς κλήρῳ λαχόντας συμβούλους ἐς ἑξάμηνον παρελάμβανεν, ὥστε δι᾽ αὐτῶν καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσι κοινοῦσθαι τρόπον τινὰ τὰ νομοθετούμενα νομίζεσθαι. Quæ verba Zonaras in Auguſt. tranſcripſit. Xiphilinus quoque tradit ab Auguſto ſenatores quindecim ſorte ductos eſſe, cum quibus iudicat, καὶ πεντεκαίδεκα, inquit, τῶν βουλευτῶν, τοὺς κλήρῳ λαχόντας συμβούλους δι᾽ ἑξαμήνου παρελάμβανε, καὶ ἔστιν ὅτε καὶ ἐδίκαζε μετ᾽ αὐτῶν. Pariter & de Tiberio tradidit Suet. in Claudio. Rerum auctum diuiſum antea in hybernos æſtiuóſque menſes coniunxit.

SEMINARIVM, locus ſubactus, in quo vitium arborúmque ſemina panguntur. conſeruantur, atque adoleſcunt: vt aliò poſtea, quaſi ex nutriculæ gremio, transferantur. Græcè φυτουλήκιον dicitur. *Vlpia. l. 9. §. 5. ff. de vſufr.* Seminarij autem fructum puto ad fructuarium pertinere: ita ta-

men, vt & vendeſe ei, & ſeminare liceat. Debet tamen conſerendi agri cauſſa ſeminarium paratum ſemper renouare, quaſi inſtrumentum agri. Quale ſit eligendum parandúmque ſeminarium, docet *Colum. lib. 3. & Plin. lib.* 16. Vlp. *l. 4. §. 1. ff. arb. fur.* Quòd ſi quis ex ſeminario, id eſt, ſtirpitùs arborem tranſtulerit, &c.

SEMIS ſex vncias continet, vt notum eſt. Ex ſemiſſe hæres ſcriptus dicitur, qui ex media parte inſtitutus eſt: qui ſemiſſarius appellatur.

SEMISSALES vſuræ, pro ſemiſſes, id eſt, cùm ſeni aurei quotannis in centenos penduntur. *Modeſt. l. 10. D. de pollicit.* Ita pollicita eſt, vti ſors apud eum remaneat, & ipſa vſuras ſemiſſales ad præmia certantium reſoluat.

SEMISSARIVS hæres, hæres ex ſemiſſe. *Flor. l. 116. §. 1. ff. de leg. & fideic. 3.* A cohærede verò ſemiſſario, duobus extraneis concurrentibus, non amplius tertia parte.

SEMVNCIA, vnciæ pars dimidia: *vt apud Scæuolam l. 21. §. 2. ff. de annuis leg.* vbi ex aſſe hæreditatis vxor priùs quadrantem, deinde ex fideicommiſſo dodrantem detracto quadrante Falcidico, id eſt, vnciis duabus, & ſicilico conſecuta, defendebat partem hæreditatis dimidiam, quam adulto priuigno reſtituere iuſſa erat, ex illo qnadrante Falcidico in aſſem reuocato computandam eſſe, quod Scæuola comprobauit.

SEMPER, omne tempus, omnem caſum reſpicit, *. ſemper de iur. immu. De quo Bart. in l. 2. ff. ſolut. mat. Spec. tit. de in integ. reſtit. §. 4.*

SENATOR dictus eſt, vel à ſenectute, quòd initiò non niſi prouectæ ætatis viri graues eligebantur: vt apud Ennium:

Moribus antiquis res ſtat Romana viriſque.

Vel à ſinendo: quia magiſtratibus non plùs licebat quàm ſenatus permitteret. *Liuius de Romulo lib. 1.* Cùm iam, inquit, virium haud pœniteret, conſilium deinde viribus parat. Centum creat Senatores: ſiue quia is numerus ſatis erat: ſiue quia ſoli centum erant, qui creari patres poſſent. Patres certè ab honore Patriciiſque progenies eorum appellati.

Senatores, qui à patriciis & conſulibus vſque ad omnes viros illuſtres deſcendũt: quia hi ſoli in Senatu ſententiam dicere poſſunt. *Vlpianus in l. nupta. D. de Senatoribus.* Senatoris filius eſt & is, quem in adoptioné accepit, quàm diu tamẽ in familia eius manet.

SENATVS Romani deſcriptionem, diligentiſſimè tum à Sigonio, tum ab Hotomano excerptam. vide ad calcem libri.

Senatus alius maximus, alius minor appellatur. Maximus dicitur antiquæ Romæ & Conſtantinopolitanæ Romæ, *in l. vlt. C. de decurionibus.* vbi de iure eius, qui tres filios habet, agitur: vt ſi vnum ex iis, qui decurio eſſet, Senatui maximo ſociaſſet, ei curiæ liberationem pareret. Minor dicitur, aliarum ciuitatum curiæ, & qui in eum conſcripti ſunt, conſilij publici cauſſa, propriè curiales, ſiue decuriones ſunt. *Caſsiod. lib. 9.* Non inaniter appellauit minorem ſenatum, neruos quoque vocitans ac viſcera ciuitatum. *Hinc Impp. in l. omnes iudices. 33. C. de decurionibus.* Quòd ſi quis fortè iudicum audeat decurionem, & ſuæ curiæ (ſi ſic dici oportet) ſenatorem tormentis ſubdere, &c.

SENATVSCONSVLTVM, ius appellabatur, quod iubebat, & conſtituebat Senatus, *§. ſenatuſconſultum. Inſtit. de iure nat. gent. & ciuil.* Nam neceſſitas ipſa curam Reipub. ad ſenatum deduxit, quia plebs difficilè conuenire cœpit. *Pompo. in l. neceſſarium. D. de orig. iur.* Vbi & Senatuſconſultum, inquit, quod ſolùm ſenatu conſtituente inducitur ſine lege. Senatuſconſulti autem forma duplex erat: Altera, vt ſinguli ſenatores per Conſulem interrogati, dicerent ſententias, quas ſemper de rebus grauiſſimis (modò ſi tempus ferret) fieri ſolebat. Altera, vt cùm primus dixiſſet, diſcedens mox in aliquam

partem

Digitized by Google

partem cæteri tum, qui eiuſdem ſententiæ eſſent, eôdem irent. Quod per diſceſſionem appellabatur. Et in ſententiam ire, vel, pedibus in ſententiam ire. Item, in eandem ſententiam concurrere.

Senatuſconſulto intercedere, hoc eſt, opponere ſeſe Tribuni poterant. Cæterùm, intrare curiam Tribunis non licebat. Ante valuas autem poſitis ſubſellijs decreta patrum attentiſſima cura examinabant; vt ſi qua ex iis improbaſſent, rata eſſe non ſinerent. Itaque veteribus Senatuſconſultis T, litera ſubſcribi ſolebat: eáque nota ſignificabatur, illa Tribunos quoque cenſuiſſe. *Valer. lib. 2. cap. 1.*

Senatuſconſultorum quædam ſunt, quæ proprium nomen habent: quædam ſunt anonyma, quæ proprio nomine donata non fuere. Proprio nomine donata hæc ſunt.

SC. ÆMILIANVM, de fideicommiſſariis libertatibus, factum eſt Æmilio Iunio, & Iunio Seuero Coss. Vt ſi quis ex his, qui fideicommiſſam libertatem ex quacunque cauſſa deberent ſeruo, qui mortis tempore eius, qui rogauit, non fuerit, iſque adeſſe negabitur. Prætor cognoſcat. Et ſi in ea cauſſa eſſe videbitur: vt ſi præſens eſſet, manumittere cogi deberet, id ita eſſe pronunciet. Cúmque ita eſſe pronunciaſſet, idem iuris ſit, quod eſſet ſi ita, vt ex fideicõmiſſo manumitti debuiſſet, manumiſſus eſſet, *l. eum ſeruum. 28. §. ſi quis. D. de fideicom. libert.*

SC. APRONIANVM, de fideicommiſſariis hæreditatibus, factũ eſt M. & L. Antoninis Imperatoribus, Aproniano, Paulo COSS. anno DCCCCXXIII. Vt omnibus ciuitatibus, quæ ſub imperio populi Romani ſunt, reſtitui deberet & poſſet fideicommiſſa hæreditas. Sed & actiones in eas ex Trebelliano transferrentur: quin & municipes ad eas admitterentur. ita tamen vt his, quibus reſtitueretur hæreditas, actorem eligerent, & ad agendũ, & ad excipiendas actiones, *l. omnibus. 26. & l. ſeq. D. ad Trebell.*

SC. ARTICVLEIANVM, de libertatibus ſeruorum, factum eſt imperante Traiano, ipſo & Articuleio Pœto COSS. anno DCCCLIX. Vt quacunque in prouincia libertas ſeruo relicta teſtamento fuerit, Præſes eius prouinciæ de ea cognoſcat; quamuis hæres non ſit eius prouinciæ, *l. non tantùm 51. §. 5. de fideicommiſſar. in libert.*

SC. ANTONIANVM, de haſtis Martiis, in regia motis, factum Marco Antonio, A. Poſthumio COSS. anno DLIII. Quod Cæſar Iulius L. F. Põtifex nũciauit, in ſacrario in regia haſtas Martias mouiſſe, de ea re ita cenſuerunt: Vt M. Antonius conſul, hoſtiis maioribus Ioui & Marti procuraret: quod & cæteris diis, quibus videretur placandis vti procuraſſet; ſatis habendum cenſuerunt. Si quid ſuccidaneis opus eſſet, Robigus accederet. *Gellius lib. 4. cap. 6.*

SC. CARBONIANVM de ſtatu liberorum: Vt, ſi cui controuerſia fiat, an inter liberos ſit, & impubes ſit, cauſſa cognita perinde bonorum poſſeſſio detur, ac ſi nulla de ea re cõtrouerſiá eſſet: & iudiciũ in pubertatis tempus differtur, *& paſſ. D. de Carb. edict.*

SC. CALVITIANVM, de nuptiis quinquagenarij: Vt ſi major quinquagenaria minori ſexagenario nupſerit, nihil ea res ad capiendas hæreditates, & legatas dotes pertineat. Itaque mortua muliere dos caduca erit. *Vlpia. cap. Inſtit. 16.*

SC. CLAVDIANVM, de nuptiis ſexagenarij: Vt qui maior ſexagẽnario minorem quinquagenaria vxorem duxerit, perinde habeatur, ac ſi minor ſexaginta annorum vxorem duxiſſet, *Vlpia. c. Inſtit. 16.*

SC. CLAVDIANVM, de prouinciis conſularibus, factum eſt L. Paulo, C. Marcello COSS. anno DCCIII. Quod M. Marcellus Conſul verba fecit de prouinciis Conſularibus, de ea re ita cenſuerunt: Vt L. Paulus, C. Marcellus COSS. cùm Magiſtratum iniiſſent, a. d. ex Calen. Martiis,

quæ in ſuo magiſtratu futuræ eſſent, de conſularibus prouinciis ſenatum referrent, néve quid priùs ex Calen. Martiis, néve quid coniunctim de ea ſre referretur à Conſulibus, vtique eius rei cauſſa per dies comitiales ſenatum haberent, S.Q.C. facerent. Et cùm de ea re ad ſenatum referretur à conſulibus, eorum, qui in trecentis iudicibus eſſent, ſex adducere liceret, ſi quid de ea re ad populum plebémve lato opus eſſet, vt Ser. Sulpicius, M. Marcellus COSS. Prætor. Tribuni pleb. quibus eorum videretur, ad populum plebémve ferrent. quod ij non tuliſſent, vti quicunque deinceps eſſent, ad populum plebémve ferrent. *Cælius ad Cicer. Epiſt. lib. 8.*

SC. CLAVDIANVM, de muliere ſeruo alieno coniuncta: Vt eo mulier, quæ ſe alieno ſeruo iunxerat, domino ſerui cum bonis ſuis omnibus addiceretur, *l. 1. C. de SC. Claud. toll.* Vbi Iuſtin. ait, denunciationibus ſententia iudicum opus fuiſſe. Vlpian. *c. Inſtit. 11.* Maxima capitis diminutio, inquit, dicitur, per quam ciuitas & libertas amittitur, veluti cùm mulier alieno ſeruo ſe iunxerit, denunciante domino, & ancilla facta fuerit, ex S C. Claudiano. Huius etiam certiſſimum veſtigium eſt, *l. Lucius 2. C. depoſiti.* Idem autem dicitur de ingenua muliere, quæ ſe ad Gynecciarium applicauit, *l. 3. C. de muriles.* Quare autem hoc Claudianum S C. vocetur, ſatis conſtituere non poſſum, nam Claudij Imp. nomine ſic appellatum dicere, nulla ratio eſt: cùm ſatis Senatuſconulta non ex Imperatorum, ſed ex Conſulum referentium nomine appellata fuiſſe. Locum igitur Cornelij Taciti lib. 11. conſiderans, in quo poſt expoſitam SC. ſententiam, ſcribit Pallantem, quem Claudij libertum, & apud illum gratia & auctoritate mirabili præditum fuiſſe conſtat, editum ac nominatim à Claudio repertore huius relationis ac proptera prætoria inſignia, & centies quinquagies H-S. ei decreta fuiſſe: venio in opinionem, Claudianum ex illius liberti nomine appellatum eſſe. Verba Cornelij hæc ſunt: Inter quæ, inquit, refertur ad patres de pœna fœminarum, quæ ſeruis coniungerentur, ſtatuitúrque vt ignaro domino ad id prolapſa, in ſeruitutem ſui conſenſiſſet: & qui nati eſſent, pro libertis haberentur Pallanti, quem repertorem eius relationis ediderat Cæſar, Prætoria inſignia & centies quinquagies cenſuit Conſul deſignatus. His autem ex verbis ſcrupulus aliquis naſcitur, cùm Vlpianus & Iuſtinianus non aliter eam ſeruituti addictam ſcribant, quàm ſi denunciante domino deſiſtere noluiſſet. Video autem Tranquillum in Veſpaſiano c. 11. ſcribere, auctorem illum ſenatui fuiſſe decernendi, vt quæ ſe alieno ſeruo iunxiſſet, ancilla haberetur. Vt ſuſpicari liceat, quòd Claudij tempore inſtitutum erat, id Veſpaſiani auctoritate abſolutum fuiſſe: & à Iuriſconſultis hoc totum ei SC. attributum quod vetuſtius, & Claudij auctoritate inceptum, Claudianum nominarunt. Hot. Sūt tamen, qui Tranquillū hac in re peccaſſe contendant, cùm & S C. Claudianum, & id, quod Macedonianum dicitur, Veſpaſiano tribuit, vtcunque eſſe Claudianum ex Tacito confirmantes Hoc autem S C. ſublatum fuit conſtitutione Iuſtiniani, quæ eſt vnica *d. tit. C. de Cenatuſconſ. Claud. toll.*

SC. CLAVDIANVM, de quæſtione familiæ, cùm SC. Silaniano coniungitur, ſub tit. de S C. Silania. & Claud. Vide SC. Silanianum. SC. Claudianum ſuper collegio aruſpicum: Viderent Pontifices, quæ retinenda firmandáque aruſpicum. *Huius meminit Cornelius Tacitus, lib. 11.*

SC. DASVMIANVM de libertatibus fideicommiſſariis: Vt ſi ex iuſta cauſſa abſit, qui fideicommiſſam libertatem ſeruus debet, aut pupillus ſit, & hoc pronunciatum fuerit, perinde libertas competat ſeruo atque ſi, vt oportet, ex cauſſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet. Item, vt

ſi eum

Digitized by Google

ſi eum eóſve, quicunque fideicommiſſam libertatem ex quacunque cauſſa debere pronunciati fuerint, abeſſe contigerit, perinde habeatur is, qui manumitti iuſſus eſt, atque ſi, vt oportet, ex cauſſa fideicommiſſi manumiſſus eſſet, *l. neque 36. & l. non tantùm ſi. §. Senatuſc. D. de fideic. liber.*

SC. FANNIANVM, de Philoſophis & Rhetoribus, factum C. Fannio Strabone, M. Valerio Meſſala Coſſ. anno DCXII. Quod M. Pomponius Prætor ſenatum conſuluit de Philoſophis & Rhetoribus. De eâ re ita cenſuerunt, vt Marcus Pomponius Prætor animaduerteret, curarétque, vt ei è Repub. fidéque ſua videretur, vti Romæ ne eſſent, *Gellius lib. 15. cap. 11.*

SC. IVNCIANVM, de libertatibus fideicommiſſariis: Vt ſi hæres rogatus ſit non hæreditarium, ſed proprium ſeruum manumittere, is ſeruus poſt pronuntiationem, ad libertatem perueniat, ſiue ex iuſta cauſſa dominus abſit, ſiue latitet, ſiue præſens non vult manumittere, ſiue etiam dominus eius ſerui emptor ſit, *l. non tantùm. 51. §. ſed ſi. D. de fideicommiſſ. libert.* Alij Vincianum vocant.

SC. IVNIANVM, de colluſione detegenda, factum Domitiano imperante, Cæſare & Ap. Iunio Sabino COSS. anno DCCCXXXIX. vt qui per domini & ſerui, aut patroni & liberti colluſionem factam probaſſet, vt vel ſeruus ad libertatem, vel libertus ad ingenuitatem proclamaret, libérque aut ingenuus pronuntiaretur, is ſeruum quidem in poteſtate ac dominio ſuo, libertum autem in patronatu ſuo haberet, *l. 1. D. de collu. deteg. l. 2. C. eo. l. adoptiuum. 8. D. de in ius vocando.* In Baſilicis tamen, vt teſtatur Iacob. Cuiac. in Paratit. SC. Iunianum, *d. l. 2. C. de col. deteg.* vocatur Ninnianum. Alij Numianum dici aiunt.

SC. IVLIANVM, de petitione hæreditatis, diſtractis rebus hæreditariis dolo præterito, & fructibus, factum Hadriani temporibus, Q. Iulio Balbo, P. Iuuentio Celſo, T. Aufidio Frontone, Arrio Seueriano Coſſ. Vt ſi antequam partes caducæ ex bonis defuncti fiſco peterentur, hi qui ſe hæredes exiſtimant, hæreditatem diſtraxerint, ne redactæ ex precio rerum venditarum pecuniæ vſuræ exigantur, idémque in ſimilibus cauſſis ſeruatur. Item, vt à quibus hæreditas petita fuiſſet, ſi aduerſus eos iudicatum eſſet, ij pretia, quæ ad eos rerum ex hæreditate venditarum perueniſſent, & ſi eæ ante petitam hæreditatem deperiſſent, deminutæve fuiſſent, reſtituere deberent. Item, vt ij, qui bona inuaſiſſent, cùm ſcirent ad ſe non pertinere, etiamſi ante litem conteſtatam fecerint, quò minus poſſiderent, perinde condemnarentur, quaſi poſſiderent: ij autem, qui iuſtas cauſſas habuiſſent, quare bona ad ſe pertinere exiſtimaſſent, vſque eò duntaxat, quo locupletiores ex ea re facti eſſent. Petita autem fiſco hæreditas ex eo tempore exiſtimaretur eſſe, quo primùm ſcierit quiſque eam à ſe peti: id eſt, cùm primùm id denunciatum eſſet ei, aut literis, vel edicto euocatus eſſet. *Vlp. l. item veniunt. 20. D. de hæredita. petit.* apud quem pro OENVS, legendum FRONTO ARRIVS, ex Faſtis Onuphrij Veronenſibus intelligitur.

SC. LARGIANVM, de bonis libertorum: Vt liberi manumiſſoris non nominatim exhæredes facti, extraneis hæredibus eorum in bonis libertinorum præponerentur. Veluti Lælius liberis ſuperſtitibus obiit. Thracius eius libertus teſtamentum ſcripſit, ſibíque extraneos quoſdam hæredes inſtituit. Senatus voluit, vt hæc hæreditas inſtitutis hæredibus adimeretur, liberíſque Lælij tribueretur, ſi modò à patre exhæredes facti non eſſent. Nam ſi eſſent, paterno iudicio indigni omni emolumento videbantur, quòd patris cauſſa vndecunque proficiſci poterat. *§. vltim. de ſucceſſ. libe. l. 1. & paſſ. C. de lat. lib. toll.*

SC. LIBONIANVM, de falſis, factum opinatur Hotom. Hadriano Imp. L. Nonio, M. Annio Libone Coſs. anno CCCXC. Vt pœna legis Corneliæ de falſis teneatur, qui ob inſtruendam aduocationem, teſtimóniáve, pecuniam acceperit, pactúſve fuerit, ſocietatem coierit, ad obligationem innocentum: qui ſibi, eíve qui in ſua poteſtate eſt, legatum fidaicommiſſúmve aſcripſerit in teſtamento militis, aut etiam alterius: dummodò id ſignatum perfectúmque fuerit: qui ſe teſtamento pupillo tutorem ſcripſerit: qui hæres inſtitutus exhæredationem nominatim filij, vel aliarum perſonarum adſcripſerit, qui libertatem manu ſua ademerit ſeruo teſtatoris, & maximè cui à ſe legata, vel fideicommiſſa data erant. Vt ſi ſeruus domini ſui iuſſu teſtamento, codicillíſve libertatem ſibi adſcripſerit: ob eam rem, quòd ipſius manu adſcriptum eſt, minus liber ſit: ſed libertas ei ex fideicōmiſſa cauſa præſtetur, ſi modò poſt ſcripturam manu ſua teſtator teſtamento codicillíſve ſubſcripſerit, *l.* 1. *& paſſ. D. de falſis. & l.* 29. *D. de teſt. tut. & l.* 2. D. *de concuſſ.*

SC. MACEDONIANVM, de filiorumfam. ære alieno, Veſpaſiani (*vt opinatur Hoto.*) tempore factū eſt: Ne cui, qui filiofamil. mutuò pecuniam dediſſet, etiam poſt mortem parentis eius, cuius in poteſtate fuiſſet, actio petitióve daretur: vt ſciſſent; qui peſſimo exemplo fenerarent, nullius poſſe filijfamil. bonum nomen expectata patris morte fieri, *l.* 1. *D. ad Macedo.* in qua duo obſcura ſunt: quo tempore ſit factum, & vtrum Macedo, qui SC. cauſſam dedit, adoleſcens perditus fuerit, vt Theophilus exiſtimat: an fœnerator vetus ac nobilis, vt eruditi omnes putant. Quod ad priorem dubitationem attinet, conſtat legem Lætoriam antiquiſſimam fuiſſe, qua vetabatur, ne ob pecuniam minorib. vigintiquinque annis creditam, ſiue ij filijfam. ſiue ſui iuris eſſent, ius diceretur. nam quod ad locum illum Terentij in Phormione pertinet.

Quod quiſquam crederet te viuo.

Non ad vllam legem, ſed ad filiifamiliās eius referendum puto. Iam verò Tacitus libro 11. vbi de Claudio loquitur: Lege lata, inquit, ſæuitiam creditorum coercuit, ne in morte parentum pecunias filiisfam. fenori darent: quo in loco MORTEM legendū putat idem Hotomanus, quaſi dixerit obligationem non præſentem, ſed in diem collatam in mortis tempus fuiſſe, hoc modo: Centum quæ tibi credidi, poſt patris mortem dare ſpondes? Suetonius autem in Veſpaſiani vita cap. 11. ſic ſcribit: Auctor, inquit, ſenatui fuit decernendi, ne filiorumfamil. feneratoribus exigendi crediti ius vnquam eſſet: hoc eſt, ne poſt patrum quidem mortem, quod Macedonianum eſſe S C. planè videtur, quia Tacitus non de S C. ſed de lege nominatim loquitur, venióque in ſuſpicionem ea lege Claudia certas quaſdam cauſſas exceptas fuiſſe: veluti ſtudiorum, honeſtas ac neceſſarias, Macedonem & alias autem, cum exemplo peſſimo, malíſque moribus. hoc eſt, contra bonos mores. pecuniam adoleſcētibus crederet, cauſſam mutuationis non adſcripſiſſe, atque illud eſſe quod legimus, *d. l.* 1. INCERTIS NOMINIBVS: quod verbum eadem in re Cicero *Verrina* 5. poſuit: Ex omni pecunia, inquit, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus deductiones fieri ſolebant, primùm pro ſpectatione, & collybo, deinde pro neſcio quo cerario. Macedo autem, cuius nomen etiam epigrammatis Rom. reperitur, pag. 89. in ſepulchro C. Modeſtij Macedonis, fenerator fuiſſe videtur, cui mos erat filiisfamil. credere tacito fenore, ſub tunica, vt dicitur, & ſinu, in perniciem parentum ſimul, ac liberorum: cuius & ſimilium quicunque talia nomina ſectarentur, odio hoc SC. introduxit Senatus. Seneca quodam loco, quaſdam pecunias, de quibus ius creditori non

dicitur

dicitur, deberi, ſed non exigi: harum numero ſunt pecuniæ creditæ filiiſfam, quare eleganter Vlp. *in l. credere filiofami.* eſſe perdere ait:

SC. NERONIANVM, de ſimulatis adoptionibus, Nerone Imp. factum eſt: Ne ſimulata adoptio in vlla parte muneris publici iuuaret, ac ne vſurpandis quidem hæreditatibus prodeſſet. Percrebuerat enim ea tempeſtate prauiſſimus mos, cùm propinquis comitiis, aut ſorte prouinciarum plerique orbi aſciſcerent filios, præturáſque & prouincias inter partes ſortiti, ſtatim emitterent manu, quos adoptauerant. Qui magna cum inuidia ſenatum adeunt, ius naturæ, labores educandi, aduerſus fraudem & artes, & breuitatem adoptionis enumerant, Satis pretij eſſe orbis quòd multa ſecuritate, nullis oneribus, gratiam, honores, cuncta prompta & obuia haberent. Sibi promiſſa legum diu expectata in ludibrium verti, quando quis ſine ſolicitudine parens, ſine luctu orbus, longa patrum vota repente adæquaret. *Tacito lib.* 15.

SC. NERONIANVM, de quæſtione familiæ. vide SC. Silanianum.

SC. NINIANVM vide SC. Iunianum.

SC. NVMIANVM, vide Senatuſconſultum Iunianum.

SC. ORPHITIANVM, de maternis hæreditatibus eſt: auctores eius fuerunt Marcus & Commodus Impp. oratione in ſenatu habita, aut per candidatos recitato, Orphitio & Rufo Coss. Vt filius & filia, quamuis patris in poteſtate ſint, ad bona matris inteſtatæ ante conſanguineos vel adgnatos vocentur: ſiue mater ingenua ſit, ſiue libertina: item ſiue liberi legitimi ſint, ſiue vulgò quæſiti, *l.* 1. *& penul.* D. *ad Tertull. & Orphit.* ſpurios tamen matri, quæ illuſtris ſit, non ſuccedere, ſi modò extent ex iuſtis nuptiis procreati, *Imp. ſcribit in l. pen. C. eo.* Quin & illud intelligendum eſt, ex Imperatorum conſtitutionibus nepotes & neptes ad auiæ inteſtatæ ſucceſſionem admiſſos, admiſſáſque eſſe. *l. ſi defunctus.* 4. *de legit. hær. in C. Theo. & §. ſed cum. de SC. Orphit.* Aliud huius SC. caput extat apud Paulum, *lib.* 4. *Sentent. titu.* 14.

SC. PEGASIANVM, de quarta fideico. retinenda factum Veſpaſiani Auguſti temporibus, Pegaſo & Puſione Coſſ. Vt ei, qui rogatus eſſet hæreditatem reſtituere, perinde liceret quartam partem retinere, atque ea lege Falcidia ex legatis retinere conceditur. quam ſi retinuiſſet, tum omnes actiones, quæ in hæredes hæredibúſque dari ſolent, in eum eíque darentur. Is autem, qui partem hæreditatis ex fideicommiſſo reciperet, legatarij partiarij loco eſſet, hæreditatíſque tum commoda, tum incommoda inter hæredem, & eum, cui reliquæ partes eſſent reſtituræ, communicarentur, interpoſitis ſtipulationibus, ad exemplum partis, & pro parte ſtipulationum. Sed ſi hæres ſcriptus hæreditatem adire recuſaret, ob id, quòd diceret ſibi eam ſuſpectam eſſe, quaſi damnoſam, poſtulatu eius, qui reſtituere rogatus eſſet, iuſſu prætoris adiret, totámque reſtitueret: ita vt ei, & in eum, qui reciperet hæreditatem, actiones darentur. *Inſt. ſub tit. de fideic. hæred. Vlp. c. Iuſt.* 25. *Paul. lib. Sent.* 4. *c.* 3.

SC. PLANCIANVM, de liberis agnoſcendis, & partu ſubiecto: Vt liceat mulieri, parentíve, in cuius poteſtate eſt, vel ei, cui mandatum ab eis eſt, ſi ea ſe facto diuortio prægnantem putet, denunciare intra dies triginta, poſt diuortium connumerandos, ipſi marito, vel parenti, cuius in poteſtate eſt, vel etiam domi eius, ſi nullius eorum copia eſt. Et ſi maritus, cui denuntiatum erit, cuſtodes ad ventrem cuſtodiendum, inſpiciendúmque non miſerit, neque conteſtato dixerit, eam ex ſe prægnantem non eſſe, vt ei quod editum ſit agnoſcere ſit neceſſe, *l.* 1. *D. de liber. agnoſc.*

SC. PISONIANVM, quod & Neronianum dicitur, de ſeruis obnoxiis venditis. Vt ſi ſeruus pœnæ propter necatum dominum obnoxius veniſſet, quandocunque animaduerſum in eum eſſet, venditor precium præſtaret: ne emptori iniuriam feciſſe videatur ſenatus, *l. ſenatuſ.* 8. *de S C. Silaniano.* Vide ſenatuſc. Silanian.

SC. PERNICIANVM, de nuptiis: Vt qui intra ſexageſimum, vel quæ intra quinquageſimum annum, neque liberos ſuſceperit, neque matrimonium contraxerit, licèt ipſis legibus poſt hanc ætatem liberatus eſſet, perpetuis tamen pœnis teneatur. *Vlp. c. Inſt.* 16.

SC. PRÆTEXTATVM appellamus, nobile illud in Papyrij prætextati honorem factum: Vti pueri prætextati deinceps cum patribus in curiam non introirent, præter vnum illum Papyrium: vtque ei puero poſtea Prætextati cognomentum honoris gratia imponeretur. Nota eſt hiſtoria ex Macrobio *libro Saturn.* 1. *ca.* 6. *& Gellio lib.* 1. *c.* 23.

SC. RVBRIANVM, de fideicommiſſariis libertatibus, factum eſt temporibus Diui Traiani, Rubrio Gallo, & Cælio Hiſpone COSS. anno DCCC.LIX. Vt ſi hi, à quibus libertatem præſtari oportet, euocati à Prætore adeſſe noluiſſent, dum hi neque infantes ſint, neque furioſi, neque ab hoſtibus capti, neque hi, quos religio, aut honeſtior cauſſa, aut calamitas aliqua, vel maior res familiaris, aut capitis famæve periculum, aut ſimilis cauſſa moretur: ac ne pupilli quidem, qui tutorem non habent, aut eos habeant, quos earum, quæ cauſſa detinet: & cauſſa cognita, Prætor pronunciaſſet, libertatem his deberi, eodem iure ſtatus ſeruaretur, ac ſi directò manumiſſi eſſent, *l. cùm verò.* 26. *§. ſubuent. & l. neque.* 36. *l. ſi filius.* 33. *D. de fideicomm. libert.*

SC. SABINIANVM, de eo, qui è tribus maribus arrogatus erat: Vt qui vnum è tribus alterius liberis maribus adoptaſſet, ei non minus quàm reliquis adoptiuis relinqueret, videlicet quadrantem hæreditatis ſuæ, *l.* 2. *& penult. §. qua autem. Cod. de adopt. & §. ſed ea omnia.* 13. *vbi Theoph. de hæred. quæ ab inteſt.* Videtur etiam ex eodem SC. manaſſe, quod Iuſtinianus commemorat, *in l. vltim. Cod. de decurionibus*: vt qui tres mares haberet, ſi vnum ex iis, qui Decurio eſſet, in Senatum maximum. id eſt, Romanum, allegendum curaret, ei curiæ liberationem pareret.

SC. SILANIANVM, de quæſtione familiæ, Auguſti temporibus factum eſt, Dolabella & Silano COSS. anno DCCLXII. *vt cenſet Cuiac. Obſeruat. lib.* I. *cap.* 18. Vti de ſeruis eius, qui domi ſuæ necatus erit, qui quidem ſub eodem tecto fuerint, neque opem ei tulerint, niſi qui impuberes fuerint, quæſtio publica habeatur: & conuicti ſummo ſupplicio afficiantur, qui verò non ſub eodem tecto, ſed in eadem regione fuerint, non aliter puniantur, quàm ſi conſcij fuerint: vt quod ad cauſſam teſtamenti pertinens relictum erit ab eo, qui occiſus eſſe dicitur, id ne quis ſciens dolo malo aperiat, recitet, deſcribat, vel aperiendum, recitandum, deſcribendúmque ante ſupplicium de noxiis ſumptum, & quæſtionem de ſeruis habitam curet: qui ſecus faxit, quod eo teſtamento ei relictum fuerit, publicetur, & in eum qui id fecerit, centum aureorum iudicium detur, quod populare eſt, *l.* 1. 13. 14. *&* 25. *D. ad SC. Silanian.* Fuit & poſtea de quæſtione familiæ factum aliud SC. Nerone A. II. & & Piſone COSS. vt auctor eſt Tacitus lib. 13. & 14. quod Piſonianum dicitur, *in l. SC. D. de SC. Silania. & Neronianum à Paulo, lib.* 3. *Sent.* Putat etiam Cuiacius hoc SC. Claudianum appellari, *tit. de SC. Silan. & Claudia.* neque enim nouum eſt, vt SC. Neroniana, dicatur Claudiana. Cæterùm

terùm fuit etiam de quæſtione familiæ factum SC. aliud ſub D. Marco, *vt indicat l. penultim. Cod. de his quibus vt indign.* neque rem eam Adrianus prætermiſit, vt Spartianus auctor eſt, adeò fuit Imperatoribus curæ dominorum ſecuritas.

SC. STATILIANVM, vel Domitianum, de quinquennij præſcriptione, Auguſti temporibus factum eſt, Tauro & Lepido Coss. anno DCCLXIII. Vt in cognitione teſtamenti eius, qui à familia ſua occiſus eſſe dicetur: ante habitam de familia quæſtionem, aperti quinquennij tempus hæredibus conſtituatur, *leg. in cognitione. 13. D. ad SC. Silanianum.*

SC. SVMMVM, ſiue ſupremum appellatur, quod ſummis Reipubl, temporibus fieri ſolebat: *de quo Liuius libro 3.* Tantum, *inquit*, terrorem Henrici incuſſere patribus, vt quæ forma Senatuſconſulti vltimæ ſemper neceſſitatis habita eſt, Poſthumio alteri conſulum negocium daretur, videret ne quid Reſpubl. detrimenti caperet. *Saluſt in Catil.* Itaque quod plerunque in atroci negocio ſolet) ſenatus decreuit: darent operam Conſules, ne quid Reſpublic. detrimenti caperet. Ea poteſtas per Senatum more Romano magiſtratui maxima permittitur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis ſocios atque ciues, militiæque imperium atque iudicium ſummum habere: aliter ſine populi iuſſu nulli earum rerum Conſuli ius eſt, *Cæſar de bello ciuili lib.* 1. Quotieſcunque ſit decretum, darent magiſtratus operam, ne quid Reſpublica detrimenti caperet: qua voce, & quo Senatuſc. populus Rom. ad arma ſit vocatus: factum in pernicioſis legibus, in vi Tribunitia, in ſeceſſione populi, templis, locisque editioribus occupatis.

SC. TREBELLIANVM, de actionibus ab hæredibus in fideicommiſſarios transferendis, factum eſt temporibus Neronis, octauo Calend. Septemb. Annæo Seneca, Trebellio Maximo Coss. anno D. CCC. X. Vt cùm æquiſſimum eſſet in omnibus fideicommiſſariis hæreditatibus, ſi qua de his bonis iudicia penderent, ex his eos ſubire, in quo ius fructúſque transferretur, potiùs quàm cuique periculoſam eſſe ſuam fidem: deinceps actiones, quæ in hæredem, hæredibúſque dari ſolent, eæ neque in eos, neque his darentur, qui fidei ſuæ commiſſum, ſicuti rogati eſſent, reſtituiſſent: ſed his & in eos, quibus ex teſtamento fideicommiſſum reſtitutum fuiſſet: quo magis ita reliquum confirmentur ſupremæ defunctorum voluntates. *Hæc Vlpianus libro 1. Digeſt. eodem.*

SC. TVRPILIANVM, de accuſationibus deſertis, factum fortaſſe Imper. Nerone, C. Silio, M. Turpiliano Coss. anno DCCCIX. Vt qui crimē publici iudicij detulit, & cauſſa criminis ordinata, id eſt, in inſcriptionibus depoſitis, & fideiuſſore de exercenda lite præſtito, eóque qui accuſatur, ſub cuſtodia officij facto, non impetrato abolitione ab executione criminis deſtitit: quíſque accuſatorem ſubiecit, aut inſtigauit, aut mandauit alicui, & inſtruxit eum ad accuſationem capitalem, deinde probationes, allegando excuſationes, omiſit, qui chirographū ob accuſandū dedit, pactionémve aliquā interpoſuit, aut quid accepit ab aduerſario, pœna quinque librarum auri mulctetur, *leg. 1. & paſſ. Cod. & Digeſt. ad Turpill. l. 3. in fin. D. de præuar. & l. ſeruus. C. ad leg. Iul. de adult.*

SC. TERTVLLIANVM, de liberorum hæreditatibus matri deferendis, D. Pio, qui adoptionis iure Adrianus dictus eſt, imperante factum eſt, Tertulla & Sacerdote Coss. Vt mater ingenua trium liberorum ius habens, libertina quatuor, ad liberorum inteſtatorum hæreditatem admittatur, ſiue ſui iuris, ſiue in patris poteſtate ſit, ita tamen, vt ſi filiusfam. ſit, parentis iuſ-

ſu hæreditatem adeat: deinde, vt filio mortuo, ſui: filia mortua, liberi præferantur matri: vtrouis mortuo, pater non etiam auus: item conſanguineus, ſiue ſolus ſit, ſiue cum eo ſoror, eidem præferantur: conſanguinea verò ſola pariter cum matre ſuccedat, *l.1. & 2. D. eod. & libr. Inſtitut. 3. titul. 3.* vbi multa eius capita corriguntur.

SC. TACITVM cuiuſmodi fuerit. Capitolinus in Gordianis docet his verbis: Omninò exemplum Senatuſconſulti taciti, non aliud eſt hodie, quàm quòd veſtra clementia conuocatis ad interiora maioribus, ea diſponit, quæ non ſunt omnibus publicanda: de quibus adiurare etiam ſoletis, ne quis autem rem completam quicquam vel audiat, vel intelligat. Hunc autem morem apud veteres neceſſitate publica repererunt, vt ſi fortè aliqua vis ab hoſtibus immineret, quæ vel cogeret humilia captare conſilia, vel aliqua conſtituere, quæ non prius oporteret dici, quàm effici, vel ſi nollent ad amicos aliqua permanare, ſenatuſconſultum tacitum fieret: ita, vt non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent, ſenatores exciperent, ſenatores omnium officia cenſualiũ, ſcribarúmque complerent, ne quid fortè proderetur.

SC. VELLEIANVM, de mulierum interceſſionibus, factum eſt Marco Silano, & Velleio Tutore Coss. Ne ius aduerſus mulieres diceretur, quæ fideiuſſionibus & mutuationibus pro aliis interceſſiſſent: cùm eas virilibus officiis fungi, & eius generis obligationibus obſtringi, non ſit æquum. Ergo in veterem debitorem, aut in eum, qui pro ſe conſtituiſſet mulierem ream, dabitur: magis enim ille, quàm creditor mulierem decepit, lege prima & ſecunda. D. eod. Interceſſio autem eſt, quoquo modo recipiat alienam obligationem, veterem, aut nouam.

SC. VELLEIANVM, de aſſignatione libertorum, factum eſt Claudianus temporibus, Velleio Ruffo, Oſterio Scapula Coss. Si quis duos pluréſve libertos iuſtis nuptiis quæſitos, in poteſtate haberet, de liberto libertáve ſua ſignificaſſet, cuius ex liberis ſuis eũ libertum, éámve libertam eſſe vellet, is, eáve quandoque is qui eum eámve manumiſit, inter viuos vel teſtamentó in ciuitate eſſe deſiiſſet, ſolus ei patronus, ſoláve patrona eſſet, perinde atque ſi ab eo eáve libertatem conſecutus conſecutáve eſt. Vtique ſi ex liberis quis in ciuitate eſſe deſiſſet, neque ei liberi vlli eſſent: cæteris eius liberis qui manumiſit, perinde omnia iura ſeruentur, ac ſi nihil de eo liberto, eáve liberta parens ſignificaſſet, *l.1. ff. de aſſig. liber.*

SC. VINCIANVM, vide SC. Iuncianum.

SC. VITRASIANVM, de fideicommiſſis libertatibus, factum opinor Veſpaſiano imperante, Sulpitio Gallio, Vitraſio Pollione Coss. Vt patres ſeruorum, quibus per fideicommiſſum libertas data eſt, iuſto precio æſtimentur: atque ita ſeruus ab his, qui rogati ſunt, manumittatur: hi autem, qui eos manu miſerunt, precij nomine perinde fratrib. & cohæredibus ſuis obligati ſint, atque ſi ob eam rem ex iudicati cauſſa cum his agi poſſit. Nam antè ſi plures hæredes erant inſtituti, & inter eos, qui fari non poterant, ſed non ipſe rogatus erat ſeruum manumittere. non oportebat intercidere libertatem ob hoc, quòd cohæredibus ſuis vendere eum infans non poſſit, *l. cum quaſi. 30. §. ſi plures. D. de fideic. liber.*

SC. VIGINTIVIRALE factum eſt Auguſto Imper. Tiberio & Varo Coss. anno D.CCC.II. Vt viginti viri ex quibus conſtituerentur, quorum deinceps nullus in ſenatum allegeretur niſi quem etiam alium magiſtratum, cuius ratione ſenator poſſet fieri, geſſiſſet. Hi viginti viri in locum 26. virorũ ſucceſſerunt: quorum tres capitalibus iudi-

ciis, alij tres pecuniæ ſignandæ præfecti ſunt: quatuor viis vrbis, decem iis iudiciis, quæ ad centum viros ſorte deferuntur. Vt quoniam nemo facile Tribunatum pleb. petebat, ſorte ex iis, qui Quæſtores fuiſſent, dum quadrageſimum annum attigiſſent, deligerentur. Dio *lib.* 54.

SC. VOLVSIANVM, de coitione in litem: vt qui improbè in alienam litem coeunt, vel accuſationem innocentum, vt quicquid ex condemnatione in rem ipſius redactum fuerit, inter eos communicaretur, lege Iulia de vi priuata tenerentur, *l.6. ff. ad leg. Iul. de vi priuat. & l. 2. D. de concuſ.*

PROPRIVM NOMEN HÆC NON HABENT.

Vnum Corollio Panſa, & Acilia Auiola Coſs. factum Diui Adriani temporibus, de ædium demolitione, quo dirui quid ex ædificiis negociandi cauſſa, diſtrahiſve aut legari prohibetur, *l.52. ff. de contrah. empt. l. 40. ff. de leg. lib. 1. l. vl. D. de dam. infect.* de quo accipiendæ ſunt *l. 45. ff. de don. inter. vir. l. 11. §. ſi quis illicitè. l. 11. §. vlt. Dig. de leg. 3.* Nec de eo intelligi debet *leg. 2. Cod. de ædific. priu.* vt notat Cuiac. *Obſeruat. lib. 5. cap. 26.*

Aliud Cotta & Meſſala Coſs. factum de vxoribus proconſulum & præſidum. Vt ſi quid vxores eorum, qui ad officia proficiſcuntur delinquerent: ab ipſis ratio & vindicta exigeretur. *De quo l. 4. §. proficiſci. D. de offic. procons. & Tacit. lib. 3. & 4. Annal.* Alterius etiam eiſdem Coſs. facti meminit *leg. 12. §. ſi ſeruus. D. de accuſ.*

Aliud Modeſto Conſule de ſeruis fugitiuis factum, *l. 1. §. 1. Cod. de ſeru. fugit.* Quod intelligi putat Briſſonius *in l. 2. in fin. D. ad leg. Fab. l. 35. §. Cod. de contrah. empt.*

Alterius quod Neratio Vero, & Annio Priſco Coſs. factum eſt, *meminit l. 6. D. ad leg. Cornel. de ſicar.*

Senatuſconſultum de illicitis collegiis, *leg. 1. D. de colleg. illicit.* de tutorum & pupillarum nuptiis, *l. 4. Cod. de excuſa. tutor.*

Senatuſconſulta de tutelis, *l. pen. ff. de tut. l. 11. D. de teſtam. tut.*

Senatuſconſultum de comitibus libertiſque eorum, qui prouincias regunt, *in l. 16. C. de offic. præſid.*

Senatuſconſultum de re funeraria, in *l. 12. §. 1. de religioſis domi.*

Senatuſconſultum de tabulis ſignandis, *apud Paul. l. 5. ſent. tit. 27.*

Senatuſconſultum de his, qui voluntate dominorum in libertate morati ſunt, *l. 4. C. de fideic. libert.*

Senatuſconſultum de proclamantibus ad libertatem, *in l. 3. Digeſt. quib. ad libert. procla.*

Senatuſconſultum de his, qui poſt manumiſſionem originem repetunt, *in l. 1. C. de ingen. manumiſſ.* de quo accipienda eſt, *leg. 3. Dige. ſi libert. ingen. eſſe dices.* quæ eius ſenatuſconſulti verba quædam exponit, *leg. 32. D. de libert. cauſſ.*

Senatuſconſultum, quod in pecuniam ludere vetuit, *l. 2. ff. de aleatorib.*

Aliud Iuuentio Celſo iterum, & Neratio & Marcello Coſs. Hadriani temporibus factum *in l. vlti. C. de ſer. reip. manum.* quo lex Vectibulici, vel Vectij Lybici (*vt eſt in man. eod.*) qua manumiſſi à repub. ciuitatem Rom. conſequebantur ad prouincias porrecta eſt.

Senatuſconſultum, quo pecuniæ vſusfruct. conſtitutus eſt, per cautionem, *l. 1. C. de vſufr. l. 1. D. de ſeru. leg.*

Senatuſconſultum de cenſuum veterum, & monumentorum fide, *l. 6. Cod. de probat.*

Senatuſconſultum de famoſis epigrammatis & libellis, *l. 5. §. vlt. D. de iniur. l. 18. §. vlt. D. qui teſtam. fac.*

Senatuſconſultum de mortis cauſſa donationibus, *l. 35. Digeſt. de donat. cauſ. mort.*

Aliud item, qua calumniæ cauſſa publico iudicio damnati poſtulare apud pedaneos iudices prohibentur, *l. 1. §. item Senatuſconſ. D. de poſtul.*

Aliud de ictu, *l. 15. C. ex quibus cauſ. infa. irroget.*

Aliud quo pluribus legibus ad idem crimen rei fieri prohibentur. *le. 14. D. de accuſat.*

Aliud de his, qui matrimonij cauſſa manumittuntur, *l. 18. D. qui, & à quibus.*

Aliud auctore Hadrian. factum de natis ex ciue Rom. *cuius Vlpian. in Inſt. tit. 2. meminit.* Aliud item, quo prohibentur legati ante perfectam legationem negotiis vel priuatis rebus obſtringi, *l. 12. D. de legationibus.* Quò referenda eſt *l. 8. in fin eod. tit.*

Senatuſconſultum quo cautum erat, vt mulier poſſet in ſua re quem de falſo accuſare, *l. 5. C. qui accuſ. non poſſ.* Meminit *l. 2. D. de accuſat. & l. 2. Cod. de calumniatoribus.*

Senatuſconſultum, *in l. 15. ſi quis ſe ſcribat.* D. *de mili. teſt. & l. 14. in prin. l. 15. §. item ſenatus. D. ad l. Cor. de falſ. l. 3. & l. vl. C. de his, qui ſibi adſcrib.* Libonianum accipiendum eſt.

Senatuſconſultum Ælio Tuberone & Fabio Max. Coſs. ne circum aquæductus quæ per prædia priuatorum deducuntur arbores aliter habeantur, quàm dextra læuáque intermiſſis pedibus 15. *vt refert Iul. Frontinus, lib. de aquæductibus.*

Aliud, ne quiſquam, qui à fiſco aliquid peteret, alia inſtrumenta delatori cogatur edere, quàm quæ ad eam cauſam pertinerent, ex qua ſe deferre profeſſus eſſet, *l. 3. D. de edendo.*

SENES qui dicantur, *vide Bar. l. 2. D. de excuſ. tut. Panor. in c. quoniam frequenter. verſ. 3. principaliter quæro extr. vt lit. non conſtet.*

SENIOR, *paſſim in lib. Feud.* pro Patrono, qui Feudo dato vaſallum ſibi quæſiuit. Docet autem *c. Diſpu. 3.* Hotom. vocem eſſe barbaricam, Signor, quæ Dominum ſignificat, *vt in c. Caroli Magni, c. 5. artic. 3.* Vt nullus comparet caballum, bouem, & iumentum, vel alia niſi illum hominem cognoſcat, qui eum vendidit, aut de quo pago eſt, vel vbi manet, aut qui eſt eius Senior. *Albertus Krantz. libr. Dan. 8. c. 3.* Octoginta numero Seniorum ſecum duxit obſides. *Et Norman. li. 2. c. 21.* Quis, ait ille, veſter eſt Princeps, aut Senior? Nullus, reſpondent illi. Nam æquo per omnia iure imperamus. *Et c. vltim.* Nam Senior noſter, vt vidiſti, claudus, non veniendi ad te veniam deprecatur. Loquitur de Arnulpho Flandriæ Comite. Sic Britanni Armorici in libris Conſue. Britan. Iuigneur dicunt. pro iuniore fratre. Neque verò prætermittendum videtur, quod apud Anton. Florentinum legitur. *hiſt. part. 2. tit. 17. c. 9. §. 7.* In prouincia Tyrenſi, eſt quidam populus, caſtella decem habens, cum ſuburbanis ſuis. Eſtque numerus eorum ad quadraginta millia virorum. Ij non hæreditaria poſſeſſione, ſed meritorum prærogatiua magiſtrum ſibi ſolent præficere, quem ſoretis aliorum dignitatum nominibus, Senem vocant: cui tanto obedientiæ & ſubiectionis vinculo ſolent ſe obligare, vt nihil ſit tam durum, tam difficile, tam periculoſum, quod ad magiſtri imperium non aggrediantur implere.

SENECTA, ætas hominis ſexta: *vide Docto. l. finium. C. qui teſtam. fac.* & vide ſuprà Ætas.

SENSVM eſt, impersonaliter, pro cogitatum eſt, ſententia ſtetit, placuit. *Vlp. l. 8. D. de acceptil.* An inutilis acceptilatio vtile habeat pactum, quæritur: & niſi in hoc quoque contra ſenſum eſt, habet pactum. Id eſt, niſi qui accepto tulit, contra ſenſit, ſiue mentem ac voluntatem contrariam habuit. nam plus eſt contrà ſentire, quàm non conſentire: & Imprudens non conſentit, at non contrà ſentit. Locum autem ſic legendum, ea quæ conſequuntur oſtendunt.

SENSVS, pro ratione. *Vlp. in l. 1. §. 1. D ſi quadrup. paup.* Nec enim poteſt animal iniuriam feciſſe, quod cenſu caret. de quadrupedibus loquitur. Sic furioſus dicitur ſenſum non habere, *in l. ſi cum dotem. 22. §. ſi maritus D. ſolut. matr.* Sic infantis ſenſus nullus eſſe dicitur, *in l. quamuis. 32. §. 1. D. de acq. poſſeſſ.* Senſus aliter apud

pud Ciceronem lib. 1. Offic. vbi de belluis loquitur: Nam bellua quantum ſenſu mouetur, ad id ſolum quod adeſt, quódque præſens eſt, ſe commodat.

Senſus pro voluntate teſtatoris, *in l. 15. D. de vino trit. & l. 3. §. conditio. ff. de adimen. leg.*

SENTENTIA, aliàs accipitur pro eo, quod verba ſonant: vt cùm dicimus, Vlpianum reſpondiſſe in hanc ſententiam. Aliàs pro lumine orationis, hoc eſt, pro clauſula, quæ breuiter inſigne aliquid oſtendat: vt Obſequium amicos, veritas odium parit. Aliàs pro animi crudelitate, quam quis opinione ſua concipit: vt, M. Portius Cato rogatus olim ſententiam, oratione longa occupauit tempus. Aliàs denique ſententia, iudicialis pronunciatio appellatur, cùm ex lege, vel ex æquo & bono iudicatur. Tum enim iudex ſancit, & declarat, quid ius velit animi quadam cenſura, ſecundum facti qualitatem. Quò pertinet, quod Paulus *D. de arbitr.* Sententiam, inquit, dicere æſtimatur is, qui ea mente id pronunciat, vt ſecundum hoc diſcedere eos, qui litigant, à tota controuerſia velit. Sententia autem iudicialis eſt duplex: videlicet, definitiua, & interlocutoria.

Sententia DEFINITIVA eſt, quæ ſummæ controuerſiæ per condemnationem aut abſolutionem finem imponit, *l. 1. D. de re iud. l. qualem 19. §. 1. D. de recept. arb. leg. 3. Cod. de ſentent. & interlocut.*

Sententia INTERLOCVTORIA eſt, quæ non de ſumma controuerſia, ſed de rebus ad eam definiendam pertinentibus pronunciatur, *l. poſt ſententiam 9. C. de ſent. & interloc. d. l. qualem. §. vnde.* Veluti de cognitione differenda, de teſtibus producendis, *l. 2. De appellatio. recip.* de quæſtionibus ſiue tormentis, *l. à diuo Pio. 15. §. in venditione. D. de re iud. l. 1. §. huic conſequenter.* D. *de appellat. l. 1. §. quæro* D. *ad Turpill. l. in teſtamento 38. D. de fideicommiſſ. liber. l. metu. 9. §. ſed ex facto. D. quod met. cauſſ.* Differentiæ autem hæ ferè ſunt. Illa non niſi à iudice ſedente, & ex libello (quod Periculum appellatur) recitante pronunciatur, *l. 1. & paſſ. C. de ſentent. ex peric.* Hæc & à ſtante & à procedente iudice etiam ſine ſcripto pronunciari poteſt, *l. 4. C. de dilat.* Ab illa ſemper appellari licet, *exceptis iis de quib. ſub rubr. A quibus appel. non lic.* ab hac aut nunquam, *l. præſcriptiones. 65. C. Th. de appel.* aut rariſſimè, *velut in l. 2. D. de appell. recip. l. ait prætor. §. permittitur.* D. *de minorib.* Illa non niſi cauſſa cognita pronunciatur: hæc verò etiam extra cauſſę cognitionem, *l. qui ergo. 13. §. 4. D. de his qui notantur infamia.*

Sententiam dicere exiſtimatur is, qui ea mente quid pronunciat, vt ſecundum id diſcedere eos à tota controuerſia velit, *leg. qualem. 19. §. 1. Digeſt. de arbitr.*

Sententia falſa dicitur ſine vlla iniuria iudicis, quæ ex falſis & non veris allegationibus, vel inſtrumentis dicta fuerit, quæ ne nomen quidem ſententiæ meretur, ac ſine vlla reſtitutione confutanda eſt, detecta falſitate, *l. qui agnitis. ff. de exceptio.*

Sententiam dicere, dare, ferre, pronunciare, pro eodem ſæpè Iuriſcoſſ. dicunt.

SEPARATIO in iure noſtro eſt bonorum hæreditatiorum ab his, quæ hæredis ſunt auctoritate Prætoris facta diſcretio. Vel bonorum & creditorum aliorum ab aliis ſeorſum habita ratio. Sicut autem bonorum ſeparatio æquiſſima eſt, ita maximam vtilitatem habet, liteſque anteuertit. Quibus modis permitti ſoleat, *tractatur claſſ. 5. actio. 15. in fin.* Fit autem vel creditorum gratia, qui ſeparari ab hæredis bonis teſtatoris bona deſiderant, quæ alioquin hæredis bonis iuncta, propter hæredis creditores ſuffectura non eſſent, *vide tit. de ſeparat. bonor. l. pen. C. de hæred. vend.* Vel ſeruorum gratia fit qui à domino, qui non ſoluendo erat, cum libertate neceſſarii hæredes ſcripti, ſeparari à bo-

nis eius peculium ſuum poſtulant, *l. 1. §. vlt. D. de ſeparat. l. 6. §. pen. ff. de minor.* Vel etiam aliis de cauſſis, *de quib. d. tit. de ſeparat.* Separationem etiam bonorum Prætori ei concedit, qui patri, ac poſtea fratri ex ſecundis tabulis hæres extitit, ſi hæreditatem patris reiecta fraterna retinere velit, *l. 12. D de vul. & pup.*

SEPS, vel ſepes eſt quæ obiecta introitum prohibet in agrum aut hortum *Columel. libro* 10. Talis humus, vel parietibus, vel ſepibus hirtis claudatur. Eo verbo vſa eſt lex XII. Tab. cuius hęc verba ſunt: Qui ſeptem in confinio ponet, terminum ne excedito.

SEPTA ſunt, quæ ad incile opponuntur, aquæ deriuandæ compellendæve ex flumine cauſſa, ſiue ea lignea ſint, ſiue lapidea, ſiue ex alia qualibet materia, ad continendam tranſmittendámque aquam excogitata, *l. 1. D. de riuis.*

SEPTEMVIRI erant, qui ſacris epulis præerant, cœnarúmque Pontificum, quæ Adiiciales dictæ ſunt, curam agerent: Epulones appellati, qui, ſi qua iuſta & ſolemnia ſacris deeſſent, ad Pontifices referebant. *Alexan. ab Alex. Genial. dier. li. 2. c. 16.*

SEPTEMVIRALE iudicium, quod à Septemuiris exercetur. Sic Septemuirale iudicium *apud Liuium lib.* 34. de querela inofficioſi teſtamenti, quæ etſi apud Centumuiros inſtruatur, & Centumuirale iudicium ſæpè dicatur, veriſimile tamen eſt, ex Centumuiris ſeptem præcipuè huic rei operam dediſſe: ſicut haſtæ, quam quidam non malè Centumuiris tribuunt, ſiue litibus iudicandis Decemuiros conſtitutos legimus *apud Pomponium l. 2. §. deinde cum eſſet* D. *de orig. iur.* Defendi itaque poteſt inſcriptio libri ſingularis Pauli noſtri de Septemuiralibus iudiciis, quæ in Pandectis Florentinis eadem eſt, *cum in indice Iuriſconſ. tum l. 7. 28. 31. D. de inof. teſt.*

SEPTVNX, vnciæ ſeptem, *l. 50. §. 2. D. de hæred. inſt.* Septunx, *inquit,* *Voluſius Matianus*, ſunt ſeptem duodecimæ. Nota ſeptuncis ∫∫.

SEPVLCHRVM eſt, vbi corpus, oſſáve hominis condita ſunt, *l. 1. D. de religioſ.* Vt autem Celſus ait, non totus, qui ſepulturæ deſtinatus eſt, locus religioſus ſit, ſed quatenus corpus humanum eſt, *Pompo. in l. locum. D. de relig. & ſumpt. fun.*

Sepulchra familiaria dicuntur, quæ quis ſibi familiæque ſuæ conſtituit, *l. 5. ff. de relig.* Sepulchra hæreditaria ſunt quæ quis ſibi hæredibúſque ſuis conſtituit: vel quæ paterfa. iure hæreditario acquiſiuit, *d. l. 3. & 6. D. eod.*

SEQVI nomen alicuius, vel ſequi perſonam, eſt approbare, vel agnoſcere & admittere, & fidem ſequi, *l. 71. D. de iure d. t. l. 1. C. ad Velleia. l. 4. C. ſi tutor vel curat. l. 1. D. nau. ca caupo. l. 1. ff. de reb. cred. l. 24. §. in bonis. D. de reb. auct. iud. l. 1. §. quæſitum eſt ſi fortè. D. de ſeparatio. l. 10. ſi quid in fraudem. D. quæ in fraud. credit.*

Sequi nuptias, pro contrahere, *l. 34. §. vlt. D. de ritu nupt. l. 15. C. ex quib. cau. infa. irrog.*

SEQVENTI loco poſitum ædificium dicitur *in l. 20. § ſi ſublato. D. de ſeruit. vrb.* quod alterius ſublati loco poſitum eſt. Sequentes actiones, id eſt, ſequenti loco propoſitæ, & poſt alias, *l. 11. §. item Neratius. D. de act. empt. l. 37. D. de noxalibus.* Sequens curator, *in l. 7. §. cum dementis. D. de curat. fur.* qui in alterius re moti ab adminiſtratione locum ſubſtitutus eſt. Sequens teſtamentum, pro poſtremo & nouiſſimo, *in l. 3. §. item ſi ipſe. D. ſi cui plus quàm per leg. Falc. l. 28. §. teſtamento* D. *de liber. leg. Marcia. in l. 29.* D. *ad Trebel.* ſecundo loco factum dixit. Sequentem etiam Prætorem, *in l. 26. §. actio. D. ex quib. cauſſ. maior.* Vlpian. vocat eum, qui ſequente anno erat Prætor futurus.

SEQVELA, pro acceſſione, *Scæuola l. 93. D. de ſol.* Et quaſi generale quid retinendum eſt, vt vbi ei obligationi quæ ſequelæ locum obtinet principalis accedit.

SECV-

Digitized by Google

SECVTORES, *apud Ciceronem lib.7.ad Attic.epiſt.*14. Gladiatores videntur eſſe à ſequendo dicti. De iiſdem enim gladiatoribus ſcribens Cęſar de bello ciuili, lib. 1: Gladiatoréſque, inquit, quos ibi Cæſar in ludo habebat, ad forum productos, Lentulus libertati cõfirmat, atque iis equos attribui, & ſe ſequi iuſſit, &c. Artemidorus lib. de ſomniis ſecundo c. *μονομαχίας*, varia gladiatorum genera nominans, horum meminit: *εἰ δὲ σεκούτορσι, εὔμορφον μὲν λήψεται* (loquitur autem de nuptiis & vxore ducenda) *γυναῖκα καὶ πλουσίαν, μεγάλα δὲ φρονοῦσαν ἐπὶ τῇ οὐσίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο καταφρονοῦσαν τοῦ ἀνδρὸς, καὶ κακῶν πολλῶν αἰτίαν ἐσομένην ἀεὶ γὰρ διώκει.*

SEQVESTER dicitur, *inquit Modeſtinus*, apud quem plures eandem rem, de qua controuerſia eſt, depoſuerunt, dictus ab eo, quòd occurrenti aut quaſi ſequenti eos qui contendunt, committitur, *l. ſequeſter* 110. D. *de verb.ſignif. Paulus libr.*6. D. *depoſ.* Propriè autem in ſequeſtre eſt depoſitum, quod à pluribus inſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendúmque traditur. *Gell. li.*20. *cap. pen.* Sequeſtrum dictum ſcribit, quòd eius qui electus ſit, vtraque pars fidem ſequatur. Idem teſtatur in hiſtorico M. Varronis pro eodem Seulnam poni, quaſi ſeculnam. ſordidè tamen. Veteres tamen Gloſſæ, Sculna, *σινθηκοφύλαξ*, *Tertullian. in lib. de Reſurrect. carn.* Hic ſequeſter Dei atque hominum appellatus, ex vtriuſque partis depoſito commiſſo ſibi. *Idem in libro de Patientia*: Adeò ſatis idoneus patientiæ ſequeſter eſt Deus, ſi iniuriam depoſueris penes eum, vltor eſt. Inuenitur & hoc verbum *apud Plautum Mercatore. Act.*4. *ſcen.* 3. *& apud Quintilianum libr.*12. *cap.*8. *Iſidorus lib.* 10. *Etymol.* Sequeſter, *ait*, eſt, qui certantibus mediis interuenit. qui apud Græcos ὁ *μέσος* dicitur, apud quem pignora deponi ſolent, à ſequendo dictus, quòd eius fidem vtraque pars ſequatur.

Sequeſter ſi rem ſequeſtratam perdat, vel deteriorem faciat, tenetur, & eo nomine conueniri poteſt, *l. poſtquam* §. *Imperator.* D. *vt legato nomi. caueat. l. ſi ii cui.* §. *qui ſeruandorum.* D. *vt in poſſ. legat.*

SEQVESTRE & ſequeſtrum depoſiti ſpecies eſt. nam *Paulus l.*6. D. *depoſiti.* Propriè, *inquit*, in ſequeſtre eſt depoſitum, quod à pluribus in ſolidum certa conditione cuſtodiendum reddendúmque, traditur. Sumitur etiam vulgò pro ſcripto illo, quod de ſequeſtratione conficitur.

SEQVESTRO poſitum, apud Catonem, *vt citat Gellius loco præcitato.* pro apud ſequeſtrem depoſitum. Per deos immortales, inquit, nolite vos ſequeſtro ponere.

SEQVESTRO POSITVM, à depoſito hoc differt, quòd rei depoſitæ proprietas apud deponentem manet: ſed & poſſeſſio. at ſequeſtro poſitæ poſſeſſio ad ſequeſtrum tranſit. id enim agitur ea depoſitione, vt neutrius poſſeſſioni id tempus procedat, *l.*17. §.1. D. *de poſ.* Intereſt tamen qua mente apud ſequeſtrum deponatur. nam & omittendæ poſſeſſionis cauſſa interdum deponitur: interdum verò cuſtodiæ cauſſa duntaxat *l. intereſſe.* 39. D. *de acq. poſſ.*

SEQVESTRARE, *l.* 22. §. *ſin autem.* D. *ſol. matr.* id eſt, ſequeſtro ponere. Sin verò dotem diſſipaturus ita manifeſtus eſt, vt non hominem frugi oporteт. tunc dotem ſequeſtrari, quatenus ex ea mulier competens habeat ſolatium vnà cum ſua familia. *Symmachus in epiſtolis:* Interea conſtitutionis memor ſequeſtraui mobilia, fructúſque præcepi, ne temporis vſurpatio abutatur indebitis.

SEQVESTRARIA actio eſt, quæ aduerſus ſequeſtrem datur, *l.*12. §. *cum ſequeſtraria. ff. de poſſ. l.*6. §. *Labeo. ff. de dolo malo.*

SEQVESTRATIO eſt duplex, quædam eſt voluntaria, quando partium conſenſu deponitur res litigioſa. Et hæc ſemper poteſt fieri ante iudicium, vel pendente iudicio,

Digitized by Google

l.in princ.D.depoſit.l.ſi ſoluturus. D. *de ſolutionibus.* Quædam verò eſt contentioſa, ſeu (vt nonnulli vocant) neceſſaria ſequeſtratio, quę per iudicem diſcernitur cauſſa cognita, etiam inuitis vtrique litigatoribus, vel altero eorum petente.

Sequeſtrationis tutiſſimum & præſentiſſimum eſt remedium in re dubia, & ſpectante ad periculoſam diſcordiam: ſi iudex vtatur ea ſobriè, & cauſſa cognita. Ex diuerſo, magnum grauamen eſt, ſi quis tali prætextu ſua poſſeſſione deſtituatur, vel vſu rei, eámque ob rem regulariter prohibetur, *in ti.C.de prohib.ſequeſt.*

SEQVIORIS vocabulo vſus eſt *Vlpianus in leg.cum hi.de tranſactionibus.§.*Sed & perſonarum contemplatio habenda eſt, hoc eſt, cuius vitæ ſint hi, quibus alimenta relicta ſunt, vtrum frugi vitæ, & qui aliàs ſufficere ſibi poſſint: an ſequioris, qui de alimentis pendeant. Sequioris autem, id eſt deterioris. Et ita veteres Gloſſæ, Sequius, χεῖρον *Tranquillus in Tito:* Sed non deerant, qui ſequius interpretarentur. quanquam ſunt qui veterem hanc ſcripturam mutent in ſecus. *Amm. Marcell. lib.*28. Vt ſi Perſę, *inquit*, fruſtra habiti rediſſent ad ſua, ducis noui virtuti facinus adſignaretur egregium: ſi fortuna ſequior ingruiſſet. Vrſicinus reus proditor Reipubl. deferretur. Sic apud Apuleium ſæpiè.

SERA & clauos inter domus partes commemorantur, *l. quæſitum. & ibi Bart.D.de fund.inſt.*

SERIA, vas fictile de limo, oblongum, inquit Donatus in Terent. Heaut.

Releui dolia omnia, omnes ſerias.

Seriarum, quæ vinaria vaſa ſunt meminit *Vlpianus l.15. §. proprietatis.* D. *de vſufruct. Paul.l.206.de verb.ſign.* vbi & frumentaria eſſe ait. Aliàs Seria, vet. gloſſ. μοχλὸς θύρας.

SERICVM nema, *in l.vlt.§.ſpecies.D.de publican.* Serica veſtimenta, *in l.15.D.de aur. argen.* Vbi Serica à bombycinis ſeparantur. *vt & apud Paulum lib.3.Sent.tit.6.* quę tamen imperitè confundit *Iſidor.lib.19.c.27.* Ac bombycina quidem ex vermiculis fiebant, vt ſuprà oſtendimus. Serica verò ex genere quodam lanicij, quod Indiæ populi Seres ex arboribus depectebāt: *quemadmodum eruditè Andr. Tiraq. notauit in lib. de legib. connubialibus, & hi auctorum loci comprobant.* Virgil.1.Georgic.

Velleráque vt foliis depectant tenuia Séres.

Seneca in Hippolyto:

Quæ fila ramis vltimis Seres legunt.

Et in Hercule Oetæo:

Quæ Phœbeis ſubditus Euris
Legit Eois hac arboribus.

Plinius quoque *libr.6.cap.27.* Seres, inquit, lanicio ſyluarum nobiles perſonam aqua depectentes frondium caniciem. Ammianus etiam Marcell. *libr.23.* apud Seras ſyluas eſſe ſublucidas refert, à quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris, velut quædam vellera mollientes, ex lanugine & liquore mixtam ſubtilitatem tenerrimam pectunt, nentéſque ſubtegmina, conficiunt ſericum. Idem & Solinus *in Polyhiſtore capit.51.* ſcribit. Porrò, quo tempore texendi ſerici artificium in Occidentis partes inuectum ſit, declaraſſe *videntur Otto Friſing. libr.1.de geſtis Frid. c.33.* dum ait, Rogerium Siculum Corintho, Thebis Athenis expugnatis, opifices qui ſericos pannos texere ſolebant, ob Imperatoris ignominiam, captiuos deduxiſſe: quos in Palermo Siciliæ metropoli collocans, artem illam texendi ſuos edocere præcepit: indéque artem illam prius à Græcis ſolis inter Chriſtianos habitam Romanis ingeniis notam fuiſſe.

SERRAM ducere cum aliquo, eſt altercari. *Tertullianus de corona:* Quandiu per hanc lineam ſerram reciprocabimus. *Varro de rè ruſtica libr. 3.c.6.* De pauone, *inquit*, liberè licet dicas, qua diſceſſit Fircellius, qui ſecus ſi quid diceret de iis, gentilitatis cauſſa fortaſſe an tecum ſerram duceret.

Quidam

Quidam locum explicant de ſerra militari, Feſti & Vegetij auctoritate freti. Serra enim pugnari dicitur, cùm ſubinde acceditur ad hoſtem & receditur. *Vegetius.* Item, *inquit*, ſerra dicitur, quæ ab ſtrenuis directa ante frontem opponitur hoſtibus, vt turbata acies reparetur. *Turnebus Aduerſ. li. 8. c. 7.* Serram ducere, illo Varronis loco exponit, ſtreperum & odioſum, non aliter quàm ſtridentem & obſtrepentem ſerram, cuius argutia auribus moleſta eſt. Ioſeph. Scaliger, ſerram ducere, non ſerram legit, & ſertam, τὸ σχοινίον, reſtim & funiculum interpretatur. Palladius quidem Martio: Suſpendendi groſſi ex caprifico linea ſerta pertuſi: nec enim, lino velut ſerra, vt habent vulg. cod. legendum eſt. *Item alibi:* Cum ſerta qua appenſa ſunt auferantur. Igitur ſertam ducere, *inquit Scaliger.* idem quod Terentio, reſtim ductitare. Saltantes enim aliàs ἐπὶ καρπῷ χειρὸς, vt apud Poetas Græcos, ſe tenebant: aliàs reſtim tenentes hærebant. Horatius:

Tortum digna ſequi potius, quàm ducere funem.

Erat enim ſimilis ludus puerorum, qui ducebant ſparteam reſtem, & tandiu trahebant, donec aut rumperent, aut alteruter, omiſſa funis prehenſione, in nates caderet, cuius ludi meminit Ariſtides ſophiſta, & ad hunc alludit Plautus Pœnulo:

--iam tenetis, ſi tenetis, ducite.
Caue dirumpatis.

Itaque verba illa, fortaſsè an tecum ſertam duceret: exponit Scaliger, tecum particeps laboris eſſet: vt prouerbialia ſint, quotieſcunque contentionem intercedere cum aliquo denotamus.

SERRACVLVM (alij Seruaculum) πηδάλιον eſt. Veteribus gloſſis, gubernaculum & clauus. Hinc Serraculum ducere, *l. 29. §. 1. D. ad leg. Aquil.* Si nauis tua, *ait Vlpianus*, impacta in meam ſcapham damnum mihi dedit, quæſitum eſt, quæ actio mihi competeret. *Et ait Proculus:* Si in poteſtate nautarum fuit, ne id accideret, & culpa eorum factum ſit, l. Aquilia cum nautis agendum: quia parui refert nauem immittendo, aut ſerraculum ad nauem ducendo, an tua manu damnum dederis. Interpretes βασιλικῶν libro 53. Serraculum interpretantur κοντὸν, hunc locum ſic vertentes, ὥσπερ ἢ χειρὶ, ἢ κοντῷ ζημιώσας, vt teſtatur Cuiacius Obſer. li. 9. c. 10. Et ſanè Suidas κοντῶν nauib. illati meminit: Οἱ δὲ ῥωμαῖοι, inquit: κοντοὺς ἔπηξαν ὑποβρυχίους, ὥστε τὰ σκάφη τῶν βαρβάρων ἐλθόντα περιπαρῆναι. Alij Seruaculũ, ἀντὶ τοῦ σωλῆνος, id eſt, pro anchora ſumunt: quod non quadrare videtur.

SERVARI ab aliquo poſſe dicitur, quo ex eius bonis redigi poteſt, *l. fin. a. ff. de admin. tuto. l. fin. D. ſi vent. nomi.* Sic rem ſeruari dicimus. Et Seruari indemnitatem, *l. 38. §. fin. D. de act. empt.* Seruari etiam per actionem dicunt Iuriſcoſſ. quod abeſt, vel quod damni datum eſt, *l. 17. in fin. D. ſi ſeru. vind. & alibi ſæpè.* Sic Seruare pœnam ab ſocio, *l. 6. in fin. ff. comm. diuid.* Quod mater ſeruari filiæ ſuæ teſtamento iuſſit, eo tempore præſtari voluiſſe intelligitur, quo ſui iuris erit, *l. 26. D. de aur. & arg.*

Seruare, aliàs pro tueri, cuſtodire, accipitur: *vt in l. Iuriſgentium. §. Prætor ait ff. de pact.* Struare, aliàs ſignificat præſtare priuatim: vt, ſeruare fidem. Seruare aliàs denique accipitur pro recuperare: *vt eleganter in l. ſi mandatu meo ff. de fideiuſſoribus & mandatoribus.*

SERVIANA actio in rem Prætoria, quæ de rebus in prædium vrbanum inuectis illatis, quæ tacito pignoris iure locatori pro penſione obligantur, proponitur, *§. item Seruiana. Inſtit. de actioni. l. vlt. D. de Saluiano interd.* Quæ verò eius exemplo de cæteris reb. pignori oppoſitis datur actio, ea quaſi Seruiana, ſiue hypothecaria appellatur, *l. 13. §. 1. ff. ad Velleian.* vel vtilis Seruiana, *l. 1. §. cùm prædium. D. de pignorib.* nec ſolùm de iis, quæ pignori oppoſita ſunt, ſed &

de legatis & fideicommiſſis, *l. 1. C. comm. de legat.* Inde Seruiana vel hypothecaria, *in l. 29. D. fam. erciſ. l. 4. §. ſi quis autem. D. de doli except.* Confunditur tamen plerunq; hæc differentia & cuiuſlibet pignoris perſecutioni Seruianæ nomen accommodatur, *vt l. 1. l. 30. l. 11. l. 21. ff. de pignorib. l. 42. §. ſed & dominum. D. de procuratorib. l. 28. ff. de pignerat. act. l. 4. ff. quibus mod. pign. l. 30. ff. de noxalibus act. l. 34. & l. 55. & l. 66. ff. de euictionibus. l. 3. §. eſt autem ff. ad exhib.* Vide Actio Seruiana.

SERVVS, Serui dicuntur, quibus libertas arbitrio ſuo viuendi adempta eſt: itaque liberis opponuntur: & ex eo appellati ſunt, quòd Imperatores captiuos vendere, ac per hoc ſeruare, nec occidere ſolent, *§. 1. de iur. perſon. l. 4. D. de ſtat. hom. l. 239. D. de verb. ſign.* Quintilianus lib. 7. ca. 3. Circa propria ac differentia magna ſubtilitas: vt cùm quæritur, an addictus, quem lex ſeruire donec ſoluerit, iubet, ſeruus ſit: altera pars fuit ita, Seruus eſt, qui eſt iure in ſeruitute, altera, Qui in ſeruitute eſt, eo iure quo ſeruus: aut, vt antiqui dicebant, qui ſeruitutem ſeruit. Vide Addictus.

Serui AGRICOLÆ duorum generum fuerunt: nam alij verè ſerui erant, in dominorum mancipio vſquequaque poſiti, *l. 3. C. de agric. & cenſ.* alij autem liberi quidem erant, ſed tamen ita addicti, vt quaſi ſerui numerarentur: quorum de conditione diximus ſub voce, Cenſiti: & patet *in l. 29. & 27. C. illo tit.*

Serui ATRIENSES ſunt: qui ſuppellectilem emundant ædium, aut villæ, & diſponunt in atrio, ſimúlque atrium omni ex parte mundum & nitidum vt ſit, accurrant. In atrio enim patresfamiliâs ſuppellectilem ſuam expoſitam habebant, veluti eſca & potiora vaſa. *Columella libr. 12.* Tum inſiſtere atrienſibus vt ſupellectilem exponant, & ferramenta deterſa nitidentur, atque rubigine liberentur. Atrienſes igitur ſunt non in vrbe tantùm, ſed etiam in villis & rectè *in l. 8. ff. de inſtr. leg.* cùm de cultiore villa agitur, atrienſib. iunguntur ſcoparij, vt & in Plauti Aſinaria. Hic à Virgilio, ſeruus ad limina etiam vocatur: hoc verſu.

Armiger antè fuit fidúsque ad limina cuſtos.

Serui POENÆ dicebantur, qui ſummo ſupplicio ſic addicebantur, vt ſi liberi eſſent, libertatem, ſin ſerui, domini familiam quaſi abalienati amitterent: adeò vt ne à pœna quidem liberati, in illius domini poteſtatem redirent: *vt conſtat ex l. 8. §. 3. & §. 10. & l. 29. D. de pœn. l. 8. C. de ſen. paſſ. lege 24. §. 5. ff. de fid. liber.* quòd enim nullius niſi pœnæ ſerui eſſent, ita dicebantur. *Marcianus l. 17. ff. de pœn.* Sunt quidam ſerui pœnæ, vt ſunt in metallum dati, & in opus metalli. & ſi quid eis teſtamento datum fuerit, pro non ſcriptis eſt, quaſi non Cæſaris ſeruo datum, ſed pœnæ. *Iuſtin. §. 2. quibus mod. ius pot.* Serui autem pœnæ efficiuntur, qui in metallum damnantur, aut beſtijs ſubijciuntur. *Vlpian. l. 25. §. 2. D. de acqui hær.* Si quis planè ſeruus pœnæ fuerit effectus, ad gladium, vel ad beſtias, vel in metallum damnatus, ſi fuerit hæres ſcriptus, pro non ſcripto hoc habetur. Seruam etiam pœnæ mulierem factam legimus, *l. 6. D. de ſtatulib. l. 2. §. 1. ff. ad Tertyl.* quod accidebat, cum vel in opus ſalinarum, vel in miniſterium metallicorum damnabatur, *l. 8. §. in miniſterium. D. de pœn. l. 6. ff. de capt. & poſtl. reis.* huiuſmodi enim pœnis ſeruitutem irrogantibus adfici mulieres conſueuerat: *vt conſtat ex Nouell. 12.* Hinc & ſeruitutis pœna, *l. 1. C. de ſent. paſſ.*

Serui PVBLICI dicebantur & in vrbe & in prouinciis, homines libertini generis, quorum miniſterio & opera magiſtratus vtebantur. *Varro libro de ling. Latin. 7.* ſignificare videtur moris fuiſſe, vt ſerui quidam à populo manumitterentur, eorúmque vel magiſtratuum Romanorum, vel municipiorum nomina haberent, à quibus libertate donati eſſent. *Vl-*

pianus

planus c. Inſtitutio. 20. Seruus publicus parte dimidia teſtamenti faciendi habet ius de vrbanis, qui Cenſoribus operam dabant, *Liuius libro* 43. Cenſores, inquit, extemplo in atrium libertatis aſcenderunt, & ibi ſignatis tabellis (Obſignatis tabulis legit Hotoman.) publicis, clauſoque tabulario, & dimiſſis ſeruis publicis, negarunt ſe prius quicquam negotij publici geſturos, quàm iudicium populi de ſe factum eſſet, *Gellius lib.* 12. *c.* 3 Licio tranſuerſo, inquit, qui magiſtratibus præminiſtrabant, cincti erant. *Cicero Verrin.* 5. Cur hoc auctore non Romæ ſerui publici ad vectigalia accedant. *Idem Philipp.* 13. Quos Antonius deliciarum cauſſa loris in conuiuio cædi iubebat à ſeruis publicis. *Tacitus libro Annal.* 2. Mancipari ſingulos actori publico iubet, ſcilicet vt in Libonem ex ſeruis ſaluo SC. quæreretur. Hinc etiam ſeruus publicus in municipijs dicebatur, quem ciuitas publicè emerat, hoc eſt, pecunia de publico ſumpta: vt eius miniſterio vteretur: quemadmodum intelligitur *ex l.* 6. *D. de rerum diuiſ. leg.* 1. *§. ſeruus. D. de quæſtionibus l.* 3. *§.* 3. *D. de*[illegible]*uis & legiti.* Et ita Libertus Reipub. dicitur, *in l. ſed ſi hoc.* 10. *§.* 3. *D. de in ius vocan.* qui à corpore aliquo, vel collegio, vel ciuitate manumiſſus eſt: *vt & in d. l.* 3. *§.* 3. *& leg.* 1. *D. de libert. vniuerſit.* Serui autem illi publici olim quidem tabulis publicis præficiebantur: vnde Serui ciuitatis appellantur, *in l. vltim. ff. quod cuiuſque vniuerſ.* Publici autem *in l. nec ei.* 18. *D. de adopt. l.* 2. *C. eod. tit. l.* 4. *C. de arbit. l.* 3. *§. exigere. D. de magiſtr. conuen.* Pòſt verò ab Arcadio Imp. conſtitutum eſt, vt publicis tabulis non amplius ſerui, ſed liberi præficerentur, *l. generale. C. de tabul.*

Seruus PECVLIARIS, pro vicario. *Scæuola l.* 21. *D. de pecul. legat.* Si Sticho manumiſſo peculium legatum ſit, & Titio ſeruus peculiaris: quanquam peculio detractum erit ob id quod domino debetur: tantum ei accedere cui vicarius legatus eſt, Iulianus ait. Apud Suetonium tamen Serui peculiares alio ſenſu leguntur, pro ijs ſcilicet qui proprij ſunt alicuius. Seruorum enim Iulij Cæſaris peculiarium meminit, vbi ait Cæſarem propoſuiſſe eos monetæ, publicisque vectigalibus.

Serui AD MANVM *apud Cic. lib.* 3. *de Orat.* qui præſtò ſunt, in promptu, & parati. Quem ſeruum, inquit, ſibi habuit ille ad manum. Amanuenſes autem ſunt à manu ſerui, vt excipiant ſcilicet & ſcribant, Heſychius ſeruum Ad manum exponit hoc modo, περὶ χεῖρα, ἢ ἐις πολλὰ ἑτοιμος οἰκέτης.

Seruus ordinarius eſt, qui dominum agnoſcit, & prouinciæ alicui præficitur: in cuius labores ſi alius fuerit ſuffectus atque ſubrogatus, is ſeruus vicarius appellatur. Vide Vicarius.

Seruus pileatus is veteribus dicebatur, qui pileo tectus demonſtrabat ſe vænumdari, expoſitum quidem, ſed cuius nomine emptori venditor nihil præſtaret. Qui verò ſerui ſub corona venibant, iure belli captiui erant, coronis inſigniti, ad diſcrimen eorum pileatorum, qui ſine coronis vænibant. *Budæus in Annot. prioribus ad Pandectas.* Vide Pileus.

Seruis legatis etiam ancillæ debentur, quaſi commune nomen vtrunque ſexum contineat. *Auctor Modeſtinus de legat.* 3. *l. ſeruis legatis.* Serui enim appellatio etiam ad ancillam refertur, *Vlp. in l. deteſtatio. D. de verb. ſign.*

Seruorum varia olim fuerunt miniſteria, variáque officia: Diſpenſatores, actores, ordinarij, atrienſes, hoſtiarij, miniſtratores, obſonatores, cubicularij, notarij, nomenclatores, calculatores, focarij, coci, lecticarij, curſores, tonſores, ſcoparij, ſaltuarij, diætarij, aquarij, topiarij, textores, tabellarij, villici, *l.* 8. *l.* 12. *§. idem reſpondit. domo. ff. inſtru. vel inſtrum. l.* 61. *l.* 81. *de leg.* 3. *l.* 203. *T. de verbor. ſign.* Seruilia autem nomina hæc in libris noſtris referũtur, Pamphilus, Stichus, quæ vulgatiſſima ſunt. Item Damas,

Digitized by Google

Eros, *l.*109. *D. de verb. oblig. l.*162. *§. vlt. ff. de ver ſignifi.* Lucrio, *l.*37. *§. pater. de leg.*3. Feliciſſimus, *l.*41. *§. Feliciſſimo. de leg.*3. Philargyrus, *l.* 28. *§. vlt. de condit. & demonſtr.* Dyphilus, *l. vlt.* 1. *D. de fideicommiſſ. libert.* Parthenius, *l.*41. *D. de hæred. inſtitut.* Trophimus, Cupitus, Spendoforus, December, Seuerus, *l.*37. *l.*40. *§. libertatem. l.* 41. *§. pen. de fideicommiſſ. libert.* Antiochus, *l.*97. *de legat. lib.*3. Andronicus & Calenus, *l.*21. *l.* 29. *§.*1. *D. ſtatulib.* Aithales, *l.*24. *D. ad leg. Corn. de falſ.* Philonicus, *in l. vltim. D. de rebus dubiis.* Stephanus, *in l.*52. *D. eod. tit.* Philocrates, *apud Valer. lib.*6. *cap.*8. Philippus, *in l.*2. *ff. de off. prætor. & apud Cicer. in Oratio. pro Rege Deiota.* Clemens *apud Sueton. in Tiber. cap.*25. Ancillarum verò hæc Areſcuſa, *vt lib.*1. *diximus.* Thebis, *in l. vlt. D. pro derelicto.* Agathea. *l.*28. *in fin. ff. de condit. & demonſtr.* Glauce, Tyche, Elpis, *l.*37. *§.*1. *de leg.*3. Feliciſſima, *l.*41. *§. Feliciſſimo. eod. tit.* Concordia, *l.*40. *D. de fideicom. libert.* Victorina, *l.*41. *§. hæredem. D. eod. tit.* Eutychia, *in leg.*59. *D. de manum. teſt.*

Seruus actor, idem qui diſpenſator: id eſt, cui pecuniæ domini curatio mandata eſt. *Papin. l.* 24. *D. depoſiti.* Centum nummos, quos hac die commodaſti mihi, adnumerante ſeruo Sticho actore, &c.

Seruus fundus, qui ſeruitutem debet, liber, qui ab ea eſt immunis. *Vlpia. l.*20. *§.*1. *D. de acquir. rer. domin.* Si ſeruus fuit, fundus cum ſeruitutibus tranſit, ſi liber, vti fuit. *Item.* Si quis igitur fundum dixerit liberum, cùm traderet eum, qui ſeruus ſit: nihil iuris ſeruituti fundi detrahit. *Cicer. pro lege Agrar.* Optimo iure ea ſunt profectò prædia, quæ optima conditione ſunt, libera meliore ſunt, quàm ſerua.

Seruorum igitur frequenter fit mentio in toto iure, vtputa quorum vſus eſſet apud Romanos frequentiſſimus. Inde mirum dictu eſt, quantam obſcuritatem in hanc diſciplinam tractatio de ſeruis ingerat: quoniam multa de illis erant ſingularia, quæ non reſpondebant regulis iuris aliarum perſonarum. Interim tamen non ſine fructu legemus (modò ſobriè fiat) quæ de ſeruis introducta erant, vtut hodie non vtamur tali ſeruitute. Nam habent pulchras rationes, quibus vti poſſumus in aliis negotiorum ſpeciebus. Porrò quicquid in toto iure de ſeruis eſt ſancitum, id referendum eſt ad ruſticos noſtri ſeculi: quatenus fert æquitas ſimilitudinem colligi. Nam nullum hominum genus accedit propiùs ad ſeruorum conditionem, quàm ruſtici his temporibus. Quod apparet *ex l. ne diutius. C. de agric. & cenſit.* Accedit his Zaſius *in l.* 1. *in princip. ff. de edend.*

SERVIRE ſeruitutem, *Iauolenus l.*34. *ff. de ſtip. ſer.* Non poteſt videri iuſtam ſeruitutem ſeruiſſe iis, qui illum liberum eſſe non ignorabant.

Seruire poſſe feudum dicitur, qui eiuſmodi eſt, vt munus ſiue ſeruitium feudi nomine debitum præbere domino, ac nauare poſſit: veluti qui miles eſt, *lib.*2. *tit.*34. *§.*4. At mutus ſurdus, cæcus, claudus, ſeruire feudum non poſſunt, *lib.*2. tit.36.

SERVITVS in quarto præcepto diuinarum Tabularum probatur, quam Ariſtoteles in Politicis grauiſſimis rationibus defendit, ex natura cauſſam trahere reprehendens eos, qui contrarium adfirmarunt. Quanquam ait Philippus, quorſum opus eſt tam ſubtili diſputatione? Illa vox, Honora patrem & matrem: ſubiicit omnes homines ſeruituti. Non loquor de effectibus illis, cõtra omnem humanitatis rationem, corrupta natura, introductis: vt ſic facilè conciliare poſſis Vlpiani ſententiam *in l. manumiſſionis. ff. de iuſti. & iur.* cum tabulis diuinis. Intelligendum enim eſt ius Gentium pro iure humano, *vt Liu. appellare ſolet:* & ſeruitus, pro dura forma, & effectu intolerabili.

Seruitus duplex eſt: eſt enim ſeruitus, quæ de hominibus dicitur, alia quæ de rebus. Quæ de hominibus dicitur, eſt conditio eorum, qui in ſer-

nitute ſunt: ſiue conſtitutio iuris gẽtium, qua quis dominio alieno contra naturam ſubiicitur, *l. libertas. 4 ff. de ſtat. hominum.* Quæ de rebus dicitur, eſt ius quod quis vel in re, vel ex re ſua alteri conſtituit: eáque eſt duplex, vna Perſonalis, veluti vſusfructus, vſus, habitatio: altera Realis, vt ſeruitutes prædiorum vrbanorum & ruſticorum, *l. 1. D. de ſeruitutib.* éſtque ius in alieno prædio aliquid agendi, quod alteri agere non licet, ab ipſius domino permiſſum, *l. 1. D. eod.*

Seruitutes PERSONALES propterea dicuntur, quia & hominibus debentur, & cum iis pereunt atque extinguuntur, *l. 8. §. tale. D. de ſeruit. legat. l. 15. ff. de ſeruit. l. 20. in fin. D. de ſeruit. ruſtic.*

Seruitutes REALES dicuntur, quæ prædiorum ſunt, ideò quòd ſine prædiis conſtitui non poſſunt. Nemo enim poteſt ſeruitutem acquirere vrbani vel ruſtici prædij, niſi qui habet prædium: nec quiſquam debere, niſi qui prædium habet, *§. 3. Inſtit. de ſeruit. l. 1. D. commu. præd. l. quoties. 15. D. de ſeruitut.* Denique ſeruitutes perſonales dicuntur, cùm res perſonæ: reales verò, cùm res rei ſeruit.

Seruitutes VRBANORVM PRÆDIORVM dicuntur, prædia eiuſmodi qualitatibus affecta, quę ea ſubiiciant prædiis alienis: harum tamen vſus eſt tantùm in ædibus, ſiue illæ in vrbe, ſiue in agro ſint. *l. 1. ff. commun. præd.* veluti altiùs tollendi, & officiendi luminibus vicini, aut non extollendi: item ſtillicidium auertendi in tectum vel aream vicini, aut non auertendi, *l. 2. D. de ſeruit. vrb. præd.*

Seruitutes RVSTICORVM PRÆDIORVM dicuntur, quarum vſus eſt in rebus ruſticis duntaxat: veluti iter, actus, via, aquæ ductus, hauſtus aquæ, pecoris ad aquam appulſus, pecoris paſcendi, cretæ eximẽdæ, calcis coquendæ, *l. 1. & ſeqq. D. de ſeruit. ruſt.*

Seruitutem tamen Doctores diuidunt in perſonalem, realem, & mixtã. Accurſius adiicit quartum genus vt quod teſtator in vltima voluntate conſtituat, allegans *l. Titium. §. Titio centum. D. de conditio. & demonſtra. Et l. Mæuia decedens. D. de manumiſſ. teſt.* Equidem à diuiſione Iuriſcoſ. tradita *in l. 1. D. de ſeruitut.* quàm quæ ſuprà explicauimus, non recedendum cenſuerim.

Seruitutes prædiorum diuidi non poſſunt, *l. ſtipulationes non diuiduntur. D. de verbor. oblig.* cuius rei eam eſſe rationem conſtat ex Pomponij I. C. fragmentis. Nam harum vſus ita connexus eſt, vt qui eum partiatur, naturam eius corrumpat. Bartol. & reliqui interpretes *in d. l. ſtipulationes non diuiduntur.* in eo ſe genere torquent.

SERVITIVM, munus obſequij clientelaris, *lib. Feud. 2. tit. 1. §. 58.* Similiter poteſt feudum dari ad certum ſeruitium. *Albert. Krantz. lib. Dan. 7. cap. 35.* Marchio remitteret homagiale ſeruitium, quod habebat in quibuſdam terris propriè Seruitium eſt officium ſeruile. Salluſt. Animi imperio, corporis ſeruitio magis vtimur. Itaque feudale officium vel obſequium libètiùs appellauimus, Nam ſæpè Seruitij nomine officium affectationi ſignificatur: vt illud quod imperij vaſalli imperatori ſuo debẽt. *Krantz. lib. Dan. 6. cap. 17.* Vt deinceps Rex Danus Romano imperio iunctus haberetur, nõ in cœtum vocatus accederet, aut in exercitibus ordines ductitaret. Principum aliorum more: ſed magis ſpecie, quàm re Imperio ſociatus haberetur.

SESCVNCIA, vncia cum dimidia, *l. filium. D. de legat. præſtand.*

SESSIONVM dies, vide Dies ſeſſionum.

SESTERTIVS quaſi aſſis tertius. duo aſſes cum ſemiſſe, Voluſio Mætiano. Huius nota fuit H.S. de Nota ſeſtertij, vide Hotom. *in Comm. in Orat. Cicer.* Seſtertij nummi, fuerunt olim idem. Denarius, quatuor nummos ſeu ſeſtertios valuit. Seſter-

Digitized by Google

fuit: quamuis pupillus non videatur pei rare, quia ſciens fallere, non videatur. Huius eiuſdem formulæ *Polyb. lib.* 2. mentionem facit, ſed & Cic *ad Trebatium*: Quomodo autem tibi placebit, Iouem lapidem iurare, cum ſcias Iouem iratum eſſe nemini poſſe?

SICARII, *tot. tit.* D. *&* C. *ad leg. Cornel. de ſicar.* Sunt, auctore Suida, λῃστῶν γένος, σικὰς δὲ τὰ ἐπικάμπη ξίφη ῥωμαῖοι καλοῦσι. Id eſt, latronum genus. Sicas enim Romani incuruos gladios vocant. *Fabius lib.* 10. Nam per abuſionem ſicarios etiam omnes vocamus, qui cædem telo quocunque commiſerint.

SICILICVS, *l.* 21. *§.* 2. D. *de ann. leg.* vnciæ pars quarta interprete Voluſio Mætiano in lib. de aſſe.

SIGILLVM, parua ſtatua. *Vlpian. de fund. inſtr. l. quæſitum.* Sigilla, inquit, & ſtatuæ affixæ non continentur. Dicitur & quo quid conſignamus, vel obſignamus, & notamus. Si petam à te decem tenore chirographi tui ſigillo confirmari. Tu negas ſcripſiſſe te, vel inficiaris ſigillum: rectè petam, vt edas ſigillum tuum, vel vt aliquid manu tua ſcribas, quod conferatur cum chirographo.

Sigilla etiam in ædificiis legimus, *l.* 13. *§. ſed ſi ædium.* D. *de vſufru. l.* 41. *§. pen. de legat.* 1. *l.* 12. *§. Papinianus. de inſtr. vel inſtrum. l.* 17. *§. caſtella. D. de actio. empt. l.* 19. *§. idem Celſus.* D. *de aur. arg.* Et apud Plinium lib. 36. c. 24. Pediculeis argenteis adiuncta ſigilla, *in l.* 32. *D de aur. arg.* Sigillum candelabro adiectum, *in l.* 32. *§. ſi quis rei ſuæ. D. de rei vind.* Et patellæ adiecta ſigilla, *apud Cicer.* 6. *in Verr.*

SIGILLARIA pro ſigillis deorum, & ὑπηρέτας etiam ſigilliola. *Arnobius lib.* 6. Abſtinetis ait, à riſu, cùm pro diis immortalibus, ſigilliolis hominum formis ſupplicatis humanis, quinimo deos eſſe ſigillaria ipſa creditis. *Tertull. in lib. de Oratio.* Cùm perinde faciant nationes adoratis ſigillaribus ſuis ridendo.

SIGILLARIA vicus Romæ, in quo non ſigilla tantùm, ſed & libri, & lances, & aliæ id genus venales res exponebantur. Vnde *in l. pen. §. paterfam. D. de legat.* 3. Sigillaribus emptæ lances. *Et apud Gell. lib.* 2. *c.* 3. In ſigillariis emptus liber, qui etiam libros eos loci expoſitos apertè ſignificat *lib.* 5. *c.* 4. Meminit & *Sueton. in Nero c.* 38. Vnde etiam Sigillariorum celebritas quædam inſtar nundinarum, Saturnalium diebus addita, quæ ſigilla deorum fictilia venalia proponi, & pueris emi, ſed & inuicem pro munere miſſitari ſolebant: vnde & ea munera, Sigillaria, & Sigillaritia dicebantur, *vide Macrob. lib.* 1. *c.* 10. *&* c. 1. *Spartia. in Caracalla.* Quæ à parentibus gratia ſigillariorum acceperat, & vel clientibus, vel magiſtris ſponte donarunt. *Idem in Hadria.* Saturnalia & ſigillaria frequenter amicis inopinantibus miſit, & ipſe ab his libenter accepit. Sicque hoc verbum vſurpauit Suetonius, De his ita Auſonius:

Ædiles plebeij etiam ædileſque curules.
Sacra ſigillorum nomine dicta colunt.

Aliàs SIGILLARII ſunt, vt antiquæ Gloſſæ teſtantur, νευροσπάσται, id eſt, circulatores, qui imagunculas quaſdam venundant, quæ neruis quibuſdam, & fidiculis mouentur, perinde ac ſi viuerent. & hoc ſenſu ſumpſit Tertullianus lib. de anima: Velut ſigillario, inquit, motus ſuperficiem intus agitante. Item aduerſus Valentinianos duobus locis. De his ſic Ariſtot. lib. de mundo: ὁμοίως δὲ καὶ οἱ νευροσπάσται μίαν μήρινθον ἐπισπασάμενοι, ποιοῦσι καὶ αὐχένα κινεῖσθαι καὶ χεῖρα τοῦ ζώου, καὶ ὦμον καὶ ὀφθαλμόν· ἔστι δὲ ὅτε πάντα μέρη μετά τινος εὐρυθμίας.

SIGLA, vel Singlæ, vide Singula.

SIGNA, Sigilla & Signacula idem valent, *l.* 5. *§. ſi pecunia. D. depoſiti l.* 12. *§. pe. D. loca. l.* 1. *in fi. l.* 2. *§. ſi dubitetur. l.* 4. *ff. de teſta. quemad. aper.* Signa

Digitized by Google

autem pro anulis χαρακτῆρα habentibus impreſſum accipimus in re teſtamentaria, *l.* 22. *§. ſignum autem. D. qui teſtamen. fac. l.* 1. *D. de iniuſt. rup. §.* 1. *Inſtit. de teſtament.* Sunt & ſigna *in authen. quod ſine. C. de teſtam.* σύμβολα τῶν ἀριθμῶν, nam malè Bulgarus & aliis hanc dictionem ad liberorum nomina retulit: niſi dicamus per ſigna eum ſigla intellexiſſe hac in re: & rurſus, σύμβολα, vbi de numeris loquitur: quæ Galli *chifre* vocant.

SIGNATORES, teſtes ad teſtamenti, nuptiarum, vel alterius negotij tabulas annulis ſuis obſignandas adhibiti appellantur, *l.* 22. D. *de teſti. l.* 3. *§. hoc interdictum. D. de tab. exhib. l.* 32. *in fi.* D. *de furt.* Curent magiſtratus cuiuſque loci teſtari volentibus & ſeipſos & alios teſtes vel ſignatores præbere: quo faciliùs negotia explicentur, & probatio rerum ſalua ſit. *Sic l.* 32. *in l. fin.* D. *ad l. Aquil. l.* 4. *l.* 6. *l.* 7. *D. de teſta. quemadm. aper.* Salluſt. in coniuratio. Catil. Ex illis teſtes ſignatoréſque falſos commendare. *Sueton. in Auguſto. c.* 3. Et cùm de falſo teſtamento ageretur, omnéſque ſignatores leg. Cornelia tenerentur, &c. Valer. lib. 7. c 7. In eo Tullianus Pompeij Magni familiaris, ipſo Pompeio ſignatore hæres ſcriptus. Sic apud Tacitum, Adhibitis, inquit, qui obſignarent velut ſuſcipiendorum liberorum cauſſa conueniſſe. Signatores etiam appellantur, *in l. vlt.* D. *de leg. commiſſoria.* qui ſacculum pecuniæ ſignis ſuis obſignarunt.

SIGNATÆ tabulæ teſtamenti in edicto Prætoris accipiuntur, quæ ſeptem teſtium ſignis ſignatæ ſunt, *l. vlt. D. de ſecund. tab.* Nec ſignatæ videntur ſi earum linum, quo ligatæ erant, à teſtatore ipſo inciſum eſt, *l.* 1. *§. penult. eod. tit.* Harum obſignandi morem ſic expreſſit *Paulus lib.* 5. *Sent. tit. ad leg. teſtamen.* Ampliſſimus ordo decreuit eas tabulas, quæ publici vel priuati contractus ſcripturam continent, adhibitis teſtibus ita ſignari, vt in ſummam marginis ad mediam partem perforatæ, triplici lino conſtringantur, atque impoſitum ſupra linum ceræ ſigna imprimantur, vt exteriores ſcripturæ fidem interiori ſeruent. Sic & *in l.* 12. *D. de iniuſto rupt.* ſignatum teſtamentum accipimus. Signata ciſta, *in l.* 1. *§. ſi ciſta. D. de lege commiſſ.* teſtium ſignis obſignata. Sic & ſignata domus *in l.* 1. *§. pen. D. de vent. in poſſ. mit. l.* 20. *D. de iniur.*

Signa præterea vexilla militaria ſunt, *l.* 2. *§. initium. D. de orig. iur. l. pen. D. ex quib. cauſ. maio. l.* 3. *§. vlt.* D. *de teſtibus.*

SIGNIFACERE. pro Significare, *Matianus l.* 65. *§.* 3. *ff. ad SC. Treb.* Nam ſi auditus capaces ſiat, vel interrogati nutu poſſint ſignifacere, velle ſe periculo ſuo hæreditatem adire.

SIGNINVM riuum lapideum interpretatur. *Vlp. l.* 1. *§. vlt.* D. *de riuis. Plinius lib.* 35. *c.* 12. Signinum ex teſtis tuſis fieri calce addita ſcribit. Vitruuius verò *l.* 8. *c. vlt.* Signina opera ita fieri tradit: Primùm harenam puriſſimam aſperrimámque parari, cementum de ſilice frangi, calcem quoque quàm vehementiſſimè mortario miſceri, ita vt quinque partes harenæ ad duas calcis reſpondeant, mortarióque cementum addi. Fronti. l b. de aquæduct. Concipiuntur ergo via Collatia ad milliarium octauum paluſtribus locis ſignino circumiecto continendarum ſcaturiginum cauſſa. Ex quibus apparet, ſigninum riuum teſtaceum & cementinum potiùs, quàm lapideum interpretandum eſſe. Ideóque Briſſonius ſuperiorem interpretationẽ à Triboniano, nõ ab Vlpiano venire ſuſpicatur. Sunt tamen, qui in illo Vlpiani loco legendum Siliceum contendant pro ſigninum, ad euitandam antinomiam, quæ oriri poſſet ex *l. Seruius. §.* 1. D. *eod.* Signinam fabricam etiam Boethius *in Topic. Cicer.* dixit. Et Signinum alueum aquæductus Caſſio. libr. 5. Var. Epiſt. ad vniuerſos poſſeſſor.

SILENTIARII *Rub. eod. tit. de ſilent.*

ſilent.li.12. excubitores erant in Conſiſtorio, vel palatio Principis, ſtantes ferè ad limina, qui audientiam faciebant, murmur voce compeſcebāt & cohibebant, quorum ſchola in aula Conſtantinopolitana erat, *vt ex Niceph.lib.16.c.24.apparet.* De his ſilentiariis ſacri palatij viris ſpectabilib. meminit, *l.vlt.C.de excuſ.tut.l.30.* *§.vltim.D.de inoffi. teſtam.* Conſtantinus de adminiſtratione imperij: διὰ τῶν βήλων ὑπὸ τῶν σιλεντιαρίων συγκλείων. Hos intellexit Claudianus, dum ait: *ſacróque adhibere ſilentia ſomno.* Ambro. in Orat. de morte Valenti. Veſperi profectus eſt ſilentiarius, tertio die manè quærebat, iámne remoraſſet. Silentiarij etiam accipiuntur, qui in familia cæterorum ſeruorum murmur cohibebant, vt Seneca quadam Epiſtola probat. Et apud Saluia. Maſſil. *lib. 4. de vero Dei iudicio*, cum ait: Pauent quippe actores, pauent ſilentiarios, pauent procuratores. Sed & Procop. *lib.2.de bello Perſico*, Imperatorum, ad ea quæ ſunt quietis, miniſtros ſilentiarios vocari ſcribit. Erant autem Silentiarij ſub decurionibus, vt videre eſt, *l.3.in fin. C. de ſilent.* qui aliàs ſacri conſiſtorij decuriones dicuntur, *vt C.Th.l.2.6. & vlt.* & aliàs ſacri palatij, *vt l.1.C.eod.*

SILIGO, frumenti genus optimi, *de quo Plin.lib..8.cap.8.Iulianus l.30.D.de neg.geſt.* Quendam ad ſiliginem emendam decreto ordinis curatorem conſtitutum. Hinc

SILIGINARIVS, ſiliginis diſpenſator, ac diſtributor. *Vlp. l. 52. §.5.D.de furt.* Si ſiliginario quis dixerit, vt quiſque nomine eius ſiliginem petiſſet, ei daret: & quidam & ex tranſeuntibus cum audiſſet, petiit eius nomine.

SILIQVA, *l.cos § penultim.C.de vſur.*

SILIQVATICVM, mercatorum onus, quod in nundinis exigitur ob venditionem proponendam. *Caßiodor.lib.4. Var.* Græci κερατισμὸν vocant.

SILVA, vide Sylua.

SILANI, ſeu Siluani vide Salientes.

SIMILIA exiſtimanda ſunt, cum vtrinque eadem eſt æquitatis ratio (quod variis conſtitutionibus edocebimur) ex quo argumentum à ſimili duci debet: cuius, rei nomine, varij Topica legalia ſcripſere. Argumento autem à ſimili quando locus ſit, docet Iuriſc. *l.non poſſunt omnes.D. de legibus.* nec vllum frequentius habent Iuriſperiti argumento à ſimili Similium, parium, & comparatorum tractationem ſibi conſcribere debet iuris ſtudioſiſſimus quiſque.

Similia, non ſunt eadem, *l. quod Nerua.D.depoſi.* ſed quorum qualitas eſt vna, vt quorum eadem eſt ſubſtantia, eadem dicuntur iuxta Bald. *in l.neque leges.D.de legib. & l.ea quæ.C. de condict.indeb.* Quæ origine & corruptione ſunt diuerſa, eadem non ſunt, *ait Salomonius, l.Gallus D.de lib. & poſthum.*

SIMILITVDO, eſt qualitatis eadem ratio. Eſt autem duplex Similitudo. Aut enim ex pluribus rebus ſimilitudo colligitur, vt ſi tutor fidem præſtare debet, ſi ſocius, ſi mandatarius: debet etiam procurator. Aut vna res vni rei comparatur. *Cic. in Topic. ad Trebatium*: Si ædes exeſæ corruunt vitiúmve faciunt, quarum vſusfructus legatus eſt: hæres reſtituere non debet, nec reficere: non magis quàm ſeruum reſtituere, ſi is, cuius vſusfructus legatus eſſet, deperiſſet, *l.qui vſumfructum.§. contrà & l. hactenus.D.de vſufr.l.repet.§.pen.& l. ſi ager D. quibus mod. vſufruct. amitt. Vide etiam l. amplius*, D. *de damn. infect.*

Similitudo non procedit, ſi fortè monſtrari poſſit, illud quod confertur, diuerſum eſſe genere, natura, vi, magnitudine, loco, tempore, perſona, opinione, aut aliis rationibus: tum enim frigidum ſtatim, & eneruе fit argumentum. Quapropter ad probandum non ita crebrò ad explanandum illuſtrandúmque frequen-

ter adhibenda eſt; ſimilium collatio. Quia mirum in modum inſtruit:& quandam rei imaginem ſubiicit animo. Eſt igitur probatio à ſimili, quoties Iuriſconſulti, vel noſtræ ætatis interpretes vtuntur his verbis: Argumento & l.1. Facit l. 2. Accedit l.3. Aut his ſimilib. Sic Africanus *in l. ſeruum filij §.eum,qui chirographum.D.de leg.*1. Argumento eſt, inquit, venditio.

SIMONIA, vt putatur, à Simone Mago dicta, cuius fit mentio in Actis Apoſt. vox eſt non Latina, qua tamen eccleſiaſtici vtuntur. Dicitur autem, quando quis vult dare aut accipere dona Dei, data aut accepta pecunia. Bart. diſſerit, num iure Ciuili Simonia licita ſit, *in l.1.D. ad l.Iul.de amb. & in l.iſte autem.* D. *de her.inſt.*Simoniam diffinit Goffredus in Summa, vt ſit ſtudioſa cupiditas emendi,vendendi ſpiritualia, vel his adnexa *toto tit.de ſim.in antiq. & 6.extrâ*, vel, & generalius,eſt crimen eccleſiaſticum,quod ſapit hæreſin, *c. altare 1.q.3.*

SIMPLA & SIMPLVM idem ſunt:nam ſimpla promitti, & de ſimpla caueri dicebatur,cùm ob euictionem ſimplum rei pretium promittebatur *,l.5.§.vlt.l.56.& 60. D. de euictionib.l.17.D. de inſtitor. Varro lib. 2.de re ruſt. c.*10. Cauere debet de euictione ſimpli,quanti ea res ſit, Inde quæ cautio ſimplæ 36. *D.de donatio. inter vir.* ſtipulatio ſimplæ vocatur *in l.11.in fin.l.27.D.de euiction.* Actio autem de euictione interdum ſimpli, interdum dupli erat. Simpli erat,cùm dictum non erat, quantum ob eam rem præſtare emptorem oporteret:vel cùm ea, quæ empto fundo acceſſerant,euincebantur, *l.16.& 60.* D. *de euiction.* Dupli verò erat rebus precioſis, vel mancipiis venditis. Hinc

SIMPLARIÆ venditiones(*vt in leg.ſi tamen.§.vltim.Digeſt. de adilit. edict.*) ex quibus actio ſimpli ob euictionem datur: vel pro quibus neceſſe venditor non habet,de dupla emptori repromittere: *quarum meminit Vlpianus in l. emptori. D. de euiction.* Ita enim ſimplariæ venditiones à Pomponio dicuntur, ſi ſimplariæ actiones,& duplariæ, & quadruplariæ dicebantur, quæ in ſimplum,duplum, quadruplum dabantur. Itidem Simplariæ res dictæ ſunt ab antiquis,quæ nullius propriè pretij eſſent, pro quibus ſcilicet in ſimplum tantùm venditori cautio deberetur.

SIMPLEX, aliàs eſt nomen numerale, vt duplex, triplex, quadruplex. Vnde ſimplum, duplum, triplum,quadruplum.

Simplex, aliàs recipitur pro puro, miniméque compoſito: vnde dicimus, ſimpliciter aliquid fieri, quod fit ſine ceremoniis, aut ſolemnibus ritibus. Sic Simplex dicitur,qui ſyncero,apertóve animo eſt, non verſipelli, neque fallaci. *Cicer. Academ. Quaſt.lib.*4.Cum ſimplici homine ſimpliciter agerem. Hoc ſenſu dicitur, Veritatis amica ſimplicitas, *l. Gallus §.quidam rectè. D. de lib.& poſthum. c.1. de ſumm.trin. c. Paſtoribus. de iudic.ca.veritatis.De iureiur.* 4.q.9. Pura hæc Græcis dicitur ἀφέλεια.Ex diuerſo, duplex pro fallaci, quòd ex fraude & dolo complicatum ſit. Inde duplices homines dicimus Verſipelles.

SIMPLICIORES homines, pro imperitis, ruſticulis, quos Græci εὐήθεις appellant, *Vlp.l.14.§.4.D. de relig.* Non autem oportet ornamenta cum corporibus condi, nec quid aliud huiuſmodi, quod homines ſimpliciores faciunt,id eſt, ſuperſtitioſi & creduli.

Simplex ſubſtitutio, quæ in vnum caſum tantùm concepta eſt, *l. 1.ff. de vulgar.* atque ita duplici opponitur.

Simplices fugitiui, qui nondum pro liberis ſe geſſerunt, *l.2.D. de fugit.*

Simplex donatio mera,*l.20.§.ſi pater.D. fam.erciſc.*

Simplex iuſſio, quæ fit ſine cauſſæ cogni-

Digitized by Google

cognitione, *l. ſi. §. fin. D. quod met. cauſ.*

Simplicia interdicta, in quibus alter actor, alter reus eſt, *§. tertia diuiſio. Inſt. de interdict.* Qualia ſunt interdicta exhibitoria, & omnia prohibitoria de arboribus cædendis, & de itinere actúque, *l. 2. D. de interdict.*

SIMPLICIVS, pro apertius. *in tit. D. locat. & cond.*

SIMPLICITER, pro generaliter. & (vt Græci dicunt) ἁπλῶς, *l. 66. §. duorum. D. de leg. 2. l. 3. §. qui liberis. D. ad Treb. l. 9. §. vlt. ff. de admin. tut.*

Simpliciter & ſimplicius, *l. 26. D. de ſeru. ruſt. l. 9. ff. de ſeruit.* id eſt, non deſignata parte fungi, quæ ſeruiat.

SIMPLICITVS, pro ſimpliciter, dicere ſolebant veteres.

SIMPLICITER fieri dicitur id, quod ſine fraude, dolóque malo fit, *cap. penultim. 39. diſtinct. & 16. q. 1. ſi capit. Vlp. in l. ait Prætor. §. ſi quis particeps. ff. quæ in fraud. cred.*

SIMPLICITAS opponitur calliditati, ſagacitati, verſutiæ. Dicitur & ruſticitas, quæ excuſationem patitur, *l. 2. ff. Si quis in ius voc. non ier. iuncta leg. contumacia. ff. de re iud. Vide Bald. in l. ſcriptura. C. de fide inſtrum. Ange. Nouell. de teſtib. §. & licet.*

Simplicitas legum ſignificat æquitatem: & opponitur difficultati vel ſubtilitati iuris. *Iuſtin. in §. Sed quia ſtipulationes. Inſtit. de fideic.* Et nobis, inquit, in legibus magis ſimplicitas, quàm difficultas placet. *Et §. fin. eod. titul.* Idem *in §. Et hæc quidem. Inſtit. de legit. agna. ſucceſſ.* commendat ſimplicitatem legis XII. Tab. damnans mediam iuriſprudentiam, propter ſubtilitatem. Simplicitas enim ſtatim aperit veritatem, non differt negotium. At contrà, ſubtilitas ſimulat aliud quàm eſt, protrahit in longum, adficítque damno litigantes.

SIMVLAC, quàm primùm, *§. ſi quis, Inſtitut. de rerum diuiſione.*

SIMVLATVS contractus propriè dicitur, cùm in ſpecie aliquid agimus, cauſſámque iuſtam prætendimus, cùm tamen tacitè aliquid illicitum agamus: vtcùm fœnerator, quod pignoris cauſſa acceptum eſt, emiſſe videri vult. *l. 3. C. plus val. quod agitur. & vide B. Capol. in tract. de ſimula. contractib.*

SIN autem, pro ſin minùs, *Scæuola l. 38. §. 2. D. de aur. arg. leg.* Si mihi per conditionem humanam contigerit, ipſa faciam: ſin autem, ab hæredibus meis fieri volo.

SINE, vox priuat, negat, excludit: quandoque tamen includit. *cap. ad eius. 5. diſtinct. vide nota in c. 1. prætor. ff. de pig. actio.*

SINENDI modo relicta legata dicebantur, quæ ita dabantur: HAERES MI ILLVM REM ILLAM SIBI HABERE SINITO, PERMITTITO. *§. 1. Inſtitut. de teſtamen. l. 1. Cod. commun. de leg. Caius lib. 2. Inſtit. tit. 5.* In leg. locationis, in qua ſcriptum erat, REDEMPTOR SYLVAM NE CAEDITO, NEVE QVEM CAEDERE SINITO, verbum ſinendi hanc habere ſignificationem Vlpianus ſcribit, vt non tantùm redemptor, ſi quem caſu cædentem viderit, prohibeat, ſed vti curet & det operam, ne quis cædat, *l. 30. D. loca.* At in edicta hoc verbum quam vim habeat, *vide Alexandr. ab Ale. libr. 1. c. 4.*

SINGVLA ſunt ſingulariæ literæ, *vt A. Gellius loquitur li. 17.* ſine coagmentis ſyllabarum: & ita literis à notis ſeparat Manilius illo loco, Cui litera verbum eſt, Quíque notis linguam ſuperet. Iuſtin. *in Orat. ad Anteceſſores ſcripta*, inhibet deſtrictè, ne librarij in exſcribendis Inſtitutionibus, vel Digeſtis, vel Codice, vllis ſiglis vtantur, ſigla vocans, vel ſingula, ἐν συγκοπῇ, vt in vincla & ſecla, vt vigilias ſiue excubias poſteriores dixêre viglas: quod Nicephor. rex περὶ παραδρομῆς, capi. 2. hoc tit. demonſtrat apertè, περὶ βιγλῶν, καὶ πόσον διάστημα ὀφείλουσιν ἀπ᾽ ἀλλήλων διΐστασθαι. Ita Euſtathius, qui

viglam interpretatur σκοπλῶ. Multum autem Singulæ diſtant à notis. Notæ enim non ſunt literæ, *l.6.§.vlt. D.de bonor.poſſeſſ.* Et vt exemplis hoc confirmetur, Senatum populúmque Romanum ſingulis deſignant, S.P.Q.R. Notis hoc modo , Senatuſconſultum per ſingula ſic, SC. per notas ſic &c. *Vide Cuiac. Obſeruat. libr.12.c.40.*

SINGVLARII, qui ſinguli ſcribunt, *in notit. l.1. Cod. de offi. præf. prætor. Afr. & in Notitia Rom. Imperij, & in formulis Caſſiodori*, vt Notarij, qui notis ſcribunt.

SINGVLARE ius, quod contra tenorem rationis, propter aliquam vtilitatem auctoritate conſtituentium introductum eſt, *l.16.D.de legibus. & alibi ſæpè.*

Singularia quædam, id eſt, contra iuris communis regulas, *l.15.D. de rebus credit.*

SINGVLARITER ſcriptum edictum, quod vnitatis numero ſcriptum eſt, *l.1.§.item hoc edictum.* D. *quod falſ.tut.auct.* Si ſingularem perſonam pro vnica dixit Vlp. *l.9. §. animaduertendum.D. quod met.cauſ.* & ſingulares tunicas, *l.38.*D. *de aur. & arg. pro ſingulis.*

SINGVLARII milites quidam olim appellati, *vt ex Caſſio.l.11. & ex Notitia Imper.Rom.patet.*

in SINV meo habui, *in leg.* 27. D. *de probationibus*, id eſt in occulto, *Lamprid. in Commodo*, Prædam omnem in ſinum contulit. *Alio loco*, Qui etiam condemnationes in ſinum vertiſſe dicuntur, id eſt priuatas rationes. *Tertullianus in libr.* De *fuga in perſecution.* Paciſcens cum delatore, vel milite, vel miniſtro aliquo præſidis, ſub tunica & ſinu, quod aiunt. Sinus autem in his Tranquilli verbis in Cæſare: Toga caput obuoluit, ſimul ſiniſtra manu ſinum ad ima crura deduxit, videtur pars quædam veſtimenti laxior fuiſſe, & tanquam excurrens in dextra lacinia veſtis, vt cùm corpus toga amictum, inuolutúmque eſſet, à dextra in ſiniſtrum humerum reiiceretur, & à ſiniſtro humero in brachium plerumque deſcenderet, aut ſtatim principio brachio ſiniſtro exciperetur, aut ipſum inuolueret. tum enim ſic ſibi togam iniiciebant, vt in humerum ſiniſtrum ſibi ſinum reiicerent. quem Cæſar cùm moriendum videret, ne quid è corpore renudaretur inhoneſtè, deduxit ad crura ſiniſtra manu, qua eum tum fortaſſe gerebat. *Quintilianus libr.* 10. Illud verò refellendum, quòd quidam reiecta in humerum toga, cum dextra ſinum vſque ad lumbos perduxerunt. *Iterum*: Nam veteribus nullis ſinus, per quam breues poſt illos fuerunt. *Et Macrob. de Hortenſio loquens, & eius mollitie.* Et ſinus ex compoſito defluens, modum lateris ambiret. Et aliis multis locis, qui à Turnebo explicantur, *lege 2. Aduerſ. capit.26.*

SIPHONES, canales, ſeu tubi dicuntur, à ſono vocis, ſi, ſi, ſi, quibus acetum vel aquam incendiis iniiciunt, Heſychius σίφων, inquit, ὄργανον εἰς πρόεσιν ὑδάτων ἐν τοῖς ἐμπρησμοῖς. Vſus eſt Vlpia. hoc vocabulo, *in l. quæſitum de fund. inſtr.* vbi Acetum, inquit, quod incēdij extinguendi cauſſa paratur. Item: centones, ſiphones, perticas quoque, &c. quamuis in vulgatis pro Siphones, ſcopæ ſupponantur, quæ nullius omnino ſunt vſus arcendis ignibus. *Plinius apud Traianum*: Nullus vſquam in publico ſipho, nulla hama, nullum denique inſtrumentum ad incendia compeſcenda. *Alex.Neapol.* Siphones intelligit fiſtulas follibus iunctas, ſeu machinas hydraulicas, quibus agitatis ad ſuperiora ædium exhauriunt aquam.

SIQVIS, verbum tam maſculos quàm fœminas complectitur, *l.1.* D. *de verb.ſig.*

SISTO, plerunque ſignificat,

ſtare

ſtare facio. Itaque cùm promittimus, aut nos, aut alios in iudicio permanſuros, rectè dicitur vna appellatione, Cautio iudicio ſiſti. Iuriſconſulti enim promiſcuè dicunt Iudicio ſiſti, tam de ipſo reo quàm de fideiuſſore eius. *Vlpian. in l.2. D. ſi quis cautionib.* Si quis, inquit, in iudicio ſe ſiſti promiſit. Et infrà: Se ſiſtere non potuit. *Idem in l. ſi quis quempiam. D. eod. titul.* In eadem, ait, cauſſa eum debet ſiſtere, loquens de fideiuſſore. Siſto autem præteritum habet, ſtiti, non ſteti, quod à verbo Sto eſt, participali verbo caret: niſi à ſto mutuetur, auctore Priſciano. *Vlpianus in l. ſed & ſi quis. §. illud ſciendum eſt. D. ſi quis cautionibus.* Eum, inquit, qui idcircò non ſtitit. *Et paulò poſt:* At per hoc in iudicium non ſtitit, *Neratius in leg. pen. D. eodem titul.* Si procurator, *inquit*, ita ſtipulatus, vt ſiſtat duntaxat eum, quem ſtipularetur: non etiam pœnam ſi ſtatus non eſſet, ſtipuletur. Ibi illud, ſtatus, à ſto mutuatus eſt.

SISTERE reum, & exhibere reum, *l. ſi eum iudicio D. ſi quis cautio.* ad fideiuſſorem pertinent. Sed venire ad iudicium, *vt in d. l. ſi eum iudicio in fin.* ſecum agendi poteſtatem facere, *vt in l. & ſi poſt tres. D. eodem titul.* Item: Ire in ius, Vel (ſicut nunc loquimur) comparare in iudicio, ſtare iuri, & cætera id genus, ad eum referuntur. Vtrunque autem complectitur Cautio, Iudicio ſiſti, vt iam diximus: ſiue quis pro ſe, ſiue pro alio promittat. Cuius oppoſitum eſt, Promiſſionem deſerere. *Vlpianus in leg. ſed & ſi quis. §. quæſitum eſt. Digeſt. ſi quis cautio.* Nos nunc dicimus, Cautionem de ſtando iuri.

SITA, cibaria etiam præter frumenta, quibus ſcilicet veſcimur: quo nomine etiam oleum ſignificatur. Homerus, Σίτου καὶ οἴνοιο τὸ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή. *Et Bacchus vires & robur edulia præbent.*

Σιτώνης, Sitones, curator frumento comparando. *Arcad. leg. vltim. Digeſt. de mun. & hon.* Cura quoque emendi frumenti, olei, nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt, item apud Papyrium, *l. vltim. §. 2. D. de adm. rer. ad ciuit.* Hinc

SITONIA, curatio frumento coemendo. *Vlpian. l. 2. D. de Vacat. & immunit.* Sextum decimum ætatis annum agentem ad munus ſitoniæ vocari non oportet. *Sic in Rubr. Cod.* De munere ſitoniæ, *libr. 10. Cuiac. Obſeru. lib. 1. cap. 35.* pro Sitoniæ, Sitonici reponendum cenſet, itáque in veteribus libris legi teſtatur. Curam σιτωνικὴν vocat *Iuſtin. Nouel. 30.* Et de cura autem Sitonici ſcripſit Greg. *lib. 10. Epiſt.*

SITVLA vrna eſt, ad hauriendam è puteo aquam accommodata, *apud Iuriſconſ. D. de contrahend. empt. in l. qui fundum vendebat. §. final.* Aliàs Sitella ſignificatur, qua qui legem ferebat, ſortiebatur trib. vt eas in ſuffragium mitteret, *Cic. l. primo de natur. deor.* Vt igitur T. Gracchum cùm videor concionantem in Capitolio vide de M. Octauio deferentem ſitellas. *Et apud Aſconium in Orat. pro Cornelio.* Dum ſitella defertur. In has autem populus tabellas ſui ſuffragij mittebat, per pontem tranſiens. Hinc illud Cornificij ad Herennium in Tranſlationes Pontes diſturbat, ciſtas diſiicit. Sitellæ in ſortiendo mentio fit in vetuſto legis fragmento, quod citatur à Turnebo, *Aduerſ. lib. & capit. 13.* his verbis. Ad ſitellam ſorti veniet, is in eam ſitellam manum demittito *& apud Plaut. in Caſina.*

SITVS, ſqualor, ſiue incultura cuiuſque rei, à deſinendo dictus, quòd negligentia deſeruntur res, & redduntur incultæ. *Vlpianus de bon. poſſeſſ. ſec. tab. l. 1.* Vetuſtate, *inquit*, vel ſitu putrefactum.

SIVE, dictio, an coniungat, an diſiungat, *ponit Bartol. leg. 1. Digeſt. de public. & l. ſi eum. §. qui iniuriarum. Dig. ſi quis caut. Bald. in leg. cùm quidam. D. de verb. ſign.*

SMARAGDVS, *leg. 21. Digeſt. de aur. & argent. lega. l. fina. §. ſpecies. Digeſt. de public.* gemma eſt viridis

coloris, omnibus nota, *de qua poſt Plinium Iſidor. libro decimoſexto. cap. 7.* Smaragdum à nimia viriditate dictum ait. habereque principatum omnium gemmarum virentium.

SMVRNA, *l. fin. §. ſpecies. ff. de publ.* ea vocatur, quæ vulgò Myrrha.

SOBOLES, propago, *l. 1. D. ſol. mat.*

SOBRIE, frugaliter, *l. ii qui. ff. de tut. & cur. dat. ab.*

SOBRINVS, eſt, *vt ait Aelius Gallus*, conſobrini patris mei filius, & conſobrinæ matris meæ filius. Fœmina iiſdem de cauſſis appellat fratrem, & fratrem patruelem, & conſobrinum, & propius conſobrino, & ſobrinam. iidem gradus in ſobrina quoque ſunt. Feſtus. SOBRINI etiam qui ſint, *Gaius in l. 3. Digeſt. de gradib. affin. & conſ.* ſic demonſtrat: Item patrui magni, amitæ magnæ, auunculi magni, materteræ magnæ nepos neptis: qui ex fratribus, patruelibus, aut conſobrinis, aut amitinis vndique propagantur, vide locum propriè Sobrini vocantur. Sic emendandum, ac legendum eſſe Hotoman. cenſet, qui vſque adhuc fœdiſſimè corruptus iacuit, quod vel hinc intelligi poteſt, tum quòd alioquin Caius bis eoſdem numeraret: (neque enim alius eſt nepos magni patrui, ac Sobrinus) tum quòd hic ipſe ordo eſt, quem idem Caius in cognatorum gradibus recenſendis perpetuò conſeruat: quemadmodum in obſeruationibus planius idem exponit Hotoman. Legeretur tamen, inquit, paulò concinnius. Vndique propagari, propriè ſobrini vocantur. Itaque Paulus *in l. 10. §. 10. ff. de gradibus.* cùm patrui magni nepotes & neptes enumeraſſet. Is, *inquit*, de cuius cognatione quæritur. his ſobrinus eſt: & inuicem huic illi ſobrini.

Sobrino natus, ſobrini mei filius, *Paulus l. 10. ad finem. Digeſt. de gradibus.* His perſonis (id eſt, patrui & amitæ maioris nepotibus) auus auia eius, de cuius cognatione quæritur, propius ſobrini ſunt: pater mater, ſobrinus ſobrina. is, de cuius cognatione quæritur, ſobrino natus eſt, hic proximo nomine definitur parentis ſui ſobrini, vt Trebatius ait, rationem quoque nominis hanc reddit, quòd vltimi cognationum gradus ſobrinorum fiunt. Itaque Sobrini filius recte proximum nomen ab eo ipſo huius ſobrini dicetur. & ideò eos, qui ex ſobrinis nati ſunt, inter ſe proximum nomen appellare. hos enim nullum proprium habere nomen, quo inter ſe vocentur. Sic enim emendat locum Hot. in Obſeru.

SOCER, *ait Modeſtin.* viri pater, vxoriſque. mater autem Socrus appellatur: cùm apud Græcos propriè viri pater ἑκυρὸς, mater verò ἑκυρὰ vocitetur. vxoris autem pater πενθερὸς, & mater πενθερὰ vocatur, *leg. 4. §. 4. Digeſt. de gradibus & affin.* Soceri autem & ſocrus appellatio etiam ſponſalibus acquiritur. *leg. 8. Digeſt. de gradibus & affin.* Sed & vxoris vel mariti auus, auia, proauus, proauia, & vlteriores, ſoceri & ſocrus appellatione continetur, *leg. 146. D. de verbor. ſignifi. leg. 3. §. 1. Digeſt. de poſtulat.* Quanquam vir vxoris ſuæ auum, magnum ſocerum dicat: auiam magnam ſocrū: proauum verò maiorem ſocerum, proauiam maiorem ſocrum appellet *vt Feſtus lib. 11. & Modeſtin. in leg. 4. § gradus. Digeſt. de grad. & affin. ſcribunt.* Qui etiam proſoceri, abſocerique nomine demonſtrantur, *vt in leg. 15. §. 1. D. de rer. amotar. Et apud Capitolin. in Gordianis*, Originem maternam & ex Traiani Imper. genere habuit, auo proauo Coſſ. ſocero, proſocero, & item alio proſocero, & duobus abſoceris conſulibus.

Socer locum parentis obtinet. *Pomponius ait, leg. qui 2. D. ſolut. matr. Vide item l. cùm pater ad legem Pompon. de parricid. l. ſoceri. D. de verb. ſign. cum ſimil. ab Alberico citatis.* Igitur eadem, quæ parenti reuerentia pleriſque in rebus illi debetur, maximè durante affinitate.

SOCII dicuntur, & qui tractatu habito

habito ſocietatem coierunt, & qui in communionem inciderunt, & generaliter qui quid communiter poſſident. Ita communionem prædiorum dominos ſocios vocant, *l.19. & 34. Digeſt. de ſeruit. ruſtic.*

SOCIETATIS duplex eſt conſideratio: altera Publica, altera priuata. Societatem publicam natura conſtituit inter omnes homines, quæ nihil eſt aliud, quàm naturalis omnium hominum cognatio: *cuius meminit leg. 3. Digeſt. de iuſti. & iur.* Hanc eleganter tractat *Cicer. in Offic.* Ex hac ſocietate publica, velut fonte, oſtendendum eſſet ſtudioſis, quomodo propter communicationem rerum introducti ſint omnes contractus, omnia commercia, omnes actiones. Quomodo item ad coercendos malos exerceantur accuſationes, & publica iudicia: totius denique iuris ſanctio non ſpectet aliò, quàm ad conſeruandam inter homines naturæ ſocietatem. Sed vix eam agnoſcimus, adeò noſtros ſequimur corruptos adfectus in explicando iure. Societas verò priuata eſt, quæ ciuili hominum auctoritate in quandam contractus formulam producta eſt, imitatione publicæ ſocietatis, vt, cùm duo pluréſve ſic contrahunt, quòd lucrum & damnum inter eos commune ſit, de vna re vel negociatione, aut de omnibus bonis præſentibus futuris. Hanc Græci κοινοπραξίαν vocant, & hæc Societas conuentionalis dicitur.

Societatis conuentio, inter omnes hominum functiones, ad naturalem illam caritatem proximè accedit. Ea enim exprimit typum cognationis inter nos, quam Deus conſtituit, vt res noſtras alter alteri gratis communicemus: nihílque proprium exiſtimemus: ſed eſſe κοινὰ τὰ τῶν φίλων πάντα.

SOCIETAS, eſt contractus bonæ fidei, vel alicuius, vel rei, vel negociationis communione ſic inſtitutus, vt eius & quæſtus & damnum ad vnumquemque communiter pertineat. Eius autem duo genera ſunt: aut enim partes definitæ ſunt, aut indefinitæ: & rurſus ſi definitæ ſunt, aut bonorum omnium ſocietas contracta eſt, aut certæ vnius vel rei, vel negociationis, *l.2. & 3. & inſeq. D. pro ſocio.*

Societates etiam collegia & corpora vocantur, *in leg. 1. D. quod cuiuſque vniuerſit. leg.31. D. de furt. leg. 3. §. à municipibus. D. de bon. poſſeſſ.* Quibus qui præerant, magiſtri ſocietatum vocabantur, *leg. 14. D. de pact.* Ita Societates vectigalium Tacit. lib.13. vocat. vbi malè Rhenanus emendauit. Neceſſitates. Coire enim ſolebant publicani in ſocietatem conductionis vectigalium, permiſſúmque his erat corpus habere, *vt in d. l. 1. D. quod cuiuſque vniuerſ. Caius ſcribit.* Inde ſocietas vectigalium cauſſa, *in leg. 65. §. penultim. Digeſt. pro ſoc.* & ſocij vectigalium, *in l.9. §. ſocij. D. de public.*

Societas vitæ pro communione victus, quæ inter virum & vxorem eſt, *l.1. D. rer. amot. leg.52. Digeſt. de re iud.* Ex qua vxor rei humanæ atque diuinæ ſocia dicitur, *in leg. 4. Cod. de crimin. expil. hær.*

Societas voluntaria, vide Voluntaria ſocietas.

SOCIARE, pro adiuuare dixit Iuſtin. in 1. Epiſtol. Dig. præpoſita. Et iuſſimus quos probaueris, ad ſociandum laborem eligere.

SODALES ſunt, qui eiuſdem collegij ſunt, quam Græci ἑταιρείαν dicunt, *inquit Caius, leg. vltim. Digeſt. de colleg. & corp.* Vnde Sodalitia, *in leg. 1. D. eodem titul.* de quibus legẽ quandam Licinnam latam Cicer. pro Planco refert. *Tertul. li. 2. ad vxor.* Diſcumbit cum marito in ſodalitiis, ſæpè in popinis. Appellat & Sodalitates idem Cicer. *in Catone maiore, & aliis locis.*

Sodales aruales, vide Fratres aruales.

SOLARIVM, eſt vectigal, *ait Vlpian.* quod pro ſolo penditur, cùm

Digitized by Google

quis in publico ædificauit, *leg.2.§.11. Digeſt. ne quid in loc. pub. Vlpian. leg. 39.§.4. De lega. & fid. lib.* 30. Hæres cogitur legati prædij ſoluere vectigal præteritum, vel tributum, vel ſolarium, vel cloacarium.

SOLATIVM pro mercede, & quaſi precio lapidum in alieno fundo pro loci conſuetudine exciſorum, nam conſuetudo, quæ ius id omnibus permiſit, fundi domino, quaſi pro ſolatio aliquid nummorum ſolui iubebat. *Vlpian.l.13.§.1.D. commu.præd.* Niſi talis conſuetudo in illis lapidicinis conſiſtat, vt ſi quis voluerit ex his cædere, non aliter hoc faciat, niſi prius ſolitum ſolatium pro hoc domino præſtat. Alciatus SOLARIVM legendum putat à quo nos ſignificationum diſſentire cogit differentia. Denique Solatium paſſim pro commodo, mercede & ſalario vſurpatur, *vt l.3.5.& 6. Codic. de aduoc. diuerſ. iud.l.33.in fin.*D.*de adminiſtrat.tutor.l.13.in fin.Digeſt.commun præd.* Inde Solaria annonarum, *in leg.vnic.C.de annon.& cap.l.17. de erogatione milit. annon.l.12. C.* Eadem eſt *in Nou. Iuſtin.* vis verbi ἀναψυχὴ. Secundum hæc *in leg.4.C.de nauicular. lib.*11. vbi vulgò Salariis pro mercedula præſtitis legitur, veteres ſcripti Codices, & impreſſus Theodoſij Codex, *in lege* 32. *eodem titul.* Solariis ſcriptum habent.

SOLIS dies, *in l.1.C.de feriis.l.10. & 13. de exactionibus in C. Theod.* is eſt, qui hodie à Chriſtianis Dominicus vocatur. *l.2.& vlt.C.de feriis,* ad quas pertinente Leonis conſtitutione Nicephor.lib.15. Hiſt.eccleſ. c.25. memorat. *Greg.Turon.lib.3.Hiſt.c.13.* Ecce enim, *ait,* dies ſolis adeſt. Sic enim Barbaries diem Dominicum vocitare conſueta eſt. Quæ verba Aymoinus monachus in eadẽ hiſtoria referẽda tranſcripſit. *l. 2. de geſt.Frãcor.cap.*11. Diebus porrò nomen à planetis antiquitas indidit. Auſonius in Edyll.

Nomina quæ ſeptem vertentibus apta diebus
Annus habet, totidem errantes fecerè planetæ.
Primum ſupremúmque diem radiatus habet ſol.
Proxima fraternæ ſuccedit luna coronæ, &c.

Hanc verò inſtitutionem ab Ægyptiis ad reliquas gentes manaſſe, *Di.l.37.ſcribit.*

SOLARIVM, apricus locus in ſumma ædium parte, ſolis calori fruẽdo accommodatus. *Vlpian.l.* 17, D.*de ſeruit.vrb.præd.* Sin verò heliocamino, vel ſolario dicendum erit, quia vmbram facit in loco, cui ſol fuit neceſſarius, contra ſeruitutem impoſitam fieri. *Paul.in Milite.* Nam certè neque ſolatium apud nos eſt, neque hortus vllus, neque feneſtra niſi clatrata. *Macrob.lib. 2.c.4.de Auguſto:* Cùm de Tyriæ purpuræ, quam emi iuſſerat, obſcuritate quereretur, dicente venditore, Erige altius, ac ſuſpice, hic vſus eſt ſalibus: Quid ergo, vt me popu.Rom.dicat bene cultum, in ſolatio ambulaturus ſum? Veteres enim hiberno tempore valetudinis gratia in ſole apricari, & vt Seneca ait, in Sole percoqui ſolebant: habebántque ædibus ad eum vſum loca accommodata, *quæ teſte Iſidoro. libr.5. cap.3.* Solariorum inde nomen acceperunt. Quod & Imperator Leo, Conſtit.vlt. his verbis tradit: τὰ δὲ περὶ τῶν ὑπαίθρων· καὶ ὡς εἴ τις εἴποι, προσηλιωτικῶν θεωτηρίων, ἃ καὶ πρὸς μόνην καὶ ὑπαίθριον ἀπόλαυσιν ἐπινενόηνται. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ τοῦ ἡλίου εἴληφεν, ἡλιακὰ προσαγορευόμενα.

Solarium etiam inſtrumentum id ſignificat, quo horæ ſolis vmbra declarantur, vt in illis feſtiuis Plauti verſibus, *quo Gell.lib.3.c.3. citat.* vt illum Dij perdant, primus qui horas repperit, quique adeò primùm ſtatuit hic ſolarium. *Cicer. libr. 2. de Natura deorum:* Aut cui ſolarium deſcriptum, aut ex aqua contemplere intelligere declarari horas arte, non caſu.

SOLDATA, ſtipendium militi conceſſum in pecunia, vel annona, ſub

Digitized by Google

ſub conditione fidei atque obſequij. Fictum verbum à voce Germanica SOLD, quæ ſtipendium vel mercedem ſignificat. *Abbas Urſpergen. de Philippo Imper.* Hic cùm non haberet pecunias,quibus ſolaria, ſiue ſolda præberet militibus, primus cœpit diſtrahere prædia,quæ pater ſuus acquiſierat:vnde Soldurij milites dicti. Feudiſtæ autem à ſolidis nomen hoc deducunt, *lib.* 2.*titu.* 10. Soldata eſt, præſtatio quædam annua gratuita,ſic dicta quia plerunq; in ſolidorum donatione conſiſtit: quandoque autem in vino & annona. Et iis ſuffragatur Carolomanus in Edicto religioſo, *apud Auentinum lib.* 3. Propter crebra bella pars Eccleſiaſticæ pecuniæ,nempe duodecim denarij, quem Solidum vocamus,contribuantur mihi,quò militibus noſtris præmia condigna laboribus ſoluantur.Hinc

SOLIDARII, milites alienigenæ, mercede conducti. *Otto Friſing. lib. Frid.* 1. *c.* 20. Quo aduerſus Gulielmum Siculum largitione pecuniæ milites,qui Solidarij vocantur, colligerent. *Item c.* 31. Omnes penè tetri(de Hungaris loquitur)tetris in armis procedunt, niſi quod iam ab hoſpitibus, quos nunc ſolidarios dicimus, educati, Principes & hoſpites noſtros in armorum ſplendore imitantur. *Sigibert. in Chronic. an.* 1160. Capitales Barones ſuos cum paucis ſecum duxit, ſolidarios verò milites innumeros ſolidarios opinor appellauit, mercede conductos: quos alibi Seruientes dici video: vnde LANDSKNECHT, quaſi patriæ ſeruientes. Hinc in legibus caſtrenſibus Friderici apud Ottonem, *lib. Frid.* 1. *ca.* 26. Statuimus & firmiter obſeruari volumus, vt nec miles, nec ſeruiens litem audeat mouere. *Cæſar.lib. de bell. Ciuil.* Adcantuannus cum ſexcentis deuotis,quos illi Soldurios appellant.quorum hæc eſt conditio, vt omnibus in vita commodis, vnà cum his fruantur, quorum ſe amicitiæ dediderint, &c.

SOLIDVS, *vt ait Voluſius Mætianus*, propriè idem eſt quod libra: quæ & As vocatur.Cùm autem centenarius numerus ferè in pecuniarum ratione As eſſet, atque haberetur,vt in vſuris quæ Centeſimæ dicuntur, intelligitur:conſuetudo tulit,vt Aureus,qui centum continet, valétque ſeſtertios (vt ſuo loco demonſtrauimus)frequenter Solidus appellaretur. Idem enim vtrunque eſſe patet ex locis innumeris,*veluti ex l.*5. *§. prætor. D.de his,qui deiec.vel effud.comparata cum § .item is,cui.inſt.de oblig.quæ quaſi ex delict.l.*47.*D.de manumiſſ.teſta.cum l.*8. *&* 9.*D.de inoffi.teſt.*

Solidus autem eſt ſeptuageſima ſecunda pars libræ auri,*l. quotieſcunque de ſuſceptorib. lib.* 10. *C.* Continétque vigintiquatuor ſiliquas. Item Solidus auri viginti libris æris æſtimatur, *l. vnic.C.de collat.æris li.*10. At in legib. Longobardicis. titu. de quantitate ſolidi,ſolidus 40. denariis æſtimatur. In No.Maioriani de Curialibus,Solidi Gallici fit mentio, qui non æquat communem Solidi Romani æſtimationem.

SOLIDVM capere non poſſe dicuntur, qui totum quod eis relinquitur, capere & ſibi acquirere non poſſunt,*l.*6.*D. de Vulg. & pupill.l.*72. *D.de hæred.inſtit.l.*6.*§.*1.*D. de condit. & demonſt.l.*7.*D.de condit.inſti.l.* 67. *D.ad leg.Falc.l.*16.*§.ſi qui.D.ad Trebel.*Tertulli.ad vxorem: Tu modò vt ſolidum capere poſſis admonitionis noſtræ fideicommiſſum.

Solida proprietas,plena,& non deducto vſufructu, *l.*26.*in fin.prin.D.de vſufr.leg.l.*35.*D.de bon.lib.* Solida legata,id eſt,integra,*in l.*14.*§.*1. *D. ad l.Falc.*

Solidum non ſoluitur non minus quantitate, quàm die,*l.* 85. *D. de ſolut.*

SOLEMNE ſignificat anniuerſarium, legitimum, ordinarium, & quod certis temporibus fit. Ita ſolemnia munera,*in l.*22.*§.penult.D.de adminiſtr. tut.* Et ſolemnia patrimoniorum onera, *in l.*2. *D. de veter.* &

Digitized by Google

alijs compluribus locis, quos in libris Antiqu. refert Briſſonius: *adde l.4.C. quo appell.non recip.& l.27. C. de iur. dot.& l.25.C.de rei vend.* In quibus ſolemnium penſationum, fructuúmque ſit mentio.

Sollemnia iudiciorum, quæ certis legum inſtitutis obſeruātur, *l.7.D.de in integ.reſt.* Vnde Ordinatis ſollemnibus, *in l.11.& 15.C.de libert.cauſ.*

Sollemne ſpatium, *in l.1.D.pro dote.* quod lege XII. Tabul. ad vſucapionem præſtitum eſt.

Sollemnia tempora, *in l.vlt.C.de excu.veter.* 50. dies ſunt, D. Marci conſtitutione ad allegandas excuſationes præfiniti, *l.6.& 18.C.de excuſ.tut.*

Sollemne ius, pro iure XII. Tabul. & aliarum legum populi Romani, *l.27. de reg.iur.* Nec ex prætorio, nec ex ſolēni iure priuatorum cōuentione quicquam immutandum eſt.

Sollemnia iudiciorum, quæ certis legum inſtitutis obſeruantur, *l.7.D. de in integ.reſt.*

Sollemnes actiones, certis formulis concluſæ, *l.2.§.deinde ex his legib.ff.de ori.iur.*

Sollemnis numerus teſtium, pro ſeptem teſtium numero, qui teſtamentis faciendis adhiberi debet, vel lege præſcriptus, & ordinarius, *l.21.D.qui teſtam.fac.poſſ.*

Sollemnia prouocationis, *in l.11.C. de adminiſtr.tut.l.20.in fin.D.de appel. l.5.eo.tit. in C.Theod.* de quibus li. 2. Antiq. dixit Briſſonius.

Sollemnia accuſationis, *in l.11.§. quidam.D.de adul.l.7.C.de calumniatoribus. l.2.& 6.C.ad exhib.* quæ perſtringuntur in lege prima. *C.ad Turpill.l.3.D.de accuſationibus.* vt ſunt inſcriptiones, & ſubſcriptiones, & ſatiſdationes de peragendo reô. Itaque *l. 6.C.ad exhib.* ſolemnibus accuſationis impletis, legi debet, non accuſationibus.

Sollemnia verba, *in l.23.D.de manu. teſta.* quæ in manumiſſione facienda pronunciari ſolebant, quæ vel à domino ipſo manumittente, *vt Feſt.Pomp.indicat,* vel à lictore virgam capiti ſerui imponente, *vt Boet. in Topic. teſtatur*, proferri conſueuerant.

Sollemnia teſtamenti, *l.20.§.pen. & §.vlt.D.qui teſt. fac.l. 2. C. de teſtam.*

Sollemnes feriæ, ſtatæ & certæ, & quotannis recurrentes, *l. 26. §. ſi ferox.D.ex quibus cauſ.maior.*

Sollemnis quoque emancipatio, *in l.9.C.de adopt.l.3.C.de emancip. liber.*

Sollemnitas adoptionis, *l.25.in fi.D. de adopt.l.13.& 14.C.de probat. l.5.C. de ſuis & legit.* id eſt, legitimus adoptandi ritus. Vnde adoptio ſolemni iuris ordine explicari ſolere dicitur, *l. 4.C.de adopt.*

Sollemnitas etiam acceptilationibus & verborum obligationibus tribuitur, *l.vlt.C.de bon.auct.iudic.poſſ.l. 7.C.Comm.vtriuſque iudic.l.12. & 14. C.ſi cert.peta.l.1.C.de acceptilationibus l.10.C.de contr.ſtip.l.1.§.1.C.de vſur.l. 5.in fi.C.de dolo.* Ita ſolemniter liberationem præſtare accipe, *l.17. C. de fideicom.*

SOLLEMNITER cauere, eſt ſatiſdatione ordinaria & vſitata cauere, *l.28.D.de adminiſt.tut. l.46. D. de procuratoribus.* Quanquam hoc Tribonianum Iuriſconſultis adſcripſiſſe facilè crediderim, *ex §.fin.autem per procuratorem. Inſt. de ſatiſd.* Obſignatio ſollemniter facta, *l.9.C.de ſolut.*

SOLLICITARE, *ait Feſt.lib. 17.* eſt ſolo citare, loco mouere. Sollicitare etiam eſt angere, contriſtare, curam iniicere, *l. 1. D. de extraord. crim.*

SOLLICITATOR, qui ſeruum ad delinquendum impellit, *l.11. §.quamuis.l.14.§.æſtimatio.D. de ſeru. corru.* Sollicitatores alienarum nuptiarum, *l.1.D.de extraord.crim.* quos ſollicitatores alieni affectus *Caſſiod. lib. 5.Variar.vocat.*

SOLVM appellant Iuriſconſulti aream, cui ædificium ſuperponitur, *l.21.D.de pign.act.l.2.C.de vendic.* quod & ideô partem eſſe ædium dicunt, *l.49.D. de rei vend.* In ſolo autem fieri opera dicuntur, quæ ſolo coniun-

coniuncta ſunt: veluti ſi quis ædificium ponat in ſolo: quod ſi quis meſſem faciat, vineas putet, arbores ſuccidat, opus in ſolo facere non cenſetur. Et hoc ita in operis noui nuntiatione obtinet, *l.1.§.hoc autem. D. de no.oper. nunc.* Cæterùm in interdicto, quod vi aut clàm, quod ad ea ſolùm opera, quæ in ſolo fiunt, pertinet, etiam in ſolo fieri videtur, quod circa arbores fit, non etiam quod circa fructum arborum. Itaque ſi vineas quis vel arundinem vel ſalictum ſucciderit, hoc interdicto tenebitur, *l.1.§.hoc interdictum.l.17.§. notauimus. D. quod vi aut clàm.* In ſolo conſiſtere dicuntur ſeruitutes, quæ ſolo imponuntur, & ſolo debentur, quales ſunt iter, actus, via, *l.3. D. de ſeruitutib.* Res ſoli dicuntur, ædes, fundi, & cæteræ res immobiles ſolo coniunctæ, *l. 1. D. de rei vendication.l. 1. D.de condict.tut.l. 7. D. de vſufruct.l. 1.§.ſi fundus.& l.3.§.pertinet.D.de vi & vi arma.l.7.§.in peculio. D. de pecul.l.1.D.de ædilit.edict.l.55. D.de donatio.inter vir.l.1. D. vtrubi. l. 30. §. quid ergo. D. de vſucapio.l. 1. D. vſufruct.quemadm.caueat.l.12.§.cellarum. D.de inſtr. vel inſtru. le. 24. D. quæ in fraud.credit.* Quæ & ſolo cohærere, & ſolo contineri dicitur, *l.10.quod vi aut clàm.l.1.§.hoc interdictum.D.de vi & vi arm.* Quod verbum vt Iuriſconſultis proprium Seneca notat. *Sic enim li. 11. Natur. Quæſt.* Tertia pars de agris, terris, ſatis, arbuſtis quærit: &, vt Iuriſconſultorum verbo vtar, de omnibus, quæ ſolo continentur. *Plin.lib.6. Epiſtol.* Eoſdem patrimonij tertiam partem conferre iuſſit in ea, quæ ſolo continerentur. Hinc pignora ſoli, *in l. 13.§.ſi pignora.D.de re iudicat.& obligatio ſoli, in l.29.§.legatum.D.de liber. leg.*

Solum etiam Seruius in 5. Æneid. eſſe ſcribit, quod vnicuique rei ſubiacet. Vnde naulum, ſolum, mare, aer, auium, ſtellatum cœlum. Ex quo ab Ouidio dictum ſit: Aſtri tenent cæleſte ſolum.

SOLARIVM, vide ſuo loco.

SOLVERE dicimus eum, *inquit Vlpianus*, qui fecit quod facere promiſit, *l.167.D.de verborum ſign.* Et ſoluendo eſſe nemo intelligitur, niſi qui ſolidum poteſt ſoluere, *inquit Iauolenus, l.114.D.de verb.ſign.*

Soluere vnionem, *apud Marcellum, l.Seia. 6.D.de auro argen.* non præſtare ſignificat. *vt Accurſius putauit*: ſed de linea detrahere & eximere: quod in fuſo nonnihil acri aceto fit, nam cùm initio ſic locus eſſet, poſtea vnionem ſoluit: neque vllum mortis tempore inter ornamenta ſua vnionem reliquit. In fine legis ſic inquit, Vt interim omittam, quod etiam diſſolutione ac permutatione tali voluntas quoque videatur mutata. Hanc etiam locutionem Macrobius libro 17. pro liquefacere vſurpauit, vbi de Cleopatra loquitur: quæ aceto vnionem impoſitum, itáque diſſolutum, id eſt, liquefactum, abſorbuit.

Soluti legibus dicebantur, quibus quid contra leges facere permittebatur, vt cùm Scipio ille Africanus, antequam per leges liceret, Ædilis & Conſul factus eſt, legibus eſt ſolutus. Inde Imperatores, qui legibus teneri noluerunt, legibus ſoluti ab Vlpiano appellantur, *in l. 3. D. de legibus & SC.* Aſconius *in Corneliana argumento.* Cornelius legem promulgauit, qua auctoritatem ſenatus minuebat: ne quis niſi per populum legibus ſolueretur, quod antiquo quoque iure erat cautum: itaque in omnibus Senatuſcon. quibus tum aliquem legibus ſolui placebat, adiici erat ſolitum, vt de ea re ad populum ferretur.

Soluiſſe in tractatu de re iudicata accipere debemus, *inquit Vlpianus*, non tantùm eum qui ſoluit, verùm omnem omnino, qui ea obligatione liberatus eſt, quæ ex cauſſa iudicati deſcendit, *l.4 §.5.D.de re iud.*

SOLVENDO eſt hæreditas, quę hæredem inuenit, quandoquidem aditione hæres creditoribus etiam vltra vires hæreditatis obligatur. *leg.*

Digitized by Google

36.*D.de bon.liber.l.33.D.ſolut.matr.*

SOLVTVM propriè dicitur,cùm naturaliter,id eſt, vere ac re ipſa pecunia numerata eſt: ſatisfactum autem,cùm ciuiliter,id eſt, non pecuniæ numeratione, ſed verbis creditoris animus eſt contentus: *vti docet Marcianus,l.49.ff.de ſolut.*

Solutum,*ait Gaius*,non intelligimus eum,qui licet vinculis leuatus ſit,manibus tamen teneatur, ac ne eum quidem intelligimus ſolutum,qui in publico ſine vinculis ſeruatur,*l.48.ff.de verborum ſignifi.*

Solutus actione dicitur,qui ea liberatus eſt,*l.21.D.ex quib.cauſ.maior.*

Soluta prædia,*Cicero in Orat.de lege Agra.* nulli obligata vocat: his enim obligata opponit his verbis: Soluta meliore in cauſſa ſunt,quàm obligata.*Sicul.Flac.in lib. de condit.agr.* Solutos, ait, a quibuſdam appellatos occupatorios agros.Solutos verò non eſſe, quorum fines demonſtrari poſſint,& finiri.

in Solutum,& pro Soluto dari dicitur, quod vt in liberationem debiti cedat in creditorem transfertur,*l.40.§.vltim.D.de min.l.46.de ſolu.D.l.19.§.vltim.ff.de reb.credit.l. 24. D.pign.act.& aliàs ſæpè.*

SOLVTO MATRIMONIO DOTEM REDDI, verbis id actum videtur,vt nullo caſu dos apud maritum remaneat,ſiue diuortio,ſiue morte matrimonium ſoluatur,*l.240.D.de verb ſign.*

SOLVTIO,eſt obligationis liberatio in actione perſonali *l.ſolutionis.de verb.ſign.* Vbi ſolutionis verbo, ait Vlpianus, ſatisfactionem quoque omnem accipiendam placet.In vindicatione enim alia ſolutio non fit: ſed ſpecies petita reſtituitur.

SOLVTIVS,pro facilius,expeditius,*apud Vlpi.in l.at ſi quis.§. idem Labeo.*Sed ſolutius,ait,æquitatem ſequi,cùm hoc ei & actionis natura indulget.

SONTES propriè dicuntur,quorum culpa iam ſonat, hoc, qui erroris co[illegible] ſunt,*l.1.§.fin.D.de dil.edict.* A Græcis dicuntur ἐν αἰτίᾳ ὄντες.

SONTICVS morbus vide Morbus Sonticus.

Σοφισταὶ,l.καὶ δύο,§.σοφισταὶ.D.de excuſ. tut. à quibuſdam exponuntur Doctores:

Σοφὸς Græcis eſt, quod Latinis ſapiens,doctus, acutus, ſcitus, Bonus, vtilis: à σοφία ſapientia. Et Romani cùm aliquem laudare vellent, quòd doctè omnia dixiſſet, aut prudenter feciſſet, σοφὸν appellabant: vel mox acclamabant, σοφῶς, hoc eſt, ſcitè, doctè,acutè,ſapienter.Sic quia maximam ſcientiam Sempronio populus Romanus attribuit, rectiſſimè σοφὸν eũ appellauit, *l.2.§.fuit poſt eos. D.de orig.iur.* Olim Iudæorum quoque doctores,*teſte Hieronymo.*Sophi,hoc eſt, ſapientes à plebe dicti ſunt. Qua imitatione apud Græcos ἑπτὰ σοφοὶ, id eſt, ſeptem ſapientes nuncupabantur: Thales Mileſius, Solon Athenienſis,Chilon Lacedæmonius,Pittacus Mytelenæus,Bias Prienæus,Cleobulus Lyndius, & Periander Corinthius.Sed poſtea Pythagoras primus, vel hoc nomine omnium ſapientiſſimus, non ſapientem ſe,ſed Philoſophum, hoc eſt, ſapientiæ amatorem appellari voluit, ſapientiam ſoli Deo relinquens.

SORDES pro pecuniaria corruptione,*l.3.§.1.l.9.§. vltim.ff. de recept qui arbitr.l.3.C.de arbitr l.15. D. de iudic.l.26.§. per magiſtratum. ff. ex quib.cauſ.maio.l.7. §. quæſitum. D. de minorib.l.7.§. competet.ff. de admin. tut.l.51.de euictionib.*Nam quod in illis locis dicitur,per ſordes,hoc,pecunia accepta,dicitur,*in l.1.§.1.ff.de magiſt.conuen.l.8.§.vltim.ff. mandat.* Sic interpretandum eſt verbum ſordidè, *in l. 3. §.nunc videamus. ff. de ſuſpect. tut.*

SORDIDA ventris,*l.39.D.de iniu.*ſord[illegible]na,qualis olim erat reo ru[illegible] Sordidati dicti ſunt, [illegible]bris conſtat.

[illegible]aſſio, id eſt calum[illegible] actionis officio longè diſtat.

diſtat. Tranſactio enim quærit pacē & finem litium, calumnia diſcordias parit, & diſpendium. Tranſact. ex bona fide procedit: calumnia dolo malo: tantóque magis nocet quanto latentius procedit ad nocendum.

Sordida munera, vide Munus.

SORDIDE agit tutor, qui pecunia corruptus, rem pupilli negligit, *l.3.§.nunc videamus.ff. de ſuſpect. tutor.*

Σωρείτης, *Vlpian.l.177.* D. *de verb. ſign.* cauillatio eſt, quæ ab euidenter veris per breuiſſimas mutationes diſputationē ad ea quæ euidenter falſa ſunt, perducit. *Sic in l.65.ff.de reg. iur.*

SOROR, *inquit* Labeo, appellata eſt, quòd quaſi ſeorſim naſcitur, ſeparatúrque ab ea domo, in qua nata eſt, & in aliam familiam tranſgreditur. *Gellius li.13.c.10. & Nonius.*

Soror pro amica: ſiue ſcorto nonnunquam à clericis flagitioſis appellabatur: rem turpiſſimam honeſtiſſimo nomine tegentibus. *Impp. l. eum qui.19.C. de epiſc.& cleric.* Eum qui probabilem ſeculo diſciplinam agit, decolorari conſortio ſororiæ appellationis non decet. Sorores igitur appellabant, quas hodie Scurræ Commatres vocant.

Sors ſignum eſt ſortitionis, quod vrnę immittitur: ſiue fuerit calculus, ſiue concha, ſiue aſcia, ſiue anuli nota, ſiue etiam ceſpes viuus, iuxta Sophoclem, vel ſimile quid, ſine teſſellæ & talleolæ ligneæ. Græcis πάλος dicitur, ἀπὸ τοῦ πάλλειν à mouendo: alio nomine κλῆρος, ab euentu, quo educta ſorte ad muneris alicuius adminiſtrationem quis vocatur, à κλῶ, quod eſt voco: aut potiùs, à κλάδον, id eſt, lignum, quòd lignorum vſus fuerit potiſſimus ad ſortes faciendas, in quibus ſymbolum ſuum teſſerámve incidebant: quomodo Homer. Iliad. ... voce vſus eſt, ibi, οἱ δὲ κλῆρον ἐ... ἕκαστος ἐν δ' ἔβαλον κυνέῃ. ... autem ſortitionem om... ...o fuiſſe attributam, *vt annotat Euſtath.* Hinc Mercurij ſors apud Veteres, quæ fuit oleæ folium: quod in vrnam coniiciebant, primúmque educebant in honorem eius Dei: cuius conſuetudinis meminit in Æolo Euripides. Atque olim in eo Reipub. ſtatu qui penes populum erat, δημοκρατίαν nominant, magiſtratus ſorte electos fuiſſe: tum & iudices principio conſcriptos de curia ſenatoria, deinceps in vrnam ſortito miſſos. vt è pluribus neceſſarius numerus confici poſſet: autor eſt Pædianus: ita vt primò delecti mox ſortirētur: quod ex oratio. Ciceronis ſæpè diſcere eſt. Ea ratione apud Virgilium 6.Æneid.

Quæſitor Minos vrnam mouet. & apud Statium:

Arbiter hos dura verſat Gortynius vrna.

Seruius in eum Virg. locum negat auditas fuiſſe cauſſas, niſi per ſortem ordinatas. Ordo autem ex ſorte dierum petebatur, quo poſt triceſimum diem cauſſas ſuas exequi poterant. Iudicum autem nomina tabellis inſculpta, ínque vrnam iacta, per ſortem promebantur. Præterea Conſules, Proconſules, & Prætores prouincias ſortiebantur: vetabátque lex Curiata prouinciam extra ſortem cuipiam cedere, hoc eſt, ne alter alterius prouinciam inuaderet, ſed miſſis ſortibus eas ducerent, præcipiebat. *Cicero in fami.epi.* Appius (*inquit*) dixit ſeſe, ſi licitum eſſet legem Curiatam ferre, ſortiturum cum collega eſſe prouinciam. Inſuper ducendis legationibus vrnam & ſortem veteri exemplo poſitas fuiſſe, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret, contendit Marcellus Eprius apud Tacitum lib. 20. In plurimis aliis rebus veteres ſorte vtebantur, quæ noſtri non ſunt inſtituti. Sciendum tamen, ſortes in plurali propriè dici ipſa ſortis inſtrumenta. Sors verò ipſa ſortitio eſt. *Hinc Cic.* Et ſortes ipſas, & cætera quę ad ſortem erant parata, diſturbauit. Aliàs ſumitur Sors pro dubio rei euentu: qui cùm Dei voluntate ſemper ſit deſtinatus, varias pro-

Digitized by Google

ducit ſignificationes. Vnde Sortiri verbum, in vſu loquendi freques pro adquirere aliquid. Sortiri iudicem, ſortiri prouinciam, ſortiri forum, *Nouel. vt om. obed. iud. prouin. §. arripiat.* Sors, aleæ, vel alterius rei, quæ inſtar ſit aleæ, iudicium, declarans in dubio, ſcilicet honeſto, voluntatē Dei. Vnde ſolebant olim, & iam nunc ſolent vel inter coniunctiſſimos, incidentes controuerſiæ per ſortem dirimi, quæ ſunt cautiones. D. *famil. erciſc.* Auguſtinus grauiter in Pſalm. Sors eſt, inquit res in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem. Nam & ſortes miſerunt Apoſtoli. Electi ſunt duo iudicio humano: & electus de duobus iudicio diuino. Vnde ſcribitur. Cecidit ſors ſuper Matthiam.

Sors dicitur patrimonium & ſumma ſiue caput illius pecuniæ, quæ cōfertur in ſocietatem, vt inde lucrum fiat. Qua ratione conſortes accipiendi ſunt, qui vel commune habent patrimonium, vel partem pecuniæ quātitatem ſocietati attulerunt, *vt l. dudum. C. de contrah. empt.*

Sors adfini quadam ſignificatione dicitur quælibet pecunia principalis cui accedant vſuræ, vel reditus: *vt in tit. D. de vſur. l. pen. ff. ad l. Fal. l. 58. §. ante. ff. ad Treb.*

Sors, pro iudicio, ordinatione, ſeu conditione obiter incidēte. Tractum autem id eſt ex more Romano: non enim audiebantur cauſſæ, niſi per ſortem ordine quodam, vt iam diximus, Si quidem quo tempore cauſſæ agebantur, conueniebant omnes, & ex ſorte dierum ordinem accipiebāt: ſc. ita, vt poſt 30. dies cauſſas ſuas exequerentur. Nunc vix tota hominis ætas ſufficit, ad dirimendas lites.

Sortes, plurali numero, reſponſa erant, quæ Satana ſuggerente, dabantur olim conſulentibus de aliqua re: qualibus impoſturis & hodie delectantur impij. Inde ſortilegi dicuntur. 29. q. 1. *& tot. tit. extr. de ſortileg.*

SORTIRI, eſt ſortitò capere, hoc eſt per ſortem obtinere. Sorte enim aliquid conſequi, eſt fortuito rei euentu vel caſu adquirere.

Sortiri filium, *apud Vlp. in l. 3. §. ſi emancipatus. D. de bonor. poſſeſſ. contra tab.* pro ſuſcipere. Si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta, filium fuerit ſortitus.

Sortiri prouincias dicebantur Prætores, etiam qui in vrbe ius dicturi erant. nam deſignati antequàm magiſtratum inirent, ſortiri inter ſe ſolebant, quis de pecuniis repetundis, quis de ambitu, quis de veneficiis dicturus, quis aliis denique quæſtionibus præfuturus eſſet. *vt in Verrinam II. explicat Hotom.*

SORTITIONI & ſubſortitioni iudicum Prætor vrbanus præerat, hoc eſt, per ſortem & fortuitum euentum deſignabat ex decuriis & ordinibus eos, qui quoquo tempore iudicarent, illorúmque nomina in albo ſuo deſcribat. Vnde ſortiri forum, *c. fin. de for. compe.* Sortiri iuriſdictionem. Sortiri effectum dicimus. Planè, ſi reiiciebantur iudices, ſeu, vt nunc loquimur, recuſabantur, ſubſortitionem in locum reiectorum faciebant. Vide Reiectio.

SORTILEGIVM, *tot. tit. extra de ſortileg.* per creaturam diuinatio.

SORORIVS, cui ſoror mea nupſit. Eſt & fratris ſororiſue meæ filius.

SPACIVM, non ſolùm de loco, ſed & de tempore dici cœpit, *l. ſicut in annos. §. idem Papinianus. D. quib. mo. vſufr. amitt. c. fi. de no. oper. nunc.*

SPACIARI, ſpacia facere, & deambulare, *l. 7. ff. de ſeruit. & apud Suet. in Tiber. cap. 14.*

SPADO, *σπάδων*, generale nomen eſt, *ait Vlpianus in l. ſpadonum, l. 128. ff. de verb. ſign.* quo nomine, inquit, tam hi qui naturā ſpadones ſunt, quàm thlibiæ, & thlaſiæ, ſed & ſi quod aliud genus ſpadonum eſt, continentur. *Idem l. ſi ſerua. 39. §. 1. ff. de iur. dot.* Si ſpadoni mulier nupſerit, diſtinguendum arbitror, caſtratus fuerit, néc ne: vt in caſtrato dicas dotem non eſſe, in eo qui caſtratus non eſt, quia eſt matrimonium, & dos & dotis

acto

actio eſt. Perſpicuè autem *in l. 6. D. de lib. & poſthum.* tria impotentium genera conſtituit. Hypoſpadiæorum, qui & coire, & vitio ſublato, generare poſſunt: Spadonum qui coire quidem poſſunt, generare autem non poſſunt: Caſtratorum, qui neque coire, neque generare poſſunt. Quos omnes ſub generali Spadonum nomine contineri ſignificat *in d. l. ſpadonum. De verbor. ſignific.* Mamertinus ad Iulianum. Spadones, inquit, quos quaſi à conſortio humani generis extorres ab vtroque ſexu, aut naturæ origo, aut clades corporis ſeparauit. Hypoſpadiæi ergo ſunt, qui membris quidem ſunt integris, & incorruptis, ſed naturæ tamen vitio quodam affecti, generare priùs non poſſunt: quàm id vitium ſublatum ſit. Quare autem id vitium ſit, *vide Galenum lib. De vſu part.* 15. Spadones autem ij propriè dici videntur, qui naturæ vitio perpetuo & inſanabili affecti ſteriles ſunt, *initio dict. l. ſpadonum.* quibus tamen & vxores ducere licet, *l. ſi ſerua.* 39. *D. de iur. dot.* quoniam, vt ante dixi, coire poſſunt: quamuis generare non poſſint: & verò etiam adoptare, ſuúmque hæredem adſcribere, *l. 2. & 40. §. 1. D. de adopt. & apud Paulum. lib. 3. Sent. tit. de teſtamentis.* itaque Pomponius *in l. 6. §. 2. D. de ædil. edict.* ſeruum ſpadonem ait, neque morboſum, neque vitioſum eſſe, ſed ſanum: ſin autem quis ita ſpado ſit, vt tamen neceſſaria pars corporis ei penitus abſit, morboſum eſſe. Caſtrati autem dicuntur, vel Ectomiæ, qui exſecti ſunt: vel Thlibiæ, qui colliſi ſunt: vel Thlaſiæ, ſeu Thladiæ, qui attriti, *d. l. ſpadonum. & l. 4. De ſicariis.* Atque hi in iure ciuili multum differunt, *vt notat Cuiac. ad l. 6. ff. de lib. & poſthum. hæred. inſtit.* ab iis quos propriè Spadones dici retulimus. Caſtrati enim nec vxorem ducere, nec matrimonij cauſſa manumittere, nec adoptare poſſunt: tum & Caſtratio locum dat redhibitioni. Itẽ Caſtratus poſthumum inſtituendo nihil agit, ideóque poſteriore teſtamento, quo poſthumum inſtituat, ſuperius non rumpitur. Hæc autem ratio eſt differentiæ, quia caſtrato ea pars corporis abeſt, ſpadoni non abeſt, licèt infirmitas valetudinis ei ad generandum impedimento ſit: qua etiam ratione iura plus infantibus, quàm furioſis fauent, *l. 4. D. de vſurpat. & vſuc. Vide Ant. Aug. lib. 5. Emend. cap. 5.*

SPARTACI nomen quod habetur, *l. 3. ff. de acq. vel amit. hæred.* quidam referunt ad nobilem illum gladiatorem, de quo in hiſtoriis Romanorum frequentiſſima mentio eſt, quod an verum ſit addubito. videtur enim potiùs de quopiam alio ſeruo intelligi, qui pro libero ſe geſſerit, cuius exemplum Paulus in eo loco citet.

SPATHAS gladios maiores eſſe ſcribit Vegetius, minores verò ſemiſpathas. *extat hoc vocabulum in Authent. de armis. §. penult.*

SPECIES à Iuriſconſultis dicitur, quod Dialectici Indiuiduum ſubſtantiæ appellant: dicitur & certum corpus. Itaque *in l. talis.* 30. *& l. cùm res.* 41. *§. 1. ff. de leg.* 1. quod certum corpus vno loco appellatur, idipſum Species in altero dicitur. *itémque in l. in ſtipulationibus.* 54. *ff. de verbor. oblig.* quibus omnibus in locis Generis nomine appellantur ea, quæ quantitate conſtant, id eſt, numero, pondere, & menſura. *item vt l.* 6. *ff. de rei vend. l. 9. ff. ſi cert. pet.* Alibi autem hac ipſa Specie communi contineri dicuntur, *l. cùm Stichus. 29. ff. de ſolut.*

Species, pro controuerſia: ex eo deducta locutione, quòd finitam quæſtionem Græci ὑπόθεσιν vocant. *Vlp. l. 18. ff. de minor.* Diuus Seuerus & Imperator Antoninus non audiuerunt incoloratè reſtitui deſiderantem aduerſus fratrem, poſt ſpeciem in auditorio eorum finitam *Sic l. Latinus Largus* 83. *ff. de legat.* 3. Latinus Largus: proximè ex facto incidit ſpecies talis. Recentiores videntur legis Caſum vocaſſe. Quintilianus au-

tem thema, quaſi facti poſitionem, vel euentus. Sic ſpecies vna, pro vna quadam cauſſa, *in l. ſolet Prætor. & l. ſeq. ff. de iuriſd. omn. iudic.*

Species etiam Iuriſconſulti appellant, quas veteres Latini Fruges: id eſt, vinum oleum, frumentum, legumina, *Arcad. l. vlt. ff. de mun. & hon.* Cura quoque emendi frumenti, olei: nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt. *Imp. l. 26. C. de vſur.* In traiectitiis autem contractibus, vel ſpecierum fœnori dationibus. Atque ita paſſim multis in locis Codicis, *vt l. 20. 11. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. 1. l. 2. & l. vlt. C. de condit. in publ. horr. lib. 10. l. 1. de quibus munerib. vel præſtat. lib. 10. C. l. 7. C. de annon. & trib. lib. 11. l. 5. C. de ſalgamo hoſp. non præſt.* Sic Species annonariæ, *in l. vlt. C. de collat. fund. fiſc. lib. 11. Vegetius lib. 3. c. 3.* Solers debet eſſe tractatus, vt pabula, frumentum, cæteraque annonariæ ſpecies, quas à prouincialibus conſuetudo depoſcit, maturiùs exigantur.

Species pro forma, quia corpus id eſſe cognoſcitur quod eſt. *l. 7. ff. de ſupell. leg. l. 76. ff. de iudic.*

Specie communi contineri dicuntur, quæ in genere ſuo functionem recipiunt. *l. 29. D. de ſolut.*

SPECIALIS iudex, datus, & delegatus, & pedaneus, *l. fi. ff. de offi. Præto. l. fi. C. de iudic.*

Speciales actiones cenſentur, quibus id perſequimur, quod natura ſua, & quantum ad iuris interpretationem pertinet, ſpeciale eſt, etiam ſi acceſſoria quædam habeat, vt equus, veſtis, domus, fundus, & cæteræ id genus res, in quibus ſingularum rerum petitio eſt, *l. 1. l. 28. ff. de rei vind.* Itaque actionibus de vniuerſitate ſpeciales opponũtur, *l. 30. C. de præſcr. 30. annor.* Sic

Specialia iudicia, *l. 38. ff. locati.* quibus de vna certa re agitur: qualia ſunt commodati, locati, depoſiti.

Speciale delictum videtur, quod doctores noſtri innominatum dicunt: vt cùm quis in ius vocatus non paret, *l. 2. C. de epiſcop. aud.* cùm temerè appellat, cùm ius dicentem contemnit, cùm in munere ſibi impoſito per deſidiam quis ceſſat, *l. 2. C. de ſpor.* Eiuſmodi enim facta pluribus verbis ſpecialiter deſignantur, non vno generali.

SPECIOSAS perſonas accipere debemus, *inquit Vlpianus*, clariſſimas perſonas vtriuſque ſexus: item eorum, quæ ornamentis ſenatoriis vtuntur, *l. 100. D. de verb. ſign.*

SPECTABILIS, titulus eſt dignitatis, quo ornantur Præfectus Auguſtalis, Comes Orientis, Proconſules, & vicarij, *vt ex l. vnic. C. de ratiocin. oper. public. l. vnic. C. vt omne iudic. l. 31. C. de appellatio. l. 3. §. illud. l. vlt. C. de can. largitio. tit. lib. 10. C. l. 57. & l. 59. ff. de decur. lib. 10. & ex Notitia conſtat.* Ornantur & eo duces, *vt l. 36. C. de appellatio. l. 3. C. de offic. milit. iudic. l. vltim. de offi. præf. Præto.* Ornantur & eo tribuni, & notarij magiſtri ſcriniorum, comites ſacri conſiſtorij, comites domorum, comites ſcholarum, comites militares, item caſtrenſis, tribunus notariorum, & ſilentiarij, *l. vltim. C. vbi cauſſa fiſca. l. 37. §. 1. de appellatio. l. vltim. de decurion. lib. 10. C. l. 30. §. vltim. C. de inoffic. l. 4. C. de aduoc. diuer. iud. teſt. eadem Notitia.* Et ita ſpectabiles iudices accipe in *l. 32. C. de appellatio. l. vlt. C. de modo mulctar. l. vnic. de annon. & c. l. 4. C. de iuriſd. omn. iud. l. 11. in fi. l. 13. C. de aduoc. diu. iudic.*

SPECTABILITAS inferior erat illuſtri dignitate. Eámque, militiæ ſudore deterſis antiquitatem tribuiſſe *Caſſiodor. lib. 2. Variar. Epiſt. ad Steph. ſcribit.* Vide dignitatum gradus.

SPECTARE, pro expectare, *in l. 5. §. Prætor. D. de his qui deie. vel effu. l. 6. D. quod falſo tut. l. 29. in fin. D. pro ſoc. l. 83. §. ſacram. verſic. adeo. D. de verbor. oblig. vt ex initio illius §. deprehenditur.*

SPECTATIO, *apud Cice. Verrina. 5.* Ex omni pecunia, quam aratoribus ſoluere debuiſti, certis nominibus

Digitized by Google

bus deductiones fieri ſolebant, primùm pro ſpectatione & collybo, &c. videtur eſſe probatio pecuniæ. Hinc ſpectatores, quos Græci *ἀργυρογνώμονας*.

SPECVLARIA appellabantur, quibus lumen in cœnacula inferebatur, & ſol admittebatur in ædes, vt hodie per vitreamina & chartacea fit: ſic dicta, quod è ſpeculari lapide fiebant. qui (*vt teſtatur Plin. lib. 36. cap. 22. & lib. 37. ca. 5.*) vitri modo perlucidus, facillimè in quamlibet tenues cruſtas finditur. *Vlp. l. 12. §. 2. de inſtr. vel inſtru. leg.* Pegaſus ait inſtrumentum domus id eſſe, quod tẽpeſtatis arcendæ, aut incendij cauſſa paratur, non quod voluptatis gratia. itaque neque ſpecularia, neque vela, &c. *Idem l. 15. §. 4. de vſufruct.* Idem & in ſpecularibus, ſi domus vſusfructus legetur. Sic Martial. lib. 8. Epigr.

Hybernis obiecta notis ſpecularia puros
Admittunt ſolos, & ſine ſole diem.

Seneca lib. 13. Epiſt. Quantæ nunc aliquis ruſticitatis damnet Scipionem, quòd non in caldarium ſuum latis ſpecularibus diem admiſerat. *Idem lib. 14. Epiſt.* Quædam noſtra demum memoria prodiiſſe ſcimus, vt ſpeculariorum vſum prolucente teſta clarum tranſmittentium lumen. Muniebantur etiam his ſpecularibus hieme cœnationes & diætæ aduerſus ventorum imbriúmque vim: atque ita venti his excludebantur, vt tamen lumen habitantibus transfunderent. *Plin. epiſt. 2.* Egregium aduerſus tempeſtates receptaculum: nam ſpecularibus, ac multò magis imminẽtibus tectis muniuntur. *Seneca de diuina prouidentia*: Quem ſpecularia ſemper à flatu vindicarunt.

SPECVLARII, *apud Tarruntenum l. vl. de iure immunit.* ſunt, *inquit Alciatus*, qui feneſtris ſpecularia componunt, & *l. 1. C. de excuſ. artif.* σφεγλοποιοί.

SPECVLATORES, vet. Glo. κατάσκοποι, milites à ſpecula ſic dicti: quorum munus erat de reb. hoſtium ad ſuos referre quid percepiſſent, ſiue in ſpecula, ſiue in ipſis hoſtium caſtris. quod Virgil. lib. 4. Georgicωn videtur pulchrè expreſſiſſe, vbi loquitur de iis apibus.

--quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem, inquit, *ſpeculantur aquas, & nubila cœli.*

Sunt tamen qui militum eſſe quoddam genus volunt, qui præter gladium lanceas geſtaſſe videntur: *ex Suet. Claudio*, Neque conuiuia inire auſus eſt, niſi vt ſpeculatores cum lanceis circumſtarent. *Et in Galba*: Deſcendentem Galbam ſpeculator impulſu turbæ lancea prope vulnerauit. Speculatores itaque legendum, non Spiculatores, *in l. diuus. D. de bon. damn.* ſicut & in libris Flor. ſcribitur, & *l. 7. C. de cohor. prin. cor. & in ſacroſancto Euangelio*, ἀποστείλας δὲ ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτωρα, ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. & *à Cornelio Tacito lib. 17. ſecundùm veterem ſcripturam*: Cocceio Proculo ſpeculatori. *Et paulò poſt*: Barbium Proculum teſſerarium ſpeculatorem. Hos poſterior ætas Scultatores nuncupauit, quaſi auſcultatores: quo fit vt nocturnarum excubiarum teſſeras tractent ex eo ordine qui teſſarij dicuntur. Sumuntur & ex eo ordine, qui in capitis reos lege agant, vt Euangelij locus apertè demonſtrat, & ad d. l. diuus τῶν βασιλικῶν interpretatio: τὴν στολὴν τοῦ φονευθέντος, ἣν εἶχε τοῦ συλληφθῆναι ἀφειβάλλετο. ἤτοι ὁ ἄρχων καρδιναλ, ἤτοι ὁ ἀποτίμνων, ἤτοι ὁ ὑπομνηματογράφος. *Et Iulius Firmicus li. 8. c. 26.* Speculatores, *inquit*, facit, qui nudato gladio hominum amputant ceruices.

SPECVLATOR Iuriſconſultus nobilis nomen habuit Gulielmi Durandi: ſed cùm anno M.CCLXXI, volumen illud de iure ſcripſiſſet, quod Speculum Iuris inſcripſit: Speculator vocitatus eſt. Vita functus traditur florente adhuc ætate, cùm vix annum trigeſimum exceſſiſſet.

SPECVS, *ait Vlpianus*, eſt locus, ex quo deſpicitur: inde ſpectacula ſunt, *d.l.1.D.de riuis.*

SPES præmiorum pignerari non poteſt, *l.ſpem præmiorum. C. quæ res pig. oblig.poſſ.*

SPEM futuræ perceptionis deteriorem conſtituere licet, *l.pactum inter hæredem.*D.*de pact.*

SPERARE, pro timere, *l.3. §.ſi legatarius.D.ſi plus quàm per leg.Falc.* vt in illo Virgilij verſu.

At ſperare deos memores fandi atque nefandi.

SPHÆRISTERIVM à ſphæra, id eſt, rotunditate, locus in balneis rotunda forma, pilæ ludo accommodatus. *Vlpian.l.16.*D.*mand.* Cùm Aurelius Quietus hoſpiti ſuo medico mandaſſe diceretur, vt in hortis eius ſphæriſterium & hypocauſta, & quædam ipſius valetudini apta, ſua impenſa faceret. *Suet.in Veſpaſ.* Valetudine proſperrima vſus eſt: quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces cæteráque membra ſibimet ad numerum in ſphæriſterio defricaret. *Lampridius de Alexan.* Poſt lectionem operam palæſtræ, aut ſphæriſterio, aut curſui dabat.

SPONSVM ALIQVID IN PRATO, prouerbialiter dixiſſe videtur, *Imp.in conſt.de concept.D.§.6.* quaſi diceret, in re pulcherrima & venuſtiſſima turpe quiddam immixtum eſſe quod illam dignitatem ac ſpeciem imminuat, vt ſi in prato viridiſſimo & amœniſſimo ſpinæ & vepretulæ ineſſent, quæ inambulantium pedes offenderent. Et hoc tamen perraró, inquit, ne ex continuatione eiuſmodi lapſus oriatur aliquid in tali prato ſpinoſum. Loquitur de legibus inculcatis, in quo tamen ei mos geſtus eſſe non videtur.

SPOLIA appellabantur panniculara ea, quibus indutus erat quis, cùm ad ſupplicium deducebatur, l. pen. D. de bon. damn. Hinc locus ille, in quo exui ſolebant, SPOLIARIVM forraſſis appellatur. Plinius in Panegyrico: Nunc templum, nunc verè Deus, non ſpoliarium ciuium, cruentarúmque prædarum ſæuum receptaculum, *Lamprid. in Commodo*: Gladiatoris cadauer trahatur: gladiatoris cadauer in ſpoliario ponatur, *Seneca lib.13.Epiſt.* Nunquid aliquem tam cupidum eſſe vitæ putas, vt iugulari in ſpoliario, quàm in arená malit?

Spolia etiam, quæ cui latro abſtulit, vocantur, *in leg. 31.§.1.*D. *depoſi.*

SPOLIARE, pro exuere bonis, *in l.1.D.de donat. inter virum & vxo.* Transfertur ad omnia alia: vt ſpoliare auxilij, prouincia, fama, vita, &c. Quod Imp. *§.fin.Inſt.de actio.* dicit, Expoliatum bonis, Iuriſconſ. *in l.fin.*D. *de his, quæ in fraud.* dicit, Exutum bonis: vt paria ſint, Exui bonis, & Exſpoliari bonis, id eſt, iacturam bonorum pati. *Vide Zaſ. in d. §. fin.* Spoliare item pupillum dicitur tutor, qui malè adminiſtrat, *l. qui fundum.§. tutor. D. pro empto.*

SPONDERE *inquit Varro lib. 5.de lingua Lat.* eſt dicere. Spondeo à ſponte, nam id valet, à voluntate. Ideo Lucilius ſcribit de Cretea: Cùm ad ſe cubitum venerit, ſponte ipſam ſuapte adductam, vt tunicam & cætera reiiceret. Eandem voluntatem Terentius ſignificat, cùm ait: Satius eſſe ſua ſponte rectè facere, quàm alieno metu. Ab eadem ſponte, à qua dictum ſpondere, declinatum ſpondet, &c. Spondet enim, qui dicit, ſua ſponte, Spondeo. ſpondet etiam ſponſor, qui idem vt faciat obligatur. & Spondebatur pecunia, aut filia nuptiarum cauſſa: appellabatur & pecunia. & quæ deſponſa erat, ſponſa: quæ pecunia inter ſe contra ſponſum rogata erat, ſponſio, cui deſponſata quod erat, ſponſus, quo die ſponſum erat, ſponſalis: qui ſpopónderat filiam, Deſpondiſſe dicebatur, quòd de ſponte eius, id eſt, voluntate, exierat. Non enim ſi nolebat, dabat, quod ſponſu erat alligatus, nam in comœdiis vides dici,

Spondeň tuam gnatam filio vxorem meo?

quòd tum & Pretorium ius ad legem, & Cenſorium iudicium ad æquum æſtimabatur. ſic Deſpondiſſe animum quoque dicitur, vt deſpondiſſe filiam: quòd ſuæ ſpontis ſtatuerat finem, &c. Itaque qui ad id quod rogatur non dicit, non reſpondet: vt non ſpondet ille ſtatim, qui dixit Spondeo, ſi iocandi cauſſa dixit: neque agi poteſt cum eo ex ſponſu. Ita quiſquis dicit in Tragœdia.

Meminiſtine te deſpondere mihi gnatam tuam?

quòd ſine ſponte ſua dixit, cum eo agi non poteſt ex ſponſu, *Hactenus Varro.*

Spondere in incertum, eſt non incertam nummorum ſummam, ſe quantumcunque quis debeat fide ſua iubere: quæ periculoſiſſima ſponſio erat. *Seneca*: Sed non ſibi ſponderi in incertum iubebis, ſi fiſco obligabis.

SPONSIO, apud antiquos genus erat ſtipulationis, qua plerunque vti ſolebant poſt interdicta, cùm litis quædam appendiculo incidiſſet, aut etiam ſi alio modo inter duos controuerteretur: Fiebat autem Sponſio, interpoſita ſtipulatione certæ pecuniæ, quamuis qui litem intendebat, daturum ſe, ni veram cauſſam haberet, promittebat. Actor enim primùm ſpondebat: id eſt ſponte atque vltrò ſponſionem deferebat aduerſario, quem ideò ſponſione laceſſere & prouocare dicebatur: ab eo namque poſtea ſummam eandem ſtipulabatur. hic autem aut fateri cogebatur, aut ſi inficiaretur, reſtipulari: tum actor iterum ſtipulanti aduerſario ſpondebat. Græcis erat decima pars rei controuerſæ, cauſſis priuatis, in publicis, quinta.

Sponſio autem à Sacramento ſic differt (*vt in Quintianā exponit Hoto.*) quod in ſacramentis deponebantur in ſacro pecuniæ: & qui cauſſa cadebat, eius pecuniæ referebantur in ærarium, at in ſponſionibus non deponebantur: ſed tantùm interpoſita ſtipulatione promittebantur. Aliis omnibus in rebus ſimillima erat vtriuſque ratio: quemadmodum ex iis locis cognoſcimus, in quibus ſacramentum & in poſſeſſionis, & in proprietatis controuerſiis interpoſitum dicitur: *vt in lib. de Ora. & in Ora. pro Mil. & apud Aſcon. Verrin.* 3. vbi de ampliatione loquitur. vide ſuprà Sacramentum. Poſtea tamen

Sponſio appellata eſt, *inquit Paulus*, non ſolùm ea, quæ per ſponſus interrogationem fit, ſed omnis ſtipulatio, promiſſióque, *l.19.§.dictum.D.de adil.edict.l.7.D.de verb.ſig.* Alij libri, Sponſi: corruptè, nam Sponſus, ſui, etiam dicimus, vnde Actio ex ſponſu: & illud Seruij Sulpitij *apud Gell. lib.* & c. 4. Si poſt eas ſtipulationes vxor non dabatur, an non ducebatur, qui ſtipulabatur, ex ſponſu agebat, iudices cognoſcebant.

Sponſio, pro certatione pignorum, ni ita ſe res habeat, vt qui deponit affirmat: vt qui ex certatione ſuperior diſcedet, pecuniam in ſtipulatum deductam, pignoríve depoſitam ferat. *Vlpia. l.17.§. 5.D.de praſcript. verb.* Si quis ſponſionis cauſſa anulos acceperit, nec reddit victori, &c. In ſponſionibus enim anulorum pignoribus certatum docet. *Plin. li.35. c.1.* Eodem ſenſu ſponſionem facere dixit *Marcianus, l.3.D.de aleator.* Sic Martial. lib. 11. *Sed cum ſponſio, fabulaq; laſſa. De Scorpo fuerint & Incitato.* Macrob. libro tertio cap. 17. Nec moratus, ſponſione contendit, pignus cuſtodiente Munatio Planco.

SPONSVM, actio erat ex ſponſione, quæ ab aduerſariis in priuatis controuerſiis fiebat, nata, *Cicero pro Quintio*: Sponſionem facere maluit, fecit. Te iudicem C. Aquili ſumpſit. ex ſponſo egit.

SPONSVS Seruius in illud Æneī. 10. *Gremiis abducere pactas*: id eſt, ſponſas, inquit, nam ante vſum tabularū matrimonij cautiones ſibi inui-

alijs compluribus locis, quos in libris Antiqu. refert Briſſonius: *adde l.4.C. quo appell.non recip.& l.27. C. de iur. dot.& l.25.C.de rei vend.* In quibus ſolemnium penſationum, fructuúmque fit mentio.

Sollemnia iudiciorum, quæ certis legum inſtitutis obſeruātur, *l.7.D.de in integ.reſt.* Vnde Ordinatis ſollemnibus, *in l.11.& 15.C.de libert.cauſ.*

Sollemne ſpatium, *in l.1.D.pro dote.* quod lege XII. Tabul. ad vſucapionem præſtitum eſt.

Sollemnia tempora, *in l.vlt.C.de excu.veter.* 50. dies ſunt, D. Marci conſtitutione ad allegandas excuſationes præfiniti, *l.6.& 18.C.de excuſ.tut.*

Sollemne ius, pro iure XII. Tabul. & aliarum legum populi Romani, *l.27. de reg.iur.* Nec ex prætorio, nec ex ſolēni iure priuatorum cōuentione quicquam immutandum eſt.

Sollemnia iudiciorum, quæ certis legum inſtitutis obſeruantur, *l.7.D. de in integ.reſt.*

Sollemnes actiones, certis formulis concluſæ, *l.2.§.deinde ex his legib.ff.de ori.iur.*

Sollemnis numerus teſtium, pro ſeptem teſtium numero, qui teſtamentis faciendis adhiberi debet, vel lege præſcriptus, & ordinarius, *l.21.D.qui teſtam.fac.poſſ.*

Sollemnia prouocationis, *in l.11.C. de adminiſtr.tut.l.20.in fin.D.de appel. l.5.eo.tit. in C. Theod.* de quibus li. 2. Antiq. dixit Briſſonius.

Sollemnia accuſationis, *in l.11.§. quidam.D.de adul.l.7.C.de calumniatoribus. l.2.& 6.C.ad exhib.* quæ perſtringuntur in lege prima. *C.ad Turpill.l.3.D.de accuſationibus.* vt ſunt inſcriptiones, & ſubſcriptiones, & ſatiſdationes de peragendo reo. Itaque *l.6.C.ad exhib.* ſolemnibus accuſationis impletis, legi debet, non accuſationibus.

Sollemnia verba, *in l.23.D.de manu. teſta.* quæ in manumiſſione facienda pronunciari ſolebant, quæ vel à domino ipſo manumittente, *vt Feſt.Pomp.indicat,* vel à lictore virgam capiti ſerui imponente, *vt Boet. in Topic. teſtatur*, proferri conſueuerant.

Sollemnia teſtamenti, *l.20.§.pen. & §.vlt.D.qui teſt. fac.l. 2. C. de teſtam.*

Sollemnes feriæ, ſtatæ & certæ, & quotannis recurrentes, *l. 26.§.ſi ferox.D.ex quibus cauſ.maior.*

Sollemnis quoque emancipatio, *in l.9.C.de adopt.l.3.C.de emancip.liber.*

Sollemnitas adoptionis, *l.25.in fi.D. de adopt.l.13.& 14.C.de probat. l.5.C. de ſuis & legit.* id eſt, legitimus adoptandi ritus. Vnde adoptio ſolemni iuris ordine explicari ſolere dicitur, *l.4.C.de adopt.*

Sollemnitas etiam acceptilationibus & verborum obligationibus tribuitur, *l.vlt.C.de bon.auct.iudic.poſſ.l.7.C.Comm.vtriuſque iudic.l.12. & 14. C.ſi cert.peta.l.1.C.de acceptilationibus l.10.C.de contr.ſtip.l.1.§.1.C.de vſur.l.5.in fi.C.de dolo.* Ita ſolemniter liberationem præſtare accipe, *l.17. C. de fideicom.*

SOLLEMNITER cauere, eſt ſatiſdatione ordinaria & vſitata cauere, *l.28.D.de adminiſt.tut. l.46. D. de procuratoribus.* Quanquam hoc Tribonianum Iuriſconſultis adſcripſiſſe facilè crediderim, *ex §.fin.autem per procuratorem. Inſt. de ſatiſd.* Obſignatio ſollemniter facta, *l.9.C.de ſolut.*

SOLLICITARE, *ait Feſt.lib.17.* eſt ſolo citare, loco mouere. Sollicitare etiam eſt angere, contriſtare, curam iniicere, *l. 1. D. de extraord. crim.*

SOLLICITATOR, qui ſeruum ad delinquendum impellit, *l.11. §.quamuis.l.14.§.æſtimatio.D. de ſeru. corru.* Sollicitatores alienarum nuptiarum, *l.1.D.de extraord.crim.* quos ſollicitatores alieni affectus *Caſsiod. lib. 5.Variar.vocat.*

SOLVM appellant Iuriſconſulti aream, cui ædificium ſuperponitur, *l.21.D.de pign.act.l.2.C.de vendic.* quod & ideò partem eſſe ædium dicunt, *l.49.D. de rei vend.* In ſolo autem fieri opera dicuntur, quæ ſolo coniun-

Digitized by Google

coniuncta ſunt: veluti ſi quis ædificium ponat in ſolo: quod ſi quis meſſem faciat, vineas putet, arbores ſuccidat, opus in ſolo facere non cenſetur. Et hoc ita in operis noui nuntiatione obtinet, *l.1.§.hoc autem. D. de no.oper. nunc.* Cæterùm in interdicto, quod vi aut clàm, quod ad ea ſolùm opera, quæ in ſolo fiunt, pertinet, etiam in ſolo fieri videtur, quod circa arbores fit, non etiam quod circa fructum arborum. Itaque ſi vineas quis vel arundinem vel ſalictum ſucciderit, hoc interdicto tenebitur, *l.1.§.hoc interdictum.l.17.§. notauimus. D. quod vi aut clam.* In ſolo conſiſtere dicuntur ſeruitutes, quæ ſolo imponuntur, & ſolo debentur, quales ſunt iter, actus, via, *l.3. D. de ſeruitutib.* Res ſoli dicuntur, ædes, fundi, & cæteræ res immobiles ſolo coniunctæ, *l. 1. D. de rei vendication.l. 1. D.de condict.tut.l. 7. D. de vſufruct.l. 1.§.ſi fundus.& l.3.§.pertinet.D.de vi & vi arma.l.7.§.in peculio. D. de pecul.l.1.D.de ædilit.edict.l.55.D.de donatio.inter vir.l.1. D. vtrubi. l. 30.§. quid ergo. D. de vſucapio.l. 1. D. vſufruct.quemadm.caueat.l.12.§.cellarum. D.de inſtr. vel inſtru. le. 24. D. quæ in fraud.credit.* Quæ & ſolo cohærere, & ſolo contineri dicitur, *l.10.quod vi aut clam.l.1.§.hoc interdictum.D.de vi & vi arm.* Quod verbum vt Iuriſconſultis proprium Seneca notat. *Sic enim li. 11. Natur. Quæſt.* Tertia pars de agris, terris, ſatis, arbuſtis quærit: &, vt Iuriſconſultorum verbo vtar, de omnibus, quæ ſolo continentur. *Plin.lib.6. Epiſtol.* Eoſdem patrimonij tertiam partem conferre iuſſit in ea, quæ ſolo continerentur. Hinc pignora ſoli, *in l. 13.§.ſi pignora.D.de re iudicat.& obligatio ſoli, in l.29.§.legatum.D.de liber. leg.*

Solum etiam Seruius in 5. Æneid. eſſe ſcribit, quod vnicuique rei ſubiacet. Vnde naulum, ſolum, mare, aer, auium, ſtellatum cœlum. Ex quo ab Ouidio dictum ſit: Aſtri tenent cæleſte ſolum.

SOLARIVM, vide ſuo loco.

SOLVERE dicimus eum, *inquit Vlpianus,* qui fecit quod facere promiſit, *l.167.D.de verborum ſign.* Et ſoluendo eſſe nemo intelligitur, niſi qui ſolidum poteſt ſoluere, *inquit Iauolenus, l.114.D.de verb.ſign.*

Soluere vnionem, *apud Marcellum, l.Seia. 6.D.de auro argen.* non præſtare ſignificat. *vt Accurſius putauit*: ſed de linea detrahere & eximere: quod in fuſo nonnihil acri aceto fit, nam cùm initio ſic locus eſſet, poſtea vnionem ſoluit: neque vllum mortis tempore inter ornamenta ſua vnionem reliquit. In fine legis ſic inquit, Vt interim omittam, quod etiam diſſolutione ac permutatione tali voluntas quoque videatur mutata. Hanc etiam locutionem Macrobius libro 17. pro liquefacere vſurpauit, vbi de Cleopatra loquitur: quæ aceto vnionem impoſitum, itáque diſſolutum, id eſt, liquefactum, abſorbuit.

Soluti legibus dicebantur, quibus quid contra leges facere permittebatur, vt cùm Scipio ille Africanus, antequam per leges liceret, Ædilis & Conſul factus eſt, legibus eſt ſolutus. Inde Imperatores, qui legibus teneri noluerunt, legibus ſoluti ab Vlpiano appellantur, *in l. 3. D. de legibus & SC.* Aſconius *in Corneliana argumento.* Cornelius legem promulgauit, qua auctoritatem ſenatus minuebat: ne quis niſi per populum legibus ſolueretur, quod antiquo quoque iure erat cautum: itaque in omnibus Senatuſcon. quibus tum aliquem legibus ſolui placebat, adiici erat ſolitum, vt de ea re ad populum ferretur.

Soluiſſe in tractatu de re iudicata accipere debemus, *inquit Vlpianus,* non tantùm eum qui ſoluit, verùm omnem omnino, qui ea obligatione liberatus eſt, quæ ex cauſſa iudicati deſcendit, *l.4 §.5.D.de re iud.*

SOLVENDO eſt hæreditas, quæ hæredem inuenit, quandoquidem aditione hæres creditoribus etiam vltra vires hæreditatis obligatur. *leg.*

36.*D.de bon.liber.l.35.D.ſolut.matr.*

SOLVTVM propriè dicitur, cùm naturaliter, id eſt, verè ac re ipſa pecunia numerata eſt: ſatisfactum autem, cùm ciuiliter, id eſt, non pecuniæ numeratione, ſed verbis creditoris animus eſt contentus: *vti docet Marcianus, l.49.ff.de ſolut.*

Solutum, *ait Gaius*, non intelligimus eum, qui licèt vinculis leuatus ſit, manibus tamen tenetur, ac ne eum quidem intelligimus ſolutum, qui in publico ſine vinculis ſeruatur, *l.48.ff.de verborum ſignifi.*

Solutus actione dicitur, qui ea liberatus eſt, *l.21.D.ex quib.cauſ.maior.*

Soluta prædia, *Cicero in Orat.de lege Agra.* nulli obligata vocat: his enim obligata opponit his verbis: Soluta meliore in cauſſa ſunt, quàm obligata. *Sicul.Flac.in lib. de condit.agr.* Solutos, ait, à quibuſdam appellatos Solutos, ait, à quibuſdam appellatos occupatorios agros. Solutos verò non eſſe, quorum fines demonſtrari poſſint, & finiri.

in Solutum, & pro Soluto dari dicitur, quod vt in liberationem debiti cedat in creditorem transfertur, *l.40. §.vltim.D.de min.l.46.de ſolu.D.l.19. §.vltim.ff.de reb.credit.l. 24. D.pign. act.& aliàs ſæpè.*

SOLVTO MATRIMONIO DOTEM REDDI, verbis id actum videtur, vt nullo caſu dos apud maritum remaneat, ſiue diuortio, ſiue morte matrimonium ſoluatur, *l.240. D.de verb.ſign.*

SOLVTIO, eſt obligationis liberatio in actione perſonali *l.ſolutionis.de verb.ſign.* Vbi ſolutionis verbo, ait Vlpianus, ſatisfactionem quoque omnem accipiendam placet. In vindicatione enim alia ſolutio non fit: ſed ſpecies petita reſtituitur.

SOLVTIVS, pro facilius, expeditius, *apud Vlpi.in l.ac ſi quis.§. idem Labeo.* Sed ſolutius, ait, æquitatem ſequi, cùm hoc ei & actionis natura indulget.

SONTES proprè dicuntur, quorum culpa iam ſonat, hoc, qui erroris conuicti ſunt, *l.1.§.fin. D. de ædil. edict.* A Græcis dicuntur ἐν αἰτίαις ὄντες.

SONTICVS morbus vide Morbus Sonticus.

Σοφισαὶ, l. καὶ δύο, §. σοφισαὶ. D. de excuſ. tut. à quibuſdam exponuntur Doctores:

Σοφὸς Græcis eſt, quod Latinis ſapiens, doctus, acutus, ſcitus, Bonus, vtilis: à σοφία ſapientia. Et Romani cùm aliquem laudare vellent, quòd doctè omnia dixiſſet, aut prudenter feciſſet, σοφὸν appellabant: vel mox acclamabant, σοφῶς, hoc eſt, ſcitè, doctè, acutè, ſapienter. Sic quia maximam ſcientiam Sempronio populus Romanus attribuit, rectiſſimè σοφὸν eũ appellauit, *l.2.§.fuit poſt eos. D.de orig.iur.* Olim Iudæorum quoque doctores, *teſte Hieronymo.* Sophi, hoc eſt, ſapientes à plebe dicti ſunt. Qua imitatione apud Græcos ἑπτὰ σοφοὶ, id eſt, ſeptem ſapientes nuncupabantur: Thales Mileſius, Solon Athenienſis, Chilon Lacedæmonius, Pittacus Mytelenæus, Bias Prienæus, Cleobulus Lyndius, & Periander Corinthius. Sed poſtea Pythagoras primus, vel hoc nomine omnium ſapientiſſimus, non ſapientem ſe, ſed Philoſophum, hoc eſt, ſapientiæ amatorem appellari voluit, ſapientiam ſoli Deo relinquens.

SORDES pro pecuniaria corruptione, *l.3.§.1.l.9. §. vltim. ff. de recept qui arbitr.l.3. C.de arbitr l.15. D. de iudic.l.26.§. per magiſtratum. ff. ex quib.cauſ.maio.l.7. §. quæſitum. D. de minorib.l.7. §. competet. ff. de admin. tut.l.51.de euictionib.* Nam quod in illis locis dicitur, per ſordes, hoc, pecunia accepta, dicitur, *in l.2.§.1.ff.de magiſt.conuen.l.8.§.vltim.ff. mandat.* Sic interpretandum eſt verbum ſordidè, *in l. 3. §.nunc videamus. ff. de ſuſpect. tut.*

SORDIDA ventris, *l.39.D.de iniu.* ſordium plena, qualis olim erat reorum habitus qui Sordidati dicti ſunt, vt ex veterum libris conſtat.

Sordida concuſſio, id eſt calumniæ, Hæc à tranſactionis officio longè diſtat.

Digitized by Google

diſtat. Tranſactio; enim quærit pacẽ & finem litium, calumnia diſcordiam parit, & diſpendium. Tranſactio ex bona fide procedit: calumnia ex dolo malo: tantóque magis nocet quanto latentius procedit ad nocendum.

Sordida munera, vide Munus.

SORDIDE agit tutor, qui pecunia corruptus, rem pupilli negligit, *l.3.§.nunc videamus.ff. de ſuſpect. tutor.*

*Σωρείτης, Ulpian.l.*177. D. *de verb. ſign.* cauillatio eſt, quæ ab euidenter veris per breuiſſimas mutationes diſputationẽ ad ea quæ euidenter falſa ſunt, perducit. *Sic in l.65.ff.de reg. iur.*

SOROR, *inquit* Labeo, appellata eſt, quòd quaſi ſeorſim naſcitur, ſeparatúrque ab ea domo, in qua nata eſt, & in aliam familiam tranſgreditur. *Gellius li.*13.*c.*10. *& Nonius.*

Soror pro amica: ſiue ſcorto nonnunquam à clericis flagitioſis appellabatur: rem turpiſſimam honeſtiſſimo nomine tegentibus. *Impp. l. eum qui.*19.*C. de epiſc.& cleric.* Eum qui probabilem ſeculo diſciplinam agit, decolorari conſortio ſororiæ appellationis non decet. Sorores igitur appellabant, quas hodie Scurræ Commatres vocant.

Sors ſignum eſt ſortitionis, quod vrnę immittitur: ſiue fuerit calculus, ſiue concha, ſiue aſcia, ſiue anuli nota, ſiue etiam ceſpes viuus, iuxta Sophoclem, vel ſimile quid, ſiue teſſellæ & talleolæ ligneæ. Græcis πάλος dicitur, ἀπὸ τοῦ πάλλειν à mouendo: alio nomine κλῆρος, ab euentu, quo educta ſorte ad muneris alicuius adminiſtrationem quis vocatur, à κλῶ, quod eſt voco: aut potiùs, à κλάδον, id eſt, lignum, quòd lignorum vſus fuerit potiſſimus ad ſortes faciendas, in quibus ſymbolum ſuum teſſerámve incidebant: quomodo Homer. Iliad. 7. ea voce vſus eſt, ibi, οἱ δὲ κλῆρον ἐσημήναντο ἕκαστος ἐν δ' ἔβαλον κυνέῃ. Notandum autem ſortitionem omnem Mercurio fuiſſe attributam, *vt in Iliad. 7. annotat Euſtath.* Hinc Mercurij ſors apud Veteres, quæ fuit oleæ folium: quod in vrnam coniiciebant, primúmque educebant in honorem eius Dei: cuius conſuetudinis meminit in Æolo Euripides. Atque olim in eo Reipub. ſtatu qui penes populum erat, δημοκρατίαν nominant, magiſtratus ſorte electos fuiſſe: tum & iudices principio conſcriptos de curia ſenatoria, deinceps in vrnam ſortito miſſos. vt è pluribus neceſſarius numerus confici poſſet: auctor eſt Pædianus: ita vt primò delecti mox ſortirẽtur: quod ex oratio. Ciceronis ſæpè diſcere eſt. Ea ratione apud Virgilium 6. Æneid.

Quæſitor Minos vrnam mouet. & apud Statium:

Arbiter hos dura verſat Gortynius vrna.

Seruius in eum Virg. locum negat auditas fuiſſe cauſſas, niſi per ſortem ordinatas. Ordo autem ex ſorte dierum petebatur, quo poſt triceſimum diem cauſſas ſuas exequi poterant. Iudicum autem nomina tabellis inſculpta, ínque vrnam iacta, per ſortem promebantur. Præterea Conſules, Proconſules, & Prætores prouincias ſortiebantur: vetabátque lex Curiata prouinciam extra ſortem cuipiam cedere, hoc eſt, ne alter alterius prouinciam inuaderet, ſed miſſis ſortibus eas ducerent, præcipiebat. *Cicero in fam. epi.* Appius *(inquit)* dixit ſeſe, ſi licitum eſſet legem Curiatam ferre, ſortiturum cum collega eſſe prouinciam. Inſuper ducendis legationibus vrnam & ſortem veteri exemplo poſitas fuiſſe, ne ambitioni aut inimicitiis locus foret, contendit Marcellus Eprius apud Tacitum lib. 20. In plurimis aliis rebus veteres ſorte vtebantur, quæ noſtri nõn ſunt inſtituti. Sciendum tamen, ſortes in plurali propriè dici ipſa ſortis inſtrumenta. Sors verò ipſa ſortitio eſt. *Hinc Cic.* Et ſortes ipſas, & cætera quę ad ſortem erant parata, diſturbauit. Aliàs ſumitur Sors pro dubio rei euentu: qui cùm Dei voluntate ſemper ſit deſtinatus, varias pro-

ducit ſignificationes. Vnde Sortiri verbum, in vſu loquendi frequẽs pro adquirere aliquid. Sortiri iudicem, ſortiri prouinciam, ſortiri forum, *Nouel. vt om. obed. iud. prouin.* §. *arripiat.*

Sors, aleæ, vel alterius rei, quæ inſtar ſit aleæ, iudicium, declarans in dubio, ſcilicet honeſto, voluntatẽ Dei. Vnde ſolebant olim, & iam nunc ſolent vel inter coniunctiſſimos, incidentes controuerſiæ per ſortem dirimi, quæ ſunt cautiones. D. *famil. erciſc.* Auguſtinus grauiter in Pſalm. Sors eſt, inquit res in dubitatione humana, diuinam indicans voluntatem. Nam & ſortes miſerunt Apoſtoli, Electi ſunt duo iudicio humano: & electus de duobus iudicio diuino. Vnde ſcribitur. Cecidit ſors ſuper Matthiam.

Sors dicitur patrimonium & ſumma ſiue caput illius pecuniæ, quæ cõfertur in ſocietatem, vt inde lucrum fiat. Qua ratione conſortes accipiendi ſunt, qui vel commune habent patrimonium, vel partem pecuniæ quãtitatem ſocietati attulerunt, *vt l. dudum. C. de contrah. empt.*

Sors adfini quadam ſignificatione dicitur quælibet pecunia principalis cui accedant vſuræ, vel reditus: *vt in tit. D. de vſur. l. pen. ff. ad l. Fal. l. 58.* §. *ante. ff. ad Treb.*

Sors, pro iudicio, ordinatione, ſeu conditione obiter incidẽte. Tractum autem id eſt ex more Romano: non enim audiebantur cauſſæ, niſi per ſortem ordine quodam, vt iam diximus, Si quidem quo tempore cauſſæ agebantur, conueniebant omnes, & ex ſorte dierum ordinem accipiebãt: ſc. ita, vt poſt 30. dies cauſſas ſuas exequerentur. Nunc vix tota hominis ætas ſufficit, ad dirimẽdas lites.

Sortes, plurali numero, reſponſa erant, quæ Satana ſuggerente, dabantur olim conſulentibus de aliqua re: qualibus impoſturis & hodie delectantur impij. Inde ſortilegi dicuntur. *29. q. 1. & tot. tit. extr. de ſortileg.*

SORTIRI, eſt ſortitò capere, hoc eſt per ſortem obtinere. Sorte enim aliquid conſequi, eſt fortuito rei euentu vel caſu adquirere.

Sortiri filium, *apud Vlp. in l. 3.* §. *ſi emancipatus. D. de bonor. poſſeſſ. contra tab.* pro ſuſcipere. Si emancipatus filius vxore non ex voluntate patris ducta, filium fuerit ſortitus.

Sortiri prouincias dicebantur Prætores, etiam qui in vrbe ius dicturi erant. nam deſignati antequàm magiſtratum inirent, ſortiri inter ſe ſolebant, quis de pecuniis repetundis, quis de ambitu, quis de veneficiis dicturus, quis aliis denique quæſtionibus præfuturus eſſet. *vt in Verrinam II. explicat Hotom.*

SORTITIONI & ſubſortitioni iudicum Prætor vrbanus præerat, hoc eſt, per ſortem & fortuitum euentum deſignabat ex decuriis & ordinibus eos, qui quoquo tempore iudicarent, illorúmque nomina in albo ſuo deſcribat. Vnde ſortiri forum, *c. fin. de for. compe.* Sortiri iuriſdictionem. Sortiri effectum dicimus. Planè, ſi reiiciebantur iudices, ſeu, vt nunc loquimur, recuſabantur, ſubſortitionem in locum reiectorum faciebant. Vide Reiectio.

SORTILEGIVM, *tot. tit. extra de ſortileg.* per creaturam diuinatio.

SORORIVS, cui ſoror mea nupſit. Eſt & fratris ſororíſue meę filius.

SPACIVM, non ſolùm de loco, ſed & de tempore dici cœpit, *l. ſicut in annos.* §. *idem Papinianus. D. quib. mo. vſuſr. amitt. c. ſi. de no. oper. nunc.*

SPACIARI, ſpacia facere, & deambulare, *l. 7. ff. de ſeruit. & apud Suet. in Tiber. cap. 14.*

SPADO, σπάδων, generale nomen eſt, *ait Vlpianus in l. ſpadonum, l. 128. ff. de verb. ſign.* quo nomine, inquit, tam hi qui naturâ ſpadones ſunt, quàm thlibiæ, & thlaſiæ, ſed & ſi quod aliud genus ſpadonum eſt, continentur. *Idem l. ſi ſerua. 39.* §. *1. ff. de iur. dot.* Si ſpadoni mulier nupſerit, diſtinguendum arbitror, caſtratus fuerit, néc ne: vt in caſtrato dicas dotem non eſſe, in eo qui caſtratus non eſt, quia eſt matrimonium, & dos & dotis

actio

ſtio eſt. Perſpicuè autem *in l. 6. D. de lib. & poſthum.* tria impotentium genera conſtituit. Hypoſpadiæorum, qui & coire, & vitio ſublato, generare poſſunt: Spadonum qui coire quidem poſſunt, generare autem non poſſunt: Caſtratorum, qui neque coire, neque generare poſſunt. Quos omnes ſub generali Spadonum nomine contineri ſignificat *in d. l. ſpadonum. De verbor. ſignific.* Mamertinus ad Iulianum. Spadones, inquit, quos quaſi à conſortio humani generis extorres ab vtroque ſexu, aut naturæ origo, aut clades corporis ſeparauit. Hypoſpadiæi ergo ſunt, qui membris quidem ſunt integris, & incorruptis, ſed naturæ tamen vitio quodam affecti, generare priùs non poſſunt: quàm id vitium ſublatum ſit. Quare autem id vitium ſit, *vide Galenum lib. De vſu part.* 15. Spadones autem ij propriè dici videntur, qui naturæ vitio perpetuo & inſanabili affecti ſteriles ſunt, *initio dict. l. ſpadonum.* quibus tamen & vxores ducere licet, *l. ſi ſerua.* 39. *D. de iur. dot.* quoniam, vt ante dixi, coire poſſunt: quamuis generare non poſſint: & verò etiam adoptare, ſuúmque hæredem adſcribere, *l. 2. & 40. §. 1. D. de adopt. & apud Paulum. lib. 3. Sent. tit. de teſtamentis.* itaque Pomponius *in l. 6. §. 2. D. de ædil. edict.* ſeruum ſpadonem ait, neque morboſum, neque vitioſum eſſe, ſed ſanum: ſin autem quis ita ſpado ſit, vt tamen neceſſaria pars corporis ei penitus abſit, morboſum eſſe. Caſtrati autem dicuntur, vel Ectomiæ, qui exſecti ſunt; vel Thlibiæ, qui colliſi ſunt: vel Thlaſiæ, ſeu Thladiæ, qui attriti, *d. l. ſpadonum. & l. 4. De ſicariis.* Atque hi in iure ciuili multum differunt, *vt notat Cuiac. ad l. 6. ff. de lib. & poſthum. hæred. inſtit.* ab iis quos propriè Spadones dici retulimus. Caſtrati enim nec vxorem ducere, nec matrimonij cauſſa manumittere, nec adoptare poſſunt: tum & Caſtratio locum dat redhibitioni. Itē Caſtratus poſthumum inſtituendo nihil agit, ideóque poſteriore teſtamento, quo poſthumum inſtituat, ſuperius non rumpitur. Hæc autem ratio eſt differentiæ, quia caſtrato ea pars corporis abeſt, ſpadoni non abeſt, licèt infirmitas valetudinis ei ad generandum impedimento ſit: qua etiam ratione iura plus infantibus, quàm furioſis fauent, *l. 4. D. de vſurpat. & vſuc. Vide Ant. Aug. lib. 5. Emend. cap. 5.*

SPARTACI nomen quod habetur, *l. 3. ff. de acq. vel amit. hæred.* quidam referunt ad nobilem illum gladiatorem, de quo in hiſtoriis Romanorum frequentiſſima mentio eſt, quod an verum ſit addubito. videtur enim potiùs de quopiam alio ſeruo intelligi, qui pro libero ſe geſſerit, cuius exemplum Paulus in eo loco citet.

SPATHAS gladios maiores eſſe ſcribit Vegetius, minores verò ſemiſpathas. *extat hoc vocabulum in Authent. de armis. §. penult.*

SPECIES à Iuriſconſultis dicitur, quod Dialectici Indiuiduum ſubſtantiæ appellant: dicitur & certum corpus. Itaque *in l. talis.* 30. *& l. cùm res.* 41. *§. 1. ff. de leg.* 1. quod certum corpus vno loco appellatur, idipſum Species in altero dicitur. *itémque in l. in ſtipulationibus.* 54. *ff. de verbor. oblig.* quibus omnibus in locis Generis nomine appellantur ea, quæ quantitate conſtant, id eſt, numero, pondere, & menſura. *item vt l. 6. ff. de rei vend. l. 9. ff. ſi cert. pet.* Alibi autem hac ipſa Specie communi contineri dicuntur, *l. cùm Stichus. 29. ff. de ſolut.*

Species, pro controuerſia: ex eo deducta locutione, quòd finitam quæſtionem Græci ὑπόθεσιν vocant. *Vlp. l. 18. ff. de minor.* Diuus Seuerus & Imperator Antoninus non audiuerunt incoloratè reſtitui deſiderantem aduerſus fratrem, poſt ſpeciem in auditorio eorum finitam *Sic l. Latinus Largus* 83. *ff. de legat.* 3. Latinus Largus: proximè ex facto incidit ſpecies talis. Recentiores videntur legis Caſum vocaſſe. Quintilianus au-

tem thema, quaſi facti poſitionem, vel euentus. Sic ſpecies vna, pro vna quadam cauſſa, *in l. ſolet Prætor. & l. ſeq. ff. de iuriſd. omn. iudic.*

Species etiam Iuriſconſulti appellant, quas veteres Latini Fruges: id eſt, vinum oleum, frumentum, legumina. *Arcad. l. vlt. ff. de mun. & hon.* Cura quoque emendi frumenti, olei: nam harum ſpecierum curatores, quos σιτώνας & ἐλαιώνας appellant, creari moris eſt. *Imp. l. 26. C. de vſur.* In traiectitiis autem contractibus, vel ſpecierum fœnori dationibus. Atque ita paſſim multis in locis Codicis, *vt l. 20. 11. C. de ſacroſanct. eccleſ. l. 1. l. 2. & l. vlt. C. de condit. in publ. horr. lib. 10. l. 1. de quibus munerib. vel praſtat. lib. 10. C. l. 7. C. de annon. & trib. lib. 11. l. 5. C. de ſalgamo hoſp. non praſt.* Sic Species annonariæ, *in l. vlt. C. de collat. fund. fiſc. lib. 11. Vegetius lib. 3. c. 3.* Solers debet eſſe tractatus, vt pabula, frumentum, cæteræque annonariæ ſpecies, quas à prouincialibus conſuetudo depoſcit, maturiùs exigantur.

Species pro forma, qua corpus id eſſe cognoſcitur quod eſt, *l. 7. ff. de ſupell. leg. l. 76. ff. de iudic.*

Specie communi contineri dicuntur, quæ in genere ſuo functionem recipiunt. *l. 29. D. de ſolut.*

SPECIALIS iudex, datus, & delegatus, & pedaneus, *l. fi. ff. de offi. Prato. l. fi. C. de iudic.*

Speciales actiones cenſentur, quibus id perſequimur, quod natura ſua, & quantum ad iuris interpretationem pertinet, ſpeciale eſt, etiam ſi acceſſoria quædam habeat, vt equus, veſtis, domus, fundus, & cæteræ id genus res, in quibus ſingularum rerum petitio eſt, *l. 1, l. 28. ff. de rei vind.* Itaque actionibus de vniuerſitate ſpeciales opponũtur, *l. 30. C. de praſcr. 30. annor.* Sic

Specialia iudicia, *l. 38. ff. locati.* quibus de vna certa re agitur: qualia ſunt commodati, locati, depoſiti.

Speciale delictum videtur, quod doctores noſtri innominatum dicunt: vt cùm quis in ius vocatus non paret, *l. 2. C. de epiſcop. aud.* cùm temerè appellat, cùm ius dicentem contemnit, cùm in munere ſibi impoſito per deſidiam quis ceſſat, *l. 2. C. de ſpor.* Eiuſmodi enim facta pluribus verbis ſpecialiter deſignantur, non vno generali.

SPECIOSAS perſonas accipere debemus, *inquit Vlpianus*, clariſſimas perſonas vtriuſque ſexus: item eorum, quæ ornamentis ſenatoriis vtuntur, *l. 100. D. de verb. ſign.*

SPECTABILIS, titulus eſt dignitatis, quo ornantur Præfectus Auguſtalis, Comes Orientis, Proconſules, & vicarij, *vt ex l. vnic. C. de ratiocin. oper. public. l. vnic. C. vt omne iudic. l. 31. C. de appellatio. l. 3. §. illud. l. vlt. C. de can. largitio. tit. lib. 10. C. l. 57. & l. 59. ff. de decur. lib. 10. & ex Notitia conſtat.* Ornantur & eo duces, *vt l. 36. C. de appellatio. l. 3. C. de offic. milit. iudic. l. vltim. de offi. praſ. Prato.* Ornantur & eo tribuni, & notarij magiſtri ſcriniorum, comites ſacri conſiſtorij, comites domorum, comites ſcholarum, comites militares, item caſtrenſis, tribunus notariorum, & ſilentiarij, *l. vltim. C. vbi cauſſa fiſca. l. 37. §. 1. de appellatio. l. vltim. de decurion. lib. 10. C. l. 30. §. vltim. C. de inoffic. l. 4. C. de aduoc. diuer. iud. teſt. eadem Notitia.* Et ita ſpectabiles iudices accipe in *l. 32. C. de appellatio. l. vlt. C. de modo mulctar. l. vnic. de annon. & c. l. 4. C. de iuriſd. omn. iud. l. 11. in fi. l. 13. C. de aduoc. diu. iudic.*

SPECTABILITAS inferior erat illuſtri dignitate. Eámque, militiæ ſudore deterſis antiquitatem tribuiſſe *Caſſiodor. lib. 2. Variar. Epiſt. ad Steph. ſcribit.* Vide dignitatum gradus.

SPECTARE, pro expectare, *in l. 5. §. Prætor. D. de his qui deie. vel effu. l. 6. D. quod falſo tut. l. 29. in fin. D. pro ſoc. l. 83. §. ſacram. verſic. adeo. D. de verbor. oblig. vt ex initio illius §. deprehenditur.*

SPECTATIO, *apud Cice. Verrina. 5.* Ex omni pecunia, quam arator ibus ſoluere debuiſti, certis nominibus

bus deductiones fieri ſolebant, primùm pro ſpectatione & collybo, &c. videtur eſſe probatio pecuniæ. Hinc ſpectatores, quos Græci ἀργυρογνώμονας.

SPECVLARIA appellabantur, quibus lumen in cœnacula inferebatur, & ſol admittebatur in ædes, vt hodie per vitreamina & chartacea fit: ſic dicta, quod è ſpeculari lapide fiebant. qui (*vt teſtatur Plin. lib. 36, cap. 22. & lib. 37. ca. 5.*) vitri modo perlucidus, facillimè in quamlibet tenues cruſtas finditur. *Vlp. l. 12. §. 2. de inſtr. vel inſtru. leg.* Pegaſus ait inſtrumentum domus id eſſe, quod tēpeſtatis arcendæ, aut incendij cauſſa paratur, non quod voluptatis gratia. itaque neque ſpecularia, neque vela, &c. *Idem l. 15. §. 4. de vſufruct.* Idem & in ſpecularibus, ſi domus vſusfructus legetur. Sic Martial. lib. 8. Epigr.

Hybernis obiecta notis ſpecularia puros
Admittunt ſolos, & ſine ſole diem.

Seneca lib. 13. Epiſt. Quantæ nunc aliquis ruſticitatis damnet Scipionem, quòd non in caldarium ſuum latis ſpecularibus diem admiſerat. *Idem lib. 14. Epiſt.* Quædam noſtra demum memoria prodiiſſe ſcimus, vt ſpeculariorum vſum prolucente teſta clarum tranſmittentium lumen. Muniebantur etiam his ſpecularibus hieme cœnationes & diætæ aduerſus ventorum imbriúmque vim: atque ita venti his excludebantur, vt tamen lumen habitantibus transfunderent. *Plin. epiſt. 2.* Egregium aduerſus tempeſtates receptaculum: nam ſpecularibus, ac multò magis imminētibus tectis muniuntur. *Seneca de diuina prouidentia:* Quem ſpecularia ſemper à flatu vindicarunt.

SPECVLARII, *apud Tarruntenum l. vl. de iure immunit.* ſunt, *inquit Alciatus*, qui feneſtris ſpecularia componunt, & *l. 1. C. de excuſ. artif.* σφεκλοποιοί.

SPECVLATORES, vet. Glo. κατάσκοποι, milites à ſpecula ſic dicti: quorum munus erat de reb. hoſtium ad ſuos referre quid percepiſſent, ſiue in ſpecula, ſiue in ipſis hoſtium caſtris. quod Virgil. lib. 4. Georgicōn videtur pulchrè expreſſiſſe, vbi loquitur de iis apibus.

--quibus ad portas cecidit cuſtodia ſorti:
Inque vicem, inquit, *ſpeculantur aquas, & nubila cœli.*

Sunt tamen qui militum eſſe quoddam genus volunt, qui præter gladium lanceas geſtaſſe videntur: *ex Suet. Claudio*, Neque conuiuia inire auſus eſt, niſi vt ſpeculatores cum lanceis circumſtarent. *Et in Galba:* Deſcendentem Galbam ſpeculator impulſu turbæ lancea prope vulnerauit. Speculatores itaque legendum, non Spiculatores, *in l. diuus. D. de bon. damn.* ſicut & in libris Flor. ſcribitur, *& l. 7. C. de cohor. prin. cor. & in ſacro ſancto Euangelio*, ἀποστείλας δὲ ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα, ἐπέταξεν ἐνεχθῆναι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. *& à Cornelio Tacito lib. 17. ſecundùm veterem ſcripturam:* Cocceio Proculo ſpeculatori. *Et paulò poſt:* Barbium Proculum teſſerarium ſpeculatorem. Hos poſterior ætas Sculta tores nuncupauit, quaſi auſcultatores: quo fit vt nocturnarum excubiarum teſſeras tractent ex eo ordine qui teſſarij dicuntur. Sumuntur & ex eo ordine, qui in capitis reos lege agant, vt Euangelij locus apertè demonſtrat, & ad d. l. diuus τῶν βασιλικῶν interpretatio: τὴν στολὴν τῶν φονευομένων, ἣν ἐν τῷ συλληφθῆναι περιεβέβληντο. οὔτε ὁ ἄρχων κερδαίνει, οὔτε ὁ ἀποτίμων, οὔτε ὁ ὑπομνηματογράφος. *Et Iulius Firmicus li. 8. c. 26.* Speculatores, *inquit*, facit, qui nudato gladio hominum amputant ceruices.

SPECVLATOR Iuriſconſultus nobilis nomen habuit Gulielmi Durandi: ſed cùm anno M.CCLXXI, volumen illud de iure ſcripſiſſet, quod Speculum Iuris inſcripſit: Speculator vocitatus eſt. Vita functus traditur florente adhuc ætate, cùm vix annum trigeſimum exceſſiſſet.

Digitized by Google

SPECVS, *ait Vlpianus*, eſt locus, ex quo deſpicitur: inde ſpectacula ſunt, *d.l.1.D.de riuit.*

SPES præmiorum pignerari non poteſt, *l.ſpem præmiorum. C. quæ res pig. oblig.poſſ.*

SPEM futuræ perceptionis deteriorem conſtituere licet, *l.pactum inter hæredem.*D.*de pact.*

SPERARE, pro timere, *l.3. §.ſi legatarius.D.ſi plus quàm per leg.Falc.* vt in illo Virgilij verſu.

At ſperare deos memores fandi atque nefandi.

SPHÆRISTERIVM à ſphæra, id eſt, rotunditate, locus in balneis rotunda forma, pilæ ludo accommodatus. *Vlpian.l.*16.D.*mand.* Cùm Aurelius Quietus hoſpiti ſuo medico mandaſſe diceretur, vt in hortis eius ſphæriſterium & hypocauſta, & quædam ipſius valetudini apta, ſua impenſa faceret, *Suet.in Veſpaſ.* Valetudine proſperrima vſus eſt, quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces cæteráque membra ſibimet ad numerum in ſphæriſterio defricaret. *Lampridius de Alexan.* Poſt lectionem operam palæſtræ, aut ſphæriſterio, aut curſui dabat.

SPONSVM ALIQVID IN PRATO, prouerbialiter dixiſſe videtur, *Imp.in conſt.de concept.D.§.* 6. quaſi diceret, in re pulcherrima & venuſtiſſima turpe quiddam immixtum eſſe quod illam dignitatem ac ſpeciem imminuat, vt ſi in prato viridiſſimo & amœniſſimo ſpinæ & vepretulæ ineſſent, quæ inambulãtium pedes offenderent. Et hoc tamen perraró, inquit, ne ex continuatione eiuſmodi lapſus oriatur aliquid in tali prato ſpinoſum. Loquitur de legibus inculcatis, in quo tamen ei mos geſtus eſſe non videtur.

SPOLIA appellabantur pannicularia ea, quibus indutus erat quis, cùm ad ſupplicium deducebatur, l. pen. D. de bon. damn. Hinc locus ille, in quo exui ſolebant, SPOLIARIVM fortaſſis appellatur. Plinius in Panegyrico: Nunc templum, nunc verè Deus, non ſpoliarium ciuium, cruentarúmque prædarum ſæuum receptaculum, *Lamprid. in Commodo*: Gladiatoris cadauer trahatur: gladiatoris cadauer in ſpoliario ponatur, *Seneca lib.13.Epiſt.* Nunquid aliquem tam cupidum eſſe vitæ putas, vt iugulari in ſpoliario, quàm in arenâ malit?

Spolia etiam, quæ cui latro abſtulit, vocantur, *in leg.* 31. *§.*1.D. *depoſi.*

SPOLIARE, pro exuere bonis, *in l.1.D.de donat. inter virum & vxo.* Transfertur ad omnia alia: vt ſpoliare auxilij, prouincia, fama, vita, &c. Quod Imp. *§.fin.Inſt.de actio.* dicit, Expoliatum bonis, Iuriſconſ. *in l. fin.*D. *de his, quæ in fraud.* dicit, Exutum bonis: vt paria ſint, Exui bonis, & Exſpoliari bonis, id eſt, iacturam bonorum pati. *Vide Zaſ. in d. §. fin.* Spoliare item pupillum dicitur tutor, qui malè adminiſtrat, *l. qui fundum.§. tutor. D. pro empto.*

SPONDERE *inquit Varro lib. 5.de lingua Lat.* eſt dicere. Spondeo à ſponte, nam id valet, à voluntate. Ideo Lucilius ſcribit de Cretea: Cùm ad ſe cubitum venerit, ſponte ipſam ſuapte adductam, vt tunicam & cætera reiiceret. Eandem voluntatem Terentius ſignificat, cùm ait: Satius eſſe ſua ſponte rectè facere, quàm alieno metu. Ab eadem ſponte, à qua dictum ſpondere, declinatum ſpondet, &c. Spondet enim, qui dicit, ſua ſponte, Spondeo. ſpondet etiam ſponſor, qui idem vt faciat obligatur. & Spondebatur pecunia, aut filia nuptiarum cauſſa: appellabatur & pecunia, & quæ deſponſa erat, ſponſa: quæ pecunia inter ſe contra ſponſum rogata erat, ſponſio, cui deſponſata quod erat, ſponſus, quo die ſponſum erat, ſponſalis: qui ſpopõderat filiam, Deſpondiſſe dicebatur, quòd de ſponte eius, id eſt, voluntate, exierat. Non enim ſi nolebat, dabat, quod ſponſu erat alligatus, nam in comœdiis vides dici,

Sponden

Spondent tuam gnatam filio vxorem meo?

quòd tum & Prętorium ius ad legem, & Cenſorium iudicium ad æquum æſtimabatur. ſic Deſpondiſſe animum quoque dicitur, vt deſpondiſſe filiam: quòd ſuæ ſpontis ſtatuerat finem, &c. Itaque qui ad id quod rogatur non dicit, non reſpondet: vt non ſpondet ille ſtatim, qui dixit Spondeo, ſi iocandi cauſſa dixit: neque agi poteſt cum eo ex ſponſu. Ita quiſquis dicit in Tragœdia.

Meminiſtine te deſpondere mihi gnatam tuam?

quòd ſine ſponte ſua dixit, cum eo agi non poteſt ex ſponſu, *Hactenus Varro.*

Spondere in incertum, eſt non incertam nummorum ſummam, ſe quantumcunque quis debeat fide ſua iubere: quæ periculoſiſſima ſponſio erat. *Seneca*: Sed non ſibi ſponderi in incertum iubebis, ſi fiſco obligabis.

SPONSIO, apud antiquos genus erat ſtipulationis, qua plerunque vti ſolebant poſt interdicta, cùm litis quædam appendiculo incidiſſet, aut etiam ſi alio modo inter duos controuerteretur: Fiebat autem Sponſio, interpoſita ſtipulatione certæ pecuniæ, quamuis qui litem intendebat, daturum ſe, ni veram cauſſam haberet, promittebat. Actor enim primùm ſpondebat: id eſt ſponte atque vltrò ſponſionem deferebat aduerſario, quem ideò ſponſione laceſſere & prouocare dicebatur: ab eo namque poſtea ſummam eandem ſtipulabatur. hic autem aut fateri cogebatur, aut ſi inficiaretur, reſtipulari: tum actor iterum ſtipulanti aduerſario ſpondebat. Græcis erat decima pars rei controuerſæ, cauſſis priuatis, in publicis, quinta.

Sponſio autem à Sacramento ſic differt (*vt in Quintianā exponit Hoto.*) quod in ſacramentis deponebantur in ſacro pecuniæ: & qui cauſſa cadebat, eius pecuniæ referebantur in ærarium, at in ſponſionibus non deponebantur: ſed tantùm interpoſita ſtipulatione promittebantur. Aliis omnibus in rebus ſimillima erat vtriuſque ratio: quemadmodum ex iis locis cognoſcimus, in quibus ſacramentum & in poſſeſſionis, & in proprietatis controuerſiis interpoſitum dicitur: *vt in lib. de Ora. & in Ora. pro Mil. & apud Aſcon. Verrin.* 3. vbi de ampliatione loquitur. vide ſuprà Sacramentum. Poſtea tamen

Sponſio appellata eſt, *inquit Paulus*, non ſolùm ea, quæ per ſponſus interrogationem fit, ſed omnis ſtipulatio, promiſſióque, *l. 19. §. dictum. D. de adil. edict. l. 7. D. de verb. ſig.* Alij libri, Sponſi: corruptè, nam Sponſus, ſui, etiam dicimus, vnde Actio ex ſponſu: & illud Seruij Sulpitij *apud Gell. lib.* & c. 4. Si poſt eas ſtipulationes vxor non dabatur, an non ducebatur, qui ſtipulabatur, ex ſponſu agebat, iudices cognoſcebant.

Sponſio, pro certatione pignorum, ni ita ſe res habeat, vt qui deponit affirmat: vt qui ex certatione ſuperior diſcedet, pecuniam in ſtipulatum deductam, pignoríve depoſitam ferat. *Vlpia. l. 17. §.* 5. D. *de praeſcript. verb.* Si quis ſponſionis cauſſa anulos acceperit, nec reddit victori, &c. In ſponſionibus enim anulorum pignoribus certatum docet. *Plin. li. 35. c. 1.* Eodem ſenſu ſponſionem facere dixit *Marcianus, l. 3. D. de aleator.* Sic Martial. lib. 11. *Sed cum ſponſio, fabulaq; laſſa. De Scorpo fuerint & Incitato.* Macrob. libro tertio cap. 17. Nec moratus, ſponſione contendit, pignus cuſtodiente Munatio Planco.

SPONSVM, actio erat ex ſponſione, quæ ab aduerſariis in priuatis controuerſiis fiebat, nata, *Cicero pro Quintio*: Sponſionem facere maluit. fecit. Te iudicem C. Aquili ſumpſit. ex ſponſo egit.

SPONSVS Seruius in illud Æneid. 10. *Gremiis abducere pactas*: id eſt, ſponſas, inquit, nam ante vſum tabularū matrimonij cautiones ſibi inui-

cem emittebant, in quibus ſpondebant ſe conſentire in iura matrimonij & fideiuſſores dabant. vnde & admiſſum eſt, vt dicamus virum à ſpondendo ſponſum. Cæterùm propriè ſponderi puellæ eſt. ergo ſponſus, non quia promittitur, ſed quia ſpondet, & ſponſores dat.

SPONSORES dicebantur, quos noſtri fideiuſſores poſtea nominarunt, id eſt, quibus ſpondentib. pecuniæ cuipiam creduntur, aut aliquid denique promittitur. *Cic. pro Quintio*: Cur cæteri ſponſores & creditores nō conuenerint? *Idem ad Att. lib.* 1. Tulliola deliciolæ noſtræ, tuum munuſculum flagitat, & me vt ſponſorem appellat. mihi autem abiurare ſatius eſt, quàm dependere.

SPONSARE, ſponſalia contrahere, ſtipulari ſibi vxorem dari. *Paul. l.* 38. *D. de rit. nupt.* Si quis officium in aliqua prouincia adminiſtrat, inde oriundam, vel ibi domicilium habentem ſponſare non prohibetur.

SPONSALIA, *inquit Florentinus*, ſunt mentio & repromiſſio futurarum nuptiarum, *l.* 1. *ff. de ſponſal.* quo in loco Mentionem Latinè dixit, vt apud Græcos dicitur μνῆστις, vel μνηστεία. Definit etiam ſponſalia hoc modo Hotom. vt ſint mutua repromiſſio futurarum nuptiarum rectè atque ordine inter eos quib. iure ciuili licet, facta. Dixit mutua repromiſſio, quia tam virum mulieris quàm mulierem viro repromittere oportet. Vnde Spondere olim puellæ pater dicebatur, adoleſcentis autem Deſpondere. Dixit, Rectè atque ordine: quia conſenſum non modò partium, verùm etiam eorum in quorum poteſtate ſunt, adhiberi oportet, *l.* 7. *D. eo.* deinde quia licet neque ſtipulatio, neque ſcriptura neceſſaria ſit, teſtatione tamen opus eſt, tametſi etiam inter abſentes, per epiſtolam aut nuncium contrahi poſſunt, *l.* 4. *eo.* Dixit, Inter eos quibus iure ciuili licet, quia ſponſalia inter eos demum contrahi poſſunt, inter quos etiam nuptiæ poſſunt *l. ſi quis tutor.* §. *quamuis.* D. *de rit. nupt.* ætate tamen excepta, *l.* 14 *D. de ſponſal. l.* 4. *D. de rit. nupt.* vbi traditur ſpōſalia inter impuberes rectè contrahi, dummodò ſeptem annis minores non ſint. Seruius autem Sulpitius Sponſalia ſic exponit: Qui vxorem, inquit, ducturus erat, ab eo vnde ducenda erat, ſtipulabatur eam in matrimonium ductum iri: qui daturus erat, itidem ſpondebat. Is contractus ſtipulationum ſponſionúmque dicebatur ſponſalia. Tunc quæ promiſſa erat, Sponſa appellabatur: qui ſpoponderat ducturum, Sponſus. Sed ſi poſt eas ſtipulationes vxor non dabatur, aut non ducebatur, qui ſtipulabatur, ex ſponſu agebat, iudices cognoſcebant. Iudex quamobrem data, acceptáve non eſſet vxor, quærebat. Si nihil iuſtæ cauſſæ videbatur, litem pecunia æſtimabat, quantique interfuerat eam vxorem accipi aut dari, eum qui ſpoponderat, aut qui ſtipulatus erat condemnabat. Hoc ius ſponſaliorum obſeruatum dicit Seruius ad id tempus, quo ciuitas vniuerſo Latio lege Iulia data eſt. Hæc eadem Neratius ſcripſit in libro quem de nuptiis compoſuit *Gell. lib.* 4. *c.* 4. Sponſaliorum autem formulam Plautus hanc profert in Pœnulo:

AGORAST. *Audi tu patrue, dico, ne dictum neges:*
Tuam mihi maiorem filiam deſpondeas
P. Pactam rem habeto. A. Spondéſne igitur?
P. Spondeo. A. Mi patrue ſalue: nam nunc es planè meus.

Item in Trinum.

LYSIMACH. *Sponden' ergo*
Tuam gnatam vxorem mihi? CHAR.
Spondeo & mille auri
Philippum dotis. LYSIM. *Iſtac lege filiam tuam ſponden' mihi*
Vxorem dari? CHAR. *Spondeo.*
L. Et ego ſpondeo idem hoc.

SPONGÆ, quib. columnæ, pauimenta, podia, exterguntur (alij, effinguntur) inſtrumenta ſunt domus, *l. quæſitum.* §. *canales. D. de inſtr. vel inſt. leg.*

SPOR-

SPORTÆ, calathi de vimine texti, *l.3.D.de pen.leg.* in quib. etiam pecuniæ condi ſolebant, *vt Aſconius in Verrinis ſcribit.* Hinc

SPORTVLA, id eſt, capſa pecuniæ condendæ cauſſa parata: ſed conſuetudo tulit, vt pro ipſa pecunia vſurpetur. Et quoniam in ſportulis obſonia, & pecunia & cœnæ ferebantur, hinc factum, vt ſportulæ pro iis cibis & ea ſtipe & pecunia acciperentur, quæ à magnatibus iis quotidie dabatur, qui ipſos officij gratia eſſent comitati, aut domi ſalutauiſſent togati. Opponebantur autem rectæ cœnæ, quæ erat cùm clientem lautè excipiebant & paſcebant. *Tranquillus in Domitiano*: Sportulas publicas ſuſtulit, reuocata cœnarum rectarum conſuetudine. Erogationes quoque illæ, quæ in ordinem decurionum fiebant, ſportulæ appellantur, *l. 5.§.vltim. D. de donation.int.vir.l.6. §.1.D.decurionibus, vt & ex Plinij Epiſt.ad Traian.lib.10.apparet.* Sed & pecuniæ illæ, quæ iudicibus, vel viatoribus, id eſt, executoribus litium ac negociorum pro ſalario dabantur. Sportulæ ſunt appellatæ, *rubr.de ſport. iud.l.31.§.executoribus. D. de epiſ. & cleric.§.tripli.Inſtitution.de actionibus. l.4.C.de caſtrenſian.libro 12.leg. 12. C. de proxim. ſacr.ſcrinio. leg. vltim. C.de præpoſit.agen.in rebus leg. vltim. §. autem. Cod. de re milit. libro 12.de quibus vide Alciatum libr. Diſput. 3. cap.17.* aliter enim his in locis hoc verbum accipiendum cenſet: *itémque Nouella.82.*

Sportulæ pro ſalariis annuis, *in l. 120.D.de leg. 1.* niſi cui magis placeat municipales erogationes interpretari. Quo ſenſu in antiquis inſcriptionibus hoc verbum aliquotiens accipitur.

Σπουδαῖοι, *l.1.C.de vet.iur.enucl.* ſtudio, amore, curáque dignum.

SPVRCARE, fœdare, corrumpere, impurum reddere, *Paulus leg.1. §.1.Dig.de extraord.crimin.* Fit iniuria contra bonos mores, veluti ſi quis fimo corrupto aliquem perfuderit, aquas ſpurcauerit. Vbi tamen CORREPTO legendum ſuſpicatur, Hotom. *Vlpia.l.27.§.31.D.ad l.Aqui.* Cum eo planè qui vinum ſpurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit. Bud. interpretatur, aqua infuſa diluit.

SPVRII *Plutarchus in Problem.* Spurius primum nomen eſt apud Romanos, vt Sextus, & Decumus, & Caius, prima autem nomina non tota ſcribunt: ſed aut vna litera, vt T. Titum: aut duabus, vt Cn. Cneum: aut tribus, vt Sex. Sextum, & Ser. Seruium, Sic Spurius Sp. ſcribebatur. eos autem qui ſine patre erant, qui ἀπάτορες Græcè dicuntur. S. & P. deſignabant, quaſi ſine patre dicerentur. *Hactenus Plutarch.*

SPVRIVS appellatur, qui matre quidem certa, patre autem incerto natus eſt, *ait Vlpian.cap.Inſt.4.* ſic dictus, vt ait Iuſtinianus, à Græca voce, quaſi σποράδην conceptus, *§.ſi aduerſus.de nuptiis.* Generale itaque nomen eſt, quod iis omnibus conuenit, qui ſine patre iuſto nati ſunt: qui etiam vulgò quæſiti appellantur, *l.vulgò. D. de ſtat. hom.* Patet id quoque collatione, *l.2.& l.4.D.vnde cogn.* & appellantur etiam Liberi naturales, paſſim *ſub rubr.C.de nat.liber.* Spuriorum autem quinque ſunt ſpecies: nam alij ex concubitu naſcuntur, alij ex ſcortatione, alij ex ſtupro, alij ex adulterio, alij ex inceſtu. De natis ex concubina teſtimonium eſt *in l. cum tabulis.16. §.1. D. de his qui vt indig.* de natis ex meretrice, *in l.palàm. 43. de ritu nupt.* de natis ex virgine vel vidua honeſtæ exiſtimationis, *in l. ſi qua illuſtris.5.C.ad SC.Orphi.l. priuignus.7.D. de gradib.* de natis ex adultera, *in l. imperatores.ff. de probat.* de inceſta. *l.ſpurij.6.de decurionib.*

Squalidus ager, quaſi excolidus, inquiunt auctores de limitibus agrorum, quòd iam à cultura exierit, ſicut Exconſul.

STABVLA, ἱπποστάσιον ὀνοστάσιον locus ad ſtationem iumentorũ paratus *l.13.in fin.D.de vſur.* Eſt etiam

STABVLVM, ad hominum manſionem conſtitutum diuerſorium, *l.1. in fin. D. furti aduerſ. naut.* Vnde ſtabulum πανδοχεῖον vertit Theophil. *in §. pen. Inſt. de obli.* quæ ex quaſi delict. *Cypria. Epiſtol.13. libr.3.* Aut ſi, inquit, in via ſtabulum aliquod obſideri & teneri à latronibus cœperit, vt quiſquis ingreſſus fuerit, incidentium illic infeſtatione capiatur, nónne commeantes hac opinione comperta ſtabula alia appetunt tutiora, vbi ſunt fida hoſpitia, & receptacula commeantibus tuta. *Varro libr.4. de ling. Lat.* Inde Locarium, quod datur in ſtabulo, aut taberna, vbi conſiſtunt. Hinc

STABVLARIVS, qui ſtabulum exercet, & iumenta apud ſe ſtabulari permittit, *l.1. §. caupones l.5. & l. vlt. in fi. D. de naut. caup. ſtab.* Vel qui tecto viatores, vel commeſſatores accipit. *Senec. lib.1. de beneſi. c.13.* Nemo, ait, ſe ſtabularij aut cauponis hoſpitem iudicat. *Tertullian. in Apologet. cap.39.* Aliis cœnatur s creditor erit neceſſarius Herculanarum decimarũ pollutarum ſumptus ſtabularij ſupputabunt. Vbi tamen Rhenanus ſine ratione, tabularij, emendat. *Apuleius lib.1. de Aſino aur.* Sumo, ait, ſarcinulam, & pretio manſionis ſtabulario perſoluto, capeſſimus viam.

STAGNVM eſt, *ait Vlpia.* quòd temporalem continet aquam ibidem ſtagnantem, quæ quidem aqua plerunque hyeme cogitur, *l.1. §.1. D. vt in flumin. publ.* Idem ait Feſtus. Eſt autem à *στεγνὸν vt vulg. Varro lib.4. ling. Lat.* Eſt etiam Stagnum metalli genus, *vt in vet. gloſſ. Græcu. κασσιτέρον.* A quo

STAGNEI nummi, id eſt, *κασσιτέρεοι, l. 6. §.1. D. ad l. Corn. de falſ.*

STALLVS in choro, *c. dilectus. de præben.* piſces ex Canoniſtis, & putem eſſe eum locum, vbi ſedere Canonicis in fratrem receptis licet.

STAMEN, quicquid in colo ad nendum ponitur. Aliàs (*vt ſcribit Sipontinus*) ſtamina dicuntur fila recta in opere textorio & ſtabilia, per pectinem tranſmiſſa, quibus alia quæ ſubtegmina vocantur intertexuntur. Hinc *apud Vlpian. leg.70. in princ. D. de leg.3.* Stamen & ſubtegmen ſumuntur pro filo ſtaminis & ſubtegminis cauſſa parato. Apud Paulum in Sententiis ſumitur vtrunque in Sipontini ſignificatu. Dicendum verò Subtemen, non Subtegmen, Subtemen enim, id eſt, quod ſubeſt ſtamini: & ita Gloſſæ, Subtemen *κρόκη ῥοδανό.* & Lucilius apud Nonium (vt in manuſcriptis legitur) Foris ſubteminis pannus eſt.

STARE ſententia arbitri, nihil aliud eſt, quàm id agere, quantum in ſe ſit, vt arbitri ſententiæ pareatur, *le. 28. D. de arbitr.* Stare, manere, firmum eſſe, *leg. ſancimus. C. de teſta.* Stare per aliquem quid ſit, *docet l.1. §. ea igitur. Digeſt. quod legat.*

STATIO, locus vbi quis ſui muneris obeundi cauſſa ſe ſiſtit, & ab interuentoribus appellari ſolet. Vel, In quo homines adeſſe frequentes & conuenire ſolent, vel audiendi, vel confabulandi, vel recitandi aliquid, vel reficiendi animi cauſſa, Græcis *σύστασις & κύκλος*, Latinis etiam circulus. *Vlpianus leg. item apud 15. §. conuitium.5. ff. de iniur.* Idem, & ſi ad ſtationem vel tabernam ventum ſit, probari oportere. *Gellius lib.13. cap.13.* Quæſitum eſſe memini, id plerìſque Romæ ſtationibus ius publicè docentium, aut reſpondentium, &c. Sic Iuuenal. Satyr.2.

Conuictus, therma, ſtationes, omne theatrum.

Plinius lib.1. Epiſtol. ad Senec. Plerique in ſtationibus ſedent, tempúſque audiendis fabulis conferunt. *Idem lib. 2. Epiſtol. ad Apollin.* Itaque prehendo amicos, ſupplico, ambio, domos, ſtationéſque circumeo. Eodem modo ſæpè ſtationes dixit Tertullianus, loca dèmonſtrans, in quibus Chriſtiani ſtantes die dominico Dominum orabant (nec enim eo tempore Deum, vti tum loquebantur, de geniculis adorabant) ídque nomen idem ipſe ait

dit eſſe ab exemplo militari tranſlatum in lib. de Oratione. Et ita Marcellinus quoque accepit in fin.lib.28. Hinc Stationes tabellionum dicuntur in Nouell. de tabellionibus, & Stationes fiſci, *l.1.C.de compen. l. 1.C. ne fiſc.rem quam vend.euin.*

STATIO, portus in quo naues tutò conſiſtunt. *Vlp.l.1.§.8.D.de fluminib.* Stationem dicimus à ſtando. Is igitur locus demonſtratur, vbi tutò naues ſtare poſſint. Sic apud Virg.Æneid.5.

Statio male fida carinis.

& lib.4.Georg.

Statio tutiſsima nautis.

Inde portum ſtationem eſſe concluſam Vlp.dixit.*l.59.de ver.ſign.* Hinc

STATIONARII milites, *apud Paul.in l.4.D.de fugit.* qui in portuum prædiis locati ſunt. Liminarchæ, inquit, & ſtationarij fugitiuos deprehenſos rectè in cuſtodiam retinent.

Statio etiam iumentorum, *in l.13.in fi D.de vſufruct.* Et ſtatio militum, *l.3. §.qui ſtationis. D. de re milit. Et apud Plin.li.10.Epiſt.*

STATIONARII *ſub.Rub.Cod. de curioſ.& ſtation.* quia cum Curioſis coniunguntur, (qui contra publici curſus leges commiſſa curioſè peruestigabant) videntur fuiſſe apparitores certis locis per vrbis vias diſpoſiti, vel per prouincias, qui magiſtratibus ſi quid commiſſum eſſet, renunciarent. *Vlpian.l.1.§.quies. D.de offi. præfect. vrb.* Debet etiam diſpoſitos milites ſtationarios habere, ad tuendam popularium quietem, & ad referendum ſibi quid vbique agatur. *Impp.l.ſi quis.31. Cod. The.de epiſc. & cler.* Notoriis apparitorum, quos Stationarios appellant, deferatur in notitiam poteſtatum. Dicuntur etiam ſtationarij, qui portorio exigendo præerant, πλεῖναι *leg.vniuerſi. 5. C.de vectig. & commiſſ.* Sic Stationarios accipe, *l.ne quis, 6. C de dignitatib lib.2.* Ne quis ex vltimis negociatoribus, vel monetariis, abiectiſque officiis, vel deformibus miniſteriis, ſtationariis, omníque officiorum fæce, diuerſíſque paſtis turpibus lucris aliqua frui dignitate pertentet. Sunt tamen qui hoc in loco ſtationarios dici exiſtiment de iis, qui mercium viliſſimarum apothecas ſecum deferentes, certis in locis aliquandiu conſiſtunt, emptorem opperientes, qui & ob eam rem apothecarij dicuntur, *in l.ſi cohortalis.C.de cohortalib.* Cuiac.mauult *d.l.ne quis.* accipi, vt *l.1.D.de offi. præfect.vrb.*

STATIVA, *ſub rub.C.de tractor. & ſtatiu.* dicuntur diuerſoria, in quibus qui iuſſu Principis curſu publico vtuntur, & equos publicos ſumere, & cibum capere ſumptu publico ſolent. Euſtathius ἀλλαγὰς vocat. Dicuntur etiam Manſiones.

STATORES propriè ſunt carcerum cuſtodes, aut ædium cuſtodes, quos vulgò *Iauolarios* corruptè pro ianiculariis vocamus. Nam Stare verbum eſt eius rei. Manilius lib.5.

---immitis veniet, pœnaque miniſter,
Carceris & duri cuſtos, quo ſtante ſuperba.
Proſtrata iaceant miſerorum in limine matres.

In Priapeia:

Iam primùm ſtator hic libidinoſus
Alternis ineundo, & exeundo,
Porta te faciet patentiorem.

His vltimis temporibus Commentarienſes dicebantur. Aliàs circitores dicuntur, vt in Priapeia:

Quid mecum tibi circitor moleſte?
Ad me quid prohibes venire furem?

Statores etiam videntur dici ſerui aut liberti, qui prope herum aut patronum ſtant, & ei præſtò ſunt, & ſi quem quærat, arceſſunt ſiſtúntque. *Petronius:* Quædam enim fœminæ ſordibus calent, nec libidinem concitāt, niſi aut ſeruos viderint, aut ſtatores altius cinctos: pro quo diſcinctos legi vult *Turneb. Adu. li.4.cap.19.* Aliàs etiam Stratores ſunt miniſtri magiſtratus, id eſt, præſidum, aut proconſulum: ita dicti quod ſemper magi-

Digitized by Google

ſtratui præſtò ſint: vt apparitores ab apparendo, *Vlpian.l.10. quib. ex cauſ. maior.* In eadem cauſſa ſunt & qui à militibus, ſtatoribúſque, vel à municipalibus miniſteriis aſſeruantur. *Idem in leg.4. de offic.proc.* Nemo proconſulum ſtatores ſuos habere poteſt, ſed vice eorum milites miniſterio in prouinciis funguntur. *Cicer. epiſt.19.lib.2.Fam.* Exiſtimaui eſſe faciundum vt ad te ſtatores meos & lictores cum litteris mitterem.

STATERA, iudicij æqualitas, *c.1.de re iud lib.6.*

STATER, & ſiclus eadem ſunt, A.Aug. ad Modeſt. Siclus. pendit ſemunciam.

STATHMVS, id eſt, manſio, miliaria habet ſeſquinouem & viginti. *Cuius fit mentio Nouell. Vt omn. prouin.mag.obtemp.Conſt.68.*

STATIM, cum temperamento temporis accipiendum in certis Iuris noſtri locis, Albericus oſtendit. Eſt vbi pro illico ponitur, *vt in leg.fin.Cod. de bon.quæ liber.Vide Bartol.in leg.qui pignori obligari.§.fin.ff.de auct.tut.* Statim etiam nonnunquam eſt perpetuò & perſeueranter, ſine intermiſſione, ſine laxamento, *l.tutor.7.§.vſuræ.ff.de admin.tut.* Vſuræ, *inquit Vlpian.* à tutoribus non ſtatim exiguntur, ſed interiecto tempore ad exigendum & collocandum duum menſium. Sic accipi ſæpè in aliis auctoribus duo celebres Grammatici notarunt Nonius & Donatus.

STATVAS principum his qui ad eas confugiſſent, tutiſſimum aſylum fuiſſe, *in lib.4.Antiq.docet Briſſonius.* Inde ad ſtatuam confugere, id eſt, ad ſtatuam Cæſaris legimus, *l.2. D.de his qui ſunt ſui vel al.l. 1. in prin. D.de offic.præf.vrb.l.27.§.apud Labeonem.ff. de ædil.edict.l.28.§.ad ſtatuas. ff.de pæn.leg.5.ff.de extraord.crimin.l. vnic.C.de his qui ad ſtat. confug. §.ſed & maior. Inſtit. de his qui ſunt ſui vel alieni iur.Suetòn.in Tiberio cap.53.* Nouiſſimè calumniatus, modò ad ſtatuam Auguſti, modò ad exercitum confugere velle, Pandatariam relegauit *Plinius lib.10. Epiſt. ad Traian.* Miles qui eſt in ſtatione Nicomedenſi ſcripſit mihi Callidromum quendam nomine cum detineretur à paſtoribus, quibus operas ſuas locauerat, ad tuam ſtatuam confugiſſe. *Sidonius Apollinaris lib.1.Epiſtol.ad Mõtium*: Ac principe poſt diem viſo, in forum ex more deſcendendo: quod vbi viſum eſt, illicò expauit, vt ait ille, nihil fortiter auſa ſeditio: alij tamen mihi plus quàm deceret, ad genua prouolui: alij ne ſalutarent, fugere poſt ſtatuas, alij poſt columnas, &c. Conſtat autem forum Romanum ſtatuis & columnis refertum fuiſſe: ideò etiam, qui circa ſtatuas & columnas in foro ſe occultarent, vt occurſum creditorum effugerent, videri latitare probat, *l.Fulcinius.§.illud ſciendum.ff.de quib.ex cauſſ.in poſſ.eat.* quãquam in omnibus exemplaribus legitur ſtationes.non ſtatuas. *Vide Cuiac. Obſer.li.1.c.13.*

STATVARII, *leg.1.Cod. de excuſ.artif.* Græcis ἀνδριαντοποιοί. id eſt, ſimulachrorum fictores.

STATVERE non dicitur, qui magiſtratum poteſtatémve habet, niſi rem perfecerit, ac ius ſtatuendi habuerit, *l.1.ff.quod quiſque iur.*

STATVTVM, idem quod lex ciuilis, vel municipalis. Et hoc recipere interpretationem, Salomon affirmat, & Zaſius probat. Quod eſt contra eos, qui contendunt, non aliter ſtatuta, quàm verbotenus intelligenda. Sciendum autem, quòd Roman. ius ab initio non aliud fuit, quàm municipale, nec XII.Tab. leges aliud tum erant, quàm id, quod noſtri nunc ſtatuta vocant. Poſt propagatum verò Imperium cœpiſſe ius eſſe commune inter omnes Imper. Roman. populos: quod ceu poſitiuum, Iuriſconſ. ſecundum voluntatem, ex bono & æquo ſemper fuit interpretatum, vt in ipſis Pandect. libris licet inſpicere. Quia verò nihil eſt inæqualius locorum circumſtantia, non poteſt ius Romanum æqualiter obſeruari vbique: idcircò receptum eſt, ſcribi ſtatuta,

Digitized by Google

ſtatuta, non ſolùm vt aliquid addatur, aut detrahatur legi generali, verùm etiam contra legem generalem Romanorum, *l. omnes populi & §. ius autem ciuile. Inſtitu. de iure nat. vide Bart. in l. omnes populi. D. de iuſti. & iure.*

STATVTA libertas, quæ in diem vel conditionem deſtinata eſt, *l. 1. & 6. ff. de ſtatulib. l. 81. §. penulti ff. de leg. 1. l. 15. & 16. ff. de noxalib. l. 27. §. de eo quoque. D. ad leg. Iul. de adult.*

STATVTI, *vt ſcribit Balſamo Nomocanonis 8. c. 13.* certus erat aduocatorum numerus in foro præfecturæ prætorianæ & vrbicariæ, ſicut in quaque militia & collegio certi ſtatuti ſunt, *vt videre eſt l. 7. C. de proxi. ſac. ſcrin. & l. vltim. C. de iuriſd. omn. iud.* qui fuit ſub primiceriis: ex quibus duo fiſci patroni quotannis prodibant qua ex re curiali, & cohortali fortuna liberabantur cum liberis omnibus quandoque ſuſceptis.

STATVM, participium à verbo Siſto, quod eſt præſento, & quaſi præſentiam corporis exhibeo. *Vlpian. in l. 3. ſi quis ius vocat.* Cùm quis, *inquit*, iudicio ſiſti promiſerit, neque adiecerit pœnam, ſi non ſtatum eſſet. *Idem ſi ex nox. cauſ. leg. 1.* Non videri, *ait*, in eadem cauſſa ſtatum.

Status dies cum hoſte vocatur, qui iudicij cauſſa conſtitutus eſt cum peregrino. Eius enim generis ab antiquis Hoſtes appellabantur, quod erant pari iure cum populo Romano, atque hoſtire ponebatur pro Æquare. Plautus in Curcul.

Si ſtatus condictus cum hoſte intercedit dies,
Tamen eſt eundum quo imperant, ingratiis.

Feſtus.

Status perſonarum conditionem ſignificat. Secundum quam alij ingenui ſunt, alij libertini, alij ſerui. *titul. de ſtatu hom. titul. ne de ſtatu defunct.* Vnde inſtrumenta ſtatu, quibus manumiſſio vel ingenuitas probari poteſt, *l. 8. ff. quod met. cauſ.*

Status cauſſæ pro liberalibus iudiciis, quibus ex libertate in ſeruitutem, vel ex ingenuitate in libertinitatem quis petitur, *leg. 8. §. ſi quis Digeſt. rem. rat. hab. leg. 1. Cod. de offic. prætor. l. 38. §. ſi ſtatus. D. de procuratorib. leg. 1. §. ſed & ſi de ſtatu. D. de tab. exh. l. 6. Cod. de fide inſtrum. leg. 3. Cod. de ord. cognit. & aliàs ſæpè.* Serui porrò ſtatum non habent. Ideóque in libertatem perducti, mutare ſtatum non videntur, *leg. 3. §. vltim. & leg. 4. D. de ca. minut.* Statum autem mutant liberi omnes, qui vel ciuitatem, vel libertatem, vel familiæ ius amittunt, *leg. 2. Digeſt. de in integ. reſtitut. leg. 1. Digeſt. de cap. minut. leg. 9. §. Papinianus. D. de minor.*

Status aliàs ſignificat caput cauſſæ, ſeu principalis quæſtionis iuris vel facti, ad quam reliqua ſunt referenda.

Statum etiam obligationis, pro conditione & natura dicimus, *leg. 9. §. 1. Digeſt. de duobus reis, leg. 118. in fin. Digeſt. de verb. obligatio. & leg. 124. Digeſt. eod. titul. coniuncta l. 12. §. penultim Digeſt. de ſolutionibus.*

Status, pro ſtata, plena, integra, perfecta & firma ætate, nimirum annorum 25. ἀκμὰ Græcis. *Paulus in leg. 77. §. curatoris. de leg. 2.* Quanquam igitur teſtamento cautum eſſet, vt cùm ad ſtatum ſuum frater perueniſſet, &c. *Sic leg. cùm de ætate. Digeſt. de probat.* Et ſtatus ætatis dicitur *in l. penultim. Cod. quando dies leg. ced.* Dicitur iuſta ac legitima à lege Lætoria, *vt conſtat ex l. 2. Cod Theod. de donat.* in qua ita ſcriptum eſt: Donec annos Lætoriæ legis egreſſus, legitimam compleuerit ætatem.

STATVLIBER appellatur, qui ſub conditione teſtamento liber eſſe iuſſus eſt: *vt Vlpian. inſtitut. titul. 2. ſcribit.* ſic veter Gloſſ. Statuliber, ὁ ἐλεύθερος χρόνῳ κατὰ διαθήκην ἀφεθείς. vbi tamen pro χρόνῳ, videtur ὅρῳ legendum, vt & voluit Ioſ. Scalig. in teſt. Statuliber eſt, inquit Feſtus, qui teſtamento certa conditione propoſita iubetur eſſe liber: & ſi per hæredem eſt, quominus ſtatuliber præſtare poſſit, quod præſtare de-

bet, nihilominus liber eſſe vid. tur. Hinc etiam ſtatum libertum exponunt veter. gloſſ. ἀπηλευθερωμένον τῆς ἐλευθερίας. cum nondum ſtatuliberorum recta ſit libertas, ſed inflexa quodammodò, donec extiterit conditio. ita enim eo in loco legendum mihi videtur.

Status Romã. mutatio prima, à regibus ad Conſules: cuius non alia fuit cauſſa, quàm tyrannis, hoc eſt, ſæuum ac violentum imperium, quod rex vltimus tandem exercere cœpit, *l. 2. §. exactis deinde. Digeſt. de orig. iur.* Secunda mutatio à Conſulibus ad Decemuiros, quæ propter leges ferendas contigit. Et eſt origo XII. Tabul. quæ cœpit anno ab vrbe condi. 303. Ab eiectis verò regib. 60. d. l. 2. §. poſtea ne diutius. Tertia mutatio à Decemuiris rurſus ad Conſules. *Ibid. §. deinde quia difficile.* Quarta & vltima Romani ſtatus mutatio, à Conſulibus ad vnum principem. Quæ monarchia ad nos peruenit. *§. nouiſſimè ſicut.*

STATINA dea, *apud Tertull. lib. de anima.* Prima etiam conſtitutio infantis ſuper terrã ſtatim Statinæ (non Ædeæ) deæ ſacrum eſt. Hanc Varro *lib. de liber. educ.* Statanum deum facit pueritiæ præſidem. Sed ſiue deus, ſiue dea, ſiue vtrunque, ſecundum eos, qui numina dicunt hermaphrodita, quia incorporea ſunt, & quod volunt aſſumunt corpus, tradit inde nomen (*vt idem Varro ſcribit 11. De vita popul. Roman.*) natus puer, ſimul ac ſublatus erat ab obſtetrice, ſtatuebatur in terra, vt auſpicaretur rectus eſſe. Ad quem morem forſitan referenda ſunt hæc verba *l. 3. C. de poſt. her. inſtit.* Illicò poſtquam in terram cecidit, vel in manibus obſtetricis. Certè ſic Poetæ loqui ſolent. Papin. 1. Syluarum, *-tellure cadentem Excepi, fouique ſinu.* & alibi apud eundem. Ex Cuiac. Obſeru. lib. 11. cap. 30.

Στεγονομία, *in Non.* cœnacula quæ penſiones ſunt ædium.

STELÆ, ϛῆλαι, ſunt propriè lapideæ pilæ ſurrectæ, in quibus fœdera inſcribi ſolebant, vt omnibus inoteſcerent, & in quibus etiam homines proſcribi ſolebant. Vtitur hoc verbo *Plinius libro 6. cap. 28. Vlpianus l. ſicuti. ſi ſeruitus vindicetur.* Stelãs columnas ſtructiles vocat. A columnis enim, quæ à Græcis κίονες dicuntur, hoc differunt, quòd hæ vno ſcapo conſtent, id eſt, lapide oblongo perpetuo: illæ ſtructura, aut lapidea, aut cæmentitia, aut lateritia. *Budæus.*

STELLATVRA *in l. 12. C. de eroga. milit. anno. lib. 12.* muneris ſpecies, forſitan ἀπὸ τοῦ ϛέλλειν, id eſt mittendo deducto vocabulo. Septem dierum, inquiunt Impp. ad Anthemium, per quos reſiſtentes tribuni emolumenti gratia ſolemniter ſtellaturæ nomine conſequuntur ſpecies, non aliter adærentur, niſi vt in foro rerum venalium diſtrahuntur. quod & videtur expreſſum in Cod. Theodoſ. in Conſtitut. quadam Honorij & Theodoſij ad eundem Anthem. Si quas ſub gratia donationis à militibus auferunt, quam merentur, annonas, duces, ſeu tribuni iuxta nummaria defixa pretia, ſine vlla dubitatione percipiant. Conſiſtebant autem Stellaturæ in annonis dierum ſeptem, aut earum pretio. Valde autẽ ad *d. l. 12.* pertinet hic Lamprid. locus in Alexandro; Tribunos, qui per ſtellaturas militibus aliquid tuliſſent, capitali pœna adfecit. *Item hic Spartian. in Peſcennio Nigro:* Nam & Imperatorum tribunos duos, quos conſtitit ſtellaturas accepiſſe, lapidibus obrui ab auxiliaribus iuſſit.

STELLIONATVS à Iuriſconſultis appellatur fraus omnis, crimen, dolus atque impoſtura, quæ propriam ſignificationem non habet, & in proprium delicti nomen non cadit, *l. 7. §. 1. D. ad Turpil.* veluti ſi quis rem alienam ſciens obliget, vel alij iam pigneratam: a ij denuò obliget: vel in pignore dando, pro auro æs ſubiecerit, *leg. 1. Digeſt. de crim. ſtellionat. leg. 17. §. 36. Digeſt. de pign. act.* Si-

aliâ. Similiter ſi quis ſciens ſtatu liberum diſſimulata eius conditione vendit: vel ſi creditor, cui numerata iam eſt pecunia, iterum eam accipiat, *l.29.§.penultim.D.manda.l.9.§.1. D. de ſtatu libe.* Eſt autem Stellionatus nomē deductum à Stellione animali verſutiſſimo, quod, *vt ait Plin. lib.* 30. *cap.*10. lacertæ ſimile eſt, nullúmque fraudulentius homini inuidet: ob idque ſtellionum nomen in maledictum tranſlatum. A ſimilitudine ſtellarum ſic dictus eſt, vt volunt quidam, quia eius corium varium eſt, vt exiſtimauit Verrius, quòd virus ſtillet cibo. *Tertull. de cibis Iudæorum.* Quis ſtellionem (comedit?) ſed maculas execratur prædam de aliena morte quærentes. Per parietem autem ſtellio repit: & Græcis ἀσκαλαβώτης dictus eſt, Stellionem ſuum veluti ſenium more cæterorum ſerpentium temporibus ſtatutis exuere, *Apuleius Apolog.* 1. *ſcribit. Meminit & Columella lib.9.cap.7.* Extraordinariam autem executionem ſtellionatus idem eſſe voluerunt in criminalibus, quod in ciuilib. iudiciis actionem de dolo. Vtraque ſubſidiaria eſt, ſed hæc ordinaria, id eſt, ex edicto Prætoris, illa extraordinaria. Nulla enim de eo crimine lex lata eſt, & ob id inſcriptum maleficium à rhetoribus appellatur. Et hoc eſt, quod ait, *l.3.D.de crimin.ſtellio.* ſtellionatum non eſſe crimen legitimum, id eſt, ordinarium.

STEMMATA cognationum Paulus appellat picturam & deſcriptionem graduum cognationis, *in l.6. D. de grad. affin.* nam στέμματα propriè de imaginibus dicuntur, quæ in atrio ſeruabantur. Martialis:

Atria Piſonum ſtabant cum ſtemmate toto.

Perſius:

Stemmata quid proſunt? quid prodeſt.
Pontice, longo
Sanguine cenſeri?

quanquam στέμματα etiam velamina dicuntur. Euripid. Oreſte, ἀστέμματον ξένια' ἐπίκλωσι δαίμων.

STERCVLINIVM, quod Sterquilinium vulgò dicitur, *apud Vlpi. l.17.§.1. ſi ſerui. vind.* eſt receptaculum ſtercoris. Item *in l.fundi. de actio. empt.* In ſterculinio, diſtinctio Trebatij probanda eſt, vt ſi quidem ſtercorandi cauſſa comparatum ſit, emptorem ſequatur: ſi vendendi, venditorem. Vbi ipſa ſtercoris congeries intelligenda eſt. Galli *Fumier* appellant.

STERILIS pecunia, quæ vſuras non parit, quæ & otioſa dicitur, *l.3. §.vſuras D.de cont. & vt.* Sic ſteriles nummi, *in l. 7. D. de vſur.* Et ſterilis dos, ſine commodo aliquo, *in l.4. in fi. D. de pactis dotalib.*

STIGMATA, *l.3.C.de fabricenſ.* notæ erant publicæ, quibus compungebantur brachia fabricenſium, ad imitationem tyronum. Ælius Amidenus lib.8.c.12. Στίγματα καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα οἷα ἐπὶ τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσί. Hinc etiam de iis, qui militiæ erant adſcripti Veget. libr. 1. Sed non ſtatim punctis ſignorum ſcribendus eſt tyro delectus. *Et libr.* 2. Nam victuris id cu e punctis milites ſcripti, & matriculis inſerti iurare ſolunt. Sic manu etiam ſignati aquarios oſtendit l.penul. C. de aquæduct.

STILLICIDIVM, à ſtilla, quod eſt diminutiuum à ſtiria, *vt ſcribit Seruius in 3. Georg.* Eſt autem, *inquit Varro, lib. 4. de lingu. Latin.* dictum, quòd aqua ſtillatim cadat. differt autem à Flumine, quòd hoc, inquit, continuè fluit. A quo in lege vrbanorum prædiorum ita ſcribitur, Stillicidia fluminaque vt ita cadant fluántque. Scaliger legit, Stillicidia, flumina, aquæ, vti fluant cadántque, vt in SC. quod extat apud Frontinum, Quominus ea aqua ire, cadere, fluere. Itaque alia eſt ſeruitus ſtillicidij, alia fluminis recipiendi, *l.ſeruitutes 20.§.primo D.de ſeruitu.vrban.* nam ſtillicidium eſt, cùm ex tectis flumina, cùm ex canalibus & alueis, plumbeis puta, vel ligneis,

aqua pluuia labitur. Itaque ſtillicidij recipiendi ſeruitus dicitur, qua vicinus pati cogitur, vt aqua pluuia ex tecto meo in ſuas ædes labatur: Fluminis verò, qua ferre cogitur, vt aqua eadem in alueum canalémve recepta, in ſuas ædes cum impetu feratur. dicta lege, ſeruitutes. vbi etiam hoc Paulus adiecit: Si Stillicidium inferius demittatur, pro ſtillicidio flumen fieri, Stillicidium ſitulæ dixit Tertullianus, in libro aduerſus Gnoſticos.

STILLICIDIA immittere, *l. 1. §. item ſciendum. D. de aqu. & aqu. plu. l. 28. in fin. D. de ſeruit. vrb. l. 17. D. ſi ſerui. vindica.* & proiicere, *l. 20. D. de ſeruit. vrban.* Is verò, in cuius aream ſtillicidium cadit, recipere & excipere, & ſuſcipere dicitur, *l. 17. §. vlti. l. 20. in fi. D. de ſeruit. vrb. l. 9. §. 1. D ſi ſeruit. vindi.*

STIPS, ſtipis, veteribus æs dicebatur, *inquit Varro lib. 4. de ling. Lat.* à ſtipando deducto vocabulo, nam quòd aſſes libræ pondo erant, qui acceperant maiorem numerum, non in arca ponebant, ſed in aliqua cella ſtipabant, id eſt, componebant, quò minus loci occuparet. Stipare, ἀπὸ τοῦ στείβειν, fortaſſè Græco vocabulo. Id apparet, quod vt aliàs, inſtitutum etiam nunc diis cum theſauris aſſes dant, ſtipem dicunt. Simile ferè dictum eſt in vita Lycurgi apud Plutarchum, & Porphyrium, περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης μεγάλης δεῖσθαι. Hãc pecuniam ſic repoſitam in cella Dei, *Feſtus ait.* Impenſam vocatam fuiſſe, quòd nondum eſſet penſa, ſed tantùm ſtipata. De ſtipe quæ theſauris dabunt, ſic *Seneca in Epiſtolis:* Colitur autem non taurorum opimis corporibus contrucidatis, vel auro, argentóque ſuſpenſo, nec in theſauro ſtipe infuſa, ſed pia & recta voluntate. Et Ouidius:

Dic, inquam, parua cur ſtipe quærat opes.
Contulit æs populus, de quo delubro Metellus
Fecit, ait: danda mos ſtipis inde manet.

Sic Stips pro pecunia, *l. 1. D. de coll. & corp.* Hinc

STIPENDIVM, æs militare eſt, *vt idem Varro inquit*, ab ſtipe dictum: quod & ſcripſit *Vlp. l. 27. de verb. ſignifi.* Stipendium, *inquit*, à ſtipe appellatum eſt, quòd per ſtipes, id eſt, modica æra colligatur. Idem hoc etiam Tributum appellari Pomponius ait: Adtributum Varro. Vide Tributum. Hinc

Stipendia merere dicuntur, qui militant, *l. 18. D. de re iudicata.* Impleuiſſe verò ſtipendia dicuntur, qui legitima militiæ tempora impleuerunt, & pleno ſtipendiorum numero functi ſunt, *rub. de his qui non implet. ſtipen. lib. 10. C. l. 8. D. de re milit.* Stipendia porrò non militiæ tantùm, ſed & legationis dicimus, *l. 6. in fin. D. de legationib.*

STIPENDIARII populi, *inquit Varro*, qui ſtipem, id eſt ſtipendia, & æs militare pendebant. Ab eo, inquit Ennius ſcribit: Pœni ſtipendia pendunt. Hinc Cicero in Verrem, Hiſpanis & pleriſque Pœnorum vectigal ſtipendiarium dicit, impoſitum. Vegetius tamen Stipendiarios milites vocat, qui aliquot iam ſtipendia habent, hóſque tyronibus opponit: Non tantùm, inquit, à tyronibus, ſed à ſtipendiariis militibus ſalitio equorum diſtrictè eſt exacta.

STIPENDIARIA & Tributaria prædia dicebantur, quibus Italiæ ius conceſſum non erat, ſed ſtipendia & tributa pendebant. *Imper. §. 35. de re. diuiſ.* Vocantur autem ſtipendiaria & tributaria prædia, quæ in prouinciis ſunt: inter quos nec non & Italica prædia ex noſtra conſtitutione nulla eſt differentia.

STIPVLA illecta eſt, *ait Gaius*, ſpicæ in meſſe deiectæ, necdum lectæ: quas ruſtici cùm vacauerint, colligunt, *l. 30. ff. de verb. ſign.*

STIPVLARI, verbum commune eſt, *vt & Priſcianus lib. 5. notat, &* Suetonij

Suetonij auctoritate ex lib.8. Pratorum confirmat. Stipulari autem dicitur in iure is tantùm, qui interrogat, nec enim pro ſpondere vel promittere ſumitur, *l.7.D.eo quod certo loc.* Si tamen certo loco traditurum ſe quis ſtipulatus ſit, hac actione vtendum erit, *ſic nec l. 26. §. ſi decem. D. de condict.* Si decem aut Stichum ſtipulatus, ſolutum quinque: illo enim loco ponitur pro interrogare, atque ita adiectiuè ſumitur: hoc verò, vt mirum videri non debeat, ſi dixerit Connanus hoc verbum nuſquam in iur. ad promiſſorem referri. Iſidor. tamen *lib. 10. Etym.* ſic ſcripſit, ſtipulator promiſſor. Stipulari enim pro promittere eſt. *Idem lib 5.Etym.cap.24.* Stipulatio eſt promiſſio vel ſponſio, ſed cur id neſcio.

Stipulari de aliquo, pro, ab aliquo, Iuriſconſulti dicunt, *l.54. §. inter. D. loca. l.19. ad Velleia. l. 110. de verb. oblig. l.13. §.1. D. de recept. arbitr.*

Stipulari ſtipulationem, pro interponere, *Vlp. l.3. §.1. D. de iudic. ſolui.* Stipulationem iudicatum ſolui & procurator, & tutor, & curator ſtipulari poſſunt.

STIPVLATIO, *inquit Pomp.* eſt verborum conceptio, quibus is qui interrogatur, daturum factúrùmve ſe, quod interrogatus eſt, reſponderit, *l.5. §.1. D. de verb. obl.* Vel ſic: Stipulatio eſt, conuentio ſolemnibus verbis ex interrogatione & reſponſione confecta. vbi verbis, quod fiat adnotandum, ſatis ex eo patere non fieri eam, niſi inter præſentes. Stipulationem autem inde dictam Tribonianus tradit, quod ſtipulum apud veteres firmum appellabatur, fortè à ſtipite deſcendens, titul. de verb. oblig. in prin. quod Græcus interpres vertit, ἀπὸ τῦ ςελέχυς. Et ſtipitem quidem antiqui vocabant fuſtem terræ defixam, vt auctor eſt Feſtus: quo boues & cætera animalia alligarentur, vt retinerentur certo loco, & arbuſculis ne nocerent. qua ſimilitudine fortaſsis ſtipulationem exiſtimauit dictam eſſe: de qua & hunc verſiculum veriſimile eſt factum:

Verba ligant homines, taurorum cornua funes.

Aliis hoc videtur abſurdum, & legunt, Fortè ἀπὸ τῦ ςυπποῦ deſcendens, ςύφω enim adſtringo & alligo ſignificat. Stipulationem enim dictam ait Paulus, quaſi firmum adſtringendæ obligationis vinculum, *lib. 5. Sentent. titul. 7.* Varroni tamen loco præcitato aliud videtur, qui ſtipulationis vocabulum à ſtipe deductum cenſet: & Stipulari eum dici, & reſtipulari, qui pecuniam alligat: id eſt, *(vt exponit Connanus)* qui aliquem ſibi alligat pecuniæ promiſſæ. Feſtus autem, Stipem eſſe nummum ſignatum, inquit, teſtimonio eſt & id, quod datur in ſtipendium militi, & cùm ſpondetur pecunia, quod ſtipulari dicitur. Sed cùm ſtipulatio non pecuniæ modò, ſed rerum omnium eſſe poſſit, quæ veniunt in hominum commercium. Tribonianus fortaſſe eam maluit à ſtipite deducere, quàm à ſtipe. Antiquitùs autem ſtipulationes certis verbis ſic concipiebantur, vt eodem quis verbo reſpondere cogeretur, quo eſſet interrogatus: ſiue pro ſe, ſiue pro alio vellet promittere, Vt, ſpondes? ſpondeo: Promittis? promitto: Dabis? dabo: Facies? faciam. Sed hac verborum ſolemnitate per Leonem principem ſublata, *l.19. C. de contrah. ſtipul.* placuit etiam Iuſtiniano, nihil referre iiſdem, ne an diuerſis verbis, aut quibus linguis vtantur contrahentes ſtipulationem: dummodò vterque alterius mentem & conſenſum ſanè intelligat, ſiue per ſe, ſiue per verum interpretem. Hinc earum, quæ Græcis verbis concipiebantur, hæ annotantur formulæ *apud Cuiac. Obſer. li.14. c. vlt.* Apud Ariſtoph. in Pluto: φθέγξαι αὖ ἤδη πονηρὸς; φημ' ἐγώ, vel his verbis: κελεύεις; κελεύω. Homer. Odyſſ. θ. ἐγὼ δὲ τοι αὐτὸν ὑπίσχομαι ὡς σὺ κελεύεις. vel hoc verbo, ἐγγυῶμαι, *vt in l. blanditus. C. de fideiuſſ.* ὅτι ἐγγυῶμαι τόδε. ita enim legendum Baſilica docent, vt idem obſeruauit. Qui autem

ſic accipit promiſſionem ab alio, ſtipulator dicitur, & reus ſtipulandi: qui autem annuit & reſpondet, Promiſſor vocatur, & reus promittendi, à re in ſtipulationem deducta. §. 3. *Inſtit. de verbor. oblig. l. 1. §. ſi quis. & §. vltim. D. eod. titul. l. 1. D. de duobus reis.*

Stipulationis autem introducendæ ratio fuit valde neceſſaria: ne homines ex nudis pronunciationibus ſæpè incauti illaquearentur vinculo obligationis. Porro, per interrogationem excitatur animus ad deliberationem quandam, num ſit promittendum. Per reſponſionem declarauit talis deliberatio certo conſenſu. Optima igitur ratione lex vult talem formam manere firmam ad obligationem: & conſequenti nomine denotauit. Nam ſtipulatio vocatur, hoc eſt, confirmatio ſeu adſtrictio, à ſtipulo, quod veteres (vt iam diximus) firmum appellabant.

Stipulatio omnis, inquit Imp. aut purè, aut in diem, aut ſub conditione fit. Purè, veluti, Quinque aureos dare ſpondes? Idque confeſtim peti poteſt. In diem cum adiecto die, quo pecunia ſoluatur, ſtipulatio fit: veluti, Decem aureos primis Kalendis dare ſpondes? Idque ſtatim quidem debetur, ſed peti prius quàm dies venerit, non poteſt. ita tamen, vt totus is dies arbitrio ſoluentis tribui debeat. Sub conditione ſtipulatio fit, cùm in aliquem caſum differtur obligatio: vt ſi aliquid factum fuerit, vel non fuerit, committatur ſtipulatio: veluti, Si Titius Conſul fuerit factus, quinque aureos dare ſpondes? *§. omnis. de Verb. oblig.*

Stipulationum quædam in dando, quædam in faciendo conſiſtunt, *l. 2. in pr. D de verb. oblig.* Sumitur hæc diuiſio à cauſſa materiali, quoniam nihil expectare poſſumus à proximo ad vtilitatem noſtram, quod in ſtipulationem deducimus, quàm donationem rerum, aut præſtationem factorum. Nihil igitur eſt aliud, circa quod verſetur ſtipulatio velut materiam, præter hæc duo: idque nos decet vniuerſa naturæ conditio, quam nemo poteſt inficiari.

Stipulatio duplex eſt. Vulgaris, quæ fit ſimpliciter, veluti rem dari, *vt rectè Thalelæus ſcribit 29. βασιλικῶν, ad l. 1. C. de rei vxoria actione.* Hanc de iure inutiliter ſtipulamur, Eſt & alia ſpecialis, quæ fit adiecta cauſſa, Quod actione rei vxoriæ dare facere oportet, dari: vel, Quod ex cauſſa condictionis dare facere oportet. Stipulationum etiam aliæ ſunt diuiduæ, aliæ indiuiduæ, pro ratione rerum, quæ in ſtipulationem deductæ ſunt, nam rerum aliæ poſſunt diuidi, id eſt, pro parte peti, præſtari, dari, ſolui, veluti ſummæ, eiúſque pro parte ſolutis, pro parte contingit liberatio. Item ſpecies certæ, vt putà Stichus, partis diuiſionem & liberationem admittunt, *l. 9. §. 1. Digeſt. de ſolut.* Pars ſolui poteſt volenti ſtipulatori. Aliæ naturæ diuidi non poſſunt, vt prædiorum iura, via, iter, actus, aquæductus, quæ diuiſionem non admittunt. *vide lege ſecunda. Digeſt. de verborum obligat.*

Stipulatio TRIBVNITIA eſt, quæ ex iuriſdictione Tribunorum venit: id eſt, quæ pro collegio Tribunorum Tribun. ipſis auctoribus interponitur. *Eius meminit Vlpianus tit. 7.* Si maritus, *inquit*, pro muliere ſe obligauerit, vel in rem eius impenderit, diuortio facto eo nomine cauere ſibi ſolet ſtipulatione Tribunitia.

Stipulatio ALTERNATA, quoties disiunctiue modo duæ res promittuntur: quoniam non vtrunque, ſed duorum alterum dari oportet: vt putà Stichus, aut x.

Stipulatio AQVILIANA, ſtipulatio eſt à C. Aquilio Gallo prodita, per quam omnium rerum obligatio in ſtipulatum deducitur: & ea per acceptilationem tollitur: *cuius formulam cognoſce ex l. 18. ff. de accept.*

Stipulatio MORTIS CAVSSA exiſtimatur fieri, vt ait Antiſtius

Labeo

Labeo, quæ ita ſit, vt morte promiſſoris confirmetur: aut (vt quidam dixerunt) cuius ſtipulationis mors fuit cauſſa. Feſtus.

Stipulationes IVDICIALES ſunt, duntaxat quæ à mero iudicis officio proficiſcuntur, veluti de dolo cautio. PRAETORIAS, quæ à mero Prætoris officio proficiſcuntur, veluti damni infecti. Prætorias autem ſtipulationes ſic audiri oportet, vt in his contineantur etiam Ædilitiæ: nam & hæ ab iuriſdictione veniunt. CONVENTIONALES ſunt quæ ex conuentione partium fiunt: quæ certam formam ſiue legem non habent, & harum totidem genera ſunt, quot penè dixerim rerum contrahendarum. Græcis συναλλακτικαί dicuntur. COMMVNES ſunt ſtipulationes, veluti rem ſaluam fore pupilli. nam & Prætor iubet rem ſaluam fore pupillo caueri, & interdum iudex, ſi aliter expediri hæc res non poteſt. *hac Pomp. in l. ff. de verb. obl.* Quæ verba quomodo accipienda ſint, & aliter quam hactenus à Doctoribus, *docet Alciat. lib. 1. Parado. c. 3.*

Stipulationum prætoriarum, inquit Vlp. tres videntur eſſe ſpecies. Iudiciales eas dicimus, quæ propter iudicium interponuntur, vt ratum fiat, vt iudicatum ſolui, & ex oper. noui nuncia. Cautionales ſunt autem, quæ inſtar actionis habent, & vt ſit noua actio intercedunt: vt de legatis ſtipulationes, & de tutela, & ratam rem haberi, & damni infecti. Communes ſtipulationes ſunt, quæ fiunt iudicio ſiſtendi cauſſa, *l. 1. D. de ſtipula. prætor.*

STIPVLATVS, pro ſtipulatio. *Imp. l. 3. C. de inutil. ſtip.* Super ſtipulatu tuo adi præſidem prouinciæ *Papi. l. pecunia 9. de vſur.* Pecuniæ fenebris intra diem certum debito non ſoluto dupli ſtipulatum in alterum tanto reſpondi non tenere. *Scæuol. l. vxori. 33. §. vltim. de lega. 3.* Quicquid ad eum, ſiue ſtipulatum eius conceſſit. Sic tranſactus pro tranſactione, *l. Vlti. C. ſi aduerſ.* & Comperendinatum, pro comperendinatione, apud M. Tullium.

STIPVLATOR ferè in legibus dici ſolet is, qui interrogat, velut creditor obligans alium. Promiſſor verò accipitur, qui reſpondens obligatur. Quanquam etiam ſtipulator de promittente dici poſſit, vt iam diximus.

STOLA, veſtis erat ad talos demiſſa, matronarum inſigne. *Vlpian. de aur. & argent. lega. l. veſtis.* Muliebria, inquit, ſunt veluti ſtolæ, pallia tunica, ideóque eam quidam ἀνδρόθυμον vocauit: etſi ea Caligula & Heliogabalus vſi ſunt.

STRABO, vide Scrabo.

STRAMENTVM, *Gaius l. 234. de verb. ſign.* vocare videtur id quod homini ſubſternitur. Hinc Stragula veſtis, *l. 12. §. ſed ſi fundus. D. de inſt. vel inſtru. l. 3. ff. de ſup. leg.* Et Stratoriæ veſtes, *Paul. lib. 3. Sent. tit. 6.* Et Stragula veſtimenta, *l. 23. §. veſtimenta. ff. de aur. arg.*

Στρατηγοὶ quandoque Prætores accipiuntur, *Nouell. 29. & Dion. lib. 50.* quandoque magiſtri militum. *Nou. 22. 38. & 103.* in libris noſtris magiſtratus municipiorum.

STRATA, lapidea via, *l. 1. §. pen. D. de via pub.*

Strata, *l. 4. C. de priuil. dom. Auguſt. libr. 11.* idem quod Gallis *paué*, *Sic & l. 6. de itin. munien. in C. Th.* Cœpit poſtea quælibet via ſtrata dici, vt 58. βασιλικῶν ti. 3. τῆς ὁλης ποδῶν στράτης συνιστάσης. & tit. 5. τῆς στράτης χρησιμ... tit. 7. [illegible] μῆκος τῆς στράτης. *Iſidor. lib. 15. Etymol. c. vlti.* ſtratam dictam quaſi vulgi pedibus tritam tradit: cùm tamen ſimilius vero ſit, ab eo, quòd lapidibus ſternatur, ita appellatam. *Procop. libr. 2. de bello Perſico,* viam à Latinis ſtratam etiam dici tradit.

STRATORES, *titul. Cod. de ſtratoribus. lib. 12.* ij erant, quorum munus erat, equum freno tenere, & conſcendenti magiſtratui opem ferre. *Spartianus in Caracalla*: Cùm ille

Digitized by Google

lum equum ſtrator eius leuaret. *Paulus Diaconus de geſtis Langobard.* Equus quamuis hinc inde à ſtratore verberibus cæſus non poterat eleuari. Horum etiam erat, equos militares probare, qui à prouincialibus conferebantur, *vt l.vnic.C.eod.tit.indicat.* & *Am.Marcell.lib.29. his verbis.* Conſtantinus ſtrator paucos militares equos ex his auſus mutare, ad quos probandos miſſus eſt in Sardiniam. Stratores etiam in carceribus ponuntur, *in l.1. C. de cuſtod.reor.* iique videntur ſignificari, qui victus & ſtratus eorum, qui carcere continebantur, curæ præpoſiti erant: aut etiam milites illi intelligi, quibus cuſtodiæ committebantur. Alij hoc ſenſu Statores legunt. Vide ſtatores.

STRATVM, omne veſtimentum eſt, quod ſterni ſolet, à ſternendo dictum *Rufin.l.34.D. de re iud.* Si victum vel ſtratum inferri quis iudicato non patiatur, vtilis in eum pœnalis actio danda eſt. *Vlpian.l.45. D.de verb.ſign.* in ſtratum omne veſtimentum contineri, quòd iniiciatur, Labeo ait neque enim dubium eſt, quin ſtragula veſtis ſit omne pallium περίστρωμα. in victum ergo veſtem accipiemus, non ſtragula: in ſtratu, omnem ſtragulam veſtem. Idem igitur eſt ſtratum quod Stragulum: *de quo ſic Varro li.4.de ling.Lat.* Ac quicquid inſternebant, à ſternendo ſtragulum appellabant.

STRATVRA loci ex tabulis, *l.242.in fi.ff.de verb.ſign.*

STRICTVM ius noſtri appellant, quod veteres ſummum dicebant: id eſt, quod reſtrictè ad verborum præſcriptum dirigitur, & tanquam ad viuum reſecatur: quod merum & ſubtile ius aliàs dicitur. Itaque æquitati paſſim opponitur, *l.pen. D.de conſtit.pecun.l.8.C.de iudic. l.pe. §.2. D. de iur. dot.l. 28.D.de ſtatulib.*

STRICTI iuris vocabulum peculiare eſt Iuriſc. Duobus autem modis intelligitur propriè: altero propriè, cùm leges ſcriptæ nimis ſeuerè, ac ſine vllo temperamento, aut trahuntur per interpretationem ad caſus ſimiles, in quibus tamen ratione circumſtantiarum eſt aliqua diſſimilitudo: aut in caſu, de quo loquuntur, nimis durus ſenſus extorquetur. Altero modo impropriè ſumitur, cùm fraus fit legi, hoc eſt, cùm saluis verbis legis, ſententia eius circumuenitur. detorquendo eam ad impertinentia, aut eludendo ratione ſophiſtica, *gloſſ.in l.placuit.C.de iudiciis.* ad vocabulum tripliciter exponit. Cum Iudæis ſummo iure agendum eſſe, Interpretum doctrina eſt: nõ tamen, vt notabiliter Alciat. dixit, ſummouendi ſunt ab hac æquitate, quam ἐπιείκειαν vocant. Cùm nihil aliud ſit ius, quàm hæc æquitas in artem redacta. Cæterùm in omnibus rebus præcipuam eſſe iuſtitiæ, æquitatíſque ſcriptæ, quàm ſcripti iuris rationem, *Impp.Conſtant. & Licinius conſtituere.* Quando rigor iuris temperandus ſit ἐπιεικείᾳ, id eſt, æquitate. *Bart. indicat, l. vlt. ſub fin. C. de legib. & Philipp. in Epitom. Philoſoph. lib.2.*

Stricti iuris actiones, in quibus iudices ita ad præſcriptam formulam atque ſummam adſtricti erant, vt neque pluris, neque minoris damnare reum poſſent, vel (*vt inquit Theod.*) ἐν οἷς τῆς ἀκριβείας γίνεται λόγος. *§. actionum.24.Inſtit.de act.* vocantur etiam ſtricta iudicia, & ſtricti iudicij actiones, *l.3.§. in hac. D.commod. l.3. D.de in lit. iur.* vide ſuprà Actiones ſtricti iudicij.Sc

Strictam rationem accipimus *in l. 7.§.ſi cuius tamen.D.de acqu.rer.dom. l.1.§.accuſationem.in fi.D. ad Turpill.* Et ſtrictam interpretationem, *l.20.§. ſi ſublatum.D.de ſerui.vrban.*

Strictam rationem habemus, *ait Vlpia.* quæ nunquam in ambiguis religionum quæſtionibus omitti ſolet. Nam ſummam eſſe rationem, quæ pro religioſis facit, *l.ſunt perſonæ.D.de relig.& ſumptib.fun.*

STRIGA, *l.vltim.Lang. de bom. ſer.*

per l. 3. qual. mund. alien. per l. 2. de inîur. mul. Feſto eſt malefica, quæ hominis inteſtina corpore paulatim diffluente perdere fingitur. Plautus Pſeudolo:

Strigibus viuis conuiuit inteſtina quæ excedunt.

Gloſſis vet. Striga: λαιστρυγών, qui etiam humanis corporibus veſci credebatur: καὶ γυνὴ φαρμακίς, Langobardis Maſca, hodie *Magæ*.

STROBILVS, στρόβιλος, nucleus pineus. *Vlpian. l. 55. D. de leg. & fid. lib. 32.* De pinu autem integri ſtrobili ligni appellatione continebuntur. De Strobilo arbore. *Plin. lib. 16. c. 15.*

STRVCTILE dicitur, quod manu conſtructum eſt, & fabrica conſtat. Sic Structile opus, *l. 241. D. de verb. ſignif.* Structiles canales, *apud Vitru. lib. 9. cap. 7.* Structilis forma, *apud Palladium, lib. 9. cap. 11.*

STRVCTILIS lapis, non ille quadratus, atque ad normam cæſus, ſed rudis & informis, quo vel reticulata ſtructura, vel ordinata ſit. *Vlpia. l. 6. §. D. ſi ſeru. vindi.* Fortè vt reficiat lapide quadrato, vel lapide ſtructili, vel quouis alio opere, quod in ſeruitute dictum eſt. De reticulata & ordinaria ſtructura, *lege Vitruuium, lib. 2. c. 8.*

Structiles columnæ, quæ non vno ſaxo perpetuo conſtant, ſed ex cæſis lapidibus, aut coctilibus laterculis conſtructæ ſunt. *Vlp. l. 8. D. ſi ſeruit. vind.* Superque eum parietem columnas ſtructiles imponere, quæ tectum porticus ambulatoriæ ſuſtineant. Has Græci στύλας vocant. Vide Stelæ.

STRICTVM, *in l. 3. §. vnde illud. D. de minor.* ſignificat machinatum, & excogitatum: Sed totum hoc ſtructum, *inquit Celſus*, vt maiore eo facto liberaretur.

STRVCTOR faber cæmentarius, *apud Tarrunten. in l. vltim. de iure immu.*

Studia BVCVLARVM, *in l. vlt. D. de iure immunit.* ſecundùm Florentinam lectionem. Alij enim codices habent ſtructores, bucularij. Et ſtructores quidem Tribonianus ædificatores interpretatur, *in l. 1. de excuſ. artific. lib. 10. C.* & Græci οἰκοδόμους. *Vege. etiam lib. 2. cap. 11.* In exercitu ſtructores ponit. Sic enim illic ex vetuſtis codicibus legendum eſt non vt paſſim ſcriptum eſt, Inſtructores. Similitérque in miniſteriis militaribus ſtructores poni videmus in Epiſtola, quæ à Vopiſco in Aurelia. refertur.

STVDIA liberalia, homine libero digna, *l. 2. de extraordin. cognit.*

STVDIOSI iuris olim his nominibus appellabantur: primo anno Dupondij, à dupondio nummo duobus aſſibus æſtimato, quaſi nullius adhuc in ciuili diſciplina æſtimationis. ſcilicet initiati tantùm ſtudiis: ſicut reſpectu Chriſtianiſmi infantes, paruuli dicuntur. Poſtea vocati ſunt Iuſtinianei, *Conſti. D. 2. §. & primo quidem anno.* Secundo anno dicebantur Edictales, ab edicto quod eis proponebatur. *Ibi. §. ſecundo autem.* Tertio anno Papinianiſtæ vocabantur, ab auctore Papinia. cuius libros legebant. *Ibi §. tertij denique anni.* Quarto anno λύτας nũcupabant, hoc eſt, ſolubiles, quaſi iamiam à certa illa & præſcripta ſtudiorum ratione ſoluendi. *Ibid. §. ſed quia ſolutum.* Quinto anno προλύται appellabantur, hoc eſt, qui λύτας eruditione præſtarent. *Ibid. §. quib. ſi benè.* Poſt quinquennium itaque conſummato iuris ſtudio, dicebantur Oratores maximi, iuſtitiæ ſatellites, Iudiciorum athletæ gubernatoréſque. Hoc ſeculo & ordinem docendi, & titulorum nomina corruperunt inſulſi cõmentatores. Cœperunt enim appellare, Baccalaureos: Licentiatos, Doctores Iuris ciuilis, Iuris canonici, Decretorum, & vtriuſque Iuris. Mirum cur non etiam Prætorij iuris Doctores deſignauerint, ne vllum genus in barbaro regno deſideraretur.

STVDIOSI iuris, pro iuris peritis, *l. 1. D. de offi. adſeſſ. l. 9. §. 1. D. de*

pam.l.4.D.de extraord.cognit. *Et apud Sueton.in Neron.* *Gellius lib. 12. cap. 13.* Cur hoc me potiùs ait, rogas, quàm ex iſtis aliquem peritis, ſtudioſiſque iuris, quos adhibere in conſilium iudicaturi ſoletis. Sic enim legendum potiùs, quàm vt vulgo, ſtudioſiſque viris. Nam iuriſperiti in conſilium adhiberi, non quilibet ſtudioſi ſolebant. Quanquam & conſulti abſolutè ſtudioſi videntur appellari, *in l.2.§. poſt hunc maximè. D. de orig.iur.*

STVDIOSE, pro data opera, arte, propoſito, & αὐθαδείως, *in l. D.de abigeis.* Sic Studio, id eſt, arte, *in l.13.& l. 53. D. de fideicomm. liber.*

STVLTVS imperitum ſignificat, *in l.9.§. ſi quis ius. D. de iur. & fact.ignor.l.4.D.quod vi, aut clàm.* Et ſtultitia imperitia eſt, *in l. 51. D. de euictionibus.*

Stultus, imprudens. Nam & multi non inſipientes, aliquando ſtultè aliquid vel agunt, vel loquuntur. Quemadmodum ſtultus eſt Iuriſcon. qui emit hæreditatem non ſoluendo, *l. 3. ad leg.Falcid.* & ſtultiſ. Imperatori, pro bono eligens malum. *§.cæterùm. Inſtit.quod cum eo.*

STVPRVM generaliter coitus eſt lege vetitus, iſque duplex: vnus cum nupta, quem dicimus adulterium: vel cum cognatis, vel ſacris virginibus: alter, cum qualibet perſona, cui vis infertur, etiam ſi ancilla ſit. Inter ſtuprum autem, & adulterium hoc intereſſe quidam putant, *inquit Modeſt.* quòd adulterium in nuptam, ſtuprum in viduam committitur: ſed lex Iulia de adulteriis hoc verbo indifferenter vtitur, *l. 101. D. de ver.ſignifi.l.6. D.de adulte.l.41. D. de ritu nupt.* Denique ſtuprum cum omni muliere libera cõmittitur, quæ neque vxoris, neque concubinæ loco habetur, *l.3.D.de concubin. l.ſtuprum. 34. D.de adulter.*

STYPTERIA, στυπτηρία, alumen. *Vlpian.l.3.§.6.de reb. eor. qui ſub tut.* Si lapidicinas, vel quæ alia metalla pupillus habuit ſtypteriæ, vel cuius alterius materiæ &c.

SVB, pro poſt, *l.1.D.de interdi. & releg.* aliquando pro coram. *l.generaliter. §. fin.C. de iureiur. Reliqua vide in not.ad l. Mathematicos. C.de Epiſc. aud.*

SVB TEMPVS VENDITIONIS, Vlpian. interpretatur, hoc eſt, biduo ante venditionem, *l. ædiles.2.§.vendendi.de ædil.edict.* Ferè autem iungitur Sub, accuſatiuo, cùm tempus ſignificatur. Itaque ſub tempus, cum Haloandr. & non ſub tempore, vt in vulgatis, legendum. Seruius exponit, Sub tempus, & ſub idem tempus, hoc eſt, circa.

Sub titulo exequi, pro pertractare, *apud Vlpian.in l.1.§.hoc edicto. D. de poſtul.*

SVBADIVVÆ, *l. 4. 5. & vlt. C. de agentibus in rebus.lib.*12.ſunt adiutorum adiutores: quemadmodum Syneſius, in epiſtola ad Herculianum, indicat his verbis: Ἀρχιμαγειρίου τις ὢν τῆς ἱερακλειστοῦ δορυφόρου, τάξιν ἔχων τοῦ βοηθοῦ βοηθεῖν· ἡ γὰρ συβαδιοῦβα λέξις τοῦτο ἑρμηνεύειν πιστεύεται. Eſt planè inſigne in hoc verbo mendũ apud Suidã, apud quẽ ita ſub litera ρ ſcriptum eſt: ῥυβαγιοῦβος παρὰ ῥωμαίοις ὁ τοῦ βοηθοῦ βοηθός. Nam proculdubio in ordinem dictionum à litera σ, incipientium vox illa transferenda eſt, & pro ῥυβαγιοῦβος, συβαδιοῦβα ſcribendum. Inuenitur autem hoc verbum aliquoties in Notitia Imperij Rom. Atque adeò, vbi officium magiſtri officiorum recenſetur, Subadiuuæ adiutores duo, pro Subadiuuæ adiutoris legitur. Subiurator eadem forma, *in l.30.D.de nego.geſt.*

SVBARRATIO fit anuli datione, & aliis modis not. *c.ſi quis vxorem, 27.q.& c.ſi.de ſponſ.impub.*

SVBAVDITIO tropus grammaticis notiſſimus, Iuriſc. frequens, *loco indicat A. Auguſt.lib.2. Emend.c. 1.& vide Tho.Linacrum.* Quæ dictiones ſubaudiantur, indicat *Albericus in Lexico.*

SVB-

SVBCVRATOR, adiutor curatori, cum minore tamen poteſtate dat S. *Iulia. l. 30. ff. de neg. geſt.* Quendam ad ſiliginem emendam curatorem decreto ordinis conſtitutum eſſe: eidem alium ſubcuratorem conſtitutum ſiliginem miſcendo corrupiſſe, &c.

SVBDIACONVS, qui ſubiacet præceptis & officiis Leuitarum, *c. cleros. 21. diſtinct.* Eorum officium ponitur *in c. perlectis 25. diſtinct.* Erant Subdiaconi B. Ignat. tempore, vt ex eius ad Antiochen. epiſtola liquet, ἀσπάζομαι ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας.

SVBDISIVNCTIVORVM duo ſunt genera, *l. hac verba. 124. ff. de verb. ſign.* Subdiſiunctiua diuerſa diuidit, &c. *d. l. hac verba.*

SVBDITVS iudex, *Feſto interprete lib. 17.* dicebatur qui loco mutui dabatur iis, qui eum iudicem habuerunt in aliqua re, vel lite. *Sic in l. 60. ff. de iudic.* Subditus iudex in locum demortui ſuffectus dicitur.

Subditum teſtamentum dicitur, cùm vero teſtamento occultato, aliud clàm fuit appoſitum, *l. 2. ff. de fal.*

Subditus ratione domicilij. *gloſ. in clem. vnic. in verb. ſubditos. de foro compet.*

Subditus. Sicut ſuperiores non debent nimia familiaritate contemptos ſe reddere, *l. obſeruandum. ff. de offi. praſid.* Ita ſubditi non tenentur vltra modum obſequi, *cap. admonendi. 2. q. 7. & 11. q. 3. cap. Quid ergo & cap. ſeq. Leui. 19. Gal. 1.*

SVBGRVNDÆ, vide Suggrundæ.

SVBHASTA, vide ſuprà Haſta. Ex duobus verbis vnum fecit vſus. Hinc Subhaſta, quæ publicè venierunt, *l. ordo. C. de execut. rei iudic.*

SVBIICERE teſtamentum, *l. 2. ff. ad l. Corn. de falſ. & apud Paul. lib. 3. ſent. tit. 7. & lib. 5. tit. 24.* id eſt, pro vero falſum ſupponere. *Quintil. lib. 9. ca. 2.* Ream tuebar, quæ ſubieciſſe dicebatur marito, teſtamentum. Sic Subiecta teſtamenta. & Subiector teſtamentorum, *apud Cicer. ſæpè.*

Subiicere delatorem vel accuſatorem, ſummittere & ſupponere eſt, *l. 50. §. 1. D. de legat. 1. l. 15. D. ad Turpill. l. 14. §. is demum videtur. D. de bon. libe.* Subiici etiam partus id eſt, ſupponi dicitur, *l. 1. §. ſed & ſi ſeruus. D. de vent. inſpic. l. 1. §. vltim. l. 3. §. ſi mater. D. de Carbo. edict. l. 1. §. 1 D. de quæſt. l. 16. D. de his, quib. vt indi.* Suppoſitum partum dicit, *l. 46. D. de iur. fiſ. l. 9. ff. de Carb. ed.* Subiecto nomine, *l. 8. in fin. D. de reb. cor.*

Subiici beſtiis, pro obiici, *in l. vlti. C. ad l. Fab. de plagia. l. 3. §. penult. D. ad l. Cornel. de ſicar. l. 12. C. de pœn.* Subiici quæſtioni, *l. 11. C. de quæſtionib.* Subiici fuſtibus, *l. 28. §. & vt generaliter. ff. de pœnis.* Subiici pœnis, *l. 1. D. ad Turpill.*

Subiici vectigalium præſtationi dicuntur ea, pro quibus vectigal præſtatur, & penditur, *l. 9. §. penult. D. de public.* Vectigalibus etiam ſubiectos agros *Hygen. lib. 2. de limit. conſtituen.* dicit, qui ſub vectigali locantur. Sic

Subiici vſuris dicuntur, quibus vſuræ applicantur, *l. 38. D. de nego. geſt. l. 54. D. de admi. tuto.*

SVBINTRODVCTA mulier quid ſit, in Decretis Pontificiis, *diſtin. 32. c. interdixit per omnia. & rurſus ead. diſtin.* Nullus miſſam audiat presbyteri, quem ſcit concubinam indubitanter habere, aut ſubintroductam mulierem (quia Gloſſematarij prorſus ſilentio prætereunt) latè explicat Rhenanus noſter, adiecto ſcholio Euſebianæ hiſtor. Eccleſ.

SVBINVESTITVS, eſt vaſallus vaſalli. Feudiſtæ tales multas habent loquendi formulas, ab vſu Latinorum abhorrentes. Quod enim noſtri, Dare feudum, Concedere feudum vaſallo, nunc dicunt: Romani Dare mancipio fundum, in fidem ſuam accipere clientem. Noſtri, Auferre feudum, Aperire feudum: Romani: Iniicere manus prædio clientelario. Noſtri, Subſtituere aliquem in locum ſuū, Subinueſtire: Romani. Emancipare

prædium, A clientela ſeſe eximere in gratiam alterius. Noſtri, Feudum accipere, Inueſtiri de feudo. Romani, Mancipio accipere, Fidem patroni ſequi, in fidem ſe conferre. Vnde natum eſt, quod vulgò dici ſolet in epiſtolis, Ioannes mancipium tuum. Non enim ad bellicam captiuitatem, aut ſeruitutis conditionem pertinet, in quo multi falluntur. Noſtri, Seruire, Seruitutem facere domino: Romani, Clientelam exhibere. Obſequium præſtare, Noſtri, Vendere feudum: Romani, Obſequium vel clientelam exuere alienato prædio. Noſtri, Vaſallus non vult ſeruire, Derelinquit dominum: Romani, Cliens non vult dominum agnoſcere, Inficiatur clientelam, Facit ſui controuerſiam. Noſtri, Feudum paternum, Feudum antiquum: Romani, Ius gentilium, quaſi ad gentiles, agnatóſque tranſiens. Noſtri, Inueſtituram facere, iuramentum fidelitatis recipere: Romani, Oſculo in fidem recipere, Verba præire, Iureiurando diſcinctum clientem adigere. Noſtri, Inueſtituram petere, Iurare fidelitatem: Romani, Dare manus ſupplices; Oſculum obſequioſè porrigere, In verba iurare, Sacramento adigi. Noſtri, Breue teſtatum, Inſtrumentum feudale: Romani, Apocham admiſſæ clientelę Antapocham clientelæ exhibitæ: quaſi teſtificationem vltrò citróque dati & agniti beneficij. Noſtri Saluo iure cuiuſcunque clauſulam appellant in breui teſtato ſolemnem: Romani, Quod ſine fraude ſua, aliorúmque fiat. Noſtri, Feloniam contra dominum exercere, Feudum amittere: Romani, Prædium committere, pro confiſcari. Vt in tit. de pub. & vectig. & comm. Paulus D. nego. geſt. Si periculum, inquit, erat, ne prædia in publicum committerentur, Noſtri, Culpam remittere, Feloniam non perſequi: Romani, Manum iniectam tollere, Manus iniectionem remittere. Noſtri, Feudum impropriũ vocant, & feudum temporale, quod ad annum, vel quinquennium conceditur. Romani, Precarium clientelare dixerunt.

SVBITO improuiſo, citra propoſitum, *l. ſi ii qui. §. quod ſi. D. de acqui. hæredi.*

SVBIVGATA bona corruptè legitur in vulgatis, *apud Papinianum in leg. cùm de in rem verſo. de vſur.* Reponendum Publicata, pro Subiugata.

SVBLIMITAS, altitudo, *l. 2. C. de indict. lib. 10.*

SVBLIMISSIMI iudices, ſunt Præfecti Prætorio, Quæſtores, Magiſtri officiorum, *l. 37. §. pen. l. pen. C. de appel.* Inde Sublimiſſima ſedes, prætoriana, *l. 14. C. de iud.*

SVBLVCARE arbores, in XII. Tab. eſt ramos ſupputare.

SVBMITTERE, vide Summittere.

SVBMOVERE, vide Summouere.

SVBNIXVS, munitus, *l. vnic. D. de offic. Præf. prat.*

SVBNOTARE dicimur, cùm quaſi inuentarium conficimus.

SVBNOTATIO, ſubſcriptio, *l. vnic. C. de emend.*

SVBOLES, pro Soboles, *ſæpè in Pand. Flor. de quo verbo eiúſque notatione Feſtus lib. 17.*

SVBRIGERE, corrigere, emendare pœnis propoſitis: Hinc in libris de Officio Proconſulis, qui Vlpiani exiſtimantur, Ad ſubrigenda: Veteres Gloſſæ exponunt, εἰς ἐπανόρθωσιν τιμωρίας.

SVBROGANDVS, pro ſubſtituendus, *in l. vnic. C. de colleg. libr. 12.* Nihil autem debet ſubrogari, ſubſtitui, ſubordinari, ſuggeri, niſi cum illis qualitatibus, cum iſto iure, cum iſta conditione, qua fuit res cui ſubrogatur. *Gloſſ. & Bartol. in l. 1. C. de mancip. & colon. patr. libr. 12.* Sic Subſiſtet regula, Subrogatum ſapit naturam eius cui ſubrogatur, *l. quod debitori. & ibi Dinus. D. de donat. cauſ. mortis.*

SVBSCRIBERE in crimen, *l. vltim. D. de furt. l. 24. D. de falſ. l. vlti. D. de priua. dol.* Subſcribere autem accuſator

cuſator libellis quos dabat, debebat ſe profeſſum eſſe, *l.3.§.item ſcribere. D.de accuſ.*

Subſcribere rationibus, *l.40. §.ſeruum teſtamento. D.de ſtatulib.* & Subſcribere rationes, *l.82.D. de condit. & demonſt.l.12.D.de liber.lega.* Inde ſubſcriptæ rationes, *l.41.§.libertatem. D. de ſtatulib.l.13. in fin.* D. *de diuerſ.temporalibus.*

SVBSCRIPTIO in crimen, pro inſcriptione, *l.7.D. de accuſationi. l.29.D.ad leg.Corn.de ſicar.l.3. ad leg. Fab.de plag.l.13.C.de accuſat. Quintil. Declam.15.* Nunquid iniquè iudices, in tanti ſceleris ſubſcriptione depoſco, ne nominib. reos æſtimare velitis. Sumitur & Subſcriptio *auctore Chariſio lib.2.* pro præſcriptione. Hinc lib.51. Baſilicωn tit.5. καὶ ὑπογραφῆς ἐξεβάλλετο.

SVBSCRIPTIONES principum dicebantur eorum conſtitutiones, quibus reſpondebant præſentibus ſeſe per libellos conſulentibus, nam cùm abſentibus reſpondebant, Epiſtolæ dicebantur. *Vlpian.l.1. D.de conſtit.prin.* Quodcunque igitur Imperator per epiſtolam & ſubſcriptionem ſtatuit, vel cognoſcens decreuit, &c. Huius autem libelli & ſubſcriptionis exemplum eſt *apud Vlpia. l.19. §.9.D.locati.*

SVBSCRIPTORES dicebantur, qui ſe accuſatori, qui rei nomen detulerat, ſubſcribebant: *plura cognoſces ex Commen. Hotomani Diuinat.*

SVBSCRIBENDARIVS, *l. 1.C. Theod. de erogat. mil. an idem qui actuarius.*

SVBSECIVA ſunt propriè, *inquit Iſidorus libro 15. Etymolog. cap. 13.* quæ ſutor de materia præſidens quaſi ſuperuacua abiicit. Inde Subſeciui agri, quos in pertica diuiſos recuſant, quaſi ſteriles aut paluſtres. Item Subſeciua ſunt, quæ in diuiſione agri non efficiunt centuriam, id eſt, iugera ducenta: quæ à ſubſecante linea ita appellata eſſe Frontin. in lib. de Agrorum qualitat. ſcribit. A quo, & eius interprete Aggeno Vrbico, ſubſeciuorum duo genera conſtituuntur. Vnum, quod in extrema aſſignatorum finium centuria expleri non potuit: aliud, quod in mediis aſſignationibus & integris centuriis interuenit: quidquid enim inter quatuor limites minus, quàm interclusum eſt, fuerit aſſignatum, in hac remanet appellatione, ideo quod is modus, qui aſſignationi ſupereſt, linea eludatur & ſubſecetur. Et generaliter, Subſeciuũ appellatum eſt, quod inter menſuralem lineam, & centuriæ extremitatem minus, quàm vt centuriam expleret, ſupererat. Ex quibus illuceſcet hic locus Tertulliani *ex libr. 1.aduerſ. Marcio. in quo ita eſt*: Et videndum, ne qua adhuc illi vacent ſubſeciua, in quibus & tertius aliquis ſtipare ſe Deus poſſit. Sic enim illic verbum hoc ſcribi debet. *Similiter Apulei.libr.8.de Aſino Aur.* Ac me relictum ſolum & ſubceſiuum cum faſtidio plerique præteribant. *Suetonij item in Domitia. c.9.* Subceſiua, quæ diuiſis per veteranos agris captim ſuperfuerant, veterib. poſſeſſorib. vt vſucapta conceſſit. *Quod etiam Agge.Vrbic.in Commentarijs Frontini his verbis refert*: Nam Domitianus per totam Italiam ſubſeciua poſſidentib. donauit, edictóque hoc vniuerſis notum fecit.

SVBSEDISSE, pars ſoli dicitur, quæ depreſſa eſt, *l.14. §.1. D.de aq.& aqu.plu.* Cicer. libri de diuinat. verbo, Deſidere non ſemel in eo ſignificatu vſus eſt.

SVBSELLIA, ſunt tribunorum trium virorum, quæſtorum, & huiuſmodi minora iudicia exercentium, qui non in ſellis curulib. nec tribunalibus, ſed in ſubſelliis conſidebant. Erant & ſubſellia iudicum, id eſt, eorum qui publicis iudiciis diſceptandis operam dabant.

SVBSIDIVM bonorum poſſeſſionis, *inquit Imp.l.ſi aut nullam. C. de legit.hæred.*

SVBSIDIARIÆ literæ, quæ à parib. ad pares, vel ad ſuperiores ſcribuntur, petendo exhiberi tranſ-

Digitized by Google

ferrique in authenticam formam quoddam ſcriptum publicum vel priuatum.

Subſidiaria actio ea vocatur, quæ pupillo in ſubſidium datur aduerſus magiſtratus qui tutores dederunt, *l.1. in princ. §. non tantum. D. de magi. conuen. §. vltim. Inſt. de ſatiſdatio. tutor.* Inde autem appellationem habet, quòd in extremum ſubſidium pupillo excuſſit tutoribus fideiuſſoribúſque eorum datur, *l. 5. C. de magiſt. conu.*

SVBSIGNARE prædia, legi operis faciendi adſcribere qui prædes quæque prædia pro redemptore op pignerarentur: vt in lapide antiquo: Qui redemerit prædes dato, prædiáque ſubſignato Duumvirum arbitratu. Et in extremo: Dies pecun. pars dimidia dabatur, vbi prædia ſatis ſubſignata erunt: altera pars dimidia ſoluetur opere effecto probatóque. *Hoc eſt quod Paul. ait in l. 39. de verb. ſignifi.* SVBSIGNATVM dicitur quod ab aliquo ſubſcriptum eſt. Nam veteres ſubſignationis voce pro adſcriptione vti ſolebant. Hinc etiam Feſtus libr. 16. Reſignare antiqui pro reſcribere ponebant: vt adhuc Subſignare dicimus, pro Subſcribere.

SVBSIGNATÆ fiſco facultates conductorum vectigalium fiſci dicuntur, *l. pen. §. conductores. D. de iure immunit.* id eſt, ſubſcriptione obligatæ. Quo ſenſu & Subſignare res dixit Iuſtinia. *in l. vltim. §. defenſionem. C. de admini. tut.* Subſignata etiam apud ærarium, & Cenſorem prædia, quæ in cenſum deferebantur, *apud Cicer. pro Flacco.*

SVBSISTERE, pro hærere & dubitare ponitur à noſtris auctoribus, dum à præcipiti & temeraria adfirmatione abſtinere volunt, *l. 33. D. de procur.* Quantum, *inquit*, ad filiumfamiliàs, verum eſt: in ſeruo ſubſiſtimus. *Sic l. pen. §. conductores. D. de iure immu.* Vnde ſubſiſti poteſt, an prohibendi ſint à præſide, vel procuratore. *Sic & l. 32. ff. de reb. cred.*

SVBSTANTIA, pro bonis & facultatibus, *l. 51. ff. de pet. hæred. l. 3. §. vſuras. ff. de contrar. tut. & vtil. actio. & l. 14. § patris. ff. de bon. libert. l. e. 3. §. nunc videamus. ff. de ſuſp. tutorib. leg. 4. C. qui bon. ced. poſſ. & aliis multis locis.* Sic ſubſtantia hæreditatis, *l. 58. §. pen. ff. de adminiſt. tut.* Subſtantia pro *uſia*, *l. 9. § inde quæritur. ff. de contrah. empt.* Et ideò materiam ipſam, qua corpus conſtat, ſignificat, *in l. 4. § ſi ex lana. ff. de vſucap. l. 9. § ſi quis rerum. D. ad exhib.* Et in hoc ſignificatu quot ſint genera, *vide Bart. in tractatu de teſte.* Sed & ſubſtantia pro corpore ipſo ponitur, *in l. 20. ff. de contrahend. empt.* Et pro patrimonio & rebus, *l. fin. ff. de verb. ſign.* Sicque Subſtantia & res, opinioni & exiſtimationi opponuntur, *l. 2. § ſi ſub conditione. & § ſi à pupillo. D. pro empt.*

Subſtantia pro ſuſtentamento, *c. ſi epiſcopus. 12. q. 3.*

SVBSTITVERE, propriè eſt in eius qui iam certum locum obtinet, alterum ſupponere. Sic ſubſtituere arbores, *l. 18. ff. de vſufruct.* in locum mortuarum, vel infructuoſarum alias reponere, *l. 14. ff. de impenſis in res dot. fac.* Et eodem ſenſu Subſtituere pecora, *l. 69. ff. de vſufru.* Hoc exemplo ſubſtituti hæredes dicuntur, qui in eorum locum ſufficiuntur, qui prius erant: & ſecundo vel tertio gradu ſubſtituuntur, *l. 1. D. de vul.* veluti ſi in filij mei, ſi hæres erit, & hæres exiſtens, impubes moriatur, alterum inſtituam: quia non in meum, ſed in filij locum ſuccedit. Nec tantùm hæredibus, ſed & legatariis: & iis quibus mortis cauſſa donatur, ſubſtituimus, *l. 50. ff. de leg. 2. l. 32. ff. de leg. 3. l. 10. ff. de mor. cauſſ. donat.* Alias tamen inter Subſtitutum & inſtitutum hoc intereſt, non quòd hic primo, ille ſecundo gradu ſcriptus ſit: ſed quòd inſtitutus paratus & deſignatus eſt ad locum obtinendum. Subſtitutus autem iam eum occupauit, vt omnis inſtitutus, cum hæreditatem adit, ſubſtitutus propriè dicendus ſit, & inſtitutus, qui teſtamento nuncupatus, aut ſcriptus eſt: ſubſtitutus, qui ſucceſſit, ita inſtitutus

tis in ſpe, ſubſtitutus in re, ac poſſeſſione eſt. Vt cùm, ſi Titius hæres non erit, hæredem inſtituo mihi eum, non Titio inſtituo, & ſi ſubſtitutus dicendus eſt, meum in locum ſubſtitutus dicendus eſt, non autem in illũ Titij.

SVBSTITVTIO eſt, quæ poſt inſtitutionem à teſtatore fieri ſolet, id eſt, ſecundi hæredis appellatio, & duæ ſunt. Vulgaris illa, HAERES mihi eſto (ſiue hoc filio, ſiue extraneo dicatur) quòd, ſi hæreditatem meam adire nolueris, illum ſubſtituo, ad quẽ hæreditas mea debeat pertinere. Pupillaris ſubſtitutio filiis tantummodò impuberibus dari poteſt, quæ ita fit. ILLE FILIVS meus ſi intra pubertatem deceſſerit, illum ei ſubſtituo. *Hac Kaius lib. Inſt. 2. tit. 4.* Vel ſic

Subſtitutio, eſt ſecundi hæredis in locum prioris deficientis inſtitutio. Ea autem duplex eſt: vna Pupillaris, quæ pupillari tantùm ætati fit: hoc modo, FILIVS meus hæres eſto: ſi hæres erit, & antequam in ſuam tutelam venerit, id eſt, pubes factus ſit, moriatur. Titius ei hæres eſto. Altera Vulgaris, quæ omnis ætati fit: hoc modo, TITIVS hæres eſto: ſi non erit, Mæuius eſt. Illa ſolis filiisfa. hæc cuiuis fieri ſolet, ſiue filius ſit, ſiue extraneus: illa hæredem filio deſignat hæc teſtatori: illa propriè Subſtitutio, hæc propriè Inſtitutio eſt, vt ex voce inſtituere, cognoſces, *l. 1. & paſſim. ff. de vulg. & pupil.* Vel ſic

Subſtitutio nihil aliud eſt, quàm ſequenti loco facta ſubordinatio, *inquit Zaſius*, Fumæus ſic eam definit, Subſtitutio eſt in locum cuiuſcunque inſtituti hæredis deficientis ſuppoſitio. Et rectè quidem, cùm fiat etiam ſubſtitutio in legatis, & donationib. cauſſa mortis, *text. in l. vt hæredib.* D. *de legat.* 2. & hæredis deficientis verbum, vti generale, comprehendat omnes ſubſtitutionum ſpecies, ſiue deficiat hæres in inſtitutione, quia noluerit adire, vel non potuerit, propter ætatis vel ſenſus defectum, aut alio quouis modo deficiat. Sunt autem communi doctorum calculo receptæ ſubſtitutionum quinque ſpecies: Vulgaris, Pupillaris, Exemplaris, Breuiloqua, ſeu Reciproca, & Compendioſa: quæ tamen iure communi non eſt ſubſtitutio, ſed propter militum multum fauorem valet iure ſubſtitutionis. Iure autem communi non valet, ſed poteſt fieri loco illius fideicommiſſum. text. in §. fi. Inſtitutio de pupilla. Vnde qui fideicommiſſariam ſubſtitutionem vocant, vt & rectè monuit Fumæus, terminos confundunt. Aliud eſt enim Fideicommiſſum, aliud Subſtitutio. Subſtitutio nempe, vt ipſa dixit, eſt in locum deficientis ſuppoſitio. In fideicommiſſo verò rogamus hæredem, vt ab hæreditate adita deficiat, & deinde reſtituat, ſic vt neceſſe ſit illum adire, qui rogatur reſtituere, *l. cogi. D. ad Trebellian.* deinde in ſubſtitutione. Subſtitutus alteri directam capit hæreditatem ex teſtamento, fideicommiſſarius verò per manus hæredis inſtituti.

Subſtitutio COMPENDIOSA. ſic dicta, quòd ſub compendio plures ſubſtitutiones complectitur, cùm ſubſtituitur directè, cuique inſtituto, quocunque tempore, certo, vel incerto defecerit vltra pupillarem 14. annorum. Quod de homine ſano intelligendum. Nam ſi furioſo, vel dementi illo modo ſubſtituatur, tum eam exemplarem vocabimus. Exemplum incerti temporis erit, ſi teſtator dicat: Inſtituo A. & quandocunque morietur. F. hæres eſto. Certi verò temporis ſpecies erit, ſi teſtator dicat de ſuo hærede: Si intra 25. annum ſuæ ætatis deceſſerit F. hæres eſto. *de qua in l. precibus. §. fin. C. de impube.* Sed obſeruandum, vt habeat nomen compendioſæ, verum oportebit eum, cui ſubſtituitur, exceſſiſſe 14. annum: intra enim illud tempus ſemper vocatur pupillaris, *in l. pupillari.* D. *de vulg.* Fit autem compendioſa nonnunquam per verba illa directa, vel obliqua, vel etiam per communia, id eſt, ea quæ vt directa & vt obliqua, ſalua recti ſermonis proprietate,

Digitized by Google

interpretantur, quorum infrà ſub quinta vocali faciemus mentionem. *Vide fuſius apud Gu. Benedictum in c. Rainutius. extra de teſt. vt de cæteris generibus.*

Subſtitutio DIRECTA facta tunc dicitur, quando per verba ſubſtitutionis nulla fides, nullum miniſterium, & nullus actus alterius cuiuſcunque requiritur, *text. in leg. omne verbum Cod. comm. de leg.*

Subſtitutio EXEMPLARIS eſt illa, quæ ad exemplum pupillaris fit cuius perſonæ non valenti iure teſtari: veluti ſi fiat furioſo perpetuo, muto, prodigo, cui bonis interdictum eſt. Dicta exemplaris, quia eſt exemplar, & imitatio pupillaris ſubſtitutionis. Ex eo certè, quia ſicut fit pupillaris impuberi, non valenti teſtari, quàm diu impubes eſt, ſic fiet de furioſo, vt ei, donec reſipuerit, poſſit ſubſtitui: quoniam interim prohibetur teſtari dum furit. Atque ſicut pupillaris ſubſtitutio ceſſat, ceſſante cauſſa, ſcilicet defectu ætatis, ſic & hæc, finitur furioſo reſipiſcente. Hoc autem nomen exemplaris finxerunt noſtri doctores propter leges quaſdam, quæ voluerunt poſſe ſubſtitui illis miſerabilibus perſonis: cuius rei tres tantùm locos in iure ciuili Fumæus annotauit.

Subſtitutio PVPILLARIS, eſt ordinatio hæredis à patre, in teſtamento filio impuberi in poteſtate conſtituto, facta ſub ea conditione, ſi impubes deceſſerit. Ita Fumæus erit exemplum, Titus filius meus hæres mihi eſto: & ſi T. filius meus intra 14. annum morietur, Seius hæres eſto à pupillo, cui fit, nominata. Hæc autem ſubſtitutio pupillaris diuiditur in generalem, expreſſam, tacitam, & in aliam quandam partim expreſſam, & partim tacitam. Subſtitutio pupillaris generalis eſt illa, quam ſub reciproca contineri lex declarauit, *in leg. iam hoc iure.* D. *de vulg.* eadem certè ratione, quæ ſatis infrà in vulgari explicabitur, Expreſſa erit illa: Titius filius meus hæres mihi eſto: & ſi filius meus intra 14. annum morietur, Seius hæres eſto *in §. 1. Inſtit. de pupil.* Tacita ſub expreſſa vulgari comprehenditur, quia talis à lege ſubauditur, *leg. ſi quis. C. de impub.* Quarta, quæ duplex eſt, compoſita expreſſa & tacita, cuius exemplum aſſumitur ex ſpecie. *leg. fin. Cod. de inſtitu. & ſubſtitut. ſub condition. fact.* tametſi omnes Accurſiani hoc non ſentiunt, contra quos Fumæus illum caſum rectè conſtituit.

Subſtitutio RECIPROCA, ſeu breuiloqua, noua, & alia ſubſtituendi forma breuis eſt, ob id reciproca dicta, quòd duobus fiat reciprocè: veluti ſi quis duobus inſtitutis hæredibus dicat: Vos inuicem ſubſtituo. & tametſi duas aut tres poſſit continere ſpecies ſubſtitutionum, non propter eam mixturam fiet tertia; ſeu diſtincta ſpecies, non magis quàm ſi quis dixerit, Hominum quidam alibi: hæc enim accidentia ſunt, non ſpecies. Dicitur autem reciproca, quaſi retroducta, repetita, reflexa: quia ſicut fluctus reciprocantur in anguſto mari, id eſt, ſeſe repercutiunt in refluendo, ita iſta ſubſtitutio de vno in alterum retroducitur, reflectitur, & repetitur. Quin & ſubſtitutionum ſpecies, quæ ſub reciproca continentur, ſaluæ manent, nec vſquam mutatur eorum natura, & ſemper eſt vel vulgaris, vel pupillaris: benè quidem alteratur: quia non tam vim exprimunt, ac ſi ſpecialiter expreſſæ eſſent. Itaque Doct. nomine, *vt Zaſiano verbo loquar,* magiſtri vocarunt breuiloquam, propter *l. cùm in teſtamento §. his verbis. Digeſt. de hæred. inſtitution.* vbi hæc ſubſtitutio dicitur breuiter fieri.

Subſtitutio VVLGARIS eſt, quæ à quocunque, de quocunque, & in quemcunque caſum concipi poteſt, nihil ſpeciale habens, *Salomon. in l. Gallus. Vigl. Inſt. de vulg. ſubſt.* Fumæus: Vulgaris ſubſtitutio eſt, inquit, altera hæredis inſtitutio directa in locum non adeuntis prioris inſtituti. Intelligit autem alteram hæredis ſubſtitutionem, ſiue ſecundam, ſiue tertiam

tertiam, aut quartam, & deinceps, quot voluerit teſtator. Nam plures gradus inſtitutionis facere poteſt: & ille omnis dicetur Subſtitutus, qui habet ante ſe inſtitutum, ſiue ſit primus inſtitutus, aut ſecundus primo ſubſtitutus, *tex. in §. 1. Inſt. de vulg.* Directa verò ideò dicitur, quod per ſeipſum, & non per manus alterius capit hæreditatem: quo à Fideicommiſſo differt. Exemplum huius ſubſtitutionis ſumit *ex Mod. in l. 1. de vulg.* Lucius hæres eſto: ſi mihi Lucius hæres non erit, tunc Seius mihi hæres eſto. Sufficit autem, ſi ſit expreſſa vel tacita hæredis inſtitutio. Qualis eſt illa: Si mihi legitimus hæres non erit, Titius hæres eſto, *vt in l. ſi quis ita. & in l. cum in teſtamento. D. de hæred. inſt.* Vulgaris autem ſubſtitutio primùm diuiditur in ſimplicem: cuius exemplum iam dictum eſt: & duplicem, veluti, Titius hæres eſto: & ſi Titius hæres non erit, vel hæres erit, & intra pubertatem deceſſerit. Sempronius ſit hæres. Vocatur autem duplex: quia in primo capite habet vulgarem ſatis expreſſam, & pupillarem in ſecundo capite, Si intra pubertatem deceſſerit. *Ita diuidebat Modeſtin. in leg. 1. de vulg.* Eſt autem præter hanc & alia ſimplicis vulgaris ſubdiuiſio: vulgaris generalis, vulgaris expreſſa, & vulgaris tacita, ſeu à lege ſubaudita. Subſtitutio vulgaris GENERALIS, eſt Fumæo, quæ fit verbis generalibus, cuiuſmodi eſt Reciproca ſubſtitutio, quam aliqui vocant Breuiloquam, duobus hæredibus conſtitutis, ſi dicat teſtator: Vos hæredes meos in uicem ſubſtituo, nihil enim eſt præter generale nomẽ Subſtitutionis: cuius ſpecies ſunt, vulgaris, pupillaris, & aliæ iam denominatæ, & tamen ſub illo genere continetur hæc ſpecies, vulgaris ſcilicet ſubſtitutio: tanquam fuiſſet ſpecialiter & nominatim expreſſa, *text. in l. iam hoc iure. §. quod ait. D. de vulg.* quam tum expreſſam non dixit Iuriſc. neque ita propriè poſſumus appellare, quicquid noſtro Bartolo placuerit. Placuit enim, Expreſſum id rectè dici, quod generaliter veniret: in quo ipſum lapſum Fumæus ſcitè demonſtrat: vt in eo quod putauit generalem hanc ſubſtitutionem comprehendi ſub compendioſa. Subſtitutio vulgaris EXPRESSA, quæ fit his verbis, Titius hæres eſto: Si Titius hæres non erit, Seius hæres eſto. Dixit Bartol. ſi dijs placet, prudentior, adhuc expreſſiorem hac inueniri. veluti ſi quis ita ſubſtituat: Sempronium hæredem inſtituo: quòd ſi Sempronius hæres eſſe nolit, Titius ſit hæres. Singularis enim caſus ille exprimitur, quo nollet eſſe hæres. Rectè verò Fumæus ait, quantum ad illum caſum, expreſſionem ſe non videre, quippe cùm idem ſit dicere, Si hæres non erit: cùm enim renuit eſſe hæres, euenit conditio, *text. in leg. cùm proponat. Cod. de hæred. inſtit.* Subſtitutio vulgaris tacita, quæ non exprimitur verbis, ſeu ordinatione aperta teſtatoris, ſed ex increpatione, declaratione, vel ampliatione Legis ſubauditur: qualis eſt ea, quæ ex compendioſa concipitur, *de qua in l. Centurio. D. de vulg. in l. precibus. Cod. de impu. & aliis ſubſti. Gloſſ. vltim. in l. Lucius. D. de vulg.* hunc nullo modo expreſſam, euicit Fumæus contra Bartol. Hactenus ex variis interpretibus, & potiſſimùm Fumæo, varia ſubſtitutionum genera ab his efficta recenſuimus: tu ne diſcedito ab diſtinctione Iuriſcoſ. veterum *in l. 1. 2. & 4. D. de vulg.* quam & ſuperius attigimus.

Subſtitutio autem alia ſimplex eſt, quæ vnum caſum: alia duplex, quæ plures caſus amplectitur, *leg. 1. §. 1. D. de vul. & pup.*

SVBTILE ingenium, *in l. 2. Cod. de commer. & mercatoribus.* fallax & deceptioſum videtur exponere Romanus pontifex, ad aliud producens, *Cle. abuſionib. de pœnit. & remiſ.*

SVBTEMEN, vide stamen.

SVBTILITAS iuris, quia tendit ad læſionem alterius, omnino

r. probatur, & eſt oppoſita ſimplicitati, quæ ſolet dici amica legum, *l. ſi quis cùm aliter. D. de verb. oblig. l. Gallus. §. quidam rectè. D. de lib. & poſthu.* Simpliciter enim fieri dicitur id quod ſine fraudis conſcientia fit, *l. ait prætor. §. ſi quis particeps. D. de his qui in fraud. credito.* Alia ſubtilitas eſt ad inueſtigandam vniuſcuiuſque negotij iuſtitiam ex circumſtantiis, ſecundum artem boni & æqui, *l. 1. in prin. D. de iuſt. & iur.* Ea non opponitur ſimplicitati, ſed maximum adfert robur. Vnde iudiciaria ſubtilitas appellatur *in l. ſi fuerit. §. ſin autem. D. de reb. dub.* Et huius ſubtilitatis frequentiſſima eſt mentio in legibus.

Subtilitas benignitati opponitur, tanquam ſummum ius æquitati, *l. ſi tibi. 20. D. de rebus cred. l. ſi tibi. D. de don.*

SVBVASSALLVS, qui ab alio fit, quaſi ſubſtituendo fit vaſallus.

SVBVRBICARIÆ regiones, & ſuburbicariæ partes, quæ ab Italiæ regionibus ſeparantur *in l. 9. de anno. & tribut. in C. Theod. l. 12. de extraord. muneri. in eod. C. l. 22. de indulgen. debit. eo. & Notitia Imperij Rom.* vbi de comite rerum priuatarum per occidentem tractatur. Suburbicariæ autem regiones dicuntur etiam Vrbicariæ *l. 1. C. Theod. ſi per obrep. fuer. imp. l. 14. Th. de ind. deb. l. 3. C. Th. quib. eq. vſ. l. 9. C. Th. de extra. mun.* & apud Caium ac Theodoſium auctores limitum, Tuſcia vrbicaria & annonaria, fuit enim vna Tuſcia ſuburbicaria, & altera annonaria, vt Picenum aliud ſuburbicarium, aliud annonarium, *d. l. 12. C. The. de ind. deb. & in Notitia Imp. Rom.* Hinc & Suburbicariæ eccleſiæ, *apud Rufinum Aquileienſem in canone ſexto Nicene concilij.*

SVCCEDANEVS culpæ, qui in culpam ſuccedit, l. 4. D. de mag. conu en. Succedaneus damni *l. 10. Cod. qui d a. tut.* Succedaneus functionis, *l. 27. de decurionib. C. lib. 10.* Succedaneus ſolutionis, *l. 3. C. de fund. rei prima.*

Succedaneus alieni periculi dicitur, in quem incommodum periculi alieni: (hoc eſt, cuius culpam alter ſuſtinet) redundat. *Vlpianus l. 3. in fi. D. de adminiſt. tut.* Planè ſi non conſentiant tutores Prætoris, ſed velint omnes gerere: quia fidem non habeant electo, nec patiuntur ſuccedanei eſſe alieni periculi, Plautus Epid.

Men' piacularem oportet fieri ob ſtultitiam tuam?

Vt meum tergum ſtultitia tua ſubdas ſuccedaneum?

Nam ſtultitiæ tuæ dixit pro Tergo tuo, cui periculum à ſtultitia imminet. *Vlpianus l. 4. D. de magiſtr. conuen.* Nam magiſtratus quidem in omne periculum ſuccedit hæres ipſius dolo proximæ culpæ, ſuccedaneus eſt.

Succedanea hoſtia olim dicebatur, quæ in alterius locum ſacrificiis adhibebatur, *vt Gell. lib. 4. c. 6. & Seruius in 8. Ænei ſcribunt.* Apul. lib. 8. de Aſino aur. Sed poſtquam non ceruam pro virgine, ſed aſinum pro homine ſuccedaneum videre.

SVCCESSIO dicitur, cùm priore ſubducto de poteſtate ſuo hærede, vlterior in proximum locum ſuccedit, *l. 28. §. 1. D. de liber. & poſth.* Et Succedere, pro in ſui hæredis locum ſuccedere, ſublato de medio vel morte, vel pœna, vel captiuitate, vel emancipatione eo qui præcedebat, *l. 29. §. videndum. & §. illo caſus. D. de liber. & poſth. l. 2. D. de vulg. & pup. l. 6. §. 1. & l. 13. D. de iniuſt. rup.* Planè quod *in l. 1. §. interdum. D. de ſuis & leg.* dicitur, in ſuis ſucceſſionem non eſſe, hũc ſenſum habet, vt eo qui primum locum mortis tempore tenebat mortuo, ſequens vt ſuus hæres non admittatur: aliter atque ſi antè, cùm alij delata hæreditas non eſſet. Quomodo & in hæreditate legitima ſucceſſionem non eſſe, *Paulus lib. 4. Sent. tit. 8. & Iuſtinian. in §. placebat. Inſtit. de legit. adgnator. ſucceſſ. ſcribunt.*

Succeſſio alia eſt perſonarum, alia rerum. Succeſſio perſonarum, eſt cùm priore gradu vacuo, is qui inferiorem

riorem tenebat, eius in locum aſcendit, *l.1.§ ſi filius.D.de ſuis & legit. l. 3. C.eod.* Succeſſio rerum eſt, cùm perſona non tam perſonæ, quàm rebus ſuccedit. Ea autem duplex eſt. nam aut in ius vniuerſum eſt: qualis eſt hæredum, & eorum qui bonorum poſſeſſores ſunt: aut in res ſingulares, *l.1.§. in locum, D.quod legat.l.7.& l.8.D.de iureiur.l.vlt. D. de exceptione rei iudicata.*

Succeſſio ſucceſſorij edicti duplex eſt: vna ordinum, altera graduum. Succeſſio ordinum eſt, cùm ordo perſonarum vniuerſus, cui potiſſimum poſſeſſio deferebatur. illam omiſit: veluti liberorum, aut legitimorum, aut cognatorum, *l. 1. D. quis ord. in bon. poſſ.* eadémque ſucceſſio de capite in caput appellatur, *l. 5. qui admit. ad bon. poſſe.* Succeſſio graduum dicitur, cùm primo eorum graduum qui in ordine aliquo ſunt omittente, inſequens admittitur, plures enim in ordine ferè vnoquoque reperiuntur gradus. *d.leg. 1. Digeſt. de ſucceſſ. edict.§. cum igitur. 7. Inſtitut. de bon. poſſeſſ.*

Succeſſio alia naturalis: alia legitima. Succeſſio naturalis ex parte matris eſt, legitima, id eſt, quæ ſecundum leges datur, ex parte patris, *gl.l. 1.C. vnde vir & vxor.*

SVCCESSORIVM edictum eſt id quod Prætor ſucceſſionem permiſit: id eſt, ius inter eos quibus bonorum poſſeſſiones deferuntur, vt in locum eorum qui poſtulationem omiſerint, ſequentes ſuccedere iubiréque poſſint, *l.1.D.de ſucceſſ.edict.*

SVCCESSORES alij in vniuerſum ius, alij in rem ſuccedunt, *leg.vltim.Digeſt. de except. rei iudic.l. 19.§.deinde.D.de ædil.edict.l.7.in fin. & l.8.D. de iureiur.* Ita Succeſſio per donationem, *in l.17.§. pactum. D. de pact.* Succeſſorum itaque verbo, non ſolum qui in vniuerſa bona, ſed & qui in rei dominium ſucceſſerunt, in ſtipulatione damni infecti continentur, *leg.14.§.adiicitur.D.de damn. infect.* In locúmque ſucceſſiſſe accipimus, ſiue per vniuerſitatem, ſiue in rem ſucceſſerint, *l.1. §.in locum. D. quod legator.* Et ideò cùm hæredem ſignificare volumus, iuris ſucceſſorem dicimus, *leg.9.§.1. Digeſt.de edend.§. legatariis.Inſtitut.de teſtam.ordin.* & in locum hæreditario iure ſuccedentem, *leg.vltim.D.pro ſuo*, quos in locum, & in ius ſuccedere ait Paul. *in d. l.9.§. 1. & l. 42. & l. 77. D. de diuerſ. reg.* Qui autem per vniuerſitatem ſuccedunt, vel ciuili, vel honorario iure ſuccedunt, *leg.1.in fin.D.de muneribus & honor.* Vnde quidam honorarij ſunt ſucceſſores, veluti bonorum poſſeſſores, & quibus ex Trebelliano Senatuſconſulto hæreditas reſtituta eſt, *l.24.D.famil.erciſc.l.9.§.illud. D. de interrogatio. in iu.fac. l. 7. in fin.ff. de condict.furt.*

SVCVLA, *inquit Budæus*, machina eſt tractoria, quæ vectibus verſatur, *vide Vitru.lib.10.cap.4.& 5.* Conſtat autem tereti ligno, duobus aut pluribus vectibus traiecto, vtrinque æqua extantibus longitudine. hæc dum verſatur, funis, qui ductarius dicitur, circa eam obuoluitur. *Vlpian. in l.ſed addes. §. illud nobis. D. loca.* Quod ſi, ait, regulis olea prematur, & prelum, & ſucculam, & regulas, & tympanum, & trocheas, quibus releuetur prelum, dominum præſtare oportere.

SVDOREM aquæ in legibus vocari, *Senec.lib.3.cap.15.Natur. Quæſtio.* ſcribit, qua guttæ quædam vel preſſura loci eliduntur, vel æſtu euocantur. Quod Briſſonius ad interpretationem *l. 1.caput aquæ. D. de aqua quot.* trahit, in qua ita eſt, Planè ſi aqua ſudoribus manando in aliquem locum effluere, atque ibi apparere incipit. *Vitruuius lib.8. cap.1.* In terra autem nigra ſudores & ſtillæ inueniuntur exiles, quæ ex hibernis tempeſtatibus collectæ, in ſpiſſis & ſolidis locis ſubſidunt. Quod ipſum *Pallad.lib.9.cap.18.* tradens, Nigra, ait, terra, humores & ſtillicidia non magna ex hibernis imbribus & liquore collecta. & mox: Sequens

Digitized by Google

die aperto loco ſi in eodem vaſe ſudo res intrinſecus inueniantur, aut ſtillæ,aquas ibi eſſe non dubites.

S V E S porcorum appellatione continentur,quia & hi gregatim paſcuntur,quod Homeri auctoritate probat Martian.*l.2.D.ad leg.Aquil.*

S V F F I C E R E operi,adminiſtratione,negotio,*leg.13.Digeſt.de tut.l.penultim.§.fin.D.de tu.l.5.§.ſed ſi filius.D.de libe.agno.*

Sufficere dicuntur fructus,quando competenter ſufficiunt, licet non extenſiuè,*capit.cum M.Ferra. de conſtitutionibus.*

Sufficere ſatis eſſe,*l.2.§.poſt deinde.ff.de orig.iur.*Sufficit , ſignificat quod fieri poteſt,non quod debet.

S V F F I C I E N S portio quæ ſit,vide c. extirpandæ. de præbend. Sufficiens ſubſtantia,ex qua quis ſuſtentari poteſt.*l.hæc.D.de pet.hæred.*

S V F F E C T V S Conſul,*ait Iſidor.li.*10.eſt qui pro alio ſubſtituitur. Sic enim appellabatur , qui in demortui Conſulis locum ſufficiebatur , *l. 2.§.Labeo.D.de origin.iur.Lamprid.in Alexand.* Conſules quoſcunque vel ordinarios vel ſuffectos creauit,ex ſenatus ſententia nominauit. *Spartian. in Caracalla*; Helium Pertinacem ſuffectum Conſulem ob hoc ſolum , quòd filius eſſet Imperatoris , occidi iuſſit *Sueton.in Iulio c.*82.Q. Maximo ſuffecto trimeſtríque conſuli,*Idem in Auguſt. c.* 26. Die Kalendarum Ianuar. cùm manè pro æde Capitolini Iouis paululum curuli ſella præſediſſet,honore abiit. ſuffecto alio in locum ſuum. Ab ordinariis autem Coss. non etiam à ſuffectis anni computabantur. Et idcirco minor eos honor, minor laus ſequebatur.*Auſon.in Gratia.actio.*Sed conſulatus ille cuiuſmodi?Ordinario ſuffectus, bimeſtri ſpatio interpoſitus , in ſexta anni parte conſumptus, quærendum vt reliquerit tantus Orator , quibus conſulibus geſſerit conſulatum.

S V F F I C I E N T E R,clarè & euidenter,*c.præſentium.de teſtib.l.6.ca.in noſtris.de conceſ.præbend.*

S V F F L A M E N litis,Iuuenalis:
Nec res atteritur longo ſufflamine litis.

S V F F R A G I A , pro vocibus & ſcitis, quibus vel in magiſtratu mandato,vel reo iudicando,vel lege, aut rogatione ſciſcenda , aliáve qua re ſtatuenda voluntatem ſuam quiſque indicat,*l.23.D.de legib.l.1.D. de offic. quæſtor.leg.3.D.quod cuiuſque vniuerſit.l.6.§.1.D.de decurio.l.8.D. de munerib.& honorib.l.5.D.fam.erciſ.leg. vltim.D.de præd. decurion.* Sic Suffragia emendicata dicit Imp. Gord.in *leg.ſi.ſinguli.Cod. de accuſation.* quæ ſcilicet precibus & munuſculis extorta & obtenta ſunt.

S V F F R A G I V M,pro impetratione beneficij , quod quis alteri, à quo rogatus erat , à Principe, apud quem gratia valebat, eſt eblanditus: vel pro auxilio & patrocinio honorum adipiſcendorum cauſſa lato & præſtito.*Impp.l.vni.Cod.de ſuffrag.* Si qui deſideria ſua explere cupientes, ferri ſibi à quodam ſuffragium poſtulauerint , & ob referendam vicem ſponſione ſe conſtrinxerint , &c. Extat præterea *in C. Theod. lib.2.tit.29.* lex Imper. Iuliani,qua vetat id quod ſuffragatoribus , id eſt, eblanditoribus illis datum eſt repeti. Cuius conſtitutionis Ammianus Marcellinus lib. 22. mentionem facit. Itaque intelligendum eſt quod Lampridius in Alexandro de Thurino ſcribit. qui ſuffragium ſuum promiſerat.Eam autem nundinationem omnem Iuſtinianus prohibet Nouel. 8. De magiſtratibus non vend.ἀλλ' ὅπως διδόντες μηδὲ προφάσει τῶν καλουμένων . ſuffragiων,&c.

S V F F V G I V M,locus ad euitandum imbrem,vel tempeſtatem.

S V G G E R E R E,ſubminiſtrare,*c.priuatus.vbi Archid.70.diſtin.* Suggeſtum à ſuggero,id eſt,narratum , indicatum,*leg.Oſidius 92.D.de leg.3.*

S V G G I L L A R E propriè eſt liuido colore inquinare : vt cùm ictu fuſtis percuſſa cutis ſanie ſeſe ſuffundente nigreſcit. Tranſlatè verò dicitur pro

tur pro contumelia afficere. *Vlpian. l. 15. §. 17. D. de iniur.* Si quis ſic fecit iniuriam ſeruo, vt domino faceret: video dominum iniuriarum agere poſſe ſuo nomine. ſi verò non ad ſugillationem domini id fecit, &c. *Idem l. 8. §. 10. D. de in ius voc.* Permiſſurus enim eſt, ſi famoſa actio non ſit, vel pudorem non ſugillat.

SVGGRVNDA, vel ſuggruenda (variè enim in Pandectis Florentinis hoc verbum ſcribitur) pars tecti vltra ſtructuram ædium proiecta: & prominens. Vel proiecta ſunt ex ædibus, quæ ita prouehuntur, & protenduntur, vt nuſquam requieſcant, *leg. 242. §. inter. D. de verbo. ſignif. Vlpian. l. 5. in fin. ff. de his qui deiecer. vel effuder.* Prætor ait, Ne quis in ſuggrunda, protectóve ſupra eum locum, qua vulgò iter fiet, &c. *Hinc titul. de damn. infect.* & ſuggrundis, *& proiectio.* Apud Vitruuium *lib. 2. cap. 9.* Subgrunda vocantur. Vnde ſuggrundationem *idem dixit lib. 4. cap. 2.* Varro libro tertio de re ruſtica, Aues ſubtus ſuggrundas ab initio villatico vſu tectæ. Græci γεισσηποδίσματα appellarunt. Sic enim Moſchopulus in libro περὶ σχεδῶν, γεισσηποδίσματα αἱ προσβολαὶ τῶν ὑπερῴων οἰκημάτων, αἱ ὑπὲρ τοὺς κάτω τοίχους περιέχουσαι. γεισσήποδες δὲ τὰ φέροντα αὐτὰς ξύλα.

SVLCI aquarij, ὑδραύλακες, *de aq. plu. arcen. D.*

SVLPVRARIA, ſulphuris fodinam ſignificat, *lege 8. §. in calcariam. D. de pen. l. 13. §. inde eſt quæſitum.* D. *de vſur. l. 52. §. ſi ſulpuraria. D. de furt.*

SVLPVRATA de ligno, id eſt, ligna ſulphure illita, *leg. 55. § fin.* D. *de leg. 3. l. 167. Digeſt. de verb. ſign.* vel ligna exilia ſulphure intincta, accendendi luminis cauſſa parata. Galli vocant *Allumettes.*

SVMERE, *inquit Seruius in 5. Æneid.* verbum eſt Iuriſconſultorũ, quo vtuntur, quoties legatum non ab hærede datur, ſed eſt in accipientis arbitrio. Atque ita ſumitur *l. ſi ſic ſtipulatus. 93. D. de verb. oblig.* Si ſic ſtipulatus fuero, Per te non fieri, quominus hominem ex his quos habes ſumam? electio mea erit.

Sumi dicitur iudex arbitérve, & capi, qui ex conuentione litigatorum aditur, *leg. 4. Cod. de dote releg.* Sic ſumptus ex interdicto iudex, *leg. 21. Digeſt. quod vi aut clam.* Sumptui ex compromiſſo, *in leg. 50. D. de recept. arbitr. leg. penultim. D. de iudic. Cicer. pro Flacco.* Q. Naso iudex ſumitur. *Val. Max. lib. 8. cap. 2. de C. Mario:* Nã cum Ticinius Minturnenſis Fanniam vxorem quam impudicam de induſtria duxerat, eo crimine repudiatam dote ſpoliare conaretur, ſumptus inter eos iudex in conſpectu habita quæſtione ſubdictum Ticinium monuit, vt incepto deſiſteret. Dicitur & adſumi, qui aliis additus, *l. 18. §. ſi in duos.* D. *de recept. arbitr.*

SVMMITTI dicuntur pecora, cùm propagandæ ſobolis gratia matribus ſupponuntur, atque alẽda præbentur: vel cùm in locum demortuorum capitum ſubſtituuntur, vt eo modo grex ſuppleatur. *l. 69. l. 70.* D. *de vſufruct. l. 59. §. hæreditatem.* D. *ad Trebell. l. 10. §. ſerui. ff. de iure dot.*

Summittere delatorem, eſt accuſatorem ſubiicere & ſupponere, *l. 9. §. vlt. D. ad leg. Corn. de falſ. l. 5. D. de iure patron. l. 1. §. incidit iuncta l. 15. ff. ad Turpillia. Quintilia.* Declama. 281. Quin etiam ſi permittitur iſta defenſio, & ille poteſt dicere ſe non occidiſſe, qui percuſſorem ſummiſerit. Nam ita emendandum eſt, vbi vulgò, ſuum miſerit, perperam legitur. Sed & apud eundem auctorem Declam. 355. in hoc verbo aliud mendum eſt. Inueniſſe illos rationem, qua mutuo dolore diſtraherentur, ſummiſſéque qui dicerent malé tractatas à tutore rationes. vbi, ſummiſiſſe. legendum eſt. Sic Summitere vim *in l. 9. §. animaduertendum. D. quod metus cauſſ.* Et ſummittere qui vociferentur, interpretare *in leg. 15. §. conuitium. D. de iniur.*

SVMMOVERE dicebantur magiſtratus, cum quempiam extrudi

iuberent. Conſules quidem & Prætores per lictorem. Tribuni autem per viatorem, at illi quidem ita ſummouebant, vt qui non pareret, prehendi iuberent. hi verò non pro imperio, ſed comiter verbis ſummouebant, Si vobis videtur, diſcedite Quirites. *Cicero pro Quintio.* Aut ſatiſdare, aut ſponſionem iubet facere: & interea recuſantes noſtros aduocatos acerrimè ſummoueri. De Dolabella Prætore loquitur. Inde deductum ad noſtros vocabulũ eſt, vt Sũmoueri dicãtur actores per exceptionẽ, quos ita rei perpulit exceptio, vt à tribunali quodãmodo ſummoti videãtur. *Hot.*

SVMMVS, ma, mum, Summo iure agere, tum dicimur, cùm quàm maximè poſſumus duriter & præfractè cum aduerſario contendimus, eúmque quàm aſperrimo & vehementiſſimo iudicio poſſumus, perſequimur, quod *Cicer. in Orat. pro Quint.* ſic extulit, Ad extrema & inimiciſſima iura cupidè decurrere, item, inimiciſſimè & infeſtiſſimè contendere. *Cic. lib. de Offic.* I. Exiſtunt etiam ſæpè iniuriæ calumnia quadam, & nimis callida iuris interpretatione. Ex quo illud, Summum ius, ſumma iniuria factum eſt iam tritum ſermone prouerbium. Terent. in Heaut.

Verum illud Chreme dicunt, Ius ſummum ſæpè ſumma malitia eſt.

Columella lib. I. de officio patrisfam. erga colonum loquens, Summum ius, inquit, antiqui ſummam putabant crucem. Vide ius ſummum.

Summum ſupplicium mortem ſignificat. *l. 38. §. qui abortionis. D. de pœ. l. pen. D. de condict. cauſſa. da. l. vltim. D. de ſepul. viol. & apud Paul. lib. 5. Sent. tit. 21. Calliſtra. in l. 28. D. de pœn.* Summum ſupplicium eſſe videtur ad furcam damnatio, item viui crematio, & capitis amputatio. *Paul. lib. 5. Sent. tit.* 17. Summa ſupplicia ſunt crux, crematio decollatio. Ad beſtias etiam damnatio ex hoc genere eſt, *l. 29. D. de pœn. vt Paul. lib. 5. Sent. titu. 23. oſtendit.*

SVMMA generaliter accipitur pro collectione omnium rerum, quæ vbi de valore fuerit quæſitum, in ſummam ſolent redigi pecuniariam: quippe cùm is ſit vſus pecuniæ, vt omnium planè rerum corporalium & incorporalium pretia & æſtimationem repræſentet, *l. ſi in duobus actionibus. ff. de reg. iuris.* Alioquin autem ſpecialiter Summa, de quantitate pecuniarum certa intelligi ſolet, *l. quærebatur. D. qui pot. in pign. hab. l. diligenter. §. ſeruo quoque. D. mand.* Aliiſque locis ferè infinitis. Summa ſummarum autem, *apud Plautum in Truculento*, eſt, cùm in rationibus multa nomina & capita in vnam ſummam rediguntur, ac ſic multis ſummis factis, omnia tãdẽ in vnã conſũmantur. Nã vt capita in ſummã, ſic ſummę in ſummã ſummarum rediguntur. In Lucretio autem ſumma ſummarum immenſitatem ipſam vniuerſi ſignificat.

Summa pecunia, quantitatem ſignificat, *l. 29. D. de verb. oblig. l. 45. §. fiſcalib. D. de iure fiſc. l. 22. l. 38. D. de re iud. & alias ſæpè.*

Summa diuiſio, prima, & præcipua, & generalior. *l. 3. D. de ſtat. hom. l. 1. D. de rer. diuiſ. §. 1. Inſtit. de actio.*

Summa pignoris, id ſignificat, quãti pignus valet: vt ſumma debiti: pecuniæ debitæ, in quam pignus obligatum eſt, ſummam, *l. 87. D. de furt.*

Summa condemnationis, *l. 3. §. pen. D. vt poſſid.*

Summa dies, nouiſſima, *l. 7. §. Papinianus. D. ſol. matr.*

Summa poſſeſſionis, *l. 3. §. at ex contrario. D. de acq. poſſ.* Summa quæſtionis, *l. 52. §. pen. D. de obl. & actionib.*

SVMMA Reipub. Locutio eſt idem ſignificans quod ſtatus & firmamentum Reipubl. *Vlpian. l. 1. §. 10. D. de exerc. act.* Ideò autem ex voluntate in ſolidum tenentur, qui habent in poteſtate exercitorem, qui ad ſummam Reipu. nauium, exercitio pertinet, hoc eſt, ea re ſublata Reipub. ſtatus euertitur: ſtare Reſpub. non poteſt. Florentini tamen libri Summam Remp. habent, quod abiudicat Hotom. *Paul. Sentent. tit. 23.* Qui de ſalute principis, vel de ſumma rei vaticinatores conſuluit, cum eo qui reſponde-

Digitized by Google

rit.capite punitur.

Summa prouidentia naturalis ratio, *vt in l.1.D.de legitim.tutor.*

SVMMVM digitum, *apud Iuſtin.ſub finem Inſtit.* Accurſius indicem digitum intelligit. Rectius Alciatus putat, poſſe de tabula,ſeu, vt Græci dicũt elencho,accipi. Prouerbialiter autẽ dicimus, Extremis attingere digitis,ꝓ eo ꝙ eſt leuiter attingere. Vnde&Imp.ꝓuerbialiterlocut⁹ videtur.

SVMMARIVM, breuis enarratio eorũ,quæ narrantur, *M. Salamonius Gallus Aquilius*.D.*de liber. & poſthu.* quo genere fœdè lapſi ſunt ſuperiorum temporum recognitores: nã obſeruata,ſummaria appellarunt, vt in Bart. & reliquis interpretibus videre licet:cùm tantùm abſit,vt rerũ ſummas tractationes perſtrinxrint, vt notabilia tantùm exſcripſerint.

SVMMATIM cognoſcere Prætor iudéxve dicitur, *in l.15. §.ſi ſuper. D.de re iud.l.1.in fin.D.de Prætor. ſtipul.l.3.§.ſciendum.D.ad exhibend. l.3, §.cauſſæ cognitio.D.de Carbo. ed. l. 3, §.1,D.vt in poſſeſſ.leg.l.9.§. illud quæritur.ff. de interrogationibus in iure faciend.l.1.§.ſi ea quæ D.de vent. in poſſ. mittend.l.7.ver.planè,D.de petit. hære. l.40.D.ad leg.Aquil.*

SVMMATES,qui & optimates & primates appellantur,*l.quinque.D. de decu.lib.10.*

SVPPELLEX,*inquit Pomp. l.1. D.de ſuppell.leg.* eſt domeſticum patrisfamiliàs inſtrumentum, quod neque argento auróve facto vel veſti adnumeretur: quod tamen de rebus mouentibus, non animantibus intelligendum eſt,*ex l.2. ibid. de qua definitione vide Alexand. ab Alex. Gen. die.li.1.c.19.* Labeo autem ait, *l.7.D. eod.* originem fuiſſe ſuppellectilis, quòd olim his,qui in legationem proficiſcerentur, locari ſolerent, quæ ſub pellibus vſui forent, *qua de re Alci. lib.1.Diſpunct.c.5.* Tubero verò hoc modo ſuppellectilem demonſtrare tentat inſtrumẽtum quoddam patrisfamiliæ rerum ad quotidianum vſum paratarũ,quod in aliam ſpeciem non caderet:vt, verbi gratia,penum, argentum,veſtem,ornamenta,inſtrumenta,agri,aut domus,d. l.7. Itaque licèt ſuppellex videatur, tantùm dici de ſtragula, ſiue lodice, ab eo quod ſuper lectum imponatur, ad alia tamen domus vtenſilia eius ſignificatio ſe extendit, immò & ad alias res,quæ ſunt, aut poſſunt alicui ornamento eſſe,ſed ad veſtes non extenditur, *l.qui veſtem.ff. eo.*

SVPELLECTICARII ſerui ſunt, qui ſuppellectilem curant: eo etiã nomine veniunt,qui eã faciunt.

SVPERÆQVATIO perperam legitur in vulgaris codicibus, *in l.ſi quis deſerta.C.de omni agro deſerto. lib.*11.legendum enim,Superæquationis iure perceperit.

SVPERAMENTA Vlpian. appellat,quæ in paranda materia reſecantur ac ſuperſunt. Lignis legatis, inquit, ſi voluntas non refragatur, ſuperamenta materiarum continebũtur,*l.55.§.2.D. de le.& fidei.li.* 32.

SVPERDICI pro prædicari per præconem: id eſt, eius voce, & *(vt cum Apuleio loquar)* boatu pronunciari & proclamari. *Vlpian. l.ſi duo 13.in fi.D.de iureiur.* Fuſtibus eum caſtigandum dimittere, & ita ei ſuperdici, προπετῶς μὴ ὄμνυε: hoc eſt, temerariè, nec petulanter iures. *Sic in leg. fuſtibus.C. ex quib.cauſ.infam.irrog.*Fuſtibus cæſum, cui per præconẽ ita dictũ eſt, ἐσυκοφάντησας,Sunt tamẽ qui ſuperiore Vlpian.loco, pro Superdici,Super indici legãt, hæcque illius verba referenda exiſtiment ad veterũ morem,qui cùm de dãnato homine ſuppliciũ ſumebant, in loco ſupplicij conſpicuo ἐπιγραφὴν,ſeu(vt vocant)titulũ affigebant, quo breuiter admonitus populus, pœnæ à reo expetitæ cauſſam intelligeret. eóque exẽplo à ſimili facinore perpetrando cæteri auocarentur. Ex hoc autem more impoſita videtur fuiſſe inſcriptio cruci CHRISTI Seruatoris noſtri.

SVPERESSE rebus ſuis,pro ſufficere earum adminiſtrationi, negotia ſua gerere, & illis conſulere,

Digitized by Google

prouidere, & proſpicere: Græca videtur eſſe locutio: dicunt quidem illi φιςάναι τοῖς πράγμασι. *Paul. l. 2. de curat. fur.* Sed & aliis dabit Proconſul curatores, qui rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt. *Sic l. 1. §. vlt. D. de procuratoribus. l. 60. in fi. D. de re iudic. l. 12. D. de tutorib. & curat. dat. l. 10. D. ex quib. cauſſ. maior. l. penult.* D. *de vacat. muner.* Gellius lib. 1. cap. 22. de huius verbi ſignificatione diſputans, eos ridet, qui Super eſſe ſe his, quibus aduocationem præbebant, dicebant, pro adeſſe. Quo tamen in ſignificatu Sueton. in Auguſto hoc verbo vſus eſt.

SVPEREXACTORES dicuntur, qui vltrà quàm debetur nomine tributi à prouincialibus exigunt: & tales tenentur in duplũ: ſed & ſi perſeuerauerint, capite plectuntur, *l. 1. C. de ſuperactionibus lib.* 10. quod tamen mutauit Leo Nouel. 61. debétque id quod iniuſtè exactum eſt, protinus domino reſtitui.

SVPEREXCVRRERE, *l. 1. D. de arb. cad.* Si arbor, inquit Vlpianus, ædibus alienis impediat, vtrum totam arborem iubeat Prætor adimi, an verò id ſolũm, quod ſuperexcurrit, quæritur.

SVPERFICIES, quod ſuper ſoli faciem eſt: veluti ſi quid ſatum, aut ædificatum eſt, itaque vites, arbores, plantæ, ſegetes, ſuperficies appellantur. Vitis quidem appellatur ſuperficies vineæ, *in l. certo.* 113. *D. de ſeru. ruſt.* Domus appellatur ſuperficies ſoli, *l. eum qui.* 23. D. *de vſurpat.* vbi ædes dicuntur ex duabus rebus conſtare, ex ſolo & ſuperficie. Superficies autem vſque eo ſoli pars eſt, eíque natura cohæret, vt non illud ſine hac tradi, neque hæc ſine illo vſucapi poſſit, *l. obligationum.* 44. *D. de obligat. & act. l. nunquam.* 26. *D. de vſurpat.* denique Superficies ſolo cedere dicitur. *l. qui domum.* 50. D. *ad le. Aqu. l. qui res ſuas.* 98. *in fi.* D. *de ſolut.* & arborum quæ fundo continentur, non eſt ſeparatum corpus à fundo, *inquit Pomponius. l. quintus.* 40. *D. de act. empt.*

SVPERFICIARIA prædia, quæ in conducto ſolo certa poſſeſſione annua habentur, *l.* 10. D. *famil. erciſc. l.* 49. *D. de verbor. ſignific. l.* 16. *in fin. D. de pign. act.* Superficiarias enim ædes in conducto ſolo poſitas *dixit Caius l. vltim.* Digeſt. *de ſuperficiebus.* Sic & Superficiaria inſula, *in l.* 12. *§.* 1. *D. de public. l. 1. §. & generaliter. D. de vi & vi arm. l. 9. §. quæſitum. l.* 39. *§. damni.* D. *de damn. infect.* Et Superficiarius fundus, *l. 1. D. quib. mod, vſusfr. amit. Seneca lib.* 13. *Epiſt.* Mathematica, vt ita dicam, ſuperficiaria eſt, in alieno ædificat, aliena accipit.

SVPERFICIARIVS definitur eſſe is, qui in alieno ſolo ædificauit, quod quidem à domino conduxit ea lege, vt in eo ædificaret, & ſibi haberet ædificium in perpetuum, vel in plures annos ſub annuo ſalario. hic plus eſt quàm inquilinus: nam ius habet in re, quòd ius ſuperficiarium dicitur ἐμβατευτικὸν, *l. 3. ff. de reb. eor.* qui ſub tut. vel in Baſilicis ἐμβατευτικόν. *Vide in ſpeciali. 73. cum l. ſeq. ff. de rei vend. & l. damni. 18. §. 2. ff. de dam. inf.* Igitur verè & propriè dominus non eſt, quamuis in alieno ædificarit: ſed potiùs vt inquilinus, *l. 3. §. pe ff. de oper. nou. nuncia.* tametſi quia dominus vtilibus actionibus adiuuetur, *l. 1. §. vlt. & l. vlt. ff. de ſuperſi. l.* 18. *§. ei, qui. ff. de damn. infect.*

SVPERFICIVM, pro ſuperficie legitur in Pan. Flo. *tit. de ſuperſi. vt l. ſi area. ff. de lega.* 2. hoc tamen loco Græci ſuperficium vertunt ὑπερῷον, *& apud Gaium li. 2. Inſt. titu. 1. & l. ſi lapidicinis. ff. de iu. dot.*

SVPERFICIO, ſupero, redundo, ſuperfluo. *Vlpianus l. 1. §. 10. D. de aqu. & aqu. plu.* Idem aiunt, aquam pluuiam in ſuo retinere, vel ſuperficientem ex vicini in ſuum deriuare omnibus ius eſſe. Fortaſſe veriùs vulgatis in libris legitur Superfluentem.

SVPERFOETATIO, ſecundarius conceptus eſt prægnantis.

quam

Digitized by Google

quam Superimprægnationem vulgus appellat. *Lege Bud. in Annot. prior. ad l. antiqui. Si part. hær. pet.*

SVPERILLVSTRES, ſenatores, conſules, dictatores, *not. in l. 1. ff. de offi. eius, cui mand.*

SVPERINDICTVM, extraordinarium munus: vltra ſolitam & canonicam collationem indictum ſignificat, id eſt, augmentum indictionis, *l. 1. C. de indictionibus, lib. 10. C. de ſuperindict. l. 3. C. de excu. mun. eo. l. 3. C. de ſilent. li. 12.* Appellatur & ſuperindictio, *in l. 1. de priuil. dom. Aug. lib. 21.* Vnde Superindictitij tituli, *in l. vltim. eod. tit.* quemadmodum ſcriptorum librorum auctoritate emendandum eſt. *Hinc l. 3. C. Th. de col. fun. pat.* Augmenti, *inquit*, & ſuperindictitij. *Marcell. lib. 27.* Indictionale augmentum vocat. *Athalaricus Rex 9.* Quod à nobis augmẽti nomine quærebatur, illuſtrem virum, Comitẽ patrimonij noſtri nunc iuſſimus remouere. *Et alio loco*: Quicquid ſuprà conſuetudinariam functionem augmenti nomine petebatur: Galli ſuperindictum vocant, *crue.*

SVPERIORES, poſitiuè intelliguntur ij, qui ſunt ſupra gradum quartum cognationis, vel affinitatis: ſicut Inferiores, qui ſunt infra ipſum gradum.

Superior cognatio parentum eſt, *Inſt. de gradib. affinita.* Superior, proximus, *cap. quanquam. de elect. in 6.* Superior, prima, *l. ſi dare. ff. de verb. oblig.*

SVPERNVMERARII, *l. 7. C. de prox. ſacr. ſcrin.* qui in ſacris ſcriniis vltra numerum ſtatutorum militabant. Quod ſi quis, inquiũt Impp. de ſupernumerariis, qui ſtatuti locum ſubire debuerat, ne pecuniam offerat, ſtatuti etiam gradum recuſare voluerit. Vide Suidam, in voce *ὑπεράριθμος*.

SVPERSTES, duo, vt opinor, ſignificat. video enim & pro teſte, & pro præſente vſurpari. *Feſt. li. 17.* Superſtites, inquit, teſtes, præſentes ſignificat: cuius rei teſtimonio eſt, quòd ſuperſtitibus præſentibus lites, inter quos controuerſia eſt, vindicias ſumere iubent. Plautus in Artemone:

Nunc mihi licet quiduis loqui, nemo hinc adeſt ſuperſtes.

Seruius autem *lib. Æneid. 3.* Superſtes, inquit, præſentem ſignificat, *vt Cic. in Murœniana*: Suis vtriſque ſuperſtitibus, id eſt, præſentibus. Quod tamen poſtremum verbum apud Ciceronem è gloſſa in contextum irrepſit. *Hotom.*

SVPERSTITIOSVS, vano & inani metu Dei affectus, id eſt, qui metuit ibi Deum offendere, vbi non offenditur: nam à Superſtes nomen deductum eſt. & haud ſcio, an iis propriè attributum, qui nimium in fanis conſiſtebant, quaſi apud deos ſuos ſuperſtites: quos vernacula lingua Bigottos appellamus. quod in vitio Vlp. poſuit, *l. 1. §. 5. ff. de adil. edict.* vbi ſuperſtitioſos inter eos numerat, qui animi vitio laborant. *Cic. tamen libro de natura Deorum ſecundo ſic ſcribit:* Non enim Philoſophi ſolùm, verum etiam maiores noſtri ſuperſtitionem à religione ſeparauerunt: nam qui totos dies precabantur, & immolabant, vt ſui liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: quod nomen poſtea latius patuit. Hos Græci *δεισιδαίμονας* vocant: de quibus vide Plutarch. in lib. *περὶ δεισιδαιμονίας.* Plautus autem in Rudente hoc verbum in eo poſuit, qui vaticinaretur.

Quid ſi iſta, aut ſuperſtitioſa, aut ariola eſt; atque omnia
Quicquid inſit, vera dicet?

SVPINVS, diſſolutus, negligens, alicui negotio indormiens. *Paulus l. 15. §. 1 D. de contrah. empt.* Ignorantia emptori prodeſt, quæ non in ſupinum hominem cadit.

SVPPETERE præter tritas ſignificationes eſt, ſubiecta ſua perſona pro alio petere. *l. 52. §. 5. ff. de furt.* pro quo quidam ibi legunt, Sic petet, vt Haloander, qui hoc verbum eo ſignificatu non intellexit.

SVPPLETVR, quod deeſt, *cap. in princip. de ſacr. vnct. l. oratio. D. de ſponſal.*

Suppletur vnum ius per aliud, *Pano. in c. ſuper quæſtionum de elect.*

Supplere de iure, vel de facto, & quãdo poſſit iudex. *vide C. vt quæ deſunt aduo. par. iud. ſupp. Spec. de offi. om. iud. par. 1. §. 6.*

SVPPLENTES OMNES DEFECTVS, TAM IVRIS QVAM FACTI, Clauſula, quæ quotidie apponi ſolet in diplomatib. Rom. Pont. & Impp. reſpicit tantùm defectus iuris poſitiui, non autem naturalis, *vt eſt text. in Clem. paſtor. §. cæterùm defectus de re iudic.*

SVPPLETIO, quam ponit Papa in reſcriptis, ad quid refertur, *docet Panor. in c. illa. de elect.*

SVPPLICARE propriè eſt, paulò demiſſius orare, obſecraréque, ducto more à miſeris, qui plicatis manibus, ferè orant: non autem, ſicut aliquando, non tamen ſine erroris duce, putaui, genibus flexis.

SVPPLICATIO eſt veniæ petitio prioris erroris. Item remedium iudicialis grauaminis, ſunt qui vocant Reuiſionem ſententiæ, c. literis, de in integ. reſt. Ea vtimur aduerſus ſententias eorum, à quibus appellare non licet, *l. 1. D. de offi. Præfect. Prætor. auth. quæ ſupplicatio. C. de precibus imp. offer.* vel, eſt quædam benignitatis ſuperioris imploratio.

SVPPLICIVM, pro pœna accipiunt noſtri: differunt tamen, *vt ſcribit Archid. in c. nemo petitorum. 11. q. 3.*

SVPPLICIORVM alia ſumma ſunt, alia mediocria, alia minima. Summa ſunt, crux, crematio, decollatio. Mediocria, metallum, ludus, deportatio. Minima, relegatio, opus publicum, vincula. *Hæc Paulus lib. Sent. 5. c. 17.*

Supplicium vltimum, *ait Celſus*, eſſe mortem ſolam interpretamur, *l. 21. ff. de pœnit.*

SVPPONERE teſtamentum, eſt, falſum teſtamentum ſuppoſita perſona obſignare, vel potiùs falſum teſtamentum loco veri ſubiicere, & producere. Sic Suppoſiti partus, pro falſis & adulterinis, *leg. cùm ſuppoſiti. C. ad leg. Cornel. de falſis.* Et ſuppoſitus actor, pro falſo & ſubornato, *leg. 2. cùm placuiſſet. D. de orig. iur.* Aliàs dicimus, ſupponere hypothecam, pro pignorare. Hinc & tit. D. de rebus eor. qui ſub tutela vel cura ſunt, ſine decreto non alienandis, vel ſupponendis, Eſt enim hîc ſupponendis, pignori obligandis: Cornutus in illum locum: *Me tibi ſuppoſui*: tanquam aliquod pignus, inquit.

SVPPOSITA perſona, *l. aufertur. D. de iur. fiſc. id eſt*, pro alio poſita. Suppoſitus iuriſdictioni, *l. 1. D. ſi quis in ius voc. non ier.*

SVPPRIMERE teſtamentum, *in leg. Cornelia teſtamentaria*, intelligitur, qui ſciens prudénſque tabulas teſtamenti in fraudem hæredum legatariorum, fideicommiſſariorum, aut libertatum non profert, & qui cùm habeat, & proferre poſſit, eas proferre non curat. *Paulus lib. 4. Sent. tit. 7.* Iſidorus quoque ex Paulo mutuatus, Suppreſſum teſtamentum, *lib. 5. Etymol. ca. 24.* definit, quod in fraudem legatariorum ſeu libertorum nõ eſt palàm prolatum. Quod etſi non latet, ſi tamen perſonis ſuprà dictis non proferatur, ſupprimi videtur. Supprimere ergo celare eſt, quod crimen in teſtamentis *ad l. Corn. de falſis* pertinet, *lege 2 ff. ad lèg. Cornel. de falſis.* Et ita Suppreſſæ tabulæ teſtamenti, quæ malo animo celantur & occultantur, *in l. 39. in fina. D. quemad. teſt. aper. l. 33. D. de iudic. l. 3. §. ſi quis dolo. D. de tab. exhib. l. 9. D. de dolo. l. 6. D. de falſ. Sueton. in Caligula, c. 16.* Legata ex teſtamento Tiberij quanquam abolito, ſed & Liuiæ Auguſtæ, quod Tiberius ſuppreſſerat, cum fide ac ſine calumnia repræſentata perſoluit. Supprimere etiam mãcipia dicimus, *l. 82. §. pen. ff. de furt.* Vnde Suppreſſores, & Suppreſſi mancipij crimen, *in l. 3. ff. de lege Fabi.* Supprimere etiam naufragium, *leg. 3. §. item*

igitized by Google

§. *item ii, cuius D. ad l. Corne. de ſicar.* & Naufragos ſuppreſſos dicunt *Iuriſcoſſ. l. 3. §. vlt. D. de incend. ruin.* Supprimere merces, *l. 30. in ff. de crimin. ſtellionatus.*

Supprimere & intercipere dicitur, qui domino repoſcenti non reddit: *ait Pompon. l. 44. in fi. ff. de acquir. rer. domin.*

SVPPRESSORES mancipiorum, pro plagiariis, qui ſeruos alienos ſcientes dolo malo retinent, *l. pen. ff. ad leg. Fabi.*

SVPRA ſcripta, omnia quæ dicta ſunt, vel præceſſerunt, complectitur, niſi intercedens abſurditas ad proxima tantùm referri cogat, *de quo latius leg. 1. §. hoc edicto ff. de poſtu.* Supra præter *l. ex conducto ff. loca.* Suprà excludit, *l. fi. ff. de iuriſdi. & vide Bartol. leg. cùm ita. ff. de dote præleg.*

SVPREMVS dicitur, inquit Africanus, non is demum, qui poſt aliquem, ſed & poſt quem nemo ſit, & quem nemo ſequitur, *leg. 34. ff. de vulgar. & pupill. l. 92. ff. de verb. ſign. & l. qui duo. 9. ff. de reb. dub.* quod tamen ſic accipiendum eſt, *inquit Hot.* vt non restricta Latini ſermonis conſuetudo, ſed æquitatis ratio ſeruata videatur. Sic

Supremas tabulas, ſecundum quas ſe Prætor bonorum poſſeſſionem daturum pollicetur, accipimus nouiſſimas, poſt quas aliæ nullæ factæ ſunt, *l. 1. §. 1. l. penul. §. planè ff. de ſecund. tabul.* Sed & illæ ſupremæ habentur tabulæ, quæ ſolæ ſunt, *l. 161. D. de verbor. ſignificat.* In vulgari quoque ſubſtitutione, qua ei, qui ſupremus morietur hæres ſubſtituitur, rectè hæres ſubſtitutus etiam vnico intelligitur, *l. 163. D. de verbor. ſignific. l. 9. D. de reb. dub.* Cùm verò plures ſunt, ei qui nouiſſimus deceſſerit, ex his verbis ſubſtitutus ſuccedet, *l. 9. & 14. in fi. ff. ad leg. Falci.*

Suprema dies, pro nouiſſima, *in l. 7. §. Papinianus. D. ſolut. matrimon.* Sic ſuprema hora, *l. 1. §. dies. D. quando appell. ſit. l. 2. D. de verborum ſignificatio.* Et in XII. Tabu. SOLIS OCCASVS SVPREMA TEMPESTAS ESTO.

Suprema numero multitudinis abſolutè pro nouiſſimis iudiciis, & vltima voluntate: ſeu teſtamento, *in l. 23. §. 1. ff. de liber. & poſthum. l. 3. §. vltim. ff. de munerib. & hon. l. vnic. ff. de bon. poſſeſſ ex teſtam. mili. l. 39. ff. de pign. act. l. 36. §. miles in ſupremis. ff. de milit. teſtam. Corn. Tacit. lib. 1.* Nihil eo die ſenatus agi, niſi de ſupremis Auguſti, cuius teſtamentum inlatum eſt per virgines Veſtales. *Quintilianus declamat. 4.* Neque ergo grauiſſimum patrem ſuprema ſua iuueni iactaſſe crediderim. At quod idem auctor Declamatione 8. ait, Vidimus igitur frequenter ad vitam poſt conclamata ſuprema redeuntes, ſic accipiendum eſt. poſt conclamata nouiſſima verba: In quibus fuiſſe verbum, Ilicet, Donatus in Virgilium, & Seruius notant. Hinc

SVPREMAM dicere, *vt annotat Donatus,* dicebatur præco, cum dimittebatur iudicum conſeſſus. Hinc Plautus:

Mater ſupremam mihi tua dixit, domum ire iuſſit.

Id eſt, mater ſupremam dixit tempeſtatem, & ilicet pronunciauit, domúmque ire iuſſit. *Turn. Aduerſ. lib. 3. c. 12.*

Suprema ſua ordinare, pro teſtamentum facere, ſupremam ſuam voluntatem exponere. *Modeſtinus in l. 39. de pigner. act.* Creditor cùm ſuprema ſua ordinaret, teſtamento cauit, &c.

Suprema etiam iudicia dicunt nonnunquam, *vt l. 5. D. quemadmod. teſtamen. aperian. l. 32. §. pœnitentiam. D. de donat. inter vir. Quintil. lib. 6. cap. de riſu.* Conſulens eum an primipilaris ei teſtamento ſuaderet ordinare ſuprema iudicia.

Supremas etiam tabulas pro teſtamento Latini auctores dicunt. Martial. lib. 5. Epigrammaton:

Supremas tibi tricies in anno
Signanti tabulas. Idem eodem:

Quadrantem Criſpus tabulis, Fauſtino ſupremis
Non dedit vxori.

Supremam etiam voluntatem, mortuorum diſpoſitionem dicimus, *l. 7 ff. de hæred. inſt. & aliis vulgatis locis.*

SVRDA teſtimonia dicuntur, quæ feruntur per tabulas, propterea, quòd hæ rogatæ nihil reſpondeant.

SVRDVS quomodo probetur, *declarat Bartol. in l. 1. D. de bonor. poſſeſſ.*

SVRDASTER, minus audiens, *l. pen. & fi. ff. de leg. tut.*

SVRREPERE, vel ſubrepere, & Obrepere, Nicol. Perottus, *Budæo annotante,* ab obripiendo & ſurripiendo dicta exiſtimat. Obrepere quid ſit, paucis indicatum eſt. cuius vim verbi, haud rectè intellectam, idem explicat in poſterior. *Annot. ad l. ſi quis obrepſerit. ad leg. Cornel. de falſ.* Accurſ. exiſtimauit, Obrepſerit, eodem, admonente Bud. ab obripio eſſe, vt preces obreptitias, & ſubreptitias. Qua de re non inutiliter Doctores noſtri, *in l. & ſi legibus. C. ſi contr. ius vel vtil. publ. & inter Pont. iur. interpretes, magni vir nominis Felin. in rub. §. dilectus. 1. c. poſtulaſti. de reſcr.* tum alij aliis locis diſſerunt. Quod huc propriè pertinet, & ſatis è verbis Vlpiani colligitur. Obrepimus, cùm tacendo aliquid impetramus, quod exprimere neceſſe erat, expreſsúmque principem à conceſſione abalienaſſet: Surrepimus verò, cùm à principe per falſam rei narrationem aliquid extorquemus, puta Reſcriptum, Priuilegium, Beneficium, Feudum, &c.

SVSCIPERE cognitionem, *in l. 8. & 9. D. de offi. præſid. Plin. lib. 6. Epiſt. ad Cornel.* Hæredes cùm Cæſar eſſet in Dacia, communiter epiſtola ſcripta petierant, vt ſuſciperet cognitionem.

Suſcipere iudicium, ſeu excipere reus dicitur, *l. 7. ff. de pet. hær. l. 7. §. vlt. l. 9. §. ei tutori. D. de tut. & rat. diſt.* Et ſuſcipere litem, *l. 44. ff. de procuratoribus.*

Suſcipere iudicium dicitur etiam iudex, qui iudicandi munus ſibi à prætore delatum ſuſcipit. *Paulus lege 13. D. de vacation. mune.* Siquidem priuilegio quod habuit, antequam ſuſciperet iudicium, velit ſe excuſare: nec audiẽdus eſt, ſemel enim agnoſcẽdo iudiciũ, renunciat excuſationi.

Suſcipere obligationem, *l. 45. D. manda.*

Suſcipere aliquem, *l. 132. D. de verb. obl.* id eſt, in fidem & clientelam accipere. Quidam, inquit, cùm filium alienum ſuſciperet. Hinc

SVSCEPTI ſunt clientes, qui ſe & bona ſua omnia tuenda & defendenda potentioribus addicunt, fraudandorum publicorum tributorum cauſſa. qua ſpecie potentiores vicanorum & ruſticorum bona ſibi vendicabant, vel relinquebant ſuſceptis, ſub patrocinij mercede certa. *quod damnatur tit. C. vt nemo ad ſuum patroc. ſuſcip. vicos, vel ruſticanos eorum, & tit. de pac. vic. C. The. & Iuſtin. Nouell. 17. & Tiberij de diuinis domibus. Saluianus lib. 5. de prouidentia Dei:* Vt vim inquit, exactionis euadant, tradunt ſe ad tuendum protegendúmque maioribus, dedititios ſe diuitum faciunt, & quaſi in ius eorum, ditionémque tranſcendunt. Nec tamen graue hoc eſſet, ſi potentes patrocinia iſta non venderent, ſed hac lege tueri pauperes videntur, vt ſpolient. Omnes enim ij, qui defendi videntur, defenſoribus ſuis omnem ferè ſubſtantiam ſuam addicunt, nihil ſuſceptis tribuunt, ſed ſibi nouum genus venditionis & emptionis. Venditor nihil dat, & totum accipit: emptor nihil accipit, & totum penitùs amittit. Vocat igitur ſuſceptos, *vt Seruius lib. 6. Æneid.* id eſt, clientes. & Auguſtinus in Quæſt. miſtis: Nunquid ſi malæ vitæ ſit aduocatus, contra ſuſceptum eius pronunciabitur? hoc eſt officium aduocati, vt ſecundum iuris ordinem ſuſcepti ſui cauſsã peroret. Nunquid poterit vita

vita eius, ſi turpis eſt, obeſſe cauſſæ ſuſcepti? Palæmon Grammaticus, V. R. in gloſſis: Aſſecla cliens, ſiue ſuſceptus. Sicque Suſceptum accipe, *l.1. C. de princip. agent. in reb.* Néve ſub vnius perſona ſuſcepti, fraude quadam aliena negotia inſerenda eſſe pertenten t.

SVSCEPTORES, *in Rub. C. de ſuſceptor. lib.10.* ſunt, qui annonis & tributis vtriuſque ærarij recipiendis præpoſiti ſunt, *l. cùm poſſeſſor. in fin. D. de cenſibus.* Hi vulgò receptores vocantur. Eorum autem munus annuum erat, *l.4. C. de ſuſcept.* niſi more ciuitatis ſoleant fieri in biennium, vel niſi raritas hominum (ſic enim legendum, non auctoritas, Græcè σπάνις) eos in biennium creari cogat, *vt eſt l.22. C. Theo. eod. titul.* Iubebantur autem hi præſentibus defenſoribus ciuitatum qui quaſi quidam Tribuni plebis erant, perſcribere modum iugationis cuiuſque, & ſpecies ſingulas, quas fiſco inferri oportebat, vel earum quantitatem. Sunt & alij vini Suſceptores, Græcis κάπηλοι dicti, *de quibus lib. 11. C. tit. de ſuar. & ſuſcept. vini*, in quo de illis nulla fit mentio. Hi verò ſuſcipiebant vina fiſcalia, & populo vendebant. Populo enim Romano oleum, panis: porcina gratuita præbebantur, vinum non niſi perrarò, *vt Vopiſcus ſcribit in Aureliano.*

SVSPENSVM dicitur id, quod excedit domos, vel vltra eas extenditur: quod ſi ceciderit, & alicui nocuerit, vel damnum intulerit in via publica eunti, tenebitur dominus domus illius, de qua damnum illatum eſt, *vt ff. de his qui deiec. vel effud. per totum.* At Suſpenſa bona dixit Seneca, quæ venalia pendent in tabula proſcripta. Et ſuſpenſis amici bonis, inquit, libellum deiicio, creditorib. eius me obligaturus. *Sic Tranquillus*, Lege prædiatoria in vacuum pependerit.

SVSPENSIO, pœnæ genus apud Pontificios, *c. veritatis. de dol. & contum. Io. And. Clem. ſi. de pœnis.* Eſt autem duplex: vna corporalis, ſpiritualis altera. Corporalis, qua quis in furcas tollitur, *c. ſi non licet. 23. q.5. & c. ſi. ead. cauſa & quæſtione.* Spiritualis canonica, vel eccleſiaſtica, quæ contingit in officio, vel beneficio, vel vtroque, *c. eos qui 32. diſt.*

SVSPENDIOSVS, qui ſuſpenſus eſt, cui vita ſuſpendio adempta eſt. *Vlpian. l.11. §. D. de his qui not.* Non ſolent autem lugeri hoſtes, vel perduellionis damnati, nec ſuſpendioſi, nec qui manus ſibi intulerunt. *Plinius lib.28. c.2.* Laqueum ſuſpendioſi circundatum temporibus capitis dolorem ſedare. Rectè autem idem Pli. eiuſdem lib. c. 4. Pœnam laquei præpoſteram eſſe ait, ex eo, quòd includatur ſpiritus, cui exitus quærendus eſt.

SVSPICIO, is, ere. Hinc

SVSPECTVS tutor eſt, qui nõ ex fide tutelam gerit, licèt ſoluendo ſit, *§. ſuſpectum. Inſtit. de ſuſpect. tut.* Nam qui fraudulenter tutelam adminiſtrauit, etiamſi ſatis offerat, vt ſuſpectus remouetur. Tutorem enim non facultates, ſed fraudulenta adminiſtratio, & callida conuerſatio ſuſpectum faciunt, *l.31. D. de reb. auct. iud.* Itaque ſi in tutela graſſatus eſt, aut ſordidè egit, vel perniciosè cum pupillo, vel aliquid intercepit ex reb. pupill. iam vt ſuſpectus remouetur, *l.3. §. nunc videamus. ff. de ſuſpect. tutor.* apparet itaque ex fide & diligentia, & maleuolo propoſito magis, quàm ex facultatibus ſuſpectum tutorem argui. Quod in hærede, quem vt ſuſpectum Prætor diminuere vetuit, contra eſt, qui ex ſolis facultatibus ſuſpectus exiſtimatur: *d.l.31. & l.7. §. qui ſciens. D. pro empto.* Dicunt autem promiſcuè Iuriſc. pro eodem Suſpectum facere, & ſuſpectum poſtulare. *l.1. §. conſequens, l.3. & 7. D. de ſuſpect. tut. l.6. D. rem rat. hab. l. 39. ad fi. D. de procuratoribus. l. 14. §.1. D. de ſolutionibus. l.8. §. pen. D. de adminiſtr. tuto. l. vltim. D. qui pet. tuto.* Vnde Crimen ſuſpecti, id eſt, criminatio & accuſatio ſuſpecti. *Vlpian. in l.1. §.1. de ſuſ-*

ſpect.tutor. Sciendum eſt, ſuſpecti crimen ex lege duodecim Tabu. deſcendere. Sic & Suſpecti poſtulatio & accuſatio, *l.3. §. ſi quis abſuturus. D. de ſuſpect. tut. l.1. §. ſuſpecti. ad Turpil. l.5. §. geſsiſſe. D. de adminiſt. tut.*

SVSPICIO, à ſuſpicor, ſuſpicaris, quod ſignificat, cum timore quodam ea adſpicere, de quibus dubitatur: eſt ipſe ſuſpicandi actus. Quare iunctum cum Venio ſemper accipitur paſſiuè, vt. Venit in ſuſpicionem: Suſpicioſus, actiuè & paſſiuè. Suſpicionem itaque ſic definiemus: Actus per quem in dubitationem trahimur, timentes de aliquo, ne læſionem adferat, priuatim, aut publicè. Suſpicio autem eſt triplex: I. Cùm debitores noſtros alieno æri obnoxios, ſuſpicamur abitionem meditari, ne carceri mancipentur, quoniam ſoluendo non ſunt, vel quòd incipiunt dilapidare & diſtrahere omnia ferè bona. Hæc nuncupatur ſuſpicio fugæ, quæ ſolet priuatum, nec adeò magnum adferre detrimentum in Repub. ideòque non cenſetur crimen. *Vlpian. D. de priuil. cred. Vide l. ait prætor. § ſi debitorem. D. quæ in fraud. cred. l. fi. C. de fer. Et vtrobique Bartol.* II. Eſt quædam ſuſpicio aduerſus iudicem non ſolùm delegatum, verùm etiam ordinarium. Nam cùm magiſtratus ſæpè religionis ſuæ obliti, perniciosiſſimè iudicando noceant, rectiſſimè conceſſum eſt, omnes ex ſuſpicionis cauſſa recuſari. De iudice delegato tractatur *in l. apertiſsimi. & l. vl. C. de iudic.* De ordinario autem extat *Nouel. Vt præſides, qui interpell. §. quòd ſi vſuueniat Conſti.* 76. III. Eſt quædam denique ſuſpicionis ſpecies ex eo nata, quòd tendit ad lædendum publicè, aut priuatim, quæ pertinet ad actionem de poſtulatione ſuſpecti.

SVSTINERE, pro differre, reſeruare, reiicere. *Calliſtratus l.36. D. de iudic.* Ex iuſtis cauſſis, & ex certis perſonis ſuſtinendæ ſunt cognitiones, ibid. Humanum eſt, in ſimilibus cauſſis cognitionem ad aliquem modum ſuſtineri.

Suſtinere actiones, differre, ſuſpendere. *Pompon. l.35. D. de iur. fiſc.* Vtrum ius fiſci antè excutiendum ſit, & ſuſtinendæ actiones cæterorum, &c. *Vlpian. lege 1. §. 3. D. ſi fam. furt. fec.* Tandiu aliorum nomine actio ſuſtineri debebit, quandiu priore iudicio poteſt actor conſequi. Sic pœnam ſuſtinere. *Idem l. ſi quis 6. §. quid tamen. 7. D. de iniuſt. rupt.* Pœna tamen ſuſtinenda eſt, quoad princeps reſcripſerit ad literas Præſidis. Alias tamen pro ſufferre ſumitur, *l.1. D. de pœn.*

SVVM verbo dominium ſignificari, & ea tantùm, quæ vindicari à nobis poſſunt, non etiam quæ nominibus ſunt, ſuorum appellatione contineri traditur, *in l.27. §. argento. & l. 34. D. de auro argent.* Sed nec quæ pignori tenentur, ſuorum appellatione veniunt, *l.9. §. vlt. D. de ſupel. leg. l.74. de lega. 3.* Ambiguum verò eſſe, cùm quis ſuum dicit, vtrùm de toto, an de parte ſignificat, *Pompo. in l.239. §. vltim. D. de verbor. ſignificat. ſcribit:* quoniam & id noſtrum eſt, quod nobis cum alio commune eſt. Cùm quis ſuos ſeruos dicit; hi deſignari videntur, quos pater familiàs ſuorum numero habuit, & qui pleno iure eius fuerunt. In his verò fructuarij ſerui non continebuntur, nec venales habiti ſerui. Serui planè cum alio communes, & bona fide poſſeſſi, & quorum vſusfructus alienus ſit, continebantur, *l.71. 73. & 74. D. de legat. 3.* Et tamen

Suum conſequi, & recipere creditores, pro eo, quod ſibi debetur, conſequi, Iuriſconſulti eleganter dicunt. Vnde *Vlpia. in l.7. §. apud Labeonem. D. quæ in fraud. credi.* Eum, ait, qui ſuum recipiat, nullam videri facere iniuriam, hoc eſt, eum, qui quod ſibi debetur, receperit. *Sic & in l. 15. quòd ſi res. D. de re iudica. l.96. §.1. D. de ſolut. l.44. D. de cond. indebi. l.4. §. idem Iulia. D. de doli except. l. 11. D. de nouatio. l. 37. D. de iure fiſci. l. 7. de ceſſio. bonor.* In eam denique ſententiam ad ſuum peruenire dicunt, *l.1. D. quod certi.*

Digitized by Google

turt.loc.l.1.§.illud verum. D.*ſi quis teſtam.lib.*

SVOS hæredes liberos in poteſtate poſitos vocamus, qui primum poteſtatis locum obtinent, quaſi domeſticos & familiares hæredes, cùm viuo quoque patre quodammodò dominum habere exiſtimentur, nec tam in nouum dominium ſuccedere, quàm vetus continuare videantur, magíſque ad propria aut debita, quàm ad aliena bona vocentur, §. ſed ſui. Inſtit. de hæred. qualit. & differentia. Sui autem idcircò dicuntur, quia non tam alienarum, quàm ſuarum quodammodò rerum plenum integrúmque dominium adipiſcuntur: quarum etiam patre viuo hæredes & domini lege XII.Tabu.deſignati erant.*l.11.de liber.& poſthum. l.12.* D. *qui teſta.fac.poſſ.* Et apud Plinium in Panegyrico: Qua de cauſſa ſui hæredes illicò apparent & exiſtunt, & ipſo iure hæredes deprehenduntur, nec aditione egent. *Sic l.penulti.§.ſi patronus.* D.*de bon.liber.l.14.*D. *de ſuis & legit.* Suos hæredes, *ait Vlpia.in l.1.§.ſuos.* D. *de ſuis & legit.* accipere debemus filios filias ſiue naturales, ſiue adoptiuos. *Calliſtrat.in l.220.* D. *de verbor.ſignifi.* Liberorum, ait, appellatione nepotes & pronepotes, cæteríque qui ex his deſcendunt, continentur. Hos enim omnes ſuorum appellatione lex XII. Tabul.comprehendit. *Caius li.2.Inſtitut.tit.8.* Sui hæredes ſunt filius, filia, nepos, vel neptis, pronepos, proneptis, ex nepote, & omnes per virilem ſexum deſcendentes. Similiter & poſthumi, qui ſi viuo patre nati fuiſſent, in poteſtate futuri erant, ſui hæredes ſunt. *Priſcianus lib.17.* Suus Ciceronis filius hæres eſt patris conſtitutus. Suus enim dicitur ad diſcretionem illius, qui ſecundum leges ſuus non eſt, id eſt, ſub poteſtate patris naturalis conſtitutus. Sic & ſuum hæredem accipe *in l.vlti.* D. *de collat.bonor.*

Suum hæredem animaduerti à Cicerone Hæredem familiæ appellari, *in Oratio. pro Cluent.* vbi de ſuo poſtremò loquitur: Memoria teneo, inquit, Mileſiam quandam mulierem, quòd partum ſibi ipſa medicamentis abegiſſet, rei capitalis eſſe damnatã: neque iniuria, quæ ſpem parentis ſubſidium generis, hæredem familiæ ſuſtuliſſet. Sic Iuſtinia. eos Domeſticos hæredes appellat, *§.2.Inſtit. de hæred. qual.* & Plinius *in panegyrico,* Domeſticos hæredes extraneis opponit: illóſque ait, bona non vt aliena & ſperanda, ſed vt ſua, ſempérque poſſeſſa capere. Videtur autem Ouid. ad hanc quoque locutionem alluſiſſe, li.II. de Ponto:

Viuit enim in nobis faciundi lingua parentis,
Et res hæredem repperit illa ſuum.

Suorum autem duo ſunt genera: nã alij natura ſui ſunt, nimirum filij, filiæve: alij ſucceſſione, nimirum nepotes aut poſteriores, qui in filiorum, non etiam filiarum, locum vacuum & deſtitutum ſubeunt: veluti ſi vno filio mortuo (eam ex filiabus prognati ſui eſſe non poſſunt) nepotes ex illo eius in gradum ſuccedant. Lex enim eis patris ſui ius ſic attribuit vt illi patrem ſuum repræſentent, tametſi non idem omninò ius eis conceſſerit, *l.3.C.de ſuis & legit.l.1.§.ſi filius,*D.*eo.l.2.& 3. C. de legit.lib.l. Gallus.§.ſeq.* D.*de lib.& poſth.*

Sui & neceſſarij hæredes ſunt liberi, qui in poteſtate parentis fuerũt, quos nemo antecedit. Sic autem ideò appellantur, quia domeſtici hæredes ſunt: & viuo quoque patre quodammodò domini exiſtimantur. Neceſſarij verò ideò dicuntur, quia omninò ſiue velint ſiue nolint, tam ab inteſtato, quàm ex teſtamento ex lege XII.Tabul. hæredes fiunt, *ait Imper.§.2.De hæred. qualita.* Vel ſic: Sui & neceſſarij hæredes dicuntur qui in morientis familia proximum ab eo gradum obtinent: veluti filij, aut iis de familia ſublatis, nepotes, & qui deinceps: item vxor, quæ in manum cõuenit: item nurus, quæ in manu filij eſt, quem in poteſtate habemus. *Vlpianus cap. inſtitutio. 4.* Sui autem

icircò appellabantur, quoniam patrefamil. mortuo non tam aliènarum quàm ſuarum quodammodò rerum plenum integrúmque dominium adipiſcuntur: quarum etiam illo viuo hæredes (quo verbo veteres dominum intelligebant) lege duodecim Tabularum deſignati erant. Neceſſarij autem dicuntur, quoniam eadem lege cogebantur hæreditatem retinere, *l. in ſuis. 11. ff. de liber. & poſthum. l. 57. ff. de a. q. hær.*

Suos, *in l. 8. 12. & 19. C. qui accu. non poſſ.* accipimus, parentes, liberos, patronos, patronas, eorúmque filios, filias, nepotes, neptes, conſobrinos, & propinquos, *l. 1. ff. de accu.*

Suos in legatis præcipuè ſeruos, vel ancillas eos accipimus, auctore Vlpia. qui ſunt pleno iure teſtantis: inter quos fructuarij non continebuntur, ſed qui bona fide teſtatori ſeruiunt, *l. ſuos autem. D. de lega. 3.*

Sui, pro Noſtri. *Paul. leg. 20. D. de nouat.* Nouare poſſumus, aut ipſi, ſi ſui iuris ſumus, aut per alios, qui voluntate noſtra ſtipulentur.

Suus, ſuæ poteſtatis: vt Meus apud Perſium:

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſi.

Iuſtinia. *§. 2. ad SC. Tertyl.* Sed & filiæ ſuæ mortuæ filius vel filia præponitur: id eſt, quæ ſui iuris eſt, ſuæque poteſtatis. Sic ſuæ poteſtatis eſſe, id eſt, ſui iuris eſſe. *Vlpia. l. 7. ff. de his qui not. infam.* Ea notatur, quæ cùm ſuæ poteſtatis eſſet, hoc facit. Sic *Plautus in Perſa*, vbi lenonem inducit, qui ancillam manumiſerat:

Ita ancilla mea quæ fuit hodie, nunc eſt ſua.

Et apud Ciceron. *lib. de Repub. 3.* Eſt enim genus iniuſtæ ſeruitutis, cùm ij ſunt alterius, qui ſui poſſunt eſſe.

Suus etiam, pro eo, qui in ſua poteſtate eſt, alio modo dicitur vetuſtè, id eſt, ſanæ mentis. *Vlpianus, l. Fulcinius. 7. §. adeò. D. quibus ex cauſſa in poſſeſſio.* Furioſus hanc venditionem pati non poteſt, quia non ſe occultat, qui ſuus non eſt. *Cicero Tuſcul. tertio.* Itaque nihil melius, quàm quod eſt in conſuetudine ſermonis Latini, cùm exiſſe è poteſtate dicimus eos, qui effrenati feruntur, aut libidine, aut iracundia. Qui igitur exiſſe ex poteſtate dicuntur, iccircò dicuntur quia non ſunt in poteſtate mentis, cui regnum totius animi à natura tributum eſt.

Sui iuris eſſe dicuntur, qui nullius poteſtati ſubiacent, ſed propriæ ſunt poteſtatis, & proprij arbitrij, *titul. de his, qui ſunt ſui, vel alien. iur.* Qui & ſuæ poteſtatis eſſe dicuntur, *l. 4. ff. de his qui ſunt ſui, l. 17. D. de his, qui nota. infa. l. 43. D. de obligation. & actio. leg. vltim. D. de liber. cau. & ſui arbitrij. l. 22. D. de ritu nupt.* Ita ſuæ poteſtatis fieri dicuntur ſerui manumiſſione, *l. vltim. ff. de liber. cau.* In eundem ſenſum ſuæ auctoritatis dixit, *Spartia. in Hadrian.* Decoctores, ait, bonorum, ſi ſuæ auctoritatis eſſent, catamidiari in amphitheatro & dimitti iuſſit. Vide Ius ſui.

Suæ ætatis eſſe dicuntur, qui minorem ætatem exceſſerunt, *l. 27. ff. de negot. geſt. l. 5. §. item ipſe tutor. ff. de aucto. tut.* Si tamen teſtator alicui ita legauerit, cùm ſuæ ætatis erit factus, facti quæſtionem eſſe Vlp. ſcribit, vtrùm de pubertate, an de 25. annis ſenſum ſit, *l. 50. in fi. ff. de lega. 3.* Hoc exemplo credo Trebonianum in Alexandri reſcripto verba hæc: SVAE AETATIS FACTVS SIT, interpretatum, ſi pupillarem ætatem exceſſerit, *l. 3. ff. de teſt. tut.*

Sua morte decedere dicuntur, qui naturali morte, & natura ſua obeunt, *l. vltim. §. 1. D. de bon. damna.* Cuius §. verba repetita ſunt, licèt diuerſo auctoris titulo prælato, *in l. 28. ff. de bon. liber. Suet. in Iulia. c. vlt.* Percuſſorum autem ferè neque triennio quiſquam amplius ſuperuixit, neque ſua morte defunctus eſt. Damnati omnes, alius alio caſu periit. Significat enim omnes biothanatos fuiſſe, vt cum Firmico loquar. *Trebellius Pollio in Herennia tyranno*: Multi enim dicunt eos ab Aureliano interemptos, multi

multi morte ſua eſſe conſumptos. Sic ſua natura rem interdicere accipimus, *in l.14.§.vlt.D.depoſi.*

SVITAS eſt, quam Græci γνησιότητα, & vulgus ſui hæredis qualitatem vocat, in qua d finiendi valde nonnulli laborant, *in l.qui ſe patris.C. Vnde liberi*, cum ex coniugato vocabulo, hoc eſt, Sui, ſatis eius ſignificatio liquet. Quanquam Suitatem nuſquam apud veteres reperias, ſed tamen in his, quæ vſu paulatim recepta, & ad docendum apta ſunt, non nimis ſuperſtitioſè Grammaticorum canonibus obſtricti eſſe debemus. Alciatus Suitatis voce, quam à dictione ſui, Interpretes deduxerunt, non rarè vti ſolet, eámque ſic finit: Suitas eſt hæredum qualitas qui primum in poteſtate paterna locum obtinent, continuationem dominij, neceſſitatémque ſucceſſionis indu cens. *§. ſui autem, Inſt.de har.qualita.* Videntur autem ij hæredes quodammodò ſibi ipſis ſuccedere, cùm viuente quoque patre domini cenſeantur, *l. in ſuu. D. de lib. & poſthu.* & ideò Sui appellantur. Vide Sui hæredes.

SYCAMINON, morus Ægyptia, qua vti ſolent in aggeribus Nili, per quos incrementa eius diſpenſantur, & coercentur, *ait Vlpia.leg.10.D. de extraord.crim.*

ΣΥΚΟΦΑΝΤΕΙΝ, calumniari, iniuſtè aliquem iudicio vexare. *Imp. l.17.C.quib.ex cauſ. inf. irrog.* Etenim cùm non cauſſa cognita dictum eſt ἐσυκοφάντησας; ſed ad poſtulatum patroni, interlocutione iudicis reſponſum fit, &c. Hinc Sycophantæ appellati: cuius nominis Feſtus hanc affert originem. Atticos quondam iuuenes ſolitos aiunt in hortos irrumpere, ficósque deligere: quam ob cauſſam lege eſt conſtitutum, vt qui id feciſſet, capite truncaretur, quam pœnam qui perſequerentur, ob paruula detrimenta Sycophantas appellatos.

SYLVA apud Alfenum. *leg. ſi quando. §.1.D. ſi ſeru. vindic.* pro viridario ſumitur. Et Seius, *inquit*, in eo ſylwam ſeuiſſet, in qua labra, & lenes, cucumellas poſitas haberet. Sic Virgilius: *ſubit aſpera ſylua, Lappæque tribulique* Vbi Seruius: Notandum etiam de herbis ſyluam dictam. Item Horatius: *Nempe inter varias nutritur ſylua columnas.* Item Cic. in Prætura vrbana: Tabulas & ſigna, quæ in ædib. tuis impar ad omnes columnas, omnib. etiam intercolumnijs, in ſylua denique diſpoſita ſub dio vidimus. Vbi Aſcon. In ſylua, in viridario.

Sylua cædua, quæ in hoc habetur, vt cædatur, vel exciſa rurſus ex ſtirpibus aut radicib. renaſcitur, *l. ſylua cædua. D. de verb. ſig.* Porrò, teſte Paulo, *l. ſi abſenti. D. de vſuf.* ſyluam cæduam, etiamſi intempeſtiuè cædua ſit, in fructu eſſe conſtat: ſicut oliua immaturè lecta, item ferrum immaturè cæſum, in fructu eſt.

Συμβολὴ in l.9. Rhodiorum, contributatum ſignificat. alij συνεισφορὰν appellant ὅ τι δὲ ἐὰν γένηται τοῦτο, ψῆφον πάντας συμβαλλέσθωσαν διὰ συμβολῆς, &c.

SYMPHONIA, chorus ſymphoniacorum, id eſt, eorum, qui concentum efficiebant. *Cic. Verri. 6.* Cùm in eis conuiuijs ſymphonia caneret, maximíſque poculis miniſtraretur. *Vlp.l.15.§.1.D.de vſufr.* Nam ſi librarium rus mittat, vel de ſymphonia atrienſem faciat, id eſt, è familia ſymphoniacorum. Hinc

SYMPHONIACI pueri, qui ad modulationes muſicas, concentúſque faciendos comparantur. *Cic. pro Milone.* Mi o tum caſu pueros ſymphoniacos vxoris ducebat. *Paul.l. 22. ad leg. Aqu.* Si quis ex comœdijs, aut ſymphoniacis vnum occiderit: id eſt, è numero ſymphoniacorum. *De his meminit & Aſconius in Diuinatione.*

SYNAGOGA, *l.3.C.de Iudæis*, id eſt congregatio.

ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑ, mutua & reciproca ex re contracta obligatio. *Vlpia.l.7.D.de pactis.* Dedi tibi rem, vt mihi aliam dares: dedi vt aliquid facias: συνάλλαγμα eſſe, & hinc naſci ciuilem obligationem. & paulò poſt. Eſſe enim contractum, quod Ariſto

συναλλαγμα dicit, vnde hæc naſcitur actio.

SYNDICVS, σύνδικος, defenſor, qui ab aliquo collegio, municipio, vniuerſitate, vel ciuitate ad cauſſam ipſius agendam delectus eſt. A Latinis Actor dicitur: *vt l. 1. §. 1. D. quod cuiuſcunque vn.* Permiſſum eſt, *inquit*, habere actorem, ſiue ſyndicum, per quem tanquam in Repu. quod communiter agi fieríque oporteat, agatur, fiat, *Sic §. ſeq. & l. 2. & paſſ. Cicero in Diuinat.* Hæc duo in primis ſpectari oportere: quem maximè velint actorem eſſe ij, quibus factæ eſſe dicantur iniuriæ: & quem minimè velit is, qui eas iniurias feciſſe arguatur. *Item*, Adſunt homines ex tota prouincia nobiliſſimi, qui præſentes vos orant atque obſeruant Iudices, vt in actore cauſſæ ſuæ diligendo, veſtrum iudicium à ſuo iudicio ne diſcrepet. *Hermoge. l. 1. D. de muner. & hon.* Perſonalia ciuilia ſunt munera, defenſio ciuitatis, id eſt, vt ſyndicus fiat, legatio ad cenſus accipiendos. *Arcad. lege vltim. §. 1. eiuſdem tractat.* Defenſores quoque quos Græci Syndicos appellant, & qui ad certam cauſſam agendam, vel defendendam eligantur, &c. *Demoſthenes porrò in Orat.* περὶ ϛεφάνου, Ariſtidem dicit ſyndicum eſſe ab Athenienſib. delectum, qui in Amphictyonum conſilio pro Delio ſacro diceret. Quidam tamen inter Syndicum & actorem hanc obſeruant differentiam. Primùm, quod officium actoris eſt generalius, cùm à priuato quoque conſtituatur: deinde, quòd momentaneum ſit, pro re nata habens locum. Syndici verò non æquè, *ex titul. in Nouel.* De defenſoribus ciuitat. Vbi defenſor Latinè nihil aliud ſignificat, quàm Syndicus Græcè. *Vide cap. Quia in cauſſis. & cap. petitio veſtra, de procuratoribus.*

SYNDICATVS. Iudices olim functi officio ſuo, tenebantur in eadem prouincia, vel ciuitate, cui præfuiſſent, quinquaginta diebus palàm commorati, vt de culpa, fraudibúſque, ſi quas admiſiſſent, conuenirentur, ac rationem redderent: Id quod vulgò ſubire Syndicatum. Latinè autem cauſſam dicere, & cauſſæ faciendæ obnoxium eſſe nuncupamus, *l. 1. D. vt om. iud. tam ciuil. & mili. Nouel. vt præſ. l. abſque vll. nec. §. neceſſitatem.* Idem obſeruabatur de Aſſeſſoribus, & Conſiliariis iudicum, *le. 3. de Aſſeſſoribus.*

SYNEDRIA in quadam Codicis conſtitutione ſunt coitiones, & collegia. *Vide Cuiac. lib. 7. Obſeruation. cap. 30.* Budæus συνέδριοι conſeſſum vertit in poſterioribus adnotat.

SYNGRAPHA, vide Chirographum.

Συνηρμοσμένον, *in l. rerum mixtura. D. de vſucapio.* Latinè dixit *Gellius* adiunctum, connexum, *lib. 16. c. 8. Vitruuius lib. 7. c. 4.* Coniunctum: *Seneca libr. 17. Epiſtol.* Compoſitum, *Paulus l. in rem de rei vend. & Pompon. dicta l. rerum mixtura,* cohærens.

SYNODITÆ, συνοδῖται, *in l. 6. C. de epiſcop. audien.* dici videntur, comites monachorum: nam ὁδίτης viatorem ſignificat. Solent autem monachi ex collegij ſui inferiori ordine quempiam deligere, qui eós comitetur: quos Galli Culopuloſos appellant: quòd (vt quidam aiunt) à tergo monachorum concionantium ſedentes, illos horæ præteritæ culi pulſione admoneant.

SYNONETVM, publica comparatio ſpecierum, quæ in commune fiebat, *dicitur ab Impp. l. 1. de publ. compa. in C. Theo.* ἀπὸ τοῦ συνωνεῖσθαι. Quam coemptionem appellari *in l. 2. C. de frumen. vrb. Conſtantinop. & in Rubr. vt nem. lic. in coempt. ſpec. ſe excuſ. docuit Iacob. Cuiacius lib. 1. Obſeru. cap. 33.* Accurſius hanc coëmptionem ſic accipit, vt prouinciales à fiſco res annonarias emere cogantur: Alij (in quibus & Cuiacius eſt) vt eas fiſco vendere forenſibus pretiis compellantur. quibus fauere videtur *l. 2. C. Theo. de public. compar. l. 1. & 3. C. de quibus mun. vel. præſt. ne lic. ſe excuſ.* & quod Suidas ſcribit in hunc

Digitized by Google

hunc modum de onere ſynoneti, ſiue συνωνῆς, Συνωνὴ τὸ ἄχθος, ὅ τι ἐπὶ ἰκεσινέκνου ἢ τοῦ σίτου φορὰ ἐπανίζει, &c. τὸν τε σίτον οἰκοδεσπόταις δημοσίου χαρίζεσθαι, καὶ τίμημα ὑπὲρ ὧνπερ αὐτοῦ καταπιθέναι. τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἄχθος, ὅπερ συνωνὴν καλεῖν νενομίκασι. *Et Caſſiodor. libr. 12. Variar.* Lardi, inquit, atque tritici ſpecies nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus poſtulari. His adde Græcum ex Tiberij conſtit. locum, in quo ita eſt: εἰς καθ' ἡμετέραν κέλευσιν, διετηρείας ἀρχῆς τῆς ἐνδόξης πόλεως. ἢ καὶ ἑτέρων προφάσεων χάριν συνωνὴν τινα εἰδῶν γενέσθαι συμβαίη τούτοις ἅπασιν οὐ μόνον τοὺς ἄλλους ὑποτελεῖς, ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ τὰς τῶν βασιλικῶν οἰκονομήσεις καὶ οἰκήσεις ὑποκεῖσθαι βουλόμεθα.

SYNOPSIS, *l. magis puto. §. in primis. D. de reb. cor.* eſt compendium, ſeu breuis bonorum deſcriptio: quod inuentarium, aut repertorium alio loco Vlpianus appellat, alio ἀναγραφήν. *l. tutor qui repertorium. D. de admin. tut. l. cùm plures. D. de rebus auct. iud. poſſ.* Pro Synopſis autem ſuperiore loco, perperam, ſi opus ſit, legebatur. Dicitur autem σύνοψις, à σὺν præpoſi. id eſt, cum, & ὄψις, viſio; quòd quæ latè patebant, in vnum omnia contracta facilè conſpiciantur.

Συνθήματα, in Pand. Græcis ſunt, duplomata, quæ dabantur iis, qui curſu publico vtebantur.

SYNTHESIS, Hotoman. congeſtio, aceruus. *Scæuola in leg. 38. Digeſt. de aur. & argent. leg.* Quæro an ex vniuerſa veſte, id eſt, an ex ſyntheſi tunicas ſingulas, & palliola Sempronia eligere poſſit. *Adrianus autem Turnebus lib. Aduerſ. 23* Syntheſin interpretari mauult elegantiorem veſtem, qua certis diebus feſtis populo Romano, quaſi extra ordinem, vti liceret. Hotom. hanc expoſitionem improbat: & cenſet Syntheſin, conſeruationem eſſe veſtium, non veſtis genus: & in eam coaceruationem non cuiuſuis generis veſtis adhiberi ſolitas, ſed ea duntaxat, quibus populo Romano extra ordinem vti, certis & paucis diebus licebat: putátque Scæuolæ verba ſatis planè & perſpicuè oſtendere, Syntheſin de omnibus veſtimentorum generibus, quæ aceruatim conſeruabantur, vſurpatum fuiſſe. *Alciat. libro ſecundo Parerg. c. 21.* aliter hanc dictionem exponit: ſed viderit.

Σύντεκνον. alij ſororem, alij concubinam, alij è ſacro fonte ſuſceptam interpretantur. Balſamo accipit pro matre ſuſceptæ in Synodi Trullo habitæ, capite 53.

SYRIACHIA, ſacerdotij genus in Syria. *leg. 1. C. de nat. lib. l. vn. C. de offic. comit. orient. l. 103. de decur. in C. Th. Nouel. 89.* vnde Syriacha *in l. vltim. de expenſ. ludor. in C. Theo.* qui id ſacerdotij munus gerebat. Syrias autem multitudinis numero nominari, *in l. 7. §. interdicere ff. de interdic. & in l. 3. ff. de cenſib.* nemini mirum eſſe debet. Duæ enim memorantur *in l. 1. D. de cenſib.* vna quæ Cœle, altera quæ Phœnice diceretur. in Notitia quoque Imperij Rom. Syria ſalutaris ponitur. Sed & Syriæ nomen latiſſime patuiſſe. *Guliel. Tyrenſis Pontifex tradit lib. 13. de bello ſac. cap. 2.*

SYRTES, apud Harmenopulum, in his, quæ ex Iuliano architecto retulit, ſunt vela, quibus ædes muniuntur aduerſus conſpectum aliarum, ſic dictæ, quòd trahi, obduci & reduci ſoleant: quibus etiam Cancellos iungit: *& ita l. cætera. §. ſed ſi cancelli. ff. de leg. 1.* cancellis iunguntur vela.

Συστήματα, manſus, manſio. *Clement. in Petro.* προσεδρεύειν τοῖς ὑπὸ συστήματα.

T

T,& D, literas co-
gnatas ſcribit M.
Fabius, *libr.* 1. *cap.*
2. quod ſæpè in
Pand. Flor. vider-
licet, vt adquin,
pro atquin, *l.* 19.
D. de neg. geſt.

T, LITERAM, veteribus Sena-
tuſconſultis ſubſcribi ſolitam. *Valer.*
Max. lib. 2. *his teſtatur verbis.* Il-
lud quoque memoria repetendum
eſt, quòd Tribun. pleb. intrare cu-
riam non licebat : ante valuas autem
poſitis ſubſelliis, decreta patrum at-
tentiſſima cura examinabant : vt ſi
qua ex eis improbaſſent, rata eſſe non
ſinerent. Itaque veteribus Senatuſ-
conſultis, T, litera ſubſcribi ſolebat:
eáque nota ſignificabatur, illa Tri-
bunos quoque cenſuiſſe: qui quamuis
pro commodis plebis excubabant, in-
que imperiis compeſcendis occupati
erant, inſtrui tamen ea argenteis va-
ſis, & anulis aureis publicè præbitis
patiebantur, quòd talium rerum vſu
auctoritas magiſtratuum eſſet orna-
tior.

TABARDVM vocant Pontifi-
ces epirogium, veſtimenti genus, *in*
clem. vnic. de vit. & honeſt. cler.

TABE conſumi, *in l.* 1. *C. de cuſto.*
reo. non eſt putredine conſumi, *vt Al*
beric. autumat, ſed colliquatione, & ex
tenuatione corporis, ex curæ diutur-
nitate, vt apud Virg. l. 6. Æneid.

Hic quos durus amor crudeli tabe pe-
redit.

& Ouid. lib. 9. Metam.

Ambuſtáque ſonant nerui, cacáque
medullis
Tabe liquefactis.

TABERNÆ appellatio omne
vtile ad habitandum ædificium de-
monſtrat, ex eo, quòd tabulis clau-
datur. Vnde Tabernacula & contu-
bernales appellantur, *l.* 183. *cum leg.*
ſeq. D. de verborum ſignificat. Diome-
des lib. 3. Secunda ſpecies togatarum,
quæ tabernariæ dicuntur, humili-
tate perſonarum & argumentorum
ſimilitudine Comœdiis pares, in
quibus non magiſtratus regéſque.
ſed humiles & priuatæ domus indu-
cuntur : quæ quòd olim tabulis tege-
rentur, communiter tabernariæ
vocabantur. *Iſidorus lib.* 15. *Etym.*
cap. 2. Tabernæ olim vocabantur æ-
diculæ priuatæ & ſimplices in vicis,
axibus & tabulis clauſæ. Vnde & Ta-
bernariæ, quòd ſoleant conſidere. Di-
ctæ autem tabernæ, quòd ex tabulis
lignisque erant constructæ, quæ nunc
etsi non ſpeciem, nomen tamen reti-
nent.

Tabernam negotiatoriam, & cau-
poniam & purpurariam dicimus, *l.*
43. *D de ritu nupt. l.* 2. *D. de inſtitor. l.*
91. *§. pater. de legat.* 3. Tabernas quo-
que Suidas καπηλεῖα ϗ πανταχεῖα
interpretatur.

Tabernam autem qui pignori dat,
merces quæ in ea ſunt obligaſſe vide-
tur, *leg.* 34. *D. de pignorib.* Tabernæ in-
ſtrumento legato loci duntaxat, non
etiam totius negociationis inſtru-
mentum legatum videtur. Proinde
inſtitores legato non continebantur:
aliter atque ſi inſtructa taberna lege-
tur, *l.* 285. *D. de verb. ſignifi. l.* 13. *D. de in-*
ſtrum. vel inſtrumento. Inde TABER-
NARIVS, *in leg.* 52. *§.* 1. *D. ad leg. A-*
quiliam.

Taberna inſtructa, Vlpiano eſt
quæ & rebus & hominibus ad nego-
tiationem parata conſtat : quod tum
verum eſt, cùm Tabernam pro vni-
uerſitate iurium ipſius negotiatio-
nis, non autem pro loco ſimpliciter
accipimus. Erant etiam tabernæ Ar-
gentariorum, quæ circum forum e-
rant: vnde Circumforaneum æs Cice-
ro appellat epiſt. 1. *lib. ad Attic.* 2. Ha-
rum etiam meminit Liu. l. 26. & Dio-
nyſ. lib. 3. qui eas à Tarquinio rege in
foro poſitas ait. *Et leg.* 32. *Digeſt. de*
contrah. empt.

TABVLÆ dicebantur, quibus
antiqui pro chartis vtebantur, cùm
cera illitæ eſſent vnde Ceratæ à Plau
to in Aſinaria appellantur. Itaque
quarum

Digitized by Google

quarum rerum memoriam conſtare oportebat, eas res in tabulas referebant, veluti accepta & expenſa, pactiones, teſtationes, ſtipulationes, cautiones teſtamenta. Atque hinc fortaſſe illud *Cicer. ad Gallum li. 7. epiſt.* Sed heus tu manum de tabula, magiſter adeſt citius quam putaramus. niſi quis malit à pictoribus metaphoram ſumptam. De Cęſare autem ibi loquitur.

TABVLAS teſtamenti accipere debemus, *inquit Vlpianus*, omnem materiæ figuram: ſiue igitur tabulæ ſint ligneæ, ſiue cuiuſcunque alterius materiæ: ſiue chartæ, ſiue membranæ ſint, vel ſi corio alicuius animalis, tabulæ rectè dicentur, *l.* 1. D. *de bon. poſſ. ſecund. tab.* Tabulæ etiam dicuntur folia teſtamenti. Quare, *Budæo teſte*, primæ & ſecundæ tabulæ intelligi poſſunt, prima & ſecunda charta teſtamenti: quæ etiam primæ & ſecundæ ceræ dicuntur. Antiquiſſimus enim mos ſcribendi fuit in ceratis tabulis. quæ & codicilli, & pugillares vocantur. Tria quippe hæc, *Viglio teſte*, vocabula plurali ferè numero proferri ſolent.

Tabulæ non inſtrumenti tantùm, ſed & contractuum, & alterius cuiuſcunque negotij dicuntur. Hinc

Tabulæ nuptiales, *l.* 23. *l.* 31. *D. de dona. l.* 9. D. *de nupt. Tertull. lib. de pudic.* has matrimoniales vocat *Firmicus lib. 7. Matheſ. cap. 7.* Tabulæ dotis, *l. penultim. D. de don. int. vir. & vxor.* Tabulæ dotales. *l.* 12. D. *de dot. prœleg.* Tabulæ venditionis, *l.* 2. *C. ſi mancip. ita venie.* Tabulæ emptionum, *l.* 1. *C. Th. de iis qui veni. ata.* Tabulæ auctionales, *Ambroſ. lib. 2. epiſt.* Tabulæ contractus, *leg. 4. C. ſi quis al. vel ſib.* Tabulæ inſtrumentorum reipubl. *l.* 31. *l.* 32. *D. de furt.* Tabulæ pro quibus pecunia promiſſa erat, *l.* 104. *§.* 1. *D. de leg.* 1. Tabulę pro ſyngraphis, *l. huiuſmodi. §. ſi ita. D. de leg.* 1.

Tabulæ accepti & expenſi. Moris enim erat vt patresfam. quæcunque per ſingulos dies aut acciperent, aut expenderent, ea primùm propè at feſtinanter in codicem memoriæ cauſſa paratum, referrent, quæ Aduerſaria dicebantur: deinde per ocium in aliis tabulis ordine & accuratè perſcriberent, eas tabulas accepti & expenſi nominabant. *de quibus Cicer. in Cluentiana ſic ſcribit*: Confecit tabulas diligentiſſimè. hæc autem res habet hoc certè, vt nihil poſſit neque additum, neque detractum de re familiari latere. Hinc Tabulis obſignatis agere: cùm pactio in tabulas relata eſſet. *Cic. 1. de Orator.* Tum mihi cùm in circulo decipiare aduerſarij ſtipulatiuncula. & cum obſignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id ſit ſcriptum, quod ille capiatur: ergo tibi vllam cauſſam maiorem committendam putem? *Idem Tuſcul. 5.* Tu quidem obſignatis tabellis agi mecum, & teſtificaris quod dixerim aliquando, aut ſcripſerim. Nam de teſtationibus locus hic ex Quintiana documento eſt: Neuius pueros circum amicos dimittit ipſe ſuos neceſſarios corrogat, veniunt frequentes, teſtificantur iſti P. Quintium non ſtitiſſe: & ſe ſtitiſſe. tabulæ maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur. *Idem in Piſoniana*: iſte claudus, quomodo aiunt pilam retinere: quod acceperat, teſtificari: tabulas obſignare velle.

Tabula, libellus proſcriptionis. *Vlpian. l.* 13. *§.* 5. D. *de actio. emp.* Cùm venditor ſciret fundum pluribus municipiis legata debere, in tabula quidem conſcripſerit, vni municipio deberi. *Cicero in Quintiana* perpetuò libellos appellat.

Tabulas nouas dicebant Romani legem quæ ferebatur de ære alieno plebi inuitis creditoribus relaxando: Quæ lex ſæpius Romæ lata eſt, maximáſque ſemper turbas peperit.

TABVLÆ diuinæ, Decem præcepta, in quibus miſericors Deus viua voce notitiam naturalem, propter originis vitium in hominibus obſcuratam renouari voluit: vt certum extaret teſtimonium

Digitized by Google

has eſſe naturæ leges, Verbo Dei cõfirmatas, quas in animis hominum quoque inſculpſiſſet, Futurum enim prouidebat, vt imbecillitate quadam in errorem facilè lapſuri eſſent homines, niſi certum extrinſecus adiiceretur præſcriptum, ad quod hæſitantes confugerent. Enimuerò vtcunque hoc ſit factum, videmus tamen Gentes falſa perſuaſione à naturali iudicio aliquando eſſe abductas, quid igitur credamus futurum fuiſſe, ſi nulla extarent literarum monumenta, diuina bonitate nobis de iure naturali data? Perpendendæ igitur diligenter hæ tabulæ, ceu fontes humanarum duodecim Tabularum, & totius Iuris Gentium & Ciuilis.

TABELLÆ tres olim iudicibus dari ſolebant: in quarum vna A, litera inſcripta erat, Abſolutionem ſignificans, in altera C. condemnationem denotans, in tertia N.L. id eſt, nõ liquere, quo Ampliatio indicabatur.

TABELLARIÆ leges quatuor latæ fuerunt, quibus ſanciebatur, vt populus Rom. non voce (vt anteà) ſed tabella ſuffragium in comitiis ferret, vt ita omninò liberum iudicium ſuum in magiſtratibus creandis haberet. De hac tabella ita *Cic. in Planciana* loquitur: Frontes, inquit, aperit hominum, mentes regit, eámque libertatem dat, vt quod velint faciant, promittãt autem quod rogantur.

Tabellæ appellatio, *in leg. fin. Codi. de præd. decur. lib.* 11. eo ſenſu accipi debet, quo periculum *in Rubr. Cod. de ſentent. ex peric. recit.* id eſt, pro ſcriptura breui concepta. Nec ex tabella, inquit decretum recitari: ſed curialium, vel maioris partis curiæ relatione currente.

TABELLIONES publici ſunt contractuum ſcriptores, *l. 1. C. vt nemo ad ſuum pat. l. 2. C. de eunuch. l. contractus. C. de fid. inſtr. vel teſt. l. ambiguitatis. C. de teſt.* à Græcis, νομικοὶ dicuntur, & ἀρχεῖοι, & συμβολαιογράφοι, vt quæ ab eis conficiuntur inſtrumenta ἀρχεῖα ſæpè in Nouell. præcipuè Nouel. 44. in qua de eorum officio agitur: publica verò vel forenſia, *leg. comparationes. C. de fid. inſtr.* quanquã propriè publica ea tantùm ſunt, quæ inſinuata ſunt apud magiſtrum cenſus, vel Duumuiros, vel Defenſores ciuitatum. Solent autem tabelliones primùm contractus referre extra ordinem in ſchedam (ſic dictam ἀπὸ τοῦ σχίζειν, vel à ſcindendo, iis quis ſcidam ſcribunt) deinde redigunt eos in mũdum, vel, *vt d. Nou. 44. loquitur*, in chartam puram, & hoc modo inſtrumenta complentur, abſoluuntur, expediunturque partibus *d. l. contractus. l. vltim. C. de contr. empt.* Suidas Tabellionem definit his verbis: Ταβελλίων, ὁ τὰ τῆς πόλεως γράφων συμβόλαια, ὁ παρὰ τοῖς πολλοῖς νομικὸς λεγόμενος, ἅπαντα ἐπιτελῶν τὰ πολιτικὰ γραμματεῖα, ἕκαστον αὐτῶν οἰκείοις ἐπισφραγίζων γράμμασι.

TABELLARIVS ſeruus, *l. pen. ff. de acq. re dom.* literarum gerulus, vt Caſſiodorus loquitur.

TABVLARII, *l. 1. C. de tabul. lib.* 10. dicuntur, qui ciuitatum aut prouinciarum chartas & rationes tractant, atque ſupputant, quæ præſunt tabulario ciuitatum, in quo pleraque publica & priuatorum recondantur, veluti debitorum obſignatę pecuniæ. Et de chartis liquet *ex l. penulti. Cod. eod. l. vltim. §. hi quoque. D. de muner. & hon. l. 3. §. 2. D. de tab. exhib.* De rationibus verò *ex l. 1. & l. miſſi. C. de exact. trib. l. 2. de muner. l. 1. C. de immnem. conc. l. 1. C. de cenſib.* In rebus tamen priuatorum plerunque adhibeantur, vel vt pro imperitis litterarum ſcriberent aut ſubſcriberent, vel vt pro ſtipulari nequeuntibus ſtipularentur, quaſi perſonæ publicæ, vt ex multis locis liquet. Ac primùm quidem ſerui publici fuerunt, *vt patet ex l. vltim. Cod. de ſeru. reipub. manum.* Capitolinus in Gordianis: Non ſcribæ, non ſerui publici, non cenſuales illis actibus intereſſent. Seruos publicos tabularios vocat. Poſteà verò Arcadij & Honorij conſti-

tutione

Digitized by Google

tutione ſancitum, vt nulli deinceps ad id officium pateret aditus qui obnoxius eſſet ſeruituti. Hi autem conditionales erant, id eſt, huic conditioni addicti & mancipati, adeò, vt non poſſent ad aliam aſpirare militiam vel dignitatem, *vt patet ex l. ſcripturas. C. qui potiores in pig. hab. & l.3. 5. 7, 8. C. Th. de num.act.*

Tabularius etiam pro calculatore, quem Græci διαψηφιστὴν vocant, qui in tabula calculandi & computandi artem pueros docet, vel aliàs eam artem tenet, *l.1.§. ludi.* D. *de extra. cognitio.* Quem etiam eſſe huius verbi ſenſum, *l.vlt.* D.*ſi menſ. falſ. mod. oſtendit.*

TABVLARIVM, pro archeio, de quo alibi dictum, id eſt, eo loco in quo inſtrumenta, literę, tabulæque publicæ recōdebantur, in quibus omnia paſcua, prædia, vectigalia, portoria, ciuitates, redemptionéſque publicanorum perſcripta erant. *Cic. de Nat. deor. leg. 3.* Sed exeamus è theatro, veniamus in forum ſeſſum ite precor quid? vt iudicetur qui tabularium inciderit. Virgil. Georgic. lib.2.

Inſanúmque forum, aut populi tabularia vidit.

Vbi Seruius, Tabulárium in æde Saturni, & ærario fuiſſe ſcribit: *cùm tamen Liuius lib.43. ita ſcribat:* Cenſores ex templo in atrium Libertatis aſcenderunt, & ibi ſignatis tabulis publicis, clauſóque tabulario, & dimiſſis ſeruis publicis negarunt ſe, &c. Sumitur autem Tabularium *l.92. D. de leg. 3.* pro loco, in quo priuata cuiuſque patrisfam. inſtrumenta, emptiones, ſeu nomina debitorum ſeruantur. In fundo autem vno *(inquit Paulus.)* ex his qui prælegati ſunt, tabularium eſt, in quo ſunt & complurium mancipiorum emptiones, ſed & fundorum, & variorum contractuum inſtrumenta, præterea & nomina debitorum.

TACERE, eſt medium inter conſentire & reprobare, *Card. in Clemen. Sapè §. ſi tamen. de verb. ſign.*

TACENS, an & qeando videatur conſentire, *declarat Bart. l. in adoptionib. D. de adopt.*

TACITA fides eſt, cùm quis non palàm rogatus in fraudem legis promittit, ſe id quod ſibi relinquitur reſtituturum perſonæ, quæ legibus ex teſtamento capere prohibetur: ſiue chirographum eo nomine dederit, ſiue nuda pollicitatione ipromiſerit, *l. in fraudem.10.* D. *de iis quibus vt indig. l.1. & l. 3. & l.40.* D. *de iur. fiſc.* Tacitè igitur relictum videtur, cùm neque teſtamento, neque codicillis palàm datum eſt, ſed chirographo cauit is, cuius fides eligitur, quod ad ſe ex bonis defuncti peruenerit, id ei qui alioquin capiendi ius non habeat, reſtituturum, *d.l.1.l.3. in princ. & l.40.§.1. l.42. ff. de iur. fiſc. l.12. in fi. D. de fideicommiſſ. liber. l.21. D. de inoffic. teſtam. l.83. D. de acq. hæred.* Quò bellè alludit Syneſ. Epiſt. 1. quæ quatenus ex hac metaphora tacitorum fideicommiſſorum pendet, vulgò obſcura habetur. Agit autem in ea de libris ſuis rhetoricis, quos pro vulgò quæſitis liberis habet. Et tamen perinde atque iuſtos, & legitimos eos complecti ſcribit, vt pro iuſtorum loco eos ac lubens ſit habiturus, niſi leges, quæ acres ſunt ingenuitatis patronæ repugnarunt. Itaque id eos demum ex bonis ſuis laturos ſcribit, quod clàm & tacitè in eos ſit collaturus. Verba eius quibus hanc poſtremam orationem exprimit, hæc ſunt, ἔχεις δὲ κέρδος ὅ, τι εἰ αὐτῷ λάθρα χαρίσωμαι.

Tacita fideicommiſſa, quæ quis ei cui capere non licet, tacitè rogatus eſt reſtituere, *l. 18. in princ. & §. 1. l. vlt. D. de his, quæ vt indig. l.13. ff. ad leg. Falcid. l.3. Cod. ad legem Falcid. l. 17. §. in tanto. D. de vſur. l.3.* D. *de probationib. l.1. de delatorib. lib.10. C. Quintilian. l.9. c.2.* Ream tuebar, quæ ſubieciſſe marito teſtamentū dicebatur, & chirographum marito expirante hæredibus dediſſe & verum erat. Nam quia per leges inſtitui vxor nō pote-

Digitized by Google

ret hæres, id fuerat actum, vt ad eam bona per hoc tacitum ſideicommiſſum peruenirent. Scripſerat & Paul. librum ſingularem de tacitis fideicommiſſis. Porrò non eo minùs tacitum fideicommiſſum eſt, quod palàm, teſtator reliquerit, ſi perſonam, cui reſtitui vellet, non ſignificauerit. *l.123. ſ. vlt. D. de legat. l.1.* Cuius rei exemplum eſt in Quintilia. Declamatio. 325. in qua diues fingitur deceſſiſſe hærede inſtituto bonorũ paupere, cum elogio tali, PETO VT HANC HAEREDITATEM TANQVAM FIDEICOMMISAM. Ex quibus verbis tacita fides ſuſcepta arguitur. Difficile, ait, eſt quidem natura probare tacitum fideicommiſſum. Quomodo tamen probamus? Elogium ſcriptum eſt palàm, certè & manifeſtè: electus hic eſt ad tranſitum hæreditatis. ſilentium & fides eſt, inquam de reſtituenda hæreditate, &c.

per Tacitam fidem tranſlata prædia, *in l.15. ſ. pen. D. ad municipal.* quæ in fraudem munerum ciuilium in alium nomine tenus trãſlata ſunt: ita vt re ipſa maneant in prioris poſſeſſoris dominio.

Tacita Senatuſconſulta quæ olim appellarentur, explicat Capitolinus in libro de Rebus geſtis Gordianor. & vide SC. Tacitum.

Tacita pecunia, *l. emptor. D. de pactis.* ea eſt, quæ non continetur publica ſcriptura menſæ, vel alio publico teſtimonio: quo modo ſi qua ineſſe credito turpitudo videatur, dari pecuniæ ſolent. Sic in veteri quodam teſtamento Sempronij Tucidani militis. Aurelius Tucidanus tacitam pecuniam, ſi via Lat. Oſſ. meis re. monumentum ſuo ſumptu ædificauerit, habeto. *Et apud Gell. libr. &c.* 12. AP. Sylla qui tum reus erat, mutua HS XX. tacita accepit. ſic enim veteres habent libri, non tacitè, *vt teſtatur Cuiac. in d. l. emptor.*

Tacita IVDICIA erant, cùm ſenatus decernebat vt in candidatos ob eorum contentionem diſciplinæ & inſtitutis patriis legúmque inſti repugnantem, populíque tribus & centurias corrumpentem, iudicium tacitum fieret, quo vel antè damnarentur ambitus, vel eorum comitiis ratio non haberetur, quòd more maiorum petiſſe non viderentur. De hoc genere iudicij ſic ad Atticum Cicero loquitur: Senatus decreuit, vt tacitum iudicium ante comitia fieret, ab iis conſiliis quæ erant omnibus ſortita in ſingulos candidatos: magnus timor candidatorum. Hinc & illud eiuſdem, *tertio Offic.* Quamuis enim demerſæ ſint leges alicuius opibus, quamuis tremefacta libertas, emergunt tamen hæc aliquando aut iudiciis tacitis, aut occultis de honore ſuffragiis.

Tacitum & expreſſum, ſi vtriuſque par ſit potentia, æquiparantur, *ſecundum Bald. in l. de quib. D. de leg.*

TACITE plurifariam aliqua inſunt. Aut directò, id eſt, immediatè. Aut ex obliquo, id eſt, propter aliud. Quæ inſunt tacitè, directo inſunt, aut per modum conditionis, aut purè: & tunc aut ex legis diſpoſitione, aut ex rerum natura, aut ex conſuetudine, aut neceſſitate, aut ex dependentia, quia tacitè dependent ab expreſſo. Quando verò tacitum non venit ſimpliciter, ſed ex adiuncto, ex obliquo, ex vi relatoria, tunc taciti & expreſſi non eſt eadem operatio. quia quæ expreſſè fieri non poſſunt, ex adiuncto, ex relatione, ex obliquo tacitè recipiuntur. *Exempla proponit Zaſ. in leg. cùm quid. D. ſi certum pet.*

TACITVRNITAS, *l.2. ſ. pe. D. ad munic. l. honores. ſ. vlt. de decur.* pro volũtate accipitur atq; conſenſu.

TACHYDROMI, ταχυδρόμοι, à Baſilicωn interpretibus *ad l.8. C. de curſu public.* appellantur equi publici curſuales veredi.

Τάγμα *in l.1. D. de mil. teſt.* mille hominum multitudinem interpretatur Vlpianus.

TAGAX, *apud Ciceronem lib. 6 Epi-*

Epiſtol. ad Atticum. Quæſtorem nemo dignum putat. Etenim eſt leuis, libidinoſus, tagax vulgò malè ſagax aut rapax. Ducitur autem hoc verbum à tangendo, *vt ait Feſtus lib.*18. & & furunculum ſignificat.

TALE, ſui natura comprehendit genus, non ſpeciem, *vt colligi poteſt. C. de verb. ſignific. l.*1. *in prin. ibi.* Talem habere *&* *verſ.*1. *ibi.* Nulla ſpeciali. Aliud autem eſſe talem, aliud haberi pro tali, *l. mercis & ibi interpretes de verbor. ſignificat. Bart. in l ſi maritus* 2. *§. Legis Iuliæ, D. de adult.*

TALEA pro exactione poſita fuit, quo tempore Latini ſermonis puritas deliteſcebat: quo verbo vſus eſt Speculator tit. de cleric. coniug. per totum, eóque vtuntur Pontifices, eorúmque interpretes, vt ſæpiſſimè in eorum libris reperias.

TALIO in XII. Tab. tale eſt: vt duplo duplum. *Feſto lib.*18. parem vindictam ſignificat. Verba legis hæc ſunt apud eundem, SI MEMBRVM RVPERIT, NI CVM EO PACIT, TALIO ESTO. quam legem explicuit Sex. Cæcilius *apud Gellium lib.*20. *c.*1. Sic Iſidorus *lib.*1. *c.*27. Talio eſt ſimilitudo vindictæ, vt taliter patiatur quis vt fecit. Ariſtoteles de moribus lib. videtur ἀντιπεπονθὸς vocare, & ſimilitudinem ſupplicij, *l. vltim. C. de accuſ.* reciprocam pœnam, *l.*3. *C. Theo. de exhib. reis l. hi quos. C. Theodoſ. de accuſat.* Ius talionis ante Decemuiros induxerat æternus, ſummúſque nomotheta DEVS lata lege Exod. capit. 21. de verbis, δώσει ψυχὴν ἀντὶ ψυχῆς, ὀφθαλμὸν ἀντ' ὀφθαλμοῦ, χεῖρα ἀντὶ χειρὸς πόδα ἀντὶ ποδὸς, &c. Sed talionem antiquauit & ſuſtulit idem legiſlator, ſapientia illa diuina apud Euangeliographum Matthæum capitul. 5. qui malo reſiſtendum vetuit. Talionis verbum ad beneficiorum relationem & redditionem referri poſſe idem Iſidorus ſcribit. Legis XII. Tabular. de talione loquentis meminit *Iuſtinianus §. pœna. Inſtit. de iniuriis.*

TAM, ait Feſtus lib.18. ſignificationem habet præpoſitiuam quandam, cui ſubiungimus quàm, pro ſic: ita aliquando ex contrario ſubiungimus, quam: vt tam bonus Homerus, quàm Cyrillus malus poeta eſt. Priore ſignificato pro ita. vel ſic. *apud Vlpianum leg. non ſolum. D. de iniuriis.* Tam etiam pro tamen accipitur apud Veteres, *vt & apud Iuriſconſ. in Pandect. Flor.*

TAMIVRE LEGEQVE. Vetus locutio, qua lege actum aliquid fuiſſe ſignificabant, quam rogari ius fuiſſet. *Procul. l. ſi quis* 44. *Digeſt. de adopt.* Sed ſi ſic adoptauit, vt tam iure legéque nepos ſuus eſſet, quàm ſi ex Lucio puta filio ſuo natus eſſet. Alludit autem ad arrogationis formulam, quam *Gellius l.* 5. *capit.* 9. exponit. Velitis iubeatis, vti L. Valerius L. Titio tam iure legéque filius ſiet, quàm ſi ex eo patre matréque familiâs eius natus eſſet. Hinc Ciceron. locus in Oratione pro domo emendandus eſt, Fueris ſanè Trib. pl. tam iure, quàm lege. quàm fuit hic ipſe Rullus. Legendum enim apparet, Tam iure ac lege, vel Tam iure legéque *Hotom.*

TANDIV pro donec *c. ex literis de offic. deleg.*

Tamdiu Reipublic. cauſſa abeſſe quis videbitur, quamdiu officio alicui præeſt: quòd ſi finitum fuerit officium, iam deſinit abeſſe Reipub. cauſſa. *Vlpian. l. ſi cui. D. ex quib. cauſ. maior.*

Ταμεῖον, cellarium. Nouel. Marcia. de ind. relig. Hinc

TAMIACA prædia, *rubr. C. de præd. tamiac.* poſſeſſiones erât in Cappadocia & domus propriæ patrimonij principis, & in eis coloni æquè & inquilini & ſerui & equitia eiuſdem iuris, conditionis, nominis, homines puta tamiaci, poſſeſſioniſque tamiacæ, qui quæue omnes erant ſub iuriſdictione Comitis domorum, *l. vltim. C. vbi fiſc. cauſſ. Nou.*20. quod mutatur Nouell. 30. & transfunditur in Proconſulem Cappadociæ. Hæ

Digitized by Google

autem poſſeſſiones dicuntur Tamiacæ, quòd harum reditus deputati eſſent cubiculo & cellario ſacro, quod propriè, vt diximus, ταμεῖον eſt. *Hac Cuiac. Nouell.*30. Alciatus arbitratur fundos Tamiacos eſſe qui diſpenſatori publico præſtabant annuos fructus vectigales, quibus ille poſtea in domo Imperatoria diſpenſabat alimenta. Nam ταμίας diſpenſatorem ſignificat.

TAMEN, vide de hac dictione *Bartol. leg. vnic. D. ſi quis ius dicent. non obtemper.*

TAMEN ETSI, pro quamuis, *l. interdum. D. de quod falſ. tut. auct. vt apud Cic. in Epiſt. ad Plautium.*

TANGERE quid, deſcribere, intentionem facere, & circumuenire, *Cicero*, Conſilia, *ait*, eius omnia tetigi.

TANQVAM ſimilitudinis potius, quàm veritatis nota, *ca. dudum.* 1. *de elect. extra.* quandoque veritatem ſignificat, *§. ſacra. in procemio* Decreta. *c. cum pro cauſſa, de ſent. excom. vide Bernar. c. ſolitæ. de maio. obed.*

TANTI, id eſt tam multi, *l.*65. D. *de leg.*1. Quòd ſi minus ſunt, in tantos quanti inueniantur: id eſt, in tot quot inueniantur. *Iuſtin. l.*23. *C. de legat.* Niſi ſpecialiter expreſſerit, & dixerit teſtator, tantas quidem partes velle vnum, tantas autem alterum habere.

TANTVM quandoque adiectiuè ponitur, quandoque ſubſtantiuè. Aliquando excludit, Quandoque includit, *l. cum teſtamento.* D. *de verbor. ſignificat.* Interdum reſtringit & limitat, *l. properandum. §.* 1. *C. de iudic.* plerunque temporis qualitatem ſignificat, *l. fin. C. de edict. diui Hadri. tol.* Aliquando ſimilis cauſſæ excluſiua eſt, *l. ob æs. C. de præd. min.* aliquando excludit quoſdam caſus, ſed non omnes, *l. licet.* D. *de vſufru. lega.* quandoque ſubauditur, *l. cùm ſponſus.* D. *de publican. l. non enim.* D. *ad SC. Trebellia.* quod & A. Auguſt. *libr.*2. *Emend. capit.* 1. indicat. Quandoque ponitur pro adeò, *l. fin. C. de epiſc. & cleric.* Plerunque negationis incluſiua vox eſt, *c. cum eccleſia Sutrina: de cauſ. poſ. & prop. l. ſolemus.* D. *de iudiciis.*

Τὰ πρῶτα, Prima Pandectarum pars nuncupatur, hoc eſt, primaria qua nihil eſt anterius, *l.*2. D. *de vet. iur. enucl.* Continet enim principia Iuris, quod à Iuſtitia homini diuinitus inſita virtute, deſcendit: oſtendens omnium magiſtratuum & prudentium circa tractandas leges officia, vtque his rectè imperantibus obtemperetur.

TARDA nomina Romani vocabant eos, qui in mora erant, *Bud. in Comm. ling. Græca.*

TAXARE, pro pretio æſtimare, *apud Plinium.* Hinc Taxatio dicitur, *Feſto teſte*, quæ ſit certæ ſummæ, quam iudex etiam poſt principale negotiũ definitum, facere poteſt, *l. terminato, C. de fruct. & lit. expenſ.*

TAXATIO ſumitur, vti Iuſtinian. auctor eſt in Nouel.63 & Nou. 82. αἰτὶ τῆς ῥητῆς ποσότητος ὁριζομένης παρὰ τοῦ δικάζοντος: id eſt, pro ſumma quadam (pecuniæ) ab eo qui iudicio præeſt, definita, id quod plerunque fit iuriſiurandi in litem refrenandi cauſſa, *l. videamus. §. pen. D. de in lit. iur. l.* 3. *§. præterea.* D. *ad exhib. l. arbitrio. §.* 1. D. *de dolo. l. qui reſtituere.* D. *D. de rei vin.* Vel, *auctore Sex. Pompeio*, Cùm arbitro præſcribitur vſque ad quam ſummam ius ei ſtatuendi ſit. Taxationes etiam dicuntur in teſtamentis & contractibus, præſcriptiones quædam verborum, quibus oratio aut coercetur, aut dilatatur, nam plerunque taxationes efficiunt, vt munus quàm dictum ſit debeatur: vt ecce, ſi quis vendat pondo olei quod natum erit, ſunt hæc verba, Quod natum erit, loco taxationis: & ideo x. pondo emptori, niſi nata ſint, non debebuntur: & ſi quinque duntaxat nata ſint, hæc ſola debebuntur, *l. ſi debitor. §. veriſimile. D. de contrah. empt.* cui, vt & inſcriptionum ſimilitudo ſuadet, optimè *l. cùm certus.* D.

de

de trit.vin.& ol. legat. coniungetur. Nonnũquam vt plus debeatur quàm dictum ſuerit, quemadmodum ſi quis vendat XVII. iugera fundi, & quod eius admenſum eſſet, ad ſingula pretium conſtituat: ſunt hæc verba, Quod eius admenſum eſſet, loco taxationis: & ideo XX. inuentis pro XV. pretium debebitur. *l. qui fundum. §. qui agrum. D. de contrah. empt.* Sic alibi traditur, hæc verba, Quicquid ad te peruenit, haberi loco taxationis, & nihil ex eo quod peruenit prorſus deduci, diſſimiliter atque ſi vir vxori dotem relegaſſet, *l. Mæuio. §. vlt. D. de legat. lib.2.* Illud etiam quod veteres in vino diis offerendo ſoliti erant dicere, Macte vino inferio eſto, taxationis vim habuit: atque ita cenſuiſſe Trebatium ſcribit Arnobius lib. 7. aduerſ. gentes. Inferio, inquit, Trebat. verbum ea cauſſa eſt additum, eáque ratione profertur, ne vinum omne omnino quod in cellis atque apothecis eſt conditum, ex quibus illud quod effunditur ſumptum eſt, eſſe ſacrum incipiat, & ex vſibus eripiatur humanis. Addito igitur hoc verbo, ſolum erit, quod inferetur, ſacrum. *Cuiac. Obſeru. lib. 2. c.12.*

TECTA ſarta, vide Sarta tecta.

TECTORES ſunt dealbatores, qui κονιάται Græcis dicuntur, id eſt, qui opere tectorio parietes inducunt: aliàs albini, ſeu albarij dicti: ſicque vſurpatur hoc verbum, *l. 5. §. ſed interdum. C. commoda. & l.27. in fin. D. ad l. Aquil.* vbi tamen pro tectori, Budæus legendum cenſuit vietori, contra Baſilicωn expoſitionem, quæ κονιατῆ habet. Sic etiam vſurpatur hoc verbum, *l.1. C. de excuſ. artific. lib.10.* Horum opificium ita Tertullianus in li. de Idololat. explicat, Scit albarius tectoria inducere, & ciſternam lineare, & cymaria diſtendere, & multa alia ornamenta, Præter ſimulachra parietibus incriſpare. Hinc

TECTORIVM, τοῖχος κεκονιαμένος κονίαμα, erat incruſtatio quædam & quaſi integumentum parietis aut colũnarũ: ea cruſta aut calce pura fiebat, aut gypſo, aut calce & arena, aut calce & marmore. De tectoriis Vitruuius, *lib.7. cap.2. & 3.* Vlpianus *l. 3. §. 4. D. de in rem ver.* Sed ſi mutua pecunia accepta, domum dominicam exornauit tectoriis, &c. *& paulò poſt*, Pati debeat dominus creditorem hæc auferre: de tectoriis loquens. *Celſus l.38. ff. de rei vind.* Neque malitiis indulgendum eſt, ſi tectorium puta quod induxeris, picturáſve corradere velis, nihil laturus niſi vt officias. Loquitur de illinimento, quod auferri non poteſt. *Neratius l.44. ff. de vſufr.* Vſufructuarius nouum tectorium parietibus qui rudes fuiſſent, imponere non poteſt. Sic vulgaria tectoria, *in l.13. in fin. D. de ſeru. vrb.* quæ Seneca gregalia vocare videtur, *lib.33. Epiſt. vbi* balnea gregali tectorio induta dicit.

TEGVLÆ à tegendo, quæ adfixæ ædificij pars cenſentur, *l. nam et ſi ramos. D. quod vi aut clàm. l. granaria. §. tegulæ ff. de actio. empt.*

TELONARII, *in l.3. de indulgent. debit. in C. Theod.* Moſchopul. in libro περὶ σχεδῶν, τελώνης, ait, ὁ τὰ τέλη ὠνούμενος οἷον εἰπεῖν ὁ τῆς σκάλας ὁ πράκτωρ, καὶ τὸ τῶν αἰγιαλῶν διαπραγματευόμενος. Canonem telonei apud Caſſiodorum, *lib.5. Epiſtol. ad Ampel.* legimus, Gotthorúmque regibus penſitatum fuiſſe inde intelligimus. Et planè telonea inter regalia ponuntur in conſtitutione Friderici Imperatoris, quæ ad finem lib.2. de feudis tit. 56. poſita eſt. Ad quam pertinet quod Radeuicus lib. 4. de geſtis illius Imperatoris, c. 5. ita ſcribit, Tam epiſcopi quã primates, vno ore, vno adſenſu in manũ principis regalia reddere, primíque reſignantium Mediolanenſes extitere, requirentíque de hoc ipſo iure quid eſſet, adiudicauerunt ducatus, marchias, comitatus, conſulatus, monetas, telonea, fodrum, vectigalia, portus, pedatica, molendina, piſcarias, omnémque vtilitatem ex decurſu fluminum prouenientem.

TELVM, *inquit Caius*, vulgò quidem id appellatur, quod ab arcu mittitur : ſed nunc omne ſignificatur, quod mittitur manu. Ita ſequitur, vt & lapis & lignum, & ferrum hoc nomine contineatur : dictúmque ab eo, quòd in longinquum mittitur, Græca voce figuratum ἀπὸ τοῦ τηλοῦ. & hanc ſignificationem inuenire poſſumus, & in Græco nomine. nam quod nos Telum appellamus, illi βέλος appellant, eóque nomine vulgò quidem id ſignificatur, quod ab arcu mittitur: ſed non minus omne ſignificatur, quod cum mittitur manu, ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. Admonet nos Xenophon : nam ita ſcribit καὶ τὰ βέλη ὁμοῦ ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα σφενδόναι, πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. & id quod ab arcu mittitur, apud Græcos quidem proprio nomine τόξευμα vocatur : apud nos autem communi nomine telum appellatur, *l.233.D.de verb. ſign.* Et ita hoc verbum ſumitur *in l.1. §. occiſorum. D.de ſenatuſc. Silania. & in leg. Cornelia. de ſicariis*, ſic verbum hoc accipiendum eſt. *§. item lex Cornelia Inſtit. de public. iud.* Feſtus verò lib. 1. Tela ab armis proprietate ſignificationis hoc diſtare ſcribit, quòd tela ſint ea, quibus procul prœliamur : Arma verò ab humeris dependentia.

TEMERE litigare, controuerſiámque mouere dicuntur, qui per calumniam quid petunt, aut ſine iuſta cauſſa experiuntur, *l.29. §.1. D.de liber.cau. l.79. D.de iudic. Inſtit. de pœna tem. litig.* Non temerè, pro non paſſim, facilè, *in l.7. §. ſed & ſi quis. D. de iniur. Sic apud Suet. in Domitia. c.19.*

TEMERITAS eſt, cum quid facimus propria voluntate, & citra ſuperioris auctoritatem, *Geminia. in c.etiam qui §. inſuper. de praben.* & quādo ſit actus prohibitus, vt idem ibidem ſcribit. *& vide Bartol. in l.1. ff. ad Turpillia.*

Temeritas accuſatorum tribus modis detegitur, & tribus pœnis ſubiicitur. Aut enim calumniantur, aut præuaricantur, aut tergiuerſantur. Calumniari eſt falſa crimina intendere? Præuaricari verò, eſt vera crimina abſcondere. Tergiuerſari in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere. *Martian. auctor. in princip. l. 1. ad SC. Turpil.*

TEMERARIVS quis dicatur, vide extra de ſententia excommu. Temerarius litigator intelligitur, qui neque intentionem ſuam probat, neque allegationum cauſſam habet. Notus eſt titulus *apud Imp. 4. Inſt. t.* de pœna temerè, id eſt, abſque cauſſa litigantium.

TEMERARII, violatores, *c.ſi. §. ſi. de pœn. lib.6.*

Temerator falſarius, *l. ſi quis obrepſerit. ff. de falſ.*

TEMONES inter præſtationes ſordidas & munera referuntur, *in l. maximarum. C. de excuſ. mun. & l.4. C. de dignit. l.4. C. de proxi. ſacr. ſcri. lib. 11.* Vnde

TEMONARII, qui ea munera exigebant, id eſt, aurum tyronicum, tyrones, equos, *l.2. C. de priuileg. cor. qui in ſacr. palat.* in qua tamen vulgò malè turmariorum legitur, aut, vt alij emendant, telonariorum, quod vitiū ſatis perſpicuè ex eo deprehenditur, quod eo in loco Capitularios eos vocari Impp. aiunt, & ex Symmacho *lib. 2. Epiſt.* vbi Capitularios taxationem tyronis poſtulaſſe legimus. Hos protoſtaſiæ, ſiue prototypæ onere fungi indicat *l.2. C. Thе. de deſert.* Si temonarius, inquit, prodiderit deſertorem, protoſtaſiæ onere biennio releuetur.

TEMONARIVM, id eſt, vt ait Synesius in epiſt. ἀπαίτησις τοῦ στρατιωτικοῦ χρυσίου τοῦ καλουμένου τυρωνικοῦ. *Imp. Valentinianus & Valens in leg.7. C. Theod. de tyron.* Si aurum, inquiunt, fuerit pro tyronibus inferendum, vnumquemque pro modo capitationis ſuæ debitum redhibere oportet, & ne aliquod dubium relinquatur, ſolidorum numerum, qui temonario inferendus eſt, deſignamus. Hinc

TEMONARIA functio, *l.14. C. Th.*

Digitized by Google

C.Th. de extraord. muner. ex qua & probari poteſt capitulariam functionem eandem eſſe. Sic Temonaria onera, *l.1.C.de pala.ſacr.larg.libr.12.& l.4. de dignitatib.lib.eod.C.*id eſt præſtatio tyronum, equorum, auri tyronici.

TEMPERARE, datiuis iunctum, abſtinere ſignificat. *Vlpian.in l. 1.§. quod autem. de officio præfect. vrb.* Præterea curare debebit præfectus vrbi, vt nummularij probè ſe gerant circa omne negotium: & temperent his, quæ ſunt prohibita. Rem verò ſuo ordine ac menſura adminiſtrare, potiſſimùm cùm accuſatiuo iungitur, denotat, *vt apud Impp.l.1.de præpoſ. ſacr.ſcrin.C.lib.*12. Vt inter eos, aiunt, meritò dignitatis habeantur, qui pro præfectis diœceſes ſibi creditas temperarunt. Sic temperatio Reipublicæ, id eſt, moderatio, *apud Ciceronem in Legibus.*

Temperare vectigalia, minuere Plinio.

TEMPESTATIS appellatione continentur niues immoderatæ, quæ frumenta corrumpunt, *l.fiſtulas. §.fi. de contrahen.empt.* éſtque cœleſtis iniuria, ſiue terram, ſiue mare conturbet, *l.2.§. quod diximus. D.ſi quis caut. & ad l.2.ad l.Rhod.de iactu.* Vnde, calamitoſa tempeſtas, *apud Iuriſconſ.in l. ex conducto.§.ſi vis tempeſtatis. ff. loca.* Apud Ciceronem tamen pro die videtur ſumi hoc verſu.

Tertia te Phthia tempeſtas læta locabit.

cùm verſus Homericus quem expreſſit ſic habeat: ἤματί κεν τριτάτῳ φθίην ἐρίβωλον ἵκοιο.

TEMPLVM, amplum tectum Iſidoro, *vide Alcia.leg.malum.de verb. ſign.* Templum iuſtitiæ, *l.1. §. cum hac. C.de ve.iu.enucl.*

TEMPLARII, ſunt præceptores, vel commendatarij, & perſonæ religioſæ, *c.cum ex eo de ſenten.excom. Ioan.And.Rub.de regu.* Templarij, ordo quidam militum, iure, *vt ait Volaterranus libro 21.* αἴθρα πολογ. deſtructus, quod Alberious in Lexico negat.

TEMPTAT, pro tentat dicere, & adfirmare nititur, *in l.160.ff.de ver. ſign.l.3.ff.quib.mod.vſufr.amitt.l. 11.§. quod ait prætor.D. quod vi aut clam. l. 2.§.& Africanus.D.ad Tertyllia.l.10. D.de adq poſſ.in Pand.Flor.* Vide tentare.

TEMPVS, eſt ex cœli ſoliſque vertigine deductum ſpatium, quo rerum omnium agitationem viciſſitudinémque metimur. Quò reſpiciens CHRISTVS ipſe, mutationem rerum nobis ob oculos poſuit, cùm diceret. Vnius diei, ſcilicet breuiuſculi temporis, duodecim horas eſſe, quæ hominem ſæpè in aliam ſententiam pertrahunt. Nulla eſt qualitas, quæ in rebus humanis maiorem vim habeat, quàm temporis viciſſitudo. Tempus enim dat roſas, & mutat omnia: cuius qui rationem non habet, is planè nihil poteſt in Iure ſecundum æquitatem diffinire.

Temporis habere rationem, in omnibus rebus benè felicitérque conſtituendis: plurimùm referre, natura ſatis manifeſtum eſt. Attamen plerique, cùm id non credant, coguntur experiri, atque, ſtultorum magiſtro, exitu tandem belliſſimè docentur. Nemo enim commodum voti ſui ſucceſſum ſperabit, qui tempeſtiuitatem aut ignorat, aut contemnit. Quis non videt agriculturam, ſationes, meſſes, vindemias, inſitiones, propagationes in tempore vtiliter exerceri: at contra, neglecta opportunitate, omnia iſta aut calore, aut congelatione prorſus interire? Quorum exiſtimabis ſine periculo nauigaturum, nullo temporis diſcrimine obſeruato? An non palàm conſtat, vſum optimarum herbarum, adde etiam quotidiani cibi, prorſus nihil prodeſſe nobis, aut etiam nocere, niſi in tempore ſumamus? Quis item principes feliciter adiuuerit extra tempeſtiuitatem? Sicut Horatius, mittens olim Auguſto Cæſari librum, diligenter monebat portitorem, vt tempeſtiuiter adiret, ac molliſſima fandi tempora obſeruaret. Quò ferè pertinet, quod Imperatores

in l.ciuitas.C.de offi.rector.prouin. Ciuitas (inquiunt) Rhodiorum iniuriam ſuam non tam decenter, quàm ſerò conqueſta ſunt. In ſumma, omnis humana actio ſuam expoſcit tempeſtiuam occaſionem: quàm niſi mordicus retineamus, res ipſa vnumquemque docebit, quàm verum ſit, quod dici ſolet: Noſce tempus: Poſt feſtum venire, miſerrimum eſt. Alioqui videbimus, quàm ſæpè nobis ex lucro damnum, ex voluptate moleſtiam, ex amicitia ſimultatem adferet neglecta tempeſtiuitas: vt mihi inſanire videātur, qui nihil referre putant in rebus publicis ac priuatis, quid quoquo tempore fiat.

Temporum diſciplina, pro bonis moribus, & eorum obſeruatione, accipienda eſt, *C.de pact.l.vlt.in fi.*

Tempus continuum dicitur, quod continuo currit & in quo ſubducuntur tam dies feſti, quàm operarij: tam dies abſentiæ, quàm præſentiæ: Tempus verò vtile, quod vtiliter præterfluit, in quo dies feſti non ſubducuntur: & in quo actor, vel per ſe, vel per procuratorem agere poteſt. In quo item habetur reſpectus, an quis iudicis copiam habere quiuerit. *Vide Hegend.in tit.C.de temp.in int.reſtit.*

Tempus æſtimationis dupliciter conſideratur. Nempe, tempus à quo, & tempus ad quod. Tempus à quo, id eſt, quando incipiat ratio haberi æſtimationis, à quo tempore. Sed tempus ad quod, id eſt, quando finiatur conſideratio æſtimationis, vſque ad quod tempus duret æſtimatio. Et ſic tempus à quo, reſpicit initium, ſed tempus ad quod, finem. *Zaſ.in l. vinum.D.ſi cert. pet.*

Tempus modicum quandoque trium, aut quinque dierum eſt, *l. & ſi poſt tres.D.ſi quis cautio.cum ſimilibus.* Quandoque accipitur de decem diebus, *vt in l.promiſſor Stichi. de conſtituta pec.* quod & Euſtathius in libr. de varia obſeruat. tempo. adnotat περὶ ι, ἡμερῶν. Interdum dies triginta ſignat, *l.1.§.2. de itiner. actúque priua.* Interdum duorum menſium ſpacium, *l. ſancimus.C.de fideiuſſ.cum ſimilib.* Idque Euſtathius obſeruauit, eod. libr. περὶ ξ, ἡμερῶν. Quandoque trium. *l. de operis.C.de ædific.priua.* Eſt & aliquando quadrimeſtre, *l.ſi debitori.ff.de iudic.cum ſimilibus.* Quandoque decem menſium, *l.2. C.de nuptiis.* Quandoque quinquennium *l. 1. §. quod dictum.de ſeparat.* Præterea, Iudicis arbitrio relinquitur diffiniendam, *l.ab hoſtibus. §.ſi.ex quibus cauſ.maior.*

Tempus quod excedit hominum memoriam, ſpecies eſt vſucapiendi omnium efficaciſſima: poſt tantum enim ſeculum nullo probationis genere homini poſſibile eſt, aut defendere, aut impugnare fidem poſſidentis. Quomodo autem probari debeat, memoriam non extare, nemo melius, quàm Paulus ipſe tradit *in l.penultima. de probatio. & in l. ſecunda.§.idem Labeo.de aqua pluui.arcend.*

Tempus triginta dierum dicitur pleniſſimum ad deliberandum ſuper quocunque negotio. *per tex. & gl.in Auth.de appellat.§.1.coll.4.* vide Euſtathium vbi ſuprà.

Tempus motæ litis, id eſt, quo lis conteſtata eſt, *c.experte. 2. de verbor. ſign.*

Tempore fit iniuria, ſi in ludis & in conſpectu Prætoris, *l.Prætor edixit.ff. de iniur.& famoſ.libel.*

Tempore liberari dicuntur, qui temporali actione tenentur, cuius dies cedit, *l.3.D.quæ in fraud.cred.l.vlt.in fin. D.rem rat.hab.l.1.§.item ſi periculum. D.de vent.in poſſ.mitt.l.5.§.quotieſcunque.D.de Carb.edict.l.45.D.de admin. tutor.*

Tempore perituræ res dicuntur, quarum actionis dies exiturus eſt, *l.3. D.de feriis l.12.D.de procurat.*

Tempore eodem fieri intelliguntur quandoque, etiam ſi non ſimul, aut ſubitò, eodémve puncto, ſed ſucceſſiuè fiant, *l.antiqui. D.Si pars hæredit.petat.l.Areſcuſa de ſtatu hom.*

Tempora media non nocere, ſolemus dicere, Vtputa ciuis Romanus ſcriptus

ſcriptus hæres, viuo teſtatore factus eſt peregrinus: mox ad ciuitatem Romanam peruenit: media tempora non nocent, *l. ſi eiuſmodi. D. de hæredi. inſtit.*

TEMPORALES actiones dicuntur, quæ certo temporis ſpacio terminantur: & perpetuis opponuntur, *Inſtit. ſub tit. De perpet. & temp. act.* Imperatorum tamen conſtitutionibus in perſonam actiones annis triginta: in rem verò decem aut viginti annorum ſpacio circumſcriptæ ſunt, *l. 3. C. de præſcript. trigin. ann. & ſub tit. De præſcript. dec. vel vig.* Antiquitus autem omnes actiones, ſiue leg. XII. Tabul. Plebiſcitis, Legibus, Senatuſconſultis, ſiue ex Principum Conſtitutionibus proficiſcerentur, perpetuæ erant, hoc eſt, in centeſimum vſque annum, & fortè vltrà, competebant, *vt gloſſ. innuit in l. 1. C. de præſcript. 30. vel 40. ann.* Sed quia ius vigilantibus ſcriptum eſſe Scæuola ſcribit, *l. pupillis. in fin. ff. quæ in fraud. cred.* conſtituentibus diuis principibus factum eſt, vt actiones certos fines haberent, vltra quos non viuerent: & ſic perpetuitas illa vetus ad aliquot iuges annos vulgò eſt reſtricta, & coarctata, quæ ſupra hominis vitam olim extendebatur. Igitur omnes actiones, quæ antiquitus perpetuæ fuerant, nunc temporales ſunt, & ad certum tempus per Conſtitutiones coarctatæ.

Temporales exceptiones atque dilatoriæ ſunt, quæ non ſemper locum habent, ſed euitari poſſunt: qualis eſt pacti conuenti temporalis. *Gaius in l. exceptiones. D. de except. præſcript. & præiud.*

TEMPORARIVS tutor datus ad certum tempus, & finitum, *l. 2. D. de tutor. & curator. dat.* apud Albericum temporaneus eſt, ſed reclamante ſenſu. Eſt enim temporaneum, quod ad tempus pertinet, ſiue quod ſubitò, & in tempore fit.

TEMVLENTIA, pro vinolentia. *Imperatores in l. vnic. C. Si quis Imperator. maledix.* Ac temulentia turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit. Temetum exiſtimat Interpres eſſe genus optimi vini, cùm pro vino quocunque accipiatur. Dictum, quòd tentet, hoc eſt, labefactet mentem.

TENAX ſui iuris dicitur, qui tam arctè Ius ſuum ſeruat, vt de eo demere, aut auferri ſibi ab aliquo ne tantillum quidem patiatur. Quod auarorum eſt dominorum proprium in ſuos colonos.

TENDIT pro ſpectat, vel vergit, *c. ſtatutum. de reſcriptis in 6.*

TENERE merum factum ſignificat, & ad poſſeſſionem corporalem refertur. tenet enim qui corpore poſſeſſioni inſiſtit, licet non poſſideat, *l. 9. in fin. D. de rei vindic.* Itaque tenere & poſſidere ſeparantur, *l. 18. D. de acceptilationibus.* Quinetiam in quos ius poſſidendi non cadit, quales ſunt ſerui, hi tenere rectè dicuntur, *l. 38. §. hac quoque ſtipulatio. D. de verb. obligation. l. 48. §. 1. D. de adquir. poſſ. l. 4. §. item ſi eam rem. ff. de vſucap.* Huius etiam verbi nouam ſignificationem ex obſeruationibus Pet. Fabri hanc refert Briſſonius, vt tenere idem interdum ſignificet, quod obtinere, & iudicio vincere. *Paul. in l. vltim. ff. de exceptio. rei iudic.* Qui in rem egiſſet, nec tenuiſſet. *Imp. Anto. in l. 1. C. ad l. Fabiam de plagiar.* Si verò in cauſſa tenuerit, etiam legis Fabiæ crimen perſequi poterit Philippus. *& in l. 6. C. ad leg. Corn de falſ.* ſecundum ſcriptorum Codicum lectionem, Qui falſas tabulas dixerit, nec tenuerit, quod nonnullorum inſcitia immutatum eſt. *Similiter in l. 12. C. de inoffic. teſt.* Eum, *ait Gordianus*, qui inofficioſi cauſſam delatam non tenuit, à fal[ſ]â accuſatione non ſubmoueri placuit. *Cic. in Orat. pro Cæcinna*: Et hoc loco dixiſti Scæuolam cauſſam apud Centumuiros non tenuiſſe. *Sueto. in Domitia. c. 9.* Nec repeti niſi intra annum eáque conditione permiſit, vt accuſatori qui cauſſam non teneret, exilium pœna eſſet. Vide Habere

Teneri, pro obligari. Hinc teneri

lege aut interdicto quis dicitur, cùm per legem, vel prætoris edictum, interdictúmve obſtrictus eſt ad aliquid faciendum, vel non faciendum. Sic teneri quem promiſſo, pro obligatum eſſe, accipiendum eſt. Teneri & de vulnerato, & de occiſo. Duo enim ſunt delicta, *vt ait Gaius, in fi. l. illud quæſitum. D. ad leg. Aquiliam.*

Tenet pro occupat & tegit, *in l. 7. §. inſula. D. de acq. rer. do.* Sed & terra teneri dicuntur, quæ terrę cohærēt.

TENOR rationis, *l. 16. D. de legib.* Tenor inſtrumenti, *l. 8. ff. de ſtatu hom.* Tenor ætatis, *l. 28. §. penul. D. de li. & poſthu.* Tenor iuriſdictionis, *l. 8. C. quod met. cauſſ.* Tenor actorum, *l. 23. C. de fi. inſtr.* Tenor legis *l. pen. C. ad leg. Aquiliam.*

TENOR, pro pactione contra communem feudi naturam ac rationem in contractu interpoſita, *lib. Feud. 2. tit. 1. §. 3.*

TENTARE, à tendo deductum, eſt rem incertam aggredi, & diligenter inquirere: quaſi manum tendere, vel aliam corporis partem, & experiri. *Cic. Paradoxis*: Tentare voluit, poſſéntne ita dici, vt probarentur. Vlpianus in l. his conſequenter. *§. ſed cum. D. famil. erciſcund.* Tentat etiam, pro tentat dicere, & adfirmare nititur. Vide Temptat.

Tentari ius dicitur, cùm non intellectum ac incertum aggredimur, hoc eſt, experimur. *Auctor Tullius in Oratione pro C. Rabirio Poſthumo.*

TENVES homines, *in l. illicitas. §. ne tenuis. D. de offi. præſ.* dicuntur, qui humili ſunt conditione & pauperes. Sic tenuiores Cicer. in Tuſc. dicit pro pauperiores. Vnde tenuitas patrimonij, *in l. 1. C. de pet. tut.* pro exiguitate bonorum. Eodem modo tenuis intellectus, pro paruo & exiguo ponitur, *in l. fi. D. de diuort.*

TENVTA verbum à doctoribus deriuatum pro ſimplici ſaiſina, quæ poſſeſſorem non facit, ſed in poſſeſſione eſſe, *l. poſſideri. §. fi. D. de acqu. poſſ.* Huius meminere *Bart. l. Fulcinius. §. ſi quis. 2. D. quibus ex cauſſ. in poſſeſſ. eat. Alex. conſil. 47. vol. 2.*

TEPIDARIVM, & balneum Paul. pro eodem poſuit *in l. 19. D. de ſeruit. vrb.* Non poſſe, inquit, prohibere vicinum, quo minus balineum habeat ſecundùm parietem communem: ſed ſi talis ſit vſus tepidarij vt aſſiduū humorem habeat, poſſe prohiberi. Similiter Vitruuius *libro 5. c. 10.* vbi de balnearum diſpoſitionibus loquitur, principiò tepidarium pro ipſa balnei cella poſuit: mox pro vaſe aheno, in quo aqua calefit.

TER enixa videtur etiam, quæ ter geminos peperit, *l. ter enixa. ff. de verbor. ſignificatione.* Ter enim factum intelligitur, quod eodem momento fit.

TERGIVERSARI, inquit Martianus, eſt in vniuerſum ab accuſatione deſiſtere, *in l. 1. D. ad SC. Turpil.*

TERMINVS à terendo deducitur, *vt vult Varro lib. 4. ling. Lat.* ſed ineptè, cùm τέρμα Græcè dicatur. Eſt autem ſignum, quod agrum ab agro diuidit, id eſt, limites agrorum, & fines poſſeſſionum. Vnde terminare, limites conſtituere, ſeu decernere. *Modeſt. l. 2. de termi. moto.* Terminorum, ait, auulſorum non mulcta pecuniaria eſt, ſed pro conditione admittentium coercitione tranſigendum. *Paulus in l. ſed & loci. D. fin. reg.* Si dicantur, *inquit* termini deiecti, vel exarati, iudex qui de crimine cognoſcit, etiam de finibus cognoſcere poteſt. *Sic l. 3. D. de acquir. poſſeſſ. l. 12. D. de fin. reg.* Terminos ergo, finium cauſſa poſitos lapides, arborémve accipimus, *l. 1. 2. & 3. D. de ter. mot.*

Terminus litis, pro fine inſtantiæ vel ſententia definitiua, *§. ſed hodie. Inſtit. de ſatiſd.* Is autem eſt in criminalibus biennium, ſicut triennium in ciuilibus cauſſis, *l. 1. C. vt int. cert. temp. pet.* Et ideò, *vt ait Alcia.* bis erant vulgares latrunculatores, qui, ſi reum conuincere nequeunt, eum in rebus ſic diſtantibus abſoluunt, vt quandocunque vel minima coniectura ducti, rurſus in carcerem trudant. Nam elapſo

Digitized by Google

elapſo biennio, inquietari amplius non poteſt: & cùm accuſatori ſtatus eſt terminus probationum recipiendarum cauſſa, ſi probatum non ſit, diffinitiuè reus eſt abſoluendus.

Terminus iuris ad dandum Apoſtolos, vt vulgò dicunt, eſt tempus 30. dierum, intra quod iudex tenetur dare Apoſtolos, hoc eſt, literas dimiſſorias. Vide Marcellum, iſtorum verborum ſignificationem eleganter tractantem, *in l.1.D.de libel.dimiſſ.*

Terminus ſimpliciter datus intelligitur peremptorius, *c.1.de dolo & contu.lib.6.*

Terminus peremptorius eſt quædam interlocutoria, *vide Archid.c.1.de except.lib.6.*

Termini appellatione quid veniat, *docet Bar.l.3.de ann.lega.*

Terminus pro numero præciſo, *in l.1.D.de decre.ab ord.faciend.*

TERMINALES lapides, *apud Ammianum Marcel.lib.*18.qui terminos conſtituunt: hi etiam finales dicuntur, in lib.var.auctor.de limit.

Terminales arbores, *apud Paul.lib.5.Sent.tit.22.D.quib.vide Siculum Flaccum, & Hyge.& alios auctores, limitib.agro.* Terminalis ſententia, id eſt, definitiua, *l.vlt.C.de iur.dot.*

TERMINATA, *Paul.in l.vt sũt.D.de verb.ſig.* Vt ſunt, inquit, iudicio terminata, tranſactione compoſita longioris temporis ſilentio finita.

TERRA integra, *apud Gaium in l.ſylua cædua.de verb.ſigni.* intelligenda eſt, in quam nondum dominus paſcendi gratia pecus immiſit.

TERRENA via, ſabuloſæ opponitur, *Vlp.l.1.de via pub.§ ſi quis.* Neque humiliorem, inquit, viam ſub nomine refectionis, is qui interdicit, poteſt facere, vel in viam terrenam, glaream inijcere aut ſternere viam lapide, quæ terrena ſit vel è contrario, de ſtrata terrenam facere.

TERRITORIVM, *inquit Põp.* eſt vniuerſitas agrorum, intra fines cuiuſque ciuitatis: quod ab eo dictum quidam aiunt, quòd magiſtratus eius loci intra eos fines terrendi, id eſt, ſummouendi ius habet, *l.239.§.8.D.de verb.ſignif.* Varro autem Etymologiã Territorij hãc cõſtituit: Terra dicta ab eo (vt Ælius ſcribit) quòd teritur. Itaque Tera in Augurũ libris ſcriptæ cum R, vno. Ab eo colonis locus communis, qui prope oppidum relinquitur, Territorium, quod maximè teritur. At Sicul. Flaccus aliundè huius appellationis originem deducit. Sic enim *in lib.de condit.agror.* ſcribit: Ab his populis, qui ſedes in aliqua regione conſtituerant, eorúmque agros occupauerunt, præmenſum quod vniuerſis ſuffecturum videbatur ſolum, territis fugatíſque inde ciuibus, Territoria dixere, *Et aliàs*: Bellis enim geſtis victores populi terras omnes, ex quibus victores eiecerunt, publicè atque vniuerſaliter territorium dixere, intra quos fines ius dicendi eſſet: vbi mauult Briſſ. iuris dicendi ius eſſet. Huic conſentit *Front. in lib.de Agro. qualit.* his verbis: Quicquid enim ad coloniæ municipiíve priuilegium pertinet, territorij iuris appellant. Sed ſi rationem appellationis huius tractemus, territorium eſt, quicquid hoſtis terrendi cauſſa conſtitutum eſt. At Iſidorus in alia penitùs ſententia eſt. Territorium enim vocatum ait, quaſi tauritorium, id eſt, tritum bobus & aratro, ab eo, quòd antiqui ſulco ducto, & poſſeſſionum & territoriorum limites deſignabant. Seruius in illud Virgilij lib.5.Æneid.

Vrbem deſignat aratro.

Quem Cato, inquit, in originalib. dicit morem fuiſſe. Condituri enim ciuitates, taurum in dextram, vaccam intrinſecus iungebant: & cincti ritu Sabino, id eſt, togæ parte caput velati, parte ſuccincti, tenebant ſtiuam incuruam, vt glebæ omnes intrinſecus caderent: & ita ſulco ducto loca murorum deſignabant, aratrum ſuſpendentes circa locum portarum. Vnde ei territorium dictum eſt, quaſi terribonium, tritum bobus & aratro.

Territorium oppidorum & ciuitatum, *l.3.§.non perpetua.D.de ſepul.vio-*

Digitized by Google

*lat.l.1.§.ſi quis ad opus.D.de legi.1.*Territorium iudicis,*l.ſi D.de iuriſdict.*

TERROR armorum dicitur, & ſolo armatorũ aduentu,licèt armis vſi non ſint,*l.3.§.qui armati.D. de vi & vi arma.*

TERTIOCERIVS, eadem forma qua primicerius & ſecundocerius dicitur, qui in ordine ſuo tertium locum obtinet,*l.1. C. de praepoſi. agen.in reb.li.12.l.7.C. de palat. ſacr. largit. lib.* 11. ibi & Quartocerius eadem figura effertur.Infertur & Tertiocerij nomen aliquotiens *in Notit.Imperij Romani.*

TERTYLLIANVM SC.vide Senatuſconſultum Tertyllianum.

TESSERA,ſymbolum eſt bellicum,quod in aciem prodeuntibus dabatur, ne confuſione diſtraherentur, & vt inter ſe ab hoſtibus cognoſcerentur,vel, *vt ait Vegetius lib.2.ca.7.* Teſſera dicitur præceptum ducis,quo vel ad aliquod opus, vel ad bellum mouetur exercitus.Polybius de teſſera militari ſcribens, πλατεῖον appellat,quòd taleola eſſet,vel tabella lata inſcripta: ſed & ξυλήφιον ab eodem vocari videtur.Eſt & Teſſera frumentaria ſignum ſcilicet frumentarium, quod qui exhibebat, frumentum pro portione Romæ à Principe accipiebat vt hodie quibuſdam in locis nummi plumbei,vel æroi,vel quid ſimile, quod pro ſymbolo fit. *Vlpianus l.52. §.1.D.de iudic.*Si libertis ſuis teſſeras frumentarias emi voluerit, quamuis maior pars hæreditatis emi voluerit, &c.*Paulus l.49.D.de lega.& fideicom. lib.31.§.1.* Si Titio frumentaria teſſera legata ſit,& is deceſſerit, & Iuuenal.Satyr.7.

Summula ne pereat qua vilis teſſera venit
Frumenti.

Turnebus. Aduerſ. *lib.* 19.*cap.*29.has teſſeras frumentarias exiſtimat dictas à Græco τέσσαρα, & fuiſſe fruſtilla lignea quadrata, certa inſignita & no ata forma,quæ dabantur iis, quibus ius erat petendi frumenti publici, quanquam & rotunda etiam fuerint, cùm à Dione. σφαίρια dicantur,id eſt, globuli & pilulæ. Itaque in Tito ſic ſcribit:σφαίρια ξύλινα μικρὰ ἀνωθεν εἰς τὸ θέατρον ἐρρίπτει, σύμβολον ἔχοντα τῶν μὲν ἐδωδίμων, &c. Idem autem Turnebus ſcribit ex Suetonio, certum fuiſſe ciuium numerum Romæ, quibus frumentum dabatur de publico. Hæc enim ſunt Tranquilli verba in Iulio Cæſare: Atque ex viginti trecentíſque millibus accipientium frumentum è publico ad centum quinquaginta retraxit. A Græcis teſſera frumentaria etiam σιτηρέσια dicuntur id eſt, τὰ διδόμενα σῖτον εἰς τροφὴν,quæ Pollux lib. 8. inter honores publicos enumerat.Non admodum autem diſſimiles erant teſſeris frumentarijs,quæ apud Athenienſes σιτήσεις dicebantur,id eſt,annonæ, quæ bene de Rep. meritis dabantur, & ius epulandi publicè in Prytaneo. Hoſpitibus etiam teſſera olim dabatur,vt hoſpes agnoſceretur.Hinc qui ius hoſpitij violaſſet, teſſeram confregiſſe dicebatur. Plautus in Pœnulo:

Deum hoſpitalem,& teſſeram mecum fero.

Idem in Ciſtel.

Abi quære vbi iureiurando tuo ſatis ſubſidij
Hic apud nos iam Alceſimarche confregiſti teſſeram.

Aliàs Teſſeræ,taxilli ſunt luſorij.

Teſſera publicæ ſecuritatis dicitur, quæ præſtatur iter facientibus. Barbari ſaluum conductum vocant.

TESSERARII, *inquit Vegetius li. 2. c. 7.* ſunt qui teſſeram per contubernia militum, aut per contubernia prætorianorum nunciant.Plutarchus videtur eos vocare διαγγέλους. Vet.Gloſſæ γραμματεῖς. Hi è numero ſpeculatorum fuerunt, vt iam diximus in voce, Speculator. Cornelius Tacitus lib.17. Sed tum è libertinis Onomaſtam futuro ſceleri præfecit,à quo Barbium Proculum teſſerarium ſpeculatorem,& Veturium Optionem eodem perductos, &c. ita enim legendum, Plutarchus & lib. veteres

igitized by Google

veteres teſtantur.

TESSARES CAI DECADITÆ.*l.5.C.de hæretic.*hæreticorum genus ab eo nuncupatum, quòd 14. Luna Paſcha cum Iudæis obſeruare contendunt, *auctore Iſidoro lib.8.c.5.*

TESTACEVM opus, *Plin. libro 10. Epiſtol.* de aquæductu Nicomedenſium, aliqua pars, ait, vt mihi videtur, teſtaceo opere agenda erit, id enim & faciliùs & vtilius.

TESTARI, TESTATIO, TESTABILIS, TESTATOR, TESTAMENTVM, vide Teſtis.

TESTIS, à teſtando, id eſt, ſententiam exponendo, quod ea, quæ de re geſta ſentiunt, in iudicio dicunt & proferunt.

Teſtis appellatio apud veteres latius patet: ſiquidem, vt in παρέργ. ſcribit. A. Alcia. quia nunc teſtis eſt, olim ſuperſtes & antiſtes eſt dictus, *c. for. de verb. ſignifi.* eò, quòd ſuper ſtatu cauſſæ proferebantur: nunc parte ablata nominis, teſtes vocantur. Teſtes hinc dictos putat. Iſidor. *lib. 5. Etymo. c. 23.* quòd teſtamento adhiberi ſolerent: ſicut ſignatores, qui teſtamentum ſignarent. Superſtites eos vocauit lex XII. Tabul. SVPERSTITIBVS PRAESENTIBVS VINDICIAS SVMVNTOR.

Teſtes omni exceptione maiores, qui nulla penitus exceptione ſubmoueri poſſunt, *l. optimam. C. de contrah. & commen. ſtipul. ſub finem. Vide gloſſ. in §. item verborum. Inſtitutis de inutil. ſtipul.* Ioann. Tiſſinus, quæ in teſtibus conſideranda ſunt, hoc eleganti diſticho complexus eſt:

Conditio, fortuna, fides, diſcretio ſexus,
Fama, ætáſque bonis teſtibus eſſe volunt.

Alij hæc his comprehendunt, vita, dignitate, & morib.

Teſtium vſus naturali ratione à Deo Opt. Max. quoque probatus, huc ſolùm ſpectat, vt publicè proſit omnibus, ad tuendam veritatem aduerſus mendacia malorum. Siquidem teſtes propriè dicuntur, qui de rebus & negotijs hominum fidem faciunt, cùm dubitatur, & veritati patrocinatur. Inde appellati, quod tueantur ſtatum cauſſæ, *in Authent. de teſtibus. in princip.* Teſtis autem quot capitulis dicatur inhabilis, *docet Bar. l. filiuſfam. D. de dol.*

TESTIMONIA, teſtationes ſcriptis comprehenſas ſignificant, & abſentium dicuntur, atque à teſtibus ſeparantur, *l. 3. §. idem diuus. D. de teſtib. l. 1. D. de fide inſtrument.*

Teſtimoniorum modus duplex: manifeſtus & cæcus. Manifeſtus eſt, qui certos teſtes, & præſentes habet. Cæcus, in quo multitudinem, aut ciuitatem dicimus ſcire. *Cicero:* Teſtis, ait, eſt Sicilia tota. Eſt etiam in cæco iuſiurandum, tabulæ, abſentéſque perſonæ, *ait Donat. in And. Terent.*

TESTIMONIALES, *in penult. C. Theo. de veter. & tit. de teſtimo. exhib. & prot. l. vltim. C. Theod. de hon. cod. l. 156. C. Theod. de decurio.* ſunt miſſionis honorariæ epiſtolæ. *Veget. libro 2.* Contubernalibus, completis ſtipendijs per teſtimoniales ex more dimiſſis. Et hæc ſunt inſtrumenta, *de quibus in leg. ſi ſolemnibus. C. de fide inſtrum.* Epiſtolæ dicuntur *in l. 1. C. de veter. l. laudabile. leg. reſtituenda. C. de aduoc. diuerſ. iud. l. 45. C. Theod. de decur.*

TESTARI, inter alia ſignificat etiam ſententiam ſuam exprimere. Vnde

Teſtari, non modò teſtamentum facere, ſed & teſtibus adhibitis, quidlibet declarare, denunciare, notúmve facere ſignificat, *l. 20. in princip. D. de acquirend. hæredit.* Et ideò ſolent teſtari liberi, qui neceſſarij exiſtunt, non animo hæredis ſe gerere quæ gerunt. Eſt & de quocunque negotio tabulas, quæ ad probationem valeant, conficere, quod & Teſtificari dicitur. *Tranquillus:* Cùm quid per iocum teſtandi gratia ſignarent. *Cic. pro Quintio:* Teſtificantur iſti P. Quintium nõ ſtetiſſe, & ſe ſtetiſſe: ta-

Digitized by Google

bulæ maximæ ſignis hominum nobilium conſignantur, Pro eodem ſumitur, Obſignare & Signare.

TESTATIO, & TESTIFICATIO, actus ille teſtandi conſignandique, ſiue præſcriptiones quædam & tabulæ teſtificandi gratia factæ & obſignatæ, *l.7.D.de deſponſalibus l.fin.D.de cuſt.reo.l.3.D.de concubi.l.22.ex quib.cauſ.maio.leg.20.D. de opti.leg.l.7.D.de adſig. lib. l. 2. D. de nau.fen.l.8.§.1.D.de op.no.nun.l.39.§. fi.D.de leg.3.* vbi teſtationem complecti, in teſtationem redigere, in teſtationem referre pro eodem dicuntur: idque ſignificant, quod vulgò dicimus, *Prendre acte*, quod & in teſtatum redigere dixit. *Vlp.l.1.§.rectè.D.vſufruct.quemadm.cau.* Sic Quintilianus: Itaque eum nec inutilem, ſi ad horam fortè conſtiterit, nec in teſtationibus faciendis eſſe imperitum velim. Dicitur & Conſignatio. vide Conſignatio.

Teſtatio vacuæ poſſeſſionis, *l.12.D. de cont.emp.*

Teſtatio, pro conuentione & denũciatione teſtibus adhibitis facta, *l.5.§. fi.D.de adminiſtratio.tutor.l.1.§.ſed & ſi quis contra.D. quod vi aut clàm.* Teſtatio pro teſtium depoſitione, vt loquimur, *l.12.D.de ijs, qui no.infamia.*

Teſtationes conſignare, *l.9. §.nonnunquam.D.de pœnis.*

Teſtatio priuata, ceu adnotatio, *l.5. C.de probat.* Teſtatio habita. *l.4.C. de fid.inſtrum.*

Teſtationibus conuenire arbitrum, ne ſententiam diceret, hoc eſt, apud arbitrum adhibitis teſtibus proteſtari: vulgò appellant cum notario & teſtibus requirere. Paulus in notabil. l.non diſtinguemus. Cùm quidam, inquit, arbiter ex alijs cauſis inimicus manifeſtè apparuiſſet, teſtationibus etiam conuentus, ne ſententiam diceret. Hinc teſtationibus conuentus, *l.32.§. cùm quidam. D. de arbitr.*

TESTABILIS dicitur, cui teſtimonij dicendi ius eſt: idque verbum lex Horatia vſurpat, quæ de Caia Tauralia facta eſt. Contrarium eſt in XII. tab. ſcriptum Improbus, inteſtabiliſque eſto. *Hæc Gell.lib.6.c.7.*

TESTATO conuentus dicitur, qui coram teſtibus conuentus eſt, *l.final.D.pro derelict.l.5.§.vlt.D. de admin.tut.* Sic Teſtatò denunciare, id eſt, adhibitis teſtibus, *l.1.§.licet.D.de pericu. & comm.* Et Teſtatò iubere *l.1. D.quod iuſſ.* Quod & conteſtatò dicitur, *l.2.§.Iulianus.D.de agnoſ.lib.* Teſtatò, id eſt, teſtamento facto, *l.45.§. 1.D.de iure fiſc.* vt inteſtatò, id eſt, ſine teſtamento.

TESTATORES, ſuis teſtamentis teſtes adhibere debent, eóſque teſtabiles: nam ſi contrà fieret, teſta. irrita eſſent. Hinc ait Harmenop. lib.5.c.1. ὁ κατα δικασθεὶς ἐπὶ μοιχείᾳ, οὐ μαρτυρεῖ ἐν διαθήκῃ. Condemnatum igitur non oportuit: alioqui teſtabilis erit, teſtimoniúmque rectè dicet, quod indicat Calliſtratus, *l.3.§. lege Iulia. D. de teſtibus.* à contrario ſenſu, ídque in quocunque ferè criminum genere, etſi publica ſint. *d.§.l.* id quod non ſolùm in teſtamentis, ſed in iudicijs, aliíſve actibus recipiendum eſt: ídque Speculator ſenſit *in titulo de teſte. §.ſæpè.* in forma excipiendi aduerſus teſtes. Hócque ſupremæ Pariſiorum curiæ placuit auditorijs omnibus coactis 12. Auguſti, anno ſalutis M.D. XXXVIII. & eo iure vtimur.

TESTAMENTVM definit Modeſtinus, *in l.1.D.qui teſta.fac.poſſ.* his verbis: Teſtamentum eſt voluntatis noſtræ iuſta ſententia, de eo, quod quis poſt mortem ſuam fieri velit, & hanc definitionem probat. *C.Harmenop.lib. 5. titul. 1. in princip. Azo.in Summa.C.de teſtamen. Bart.l. 1.in princ. & adfin.D.de teſtam. & Viglius, Inſtit. de teſtamen. ord.* Vlpianus tamen melius in epitome titul. 20. ſic definit: Teſtamentum eſt mentis noſtræ iuſta conteſtatio, in id ſolemniter facta, vt poſt mortem noſtram valeat. Mentis verbo denotans, non animi iudicium (*vt l.2. D.qui teſtam.fac.* cùm ait Labeo mentis in-

tis integritatem in teſtatore deſiderari) ſed voluntatem, vt expoſuit Modeſtin. quæ quoniam non ſimplex eſt enunciatio ac demonſtratio, ſed teſtata, hoc eſt, apud eos expoſita, qui vt teſtes eſſent, rogati ſunt, idcircò conteſtatio dicitur. Florentinus iudiciorum conteſtationem appellat, *leg. 24. D. de teſtament. Idem Vlpian. l. 20. § fina.* Teſtamentum ſupremam conteſtationem definiſſe videtur. Hoc autem verbum duplex eſſe voluit Seruius Sulpitius, *referente Aulo Gellio, lib. 6. c. 12.* nam compoſitum eſſe dixit à mentis conteſtatione, vt & Iuſtinianus in titul. de teſtam. ordinand. in princ. quod tamen improbat ibidem Gellius, vt & multi alij viri docti. Teſtamentum enim eadem forma videri volunt dictum, qua calceamentum, paludamentum, veſtimentum, in quibus Mentum eſt verbi productio, *Oldendorp. in Lexico Iuris*, teſtamentum dictum vult quaſi teſtationem manentem. *Vide Alciat. lib. 4. de verbor. ſignific. & Viglium in tit. de teſtam. ord.*

Teſtamentum autem eſt typus, quodammodo & figura immortalitatis, non ab hominis auctoritate, ſed à natura ipſa profectum. Nam quando anima, mens, voluntas eſt immortalis, certè non debet etiam quatenus ad bona attinet, cum mortali corpore extingui. Itaque toti humano generi nihil eſſe poteſt aut iucundius, aut vtilius, quàm vt voluntas regnet in bonis à teſtatore relictis, etiam extincto corpore: imò iuſtius id multò poſt mortem facit, reddita iam cœleſti patriæ, quàm in hac momentanea & fragili vita.

Teſtamenti ordo hic erat apud veteres, vt primo capite hæredis fiat inſtitutio, ſiue vnus ſiue plures ſint, qui in vniuerſum bona ex defuncti voluntate capiant. Sequenti capite & in ima cera, ſecundi hæredes, legata & reliqua teſtatoris voluntas & diſpoſitio ponuntur: ſiue aliquos onere grauare, aut ſi quibus dari, fieríque oportere; teſtator pro ſua voluntate arbitratus eſt qui non hæredes, ſed legatarij ſunt dicti. *Alexand. ab A ex genial. dier. li. 5. cap. 1.* Certè qui hodie obſeruatur ordo in vltimis voluntatibus conſcribendis, excepta clauſula generali (quæ poſtremum locum ſortita eſt, ab Accurſianis & merè formulariis introducta, tum vſu inſulſorum recepta Notariorum) improbandus non eſt: videlicet, vt primo loco præfatio, ſecundo legata, tertio inſtitutio, quarto ſubſtitutiones, quinto cæteræ teſtatoris diſpoſitiones, inter quas exhæredationes referri ſolent, ponantur.

Teſtamentum etiam pro teſtamentaria hæreditate nonnunquam poni, ex Petro Fabro adnotat Briſſonius, probátque primum *ex l. vltim. D. de ſecund. Tabul.* In qua ita eſt: Quòd ſi ita heres ſcriptus ſit, vt interdum excludatur à teſtamento, eò, quòd non inuenitur portio, qua hæres inſtitutus eſt. Deinde *ex leg. 14. D. de his quæ vt indign.* in qua Papinianus admitti ad teſtamentum, id eſt ad hæreditatem teſtamento delatam dixit, *vt apparet ex l. præcedenti. Item ex l. 2. C. de bon. matern.* in qua ſic hoc verbũ accipi Thalelæus notauit. Eodémque modo & apud Suetonium *in Neron. c. 32. cùm ait.* Deinde vt ingratorum in principem teſtamenta ad fiſcum pertinerent, id eſt, teſtamentariæ hæreditates, ac denique *apud Ambroſ. in ſerm. 14. in Pſal.* vbi Teſtamentum adire dixit.

Teſtamentum porrò aliud erat Calatis comitiis, aliud in procinctu, per æs & libram Prætorum, mixtum Teſtamentum CALATIS COMITIIS erat, quod pacis tempore calatis, id eſt, euocatis, pro collegio Pontificum comitiis, palàm, apertéque fiebat. *Gell. lib. 15. cap. 27.* Teſtamentum IN PROCINCTV dicebatur, quod militiæ tantùm fiebat: cùm inſtructo exercitu viri, ad prælium faciendum in aciem vocati, togáſque ſuccincti, tribus aut quatuor teſtibus adhibitis hæredem nuncupabant. *Gell. ibid. & Plut. in Coriolano.* Et hæc

Digitized by Google

quidem duo genera abolita ſunt, Teſtamentum PER AES ET LIBRAM, Græci ζυγὰ ϰ ἀσηάϱια vocant, dicebatur, cùm quis alterius familiam, id eſt, ius patrisfamil. vniuerſum mancipio emebat, & teſtator tabulas tenens, ita loquebatur; Hæc vti in his tabulis cerisve ſcripta ſunt, ita do, ita lego, ita teſtor. itaque vos Quirites teſtimonium perhibetote. *Gell. ibid. & Vlpian. c. Inſt.* 20. Et hoc genere diu vſi ſunt Romani: creditque Cuiacius, id Conſtantinum primum ſuſtuliſſe *in leg. quoniam. Cod. de teſtamen.* vt indicant illa verba: Ademptis his, quorum imaginarius vſus eſt. Teſtamentum PRAETORIVM eſt, quod ſine vlla mancipatione per ſolam ſeptem teſtium conſignationẽ, etiam hoc tempore magnoperè obſeruatur, *l. ſi vnus. C. de teſtam. & Imp. §. 1. Inſtitut. eod.* Teſtamentum mixtum eſt, quod ex ciuili Prætorio, & conſtitutionum iure ita fit, à ſeptem teſtibus nullo alio interpoſito actu. vel eodem, vel etiam alieno anulo conſignetur, ſubſcribatur ab iis & à teſtatore hæredíſque nomen vel ab hoc ſolo, vel ab iis adſcribatur, *l.* 28. *&* 29. *C. de teſtam.*

Teſtamentum HOLOGRAPHVM, *inquit Iſidorus & Valentinian. Nou.* 2. *de teſtam.* eſt manu actoris totum conſcriptum, atque ſubſcriptum: vnde & nomẽ accepit. In hoc non exigitur ſubſcriptio teſtatoris, *ex Conſt. Iuſt. l. cum antiquitas. §. vlt. C. de teſt.* non exiguntur teſtes, *ex Nouell. Valentiniani*, quæ tamen non obtinuit.

Teſtamentum improbum, contra leges: Inofficioſum, contra merita: Inhumanum contra pietatem. *Aſconius.*

Teſtamentum iniuſtum, vide Iniuſtum teſtamentum.

Teſtamentum NVNCVPATIVVM, ſeu per nuncupationem, quod iure ciuili, coram ſeptem teſtibus nominato hærede, fieri ſolet. *§. vlt. Inſt. de teſtam.* Atque hoc genere veteres vſi ſunt. *Suetonius in vita Horatij*: Deceſſit, hærede Auguſto palàm nuncupato, cùm vrgente vi valetudinis non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas. In hoc igitur palàm hæredem teſtatoris voce nuncupatori oportet, *l. vltim. D. de iure codi. & l. hæredes palàm. D. qui teſtam. fac. poſſ.* in qua hæc ſunt Sabini verba: Hæredes palàm ita vt exaudiri poſſint, nuncupandi ſunt, id eſt, exaudientibus teſtibus ſeptem.

Teſtamenti factionem non ſolùm is habere dicitur, qui teſtamentum facere poteſt, ſed & is, qui ex teſtamento alterius capere & ſibi, vel aliis acquirere poteſt, *l.* 16. *D. de teſta. l. fi. D. pro hære. l.* 31. 49. *& ſeq. D. de hæred. inſtit.* F. Hotoman. hanc veterem locutionem eſſe vult, & à XII. Tabul. manaſſe, in quibus tamen ſcriptum fuiſſe opinatur, De iis quibuſcum teſtamenti factio haberetur: non qui teſtamenti factionem haberent. *arg. l. vltim. D. pro hær. l.* 31. *&* 49. *D. de hæred. inſti.* Teſtamenti itaque factio cum his eſſe dicitur, quibus vel hæreditas, vel legatum relinqui poteſt, *leg.* 7. *Digeſt. pro legato l.* 21. *Digeſt. de teſtam. tut. l.* 5. *Digeſt. de ſeru. leg. §. ſeruus autem. Inſt. de hæred. inſt. §. teſtes. Inſt. de teſtam. l.* 82. *§. vlt. D. de leg.* 2.

Teſtamentum illud propriè dicitur quod iure perfectum eſt. ϰαταχϱηστιϰῶς verò teſtamenta quoque ea appellamus, quæ iniuſta, irrita, rupta, imperfectáque ſunt: nam horum quoque inſpectionem Prætor permiſit, *l.* 2. *§.* 1. *D. quemadmod. teſt. ape.* Ad teſtamenti cauſſam pertinere, quantum ad interdictum de tab. exhib. & edictum de aperiendis teſtamentis attinet, videtur omne quodcunque quaſi ad teſtamentum, factum ſit, in quacunque materia fuerit ſcriptum, quod contineat ſupremam voluntatem, & ideò tam primæ, quàm ſecundæ tabulæ, & codicilli hac appellatione continentur, *d. l.* 2. *§. fi. & l.* 2. *de tab. exhib.* Teſtamento quoque dati tutores videntur, qui codicillis teſta-

teſtamento confirmatis dati ſunt, *l.3. D. de teſt. tut.*

TESTAMENTARIVS, teſtamenti ſcriptor. *Vlp. l. quoties 9. D. de hæred. inſt.* Sed ſi maiorem adſcripſerit teſtamentarius, vel quod difficilius eſt probatione, ipſe teſtator. Item, Idem tractat. & ſi teſtamentarius contra voluntatem teſtatoris conditionem detraxit. *Item l. 1. D. ſi quis aliq. teſt. prohi. l. 15. §. 1. l. 22. §. teſtamentarius. D. de falſis. & l. 3. in fi. D. ad Treb.*

Teſtamentaria appellata eſt, Cornelia lex de falſis, quod de his, qui teſtamenta ſubieciſſent, reſignaſſent, celaſſent, ſuppreſſiſſent, falsáve ſignaſſent, recitaſſent, ſcripta eſſet. Latius verò teſtamentariæ leges, quæcunque ad cauſſam teſtamentorum pertinent, accipiuntur, *in leg. 1. §. lex Falcidia. Digeſt. ad legem Falcidiam.*

TESTVDINEIS legatis, lecti quoque teſtudinei pedibus inargentati debentur, *l. 100. in fin. D. de leg. 3.* Ex quo apparet, veteres ſuppellectili ex teſtudine vſos, quod & Celſus, *l. 7. D. de ſupell. lega. tradit.* Primus autem, *vt Plinius lib. 33. c. 1. auctor eſt.* Caruilius Pollio teſtudines ſecare in laminas, lectóſque & repoſitoria his veſtire inſtituit.

THEATRVM, & amphitheatrum diuerſa ſunt, *l. 7. D. de rer. diuiſ. l. 3. D. de oper. public.* porrò quid alterum ab altero diſtet. exponit Caſſiodor. *lib. 4. Variar. Epiſt. & lib. 5. Epiſt. ad Maxim.* vbi theatrum viſorium interpretatur.

THEMATIVM, forma diminutiua, propoſitionem, factum, caſum, ſpeciem, ſignificat. Nam his omnibus, teſte doctiſſimo Haloandro, vtuntur veteres Conſulti, huius verbi loco. *Inde Vlpian. ad leg. Aquil.* dixit, ſpeciem proponere: id quod Gaius referre caſum de condiction. indeb.

THEMIS apud Græcos, id eſt, ius fáſque, dea eſſe credita eſt, auctore Feſto, quæ ſuaderet hominibus, id petere quod fas eſſet, eandémque eſſe ipſam, atque fas exiſtimabant: vnde Themiſtes oracula, & conſilia, conſultáque & leges ſancitæ dicuntur, Euſtatio teſte Homeri enarratore, id eſt, vt ipſe ait, τὰ μαντεῖα αἱ βουλαί, καὶ τὰ βουλεύματα, καὶ τὰ νομοθετούμενα. Alij Themin ius & iuſtitiam eſſe putant.

THEODORAM vxorem, Iuſtinianus ob inſignem, rarámque eius prudentiam, ad conſilia Reipubl. adhibuit, *in Authent. iuſiurandum, quod præſt. arg. §. hæc autem in Authent. vt iud. ſine quoquo ſuffra. fac. l. bene à Zenone. C. de quadr. præſ.* Veriſimile eſt quoque, huius affectui datam celeberrimam illam Conſtitutionem Iuſtinian. cui caput eſt, *Maximum C. de liber. præter.* qua, antiquo iure emendato mulieribus, ſuccurrit. Quamuis hæc tribus modis ſæpiſſimè ad vetus ius relabi videtur: pactis ſtatutis & priuilegiis. *Vide Vigl. in §. ſed hæc quidem. Inſtit. de exhær. liber.*

Θεοῦ βία, Vide Vis Maior.

Θεώρεθρα *apud Harmen.* ſunt munera, quæ ſponſæ dabantur ante nuptias, cùm ſe viſendam præberet, depoſito flammeo. Conſuetudo erat olim, vt & quarundam gentium etiam nunc eſt, vt virgines vultum velo tegerent. ὀπτήρια Philolaſtro etiam dicuntur, & ἀνακαλυπτήρια: vnde ille Antipatri iocus, qui cum deformem duxiſſet vxorem, rogaretúrque quando daturus eſſet ἀνακαλυπτήρια, Quin potius quæritis, inquit, quando ἐγκαλυπτήρια.

Θεωρία, in l. fin. (quæ Græca eſt) de veter. iur. enucl. Latinè viſio.

THERIACA, θηριακὰ, medicamentum aduerſus omnium animantium venena inſtitutum: *de quo ex Plinio cognoſces, lib. 20. cap. 24. Vlpia. l. 12. §. 21. D. de inſtr. vel inſt.* idem reſpondit theriacam quoque & cætera medicamenta, quæ ſeceſſus cauſſa dominus ibi habuit.

THESAVRVS eſt, *vt inquit Paulus,* vetus quædam depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria, vt

by Google

ſam dominum non habeat. Sic enim ſit eius qui inuenerit, quod non alterius ſit, *leg. nunquam nuda* 31. D. *de acquir. rerum domin. ſicque ſumitur leg.* 67. Digeſt. *de rei vend. leg.* 3. §. *mercatoris leg.*44. *Digeſt. de acquir. poſſeſ. l.*1. *&* 3. § *.penultim. & leg. vltim. D. de iure fiſc.l.* 30. §. 1. D. *de aur. arg.* Græci θησαυρὸν dicunt pecuniam, quam quis in numerato, & ad caſus repentinos repoſitã habet. *Vide Alciat.lib.*4. *de verb.ſignific. & Ferrar. in* §. *theſaur. Inſtit. de rerum diuiſ.* In Pandect. Florent. perpetuò legitur Theſaurus. quod tamen non probat Caper grammaticus, vt neque Donatus: nam Theſaurum, inquit, veteres ſecundum Græcos, ſiue, in litera proferebant. Theſaurum autem inuenire, Imp. Leo rectè beneficium Dei appellat: interpretatúrque theſaurum, mobilia (alij monilia, *ex l.*2.*c.*75 *eo.*) condita ab ignotis dominis tempore vetuſtiore, *l. vnica.*D. *de theſaur. lib.* 10. Tryphoninus autem donum fortunæ vocat, *in l. ſi is qui in aliena. D. de acquir. rerum dom.* Refertur elegans Scæuolæ reſponſum, *titul. de rei vendic.l.* 67. quod haud grauatè adſcripſi: A tutore, inquit, pupilli domum mercatus, ad eius refectionem fabrum induxit: is pecuniam inuenit, quæritur ad quem pertineat. Reſpondi ſi non theſauri fuerunt, ſed pecunia fortè perdita, vel per errorem ab eo, ad quem pertinebat, non ablata: nihilominus eius eam eſſe cuius fuerat. Theſaurum Caſſiodorus libr. 6. deſinit, depoſitiuam pecuniam, quæ longa vetuſtate competentes dominos amiſit.

THESAVRORVM PRÆPOSITOS habebant Imp. Conſtantin. & comites, *l.pen.C.de murile. l.fi.C. vt dign.ord.* Hinc

THESAVRARII, cuſtodiæ theſaurorum ſuorum præpoſiti, *l.* 1. *de can.largit.tit.* Et

THESAVRARIENSES, *l.* 2.*C.de palat.ſacr.largit.* qui ſunt officiales Comitis ſacrarum largitionum. & apparitores. Dicuntur etiam Comites theſaurorum. Erant & theſaurienſes claſſis, quorum fit mentio inter officiales ſacrarum epiſtolarum. *l. vlt. Cod. de diuerſ. offic. lib.* 12. qui iidem videntur fuiſſe qui vicarij Macedoniæ, quorum & ibi fit mentio.

THESIS, θέσις, *ait Alciatus*, generalis, & indeterminata aſſertio quęſtionum modum complectens, quales ſunt apud nos regulæ iuris.

THESMOPHYLACES dicuntur Legum, & Inſtitutorum cuſtodes, *Bud. in Annot. prior. l.*1.*de iuſt. & iure.*

THLASIÆ, ſiue Thlibiæ, Latinè dicti ſunt, quibus à matre aut nutrice teſticuli attriti ſunt, ἀπὸ τῦ θλᾶν, ἤτοι θλίβειν, quod eſt frangere. quod fotu aquæ calidæ fiebat, & manuũ attritione, vt hoc pacto pretioſiores eſſent, & in principum delitiis. *Vlpian. de verb.ſign. l. ſpadonum.* Thlibiæ, inquit, & Thlaſiæ, ſed & ſi quod aliud genus ſpadonum eſt. *Item Paulus ad legem Corneliam de ſicariis, l. hi quoque.* Hi, inquit, qui Thlibias faciunt, ex conſtitutione D. Adriani, in ea ſunt cauſſa qua hi qui caſtrant. *Vide Ant. Auguſt. lib.*3.*c. Emend.*

THYMELICI, ſiue Thumelici, οἱ ἐν ὑποκρίσεις τὴν τέχνην ἐπιδεικνύμενοι, *inquit Suidas*, id eſt, qui perſonati artem oſtentant, eſt enim θυμέλη, locus editior, vbi actores ſaltabant. Iul. Pollux, lib. 4. καὶ σκηνὴ μὲν ὑποκριτῶν ἴδιον, ἡ δὲ ὀρχήστρα, τοῦ χοροῦ, ἐν ᾗ καὶ ἡ θυμέλη, εἴτε βῆμά τι οὖσα εἴτε βωμός. Scena, inquit, propria eſt hiſtrionum: orcheſtra verò, chori, in qua eſt & θυμέλη, quæ vel tribunal eſt, vel ara, id eſt, locus editior, vt dixi. *Vitruuius lib. de architr.* 1. *cap.*8. Apud Græcos, *inquit*, tragici & comici actores in ſcena peragunt: reliqui autem artifices ſuas per orcheſtram præſtant actiones: ſitáque ex eo ſcenici & thymelici Græcè ſeparatim nominantur. Ex his apparet, Thymelicorum nomine intelligi ludios, mimos, citharœdos, tibicines

bicines

bicines, cithariſtas, lyriſtas, & qui ſunt in eodem genere. Specialiter autem videntur dici thymelici, cantores, qui modos faciebant, & ſaltationes: de quibus etiam intellexit *Vlpian.l.4.D.de his, qui not.infam.* Et generaliter, *inquit*, ita omnes opinantur, & vtile videtur: vt neque thymelici, neque xyſtici, neque agitatores, nec qui aquam equis ſpargunt, cæteráque eorum miniſteria, qui certaminibus ſacris deſeruiunt, ignominioſi habeantur. Græci enim ad d. l.4. ita vertunt: οὐκ ἔστι δὲ παιδικὴ τέχνη. οὐδὲ ἀτιμοποιὸς ἡ τῶν ἀθλητῶν. καὶ τῶν λεγόντων ἐν τοῖς ὀλυμπίοις τὰ ἐν θυμέλᾳ, καὶ τῶν ἐν ξυστῷ ἀγωνιζομένων. Iſidorus quoque *lib.18. cap.* 47. thymelicos muſicos ſcenicos interpretatur, qui organis & lyris & citharis præcinebant: ſic dictos, quòd olim in orcheſtra ſtantes cantabant ſuper pulpitum, quod θυμέλη vocabatur. Phrynicus etiam ἐν ἐκλογῇ ἀττικῶν ῥημάτων θυμέλην ait dictum, τόπον ἐν τῷ θεάτρῳ, ἀφ' οὗ αὐλητικὶ καὶ κιθαρῳδοὶ, καὶ ἄλλοι τινὲς ἠγωνίζοντο. De thumelicis etiam fit mentio in *l.10. D.de pollicit.* & *l.penul. de Spectacul. in C.The.* Hinc

THYMELITÆ, *l.21.C.Theod. de piſtoribus.leg.* 5. *de ſcenicis, in eodem Cod.*

THYNNVS, piſcis marinus, *de quo lege Plinium*, *lib.* 9. *cap.* 15. hinc Thynnaria piſcatio, *apud Vlpianum. l.7.D.comm.præd.*

TH δυνάμει, vi ipſa, non directò, non diſertis verbis, ſed idem valentibus *Vlpian.l.29.D.de recept.arb.* Qui ab arbitro damnatus, non à reo, ſed ab eius fideiuſſore petit, τῇ δυνάμει, à reo petit: id eſt, verbo quidem à fideiuſſore peti: re ipſa à reo. Sic enim Cicero frequentiſſimè hanc effert locutionem.

TIBI ET A TE, nec ad rem, nec ad dignitatem, ſed ad perſonam duntaxat referuntur, *vt tradunt Interpretes Pont.iuris.c.mandata extr. de præſumpt.* & *c.tibi.* & *c.ſi pro te, de reſcript.lib.6.*

TIBIALE, *in l.qui commeatus ff. de re milit.* tibiarum armaturæ.

Τήβεννοι, trabeæ, ornamenta Conſulum *Nou.*103.& *apud Appian. Artemidorum, Suidam, Moſchopulum, & auctorem Etymologici.*

TIGNI appellatione continetur omnis materia, ex qua ædificium conſtat, vineæque neceſſaria: vnde quidam aiunt, tegulam quoque & lapidem, & cęmenta, cęteráque, ſi qua ædificiis ſunt vtilia (tigna enim à tegendo dicta ſunt) hoc amplius & calcē & arenam appellatione tignorum contineri. Sed in vineis tigni appellatione omnia vineis neceſſaria continentur, vt puta, perticæ, pedamenta, *l.1. D. de tigno iuncto, l.tigni. 62.D. de verborum ſignific.* Igitur tigni appellatione omnem materiam in lege duodecim tabularum accipimus, vt quibuſdam rectè videtur, *l.tigni.D.ad exhibendum.* Verba hæc ſunt legis duodecim tab. Tignum iunctum ædibus, vineæque concaptū ne ſoluito. Concaptum autem, id eſt, conceptum cognitúmque. Vide Conceptum. Hanc legem alij aliter legūt: ſed hæc mihi videtur commodior lectio.

TIGNARIVS. faber, non ſolùm is qui tigna dolat, ſed etiam omnis, qui ædificat, intelligitur, *l.ferri.D.de verb.ſign.*

TILIA, arbor, cuius ex cortice interiore membranulæ pertenues ſumuntur, in quibus veteres ſcribebant. *Vlpian.leg.* 52. *de legat.* & *fid. lib.* 32. Librorum appellatione continentur omnia volumina, ſiue in charta, ſiue in membrana ſint: ſed & ſi in philyra, aut in tilia, vt nonnulli conficiunt, &c.

TIMEO, inter ea verba numeratur, quæ idem poſſunt, addita negatione, *vide A. Alciat.l. duobus.* D. *de verb ſignific.*

TIMOR, ait Cicero metus mali appropinquantis *Tuſculan. quæſt.* 4. Metum autem accipiendum Labeo dicit, non quemlibet timorem, ſed maioris mali, & qui in hominem

Digitized by Google

conſtantiſſimum cadat, *l.5.& 6.quod metus cauſſa.*

*TIMIDITAS, ex rebus, non ex vocabulis oritur, *vt Cicero oppidò ſcitè dixit, lib.4.de finib. Vlp.in §.apparet. leg.cùm verò is de fideic. libert.* cenſuit obeſſe libertati non debere, quæ vel ſeruis petitur, vel in totum non petitur per ignauiam, vel timiditatem, &c.

TIRONES ſunt puberes 18. annorum, ſumpta virili toga. quod ait Plin.lib. 8. teſtatur his verbis. Tanaquil. quæ eadem Caia Cæcilia dicitur, prima texuit rectam tunicam, qua ſimul cum toga pura tirones induuntur, nouæque nuptæ. Sunt & Tirones qui nondum in numeros relati, lecti tamen, vt militent, publicis expenſis iter faciunt, & ſub campi Doctore exercentur. *l.42.D.de teſtamen.milit. in fi.D. de muner. & hono. l.4. in fin.*D.*de re milit.* quod moleſtum quibuſdam fuiſſe oſtendit, *l. quod euitandi.Cod. de condictio.ob turp. cauſ.* Hos notis compungi in brachio ſolitos oſtendi, *l.3.C. de fabricenſ. lib. 11.& Veget.l.1.cap.* 8. & ſuprà admonuimus in voce, Stigmata. Tironum autem præſtatio & præbitio olim in muneribus publicis fuit, *l.4.C.de prox im.ſacr.ſcrin.lib.11.l. 2.D.de priuileg. cor.qui in ſacr.pala.l. 10. C. de palat. ſacr.largi.li.12.l.2.C.de ſilent. eod. lib. Qui præbit.tiro.in C.Thc.Marcellin.li.* 21. Paríque ſtudio ſupplementa legionibus ſcripta ſunt, indictis per prouincias tirociniis.

TITIA lex, vide Indicem legum Rom.

TITIVS & Accius, vetera nomina, quibus exempli cauſſa vti mos erat, *Varro in teſtamento.* Quòd ſi quis vndecimo menſe natus eſt, Accio idem quod Titio ius eſto apud me. Per hoc vetus prouerbium Varro ſignificat, ſicuti vulgò dici ſolitum erat, de rebus inter ſe nihil diſtantibus, Idem Accij quod Titij: ita pari eodémque iure eſſe in 10. menſibus natos, & in 11. *Hæc Gellius lib.* 3. *cap.*16.

TITVBARE, non eſt, vt imperitum Latinitatis ait vulgus, defectuoſè loqui, vel inſcienter: ſed vacillare, hoc eſt, ægrè pedibus inſiſtere. Hinc non niſi translatè teſtis titubare dicitur, cuius dictum vel ægrè diſcernitur, vel vt inconſtans, ac varium exploditur. Sic Iuſtinianus vocat titubantem mentem, *l.fin.Cod.de cond.indeb.* quæ hæret, in ancipitíque eſt, atque dubia.

TITVLVS à tuendo, hoc eſt, iudicãdo dicitur, quia tuetur & indicat id, cui ſuperſcribitur, ne incidat ambiguitas. Vnde ſolent omnibus propemodum rerum generibus inſcribi quidam velut indices, qui oſtendant auctorem, vel materiam, vel aliam operis qualitatem. Et, quo magis id facerent egregiè ſolebant olim titulos rubris literis ſcribere. Iuuen. Satyr.14.

Cauſſas age, perlege rubras Maiorum leges.

Inde tituli aliàs appellantur iam nunc Rubricæ, *in l.1.D.ſi cert. pet. & in l.2.§.pen.D.de interdict.* Sic

Titulos magiſtratuum dicimus, per quos eorum gradus, dignitates & imperia deſignantur. Hi autem, mirum dictu eſt, quàm variis modis per ſeculorum viciſſitudines immutati ſint. *Nouell.de mandat.princip.§. titulos Conſt.17.* Sic titulus Iuſtiniani Imper, deſcribitur, *Inſtitu. & D. in princ p.* Item tituli Eccleſiarum & beneficiorum dici ſolent. Hinc

Titulus pro cauſſa ſeu formula iuſtificandæ poſſeſſionis, hoc eſt, quo defenditur vniuſcuiuſque poſſeſſio ab impugnatione alterius. Vt ecce, ſi quis dubitet, vtrum iuſtè poſſideam: ego illi cauſſam allegem meæ poſſeſſionis: putà, quòd emerim, vel dono acceperim: tunc cauſſa huiuſmodi, ſeu formula iure probata, Pro donato, pro empto, eſt mihi titulus, tuetúrque rem meam, *Vide The. §.1.de interdict.* Vel ſic:

Titulus eſt iuſta, & æquitati naturali conſentanea poſſeſſionis cauſſa: veluti, Pro emptore, pro donato, *l.1. D.pro*

D pro ſoluto.l.3.§.vlt. D. de acqui.poſſeſſ. Sumitur & pro cauſſa transferendi dominij,*l.24. C. de rei vendi.l. 22. C. fam.erciſ.*vide Pro.

Tituli diſtinguuntur in nominatos & innominatos, lucratiuos, & onerosos, vniuerſales, & particulares, veros & putatiuos. De quibus latè tractatur in principio claſſis tertiæ Oldendorpij.

Titulus verus dicitur, qui nobis ſignificat verè competere cauſſam. Putatiuus autem titulus, quem putamus nos habere iuſto quodam errore alieni facti, cum reuera non habeamus poſſidendi cauſſam. Quare tituli putatiui potius dicendi tituli bonæ fidei, iuxta phraſin Iuriſcoſ. Hi enim vocant bonam fidem, quidquid illæſa conſcientia credimus eſſe, cùm non ſit, ſcilicet tolerando errore lapſi. Lucratiuus eſt, cùm res ad aliquem peruenit ſine onere, ſine grauamine dandi, aut faciendi, ex mera liberalitate, veluti hæreditas, legatum, donatio, dos. Hos titulos, vel cauſſas lucratiuas, eleganter recenſet *Imper. in l. vnic. C. de impo. luc. deſcript. lib.* 10. Oneroſus autem eſt, quando res ad aliquem peruenit, cum onere aliquid dandi, aut faciendi: cùm is qui rem recepit, oneratus & grauatus eſt aliquid viciſſim dare, aut facere, ſicut eſt in omni contractu. Vide Cauſſa lucratiua.

Titulus actionis, *l.69.* D. *de fideiuſſ.* Titulo tenus ære alieno allegato, *l.5. §.ne tamen.* D. *de rebus eorum qui ſub tut.*Sub titulo operarum,*l.vltim.in fin. D.qui,& à quibus.*

Tituli in prædiis dicebantur, *vt opinatur Hotomã.*tabulæ, in quibus dominorum nomina inſcripta erant, vt ex iis cuia prædia eſſent, cognoſceretur. hinc Rubric. lib. Cod.11. vt nemo priuatos titulos prædiis ſuis, vel alienis imponat, vel vela regia ſuſpendat. *Item:*De his, qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt, vel eorum nomina in litem prætendunt. Appellantur & Signa in Rubric. inſequen. Moris autem fuit, cùm prædium aliquod caducum, id eſt, fiſco commiſſum eſſet, vt comes priuatarum rerum ei Principis titulos teſtato, publicis perſonis adhibitis, ſolemniter affigeret. *Valent.l.3.C.de bon.vacan.* Tituli verò, quorum adiectione prædia noſtri ſunt conſecranda ſubſtantiis, non niſi publica teſtificatione proponantur. Quantum autem *ex Nouel.30. D. proconſ. Cappad.* exiſtimare licet, tabulæ titulorum erant ligneæ. Cùm enim ita ſcripſiſſet: *Σανίδας δὲ ἀνατίθεσθαι προσηγορίας τινῶν ἐχούσας καλήσει*, mox infert: *τοὺς μέν τοι τίτλους ὅστις δή ποτε τολμήσειεν ἀναθεῖναι καθελὼν, εὐθὺς περιῤῥήξει ταῖς τῶν ἀναθέντων κεφαλαῖς*, Hinc

Tituli etiam fiſcales & largitionales,*l.5. de ſusceptoribus,lib.10. C. Rubr. de canon. largit.tit. Symmach. lib. 2. Epiſtol.* Et quantum in titulis fiſcalibus exibendis tua cura promouerit.

Tituli, primùm erant certæ ſedes Clericis attributæ, in quibus ſuum munus exercerent. Poſtea eo nomine prædia iis ad victum cultúmque aſſignata, *li. Feud. 1.tit.6.§. 1.* Si epiſcopus, vt Abbas, vel Abbatiſſa, vel Dominus plebis feudum dederit de rebus Eccleſiarum, quæ iis ſubiectæ ſunt, & tituli vocantur. In Chalcedon. Concil. *μηδένα ἀπολελυμένως χειροτονεῖσθαι, μήτε πρεσβύτερον, μήτε διάκονον, μήτε ὅλως τινὰ τῶν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ τάγματι εἰ μὴ ἰδικῶς ἐν ἐκκλησίᾳ πόλεως, ἢ κώμης, ἢ μαρτυρίῳ, ἢ μοναστηρίῳ ὁ χειροτονούμενος ἐπικηρύττοιτο*, &c. Quę verba Canoniſtæ tranſtulerunt *in capit. neminem, diſtin.* 70. vbi POSSESSIONES, pro PAGI vitiosè legitur. *Item capitis.3.* Sanctorum Canonum ſtatutis conſona ſanctione decernimus, vt ſine titulo facta ordinatio irrita habeatur: & in qua Eccleſia quilibet intitulatus eſt, in ea perpetuò perſeueret.

TOGA à tegẽdo dicta eſt, *vt vult Pompon. l. 280. D. de verbor. ſignific.* Hanc tradit Septimius Florẽs à Pelaſgis ad Lydos, à Lydis ad Romanos

veniſſe. Græci quendam Tebennum Arcadem (*vt ex eodem refert Turneb. Adu.libr. 7.cap.20.*) togæ Romanæ inuentorem prædicant, qui primus id genus veſtis geſſerit, & ſinum Ionicum naui ingreſſus in Italiam venerit, & veſtimentum propagarit, vnde & togam τήβεννον fuiſſe appellatam ſcribunt, de inuentoris nomine. *Quinctil. lib.11.c.3.* eius formam ac figuram his deſignat verbis: Veteribus nulli ſinus: perquam breues poſt illos fuerunt. Ipſam togam rotundam eſſe, & aptè cæſam velim: aliter enim multis modis fiet enormis. Pars eius prior mediis cruribus optimè terminatur, poſterior eadem portione altiusquàm cinctura: ſinus decentiſſimus, ſi aliquando ſuprà imam togam fuerit, nunquam certè ſit inferior. *Cornutus autem in Perſij Satyra 3.* Toga, *inquit*, dicta eſt, quòd velamento ſuo corpus tegat atque operiat. Eſt autem purum pallium, forma rotunda & fuſiore, atque inundante ſinu, & ſub dextro veniens, ſuper humerum ſiniſtrum ponitur: menſura togæ iuſtæ ſenas vlnas habebat. Toga autem ciuium Ro. fuit propria: itaque & vbique eam geſtare iubebantur, neque peregrinis ea vti licebat, *l.ſed ſi accepto 32. D. de iure fiſc. vnde illud Plinij libr. Epiſtol.3.* Idem cum Græco pallio amictus intraſſet (carent enim togæ iure, quibus igni & aqua interdictum eſt) poſt quam ſe compoſuit: Latinè, inquit, declamaturus ſum, *Suet. in Claud. cap.* 15. Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leni contentione, togatúmne an palliatum dicere cauſſam oporteret, quaſi equitatem integram oſtentans, mutare habitum prout accuſaretur, defenderetúrve iuſſit. Cic. autem *& in Oration. pro Poſthumo, & in Verrinis*, ſatis oſtendit, crimini datum fuiſſe ciuibus Roman. ſi qui, in prouinciis cùm eſſent, toga non vterentur. qua de re P. quoque Scipio à Q. Maximo accuſatus fuit. Quibus autem ciuitatis R. ius dabatur, iiſdem togæ quoque ius dabatur: vnde nomẽ Galliæ togatæ, vt apud Martialem:

Gallia togata nomine dicta toga.

Toga prætexta, cuius oræ purpura intextæ ſunt. Ea pueri ad annum ætatis 16. vtebantur: quo tempore puram, quæ & virilis dicebatur, ſumebant. *Hinc Vlpia. l.23. §.2. D. de aur. & arg. leg.* Puerilia, *inquit*, veſtimenta ſunt, quæ ad nullum alium vſum pertinent, niſi puerorum, veluti togæ prætextæ.

Togarum autem varia antiquis Romanis erant genera, vt, Toga prætexta: de qua paulò antè. Item toga virilis, toga picta, toga regia, quæ erat auro & purpura intexta, qua reges vtebantur: quæ à Liuio inter inſignia triumphantis numeratur. Toga pura, quam tirunculi forenſes aſſumebant tyrocinij die. Toga candida, quàm petitores magiſtratuum induebant: vnde candidati dicebantur. Toga libera, id eſt virilis, qua ſumpta excedebant à magiſterio pædagogorum, & tutoris auctoritate, & ſuæ libertati permittebantur. Hinc Propertius:

Matris & ante deos libera ſumpta toga eſt.

At eam etiam Liberalibus induere ſolebant pueri in Liberi honorem, vel liberæ vitæ ſignificationem: atque eo die prodibant cultu tironum ſumpta pura toga, id eſt, virili, de qua Ouid.

Reſtat vt inueniam quare toga libera detur,
Luce geri pueris candide Bacche tua,
&c.

TOGATI, *in Impp. Conſtitutionibus* pro aduocatis & patronis ponuntur, quos Græci συνηγόρους vocant, *l.11. §. proculdubio. C. de iud. l. vltim. C. de ſportul. & titu. de aduocatis diuerſ. iud. paſſim & l.5. C. de met. & epid.*

TOLLISSE, pro ſuſtuliſſe dixit Iuriſcoſſ. *l.14. §.4. de acceptil.* ſic Plautus ſæpè, Accedimus pro acceſſimus: quod perperam nonnulli in accepimus conuertunt: & Tibullus Atteruiſſe ab attero, pro attriuiſſe: & Salluſtius, occanuere ab Occano, tollit, pro tollere vult, exponit *Accurſius in*

§. huic

§.huic autem.Inſt.de actionib.

TOPIARIVM opus, nomen videtur habere ἀπὸ τῶν τοπείων, id eſt, funiculi, *vt vult.Ho.* Nam funiculis in eo opere opus eſt, vt lentæ ſequacéſque hederæ & virgæ vinctæ loco ſe teneant, nec reſiliant. Alij ἀπὸ τῶν τόπων. Hinc

TOPIARII ſerui, *in l.60.§.vlt. de legat.lib.3.l.12.§.idem reſpondit. & l.17.in fin. D. de inſt. vel inſtru. & apud Plin.lib.3.Epiſt.ad Caluiſ.* ſunt qui edera geſtationes conueſtiunt, formas ex plantis, fruticibus, arboribus, faciunt, variáſque ex his ſubtiliter cõpoſitis & plicatis figuras exprimunt & reddunt. Vnde quidam Typiarios efferendos contendunt, à typis, id eſt, formis ac figuris, quas exprimunt. Hos eleganter hoc verborum ambitu *Iulius Firmicus libr.8. Mattheſ.cap.10.deſignat.* Vel qui, ait, buxeas arbores tondens in belluas fingat, aut virides porticus in circulum flexis vitibus faciat.

Τοποτηρηταὶ, in Nouel. περὶ τοποτηρητῶν, qui mittuntur à præfectis Prætorio, vel comitibus, vel præſidibus iuris dicendi cauſſa. A Iuliano Anteceſſore dicuntur vicarij, Gallis *Lieutenants*, loci ſeruatores à Paulo Monacho *libr.5.hiſt. Langobard.* loci iudices, *l. 2. C. de exhi. reis.* Τοποτηρητὴς Suidæ εἶδος ἀξιώματος.

TORALIVM duo fuiſſe genera Paulus ſignificat *in l.5. D. de ſupell. leg.* vnum quod ſtraguli nomine contineretur, alterum quod non contineretur. Hoc autem plagam appellatum Nonius teſtatur: grande ſcilicet linteum tegmen: ob eam (*vt coniicit Hotom.*) cauſſam ita dictum, quòd plagis, id eſt, foraminibus peruium ac pellucidum eſſet.

Toralia IMPERIA, *apud Paulum l.3. D. de ſupell.leg.* corruptè dici Hotom. exiſtimat, pro Toralia imperuia, id eſt, denſa & non rara. Ioſephus Scaliger *in ſuis in Varron. de re Ruſt. lib. Coniectaneis*, veterem lectionem tuetur, toraliáque imperia vocari à Paulo cenſet, veterum more, a, in e, mutato, imparia, & quæ paterfamilias ſibi ſeruat præter ea, quæ ſunt quotidiani vſus: eadem forma qua trapetes impares eſſe oportere præcepit Cato: hoc eſt præter illos, quorum quotidie vſus eſt: vt ſi in illis quotidianis aliquid fractum ſit, aut aliquid reficiendum ſit, ea præſto ſint, quæ in illorum locum ſufficiantur: Trapetes, inquit, bonos priuos impares eſſe oportet. Id eſt, oportet eſſe vnos trapetes præter illos quotidianos in ſingulis torcularibus. Paria enim vocari debet, quæ habentur quotidianæ viſioni: imparia ergo, quę pręter illa adhibentur. Ideóque idem Cato *titul. 12.* quæ ſuprà imparia, dixit ſuperuacanea. Præla, inquit, temperata quinque, ſuperuacanea tria. Idem ibidem Suculas quinque, ſuperuacaneam vnã. Addidit igitur Iuriſconſul. imparia, ne tantùm ea, quæ in vſum quotidianum inſternerentur, comprehenderet, ſed & ea quoque intelligeret, quæ aliquando ad eoſdem vſus depromi poſſent.

TORQVERE, tormentum inferre cauſſa veri inueſtigandi. *Donatus:* Torquemus hominem, extorquemus veritatem, *tot. tit. D. & C. de quæſtio.*

Torquere ius per interpretationẽ, peruertere. *Cicero pro Aul. Cæcinna:* Iuris retinere ſententiam, & æquitatem plurimum valere oportere, an verbo, ac litera ius omne torquere, &c. Inde

TORTORES legum, ſæpè apud claſſicos auctores.

TORTVRA poteſt quandoque fieri in domo, non in iudicio, quando tabulæ teſtamenti patris, qui à familia interfectus dicebatur, priuſquam quæſtio de ſeruis haberetur, apertę & recitatæ ſunt, *vt in l. ſi ea quæſtio.C.de his.quibus vt indign.& ibi not.doct.circa gl. 2. vide apud Parid. Puteum in tract.de tor.*

ad Torturam inferendam quæ exigantur, *l.3. & illic Cyn.C.de quæſtio.& vide Hyppolyt.de Marſil.tractatu quaſtion.*

Digitized by Google

TORRENS eſt, *inquit Vlp. l. 1. de flumin.* qui Græcè χειμόῤῥους, id eſt, vt ait Homeri interpres, ὁ χειμῶνι ῥέων ποταμὸς, καὶ πληρούμενος ἀπὸ μεγάλων ὄμβρων. Feſtus verò lib. 17. Torrens, ait, ſignificat fluuium ſubitis imbribus concitatum, qui alioquin ſiccitatibus exareſcit. Flumen hibernum, vocauit Horatius.

TOTVM aliud integrale, aliud vniuerſale. Totum integrale nihil aliud eſt, quàm integrum quiddam ex pluribus inter ſe cohærentibus conſtans, quod quidem artificiale dicitur, vt nauis, ædificium, *l. rerum miſtura. D. de vſucap.* hoc alienari prohibito & pars alienari prohibita videtur, *l. dotale. §. prædij. D. de fund. dotal.*

Totum quid ſignificet *notatur l. 1. D. pro ſoc. apud interp.*

Totum & omne ſic differunt, quòd totum dicimus vnius corporis plenitudinem, omne de vniuerſis.

Totum factum dicitur id, quod omnibus partibus ſuis cohæret, *l. 1. D. de orig. iur.* Quæ ad hanc vocem pertinent reliqua à Dialecticis petas velim.

Totum figuratè pro ſingulis partib. ponitur, vt quo anno pro quota anni parte.

ΤΟΞΕΥΜΑ apud Græcos quidem proprio nomine vocatur id, quod ab arcu mittitur: apud nos autem communi nomine & telum appellatur, *l. ſi cauitur. ff. de verb. ſignif.*

Τοξικαὶ feneſtræ, apud C. Harmenopulum in his quæ ex Iuliano architecto retulit, ſunt obliquæ & anguſtiores feneſtræ, veluti quibus etiam hodie tela emitti ſolent aduerſus hoſtes: ſicque exponit Symmachus in Ezechielem, *vt refert Cuiacius Obſer. lib.* 13. *c.* 30. qui etiam addit, ſe putare has in Conſtitutione Zenonis de ædificijs priuatis & in Nouell. 165. ſignificari, dum vetat vicino auferri vſum feneſtræ apertæ, maris proſpiciendi cauſſa, etiamſi ea ſit obliqua & coacta. Virgilius, inquit idem, obliqua luce dicit, & incertas feneſtras, *li. 3. Æneid.* vbi tamen *Turneb. Adu. lib. 4. c. 12.* inſertas legi mauult, id eſt, quæ ædibus inſertæ, & interpoſitæ erant, vt apud Lucretium:

Inſerti fundunt radij per opaca domorum.

TRABEA, τήβεννος, palmata tunica, Regum veſtis, & poſterioribus temporib. Conſulum: *vti patet ex l. 1. C. de pub. lætit. & l. 1. C. de conſul. lib. 12.* Trabea, *inquit An. Cornutus*, erat togæ ſpecies, ex purpura & cocco, qua operti nobiles Romanorum initio præcedebant.

TRABES propriè, *vt Feſtus ait*, ſunt duo tigna, ædificij gratia ſimul compacta. Nam cum ſimplicia ſunt, non trabes, ſed tigna dicuntur, *Paul. l. quòd ſi neque, de peric. & commo. rei vend.* Videri autem trabes traditas, quas emptor ſignaſſet.

TRACTARE pecuniam, id eſt, adminiſtrare. *Cic. in Ver.*

TRACTATVS propriè eſt locus communis longè & latè patens: vt ſi quæratur, quæ actio competat ex cauſſa ob rem dati: quæ quidem quæſtio minores amplectitur multas: vel ſi quæratur de facto, aut de æquitate: nam & harum quæſtionum varia, longa, difficilis definitio eſt. Atque ita tractatus ſumitur, *l. qui quadringenta. 88. C. ad leg. Falc.* Dei τῶν ἀπόρων, hanc quæſtionem eſſe qui tractatus apud Dialecticos τοῦ ψευδομένου dicitur, *Sic l. vlt. D ſi pars hæred. pet.* Aliàs pro quæſtione, *vt l. 5. in princ. & §. pen. D. de præſcript. verb. l. 32. §. de officio. ff. de arb.* Hinc tractatu habito, *l. 9. D. de grad. & adfin.* At in *l. 32. D. pro ſocio.* Tractatu habito, id eſt, conuentione, quæ contractum præcedit. Gallis, *Pourparlé.*

TRACTATORES, *l. 1. C. de can. larg. tit. l. nulli C. de numera. l. vlti. C. de excu. No. 28. 30. 128. 129. 147.* iidem qui chartularij, qui ſcilicet tabulas vel chartas fiſcalium debitorum tractant, agunt, adminiſtrant, Cuiac.

TRACTORIÆ, ſunt duplomata & literæ euectionis publicæ præbitioniſque, id eſt, quæ dantur

miſſis

igitized by Google

miſſis vel euocatis à principe curſu publico vtentibus, adſcriptis etiam ſtatiuis, id eſt, diuerſoriis & manſionibus, quibus alantur ſumptu publico, nam quos euocabant, aut mittebant, eis non tantùm equorum publicorum copiam dabant, ſed & viatica. *Hinc Rubr. de tractatoriis & ſtatiu. lib.12.C.* Sic enim ea Rubrica emendanda eſt, *vt & l.2.C.de deſertoribus, lib. & l.penu. de curſu pub. eod.lib.* in quibus Tractatoriæ pro Tractoriis perperam ac mendosè vulgò legitur. Sed & *in l.1.C.de tractor. & ſtat.* vbi impreſſi codices, Tractatores cum ſtatiuis, rectiùs & Rubricæ conuenientiùs ſcriptorum codicum auctoritate freti legemus, Tractoriæ cum ſtatiuis. Huius noſtræ ſcripturæ veritatem præter veteres libros, etiam impreſſi Beati Auguſtini codices comprobant: in quibus Epiſto. xv. ita ſcriptum eſt. Tractoria ad me denuò Idibus Nouembr. venit. Quæ & mox tractatoria epiſtola ibidem appellatur. *Et in libr. poſt collatio. contra Donatiſt. c. 24.* A primatu ſuo per tractoriam ſunt euocati. Formulam tractoriæ legatorum ex Marculphi libro hanc profert I. Cuiacius. Ille princeps omnibus agentibus in illo loco. Nos Gaium I. V. partibus illis legationis cauſſa direximus: ideò iubemus vt locis conuenientibus eidem à vobis euectio ſimul & humanitas miniſtretur, hoc eſt, verhedi, ſiue parauerhedi tot, panes tot, vini mod. tot, ceruiſiæ mod. tot, lardi lib. tot, carnis tot, porci tot, porcelli tot, verueces tot, agni tot, anſeres tot, phaſiani tot, pulli tot, oua tot, olei libras tot, gari libras tot, mellis tot, aceti tot, cumini tot, piperis tot, coſti tot, caryophylli tot, ſpici tot, cinnamomi tot, grani maſticis tot, dactylæ tot, piſtaciæ tot, amygdalæ tot, ceræ li. tot, ſalis tot, olerum leguminum carra tot, faculæ tot, pabuli equorum carra tot. Hæc omnia tam eundo quàm redeundo eidem miniſtrari in locis ſolitis & impleri ſine mora procurare. Et ita Tractoriam ſiue tractorias accipi etiam oportet, *in l.pen.C.de curſ.pub.ang.& parang. l. 2. C. Th. de dom. & protect. & in lib.3. leg. Langorbardorum titu.6. & tit.1.cap. 37. & in Conſt. Caroli Magni.* Siquis literas noſtras deſpexerit, id eſt, tractoriam, quæ propter miſſos recipiendos dirigit. *Et alio loco:* Vt miſſi noſtri accipiant ſecundùm quod ſua tractoria continetur. Euſtathius ita definiuit lib. de temporibus: τρακτωρεῖαι ἐλέγοντο αἱ κελεύσεις αἱ παρὰ τῶν ἐπάρχων προφάσει ζώων δ' ἑρμηνῶν γινόμεναι, ἃς καὶ κομβίνας ἡ αὐτὴ γλῶσσα καλεῖ ῥωμαίων τοῦτ' ἔστι συνθήματα.

TRACTVS temporis, *l.52. l.43. §. vltim. ff. de procuratorib. l. 30. D. de diuerſ. reg. iur.* Tractus pro plaga & regione, *l.4.C.de ſumma trinit. l.2.C.de offic. præf. præt. Valer. libr.7.c.1.* Mauritianiæ & Numidiæ, cæterarúmque illius tractus gentium. *Frontin. lib.1. de aquaductib.* Ea namque eſt, quam omnes tractus eius, per vicem in modulos certos diſpenſatam accipiunt.

TRADERE propriè de facto intelligitur, non de iure. *Sic l.ſi rem trad. D. de verb. oblig. & l.ſi rem tradi. D. de actio. empt.* Pro dare tamen nonnunquam vſurpatur, *l.1.§.1.* Tradere autem dicitur quaſi transdare: & ita in Legib. ſcriptũ prodidit Feſtus. Tránſque dato. & Accius apud Nonium veteri lectione:

Remiſque nixi properiter nauem in fugam transdunt.

TRADITVIRI, vetuſtè pro traditum iri *Paul. 47. D. de rei vind.* Non aliter litem æſtimari à iudice, quàm ſi cauerit actor quod per ſe non fiat poſſeſſionem eius rei non traditu iri. *Iulian. l.47. §.3. de fid. lib.* Cùm ſub conditione legato ſeruo libertas datur, non aliter fideicommiſſario tradi debet, quàm vt caueatur exiſtente conditione traditu iri.

TRADITIO, Theophilo noſtro eſt tranſlatio ἀπὸ χειρὸς εἰς χεῖρα, de manu in manum, ſed de ea traditione videtur tantùm intellexiſſe, quæ ex vna tantum parte fit, ve-

luti de manu mea in manum tuam, non de reciproca. Quæ tamen definitio vim traditionis perfectè non explicat. Fieri enim poteſt, vt res cuius tu poſſeſſor non es, de manu tua in manum meam tranſeat, me etiam mox forſitan redditurο eandem ipſam rem, aut derelicturo: nec tamen ſit traditio. Verior *(vt vult Cuiacius)* hæc definitio eſt: Traditio eſt datio poſſeſſionis, *leg.3.ff. de act. empt. l. ſi rem tradi.* D. *de verbor. oblig.* vbi eſt πλοκὴ elegans, dum ait eum qui tradi ſtipulatur, tantũ tradi ſtipulari, id eſt, poſſeſſionem dari, non proprietatem, etſi Tradere nonnunquam pro dare vſurpatur: nam in vſu eſt, vt quemadmodum ait *d. l. ſi rem.* intelligatur factum tradendi verbo, non ius. Dicitur autem traditio in venditione, permutatione, legato, donationíſve cauſſa, *leg. qua ratione.* §.3. *ff. de acqui. rerum dom.* Olim autem propriè Traditio erat alienatio rerum nec mancipi, *vt notat Vlpian. c. Inſtit. 19. vbi etiam addit*: Nec mancipi rerum dominia ipſa traditione adprehendi. Atque propriè traditio rerum corporalium eſt, incorporales enim res traditionem non recipiunt, *l. ſeruus 43. D. de acq. rer. dom.* quippe cùm in his vſus iuris pro traditione cedat, *l. vltimi ff. de ſeruit.*

Traditionis verbo, *in l. traditionibus. C. de pact.* Imperator vtitur impropriè, nempe pro datione. Viciſſim *in l. ſi vt certo.* §. *nunc videndum* ſumitur verbum dare, pro tradere.

Traditio ex legitima cauſſa, ſeu titulo, producit poſſeſſionẽ, & rurſus poſſeſſio producit vſucapionem, & dominium: quæ ſic cohærent, vt intellectu Iuris ſeparari non poſſint, ſi conſtare debeat vſucapio, *l. traditio, in fi.* D. *de acquirendo rerum dominio.* Falſum eſt enim Accurſij commentum, quòd verba per hanc non referantur ad poſſeſſionem. Vnde fit quòd aliàs dicitur titulus poſſeſſionis, aliàs titulus vſucapionis. *Vlpian. in l. 1. in pri. pro ſuo.*

TRADVCERE, *in l. ſi duo. D. vti poſſid. in Pand. Flor.* tranſducere, & rectius, et dictio, vet. libri, & res & ſpecies. *d. l. ſi duo te docebunt.*

TRAHERE, inuitum ducere, *l. 1. & ibi Bart. C. de agric. & cenſit. & vide c. 1. de for. compet. libro 6.*

TRAIICI vectores dicuntur, qui in vlteriorem ripam, vel litus exponuntur, *l. 5. C. naut. cau. ſta.* Traiicitur pecunia, quæ trans mare vehitur, *l. 39.* D. *de admin. tutorum.*

Traiicere armenta, *l. 12.* D. *de ſerui. ruſt. præd.* Et Traiicere aquæ ductum, *l. 11.* §. 1. D. *de public.*

TRAIECTITIA pecunia eſt, quæ transmare periculo creditoris vehitur, ſiue illa ipſa exportetur, ſiue etiam merces ex ea comparatæ, reportentur: modò creditoris vtræque periculo nauigent. *vti patet ex l. 1. ff. de naut. fen. & l. 122.* §. 1. *ff. de verb. oblig.* Iulius Pollux, fenus ἑτερόπλουν, quod pro commeatu: ἀμφοτερόπλουν, quod etiam pro remeatu ſoluitur, appellat.

TRANSCRIBERE, iùs ſuum in alterum transferre: deriuata locutione ex eo quod veteres *(vt ſcribit Donat.)* in foro & de menſæ ſcriptura, magis quàm ex arca domóque pecunias numerabant. nam quod argentarius Titio acceptum tulerat, id ſi Titij voluntate Mæuio acceptum ferret, Titiique nomen expungeret, Tranſcribere dicebatur. *Proc. l. 12. D. de præſcript. verb.* Conueniſſe inter eos vt eos fundos, ſi ipſe vellet, eodem precio mulieri tranſcriberet. *Caius in l. 13 ff. ad S. C. Vell.* Aut ſi hæreditatem emerit. & æs alienum hæreditarium in ſe tranſcribat. *Impp. l. iubemus.* 11. *C. de ſac. eccl.* Poſſeſſionem eccleſiaſticam tanquam nullo iure tranſcriptam in iure ipſius atque dominio permanere. *Vlpian. l. 41.* §. 9. *de leg. & fid. lib. 32.* Agri plagam quæ eſt in regione illa Mæuiis tranſcribi volo, precio facto viri boni arbitratu. Seruius in illud Æneid. 7.

Et tua Dardanijs tranſcribi ſceptra colonis?

Tranſcribi, inquit, id eſt, tradi. Sermo

mo autem hic tractus eſt de pecunia.

TRANSFERRE, in Iure aliquando retinet propriam ſignificandi vim: vt ſit, ferre aliquid de loco ad locum, vel de perſona ad perſonam, vel de tempore ad tempus. Inde dicimur transferre domicilium, transferre legatum, hoc eſt, in alterum conferre, *D. de adimendis vel transferend. legat.*

Transferre, aliàs ſignificat ita transfundere, vt quod prius erat, prorſus perimatur, vt transfundere obligationem, *l.1. in princ. ff. de nouationibus.*

Transferri aliàs dicitur id quoque, quod non omninò recedit à transferente, *vt in l ſi is cuius nomine. ff. de interrogationibus, & l.1. §. qui mandatum & l. ſeq. ff. de offi. eius, cui mand. eſt iuriſdi.*

TRANSLATIO legati eſt, cùm teſtator id quod alicui legarat, aut à perſona in perſonam transfert: aut ab eo qui dare iuſſus eſt, transfert vt alius det: aut cùm rem pro re dari iubet aut quod purè datum eſt, ſub conditione trāſfert. *l.5. ff. de adim. & transf.*

Tranſlatio litis vel iudicij eſt, cùm iudicium ab aliquo ſuſceptum in alterum transfertur. *l.25. & l.27. D. de procur. l.17. §. ſed etſi ff. de iniur.*

TRANSLATITIA, inquit Aſconius, veteres dixerunt non noua, nec nuper inuenta, ſed aliunde tranſlata.

Tranſlatitia edicta, quæ ex ſuperiorum Prætorum albo tranſcribebantur. *Cice. Verrin.* 3. In re tam vſitata ſatis eſt oſtendere omnes, antea ita ius dixiſſe, & hoc vetus edictum tranſlatitiúmque eſſe. *Gell. li.* 3. *c. pen.* Hoc ſignificabat edictum, quo nunc quoque COSS. cum Senatores in curiam vocant, ſeruandæ conſuetudinis cauſſa tranſlatitio vtuntur. Hinc

TRANSLATITIE, negligenter, defunctoriè: tranſlata locutione ab edictis tranſlatitiis, quæ nullam diligentiam requirebant. *Marcianus l.1. §. 3. D. ad S.C. Turpil.* Præuaricatorem eum eſſe oſtendimus, qui colludit cum reo, & tranſlatitiè munere accuſandi defungitur, *Vlp. l.1. ff. de iure patro.* Patronorum querelas aduerſus libertos Præſides audire, & non tranſlatitiè exequi debent. *Item Papin. l.55. §.1. ad SC. Trebel.* Sed nec illud tranſlatitiè omittendum eſt, id eſt, prætereundum eſt.

TRANSFVGA non is ſolùm accipiendus eſt, qui aut ad hoſtes, aut in bello transfugit: ſed & qui per induciarum tempus, aut ad eos cum quibus nulla amicitia eſt, fide ſuſcepta tranſfugit, *l. poſtliminium. 19. §. 3. ff. de cap. & poſtli.* Feſtus autem ſic: Perfugam Gallus Ælius ait, qui liber aut ſeruus, aut hoſtis ſui voluntate ad hoſtes tranſierit, qui idem dicitur Transfuga. quanquam ſunt qui credant Perfugam eſſe, non tam qui alios fugiat, quàm qui ob ſpem commodorum ad quempiam perfugiat.

Transfuga metalli, qui ex metallo refugit, *in l.12. § ſi deportatum. ff. de cap. & poſt. l.* qui aliàs Refuga dicitur.

TRANSFVSIO à tranſlatione hoc diſtat, *vt gl. in l.1. de nouatio. putat,* vt ſi quid nouatur in eadem perſona, transfuſio ſit: in altera verò tranſlatio vocetur: cùm tamen Transfundere propriè ſit, ab vno ad alterum transferre. Itaque videntur Iuriſcon. vtrunque pro eodem accepiſſe: quod ſatis ſequentia verba, ſi perpendantur, innuere etiam videntur.

TRANSIGERE verbum & generaliter vſurpatur, & ſpecialiter. Generaliter pro quamuis conuentione, vt quoquo modo ad finem perducatur aliquod negotium, Tranſigi dicatur, idque bifariam: primùm vbi nulla eſt controuerſia, ſed ſponte negotium aliquod contrahitur: *veluti in l.1. §.1. ff. de pact.* Conuentionis verbū generale eſt ad omnia pertinens, de quibus negotij contrahendi tranſigendíque cauſſa conſentiunt, &c. Hinc illud Ciceronis *in Orat. pro Cluet.* Manilius rem cum Oppianico tranſigit, pecuniam ab eo accipit. itaque Tranſigere & Decidere Cicero pro eodem vſurpat: *veluti Verri.* 4. Quod

Digitized by Google

vnquam huiuſmodi monſtrum audiuimus? qui cum reo tranſigat, pòſt cum accuſatore decidat? Deinde cum orta controuerſia deciditur, *l.1.D.de teſtam.quemad.aper.l.6.ff. de tranſact.* Sic in ea pro Comœdo Criminatio tua quæ eſt? Roſcium cum Flauio pro ſocietate decidiſſe. Defenſio mea quæ eſt: Roſcium pro ſua parte cũ Flauio tranſegiſſe. Sic iureiurando tranſigi negotium dicitur, *in l.2. & l. admonendi. 31. ff. de iureiur.* Et ſententia tranſigi, *l.13.§. pœna grauior. ff. de his qui no'.infa.l.1.§ ſicut ff.ad Turpil.l.5. ff.de de.ur.l.1.ff.ad muni.ip.* Sic Paulus *l.46 ff.de rei vind.* tranſegiſſe, inquit, cum eo, & decidiſſe videor, eo precio quod ipſe conſtituit.

Tranſigi negotia accipimus, *l.2.D. ſi quis cautio. & l.1.§.1.ff.de pact.* Et velut pacto tranſegiſſe videtur de credito, qui contentus fuit pignora poſſidere, *l.15.§.ſi pig.D.de re iudic.*

Tranſigere verò ſpeciatim & peculiariter ſub tit. de tranſactio. accipitur, pro de lite iam mota vel mouenda, aliquo dato, vel retento, vel promiſſo decidere, *l.tranſactio. C. illo tit.* denique in hac ſignificatione tranſigi gratis non poteſt. eáque eſt inter Tranſigere & Paciſci differẽtia: quòd is qui trãſigit, quaſi de re dubia, & lite incerta neque finita tranſigit: qui verò paciſcitur, donationis cauſſa, rem certam & indubitatam liberalitate remittit, *l.1.D.de tranſact.*

TRANSACTA finitáque, in Senatuſconſulto Tertylliano, ſic accipimus, tranſactione compoſita, longioríſque temporis ſilentio, *l.a.§. vlt.ff.ad S.C.Tertyll.l.230. D.de verb. ſig.* quæ ipſa inſcriptione ſuadente eò referenda eſt: nam ad ſolam conuentionem & compoſitionem, vel vt Græci dicunt, συμβιβαστικὸν, iis in locis tranſigendi verbum refertur. Paulus verò lib. ſingulari de tacitis fideicommiſſis, tranſacta finitáve intelligenda ſcribit, non ſolùm de quibus controuerſia fuit, ſed etiam quæ ſine controuerſia ſint poſſeſſa, *l.229.ff.de verb ſig.*

Tranſactum autem dicitur ſiue Aquiliana ſtipulation, acceptilatione perempta, ſiue pacto ſit tranſactum, *l. 2. ff. de tranſact.* vtroque enim modo tranſactiones fiunt, *l.15.C.e.d.tit.*

TRANSACTIO propriè appellatur, cum aliquo dato vel retento, vel promiſſo, timore præſentis vel futuri iudicij, in re dubia conuentum decisúmque eſt, *l.1. D. de tranſact. & 38. D. eod.* Generaliter autem accipitur pro quocunque actu, quo concordia inducitur, vel ab obligatione receditur. *l.1.D. de pact.* vel ad finem aliquid deducitur. Et quò magis latiſſima tentandæ tranſactionis occaſio præberetur controuertentibus, erat olim poſterior Feriarũ pars, hoc eſt, poſt diuinum cultum reliqua, ad componendas lites deſtinata. *Vide l.vlti.C.de fer. & Alciatum in l.tranſacta.de verb.ſign.in lib. de orthograph.* Dicitur etiam Tranſactum, *l.vlt.C.ſi aduerſ.tranſact.*

TRANSIVNGI iumenta dicuntur, quæ in quadrigis loco mutantur: & in diuerſam partem, vt à dextra in læuam, aut contra iunguntur, *Vlp. l.38.§.5.ff de ædil.edict.* Quæſitum eſt, ſi mula talis ſit, vt tranſiungi non poſſit an ſana ſit. Et ait Pomp. ſanam eſſe, pleráſque denique carruchias tales eſſe, vt non poſſint tranſiungi. Idẽ ait, ſi nata ſit eo ingenio aut corpore, vt alterum iugum non patiatur, ſanam non eſſe.

TRANSMITTERE hæreditatem, pro transferre, relegare. Obſeruandum tamen quòd hæreditas non adita, regulariter ad alios non tranſmittitur. *l.quoniam ſororem. C. de iure delib.l.vn.c. §. in nouiſſimo. C. de cad. tollen. & vide Bald.l. vnі. C. de iis qui ante apert.tab.Iaſ. in l ſi infanti. C. de iure deliberandi.*

TRANSVEHIMVR, ſiue id ratibus in mari, aut curru per terram fiat, Apud Iuriſconſul. verò *in l.2.D. de in ius vocan.* cùm ait, Sed nec eum, qui equo publico in cauſſa publica tranſuehatur: ad tranſuectionem equitum referri debet, à Fabio Maximo inſtitu-

Digitized by Google

inſtitutam. *Liuius li.9.in fin.* Ab eod. Fabio inſtitutum dicitur vt equites Idib. Quint. tranſueherentur. quod iiſdem verbis tradit Valer.Max.li. 2. c.de inſti.antiquis,tum hoc addit.Equeſtris verò ordinis iuuentus omnibus annis bis vrbem ſpectaculo ſui ſub magnis auctorib. celebrabat, die Lupercalium,& equitum probatione. Equitum probationem eiuſmodi, tranſuectionem appellans:à Græcis ὁχεῖσθαι διὰ τ̃ ἀγορᾶς explicatur illud tranſuehi: nam ſimilem legem fuiſſe apud Athenienſes teſtes eſt Demoſth. in Oratio. κατὰ Μειδίυ. Cuiac. autem in illo Vlpiani loco pro in cauſſa publica, in Capitolium legi vult,vt Plinius: vel in Caſtoris Pollucis,vt Dionyſius. Hinc

TRANSVECTIO πάροδος à Plutarcho in Pompeio vocatur, qua ad ſedentes in foro cenſores, vnumquenque equitem equum ſuum adduxiſſe ſcribit, & de ſtipendiis legitimis confectis inter rogatos, rationem iis reddidiſſe. πομπὴν τ̃ ἱππέων δημόσιον ἵππον vocat Dionyſius. Tranſuectionem hodie Monſtram vocamus, cum equites ſolemniter recenſentur.

TRANSVERSARIVM, *in l. habitatores.D.loca.* videtur ſumptum pro aduerſarium.

TRANSVERSALES, qui ex latere iunguntur. *Inſt.de gradib.c g.*

TRAPETVM *in l.19.§.illud.D. loca.* molæ quæ in altum ſublatæ deprimebantur, quibus oleæ confringebantur. *vide Iſidorum lib. vlt. Etymol. c.14.* In Lexico B. Germani, trapetū ὁ ἐλαίων μύλος,& ἐλαιουργεῖος redditur. *Plinius lib. 15. c. 6. de oleis agens,* Poſtea, *ait,* inuentum, vt lauarentur vtique feruenti aqua,protinus. prælo ſubiicerētur ſolidæ(ita enim amurca exprimitur) mox trapetis fractæ premerentur. *Columella lib.12.c.20.* Oleo autem conficiendo,inquit,molæ vtiliores ſunt quàm trapetum, trapeticon innandi & ædificandi rationem vide *apud Catonem de re Ruſt. tit. 20. & 22.*

TRAPEZOPHORA *in l.3.D. de ſupell.leg. Pollux li.10.Onomaſt.ca.19.* τράπεζαι ἐφ' ἧ τὰ ἐκπώματα κατάκειται, id eſt,menſam in qua vaſa potoria collocabantur, τραπεζοφόρον recenti ſignificatione dictam ſcribit. *Apud Paulum tamen in d.l.3.* trapezophoram intelligere malim columellas ſiue pedes quibus impoſitæ ſuſtinentur menſæ. idque verbi Etymologia magis conuenit. τράπεζα enim menſa eſt,& φέρω,fero.

TREBELLIANVM Senatuſconſultum. Vide SC. trebellianum.

TREMERE eſt ob concuſſionem ſtare non poſſe, *in auth.de fid.inſtru.* Hinc tremor *in §. 1. in auth. iuſiur.* quod præſtatur ab iis.

TREMISSES, *in l.1.in princ.C.de excoct. & tranſlat.milit.anno. & l.3.C. de milit.veſte eod.lib.* aureorum, ſiue ſolidorum tertiam partē valentes nummi. quos poſteriorum Impp. tempore ſiliquas octo pependiſſe non dubium eſt: quandoquidem ex eorum conſtitutione duos & ſeptuaginta ſolidos ex libra conflatos conſtat.

TRESSIS ſunt tres aurei, *Iac.Cuiacio lib.Obſeruation.ſeptimi c.33.*

TREVGA, pro induciis,ſecuritas eſt præſtita perſonis & rebus ad tempus aliquod bello nondum finito, *vt dicit glo.in cap. 1. de treug. & pac.* Interpretes aiunt, Induciæ ſunt ad modicum tempus: treuga in longum extenditur, *l poſtliminium.§.in- ducia.D.de cap. & poſtlimin.reuerſ.& not.D. de pact. conuent.* vide extra de treug.

TREVIRI, vide triumuiri.

TRIBVLI, vel vt Græcè τρίβολοι, machinulæ ſunt ferreæ, doloſæ, trigona, aut tetragona forma, quæ in quamcunque partem incubuerint, vnum aut plures aculeos infeſtos protendunt. Plutarc. in Apophtheg. Κατασπεῖραι τριβόλους σιδηροῦς, ὅπως μὴ διαμένοντες οἱ πολέμιοι προσμάχονται τοῖς χώμασιν. Id eſt, Spargere tribulos ferreos, ne hoſtes aggeribus inſiſtentes, pugnam illinc ciere poſſent. Hoc autem verbum perperam

Digitized by Google

legitur *in l. quidam libertus. D. de ſer. vrb. præd.* pro Tubuli, de quo vide infra. Tribuli autem Latinis murices dicuntur, Lingua vernacula, calcia-trappæ.

TRIBONIANVS natione Pamphilus, Imper. Iuſtinian. Paredrus fuit: quem magiſtratum Romani Quæſtorem, Latini Iuriſconſultum vocant. Vir fuit moribus & artium omnium diſciplina nulli ſecundus. Iuſtum ſectabatur lucrum: ſingulis diebus leges aliquas aut antiquabat, aut condebat, vt ex vſu eſſe videbat. Ingenio ita miti & manſueto fuit, vt nihil à quoquam ingratum ſit paſſus, iiſque moribus ac doctrina ſingulari vnicum auaritiæ morbum obſcurabat. *Hæc Procopius lib. de bello Perſic. 1.*

TRIBVNAL, *vt Iſidorus definit*, locus ſublimis, & editus, in quo conſidentes magiſtratus ius dicunt, *l. pen. D. de iuſtit. & iur.* Pro tribunali enim ſoli magiſtratus ſedebant. Vnde ius dicentum hac periphraſi nonnunquam Iuriſcoſ. demonſtrat, Qui Tribunali præeſt: &, Qui pro tribunali cognoſcit, *l. 1. §. pen. D. de iudic. l. 2. D. de re iud.*

Tribunali autem præerant magiſtratus curules duntaxat, quibus curulis ſellæ ius erat: veluti Conſules, Prætores Ædiles: & in prouinciis, Præſides, ac Proconſules. Minores verò magiſtratus ex ſubſelliis, *vt ſcribit Aſconius*, ius dicebant, veluti Tribuni, Quæſtores, Triumuiri. *Vitruuius lib. 5. ca. 1. de baſilica Iulia loquens*: Item tribunal eſt in ea æde hemicycli ſchematis, minore curuatura formatum eius autem hemicycli in fronte eſt interuallum, pedum 46, introrſus curuatura pedum 15. vti eos qui apud magiſtratus ſtarent, negotiantes in baſilica ne impedirent. De tribunali Conſulis R. qui Macedonibus terrori erat, Liuius libro 45. ſic loquitur: Aſſuetis regio imperio formam terribilem præbuit tribunal: ſummotor aditus, præco, aſcenſus, inſueta omnia, &c.

TRIBVS apud Romanos tres à Romulo inſtitutæ ſucceſſu temporis, & increſcentes ciuium numero, ad numerum 35. perductæ ſunt, in qua ciues Roma. erant diuiſi: quarum nomina infrà ſcripſimus, & ſcriptores aliquot qui de his meminerũt, appoſuimus ex Manutio, vt quicquid de iis in autoribus reperitur, facilius intelligi poſſit, ac certior vnicuique harum cognitio ſit.

Aemi. Æmilia. *Cicero ad Atticũ lib. 2. Liuius lib. 38. antiquæ inſcriptiones.*

Ani. Anienſis, *Cicero pro Plancio. Liuius lib. 10. antiquæ inſcriptiones.*

Arnienſis. Cicero in Agraria 2. in Rullum. Liuius lib. 6. & lib. 29. vbi corruptè legi putamus. Narnienſis. nam lapis antiquus, quem Vulſiniis in templi parietibus vidimus, expreſſam Arnienſis mentionem continet.

Cla. Claudia. *Liuius libr. 2. Virg. libr. 7. Dionyſius Halic. libr. 5. antiqua inſcriptiones.*

Clu. Cluſtumina. *Cicero pro Plancio. pro Balbo, antiqua inſcriptiones.*

Col. Collina. *Varro lib. 4. de ling. Lat. Plinius libr. 18. cap. 3. Feſt. antiqua inſcriptiones.*

Cor. Cornelia. *Liuius lib. 38. antiqua inſcript.*

Eſq. Eſquilina, *Varro lib. 4. de ling. Latin. Plinius lib. 18. c. 3. Feſtus, antiqua inſcript.* eſt Præterea in ædibus viri optimi, valdéque eruditi, Gentilis Delphinij Romani fragmentum, antiqui lapidis cum hac tribu.

Fab. Fabia. *Horat. epiſt. 6. lib. 1. Sueton. in Auguſto, antiqua inſcriptiones.*

Fal. Falerina. *Liuius lib. 9.* Neapoli antiquus lapis eſt ita inſcriptus: C. PISTORIO. C. F. FAL. FIRMO. AEDIL. II. VIR. CVRATORI. OPER. PVBLICOR. item Ioſephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ, κεφαλαίῳ ιζ.

Gal. Galeria. *Liuius lib. 27. Plinius lib. 7. cap. 49.* (etſi, pro Galeria, legitur Galerius, ſed corrigendus locus eſt ex antiquo libro Franciſci Aſulani) *& antiqua inſcriptiones.*

Hor. vel HORAT. Horatia. Scriptũ in libris de hac tribu nihil eſt: in lapidi-

lapidibus tamen nouies nominatur. deductam conſtat à vetere familia patricia, vt alias non paucas.

Lem. Lemonia, *Cic. pro Plancio. Phil. 9. Feſtus antiquæ inſcriptiones.*

Mæc. Mæcia. hanc in antiquis lapidibus duobus inuenimus: C. OCTAVIO. C. F. MAEC. VERO, C. HERBACIO. MAEC. ROMANO. in libris quinquies nominatam obſeruauimus, *à Tullio lib. 4. ad Attic. epiſt.* 14. *à Liuio lib.* 8. *&* 29. *à Valerio Max. lib. 2. c. 4. à Feſt.*

Ment. Mentina. *Cicero lib. 13. epiſt. famil.* Ioſephus ἐν τῷ τῆς ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας λόγῳ ιγ, κεφαλῇ ιζ. cum quibus lapides tres conſentiunt: C. VALERIO. C. F. MEN. DOLVTIO. MARCIANO. AMVNIO. A. F. MEN. EVARISTO. C. CATIO. C. F. MEN. BALBO. C. CATIVS. C. F. MEN. GALLVS. & epiſtola nona, *lib. 13. Cicer. Epiſt. famil.* puto tamen hanc tribum fuiſſe Meneniam potius, quàm Mentinam, & corruptum eſſe Ioſephi locum. deducetur enim ab antiqua familia patricia, vt aliæ octo, Æmilia, Claudia, Cornelia, Fabia, Horatia, Papiria, Sergia, Veturia, nam Publilia nomen accepit à plebeia gente.

Ouf. Oufentina. *Liu. lib. 9. Feſtus, antiquæ inſcript.*

Pal. Palatina. *Cicero in Verrem. Pedianus, Varro lib. 4. de ling. Lat.* Plin. *lib. 18. c. 3. Liuius lib. 20. Feſtus, antiquæ inſcriptiones.*

Pap. Papiria. *Liu. lib. 8. Feſtus, antiquæ inſcriptiones.*

Pob. Poblilia, quæ deinde Publilia ſcripta eſt, ſicuti ex Poblius, Publius factus eſt, reperitur in lapidibus & PVB. & PVBL. & PVBLII. & POB. *Liuius li. 7. antiquæ inſcript.* Puto hanc eſſe, quam Feſtus Popilliam nominat: *de qua Valer. lib. 9. c.* 10. & antiquæ inſcriptiones.

Pol. Pollia. *Liu. lib. 29. Valer. Maximus lib. 2. c. 4. & lib. 9. c. 10. antiquæ inſcriptiones.*

Pom. Pomptina. *Cicero ad Attic. lib. 4. Liu. lib. 7. Feſtus antiquæ inſcriptiones.*

Pup. Pupinia. *Cic. ad Quintum fratrem lib. 3. Liu. lib. 26. Feſtus,* duo antiquorum lapidum exempla extant, alterum Capuæ, D. VIBI. D. F. PVP. NIGRI. alterum Patauij. CLEVSIO C. F. PVB.

Quir. Quirina. *Cic. pro Quinctio, Aſconius. Feſtus, antiquæ inſcriptiones.*

Rom. Romilia. *Cicero in Verrem, idémque in Agraria 1. Aſconius. Varro libro 4. de lingua Latin. Feſtus, Seruius in commentarijs tertij Æneidos, antiquæ inſcriptiones.* eſt etiam Ferrariæ ſemifractus lapis, intimis ſummi templi parietibus inſtratus, in quo ita ſcriptum vidimus, ITIO, T. F. ROM.

Sab. Sabatina, *Liuius lib. 6. Feſtus.* lapis antiquus Romæ in ædib. viri eximij Cardinalis Carpenſis, CN. CORNELIO. CN. F. SAB. MVSAEO. MANCIPI. VIAE APPIAE.

Sca. Scaptia. *Liuius lib. 8. Sueton. in Auguſto, Feſtus,* lapidis antiqui exemplum Romæ extat in regione Pantheonis: C. APVLEIVS C. F. SCA. SEVERVS & item aliud, C. CRANIANIVS SCAPTIA. MACER.

Ser. Sergia. *Aſconius. antiquæ inſcriptiones.*

Stel. Stellatina. *Liuius lib. 6. antiquæ inſcript.*

Sub. Suburana, *Varro lib. 4. de ling. Lat. Cicero etiam Agraria* 11. quo in loco videtur corruptè legi, ab Ocriculana, cùm in libris quinque antiquis legatur, ab vſura. nam inde mihi orta coniectura eſt, legi poſſe, A ſuburana, mutatione ferè nulla, *Plin. lib. 18. c. 3. Feſtus, antiquæ inſcriptiones, & alibi.*

Ter. Terentina. *Cic. pro Plancio, Liu. li. 10. antiquæ inſcriptiones.*

Tro. Tromentina, *Feſtus.* Liuius etiam lib. 6. ſcripſit, Tromentina, vt opinor, non vt impreſſum eſt, Promentina, *antiquæ inſcriptiones.*

Veien. Veientina, *pro Plancio.*

Vel. Velina. *Cicero ad Attic. lib. 4. & in Bruto. Horat. epiſt. 6. lib. 1. Perſius. antiquæ inſcriptiones.*

Vet. Veturia, hoc lapide notata, C. CASSIVS. C. F. VET. & hoc, SEX.

APVSIVS. SEX. P. VET. & hoc, SEX. CALPVRNIVS. SEX. F. VETVRIA.

Vol. Voltinia, *Cic pro Plancio, antiqua inſcription.* & in antiquo lapide, qui eſt Venetiis in turri S. Vitalis. CN. NVMERIVS, CN. F. VOL. FRONTO.

Ex hoc numero quatuor tantùm vrbanæ fuerunt, Palatina, Eſquilina, Collina, Suburana, in quas, *vt inquit Plinius*, transferri ignominiæ eſſet, dictæ à partibus vrbis, in queis habitabant. Reliquæ omnes ruſticæ, laudatiſſimæ, eorum, qui rura habe-rent quæ propria ingenuorum erant, cùm vrbanæ libertinorum eſſent: *vt in Aſconio, & in Epitome Liuiana lib.* 10. Aſconium autem, vbi illud in Verrem exponit, V. ET XXX. TRIBVS, cur de nominibus Sabinarum plures tribus eſſe factas dixerit, mirari non ſatis poſſum, cùm à Sabinis non tribus, ſed curiæ nomina acceperint, *vt inquit Liu. lib.* 1. *& Feſtus.*

Tribu mouere, erat ex vna tribu in aliam notæ cauſſa transferre, *vt patet ex Liuio*: Negauit, inquit Claudius cenſor, ſuffragij lationem iniuſſu populi cenſorem cuiquam homini, nedum vniuerſo ordini adimere poſſe, neque enim ſi tribu mouere poſſet, quòd nihil ſit aliud, quàm iubere mutare tribum, ideo omnibus quinque & triginta tribub. mouere poſſe. Ex quib. verbis manifeſtum ſit, mouere tribu, eſſe, ex honeſtiore tribu in minus honeſtam transferre, vt ex ruſtica in vrbanam, aut ex ruſtica in ruſticam. Vnde Plinius dixit in Vrbanas tribus transferri ignominioſum fuiſſe.

Tribus emi & comparari dicitur, *l.* 35. *D. de leg.* 3. ſicut militia. Id autem fiebat, cùm quis in tribum vel militiam aliquo dato cooptabatur, *l.* 11. *vlti. C. de prox. ſacr. ſcrin. & Conſt. No.* 57. *&* 97. *vide quoque Alciat. lib.* 1. *parerg. ca.* 16.

TRIBVNI ÆRARII dicebantur, *inquit Varro lib.* 4. *ling. Latin.* quibus attributa erat pecunia, vt militi redderent, *Et Pedianus Verrina tertia*: Pecunia attributa eſt, quæ in ſtipendium militum de ærario à tribunis ærarijs adnumerari Quæſtori ſolet. Hi magiſtratus quidem non erant: ſed qui procurationem publicā habebant, idcirco in hunc ordinem relati ſunt, eo magis quod Cicero lib. de legib. 3. vbi de magiſtratibus ſe leges dare profitetur, hinc quoque adſcribit, & minorem magiſtratum appellare videtur, his verbis: Minores magiſtratus: partiti iuris plures in plura ſunto: Militiæ quibus iuſſi erunt, imperanto. Ærariique tribuni ſunto. Domi publicam pecuniam cuſtodiunto. Quam lectionem manuſcriptorum librorum auctoritate confirmari, mihi magnopere placuit. Ordinis autem nomen hoc fuiſſe, magnúmque illorum numerum extitiſſe, vel ex eo intelligi poteſt, quòd in lege Aurelia diximus, latum fuiſſe, vt iudicia quæ penes ſolos Senatores erant, cum equitibus & Tribunis ærariis communicarentur. Quòd ſi quis differentiam inter Tribunos ærarij, & Quæſtores ærarij requirat, hanc me reſpondebo fuiſſe arbitrari, quòd Tribuni pecuniam in vrbe ſignatam cuſtodirent, Quæſtores, ex vectigalibus quæſitam. illi tribuebant atque adnumerabant Quæſtoribus in prouincias abeuntibus, hi pecunias ærarij tum acceptas, tum expenſas in tabulas publicas referebant. *Hotomann.*

Tribunus CELERVM à Romulo primùm creatus eſt, *vt Liuius libro primo teſtatur*, vt ſcribit, illum trecentos armatos ad cuſtodiam corporis, quos Celeres appellauit, non in bello ſolùm, ſed etiam in pace habuiſſe Feſtus libro tertio: Celeres, inquit, antiqui dixerunt, quos nunc equites dicimus, à Celere interfectore Remi, qui initiò à Romulo his præpoſitus fuit, qui primitùs electi fuerunt ex ſingulis decuriis deni, ideóque omninò trecenti fuere. Idem etiam Dionyſius libro 2. ſcribit, & hoc amplius, Celerum alios

equites

Digitized by Google

equites, alios pedites fuiſſe. eorum Tribunos tres ſubiectos centuriones fuiſſe, rurſúſque his alios: omnéſque per vrbem haſtatos Regem comitatos eſſe, eiúſque mandata obiiſſe. in militia verò anteſignatos fuiſſe, primos pugnam iniiſſe, poſtremos diſceſſiſſe, equites quidem in planitie, pedites verò in aſperis & inæqualibus locis pugnaſſe. Paulò aliter tamen Pomponius *ſub tit. De origine iuris.* Regum temporibus, *inquit*, Tribunum Celerum fuiſſe conſtat: is autem erat, qui equitibus præerat, & velut ſecundum locum à Regibus obtinebat, quo in numero fuit Iunius Brutus, qui auctor fuit Regis eiiciendi. Et paulò pòſt ait, Magiſtros equitum ita Dictatoribus eſſe iunctos, vt Regibus Tribunos Celerum. Ouid. libro Faſtorum quarto.

Hoc Celer vrget opus, quem Remulus ipſe vocarat.
Sintque Celer curæ, dixerat, iſta tuæ.
Néve quis aut muros, aut factam vomere foſſam.
Tranſeat, audentem talia dedo neci.

Tribuni MILITVM terni Conſulari poteſtate creati ſunt, anno vrbis CCCX. cùm orta inter patres & plebem diſſenſio eſſet, propter C. Canuleij Tribuni pleb. legem, qua de Conſule altero de plebe creando agebatur. Placuit igitur, vt pro Conſulib. tribuni militum ex patritiis terni, totidémque ex plebe crearentur qui Conſulari ac ſummo imperio Reipub. ſummam adminiſtrarent. Verùm terni tantùm, iique patritij creati ſunt, plebs eo contenta fuit, quòd ſui ratio in Comitiis habita fuiſſet. *Liuius libro* 4. *& Dionyſius lib.* 2. *Pomponius leg.*2.*§.*14.*de orig. iur.* Deinde cùm poſt aliquot annos plebs cum patribus contenderet, & vellet ex ſuo quoque corpore Conſules creare, & patres recuſarent: factum eſt, vt Tribuni militum crearentur partim ex plebe, partim ex patribus, conſulari poteſtate, hique conſtituti ſint vario numero: interdum enim viginti fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores.

Tribuni MILITVM in legionibus, *inquit Varro*, quòd terni ex tribus tribubus, Ramnium, Lucerum, Tatienſium olim ad exercitum mittebantur. *Pedianus autem Verrina* 2. Tribunorum, *inquit*, militarium, duo ſunt genera: primùm eorum qui Rufuli dicuntur, hi in exercitu creari ſolent, alij ſunt Comitiati, qui Romæ comitiis deſignantur. Zonaras autem libro ſecundo ſcribit eos ſic appellatos, qui imperium in mille viros obtinerent. *Cicero libro tertio de legibus.* munus eorum his complectitur verbis. Militiæ quibus iuſſerunt imperanto. *Polyb. in* 6. *de Repub.* Deſignatis Conſulibus poſtea tribunos militum creant, & quatuor decim quidem ex iis faciunt Tribunos, qui habent annua quinque ſtipendia: his deinde adiiciunt decem, quos creant ex iis qui ſuprà quinque vſque ad decem habent annua ſtipendia: Equites quidem qui decem omnino habent ſtipendia, pedites autẽ qui ſex & eo amplius habent annua ſtipendia. *Liuius libro ſeptimo:* Et cùm eo anno primùm placuiſſet Tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri (nam & antea ſicut nunc, quos Rufulos vocant, Imperatores ipſi faciebant) ſecundum in ſex locis tenuit. *Idem libro nono.* Et duo imperia eo anno dari cœpta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia: vnum, vt Tribuni militum ſenideni in quatuor legiones à populo crearentur, quæ antea perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis Dictatorum & Conſulum fermè fuerant beneficia. Tulerunt eam rogationem Tribuni pleb. L. Attilius, C. Marcius. *Idem lib.*42. In tribunis militum nouarum eo anno propter Macedonicum bellum, quod Conſules ex SC. ad populũ tulerunt, ne Tribuni militum eo anno ſuffragiis crearẽtur: ſed Cõſulũ Prætorúm-

que in iis faciendis iudicium arbitriúmque eſſet, Hinc illud apud Suetonium in Cæſare: Tribunus militum, cui primùm Romam reuerſò per ſuffragia populi honor obtigit, auctores reſtituendæ Tribunitiæ poteſtatis enixiſſimè iuuit. Item apud Plutarchum in Catone Vticenſi: In petitione Tribunatus militaris legem quæ candidato nomenclatores adeſſe vetabat, ſolus Cato ſeruauit, per ſe ipſum appellans populum. *Plinius autem lib. 31. cap. 7. & lib. 34. cap. 3.* ſcribit eorum ſtipendium. Salarium dictum fuiſſe, à ſalis nomine: quòd honoribus, inquit, militiæque interponitur, ſalariis inde dictis, magna apud antiquos auctoritate, ſicut apparet ex nomine Salariæ viæ: quoniam illa ſal in Sabino portari conſueuerat. *Macer. in l. officium* 12. D. *de re milit.* Officium tribunorum eſt, vel eorum qui exercitui præſunt milites in caſtris continere, ad exercitationem producere, claues portarum ſuſcipere, vigilias interdum circumire, frumentationibus commilitonum intereſſe, frumentum probare, menſorum fraudem coercere, delicta ſecundum ſuæ auctoritatis modum caſtigare, principiis frequenter intereſſe, querelas commilitonum audire, valetudinarios inſpicere.

TRIBVNI plebis primùm ita creati ſunt: Anno CCLX. cùm plebs ex vrbe ad Æquorum bellum educta, propter nobilium feneratorum impotentiam. Conſulibus relictis, trans Anienem amnem collem occupauit: neque eo anno reuocari in vrbem potuit, vſque dum Senatus ei per decem legatos promiſit, ius ipſi fore, magiſtratum è ſuo corpore contra Patritiorum potentiam creare. Primùm autem duo, vel vt alij tradunt, quinque creati ſunt: ſed anno CCXCVI. Horatio. Minucio Coſſ. decem effecti. *Liuius libro 3. & Dionyſius libro 6. & 10.* In eandem ſententiam Pompon. *l. 2. §. 2 D. de origin. iur.* Iiſdem temporibus, inquit, cùm plebs à tribus ſeceſſiſſet, anno ferè ſeptimo decimo poſt reges exactos, Tribunos ſibi in monte ſacro creauit, qui eſſent Plebeij magiſtratus. Dicti tribuni, quòd olim in tres partes populus diuiſus erat, & ex ſingulis ſinguli creabantur: vel quia Tribuum ſuffragio creabantur. *Sic Varro lib. de lingua Latina* 4. Tribuni plebeij, qui ex Tribunis militum primùm Tribuni plebeij facti, qui plebem defenderent, in ſeceſſione Cruſtumerina. Cicero *libro de legibus tertio*, poteſtatem eorum his declarat verbis, Plebs quos pro ſe contra vim auxilij ergò decem creaſſit, Tribuni eius ſunto. quódque ij prohibeſſint, quódque plebem rogaſſint, ratum eſto. ſanctíque ſunto: néve plebem orbam Tribunis relinquito. Erat enim hic magiſtratus ſacroſanctus. *Liuius libro tertio*, Ipſis quoque Tribunis, vt ſacroſancti viderentur, cuius rei propriè iam memoria aboleuerat, relatis quibuſdam ex magno interuallo cerimoniis, renouarunt, & tum religione inuiolatos eos, tum legem etiam fecerunt ſanciendo, vt qui Tribunis plebis, Ædilibus, Iudicibus, Decemuiris nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet, familia ad ædem Cereris, liberi, liberæque venum irent. Idémque tradit *Dionyſius lib.* 6. Ij viatorem quidem, & prehenſionem habebant, vocationem verò nequaquam: nam *(vt ait Gellius)* antiquitùs creati videntur, non iuri dicundo, nec cauſſis, querelíſque de abſentibus noſcendis, ſeu interceſſionibus faciendis, quibus præſentes fuiſſent, vt iniuria quæ coràm fieret, arceretur, ac propterea ius ad ſe vocandi ademptum: quoniam vt vim auferri vetarent, aſſiduitate eorum, & præſentium oculis opus erat. *hæc Gellius lib. 13. cap. 13.* Scribit etiam in hanc ſententiam *li. 15. cap. 27. his verbis*: Tribuni neque aduocant, patritios, neque ad eos referre de re vlla poſſunt. Ita ne leges quidem propriè, ſed plebiſcita appellantur, quæ Tribunis plebis ferrent accepta. Plutarchus

tarchus autem in Catone Vtic. Ius, *inquit*, Tribunitiæ poteſtatis magis ad impediendum eſt, quàm ad agendum: quippe cæteris omnibus collegis volentibus, vnus qui nolit & intercedat, plus poteſt. *Idem in Proble.* Cur Tribunus plebis purpura non vtitur, cum cæteri magiſtratus vtantur? an quod magiſtratus non eſt? nam nec in ſella ius dicunt, nec ineunte anno item vt reliqui, magiſtratum ineunt. nec Dictatore creato ſe abdicant: imò quaſi magiſtratus non ſint, delato ad Dictatorem imperio, ſuam ipſi poteſtatem retinent. Cuius rei teſtimonium apud Liuium libro ſeptimo videmus, de Tribunis plebis, qui L. Manlium Dictatorem magiſtratu abire coegerunt. Idem etiam libro ſexto intercedendi formulam, & ſolemne verbum fuiſſe hoc VETO, ſignificat his verbis: Faxo, ne iuuet vox iſta VETO, qua nunc concinentes collegas noſtros tam læti auditis. Reperitur etiam *apud eundem libro quarto*, Conſules à Tribunis plebis duci in vincula potuiſſe, & libro nono, Cenſorem Appium à P. Sempronio Tribuno plebis prehendi, & in vincula duci iuſſum eſſe. *& libr.* 5. Tribunos plebis minitari ſe iuſſuros eſſe in vincula Tribunos militum duci. Apud Dionem autem *li.*37. Metellum Conſulem à L. Flauio Tribuno plebis in carcerem ductum eſſe. *Plutarchus in Problem.* auctor eſt, moribus Romanorum conſtitutum eſſe, vt domus Tribunorum noctu ne clauderetur (quod & Macrobius Saturn. 1. confirmat) ſed interdiu noctúque indigenti cuique eorum auxilio paterent, quaſi portus quidam, & præſidium periclitantium. Maiores enim communem Tribunum eſſe voluerũt, & tanquam aram omnibus acceſſibilem, proinde honore quidem ſacroſánctos eſſe voluerunt, nec ſine inexpiabili ſcelere violabiles. Idem *in vita Catonis Vticenſi.* tradit, Tribunos plebis in Baſilica Porcia χρηματίζειν εἰωθότας: quod ego non ius dicere, ſed conuentum agere, & pro collegio decreta ſua interponere, interpretandum puto. *Hotoman.*

TRIBVNI militaris fit mentio *in leg.* 12.*§.vltim.D.de re milit.l.*11.*&* 13. *eod.tit.li.*12.*C.l.vnic.C. de ſalgamo. lib.*12.*l.*1.*C.de commeatu eod. lib.* Tribuni prætoriani, *in l.vltim. C. de numerar.lib.*12.*l.*4.*C.de apparit. magiſt. mil.* Tribuni vigilum, *in l.pe. C. de apparitoribus magiſtr.mil.lib.*12. Tribuni voluptatum, *apud Caſſiodor. in lib. Variar.*

Tribuni ſcholarum, *ſub Rub. C. de comitib.& tribun. ſchol.* dicuntur, qui ſcholis agentium in rebus, hoc eſt, ordinibus eorum, qui Rempublicam adminiſtrabant, præfecti erant. Hi Comitum honore & nomine dignabantur, Imperatoris epulis adhibebantur, & adorandæ ipſius purpuræ ius habebant, *lege prima eod.* Quàm porrò altus honoris gradus hic eſſet, licebit ex his Hieronymi verbis cognoſcere, qui aduerſus Ioannem Hieroſolymitanum ad Pammachium ſcribens: Finge, inquit, aliquem tribunitiæ poteſtatis ſuo vitio regradatum, per ſingula militiæ equeſtris officia ad tyronis vocabulum deuolutum, nunquid ex tribuno ſtatim fiet tyro? non: ſed antè primicerius, deinceps ſenator, ducenarius, biarchus, circitor, eques, deinde tyro. & quanquam tribunus quondam, miles gregarius ſit, tamen ex tribuno non tyro, ſed primicerius factus eſt.

TRIBVTVM ſtipendium eſt quod appellatur ab intributione. vel ex eo, quòd militibus tribuatur, *vt ait Vlpian.in l.ager.D. de verborum ſignificatio.* Varro libro 4. à tribubus dictum vult, quòd ea pecunia, quæ à populo imperata erat, tributim à ſingulis pro portione cenſus exigebatur. *Vide Feſtum libro decimoſeptimo.* Tributorum autem duo erant genera: vnum perſonarum ſiue capitis, alterum rei, ſiue ſoli, id eſt, agris impoſitum. *vt notatur lege tertia*

Digitized by Google

& vltima, D. de cenſibus. Neque eorum ſententia improbanda, qui perſonale, propriè Stipendium appellandum putant, cùm ſcilicet aurum, argentum, æs penderetur. Reale verò, ſiue Prædiale, cùm equi, veſtes, cæteráque ex eodem genere præſtabantur. *Hinc illud Tertull. in Apologetico.* Si agri tributo onuſti, viliores: hominum capita ſtipendio cenſa, ignobiliora.

Tributa poſtquam Auguſtus cum populo prouincias partitus eſt, appellari cœpta ſunt, quæ bello victæ prouinciæ populo quotannis pendebant: quæ verò Cæſaris prouinciæ ad belli ſubſidia inferebant, ſtipendia ſunt vocata. Ea cauſſa eſt, cur Tributa à ſtipendiis, tributariáque prædia à ſtipendiariis ſeparentur *l. 13. D. impenſ. in reb. dotal. fa. l. 46. §. qui compenſationem.* D. *de iur. fiſc. §. per traditionem. Inſtitut. de rer. diuiſ. vbi Theophil.*

TRIBVTORIA actio. *de qua Iuſtinianus in §. introduxit. & aliam. Inſtitu.* Quod cum eo, qui in alien. datur creditoribus in dominum, quo ſciente vnà cum filiofamilâs, vel alieno ſeruo, in merce peculiari contraxerunt, niſi res æquabiliter inter creditores partitus ſit, *leg. 1. & pen. D. de tributo. act.* nam Tributum hîc accipi debet id, quod inter creditores ſerui negotiantis, & dominum, cui idem ſeruus quoque debet, tribuitur, hoc eſt, diſtribuitur pro rata eius, quod cuique debetur. Inde tributoria actio dicitur, quaſi contributoria.

TRICENNIVM eſt tempus 30. annorum. Inde tricennalis præſcriptio, *vt in c. vigilanti. de præſcr.*

TRICLINIVM, locus tribus lectis conſtructis, ad diſcumbendum, *l. foramen. D. de ſeru. vrba.*

TRICLINARIA, veſtes Senatoriæ, quibus vtuntur in tricliniis, *leg. apud Aufidium, ff. de adeptione leg.*

TRIENS, tertia pars aſſis, & quatuor vncias continet. *l. ſeruum meum. §. ſi. D. de hæred. inſtit.* ſic ſumitur in Nouell. 18. §. περὶ τῶν ἡμερ͂. Voluſ. Mætianus in diſtributionibus aſſis triētis, hanc eſſe notam ⚌ ⚌ ait. Hinc

TRIENTES vſuræ, quæ intra tertiam partem centeſimæ concluduntur: quo modo & trientarium fenus *apud Capitolinum in Antonio:* & trientes penſiones *apud Lamprid. in Alexa.* interpretari oportet.

TRIERARCHVS, interpretatur triremis princeps, τριήρης enim triremis eſt, id eſt, nauis triplici ordine remorũ inſtructa, *l. eius.* D. *ad SC. Treb.* Fiduciariã inquit, reliqui hæredem trierarchum, *Item. D. de bon. poſſ. l. 1.* Nauarchos, ait, & trierarchos claſſium *& apud M. Cicer. 3. in Verr. & C. Tacitum. l.* 18. qui triremibus præeſt.

TRIERETICVM, *in l. Septitia. D. de pollici.* falsò legitur, pro πεντετηρικὸν, *vt in Pand. Flor.* quadriennale certamen ſignificat.

TRIFARIAM, in tres partes, *l. 1. §. fin.* D. *de muner. & hono.*

TRIFINIVM, locus in quem tres poſſeſſores attingebant, id eſt, in quem tres diuerſæ poſſeſſiones terminabant *Sicul. Flac. in lib. de condit. agr.*

TRIGA, trige τρίιππος quaſi triga, à tribus equis iunctis Currus dicitur qui à tribus equis trahitur. *Vlpia. in l. Ædiles aiunt. Digeſt. de ædil. edict.* Etſi tria venierit, redhibenda erit tota, ſed & ſi quadriga redhibeatur. Hinc

TRIGARIVM, τριππάριον, curule certamen. *Plin. lib. 37. cap. 13.* Ne equos quidem in trigariis inferri vllos vernaculis animaduerto. Apud Martianum quoque Capellam libro 9. qui de Muſica inſcribitur: Trigarium, *inquit*, ſupplicantis ſemper germanitatis adueniat: hoc eſt, trigemina, inquit, illa mulier, ſiue tres in vnius nominis vocabulum conſpirantes.

TRIGARIVS, trigarij τριππηλάτης, Trigarum agitator, *Plinius*

libro

libro 28.*capit*.16. Ferúntque & Neronem principem hac potione recreari ſolitum, cùm ſic quoque ſe trigario approbare vellet.

TRIGEMINI, tres vno partu editi, quales fuere Horatij temporibus Tullij Hoſtilij Roman. Regis *leg.* 7 *D.de reb.dub.l*.3.*D.ſi pars hære.peta. l*.137.*D.de verb.oblig.*

TRINVM edictum, id eſt, trina citatio, quæ & Peremptoria nominatur, De cuius effectibus abundè ſatis Doctores. Sed & poſt omnes, & conciſius & dilucidius Zaſius tractat, *in l. contumacia.D. de re iudi.*

TRIPERTITA, liber fuit Sex. Ælij, qui veluti cunabula Iuris continebat: ſic dictus, quoniam lege XII. Tabul. præpoſita, iungitur interpretatio, deinde ſubtexitur legis actio. *Pomponius in leg.neceſſarium. D.de orig.iur.*

TRIPLICATIO, eſt ſecunda actoris defenſio, contra rei duplicationem oppoſita. *§.* 1. *Inſtitut.de replicat.* quaſi enim replicatio, conduplicatio & geminatio fuiſſet: ſic quod tertio poſt actionem loco referretur, atque in iudicium obiiceretur, triplicationis nomine ſignificatum eſt. *At in leg*.2. *Digeſt.de except.* triplicatio reo tribuitur, quaſi Replicationi opponatur, vbi, vt verè dicam, mendum ſubeſſe arbitror: & ex Imperatoris verbis corrigendum.

ad TRIREMES pœna frequentiſſimum his temporibus genus eſt ſupplicij, cuius meminit Valerius. *lib. & cap.vltim.* ſcribens, quendam iuſſu Auguſti, quòd ſe Octauiæ ſororis vtero genitum ſimularet, remo publicæ triremis affixum. Suidas huius etiam meminit, *εἰ μέν τοι*, inquit, *μετοίκιον μὴ τιθεῖτες, μέτοικοι δ᾽ ἀπήγοντο πρὸς τὰς πολίτας, καὶ εἰ ἑάλωντο ἐπιπεπράσκοντο, ἐπιβιβάζων δὲ καὶ εἰς τὰς ναῦς τὰς μετοίκους. Et Ioſeph.libro* 17.

TRISTE auxilium appellare, *leg. ſerui.Digeſt.de appell.* triſtis litera, M. Ciceroni eſt, Θ.

TRITAVVS, patris & matris atauus, aui vel auiæ abauus: proaui proauiæ proauus: abaui, vel abauiæ abauus: ataui atauiæ pater, dictus quaſi tertius auus.3. *& leg.fin.§.*6.*Digeſt.de grad. & affinita.* Scribitur autem *in d.l*.3. triauus, triauia, *in Pand. Flor.*

TRITICIARIA condictio, vide Condictio.

Τριττὺς, Tribus eſt pars tertia. *Hinc Pollux libr.* 8. ὅτι μὲν δὴ τεσσάρων οὐσῶν αἱ φυλαὶ εἰς τρία μὲν ἑκάστη διῃρῆτο, καὶ τὸ μέρος τοῦτο ἐκαλεῖτο τριττὺς καὶ ἔθνος καὶ φρατρία. vnde τριττύαρχος dicebatur, ὁ τῆς τριττύος ἄρχων.

TRIVMPHANDI modus talis erat: Victores corona, primùm laurea, deinde aurea redimiti, curru inaurato, quem quatuor equi albi trahebant, Romam inuehebantur. Præcedebat Senatus, ſequebatur populus, poſt hunc ordo militaris. Antè currum victoris ibant Duces victi, catenam ferream collo geſtantes. Et primùm omnium ad templum Iouis Capitolini, deinde per vrbem atque domum reducebantur. *Cicero in Piſonem*: Quid tandem (inquit) habet iſte currus? quid victi ante currum Duces? quid ſimulachra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati in equis, & tribuni? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per vrbem? Vnde ſunt, qui triumphum à tribus ordinibus Senatus, populi & militum, dici exiſtimant. *M. tamen Varro lib*.5. *de ling. Lat.* Triumphum dictum vult, quòd cum Imperatore milites redeuntes clamitant per vrbem in Capitolium eunti: Io, triumphe, io, idque, inquit, ἀπὸ θριάμβου Græco Liberi patris cognomento poteſt dictum eſſe.

TRIVMPHALIS currus forma neque bellico currui, quo Heroicis temporibus Troiani & Thebani belli, homines vſi ſunt, vt barbari Britanni & Belgæ Couino: neque currui circenſi, quo Romæ ludis equeſtribus quadrigariis vtebantur, &

agitatores Olympiæ : ſed rotundæ turri aſſimilis erat, vt Zonaras ſcribit his verbis: τὸ δὲ δὴ σχῆμα οὔτε ἀγωνιστηρίῳ οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερές, ἀλλ' εἰς πύργου περιφερῶς τρόπον ἐξείργαστο.

TRIVMVIRI CAPITALES, ſeu Treuiri, vel Treſuiri *(inquit Pomponius)* creati ſunt, qui carceris cuſtodiam haberent, vt cùm animaduerti oporteret, id interuentu eorum fieret. *Salluſt. in Catil.* In eum locum poſtquam demiſſus eſt Lentulus, iudices rerum capitalium, quibus præceptum erat, laqueo gulam fregere. Hi octo lictores habebant, qui eorum iuſſu in damnatum animaduertebant. Plautus Amphitru. *Quid faciam nunc, ſi treſuiri me in carcerem compegerint? Inde cras è promptuaria cella depromar. ad flagrum. Nec quicquam ſit, qui non me omnes eſſe dignum deputent. Ita quaſi incudem me miſerum homines octo validi cadent.* Et in Aſinaria: *Ubi ſæpè cauſſam dixeris] pendens aduerſus octo, Aſtutos nudaces viros, Valentes virgatores.* Et paulò pòſt: *Ubi ſæpè ad languorem tua duritia dederis octo Validos lictores vlmeis affectos lentis virgis.* Et in eadem, *Ibo ego ad Treſuiros. veſtráque ibi nomina Faxo erunt capitis.* Verùm illi de vilibus, & abiectæ tantùm conditionis hominibus ius dicebant: vt furibus, ſeruis nequam & apud columnam Mæniam cauſſas cognoſcebant. *auctor Cicero in Diuinat. Et Aſconius in eandem.* Memorabile autem eſt, quòd Valerius Maximus *lib.5.cap.3.* commemorat de muliere quadam, quam Prætor damnatam Triumuiro in carcere necandam tradiderat. quam receptam is qui cuſtodiæ præerat, non protinus ſtrangulauit: aditum autem ad eam filiæ dedit: quam pòſt animaduertit exerto vbere famem matris lenientem: itaque res ab ipſo ad Triumuirum, à triumuiro ad Prætorem, à Prætore ad Conſulum iudicium perlata, remiſſionem pœnæ mulieri impetrauit. *Idem etiam libro octauo capite* 4. de L. Calpurnio triumuiro mentionem facit, à quo ſeruus quidam in crucem eſt actus. Apud Feſtum autem ſub verbo, Sacramentum, lex Papiria legitur de triumuiris capitalibus. Sed ſuſpicor de mendo, & Monetalibus legendum putarem.

TRIVMVIRI NOCTVRNI incendiis arcendis præfuiſſe dicuntur apud vetuſtiores, *à Paulo in leg.1. Digeſt. de offic. præf. vigil.* & ab eo, quòd excubias agerent, nocturnos dictos eſſe: interueniſſe etiam nonnunquam & Ædiles A. Tribunos pleb. fuiſſéque familiam publicam, circà portam & muros diſpoſitam, vnde ſi opus eſſet, euocabatur. Dio verò lib.55. ita ſcribit: οἱ δὲ δὴ στενωποὶ ἐπιμελητῶν τινων ἐκ τοῦ δήμου, οὓς καὶ στενοπάρχους καλοῦμεν, καὶ σφισὶ, καὶ τῇ ἐσθῆτι τῇ ἀρχικῇ καὶ ῥαβδούχοις δύο ἐν αὐτοῖς τοῖς χωρίοις ὧν ἂν ἄρχωσιν, ἡμέραις τισὶ χρῆσθαι ἐδόθη, ἥ τε δουλεία ἡ τοῖς ἀγορανόμοις τῶν ἐμπιπραμένων ἕνεκα συνοῦσα ἐπετράπη, καίτοι καὶ ἐκείνων καὶ τῶν δημάρχων καὶ στρατηγῶν πᾶσαν τὴν πόλιν ἐς δεκατέσσαρα μέρη νεμηθεῖσαν κλήρῳ προσταχθέντων. ὃ καὶ νῦν γίγνεται. στενοπάρχους. Dio vocat, qui Vicorum magiſtri dicebantur, quos non ſemper prætexta vſos, ſed eo tantùm tempore, quo ludos compitalitios faciebant, *Cicero in Oration. in Piſonem, & Aſconius in eandem ſignificat.* tametſi ad Auguſtum hæc potius referenda ſunt, de quo Suetonius ita ſcribit: Spacium vrbis in regiones, vicóſque diuiſit, inſtituítque, vt illas annui magiſtratus ſortita tuerentur, hos magiſtri è plebe cuiuſque viciniæ lecti. Valerius autē Maxim. *li.8.cap.1.* de M. Militio, Cn. Lolio, L. Sextilio Triumuiris commemorat, qui quòd ad incendium in ſacra via exortum, extinguendū tardius venerant, à Tribuno plebis die dicta ad populum damnati ſunt, Item de P. Bilio Triumuiro nocturno, qui à P. Aquilio Tribuno pleb. accuſatus, iudicio concidit, quia Vigilias negligentius circumierat.

TRIVM-

Digitized by Google

TRIVMVIRI MONETALES, qui & treuiri, auro argento, ære flando, feriundo conſtituti ſunt, *vt ſcribit Pompon. in l. 2. §. 16. D. de orig. iur.* Itaque hos ſic inſcribebant: A. A. A. F. F. Horum igitur munus erat, numiſmata probi auri & argenti, iuſtique ponderis examinare. Hinc illud Ciceronis *lib. de legib. 3.* Æs, argentum, aurum publicè ſignanto, item ad Trebatium de treuiris Gallis iocans, treuiros vites cenſeo: audio capitales eſſe, mallem auro, ære argento eſſent. de illis enim Galliæ populis loquitur, qui cùm capitales bellicoſique eſſent, ludit cùm in Treuirorum, tum in capitalium verbo. Idem enim eſt ac ſi diceret: Mallem hos treuiros pecunioſos eſſe, quàm bellicoſos: vt Cæſare eos vincente, tu diteſceres. Apud Sext. Pomp. ſub voce. Sacramentum lex Papiria refertur de 3. viris capitalibus, quam potiùs ad Monetales pertinuiſſe arbitrarer.

TROCHLEA, quæ vox eſt apud Iuriſcoſl. *in l. ſed addes D. locati.* variè deſcribitur: quoniam & ipſa non vnius generis eſt. de qua Budæus videndus in Annotat. prior. Nebriſſ. ſcribit, Trochleam inſtrumentum eſſe. cum orbiculis ad eleuanda & deprimenda onera. Tympanum, inquit, & trochleas, quibus eleuatur prelum. *vide Catonem cap. 136. de re ruſtic.*

TROPHIMA τρόφιμα nutrimentū, alimentum, *Paulus l. 26. §. 2. ff. depoſit.* Ex quibus debetis mihi decem, quos apud Titium depoſuiſtis: item quos Trophimati, decem.

TROXIMA vua, quæ matura, edulis, & comeſtibilis eſt, inepta vino τρώξιμος, maturus, comeſtibilis, *Iuriſconſul. de verb. ſignif. l. qui fundum.* Et quæ eiuſdem generis eſſent, quas non vini cauſſa haberemus, quas Græci τρωξίμους appellant.

TRVLLA, vaſis vinarij ſeu potorij genus, *apud Paul. in l. 13. D. de inſtr. vel inſt. leg.* Trullæ, *inquit,* quæ circa cœnam ſolent traiici. *Et apud Vlpia. l. 19. §. 3. D. de aur. argen. mund. Cicer. Ver. 6.* Erat etiam vas vinarium ex vna gemma prægrandi trulla excauata cum manubrio aureo: Iuuenal. Satyr. 3.

--laudare paratus
Si benè ructauit, ſi rectùm minxit amicus.
Si trulla inuerſo crepitum dedit aurea fundo.

nec enim de vaſe, in quo alui proluuies effunditur, intelligi debet, vt volunt quidam.

TRVTINARI vna eademque lance, pro pro pari iure eſſe, Iuſtin. prouerbij figura dixit, *in l. cùm quis. 10. C. de nat. lib.* vnde Æqua lance.

Trutinari cognoſcere, *l. fi. C. de iudic.*

Τρυφὴ, *Theophilo in §. interdum. Inſtit. de obliga. quæ ex delict.* pro laſciuia.

TRYPHVS, *l. idem Ofilius ff. de ædilit. edict.* corruptè pro Atypus, vide Atypus.

TVBVS, Græcis σωλὴν, ſiue ſit fictilis, ſiue ex alia materia, fiſtula eſt, ſeu canalis variis vſibus accommodatus. *Vlpian. de cloa. l. 1.* Cloacæ appellatione, & tubus, & fiſtulæ continentur. Hinc Tubulus, per diminutionem, quod idem ſignificat. *Procul. l. quidam Iberus. D. de ſeru. vrb. præd.* Non licet autem tubulos habere admotos ad parietem communem. Paulus alicubi pro cuniculo ſubterraneo poſuit. Hi colore, inquit, in eiſdem tubulis inueniuntur. Hinc

TVBVLARIVS, *apud Marcel. in princi. lib. 28.* Patre tabulario Præſidialis officij.

TVERI ſe pro eo, quod eſt ſuſtentare, tolerare, exhibere ſe, & alere. *in l. pen. & vltim. D. de in rem verſo. l. 1. §. ſed nonnullos. D. de tut. & rat. diſtr.* Notandum eſt autem, hoc verbum etiam paſſiua ſignificatione, contra Grammaticorum regulas, vſurpari à Iuriſconſultis non ſemel, *vt in l. 7. de curat. fur.* Conſilio & opera curatoris tueri debet non ſolùm patrimonium, ſed & corpus ac ſalus furioſi. *Sic l. D. de iniuſto rupt. l. 30. D. de liber. cauſ. l.*

Digitized by Google

5. §. *ad eum autem. l. vltim. in fi. D. de leg. præſt. l. 17. in fi. D. de noxali. lib. 8. 3. C. de ſeruit. l. 153. de decurion. in C. Theo.* Sic & Varro *lib. 3. de re Ruſt. c. 1.* Et in pace à ruſticis Rom. alebantur, & in bello ab his tuebantur. *Vitru. lib. 8.* Res omnes non aliſine elementorum poteſtate, neque creſcere, nec tueri.

TVGVRII appellatione, *inquit Pomponius*, omne ædificium quod ruſticæ magis cuſtodiæ conuenit, quam vrbanis ædibus, ſignificatur. Ofilius ait tugurium à tecto, tanquam tegularium eſſe dictum; vt toga, quòd ea tegamur, *l. 380. D. de verb. ſignif.*

TVLLII, vide Salientes.

TVMVLTVM, *Cic. in Anto. Oratio.* bellum ſubitò, & derepentè concitatum appellari ſcribit, Ita poteſt hoc verbum accipi *in l. 1. §. 1 D. depoſi. l. 24. in fin. ff. de diuerſ. reg. iur.*

TVNC in edicto, Vnde vi, his verbis: QVAEQVE IBI TVNC HABVIT, ſic accipimus, tunc cùm deiiceretur, *l. 1. §. rectiſſimè* D. *de vi & vi arma.* in hac oratione, SI IN QVINQVENNIO FILIVS NASCATVR, TVNC HAERES DATO, articulus. Tunc, extremi quinquennij tempus ſignificat, *l. 4. D. de cond. & demonſtratio.* Tunc ex hâc die, *in l. 16. in princi. D. de verborum obligation.* quod vulgò dicimus, ex nunc prout ex tunc, vel extunc prout exnunc. Quandoque ſignificat tempus præteritum perfectum, Aliquando eſt taxatiuum, & reſtrictiuum, *l. 1. C. de procurat. & vide Bart. in ſubſtitutione.* D. *de vulg.*

TVNICA veſtis breuior, & interior: ei enim toga ſuperimpoſita crura & tibias contegebat. *Paulus l. 1. D. de cont. empt.* Sed an ſine nummis venditio dici hodiéque poſſit, dubitatur: veluti ſi ego togam dedi, vt tunicam acciperem. *Hac Paulus*, Plutarchus autem in vita Coriolani, & in Probl. Catonem tradit ſcriptum reliquiſſe, fuiſſe in more, vt candidati ſine tunica venirent ad ſupplicandum populo, ſola toga candida, eáque reinducti. *Aſconius autem in Orat. pro Scauro, & Valer. Max. lib. 3. c. 6.* aiunt Catonem Prætorem iudicium Scauri, quia æſtate agebatur, ſine tunica exercuiſſe campeſtri ſub toga cinctum, in forum quoque ſic deſcendiſſe, iúſque dixiſſe, idque reperiſſe ex vetere conſuetudine, ſecundum quam & Romuli ætatis ſtatuæ in Capitolio; & in Roſtris Camilli fuerunt togatæ ſine tunicis.

TVRBA & rixa multum differunt *ait Vlp.* nanque turba multitudinis hominum eſt turbatio & cœtus: Rixa etiam duorum, *l. 4. §. 1. D. vi bon. rapt.* vbi Turbam appellatam Labeo ait ex genere tumultus: idque verbũ ex Græco tractum, ἀπὸ τοῦ θορυβεῖν. *Cornel. Fronto de different. voc.* Rixa ſine armis eſt, & habet defenſionem. Pugna legem habet, vel naturalem, vel moralem.

TVRBARE rationem, idem quod conturbare. *Vlp. l. 1. in fin. D. de ſeru. corru.* Qui actori perſuadet, vt rationem ſibi commiſſam turbaret, vide Conturbare.

Turbare ſigna, eſt confundere & permiſcere, ſic vt agnoſci iam non poſſint, *lege 22. § ſi ſigna* D. *qui teſtam. fac. Quintilian. li. 12. ca. 8.* Denique linum ruptum, aut turbata cera, aut ſine adgnitione ſigna frequenter inuenies.

TVRBASSIT, verbum XII. Tab. pro turbauerit, Aſt qui turbaſſit in agendo, fraus auctoris eſto.

TVRMA 30. equites, hoc eſt, tres decurias recipit, qui honore præſtant, & ordine. Sed turma propriè ex equitibus, Centuria verò fit ex peditibus. *Alexand. ab Alex. genial. dierum. lib. 1. cap. 5.* Has quoque Tribus veteres nuncuparunt: & qui his præeſſent, Tribunos dixere.

TVRMARII, *l. 2. C. de priuil. eo. qui in ſac. pal. mil.* qui turmas tyronum cogebant.

TVRPES perſonæ ſunt famoſæ, & inhoneſtæ perſonæ, veluti lenones, meretrices, veſpilliones, harenarij, hiſtriones, pantomimi, *l. D. ſi quis à paren. l. 72. § per. D. de ſolutionibus. l. 27. C. de*

6.de inoff.teſtamen.l.7. & 63.§.ſi ſub conditione. & §.ſi verò nominis. D. *ad Trebellia.l.22.§. nec non illud.* D. *ſalut. matrimon.l.12.de ſcen.in C.Theodo. Et ita in l.17.* D. *de teſtam.tut.l. 12.* D. *de ſponſalibus.l.3.§.Iulianus. in fin.* D. *de liber.exhib.* Sed & aliàs turpe plerunque ſignificat famoſum, & quod infamiam irrogat. Sic Turpes actiones, turpiáque iudicia appellantur, quæ damnatis infamiam inferunt. ἀτιμωτικὰς ἀγωγὰς vocat Theophil. *in §. ex quibuſdam. Inſtitut. de pœn.tem.litig.* Quales ſunt iniuriarum, vi bonorum raptorum, ſerui corrupti, rerum amotarum, tutelæ fiduciæ, mandati, pro ſocio, depoſiti, *l.56.*D.*pro ſoc.l.2.*D.*rerũ amot.l.1.*D.*de his,qui not.infa.* Ita turpe tutelæ iudicium dixit Cicero, *lib.1. de Orat.* Et pro Cæcinna, Turpe iudicium dari aduerſus eum, qui tutelam fraudaſſet. Idémque Turpia mandati, pro ſocio, depoſiti, iudicia appellat *in Orat.pro Roſcio Com.* Sic Turpi iudicio dãnatos, *apud eundẽ in Orat.pro Cluentio*, interpretare, qui eo iudicio damnati ſunt, quòd infamiæ notã inurit.

Turpes conditiones, quæ inhoneſtæ, & contrà bonos mores ſunt, *l.36. §.ſi ſub conditione.*D.*ad Trebelli.l.112. §.pen.*D.*de legat.lib.1.* Turpis inſtitutio, *l.9.*D.*de liber. & poſthum.* Turpia legata, quæ denotandi magis legatarij cauſſa ſcribuntur, *l.54.*D.*de lega.1.* Turpis pactio. *l.7.*D.*de his qui not.infam.* Turpia lucra ob falſum teſtimonium, ob gratioſam ſententiam, aut aliàs turpiter & ſcelere quæſita, *l.5.ff.de calumniator.l.16.§.vlt.*D.*quod met.cauſ.*

Turpis arbiter, id eſt, pecuniâ corruptus, *l.ſed & ſi ſeruum.§.ſunt & alij.* D.*de arbit.*

Turpiſſima vita, paupertatis obtentu non excuſanda, *l. palàm.*D.*de ritu nupt.*

TVRPITER datur, quod meretrici datur: item & quod datur vt malè iudicetur, *l.3.& §.ſed quod meretrici.*D.*de condict.ob turp.cauſ.*

Turpiter accipitur, quod in hoc accipitur, vt res depoſita, vel commodata reddatur, *l.5.ff.de tut.& rat.diſtra.l.vlt.*D.*de condit.ob turp.cauſſ.*

TVRPILLIANVM SC. vide ſuprà Senatuſc. Turpillianum.

TVTORES ſunt, qui vim ac poteſtatem in pupillos habent, éxque reipſa nomen ceperunt. itáque appellantur Tutores, quaſi tuitores, atque defenſores, ſicut Æditui dicuntur, qui ædes tuentur, *l.1.*D.*de tutelis.* Eorum autem tria ſunt genera: nam alij dicuntur Teſtamentarij, alij legitimi, alij moribus inducti. Teſtamentarij ſunt, quos paterf. impuberi filiofamil. itémque nepoti, quem tamen non patris, ſed ſuæ poteſtati relicturus eſt, in ſuo teſtamento conſtituit, *l.1. & paſſ.*D.*de teſt.tut.* Legitimi ſunt (*vt ait Vlpian.in Inſtit.*) qui ex lege aliqua deſcendunt per eminentiam autem Legitimi dicuntur, qui ex lege XII. Tabul. introducuntur, ſeu propalàm, quales ſunt agnati: ſeu per conſequentiam, quales ſunt patroni, *l.1.& paſſ. ff.de legit.tut.* Moribus inducti. Vide Tutor Prætorianus.

Tutor CESSICVS appellatur is, cui in iure tutela ceſſa eſt, qui ſiue mortuus fuerit ſiue alij tutela ceſſerit, redit ad legitimum tutorem tutela: ſed & ſi legitimus deceſſerit, aut capite minutus fuerit, Ceſſitia quoque tutela extinguitur, *Vlp.c.Inſt.11.*

Tutores DATIVI appellantur, qui teſtamento nominatim dati ſunt: hos enim lex XII. confirmat, *vt ait Vlpianus cap.Inſti.11.* Datiuum tamen pro Attiliano aut Iuliano Modeſtin. poſuit *in leg.7.*D.*rem pup.ſal.for.* vbi teſtamentarij, qui propriè Datiui ſunt, à Datiuis diſtinguuntur, *& Iuſti. in l.40.C. de epiſc.& cler.* vbi teſtamentarias tutelas à Datiuis ſeparat.

Tutor FIDVCIARIVS dicitur, qui liberum caput mancipatum ſibi, vel à parente, vel à coemptore manumiſit: idque per ſimilitudinem patroni. *Vlp.c.Inſt.11.vel ſic:* Tutor fiduciarius is propriè dicitur, qui cùm pater eſſet fiduciarius, filiũ ſibi mancipatũ manumiſit, nec remancipauit.

Digitized by Google

hæc *Vlpian. in Inſt.* Ponamus ergo contractam fuiſſe fiduciam, id eſt, vltrò citróque factam emancipationem, patrémque fiduciarium vero patri filiũ remancipaſſe. Pater verus, quoniam alter fidem ſimiliter eius ſequutus eſt, fiduciarius eodem modo dici deberet. at quoniam verus eſt pater, ſuam retinet meliorem appellationem. Præterea tutor etiam fiduciarius, item vt alter, dici deberet: ſed quoniam qui legitimi ſunt hæredes, ij tutores ſunt legitimi, pater quem lex ad manumiſſi filij hæreditatem vocat, ſuum hoc à lege nomen retinebit, dicetúrque Legitimus. At quoniam emancipati frater hæres non eſt legitimus, *quemadmodum docet Caius in Inſt. & Vlpianus in leg. 1. D. ſi à patre quis manumiſſ. ſue.* Tutor legitimus, vt patroni filius, appellari non poteſt. Patroni enim filius vt hæres eſt legitimus, ſic tutor legitimus appellatur. Quid igitur agnatus ille proximus, filij manumiſſi frater, cùm ad tutelam vocabitur, nomen habebit? Pater ſuũ nomen fiduciarij tutoris, quo vius non eſt, in illum transferet, dicetúrque tutor fiduciarius. *Plura in Inſt. commen. Hotom.*

Tutor HONORARIVS dicitur, qui non adminiſtrationis & oneris, ſed honoris tantùm cauſſa datur, *l. 3. §. 1. D. de admi. tut.* vbi Vlpian. ait, eos non icciréò extra periculum eſſe ſi pupillos negligant. Nam prius quidem excuſſis eius qui geſſerit facultatibus conueniri oportere.

Tutores IVLIANI dicuntur, qui ex lege Iulia & Titia dati ſunt, quæ iubet mulieribus pupilliſve non habentibus tutores dari in prouinciis à Præſidibus earum. *Vlp. c. in Inſt. 11.*

Tutor PRÆTORIANVS, *Vlpian. cap. Inſt. 11.* Moribus tutor datur mulieri pupillóve, qui cum tutore ſuo lege aut legitimo iudicio agere vult, vt auctore eo agat (ipſe enim tutor in rem ſuam auctor fieri non poteſt) qui Prætorianus tutor dicitur, qui à Prætore vrbis dari conſueuit.

TVTELA à Seruio Sulpitio definitur, Vis (Theophili. & Harmen. *δύναμιν.* vt legiſſe videantur ius) ac poteſtas in capite libero, ad tuendum eum, qui per ætatem ſe ipſe defendere nequit, iure ciuili data ac permiſſa. Quam vim ac poteſtatem qui habeant, Tutores appellantur, *l. 1. D. de tutel. Inſt. de tutorib. in prin.*

Tutelæ actio duplex eſt: directa vna, quæ pupillo aduerſus tutorem: altera Contraria, quæ tutori aduerſus pupillum competit, *titul. de contrar. & act. tut.*

Tutelam LEGITIMAM definit *Vlpian. in l. 1. D. de leg. tut.* Legitima (inquit) tutelæ lege XII. Tab. agnatis delatæ ſunt, & conſanguineis, item patronis, id eſt, his, qui ad legitimam hæreditatem admitti poſſunt. *Super his vide Cuiac. Obſeru. libr. 11. c. 26.*

Tutelam reddere, tutelæ rationes reddere Iuriſconſultis ſignificat, *l. 2. §. ei quoque. D. de iudic. l. 21. D. de tutel. & rat. diſt. l. vnic. in fi. D. ſi pende. appel.* Dicunt & eodem ſenſu, reſtituere tutelam. *l. 7. §. vltim. l. 28. in fi. D. de adminiſt. tut. l. 1. §. vltim. D. de vſur. l. 21. in fin. D. de annu. leg. l. 1. §. ex illa. D. ad leg. Cornel. de falſ. l. 10. D. rem pupill. ſal. for. l. penult. C. de ſuſp. tutorib.* Sic tutelam exigere, & tutelam repoſcere, pro tutelæ rationes repoſcere *in l. 13. ff. de tutel. & rat. diſt. l. 30. D. de admin. tut.* Et recipere tutelam, *Suet. in Claudio, c. 2.* Diu etiam, atque poſt tutelam receptam alieni iuris, & ſine pædagogo fuit, id eſt, poſt pubertatem. In ſuam tutelam venire, & ſuæ tutelæ effici, id eſt ad pubertatem peruenire, *l. 7. §. 1. D. de adminiſt. tut. l. 8. §. 1. D. de ſecun. tab. l. 39. D. de vulg. & pup. l. 54. in fin. D. de hæredibus inſtit. l. vltim. D. de iure delibe. l. 32. D. de legat. 1.* Sic in edicto prætoris de miſſione in poſſeſſionem verba hæc: SI PVPILLVS IN SVAM TVTELAM VENERIT, accipienda ſunt *l. 2. §. ait Prætor. D. quibus ex cauſſ. in poſſeſſ. eat.* Proinde ſi filiæfam. Ita legatum ſit: Cum in tutelam ſuam peruenerit,

tunc

Digitized by Google

tunc debebitur, cùm viripotens facta fuerit, *l.51.D.de legat.lib.* 3. Nec verò Iuriſconſultis tantùm, ſed & alijs Latinis auctoribus huiuſmodi locutio placuit. Cicero quidem *cùm aliàs ſæpius, tum in libro de Orator.* ità locutus eſt: Negarétque niſi poſthumus & natus, antequam in ſuam tutelam veniſſet, mortuus eſſet, hæredem eum eſſe poſſe, qui ſecundùm poſthumum & natum, & mortuum eſſet hæres inſtitutus. *Idem libro 2. de Inuentio.* Quidam pupillum hæredem fecit, pupillus autem antè mortuus eſt, quàm in ſuam tutelam veniret. Porrò interdum ea verba ſignificant, Cùm in ſuam tutelam & poteſtatem peruenerit. Quod ex coniecturis erit æſtimandum. Interdum etiam 25. annum hæc verba demonſtrant, ſi ea mens fuerit loquentis teſtatoris, *l.56. in fi.ff.de lega.3.* In qua Vlp. ex voluntate teſtantis aliam atque aliam hæc verba recipere interpretationem docet.

TVTELARIS cauſſa ea eſt, quam tutor pupilli nomine intendit. *Vlp.l. 4. de in lit. iur.* Videamus in tutelari cauſſa quis iurare & aduerſus quem poſſit.

TVTVM locum, in quo ſecurè agere licet, *ex leg. plerique. D. de in ius vocand.*

TVVM, eſt quod vendicare potes: vel cuius dominium ad te ſpectat, *l. Quintus.§.argen.§.cùm aurum. & §.ſi cui.de aur. & arg. leg.* Tuum non eſt, quod tibi caſu auferri poteſt. *l. actiones.§.1.ff.de regu.iuris.*

Tuum non eſt quod tibi debetur. *Spec.tit.de decimis.* Tuum, id eſt, tuæ iuriſdictioni ſubiectum, *ca. 2. de ijs, qui fiunt à maiori par.capit.ca.1.de auctor. & vſu pall.*

TVA NON INTEREST, exceptio eſt actionis excluſiua. *de qua Doct.in l.nam poſtea.D.de iureiu.* cui ſimilis eſt, Tu non habes actionem, *de qua Bar.d.l.nam poſtea.*

Tua pecunia, id eſt, tibi debita. *l.ſi pecuniam.C.de neg.geſt.*

TVAS RES TIBI HABETO. his verbis diuortium ſignificatur, *l.2. D.de diuor.*

TYMPANVM, rota maioris ambitus, quæ ab hominibus, orbem eius introrſum calcantibus, verſatur, *Vlp.l.19.§.1.D.locat.* Quòd ſi regulis olea prematur, & prælum, & ſuculũ, & tegulas, & tympanũ, & trochleas, quib. releuatur prelũ, &c. Lucre.li.4.

> *Multáque per trochleas, & tympana pondere magno.*
> *Commouet, atque leui ſuſtollit machina niſu.*

TYMPANA, margaritæ: *de quibus Plin.lib.9.c.35.* Craſſeſcunt etiam in ſenecta conchiſque adhæreſcunt, nec ijs auelli queunt, niſi lima: quibus vna tantùm eſt facies, & ab ea rotunditas: auerſis planicies, ob id tympana nominantur. *Paul.l.32.§. vlt.ff.de aur.argen.* Cùm quædam ornamentum mamillarum ex tympanis margaritis triginta quatuor legaſſet, &c.

TYNNVS, tynnaria piſcatio, vide Thynnus.

TYRANNIDEM, quæ neque diuturna eſt, neque felicem habet exitum, reijcit lex vetus: IVSTA IMPERIA SVNTO. Et quamuis olim inter tyrannidem & iuſtum Imperium nihil intereſſet, cùm tyranni dicerentur domini & Reges, qui plenam haberent in ſubditos poteſtatem, quales erant plerunque viri ſpectatæ virtutis, vt apud Virgilium:

> *Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyranni.*

Tamen cùm poſtea creſcente hominum malitia, vi quadam, & ex animi libidine, non vero iure & legibus, plerique regnare cœpiſſent, ad eos tantùm tyranni nomen reſtrictum eſt, & quò magis patella dignum haberet operculum, quale fuit imperium, talis erat ſubditorum amor & obedientia. Exemplis ſcatent omnes hiſtoriæ.

Τύρβη, vox apud Iuriſconſultos, *in l.prætor ait.2. Vi bonorum rapt.* Græcis eſt, quod nobis tumultus: vnde turba facta eſt: vt ex Sylla, Sulla: ex Xy-

ſtico, Xuſticus: & vt alia permulta, in quib. y, in v, noſtrum commutatum eſt.

TYRONES, vide tirones, Ita enim habent omnes libri veteres, nec Græcum verbum eſt.

TZANCARVM, vel TZANGARVM (eſt enim quædam in ſcriptura varietas) fit mentio *in l. 3. & vltim. Quo quemque habitu eſſe op. in C. Theod.* Et ita fortè apud Vopiſc. in Claudio verbum hoc pro zanchis, quæ inter veſtimenta numerantur, ſubſtitui debet. Genus autem quoddam calceamentorum id fuiſſe, adductus libelli Græci de Officijs aulæ Conſtantinopolitanæ vrbis, ſuſpicor, quæ ita habent: ὅτι καὶ ἕτερον εἶδος ὑποδημάτων ἀχαλῶσαι τζάγγια, ἔχοντα ἐκ πλαγίου κατὰ τὰς κνήμας καὶ ἐπὶ τῶν ταρσῶν ἀετοὺς διὰ λίθων καὶ μαργάρων. ἅπερ καὶ φορεῖ ὁ βασιλεὺς εἰς τὸ τὰς πομπὰς καὶ τὰς προκύψεις καὶ ὁ τοῦτα ποιῶν ὁ τζαγγάριος ὡς οἱ ἕτεροι ἀλλὰ τζαγγατόνομάζεται. Sed & Moſcho. in lib. περὶ χ.δ. ἂν τζαγγάριον vulgò appellari ſcribit, quem Attici σκυτοτόμον, id eſt, cerdonem coriarium vocant. Planè Imperat. calceamenta purpurea, & φοινικόχροα fuiſſe Zonar. *Tome 2. Anna. in Michaelis Theop. filij imperio*, indicat: Εδίδου, ait, αὐτῷ τὰ φοινικόχροα πέδιλα, καὶ προσέταττεν, ὑποδεῖσθαι, καὶ βασιλέα εἶναι. Eáque mox τῆς βασιλείας παράσημα vocat. *Idem in Baſilio Porphyrogeneta*, καταπτοήσας ὁ βασιλεὺς εἰς τὰς πόλεις αὐτοῖς ὑποδεδεμένος ὑποδήμασι φοινικοῖς τὰ μὲν γὰρ ἄλλα τῆς βασιλείας γνωρίσματα ὁ σκληρὸς ἀπεδύσατο, τὰ δὲ πέδιλα οὐκ ἀπέδυσε, & quæ ſequuntur *Gulielm. Tyrius libro 15. de bello ſac. c. 23.* Exhibita, *ait*, ſibi in patris præſentia, & eo mandante imperiali reuerentia, ocreis, vt mos eſt, in illo imperio, inſignitus purpureis, ab vniuerſis legionibus certatim Auguſtus eſt appellatus. *Idem etiam Nicetas in Annalib. confirmat*, καὶ τοῦτον, ait, ἀπηνείας κατατελεῖ ψῆφον τῆς βασιλείας διάδοχον, ἐρυθροῖς πέδιλοις μετὰ πεδώνεις, καὶ βασιλέα ἐπέδειξεν ἀναγορεύεσθαι. *Et aliàs*, τῷ μὲν ἐρυθρὰ ἐκκοτικοῦ κατὰ γένεσιν. Α'λέξιος τῷ δὲ τὸ ὄνομα, πορφυρείδες μετὰ ἐκεῖ, καὶ πέδιλοις ἐρυθροῖς ὑποδέεσθαι διαφάλλ, καὶ συνευφημεῖσθαι ἐκπαρεῖχεν, ἐκείνης ῥωμαίων αὐτοκράτορα ἀνηγορεύετο.

V

VACAT pecunia, quæ non occupatur *l. 12. in fi. ff. de adm. tu.*

vacare, operam dare, *l. non diſtinguemus. §. ſacerdotio. de arbitr. ff.*

vacare, deficere. *l. 1. ff. de vacat. mun.*

vacare, id eſt, ceſſare.

vacare dicitur, quod nec iure, nec facto detinetur ab aliquo, *l. vlt. C. de bo. vacan. l. 10. vide Bar. in l. Si bona. ff. de acquir. poſſeſſ.*

vacare bona dicuntur *in l. 2. in fi. D. ad Tertyllia. & in l. 38. ff. de iure fiſc.* quorum neque hæres, neque poſſeſſor extat. ab eo, quod domino vacua iacent. vacantes areæ, quæ nullum vſum ciuitatibus, ornatúmque præbent, *l. 42. C. de operibus publi.* vacare etiam domus dicitur, quæ à nullo inhabitatur, *l. penul. §. 1. ff. de vſu. & hab.* Et vacare poſſeſſio, quæ à nullo detinetur, *l. 37. ff. de vſucapionibus.* Et vacare hæreditas *in l. 30. ff. de vulg. & pupill.* quæ ab hæredibus ſcriptis adita non eſt. vacare quoque portio dicitur, quæ teſtamento nulla data eſt, *l. vlt. ff. de ſecun. ta. §. videamus. Inſtit. de hæred. inſtit.* Sic vacare ſeruus dicitur, qui nullum miniſterium præſtat, *l. 11. D. ad exhib.*

VACANTIA bona dicuntur eadem quæ & caduca, nimirum quæ illius fuerunt, cuius hæres nullus eſt, *l. 1. Co. de bon. vacan.* Hæc olim quidem publicabantur, *teſte Vlpia. cap. 18. Inſtit.* nunc verò lege Iulia confiſcantur, & quadriennium iis nun-

giandis

ſtandis præſcribitur, *l.50. D.de mallium.teſt.l.10.§.intra quatuor.de diuerſ. & temp.præſcr.l.97.§.1.l.14.§.quæ inteſtato.de legat.1.l.6.§.eſt fiſco ad Trebell.l.1.§.1.l.vltim.de ſucceſſ.edict.l.6. §.certè ſi quis omiſ.cauſ. teſtam. l.1. §. diuus.de iure fiſ.l.18.de vſucap.l. 10.C. de inoffi.l.22.C.de appel.l.1.C.de quadr. præſcript.l.1.Cod. de donatio. inter vir. & vxor.l.penultim.& vlt.C.de vacat. lib.10.* vacantia autem dici quæ Caduca, patet ex *l.vltim. C. Theod. de bon. vacan.& l.2.cum aliis compluribus titu.ſequ.* Strabo ἀδέσποτα. vocat. *lib. 17.Geograph* quòd dominum, id eſt, hæredem non habeant. Harmenopulus ἀκληρονόμητα. vacantem mulierem pro vidua poſuit *Marcian.l.5.§. 2.de vi publ.* Qui, inquit, vacantem mulierem rapuit,&c. *Et. Quintil. Decla.* Siue enim iudices, malignitas eſt perſuaſionis humanæ, fœminam vacantem vacare meretricem, &c. Sic vacantem hæreditatem accipe *in l.13. §.item ſi quis à fiſco.D.de peti hær.*

VACANTES, *in l. 2. C. vt dig. ord.ſeru.lib.12.& C.Theod. de comitibus vacant.* ſunt, quos Græci ζωστοὺς vocant, qui ſcilicet nulla iam dignitate fungantur, ſiue munere exceſſerint, ſiue nuuquam geſſerint, id eſt, honores imaginarios geſſerint. Hi etiam dicuntur adſcriptitij & adlecti, & opponuntur honorariis. *Lampri. in Alexan.* Ne quem adſcriptum id eſt, vacantium, haberet. vacantes etiam tribunos *apud Marcell. lib.31. & Veget. lib.3.c.17.* legimus.

VACATIO, munerum publicorum excuſationem ſignificat, *l.5.§. ſi,in fi.de mune. & hono. & in titul.de vac. & exc.mune.* Sic diſſimulata vacatio, *apud Suet.in Claudio c.35. Plin. lib.2.Epiſt.* Archippus, ait, vacationem petere cœpit. Inter vacationem tamen, & excuſationem, aliqua differentia eſt. Excuſatio cauſſam habet, & legitima eſt. vacatio nuda eſt, nec legem nec cauſſam aliam habens, quàm indulgentiam principis quæ etiam ab extraordinariis tantùm muneribus liberat, non ab ordinariis & legitimis.

vacatio autem muneris publici non præſtat, vt ne magiſtratus quis creetur, *l.12.D. de muneribus & honoribus.* Ea verò omnia, quæ extra ordinem ad tempus indicũtur, ab his qui vacationem meruerunt, exigenda non ſunt.

vacatio etiam ex lege Iulia Papia dari dicebantur his perſonis, quæ neceſſitate matrimonij contrahendi ad tempus liberabantur, & interim nihilominus ex aliorum teſtamentis perinde atque nuptiis deuinctæ capere poterant. *Vlp.in Inſtit.tit.14.* Fœminis, *ait*, lex Iulia à morte viri anni tribuit vacationem, & diuortio ſex menſium, &c. *Sueto. in Auguſt.c.34. de lege Iulia, de maritandis ordinibus.* Hanc, *inquit*, cùm aliquanto ſeuerius, quàm cæteras emendaſſet, præ tumultu recuſantium ferre non potuit, niſi adempta demum, lenitáve parte pœnarum, & vacatione trienij data.

Vacuum propriè inane ſignificat. Ita vacuus locus, vacuus vterus pleno opponitur, *l.30.§. penultim.l.83.ff. de acquirend.hæredit.l.2.§.1. D. de decurionibus.* Ita vacuæ tabulæ, id eſt, nihil ſcriptum habentes, *l. D. de iniuſto rupt.*

Vacuum miniſterium dicitur eius, qui certam procurationem habet nullam, ſed primum quodque ſibi impoſitum munus obire cogitur. *Vlpian.l.20.§. de vſufruct.* Si ſerui vſusfructus legatus eſt, cuius teſtator quaſi miniſterio vacuo vtebatur, ſi eum diſciplinis vel arte inſtituerit vſufructuarius, arte eius vel peritia vtetur.

Vacua pecunia, id eſt, otioſa, inutilis, infructuoſa, quæ in arca ſterilis & otioſa manſit. *l.28.D. depoſiti.* Quibus vt proſpiciam, ne vacua tibi ſint, id eſt, vt vſuras eorum accipias, curæ habebo, *l.24.D.de præſc.verb.l. 12. in in fi. de adminiſt.tuto.*

Vacuam mulierem Cornelius Tacit.li.13.appellat viduã eodem ſenſu, quo in *l.5.§.2.ff.ad leg. Iul. de vi publ.*

Vacantem nominari diximus.

Vacuus fundus qui à nemine detinetur & occupatur, *l.3. D. loca. Cornific.4. Rheto. ad Herennium.* Neceſſe eſt, cùm conſtet iſtum fundum noſtrum eſſe, oſtendas te aut vacuum poſſediſſe, aut vſu tuum feciſſe. Eodémque modo

Vacua poſſeſſio, quæ à nemine detinetur, vel quem dominus alteri cedit, *l.18. in fi.68. in fi. D. de contrah. empt. l.52. in fin. l.75. §. qui id quod. D. de verb. oblig. l.3. §. hoc interdictum. D. de itin. actúque. l. pen. in fi. D. de acquiren. poſſeſſ. l.3. C. eod. tit. l.4. §. ſi tu me vi. D. vſucap. l.19. D. de vi & vi arma. Cic. lib.3. de Orato.* Noſtra eſt, *inquam* omnis iſta prudentiæ doctrinæque poſſeſſio, in quam homines quaſi caducam atque vacuam abundantes otio, nobis occupatis, inuolauerunt. *Quintilian. Declamat.12.* Vndecunque obtulit lucrum, ſine reſpectu ſalus publica addicitur, & in vacuam poſſeſſionem fames venit. Ita Vacua poſſeſſio dari, tradíque dicitur. & in vacuam poſſeſſionem mitti introducíve, qui in fundi poſſeſſionem liberam, & à nemine occupatam introducitur, *l.3. §.1. ff. de actio. empt. l.3. D. de vſur. l.32. §. arbitri. ff. de recep. qui arbit. l.18. §. ſi venditorem. l. 33. l.34 ff. de acq. poſſeſſ.* vacua autem poſſeſſio emptori tradita non intelligitur, ſi alius vel ventris, vel legatorum nomine, aut fideicommiſſorum ſeruandorum cauſſa in ea ſit, vel creditores bona poſſideant. *l.2. §. vlt. D. de actio empt.* Quanquam hi non poſſideant, ſed magis cuſtodiendi & obſeruandi cauſſa in poſſeſſione ſint.

Vacua pars, *l.19. & l.59. §.1. ff. de hæred. inſtit.* quæ teſtamento nulli data eſt. Hinc vacuus ſextans, *in l.8. ff. de ſecund. tab.*

vacua traditio, pro vacuæ poſſeſſionis traditio, *in l.20. ff. de ſeruitut.*

VADES, VADIMONIVM, VADARI, vide vas.

VAGABVNDVS, crebrò vagans: qualem dominum fiduciarius client. hoc eſt, vaſallus, ſequi minimè tenetur. magno conſenſu Interpretum Placitor. *feudo gl. l.4. §. Prætor. D. de damn. infect.* Vagabundum intelligit, cui nec certum domicilium, nec conſtans habitatio eſt. Quod & Bart. probat, *in l.a. C. vbi de crimin. agi oport. & in l. quiſquis. D. de agri. cenſ. & colon. lib.10.*

VAGVLATIO, *in lege XII. Tab. vt ait Feſtus*, ſignificat quæſtionem cum conuitio, id eſt, cum teſtes quærũtur magna voce & boatu. verba legis hæc ſunt, CVI TESTIMONIVM DEFVERIT, IS TERTIIS DIEBVS OB PORTVM VAGVLATIONEM ITO, ſic enim legi vult Turneb. & videtur eam lectionem agnoſcere Feſtus. vagulatio autem à vagulo deducitur, vt & hoc à vagio, itaque vagulatio conquerentis & plorantis eſt, nec à vagor deducitur, vt volunt quidam. Senſus verò legis hic eſt: Si teſtis ei defuerit qui litem habuit, ei licere comperendinationis die, id eſt, die tertio, ante eius ædes (portus enim pro domo, vt vult Feſtus, & Donatus) libere conqueri, & implorare teſtimonium, conuiciúmque recuſanti facere. Ob vagulationem autem dictum antiquo more, pro ad vagulationem. Alij ad hæc Plauti in Aulul. referunt.

Ita me bene amet Lauerna, te iam niſi reddi
Mihi vaſa iubet, pipulo hic differam te ante ædes.

id eſt, conuicio, à pipatu pullorum: quod eodem videtur recedere. Sunt tamen qui Obuagulatum legi malint, Ob interpretantes circum.

VALEAT, verbum ad effectum refertur, cùm adfirmatiuè ponitur, *l. vniuerſa. C. de precib. Imp. offerend.*

VALETVDO pro morbo ſumitur. & mala diſpoſitione, *l. quæritur. 14. ff. de ædilitio edicto.* Puerperam quoque, inquit Vlpian. ſanam eſſe, ſi modò nihil extrinſecus accidat, quod corpus eius in aliquam valetudinem immitteret.

VALETVDINARIVS, qui frequenter ægrotat. Martianus de re milit.

Digitized by Google

milit. Officium, inquit, tribuni eſt, delicta militum ſecundum ſuæ aucto ritatis modum caſtigare, principiiſ que frequenter intereſſe, querelas commilitonum audire, valetudinarios inſpicere. *Itaque in l. ad perſonas. ff. de iureiur.* Valetudinarij ſunt intelligendi, qui graui morbo laborant, nec poſſunt ſine periculo domum egredi, vt elegantem diffinitionem ponit Marcellus, *in l. quaſitum ff. de re iud. & vide Panormit. in c. quoniam, verſicul. quarto quaro. vt lit. non conteſt.*

VALETVDINARIVM, locus in quem ægroti valetudinis curandæ cauſſa diuertunt. hinc *Columella lib. 2. c. 1.* Siue alter languidior eſt, in valetudinarium confeſtim deducat, & conuenientem ei cæteram curationem adhiberi iubeat, & lib. 12. c. 3. valetudinaria quoque vel ſi vacent ab imbecillis identidem aperire, & immundiciis liberare, &c. Hinc

valetudinarius Medicus, qui valetudine affectos curat: vel potiùs, qui in valetudinario miniſterio medici fungitur. *Tarruntenus l. fin. de iur. immu.* Et quibuſdam, *ait*, aliquam vacationem munerum grauiorum conditio tribuit, vt ſint manſores, optiones, valetudinarij, Medici, capſarij, & artifices, & qui foſſam faciant, & qui ſequuntur.

VALLVM fidei, *l. ſi quanquam C. de epiſcop. & cleric.* Eſt vallum propriè caſtrorum munitio, *l. deſertores, §. in bello. D. de re militari.* Per metaphoram pro ſumma totius negotij & omni momento, præſidióque non ineleganter vſurpatur.

VALVASORES verbum à vaſſallo deductum: horum autem alij maiores ſiue Regij ſunt, qui ſecundum feudorum gradum obtinent: & à Capitaneis Regni feuda receperunt, qui & vaſſi dominici appellantur. Alij minores, qui ab eis feuda receperunt: alij minimi, quibus ab his tradita feuda ſunt, *lib. 1. tit. 1. §. 4. & tit. 15. & lib. 2. tit. 10. §. 1. Fridericus 1. apud Radeuicum lib. 2. c. 31.* Nos in præſentia & teſtimonio omnium Theutonicorum & Langobardorum, & Epiſcoporum, & laicorum Principum, & Baronum, & valuaſorum omnem iuſtitiam atque conſilium obtulimus, &c. Eorũ in Gallia noſtra qualis conditio ſit, Butelerius in Summa Aurali his exponit verbis: valuaſor dicitur nobilis, qui ſummæ coercitionis, non etiam nundinarum & mercatus ius habet (*Vn Gentilhomme qui a ſeigneurie de haute iuſtice.*) éſtque Baro ne inferior, atque ab eo feudum ſuum obtinet.

VALVASINI, diminutiuo vocabulo dicuntur, modò minores, modò etiam minimi valuaſores, *li. 2. tit. 10. §. 1. & lib. 1. tit. 15.*

VALVÆ, pluraliter tantùm, dictæ quòd intus reuoluantur: ſuntque portæ, geminas partes habentes, *l. 1. de cenſib.*

VAPVLA Papyria, ſubaudiendum lege, vt ſi comminantis pœnam legis Papyriæ. Siſinnius Capito prouerbio dici ſolitum auctor eſt, ſi quando volebant ſignificare, ſe negligere minas aliquorum.

VARII dicuntur, qui dolos nectunt. Contra hos, *Zaſio teſte*, inuentus eſt titulus, de Dolo malo. Cicero laudat Sextilium, quòd in cauſſa non fuit varius.

VARIVS, qui modò vnum: modò aliud dicit. *Card. Zabarella in c. praterea de teſtibus. & c. cum eccleſia Sutrina. de cauſ. poſſ. & propriet. & ibi interpretes Pontificij.*

VARVS dicitur, qui cruribus eſt introrſum obtortis: varius, qui extrorſum. *Vlp. l. 10. in fi. D. de adil. edict.* Quæſitum eſt an varus & varius ſanus ſit, & opinor eos ſanos eſſe. Ouid. 9. Metam.

—tenuique à pectore varas.
In ſtatione manus.

Vari à Græcis ῥαιβοὶ dicuntur: vt varij βλαισοί.

VAS, adis, primò dictus eſt, qui aliquem in iudicio priuato ſiſtendum ſpondebat. Hinc Varr. lib. 5. de ling. Latin. vas appellatus, qui pro altero

Digitized by Google

vadimonium dedit. Conſuetudo erat, cùm reus parum eſſet idoneus, incœptis rebus, vt pro ſe alterum daret. *Liuius libro 3. de Cæſone loquens*: vades dare placuit, vnum vadem trium millium æris obligarunt. *Et paulò poſt*: Tot vadibus accuſator vadatus eſt, reum, hic primus vades publicos dedit. Poſtea verò & is dictus eſt, qui ſponſor erat ſiſtendi aliquem in iudicio publico, vt ex ſuperiore Liuij loco licet colligere. *Acron in lib. 1. Satyr. ſatyr. 1.* vbi hunc verſum interpretatur

Ille datis vadibus, qui rure extractus in vrbem eſt.

Vadibus, *inquit*, id eſt ſponſoribus, à vadimonio: quod promittit is, qui ad iudicium prouocatur, certo die affuturum. vades ideò dicti, quòd qui eos dederit, vadendi habet poteſtatem. Idem cenſuit Porphyrio, quod tamen à quantitatis ratione diſcrepat: prior enim in vado producitur. Quidem in pactis conuentis & mancipiis hoc nominis prius vſurpatum volunt: hincque, *in l. venditionis*, cautum, ne venditor vadem daret, ne emptor vadem poſceret, ſi quando res euinceretur. Vas tamen interdum videtur ſimpliciter pro ſponſore vſurpari. *M. Cicero in epiſt. ad Brutum.* Maximo autem, cùm hæc ſcribebam, afficiebar dolore, quod me cum pro adoleſcentulo ac pænè puero reſpub. accepiſſet vadem, vix videbar quod promiſeram præſtare poſſe.

VADIMONIVM, ſponſio illa quæ in publico & priuato iudicio fiebat: ſumitur & pro conſtituto die, quo qui ſe iudicio ſiſtere debebat. *Hinc apud Cic. pro Quintio*, vadimoniū obire, pro iudicio adeſſe. & Ad vadimonium occurrere, frequentiſſimum apud auctores. vadimonio ſiſtere, *apud Apuleium lib. 9. Aſin. aur* vadimonium promittere, apud Varronem vbi ſuprà. videtur tamen eo vocabulo omnis ſponſio & promiſſio interdum denotari. Hinc illud Thaletis Mileſij, ἐγγύα πάρα δ' ἄτη. quod ſic vertit Auſonius,

Mileti fugiſſe Thales vadimonia alumnus.

VADARI dicebatur is, & cui vadatio denunciabatur, & is qui eam denunciabat. *Cic. in orat. pro Quintio*, vadari vis? promittit. in ius vocas? ſequitur. Horat. ſatyr. lib. 1. ſatyr. 1.

Ventum eſt ad Veſtæ quarta iam parte diei
Præterita: & caſu tunc reſpondere vadato
Debebat.

Ergo qui litem intendere alicui volebant, à Prætore poſtulabant, vt eum vadari liceret. Plaut. in Aulul.

Pulmētum pridem ei eripuit miluius
Homo ad Prætorem plorabundus deuenit.
Inſit ibi poſtulare, plorans, eiulans.
Vt liceret miluium vadarier.

de Euclione loquitur. Eſt autem vadari, vades poſtulare, id eſt, locupletes fideiuſſores, qui aliquem certæ pecuniæ ſponſione vadimonium obiturum præſtabat. Hinc *Liu. li. 3.* Tot vadibus accuſator vadatus eſt reum.

VADATIO, denuntiatio erat illa quæ fiebat, vt iam dictum.

VASIS legatis, non ſolùm ea continentur, quæ aliquid in ſe recipiant, edendi bibendíque cauſſa parata, ſed & quæ aliquid ſuſtineant. Et ideo ſcutellæ vel promulſidaria repoſitoria quoque continebantur. *l. 19. §. argento. D. de aur. arg.* vaſorum enim generalis appellatio eſt, Dicimus vaſa vinaria, vaſa naualia. Hinc

VASCVLARIVS, qui vaſa conficit, *l. 20. §. vlt. D. de præſcri. verb. l. pen. D. de aur. arg. l. vlt.* D. *de oblig. & actio.*

VASARIVM, Alciatus elucidans *l. inter domum. D. de verb. ſig.* exponit eſſe præmium, quod reducibus magiſtratibus, propter geſtum apud exteros honorem, impenditur. vaſarium autem, vt veſtiarium, calceariū dicitur, hoc eſt, vaſorum ſupellex.

VASSVS, generali nomine dicitur cliens, qui pro beneficio accepto fidem ſuam auctori beneficij obligauit: cuius vocabuli origo Germanica eſt, pro

Digitized by Google

eſt, pro quo vulgatum illud Beneficiatus.

Vaſſus REGIVS, qui datum à Rege beneficium obtinet *Aymoinus lib.* 5. *c.* 56. Abbates etiam & Regni Primores ac vaſſi Regij ſe illi commendauerunt, & ſacramento, ſecundum morem, fidelitatem promiſerunt. *Item in legib. Baioar. tit.* 3. Siue Regis vaſſus, ſiue ducis, omnes ad placitum veniant. Hinc

VASSALLVS, [illegible] diminutiuo nomine, inferioris ordinis cliens, id eſt, qui in vaſſi fide & clientela eſt. Sunt qui à Germanico *Gueſſel* deducant, quo nomine ſocius, comes, commilito ſignificatur. Fortaſsè tamen in primitiuis potius, quàm in deriuatiuis etymologia quærenda eſt. *qua de re copioſè in Diſput. Feud. exponit Hotom.* Deinde Ioannes Auentinus *lib. hiſtor.* 7. Geſalos Germanicè nominat, quos Latinè verberones interpretatur, genus hominum nouæ ſuperſtitionis, qui ad vmbilicum nudati flagris & verberibus ſeſe in publico pro templis atque aris cruentabant. *Naucler. Gener.* 45. Flagellabant (*inquit*) ſe bis in die, & ſemel quilibet clam in nocte & de licentia vxoris ſuæ & depoſitis veſtimentis habentes in modum branchæ camiſias à femore ad talos protenſas. Tanta erat multitudo, quòd nemo poterat numerare.

Vaſſallus PER SACRAMENTVM, qui propriè vaſſallus eſt, & domino per iuſiurandum ſuam fidem aſtrinxit. *lib. Feu.* 2. *tit.* 47. Dici poteſt vaſſallus iuratus: vt ei qui iniuratus eſt opponatur, qui neque fidelitatem neque ſeruitium debet, De quo *lib.* 2. *tit.* 24. *§.* Sunt enim (*ait*) quædam feuda ita data, vt pro his fidelitas non ſit præſtanda. *Idem libr.* 2. *titul.* 3. *§.* 4.

VASSALLAGIVM, vaſſalli obſequium. Itaque homagium & vaſſallagium pro ſynonymis vſurpãtur: *vt in Neapol. conſt. lib.* 2. *tit.* 36. Si quando aliquis fuerit ab aliquo de homagio impetitus, &c. Et *in extremo*: Quæ omnia in militibus & baronibus de vaſſallagio conuentis volumus obſeruari. *Et apud Petrum de Vineu, lib.* 1. *epiſt. c.* 9. Abſoluentes eos ab omni fidelitate vaſſallagij ſeu homagij iuramẽto. Dicitur & VASSATICVM, *vt in Frag. Theodulpi*: Pipinus rex tenuit placitum ſuum in Compẽdio, ibique venit Thaſſilo Dux Baioariorum in vaſſatico ſe commendans: & per manus ſacramenta iurauit, & fidelitatem promiſit Regi Pipino, & filiis eius, quòd recta mente & firma deuotione ſicut vaſſallus dominis ſuis eſſe deberet.

VASSALLITIVM, clientela vaſſalli. *Rhegino lib. Chro.* 2. *anno* 852. Berengarius cum filio ſuo Adalberto Regiæ ſe per omnia in vaſſallitiũ dedit dominationi.

VATII ſunt, qui pedes extrorſus obtortos habent: iidem, vt arbitratur Budæus, qui valgi. *Meminit Iuriſconſult. in §. quæſitũ eſt l. item Offilius de æd. ed. Var. li.* 2. *de re ruſt. de equib. loquens*: Sint cruribus rectis, ac potius varis, quàm vatiis. id eſt, in ſe potius & introrſus intortis, quàm extrorſus, Valgos (*inquit Feſtus*) Aurelius intelligi voluit, qui diuerſas ſuras habent, ſicut è contrario vari dicuntur incurua crura habentes.

VBI, in proprio ſignificatu nullam parit conditionem, *l. ſi ita ſcriptum. §. fi. D. de leg.* 2.

VBIQVE, pro vbicunque, *Iauol. l. in leg.* 77 *ff. de contra. empt.* In lege fundi vendendi lapidicinæ in eo fundo, vbique eſſent, exceptæ erant. *Paul. l. quod niſi.* 20. *in fin. ff. de oper. liber.* Non eſſe iniungendam neceſſitatem liberto vbique eum ſequi. *Sic l. vrbana familia.* 166. *ff. de verb. ſigni.* veluti is qui ruſticarum rerum rationes diſpenſet, vbique habitet, non multum abeſt à villico ſic enim in eo loco legendum videtur, non ibique, *vt in vulg. C. habetur.* alioquin ſibiipſi contrarius videbitur Iuriſconſultus.

VDONES, vide Odones.

VECTES, baculi ſunt validi, per mediam machinam traiecti, qui-

Digitized by Google

bus manu ductis machina dum verſatur funem ductarium aduoluit. Ab his vectibus Vectiarij dicti ſunt, qui torcularia premunt vectibus.

VECTIGAL generaliter dicitur quicquid fiſco vel Reipub. imperij nomine præſtatur. itaque ſtante Repub. etiam ſtipendium, quod in pecunia numerata pendebatur, vectigalis nomine continebatur. Vectigalium autem tria erant genera: Decumarum, quæ ex frumento, vino, oleo & frugibus minutis exigebantur: Scripturæ, quæ ex paſcuis: Portorij, quod ex mercibus exportandis vel importandis recipiebatur *Vlpian. l. 17. D. de verb. ſign. ſic.* Cuiuſdam etiam vectigalis meminere *Vlpia. l. ſi quis pro uxore: in princip. de don. int. vir. & uxor. & Alfen. Var. in leg. Cenſoria. de ver. ſign.* quod pro perſonis in itinere præſtari ſolebat. Publica vectigalia intelligere debemus, ex quibus vectigal fiſcus capit: quale eſt vectigal portus, vel venalium rerum, item ſalinarum & metallorum, & piſcariarum. *Sic in l. ſed & hi. 13. &c. D. de pub. l. 103. de verb. ſign.* Propriè autem & ſpeciatim Vectigal dicitur, quod fiſco vel Reipublicæ portorij nomine penditur: id eſt, pro mercibus, quæ vel inuehuntur, vel euehuntur. quod ἐξαγωγικὸν Iuſtinianus vocat in edicto de Alexandrinis, & Strabo libr. 17. in Alexandria vectigalia alia ἐξαγωγικὰ, alia εἰσαγωγικὰ facit. Veteres autem etiam in priuatorum prouentibus hoc verbo vtebantur, pro compendio ſcilicet, quod inde habebatur. *Paulus l. 59. D. de uſufruct.* Cæſæ harundinis vel pali compendium, ſi in eo quoque fundi vectigal eſſe conſueuit, ad fructuatium pertinet. *Sic apud Ciceronem in Paradox.* Ex meo tenui vectigali (id eſt, agrorum mercedibus, ſiue reditibus) detractis ſumptibus cupiditatis, aliquid etiam redundabit.

VECTIGALES agri ciuitatum, ſeu municipiorum, ſunt qui in perpetuum locantur, id eſt, hac lege vt quandiu pro his vectigal pendatur, tandiu neque ipſis qui conduxerint, neque his qui in locum eorum ſucceſſerint, auferri eos liceat. & ſic ſemper in iure intelligi debent, aliàs emphyteuticarij dicuntur. Non vectigales ſunt, qui ita colendi dantur, vt priuatim agros noſtros dare ſolemus, *l. 1. D. ſi ager. vectig. l. 11. §. 1. D. de pub. l. 71. §. vltimo. D. de legat. 1.* Ita Vectigalem fundum & vectigale prædium accipe, *in l. 1. D. de condict. triticiar. l. 16. in fi. D. de pignorat. act. l. 16. D. de ſeruitutibus. l. 4. finium. D. fin. regund. l. 1. D. quibus mod. vſusfruct. amitt. l. 7. D. comm. diuid. l. 23. §. 1. D. de aq. & aq. plu. l. 5. §. bonorum. D. vt in poſſ. legator.*

Vectigales agri apud alios auctores, ſtipendiarij aut tributarij intelligi debent, qui ſcilicet ex hoſte capti, pop. Ro. vectigalibus ſubiiciebantur, mancipibúſque vel in ſingula luſtra, vel in annos centenos locabantur, vt *Hyge. in lib. de Limitibus conſtituendis docet.*

VECTIGALIS actio, quæ de vectigali fundo poſſeſſoribus propoſita eſt, *l. 15. §. ſi de vectigalibus. D. de dam. infect. l. 66. D. de euictionibus.* proprias enim Prætor his in rem propoſuit actiones, loco domini eos habẽs, licet domini non ſint, *l. 1. D. ſi ag. vectig. l. 5. in fin. D. arbor. furt. caſ.*

VECTIGALEARII, iidem qui publicani & telonæ.

VECTVRA tam iumentorum, quàm camelorum & nauium eſt, *leg. 26. D. de pet. hæred. l. 62. D. de rei vind. l. 15. §. item cum quidam. D. loca. l. vlt. D. de leg. Rhod. l. 52. §. ſi quis ex ſociis. D. pro ſoc. l. 39. §. 1. D. de leg. 1. l. 13. §. ſi fructibus. D. de act. empt.*

VECTORES dicuntur, qui naui vehuntur, *l. 1. §. fi. l. 3. §. 5. D. naut. cau. ſta. l. 1. D. furt. aduerſ. naut. l. 2. in princ. & §§. ſequent. D. de leg. Rho. de iact.* Græcis ἐπιβάται dicuntur l. 4. de legib. naual. ἐὰν δὲ τῷ ναυκλήρῳ αἱ τιμαὶ κατεπίγωσιν οἱ ἐπιβάται τὸ πλεῖον, &c.

VEGETARI, pro recreari, ſiue ſanum tueri, *apud Imp. Conſtantinum. l. 4.*

l.1.de cuſto.reor. Nec verò, inquit, ſedis intimæ tenebras pati debebit incluſus, ſed vſurpata luce vegetari.

VEHICVLA, carruchas interpretantur Impp. *l.unic.C.de hono.vehicul.libr.*11. eo verbo vſus eſt auctor feudor. *ca.vnic. §. mercator. de pace tenen.in vſib.feud.*

VEL, *ait Feſtus,lib.*19. conligatio eſt diſiunctiua, ſcilicet earum rerum, quæ natura diſiunctæ ſunt: in quibus Aut, coniunctione rectius vtimur, vt Aut dies, aut nox, ſed earum quæ non ſunt contrariæ, quæ eligatur, nihil intereſt.

Vel polyſemum eſt, quandoque enim emendationis nota eſt, *l.bona fid. D.de noxalib.* aliquoties pro, & *l. ſæpè.D.de verb.ſign.l.cùm quidam.D.eo. tit.* aliquando alternatiua vox eſt, *c. inter cæteras, extra de reſcri.* Interdum pro ſaltem ponitur, *leg. multum. D. de hæred. vel actio. vend.* plerunque ponitur pro etiam, *leg. quod ſi Epheſi.ff. de eo, quod cert. loc. & §. per occaſionem.de nupt.conſti.*22.& cum dicimus, vel illius teſtimonio, id eſt, illo teſte. Aliquando negandi vim habet, *vt leg.ſi de tua.C.de don. inter vir. & vxor.* Sæpiſſimè etiam ponitur pro quando, *l.2.C.de iu.dot.l. 1. §. imbre. D.de aq. & aq. plu.* Quandoque etiam ponitur pro veluti, & ſimilitudinis nota eſt, *l.pen.D. de fideiuſſ.* Quandoque quantitatis ſignificatiua eſt, *l. planè.§.1.D.de leg.1.* Quando autem diſiungat, an non, diſcutit Bartol. *l. ſupra iter. D. de aqu.& aqu.plu.arcend.*

VEL CÆTERIS, formula in feudi conceſſione quid ſonet, docent Interpretes, *rub.de eo,qui ſibi, vel hæred.ſuis,in vſib.feud.*

Vel cæteris quos ſecum habet, formula, *in l.qui iuriſdictione.ff. de iuriſd.* coniungit, vt ex lectione eius legis conſtat, *& vide c.1.extra vt lite non conteſt.& ca.2.de dol.& contum.*

VELA appellabantur, quæ in ædibus vel vmbræ gratia, vel arcendi frigoris ventíque excludendi cauſſa obtendebantur. *l.17.§.quæ tabula.D. de actio.empt.l.41.§.item hoc prohibetur de legat.1.l.12.§.ſi domus.ff.de inſtr. vel inſtr.* vbi etiam vela cilicia ideo parari ſcribitur, ne ædificia vento vel pluuia laborent. Martial. lib.14. Epigramm.

Sit licet & ventus, te tua vela tegent.

Seneca lib.4.Natur. quæſtio. Itaque quamuis cœnationem velis ac ſpecularibus muniant, & igne multo doment hiemem. *Suetonius in Calig.cap.* 26. Reductis interdum flagrantiſſimo ſole velis, emitti quenquam vetarent. *Tertullianus in lib. de habitu muliebri*, de Parthis & Medis loquens: Sed & parietes Tyriis & hyacinthinis & illis regiis velis, quæ vos operosè reſoluta transfiguratio pro pictura abutuntur. Sic velum in meniano immiſſum, *in l.2.§.cum quidam.D.ne quid in loc.pub.* & cubicula obductis velis opaca. *apud Plinium libro ſeptimo Epiſtolarum ad Cornutum.* Foribus etiam obtendebantur vela, *Suetonius in Claudio*: Prorepſit ad ſolarium proximum: intérque prætenta foribus vela, ſe abdidit, *Lamprid. in Heliogab.* Qui ſubito militum ſtrepitu exterritus, in angulum ſe condidit; obiectíque veli cubicularis, quod in introitu erat cubiculi, ſe texit, *ſic l. 5. Cod. de naufrag.* leuato velo, id eſt, patente velo, aperta fore. Suidas: παραπέτασμα, παρακάλυμμα, παράπλασμα, τὸ λεγόμενον βῆλον.

VELAMENTVM, *in l. cum duobus.52.§.ſi coeunda. Dig. pro ſocio.* quod velat, & ſupplet. Si in coeunda, *inquit Vlpianus ex Celſo*, ſocietate, artem operámve pollicitus eſt alter, veluti cùm pecus in commune paſcendum, aut agrum politori damus in commune quærendis fructibus, nimirum ſibi etiam culpa præſtanda eſt. precium enim operæ artis eſt velamentum: Id eſt (*vt exponit Duarenus*) pecunia quam accipit is qui operam confert, ſupplet & velat quod in arte vel opera deeſt: ideò que pecuniam conferenti de culpa

tenetur qui operam confert. Velo (*vt vult Hotomanus*) Pretium quod artifex accipit, velat atque abſcondit ipſius artem, facítque vt nulla eius ratio ducatur: Sítque ille qui pecuniam contulit non minus quàm hic ſocietatem iuuet, ac eius pecunia loco operæ ſit. Cuiacius Leuamentum legit & illud. Pretium operæ artis. *κατ' ἀσυνδετον* dictum à Celſo putat: vt ſit ſenſus, In ea etiam ſocietate, quam quis ita contraxerit, vt ipſe pecuniam, alter artem, operámve conferret, ab ipſo culpam præſtari, quod æſtimatio, ſiue pretium artis, vel operæ ei ſit leuamentum non mediocre, atque adeò quod ita contracta ſocietas, ipſius quoque vtilitatem reſpiciat. Et ita videtur intellexiſſe Iuſtinian. *§. de illa ſanè. Inſtit. de ſocietate.* Vide Leuamentum.

Velamentum, pro prætextu, vel colore quæſito poſuit conſtitutio principalis. *l. velamento, C. de poſtul.* Velamento abſentiæ patroni cauſſæ, rurſus ad finitas quæſtiones quis fruſtra redire conatur, *ſic l. 1. C. de quib. mun. vel præſta. velo leuato. l. de ſubmerſis. C. de naufr. libr. 11.* eſt ſummariè & de plano, nulla iudicij ſolemnitate adhibita.

VELATA mulier, *c. vlt. 24. diſt.* & velata ſponſa ibidem, *vbi vide Archid.*

VELABRVM, locus in quo vela obtendebantur, ſub quibus olearij vendere ſolebant. Velabra, etiam ventilabra eſſe ait Feſtus *vt refert Adrian. Turnebus lib. 3. Aduerſariorum capit.* 5. idque imminuto vocabulo, ex trita videlicet ſyllaba.

VELLEIA lex, vide Catalogum legum.

VELLEIANVM Senatuſconſultum, *vide Sc. Velleianum.*

VELVT, improprietatis vel fictionis nota eſt. Sic Velut hæredes dicuntur bonorum poſſeſſores, & cæteri honorarij ſucceſſores, quoniam hæredes ſola lex vel conſtitutio principis facere poteſt, *l. 1. D. de poſſ. hæred. §. quos autem. Inſtit. de bon. poſſeſſ.* Peculium veluti patrimonium eſſe dicitur, *l. 32. §. 1. l. 39. D. de pecul.* quoniam patrimonium ſubiectæ alieno iuri perſonæ non habent. Sic

Veluti poſſeſſor iuris dicitur, *l. 16. §. penultim. l. 18. §. ſi quis. D. de pet. hæred.* quoniam iuris poſſeſſio propriè nulla eſt. Pari ratione & Interdicta veluti poſſeſſoria de iuribus prædiorum conſtituta dicuntur, *l. 20. de ſeruitutib.* Et velut longa poſſeſſio, quæ vſu nititur, qui in rebus incorporalibus poſſeſſionis vicem repræſentat, *l. 5. § pen. D. de itin. actúque. 2. D. de ſeruitutibus.*

Velut Mutiana cautio, *in l. 71. D. de condition. & demonſtr.* quæ ad exemplum Mutianæ comparata & introducta eſt.

Velut vti poſſidetis interdictum, pro vtili interdicto, *in l. 2. §. proponitur. D. de ſuperficieb.*

Velut pacto tranſegiſſe dicitur, qui contentus fuit pignora in creditum poſſidere, *l. 13. § ſi pignora.* D. *de re iud.*

Veluti plerunque verum exprimit. *l. precibus. C. de impuber.* Similitudinis etiam nota eſt *l. 2. § hac verba.* D. *de interdict. § ſicut. Inſtit. de ſatiſd. tut.* Exempli quoque ſignificatiua eſt, *l. qui reſtituere. D. de rei vind.*

VENAS aquarum, *in l. ſi in meo 21. D. de aqua. & aq. plu.* accipere debemus meatus ſubterraneos. Sic Venas fontis, *leg. 34. in fin. D. de ſeruit. ruſt.* & Venas putei, *l. 24. § fin.* D. *de damn.* Sic diximus. Venas metallorum, & lapidicinarum, *in l. 13. § inde eſt. D. de vſufruct.* Et venas ſaxorum, *l. 2. & l. 10. de metall. C. Th.* Et Venas ferri, *in l. 1. de fabricenſib.* vbi falsò Venerabilis, pro venæ nobilis legitur. ita enim emendandum *ex l. 2. C. Th. eod. tit. & ex Caſſiodor.* Seculis ſuis producit nobilis vena primarios. Græci *ἀπεσαδὴν, καὶ καθαρὸν, ἀλ χρυσὸν λυόμενον τῷ πυρὶ καὶ χωριζόμενον.*

VENALIS ſententia, quæ precio fertur, *l. venales. C. quando prouoc. non eſt neceſſ.* Sic eodem ſenſu Venalitatem dixit Leo Imp. *l. vnic. in fin. C. de me-*

Digitized by Google

de monop. venalis poſſeſſio, *l.* 1. *C. rerum permut.* quæ vendenda proponitur.

VENALIVM nomen, *quemadmodum Quintilia. lib.* 8. *cap.* 1. *ſcribit*, cùm commune ſit omnibus rebus, quæ mercis numero habentur, tamen peculiariter ſeruis nouitiis tribuitur, *l.* 11. D. *de neg. geſt. Seneca lib.* 4. *de Benefic. cap.* 12. Mercator vrbibus prodeſt, medicus ægrotis, mango venalibus. *Idē li.* 11. Detrahisveſtiméta venalibus, ne quæ vitia corporis lateant. *Plin. lib.* 35. *cap.* 17. Eſt & viliſſima, qua Circum præducere ad victoriæ notam, pedéſque venalium trans mare aduectorum denotare inſtituerunt maiores. Et ſic Cicero quod in oratione poſt Reditum dixit, de grege venalium, in Oratione Piſoniana diſertè de grege nouitiorum dixit. *Quintilianus* Declamation. 338. Cùm fortè videret puerum venalibus interpoſitum, & cognouit, & adgnitus eſt. *Sueton. in lib. de clar. Rhetorib.* venalitij cùm Brundiſij gregem venalium naui educerent, formoſo & pretioſo puero, quod portitores verebantur, bullam impoſuere. Inde

VENALITIA familia, quæ venalis eſt, *l. ſed ſi.* 31. §. *fin. Dig. de donat. inter vir. & uxor. Sueton. in Auguſt. ca.* 42. Magna verò, ait, quondam ſterilitate ac diffi ili remedio, cum venalitias, & laniſtarū familiàs vrbe expulſiſſet. Sícque ſumitur venalitia in plurali, *l.* 5. §. *fin.* D. *de iur. delib.* Qui poſſit (*inquit Vlpianus*) etiam ea quæ nimium ſumptuoſa ſint, veluti iumenta, aut venalitia, item ea quæ mora deteriora fiunt, vendere.

VENALITIVM, *l.* 4. *C. de proximis ſacr. ſcrin.* accipitur pro vectigali rerum publicè venalium: quidam Galliæ populi vocant *leide*. Superindictum, inquiunt Impp. non timeant, venalitium non petantur, ſolúmque canonicæ indictionis præſtet tributum.

VENALITIARII mangones, id eſt, mancipiorum negotiatores, qui ſeruorum negotiationem exercent, *leg.* 207. D. *de verb. ſignific. l.* 1. *Digeſt. de tributa.* Hos venalitiariam vitā exercere Vlp. dixit, *l.* 63. §. *fin.* D. *de leg.* 3. vocantur etiam venalitij, *leg. vltim. D. de ædilit. edict.* vbi quod Ex venalitio, Baſilica, παρὰ σωματεμπόρου: Cicero pro Cornelio: Multi venalitij mercatoréſque.

VENALITAS, *l. vnic. ſub fi. C. de monopolis.*

VENATIONES dicebantur ludi. in quibus feræ magno diſcrimine ab iis qui depugnabant, conficiebantur, *l.* 1. §. *beſtias.* D. *de poſtul. leg. ciuitatibus.* 122. *D. de legat.* 1. Hinc

VENATORIVS ludus, genus illud pœnæ *apud Vlp. l. aut damnum.* §. *fi. ff. de pœnis.*

venationem reditui connumerat Vlpianus, *lege nona*, §. 4. D. *de vſufruct.*

VENATIO etiam μεταφορικῶς ad alia transfertur. nam pro adulatione ſumitur, *capit. ne quid.* 11. *quæ.* 3. Hinc venari auram popularem dicimus, id eſt, captare.

VENATORES & aucupes vtrum in vrbanis, an in ruſticis ſeruis contineantur, poteſt dubitari. Sed dicendum eſt, Paulo tradente, vbi paterfamiliàs moraretur & hos aiebat, ibi eos numerari, *l. ſeruis vrbanis.* 99. *de legat.* 3. Sic

venatores ſerui, & venatorium inſtrumentum, *l.* 12. §. *ſi in agro. ff. de inſtru. quæ lega. & apud Paulum lib.* 3. *Sentēn. tit.* 6.

VENDICO, vide vindico, nihil enim differunt.

VENDERE pro emere poſuit *Iulian. l.* 7. §. *qui bona. ff. pro empt.* & contrario emere pro vendere poſuere Imp. *l. vnic. Cod. ſi ſeruus extero emi.* Vnde & meritò dixerit *Gaius l.* 19. *ff. de act. empt.* veteres, ait, in emptione venditionéque appellationibus promiſcuè vtebantur: id eſt, & in locatione, & conductione, *vt eſt legendum in l. ſeq.* Nec enim, *inquit Cuiac. Obſ.* 9. *cap.* 15. emptionem pro ven-

Digitized by Google

ditione, vel emptorem pro venditore, nec è contrario vt acciperent: ita locuti ſunt: ſed locationem venditionem appellarunt ſæpè, & conductorem emptorem, ſiue redemptorem, vt mercedem ſiue penſionem, pretium, quia locatio & conductio proxima eſt emptioni & venditioni, eiuſdémque regulis conſtat. *Hygen.2.de limitib.conſt.* Mancipibus ementibus, id eſt, conducentibus in annos ſingulos. *Feſtus:* Venditiones olim dicebantur Cenſorum locationes.

Vendendi verbum ad omnem alienationem in lege XII. Tabul. pertinere docui, *lib.4.Vet. Iuriſprud.l.3.* Verba legis hæc ſunt: PARENTIBVS LIBEROS TER VENDENDI IVS, ATQ. POTESTAS ESTO, quod quando parentibus liceat, *docui ex l. ſ. Cod.de patr.qui fil.diſtrax.*

VENDIBILE, quod facilè vendi poteſt. & quod vulgare, vulgóque gratum.

VENDAX, qui facilè vendit, *apud Catonem:* Patremfamiliâs, inquit, vendacem non emacem eſſe oportet, *titul.2.ad finem.*

VENDITVM rectè dicitur etiam quod in dominio venditoris manet, non autem alienatum, *leg.67.D. de verb.ſignif.* Falſum igitur eſt quod quidam aiunt. vendere eſt iuſto pretio rem dare. Nam dare eſt dominium transferre. *§. ſic itaque. Inſtitut. de action.*

VENDITIO in aſſem, *apud Modeſt.in l.Titius. D. de quib. mod. pign. vel hypo.* intelligitur, *vt Alciatus ſenſit,* cùm quis tanti rem pignerauerit, & quanti vendi poterat, *capit.33.libro ſecundo Parergωn.*

venditio perfecta dicitur, quam ſecuta eſt traditio, *§.vendita Inſtitut. de rer.diuiſ.* proin, vt pro non facta cenſeatur, ab ea recedi poteſt nudo conſenſu, *l.ab emptione.D.de pactis,l.1. D.de peri.& commod.rei vend.*

VENENVM *τὸ μέσον ἐστι.* ideóque venenum qui dicit, *ait Gaius*, adiicere debet, vtrum malum, an bonum; nam & medicamenta venena ſunt: quia eo nomine omne continetur, quod adhibitum, naturam eius cui adhibitum eſſet, mutat: cùm id quod nos venenum appellamus, Græci φάρμακον dicunt. Apud illos quoque tam medicamenta, quàm quæ nocent, hoc nomine continentur: vnde adiectione alterius nominis diſtinctio ſit admonet nos ſummus apud eos poetarum Homerus. nam ſic ait: φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά, *leg.236 D.de verbor.ſignificat. leg. 1. §.perſuadere. D.de ſer. corrupt.l.3.§.1.D.de ſicar.* vnde *apud Ciceronem lib.3. Offic.* vbi vulgò, Qui vinum fugiens vendit ſciens, in vetuſtis codicibus legi teſtatur Briſſonius, venenum fugiens, id eſt, medicamentum. *Non.Marcell.* Medicinam, *ait*, & venenum dicimus: tractum à Græcis, qui venenum φάρμακον appellant, quòd antiquorum exemplis comprobat. Similiter *Seruius in 1.Georg.* ad illa verba, Ille malum virus. Benè, ait, addidit malum, ad diſcretionem. nam virus & bonum & malum eſt, ſicut venenum, quod idem eſt. Venit autem à Græco. Nam illi φάρμακον medium habent, id eſt, bonum & malum. Inde adeò eius veneni quod nocet, mali adiectione diſtinctio ſit, *leg. 9.D.ad leg.Aquil.l.35.§. veneni mali. ff.de contra.empt.l.7.ff. de lege Pomp. de parri.l.4.§.1.fam.erciſc.* Et huiuſmodi venenum Quintilianus Declam. 350. interpretatur potionem mortis cauſſa datam. Hinc

VENENARII, intoxicatores, & qui venena miſcent, *l.29.§.venenarij ff.de pœn. Tertullian. in Apologet. cap.43.* Nam ſi qui fortè verè de ſterilitate Chriſtianorum conqueri poſſunt, primi erunt lenones, perductores, aquarioli, tum ſicarij, venenarij, magi. *Idem in lib. de pudicitia.* vt tragœdias omittam, ſciunt hodie venenarij, ſciunt magi. *Suetonius in Neron. cap.33.* Britannicum veneno aggreſſus eſt: quod acceptum à quadam Locuſta venenariorum indice, cùm opinione tardiùs cederet, ventre modò Britannici moto, mulierem ſua manu verbe-

verberauit, arguens pro veneno remedium dediſſe. *Quod idem Cornelius Tacitus lib.12. refert. Vtitur etiam hoc verbo Iulius Firmic.lib.6.cap.19.* Hæc eo pluribus exemplis confirmauimus, quòd in huius verbi interpretatione lapſus eſt Baptiſta Pius in poſterioribus Annotationibus.

VENERARI verbum compoſitum ex venia,& orando, *ait Feſtus libro 19.*

VENERABILES domos locóſque in conſtitutionibus recentiorum Imperatorum exaudire oportet, eccleſias,xenones prochotrophia,noſocomia,brephotrophia,orphanotrophia,& alia id genus, *leg.18.l.19.Cod. de ſacr.ſan.eccleſ.l. 33. l. 37. C.de epiſc. & cler.* quorum verborum interpretationem ex epitome Iuliani patritij in Nouellam Iuſtiniani Imper.7.verſic.καὶ πρὸς γ. ſic adſcribemus: Xenodocheon, ait,locus eſt venerabilis,in quo peregrini ſuſcipiuntur. Prochotropheion,locus venerabilis,vbi pauperes, & infirmi homines paſcuntur. Noſocomium, locus venerabilis, in quo ægroti homines curantur. Orphanotropheon,locus venerabilis,in quo parentibus orbati pueri paſcuntur. quod & Moſchopul.probat, περὶ σχεδῶν. Orphanotropheon exponens, ἔνθα οἱ ὀρφανοὶ τρέφονται. Ait præterea Iulianus: Gerontocomium locus, in quo pauperes, & propter senectutem ſolam infirmi homines curantur,Brephotropheon, locus venerabilis, in quo infantes aluntur. Hactenus Iulianus.

VENIA ætatis, beneficium, indulgentia,permiſſio, *C. de his qui veniam ætat.impetr. per totum.* Hæc aufert aliud beneficium,nempè, Reſtitutionis in integrum,*per Bart.ibidem.* Venia tamen in actione edicti, de in ius vocando, non eſt intelligendus generalis ille permiſſus magiſtratus, cùm poſtulanti iuſtitiam decernit citationem, vt aduerſarius in ius vocetur. Nam venia eſt ſolemniter impetranda aduerſus perſonas reuerendas, hoc eſt, primùm deſignanda eſt qualitas perſonæ, quænam reuerentia illi debeatur: deinde ſumma controuerſiæ eſt exponenda, quare velit talem perſonam conuenire in iudicio: tum ſi iudex cauſſa ſummatim cognita, permittat reum vocari in ius: dicitur impetrata venia id fieri,& in actis deſcribendum eſt.

VENIENTANI, ſiue vt in vulgaribus Veientani,numerantur ab Vlpian.*in l. 19. §. penultim.de aur. & arg.leg.* inter lapillos non pellucidos. *Plinius lib. 37. capit. 10.* gemmam appellat. Veientana,*inquit*, Italica gemma eſt. Veiis reperta, nigram materiam diſtinguente limite albo.

VENIRE ad iudicium, *vt in leg. ſi cum iudici. in fin. D. ſi quis cautio.* Item ſecum poteſtatem agendi facere, *vt in leg. etſi poſt tres. Digeſt. eod. tit.* Item, Ire in ius. Vel ſicut nunc loquimur, comparere in iudicio. Stare iuri,& cætera id genus,ad reum referuntur. Sed exhibere reum, *d. l.ſi eum iudicio in princip.* Item ſiſtere reũ, ad fideiuſſorem pertinent. vtrumque autem complectitur Cautio iudicio ſiſti, ſiue quis pro ſe ſiue pro alio promittat. Cuius oppoſitum eſt, promiſſionem deſerere. Nos nunc dicimus. Cautionem de ſtando iuri. Quæ omnia incautum fallere poſſent,ſicut Accurſius errauit.

VENTER,pro muliere prægnante. *leg. 1. §. D. de vent.in poſſeſſ. mitt.* Hinc ventrem mittere in poſſeſſionem hæreditatis,id eſt,mulierem prægnantem,quæ hæredem ſe parituram adſerit, *leg.2.in princ. de vent. in poſſ. mit.* Itaque ventrem *in l. Ventre. 84. D.de acq.hæred.* interpretatur Alciatus ibidem in legis ſumma pro poſthumo,cuius ſententia vera eſt.

Ventrem ferre,prægnantem eſſe,*l. inteſtato.D.de ſuis,& legitim.§.mulier. in authen.de reſtitut.*

Ventrem facere paries qui intumeſcit, qui procumbit, qui proiectus eſt, Alfeno dicitur, *l.17. D ſi ſeruit. vindic.*

VENTRALIS,ſeu, ventrale, faſcia, eſt, vt Palamo, & Paulus in

Gloſſis exponunt, ſic dicta, quod ventrem operiat. Aliæ Gloſſæ, ventrale, κοιλιοδέσμιος, φοῦνδα. Alij tegumentum ventris exponunt, in quo res leuiores poni ſolent. *Et ita ab Adriano Imp. l. diuus. Digeſt. de bon. damn.* pro funda, id eſt, crumena ventralis accipitur. Nummulos (inquit) in ventralem, legendum ventralem *Plin. lib.* 8. *cap.* 48. Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra ſicut villoſa etiam ventralia, *Idem lib.* 27. *cap.* 7. de abſinthio loquens, Arcet inguinum tumorem in ventrali habitum. Eodem ſenſu Latini fundum & profundum dixerunt. *Macrobius*: Demiſſa in fundũ (*ſic habent teſte Cuiacio li. veter.*) pauperem manu, paucos denarios protulit. *Caper. Grammaticus*. In profundum nummi, vel in arcam conduntur.

VENTILARI cauſſa dicitur, *l.* 6. *Cod. pro ſocio.* cum de ea dubitatur, tractatur, & agitatur: De ſocietate apud veteres dubitatum eſt, ſi ſub conditione contrahi poteſt, &c. ſed ne ſimili modo apud poſteritatem, ſicut apud antiquitatem huiuſmodi cauſſa ventiletur: ſancimus, &c. Alio ſenſu ſerui dicuntur mortui domini cadauer ventilare, *leg. vnic. §. ſed & qui. Cod. de Lat. lib. tol.* id eſt, thure, *vt exponit Irnerius.*

VENTOSVS dies, in quo flat ventus, *apud Vlpianum, leg. qui ac cidit. §. penult. ad leg. Aquil.* Siquidem die ventoſo id fecit, culpæ reus eſt. Nam & qui occaſionem præſtat, damnum feciſſe videtur.

VERBERARE, eſt cum dolore cædere: pulſare, ſine dolore. *Vlp. in leg. lex Cornelia. §. 1. Dig. de iniur.* Deſeruit autem ſubiectæ materiæ potius, quàm proprietati verborum. nam plerunque confunduntur, *leg.* 4. *§. ſi cum ſeruum. Digeſt. de bon. rapt.* vide Pulſare.

VERBERARE, dicitur abuſiuè, & qui pugnis cæciderit, *Vlp. in l. Item apud Labeonem. D. de iniuriis.*

VERBERA ſeruilia, *leg.* 12. *Digeſt. de iur. fiſc. interpretatur Briſſonius libro* 3. *cap.* 9. *Antiq.* flagra, flagella, lora, quibus ſeruos rumpi ſolitos conſtat, *leg. ſed ea eſt quæſtionis. §. pen. & l. item apud §. adijcitur. Digeſt. de iniuriis. & ex veteribus comœdiis.*

VERBVM varro à veritate deduci vult, quod verum nos loqui oporteat. *Vide Bar. in leg. Gallus §. item credendum. Dig. de lib. & poſthu.* verba autem pro re & ſubiecta materia accipi debent, *leg. damni infecti quidem, Dig. de damn. infect. Alciat. reſponſ.* 46. *num.* 2. *Bald. l.* 2. *C. commo. idem in rubr. C. de contr. empt. q.* 9.

verba notæ ſunt paſſionum animi & voluntatis, *leg. Labeo. D. de ſupellect. leg. l. ille aut ille. §. in verbis. & l. non aliter. ff. de leg.* 3.

verbis contrahi obligatio dicitur, quæ per ſtipulationem concipitur: quia non quibuſuis verbis contrahebatur, ſed ſolemnibus duntaxat, & certis: quorum formulæ à Iuriſconſultis conſcribebantur. itaque vt interrogatio concepta erat, ita ſubſequi reſponſionem oportebat, *leg. obligamur.* 52. *Digeſt. de oblig. & action. Paulus lib. Sentent.* 5. *cap.* 8. Obligationum firmandarum gratia ſtipulationes inductæ ſunt, quæ quadam verborum ſolemnitate concipiuntur. verborum autem obligationis tres ſunt ſpecies: Stipulatio, *leg. cum patrem. C. de iure dot.* de qua iam diximus. Dictio dotis, quæ verbis quoque ſolemnibus fiebat, nulla interrogatione præcedente: nam *Caius* 2. *Inſtit tutul.* 9. ſcribit, dictione dotis ſine interrogatione tres tantùm perſonas obligari: mulierem quæ nuptura eſt, debitorem mulieris, parentem mulieris virilis ſexus. Tertia ſpecies eſt, iuſiurandum liberti iurantis ſe donum, munus, operas patrono daturum: nam, *vt ibidem Gaius ſcribit*, libertus ſine interrogatione promittens, verbis obligatur. Alij duas tantùm conſtituunt: vnam, quæ expreſſis verbis fit vtroque loquente ſeſéque exaudiente, *l.* 1. *D. de verb. obli.* Aliam tacitam, quam lex fingit, *l. vnic. C. de rei vxo. act.*

verbis obligamur cùm præcedit interrogatio, & ſequitur congrua reſponſio.

Digitized by Google

ponſio. *Modeſti. in leg. obligamur. D. de act. & oblig.*

verbum, pro oratione, ſiue (vt alij loquuntur) pro clauſula. *Modeſt. leg. 4. §. 1. D. de vulg. & pup.* Sed ſi alter pubes, alter impubes, hoc communi verbo, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO, ſibi fuerint ſubſtituti. *Paul. l. 15. Digeſt. de rem rat. hab.* Amplius non peto verbum Labeo ita accipiebat, ſi iudicio petitum eſſet, Terent.

Verum hercle hoc verbum eſt, vulgò quod dici ſolet.

verba geminata & repetita, voluntatem enixam & conſtantem indicant, *Bald. in l. fruct. Cod. de act. empt.* cum multis ſimilibus, per pleroſque Doctores.

verba generatim concepta, ad illa, quæ poſtmodum de nouo recenter emergunt, non ſunt porrigenda *l. qui cum tutoribus. in fin. D. de tranſact.* Idque obtinet, etiam ſi illa generalis forma verborum iureiurando eſſet roborata. *Baro Tautembergius citat in Viridario, c. cum inter. P. & ibi gl. & Doctores. de Renunc.*

verba mere æquiuoca, ſi per communem vſum loquendi in intellectu certo ſumuntur, talis intellectus præferendus. Hoc Felini ceu elegans dictum citat *Zaſius lib. 1. reſponſ.*

verba intelligenda ſunt in caſu poſſibili, *vt rectè adnotauit Accurſius in §. primo Inſtitut. de obligat. tit. gener.* vt in obligationibus facti, ſiue rem fieri.

verba quantumuis generalia, ad aptitudinem reſtringuntur, etiam ſi nullam aliam paterentur reſtrictionem, *per tex. in l. gradatim. §. 1. D. de mun. & hon. & gl. ab omnibus, Zaſio atteſtante, approbatam, in l. qui autem. §. fin. D. de conſtit. pecu. & l. ſed ſi compromiſſum. ff. de arbit.*

verba non tam intuenda, quàm cauſſa & natura rei, vt mens contrahentium ex eis potiùs, quàm ex verbis appareat. *Bal. citat. l. ſi in venditione. D. commu. præd. Adde l. capitalium. §. Diuus D. de pœnis. cum ſimilibus.*

verba offendi poſſunt, imò ab eis recedere licet, vt verba ad ſanum intellectum reducantur *gl. in l. actorum. ff. de re iud. & in l. non dubium. C. de legib. Hanc doctrinam poſt Bart. Bald. eleganter tractat in iam allegata l. Vide item Dinum c. fin. de regul. iur. lib. 6.*

verba quæ aliquid operari poſſunt, non debent eſſe ſuperflua, *l. ſi ſtipulatus. D. de vſur. l. ſi quando de leg. 1.*

verba ſimpliciter poſita debent intelligi in potiori & pleno ſignificatu, *l. 1. §. 1. D. ſi ager vectigal.* Non eſt audiendus, nec ferendus aliquo modo, qui verbum ſimpliciter poſitum, à toto ad certam qualitatem reſtringit, arctat & perputat.

verba ſtrictæ ſignificationis ad latam extendi poſſunt ſi ſubſit ratio. *Vide poſt gl. Angelum in Authen. Vt hi qui oblig. poſt princ. in verbo.* Ad curationem.

verba clara & manifeſta quæ interpretari velit, ferendus non eſt. *Iaſon. poſt Doctor. in l. quicquid aſtringenda. D. de verb. oblig. citat. commodum text. in l. ille aut ille. §. cum in verbis de leg. 3. l. non aliter. D. eo. l. ſi mihi & Titio. § fi. l. continuus. §. cum. D. de verb. oblig.*

verba obſcurè prolata, eo ſunt intelligenda ſenſu, quem ſolent rectè intelligentibus generare, *ca. ex literis. 1. de ſponſ. & matrim.*

verba PLENITVDINIS POTESTATIS, ET CERTAE SCIENTIAE, exprimi in priuilegio opus non eſt, ſi adſunt æquiualentia. *Vide Baldum in l. Lapilli. ff. de rer. diuiſ. & Felin. poſt Abb. in capit. Nonnulli de reſcriptis.*

verba & vocabula abſolutè poſita, propriè & non καταχρηστικῶς accipiēda ſunt, *l. ea l. D. de teſt. l. nepos Proculo. D. de verb. ſign. & vide Commentarios quatuor. de verb. ſign. And. Alciat.*

verba geminata, & exuperantia reſtringenda ſunt pro re, & ſubiecta materia, *l ſi ſtipulatus. D. de vſur. And. Alciat. reſp. 203. num. 28.*

verba, durante vita, habent vim conditionis, *l. ſi ego §. 1. D. de iur. dot. Carto. l. 1. §. 7. D. de conditionib. & demonſtrationibus.*

verba cum effectu accipienda ſunt,

Digitized by Google

l.pen.D.*ne quis eum* & *l.* 1. §.*hac verba*.D.*quod quiſque iur.* quod de iis accipiendum eſt, vbi lex effectum exigit, idque potiſſimum in iis, ob quæ pœna irrogatur.

verba dubia in reſcriptis, priuilegiis, contractibus, iudiciis, & voluntatibus vltimis, qui accipienda ſint, *vide text.in l.ſi quis intentione.ff.de iudic.* & *l.veteribus.ff.de pact.l.in ambigui.de diuerſ.reg.iur.* & *ibi vide interpretes.*

verba teſtamenti generalia generaliter intelligenda ſunt, *l.* 1. *generaliter* §.D.*de leg.præſtan.* quod tamen indiſtinctè recipiendum non eſt.

verba, quibus ſubſtitutiones concipiuntur, aliqua directa, aliqua obliqua, aliqua communia nominantur. Directa ſunt; per quæ ſubſtitutus directò, & per ſe non per mediam perſonam ad hæreditatem peruenire poteſt: eiuſmodi ſunt indubitata, *vt Zaſius ait*. Hæres eſto. Item verbum, Dominus eſto. Item, Hæredem inſtituo, non quidem de ſui natura, ſed addinum qualitati hæreditariæ: vt, Hæredem inſtituo: qui & Polito ſubſcribens, non recipit diſtinctionem Bart. de verbis ciuiliter & directò directis, vt potè commentitiam. Vocantur etiam hæc directa verba, ciuilia, vt cùm *Vlpian. tit.* 25. dixit fideicommiſſum non relinqui verbis ciuilibus: & Papinianus, conuenire inter omnes verbis ciuilibus filio puberi ſubſtitutionem in ſecundum caſum fruſtra & inutiliter fieri, *l.verbis.ff.de vulga.ſubſtit.* Ciuilia autem vocantur, quoniam talia ſunt, qualia legum ciuilium verba, vt putà, Hæres eſto. Damnas eſto, vel Damnas ſunto, Dato, Facito, Præcipito, Capito, Sumito, Habeto, id eſt, imperatiua. *Cicero pro Balbo*, explicans illa fœderum verba: Imperium, maieſtatémque populi Romani comiter conſeruato: quę ita præſcripſit Liuius, *libro* 38. verbi (inquit) genus hoc. Conſeruato, quo magis in legibus, quàm in fœderibus vti ſolemus, imperantis eſt, non precantis. Et Porphyrio ad hæc Horatij verba, ſcribentis ad Trebatium, Tranſnanto, Habento: Directis inquit, verbis vtitur propter Iuriſperitos. Obliqua autem, ſeu inflexa; cùm teſtator iubet, rogat, mandat, iniungit hæredi, vt reſtituantur bona Titio. Vnde verbum reſtitutus, verè obliquum eſt, ſicut & alia verba diſtribuendi, vt cùm teſtator dicit: Bona mea diſtribuantur, reddantur, diuidantur, partiantur, & ſimilia, quæ per diſcurſum iuris inueniri poſſunt: & maximè iſta verba, Rogo, volo, Mando: quibus verbis fideicommiſſaria ſubſtitutio conficitur, quam & precariam nominat Iuriſconſ. *in l.quærebatur.*§.13.*ff.de teſtament.militari.* verbum, Iubeo, interdum precarium eſt, optantis & adulantis ſignificatum habens, & idem quod volo, vt cùm dicimus: Iubeo ſaluere & *in l. Aurelius.*§.*vltimi.ff.de lib.le.* Reddi iubeo, fideicommiſſum eſt, Et quod dicitur, *in l.C.commun.de leg.* Iubeo verbum eſſe directum, id non abs re fulcitur hoc articulo, fortè, veluti verecundiore adminiculo. Communia, quæ vtrique ſignificationi conueniunt, hoc eſt, quæ eſſe directa aliquando, poſſunt eſſe obliqua. Nam ſi vniuerſitati bonorum adiiciantur, directa ſunt: ſi rem certam reſpiciant, obliqua, iuxtà doctrinam Baldi, tametſi eam *Zaſius* noſter, cùm pro acumine ingenij, tum pro ſenſu reſponſorum à priſcis Iuriſconſultis proditorum, rectè excuſſo demonſtrat non eſſe perfectam. Bartolus complura numerat verba communia, in notiſſima lege Centu. de vulg. Quanquam & alia adnumerantur inter Communia, videlicet: pertineat, remaneat, redeat, reuertatur, deuoluatur, deferatur, habeat, conſequatur. Item verbum, deputo, relinquo, competat, maneat, & multa id genus, quæ apud vtriuſque iuris interpretes annotare licet, inter quos ſuper verbo, Succedat, nondum conuenit. De verbo Lego, conſtat, quòd quamuis ex latiſſima ſignificatione etiam ad hæreditatē poſſit accommodari arg. *l. verbis legis ff.de verbor.ſignifica.* eſt tamen hodie coanguſtatum ad res ſingu-

Digitized by Google

ſingulares legatas per iam dictam legem in fi. Solebant etiam nonnunquam teſtatores directis ſimul, ac precariis verbis idem relinquere, vt ſi iure legati valere nequiret, ſaltem valeret iure fideicommiſſi, *vt l. Publius.l.n.n ad ea.D.de conditio,& demonſtrat.l.quiſquis.D.de legat.3.l.Aurelius.§.Titius. D. de lib. leg. l. ſi quis ſeruo.D.de manu.teſt.*& his plerunque verbis, Do, lego, darique volo, priora enim ſunt directa, poſteriora, precaria.

verba teſtamenti, faciant, diſponant liberè, cauſſam dominij habent. *Authen.de reſtitutionibus.§.ſi verò.*ibi, Et licentiam habere, &c.

verborum ſubtilitatem, Iulianus accipit, pro ſummo iure, *in l.ſi tibi pecuniam.D.ſi cert.pet.*Sed hæc (inquit) intelligenda ſunt propter ſubtilitatem verborum. Benignius tamen eſt, vtrunque valere. *Adde l.ſi fundus.§.ſi pluris. D.de pign.& hypoth.*

verborum ſuperficiem tenere, non ſatis eſſe ad inueſtigationem Iuris, meminiſſe oportet, ſed interius reſpicienda eſt mens Legiſlatoris, qua ratione motus fuerit ad ſtatuendum aliquid. Scire leges (*inquit Celſus*) non eſt verba earum tenere, ſed vim ac poteſtatem, *in l. ſcire leges. D. de legibus.* Non quòd voluerit Celſus negligi prorſus verba, quorum primam oportet eſſe cognitionem, & ſine quibus mens proferentis percipi non poteſt, vt ipſe tractat eleganter *in l.Labeo ait.§.vlt.D.de ſupell.legat.* Imò ſenſit potius vtrunque coniungendum eſſe.

verboſus, hoc eſt, loquax. Accurſius *in l.& ea cauſſa.in prin. D. de poſtul.* rectè exiſtimat, hominem plus æquo verboſum, prohibendum eſſe pro alio poſtulare. Imperator quoque verboſas aſſertiones deteſtatur, *in l. ampliorem.§.in refutatoriis.C.de appellat.Gaius in l.de orig.iur.dixit:* verboſos commentarios, pro prolixis, ac verbis abundantibus. vt Satyricus:- *Verboſa & grandis epiſtola venit*

A Capreis:--

Quibus verbis, Eraſmo exponente, ſignificatur prolixum diploma: qualia principes de magnis rebus ſolent mittere.

VEREDI, *in l.4.& 8.C. de curſu public.* equi ſunt publici curſuales. Procopius li.2. belli Perſici: οἱ δὲ ἵπποις τοῖς δημοσίοις ὀχούμενοι, οὓς δὴ βερέδους καλεῖν νενομίκασι. Sic Iulianus Patrit. Nou. 30. τὸν δημοσίων ἱπποδρόμον, veredorum curſum interpretatur. A Græcis ταχυδρόμοι dicuntur, *ad l. 8. C. de curſ. public.* Hinc autem dictos eos ſcribit Feſtus, quòd veherent, id eſt, ducerent redas. *Iſidorus lib.12.c.1.* aliam notationem adfert, quòd ſcilicet vias publicas currerent, per quas & redas ire ſolitum erat. Qui autem reda ſcribunt: veredos ſcribunt: qui rheda verhedos, vt in Pand.Flor.l.vlt.D.de mun.& hon. De his ſic Auſonius in Epiſt.ad Paulinum.

Vel celerem mannum, vel ruptum terga veredum
Conſcendas properè, dummodò iam venias.

Sed cœpere etiam veredi appellari ſine reda. Vtebantur enim ad publicum curſum bobus, *l.C.Theod.de curſu public.* & mulis atque aſinis. quod ſuſtuliſſe Iulianum Socrates ſcribit. *libr.3.cap.1.* Carolum magnum iter feciſſe carpento iunctis bobus, & bubulco, ruſtico more agente, Eginhartus ſcribit.

VEREDARII, *apud Caßiod. li. 4.Var ad Clodiſcal.* hi ſunt, qui iuſſu principum huc atque illuc curſu publico mittuntur: vel qui, vt ſcribit Proco.de bello vand. equis celeriter vecti literas regias perferunt. *Hieron. in hiſt.Eſter:*Clericus vagus, ait, veredarius vrbis.

VERERI, dubitare, *l. 2. D. de dam.infect.& l.potior.D.qui pot.in pig. hab.*

VERECVNDIA, id eſt, reuerentia, *l.patronus.D.de donationibus.*

VERMINA dicuntur dolores corporis, cum quodam minuto motu, quaſi à vermibus ſcindatur, hic dolor.

Digitized by Google

Græcis γρῖφος dicitur.

VERNA, ſeruus domi noſtræ, natus ex ancilla noſtra, aut ſeruo, *l. ſeruus.§.fi.de legatis tertio. l. cùm ſuper vernis.C.de rei vend. Paulus in l.ſeruis vrbanis.* Si vernæ,alij, ait, alij curſores legati ſint: ſi quidam & curſores & vernæ ſint,curſoribus cedent.vernæ,*vt ait Feſtus lib.*19.qui in villis ve rè nati ſunt:quod tempus duce natura, fœturæ eſt: & tunc rem diuinam inſtituerit. Marti Numa Pompilius, pacis,concordiæve obtinendæ gratia inter Sabinos Romanóſque, vt vernæ vincerent. Romanos enim vernas appellabant, id eſt, ibidem natos: quos vincere pernicioſum arbitrium Sabinis, qui coniuncti erant cum populo Rom.*Hæc Feſtus.*vernas veteres appellaſſe N. Marcellus ſcribit, qui vere ſacro fuerant nati: & habitum fuiſſe hoc nomen pro vitabili & maledicto.

Vernam, *l.*15.*D. de auro argen.leg.* ſumitur pro liberto,non ſeruo. In hac enim lege teſtator vernis ſuis legat: quod ſi de ſeruis intelligeremus,inutiliter fieret. Libertos autem vernas etiam antiquæ inſcriptiones nobis referunt, vt hæc: *Fortunatus Auguſti libertus verna.* At verò ſignificantur ea appellatione,qui in ædibus noſtris nati ſunt:vt vernarum aprorum & luporum Martiali:qui in viuariis & piſcinis noſtris Marcus 1. τῶν εἰς ἑαυτόν. Latinam cum Græca appellatione cõiunxit hoc modo: οἰκογενὴς οὐερνάκλος. nam vt ſeruum & ſeruulum, ita vernam & vernaculum dicimus:quo nomine & Tribunorum plebis miniſtros quoſdam, aut ſeruos publicos Suidas appellat,eundem quem Cedrinus de Februario & Camillo,ſiue hiſtoriam ſiue fabulam narrans.

VERONA ciuitas Venetiæ, à Brenno duce,Brenona primò, deinde commutatis literis, verona dicta eſt, *vt Iuſt.refert li.*20. Alber. veroniam dicendam tradidit.

VERSARI malè in tutela, pro non rectè fungi munere tutoris,*l.*3.*§.*1.*D.de offi.præf.vrb.*

VERSICOLORIVM appellatione ea continentur, quæ tincta ſunt,& nota, neque detexta, neque contexta,veluti purpura,coccum, & alia id genus.Quæ verò natiuo colore,vel alba,vel nigra ſunt,verſicoloribus non adnumerantur,*l.*70.*§.verſicolorib.l.*78.*§.coccum.D. de lega.*3.*l.*32.*§.Labeo.D.de aur.& arg.*

Verſicoloria veſtis,*d.l.*32.*§.Titia.*Et Verſicoloria lana,*apud Paulum libr.*3.*Sent.tit.*6.

VERTISSE in vſus ſuos pupillarem pecuniam, vt vſuris maximis ſubiiciatur, tutor videtur, qui ſumpſit ex adminiſtratione nummos, vel clam, vel quaſi ſua pecunia licenter abuſus eſt. Nec enim vtique qui non fenerauit, vel non depoſuit, vel qui debitor patris pupilli fuit, deinde ipſe ſibi non ſoluit, vel qui nec pecuniam pupillarem ſuo nomine fenerauit, in vſus ſuos vertiſſe intelligitur. *l.*7.*§.pecunia.& §.ſeq.l.*45.*&* 56.*ff.de admin.tut.l.*38.*D. de neg. geſt.* Quod ſi tutor in vſus ſuos pecuniam conuerterit,inde aliquid in rem pupillarem impenderit,quantum impenderit,ver tiſſe definit,*l.*3.*planè.D.de contra. & vtil.act.*

VERSVM in rem dicitur, quod in patrimonium redactum eſt,*l.*2.*D. quod cum eo l.*21.*D.de dolo.l.*3.*§.contractum.D.quibus ex cauſ. in poſſ.eat.l.*2.*§.item ſi quid.D.de ſeparat.*

Verſum autem in rem, quod ad tit.de in rem verſo attinet, videtur quodcunque patris vel domini facultates aliqua ex parte amplificauit, dummodò neceſſarius ſumptus ille fuerit.puta agrum colendo, domum fulciendo,mancipia veſtiendo, mercando,vel creditori ſoluendo,vel tale quid faciendo,*vt Paul.li.*2.*Sent. ſcribit,tit.*9.*Vlpian.*autem in rem ver ſum videri, ait, ſiue idipſum, quod ſeruus accipit, in rem domini conuertit:veluti ſi triticum acceperit, & idipſum in familiam domini cibariorum nomine conſumpſerit: aut ſi pecuniam à creditore acceptam, creditori dominico ſoluerit, & generaliter

Digitized by Google

paliter toties de in rem verſo actionem eſſe, quibus caſibus procurator mandati, vel qui negotia geſſit, nego. geſtorum haberet actionem, quotieſque aliquid conſumpſit ſeruus, vt aut meliorem rem dominus haberet, aut non deteriorem *l.3.§.1. & 2.ff. de in rem verſ.*

VERSVRAM facere, mutuam pecuniam ſumere: ex eo dictum, quòd initio qui mutuabantur ab aliis, non vt domum ferrent, ſed vt aliis ſoluerent, vel vt verterent creditorem. Feſtus. vel ſic: verſura fieri propriè dicitur, cùm creditoris conuerſio quædam, & mutatio fit: id eſt, cùm quis alij vt ſoluat, ab alio pecuniam mutuatur: nunquam tamen verſuram facere ſimpliciter ſignificat, æs alienum contrahere. *Cicero pro Cælio*: Tabulas, qui in patris poteſtate eſt, nullas conficit: verſuram nunquam omninò fecit vllam *Donat. in Phormi.* verſuram facere dicitur, qui æs alienum ex ære alieno ſoluit, Dicitur etiam verſuram facere, cùm minore fenore acceptam quis pecuniam maiore occupat.

VERTON, vel Ferton, habetur in Decret. Pon. 12. quæſtio. 2. pluri b. capitib. quòd quatuor in partes res Eccleſiaſticæ diuidundæ ſint, *cap. mos eſt, & cap. ſancimus. 12. quæſt. 2.*

VERVS, pro æquo & iuſto, non tantùm à Cicerone, ſed etiam à Iuriſconſ. vſurpatur, *l. omnes de in integ. reſt. l. ſi fideiuſſor. in fi. de leg. 3. Inſt. ex quib. cauſ. manu. non lic. §. ſemel.*

VERVM opponitur falſo, *l. ſi quis legatum. D. de falſ.* vt verus procurator falſo procuratori.

Verum aliquando aduerbiaſcit, & confirmationis nota eſt. Ælio in Adelph. Terent.

Verùm, pro ſed, mutat ius & factum, *l.1. C. qui, & aduerſ. quos in integ. l.1. §. ex his apparet. D. de liber. agnoſ.*

VERO, inceptiuè ſtat, quando nihil præponitur, *c. ſuper eo de elect.* Sæpiſſimè aduerſandi nota eſt. exempla magis obuia ſunt, quàm quòd referri debeant.

VERITAS eſt ipſe Deus. veritas humana eſt notitia rei, *in auth. de inſtr. caut. & fid. in princ.*

Veritas quandoque appellatur ſubſtantia, *l.2. §. ſi ſub conditione. D. pro empt.*

Veritas an præualeat opinioni. *docent Bart. & Aret. in l. ii. qui putat. D. de acqui. hæred.*

VESANVS & Vecors Iauoleno, *l. malum. 242. §.3. D. de verb. ſign.* qui ſine corde, aut ſanitate eſt: quo loco Alciatus adnotat, VE, vocem eſſe priuatiuam, vt *ϛερητικὸν μόριον. Gellius libr. 5. c. 12.*

VESPERTILIO, *l. ſi ita quis. D. de euict. & l. qui decem. D. de ſolut. vt legit Budæus*, eſt qui interdiu exiliter videt, & veſperi iuſtam aciem habet, *μύωψ* Græcis, & Latinè luſcitioſus, ab auium veſpertilionum ſimilitudine, Alij pro eo ſumunt, qui interdiu more veſpertilionis latitet, noctu prodeat, quod fugitiuos quoſdam, vel debitores olim feciſſe non dubium eſt, ne in dominum, vel in notos, vel in creditores inciderent. Alij tamen Biſpellio legunt, alij Veſpillo, alij Verſipellis, de quibus vide ſuis locis.

VESTA, quaſi focus vrbis, Dea reputabatur, cui colendæ virgines præerant, vt vigilaretur diligenter ad cuſtodiam ignis, *auctore Cicerone*: inde enim virgines Veſtales dictæ ſunt, quibus magnus habebatur honor, præcedentibus etiam facibus cùm prodirent, adeò, vt damnatum ad mortem, forte fortuna obuium, liberarent à pœna. Triginta autem annis virginitatem ſeruabant, exinde ad quancunque vitæ conditionem liberæ.

VESTIS à veſtimento hoc differt, quo genus à ſpecie: quòd ſubiecta Feſti verba indicant: veſtis, ait, generaliter dicitur, vt ſtragula forenſis muliebris: veſtimentum pars aliqua, vt pallium, tunica, penula. veſtes tamen an veſtimenta legentur, nihil referre Vlp. ſcribit, *l. veſtis. 23. D. de aur. & arg. leg. quod &*

Pomponius probat. l. inter. 33. ff. eod. veſtis autem appellatione, *inquit Calliſtratus*, tam virilis, quàm muliebris, & ſcenica, etiamſi tragica, aut citharœdica ſit, continetur, *l. 127. ff. de verb. ſignifica.* veſtem quoque victus habere viceni Labeo ait, *inquit Vlp. l. 43. eod.*

VESTEM QVÆ MEA ERIT. Hunc ſermonem in mortis tempus collatum, ſine dubio pro conditione accipiendum eſſe, *Pompo. putat l. nuper. ff. de lega. 3.*

VESTIARIVM quantum ſatis eſt veſtium, pro cuiuſque perſonæ conditione. *Vlpian. l. 21. D. de cib. & alim.* Diarijs vel cibarijs relictis, neque habitationem, neque veſtibulum, neque calciarium deberi, palàm eſt. *Sic l. 83. D. de cond. & demonſt. l. 3. §. quanuis. D. ſi cui plus quàm per l. Falc. & l. 4. 8. 12. 13. & 18. ff. de cib. & alim. l.* At *in l. 6. D. eod.* veſtitus appellatur.

VESTIARIVM in poſtremis libris Codicis, & in libro Notitiæ Imperij Romani, accipe in quo veſtes principis conduntur, & reponuntur. Moſchopul. in lib. cui titulus eſt, συλλογὴ Ἀττικῶν ὀνομάτων βεστιοπράτης ὁ ἄρχων τῆς βεστία γὰρ παρὰ ῥωμαίοις τὰ ἱμάτια, ἐξ οὗ καὶ βεστιάριον κυρίως, ἐν ᾧ τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα φυλάσσονται. *Guilelm. Tyrius lib. 2. de bello ſacro, cap. 15.* Quo facto ex Imperialibus veſtiarijs oblata ſunt prædicto viro munera in auro, veſtibus, vaſis, & precioſis lapidibus. Huic veſtiario comes præponebatur. Erat & veſtiarij ſacri ſcrinium, vt ſuprà docuimus, quod ornamentum ſacrum dicitur, *leg. 4. C. de diſcuſſoribus, libro 10.*

VESTIARII, *in l. 5. ff. de inſt.* & Veſtiarij negotiatores. *l. 45. ff. de oper. libert. & l. 7. C. de excuſ. mun. lib. 10. C.* ſunt veſtium confectores, id eſt, *vt Græci d. l. 7. vertunt*, οἱ πραγματευόμενοι τὴν ἐσθῆτα.

VESTICEPS, pubes à Gellio appellatur, *lib. 5. c. 19.* Sed arrogari, inquit, non poteſt, niſi iam veſticeps. Cui verbo Inueſtis apud Tertullianũ reſpondet, in li. de virginibus veland. Si virgo mulier non eſt, nec vir inueſtis eſto. Si non operitur virgo, quia mulier non ſit: operiatur inueſtis, quia vir non ſit. Et aliquanto pòſt, Materfamiliæ vocatur, licèt virgo: & Paterfamiliæ, licèt inueſtis. *Feſtus.* veſticeps puer, qui iam veſtitus eſt pubertate. contrà, Inueſticeps, qui nondum pubertate veſtitus. *Non. Martel.* virgines non ſolùm fœminæ, verùm etiam pueri inueſtes.

VESTISPICA, ancilla veſtium cuſtos, & inſpectrix, *vt ait Nonius*, quo verbo vſus in Trinummo eſt *Plautus.* *Paulúſque noſter in l. 18. §. 8. de inſt. vel inſt. vt Haloander putauit*: à quo diſſentire non poſſum, ſi modò ex Codice hanc habuit ſcripturam. Nam quid ſit veſticula in Florentinis libris, non deſpicio. Paulum autem de mancipio loqui, teſtamenti verba declarant. Hotomanus.

VESTIMENTORVM eſſe vlpianus ait, omnia lanea, lineáque. vel ſerica, vel bombycina, quæ induendi, præcingendi, amiciendi, inſternendi, inijciendi, accũbendi cauſſa parata ſunt, *l. 23. §. 1. ff. de aur. argent.* veſtimentumque id accipitur, quod detextum eſt, & ſi defectũ non ſit: id eſt, ſi conſummatum ſit, non etiam ſi nondum prætextum, vel detextum in tela adhuc ſit. *l. 22. D. eod. titul.* veſtimentorum autem quædam virilia ſunt, quædam muliebria, quædam puerilia, quædam communia quædam familiarica. virilia ſunt, quæ ſcilicet ipſius patriſfami. cauſſa parata ſunt, & quæ ad vſum virilem ſaluo pudore attinent, vt togæ, tunicæ, palliola, veſtimenta ſtragula, &c. Muliebria verò, quæ ad vſum matriſfam. ſpectant, quibus vir non facilè vti poteſt ſine vituperatione, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ, capitia, zonæ, mitræ. Puerilia ſunt, quæ ad nullum alium vſum pertinent, niſi puerilem, veluti togæ prætextæ, aliculæ, chlamydes, pallia quæ filijs noſtris comparamus. Communia ſunt, quibus promiſcuè vtitur mulier cũ viro: veluti ſi eiuſmodi penula palliúmve eſt, & reliqua

Digitized by Google

qua eiuſmodi, quibus ſine reprehenſione, vel vir vel vxor vtatur. Familiarica ſunt, quæ ad familiam veſtiēdam parata ſunt: ſicuti ſaga, tunicæ, penulæ, lintea, veſtimenta ſtragula, & conſimilia, *d.l.23.§.veſtimēta.ff.de au. arg. Pau.li.3.Sent.tit.6.*

VESTIBVLVM, *Gellius lib.16. c.5.* Verbis Cæcilij Galli, dicit non in ipſis ædibus, nec partem ædium fuiſſe, ſed locum ante ianuam domus vacuum, per quem à via aditus acceſſúſque ad ædeis eſt cùm dextra ſiniſtráque inter ianuam, tectáque quæ ſunt viæ iuncta, ſpatium relinquitur, atque ipſa ianua procul à via eſt, area vacāti interſita. vel locus eſt medius inter viam publicam & fores domus, in quo ſtatio eſſet ſalutatorum.

VESPILLO, in antiquo Lexico, ſepulchrorum violator dicitur, Græci θυμβωρύχος, quod tamen per antiphraſin intelligi debet, quaſi non ſepeliat, ſed nudet, cùm veſpillo funerare ſoleat. Aliàs vocatur Sandapilarius, His annumerari vult Budæus noſtros κωδωνοφόρους, quos anteambulones atratos vocare Latinè poſſumus. Quibuſdam veſpillo idem eſſe videtur quod viſpellio. vide viſpellio.

VESTIGATORES, *Vlpianus in l.quæſitum. de fund.inſtru.* Si in agro venationes ſint, puto venatores quoque, & veſtigatores, & canes, &c. *Varro de ling. Lat. lib. 4.* veſtigator, hoc eſt, venator, à veſtigiis ferarum quas indagatur, dictum.

VESTITVRA, poſſeſſio: vt in voce, Inueſtitura, docuimus, *Lomb.li. 1. tit. 32.* Si quis proprium noſtrum, quod in veſtitura genitoris noſtri fuerat, alicui reddiderit, &c.

VETARE, contrarium eſt iubere, hoc eſt, ne aliquid fiat imperare, vt in edicto Præt. vim fieri veto. ſic in l.legis. de legibus. Tametſi etiam vetare videtur, qui non conſentit, *l. qui vas.§.vetare.ff.de furt.*

VETERANI intelliguntur, qui poſt viginti annorum ſtipendia, vel per honeſtam, vel per cauſſariam miſſionem à militia ſoluti fuerint. Cauſſaria autem miſſio propter aduerſam valetudinem contingit, *l. qui cauſſaria. C.de excuſatio. vetera. & l. veteranis. C. quando prouoc.non eſt neceſſ. & vide D.de priui. vetera. l.8.§. veterani.ff.de procu.*

VETERANA mancipia vocat Martianus ad differentiam nouitiorum, quæ anno continuo in vrbe, non in agro ſeruierunt, *in l. interdum.§.quoties.ff.de publica. & vectigal.* Vocantur & veteratores. vide Nouitij ſerui.

VETERATOR ſeruus nō ſpatio ſeruiendi, ſed genere & cauſſa æſtimandus eſt, *vt vult Cælius, l.vltim. ff.de ædil.edict.* nam quicunque ex venalicio nouitiorum emptus alicui miniſterio præpoſitus ſit, ſtatim eum veteranorum numero eſſe.

VETERINARII, veterinorum medici. ſunt autem veterina animalia quorum opera in vehendo cōſumitur, *vt apud Feſtum lib. 19. ait Cato. Tarruntenus l.vlti. D.de iure immun.* veterinarij, architectus, gubernatores. *Columella lib. 6. cap.8.* Solent etiam faſtidia cibo adferre vitioſa incrementa linguæ, quæ ranas veterinarij appellant.

VETITVS rationes reddere, non hoc conſequitur, vt nec apud eū ſit, & reddat & lucrifaciat: ſed nec ſcrupuloſa inquiſitio fiat, hoc eſt, vt negligentiæ ratio non habeatur, ſed tantùm fraudum, *auctor Martianus, l.ſi ſeruus vetitus. D.de legat.*

VETITOR, *in l.51.ff.de re indic.* poſitum pro debitor, non emptor, aut venditor, *contendit Cuiac. Obſer.li.12. cap.23.*

VETVS, *inquit Sulpitius Apollinaris apud Gellium lib. 16. cap.5.* ab ætatis magnitudine compoſitum eliſúmque eſt, vt enim in dictione hac intendit, & altera dictionis pars eſt: ætas, alia.

VETVS IVS in libris iuris Ciuilis variè accipitur. Interdum hoc nomine lex XII. Tabu. ſignificatur, quæ & lex antiqua appellatur, *leg.1.*

D. de peti. hæred. l. 2. §. 1. D. de noxalibus. Interdum verò vetus ius intelligitur ius quodcunque ante nouam aliquam legem, vel conſtitutionem obtinuit, *l. 2. §. ſi mater. ff. ad Senatusconſultum Tertyllian. l. 2. C. eod.* Ius vetus eſt, quod ante Senatuſconſultum Tertyllianum ſeruabatur. Similíque modo, *in l. 32. §. ſi diuortium. D. de donation. inter virum & vxorem.* vetus ius eſt, quod ante orationem Antonini in vſu erat. *Sic l. 8. §. ſed ſi curator. ff. de rebus eorum.* vetus ius intelligendum eſt, quod Orationem Seueri Ant. anteceſſit, quæ prædia eorum qui ſub tutela, curáve eſſent, ſine decreto alienari, obligaríve prohibuit.

Vetus VINVM ex vſu teſtatoris æſtimatur, id eſt, quot annorum vino pro vetere vteretur. Si id non appareat, vetus accipietur, quod non eſt nouum, id eſt, prioris anni vinum, *l. 11. D. de tritic. vin. oleo. lega.* vinum nouũ pro vetere reddere, qui mutuò accepit, nõ debet, *l. cum quid. 3. D. de reb. cred. & ſi cert. peta.* meritò.

VETERES decimæ, *in ca. 2. de decimis. lib. 6. in princ. & §. Statuimus.* decimis noualium opponi videntur, *vide Ioann. And. in d. c. 2.*

VETVSTAS, *in l. nemo. 7. C. de fund. rei priuat. libr. 11.* pro 40. annis: quandoque id tẽpus ſignificat, quod memoriam hominum excedit, *l. 1. §. ſi. & l. 2. & ſi. D. de aq. & aqu. plu. l. 4. C. de aquaduct.*

Vetuſtas vicem legis tenet, *auctoribus Vlpiano, d. l. 1. §. vlt. de aqua plu. arcend. & Paulo, ibidem in l. 2. §. idem Labeo.* Quæ Iuriſconſultorum reſponſa ſi diligenter conferas, videbis quantam vim habeat tempus in viciſſitudine rerum mortalium. Eſt enim vice legis, vice conſtitui, eſt loco conſenſus. Breuiter nihil non poteſt mutare: vt deſinant quidam mirari, quo modo directum dominium tribuat. Aliquando vetuſta pro 10. ann. *l. 1. §. fin. & l. 2. in principio. D. de aqu. pluuia arcend.* ex Alberico.

VEXARI *in l. 1. §. 1. D. de vacat. mun. l. 1. in fi. D. de teſtibus. l. annonam. D. de extraord. crimi. l. 1. D. ad leg. Iul. repet.* eſt ferri, raptari, huc illuc diſtrahi. *de quo vide Gell. lib. 2. cap. 6.*

VEXILLATIONES equitũ alas dicit, *Vege. lib. 2. c. 1. ſcribit*, ab eo quod velis, id eſt, flammulis vtantur. Quo poſtremo verbo Leo Imp. in lib. de re militari non ſemel vtitur. ita accipe vexillationes, *in l. 2. C. de hære. decur. l. 9. C. quando prouoca. non eſt neceſſ. l. 8. de erogatio. milit. anno. lib. 12. C. l. 1. de bon. milit. in C. The. & in Notitia Imperij Roma. Apul. lib. 17. de Aſino aur.* Tota denique factione, militarium vexillationũ indagatu contecta.

VIA dicta, *inquit Varro lib. 4. de ling. Lat. & lib. 7. cap. 2. de re ruſt.* quà vehebant, quaſi veha, propter vecturas: vt Actus qua agebant. Propriè igitur via, cùm de ſeruitute loquimur, eſt ius vehiculi ducẽdi per prædium alienum. Eius latitudo lege XII. Tab. definita eſt: in porrectum pedes octo, in amfractum ſedecim, *l. 8. ff. de ſeruit. ruſtic.*

Via interdum ius eundi, agendi, & ambulandi ſignificat. Nam iter & actum in ſe via continet, *l. 1. §. via. l. 7. D. de ſeruit. ruſtic. l. 14. §. ſi viam. D. de acceptilatio.* Viæ alias itinera ſignificant, quibus publicè commeatus eſt. Viarum autem quædam publicæ ſunt, quædam priuatæ, *l. 2. §. viarum. D. ne quid in loco public. l. 38. D. de acquiren. rerum domin.* Publicas vias *Iſidor. lib. 15. cap. vltim.* definit, quæ in ſolo publico ſunt, per quas iter populo patet, quæ vel ad mare, vel ad oppida pertinent, hæ & prætoriæ dicuntur, & conſulares, & βασιλικαὶ & militares, *d. §. viarum. & l. vltim. D. de itineribus public. Sicu. Flac. in lib. de condict. agrorum*: Viarum, *ait*, non omnium vna eadémque eſt conditio. Nam ſunt viæ publicæ regales, quæ publicè muniuntur. & auctorum nomina obtinent. Nam & curatores accipiunt, & per redemptores muniuntur. *Hygen. in lib. de Limitibus conſtit.* Quibuſdam, *ait*, colonis D. M.

ita

ita conſtituerunt, vti viam conſularem tranſeuntem per coloniam contineret. Priuatæ viæ, quæ & agrariæ dicuntur, dupliciter accipiuntur: vel eæ, quæ ſunt in agris, quibus eſt impoſita ſeruitus, vt ad agrum alterius ducant. Vel eæ, quæ ad agros ducunt, per quas omnibus commeare licet, in quas exitur de via conſulari. *d.* §. *viarum.* Sunt & vicinales viæ, quæ vel in vicis ſunt, vel in vicos ducunt: quæ ſi non ex collatione priuatorum fiant, publicarum loco habentur. Sed inter eas & cæteras militares hoc intereſt, quod militares exitum ad mare, aut in vrbes, aut in flumina publica, aut ad aliã viam militarem habent. Vicinalium verò pars in militares exitum habent, pars ſine exitu intermoriuntur, *l. vltim. D. de locis & itinerib. publ.* Et ita vicinales vias accipe apud Senecam, *lib.* 5. *de Benefic. ca. penul, & apud Fron. in lib.* 2. *de Aquaductib. & in* §. *item ſi putator. Inſt. de l. Aquil. vbi Theoph.* Publica μὲν ἐστιν ὁδὸς, ait, ἥτις καὶ μιλιταρία λέγεται. παρὰ δὲ τοῖς Ἕλλησι βασιλική, ἣ πάντες ἄνθρωποι κέχρηνται ἐπὶ διαφόρους ἀπιόντες τόπους. Vicinalis δὲ ἡ ἐπὶ κώμας ἄγουσα. vicus γὰρ ἡ κώμη διὰ τὸ πάντας γὰρ βαδίζειν πᾶς ἐπὶ τὴν κώμην ἀπιών. *Sicul. Flacc. in li. de conditio. agrorum.* Vicinales autem viæ quæ de publicis diuertuntur in agros, & ſæpè ad alteras publicas perueniunt: aliter muniuntur per pagos, id eſt, per magiſtros pagorum, qui operas à poſſeſſoribus ad eas tuendas exigere ſoliti ſunt: aut vt comperimus, vnicuique poſſeſſori per ſingulos agros certa ſpacia adſignantur, quæ ſuis impenſis tueantur.

via lignaria, *apud Aggenum Vrbicum Comment. de limitib. agror.*

via eſt, ſiue ſemita, ſiue iter eſt, *ait Gal. l.* 157. *D. de verb. ſign.* via totum eſt: eius partes duæ ſunt, iter & actus: *vti conſtat ex l.* 13. §. 1. *D. de acceptil.*

viam aperire, *inquit Vlp.* eſt ad veterem altitudinem latitudinémque reſtituere, *l.* 1. *de via pub.*

VIA, metaphoricẽs ſignificat verã atque iuſto ordine conſtantẽ docendi rationẽ, Græcis vocatur Methodus per quã ſine errore tutò veniamus ad cognitionem. Inde Methodici ſunt dicti, qui rationẽ artis, & diſcendi cõpendia ſequuntur. Et Galenus *lib.* 9. *Therap.* duas artis partes facit. μέθοδον, καὶ ἄσκησιν, hoc eſt, viam & exercitationem. Eleganter igitur per viã denotatur legitima poteſtas tradendi iuris, *l.* 2. §. *nouiſſimè. D. de orig. iur.*

VIATICVM ſumptũ itineris ſignificat. Græcè ἐφόδιον dicitur, *auctore Gellio, lib.* 17. *c.* 7. *ſic l.* 1. §. *ſi pupillus ff. de tutel. & rat. diſtrahend. l.* 52. §. *ſi quis ex ſociis. D pro ſocio.* Viatica etiam vocantur impendia, ad iter explicandum neceſſaria, *l.* 7. *D. ad Trebellian.* Ad ſumptum quoque deſtinatam quamcunque pecuniam, viaticum appellatur, *l.* 17. *D. ſi cert. peta.*

VIATICVLVM, ὑποκοριστικῶς dixit Vlp. *l.* 18. *in fi. D. de iudic.*

VIATOR, *l.* 19. §. 2. *de iud.* propriè de eo, qui ſuis pedibus iter facit: & diſtinguitur ab eo qui tranſuehitur, equo ſcilicet, & ab eo, qui παραπλεῖ, id eſt, naui præteruehitur.

VIATORES olim dicti sũt, qui è villa in curiam Senatores accerſebant: *vt Cic. in Cat. Ma. & Columell. lib.* 1. *c.* 1. *teſtantur.* hinc conſuetudine ſermonis tranſlatum ad eos eſt hoc verbum, qui Magiſtratus iuſſu reos in ius vocarent, qui iudicata exigerent, quibus imminendi litibus ſolicitudo iniuncta eſſet, qui tum Apparitores, tum Executores litium plerunque appellantur *vt Imperator docet in* §. *tripli. de actionib.* Tripli, *inquit*, agimus, cùm quidam maiorem vera æſtimatione quantitatem in libello conuentionis inferunt, vt ex hac cauſſa viatores, id eſt, executores litium, ampliorem ſummam ſportularum nomine exigerent. Nam de apparitoribus ſentire Iuſtinian. conſtat etiam *ex l.* 31. §. 5. *C. de Epiſcop. & Cleric. Vlpian. l.* 5. §. 22. *D. vt in poſſeſ. legat.* Miſſus in poſſeſſionem ſi non admittatur, habet interdictum propoſitum: aut per viatorem. aut per officia-

Digitized by Google

lem præfecti, aut per magiſtratum interducendus eſt, *Plinius lib.*3. Aranti quatuor ſua iugera Cincinnato, viator attulit Dictatum, & quidem nudo plenóque pulueris etiamnum ore. Cui viator, vela corpus, inquit, vt perferam Senatus populíque Roma. mandata. Tales tum etiam viatores erant, quod ipſum nomen inditum eſt ſubinde, & ex agris ſenatum ducéſque accerſentibus. *Feſtus autem ſic.* viatores appellantur, qui magiſtratibus apparent, eo, quia initio omnium tribuum, cùm agri in propinquo erant vrbis, atque aſſiduè homines ruſticabantur, crebrior opera eorum erat in via, quàm vrbe: quòd ex agris plerunque homines vocabantur à magiſtratibus, & frequens eorum erat ab agris ad vrbem via. Ideóque in veter. Glo. vocantur ἀμφοδάρχαι, ἀρχοντηρῆται.

viatorum varia fuiſſe nomina conſtat ex variis iuris articulis. Aliquando enim miniſteria vocatur, *l.*3. *§. tutor.*D. *de ſuſpect. tutor.* Aliquando apparitio, *l. fin.§. fina. D. quod met. cauſſ.* ſæpiſſimè apparitores, *l. ſi pignora. D. de euictionibus.* Interdum officia, *l. illicitum.§. ne tenuis. D. de offic. præſid.* nonnunquam officiales. *Rubr. & l.*1. *C. de ſitu officialium, & capit. nullus.*4. *quæſtione quarta.* ſæpè in Nouellis vocantur τάξεις. ταξεῶται: interdum executores, *l.*2. *C. de ſportul.* aliquando miſſi, *cap. primo de immun. Eccleſ. & ibi gloſſ.* Galli appellant eos *Sergents.* Erant etiam viatores, *vt teſtatur Turneb.* ex priſcis titulis, in quibus ad factiones circi, & ludos circenſes nomina pertinentia plurima reperiuntur, qui miniſtri curſitabant huc illuc, vltrò citrò iuſſu agitatorum, ſi qua fortè re egerent, ac illis præſtò ſemper erant.

VICANOS, *in Rubri. vt nullus ex vican.* interpretatur quidam ex vico natos. Hinc etiam *Cicero lib.* 1. *de Diuin.* Aſtrologos vicanos vocat, qui in vicis & pagis auſpicinam exercebant, qui vaniſſimi & mendaciſſimi erant.

VICANALIA vulgò appellantur, quæ ad pagum aliquem in vniuerſum pertinent.

VICARIVS à vice vulgò dicitur, éſtque is, qui vicem alterius obtinet, & in locum eius ſuccedit: quod & ad res alias refertur. *Cicero*: vicaria ſolutio rerum creditarum, id eſt, vicem reddens creditori. Hinc & Quintilianus vicariam operam vocat. *Sic l. vlt. C. de feriis.* ſubeat animos vicaria pœnitudo.

vicarius SERVVS ille dicitur, qui in familia atrienſi ſeruo, id eſt, maiori ſeruit: id eſt interprete Theophilo, ὁ τοῦ οἰκέτου οἰκέτης. *Vlpianus l. ſeruos* 73. *D. de legatis tertio.* vicarios autem ſeruorum ſuorum numero non contineri, Pomponius libro quinto ſcribit. *Paulus l. ſi in re.*19. *D. de noxal. act.* Si ſeruus tuus nauem exercuerit, eiúſque vicarius & idem nauta in eadem naue damnum dederit, vicarius & Ordinarius nomina ſeruorum inter ſe conferuntur: nam ille in huius, quaſi domini, peculio ſeruus eſt. *Vlpian. l.*17. *D. de peculio.* Si ſeruus meus ordinarius vicarios habeat, id quod vicarij mihi debent, an deducam ex peculio ſerui ordinarij? Martialis:

Eſſe ſat eſt ſeruum, iam nolo vicarius eſſe.

Sed & latius hoc nomen ſumitur: nam vicarij interdum dicuntur, qui in vicem aliorum exitio peſtíque deuouentur, vt in eorum caput expetant ea mala, quæ aliis erant euentura, vt in carmine deuotionis. Eóſque ego vicarios pro me fide magiſtratúque meo, & pro populo Romano exercitibus legionibúſque noſtris, do, deuoueo.

vicarius, *ſub titul. C. de officio vicarij*, erat vir ſpectabilis, præfecti prætorio vicarius, qui ex mandato principis in diœceſem aliquam, ſiue tractum mittebatur, multas habentem prouincias. *l.*4. *C. de annon. & trib. l.* 1. *C. de proxim. ſacr. ſcrin. l.*1. *C. vt omnes iudic. l.*1. *§. de præfecto. D. de legatis tertio.* Propriam igitur iuriſdictionem habe-

habebat, non à præfecto mandatam: quod & de legatis proconſulum affirmatur. Quot autem fuerint vicarij, tum in Oriente, tum in Occidente, Notitia Romani imperij his verbis indicat: In præfectura prætoriana Orientis tres erant vicarij, quorum fit mentio in *l. vltim. C. de diuerſ. offic. libro* 12. vnius diœceſeos Aſianæ, qui prouincias octo adminiſtrabat, Pamphyliam, Lydiam, Gariam, Lyciam, Lycaoniam, Pyſidiam, Phrygiam Pacatianam, Phrygiam ſalutarem. Alter erat vicarius diœceſeos Ponticæ, ſub cuius diſpoſitione erant prouinciæ vndecim: Bithynia, Galatia, Paphlagonia, Honorias, Galatia ſalutaris, Cappadocia vtraque, Helenopontus. Pontus Polemoniacus, Armenia prima, & ſecunda. Tertius erat vicarius diœceſeos Thraciarum, cui ſuberant Thracia, Hæmi montis, Rhodope, Mœſia ſecunda, Scythia. In partibus verò Occidentis vicarius vnus erat vrbis Romæ, *cuius fit mentio libro 4. Varia. Caſſiodor. Epiſt. ad Ioannem Archiatrum.* cui ſuberant Conſulares & correctores Italiæ, & Præſides Sardiniæ, Corſicæ, valeriæ. Alter verò erat ante Iuſtiniani tempora vicarius Africæ, cui ſuberant Conſulares Byzancij & Numidiæ: & Præſides quoque Tripolitanæ & Mauritaniæ vtriuſque. Tertius erat vicarius Hiſpaniarum, *cuius fit mentio in inſcriptione l. vltim. C. quorum bon. & l. 16. C. de donat. ante nupt. & apud Sulpit. Seuer. libro ſecundo Sacr. hiſtoriarum.* Huic ſuberant Conſulares Bethicæ, Luſitaniæ, Galliciæ: Præſides Tarraceniſis, Carthaginenſis. Tingitaniæ, inſularum Balearium. Et hæc ita ante Iuſtinian. obtinuere. Cæterùm Iuſtinian. vicarios Aſianæ & Ponticæ diœceſeos abrogauit, & vtrunque in vnicæ prouinciæ, nempe Galatiæ Pacatianæ, adminiſtrationem commutauit. *Nouella* 6. *&* 20. Idem vicarium Africæ in propriam præfecturam prætorianam tranſmutauit.

VICE mutua pro viciſſim, locutio frequens in libris noſtris, *vt in l. pen. D. de præſcr. verb. l. 6. D. ſi cert. petat. l. 78. D. de hæred. inſtit. l.* 24. *C. famil. erciſc.*

VICECOMES de offic. vicar. dicitur, cui dominus temporalis committit executionẽ iuriſdictionis ſuę in aliquibus caſtris, & ſic eiuſmodi vicarium appellant Langobard.

VICEDOMINVS, qui Domini vice res ipſius adminiſtrat, eique vicariam operam præſtat. Apud Canoniſtas, vicedominus, Oeconomus qui è Clericorum numero Epiſcopatum adminiſtrat, *capit. volumus, & capit. Diaconum & cap. ſequent. diſtinctione* 89. Propriè tamen Oeconomus, qui res Canonicorum adminiſtrat: vicedominus, qui Epiſcopi, *c. conſulere, extra de ſimon.*

VICEDOMINATVS, ius patronatus, *cap. quia de iure patronat.*

VICESIMA hæreditatum, quæ & lex viceſima vocatur, & lex Iulia, de viceſima, vectigal fuit ab Auguſto, locupletandi ærarij cauſſa inſtitutum: quod extraneis hæredibus, non inopibus imperaretur: auctor Dio libro 55. τὴν εἰκοστὴν. inquit, τῶν τε κλήρων καὶ τῶν δωρεῶν, ἃς ἂν οἱ τελευτῶντές τισι πλὴν τῶν πάνυ συγγενῶν, ἢ καὶ πενήτων, καταλείπωσι, κατεστήσατο. *Huius meminit leg. 2. C. de tranſact. & l. vltima, Cod. de edict. diui Hadrian. tollendo.* quod ad eam pertinuit. *Paul. libro quarto Sententiarum, capi. 6. & Plinius in Panegyr. & ita libro ſeptimo Epiſtol. ad Corolliam,* Viceſima accipienda eſt, *vt ex alia eiuſdem libri Epiſtola ad Fabatum conſtat,* non de viceſima rerum venalium, vt volunt, quam nullus vnquam fando audiuit. Eſt & eius mentio in aliquot inſcriptio. vnde conſtat, Æmilium Macrum duos de ea libros ſcripſiſſe. Fuit & alia viceſima, de qua Pomponius ſcribit, A. Ofilium primum ſcripſiſſe, *leg. 2. §. ex his* D. *de origine iuris.* ſed (*vt opinatur Hotomanus*) illa fuit de qua Li-

Digitized by Google

uius li. 7. ita ſcribit Cn. Manlius Conſul. legem de viceſima eorum qui manumitterentur, tulit. Patres quia ea lege haud paruum vectigal inopi ærario additum eſſet auctores fuerunt.

VICESIMARII exactores, à viceſima parte: vt Octauarij, ab octaua.

VICVS, platea vocatur. Ex multiplicatis domibus fit vicus. Ex plurib. vicis fit vrbs. Et eſt duplex vicus vrbanus, qui angiportum continet, quaſi anguſtiorem plateam, ſine exitu: & vicus paganus, cùm plures ruſticanæ domus coniunctæ ſunt extra muros. Hinc

VICI pro pagis, *in l. 2. ſ. vltim. ff. de vacat. mun. l. 30. D. ad munic. l. 198. ff. de verb. ſign.* vnde vicanei, qui ex eodem vico & pago ſunt, *leg. quarta de cenſibus.* Et vicinales viæ, quæ vel ex vicis, vel in vicos ducunt, de quibus ſuprà in verbo, via, diximus.

VICOMAGISTRI, in deſcriptione vrbis Conſtantinopolitanæ, quibus per noctem tuendæ vrbis cura mandata eſt: quos Dio στενωπάρχας vocat *lib. 55.*

VICINI ſunt: quorum prædia non lineal, ſed paries communis diſterminat: nam in vrbanis prædiis, vicini: in ruſticis, Confines appellantur. *Paul. l. 4. ſ. vlt. D. fi. reg.* Hoc iudicium locum habet in confinio prædiorum ruſticorum, vrbanorum diſplicuit: neque enim confines hi, ſed magis vicini dicuntur: & ea communibus parietibus plerunque diſterminantur.

Vicini Barto. *l. ſi tertius. D. de aqua pluu.* dicuntur, quouſque vox hominis adclamantis exaudiri poteſt, *leg. 1. ſ. eodem autem teſte.* D. *ad Senatuſconſultum Tertyllian.* quod de voce communi accipiendum eſt, non nimis gracili, nec (vt ait) tubali, aut taurina.

Vicinum, proximum & affine ſignificat. Sic, vicina emptioni dicitur permutatio. *l. ſi. de rer. permut.* Et vicinus tractatus, *leg. 9. ſ. huic vicinus.* D. *de vſufruct.* Et vicina Scripturæ, *lege vigeſima ſ. primo.* D. *qui teſtam. fac. poſſ.*

vicinus pro conſorte, *l. ſi de meo.* D. *comm. diuid. l. vicinus. D. de aqu. plu. arcen.* & aliquando pro ſocio, *l. damni. ſ. cùm parietem. D. de damn. infect.*

Vicinia, Feſto vicinorum conuerſatio.

VICTIMA omne animal: quod diis immolabatur, dictum eſt. Hoſtia ab hoſtiendo, id eſt, feriendo, victimam Ælius apud Feſtum, lib. 19. ait eſſe vitulum ob eius vigorem. Alij autem, quæ vincta adducatur ad altare, aut quæ ad hoſtes victos immoletur. Ouidius

Victima quæ dextra cecidit victrice, vocatur.
Hoſtibus à domitis, hoſtia nomen habet.

VICTIMARII, *l. ſi. ff. de iux. immu.* qui quæ ad victimarum ſacrificia pertinebant, præſtabant.

VICTVS verbo continetur, quæ eſui, potui, cultuíque corporis, quæque ad viuendum homini neceſſaria ſunt: veſtimenta quoque, & cætera, quibus tegendi curandíve corporis noſtri cauſſa vtimur, eadem appellatione continentur, 43. 44. & 45. *Digeſt. de verborum ſignificatione,* verbum itaque, viuere, non ad ſolum cibum pertinet, ſed & veſtimenta & ſtramenta eò continentur, cùm ſine iis nemo viuere poſſit, *l. 32. in ſi.* D. *de verbor. ſignificatione.*

VITIARE vinum. *Vlpian.* Cum eo planè *ait*, qui vinum ſpurcauit, vel effudit, vel acetum fecit, vel alio modo vitiauit (hoc eſt, corrupit) agi poſſe Aquilia Celſus ait: quia & effuſum, vel acetum factũ corrupti appellatione contineatur. nec negat fractum & vſtum contineri corrupti appellatione, *l. ſeruus ſeruum ſ. 10. ff. ad legem*

Digitized by Google

legem Aquiliam.

VIDELICET, verbum quamuis regulariter ponitur declaratiuè, vt per multa iura conſtat: tamen in tempus D. *de re iud.* ponitur limitatiuè, & ſignificat temperamentum, pulchra loquendi figura. Tempus quod datur iudicati, etiam hæredib. eius, cæteríſque qui in locum eius ſuccedunt, tribuatur: videlicet quod ex tempore deeſt.

VIDERI, fictionis verbum eſt interdum, *vt in leg.1.§.fi.D.ad Turpil. Vide Bart.in l.ſi duo.D. de acquirend. hære.& in l.3.§.idem ſcribit.ff.de pecu. vide & Bud.in poſte.Anno.* Alicubi veritatis eſt, *vt in l.Titio.§.Titio.§.genero.ff.de condit. & demonſtrat. leg. tale. de hæred.inſtitut.& in ſimi.* Hoc verbũ Iuriſconſſ. eſſe Cicero atteſtatur *ad Trebat.libr.Epiſtol.7.* Hoc quemadmodum, inquit, vos ſcribere ſoletis in veſtris libris. Idem Q.Cornelio videbatur. Sentit autem, Iuriſcoſſ. affirmare ſententias ſuas aliorum auctoritate.

videri feciſſe, formula qua veteres in ſententiis vtebantur, *Cicero lib.Acad. quæſtionum 2.* Quam rationem, inquit, maiorum etiam comprobat diligentia, qui primum iurare, &c. quæque iurati iudices cognouiſſent, vt ea non eſſe facta, ſed vt videri pronunciarent. *Idem Verrina 4.* Vix ille hoc dixerat, cùm iſte pronũciat, Sthenium literas publicas corrupiſſe videri. *Item alibi:* Feciſſe videri pronunciant. *Idem libro de finib.2.* Réxque ex vtraque parte audita, pronunciaret eum non talem videri fuiſſe in imperio, quales eius maiores fuiſſent. *Sext. Pompeius lib.14.* Parum cauiſſe videri pronunciat magiſtratus, cùm de conſilij ſententia capitis quem condemnaturus eſt.

VIDVAM non ſolùm eam, quæ aliquando nupta fuiſſet, ſed eam quoque mulierem quæ virum nõ habuiſſet, appellari ait Labeo, quia vidua ſic dicta eſt, quaſi vecors, veſanus, qui ſine corde, aut ſanitate eſſet: ſimiliter viduam eſſe dictam, ſine duitate: *Iauolenus in l. malum. ff.de verborum ſignificat. vide Bald.l.lege fi.C.de plagia.*

VIGILES nocturni excubitores vocabantur, qui noctu incendiorum arcendorum cauſſa vigilias agebant, ex Auguſti inſtituto, qui per ſingulas vrbis regiones eos diſpoſuit, præfecto eis ex equeſtri ordine viro ſpectabili, qui præfectus vigilum eſt appellatus, *l.1.2.& 3.ff.de offi.præf. vig.l.fi. ff.de cond.cau.da.l.2.§.1.D.de fug.l.58. D. de furt.* Hos ex libertinis conſcribi voluit Auguſtus, *teſte Dione libro 55.*

VIGILAX *leg.ff. de ædilit.edict.* vigilans, induſtrius, ſollicitus. Si conſtantem, *inquit Gaius*, aut laborioſum aut curacem, vigilacem eſſe, aut ex frugalitate ſua peculium acquirentem affirmauerit.

VIGILANTIA, diligentia. *Hermogenianus:* Perſonale munus eſt: quod cum corporibus, cum labore, ac ſolicitudine animi, ac vigilantia exiſtit. *l.1.ff.de mun.& hon.*

VIGINTI QVATVOR horæ. *Paul. in l.more Romano.ff.de feriis.* Quicquid, *ait*, in iis vigintiquatuor horis, id eſt, duabus dimidiatis noctibus, & luce media actum eſt, perinde eſt, quaſi qualibet hora lucis actum eſſet.

VIGINTIVIRI erant Triumuiri capitales, Triumuiri monetales, & Quatuoruiri curatores viarum vrbis, & Decemuiri, qui haſtam centumuiralem cogebant. *Dio. libro 53.*

VIGINTIVIRATVS apud Tacitum, vtque munere, inquit, capeſſendo vigintiuiratus ſolueretur.

VIGOR, *Impera.in l.prohibitum eſt, de iure fiſci.C.lib.10.ad finem.* Cum literis noſtris cognouerit, non ex arbitrio ſuo Cæſarianos ad capiendas eaſdem veniſſe facultates, ſed iuſtitiæ vigorem id fieri ſtatuiſſe. Interpres vigorem, id eſt, Principem exponit,

quòd ſit vigor iuſtitiæ, & animata Lex. Sed apparet, effrenatæ officialiũ cupiditati oppoſitam ab Imper. perpetuam & conſtantem iuſtitiæ voluntatem, vnicuique ſua tribuentem. Si quidem quod firmum & integrum eſt, rectè vigere nuncupatur.

VILLA, *inquit Varro libr. 4. ling. Latin.* dicta eſt, quo fructus conuchebant. *Idem lib. 1. cap. 2. de Re ruſt.* villicus agri colendi cauſſâ conſtitutus: atque appellatus à villa, quòd ab eo in eam conuehuntur fructus, & euehuntur, cùm veneunt. A quo ruſtici vellam, non villam, quo vehunt, & vnde vehunt. Item dicuntur, qui vecturis viuunt, vellaturam facere.

villa vrbana, *Columella lib. 1. cap. 6.* villam in tres partes diuidit, vrbanã, Ruſticam & Fructuariam. Vrbanam fuiſſe apparet, quam ſibi dominus qui vrbem incolebat, ædificabat. Ruſticã, quam villico, procuratori, inſtrumentíſque rei ruſticæ: Fructuariam, quæ frugibus condendis parabatur. *Vlpia. l. 11. §. 4. D. locat.* Inter conductorem & locatorem conuenerat, ne in villa vrbana fœnum componeretur.

villa fundi acceſſio eſt: proinde diruta ea, vſusfructus non extinguitur, *auctor Vlpian. l. fundi vſufructu. Di. quibus modu vſusfructus amit. Pomponius in leg. ſi ita. D. de vſufruct. vel inſtrum. leg.* villa, *inquit*, pars fundi ſine vlla dubitatione habetur.

VILLICVS, eſt is qui præpoſitus eſt rationibus ruſticis, fructibus percipiendis, vniuerſóque operi ruſtico, *l. 8. D. de inſtr. leg. l. ſi io. D. de adimen. legat. l. ſi cum villico. D. de inſt. act.* Sed poetæ hanc ſolent appellationem referre ad præfectos quoſlibet, vt Iuuenalis ad præfectum vrbi ſcribens De Pegaſo Iuriſconſulto:

Pegaſus attonitæ poſitus modò villicus vrbi.

& ad Præfectum ærarij Patauiana inſcriptio,

Villicus ærarÿ quondam, nunc cultor agelli. Cuiac.

VINCTVS (quod ad leg. Æliam Sentiam attinet) non videtur fuiſſe ſeruus, licet carcere clauſus fuerit, ſi vincula corpori eius non ſunt addita, *l. 216. D. de verb. ſign. & apud Vlpia. Epitom. ti. 1.* Porrò vinctum eſſe, hoc eſt, conſtrictum, & in vinculis eſſe diſtãt, *l ſi tamen. §. ei qui ſeruum. Digeſt. de ædil. edict.*

VINCVLORVM appellatione, vel publica vel priuata vincula ſignificantur, *vt ait Venuleius, l. 224. D. de verb. ſignifica.* Et ideo in edicto Prætoris, *l. 1. D. ex quibus cauſ. maior viginti annis in integr. reſtit.* verba hæc, SIVE IN VINCVLIS ESSET, non ad eum tantùm pertinet, qui publica cuſtodia coercetur, ſed ad eum quoque, qui à latronibus aut prædonibus, vel potentioribus vi oppreſſus, vinculis teneatur: ſed & incluſi latumiis vinctorum numero habentur: quatenus nihil intereſt, parietibus quis, an compedibus teneatur. In vinculis quoque eſſe accipimus eos, qui ita alligati ſunt, vt in publico parere ſine dedecore non poſſint, *l. 9. & l. 10. D. eod.* Cuſtodiæ autem appellatione ſola publica intelligitur. Et ideo in vinculis cuſtodiáve ſeparantur *in l. 3. § l. Iulia. D. de teſtib. Et apud Vlpianum in Inſtitutionibus tit. 1.*

vinculum obligationis dicimus, *l. 67. D. de procuratoribus.* Et æquitatis, *l. 95. §. naturalis. D. de ſolutionibus.* vinculum pignoris, *in l. 39. §. curatores. D. de adminiſtratione tutorum l. 15. § ſed ſi emptor. D. de re iud. l. 16. D. de locat. l. 2. C. de curatore furioſi.* Et ita vinculum reſtituendæ rei, quæ pignori nexa erat dicitur *in l. 9. in fin. D. de ſupellectile legat.* Sic & vinculum, *in l. 20. D. qui teſt. fac poſ.* pro vinculo pignoris, qui ab hoſtibus redempti, redemptoribus obſtringuntur, *l. 21. D. de captiu. & poſt. l. 8. & l. 11. Cod. eo. titul. l. 43. §. vltim. D. de legat. lib. 1.* Quo vinculo reſolui intelliguntur, ſi libertas iis detur, *l. 19. D. de adq. hæred.* vinculum ſtipulationis, *l. 6. Cod. ſi cert. pet. l. 6. Co. de vſur.* vinculum cautionis, *l. 40. Digeſt. de vulg. & pup. l. 13. §. 1. de tut. & cur.* vt vinculum fideiuſſionis, *apud Caßiodor. libr. 2. Variar. Epiſt. ad Fruſinatem.*

Digitized by Google

natam. vinculum locationis, *l.52 §. penultim. D. de fideiuſſoribus.* vinculum familiæ, *l. 87. Digeſt. de acq. hæred.* vinculum neceſſitudinis & affinitatis, *l. 9. Digeſt. de ſuſpect. tutorib. l. vltim. C. de codicill.* vinculum religionis, *l.1. C. de in lit. iur.* vinculum pœnæ, *l.134. D. de verb. oblig.* vinculum inſulæ, *l.5. D. de interd. & releg.* vincula cenſualia, *lege quarta, §. ſi quis inquilinum. D. de cenſib.*

VINDEX in XII. Tab. appellatur, qui alterius cauſſam ſuſcipiebat vindicandam. quem nunc procuratorem dicimus, *vt Boethius ſcribit in Topic.* videtur tamen ita potius appellatus, qui iudicio ſiſti, iudicatúmque ſolui ſatis pro alio dabit. Id eſt, qui vindicabat quominus is, qui prenſus eſſet, ab aliquo teneretur: vt cùm cuipiam iniecta eſſet manus, vt ad prætorem iudicémve duceretur, qui etiã eum, qui iudicatus à creditore ducebatur, liberabat. Hæc autem ſunt legis verba: ASSIDVO VINDEX ASSIDVVS ESTO: PROLETARIO CIVI, QVIVIS VOLET, VINDEX ESTO. *Huius meminit Cicero in Topic. & Gell. lib. 16. c. 10.*

VINDICES ciuitatum, *in l.1. C. Th. ſi quacum prædit poteſt.* Iidem ſunt, qui & defenſores ciuitatum. At vindices illi, quorum Iuſtinianus in Nouel. περὶ τῶν δημοσίων αἰτήσεων, & in Nouell. περὶ τοποτηρητῶν meminit, videntur alij eſſe à ſuperioribus, & ij potius, qui exigendis tributis, quorum ad curiales antea exactio pertinebat, ab Anaſtaſio Imperatore in ſingulis ciuitatibus conſtituti ſunt, *vti auctor eſt Nicephorus lib.16. c.44.* è quibus veriſimile eſt Iuſtiniani tempore adhuc in quibuſdam ciuitatib. nonnullos ſuperfuiſſe. Sic autem appellati ſunt, quòd decurionum iniquis exactionibus oppoſiti fuerint. His pares ſunt Canonicarij, de quibus ſuo loco diximus.

VINDICO, concretum eſſe verbum volunt, à vim & dico, vt iudico, quod Varro *lib.4. de ling. Lat.* à ius & dico deriuat. nam in vindicationibus manus conſeri, & vim quandam adhiberi ſolitam quam Feſtucariam Gellius. Quotidianam Cicero appellat, oſtendit Hotoman. *in Com. in Ora. pro Cæcinna.* vbi etiam docet, quam vim moribus Cicero fieri dicit, Feſtuca fieri ſolitam, quam etiam vindictã appellari Boetius in Topica teſtis eſt. Ergo vindicare eſt ius aliquod vel dominium ſibi adſerere. Hinc vindicare in ſeruitutem, *l.3. ff. de lib. cauſ.* nec tantùm res corporales, ſed & iura vindicari dicuntur, veluti hæreditas, vſusfructus, ſeruitus, *l.1. §.1. ff. de pet. hæred. l. vnic. §. penultim. D. de remiſſ.* vindicare etiam iniuriam ſibi factam exequi, & crimen perſequi ſignificat, *l.2. § ſed ſi agat. D. de iudic. l. 17. §.1. de iur. fiſc.* vindicare item, in libertatem eſt adſerere: vnde vindicta. vindicare ſuum eſſe, pro eo quod aliàs, ſuum eſſe petere dicitur, *l. 27. §. cui legatum. D. de aur. & arg. lega. l.66. D. de rei vindic. & alibi.* Vindicare dominium, *l.40. D. de pign. act.* & vindicare per in rem actionem ius non eſſe alicui reficiendi, *l.3. § penultim. ff. de riuis.* Vindicare pignus creditor dicitur, qui rem ſibi pignori obligatam, à poſſeſſore petit, *l. fin ff. de pign. act. l. 15. §. creditor. ff. de pignor. l.7. Cod. de obligation. & action.* In cuius libelli conceptione, & concluſione obſerua pragmaticos Gallos ita dicere. Quo tempore Titius erat dominus fundi Tuſculani, eum mihi pignori oppoſuit. Hunc autem nunc Gaius tenet. Peto igitur, aut fundum mihi vindico, aut mihi pecuniam ſoluat. Sic ſcriptum in eorum libellis inueni: *Qu'il me guerpiſſe ledit fond, ou me paye la ſomme de 20. eſcus, pour laquelle ſomme le-dit fond ou maiſon en eſt adſect, & hypothequé.*

VINDICIÆ, *vet. gl.* τὰ ἐν ἀμφισβητήσει πράγματα. *corruptè. n. Vindegeſtæ.* Quibus adſtipulatur Feſtus, li. 19. vindiciæ *inquit*, appellantur res eæ, de quibus controuerſia eſt: aut potius vindiciæ dicuntur inter eos qui contendunt. Seruius tamen in ſingulari extulit, vindiciam eſſe dicens rem, de

Digitized by Google

qua controuerſia erat, ab eo quod vindicabatur. Atque hinc patet vindicias olim aliud nihil fuiſſe quàm poſſeſſionem rei controuerſæ alicui magiſtratus decreto vſque ad finem iudicij attributam. *Liuius lib.3.* de Virginij filia loquens ab App. Claudio Decemuiro adamata: Marco Claudio clienti negotium dedit, vt virginem in ſeruitutem aſſereret, neque cederet ſecundùm libertatem poſtulantibus vindicias. *Item paulò poſt*: Poſtulant (aduocati puellæ) vt rem integram in patris aduentum differat, lege ab ipſo lata vindicias det ſecundum libertatem. *Item* Hoc tantùm ſciat, ſibi, ſi huius vindiciis ceſſerit, conditionem filiæ quærendam eſſe. *Item Pomponius l.2. de ori. iur.* de eodem Appio loquens: Et ſecundum eum, qui in ſeruitutem ab eo ſuppoſitus petierat (vindicias) dixiſſe. Poſtulare autem vindicias ſecundum libertatem, eſt poſtulare vt interim libertate quis potiretur: nam dare vindicias ſecundum libertatem, vel à ſeruitute, eſt decernere, vt interim dum quæſtio agitatur, in poſſeſſione ipſa ſui ac libertatis quis eſſet: cuius contrarium eſt, Dare vindicias à libertate, vel ſecundum ſeruitutem, qua phraſi etiam paulo inferius vtitur idem Liuius. De lite autem vindiciarum ſic *Pædianus in Verrin.* Lis vindiciarium eſt, cùm litigatur de ea re apud Prætorem, cuius incertum eſt quis debeat eſſe poſſeſſor. Et ideo qui eam tenet ſatiſdat pro præde litis vindiciarum aduerſario ſuo, quò illi ſatisfaciatis, nihil ſe deterius in poſſeſſione facturum, de qua iurgium eſſet. Rurſus ſponſione ipſa prouocatur ab aduerſario, certæ pecuniæ, aut æſtimationis quam amittat, niſi ſua ſit hæreditas de qua contendit. Prædes autem vocat ſatiſdationes locupletes. Hanc recredantiam vocari vult Bud. Vindiciæ item dicebantur, quæ ex fundo in ius afferebantur vindicandi cauſſa, vt ſuprà ex Gellio in verbo Conſerere expoſuimus. Atque harum vindiciarum, ſeu rei vindicationis hæc à Cicerone refertur formula *in Orat. pro Muræna*: Fundus qui eſt in agro, qui Sabinus vocatur: eum ego ex iure meum eſſe aio, inde ſibi ego te ex iure manu conſertum voco. Is autem vnde petebatur, hæc reſpondebat: Vnde tu me ex iure manu conſertum vocaſti, inde tibi ego te reuoco. Vindiciæ item manus correptionem ſignificant: καρπιστμός, à Clemente vocatur, à Chariſio καρπιστία dicitur. *Gellius*: Vindiciæ correptione manus in re atque loco præſenti apud Prætorem fiebant. Vindiciæ autem verbum à Vindice videtur deductum, vel teſte Liuio vbi ſuprà, Appius, inquit, cùm virginem non defendi ab Icilio, ſed inquietum hominem locum ſeditionis quærere diceret, non præbiturum ſe illi eo die materiam, &c. *Et paulò poſt*: A Marco Claudio petiturum vt decederet iure ſuo, vindicariſque puellam in poſterum diem pateretur. Vindicari enim puellam dixit, pro vindicias puellæ ſecundum libertatem dari, hoc eſt, aſſeri interim in libertatem & in poſſeſſione libertatis eſſe. Vindiciam ferre dicebatur, qui rẽ decreto ſententiaque obtinebat: dicere verò vindicias, iudex. Sed ſi vindiciam ille tulerat qui non debuerat, tribus arbitris datis, duplionẽ damnum luebat. Lex enim erat: Si vindiciam falſam tulit, rei, ſiue litis arbitros tres dato, eorum arbitriis fructus duplione damnum decidito.

VINDICATIO videtur ex antiquis vindiciis originem duxiſſe: nam Cicero *in Oratio. pro Milone*, cùm actiones calumnioſas ſignificaret, ita ſcribit: Eum denique qui non calumniis litium, nõ iniuſtis vindiciis ac ſacramentis alienos fundos, ſed caſtris, exercitu, ſignis inferendis petebat. Sed tamen vindicatio longè aliud hodie eſt. Vindicatio enim eſt, proprietatis adſertio, id eſt, ipſa vindiciarum poſtulatio: ſcilicet actio in rem, per quã quis rem ſuam ab alteris poſſeſſione in dominium ſuum vindicat, *l. actionum 25. D. de oblig. & act.* Impropriè

tamen

tamen vindicatio triplex reperitur, vna proprietatis, quæ propriè vindicatio eſt, altera ſeruitutis, tertia pignoris *l.3. §. eſt autem & §. Pomponius ff. ad exhib.* vnde Hypothecaria actio vindicatio pignoris appellatur, *in l. ſi fundus 16. §. 3. C. de pignorib.*

VINDICTA, *inquit Boetius in Topica Ciceronis*, eſt virgula quædam, quam lictor manumittendi ſerui capiti imponens, eundem ſeruum in libertatem vindicabat, dicens quædam verba ſollemnia, atque ideo illa virgula vindicta vocabatur. Plutarchus de iis qui tardius à Deo puniuntur: *ῥωμαῖοι τοὺς αὖ εἰς ἐλευθερίαν ἀφαιροῦντες κάρφος λεπτὸν αὐτῶν ἐπιβάλλουσι τοῖς σώμασι*. Hæc autem Feſtuca vindicta dicta eſt à vindice (non vindicio) vitelliorum familiæ ſeruo. *vt idem Plutarchus in Publicola ſcribit, & Liuius libr. 2.* qui ſeruus quòd adoleſcentum nobilium coniurationem patefeciſſet, libertate & ciuitate ab ipſo Bruto donatus eſt, indéque obſeruatum referunt vt qui ita liberati eſſent, in ciuitatem accepti viderentur. Quare vindicta idem eſt quod Feſtuca: nec alio ſenſu dixit Perſius:

Vindicta poſtquàm meus à Prætore receſſi.

quàm alio loco:

Non in feſtuca lictor quam geſtat inani.

Hinc vindicta manumiſſi, ſub tit. Dig. de manu. vind. & vindicta liberare. alibi paſſim.

vindictam imponere, *l. penultim. §. pater 2. ff. de caſtrenſ. pecu. l. 2. Cod. ſi aduerſ. lib.* Et vindicta libertatem imponere, *l. 10. Cod. qui teſtam. fac.* Et vindicta manumittere, *l. 33. ff. de dolo & ff. de manumiſſ. vind. & C. de vindicta apud cenſ. l. manumiſſ.* Et vindicta liberare, *leg. 122. §. Flauius Digeſt. de verb. oblig. lib. 15. ff. de manumiſſ. l. 5.* Digeſt. *de manumiſſ. vindict. l. vlt. ff. pro dereliƈt.*

VINDICTA, vitio, opponitúrque rei perſecutioni. *leg. pen. ff. ſi ex nox. cauſ. ag. l. pen. ff. de ſepul. viola.*

VINEA, locus vitib. conſitus, *l. certo, vbi Accurſius. Dige. de ſeruit. ruſt.* vineæ quod vini ſint feraces, *Feſtus, l. 19.*

vinea, & vites differunt, quòd vinea eſt ager ipſe, vites verò quæ fructus ferunt. denique inter vineam & vites hoc intereſt, quod inter arua, & ſegetes. *Iauolen. l. certo.* D. *de ſeruit. ruſt.* Certo generi agrorum acquiri ſeruitus poteſt, veluti vineis: quòd ea ad ſolum magis quàm ad ſuperficiem pertinet. ideò ſublatis vineis, ſeruitus manebit. Quibus verbis oſtendit, vineam ſolum ipſum eſſe: vitem verò ſuperficiem. *Sic leg. 4.* Dig. *de cenſib.* vinea quot vites habeat, oliuæ quot arbores.

VINO legato, id omne quod ex vinea natum vinum permanſit, & acetum quoque quod vini numero paterfam. habuerit, continetur. Mulſum verò & defrutum & zythum, & ceruiſia, niſi de iis quoque teſtator ſenſerit, non continentur, *l. 1. l. 9. ff. de vino, trit. l. 2. in fin. ff. de opt. leg.*

vinum DOLIARE, vide Doliare vinum.

Vinum VETVS, dicitur annò lapſo. Si enim muſtum, *ait Alciatus*, à Calendis Nouembribus, quo tempore defæcatum eſſe incipit, nouum vinum dicitur, *l. iubemus. C. de eroga. milit. lib. 12.* Apparet non prius vetus appellari, quàm aliud nouum collectum ſit, *l. vetus. de trit. vin. & ol. leg.* Vult tamen hac in re ad conſuetudinem regionis eſſe attendendum. *Adi & Bar. in l. cùm quid. ff. ſi cert. pet. & in d. l. iubemus.*

Vinum cum vaſis legatum, *Proem. l. penultim. de trit. & vin. lega.* illud verum eſſe puto, cui vinum cum vaſis legatum erit, ei amphoras, cados, in quibus vina diffuſa ſeruamus, legatos eſſe.

VINARIAM nauem, *Vlpian. in l. 21. §. 5. ff. de furtis*, eam interpretatur, in quam vinum effunditur. & vnde poſtea hauritur.

VINARIVS, pro ebrioſo, & vinolento. *Vlpia. l. 4. §. 1. ff. de ædil. edict.* Item aleatores & vinarios non conti-

Digitized by Google

neri edicto *& leg.35.§.3.eod.* Aleator fortè vel vinarius vel erro euaſit.

VINACIA, grana vuæ compreſſæ. *Iulianus l.14.in fin.ff.de cond.furt.* Idem iuris eſt vuis ſubreptis: nam & muſtum & vinacia iure condi poſſunt. *Vlpia.l.52.§.8.ff.de furt.* Idem eſt & in vuis, & in muſto, & in vinaceis. nam & vuarum & muſti & vinaceorum nomine furti agere poteſt.

VINARIA vaſa, *inquit Iulianus*, propriè vaſa torculatoria eſſe placet. Dolia autem & ſerias tandiu in ea cauſſa eſſe, quandiu vinum haberent: cum ſine vino eſſe deſinerent, in eo numero non eſſe: quoniam ad alium vſum transferri poſſent: veluti ſi frumentum in his addatur. Eandem cauſſam amphorarum eſſe: vt cùm vinum habeant, tum in vaſis vinariis: cum inanes ſint, tum extra numerum vinariorum ſint: quia aliud in his addi poſſit, *l.206.ff.de ver ſig.*

VIOCVRI, magiſtratus è 26. numero, quorum erant quatuor in vrbe & duo extra vrbem, *de quibus* Dio.*lib.* 54. Hi curatores erant viarum.

VIOLARE, propriè de virgine dicitur: transfertur tamen ad alia, & profanare ſignificat, vt violare ius legationis, violare ſacra, muros, & loca religioſa, parentes, fœdus, legem. Vnde violatæ legis reus, *leg.1. C.de pet. bo.ſubla.lib.12.*

VIOLAVIT qui oppreſſit, *c.ſi quis ſponſam 27.q.2.*

Violatum, id eſt, violandum, *c.veniens, extrà qui cler.vel vouen.*

VIOLENTIA in malam partem ſumitur, c. conqueſtus, de foro comp. Violentia quot modis inferatur, ediſſerit *Bart.l.1.Cod.de nauic.lib.* 11. Quotuplex ſit, *not.in leg. in iu.Dige. quod met. cauſ. & in leg.ſi quis in tantam.C. vnde vi.* Quando dicitur fieri violentia, & quæ actio propter eam detur, *not.in l.1.ff.de vi public.*

VIOLENTVS poſſeſſor dicitur, qui expulſo veteri poſſeſſore, acquiſitam per vim poſſeſſionem rerum obtinet: aut qui in hoc ipſum aptatus & præparatus venit, vt contra bonos mores, auxilio, cui reſiſti non poſſit, fretus ingrediens in poſſeſſionem vim faciat, *l.1.§.Vi poſſidere.ff. de vi & vi armat.*

VIR BONVS, qui iuri naturali obtemperat, & voluntatem ſuam illi conformem facit, eámque ſequitur. Item vir bonus dicitur, qui facit alteri, quod ſibi vult fieri, *leg.3.circa medium ff. de ſolut.* In iure Ciuili iudex eſt, & nomen viri, ſæpè eſt dignitatis: refertur enim ad virtutem, vímque animi & corporis, *l.1.C.de dignitatib. lib.12.*

Viri boni arbitrium, quod omnibus ferè ſtipulationibus olim comprehendebatur, idoneæ & integræ exiſtimationis diligentíſque, circumſpecti, & conſiderati patrisfam. arbitrium ſignificabat, *l.20.§.vltim.ff.de oper.libert. l.21. §.ſiue autem.ff.de nou.oper. nunc.l.9.in princip.& §.ſed ſi lapidicinas, l.13.in fin.l.15.§. & ſi veſtimentorũ l.65.D.de vſufru.l. 18. §. & cuius.ff.de damn.infect.l. 47.§.ſi Sticho.ff.de fidei-comm.libert.l.13.ff.de ann.leg.l. 1.ff. de lega.li.2.li.17.l.18.ff.iudic.ſol.l.50.ff.ſol. mat.& aliis infinitis locis.* Qua de re etiam ſuprà nonnihil diximus in dictionibus Arbitrium & Bonus.

Viris legatis, & pueros deberi, *cenſuit Iuriſc.in l.ſeruis legatis. §.mulierib. de leg.3.*

VIRILES portiones ἴσας κατ' ἀναλογίαν exponunt vet. gl. & æquales Paul.*lib.3.Sent.tit.2.* quæ ſcilicet pro numero perſonarum, & in capita conſtituuntur, vt tot fiant, quot ſunt & perſonæ. Sic viriles partes accipe *l.1. §.nunc tractemus.ff.de tut.& rat.diſtr. l.7.ff. de fideiuſſ.tut.l. 43.ff.de iud.l.54. §.vlt.de leg.1.l.67.§ ſi duos.ff.de leg.2. l.37.ff.de ſtipulat.ſeruo.* Virilis portio in legatis conſeruandis, poſt petitam contra tabulas bonorum poſſeſſionẽ, quomodo accipienda ſit, *vide l.8.ff.de leg.præſtan.*

Virilis appellatione in lege Papia, etiam interdum tota hæreditas continetur, *leg.145.ff. de ver.ſig.* Virilis vigor poſt ætatem annorum 35. complectur, *vt ait Vlp.l.1.ff.de minorib.*

VIRI-

Digitized by Google

VIRILITAS, pro teſticulis, *leg. 5. in fin. D. ad leg. Corn. de ſicar.* Martial. lib. 9. Epigr.

Non puer auari ſectus arte mangonis,
Virilitatis damna mœres erepta.

Plinius lib. 35. cap. 12. Galli Samia teſta virilitatem ſibi amputant. *Quintilianus Declamat.* 340. Mango iratus, ait, illi fortaſſe pretium exciſa virilitate producet. *Et in inſtit. Orat. lib. 5. cap.* 13. Non alio medius fidius modo docentium, quàm quo mancipiorum negotiatores formæ puerorum exciſa virilitate lenocinantur *Apul. lib. 8. de Aſino aur.* Fuga deteſtabilem illum exactorem virilitatis meæ relinquentem.

VIRIPOTENS virgo, nubilis, matura viro, *leg. mulieris.* 13. *Digeſt. de ver. ſignific. l. pater* 101. *Digeſt. de cond. & demonſtr. Iuſtin. ſub titul. quib. mod. ius patr.* poſt duodecim annos completos viripotentes appellat.

VIRES, pro poteſtate ſiue facultate patrimonij. *Vlpian. in fin. l. 1. de leg.* 2. velut certam quantitatem exprimit pro viribus, ſcilicet patrimonij, viribus præturæ compelli, hoc eſt, poteſtate: & nunc vulgò dicimus, ex officio iudicis, *l. 2. in princ. de iud.*

VIRGÆ ſanguineæ, vide Sanguineæ virgæ.

VIRGO etiam intelligitur vi corrupta.

VIRGINARI, hoc eſt, virgines agere, vocabulum apud Tertul. deprauatum reſtituit Rhenan.

VIRGINITAS eſt in carne corruptibili perpetua incorruptionis euitatio, *C. Aug. lib. de nupt. & concupiſcen.* Beatus verò Ambroſius ſic definit, eſt expers contagionis integritas.

VIRIÆ, *inquit Iſidorus*, ſunt virorum armillæ: dicuntur tamen etiam de mulieribus. *Septimius Florens lib. de Pallio:* vtique ſicut veſtigia caſtuum viria occupauit: ita & endromidis ſolocem, &c. *Ambroſius 1. de Abraham:* Inaures habebat, quæ non grauarent aurem, ſed demulcerent virias, quæ manum non materiali auro onerarent, ſed ſpiritali actu leuarent. Hinc

VIRIOLÆ, diminutiuum, *l. quod tamen. D. de contrah. empt. l. 25. §. ornamenta. ff. de aur. & arg. leg.* muliebria manuum ornamenta, Græcis ψέλλια, πλαίια, περιχείρια. Teſtatur Turnebus in antiquo Lexico virias & viriolas exponi brachiales. *Plin. lib. 33. cap.* 3. viriolæ Celticæ, viriæ Celtibericæ: ita enim legi debet. namque illis populis erant in vſu.

VIRIDIARIA, ſeu viridaria, loca virentibus herbis graminibúſque & arbuſtis amœnitatis cauſſa conſita, *l. 26. ff. de inſtr. vel inſtrum. & apud Vlpian. in Inſtitut. titul. 7. & Sueton. in Tiber. cap. 60. & Lamp. in Heliogab. & Vege. lib. 4. c. 6.* Appellantur & viridaria, *prout in Pand. Flor. ſcriptum eſt, in l. 3. §. fructuarius & §. ſi prædium. D. de vſufru. & l. 8. in fin. D. de inſtr. vel inſtru.* Et viridia *in l. 79. in fin. C. de verb. ſignif. l. 15. D. de ſeruit. l. 12. D. de ſeruit. vrb. & apud Vitruu. lib. 6. cap. 6. & lib. 5. cap. 9. & Senec. Epiſt. 15. lib.* Et ſic ciſternam viridibus ſubditam apud eundem accipe li. 13. Epiſt. Et Ambulationes preſſis ac tonſis viridibus vmbroſas, *apud Plin. lib. 5. Epiſt. ad Apollinarem. Macrob lib. 1. Saturn. cap. 4.* viridia cùm ἀντὶ ὀνόματος accipiuntur, genitiuum in ium faciunt vt viridia prata; viridium pratorum. Cùm verò ipſam loci viriditatē ſignificare volumus, viridiorum dicimus: vt cùm dicitur Formoſa facies viridiorum. Apparet autem *ex dict. l. 26.* etiam in doliis defodi viridiaria conſueuiſſe aggeſta terra. Quin & in feneſtris amœnitatis gratia interdum habebantur, *vt ex Martiale, & ex Plin. lib. 19. c. 4. intelligimus.* Supra ædificia quoque viridiaria habuiſſe Romanos, oſtendit *l. 12. D. de ſeruit. vrb. præd.* Hinc.

VIRIDIARII ſerui, qui viridiariorum curam habent.

VIRIOLA, vide viriæ.

VIS, verbum eſt anceps: quod etiam accipi bonam in partem poteſt: vt quam Magiſtratus rectè infert, ſci-

licet iure licito & iure honoris quem ſuſtinet, *l.3. quod met. cauſ.* vis eſt & tunc, quoties quid id quod deberi ſibi putat, non per iudicem repoſcit, *l.13.D.eod.*

Vis, *inquit Paulus lib. Sentent. 1. titu. 7.* eſt maior rei impetus, qui repelli non poteſt. Græci autem ſic vertunt, μεγάλου πράγματος ἐπέλευσις, ἣν οὐκ δυνατὸν ἀπωθεῖσθαι ἤγουν ἀφ' ἑαυτοῦ ἀποδιώκειν, καὶ ἀποτρίβειν. In illa itaque Pauli definitione pro maior, maioris legendum cenſuerim: quod & probat *l.2.D. quod met. cauſ.* his verbis, vis eſt neceſſitas impoſita contraria voluntati, maioríſque rei impetus, qui repelli non poteſt, vel ſic:

Vis dicitur, quicquid nullo iure fit, contra liberam alicuius voluntatem. De qua elegantiſſimè tractat *Cicero in Oratione pro Cæcinna.* Cùm de iure (inquiens) & legitimis hominum controuerſiis loquimur, & in his rebus vim nominamus, pertenuis vis intelligi debet. vnde in hac ſignificatione, vis & Ius opponuntur. *Calliſtratus in l. extat. §.1. D. quod met. cauſſa.* Atque per hæc duo contraria diſtingui humanam vitam longo interuallo à beluina, Cicero *in Oratio. pro P. Sexto* pulchrè docet.

Vis eſt quadruplex Expulſiua, quæ ſi cum telo fieret, antiquis eſt dicta, vis armata, qua fundo quis deiicitur, *vt tractatur. D. vnde vi.* Turbatiua, cùm vterque poſſeſſionem adſerens, ab alterutro deturbatur. Quo pertinet *tit. D. vti poſſidetis.* Cicero eleganter appellat vim quotidianam, quod poſſeſſores in dies ſolent, vtrinque poſſeſſionem vindicare: Inquietatiua vis, cùm alter in alterius ſolo ædificat, pertinens *ad tit.* D. *quod vi aut clàm.* Ablatiua vis, cùm ab inuito aufertur aliquid: cui deſeruit actio vi bonorum raptorum, & lex Iulia de vi. Compulſiua denique vis eſt, cùm quis inuitus compellitur vt alij conſentiat. Aduerſus hanc multa introducuntur remedia, I. *Conſtitutio diui. Marci in l. extat. D. quod met. cauſa & totus ille titulus.* II. *l. penul. D. de vi priuat.* Quæ d. l. extat, craſſius expônit. III. *l. ſi quis in tantum. C. vnde vi* III. *l. miles. §. iudicati. D. de re iud.* V. *Conſtitutio Maximiliani, anno 1495. Vuormatiæ* VI. *Conſtit. Caroli 5. ann. 1521. Vuormatiæ.* VII. *Conſtitu. Friderici. tit. de ſtatu. & conſuetud. contra liberta. Eccleſia.* VIII. *l. hi qui ades alienas. D. ad legem Iuliam de vi publica.* In C. Theodoſ. eodem titu. eſt elegans conſtitutio aduerſus illatam vim.

vi poſſidere in interdictis Prætoriis dicitur, qui expulſo vetere poſſeſſore, ſiue iure is, ſiue mala fide poſſideat, acquiſitam per vim poſſeſſionem obtinet: aut qui in hoc ipſum aptatus, & præparatus venit, vt contra bonos mores auxilio, cui reſiſti non poſſit, fretus ingrediens in poſſeſſionem, vim facit. Sed qui per vim poſſeſſionem ſuam retinuerit, aut etiam ereptam ſibi, in ipſo congreſſu recuperauerit, vi poſſidere non intelligitur, *l.1. §. vi poſſidere. D. de vi. & vi arma l.11. ſi tu me vi. D. de vſucap.*

vi poſſidet & ille, qui abſente domino, ingreſſus poſſeſſionem, venientem deinde non admiſit, *l.6. in fin. C. de acquir. poſſeſſ.* At qui vacuam poſſeſſionem occupauerit, quanquam deinde venientem dominum prohibuerit: vi non poſſidet, *l.4. §. penul. D. de vſucapionibus.* vi porrò poſſidere à me videtur & qui ab auctore meo vi poſſidet, *l.3. §. ſi quis ab auctore. D. de itin. actúque priuat.* vim quoque facit, qui non ſinit poſſidentem, eo quod poſſideat, vti arbitrio ſuo, ſiue in ſerendo, ſiue in fodiendo, ſiue ædificando, ſiue quid omnino faciendo, quod liberam poſſeſſionem aduerſarij non relinquit, *l. 11. D. de vi & vi arma.*

Vi factum, in interdict. quod vi, aut clam videtur, finitore Mutio Scæuola, quod quis cùm prohiberetur, fecit, *l.74. §. vi factum. D. de diuerſ. regul. iur. l.1. §. hoc interdictum. D. quod vi aut clam.* Sed & qui vel minimi lapilli iactu prohibitus facere perſeuerauerit, vel contra teſtationem denun-

Digitized by Google

nunciationemque fecerit, aut cùm ſe ſciret prohibendum, per vim molitus eſt, ne prohiberi poſſet, & quo minus prohiberetur conſecutus eſt, periculum denunciando aduerſario, aut ianua præcluſa, *l.1.§.hoc interdictum.* & *l.19.D.quod vi, aut clam.*

Vim facere videtur quo minus reficiatur, qui neceſſaria refectioni aſportari non patitur, *l. 4. D. de itin. actúque priuat.* vim autem facere non videtur, qui iure ſuo vtitur, & ordinaria actione experitur, *l.197.§.1. D. de diuerſ. regulis iur.* Alia cauſſa eius, qui quod ſibi deberi putat, iam per iudicem repoſcit, *l. 8. D. quod met. cauſ. l pen.D.ad leg.Iul.de vi priuat.* Cæterum omne omnino, quod per vim fit, aut in vis publicæ, aut priuatæ crimen cadit, *l.191.D. de diuerſ. reg.iur.*

Vis alia publica, alia priuata. Publica eſt, *inquit Iſidor. libr. 5. Etymol. cap.26.* ſi quis ciuem ad populum, vel regem appellantem necauerit, torſerit, verberauerit, vinxerit. Priuata verò, ſi quiſquam ante iudicem armatis hominibus è ſuo quempiam deiecerit, vel expulerit. Hactenus Iſidorus, qui hæc omnia ex Paul. libr. 5. Sentent.tit.26.tranſcripſit. vim publicam etiam committit, & qui per vim ſtuprum infert, *l.29.§.fin.D. ad leg.Iuliam de adult.* Atque ita initio genere & qualitate delicti videtur vis publica à priuata ſeparata. Poſtea placuit, publicam vim eam accipi, quæ armatis hominibus coactis committatur: Priuatam, quæ ſine armis fiat, *l.5. D.de vi priuat. l.3.4.5. D. ad leg. Iul. de vi publ.§.item lex Iul.Inſt.de publ. iud.§.ſed & ex conſtitut.Inſt. de interdictis.*

Vis, quod ad interdictum, Ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus eſt, pertinet, accipienda eſt pro qualibet priuata temeritate, ne quis ad decretam poſſeſſionem perueniat, vel ne ademptam quietè retineat.

Vis maior eſt, *innuit Caius*, quam Græci θεὰ βία appellant, *l.25. §.5.D. locat.* id eſt, ea quæ conſilio humano neque prouideri neque vitari poteſt, & eſt animaduerſio Dei in homines, cuius euitandæ ipſe facultatem ademit: veluti fulgura, grandines. *Cic.2. de inuen.* Defenſoris, inquit, conqueſtio calamitatis eius, quæ non culpa, ſed vi maiore quadam acciderit, &c. *Plin.l.18.c.28.in fin.* Ante omnia autem duo genera eſſe cœleſtis iniuriæ meminiſſe debemus. Vnum quod tempeſtates vocamus, in quibus grandines, procellæ, cæteráque ſimilia intelliguntur: quæ cùm acciderint, vis maior appellatur. Hæc ab horridis ſyderibus exeunt, veluti Arcturo, Orione, Hœdis. Alia ſunt illa quæ ſilente cœlo, ſereniſque noctibus fiunt, nullo ſentiente, niſi cùm facta ſunt. Publica hæc & magnæ differentiæ à prioribus, aliis rubiginem, aliis vredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò ſterilitatem. *Sic Columella lib.1.cap. 7.* Nam vbi ſedulò colitur ager, plerunque compendium, nunquam (niſi cœli maior vis, aut prædonis inceſſit) detrimentum affert. *Seneca lib.4. de benefi. c.pen.* Appellatur & vis magna, *l.2.in fi.ff.de peric. & com.rei vend.* Similiter, vis diuina dicitur, quæ ſcilicet non ab hominibus, ſed admirabili quadam Dei potentia infertur, *Vlpianus l.24.§.3.D.de dam. infe.* Ita eum teneri, ſi ædificij vitio id acciderit, non ſi violentia ventorum, vel qua alia ratione, quæ vim habet diuinam, quod enim tam firmum ædificium eſt, vt fluminis, aut maris, aut tempeſtatis, aut ruinæ, incendij, aut terræmotus vim ſuſtinere poſſit? Dicitur & vis cui reſiſti non poteſt, *l.15. §.1.D.locati.* Et maiores caſus, quibus humana infirmitas reſiſtere non poteſt.

VI ipſa, id eſt, non reuera, & actu ipſo, vt vulgò loquimur, ſed facultate, τῇ δυνάμει, vt alibi loquuntur, & nos obſeruauimus: veluti cùm quid nominatim dictum non eſt, ſed aut verborum, aut ipſius negotij vis hæc eſt, *Marcellus l. 72. D. de ſolut.* vi quidem ipſa & hic ex his dari

ſtipulatus eſt, qui eius non erant, id eſt, quamuis id non expreſſerit, ſe ſtipulari hominem ex iis qui ſui non ſunt, tamen ex vi negotij ſatis intelligitur neminem ſcilicet quod ſuum eſt ſtipulari. *Sic l. 27. §. illud. D. de pact. l. 16. §. inde quæritur. D. ad Trebell. l. 1. D. de ſtatu lib. & l. 1. D. de condict. & demonſtr.* niſi ii vi ipſa conditio inſit: Ita enim Florentiæ legitur. De vi huius locutionis *vide Aciat. l. 2. Diſp. c. 9. lib. 1. parerg. c. 28. & l. nomen filiarum. de verb. ſign.*

VIM facere moribus, *Cicero dicit in Oration. pro Cæcinna perſæpè.* Moris enim erat, vt cùm de agro quopiam controuerſia inſtitueretur, quia propter commoda poſſeſſionis magna iurgia, & pugnæ interdum ac cædes oriebantur, litigatores de amicorum ſententia diem inter ſe ſumerent, quâ die in rem præſentem, id eſt, in agrum illum vnà venirent, & in eo agro vim aliquam alter alteri dicis cauſſa faceret: id eſt, non veram & ſolidam, ſed victam & ſimulatam: quam *Cicero in illa Oratione*, vim quotidianam appellat: *& Gellius libr. 20. cap. 9.* ciuilem ac feſtucariam.

Vis denique accipitur pro virtute quadam efficaci, hoc eſt, quæ potens eſt producere effectum. Quo ſenſu Cicero dixit de finibus: Atque in ſenſibus eſt & ſua cuique virtus. *Sic in tit. D. de legibus. Modeſtin.* Legis virtus, *inquit*, eſt imperare, vetare, permittere, punire. Et Celſus, Scire leges, ait, non eſt verba earum retinere, ſed vim & poteſtatem. *Et in l. qui decem. §. Stichum. D. de ſolutionib.* Hac phraſi promiſcuè dicere ſolemus, vi conceſſionis, aut virtutem conceſſionis. Item, in virtute obedientiæ, pro vi obedientiæ. Eodem modo intelligenda eſt definitio tutelæ, *Inſtitut. de tutel. §. 1. & in l. D. eod. tit.*

VISCELLIA lex, vide in legum Indice.

VISCERATIO, largitio carnis quæ publicis epulis fiebat. *Pomponius lib. 54. de legat. & fideicommiſſ. lib. 32.* L. Titius plebi quina millia dedit, hoc amplius Seius viſcerationem. *Cicero libro de officiis ſecundo:* Prodigi qui epulis & viſcerationibus & gladiatorum muneribus, ludorum venationúmque apparatu pecunias profundunt. *Paulus in l. 22. D. de legat. libro 30.* viſcerationem intelligere videtur, cùm ait quod ad diuiſionem ſingulorum ciuium relictum videtur, inquit Hotomanus.

VISIO, conſideratio, quæſtio, prudens cogitatio, διαίρεσις. *Imp. de compoſ. digeſt.* Et in his partibus, in quibus perfectiſſimè viſiones expoſitæ veterum fuerant, quod particulatim in eas fuerat ſparſum, hoc ſeparare penitus erat inciuile. In Græca conſtitutione διαιρέσεις nominatur, ἃ καὶ τὸ πολλάκις φυλαχθῆναι τὸ τῆς ὅλης διαιρέσεως συνεχές, &c. id eſt, ſiue quòd ita plerunque obſeruari totius viſionis continuationem oportebat, &c. *Vlp. l. 25. §. 10. D. de hæred. pet.* Sed in propoſita quæſtione tribus viſionibus relatis, vna prima, deinde alia, poſſe dici totum, quod ſupereſt, reſtituere eum debere. *Idem in l. 8. §. 2. D. ad SC. Velleian.* Proinde ſecundum hanc ſuam diſtinctionem in prima viſione, vbi quaſi debitrix delegata eſt, exceptionem ei ſenatuſconſulti Marcellus non daret. *item apud eundem in l. 29. §. 4. D. mand. & l. 25. §. 1. D. de probat.* Inſpectionem videntur Iuriſc. in eundem ſenſum protuliſſe, *l. 31. D. depoſ. l. 44. de oblig. & act. l. 12. §. manumittendo. D. de capt.*

VISITATIO, eſt exploratio vitiorum animarum, quarum cura epiſcopo concredita eſt, *capit. ſi epiſcopus de offi. ordin.*

VISITATORES, eiuſmodi exploratores, vt Cardinales, legati, nuncij Apoſtolici, patriarchæ, Archiepiſcopi & Epiſcopi, *c. procurationes. de cenſibus.*

VISPELLIO, vilium, & ignobilium cadauerum elatorem ſignificat, & ita hoc verbum in Pandect. Florent. ſcribitur, *in l. 31. D. de euict. & l. 7. D. ad SC. Trebellian. & l. qui decem. D.*

Digitized by Google

cem. D. de ſolutionibus. vbi Biſpellionem vſitata B, & V, literarum commutatione, per B, ſcriptum eſt, Sic & in Lexico B. Germani ad vrbem viſpelliones, νεκροθάπται, κομάται, veſpillones autem νεκροφόροι. Cuiac. ſupradictis locis viſpellionem accipi pro cadauerum nudatore, de quo vlciſcendo agitur *in l. 3. §. aduerſus. D. de ſepulchr. viol.* In aliorum auctorum codicibus viſpilliones, & veſpilliones appellantur, *vt apud Tertullian. lib. de pallio Martial. lib. 1. Epigramm. Sueton. in Domitiano cap. 17. & in libel. Fulgentij obſcurarum vocum, & apud Amm. Marcellin. & Sidonium Apollon. libro Epiſtol. vltim. & lib. 12. Epiſtol. ad Deſideratum,* vbi veſpillones & Sandapilarios coniungit. Sunt tamen qui inter viſpellionem, & veſpillonem hoc diſcriminis ponant, vt ille funerator ſit, hic cadauera portet, quibus Lexici interpretatio fauet. Alij Biſpellio legunt, diuerſo ſenſu. vide Biſpellio.

VITA, *Ambr. in lib. de bono mortis.* eſt ſpiraminis fruitio: morti opponitur, adimitur ſupplicio vltimo. vita pro ſubſtantia ponitur *in Nouel. de referenda. poſt medium.*

VITALITIA, *apud auctores Barbaricos*, ſunt dotalitia & doaria, Latinis munera nuptialia, Græcis ὑπόβολα, quaſi quæ vtenda fruenda mulieri in omne vitæ ſuæ tempus attribuuntur. *Albert. Krantz. lib. Daniæ 7. c. 35.* Inſuper Romulus acciperet Indeburgam filiam Alberici ducis in coniugem. Dos eſſet oppidũ Lentze cum territorio ſuo. Romulus pro vitalitiis daret ſponſæ Aurusberg, &c. *Item lib. 8. c. 36.*

VITIVM à morbo in ædilium edicto ſeparatur: eáque inter hæc verba differentia ſtatuitur, quod morb. temporalis eſt corporis imbecillitas: vitium verò perpetuum corporis impedimentum: veluti ſi luſcus quis ſit, *leg. 1. in princip. & §. ſciendum. ff. de ædilitio edicto. l. 101. §. verbum eſt. D. de verborum ſignificatione.* In ſtipulatione autem damni infecti, qua de vitio loci operíſve cauetur, vitium id eſſe definitur, quod accidens extrinſecus vitioſas ædes facit, *l. 25. §. notandum, cum ſequent. l. 18. §. 1. & §. cuius. l. 24. §. vitium. ff. de damn. infect.* Paluſtris itaque locus & harenoſus vitioſus non exiſtimabitur, quia naturale hoc vitium eſt. Quòd ſi arbores vetuſtate deciderint, vitio earum caſus factum intelligitur *d. l. 24. §. apud Viuianum. D. eod.* Quò referenda ſunt illa *Cicer. in Topic.* verba, Non enim eius vitio, qui demolitus eſt, damnum factum eſt, ſed eius operis vitio, quod ita ædificatum eſt, vt ſuſpendi non poſſit.

Vitium facere dicuntur parietes, qui ruinam minantur, *Caius l. 30. ff. locat.* Dominus inſulæ, qui ædificia vitium facere diceret, demoliderat eam. Paulò pòſt, vitiatum ædificium appellat. *Idem l. 32. ff. de damn. infect.* Si ædibus meis proximæ ſint ædes meæ & tuæ, quæritur, an ſi hæ vitium mihi faciant, cauere mihi debeas. *Item,* Nam & ſi vnas ædes communes tecũ habui, eæque vitium faciant. *Cicer. in Top.* Si ædes exeſę corruerunt, vitiúmque fecerunt.

vitium ædium & loci eſſe Labeo ait, quod accidens intrinſecus infirmiores eas facit, *l. 24. §. 1. D. de damno infecto.*

vitia poſſeſſionum alia ſunt ex re, veluti quod res fiſci ſit, vel furtiua, vel vi poſſeſſa, vel contra leg. Iuliam repetundarum accepta. Alia ex perſona, veluti ſi mala fide, ſi clàm. ſi precariò quis poſſeſſionem ſit ingreſſus, *l. 11. C. de acq. poſſ. l. 13. §. ff. eod. tit. l. 24. ff. de vſucap. leg. 15. § partus. D. de publicia.* VITIOSVM itaque initium poſſeſſionis eſt, ſi quis rei alienæ ſciẽs poſſeſſionem apprehendat. *l. 15. §. pen. ff. de vſuc.*

VITIOSE QVE cœpiſſe poſſidere intelligitur, qui vi, clàm, vel precariò, vel mala fide cœpit poſſidere, *l. 1. §. Celſus. D. pro empt. l. 13. §. vlt. l. vlt. ff. de acq. poſſ. l. 3. ſi quis ab auctore, l. pen. D. de itin. actúque. l. §. 1. §. Ariſt. D. de aqua quot. l. 15. §. pen. D. de vſuc.*

Digitized by Google

Ex contrario ſine vitio tradita poſſeſſio. *in l.24.D.de donat. int. vir. l.1. §.vlt.ff.de except.rei vend.*

VITIVM etiam pro culpa ponitur. Sic vitio ſuo quem cauſſa cecidiſſe, vitióve eius quid accidiſſe, id eſt, culpa, dicimus, *l.23.in fi.D.de neg.geſt. l.95.§.pen.D.de ſolutionib.l.71.in fi.D. de cond.& demonſtr.l.63.in fin.D.de euictionib.l.pen.D.de inoff.teſt.*

VITIOSVM & nullum æquiparantur. Nam quod vitioſè fit, habetur pro non facto, *l.quoiiens. D. qui ſatiſd. cog.* vitipsè, accipe inutiliter.

VITIOSE cautum, vel ſatisfactum, non videtur cautum. Ideo rurſus eſt rectè cauendum, *l.quoties.l. de die,§.mulieres,& §.ſi ſeruus.D.qui ſatiſd.cog.*

Vitioſè poſſidere, vide vitia poſſeſſionum.

VITIS, bacillus viteus, quo Centuriones ferire milites, cùm quid peccaſſent, ſolebant, *Macer l.13. §.3.D. de re milit.* Eum qui centurioni caſtigare ſe volenti reſtiterit, veteres notauerunt, ſi vitem tenuit, militiam mutat, ſi ex induſtria fregit, vel manum centurioni intulit, capite punitur. *Plinius lib.14.c.1.in fi.* Quid quòd inſertæ caſtris (de vitibus loquitur) ſummam rerum imperiúmque continent. Centurionum in manu vitis, & optimo præmio tardos ordines ad lentas perducit aquilas, atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat.

VITREAMINA, vaſcula vitrea, quæ ornatus cauſſa parantur. *Paulus l. 18. §.8. D. de inſtr. vel inſtr.* Cum in diem mortis ibi libros, & vitreamina, & veſticulam habuerit, an eadem, &c.

VITREARII, *leg. 1. C.Theod. de excuſ artific. & l.1.C.Iuſt.eod.* Baſilicon interpretibus ὑαλεργοὶ. Hos Vitrearios appellat Lampridius in Alexandro.

VITRICVS, matris vir ex alio viro natus appellatur, *ait Modeſt.l.4. §.4 D.de gradib.*

VITVLVS, non tantùm de boue iuniore, ſed etiam de aliis quadrupedibus maioribus accipiendus eſt. Quinetiam ad piſces refertur, *l.ſi quis fundum. §.Imperator.verſic.ſi quis vitulos.D.locati.*

VIVERE verbum, *inquit Gaius*, quidam putant ad cibum pertinere: ſed Offilius ad Atticum ait, his verbis & veſtimenta & ſtramenta contineri, ſine his enim viuere neminem poſſe, *l.234.§.2.ff.de verb.ſign.*

VIVARIA, loca ſepta ſunt, quibus incluſæ feræ cuſtodiuntur & adſeruantur: vel vt ait Columella lib.8. cap.1. cubilia pecudum ſylueſtrium, in quibus nemoribus clauſis cuſtodiuntur. *Tryphoninus l.62.§.1.ff. de vſufruct.* Si viuariis incluſæ feræ in ea poſſeſſione cuſtodiebantur. *Sic l.3.§. item feras. ff. de acquirend. poſſeſſion.* vbi viuaria à piſcinis Paulus ſeparat, & quod initio Viuariis, poſtea, Syluis circumſeptis dicit. *Sic & apud Plin.lib.8.ca.52.* vbi viuaria primum togati generis inueniſſe Fuluium Lippinum quendam ſcribit, qui in Tarquinienſi feras paſcere inſtituit. *Ammian. Marcellin. lib. 31.* Ita hic quoque intra ſepta, quæ appellant Viuaria, ſagittarum pulſibus crebris dentatas conficiens beſtias, incidentia multa parui ducebat. Viuaria etiam piſcium dixit *Senec. lib.14.Epiſt.* Et viuaria murenarum, oſtrearum, cochlearum idem *Plin. lib.9.cap.54. 55. & 56.*

VIX, vocula duo, atque eadem quidem, ex diametro pugnantia ſignificat. Vno namque modo ponitur pro eo, quod eſt, Etiam, *l.vix certu. D. de iud.* Alio modo pro eo, quod eſt, nullo modo, *l.tutor.in princ.l.fi.in princ.ad SC.Velleia. Vide Bart. in l.1. D.de tutel.*

Vix, pro raro, *l.alienationis ff.de ver. ſignificat.*

VLLVS ALIQVIS, quaſi vnus aliquis. Nunquam autem affirmatiuè ponitur, ſed ponitur vel negatiuè vel interrogatiuè, vel ſubiunctiuè.

VLTRA dimidium (vt dicunt) iuſti pretij deceptus dicitur venditor, qui nec dimidiam partem veri precij

precij acceperit: vt ſi res valeat ducentis, quam vendidit nonaginta & quinque. In emptore verò alia ratio eſt. Nam is non poteſt decipi vltra dimidium iuſti prætij. præterquàm, ſi duplo plus emat: puta, ſi rem centum aureorum iuſti valoris, emat ducentis, & aliquantò pluris.

VLTRA quandoque temporis nota eſt, *cap. ſi Paulus 32. queſt. 5. l. cum duobus, §. idem reſpondit. D. pro ſocio.* aliquando medium tempus ſignificat, *cap. litera. de dila.* Quandoque incluſionem ſignificat, *l. cùm vltra. C. de non num. pec. l. eos. C. de vſur.* Aliquando præfinit, & (vt vulgò loquimur) taxat, *l. properandum in prin. C. de iudic.*

Vltra in teſtamentis quid ſonet docet, *l. Celſus, ff. de vſucapionib.*

VLTERIOR familiaritas, pro nimia, ac modum progrediente, *apud Calliſtratum l. obſeruandum: de offic. præſid.*

VLTIMVS quis cenſetur, qui poſt ſe neminem habet, etiam ſi à nemine quoque præcedatur: *quod latius exponit Alciat, in commen. de verb. ſign.*

VLTIMVM ſupplicium eſſe mortem ſolam interpretamur: *inquit Caius l. 21. ff. de pœn. l. pen. C. Th. de offic. rect. prou. & l. capitalium. ff. de pœn. vbi Calliſtrat.* ſic ſcribit: Summum ſupplicium eſſe videtur ad furcam damnatio, viui crematio, capitis amputatio: proxima morti pœna eſt, in metallum damnatio, deinde in inſulam deportatio, &c. *Sic vltimam pœnam Plinius lib. 2. Epiſt. ad Arrian. dixit & Sueton, in Iulio. c. 14.*

VLTRO, dictio varias apud Iuriſc. ſortitur ſignificationes. Interdum enim pro prius. *Paulus l. ſi in emptione, 34. §. item ſi. 3. D. de contr. empt.* Nec tamen ex vendito quicquam conſequitur, niſi vltro quod conuenerit præſtet. *Africanus l. ſi priuſquam 15. D. de op. no. nunc.* Cauere iuberet non prius ſe ædificaturum, quàm vltro egiſſet ius ſibi eſſe altius tollere. Nam VLTRO abundat hoc loco: *Vt l. 1. §. interdictum. D. vti poſſ.* Actio nunquam vltro poſſeſſori datur, quippe cum ſufficiat ei quod poſſidet. *Sic apud Papinianum l. 1. in fin. D. de vſu tutor.* vltro conuenit pupillum, eíque pecuniam offert, id eſt, prius quàm à pupillo conueniatur.

VLTRO, pro ipſo iure, & ſine aliquo facto aduentitio. *Paulus l. 2. D. de le. Rhod.* Imò etſi non retineat merces magiſter, vltro ex locata habiturus eſt actionem, id eſt, etiam ſine retentione. vox tamen. NON in in libris Flor. deeſt, *Vlpian. l. 3. D. de cond. cauſſa data.* Quinimò etſi nihil tibi dedi vt manumitteres, placuerat tamen vt darem, vltro tibi competere actionem quæ ex hoc contractu naſcitur.

VLTRO, ſua ſponte. *Sceuola l. cùm quis. 37. §. nuptura. 4. D. de leg. & fid. lib. 30.* An maritus, doli mali exceptione ſe tueri poſſit: & an vltro ex cauſſa fideicommiſſi actio ei competit, id eſt, ſua ſponte id ab illo poſſit petere, quod per exceptionem retineret. *Papinianus l. 1. in fi. D. de vſur.* Planè ſi tutelæ iudicio nolentem experiri tutor vltro conuenerit, & pecuniam obtulerit, &c. *Item apud Paulũ l. ergo 22. D. de quib. cauſſ. maior.*

VMBRATILIS pactio ſuffragiorum, *l. vniuerſi. C. de leg.*

VNARE, ſimplex verbum, Tertullianus vſurpat. vnde nos Adunare dicimus, Coadunare.

VNCIA, pars aſſis duodecima, cuius hæc erat nota —, menſuræ quoque primus gradus eſt. *Caſſiodor. lib. 2. Variarum.*

Vncia auri, aurei ſex, *A. Auguſt. lib. 2. c. 9. & eiuſdem lib. ca. vlt.* declarat vnciam pedis.

VNCIARVM fenus, in XII. Tab. quod centeſimo anno ſortem æquat, *definitore Tacito lib. 5, Annal.*

Vnciarius hæres, ex vncia ſcriptus, *l. 34. §. inde dicitur, de leg. 1.*

Vnciariæ vites, quod inter quamlibet vitem vnius iugeri vncia interuallum æquale faceret.

Vnciariæ vſuræ, *l. 47. §. præfectus. D.*

Digitized by Google

de adminiſt.tuto, cùm pars centeſimæ duodecima ſingulis menſibus ſoluitur:id eſt, quæ ſingulos numeros è centenis quotannis efficiunt.

VNCIARIA lex, *Feſto lib.* 19. dici cœpta eſt quam L. Sulta, & Q. Pompeius tulere: qua ſancitum eſt, vt debitores decimam partem..... locum hunc mutilum punctulis notatum apud Feſtum inueni. quæ deſunt, ex aliis auctoribus ſupple.

VNCTORES, ἀλεῖπται ſerui ſunt, qui in balneis dominum vngebant, atque illi muneri deſtinati erant. Conſuetudo enim erat veterum, ſingulis diebus, antequam cibum caperent, in balneo ſe lauandi, poſtea vngendi. Cicero *in epiſt. poſtrema li.13.ad Atticum* cùm Cæſarem accepiſſet in fundo quodam ſuo, poſt horam 8.inquit, in balneum, tum audiuit. De Mamurra non mutauit. vnctus eſt, accubuit. ἐμετικὴν agebat, Itaque edit & bibit ἀδεῶς, & iucundè Sic Terentius in Phormione, Act. 2. ſcen.1.

Ten' aſymbolum venire, vnctum atque lautum à balneis,
Otioſum ab animo, &c.

Cicero etiam *Epiſto.ad fam. lib.* 7. 24. hoc verbum vſurpauit: Ille autem, inquit, qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonum vnctorem. diſceſſit à me, vt mihi videbatur iratior. Teſtatur victorius *Var. Lect.lib.37.c.1.* ſpectari Romæ in antiquo lapide, vnctorem dextra manu guttum tenentem (vas ſcilicet olei plenum, quod guttatim fundebat ſeruus) nec longè ab eo forma ſtrigilem inciſam. Sic Plautus in Trinummo.

Ducitur familia tota, veſtiſpici, vnctor, auri cuſtos,

Martialis lib.12.

Atque olei ſtillam daret Opelicus vnctor.

Idem victorius, vbi ſuprà pro Iunctores, *in l.Cenſoria.* 203. D. *de verb. ſignification.* vnctores legi vult. vide Iunctor.

VNGVENTIS legatis non tantùm ea legata videntur, quibus vngimur voluptatis cauſſa, ſed & valetudinis, *l.21. §.1. l.25.in fi. ff. de aur. & arg.leg.* vnguenta autem coactis odoribus fieri ait, *l.27.§.* 1. D. *de acq. rer.dom.*

VNIO, margaritum eſt ex concha, quæ apud rubrum mare & creſcit, & coaleſcit, *l.6. & 19. pen.ff. de aur. & argent.leg. Plin.lib.* 12. *c.* 1. vnio in maris rubri profundo quæritur. vide eundem apertius *li.9.ca.* 35. hoc demonſtrantem. vniones dictos ait *Iſid.li.16.c.*10.quod tantùm vnus, nonnunquam duo vel plures ſimul reperiantur.

VNIVERSITATVM alia perſonarũ, *vt ff. quod cuiuſque vniuerſ.* alia rerum. Et hæc duplex: Iuris, vt hæreditas, peculium. *ff.de pet.har.l.item. §.non ſolùm.* Facti, *l.1. §. per hanc de rei vind. Barto. in l.* 1. *in princ.* D. *de damn.infect.* Igitur

vniuerſitates appellamus collegia, corpora, curias, ſocietates, *tot. tit. ff. quod cuiuſque vniuerſ. & de manumiſſ.* quæ ſeruis ad vniuerſ. pet. vniuerſitatis autem nomen durat, & manet, etſi ad vnam perſonam reciderit, *l.7. §.fin.C. quod cuiuſque vniuerſitatis nomine.*

vniuerſitatis res ſunt, quæ in ciuitatibus ſunt theatra, ſtadia, & ſi qua ſunt alia ciuitatum communia, *l. 6.ff. de rer.diuiſ.§.vniuerſitatis.Inſtit.eod.*

vniuerſitas quæ ſit dicenda, & vtrum eo nomine veniant homines de vniuerſitate, *differit Bart. in l. aut facta.§ fi.D.de pœnis.*

vniuerſitas etiam pro vniuerſitate bonorum, vt hæreditate, vt caſtrenſi peculio, *l.1.ff. quor.bon.l.20.§. ait Senatus.*D. *de pet. hæred. l.* 1. D. *de rei vend.l.1.§.quæ ſunt alicuius.*D. *de interdict. Caius lib.2. Inſt.* Per vniuerſitatẽ, ait, id eſt, omnia ſimul bona adquirimus hæreditate, adoptione, Sic *in §. videamus. Inſtit.per quas perſonas nobis adquir. & Inſti. de adquiſitio. per adrogatio. in prin. & in l.1.de actio.cert. temp.fin.in C.Theo.* verbum hoc accipiendum eſt.

vni-

Digitized by Google

vniuerſitas quoque vocatur grex, peculium, armentum, equitium, *l.70. D.de vſufruct.*

VNIVERSALES actiones appellantur, quibus perſequimur corpus aliquod iuris, continens multas res cum augmento & diminutione, vt ſunt hæreditas, peculium, dos, iuriſdictio.

VNVM precium, pro vna ſumma: etiamſi ex ſingulorum precio collecta ſit, exponitur, *teſte Alberico. in l. ædiles aiunt.§ ſi fortè.ff.de ædilit. edict.*

Vno contextu fieri dicitur, quod fit continuata actione, ſine intermiſſione, ſine interruptione actus. *l.hæredes palàm.D.de teſtamentis.§.ſed cùm paulatim.Inſti.eadem.*

Vna res cenſetur, fundus, & fructus eius, ſiue maturi ſint, ſiue non, *l.ſi.§. pen.ff.quæ in fraud.cred.*

VNICA filia duos parare generos dicitur, vbi quis idem beneficium duobus ſimul pollicetur.

VOCARE in ius propriè eſt ad Prætorem, vel alium vocare qui iuriſdictioni præeſt, *l.2.ff. ſi quis in ius voc.non ier.* Eodem ſenſu dicimus, in iudicium vocare, *l.1.l.tutor pro pupillo. D.de admin. tut.l.3.*D. *de eo, per quem fac.erit.l.2.§. prætor.*D.*qui ſatiſd. cog.* & cautio iudicio ſiſti, eſt ad prætoris ſellam ſiſti, *l.1.D.ſi quis in ius voc.non ier.* nam & Prætor ipſe iudex eſt veteri appellatione, *vt* Liuius *ſcribit lib.* 3. & apud Prætorem priuſquam detur iudex ſpecialis, quodammodò agendi poteſtas datur, *vt M. Tullius ait*, *De inuentione.* vt planè duplici iudicio res eadem diſceptari videatur, vno apud Prætorem, altero apud iudicem datum. Porrò is, qui in ius vocatus eſt, ſequi debet, & quidem ſtatim, ex XII. Tab. Si in ius vocat, atque eat. Qua enim actione conueniatur, cognoſcit antequam vocetur: nam editio actionis atque inſtrumentorum litis in ius vocationem præcedit. Quid ergo aliud reſtat, quàm vt vocantem ſequatur? Hodie vtrunque fit ſimul ex continenti, editio nempe, & vocatio: & ideò nec ſequitur ſtatim qui vocatus eſt, ſed deliberandi ſpatium datur. At iure antiquo aut ſequi è veſtigio debet is qui vocatus eſt, aut manu iniecta inuitus duci, rapi, trahi, niſi ſcilicet vadimonium promittat, id eſt, niſi ſatiſdet iudicio ſiſti, *l.5.§. vlt. D. qui ſatiſd. cog. & inde titul. In ius vocati vt eant, aut ſatiſdent. Plura de his vide apud Cuiac. Obſ.lib.& c.10. vbi & de in ius voc.latius diſſerit.*

Vocare in partem, iuris verbum, pro participem facere, & partiarium admittere. *Cic.pro Cæcinna*: Mulieres in partem vocatæ ſunt. Sic Virgil. lib. 3. Æneid.

—ipſúmque vocamus
In prædam partémque Iouem.

VOCIFERATIO. *Modeſtinus. §.fina.l.4.de re militari.* Qui ſeditionem atrocem militum concitauit, capite punitur: ſi intra vociferationem, aut leuem querelā ſeditio mota eſt, tunc gradu militiæ deiicitur. Eſt autē vociferari, voce effrenata, nō modò dolorem, ſed etiam indignationem (quanquam indignatio doloris genus eſt) oſtendere. Interdum ſine affectu, ſed tamen vehementius exclamare. Hinc vociferatio, verbale, ipſe vociferandi actus.

VOCONIA lex, vide legum indicem.

VOLO, verbum, de ſe iudicat ſolam, vel meram voluntatis declarationem: quapropter qui dicit ſe velle eligere, non eligit, & qui ſe dicit velle hæreditatem adire, non idcircò adit: ſicut & qui dicit, ſe velle Stichum dare: non idcircò dat, *l.Clodius de acquir. hære.* Licèt ex illis verbis cenſeatur facta electio: non enim quiſquam vult dare, niſi prius eligit: & hæc proprietate verbi defenduntur. Alioqui mens proferentis quandoque aliud ſuadet: *vt eleganter docet Alciatus, explicans l.1.C.de ſum. Trin. & fide Catho.* Igitur & qui rogatus eſt reſtituere, Quibus volet, etiam indignos præferre poterit. at ſi his, quos dignos putauerit, vel arbitratus fuerit, reſtituere rogatus eſſet,

tunc non alias, quàm ex viri boni arbitratu reſtitutio facienda eſt, *l.1. & 24. de legat. 2.*

Voluero & Volam hoc differunt, quòd etſi vtrunque verbum futurum tempus ſignificat, illud tamen præciſè momento ipſo temporis, quo quis voluntatē ſuam ſemel elocutus eſt, includitur hoc longius funditur, & temporis tractum habet, *vt docet Pomp. l. 112. de ver. obl. & l. 6. in fi. ad SC. Tert.*

Voluit transferre, *in l. non vult. 6. D. de diuerſ. reg. iuris* cum effectu accipi poſſe, id eſt, tranſtulit re ipſa, *docet Decius ibidem numer. 3. Sic in l. fi.* D. *de rer. diuiſ.* voluerit tranſcendere, *vbi vide Bartolum, Accurſius in l. 1. D. de legat. 2.*

VELLE, *apud Iuriſcoſſ.* eſt expreſſis, & diſertis verbis teſtari & profiteri ſe velle, vt ex diuerſo Nolle eſt vetare, & contradicere, & ita declarare. Inter hæc medium verbum eſt non nolle, id eſt pati & tacere, *l. 1. §. ſcientiam. D. de tribut.* Eius autem eſt non nolle, qui poteſt & velle, *l. 3. D. de diuerſ. reg.*

Velle non creditur infans, pupillus, furioſus, prodigus, & qui in aliena poteſtate eſt, *l. 4. 40. & 189. D. de diuerſ. reg. iur.* Itaque in lege Papi. ſi impubes ſit patronus, voluntate eius non videtur liberta nupta, ſi auctoritas tutoris non interceſſerit, *l. 13. in fi. D. de oper. lib.*

VOLVNTAS eſt eius, qui conſentit legitimè, & vt oportet, *l. 4. C. de fideic. lib. Quintil. declam. 340.*

Voluntate noſtra poſſidere dicitur ſeruus, quod ei peculium habere permiſimus, *l. 1. §. item acquirimus. D. de acquir. poſſeſſ.*

Voluntas interdum ex ſcientia, & patientia inducitur, *l. 7. §. interdum ff. ad SC. Macedon.*

Voluntatem filiæ cùm pater agit de dote, non ſic accipimus vt conſentiat filia, ſed vt ne contradicat, *l. 2. §. voluntatem. ff. ſolu. matrim.* Voluntate itaque filiæ pater dotem recepiſſe videtur, ſi cauſſas contradicendi ei filia non habuerit, *l. 37. ff. eod. tit.* Errantis Voluntas nulla eſt, *l. 20. de aqu. & aqu. pluu. nec furioſi, l. 47. D. de acq. hared l. 40. D. de diuerſ. regu. iur.* proinde eorum voluntate factum videtur. Cæterùm cùm voluntas alicuius in aliquo actu deſideratur, ea vel ſubſequi rectè poteſt, *l. 10. ff. de aqua & aqua pluuia.*

Voluntate domini in libertate eſt, qui volente & conſentiente domino ius libertatis vſurpat, vel aliquid pro libero gerit, *l. 4. C. de fideic. liber. & apud Quint.* Declamat. 340.

Voluntas & propoſitum facientis diſtinguunt maleficia. *l. qui iniuria. cū conçor. in gl. ff. de fur. l. diuus de ſicar.*

Voluntas ambulatoria vſque in momentum mortis dicitur, propter incertum voluntatis, *ait Zaſius.* Nam facilè variat, quicquid ex voluntate cōficitur, *l. 4. in fi. ff. de adi. leg.* vbi dicitur volūtatem eſſe ambulatoriam, inconſtantem.

Voluntas expreſſa, quæ ex præfationibus, vel præcedendi tractatu conſtat, *l. Titia. l. ita ſtipulatus ſum. ff. de verb. oblig.* Tacita, vt quia natura contractus, qualitas rei, perſonæ, contrahentium conſuetudo, eius quod actum eſt coniecturam inducant. *l. ſemper in ſtipu. de reg. iur. Vide Alciat. in l. in conuentionib. de verb. ſign.*

VOLVNTAS VLTIMA. Hæc vox in genere inuenitur, vt quæ nec ſit teſtamentum, nec codicillus, nec donatio cauſſa mortis, nec alio ſpeciali nomine nominetur: ſed ſimpliciter in generali appellatione vltimæ voluntatis relinquatur: *de qua facit mentionem gloſſ. not. in l. licet. C. de pact. Zaſ. in intellect. ſing. in princ* Voluntas vltima non repugnant iuri & æquitati, pro lege eſt. *Nouell. de his, qui nupt. iter. §. atque hoc primum. Conſtit. 22.* voluntates vltimæ fiunt quinque modis. *Auth. de hæred. & Falcid. §. quia verò.* Porrò apud Vlp. legimus defunctorum voluntates non ſtrictè eſſe interpretandas, *l. prenum. §. 1. ff. de vſu. & habit.*

Voluntate fieri non videtur, quòd ignoratur, *l. non videtur. ff. de lib. cauſ.*

VOLVN-

VOLVNTARIVS procurator,& amicus voluntarius, M. Tullio eſt negotiorum geſtor. in auctoribus certè noſtris procuratoris nomen commune eſt geſtoris & mandatarij, & amicus plerunque geſtor, quòd ex officio amicitiæ hic contractus proficiſcatur, *l.ſi negotium.* D. *de reb. auct. iudic. poſſid.* Paulus quoque *in Sentent.* voluntarius, inquit, procurator, qui ſe alienis negotiis offert. rem ratam dominum habiturum cauere debet. *Et Vlpian. l.prætor.* §. *præſtat.* D. *de rebus auct. iudic. poſſid.* creditorem miſſum in poſſeſſionem, qui fructus prædiorum vendit aut locat, quia geſtori comparatur, ait, voluntariũ negotium gerere, id eſt, voluntarium procuratorem eſſe: nec tamen is eo nomine tenebitur actione negotiorũ geſtorum, *l.creditore.* §. *vltim.* D. *eod.* ſed in fructum, quia, vt ſubiicit. *d.* §. *præſtat.* ſuum potius quàm voluntarium negotium gerit. imitabitur tamen hæc actio in factum, negotiorum geſtorum actionem, & idem in eam veniet, quod in illam.

voluntaria SOCIETAS, *apud Ciceronem in Quintiana*, opponitur ſocietati hæreditariæ, id eſt, communioni, quæ intercedit cum hærede defuncti ſocij, hæc enim voluntaria non eſt, quia re, non conſenſu conſiſtit. voluntaria eſt, quæ conſenſu contrahitur, tractatúque habito inter ſocios: & hanc ſocietatem dicimus propriè: illam, rerum communionem, *l.23. D. de reg. iur. vel communiter geſtum. l. 31. 32. & 33. l. actione.* §. *ſi poſt.* D. *pro ſocio*, & ſocietatem impropriè. voluntatem ſocietatem dixit Vlpia. *in l. verum.* §. *in hæredem.* D. *eodem.* ſeparans eam à ſocietate vectigalium, cæterorúmque publicorum, atque etiam à ſocietate priuata: *de qua vide Cuiac. Obſeru. libr. 10. c. 25.*

voluntaria iuriſdictio eſt, quæ ſeruatur in volentes, *not. l. 2. ff. de offi. Proconſ. & leg.*

VOLVPTATI deſeruientia prætoria, *l.189.* D. *de verborum ſignificat.* quale deſcribitur, *l. 13.* §. *fructuarius.* D. *de vſufruct.*

voluptatis artifex, *l.7.* §. *dabitur. ff. de oper. libert.*

VOLVPTARIÆ impenſæ, quæ ad voluptatem fiunt, quæque ſpeciem duntaxat ornant, non etiam fructum augent: vt ſunt viridaria, aquę ſalientes, incruſtationes, loricationes, picturæ, *l. in prin. l. 7. 9. & 11. ff. de impenſ. in reb. dot. l. 78. ff. de verb. ſig. Vlpia. Epito. tit. de dotibus.* Appellantur & voluptuoſæ, *l.14. ff. de impenſ. in reb. dot.*

VOPISCVS dicitur, qui ex duobus conceptis, vno obortu excluſo, ad partum legitimum ducitur.

VOTVM, eſt alicuius faciendi, vel non faciendi, verſus Deum, deliberata & iuſta promiſſio, vt extrà de voto, & eius redempt. Vnde ad eum locum quidam definiunt votum, alicuius boni operis cum deliberatione Deo factam promiſſionem. Angelus verò Clauaſius in ſum. votum ſic definit. Eſt, inquit, propoſiti ſupererogantis promiſſio Deo facta, propter bonum finem deliberatione firmata. Vnde Cicero eleganter dixit, votum eſſe ſponſionem, qua Deo obligamur. Nobis præcipuum votum eſt, quod in baptiſmate fecimus. Solebant autem veteres quàm plurima vota pro principe nuncupare, vt:

vota anniuerſaria, ob diem imperij, cùm videlicet ad imperium Princeps ſumptus eſſet, quorum & in Iure mentio habetur, *l. omnes. C. de feriis.* Item

Vota concepta ob ſalutem principis à ſacerdotibus, Conſulibus, idque poſt tertium diem Calend. Ianuar. *auctore Gaio. in l. ſi calumnietur. de verbo. ſign.* Præterea.

vota quinquennalia, decennalia, vicennalia, & quæ, *teſte Alciato*, in veteribus numiſmatis notabantur hoc modo: Vot. 10. 20. & 30. *Vide Ciceronem de Legibus.* Pro voluntate etiam accipiuur, & deſiderio, quòd ea valde deſideramus quę à voto depoſcimus. Adeò etiam apud gentiles magna res erat votum, quod in filiof. nõ

habebat locum. *Textus eſt elegans in l. ſi quis rem.§.voto. D. de pollici.* Eius rei affert rationem, & quidem efficaciorem, *c.9.l.5.Tarer.Alciat.*Inter votum autem & pollicitationem hoc intereſſe conſtat, vt idem ait, quod pollicitatio Reip. vel priuato alicui fit:votum verò principi, vel Deo, ex cauſſa principis, vel Imperij, aut ob fortunam Cæſaris: & ſi qui caſus ſimiles.

VOTVM pro charitate, & indulgentia paterna,*l.ſcripto.7.D.ſi tab. teſt.*Liberos naturæ, ſimul & parentũ commune votum, ad hæreditatem parentũ admittit. *Sic l.15.D. de inoffi. teſt.* Propter votum parentum, & naturalem erga liberos charitatem.

Votum pro conſenſu,*cap.2.de elect. in 6.*

Votum,id eſt,oratio, *l. denunciamus.C.de iis,qui ad eccl.conf.*

VOX patris, vox filij, quia pater & filius vna cenſentur perſona, *l.fi. C.de impub.& al.ſubſt.*

VPILIO,paſtor ouium, opilio, qui vulgò dicitur. *Alfenus l.60.in fi. D. de legat.& fid. lib.* 32. Item oues, quæ ſtercorandi fundi cauſſa pararentur, item vpilionem, ſi eius generis oues curaret,Virg.

Venit & vpilio, tardi venere bubulci.

VRBS, *inquit Pompon.* ab vrbo appellata eſt. vrbare eſt aratro definire. *& Varus ait*, Vrbum appellari curuaturam aratri,quod in vrbe condenda adhiberi ſolet, *l.238.§.6.D.de verb. ſignific. Varro tamen lib. 4. ling. Latin.*Vrbem ab orbe & vrbo dictam ſcribit,quòd ſcilicet orbis fiebat, & aratro circunduceretur. Vrbare autem,vel orbare, eſt circulo circumſcribere, περιγράφειν, Gallis *cerner*, quaſi circinare. Ab eo Seneca in Oedipo. oculos vocat orbes,vt Sophocles, quem ſequitur, κύκλους. Et qui eos amiſit dicitur orbus. Alij ab ὄρβος antiquo deduci malunt ex quo ὀργανόν.

Vrbs eſt Roma, *inquit Marcellus.* quæ muro cingitur. Roma eſt etiam, qua continentia ædificia ſunt: nam Romam non muro tenus exiſtimari, ex conſuetudine quotidiana poteſt intelligi,cùm diceremus Romam nos ire, etiamſi extra vrbem habitaremus,*l.87.ff.de verb.ſignific.*

Vrbem, cùm ſimpliciter legimus, Romam κατ' ἐξοχὴν ſignificamus, quæ olim inter alias tantum caput extulit vrbes, vt ait Virgilius in Bucolic.

Quantum lenta ſolent inter viburna cupreſſi.

& ita *in l.1.D.de ſenato.l.1. D. ad leg. Iul.de amb.l.penul.§. negociatores.* D. *de mun. & hono.l.7. §.conſtitutum.* D. *de interdict. & releg.l.1.D.de offi.præfe. vrb.* Vrbis tamen appellatio proprietate ſermonis anguſtior eſt,quàm Romæ. Vrbs enim muris. Roma verò continentibus demum ædificiis finitur, *l.2. D.de verbor.ſignific.* Eadem à Conſtantino appellatur vrbs æterna, *l.1. C. de ſuariis, libro* 11. *vt à Symmacho libro 1.Epiſtola. & Marcellino ſæpe vocatur, & ita in l.4.C. de oper.public.* Imp. Valentinia.& Valens intra vrbem æternam ſcripſerant, cuius loco intra vrbem Romam veterem & nouam ſuppoſuere Tribonianus & collegæ, vt alia immutauere, *tum in libris Digeſt. & C.Iuſtinian.vt ex eorum, & veterum collatione liquet.*

Vrbs regia, *in Conſt.* Conſtantinopolis accipi debet,*l. vlt. C. de adſeſſo. l.12.C.de iudic.l.14.§.ſanè.C. de ſacroſan.Eccleſ.l.25. C. de nupt. l. 25. C. de teſtam. l.5.C.de his,qui ad Eccl.confu.l. 31.§.in hac.C. de Epiſc.& Cler.§. vlt. Inſt. de ſatiſdationib.* Eadem & inclyta & florentiſſima vrbs appellatur,*l. vnic.C.de contract. iud.l. 11.C. de adſeſſ. l.vltim.C. de ædific. priua. in Epiſtol. Pandectis præpoſita. §. illud verò.* Et vrbs magnifica,*in l.31.§.executoribus. C.de Epiſcop.&Cleric.*Et noua Roma, *vt lib.16.probauimus.* Zonaras etiam νέαν ῥώμην καὶ βασιλίδα πόλιν, Imperatorum exemplo vocat.

VRBANA prædia,*inquit Vlpianus*, omnia ædificia accipimus, non ſolùm ea quę ſunt in oppidis,ſed & ſi fortè

fortè ſtabula ſunt, vel alia meritoria in villis & in vicis:vel ſi prætoria voluptati tantùm deſeruientia: quia vrbanum prædium non locus facit, ſed materia: proinde hortos quoque, ſi qui ſunt in ędificiis conſtituti, dicendum ſi vrbanorum appellatione contineri, planè ſi plurimum horti in reditu ſunt, vinearij fortè, vel etiam olitorij, magis hæc non ſunt vrbana, *l. 198. D. de verb. ſignifica. Sic in l. 16. C. de præd. min. in l. 54. in fi. ff. de pet. hæred. l. 59. D. de contrah. empt. l. 13. §. ſi in locatu. D. de act. empt.*

vrbana prædia appellari ædificia, etiamſi in villa ſint, Ruſtica verò fundos: *Vlpian. ſcribit, in l. 1. Dig. commun. præd. & in fragmentis. Inſt. tit.* 19. Sic

vrbana familia à ruſtica non loco, ſed genere vſus diſtinguitur. poteſt enim diſpenſator non eſſe vrbanorum ſeruorum numero, ſi ruſticarum rerum rationem diſpenſet, *l. 166. D. de verborum ſignificat. l. 12. D. de ſupel. leg.* Qua in re vſus præcipuè teſtantis ſpectandus eſt, videndúmque eſt, quo quemque ſeruum loco ac numero habuerit. Et certè quos circa ſe habet paterfamil. & ſui vſus miniſteriíque vrbani cauſſa, non poſſunt non in eo numero eſſe. Quod plenius exponitur, *in l. 99. D. de lega. 3. & l. 12. §. idem reſpondit D. de inſtrum. vel inſtru. l. 4. §. penul. D. de pen. leg.* Atque ita vrbanorum vel ruſticorum prædiorum ſeruitutes, pro genere & qualitate prædiorum, quib. debentur, æſtimamus: Nam & aquæductus, qui per vrbanũ prædium tranſit, iter quoque per vrbanum prædium, vrbanæ ſeruitutes ſunt, *l. 11. §. 1. D. de publi. l. 14. D. com. præd.*

vrbana penus & ſupellex, ad vſum vrbanum, non ad locum vrbanum, aut peregrinum, dirigenda eſt, *inquit Iauolen. l. quemadmodum de ſu. leg.*

vrbana ancilla. *Paulus de lega.* 3. Eum qui natus eſt *(inquit)* ex ancilla vrbana, & miſſus in villam nutriendus, interim in neutris eſſe (puta in vrbanis & ruſticis) quidam putant, ne in vrbanis eſſe intelligatur, quod magis placet, *l. ſerui vrbanis, §. eum qui.*

vrbanas tribus appellabant, *vt ait Feſt. lib. vlt.* in quas vrbs erat diſtributa à Ser. Tull. rege, id eſt, Saburana, Palatina, Eſquilina, Collina.

VRBANICIANI milites, vel (vt vulgatis in libris legimus) vrbanici dicuntur, qui in præſidio vrbis locati ſunt, *l. 33. §. 1. D. ex quibus cauſ. maior.* Et vrbaniciani officiales, *in l. 1. Cod. The. de cond. in pub. hor.*

VRBICAM procurationem, *Vlpian. in l. 11. §. 2. D. de minor.* appellare videtur eam, quæ propter certam ciuitatis controuerſiam mandata eſſet.

VRBICARIÆ regiones, *l. vnic. C. Th. ſi per obreptio. fue. imp. l. 3. C. Theo. Trib. in ipſis ſpeciebus, & alibi. C. Theod.* vide Suburbicariæ.

VRCEOLI, *leg. 21. ff. de aur. arg. leg.* vaſa parandæ potioni accommodata.

VREDO, qua herbæ, frutices, arboréſque perculſæ areſcunt, quam ἐκπλήξιν τοῦ δένδρου vocat Theophraſtus. *Vlpian. l. ex conducto. 15. §. 1. D. locat.* Sed & ſi vredo fructum oleæ corruperit, aut ſolis feruore non adſueto id acciderit. *Plinius libr. 18. c. 28.* vredinis cauſſam negat eſſe rorem inuſtum ſole acri, omnémque vredinem frigore tantùm conſtare, ſole innoxio, quod his probat rationib. Hoc ènim niſi noctibus, & ante ſolis ardorem euenire deprehenditur, totúmq; lunari ratione conſtat, quoniam talis iniuria nõ fit niſi interlunio, plenáve luna, hoc eſt præualente. vtroque enim habitu plena eſt, vt ſæpiùs aliis in locis obſeruauit idem Plinius. Sed interlunio omne lumen, quod à ſole accepit, cœlo regerit. Differentia vtriuſque habitus magna, ſed manifeſta. namque interlunio æſtate calidiſſima eſt, hieme gelida: è diuerſo in plenilunio æſtate gelidas facit noctes, hieme tepidas. Cauſſa euidens eſt. Æſtate enim interlunio neceſſe eſt cum ſole nobis proximo circulo currat, igne eius cominus recepto

candens: eadémque interlunio abſit hieme, quando abſcedit & ſol. Item plenilunio æſtiuo procul abeat aduerſa ſoli. hieme autem ad nos per æſtiuum circulum accedat. Ita per ſe roſcida quoties alget, infinitum quantum illo tempore cadentes pruinas congelat. Igitur hoc genus cæleſtis iniuriæ, ſilente cœlo, ſereniſque nubib. fit, nullo ſentiẽte, niſi cùm facta ſunt, vt idem ſcribit. Hæc eò addidi, quod videam pleroſque vredinis cauſſam aliò referre, nec non ipſum Vlpianum eo in errore fuiſſe, niſi aut particulam aliud genus iniuriæ à priore diſtinguere dixerimus.

VRINAM facere, pro meiere. *Vlp.* Item de eo, qui vrinam facit, quæritur, ſubaudi, an morboſus ſit, *l. quæritur.* vbi Pedij ſententiam probat: nõ quia vrinam in lecto facit, ſed quia vitioſam veſicam habet, redhiberi poſſe.

VRINATORES, *in l. 4. §. 1. ff. de leg. Rhod.* qui in caput merguntur, & ſub aqua natant, ab vrinare, id eſt, mergi in aquam: illo verbo vtitur Firmicus, *li. 8. c. 5. Matheſeos.* vrinatorum miniſterium egregiè his verbis deſcribit Manilius, li. 5. Aſtronomicõr,

Illis in Ponto iucundum eſt quærere pontum,
Corpora qui mergunt vndis, ipſumque ſub antris
Nerea, & æquoreas conantur viſere Nymphas:
Exportántque maris prædas, & rapta profundo
Naufragia, atque imas auidi ſcrutantur arenas.

Nam per vrinatores naufragio merſę, & in mare nauis leuandæ cauſſa iactæ, res extrahi ſolebant, *vt not. dic. l. 4.* Inde vrinandi artifex, *apud Symmachum libro 1. Epiſt. 25.*

VRNA, menſuræ genus, quatuor capiens congios. Huius hæc nota, q;, fuit. Sic autem picta eſt, *inquit Varro lib. 4. ling. Lat.* ab vrinando, quòd vrinant in aqua haurienda.

VRNALIA vaſa ſatis ſupérque explicat *Ant. Auguſt. libr. 2. Emend. capit. 11.* vbi de menſuris, & vaſis diſſerit.

VRNALES vrcei, vrnam continentes: hæc eſt menſura ſextariorum vigintiquatuor. *Vide Alciat. in l. vinaria vaſa. de verb. ſign.*

VRSVS, beſtia eſt, nec numero pecudum continetur. *Auctor Gaius, in l. 2. in fin. ff. ad l. Aquil.*

VSIO, vetuſtè pro vſus, *auct. Nonio. Alfenus l. 60. §. 2. ff. de legat. & fid. l. 32.* Nam ſi vina diffudiſſet, habiturus vſioni ipſe, & hæres eius, *Vlp. l. 27. §. 4. ff. de dur. arg.* Siue id ſuæ, ſiue alterius vſionis cauſſa paratum eſſet.

VSQVEQVAQVE, pro ſemper, *l. ab arrogato. ff. de cur. fur.* Aliquando ſignificat ſimpliciter, *l. in ratione. §. videre. ff. ad leg. Falc.*

VSQVE, incluſionis nota, *l. fin. ff. de ſenat. l. 2. ff. de his, qui not. infam. l. 11. ff. de dolo. l. 1. ff. an per alium cauſſæ appel. l. vlt. ff. de diſcuſſ. & cap. 1. de ord. ab Epiſc. qui renunc.* aliquando excluſionis, *c. cùm dilectis. de fide inſtrum.* Significatiua quoque eſt termini, ad quem, ſicut dictio A, vel Ab.

VSVRA, propriè vſus: ſed poſtea loquendi conſuetudine vſuræ merces, vſura nominata eſt, *Cic. Verrina 5.* Quis hoc fieri poſſit iudicauit, vt cùm Senatus publicanos vſura ſæpè iuuiſſet, magiſtratus à publicanis pecuniam pro vſuris auderet auferre? *& libr. Tuſcul. 1.* Natura dedit vſuram vitæ tanquam pecuniæ, nulla præſtituta die, quid eſt igitur quod querare, ſi repetit cùm vult? Ergo vſura eſt (vt conſuetudo loquendi tulit) merces vel æſtimatio vſus pecuniæ, ea verò duplex eſt: nam altera in generis ſui nomine conſiſtit: altera fenus vocatur: Speciatim autem

vſura, eſt compenſatio eius, quod creditoris intereſt vſu caruiſſe ſuæ pecuniæ, dum ea debitor vteretur: nã vſuræ non propter lucrum petentium, ſed propter moram non ſoluentium infliguntur, *l. cum quidam. §. ſi pupillo. ff. de vſuris.* Fenus autem cùm propter lucrum quod ſuo loco explicauimus.

vſurarum autẽ ſpecies ex aſſis partibus

tibus denominantur. quod vt intelligatur, illud ſcire oportet, ſortem omnem ſemper ad centenarium numerum reuocari: ſummam autem vſuram eſſe, cùm pars ſortis centeſima ſingulis menſibus perſoluitur. Et quoniam iſta ratione ſumma hæc vſura duodecim aureos annuos in centenos efficit, duodenarius numerus Iuriſconſultos mouit, vt Aſſem hunc vſurarium appellarent. Quemadmodũ autem hic As non ex menſtrua, ſed ex annua penſione æſtimandus eſt, ſimiliter omnes eius partes ex anni ratione intelligendæ ſunt, vt ſi vnus in centenos annuatim pendatur, vnciaria vſura: ſi bini, Sextans: ſi terni, Quadrans: ſi quaterni, Triens: ſi quini, Quincunx: ſi ſeni, Semis: ſi ſepteni, Septunx: ſi octoni, Bes: ſi nouem, Dodrãs: ſi deni, Dextans: ſi vndeni, Deunx: ſi duodeni, As. Hinc

vſura CENTESIMA (qui eſt As vſurarius) dicitur, cùm pars ſortis centeſima ſingulis menſibus, id eſt, duodecim ſingulis annis penditur. *vide Cuia. in Pand. & in Cod. p. 109. & Nouel. 130. & Anton. Auguſt. li. 2. c. 10. & Gou. p. 175. l. 4.* Romani enim Græcorum morem imitati, qui facilioris & commodioris doctrinæ cauſſa, quamuis ſummam ſortis ad Minam, quæ centum drachmas valebat, perpetuò redegerunt: quantamcunque ſortem ſimiliter ad numerum centenarium reuocarunt. Itaque vſura centeſima, ex parte ſortis centeſima, ſicuti apud Græcos Drachmalis à Drachma, quæ pars eſt ſortis ad minam redactæ centeſima, nomen inuenit, quapropter eam Plutarchus in Lucullo ἑκατοστὴν appellat. *Eius exemplum apud Paulum extat, in l. 40.* Digeſt. *de rebus credit.* Tunc eò amplius, quò pòſt ſaluam, pœnæ nomine in dies triginta, ínque denarios centenos, denarios ſingulos dari ſtipulatus eſt P. Mæuius. *Vide l. 4. §. vltim.* D. *de nau. fen. l. 8. C. ſi cert. pet. l. vltim. C. de iur. dot. l. vnic. §. cùm autem. C. de rei vxor. act. l. 1. & 2. C. de vſur. rei iud.* Conſtantin. libr. 3. Epit. titul. 7. ἑκατοστιαῖον τόκος ἐστὶ τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν νομίσμασι ιβ´ ὑπὲρ ὅλου δίδοσθαι ἐνιαυτοῦ, διὰ τὸ ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καθ' ἕκαστον μῆνα δίδοσθαι ἓν, Galli dicunt, *à douze pour cent.* Et hæc quidem fuit vſuræ centeſimæ vetus definitio. Alia enim fuit Imperatoris Conſtantini temporibus, vt videre eſt ex verbis Amiani, *l. 2. C. Theo. de vſur.* qui vſuram, centeſimam eſſe ait, cùm tres ſiliquæ annuæ in ſingulos ſolidos præſtantur: nam cùm vigintiquatuor ſiliquæ ſolidum efficiant, in ſingula centena duodecim ſolidi, & duodecim ſiliquæ præſtari debebunt, & ſic vſura centeſima duodecim ſolidorum erit, & ſemis, cuius etiam mentio fit *Nouell.* 130. Succeſſerit huic nouæ definitioni, & alia amplior, quæ in centenos ſolidos reddit 16. ſemis, & quatuor ſiliquas, hoc eſt, in libram auri, quæ eſt 72. ſolidorum duodenos. Auctor Harmenopul. 3. Epitom. & Zonaras Nicenæ Synodi, cap. 17. Vt nunc libræ auri, inquit, ſunt ſolidorum 72. vbi olim centenariæ erant.

Vſura BESSIS, cùm in ſingulos centenos quotannis octoni ſoluuntur, *l. pen. C. de vſur.*

vſura MARITIMA, vide Fœnus nauticum.

vſura MAXIMA & grauiſſima, intelligitur centeſima, *in l. 7. §. 8. & l. 54. ff. de adminiſtratione tutor. & l. 38. ff. de neg. geſt.*

vſura QVADRANS eſt, cùm pars centeſimæ quarta quotannis fungitur: hoc eſt, ex centenis terni: *apud Scæuol. l. 21. §. 4. D. de ann. legat.*

vſuræ QVINCVNCES, cùm pars centeſimæ quinta quotannis penditur: hoc eſt, ex centenis quini: *quarum ſit mentio in l. 17. D. de vſur. & l. 15. & 16. §. 2. D. de alim. & cib. l. 7. D. de admin. tut.* Perſius Satyr. 5.

Quid petis vt nummi quos hic quincunque modeſto
Nutrieras, peragant, auidos ſudare deunces?

vſura SEMIS eſt, cùm pars centeſimæ dimidia, id eſt, ſeni pro centenis penduntur: nam cùm centeſima

ſit as vſurarum,reliquæ vſuræ ex eius aſſis, non autem ex ſortis ratione appellationem ſumunt. *Eius mentio fit in l.5.D.de oper.public. l.102. D. de ſolut.* Semiſſalis autem appellatur à Modeſtino *l.10.D.de pollicitationibus.*

vſura TRIENS eſt, cùm pars centeſimæ tertia, hoc eſt,quaterni in centenos penduntur. Eius mentio fit *in l.26.§.1.C.quando dies leg. & l.3. & vlt.D.ad l.Falc.l.7.§.9.ff.de adm. tut.*

vſura VNCIARIA, cùm pars centeſimæ duodecima ſingulis menſibus ſoluitur, hoc eſt, vnus in centenos,*l.47.§.4.D.de admin.tut.* vbi tamen VNCIAS vſuras legitur.

vſuræ PVPILLARES vel quincunces ſunt, vel trientes, vel aliæ leuiores pro more regionis, *l. tutor qui repertorium. §. quæ ſunt autem pupillares.*D.*de admin.tut.* niſi in certis cauſis,*quas l.3.Select.Antiq.exponit Briſſonius.c.1.& explicantur.d.l.tutor qui repertorium.*

vſuræ LEGITIMÆ.

vſuris CHRISTVS contractũ mutui contaminari vetuit,*Lucæ ſexto. Exod.22.cap.Conſuluit.De vſuris.* Per hoc autem non improbantur moderatæ vſuræ, & conſuetæ ſi ſub forma emptionis & venditionis exerceantur,ſicut conſuetum eſt. Tunc enim & creditor agit ingenuè, & debitor intelligit negotium, quod agitur. Longè enim differunt, concipere ſpecialem contractum ad vſuras, vel (vt nunc vulgò dicunt) Rentas, quod licet: & accipere vſuras contra mutui contractus naturam, quod illicitum eſt.Certè verbum, vſura, non eſt fœdum: ſed non habere vſuræ modum, & honeſtam rationem,eſt turpiſſimũ. Quod commentatores aut non intelligunt, aut calumnioſè diſſimulant. vſuras ſanè permittunt leges, *titul.D. & Cod.de vſur.* Canones verò prohibent,*cap. 3. eod.titul.* vtimur re ipſa hoc tempore non minus, quàm olim: nominis autem (neſcio qua ratione) nos pudet. vſuras lex diuina prohibet. Odioſum autem vſurarum nomẽ eſt:quo fit,vt vſurarum nomen in intereſſe mutatum ſit. vnde Clemens Maro in Satyra:

L'on ne preſte plus à vſure
Mais à intereſts tant qu'on veut.

VSVRARIA pecũnia eſt, quæ ſub vſuris debetur. *Vlpian. l. 11.D de compenſa.* Cùm alter alteri pecuniam ſine vſuris alter vſurariam debet, concurrentis apud vtrunque quantitatis vſuræ præſtandæ non ſunt, *& l. 12.* Sed ſi inuicem ſit vſuraria pecunia,&c.

vſurarius debitor, qui ſub vſuris pecuniam debet,*l.7.ff.de vſuris.*

vſurarium debitum,cuius vſuræ debentur. *Iulian. l.6.in fin.ff.de neg.geſt.* Etſi fortè non fuerit vſurarium debitum,incidit eſſe vſurarium.

vſuraria VXOR, pro vſuaria: id eſt,qua quis pro vxore vtitur.Plautus Amphitr.

Volo deludi illum,dum cum hac vſuraria
Vxore nunc mihi morigero.

Iupiter ſic loquitur de Alcmena,Amphitryonis vxore propria, ipſius vſuraria.

VSVRPARE & vſucapere,verba ſunt inter ſe contrariè relata: nam vſucapere,eſt vtendo acquirere.vſurpare verò,vtendo retinere.*Paul.l.2.ff. de vſurp.& vſuc.* VSVRPATIO, inquit,eſt vſucapionis interruptio. Oratores autem vſucapionem frequentem vſum vocant.Hæc fit amiſſa poſſeſſione ante tempus complendæ vſucapioni finitum, vel interpellatione, aut vſu domini, à Græcis definitur, ῥῆξις τῆ χρήσεως, ἤγουν τομὴ καὶ διακοπή. Iuriſconſulti etiam veterem conſuetudinem retinuerunt, *in l.naturaliter.5. ff.eod.& alibi perſæpè.* Magnopere autem notatu dignum eſt, quod Cicer. lib.de Orat. 3.ſignificat, moris fuiſſe in poſſeſſione vſurpanda, vt ſurculus defringeretur. Etiam,inquit,hac inſtituendo diuiſione vtuntur: ſed ita, non vt iure, aut iudicio, vi denique recuperare amiſſam poſſeſſionem, ſed vt ex iure ciuili ſurculo defringendo vſurpare videantur. Quo in loco vocem

Digitized by Google

tem RHETORES, deſiderari arbitratur Hotomanus, vt ſic legatur: Rhetores etiam hac inſtituendo, &c. De vſurpationibus autem librum ſcripſerat Appius Claudius, *teſte Pompon. in l. 2. de origin. iur.*

Vſurpare honorem, vti honore. *Marcian. l. 7. ff. de mun. & hon.* Eum, contra quem propter honores appellatum eſt, ſi pendente appellatione honorem vſurpauerit, coercetur.

Vſurpari etiam ſeruitus dicitur, quæ vtendo retinetur, *l. 6. §. 1. l. 8. in fin. & l. 9. & 16. ſi ſeru. vind.*

VSVRPATVM etiam, pro vſu adquiſitum, *in l. 40. D. ex quib. cauſ. maior.* Quod eo tépore: quo in inſula aliquis fuit, ex pœna ei irrogata, cuius reſtitutionem impetrauit, ab alio vſurpatum ex bonis quæ non adempta erant probatum fuerit, ſuæ cauſſæ reſtituendum eſt.

Vſurpata mulier apud Gellium, *lib. 3. c. 2. & Macrob. l. 1. c. 3. quid, explicat Mutius Iuriſc.*

VSVS, vſucapio: vſusfructus, vide vtor.

VT, modi notam eſſe adnotat *Barol. l. 3. D. de cond. & demonſt. & C. de condit. quæ ſub mod.* quandoque ſignificat conditionem, *l. cùm tale. ff. de cond. & demonſt.* quandoque ſignificat ſecundum *l. 1. C. de iis, qui par. vel libe. occid.* plerunque cauſſatiuè, & *αἰτιολογικῶς* ponitur. Cauſſatiuè quidem *in §. ſicut. 47. l. ſi quis temerè. D. de leg. 1.* *Ἀκολούθως* verò & conſecutiuè *l. in Eccleſiis. de Epiſcop. & Cler. l. 1. D. de ſeruit. & c. cum liqueat. 1. q. 1.* quandoque ſignificat quàm, *ca. locis. 63. diſtinct.* quandoque aduerſariè pro, *ſed. l. cùm poſt. C. de appella.* Aliquando pro, tanquam, *l. leges vt generales. C. de legib.* Quandoque veritatis ſignificatiua eſt, *l. cùm alin. C. de ſecund. nupt.* Quandoque pro, quamuis, *leg. ſed an vltrò. ff. de neg. geſt.*

Vt, pro, quando, *leg. ſi cùm dies. §. ſi arbiter. Digeſt. de arbitr.* Plerunque ſupereſt *leg. 1. Digeſt. de parricid.* interdum ordinis nota eſt.

Vt, aliàs ſignificat cauſſam, aliàs ſimilitudinem, pro, ſicut. *Vlpianus in leg. ſi cùm dotem. §. 1. & ſi autem. ff. ſolut. matrimon.*

Vt aliàs, pro, quod, accipitur. *Marcel. in leg. poſtulante. in princip. Digeſt. ad Senatuſconſ. Trebell.* Poteſt tamen, *inquit*, euenire, vt reſtitutionem diſtulerit hæres.

VTENSILIA ſunt Columellæ, quibus aut alitur hominum genus, aut etiam extollitur. *vnde gloſ. in l. eos, qui vtenſilia. ff. de decur.* non rectè de iis tãtùm accipit, quæ ad eſum potúmque pertinent. Sunt autem excipienda ſecundum communem cùm loquendi, tum teſtatoris vſum, *l. ſi certus numerus, de lega. 3. cum ſimil. quæ Alber. allegat.*

VTER, vtris, pellis, qua vinum aut oleum deferri ſolet, *l. 3. Digeſt. de trit. vin. & ol. lega.*

VTERQVE, ſignificat ambos, differunt tamen: quòd cum vtrunque aliquid feciſſe dicimus, & ab hoc, & ab illo ſeparatim factum intelligimus: cùm verò ambos dicimus feciſſe, ab vtroque coniunctim id factum oſtendimus, De tribus etiam dici ſentit *gl. in §. non ſolùm 2. Inſti. per quas perſo. nobis obligat. acquir. l. 3. in pri. ff. rer. amot. Bud.* annotat. vtrique, de pluribus etiam dicit, ſed duo facientibus genera, *Cicero in Catilin.* Quod ego vtroſque in eodem genere prædatorum, direptorúmque pono. Id eſt, quę duo genera ciuium.

Vterque, vox plerunque contingit, *l. ſi quis duobus. Digeſt. de legat. 2. quandoque diuidit, l. Pomponius. Digeſt. de rei vendicatio.*

VTENDI generalis eſt appellatio. vtendum autem dare propriè eſt commodare. Plautus in Trinummo:

Nam beneficium hominis proprium
quod datum proprium erit
Quod datum vtendum eſt, id repetendi copia eſt, cùm velis.

Sumitur autem etiam pro, dare mutuum, *vt l. 2. ff. de calumn.* Si gratuita pecunia vtenda data ſit, &c. *Labeo verò in l. 1. ff. commo.* vtendum dare, genus faciebat, & mobilibus æquè, at-

Digitized by Google

que immobilibus rebus attribuebat: Commodare verò, ſpeciem, & mobilium duntaxat propriam. Sed, vt apparet, *inquit Vlpian.* etiam res ſoli commodari dicitur. *Sic l 19. & 21. §. 1 ff. illo titul. Q. Scæuola, lib. de iure ciuili 16.* Quod cui ſeruandum datum eſt, ſiue quod vtendum acceperit, ad aliam rem atque accepit, vſus eſt, furti ſe obligauit. *Hoc ex Gellio libro 17. capit. 15.* vnde vtendum rogare, pro, commodato rogare, *lege 15. Digeſt. depoſit. Plau. Auluiar.* Cultrum, ſecurim, piſtillum, mortarium, Quæ vtenda vaſa ſemper vicini rogant.

VTI & Abuti ſic differunt: vtimur, *inquit Boetius*, iis rebus, quæ nobis vtentibus permanent: iis autem abutimur, quæ nobis vtentibus pereunt: *Cicero in Topic.* Non debet ea mulier, cui vir vſumfructum bonorum ſuorum legauit, cellis vinariis, & oleariis plenis relictis, putare id à ſe pertinere: vſus enim, non abuſus relictus eſt. Itaque quarum rerum vſus ſeparari ab eorum corporibus non poteſt, earum vſus conſtitui non poteſt, *l. 2. D. de vſufr. earum rerum, quæ vt* veluti vini, frumenti, olei, pecuniæ, &c. *Donat. in Andr.* vtimur, *inquit*, fructibus rei, quæ ab amantibus ſaluo vſu nobis ſubminiſtrantur. Abutimur, quando deperdimus & rem, & fructum, nam vſui eſt ager, domus; abuſui vinum, oleum, & cætera huiuſmodi.

VSVS ſeruitutis genus, pro itinere. Hoc ex Seruio didici, qui ad aliud Æneid. 2.

Limen erat, cæcaque fores, & peruius vſus,
Tectorum Priami.

Vſus, inquit, verbum iuris.. via, actus, vſus, videtur dictum pro Conſuetudine eundi.

Vſus eſt ius alienis rebus quantum ad vſuarij neceſſitatem ſatis, eſt, vtendi, ſalua rerum ſubſtantia, *l. 1. 10. & 12. D. de vſu & habit.*

Vſus pecuniæ amitti non poteſt, quàm duobus modis, morte ſcilicet, aut capitis deminutione, *l. in ſtipulatione cum ſeq. D. de vſufr. earum rerum quæ vſu conſum. l. ſi vſusfructus nomine. §. cùm vſusfructus. ff. vſusfruct. quemad. caueat.*

vſus reciprocus, qui frequentiſſimus eſt inter ruſticos, vt Commodo tibi boues meos ad arandum terram tuam certos dies, vt tu viciſſim commodes tuos, cùm ego arauero, non cadit ſub actionem Commodati, ſed præſcriptis verbis, text. in l. ſi tibi rem inſpiciendam. §. 1. *D. de præſ. verb.*

vſus appellatione veniátne proprietas, *diſſerit Bartol. in l. donationes Digeſt. de donat.*

VSIBVS puellæ res relictæ, proprietatem arguunt *vide Alber. in l. donationes. §. ſpecies ff. de donat.*

vſus ſui cauſſa, & vſu ſuo duci ea demum mancipia videntur quæ ad patriſf. corpus tuendum, atque ipſius cultum deſtinantur: veluti cubicularij, coci, miniſtratores, obſonatores, & alij eiuſmodi vſus cauſſa parati, *l. 203. D. de verb. ſignif.* quæ vſualia mancipia vocantur, *in l. vltim. §. ſi quoties. D. de publ.* Si quis agentum, quod vſus ſui cauſſa paratum eſſet, legauerit, id duntaxat debebitur, quod victus ſui cauſſa ad quotidianum vſum parauerit, non etiam quod commodare ad ludos & cæteras apparitiones ſolebat *l. 28. D. de aur. argent. lega.* Legatis vxori ſeruis, qui vſus eius cauſſa parati ſunt, ad eam non pertinent hi ſerui, qui non proprij ipſius, ſed communis vſus cauſſa parati ſunt, *l. 35. D. de leg. 2.* his verò verbis ea. quæ poſt teſtamentum factum vſibus eius comparauerunt, continebuntur, *l. 33. §. 1. de legat. 3.*

vſum Græcè χρῆσιν appellari, *Vlp. ſignificat in l. 10. §. D. de vſu & habit.* Quanquam apud Cic. lib. 7. Epiſtol. χρῆσιν pro fructu Curius accepit.

vſus etiam pro conſuetudine ponitur, Sic in vſu, id eſt in vulgari & quotidiano ſermone. in communi vita, & vt dicimus, in praxi, *in l. 45. & 52. § quod tamen. D. de leg. 3. l. 3. D. ex quib. cauſ. maio. l. 1. § impuber. D. de SC. Sillan. l. 75. §. ſed ſi lega. D. ad l. Falcid.*

Digitized by Google

*Paulctu.l.7.§. cùm hoc edictum. Digeſt. ex quib.cauſ.in poſſeſſ.l.48.in fin.D. de ædil.edict.l.158.& 211.D.de verb.ſignific.*Ex vſu eſt,pro,vtile eſt, *l.99.in fi. D.de ſolut.*

Vſus etiam poſſeſſionem ſignificat, *vt Iauolen.in l.115.D. de verb. ſignific. ſcribit.* Et ita Ælius Gallus poſſeſſionum vſum definit,*apud Feſt.Pomp.lib.* 14.Sicque in XII. Tab. ſumitur in his verbis: vſus & auctoritas fundi biennium eſto: cæterarum rerum annuus vſus eſto.Sic & Horat.in ſermon.*Quadam, ait ſi credis conſultis mancipat vſus.*

VSVALIS,idem ſignificat,quod vſuarius:*Martianus in l.interdũ de public.* Quoties quis mancipia inuecta profeſſus non fuerit,ſiue venalia,ſiue vſualia,in pœna commiſſi eſt.

VSVRARIVS qui vſum habet, vt fructuarius qui fructum, *l.13.§.de præteritis.D.de vſufruct.l.52. D. de ſtipul. ſeruo.* vſuarius tamen ſeruus, in quo vſum habemus vocatur *in l. 14. D.de vſu & habit.l.2.D. de pecul.l.7. §.ſeruum.l.12.§.quare.D.de dolo.l.54. D.de acquir.rer.dominio.*

VSVCAPERE, vſu acquirere, & poſſeſſione ſuum facere ſignificat, quemadmodum Iuriſconſulti loquuntur,*l.1.19.& 21.D.ex quib.cauſ.maio.l. 82.§.1.D.de legat.1.l.33.in princip.Digeſt.de vſucapionibus.l. 22. §.ſed & ſi cui.Digeſt.ad Trebellia.*

VSVCAPIO eſt acquiſitio dominij, per poſſeſſionem prolixam & iuſtam, vel acquiſitio per vſum, *l.1. §.vltim.D.ex quibus cauſ.maio.* Hanc autem ſic definit Iuriſconſ. vſucapio eſt adeptio dominij, *ſic enim in l. 3. D. de vſucap.* non adiectio *legendum, Vlpianus ſuadet in Epitom.titul.19.* per cõtinuationem poſſeſſionis temporis lege definiti. verba hæc TEMPORIS LEGE DEFINITI, ſuppoſuerunt Tribonianus & collegæ. Nam Vlpianus pro his dixerat: anni, vel biẽnij rerum mobilium anni, immobilium biennij. Nam vſucapionum tempora produxit Iuſtinianus, *leg. vnic.C. de vſuc. transform.* Duxit autem Modeſtin.illam definitionem ab officio vſucapionis, cuius exitus & proprium eſt, vt per eam acquiratur dominium,quod alioqui in rebus bona fide traditis nunquam certò conſtare poſſet: quia propter infinitam rerum varietatem incertum eſt plerunque vtrum tradens ſit dominus, an non ſit.Hæc autem adquiſitio plenum ius tribuit, *l. 7. in fin. D. de rei vind.ex* XII.*Tab.*atque ideo vetuſtiſſimum ius eſſe dicitur bonæ fidei poſſeſſoris,*l.in bello.§. ſi quis ſeruum.ff.de capt. & p ſtl.* & vſus nonnunquam,*l. deducta.§.ante.ff.ad SC.Trebell.*& poſſeſſio,*vt l.cùm miles.& l.denique.ff.ex quib.cauſ.maior.*

Vſucapio inde dicta eſt, quod per vſum aliquid capit & aufert. vſus enim per lapſum temporis adimit res corporales & incorporales priori domino, & transfert in alium. Sic pignori capionem olim dicebant, quam nunc captionem. & ablationem pignorum nuncupamus, *Gel.lib. 7.*exiſtimat.vſucapionem & pignoris capionem,duplicatis ex integro vocabulis dici oportere. Interdum tamen extra compoſitionem,interiecta qualibet voce,profertur,*vt eſt apud Paul. in l. nunquam §.vltim. Digeſt.de vſucapio.*

Vſucapio currere,procedere, item ſuppleri dicitur.*l.15.l.18 ff.de vſucap. l.6.D.pro dona.*

VSVSFRVCTVS eſt ius alienis rebus vtendi, fruendi, ſalua rerum ſubſtantia, *l.1.D.de vſufr.* vſusfructus eſt ius ea ſeruitute quæſitum, *leg.vti frui.5. D.ſi ſeruit. vindic.* atque ita intelligendũ eſt quod dicitur, vſusfructus eſt ius: nam reuera vſusfructus eſt ſeruitus. ſed ius & ſeruitus relatiua ſunt. Cùm igitur vſusfructus ſeruitus rei ſit, ius verò perſonæ, relinquitur vſumfructum eſſe ius in ſeruitute quæſitum: alioqui colonus & commodatarius ius haberent vtendi fruendi rebus alienis,ſalua earum ſubſtantia, non minus quàm vſufructuarius. Verùm inter illos & hunc ea differentia eſt,

quod neque ager colono, neque equus commodatario ſeruitutem debet, fructuario verò debet. Vnde intelligitur vſum ab vſufructu hoc differre, quòd ille ad neceſſitatem, hic etiam ad vtilitatem ac voluptatem refertur. nam cui vſus, eidem omnium generum fructus duntaxat quantum ad ipſius neceſſitatem ſatis erit, debebuntur. veluti ex ſylua, quantum ad coquendum & calfaciendum opus eſt: ex frumento, vino, & baccis arborum, quantum ad ipſius familiam alendam: ex oleo, fœno, & ſtramentis, quantum ſimiliter alias ad res opus erit, debebitur, qua ex re intelligitur quod Vlpian. ſignificat, *in l. per ſeruum* 14. §. 1. *D. eod.* nimirum vſum ab vſufructu hoc differre, quo pars à toto. itaque cui fructus, eidem quicquid ex agro emolumenti percipi poterit, quamuis exercitui alendo ſatis ſit, debebitur: at cui vſus, duntaxat quod ad ipſius victum cultúmque neceſſe eſt. denique vſus eſt ius vtendi re quapiam, quatenus ei cui conceditur neceſſe eſt. vſusfructus, ius vtendi fruendi aliena re, quantum eius ſalua ſubſtantia ferre poterit. *Vlpian. l. per ſeruum.* 14. §. 1. *D. de vſu & habit.* Vſusfructus an fructus legetur, nihil intereſt. nam fructui & vſus ineſt. vſui fructus deeſt. & fructus quidem ſine vſu non eſſe poteſt: vſus ſine fructu poteſt. denique ſi tibi fructus ſine vſu legatus ſit, inutile eſſe legatum Pomponius ſcribit, ſed ſi fructus ſine vſu, videri conſtitutum qui & ab initio conſtitui poteſt. Hæc ille: ex quibus prima inter VSVFRVCTVARIVM & VSVARIVM differentia intelligitur. nam cui vſusfructus debetur, eidem quicquid ex agro emolumenti percipi poterit. quamuis exercitui alendo ſatis ſit, debetur: at ſi cui vſus, duntaxat quantum ad ipſius victum cultúmque neceſſe eſt, Hinc *illud Cice. in* 1. *de offic.* Expetuntur autem diuitiæ tum ad vſus vitæ neceſſarios, tum ad perfruendas voluptates. Altera differentia eſt, quod vſuarius ius ſuum transferre in alium non poteſt: at Fructuarius poteſt, *l. vtique eo.* 11. & *l. plenum.* 12. §. *operas. D. eod.* Cum enim vſus ex perſonæ certæ conditione atque qualitate metiendus ſit, ob eámque cauſſam, & creſcere & decreſcere poſſit: transferri in alteram perſonam non poteſt: quippe cuius quantitas incerta ſit, nam vſuario plus debebitur ſi vxorem ducat, aut liberos habeat, quàm cùm cœlebs erat: & viciſſim minus ſi viduus ſit, liberíſque careat, quàm cùm & maritus & pater erat. Tertia differentia eſt, quòd vſuarius fundi per ſe colendi ius non habet: id enim ſibi proprietarius retinet: at fructuarius habet, *l. ſi habitatio.* 10. *in fi. cum l. ſeq. D. eo. Iuſtinia.* autem in Inſtitutionibus etiam hanc differentiam commemorat. quòd vſuario fundi fructus naturales tantùm, non etiam elaborati debentur: vſufructuario verò vtique debentur: id eſt, non tantùm ij quos terra ſua ſponte profert, verùm etiam ij qui arte & induſtria culturáque adhibita naſcuntur: veluti poma, cæteræque arborum baccæ: item fœnum, ligna & cætera quæ ſunt generis eiuſdem, vſuario pro modo & ratione ſuæ neceſſitatis debentur, at frumentum, oleum, vinum, non debentur. Quarta differentia hæc eſt, quod vſus gregis, in ſolo ſtercore: vſusfructus verò, etiam in fœtu, reliquíſque omnibus continetur, *l. plenum.* 11. §. *ſed ſi pecoris. D. eo.* vbi Vlpianus ait, modico tamen lacte vſuarium vti poſſe neque ita ſtrictè defunctorum voluntates interpretandas eſſe. Dicit aliquis, Quid ita gregis fructus item vt agri, pro vſuarij neceſſitate non conceditur? nam in ſtercore ſolo, exiguus eſt vſus. Reſpondetur quoniam alioqui non alius pecoris fructus, alius vſus eſſet: deinde quia plerunque in agro ſupereſt aliquid proprietario: in grege verò nequaquam. *Hotom.*

Vſusfructuarius & fructuarius, alias accipitur ſubſtantiuè pro eo qui habet

Digitized by Google

habet vſumfructum: vt regulariter: aliàs adiectiuè, pro re in qua eſt vſusfructus, vt domus fructuaria, fundus vſusfructuarius, *l. arboribus. §. fin. ff. de vſufructu.*

VTILES actiones dicuntur, quæ ex lege ipſa, ſed interpretatione contra ſtricti iuris rationem, vtilitatis, id eſt, æquitatis & iuris gentium cauſſa conceduntur: indéque nomen inuenerunt, *l. quia actionum. ff. de praſc. verb. l. ſeruitutes. §. ſi ſublatum.* D. *de ſeru. vrb. præd. l. ſi longius. in fin. ff. de iudic.* Veluti actio à Prætore conſtituta eſt aduerſus eos, qui ſeruum alienum corruperint, in duplum quanti ea res erit, quærebatur an ſi quis filium filiámve familiàs corruperit, ea actio dari poſſit. Reſpondetur, vtilem dandam eſſe, in qua officio iudicis æſtimabitur, quanti noſtra interſit: *l. vt tantùm. 14. ff. de ſeru. corrupt.* Hinc Pomponius, *d. l. quia actionem. 11.* D. *de præſcr. verb.* Supplet Prætor in l. Aquilia, quod ei deeſt, reddendo actiones in factum accommodatas legi Aquiliæ: idque vtilitas eius legis exigit. Hinc vtilitas ſtricto iuri opponitur à Paulo, *l. ſeruitutes. 20. ff. ſeruit. vrb. & ab Vlp. l. ſi longius. 19. in fin. ff. de iud.* Sic etiam vtiles actiones directis opponuntur, quæ rectà ex legis verbis deſcendunt, cùm vtiles tanquam ex obliquo veniant. quare etiam à Theophilo ωλαγιας ικαὶ vocantur.

Vtiles autem actiones plerunque his verbis demonſtrantur, Quaſi, Veluti, ad exemplum, Exemplo, ad ſimilitudinem.

Vtiles dies dicuntur, quibus experiundi & iudicis adeundi poteſtas eſt, *l. 3. in fi. ff. de accuſationib. l. 6. ff. quæ in fraud. cred. l. 10. ff. ad Turpillia. l. 55. ff. de ædilit. edict.* Vtiles autem dies, interdum (quod in his quę decretum exigunt, ſeruatur) ſeſſionum accipiuntur: quibus ſcilicet Prætor in tribunali ſederit, & poſtulationibus dederit reſponſum. In his verò quæ de plano expediri poſſunt, vtiles ſũt, quicunque dies, quibus Prætor ſui copiam in publico, vel adeuntibus ſe fecerit, *l. 2. D. quis ordo in bon. poſſ. §. vlt. Inſt. de bon. poſſeſſionib.* Vide Dies vtiles. Sic

Vtilem annum accipimus, ex diebus vtilibus, id eſt, quibus experiundi poteſtas fuerit conſtans. *l. 1. §. 1. ff. quando actio de pecul. l. 1. D. de in rem verſ. l. 3. §. hac actio. D. vi bonor. rapt. l. 28. §. ſi quis. D. de lib. & poſth. l. 14. D. de aq. & aq. plu. l. 1. & l. 6. in fin. D. quæ in fraud. credit. l. 1. D. vti poſſid.* Experiundi autem poteſtas eſt, ſi agendi facultas eſt. nec enim ſatis eſt reum poteſtatem ſecum agendi facere, vel habere eum qui ſe idoneè defendat: ſed hoc amplius exigitur, vt auctor nulla idonea cauſſa impediatur experiri. Nam ſi vel Reip. cauſſa abſit, vel ab hoſtibus detineatur, aut in vinculis ſit, aut ſic tempeſtate in aliquo loco detineatur, vt mandare non poſſit, experiendi poteſtatem non habes, *l. 1. D. de diuerſ. temporalibus.* Cæterum experiundi poteſtatem, quod ad retributoriæ tempus attinet, habuiſſe non videtur, qui vitium latens fugitiui ignorauit, *l. 55. D. de ædil. edict.* Dies ad appellandum conſtituti ad aliquid vtiles ſunt: ſi fortè eius, à quo prouocatur, copia non fuerit, vt ei libelli dentur. Nam is dies ſeruatur, quò primò adeundi facultas erit, id eſt, quo in publico ſui copiam fecerit, *l. 1. §. dies. ff. quando appellandum ſit.*

Vtile autem tempus, & continuum opponuntur. *l. 31. D. ad leg. Iul. de adult. l. 1. §. ſi mulier. D. de lib. adgn.*

Vtile eſſe, vel vtilius eſſe, id eſt, magis ex vſu eſſe, pro ratione decidendi legimus. *l. 3. §. hoc interdicto. D. ne quid in loc. publ. l. 5. in fin. D. ſi pars hæred. pet. l. 89. in fin. D. de ſolutionib.*

Vtilia quædam ſunt publicè, quædam priuatim, *l. 1. §. D. de iuſt. & iur.* publicè vtilia ſunt, quæ in commune vtilia ſunt, & quæ ad vtilitates omnium in commune pertinent, *l. 1. §. is quoque. ff. ad SC. Silania. l. 6. §. ne quid. ff. de offi. præſid.* Publicè vtile eſt, verbi gratia, abſentium excuſationes

accipi, *l.33. §.publicè.ff. de procurat.* per itinera tutò commeare, *l. 1.§.1. D.de iis qui deiec. vel effud.* ſupremas defunctorum voluntates exitum habere, *l.5.D.de teſt.quemad.teſt.* mulieres dotatas eſſe, *l. 1. D. ſol.mat.* vide ſuprà intereſt, & infrà Vtilitas.

Vtile per inutile non vitiatur, quãdo talia ſunt, quæ natura, lege, aut conſenſu ſeparari commodè poſſunt, *l ſancimus. C.de don.c.vtile.de reg.iur. lib.6.l.1.§.ſed etſi mihi. D. de verbor. obl.* In iis verò quæ ſeparabilia non ſunt, vel quia repugnat natura, vel legis auctoritas, vel voluntas contrahentium: Vtile corrumpitur per inutile, *l.1.§.Trebatius.D.de aqua quotid. & æſt.* Ratio huius differentiæ eſt: nam priore caſu nemo læditur: poſteriore verò ſemper ſequeretur læſio alterius, ſi totum negotium non corrueret incidente vitio. Et hæret ferè in hac ſententia Bar. quicquid alij dixerunt. *in l. Græcè.§.illud commune. D. de fideiuſſoribus.*

VTILE EST, perpetua phraſis eſt Iuriſconſultorum, quod vbi volũt ſignificare aliquid bonum & æquum eſſe, atque iure ſcripto procedere: ibi vtuntur appellatione vtilitatis longè pulcherrima: ſcilicet reſpicientes ad id, quod eſt, *in l.1.§.D.de inſt. & iur.* Nam ius nihil aliud eſt, quàm honeſta vtilitas, deſeruiens humanæ ſocietati ad tranſigendam hanc vitam. *Pomponius in l.ſi rem meam.D.de ver. oblig.* Si rem meam, inquit, ſub conditione ſtipuler: vtilis ſtipulatio eſt, ſi conditionis exiſtentis tempore mea non ſit.

VTILITAS eſt duplex, publica vna, quæ eadem communis dicitur, *in l.51.in fin.D.ad leg. Aquil.* Altera, priuata. Publicæ vtilitatis cauſſa propoſitum dicitur interdictum, De loco publico fruendo. Tuentur enim vectigalia publica neruos totius ciuitatis, *leg. 1. §. 1. D. de loco publico fruend.* Pro publica vtilitate exercetur actio iniuriarum, quoniam ad cõpeſcendam audaciam cohibendámque petulantiam iniurioſorum hominum pertinet, *l.42 .§.1.D.de procuratoribus.* Publica vtilitas eſt edictorum Prætoris, quæ iuris veteris ſupplendi, corrigendi, emendandi cauſſa comparata ſunt, *l. 7. D. de iuſt.& iur.* Publica eſt vtilitas nuptiarum. *l. 12. §. modo. D. de captiu. Et apud Paul.lib. 2. Sentent.titul.20.* Præterea ſi quod tumultus, vel incendij vel naufragij depoſitum eſt, non redditur, creſcit perfidiæ crimen, & publica vtilitas coercenda eſt, vindicandæ reip.cauſſa, *l.1.§.hac autem ſeparatio. D. depoſ.* Item & alia quæ in verbo intereſt adnotauimus. Sic ex vtilitate publica aliquid receptum dicimus, *l. 8.D.depoſ.* Et vtilitatis cauſſa, *l.2.§.ſi de impubere.D.pro empt. l.95. §.vſumfruct.D.de ſolutionibus. l.1. D. qui & à quib.l. 32.§.prn.D.de acq.poſ.l.1. C.eo. tit.l.5.§.1.de legit.tutoribus.* Et propter Vtilitatem. *l. 19.D.de præſc.verb.l.16. D.de legib.l.1.§.magiſtrum.in fin.D.de exercitor.l.6.D.remp.ſal.fo. l. 40.§.1. D. de adq.p ſſ. l. 1.§.1. D.quod legat.* Vel vtilitate ſua lente, *l. 1.§.ſunt qui putent.D.ne quid in flum.pub.* Et vtilitate ſuadente receptum, *quemadmodum legendum videtur, l. 44. §. eum qui. D. de vſucap.* Ex vtilitate etiam edicta commendantur, *l.1. D.de neg. geſt.l.1.D.de reſt.in integ.l.1. D.de exercitor.l.1.D.nautæ,caupo.* Atque hæc vtilitas ius facit & conſtituit. Iura enim ſalubriter pro vtilitate hominum introducta ſunt. Quamobrem & Horat. Vtilitatem iuſti & æqui matrem dixit. Eſtque Legiſlatoris omnia ad vtilitatem ciuium referre, *vt Cicero ad Quintum fratrem ſcribit, & Ariſtoteles in libro de moribus monet.* vnde idem Cicero in Top. Ius ciuile definit, quod pluribus in quaque ciuitate vtile eſt. Solent & ſæpe Iuriſconſulti ſic ratiocinari: Par vtilitas, ergo idem ius, *l.5.§.conſtituitur. D. vt in poſſ. leg. l. 2. §. procuratorem.ff.pro emp. l. vlt.ff.de cloac.* Nam quotiens lege aliquid vnum vel alterum introductum eſt, bona occaſio eſt, & cætera quæ ad eandem vtilitatẽ tendunt, interpretatione, vel certa iuriſdictione ſup-

Digitized by Google

ſuppleri, *l.12.D.de legib.*

Vtilitas etiam omne compendium, & id quod noſtra intereſt,id eſt,damna &lucra complectitur,*l.4.§.in eum.* D. *de damn.infect.l.11.§.vltim.*D.*act. empt.l.81.§.vlt.D.de verb.oblig.l.pen. §.ſi quis caut.l.1.§.hac verba.D. ne vis fiat ei qui in poſſ.* Ita accipe quod dicitur, vtilitatem deberi, vtilitatem venire in iudicium, & in æſtimationem:*l.9.§.præterea.D. ad exhib. l.22. cum l.ſeq.*D.*ad leg.Aquil.l.21. §. cum per venditorem.*D.*de act.empt.*

VTIQVE, pro tantummodo, præciſè,*Vlp.in l.1.* D.*mand.*Sed ſi non vtique vnius, ſed vtriuſque mandatum intuitus id fecerim,habebo mandati actionem etiam aduerſus te, &c. *Idem in l. 31.§. culpam. de ædil. edict.* Culpam enim omnem, inquit, accipiemus, non vtique latam.*Et Papinia.l.ſi rem.19.§.Si cum mihi.de præſcrip.verb.*Ex quo,*inquit,* apparet vtique cuſtodiam ad me pertinere: id eſt, cuſtodiam tantùm me præſtare. *Vlpian. in l.13.de manum. vind.* Præterea,ait,& illud exigitur, vt non vtique vnum ſeruum habeat qui manumittit. Vtique pro omnino, vſquequaque. *Vlpian.l.73. D. de iudic.* Poſt peremptorium impetratum agetur cauſſa & pronunciabitur, non vtique ſecundum præſentem,ſed interdum vel abſens, ſi bonam cauſſam habeat,vincet.

VTRVBI,(*ſic enim rectè in Pandect.Florent. & apud Theophil. Inſtit. de interd.ſcriptum eſt*) interdictum eſt retinendæ poſſeſſionis, quod de re mobili maiore parte anni poſſeſſa datur, *l.1.D.vtrubi. l.9.*D. *de rei vindic.* Theophilus interpretatur παρ' ὑποτέρῳ. Sic autem à primis verbis quibus concipiebatur hoc interdictũ nominatum eſt. Næuius in Varentilla:*Vtrubi cœnaturi eſtis, hiccine,an triclinio?*vide Interdictum vtrubi.

VVA, vitis fructus, inter dulcia recenſetur, *in l.vlt.D.de trit.vin.l.*

VVÆ CRVDÆ,*Vlp.ad leg.Aquil.l.ſi ſeruus ſeruum,* §.Si oliuam, *inquit,* immaturam decerpſerit, vel ſegetem deſecuerit immaturam, vel vuas crudas, Aquilia tenebitur: Crudas,hoc eſt,nondum maturas. *Cicero de Senect.* Et quaſi poma ex arboribus,ſi cruda ſunt,vi auelluntur:ſi matura & cocta decidunt.

Vuas, quas non vini cauſſa habemus,ſed eſus,poma dici poſſe. *Paulus auctor eſt,in l.qui fundum de verb. ſign.* Alcia. ibidem vuarum comeſtibilium ſpecies enumerat, vt ab auctoribus proditæ ſunt.

VVA tumorem quendã, & glandulam carneam ſignificat,id eſt, pelliculam, quæ vuæ inſtar in extremo palato dependet, *vti docet Cornel. Celſus lib.6.c.14.& lib.7.c. 12. Vlp. l. 14.§.idẽ ait, de ædi.edi.* Si vua alicuius præciſa ſit,tollere magis,quã præſtare redhibitionẽ quòd morbus minuitur.*Plin.lib.20.c.17.* Tonſilis quoque & vuis medetur, & capitis doloribus.

VVADIVM pignus. *Gumberus lib.8.* Si quis habens feudum pretio, ſeu vendere totum,ſeu dare,ſeu vvadio ſupponere cogitur.Quod erat in Imper.conſtitut.*lib.Fend.2.tit.55.* vel vendere,vel pignerare.*Capitular.Caroli, art.20.* Et ſi non habet pretium in vvadio,per ſeruum ſemetipſum douet,vſque dum ipſos bannos ſoluat. vide ſuprà Guadium.

VVLGO quæſiti, ſiue vulgo concepti dicũtur,qui paſſim ἐκ πορνείας, & incerto patre concepti ſunt, qui & ſpurij vocantur,*l.19.ff.de ſtatu hom. l.4. in fi.D.de in ius voc.l.18.ff.de bon. libert. l.1.§.1. ff. de liber. adgnoſ.l. 16. §.pen.D. de his quæ vt indig. l. 1.§.ſed & vt vulgò.D. ad Tertyllia.l. 1. D. ad municipal.Caius lib.1.Inſtit. tit.5.* Modeſtin. autem vulgò conceptos definit,qui partem demõſtrare non poſſunt:vel qui poſſunt quidem, ſed eũ habent,quem habere non licet, *l.23. D.de ſtatu. hom.* Vulgò autem quæſiti, ex iuſtis nuptiis quæſitis opponũtur,*l.2.ff.ad Tertyll.l.18.ff. de bonis libert.l. 5.ff. de in ius voc.* Nã hi parentem ſuum demonſtrare & ciere poſſunt: vt Tzetzes libr. Hiſt. chiliad.

5.cap. 17.ſignificat his verbis: Νομοθετεῖ καὶ γυναιξὶ τοὺς γάμους νομίμους, ἐξ ὧν, παῖδας ἐγνώκεισαν τοὺς δ' ὑιὰ φυτοσπόρους, τὸ πρὶν μόνην γινώσκοντες, ὡς ἔφυ τὴν μητέρα.

vulgò concipere, & vulgò parere accipimus eam, quæ vulgò & paſſim ſui copiam facit, *l.5.verſi. nec intereſt. ff.de ſtatu hom.l.5.de in ius vocan. l.4. §.cognationu.ff. de gradib. & ad fi. l. 22. C. de adult.77.§. mater.*D.*de leg. lib.2.*

VVLGARE interdum ſignificat vſitatum, commune, ſollemne, ordinarium ciuile, legitimum. Sic vulgares actiones appellantur, legibus proditæ actiones. vſitatæ & ordinariæ, *l. 1.Digeſt. de praſcript. verb. l. 46. in fin. Digeſt. de haredibus inſtituend.* Hinc &

vulgaris ſubſtitutio poteſt videri dicta, quæ ex l. 12. Tabul. deſcendit: niſi cui magis placeat inde dicta, quòd à quolibet teſtatore, & cuicunque hæredi ſcripto fieri poſſit. Nam & in vulgarem caſum factam ſubſtitutionem dixit *Modeſtin.in l.4.§.1.ff. de vulg. & pup.* vide Subſtitutio vulgaris.

vulgare pactum, quod vulgò & communiter matrimonij contractibus adſcribi ſolet, *l.30.*D.*de pact. dotalib.coniuncta l.3.ff.de diuort.* Sic vulgare pactum, *l. 3.C.de pigner. act. coniuncta leg.1.C.de pact.pig.& l.4.* D. *de pigner.act.* nimirum hoc Si in matrimonio ſine liberis deceſſerit. Et vulgaria verba, ordinaria, vſitata, ſolemnia, & cautione de rato habendo comprehendi ſolita, *in leg.3.D. rat. rem hab.*

vulgaris cautio legatorum, quę legatorum in diem, vel ſub conditione relictorum nomine vulgò interponi ſolet, *l. 113. §. ijdem principes. ff. de leg.1. titul. vt legat.ſeu fideicomm.nom. cau.* Sic vulgari modo legatorum dies proferri dicitur *in l.4 ff.de dote pra leg.* qui ea clauſula prorogatur, *qua refertur in l.30.D.de leg. 1.* Sic vulgari modo legari dicitur vxor, quod vſitato modo legatur, *in leg.* 108. *D.de legat.l.1.*

vulgaris formula, *in l.44.ff. de fur.* pro actione vſitata de peculio, cuius formula eſt cum adiectione noxę.

vulgare præmium, *in l. 3. extat.ff. de iure fiſc.* propoſitum delatoribus præmium ſignificat. *l.13.§. extat.ff.de iur. fiſc.*

vulgaris exceptio rei iudicatæ, *l.3.* D.*de popularib.actio.*

vulgaris perſona, leuis, quæ honeſtæ perſonæ opponitur, *ab Vlpia.in l. legitimos.D.de legit.tut.*

Vulgaria tectoria, pro gregalibus tectoriis, vt cum Seneca loquar, *in l.13.in fi.* D.*de ſeru. vrb.præd. At in l. 3.§.1.ff.de ſupell. leg.* vaſa ænea vulgaria Paul. interpretatur, quæ non eſſent proprio loco attributa.

VVLGARIS vxor Budæo plebeia, quæ matrisfamiliàs nomen obtinet. *Vlp.in l ſi vxor.13. §.1.ff. ad leg. Iul. de adult.* Sed &, *inquit*, in ea vxore poteſt maritus adulterium vindicare, quæ vulgaris fuerit: quamuis ſi vidua eſſet, impunè in ea ſtuprum committeretur. Malim tamen relatiuum. QVAE, non ad vxorem, ſed ad verbum Mulierem, quod ſubauditur, referre. vt ſit ſenſus, Si quis vulgarem mulierem, id eſt, quæ vulgò corpore quæſtum facit, vxorem duxerit: poteſt in ea vindicare adulterium, ſcilicet ſi matrimonio ſtante alij quam marito ſui copiam faciat, & ſe proſtituat: ſi tamen eo mortuo rurſus ad ingenium, atque ad quæſtum meretricium redeat, impunè vt in vulgari ac publica meretrice libido verſabitur. *Sicque Duarenus & Hotomanus exponunt. Aliter Alciatus lib.1.Parer. c.40.*

VVLNVS letale præſumitur, ſi vulneratus intra triduum mortuus fuerit, *Bart.cum aliis probat, in l. vlt. in fi.ff.ad leg.Corn.de ſicariis.*

VVLTVS nullo inanimante eſſe, præter hominem, poteſt: cuius vim Græci norunt, nomen omnino non habent. *Auctor.Cic.de legib. l.1. Vide Specult. de aduocat.§.5.& 1.part. tit. de teſt.§.7.*

VVL-

Digitized by Google

VVLVA, Latinis non eſt obſcœna vox, nõ magis quàm matrix, qua concipitur fœtus: quæ cùm deſtituitur vi attrahendi ac retinendi ſemen, ſterileſcit mulier. Nec eſt, vt indoctum vulgus accipit, pudendum muliebre. *Vlp. de ædil. edict.* Quæritur, inquit, de ea muliere, quæ ſemper mortuos parit, an morboſa ſit. Sabinus, ſi vuluę vitio hoc contingat, morboſam eſſe ait.

VXOR eſt, quæ in matrimonium conuenit. conuenit autem duobus modis: aut coemptione, aut vſu. nam confarreationem, quæ propria Pontificum erat, omitto. Coemptione, cùm vir & fœmina ſe inuicem emebant: vt Seruius ſcribit in illud Virgilij:

Déque ſibi generum Thetys emat omnibus vndis.

veteri autem Romanorum lege, *vt Varro ſcriptum reliquit*, nubentes mulieres tres ad virum aſſes ferre ſolebant: atque vnum quidem quem in manu tenebant, tanquam emendi cauſſa marito dare, alium quem in pede habebant, in foro larium familiarium ponere: tertium in ſacciperio cùm condidiſſent, compito vicinali ſolebant reſignare. Hinc eueniebat, vt mulier quidem in manu mancipióque mariti eſſet, aut eius cuius in manu mancipióque maritus erat, ſuáque illi hæres fieret: *quemadmodum Vlpian. in Inſt. & Boetius in Topicis teſtantur: itémque Dionyſ. hac de re ſcribens lib. Antiq.* 2. Moris autem erat vt vir mulierem interrogaret, an ſibi materf. eſſe vellet, viciſſimque hæc virum, an ſibi paterfam. eſſe vellet. nam ſi vterque reſpondebat, velle, mulier materfamiliâs vocabatur: quoniã (*vt ait Gellius*) non in matrimonium tantùm, ſed in familiam quoque mariti, & in ſui, vt diximus, hæredis locum venerat. Atque hoc nimirum illud quod Iuriſconſulti noſtri dicebant, In familiam nubere, *l.* 15. *D. de cond. & demonſt. l.* 21. *D. quand. dies lega. Cic. in Topic.* Cùm mulier viro in manum conuenerit, omnia quæ mulieris fuerunt viri fiunt dotis nomine. *Seruius etiam in lib. Æneid.* 7. Per emptionem, *inquit*, facto matrimonio ſibi inuicem ſuccedebant. Teſtari tamen arbitratu ſuo poterant: nam à tutoris poteſtate liberabatur, quæ materfa. fiebat: tametſi quibuſdam etiam in rebus, tutorum poteſtas, ſed multò leuior, permaneret. *quod Cicero in Mureniana exagitat*, vſu verò fieri matrimonium dicebatur, cùm tutoribus auctoribus mulier in matrimonium alicui conueniebat, quo cum ea conſueſcebat, quaſi cum iuſto perfectóque marito, adeò vt ſi vſus ille intra annum non interrumperetur, pro vſucapta iam haberetur: ei tamen intra annum vſurpare, id eſt, vſum infringere, vt ex leg. 12. tabularum liceret: quod ni faceret, quoad in eo matrimonio maneret, matrona, *inquit Gellius*, dicebatur etſi ſibi liberi nati non forent, à matris ſcilicet nomine, non adepto iam: ſed cum ſpe & omine mox adipiſcendi. Hæc neque in manu mancipióque mariti, neque ſui iuris erat, ſed ſemper in tutorum poteſtate permanebat. quod ſi inteſtata moreretur, adgnatus proximus familiam habebat. *Hæc ex Ciceron. Topic. Orat. pro Flacco. Boetio in Top. Gellio lib.* 18. *c.* 6. Tametſi autem Iuriſconſultorum noſtrorum tempore, quorum ex ſcriptis Pandectarum libri coagmentati ſunt, Materfam. & Matrona plerunque pro eadem vſurparentur (quemadmodum ſuperius à nobis demonſtratum eſt) tamen conſtat eodem ipſo tempore Conuentionem in manum vſurpari ſolitam fuiſſe, Matrémque familiâs propriè appellatam eſſe, quæ in viri manum conuenerat, id quod *ex l. pronunciatio.* 195. *§. familia. D. de verb. ſign. & ex Vlp. Inſtit. c.* 22. intelligitur, vbi inter ſuos hæredes numerat vxorem quæ in manu eſt, & nurum quæ in manu eſt filij, quem in poteſtate habemus. quod etiam ca. 29. perſpicuè inculcatur: vt dubium non ſit, verba hæc Feſti, quæ iam ſuprà retulimus, eodẽ pertinuiſ-

Digitized by Google

ſe. Materfamiliàs, inquit, non antè dicebatur, quàm vir eius paterfamilias dictus eſſet: nec poſſunt, hoc nomine plures in vna familia præter vnam appellari. Sed nec vidua hoc nomine, nec quæ ſine filiis eſt, appellari poteſt. Quem locum ſic exponit Hoto. vt quæ filioſa. nupta ſit, non ante eo nomine vtatur, quàm is ſui iuris effectus ſit, neque conſentaneum ſit, vt ſi ſocrus viuat, quæ materſa. appelletur, nurus eandem nominis dignitatē obtineat, & cùm illud nomē ex mariti familia, in quam (*vt ait Gellius*) aſcita eſt, conſecuta ſit: profectò quæ vidua eſt, materfam. propriè dici non poteſt. Vtrum autem ante liberos ſuſceptos non ita dicitur, dubitari poteſt: cùm Boetius ad ſtipulationem coëmptionis illud verbum adſcribat. niſi fortè dicamus ſtipulationem ad omen, non ad veritatem referri oportere: atque adeò contracto matrimonio etiam ante liberos ſuſceptos eodem modo Matremfa. eſſe dictam, quemadmodum Matronam dici ſuperius docuimus.

Vxor alia iuſta dicitur ab Vlpia. alia iniuſta: *in l ſi vxor. 15. §. 1. ff. de adult.* Pater autem iuſtam dici eam cum qua matrimonium legibus contractum eſt, *vt in l. ſi ſenatori. 31. D. de rit. nupt.* Si ſenatori, *inquit*, indulgentia principis fuerit permiſſum libertinam iuſtam vxorem habere, poteſt iuſta vxor eſſe. Quod cùm ita ſit, ſequitur vt iniuſta ea vxor dicatur, cum qua matrimonium non ſecundum leges contractum eſt: veluti ſi tutor pupillam, aut ſi ſine Principis indulgentia ſenator libertinam, aut ſine patris iuſſu filius fam. vxorem duxerit. Itaque Vlp. *in d. l ſi vxor. §. 1.* cùm iniuſtam vxorē nominaſſet, mox qualecunque matrimonium id appellat. *Et Macer. in l. marito. 24 in fi. D. eod.* vxorem contra leges nuptam hanc nominat: Sed non propterea putādum eſt, Vlpianum nouam vxorem diuiſionē tradere: & ita eorum ſpecies partiri, vt aliæ dicantur iuſtæ, aliæ iniuſtæ. nam quæ iniuſta ſunt, perinde ac ſi non eſſent, habentur. Itaque (*vt ait Vlpian. in l. 2. ff. teſt. quemadm aper.*), cùm iniuſtum, aut falſum, aut irritum teſtamentum dicimus, abuſiuè & non propriè loquimur: vt cùm iniquum aut falſum modium nominamus, *inquit Paulus in l. 221. D. de verb ſig.* aut quoduis aliud falſum inſtrumentum; *in l. ſi quis 6. ff. de falſ.* Quare abſurdum eſſet exiſtimare, diuiſionem vxorum, quam Cicero in Topicis tradidit, vt aliæ matresfa. dicantur, aliæ tantum modò vxores habeantur, ad illam iuſtæ & iniuſtæ vxoris partitionem abuſiuam pertinere. Et rectiſſimè veriſſiméque à Boetio declaratum eſt, generale vxorum nomen iis ſpeciatim attribui, quæ nondum matresfam. ſunt, ſed ſi intra annum vſucapionis habentur: quæ tamen intereà iuſtæ vxores ſunt: quia legibus ductæ ſunt: tametſi nondum plena vxorum iura conſecutæ ſunt, quæ poſt vſucapionem abſolutam ſunt adeptur.æ. Quod igitur Vlpianus de iuſta & iniuſta vxore dixit, non diuiſioni, ſed abuſioni potius tribuendum eſt: quaſi addidiſſet, vt ita loquar, vel, verbi gratia, vel tale quippiam. *Liuius libr. 9.* Campani petierunt vt ſibi ciues Romanas ducere vxores liceret: & ſi quis prius duxiſſent, vt habere eas, & ante eam diem nati, vt iuſti ſibi liberi hæredéſque eſſent.

Vxor, quæ quondam vxor fuit, *l. ſi quis §. idem. D. de lib. lega.*

Vxoris appellatione an contineatur ſponſa, quæſitum eſt: quidam aiunt contineri, *per l. Labeo 6. ff. de gradib. & l. Seruius. Vide Bart. l. fin. C. de bon qua lib.* & an ſponſa de futuro, *vide Panormit. in c. 1. de cler. coniung.* & an ſponſa de præſenti poſſit dici vxor, vt lucretur dimidium lucri, *conſtan. mat. vide Panor. in c. ex publico de conuerſ. coniug. Barbat. in rub. & c. 1. de ſponſal.*

Vxores impropriè, id eſt, contubernales, *l. quæſitum. §. vxore. D. de fund. inſtruct.*

VXORIS nomen in clericis & ſacerdotibus honeſtiſſimum appellatur,

ſur, in *l. cum qui 19. C. de epiſc. & cleric.* Neque enim, *inquit*, clericis incompetenter adiunctæ ſunt, quæ dignos ſacerdotio viros ſua conuerſatione facerent.

VXORIÆ rei actio eſt, quoties poſt diuortium de dote contentio eſt, *inquit Boet. in Top. Cic.* vbi Cic. huius in actionis formula verba illa ſolennia fuiſſe, ait, QVANTVM æquius melius. quod idem in 3. Offi. commemorat: eiúſque rei veſtigia ſunt *in l. fin. pen. D. ſolut. mat. l. ſi cùm Cornelius 82. D. de ſolut.*

X

XAραχάκται, qui monetam cudunt, *Græcis in l. 1. C. de murileg. lib. 11.*

XENIA vocabantur munuſcula quæ à prouincialibus rectoribus prouinciarum offerebatur, *l. 6. D. de offic. proconſ. l. vnic. ne damna prouincial. infligant in C. Th. Caßiodor. lib. 7. Variar.* in formula Comitiuæ portuum: vnuſquiſque per ſolemnitatem commonitus offerat voluntarium munus.

XENIA enim ſunt non debita. *Plinius etiam libro 5. Epiſtol. ad Valerian.* Quàm me iuuat, quòd in cauſſis agendis non modò pactione, dono, munere, verumetiam xeniis ſemper abſtinui, *Vtitur & hoc verbo idem auctor lib. 6. Epiſt. ad Cornelian.* Aliàs Xenia propriè ſunt munera hoſpitibus dari ſolita, quæ aliàs Lautia à Romanis vocabantur.

XENODOCHEION, *l. 31. C. de epiſcop. & cler.* locus vbi peregrini recipiebantur, *interprete Iul. Patritio in Epito. Nouell. 7.* Erant enim in benè moratis ciuitatibus olim conſtituta hoſpitibus recipiendis loca, vt & alibi annotauimus, quæ & Xenones dicuntur. *l. 16. C. de ſacroſ. eccleſ.*

XENONES, vide Xenodocheïon.

XENOPAROCHI, ξενοπάροχοι, qui peregrinis res ad victum neceſſarias præbebant: vt notatio verbi declarat. ξένος enim hoſpitem ſignificat & παρέχω, præbeo. iidem fortaſſis qui Parochi, *qui præbent ligna ſalémque: vt ait Hor. li. 1. Serm. 1. Arca. l. vlt. §. 1. D. de mun. & hon.* Hi quoq; qui cuſtodes ædiū, vel archeiotæ vel logographi, vel tabularij, vel xenoparochi, vt in quibuſdam ciuitatibus.

Χρύσαργυρος *in l. 1. C. de metall. & metall.* id eſt, Balluca, vide ſuprà lib. 2. in dictione Balluca.

Ξύλον, lignum, *l. ligni, §. lignorum ff. de leg. 3.*

XYLOCINNAMOMI, *de quo in l. vlt. §. ſpecies. ff. de publica ſit mentio*, Dioſcorides lib. 1. diuerſam facit ſpeciem à cinnamomo: eſſéque lignoſum cinnamomum tradit, quod ſarmenta longa, robuſtáque ferat, & odore ſit longè cinnamomo inferior. *Meminit & Plinius li. 12. c. 10.*

XYSTVS & Xyſtum, cum apud Græcos idem ſignificent, apud Latinos tamen nonnihil habere diſcriminis, *docuit Guilielmus Philander in Annot. in Vitruuium.* Nam Xyſtos, *inquit*, Latini vocant porticus tectas vbi athletæ per hiemem exercebantur: Xyſta autem ſubdiales ambulationes, vbi ſudo cælo ſuas exercebant palæſtras. *Vide Vitruuium lib. 5. c. 11. & lib. 6. c. 10.*

XYSTICI, ij erant, qui per hiemē in xyſtis ſe exercebāt, *vt Græci ad l. 4. D. ijs qui notantur infamia, interpretantur.* Xyſtici enim, inquiūt, οἱ ἐν τῷ ξυστῷ ἀγωνιζόμενοι. itaque Exuſtici legendum non eſt, *vt in Pand. Flor. habetur. Horum Suetonius in Galba meminit c. 15. Tertull. in lib. de Spectac.* Etenim ipſi actores & adminiſtratores ſpectaculorum, quadrigarios, ſcenicos, xyſticos, harenarios illos amentiſſimos. Erat autem mos Græcorum habere palæſtras, hoc eſt, ædificia exercēdis, & animi & corporis virib. *vide Vitruuium lib. 5. c. 11. & lib. 6. c. 10.*

Digitized by Google

XYSTARCHES, *apud eundem Tertull. in lib. ad Martyres*, qui xyſto præerat, ξυςάρχειν, inquit Suidas γυμνασίου ἄρχειν. Et ita xyſtarcham apud Marcellinum legimus *lib. 21.*

Y

Ὑποκοριστικῶς, id eſt diminutiua forma aliquid proferre, ἀπὸ τοῦ ὑποκορίζω, quod ſignificat nonnunquam per diminutionem loqui, *Vl. l. cogi. 16. in princ. D. ad Trebell.* Et ſi ſubſtantiam meam, & ſi peculium meum teſtator dixerit, quia plerique ὑποκοριστικῶς patrimonium ſuum peculium dicant, cogendus erit, ſcil. adire.

Z

ZALEVCI lex, de edicto, mandatóque plus ſatis rigido, parúmque humano dicebatur: quales feruntur & Draconis fuiſſe leges apud Athenienſes. *Vide Valer. Maxim. libr. 6. c. 5. & Lud. Cæl. Rhodigin. lib. 10. c. 19. & lib. ſeq. c. 78.*

ZANI, vel potius Tzani, populi, vt Viglius legendum eſſe annotauit, quod & Alciat. probat, à veterib. Sanni vocati ſunt, prius tamen & Macrones dicti, primùm ſub imperio Iuſtiniani victi, in formam prouinciæ ſunt redacti, *vt Scribit Agath. lib. 5. Fit eorum mentio in Noue. 5. conſt. de hæred. & Falcid.*

ZEA genus frumenti, Langobardico vocabulo ab Accurſio ſæpè appellatur ſpelta, *vide l. triticum. ff. de verb. oblig.*

ZELVS propriè noſtris eſt viri amor in vxorem, *2. q. 1. c. ſi peccauerit, in fi.* Dicitur & Zelus affectus ille. Zelus qui in ſacris literis nominatur, oritur ex commiſtione indignationis.

ZELOTYPIA definitur à Chryſippo ægritudo animi, ex eo proueniens, quòd timeas ne adſit alteri, quod cum nemine velis habere commune. Zelotypię ſpiritu vexatur vir, cùm ſuſpectam habet vxorem de adulterio, quid huic obſeruandum, *docet Moſes in Numeris, & Imp. Nouel. 117.*

περὶ Ζημιῶν ἀερικῶν, id eſt, de mulctis aeriis, titulus eſt apud Harmenopulum, quem Cuiacius Obſeru. lib. 10. c. 7. referendum exiſtimat ad illud genus vectigalis pro aere exacti, quo Cedrenus in Michaele Paphlagone meminit his verbis: Πορισμώτατος ἂν πρὸς ἓν αὖ τὶς εἰσαγη κακίαν, πᾶσαν ἐφεῦρεν ὁδὸν ἀδικίας, προσθεὶς ἐπέκεινα τῶν τελεσμάτων διδόναι καὶ ἕκαστον τῶν χωρίων ὑπὲρ ἀερικοῦ, κατὰ τὴν καὶ ποιότητα ἣν ἔχει αὐτοῦ. Et huc pertinet etiam illud Peſcenij Nigri apud Spartianum, Vos terras veſtras leuari cenſitione vultis, ego verò etiam aerem veſtrum cenſere vellem. Et ſanè Plin. li. 12. cap. 1. refert quoſdam populos pro vmbra platani vectigal pendiſſe.

ZETA, locus erat vnius cubiculi capax, ſolem hibernum ſpectans: ita conſtructus, vt per heliocaminum vaporem acciperet. *Alex. Neap. Gen. dic. libr. 5. capit. 5.* Super hac dictione quid compererit Catanæus, refert pluribus *in Commen. ad 2. lib. Plin. Epiſt.* Hinc

ZETARII, *apud Paulum libr. 3. Sent. tit. 6.* iidem qui Dietarij dicuntur, *l. quæſitum. §. idem reſpondit, domo ita vt. D. de inſtr. vel inſtr. leg.* de quibus ſuperius diximus: ex quo apparet zetam & dietam idem valere: ſicut Zabolum (qua voce vtuntur ſæpè Cyprianus, Hilarius, Ambroſius, Paulinus) & Diabolum, item zacynthum & diacynthum, zaconum & diaconũ.

Ζημία in legibus Solonis apud Demoſthenem & Plutarchum, pœna & ad mortem, & ad aliud pœnæ genus pertinet. Ζημιοῦν & Ζημιοῦσθαι in eiſdem

Digitized by Google

dem apud eoſdem pœnam infligere, & irrogare mulctam.

ZEVXIPPI porticus, *in l.18.C. de operib. pub.* In deſcriptione vrbis Conſtantinopolitanæ, cuius incertus eſt auctor, Thermæ Zeuxippi in ſecunda regione ponuntur. Zonaras Tomo 3. In Iuſtiniano: Καὶ τὸ Ζευξίππου λουτρὸν, τὸ λεγόμενον Ζευξίππου. Et in Philippico: Καὶ ἐν τῷ τοῦ Ζευξίππου κατὰ τὸν ἀγῶνα λουσάμενος λουτρῷ.

ZINGIBERI, *in l. vlti. § ſpecies. ff. de publica.* imitatione Græcæ ſcripturæ. Nam Græcis Ζίγγιβερ dicitur. eſtque interprete Suida, εἶδος ἀρώματος. *De quo videndus eſt Dioſcorid. lib. 2. & Plin. lib. 12. c. 7.*

ZIZANIA in extrauagan. ſuper cathedram *§. ab olim de ſepult.* μεταφορικῶς primam Adæ declinationem ſignificat, vt idem dicit gloſſematarius, qui eam pro ſcandalo accipi ſcribit.

ZONA cingulum eſt duplex, ſiue marſupium pecuniæ, quam aliquandiu conſeruare volumus, geſtandæ idoneum. *Vlpia. l. 6. de bon. damna.* Nec ſi zonam circa ſe habuerit, protinus aliquis vindicare debebit. Gracchus apud Gellium libr. 15. cap. 12. Itaque Quirites cum Roma profectus ſum, zonas quas plenas argenti extuli, eas prouincias inanes retuli. *Cæterum de zonis vide Cælium Rhodig. lib. antiq. 22. c. 19.*

Zonam ſoluere dicitur maritus in lecto, cùm nuptam virginem deuirginat. Catullus,

Nec quærendum aliud foras neruoſius illud,
Quod zonam poſſet ſoluere virgineam.

Ouid. in Epiſt. Phyllidis ad Demophoontem:

Cui mea virginitas auibus libata ſiniſtris,
Caſtaque fallaci zona reuincta manu.

ZOXENI, operarij, qui in diem viuunt, παρὰ τὸ ζῆν, καὶ ξένοι ζῆν. quod viuere ſignificat in hoſpitiis: ipſi autem operarij, qui in actibus laborant, Silicarij dicuntur *A. Alciat. in l. ad reparationem. C. de Aquaductib. lib. 11.*

ZYGOCEPHALA, *l. 2. quæ Græca eſt. C. vt nem. lic. in coempt. ſpec. & Nouell. 17.* ſunt capita ſeu capitationes, vide Capitatio.

ZYGOSTATES, libripens, põderum cauſſa in ciuitatibus conſtitutus, vel cuius iudicio nummi probari debent, item ſigna ponderum nummis imprimi, *l. vltim. C. de ponderatorib. lib. 11. l. 2. eodem titulo in C. Theod. & Edicto Iuſtinian. 13.* Inde Zygoſtaſij munus, *in l. 1. de frumen. vrb. Alexand. in C. Th. & in C. Iuſtin.* Hinc Syneſius Aſclepiodoro: ὡς ἀπηριθμήσατε, ὡς ἐζυγοστάτησατε, ὡς κατεσημήναντο τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸ χρυσίον.

ZYTHVM potus, *inquit Dioſcorides lib. 2.* qui fit ex hordeo in aqua reſoluto. In Ægypto plerunque fieri Plin. libr. 22. teſtatur Vlpian. *in l. 9. D. de trit. vino & ol. leg.* ex tritico, vel hordeo, vel pane confici ſcribit: vbi tamen doctè Cuiacius, pro pane, inaudito vocabulo in hoc potionis genere, paneco, ſiue panico, legit: Gallis, *Citre*, voce corrupta, appellatur. Eius vim explicat Dioſcorides vbi ſuprà. Alciatus *in libr. 10. Parerg. cap. 15.* Ceruiſiam interpretatur.

Digitized by Google

LEGVM ROMANARVM ACCOMMODATA AD LITERARVM ORDINEM ENVMERATIO.

A

ACILIA Minutia, de pace Carthaginenſium. Tulere M. Acilius, & Q. Minutius Tribuni pleb. Cornelio, Ælio Coſ. Anno ab vrbe condita DLII. vellentne iuberentne ſenatũ decernere, vt cum Carthaginenſibus pax fieret? & quem eam pacem dare, quemq; ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace, vti rogas, omnes trib. iuſſerunt: pacem dare P. Scipionem, eundem exercitus deportare, *Liu. li.* 30.

Acilia, DE COLONIIS DEDVCENDIS, Tulit C. Acilius Trib. pleb. Cornelio, Minutio Coſſ. Anno ab v. c. DLVI. vt quinque coloniæ in oram maritimam deducerentur: duæ ad oſtia fluminum vulturni, Liternique; vna Puteolos, vna ad caſtrum Salerni. his Buxentum adiectũ: tricenæ familiæ in ſingulas colonias iubebantur mitti. *Liuius lib.* 31.

Acilia REPETVNDARVM. Tulit eam M. Acilius Glabrio, pater eius, qui verris in cauſſa Prætor fuit, & cum C. Calpurnio Piſone poſt biennium conſulatum geſſit: quæ ab eo in Tribunatu plebis lata eſt, vt vult Manutius. vt repetundarum cauſſa vna actione abſolueretur: id eſt: vt neque reum comperendinari, neque cauſſam ampliari liceret. Item vt qui accuſatores conſtituti eſſent, poteſtatem haberent, literas & publicas & priuatas conquirendi, adſignandi, deportandi. *Cicer. Verrin.* 2. *&* 3. *& in ſecundam Aſconius.*

ÆBVTIA DE LEGIBVS. Tulit Æbutius Tribunus pleb. Vt duodecim Tab. capita, quæ Reip. propter antiquitatem obſoletaſque res inutilia eſſent, abrogarentur: ſolæ legis actiones Centumuiralium cauſſarum manerent, *Gellius lib.* 16. *c.* 10. Ludouicus Charondas de hac lege in fragmento quodam Romanæ antiquitatis ſic reperiri ait: L. Æbutius Tri. pleb. vir popularis, legem tulit ad populũ, vt XII. Tab. capita, quæ inutilia eſſent Reipub. tollerentur. Quæ lex multis contradicentibus tandem rogata eſt.

Æbutia LICINIA. Vide Licinia Æbutia.

ÆLIA DE COLONIIS DEDVCENDIS, Tulit Q. Ælius Tubero, Tribunus plebis, Cornelio, Sempronio Coſ. Anno DLVIII. Vt Latinæ duæ coloniæ, vna in Brutios, altera in Thurinum agrum deducerentur, *Liuius lib.* 34.

Ælia, DE COL. DED. Tulit idem, Vt in agrum Latinum, Thurinum coloniæ deducerentur. *Liuius libro* 35.

ÆLIA De comitiis. Tulit Q. Ælius Coſ. cũ M. Iunio, Anno DCXXVI. vt vult Hotomanus: à Tribuno tamen plebis latam contendit Manutius, vt & Fuſiam, tum & ex Ælia gente, neminem vnquam conſulatum geſſiſſe. Et ſane teſtatur Sigonius eo anno Conſules fuiſſe A. Manlium cum Q. Caſſio. Nec verò poſt interfectos Gracchos, vt vult Zaſius, & ante Pu-

te Punicum bellum tertium lata eſt hæc lex. Tib. enim Gracchus Scæuola & Piſone Coſſ. poſt euerſam Carthaginem occiſus eſt. Et Cicero Orat. in Vatinium, ſcribit leges Æliam & Fuſiam in Gracchorum ferocitate vixiſſe. Huius autem Æliæ legis hæc ſunt capita: vt quoties cum populo ageretur, augures de cœlo ſeruarent, magiſtratus & obnunciandi, id eſt, denunciandi agi per Iouem non licere, & legiſlationi intercedendi poteſtatem haberent. Nam cùm lex ferretur, Augures de cælo ſeruabant: magiſtratus, ſi quid obſeruatum erat, quo impediri comitia poſſent, nunciabant. Cic. in Piſoniana, vbi centum ante Piſonis & Gabinij conſulatum annis latam hanc fuiſſe legem ſcribit, oratoriè & ſuo more. Mentio eſt apud omnes frequentiſſima.

ÆLIA Sanctia, quæ nominatur in Topicis Ciceronis, inducenda eſt, auctoribus antiquis libris ſententiáque ipſa & hiſtoriæ veritate poſtulante, idque iam pridem interpretum nonnulli docuerunt.

ÆLIA SENTIA, de teſtamentis. Tulere Sex. Ælius, C. Sentius Coss. Anno DCCLVI. Auguſti temporibus. Vt qui ſerui pœnæ cauſſa vincti à domino, quibúſve iniuſtæ notæ fuerant, quíve propter noxam torti, nocentéſve inuenti, quíve traditi vt ferro aut cum beſtiis depugnarent, quíve in cuſtodia fuiſſent, ij ſi manumitterentur, non ciues Roman. ſed dedititiorum numero eſſent: id eſt, vt ne connubium, neque commercium, neque teſtamenti factionem haberent. Vt minorem triginta annorum ſeruum vindicta aut teſtamento, niſi cauſſa apud conſilium probata, manumittere non liceret. Nec dominus annis viginti minor, ſeruum niſi cauſſa apud conſilium probata, manumitteret, vt ſeruus: ab eo domino, qui ſoluendo non eſt, teſtamento liber eſſe iuſſus, & hæres inſtitutus, & ſi minor ſit triginta annis, vel in ea cauſſa, vt dedititius fieri debeat, ciuis Roma. & hæres ſit: ſi tamen alius ex eo teſtamento nemo hæres ſit. Quòd ſi duo pluréſve liberi hæredéſve eſſe iuſſi ſunt, primo loco ſcriptus liber & hæres ſit. Vt ſi patronus libertum inopem non aluerit, primùm libertatis, cauſſa impoſitis, tam ipſe, quàm is, ad quem ea res pertinebit, mulctetur: dein ipſius hæreditate, tum ipſe, tum ipſius liberi priuentur, niſi hæres inſtitutus ſit: poſtremò à bonorum poſſeſſione remoueatur, præterquam ſecundum tabulas, Ne dominus in manumittendo ſeruo; ſeruáve legem ei de contrahendo matrimonio, quæ ciuis Roman. libertatem imminuat, imponat: ſi ſecus faxit, ad eius legitimam hæreditatem ne admittatur. *Vlpian. titul. 1. Inſtit. & Iuſtinianus Inſtitut. quibus ex cauſ. manumiſſ. non lic. item Iulianus, l. qui ſoluendo. 42. Paulus l. ſi is qui. 55. l. 57. l. qui ſoluendo. 6 . l. ſi non lex. 83. D. de hæred. inſtituend. l. ſciendum. 70. D. de verbor. ſignificat. l. 1. C. qui manumiſſ. non poſſ. l. 3. §. 2. D. de ſuis & legit. l. ſi patronus trigeſimatertia. D. de bon. liber.* Refertur & hoc huius legis caput, Vt, ſi eſſet donatio facta inter virum & vxorem, maritúſque re nondum tradita, vitâ exceſſiſſet, ne mulier rei vendicationē poſt obitum mariti haberet, ſed tantummodò exceptionem, ſi non poſſideret contra petitores, *vt habetur in Authen. Conſtit. 161.* vbi etiam addit Imperator, Rempublicam hanc legem à corpore legum ſuarum ablegaſſe.

ÆLIA, de Statillo. Tulit C. Ælius Tri. pleb. qua damnatus eſt Stennius Statilius Lucanus, quòd Thurinos infeſtaſſet. *Plin. lib. 34. c. 6.*

ÆMILIA CIBARIA. Tulit M. Æmilius Lepidus Coſ. cum Qu. Luctatio Catulo, Anno 615. Hac non ſumptus cœnarum, ſed ciborum genus & modus præfinitus eſt. *Gellius libr. 2. c. 24. Macrobius Saturn. libr. 3. c. 16. Plinius lib. 8. c. 57.* Sorices & ipſos hyeme condi auctor eſt Nigidius, ſicut glires, quos Cenſoriæ leges, princepſque M. Scaurus in conſulatu, non alio modo cœnis ademere, quàm

Digitized by Google

conchylia, aut ex alio orbe aduectas aues.

ÆMILIA DE CENSVRA. Tulit Mam. Æmilius Dictator, Anno 320. Ne cenſura, quæ vſque eò quinquennalis fuerat, plus quàm annua ac ſemeſtris eſſet, *Liuius lib. 4. & 9.* Huius etiam meminit *Feneſtella, c. 17.* de cenſoribus, latamque ſcribit Iulio Virgilio, M. Appio Coſſ. corruptè tamen, ſi Liuij chronologiam exactè conſideres.

ALLIENA, De Terminis. Tulit. Eius hoc caput legitur in libro De agrorum conditionibus, valde corruptum: ſed ex Roſcia, quam ſuo loco deſcribemus ſic caſtigat eam *Hotomanus*: Quæ colonia hac lege deducta, quódve municipium conſtitutum erit, qui limites decumani, quæcunque foſſæ in eo agro erunt: qui ager hac lege datus aſſignatus erit, ne quis eos limites decumanos obſepito, néve quod in eis immolitum, néve quid poſitum habeto, néve eos arato, néve eas foſſas obturato, néve quis ſepito, quo minus ſuo itinere aqua ire fluere poſſit. Si quis aduerſus ea quid fecerit, in res ſingulas quotieſcunque fecerit, I ☐ I IIII. colonis, municipibúſve iis, in quorum agro id factum erit, dare damnas eſto: pecuniæ qui volet petitio hac lege eſto.

AMPIA LABIENA, de Cn. Pompeio. Tulere T. Ampius, T. Labienus. Tribuni pleb. Metello, Afranio Coſſ. Anno 693. vt Cn. Pompeius victor ex Aſia ludis circenſibus corona aurea, & omni cultu triumphantium vteretur: ſcenicis autem prætexta, coronáque aurea. *Velleius lib. 2.*

ANNARIA LEX dicebatur ab antiquis ea, qua finiuntur anni magiſtratus capiendi. Feſtus, vide Villia.

ANTIA SVMTVARIA. Tulit Antius Reſtio, De ſumptu in conuiuia. &, Vt qui magiſtratus eſſet, magiſtratúmve capturus eſſet, ne quo ad cœnam, niſi ad certas perſonas itaret. *Gellius libr. 2. cap. 24. Macrobius libr. 3. cap. 17.*

ANTISTIA, De Saracenis Tulit M. Antiſtius Tribu. pleb. Foſſio (*vt opinatur Hotomanus*) & Plancio Coſſ. Anno 635. Vti Senatui de Satricanis ciuibus Roma. ſententiæ ferendæ ius eſſet. *Liu. lib. 26.*

ANTONIA IVDICIARIA. Tulit M. Antonius Coſ. cum C. Iulio, anno 709. Vt tertia iudicum decuria, è centurionibus anteſignanis, alaudis, manipularibus fieret. *Cicero Philipp. 1. & 5. Sueton. in Auguſto*: ex quo etiam intelligi poteſt, hanc non fuiſſe abrogatam, cùm ille hoſtis iudicatus eſt, *vt vult Zaſius.* ſic enim ſcribit: Ad res iudicum decurias quartam addidit ex inferiore cenſu, quæ ducenariorum vocaretur, iudicaréntque de leuioribus ſummis.

Antonia, DE DICTATVRA. Tulit idem Triumuir, R.P.C. Ne quis vllam ob cauſſam de Dictatore crean do referret, néve Dictaturam oblatam arriperet. qui ſecus faxit, eum vt necare ius fáſque eſſet. *Appianus Emphylion, libro 3.*

Antonia MAIESTATIS. Tulit idem III. vir: quæ damnatis de maieſtate, vt refert Manutius, prouocationem ad populum dabat: quod antea in vno perduellione, omnium de maieſtate criminum grauiſſimo, licebat.

Antonia, DE NOMINE MENSIS Iulij. Tulit idem. Vt qui menſis antea Quintilis vocabatur, quod à Martio, qui priſcis temporibus primus fuerat, quintus eſſet; is à C. Iulij Cæſaris nomine, Iulius deinceps diceretur: quod hoc menſe ad 4. Idus Quintil. Iulius natus eſſet. *Macrob. li. 5. Sat. c. 12.*

Antonia, DE SVFFRAGIIS popul. Tulit L. Antonius: qua cum Caio Cæſare magiſtratus partitus eſt. *Cicero Philipp. 7.*

Antonia, DE SACERDOTIIS. Tulit idem. Vt ius cooptandorum ſacerdotum à populo ad illorum collegium iterum transferretur. *Dio. lib. 37.*

APPVLEIA. DE coloniis. Tulit L. Appuleius Saturninus Trib. pleb. C. Mario

Digitized by Google

C. Mario VI. L. Valerio Coſſ. anno 653. & in ſingulas colonias ternos ciues Rom. C. Marius facere poſſet. *Cicero pro Balbo.*

Appuleia AGRARIA, Tulit idem eodem anno. Vt quem agrum C. Marius Coſſ. in Gallia pulſis Cimbris in ditionem populi Rom. redegiſſet. is populo Rom. diuideretur, & ſi ita lex ſciuiſſet, intra diem quintum à ſingulis ſenatoribus in eam iuraretur: qui non iuraſſet, ei mulcta pœna eſſet. *Appian. lib. De bello ciuili* 1.

Appuleia MAIESTATIS. Tulit idem. *Meminit Cicero libr. de de Orat.* 2. vbi de cauſſa Norbani loquitur, quem defendit Antonius maieſtatis Appuleia lege poſtulatum: quod ſcilicet ſeditione populi concitata, quod ad maieſtatem pertinuit, Q. Seruilium Cœpionem innocentem damnaſſet.

Appuleia, DE METELLO. Tulit idem. Vti Q. Metello Numidico Conſuli, quòd lege ipſius Agrariæ, quæ intra quintum diem iurari in eam iubebat, non paruiſſet, aqua & igni interdiceretur. *Appian. lib. de bell. ciuil.* 1. *Cic. pro Sen. & pro Domo.*

AQVILIA, DE DAMNO iniuria dato. Tulit C. Aquilius Gallus. Tribun. plebis: *Vti ſcribit Vlpian. l.* 1. *D. ad l. Aquil.* ex quo plebiſcitum verius appellatur. Eius tria capita fuere, quorum primum & tertium his extat verbis: Qui ſeruum ſeruámve, alienum alienámve, quadrupedémve pecudem iniuria occiderit: quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum æs dare domino damnas eſto. Cæterarum rerum præter hominem & pecudem occiſos, ſi quis alteri dãnum faxit, quod vſſerit, fregerit, ruperit iniuria: quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum æs domino dare damnas eſto: Aduerſus inficiantem in duplum actio eſto. Hanc autem putat Hotom. eſſe legem, de qua *Cicero in Bruto* ſic loquitur: Atque eodem tempore accuſator de plebe L. Cæſidænus fuit, quem ego audiui iam ſenem, cum ab L. Sabelio mulctam lege Aquilia de iuſticia petiuiſſet. Vult enim legi DAMNI INIVRIA: & mulctam intelligi, quanti plurimi æſtimationem. Secundum caput, quod in deſuetudinem abiit, videtur fuiſſe *Cuiacio*, de quauis alia ratione damni dati, etiamſi non fuerit læſa res noſtra, ſed intercepta nobis fortè vtilitas quædam. Vt aduerſus piſcatorem ſocium à Plinio proditum eſt, *libro nono cap.* 59. qui Anthiam conciliatorem capturæ & ducem ceperat, cùm is in macello agnitus eſſet à ſocio, cuius iniuria erat, damni dati editam formulam, Condemnatúmque, æſtimata lite 10. libris. Conſtat enim ſocium pro ſocio teneri lege Aquilia. *l*, 47. *D. pro ſocio.*

ATERIA TARPEIA, DE MVLCTA. Tulere Sp. Tarpeius Montanus Capitolinus, A. Aterius Coſſ. Ann. 298. Vt omnib. magiſtratib. mulctæ dicendæ ius eſſet, cùm antea ſolis Conſulibus id liceret: itatamen, ne vel duos boues, vel triginta oues excederet. Vt cùm mulcta pecoris armentíque à magiſtratibus diceretur, bos centuſſis, ouis decuſſis æſtimaretur. *Dionyſius li.* 10. *Gellius lib.* 11. *cap.* 1. *& Feſtus li.* 14. *in voce*, Peculiatus. Notandum autem, legem hanc ſæpè Tarpeiam tantùm vocari, *vt apud Feſt. loco præcitato*: aliàs etiam Ateriam, vt apud Gellium, vbi tamen corruptè Aterina legitur. Ad hujus autem primum caput reſpexiſſe videtur *Vlpia. l. vnic. D. ſi quis ius dic. non obtemp. dum ait:* Omnibus magiſtratibus ſecundum ius poteſtatis ſuæ conceſſum eſt iuriſdictione pœnali iudicio defendere.

ATIA, DE SACERDOTIIS. Tulit T. Atius Labienus Trib. pleb. L. Iulio, C. Marcio Coſſ. Anno 699. Vt populus ſacerdotia (quemadmodum olim lege Domitia) mandaret, cùm antea ſacerdotes l. Cornelia à Pontificum collegio crearentur. *Dio lib.* 37.

ATILIA, DE DEDITITIIS, Tulit L. Atilius Tribun. plebis,

Claudio, Valerio Coſſ. Anno 543. Omnes Campani, Attellani, Calatini, Sabatini, qui ſe dediderunt in arbitrium ditionémque populi Romani. Fuluio Proconſuli, quæque vnà ſecum dediderunt, agrum vrbémque, diuina humanáque, vtenſiliáque; ſiue quid aliud dediderunt: de his rebus quid fieri velitis, vos rogo Quirites. Plebs ſic iuſſit, Quod Senatus maxima pars cenſeat, qui aſſidetis, id volumus iubemúſque, *Hæc Liu. lib.26.*

ATILIA MARTIA, De Tribunis militum. Tulere L. Ælius, C. Martius Tribuni plebis, Iunio Æmilio COSS. Anno DCXLII. Vt Tribuni militum ſeni deni in quatuor legiones à populo crearentur. Quæ antea, perquàm paucis ſuffragio populi relictis locis, Dictatorum & conſulum fermè fuerant beneficia, *Liu. lib.9.*

Atilia, DE TVTELIS. Tulit. Vt mulieribus pupillíſve tutores non habentibus, à Prætore & maiore Tribunorum plebis parte darentur. Vlpianus capite Inſtitutio. 12. Imperator, De Attiliano tutore, *Liuius libr. 39.* Hæc tamen poſtea à claudio Imp. abrogata fuiſſe videtur, cùm ſcribat Suetonius, ſanxiſſe claudium, vt Conſules pupillis vtriuſque ſexus tutores darent. quod viciſſim ab Antonio Philoſopho ſublatum refert capitolinus, ab eóque Prætorem tutelarum inſtitutum. Hæc autem, vt volunt quidam, Romæ tantùm locum habebat.

ATINIA, DE VSVCAPIONIBVS. Tulit. Vt quod ſurreptum eſſet, eius rei æterna auctoritas eſſet. niſi ſi in eius cui ſurreptũ eſſet, poteſtatem reuertiſſet. *Gellius lib.17. cap.7. Paulus, libr.4. cap.4. Digeſt. de vſurpat. Iulianus, l.33. eiuſdem titul. §. futura. Inſt. de vſucap. Cic. Verr.3.*

Attinia, DE TRIB. PLEB. Tulit. Vt qui Trib. pleb. eſſet, idem ſenator eſſet: dicendæque in ſenatu ſententiæ ius habet, *Gell. lib.14. c. vlt.*

AVRELIA, DE TRIB. PLEB. Tulit. C. Aurelius Cotta Coſ. L. Octauio, Anno 678. Vt Tribunis plebi liceret poſtea alios magiſtratus capere: quod lege Syllæ iis erat ademptum *Pedianus in Cornelia. in Verr.1. Liuius libro 97. Velleius lib.2.*

AVRELIA IVDICIARIA. Tulit C. Aurelius Cotta Prætor, M. Craſſo. Cn. Pompeio primùm Coſs. Anno 683. Vt iudicia, quæ penes ſolos ſenatores erant, inter ſenatores, & equeſtrem ordinem, & Tribunos ærarios communicarentur. *Cicer. in Verrinis ſæpè, Aſconius in eaſdem. in Oratio. pro Cornelio. & in Piſonem. Florus verò Epitome 97. Velleius lib.2.* vbi tamen Tribunos ærarios non nominat.

B

BÆBIA, DE PRÆTORIBVS, tulit. Vt alternis annis quaterni Prætores crearentur. *Liuius lib. 40. Feſt. nominat lib.16. in voce,* Rogat.

C

CADVCARIA, vide infrà, Iulia caducaria.

CÆCILIA, DE FVLLONIBVS. Tulit Cæcilius Metellus C. Flaminius, L. Æmilius CENS. dedere ad populum ferendam, cùm illis non liceret. *Plin. l.35. c.17.*

CÆCILIA DIDIA, DE LEGIBVS, tulerunt Q. Cæcilius Metellus, T. Didius Coſs. Anno 655. Ne multis de rebus coniunctim, vna rogatione ad populum ferretur, ne populo neceſſe eſſet in coniunctis rebus compluribus, aut id quod nollet accipere, aut id quod vellet repudiare. Item, vt in legibus promulgandis trinundinum ſeruaretur. *Cicero Philipp. 5. pro Domo ſua & ad Attic. Epiſt.1.* Manutius autem Cæciliam Didiam non vnam legem eſſe contendit, ſed duas diuerſa ſentẽtia latas: vt primum quidem caput ad priorem, poſterius ad aliam referatur.

Cæcilia. DE CENSORIBVS. Tulit Qu. Cæcilius, Qu. F. Metellus Pius,

Digitized by Google

Pius, Scipio Coſs. cum Pompeio. Anno 701. Vt Cenſoria poteſtas, quam P. Clodius Tribun. pleb. imminerat, reſtitueretur, *Dio libro* 40.

CÆCILIA repetundarum, Tulit Q. Cæcilius Trib. pleb. Nominatur à Valerio Maxim. lib. 6. cap. 11. hácque L. Lentulum, qui poſtea Cenſor fuit, damnatum refert. Lata eſt, eſt cenſet Manutius, L. Marcio, L. Manilio Coſs. Anno 601. quo anno lex Calpurnia lata eſt, vel certè Sp. Poſthumio L. Calpurnio.

Cæcilia. DE IVRE ITALIÆ, & tributis tollendis Tulit Q. Cæcilius Metellus Nepos. Prætor, L. Afranio, Qu. Metello Celere Coſs. Anno 693. vt Italia à vectigalibus immunis eſſet. *Dio lib. 37. Cic. lib. 2. Epiſt. ad Attic.* Portoriis Italiæ ſublatis, agro Campano diuiſo, quod vectigal ſupereſt domeſticum, præter viceſimam?

CÆLIA. de ſuffragiis. Tulit Cælius Tribun. plebis, Q. Cæcilio, T. Flaminio Coſſ. Anno 630. vt etiam in perduellionis iudicio, quod Caſſia lege Tabellaria exceptum erat, populus non voce, ſed tabella ſententiam ferret. *Cicero libro De leg. 3.*

CALLIDIA, De Metello reuocando. Tulit Qu. Callidius Tribunus plebis Vt Qu. Metellus, qui quòd in Saturnini legem iurare noluerat, exilio damnatus erat: in ciuitatem reuocaretur. *Valerius Maximus libro 5. capit. 2. Cicero pro Plancio.*

CALPVRNIA REPETVNDARVM. Tulit L. Calpurnius Piſo Trib. pleb. L. Marcio, L. Manilio Coſs. Ann. 604. nulla antea cùm fuiſſet: vt quibus in prouinciis magiſtratus populi Roman. eorúmve comites pecunia contra leges cepiſſent, ea: um prouinciarum homines iudicio Romæ conſtituto ſuas pecunias repeterent. *Cic. De offic. 2 in Bruto, & Verrina 5.*

Calpurnia DE AMBITV. Tulit C. Calpurnius Piſo Coss. cum M. Glabrione, Anno DCLXXVI. Sigonius DCLXXXIII. Vt ambitus damnati omni honoris petitione prohiberentur, certáque pecunia mulctarentur. *Dio. lib. 26. Cic. pro Murena, pro Cornel. & in eam Aſcon.* Hac lege accuſatoribus præmium fuiſſe refert Manutius, vt ſi ipſi damnati eſſent, aliorúmque eodem in genere culpam demonſtraſſent, in integrũ reſtituerentur, *ex Orat. pro Cluent.* quam poſt Calpurniam legem habitam idem cenſet.

Calpurnia. DE CIVITATE. *Ciſenna hiſtor. lib. 4.* Milites vt lex Calpurnia conceſſerat, virtutis ergo ciuitate donari. *Hæc Nonius refert in voce,* Ergo.

CANVLEIA, de patrum connubiis. Tulit G. Canuleius, Tribunus pleb. M. Genutio, & C. Curtio Coſs. Ann. CCCIX. aduerſus leg. XII. Tabul. qua cautum erat. Ne liceret Patriciis coniungi connubio cum plebeiis. Huius hæc referuntur capita. Vt plebi cum patribus connubiorum ius eſſet. Vt Tribuni militum conſulari poteſtate promiſcuè ex patribus ac plebe crearentur. *Auguſtinus lib. De ciuitate Dei 3. cap. 17. Liu. lib. 4.*

CASSIA AGRARIA. Tulit Sp. Caſſius conſul cum Virginio, Anno 267. Vti ex agro Hernicis, quibus cum fœdus ictum erat, adempto, dimidium Latinis, dimidium plebi diuideretur. Lex tamen non tenuit. *Liu. lib. 2. Valer. li. 5. cap. 8.*

CASSIA, De Senatu, Hanc tulit L. Caſſius, L. F. Longinus, Tribunus plebis, C. Mario, C. Flauio Coſs. Ann. DCXLVI. Vt quam populus damnaſſet, cuíve Imperium abrogaſſet, in Senatu ne eſſet, *Aſcon. in Cornel.* Tulit autem eam Caſſius maximè propter ſimultates, cum Q. Seruilio Cæpione, qui ante biennium conſul fuerat, & cui populus imperium abrogauerat, ob malè geſtum bellum.

CASSIA, De ſuffragiis. Tulit L. Caſſius Tribunus plebis, Lepido & Mancino coſs. Anno 616. Vt Iudices ſententias, quas voce dicebant, tabellis ferrent: in his etiam populus ipſe, duntaxat cùm de mulctis iudica-

ret, non de capite: nimirum in perduellionis iudicio. *Cicero in Lælio*, vbi hanc legem biennio poſt Gabiniam latam ſcribit. *item in Bruto, & lib. De legib. 3. item Aſcon. in Corneliam, & Verrin. 11.*

CASSIA, De Pauli triumpho, Tulit Qu. Caſſius Prætor, Ælio, Iunio Coſs. Anno 586. Vt Paulo, Anicio, & Octauio, eo bello Macedonico cum victoria redeuntibus, quo die vrbem triumphantes inueherentur. imperium eſſet. *Liuius lib. 45.*

CASSIA, De Senatu ſupplendo, Tulit C. Caſſius Prætor, Dictatore Iulio Cæſare. Vt in numerum Patriciorum, qui Senatui deeſſent, alij ſublegerentur. Tacitus lib. 11. Suetonius autem in Iulio Cæſare ſcribit, eum Senatum ſuppleuiſſe, patricios allegiſſe, Prætorum, Ædilium, Quæſtorum, minorum etiam magiſtratuum numerum ampliaſſe. Vtrùm autem illa Caſſia lege, an alia, incertum eſt.

CINCIA, De donis & muneribus. Tulit M. Cincius Tribunus plebis, Cornelio, Sempronio Coſs. Anno 549. Vt ne plus ducentis aureis donare liceret: extra quam ſi coniunctis perſonis donaretur. quod eò amplius donatum eſſet, ratum non eſſet, *argumen. l. ſancimus. Cod. de donatio. Vlpian. cap. Inſtitutio. 1. lege 4. & 5. C. Theo. de donationibus.* Vt in donatione quibuſcunque perſonis facta mancipatio traditióve adhiberetur, exceptis liberorum & parentum perſonis, quibus cum donatum eſt, hæc ſolemnitas non eſt neceſſaria. *d. l. 4. & 5.* Ne quis ob cauſſam orandam donum munúſve caperet. *Liuius lib. 34. Tacitus lib. 13. Cicero in Catone ad Attic. 1. & de Ora. 2.* Feſtus hanc muneralem à Plauto vocari ſcribit:

Neque muneralem legem, neque lenoniam.

Rogata fuerit néсne flocci æſtimo.

Quod autem hac cautum ſcribit: Ne cui liceret munus accipere, non de omnibus generatim, ſed de patronis tantùm accipiendum eſt. Idem lege Titia cautum fuit, de qua ſuo loco. Sed primus omnium ob defenſum negotium, *vt ait Ammianus, lib. 30.* pecuniam accepit Antipho Rhamnuſius. Poſtea Claudius Imper. vſque ad x. H-S. capi permiſit, quod & Nero confirmauit: vt refert Suetonius, cui adſtipulatur *Tacitus lib. 11. & Plin in 6. Epiſt. ad Rufum.* Iuriſconſultis permiſſum videtur capere vſque ad centum aureos, *l. 1. § ſi cui cautum. D. de var. & ext. cogn.*

CLAVDIA. De liberali cauſſa Tulit Ap. Claudius Decemuir, cum collegis, Anno CCCII. Vt cum quis in ſeruitutem aſſeretur, vindiciæ ſecundum libertatem darentur. *Liuius libro 3. Dionyſ. lib. 10.* Videtur autem hæc lex deſumpta è Solonis lege quadam, in qua ſic ſcriptum eſt: *Σώματος εἰς δουλείαν ἐξ ἐλευθερίας ἀγομένου, μὴ τὸν ἐφαιρούμενον τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸν φυλάττοντα κύριον εἶναι μέχρι δίκης.*

CLAVDIA, De Senatorum quæſtu. Tulit Q. Claudius Tribun. pleb. Cornelio T. Sempronio Coſs. Ann. 535. adiuuante vno patrum C. Flaminio. Ne quis Senator, quíve Senatoris pater fuiſſet, maritimam nauem, quæ plus quàm trecentarum amphorarum eſſet, haberet. Id ſatis habitum ad fructus ex agris vectandos: quæſtus omnibus patribus indecorus viſus eſt. *Liuius lib. 21. & Cicer. Verrin. 7.* Videndum etiam, nunquid ad hanc Claudiam pertineat, quod Pedianus ſcribit in Cornelianam: his verbis: Antonius redemptas habebat ab ærario vectigales quadrigas, quam redemptionem Senatori habere licet per legem. Hanc autem legem poſtea in Iuliam de repetundis Cæſar Dictator tranſtulit. nam ex lege Iulia repetundarum Senatoribus habere naues non licuit, *inquit Scæuola, in l. hi qui naues. de vacat. mun.*

CLAVDIA, De Scribarum negociatione. Videtur, *inquit Hotoman.* proximæ Claudiæ pars fuiſſe. *Sueton. in Domitiano*, Scribas quæſtorios nego-

Digitized by Google

negaciantes ex conſuetudine, ſed contra Claudiam legem, venia in præteritum donauit, Aliud de ea lege nihil reperitur.

CLAVDIA DE SOCIIS AC NOMINIS LATINI. Tulit C. Claudius Coſs. cum T. Sempronio, Anno DLXXVI. Qui ſocij ac nominis Latini cenſi eſſent, vt omnes in ſuam quiſque ciuitatem ante Kalend. Nouembr. redirent. Vt Dictator, Conſul, Interrex, Cenſor, Prætor, qui nunc eſſet apud forum, darent operam, vt qui manumitteretur, in libertatem vindicaretur: iuſiurandum daret, qui eum manumitteret, ciuitatis mutandæ cauſſa manu non mittere: qui id non iuraret, eum manumittendum non cenſuerunt. *Liu. lib.* 41.

CLAVDIA. De comitiis. Tulit M. claudius Marcellus Coſs. cum Ser. Sulpitio, Anno DCIX. Ne in magiſtratuum comitiis abſentium ratio haberetur. *Sueton. in Cæſare.*

CLAVDIA, DE COLONIA NOVI COMI. Tulit idem M. Marcellus: Vt colonis, quos rogatione Vatinia nouum comum Cæſar deduxiſſet, ciuitas adimeretur: quòd per ambitionem, & vltra præſcriptum data eſſet. *Sueton. in Cæſare.*

CLAVDIA, de fenore, Tulit Claudius Cæſar: Ne creditores in mortem parentum pecunias filiisfa. fenori darent. *Tacit. lib.* II. vbi apertè legem latam affirmat.

CLAVDIA de re nummaria. Tulit. Vt victoriatus nummus, qui ex Illyrico aduectus mercis loco habebatur, Romæ percuteretur: & eadem victoriæ nota obſignaretur. *Plinius l.* 33. *c.* 3.

CLAVDIA, de tutelis. Tulit. Vt ne agnati mulierum tutelam legitimam recipere cogerentur. *Vlpian. tit.* II. *& Imp. leg.* 3. *C. de legit. tut.*

CLODIA FRVMENTARIA ſeu de annona. Tulit P. Claudius, Tribun. plebis, Piſone, Gabinio Coſs. Anno DCXCV. Vt frumentum populo, quod antea ſenis æris, ac trientibus in ſingulos modios dabatur, gratis daretur, & Sext. claudio frumentaria procuratio mandaretur, *Aſcon. in Piſonianam. Cic. pro Seſtio, & in Piſonem. & pro Domo.*

Clodia, DE COMITIIS, Tulit idem. Ne quis per eos dies, quibus cum populo agi liceret, de cœlo ſeruaret. Vt omnibus faſtis legem fieri liceret, qua de cauſſa legem Æliam & Fuſiam, propugnacula & muros trãquillitatis, à Clodio ſublatam toties Cicero queritur, *in Sextiana, Piſoniana, & in hanc Aſconius, & Dio, lib.* 38.

Clodia, DE INIVRIIS PVBLICIS. Tulit idem, ſed de ea nihil me legiſſe puto, præter hæc Ciceronis in ea pro domo: An tu etiam legem de iniuriis publicis tuliſti, Anagnino neſcio cui Menullæ per gratiam, qui tibi ob eam legem ſtatuam in meis ædibus poſuit, vt locus ipſe in tua tanta iniuria legem & inſcriptionem ſtatuæ refelleret.

Clodia, DE VI, Tulit idem. Vt de iis, qui ciues Roman. ſine iudicio populi, indictáque cauſſa necaſſent, quæſtio haberetur. Tulit autem ob Ciceronem & alios, à quibus necati erant Catilinarij quamuis nominatim de Cicerone nullam faceret mẽtionem. *Velleius lib.* 2. *Dio* XXXVIII. *Cic. ad Attic.* III.

Clodia, DE M. TVLLIO. Tulit idem. Vt M. Tullio Ciceroni, quòd falſum S C. retuliſſet, quòd ciues Roman. indemnatos necaſſet, aqua & igni interdictum eſſet, neve vt ei intra quingenta paſſuum millia liceret eſſe, ne quis de ipſius reditu ad Senatum referret, nequis ſententiam diceret, ne diſputaret, ne loqueretur, ne pedibus iret in ſententiam, ne ſcribendo adeſſet. *Cicer. pro domo ſua. Poſt reditum in ſen. & libr. ad Attic.* III. *& Dio lib.* 38.

Clodia, DE PROVINCIIS. Tulit idem, vt Gabinio Syria, Babylon, Perſæ: Piſoni Macedonia, Achaia, Theſſalia, Græcia, omniſque Bœotia proconſulari imperio mandare-

tur; iiſque cū exercitu in eas prouincias ituris, pecunia ex ærario attribueretur. *Cicero Pro domo, & in Sextiana.*

Clodia, DE INTERCESSIONE. Tulit idem Clodius. Vt libera & ſoluta in ferendis legibus Tribunorum plebis poteſtas eſſet, neque interceſſione impediretur. *Cicero in Sextiana.* Nouem enim Tribunis vnus obſiſtere poterat. *Dio lib.38.*

Clodia, DE COLLEGIIS. Tulit idem. Vt collegia, id eſt, conuentus artificum à Numa inſtituti, & magna ex parte partim legibus, partim Senatuſconſultis ſublati, reſtituerentur, multíque alij conſtituerentur. *Cicer. in Sextiana Piſoniana. Pro domo ſua. Pedianus in Corne. &* Dio. li.38. Plutar. autem de Collegiis à Numa inſtitutis hæc refert: Ex pleriſque, inquit eius inſtitutis, diſtributio multitudinis per artificia maximè admiratione digna habetur: nā cùm ciuitas ex Sabinis & Ro. conſtaret, eſſéntque inter eos crebræ contentiones, ſtatuit eos Numa in plures partes ſecare; vt magnas illas duas factiones in plures & minutas partes diſiectas, penitus tolleret. Fuit autem hæc diſtributio ex ratione artificiorū facta, vtpotè tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, cerdonum, coriariorum, fabrorum, figulorum, eadémque ratione reliquorum artificum: atque iis, cùm certo conuentus, tum etiam deos quos colerent, pro dignitate cuiuſque attribuit. Tum primùm factiones illæ ex vrbe ſublatæ ſunt, vt alij Sabini, alij Romani, alij Tatij, alij Romuli ciues inuidioſis nominibus dicerentur.

Clodia, DE REGNO CYPRI. Tulit idem. Vt Cyprus inſula in prouinciæ formam redigeretur, vt Ptolemæus rex Cypri ſedens cum purpura & ſceptro, & illis inſignibus regiis præconi publico ſubiiceretur, & cum bonis omnibus publicaretur. Vt M. Cato Quæſtor cum iure prætorio, adiecto etiam Quæſtore, mitteretur in inſulam Cyprum, & regiæ Gazæ vendēdæ, & pecuniæ deportandæ præficerentur. Vt qui Byzantij rerum capitalium damnati exularent, pop. Ro. nomine in eam ciuitatem reducerentur. *Cicer. pro domo ſua, pro Sex. De prou. conſ. Velleius li.2. Plutar. in Vitis.*

Clodia, DE PESSINVNTIO SACERDOTIO. Tulit idem. vt Peſſinuntius Matris magnæ ſacerdos, ſuo ſacerdotio ſpoliaretur, fanúmque illud Brogitaro Gallo græco attribueretur. *Cic. pro Sextio. De aruſpic. reſp.*

Clodia, DE CENSORIBVS. Tulit idem. Ne quem Cenſores in legendo præterire, néve qua ignominia afficerent, niſi qui apud eos accuſatus, & vtriuſque Cenſoris ſententia damnatus eſſet. *Aſco. in Piſonianam. Cicer. in eadem, in Miloniana, & Sextiana.* Hac autem lege Cenſoriæ poteſtatis ius imminutum eſt, quod quadringentis annis in Repub. vt inquit in Piſonem Cicero, retentum fuerat. Antea enim Cenſoribus notam apponere licuit etiam non accuſatis, & quod vnus ſtatuiſſet, niſi alter diſertè interceſſiſſet, aut notatum liberaſſet, tantundem erat, ac ſi vtriuſque iudicio eſſet damnatus.

CORNELIA; de patriciis. Tulit cum collegis Sext. Cornelius Tribun. milit. Anno 370. Ne quis patricius in arce aut Capitolio habitaret. *Liuius lib.6. Diony. lib.4.*

CORNELIA, de bello Antiochi, Tulit P. Cornelius Coſ. cum M. Acilio, Anno 562. vellent iuberéntne cum Antiocho rege, quíque ſectam eius ſecuti eſſent bellum iniri. *Liuius lib.36.*

CORNELIA Bæbia, de ambitu. Tulere P. Cornelius M. Bæbius Coſſ. Anno 572. *Liuius lib.40. Florus* præterea *Epit.47.* legem de ambitu latam teſtatur.

CORNELIA, de C. Mario. Tulit L. Cornelius Cinna Coſſ. cum Cn. Octauio. Anno 666. vt C. Marius qui à L. Sylla oppreſſus profugerat, in vrbem reciperetur. *Velleius li.2. App.*

Digitized by Google

CORNELIA iudiciaria. Tulit L. Cornelius Sylla dictator & Coſſ. cum Q. Metello Anno 673. vt iudicia equeſtri ordini adempta: in ſolum ordinem Senatorium transferrentur. Ita quadrat annorum ratio ab Aſconio tradita, cùm ait: Equites à lege Sempronia ad hanc legem annos quadraginta iudicaſſe: cùm Cicer. oratorio more dicat propriè quadraginta. *Flor. Epito.86. Aſcon. in Diuin. & Cicer. in eadem.* Huius eiuſdem fuiſſe pars videtur, caput illud quod *Cicero Verr.4.* commemorat, Ne cui extra ordinem Senatorium reiiciendi ampliùs quàm trium iudicum poteſtas eſſet.

Cornelia REPETVNDARVM. Tulit idem. Vt in repetundarum iudicio reus omnino comperendinaretur, nec vna actione ea cauſſa abſoluerentur. Vt certi dies prouincialibus magiſtratibus, quibus ſucceſſum eſſet, decedendi cauſſa præſtituti eſſent. Vt Legatis ſumptus præſcriberetur. Vt accuſatori liceret omnib. teſtimonium denunciare, præterquam defenſori: item omnia clauſa rei obſignare, & literas omnes, tum publicas, tum priuatas, quibus inſtrui poſſet accuſatio, præter literas publicanorum, Romam deportare liceret. *Cic. Verrin.3. & 4. pro Poſth. lib. ep. 1. & li.3. ep.6. & 10. Item Verr.4. & in eum Aſconius.*

Cornelia AGRARIA. Tulit idem. Vt præſcriptorum agri publici eſſent quod maximè de agris iis intelligendũ eſt, qui in Thuſcia circa Volaterras ac Feſulas erant: quos militibus ſuis Sylla diuiſit. Cicero contra Rullum: Sunt enim multi agri lege Cornelia publicati, nec cuiquam aſſignati, neque venditi, qui à paucis hominibus impudentiſſimè poſſidentur. *Idem pro Roſcio Amerino, contra Rullum. Salluſtius in Catilin.*

Cornelia SVMPTVARIA. Tulit idem. Vt Calendis, Idibus, Nonis, diebus ludorum, & feriis quibuſdam ſolemnibus H-S. tricenos in cœnam inſumere ius poteſtáſque eſſet, cæteris autem aliis diebus omnibus non amplius ternos. ſunt & minora precia rebus impoſita. *Gell. lib.2. cap. 24. Macrob. lib. Satur.3. c.17. & Plut. in Sylla.*

Cornelia DE MVNICIPIIS. Tulit idem. Vt municipiis omnibus ius ciuitatis agríque adimeretur. *Cic. pro domo ſua, pro Cæcinna, Appianus belli ciuilis lib.2.*

Cornelia DE MAGISTRATIBVS. Tulit, *vt opinatur Hoto.* idẽ. Vt qui cum imperio in prouinciam profectus eſſet, tandiu illud imperium retineret, quoad in vrbem reuerſus eſſet: cùm antea certo ac præfinito tẽpore imperium illud terminaretur: & ſi ſucceſſor non mitteretur, noua rogatione ad imperium prorogandum opus eſſet. Item vt triginta tantùm dies, poſtquàm ſucceſſor miſſus eſſet, magiſtratui ad decedendum concederentur. *Cicero epiſt. 9. ad Lentulum, & lib. 3. ad App. epiſt. 6.*

Cornelia DE SVMPTIBVS FVNERVM. Tulit idem, *Plut. in eius vita.*

Cornelia DE TRIBVNIS PLEBIS. Tulit idem, Ne Tribunis pleb. ferendarum legum, concionandíve ius eſſet, néve ad eos prouocatio eſſet, vt ne iis intercedere liceret: néve iis, qui Tribuni pleb. fuiſſent, alios poſtea magiſtratus capere liceret. *Ci. de legib.3. Cæſar commen. Gall. lib. 1. Plutarch. in eius vita. Florus in Epit. Appia. De bello ciui.1. Aſco. in 3. Verrin.*

Cornelia DE PROVINCIIS. Tulit idem. Ne quis plus anno prouinciæ præeſſet. *Cicero ad Appium, li. Fam.1.* Itẽ vt Senatus quaſdam prouincias decerneret.

Cornelia, DE MAGISTRATIBVS. Tulit idem. vt iis, qui ſuas partes in ciuili bello ſecuti eſſent, honores ante tempus capere ius eſſet. vt ſi quis magiſtratum peteret, quem antè iniuiſſet, niſi decennium interiectum eſſet, eius ratio non haberetur. *Appianus de bello ciuil.*

Digitized by Google

Vt proſcriptorum liberi honorum petendorum poteſtate priuarentur. *Pli. lib.7. Quintil. lib.11. c.1. Cic. in Piſonia. Cic. lib.41.*

Cornelia, DE SACERDOTIIS. Tulit idem. vt ius creandorum ſacerdotum à populo (cuius hæc lege Domitia poteſtas erat) ad collegia ſacerdotum transferretur: iique ex veteri more tributis comitiis cooptarentur. *Dio lib.37. & Aſcon. in Diuinat.*

Cornelia, DE QVÆSTORIBVS. tulit idem. vt viginti Quæſtores ſupplendo ſenatui crearentur, cui iudicia tradiderat. *Tacitus lib.2.*

Cornelia, DE PROSCRIPTIS. vide Valeria.

Cornelia MAIESTATIS. Tulit idem. Ne qui cum imperio prouincias obtinerent, populi, ſenatúſve iniuſſu exercitum de prouincia deportarent, bellúmve ſua ſponte gererent. *Cicer. in Piſon.* Alia capita fuerunt, quæ Pædianus in Corneliana ſignificat. Fuit & illud, vt à quæſtionibus vel cruentis nullius dignitas exciperetur. *Ammian. Marcell. libro 19.*

Cornelia, DE SICARIIS ET VENEFICIIS. Tulit idem. Vti qui hominem occiderit, vel venenum pararit, habuerit, vendiderit, cuiuſque dolo malo incendium factum erit, quíve hominis occidendi, furtíve faciendi cauſſa cum telo ambulauerit, iudicio publico damnetur. *Marcia. lib.1. D. ad le. Corne. de ſica.* quo ſub titulo multa huius legis capita enumerantur. Ea lege excepti erant, qui proſcriptione Syllana ob relata ciuium Roman. capita pecunias ex ærario acceperant. *Suetonius in Cæſare.* Eiuſdem etiam hoc caput fuit, vt cùm in conſilium iri oporteret, Quæſitor à reo quæreret, clàm an palàm de ſe ſententiam ferri vellet, *Cicero in Cluentiana.* Item, Vt ſi quis domi ſuæ necatus erit, ei qui ſeruos, qui ante quæſtionem fugerint, peruestigarit, & iudicarit, in ſingulos ſeruos, quos eius cædis conuicerit, quinos aureos ex bonis occiſi, aut ſi inde redigi ea quantitas non poſſit, ex publico accipiat. Vt de his, qui ante quæſtionem habitam fugerint, ſi aperto teſtamento liberi ſcripti inueniantur, iudicium inter ſicarios fiat: ita vt ex vinculis cauſſam dicant, & conuicti perinde ac ſerui puniantur: & ei qui conuicerit, deni aurei præmij nomine dentur ex bonis damnati. *Caius l.25. D. ad SC. Silan.* Huius legis meminit *Seneca lib. 1. de Prouidentia. & lib. Decad.3. item in ludo, quem de morte Claudij Cæſaris compoſuit.*

Cornelia, DE INIVRIIS. Tulit idem, *vt Venuleius teſtatur, in l. hos accuſare 12. in fin. D. de accuſ.* Vt in eos, qui quempiam pulſaſſent, verberaſſent, domúmve alienam vi introiſſent, iudicium daretur. Vt in eo iudicio non eſſet, qui ei qui ageret, gener, ſocer, vitricus, priuignus, ſobrinúſve eſſet, propiúſve eorum quenquam ea cognatione, affinitatéve attingeret, quíve eorum cuius, parentíſue cuius eorum patronus eſſet. Vt filiusfamil. ex omni cauſſa iniuriarum agat, vt actori iuſiurandum deferre liceat reo, an iniuriam fecerit. Si quis librum ad infamiam alicuius pertinentem ſcripſerit, compoſuerit, ediderit, dolóve malo fecerit, quò quid eorum fieret: etiamſi alterius nomine ediderit, vel ſine nomine: vt de ea re agere liceret: & ſi condemnatus ſit, qui id fecit, inteſtabilis *ex l. eſſe iubetur. Vlp. l.5. D. de iniu. & §. ſed & lex. Inſt. de iniur.*

Cornelia DE FALSO. Tulit idem, De omni falſitatum genere, quæ in nummis, teſtamentis, partibus, iudiciis, tabulis publicis, aliiſque rebus commiſſæ, publici iudicij pœnam mererentur, de quibus Iuriſconſulti copioſè *ſub tit. ad leg. Corn. de falſ.* Crimina enim ferè ſunt innumera, quibus quòd pœna eſſet conſtituta nulla, huius legis pœna, partim Senatuſconſultis, partim Principum reſcriptis, partim etiam Iuriſconſultorum

rum reſponſa attributa eſt. *Meminit Cic. Verr. 3. De nat. Deor. 2. & Sueton. in Auguſto. Pompon. l. 2. De orig. iur. Paulus Sent. l. 4. c. 7. & lib. 5. cap. 24.* Neque veriſimile eſſe, quod Zaſius putat, id ſolum falſum hac lege coerceri, quòd in teſtamentis commiſſum eſſet: *patet ex l. 9. D. de falſis.* vbi lege Cornelia caueri ait, vt qui in aurum vitij quid addiderit, qui argenteos nummos adulterinos flauerit, falſi crimine teneatur, &c.

Cornelia, DE TESTAMENTIS. Tulit idem. Vt eorum teſtamenta, qui in hoſtium poteſtate eſſent, perinde rata eſſent, ac ſi hi, qui ea feciſſent, in hoſtium poteſtatem non perueniſſent: & hæreditas ex his eodem modo ad vnumquemque pertineret. *Iulia. l. 12. D. qui teſt. fac. poſſ. Vlp. c. Inſtit. 23. Iauol. in l. 15. De iniuſt. rup. & Iuſtin. §. vlt. quibus non eſt permiſſ. fac. teſt.* Atque ex hac lege inducta fictio eſt. Vt qui captus apud hoſtes decederet, mortuus eodem momento quo captus eſſet, putaretur. Eiuſdem legis caput opinatur illud fuiſſe Hotom. quod in edicto Verris ſignificatur, *apud Ciceronem lib. Accuſat. 1.* Non minus multis ſignis, quàm è lege oporteat, cautúmque de numero teſtium, quos in teſtamentis adhiberi oporteret, fuiſſe.

Cornelia, DE LVSV. Tulit. Ne quis in pecuniam luderet, ſponſionémve eius rei ergo faceret, niſi qui corporis exercendi cauſſa ſuſceptus eſſet, faceret, veluti ſi certaretur diſco, haſta, pilòve iaciendo, currendo, ſaliendo, luctando, pugnando, quæ virtutis cauſſa fiebant. Verum autem hæc lex Reipub. aut Imperatorum temporibus lata ſit, vix ſciri poteſt. *Huius Marcia. l. 3. D. de aleator. mentionem facit.*

CORNELIA, de iis qui legibus ſoluuntur. Tulit C. Cornelius. Trib. pleb. quem Cicero defendit, C. Piſone, M. Glabrione Coſſ. Anno DCLXXXVI. Ne quis in Senatu legibus ſolueretur. niſi DC. affuiſſent: néve quis cùm ſolutus eſſet, intercederet, cùm de ea re ad populum ferretur. Aſconius in Cornelianam, quod eò pertinebat, vt eſſet quidèm in ſenatus poteſtate, dare extra ordinem imperia, legibúſque ſoluere, ſed ita vt pòſt ad populum veteri more de ea referretur. *Dio. lib. 36.*

CORNELIA, de iuriſdictione prætorum. Hanc idem, etſi nemo repugnare auſus eſt, multis tamen inuitis tulit, *vt eodem loco ſcribit Aſconius.* Vt Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent: quæ res tum gratiam ambitioſis Prætoribus, qui variè ius dicere aſſueuerant, ſuſtulit. Solebant enim antea Prætores neglectis edictis perpetuis, vt quiſque auaritia aut ambitione ducebatur, variè ius dicere: hácque ratione fiebat, vt ſingulis annis noua edicta proponerentur, ipsúmque ius Prætorium ob edictorum varietatē turbaretur. *Dio. lib. 26.*

CORNELIA, de natali Vrbis. Tulit. P. Cornelius Dolabella Coſſ. ſtatim poſt Cæſaris necem, vt deinceps is dies natalis Vrbis haberetur, *Appianus lib. De bello ciuil. ſecundo.*

CORNELIA, de M. Tullio Cicerone. Tulit Centuriatis comitiis P. Cornelius Lentulus, Conſul cum Q. Metello Anno DCXCVII. & cum omnibus magiſtratibus, præter vnum prætorem App. Claudium, P. Clodij fratrem, & duos Trib. pleb. Sex. Attilium Serranum, & Numerium Quincium, pridie Non. Sextiles. Vt M. Tullio Ciceroni redire in ciuitatem, veniréque in Senatum liceret. *Cicero pro domo, pro Sextio, in Piſonem, in Epiſt. fam. & alibi.*

CORNELIA, de limitib. Tulit. vt per actuarios limites populo ſicut per viam publicam itineris faciundi ius eſſet. *Hyginus libello De limitibus conſtit.*

CVRIA, de patrum auctoritate. Tulit. M. Curius Dentatus Trib. pleb. M. Fuluio Pæto, T. Manlio Coſs. Ann. CDLV. vt ante comitia magiſtratuum, patres auctores fierent.

hoc eſt, vt probare ſeſe dicerent eos magiſtratus, quos populus creaſſet. Hanc legem *Cicero in libro de Claris Oratoribus*. Appio Claudio Cæco interrege Comitia habente: *Liuius autem lib.*10. P.Sulpitio latam eſſe tradunt. de quo hoc tantum dicam, ab eo qui primus interrex eſſet proditus, comitia non haberi ſolita eſſe. quare ſi duo interreges proditi ſunt, à poſteriore habita eſſe comitia neceſſe eſt. Priorem eſſe proditum Appium Liuius aſſerit. Cicero Sulpitium videtur exiſtimaſſe. Huius legis etiam meminit *Probus De viris Illuſt*. Idem in lege Publica cautum de comitiis legum fuit.

CVRIATA lex dicebatur olim, quæ in curiatis comitiis, id eſt, vniuerſi populi ſuffragiis curiatim in forum conuenientis, de eorum imperio ferebatur. qui in prouincias mittebantur: videlicet quid cuique imperij, atque ornamenti attribui placeret. Poſtea verò non ab vniuerſo populo, ſed à xxx. lictoribus ad ſpeciem atque vſurpationem vetuſtatis, hoc eſt, ad triginta veteres curias repræſentandas conſtitutis, iubebatur. *Liuius lib.*9. *Cic.*2. *Agrariæ in Rullum*. Ferri autem ſolitam à Conſulibus hanc legem idem *Cicero* in eadem Orat. ſignificat his verbis: Conſulibus legem Curiatam ferentibus, à trib. pleb. ſæpè eſt interceſſum. idémque confirmant illa verba in epiſt. ad Lentulum: Legem Curiatam Conſuli ferri opus eſſe, neceſſe non eſt. Nam quod in ſua lege Rullus poſuerat, vt à Prætore ferretur, extraordinarium fuit: quia videbat adduci Conſules minimè poſſe, vt eam ferrent. vt pote qui nullum x. viris imperium dari vellent: itaque Ciceronis extant Orationes aduerſus legem Rulli de Decemuiris.

D

DECEMVIRALES, de 12. tab. Tulit App. Claudius decemuir, cùm collegis. anno CCCII. Vt leges 12. tabularum ratæ eſſent, eíſque populus pareret. His etiam duas eodem anno tabulas addiderunt. *Dionyſius libro decimo & Liuius libro tertio*.

DECIA, de duumuiris naualibus. Tulit M. Decius Trib. pleb. Iunio Æmilio COS. Ann. DCXLIII. Vt duum viros nauales claſſis ornandæ reficiendæque cauſſa populus iuberet. *Liuius lib.*19.

DIDIA ſumptuaria. Tulit Didius Trib. pleb. vt opinatur Zaſius, App. Claudio Pulchro, Qu. Metello Macedonico COSS. An. DCX. vt vniuerſa Italia, non ſola vrbs, lege Fannia ſumptuaria, teneretur. (Italis exiſtimantibus Fanniam legem non in ſe, ſed in ſolos vrbanos ciues eſſe conſcriptam.) Vt non ſoli qui prandia cœnáſve maiore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocati eſſent, atque omnino interfuiſſent, pœnis legis tenerentur. *Macrob. lib.* 3. *c.*17.

DOMITIA, de ſacerdotiis. Tulit Cn. Domitius Ænobarbus Tribun. pleb. Neronis Imp. atauus, pontificibus offenſior, quod alium quàm ſe ſui patris in locum cooptaſſent, C. Mario 3. L. Aurelio COSS. Ann. DCL, Vt non ſacerdotum collegia, vt antea quem vellent cooptarent, ſed populi id beneficium eſſet. cùm autem populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, rogauit vt minor pars populi, id eſt, trib. ſeptemdecim vocarentur: ab ea parte qui eſſet factus, is à collegio cooptaretur. *Sueton. Nerone. Velleius libr.* 2. *Cic. in Agraria* 2. *epiſt.* 5. *ad Brutum, & pro Cornelio, & Aſcon. in eandem*. Dio. *lib.*37. Adde etiam, *vt cenſet Manutius*, hac lege permiſſum, vt abſentes quoque poſſent petere ſacerdotia: de ea hunc locum Ciceronis ad Brutum exponens: Ciceronem noſtrum, inquit, in veſtrum collegium cooptari volo: exiſtimo omnino abſentium rationem haberi ſacerdotum comitiis poſſe. nam etiam factum eſt

Digitized by Google

eſt antea. C. enim Marius, cùm in Cappadocia eſſet, lege Domitia factus eſt augur. nec quo minus id poſtea liceret, lex vlla ſanxit. Sed & Paterculus auctor eſt, C. cæſar. m, cùm in Aſia eſſet, Romæ populi ſuffragiis Pontificem creatum. Hanc autem legem poſtea L. Sylla rerum potitus, abrogauit, vt teſtatur Aſconius, ſpoliauítque populum arbitrio creandorum ſacerdotum: cuius tamen legem aliquot poſt annis T. Atius Labienus trib. pl. abrogauit, Domitiámque reſtituit.

DVILIA, de magiſtratibus. Tulit M. Duilius Trib. pleb. Valerio, Horatio coss. Anno CCCIIII. Vt qui plebem ſine Trib. pleb. reliquiſſet, quíque magiſtratum ſine prouocatione creaſſet, tergo & capite puniretur. *Liu. lib. 3. Dionyſ. lib. 10.*

DVILIA MAENIA, de coitionibus. Tulere de collegij ſententia M. Duilius, L. Mænius Trib. pleb. Martio Manlio coss. Ann. CCCXCVI. Ne quis poſtea populum ſeuocaret: qui hoc faxit, capitale eſſet. *Liu. li. 7.*

Duilia MAENIA, DE FENORE, Tulere iidem. Vt fenus ne maius vnciario exerceretur. *Liu. lib. 7. Tacitus tamen lib. 5.* Fenus vnciarium duodecim tab. legib. conſtitutum fuiſſe tradit.

F

FABIA, de ambitu. Tulit. Vt certus numerus ſectatorum eſſet, id eſt, eorum qui candidatis in campum deducerent. *Cic. in Muraniana.*

FABIA, de plagiariis, Q. Fabio Leone, & M. claudio Marcello coss. anno DLXXI. lata eſt, vt quibuſdam placet, Vt qui hominem ingenuum, vel libertinum inuitum celauerit, vinctum habuerit, emerit ſciens dolo malo, quive in earum qua re ſocius erit, quíque ſeruo alieno, ſeruæve perſuaſerit, vt à domino dominâve fugiat, vel eum eámve inuito vel inſciente domino dominâve celauerit, vinctum habuerit, emerit ſciens dolo malo, quive in ea re ſocius erit: iudicio pœnáque pecunia damnaretur. *leg. pen. & vlt. D. ad l. Fabiam.* Item ne ſeruus cui plagium admiſit, pro quo dominus pœnam intulit, intra decem annos manumittatur, *l. 12. D. de manumiſſ. Cic. pro C. Rabirio*, An de ſeruis alienis contra legem Fabiam retentis plura dicenda ſunt? *Et Iuriſconſulti in Pand. item Paul. Sent. li. 5. c. 7.*

FABIA LEX, pro formula dicitur *apud Paul. li. Senten. 3. c. 3.* impropriè, cùm ea lex non fuerit, ſed actionis formula. Similiter autem cicero Manilianas venalium vendendorum leges dixit, *in lib. De ora. 1.* pro cautiones.

FABIA, de terminis. Ea legitur in libro De agrorum conditionib. his ferè verbis; quæ paucis quibuſdam locis caſtigauit Hotomanus: Qui hac lege coloniam deduxerit, municipium, præfecturam, forum, conciliabulum conſtituerit, in eo agro, qui ager intra fines eius coloniæ, municipij, fori, conciliabuli, præfecturæ erit, limites decumani vt fiant, terminíque ſtatuantur, curato: quíque fines ita ſtatuerit hi fines eorum ſunt, dum ne extra agrum colonicum, territorium fines ducat: quíque termini hac lege ſtatuti erunt, nequis quem eorum eiicito, néve commoueto, ſciens dolo malo: ſi quis aduerſus ea fecerit, in terminos ſingulos quos eiecerit, locóve mouerit ſciens dolo malo, I Ↄ Ixxv. in publicum eorum, quorum intra fines is ager erit, dare damnas eſto, déque ea re curatoris, qui hac lege erit, iuriſdictio: recuperatorúmque datio. addictio eſto. Si curator hac lege non erit, tunc quicunque magiſtratus in ea colonia, municipio, præfectura, foro, conciliabulo iuri dicundo præerit, magiſtratus de ea re iuriſdictio iudicíſque datio addictio eſto: ínque eam rem is qui hac lege iudicium dederit, teſtibus publicè duntaxat in res ſingulas x. denunciandi poteſtatem facito, ita vt è Republica ſi éque ſua videbitur. Et ſi his vnc e ea pecunia petita erit,

condemnatus erit, eam pecuniam ab eo, déve bonis eius, primo quoque die exigito, eiúſque quod receptum erit partem dimidiam eius cuius vnius opera maximè is condemnatus erit, partem dimidiam in publicum redigito, Quo ex loco terminus aberit, ſi quis in eum locum terminum reſtituere volet, ſine ſua fraude licet faceret: néve quid cui is ob eam rem hac lege damnas eſto.

FALCIDIA, de teſtamentis. Tulit P. Falcidius Trib. pleb. Domitio, Aſinio Coſs. Ann. DCCXIIII. Eius hæc quatuor capita memorantur. Qui ciues R. ſunt, qui eorum poſt hanc legem rogatam teſtamentum facere volet, ei quem pecuniam quiſque res, quibúſque dare legare volet, ius poteſtáſque eſto, vt hac lege licebit. Quicunque ciuis Rom. poſt hanc legem rogatam teſtamentum faciet, is quantum cuique ciui Rom. pecuniam iure publico dare legare volet, ius poteſtáſque eſto, dum ita detur legetur, vt ne minus quàm quartam partem hæreditatis ex eo teſtamento hæredes capiant. Eis quibus ita datum legatum erit, eam pecuniam ſine frau de ſua capere licet: íſque hæres, qui eam pecuniam dare iuſſus damnatúſve erit, eam pecuniam debeto dare, quã damnatus eſt. Si quis aliter quàm hac lege liceat, pecuniam dederit, legauerit, hæredi quartam partem eius pecuniæ quæ data legata erit ex eo teſtamento retinere liceto: *Paul. l.1. D ad leg Falc.* Hieronymus in Euſebij Chronicis, qui tamen latam ita fuiſſe ſcribit, vt quarta pars tum demum hæredibus ſupereſſet, ſi quatuor aut minus eſſent: ſi autem plus quatuor, medietas: quod in Iuriſconſultorum libris nuſquam reperias, tum & huius hæc verba refert *Dio libr.* 18. Vt hæres quartam partem bonorum ſibi relictorum: ſi grauiter oneratus ſit legatis accipiat: cætera legatariis relinquat.

FANNIA ſumptuaria. Tulit C. Fannius Cos. cum M. Meſſala, Anno DLXXXIX. Vt ludis Romanis, plebeiis, Saturnalibus, & aliis quibuſdam diebus centenos æris in ſingulos dies impendere liceret: decémque aliis diebus in ſingulis menſibus, tricenos: cæteris autem omnibus diebus, denos. Ne quid volucrum poneretur, præter vnam gallinam quæ non eſſet altilis *Plin. libr.* 10. *c.* 50. *Gellius libr.* 2. *c.* 24. *Macrob. lib.* 3. *c.* 17. Athenæus autem libri ſexti extremo, legem ſic exponit, ἐκέλευε δ' ὁ νόμος, τρειῶν μὲν πλείνας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι κατ' ἀγορὰν δὲ τῶν πέντε. τοῦτο δὲ τρὶς τοῦ μηνὸς ἐγίνετο. ὀψωνεῖν δὲ πλείονος τῶν δ' ὑοιν δραχμῶν καὶ ἡμισέας, οὐκ ἐπέτρεπε. χρόνως δὲ κατ' ἐνιαυτὸν δεκαπέντε τάλαντα δαπανᾶν εἰς τὸν ἐνιαυτὸν ἐπεχώρει. καὶ ὅσα γῆ φέρει λάχανα· καὶ ὀσπρίων ἑψήματα. Hûc Lucilius his expreſſit verbis: *Fannij centuſſiſque miſellos* quòd ſcilicet ſumptibus centum aſſibus modum fecerit. De hac lege Sammonicus Serenus ita refert: Lex Fannia, ſanctiſſimi Auguſti ingenti omnium ordinum conſenſu peruenit ad populum: neque eam prætores, aut tribuni, vt pleraſque alias, ſed ex omni bonorum conſilio & ſententia ipſi conſules pertulere: cùm Reſpubl. ex luxuria conuiuiorum maiora quàm credi poteſt, detrimenta pateretur. ſiquidem eò res redierat, vt gula illecti plerique ingenui pueri, pudicitiam & libertatem ſuam vindicarent plerique ex plebe Romana vino madidi in Comitium venirent, & ebrij de Reip. ſalute conſulerent.

FAVIA, de terminis, Vide Fabia.

FLAMINIA agraria. Tulit C. Flaminius Trib. pleb. M. Lepido, M. Poblico Coſs. Anno DXIII. alij Q. Fabio Verrucoſſo, Sp. Caruilio Coſſ. decem annis ante ſecundum bellum Punicum: Vt ea regio Galliæ, quæ Picennum vocatur, vnde Senones expulſi fuerant, militibus Romanis diuideretur. *Polyb.* 2.

FLAVIA, de Tuſculanis. Tulit M. Flauius Trib. pleb. Sulpitio Æmilio Coſs. anno CDXXX. Vt in Tuſculanos animaduerteretur, quorum ope ac con-

Digitized by Google

ac conſilio Veliterni, Priuernateſque populo R. bellum feciſſent. *Liuius lib.* 8. Antiquita. ibid.

FLAVIA Plotia, vide Plotia Flauia.

FLAVIA AGRARIA, à Tribuno plebis promulgata eſt, Q. Metello Celere, L. Afranio Coſſ. Cur autem perlata ſit, nihil habeo. *Huius meminit Cic. li. 1. ad Attic. Epiſt.* 17.

FVRIA, de Ædilibus ex patrib. creandis Tulit M. Furius Camillus Dict. Ann. CCCCXXV. Vt duo Aediles ex patrib. crearentur. *Liuius lib. 6. in fi.*

FVRIA, de iure Campanorum, Dedit Campanis L. Furius Prætor, Foſſio & Plautio Coſs. Anno CDXXXV. cum primum Capua in deditionem recepta. Præfecti eò miſſi ſunt. *Liuius lib.* 9.

FVRIA Attilia, de Mancino. Tulere L. Furius & Sex. Attilius Tribuni plebis. Vt C. Mancinus, quòd ſine ſenatus auctoritate pacem cum Numantinis feciſſet, iis dederetur. *Cic. libr. 3. Offic. Epitome* 56.

FVRIA, de teſtamentis. Tulit C. Furius Trib. pleb. Ne cui niſi manumiſſoris cognato, certiſque aliis perſonis ſuprà mille aſſes legare, mortiſve cauſſa donare liceret: quòd ſi quis maiorem ſummam ſibi legatam accepiſſet, quadruplum eius quo plus quàm licebat, accepiſſet, redderet, *Theoph. Inſtit. de lege Falc.* de hac ſcribit in hæc verba: κ) ἐτέθη μετὰ ταῦτα ὁ νόμος ὁ φέριος, ὅςις εἶπε μὴ ἐξεῖναι τινὶ λεγατεύειν πλειοτέρων χιλίων νομισμάτων εἰ δέ τις πλείονα ποσότητα καταλειφθεῖσαν καταδέξατο, τὸ τετραπλοῦν τῦ ὑπὲρ πλεῖον ὄντος ἀποδίδωσι. Lata eſt autem *(vt ait Iuſtin.)* Legis XII. tabul. coercendæ cauſſa: qua vti quiſque legaſſit ſuæ rei, ita ius erat. *Cicero pro Balbo, & Ver. 3. Iuſtinia. de leg. Falc. Vlpian. c. Inſtit.* 1. *&* 28. vbi minus quàm perfectam eam eſſe dicit, quod vetet aliquid fieri, & ſi factum ſit non reſcindit. Ad hanc etiam videtur reſpexiſſe. *Pompo. l. 122. de verbo. ſignif.*

FVRIA Caninia, de manumiſſione. Tulere, vt opinatur Hotom. P. Furius Camillus, C. Caninius Gallus COSS. Anno DCCLII. Vt in teſtamento ex tribus ſeruis in plures quàm duos manumittere liceat, vſque ad decē; dimidiam partem: à decimo vſque ad triginta, tertiam partem, vt tamen adhuc quinque manumittere liceat, æquè vt ex priori numero: à triginta vſque ad centum, quartam partem, æquè vt decem ex priori numero liberari poſſint: à centum vſque ad quingentos, partem quintam ſimiliter, vt ex antecedenti numero viginti quinque poſſint fieri liberi. eademque præcipit, ne plures omnino quàm centum ex cuiuſquam teſtamento liberi fiant. Eadem lex cauet, vt libertates ſeruis teſtamento nominatim dentur. *Hæc ex Inſtit. Vlp. tit. 1. Paulo Sentent. 4. Caij inſti.* quæ lex ſublata eſt à Iuſtiniano *Speciali tit. qui habetur lib. 7. C.*

FVSIA, de comitiis. Tulit P. Furius, ſiue Fuſius Conſul cum Sexto Atilio Anno DCXVII. vt vult Hotomanus: vt certis diebus, qui tamen faſti eſſent, agi cum populo non liceret, Cice. in Sextiana, in orat. poſt reditum, De prouinc. conſul & alibi frequentiſſimè. Latam illo tempore Cic. in Piſoniana teſtatur: qui centum annis dixit, pro circiter cētum annos, vt idē cenſet. Vide AELIA de comitiis.

FVSIA de comitiis. Tulit Q. Fuſius Calen. Prætor, C. Cæſare. M. Bibulo COS. Anno DCXCII. cum in tributis comitiis omnium ſimul ſuffragia confunderentur, itaque fieret, vt ſingula genera de ſuffragiorum euentu ſic inter ſe contenderent, vt quod rectè ſtatutum eſſet, id ſuo ſuffragio factum dicerent: quod ſecus, in alios reiicerent: Tulit, vt ſingula genera ſuffragiorum ſeorſim fierent, quo ſententiæ internoſci poſſent. Hoc modo ſingulorum generum ſuffragia ſeorſim renuntiabantur. *Dio. lib.* 38.

G

GABINIA, de nocturnis cœtibus. Tulit. Vt qui conciones vl-

Digitized by Google

las clandeſtinas in vrbe conflauiſſet more maiorum capitali ſupplicio mulctaretur. *Ex declamat. Porc. Latronis in Catil.* Idem autem prius lege XII. Tab. cautum erat, vt idem teſtatur.

GABINIA, de ſuffragiis, Tulit A. Gabinius Trib. pl. Piſone, Popilio coſs. Ann. DCXIIII. Vt comitiis quibus magiſtratus crearentur, populus non voce, ſed per tabellam ſuffragiū ferret. Et quo id liberius eſſet, cautum eſt. Ne quis inſpiceret tabellam; ne rogaret, ne appellaret, ita ab omni parte liberum iudicium ſuum in magiſtratibus creandis populus haberet: *Cic. de legib. lib. 3. Et in lib. De Amicit. Idem pro Plancio*, de tabella populo data: Frontes aperit hominum, inquit, mentes detegit; eámque libertatem dat, vt quod velint faciant, promittant autem quod rogantur.

GABINIA, de piratis perſequēdis, Tulit A. Gabinius Trib. pleb. Metello, Marcio coſs. Ann. DCLXXXV. Eſt autem is Gabinius, qui conſul cum Piſone fuit, atque ex conſulatu Syriam adeptus, regem Ptolemæum in regnum reſtituit, pulſo Archelao Cappadoce. notiſſimus etiam Ciceronis inimicitiis, & Pompeij ſingulari fauore. Huius hæc ſunt capita: Vt bellum aduerſus piratas Cn. Pompeio in triennium ita mandaretur, vt toto mari quod eſt intra columnas Herculis, & in maritimis prouinciis vſque ad quadringenteſimum à mari ſtadiū poteſtatem haberet imperandi regibus, præſidibus, ciuitatibus: vt ſe rebus omnibus ad eius belli adminiſtrationem neceſſariis iuuarent. *Padia. in Cornel. Velleius libr. 2. Dio. libr. 38. Plutarch. in Pompeio. & Cic. De lege Manilia. & in Orat. poſt redit. in Senat. Appia. in Mithridat.*

GABINIA, de ſenatu habendo. Tulit. Vt ex Calend. Feb. ad Cal. Martias quotidie Senatus cogeretur, & legatis exterarum nationum daretur. *Cic. in Epiſt. ad Qu. Frat. libr. 1. epiſt. 11.*

GABINIA, de vſuris. Tulit. Ne ius diceretur de iis pecuniis quæ verſura facta eſſent ſumptæ: ne ſcilicet prouinciales homines à Romanis exhaurirentur: ne grauior vſura quàm centeſima exigeretur, ſed & præter amiſſam ſororem certam pœnam ſanciebat. *Cicero lib. Epiſt. ad Atticum 6.*

GELLIA & Cornelia, de ciuitate Tulere. L. Gellius Publicola, Cn. Cornelius Lentulus coſs. An. DCLXXXI. Vti ciues Rom. ſint ij, quos Cn. Pompeius de conſilij ſententia ſingulatim ciuitate donauerit. *Cic. pro Balbo.*

GENVTIA Æmilia, de clauo pangendo. Tulere ex S C. Cn. Genutius, L. Aemilius coſs. Anno CCCXC. Vt qui Prætor maximus ſit, Idibus Septemb. clauum pangat. *Liuius lib. 7.* vbi addit, Legem ætate ſua fuiſſe priſcis literis verbiſque ſcriptam, clauúmque, quia raræ per ea tempora literæ erant, notam numerū annorum fuiſſe, eóque Mineruæ templo dicatam legem, quia numerus à Minerua inuentus ſit.

GENVTIA, de fenore. Tulit L. Genutius Trib. pleb. C. Martio 4. Qu. Seruilio coſs. Anno CDXI. Ne fenerare liceret. *Liuius lib. 7.*

GENVTIA, de magiſtratibus, Tulit idem, Martio, Seruilio coſs. Anno CDXI. Ne quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet, neu duo magiſtratus vno anno gereret, vtique liceret, conſules ambos Plebeios creari. *Liuius lib. 7.*

GLICIA, de ratione inducendæ querelæ inofficioſi teſtamenti. Tulit M. Claudius Glicia dictator, vt Hortenſiam & Corneliam, Hortenſius & Cornelius dictatores. Illius fit mentio apud Suetonium in Tiberio c. 2. & Florum in Epitome Liuij libr. 9. & in Faſtis capitolinis his verbis: M. *Claudius C. F. Glicia, qui ſcriba fuerat dictator coactus abdicare ſine Mag. equitum.* Scripſit autem Caius librum ſingularem ad legem Gliciam, ex quo vna tantùm nobis ſupereſt ſententia *in l. 4. D. de inoffic. teſt.* quæ rationem inducendæ querelæ, ſeu ferendæ legis Gliciæ continet. ſic enim eius l. 4. inſcriptio edita eſt in P. Florentinis, & ita legendum cenſet. *Iac. Cuiacius Obſeruat.*

Digitized by Google

ſeruat.libr.12.ca.21.& lib.3.cap.14. Appellata autem hæc lex eſt à cognomine, quemadmodum & lex Norbana, Peducæa, & Poppæa. hæc enim Norbanus, Peducæus, Poppæus, magis cognominibus adſcribuntur. Si quis tamen inuſitatum id eſſe dicat, poterit & à nomine deducere, nam Glicij Galli apud Tacitum libr. 15. fit mentio, & Auguſtæ Taurinorũ in hoc titulo antiquo: *Q. Glicio F. Attilio Agricola Coſſ.* VII. *vir Epulonum legato proprætore Imp. Nerua Caſ. Prouincia Betica.l.leg. 6. Ferrat. citerioris Hiſp. Prætori Aedili Cur. Iul. Veſpaſian. Tribunolica. x. viro ſtlitibus iud.* Prætorem autem etiam leges ad populum tuliſſe, populúmque rogaſſe. *Liuius indicat lib.* 27. Sed videtur potius à Dictatore appellata. *Vide Cuiacium in locis præcitatis.*

H

HIERONICA frumentaria. Tulit Hiero Tyrannus. Huius meminit *Cicero Verrina quarta*, qua inter aratores & decumanos iudicia facta dicit. Hac enim fuit conſtitutũ, *vt refert Zaſius*, quantum frumenti aut quo pretio, quóve tempore arator frumentum decumano, id eſt, publicano, qui decimas redemerat, daret. Quod ita diligenter & cautè ſcriptum erat, vt nec arator decumanum fraudare, nec decumanus plus decima ab aratore auferre poſſet. Atque ob hanc legis æquitatem, Romani Sicilia potiti, nihil mutauerunt. Memorabile hoc etiam in lege fuit, quòd numerus aratorum quotannis apud magiſtratus publicè ſubſcribebatur.

HIRCIA, de Pompeianis. Tulit A. Hircius, qui poſtea in pugna ad Mutinam cecidit: vt Pompeiani ad dignitates non admitterentur. *Ex epiſt. Anton. Philip.*13.

HORATIA Valeria, de plebiſcitis. Tulere L. Valerius, M. Horatius coss. Anno CCCIII. vt quod tributim plebs iuſſiſſet, populus teneret, *Liuius libr.*13. *Dionyſ.*2. Quod poſtea lege Hortenſia & Publilia confirmatum eſt.

HORATIA, de prouocatione. vide Valeria, de prouocatione.

HORATIA, de magiſtratibus ſacroſanctis. Tulit idem, vt qui Trib. pleb. Aedilibus, iudicib. nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet: familia ad ædem Cereris, Liberi, Liberæque venum iret. *Liuius lib.3, Dionyſ.li.5.*

HORATIA, de Caia Tarraria, virgine Veſtali. Tulit vt certi honores ei tribuantur. in his vt teſtabilis eſſet. vt ſi quadraginta annos nata ſacerdotio abire, ac nubere voluiſſet, ius ei poteſtáſque exaugurandi atque nubendi eſſet: munificentiæ & beneficij gratia, quòd campum Tiberinum, ſiue Martium populo Rom. condonaſſet. *Gellius libr. 6. ca.7. Plutarchus in Publicola*, vbi eam Tarquiniam appellat.

HORTENSIA, de nundinis. Tulit. Vt nundinæ quæ prius erant feriæ, faſtæ eſſent, vt ruſtici, qui nundinandi cauſſa in vrbem veniebant, lites componerent *Macrob. lib.1. Satur.* 1.c.16.

HORTENSIA, de plebiſcitis. Tulit Q. Hortenſius, Dictator ſeditionis ſedandæ cauſſa creatus, Ann. CDLXVII. Vt eo iure quod plebs ſtatuiſſet, omnes Quirites tenerentur, cùm antea Patritij non tenerentur. *Gell.li.15.c.27. Florus epit.11. Plin.li.16. c.10. Iuſtin.in §. plebiſcitum de iure nat. gent. & ciuili Pomp.l.2. de origin. iur. §. deinde cùm eſſet in ciuitate Auguſt.li.3. De ciuitate Dei, c.17.* quòd antea lege Horatia ſancitum erat, & poſtea lege Publilia confirmatum eſt.

HOSTILIA, de furtis Tulit. A. Hoſtilius Conſul cum A. Atilio, Anno DLXXXIII. Vt furti agere liceret eorum nomine, qui apud hoſtes eſſent aut Reipu. cauſſa abeſſent, quíve in eorum cuius tutela eſſent. Iuſtinianus De iis per quos ag. poſſ. Hinc illæ Hoſtilianæ actiones, id eſt, formulæ, *apud Cic. lib. De orat.* 1. vbi de militis teſtamento agitur.

I

ICILIA, de Amentino. Tulit L. Icilius Trib. pleb. M. Valerio, Sp. Vir-

Digitized by Google

gnio Coss. Anno CCXCVII. Vt Auentinus mons plebi ad ædificia concederetur. ὅσα μὲν ἰδιῶταί τινες εἶχον ἐκ δικαίου κτησάμενοι, ταῦτα τοὺς κυρίους κατέχειν· ὅσα δὲ βεβιασμένοι τινὲς ἢ κλοπῇ λαβόντες ᾠκοδομήσαντο, κομισαμένους τὰς δαπάνας ἃς ἂν οἱ διαιτηταὶ γνῶσι τῷ δήμῳ παραδιδόναι. τὰ δὲ ἄλλα ὅσα ἦν δημόσια χωρὶς ὠνῆς τὸν δῆμον παραλαβόντα διελέσθαι. id eſt, Quæ priuati quidam iure quæſita poſſidebant. ea pro domo poſſiderent: quæ verò vel vi, vel clàm accepta ædificij occuparant, ea recuperatis impenſis quas arbitri ſtatuiſſent, populo redderent. cætera verò quæ publica eſſent, ea populum ſine precio recipere, & inter ſe diuidere. *Dionyſ.lib.*10. *& Liu.lib.*3.

ICILIA, de Tribunis pleb. Tulit Sp. Icilius Trib. pleb. T. Geganio, P. Minutio Coss. Anno CCLXI. Δημάρχου γνώμην ἀγορεύοντος ἐν δήμῳ, μηδεὶς λεγέτω μηδὲν ἐναντίον, μηδὲ μεσολαβείτω τὸν λόγον, ἐὰν δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσῃ, διδότω τοῖς δημάρχοις ἐγγυητὰς, εἴ τι θελεις εἰς ἔκτισιν ἧς ἂν αὐτῷ ἐπιθῶσι ζημίας, ὁ δὲ μὴ διδοὺς ἐγγυητὴν, θανάτῳ ζημιούσθω, καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ ἱερὰ ἔστω. τῶν δ' ἀμφισβητούντων πρὸς ταύτας τὰς ζημίας, αἱ κρίσεις ἔστωσαν ἐπὶ τοῦ δήμου. id eſt, Tribuno ad populum concionanti, ne quis contradicito, néve eum interpellato. Qui contrà faxit, prædes Tribunis dato ſe mulctam quã ipſi irrogabunt ſoluturum, qui prædes non dederit, capital eſto: familiáque eius ſacra eſto. Si quid erit in mulctis controuerſiæ, populi iudicium eſto. *Dionyſius libro ſeptimo.*

IVLIA, annalis, vide VILLIA annalis.

IVLIA, de ciuitate, Tulit Sext. Iulius Cæſar coss. cum L. Martio, ANNO DCLXII. vt ciuitas ſociis & Latinis omnibus qui arma deponerent, daretur. nam Italici belli reſtinguendi cauſſa lata eſt. vel ſic: vt iis qui bello Italico exorto, in fide manſerant (manſerant autem omnes Latini) & iis qui in amicitiam poſtea rediiſſent, ciuitas daretur. Additur *in Orat. pro Balbo:* QVI fundi facti eſſent: *Gell. lib.*4. *c.* 4. *Appianus libro de bello ciuil.*1. *Eutropius.* Huius autem legis beneficio coloniarum omnium & municipiorum, quæ in Italia fuerunt, æquata iura ſunt, non vt legibus Romanis æquè vterentur, (nam coloniarum duntaxat Romanarum hoc fuit: municipia ſuis legib. atque inſtitutis viuebant) ſed vt æquè ius illud ciuium Romanorum, ferendi ſcilicet ſuffragij, & adipiſcendorum magiſtratuum obtinerent. quod antea municipiis; & Romanis coloniis licuerat. Latinis verò coloniis, & Latino populo non item. Poſtea ſublatam hanc legem licet opinari, cùm dicat *Suetonius*, homini Latino ius Quiritiũ à Claudio Imperatore propoſitum, niſi ſi hoc intelligas, omnibus id propoſitum, qui tam tum Latij ius haberent: cuiuſmodi erant omnes extra Italiam Latinæ coloniæ, omniáque municipia quæ ius Latij habebant, ius autem Quiritium nondum eſſent aſſecuta. Huius enim legis beneficium intra terminos Italiæ continebatur. Manutius hanc legem latam fert à L. Cæſare Conſule P. Rutilij collega: Iuliam autem dictam, quod ſolus eam Cæſar cum eius Collega Rutilius in prælio eſſet occiſus, ex S C. tulit.

IVLIA, de prouinciis, & magiſtratibus in prouincias miſſis. Tulit C. Iulius cæſar conſul cum Bibulo. ANNO DCXCI. vt Achaia, Theſſalia, cuncta Græcia liberæ eſſent, neque in iis magiſtratib. popul. Rom. ius dicere liceret. *Cicer. pro domo ſua, in Piſon. & de Prou. Conſul.* Item vt magiſtratibus tranſeuntibus, eorúmque comitibus fœnũ aliáque ab oppidis & vicis ſubminiſtrarentur. *Ad Attic. lib.* 5. *& in Piſon.* Item duabus in ciuitatibus prouinciæ ſuæ magiſtratibus decedentes rationes ſuas relinquerent: eaſdémque totidem verbis ad ærarium referrent. *Cicer. Epiſt. Fam. li.*5. *epi.*20. *in Piſon.* Item, Ne coronarium aurum iis qui prouincias obtinerent, vel decerni, vel ab iis accipi liceret, niſi decreto triumpho. *Cicer. in Piſon.* Ne quis cum

Digitized by Google

cum imperio eſſent, iniuſſu populi, aut ſenatus de prouincia exirent, exercitus educerent, aut bellum ſua ſponte iniuſſu populi aut Senatus gererent, in regnum alienum accederent. *Cicero in Piſonem pro Poſthumo.*

Iulia AGRARIA. Tulit idem eodem tempore, ſuaſore Cn. Pompeio, Vt ager Stellas, maioribus conſecratus item Campanus ad ſubſidia Reipub. vectigalis relictus, plebi diuiderentur. Diuiſit extra ſortem xx. millibus ciuium, quibus terni pluréſque liberi eſſent. *Velleius lib. 2. Plutarc. in Pompeium, & in Cæſar. & in Cat. Vtic.* Dio. 38. Hanc vocat campanam *Cicero lib. 2. ad Atticum*: Habet, inquit, etiam Campana lex execrationem candidatorum in concione, ſi mentionem fecerint quo aliter ager poſſideatur, atque vt ex legibus Iulijs non dubitant iurare cæteri. Aliam præterea Calliſtratus commemorat *in l. 3. D. de term. mot.* Vt qui terminos ſtatutos extra ſuum gradum finéſve dolo malo mouerint, quinquaginta aureos dare in publicum damnentur: eiúſque rei actio petitio ei qui volet detur.

Iulia, DE VI. Tulit idem. vt ei, qui de vi damnatus eſſet, aqua & igni interdiceretur. *Cic. Phil. 1.*

Iulia MAIESTATIS. Tulit idem. vt ei, qui maieſtatis damnatus eſſet, aqua & igni interdiceretur. *Cicero Philip.*

Iulia IVDICIARIA. Tulit idem. Vt iudicia ad duo genera iudicum redigerentur, equeſtris ordinis & ſenatorij. Tribuni verò ærarij, quod erat tertium, tollerentur. *Sueto. in Cæſare. Meminit Gellius lib. 14. c. 2. Dio lib. 43.* Multa præterea huius legis capita fuerunt, de ipſorum iudicum ætate, dignitate, & conditione, de forma & conſuetudine iudiciorum publicorum & priuatorum. Quæ omnia in antiquis Iuriſconſultorum libris comprehenſa, opera Triboniani abolita ſunt.

Iulia, DE SACERDOTIIS. Tulit idem. Vt in cooptandis ſacerdotibus etiam abſentium ratio haberetur. *Patet ex lib. 1. epiſt. ad Brutum.*

Iulia REPETVNDARVM. Tulit idem, vt ex Valentiana & Sextiana intelligitur. Ne cui in prouincia cum poteſtate, imperióve eſſet, pecuniam capere, conciliare liceret: extrà quàm ſi ad templum monimentúmque capiat. *Cicero epiſt. 1. ad Qu. Frat. & epiſt. 1. lib. 6. ad Attic.* Vt ab ijs exigeretur pecunia, ad quos ea quàm is ceperit qui damnatus ſit peruenerit. Vt magiſtratus cùm de prouincia decederent, rationes in prouinciæ duabus ciuitatibus, quæ ipſis maximè viderentur, relinquerent, & totidem verbis ad ærarium referrent. Ne qui cum imperio eſſent, iniuſſu populi aut ſenatus de prouincia exirent, exercitum educerent, bellum ſua ſponte gererent, in regnum alienum accederent. Cicero pro Poſthumo, *In epiſto. lib. 5. epiſto. 20. & in Piſoniana.* Item, Ne quis in magiſtratu, poteſtate, curatione, legatione, vel quo alio officio, munere, miniſteriôve publico, quíve ex cohorte cuius eorum eſt, pecuniam ob iudicandum, decernendúmve accipiat, vel quo magis aut minus quid ex officio ſuo faciat: ne quis ob militem legendum, mittendúmve, æs accipiat: néve quis ob ſententiam in ſenatu conſiliôve publico dicendam, pecuniam accipiat: vel ob accuſandum, vel non accuſandum: vtque vrbani magiſtratus ab omni ſorde ſe abſtineant: néve plus doni muneris in anno accipiant, quàm quod ſit aureorum centum: ne quis ob iudicem, arbitrúmve dandum, mutandum, iubendúmve vt iudicet: néve ob non dandum, non mutandum, non iubendum vt iudicet: néve ob hominem in vincula publica conijciendum, vinciendum, vincirive iubendum, exve vinculis dimittendum: néve quis ob hominem condemnandum, abſoluendúmve: néve ob litem æſtimandam iudiciúmve capitis pecuniæ faciendum, vel non faciendum, aliquid ac-

Digitized by Google

cipiat, néve in acceptum feratur opus publicum faciendum, frumentum publicè dandum, præbendum, appendum (aliàs appendendum) ſarta tecta tuenda, antequam perfecta probata, præſtita lege erunt, vt venditiones locationes eius rei cauſſa pluris minorísve factæ, irritæ ſint: néve vſu capi ea res poſſit, priuſquam in poteſtatem eius à quo protecta ſit, heredíſve eius veniat. Hæc ex Pandectis tit. de lege Iulia repetundarum. *Adde & ex Tacito lib.* 11. Vt qui aduocati ob cauſſam orandam denum ſeſtertium modum egreſſi eſſent, repetundarum tenerentur. L. autem Piſo legem de pecunijs repetundis tulit, nulla antea cum fuiſſet, *vt ſcribit Cic. lib. 2. Offi.*

Iulia, DE PROVINCIIS. Tulit idem Dictator. Ne prouinciæ prætoriæ plus quam annum, neu plus quàm biennium Conſulares obtinerentur. *Cicer. Philipp. 1. & 3. & 8. item Dio libro 43.*

Iulia, DE LEGIBVS Cæſaris. Tulit idem. vt ei qui in ſuas leges non iuraſſet, capitale eſſet. *Appianus De bello ciuil. 2.*

Iulia, DE FENORE. Tulit idem. vt diſiecta nouarum tabularum expectatione, quæ crebrò mouebatur, debitores creditoribus ſatisfacerent per æſtimationem poſſeſſionum, quanti quáſque ante ciuile bellum comparaſſent, deducta ſumma æris alieni, ſi quid vſuræ nomine numeratum aut perſcriptum fuiſſet: qua conditione quarta ferè crediti deperibat. *Suet. in C. Cæſare, Cæſar libro 3. De bello ciuili.* Atque hæc fortaſſis ex Solonis legibus, in quibus ſic legitur: τῶν χρεῶν ἀποκοπὴν ποιήσασθαι, καὶ λύτρωσιν, καὶ ἐπὶ σώμασι μὴ δανείζεσθαι, καὶ τοῦτο ὁ νόμος Σεισάχθεια καλείσθω. Eadem etiam de modo credendi poſſidendíque intra Italiam cauebatur. *Tacit. lib. 5.*

Iulia, DE COLONIIS. Tulit idem. vt ager Campanus viginti millibus ciuium extra ſortem diuideretur, eoque colonia deduceretur, *Sueton. in Iulio. & Auguſto.*

Iulia, DE VI PVBLICA ET PRIVATA. Tulit C. Iul. Octauius Auguſtus: Vt qui aliqua poteſtate præditus ciuem Romanum antea ad populum, nunc ad Imperat. appellantem necarit, necaríve iuſſerit, torſerit, verberauerit, condemnauerit, in publica vincula duci iuſſerit, humilior ſi ſit, pœna capitis, honeſtior verò inſulæ deportatione coerceatur. *Paulus lib. 5. Sent. titul. 26. leg. 7. D. ad legem Iuliam de vi pub.* Et ita *leg. 8. Dig. ad leg. Iul. de vi publ.* accipienda quoque eſt de magiſtratu, qui reum prouocantem vinciat, impediátve quominus Romæ intra conſtitutum tempus adſit. Lege autem Iulia de vi priuata tenetur qui quem armatis hominibus poſſeſſione, domo, agro, villa deiecerit, expugnauerit, obſederit, incluſerit, vel vt id fieret homines commodauerit, qui cætu, concurſu incendium fecerit, qui funus diripuerit, diſtraxerit, ſepeliri prohibuerit, qui cum telo in foro, concione, comitio fuerit, qui templa, portáſve vrbis armatis obſederit, tenuerit, occupauerit. Paulus vbi ſuprà. Sed alij pœnam Iuliæ de vi publica ſtatuunt, *vt l. 4. l. 3. l. 5. l. 10. D. ad leg. Iuliam, de vi publ.* & generaliter vim armatam vim publicam definiunt, vt vim ſine armis, vim priuatam. Alij verò hæc ſic diſtinguunt, vt legem Iuliam de vi publica ſimilem omnino fuiſſe Valeriis dicant: & (*vt Paulus d. tit. in principio ſcribit*) pœnam ſanxiſſe tantùm aduerſus publicarum perſonarum, id eſt, magiſtratuum in ciues Romanos immoderatam vim. Lege autem Iulia de vi priuata pœnam eſſe ſancitam aduerſus priuatorum vim. Et ſanè ſicut eodem interdicto vis facta conuocatis armatíſque hominibus comprehenditur, *vt videre eſt apud Paulum lib. 5. Sent. tit. 6.* cur ſicut vis facta conuocatis hominibus legi Iuliæ de vi priuata non ſubiicitur, *l. 2. l. 4. l. 5. D. de vi priuat.* non ſubiicietur etiam ea, quæ armatis hominibus

minibus infertur? Verùm fuit ſæpe
vel conſtitutionibus, vel Senatuſ-
conſultis legibus Iul is derogatum,
obrogatum, ſubrogatum: nec vlla
ferè lex publicorum iudiciorum ſyn-
cera remanſit: ſed recento ſolo le-
gis nomine, ei aptata ſunt quæcun-
que poſt. a aliæ vel leges, vel con
ſtitutiones inuexerant. Sic factum eſt,
vt omnis vis armata ad pœnam legis
Iuliæ de vi publica redigeretur. con-
ſequens verò eſt, vt ea quoque ad le-
gem Iuliam de vi publica redigatur,
quæ fit conuocatis hominibus, ſine
armis: quandoquidem hæc quaſi pa-
ria coniungi ſolent, conuocatis, ar-
matiſve hominibus. Si quis igitur
vim fecerit conuocatis hominibus, ei
vtriuſque legis crimen obiici poteſt
quod fieri quandoque ex eodem fa-
cto oſtendit lex, ſi præſes. *D. de pœn.*
Atque ideo in Pandectis hæc verba,
Hac lege tenetur, qui conuocatis ho-
minibus vim fecerit, quo quis verbe-
retur, pulſetur, neque homo occiſus
ſit, tam ſub titul. de vi publica, quàm
ſub eo qui eſt de vi priuata, reperiun-
tur. Pœna autem legis Iuliæ de vi pu-
blica erat aquæ & ignis interdictio.
Hinc notandum quod ſcribit *Paulus
5. Sent. tit.* 26. lege Iulia eum etiam te-
neri, qui eum, cui aqua & igni inter-
dictum eſt, receperit, celauerit, tenue-
rit: interdicitur enim & aqua ſimul,
& igni & tecto, *Cic. pro domo ſuâ*: Id
non ademptione, inquit, ciuitatis, ſed
tecti, & aquæ, & ignis interdictione
faciebant. *Vide Florum. Epitom.* 120.
Suetō. in eius vita. Has leges Iuliam pu
blicorum, & Iuliam priuatorum ap-
pellat *Vlpia. in l ſi præſes* 32. *D. de pœn.
& l. 1. D. vnde vi.* Eadem præterea le-
ge cauebatur, ne rem vi poſſeſſam vſu
capere liceret. *leg.* 33. *§.* 2. *Digeſt. de v-
ſucap.*

Iulia MAIESTATIS. Tulit i-
dem Qua tenetur is, cuius opera dolo
malo conſilium initum erit, qua ob-
ſides iniuſſu principis interciderent,
qua armati homines cum telis lapi-
dibúſve in vrbe ſint, conueniántve
aduerſus rempublicam, locáve
occupentur, vel templa, quáve cœ-
tus conuentúſve fiat, hominéſve ad
ſeditionem conuocentur. cuiúſve
opera, conſilio, dolo malo conſi-
lium initum erit, quo quis magiſtra-
tus populi Romani, quíve imperium
poteſtatémve habet, occidatur. quá-
ve quis contra Rempublicam arma
ta ferat; quíve hoſtibus populi Ro-
mani nuncium, literaſve miſerit, ſi-
gnúmve dederit, feceritve dolo ma-
lo, quo hoſtes pop. Romani conſi-
lio iuuentur aduerſus rempublicam,
quíve milites ſollicitauerit, conci-
liaueritve, quo ſeditio, tumultúſve
aduerſus rempublicam. Quíve de
prouincia cùm ei ſucceſſum eſſet non
diſceſſit; aut qui exercitum deſe-
ruit, vel priuatus ad hoſtes perfugit:
quíve ſciens, falſum conſcripſit,
vel recitauerit in tabulis publicis:
nam & hoc capite primo lege maie-
ſtatis enumeratur. Quíve in bellis ceſ-
ſerit, aut arcem tenuerit, aut caſtra
conceſſerit: quíve iniuſſu principis
bellum geſſerit, delectúmve habue-
rit, exercitum comparauerit, quíve
cum ei in prouincia ſucceſſum eſſet,
exercitum ſucceſſori non tradiderit.
quíve imperium exercitúmve popu-
li Romani deſeruerit, quíve priua-
tus pro poteſtate magiſtratúve quid
ſciens dolo malo geſſerit, quíve
quid eorum, quæ ſupra ſcripta ſunt,
facere curauerit. Cuiúſque dolo
malo iureiurando quis adactus eſt,
quo aduerſus rempublicam faciat:
cuiúſve dolo malo exercitus populi
Romani in inſidias deductus, hoſti-
búſve proditus erit: factúmve dolo
malo cuius dicitur, quo minus ho-
ſtes in poteſtatem populi Romani ve
niant, cuiúſve opera dolo malo ho-
ſtes populi Romani commeatu, ar-
mis, telis, equis, pecunia, aliáve qua re,
adiuti erunt. vtve ex amicis hoſtes
populi Romani fiant. cuiúſve dolo
malo factum erit, quo res exteræ na-
tionis populo Romano minus obtem
peret. cuiúſve opera dolo malo fa-
ctum erit, quo magis obſides, pecu-
nia, iumenta hoſtibus populi Romani

Digitized by Google

dentur aduerſus rempublicam. Item qui confeſſum in iudiciorum, & propter hoc in vincula coniectum emiſerit. *Vlpianus l.1.& 2. D. ad leg. Iul. maieſt. Martian. l.3. eod. Scæuola l. 4. eod.*

Iulia, DE AMBITV. Tulit idem; Vt qui petiturus magiſtratum, vel prouinciam, vel ſacerdotium, turbam ſuffragiorum cauſſa conduxerit, ſeruos aduocauerit, aliámve quam multitudinem conduxerit, conuictus vt vis publicæ reus in inſulam deportetur. *Suetonius in Auguſt. Paul. Sent. 5. cap. 32. & Iuriſconſ. in Pandect.* Diuerſum tamen Dio tradit lib. 56. Vt qui magiſtratum ambiiſſent, quinquennium à magiſtratibus arcerentur. quod ipſum Zonaras lib. 11. ſecutus eſt. Hanc autem legem ideo Octauius Auguſtus tulit, quod per Triumuirorum tempora ius creandorum magiſtratuum à populo ablatum fuiſſet, ipſique Triumuiri magiſtratus Reipubl. darent. Poſtea tamen creatione magiſtratuum ad curiam Principis delata, ceſſauit Romæ hæc lex, *vt ait Modeſtinus. D. eod.* Hinc Quintil. de ambitu loquens, lib. 6. Hoc genus, inquit, noſtris temporibus totum penè ſublatum eſt, cùm omnia tutelæ, curæque vnius innixi periclitari nullo iudicij exitu poſſint; quod & notat *Ammianus lib. 14.*

Iulia, DE MARITANDIS ORDINIBVS. tulit idem. Ne cœlibes, niſi qui genere eſſent proximi, quicquam ex teſtamento ciuis Roman. caperent: néve orbi pluſquam dimidium eorum quæ relicta eſſent. *Hæc ex Euſebio, Nicephoro. Sozomene, & l.1. C. de infirm. pœ. cœlib.* Ne coniux coniugis teſtamento niſi decimam relictorum partem caperet: fiſcus reliquas nouem, *Vlpianus cap. Inſtitut. 15. l. 1. C. de his qui ſe def. lib. 10. l. 2. Cod. de infirm. pæn. cœlib.* Fœminis, *inquit Vlpianus*, lex Iulia à morte viri anni tribuit vacationem, à diuortio ſex menſium. Lex autem Papia, & morte viri, triennij: à repudio, anni & ſex menſium. *Vlpian. cap. 14. Sueton. in Auguſt.* Vt priori ex conſulibus faſces ſumendi poteſtas ſit, qui plures liberos quàm collega aut in ſua poteſtate habet, aut bello amiſit: ſed ſi par vtrique numerus liberorum eſſet, maritus, aut qui in numero maritorum eſt, præferatur: ſi verò ambo & mariti & partes totidem liberorum ſunt, ille priſtinus honos inſtauretur, & qui maior natu eſt, prior faſces ſumat. *Gell. lib. 2. cap. 15.* Vt ſi liberta ab initio patrono diuerteret, alij nubere inuito patrono non poſſet. Vt iuſiurandum quod liberto impoſitum eſt ne vxorem ducat, ei remittatur, *l. 6. §. 3. De iure pat. l. 1. Dig. Vnd. vir. & vxor.* Ne ſenatores eorúmve liberi libertinas, & quæ ipſæ, quarúmve pater matérve artem ludicram fecerit, item ex numero corpore quæſtum facientium vxorem ducant. Cæteri atem ingenui prohibentur ducere lenam, à lenone lenáve manumiſſam, & in adulterio deprehenſam, & iudicio publico damnatam, & quæ artem ludicram fecerit. *Paulus l. 44. D. ritu nupt.* Marcianus autem *in l. 19. eod.* ſcribit, caput trigeſimum quintum fuiſſe, Vt qui liberos quos habent in poteſtate, iniuria prohibuerint vxores ducere, vel nubere, à magiſtratibus cogantur in matrimonium collocare, & dotare. Vt patritiis liceret libertinas vxores ducere: præterquàm ſi ſenatores, ſenatorúmve liberi eſſent, ne qua ſponſalia rata eſſent, niſi ſtatim exacto biennio nuptiæ fierent: hoc eſt, ne puellæ decem annis minores ducerentur, quarum annus ætatis duodecimus maturus coniugio habebatur, *Zonaras lib. 11.* Hæc autem lex in libris noſtris interdum Iulia tantùm, interdum Papia, interdum Iulia Pappia, interdum Pappia Poppæa dicitur.

Iulia, DE VICESIMA, Tulit idem vt quæ hæreditates, legata & donationes mortis cauſſa ad alienos, aut locupletes peruenirent, earum pars viceſima ad fiſcum pertineret. Vt teſtaméta in municipiis, coloniis, oppidis,

oppidis, præfectura, vico, caſtello, conciliabulo facta in foro vel baſilica, præſentibus teſtibus, vel honeſtis viris, inter horam ſecundam & decimam diei recitentur, exemplóque ſublato, ab iiſdem rurſus magiſtratibus obſignato, quorum præſentia conſtat apertum, vt teſtamentum ſtatim poſt mortem teſtatoris aperiatur, hoc eſt, à preſentibus intra triduum vel quinque dies ab abſentibus quoque intra eos dies, cùm ſuperuenerint. vt teſtes, vel maxima pars eorum adhibeantur, qui ſignauerint teſtamentum, ita vt agnitis ſignis rupto lino aperiatur & recitetur: atque ita deſcribendi exempli fiat poteſtas, ac deinde ſigno publico obſignatum in Archiuum redigatur, vt ſi quando exemplum eius intercíderit, ſi vnde peti poſſit. *Dio lib. 38. & Paul. ſent. lib. 4. tit. 6.*

Iulia, DE IVDICIIS. Tulit idem, qua formam iudiciorum publicorum tum priuatorum præſcripſit. *Gellius lib. 14. cap. 2.* vt qui nomen alicuius deferrent, locum, annum, & menſem, quo crimen admiſſum erit, deſignent. *l. 3. De accuſat.* Ne eodem tempore de duobus reis quis quereretur, niſi ſuarum iniuriarum cauſſa, *l. 12. eod.* Ne inuito denuncietur, vt teſtimonium dicat aduerſus ſocerum, generum, vitricum priuignum, ſobrinum, ſobrinam, ſobrino natum, eóſve qui priore gradu ſint. Item ne liberto ipſius, liberorum eius, parentum, viri vxoris: item patroni, patronæ: & vt ne patroni patronæ aduerſus libertos, neque liberti aduerſus patronum cogantur teſtimonium dicere, *l. 4. D. de teſtibus.* Vt inter priuatos qui in iudicem conſenſiſſent, iuris dicundi ei iudici poteſtas eſſet, *l. 3. §. 1. D. de iudic.* Ne qui iudex ſit, arbitrium recipere eius rei de qua iudex eſt, ſive ſe promitti iubeat, *l. 9. de arbitr.* Ne minor annis viginti iudicare cogatur. *Lege 41. D. de arbitr.* Vt Saturnalibus triduo feriæ ſeruarentur, *Macrob. lib. 1. cap. 10.* Eadem etiam latum opinatur Hotoman. vt certus patronorum numerus eſſet. *Meminit Aſconius in argumento pro Scauro.* Et ſi quis reus vel accuſator domum iudicis ingrediatur: per legem Iuliam iudiciariam in legem ambitus committit, *l. 1. D. de ambit.* Item ne iudices ſuo anno in alienas ædes ingrediantur. *Dio. lib. 54.*

Iulia CADVCARIA. Tulit (*vt exiſtimat Hotomanus*) idem: & eiuſdem legis hæc duo fuere capita. Vt ſi nemo ſit, ad quem bonorum poſſeſſio pertinere poſſit: aut ſit quidem, ſed ius ſuum omiſerit, bona publicentur. *Vlpian. cap. Inſtitut. 18. Idem leg. 4. §. eodem. Digeſt. de fideicomm. libert.* Quare & ſi caducariis legibus bona delata ſint, idem erit probandum. Sic enim locum hunc nobis reſtituit *Iacob. Cuiac.* Eandem legem ſignificat Iulianus, *leg. 96. §. 1. Digeſt. legat. & fideic. lib. 1.* Quoties lege Iulia bona vacantia ad fiſcum pertinent, & legata & fideicommiſſa præſtantur.

Iulia, DE ADVLTERIIS. Tulit idem. Si quis ſtuprum adulteriúmque faceret, ſciens dolo malo. *Sueton. in Auguſto. & Iuriſconſ. titul. ad leg. Iul. de adulter. Cornel. Tacit. lib. 2.* Huius caput etiam hoc fuit, Ne maritus dotale prædium inuita vxore alienet: néve id etiam eius voluntate oppigneret, *Paulus libro Sentent. 2. cap. 1. 22. & Iuſtin. ſub titul. quibus aliena. licet. in princip. & de eo plenè Cuiac. ad leg. ſi marito. Digeſt. de fundo dot.*

Iulia THEATRALIS. Tulit idem Vt equitibus Roman. quibus ipſis parentibúſve equeſter cenſus vnquam fuiſſet, in quatuordecim ordinibus lege Roſcia Theatrali conſtitutis conſidere liceret. *Sueton. in Aug. Plin. l. 33 c. 2.*

Iulia SVMPTVARIA. Tulit idem Vt profeſtis diebus ducentos nummos in conuiuiis conſumere liceret: Calendis, Idibus, Nonis, & aliis quibuſdam feſtiuis trecentos: nuptiis autem & repotiis H-S. millies. *Gell. li. 2. c. 24.*

Digitized by Google

Iulia, DE MANVMISSIONIBVS. Tulit idem. Vt Imperator, cum ſeruum manumittit, non vindictã imponat, ſed ſimpliciter liberum eſſe iubeat, *Paulus l. 2. apud eum. 14. Digeſt. de manumiſſ.* Qua lege tam manumiſſoris, quàm manumiſſi ætatem definiuit, iuraque quibus patroni aduerſus libertos vterentur, conſtituit. *Dio. lib. 51.*

Iulia, DE VENENO. *Nominatur à Suetonio in Nerone.*

Iulia PECVLATVS. Tulit idem. Ne qui ex pecunia ſacra, religioſa, publicáve auferat, néve intercipiat, néve in rem ſuam vertat: néve faciat quo quis auferat intercipiat, vel in rem ſuam vertat, niſi cui vtique lege licebit: néve quis in aurum, argentum, æs publicum quid indet, néve immiſceat: néve quo quid indatur immiſceatur, faciat ſciens dolo malo, quò id peius fiat. *Vlpianus l. 1. D. eod.*

IVLIA, De reſiduis. Tulit idem. Ne quis eam pecuniam: quæ in vſum publicum erogari, vel in ærarium inferri debuit, priuatim retineat, *l. 2. D. ad l. Iul. pecul.*

IVLIA TITIA, de tutoribus. Tulere. vt prouinciarum præſides mulieribus pupilliſve tutores non habentibus, tutores darent. *Iuſtin. Inſt. de Attil. tut. & Vlp. c. Inſtit. 11.*

IVLIA, de ceſſione bonorum. Tulit: vt qui ſine dolo ſuo malo æri alieno ſatisfacere non poſſet, bonis ſuis cedendo liberaretur, *l. 4. Cod. qui bon. ced. poſſ. & in C. The. lib. 4. tit. qui bonis ex lege Iulia cedere poſſint.*

IVLIA & SEMPRONIA, de limitibus tulere, vt per actuarios limites populo eundi ius eſſet, ſicut per viam publicam. Hyginus in lib. de limit. conſtit. Apud Frontinum autem Tiberij Cæſ. conſtitutio legitur, ex qua hæc ſumpſimus. Eſt & aliud monumentum, quod non longè ab ædibus vel itinere publico conſtitutum: id eſt, iuxta legem Semproniam & Iuliam, quod cardinibus & Decumanis conſtitutum eſſe móſtratur. quod rationem finium recipere videtur. id eſt, concurrentium linearum, atque ſecantium ſe inuicem, & ordinem in vtroque cuſtodit, limitum rationem diſcernens.

IVLIA MISCELLA, de teſtamentis. Tulit. Vt coniugi ſuperſtiti legatum ſibi à demortuo ea lege, ne iterum nuberet, ita capere iuſſus eſſet, ſi intra annum (luctui nondum erat præfinitus annus) iuraret ſe liberorum quærendorum cauſſa velle nubere, *Iuſtinian. in tractatu de indicta viduitate, & l. Iulia Miſcella tollenda. lib. Cod. 6. tit. 40. & Nou. conſt. 22.* vbi Iuſtin. Iulium Miſcellam huius legis auctorem nominat. Alij tamen Miſcellam malunt dictam, quòd id legis Iuliæ caput, tam ad virum quàm fœminam pertinebat, *l. 3. C. de indict. vid. tollen.* Capit igitur ex ea lege vir muliérve hæreditatem, aut legatum intra annum, etiamſi ſecundum matrimonium contrahat, ſiue à coniuge, ſiue ab extraneo hæreditas aut legatum relictum ſit ſub conditione viduitatis. Poſt annum non capit, niſi præſtita cautione Mutiana, quæ ſolet interponi in omnibus conditionibus, quæ morte legatariorum finiuntur: ſiue quæ in non faciendo concipiuntur, qua caueat ſe non coiturum ſecundas nuptias: & ſi coierit, redditurum legatum cum fructibus medij temporis, *l. Mutiana, leg. hæres. §. qui poſt. l. Titio fundus. D. de cond. & demonſtr. leg. cùm filius, §. qui Mutianam. D. de legat. 2.* De hac lege etiam eſt *leg. vltim. D. de ſtatulib.* Hanc autem ſuſtulit Iuſtinian. *dict. titul. de indict. vid. tollen.*

IVLIA Plautia, de vſucapionib. Vide Iulia de vi, & Plautia de vi. Ne res vi poſſeſſas vſucapere vllo tempore liceret. *Iuſt. de vſuca. li. Inſtit. 2.*

IVNIA, de Regio, & Conſulari Imperio. Tulit L. Iunius Brutus ſolus Conſul, Anno 243. vt imperium Tarquinio abrogaretur, vt ipſe idem cum coniuge ac liberis, itémque omnes Tarquiniæ gentis exularent: vt capitale eſſet, ſi quis de iis reuocandis

dis mentionem faceret:vt Regio imperio abrogato, Conſules duo regia poteſtate quotānis comitiis centuriatis à populo crearentur, *Dionyſ.lib. 4. Liu.lib.2.*

IVNIA, de Tribus pleb. Vid. Sacrata.

IVNIA LICINIA, de legibus tulere D.Iunius Silanus, & L.Licinius Murena Coſſ. Ann.ab vrb.condit. 691. Vt iis, qui trinundinum in ferenda lege non ſeruaſſent, grauiores quàm lex Cæcilia & Didia ſanxiſſet, pœnæ irrogarentur. *Cicer. Philip.* Vbi inquit, lex Cæcilia & Didia? Vbi promulgatio trinundinum? Vbi pœnæ recenti lege Iunia & Licinia? *Idem Epiſtol. ad Attic. l. 1. & 4. & Vatiniana interrogatione, & pro domo ſua.*

IVNIA NORBANA, de libertinis. Tulere M. Iunius Silanus, L. Norbanus Balbus Coſſ. Anno 771. Vt ij ſerui, qui neque cenſu, neque vindicta, neque teſtamento, ſed aut per epiſtolam, aut inter amicos, aut conuiuij adhibitione liberi fierent, non ciues Romani, ſed eodem iure, quo Latini coloni eſſent. Vt ſi Latinus ciuem Romanam, vel Latinam vxorem duxerit, teſtatione interpoſita, quòd liberorum quærendorum cauſſa vxorem duxerit, poſtea filio filiáve nato natáve, & anniculo facto, poſſit apud Prætorem vel præſidem prouinciæ cauſſam probare, & fieri ciuis Romanus, tam ipſe, quàm filius filiáve eius, & vxor, ſcilicet ſi & ipſa Latina ſit. Vt Latinorum legitimæ ſucceſſiones nullæ prorſus eſſent: ſed eorum bona manumiſſores, tanquam ſeruorum peculia ſibi haberent. Vt liberti ius ciuitatis Roman, non antè haberent, quàm ius aureorum annulorum, aut natalium reſtitutionem à principe impetraſſent. *Vlpian. in Inſtitutio. tit.3. Iuſtinia. §.5. de ſucceſſ.liber. Idem Nouell. 78.*

IVNIA annalis. vide Villia annalis.

IVNIA VELLEIA, de hæredum inſtitutione. Tulere. Vt qui teſtamentum faceret, omnem virilis ſexus, qui ei ſuus hęres futurus erit, cùm naſcetur, inſtituendi, exhæredandíve poteſtatem haberet, etiamſi viuo teſtatore naſceretur. item, Vt ſi quis ex ſuis hæredibus ſuus hæres eſſe deſineret, liberi eius, & cæteri in locum ſuorum ſui hæredes ſuccederent. *Scæuola l. Gallus. 29. de liber. & poſthum.* Vel ſic: Vt qui teſtamentum faceret, omnes eos virilis ſexus neceſſariò inſtitueret hæredes. qui cùm naſcerentur, ei hæredes ſui futuri eſſent, eorúmque in locum liberi ſuccederent: qui niſi inſtituti eſſent, aut ſi exhæredati. ad exemplum poſthumorum, eſſent, teſtamentum ne valeret. Duplex itaque in hac lege caput fuit, primum, vt mortuo filio nepotes nondum nati, poſſint inſtitui: item vt, viuente filio, naſcituri nepotes poſſint inſtitui, ſi, auo viuente, & mortuo filio naſcantur: ne facti ſui, cùm naſcentur, ſi ſe præteritos inuenerint, rumpant teſtamentum. Altero capite cautum eſt, vt nepotes iam nati, viuente filio, ab auo hęredes inſtituantur, vel nominatim exhæredentur: ne forte mortuo poſt teſtamentum filio, facti ſui hæredes, ad exemplum poſthumorum teſtamentum infirment. Cuiac, pro Iunia, Iulia legendum cenſet. corruptéque, vbi huius ſit mentio, Iunia legi, *ad l. Gallus. ff. eod. vide §. poſthumorum. Inſtit. de exhære.liber.*

Iunia PETRONIA, de libertate, Tulere C. Iunius Cæſonius, Petronius Turpillianus Coſſ. Anno 813. Vt ſi diſſonantes pares iudicum exiſtant ſententiæ pro libertate pronuncietur. *Hermogen. l. 24. ff. de manumiſſ.* Ab eodem quoque Petronio lex Petronia de ſeruis infrà ſuo loco numeratur.

L

LABIENA, de ſacerdotiis, Tulit T.Labienus. Tribun. pleb. Cicerone, Antonio Coſſ. Anno 690. Vt

ius creandorum ſacerdotum penes collegia eſſet, ex veteri lege Domitia, quam lex Cornelia abrogarat. *Dio. libro* 37. Vide Domitia lex.

LÆTORIA, de minoribus. Tulit. Vt iis qui furioſi vel prodigi eſſent, curatores darentur: qui eos circumſcripſiſſent, iudicio publico tenerentur. *Ci. de offi.* 3. *de nat. deor.* 3. *& Capito. in Anton. Philoſ.* Ne à minoribus vigintiquinque annis ſtipulari liceret: hoc eſt, ne ſtipulatione obligari poſſent. *Sueton. in quarto Prætorum apud Priſcianum lib.* 8. Et hoc illius caput, vt exiſtimat Hotomanus, Plautus ſignificat in Pſeudolo, vbi Calidorum adoleſcentem ſic loquentem facit: *Nimis ſum miſer: nummum nuſquam reperire argenti queo. Ita miſer & amore pereo, & inopia argentaria. Perij, annorum tum lex me perdit quina vicenaria. Metuunt credere omnes.* Profertur in eandem ſententiam à Conſtantino, *in l.* 2. *C. Th. de donationibus.*

LÆTORIA, de plebeiis magiſtratibus. Vide Publilia Lætoria.

LICINIA de fenore. Tulit T. C. Licinius Stolo Trib. pleb. Furio. Claudio, &c. Trib. mili. Anno 376. Vt deducto eo de capite, quod vſuris pernumeratum eſſet, id quod ſupereſſet, triennio æquis portionibus perſolueretur, *Liuius libr.* 6. Eſt alia Licinia de fenore, lata à Licinio Lucullo, Aſiæ proconſule, ad leuandam, ære alieno prouinciam lata. Ne ſupra centeſimam iure fenoris ſolueretur: Ne maiores eſſent vſuræ, quàm quibus veteri iure pecuniæ antea cre debantur: Ne creditoribus à debitore fenoris nomine plus omnino liceret accipere, quàm quãta fructuum creditori quarta pars eſſet.

LICINIA, de magiſtratibus à plebe creandis. Tulit idem C. Licinius Stolo. Ne tribunorum militum comitia fierent, ſed conſulum, & vtique alter ex plebe crearetur. *Liuius lib.* 6.

Licinia AGRARIA. Tulit idem Æmilio, Valerio, &c. Trib. mili. Ann. 377. Ne quis plus quingenta iugera agri, centum pecoris maioris capita, quingenta minoris poſſideret. *Varr. lib. de re Ruſti.* 1. *Columell. lib.* 1. *capit.* 3. *Liuius lib.* 6. *Appia. de bellis ciuilib.* 1. *Gellius lib.* 20. *cap.* 1. *Valerius lib.* 8. *cap.* 6. *Plinius lib.* 18. *cap.* 3. *Velleius libro* 2. *Plutarchus in Camillo, & in Gracchis.* Videtur de ſeptem iugeris viritim diuidendis cauiſſe. Nam *Columella lib.* 1. Poſt exactos, *inquit*, Reges Liciniana illa ſeptem iugera, quæ plebis Tribunus viritim diuiſerat, maiores quæſtus antiquis retulere, quàm nunc nobis ampliſſima veruacta.

LICINIÆ legis, ne communi diuidundo quis alienata re experiatur, fit mentio apud Marcianum, l. fin. de alien. iud. mut. Si quis, inquit, iudicij communi diuidundo euitandi cauſſa rem alienauerit, & lege Licinia interdicitur ei ne communi diuidundo iudicio experiatur.

LICINIA ſumptuaria. Tulit P. Licinius Craſſus Diues Conſ. cum Cn. Lentulo. Anno 656. Vt Kalendis, nonis, nundinis Romanis cuique in dies ſingulos triginta duntaxat aſſes edundi cauſſa conſumere liceret: nuptiis ducenos, cæteris verò diebus, qui excepti non eſſent, tricenos: cùm & carnis aridæ pondo tria, & ſalſamento pondo libram concederet, quod autem è terra, vite arbore've natum eſſet, id impunè conſumere liceret, *Macrob. lib.* 3. *cap.* 17. *Gell. lib.* 2. *cap.* 24. *Cicero lib.* 7. *Epiſt. ad Gallum. Epiſt.* 27. Et Feſtus, Centenariæ cœnæ dicebantur, in quas lege Licinia non plus centuſſibus præter terræ nata impendebatur: id eſt, centum aſſibus, qui erant breues nummi ex ære.

LICINIA, de ludis Apollinaribus, Tulit P. Licin. Varus, Prætor vrb. Claudio, Quinctio Coſſ. Ann. 545. Vt ludi Apollinares, qui die incerta fiebant, in perpetuum in ſtatam diem vouerentur. Itaque ipſe primus ita vouit.

vouit, fecítque ante diem tertium nonas Quintiles. is deinde dies ſolemnis ſeruatus. *Liuius lib.* 27.

LICINIA CASSIA, de bello Perſei. Tulere Licin. Caſſius Coſſ. Anno 582. Vt quod Perſeus Philippi filius, Macedonum Rex, aduerſus fœdus cum patre Philippo ictum, & ſecum poſt mortem eius reuocatum, ſociis populi Rom. arma intuliſſet, agros vaſtaſſet, vrbéſque occupaſſet: quódque belli parandi aduerſus pop. Rom. conſilia iniſſet, arma, milites, claſſem eius rei cauſſa comparaſſet: vt niſi de iis rebus ſatisfeciſſet, bellum cum eo iniretur. *Liuius li.* 42.

Licinia Caſſia, DE TRIBVNIS MILITVM. Tulere iidem Coſſ. Ne Tribuni militum eo anno ſuffragiis crearentur, ſed Conſulum, Prætorúmque in iis faciendis iudicium arbitriúmque eſſet. *Liuius lib.* 42.

LICINIA & MVTIA, de peregrinis. Tulere L. Licinius Craſſus, & Q. Mutius Scæuola Coſſ. Anno 658. Vt ſocij Latini, Romanæ ciuitatis iure priuati, ſuas in ciuitates redigerentur. *Aſcon. in Cornel. & pro Scauro Cicer. in Bruto, & lib. de Offic. 3. de Orat. 2. pro Cornel. Balbo, & pro Sextio. Appia. lib.* 1.

LICINIA, de ſodalitiis. Vt in ſodalitiis iudices ab accuſatore ex tribubus ederentur. *Cic. in Ora. pro Plancio. & lib. Fam. Epiſt.* 9.

Licinia ÆBVTIA, de legum latoribus, Tulere. Vti poteſtas nulla curatione nō modò iis, qui de aliqua curatione, aut poteſtate tuliſſent, ſed nec eorum collegis cognatis affinibus mandaretur. *Cic. in Orat. 2. contra Rullum, & in Orat. pro domo ſua.* Sunt tamen qui duas leges conſtituant, alteram Liciniam, aliam Æbutiam, quæ eiuſdem generis fuerint.

LICINIA rogatio, de ſacerdotiis. Promulgauit Q. Licinius Craſſus. Vt ſacerdotum cooptatio ab ipſorum collegio ad populum transferretur. *Cic. in Lelio.*

LICINIA Iunia, de legibus, vide Iunia Licinia.

LIVIA, de Coloniis deducendis. Tulit M. Liuius Druſus Trib. pleb. Domitio, Fannio Coſſ. Ann. 631. Vt duodecim coloniæ deducerentur, & ſingulis tria ciuium millia aſſignarentur. *Plut. in Gracchis.*

LIVIA, de decemuiris. Tulit. Vt decemuiri crearentur, qui agros diuiderent. Eſt autem lata poſt captam Carthaginem, vnà cum Rubria, de agris in Africa diuidundis. Harum fit mentio in tabula ænea, *cuius meminit Manutius.*

Liuia, DE SOCIIS LATINI NOMINIS. Tulit idem. Ne quem Latini nominis virgis in exercitu lædi liceret. *Plut. ibidem.*

Liuia, DE VECTIGALIBVS. Tulit idem. Vt pauperibus, quibus agri diuiderentur, vectigal quod ex lege Sempronia pendebant, remitteretur. *Plutar. ibidem.*

Liuia, DE RE NVMMARIA. Tulit idem. Vt octaua æris pars argento miſceretur. *Plut. lib.* 33. *c.* 3.

LIVIA iudiciaria, Tulit M. Liuius Druſus Tribu. pleb. L. Martio Philippo, Sex. Iulio Cæſare Coſſ. Anno 662. Vt æqua ex parte iudicia penes Senatum & equeſtrem ordinem eſſent, id eſt, 300. equites, & 300. ſenatores. *Aſcon. in Cornelianam. Cic. de Orat. 3. Florus in Epit.* LXXI. Appianus autem rem ſic explicat. τῆς βουλῆς διὰ τὰς στάσεις τότε οὔσης μόλις ἀριθμῶν τῶν τριακοσίων, τοσούσδε ἑτέρους αὐτοῖς ἀπὸ τῶν ἱππέων εἰσηγεῖτο ἀριστίνδην προσκαταλεγῆναι, καὶ ἐκ τῶνδε πάντων εἰς τὸ μέλλον εἶναι τὰ δικαστήρια, εὐθύνας τε ἐπ' αὐτῶν γίνεσθαι δωροδοκίας προσέγραφον. ἐγκλήματος ἴσως δὴ καὶ ἀγνουμένου, διὰ τὸ ἔθος τῆς δωροδοκίας ἀνέδην ἐπιπολάζοντος. Cùm per id tempus propter ſuperiores ſeditiones vix trecenti ſenatores eſſent, totidem ex equeſtri ordine arbitratu honorum virorum delectos ipſis adiunxit, vti deinceps ex hiſce omnibus iudices legerentur: vtique de pecunia ob rem iudicandam accepta cauſſam dicere cogerentur: quod crimen

conſuetudine iam pro nullo numerabatur, cùm largitiones ſine vllo pudore increbuiſſent. *Hac ille libr. de bell. ciuil.* 1.

Liuia AGRARIA. Tulit idem. Vt Semproniæ leges de agris populo diuidendis valerent.

Liuia FRVMENTARIA. Tulit idem. Vt Sempronia lex de frumento plebi ex publico viritim dando valeret.

Liuia, DE COLONIIS DEDVCENDIS. Tulit idem. Vt lex Sempronia ea de re valeret.

Liuia, DE SOCIIS. Tulit idem. Vt ſociis omnibus ius ciuitatis Romanæ daretur: quid ante ipſum M. Fuluius Coſſ. tentaret. Liuius tamen in perferenda lege occiſus eſt. *Appianus de bello ciuil. C. Florus. & Cic. de legib.* 3.

LVTATIA, de vi publica, Tulit Q. Lutatius Catulus Coſſ. cum C. Mario. Anno 647. Vt de ſeditioſis conſceleratíſque ciuibus, qui armati Senatum obſederint, magiſtratibus vim attulerint, Remp. oppugnarint, quoti die eam diebus feſtis, ludíſque publicis quæreretur, *Cicero pro Cælio.* Hac damnati ſunt, qui de Catilinæ ſociis in vrbe remanſerant, vt idem in eadē teſtatur, ideóque *in Orat. qua in Cic. Salluſtij nomine inſcribitur*, fortè pro Plautiæ, Lutatiæ legendum, cùm eo loco de coniuratorum damnatione verba fiant poſt eius conſulatum.

M

MAMILIA, de limitibus. Eius aliquot locis mentio fit in libro de agrorum conditionibus, *conſtátque ex Aggeno Vrbico, & lib. Cic. de legib.* 2 *& Bruto*, eam in finibus agrorū quinque aut ſex pedum latitudinem præſcripſiſſe, quos vſucapi vetaret. In libello verò Variorum auctorū eidē volumini ſubiecto, Mamilia, Roſcia, Peducea, Allie na, Fania nominantur: ſed capita triū dūtaxat poſtremarū legū referuntur: quia neque de quinq; pedum præſcriptione mentio vlla fit, & hę notæ, k. l. 3. itē 4. & 5. caput legis tertiæ, quartæ & quintæ ſubſcribi tantùm ſignificans: quas ſuum in locum referemus. Ex Cicerone apparet, hanc legem finibus regundis ſingulos arbitros conſtitu ſſe. Tulit C. Mamilius Tribunus plebis, qui propterea Limitanus, ſeu Limetanus dictus eſt. *Salluſt. in Iugurth.* hunc Mamilium Tribun. pleb. nominat, & in nummo argenteo ſic ſcriptum teſtatur Manutius in Sall. C. MAMIL. LIMETAN.

MAMILIA, de Senatoribus à Iugurtha corruptis. Tulit idem Sp. Poſthumio, Quint. Mutio Coſſ. Anno 643. Vti quæreretur in eos, quorum conſilio Iugurtha Senatus decreta neglexiſſet, quíque ab eo in legationibus aut imperiis pecunias accepiſſent; qui elephantos, quíque perfugas tradidiſſent, item qui de pace aut bello cum hoſtibus pactiones feciſſent, *Salluſt. in Iugurt.*

MANIA, Vide Menia.

MANILIA, de bello Mithridatico. Tulit C. Manilius Tribunus plebis, M. Lepido. L. Volcatio COSS. Anno 678. Vt belli Mithridatici adminiſtratio Cn. Pompeio mandaretur, Vt prouincia vniuerſa, cui Lucullus præfuerat, omnéque ipſis imperium, exercitus, & copiæ Pompeio darentur: & hoc amplius Bithynia adiungeretur, cui Glabrio præerat: claſſis item & copiæ omnes maritimæ, quas ipſe initio belli Piratici habuerat: omnes præterea prouinciæ, quibus ſolis lege Gabinia non profuerat, Phrygia, Lycaonia, Galatia, Cappadocia, Cilicia, Colchis ſuperior, & Armenia. Cic. pro lege Manilia, Plutarc. in Pompeio, Appianus in Mithridat. *Florus in Epitome centeſimo. Dio libro vigeſimoſexto.*

MANILIA, de ſuffragiis libertinorum. Tulit idem. Vt libertinis id omnibus tribubus ſuffragium eſſet. *Vide Cic. in Miloniana, & Aſconium.*

MANILIÆ leges venalium vendendorum, ab Antonio dicuntur,

in libr. de Orat. 1. pro Cautiones, *vt apud Catonem*, Lex vini vendendi, oleæ faciendæ.

MANLIA, de viceſima. Tulit C. Manlius Cos. cum C. Martio, Anno 396. Vt ij qui manumitterentur, fortunarum ſuarum viceſimam ærario darent. *Liuius lib.* 7.

MANLIA, de ſacerdotiis. Tulit P. Manlius Tribun. pleb. C. Furio, M. Marcello Coſſ. Anno 557. Vt propter ſacrificiorum multitudinem Treſuiri Epulones crearentur: cùm eſſent ipſi à Numa, vt etiam ludorum illud epulare ſacrificium facerent, inſtituti. Ius præterea togæ prætextæ habendæ, item vt Pontifici eiſdem eſſet. *Cic. de Orat.* 3. *Liuius* 33. Vbi tamen pro P. Manlius, T. Romuleius legitur: quod Car. Sigonius ex coniectura emendauit.

MANLIA, de C. Mario. Tulit L. Manlium Trib. pleb. C. Mario, L. Caſſio Coſſ. Anno 646. vt eidem C. Mario prouincia Numidia mandaretur.

MARTIA Atinia, de pace Macedonia. Tulere Q. Martius, C. Atinius Trib. pleb. Furio, Claudio Coſſ. Ann. 557. vellent iubeféntne cum Rege Philippo pacem eſſe? omnes quinque & triginta tribus, vti rogas, iuſſerunt. *Liuius lib.* 33.

MARTIA, de magiſtratibus. Tulit Martius Cenſorinus, Ne cui bis cenſuram gerere liceret. *Plutarchus in Coriolano.*

MARTIA, de Statellis. Tulere M. Martius Sermo, & Q. Martius Sylla, Tribu. pleb. Popilio, Ælio Coſſ. Anno 581. vt qui ex Statellis (Liguriæ populis) deditis in libertatem reſtitutus ante Kalendas Sextiles primas non eſſet, cuius dolo malo is in ſeruitutem veniſſet: vt iuratus Senatus decerneret, qui eam rem quæreret, animaduerteretque. *Liuius lib.* 42.

MARIA, de ſuffragiis. Tulit C. Marius Tribun. pleb. L. Cæcilio. L. Cotta, Coſſ. Anno 634. vt pontes, per quos ſuffragia in comitiis ferebantur, anguſtiores fierent, ne quis illic qui ſuffragium ferret, conſiſtere poſſet ad appellandum rogandúmque. *Cicero de legib.* 3. *Plutarch. in Mario.*

MARIA, de re numaria. Tulit M. Marius Gratidianus Prætor, L. Sylla Dictatore. Vt nummi certa tum excogitata ratione probarentur. Iactabatur enim temporibus illis nummus, ſic vt nemo ſcire poſſet, quid haberet, *Cicero de Offi.* 3. *Plinius libr.* 33. *c.* 9. qui legem hanc nominatim appellat, cùm Cicero Prætoris edictum de Roſtris promulgatum fuiſſe ſcribat. Hic autem ille Marius eſt, cuius caput Catilina per vrbem tulit: quod ei inuidioſiſſimè obiicit Cicero.

MARIA Porcia, de Triumpho. Tulere L. Marius, M. Cato Porcius Tribun. pleb. Vt pœna afficerentur ij, qui aut hoſtium occiſorum in prælio, aut amiſſorum ciuium falſum numerum literis ſenatui retuliſſent. Vt cùm primùm vrbem intraſſent, apud Quæſtores vrbanos iurarent, de vtroque numero verè ab iis Senatui ſcriptum eſſe. *Valerius libr.* 2. *c. de iure triumph.*

MEMMIA, de Iugurtha Romam euocando. Tulit C. Memmius Trib. ple. P. Scipione Naſica, L. Beſtia Calpurnio Coſſ. Anno 643. vti L. Caſſius Prætor ad Iugurtham mitteretur, eumque interpoſita fide publica Romam duceret, quo faciliùs iudicio regis Scauri & reliquorum, quos pecuniæ captæ arceſſebant, delicta patefierent. *Salluſt. de bello Iugurth.*

MEMMIA, de reis poſtulandis, Tulit. Vt eorum, qui Reipublicæ cauſſa abeſſent, nomina ne in reos reciperentur. Vt Calumniatoribus pœna conſtituto iudicio imponeretur. *Valer. Maxim. libro* 3. *c.* 7. Calumniatori autem hac in lege in fronte imprimebatur litera, qua indicabatur calumniatum eum eſſe. *Cice. pro Sex. Roſcio.* literarum illam, cui vos eo vſque inimici eſtis, vt etiam calumnias oderitis, ita vehementer ad caput affigent, vt poſtea neminem alium, niſi fortunas veſtras accuſare

Digitized by Google

Poſſitis. *Huius etiam meminit Papin. l. 13. de teſtib. l. 1. §. 1. Ad S. C. Turpill.* Legitur tamen Remmia. *Plinius in Panegyrico de delatoribus loquens.* Neque vt antea exanguem illam, & ferream frontem nequicquam conuulnerandam præbeant punctis, & notas ſuas rideant.

MENENIA SEXTIA, de mulcta. Tulere T. Menenius, P. Sextius coſſ. Anno 301. Auctor *Feſtus lib.* 14. cuius verba ſic legit Hoto. Peculatus furtum publicum dici cœptum eſt, à Pecore, quia ab eo initium eius fraudis eſſe cœpit, ſiquidem ante æs aut argentum ſignatum ob delicta pœna grauiſſima erat duarum ouium, & triginta boum: quæ pecudes poſtquàm ære ſignato vti cœpit populus Rom. Tarpeia lege cautum eſt, vt bos centuſſis, ouis decuſſis æſtimaretur. Eam legem ſanxere T. Menenius Lanatus, & P. Sextius capitolinus coſſ.

MENIA, de auctoritate Patrum. *Nominatur a Cicerone in lib. de claris Orat.* Eáque videtur eſſe, quæ *apud Feſtum lib.* 14. Minia nominatur, in dictione, Prorſus: & apud Nonium fortaſſe, in voce Sugillare: vbi ait, Sugillare, occludere. Varro Geminis, contra lex Mania eſt in pietate, ne filij patribus luci clara ſugillent oculos. Alludere videtur ad patrum nomen, quo lex Menia Patritios intelligebat.

MENIA de ciuitate. Tulit. Vt ex alterutro peregrino natus, deterioris parentis conditionem ſequatur. *Vlp. ca. Inſt.* 5. Et hanc idem *in l. lex natura. 24. de ſtat. hom.* in ſpecialem legem intelligit.

METELLA, de fullonibus, vide cæcilia, de fullonibus.

MINVTIA. Meminit *Feſtus lib.* 13. in voce, Oſi ſunt.

MINVTIA, de Triumuiris menſariis. Tulit Minutius Trib. pleb. Æmilio. Terentio coſſ. Ann. 137. vt propter penuriam argenti Triumuiri menſarij crearentur. *Liu. lib.* 23.

MVNERALIS Lex vocata eſt, qua Cincius cauit, ne cui liceret munus accipere. *Feſtus*, qui Plauti verſus citat, quos in cincia retulimus.

O

OGVLNIA, de ſacerdotiis. Tulere Q. & Cn. Ogulnij. Tribun. pleb. M. Valerio, Qu. Appuleio coſſ. Anno 454. vt cùm quatuor Augures, quatuor Pontifices ea tempeſtate eſſent, placeretque augeri ſacerdotum numerum, quatuor Pontifices, quinque Augures, de plebe omnes allegerentur. Ita deinceps octo Pontifices, nouem augures fuerunt, *Liuius lib.* 10.

OPPIA, de matronarum cultu, vel mundo muliebri. Tulit C. Oppius Tribun. pleb. Q. Fabio, T. Sempronio Coſſ. Ann. 540. in medio ardore belli Punici ſecundi. Nequa mulier plus ſemuncia auri haberet: neu veſtimento verſicolori vteretur: neu iuncto vehiculo in vrbe oppidóve: aut propius inde mille paſſus, niſi ſacrorum publicorum cauſſa veheretur. *Liuius lib.* 34. *in princip. Tacitus lib.* 3. *& Val. Max. lib.* 9. *c.* 1. Ea tamen poſt viginti annos, antiquata eſt, auctoribus M. Fundanio, & L. Valerio. Trib. pleb.

OPTIMA LEX, cùm nominabatur in magiſtro populi faciendo, qui vulgò Dictator appellabatur, quàm pleniſſimum poſſet ius eſſe ſignificabatur. Vt fuit M. Valerij Marci, filij Voluſij nepotis, qui primus magiſter populi creatus eſt. Poſt quàm verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populũ data eſt, quæ antea non erat deſitum eſt dici. Vt optima lege: vtpotè imminuto iure priorum magiſtrorum. *Hæc Feſtus.* Idẽ alibi, In magiſtro populi faciendo, qui vulgò Dictator appellatur, quã pleniſſimũ poſſet ius eſſet ſignificabatur. Poſtquã verò prouocatio ab eo magiſtratu ad populum data eſt, quæ antea non erat, deſitum eſt dici, vt optima lege: vtpotè imminuto iure priorum magiſtrorum.

Digitized by Google

ORCHIA, de numero conuiuarum, Tulit C. Orchius Trib. pleb. Qu. Fabio, M. Claudio coſſ. Anno 570. *Macr. lib. 3. c. 17. Feſtus li. 13. in dictione*, obſonitauere.

OVINIA Lex nominatur à *Feſto*, vbi de præteritis agit ſenatorib. Vt cenſores ex omni ordine optimum quemque curiatim in ſenatum legerent. quo factum eſt, vt qui præteriti eſſent, & loco moti, haberentur ignominioſi.

P

PACVVIA, de menſis Auguſti nomine. Tulit Sextus Pacuuius Tribunus plebis Auguſto Imperatore, Vt qui menſis antea Sextilis vocabatur, quòd à Martio, qui primus olim fuerat, ſextus eſſet: iis deinceps Auguſtus ab Auguſto Imperatore diceretur. *Macrobius lib. Sat. 2. cap. 12.*

PAGANA LEGE in pleriſque Italiæ prædiis cauetur, ne mulieres per itinera ambulantes, torqueant fuſos aut omninò detectos ferant: quoniam aduerſetur id omnium ſpei, præcipuéque frugum. *Plin. lib. 28. c. 2. ad fin.*

PAPIA. vide Pappia.

PAPIRIA Iulia, de mulctarum æſtimatione. Tulere L. Papirius, L. Iulius coſſ. Anno 324. *Liuius libr. 4. vide Ateria.*

PAPIRIA, de nexu, vide Petilia.

PAPIRIA, de ciuitate. Tulit L. Papirius Pr. Vt Acerranis ciuitas ſine ſuffragio daretur, Cornelio, Domitio coſſ. Anno 421. *Liuius lib. 8.*

PAPIRIA, de ſuffragiis Tulit C. Papirius Carbo Tribunus plebis Popilio, Ruppilio coſſ. Anno DCXXI. Vt in iubendis legibus, aut vetandis, populus tabella ſuffragium ferret. *Cicero de legib. tertio.*

PAPIRIA, de triumuiris capitalibus, aut potiùs Monetalibus. Tulit L. Papirius Tribunus plebis: Vt qui prætor fieret, qui inter ciues ius diceret, Treſuiros capitales (Monetales legit Hotom.) populum rogaret: qui ſacramenta litigatorum exigerent. iudicaréntque: eodémque iure eſſent vt quos ex legibus plebiſve ſcitis exigere iudicaréve oportet. *Haec ex Feſto in libro 17. voce*, Seſtertius.

PAPIRIA, de conſociatione. Tulit idem. Ne iniuſſu plebis ædes, terram, aram, aliámve rem vllam conſecrare liceret. *Cic. pro domo ſua.*

PAPIRIA, de refectione Tabu. pleb. Tulit C. Papirius. Carbo. Tribu. pleb. L. Cornelio Scipione, C. Lælio Coſſ. Anno 560. Vt eundem Trib. ple. quoties quidem vellet, creari liceret. quæ tamen perlata non eſt. *Florus lib. 58. & Cicero in Lælio.*

PAPIRIA, de re nummaria. Tulit, *vt cenſet Hotom.* idem L. Papirius. Tribu. pleb. Vt aſſes, qui vnciales erant, ſemunciales fierent. *Plinius lib. 33. c. 3.*

PAPIA, de ciuitate. Tulit C. Pappius, Trib. pleb. Cotta, Manlio Coſſ. Anno DCXXCIIX. Vt peregrini vrbe Roma expellerentur, *Cicero de Offi. 3. Pro Balbo, pro Archia, Dio. lib. 57.*

PAPPIA, De Veſtalis capiundæ ritu, tulit. Vt Pont. Max. arbitratu virgines è populo viginti legantur, ſortitioque in concione ex eo numero fiat. *Gellius lib. 1. cap. 12.*

PAPPIA, de ſociis. Tulit. Vt ſocij Latini in ſuas ciuitates redigerentur. Vt iudicium ſociis & ciuitatibus exteris conſtitueretur, repetundi eius cauſſa, qui in ciuitatis R. cenſum irrepſiſſet. *Valerius lib. 3. cap. 4. Cice. in Corneliana.*

PAPPIA decimaria. Tulit Auguſtus. Vt ſi quis extraneus hæres inſtitutus fuiſſet, is priuſquam hæreditatem adiret, viceſimam partem fiſco impendere teneretur: qua lege proximiores hæredes non tenebantur, *cuius etiam meminit Iuſtin. l. vlt. C. de edict. diui Adr. tol.* quod in totum ſuſtulit. Gratianus Imp. vt affirmat Auſo. in gratiarum actione. Aliud eius caput erat, vt ſi hæres inſtitutus viuente teſtatore, vel ante aditam hæreditatem deceſſiſſet, fiſco bona ad-

diſſerentur. Et hoc ab Iuſtiniano ſublatum *tit. de caduc. toll.* Tertium, Vt vir & vxor, nullis ex eo matrimonio extantib. liberis, decimam ex teſtamento matrimonij nomine capere poſſint: ſi verò extent liberi ex alio matrimonio, pro vnoquoque ex liberis aliam decimam, & pro communi filio poſt nonum diem amiſſo aliam: pro duobus poſt nonum diem amiſſis duas. *Quod explicat Vlpia. in fragm. titu. 15. & 16. Vide Cuiac. Obſeruat. lib. 3. cap. 12.*

PAPPIA POPPÆA, de maritandis ordinibus. Tulere M. Pappius Mutilus, Q. Poppæus Secundus Coſſ. ſuff. Auguſto imperatore; vt conſtat ex Dione, apud quem Popillus legitur, pro Poppæus. Vt qui Senator eſſet, quive filius, nepos, pronepóſve ex filio vel ex filia natus, cuius eorum eſſet, ne quis eorum ſponſam vxorémve ſciens dolo malo haberet libertinam, aut eam quæ ipſa, cuiúſve pater, matérve artem ludicram facit, feceritve, neve Senatoris filia, neptíſve ex filio, proneptíſve ex nepote, filio nato, nata, libertino, eive qui ipſe, cuiúſve pater matérve artem ludicram facit, fecitve, ſponſa nuptave ſciens dolo malo eſſet. Vt ne quinquaginta annis minor ſexagenario nuberet: aut vir hac ætate iunior quinquagenariam fœminam duceret in vxorem. Vt patronis, qui ius trium liberorum haberent, contra tabulas teſtamenti liberti, aut ab inteſtato contra ſuos hæredes non naturales bonorum poſſeſſio detur. Vt patronę ingenuæ duobus liberis honoratæ, libertinæ trib. idem iuris detur, quod patronis ex edicto. Vt liberis ingenuæ trium liberorum iure honoratæ idem iuris quod ipſi patronæ tribuatur. Vt omnibus ingenuis, præter Senatores, eorúmque liberos, vxores libertinas habere liceret. *Tacitus lib. 3. Iuriſconſulti ſub tit. de ritu nupt. de vulg. ſubſtit. de iure patr. & aliis locis innumeris Vlpia. a Inſti. 14. & 29. Dio. lib. 56. Vide leg. Iul. de marit. ordinibus, vbi plura diximus. Vide item Lactantium libr. 1. Inſti. c. 16. Sueto. in Claudio, cap. 23.* vbi Claudium refert caput vnum huius legis edicto abrogaſſe: quod de ſexagenariis loquitur: quod ſecutus eſt Iuſtin. *l. ſancimus. 2. C. de nup. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 22.*

PAPPIA, de iure patronatus. Tulit idem. Vt ex bonis qui eius, H-S. centum millium patrimonium reliquerat, & pauciores quàm tres liberos habebat, ſiue is teſtamento facto, ſiue inteſtatus mortuus erat: virilis pars patrono deberetur. Itaque cùm vnum quidem filium hæredem reliquerat libertus, perinde pars dimidia debebatur patrono, ac ſi is ſine vllo filio filiáve inteſtatus deceſſiſſet: cùm verò duos duáſve hæredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: ſi tres reliquerat, repellebatur patronus. Item Vt libertus, qui duos liberos in poteſtate haberet, operarum obligatione liberaretur. *Iuſti. §. 1. de ſucceſ. liber. Et in Pand. ſub tit. de bonis liber. aliiſque locis compluribus.*

PEDIA, de vi & Cæſaris interfectorib. Tulit Q. Pedius Coſs. cum Auguſto Cæſare, Anno 611. Vt qui C. Cæſaris cædis auctores eſſent, iudicio conſtituto rei fierent, & damnatis aqua & igni interdicerentur. *App. Alex. lib. de bello ciu. 3. Sue. Nerone, & Galba, Velleius lib. 2.*

PEDVCIA, de inceſtu. *Nominatur à Cicerone de natu. Deor. 3.*

PEDVCIA, de terminis. Tulit. In libello Variorum auctorum, De agrorum conditionibus his edita eſt verbis, quæ tamen aliqua ex parte correximus. Quæ colonia hac lege deducta, quódve municipium, præfectura, forum, conciliabulum conſtitutum erit, qui ager intra fines eorum erit, ſi termini in eo agro ſtatuti non erunt, quo in loco terminus non extabit, in eo loco is, cuius is ager erit, terminū reſtituendum curato, vtque rectè factum eſſe velit, magiſtratus qui in ea colonia, municipio, præfectura, foro conciliabulo iure dicundo præerit, facito vt fiat.

PESVLANIA, de damno à canibus

Digitized by Google

nibus illato Tulit. Vt ſi canis pauperiem fecerit, dánúmve dederit, in dominum actio detur, vt aut damni æſtimationem ſubeat, aut canem noxæ dedat. *Paul. Sent. lib. 1. cap* 5. In quibuſdam tamen exemplaribus Peſolonia legitur. Cuiac. Solonia reponit, vt ad Solonem referatur, de quo ſic Plutarchus: ἔγραψε δὲ καὶ βλάβης τετραπόδων νόμον, ἐν ᾧ καὶ κύνα δακόντα παραδοῦναι κελεύει κλοιῷ τετραπήχει δεδεμένον.

PETILIA PAPIRIA, de nexu. vide POETILIA PAPIRIA.

PETILIA, de peculatu. Tulit Q. Petilius Trib. pleb. Æmilio, Flaminio Coſs. Anno 556. Vellent, iuberent, quæratur, quæ pecunia capta, ablata, coacta ab rege Antiocho eſt, quique ſub eius imperio fuerunt: quod eius in publicum relatum nō eſt, vti de ea re Ser. Sulpitius prætor vrb. ad ſenatū referat. Omnes tribus vti rogati iuſſerunt. *Liuius lib.* 38.

PETRONIA, de ſeruis. Tulit, vt exiſtimat Hoto. Petronius Turpillianus Coſs. cum Cæſonio Pæto, Anno 813. Ne dominis poteſtas eſſet ad beſtias depugnandas ſuo arbitratu ſeruos ſuos tradere. Vt ei, qui iure viri delatum adulterium non peregiſſet, nunquam poſtea referre hoc crimen liceret. *Modeſtinus l. 2. D. ad legem Cornel. de ſicar. Impp. l. 15. C. ad legem Iul. de adulte.* Ab eodem Petronio & collega Iunio, ſuprà Iunia Petronia numerata eſt.

PETRONIA, de peregrinis. Tulit. Vt peregrini vrbe Roma expellerentur. *Cicer. lib. de Offic.* 3. Hanc *Feſtus li.* 16. in voce, Reſpublicas, eo loco ſignificat, vbi nunc P. Ennij de peregrinis legitur, *vt vult Hotomanus.*

PINARIA, de ambitu. Tulit L. Pinarius Trib. mil. cum collegis Anno 322. Ne cui album veſtimentum addere petitionis cauſſa liceret. *Liuius libro* 4. Lex tamen non tenuit, vt ex omnium temporum conſuetudine intelligitur.

PINATIA Furia de intercalando. Tulere L. Pinatius, L. Furius Coſſ. Eam antiquiſſimam, cui mentio Intercalaris adſcribitur, in columna ærea inciſam fuiſſe, *Varro ſcribit, teſte Macrobio lib. 1. cap.* 13.

PLAVTIA Iudiciaria. Tulit M. Plautius Siluanus Trib. pleb. Cn. Pompeio Strabone, L. Porcio Catone Coſs. Anno 664. ſecundo anno belli Italici, cùm equeſter ordo in iudiciis dominaretur. Vt tribus ſingulæ, ex eo numero quinos denos ſuffragio crearent, qui eo anno iudicarent ex eo factum eſt, vt Senatores quoque in eo numero eſſent & quidam etiam ex ipſa plebe. *Cic. in Orat. pro Cornelio, Epiſt. ad Att. lib. 4. & Aſcon.* Ex quo intelligitur, cùm equites ſoli iudicarent. XXX. tribus dediſſe ſingulas iudices XV. itaque iudices 450. fuerunt: & iudicia inter tres ordines, ſenatorium, equeſtrem, & plebeium communicata ſunt.

PLAVTIA, de vi publica. Tulit idem. Vt de iis, qui vim publicam armatis hominibus feciſſent, quæſtio conſtitueretur. *Meminit Cic. de reſponſ. aruſp. pro Milone, libr. Ep. ſt. ad Q. Fratrem 2. & ad Attic. 4. Sall. ſt. in Catil. Aſcon. in Milon. & Calius ad Ciceronem. libr. Epiſt.* 8. Item. Ne rem vi poſſeſſam vſucapere liceret. *Iulianus l. 33. §. 2. D. de vſuc. §. furtiuæ. Inſt. de vſucap.* Lex Plautia & Iulia ea demum vetuit longa poſſeſſione capi, quæ vi poſſeſſa fuiſſent: non etiam ex quibus vi quis deiectus fuiſſet. Huius legis mentio fit in ea Oratione, quæ Salluſtij nomine in Cice. inſcribitur: corruptè tamen, meo iudicio, & pro Plautiæ, Lutatiæ legendum. Vide Lutatia, de vi publica.

PLAVTIA Papiria, de ciuitate. Tulere M. Plautius Siluanus, C. Papirius Carbo Tribu. pleb. Cn. Pompeio, L. Catone Coſs. Anno 664. Vt ciuitas iis daretur, qui fœderatis ciuitatibus adſcripti fuiſſent, ſi & cùm lex ferebatur, in Italia domicilium habuiſſent, & ſexaginta diebus apud prætorē eſſent profeſſi. *Cicer. pro Archia Poeta.*

PLÆTORIA, vide Lætoria.

Digitized by Google

PLÆTORIA, de iure dicundo, Tulit M. Plætorius Trib. ple. Vt prætor Vrbanus, qui nunc eſt, quique poſthac fuerit, duos lictores apud ſe habeto: iſque ſupremum ad ſolis occaſum ius inter ciues dicito. *Cenſorin. lib. de die nat. c. 19. Varro lib. de ling. 5.* Sed poſtea lex Plætoria id quoque tempus iubet eſſe ſupremum, quo prætor in comitio ſupremam pronuntiauit populo.

PLOTIA, de exulibus, tulit Plotius Trib. ple. Vt qui Lepidum ciuili bello ſecuti, poſt necem coſ. ad Sertorium confugerant, impunè in ciuitatem redirent. *Sueton. in Cæſare, Gell. lib. 13. c. 3.*

PLOTIA, & FLAVIA Agrariæ. Tulere Trib. ple. Vt vel agri, quos à Senatu locupletes emiſſent, reddita poſſeſſoribus pecunia, plebi diuiderentur: vel ſi neminem vetere poſſeſſione moueri Senatus vellet, alij agri ex pecunia, quæ ex nouis vectigalibus per quinquennium reciperetur, emerentur, & plebi quæ agros non haberet, partirentur. *Cic. lib. ad Attic. 1.* Has ideò iunxi, quod vtraque idem ſancitum fuerit.

PLOTIA Agraria. *Nominatur à Cicerone li. Epiſto. ad Att. 1. Epiſt.* Nihil mihi Agraria, *inquit*, promulgata eſt à Flauio: ſanè leuis, eadem ferè, quæ fuit Plotio.

POETELIA, de ambitu prima. Tulit C. Pœtilius Tribon. pleb. C. Fabio, & C. Plautio coſſ. Anno 395. Vt ne ambiendi magiſtratus cauſſa nundinas & conciliabula obire liceret. *Liuius lib. 7.*

POETELIA PAPIRIA, de nexu. Tulere C. Pœtelius, L. Papirius Mugillanus coſſ. Anno cdxxix. Ne quis niſi qui noxam meruiſſet, donec pœnam lueret in compedibus, aut in neruo teneretur, pecuniæ creditæ bona debitoris, non corpus obnoxium eſſet, & ne quis in poſterum necteretur. *Liuius lib. 8. Et de eadem lege C. Manlius in Epiſto. ad Qu. Marcium onſulem, apud Salluſt. Catilin.* Et ita olon τὴν χεῖρα ἀποκοπῆναι ποιῆσαι, καὶ λύτρωσιν, καὶ ἐπὶ σώμασι μὴ δανείζειν, quam legem Σεισάχθειαν vocabat, vt ſcribit Plutarchus.

POMPEIA, de Trib. ple. Tulit Cn. Pompeius 1. Conſul, cum M. Craſſo, Anno 683. Vt ad Tribuno ple. prouocandi ius eſſet (quod lege Cornel. prohibitum fuerat) omniáque omninò, quæ Tribu. pleb. ademerat Sylla, illis reſtituerentur, *Plutarch. in Pompeio, Aſconius in Verr. 1. & 2. & Cæſar. lib. de bello ciuil. 1.*

POMPEIA, De iure coloniarum, Tulit C. Pompeius Strabo Conſul. Vt tranſpadanæ coloniæ, eæque quæ extra Italiā finitimæ Pado in agro Gallico erant conſtitutæ, petendi magiſtratus gratia ciuitatem Romanam adipiſcerentur, & hæreditates à pop. Rom. capere, reliquóque iure ciuium Rom. vti poſſent. *Aſconius, vt refert Zaſius.*

Pompeia DE PROVINCIIS. Tulit Cn. Pompeius Coſ. cum Qu. Cæcilio, Anno 701. Vt ſibi Hiſpania prouincia in alterum quinquennium prorogaretur. *Dio lib. 38. & Plutarch. in Vit.* qui tamen, Quadriennium ſcribit.

Pompeia IVDICIARIA. Tulit idem Coſ. cum M. Craſſo iterum, Anno 693. Vt ampliſſimo ex cenſu, ex centuriis, aliter quàm antea, lecti iudices, ex tribus tamen ordinibus, quibus Aurelia lege communicata erant iudicia, Senatorio ſcilicet, Equeſtri, & Tribunis ærarij res iudicarent. Item vt quinque & ſeptuaginta iudices cauſſas cognoſcerent. *Cicero in Piſonem, & Aſcon. in eundem.*

Pompeia DE PARRICIDIIS. Tulit idem. Vt qui cognatos vel affines, qui parentum liberorúmve nomine continentur, fratrémve aut ſororem necaſſet, is ſanguineis virgis verberatus in culeum inſueretur cum cane, gallo gallinaceo, vipera, & ſimia: deinde in mare vel profluentem proiiceretur. *Modeſtinus l. 9. D. ad legem Pompe. de parricid.* Vbi ait, more maiorum eam fuiſſe conſtitutam. Florus tamen Epitome 68. de Publicio

blicio Malleolo loquens, qui ob matrem interemptam primus hoc ſupplicij genus ſubiit, culei tantùm meminit, *vt & Valerius Maxi. li. I. cap. 2. de Tarquinio rege ſcribens: tum & Cicero in Oratio. pro Sexto Roſcio. Seneca verò libro de Clementia primo. de Cæſare Auguſto loquens:* Non culeum, *inquit*, non ſerpentes, non carcerem decreuit. Iuuenalis de ſerpente & ſimia etiam loquitur. At Conſtantinus in lege prima. *C. de parricid.* canem & gallinaceum adiecisse videtur: quæ tamen omnia Iuſtinianus legi Pompeiæ in Inſtitutionibus attribuit. Vt vt ſit, hoc videtur Pompeius inſtituiſſe, vt cùm antea Prætor certus ac proprius non eſſet, qui de parricidiis ius diceret, ſed lege Cornelia, qui inter ſicarios quæreret, de iis quoque quæreret (quemadmodum ex Roſciana intelligitur) deinceps certus huius criminis quæſitor eſſet: nam quod ait Vlpianus *in lege prima, D. de parricid.* lege Pompeia eandem pœnam parricidiis eſſe conſtitutam, quæ lege Cornelia de ſicariis: ſic accipiendum eſt, qua lex Cornelia ad parricidas pertinebat. Alioqui perobſcurus videri non poſſet.

Pompeia, DE VI ET AMBITV. Tulit idem Conſul ſolus creatus, Anno DCCI. Vt priusquàm cauſſa de vi ageretur, teſtes per triduum audirentur: dicta eorum iudices conſignarent, quarta die adeſſe omnes in diem poſterum iuberentur, & coram accuſatore ac reo pilæ, in quibus nomina iudicum inſcripta eſſent, æquarentur: dein rurſus poſtera die ſortitio fieret vnius & LXXX. qui numerus cùm ſorte obtigiſſet, ipſi protinus ſeſſum irent: tum ad dicendum accuſator duas horas, reus tres haberet, reúſque illo eodem die iudicaretur: prius autem quàm ſententiæ ferrentur, quinos ex ſingulis ordinibus accuſator, totidem reus reiiceretur: ita vt numerus iudicum relinqueretur, qui ſententias ferrent, quinquaginta & vnus. *Aſconius in Miloniana argumento, Dio lib. 40. Cicer. libr. 4. de finibus, & ad Attic. lib. 10. Cæſar de bello ciuil. lib. 3.*

Pompeia, DE PECVNIIS OB REM IVDICANDAM CAPTIS. Tulit idem, eodem anno. Vt de iis qui à ſecundo ſuo Conſulatu ad hunc vſque diem ob rem iudicandam pecunias cepiſſent, quæſtio conſtitueretur. *Appian. de bello ciuil. lib. 2.*

Pompeia IVDICIARIA, Tulit idem eodem anno. Ne reum in iudicio laudare liceret. *Plutarchus in Pōp. & Cato. Vtic. Valerius lib. 6. c. 2.*

POMPEIA, de Magiſtratibus. Tulit Cn. Pompeius tertium CONS. cum Q. Cæcilio, Anno DCCI. Ne cuius abſentia in magiſtratuum comitiis ratio haberetur: vno Cæſare excepto, *Dio lib. 40. & Plutarch. in Vitis.*

Pompeia, DE MAGISTRATIBVS BITHYNIORVM. Tulit idem. Ne quis annis XXX. minor magiſtratum caperet, in ſenatúve eſſet. Vt qui magiſtratum cepiſſent, eis in ſenatu eſſe liceret. Ne Decuriones in curiam à Cenſoribus lecti, pecuniā pro introitu darent. Vt Senatores certis de cauſſis à Cenſoribus ordine mouerentur. Vt Bithynicis ciuitatibus adſcribere ſibi quos vellent, ciues liceret, dum ne ciuitatis eſſent alienæ, ſed earum quiſque ciuitatum, quæ eſſent in Bithynia. *Plinius Cæcil. lib. Epiſt. 10. Epiſt. 84. & 117.*

POPILIA, de Veſtalis capiendæ ritu. Tulit, Vt ſi quis honeſto loco natus adeat Pontificem Max. atque offerat ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius duntaxat, ſaluis religionum obſeruationibus, ratio haberi poſſit: id per ſeratum ſit. *Gellius lib. c. 12.*

PORCIA, de iure ciuitatis. Tulit M. Porcius Cato Tribunus pleb. Valerio Apuleio COSS. Anno DCLIII. Ne quis magiſtratus ciuem Ro. virgis cæderet, necarétve: ſed damnato exilium permitteret: cùm antea nudorum ceruix inſereretur furcæ, corpus virgis ad necem cæderetur. *Liuius lib. 10. Ci. pro Rabirio perduel. Salluſt. in Catil. Suet. in Nerone.*

Mmmm

Digitized by Google

PVBLICIA, de cereis. Tulit Publicius Tribunus pleb. Vt Saturnalibus cerei non niſi ditioribus mitterentur. *Macrob. lib.1.c.7.*

PVBLICIA, de luſu. Tulit. Ne quis in pecuniam luderet, ſponſionémve in ludo, niſi qui virtutis cauſſa ſuſceptus eſſet faceret: veluti ſi quis certe: haſta, vel pilo iaciendo, vel currendo, ſaliendo, luctando, pugnando. *Marcianus l.3.D. de aleat.* Idem lege Titia & Cornelia ſancitum fuit, *vt idem refert.*

PVBLILIA Lætoria, de plebeis magiſtratibus. Tulit Volero Publilius Philo, & Lætorius Tribuni ple. Ap. Claudio Ap.F. & T. Quinctio Coſſ. Anno CCLXXX. Vt plebeij magiſtratus, qui antea curiatis comitiis fiebant, deinceps remotis patribus tributis comitiis crearentur. *Liuius lib.2. Dionyſius lib.* 9. apud quem tamen πόπλις βόλερων legitur, pro ποπλίλιος, nam Volero prænomen. Publilius nomen fuit, vt non Voleronia, ſed Publilia lex dicenda ſit.

PVBLILIA, de legibus & cenſoribus. Tulit Qu. Publilius Philo Dictator, Anno CCCCXIIII. Vt Plebiſcita omnes Quirites tenerent. Vt legum quæ comitiis centuriatis ferrentur, ante initum ſuffragium patres auctores fierent: vt alter vtique ex plebe, cùm eò ventum ſit, vt vtrunque plebeium Conſulem fieri liceret, Cenſor crearetur. *Liuius lib. ab vrbe condita* 8.

PVPIA, de Senatu habendo. Tulit. Ne Senatus à XVII. Kalendas Februarias ad vſque Kalendas Februarias haberetur. Ne niſi perfectis, aut reiectis legationibus, aliis de rebus Senatus haberetur. *Cicero Epiſtol. ad Lentulum.4. ad Qu. Fratrem libro 2. Epiſtol.2. & Cæcilius 8. Epiſtol. ad Ciceronem.* Vbi hac lege ſolutos magiſtratus ſcribit.

Q

QVINA vicenaria. Vide Lætoria.

R

REGIA, DE VNIVS IMPERIO. Lata eſt ineunte regnum Romúlo, qua populus omnem ei poteſtatem in ſe conceſſit. *Liuius libr.* 34. Ex vtro tandem genere ea lex eſſe videtur, quam abrogamus? an vetus Regia lex, ſimul cum ipſa vrbe nata: Cùm autem annis amplius D. florente populi Romani libertate, ſopita fuiſſet, poſtea D. Augusti & Tiberij dominatu, qui legibus ſoluti ſunt, excitata, ſubtilius & copioſius quam antea perſcripta eſt: & quo quiſque die ſucceſſores demortuorum imperium xcipiebant, recitari ſolebant: quemadmodum ex his eius reliquijs intelligitur, quæ ex libro Epigrammatum Romanorum referuntur ab Hotom. Ea verò ad Veſpaſiani imperium pertinet: quæ vt idem cenſet, à *Cornel. Tacito lib.* 20. his ſignificatur verbis: Tum Senatus omnia Principibus ſolita Veſpaſiano decreuit, &c. Sunt & qui teſtentur, Romæ hanc ſcripturam extare in baſilica Lateranenſi, in ære inciſam. Eſt autem huiuſmodi: Fœdúſve cum quibus volet facere liceat, ita vti licuit Diuo Auguſto Tib. Iulio Cæſari Auguſto Tiberióque, Claudio cæſari Auguſt. Germanico, &c. vtique ei Senatum habere, relationem facere, remittere. Senatuſconſulta per relationem diſceſſionémque facere liceat, ita vti licuit Diuo Au. Tib. Iulio Cæſ. Aug. Tib. Claudio Cæſari Auguſto Germanico. Vtique cùm ex voluntate auctoritatéve, iuſſu mandatúve eius, præſentéve eo Senatus habebitur, omnium rerum ius perinde habeatur, ſeruetur, perinde ac ſi è lege Senatus editus eſſet, haberetúrve. Vtique quos magiſtratum, poteſtatem, imperium, curationémve cuius rei potentes Senatui populoque Romano commendauerit, quibúſve ſuffragationem ſuam dederit, promiſerit, eorum comitijs quibuſque extra ordinem ratio habeatur. Vtique ei fines pomœrij proferre, promouere, cum ex Republica cenſebit eſſe, liceat, ita vti licuit

cuit Tib. Claudio Cæſari Auguſt. Germanico. Vtique quæcunque ex vſu Reipublicæ, maieſtate diuinarum, humanarum, publicarum, priuatarúmque rerum eſſe cenſebit, ei agere, facere, ius poteſtasque ſit, ita vti Diuo Auguſto, Tiberioque Iulio Cæſ. Aug. Tiberioque Claudio Cæſa. Auguſt. Germanico fuit. Vtique quibus legibus plebiſve ſcitis ſcriptum fuit, ne Diuus Aug. Tiberiúſve, Iulius Cæſar. Auguſt. Tiberiúſve Claudius Cæſar. Aug. Germanicus teneretur; his legibus, plebiſque ſcitis, Imper. Cæſ. Veſpaſianus ſolutus ſit: quæque & quáque lege, rogatione Diuum Auguſtum, Tiberiúmve, Iulium Cæſarem Auguſtum, Tiberiúmve Claudium Cæſarem Auguſtum Germanicum facere oportuit, ea omnia Imper. Cæſari Veſpaſiano Auguſt. facere liceat. Vtique quæ ante hanc legem rogatam, acta, geſta, decreta, imperata, ab Imperatore Cæſare Veſpaſiano Auguſto iuſſu mandatúve eius à quoque ſunt, ea perinde iuſta ratáque ſint, ac ſi populi plebiſve iuſſu acta eſſent. SANCTIO. Si quis huiuſce legis ergo aduerſus leges, rogationes, plebiſve ſcita, ſenatúſve conſulta fecit, fecerit, ſiue quod cum ex lege, rogatione, plebiſve ſcito, S. VEC. facere oportebit, non fecerit, huius legis ergo, id ei ne fraudi eſto: néve quid ob eam rem populo dare debeto: néve cui de ea re actio, néve iudicatio eſto, néve quis de ea re apud ſe agi ſinito. Hæc ex epigrammatum antiquorum libr. Vlpian. autem *in leg. 1. de conſt. princip.* hanc legem ſignificat, cùm ita ſcribit: Quod principi placuit, legis habet vigorem: vtpote cum lege Regia, quæ de imperio eius lata eſt, populus ei & in eum omne ſuum imperium & poteſtatem conferat. Quod Iuſtinia. totidem verbis in tit. de iure natur. & gent. tranſcripſit. Hanc autem Alexander Imperator legem Imperij appellare videtur, *in l. 3. C. de teſtamentis: & à Strabone in fine poſtremi libri ſignificatur his verbis, vbi de Cæſare Auguſto loquens,* ἐπεί τοι γὰρ, *inquit* ἡ πατρὶς ἐπιτρέψειεν αὐτῷ τὴν προστασίαν τῆς ἡγεμονίας, καὶ πολέμου καὶ εἰρήνης κατέστη κύριος διὰ βίου, &c.

REGIA, de mortuo inferendo. Tulit. Ne mulier, quæ prægnans mortua ſit, humetur antequam partus ei excidatur, qui contrà fecerit, ſpem animantis cum grauida peremiſſe videatur. *Marcianus l. 2. D. de mort. infer.* Hanc autem legem ſuperioris partem fuiſſe, ridiculum eſt dicere, tametſi eius auctorem nominare difficile eſt, cùm ſatis conſtet, Regis verbum cognomen fuiſſe, non nomen. Exiſtimat Hotomanus Romuli aut Numæ Pompilij legis alicuius, de qua Marcianus antea diſputarat, partem hanc fuiſſe, cum præſertim ad ſacra hæc lex pertineat: de quibus quæ leges à Numa conſtitutæ fuerunt, ſemper obſeruandæ ſunt, vt Iulius quoque Capitol. in Antonino Pio teſtatur. Similem Diodorus apud Ægyptios Græcóſque prope omnes legem de mulieribus grauidis rei capitalis damnatis, *lib. 2. commemorat. itémque Clement. Alexand. lib. 2. Strom. & Plutarch. de Ægyptijs. lib. de ſera num. vind. Ælianus de Athenienſibus. lib. Var. hiſt. 5.*

REMMIA, vide Memmia.

RHODIA, de iactu. Latam opinatur Hot. à Rhodijs & à Cæſaribus receptam: Vt ſi leuandæ nauis gratia iactus mercium factus eſt, omnium contributione ſarciatur, quod pro omnibus datum eſt. *Paul. l. 1. ff. de leg. Rhodia.* Sumpſiſſe tamen videntur hanc legem Romani, vt & alias complures nauticas à Rhodijs, quorum diſciplina naualis, & gloria tunc maximè excellebat: & *in l.* ἀξίωσις *ff. de leg. Rhod.* eleg inter Antonius ait terram ſuis legibus, mare legib. Rhodijs regi, quatenus nulla eis ſuarum legum aduerſatur. Niſi fortè hæc de Rhodijs lata eſt: & Rhodia ſic dicatur, vt Cypria lex (quæ de Cypri rege lata eſt à Claudio) nominatur in Sextiana: & Tribunitia, de Tribunorum poteſtate, *in 2. Verrina.*

ROMVLEIA, de ſacerdotijs. Vide Manlia.

ROSCIA Theatralis. Tulit L. Roſcius Otho. Trib. ple. L. Metello. Q. Martio COSS. Ann. DCLXXXI. vt in Theatro Equitibus Romanis, qui H-S. quadringenta poſſiderent 14. gradus ſpectandi gratia aſſignarentur: exceptis ijs, qui ſiue ſuo, ſiue fortunæ vitio decoxiſſent. cui generi certum locum aſſignauit, pœna irrogata ſi in 14. ſediſſent *Cic. Philip. 2. Aſcon. in Cornelian. Flor. epit.* 99. *Dio lib.* 26. *Plin. l.* 7. *c.* 20. *Iuuena. Sat.* 14. *Et Tacit. lib.* 15. qui legē interpretatur hanc habuiſſe vim, vt Equites non ante plebem, ac ſeparatim, confusè tantùm quatuordecim ordines haberent.

ROSCIA, de terminis Eius c. in li. Variorum auctorum, de agrorum conditionib. amiſſum puto: vt in Mamilia leg. ex poſuimus.

RVPILIA, de iure Siculorum. Dedit P. Rupilius conſul cum P. Rupilio, Ann. DCXXI. *Cic. Verr.* 4. Siculi hoc iure ſunt, vt quod ciuis cum ciue agat, domi certet ſuis legibus: quod Siculus cum Siculo non eiuſdem ciuitatis, vt de eo Prætor iudicet ex P. Rupilij decreto, quod is decem legatorum ſententia ſtatuit, quam legem Siculi Rupiliam vocant, ſortiatur. Quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, ſenatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet datur, cum alternæ ciuitates reiectæ ſunt. Quod ciuis Rom. à Siculo petit, Siculus iudex datur, quod Siculus à ciue Romano, ciuis Romanus datur, cæterarum rerum ſelecti iudices ex ciuium Rom. conuentu proponi ſolent. *Vide Aſc. in eadem Orat. & Val. Max. l.* 6. *c.* 10. apud quem tamen Ruti. perperam legitur.

RVTILIA de trib. milit. Tulit C. Rutilius Rufus. *Feſt.* Rufuli appellabantur Tribun. militum à conſule facti, non à populo: de quorum iure, quòd Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli, ac pòſt Rutuli ſunt appellati.

S

SACRATA militaris. Tulit, *vt cenſet Hot.* M. Valerius Coruus Dictator, Ann. CDXI. ob militum Capuanorum ſeceſſionem. Ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente, deleretur: ne quis vbi Tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet. *Liu. l.* 7.

SACRATIS legib. Veſtalib. pœna inceſti conſtituta eſt, vt viuæ defoderentur. *Dionyſ. l.* 1.

SACRATA IVNIA, de Trib. pleb. Tulit L. Iunius Brutus Trib. pleb. primus creatus, Caſſio, Cominio. COSS. Anno CCLX. Vt plebi ſui magiſtratus eſſent ſacroſancti, quibus auxilij latio aduerſus Conſules eſſet, néve cui patrum capere eum magiſtratum liceret. Vt neque priuilegium irrogari, neque de capite ciuis, niſi comitijs centuriatis rogare liceret. *Liu. l.* 1. *& Cic. pro Sext. & pro domo. Diony. lib.* 6. legis verba hæc refert: Δήμαρχον ἄκοντα ὥσπερ ἕνα, μηδεὶς μηδὲν ἀναγκαζέτω δρᾷν, μηδὲ μαστιγούτω, μηδὲ ἐπιταττέτω μαστιγοῦν ἑτέρῳ, μηδὲ ἀποκτεινέτω, μηδὲ ἀποκτείνειν κελευέτω, ἐὰν δέ τις τῶν ἀπηγορευμένων τι ποιήσῃ, ἐξάγιστος ἔστω. καὶ τὰ χρήματα αὐτοῦ Δήμητρος ἱερά. καὶ ὁ κτείνας τινὰ τῶν ταῦτα εἰργασμένων, φόνου καθαρὸς ἔστω. id eſt, ne quis Tribunum vi quaſi priuatum quicquam facere cogito, néve virgis cædito, néve cædi iubeto, ne occidito, néve occidi iubeto: qui aduerſus ea fecerit, ſacer eſto: bonáque eius Cereri ſacra ſunto: eúmque occidere ius fasque eſto. Liuius autem lib. 3. hoc à rogatione carmen edit: Si Tribunos plebis decem rogabo, ſi quis minus hodie decem Tribunos plebis fecerit: hi tum quos ſibi collegas cooptaſſint, ita illi legitimi eadem lege Tribuni plebeij ſint, vt illi quos hodie Tribuni plebeij fecerint is. Sacratæ autem leges dicebantur, inquit Feſtus, quibus ſancitum erat. Vt ſi quis aduerſus eas feciſſet, ſacer alicui deorum eſſet. Sunt qui eſſe dicant Sacratas, quas plebes iurata in monte ſacro ſciuerit.

Digitized by Google

ſciuerit. *Hæc ille.* Cicero pro Cornelio maieſtatis reo. Tanta igitur in illis virtus fuit, vt ann. XVI. poſt reges exactos, poſt nimiam dominationem potentum leges ſacratas ipſi ſibi conſtituerent, duos Tribunos crearent, montem illum trans Anienen, qui hodie mons ſacer appellatur, in quo armatæ conſederant, æternæ memoriæ cauſſa conſecrarent. *Hæc Cicer.* Dubitari autem poteſt, vtrúmne illud ſit quod ſcribit Diod. lib. 12. in Auentino fœdere comprehenſum hoc fuiſſe, vti Tribun. pleb. exacto ſui magiſtratus anno, mox totidem alios in annum ſequentem deſignarent: quod ſi prætermiſiſſent, illico viui comburerentur, ſin aliquanto diutius eos in deſignando diſſenſio tardaret, intereà poteſtas eis prorogaretur, dum alios crearent.

SATYRA lex. *Feſt.* Satura eſt cibi genus conditi. & eſt lex multis aliis conferta legibus. Itaque in ſanctione legum adſcribitur, Néve per ſaturam abrogato, aut derogato. Annius Luſcus in ea quam dixit aduerſus Tiberium Gracchum, Imperium quod plebs per ſatyram dederat, id abrogatum eſt, & C. Lælius in ea, quam pro ſe dixit, Dein poſtera die quaſi per ſatyram ſententiis exquiſitis in deditionem accipitur. Quidam dicunt eſſe genus carminis, vbi de multis rebus diſputatur. *Hæc Feſt.* Diomedes Grammaticus: Satyra lex nomen accepit à genere cibi ex variis rebus conditi. *Salluſt. in Iugurth. bell. iiſdem verbis*: Dein poſtero die quaſi per Satyram legē ſententiis exquiſitis, in deditionē accipitur, quod Salluſt. de Iugurt. dicit, nec ibi quiſquam aderat Lælius. mendum igitur ſubeſt in Feſto. Legem itaque Satyram fuiſſe putant, in qua coniunctim multis de rebus vna rogatione populus conſulebatur. Quod lege Cæcilia & Didia vetitum fuiſſe *Cic. in Ora. pro domo ſua teſtatur.* Et ſententias ferri per ſatyram, cùm ex multis capitibus, Et ſi quædam comprobantur, quædam improbantur, iniicitur tamen tabella. VTIROGAS Iuſtin. in præfatione *ad Antecesſores* §. 2. Et primi anni hoc opus legentibus tradebatur non ſecundum edicti perpetui ordinationem, ſed paſſim, & quaſi per ſatyram collectum, & vtile cum inutilibus mixtum, maxima parte inutilibus deputata, id eſt, Nullo ordine, ſed confusè ac perturbatè, dū modò hinc, modò illinc aliquid decerpitur. *Vide Eraſ. Chil. 4. cent. 8.*

SCANTINIA, vel Scatinia, de pueris impudicis. Tulit C. Scantinius Aricinius Trib. pleb. Vt qui præpoſteram vel aduerſi, vel auerſi venerem exercuiſſent. Vel, Vt qui alienam pudicitiam ſolicitaſſent, aut ſuam ipſi proſtituiſſent, pœna x. millium nummum coercerentur. *Iuuen. Sat. 2. Sueton. Domitiano. Auſonius Cic. Phil. 3. Fabius lib. 4. c. 2. & lib. 7. 4. Cælius l. Epiſt. fam. 8. epiſt. 12.* Hinc Scātinius cùm Marcelli viri illuſtris filium de impudicitia appellaſſet, dānatus eſt, *vt Valer. l. 6. c. 1. teſtatur. Tert. lib. de Monogam.* Prudētius in Romā. Poſtea tamen huic ſceleri pœna gladij à Chriſtianis imperatorib. conſtituta eſt, quam primum ſanxerunt Conſtantinus & Conſtans, *vt habetur in l. cùm vir nubit. C. ad leg. Iul. de adult.*

SCRIBONIA agraria, ſeu viaria. Tulit C. Curio Trib. ple. *Cic. epiſt. fam l. 8.*

SCRIBONIA de ſeruitutib. vrbanorum prædiorum. Tulit fortaſſe idem ille. Ne vrbanorum prædiorum ſeruitutes vſucapi liceret. vtique earum ſeruitutū libertatē vſucapere ius eſſet, *l. 4. in fi. D. de vſurp. vbi Cuia.* Ad ciuitatum dignitatem ea lex pertinuit: vſque eo vt etiā ſine bona fide & titulo eius libertatis vſucapionē ferret, *l. ſi ædes 32. ff. de ſeru. vrb.*

SEMPRONIA, de ære alieno. Tulit M. Sempronius Tribun. pleb. L. Cornelio, Q. Mutio Coſſ. AN. DLX. Vt cum ſociis ac nomine Latino pecuniæ creditæ ius idem quod cum ciuibus Roma. eſſet. *Liu. lib. 35. Cic. de offi. 2.*

SEMPRONIA agraria. Tulit

Digitized by Google

Tit.Sempronius Gracchus Trib.Pleb. P.Mutio Scæuola.L.Calpurnio Coſs. Anno DCXX. Ne quis ex publico agro plus quingenta iugera poſſideret: quorum tamen dimidium filiis habere liceret. Vt ſi quis latius agrum patefaceret, Triumuiri quotannis data opera creati, iudicarent quà publicus ager, quà priuatus eſſet. *Appia.lib.Emphyt.1.Plut.in Gracc. Vell.lib.2.Auctor lib. de vir.illuſt.Cic. in Sextian.& de aruſp.reſpon.Flor.epit. 58.& Sicul.Flacc.in lib. de cond.agror.* apud quem tamen Ducena legimus, cùm alij omnes apertè Quingenta prodant.

Sempronia, DE REGIS ATTALI HÆREDITATE. Tulit idem *ὅπως τὰ βασιλικὰ χρήματα κομισθέντα, τοῖς τὴν χώραν διαλαγχάνουσι τῶν πολιτῶν, ὑπάρχοι πρὸς κατασκευὴν καὶ γεωργίας ἀφορμήν.* Vt pecunia Regis Attali, qui pop. Roman. hæredem fecerat, iis ciuibus qui ſua lege Sempronia agrum ſortiti erant, daretur ad comparationem inſtrumentorum & agriculturæ apparatum. Vt agri Regij à Cenſoribus locarentur. vnde vectigal populo penderetur. *Plutar.in Gracchis.Cic.Verr.5.& Flor. epit.58.*

SEMPRONIA iudiciaria. Tulit C. Sempronius Gracchus Tribun. pleb.1. Q. Cæcilio, T.Quinctio Coſſ. Anno DCXXX. Vt iudicia quæ ſemper antea penes ordinem ſenatorium fuiſſent, ad ſolos Equites transferrentur. *Appian.lib.de bello ciuil.1. Aſconius in Diuinat. Velleius lib.2. Tacitus libr.2.Varro de vita P.Romani, apud Marcellum in voce* Biceps. Plutar. autem *in Gracchorum vita*, Equites, trecentos cum Senatoribus trecentis mixtos tradit, atque inter vtroſque communicata iudicia: quod (pace tanti viri dixerim) falſum eſt. Hæc enim Liuia lex fuit: vt ſuo loco docuimus.

Sempronia, DE MAGISTRATIBUS. Tulit idem. Vt ex confuſis quinque claſſibus ſorte centuriæ vocarentur. *Salluſt. in Orat. Caſ.de Rep. ord.* Vt cui magiſtratus abrogatus fuiſſet, ei magiſtratum iterum capere ius non eſſet, qua lege M. Gelanius, cui Ti. Gracchi lege Tribunatus abrogatus fuerat, notabatur. Eam tamen Caius Corneliæ matris precibus, pòſt abrogauit. *Plut.ibid.& alij.*

Sempronia, DE IVRE CIVIT. Tulit idem. Ne de capite ciuis Rom. iniuſſu populi iudicaretur, qui indicta cauſſa in ciuem Ro. animaduertiſſet, de eo populi quæſtio conſtitueretur, quod propter P. Popillium latum eſt. *Cic. pro Rabirio, pro domo, pro Cluent. & de legib.3.Plutar.item in Gracchis.* Idem poſtea lege Porcia repetitum eſt, *Cic.Ver.7.* O nomen dulce libertatis: ô ius eximium noſtræ ciuitatis: ô lex Porcia, legéſque Semproniæ. Videtur autem exceptum patricidium his legibus fuiſſe: cùm in Orat. pro Roſcio vetus ſupplicium commemoretur.

Sempronia, DE SVFFRAGIIS. Tulit idem. Vt ſociis Latinis ius ſuffragij ferendi perinde vt ciuibus Romanis eſſet. Iidem.

Sempronia, DE VIIS ITALIAE. Tulit idem. Vt viæ in Italia munirentur, ſternerentur, lapidib. milliaria diſcernentibus notarentur, pontibus inſtruerentur. Iidem.

Sempronia, DE COLONIIS DEDVCENDIS. Tulit idem. Vt coloniæ extra Italiam deducerentur. *Paterculus lib. 2. Plut.in Gracch. Appian.in Liby.Flor.ep.60.*

Sempronia, DE RE MILITARI. Tulit idem. Ne minores annis 17. ad militiam cogerentur. Vt veſtes militibus gratuitò & præter ſtipendium darentur. *Plut.in Gracchis.*

Sempronia, DE PROVINCIIS DECERNENDIS. Tulit idem. Vt Senatus quotannis ante comitia conſularia deſignandis Conſulibus prouincias arbitratu ſuo decerneret, quas deinde ipſi deſignati inter ſe ſortirentur: quod ante vel poſt deſignatos, vel poſt initum Conſulatum facere ſolebat: præterea cùm antea Senatus decreto per Tribunos interceedi

cedi poſſet, ne deinceps liceret. *Cic. pro domo ſua, in Vatiniũ. De prou. conſ. Salluſt. in Iugurthino. Sueton.*

Sempronio FRVMENTARIA. Tulit idem iterum Trib. pl. M. Fuluio, M. Plautio COSS. ANN. DCXXVIII. Vt ſemiſſe & trienti frumentum menſtruum plebi ex publico viritim daretur. *Appian. lib. de bell. ciuil.* 1. *Florus epit.* 60. *Cic. pro Sextio, Tuſcul.* 3. *in Bruto. Velleius li.* 2. *Plutarch. in vitis.* Hinc locus Romæ conſtitutus, in quo frumentum publicum aſſeruabatur, vnà cum legibus frumentariis, qui dicebatur Horrea Sempronia.

SEMPRONIA & Iulia, de limitibus. Tulit. vt per actuarios limites populo ius eundi eſſet, ſicut per viã publicam, *Hyginus in libello de limitibus conſtit.* Vide Iulia de limitibus.

SENTIA, de ſenatu ſupplendo. Tulit, *vt Hotom. opinatur*, C. Sentius Coſ. cum I. Lucretio, Auguſto imperante, ANN. DCXXXIIII. Vt in numerum patriciorum qui ſenatui deeſſent alij ſublegerentur. *Tacit. lib.* 2. vbi tamen Senia legitur, pro Sentia.

SERVILIA agraria. Tulit P. Seruilius Rullius Trib. ple. Cicerone, Antonio Coſſ. ANN. DCXC. Vt quæ poſt C. Marium. C. Carbonem Coſſ. publicè data, aſſignata, vendita, conceſſa eſſent, ea omnia eo iure forent, vti quæ optimo iure priuata ſunt. Vt Decemuiri cum ſummo imperio crearentur, qui totius Italiæ, Syriæ, Aſiæ, Libyæ, & prouinciarum quas nuper Pompeius ſubegerat, vectigalia venderent, ex eáque pecunia agros colonis, quos arbitratu ſuo quò vellent deducerent, mercarentur. Vti iis liceret damnare quos vellent, damnatos in integrum reſtituere, exules reducere. Huius rei cauſſa haberent apparitores, ſcribas, librarios, præcones, architectos, & vt eis darentur more maiorum muli, tabernacula, ſuppellex, &c. Lex Cicerone diſſuadente perlata non eſt. Hoc tamen viſum eſt ex illius contra legem orationibus deſcribendum eſſe.

SERVILIA, de ciuitate, Tulit. C. Seruilius Glaucia Trib. pl. Coſ. vt Latinis ius eſſet ciuitatis aſſequendæ, in locum eius, quem accuſando repetundarum damnaſſent. *Aſco. pro Scauro. & Cic. pro Balbo.*

Seruilia REPETVNDARVM. Tulit idem. Vt reus comperendinaretur: cùm antea vel iudicari primo poſſet, vel amplius pronuntiari. Id eſt, vt accuſatori dies XX. ad agendum, totidem defenſori ad defendendum darentur. *Cic. Ver.* 3. *pro Poſthumo pro Scauro, & in hanc Aſcon. Valer. lib.* 8. *c.* 1.

SERVILIA iudiciaria. Tulit. Q. Seruilius Cæpio Coſ. cum C. Attilio. ANN. DCLXII. Vt iudicia quæ lege Sempronia ad ſolos equites tranſlata erant, ordini Senatorio communicarentur: quæ tamen non multò pòſt abrogata eſt. *Tacitus libro* 12. *Cicer.* 1. *de arte rhetor. de orat.* 2. *in Bruto, in Orat. pro Scauro. & ibid. Aſcon.* Imparem autem & minorem fuiſſe Senatorum numerum ex eo conſtat, quòd lege Liuia, quæ proximè inſecuta eſt, ex æqua parte communicata ſunt. & fortaſſis hoc eſt, quod *Flor. Epitom.* de trecentis Senatoribus cum ſexcentis equitib. commixtis, ad legem Semproniam referebat, lib. 60.

SEXTIA LICINIA, de ſacerdotiis. Tulere L. Sextius, C. Licinius Tribun. ple. P. Manlio Dictatore, ANNO CCC. LXXXV. Vt pro Duumuiris ſacris faciundis. Decemuiri ita creentur, vt pars ex plebe, pars ex patribus fiat. *Liu. lib.* 6.

Sextia, DE MAGISTRATIBVS. Tulit idem L. Sextius M. Furio Dictatore V. An. CCCCLXXXVI. Vt conſul vnus è plebe crearetur: qua de cauſſa viciſſim conceſſum à plebe nobilitati, vt prætor vnus qui ius in vrbe diceret, ex patribus crearetur. *Liuius lib.* 6.

SVLPITIA, de iure ciuitatis.

ed by Google

Tulit P.Sulpitius Tri.pl.Q.Pompeio, L. Sylla Coſſ.Ann. DCLXV. Vt exules reuocarentur: Vt noui ciues libertiníque diſtribuerentur in tribus. *Florus epit.77. Plut.in Sylla.* Eo enim tempore noui ciues in octo tantum tribubus ſuffragium ferebant, auctore Appiano, & propter reliquarum tribuum multitudinem nullius momenti erant.

SVLPITIA, de C. Pontinio. Tulit Seru. Sulpitius Galba Prætor Ann. CCXCIX. Vt C.Pontinio proconſuli, quo die vrbem triumphans ingrederetur, imperium eſſet. *Cic.lib.4. ad Att. Dio.lib.40.*

Sulpitia, DE ÆRE ALIENO. Tulit idem. μηδένα συγκλητικὸν ὑπὲρ δισχιλίας δραχμὰς ὀφείλειν. Ne quis Senator ſupra duo millia drachmarum deberet. *Plutarch. in Sylla.* Ipſe tamen legiſlator, cùm vita exceſſit, vltra trecenta myriades debiti nomine reliquit.

Sulpitia, DE BELLO MITHRIDATICO. Tulit idem. Vt Syllæ, cui Aſia prouincia obuenerat, vt bellum Mithridaticum adminiſtraret, imperium abrogaretur, & C. Mario mandaretur. *Velleius lib.2. Florus epit. 77. Plutarchus in Sylla, & Mario, & Appian. de bell. ciuil. 1.*

SVLPITIA, de bello Macedonico. Tulit. P. Sulpitius Conſul cum C.Aurelio ANNO DLIII. Vellent iuberent. Philippo regi Macedonibúſque, qui ſub regno eius eſſent ob iniurias, armáque illata ſociis populi Rom. bellum indici. *Liuius libro 31.*

SVLPITIA Sempronia, de templis & aris. Tulere ex S. C. P.Sulpit. P.Sempron. Coſſ.Ann. CDXLIX. Nequis templum arámve iniuſſu Senatus, aut Tribunorum pleb. maioris partis dedicaret. *Liuius lib.9.*

T

TALARIA, de talorum luſu. Nominatur à Plauto in Milit. glor.

Atque adeò vt ne legi fraudem faciam talaria:
Accuratote, vt ſine talis domi agitent conuiuium.

Facetè ad legem aliquam de alea veterem alludit, qua talorum luſus conuiuiis interdicebatur: Publiciam fortè, aut Titiam. Nam ſumptuariæ leges, quibus hanc nonnulli attribuunt, de ſumptibus tantummodò cauebant.

TARPEIA, de mulcta. Vide Ateria Tarpeia.

TERENTIA CASSIA frumentaria. Tulere M. Terentius Lucullus, C.Caſſius Coſſ. ANNO DCXXC. Vt frumenti alteræ decumæ à prouinciis coemerentur precio in modios H-S. trium conſtituto: item vt ciuitatibus æqualiter imperaretur, precio in modios ſingulos H-S. quatuor conſtituto. *Cicer. Verr.5. & 7.*

TERENTIA de legibus conſularis Imperij. Tulit C. Terent. Arſa Trib.ple. Lucretio, Veturio Coſſ. ANNO CCXC. Vt quinque viri crearentur legibus de Imperio Conſulari ſcribendis, ne ipſi libidinem ac licẽtiam ſuam pro lege haberent. *Dionyſius lib.10. Liuius lib. 3.* qui tamen perlatam non fuiſſe affirmat. Corruptè autem antea Terentilla vocabatur.

THORIA agraria. Tulit Sp. Thorius Trib. pleb. Ne agri amplius diuiderentur, ſed poſſeſſoribus in iis relictis, vectigalia pro iis penderentur, eáque pecunia populo diuideretur. τὴν μὲν γῆν μηκέτι διανέμειν, ἀλλ' εἶναι τῶν ἐχόντων, καὶ φόρους ὑπὲρ αὐτῆς τῷ δήμῳ κατατίθεσθαι, καὶ τὸ δὲ τὰ χρήματα χωρεῖν εἰς διανομάς. Hæc *Appia. lib. de bello ciuil.* 1. qui ſubiungit, non multò pòſt latam fuiſſe legem, qua vectigal illud abrogatum eſt. At *Cicer. in Bruto.* lege Thoria id factum tradit. Sp.Thorius, ait, ſatis valuit in populari genere dicendi, is qui agrum publicum vitioſa & inutili lege, vectigali leuauit. Idem præterea *in libr. de Orat.2.* ſcribit Lucilium lege Thoria poſtulatum fuiſſe, quòd

ab

ab eius pecore agri publici depaſti eſſent. Corruptè autem apud Appianum Borius legitur, pro Thorius: vt alia in hoc genere quàm multa.

TITIA, de luſu. Tulit. Ne quis pecuniam luderet, ſponſionémve in ludo, niſi qui virtutis cauſa ſuſceptus eſſet, faceret. *Marcianus l.3. D. de aleator.* Vide PVBLICIA de luſu. Ac de his fortaſſis accipiendi ſunt hi verſus Horatij libr. 3. Carminum ode 24.

—Neſcit equo rudis
Hærere ingenuus puer:
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco iubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea.

Meminit etiam Cicer. Philipp. 2. legis de aleator.

TITIA, de triumuiratu quinquennali. Tulit P. Titius trib. pleb. Vt Treſuiri Conſulari poteſtate conſtituendæ Reipublic. in quinquennium crearentur, Octauius Cæſar, Lepidus, & Antonius. *Appian. De bell. ciuil. 4. & Florus Epit.* CXX.

TITIA, de donis & muneribus Tulit L. Titius. Ne ob orandam cauſſam pecuniam donúmve patroni acciperent. Tacit. lib. 2. & Auſonius:

Iuriſconſulto cui nubit altera coniunx,
Papia lex placuit, Iulia diſplicuit.
Quæritis vnde ſit hæc diſtantia? ſemiuir ipſe
Scantiniam metuens, non metuit Titiam.

Eum notat, qui à clientelis inops, nec donum nec munus ab vllo capiebat. Idem fuit ſancitum Cincia lege, de qua ſuperius retulimus.

TITIA Agraria. Tulit *vt vult Hotom.* Sext. Titius Trib. ple. M. Antonio, A. Poſthumo Coss. An. DCLIII. Vt vectigal agris publicè aſſignatis impoſitum Quæſtor colligeret. *Cic. lib. 2. De orat. pro Murana. Valer. lib. 8. c. 1.*

TREBONIA, de Tribunis ple. Tulit L. Trebonius Trib. pleb. Herminio, Virginio Coſſ. Anno CCCV. Vt qui plebem Romanam Tribunos pleb. rogaret, is vſque eò rogaret dum x. Tribunos ple. faceret. Qua lege Tribunorum cooptatio collegio adempta, in populum Rom. tranſlata eſt, *Liuius lib. 3. & 5.*

TREBONIA, de Cæſare, Tulit A. Trebonius Trib. pleb. Pompeio Magno & Craſſo iterum Coss. Anno DCXCVIII. Vt Cæſari imperium in Gallia in aliud quinquennium, quàm quod ei Vatinia lege conceſſum erat, prorogaretur. Ita Trebonius Senatus ſucceſſoris mittendi poteſtatem adimebat. *Cicero lib. ad Attic.* 7. 8. 9. 10. *Item Florus Epit.* 105. *Plutarchus in Pomp. & Catone Vticenſi Dio libro 39.*

TREBONIA, de Pompeio. Tulit idem. Vt eiſdem Cos. Syria & Hiſpania prouinciæ in quinquennium darentur. *Plutarch. in Pompeio.*

TRIBVNITIA lex dicitur, quæ de Tribunorum poteſtate lata eſt. *Feſtus lib.* 17. Homo ſacer is eſt, quem populus iudicauit ob maleficium, neque fas & eum immolari: ſed qui occidit, parricidij non damnatur. Nam lege Tribunitia prima cauetur. Si quis eũ, qui eo plebiſcito ſacer ſit, occiderit, parricida ne ſit. Quibus verbis Feſtus Sacratam Iuniam, quam ſuo loco expoſuimus, ſignificat. Alia ſententia dixit Cicero *in Verrina* 2. Vident adhuc poſt legem Tribunitiã vnum Senatorem vel tenuiſſimum eſſe damnatum. Quibus verbis Pompeiam legem intelligit, de Tribunitia poteſtate reſtituenda, nondum tamen latam, ſed in concionibus oſtentatam.

TRIBVNITIA lex nominatur, à Pomponio dicam, an Triboniano? *in l. 2. De orig. iur.* ferè initio: Exactis deinde Regibus lege Tribunitia omnes leges hæ exoleuerunt. At lata lex eſt à Iunio Bruto Conſule, non Tribuno, vti Liuius teſtatur, Rurſus quod nonnullis placet, à C. Terentio Arſa Tribuno pl. latam eſſe. Lucretio, Veturio Coſſ. Anno CCXC. quo anno ſcribit Liuius latam fuiſſe legem ab illo, Vt Quinque viri crearentur

legib. de imperio Conſulari ſcribendis: non ſatisfacit: diſertè namque Liuius perlatam eam legem non fuiſſe affirmat. Ceſſit, *inquit Liuius*, ad vltimum maieſtati Trib. pleb. & deſtitit. Videndum ergo vtrum apud Pomponium mendum ſit, & legendum. LEGE BRVTI IVNIA: an potius Pomponius à Liuio diſſentiat, & à Bruto Celerum Tribuno legem latam exiſtimet, nec dum conſulatum adepto, nam eum Celerum Tribunum fuiſſe, *in ead. lege*, §. 8. *confirmat.*

TVLLIA, de legationibus liberis. Tulit M. Tullius Cicer. Conſul cum M. ANTONIO ANN DCXC. Ne ſicut antea inſitum ſed annuum tempus earum eſſet, *Idem de Legib.* 2.

TVLLIA, de ambitu. Tulit idem. Ne quis munus gladiatorium biennio quo magiſtratum petierat, petiturúſve erat, ederet: niſi ex teſtaméto præſtituta die. Vt ſenatoribus ambitus dãnatis, aqua & igni ad annos decem interdiceretur. Vt in plebem pœna grauior eſſet, quam lege Calpurnia fuiſſet, Vt reis morbum excuſantibus, pœna certa eſſet. *Cicer. pro Murana pro Sextio, in Vatin. Dio lib.* 37.

V

VALERIA, de prouocatione & libertate populi. Tulit P. Valerius Poblicola Coſſ. ſolus, Bruto collega mortuo, Anno CCLIII. Vt aduerſus omnes magiſtratus, ad populum prouocatio eſſet. Ne quis magiſtratus ciuem Rom. aduerſus prouocationem verberare, aut necare, aut pecuniæ multare vellet. Ne quis Romæ imperium haberet, niſi cui à populo datum eſſet. ſacrúmque eſſet cum bonis caput eius qui regni occupandi conſilia iniſſet, Vt capitale eſſet, ſi quis iniuſſu populi magiſtratum adiiſſet. Vt quinque boum & duarum ouium mulcta eſſet. Vt pecuniæ publicæ in æde Saturni reconderentur, duóque ærarij Quæſtores crearentur. Vt plebs à portoriis & tributis præſtandis liberaretur, *Liuius lib.* 2. *Dionyſ. lib.* 3. *Plu. in eius vita. Val. Max. lib.* 4. *cap.* 1. *Pompon. de orig. iur.*

VALERIA, de prouocatione. Tulit L. Valerius Conſul cum M. Horatio. ANN. CCCIIII. Ne quis vllum magiſtratum ſine prouocatione crearet: qui creaſſet, eũ iúſque fáſque eſſe occidi, néve ea cædes capitalis noxæ haberetur, *Liuius lib.* 3. *Dionyſius.* 10. Eodem anno lata fuerat Duilia, qua de Conſulibus tantum cauebatur. Vocatur etiam hæc Horatia.

VALERIA, de prouocatione. Tulit M. Valerius Cos. cum Q. Apuleio, ANNO CDIII. Ne quis qui prouocaſſet, virgis cæderetur, ſecuríve necaretur: ſi quis aduerſus eá feciſſet, improbè facturus. *Liuius lib.* 10. Diligentius, *inquit*, quàm aliæ ſancita eſt: tertiò tum poſt Reges exactos lata, ſemper à familia eadem.

VALERIA, de ære alieno. Tulit L. Valerius Flaccus Coſſ. cum C. Cinna, in Marij demortui locum ſuffectus, An. DCLXVII. Vt creditoribus quadrans ſoluĕretur. *Paterculus libro* 2.

VALERIA, de Syllæ dictatura, Tulit L. Valerius Flaccus Interrex à Senatu proditus, deſtituta Conſulibus ciuitate. Carbone & Mario interfectis. Vt L. Sylla perpetuus dictator Reip. conſtituendæ cauſſa crearetur, & quæcunque is aut tanquam Conſul, aut tanquam proconſul geſſiſſet, rata eſſent. *Cic. Verr.* 4. *in Rullum Appian. de bell. ciuil.*

VALERIA, de proſcriptis. Tulit idem. Vt eorum bona veneant qui proſcripti ſunt, aut eorum qui in aduerſariorum præſidiis occiſi ſunt. Vt proſcriptiones venditionéſque ad diem Cal. Iuniarum fiant. *Cicero pro Sext. Roſcio*, vbi contumelioſè in Syllam, vtrum Valeria an Cornelia dicenda ſit, neſcire ſe ſcribit. *In Verrina.* 3. caput Corneliæ memoratur, Ne quis teſtamento proſcriptum iuuaret.

ret. Sed ego neque à Valeria, quæ nomine ſic dicebatur, cùm re ac veritate eſſet Cornelia, id abiudico: neque ad verba, ſed ſententiam legis id refero, nam ſi aqua & igni eis interdictum erat, nihilo magis teſtamento, quàm inter viuos eis largiri licebat.

VALERIA, de iure ciuitatis. Tulit Q. Valerius Trib. ple. Martio, Sex. Iulio Coſſ. Anno DCLXXII. Vt de iis qui ſocios ius ciuitatis appetentes clàm palámve iuuiſſent, quæſtio haberetur. *Appian. lib. de bell. ciuil.* 1.

VALERIA, de defectione militum. Tulit M. Valerius Coruus Dictator, AN. CLXII. Ne cui militum ſeceſſio, quam metu ſupplicij fecerant, cùm de Capua, quæ ipſorum præſidio commiſſa erat, occupanda conſpiraſſent, eorúmque conſilium detectum eſſet, fraudi eſſet. *Liuius lib.* 7.

VALERIA, de iure ſuffragij. Tulit C. Valerius Trappo Trib. pleb. Valerio, Liuio Coſſ. ANN. DLXV. Vt Formianis: Fundanis, Arpinatibus ſuffragij latio (nam ante ſine ſuffragio habuerunt ciuitatem) eſſet, *Liu. li.* 38.

VALERIA maieſtatis. Tulit Q. Valerius, propter obſcurũ ius ciuitatis Hybrida cognominatus, Trib. ple. aduerſ. interceſſionem collegarum. Vt quæreretur de iis, quorum ope conſilióve ſocij contra populum Ro. arma ſumpſiſſent. *Aſcon. in Orat. pro Scauro, & pro Cornelio: & in iiſdem Tullius. Val. Max. lib.* 8. *c.* 6. *Cice. Tuſc.* 2. *& in Bruto.*

VATINIA, de Cæſaris prouinciis. Tulit P. Vatinius Trib. pleb. C. Cæſare, M. Bibulo Coſſ. ANN. DCXLIII, Vt C. Cæſari Gallia Ciſalpina cum Illyrico in quinquennium ſine ſenatus decreto, & extra ſortem mandaretur. Vt ij quos in lege nominabat, Legati ſine Senatus decreto cũ Cæſare proficiſcerẽtur. Vt eidẽ pecunia ex ærario ad exercitum attribueretur. Vt idem coloniam Nouum comũ deduceret. *Tranq. in Cæſ. Cic. pro Balbo, & epi. ad Lent. Sallu. in Iugur. Plut. in Vitis & præſertim Cic. in Vatin.* hoc loco, Eripueráſne Senatui prouinciæ, &c. quo ex loco coniecturam capit Hor. locum illum in media Oratione corruptũ eſſe, vbi ſic legitur, Eripueríſne partes illo tempore cariſſimas, partim à Cæſare, partim à publicanis. legendúmque Partim à Senatu. vt partes intelligantur ſubminiſtrãdæ pecuniæ, cùm Senatus ærarij diſpenſationem haberet, publicani ſæpè Rempu. pecuniam iuuarent. Mendum ex nota Se. ortum videtur, pro qua imperitus ſcriptor Cæſare repoſuit.

VATINIA, de repetundis. Tulit idẽ. Vt qui repetundarum reus eſſet, ei alterna conſilia reiicere liceret. *Cic. in Vatin.* vbi Commodiorem conditionem reiectionis, pro Contentionem legendum videtur.

VELLEIA, de hæredum inſtitutione. vide Iunia Velleia.

VILLIA annalis. Tulit L. Villius Annalis Trib. pleb. L. Manlio, Q. Fuluio Coſſ. AN. DLXXIIII. Quot annos nati, quémque magiſtratum peterent, caperéntque *Liu. li.* 40. vbi tamen corruptè legitur ab L. Iulio Tri. ple. latam, vt annotat vir doctiſſimus C. Sigonius. *Et in lib. Epi. Caly* 8. pro L. Iulio annali, in manuſcriptis eſt, L. Villio. & apud Valer. lib. 9. L. Tullius Annalis. pro L. Villius. Quod autem Liu. loco ſupracitato, hanc legem eo primum anno latam ſcribit, mirum prorſus eſt. cum li. 25. ita de Scipione tradiderit: Huic petenti ædilitatem, cum obſiſterẽt Trib. ple. negantes rationẽ eius habendã eſſe, quod nondũ ad petendum legitima ętas eſſet. Poſt autẽ li. 22. in conſulatu mandando T. Quintio Flaminio, quem nondum annos 30. natum fuiſſe Plutar. prodit, huius legis ne verbũ quidẽ fecerit: imò verò ita ſcripſerit: Patres cenſuerunt qui honorem, quem ſibi per leges capere liceret, peteret in eo populo creandi quem velit, poteſtatem fieri æquum eſſe. Hanc autem legem ſignificat Ouid. in Faſtis, cùm ait:

Iura dabat populo ſenior, finitáque certis

Digitized by Google

Legibus eſt ætas, vnde petatur honos.

Annus autem fuit Quæſturæ quidem non ante XXVII. Tribunatus XXX. Ædilitatis XXXVII. Præturæ XL. conſulatus XLIII. Et quod de Quæſtura diximus, aptè congruit cum eo quod *Polyb.l.6.* ſcribit, legem fuiſſe, ne quis vrbanum magiſtratum gereret, niſi decem ſtipendia confeciſſet, Annus autem ad militandum legitimus fuit 17. *Vide Cic. Philip.5.*

VISELLIA, de libertinis. Tulit L. Viſell. Varr. conſ. cum caio Fonteio, ANN. DCCLXXIII. Diui claudij temporibus. Ne libertinis hominibus qui ius anulorum aureorum adepti non erant, eos honores qui ingenuorum propriis ſunt, capere liceret. *Imp. ad l. vni. C. ad l. Viſel. l. 1. Cod. quando priu. act. crim. præiud. Vlp. c. Inſt. 3.* Viſcellia tamen vbique legitur mendoſè: cùm Viſelliorum familia nota ſit, cuius erat c. Viſellius Varro, Ciceronis conſobrinus, vt conſtat ex Bruto.

VNCIARIA lex * Dici cœpta eſt, quam L. Sylla & Q. pompeius tulerunt, qua ſancitum eſt, vt debitores decimam partem *** Hæc apud Feſtum: Nec plura leguntur.

VOCONIA, de mulierum hæreditatibus, Tulit Q. Voconius Saxa Trib. pleb. cœpione & phil. Coſſ. AN. DCCXCIIII. Ne qui cenſus eſſet, id eſt, centum millia ſeſtertium poſſideret, *vt §. Papia. Inſtitut. de ſucceſſ. liber.* virginem néve mulierem, ſupra quadrantem ſuorum bonorum, id eſt, ὑπὲρ δύο ἥμισυ μυριάδας, vltra 25. millia ſeſtertium, *vt ait Dio. lib. 56.* hæredem inſtitueret: plúſve cuiquam legaret, quàm ad hæredem hæredéſve pertineret. Ne fœminæ vltra conſanguineos ab inteſtato ſuccederent. *Theophil. in Inſtit. tit. de leg. Falcid.* καὶ ἐτέθη ἐν τρίτῃ τάξει ὁ Βοκώνιος νόμος, ὅς τις εἶπεν μηδὲν πλέον λαμβάνειν τὸν ληγατάριον ἢ κληρονόμον. *Cicero Verrina 5. De ſenect. De finib. 2. Dio. lib. 56. Gellius lib. 7. c. 13. & lib. 17. c. 5. Auguſtinus libr. de ciuitate Dei 3. Florus in Epit. lib. 41.* vbi Volumnius legitur pro Voconius. *Paul. lib. Sent. 4.* Extat autem declamatio Quintiliani CCLXIIII. in qua hæc lex præponitur: Ne liceat mulieri niſi dimidiam partem bonorum relinquere. Verùm ea lex ad ſcholaſticas exercitationes ficta & accommodata fuiſſe videtur, *vt ex Dione conſtat.*

VOLERONIA, de plebeiis magiſtratibus, vide publia Lætoria.

LEGVM, QVARVM INCERTA SVNT NOMINA, Recenſio.

LEGES publicorum iudiciorum, vt ante, ſi reo commodum ſit, iudicium de accuſatore fiat, vtrum illi liceat accuſare, nécne. *Cornific. ad Herennium lib. 1.*

LEX, Ne quis vrbanum magiſtratum caperet, niſi qui decem ſtipendia confeciſſet, *Polyb. lib. 6.*

LEX ſemunciarij fœnoris tulit T. Manlio Torquato, C. plautio Coſſ. Anno CDVI. *Liuius lib. 7.*

LEGES de ambitu. Ne quis candidatus nomenclatore in magiſtratus petitione vteretur. *Plutarch. in Cato. Vtic.* Vt qui competitorem ſuum ambitus damnaſſet, pro eo ſubſtitueretur. *Cic. pro Sylla:* Vt qui quempiam ambitus damnaſſet, eius tributum aſſequeretur. *Cicer. pro Balbo:* Vt qui de ambitu damnaſſet, alium eodem crimine damnaſſet, in integrum reſtitueretur. *Cic. pro Cluentio:* Vt accuſatori cuſtos apponeretur, qui videret, quęcunque ad accuſationem pararet atque ageret, *Plut. in Cat. Vtic.*

LEX, de Cn. publicio Menandro, homine libertino, quem legati in Græciam proficiſcentes, interpretem ſecum habuerunt, vt ſi domum reuertiſſet & inde Romam rediſſet, ne minus ciuis eſſet, *Cicero in ea pro Balbo. Pomponius autem in l. 5. D. de capt. & poſtlim.* Et ideo, *inquit*, in quodam Menandro, qui poſtea quàm apud nos manumiſſus erat, miſſus eſt ad ſuos: non eſt viſa neceſſaria lex de illo, vt maneret ciuis Romanus. Nam ſiue a-

Digitized by Google

animus ei fuiſſet remanendi apud ſuos, deſinebat eſſe ciuis, ſiue animus erat reuertendi, manebat ciuis: & ideo lex fuit ſuperuacua, De eodem Menandro Ciceronis locum in lib. de Orat. 1. intelligendum cenſet Hotom. Similíque in genere, inferiore ordine, ſi quis apud nos ſeruiſſet ex populo fœderato, ſeſéque liberaſſet, ac poſtea domũ reueniſſet, quæſitum eſt apud maiores noſtros, num is ad ſuos poſtliminio rediſſet, & amiſiſſet hanc ciuitatem.

LEX, de militia. Vt qui ciuem ab hoſte ſeruaſſet, is ab Imperatore quercea corona donaretur. *Plut. in Coriol.* Item, Ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente, deleretur. *Liu. lib. 7.* Item, Ne quis loco ab Imper. deſignato cederet, atque ordinem deſereret. *Diod. lib. 12.*

LEX, de carminibus infamibus. Donatus in Terentium, Sed cùm Poetæ abuti licentius ſtilo, & paſſim lædere ex libidine cœpiſſent plures bonos, ne quiſquam in alterum carmen infame proponeret, lege lata ſiluere.

--Lex eſt accepta, chorúſque
Turpiter obticuit, ſublato iure nocendi.

Hæc Donatus *ex Horatij libro, De arte. Idem etiam in libro Epiſtol. 2. ad Auguſtum.* legem eandem his verſibus ſignificat:

--Quin etiam lex
Pœnáque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi, vertére modum formidine fuſtis,
Ad benedicendum, delectandúmque redacti.

Sed hanc XII. Tabu. legem eſſe cenſet Hoto. *de qua Cic. libr. 4. de Rep. ſcribit. apud Auguſt. lib. de Ciuit. 2.*

LEX, de ciuitate Romana Mutini Libyphœníque danda, qui cùm ab Hannone carthaginenſium Imperatore, cuius præfectus fuerat, dignitate ſua ſpoliatus eſſet, Agrigentum Romanis prodidit. *Liu. lib. 27.*

LEX, de Dictatore, Ne Dictatori equum conſcendere liceret. *Plutar. in Fabio Maximo.*

LEX, de C. Seruilio. Tulit Cn. Seruilio, C. Seruilio Coſſ. ANNO DL. Ne illi fraudi eſſet, quòd patre qui ſella curuli ſediſſet, viuo, cùm id ignoraret: Trib. pleb. atque Ædilis ple. fuiſſet, contrà quàm ſancitum legibus erat. Fuerat autem C. Seruilij pater annos 10. apud hoſtes Boios captiuus. *Liu. lib. 27. & 30.*

LEX, de comitiis. Ne in comitiis magiſtratuum abſentum ratio haberetur. *Suet. & Plutar. in Cæſare.*

LEX, Ne quis præſidum munus, donum caperet, niſi eſculentum, poculentum, quod intra dies proximos prodigatur, *l. plebiſcito. 18. ff. de offi. præſid.*

LEX, Auguſti tempore lata, vt præfecto Ægypti imperium par proconſuli daretur: *commemoratur ab Vlp. l. 1. ff. de offi. præt. Auguſt.*

LEX agraria. paulò poſt C. Gracchi necem lata, τὴν γῆν ὑπὲρ ἧς διεφέροντο. ἐξεῖναι πιπράσκειν τοῖς ἔχουσιν ἀπείλητο γὰρ ἐκ Γράκχου τοῦ προτέρου καὶ τόδε. id eſt, Vt liceret iis, qui agrum lege Sempronia poſſidebant, vendere. Hoc enim lex Tiberij Gracchi vetabat. *Appia. lib. de bello ciuil. 1.*

LEX lata Papirio, Caruilio Coſſ. Anno 440. Vt qui iuniorum non conueniſſet ad imperatorium edictum, quíque iniuſſu abiſſet, caput Ioui ſacratum eſſet. *Liuius lib. 10.*

LEGES, de comitiis. Ne is qui comitiis præeſſet, ſui rationem in magiſtratu petendo haberet. *Liu. lib. 10.* Ne quis inſpiciat tabellam, ne roget, ne appellet. *Cic. de leg. lib. 3.*

LEX, vt rei frumentariæ procuratio Sext. Clodio adempta, Cn. Pompeio mandaretur. *Cic. pro domo ſua, Plut. in vitis. Dio lib. 39.*

LEX, de repetundis. Vt euntibus in prouincias inquirendi in eos cauſſa, quos repetundarum reos fecerant, certus comitum numerus eſſet. Vt literæ ex prouincia deportatæ triduo ad Prætorem deferrentur, iudicúmque ſignis obſignarentur. Vt accuſato ſex tantùm horæ darentur. *Cic. pro*

Digitized by Google

Flacco, vbi recentem hanc legem appellat, vnde apparet inter Corneliam & Iuliam aliquam fuiſſe: cùm id de natura intelligi poſſit.

L E X, de vini potu. Vt neque libera neque ſerua biberet vinum, neque verò clarorum virorum quiſpiam à pube vſque ad 35. annum. *Aelianus Romanorum veterum hanc fuiſſe leg. teſtatur lib.2.*

L E X, de magiſtratibus. Vt numerus liberorum in candidatis præpolleret. *Corn. Tacitus lib.2.* Videtur legis Papiæ Poppeæ pars fuiſſe.

L E X, Ne quis patricius in arce aut capitolio habitaret, quod propter M. Manlium capitolinum factum eſt. *Liu. lib.6.*

L E X ea auctoritate patrum ad populum lata, vt Priuernatibus ciuitas daretur. *Liu. lib.8.*

L E X de ſacerdotiis. Ne duo ex eadem gente idem ſacerdotium haberent. *Dio. lib.39.*

L E X pecuniaria. Ne quis in argento vel auro plus 60. H-S. poſſideret, quam legem Iulius Cæſar II. Coſ. confirmauit. *Dio.41.*

L E X, de Quæſtoribus, vt Quæſtoribus anno confecto redire ex prouincia liceret. *Plut. in Gracchis.*

L E X, de militia, Vt ciues Rom. annos 10. cùm vſus Reip. poſtularet, militarent. *Plut. in Gracchis.*

L E X, qua Flaminica Dialis ſacrorum cauſſa in poteſtate viri, cætera promiſcuo iure ageret. *Tacit. lib.4.*

L E X quæ ſumptum ſepulchrorum definiebat, & qui eum modum ſuperaſſet, tanta pecunia, quantam præter modum impendiſſet, mulctabat. *Cicer. ad Atticum libr. 12. Epiſtol.33.*

L E X, P. Scipione, C. Liuio Coſſ. lata per vnum è Trib. pleb. ANN. DCVI. Vt Belli Punici ſecundi adminiſtratio P. Scipioni Conſuli mandaretur, vt ex delectibus ſupplementum conſcriberet, voluntarios quotquot poſſet à ſociis acciperet, & ad reges ac ciuitates literas daret, inſcriptas populi Rom. nomine. *Appi. De bell. Punicis.*

L E X Caſtrenſis apud Romanos: Quæ pro deſertore habet, ſi quis vlterius ſecedat, quàm vnde ſigna audiri poſſint. *Appia. in Libyco.*

L E X, de tribunis pleb. Εἰ δ' ὁ δήμαρχος ἐνδέοι ταῖς παραγγελίαις, τὸν δ' ἤμον ἐκ πάντων ἐπιλέγεσθαι. Vt ſi Tribunus nondum promiſſa præſtiterit, eius inprimis ratio à populo Comitiis Tribunitiis habeatur. *Appia. De bel. ciuil.1.*

L E X, de triumpho: Ne quis triumpharet, niſi qui hoſtium quinque millia vna acie cæcidiſſet. *Valer. Max. lib.2.c.3. & Dio. lib.37.* Vt ſolis Conſulib. & Ducib. triumphare liceret. *Plut. in Pomp. & Cat. Utic.* Ne qui triumphaturus erat, ante triumphum vrbem introiret. *Plutar. in Pomp.*

L E X, de trigeminis, ἡ κελεύουσα, οἷς γένονται τρίδυμοι, ἐκ τοῦ δημοσίου τὰς τροφὰς τῶν παίδων χορηγεῖσθαι μέχρις ἥβης. Vt quib. trigemini liberi nati erant, iis ad alendos pueros ſumptus de publico ſuppeditetur. *Dionyſ. li 3.* qui propter Horatiorum laudem eam latam, ſuóque adhuc tempore obſeruatam ſcribit.

L E X, de vacatione. *Appia. De bello ciuili li.2. ſic ſcribit:* ὅτι δ' ὑπὸ Ῥωμαίοις ἐψήφιστο, ὡς νόμῳ τῶν περὶ ἀστρατείας ἱερέων καὶ γερόντων ἐγγραφῆναι, πλὴν εἰ μὴ κελτικὸς πόλεμος ἐπίοι· τότε δὲ καὶ γέροντας καὶ ἱερέας στρατεύεσθαι. Vſque eò, inquit Galli Romanis terribiles & formidoloſi ſunt, vt in lege de vacatione militiæ, quæ ſacerdotibus & ſenibus permittitur, illud aſcriptum ſit, niſi bellum Gallicum exoriatur. tum enim & ſenes & ſacerdotes in militiam proficiſci. *Liuius quoque libr. 8.* tradit, exorto tumultu Gallico Mamercum Coſſ. iuſſum ſcribere exercitum ſine vlla vacationis venia, quin opificum quoque vulgus, & ſellularij, minimè militiæ idoneum genus, exciri dicuntur. Idem præterea lib.10. vbi de eodem nuncio commemorat: Senatus, inquit, iuſtitia indici, delectum omnis generis hominum habere iuſſit, nec ingenui modò, aut

iuniores ſacramento adacti ſunt: ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertinique centuriati. Plutarc. præterea in vita M. Marcelli, de Gallis loquens: οὓς μάλιστα, inquit, ῥωμαῖοι δεῖσαι δοκοῦσιν, ἅτε δὴ καὶ τὴν πόλιν ὑπ' αὐτῶν ἀποβαλόντες ἐξ ἐκείνου δὲ καὶ θέμενοι νόμον, ἀτελεῖς εἶναι στρατείας τοὺς ἱερέας, πλὴν εἰ μὴ γαλατικὸς πάλιν ἐπέλθοι πόλεμος. id eſt, Quos maximè Romani meruiſſe videntur, quippe à quib. vrbe pulſi aliquando fuerant, ac iam iam legem tulerant, vt vacatio militiæ ſacerdotibus eſſet, præterquam rurſus bellum Gallicum exoriretur. *Idem in Camillo.* οὕτω δὲ ἦν ὁ φόβος τῶν ἰσχυρὸς ὥστε θέσθαι νόμον, ἀφεῖσθαι τοὺς ἱερεῖς στρατείας, χωρὶς ἂν μὴ γαλατικὸς ᾖ πόλεμος. id eſt, Tantus erat Gallorum motus, vt legem Romani tulerint, vt ſacerdotes militiæ vacationem haberent, præterquàm ſi bellum Gallicum exoriretur. Tumultu tamen non bello Gallico, hanc fuiſſe conſuetudinem, Cicero Philippica octaua docet his verbis: Grauius autem eſſe tumultum, quàm bellum, hinc intelligi poteſt quod bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Huius legis etiam in ea pro Fonteio meminit.

LEX VECTIBVLICI, ſiue, vt eſt in manuſcrip. C. Vectij Lybici, qua manumiſſus à Rep. Rom. ciuitatem Roma. conſequebantur: cuius poteſtas poſtea ſenatuſconſulto Lubentio Celſo iterum, & Neratio Marcello, Coſſ. facto, ad prouincias porrecta eſt, *de qua l. vltim. C. de ſeruis Reip. manum.*

DE SENATVS CONSVLTIS

ACTVM EST IN VOCE Senatuſconſultum.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google